A 22

~~A 1 8 J.~~

Faber

2° Decis.

500 a

2 ff.

CODEX
FABRIANVS
DEFINITIONVM
FORENSIVM ET
RERVM IN SACRO
SABAVDIÆ SENATV
TRACTATARVM.

EX ORDINE TITVLORVM CODICIS IVSTINIANEI,
quantùm fieri potuit, accommodatè ad vſum Forenſem,

IN NOVEM LIBROS DISTRIBVTVS.

Authore & compoſitore ANTONIO FABRO *I.C. Sebuſiano, Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis Conſiliario, & in ſupremo Sabaudiæ Senatu antea Senatore nunc Præſide primario.*

OPVS INTEGRVM, ET OMNIBVS IVRIS VTRIVSQVE
ſtudioſis vtiliſſimum, ſed Pragmaticis præcipuè neceſſarium.

Editio tertia, non tantùm cæteris emendatior ſed etiam longè auctior, Allegationibus, Summariis, pleriſque quæ deerant Definitionibus etiam, adeoque Titulis nonnullis.

Sum Juoli J

LVGDVNI,
Sumptibus Horatij Cardon.

M. D C X.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Q. n. 2955

FABRIANVS

DEFINITIONVM

IVRIS

EX ORDINE TITVLORVM CODICIS IVSTINIANEI

quantum breuitati seruiendo utilium potuit.

IN NOVEM LIBROS DISTRIBVTVS.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

APPROBATIO.

NOS S. Theologiæ Doctores subsignati, & in conuentu Ecclesiastico, quem Synodum vocant, ab Illustri & Reuerendissimo D. D. Francisco de Sales, Episcopo Gebenensi vigilantissimo, examinatores constituti, quæ in hoc opere scripta sunt à Clarissimo, necnon optimè de re litteraria merito Antonio Fabro I.C. Sebusiano, in supremo Curiæ Sabaudiæ Senatu Senatore dignissimo, & in Ducatus Gebenensis auditorio Præside amplissimo, omnia secundùm salutarem, & orthodoxam Ecclesiæ doctrinam scripta esse, præsertim verò quæ lib. 1. tit. 1. de Sum. Trinit. & Fid. Cathol. aduersus pestilentes nostri temporis Sectariorũ errores, & Nouatorum hæreses ab Inferis erutas, & iã diu ab Ecclesia reiectas, scripta legimus, ac summa cum vtilitate typis excudi, tutò legi posse, & ab omnibus qui rectè de fide Catholica sentiunt, approbari debere iudicamus. In quorum fidem & testimonium hæc scripsimus, & subscripsimus, Necij Allobrogum. Cal. Nouemb. 1605.

CL. STEPH. NOVELLETIVS.

IOANNES DEAGE.

ROGES.

IANVS DES OCHES.

SVMMA PRIVILEGII.

AVTHORITATE Regiâ ſancitum cautúmque eſt, ne quis librum, cui inſcriptio eſt, *Codex Fabrianus Definitionum forenſium, & rerum in Sabaudia tractatarum, ex ordine Codicis Juſtinianei, in nouem libros diſtributus, Authore & colletore Antonio Fabro, I. C. Sebuſiano, Senatore Sabaudienſi, & in Gebenenſis Ducatus Auditorio Præſide*, imprimat, aut alibi impreſſum in hoc regno diuendat, præter eum Typographum aut Bibliopolam, vel eos, quibus id iuris conceſſerit prædictus Faber, qui hoc à nobis priuilegium obtinuit per ſex annos continuos. Et hoc omnibus perinde clarum, notum atque indictum habeatur, ac ſi Regij diplomatis totius ſententia Operis initio præfigatur finíve poſtponatur. Qui ſecùs faxit, librorum confiſcatione, & pœnis aliis Regio diplomate declaratis mulctabitur.

Datum Pariſiis, die vndecima Decembris, anno Salutis milleſimo ſexcenteſimo quinto.

De Conſilij ſententia

Signatum,

PERROT.

PRIVILEGII TRANSSCRIPTVM.

A. Faber I.C. Sebuſianus Sereniſsimi Sabaudiæ Ducis Conſiliarius, & in ſupremo Sabaudiæ Senatu antea Senator, nunc Præſes primarius ſupraſcripti Priuilegij ſibi à Rege conceſsi ius omne Horatio Cardon Lugdunenſi Bibliopolæ tranſſcripſit, necnon eo per totum ſexennium, ſecundùm illius tenorem, vti permiſit.

CAROLO EMANVELI
SERENISS. SABAVDIAE DVCI,
SVBALPINORVM PRINCIPI &c.
ANTONIVS FABER
S. ET F.P.

QVOD mihi iampridem solenne est, ac propemodum ex vo-
to, SERENISS. DOMINE, *vt quicquid vnquam erit meæ siue industriæ, siue diligentiæ, totum id Celsitudini tuæ deuotum sit, & consecratum, Ancipitem me aliquandiu consilii tenuit, an hunc meum Codicem amplissimo nostri Senatus ordini inscribere deberem. Verebar enim ne non seruarem, propositum, si alij quàm tibi quicquam ex meo dicarem, Præsertim verò si hoc opus, quod etsi minorem fortasse ingenij pro me laudem, maiorem tamen haud dubiè, nec fallor apud omnes habebit gratiam, quàm habuerint cætera quæ à me non pauca in publicum hucusque prodierunt. Siue quòd pigra multorum auiditas nihil tam impatienter scire desideret, quàm quo iure vtamur in forensibus disceptationibus, ne inquirendum habeat quod difficilioris est inuestigationis, quo iure vti debeamus: siue potiùs quòd non tam meum quàm totius tui Senatus opus esse, & hoc ipso longè præstantissimum existimari debere videatur. Subiit tamen illa statim cogitatio, alienum fore non minùs à tui nominis gloria, quàm à Senatu nostri dignitate, si Senatusconsultorum Sabaudiensium Codex mancipatus Senatui, non crederetur dicatus etiã Tibi, cuius augustissimũ nomen, &, quæ ex solo nomine, autoritatẽ senatusc̃osulta ipsa omnia magnificè præ se ferunt. Vbinã enim gentium aut illustrior, aut glorioſior* CAROLVS EMANVEL, *quam cùm è supremo Senatus sui solio iudicat populos in æquitate, munúsque illud implet sanctissimè, cuius potissimùm gratia Principem se à Deo Opt. Max. tot populis datum esse intelliga!? Potuit ergo quicquid hoc est operis, & debuit cum tua bona venia offerri Senatui, cuius nõ tãtùm imperiis inchoatum, sed etiam laboribus perfectum & absolutum est: Sed debuit etiã, ac primùm: Tibi, cuius auspiciis, Tantóque digniùs ac cõuenientiùs, quãto præclariùs tua facis omnia quibus autoritatẽ tuã impartiris. Tibi verò, nõ tanquã Principi solùm meo, vt cætera, sed tanquam Principi Senatus, nec vt Marti vel Apollini sed vt Ioui, cui Astræa filia, soror Themis, mater Aeternitas, pater verò & Saturnus non alius quàm Deus ipse Opt. Max. qui iudiciũ suũ Duci dedit, & iustitiã suã filio Ducis. Vtinã verò talis tantúsque esset hic Codex, vt de tuo nomine ad exemplum Codicis Henrici nuper in Gallia editi potuissem inscribere* Codicem Emanuelem. *Fuisset id mihi lõgè glorio-*

¶

ſius, quàm de meo nomine, quod nullius planè precij eſſe ſatſcio, inſcribere Fabrianum: Tibi autem, quod vnicum ambitionis meæ votum eſt, multò etiam, ſi bene ſuſpicor, acceptius. Sed maioris ea res erat & animi & ingenij, quàm vt à me vel ſuſcipi vel præſtari poſſet. Neque rurſus video, quænam operis tanta materia & tuo nomine digna poſſet occurrere, Niſi fortè illa de qua te aliquando præclarè diſſerentem audire memini, Cùm mirareris tam varias & contrarias interpretum noſtrorum de qualibet ferè iuris propoſitione ſententias, & tam multa non modò diuerſa, ſed etiam planè pugnantia rerum ſimilium diſſimiliter iudicatarum exempla. Videbaris enim nec ſubobſcurè, quaſi te pro Iuriſprudentia noſtra tantæ puderet inconſtantiæ, velle non modò remedium quærere, ſed etiam auxilium præbere ad tantam litium materiam è Republica profligandam, ſi modò ſe offerrent, qui tam idonei paratíque eſſent ad rem iſtam adgrediendam & perficiendam, quàm tu facilis ad præſtandam autoritatem, teſtandámque tuam in eos ſingularem, qualis erga literatos omnes eſſe ſolet, liberalitatem & munificentiam. Etſi verò non ego is ſum de quo te debeam credere tùm cogitaſſe, vt me opus illud audere velles, Præſertim cùm eo tempore adſtarent grauiſſimi alij plerique viri ex maioribus tuis conſiliarijs inter præcipuos totius Italiæ Iureconſultos nominis & eruditionis fama celeberrimi, quibus ea cura demandari tuțiùs ac iuſtiùs potuiſſet, Fatebor tamen candidè, Penſaui exinde apud me ſæpenumero, non an digna res eſſet, de qua cogitare deberem (quis enim dubitaret?) ſed an dignus ego, qui de ea cogitarem. Siue autem fefellit me deſiderium quo ardeo tua capeſſendi & exequendi imperia, ſiue amor meus incredibilis erga Iuriſprudentiam quam habui ſemper ipſa propemodum vita mea chariorem, facilè mihi perſuaſi, poſſe me ſi iuberes, etiam in hoc ſcribendi genere aliquid aſſequi, quod & animo tuo facere poſſet ſatis, & bono etiam publico non parum commodare: Ne eſſent in poſterum tam incerta, & vaga iura omnia, quàm ſunt hodie per imperitiam & inſcitiam eorum qui ius noſtrum ſiue docendo, ſiue ſcribendo, ſiue iudicando ſic tractant, quaſi ex opinione æſtimandum ſit non ex ratione. Cuperem tamen in tanto negotio temperamentum hoc adhiberi quod eſſet certè perneceſſarium, nequid niſi nudam à me operam, & diligentiam exigeres, iudicium verò vtriuſque Senatus tui interponeres, vt coniuncta tantorum virorum autoritas, iudicij quoque tui acceſſionem mereretur in adprobandis omnibus iis, quæ illi adprobaſſent. Quis enim ferret ex vnius hominis, etiam qui me ingenio & doctrina longiſſimè ſuperaret, arbitrio iudicióque conſtitui iura in vniuerſum, & quæ Rempublicam vniuerſam in perpetuum eſſent obligatura? Eſſet id ſanè non modò periculoſum nimis, ſed etiam ſine exemplo. Placeret autem, ſi tu probares, inſcribere Codicem Emanuelem Rerum iudicandarum, *qui titulus eſſet omnium ampliſſimus & ad vniuerſa, de quibus quæſtio poteſt incidere, etiam minutiſſima quæque amplectenda commodiſſimus. Non eſſet quidem ea operis autoritas vt vbique terrarum poſſet ius facere, aut inter alios quàm inter tuos: Sed tamen ſperandum eſſet fore, vt vel eum adprobaturi eſſent Principes cæteri, ſi rationis potiſſimùm quæ gentibus omnibus communis eſt, autoritate niteretur, vel exemplo tuo idem facturi vt populis ſuis conſulerent quos viderent eâdem litigandi inſania æquè vexatos, fatigatos, laceratos. Publicè námque vtilius multò eſſet in vtram vellent partem ius certum etiam periniquum ſtatuere, quàm dubium & incertum relinquere iudicibus pro arbitrio conſtituendum, litigatoribus diuinandum. At ſum ego parum conſideratus qui poſt inchoata iam tot alia opera quibus abſoluendis tres trium Neſtorum ætates vix poſſint ſufficere, hoc præterea oneris mihi imponi videor cupere, quod etiamſi vltro impoſitum eſſet, detrectare potiùs & excuſare per modeſtiam meam deberem, Non nego. Sed*

ſunt

sunt, vt Plato dicebat, inconsiderati, vt plurimùm, impetus isti amoris, & ob hoc ipsum venia digni tùm quoque cùm admixtam habent, vel temeritatis vel audaciæ notam. Amo mirabiliter, colo & obseruo, ac quod magis est, (cur enim dissimulem?) ambio tua imperia, Serenissime Domine, Amo incredibiliter Iurisprudẽtiam, Amo denique quicquid boni publici speciem habet, multò magis quod rationem: Hinc, nimirum fit vt non pudeat promittere supra etiam quàm videar præstare posse, Scilicet vt intelligas nihil esse tam arduum quod si imperes, non sim ausurus, Nihil tam difficile vel incommodum, quod nisi prorsus mihi ἀδύνατον fuerit, non sim præstaturus. Bene vale PRINCEPS SERENISS. *Valeite rum, & cum tuis omnibus semper felix viue, Ex Necio Allobrogum 6. Cal. Decemb. 1605.*

ORDINI AMPLISSIMO
SVPREMI SACRIQVE
SENATVS SABAVDIÆ
ANTONIVS FABER
SENATOR
S. P. D.

MIRANTES vidi antehac pleroſque, nec miratos miror ego, Patres Conſcripti, quid cauſæ eſſet, quod in tanta quanta hodie paſſim eſt ſcribentium copia,& eorum maximè, qui Rerum à ſupremis vndequaque tribunalibus iudicatarum libros ediderunt, tam pauci ex noſtratibus fuerint hactenus in quorum animos hęc cura peruaſerit ſcribendi aliquid de iure: Qui verò Senatus noſtri placita,quę tam multa támque ſingularia in hunc vſque diem prodierunt, aut exceperit vt euulgaret,aut excepta tandem euulgauerit, prorſus nemo : Cunctantibus ſcilicet vniuerſis & hęſitantibus in tentãdo eo,quod ſinguli nõ modò audere ſi voluiſſent,ſed etiã exequi nullo negotio,nec ſine ſumma ingenii laude potuiſſent.Nam à quo tempore poſt recuperatã à Diuo Emanuele Philiberto feliciter fortitérque Sabaudiã Senatus hic noſter ab eo non tã reſtitutus,quàm tum primùm erectus fuit, Quis neſcit quãta is ſemper & apud exteras quoque gẽtes floruerit gloria,quãtáque nominis celebritate? Tãta certè vt ex tot ampliſſimis purpuratorũ Patrum ordinibus toto terrarum orbe ſyderũ inſtar coruſcantibus,ſi quis quęrat quem huic noſtro conferre poſſit,ſiue ſanctitatis,& integritatis,quod primum ac pręcipuum eſt,ſiue, quod ſecũdum nec minùs neceſſarium,conſpicuę eruditionis fama,Inuenturus ſit fortaſſe non dicã paucos,ne quid de cuiuſquã laudibus detrahã,ſed tamen nec valde multos:Quẽ verò iure debeat anteponere,planè nullum.Ac mihi quidẽ huius rei cauſas perſępe diligẽtiùs & curioſiùs indaganti, tandẽ illa probabilior viſa eſt, quę prior occurrit,quòd primis illis tanti naſcentis Senatus exordiis perexiguus Senatorum numerus,ſed qualium Deus bone,quãtorúmque virorũ!conſcriptus eſſet, quibus tamẽ non ſolùm adminiſtrandæ iuſtitię,ſed propemodum totius etiã reipub.gerendę ſumma nouis ac periculoſiſſimis temporibus credebatur, Ne dubitari poſſet quàm verè olim à ſapiẽte dictũ eſſet,Ibi ſalutẽ eſſe nõ vbi multorum,quod imperitiores opinãtur,ſed vbi multa ſunt cõſilia.Nec enim facilè in tã paruo numero quiſquã eſſe poterat, qui ſuis viribus adeò cõfideret vt à publicis functionibus ſatis ſe otii ſubtrahere poſſe putaret ad rẽ tanti momenti adgrediendã, Vtiliſſi-

lissima m quidem illam reipu.& ausu ipso nedum conatu laudabilissimam, sed in qua tamen videret futurũ vt ageretur nõ de sua tãtùm,sed de vniuersi præterea ordinis amplissimi dignitate.Grauitérne dicã magis, an modestè? illa certè,quæ tales viros maximè decebat prudẽtia, qui neque gloriolã in re summi periculi aucupandam esse arbitrabantur,neque sibi adeò blãdiendũ, vt in quo aliis etiam omnibus satisfieri posse crederent,in eo quisquam ipsorum sibi quoq;omnino satisfacturus videretur.Nimirum,sibi potiùs quàm aliis posse satisfacere,leuioris ingenij iudiciúque non leue argumentum est, Aliis autem omnibus ita quẽ satisfeciisse vt sibi vni minùs satisfecerit, nihil certè aliud est quàm cæterorũ omniũ ingenia iudiciáq;,si nõ sẽper iudicio, saltẽ ingenio votóque superasse.Et verò nihil aut prudẽtius aut sagacius ab iis præuideri potuisse,postea ex euentu apparuit,cùm ob id solùm quòd tã pauci Senatores tot negotiis sufficere non possent,augeri numerum necesse fuit tantóque exemplo comprobari,Magnitudine negotiorum quãtacũque sit posse hominis vel vnius dummodò exercitatissimi diligentiam superiorem esse,multitudini verò rerum eodem tempore tractandarũ, industriam paucorum hominum,ne quidem parẽ.At vbi cœpit Senatus noster esse nõ sanctior,vel doctior,sed auctior (tanta enim illa maiorum nostrorum sanctitas & eruditio cui nihil penitus deerat,per nos retineri tantùm potuit,non augeri) cœperũt quoque multi ex nobis percupere,vt se aliquis offerret,qui hãc sibi operã vltrò indiceret,nonnulli etiam sperare,aliquando & breui futurũ id,de quo amplius non dubitabatur quin fieri tãdẽ & posset,& deberet.Memini equidem,cùm pleno Senatu hac de re sermo pridem incidisset, sibiq; Senatus eo die admodùm placuisset in quodã Placito,cuius memoria digna videbatur,quæ & ad posteros,& ad exteros transmitteretur, Virum clarissimum Raymundum Pobellum qui tùm secundas in Præsidibus partes tenebat,magnum quidem illum,sed maioris hoc ipso Catharini illius Protopræsidis nostri filium,nostram omniũ quotquot tùm aderamus siue socordiam,siue pusillanimitatẽ grauiter more suo,seueréque incusare,quòd cũ sibi ferè quisq; priuatim senatusconsulta excerperet,nemo tamen de iis in publicum edendis cogitaret,Quasi priuatæ quidem vtilitatis aliquam,at publicę nullam penitus rationem haberemus:cùm non esset ex nobis qui non videret accidere quotidie vt incredibili & litigantium vexatione,& patrimoniorũ iactura nouę passim lites succrescerẽt,ob id pręcipuè quòd ea ipsa quę iam multoties iudicata fuerant ignorarentur, & ex ignoratione in dubium reuocarentur.Mox cõuersis in me vnũ oculis,Quidni tu Faber,inquit,hanc potissimùm curam suscipis,& in ista ętate quę longiores annos pollicetur, vberrimam glorię messem occupas,quam etsi fortè quis alius vel audentior vel ambitiosior præripere tibi vellet,deberes etiã inuidere! Satis iam supérque & otii & negotij literarij scholis dedisti,tot Coniecturarum libris editis (sex enim priores iam tum ediderã) & quid in eo scribendi genere assequi ac pręstare possis,non infeliciter ostendisti:Reliquum est vt te posthac totum mancipes curis studiisque forensibus,vndę maiorem tu laudẽ,respublica vtilitatem,hic deniq; Senatus noster dignitatem sit reportaturus. Annuistis Patres,qui tùm aderatis, & vt tãti Pręsidis cõsilia pro iussis vestris capesserẽ cohortati estis,suasistis,imperastis. Quid fecissẽ ego? Annuissémne pariter, an negasse? Annuere temerarij fortassis erat hominis,&imprudẽtis. At ne-

gare contumacis certè fuisset, ac impudentis Poteram quidem modestiùs nec ineptè Poeticum illud vsurpare,

Ex omnibus vnum

Eligat Ordo virum, dum non sit in omnibus vnus:

Quis non enim ex reliquis me vno diligentior, eloquentior, eruditior, vt tantę molis opus & adgredi securiùs, & peragere feliciùs potuisset? Erãt omnes sicut ętate, ita ingenio multáque forensium negotiorum exercitatione longè prouectiores, ac, quod erat prorsus consequens, multò peritiores & iudicatarum rerũ & iudicandarũ. Ego autem nouus planè rudísque Senator, & ingenio non quidẽ à praxi penitus alieno, sed tamen, ne quid dissimulẽ, propensiore in eam scribendi rationem, quę ad theoriã, quàm quę ad praxim pertineret. Enimuerò cùm res in eo esset, vt vel de nominis mei fama quę iã tũ aliqua suboriri credebatur, vel de constanti mea perpetuáque in amplissimum Ordinẽ obseruantia necessariò mihi periclitandũ viderẽ, periculo famæ obsequii laudem prętuli, quam ipsius etiam vitę precio cõparandam, si nondum parta: Sin amissa esset, recuperandã redimendámque esse existimarẽ. Pręsertim cùm meam siue industriam siue diligentiam viderem à vobis requiri, Patres, in ea re quę laborioſi magis quàm ingenioſi operis esse dicebatur: In quo suscipiẽdi negotii genere aliquã adferre excusationẽ, quid aliud est quàm inscitiæ & negligẽtiæ omniũ fœdissimę inhonestã veniã deprecari? Nec mora. Idẽ mihi & obsequendi & exequendi fuit dies, cœptáque ab inde notulas Senatusconsultorũ quę quotidie memorabiliora prodibant, non destiti referre in Commentarios tam accurata pertinacíque contentione, vt nihil penè excideret aut prætereiret, quod obseruatione aliqua dignum videretur: Tanta verò in Senatũ veniendi assiduitate, vt abesse me vix vnquã contigerit per totum illud decenniũ quo mihi non alibi quàm inter vos viuere ac sedere datum fuit, nisi cùm vel à vobis, Patres Conscripti, Legatus ad Sereniſſimum Principẽ, vel à Principe nunc in hanc nũc in illã prouinciã pro temporum necessitate missus, parẽre habui necesse. Ita factum est vt cõgestis per tot annos quàmplurimis Placitis, & ad eum vsque numerum quo totum opus cõcludi posse videbatur, iam absolutum putarẽ, quod posteà comperi vixdum bene tum fuisse inchoatum: Non absimilis hac parte Menandro illi præclaro inter Græcos & insigni Comico, qui tertio ante recitandã Comœdiam die quàm multis antea mensibus cõponendam receperat, increpatus ab amicis quòd necdum de effingenda ea cogitaret facetè non minùs quàm cõfidenter respõdisse fertur, Bono vt essent animo, Iam enim se compositã habere, nec quicquam sibi faciendum amplius nisi versus, supereſſe. Vtinam verò quàm erat illi facile conceptam mente Comœdiam continuò elegantissimis versibus eloqui, tam expeditũ mihi fuisset paratam huius operis materiam ea donare forma quæ conuenientissima videri omnibus debuisset. Satisfecissem longè citiùs ac opportuniùs, & imperiis vestris, Patres, & multorum votis, qui à quo tempore hanc à me susceptam operã & inchoatã audiuerunt, vt absoluere pergerem hortari primùm, posteà instare amicè, tãdem iure quodammodo & suo & publico, quasi in populari actione, quòd totius reipublicę, suáque potissimùm interesse dicerent, vrgere non destiterunt. Torsit verò me illud præcipuè, diuque animi pendentẽ tenuit, quod videbã magnos illos viros, quibus idẽ studium & propositũ fuit cõscribẽdarum, vt vocant, Decisionũ, quíque

in eo

lissima m quidem illam reipu.& ausu ipso nedum conatu laudabilissimam, sed in qua tamen videret futurũ vt ageretur nõ de sua tãtùm,sed de vniuersi præterea ordinis amplissimi dignitate.Grauitérne dicã magis, an modestè? illa certè,quæ tales viros maximè decebat prudẽtia, qui neque gloriolã in re summi periculi aucupandam esse arbitrabantur,neque sibi adeò blãdiendũ, vt in quo aliis etiam omnibus satisfieri posse crederent,in eo quisquam ipso rum sibi quoq;omnino satisfacturus videretur.Nimirum,sibi potiùs quàm aliis posse satisfacere,leuioris ingenij iudiciíque non leue argumentum est, Aliis autem omnibus ita quẽ satisfeciisse vt sibi vni minùs satisfecerit, nihil certè aliud est quàm cæterorũ omniũ ingenia iudiciáq;,si nõ sẽper iudicio, saltẽ ingenio votóque superasse.Et verò nihil aut prudẽtius aut sagacius ab iis præuideri potuisse,postea ex euentu apparuit,cùm ob id solùm quòd tã pauci Senatores tot negotiis sufficere non possent,augeri numerum necesse fuit tantóque exemplo comprobari,Magnitudine negotiorum quãtacũque sit posse hominis vel vnius dum:modò exercitatissimi diligentiam superiorem esse,multitudini verò rerum eodem tempore tractandarũ, industriam paucorum hominum,ne quidem parẽ.At vbi cœpit Senatus noster esse nõ sanctior,vel doctior,sed auctior (tanta enim illa maiorum nostrorum sanctitas & eruditio cui nihil penitus deerat,per nos retineri tantùm potuit,non augeri) cœperũt quoque multi ex nobis percupere,vt se aliquis offerret,qui hãc sibi operã vltrò indiceret,nonnulli etiam sperare,aliquando & breui futurũ id,de quo amplius non dubitabatur quin fieri tãdẽ & posset,& deberet.Memini equidem,cùm pleno Senatu hac de re sermo pridem incidisset, sibiq; Senatus eo die admodùm placuisset in quodã Placito,cuius memoria digna videbatur,quæ & ad posteros,& ad exteros transmitteretur, Virum clarissimum Raymundum Pobellum qui tùm secundas in Præsidibus partes tenebat,magnum quidem illum,sed maioris hoc ipso Catharini illius Protopræsidis nostri filium,nostram omniũ quotquot tùm aderamus siue socordiam,siue pusillanimitatẽ grauiter more suo,seueréque incusare,quòd cũ sibi ferè quisq; priuatim senatusconsulta excerperet,nemo tamen de iis in publicum edendis cogitaret,Quasi priuatæ quidem vtilitatis aliquam,at publicę nullam penitus rationem haberemus:cùm non esset ex nobis qui non videret accidere quotidie vt incredibili & litigantium vexatione,& patrimoniorũ iactura nouę passim lites succrescerẽt,ob id pręcipuè quòd ea ipsa quę iam multoties iudicata fuerant ignorarentur, & ex ignoratione in dubium reuocarentur.Mox cõuersis in me vnũ oculis,Quidni tu Faber,inquit,hanc potissimùm curam suscipis,& in ista ętate quę longiores annos pollicetur, vberrimam glorię messem occupas,quam etsi fortè quis alius vel audentior vel ambitiosior præripere tibi vellet,deberes etiã inuidere! Satis iam supérque & otii & negotij literarij scholis dedisti,tot Coniecturarum libris editis (sex enim priores iam tum ediderã) & quid in eo scribendi genere assequi ac pręstare possis,non infeliciter ostendisti:Reliquum est vt te posthac totum mancipes curis studiisque forensibus,vnde maiorem tu laudẽ,respublica vtilitatem,hic deniq; Senatus noster dignitatem sit reportaturus. Annuistis Patres,qui tùm aderatis, & vt tãti Pręsidis cõsilia pro iussis vestris capesserẽ cohortati estis,suasistis,imperastis. Quid feciss̃e ego? Annuissémne pariter, an negasse? Annuere temerarij fortassis erat hominis,& imprudẽtis. At ne-

ORDINI AMPLISSIMO SVPREMI SACRIQVE SENATVS SABAVDIÆ

ANTONIVS FABER

SENATOR

S. P. D.

MIRANTES vidi antehac pleroſque, nec miratos miror ego, Patres Conſcripti, quid cauſæ eſſet, quod in tanta quanta hodie paſſim eſt ſcribentium copia, & eorum maximè, qui Rerum à ſupremis vndequaque tribunalibus iudicatarum libros ediderunt, tam pauci ex noſtratibus fuerint hactenus in quorum animos hęc cura peruaſerit ſcribendi aliquid de iure: Qui verò Senatus noſtri placita, quę tam multa támque ſingularia in hunc vſque diem prodierunt, aut exceperit vt euulgaret, aut excepta tandem euulgauerit, prorſus nemo: Cunctantibus ſcilicet vniuerſis & hęſitantibus in tentãdo eo, quod ſinguli nõ modò audere ſi voluiſſent, ſed etiã exequi nullo negotio, nec ſine ſumma ingenii laude potuiſſent. Nam à quo tempore poſt recuperatã à Diuo Emanuele Philiberto feliciter fortitérque Sabaudiã Senatus hic noſter ab eo non tã reſtitutus, quàm tum primùm erectus fuit, Quis neſcit quãta is ſemper & apud exteras quoque gẽtes floruerit gloria, quãtáque nominis celebritate? Tãta certè vt ex tot ampliſſimis purpuratorũ Patrum ordinibus toto terrarum orbe ſyderũ inſtar coruſcantibus, ſi quis quęrat quem huic noſtro conferre poſſit, ſiue ſanctitatis, & integritatis, quod primum ac pręcipuum eſt, ſiue, quod ſecũdum nec minùs neceſſarium, conſpicuę eruditionis fama, Inuenturus ſit fortaſſe non dicã paucos, ne quid de cuiuſquã laudibus detrahã, ſed tamen nec valde multos: Quẽ verò iure debeat anteponere, planè nullum. Ac mihi quidẽ huius rei cauſas perſępe diligẽtiùs & curioſiùs indaganti, tandẽ illa probabilior viſa eſt, quę prior occurrit, quòd primis illis tanti naſcentis Senatus exordiis perexiguus Senatorum numerus, ſed qualium Deus bone, quãtorúmque virorũ! conſcriptus eſſet, quibus tamẽ non ſolùm adminiſtrandæ iuſtitię, ſed propemodum totius etiã reipub. gerendę ſumma nouis ac periculoſiſſimis temporibus credebatur, Ne dubitari poſſet quàm verè olim à ſapiẽte dictũ eſſet, Ibi ſalutẽ eſſe nõ vbi multorum, quod imperitiores opinãtur, ſed vbi multa ſunt cõſilia. Nec enim facilè in tã paruo numero quiſquã eſſe poterat, qui ſuis viribus adeò cõfideret vt à publicis functionibus ſatis ſe otii ſubtrahere poſſe putaret ad rẽ tanti momenti adgrediendã, Vtiliſſi-

hac vobis liberum fore Patres ab eo iure recedere quod & Sabaudicũ à me dictum,& à vobis sub eo nomine adprobatum fuisset. Malui ergo, neque hoc sine vestro iudicio, inscribere Fabrianum, vt nõ maiorem sibi apud nostros, nedum apud exteros gratiam & authoritatẽ adrogaret, quàm quę nomini meo debeatur, id est planè nullam, nisi quàm ipsa iuris ratio & dignitas, scriptis cuiusque vel minimi leguleii pręstare possit, vtque omnes intelligerent si quid est in toto hoc opere, quod à tanti Senatus æquitate ac eruditione alienum videri possit, totum id mihi vni non senatui acceptum ferri oportere. Scripsi equidem omnia vt in re tãti momenti fieri oportuit ex bona fide neque vt à multis aliis alibi factum est, ex alieno auditu, at ea tantùm quæ vidi ego ipse & audiui, *Et quorum pars parua fui.* Sed agnosco tamen, quæ ingenij mei tenuitas est, fieri non semel potuisse, vt meliorem Senatus mentem vel minùs bene perceperim, vel minùs aptè expresserim: Quorũ alterutrũ si quando accidit ne id mihi néve publico fraudi sit, à vobis, Patres, quãta possum animi submissione supplex oro, petóq; vt quicquid illud est, vos pro authoritate vestra sic esse decernatis, velitis, iubeatis quasi non magis à me vnquam scriptum fuerit, quàm à vobis vel dictum vel cogitatum. Sin aliquid in tanto erit opere, quod æquum & bonum, quod iustum, quod sanctum & eruditum sit (erunt verò si non planè mihi blandior huius generis certè non pauca) id omne quantũcũque est vestrũ esse profiteor ingenuè, ac vt cæteri mecum ita esse agnoscant vestrámque sanctitatem & æquitatem suspiciant, exopto. Atque vtinam huius tanti Ordinis dignitati conatus hic meus vestris imperiis susceptus respondere potuisset. Facilè mihi persuaderem fore, vt inter istius generis scripta tam multa, Codex Fabrianus, quẽ si ita esset, vestrum veriùs quàm meum possem dicere, nõ postremum locum obtineret. Quidni etiam primum, si tam graues talium virorum sententias, tot tantísque rationum ponderibus libratas in vtramque partem disceptationes, ipsam denique vestrûm omnium eruditionem cum summa integritate coniunctam, quam exprimere meæ non fuit industriæ, saltem adumbrare ac delineare potuisset? Nam ne singulos commemorẽ quos in hoc augustissimo Themidis sacrario cùm sedentes intueor, totidem Papinianorum consessum mihi videor intueri quorũ & nomina singula honoris ergo recẽsere, & merita singularia sigillatim prosequi liberet maximè si per modestiam vestram liceret, Quales, obsecro, quantique viri fuerunt illi nunquã morituri Pobelli nostri, Millieti, Lyorbardi, Vellieti qui primas in hoc Senatu à primo ipso erectionis tempore ac ex ordine, tanta cũ laude tenuerũt? Tu verò imprimis, Carole De Rochette, Præses amplissime, qui ad incredibilẽ iuris dicundi peritiã longóque vsu fundatam exercitationem, adiũxisti tantã nominis celebritatem, tam multis támque præclaris honorificentissimè perfũctis legationibus, vt cæterorum quidem in præcelsa ista dignitate decessorum tuorum gloriam facilè coæquaris, superaturus haud dubiè si qua vel arte vel ratione superari ea vnquam ab aliquo potuisset, Exterorum verò etiam qui de nomine solummodò te norunt, admirationem excitaris, sed eorum multò magis quibus contigit vt virtutum tuarum spectatores fuerint, antequàm vel auditores, quod ipsum tamen vix vlli contingere vnquam potuit, vel admiratores. Nam siue placitis extemporaneis perplexissimas & intricatissimas quasque lites præcidere Senatus velit, quod te vno maximè Prę

gare contumacis certè fuisset, ac impudentis Poteram quidem modestiùs nec ineptè Poeticum illud vsurpare,

Ex omnibus vnum.

Eligat Ordo virum, dum non sit in omnibus vnus:

Quis non enim ex reliquis me vno diligentior, eloquentior, eruditior, vt tantę molis opus & adgredi securiùs, & peragere feliciùs potuisset? Erāt omnes sicut ętate, ita ingenio multáque forensium negotiorum exercitatione longè prouectiores, ac, quod erat prorsus consequens, multò peritiores & iudicatarum rerū & iudicandarū. Ego autem nouus planè rudísque Senator, & ingenio non quidē à praxi penitus alieno, sed tamen, ne quid dissimulē, propensiore in eam scribendi rationem, quę ad theoriā, quàm quę ad praxim pertineret. Enimuerò cùm res in eo esset, vt vel de nominis mei fama quę iā tū aliqua suboriri credebatur, vel de constanti mea perpetuáque in amplissimum Ordinē obseruantia necessariò mihi periclitandū viderē, periculo famæ obsequii laudem prętuli, quam ipsius etiam vitę precio cōparandam, si nondum parta: Sin amissa esset, recuperandā redimendámque esse existimarē. Pręsertim cùm meam siue industriam siue diligentiam viderem à vobis requiri, Patres, in ea re quę laborioſi magis quàm ingenioſi operis esse dicebatur: In quo suscipiēdi negotii genere aliquā adferre excusationē, quid aliud est quàm insciti æ & negligētiæ omniū fœdissimę inhonestā veniā deprecari? Nec mora. Idē mihi & obsequendi & exequendi fuit dies, cœptáque ab inde notulas Senatusconsultorū quę quotidie memorabiliora prodibant, non destiti referre in Commentarios tam accurata pertinacíque contentione, vt nihil penè excideret aut prætereiret, quod obseruatione aliqua dignum videretur: Tanta verò in Senatū veniendi assiduitate, vt abesse me vix vnquā contigerit per totum illud decenniū quo mihi non alibi quàm inter vos viuere ac sedere datum fuit, nisi cùm vel à vobis, Patres Conscripti, Legatus ad Sereniſſimum Principē, vel à Principe nunc in hanc nūc in illā prouinciā pro temporum necessitate missus, parēre habui necesse. Ita factum est vt cōgestis per tot annos quàmplurimis Placitis, & ad eum vsque numerum quo totum opus cōcludi posse videbatur, iam absolutum putarē, quod posteà comperi vixdum bene tum fuisse inchoatum: Non absimilis hac parte Menandro illi præclaro inter Græcos & insigni Comico, qui tertio ante recitandā Comœdiam die quàm multis antea mensibus cōponendam receperat, increpatus ab amicis quòd necdum de effingenda ea cogitaret facetè non minùs quàm cōfidenter respōdisse fertur, Bono vt essent animo, Iam enim se compositā habere, nec quicquam sibi faciendum amplius nisi versus, superesse. Vtinam verò quàm erat illi facile conceptam mente Comœdiam continuò elegantissimis versibus eloqui, tam expeditū mihi fuisset paratam huius operis materiam ea donare forma quæ conuenientissima videri omnibus debuisset. Satisfeciſſem longè citiùs ac opportuniùs, & imperiis vestris, Patres, & multorum votis, qui à quo tempore hanc à me susceptam operā & inchoatā audiuerunt, vt absoluere pergerem hortari primùm, postea instare amicè, tādem iure quodammodo & suo & publico, quasi in popularī actione, quòd totius reipublicę, suáque potissimùm interesse dicerent, vrgere non destiterunt. Torsit verò me illud præcipuè, diuq; animi pendentē tenuit, quod videbā magnos illos viros, quibus idē studium & propositū fuit cōscribēdarum, vt vocant, Decisionū, quíque

in eo

promulgatum.Ita fiet vt exemplo veſtro quod reliquo terrarum orbi omniũ inſtar eſſe poſſit & debeat, cæteri quoque Senatus exteri, etiam quibus meliora domi naſcuntur,laborẽ hunc noſtrũ laudaturi ſint, fortaſſis etiam iudiciorum ſuorum,& iudicatorum autoritate cõprobaturi. Quod ſi eueniet, iuuat confidere futurum vt ad lites ſi minùs exterorum, ſaltẽ noſtratium non modò terminandas & finiendas,verùm etiam minuendas (quod vnum & prouidentiæ veſtrę & diligentiæ meæ votum fuit)nõ parum adiumenti Codex hic meus allaturus videatur.Sin quod abominor,hęc me ſpes fallet,ea tamen ſuſcepti laboris memoriã ſemper recreabit cogitatio,quod & vobis paruiſſe in audẽdo ſuprà quàm exequi potuerim, ſanè perhonorificũ mihi fuerit,& publicè priuatímq.omnibus prodeſſe voluiſſe, ipſo etiã conatu glorioſum. Valete,Patres Conſcripti, & qui Fabrum veſtrũ ſemper vt fratrem dilexiſtis,ſemper vt filium amaſtis, nec vnquã vt ſpero diligẽdi amandíque finem facietis,ferte opem naſcẽti nunc primùm Codici Fabriano, Partũ Senatorium ex nomine, oréque paterno agnoſcite atque agnitũ benignis & oculis & manibus pro humanitate veſtra excipite,Fauete nato, Plaudite infanti,quaſi nunquam,ſi quid votis poſſum morituro,æternámque meã erga vos & omnes & ſingulos obſeruantiam,ac pietatem etiam apud exteros poſteróſque fideliter tandem & enixè vbi loqui & audiri cœperit,teſtatur o. Iterum valete, Saluete,& Viuite.Ex Necio Allobrogum 3.Cal.Decembr.1605.

peretur? At nihil est quod feram impatientiùs, vt ad Decisionarios nostros redeam, quàm quod omnes video, penè nullo ordine, sed cõfusè ac in folle sic tractasse omnia, materiarum nulla sibi præscripta serie, vt diligẽti & auido lectori multò difficilius sit & operosius, quid quo loco ab iis dictum sit perquirere, quàm vbi inuenerit quæ illi dixerint, aut sensum aut rationem dictorũ inuestigare. Vnde fieri & euenire necesse est vt pleraq; scitu dignissima passim negligantur, etiã quæ priùs fuerint & auidissimè desiderata & diligentissimè perquisita. In summa cùm ex tot scriptoribus nemo esset, cuius nõ vel ingrata mihi, vel parum honorifica, vel saltẽ minùs apta imitatio videretur, Reliquũ erat vt cõsiliũ caperẽ eius instituẽdi operis, quod & nouo claresceret nomine, & nouã methodũ, nouum stylũ, noua denique omnia præter ipsa rerum põdera & momẽta ex veteribus prudẽtum monumentis & cõsentientibus interpretum scriptis depromenda, pręseferret. Id verò nec meliùs nec aptiùs à me pręstari posse credidi quàm si ex ordine titulorum Codicis Iustinianei Placita disponerẽ, eáque variis quidẽ, quantum necesse fuit in vtramque partẽ rationibus breuiter strictéque vt oportuit disputata, sed nullis allegationum tricis & inuolutionibus interrupta, vt nõ modò breuiora essent, sed etiã ad legẽdum & intelligẽdum expeditiora, Stylum verò eum amplecterer qui neque Papinianeus dici posset, neque tã diligens fortasse quàm ille plerisque visus est quo nos in reliquis libris nostris vsi sumus, sed paulò familiarior, & nisi me fallo, ad vsũ pragmaticorum accõmodatior, nec tamẽ tã horridus & incultus, vt eã ob causam vereri politiores deberẽt ne stomachum iis & nauseã facturus esset, Nimirum vt haberent docti in quo sibi placerent, Haberẽt etiam ex pragmaticis nostris minùs periti quod & intelligerent & amarent. Iampridẽ enim compertum habeo, quàm valde paucis scripturus ille esset, qui nõ aliis vellet scribere quàm doctis & ad Papinianeam iurisprudentiã eruditis Itaque inscripsi Codicẽ, vt quiuis intelligeret ad exemplum Iustinianei effictum fuisse. At non Decisionum ne vulgari nimis tritóque nomine, fortasis etiã in hunc sensum barbaro, rẽ elegantissimã & pręclarissimã exprimere viderer, sed *Definitionum*, quod vocabulum à Papiniano nostro iã olim vsurpatum, semper credidi aptissimum ad ea supremarũ Curiarũ placita significãda quæ pragmatici *Aresta*, vel vt alii *Arresta* vocãt, quorũ scilicet potestate, & autoritate fit vt sistãtur lites, definiãtur, & terminentur, ne vlteriùs progredi possint: quod inferiorũ iudicũ sentẽtiis etiã quas Definitiuas dicimus, nõ ęquè cõuenit, à quibus appellatur. Adieci verò *Forensiũ, & rerũ in sacro Senatu tractatarũ* ne quis fortè dubitare posset, quin eo nomine nõ Definitiones illas Logicas, quę ad quęstionẽ per Quid est, respõdẽr, sed has ipsas, quas vulgo Decisiones dicunt, significatas vellemus. Placuit vobis, inscriptio, Patres, placuit methodus, placuerunt ipsę etiã quod pręcipuũ est, Definitiones, nisi vos clarissimorũ Senatorũ quibus nominatim legendũ accuratiùs probãdúmq; opus dedistis, relationes testationésque fefellerũt, quarũ fide vobis facilè persuasum est dignũ illud videri, quòd in publicũ ederetur. Neque tamẽ, quod ante decreuerã, Codicẽ Sabaudicũ inscribere volui. Non ob id solùm ne nimis arrogãter id à me factũ causari quisquã posset, Verùm etiã ne huius nominis authoritate fieret fortasse vt quis crederet nõ aliis legibus, aut moribus, aut Senatusconsultis nostrã regi Sabaudiã quàm quæ à me collecta & in hũc Codicẽ redacta essent, neque posthac

hac vobis liberum fore Patres ab eo iure recedere quod & Sabaudicū à me dictum,& à vobis sub eo nomine adprobatum fuisset. Malui ergo, neque hoc sine vestro iudicio, inscribere Fabrianum,vt nō maiorem sibi apud nostros,nedum apud exteros gratiam & authoritatē adrogaret,quàm quę nomini meo debeatur,id est planè nullam, nisi quàm ipsa iuris ratio & dignitas,scriptis cuiusque vel minimi leguleii pręstare possit,vtque omnes intelligerent si quid est in toto hoc opere,quod à tanti Senatus æquitate ac eruditione alienum videri possit, totum id mihi vni non senatui acceptum ferri oportere.Scripsi equidem omnia vt in re tāti momenti fieri oportuit ex bona fide neque vt à multis aliis alibi factum est,ex alieno auditu,at ea tantùm quæ vidi ego ipse & audiui,*Et quorum pars parua fui*.Sed agnosco tamen, quæ ingenij mei tenuitas est,fieri non semel potuisse,vt meliorem Senatus mentem vel minùs bene perceperim,vel minùs aptè expresserim: Quorū alterutrū si quando accidit ne id mihi néve publico fraudi sit,à vobis,Patres, quāta possum animi submissione supplex oro,petóq; vt quicquid illud est, vos pro authoritate vestra sic esse decernatis,velitis, iubeatis quasi non magis à me vnquam scriptum fuerit,quàm à vobis vel dictum vel cogitatum. Sin aliquid in tanto erit opere,quod æquum & bonum,quod iustum,quod sanctum & eruditum sit (erunt verò si non planè mihi blandior huius generis certè non pauca) id omne quantūcūque est vestrū esse profiteor ingenuè,ac vt cæteri mecum ita esse agnoscant vestrámque sanctitatem & æquitatem suspiciant,exopto.Atque vtinam huius tanti Ordinis dignitati conatus hic meus vestris imperiis susceptus respondere potuisset.Facilè mihi persuaderem fore,vt inter istius generis scripta tam multa,Codex Fabrianus, quē si ita esset,vestrum veriùs quàm meum possem dicere,nō postremum locum obtineret. Quidni etiam primum,si tam graues talium virorum sententias, tot tantísque rationum ponderibus libratas in vtramque partem disceptationes,ipsam denique vestrûm omnium eruditionem cum summa integritate coniunctam, quam exprimere meæ non fuit industriæ, saltem adumbrare ac delineare potuisset?Nam ne singulos commemorē quos in hoc augustissimo Themidis sacrario cùm sedentes intueor,totidem Papinianorum consessum mihi videor intueri quorū & nomina singula honoris ergo recēsere, & merita singularia sigillatim prosequi liberet maximè si per modestiam vestram liceret,Quales,obsecro,quantíque viri fuerunt illi nunquā morituri Pobelli nostri, Millieti, Lyorbardi, Vellieti qui primas in hoc Senatu à primo ipso erectionis tempore ac ex ordine,tanta cū laude tenuerūt? Tu verò imprimis, Carole De Rochette,Præses amplissime, qui ad incredibilē iuris dicundi peritiā longóque vsu fundatam exercitationem,adiūxisti tantā nominis celebritatem,tam multis támque præclaris honorificentissimè perfūctis legationibus, vt cæterorum quidem in præcelsa ista dignitate decessorum tuorum gloriam facilè coæquaris,superaturus haud dubiè si qua vel arte vel ratione superari ea vnquam ab aliquo potuisset, Exterorum verò etiam qui de nomine solummodò te norunt,admirationem excitaris,sed eorum multò magis quibus contigit vt virtutum tuarum spectatores fuerint, antequàmvel auditores,quod ipsum tamen vix vlli contingere vnquam potuit,vel admiratores.Nam siue placitis extemporaneis perplexissimas & intricatissimas quasque lites præcidere Senatus velit,quod te vno maximè Prę

ſide ſollenne illi eſt facere, quid mirabilius quàm te audire formantẽ ſimul & recitátem Senatuſconſultum ex tempore, tam apta politáque verborum & rerum conſonantia vt nec ipſa temporis & calami opportunitas ſi adeſſet, excellentius quid vnquam elaborare poſſe videatur?

Aut quis prudentius vnquam
Conſilium media cepit gladiator arena?

Sin ex ſcripto, & ſecretiore cõſulto definiri litem placeat, quis aut in proponenda facti ſpecie litíſque difficultatibus enarrandis tevno eloquentior, aut in Senatorum ſententiis ponderãdis, non minùs quàm numerãdis exactior, aut in nouis veríſque rationibus indagãdis perſpicacior, aut denique in moderandis & tẽperandis ex æquitate aſperitatibus iuris, in quo maximè ſupremi m giſtratus ſingularis qudã maieſtas elucet, prudentior vnquam fuit & religioſior? Sic deniq; ſentiũt omnes, qui te nõ modò Prçſidẽ, ſed etiã Prçſidẽtẽ vident, præcipuæ quidẽ iſtius dignitatis functionẽ tibi cõmunẽ eſſe cũ multis, ſed functionis dignitatem certè cum paucis. Patere, vir clariſſime, nõ vt lauderis à me qui tantæ rei omnino imparẽ me ſentio (etſi ad Senatus noſtri gloriã hoc quoque pertineret, vt quod à Præſidibus omnibus ex officio fieri debere iam olim Vlpianus noſter dixit, laudes tuas nõ grauatè audires' ſi tam facile mihi eſſet laudare te, quàm colere eſt & obſeruare) ſed vt ex amplíſſimo laudum tuarũ cãpo floſculos iſtos delibare mihi liceat, Ne ſi in eo quod omnes ſciunt & prędicãt, ſol⁹ ego taceã, plagio id ſimile potiùs quàm vel modeſtiæ tuæ, vel inſcitiæ meæ adſcribendũ exiſtimetur. Illud planè nec tacere poſſũ nec diſſimulare debeo, Patres Cõſcripti, in tãta honoris acceſſione quãta mihi obtigit ex illuſtriſſimi & excellẽtiſſimi Hẽrici à Sabaudia Gebennenſiũ Ducis liberalitate ac munificentia, cùm ſalua Senatoriæ purpuræ dignitate aſciuit me in Conſilij ſui Ptæſidem, annuente Sereniſſimo Principe noſtro, vobis verò ægrè quidem ferentibus, qui ſingularis veſter in me amor, ſemper fuit, ſed tamẽ nõ reluctãtibus, ſicut prçclarè ceſſerũt mihi ac penè ſuprà quàm ſperare licuerat, cętera omnia (quid enim glorioſius accidere potuiſſet, quàm tantis Principibus vt ſanguine ita conſenſione animorum coniunctiſſimis non modò placere, ſed etiam non ingratam vtrique ex ordine ſeruitutem exhibere?) Ita hoc vnũ minùs feliciter, quod inter vos rarior ſedeo, careóque fructu ſuauiſſimo quotidianæ conſuetudinis veſtræ, qua nihil aut honorificẽtius aut dulcius cuiquã eſſe poſſit, quæque ipſa per ſe mihi omniũ optima ſchola ſẽper viſa eſt, in qua qui legit docet, qui docet audit, qui audit ſtudet. Quam verò fuiſſet hoc opus nõ ſolùm voluminis magnitudine, quæ vt Plinius dicebat non minùs libris quàm rebus cæteris fere omnibus pulchritudinem aliquam ſolet adiicere, ſed etiam Definitionũ varietate ac præſtantia excellentius, ſi me vt Senatorem perpetuũ, ſic Adſeſſorẽ quoque aſſiduum Senatus noſter habuiſſet! At quoniã aliter res cecidit, maiore fortaſſis & ampliſſimi Ordinis & toti⁹ reipublicę bono, ne ſcribẽdi materia deeſſet ſi quis ſe exereret ex tam multis qui poſſent ſi vellent, quẽ velle contingeret feliciore calamo id ipſum præſtare quod mihi tentare ſatis fuit, non eo minùs ſperare à vobis, Patres, & cõtẽdere debeo, vt opus hoc meũ quale cũque tandem aut erit, aut eſſe aliis videbitur, ſic accipiatis quaſi veſtris primùm inchoatum auſpiciis, veſtra auctum elaboratúmque induſtria, veſtro denique non modò abſolutum imperio, ſed etiam permiſſu editũ nunc, &

promul-

promulgatum.Ita fiet vt exemplo veſtro quod reliquo terrarum orbi omniũ inſtar eſſe poſſit & debeat, cæteri quoque Senatus exteri, etiam quibus meliora domi naſcuntur,laborẽ hunc noſtrũ laudaturi ſint, fortaſſis etiam iudiciorum ſuorum,& iudicatorum autoritate cõprobaturi. Quod ſi eueniet, iuuat confidere futurum vt ad lites ſi minùs exterorum, ſaltẽ noſtratium non modò terminandas & finiendas,verùm etiam minuendas (quod vnum & prouidentiæ veſtrę & diligentiæ meæ votum fuit)nõ parum adiumenti Codex hic meus allaturus videatur.Sin quod abominor,hęc me ſpes fallet,ea tamen ſuſcepti laboris memoriã ſemper recreabit cogitatio,quod & vobis paruiſſe in audẽdo ſuprà quàm exequi potuerim, ſanè perhonorificũ mihi fuerit,& publicè priuatímq.omnibus prodeſſe voluiſſe, ipſo etiã conatu glorioſum. Valete,Patres Conſcripti, & qui Fabrum veſtrũ ſemper vt fratrem dilexiſtis,ſemper vt filium amaſtis, nec vnquã vt ſpero diligẽdi amandíque finem facietis,ferte opem naſcẽti nunc primùm Codici Fabriano, Partũ Senatorium ex nomine, oréque paterno agnoſcite atque agnitũ benignis & oculis & manibus pro humanitate veſtra excipite,Fauete nato, Plaudite infanti,quaſi nunquam,ſi quid votis poſſum morituro,æternámque meã erga vos & omnes & ſingulos obſeruantiam,ac pietatem etiam apud exteros poſteróſque fideliter tandem & enixè vbi loqui & audiri cœperit,teſtatur o. Iterum valete, Saluete,& Viuite.Ex Nęcio Allobrogum 3.Cal.Decembr.1605.

Sic ego te, scriptísque tuis fruar omnibus, Vt sit
Quòd tanto sim patre satus, mea gloria tota.

AD LIBRVM.

Tu liber, auratis volitans vbi gloria pennis
Effulget, palmis vndique cincta suis,
Tu renouans extincta, priùs quæ Palladis vrbi
Quæ Romæ Solon, Pompiliúsque dedit,
Tu calamis, quem sola suis Astræa notauit,
Et propria voluit figere verba manu,
Quàm varia mecum sorte es patre natus eodem,
Quámque datur varia condicione frui!
Iam ter septenas ingloria vidit aristas
Vita mea, & mihi me sic periisse pudet:
Et vixi, & vitam nullis ego cognitus oris,
Famáque Lethæis iam mea fertur aquis,
Et quæram studio quanuis memorabile nomen
Vanus heu! tantùm nobilis ardor erit,
At tu vix natus, toto mox notus in orbe,
Temporis haud poteris vulnera dira pati,
Non vt Cumæus rapidis tamen obuius Austris,
Te licèt omniuagum fama per astra ferat.

CLAVDIVS filius.

SVPER EDITIONE CODICIS FABRIANI, ANONYMOY.

Docte FABER, *quanto gaudent interprete legum*
Secula, quæ Musas progenuêre tuas.
Χαῖρε ætas, Veterum non amplius æmula Patrum,
In natalitium munera solue diem.
En ego non alio vellem me tempore natum,
Quum mihi tam docto contigit ore frui.
Iuris amatores aderunt in carmine testes,
Annon iam pleni copia Iuris erit.

IVRISPRV-

tiones.Iam ergo desine moram obiicere,cuius incommodum si quod fuit nunc vides compensatum tam amplo fœnore:nec pigeat tanto minus tempore à me accipere,qui tanto plus re soluo.Quid si laborem etiam computē qui in Definitionū summariis concinnandis impēdendus necessario fuit,vt si negligentior es quod absit (scribo enim vigilantibus non dormentibus) fauerem tuæ quoque negligentiæ?Patiúmné hoc tibi videtur? Senties legendo,si magnum quid non est quàm tamē sit cōmodū. Restat vt eximam tibi scrupulum si fortè dubitas in tam multis Definitionibus an sint aliquæ inuicē pugnantes.Quanquam vereor ne curiosa & inutilis sit interrogatio,Ad quam si millies respondero nullas esse,vix tamen credes,qui non credis Iustiniano affirmanti nihil à se relictum contrarium in toto iure.Et sapis.Reliquit enim ille cōtraria permulta.Cur mihi magis credas si negem?Idem planè, Senatus est & erit qui fuit,cuius hic Placita:sed non iidem Senatores.Quid mirum si nō eædem semper sententiæ?Possum tamen adfirmare sollenne illis esse maximè cauere quantum possunt ne vnquam pugnantia statuisse videantur:Adeò illis etiam à maiorū placitis discedere religio est,nisi maiore religione ac conscientia vrgeantur.Nihil ergo contrarium videbis,nisi quod non vel præmonitū saltem vel perrarum.Quid plura?Egimus quātum potuimus vt siue schola,siue forum te haberet æquè hic labor noster te iuuaret.Pragmaticus es?En tota hîc penè tua Iuri‹s›prudentia.Ideo nimirum multa interserere necesse fuit quæ doctioribus vulgaria videbuntur, tibi fortasse magna certè vtilia omnia. An theoricus?habebis etiam quod te delectet cùm iuris nostri principia videbis ex arte ad praxim accommodata.Iam ego tibi vale dicere cogitabam,sed expectas adhuc,ni fallor,vt petam abs te condonari operariorum tot errata,quibus per ipsorum correctorúmque incuriam totum hoc opus miserè scatet,Iniurioſus sanè sis si me pro alienis erroribus velis erubescere quem iam satis supérque debeat meorum pudere.Quid faceremus?Hæc mea sors est,fuitque semper,vtinam ne futura in perpetuum, vt vix vlla sit in scriptis meis pagina sine vicio,ac ne quidem penè linea.Ferrem patientiùs si eruditio saltem mea,si qua est,&,quod præcipuum,vita ipsa esset emendata.Vnicum remedium est vt aliam editionem speres haud dubiè futuram emendatiorem,fortassis etiam,nihil enim promitto, auctiorem. Peto tamen quando ita vis,vt mihi primùm,deinde operariis ignoscas.Sunt illorum errores equidē plures vt puto & euidentiores,sed mei vt agnosco ingenuè, tanto periculosiores quanto occultiores. Tuæ iam est & industriæ & beneuolentiæ vtrosque corrigere sed amicè ac sine felle,illos præsertim qui in allegationibus,si quando mutilæ,vel quod molestius est,mendosæ inuenientur Nec enim singulas recensendi & emendandi fuit otium mihi ad meliora pro te vno maioráque properanti: satis tibi esto quod mihi sim conscius nihil à me nisi ex fide bona dictum,scriptum,allegatum. Illud vnum molestissimè fero,quòd quibusdam allegationū locis quanquam perpaucis, relictum video nomen eius, cuius vt impij memoriam scriptáque omnia damnari voluit sacrosanctus Pontifex Optim. Max.Clemens octauus.Bulla non ita dudum in eam rem nominatim edita.Sum enim sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ matri meæ obedientior quàm vt id vnquam consultò fuerim permissurus,qui allegationes aliàs huius nominis quàm plurimas ante Bullæ promulgationem cęteris insertas,manu propria deleueram,& typographo vt reliquas deleret si quæ essent quæ legentem ac relegentem oculum fefellissent,mandaueram. Quo magis speramus futurum vt Catholici omnes quibus potissimùm prodesse satagimus,& ij maximè ad quos res hæc & cura spectat,quod admissum extra culpam, omissum verò fuit per imprudentiam benignè ignoscant, nec eo minùs de pietate nostra rectè sentiant. Reliquum est,mi Lector vt te iubeam bene valere.Tu vicissim Fabro tuo qui tantopere te amat,quisquis es qui amas Iurisprudentiam,bene omnia precare.Vitam etiam,si voles,& si quid hoc ad rem tuam pertinere putas,longiorem,dum addas,quod pro summa benignitate sua faxit Deus Opt.Max & meliorem.Iterum vale & fruere.

Hæres? aut horres? Faber *es*, Fabrilia *tracta*,
Extrue, quo tandem Iurisprudentia *possit*
Calle peti pontem: instrumenta Fabrilia *sume*,
Sume tibi cuneum, clauos tibi Diua ministro,
Vt pons æternos duret stabilitus in annos.
Protinus ad voces gelidus tremor occupat artus,
Tantáque miraris teneris commissa lacertis
Munia, ceu medio suspensus in æquore nutas.
At tales mox Diua tibi sic pectore voces.
Síccine flaccescunt primis sudoribus artus,
Vt vix progressus, molimina prima laborum,
Deficiant? referáque pedem? pigeátque recentis
Propositi? Prô condicio florentibus annis
Dira nimis! prô dira tuæ primordia vitæ!
Haud vereare tuo capiti committere pondus,
Ast explere para, monitúsque capessere Diuæ,
Auspiciis adero, & tremulos firmabo lacertos.
Talibus auditis operi te accingis & omnem
Abstergis tristi subito de pectore curam,
Et Codicem *aggrederis, qui iam limatus in auras*
Purpureo prodit manibus plaudente Senatu,
Et cœtu plaudente virûm. Iam figere gressum
Ponte licet, licet & Diuam reuocare sub vrbis
Tecta, Codex *stabili firmabit robore pontem.*
Pragmaticorum *auias veteres pulmone reuulsti,*
Nunc sacri sacra promulgas Sancita *Senatus.*
Quisquis aues sacrum Iuris *potare liquorem,*
Sacra pelle sitim, tibi quam Faber, *elicit, vnda.*
Legibus *erepti quondam reddentur honores,*
Extorris præerit Iurisprudentia *rostris,*
Hoc duce qui firmum fabricauit, *& auspice pontem,*
Purpurei haud postremus honos, sacríque Senatus
Gloria non postrema, Fabro. Reuocauit in auras
Mortua quæ longo siluerunt tempore Iura.
Ergo tibi acceptum Iurisprudentia *debet,*
Quòd despecta viris, multo decoretur honore,
Donarísque pedem cœnosa efferre palude.
ANTONI *te magna manet post funera merces,*
Nec tantùm post fata sed & dum luminis auras
Carpere permittent Superi, cum fœnore Diua
Præmia digna tus redder sudoribus: at si
Vltima fatales occarint stamina Parcæ,
Regnabis, Superis gratissima victima Diuis.

IOANNES VOLCARDVS
Neruius ad Scaldim. 1606.

IVRISPRVDENTIAE AD ANTONIVM FABRVM IVRECONS. celeberrimum προσωποποιία.

IN mediis latitabat agris, procul vrbibus exul,
Vrbibus vna salus Iurisprudentia, panno
Obsita, humi geminos defigens lumina soles,
Rugosámque trahens faciem. Prô virgine tanta
Indignum facinus! Mensis accumbere Diuûm
Digna, viris Iurisprudentia spreta iacebat.
Nullus erat, per quem potuisset callis adiri
(Eius enim obscœnæ ambibant penetrale paludes)
Nullus inoffenso poterat pede sistere gressum
Tentarunt multi, nulli potuêre lutosa
Ferre palude gradum. Diuam dum tollere cœno
Continuo sudore student, hærere videres
Fluctibus in mediis (Labor est tamen irritus) illinc
Hincque viros hominum tandem miserata laborem
Diua, sibi tales mœsto sic ore loquelas
Protulit ANTONI decus & basis vna sororum,
Et Phœbi soboles, quanto ferar adspice passim
Turbine ventorum, qui méque meámque Caphareî
Demergunt proram scopulis rectore carentem.
Vndique me fluctus perplexa indagine cingunt.
Hinc malesuada fames, istinc deformis egestas,
Nusquam tuta salus, nec peruia meta malorum.
Siue domus tacitos repetam de nocte recessus,
Hîc me fata manent, hîc me malus implicat error:
Siue foris lubeat Zephyros haurire tepentes,
Ponè malus sequitur genius, gurgésque malorum
Opprimit insontem. Quæ me fortuna lacessit?
Quis tam crudeles optauit sumere pœnas?
Nulla fuit per me cuiquam fraus iuncta, nec vllum
Vt memini, vltrici Mauorte, iráque secuta,
Ergo quid immeritam furialis torquet Enyo?
Lancinor ærumnis, nec erit qui tantæ misertus
Fata, meum saltem studeat lenire dolorem.
Attamen irriguo potis es mea cernere vultu,
Chara mihi soboles, peritura incommoda vitæ?
ANTONI te tanta mei dispendia casus,
Si superesse vigor potis est sub pectore, tangant.
In cunis ego te, si nescis, sedula foui,
Reptastíque meo gratissima sarcina quondam
In gremio, teneróque dedi lallare gementi.
Altricis miserere tuæ, quæ finxit & artus,
Formauítque tuum, non auersata laborem,
Ingenium, desideriis da vela secundis.

Hæres? aut horres? Faber *es*, Fabrilia *tracta*,
Extrue, quo tandem Iurisprudentia *possit*
Calle peti pontem: instrumenta Fabrilia *sume*,
Sume tibi cuneum, clauos tibi Diua ministro,
Ut pons æternos duret stabilitus in annos.
Protinus ad voces gelidus tremor occupat artus,
Tantáque miraris teneris commissa lacertis
Munia, ceu medio suspensus in æquore nutas.
At tales mox Diua tibi sic pectore voces.
Síccine fla accescunt primis sudoribus artus,
Vt vix progressus, molimina prima laborum,
Deficiant? referáque pedem? pigeátque recentis
Propositi? Prô condicio florentibus annis
Dira nimis! prô dira tuæ primordia vitæ!
Haud vereare tuo capiti committere pondus,
Ast explere para, monitúsque capessere Diuæ,
Auspiciis adero, & tremulos firmabo lacertos.
Talibus auditis operi te accingis & omnem
Abstergis tristi subito de pectore curam,
Et Codicem *aggrederis, qui iam limatus in auras*
Purpureo prodit manibus plaudente Senatu,
Et cœtu plaudente virûm. Iam figere gressum
Ponte licet, licet & Diuam reuocare sub vrbis
Tecta, Codex *stabili firmabit robore pontem.*
Pragmaticorum *auias veteres pulmone reuulsti,*
Nunc sacri sacra promulgas Sancita *Senatus.*
Quisquis aues sacrum Iuris *potare liquorem,*
Sacra pelle sitim, tibi quam Faber, *elicit, vnda.*
Legibus *erepti quondam reddentur honores,*
Extorris præerit Iurisprudentia *rostris,*
Hoc duce qui firmum fabricauit, *& auspice pontem,*
Purpurei haud postremus honos, sacríque Senatus
Gloria non postrema, Fabro. Reuocauit in auras
Mortua quæ longo siluerunt tempore Iura.
Ergo tibi acceptum Iurisprudentia *debet,*
Quòd despecta viris, multo decoretur honore,
Donarísque pedem cœnosa efferre palude.
ANTONI *te magna manet post funera merces,*
Nec tantùm post fata sed & dum luminis auras
Carpere permittent Superi, cum fœnore Diua
Præmia digna tus reddet sudoribus: at si
Vltima fatales occarint stamina Parcæ,
Regnabis, Superis gratissima victima Diuis.

IOANNES VOLCARDVS
Neruius ad Scaldim. 1606.

INDEX TITVLORVM
CODICIS FABRIANI
PRIORIS PARTIS.

LIBRI PRIMI.

De summa Trinitate & fide catholica. Tit. 1. pag. 1.
De sacrosanctis Ecclesiis. tit. 2. p. 1.
De Episcopis & Clericis & Monachis. tit. 3. p. 24.
De his qui ad Ecclesiam confugiunt. tit. 4. p. 35
De legib. & constit. Principis & edict. tit. 5. p. 37
De offic. aduocat. Princip. tit. 6. p. 39
De Senatorib. tit. 7. p. ibid.
De Equite Senatorio. tit. 8. p. 41
De precib. Imper. offer. tit. 9. p. ibid.
Vt lit. pendent. vel post pronocat. tit. 10. p. 47
Si contr. ius vel vtilit. public tit. 11. p. 52
De diuers. rescrip. tit. 12. p. 53.

LIBRI SECVNDI.

De edendo. tit. 1 p. 58
De in ius vocando. tit. 2. p. 64
De Pactis. tit. 3. p. 67
De Transact. tit. 4. p. 77
De postuland. tit. 5. p. 82
De Aduocat. tit. 6. p. 83
Vt quæ des. Aduoc. part. iud. suppl. tit. 7 pag. 83
De Procurat. tit. 8. p. 84
Vt nemo priuat. titul. præd. suis vel alienis impon. vel reg. vel suspend. tit. 9. p. 91
De negot. gest. tit. 10. p. 91
De eo quod met. caus. tit. 11. p. 93
De in integr. restit. minor. tit. 12. p. 95
De fideiuss. minor. tit. 13. p. 99
De filiofam. minor. tit. 14. p. 106
Si Tut. vel Curat. interuen. tit. 15. p. 101
Si in commun. caus. in integr. restit. pet. tit. 16. pag. 102.
Si aduers. rem iudicat. tit. 17. p. 103
Si aduers. vendit. tit. 18. p. ibid.
Si aduers. donat. tit. 19. p. 106
Si aduers. libert. tit. 20. p. 107
Si aduers. transact. tit. 21. p. ibid.
Si aduers. dot. tit. 22. p. 109
Si aduers. vsucap. vel præscrip. rest. pet. tit. 23. p. 109
Si aduers. credit. tit. 24. p. 111.
Si minor ab hered. se abstin. tit. 25. p. 112
In quib. caus. non est necess. in integr. rest. tit. 26. p. 115
Qui & aduers. quos in integr. rest. non post. t. 27. p. 117
Si min. se maior. dixer. tit. 28. p. 118
Si sepius in integr. restit. postul. tit. 29. p. 119
Si maior fact. rat. habuer. tit. 30. p. 120
Vbi & apud quem cognit. in integr. rest. agit sit. tit. 31 p. 121
Etiam per procurat. caus. in integr. rest. agi. possit. 32. p. 122
In integr. rest. postul. ne quid noui fiat. tit. 33. pag. 122
De reput. que fiunt in iud. in integr. rest. tit. 34. pag. 124
De tempor. in integr. restit. tit. 35. p. 125
Quib. ex caus. maior. in integr. rest. sit. 36. p. 127
De alienatione iudicij mutandi causa facta. tit. 37. p. 129
De Arbitr. tit. 38. p. 130
De satisdand. tit. 39. p. 133
De formul. & impetr. act. sublat. tit. 40. p. 139

LIBRI TERTII.

De Iudic. tit. 1. p. 141
De sportul. & sumptib. in diuers. iudic. faciend. tit. 2 p. 151
Qui pro sua iurisdict. iudic. dare dari ue poss. tit. 3. p. 154
Ne quis in causa sua iudic. vel ius dic. tit. 4. pag. 155
Qui legit. person. stand. in iudic. hab. vel non tit. 5. pag. 158
Vt nemo inuit. ager. vel accus. cogat. tit. 6. p. ibid.
De ordin. iudic. tit. 7. p. 159
De lit. contest. tit. 8. p. 165
De plur. petition. tit. 9. p. 166
De dilation. tit. 10. p. ibid.
De feriis. tit. 11. p. 167
De iurisdict. omn. iudic. & for. compet. titul. 12. pag. 169
Quand. imp. int. pupil. & vid. tit. 13. p. 182
Vbi de crimin. agi oport. tit. 14. p. ibid.
Vbi conuen. qui cert. loc. dar. promis. tit. 15. p. 183
Vbi in rem actio tit. 16. p. 185
Vbi Senat. vel clariss. tit. 17. p. ibid.
Quand. liceat vnicuique sin. iudic. se vindic. tit. 18. p. 186
De inoff. testam. tit. 19. p. 187
De inoffic. donat. tit. 20. p. 199
De petit. hered. tit. 21. p. 201
De rei Vindicat. tit. 22. p. 205
De Vsufruct. tit. 23. p. 211
De seruit. & agna. tit 24. p. 214
De famil. erciscund. tit. 25. p. 218
Commun. diuid. tit. 26. p. 223
Commun. vtriusque iudic. tit. 27 p. 225
Ad exhibend. tit. 28. p. 230

LIBRI QVARTI.

De reb. Cred. & Iureiur. tit. 1. p. 232

INDEX TITVLORVM.

Si cert.pet.tit.2.p.244
De prohib.sequestr.pecun.tit.3.p.251
De condict.indeb.tit.4.p.254
De condict.ob caus.dator.tit.5 p.255
De condict.ob turp.caus.tit.6.p.256
De obligat.& action.tit.7.ibid.
Ne vxor pro marit.aut marit. pro vxor.tit.8.p.263
Ne filius pro patr.aut pat:pro filio.ti.9.p.ibid.
Quand.fisc.vel privat.debit.sui debit.conu. possit. 10.p.267
De heredit.action.tit.11.pag.272
Ex delict.defunctor.tit.12.pag.274
De const.pecun.tit.13.pag.275
De probat.& praesumpt.tit.14.p.275
De testib.tit.25.pag.294
De fid.instrument.tit.16.pag.310
Plus valer.quod agit.tit.17.p.318
De pignorat.action.tit.18.pag.321
Quod cum eo qui in alien.potestat.tit.19.pag.323
Ad SC. Maced.& de ratihab.tit.20.p.324
Ad SC. Velleian.tit.21.pag.326
De non numer.pecu.tit.22.pag.336
De compensat.tit.23.pag.339
De vsuris & mora.tit.24.pag.345
Deposit.tit.25.pag.357
Mandat.tit.26 pag.358
Pro Socio.tit.27.pag.368
De contrah.empt.tit.28.pag.370
De hered.vel action.vendit.tit.29.pag.373
De rescind.vendit.tit.30.pag.379
Si censs.vel reli.tit.31.pag.388
De peric.& commod.rei vendit.tit.32.pag.389
De Action.empt.tit.53.pag.ibid.
Si quis alter.vel sibi tit.34.pag.394
De comm.rer.alien.tit.35 pag.399
De pact.int.empt.& vendit.tit.36.p.400
De leg.commissor.tit.37.pag.406
De rebus alienis non alienand. & prohib.alien.tit. 38p. 407
De monopol.& conuent.negotiat.tit.39.p.410
De vectigal.& commisc.tit.40.p.ibid.
De rer.permut.tit.41.p.ibid.
De Locato.tit.42.p.415
De iur.emphyteut.& feud.t.43.p.435

POSTERIORIS PARTIS

LIBRI QVINTI.

DE donat.ante nupt.tit.1.p.1
De nuptiis.tit.2 p.3
De incest.& inutil.nuptiis.tit.3.p.4
Si ex rescript.nupt. petant.tit.4.p.7
De secundis nupt.tit.5.p.ibid.
De dot.promiss.tit.6.p.12
De iur.dot.tit.7.p.17
De rei vxor.action.tit.8.p.32
De pact.conuen. tam sup.dot.tit.9.p.41
De dot.caut.non numer tit.10.p.45
De donat.int.vir.& vxor.tit.11.p.47
De repud.& indic.de morib.sublat.tit.12.p.49
Solut. matrim. quemadm.dos petat.tit.13.p.ibid.
Ne fideiuss.dot.dentur.tit.14.p.55
De fund.dotal.tit.15.p.57
De natural.libert.& spur.tit.16.p.60
De legit.tutel. tit.17.p.63
Qui petant Tutor.tit.18.p.ibid.
Vbi petant Tutor.vel Curator.tit.19.p.64
Qui Tutor.aut Curat.dare darive poss.tit.20.pag. ibid.
Quand.mul.tutel.offic.fung.pot.tit.21.p.65
In quib.casib.tutor.habent.tit.22.p.66
De admin.tutor.t.23.p.67
De peric.Tutor.& Curat.tit.24.p.69
De Tutor.vel Curator.qui sat.non ded.tit. 25. pag. 71
De suspect.Tutor.vel Curator.tit.26.p.ibid.
De in lit.dand.Tutor.tit.27.p.72
De eo qui pro Tutor.negot.gessit.28.p.73
Vt caus.post pubert.adsit Tutor.tit.29.p.74
Vbi pupill.educar.deb.tit.30.p.ibid.
Arbitr.tutel.tit.31.p.75
De in lit.iurand.tit.32.p.77
De fideiuss.Tutor.vel Curator.tit.33.p.78
De contrar.iudic.tutel.tit.34.p.80
De autor.praestand.tit.35.p.81
De excusat.Tutor.tit.36.p.ibid.
De pred.minor.& aliis rebus sin.decret. titul.37.p. 82
Si quis ignoret rem minor.esse sin.decret.compar.t. 38.p.ibid.
Si maior fact.alien.fact.sin.decr.rat.hab.tit.39.pag. 83
De curat.furios.prodig.absent.tit.40.p.84
De magist.conuen.tit.41.p.88

LIBRI SEXTI.

De iur.patron.tit.1.p.89
De furt.tit.2.p.92
Quand.non petent.part.petent.accresc.t.3.p.93
De collationib.tit.4.p.94
De testament.tit.5.p.95
De hered.instit.tit.6.p.106
De institut.tit.7.p.p.112
De impub.& aliis substitut.tit.8.p.113
De libert.praeterit.tit.9.p.125
De posthum.hered.instit.tit.10.p.126
De iur.deliber.tit.11.p.127
De repud.vel abstin.hered.tit.12.p.141
De edict.diui Hadr.tollend.tit.13.p.148
Si quis aliq.testar.prohib.vel coeger.tit.14.p.151
De iis quib.vt indign. auf.her. & ad SC.Sill.tit.15 pag.152
De Codicill.tit.16.p.154
De legat.t.17.pag.159
De verbor.significat.t.18.p.166
Si omiss.sit caus.testam.t.19.p.172
De fideicommiss.t.20.p.ibid.
Commun.de legat.& fideic.t.21.p.189
De his quae sub modo legat.vel fideic.relinq.ti.22 p. 194
De condic.insert.t.23. p.195
De V sur.& fruct.legat.t.24.p.202
Ad SC.Trebell.t.25.p.207
Ad leg.falcid.t.26.p.216
De his qui ant.apert.tabul.tit.27.p.217
Quand.dies legat.vel fideic.seru.caus.t.28.p.218
Vt in poss.legat.vel fideic.seru.caus.t.29.p.218
Ad SC.Tertull.t.30 p.219
De legit.hered.t.31.p.220
De bonis matern.t.32.p.223
De bon.quae liber.t.33.p.225

LIBRI

INDEX TITVLORVM.

LIBRI SEPTIMI.

De dedit.libert.tollend.& tallnabilibus.tit.1.p.230
Statuta duo vetera Subaudica, De tallnabilibus.pa. 244
De commun.seruo manumiss.t.2.p.245
De libert.caus.t.3.p.ibid.
De prascrip.qua pro libert.compet.t.4.p.247
De his qui manumitti non possunt.t.5.p.250
Ne de stat.defunct.post quinq.quar.t.6.p.252
De acquir.vel amitt.possessio.t.7 p.253
De long tempor.prascript.t.8 p.266
Quib.non obstat long.tempor.prascrip.t.9.p.ibid.
Si aduers.credit.prascr.oppon.t.10 p.267
De quadrien.prascript.t.11 p.270
Ne rei dominic.vel templor.vind.temp.prascr.sum. tit.12.p.ibid.
De prascript.30.& 40.annor.& centenari.t. tit.13. p.271
De sentent.prafect.pretor.t.14.p.278
De sentent.& interloc.omn iudic.t.15.p.282
De senten.qua pro eo quod inter.t.16.p.288
Si à non comp.iudic.tit.17.p.290
De fructib.& lit.expens.t.18.p.291
De re iudic.t.19.p.313
De execu.rei iudic.t.20.p.319
Si plur.una sentent.condemnat.fuer.t.21.p.335
Quib.res iudicata non nocet.t.22.p.336
Commmat.epist.programm. autor.rei iudic.tit.23.p. 339
De confess.t.24.p.340
Int.alios act.vel iudic.non nocet.t.25 p.342
De appell.& relat.t.26.p.344
De tempor.& reparat.appell.t.27.p.355
De appell.tanquam ab abusu.t.28.p.359
Quor.appell.non recip.t.29.p.365
Si vnus ex plurib.appell.t.30 p.368
Qui bon.ceder.poss.t.31.p.ibid.
De bonor.auctor.iudic.possid.t.32.p.370
De Priuileg fisc.t.33.p.378
De priuileg.dot.t.34.p.ibid.
De reuoc.his que in fraud.creditor.t.35.p.379

LIBRI OCTAVI.

Quor.bonor.tit.1.p.380
Quor.legat.tit.2.p.ibid.
Vnde vi.tit.3.p.381
Vti possidetis t.4.p.393
De noui oper.nunciat t.5.p.395
De pignor.tit.6.p.396
In quib.caus.pign.vel hypothe.tacit.contr.tit.7.pag. 407
Qui potior.in pignor.habeant.t.8.p.410
De his qui in prior.credit.loc.succed.tit.9.p.420
Si antiq.cred.pignor.vendit.t.10.p.423
Si commun.res pign.dat.sit. tit.11.p.434
De Pretor.pignor.t.12.p.425
Si in caus.iudic.pign.cap.sit.tit.13.p.426
De remiss.pignorum.tit.14.p.427
Etiam ob chirogr.pecun.pign.retin poss.tit.15. pag. 430
De distract.pignor.t.16.p.432
Debit.vendit.pignor.imped. non possunt.tit.17.pag. 442
Si vendit.pignor.agat. tit.18.p.443
De luit.pigno.t.19.p.444
Si vnus ex plurib.hered.debit.t.20.p.455
De iure domin.impetr.t.21.p.456
De pactis pignor.t.22.p.457
De excep.t.23.p.461
De litigiosis tit.24.p.475
De contr.& commit.stipulat.t.25 p.479
De duobus reis.t.26.p.481
De fideiuss.& mandat.tit.27.p.487.
De nouat.& delegat.t.28.p.500
De solut.& libert.t.29.p.504
De Exictionib.tit.30.p.521
Credit.euict.pignor.non debet.t.31.p.532
De patr.potest.t.32.p.533
Que sit long.consuetu.tit.33.p.534
De donat.tit.14.p.536
De donat.que sub mod.t.35.p.540
De reuoc.donat.t.36.p.543
De mort.caus.donat.t.37.p.550
De insinuand.donat.tit.38.p.552

LIBRI NONI.

Qui accus.non poss.t.1.p.556
De accusat.& inscript.t.2.p.557
De exhib.vel transmit.reis.t.3.p.560
De custod.reor.t.4.p.561
De priuat.carc.inhibend.t.5.p.564
Ad leg.Iul.maiest.t.6.p.ibid.
Ad leg.Iul.de adulter.& stupr.t.7.p.567
Ad leg.Iul.de vi public.vel priuat.t.8.p.570
De raptu virg.t.9.p.ibid.
Ad leg.Cornel.de sicar.tit.10.p.571
De iis qui parent.vel filios occid.t.11.574
De malefic.mathemat.& sortileg.t.12.p.575
Ad leg.Cornel.de falsi.t.13.p.576
De his qui sibi adscrib.t.14.p.580
De falsa moneta.t.15.p.581
De mutat.nominis.t.16.p.583
De crimine sacrilegij.t.17.p.ibid.
Quand.ciuil.act.criminali praiudicet.t.18.p.584
De crimine expilate hereditat.t.19.p.585
De Iniuriis.tit.20 p.586
De Quastion.t.21.p.589
Vt intra temp.crimin.quast.termin.t. 22.p.596
De Calumniator.t.23.p.603
De pœnis.tit.24.p.604
Ne sin.iuss.Principis cert.iudic.lit.confisc.t.25.pag. 609
De bon.damnat.t.26.p.610
De sentent.pass.& restit.t.27.p.611
De dignitate & nobilit.t.28.p.613
De muner.patrim.t.29.p.623

CODICIS

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

Liber Primus.

TITVLVS PRIMVS.

De summ. Trinit. & fid. Cathol. & vt nem. de ea public. contend. aud.

PRODIIT superiore seculo ab inferis horrẽdum nescio, an miserandũ potiùs hominũ genus, qui à Christianæ religionis & sacrosanctæ fidei nostræ Catholicæ vnitate, ac quod omninò consequens est, veritate desciscentes, noua passim dogmata, nouásque hæreses, sed ex veteribus & iam pridẽ damnatis magna ex parte confutas conflatásque inuexerunt. In tot penè Sectas diuisi, quot fuerunt eorum capita, qui Sectatores habere quam esse maluerunt. Diceres Samsonis esse vulpeculas, capitibus quidem disiunctis aliò, atque aliò tendẽtes singulas, sed omnes tamen caudis coadunatis in vnius Ecclesiæ Romanæ incendium & excidium si velle sufficeret colligatas, conglobatásque. Inter omnes istos præcipui, & sicut impietatis, ita nominis fama, conspicui Lutherani, Vbiquitarij, Zuingliani, Anabaptistæ, Suencfeldiani, Dauidici, Samosatenici, Caluinistæ, Anglocaluinistæ, Puritani, Adiaphoristæ, Osiandrini, Melanctonici, vt reliquos permultos ne dicam penè innumeros veluti minorum gentium Dæmones taceamus. Omnium tamen summa diuisio illa esse potest, vt eorum tria quodammodo genera & præcipua capita cõstituantur, ad quæ cæterorum omnium sectæ inferiores, tanquam species referri possint, Lutheranorum, Caluinistarum, & Anabaptistarum. Quanquam ea iam Anabaptistarum cõditio est, vt cæteris licèt non insania, & impietate, attamẽ numero longè inferiores, ab omnibus propemodum tanquam imbelles, nulliúsque precij hostes contemnantur, solis Lutheranis & Caluinianis locum sibi penè omnem relictum gloriantibus. Itaque de his solis dicendum nobis erit, cùm nec ipsa ferè aliorum nomina nisi per libros & famam ad nos vsque peruenerint. Etsi quæ apud nos extant de Religione edicta Principum nostrorum, Senatúsque nostri consulta & decreta quàm plura, (quæ tamẽ quia publicè excusa prostant, huc transcribenda minimè putauimus) non Lutheranos tantùm & Caluinianos notant & infectantur, sed reliquos etiam omnes hæreticos. Quales sine dubio sunt quotquot à sancta Ecclesia Catholica, Apostolica & Romana, quocumque tandem censeantur nomine, defecerunt, ac quorum errores sacrosanctum Concilium Tridentinum Spiritu sancto suggerente, iustissimo anathemate damnauit. Præclarè verò & in tanta infelicitate satis feliciter actum est cum Republica Christiana, quod has ipsas sectas, quæ tanto impetu in eam coniurarunt, iis notis infames esse contigit, propter quas vel primo ipso intuitu dubitare nemo possit, quin hæreticæ, vt sacri Canones loquũtur, prauitatis specie & insignia præseferant. Adferemus tantùm aliquas & de singulis aliqua ne cum sutoribus Lutheranis & Caluinianis Theologos agere videamur nos, qui solam Iurisprudentiam, nec aliud præterea quicquam profitemur. Reliqua Theologis qui tam multi támque præclari ex professo ista tractarunt, consultò relinquemus. Adferemus autem ipsissima Lutheri & Caluini verba, vt qui non poterũt facilè credere, quod sanè incredibile est, tam absurdas & planè diabolicas impietates, tamque impias absurditates tot assertoribus superbientes cuiquam mortalium in mentem venire vnquam potuisse, nihil tamen à nobis effictum aut immutatum conqueri iure possint. Sed illud primum à Catholicis & piis Lectoribus concedi nobis postulamus ne hoc facto nostro offendantur, quasi libros prohibitos contra sacrosanctæ Ecclesiæ decreta legerimus. Possumus enim verè affirmare, nihil à nobis hac in re factum esse, nisi quod pio & Christiano cuilibet facere licuerit, eámque nos in tanti momenti negotio adhibuisse

cautionem,quæ fuit necessaria,ne iustissimas Ecclesiæ censuras,quas & veremur vt par est, & reueremur,vllo modo incurreremus.

Prima nota hæreticorum nostri temporis. Negatio.

PRima illa, nec meo iudicio parua nota est, quod omnia propemodùm negant, affirmant penè nihil, nisi quod & negando affirmant plerumque,& affirmando negant;Vt facilè appareat ex eorum numero illos esse, qui vt Tertullianus de hæreticis omnibus scripsit *Credendo non credunt*. Dissimiles in eo à paganis qui vt idem ille ait,Non credendò credunt. Nec video quibus magis quàm istis conuenire possit, quod de Antichristo magni plerique viri existimarunt ἀρνητικὸν nomen illi esse, Quandoquidem Antichristianorum omnium, id est hæreticorum solemnis mos iste est,vt doctrinam suam ferè omnem constituant in negando. Quod si faciunt eo consilio, vt nos onerent probatione, nec quicquam ipsi probare teneantur, næ pessimi sunt non modò Theologi, sed etiam Iureconsulti. Nec enim apud iuris nostri siue auctores siue interpretes dubitationem res habet, quin actor quisquis est, probare debeat suam intentionem, etiam quæ in negando consistat. Præsertim verò si agat quis ad turbandum eum, qui sit in pacifica rei de qua controuertitur possessione. Alioqui, quid obsecro certum erit, quid tutum si actori etiam calumnianti sufficiat negare? Digni sanè quibus id etiam accommodemus, quod D. Ioannes in Apocalypsi de locustis illis scribit exeuntibus de puteo abyssi; quas ait habere super se Regem Angelũ abyssi, cui nomen Hebraicè אבדון *Abadon*, Græcè ἀπολλύων, Latinè *exterminans*, Vt significet hæreticos omnes nihil propemodùm adstruere, omnia verò destruere, nihil affirmare, omnia negare; Tales denique illos esse vt possit quis non insulsè nec falsò contendere, Si Christiani dicendi sunt, negatiuè illos nõ affirmatiuè Christianos dici debere. Porrò negatiuè Christianum quem esse quid aliud rogo est, quàm omninò non esse Christianum?

De potentia Dei absoluta.

1 NEgant in Deo potentiam vllam esse absolutam. *Commentum* inquit Caluinus 1 *de absoluta Dei potentia quod Scholastici inuexerunt execranda blasphemia est.* Et alibi 2 *Impossibile* appellat quod numquam aut fuit aut futurum est. Huic autem negationi contraria est affirmatio Christi dicentis potuisse se rogare Patrem, & exhibuisset illi Patet plusquam duodecim legiones Angelorum, Et camelum per foramen acus transmittere, Item affirmatio illa Ioannis Baptistæ, posse Deum ex lapidibus suscitare filios Abrahæ. Sed nec negauerit quisquam sanæ mentis, possibilia Deo esse omnia quæ ille facturum se minatur, vt pura Niniuem subuertere, & alia huiusmodi infinita, quæ tamẽ nunquam fecit Deus aut facere voluit, Et vt elegãter Tertullianus cõtra Praxeam, *Potuit ita saluus sim, Deus pennis hominem instruxisse, quod & miluis præstitit; Non tamen quia potuit, statim fecit, Potuit & Praxeam* (addamus si lubet Lutherum & Caluinum) *& omnes pariter hæreticos extinxisse, non tamen quia potuit extinxit.* Hæc autem omnia non potuit Deus de potentia ordinaria, Alio enim ordine res & stabilitæ sunt & peractæ, Ergo de potentia absoluta, Id est, quæ soluta sit ab omni lege promulgata, & ab ordine rerum constituto; Sed non absoluta eo sensu quasi soluta sit ab æquitate, & iustitia, quomodo perperam interpretatur Caluinus, Æquitas enim & iustitia lex Dei intrinseca est, ipsa verò nihil aliud quàm ipsemet Deus qui vt sibi ipsi lex est, ita recedere à lege & æquitate minime potest;

1 Calvin in cap. 23. Isaiæ ad vers. 9.
2 Lib. 2. Inst. cap. 7. §. 5.
3 Augustin. lib. 9. in Genes. cap. 17. & 18.

De voluntate Dei permissiua.

2 NEgant 1 in Deo volũtatem permissiuam contra innumeras sacræ Scripturæ affirmationes, Inter quas Psalm. 80. *Dimisit eos secundùm desideria cordis eorum.* Act. 14. *Dimisit omnes gentes ingredi vias suas.* Luc. 8. *Rogauerunt eum vt permitteret eis ingredi in porcos, & permisit eis.* Vult ergo Deus permulta non voluntate afficiente, aut committente: sed permittente tantùm, ea scilicet quæ cùm mala sint malitia, vt aiunt, morali, à Deo qui bonus & bonitas ipsa est proficisci nũquam possunt.

1 Caluin disertis verbis lib. 1. Instit. cap. 18. sect. 1. & 2.

De simplici Dei præscientia.

3 NEgant Dei simplicem præscientiam, Caluini enim verba hæc sunt 1: *Nec Augustinus quidem illa superstitione interdum solutus est, quemadmodum vbi dicit 2 indurationem, & execrationem non ad operationem Dei, sed ad præscientiam spectare, At istas argutias non recipiunt tot Scripturæ, &c.* Huic autem negationi contrarium est quod passim affirmat sacra Scriptura Deum præuidisse proditionem Iudæ, negationem Petri, excæcationem Iudæorum, quæ quidem prædixit & præscisciuit Christus, nec tamen voluit, aut effecit.

1 Caluin. lib. 1. Instit. cap. 16. sect. 4. & lib. 2. c. 4. sect. 3.
2 Lib. 1. De prædest. & gratia.

De essentia quam Dei Filius habet à Patre.

4 NEgant 1 Filium Dei à Patre essentiam habere, Contra quàm affirment Scripturæ & Christus ipse, Christum esse Filium Patris, & à Patre procedere per generationem, quis enim vel intellectu solo, mentisque vlla cogitatione assequi possit, Eum qui Filius sit, & dicatur, Filium eius esse à quo essentiam naturámve non habeat? Quid verò aliud Filius à Patre habere potuit, quàm diuinitatem? Quid Patri & Filio commune est præter essentiam? Quid ergo Filio communicauit Pater, si non essentiam ipsam? Quare passim clamant Scripturæ, Concilia, Patres, vniuersus denique Christianorum orbis, Filium esse Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Habet ergo Deus Pater veram essentiam diuinam, quæ nec à se, vt parum cautè loquitur Caluinus, nec ab aliquo alio est: sed prorsus à nullo, cum essentia neque generet, neque generetur. At verò Filius qui hanc ipsam habet essentiam, habet non à nullo, nec à se, sed à Patre, Denique essentia quæ si in se consideretur, à nullo est, eà in filio à Patre est 2.

1 Caluin. lib. 1. Instit. cap. 13. sect. 23.
2 D. Hilar. lib. de Trinit. Athanas. in Epistol. Conci. Ariminu, & Seleuc. Basil. lib. 2 contra Eunomium.

De morte Christi.

5 NEgant Christi mortem operam si solùm illam Christus obiisset, quicquam nobis fuisse profuturam. *Nihil actum erat*, inquit Caluinus

uinus 1, *si corporea tantùm morte Christus defunctus fuisset.* Deus immortalis! Omnes sacrarum Scripturarum apices ad sanguinem, ad Crucem, ad mortem Christi salutem nostram referunt, Omnes Christiani Christum morte sua mortem nostram destruxisse proclamant, Omnes Sancti redemptionis suæ Canticum concinunt in hæc verba, *Redemisti nos Deus in sanguine tuo* Et audent bufones isti in lacunis obstrepere, Nihil ea viuifica morte actum esse. Isaias autem hoc amplius prædicat, vel solo Christi liuore sanatos nos esse, Denique vita nostra filia Christi mortis est, Qui alibi quàm in hac morte vitam quærit, vitã perdidit. Qua verò fronte possunt isti dicere, Nihil morte Christi actum fuisse, cùm propter infinitam patientis dignitatem minima regij illius ac diuini sanguinis guttula innumeris mundis redimendis satisfuisset.

1 Lib.2.Instit.cap.16.sect.10.

De Christo Legislatore.

6 NEgant Christum esse Legislatorem, atque adeo vllam in Euangelio legem proponi, Sic enim Lutherus 1, *Necesse est*, inquit, *vt scias, quid sit Christus definitiuè, Christus autem definitiuè non est Legislator.* Mox doctrinam de Christo Legislatore pestilentem appellat. Et paulò post: *Labor mihi est*, inquit, *vt dediscam veterem illam inolitam opinionem de Christo Legislatore & Iudice, vtque dãnem & repellam illam.* At contrà, hoc ipsum affirmat Epistola D. Iacobi 2 quæ disertis verbis Christum Legislatorem appellat, quem Isaias prius Legiferum vocarat, *Dominus*, inquit, *Legifer noster.*

1 In cap.2.ad Galat.
2 Cap.4.

De Christo Iudice.

7 NEgant Christum esse iudicem, Sic enim Lutherus eodem loco *Persuasus*, inquit, *eram pestilentibus illis opinionibus.* Quas subinde explicans ponit hanc inter cæteras quòd Christus sit Iudex, séque laborare ait vt illam dediscat. At non ita D. Petrus, qui palàm testatur Christum constitutum esse à Deo Iudicem viuorũ & mortuorum, Nec aliter cæteri Apostoli, qui omnes vno ore prædicãt Christum iudicaturum viuos & mortuos.

De traditione non scripta.

8 NEgant traditionem vllam esse, quæ solo sermone tradita sit, contra expressam D. Pauli adfirmationem, qui in Epistola ad Thessalon. *Tenete*, inquit, *traditiones quas accepistis siue per sermonem siue per Epistolam* Et verò quænam sacrarum Scripturarum certitudo erit, quænam auctoritas si traditionem tollas, cùm sola traditione nõ etiam Scripturæ vllius fide probari ea certitudo & auctoritas possit? Cur Euangelium Matthæi & Lucæ potius, quàm Thomæ, & Nicodemi libros Canonicos esse dicemus? Aut si quis neget, atque cum istis traditionem non scriptam reiiciat, quomodo probabimus? Rursum vbinam gentium erat Ecclesia, aut fides Ecclesiæ totis illis seculis, quibus nihil dum de fide tractatũ erat per Scripturam: sed per sermonem tantùm? An non fuit Ecclesia Scripturis antiquior? Aut quonam sacræ Scripturæ loco scriptum probabunt isti, vt cogãt hos credere, nihil credẽdum esse nisi quod scriptum? Quid de Baptismo infantium? De Dominico die potiùs quàm alio in Sabbathi Iudaici vicem sanctificando, De Angelorum creatione, ac de aliis huiusmodi tam multis, quorum certissima fides in Ecclesia, & etiamnum apud ipsos quoque hæreticos omnes, probatio verò per Scripturam plànè nullà. Longè aliter & præclarè vt omnia Augustinus, *Non crederem Euangelio nisi Ecclesia diceret esse Euangelium.*

Contra Epist. Fundamenti, cap 5.
Tertull. lib. de coron. milit. Basil. lib. de Spir. sanct. cap. 17.
August. Epist. 118.

De libris Canonicis.

9 NEgant ex libris sacræ Scripturæ libros Iudith, Baruch, Sapientiæ, Ecclesiastici, Macabæorum, & Tobiæ auctoritatem Canonicam habere, quod in Canone Hebræorum adscripti non sint, quasi plus auctoritatis Iudaicæ Synagogæ tribuendum sit, quàm Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ, quæ vnanimi consensu habuit semper libros illos pro Canonicis. Ex quibus etiam cùm nonnulli non nisi post Hebræorum Canonem conscripti fuerint, quis eos in Canone illo descriptos non fuisse mirabitur, nisi qui per Chronographiæ imperitiã nesciat describi nullo modo potuisse?

Vide Concil. Carthag. tertium Can. 43. D. August. lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 8.

De Epistola D. Iacobi.

10 NEgant Epistolam D. Iacobi esse canonicam, cùm si quando ex ea vrgeantur, dubiam faciant eius fidem & auctoritatem, quæ tamen vt cæterorum canonicorum librorum semper certissima fuit & explorata. Nam Lutherus in libro quem conscripsit De captiuitate Babylonica cap. de sacramento Extremæ vnctionis, Respondens ad argumentum ductum ab auctoritate manifestissima D. Iacobi pro Extrema vnctione his ipsis verbis sententiam exponit suam: *Ego autem dico si vspiam deliratũ est, hoc loco præcipuè deliratum est, Omitto enim quòd hanc Epistolã non esse Apostoli Iacobi, nec apostolico spiritu dignam multi valde probabiliter asserant, licèt consuetudine auctoritatem, cuiuscunque sit, obtinuerit: Tamen si etiam esset Apostoli Iacobi, dicerem non licere Apostolo sua auctoritate Sacramentum instituere.* Viden' hominis audaciam & impudentiam, qui non contentus ademisse quantùm potuit auctoritatem Epistolæ Apostolicæ, insimulat etiam Apostolũ arrogantiæ, quòd instituendi sacramenti facultatem sibi adrogauerit, si eam Epistolam conscripsit. Non videt furiosus Apostata id Apostolum agere non vt instituat extremæ vnctionis sacramentum: sed vt ad eius vsum fideles hortetur, Non facturus vtique nisi Christus ipse instituisset.

De Scripturarum difficultate.

11 NEgant Scripturas sacras vllã habere difficultatem, quæ obsit fidelibus, quominus facilè intelligantur, ita vt omnium Patrum commentariis clariores sint & faciliores. Qua negatione mendaci arguunt D. Petrum, qui quanquã & fidelis ipse & doctus (nisi fortè & fide & doctrina inferior Luthero fuit) scripsit tamen multa esse in D. Pauli Epistolis difficilia, quæ infideles & parum docti detorquent vt Scripturas, inquit,

cæteras ad suam perditionem. Sed & quis in Dei Ecclesia Doctorum vsus erit, quænam certè necessitas si vera isti somniant? quid denique tot Patrum commentaria tantis vigiliis, & lucubrationibus elaborata, tot sudoribus absoluta proderunt, si sacris libris quos exponere voluerunt difficiliora sint, & obscuriora?

1 Luther. in assert. articulorum per Bullam Leonis X. damnatorum.

De Ecclesia visibili.

12 NEgant veram Ecclesiam esse visibilem [1], Quod si ita esset cur Christus Dominus noster comparasset eam ciuitati supra montem positæ, conuiuio, ouili, ædificio super petram ædificato? Cur præterea nos ad Ecclesiam remitteret illis Euangelij verbis *Dic Ecclesiæ?* An non faciunt ridiculum, & impostorem Christum, qui nos ad Ecclesiam alleget, si inuisibilis illa, & imperceptibilis est?

1 Caluin. lib. 4. Instit. cap. 1. sect. 3 & sequent. & Luther. passim in lib. de seruo arbitr. Et de abrog. Miss. priuat.

De Ecclesiæ iudicio infallibili.

13 NEgant Ecclesiæ Catholicæ, & visibilis infallibile de rebus fidei iudicium esse [1]. Cui negationi contraria certè est affirmatio illa Christi, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Itémque Pauli, qui eam columnam vocat, & firmamentum veritatis. Et verò si tam infeliciter & inhumanè nobiscum ageretur, vt Ecclesia vniuersalis in rebus fidei, & in vero sensu Verbi Dei diiudicando errare posset; quis mortalium obsecro nō errare se posse crederet? Qui autem errare se posse credit, quomodo certus esse possit se non errare? Consequens igitur necessariò fiet, vt in fidei, sensúsque sacrarum Scripturarum incertitudine omnes ambulare fatendum sit. Quid ergo erit quod nobis tam certum & exploratum esse oporteat, vt nec si Angelus de cœlo contrariū dicere velit, ei tamē credere debeamus, Quis non enim deberet Angelo cœlesti potiùs, quàm sibi credere, si nō ex alia parte auctoritas, & certitudo fidei, Ecclesiæ, Angeli cuiuslibet auctoritatem contrariam, si qua vnquam per impossibile contraria esse posset, superaret?

1 Caluin. lib. 4. cap. 8. & alibi sæpe. Luth. de Miss. priuat. & de vocatione Sacerdot.

De Conciliorum generalium auctoritate.

14 NEgant Conciliorum etiam generalium auctoritatem eam esse, cui firmiter adhærere debeamus [1], vt affirment priuato cuilibet, nedum populo incumbere, vt Conciliorum doctrinam ad amussim scripturæ exigat & examinet, Sic enim Lutherus [2]: *De doctrina,* inquit, *cognoscere, & iudicare pertinet ad omnes & singulos Christianos, Et ita pertinet, vt anathema sit, qui hoc ius vno pilo leserit. Christus enim ait, Attendite à falsis prophetis. Hac sola auctoritas satis est,* inquit, *aduersus omnium Pontificum, omnium Patrum, omnium Conciliorū, omnium scholarum sententias, quæ ius iudicandi & decernendi solis Episcopis, & ministris tribuerunt, & impiè ac sacrilegè populo, id est, Ecclesiæ regiæ rapuerunt.* Et paulò post insultat Regi Henrico, *Et vt hic mei Henrici & sophistarum recorder, qui à longitudine temporum & multitudine hominum pendent cum sua fide, primum negari non potest huius rapti iuris tyrannidem vltra mille annos durasse: Nam in ipso Concilio Niceno omnium optimo iam tum incipiebant leges condere, & ius istud sibi vindicare.* Et paulò post: *Habemus,* inquit, *absque controuersia ius de doctrina cognoscendi, & iudicandi seu probandi esse penes nos non penes Concilia, Pontifices, Patres, Doctores.* Quid verò te rogo quisquis es qui hæc legis, scribi potuit arrogantius, & impudentius? Non Concilia, non Pontifices, non Patres, non Doctores, Vnus Lutherus, immò quilibet de fæce populi dummodo Lutheranus (sic enim opinor Lutherus sensit; alioqui actum esset de ipso, & de Lutheranis omnibus, si Caluino, & Caluinianis de Scripturarum interpretatione credendum esse fatentur) ius habebit de doctrinis cognoscendi & iudicandi. Hoc verò si quia Christiani sunt, an non & Pontifices, & Patres, & Doctores etiam sunt Christiani? Ergo quia oues sunt non pastores. Suauis planè ratio per quam fiat, vt ouis pastorem ducat, regat, iudicet Atqui monuit Christus vnumquemque attendere à falsis prophetis, Quis negat? Sed an quod velit vnumquemque de ipsorum doctrina iudicare, vt Lutherus existimat? Nihil minus; At quia possit vnusquisque de istorum persona facilè cognoscere, quod nos nimio malo nostro in Lutheranis, & Caluinianis cognouimus, ex fructibus & operibus ipsorum, Quia nimirum veniunt, & non mittuntur, dispergunt oues, & diuidunt ouile, vt proinde quamuis in speciem oues videantur, facilè tamen appareat esse illos intrinsecus lupos rapaces.

1 Caluin. lib. 4. Instit. cap. 9. sect. 8.
2 In lib. contra reg Angl. tom. 2.

De libero arbitrio.

15 NEgant vllum hominis liberum esse arbitrium [1]. Idque adeò impudenter, vt Caluinus impudentiæ accuset Græcos patres, falsit atis Latinos, quod hi liberi arbitrij, illi αὐτεξουσίου vocalis ferè semper vsi sint. *Nimis ergo philosophicè,* inquit, *hac de re locuti sunt, qui se Christi iactitabant esse discipulos: Nam quasi adhuc integer staret homo semper apud Latinos liberi arbitrii nomen extitit. Græcos verò non puduit multò arrogantius vsurpare vocabulum, siquidem αὐτεξούσιον dixerunt, ac si potestas sui ipsius apud hominem esset,* &c. Lutherus autem non minore audacia librum inscripsit *De seruo arbitrio,* [2] Contra quem errorem iam olim scripsit Beatus Augustinus [3] quàm plurima ex professo & plurimis locis, sed semper ita vt in eam recidat sententiam, quam semel pro constanti & perpetua propositione his verbis exposuit, *Est igitur,* inquit, *liberum arbitrium, quod quisquis negauerit Catholicus non est.*

1 Calvin. lib. 2. Instit. cap. 2. §. 4.
2 Contra Erasmum tom. 7. operum.
3 Libris tribus de libert. arbitr. libr. vnic. De grat. & libert. arbitr. ad Valentin. tom. 7. & Epistola 46. ad eundem Valent. tom. 2.

De peccato mortali.

16 NEgant fideles posse peccare mortaliter, quia, inquit Caluinus [1] *fidelium peccata venialia sunt, quia Dei misericordia condemnatio nulla est iis qui sunt in Christo Iesu, quia non imputantur, quia venia delentur.* Quasi verò Petri execrationes, & Domini sui abnegationes, Dauidis adulterium, & homicidium, Imò ipsius Adami, & Euæ inobedientia

dientia non fuerint peccata mortalia, Quid ergo sibi voluit,qui Episcopo dixit in Apocalypsi, *Nomen habes quod viuas, & mortuus es*, Quid quod Dauid tantis lacrymis,tot singultibus petiit peccatum suum deleri,Cor nouum sibi creari, A sua iniquitate lauari à peccato mundari? si quia fidelis erat,nihil ei damnationis fuerat, neque vllum peccatum illi imputatum?

1 Lib.7.Instit.cap.4.§.28.

De quinque Sacramentis quæ Nouatores negant.

17 NEgant Confirmationis, Ordinis, Matrimonij,Extremæ vnctionis, & Absolutionis vllum esse Sacramentum,contra id quod tam multis sacræ Scripturæ locis passim adfirmatur 1. Sed nihil tantis Theologis dignius quàm quod fatetur Caluinus, Quædam ex his Sacramenta fuisse Apostolorum temporibus, Nunc verò esse negat, quasi Sacramenta non nisi ad tempus fuerint instituta,non vt tanto tempore durarent, quanto Ecclesia ipsa,hoc est ad seculi vsque consummationem.

1 Act.8.& 19.Paul.1.ad Timoth.cap.4.2. ad Timoth. cap.1.Ad Ephes.4.& 5.Iacob.5.Ioan.20.

De Baptismi efficacia.

18 ADmittunt quidem reliqua duo Sacramẽta Baptismum,& Eucharistiam,sed ita vt negent Baptismi ad peccatorum remissionem efficaciam,Non enim si Caluino credimus 1 aqua Baptismi ablutionem, & salutem nostram perficit,aut purgandi,regenerandi, & renouandi virtutem in se continet. Quod tamen clarissimè adfirmat Paulus Apostolus ad Titũ 2 cùm ait Christum saluos nos fecisse per lauacrum regenerationis,Atque ita credendum esse præscripsit Cõcilium Nicenum,itémque Constantinopolitanũ, Ipsáque Ecclesia vniuersa solemni illa decantatione profitetur *Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum.*

1 Lib.4.cap.15.sect.2.& 10.
2 Cap.3.

De fidelium liberis non baptizatis.

19 NEgant fidelium filios nasci filios iræ, aut damnationi obnoxios etiam ante Baptismum:Sic enim Caluinus 1 *Infantem ex fideli progenitum hereditario iure secundum promissionis formulam iam à matris vtero in fœdere contineri* ait, quasi verò Apostolus non exclamet. *Non qui filij carnis, ij filij Dei,sed quia filij sunt promissionis æstimantur in semine.* Atqui promissio nullibi facta est iis qui aut ex sanguinibus,aut ex voluntate viri, aut ex voluntate carnis nati sunt:sed iis tantùm, qui renati sunt ex aqua& Spiritu sancto,hoc est qui ex Deo nati sunt.Paulum sanè, nec minus Dauidẽ Regẽ ex fidelibus parentibus procreatos fuisse nemo ambigit,Et tamen hìc se in peccatis conceptum, Ille se natura filium iræ fateri non dubitat.Grauis hac de re apud Diuum Augustinum extat sententia, 2 *Quisquis dixerit quod in Christo viuificantur etiam paruuli, qui sine Sacramenti perceptione de vita exeunt,hic profectò & contrà Apostolicam prædicationem venit,& totam cõdemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptisandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omninò non posse.* Hieronymus 3 quoque post Tertullianum,*Christiani* inquit *non nascuntur, sed fiunt.* Mitissima tamen apud Catholicos sententia illa est quod non baptisati infantes,quibus nullum præter originale peccatum imputari potest, damnatur pœna damni tantùm,non etiam sensus, gaudentque naturali felicitate qualis quantáque maxima esse potest,ita vt etiam suo modo dent laudem Deo quantùm ad Iustitiam eius non modò vindicatiuam, sed etiam distributiuam.

1 Lib.4.cap.16.sect.24 & 25.
2 Epist.28.
3 Ad Lætam Tertyll.contrà gentes.

De Sacramento Eucharistiæ.

20 NEgant in Eucharistia corpus Christi verum, & reale præsens esse verè ac realiter,& sub speciebus panis,& vini contineri. Est enim hoc solemne Caluini, & Caluinianorum omnium Paradoxum, vnde & *Sacramentarij* ab omnibus appellantur propria veluti quadam & insigni nota, quòd scilicet Sacramentum sine re fingant & constituant. Quo nomine non tantùm ab omnibus Orthodoxis damnantur: Sed à Lutheranis quoque tanquam perfidi,rebelles, & hæretici reiiciuntur. Huic autem istorum negationi aut potiùs nugationi repugnat ex diametro verbum illud Christi Sole clarius, cœlo solidius, *Hoc est corpus meum.* Ad quod impugnãdum inuitatus aliquando Lutherus, cùm iam verecundiæ fines omnes gnauiter trãsiisset, impugnare tamẽ erubuit,nimisque potens esse verbum illud professus est. Protestatus tamen ne quid de pristina impudentia remisisse aut tum Romana Ecclesia per gratiam vel per sordes consensisse videretur, perlibenter se fuisse dissensurum,si vel minimam occasionem vidisset negãdi audacter quod Christus tam aperte constantérque adfirmasset, Satis itaque habuit negare trãsubstantiationẽ,vt Christũ suis exhiberet impanatum. Sacramẽtarij verò qui tanto subtiliores sibi videntur, quanto sunt reuera impudentiores,dum ad ea verba respõdere conantur in quantam Deus bone opinionum ac verborum diuisionem, atque vertiginem inciderunt?In eã sanè quæ maior videri debeat,quàm qua turris Babylonicæ ædificatores cõfusos legimus.Cùm ad octuaginta quatuor vsque diuersissimas interpretationes ex eorũ libris optima fide collegerit vir clarissimus Claudius Sanctesius Episcopus Ebroicensis in aureo illo suo opere De Eucharistia,quibus si addas omnes eas,quę ab eo tempore superuenerunt,nõ pauciores, quàm ducentas inuenies, Eásque non modò diuersas, sed etiam quod in magno mendacio euenire necesse est omnes penè inuicẽ pugnãtes:Neque hoc sine mirabili & prouidentissimo Dei Opt. Max. iudicio,Vt qui tantum tantæque vnitatis Sacramẽtũ immani illa contra Dei verbũ negatione violare ac temerare ausi sunt, in abyssum diuisionis hoc ipso prolabi necesse habuerint. Duæ verò plausibiliores pluribus ex ista Caluinianorum colluuie interpretationes existimantur,Vna quæ in verbis Christi figuram & Tropum inducit, & verbum Substantiuũ *Est* accipit pro *Significat*,Altera quæ vt à verbis Christi minimè recedere verbotenus videatur,admittit verũ Christi corpus in Eucharistiæ Sacramento esse:sed per fidem nõ per realem & corporalem præsentiam, quæ præcedat manducationem,Denique ita esse, vt non sit; Ita verè,vt tamen nõ nisi imaginariè.Qua posteriore

interpretatione quid poteſt dici ſtultius, quid inſanius? Prior verò ſane dignior eſt, quæ ad Grãmaticorum, quàm ad Theologorum ſcholas relegetur, vt toties vapulẽt miſeri quoties negabunt verbo *Eſt* veritatem ſubſtantiæ non ſignificationem ipſius ſignificari. Quid verò iſti Tropologici dicerent ſi textum Hebraicum D. Matthæi vidiſſent, qui ſicut Euangelium conſcripſit ea ipſa lingua, qua Chriſtus Dominus vtebatur, cùm Sacramentum inſtitueret, atque cum hominibus in terris conuerſaretur, Ita inſtitutionis formulam præcipuam magiſque obſeruandam tradidiſſe credendus eſt, quam porrò ſic concepit, *Accipite & manducate hoc corpus meum* nullo addito verbo *Eſt*, aut alio vllo eiuſmodi pro quo Sacramentarij ſuum illud *Significat* ſubſtituere nobiſque obtrudere poſſint. Quo admiſſo illud certè etiam manifeſtè relinquitur quod ab aliis Euangeliſtis omnibus vno ore, & à Diuo Paulo, (qui hoc ipſum accepit non Coapoſtolis, ſed à Domino iam in cœlos aſſumpto) additum eſt Græcum ſubſtantiuum verbum Eſt, non ea mẽte factum fuiſſe, vt commentitiæ iſti interpretationi viam patefacerent, & verbum *Eſt* pro *Significat* vnquam accipi vellent: ſed vt eum ipſum ſenſum quem Matthæus materna Chriſti lingua expreſsit, apertiùs exprimerent, addito verbo ſubſtantiuo ad pronomen *Hoc* demonſtratiuum ſubſtantiæ, & nomen ſubſtantiuum *Corpus*, ſubiectúmque adiectiuum *Meum*, quo perſona ipſa Chriſti euidentiſſimè ſignificatur, Itémque relatiuum *Quod*, cuius eam eſſe vim, & naturam ſciunt Grammatici omnes, vt ſit relatiuum ſubſtantiæ, Ne tot iunctis verbis nihil penitus niſi ſubſtantiam, & veritatem ſubſtantiæ exprimentibus dubitare quiſquam poſſet, quin de vero ac reali corpore ſuo Chriſtus Dominus in ſacramenti inſtitutione ſenſiſſet, quod poſteà pro nobis datum & traditum eſt in Cruce non per figuram & ſignificationem, ſed verè ac realiter, vt figuræ omnes veteris teſtamenti conſummato redemptionis opere finirentur. Addamus illa quoque tam enixa verba Pauli, *Qui enim manducat, aut bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit non diiudicans corpus Domini*. Quid enim potuit ſcribi apertius, aut ad excludendam figuram iſtam, & ſignificationem commentitiam, aut ad eam quoque interpretationem explodendam quæ veritatem corporis Chriſti in fide accipientis, non in Sacramenti veritate conſtituit; plus tribuens fidei accipientis quàm potentiæ inſtituentis? Quis enim poteſt indignius manducare quàm qui omninò non credit eſſe corpus Chriſti? Atqui etiam is qui indignè manducat & bibit, ideò iudicium ſibi manducat, & bibit, quia non diiudicat corpus Domini, Ergo verum corpus Domini eſt etiamſi indignè & ab infideli manducetur. De quo ne dubitare quiſquam poſſit, facere debent tot miracula tot hiſtoriis teſtata De ſanguine effuſo ex ſacra hoſtia nunc à Iudæo perfido, nunc ab impio hæretico ſacrilegè attentata, Quorum miraculorum veritas etiamnum apparet apud Pariſienſes, Diuionenſes, & aliis pleriſque Chriſtiani orbis locis.

De ſacroſancto Miſſæ ſacrificio.

NEgant vllum eſſe in Eccleſia Chriſti verum & nominis proprij ſacrificium, Quia in negatione vt omnes huius temporis hæretici inter ſe conueniunt, Rati omnia ſe aſſecutos, quæ moliuntur, ſi religioni noſtræ ſacrificium ſubtrahant, ſine quo tamen non magis quàm ſine Deo ſtare religio poteſt, Ita & ab expreſſo Dei verbo, & ab omnium antiquorum Patrum & Chriſtianorum fide prorſus diſſentiunt. Quid enim clarius illis verbis: *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur, Hic eſt ſanguis meus qui pro vobis & pro multis funditur in remiſſionem peccatorum*. Nimirum datur ſacroſanctum corpus illud non ſolùm nobis in ſacramentum, ſed etiam pro nobis in ſacrificium, Cui autem pro nobis daretur niſi Patri omnipotenti? Ac ne quis etiam exiſtimet ſacrificium quidem eſſe: ſed non propitiatorium, addidit Chriſtus, & expreſsit diſertis verbis *In remiſſionem peccatorum*. Omitto verbum quod factum eſt per Malachiam Prophetam, de oblatione munda toto terrarum orbe offerenda, Mitto alia pleraque ex Scripturis firmiſſima argumenta, quæ Theologi non omittunt. Satis enim ſupérque fidem noſtram adſerit verbum illud quod os Domini locutum eſt, quo euidentiſſimè & efficaciſſimè probatur Euchariſtiam non modo ſacramentum eſſe nobis exhibendum, ſed etiam ſacrificium pro nobis offerendum.

Quid verò eſſe potuit quod miſeros iſtos mouerit, vt verborum Chriſti ſplendorem ſuis nugis obſcurare voluerint? Dicam paucis. Plura enim ex profeſſo Theologi, Vnum illud, quod quaſi nouum & nobis inauditum exclamant Nouatores, Vnicam oblationem eſſe pro peccato, qua Chriſtus conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Inde namque inferunt nihil opus eſſe, vt Chriſtus ſeipſum offerat ſæpius: Ergo, inquies, à ſacrificij Crucis poſitione ad ſacrificij altaris euerſionem iſti argumentantur. Hoc verò quis credat, Rectè ſentis quiſquis ita colligis, Iſtorum enim ſolemnis mos iſte eſt, Veritatem nimirum veritate deſtruere. Adeo verum eſt quod Tertullianus ſcripſit: Variè diabolus æmulatus eſt veritatem, Affectauit illam aliquando defendendo concutere. Eodem namque modo inferunt iſti, Quia fides iuſtificat, ergo charitatem non iuſtificare, Quia Chriſti iuſtitia nobis imputatur, Ergo nullam in nobis eſſe iuſtitiam, Quia Chriſtus nobis meruit, Ergo nulla in nobis eſſe merita, Quia Chriſtus eſt ſummus Pontifex, Ergo nullum in Eccleſia eſſe ſummum Chriſti Vicarium Pontificem, Quia Chriſtus mediator redemptionis vnicus eſt, Ergo nullum eſſe mediatorem interceſſionis, Quia Chriſtus nobis ieiunauit, Ergo ieiunare nos non debere, Denique ne ſingula perſequamur, Quia ſacramentum eſt ſignum, Ergo nullam rem eſſe in ſacramento. Atque hæc quidem apud vulgus imperitorum in ſpeciem magna & plauſibilia videntur, quibus ſi addas Chriſtum pro fidelibus & electis omnibus & reſurrexiſſe, & ad cœlos aſcendiſſe, Ergo ex electis, & fidelibus neminem aut reſurrecturum, aut ad cœlos aſcenſurum, Æquè credent iſti ſi modo Lutherus, aut Caluinus adfirmet. Item enim argumentandi modus mendacium hoc euincit. At apud eruditos, & ſiue in Theologia, ſiue in Logica melius verſatos, ſunt iſta omnino ridicula. Sciunt enim ſic potius è cõtrario argumentari nos debere, Quia fides iuſtificat.

cat, ergo multo magis charitatem iustificare, sine qua fides mortua est, Quia Christi iustitia nobis imputatur, Ergo realem & veram iustitiam in nobis effici, & procreari, Quia Christus nobis meruit, Ergo in nobis esse merita, quę meritis Christi nobis sunt comparata. Quia Christus est summus Pontifex, Ergo inter eos, qui eius vices interim gerunt, vnum debere esse summum Pontificem, Quia Christus mediator redemptionis vnicus est Ergo multos esse posse, & debere mediatores intercessionis, qui nobiscum ab eo pro nobis petāt, vt redemptionis suæ pretium, & efficaciam nobis applicet, Quia Christus nobis ieiunauit, Ergo multo magis nos ad eius exemplum & imitationem ieiunare oportere, Quia Christus resurrexit, & ad cœlos ascendit, Ergo nos si non tantùm fideles, sed etiam electi erimus & resurrecturos, & ad cœlum ascensuros quomodo Paulus ad Thessalonicenses argumentatur. Denique quia in sacramento signum est, Ergo rem quoque ipsam significatam adesse debere. Similiter vt ad rem nostram veniamus, Quia Christus seipsum in sacrificium obtulit in cruce, Inferamus potius Ergo in sacrificium quoque obtulit se in Eucharistia, Vt nimirum sacrificium sacrificio commendaret & applicaret. Est equidem illud verissimum, Sacrificio Crucis omnia consummata esse, nec oblatione vlla noua opus esse. At non eo minùs verū illud quoque est Eucharistiam esse sacrificium, Non enim duo sunt sacrificia Crucis, & altaris, sed vnicū, Vnica nempe res in vtroque offertur, & ab vnico offerente, vnico fine, & vnico Patri, Idem nimirum Christus est, qui in vtroque & offert, & offertur: vnicus Pater cœlestis, cui offertur, Et in vnicam remissionem peccatorum, & nominis Dei sanctificationem. Proinde in modo tantùm & forma differentia est, Nam res quidē oblata idem Christus est, vt diximus. At in Cruce in propria specie, & forma modo cruento. In Eucharistia verò sub specie panis & vini secundùm ordinem Melchisedec modo incruento. Finis ob quem offertur idem in vtroque, Remissio scilicet peccatorum. At non eodem modo in vtroque attingitur, Nam in Cruce remissio fit redemptione, satisfactione, reparatione immensa. In altari verò redemptionis, satisfactionis, reparationis, vsufructu & applicatione. Vnicus Christus offert semetipsum: sed in Cruce sine ministerio cuiusquam alterius inferioris Sacerdotis, In altari non solùm per seipsum, vt in Institutione, sed per administros eius sacerdotij, quod secundùm ordinem Melchisedech stabiliuit in omni loco, seipsum, oblationem mundam offerri voluit. Idem Deus cui offertur sed in Cruce vt irato & infenso toti generi humano. In Eucharistia, vt sedato, & propitio, & parato benedicere omnibus, quibus primæui sacrificij crucis fructus applicatur. Ergo Missæ oblatio non alia est, sed eadem cum oblatione Crucis, tantùm abest vt sit contraria. Nec tam repetitio est oblationis factæ in cruce, quàm continuatio ac perseuerans exhibitio, Cùm vnico, perpetuo, ac cōstantissimo voluntatis actu seipsum Christus redemptor Patri obtulerit, & offerat vsque in æternum, Vt non sæpius nec iteratis actibus: sed vnico & nulla alicuius cessationis interruptione discreto actu oblatio hæc perficiatur ex parte Christi, quamuis respectu nostri & ministerij, quod præstamus, & respectu externorum actuum non tam continuata, quàm repetita: sed semper tamen eadem oblatio censeri meritò possit: Sic Sol vnico & continuato actu lumen suum inferiori orbi semper offert & præstat, Nec vlla noctium & dierum vicissitudine in seipso afficitur, licet respectu nostri repetito quamuis eodem cursu, noctium & dierū diuersitate distinguatur. Ita fit, vt qui sacrificium Missæ & sacrificium Crucis duo sacrificia esse dixerit verūm dicat propter distinctionem formæ, & modorum, quibus offertur vtrumque: At longè aptiùs loquatur, nec minùs verè, imò veriùs, qui vnum dixerit esse propter identitatem, vt ita dicam, eius qui & offert, & offertur, Eius cui offertur, & finis propter quem offertur, sicuti qui Solem vnum dixerit, verius vtique dixerit propter indiuiduam vnitatem substantiæ solis, quàm qui propter dierum distinctionem plures Soles existimauerit nominandos. Atque hæc quidem obiter dicta sint. Sed quis non videat Sathanæ fraudem? Tollunt eius discipuli (nam & talem se in hoc argumento fatetur Lutherus) & destruunt sacrificium Missæ, quasi vim omnem salutiferam in sacrificio Crucis reponi velint. Cùm autem ad sacrificium Crucis deuenerunt, omnem illi vim & virtutem adimunt, affirmantes, vt suprà diximus, nihil eo actum fuisse: sed ad cruciatus inferni nescio quos de quibus in tota Scriptura ne verbum quidem, totius redemptionis nostræ summam omnem referunt, Vt facilè appareat non aliud istorum consilium esse, quàm vnū spernere; & aliud non admittere.

1 Malach. cap. 1.
2 Initio libri aduersus Praxeam.

De potestate Pastorum.

22 NEgant Ecclesiæ pastoribus vllam remittendi peccata, & absoluendi potestatem factam esse à Christo Domino, Cuius tamen verba quibus idipsum adfirmat luce clariora sunt in Euangelio Matthæi & Ioannis 1.

1 Matth. 16. & 18. Ioan. 21.

De Christi descensu ad inferos.

23 NEgant Christum verè ac historico sensu ad inferos descendisse, sed misticè tantùm, & sensu metaphorico: quatumcunque expressissimè in symbolo Apostolorum scriptum sit *Descendit ad inferos*. Quasi verò Symbolum Apostolorum iis formulis conceptum sit, & concipi debuerit, quæ tam difficilem & reconditum sensum haberent, quem nemo hactenus præter Caluinum aut eruere, aut diuinare potuisset, Ac non potius iis, quæ essent facillimæ, & quæ sensum Christiano cuilibet obuium haberent. Quàm verò longè aliter Diuus Paulus qui ad Ephesios exclamat de Christo *quod autem ascendit quid est, nisi quia descendit in inferiores partes terræ?*

1 Caluin. lib. 2. cap. 16. sect. 9. & 10.

De Sanctorum inuocatione.

24 NEgant sanctos Beatos à nobis inuocandos esse, Et consequenter negant vllum nobis cum illis, aut illis nobiscum à Deo relictum esse commercium. In quo destruunt quātum possunt Sanctorum communionem illam, quam Apostoli omnes vno ore docuerunt, Et quam dum coarctare vult Caluinus 1 ad vnius nobiscum fidei coniunctionem imperitè

valdè ac imprudenter facit, Cùm Sancti beatitudinis comprehensores non amplius credentes dici debeant, sed videntes. Fidem namque in beatis euacuari asseuerat Apostolus.

1. Caluini lib.3.c.12.sect.21.& 24.

De cura, quam Sancti gerunt de nobis.

25 NEgant Sanctos vllam nostri curam gerere, vllámque rerum nostrarum cognitionem habere, *Quis*, inquit Caluinus, *cò vsque longas illis esse aures reuelauit, qua ad voces nostras porrigãtur*, Quàm iustiùs liceat mihi exclamare *Quis tam maledicam animam Caluino esse crederet, ac tam insipientem animam, vt auditum beatarum mentium longitudine aurium metiretur?* An non Christus ipse reuelauit Angelos de peccatorum pœnitentia & iam in cœlis gaudere? At quomodo gaudent si nõ cognoscant? Si verò cognoscunt quibus auribus id perceperunt? Nam iisdem planè auribus animæ Sanctorum voces nostras percipiunt. Illis enim æquales sunt & aures, & oculi, & manus, & pedes, cùm idem Christus Dominus dixerit, *Erũt æquales Angelis Dei* 1.

1 August. 1.cap.lib.de cur. pro mort. agend.

De cura pro mortuis agenda.

26 NEgant vllam à nobis curam pro mortuis agendam esse, Negãt defunctorum animas viuorum precibus iuuari, vllúmque mortuis locum superesse, in quo peccatorũ remissionem consequi possint. Huic verò negationi obstat manifestissimum Scripturæ testimonium in libris Machabæorum: *Sancta*, inquit Spiritus sanctus, *& salubris cogitatio est pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Sed & ipsius Christi, qui in Euangelio dicit Peccata quædam esse quæ nec in hoc seculo remittantur, nec in futuro. Non ita locuturus, Nisi peccata quædam essent, quę in alio quoque seculo remittuntur, quod nec Ethnicus Plato ignorauit, qui solo naturalis rationis lumine illustratus Purgatorium admisit. Quid verò D. Augustinus aliud egit toto illo libro quem conscripsit De cura pro mort. agend. nisi vt vel ex ipsa libri inscriptione doceret, defunctos in Christo, viuorum precibus adiuuari?

Affirmationes Nouatorum.

ET hæc quidem ac innumera penè alia antiquæ & Catholicæ fidei capita negant isti negatores, si quid autem præterea de quibus nobiscum sentiunt affirmare videntur, illud omne priuatiuum, putatiuum & Chimericum est. Adeò namque sibi in arte negandi placent, vt etiam affirmãdo negent, & quod suprà ex Tertulliano diximus, Credendo non credant. Dicam sed carptim nonnulla quæ occurrunt.

De Deo mala operante & efficiente.

1 AFfirmant Deum non tantùm permittere: sed etiam immittere, velle, operari, efficere malam hominis voluntatem. Nec erubescit Caluinus 1 Diuum Augustinum superstitionis arguere, quòd excæcationem, & indurationem peccatoris ad solam Dei præscientiam, & permissionem referat. Eodémque loco disertis verbis contendit Deum, per ministrum iræ suæ Sathanam consilia impiorum destinare, quo visum est, & voluntates excitare, & conatus firmare. Et de Sehon Rege Amorræorum exemplum proferens ait, *Ergo quia perditum Deus volebat, obstinatio cordis, diuina fuit ad ruinam præparatio. Et Sathanam dum ad peccandum homines impellit instrumentum magis Dei in agendo, quàm à seipso auctorem esse asseuerat* 2. *Fateor* inquit *in hanc miseriam* (loquitur autem de peccato) *decidisse vniuersos filios Adam, Atque id esse, quod principio dicebam, redeundum tandem semper esse ad solum diuinæ voluntatis arbitrium.* Mox arguit, eos qui negant decretum fuisse à Deo, vt lua defectione periret Adam, Subinde 4 lequens de perditis, *Ex Dei* inquit *Prædestinatione pœnæ eorum perditio.* Rursum 5. *Cadit igitur homo Dei prouidentia sic ordinante.* Sed & incestum quem Absalon cõmisit opus Dei esse dicit, vt & Chaldæorum sæuitiam in Iudæos, Et alibi 6 *Iam* inquit *satis aperte ostendi Deum vocari eorum omnium autorem, quæ isti censores volunt otioso eius permissu contingere.* Hac autem tam immani affirmatione priuant Dei Opt. Max. voluntatem sua immensa bonitate, Et illius vim, efficaciam & constantiam negant, cùm peccatum non in efficiendo, sed in deficiendo consistat. Et velle peccatum, deficere sit non efficere. Porrò vniuersa Scriptura docet Deum velle omnes homines saluos fieri, Neminem perire, Deum habere odio peccatum, & iniquitatem, Perditionem hominum ex ipsis esse, à DEO autem tantummodò bonum & salutem ipsorum. Pulchrè Diuus Augustinus 7. *Diuinam prouidentiam non vsque ad hæc impia proiendi, aut certè mala omnia Dei voluntate committi. Virumque impium: sed magis posterius.* Diuus verò Basilius orationem integram de eo habuit, *Quod Deus non sit autor malorum.*

1 Lib.3.cap.4.sect.3.
2 Lib.7.Initit cap.23.§.45.& 7.
3 Sect.7.
4 Sect.8.
5 Lib.1.cap.18.sect.1.
6 Sect.3.
7 Lib.1.de ordin.cap.1. Vid. August. lib.de spirit. & lit. cap.31.ad fin.lib.3.de Ciu.Dei cap.8. Et libris de liber. arbitr.

De remissione peccatorum.

2 AFfirmant peccata remitti sola non imputatione 1. Quod ipsum nihil aliud est, quàm negare veram peccatorum remissionem, Non enim volunt deleri, non extergi, non longè fieri à nobis, non transferri peccata, nec animam mundari, ablui, lauari, illuminari, aut cor purgari, creari, renouari (quæ omnia toties affirmat Scriptura) sed remanere peccata volunt, nec tamen imputari, tegi non abstergi, abscondi non deleri: Quasi verò Christus innocentiæ & iustitię suæ veluti pallio iniquitates nostras operiat tantùm non destruat, quemadmodùm Rachel Idolum patris sui non abiecit, sed illi insidens, & veste obuoluens contexit & seruauit. At verò si Pater abominatur, peccata, non minus Filius, Si Pater ea nec tolerare possit, nec videre quin irascatur, neque Filius ea contegere, aut fouere per suam iustitiam potest. Igitur superest, vt delendo & abluendo tegat, quandóquidem nihil Deo tectum, aut non apertum eius oculis esse potest, nisi quod omninò non est.

1 Caloin. libr. 3. cap. 4. sect. 18. & libr. 3. cap. 17. sect. 10.

De

De iustificatione.

3 AFfirmant impium iustificari per solam iustitiæ Christi imputationem, vt scilicet nulla in nobis sit iustitia à Christo, sed ea nobis solùm imputetur, quæ in Christo est, non in nobis. Hac autem affirmatione vim & efficaciam Iustitiæ Christi negant, quæ in eo maximè elucet, vt nobis prosit non modò per sui imputationem: sed per iustitiæ formalis in corda nostra deriuationē,& infusionem, vt filij Dei non tantùm nominemur: sed etiam simus, ac quod consequens est,non iusti tantùm nominemur & habeamur: sed verè simus & efficiamur, De quo non plura ferè in Sacris Scripturis verba sunt, quā testimonia, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis*, *Eratis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino*. Et inuitatus ille repulsus est,non quia sponso vel filio Regis deesset vestis nuptialis,sed quia ipse non habebat. Et prodigo filio non tantùm suam vestem imputauit pater,sed nouam dedit, & sancti ambulant in albis non tantùm,quia Agnus albus est, sed quia stolas suas dealbauerunt in sanguine Agni.

De fide & charitate.

4 AFfirmant sola fide nos iustificari, vt huiusmodi affirmatione negent charitatem & eius opera simul cum fide iustificare. Qua in re mirum quàm contrario impetu & opposito conatu Paulus & Iacobus Apostoli ex vna parte, Lutherus [1] verò & Caluinus [2] ex alia inter se confligant. *Fide*, inquit Lutherus, *homo fit Deus, per charitatem merus est homo*. At Paulus *Sine charitate* inquit *nihil sum*. Rursum Lutherus ibidem hoc suaui se oblectat argumento, vt facilè agnoscas quàm bonus fuerit Logicus, *Lex non est ex fide, Atqui lex nihil aliud præcipit quàm charitatem, Ergo charitas non est ex fide, sed pugnat cum ea*. Quid verò tu ad hæc ô magne Paule? *Si tantam fidem habuero vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Iacobus verò, *Fides sine operibus mortua est*. Atqui opera sunt charitatis, Ergo sine charitate fides mortua est, Tantùm distat vt fidei charitas repugnet. Idem Lutherus eodem locó *Planè* inquit *contrarij sunt effectus, officia, & virtutes, charitatis & fidei*, Et paulò pòst, *Charitas enim vel sequentia opera nec informant fidem nec ornant, sed fides mea informat & ornat charitatem*, Paulus autem è contrariò fidem sine charitate inutilem esse pronunciat, Iacobus mortuam, Atque si inter se comparandæ sint, charitatem maiorem esse testantur. Quare non immeritò seipsum miratur Lutherus in hæc verba prorumpens, *Hæc nostra* inquit *Theologia paradoxa rationi mirabilis & absurda est, quòd non solùm surdus sim legi & liber ab ea, sed planè ei mortuus*. Et paulò pòst, *Respōdebimus*, inquit, *cum Paulo, Sola fide in Christum nos pronunciari iustos, non operibus legis aut charitate!* Vbinam verò gentium Paulus ea verba addit quæ tu de tuo addis Luthere *aut charitate*.

1 Luther.in cap.2.ad Galat.

De bonis operibus.

5 AFfirmant omne opus bonum esse peccatum. Hæc enim maxima est & solemnis Lutheri [1] propositio quam ex professo plerisque locis propugnat, Ac ne quis fortè de hominis pietate melius suspicatus existimaret sermonem illi esse de moribus moraliter bonis, Explicauit ille sententiam suam his clarioribus verbis, *Omne opus bonum in sanctis viuentibus esse peccatum*, Et Caluinus [2] in eundem sensum contendit *nec vnum a sanctis exire opus quòd si in se censeatur non mereatur iustam opprobrio mercedem* Et alibi addit, Nullum esse hominis pij opus quod si severo Dei iudicio examinaretur non esset damnabile. Hæc verò affirmatio quid aliud præstat,nisi vt hoc ipso negent vllum opus bonum esse? Nam si est peccatum quomodo bonum? Si bonum quomodo peccatum? Si bonum est peccatum, Ergo peccatum est bonum, Si peccatum est bonum, Ergo prohibet Deus facere bonum cùm prohibeat facere peccatum. Rursùm si bonum est peccatum, Ergo iubet Deus facere peccatum, quia iubet facere bonum, Et qui dabit vnicuique secundùm opera sua, idem reddet omnibus piis, & impiis præmium. Nam vt piis quoque propter bonum opus pœnam infligat necesse est,quia bonum opus faciendo peccauerunt. Item vt impiis reddat gloriam, quia eorum opera non magis quàm piorum & proborum peccata sunt. Quid ergo respondebunt isti, si eos interrogem non *quid credenuo*, sed, *Quid faciendo vitam æternam possidebo?* An quod Christus legis perito, *Diliges Dominum tuum*, &c. *Hoc fac & vives*. Imò potiùs, *Fac nihil, & non peccabis*. Si enim præstat otiosum esse quàm nihil agere, vt Plinius dicebat, An nō multò tutius est nihil agere quàm malè agere & peccare? Hic verò quis non videat in hoc hominum genere miram perpetuámque contradicendi libidinem? *Bonum* inquiunt *est malum, Lux sunt tenebræ, Calidum frigidum*, Quibus nos cum Paulo, *Quæ conuentio lucis ad Belial?*

1 Luther.In assert.artic.per Leonem 10.damnat.art. 31. & opusculo illo 1.tom. quod eō tra sententiam Scholasticorum inscripsit & toto libro Confutationis Lutheranæ contra rationem Latomianam.
2 Caluin.lib.3.cap.14.sect.9.& 10.Et sect.11.

De seruandis Dei mandatis.

6 AFfirmant Dei præcepta esse impossibilia: Proinde hoc ipso negant nec teneri nos nec ligari lege vlla, Nam vt est in iuris nostri regula, Impossibilium nulla est obligatio, Nec à nobis exigere quisquā iure potest plus quàm præstare possimus, Nisi durus nimis & tyrannicus sit exactor. Ac sanè tantùm abest vt impossibilia sint Dei præcepta, vt è contrario & leuia & suauia ea esse Christus ipse ore suo pronunciauerit, *Iugum*, inquit, *meum suaue est, & onus meū leue*. Sic Dauid, Abrahā, Iob, Zacharias, Elizabeth, Ioānes Baptista Dei præcepta obseruarūt, vt in sacris Scripturis Spiritus sanctus apertè pronūciat. Sed audiamus Lutherū negantē, Nā & suo loquendi modo satis fatetur se mentiri. Sic ille scribit [1], *Christianus propriè definitus liber est ab omnibus legibus & nulli prorsùs nec intus nec foris est subiectus*. Itē, *est autē*, inquit, *minister peccati nihil aliud quā legislator seu exactor legis qui docet bona opera & charitatem, qui docet Crucē & passiones ferēdas, Exemplū Christi & Sanctorū imitandū. Quicunq; ista profitetur, & urget est minister legis peccati ira & mortis. Nam impossibile est humanam naturam implere legem. Imò in iustificatis qui habent Spiritum sanctum*. Et paulò pòst, *Qui igitur docet fidem*

cet fidem in Christum non iustificare nisi lex simul seruetur, ille facit Christum peccati ministrum & crudelem Tyrannum qui exigit impossibilia vt Moses quæ nemo facere potest. Idem verò docuit Caluinus 2. melior in hoc articulo vt etiam aliis plerisque Lutheranus, quàm Theologus.

1 In comment. in 2. Cap. ad Galat.
2 Caluin. lib. 2. cap. 7 sect. 5. & seqq.

De incredulitate quòd sola sit peccatum.

7 AFfirmant solam incredulitatem esse peccatum. *Christus*, inquit Lutherus, [1] *ordinauit vt nullum esset peccatum nisi incredulitas, Nulla iustitia nisi fides.* Et alibi tuetur mordicus hanc propositionem, *Baptisatum etiam volentem non posse perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere, quia*, inquit, *fides tollit omnia peccata, Et facit volentem non peccare.* Hac autem affirmatione negant euidentissimè scortationes, homicidia, periuria, blasphemias esse peccata: quod tamen quàm absurdum sit qui non videt quid vnquam absurdum esse fatebitur? At quàm præclare rursum cohærent hæ propositiones Lutheri, *omne opus boni etiam fidelis, etiam iusti est peccatum.* Et, *Nullum opus iusti, nisi incredulitas est peccatum.* Nam si omne opus bonum est peccatum, quomodo nullum opus malum peccatum est?

1 Luther. tom. 2. in resp. ad libr. Ambrosij Catarini.

De incommodis bonorum operum ad salutem.

8 AFfirmant bona opera nocere aut saltem incommodare ad salutē. Lutherus enim sermone quodam introducit Christum dicentem ad fideles [1], *Vnica ego sum porta ad cœlum ducens, Via arcta est, Singulum te furi necesse est si transire velis ac penetrare rupem, qui operibus ceu Iacobitæ peregrinatores cocleis circum vndique muniti sunt penetrare non possunt, si saxis operum refertus adueneris, nisi deposito prius onere non pertransibis.* Et alibi [1]: *Iustitia*, inquit; *legis etiam Decalogi est immunda & abolita per Christum.* Quis verò tibi Luthere has Christi voces reuelauit? Nec enim reperisti in Euangelio in quo nihil tantopere Christus commendat quàm vt si velimus ad vitam ingredi, seruemus mandata. Et operariis, non fiduciariis mercedem se daturum pollicetur.

1 Sermone in altera die Pentecostes.
2 Contra Latomum. Eadem reperit Lutherus in cap. 2. ad Galat.

De peccatorum circumstantiis negligendis, & De peccatorum æqualitate.

9 AFfirmant nulla ex circumstātia fieri peccata deteriora. Lutherus enim hanc propositionem inter cæteras quas pro certissimis habet, tuetur [1]: *Circumstantias peccatorum cum matribus, filiabus, sororibus, affinibus, quacumque die, quocumque loco, quibusuis cum personis, ac si quid aliud præterea externum sit æquales esse ac penitus contemnendas.* Quàm verò eleganti ratione, *Quia*, inquit, *Christus talia non præcepit in suis legibus.* Et alibi [2]: *Apud Christianos*, inquit, *vna tantum est circumstantia quæ est peccasse in fratrem.* Qua affirmatione negant peccatorum inæqualitatem saltem in eodem genere peccari. Hoc verò quis ferat, vt eadem sit malitia peccati eius qui thorum proximi, & eius qui thorum patris sui violauerit? Ergo non grauius peccat qui patrem quàm qui seruum occiderit? Qui columbas in templo plus æquo quàm qui in triuio vendiderit? Quid igitur illud est quod tantopere Paulus exaggerat Corinthij illius fornicationem, quæ tam grauis erat vt nec inter gentes inueniretur, nimirum quòd quis patris sui vxorem habere auderet?

1 Luther. in respons. ad art. Vormatiæ damnatos, Propos. 13.
2 Propos. 14.

De necessitate carnalis copulæ.

10 AFfirmant copulam carnalem cuiuis siue homini siue fœminæ esse necessariam, ita vt nemo sine ea viuere possit. An verò licebit mihi referre verba Lutheri? Pudet sanè tam infamem cloacam mouere, sed nisi verba notauero, nemo, vt opinor, crediderit, non tamen omnia recensebo, (quis enim ferre posset?) sed pauca tantùm. Ex iis tamen quæ ex vngue leonem demonstrent, *Verbum hoc*, ait ille, [1] *Crescite & multiplicamini, non est præceptum, sed plus quam præceptū diuinum, puta opus quod non est nostrarum virium, vt vel impediatur, vel omittatur, sed tam est necessarium, quàm vt masculus sim, magisque necessariū, quàm edere, bibere, purgare, mucum emungere, somno & excubiis intentum esse. Insita est natura & indoles aquè atque membra, quæ eò pertinent.* Et paulò post: *Reperiuntur interdum*, ait, *pertinaces vxores, quæ etiamsi decies in libidinem prolaberetur maritus, pro sua duritia non curarent. Hic opportunum est vt maritus dicat si tu nolueris alia volet. Si domina noluerit adueniat ancilla, ita tamen vt antea iterùm & tertiò admoneat maritus.* Quid obsecro possit diabolica impudentia fingere hoc impudente impudentius? Sobrius tamen & modestus est in eo loco, si cum iis quæ alibi scripsit [2] hæc comparentur. Nam non modò eadem repetit, sed addit quædam adeo obscœna de pruritu carnis vtriusque sexus, maximè verò muliebris, vt nemo sine pudore ac verecundia huiusmodi petulantiam intueri, vel audire possit, nedum referre. Hac porrò tam absurda & satyro magis quàm homine digna affirmatione, Negant Consilia Christi & Pauli De Virginitate seruanda, De secundis nuptiis non expetendis, De castratione propter regnum Dei, De muliere non tangenda, possibilia esse & obseruanda, Grauémque iniuriam adultis puellis nondum matrimonio collocatis, viduis, & aliis, quibus viri copia non est inducunt. Si enim non magis à luxuria, quàm ab esu & potu abstinere possunt, & meretrices erunt & hypocritæ. Verùm quid exquirit Lutherus ab humana natura continentiam, cùm ab ea nisi per Christum & in Christo obtineri non possit? At Christus tamen pulsanti aperit, & petenti concedit vt omnes cum Apostolo possint dicere? *Omnia possum in eo qui me confortat Christus, cuius virtus in infirmitate perficitur.*

1 Luther. tom. 5. serm. de matrim. habito Vvitembergæ anno 1522.
2 In eodem sermone.

De Pastorum omnium æqualitate.

11 AFfirmant omnes Ecclesiæ Pastores inter se æquales esse, nullum alteri præesse, vt inter eos nullus planè sit distinctioni & ordini locus. Atque ita negant Ecclesiasticæ hierarchiæ vnitatem, in qua Christus per Spiritum sanctum posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei aduersus consentientes Cypriani, Augustini, Chrysostomi, Dionysij

Dionysij auctoritates, 1, itémque Conciliorum omnium, in quibus à primo ad vltimum videas præcipuum honorem ac curam Episcopis deferri. Inter eos autem Romano Pôtifici vt capite constituto Schismatis tollatur occasio, & Ecclesiasticum corpus per ordinatam membrorum colligationem vnicum efficiatur sub vnico summo capite Christo Iesu.

1 Cyprian. De vnit Eccles. & simplic prælat August. in libro eiusdem inscriptionis. Chrysost. in libris de Sacerdocio. Dionys lib De Eccles hierarch.

De certitudine gratiæ & remissionis peccatorum.

12 AFfirmant omnes fideles debere certissimè credere, sibi remissa esse peccata, & se esse in gratia Dei 1. Qua affirmatione negant quod vniuersa Scriptura asserit & docet, debere nos in timore & tremore salutem nostram operari, & satagere vt bonis operibus vocationem nostram certam faciamus, nec de peccato etiã propitiato debere nos esse sine metu.

1 Luther. in artic. 10. & 11. in assert. contra Bullam Leonis X & in cap. 4. Epist. ad Galat. Caluin. lib. 9. Instit. cap. 2, sect. 16. 17. & 18.

De iustitia Electorum.

13 AFfirmant iustitiam esse propriam Electorum adeò vt eam semel consecuti amittere nunquam possint Qua affirmatione iterum timorem omnem fidelibus excutiunt, vt pro spe & fiducia Christiano digna inducant præsũptionem & impudentiam. Et quod Scriptura de Saulis & Salomonis bonitate & iustitia pronunciat, Negant & euertunt, quandoquidem de primi reprobatione certissimi; de secundi verò electione incertissimi sumus. Sed quid illi ad Ezech. 1. *Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, iustitiæ eius non memorabuntur amplius.* Quid quod Episcopo Philadelphiæ Christus scribendũ mandat, *Tene quòd habes ne alius accipiat coronam tuam.* Paulus verò Apostolus quamquam fidelis, imò fidelissimus, quid non facit ne cùm aliis prædicauerit, ipse reprobus efficiatur. Sed audiamus quæso quàm bella & apta cõparatione suã doctrinã explicet Caluinus. 2: *Hinc sequitur*, inquit, *vt nobis securè spondere debeamus vitam æternam nostram esse, cuius Christus est hæres, nec regnum cœlorum, quod iam ingressus est, posse magis nobis excidere, quàm ipsi. Rursum peccatis nostris non posse nos damnari, cùm ea sibi imputari voluerit, ac si sua essent.* Quo tamen loco aduertendum est in prioribus editionibus maximè Gallicis rem durius exprimi, quàm in posteriori, anni 1602. Nam in illis non solùm asseritur regnum cœlorũ non magis nobis excidere posse quàm Christo, quod & in posteriori diserte scriptum est, sed etiam nos nostris peccatis non magis damnari posse, quàm Christum. Verba enim eius Gallica hæc sũt: *Parquoy nous nous osons promettre asseurement que la vie eternelle est nostre, & ne nous peut nõ plus faillir qu'à Iesus Christ mesme. D'autre part que par nos pechez nous ne pouuons non plus estre damnés que luy.* Horresco referens. Et quis non horresset siue legens, siue audiens.

1 Ezech. cap. 18.
2 Lib. 4. Instit. cap. 17. sect. 2.

De electionis diuinæ certitudine.

14 AFfirmant Electos de sua electione esse certissimos. *Pessimè ergo*, inquit Caluinus 1. *& perniciosè Gregorius Homilia 38. dum vocationis tantùm nostræ conscios nos esse tradit electionis incertos, vnde ad formidinem & trepidationem omnes hortantur.* Qua affirmatione negant & spem & timorem in prædestinatis esse posse. Nam quis timeat de amissione illius boni quod amittere se non posse certò sciat? Et quod magnus ille nec vnquam satis laudatus Gregorius hortatur nos ad timorem & formidinem, quid aliud est, quam illud ipsum, quòd consulunt apices omnes sacrarum Scripturarum? Cur enim putemus laudatum in Euangelio Simeonem, quòd non tantùm iustus esset, verùm etiam timoratus, nisi vt intelligamus iustitiæ comitem perpetuum esse hunc timorem sanctum non qui seruilis sit, sed qui filialis. Itaque mentiantur isti quantum volent, cùm se iustos dicunt, Satis est vt mentiri eos appareat, quod se timoratos nolunt dicere, ne quidem per mendacium, non quia non audeant (est enim longè audacior, qui se iustum esse contendit, quàm qui se fatetur timoratum) sed quia eos pudeat, non quidem mentiri, sed ita loqui vt hac parte mentiendo veritatem dicere videantur. Sed pulchrum est audire sectatores & discipulos Caluini hac de re loquentes, dum vnusquisque eorum se tam certum de sua prædestinatione esse gloriatur, quàm de morte Christi. Si enim ab iis exquiras vnde illa tanta certitudo: Respondent statim se responsum nescio, quod Spiritus sancti interius percipere, Veluti quandam Echo, vnde dubitare de sua prædestinatione non possint. At si aliquis eorum qui tanta támque infallibili certitudine credebant se fideles esse & prædestinatos, ad causas Christi & fidem Catholicam conuertatur, statim exclamant cæteri mentitum illum fuisse cùm diceret se certum de sua salute. Atqui tam audacter ille de salutis suæ certitudine, déque interiore illo commentitio Spiritus sancti responso gloriabatur, quàm qui in Caluinismo remanserunt, Quî fieri ergo potest vt alij sint certiores isto qui fuit aliquando certissimus? Si sua illum Echo decepit, quæ Caluini garritum pro Spiritus sancti voce reddiderit, Quidni aliorum Echo illos quoque decipiet?

1 Caluin. lib. 3. cap. 2. seq 11. & 12. & cap 24. sect. 7. 8. & 9.

De Christo incerto salutis suæ.

15 AFfirmant ex opposito Christum, quod caput est omnium prædestinatorum, incertum suæ salutis fuisse,: Nã Caluinus 1 palàm asserit Christum de animæ suæ salute timuisse. Neque id obiter, sed ex professo propugnat. Ex quo indubitatè sequitur Christũ incertum fuisse de salute animæ suæ. Nam vt quis timeat timore formidinis, de quo Caluinus loquitur, necesse est vt malũ quod timet præuideat, & suspicetur tamquam saltem probabiliter futurum. Malum enim à quo se tutum aliquis esse certò cognoscat, quomodo formidare quis potest, aut timere? Digno profectò Caluini ingenio & subtilitate affirmatio. Vt qui per summam impudentiam quemlibet ex suis discipulis de salute sua certissimum esse iubet, Christum de animæ suæ salute incertum esse per inauditam hucusque blasphemiam asseueret.

Sed

Sed pergit impietas vt cùm ad ſummum vſque aſcenderit, ad infima quæque tandem delabatur. Subiungit Caluinus *Chriſtum diros & horribiles cruciatus toleraſſe, quòd*, inquit, *nulla fingi poſſit magis formidabilis abyſſus, quam ſentire ſe à Deo derelictum & alienatum, cùm ſe ad tribunal Dei ſtare reum cognoſceret noſtra cauſa.*

2. Caluin. lib. 2. Inſtit. cap. 16. ſect. 10. 11. 12.

De Chriſti deſperatione.

16 AFfirmant Chriſto deſperationis vocem elapſam eſſe, ex ſenſu carnis profectam. Ita Caluinus 1. Qua horrenda affirmatione negãt Chriſtum in poteſtate habuiſſe omnes animæ ſuę paſſiones, vt videlicet illo inſcio & non imperante elaberentur & prorumperent. Quod tamen tam falſum eſſe quam quòd maximè, præterquàm quòd per ſeipſum clariſſimum eſt, apparet etiam ex eo quod B. Ioannes Euangeliſta in hiſtoria de reſurrectione Lazari, adſeuerat Chriſtum ſemetipſum turbaſſe. Quia nimirum, vt eum decebat qui non minus verè Deus eſſet, quàm verè homo, ſponte excitabat in ſeipſo timores, angores, & huiuſmodi affectus animi antequam ab eis excitaretur. Vnde poſt D. Hieronymum nos non paſſiones, ſed propaſsiones in Chriſto fuiſſe adſeueramus.

1 In harmonia ad cap. 27. Matth.

De Chriſti ignorantia.

17 AFfirmant Chriſtum ad tempus ignorantia laboraſſe: *Oportuit*, inquit Caluinus 1, *Chriſtum ad tempus ſimilem eſſe puris infantibus, vt quod ad humanitatem intelligentia deſtitueretur.* Hac verò affirmatione negant in Chriſto fuiſſe reconditos omnes ſcientiæ ac ſapientiæ theſauros. Quod tamen diſertiſsimè affirmat Scriptura. Fatemur quidem Chriſtum puerum quod ad exercitium & opus externum ſpectat ſapientia creuiſſe & gratia: At illud quoque aſſerimus fuiſſe in eo theſauros ſapientiæ tum quoque cùm eos nondũ exereret, ſed tempore ſuo coram populo Dei proferendos ſibi ipſi conſeruaret. Non enim deſtitit Verbum eſſe etiam cùm verbum non proferret, aut Sapientiam habere, cùm nondum ſapientiam loqueretur, Quippe quem fides noſtra credit à primo inſtanti ſuæ conceptionis tam citò, fuiſſe comprehenſorem, quàm viatorem.

1 Caluin. ad cap. 7. Iſaiæ verſ. 15.

De fide actuali infantium nondum baptiſatorum.

17 AFfirmant, infantes antequam baptizentur credere & fidem habere, neque tantùm habitum fidei aut in fide Eccleſiæ credere, ſed & actum fidei, & fidem propriam habere 1. Quod cùm affirmant, hoc ipſo negant pueros per Baptiſmum iuſtificari. Nam ſi ante Baptiſmũ habent fidem, & fides ſola iuſtificat vt aſſerunt: ſequitur infantes ante Baptiſmum iuſtificatos eſſe. At quis neſcit fidem eſſe ex auditu, auditum verò per verbum Dei? Quomodo autem verbum Dei peruenit ad animam infantis ſine prædicante? quis verò prædicauit infantibus? Rurſum actus fidei ſine vſu rationis eſſe non poſſunt, vt apud omnes in confeſſo eſt, & naturalem habet intellectum. Quis porrò credat infantes vſu rationis potiri?

Atque hæc quidem dixiſſe ſufficiat de prima illa nota Antichriſtianiſmi, qua hæretici noſtri ſeipſos ſatis produnt cùm omnia negant, affirmant nihil, & ſi quid affirmant, illud negatiuum, & vt Iureconſulti loquuntur, ſimplex abnuitiuum eſt & inane. Iam aliàs breuiter conſideremus notas quibus veluti characteribus fronti ſectarum noſtri temporis inſcriptum videas horribile nomen Hæreſis.

1 Luther. tom. 2. in opere quod inſcripſit contra armatum minis Cochlæum.

Secunda Hæreticorum, nota Vocationis defectus.

SEcunda igitur nota hæc erit, quæ ex vocationis defectu proficiſcitur. Eſt enim hæreticorũ omnium proprium quarto modo, vt vocatione ad miniſterium careant. *Currebant*, inquit Deus per Ezechielem de falſis prophetis, *& ego non mittebam eos.* Veniunt, inquit Chriſtus, *in veſtimentis ouium*, Et Paulus: *Quomodo*, inquit, *prædicabunt, niſi mittantur?* Et alibi: *Nemo*, inquit, *aſſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tamquam Aaron.* Lutherũ porrò, Zvinglium, Caluinum, & alios huiuſmodi omnes ſuperioris ſeculi hęreſiarchas, omnino carere vocatione apparet euidenter ex pluribus, ſed ex eo primùm, & maximè, quòd cùm interrogãtur qua ratione vocati ſint, nihil habent quod reſpondeãt, in quo cõueniant. Caluinus enim Lutherũ alióſque Nouatores qui ſectas iſtas excitauerunt non ordinaria vocatione, ſed extraordinaria miniſteriũ ſuum ſumpſiſſe aſſeuerat, indéq; Apoſtolos illos, & Euangeliſtas cenſendos eſſe dicit, *Quamquam*, inquit, *non nego quin Apoſtolos poſtea quoque vel ſaltem eorum loco Euangeliſtas interdũ excitauerit Deus, vt noſtro tempore factum eſt. Talibus enim qui Eccleſiam ab Antichriſti defectione reducerent opus fuit. Munus tamen ipſum nihilominus extraordinarium appello, quia in Eccleſiis ritè conſtitutis locum nõ habet.* Lutherus 1. autem palàm fatetur ſe non extraordinaria, ſed ordinaria & mediata vocatione vocatum eſſe. *Sumus igitur*, inquit, *& nos diuina auctoritate vocati non quidem immediatè à Chriſto, vt Apoſtoli, ſed per hominem.* Cùm autem explicat quanã ratione vocatus ſit per hominẽ, *Cùm autem*, inquit, *Princeps, ſeu alius magiſtratus me vocat, hinc certo & cum fiducia gloriari poſſum, quod mandante Deo per vocem hominis vocatus ſim. Eſt enim ibi mandatum Dei per os Principis, quod me certum facit vocationem meam eſſe veram & diuinam.* Et alibi dicit 2. *Vocationem antiquitus quidem per Apoſtolos qui ſuos ſucceſſores vocauerunt factam eſſe, ſicut*, inquit, *adhuc vocantur etiam à poteſtatibus carnalibus, & magiſtratibus, ſeu communitatibus.* Vides igitur vt Lutherus ſuam vocationem non quemadmodum Apoſtolorum, & Euangeliſtarum extraordinariã, ſed ordinariam, & mediatã eſſe aſſerat, eámque non ab Epiſcopis aut Eccleſiaſticis perſonis, ſed à magiſtratibus carnalibus (hoc enim ipſum eius verbum eſt) profectam eſſe ac deriuatã, Philippus autem Pleſſæus Mornæus tractatu illo Gallico de Eccleſia 3, in quo tantopere Caluiniſtæ ſibi placent, contendit, *Lutheri, Zvinglij & cæterorum primorum noſtri temporis hæreticorum vocationem non à Deo immediatè, aut extraordinariè, quemadmodum Caluinus, neque mediatè à magiſtratibus carnalibus; ſicut Lutherus, ſed mediatè ab Epiſcopis Catholicis deducendam. Quandoquidem* inquit *Sacerdotes erant ab Epiſcopis creati: Vt Sacerdotes autem Verbum Dei miniſtrare debuerunt. Itaque miniſtrauerunt, non vt auctores ſui, id eſt, Epiſcopi faciebant,*

bant, sed longè rectius & purius. Quis ergo nō rideat horum hominum insaniā, qui ne quidem qua ratione vocati sint inter se conueniunt? Quis verò non miretur Plessæi ingenium, qui qua ratione vocatus sit Caluinus, Caluino melius se scire existimat. Qua item ratione Lutherus, & à quo suā vocationem, & auctoritatem acceperit, melius se nosse quàm ipse sciuerit Lutherus. *Separate illos,* inquit Daniel de falsis testibus, *ab inuicem procul, & diiudicabo eos, dixitq; ad vnum, sub qua arbore videris, qui ait, sub schino. Interrogauit & alium, qui ait, sub prino, & ita testimoniorum falsitas apparuit.* Sic si interroges Caluinum Quis te vocauit? Deus inquit, extraordinariè: Si Lutherum, Magistratus, inquit, carnalis, ordinariè. At Plessæus, velut quidam inter tantos contendentes de cœlo delapsus arbiter, quasi vocationi aliorum interfuerit, audacter pronunciat malè Lutherum peius Caluinum. Esse enim illos ab Episcopis nostris vocatos. Quis non ergo iam vel ex ipsorum confessione agnoscat falsum eos dicere, cùm de vocatione sua gloriantur?

1 Luther. in cap. 1. ad Galat.
2 Tom. 4. in Matth. cap. 9.
3 Cap. 11.

De legitima Episcoporum nostrorum vocatione.

ENimuerò non solùm de vocatione sua non conueniunt, sed etiam quod magis est, consentiunt inter se de legitima Episcoporum nostrorum vocatione. Nam Lutherus, *Apostoli*, inquit, *vocauerunt suos discipulos, vt Paulus Timotheum, & Titum qui deinde Episcopos Episcopi suos successores vocauerunt: Ea vocatio duranit vsque ad nostra tempora, & durabit vsque ad finem mundi, Estque mediata quia per hominem fit & tamen diuina est.* Caluinus 1 autem *Supersunt*, inquit, *Episcopi, & parochiarum rectores qui vtinam de retinendo officio contenderent. Libenter enim illis concederemus eos habere pium & eximium munus si quidem eo defungerentur.* Et alibi, 2 *Videmus*, inquit, *hodie Papistas quomodo sibi nomen Ecclesiæ arroganter attribuant sub prætextu successionis perpetuæ quam obtendunt, Et sanè vt verum dicam coacti sumus fateri à parte eorum stare ministerium ordinarium. Sed quia potestate sua abusi sum eorum iactantiam irridere possumus.* Mornæus autem, cùm à nostris Episcopis Lutheri & sequacium missionem deriuat an non omnium apertissimè vocationem nostrorum adprobat Episcoporum? Bene igitur Caluinus, & melius quàm crediderit. In Ecclesiis, rectè constitutis vocationem suam aut suorum non habere locum. Quo admisso sic iam nobis licebit argumentari, Ecclesia Christi rectè semel constituta est, ita vt nunquam inferorum portæ aduersus eam prævalere possint, Ergo in ea locum habere vocatio extraordinaria non potest nisi quatenus ab ordinaria adprobetur, Christus enim diuisus non est, Stabiliunt autem ordinariam vocationem quæ, inquit Lutherus, vsque ad finē mūdi duratura est, Ergo vocationi ordinariæ fidē adhibere debemus. Cui si extraordinaria, esset cōtraria, Christus vtique cōtrarias inuicem vocationes foueret ac diuisionis auctor esset, Vt meritò verbis Tertulliani vrgere liceat apostaticos istos reformatores, *Qui estis vos, Aut vnde venistis? Quis vos misit euangelizare? Edani*, inquit ille, *origines Ecclesiarum suarum, Euoluant ordinem Episcoporum suorum.* Quin etiam verbis Lutheri qui de vocatione ab Apostolis instituta tractans, 3 *Est igitur*, inquit, *non contemnenda vocatio, Neque enim satis est habere verbum & puram doctrinam, Oportet etiam vt vocatio certa sit, sine qua qui ingreditur, ad mactandum & perdendum venit, Nunquam enim fortunat Deus laborem illorum qui non vocati sunt, Sic hodie phanatici spiritus nostri habent verba de fide in ore, Tamen nullum fructum faciunt.* Et ibidem, *Diabolus incitare solet suos ministros vt non vocati currant & prætexant zelum.*

1 Lib. 4. Instit. cap. 5. sect. 11.
2 In cap. 13. Ezechiel.
3 In cap. 1. ad Galat.

Tertia nota hæreticorum Contemptus Ecclesiæ.

TErtius hæresum omnium character ille est, quod Ecclesiam contemnunt, Si quis, ait Christus, Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & publicanus. Cui consequenter & præclarè D. Augustinus 1 insolentissimæ dicit esse insaniæ id negare vel reiicere, quod vniuersa tenet Ecclesia. Quod magis est, idem alio loco 2 negat se crediturum Euangelio nisi eum autoritas Ecclesiæ commoueret. Et rursus alibi disputans non esse rebaptisandos hæreticos scribit in hæc verba 3, *Quamuis huius rei de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, eamdem tamen Scripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas cùm hoc facimus quod vniuersa iam placuit Ecclesia quam ipsarum Scripturarum commendat autoritas.* Eam verò autoritatem non potuit Paulus Apostolus commendare apertius quàm cùm Ecclesiam columnam & firmamētum veritatis appellauit. Et verò si Christus Ecclesiam sponsam suā dilectissimam matrem omnium Christianorum esse voluit, quomodo fieri potest vt eam quis contemptui habeat quin hoc ipso Christū contēnat? *Perhibet*, inquit Augustinus 4, *testimonium Christus Ecclesiæ, Quod si non vis, non mihi aut cuiquam homini sed ipsi Seruatori contra salutem suam pernicioſissimè reluctaris qui te sic suscipiendum esse non vis credere quemadmodum suscipit illa Ecclesia, quam testimonio suo commendat ille cui fateris nefarium esse non credere.* Quàm verò impudenter Ecclesiasticā autoritatem Nouatores nostri omnes conculcauerint, vel ex hoc solo maximè apparet quod omnes ore vno erasse illam, defecisse & apostatasse proclamant, Vt nimirùm se reformatores aut instauratores Ecclesiæ possint & audeant appellare. Hinc est quod Lutherus passim iactitat 5, Nihil se curare quid Ecclesia sentiat, Et in disputatione illa omnium suauissima quam se cum Diabolo habuisse gloriatur 6 refert se Diaboli argumentis conuictum ab Ecclesiæ sententia discessisse. Mox in triumphantis speciem insultans Catholicis, *Si vobis*, inquit, *sustinendi essent ictus Diaboli non diu esseris cantilenam de Ecclesia & veteri recepto more canaturi.* Sed & alio loco 7 gloriatur se solum contra Ecclesiam ab initio dimicasse. Caluinus autem 8 Ecclesiam errare posse quam sæpè & ex professo contendit.

1 Epist. 118.
2 Contra Epist. Fundamenti cap. 5.
3 Lib. 1. cap. 33. contra Cresconium Grammaticum.
4 De vnit. Eccles. contra Epist. Petiliani. cap. 19.
5 In caput ad Galat. Et in sermone Dominicæ octauæ post Trinit. & alibi pass.
6 In lib. de miss. priuat. & vnct. Sacerdot.
7 Initio suorum operum.
8 Præsertim lib. 4. Instit. cap. 4.

Quarta nota hæreticorum Contemptus Conciliorum.

QVatenus hæreticorum character est, Conciliorum vniuersalium contemptus: quorum tamen fuit semper tanta autoritas vt D. Gregorius Nazianzenus [1] non dubitauerit affirmare, Hæreticos non esse si à Concilio Catholico adprobati fuerint. Esse verò hæreticos si minimè fuerint recepti. Et D. Basilius [2] non meliùs aut certiùs hæreticos diiudicandos esse affirmat, quàm ex receptione vel contemptu Concilij Niceni. At Caluinus longè aliter [3] Concilia & errare posse & errasse palã profitetur. Lutherus verò liberè simul & impudẽter, vt solet, *Papa* inquit [4], *mentitur vna cum Conciliis.* Et paulò post, *Insanum est*, inquit, *Concilia concludere, & statuere velle, quid credendum sit, cùm tamen sæpenumerò nemo adsit qui spiritum diuinum vel tantillum gustauerit, Quemadmodum in Concilio Niceno vsuenit, vbi dum leges super statum spiritualem ferre conarentur, quibus eidem statui matrimonium interdiceretur, omnes profectò in Concilio à veritate aberrauerunt.*

1 Epist. 1. ad Chelidonium Apollinatistam.
2 Epist. 28.
3 Loco suprà proximè citato.
4 In sermon. Domin. Octauæ post Trinit.

Quinta nota hæreticorum Contemptus sedis Apostolicæ.

QVintum characterem habent hæretici Apostolicæ sedis contemptum. In quo sanè excessit Lutherus præ cæteris. Nam is quodam loco postquam omnia quæ fiunt contra Ecclesiam Romanam ad Dei gloriam pertinere dixit, *Cùm autem*, inquit [1], *& ego vnus sim de Antipapis reuelatione diuina ad hoc vocatus vt dissipem & perdam & destruam regnum illud, cupidè & libenter illo fungor officio, sicut hactenus feci.* Sed & alibi cùm defendi bellum contra Turcas esse illicitum, *Quanto rectius*, inquit, [2] *faceremus, si idolo Romano Cæsar & Principes modum ponerent perditionis animarum. Nam vt ego prophetem semel, licèt nõ audiar quod scio, Nisi Romanus Pontifex redigatur in ordinem actũ est de omni re Christiana, Nihil nisi peccatum & perditionem Papatus operari potest. Qui habet aures audiendi audiat, & à bello Turcico abstineat donec Papæ nomen sub cœlo valeat, Dixi.* Et alibi, [3] *Igitur*, inquit, *siue Papa siue patres siue Concilium sic aut sentiat, nemini debet esse præiudicium, sed abundet quisque in sensu suo.* Sed quid hic moror? Si è libris Lutheri & Caluini detraheres iniurias & calumnias quibus Apostolicam sedem insectantur, vix vna in iis aut altera pagina remaneret. Iam verò si quis dubitet an certa sit nota hæresis, Contemptus sedis Romanæ, Audiat Christum, qui cùm Petrum Apostolum Ecclesiæ caput constitueret, *Et super hanc petram*, inquit, *ædificabo Ecclesiam meam* [4]. Inde namque fit consequens ad Ecclesiã Dei non pertinere illum qui petræ huic non innititur, quæ Christi ore tantopere commendatur. Cúmque idem Christus eidem Petro suas oues pascendas dederit [5], vtique Christi ouis esse non potest qui à Petro pasci non vult. Neque est quod garriant hæretici Romanum Pontificem Petri successorem non esse, vel autoritatem quæ Petro concessa fuerat, Pontifici Romano dãtam non esse, Nam cùm autoritas illa propter commune bonum Ecclesiæ Petro sit collata, non debuit finiri cum Petro qui deficere ac mori post paucos annos debuerat, sed cum Ecclesia militante quæ ad finem vsque seculi duratura est. Ergo & successorem in ea Petri auctoritate aliquem debet habere Ecclesia. Porrò nemo vnquam Petri successor hac parte dictus est ab Ecclesia præter Pontificem Romanum, Fateamur ergo quod res est sedẽ Romani Pontificis petrã illã esse super quã fũdata est Ecclesia in qua Domini ouile pascitur. Itaque verissimè Cyprianus [6], *Neque alumnæ hæreses*, inquit, *ortæ sunt, aut natæ sunt schismata quam inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos & ad tempus index vice Christi cogitatur, Cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotum collegium quicquam moueret, Nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post Episcoporum consensum iudicem se iam non Episcopi sed Dei faceret, Nemo dissidia vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, Nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim nouam conderet.* Eadémque propemodum sunt alio loco eiusdẽ Doctoris verba [7], Nec dissimiliter Hieronymus ad Damasum Põtificẽ Romanũ, *Ego nullũ primum nisi Christũ sequens Beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communion consocior, super illam Christi ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, prophanus est, si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio, Quicumque tecum non colligit spargit, hoc est, Qui Christi non est, Antichristi est.* Denique dici non potest, quam mira magnáque sit antiquorum Patrum in commendanda sede Romana consensio, & quàm sibi placeant in quærendis nominibus & titulis quibus eam cohonestent. Cyprianus [8] Petri Cathedram appellat, Ecclesiam principalem [9], Exordium vnitatis sacerdotalis [10], Vnitatis vinculum [11], Sacerdotij sublime fastigium, Ecclesiæ radicem & matricem [12]. Irenæus verò [13] Ecclesiam in qua est potentior principalitas. Prosper Caput pastoralis honoris, sedem Petri [14]. Augustinus Apostolicæ Cathedræ principatum [15], Victor Vticensis & Iustinianus quoque noster, Caput omnium Ecclesiarum [16]. Leo [17] & Prosper Caput orbis & mundi & religionis. Ignatius Ecclesiam præsidentem [18], Hieronymus, tutissimum communionis Catholicæ portum [19]. Ipsum verò Pontificem Romanum, Deus bone, quam præclaris & dignis honorant nominibus! Sãctissimę Catholicæ Ecclesiæ Episcopũ Cyprianus, [20] Alij sanctissimũ & beatissimũ Patriarchã, Vniuersalem Patriarcham, Caput Conciliorum, Caput vniuersalis Ecclesiæ vt in Concilio Chalcedonensi [21], Beatissimum dominum, Apostolico culmine sublimatum, Patrem patrum, Summum omnium Præsulum Pontificem, vt apud Stephanum Archiepiscopum Carthaginensem, [22] Sacerdotem summum vt apud Hieronymum, [23] Principem Sacerdotum, vt apud Valentinianum [24], Custodem vineæ dominicæ, vt Concilium Chalcedonense, Rectorem domus Domini [25], Ambrosius, Christi vicariũ [26], Cyprianus [27]. Sed placet antiquissimis tot Patrum suffragiis addere Diui etiam Bernardi calculum, Non quòd eum longè recentiorem esse nesciam, Sed quia Caluinianos non pudet Caluino ipso Duce hunc Doctorem sic laudare quasi sedis Apostolicæ cõtemptor fuerit. Is ergo [28] pontificem Romanum

his

his nominibus appellat, Fratrum confirmatorem, Sacerdotem magnum, Summum Pontificem, Principem Episcoporum, Heredem Apostolorum, Primatu Abelem, Gubernatu Noë, Patriarchatu Abrahamum, Ordine Melchisedech, Dignitate, Aaronem, Autoritate Moysem, Iudicatu Samuelem, Potestate Petrum, Ouilis Dominici pastorem, Clauigerum domus Domini, Pastorum omnium pastoré. Neque verò Caluinus ipse potest sibi temperare quin fateri & agnoscere cogatur iam temporibus Athanasij Magni pios omnes libenter Ecclesiæ Romanæ detulisse, quàm plurimùm poterant authoritatis, *Verùm*, inquit 29, *id totum nihil aliud erat nisi vt magni æstimaretur eius communio, ab eo autem excommunicari ignominiosum duceretur.* Quidni ergo ob hoc ipsum Caluine idem tu facere debuisti, omnésque tui, si qua veteris pietatis scintilla in vobis erat? Luthérus verò iis omnibus opusculis quæ initio suæ defectionis composuit, tam honorificè de Papa locutus est, vt posterioribus scriptis iam factus audacior & insolentior se excusauerit quòd prioribus tam multa & magna Papæ concessisset 30. Iuuat verò aduersus omnes istos Cathedræ Apostolicæ Romanæ contemptores iisdem verbis vti, quibus aliquando vsus est Augustinus contra Petilianum 31, sicque Lutherum & Caluinum compellare, si quis erit qui eorum nomine velit respondere, *Cathedra vobis quid fecit Ecclesiæ Romanæ in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet? Quare appellatis Cathedram pestilentiæ Cathedram Apostolicam? Si propter homines quos putatis legem loqui & non facere, Numquid Christus propter Pharisæos de quibus ait, Dicunt & non faciunt, Cathedræ in qua sedebant vllam fecit iniuriam? Nonne illam Cathedram Moysi commendauit & illos seruato Cathedræ honore redarguit? Hæc si cogitaretis non propter homines quos infamatis blasphemaretis Cathedram Apostolicam cui non communicatis. Sed quid hoc est aliud quàm nescire dicere, Et tamen non posse nisi maledicere.*

1 Tom.2.Oper.in admonit.ad Lectorem præposita operi quod inscripsit Exemplum Papisticæ doctrinæ.
2 Assert. artic. suor. per bullam Leonis 10. damnatorum artic.34.
3 Ad artic.28.
4 Matth.1 6.
5 Ioan 21.
6 Epist.55.ad Cornelium.
7 Epist.69.ad Puppianum,& toto tract. De simplicit. prælat.
8 Lib.1.Epist.3.
9 Epist.55.ad Cornelium.
10 Lib 3.Epist.13.
11 Lib.4 Epist.2.
12 Epist.8.
13 Iren.lib.3.cap.3.
14 Prosper lib.de ingratis.
15 August.Epist.162.
16 Victor.Vticens.de persec.Vandal.lib.2.
17 Leo in Natali Sanctorum Petri,& Pauli.
18 Ignat.in inscript Epist ad Romanos.
19 Hieronym.Epist.16.
20 Cypr.lib.3 Epist.11.
21 Concil.Calced.act.3 & 16.
22 Epist.ad Damasum nomine Concilij Carthaginensis.
23 Hier.in præfat.Euangel.ad Damasum.
24 Valentin.in Epist.ad Theodos.initio Concilij Calcedonensis.
25 Concil Calced.in Epist.ad Leonem.
26 Ambros.1.ad Timoth.3.
27 Cypr.lib.1.Epist.2.
28 Bernard.Epist.190.& lib.2.de consider.cap.8.
29 Lib.4.cap.7.
30 In Præfat.1.Tom.ad Lectorem.
31 Lib.2.contra literas Petiliani,cap.51.

Sexta hæreticorum nota Contemptus Patrum.

SExtus hæreticorum character est contemptus antiquorum Ecclesiæ Patrum, quos venerari & colere deberent, si Hieremiam audirent, aut potiùs Spiritum sanctum loquentem per Hieremiam 1, *Hæc dicit Dominus*, inquit ille, *State super vias & videte & interrogate de semitis antiquis qua sit via bona & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris*, Et alibi Scriptura Sacra 2, *Non te prætereat narratio seniorum. Ipsi enim didicerunt à patribus suis.* Quare optimum fuit Cymini consilium, quod Theodosius senior secutus est vt hæreticorum doctrina examinetur ad antiquorum Patrum sententias & normam, Et si contraria reperiatur; confestim toto terrarum orbe explodatur, Omnium verò pulcherrimè Vincentius Lirinensis vbi de antiquorum Patrum autoritate tractat, *Hos*, inquit, *in Ecclesia Dei diuinitas per tempora & loca dispensatos, quisquis in sensu Catholici dogmatis vnũ aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit sed Deum. Si quis ab eorum sententia communione desciuerit; audiat illud Apostoli, Non est Deus dissensionis, sed pacis,* Et paulò pòst, *Necesse est profecto omnibus deinceps Catholicis qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare student, vt sancte Sanctorum Patrum fidei inhereant, adglutinentur, immorientur.* Prophanas, verò prophanorum nouitates vrget Diuus Augustinus antiquorum Patrum auctoritate 3, *Ponam*, inquit, *pauca paucorum quibus tamen nostris contradictores cogantur erubescere & cedere si vllus in eis vel Dei timor vel hominum pudor est.* Quod autem dixit se pauca paucorum vel hæreticis opponere, id fecit quia pauci illi cum reliquis aperta communione coniuncti erãt. Et alibi idem Augustinus 4 loquens de Cypriano, Basilio, Hilario & similibus, *Tales quippe*, ait, *& tanti viri secundùm Catholicam fidem qua vbique toto orbe diffunditur, hæc & illa vera esse confirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola autoritate conteratur illorum, præterquam quod ea dicunt vt se per eos loqui veritas ipsa testetur.* Et rursùm paulò pòst, *Quod inuenerunt in Ecclesia*, inquit, *tenuerunt, quod didicerunt, docuerunt, quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* Idem nos hodie de te dicimus, magne Augustine, déque contemporaneis suis aduersus Nugatores istos, neque tamen facere possumus, vt eos suæ pudeat insaniæ & impudentiæ.

1 Cap.6.
2 Ecclesiast.cap.8.
3 August.lib.1.contra Pelagianum.cap.2.
4 Lib.2.ad fin.

Nouationes Hæreticorum nostrorum.

QVantopere enim Patrum antiquorum auctoritatem Lutherus, Caluinúsque contempserint, primo statim intuitu videbit quisquis eorum scripta quantumlibet oscitanter leget. Nam Lutherus quidem sic scribit quodam loco 1 *Primùm scire contestatósque eos esse volo me nullius prorsus quantumlibet sancti Patris auctoritate cogi velle.* Deinde mox quasi cum Patribus omnibus

luctaturus eos ſurſum deorſúmque mouet vt deiiciat. *Iam*, inquit, *quanti errores in omnium Patrum ſcriptis inuenti ſunt, Quoties ſibi ipſis pugnant, Quoties inuicem diſſentiunt, Quis eſt qui non ſæpius Scripturas conferit? Quoties Auguſtinus ſolùm diſputat, nihil definit, Hieronymus in commentariis nihil ferè aſſerit*, Deinde tandem concludit, *Nemo ergo*, inquit, *mihi opponat Papa, aut Sancti: cuiuſuis auctoritatem, niſi Scripturis munitam.* Et in libro quem edidit contra Regem Angliæ quàm ſuperbe *Dei verbum*, inquit, *eſt ſuper omnia, diuina maieſtas mecum facit vt nihil curem, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, contra me ſtarent, Auguſtinus, & Cyprianus, ſicut omnes electi, errare potuerunt, & erranerunt.* Et in fine: *Neque enim*, inquit, *ego quæro quid Ambroſius, Auguſtinus, Concilia, & vſus ſeculorum dicunt, nec fuit opus mihi Henrico Rege magiſtro, qui me hæc docerent, qui adeò pulchrè ea nouerant vt etiam impugnarim, vt miranda ſit ſtultitia Sathanæ, quæ iis me impugnat quæ ipſe impugno, & perpetuò principium petit.* Caluinus verò vt fuit homo fraudum & doli plenus, ac vafro & planè vulpino ingenio, præfatur quidem [1] meliorem victoriæ partem ad ſe inclinaturam, ſi certamen contra Catholicos inſtitutum dirimendum eſſet auctoritate Patrum, Sed quia verſutus homo in corde, & corde loquens timebat ne ſuo ſe verbo obſtringeret, ſtatim ſubiicit: *Sic tamen in eorum ſcriptis verſamur vt ſemper meminerimus omnia noſtra eſſe, quæ nobis ſeruiant, non dominentur. Hunc delectum qui non tenet nihil in religione conſtitutum habebit, quando multa ignorarunt ſancti viri illi, ſæpe inter ſe conflictantur, interdum etiam ſecum ipſi pugnant.* Quod autem ita genericè ac in vniuerſum effutiuit, ſpecificè poſteà & articulatim toto illo ſuo opere contra Patrum auctoritatem obſeruauit, non diſſimulans diſſentire ſe à Patribus etiam in iis, in quibus Patres vnanimi ſententia conſenſerunt. Nec id in re aliqua leui, ſed in grauiſſimis fidei noſtræ articulis, puta, in quæſtione *De libero arbitrio*, in qua dicit; Latinos arroganter, Græcos verò arrogantius locutos fuiſſe. *De perſona Mediatoris*, in qua veterum errorem inexcuſabilem eſſe contendit [4]. De concupiſcentia vbi vno Auguſtini teſtimonio totius antiquitatis ſenſum contineri dicit, mox ab eo ſe diſſentire profitetur [5]. In quæſtione De Satisfactione omnes veteres aut lapſos eſſe, aut aſperè ac durè locutos pronunnunciat [6]. In quæſtione De precibus pro defunctis Omnes veteres in errorem abreptos eſſe [7]. In quæſtione De merito vetuſtos Doctores peſſimè ſinceritati fidei conſuluiſſe [8]. Item peccaſſe antiquitatem immodica ſeueritate quod in Epiſcopo cœlibatum requireret [9]. In quæſtione De pœnitentia, excuſari nullo modo poſſe immodicam veterum auſteritatem [10]. In quæſtione De quadrageſima [11], Veteres Patres ſuperſtitionis quædam ſemina iecciſſe, ac mera κακοζηλίαι & ſuperſtitionis plena laboraſſe. Alibi reprehēdit [12] antiquos omnes quod permitterent laicis vt in periculo mortis conſtitutos baptizarent, quamuis ab ipſo ferè Eccleſiæ naſcentis exordio, vſu receptum eſſe fateatur. In quæſtione De adoratione, agnoſcit quidem veteres vſos fuiſſe diſtinctione duplicis adorationis Douliæ, & Latriæ, ſed eā nihilominus ita ſpernit vt exclamet. [13] *Quid tum? ſi omnes eā inſpiciant non modo impriam eſſe, ſed penitus friuolam.* Cùm verò tractat ille de Eccleſia Romana [14], *Hoc primùm*, inquit, *præfari volo me non negare, quin magnum Eccleſiæ Romanæ honorem aſſerant veteres, reuerenterq; de ea loquantur.* Et paulò poſt *Opinio enim illa quæ neſcio quomodo inualuerat fundatam & conſtitutam eſſe Petri miniſterio ad conciliandam gratiā & auctoritatē plurimū valebat. Itaque in Occidente ſedes Apoſtolica honoris cauſa vocabatur.* Atqui eodem ipſo loco cōtemnit ille quantùm poteſt Eccleſiam Romanam, eámque a Petro fundatam eſſe negat. Manifeſtè igitur omnibus antiquis contradicit. Similiter agnoſcit [15] ille in veteri Eccleſia Monachos magno in honore habitos fuiſſe, maximè temporibus Auguſtini, quem notat in libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ aduerſus Manichæorum calumnias opponere ſanctimoniam profeſſionis Monachorum. Et tamen non eo minus ſtatim ſpernit Monachos. Nec tantùm Monachos noſtri temporis, ſed antiquos etiam illos, quos Auguſtinus tantopere commendat, Ait enim nonnulla eſſe in priſca illa Monachorum forma quæ ſibi diſpliceant, immodicam ſcilicet affectationē & κακοζηλίαν. Et quòd exemplum inutile ac periculoſum in Eccleſiā induxerit. Et in quæſtione De ceremoniis Baptiſmi [16], fatetur quidē eſſe illas origine vetuſtiſſimas, ſed addit ſtatim *Reſpuere tamen mihi & piis omnibus fas eſt, quicquid ad Chriſti inſtitutionē addere auſi ſunt homines.* Et in quæſtione De Sacramento altaris pro viatico infirmorum reſeruando [17], quæ quidem quæſtio præcipui eſt momenti pro confirmanda fide præſentiæ realis corporis Domini, Obiicit ille ſibi ipſi, *Sed enim qui ſic faciūt habent veteris Eccleſia exemplum*, Tum reſpondet, *Fateor verum in tanta re, & in qua non ſine magno periculo erratur, nihil tutius eſt quàm ipſam veritatem ſequi.* Quaſi verò Eccleſia vetus ſecuta ſit falſitatem. Et alibi loquens de ceremoniis Miſſæ [18], *Si quis*, inquit, *vetuſtate huiuſmodi inuentiones tueri velit, non ignoro, quàm non longè ab ætate Apoſtolorum cœna Domini tecta rubigine fuerit, ſed iſthæc ſcilicet humanæ confidentiæ procacitas eſt.* Sed & alio loco fatetur [19], Antiquos Doctores Miſſæ nomine vſos fuiſſe in plurali ferè numero. Et alibi [20], *Veteres quoque illos*, inquit, *video alio hanc memoriam detorſiſſe quàm inſtitutioni Domini cōueniebat.* Et paulò pòſt, *Excuſari*, inquit, *non poſſe arbitror quin aliquid in actionis modo peccauerint.* Et iterùm, *Meritò quis eos redarguat, quod ad legis vmbras nimis deflexerunt.* Denique ne omnia & ſingula huius generis ſcripta recenſeamus quod eſſet penè infinitum. Idem Caluinus fatetur vſum Confeſſionis eſſe antiquiſſimū, & nihilominus eam ſpernit, vt iam dubitare nemo poſſit, Si aptiſſimus hic & certiſſimus eſt hæreſeos character, contemptus Eccleſiæ & antiquitatis, eſſe Lutherum, & Caluinum, & quotquot ſunt eorum ſectatores, omnium maximè hæreticos. Adeo fuerunt ille præ cæteris antiquioribus hæreticis omnibus & Eccleſiæ & totius antiquitatis contemptores.

1 In initio aſſert. art. per Bullam Leonis X. damnatorum.
2 In præfat. Inſtitut.
3 Lib. 2. Inſtit. cap. 2. ſect. 4.
4 Eod. l. b 14 ſect. 3.
5 Lib. 3. cap. 3. ſect. 10.
6 Lib. 3. cap. 4. ſect. 38.
7 Lib. 3. cap. 5. ſect. 10.

8 Cap.15.sect.2.
9 Lib.4.cap.5.sect.10.
10 Cap.12.sect.8.
11 Lib.4.cap.18.sect.20.
12 Cap.15.sect.20.
13 Lib.1.cap.12.sect.2.
14 Lib.4.cap.6.sect.16.
15 Lib.4.cap.13.
16 Cap.15.
17 Cap.16.sect.30.
18 Sect.43.
19 Cap.8.
20 Sect.11.

Septima nota hæreticorum, De studio nouitatis.

SEptimus character est, quòd non tantùm antiquitatem non venerantur, nec reuerentur, sed etiam nouitatem quantùm possunt maximo studio affectant & sectantur. In quos pulchrè Lirinensis 1, *Prophanas*, inquit Paulus, *vocum nouitates deuita, quas recipere atque sectari nunquam Catholicorum, semper verò hæreticorum fuit. Hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne est ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatem fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ à fide naufragent. Contrà verò Catholicorum hoc ferè propriũ deposita sanctorum Patrum & commissa seruare, & damnare prophanas nouitates.* Videmus autem in Nouatoribus nostris, quàm toti in eo sint vt inducant & statuant nouitates. In fide nihil contra Catholicos dicunt quod nouum non sit, aut saltem ex antiquis & antiquatis hæresibus renouatum, vt ex iis constat manifestissimè, quæ hucusque diximus, & distinctius ex iis, quæ illustriss. nec vnquam satis laudatus Cardinalis Bellarminus hanc in rem scripsit. Et verò quid illud est quod isti Ecclesiam per tot secula errasse dicunt, nisi quod nouam & planè contrariam Ecclesiæ veteri doctrinam adferunt? Vnde factum est, vt venientibus ipsis vniuersa Ecclesia cohorruerit, vt solent oues & agni cùm primùm vident rabidum lupum ad se venientem. *Solus*, inquit Lutherus 2, *primò enim, & cerè ad tantas res tractandas ineptissimus & indoctissimus.* Et paulò post: *Germani omnes suspensis animis expectabant euentum tantæ rei, quam nullus antèà neque Episcopus, neque Theologus ausus est attingere.* Idem tamen Lutherus paulò post initium defensionis verborum Cœnæ cùm de Sacramentariis loquitur, *Nec quicquam*, inquit, *magis hanc hæresim promouet, quàm nouitas. Nam nos Germani tales homines sumus, ea quæ nobis noua sunt affectamus, & auidè arripimus.* Et in responsione ad maledicum scriptum Regis Angliæ de iisdem Sacramentariis loquens: *Nullos*, inquit, *hostes capitaliores fuerunt hactenus, quàm suaues illos fratres collegas amicos quos tanquam filios in sinu nostro fouimus, nouarum sectarum magistros, Sacramentarios dico & alios phanaticos qui qualem nobis referant gratiam vide.* Et paulò post: *Nos principio libertatem & Christi honorem asserere & vindicare cœpimus, & tyrannidem Pontificiam inuadere. In hoc certamine multa in sanctam Scripturam fumus commentati. Quibus nisi nos patefecissemus viam nihil admodum de Christo aut de Euangelio intellecturi videbantur. Tantùm abfuisse arbitror, vt sua industria Pontificium iugum potuissent excutere. Aut si fortassis industria non defuisset, tamen animi robur omnino defuisset. Nam tùm cùm solus stabam in acie, cùm solus cogebar me ebiicere & Cesaris & Pontificum telis & fulminibus. Tum, inquam illi pre nimia animi celsitudine & fermitate erant vel scriphiis ranis magis muti. Interea Luthers deserius ab omnibus, prelians cum vniuersis, adiutus à nemine solus in periculo versabatur.* Et paulò post: *Hic ego idem Sacramentariis Papista, Papistis Sacramentarius traducor, cùm tamen vt hi Christum, sic illi Sacramentũ Cœnæ Dominicæ Ecclesiis eripere conẽtur. Et hi quidem solos sese predicare Christum iactãt cuius tamen sacramenta in Ecclesia nihil nisi signa & veluti tesseras militares faciunt.* Et aliquot sententiis interpositis: *Porcorum*, inquit, *& canum hæc est gratitudo, vt si quis ipsis sanctum & margaritas proiicias, statim conuersi irruant in benefactorem simque dilacerent.* Hactenus Lutherus, qui & in defensione verborum cœnæ eadem propemodum dicit. Et alibi 3 conqueritur quòd resciuerit in multis locis erroneos & nouos prophetas suboriri, & sibi à nonnullis Argentinensibus significatum magnum rumorem & tumultum super Sacramento, & diruendis Imaginibus & Baptismo excitatum fuisse à Carolostadio. Rursum in defensione verborum Cœnæ de Sacramentariis loquens *Quot capita*, inquit, *& tot sensus hæc vnica secta habet qui in re principali omnes congruunt, & Spiritum sanctum singuli iactitant. Is verò Spiritus sanctus in probando & fundamenta iaciendo non solùm multiplex, sed etiam sibi contrarius & inconstans reperitur, quod eam ob causam fieri mihi persuasum est, vt Spiritus Sanctus palam coarguat quòd isti singuli aquè errent.* Et mox profert septem diuersas Sacramentariorum opiniones. Ex his tandem omnibus Lutheri ipsius testimoniis apparet satis quam doctrinæ nouitatem ipse mundo intulerit. Nam & se solum primò fuisse & solum contra omnes pugnasse superbissimè gloriatur. Et Sacramentarios noua etiam dogmata seminasse testatur, & ab eo exiisse, & cum eo non perstitisse, Vt ipse quidem nouator fuerit, sed alij magis nouatores. Si cui tamen suspectum fortasse videri possit Lutheri de Sacramentariis testimonium, audiamus illos ipsos de se loquentes. Theodorus Beza in præfatione quadam sua Gallica 4, ita extollit Caluini sui doctrinam de se sacramentaria vt ipsum etiam Apostolis prætulisse videatur. Scribit namque in hæc ipsa verba.

Vne chose est à noter, comment ledit Caluin se porta prudemment à traiter ceste matiere tant en son institution qu'aux petits liures, Car voyant que la miserable condition emeuë pour le fait de la Cene auoit allumé vn feu qui estoit pour mettre diuision entre les Egliſes. Tout son desir fust de l'esteindre par vne claire exposition de la matiere sans s'attacher à personne: Ce qu'il a fait si bien & dextrement, que qui voudra bien considerer ses escritz, confessera que cest à luy apres Dieu qu'appartient l'honneur de resolution despuis suyuie par toutes gens de iugement. Ergóne Beza, solus Caluinus rectè de Eucharistia sentiendi regulam nouit? Omnes vsque ad Caluinum tanti Sacramenti vim & efficaciam ignorauerunt? Vides igitur quisquis es, mi Lector, quantopere sibi placeant in suis nouitatibus isti Nouatores. Lutherus, quia ausus fuerit quod nullus vnquam Theologus aut Episcopus tentauerat. Beza verò, quia Caluinus senserit & docuerit quod nemo vnquam alius sciuit. Sed si impetum & vim nouandi in his Nouatoribus apertiùs videre voles,

facilè ex eorum scriptis factisque deprehendes. Scripturæ canonem prorsus nouum ediderunt, vel plures vel pauciores libros comprehendentem quàm in Canone vllius Concilij, aut ex antiquis Patribus fuisse inueniatur, Scripturam innumeris nouis versionibus euerterunt, nemine alterius versione contento. Sacraméta ad nouum numerum, dualem scilicet reduxerunt. Ritus administrandorum Sacramentorum nouos inuexerunt, Ecclesiasticam Hierarchiam noua quadam Anarchia peruerterunt, Ministros, id est, Diaconos nouo commento, Presbyteris & Episcopis prætulerunt, Episcopos quos primo ac principe honore vniuersa semper coluit Ecclesia in locum infimum abiecerunt: Neque tot nouitatibus contenti, etiam nominibus antiquis bellum acerrimum indixerunt. Inter eos siquidem nomina illa omnia Clericorum, Episcoporum, Sacerdotum, Presbyterorum omninò antiquata sunt. Missam & Eucharistiam in Cœnam, quod nomen planè prophanum est, verterunt, Altare in mẽsam, Caluinus sanc nomen *mensæ* antiquissimum, sacratissimum, & antiquis omnibus Christianis receptissimum apertissimè damnauit. Lutherus antiquũ *liberi arbitrij* nomen in blasphemam serui arbitrij vocem commutauit. Caluinus verò arrogantiæ notam eidem inussit. Sed quis non expressissimam nouandi libidinem agnoscat manifestiùs in Caluino, cùm de Trinitate tractans & de his nominibus *persona*, *substantia*, ὁμοούσιος, *Trinitas*, inquit 5, *sepulta essent. Constaret modò hac inter omnes fides Patrem Filium & Spiritum sanctum vnum esse Deum.* Et alibi 6 nomen *personæ* in nomen residẽtiæ mutauit si antiquiores Institutionum ipsius præsertim Gallicarum editiones sequamur, illam præsertim quam fecit Thomas Courteau anno 1564 Hoc enim addendum est quia in postrema editione Latina quæ fuit anni 1602. *Subsistẽtiam* pro persona inuenies non *residentiam*. Ideò vt opinor quod Caluini discipulos à nostris admonitos puduit nouæ huius Theologiæ, suúmque Doctorem ita corrigendum esse censuerunt. Ac præterea cùm perpetuò antiqui Patres & vniuersa Ecclesia Essentiam diuinam in personis subsistentem prædicet, Caluinus contrà siue per supinam ignorantiam, quæ satis ei familiaris, siue per incredibilem nouandi libidinem, qua potissimùm agitatus fuit personas in essentia subsistere dixit. 7 Tandem Lutherus de verbo illo ὁμοούσιος. *Non est*, inquit 8, *quod mihi ὁμοούσιος illud obiectes aduersus Arianos receptam. Non fuit receptum à multis, iisq́, præclarissimis.* Et paulò pòst, Indulgendum ait esse Patribus, qui semel extra Scripturam posuerunt vocem prophanam, Illam scilicet de qua tractamus ὁμοούσιος. Deinde aliquot verbis interpositis, *Quòd si odit anima mea vocem ὁμοούσιος, & nolim ea vti, nõ ero hæreticus. Quis enim me coget vti, modo rem teneã quæ in Concilio per Scripturas definita est, Etsi Ariani malè senserunt in fide, hoc tamẽ optimè siue bono siue malo animo exegerunt, ne vocem prophanam & nouam in regulis fidei statui liceret.* Quid obsecro impudentius isto nebulone possis fingere? Pugnauit antiquitas Catholicorum Patrum trecentis penè annis pro verbo hoc ὁμοούσιος sacratissimo retinendo in cuius pronunciatione hæretici à Catholicis discernerentur, Et ecce Nouator & Nugator iste nouam ac prophanam vocem esse pronunciat. Proinde nec mirum est ex eius discipulis & sectatoribus inuentos fuisse, qui pro ὁμοούσιος substituerint ὁμοιούσιος per summam perfidiã. Digni sanè discipuli Apostatæ istius & desertoris, qui post mille trecentos annos, Concilium Nicenum omnium quæ vnquam celebrata fuerunt augustissimum prophanationis accusat, Arianos autem pietatis studio adornat. Quàm dissimiliter olim Hieronymus ad Damasum Papã 9, *Obtestor*, inquit, *Beatitudinem tuam per Crucifixum mundi salutem, per ὁμοούσιον Trinitatem*, &c. Tanta nimirùm religione à sanctissimis Patribus receptum erat illud ὁμοούσιος vt in iuramentis eo vterentur. At minus illud quoque mirum est Nomine illo offensam fuisse animam hæreticam Lutheri. Nam vt præclarè dixit Ambrosius 10, *Hoc verbum in tractatu fidei posuere Patres, quod viderent esse aduersariis formidini.*

1 In opusculo quod aduersus prophanas omnium hæresum innouationes scripsit.
2 In præfa. sua in 1. Tomum.
3 In Epist. ad Argentinenses.
4 In Comment Caluini ad Iosue.
5 Lib. 1. Instit. cap. 13. sect. 5.
6 Sect. 6.
7 Ead. sect 6.
8 In refut. rationis Latomianæ circ. fin.
9 In Epist. ad Damasum.
10 Lib 3. de fide cap. 7.

De externa facie Ecclesiæ veteris ab hæreticis nostris innouata.

POstremò in facie quoque externa Ecclesiæ nouam formam Nouatores isti intulerunt. Vos hic appello Patres non iam vt Doctores & sacræ Scripturæ Interpretes clarissimos, sed vt testes fidissimos rerum quæ in Ecclesia quam vestris temporibus rexistis gerebantur, vt si aduersarij vos Doctores ignaros & imbecilles dicere non verentur, saltem vestra tanquam fidelium & proborum testium dicta scriptáque excipiant, Quidni enim hoc facere debeant qui vos & fideles & sanctos fuisse confitentur? Atque vt nullus tergiuersationi locus relinquatur, Nõ proferam nisi quod ab Ecclesia primis quingentis annis factitatum esse constabit. Quandoquidem Caluinus post Lutherum ita nos admonet 1, *Meminerimus quingentis circiter annis quibus magis adhuc florebat religio & sincerior doctrina vigebat.* Et alibi de Augustini ætate loquens 2, *Extra controuersiam*, inquit, *erat nihil à principio vsque ad illam ætatem mutatum fuisse in doctrina.* Ergo ne nullus sit scribendi finis, si quæ passim occurrunt in antiquis Patribus ad hanc rem pertinentia enumeremus, solum audiamus Augustinum quem & Lutherus omnium post Apostolos optimum Doctorem, & Caluinus fidelem antiquitatis interpretem agnoscit. Neque rursum ex Augustino omnia, sed caput vnicum inspiciamus. Id erit octauum libri 22. De Ciuit. Dei, In cuius capitis initio statim videbis Augustino ipso teste, Mediolani magnum Ambrosium in somnis admonitum de corporibus Sanctorum Martyrum Geruasij & Prothasij eruendis ac propalandis, Populum concurrentem ad hæc sacra Martyrum pignora, Et inter alios cæcum qui ad eorum cõtactum videre cœperit. Videbis Augustinum ipsum & Alipium nõdum Clericos (quod

notatum

notatum est ab Augustino, quia clerici tunc à laicis distinguebantur) Videbis & Beatum Saturninum Episcopum Vsalensem, Gelosum Presbyterum ac Diaconos Carthaginenses. Et quidem omnes ab Episcopo tanquam à maiori benedictionem accipientes, quia tunc & Episcopi à Presbyteris, & Presbyteri à Diaconis distincti erant, & Episcopus longè maior Presbytero habebatur. Qua de causa iam ipsis quoque eiusdem Augustini temporibus Aerius ab Ecclesia damnatus fuit vt hæreticus, quod inter Episcopum & Presbyterum nihil interesse asseueraret; *Ius habet dandi Baptismum sanimus Sacerdos qui est Episcopus, deinde Presbyteri, & Diaconi, sed non sine Episcopi facultate.* Verba sunt Tertulliani 4. Videbis Innocentiam Carthaginensem piam fœminam signo Crucis Christi sanitatem consecutam cancri incurabilis. Videbis Hesperium Fussalensem aduocasse Presbyteros vt a spirituum malignorũ infestatione domum suam liberaret. Videbis & vnum ex Presbyteris illis qui obtulit ibi sacrificium corporis Christi (verba sunt ipsissima Augustini) orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio, & deo protinus miserante cessauit. Tunc ergo cum Ecclesia purissima esset, sacrificium corporis Christi à Presbyteris, si Augustino credimus, offerebatur. Videbis eundem Hesperium ab amico allatam terram sanctam de Hierosolymis vbi Christus die tertio resurrexit, suspendisse in cubiculo suo ne quid mali etiam ipse pateretur: At vbi domus eius ab illa infestatione purgata est, noluisse diutius in cubiculo suo retinere terram sanctam, Idque non alia quàm reuerentiæ causa, Videbis eundem ab Episcopis petiisse vt terra illa sancta infoderetur alicubi, atque ibi Ecclesia dedicaretur, idque factum esse. Videbis & Rusticanum paralyticum ad Ecclesiam illam allatum, atque inde continuò pedibus suis saluum abscessisse Videbis adolescentem energumenum simillimum mortuo ad memoriam Martyrum Geruasij & Prothasij portatum vt curaretur. Videbis & illic Sanctimoniales cantantes hymnos vespertinos & orationes. Videbis & iuuenem altare ibi apprehendentem, & oculum adolescentus Sanctorum precibus curatum, Videbis virginẽ Augustino nostro notissimam, quæ cùm se oleo perunxisset, cui pro ipsa orans Presbyter lachrymas suas instillasset (sic enim loquitur Augustinus) mox à dæmonio fuisse sanatam, Alium item adolescentem Episcopi precibus. Ergo iam tum quoque benedicebatur oleum precibus Presbyterorum ad Dæmones coercendos & fugandos. Videbis & suauem historiam de sene Florentio Hipponensi, sartore, qui viginti Martyrum precibus obtinuit à Deo, vt haberet quo se sustentaret ac vestiret dum discedens ab oratione grandem piscem palpitantem videt quem coco Carchiso Christiano trecentis follibus vendidit. Cocus verò annulum aureum in ventriculo piscis inueniens miseratione flexus & religione perterritus Florẽtio eum reddidit dicens, Ecce quomodo viginti Martyres te vestierũt. Videbis & adolescentes nescio quos irrisores Florentij pietatem exagitantes, Diceres Caluinianos iam tum fuisse aut Lutheranos. Videbis Episcopũ ad aquas Tibilitanas portantem reliquias D. Stephani Martyris, & multitudinem magnam concurrentem & occurrentem. Videbis ibi cæcam mulierẽ contactu reliquiarum cœpisse videre. Videbis Lucillum Episcopum reliquias item D. Stephani populo præcedente atque sequente ferentem, piæ sarcinæ vectatione vbi sanctas attigit reliquias, molestissima fistula liberatum esse. Videbis Presbyterum Hispanum ad reliquias eiusdem Martyris veteri morbo calculi solutum fuisse. Videbis eundem Presbyterum tunica reportata de memoria Martyris, & supra corpus apposita suscitatum fuisse cùm ex alio morbo semimortuus iacuisset. Videbis Martialem virum primarium ætate grauem, sed à Christiana religione abhorrentẽ precibus Sancti Stephani & contactu florum de altari allatorum confestim conuersum, & pœnitentem omnibus admirantibus à Presbyteris baptisatum, ac quandiu vixit, orantem frequentissimè in hæc Stephani verba, *Christe accipe Spiritum meũ.* Videbis & tres podagricos per eundem Martyrem sanatos. Item, puerum attritum rota currus penè expirantem, quem mater arreptum protinus ad eandem memoriam tulit, vbi non solùm reuixit, verùm etiam illæsus apparuit. Videbis & Sanctimonialem ægritudine grauissima laborãtem, cúmque desperaretur, ad eandem memoriã fuisse allatam eius tunicam, Sed interim defunctã ægrotam, relata tamen tunica, & operto ea, cadauere, spiritu recepto reuixisse: Itémque & eodẽ modo filiam Basi Syri. Videbis Irenæi filium mortuum oleo Martyris peruncti reuixisse. Eleusinum item exanimatum infantulum super memoriam Martyris positum post orationem viuum surrexisse. Videbis Paulum & Pauladiam per miserum tremore membrorum ex maledicto matris quassatum ad memoriam eiusdem Martyris sanatos, Et Augustinum ipsum è superiori loco concionabundũ oues sibi commissas in laudem Dei ad gratiarum actiones prouocantem, & caput illud insigne his verbis concludentem, *Quid erat in cordibus exultantium, nisi fides Christi pro qua Stephani sanguis effusus est?*

Quis ergo iam possit requirere aut dubitare, num temporum illorum Ecclesia eadẽ esset quæ huius seculi Catholica Romana? An non eadem ipsa hodie & dicimus & sentimus? Vide faciem & attende ad lineamenta, quæ tam diligenter, vel hoc vnico capite Augustinus depinxit. Video, Clericus, Diaconos, Sacerdotes, seu Presbyteros, Episcopos? Num animaduertis Sacrificium Corporis Christi, Altare, Ecclesiæ dedicationem, Sanctimoniales, Benedictionem olei, Benedictionem item Episcopalem, Corpora Sanctorum in precio habita, tótq; miraculis clara, eorumq; memorias in Templis? Audistine mulierem signo Crucis curatam, Pauperem inuocatione Sanctorum vestitum, Terram sanctam in veneratione habitam, Reliquias cùm honore circumgestatas, idq; ab Episcopis, & Sanctimoniales decantantes hymnos & orationes? Quid quæso in Caluini Lutherive synagogis simile, qui omnia ista rident quasi per abusum & superstitionem in Dei Ecclesiam posterioribus seculis irrepserint? Atqui tunc pura erat, sancta erat, vel fatentibus nugatoribus istis, nullâque adhuc doctrinæ peruersitate deformis Ecclesia: Mirum igitur est vel hoc vnico capite nõ esse victos conuictósque omnes Lutheranos & Caluinianos, si neque Lutherum,

Caluinúmque pro mendacibus habent, qui Ecclesiam Dei purissimam Augustini temporibus fuisse fatétur, neq; Aug. pro mentiente qui supradicta omnia refert tanquam verisima & certissima. Fuistis Luthere & Caluine nimis liberales, qui hoc nobis concessistis, Ecclesiam Dei primis illis quingentis annis, nullis erroribus, aut abusibus deformatam fuisse. Quid enim nobis facilius, quàm probare seculorum illorum Patres ea ipsa omnia credidisse quæ hodie credimus, & de quibus vocisçum disputamus. Probarunt hoc illustrissimi Cardinales, magna ætatis nostræ lumina & ornamenta, Baronius in Annalibus Ecclesiasticis, & Bellarminus in controuersiis ne dubitare amplius possitis. Poteratis tamen negare quamuis falsò & impudenter, vt cætera: Nam eos qui non semel, at tam sæpe verecundiæ fines transierant, bene ac gnauiter oportebat esse impudentes. Victos ergo vos ex vestra confessione agnoscite. Sanè, qui ista omnia puræ & sanctæ Ecclesiæ exercitia, ornamenta, & opera tanquam prophana contempserunt, & abiecerunt, quales Deus bone sunt Reformatores, An nos veriùs deformatores dicendi sunt, & ab omnibus tanquam inepti & impudentes Nouatores habendi, exsibilandi, explodendi? Bene iam olim Tertullianus *Solemus hæreticis compendij gratia de posterioritate præscribere* 5. Quidni ergo etiam nostris præscribamus?

1 Lib. 1. Institut. cap. 11. sect. 13.
2 Lib. 4. cap. 2. sect. 3.
3 August. in lib. De hæresib.
4 In lib. de Baptismo.
5 Contra Hermogenem.

Octaua nota hæreticorum de spiritu dissensionis.

OCtauus hæresum omniũ character est spiritus dissentionis. Nam, vt inquit Apostolus 1, *Numquid diuisus est Christus? & Deus non dissentionis, sed pacis Deus est* 2. Inde solemus dicere hæreticorum proprium esse dispergere, sicuti Catholicorum cõgregare. Venit enim Christus, vt oues quæ dispersæ erãt cõgregaret in vnũ. Ideoq; Apostolus Iudas hæreticos describẽs 3. *hi sunt*, inquit, *qui segregãt semetipsos*. Iã verò quãta sit inter nostri tẽporis hæreticos dissensio quis nõ videt? Lutherus Sacramentarios hæreticos palã vocat, Sacramẽtarij, Lutheranos, & Anabaptistas, Anabaptistæ Trinitarios, Trinitarij Anglocaluinistas, Anglocaluinistæ Puritanos, & contrà. Sed vnus pro omnibus in testẽ sufficiat Lutherus qui suo illo libro contra Sacramentarios non perfunctoriè, sed ex professo demonstrat septem diuersissimas & hæreticas interpretationes verborum illorum: *Accipite & comedite Hoc est corpus meum*, à duobus anteà annis emersisse. Postquã enim sex enumerauit, addit: *Præter hos alij accedunt vt septenarius numerus compleatur qui dicunt non esse articulum fidei, Ideoque liberũ cuique esse vt hic sentiat quicquid velit, Hi omnia pedibus conculcant & destruunt. Veruntamen Spiritus sanctus est in iis singulis, & nullus vult erroris argui in iis tam diuersis & contrariis probationibus, & textus ordinationibus, Cùm tamen vnam textus collocationem veram esse oporteat, adeò crassè & manifestè Diabolus nos naso suspendit.* Vide obsecro quàm eleganter & expressè seipsum & suos describat vir iracundus, dum alios à se describi & vellicari putat. Et in responsione ad maledicum scriptum Regis Angliæ: *Iam quaso*, inquit, *aduertite quam dura conditione hac bella administrem. Foras bellum transtuli, Aperto Marte cum Papistis dimicabam. Interim socij milites fratres illi nostri domi patriam opprimunt, omniáque ferro ac igni vastant, crudelem horrendámque exercentes lanienam in propriis ciuibus.* Et paulò post loquens de Carolostadio aut Zuinglio: *Meus Absalon*, inquit, *qui suum patrẽ regno suo & gloria exutum expulit, Meus Iudas, qui & Dominũ prodidit, & dissipauit cœtum piorum discipulorum, non dum etiam in me idem designauerant.* Sed illud omnium suauissimum est, quod aliquot verbis interpositis prouocat in se Lutherus omnes aduersarios suos, *Sed agite dum*, inquit, *adeste omnes, Vos, inquam Papistæ Sectarij Sathana administri & satellites ac totum agmen diabolici gregis, vnanimes vires coniungite vestras. Huc copias adducite confertis agminibus, Vnum Lutherum adorimini, Papistæ in fronte aciem dirigite, inuadant Sacramentarij Anabaptistæ, &c.* Bellissimè profectò cùm Sacramentarios & Anabaptistas post se à tergo constituit, nõ solùm, quia sectatores eius fuerunt, sed etiã quia ab eodem loco & eadem via venerunt. Omnes quidem ex aduerso Ecclesiæ Catholicæ, sed inter se dimicantes & pugnantes. *Concurrere faciam*, inquit Dominus 4. *Ægyptios, aduersus Ægyptios; Bellum hoc est Madianitarum.* Ac sicut dixit alibi Lutherus ipse 5 à Deo ita ordinatum est, vt impij semper seipsos confundant. Et quod mendacia non consonent, sed semper semetipsa testentur. Vt meritò & grauiter sanctus Hilarius olim dixerit 6: Bellum Hæreticorum pacem esse Ecclesiæ.

1 1. Corinth cap. 1.
2 1. Corinth cap. 14.
3 In Epistola.
4 Esaiæ 19.
5 Lib. de votis Monasticis.
6 Lib. 7. De Trinit.

Hæreticos nostri temporis agi spiritu dissensionis.

NEque verò nostri temporis Hæretici solùm inter se dissentiunt, sed etiam, vt iam diximus, spiritu dissentionis aguntur. Nam omnia sustulerũt, quæ ad vnionem, siue vnitatem spiritus & fidei possent reducere capita multorum, inter eos nulla Cathedra principalior ad quam vt dicebat Irenæus, omnis recurrat Ecclesia, omnes virgam Censoriam sibi vsurpant, Conciliorum auctoritatem contemnunt, quæ potissimum eam vtilitatem habet, vt dissidentes opiniones mutua Catholicorum collatione concilientur. Quomodo ergo consentire possunt qui omnes consentiendi vias præcluserunt? Atqui Scriptura sacra, inquiunt, vnica via est rectè sentiendi & consentiendi. In hanc si omnes intendamus facilè consentiemus. Sic enim isti exclamant, Sed quis non videt tortuosos gyros serpentis antiqui? Nam nec de alio ferè, quàm de Scriptura ipsa sacra contentio est. Et quis hæreticorum vnquam si vnum aut alterum excipias, alio quàm Scripturæ prætextu bellum mouit, turbásque in Dei Ecclesia excitauit? Solemne est hæreticis omnibus clamare, *Verbum Domini, Verbum Domini*, & Scripturam scripturis conuellere, id est Spiritum viuificantem littera occidente extinguere, Nempe quia multiplicem sensum habet Scriptura, quem dũ quisque sibi

sibi proprium eligit & propugnat, & propriam facit hęresim & sectam, Dum inquit Augustinus, *Scripturæ bonæ intelliguntur non bene.* & Hilarius [1]: *Intelligentia hæresis est & sensus non sermonis crimen.* & Hieronymus [2]. *Scripturæ non in legendo consistunt sed in intelligendo.* & alibi: *Diabolus loquitur de Scripturis, & omnes hæreses secundum Ezechielem inde sibi consuunt cervicalia, quæ ponunt sub cubito vniuersæ ætatis.* Sed omnium apertissimè & aptissimè Vincentius ille Lirinensis, quem diceres hæreticorum nostri temporis mores & ingenia exprimere voluisse, *Lege*, inquit, *Pauli Samosateni Opuscula, Priscilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarũq; pestiũ.* (omnes verò illos hæreticos fuisse nec Lutherani & Caluiniani ipsi diffitentur.) *cernas infinitam exemplorum congeriem, prope nullam omitti paginam quæ non Noui aut Veteris Testamenti sententiis fucata & colorata sit.* Et paulò post: *Quid est vestitus ouũ, nisi prophetarum & Apostolorum proloquia? Qui sunt lupi rapaces, nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, &c.* Non ergo Scriptura sola est idonea ad consensionem & vnionem fidelium, sed indiget interprete, qui eodem spiritu earum sententiam aperiat, quo ipsæ scriptæ sunt & reuelatæ. Interpres autẽ eiusmodi alius esse nõ potest, quàm Ecclesia, quæ columna, & firmamentum est veritatis, & ad cuius solius auctoritatem semper attinuit, vt hæreses & hæreticos discerneret, ac damnaret. Quicumque ergo Ecclesiam errare posse asseuerat, spiritum dissensionis necessariò animis fidelium immittit, omnémque prorsus fidei certitudinem tollit. Hoc ipsum autem faciunt & fecerunt semper omnes hæretici. Nunquam tamen illustriore exemplo, quàm factum sit ab hæreticis nostri temporis, qui quatuor hæc Euangelij verba, *Hoc est corpus meum*, tanta sensuũ dissentione & repugnantia intellexerunt, vt iam suo tempore Lutherus septem diuersissimas interpretationes obseruauerit, quemadmodum paulò antè dicebamus. Cúmque videret Sacramentarios impudenter de sacra Scriptura gloriari, *Hoc*, inquit [3], *rei caput est, Diabolus sua calliditate & potentia nobis multo superior est, Oppugnat & repugnat vbique, si nos ad Scripturam confugiemus, ibidem quoque præsto est, & in ea tantùm contentionũ & dissensionum concitat, vt propediem eius obsaturemur, languidiúsque Scripturæ assentiamur, & confidamus. Et quidem hic perpetuo cum ipso conflictari oportet.* Et paulò post de Sathana loquens: *Turbas*, inquit, *& sectas in Scriptura tot tantasque dabit vt nescias vbi Scriptura, fides, Christus, tu ipse maneas.* Et mox in eandem sententiam, eodemque loco: *Quamuis*, inquit, *Diabolus, non cogatur dimittere, tamẽ non est oblitus suæ artis: Nam clanculum sua zizania seminauit in nostros cœtus, puta falsos fratres qui nostram doctrinam, & verba apprehenderent non in eum finem, vt nobis adiumento essent in Scriptura propaganda, Sed vt à tergo cùm nos in prima acie pugnaremus in nostrum exercitum impetum facerent, turbas excitarent, & contra nos furiosè dimicarent.* Et paulò post: *Sed haud cessabit, tanto cardine rerum progredietur longiùs & plures articulos fidei attentabit. Et quidem iamdudum oculi eius scintillant erroribus, de Baptismo, peccato originis, & Christi humanitate, inde tantùm turbarum in Sacris literis existet, tantum orietur dissensionum, & tantum exurget sectarum, vt verè cum Paulo affirmare possimus mysterium iniquitatis nunc agit.* Quemadmodum etiam ipse prospiciebat post se multas sectas oborituras. *Sic hæc mundi machina per aliquot annos durauerit, iterum more Patrum ad tollendas dissensiones humana quærentur præsidia, constituentúrque leges & decreta ad conciliandam & seruandam in religione concordiam. Quod quidem simile priori sortietur eventum.* Et paulò post explicans quæ sint humana illa præsidia ad tollendas dissensiones dicit esse Concilia. Et paulò superius de Sacramentariis loquens & eorum hæresi, *In hac parte*, inquit, *per Scripturam fermè decem rimas egit sibique effugia parauit, vt vix vnquam deformiorem hæresim legerim, quæ statim in exortu tot capita, tot dispares sectas, & discordantes opiniones habuerit, cùm tam in fine ad eandem tendant metam, nempe ad Christum prosequendum.* Hactenus Lutherus. Ex quo vides primò Sacramentarios ab eo pro hæreticis & hæreticorum omnium fœdissimis habitos esse. Secundò, omnes eos impudenter Scripturas prætexere. Tertiò Scripturã solã non posse tot dissensionũ turbas cõpescere, Quartò, Vnicã ad cõsensionẽ viã esse Cõsilia. Quintò Cõciliorum vsum ad eam rem in more fuisse apud Patres, quæ omnia sanè verissima sunt, quamquã à mendace ac mentiri solito prolata. Quamquam ne etiam hac in re hæreticus non sit Lutherus, mentitur splendidè dum Concilia humanũ præsidium appellat. Diuinum enim est non humanũ, quod in hanc vocem sua decreta inchoat: *Visum est Spiritui sancto, & nobis.* Aut si hoc humanum duntaxat præsidium est, Quodnam obsecro erit diuinum? Et si quod aliud diuinum est, cur tantopere laborat Lutherus, ne cogatur humana quærere præsidia cùm alia possit habere diuina: & hoc ipso haud dubiè meliora & tutiora, quàm humana? An verò possit quis credere nullum à Deo Opt. Max. comparatum esse in eam rem præsidium quod proinde sit totum diuinum ad totius suæ Ecclesiæ vnionem & pacem retinendam?

1 Lib. 1. de Trinit.
2 Contra Luciferianos in cap. 1. ad Galat.
3 Luther. in libro contra Sacramentarios.

Nona hæreticorum nota De spiritu contentionis.

NOnus hæreticorum character est Spiritus contentionis, superbiæ, arrogantiæ & pertinaciæ. Sic enim illorum mores describit Beatus Iudas, in Epistola Canonica, *Væ illis qui in via Cain abierunt & errore Balaam mercede effusi sunt, Et in contradictione Core abierunt. Ij sunt nubes sine aquâ quæ à ventis circumferuntur fluctus feri maris despumantes suas confusiones sydera errantia. Ij sunt murmuratores querulosi secundùm desideria sua ambulantes. Et os eorum loquitur superbiam.* Et D. Paulus *Si quis*, inquit, *vult contentiosus esse nos talem consuetudinem non habemus neque Ecclesia Dei.* Quare meritò D. Augustinus [1] Hæreticum definit qui Scripturas non rectè intelligens suas falsas opiniones contra earum veritatem peruicaciter asserit. Et alibi [2], *Neque enim*, inquit, *nata sunt hæreses nisi dum Scriptura bona intelliguntur non benè, Et quod in eis non benè intelligitur etiã temerè & audacter asseritur.* Et rursum alio loco [3], *Qui ergo*, inquit, *in Ecclesia morbidum aliquid prauumq; sapiunt si correpti vt sanum rectumq; sapiant, resistunt contumaciter, suáque pestifera dogmata emendare nolunt sed defensare persistunt,*

hæretici

hæretici sunt. Porrò quanta sit hæreticorum nostri temporis arrogantia & superbia, ex eorum patre Luthero satis liquebit si verba ipsius audiamus. Is in responsione ad maledicum scriptam Regis Angliæ 4 in hęc verba scribit. *Atque*, inquit, *cùm arrogantiam liberè dixerim per me sacram Scripturam ita repurgatam, ita illustratam esse vt intra annos mille nunquam fuerit vel clarior vel notior pluribus.* Et paulò antè, *Mihi perinde est etiamsi mihi totus iam adhæreat mundus, iam deficiat iterum, Virumque æqui bonique consulturus sum. Nam quis me sustentabat initio cũ essem solus?* Et alibi 5. miris modis seipsum extollit, & animum peruicaciæ, *Hæc sunt arma*, inquit, *quibus hæretici vincũt hodie. Ignis & furor insulsissimorum, & asinorum, & Thomisticorum porcorum, Sed pergant porci illi, & si audent exurant me. Hic sum & expectabo eos, cineribus solis post mortem etiam in mille maria proiectis, persequar & abominabor hoc abominabile vulgus, In summa viuens Papatus hostis ero, exustus bis hostis ero. Facite porci Thomistæ quod potestis, Lutherum habebitis, visam in via, & leænam in semita, Vndique vobis occurret, & pacẽm habere non sinet, donec ferreas vestras ceruices & æreas frontes contriuerit, vel in salutem vel in perditionẽ. Hactenus satis fuerit patientiam perdidisse. Deinceps cum pergatis indurati & obcæcati cornua erigere, & sponte facti suis incorrigibiles, & indomiti, Nemo à me expectet quicquam dicti in vos deplorata portenta suaue aut blandum, Irritatos enim volo magis ac magis donec effusis omnibus viribus & furoribus concidatis in vobis ipsis. Qui primus alterum compescuerit sit ipse victor, sicut vultis sic fiat vobis.* Et eodem libro, *Non sumus Papæ, sed Papa noster est, Nostrum est non iudicari ab ipso, sed ipsum iudicare, Spiritalis enim à nemine iudicatur, & ipse iudicat omnes.* Et rursum alibi 6, *Fouebat me vicumque*, inquit, *aura ipsa popularis, Et Germani suspensis animis expectabãt euentũ tantæ rei, quã nullus anteà neque Episcopus, neq; Theologus ausus esset attingere.* Deniq; passim vidęas insanã hãc belluã miris se laudibus extollere, nec nisi arrogantiam & impudentiam effutire. Nec ipse tandem negat. Cuidam enim amico suo respondens per Epistolam 7, *Rectè*, inquit, *mones me modestiæ, sentio & ipse, sed compos mei non sum, sed rapior nescio quo spiritu cùm nemini me malè velle conscius sim, verum vrgent etiam illi furiosissimè vt aduersarium non satis obseruem.* Quantus verò sit contentionis & pertinaciæ spiritus in Luthero, duobus potissimùm exemplis ex iis quæ possent adferri innumera ostendemus. primum erit ex Epistola quam ille ad Argentinenses scripsit, in qua de Sacramentariis loquens 8, *Dissideri*, inquit, *non possum nec volo, quod si Carolostadius aut alius quispiam ante quinquennium mihi potuisset probare in Sacramento præter panem & vinum esse nihil, Ille magno beneficio me sibi deuinctum reddidisset, Grauibus enim curis anxius in hac excutienda materia multùm desudabam, Omnibus neruis extensis me extricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam hac re Papatui cum primis me valde incommodare posse. Verùm ego me captum video nulla elabendi via relicta.* Et paulò pòst, *Quòd si etiam hodierno die fieri posset, vt quis firmo Scripturarum testimonio mihi fidem facere queat in Sacramento non nisi panem & vinum esse, Nihil tamen opus esset quemquam tam amaro me adoriri animo. Sum enim proh dolor! plus æquo in hanc partem propensus, quantum Adami mei naturam animaduertere possum.* Quid obsecro huiusmodi ingenio contentiosius? quod non quærit quid verum sit aut falsum, sed quid Papatui, vt ipse loquitur, aut Ecclesiæ incommodare possit, studétque non veritatis amore & desiderio, sed Papatus odio. Aliud exemplum adhuc clarius ex alio loco 9 sumi potest, in quo tractans de Missa, *Quid ergo*, inquit, *dicemus ad Canonem & auctoritatem Patrum? Primùm respondeo si nihil habetur quod dicatur, tutius est omnia negare quàm Missam concedere.* Quid enim hoc aliud quæso est quàm velle quocumque periculo ac per omne fas & nefas suam tueri opinionem, & Poëticum illud exequi:

„ *Fac benè si possis, si non, quocumque modo, rem.*

De Zuinglio autem, Carolostadio, Oecolampadio, Caluino, Sacramentariorum parentibus & Lutheri filiis non possimus testimonium dignius aut certius minúsque suspectum adferre, quàm ipsius Lutheri qui testatur eos velut Absalones quosdam regni & gloriæ patris cupidos suas hæreses erexisse. Etsi enim de Caluino disertè non loquitur, qui viuente Luthero non adeò infamis erat nec magni nominis, Quod tamẽ de aliis Sacramentariorum capitibus dixit, quidni etiam in Caluinum optimè quadret qui tanto superbior fuit & arrogantior cæteris, quanto posterior tẽpore? Si enim arrogãs Carolostadius fuit & Zuinglius qui Luthero parenti contradixerunt; Arrogantior sanè fuit qui & Luthero & Zuinglio & omnibus omnium ætatum Christianis contradixit. Sed quid arrogantius possis fingere quàm quod Caluinus pronũciare ausus est. Omnes Patres in errorem abreptos fuisse aut arroganter locutos 10? Quid item arrogantius Beza, qui Caluino soli adrogat honorem rectæ opinionis & detectæ veritatis circa mysteriũ Eucharistiæ, Quasi nullus omninò mortalium antè Caluini tempora rectè de Sacramento sensisset? Sed & quid sibi vult, rogo, quod ad calcem vitæ Caluini, quam idem Beza scripsit, addidit verba illa Elisæi videntis Heliam raptum in cœlum & eleuatũ, *Patermi, Patermi, Currus Israel & auriga eius*, Nisi quod Caluinum pro Helia, autem pro Elisæo vult haberi.

1 Lib. 8. de Genesi ad liter. cap. 9.
2 Tract. 18. in Ioannem.
3 Lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 51.
4 Tom. 2. Operum.
5 In lib. cont. Regem Angliæ.
6 In præfat. 1. tom. 1.
7 In epist. præfixa argumentis suis in Psalmos tom. 3.
8 Tom. 7.
9 Lib. de captiuit. Babylon.
10 Sic enim Caluinus locis suprà citatis.

De interpretatione Scripturarum.

SEd potest hic spiritus arrogantiæ ac pertinacię detegi apertiùs, si Nouatores istos disputãtes audiamus. Exempli gratia Quæratur, An opera charitatis iustificent, Illi negabunt. Si obiicias verba Epistolæ Diui Iacobi quid respondebunt? Lutherus exclamabit si vspiam deliratum est, hîc deliratum esse, potiúsque reiiciendam Apostoli Epistolam quàm admittendum vt iustificatio à charitate proficiscatur: Quid aliud in hac respõsione quàm proteruia & pertinacia? Caluinus verò respondebit Iacobi verba non ad iustificationem, sed ad iustificationis manifestationem respicere

ſpicere. Quòd ſi replices verba Iacobi non poſſe hanc pati interpretationem, quia vt de fide, ita & de operibus iuſtificationem aſſeuerat, Ille tamen in opinione ſua perſtabit, & Catholicos omnes victos ac de mala interpretatione conuictos exclamabit, Sed quo iudice? *Scriptura*, inquit. Atqui de Scriptura nobis controuerſia eſt, quam à nobis ſtare manifeſtiſſimum eſt, Iuſtificationem enim ſcripſit Apoſtolus non iuſtificationis manifeſtationẽ. Si verò inſtes? Adeamus ergo Patres, Concilia, Eccleſiam, *Bene eſt*, inquit, *dum ad normam Scripturæ loquantur*. Viden' pertinaciam? Exigit Scripturas, Nos damus. Ille obliqua interpretatione contorquet, Nos veram & germanam opponimus ex propria ipſa verborum vi & ſignificatione perſpicuam. Ille non admittit. Quæritur quis rectius interpretetur, Nec enim æquum eſt quemquã in cauſa ſua & teſtem eſſe & iudicem. Ille ne victus videatur, & vt vetulis atque vulgo imponat, ad Scripturam reuocat. Quis hîc non videt proteruiæ ac pertinaciæ gyros? In ſumma vult audiri, ſibique vni fidem haberi. Si quæras, Num patres antiquos & Concilia audire velit, *Audiam*, inquit, *ſi ad amuſſim Scripturæ iudicent*. Iudicabunt verò, inquam, Stabiſne illorum ſententiæ? *Stabo*, inquit, *ſi tamen prius examinauero*. Quis verò te conſtituit illorum iudicem? Hoc ipſum enim eſt de quo quærimus, Cur tibi magis licere debeat ſententiam ipſorum & interpretationem examinare quàm illis aut nobis tuam, & quis in pari omnium iure futurus ſit Iudex. Quòd ſi fallantur interpretando, quia homines fuerunt, vt obiicis, quidni etiam tu fallaris? An non & tu homo es, aut ſaltem beſtia? Neque enim, opinor, aut Angelus aut Deus es, aut quicquam ex inanimatis Hic verò hæret terminus. Et ſtatim anguis in ſeipſum caput contorquet, *Quia*, inquit, *ſecundùm Scripturas interpretabor*, Deus bone. Atqui de hoc ipſo quærimus, quis Scripturas rectiùs interpretetur. Quid agas cum impiis iſtis qui ſemper in circuitu ambulãt, & eò ſemper redeunt vnde tu tam ſæpe illos dejeceris? Quæ impudentior pertinacia quàm nolle ſtare iudicio Eccleſiæ, Patrum, Conciliorum? Quis finis tantæ contentionis, ſi nemo erit qui litem dirimere poſſit, quique eius tandem definiendæ habeat autoritatem? Nec enim dubitandum eſt quin litigandi futura ſit immortalis libido. Habet ſuas leges Reſpublica omnis benè conſtituta, eaſque bonas & ſanctas, Quæ tamen ſi litigantium arbitrio exponendæ relinquerentur, nullus vnquam foret litigandi finis, dum prudentiæ quiſque ſuæ innitur, & in ſenſu ſuo non ſolùm abundat, ſed etiam luxuriatur. Hinc Iudicum etiam in prophanis rebus, ſed multò maior in Eccleſia dei Conciliorum neceſſitas, Ne ſi nullus tandem Iudex ſit à quo appellari nõ poſſit, litigantium, peruerſitas & libido faciat, vt neque litigandi neque appellandi terminus vllus inueniatur. Exemplum præbeat Lutherus ipſe, Is enim à Legato ſedis Apoſtolicæ ad ſedẽ Apoſtolicam initio appellauit. Tum à ſede Apoſtolicã condemnatus, quieuitne an acquieuit? Neutrum, ſed factus impudentior iterum prouocat ad Concilium. An verò mi Luthere acquieſces ſi Concilium contra te ferat ſententiã? *Diſtinguo*, inquit, *Si ſecundum Scripturas, acquieſcam, ſin minus omnia negabo*. Sed quiſnam, inquam, iudicabit, vtrum Concilium ſecundùm Scripturas ſententiam tulerit? *Ego*, inquit, *Nam ſpiritalis homo iudicat omnia*. Ergóne à Concilio & vniuerſi orbis conſenſu ad teipſum vnúmq; prouocabis? Siccine ſupremus diuini humaníque iuris arbiter conſtituetur inſanum & ſiue lepidum ſiue illepidum malis dicere caput Lutheri? Et hæc quidem quæ de Luthero dicimus, de cæteris omnibus hæreticis æquè dicta videri debent, Nam & inde hæretici nomen acceperunt, quòd interpretationem Scripturæ ſibi ſeligant, quam ſi Cõciliis, & Eccleſiæ conſonam inuenerint, eam nõ auctoritate Eccleſiæ, vel Conciliorum, ſed ſua ipſorum opinione defendunt, ſin contrariam viderint, nihilominùs eam contra Eccleſiæ & Conciliorum autoritatem tuentur.

De inuocatione Sanctorum ex D. Auguſtino.

SImilis erit quæſtionis exitus, ſi de alicuius ex Patribus autoritate diſputetur. Finge quæri, num Beatus Auguſtinus Sanctos inuocandos eſſe cenſuerit. Adducimus locum ex Commentariis eius in Exodum [1], vbi palam dicit Orationibus Martyrum propitiari Deum peccatis populi ſui. Adducimus & locum ſuprà citatum [2], in quo palam teſtatur precibus Sancti Stephani pleroſq; ſanatos aut adiutos. Adducimus & quod idem Auguſtinus alibi ſcribit [3], Animas defunctorum orationibus Martyrum commendari in quorum locis, id eſt, nomine ac memoria Martyrum venerabilibus corpora ſepulta ſunt. Quid ad hæc iſti nugatores vt elabantur? Nihil aliud, niſi quod hæc non ex animo ſed raptim & inaduertenter dicta ſunt, Atqui locum alium illuſtriorem adducimus [4], in quo Beatum Cyprianũ ipſe inuocat hac deſiderij ſui conteſtatione, *Adiuuet nos orationibus ſuis, vt donante Domino quantum poſſumus bona eius imitemur*. Parum eſt inquiunt, Nam non diu immoramur in huiuſmodi precibus. Quid verò iam cum iſtis poſsit quis facere vel patientiſsimus hominum? Adferamus tamen vt iſtis ſatisfaciamus, locum alium in quo non obiter ſed longa & iterata oratione Sanctum aliquem in cœlis regnantem Auguſtinus interpellet. Is eſt in ſermone 2. de annunciatione [5]. O *Beata Maria*, inquit, *culpas noſtras orando excuſa, admitte noſtras preces intra ſacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis, Sit per te excuſabile quod per te ingerimus, Fiat impetrabile quod fida mente poſimus, Accipe quod offerimus, Redona quod rogamus, Excuſa quod timemus, Quia tu es ſpes vnica peccatorũ, Per te ſperamus veniam delictorũ, Et in te beatiſsima noſtrorum eſt expectatio præmiorum. Sancta Maria ſuccurre miſeris, Iuua puſillanimes, Refoue flebiles, Ora pro populo, intercede pro clero, Intercede pro deuoto fœmineo ſexu, Sentiant omnes tuum iuuamen quicunque celebrant tuam ſanctam commemorationem, Aſſiſte parata votis poſcentium & repende omnibus optatum effectum, Sint tibi ſtudia aſſidue orare pro populo Dei qua meruiſti benedicta redemptorem ferre mũdi qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum*. An expectatis adhuc aut requiritis quotquot eſtis Lutherani & Caluiniani vt clarius aliquid proferamus? Fatemur ingenue nec habere nos nec poſſe fingere, etiamſi nobis pro arbitrio

arbitrio fingendi ius & licentiam, quam non petimus daretis, Sed quid respondetis? *Sermo*, inquiunt, *non est Augustini.* Si interroges quare? Quia, inquint, non sapit ingenium Augustini? Cui verò non sapit? Tibine an mihi? Quid verò erit quod non possit tutò negari, si hæc reiiciendæ Patrum autoritatis ratio admittatur? Nam & clarissima quæque loca si ad gustum disputandum examinentur, numquam satis sapida erunt contradicentibus. Est tamen quod parcamus nec illibenter istis qui Patrum scriptis tam ineptè illudunt, cùm in ipsis quoque sacris Scripturis idé faciant, eásque non nisi ad gustum suum & admittant & abiiciant: Quid enim mouere Lutherum potuit vt Iacobi Epistolam damnaret? *Quia*, inquit, *non sapit Spiritum Apostolicum.* Cum damnat Caluinus libros Machabæorũ? *Quia*, inquit, *non sapiunt Spiritum diuinum.* Ergóne quia manna rebellibus & proteruis panem cœli non sapit, propterea manna esse desinet. Et *panis de cœlo*? Quia Sol noctuæ non lucet nobis non lucebit? Si sic agatur, actum sanè est de vniuersa Scriptura, vt doctè Augustinus noster iam olim disputauit [6] contra Faustum, qui solemni hæreticorũ insolentia sacræ Scripturæ loca quibus vrgebatur nõ germana sed falsata esse dicebat. Vidi ego primarium quendam Geneuæ Ministrum, qui multa insolenter debacchatus in Sanctorum intercessionem, cùm non tantùm Scripturæ, sed etiam Patrum autoritate conuinceretur, dixit tandem paratum se dare manus, si Augustinus vllo loco Beatissimam Virginem inuocasse probaretur. Cùm verò Catholicus supradictum locum protulisset, ac Ministrum interrogasset, Quid verò tu ad hæc Domine magne Doctor? Ille primùm hæsitabundus & attonito, similis, mox seipsum colligens quasi magnũ & elegans quidpiam dicturus, vt facilè maximum Ecclesiæ reformatorẽ in eius vultu agnosceres, *Naeus est*, inquit, *in pulchro corpore.* Quid verò miser Catholicus faceret cũ isto nebulone, nisi vt Dominum rogaret ne statueret ei hoc peccatũ quia nesciebat quid diceret, nec quid faceret. Abi verò tu in malam Crucem cum istis tuis næuis & nugis. An non poteras veriùs dicere Næuum hunc esse in Caluini tui opinione, Beatissimæ Virginis Sãctorúmque omnium intercessionem temerè reiicientis? Nam nec quicquam vetat næuos esse in deformi corpore vt tanto deformius faciant, quãto facerent corpus venustius quod esset pulchrũ. Placent verò sibi Nouatores nostri tum maximè in sua pertinacia cùm aliquam sententiam in Libris Patrum deprehendunt quæ primo intuitu ac in speciem fauere iis videatur, Est enim hoc fuitque semper hęreticis omnibus commune, vt iam olim Vincentius noster Lirinensis obseruauit, *Cũ sub alieno*, inquit, *nomine hæresim concinnare machinãtur, captant plerumque veteris cuiuspiam viri scripta paulò inuolutius edita quæ pro ipsa sui obscuritate dogmati suo quasi congruant, & illud nescio quid quodcumque proferunt, neque primi, neque soli sentire videantur.* Hunc scilicet morem tenens Minister iste noster egregius, de quo nunc dicebamus, tot illis Augustini locis clarissimis, quæ iam citauimus, opponebat locum vnum in quo Augustinus de Christo loquens, [7] *Ipse Sacerdos est*, inquit, *qui nunc ingressus in interiora veli solus, ibi ex his quæ cæ-*

nem gestauerunt interpellat pro nobis. Itaque August. cũ Augustino pugnãté inducere volebat subtilis Doctor, nec videbat Augustinum eo loco nõ de alia interpellatione loqui quàm quæ fit per redemptionem, quod & præcedentia & sequentia illius loci manifestissimè ostendunt. Hanc verò artem fallendi in patrum scriptis etsi hæreticorũ omnium communis est Caluiniani, tamen propemodùm suam propriam fecerunt, Adeò in ea excellunt vt apparuit ex cõgressu Illustrissimi Cardinalis & Episcopi Ebroicensis cum misero illo, quem nominare pudet, vel hoc ipso quod non pudet eum viuere post tam multas támque euidentes ipsius non tantùm hæreses, sed etiam falsitates iin augustissimo ipso Christianissimi Regis conspectu, & amplissimo totius Galliæ Theatro detectas conuictásque.

1 Quæst. 108.
2 Lib. 22 de Ciuit. Dei, cap. 8.
3 Lib. de cura pro mort. agend. cap. 4.
4 Lib. 7. de Baptism. contra Donatistas.
5 Serm. 19. de sanctis. Tom. 10.
6 Lib. 15. cap. 2.
7 In Psal. 54.

De Sanctorum intercessione.

SEd addamus etiam ad has pertinaciæ notas, aliam superioribus finitimã, sed tamen ab iis diuersam, quòd sunt Nouatores nostri querulosi vt B. Iudas Apostolus dicebat, & vt Paulus loquitur contentiosi, ita vt quantumuis eorum argumentis satisfacias, ipsis tamẽ satisfacere nunquã possis. Adeò verum est quod Augustinus iã olim dixit, Conuinci eos posse, sed vinci non posse. Exemplum esto in hoc ipso articulo de quo paulò antè scripsimus de Sanctorum intercessione. Obiiciunt dare nos Christo socios & coadiutores cùm Sanctos inuocamus Nos verò respondemus clarissimè, Nos neque Deo quem oramus coadiutores dare, quem satis scimus ad misericordiam faciendam coadiutoribus non indigere, Neq; Christo per quem oramus, quia eius intercessionem omnipotentem apud Patrem agnoscimus, sed nobis ipsis qui oramus, ac quorũ orationes & preces, precibus fratrũ nostrorum maximè verò piorũ & sanctorum virorum adiuuãtur, vt à Deo per solũ Christum exaudiantur. Quare nec Sanctos proprie mediatores agnoscimus eo sensu quasi sint in medio inter Deũ & nos, vt Christus, qui reuera medius est, vtpote qui vtramque naturã Dei & hominum habeat cùm sit & Filius Dei, & filius hominis, sed inuocamus Sanctos vt sint nobis comprecatores & cooratores per vnũ Dominũ nostrũ Iesum Christũ. Quia tamẽ Christo esse illos nobis gratiores intelligimus & aliquo modo viciniores quippe qui iam sint in gloria, Plerique antiquorũ mediatores eos appellarunt, non ratione illa qua Christus mediator dicitur, qui vere est in medio vt ità dicã Mathematicõ, sed vt is qui alicui vicinior est licet permodica distãtia, medius dicitur inter hunc & illum a quo longiùs abest. Sic enim dicimus inter nos, & solẽ vmbracula & tentoria nostra esse media licet non modò nõ sint in medio, sed etiam nobiscũ sint in extremo. Qua responsione si quis est, qui sibi non putet satisfactum, quonam obsecro, nisi protertio prorsus & contentioso videri potest esse ingenio?

Hoc

Hoc verò vnicum exemplum pro multis attulisse sufficiat. Nam instituti nostri ratio pluribus hic nos immorari non permittit; Nisi quod non possum prætermittere insigne dictum Lutheri qui vt Ecclesiæ Catholicæ contradiceret, quæ docet, sempérque docuit, Excommunicationem cuicumque viro pio & Christiano cauendam esse tum quoque cùm est iniusta, tanquam quæ si non æternæ salutis præsens damnum inferat, præsentissimum tamen adfert secum amittendæ illius periculum. Scripsit ille ex contrario [1] docendos esse Christianos, vt excommunicationem diligant potius, quàm vt metuant. Cui bono autem hæc tam impia sententia, nisi vt contradicendi studium quo vir miser redundabat, expleret?

1 Artic. 14. per Bullam Leonis damnat.

Decima nota De spiritu maledicentiæ, procacitatis, irrisionis, & calumniæ.

DEcimus character hæreseos est, Maledicentia, procacitas, spiritus irrisionis, & calumniæ. *Irrisores*, inquit B. Iudas in Epistola, & D Bernardus [1] de hæreticis sui temporis loquens, *Videte*, inquit, *detractores, videte canes. Irrident nos, quia baptisamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd Sanctorum suffragia postulamus.* Vt verò Lutheranos & Caluinianos nostros hoc spiritu agi probemus, magna non est opus inquisitione. Nam quod ad Lutherum pertinet, tam petulanter ille & contumeliosè causam suam aggressus est, vt Beza [2] non vereatur illi hac in re succensere. Sed quid Bezæ testimonio indigemus? Habemus reum confitentem [3] so immodestè & scribere & agere, ac eo planè modo qui deceat hominem qui, vt ipse loquitur, non sit compos sui. Sed Deus bone quàm impudenter agit cum summo Pontifice, cum Rege Angliæ, cum vniuerso ordine Episcoporum, cum Academiis Parisiensi & Louaniensi. Minima ferè quam in eos vibrat contumelia hæc est vt porcos, asinos, Sathanæ satellites stolidissimos, & cætera id genus appellet, Idque tam crebrò & importunè, vt si Operibus eius contumeliosa quæque detrahas, facilè octo scriptorum eius Tomos in vnum sis redacturus. De procacia verò istorum & spiritu irrisionis si quis dubitat, legat si licet ludum Lutheri aduersus Parisienses Theologos, & Passauantium Bezæ. Mirabitur sanè inscitiam & miseriam illorum qui tales homines habuerunt pro Ecclesiæ reformatoribus, & pietatis ac religionis instauratoribus, habéntque. Cogor tamen ex Caluino proferre locum vnum [4] in quo certat ipse secum impudentiórne sit an imprudentior in calumniis & maledictis concinnandis. *Ad homines*, inquit, *si veniamus satis scitur quales reperturi simus Christi vicarios, Iulius scilicet, & Leo & Clemens & Paulus Christiana fidei columnæ erunt, primiq; religionis interpretes, qui nihil aliud de Christo tenuerunt, nisi quod didicerant in schola Luciani. Sed quid tres aut quatuor Pontifices numero? Quasi verò dubium sit qualem religionem professi sint iampridem Pontifices, cum toto Cardinalium collegio, & hodie profiteantur. Primùm enim arcana illius Theologiæ, quæ inter eos regnat caput est, Nullum esse Deum. Alterum, Quæcumque de Christo scripta sunt ac docentur mendacia esse & fabulas. Hoc cùm notissimum sit omnibus qui Romam nouerunt, non cessant tamen Remanenses Tiscologi, &c.* Quem obsecro non pudeat tam virulenti mendacis huius & impostoris? Et tamen quod impudentiam facit intolerabilem, testatur ille eodem loco non de hominibus se loqui, sed de Cathedra Romana, vt meritò possimus ei obiicere verba illa Augustini, quæ suprà retulimus, *Cathedra tibi quid fecit Petri?* Nec contenti sunt isti tot contumeliis Ecclesiam Dei militantem, eiúsque Pastores onerare. Parum hoc illis videtur, si non etiam in ciues triumphantis Ecclesiæ simul iacula contumeliarum suarum contorqueant. Audi Caluinum; *Colligimus*; inquit, *nihil Papistas Christo reliquum facere qui pro nihilo ducunt eius intercessionem, nisi accedant Georgius & Hippolytus, aut similes larvæ.* Et alibi [6] mentitur impudentissimè & imponit Catholicis quod in suis omnibus Litaniis, Hymnis, & Prosis, vbi sanctis mortuis nihil non honoris defertur, nullam Christi mentionem faciant. Lutherus autem quodam loco [7] mirè exagitat Beatum Thomam Aquinatem, adeo vt erubescat dicere probabile esse quòd sit ille damnatus. In summa nihil isti aut in cœlo, aut in terra intactum reliquerunt. Neque sanè fuit æquum vt Angelico Doctori parcerent isti qui nec Angelis, nec ipsi Deo pepercerunt.

1 Serm. 66 in Cant. Cantic.
2 In imaginibus.
3 In eo loco quem suprà notauimus.
4 Lib. 4. cap. 7. sect. 27. & 29.
5 Lib. 3. Instit. cap. 20. sect. 27.
6 Sect. 21.
7 In confut. rationis Latomianæ.

De principiis hæresum nostri temporis.

POrrò cùm hæresibus omnibus commune illud sit vt sordidum, & abominandum habeant principium (inde namque est præclarum illud dictum D. Hieronymi *Hæreses ad originem revocasse refutasse est.*) Videamus iam quod erit pro corollario, quàm præclara origine nostri temporis hæreses glorientur. Ducunt eam omnes à Luthero, qui primus omnium omnino earum auctor fuit. Ita sanè Lutherus ipse testatur [1], *Solus*, inquit, *primò eram, & ferè ad tantas res tractandas imperitissimus & indoctissimus.* Et Beza in iconibus vbi de Luthero loquitur, ait excitatum eũ vt lumen Euãgelij ex densissimis tẽebris erueret. Et quamuis neque Lutherus, neque Beza id testarentur, satis tamen testaretur summa illa pax qua fruebatur Ecclesia cùm Lutherus bellum illi indixit, & repentina omnium Ordinum facta in eum commotio, statim atque apparuit. Et Luthero quidem id pro gloria est quòd primus & solus fuerit qui turbas excitauit. Nam congratulatur [2] sibi ipsi quod Germani suspensis animis expectabant, quem euentum habitura esset contentio quam ipse excitauerat, *Et quam*, inquit, *nullus antea neque Episcopus, neque Theologus aussus esset attingere.* Tantique fecit hanc hæreticam laudem, vt iniuriæ loco duxerit, si quando suas opiniones ab aliis didicisse diceretur. Cúmque plerique Hussitam eum esse existimarent, Réclamat ipse & exclamat; *Non rectè vocant, qui me Hussitã appellant. Non enim mecũ ille sentit, sed si ille fuit*

hæreticus, ego plus decies hæreticus sum, cùm ille longè minora & pauciora dixerit. At videamus quibus viis & quo genio Lutherus in hanc doctrinæ nouitatem venerit. Illud sanè constat non diuino impulsu tametsi dicat ille alibi se à Deo vocatum, vt iactare solent hæretici omnes, sed humano prorsus carnalique affectu tem totam aggressus est, *Casu enim*, inquit ille ipse, *non voluntate, nec studio in has turbas incidi, Deum ipsum testor.* Quid verò tam contrarium, quam vt diuino impulsu factum esse existimetur quod factum sit casu? Aut quid apertiùs quàm ex supradictis verbis, Non in pacificam Euangelij prædicationem, sed in turbas Apostatam illum incidisse. Neque verò solus ipse hoc testatur, sed & Philippus Melancton 4 egregius Lutheranus. *Hæc initia fuerunt*, inquit, *huius controuersiæ, in qua Lutherus nihil adhuc suspicans aut somnians de futura mutatione rituum ne quidem ipsas indulgentias prorsus abiiciebat, sed tantùm moderationem flagitabat. Quare falsò*, inquit, *cum criminantur qui a plausibili causa exorsum dicunt, vt postea mutaret rempublicam, & vel sibi vel aliis potentiam quæreret.*

Tum verò primi motus & inspirationes quibus Lutherus tactus fuit vt doctrinam Catholicam desereret fuerunt meræ & crassissimæ blasphemiæ, sic enim ipse de se scribit: *Oderam*, inquit, *vocabulum istud Iustitia Dei, quòd vsu & consuetudine omnium Doctorum doctus eram philosophicè intelligere de iustitia formali & actiua Dei, qua Deus est iustus, & peccatores iniustéque punit.* Et paulò post: *Non amabam*, inquit, *imò odiebam, iustum & punientem peccatores Deum, taciúque si non blasphemia certè ingenti murmuratione indignabar Deo.* Et alibi 6 explicans locum illum Pauli 7 *Iustitia Dei reuelatur in Euangelio*, ait omnes Doctores excepto Augustino interpretatos esse de iustitia Dei puniente, tum subiungit: *Quoties legebam hunc locum, semper optabam vt Deus nunquam reuelasset Euangelium. Quis enim possit diligere Deum irascentem, iudicantem, damnantem?* Et rursum alio loco 8: *Olim cùm legendum esset*, inquit, *& orandum illud Psalmi, In iustitia tua libera me, totus exhorrescebam, & ex toto corde vocem illam oderam.* Et paulò post: *Atque hic sanè*, inquit, *omnes Patres Augustinus, Ambrosius, &c. hallucinati sunt, & in hoc, veluti scandalum impegerunt.* Ex hoc autem odio irascentis, & iusti, in meditationem venit per quam ait se fidem suam iustificantem inuenisse. *Tunc*, inquit, *me prorsus esse renatum sensi, & apertis portis in ipsum Paradisum intrasse. Ibi continuo alia mihi facies totius Scripturæ apparuit.* In his verò omnibus hæc præcipuè notatu digna semper existimaui. Primùm quòd Lutheri nouitas incepit ab odio Dei omnium peccatorum grauissimo. Fons sanè dignus fuit qui tot hæresum riuulos profuderit. Secundum est quod Lutherus non resipuit postquam hæresim excitauit, sed in hoc execrando odio perstitit. *Quis enim*, inquit, *possit diligere Deum irascentem, iudicantem damnantem?* Quibus verbis non solùm se odio Deum habuisse profitetur, sed etiam neque potuisse amare neque posse. At verò non sic ille, non sic qui lætus cantat, *Iustus Dominus & iustitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Et alibi: *Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis.* Ac deinde exclamat de quouis iusto, *Lætabitur iustus cùm videris vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Tertium est, quod ignorantiam suam crassissimam prodit Lutherus, cùm dicit omnes Doctores excepto Augustino locum Pauli ad Romanos de iustitia Dei puniente interpretatos fuisse. Nam vt omittam Chrysostomum & Theodoretum, Diuus sanè Thomas & Lyranus qui omnibus obuius est, de iustitia qua Deus nos iustificat palàm interpretantur, Tametsi contraria quoque expositio non sit omninò improbabilis. Quartum est, quod impudentiam suam Lutherus ostendit cùm Psalmi locum suprà citatum dicit à nemine Catholicorum & Patrum fuisse intellectum de iustitia qua Deus nos iustificat. Nam & Augustinus ipse & Lyranus & Glossa ordinaria sic plane interpretantur, *In iustitia tua libera me*, id est, quia meâ iustitiâ quæ nulla est, liberari non possum, tuâ Deus bone liberari exopto. Quamquam quod ad locum illum attinet, docte Glossa ordinaria animaduertit interpretationem illam esse potius moralem, cùm secundùm litteram de iustitia Dei iudicantis Psalmista loquatur, quasi dicat, Cùm iustus sis Domine, eripe me & libera me de manibus persequentium me qui iniustè me opprimunt & persequuntur. Sed ad rem. Postquàm Lutherus hoc initium suæ doctrinæ dedit, multa quod erat consequens, per hypocrisim & mendacia fecit, vt suam stabiliret hæresim. Nam & ipsi Romano Pontifici diu blanditus est, & cum aduersus Regem Angliæ iniuriosè scripsisset, misit ad eum postea Epistolam 10 in qua blanditiis & lenociniis conatur animum Regis demulcere, scribens in hunc modum: *Conscium mihi sum grauissimè offensam esse tuam Maiestatem libello meo, quem stultus & præceps edidi.* Et paulò pòst, *Vehementer*, inquit, *nunc pudefactus meum oculos coram Maiestate tua demitto, qui passus sum leuitate ista me moueri in talem tamúmque Regem præsertim cùm sim fex & vermis, quem solo contemptu oportuit victum aut neglectum esse.* Deinde veniam petit ad Regis pedes prostratus, & promittit se palinodiam cantaturum si Rex velit. Verùm non multo pòst tempore, cùm Rex Angliæ iterum in eum scripsisset, rursus ille Regem adgreditur longè atrocioribus contumeliis, & de literis scriptis pœnitet, nec vllum non mouet lapidem vt suam hypocrisim excuset, quæ palidoniam promiserat, docétque se illam epistolam scripsisse, vt eum ad hæresim suam amplectendam pelliceret. *His*, inquit, *persuasionibus plane ebrius effudi illam deprecationem, & infeliciter supplicem Epistolam, quam illi fues indignè tractant dilacerántque.* Et paulò post dicit eodem se artificio vsum esse cum Georgio Duce Saxoniæ. Et aliquot interpositis verbis, Iterum prædicat se non pœnitere quòd iis artificiis vsus sit, quasi fecerit omnia propágandi Euangelij causa, nec pudet eum fictiones huiusmodi & hypocrisim pium honestúmque studium appellare. Pius vir sanè qui pium existimat etiam per mendacia veritati inseruire. Cuinã verò credibile fiet vnquã labia ista dolosa Lutheri in corde, & corde loquentis electa esse à Deo vt Euangelij lumen iterum mundo accenderent? Aut quis vnquã sordidiora vidit aut legit & magis execranda hæresis vllius principia, quæ casu non sériò, nec consultò, & ex odio Dei non ex amore, ex mendaciis, & hypocrisi non ex veritate

tate constiterunt? Auctor verò ipse turbulentus homo,& adeò ferox vt Philippo quoque Melanctone teste 11,non solùm Erasmus,sed etiam Fredericus Dux cuius protectione, & auspiciis omnem Tragœdiam suam Lutherus produxit, lenitatem in eo,& moderationem desiderarent. Quã nec ipse negabat sibi deesse, cùm se sui compotem non esse fateretur 12.

1 In præfat.1.Tom oper.& in opere contra Sacramentar.& contr.maled.script.Reg.Angl.
2 In præfat.suprà citat.
3 In assert. articulorum per Leonem X. damnatorum Art.30.
4 In præfat.ad 2.tom.Oper.Lutheri.
5 In præfat.suprà citata.
6 Tom.4.Oper.in 27.Genes.
7 Romanor.1.
8 In cap.42.
9 In præfat.iam citata.
10 Extat tom.2.ad finem.
11 In præfat.2.Tomi.
12 In Epist.ad amicum supra citata.

Horrendum principium hæresis Lutheranæ.

SEd supereſt omnium quæ hucusque diximus, fœdissimum, maximéque horrendum hæresis Lutheranæ exordium.Retulimus in superioribus locum insignem Lutheri quo testatur tantopere sibi Missam displicere vt omnia potiùs negari velit,quàm Missam recipi. At tanti odij,quænam obsecro causa esse potuit? Anne alicuius Angeli aut Dei de cœlo persuasione adactus est Lutherus vt tanto Missam odio execraretur? Imò verò tantarum Lutheri in Missam irarum præclarus scilicet ac dignus in cuius verba iuraret, magister atque artifex fuit Diabolus. Quis credet? Nemo hercule nemo, si non ipse Lutherus dixerit.Prodeat igitur Lutherus ipse,nec erubescat dicere,quo Doctore vsus sit ab initio vt Missam conuellere niteretur. Nam & iure nostro ita cautum est vt vniuscuiusque rei originem & initium inspici oporteat. Is in libro De missa priuata & vnctione Sacerdotum 1 non obiter, sed ex professo & luculèter asserit refértque Sathanam sub mediam noctem sibi apparuisse, & quinque argumentis quæ variis etiam similitudinibus adornauerat effecisse, vt exinde Missam & vnctionem Sacerdotum sperneret omninò,& abiiceret. Nec quod sibi ipsi obiecisset mẽdacem esse Diabolum, cui propterea credi non oporteret, potuisse tament persuaderi ne se Diaboli argumentis vinci pateretur,cuius vim & impetum in disputãdo mirabiliter extollit. Mox conuersus ad Catholicos,*Si vobis*, inquit, *sustinendi essent ictus Diaboli,& audienda disputationes non diu essetis cantilenam de Ecclesia & veteri recepto more cantaturi: Sathan enim in ictu oculi repentè totam montem terroribus & tenebris adobruit.* Deinde vt obiectioni suæ pro Diabolo satisfaciat & respondeat, conatur pluribus ostendere Diabolum etiam interdum veritatem docere, & ita mentiri vt mendacium veritate perfundat.Ac tandem, *Confessus sum*, inquit Lutherus, *lege Dei conuictus coram Diabolo me peccasse,me damnatum esse vt Iudam, sed verso me ad Christum cum Petro,& respicio eius immensum beneficium & meritum. Ille omnem horrendam damnationem dauastauit, In summa* (& hæc est conclusio Lutheri) *nos ab ipsorum priuatis missis & vnctione Episcoporum liberati sumus.* Euge,Euge, O viri,quibus est cor, Audierunt aures nostræ, Viderunt oculi nostri. Hem illa est libertas illa præclara & Euangelica quam Lutherus & eius exemplo cæteri hæretici nostri temporis inuexerunt. *Liberati sumus*,inquit Lutherus, at non libertate quã Christus nobis suo sanguine pretiosissimo acquisiuit, sed libertate quam Luthero ab inferis Sathan attulit: Quis vnquam Deus bone audiuit talia? Quis verò nunc audiat sine horrore? Quis denique talia fando temperet à lachrymis? Et tamen inueniuntur, heu nimis quàm multi homines,qui tam diris, qui tam diris, fœdis & fœtidis ex inferno allatis opinionibus glorientur, autorémque Diabolum sequantur. At nos Catholici adhæremus Christo, & abrenunciamus Sathanæ ac doctrinæ eius.Glorietur ergo Lutherus quantùm volet cum suis sectatoribus doctrinam se suam aduersus Missam à Sathana accepisse, Nos Apostolum audiemus semper qui de eodem tractans mysterio,sed longè aliter quàm Lutherus, ait,*Ego autem accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Denique omnibus qui Lutherum sequuntur verissimam hanc & turpissimam semper inuremus notam vel ex ipsius Lutheri confessione quam cauillari iam nemo possit,*Vos ex patre Diabolo estis.*

1 Tom.7.Operum editionis Vuittebergẽsis ann. 1558. à folio 227.vsque ad folium 231.

Hæreses nonnullæ politicæ Nouatorum.

IAm tempus esset vt huic tractationi quæ me longiùs traxit quàm putaram, finem imponerem vel ipso tædio tam horrendæ narrationis, Nisi me viderem religione boni publici teneri vt apertiam,sed paucis si potero, quantam perniciem rebus Christianorum ciuilibus minentur & adstruant ingenia nostrorum Nouatorum,Ne dubitare quisquam possit non minùs in politicis quàm in Ecclesiasticis hæreticos illos esse: Id verò facilè fiet propositis aliquot ipsorum propositionibus quas perinde tuentur illi mordicus ac si essent articuli fidei.

Prima propositio politica & hæretica,De optima Reipublicæ administratione.

PRima propositio est Caluini disertis verbis expressa 1,*Omnium optimam Reipublicæ administrandæ rationem esse Aristocraticam, Quin etiam Democraticam, Et quod consequens est, Pessimam omnium Monarchicam.* Quanquam autem admonet eos qui Monarchis subsunt nihil præterea mouere debere, Ipse tamen qui sub tanto Monarcha natus & educatus fuerat, ostendit satis quo animo in suum Principem animatus esset dum Monarchiam spernit,Eámque ait potiùs tolerandam maioris mali vitandi gratia quàm amandam ob suam Excellentiam. Neque enim ignorauit homo qui se videri voluit tam magnum politicum,nihil esse periculosius quàm populum, primorésque populi titillare spe melioris gubernationis ad dominationem ambiendam vel optandam,ne postquàm ambierint vel optauerint etiã captare nitantur.Cuius periculi metuendi nõ eadẽ ratio est cùm de Monarchia etiã apud Democraticos aut Aristocraticos Magistratus honorificè loquimur, Quia nullius inde tumultus nascitur occasio, cupitate dominandi aut gubernandi multorum ex iis qui dominantur animos impe-

diente Monarchiam exoptent. Quàm verò falsissimum sit quod iste asserit multorum dominationem vnius dominationi præferendam esse, Constat ex iis omnibus qui de Republica scripserunt [2], quique peritiores esse creduntur rerum cũ Ecclesiasticarum, tum politicarum. Sic Deus Opt. Max. populum suum Israel rexit Ducibus, Iudicibus, Regibus, Ecclesiastica verò summis Pontificibus, Cœlestia Michaele Archangelo cuius cæteri Angeli esse dicuntur. Quin etiam inter animalia quæ gregatim viuunt, Dux vnus aliis semper præesse videtur, Sic Elephantes, Cerui, Oues, Grues, Apes, & Conchilia margaritifera, &c. Nimirùm ea gubernatio quæ ad Dei Opt. Max. regimen proximè accedit, vt optima omniũ est, ita & desiderabilior & amabilior cæteris, Ita vt eius desiderium naturæ ipsi à Deo ingenitum esse videatur.

1 Lib. 4. Instit. cap. 9. §. 9. & cap. 20. num 8.
2 Plat. in Politic. Arist. lib. 8. Ethic. cap. 10. Senec. lib. 2. De benefic. Plutarch. in Opusc. De Monarch. Et ex Patribus Philo lib. De confus. ling Cypr. De idolorum vanitate. Hiero. ad Rustic. Ex recentioribus magnus noster Lipsius in Politicis.

Secunda propositio politica & hæretica, De peccatorum omnium æqualitate.

SEcunda est propositio Lutheri iam à nobis in præcedentibus relata, *Circumstantiarum omniũ quæ peccata aggrauare communi omnium hominum sensu & opinione creduntur, nullam penitus esse distinctionem.* Nec magis peccare illum qui incestum cum filia vel sorore quàm qui cum vidua extranea, vel cum meretrice commiserit, Nec eum qui patrem aut matrem aut Principem quàm qui inimicum occiderit: Quod quàm perniciosum sit Reipublicæ, si quis est qui non videat, dignus sanè est, qui cum filia vel matre incestum contraxisse, aut vitam Principis attentasse accusetur & probetur, vt experiatur an idem persuasurus sit Principibus aut Magistratibus quod sibi passus fuerit tam stultè persuaderi à Luthero.

Tertia propositio politica & hæretica, Non esse preliandum contra Turcas.

TErtiã eiusdẽ Lutheri propositio est [1], *Aduersus Turcas præliari esse repugnare Deo visitanti nostras iniquitates per illos.* Qua propositione quid obsecro dici potest stultius, iniquius, & ad totam Rempublicã Christianam perdendam accommodatius? Ergóne grassatores viarum, depopulatores agrorum, incendiarios, hostes deniq; domi forisque infestantes nullus Principũ reprimere debebit? Certum enim est perditos homines qui vexãt bonos, ita facere Deo permittente, vt eorum vexatione boni visitentur à Deo & corrigantur. Ergóne pugnandum non erit medicinis cum peste, nec prouidentiã rei frumentariæ & annonæ cum fame, Ideò tantùm quòd per huiusmodi afflictiones Deus non tantùm visitet nos & castiget, sed etiã probet, adprobet, perficiat? Cur ergo gladiũ gestat Princeps, Cur arma milites nisi vt hostes si qui ingruent reprimantur, & Reipublicæ inuasores propellantur? Inde nimirum est quod milites laudantur etiam in Euangelio [2] quia & iusti esse possunt, qualis ille Cornelius nobilis Centurio, de quo in actis Apostolorum [3]. Inde quod etiam à Ioanne Baptista adprobantur non si militiam deserant, sed si neminem concutiant, neque calumniam faciant & contenti sint suis stipendiis. *Rex*, inquit, Paulus [4], *non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram.* De militibus verò aureus sermo est Diui Bernardi ad milites Tẽpli in hanc omninò rem pronunciatus. *Securi*, inquit, *procedite milites & intrepido animo inimicos Crucis Christi propellite, Certi quod neque mors neque vita poterit vos separare à charitate Dei, Quàm gloriosi reuertuntur victores de prælio, Quàm beati Martyres moriuntur in prælio! Vita quidem fructuosa, & victoria gloriosa, sed vtrique mors sacra præponitur.* Et posteà, *Christi milites securi præliantur prælia Domini sui, nequaquã metuentes aut de hostium cæde peccatum, aut de sua nec periculũ. Miles inquam Christi securus interimit, interit securior, sibi præstat cùm interit, Christo cùm interimit. Sanè cùm occidit malefactorem non homicida, sed vt ita dixerim malicida reputatur.*

1 In lib. De captiuit. Babylonic. & in Attic. à Sorbona damnatis. Et iterum in assertione artic. per Leonem 10. damnatorum.
2 Matth 8.
3 Cap. 10.
4 Roman. 13.

Quarta propositio hæretica & politica, Leges Principũ non obligare conscientias subditorum.

QVarta propositio Caluini est [1] *negantis, leges Principis obligare in conscientia*, Quidni verò? Quia, inquit, non cum hominibus, sed cum Deo negotium est conscientiis nostris.

» *At non ille satum quo te mentiris, Achilles*
» *Talis in hoste fuit Priamo.*

Vixit Paulus eo tempore quo Principes & Imperatores non solùm non sequebantur, sed etiam persequebantur Christum, & conuenerant in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Et tamen exclamat ille [2], *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, Non enim est potestas nisi à Deo Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideò necessitate subditi estote non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ministri enim Dei sunt.* Quid tu ad hoc Caluine? Non vides etiam conscientiis nostris negotium esse cum hominibus: Iis scilicet qui Dei vices gerunt in administranda Republica, siue Ecclesiastica, siue politica, Hoc autem Caluini placito quam imminuatur autoritas Principum & legum videre quilibet potest, sentire autem & experiri etiam Principes ipsi, si impias istas & seditiosas voces in Republica sua inualescere patientur.

1 Lib. 4. Instit. cap. 10 sect 5.
2 13. ad Roman.

Quinta propositio hæretica & politica, Non debere subditos Principum suorum potentiam optare.

QVinta propositio nescio an suauior sit an periculosior, quæ eiusdem Caluini est [1], *Non debere subditos Principum suorum potentiam optare.* Deinde sigillatim de Gallis & Hispanis loquens, ne fortè putes de Turcis illum aut Indis scribere, *Hinc videmus*, inquit, *quanta hominum stultitia qui potentem Regem & multis ditionibus imperantem appetunt, & quam meritò ambitionis suæ dent pœnas. Gloriantur hodie Gallia & Hispania se Principibus magnis subesse. Verùm quàm futile sit quod fallaci honoris prætextu eos fascinat, suo damno sentiunt.* Ergo si tibi credimus

credimus Caluine, Bonum erit & honeſtum, ſaltem, vtile ſubditis, vt Principum ſuorum expetãt depeſſironẽ! O reges, O Principes, permittite vt pro veſtra, próque populorũ veſtrorũ ſecuritate liceat mihi exclamare. Quid agitis? Quid expectatis, qui tã pernicioſæ peſtilentiſq; doctrinæ auctores & ſectatores in ditionib. veſtris fouetis, amatis, & quaſi magnos Dei prophetas recipitis? Vos enim ſolos appello & miror, nõ illos, qui ne bellis & factionibus turbent omnia, tolerant propemodùm inuiti etiam quos oderunt. Quando autem felicius, beatiúſque regnis & populis res cedunt, quàm cùm Principes eorum dummodò iuſtè & ex æquo ampliſſimis prouinciis dominantur? Quando beatiùs actum eſt cum Gallis quàm regnante Carolo Magno Rege ac Imperatore potentiſſimo? Quando felicius cum Iſraëlitis quàm regnante magno Salomone?

In cap. 19. Eſaiæ, verſ. 4.

Sexta propoſitio politica, & hæretica, Nullam rempubl. legibus feliciter adminiſtrari.

SExta propoſitio eſt Lutheri: (promiſcuè enim de Luthero & Caluino loquimur, quia parũ inter eos diſtare arbitramur.) *Nullam Rempublicã legibus feliciter administrari.* Cùm enim id ex eius aſſertionibus Doctores noſtri collegiſſent, eiáque tanquam errorem abſurdiſſimum obiicerent, Ille non modò nõ negauit, ſed diſertè affirmauit, ſuæque affirmationis rationem his verbis reddidit: *Hoc*, inquit, *docet experientia.* Quænam verò experiẽtia Luthere? An fortè Rempublicam aliquam vidiſti, audiuiſti, legiſti, ſiue Monarchicã, ſiue Ariſtocraticam, ſiue Democraticã quæ legibus nõ regatur, & dirigatur? An tu fortaſſe melior politicus es, & prudẽtior Deo Opt. Max. aut in Reipublicæ feliciter adminiſtrãdæ artibus exercitatior? Atqui populo ſuo Iſraelitico Deus leges obſeruandas propoſuit, & edixit, nec morales tantũ, & ceremoniales, ſed etiam politicas atque iudiciales, Hinc æterna illa Sapientia [2], *Per me*, inquit, *Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.* Ergo qui Reges per Deum regnant, iidem per Deũ quoque leges condunt, vt iuſta decernant. Nec eſt quod ex Ariſtotele [3] aut aliis prophanis auctoribus Propoſitionem hanc pluribus exagitemus. Vellem potius iis rationibus quæ Iuriſconſultum decent, & quas Iuriſprudentia noſtra facilè ſuppeditaret totam rem hanc pro dignitate tractare, ſi tanto abundaremus otio, quãtum materiæ amplitudo & abundantia requireret. Satis ſit quod nulla vnquam apud Chriſtianos ſine legibus adminiſtrata eſt Reſpublica.

1 Tom. 2. in reſponſ. ad articulos quos Magiſtri noſtri excerpſerant.
2 Prouerb. 8.
3 Lib. 3. Politic. cap. 11.

Septima propoſitio politica & hæretica, Nihil conſcientiæ commune eſſe cum terrena iuſtitia.

SEptima quam poſtremã eſſe volumus, eiuſdẽ Lutheri propoſitio eſt cùm tractat de diſcrimine Legis & Euangelij [1]: *Nihil*, inquit, *conſciẽtiæ cum lege, operibus, & terrena iuſtitia, ciem in politia obedientia legis ſeueriſſimè exigatur, ibi nihil ſciatur de Euangelio, de conſcientiâ, gratia, remiſſione peccatorum, cœleſti iuſtitia, de Chriſto, ſed tantùm de Moyſe, lege & operibus.* Hactenus Lutherus. Cõtra quem diſertè Rex Dauid admonet Reges omnes vt ſeruiant Domino in timore & tremore. *Et nunc*, inquit, *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terrã. ſeruite Domino in timore & exultate ei cum tremore, apprehendite diſciplinam.* Aut, vt alia verſio habet: *Oſculamini Filium.* Quibus verbis haud dubiè vt antiqui omnes obſeruauerunt, ad Chriſti cultum Reges omnes inuitãtur. An verò nquam felicius adminiſtrata eſt Reſpub. Chriſtiana, quàm ſub Cõſtãtino, Theodoſio ſeniore, Honorio, Theodoſio iuniore, Iuſtiniano, Carolo Magno, Ludouico, Amedeis noſtris, Imperatoribus, Regibus, & Principibus omniũ pientiſſimis? Quare & meritò & verè vt tãtum Dei prophetam oportuit Iſaias de Chriſto & de Eccleſia loquẽs, *Gens*, inquit, *& Regnum quod non ſeruierit tibi, peribit.* Neque rurſus aliã ob cauſam habet Chriſtus ſcriptũ in femore *Rex Regum, & Dominus dominantium*, niſi vt ſciant Reges nunquam ſe beatius & melius regnare poſſe, quàm ſi Chriſto, Euangelio & pietati ex toto corde inſeruiant, cùm Chriſtus ea ſit Sapientia quæ in Prouerbiis dicit [2]: *Per me Reges regnant.*

1 In cap. 2. ad Galat. Tom. 5. fol. 304.
2 Capite 8.

Lutheri contra Principes omnes Chriſtianos inuectiuum & impudens mendacium.

ERgo peſſimè Lutherus cõſuluit Principibus, ſed tamẽ benè & accommodatè ad eam quã de illis gerebat opinionem. Nec enim illũ pudet Reges omnes & Principes vocare *Robuſtos venatores* [1], vt de Nembroth loquitur Scriptura [2], *Nimium*, inquit, *honoris eſt & gloriæ dicere Papatum eſſe robuſtam venationem Romani Epiſcopi. Nam id exempli Nembroth omnibus quoque Principatibus prophanis conuenit, quibus tamen nos Deus vult ſubdi, honorare, benedicere, & pro eis orare.* Qualis autem fuerit Nẽbroth, & quænam eius robuſta iſta venatio, explicat D. Hieronymus [3], Nimirum quia primus in populo Tyrãnidem arripuit. Idémque teſtatur Ioſephus de ipſo loquẽs. At fortaſſe dicat aliquis Luthero in mentem hoc non veniſſe cùm Principes omnes Nẽbrotho ſimiles eſſe dixit. Et ego quoque facilè crederem, niſi viderem ipſummet Lutherum in ſuis ad Geneſim Commentariis [4], ita prorſus explicaſſe. Monet enim eo loco, Tyrãnos omnes & Principes robuſtos eſſe venatores, non quòd feras ſed quòd homines perſequantur, ſubditque *Hic poſtea generalis titulus fuit omniũ Tyrannorũ & Principum.* Hoc verò ſi quiſquam vllibi gentium Princeps eſt adeò Lutheranus qui tecũ Luthere ita eſſe fateri velit, bene conſulis & dignum agis tam indigno Principe Conſiliarium, cùm Nẽbrothicos Principes nõ Chriſtianiſmò, ſed Atheiſmo vis operam ſuam nauare. Sed non habebis fatẽtes aut ferentes tot Reges Duces & Principes Chriſtianos & Catholicos, qui ſicut cætera tua dogmata impietatis dãnant, ita & hoc tã ſtultum & contumelioſum maledictum tuæ adſcribũt temeritati & impudentiæ, parúmque curant quid tu de iis ſenſeris, dũmodò gratã ei ſeruitutem exhibeant cui ſeruire regnare eſt. Laus verò gloria, honor & benedictio Domino Deo noſtro, cuius diuina miſeratione factum videmus vt langueſcere iam & labare incipiant tandẽ hæreſes iſtæ omnes. Nec enim hodiè quiſquam ferè vllibi gentiũ ſit hæreticus, Si eos excipias qui vel naſcuntur inter hæreticos & ex hæreticis, neque vllas de religione noſtra Catholica niſi calũniantium voces vnquã audiuerunt, Vel à Monachatu

& Sacerdotio magis quàm à religione deficiendi votum gerunt, vt scelerum quibus apud nos sunt infames impunitatem sibi apud hæreticos quærant, Vel luxuriæ & scortationis licentiam, quã conscientię libertatem vocant, laxiorem & liberiorem nanciscantur, Vel denique vtilitatis alicuius aut etiam erubescentiæ magis quàm scientiæ aut conscientiæ rationibus vllis, ne ad nos redeãt prohibentur. Est hoc omnibus hæresibus, cum meretricibus commune vt sola nouitate placeãt, adolescant, consistant, sola item vetustate displiceant, deficiant, collabantur. Dolco sanè & ex corde dolco ac propemodùm flens hæc scribo, tã multos adhuc superesse qui tot nugis istis ab infãtia imbuti adeò pertinaciter in iis perstant: Viros alioquin maximos & doctrina ingenióque clarissimos, Quinetiam ex iis non paucos, quod magis me cruciat & Iurisconsultos, & mihi amicissimos quos extra causam religionis colo, colámque semper singulari obseruantia, Pro quibus cuperem si liceret, fieri anathema vt tandem illi resipiscerent nec se de libro viuentium deleri paterentur. Vos ego, Viri magni quotquot & vbicumque estis, præsertim qui me amatis suplex oro per viscera misericordiæ Christi Domini, vt tãti momenti rem seriò tandem & tranquillo vt decet animo, ac in humilitatis, non in superbiæ spiritu, quod hactenus factum est, examinetis. Satis iam supérque Luthero, Caluino, & genio dedistis, qui Nugatorum istorum nouitates antiquis Patribus, Concilio Tridentino, totique Dei Ecclesiæ hactenus prætulistis. Quis credet vos tam magnos fuisse Iureconsultos, vt obscurissima & recondita quæque Papiniani sensa penetrare potueritis, & tamen tã stultas & pueriles istorum ineptias à cõmuni cuiusque sensu abhorrentes, vos etiam admonitos, tótque nostrorum Theologorum libris edoctos diudicare non potuisse? Redite quæso ad Ecclesiam Dei quæ nascentes vos in regenerationis lauacro benigna excepit, & quæ vt iterũ excipiat tot suspiriis & lachrymis venerabilis vestræ conuersioni occurrit. Numquã sera erit si modò vera pœnitentia, sed laudabiliot mihi credite; ac tutior erit quæ minus sera. Quàm multa iam habetis exempla eorũ qui ex vestris aliquãdo & inter vestros clarissimi fuerant, quos in Ecclesiam Dei reuersos puduit duntaxat fecisse tardiùs quod citiùs fieri oportuerat? Non negatis nostrã esse & Romanam Ecclesiam illam cuius vos dicitis Reformatores. Ergo veram esse fatemini, Alioqui Mahumetismum & Alcoranum non Ecclesiam Romanam reformandam suscipere oportebat, si nihil nisi abusuum multitudinem & reformationem falsæ Ecclesiæ quærebatis. Quod si vera nostra Ecclesia est, Cur aliam quæritis? Cur nouam facitis? Abusus quos in ea tam multos esse vobis falsò persuasum erat, emendandi fuerant si qui erant, at non à vobis sed à Pastore & Rectore Ecclesiæ, Ipsa verò Ecclesia eadem semper retinenda quæ noua fieri non poterat, quin hoc ipso fieret falsa, Itaque si nouam facitis, fatemini fallam, Si nostram retinetis, Nostra ergo illa est quã Paulus dixit esse columnam veritatis, cum qua proinde non magis errare potestis quàm contra eam benè sentire. Quod reliquum est, Peto à vobis in charitate Dei & pro ea qua vos prosequor obseruantia, vt si quid in Hæreses aut Hæresiarchas acerbius à me dictum putabitis, non vt vos tanquam aduersarios lacesserem, sed vt tanquam amicos à somno isto letargico excitarem dictum id scriptumque fuisse existimetis.

CVM VERO vastata iam per Nouatores istos Germania, perdita vno die Anglia, Lacerata miserè per tot annos Gallia, Belgiáque, Tentata denique non semel Italia, Addamus, Etiam Hispania, verendum maximè esset ne feruentis adhuc & æstuantis mali tanti contagio Sabaudiam quoque nostrã peruaderet, prouidentissimè ab Emanuele Philiberto glorioßimæ memoriæ Principe pientissimo, religiosissimo, & pacis æquè ac belli artibus instructissimo prospectũ fuit, vt quo tempore amissam à patre prouinciam quodã veluti iure postliminij recuperabat, auitam religionem non amitteret, quam & pater amissa prouincia, (tametsi literis à Luthero ipso ad defectionem impudentissimè compellatus) & pariter prouincia mutato veriùs quàm amisso Principe nihilominùs constantissimè retinuisset. Itaque plurimis in eam rem Edictis promulgatis, quibus districtè mandabatur Senatui, vt videret ne quid Respublica, religióque detrimenti caperet, Senatusconsulta non pauca secuta sunt quorum autoritate aduersus imminentis periculi metum prospiceretur. Adeò prudenter vt non tam laborandum haberet Senatus quibus suppliciis portenta ista impietatum & blasphemiarum vindicaret, quàm cogitandum quibus consiliis & præcautionibus assequi posset, ne quid in hoc genere peccaretur, vt nec suppliciis opus esset. Adeò autem feliciter vt neque vnquam necessitas emerserit irrogandæ pœnæ, quam & Edicta & Senatusconsulta aduersus cõtumaces ac peruicaces istos, si qui forent, minabantur. Illud verò mirabilissimum omnium est, & prodigio simillimũ, Nullis Hæreticorum conatibus fieri vnquam potuisse, vt Hæresis quæ sicut Arcem suam, ita & Consiliorum suorum summam in mediis finibus nostris collocauit, vel vnum tamen ex prouinciæ nostræ pagis sibi proximioribus inficeret, quæ longinquissimas & amplissimas etiam prouincias tam facile depopulata nihil non & in nos ausura, cõfecturáque credebatur.

Quamquam autem solius Dei Opt. Max. beneficio, ac prouidentia singulari tantam nobis felicitatem obtigisse credendum est, Habemus tamen quod secundùm Deum gratiam eo nomine Principibus nostris referamus, qui Religionis Catholicæ integritatem perpetuo constantique cultu retinentes, nihil non fecerunt, vt hanc à nobis miseriam & infelicitatem propulsarent, Tibi verò præcipuè CAROLE EMANVEL SERENISSIME, qui in cæteris omnibus ad pacis bellique gloriã pertinentibus solus par & æqualis maioribus tuis, in hoc vno tamen tanto maiorem te præstitisti, quanto peiora & periculosiora fuerunt tempora, quæ te ne inferior videreris superiorem esse coegerunt. Quid non enim cogitasti, tentasti, perfecisti, vt auitæ fidei nostræ puritatem nobis integram, & ab hæreticorum linguis, scriptis, armisque sartam tectam conseruares? Quàm sæpè non modò fortunã totius Reipub. sed tuam quoque salutem in apertum discrimen conijcere necesse fuit, ne alioqui certissimũ Religionis amittendæ periculũ incurreremus? Fortunauit DEVS

Opt Max tam pia consilia,fecitque vt quod nulli ex vicinis nostris contigit, gloriari iam possimus in Domino,Hæreticum in tota Sabaudia (si Geneuam vnam excipias.& paucos ex iis quos Bernensium dominatio ex Catholicis primùm fecerat Zvinglianos, Geneua verò postea ex Zvinglianis fecit tandem Caluianianos)ne vnum quidem esse,Religionem non aliam,quàm quæ vnica & vera Sectarios,Atheos, & Libertinos,quorum tam magnus hodie ferè passim & vbique numerus, omnino nullos, Pacem & tranquillitatem ex eo summam,nullis domesticarum dissensionum periculis suspectam,quæ nostram proinde felicitatem tanto præclariorem & illustriorem reddat, quanto miseriores sibi iure videntur ij quibus omnia è contrario ceciderunt Neque verò satis tibi fuit, Catholicam Religionem ijs in locis tueri à quibus nunquam abscesserat,Faciendum præterea existimasti,totisque viribus enitendum,vt in amplissimas Prouincias, vnde iampridem & ab annis plus minùs sexaginta exulare fussa erat,quàm honorificentissimè restitueretur, nec quoadusque rem tam magnam armis tuis victricibus perfeceris conquiesti. Sed erunt ista in Historiis cũapparatu,& ex dignitate tractanda,vt æternæ Memoriæ templo consecrentur, non his meis scriptis,quæ annos fortasse non ferent, tam ieiunè ac obiter testanda. Patere tamen Dux ter maxime, vt tantæ huius beatitatis causa ex parte aliqua in Senatum tuum deriuetur, quem tu paterque tuus semper voluistis ex iis constare Senatoribus,quibus nihil esset Christiana & Catholica Religione antiquius. Nihil hoc de tua gloria detrahet,Augebit potius,& prudentiæ & felicitatis tuæ laudem,ad quam id maximè pertinet, vt omnes sciant eos à te Consiliarios & Senatores semper electos esse, quos perindè singulos ac vniuersos non minus secutæ,quàm anteactæ vitę ratio dignos esse ostenderit,qui ad tantæ dignitatis fastigium, tam periculosis temporibus euehe-rentur,& quos non euexisse puderet fortassis aliquando,at euexisse nunquam pœniteret Quod hac nostra ætate vix alij præter te vlli quamtumuis prudentissimo Principi video contigisse.

Est verò etiam quod Episcopis Gebennensibus acceptam diuini huius tanti beneficij partem feramus qui per totum illud tempus quo Religionis salus vbique ferè terrarum periclitabatur,non minùs pastoralis vigilantiæ laude,quàm scientiarum gloria & pietatis constantia percelebres totum suum gregem tot luporum vndique inhiantium insidiis expositum ab eorum iniuria, & voracitate vindicarunt? Inter quos ne antiquiores enumerem primus occurrit,quem nominare debeam FRANCISCVS BACODVS qui Sacrosancto Concilio Tridentino iam tum Episcopus Gebennensis interfuit,vir magnus,& ob singularem tractandarum rerum peritiam cum insigni probitate coniunctam variis Legationibus à sede Apostolica honestatus, iisque omnibus quàm honorificentissimè perfunctus.Post hunc ANGELVS IVSTINIANVS Franciscanus Doctor & Patricius Genuensis,vt antiquæ prosapiæ quam à veteribus Chiensis insulæ Principibus deduxerat, ita promiscuę eruditionis fama nobilissimus.Theologus verò imprimis præstantissimus,qui ad Colloquiũ illud Poissiense quod in Gallia sub Carolo IX. habitum fuit, accersitus vt ad eos debellandos veniret,qui ad Concilium Tridentinum tam sæpe vocati venire recusauerant, mirabilem quam de ingenio iptius & doctrina opinionem tota Gallia conceperat in illis Nouatorum ineptiis profligandis,mirabilius superauit. Expertus quod alij multi, fuisse sibi facilius præsentes,ac cominus pugnantes hæreticos conuincere,quàm fuisset paulò ante inauditos, tametsi per contumaciam absentes in Concilio Tridentino(cui etiam vt vnus ex præcipuis Ecclesiæ Doctoribus interfuerat) condemnare. Successorem hic habuit CLAVDIVM DE GARNIER sicuti virtutum cæterarum omnium, ita pietatis potissimum & sanctimoniæ laudibus insignem, Cuius vniuersa vita si quis me interroget quænam & qualis fuerit, Vix aliud respondere possim, quam continuam fuisse & perpetuam quandam prædicationem,non modò ad erudiendos Catholicos, quibus haud dubie tanti Prælati exemplum pro eximio Doctore potuit esse & debuit, sed etiam ad sanandos & reuocandos hæreticos, qui antehac Episcopis ferè omnibus, impudenter licèt plerumque & falsò, vt solent, nihil nisi vitam ipsam pro crimine exprobrabant, Dignum planè, cuius Episcopatum fortunauerit DEVS Opt. Max. prima & præcipua hæreticorum totius Chablasiensis Ducatus conuersione, & sanctissimo illo,omniúmque post hominum memoriam extra ordinem amplissimo Iubilæo,quo vrbem Tononensem decorauit Clemens VIII. anno 1602.in honorem Dei & venerationem Beatissimæ Mariæ Virginis de compassione:Vt scilicet prudentiæ,pietatis & sanctitatis suæ testes haberet remotissimas quasq; Prouincias,ex quibus cùm plura quàm credi possit hominum millia Tononem Religionis ergo venissent, omnes prælatum admirati nihil se vnquam grauius aut sanctius vidisse prædicarunt, & quoad viuent, haud dubie prædicabunt. Etsi autem non de suo tantùm Episcopatu,sed de tota etiã REPUB.Christiana vir tãtus ob alia permulta bene ac præclarè meritus videri debet, Nulla tamen de causa melius & præclarius,quã quòd viuus defuncto sibi successorem talẽ elegit, diu quidẽ multúmque reluctantem, sed hoc ipso digniorem. Qualem certè dicebat esse Pontificem & Episcopum Gebennensem,qui faucibus ipsis hæreticorum expositus,obturaret ore suo Leonũ ora,& pro Ecclesia Dei constitueretur caput eius ciuitatis in quà Hæresis arcanorum suorum omnium caput, sedémque collocasset. Successor is fuit FRANCISCVS DE SALES [quid enim laudibus eius officere debet quòd viuat,neque fraterno& amore & nomine prosequatur, quominùs à me nominetur,qui ab omnibus laudatur?)non modò splendore generis inter nobiliores totius patriæ familias clarissimus,sed etiam doctrinæ,ac quod primum est pietatis & conspicuæ innocentiæ gloria perillustris, Iurisconsultus(nam & hoc ad rem nostram pertinet) ipso etiam Senatus nostri iudicio eximius, Theologus verò inter doctissimos quosque subtilissimus,& inter subtilissimos scientissimus,Prædicator etiam non solùm disertissimus, quod ei cum multis commune est, sed etiam, quod cum perpaucis, eloquentissimus: Scriptor verò siue Latina siue Gallica lingua scribendum

bendum habeat elegantissimus, & venustatis æque ac succi plenus, Is denique quem non aliter, aut melius pro dignitate laudare possim, quam si impetrē, vt sufficiat nominalle. Ne alioqui postquam omnia dixero, quibus vel laudabilissimi cuiusque viri laus contenta esse possit, quia tamē multa prætermisero, quę minime tacenda essent, prævaricatoris partes expleuisse videar, potiùs quàm adulatoris suspicionem, quod non minùs execror, incurrisse. Possum enim verè, ita saluus sim, affirmare, Quicquid est siue pietatis & sanctimoniæ penè incomparabilis, siue eruditionis admirabilis, quod in cęteris Episcopis vel requirere vel laudare possis, totum id in hoc vno elucere, tam magnificè ac eminenter nec eo minùs tamen citra ostentationis inuidiam, vt siue familiariter colloquentem videas, incredibilem in ore dignitatem, in sermone comitatem, in vtroque miram suauitatem morum statim agnoscas, siue grauiter ac piè, vt semper solet, concionantem audias, non facilè possis decernere an eloquentia præstet an doctrina, & an grauitate sententiarum ac orationis maiestate superet, an appositè ac partitè loquēdi facilitate, siue denique cum hæreticis disputantem observes, omninò dubitandum habeas maioréne ille eruditione certauerit, & vicerit (certare nępe illi semper vincere est) an modestia & patientia. Adeò vrget ipse acerrimis quidem, & efficacissimis argumentis, sed ea lenitate & charitate quasi melle temperatis, cui non magis hæreticorum superbia, & insolentia felle plena possit respondere, quàm ipsorum insania resistere spiritui qui loquitur in illo. In summa putes te videre, vel audire antiquos illos Chrysostomos, Hieronymos, Augustinos, Gregorios, & alios, si qui sunt ex veteribus Episcopis celebriores, quos Antiquitas religiosissimę ac sanctissimè venerata, pro magnis & sanctis viris habuit, Posteritas verò quæ tales hucusque vix vllos vidit, pro miraculis. Enimuerò quid tam magnum & grande est, quòd non sperare liceat tanti Episcopi auspiciis & conatibus perfici posse, quem Deus Opt. Max. suis benedictionibus adeò beauit, vt priùs etiam quàm in Episcopum eligeretur, ac sub Episcopi sui Clavdii de Granier imperiis, Ducatum Chablasiensem vniuersum, finitimásque Prouincias gladio verbi Dei subactas ad ouile Christi reduxerit, quæ Bernensium dominationem, & imperium anteà expertæ, indéque sacrosanctæ Religionis Catholicæ iacturam per annos plus minùs sexaginta perpessæ vix vnquam hæresim abiuraturæ credebantur? Subscribet his laudibus non nostra tantùm Sabaudia, quæ tanti partus matrem se & alumnam esse non immeritò gloriatur, sed tota etiam Gallia, quam ille tot Concionibus præsertim Lutetiæ Parisiorum, Diuione, Lugduni, nonnullis etiam in ipso Regis Christianissimi conspectu habitis, nec minùs Regem ipsum quàm regnum, fama sui nominis, & admiratione compleuit. Subscribet ipsa etiam Roma, & amplissimus, atque augustissimus Illustrissimorum Cardinalium consessus, qui tentatam, exploratam testatámque cum lachrymis gaudij & exultationis ab ipso summo Pontifice Clemente VIII. Salesij nostri prudentiam & eruditionem in publico examine admirati, dignissimum omnes ore vno pronunciauerunt, quem Clavdio De Granier tū Episcopo Gebēnensi anxiè id ambienti, etiam inuitum Coadiutorem cum futura successione summus Pontifex daret, vt beneficium quod alioqui magnum videbatur, non tam personæ, quàm meritis ipsique Ecclesiæ vniuersæ datum esse constaret. Curante id præ cæteris enixissimè, ac fauente Cardinale tùm Borgheso, nunc Paulo V. Pontifi. Opt. Max. qui cùm mandatam eo tempore haberet à Sede Apostolica curam omnium quæ ad hæreticorum nostrorum conuersionem adiuuandam pertinebant, postquàm ex frequentioribus cum Salesio nostro colloquiis, præstantiam ipsius & dignitatem certiùs introspexit, Nullum exinde sibi finem fecit prosequendi eum, quibus potuit officiis, vt modis omnibus testaretur quam dignum esse crederet in quo præcipuè amando, & ornando sibi tantopere placeret. Quid plura? O vtinam (quidni enim exclamem, vt votis saltē assequar; quod verbis exprimere non datur?) Vtinam iterum, atque iterum vtinam multos hæc nostra ætas haberet Salesios. Vtinam verò etiam superior habuisset! Iis maximè in locis, in quibus hæreticorum defectionem ab Episcoporum siue inscitia siue ignauia principium sumpsisse compertum est. Nunc de profligandis Hæresibus, & de dirutis Iacob restituendis non laboraremus: Sed cùm ad collapsas res quasque maximas reparandas, non aliud aptius remedium esse credatur, quàm si omnia quantum fieri potest ad initia sua reuocentur, Non despero fore, vt quemadmodùm sola ferè posteriorum Episcoporum incuria viam hæresibus patefecit ad audaciam, Ita nouo tanti Episcopi exemplo planè efformato ad prototypum illum veterum Episcoporum, victi sine bello hæretici tandem resipiscant, nec diutiùs reluctentur, quominùs liceat nobis impetrare à diuina misericordia, quod Ecclesia Dei tot lachrymis perfusa non definit à Sponso suo flagitare, vt tam grauiter, miserēque agitatam per tot annos Petri nauiculam, sedatis fluctibus breui conquiescere, omniúmque Christianorum Pastorem vnum sub vno Christo, qui diuisus non est, & ouile vnum factum esse videamus, Fiat, Fiat. Fiat.

TIT. II.

TIT. II.
DE SACROSANCT. ECCLES.

DEFINITIO I.

De clausula *siue prædicto, siue alio quouis modo vacet.*

QVi beneficium impetrauit à summo Pontifice ex certo expressoque vacationis modo, adiecta vulgari illa clausula *siue prædicto, siue alio quouis modo vacet*,[1] impetrasse non videtur si alio modo vacet ex alterius persona:[2] Nisi illud etiam additũ sit quod plerumque addi solet *vel ex alterius cuiuscunque persona*. Tunc enim vacationis modus quilibet, ac ex cuiuscunque persona expressus intelligitur.[3] *Ita Senatus* in causa & lite pendente de parochiali ecclesia De Seruole x 14. Cal. Iul. 1588.

1. Cuius clausulę magnus effectus esse solet, vt scilicet omnem vacationis modum comprehendat. Iunge tamen *Defin. 4. infr. hoc tit. & Decis.* Rot. 1. *De rescript in nouis.*

2. Vanus enim vacationis modus in alio non comprehenditur vt nec vna persona in alia *cap. susceptum. de rescript. in 6.* Boer. *quæst. 2 nu. 2* Lap. *in d. cap susceptum.* Rot. *decis. 28. in antiq. incip. si mandetur. & decis. 483.*

3. Quid ergo si beneficium vacet per obitum, quod fuerat impetratum per resignationẽ adiecta illa clausula *siue prædicto, siue alio quouis modo vacet*? Continebitur hic etiam modus nisi cùm ratio aliqua est diuersitatis, puta si beneficium sit in ea prouincia in qua non possit obtineri nisi per concursum in casum vacationis per obitum ex præscripto sacrosancti Concilij Tridentini, cum tamen concursus non fiat nem. Numquam enim dolosus supplicator debet gaudere impetratis, *l. vlt. C. de diuers. reser.* Vide Cassad. *decis. 29.*

DEFINITIO II.

De vicio obreptionis & subreptionis in rescriptis Pontificis, & quantum interest an sint gratiosa an ad lites.

IN gratiis à summo Pontifice beneficiorum nomine impetrandis diligenter cauendum est non solùm vt nihil exprimatur quod falsum probari possit, sed etiã ne quid taceatur quod exprimi oportuerit:[1] Alioquin obreptitia aut subreptitia dicitur gratia: quæ res facit vt nullius omnino sit momenti.[2] siue de iure & proprietate beneficij agatur, siue de sola possessione.[3] Itaque si aduersarij possessionem impetrans tacuerit, licet plus ea facti quàm iuris habuerit, si modò fuerit colorata, malè impetrasse videbitur:[4] Sed & si propriam tacuerit, quam ex titulo inualido nec colorato sic nactus fuerat vt intrusus dici deberet, potius quàm possessor.[5] Vitium namque intrusionis necessariò purgandum est, quod non aliter fieri potest quàm si exprimatur.[6] Idem est si mentio facta non sit beneficij quod iam tum impetrans pacificè obtinebat quantulumcunque illud fuerit, propterea quòd debeat ea res difficiliorem facere impetrationem.[7] Nam quod dicitur solet, eum qui plura beneficia teneat non esse execrabilem si modò infra annum alia dimittat, nec nisi vnum retineat,[8] tollit quidem vicium, vt loquuntur execrabilitatis, sed non obreptionis quam sola non expressio inducit.[9] Nec rursus hìc locum habet quod vulgo iactatur vitiosam non esse impetrationem in qua tacitum sit id quod si expressum fuisset impetrationi non nocuisset.[10] Si quidem in iis demùm rescriptis id obtinet quæ ad lites fiunt, non etiam in gratiosis, quorũ propria condicio illa est vt præscriptam formam omnimodo seruari oporteat,[11] præterquàm si motu proprio summi Pontificis facta cõcessio proponatur.[12] Ea namque, si nostris credimus, & mira sanè illius clausulæ vis est, vt ab omnibus obreptionis ac subreptionis obiectionibus rescripti vires tueatur.[13] *Ita Senatus* in eadem causa. Et rursum pro Nicolao Gros cõtra Franciscum de Chauanes 16. Cal. Decemb. 1590. Iunge infr. Def. 28.

1. *Cap. si motu proprio. de prabend. in 6.*
2. Quod enim per obreptionem vel subreptionem impetratum est pro non impetrato habetur, *l. si quis obrepserit 29. D. ad leg. Cornel. de falsis. l. vlt. C. de diuers. rescrip.*
3. Ne detur vitiosus ingressus *cap. 1. de regul. iur.*
4. *Cap. cum nostris. de concess. prab.* Boer. *quæst. 2. num. 39. & 40.*
5. Cùm beneficium sine canonica institutione possideri non possit *dict. cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de regul. iur in 6.*
6. Non enim potest videri Papa dispensasse de iis quę ignorauit, & quę si sciuisset fuisset difficilior in gratia concedenda *cap. super literis. de rescript.*
7. Cùm non tam facilè prouidendum sit de nouo beneficio ei qui iam aliud habet quàm si nullum adhuc haberet *cap. licèt canon & ibi not. de elect. in 6.*
8. Vt scriptum est *in d. cap. licèt canon.*
9. *Dict. cap. si motu proprio eod. tit. in 6.*
10. *Dict. cap. super literis. de rescript. vbi est in hanc rem textus perelegans.*
11. Felin. & Innocent. *in dict. cap. super literis. & in cap. in nostra eod. tit. De rescript. cap. cum nostris. de concess. prab. & in cap. 2. de filiis presbyter. per text. in dict. cap. si motu.*
12. *Dict. cap. si motu proprio,* vbi Canonistę.
13. Notant omnes *in dict. cap. si motu proprio per illum textum.* Iunge *Defin. 28. infr.*

DEFINITIO III.

De resignatione facta in fauorem in manib. Papæ quòd non noceat resignanti si non habuerit effectum, secus in ea quæ facta sit purè in manibus ordinarij.

RESIGNATIO vt vocant & renunciatio beneficij in manibus summi Pontificis facta in fauorem certæ personæ, non aliter valet quàm si sortita fuerit effectum.[1] Et ideò si fortè persona illa sit incapax aut quam aliam ob causam ab obtinendi beneficij spe prorsus excluſa, remanet penes renunciantem pristinum iustituli adeóque possessionis, licèt adiecta non sit clausula illa vulgaris, quæ in renunciationibus aut mandatis ad renunciandum factis adiici solet *non aliter nec alio modo*.[2] Satis namque expressa intelligitur ex eo solo quòd in fauorem alterius nominatim hat renun-

ciario.3 Ea res facit vt aliud dicendum sit si renunciationem quis fecerit ex necessitate, vt puta propter incompatibilitatem alterius beneficij superuenientis. 4 At si apud ordinarium renunciatio facta sit, indistinctè dicendum est valere eam statim, hactenus vt renũcians & titulum beneficij amittat & possessionem. Nimirum, quia in manibus ordinarij purè fieri eam necesse est, non in fauorem aut sub condicione, ne alioqui committatur simonia 5 quam solus summus Pontifex purgare potest. 6 *Ita Senatus* inter Claudium Vectier & N. Branchin contendentes de parochiali Ecclesia de Voges Prid. Cal. Sept. 1588.

1. Verba enim semper cum effectu sunt accipienda *l. 1. in fin. D. quod quisque iur. in alium statuer. l. penult. §. docere. D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

2. Ita singulariter Rot. *decis. 1. de renunciat. in nouis.* Iacob. Puteus *lib. 2. decis. 94. & lib. 3. Decis. 158. & 175.*

3. Quia quod fauore & contemplatione certę personę factum est, non debet ad alios extendi *l. si serui 21. & seqq. D. de vsufruct. l filiofamilias 2. D. de condic. & demonst.*

4. Rot. *decis. 4. de renunciat. in nouis & decis. 5. eod. tit. in antiq.*

5. Ita pluribus Rebuff. *lib. 3. prax. benefic. tit. De resignat. cap. De resign. pur. Item cap. De resign. condic.*

6. Nam præsentia Papę purgat omne vicium & omnem fraudis suspicionem *l. furti §. qui iussu. de his qui not. infam. l. 1. C. de prad. curial. lib. x. cap. nisi essent de prab.* Boer. *quæst. 22. num. 21.*

DEFINITIO IV.

De clausula *vel alio quouis modo.*

CLAVSVLA illa in gratiis Põtificiis apponi solita *vel alio quouis modo* 1 non facit validam impetrationem in qua expressus sit omnino falsus vacandi modus, 2 Vt puta si narratum sit vacare beneficium per obitum eius qui numquam id obtinuerit, aut per incapacitatem resignatarij cùm non nisi in fauorem facta esset renunciatio. 4 Nam vt certus ita verus vacandi modus aut saltem qui verus esse possit, adeóque qui communiter verus putetur, omnino exprimendus est, 5 ne obreptum subreptúmque dici possit. 6 An igitur nullius momenti erit clausulæ illius adiectio? 7 Imò proderit hactenus saltem, vt si beneficium eo qui expressus est modo vacauerit, 8 non noceat impetranti quòd ab alio iam impetratum rursus nouo modo, qui posterioris impetrationis tempore probabiliter ignorabatur, 9 vacare cœperit. 10 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. De qua iam scripsimus *Defin. 1. supr.*

2. Intellige siue dolo malo siue per imprudentiam falsus vacandi modus expressus sit. Nam sicut dolus suus impetranti nocere debet *l. vlt. Cod. de diuers. rescript.* ita ei sua ignorantia prodesse non debet, cùm certet de lucro captando *l. error facti 8. & seq. D. de iur. & fact. ignor.*

3. Nam cùm alicui prouidetur de beneficio vacante per obitum eius qui numquam id obtinuit, videtur ei prouisum de beneficio quod nullum nec vllibi sit. *arg. l. ex facto 19. D. de hered. inst.*

4. Quo casu diximus Defin. præcedente resignationem quę in persona resignatarij effectum habere non potest, haberi pro non facta.

5. Nicol. Boer. *decis. 150. num. 11. & 13.*

6. Vicium siquidem obreptionis & subreptionis, destruit gratiam & rescriptum *cap. si motu proprio. de elect. in 6. l. vlt. C. de diuers. rescript. l. si quis obrepserit 29. D. ad leg. Cornel. de falsis. l. 5. §. manet D. de reb. eor. qui sub tutel.*

7. Atqui debent omnes clausulę imò verba omnia operari si fieri possit *l. si quando 109. de legat. 1.*

8. Quo casu non potest videri in totum esse falsum quod veritatis primordio adiuuatur *l. cùm filius 76. §. hæres meus de legat. 2.*

9. Potest enim fieri vt probabilis sit ignorantia & impetrationis & vacationis posterioris vt & alterius facti cuiuslibet alieni *l. vlt. D pro suo.*

10. Ponendum enim est posteriorem vacationem anteriorem esse posteriore impetratione. Nunquam enim potest impetratio referri ad futuram vacationem, quia damnabile est impetrare aut concedere beneficium priusquàm vacet *cap. 2. de concess. prab.*

DEFINITIO V.

De triennali possessore exhibente titulum inualidum aut vitiosum, an iuuetur regula De triennali.

BENEFICII possessor triennalis si possessionis suæ titulum exhibeat vitiosum, iuuandus non est regula De triennali, quia in beneficialibus perpetuum illud est vt vitiosus ingressus dari numquam debeat. 1 Itaque cautiùs fecerit licèt improbiùs, si titulum non exhibeat, alleget tamẽ coloratum vt non omnino iniustam possessionem habuisse videatur. 2 At si titulum exhibeat inualidum quidem & nullius momenti, sed tamen non vitiosum; magis est vt locus sit regulæ extra eos casus qui constitutionis verbis nominatim excepti sunt, 4 siue quòd ea regula nullius veri tituli probationem exigat, 5 siue quòd super nullitate, vt loquuntur, & inualiditate tituli videatur possessor tacitè dispensatus ab Episcopo, qui per singula triennij curricula beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum & statum & possessores inquirere ex officio debet. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nec enim beneficium sine canonica institutione possideri potest *cap. 1. vbi Dyn. & alij de regul. iur. in 6.*

2. Quia colorata possessio sufficit ad obtinendum in possessorio. Intelligitur autem colorata si beneficium collatum sit ab eo qui conferendi habuit potestatem non etiam si ab alio. Gomes. latè, & pass. *ad reg. De triennali.*

3. Aliud enim est titulum esse inualidum, aliud verò esse vitiosum. Nec minus in ecclesiasticis rebus quàm in profanis. Alioqui nulla esset distinctio inter bonę & malę fidei possessorem. Cùm bonę fidei possessor ille sit qui titulum habet sed inualidum, malę verò fidei qui vel nullum penitus vel vitiosum. *l. quemadmodum C. de agric. & censit. lib. 11.*

4. Excipiuntur enim quidam casus verbis ipsis regulę, de quibus ideo nulla dubitatio esse potest.

5. Sed tantùm possessionem coloratam ex titulo colorato.

6. Ita Gomesius ad *dict. regul. De triennali quæst. 10. ad fin.*

DEFIN. VI.

De reuocatione & priuilegio testamenti conditi in piam causam.

ETSI vltimæ voluntatis in piam causam collatæ multa sunt priuilegia, 1 non tamen vsque adeò ei fauere possumus, vti ne alterius cuiuslibet exemplo ambulatoria & reuocabilis sit, 2 Quidni verò? Cùm & si quid pater in fauorem liberorum siue testamento siue codicillis siue quo alio vltimæ voluntatis genere constituerit, idipsum pro arbitrio reuocare possit. 3 Vtique enim non potest maior Ecclesiæ vel pauperum fauor esse quàm liberorum. 4 Quanquam non desunt qui putent solenne testamentum fauore piæ causæ conditum eo gaudere priuilegio, vt per posterius quantumuis solenne nõ aliter reuocatum intelligatur quàm si expressa & specialis reuocatio sit, adiecta etiam reuocandi causa. 5 Illud sanè constat non videri reuocatum per posterius minus solenne, tametsi in eo scripti sint legitimi heredes ab intestato venientes. 6 *Ita tractatum est* in publico auditorio 13. Cal. Decemb. 1588.

1. Vt constat ex toto illo tractatu quem conscripsit luculentum Andr. Tiraq. *de priuileg. pia causa.*

2. Text. est *in l. 1.* vbi Bald. notat in terminis *col. pen. vers. super nona quæstione C. hoc tit.* nec est qui contradicat.

3. Auth. hoc inter liberos *C. de testam.*

4. Vt Baldus notat sępius & post eum cęteri ad *d. l. 1. C. hoc tit.*

5. Quia nimirum volunt testamentum conditum ad piam causas censeri habere clausulam derogatoriam, vt & testamentum inter liberos factum. *DD. ad cap. Raynutius. extr. de testam.* præsertim Didac. Couarr. & Guill. Bened. *in verb. testamentum 2.*

6. Andr. Tiraq. *in dict. tract. de priuileg. pia causa. priuil. 32.* Extra piam causam aliud est *l. 2. D. de iniust. rupt.*

DEFI-

DEFINITIO VII.

De priuilegio donationis facti ex piam causam.

QVicquid a diuite donatur pauperi aut etiam diuiti in honorem tamen Dei, donatum dicitur in piam causam, isdemq; gaudet priuilegiis quibus gauderet, si ecclesiæ donatum esset. Ideóque etsi donata res ex iis sit quæ regulariter alienari non possunt, vt puta fideicommisso subiecta, valebit nihilominus alienatio. 1 Nec egebit donatio insinuatione tametsi donator ad eam insinuandam procuratorem vt fieri solet constituerit, quod id ex abundanti & ad cautionem potius quàm ad vim donationis suspendendã factum videatur. 2 Sed & si mortis causa donatum proponas licèt absenti & coram minore quàm quinque testium numero, valebit donatio contra receptas iuris regulas. 3 Nimirum fauore & priuilegio piæ causæ. 4 *Ita tractatum est* in causa Vniuersitatis d'Introz in Valle Augustana contra Condominos eius loci. 3. Non. Decemb. 1588.

1. Andr Tiraq *in tract. de priuileg pia causæ priuil.* 102. post Angel. *in l. quidam ita testamento* 25. §. *vlt. D. ad S. C. Trebell.*

2. Nam quæ ex abundanti fiunt non solent viciare nec nocere, *l. non solent* 94. *de reg. iur. l. quæsitum* 12. § *pen. de instruc. & instrum. legat.* Nemo enim creditur eam contrahendi formam & solennitatem eligere per quam iudicia sua subuertantur. *l* 3. *D de test. milit.*

3. Nec enim potest fieri donatio causa mortis alij quàm præsenti nec minore quàm quinque testium numero si notis credimus ad *l. vlt. C de mort. caus donat.* Contra quos tamen vide quæ scripsi in posteriore parte Heamschiliadis de error pragmat.

4. Andr. Tiraq. in *dict. tract. de priuileg pia causa.*

DEFINITIO VIII.

Regula de verisimili notitia.

REgula de verisimili notitia non tantùm in iis beneficiorum collationibus locum habet quæ à summo Pontifice factæ sint, sed & in iis quæ ab ordinario, 1 quia cùm ad excludendas fraudes introducta sit, & propter salutem animarum, ne alioqui facilè eueniat vt viuentis beneficium impetretur, 2 apparet eandem in vtroque casu periculi rationem inducere eandem iuris huius vtrobique cõstituendi necessitatem. *Ita Senatus* pro R. Ioanne Philippo Chauelard contra Claudium Poysat: 13. Cal. Ian. 1589.

1. Gomes. in *reg. de verisim. notit. quæst.* 1.
2. Contra cap. 2. *de concess præb. l. donari* 29. *aliàs l. quidam* 5. *donationem de donat. l. vlt. C. de pact.*
3. *l. illud* 32. *D ad leg. Aquil. cum similib.*

DEFINITIO IX.

Qui beneficium commendare possint.

SOlus summus Pontifex beneficium commendare in perpetuum potest 1 quoniam ea res & proprietatem beneficij afficit & possessionem: 2 quod sanè fieri nequit quin ordinarij collatoris autoritati præiudicetur, 3 cui tamen absurdum sit & iniquum præiudicari ab alio quàm à summo Pontifice qui est ordinarius ordinariorum: 4 Nisi eam ipsam potestatem alteri ipse delegauerit & indulserit: quomodo indulgere plerunque Cardinalibus solet singulari Cardinalatus priuilegio, quod ob eam causam indultum vulgo appellatur: Item legatis qui à latere dicuntur: quorum præcipua dignitas facit vt ea ferè omnia facere possint quæ summus ipse Põtifex faceret, in ea nimirum prouincia in qua Pontificis vices gerunt. 5 Sed tamen non aliter huiusmodi indultis deferre coguntur iudices nostri qui de beneficij possessione cognoscunt, quàm si à senatu nostro visa & comprobata proponantur. 6 Planè ad tempus aliquod breue, vt puta duorum triúmve, aut ad summum sex mensium commendare beneficium etiam Episcopus, inferiórve alius collator quilibet potest ex causa, si qua sit quæ impediat ne tam citò conferri beneficium in titulum possit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Canonum Abbatem* 21 *quæst.* 2 *& in cap. didum* 1. *de elect.* Idem iuris est de adimmutato e perpetuo *cap.* 15 *cui. de elect in* 6 itemque de visitatore *cap. fin. de suppl. negig prælat. eod. Boe. quæst.* 2. *num.* 29.

2. Nempe quoniam commenda perpetua pro titulo habetur, præsertim apud nos & apud Gallos vt passim testatur Rebuffus in praxi beneficiorum. licet commendare nihil aliud sit, quàm deponere. *l. Lucius* 24. *D. depos.* rei autem depositæ nec dominium nec possessio in depositarium transferatur *l. licet* 17. §. 1. *eod.*

3. Quia manente commenda nõ potest de beneficio commendato prouideri: nisi per eum ipsum qui commendauit.

4. Et qui habet omnimodam potestatem præsertim verò in beneficijs, vulg. iurib.

5. De quibus omnibus vide insignem & luculentum tractatũ viri clarissimi & Iurisconsulti celeberrimi Anastasij Germonij in Romana Curia Referendarij vtriusque signature quem conscripsit *De indult.*

6. Non vt summi Pontificis volũtati resistatur, sed ne quid eo prætextu fiat quod vel Principis autoritatem vel publicam prouinciæ vtilitatem lædere possit.

7. Rebuff. in tract. *de deuolut, num.* 77. Adde eundem Rebuff. in *tract. de commenda. num.* 51.

DEFINITIO X.

De beneficij commendati iure & vacatione.

BEneficium quod in perpetuum commendatum est, id est ad vitam, vt loquuntur commendatarij, 1 non minùs creditur apud nos vacare, quàm si nec commendatum nec aliter collatum esset. 2 Eius namque & proprietas & possessio penes summum Pontificem remanet qui commendauit, Cùm vel ex Latini sermonis ratione nihil aliud sit commendare quàm deponere: 3 depositi autem ea condicio sit vt nec dominium transferat in depositarium nec possessionem. 4 Vnde illud est quod dici solet, beneficia commendata esse affecta, & summo Pontifici restituta. 5 Itaque defuncto eo qui fuerat commendatarius perpetuus non dicimus vacare beneficium per obitum alióve nouo vacationis genere, sed commendam vt vocant cessare, ex eaque causa nouam fieri posse impetrationem beneficij tanquam vacantis quidẽ, sed eo modo quo priùs, id est, quo iã vacabat ante quàm beneficiũ cõmendaretur. 6 Proinde si vacauerat per obitũ nunc itidẽ tanquã per obitũ vacans impetrandũ erit, sin per resignationẽ aut aliter, nunc rursum eodẽ modo. Nisi quod vacare apud sedem semper creditur licèt anteà apud ordinariũ vacauisset, quia per manus vt aiũt appositionẽ semel affectum fuerat summo Pontifici, cuius libera est in beneficialibus omnibus pleniss imãque potestas, 7 Apud Gallos aliud iuris obtinet, apud quos commenda perpetua ad instar tituli est, ita vt mortuo commẽdatario beneficium habeatur pro vacante, & eo ipso modo quo vacaret si in titulum non in commendam possessum fuisset: 8 Ita vt si in mense ordinarij collatoris commenda cessauerit, ordinarius conferendi habeat potestatem. 9 Ex quo illud etiam fit vt si de rei ecclesiasticæ præscriptione quæratur non putẽt illi subducendum tempus quo beneficium commendatum fuit: 10 quod haud dubiè quasi vacante tùm beneficio apud nos subduceretur. *Ita Senatus* in eadem causa, Et rursus pro Guillielmo Drugeon contra Humbertum Burtin 14. Cal. Ianuar. 1592.

1. Sic enim perpetua pleraque dicuntur quæ durant ad vitam nec priùs finiuntur, vt si alicui legentur alimenta perpetua, vel vsusfructus perpetuus, vel societas perpetua *l. 1. vbi glos. D. pro socio.*

2. *Cap. nemo* & ibi *glos. de elect. in* 6. Guid. Pap. *quæst.* 152.

3. *l. Lucius* 24. *D. depos.*

4. *l. licet* 17. §. *rei depositæ eod. tit.*

5. Scilicet per manus appositionem vt loquuntur Canonistæ. Nam statim atque Papa aut & alius quilibet superior manum apposuit, non potest inferior eam rem attingere.

6. Gomesius in regul. de triennali in plerisque locis Æn. de Falconib. *in tract. de reser.* Ludouic. Rom. *cons.* 350. *DD. in cap. is cui procuratio. de elect. in* 6.

7. Cùm sit ordinarius ordinariorum nec possit quisquam ei dicere Cur ita facis? Neq; enim à quoquam iudicatur qui omnes iudicat, vulgat. iurib. Iunge notata *in Defin. 16. num. 4. & 5. infr. vide cap. fin.* cum ibi *not. de for. comp. cap. cuncta per mundum 9. quæst. 3.*

8. Rebuff. *in tract. de commend. num. 51. & in tract. de devolut. núm. 77.*

9. Acsi Papa de beneficio cùm prouidisset cùm dedit illud in commendam.

10. Ita Guid. Pap. *dict. quæst. 152.* vbi tamen vide addit. Adde Iacob. Put. *decis. 25. lib. 1.*

DEFINITIO XI.

De vicio intrusionis.

INtrusus dicitur quisquis beneficij possessionem adeptus est ante factam sibi collationem, aut post collationem quidem sed ab eo factam qui neque conferendi ius habuit, neque in quasi possessione cõferendi fuit. 1 Quæ enim eiusmodi est collatio, nec canonica dicitur nec colorata, 2 Vt puta si in mense summo Pontifici reseruato ordinarius beneficium contulerit. Beneficium autem sine canonica aut saltem colorata institutione possideri non potest. 3 Ea ratio facit vt si beneficium eidem intruso postea conferatur licèt ab eo qui conferendi habuit potestatem, non valeat subsequens collatio. 4 Si non expressim facta sit mentio prioris vitiosæ possessionis vt intrusionis vicium purgetur, quod ne noceat, omnimodo purgandum est. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Puta si collatio facta sit ab eo, qui non est ordinarius beneficij *cap. fin. de instit.* & Clem. 1. *de suppl. neglig. prælat.*

2. Rot. *decis. 415. aliàs 1. de intrus. in antiq.* Guid. Pap. *quæst. 85.*

3. Rot. *quæst. 25. num. 4. de concess. prab. in antiq.*

4. *Cap. 1. de regul. iur. in 6.* Gomes. *ad regul. de triennal. possess.*

5. *Arg. l. autoritatem C. vnde vi.* Rebuff. *in form. & declar. nouæ prouis. in verb. officiale Episcopi num. 7.* vbi citat Abbat. *in cap. tam diudum de prabend.* Adde Rebuff *in tract. de pacif. possess. num. 42.* Benint. *decis 23. num. 5.* Bellam. decis. 48. 49. & 50. & 378. Cassad. *decis 8.*

6. Rebuff. *in tract. de rescript.* Etiam & perinde valere *nu. 52.* Calder. *cons. 13.*

DEFINITIO XII.

De petitorio in caussa possessory tractando.

ETsi nihil commune habet proprietas cum possessione, 1 præsertim cùm de beneficio disputatur, quãdoquidem de possessione beneficij solius iudicis laici apud nos cognitio est qui de proprietate cognoscere non potest, 2 Obseruare tamen iudex laicus debet vt beneficij possessionem ei semper adiudicet qui potiora in petitorio iura ostenderit. 3 Vnde fit vt etiamsi proprietatis quæstio apud iudicem laicum tractari principaliter nequeat, 4 incidenter tamen multa ad proprietatem spectantia tractanda sint, non vt de proprietate quicquam decernatur, sed vt de possessione benè iudicetur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Vulg. l. naturaliter 12. §. nihil commune. D. de acquir. possess.*

2. Quasi possessorium beneficij sit quid temporale, vt pluribus tractat Guid. Pap. *quæst. 1.*

3. Idem Guid. Pap. *quæst. 85. num. 2.*

4. Adeóque nec interdictum adipiscendæ possessionis beneficij quia sapit naturam petitorij vt nostri loquuntur post. Guid. Pap. *dict. quæst. 1.*

5. Nam pertinet ad officium iudicis qui de principali cognoscit vt omnem incidentem quæstionem examinet quamuis de ea non pronuntiet *arg. l. 1. C. de ordin. indic.*

DEFINITIO XIII.

De beneficij possessione malè quæsita.

ADEPTIO possessionis beneficij ex institutione quæ neque canonica fuit, neque colorata, non solùm in petitorio non prodest, sed nec etiam in possessorio, tametsi nouus titulus isque canonicus & validus superuenerit: sed nouæ possessionis adeptio prorsus necessaria est. 1 Nam quod dicimus, Ex titulo etiam inualido acquiri possessionem: in profanis quidẽ causis procedere facile potest, 2 sed in beneficialib. non item: ii titulus non sit saltem colorarus, ne vitiosus ad beneficium ingressus detur: quod nunquam permittendum est. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Rebuff. *in form. & declarat. nouæ prouisionis, in Verb. Officiali num. 9.* vide Socin. ad *l. 1. §. si vir. D. de acquir. poss.* Cravet. *cons. 171.* Chassan. *cons. 30 num. 13. & 14.*

2. *l. 1. §. si vir. D. de acquir. poss.* Nempe quia possessio licet plurimum ex iure mutuetur. *l. possessio 49. in princip. & §. 1. eod. tit.* facti tamen est magis quàm iuris *l. denique D. ex quib. caus. maior. l. 1. §. Scaeuola D si is qui testam. liber esse iuss.*

3. Per supradictos textus & alios quos citat Bald. licèt de canonico loquatur in *l. 2. col. 10. vers. super secundo puncto,* ibi *sed pone. C. de seruit. & aqua.*

4. Gloss. *in pragmat sanct. tit. de pacific. poss. §. ordinary.* Nam & qui beneficium retinet sine titulo peccat mortaliter. *cap. dudum 2. de elect. cap. nemo & can. nullus 2. quæst. 3.*

5. *Cap. 1. de regul. iur. in 6. cap. in literis* vbi Panormit. *Extr. de restit. spoliat.* Vide tamen Rebuff. qui cum Baldo sentit & probat pluribus. *cons. 59. quæst. 2. & cons. 90. Glos. in pragm. sanct. dict. tit. de pacif poss. in verb. coloratum.* Abbat. *in cap. cùm nostru col. 2. num. 6. de conces. prab.* Iacob. Put. *decis. 229. lib. 2.* Bart. Ang. Alex. *ad l. 3. in princip. de acquir poss.* Anchar. *cons. 229. col. 2.* Ant. Butr. *cons. 63. col. 3. vers. idem in actibus.* Corn. *cons 50. col. 3. vers. & qui credit. lib. 1. & cons. 165. col. fin. lib. 2. l. cùm nemo vbi DD. C. de acq. poss. l. qui bona §. fin. D. eod.* Text. *in cap. post electionem* vbi Abb. *num. 4. de conces. prab.* Felin. *in cap. in nostra col. 2. vers. Titulus multiplicatur de rescript.* Rom. *cons. 433.* Cassad. *decis. 3. in fin. de caus. poss. & propriet. & decis. 21. super regula & decis. 4. num. 12. de restit. spoliat.* Anch. *in d. cap. 1. de reg. iur. in 6.* Rebuff. *in concord. tit. de mandat. apostol. §. declarantes in verb. successores & in const. Gallic. de caus. poss. benef. art. 1 glos. 1. nu. 7. Decis. Rot. relata per Cresc. decis. 168.*

DEFINITIO XIV.

De publicanda resignatione.

NON aliter quidẽ valet beneficij resignatio quàm si intra sex menses publicata sit, ex regula De publicandis resignationibus. Sed tamen satis publicatam videri placet si nec vi, nec clam, nec precario, sed publicè resignatarius missus sit in beneficij possessionem. Id enim est quod vulgò dici solet, Missionem in possessionem publicationi æquipollere: 1 Sed hoc ita accipiẽdum est, si non post eam missionem resignans manserit in possessione 2. *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciscum Cabod, prid. Id. Decembr. 1588.

1. Ioann. Papon. *in Syntag. Arestor. tit. de public. resig. Arest. 9.*

2. Quoniam eo casu resignatio præsumitur simulata *arg. l. sicut 6. §. supernacuum. D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit. l. si vxali 11. §. est autem quæstionis D. de pecul.*

DEFINITIO XV.

De annali possessore titulum nullum habente.

CONSTITVTIO Pontificia De annali possessore tuetur possessorem etiam qui titulum nullum profert ne coloratum quidem: 1 non item constitutio quam regulam vocant De triennali. 2 Nimirum quoniam hæc tribuit ius in beneficio, illa non item, sed excludit duntaxat impetrantem ob non expressas possessoris qualitates, neque tam in fauorem possessoris inducta est, quàm in odium malè impetrantis. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Intellige nisi fortè notorium sit eum qui vult iuuari regula, nullum prorsus titulum habere, quia nunquam dandus est vitiosus ingressus, vt dixi *defin. 13.*

2. Hæc enim regula requirit titulum saltem coloratum.

3. Vide Gomes. ad vtramque regulam De annali & de triennali & Boerium contra scribentem *quæst. 24. nu. 5. & 6.*

DEFINITIO XVI.

De beneficiorum in Curia vacantium collatione.

BENEFICIA omnia Cardinalium licèt extra Romanam Curiam defunctorum vacant in Curia, nec proin-

proinde ab alio quàm à summo Pontifice conferri possunt: 1 Adeò vt ex superueniente Cardinalatus dignitate qualitas ipsa beneficij immutetur, 2 Siue beneficium tale erat quod ex sui natura conferri posset ab ordinario, siue ex speciali Papæ dispositione collatio eius aut ad ordinarium spectaret, aut ad Legatum. Omnis enim reseruatio, maximè quæ in corpore iuris, vt hæc, clausa sit, ita beneficium afficit vt manus liget cuiuscunque alterius collatoris. 3 Sed & sola manuum Papæ iniectio, vt vocant operatur beneficij reseruationem, 4 Imò verò plus interdum potest quàm expressa reseruatio, 5 Propter supremæ sedis autoritatem quam semper & vbique sacrosanctam esse decet. *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Cardinalis du Montdeuis & Reuer. Petri Goyet de Prioratu Nantuaci 7. Cal. Mart. 1589.

1. *Per extrauag. quæ incipit ad regimen.*

2. Nam & in rebus profanis idem sæpe accidit vt ex mutatione qualitatis per onus mutetur condicio bonorum *l. per curatorem 90 § 1. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testa.*

3. Hieron. Hig. *in tract. de pension. quæst. 59. num. 1.* Iacob. Put. *decis. 48. num. 7. & 8 lib. 3.*

4. *Cap. inter dilectos* vbi Panorm. & alij *de excess. prælat.* Roman. *consil. 315.* circa primum *col. 1.* Paris. *cons. 47. videtur, num. 39 & 40. vol. 4.* Rebuff. *in praxi tit. De reseruat. cap. 3. lib 1. num 30.*

5. Teste Ænea de falconib. *in tract. de reseruat.* in tertio præludio, & in 4. *q. ea, l. one.* effectu 16. Rebuff. *vbi supra nu. 34.*

DEFINITIO XVII.

De commendatario Cardinali facto.

SEcundum quod, cùm quis ante susceptam Cardinalatus dignitatem beneficium in commendam, vt vocant, impetrasset, hac lege tamen addita vt quandocunque cedente vel decedente eo beneficium ad pristinam tituli naturam reuerteretur, Postea verò Cardinalis factus extra curiam decessisset, Placuit ob eam quæ superuenerat Cardinalatus dignitatem, immutatam videri sicut personam possessoris, ita & qualitatem possessi beneficij. 1 Proinde licèt beneficium tale esset quod alioqui ab ordinario collatore in tutelam conferri potuisset, in proposito tamen non nisi à summo Pontifice conferri potuisse: 2 quod in Curia per Cardinalis obitú vacasse intelligeretur. Neque verò quicquam prohibebat quominus beneficium in titulum conferri necesse esset, 3 nec tamen alius quàm summus Pontifex conferre id posset. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg. eorum quæ scripsimus in Defin. præced. maximè num. 2.*

2. Prioris enim prouisionis vt & omnium ferè dispositionum verba sic accipienda sunt quasi tacitam illam habeant condicionem si res in eodem statu manserit *l. eum qui 38. in princip. D. de solut.*

3. Ex forma scilicet prouisionis, quam ponimus à Cardinale impetratam fuisse.

4. Quia potest Papa conferre omnia quæcunque vult beneficia si modò vacent. Itaque cùm possit vtraque clausula stare non debet vna tolli per alteram. vulg. iurib.

DEFINITIO XVIII.

De beneficiorum regularium natura & statu.

NAtura quidem beneficiorum omnium regularium est vt sint electiua, 1 Sed si de sola beneficij possessione apud iudicem secularem contendatur, & ex nouissimis actibus appareat beneficium aliter quàm per electionem conferri solitum esse, vltimus status attendetur. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Can. Metropolitano defuncto dist. 63. can. nullus inuitus versic. habeat vnusquisque dist. 61. can. quàm sit necessarium vers. defuncto 18. q. 2. cap. monachi vers. priores autem de stat. monach. cap. cùm inter de elect.* Pan. *in d. cap. monachi.* Auth. *de monach. § ordinatione.*

2. Dec. *consil. 116. num. 1. & 2. cap. consultationibus extr. de iur. patron.*

DEFINITIO XIX.

De electione in fauorem absentis facta.

ELectio & confirmatio in fauorem absentis facta non priùs absenti ius in beneficio tribuit quàm ratam eam habuerit. 1 Sanè ad beneficium ius statim confert? 2 Quid ergo si medio tempore alius idem beneficium impetrauerit ab eo cui conferendi ius fuit? non retrotrahetur ratihabitio re non integra & in præiudicium iuris quod alteri 3 interea quæsitum est. 4 Illa enim condicio quæ tacitè inerat Si absens electionem acceptaret, cùm sit merè potestatiua 5 non casualis aut mixta 6 (pendet enim ex voluntate absentis qui electus est 7) retrotrahi non potest in damnum tertij qui medio tempore sibi prospexit. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Licet dici soleat in spiritualibus acquiri ius in re ex solo interuentu autoritatis superioris citra traditionem cap. *si tibi absenti, de prab. in 6.* Boer. *quæst. 2. num. 38.*

2. Aliud enim est habere habere ius in re, aliud ad rem.

3. Contra tenet Boer. *d. quæst. 2. num 41. ex d. cap.* si tibi absenti *& cap 1 & 2 de concess. præb.* Sed vide text. *in clement. vnic. de concess. præb. & in cap. si pro te de rescrip.* Rot. *decis. 12. de concess. prab. in nouis.* Sed hoc intellige si medio tempore alij p ouisum sit à Papa Ne obstet text. *in d. cap. si tibi absenti* qui loquitur in ordinario aut quolibet alio quàm Papa qui nunquam sibi ligat manus multóque minus ordinarius ei *cap dudum & cap. quamuis 1. de prab. in 6.* Stafil. *de liter. gratios. tit. de vi & effect. clausul. § in literis num. 2.*

4. Ratihabitio enim non nisi re integra retrotrahitur. Bart. *in l. si vxor. § si quis vxorem num. 3.* & ibi Alex. *in addit. in verb. rebus integris. D. de adult. & in l. si indebitum § 1. ratem haber.* Apostil. ad Dyn. *in cap. ratihabitionem & in capratum de reg iur. in 6.* Bald. & Salic. *in l. fi. C. de S. C. Macedon.* Ias. *in l si is qui pro emptore col. 38. vers. tertia ratio de vsucap.* Alex *cons. 38 col pen. lib. 5.*

5. Quia inuito beneficium non datur *l. inuitó 69. de reg. iur.*

6. Aliud enim iuris est in condicionibus quæ sunt casuales aut mixtæ, vt scilicet retrotrohantur etiam in præiudicium eius cui medio tempore ius quæsitum est, *l. qui balneum 9. l. potior 11. D. qui potior. in pign. hab.*

7. Vt & alia ratihabitio quælibet, cùm nemo cogatur ratum habere id quod se ignorante ab alio gestum est, sicut nec ab initio mandare cogeretur *l. Pomponius de neg. gest.*

8. *d l. potior* vbi est text. accommodatissimus *iunct. l. 1. eod. tit.* Sanè si nullum ius alij medio tempore sit quæsitum, non dubitatur quin ratihabitio electionis facta per absentem retrotrahatur ad diem electionis, Rot. *decis. 12. de concess. prab. in nouis.* Aufrer. *in decis. Capell. Tholos. 273.*

DEFINITIO XX.

Clausula de non tollendo iure alteri quæsito.

VVlgaris clausula quæ in Bullis apostolicis inseri solet *dummodo tempore datæ præsentium non sit alteri ius quæsitum* conseruat quidem ius quod in re ipsa & beneficio quæsitum iam sit, sed non ius ad rem: quia hoc infirmius, illud potentius est. 1 Ergo non nocebit impetranti, quòd aduersarium habeat qui iam tum electus erat si nondum secura esset confirmatio. Nam electio etiam quæ in præsentis & acceptantis fauorem facta est nullum in beneficio ius tribuit, sed ad beneficium duntaxat ante securam confirmationem. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ioan. Andr. & DD. *in cap. causam quæ. de rescript.* Calder. *cons 8. ad fin. tit. De rescript.* & Roman. *cons. 256.* Stafil. *in tract. de liter. gratios. tit. de form. mandat. de prouid. num. 4.*

2. Rebuff. *in form nouæ prouis. in verb.* dummodo tempore datæ præsentium. Vide cap. auaritiæ *de elect. in 6.*

DEFINITIO XXI.

De beneficij reseruati collatione per ordinarium.

SI beneficium summo Pontifici reseruatum conferatur per ordinarium aliúmve quemlibet inferiorem, ipso iure nullius momenti est collatio, tanquam facta per non habentem potestatem, quia ordinarij manus ligatæ intelliguntur: 1 Decretúmque vocant irritans quod in omnibus reseruationum regulis ap-

poni solet, ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, sed quod ad nullitatem actus contra decretum facti, 2 adeò vt non modò titulum inficiat, sed etiam possessionem, 3 præsertim si ea reseruatio proponatur, quæ in corpore iuris clausa sit. Idem est si Papa prior de beneficio prouiderit cuius collatio ad ordinarium poterat pertinere. Nam cùm sit ordinarius ordinariorum, concurrit cum quolibet ordinario totiúsque orbis beneficia cõferre potest, 4 Vnde fit vt non possit non inutilis esse collatio per ordinarium facta beneficij quod à summo Pontifice iam sit collatum. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap. si soli cum glos. in verb. contra ipsam. de concess. prab.*
2. Glos. *in cap. 1. eod. tit.* Stasil. *in tract. de liter. gratios.* in octaua forma mandati de prouidendo. & latiùs Iacob. Put. *decis. 8. num. 3 lib. 2. dec. s. 281. num 4 lib. 1 decis. 50. nu. 6. eod. libr.*
3. Idem Put. *decis. 180. lib. 3. Not. in clement. de immun. eccles.* Excipe casum *cap statutum de rescript. in 6.*
4. *Can. cuncta per mundũ 9. quæst. 3. cap 2. de prab. in 6. Clem. 1. in fin. vt lit. pend.* Panormit. *in cap. quia diuersitatem de concess. prab.* Glos. pragm. sanct. *tit. de collat. §. item circa in verb. suadet.* Ioan. Monach. *in cap. si eo tempore. de elect. in 6.* Bald. *in cap. 1. qui feud. dar poss. & in cap. 1. §. si facta, si de feud. fuer. controuers. int. dom. & agnat.*
5. Quia beneficium illud non vacat; nec proinde conferri potest *cap. 1. & 2. de concess prab.*

DEFINITIO XXII.

De clausula motu proprio.

CLausula Motu proprio in bullis apostolicis licèt maximæ & præcipuæ sit potestatis in eo præsertim q tollit vicium omne obreptionis & subreptionis, 1 ius tamen alteri quæsitum non tollit, 2 quoniam ita sunt interpretanda beneficia Principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap. si motu proprio. de prab. in 6.* Stasil. *in tract. de liter. grat. in rubric. subreptio.* Rebuff. *in prax. benef. in form. prouis.* Simpl. *in 3. part. num. 17. & in form. mand. de prouid. in verb. motu proprio & in verb. pra expressus.*
2. *d. cap. si motu.* Bald. *in cap. ad audientiam de rescript.* Not. *in cap. ab eo de elect. in 6.* Idem Bald. *in l. 1. de const. Princip. & in cap. super eo de offic. deleg.* Dec. *cons. 202.*

DEFINITIO XXIII.

De beneficij possessore vincente per non ius actoris.

SI de non iure actoris constet & agatur interdicto retinendæ possessionis, absolui reus debet, etiam si de iure suo non doceat, 1 Non quòd in rebus ecclesiasticis sicut in prophanis 2 vitiosa possessio quicquam prodesse debeat, sed quia non sit quærendum de iure detentoris quandiu non constat de iure petitoris, 3 licèt dici soleat in interdicto Vti possidetis, vtrumque ex litigatoribus & actoris & rei partes sustinere. 4 Titulum tamen aliquem & quidem coloratum subesse necesse est: 5 alioqui nullus vnquam sequestrationi beneficij locus esset, cui tamẽ plerumque locus est. 6 Neque verò in beneficialibus possessio vlla intelligi potest si nullus omnino titulus præcedat 7 quinimò & qui beneficium sine institutione saltem colorata possidet, mortaliter peccat. *Ita Senatus* 17. Cal. Decẽb. 1590.

1. *Rot. decis. 2. de except. in antiq. & 6. decis. 1. & 2. de re iudic.*
2. *l. vlt. D. de acquir. poss. l. vlt. C. de rei vendic. l. 2. D. vti possid.*
3. *l. qui accusare 4. C. de ed end.* 2. Paulus 12. §. 2. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
4. *l. 3 §. 1. D. vti possid.*
5. Ne scilicet vitiosus detur ingressus, vt iscripsi *Defin. 13. supr.*
6. Scilicet cùm de neutrius litigatorum iure constat.
7. *Cap. 1.* vbi Dyn. *de reg. iur. in 6. cap. in literis.* vbi Pan. *Extr. de rest. spoliat. & in prag. sanct. tit. de pacif. poss. §. ordinarij.*
8. *Cap. dudũ 2. de elect. in 6. can. neme & can. nullus 2. q. 3.*

DEFINITIO XXIV.

De decimis & earum quota.

ETsi nomen ipsum *decime* præscfert satis quanta esse debeat eà fructuum portio quæ Deo Opt. Max. in signum & recognitionem vniuersalis dominij debetur, Si tamen non tam de iure decimæ, quàm de quota ipsa dubitetur, cùm facti non iuris quæstio sit, pendente lite quartam duntaxat decimæ, id est quadragesimam fructuum portionem præstari oportebit, Eóq; iure vtimur. Idcò fortasse quòd generali ferè vbique gentium consuetudine quæ hac parte seruanda est & ius facit, 2 derogatum sit iuri communi quo decima debetur. Nam vt plurimum inualuit vt minor portio soluatur, ac plerũque vicesima. Itaque si decima in fiduciæ speciem, & vt loquuntur, prouisionaliter solueretur, eueniret plerumque vt plenior esset prouisionalis, quàm diffinitiua condemnatio: 3 Si tamen aliquatenus constet quanta portio solui solita sit, eam iudex sequetur, 4 nec tantùm quod ad eos fructus attinet in quibus obtinuit, sed etiam in cæteris si aliud nihil obstet. 5 Præterquam si de ea quota non aliter quàm per aduersarij confessionem appareat. Qui enim fatetur se pro decima vicesimam debere quorundã fructuum, trigesimam verò aliorum non magis condemnari potest vt lite pendente omnium vicesimã præstet 6 quam illud admitti vt confessio scindatur, quod in ciuilibus causis nunquam admittitur. 7 *Ita Senatus* pro Decano de Villeneuersure contra Vniuersitatem illam 16. Cal. Mart. 1590.

1. Sic à Senatu Parisiensi iudicatum fuisse refert Rebuff. *in præfat. tract. De sentent. prouis. num* 30.
2. *Vulg. l. de quibus* 32. *& pass. D. de legib.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit *l. imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*
3. Quod absurdum foret quia vix est vt vllo terrarum loco decima portio soluatur.
4. Siue prouisionalem siue diffinitiuam ferat sententiam. Hoc enim est quod aiunt Canonistæ quotam decimæ posse præscribi, non ipsam decimam.
5. *Arg. l. non possunt* 12. *& seq. d. l. de quibus* 32. *in princip. de legib.*
6. Cùm limitata confessio, non nisi limitatum possit effectum producere. *vulg. l. in agris* 16. *De acquir. rer. dom.*
7. *Arg. l. cùm quæritur* 16. *D. de admin. tutor. l. nam absurdum 7. de bon. libert. l. si ita* 39. §. 1. *de oper. libert.* Aliud tamen est in criminalibus vt alibi scripsimus ex Bart. *in l. Aurelius §. idé quæsit de liber. legat.* Ferrar. *in form. pet. cop. instr. vers. cùm anno num. 6.* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 55. num. 25.*

DEFINITIO XXV.

De pecunia data pro ingressu monasterij.

QVod moribus receptũ est vt pro ingressu monasterij certa pecuniæ quantitas detur, licèt Simoniæ speciem habere plerisque visum sit, 1 reuera tamen simonia non est, 2 cùm & publicè 3 & pro monasterij commodis augendis & ex inueterata consuetudine 4 dari soleat. *Idque Senatus* noster censuit in causa Franciscanorum Camberiensium & N. Quimier 7. Id. Iulij 1591.

1. Guid. Pap. *quæst. 80.*
2. Idem Guid. Pap. *ibid. cum addit.* quam vide. Et tamen vide cap. *Iacobus & cap. veniens Extr. de simon.*
3. Quod enim palam fit caret suspicione doli & criminis *l. vlt. de ritu nupt.*
4. Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit *l. imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*

DEFINITIO XXVI.

De collatione regularium beneficiorum & officiorum.

BEneficia secularia cùm in plerisque differunt à regularibus, tum in hoc maximè, quòd secularia sui natura sunt perpetua, Regularia verò manualia omnia, & consequenter ad nutum vt loquũtur amouibilia. nisi quæ sunt aut curata aut electiua. 1 Item secularia pertinent ad collationem Episcopi, Regularia autẽ ad collationẽ superioris ordinis sub cuius regula est beneficiũ: 2 Adeò vt nec ipse summus Põtifex eiusmodi officia, dignitates & administrationes claustrales religiosorũ & regularium sic conferre aut confirmare possit, vti ne ad libitum

libitũ prælati ecclesiæ mutari possint,& reuocari. Obseruandum tamẽ est appellatione beneficij propriè nõ venire officia claustralia dignitate carentia,ob eam quæ causam non coprehendi in bulla De reseruatione mensium, tametsi loquatur illa generaliter de beneficiis omnibus etiam regularibus: Præsertim quod ea regula restringenda sit tanquam odiosa cùm deroget potestati ordinariorum collatorum qui iure communi nituntur. Itaque cùm quidam Sacristiam monasterij impetraturus, ostium eam non beneficium appellasset, Placuit vinci eius pro aduersario dici,quasi ex impetratis confessione locus regulæ nullus esset, Qua cessante non dubitabatur,quin ordinarij collatio esse debuisset. *Ita Senatus* pro Nicolao Gros contra Franciscum de Chauanes 16. Cal. Decembr. 1590.

1. Cassad. *decis.* 12. *num.* 9 post Ægid. *decis.* 203.
2. *Cap. fin. Extr. de instit. Clem.* 1 *de supplend. neglig. prælat.*
3. Vide *cap ad nostram & cap. porrecta de confirm. vtil. vel inut.* Glos. *sing. in dict. Clem.* 1. *de supplend. neglig prælat. cap. cùm ad monasterium* 9. *tales & gloss. in cap.* 2. *§. priores in verb. non mutentur de stat. monachor.*
4. Sic neque ad beneficia electiua huiusmodi reseruationes pertinere tractat Boer. *quæst.* 2. *num.* 3.
5. Vide *glos. in pragm. sanct. tit. de elect. cap. in verb. impetrari col.* 2. *circ fin & tit. de collat. §. non tamen in verb. beneficiorũ Glos. in cap fin. versic. similibus de verb signific. in* 6. Innoc. *in cap cùm dilecti extr. de donat.*
6. Habet enim ordinarius intentionem fundatam pro omnibus beneficiis quæ sunt in eius diœcesi si neque reseruatio, neque aliud quicquam obstet. *can. omnes basilicæ* 16. *quæst.* 7.

DEFINITIO XXVII.

De præbenda ratione beneficij aut officij debita.

DE officio claustrali quod præbendam adnexam habet dubitatio maior est an beneficiũ dici possit. Nam & præbenda quoque beneficij appellatione solet comprehendi.1 Sed verius est præbendam quę debetur ratione officij, quod beneficij nomen non mereatur,2 multò minùs beneficium dici posse,3 cùm detur potiùs in remunerationem mercedémque oneris officio iniuncti.3 Nam & plerumq; videas huiusmodi præbendas etiam laicis dari,qui tamen beneficiorũ omniũ sunt incapaces,4 Diuersum erit si capellaniam adnexã habeat; quam vtique beneficium esse nemo dubitat. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Tot. tit de prabend & de conces. prab.*
2. Ne accessorium dignius sit & potentius suo principali *l. in rem* 23. *§ si quis & seqq. D. de rei vindicat.*
3. Vt qui sentit onus sentiat etiam commodum *vulgat. l. secundum naturam.* 10. *de reg. iur.*
4. Differunt enim toto genere laici à clericis. *cap. at si clerici & cap. si diligenter de for. compet. cap. nouit. extr. de iudic.*
5. Nam & simplex Capellania & altare dicitur beneficium si soleat conferri in titulum aut resignari Glos. 1. *circ. fin. in clem.* 2. *de dec.* Dominic. *in cap.* 1. *col. fin. de consuetud. lib.* 6. Gomez. *in regul. de infirm. resign. quæst.* 23.

DEFINITIO XXVIII.

De eo qui aduersarij possessionem tacuit quam ignorauit.

QVod suprà diximus1 non valere impetrationem beneficij propter vicium obreptionis,si detentionis alienæ licet non coloratæ mentio nulla facta sit,2 non est perpetuum Quid enim si is qui à summo Pontifice impetrauit non potuerit veri similiter quantumuis diligenti præhabita inuestigatione scire alienam illam possessionem? Finge agi de beneficio claustrali de quo prælatus ipse in claustro prima prouiderit? Quid si missio in possessionem fuerit clandestina? 3 Vtique nemo dixerit imputandum quicquam ei esse qui statim ac beneficium vacare intellexit summum Pontificem adiit tacito aduersario quem tam citò suspicari & scire non potuit. 4 Itaque si aliud nihil obstet valebit impetratio. 5 *Ita Senatus* in eadem causa: & rursus in alia 17. Cal. Iun. 1591.

1. *Defin.* 2. *huc tit.*
2. *Ex cap. cùm nostris de conces. prabend.* Ioann. Andr. & Butrig. *in cap penult. per ill. text. de prab.* Felin *cap. in nostra de rescript.* Iap. *alleg.* 10.
3. Id est si nulla denunciatio sit facta ei à quo controuersiam timere potuit & debuit is qui missus est in possessionem *l.* 3. *D. quod vi aut clam.*
4. Est enim probabilis ignorantia facti alieni *l. vlt. D pro suo*, præsertim si factum illud sit occultum *l.* 3. *nec supina* 6. *D. de iur. fact. & ignor.*
5. Sufficit enim nihil dolo malo esse factum ab impetrante *cap. super literis. de rescript.*

DEFINITIO XXIX.

De eo qui priorem suam impetrationem validam tacuit.

NOn modò autem si alienam impetrationem quis tacuerit aut propriam vicio aliquo affectam, vitiatur posterior impetratio, sed si prior ab eodem impetrata eiusmodi fuerit, vt teneret,1 Cuius proinde expressis nocere non potuisset.2 Fieri namque non potest vt vnius beneficij plures collationes valeant cùm posterioris tempore necesse sit beneficium aut vacare, aut non vacare.3 Idque adeò verum est vt si huiusmodi vitium ab aduersario per aduocati imperitiam obiectum non sit,ea obiectio per iudicẽ suppleri & possit & debeat.4 *Ita tractatum* est in eadem causa: & rursus in alia causa de qua infr. Defin. 35.

1. Iacob. Menoch. *de arbitr. Iud. tit.* 2. *centur.* 3. *cas.* 202. *num.* 62. *& seqq. ex cap. caterum, vbi* Felin. *extr. de rescript.*
2. *Cap. dudum de elect. cap. ad audientiam de rescript.* Rot. *dec.* 32. *eod. in nouis & decis.* 25. *num.* 2.
3. Porrò beneficij non vacantis impetratio semper nulla est *cap* 1 *& 2. de conces. prab.*
4. Nempe quoniam hæc obiectio est iuris ideóque suppleri potest per iudicem, *tot. tit. Vt qua def. aduoc. part. inf. suppl.* Rebuff. *in praxi benefic.* plerisque locis.

DEFINITIO XXX.

Ex resignatione non immutari statum & qualitatem beneficij.

EX præcedentibus prouisionibus quotquot factæ sunt per resignationem siue in manibus summi Pontificis siue coram ordinario, constat non immutari statum & qualitatem beneficij, sed præcedentes aliàs ex alio vacationis modo factas inspiciendas esse, vt ex iis præsumatur titulus naturáque beneficij probetur:1 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vide *cap.* 1. *de præscr. in* 6. *& cap. suscepeum cum ibi not. de rescript. eod. lib.* 6.

DEFINITIO XXXI.

De pacifico possessore.

IN beneficiis incompatibilibus cessat incompatibilitas quandiu alterutrum non possidetur pacificè & absque controuersia,1 Ne cogatur vtriusque fructu carere qui vtrumque possidere dicitur. Controuersiam verò eá intelligere debemus quæ facti sit magis quàm iuris,id est quæ faciat ne possessor dici possit in pacifica naturaliter beneficij possessione.2 Itaque quamuis mota super solo possessorio cõtrouersia non faciat beneficium litigiosum,3 quia quæstio possessionis in beneficialibus causis sicut & in profanis nihil commune habet cum quæstione proprietatis.4 Tamen quod ad hãc rem attinet,pacificus possessor dici nequit qui possessionis controuersiam patitur. *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1. *Cap. commissa cum gloss. in verb. pacifice de elect. lib.* 6. *& cap. licet episcopus, in illis verbis* possessionem pacificam *de prabend. in* 6.
2. Nam & possessio ipsa magis est facti quàm iuris *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l.* 1. *§. si vir vxori, D. de acquir. possess. l.* 1. *§. Scaeuola D. si is qui testam. lib. esse iuss.*
3. Vt nec in rebus profanis *Auth. litigiosa. C. de litigios.*

4. *I.naturaliter* 12.§.*nihil commune D de acquir.poss.*

5. Quia nec possideri videtur,quod sine controuersia possideri non potest.*l.quamuis* 13.*D.de reb.auctor.iudic.possid.*

DEFINITIO XXXII.

De beneficij reseruati collatione per ordinarium facta post mensem à die vacationis numerandum.

EST notissima & æquissima iuris Pontificij constitutio qua inductum fuit,vt de iis beneficiis quorũ collatio sacrosanctæ Sedi Apostolicæ excepta est, debeat summus Pontifex infra mensem à die vacationis prouidere : cæterùm post id tempus elapsum valeant collationes ab ordinariis factæ potestate ordinaria acsi nulla iis vnquam reseruatio obstitisset.[1] Ne alioquin euenire necesse sit vt & diutiùs beneficia iaceant, & ordinariorum fauorabilis autoritas conculcetur.[2] Ergo currit mensis ille summo Pontifici etiam ignoranti.[3] Quis enim etiam post semestre impetraturo beneficium ab ordinario renunciare poterit an vacationem summus Pontifex adhuc sciuerit,necne? Aut cur tandiu in suspenso & incerto omnia relinquerentur?[4] Denique dicitis reseripti verbis constitutum est vt incipiat mensis currere a die vacationis,non scientiæ.[5] hoque iure vtimur. *Ita Senatus* in eadem causa.Iunge Def.35.& 36. infr.

1. *Cap.statutum de prab.in 6.*

2. Quod vtrumque contrarium est publicæ vtilitati *tot.tit. de concess.prab.*[1] *1.De successi edicti.*

3. *Gl.in d.cap statutum in verb numerandum. Adde Defin.35.num.4 infr.*

4. *Arg.l.1. C.de vsucap.*

5. Necesse enim est vt vacet antequàm sciatur vacare : & ideò vix fieri potest vt idem vnquam sit dies vacationis & scientiæ.

DEFINITIO XXXIII.

De impetrante qui tacuit aliud iam à se obtentum beneficium.

VICIVM obreptionis quod ex eo induci solet si impetrans tacuerit aliud iam à se obtentum beneficium quantulumcunque & qualecunque illud sit, id est licèt nec pacificum nec incõpatibile,[1] ad Pontificias duntaxat literas pertinet,non etiam ad eas quæ ab ordinariis conceduntur:[2] Non quòd facilior esse debeat ordinarius quàm summus Pontifex ad beneficium ei concedẽdum qui iam aliud habeat,[3] Sed quia nõ possit ordinarius conqueri obreptum sibi fuisse ab impetrãte cuius condicionem sicut & beneficiorum in sua diœcesi constitutorum, & à quibus & quo iure possideantur,scire ex officio debuit,[4] quod in summo Pontifice non similiter tractari potest.[5] *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1. *Cap.si motu proprio de prab in 6.*

2. *Clem.2.de offic.ordin.* contra opinionem Decij, existimantis *dict.cap.si motu* non minus habere locum in prouisione obtenta ab ordinaria quàm in ea quæ à summo Pontifice impetrata est.

3. Eadem enim ratio in vtroque impedit concessionem pluralitatis beneficiorum.

4. Cùm ob eã causam debeat ordinarius beneficia omnia in sua diœcesi constituta vnoquoque triennio visitare.

5. Itaque vbi maius periculum subreptionis vel obreptionis erat,ibi maior cautio adhibenda fuit.

DEFINITIO XXXIV.

De nouissimo beneficij statu attendendo.

VERVM est quod vulgo iactatur, In quæstionibus omnibus De beneficiis nouissimum statum attẽdi debere.[1] Nouissimum verò videri eum qui ex vnico etiam actu dummodò vltimo probetur.[2] Eóque passim iure vtimur. *Ita Senatus* noster 17. Cal. Decemb. 1590.

1. *Cap. consultationibus Extr. de iur. patron. cum similib.*

2. *Notat.in d.cap.consultationibus.*

DEFINITIO XXXV.

De beneficijs ex quacunque causa reseruatis post mensem ab ordinario conferendis.

QVAMVIS beneficia in mensibus summo Pontifici reseruatis vacantia vbicunque gentium,perinde habeantur acsi in curia & quod idem est apud sedẽ vacarent,vt nõ alius quàm summus Pontifex ea cõferre possit,[1] Si tamen is intra mensem non contulerit,Est in potestate & arbitrio ordinarij vt ea conferat,[2] Et quidem non deuoluto iure sed proprio & ordinario,quoniam ad eum spectat collatio beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum quandocunque & quomodocunque vacantium,[3] nisi quatenus apostolicis reseruationibus prohibetur. Vnde fit vt currat & cedat mensis ille summo Pontifici etiam ignoranti & à die vacationis non scientiæ,[4] quod secus est cùm in pœnã negligentiæ inferioris collatoris ius conferendi ad superiorem deuoluitur.[5] Etsi autem ius hoc in iis primùm beneficiis inductum est quæ in curia[6] & apud sedem[7] vacant,idem tamen ad ea quoque postea tractum est quæ extra curiam,exceptis tamen & reseruatis mensibus[8] vacauerunt. Eadem nimirum, quinimò maiore vrgente in his æquitatis ratione.[9] Nam quæ vacant apud sedem ea summo Pontifici reseruata intelliguntur ex generali consuetudine quæ iuris communis instar obtinet.[10] Quæ verò ex constitutione apostolica De reseruatione mensium ex priuilegio,& contra ius cõmune Vt proinde eorum reseruatio non absque magis odiosa videri debeat,[11] ideóque quantùm fieri potest restringenda.[12] Vnusquisque enim rei facilis est & fauorabilis reditus ad pristinam suam naturam.[13] Ergo si cui summus Pontifex beneficium contulerit post mensem & eo tempore quo iam alij ordinarius contulerat,potior erit iure qui prior tempore ab ordinario beneficium impetrauit,[14] Sicut ex cõtrario potior esset iure communi qui à summo Pontifice tanquam ordinariorum ordinario prior impetrasset.[15] *Ita Senatus* pro Ioanne de Seruete contra Ludouicum de la Pallud 17. Cal. Iunij 1591.

1. *Cap.licet ecclesiarum* quod est *cap.3.de prab.in 6.*

2. *Cap.statutum de prabend.in 6.*

3. *Can.omnes basilicæ 16.quæst.7.*

4. Vt dixi *Defin.32.supr.ex gloss.in d.cap.statutum in verbo numerandum.* Rebuff.*in prax.benefic.tit.De deuolut.num.15.*

5. Nullam enim pœnam meretur is qui ignorat. *l. qui in alterius 42.de regul.iur.l.cùm sex.11.De ædilit.edict.*

6. De his enim loquitur textus *in d.cap.statutum.*

7. Siquidem sunt ista synonyma secundum *gloss. in d.cap. statutum.*

8. Quoniam alioqui vacarent apud ordinarium.

9. Vbi enim ratio eadẽ iuris & æquitatis locum obtinet, ibi & idem ius statuendum est vulg.*l.illud 32. ad leg.Aquil.l.3. §.vnde etiam.de iniust.rupt.*

10. *d.Cap.licèt Ecclesiarum.*

11. Vt sunt omnia quæ abhorrent à iure communi Not. *in cap.1.de verb.signific.in 6.*

12. Quomodo cætera omnia quæ sunt odiosa *l.cùm quidã 19. De liber. & post.* sicut è contrario quæ sunt fauorabilia sunt amplianda *l.hoc modo 64.in fin.de condic.& demonstr.*

13. *l.Si vnus 27.§.pactus ne peteret.de pact.*

14. Quia nec Papa prouidere potest de beneficio amplius non vacante.

15. *Can.cuncta per mundum 9.quæst.3.*

DEFINITIO XXXVI.

De collatione beneficij reseruati facta per ordinarium intra mensem.

QVID verò si ante mensem elapsum ordinarius beneficium contulerit, ex postfacto autem appareat non prouidisse summum Pontificem intra mensem? Nulla prorsus & irrita erit ordinarii collatio. Nam quod dici solet actũ qui nullus est defectu potestatis cõfirmari superueniẽte quãdocũq; potestate,ad hũc casũ

non pertinet in quo per apostolicam reuocationem ordinarius ligatas, vt aiunt, manus habet, sat poterit ligatas vt irritet ius decreti potestate impediatur omnino collatio ne aut tu valere possit, aut ex post facto conualescere. De illo certe quidam fine causa dubitant, An ordinarius post mensem conferens eam collationis suę causam exprimere debeat, quòd summus Pontifex intrà mensem non contulerit. Sufficit enim vt elapso mense liberam nactus sit conferendi pro suo iure beneficij potestatem. 4 Quare nec expectare cogendus est vt sciat an summus Pontifex intra mensem contulerit necne, Cùm non eò magis collationis vices sint in pendenti. 5 Quid enim iuris qui intra mensem beneficium impetrauit a summo Pontifice, malè fortassis impetrauerit ex qua alia causa? 6 Planè cæteris paribus vincet is cui Pontifex intra mensem contulisse quandocunque probabitur. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Glos. in *cap. non firmatur de regul. iur. in 6.*
2. *Cap. licèt ecclesiarum. de prabend in 6.*
3. *Arg. l. quod initio 29. vbi not. de regul. iur. cap. quod ab initio eod tit. in 6.*
4. Cum mensis ille omnimodo currat summo Pontifici etiam ignoranti, vt diximus *Defin praced. num. 4.*
5. *Arg l si qua sterilis. D. de hared. instit.*
6. Qui enim male impetrauit pro eo habendus est ac si nõ impetrasset. *arg. l. quoties 6. D. qui satisd. cogant. l. 2. D. de autor. tutor.*
7. Quia per totum illum mensem ordinarius habet ligatas manus.

DEFIN. XXXVII.

De priuilegi pie cause post creditores.

INTER cætera penè innumera piæ causæ priuilegia 1 hoc vnum est quod legatum ad pias causas æris alieni loco esse intelligitur, 2 hactenus nimirum vt cæteris legatariis pia causa præferatur, 3 exemplo libertatum quæ nec aliam ob causam adeò fauorabiles sunt quàm quòd adnexam habeant causam pietatis: 4 Creditoribus tamen hæreditariis licet non nisi chirographariis pia causa postponetur, quia creditorum de damno vitando certantium potior semper ratio est quàm eorum qui lucrum captant. 5 Igitur si hæreditariæ facultates exsoluendo ære alieno non sufficiant, legata ad pias causas relicta diminui oportebit, non quidem per legem falcidiã quæ in iis locum non habet, sed quia non potest videri plus legatum quàm fuerit in legantis patrimonio. 6 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomei Fosse & fratrum Franciscanorum Cambericasium 6. Cal. Iulij 1591.

1. De quibus vide amplissimum tractatum Andreæ Tiraq. quem inscripsit *De priuileg. pia causa.*
2. *Ex l. sed si non seruus 36. l. aris alieni 39. D. ad leg. falcid.*
3. Nec enim legatorum ratio vnquã ponitur, nisi de iucto priùs ære alieno. *l. in quantitate 73. §. vlt. l. in lege 8. eod. tit.*
4. Vnde est quod passim nostri comparant piam causam libertati ex *cap. vltim. de ver iudic. leg. libertas. de reg. iur.* Bart. *in l. proxime de his quæ in testam. delent.* Bald. *in l. vnic. circ. fin. per ill. text. vers. ad hanc pietatis rationem De commun. seru. manum.* Socin. sen. *ad l. 1. num. 5. D. solut. matr.* Roman. *cons. 428. num. 2.*
5. *l. Quod autem 6. § simili modo dicimus & l. vlt. § 1. D. quæ in fraud. credit. l. non debet 41. § 1. de regul. iur. l. vlt. C. de iur. delib.*
6. Bart. ad Auth. *Similiter. C. ad leg. falcid.* Tiraq. *De priuileg. pia caus. priuil. 72.* Oldrad. *consil. 111. ex l. 1. § si is qui quadringenta. l. si post missionem 17. vbi est text. elegans d. l. in quantitate 73. ad leg. falcid.*

DEFINITIO XXXVIII.

De priuilegio legati confessario relicti.

QVOD à testante legatum est confessario, in piam causam legatum esse negari non potest. 1 De illo sanè quidam dubitarunt, An in concursu creditorum præferendus sit pro legato confessarius: Quasi non minùs fauorabile sit huiusmodi legatum, quàm debitum pecuniæ in funus impensæ: 2 Quinimò tanto fauorabilius, quanto anima corpore pretiosior est. Sed contrà pronunciatum est, ratione illa quòd licèt summæ pietatis sit, tamen libertatis est magis quàm necessitatis vt ei cui peccata confessus sis, legeris. Itaque non debet eatenus deteriorem facere conditionem creditorum, quibus alioquin eo prætextu facilè fraus fieret. Nec debito ob sumptum funeris contracto rectè legatum hoc comparabitur. Funus enim non nisi post debitoris mortem curatur, & vel humandi corporis gratia, vel saltem vt mortui corporis gratia quid fiat, puta vt perferatur: 6 Quam in rem ipsos quoque creditores contribuere æquum est si aliunde facultates non suppetant, ne alioqui nimis inhumanè agere & humanæ conditionis immemores esse videantur: 7 At quod in confessarij remunerationem præstatur, vitæ tribui debet non morti, licèt post mortem ac legati iure præstetur. Debiti nãque causa inspicienda est non tempus solutionis. 8 Sanè inter eos omnes quibus ad pias causas legatum fuerit, æquum est præferri eum qui ob id legatũ meruit, quòd animæ periclitanti opem tulit; 9 cùm inter legatarios vt & inter chirographarios creditores, priuilegia non ex tempore æstimanda sint; sed ex causa. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm sit legatum in honorem Dei & satisfactionem aliquam pro peccatis.
2. Cuius causa potior esse solet, non tantùm in prejudiciã legitimæ, sed etiam creditorum *l. Papinianus 8. §. quarta autem. vbi not. D. de inoff testam. l. quæsitum 17. in princ. de reb. autor. iudic. possid. alias l. 2. de priui. leg. credit.*
3. Nam funeris impensa ad corpus pertinet, hoc verò legatum ad animam.
4. Similis ratio est in *l. cùm plures 12. § penult. in fin. D. de administr. & peric. tutor.*
5. Species enim non modò lucri, sed etiam furti est ex alieno largiri, & sibi acquirere beneficij debitorem. *l. si pignore § 4. § 1. D. de fur.*
6. *l. Etsi quis 14. § impensa 4. & pass. D. de relig. & sumptib. funer.*
7. *d. l. Quæsitum 17. de reb. autor. iudic. possid.* iunct. *l. quidam 27. D. de condic. inst.*
8. *l. Si procuratorem 8. D. mandat. l. si tantùm 12. D. de SC. Macedon. l. 1. D. qui potior. in pign. habeant.*
9. Quod contemplatione salutis certo pecuniæ modo æstimari nullo modo potest *l. penult. in fin.* iunct. *l. Aquilius D. de donat.*
10. *l. Priuilegia 32. D. de reb. autor. iudic. possid.*

DEFINITIO XXXIX.

De legatis pijs relictis in testamento posteà reuocato.

PIÆ causæ priuilegiũ quoque illud est vt si quid relictum sit in vltima voluntate solenni quæ reuocata sit per subsequens testamentum non solenne in quo scripti sint agnati proximiores ab intestato successuri, 1 non tamen reuocatum censeatur, quod piæ causæ legatum fuerat. 2 Sed si posterius testamentum solenne sit, non idem obseruabitur. Reuocantur enim illo casu omnia quæcũque priore testamento relicta sunt, licèt ad pias causas. 3 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomei Fosse 6. Cal. Iulij 1591.

1. Quo tamen casu prius testamentum per posterius reuocatum intelligitur. *l. 2. D. de iniust. rupt. & irrit. fact. testam. l. hac consultissima. § vlt. C. de testam.*
2. Andr. Tiraq. *De priuileg. pia caus. priuileg. 12.*
3. Nempe quia eo casu prius testamentum rumpitur per posteriùs ipso iure non ex priuilegio. *§ posteriore Instit. quib. mod. testam. infirm. l. si quis priore 29. D. ad S C. Trebell.* Sunt tamen qui excipiant legata relicta pro restitutione malè ablatorum si modò relicta sint certis nominatim personis, non si in genere, Iuxta distinctionem Guillelmi Bened. *in repet. cap. Raynutius in verb. testamentum. 2. num.*

DEFINITIO XL.

De filiofamilias testante in fauorem piæ causæ.

QVidam tractabant in eo etiam priuilegium elucere piæ causæ, quòd si filiusfamilias patre consentiente & autoritatem præstante testatus, aliquid legauerit in piam causam, legatum debetur, non legati

iaret sed donationis causa mortis, = licet nihil valeat ex cæteris quæ testamento continentur. 3 Planè si filiusfamilias inre cõsensu patris testatus sit, ne illa quidem vllo iure valebunt quæ in piam causam relicta fuerunt. 4 Sic in eadem causa.

1. Nec enim potest filiusfamilias quicquam legare etiam patre consentiente cùm ij demum legare possint qui & testari possunt.

2. Quia potest filiusfamilias mortis causa donare si pater consentiat. *l tam ex 25. §. filiusfamilias. D. de mort. caus. donat.* Et in relictis ad pias causas semper subintelligitur clausula *omni meliori modo* arg. *l in testamento 33. D. de fideic. libert.*

3. *l. Qui in potestate 6. D. qui testam. facer. poss.* iunct. *l. si neme 9. D. de testam. tutel.*

4. Nempe quia ne quidem iure donationis causa mortis defendi hoc casu possunt.

DEFINITIO XLI.

De Ecclesia restituenda aduersus aditionem hereditatis damnosæ.

SI rector Hospitalis heredis instituti damnosam hereditatem adierit, ad eam omittẽdam in integrum restitui potest probata læsione. Nam exemplo minoris 1 facilè ea restitutio datur ecclesiæ, cuius pars quædam Hospitale est. 2 *Ita Tractatum* est in ea causa de qua Defin 1. j. de his quæ sub modo.

1. De quo in *tit C. si tut. vel curat. minor. se ab hered. abstin.*

2. Roman. *cons. 407. num. 2.* post Ioan. Andr. *in cap. 2. Extr. de restit. in integr. in 6. Alex. cons. 9 lib. 2. in princip.*

DEFINITIO XLII.

De eo cui sub conditione liberorum legatum relictum aut fideicommissum immediate, monasterium ingresso.

VVlgo iactatur monasterium esse loco filij, 1 Indeq; fieri vt si monachus factus sit is, cui aliquid relictum fuerat sub ea condicione si liberos susciperet, non eo minùs relictum consequatur quod liberos exinde suscipere nunquam possit. 2 Item vt si fideicommissum ab aliquo relictum sit sub ea condicione si liberos nullos susceperit, perinde excludatur fideicommissarius grauato monasterium ingresso atque si is liberos suscepisset. 3 Mihi verò ea sententia semper absurda visa est, & iis ipsis Iustiniani constitutionibus 4 contraria quibus nostri mouentur. Nam priore casu quem retulimus non habetur condicio pro impleta, sicut nec posteriore pro defecta, sed vtroque pro irrita & non scripta: quod à Iustiniano constitui nil fuerat necesse si vel fictione ipsa iuris fieri posset vt monasterium filij loco haberetur. 5 Quam ob causam nec aliud iuris Iustinianus induxit si is qui sub condicione liberorum vocatus aut oneratus est, non monachus effectus sit, sed sacerdos tantum: quo tamen casu nihil est quod possis dicere loco filij esse, præterquam ipsum fortasse sacerdotium. 6 Nimirum vtroque casu spes liberorum æquè amittitur, sed idem fauor religionis efficit vt ciusmodi condicio pro irrita aut non scripta habenda sit, 7 Non vt testatoris voluntas euertatur cuius causam semper saluã & præcipuã esse oportet, 8 sed quia de pietate testatoris piè suspicandũ sit, credẽdúmque non fuisse illũ eam condicionem adscripturũ si de eo casu cogitasset quo vel honoratus vel oneratus sacerdotalis aut monasticæ vitæ dignitatẽ elegisset. Indéque est quod nostri fatentur, Quoties testator cogitauit de monasterio excludendo non esse permittendũ vt contrà ipsius mentẽ, monasteriũ bona vlla vel acquirat vel retineat. 10 Idque vnũ sanè mihi in omnibus huiusmodi quæstionibus inspiciendũ videbatur, non illud etiã de quo nostri interpretes tam anxiè laborant, Vtrum testator vsus sit verbis naturalitatem, vtvocant, exprimentibus, & quæ omnem fictionem & interpretationem iuris respuant, an ijs ad quæ iuris interpretatio accommodari possit. 11 Quasi verò Iustiniani constitutiones interpretationem iuris inducant, ac non potius piam verisimilitudinem voluntatis, quæ nunquam cessat quibuscunque tandem verbis testator vsus sit nisi cùm de monasterio eóque excludendo cogitauit. 13 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 25. & 26. De fideic.

1. Sic enim nostri *ad Auth. nisi rogati per ill. text. C. ad SC. Trebell.*

2. *l. Sancimus 53. §. item illud statuimus C. de episc. & cleric.*

3. *Nouell. 123. de sanctiss. episc. cap. 37. incip. si quis sub conditione alias. §. sed & hoc præsenti* vnde sumpta est *dict. Auth. nisi rogati* vbi DD. præsertim Pauli Castr. quem vide C. *ad SC. Trebell. cap. in præsentia* vbi Glos. & Dec. *de probat.*

4. Quæ extant in *d. l. sancimus. & dict. nouell. 123.*

5. Dici enim solet nihil referre an quid fiat per æquipollens *vulg. iurib.*

6. Quod esset adhuc absurdius, quia sacerdotium non ex personis constat sicut monasterium.

7. Summa enim ratio est quæ pro religione facit *l. sunt personæ 43 de relig & sumpt. fun.*

8. Nam & publice interest supremas defunctorum voluntates exitum habere *l. 1. C. hoc ius. l. vel negare 6. D. testam. quem. aper.*

9. Esset enim illo casu ista condicio contra bonos mores quæ scilicet eum cui adscripta esset, reuocaret ab electione vitæ contemplatiuæ. Dec. cons. 259. post Alex. *cons. 121. vol. 2.* Crauet. *cons. 151.* Boer. *quæst. 314.*

10. Alex. *dict. cons. 121.* & alij supra citati. Adde Ossech. Cacher. *decis. Pedem. 126.*

11. Sic namque distinguit Alex. *dict. cons. 121.* quem alij sequuntur.

12. Quasi plus dictum, minus scriptum videatur vt *in l. cùm auus 102. de condic. demonstr. l. tale pactum 40. §. vlt. D. de pact.*

13. Nunquam enim credendus est testator quicquam disposuisse in eum casum de quo non cogitauit *l. commodissimè 10. de liber. & posthum.* E contrario intelligitur id omne disposuisse quod verisimiliter disposuisset si de eo fuisset interrogatus *d. l. tale pactum §. vlt. l. Titius 25. §. 1. & ibi not. D. de liber. & posthum.*

DEFINITIO XLIII.

De substituto dato ei qui monasterium ingressus est.

ILla distinctio probabilior videri possit quæ quibusdam placuit, an is qui monasterium ingressus est substitutum habuerit extraneum an aliquem ex descendentibus à testatore, vt priore duntaxat casu, non etiam posteriore monasterium admittatur. 1 Liberorum enim potiorem quàm monasterij causam esse conuenit: 2 Nec paternæ aut auitæ pietatis ratio patitur vt credamus testatorem si seruasset futurum vt is quẽ sub condicione liberorum honorabat vel onerabat, monasterium ingrederetur, eò minùs filium aut nepotem ei substituturum fuisse. 3 *Ita tractatum* est in eadẽ causa.

1. Osasch. Cacher. *decis. Pedem. 126. num. 17. & final.*

2. Cùm nemo credatur alienam sobolem propriæ velle anteponere *vulg. l. cùm acutissimi 30. C. de fideic. Not. in l. cùm auus 102. de condic. & demonstr.*

3. Est enim semper maxima & fortissima coniectura voluntatis pro substituto cùm substitutus est ex liberis. Glos. magna communiter à Doctoribus adprobata *in l. precibus C. de impub. & alys substit.*

DEFINITIO XLIIII.

De monachis ab omni successione excludendis.

QVod edicto Diui Emanuelis Philiberti optimi Principis nostri De monachis ab omni successione excludendis fauorabiliter constitutũ est, vt saluæ iis sint successiones testamentariæ, dubitatũ est an ad præteritas tãtùm dispositiones pertineat, an etiã ad futuras. Neq; enim verba edicti satis aperta sunt. 1 Digna autẽ res visa est de qua Princeps consuleretur, ne qua dubitandi causa in posterũ superesset. 2 Cùm verò quæreretur in quam partem edictum fieri oporteret, Senatus noster magis probabat vt non minus ex testamento quàm ab intestato succedere monachi prohiberentur. 3 Eadem enim vtroque casu publicæ vtilitatis ratio vrget, 4 Nimirùm ne subditorum præsertim nobilium bona ad monasterium deuoluta in id rediganţur,

gantur,vt nullum Principi commodum præstare possint, 5 Néve familiarum dignitas quæ ex patrimonij quoque amplitudine æstimatur, & quæ Principi præcipuæ curæ esse debet,ea ratione diminuatur. 6 Idque consequens videri poterat ei quod illo ipso edicto districtè prohibitum est ne qui monasterium ingreditur plus quàm tertiam bonorum suorum partem & quidem mobilium, 7 Monasterio donare possit. Nam si non putauit Princeps permittendum ingredienti monasterium vt bona sua omnia det monasterio,ne in vltima quidem voluntate (vltima enim voluntas illa est quam ingressurus monasterium in ipso ingressu explicat 8) multò minùs aliis permitti debet vt siue inter viuos siue in vltima voluntate dãtes monacho dent monasterio. 9 Eadem namque imò maior ratio hoc casu subest. 10 Nec mouere debet quod ita futurum sit vt impediantur multorum erga monasteria liberalitates. 11 Nam præter id quod in amplissimo vsufructu ad certum vsque tempus potest liberalitas non parua consistere, 12 nihil prohibet quominus monasteria alioquin acquisitionis capacia,fiant ex edicto Principis incapacia quod ad bona pertinet, quę in Principis territorio posita sunt, & quibus pro arbitrio potest Princeps legem dicere, 13 cùm & pleraque alia monasteria omnis omnino acquisitionis incapacia sint ex præscripto suæ institutionis. 14 Nam & eadem ferè ratione fit vt bonorum feudalium aut emphyteuticariorum acquisitio etiam ex contractu non solùm monasteriis sed etiam collegiis omnibus interdicta sit,ni suæ incapacitatis pœnam luant, quam nos *amortisationem* appellamus. 15 *Ita tractatum* est in eadem causa.

1. Talia enim sunt edicti verba *sans preiudice toutesfois des dispositions testamentaires, & des contracts des predecesseurs desdits religieux,ou autres desquels ils auroyent droit.*

2. Solius enim Principis erat hæc interpretatio *l. 2. & vlt. C. de legib.*

3. Etsi fauorabilior plerunque est successio testamentaria quàm legitima,vt in *l. humanitatis & l. vlt. C. de natur. liber.*

4. Ergo idem ius statuendum est *vulg. l. illud* 32. *ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam de iniust. rupt.*

5. Omnia enim sunt incompatibilia monacho etiã beneficia cùm teneatur residere in monasterio nec habeat vllum velle vel nolle *can. non dicatis* 12. *quæst.* 1.

6. *l. 1. §. Sed etsi seruus. D. de inspic. ventr.*

7. Quorum scilicet facilior & tolerabilior est iactura *l. si rem mobilem* 47. *D. de acquir. poss. l. lex qua* 22. *C. de admin. tutor.*

8. Cum exinde monachus testamentum facere non possit *Auth. ingressi. C. hoc sit.* tanquam qui nec velle habeat nec nolle *d. can non dicatis* 12. *quæst.* 1. adeóque nec bona de quibus possit testari *l. lex Cornelia* 28. *vers. quia per eam non efficitur de vulg & pupill. substit.*

9. Cùm quicquid monacho datur acquiratur monasterio tanquam domino per seruum *d. Auth. ingressi.*

10. Ne quod directo fieri prohibetur fiat per indirectum contra *l. scire oportet.* 21. §. 1 *de testam. tutel.*

11. Quæ potius videntur prouocandæ fauore religionis *l. sunt personæ* 43. *de relig. & sumpt. funer.*

12. Vsusfructus enim licet in iure consistat, portionis tamen instar habet,ac emolumentum rei continet *l. Manius* 66. § *fundo l. cùm filius* 76. §. *dominus de leg.* 2.

13. Loquimur enim de eo Principe qui plenissimam in suo territorio habeat potestatem & absolutum imperium, & per consequens legis condendæ autoritatem, quomodo habent in Sabaudia serenissimi Sabaudiæ Duces.

14. Cuiusmodi maximè sunt monasteria Franciscanorum *cap. exiui de paradiso. de verb. signif.*

15. De qua dicemus in *tit. de iur. emphyt.* Ioann. Papon. *lib. 1. synagm. Arest. tit.* 14.

DEFINITIO XLV.

De parochiano plura domicilia habente vbi primitias debeat.

CVm quidam domicilium originis & bona sua omnia habens in parochia Titiana vxorem duxisset in Semproniana, propriisque bonis omnibus locatis ad vxoris parochiam diuertisset, ac ibi iam per integrum biennium moratus esse & cum parochianis cæteris interfuisse diuinis probaretur, nec eo minus tamen sacrosancta ecclesiæ sacramenta in Titiana percepisset, Eleganter ac magnis cõtentionibus apud nos certatum est de primitiarum iure, vtrũ Titio an Sempronio,an vtrique potius persolui deberent. Cõsilium enim Gebennense vtrique persoluendas esse pronunciauerat pro æquis portionibus. A qua sententia tam Sempronius quàm is qui primitiarum nomine conueniebatur,appellauerat. Ille quòd sibi integras deberi diceret: Hic verò, quòd mallet integras soluere Titio priori parocho. Vrgebat pro Sempronio quod probabatur esse in possessione percipiẽdi quid annuum primitiarum iure ab ijs omnibus qui in ea parochia habitarent. In quorum numero esse hunc qui conueniebatur, ex eo apparebat quod per integrum, vt dixi, plus quàm biennium larem & focum ibi cum vxore & familia habuisset. 2 Nemo enim dubitat quin ex tam longa nec fortuita habitatione (nam qui fortuito casu alicubi est, ibi nec esse videtur 3) domicilium contractum esset, præsertim locatis bonis omnibus quæ in parochia Titiana possidebat. 4 Sed & illud certum erat, Eum qui in vxoris suæ patria domicilium defixit, vltrò se incolatus iure eiusdem loci muneribus obligare. 5 Nec mouere poterat quod reus dicebat, eo se semper fuisse animo vt prius domicilium retineret. Nam quod dici solet, existimatione animi esse accipiendum vbi quis domicilium habeat, indéque fieri vt pluribus locis eodem tempore domicilium quis habere possit, tum demùm verè dicitur, cùm quis diuersis locis instructus est æqualiter, nec ferè frequentius hîc quàm illic commoratur. 6 Alioqui absurdum sanè fuerit si quis dicat, animo se domicilium retinere in eo loco in quo nunquam moratur, neget autem velle se ibi habere vbi assiduam moram trahit. 7 Neque rursus prodesse conuento debuerat quod in Titiana parochia percipere sacramenta non destitisset. Non tam enim vbi perciperet quàm vbi percipere deberet inspiciendum erat: 8 Ibi autem percipere eum debere constabat vbi habebat domicilium, 9 Adeò vt si duplex sibi domicilium constitueret, de vtriusque parochi consensu & peccata confiteri & sacramenta cętera percipere deberet. 10 Præsertim cùm si ex subitaneo morbo periclitaretur, is demùm parochus ei sacramenta administrare cogendus esset in cuius parochia ille habitaret, non ille cuius antea parochianus fuisset. 11 Atqui primitiæ propter sacrorum administrationem debentur. 12 Non igitur ei à quo percipierentur vltro sacramenta, sed ei potissimũ qui vel inuitus administrare teneatur. 13 At cõtrà pro reo faciebat quòd animo vetus domicilium retinuisset, quod vtique facere potuerat etiam nouo 14 quæsito. Nec verò videtur quis domicilium nouum contrahere ex eo solo quod colendi fundi causa in eo diuersetur, si in alio loco negotia sua gerat diésque festos celebret. 15 Atqui constabat hunc de quo quærebatur non nisi fundi vxorij colendi & restaurandi gratia in vxoris domum migrasse, sacramenta verò in vetere parochia solitis diebus festis percipere consueuisse. Non ergo videbatur domicilium mutasse saltem quod ad sacramẽta pertineret. 16 Proinde nec à primitiarum soluendarũ onere liberatus dici poterat. 17 Neque tam de illo quærendum erat vter ex parochis sacramenta ministrare cogeretur, quàm à quo percipere is soleret, & iure posset. 18 Illud verò minus obstabat, quod probauerat Sẽpronius esse se in quasi possessione primitiarum exigendarum à parochianis quibuscũque. Erat enim illa quoque adiectio probanda quæ probata non fuerat, *Etiam ab ijs qui in alia parochia sacramenta perciperent.* Quæ sanè consuetudo iuri repugnaret ac tametsi probata vtique seruanda non esset. 20 Putabant plerique condemnandum reum vt nouo parocho primitias solueret quandiu in eius parochia moram degeret, nec eo minùs tamen veteri parocho adstrictus maneret, quandoquidem se vetus domicilium animo retinere duxisset. 21 Alij contra primitias inter parochos ex æquis partibus diuidẽdas. 22 Vicit tamen

tertia sententia, vt ei parochio soli soluendæ essent primitiæ, à quo sacramenta administrarentur: licèt extra eam sacramentorum causam domicilium alibi constitutum esset. 21 Sed hoc ita si in eadem parochia in qua quis sacramẽta perciperet diuina quoque audire proponeretur. Nam & hoc maximè spectandum est cùm de primitiis aut, quod ferè idem est, de personalibus decimis quæritur. 24 Itaque cùm in proposita facti specie reus in Titiana parochia sacramenta percipere, in Semproniana verò diuinis interesse solitus probaretur, visum est, vtique parocho in viriles condemnari eum debere, 25 sed cum hoc tamen temperamento. Quandiu in noua parochia diuinis adesse perseueraret. 26 Primitias enim apud nos personales esse placuit, non reales aut mixtas. Etsi namque initio intecto traxerunt causam à fructibus, 27 indéque etiamnum fit vt qui bona nulla possidet primitias nullas debeat, 28 Tamen non qui plures fundos ampliúsve patrimonium habet, maioribus idcirco primitijs præstandis obstrictus est: 29 quod vtique consequens esset si onus huiusmodi aut rebus ipsis, aut personis pro rebus impositũ censeretur. 30 *Ita Senatus* in causa Ioannis Bargin & Michaelis de Bonnemaison curionis parochiæ de Comblouz. 5. Non. Aug. 1592.

1. Ferè enim generale est imò perpetuum quoties possessorio agitur non petitorio vt in ea possessione retineri quis debeat in qua litis cœptæ tempore reperitur *l.1. & tot. tit. D. vti possid l. moueor. 4. C. si seruus exper. ven.*

2. *Arg. l. ciues 7. C. de incol.*

3. *l. Si ita legatum 86.* iunct. *l. si fundus 44. si chorus 79. §. 1. de legat. 3.*

4. *l. Adsumptio 6. §. viris prudentibus. D. ad municip. & de incol. ibi si vbique ita se instruxit à contr. sens. l. pupillus 239. §. incolæ. de verb. signific.*

5. *l. Si in patria. 5. C. de incol. libr. 10. tit. 39.*

6. *d. §. viris prudentibus, & l. eius qui manumisit 27. §. Celsus eod. tit. ad municip.*

7. *d. l. Ciues 7. C. de incol.* Non enim minus facto quàm verbo animus & voluntas declaratur *vulg. l. non tenium 5. D. rat. rem haber.*

8. Sicut non tam quid Romæ fiat quàm quid fieri debeat *l. Sed licet 12. D. de offic. præsid.*

9. *Cap. fin. & tot. tit. Extr. de paroch.*

10. Angel. *in summa in verb. confessio 3. num. 12. arg. cap. ex parte. Extr. de for. compet.*

11. Præsens enim status attenditur non præteritus maximè cùm agitur de sacramentis morienti administrandis.

12. *d. cap. fin. Extr. de paroch. cap. ad apostolica Extr. de decim. can. in sacris 16. quæst. 1.*

13. Vt apud eum sit honor, & commodum apud quem est onus *vulg l. secundum naturam 10. de regul. iur.*

14. *d. l. Adsumptio 6. §. viris prudentibus d. l. eius qui manumisit 27. §. Celsus D. ad municip.*

15. *d. l. Eius qui §. si quis negotia.*

16. Angel. vbi supr. *in dict. verb. confessio 3. num. 11.* Host. in summa *libr. 5. tit. de pœnit. §. circa rusticos.*

17. Quæ scilicet ob eam maximè causam administrationis sacramentorum debentur *d. cap fin. de paroch. d. can. in sacris 16. quæst. 1.*

18. *d. cap. ad apostolica vbi videtur text. express. Extr. de decim.*

19. Consuetudines enim omnes cùm sint stricti iuris probandæ sunt in individuo, maximè si à iure communi abhorreant *l. quod non ratione 39. D. de legib.*

20. *Arg. l. 2. C. qua sit long. consuet.*

21. *Arg. l. 1. C. de municip. & origin. lib. 10. tit. 38.*

22. Iuxta glos. singul. *in dict. c. ad apostolica in verb. personales in fin.* vbi apostil. Extr. *de decim.* Steph. Bertr. *consil. 252. vol. 3.*

23. Per textum ad quem responderi non potest in *d. cap. ad apostolica.*

24. *Can. quæst. 16. quæst. 1.*

25. Diuerso tamen respectu, scilicet vni propter sacramentorum, alij verò propter diuini verbi administrationem.

26. Cessante namque causa, effectum quoque cessare oportebat *vulg. cap. cum cessante Extr. de appellat.*

27. Vnde & fructuum primitiæ appellantur.

28. Quia nec vllos fructus habet quorum primitias præstare possit.

29. Sed certum quid annuum & vniforme debent omnes qui primitias debent.

30. Tunc enim deberentur pro rata fructuum vt decimæ.

DEFINITIO XLVI.

De beneficiaria pensione ad vitam aut in perpetuum constituenda.

QVod dicimus ex natura beneficiariæ pensionis esse vt non nisi ad vitam debeatur, nec beneficiũ afficiat in perpetuum, 1 ad eam pẽsionem pertinet quę personæ debetur, 2 non etiam ad illam qua vnum beneficium erga alterum obstrictum sit, quæ annua præstatio potiùs dicenda est, quàm aut pensio aut beneficium, cùm nihil aliud sit quàm perpetuus quidam reditus & fructus eius beneficij cui debetur, onus verò beneficij quod debet. 3 Quare nec hac parte locũ habet quod vulgo iactatur Ecclesiastica beneficia siue diminutione conferri & possideri debere. 4 Qualiter enim se habent, id est cum suis & oneribus & honoribus conferuntur ac possidentur. *5 Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 5. j. Vti possid.

1. Hier. Gigas in *tract. de pensione.*

2. Potest enim Papa conferre vni beneficium & alteri assignare pensionem, Felin. *in cap. ad audientiam 2. de rescript.* Boer. *quæst. 1. num. 43. & 45.* vbi addit solum Papam posse hoc facere.

3. Sicut euenit in seruitutibus quas reales appellamus, quę quoniam non personis debentur vt personales, sed rebus, sunt perpetuæ, nec finiuntur cum persona *l. 4. D. de seruit.* iunct. *l. Mela ait 14. de alim. vel cibar. legat. in fin.*

4. *Cap. 1. & tot. tit. vt eccles. benefic. sine dimin. confer.*

5. Nunquam enim potest alienatio aut acquisitio vlla fieri nisi cum sua causa, & cum suo onere *l. alienatio 67. D. de contr. empt. l. vnic. C. rẽ alien. gerent. non interd. rer. suar. admin.*

DEFINITIO XLVII.

Beneficiarium etiam agentem non semper cogendum de titulo suo docere.

BEneficij possessor si ab alio quid petat, quod ad beneficij causam fructúsque spectet, non est arctandus vt doceat de titulo & iure ex quo possidet. 1 Sed satis est si se doceat beneficij possessorem, licèt nec annalem nec triennalem. Neque enim de beneficio controuersiam faciens audiendus est nisi qui idem beneficium sibi adserat. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Est enim hoc vnum ex commodis possessionis, vt qui possidet non cogatur de iure suo docere, præsertim contra eum qui nec dominum se dicat nec possessorem.

2. Alioqui potest is qui beneficium pacifice possidet alteri obijcere, *Quod ad liberas ædes habeo: l. loci 4. §. competit. D. si seruit. vindic.* iunct. *l. vlt. D. de acquir. possess.*

DEFINITIO XLVIII.

De vnione beneficiorum quibus auditis facienda sit.

VNio beneficiorum, quoniam odiosa est, & à communi ecclesiarum vtilitate aliena, 1 nunquam nisi ex magna & necessaria causa permitti debet, vocatísque in eam rem omnibus illis quorum interest, 2 Inter quos præcipuè hi sunt, Episcopus qui ordinarius est diœceseos, Capitulum ecclesiæ cathedralis, & patronus beneficij si laicus sit. Neque enim sine ipsius consensu facta vnio valere potest ne alioqui à dorandis ecclesijs facilè laici reuocentur. 3 Quòd si patronus sit clericus, nemo dubitat quin summus Pontifex potestate ordinaria derogare possit iuri patronatus clericorum. 4 Etsi autem derogare etiam potest cùm vult iuri patronatus laicorum pro ea vice, 5 fallit tamẽ hoc in vnionibus quia perpetuò durant. 6 Sed & procuratorem principis generalẽ vocari & audiri necesse est, Non solùm si ius patronatus ad Principem pertinerat, quod in dubio præsumendum est cùm beneficium habet dignitatem, 7 Sed etiamsi ad alium: Nempe ratione publicæ vtilitatis, & ad hoc ipsum dispiciendum An publicè vtilis futura sit vnio, an inutilis. 8 Item protuenda Principis autoritate ad quam fanè pertinet vt beneficiorum

beneficiorum omnium quæ in territorio sunt protector & conservator existimetur.9 Vnde illud etiam est quod de beneficiorum possessione soli iudices Principis cognoscunt.10 Itaque si non vocato procuratore generali vnio facta sit, potest & solet ille ab ea tanquam ab abusu prouocare, semperque ea prouocatio admittitur, etiam post centum annos, quia vnio semper & perpetuò grauat.11 Quidergo si nulla prouocatio sit ab ea vnione quã inaudito procuratore generali aut non vocatis ijs quorum interest facta esse apparebit? Idem ius constitui debebit non vt abusiua pronuncietur vnio,12 sed vt perinde ac si facta non esset nulla eius ratio habeatur, negligatúrque à Senatu quæ neglecto Principe Senatúque facta fuit.13 *Ita Senatus* pro Guillielmo Drugeon contra Humbertum Burtin 14. Cal. Ianuar. 1592.

1. Quia minuit numerum beneficiorum, & facilius est vt pluribus beneficijs plures rectores benè præsint quàm vt vnus Rebuff. *in tract. de vnion.*

2. Est enim hoc generale vt ad omnem actum citandus sit, quisquis ex eo actu lædi potest *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de voluntate 47. D. de re iudic.*

3. Gloss. & DD. *in can. nobis & c. cùm dilectus Extr. de iur. patron.* Rebuff. *in tract. De reuocat. vnion. & in tract. De vnio.*

4. Pro absoluta illa & omnimoda potestate quam habet in clericos *cap. nouit. Extr. de iudic.* 1.

5. Vt dicemus ad *tit. de iur. patron.*

6. Nec enim mens Papæ est vt cuiusquam ius in perpetuum tollat, sed tantùm ad tempus & ad effectũ gratiæ quam alteri concedit. *arg. l. 1. §. si quis à Principe & § meritò D. ne quid in loc. public. l. 4. C. de emancip. liber.*

7 Quia præsumuntur talia beneficia fluxisse à Principe tanquam a fonte sicut & feuda quæ nihil nisi profana beneficia sunt *arg. notat. in l. 1 C. in quib. caus. colon domin. accus. poss. ys verb cuius ipsi sunt eiusdem & bona sua esse cognoscant.*

8. Optimi siquidem Principis est prouidere ne quid respublica detrimenti capiat.

9. *Arg. l. cùm vnus 12. § penult. de reb. autor. iudic. possid.*

10. Guid. Pap. *quæst.* 1.

11. Rebuff. *in dict. tract. de vnion.* post Bald. *in l. 2. col. 2. C. de epis. audien. Facit l. 1. §. vlt. de vsufr. adcres.*

12. Non enim potest abusiua pronunciari si non sit ab ea tanquam ab abusu appellatum.

13. Frustra enim Principis & Senatus auxilium implorat qui vtriusque autoritatem neglexit *arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor.*

DEFINITIO XLIX.

De patrono clerico cuius iuri derogatum est per Papam in mandato de beneficijs vniendis.

QVod tamen diximus summum Pontificem mandantem vniri beneficia derogare posse iuri patronatus clericorum, efficere non potest vt eo minus vocandus & audiendus sit patronus clericus in ipsa vnione faciẽda. 2 Idq; adeò verũ est vt si inscio illo facta sit perinde nõ valeat acti iuri patronatus nullomodo derogatum esset.3 Quandoquidem fieri potuit vt vnio saluis patroni iuribus consisteret,4 vt puta si aliud ius in beneficio non haberet, quàm certi reditus annui ex fructibus percipiẽdi.5 *Ita Senatus* in supra scripta specie. In qua nec ad rem pertinuit quòd cùm Episcopo mãdata fuerat vnio beneficiorum vacaturorum, nesciri poterat quis eo tempore vocandus esset, quia nullum adhuc vacabat.6 Nam præter id quod tanto magis vocari debuerat Principis procurator generalis qui vnus tum esset pro omnibus,7 Illud etiam constabat eo saltem tempore quo vnio facta fuerat vacãtis beneficij, vocari eos debuisse, quorũ iam tum intererat. quippe qui ab eo die & certi essent & cogniti.8 Alij sanè præter procuratorem generalem & patronum vocari nõ debuerant, cùm vnio per Episcopũ ipsum diœcesanu fieret, & per capitulum ecclesiæ cathedralis.9

1. *Defin. prox. præc. num.* 4.

2. Quamuis dici soleat id quod potest fieri aliquo inuito posse multò magis fieri eo ignorante *l. qui potest inuitus 26. De regul iur.*

3. Non enim Papa ideo prohibet vocari clericũ patronum, quòd deroget iuri patronatus.

4. Quo casu nemo dixerit ius patroni quãtũuis clerici per vnionem tolli debere *argum. l. 2. in fin. l. vlt. D. de natal. restit.*

5. Quid enim vetat etiam post vnionem eosdem certos reditus percipi ex fructibus beneficij?

6. Futura si quidẽ nobis incognita sunt & incerta *l. sed etsi 28. §. vlt. De iudic. l. qui liberũ 8. §. vlt. de vulg. & pupill. substit. l. scientiam 70. de verb. signific.*

7. Semper enim persona procuratoris generalis est certa, quamuis non ideò dicatur generalis, quòd sit omnium procurator (est enim solius Principis) sed quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & reipub. vtilitatem pertinent curam gerit.

8. Generale siquidem est vt qui sunt aduersarij cogniti & certi, nominatim vocandi sint non etiam cæteri. Notat. ad *l. vlt. C. de iur. delib. & ad l. si eo tempore 6. C. de remiss pign.*

9. Alioqui & episcopus & capitulum ecclesiæ cathedralis vocari debuisset, vt diximus *Defin. præced. num.* 3.

DEFINITIO L.

Ignorantia impetrantis non tollit ius alteri quæsitum.

NOn quidem tenetur impetrans beneficium exprimere titulum aut possessionem detentoris si probabilem habeat ignorantiam:1 Sed non potest ea ignorantia prodesse impetranti ad impediendum effectum clausulæ quæ in concessionibus omnibus & adiici semper solet, actum etiam cùm omissa est subintelligitur *Dummodo tempore datæ præsentium non sit alteri ius quæsitum.*2 Nunquam enim censetur summus Pontifex derogare velle iuri, quod iam alteri quæsitum est.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt in ea specie de qua scripsi *Defin. 28. supr.*

2. Latè Rebuff. *ad reg. de non tollend. iur. quæsit.*

3. Vt nec alius Princeps quilibet *l. 2. §. si quis à Principe & §. meritò ne quid in loco public. l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus notat. 8. D. de prator. stipul. l. ex facto 43 de vulgar. & pupill. substit.*

DEFINITIO LI.

Non valere impetrationem tacito precedente mandato De vniendo.

IMpetrans beneficium à summo Pontifice tacito scienter mandato de vniendo quod Episcopus diœceseos habebat à Sede apostolica præsertim ex causa necessaria & sacrosancti Concilij autoritate permissa, puta ad erigẽdum seminarium educandis, & edocendis pauperibus destinatum, non eo minus obrepsisse credendus est, ob idque carere impetratis debere,1 quod nulla dũ vnio aut minus ritè facta sit.2 Sufficit enim fieri vtiliter potuisse ad hoc vt præsumamus non fuisse Papam concessurum gratiam si mandati à se aut decessore suo de beneficio vniendo dati meminisset.3 Ideóq; exprimi id debuit, quoniam omnia exprimenda sunt quæ summum Pontificẽ à concedendo beneficio reuocare aut remorari potuisset.4 Quare & in ea specie de qua in superioribus scripsimus quamuis vnionem ab Episcopo minus ritè factam esse constaret quod & procuratore generali Principis & beneficij patrono non audito facta esset.5 Plerisque placebat non eo magis dicendas vindicias pro eo qui beneficium à summo Pontifice impetrasset nulla mandati de vniendo facta mentione,6 sed potius sequestrandum beneficium, vt fieri solet cùm neuter in beneficio ius habere creditur:7 propterea quòd ea impetratio duobus post vnionem mensibus facta esset, ac proinde eo tempore quo verisimiliter vnionem illam mandatúmque de vniendo scire impetrans poterat.8 Vicit tamen voto vno contraria sententia, Hac potissimũ ratione, quòd procurator generalis cuius maximè interterat sequestrari beneficium, non petierat vt sequestraretur,9 Quinimò ex mãdato Principis consenserat & requisierat vt plenissimam beneficij possessionẽ ei Senatus daret cui summus Pontifex beneficiũ indulsisset: Quod ipsum quoque Princeps ipse rescripserat. In quo pareri Principi æquũ fuit, cùm nullius ius læderetur:10 Eò magis quòd beneficiorum sequestratio publicè minus vtilis est, plenámque esse cuiuslibet beneficij possessionem, & Principis & reipublicæ, & quod præcipuum est ipsius quoque ecclesiæ interest.11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vicũ, n. obreptionis & subreptionis facit vt quicquid ita impetratũ est, habendũ sit pro non impetrato *l. si quis obrepserit 7. D. de leg. Corn. de falsis. l. vlt. C. de diuers. rescript. l. 5. §. manet D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2. Siquidem paria sunt Nullam prorsus vnionem factã esse,

Et aliquam quidem factam esse, sed minus ritè *l.1.D. de autor. tutor. l.quoties 6.D.qui satisd.cogant.*

3. Facilè enim præsumitur in Principe obliuio facti etiam proprij ob eam qua premitur multitudinem negotiorum.

4. *Cap. super literis* vbi est text. elegans *Extr. de rescript.*

5. Secundum ea quæ scripsimus *Defin.48.& 49 supr. hoc tit.*

6. Quia falsus & mendax impetrator nunquam gaudere debet impetratis *dict. l. vlt. C. de diuers. rescrip.* ne scilicet ei dolus suus profit, qui nunquam debet manere impunitus *l. procurator 11.§. in perpetuum D. de doli mal. except.*

7. Potius enim sequestrandum est beneficium quàm permittendum vt vitiosus detur ingressus cùm beneficium sine canonica institutione possideri non possit *cap.1.* vbi Dyn. & alij *de regul. iur. in 6.*

8. Non enim ferenda est supina ignorantia facti quod omnes sciũt *l.3.§.1. l. nec supina 6. l. regula 9.§. sed facti D. de iur. & fact. ignor.*

9. Sequestratio enim vix vnquam fit nisi aliquo postulante non etiam ex mero, & vt aiunt nobili officio iudicis. *arg. sot. sit. de prohib. sequestr. pecun.* iunct. *l. 4. §. hoc autem iudicium D. de damn. infect.*

10. *Arg. l.1. C. de legib.*

11. Ne scilicet beneficium diutius iaceat *arg. l. 1, D. de success. edict.* cultúsque diuinus interim cesset vel negligentiùs exerceatur.

DEFINITIO LII.

Portio congrua quanta & à quo constitui debeat.

ET si congruę portionis definitio & taxatio ex arbitrio iudicis æstimãda est pro qualitate ea personarum & redituum beneficiorum quibus & à quibus portio debetur, 1 frequentius tamen est si aliud nihil impediat, vt quarta pars decimarum eo nomine assignetur. 2 Nam quod aliquo iuris Pontificij loco 3 scriptum est quartam quartæ adiudicari solitam esse, ad factum potius & consuetudinem loci de quo tractabatur, quàm ad ius referendum est. Neque verò eam consuetudinem suminus Pontifex vspiam probat, Imò improbat quoties ea quarta quartæ necessarijs parochi alimentis non sufficit. 4 Quo casu certum est parocho aut ei qui parochi vices gerat magis fauendum esse quàm possessori decimarum, quisquis ille sit, cùm parochus eiúsve vicarius, & altari & parochianis deseruiat. Nec ad rem pertinebit quod si decimarum possessori quantulacumque portio detrahatur, futurum sit, vt non habeat ille quo se alat. Etsi enim dici solet, non esse discooperiendum vnum altare vt aliud cooperiatur, 6 priùs tamen parocho subueniendum est aduersus decimarum possessorem, tum possessori ab ipso ordinario, cuius officium est prouidere ne alimentorum penuria cogantur ij qui altari seruiunt, religionis cultum deserere. 7 Quod si ordinarius quoque ea laboret egestate vt salua propria dignitate subuenire inferiori non possit, Vnicum supersest remedium vnionis beneficiorum, vt coniunctus plurium reditus rectorem & administratorẽ omnibus acquirat, qui singulis dari non potest. 8 Maior enim superioris prælati ratio est habenda, quàm inferioris: 9 Non tamen maior Archipresbyteri (licèt archipresbyter maiorem dignitatem habeat cùm in sua prouincia sit oculus 10 & quasi vicarius episcopi,) quia vterque inferior est & habet superiorem episcopum, qui consulere vtrique & potest & debet, 11 & quidem ex ordine, hoc est parocho primùm deinde archipresbytero, præterquam si citra incommodum archipresbyteri consulere parocho aliunde possit. 12 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 19. infr. De iurisdict. omn. iudic. & for. compet.

1. Congruum enim quid sit ex facti circumstantijs pendet vt & cùm de congrua dote disputamus *l. cùm post 69.§. gener.* iunct. *l. quæro. 60. de iur. dot. l. quidam 30. de leg. 2.*

2. Rebuff. *in tract. De congr. port. quæst. 9. num. 80. & in præfat. tract. De sentent. prouis. num. 30.* Francisc. Marc. *decis. 149.*

3. *In cap. extirpanda. Extr. de prab. & dignit.*

4. Cùm necesse sit de altari viuere omnem qui altari seruit vulgat. iurib.

5. Rebuff. *dict. quæst. 9. num. 82. in fin.*

6. Bart. *in l. assiduis 12. C. qui potior. in pignor. habeant num. 4.*

7. *Arg. l. seruos 17. D. de alim. legat.*

8. Itaque hoc casu locum habet iuris regula quæ vult, Quoties nihil sine captione inuestigari potest id eligẽdũ esse quod minimum habeat iniquitatis *l. quoties nihil. 200. de reg. iur.* Vix enim est vt vnquam sit iniquum, quod est necessarium. Est autẽ multò melius vt duobus beneficiis rector vnus detur, quàm vt vtriusque nullus rector sit.

9. Vt superiori sua dignitas seruetur, Item quia superior inferioris vices supplere potest non inferior superioris.

10. Quales olim erãt Diaconi *can. diaconi eccles. 6. d. distinct. 93.*

11. Vt si fieri poterit, neuter careat alimentis *arg. l. ex his 8. D. quæ in fraud. credit.*

12. Ea enim via semper eligenda est quantum fieri potest, per quam id fiat quod vni prosit nec alij noceat *l. in creditore 38. in fi. D. de euict. l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO LIII.

De resignati beneficij possessione recuperanda.

REsignatione mutua beneficiorũ inter duos facta si alter ex resignantibus in beneficij noui possessione aut adipiscenda aut retinenda controuersiam patiatur, pristinam permutati possessionẽ quã per resignationem amiserat, recuperare potest, necnoua indiget prouisióe. *Sic à Senatu* alias pronũciatum fuisse, relatum est cùm ea causa tractaretur de qua Defin. seq. Iunge Defin. 80. infr.

1. Resignatio enim non operatur veram vacationem, cùm facta est ex causa permutationis si permutatio effectum non sortiatur *c.n. 1. de rer. perm. in 6. cap. dudum de prab. eod.* Rot. *decis. 339. cum seq. in antiq.* Boer. *quæst. 2. num. 44.*

DEFINITIO LIV.

De possessione per resignationem amittenda.

PEr resignationem & renunciationẽ beneficij amittit resignans ius omne, quod in beneficio habebat, tam possessionis quàm proprietatis, nec tantùm ciuilem possessionem vt quidam putant, 1 sed etiam naturalem. Nam & possessio animo solo amittitur quoties ab animo incipit amissio possessionis. 3 Nec quicquam hac parte refert an resignatio facta fuerit in manibus ordinarij purè & simpliciter, quomodo fieri eã necesse est, 4 an verò apud summum Pontificem in personæ certæ commodum & fauorem. 5 Nam & hoc casu statim atque admissa resignatio est iuxta formam mandati, perfectus actus est, & ab eo saltem tempore cœpit nihil iuris manere penès resignantem siue ratione petitorij siue ratione possessorij. 6 Vnde fit vt, qui semel beneficium in manibus siue ordinarij siue summi Pontificis resignauit, posteà de spolio, seu interdicto recuperandæ possessionis agere nõ possit. 7 Deficiente videlicet primo extremo, id est possessione à qua facto suo ceciderit. Idque adeò verum est vt nec aliud dicendum sit, etiamsi resignatio facta fuerit coram eo qui eius admittendæ potestatem non habuit. 8 Imò etsi coram laico, 9 maximè verò si de consensu superioris. Nam si superioris consensus non interuenerit, priuat quidem resignãtẽ iure possessorij, sed nõ petitorij, de quo nec agi potest apud iudicem laicum & secularẽ. 10 *Ita Senatus* in causa R.D. Rodolphi Longet Officialis Tarentas. & D. Ioannis Deage Canonici Gebẽnensis 4. Cal. Aug. 1593.

1. Caldet. *cons. 4.*

2. Rot. *decis. 67. in antiq tit. De renunciat. incip. nota quòd resignans & decis. 23. in nouis.* Ioan. Andr. Innoc. & Abb. *in ca. sollicitè de restit. spoliat.* Text. *in c. accepta cũ ibi not. eod.* Cassa. *decis. 4. n. 3. eod tit.* Gom. *in reg. De annal. possess. q. 57. v.* pro quo est diligenter considerãdũ post Alex. ad *l. si quis vi. §. differentia. D. de acq. poss.*

3. *l. 3. §. In amittenda eo. tit.* Glos. & Bart. ad *d. §. differentia.*

4. Nam simonia est si quis in manibus ordinarij resignet in fauorem certæ personæ.

5. Quo casu simoniæ vicium purgatur per præsentiam Papę vt dixi *Defin. 3. num. 5. supr. eod.*

6. Notãt canonistę *in c. vnic. de rer. permut. in 6.* Capell. Tholos. *q. 492.* post Innoc. Ioann. Andr. Host. & alios *in cap. admonet, cap. quod in dubiis. & cap. super hoc. Extr. de renunciat.*

7. Not. *in cap. consultationibus Extr. de offic. deleg.* Capell. Tholos. & Cassad. *vbi suprà* Rot. *decis. 1. num. 8. & decis. 4. num. 3. 4. & seqq. Extr. de renunciat. in nouis.* Gomes. *in reg. De annal. possess. quæst. 57. vers. est igitur concludendum.*

8. *Dict. decis 4 num. 7. & 8. & decis. 14. nu. 3. eod. tit. in antiq.*

9. *d. c. quod in dubijs & c. 3. de renunciat.* Rot. *decis. 1. co. 2. in antiq.* Glos. *in pragm sanct. in verb. renunciasse t. de sublat. clem. literis.* Panorm. *in ca. quod Dei timorem glos. 2. Extr. de stat. monacho.*

10. Angel. *in l. pen. de offic præsid.* Guid. Pap. quæst. 1.

DEFINITIO LV.

Quantum interfit an resignatio purè facta sit an in fauorem.

Hactenus

HActenus tamen interest an resignatio facta sit purè in manibus ordinarij, an in manibus Papæ in fauorem certæ personæ, quod priore casu non possit resignans exercere interdictam recuperandæ possessionis, ne quidem contra tertium nisi per annum post renunciationem: secus si in pacifica possessione, & a tertio spoliatus sit inuitè, atque vt loquuntur de facto? At qui in alterius fauorem resignauit restitui potest indistinctè contra tertium, qui quod ad eum pertinet cuius fauore & commodo non resignauit, nec videtur resignasse, licèt resignatio iam in fauorem alterius admissa sit. 2 Planè contra ipsum resignatarium vt diximus non potest, in cuius scilicet fauorem renunciauerit. 3 Nec proinde contra secundum resignatarium qui cùm in prioris locum substitutus sit sanè tertius videri non potest, sed ille ipse potius pro quo facta fuit resignatio. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Gomes. *dict. regul. de annal. quæst. 57. pag. 303. vers. nec minùs obstat.*
2. Ita eleganter Iacob. Put. *decis. 158. libr. 3.*
3. Vt dixi *Defin prox. præced.*
4. Idem Iacob. Put. *decis. 175. eod. lib. 3.*

DEFIN. LVI.

De longa & pacifica beneficij iam resignati possessione.

QVid si post admissum resignationem manserit resignans in pacifica beneficij possessione. 1 Detentio illa dicenda est, potius quàm possessio, cùm beneficium sine canonica institutione possideri non possit. 2 Detentio, inquam, asinina, quæ cùm non solùm iuris colorem nullum habeat, sed etiam à iure damnata sit & improbata, tantis effectum producere nullum potest, præsertim quod ad causam restitutionis in beneficialibus, ne vitiosus detur ingressus. 3 Est enim generale & perpetuum vt possessio quæ à iure damnata est nunquam iuuet possessorem, Nisi proponatur tanti temporis cuius initij memoria non extet, 4 cuiusmodi vix vlla in beneficialibus esse vnquam potest. 5 Quare nec si triennalis aut decennalis fuerit illa possessio, colorem sibi quærere poterit ex titulo, qui resignationem præcesserat. Resignatio enim quæ medio tempore intercessit, facit vt noua possessio cum vetere coniungi nequeat & conglutinari. 6 Quinimò si detentor dicat continuatam à se veterem illam possessionem ex titulo præcedenti nec nouum ius aut titulum alleget, hactenus sibi nocet, quod impedit ne qua ex ea præsumptio iuris retrocessi aut de nouo quæsiti, quæ alioqui ex tam longa possessione caperetur. 7 Non enim potest bonus titulus præsumi cùm constat de inualido & vitioso. Neque hoc casu locus esse regulæ De triennali possessore, 8 Requirit enim illa possessionem coloratam qualis porrò nulla est nisi ex præcedente titulo colorato siue apparente siue præsumpto. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Possessio enim licèt facti sit plurimum tamen ex iure mutuatur *l. possessio 49. de acquir. poss.* nec tantum corporis sed etiam iuris est, *§. 1. eiusd. legis.*
2. *cap. 1. de regul. iur. in 6.*
3. Gomes. *ad dict. reg. de annal. quæst. 57. dict. vers. est igitur concludendum vsque ad fin. cap. sollicitè, & cap. accepta de restit. spoliat.*
4. Idem Gomes. *vbi supr.* ex Baldo *in l. ius eius C. de probat. & in l. 2. vers. quæro nunquid. C. de sent. & interloc. omn. ind.*
5. Quæ scilicet ab vno eodémque homine non tam diu possidentur, & in quibus non admittitur successio.
6. Quomodo loquitur Gomes *dict. quæst. 57. vers. nec dicatur, quòd illa detentio.* Nam & generale est vt medium inhabile impediat coniunctionem extremorum. *l. pen. rat. rem hab. l. potior. 11. qui pot. in pign. hab.*
7. De qua præsumptione Abb. *in d. cap. sollicitè* quem refert Gomes. *dict. quæst. 57. vers. est igitur concludendum & quæst. 56.*
8. Gomes & alij *ad dict. regulam de triennali.*
9. Gomes. *ibid. Boer. quæst. 24.*

DEFINITIO LVII.

De resignatione quæ in fauorem certæ personæ facta plenissimum effectum non habuit.

VErùm quid si resignatio in manibus summi Pontificis facta sit sub condicione, Id est non solùm in personæ certæ commodum & fauorem, sed etiam adiecta vt fit vulgaris illa clausula *non aliter nec alio modo*? Hanus siquidem clausulæ vim illam esse constat, vt quousque resignatio quæ in alterius fauorem facta est plenum effectum sortita sit, nec facta esse videatur, nec proinde amissa per eam possessio. Nemo enim dubitat, quin sicut dominium ita & possessio transferri in alium sub condicione possit, hoc est ita vti ne priùs amissa translatáve dicatur quàm condicio secuta sit. 3 Sed etsi ea clausula omissa esset, tamen sufficeret factam esse resignationem fauore certæ personæ vt pro condicionali haberetur. 4 At eo sensu accipiendum illud est, vt, quæ natura condicionis, suspendatur amissio & translatio iuris & possessionis 5 non in id vsque tempus quo resignatarius possessionem adprehenderit, 6 sed in illud vsque tantùm quo resignatio per summum Pontificem admissa sit: 7 & ei prouisum in cuius fauorem facta fuit renunciatio. Nam statim atque resignatio admissa, nouáque prouisio iuxta formam mandati facta est, resignatio quantumuis ab initio condicionalis habuit suum esse vt loquuntur, 8 Adeò vt ne quidem consensus procuratoris ad resignandum constituti sit necessarius ad substantiam & validitatem resignationis, licèt obseruari soleat vt adhibeatur ad animi declarationem, & ad eum effectum vt literæ expediantur. 9 Nec est contrarium quod quidem tractãt, 10 non valere resignationem nisi à die præstiti consensus. Id enim obtinet cùm agitur de resignatione ab infirmo facta, propter verba regulæ, 11 quæ habent vt viginti dies illi quibus resignantem superstitem esse necesse est, non nisi a die consensus præstiti numerentur. 12 Vtut sit saltem à die consensus præstiti fatendum est perfectam & absolutam esse resignationem, nec amplius suspensam esse condicione illa, quæ inducebatur ex iis verbis *non aliter nec alio modo*. Ea namque verba sicut in instrumento procuratorio adiici solent, Ita non ob aliam causam adiecta videri debent, quàm ne libera sit potestas procuratori resignandi cui aut quomodo velit, & vt mandati normam in omnibus seruare cogatur. 13 Nam ex eiusmodi verbis non fieri condicionalem prouisionem factam à summo Pontifice, vel ex illo constat quòd non tenetur Pontifex sequi condiciones insertas procurationi ad resignandum emissæ, non solùm si turpes sint & illicitæ 14 sed nec si honestæ. 15 Igitur statim atque impletum mandatum fuit, impleta quoque resignationis condicio est, nec proinde ad amissionem iurium omnium, quæ resignans habuit, implendum aliud quicquam superesse potest. Et verò si effectus admissæ resignationis in id vsque tempus suspenderetur, quo per resignatarium adprehensa fuisset possessio, Sequeretur, Interea totum ius proprietatis & possessionis beneficij remanere penès resignantem. 16 Atqui fieri nequit vt resignatarius possessionem beneficij adipiscatur quin prius aliquod in beneficio ius habeat, cùm sine canonica institutione beneficium possideri non possit. 17 Ita igitur fiet vt eodem tempore duo in solidum & ius & possessionem eiusdem beneficij habeant, quod tamen constat fieri nullomodo posse. 18 Deinde quoties resignationẽ admittit summus Pontifex semper addit clausulã quæ & in proposita specie addita fuerat *citra regressum*, præsertim post Cõciliũ Tridẽtinum. 19 At daretur regressus si post admissam resignationẽ, & ob non secutã adprehẽsionẽ possessionis beneficiũ semel amissum reuerteretur ad resignantẽ, 20 Quando negari non potest quin eo saltem instanti amissum sit quo admissa resignatio fuit. Quid.n. si eo tẽpore hoc est post admissam resignationem & ante acceptam possessionem resignatarius decessisset? An non per ipsius obitum beneficium vacasset? Quid si iure suo vti vel noluisset, vel neglexisset? Quis diceret ideò ius ipsius ad resignantem vel inuitum vel ignorantem recurrere deberet? 21 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Per quam clausulam resignatio fit condicionalis quę alioqui pura videri posset. Sed tamen perinde esset condicionalis cùm fit in fauorem.
2. Vt pluribus tractat Rebuff. *in tract. De resignat. condic.*

3. *l.qui absenti* 38.§.1.*de acquir.poss.*

4. Nam qui resignat in fauorem certæ personæ hoc ipso satis declarat nolle se aliter resignare quàm si beneficium ei personæ acquiratur, cùm incluſio vnius sit excluſio alterius-*vulg.l.cùm prætor* 12.*D.de iudic.*

5. Condicionis enim proprium est vt suspendat actũ condicionalem *l.cedere diem* 213 *de verb.signific.& tot.tit.de condic.& demonstr.*

6. Possessionis enim adprehensio non perficit resignationem,sed fit in consequentiam & executionem iam perfectæ resignationis *arg.§.cùm autem Inst.de empt.& vendit.*

7. Quia tamdiu duntaxat pendet resignatio quousque per summum Pontificem admittatur.

8. Ita loquitur Gomesius *in reg.De infirm.resignant.quæst.* 32.*vers.Ita hic à simili.*

9. Idem Gomes.*vbi supr.*ex opinione Rot.*decis.*882.*in antiq.*

10. Idem Gomes.*ibid.in sequentibus.*

11. *De infirm.resignant.*

12. Quia scilicet non potest amplius deficere cõdicio quæ semel impleta fuit per resignationis admissionem à summo Pontifice factam.*arg l si quis heredem* 7.*C.de instit.& substit.*

13. Cùm mandati formam diligenter seruare debeat procurator, nec eam possit egredi *l. diligenter* 5.*D.mandat. l. maritus* 11.*de procurat.*

14. Quo casu pro impossibilibus habentur *l.filius* 15. *D.de condic.instit.* & ideo habendæ pro non adiectis, aut saltem remittendæ *l.quæ sub condicione* 8. *eod.tit.l.facta* 63. §. *si sub condicione D.ad SC.Trebell.*

15. Rebuff vbi supr. *in tract.De resign.condit.*

16. Siquidem sola resignatio posset effectum illum habere vt resignantem priuaret sua possessione,Nullus porro effectus esse potest actus condicionalis quandiu manet in suspenso.

17. *d.cap.1.de regul.iur.in 6.*

18. *l.si vt certo* 5.§.*si duobus D.commod.l.*3.§.*ex contrario D.de acquir.poss.l.duo in solidum* 19.*D.de precar.*

19. Quo districtè prohibitum est ne qua beneficij resignatio cum regressu vnquam fiat,vel facta admittatur.

20. Vt euenit in rebus profanis cùm dominium quod per traditionem abscesserat reuertitur ad eum qui tradiderat, ex causa non secuti impleméti vt *in l.cùm reb.C.de pact. int. empt. & vendit.*

21. *Can.quàm periculosum* 7. *quæst.*1.Domin.*in cap.* 2. *de renunciat.lib.*6. Barbat.*cons.*43.*col.*3.Rebuff.*cons.*38.*colum.* 4. *vers. item dicit & cons.*4.*col.*4. *&* 5. *& cons.*93. Facit *l. quæritur* 14. §. *si venditor.D.de ædilit.edict.l.si quis iusiurandum.C.de reb.credit. l.fin.C.de condic.insert.cap.in causis in fin.de elect.*

DEFINITIO LVIII.

Sola collatio sine possessione tribuit ius in beneficio.

PEr Solam collationem vsque adeò ius acquiritur in beneficialibus, id est etiamsi realis possessio adepta non sit,1vt prior resignatarius non eo minùs resignare beneficium possit, suúmque ius in alium transferre quòd possessionem nondum apprehenderit. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap.si tibi absenti.de prabend.in 6.*

2. Rebuff.*cons.* 9.*circ.fin.Not.per* Rot. *decis.*1.*de renunciat. in nouis.*

DEFINITIO LIX.

De sententia constitutionis De publicandis resignationibus.

COnstitutio pontificia 1 qua inductum est vt beneficia resignata si publicata intra sex menses non sit resignatio,missióque in possessionem secuta per obitum non per resignationem vacare censeantur,duo necessaria requirit coniunctim & copulatiuè, Publicationem & missionem in possessionem,sed aliter atque aliter. Publicationi enim tempus certum constituit sex mensium, At missioni in possessionem nullum quandiu resignans viuit. Ergo alterutrum intercueniſſe non sufficiet. 2 Nam si publicationem resignationis fieri satis esset, aperiret ea res viam confidentiis, resignante nimirum etiã post publicationem in possessione manente. 3 Ex contrario autem frustra publicationi faciendæ tempus semestre præstituerctur, si quandocunque posteà dummodò viuo resignante missionem in possessionem sufficeret esse subsecutam. 4 Illud quidem receptum est præsertim apud practicos Gallos publicationi resignationis æquipollere petitionem possessionis.5Sed id ita accipi debet vt eo demùm casu verum sit, quo possessio petita posteà adprehendatur, & quidem intra tempus datum ad publicandum, hoc etiam addito & prorsus requisito vt in ea possessione per mensem integrum & pacificè maneat resignatarius.6Id ni factum sit,resignatio pro nulla & non facta habetur.7 Et consequenter non poterit resignatarius post elapsum semestre illud, ac iam irrita facta resignatione ob defectum publicationis ius suum quod nullum habebat, in alium transferre : 8Quamuis si ea secunda resignatio facta esset intra tempus publicationis, valeret vtique, nec magis noceret secundo resignatario quòd publicata non esset, quàm si priore antè publicationem & intra constitutum tempus defuncto, alius quispiam per eius mortem beneficium impetrasset, noceret impetranti defectus publicationis. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quæ vulgo dicitur regula *De publicand.resignat.*

2. Quia cùm duo coniunctim requiruntur vtrumque implendum est.*l.si heredi plures* 5. *D. de cond.instit. l. cùm pupillus* 78.§.1.*D.de cond. & demonstr.*Gomes.*ad reg. De public. resignat. quæst.*15.*&* 8.

3. Ex qua possessionis retentione etiam in profanis simulatio inducerctur *l.sicut* 8.§.*supernacuum D.quib.mod.pig. vel hyp.solvit.*

4. Frustra enim tempus certum præstituitur ei quod post tempus fieri potest *l.Thais* 41.§.*intra D.de fideic. libert.* Vide tamen Rebuff.ad eam regulam,vbi verba eius sic concipit qua si alterutrum intercueniſſe sufficiat.

5. Ita Ioan.Papon.*in Syntagm.Arestor.tit.*1.*lib.*3 §. 6. Quod & Gomes.fatetur *dict.q.*8 *ad fin.principij.*

6. Comes.vbi supra *versic.est tamen vlterius.*Lud. Roman, *cons.*433.*dub.* 1.

7. Tanquam simulata. Quæ enim simulata probantur pro infectis habentur *l.si ex precio* 8.*C.si cert.petat.*

8. *Vulg.reg.nemo plus iuris* 54.*de reg.iur.*

9. Vt concludere videtur Gomes.*ad dict.reg.de public. resign.quæst.*1.*vers.& ista omnia.*

DEFINITIO LX.

De eadem constitutione.

ANergo regula illa de publicãdis resignationib.facit vt nec publicatione nec missione in possessionẽ intra sex menses secuta,perinde retinendus sit resignans in possessione priſtina beneficij acsi non resignasset? Id verò consequens videtur ei quod inducit constitutio, vt mortuo postea resignante beneficium per ipsius mortem vacare censeatur.1Neque enim superueniens mors facere posset vt per obitum vacaret quod iam ante per resignationem vacasset : Cùm beneficium iam semel vacans non possit amplius vacare, aut fieri magis vacans. 2 Sed non ita est. Id enim duntaxat facit regula vt ex causis supradictis resignatarius cadat à iure suo nec beneficium censeatur vacare per resignationem quod ad hunc solum effectum vt si resignans in possessione manserit, perinde censeatur beneficium vacare per obitum mortuo posteà resignante acsi nunquam resignasset. Itaque vt locum habeat ea regula,dicendum est tria coniunctim & omnimodo requiri, Vt non sit facta publicatio intra sex menses,Vt non sit petita possessio,Et vt resignans decesserit post sex menses in possessione: Ex quibus si vel vnum desit,non est locus regulæ, & beneficium per resignationem non per obitum vacare intelligitur, tametsi mortuus sit qui resignauit.3*Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sic enim expressè habent verba regulæ.

2. Quamuis possit vacare ex pluribus causis. Quomodo è contrario dicimus posse quid mihi deberi ex variis causis sed quod iam meum est non posse magis fieri meum. *l. non ut ex pluribus* 159. *de reg. iur.* 1.*de hereditate* 19. §. *pater. de castr. pecul.*

3. Gomes.*ad reg.de public.resignat.quæst.*15.

DEFI-

DEFINITIO LXI.

Regula De publ. resign. ad secundum resignatarium protrahenda non est.

ILlud quoque obseruandum est constitutionem hanc pontificiam de publicandis resignationibus non tam fauore resignantis quàm odio resignatarij inductam eius solius personam demonstrasse 1 cui resignatio prior facta fuisset. Obidque non esse protrahendam aduersus secundum resignatarium, 2 Non modò si prior resignatarius intra tempus publicandi resignauerit alteri, qui casus nullam habet dubitationem, 3 sed & alio quocunque casu, propter personalitatem vt loquuntur regulæ quæ in prima tantùm persona resignantis & resignatarij verificatur. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Simile quiddam est apud Papinianum *in l. pater* 10. §. 1. *D. de capt. & postlim.*
2. Gomez. *ad dict. reg. de public. resignat. quæst.* 1.
3. Teste dicto Gomez. *dict. quæst.* 1. *vers. & ista omnia.*
4. Sic enim concludit idem Gomez. *dict. quæst.* 1. *versic. sed dicas quod licet.*

DEFINITIO LXII.

Mutari statum beneficij ex mutatione personæ.

ELectiuum beneficium & regulare concessum seculari contra communes iuris regulas 1 per dispensationem summi Pontificis, ea lege vt quandocunque per cessum vel decessum vacabit reuertatur ad pristinum statum manéatque vt anteà electiuum & regulare, cùm clausula etiam si voles irritante, Non ideò minùs vacat apud Sedem vt à solo summo Pontifice conferri possit, si posteà contingat hûc qui dispensaturus fuerat fieri Cardinalem aut familiarem Papæ aut alterius condicionis quæ faciat vt beneficium quantumlibet electiuum vacet in Curia & apud sedem. 3 Certum enim est ex mutatione personæ mutari statum beneficij, 4 Nec minus, in concessionibus quàm in conuentionibus condicio illa semper subintelligitur si res in eodem statu manserit. 5 *Ita Senatus* pro Illustriss. D. Vincentio Laureo Cardinale du Mô deuis contra R. D. Abbatem de Filly. 7. Cal. Mart. 1589.

1. Regularia enim beneficia regularibus conferenda sunt, secularia verò secularibus.
2. Quæ clausula fauorabilis est vt & cuiuslibet rei reditus ad suam naturam *l. si vnus* 27. § *pactus ne peteret. C. de pact.*
3. Ex iis quæ diximus *Defin.* 16. *&* 17. *supr. eod.*
4. Vt & in rebus profanis *l. per curatorem* 9. *de acq. hared. l. vlt. C. de inoffic. testam.* Itaque hoc casu non habet locum quod tractat Boer. *quæst.* 2. *num.* 4.
5. *Arg. l. cùm quis* 38. *in princ. l. si cùm Cornelius* 82. *D. de solut.*

DEFINITIO LXIII.

De quota decimæ incerta de qua apud iudicem laicum agatur.

SI non appareat quænam portio pro decima præstari soleat in eo loco de quo cõtenditur, ad eam consuetudinem recurrendum est quæ in locis proximioribus frequentius recepta sit. 1 Sed si aliter atque aliter decimas solui solitas esse probetur, vt nihil certi, & vt nostri loquuntur, nihil vniforme possit colligi, difficilioris est quæstionis quid cõstituendũ videatur. 2 Sunt qui existiment debere iudicem laicum eam portionem sequi quæ sit media, 3 neque maiorem posse præscribere, neque minorem. Alij eam quotam præscribendam esse in quam maior testium numerus consentiat. 4 Mihi verò aliud videbatur. Excedere namque eam rem notissimos possessorij terminos, & ad eum solum qui de proprietatis iure & in petitorio cognoscit pertinere vt hanc vel illam portionem constituat? 6 Imo verò nullam talis possessionis quę in incerto fluctuet atque ex difformibus actibus collecta sit rationem habendam esse 7 potiúsque recurrendum ad ius commune, 8 Nisi causa aliqua iusta sit propter quam ab ea forma recedi oporteat, Vt puta si territorium sit saxosum & sterile in quo vix possint incolæ eos fructus percipere, qui ad victum sufficiant, 9 Præsertim si ex alia parte parochus amplos, & vberes reditus, extrà decimarum causam habere proponatur. Cæterùm iudex sicuti de sola possessione potest cognoscere, 10 Ita quotã illam demùm præscribere potest, quam præstari solitam videt ex concludentibus & indubitatis probationibus. 11 Sin minus ei liqueat de quota certa, nihil aliud supersit quod facere possit nisi vt formam iuris sequatur. 12 Nec mouere illum debet quod perperam iudicaturus videatur, si parochum tueatur in quasi possessione decimę exigendæ, qui numquam in ea possessione fuerit, quíque longè minorem, licèt difformem quotam à parochianis accipere solitus probetur. Nam quod pertinet ad ius exigendarum decimarum ad formam iuris, semper ecclesia possidet 13 quandiu contraria possessio nulla est, cuius ratio, defectu probationum, 14 in iudicando haberi possit. *Ita tractatum* est in causa R. Antonij de la Rauoire parochi & parochianorum de Greisy 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. *Arg. l. de quibus* 32. *D. de legib.* Iacob. Put. *decis.* 176. *lib.* 3.
2. Nec enim permittendum est vt vna eadémq; res diuerso iure censeatur *vulg. l. eum qui ædes* 30. *D. de vsucap. l.* 4. *de vulg. & pupill. substit. l. vlt. C. de sent. pass. & restit.*
3. *Arg. l. adeo* 7. *§. cùm qua ex aliena. vers. est tamen media. D. de acquir. rer. domin.*
4. *Arg. l* 3. *§.* 1. *D. de testib. l. item si vnus* 17. *§. principaliter. D. de recept. qui arbitr. recep.*
5. De quo solo possessorio cognoscere iudex laicus potest, Guid. Pap. *quæst.* 1. non etiam de proprietate ac iure decimarum quod est quid merè spirituale.
6. Eiusdem enim potestatis & iurisdictionis est cognoscere de toto & de parte *l. qua de tota* 76. *D. de rei vindicat.*
7. *Arg. l. nam imperator* 38. *in illis verbis* rerum perpetuo similiter iudicatarum *D. de legib.*
8. Cui scilicet semper standum est nisi consuetudo aliqua vel priuilegium repugnet *d. l. de quibus vbi not. & in l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*
9. Quid enim prodesset decimas deberi si non essent qui possent soluere? Quomodo licèt in dissimili specie argumentatur Iustin. *in l. vlt. vers. qui enim tales C. de liber. prater.* Vide tamen quod scriptum est *in l si fundus* 13. *D. de reb. eor. qui sub tut.*
10. Quòd possessio beneficij temporale quid esse videatur, Guid. Pap. *dict. quæst.* 1.
11. Possessio enim quotę nulla nisi ex eius præstatione esse potest, Et hoc casu maximè obtinet quòd dici solet tantum præscriptum, quantum possessum.
12. Quæ forma semper est certa *l.* 2. *D. de iur. & fact. ignor.*
13. Cui nec nocere potuit rector minus percipiendo nisi quatenus ex eiusmodi perceptione longissima & vniformi potest induci consuetudo aut præscriptio temporis immemoria-
s *cap.* 1. *vbi not. de verb. signif. in* 6.
14. Sufficit enim deficere probationem tùm quoque cùm ius non deficit *vulg. l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel.*

DEFINITIO LXIV.

De beneficio vnito.

VNitum beneficium amittit nomen beneficij, ideóque nec vacare dici potest quandiu non vacat illud cui vnitum est. 1 *Ita Senatus* in causa R. Philiberti De Rochette monachi Altacombani & Amedei Cocq. Extempore 3. Non. Mart. 1594.

1. Gloss. *in cap.* 1. *de excessib. prælator.*

DEFINITIO LXV.

De beneficiorum regularium collatione.

EPiscopus non habet fundatam intentionem ratione beneficiorum regularium quæ suum habent superiorem, 1 Nisi in eum casum quo superior ille fuerit negligens in prouidendo 2 tametsi ea beneficia in Episcopi diœcesi sita proponantur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt dignitatum ordo seruetur, nec iurisdictiones turbentur *arg. l. vlt. D. de iurisd. l. cùm vnus* 12. *§. penult. D. de reb. auctor. iud. possid.*
2. Iure scilicet deuoluti *ex tot. tit. De suppleud. neglig. prælat.*
3. Quod in aliis beneficiis regularibus secus est *vulg. can. omnes basilicæ.* 16. *quæst.* 7.

DEFINITIO LXVI.

De tacita præteritarum decimarum remissione.

DEcimæ quamuis in annos singulos debeantur etiã citra interpellationem, si tamen suo tempore petitæ non fuerint, postea pro annis præteritis peti non possunt quasi tacito iudicio remissæ. *Ita Senatus* in causa teuerent I. Patrum Societatis Iesu Camber. & Syndicorum de Megeue mens. Mart. 1594.

1. Rot. *decis. de decim. in antiq.* Bals. *de præscript. in prima parte quinta partis princip. quæst.* 7. Nocet enim petitori si ad solutionis locum non vendat sua die quamquam iustè impeditus *l. item verba* 18. *vbi* Bart. & alij *D. de const pecun.*

DEFINITIO LXVII.

De literis subrogationis, & beneficiis reseruatis.

LIterę, vt vocant, subrogationis à collitigante impetratę vt in ius & locum collitigatoris substituatus intelligatur, non possunt prodesse impetranti qui nullum aliud in beneficio ius habeat nisi à summo Pontifice manauerint. Nam quæ à Principibus secularibus concedũtur ad possessionis tantùm causam pertinent, nec ius aut titulum in beneficio vel ad beneficiũ tribuere possunt. Constat enim beneficium sine canonica institutione possideri non posse. Quod si defunctus collitigator non nisi in commendam beneficium tenuit, nullius momenti erunt eiusmodi literæ; nec si à summo Pontifice sint concessæ, quia neque ius in beneficio, neque possessionẽ vnquam habuisse videri potest qui fuit nudus commendatarius, id est depositarius. Nemo enim nescit rei depositæ & dominium & possessionem manere penes deponentem. Vnde illud etiam est quod diximus sæpius, beneficia omnia commendata affecta esse summo Pontifici & reseruata quamuis sint conuentualia & quod est consequens electiua, Nisi appareat summum Pontificem iuri electionis derogare noluisse. Illo enim casu præcedẽs commenda non facit quominus ex Pontificis voluntate beneficium in pristinam causam & naturam quodam veluti postliminij iure restituatur. Vel eò magis quòd electiones sunt fauorabiles, Commendę verò odiosę quoniam abhorrent à iuris regulis dicunturque dispensatoriæ. Itaque nihil ad rem proderit quod aliis ex causis beneficium huiusmodi in curia vacauerit, Aut quod post factam electionem iúsque ex ea causa electo quæsitum licèt nondum secuta confirmatione summus Pontifex alio rescripto idem beneficium quamuis electiuum foret, rursus in commendam dederit. Exceptum namque intelligitur ius electi per vulgarem illam clausulam *dummodo tempore datæ præsentium non sit alteri ius quæsitum.* Maximè si de facta electione nihil summo Pontifici commemoratum est. Extra hunc casum nouissimus beneficij status attenditur, Nec ob id minus vacabit beneficium in Curia, quod antèa fuerit electiuum si postremo loco fuit commendatum. Neque enim electiua minus affecta sunt & reseruata summo Pontifici quàm cætera postquã semel fuerunt commendata. *Ita Senatus* in causa R. D. Ludouici Marin, & Emanuelis Philiberti Pomee contendentium de prioratu De Beluaux 11. Cal. April. 1594.

1. Cuiusmodi literæ apud nos solent concedi in parua Cancellaria.
2. *Ex regul. Cancell de subrogand. collitigat.*
3. Cum de solo possessorio Princeps laicus eiúsque iudex possit cognoscere. Guid. Pap. *quæst.* 1.
4. *Ex reg. l. nemo plus iuris* 54. *de regul. iur.*
5. Canonica autem institutio non est quæ ab eo facta fuit, qui conferendi beneficij nõ habuit potestatem *cap.* 1, vbi Dyn. & alij de reg. iur. in 6.
6. Siquidem commendare, nihil aliud est quàm deponere *l. Lucius* 24. *D. depos.* Dixi *Defin.* 10. *supr.*
7. *l. licèt* 17. §. *rei depositæ eod. tit. depos.*
8. *Defin.* 9. & 10. *supr.*
9. *Cap.* 1. *de elect. cap. cùm de beneficio. de prab. in* 6.
10. Est enim fauorabilis rei cuiusque reditus ad suam naturam *l. si vnus* 27. § *pactus ne peteret in fin. D. de pact.*
11. Quia solent eligi digniores *dict. cap.* 1. & *pass. de elect.*
12. Per quas scilicet fit vt beneficium sine titulo possideatur contra *cap.* 1. *de regul. iur. in* 6.
13. Dixi *Defin.* 19. & 20 *supr.* Iunge *Defin. prox. seq.*
14. Nemo enim dubitat quin possit summus Pontifex toties quoties velit beneficium commendare, maximè quod iam solitum sit commendari. Rebuff. *in tract. De commend.*
15. De cuius clausulæ potestate scripsi *Defin.* 20 *supr.*
16. Quo casu obreptitium & subreptitium est rescriptum *cap super literis. de rescript. in* 6.
17. *Cap. consultationibus extr. de iur. patron.*
18. Quia per appositionem manus summi Pontificis fiunt affecta, vt dixi *Defin.* 9. & 10 *supr.*

DEFINITIO LXVIII.

De electionis vel confirmationis scriptura exhibenda.

ELectionis de qua non apparet confirmatio vtilis esse non potest quamuis ab eo facta qui confirmandi ius habuit, Sicut ex contrario electio non confirmata nihil prodest quamuis tribuat ius ad rem, quamdiu re integra confirmatio subsequi vtiliter potest. Igitur & electionẽ & confirmationem ostendi oportet, vt sciri possit an vtiliter & ritè vtraque facta sit. Nec ad rem faciet, quòd ex litis instrumentis constet visam antea & in actis productam scripturam electionis aut confirmationis quæ scriptura ex postfacto sit deperdita. Non enim de illo solũ quærendum est an facta sit, sed de illo potissimum an ritè & vtiliter, quod non nisi visa scriptura sciri potest. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia quod non est confirmari non potest, cùm non entis nullæ sint qualitates. *vulg. l. eius qui in prouinc.* 41. *D. de reb. credit. l.* 1. & *tot. tit. De confir. tutor.*
2. *Defin.* 20. vbi dixi *num.* 2. *supr.*
3. Nec enim nisi lectis, inspectis cognitisque verbis instrumenti potest de eius validitate cognosci *arg. l. de his* 6. *D. de transact. l.* 1. *D. testam. quem. aper. l. postquam* 5. §. *si dies D. vt legat. seu fideic. caus. caueat.*
4. Quo casu si de solo facto quæreretur id est an scriptura aliqua fuisset, & quid ea contineret, posset probari per testes *l. testium facilitatem* 18. *in fin. C. de testib.*
5. Quibus verbis significamus formam actus tam intrinsecam quàm extrinsecam *l. sciendum* 30. *vbi not. D. de verb. obligat.*
6. Et quidem originali *cap.* 1. *extr. de fid. instrum.*

DEFIN. LXIX.

De possessoria in collitigantis locum subrogatione.

SVbrogationis literę quas defuncto collitigante super possessorio beneficij collitiganti superstiti concedi moris est, ei prodesse non possunt qui intrusus est, sicut nec alteri cuilibet canonicum titulum non habenti. Regula enim de subrogandis collitigantib. nominatim excipit intrusum, Et in beneficiis perpetuum est vt sine titulo nemo vnquam ad beneficium admittatur, Ne alioqui detur vitiosus ingressus. Itaque etiam mortuo collitigante qui solus titulum habebat non aliter vincere potest superstes collitigans si nouum habeat contradictorem quàm si titulum sibi acquirat: Planè multo minùs poterit nouus ille contradictor subrogationis literas impetrare. Non enim nisi collitigantibus concedi solent ratione possessorij, Tametsi quod ad petitorij causam attinet summus Pontifex possit & soleat quem vult in ius & locum demortui subrogare. *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent. contra Franciscũ Thibaud 11. Cal. Iul. 1594.

1. Ex Cancellariæ regula *De subrog. collitig.*
2. Itaque cùm lex ita scripta sit nihil vlterius est inquirendum *l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum.*
3. *cap.* 1. vbi Dyn. & alij. *de regul. iur. in* 6.
4. Non enim titulus defuncti potest euadere in titulum superstitis, cùm suo iure quisque debeat beneficium tenere non alieno.
5. A Principe seculari, qui per suos iudices de beneficij possessorio cognoscit vt dixi *Defin.* 67. *supr.*
6. Quoniam ea subrogatio per summum Pontificem facta noui tituli vim habet quem scilicet Papa conferre pro arbitrio potest *cap. cuncta per mundum* 9. *quæst.* 3.

DEFINITIO LXX.

De iure beneficiorum varia.

IN eadem facti specie, quæ sequuntur omnia tractaban tur. P. e inducit ex consuetudine vt Officialis & Vicarius Episcopi absentis concedere possit literas commendatitias ad ordines. 3 *Generale* simplex sufficit ad beneficij simplicis impetrationem. 4 *Quatuor* minores ordines vno eodemque die conferri possunt. 5 *Ex quo quis* palam & publicè missas celebrauit longissimo tempore sciente & patiente superiore, præsumitur legitimè ordinatus adeò vt nec eius ordinatio in dubium reuocari possit. 4 *Possessorium* super quo lis pendet nõ operatur veram litispendentiam, Nec consequenter inducit ius subrogationis in fauorem aduersarij superstitis, Ideoque nec impedit quin alteri prouidere ordinarius possit. 5 *Vicarius* licèt generalis conferre beneficia non potest nisi speciale in id habeat mandatum, quia beneficij collatio donatio est. 6 Neque distinguimus hac parte Vicarium Papæ à vicario ordinarij. 7 *Collatio* facta per non habentem potestatem est ipso iure nulla, 8 nec tribuit titulum coloratum, 9 ideóque intrusus dicitur qui titulum habet ab eo qui dare non potuit perinde acti nullum haberet, Intrusus autem non habet titulũ coloratum, 10 Vnde illud quoque fit vt non iuuetur regula De triennali possessore. 11 *Beneficium* quantumuis simplex non nisi clerico & canonicè conferri potest. 12 *Duabus* collationibus eodem die factis vt non appareat vtra sit prior tempore eius est probare prioritatem vt loquuntur temporis qui se fundat in tempore. 13 Si tamen altera ab ordinario, altera ab eius vicario facta sit, præferetur is cui prouisum fuit ab ordinario, Quia cæteris paribus non potest vicarij auctoritas cum ordinarij auctoritate æquo iure contendere. 14 *Creditur* literis Episcopi & narrationi per eum factæ in iis quæ sunt facti sui. 15 *In beneficialibus* vltimus status attenditur præsertim ad discernendam qualitatem beneficij & an sit patronatum necne. 16 Sola enim quasi possessio inspicienda est quæ ex vnico etiam actu acquiritur, & probatur. 17 Idque est quod dici solet vltimam & immediatã quasi possessionem considerari. 18 *Beneficia* plura sub eodem tecto non possunt sine dispensatione ab eodem obtineri, Secus si sint difformia & non sub eodem tecto. 19 Ius patronatus probari potest per solam famam ad obtinendum etiam in petitorio, 20 Multo igitur magis in possessorio. 21 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Gloss *in verb. indultum cap. nullus de tempor. ordin. in 6. Notat. in cap. significasti de offic. Archid. & 9. quæst. 2. can. episcopum.*
2. Rot. *decis 26. in antiq.* Panorm. *in cap. quatuor de cleric. peregr.* Ioan. Monach. *in cap. sæpe de temp. ordin. nu.* 13. Ang *in l. 2. §. idem testam. quem. aper.*
3. *cap. de eo de temp. ordin. in 6. cap pen. & fin. de eo qui furt. ordin. suscep.*
4. Ioan. And. Butr. & DD. *in cap. illud de præscrip.* Castr. *cons. 202. lib. 1.* Dec. *cons* 135. & 152. Guid. Pap. *quæst.* 449.
5. Cassad. *decis. 4. vt lit. pen.* Rot. *decis. 433. in antiq.* Not. *in Anib. litigiosa C. de litigios. Vide cap. 1. & 2. vt lit. pend. in 6. cum clem. 1. eod.* quos textus nõ procedere in lite de sola possessione testantur Ioan. Andr. & Abb. *in cap. ecclesia sanctæ Mariæ & in cap. fin. eod. tit. vt lit pendent.*
6. *cap fin. de offic. vicar. in 6. cap. 3. de præb. eod. Lib.*
7. Felin. *in cap. cùm ordinem col. 3. vers. limita de rescrip.*
8. *d. cap. fin. de offic. vicar. in 6. cap. ex frequentibus de institut.*
9. Lap. *in cap. si tibi absenti de præb. in 6.* Gomes. *in reg. De trien. quæst. 27. vers. tertiq; casus.*
10. Felin. *in cap. in nostram de rescrip.*
11. Gomesius *in dict. reg. de triennali quæst. 27. post princip. vers. fic. quia ille.*
12. *cap. 2. de institut. cap. ex literis de transact. cap. cùm adeò. de rescrip. cap. 1. eod. tit. in 6.*
13. Gloss. *in cap. si à sede in verb. nec appareat de præb. in 6.* Castr. *in l. si inter num. 8. de reb. dub.* Alex. *in l. si minorem C. de in integr. rest. minor.* Natt. *cons. 167 num. 11. vol. 1.* Adde in dubio tamen si prioritas temporis probari non possit, meliorem esse titulum ex quo prius secuta est mistio in possessione. Rebuff. *in tract. de rescrip. ad benef. vac. in Tit. 36. num. 29 ex d. cap. si à sede.*
14. Quia vicarius nullam iurisdictionem habet nisi mandatam & alieno beneficio *l. 3. de offic. eius cui mand. est iurisd. l. more 5. & seq. l. solet 16. 19. de iurisdict.*
15. Rot. *dec. pen. de iur patr. in nouis.* Felin. *in cap post cessionem vbi text. de probat.* Roch. de Cur. *in tract. De iur. patro. in verb. honorificum num. 83.* dummodo literis constet fides, id est si episcopali sigillo sint munitæ Capel. Tholos. *q. 24 & 31.*
16. *cap. consuluationibus de iur. patron.* Feder. de Seuis *consil. 234 super primo.* Oldr. *cons 312 incip. thema quæstionis circa fin.* Calder. *cons. 23. de prab. & cons vlt. de iur patron.*
17. Decius *in l. si emancipatii C. de collat. & cons. 117. col. 2. & con. 124. in princ.* Corn. *cons. 47. lib 3.* Roch De Cur. *De iur. patr. vers. compensens num. 34* Alex. *cons 74. num. 16. vol. 4 vbi apostill. in add.* Bal. *l. cons. 251. l. b. 4.* Rom. *cons 311.* Rip. *tit. de ri & rest. spoliat. resp. 1. num. 4.* Not. *in cap. cùm ecclesia Sutrina de caus. poss. & prop.* Adde text. *in cap. cùm de beneficio de prab. in 6. & in l. Mela 14. 9 sed si alimenta De a im. vel cibar. legat.*
18. Oldrad. & Felin. *vbi supr.* Calder. *cons. 12. & 15. De iur. patr.* Abb. *cons 54. incip. videtur lib. 1.*
19. Not. latè per Philip. Probum. *in cap. consuetudinem de consuet. in 6.*
20. Si modò fama probetur plenè & iis modis quibus probanda est & in antiquis. Vide Bar. *in l. admonendi D. de iureiur.*
21. Possessorium enim sicut minoris momenti est ita leuiores probationes requirit. Not. *in l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. appell.*

DEFINITIO LXXI.

De eo quod in certum vsum pium relictum est in alium non commutando.

QVod in vsus pios certos & specialiter destinatum est non potest in alium vsum quantumuis pium conuerti nec consentientibus etiam iis omnibus quorum interest, Nisi consulto prius & autoritatem præstante episcopo, tametsi iusta commutandi causa subsit, Adeóque licèt de ipsius Episcopi iure & præiudicio non agatur. Solétque in eam necessaria esse autoritas summi Pontificis. 1 Quinimò placuit nec summum Pontificem hoc facere posse sine causa si ordinariam duntaxat potestatem exerceat, sed ita demùm si absolutam. 2 Sed etsi commutationem illam pij vsus in alium Episcopus non tam solenni autoritate in ipso negotio interposita, quàm facto adprobasset, Placuit non idcirco prohiberi eum postea improbare, si velit, 3 Multóque magis, Non debere eã rem nocere successori si pristino episcopatus sui iure vtendum putet. 4 *Ita Senatus* pro Reuerendiss. D. Episcopo Bellicensi aduersus Capitulum ecclesiæ cathedralis 9. Cal. Decemb. 1594.

1. *Clem. 2. quia contingit* vbi gloss. & Canonist. *Extr. de religios domib.*
2. Guid. Pap. *quæst. 556. incip. testator quidam.*
3. Quia potest quis etiam contra proprium factum venire si tale factum sit ipso iure nullum & contra leges *l. non dubium 5. vbi not. C. de legib. Not. in l. cùm à matre C. de rei vindic.*
4. Successor enim in beneficio non sui prædecessoris, sed ecclesiæ ius & locum obtinet.

DEFINITIO LXXII.

Regula de triennali non iuuat non promotum qui intra certum tempus promoueri iussus non paruit.

ET si regula De triẽnali possessore iuuat eum qui non est promotus ad sacros ordines intra annum. 1 Si tamen non promotus iussus sit ab episcopo suo promoueri nec paruerit, succumbere debet non tantùm in petitorio sed etiam in possessorio, tametsi temporum licentiã, vel superiorum indulgentia per 30. aut 40. annos pacificè beneficium possederit. Pertinet enim id ad publicam & honestatem & vtilitatem. 2 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Ant. Cal. Sept. 1594. contra D. de la Biollet.

1. Vt tractat Gomes. ad eam regulam *De trienn. quæst.* 10. Vide Rebuff. *in tract. ille de non promot. intr. ann.*
2. Cuius præcipua semper ratio habenda est *l. semper* 42. *de rit. nup. l. non omne* 144. iunct. *l. non potest dolo carere* 199. *de reg. iurn.*

DEFINITIO LXXIII.

Spoliato succurri etiam aduersus triennalem possessorem.

REgula De triennali possessore non excludit remedium quod ex Canone pontificio competit spoliatis ad recuperandam possessionem. Quippe quod etiam contra titulo possidentem bonæque fidei possessorem

competit, nec actorem ad aliud obligat nisi vt probet antiquiorē sui possessionem, vtque in tranquillum trigesimum si reus bonæ fidei possessor proponatur. Nam si prædo sit & spoliator, ne longissimi quidem temporis præscriptione actor excluditur.4 Imò verò quamuis dici soleat beneficia commendata affecta esse & reseruata summo Pontifici, nec nisi apud Sedem vacare, 5 Si tamen obreptum esse constet atque eiusmodi impetratione spoliatum illum ad quem beneficij possessio pertinebat, non prohibebitur spoliatus exequi ius suum, quoniam nec credēdus est summus Pontifex in præiudicium iuris quæsiti concedere quicquam voluisse. 6 Nec aliud erit si priore commenda cessante alii quoque idem beneficium per multos annos in commēdam tenuerint. Nam quod placet in beneficialibus vltimum statum & nouissimos actus attendi oportere 7 tùm verum est cùm reuera beneficium vacauit, non si quid eo iam pleno perperam & iniquè actum sit.8 *Ita Senatus* pro R. D. Claudio Carles Priore Sancti Roberti de Cornillion & Amedeo Cocq. contra Philibertum de Rochette 5. Non. Dec. 1594. Vide defin. 1. infra Vnde vi.

1. *can. redintegranda 3. quæst. 1.*
2. Scilicet si res sit vicio affecta puta furtiua vel violenta. Vide Menoc. *remed. 15. recup poss. num 89. & seq.* post Bar. *in l. rem quæ nobis num 2 de acquir. poss* vbi etiam Angel. Adde Bald. *in l. 2. C. de furt.* Alex. *cons. 117. & seq lib. 2.*
3. *Auth. malæ fidei C. de præscr. long. tempor. l. sicut 3. C. de præs. 30. vel 40. annor.*
4. *Ex reg. malæ fidei. de regul. iur. in 6.*
5. Dixi *Defin. 9. & 10. sup.*
6. *l. si quis obrepserit 19. D. de falsis. l. 5. §. manet de reb. eor. qui sub tutel.* Dixi *Defin. 22. supr.*
7. Dixi *Defin 70. num 16. 17. & 18. supr.*
8. *l. quod non ratione. 39. D. de legib.*

DEFINITIO LXXIV.

De vnionis reuocatione aut suspensione.

BEneficium vnitum vsque adeò amittit nomen & effectum beneficij vt nec à summo Pontifice conferri possit, Nisi reuocata aut saltem suspensa vnione. Quanquam nec facilè reuocatio illa aut suspensio in bullis recipi solet, 1 Nisi constet de vnionis iure adprimè instructum summum Pontificem ei derogare voluisse. 2 Quod cùm euenit, valet quidem reuocatio ita vt noua vnione opus sit ad hoc vti beneficium quandoque vacans ex integro vnitum videri possit, 3 Sed si suspensio tantùm facta sit, fauorabilius est vt non nisi fauore impetrantis & ad ipsius duntaxat vitam facta videatur, ad effectum scilicet illius impetrationis. 4 Itaque mortuo impetrante beneficium ipso iure factóque vnitum remanebit, cessante nimirum suspensionis causa, nec vllo in eam rem rescripto opus erit. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sic Rebuff. *in tract. de reuoc. vnion. num. 32.*
2. Cùm habeat plenissimam in conferendis beneficiis potestatem. *can. cuncta per mundum 9. quæst. 3.*
3. Semel enim dissolutum vinculum vnionis non nisi legitimis modis restitui potest.
4. Vt vnio non tam extincta & sublata esse quàm interim cessare videatur vt *in l. qui res 98. §. aream de solut.*
5. Vt scilicet limitata causa limitatum non perpetuũ pariat effectum *l. imperator. 8. in fin. D. de postul. l. in agris. 16. de acq. rer. dom.*

DEFINITIO LXXV.

De intrusionis exceptione etiam per iudicem supplenda.

QVi possessionem beneficij vicioſam nactus est vt intrusus dici debeat siue quòd titulum nullum habuerit, siue quòd habuerit ab eo cui ius conferendi non fuit exprimere id ipsum debet summo Pontifici, à quo ex nouo iure beneficium impetrare velit. Alioqui subreptitia aut potiùs obreptitia nulliúsque momenti est impetratio, Quasi vicio intrusionis non purgato. 2 Tametsi ex priore illa vicioſa possessione fructus nulli percepti sint. 3 Idque adeò verum est vt id vicium etiamsi ab aduersario non obiiciatur, iudicantis tamen officio suppleri & possit & debeat, dummodò ex litis instrumentis constet de intrusione, quoniam ea exceptio meri iuris nõ facti est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Paria enim sunt, nullum titulum habere, & eum habere qui ipso iure sit nullus *l. 2. de auctor. tutor. l. quoties 6. qui satisd. cogant.*
2. Nec enim potest purgari nisi exprimatur. Dixi *Defin. 2. & 29. supr.*
3. Nam nec fructuum perceptio necessaria est ad essentiam possessionis.
4. Alioqui non posset iudex supplere id quod esset facti cuiusmodi est intrusio.
5. Potest autem iudex supplere ea quæ sunt iuris *tot. tit. C. vt quæ des. aduoc. part. iud. suppl.*

DEFINITIO LXXVI.

De pacifica decennali possessione ad inducendam præsumptionem tituli colorati.

HAbens titulum non coloratum ab eo qui neque ius habuit neque in possessione fuit beneficij conferēdi cùm dicatur intrusus non iuuatur regula De triennali, 2 Nisi per pacificam possessionem decennalem assecutus sit vt existimari debeat habere titulum coloratum. 3 A quo demùm tempore præteriti decennij tempus triennij computabitur. 4 Itaque continua & pacifica tredecim annorum possessio in eam rem requiretur. *Ita tralatum* est in eadem causa.

1. Sufficeret enim illum qui contulit fuisse in quasi possessione conferendi, vt titulus ab eo datus posset dici coloratus saltem in possessorio. Gomes. pass. & alij *ad reg. De triennali.*
2. Idem Gomes & alij *ibid.*
3. Nam præscriptio ipsa longi temporis sufficit non quidem ad dandum titulum, sed ad colorãdum. *l. si cùm fideicommissa 11. §. Aristo. qui & à quib. manum.*
4. Vt incipiat triennium ex die coloratæ possessionis.

DEFINITIO LXXVII.

Beneficium regulare alterius ordinis licèt eiusdem regulæ, monacho conferri non posse.

EPiscopus, licèt sit collator ordinarius beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum, 1 non potest tamen prouidere de beneficio regulari nisi eo demùm casu quo regularis ordinarius fuerit in mora prouidendi. 2 Sed & in beneficij regularis concessione illud districtè obseruandum est vt non tantùm eiusdem regulæ, sed eiusdem quoque ordinis esse debeat is cui prouidetur. Aliquando enim contingit vt eiusdem regulæ sint qui tamen eiusdem non sunt ordinis. 3 Itaque si beneficium sit ex regularibus ordinis Sancti Benedicti, monachus verò Altacombanus qui Cistercienſis est ordinis, impetrare beneficium non poterit, licèt vterque ordo regulam Benedictinam profiteatur, Solúsque summus Pontifex ille est qui dispensationem in eam rem necessariam concedere potest. 4 *Ita Senatus* ibidem.

1. *Can. omnes basilicæ 16. quæst. 7.*
2. Quoniam regularia beneficia suum habent prælatum & superiorem, quibus summus Pontifex dedit potestatem ea cõferendi. Vide *cap. inter quatuor extr. de regular.*
3. Differt siquidem ordo à regula, vt constat ex exemplo posito in hac Definitione.
4. Pro plenissima illa quam in beneficiis omnibus habet potestate tanquam ordinarius ordinariorum, vt dixi *Defin. 21. num. 4. supr.*

DEFINITIO LXXVIII.

De decimis per Laicos non possidendis.

AQuo tempore Lateranense Concilium habitũ est, 1 vsque adeò incapaces laici sunt iuris habendarum sibi & exigendarum decimarum, vt neque ex conuentione neque vllius quanticunque temporis præscriptione id iuris sibi possint acquirere. 2 *Ita tralatum est* pro Capitu-

piculo Sancti Petri Gebẽnensis contra D.de Grilly in publico auditorio,3.Id.Maij 1595.

1. Habitum autem fuit anno salutis 1179. aut vt alij volunt 1189.
2. Hostiens*in summa tit.De decim.* Capell.Tholos.& ibi Auffrer.*decis.*459.

DEFINITIO LXXIX.

Reg.De publ.resig.locum habet etiam in beneficiis permutatis.

REgula De publicandis intra semestre resignationibus perinde locum habet si ex causa permutationis facta sit resignatio atque si ex alia qualibet, Nimirum vt si intra tempus constitutum resignatio publicata non sit perinde vacet beneficium per obitum resignantis post semestre defuncti ac si nulla resignatio facta esset.1 *Ita Senatus* pro N Carrier contra Hieronymum de Veygié in publico auditorio,4.Id.Iun.1595.

1 Ita pluribus tractat Gomes.*ad reg.de public.resignat.quæst.* 8.vbi vide.

DEFINITIO LXXX.

Quando ei qui ex permutatione resignauit nouæ prouisione opus sit post continuatam triennalem possessionem.

REsignatione beneficij facta ex causa permutationis licet admissa sit ab ordinario adeoque in Curia Romana & à summo Pontifice adprobata,si tamen resignans in beneficij possessione manserit post publicatam intra sex menses resignationem (alioqui nec valet resignatio) noua prouisione non indiget si in ea possessione per continuum triennium steterit,2 Multò minus si per decennium aliú ve longius tempus.3Ea namque triẽnalis possessio continua & pacifica noui tituli instar obtinet, inducítque adepti eius præsumptionem.4 Nec ad rem pertinet quòd regula De triennali non iuuet intrusum. Intrusus autem videatur qui beneficij à se resignati possessionem propria autoritate ac sine noua prouisione retinuit.5 Hoc enim tũ verè dicitur cùm ex alia causa quàm permutationis facta resignatio est. Nam cùm permutatio interuenit, credibile est ideò continuatam à permutante possessionem suam, quòd alius permutati beneficij possessionem quam vicissim tradere debuit non tradiderit. Quæ res iustam præbet non modò retinendæ sed etiam repetendæ priſtinæ possessionis causam,6 Denique permutatio omnis quantumuis purè facta tacitam illam condicionem habet, si vicissim compermutans rem tradet,suique beneficij transfert possessionem. 7 Extra hunc casum noua prouisione opus est ei qui beneficium resignauit vt deuitet vicium intrusionis. 8 Omni tamen casu nouam prouisionem impetrari utius est,9 etiam secuta triennali possessione, Multò magis si ante continuatam per triennium possessionem de beneficio contendatur. Triennalis enim possessio illa est quæ tituli instar obtinet.10*Ita Senatus* in eadem causa.

1. Hoc est si non sit publicata intra sex menses, vt dixi *Defin prox præced.*
2. Propter *reg.De triennali.*
3. Ex iis quæ diximus *Defin.*76.*supr.*
4. Cùm non sit credibile passurum ordinarium qui vnoquoque triennio totam suam diœcesim visitare & perlustrare tenetur vt beneficium ab aliquo sine titulo possideatur.
5. Vt tractat Rot.*decis.*8.*& vlt.de rer.permut.in antiq.*
6. Vt scripsimus *Defin.*53.*supr.*
7. *Cap.*1.*de rer.permut.in* 6.*cap.dudum.de prob.eod.tit.*facit *l. cùm te* 6.*C.de pact.int.emp.& vendit.*
8. Vt eo casu procedat quod vult Rot.*dict.decis.*8. *& vlt. de rer.permut.*
9. Vt tractat Rebuff.omnino videndus *in tract. De public. resign.*
10. Nempe ob rationem positam *num.*4.*supr.*

DEFINITIO LXXXI.

Aduersarij detentationem asininam & quanto tempore durauerit exprimi debere.

SI regulæ De annali possessore satisfactum non sit per expressionem eorum quæ exprimi debuerant, nulla prorsus est gratia,nullus titulus, quia reducitur ad non titulum, adeò vt etiam intrusus & alius quilibet iniustus & execrabilis detentor solo hæretico excepto ea regula adiuuetur.1Inter cætera verò districtè illud obseruandum vt aduersarij possessio adeóque asinina detentatio exprimatur, & quanto tempore durauerit, Vt scire summus Pontifex possit, an & quale ius habeat is qui beneficiũ tenet.2 Ita vt nec generalis expressio sufficiat,3 Nisi expressim regulæ hac parte sit derogatum.4 *Ita Senatus* in causa Guillelmi Bachod contra Claudiũ Philippé pro Cameraria Ambroniacensi 4.Nou.Iun.1595.

1. Gomes.ad eam regulam *quæst.*83.*num.*110.120 *& seq.*
2. Gabriel.*lib.*5.*commun.opin.tit. De acquir. possess. num.*1.4. 6.& 7.
3. Rot.*decis.*78.*de rescrip.in antiq. alias* 787.
4. Nemo enim dubitat quin Papa possit regulis Cancellariæ derogare & in totum & in parte.

DEFINITIO LXXXII.

De expresso falso vacationis modo.

QVi beneficium impetrauit expresso certo vacationis modo quasi vacaret per obitum Tirij, cùm tamen nihil in eo iuris vnquam Tirius habuisset, vsque adeò malè impetrasse credendus est, vt nec ei prodesse debeat generalis illa clausula vulgo apponi solita *ex quacunque persona & quouis modo vacet*,in pœnam nimirum expressi mendacij.1*Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Not.*in cap.susceptum.de rescrip.in* 6.
2. *Cap.super literis. extr. de rescrip.Lvlt C.de diuers.rescrip.*

DEFINITIO LXXXIII.

De probatione tituli in beneficialibus.

TItulus non eo solo probatur præsertim in beneficialibus quòd testes dicant scripturam tituli se vidisse. Omnimodo enim exhibendus est, & in scriptis probandus, quia non de eo solo quærendum est an titulus aliquis fuerit, sed an bonus & validus quod non nisi ex eius inspectione sciri potest.1 Quare nec prodesse debebit allegranti titulum, sicì a aduersarij confessio propter contumaciam, quia nec vera confessio prodesset.2 Multò minùs proderit tibi ad probationem tituli quod aduersarius tuus talem te nominauerit siue in iudicio siue extra iudicium. Nam nec nominatio quam summus ipse Pontifex etiam scienter fecerit, vllum tamen ius tribuit in beneficio,3 Nec si motu propio Papa gratiam concesserit.4 Est enim generale vt confessio partis neque prosit neque noceat in his quæ non pendent à voluntate confitentis.5 Nam neque pacta & conuentiones super beneficiis sine consensu superioris vllius sunt momenti.6 *Ita Senatus* in eadem causa.Iunge Defin.31.infr.De probat.

1. Dixi *Defin.*68.*supr.*
2. *Cap.executor de concess.prab.cap.cùm olim.de priuileg.*Rebuff.*in prax.benefic.tit.de rescript.ad benef.nu.*17.18.*&* 26.
3. *Clem.fin.de sentent.excommunic.*
4. Rebuff.*vbi supr.dict.num.*26.
5. *l.confessionibus* 13.*in princ.cum l.seq.*§.*vlt.de inter. in iniur. fac.cap.olim de rescrip.cap.vni.*vbi Gemin.*de eo qui mittit in poss. lib* 6.Bellam.*quæst.*183.Capell.Tholos.*quæst.*474.Rebuff.*in reg. de non tollend.ius quæsit.glos.*7.*num.*4.
6. Paris.*cons.*4.*num.*38.*lib.*4.Rot.*decis.*17.*De rest.spoliat.in nouis.*Gloss.*in prag.sanct.tit.De pacific. poss. in verb. triennio col.*3. Rebuff.*tit.De rescrip.ad benefic.fol.*127.*num.*26.*in praxi.*

DEFINITIO LXXXIV.

Si resignatio absenti facta sit & resignatarius ante acceptationem decesserit.

EX resignatione non priùs acquiritur ius resignatario quàm admissa fuerit resignatio à summo Pontifice vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habeat.1 Sed & apprehensionem possessionis secutam esse necesse est saltem, ex vna parte,Alioqui censetur quilibet à iure suo velle recedere.2 Sed neque admissam esse resignationem

sufficit si facta sit absenti quousque secuta sit acceptatio per ratihabitionem.3 Vnde illud est vt si is cui facta fuerat resignatio decesserit in curia post admissam quidem resignationem sed ante secutam acceptationem, non tamen beneficium in curia vacasse censeatur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap.fin.de renuntiat.* Rebuff.*in praxi tit.de resignat.num.*11. & 12. *Glos.in pragm.sanct. De pacific.poss.in verb.renunciat.*

2. *Cassad.decis.4.de rest spoliat.num.*2. & 10. Text.cum glos. *in cap.dilecto in verb.recepisti de prab.*

3. *Cap si tibi absenti.de prab.in 6.*

4. Notat Imol.*in clement.fin.vt lit.pendent.num.*17.

DEFINITIO LXXXV.

De beneficij possessione non nisi cum literis & per apparitorem assequenda.

AD habendum ius in beneficio vicíumque intrusionis excludendum non sufficit vt quis titulum iustum & validum habeat, sed illud præterea requiritur vt possessionem nactus sit per manus executoris, & vigore literarum ab habente ad habentem potestatem.1 Alioquin sicut dicitur prædo quisquis beneficij possessionem nanciscitur absque literis, Ita & qui cum literis absque ministerio executoris & propria autoritate, intrusus dicendus est, adeóque ius suum amittit si quod habebat.2 Quod in reb. quoque profanis & temporalibus non dissimiliter obtinet.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.miles 6.§.qui iudicati D.de re iudic.l. extat* 13. *quod met. caus.l.creditores* 3.*C.de pignor.*

2 *cap.cum qui de prab.in* 6. Rot.*decis.*10.*num.*2.*vt lit.pen len. in nouu.* Dyn.*in cap.*1 *de reg.iur in* 6. Rebuff *in praxi benefic. tit. De miss in poss.* Glos.23.*num.*5.& 6.*fol.*88.

3. *dict.§.qui iudicati,& l.si ex stipulatione vbi DD. de acquir possess.*

DEFINITIO LXXXVI.

Si beneficij possessor in canonis annui solutione per longum tempus cessauerit.

CVm possessor beneficij per multos annos cessasset in solutione census,& canonis annui pro agris emphyteuticarijs debiti, Ita vt congesta tot annorum reliqua bonorũ omnium ad beneficij causam pertinentium valorem æquatura viderentur, Quærebatur an ex ea causa actione in rem aut condictione ex contractu emphyteutico aduersus successorem agi posset. Mouebat ex vna parte quòd cùm seruitij debiti & canonis emphyteutici ius sit reale,1 actio in rẽ ex ea causa competit quæ sequitur proculdubio quemlibet fundi possessorem,2 Ne fortè alioqui moretur in damno directus dominus, si prior emphyteuta qui cessauit in solutione non habeat vnde soluat.3 Atqui admissa ea sententia facilè emerget iniquitas, vt per negligentiam prælati ecclesia fiat indotata,4 Si ponas nullos ecclesiam habere agros nisi qui sint emphyteuticarij, aut pro eo censu annuo cętera quoque bona ecclesiæ licèt non emphyteuticaria esse obligata, & tam exigui valoris, vt soluendis reliquis vix sufficere queant.5 Itaque fauore ecclesiæ ne indotata constituatur vel pauperior fiat, humanius est à summo iure hac parte recedi vt decessoris qui tamdiu in solutione cessauit negligentia non noceat successori,6 nec si is ex voluntaria resignatione beneficium fuerit assecutus,7 Præsertim verò si domino directo imputari possit cur non fuerit diligentior in agendo contra priorem beneficiarium, aut si egit aut obtinuit non citiùs exegerit & iudicati executionem vrserit.8 Nam si respondeat licuisse sibi esse negligenti quòd sciret ius suum vtique durare,9 nec tempore lapsu extingui posse,10 non erit audiendus, cùm futurum sit vt ea negligentia cum debitoris cessatione coniuncta vergat in dispendium Ecclesiæ,11 Cui tamen factum aut mora prælati nocere nec potest nec debet, 12 quia bonorum ecclesiasticorum & proprietas & possessio penes ecclesiã ipsam esse intelligitur, 13 non penes prælatum qui non nisi nudus beneficij administrator est, aut saltem vsuarij vel ad summum vsufructuarij iure censendus, In quo apparet meliorem esse conditionem successoris in beneficio, quàm eius qui in priuati ius siue vniuersali siue singulari titulo successerit. Priuatus enim sicuti quã vult rei suæ legem dicit,14 Ita & quod vult sibi suisque damnum infert.15 Nec aliud erit tametsi proponas dominium directum propter quod canon ille emphyteuticarius debetur ad alia ecclesiam pertinuisse. Nam quod dici solet priuilegiatum non vti priuilegio aduersus priuilegiatum,17 locum hic habere non potest, maioris illius absurdi vitandi causa, 18 Ne per negligentiam vtriusque prælati tã qui in exigendo cessauit quàm qui in soluẽdo, alia ecclesia indotata fiat cui nihil imputari potest,19 Nisi illud fortè imputare velis quod malum, & negligentem prælatum & administratorem habuit.20 Quid ergo si leuius damnum ecclesia ex eo passura sit? 21 Ne tum quidem admittam nocere successori debere negligentiam prædecessoris si quid sit quod prælato ecclesiæ superioris imputari possit. 22 Sanè aduersus heredem prelati qui negligens fuerat in soluendo salnas esse actiones constabat.23 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 37. infra De sacros.eccles.

1. Solent enim pragmatici dicere seruitia peti actione in rem, laudimia verò in personam, Etsi illud quoque verum est seruitia peti posse per actionem personalem cùm ex contractu debeantur *l.1.& tot.ti.C.de iur.emphyt.*

2. *l.imperatores 7.de publican.& vectig. l.1. & tot. tit. C. sine cens.vel.reliq.fund.compar.non poss.* quia in actionibus in rem non persona sed res conuenitur *l.denique* 19. *D.de iur.fisc.l. vlt. D.de rei vind.*

3. Nemo enim fraudandus est cõmodo conuentionis quam dixit rei suæ *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.l.in traditionibus* 44.*D.de pact.l.venditor* 13.*commun.prad.*

4. Dotatam siquidem esse interest publicè vt possit inuenire prælatum qui cultui diuino inseruiat. Qui enim altari seruit, de altari quoque, vt aiunt, viuere debet.

5. Non enim permittitur emphyteutæ vt derelinquendo bona emphyteuticaria se liberet, nisi totius præteriti temporis reliqua soluat.

6. Vt dici solet de alienatione rei ecclesiasticæ per prælatum malè facta: Guid.Pap.*quæst.*149 *& sequentib.* Quod enim facere directo in præiudicium ecclesiæ prælatus non potest, nec per indirectum ei facere permittendum est *l.sciré oportet.*21. §.1.*de test.tutel.l.*5.§.*si pupillus de reb.eor.qui sub tutel.*

7. Non enim ideo beneficium habet resignatarius à resignante sed à summo Pontifice vel ab ordinario qui contulit.

8. Diligentibus enim non negligentibus iura succurrunt *l.non enim.*16.*D.ex quib.caus.maior.l.pupillus* 24.*in fin.D.qua in fraud.credit.l.cùm postulassem* 44.*D.de damn.infect.*

9. *Arg.l sicut.*8.§.*non videtur D.quib.mod.pign.vel hyp soluit.*

10. Durat enim reliquorum exactio vsque ad 30. annos vt not.*in l.cùm notissimi C.de præscr.*30.*vel* 40.*annor.*

11. Facit enim dolo malo creditor qui non alia de causa differt exactionem quàm vt magis ac magis oneret debitorem. Iuuari siquidem beneficio non decipi quem oportet *l.in commodato* 17.§ *sicut D.commod.*

12. *l.in condemnatione* 173 §.*vnicuique de reg.iur.*

13. *Tot.tit.extr.de caus poss.& propr.*

14. Glos.magna communiter adprobata *in cap.fin.de offic. ordin.in 6.*

15. Vulg.*l.in re mandata* 21.*C.mandat.d.l.vlt.C.de pact.int. empt.& vendit.*

16. Potest enim quilibet vt suam ita & sui heredis conditionem pro arbitrio deteriorem facere *l.pactum* 46.*D.de pact. l pen.C.eod.*

17. *l.verum* 11.§.*pen.D.de minor.* quãquam hoc brocardicum falsum esse constat *ex l.vlt.D.ex quib.caus.maior.*

18. *Arg.l.quoties* 200.*de reg.iur.*

19. Semper enim succurrendum ei est cui nihil imputari potest.*l* 3.*D.de separat.*

20. Quod tamen absurdum esset quia incidit ecclesiæ in prælatum *arg.l.vlt.D.rem pupill salu.for.*

21. Solet enim dici de minimis non curare prætorem. Sed id quoque falsum est nisi cum per rem minorem maiori præiudicaretur *l.*4.*D. de in integr.restit.*

22. Vbi enim eadem ratio est, ibi & idem ius statui debet *vulg.l.illud.*32.*ad l.Aquil.*

23. Nam & eo iure hodie vtimur ex generali cõsuetudine vt fructus beneficij pertineant ad heredem nõ ad successorem in beneficio.

DEFINITIO LXXXVII.

De variis

De variis vacationis modis, & an modus vnius in alio comprehendatur.

BEneficiorum vacantium summa diuisio illa est vt vel per mortem beneficiarij, vel per renunciationem, vel per translationem vel denique per amotionem aut priuationem vacare intelligantur. 1 Nec valde refert quod ad renunciationem attinet quam vulgo resignationem vocant, an ex causa permutationis an ex qua alia fiat. 2 Vsq; adeò autem inter hos vacandi modos interest vt alius in alio non comprehendatur. 3 Scilicet in rescriptis ad beneficia impetratis, quæ hoc ipso minùs fauorabilia sunt quòd non nisi priuatum impetrantis fauorem respiciunt. 4 Nam si quid in fauorem ecclesiæ constitutum sit vno tantùm vacationis modo expresso, id ipsum ad alios vacandi modos fauorabili interpretatione non inutiliter porrigetur. 5 Sine die.

1. *Cap nisi cum pridem & cap. post translationem cap. vlt. de renunc. cap. susceptum vbi Canonist. de rescript. in 6.*
2. Rot. *decis. 398. in antiq.* Glos. *in clem. 1. de rer. perm. & in c. si propter sua debita de rescript. in 6.*
3. *d. cap susceptum* Boer. *quæst. 2. num. 2.*
4. *cap. quamuis 1. de prab in 6.*
5. Boer. *d. quæst. 2. num. 4.*

DEFINITIO LXXXVIII.

Renunciatio & resignatio beneficij quando in fraudem facta præsumatur.

BEneficij renunciatio in fraudem facta præsumitur, si a sene vel infirmo facta sit fratri aut nepoti ex fratre vel sorore, 1 aut ab eo qui verisimiliter beneficio priuandum se non ignorabat. 2 Proinde nullius momenti est, ne dignitas ex successione potius quàm ex canonica institutione vel electione delata videatur. 3 Eadem fraudis præsumptio subest si beneficium pingue pro tenui permutetur 4 nec iusta vlla permutandi causa appareat. Quid enim si non potuerit permutans in pinguiore illo beneficio aut satis honestè aut tutè morari? 5 Benignius tamẽ est vt ex huiusmodi causis si aliud nihil obstet, prouisio & collatio in irritum non deducatur. 6 Sine die.

1. *cap. 1. vbi* Abb. *de cleric. non resid.*
2. Barbat *cons. 11 vol. 3. cap. 2. de renunc. in 6.*
3. *cap. ad extirpanda de filiis presbyt.* Glos. *sing. in l. tutela ad tutel.* Boer. *quæst. 2 num 4. in fin. & seq.*
4. *d. cap. 2. de renunciat. in 6. cap. quia verisimile de præsumpt. cap. 1. de cleric. non resid.*
5. *cap. ad supplicationem de renunciat. cap. cum venerabilis de except.* Boer. *vbi supr. num. 18. & 19.*
6. Idem Boer. *dict. quæst. 1. num. 55 post* Rot. *decis. 129. antiq.* & Felin. *cap. quia verisimile de præsumpt.*

DEFINITIO LXXXIX.

Resignatio facta pendente appellatione ab eo qui iam fuit condemnatus non valet.

ET si appellatio nõ solùm suspendit, 1 sed etiam rescindit iudicatum, 1 Si tamen is qui nullum ius in beneficio habuit condemnatus appellauerit, & pendente appellatione resignauerit, placet resignationem nullius esse momenti quasi quæ in fraudem facta sit. 3 Præsertim si postea appellatio iniusta pronuncietur. 4 *Ita Senatus* in causa de qua in Defin. 51. & 52. tit. De Episc. & cleric.

1. *l. si causa cognita 32. C. de transact.*
2. *l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. 1. in fin. D. ad S.C. Turpill.*
3. Nimirum litis & aduersarij. *c. 2. de renunciat.* Boer. *quæst 205. nu. 8. cum seq.* Rot. *in antiquior. recollectis per* Bisignet. *tit. de sent. & re iudic. decis. 5. incip. Accusatus circ. fin.* Ioan. Papon. *in syntagm. Arest. tit. De resignatione. §. 16.*
4. *Arg. l. tutor. 41. D. de vsur. tit. vlt. D. de re iudic.*

DEFINITIO XC.

Regula De triennali defendit non promotum, sed non eum qui iussu promoueri intra certum tempus non paruit, nisi post sententiam fuerit triennalis.

REgula 1 De triẽnali defendit quidem non promotũ, sicut & cæteros omnes quantumlibet iniustos possessores, excepto intruso & simoniaco: Sed non eum qui promoueri iussus per sententiã non est promotus. 2 Nisi post sententiam manserit in possessione per triennium continuum. Nam ex illa triennali possessione præsumitur dispensatus saltem ad tempus 3 dummodo alleget dispensationem. 4 Cæterùm si non alleget, & appareat clarissimè neque promotum fuisse, neque dispensatum, nulla ratio est, vt magis iuuetur regula illa de Triennali, quã vt dispensetur de nunquam promouendo. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Gomez *ad reg. De triennali quæst. 10. exceptus de intruso.*
2. Gomez *ibid. vers Secundus casus.*
3. Exemplo eius quod scripsimus *Defin. 33 supr.*
4. Multa enim possunt allegari quæ non est necesse probari vt puta id quod notorium est. Item titulus in præscriptione temporis immemorialis: sed tamen allegatio semper necessaria est. Not. *in l. cùm de in rem verso 6. D. de vsur. & in l. 3. §. ductum aqua D. de aqua quotid. & æst.*
5. Quæ dispensatio obtineri nunquam posset. *cap. licèt canon. de elect. in 6.*

DEFINITIO XCI.

Non promotio iustus est vacandi modus si vel declaratoria sequatur, vel monitio de promouendo precedat.

BEneficium presbyterale, vt vocant, vacat ipso iure ob non promotionem. 1 Præcedere tamen declaratoriã oportet. 2 Sed hoc fallit, si monitus si ab Episcopo beneficiarius vt intrà certum tempus promoueri se curaret, nec promotus sit. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *cap. licet canon de elect. in 6.*
2. *cap. licèt episcopus de præb. in 6.*
3. Non enim potest dolo carere qui Episcopo suo rema ta iustam imperanti non paret *l. non potest dolo carere 199. de regul. iur.*

DEFINITIO XCII.

Vitium obreptionis ob non expressam aduersarij possessionem non potest obiici ab eo cui prouisum fuit per obreptionem.

QVi impetrat beneficium ex causa non promotionis, cogitur exprimere possessionem eius qui non est promotus, 1 præsertim si fuerit illa triennalis, licèt non potuerit prodesse possessori quod ad effectum regulæ de Triennali. 2 Sed tamen si is qui ob non promotionem patiebatur controuersiam beneficij ipsum resignauerit pendente lite, nec in resignando expresserit eam controuersiam, & controuersiæ causam, Non potest resignatarius obiicere vitium obreptionis, quo propria prouisio laborat. 3 Magis enim fauendum est ei, qui ob non promotionem obtinuit beneficium, 4 quàm ei cui in alterius fraudem facta sit resignatio ab eo, qui nullum ius in beneficio habuit. 5 Itaque quamuis hoc casu locus esse possit sequestrationi, 6 publicè tamen vtilius est ei beneficij vindicias adiudicari qui institutus est per non promotionem resignantis. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Exprimenda enim est possessio aduersarij etiam quæ fuerit tantùm facti *cap. cùm nostris. de concess. præb.*
2. Vt dictum est *Defin. 90. supr.*
3. Omni enim vicio carere debet qui in alium paratus est dicere.
4. Cùm possit etiam non promotus aliquo casu iustus possessor esse vt dixi *in dict. Defin. 90.*
5. Cùm nemo plus iuris in alium transferre possit quàm ipse habuerit *vulg. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*
6. Vt solet fieri cùm neuter litigatorum satis habet iuris ad beneficium possidendum.
7. Quia publicè vtile est non vacare de facto beneficia etiam quæ iure vacant.

DEFINITIO XCIII.

Princeps non potest sine Papæ licentia vel consensu prælati beneficio imponere onus prebendæ.

NOn potest supremus Princeps præbendam Laico concedere super fructibus beneficij nisi indultum, & priuilegium habeat in eam rem à summo Pontifice, aut Prælatus consentiat.1 Maximè verò si præbenda vacãs nulla sit. 2 *Ita Senatus* in causa Thomæ Morgant Angli & Illustr. Alfonsi d'Elbene Episcopi Albiens. & Abbatis Altacombani 20. Decembr. 1596.

1. Præbenda enim super fructibus beneficij est onus beneficij quod ab alio quàm summo Pontifice imponi non potest, *tot. tit. vt benef sine diminut. confer.*

2. Hoc enim casu nouum & inusitatum onus est, & consequenter tantò magis odiosum.

DEFINITIO XCIV.

Etiam iniustæ excommunicationis sententia suam secum trahit executionem, quamuis ab ea sit appellatum.

EXcommunicatio siue iusta siue iniusta semper est metuenda, quia secum trahit suam executionem, licèt ab ea sit appellatum,1 Nisi facta sit excommunicatio post interpositam appellationem quæ ex postfacto iusta appareat. 2 *Ita tractatum est* in causa N. Bernardi Castagne & N. Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis 29. Mart. 97.

1. *Tot. tit. de sentent. excommunicat. cap. pastoralis §. vlt. de appellat.*

2. Tunc enim apparet factam illam esse in spretum & odium appellationis & vt appellans excluderetur ab auxilio iuris communis, quod tamen cuique saluum esse expedit vt aduersus prioris iudicis iniquitatem consultum esse possit *l. 3. §. falsus D. rat. rem haber. l. vnic. C. de sentent. præf. prætor. Vide cap. ad præsentiam de appellat.*

TIT. III.

De Episcopis & Clericis & Monachis.

DEFINITIO I.

De priuilegio mendicantium ne decimas soluere teneantur.

FRANCISCANORVM, Augustinianorũ, aliorúmque monachorum mendicãtium singulare ius illud est, vt fructuum in iis fundis perceptorum quos propriis siue manibus siue sumptibus colunt decimas nullas debeant, Aliorum debeant.1 Secundum quam distinctionem iampridem à Senatu nostro iudicatum fuisse contrà Augustinianos Seisselly & S. Petri d'Arbigny relatum est me præsente in causa Franciscanorum De la Chambre & Canonicorum eiusdem loci 3. Id. Iul. 1588. Plerisque tamen priuilegia concessa sunt, vt nullas omnino decimas præstare teneantur, Quo casu nec dubitandum est quin ea immunitate frui debeant, 2 Sicut & si per longissimum tempus in eius fuerint immunitatis possessione quæ priuilegij instar habere possit. 3 *Ita Senatus* in ea causa.

1. Quamuis pugnare videatur, quod scriptum est *in cap. ex parte tua ad nos* 10. *& cap. nuper penult. Extr. de decim.* Vide omnino Rebuff. *in tract. de decim. quæst.* 14. & Crauet. *cons.* 21. Adde *cap. fraternitatem extr. de decim. & can. decimas* 16. *q.* 1. Glos. *in can. quia tua* 12. *quæst.* 1.

2. Quia potest summus Pontifex tale priuilegium concedere ex iusta causa, vt & alias quaslibet immunitates, quamuis soleat dici præstandæ decimæ obligationem esse ex iure diuino cui proinde à summo pontifice derogari non potest, Summa Siluestr. *in §. decima num.* 5. Rebuff. *de decim. quæst.* 13. *num.* 31.

3. Id est in possessione immemoriali. Hæc enim sola est quæ priuilegii instar obtinet. *cap. super quibusdam §. præterea de verb. signific. in 6. l. 3. §. ductus aquæ D. de aqua quotid. & æstiu. l. vlt. D. de aqua pluu. arcend.* Vide glos. *in can. 1. in verb. manuũ vestrarum* 13. *quæst.* 1.

DEFINITIO II.

De monachis ab omni successione excludendis.

REligiosam & monasticam vitã professi vsque adeò pro mortuis habentur ex edicto 1 Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri, vt in computatione legitimę non solùm partem non faciant, sed neque numerum. 2 In quo deterioris condicionis sunt quàm filia quæ renunciauit bonis paternis aut maternis accepta dote in vicem legitimæ portionis. Hæc enim licèt ad partem nõ admittatur, tamen facit partem, quia non pro mortua haberi potest quæ à legitimæ petitione non alia ratione excluditur quàm quòd iam legitimam accepisse intelligatur. 4 Itaque portio quæ ad eam spectaret si renunciatio nulla facta esset heredis lucro cedet, si non in alterius vtilitatem facta probetur renunciatio. 5 Sed etsi fideicommissum proximioribus ex familia relictum proponatur, non admittentur ij qui euenientis condicionis tempore monachi reperientur, quia non est credibile de iis cogitasse testatorem per quos familia conseruari non possit. 6 Nec aliud erit tametsi sint Dominicani quibus ex Diui Papæ Clementis quarti rescripto permissum est vt perinde possint succedere acsi in seculo permansissent. Edictum enim quod diximus generale est ad omnes omnino monachorum ordines pertinens, 7 quamuis iure communi partem faciant ij ex quorum persona monasterium acquisitionis capax ad legitimam admitti potest. 8 Neque contrarium est quod eodem edicto testamentariæ successiones exceptæ sunt. Nam de præteritis tantùm successionibus id intelligi debet quæ ex testantium voluntate ei qui iam monachus esset delatæ erant & per monachum acquisitæ monasterio, Non autem vt facto testamento vocatísque proximioribus liceat monacho tanquam proximiori successionem vindicare. 9 *Ita Senatus* in causa D. Marchionis à Camera contra fratrem Vicecomitem 8. Cal. Sept. 1588.

1. De quo scripsimus *Defin. 44. tit prox. præced.*

2. Bald. & cæteri *ad Auth. nouissima C. de inoff. testam. ex l. si necem 4. §. si deportatus D. de bon. libert. l. 1. in fin. D. de bonor. possess. cont. tabul. l. Gallus* 29. §. *& quid si tantùm. D. de liber. & posthum.* Vide Boer. *quæst.* 104.

3. Propter iuratam renunciationem quæ valet iure Pontificio *ex cap. quamuis pactum de pact. in 6. quamuis non iure ciuili l. pactum dotal 3. C. de collat. l. vlt. D. de fundo & legit.*

4. Castrens. & alij *ad l. qui superstitio. 94. D. de acquir. hered.*

5. Guid. Pap. *quæst.* 599. Quidam tamen defendunt non tam adcrescere hanc portionem heredi quàm hereditati. Vide quæ scripsi in priore parte Hemischiliadis De error. pragmat.

6. Francis. Mantic. *lib. 8 De coniect. vlt. volunt. tit. 12. num.* 25. post Decium *cons.* 259. *num.* 2. Paris. *cons.* 22. *num.* 9. *vol.* 3.

7. Ergo generaliter intelligi debet *l. in fraudem* 15. *in fin. D. de testam. milit. l. de precio* 8. *D. de publician. l. 1. §. generaliter D. de legat. præst.*

8. *Auth. ingressi vbi not. C. de sacrosanct. eccles.* In quo numero essent Dominicani ex rescripto Clementis quarti vt admitterentur ad legitimam & ad legitimæ supplementum teste Mantic. loco supra citato nisi edictum Principis obstaret.

DEFINITIO III.

De beneficij collatione facta per vicarium.

EPiscopi Vicarius quantumuis generalis conferendi beneficij potestatem quæ specialiter concessa non sit, minime habet. 1 Beneficij namque collatio donatio quædam est, 2 In generali autem administrationis concessione donandi potestas data esse non intelligitur, non tam

tam quod donare sit perdere4(nec enim perditū episcopo quicquam videretur,collato per vicarium beneficio in eum cuius probitas, eruditio, virtusque meruisset 5) quàm quia nihil administrare dici possit qui donat.6 Sed hoc ita accipiendum est,si mandati defectum aduersarius obiiciat Alioquin licèt mandati præsumptio difficillima sit,7 quia tamen sæpius vsuenit vt ea conferendi autoritas vicariis per ordinarios detur, 8 æquissima est præsumptio quę collationis vires fouet vt valeat potiùs quàm pereat,9 Si modò Episcopi sigillo munita sit, 10 & ab eo vicario facta,quem constet esse in quasi possessione conferendi: 11 maximè verò cùm de sola beneficij possessione contenditur.12 Quòd si illud etiam concurrat vt is cui collatio facta est beneficium possederit per triennium, 13 Episcopi quoque consensus tacitus & ratihabitio quæ mandato comparatur interuenisse videbitur,14quoniam ad Episcopi cuiuslibet officium pertinet vt per singula triennij curricula beneficiorum in sua diœcesi constitutorum & statum inquirat & possessores 15 *Ita Senatus* inter Claudiū Vectier & Branchin de parochiali Ecclesia de Voges contendentes prid.Cal.Sep.1588.

1. *Cap.vlt.de offic.vicar.in 6.*

2. Ad le q iòd & beneficiorum collatio in fructu est *Not. in cap.cùm olim.de major.& obed.* Boer.*quæst.* 17.*num.*14.fructus autem beneficij ex quo pendet ius conferendi non pertinent ad vicarium.

3. *l.Cum plures* 12.§ *cùm tutor.l. Lucius* 46.§. *vlt. D. de admin.tutor.*

4. *l.Filiusfamilias 7.in prin.D.de donat.*

5. Quisquis enim talis est,vtique ex eorum numero est quos possis dicere beneficium dare cùm accipiunt.

6. *l.Ab agnato* 12.*D. de curat furios.*

7. Adeò vt nec per mille annos præsumi possit mandatum, quia facti est, facta verò nunquam præsumuntur *l.consilio* 7 §. *vlt eod.tit.de curat.furios.*iūct.*l.in bello* 12.§.*facti.de cap & postl.*

8. Solet enim sumi argumentum & præsumptio ex iis quæ fieri moris est *l.quod si nolit* 31.§.*qua assidua D.de edilit. edict.l. vlt.C.qua res pignor.oblig.poss.*iunct. *l. & qua nondum* 15.§. *quod dicitur D.de pignor.l.vlt.C.de fideiuss.*

9. *Arg.l.quoties* 12.*D.de reb.dub.l.quoties* 80.*de verb. oblig.* Est enim mala interpretatio per quam fit vt actus destruatur *l.si ita stipulatus* 126.§ .*Chrysogonus eod.tit.*

10. Sigilli enim alieni appositio probat consensum & mandatum,si modò nihil dolosè & in fraudem factum sit *l.2.C. de reb.alien.non alienand.*

11. De qua constet per nouissimos actus,secundum ea quæ dixi *Defin.*70.*num.*17. *supr.tit.prox.*

12. Nā in possessorio agitur de sola possessione non etiam de proprietate nisi ad confortandum vt aiunt possessorium.

13. Cuius possessionis triennalis quantus fauor sit apparet satis ex regula De triennali possessore.

14. Cùm non minùs facto quàm verbo voluntas declaretur *l.non tantùm* 5.*D.rat.rem haber.*

15. *Can.relata & can.decreuimus* 10.*quæst.*1.

DEFINITIO IIII.

De verbis enunciatiuis summi Pontificis prouidentis in forma gratiosa.

IS cui prouisum est à summo Pontifice in forma vt vocant gratiosa, adiecto eo quod de eius sufficientia & vt loquuntur idioneitate ordinarius attestatus fuit, non cogitur attestationem illam exhibere,nec eò magis rescriptum obreptitium aut subreptitium dici debet. Creditur enim verbis enūciatiuis summi Pontificis sicut & alterius cuiuslibet Principis. 1 Estque verisimile prouisurum fuisse summum Pontificem in forma rigorosa, non in gratiosa si attestationem non vidisset. 2 Sed & illud certum est attestationes huiusmodi cùm ab ordinarijs ad summum Pontificem mittuntur, in Romanæ Curiæ actis describi, nec ei cui prouidetur, restitui. 3 *Ita Senatus* in causa Ioannis Philippi Chauellard & Claudij Poysat 13.Cal.Ianuar.1589.

1. Attestantis scilicet de facto suo & de eo quod coram se factum est *l.omnium vbi not.C.de testam.*

2. Præsumitur enim Papa id omne facturus quod facere ex officio debuit.

3. Vt proinde inhumanum sit cogi eum exhibere id quòd non habeat nec dolo malo desierit habere.

DEFINITIO V.

Eum qui bullas producit non esse arctandum vt signaturam proferat.

QVi literas apostolicas producit quas bullas dicimus, signaturam vt vocant ostendere non cogitur si fortè aduersarius obiiciat latiùs extensas eas literas contrà Cancellariæ regulam quàm signaturâ continerentur. Faciunt enim per se fidem ,1 & ad eum qui vicium obiicit pertinet , vt signaturæ quæ in actis curiæ remanet exemplum probatæ fidei proferat , ex cuius collatione constare possit vtrum amplior facta sit bullarū expeditio quàm fieri debuerit.2 *Ita Senatus* in ead. caus.

1 Cùm sint probatio probata propter autoritatem sigilli summi Pontificis.

2. Ei namque incumbit onus probandi non solùm qui dicit,sed etiam qui negat aliquid solenniter factum esse *l.ab ea parte* 5.*D.de probat.*

DEFINITIO VI.

De inutilis collationis confirmatione.

SI collatio per ordinarij vicarium facta ex eo solo nulla sit quod vicario mandatam non constaret beneficij conferendi potestatem,1 placet eam conualescere ex sola superioris qui mandare potuit confirmatione , licèt ea confirmatio nuda sit non noua collatio, quæ nouum vt dicimus spiritum infundat.2 Cùm enim non nisi defectu mandati nulla esset prior collatio, confirmationem hanc & ratihabitionem quæ posteà sequitur mandato comparari certum est.3 Sed hoc tamen ita accipi debet Si non medio tempore in eo beneficio alij sit ius quæsitum. Tunc enim nec noua superioris collatio in tertij præiudicium prodesse quicquam posset. 4 Diuersum est si quam aliam ob causam prior collatio nulla sit : Subsequentem namque confirmationem perinde nullam esse fatendum est : cùm verum sit quod dici solet id quod nullum est confirmari non posse.5 Igitur noua collatione & prouisione opus est.*Ita Senatus* in ead.caus.

1. Cuius mandati probatio necessaria est vt diximus *Defin.* 3 *supr.eod.*

2. Actus enim qui non nisi defectu potestatis nullus erat confirmatur superueniente quandocumque potestate Glos. *in cap. non firmatur de reg.iur.in 6.*

3 *l.vlt.C.de SC.Maced.cap.ratihabitio.de reg.iur.in 6.*

4. Cravet.*cons.*171.*ex l.penult. D.de rat.rem haber.l.potior* 11. *D. qui potior. in pign. hab.*

5. *d.cap.non firmatur.de reg.iur.in 6.l.quod initio* 20.*D.de reg. iur.*cùm non entis nullæ sint qualitates *tot.tit.De confirm. vtil. vel.inutil.*

DEFINITIO VII.

De mandato summi Pontificis De prouidendo.

MAndatum summi Pontificis De prouidendo nullum ius tribuit impetranti nisi subsecuta prouisione 1 adeóque in possessionem missione. 2 Quandiu enim aliquid agendum supereſt , nihil actum videri potest.3 Itaque si prouisio tantū facta sit,licèt ius aliquod in beneficio tribuat non poterit tamen in beneficij possessorio obtinere is cui ex mandato summi Pontificis prouisum est,si non etiam in possessionem missus sit.4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sicut enim pactum de vendendo non est venditio aut pactum de donando donatio. Bart. *in l. vlt. num.* 8. *D. de condict.caus.dat.*ita nec mandatum de prouidendo prouisio est.Rebuff.latè *in tract.De mandat.de prouid.*

2. Nam per missionem in possessionem constituitur ius in re in beneficijs,vt & in pignore iudiciali rei profanæ *l.non est*

mirum 26.§.1.*D.de pignor.action.*

3. *l.prin C.de his quæ vt indign.*

4. Quia in beneficialibus sicut in profanis non alius potest obtinere in possessorio quàm qui possidet, nec rursus incipere quis possidere sine corporali possessionis adprehensione *l. cùm heredes* 23.*D.de acq.possess.*

DEFINITIO VIII.

Qui beneficium tanquam vacans impetrat discedit à priore possessione.

QVi corporalem beneficij possessionẽ ex inutili collatione adeptus impetrauit literas apostolicas quibus scriptum erat in hæc verba *& adhuc hodie dictum beneficium vacare noscatur*, à priore non solùm titulo sed etiam possessione videtur recessisse. 1 Non enim vacare dicendum est beneficium nisi quod & de iure vacat vt loquuntur & de facto: Verbáque summi Pontificis regulariter accipiẽda sunt in omni significatione in qua accipi possunt: 3 Maximè verò cùm possessio solo animo amittatur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Bona enim vacantia dicuntur quæ nec dominum habent nec possessorem *l.vlt.D.de success.edict.*

2. *Cap.cùm nostris Extr.de concess.prab.*

3. Vt omnimodo aliquid operentur, Panorm.*in d.capcùm nostris.*

4. *l.3.§.in amittenda D.de acquir.possess.*

DEFINITIO IX.

Mandatum de prouidendo mittendóque in possessionem quando impletum videatur.

QVi mandatum habet à summo Pontifice vt impetrãti prouideat mittátque eum in realem & actualem beneficij possessionem, non prius impleuisse videtur mandatum De prouidendo, 2 quàm impetrantem miserit in realem & actualem, vt vocant, possessionem, Propterea quòd mandatum huiusmodi De prouidẽdo non tribuit ius in re, sed ad rem tantùm quousque fuerit executio subsecuta. 3 Neque sufficiet quòd mandatarius & executor datus potestatem impetranti fecerit possessionem autoritate propria adprehendendi vt putà si birretum vt vocant aut annulum ipsi tradiderit, 4 sed ille ipse in possessionem mittere omninò debet, quoniam mandatum implendum est in forma, vt aiunt, specifica. 5 Nec enim cui hoc mandatum aut permissum est, illud quoque mandatum & permissum videtur. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quomodo tamen implere mandatum tenetur quisquis mandatum suscipit *l.in commodato* 17.§ *sicut D.commod.*

2. De quo adde quæ scripsi *Defin.7.supr.*

3. *Cap si soli ordinario. De concess.prab. in 6.*

4. Quomodo solent notarij nostri facere per calami traditionem, vt dicemus *sub tit.De acquir.possess.infr.*

5. Ne alioquĩ mandantis autoritas neglecta videatur. Fere enim est vt quis rem sibi mandatam negligere videatur si per alium faciat quod per seipsum facere deberet *l. cùm pi* 8. §. *si prator aditus D.de transact.l.1. De offic.eius cui mand.est iurisdict.*

6. Quasi electa siue industria siue dignitate personæ cui mandatum fuit.*arg.l.inter artifices* 38.*de solut.*

DEFINITIO X.

De Regula quæ est De beneficij valore exprimendo.

REgula Cancellariæ De vero beneficij valore exprimendo non attenditur in quæstione quæ laicum iudicem habet De possessione beneficij, quòd bursalis sit potiùs quàm iuris. 1 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Intellige nisi euidenter appareat de dolo aliquo impetrantis. Nunquam enim dolus impunitus esse debet ne tum quidem cùm ipsi doloso damnosus futurus est *l. procurator* 11. *in fin.D.de doli mali,& met.except.*

DEFINITIO XI.

Ius conferendi nunquam præsumi nisi in fauorem ordinarij.

SI duo sint beneficia eiusdem nominis in eadem diœcesi, quorum alterum pertinere dicatur ad nominationem aut collationem cuiusdam Abbatis aut Episcopi in alia prouincia constituti, Ei incumbet onus probandi omnemque ambiguitatem tollendi, qui Abbatis illius aut Episcopi collatione nitatur. 1 Neque enim ius conferendi vnquam præsumitur, nisi probetur in eius commodum qui non est ordinarius diœceseos. 2 Imò verò ordinarius habet ipso iure fundatam intentionem, in omnibus beneficijs intrà diœceseos suæ fines conclusis. 3 Eámque præsumptionem non tantùm ordinarij autoritas elicit, sed etiam beneficij libertas. Beneficia enim sicut & cætera omnia sui natura libera præsumuntur. 4 Habebit verò res minorem dubitationem si ponas beneficium de quo contenditur, vltimum possessorem habuisse ex alio ordine quàm cuius sit Abbatia quæ nominationem suam esse iactitat. 5 Est enim perpetuum quoties de beneficij possessione agitur, vt vltimus potissimum status attendatur, ex nouissimis actibus colligendus. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Debet enim vnusquisque probare id quod est fundamẽtum suæ intentionis siue agendo siue excipiendo *l.2. l. ab ea parte* 5.*l.quoties* 19. *D.de probat.*

2. Imòhabet iuris præsumptionem contra se quisquis ordinarius non est.

3. *Can.omnes basilica* 16.*quæst.*7.

4. Fauore scilicet libertatis quæ omnium rerum fauorabilissima est *l.*4.*D.de institit.& iur.l.altius* 8.*C.de seruit. & aqua. l. libertas* 122.*de regul.iur.*

5. Nam ex qualitate possessoris præsumitur qualitas beneficij, vt costat ex ijs quæ diximus *Defin.*77.*supr.tit.prox.*

6. Dixi *Defin.*70.*num.*16.17.*&* 18.*supr.tit.præced.*

DEFINITIO XII.

De probando iure conferendi.

QVoties in quæstione De possessione beneficij, disputatur An prælatus habuerit ius conferendi aut instituendi, placet etiam minùs plenas probationes sufficere, nec aliud requiri quàm vt ea esse probetur cõmunis hominum existimatio si modò is cui ab eiusmodi prælato prouisum est cum eo concurrat cui prouisum fuit à summo Pontifice: Non item si concurrat cum Episcopo, aut cum eo cui ab Episcopo fuerit prouisum. 1 An quia maior sit aut fauorabilior autoritas Episcopi in beneficijs conferendis quàm summi Pontificis? Minimè. 2 Sed quia summi Pontificis potestas ordinarij cuiuslibet quamuis inferioris quales omnes sunt, concursum admittit. 3 Ordinarij potestas contrà, nullius 4 præterquam summi Pontificis, qui est ordinarius ordinariorum. 5 Itaque hoc casu omnimodo & exactè probandum est quis ordinarius collator sit beneficij vt sciatur an prouisio valeat. 6 *Ita Senatus* pro Nicol. Gros contra Franciscum de Chauanes 16. Cal.Decemb.1590.

1. Vide Cassiodor.*decis.*1.*de probat.*

2. Semper enim autoritas summi Pontificis excepta intelligitur tanquam superioris.

3. Scilicet quandiu Papa prior non apposuit manum quia per manus appositionem ligat cæterorum omnium manus, vt scripsi *Defin.*10.*&*16.*supr tit prox.*

4. *Can.omnes basilica* 16.*quæst.*7.

5. *Can.cuncta per mundum* 9 *quæst.*3.

6. Quia prouisio & collatio ab eo facta qui ius conferendi non habuit, neque titulum neque tituli colorem præbet *cap.*1. *de regul.iur.in 6.*

DEFINITIO XIII.

De Episcopalis dignitatis priuilegio.

PRælcelsa Episcoparus dignitas facit vt quamuis cum qui iam Episcopus sit Senatorem fieri nihil prohibeat, 2 Senator tamen esse desinat qui episcopalem dignitatem post Senatoriam nanciscitur, 3 si non speciali Principis indulgentia retineatur. 4 Secundum quod, cùm vir clariss.mus Alfonsus d'Elbene Abbas Altacombanus Senator noster in Albiensem Episcopum electus, & à sum-

ſummo Pontifice confirmatus eſſet, ac quaſi vacante per eius promotionem dignitate Abbas Moretanus in ipſius vicem ſubſtitutus, Poſteà verò Albienſis Epiſcopus obtinuiſſet à Principe vt quandiu in Sabaudia degeret, priſtinam retineret dignitatem, Quæſitum eſt An eundem in collegio noſtro ordinem gradumq; quem priùs habuerat, ſaluum ei eſſe oporteret: An potius quaſi nouus poſtremúſque Senator poſt omnes ſedere deberet. Quod quibuſdam probabilius videbatur, quia non ſolùm prior dignitas vacaſſet, ſed alius quoq; in eius locum ſuffectus eſſet.5 Contraria tamen ſententia non modò benignior ſed etiam honeſtior viſa eſt, præſertim cùm ita Princeps iuſſiſſet, vt eadem ipſi dignitas maneret: quę anteà fuerat: quódque indignum abſurdúmque videretur eum qui tã multis annis emeritus in primis gradibus honorificentiſſimè conſtitiſſet, ob eam ſolam cauſam cæteris inferiorẽ videri, quòd epiſcopalem inſuper dignitatem vrgentibus meritis nactus fuiſſet.7 Accedebat quòd prius etiã quàm Moretanus in Senatorem admitteretur, iam ita Princeps fieri reſcripſerat, vt non cò minùs Altacombanus quãdiu apud nos eſſet dignitate Senatoria fungeretur. *Ita Senatus* 7.Cal.Febr.1590.

1. Nam & epiſcopi ſummi appellantur *Can. 2. De conſecr. diſtinct.5.* & quilibet Epiſcopus dicitur maior preſbytero Cardinali *can.quanquam vbi gloſ.in verb. Auguſtinus 2.quæſt.7.*

2. Etſi profanos gentilium libros etiam legere epiſcopi prohibentur, adeóque audire leges niſi hactenus vt per eas melius intelligantur canones *can. epiſcopus vbi gloſ. in fin. diſtinct.37.l.conſu ta diualia 23.C.de teſtam.*

3. Nemo enim duobus Dominis ſeruire poteſt, & Epiſcopatui & Senatui, & hoc caſu maior dignitas quæ eſt incompatibilis tollit minorem vt de obligationibus ſcriptum eſt *in l. debitori 50.D.de fideiuſſ.l.ſi reus 13.D.de duob.reis.can.1. 21. quæſt.1.*

4. Vt Senator maneat ad honores etiamſi non reſideat. Nec enim paruum Senatui ornamentum eſt ſi ex Senatoribus quidam ſint epiſcopi.

5. Nec enim poterant duo eundem gradum tenere ac in eodem gradu concurrere *arg.l. cùm in teſtamento 37. de hared. inſtit.l.1.§.qui ſemel D.de ſucceſſ.edict.*

6. Principis enim eſt eum ordinem dignitatum inter ſuos præſcribere quem velit *leg.1.& 2.C.vt dign.ordin.ſeruet. lib.12. tit.8.*

7. Superueniens enim maior dignitas augere non minuere priorem ſtatum debet. Itaque videbatur Epiſcopus Albienſis in ſui ipſius locum ſucceſſiſſe *arg. d.l.1.§. ſed videndum eod.tit. De ſucceſſ.edict.l.3.l.creditor 12.§. Papinianus D.qui potior. in pig.hab.*

8. Quo reſcripto videbatur ius ſuum priſtinum Epiſcopo reſeruatum, antequam alij vlli ius quęſitum eſſet *arg.l. Modeſtinus 76.D.de ſolut.*

DEFINITIO XIV.

Ex ſola aduerſarij confeſſione aut denominatione ius nullum in beneficio acquiri.

SOla aduerſarij confeſſio ius in beneficio aut ad beneficium tribuere non poteſt ei qui aliud nullũ habeat.1 Minùs igitur iniuſto detentori proderit quòd tanquam titularius vt aiunt iuſtúſque poſſeſſor, per epiſtolam talis nominatus ſit qualem hodie ſe dicit ſi non alias habeat probationes.2 Nam nec ſi ab ipſo ſummo Pontifice talis per literas nominatus eſſet, quicquam tamen ei iuris ex eiuſmodi nominatione acquireretur3, cùm tamen conferendi beneficij præcipuam ſummus Pontifex habeat poteſtatem; 4 quam vtique non habet aduerſarius in cuius poteſtate non eſt facere vt qui neque titulum, neque poſſeſſionem beneficij habet, habere exiſtimetur.5 Id enim eſt quod dici ſolet beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſe.6 *Ita tractatum eſt* in cauſa Guillielmi Bachod contra Claudium Philippé 13. Cal. Ianuar. 1590. poſteà deciſum & pronunciatum 4.Non.Iunij.1595.

1. Dixi *Defin.83 ſup.tit.prox.*

2. Ioan. Pap. *in ſyntagm. Areſt. lib. 8.tit. 7. De maintenue és poſſeſſions de benefices.* Boer.quæſt.89.

3. *Clem.fin.de ſent.excommun.*

4. *Can.cuncta per mundum 9.quæſt.3.*

5. Nam & titulum habere & poſſidere facti eſt *l.conſilio 7. §.vlt.de curat.furioſ.l.1.§.Scæuola D.ſi is qui teſtam.liber eſſe iuſſ.* factum autem requirit veritatem naturalem non fictam aut falſam confeſſionem *l.denique 19.ex quib.cauſ. maior. l. in bello 12.§.facti.de capt.& poſtlim.*

6. *Cap.1.vbi* Dyn.& alij *de regul.iur.in 6.*

DEFINITIO XV.

Quando deceſſoris ſui titulum exhibere quis cogatur.

ETſi non poteſt beneficium videri vacaſſe per obitum eius qui nullum in beneficio ius vnquam habuit,1 Eum tamen qui beneficium obtinuit ſiue à ſummo Pontifice, ſiue ab alio collatore quaſi vacans per obitum Sempronij, docere non eſt neceſſe.2 Sufficit namque vt eum probet vulgo habitum pro iuſto poſſeſſore.3 Quid enim ſi annalis aut triennalis poſſeſſor Sempronius fuit, vt nec ipſe de titulo ſuo docere debuiſſet ſi quà ei controuerſia de beneficio facta fuiſſet?4 Sanè ſi aduerſarius doceat de titulo & iure alterius per cuius obitum ipſe beneficium impetrauerit, & is titulus antiquior ſit poſſeſſione illius, qui beneficij vltimus poſſeſſor fuiſſe dicitur, cogetur nouus impetrans titulum prædeceſſoris ſui exhibere, déque eius viribus diſputare:5 quoniam alioqui fieri non poteſt vti ne vicioſa præſumatur ea poſſeſſio & abſque titulo,6 cũ de præcedente alterius titulo & poſſeſſione appareat.7 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Cùm ex regula iuris nemo poſſit deſinere habere id quod nunquam habuit, *l.non poteſt videri 208.de regul.iur.*

2. Quia non habet titulum à ſuo prædeceſſore, nec ſuccedit in ius ipſius, ſed omne ius ſuum habet à collatore.

3. *Arg l.3.§.1.D.de SC.Macedon.l.filiæ 28.de ſolut.*

4. Nam triennalis poſſeſſio eſt pro titulo ſaltem præſumpto. *Reg. De triennali poſſeſſore.*

5. Cùm non potuerint eiuſdem beneficij duo in ſolidum eſſe rectores & poſſeſſores non magis quàm rei profanæ *l.5.§. ſi duobus D.commod.l.3.§.ex contrario.de acquir. poſſ.l. duo in ſolidum 19.D.de precar.*

6. Præſumitur enim quiſque poſſediſſe ex titulo præcedẽte *l.quadam mulier 77.D.de rei vindic.*

7. Caſſad.*de cauſ.poſſ.& propr.deciſ.2.& 3.* Bellam. *quæſt.115. & 116.* Rebuff.*in praxi benefic.tit. De ſubrog.num 55 fol.327.* Idem Caſſad.*deciſ.4.De reſtit.ſpoliat.num.5.* vbi requirit vt poſſeſſio deceſſoris fuerit triennalis & pacifica.

DEFINITIO XVI.

De clerico diſcholo, & malè morigerato.

CVm de beneficij eccleſiaſtici poſſeſſione inter clericos apud Senatum contenderetur, non putauit Senatus pro eo dicendas vindicias quem conſtaret improbam vitam agere tametſi iuſtiſſimo titulo niteretur. Etſi enim de clericorum vita & emendatione cognoſcere laicus iudex non poteſt,1 publicè tamen intereſt ne quis ad beneficiorum poſſeſſionem retinendam locus relinquatur diſcholis & ſceleratis,2 ex quorum moribus ſcandalũ laicis inferri poſſit. Ideóque pertinet ea res ad curam non modò Senatus, ſed & alterius cuiuſlibet iudicis laici de huiuſmodi controuerſijs ius dicentis,3 non vt de morib. inquirat ſi mali obiiciantur, ſed hactenus tantùm vt præſentes oblatáſque probationes non reiiciat, ſi tales ſint de quarum fide dubitare non poſſit. An ergo clericum ex ea cauſa condemnare debebit? Minimè 4 ſed tantùm pronunciare ſequeſtrandam beneficij poſſeſſionem vt fieri ſolet neutro ex collitigatoribus coloratum titulum proferente.5 Si tamen poſt aliquot annos eadem de beneficio quæſtio licèt apud eundem iudicem repetatur, & appareat rediiſſe hominem ad meliores mores, pro eo iudicãdum erit, ſi aliud nihil prohibeat: 6 Sed &, ſi eo tempore quo minùs benè moratus dicebatur minor erat annis vigintiquinque, nullas poſt maiorem ætatem reſipiſcentiæ probationes iudex exigere debebit, quaſi ætatis vicium illud fuerit, magis quàm perſonæ.7 *Ita Senatus* 4.Non. Iunij 1595. & iam antea 13.Cal.Ian.1590.

1. Pertinet enim id ad curam & iurisdictionem episcopi, aut alterius superioris. *tot. tit. De vit. & honest. cleric.*

2. Qui etiamsi beneficium iam tenerent eo tamen priuari vel ob hanc causam deberent adeóque communione *can. episcopus 35. distinct. 1.*

3. Deberi n iudex laicus curare quantum potest ne laici etiã à clericis scandalum patiantur, eaque potissima ratio est ob quã permittitur ei nonnunquam vt in clericorum quoque actionibus coërcendis se interponat, quod tamen sine iurisdictionis ecclesiasticæ prꝫiudicio fiat.

4. Cum nulla penitus sit iurisdictio laici in clericos, vt nec iudicis eccle siastici in laicos *cap. at si clerici & cap. exterum de iudic. cap si diligenti Extr de for. compet.*

5. Vt sicuti vicios us ad beneficium ingressus nunquam dandus est, ita nec vicioso detur.

6. Ne alioqui causa temporaria & momentanea perpetuũ pariat effectum quod esse non debet *l. cura 4. §. deficientium D. de muner. & honor. l. ab his omnibus 10. §. auctis De vacat. & excus. muner.*

7. *Arg. l. 3. §. 1. D de tutel.*

DEFINITIO XVII.

De collatione iure deuoluti facta.

QVod constitutum est vt si collator ordinarius negligens fuerit in conferendo beneficio id est, si intra semestre quod in eam rem præstitutum est non contulerit, totum ius conferendi pro ea vice ad summum Pontificẽ deuolu atur, non habet locum si iustum impedimentum intercesserit, vt puta pestis aliúdve quid simile. 2 Item si ordinarius beneficium vacare ignorauerit. 3 Non enim potuit conferre nisi à quo die scivit 4 aut scire debuit vacationem, Cúmque ideò non fuerit negligens, negligentiæ pœnam pati nullam debet: 6 Deuolutio autem iuris conferendi ad superiorem negligentiæ pœna est. 7 Et cõsequenter probandi erit scientia ab eo, qui nititur iure deuolutionis. Non ob id solùm quòd alioqui præsumatur ignorantia & probetur eo ipso quod non probatur scientia, 8 Sed etiam quia fundamentum illud est intentionis eius, qui allegat deuolutum, 9 Cùm collatio iure deuoluti facta ante deuolutionem nullius adeò sit momenti vt ne colorata quidem videatur. 10 *Ita Senatus* in ea causa de qua infr. Defin 35. de probat. & Defin. 2. & seq. de iur. patron.

1. Quod ius deuoluti aut deuolutionis appellatur *cap. 2. de conces. prab.* De quo iure vide tractatum Rebuffi inscriptum *De deuolut.*

2. Rebuff. *in dict. tract num.* 13. Alex. *cons* 58. *vol.* 5. Rip. *in tract. De peste Tit. de priuileg. iudic. caus pest.*

3. *Cap. quia diuersitatem in fin. & ibi DD. de conces. prab.* Glos. *in cap. licèt per ill. text. in verb. à notitia De suppl. neglig. prælat. & in d. cap. 2. in verb. infra sex menses de conces. prab.* Feder. de Sen. *cons.* 129. Panorm. *in cap. cùm propter post princip. De iur. patron.* Rebuff. *vbi supr. num.* 10. Roch. De Curt. *in tract. de iur. patron. in verb. honorificum quæst.* 27. Glos. *in cap statutum 3. de prab. in 6.*

4. Nemo enim ignorãs conferre beneficium potest, vt nec aliud ferè quicquam agere *l. cùm sex 55. de adilit. edict.*

5. Dissoluta enim ignoratio excusationem non meretur *d. l. cùm sex l. 3. §. 1. l. nec supina 6. D. de iur. & fact. ignor.*

6. *l. 3. D. de separat. l. ab hostibus 15. §. vlt. & l. seq. D. ex quib. caus. maior. l. vlt. in fin. C. de posthum. hared. instit.*

7. *d. cap. licèt. & tot. tit. De suppl. neglig. prælat.*

8. *l. Verius 21. D. de probat. l. super seruis C. qui milit. poss. lib. 12. cum iurib. ibi per gloss. allegatis. & in regul. iur. in 6.*

9. Debet autem quisque probare id quod est fundamentum sux intentionis maximè ratione temporis, Alex. *in l. si minorem 6. C. de in integr. rest. minor.* Castr. *in l si inter 8. num. 5. de reb. dub.*

10. DD. *in d. cap. 2. de conces. prab. & in cap. 2. de pra. in 6.* Rebuff. *vbi supra num. 32. post* Felin. & alios *in cap. cùm ex officy de præscript.* & Boer. quem ibi refert *decis. 70.*

DEFINITIO XVIII.

De clerico coniugato aut minus clericaliter viuente.

QVamuis dici soleat beneficia conferenda non esse aliis clericis quàm qui viuunt clericaliter, 1 Nihil tamen prohibet eum quoque qui secularibus negotijs se immiscet beneficium habere, Ex ijs nimirum quæ sunt minima, id est quæ vel nullam vel perexiguam habent administrationem, nec animarum curam gerunt, cuiusmodi est præfectura capellæ simplicis quæ non sit presbyteralis, & quo passim iure vtimur. Quamquam multo rectiùs & salubrius fecturus sit clericus si ab eiusmodi secularibus negotijs abstineat, ex eo saltem tempore quo pacificum & ad honestæ vitæ rationem idoneum beneficium habere cœpit. Illud sanè constat clericos coniugatos vsque adeò non clericaliter viuere intelligi, vt nullius omnino beneficij obtinendi capaces sint. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap clerici Extr. de vit. & honest. cleric.*

2. Vel ob id saltem vt hoc veluti præmio inuitentur pleriq; ad clericatum ambiendum, quem vbi assecuti erunt tanto facilius postea cogitent de sacris quoque ordinibus suscipiendis.

3. *Can. 1. & 2 & pass. distinct. 88.*

4. Ex eo namque tempore nulla subest necessitas clerico se immiscendi negotijs secularibus, quæ tamen necessitas sola potest præbere excusationem. Glos. *in can. decreuit 88. dist. arg. 12 quæst. 1. can. 1. & 1. quæst. 2. can sacerdos.*

5. Imò verò etiam officio & beneficio quolibet sũt priuãdi *can si quis à modo distinct. 81. can. 1.* & pass. *eod. distinct.* Vide *tot. tit. De cleric. coniug. præsertim cap. diuersis.* Glos. *in can. multorum 27. quæst. 2.*

DEFINITIO XIX.

De priuilegio clericali.

CLericus in habitu non clericali deprehensus nõ gaudet priuilegio, neque quod ad fori præscriptionem, neque quod ad pœnam crimini debitam pertinet. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Cap. si iudex laicus de sentent. excommunic. in 6. iunct. cap 1. de cleric. coniug lib. 6. cap. clerici de vit. & honest. cler. Clem. 1. eo.* Guid. Pap *quæst* 138. *cap. vlt. de vit. & honest. cler.* Glos. *in can. clerici dist. 23. & can in summa 21. quæst. 4.*

DEFINITIO XX.

De beneficij collatione facta per vicarium de cuius potestate non constat.

NOn valere collationem beneficij factam à vicario ordinarij si nõ constet mandatam ei potestatem cõferendi certum est, 1 quamuis instituendi habeat facultatẽ sicut & confirmandi eos quos ordinarius instituturus esset, vèl confirmaturus. 2 Sed hoc ita accipi debet, si aduersarius defectum mandati in actis, vt aiunt, obiiciat. Nam si extra acta, & tanquam exceptio meri iuris quam ex officio suo iudex alioqui supplere deberet, 3 obiiciatur, non est admittenda, Ne fiat iniuria ei, cui vicarius beneficium contulit, si priuetur ea mandati probatione quam afferre fortassis potuisset, si apertè opposita exceptio fuisset. 4 *Ita Senatus* in eadem causa. Vtrum enim vicario mandata sit facultas conferendi ne ne, in facto non in iure consistit: 5 facti verò causam supplere iudex nunquam potest, 6 nec si notorium sit, nisi fuerit allegatum. Nam & quod notorium est allegari debet, licèt probari non sit necesse. 7

1. *Cap. fin. de offic. vicar. in 6. & cap. 3. de prab. eod. lib.*

2. *Cap. cùm in illis 16. vbi glos § cùm autem. in verb. noscatur de prab. in 6.*

3. *Tit. C. vt qua des. aduoc. part. in d. suppl.*

4. *Arg. l. 3. vbi not. D. de accusat. & inscript.*

5. Contractus enim omnes sunt facti *l. consilio 7. §. vlt. de curat furios.*

6. Not. *in dict. tit. C. vt qua des. aduoc. part.*

7. Notorium enim dicitur manifestum quod patet vel per confessionem, vel per probationem, vel per euidẽtiam rei *can. manifesta vbi glos. 2. quæst. 1.*

DEFINITIO XXI.

De congrua portione parocho ex decimis constituenda.

DEcima, aut, vt melius dicam, ea fructuũ portio quæ loco decimæ præstari Deo debet in signũ & recognitionem vniuersalis dominij, 2 si iuris rationem inspicias, non nisi ad parochum spectat: 3 Fieri tamẽ potest vt ad alias personas eius percipiendæ & exigẽdæ ius pertineat, aut ex contractu iusto & solenni, aut ex inueterata consuetudine, aut ex immemorialis temporis præscriptione. 4 Sed cùm id euenit, parocho & Ecclesiæ rectori omnimodo consulendum est, vt vel ex decimis 5 vel ex quo alio reditu habeat congruam portionem id est tan-

est tantã quanta ad honestè viuendũ,& excipiẽdos hospites sufficere possit? Adeò vt nec ferenda sit consuetudo si quam contrariam allegetur, vtpote quæ manifestè impugnet vtilitatem ecclesiæ. 7 *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal.Iul.1591 pro parocho de Montagnole contra Laboret Archipresbyterum Decanatus Sabaudiæ.

1. Dicitur enim decima vulgo etiam quæ est vicesima interdum aut trigesima aut quadragesima, quia loco decimæ præstatur ex consuetudine *cap. in aliquib. vers. illa quippe Extr. de decim.*

2. Adeò vt confidicatur Deus si decimæ non soluantur *cap. reuertimini 16. quæst. 1. & can. decimæ ead. quæst.*

3. *Can quicunque & seq. ead. quæst. & can. in sacris* iunct. *glos. ibid.*

4. *Cap. fin. de paroch. & alien. parochian. cap. quoniam & cap. cùm contingat de decim.*

5. Antiquiori enim ecclesiæ ius suum semper conseruandũ est. *can. ecclesia & seq. 16. quæst. 1.*

9. *Cap. extirpanda 30. & cap. exposuisti 33. Extr. de præb. & dignit.*

7. Non enim sufficit præscriptam esse consuetudinem si non sit etiam rationabilis *cap. vlt. Extr. de consuet.* Glos. *in can. ecce ego dico. in fin. distinct. 95.*

DEFINITIO XXII.

De ferenda per iudicem laicum sententia pro congrua portione.

QVid ergo si parochus non habeat congruã portionem, & de eo apud iudicem laicum conqueratur? Non potest Senatus vt nec alius iudex laicus de illo cognoscere an parocho adiudicanda sit congrua portio nec ne (est enim ea res ecclesiasticæ iurisdictionis) sed tamen si parochus petat manuteneri se in possessione percipiẽdi decimã aut quid aliud quousque congruam habeat portionem, potest & debebit iudex laicus cognoscere incidenter, & inquirere an habeat, necne, non vt de illo pronunciet, sed vt si constabit non habere, pronunciet retinendam parochum in possessione percipiendæ decimæ, quousque congrua ei portio fuerit ab episcopo assignata: 4 Interea tamen & incerto eo cauere iudex debet ne quicquam constituat in detrimentum eorum qui in possessione sunt decimam aut pro decima portionem aliam consuetudinariam percipiendi. 5 Sed & si constet nõ habere parochum vnde se alat, non priùs tamen certa pecuniæ aut frumenti & vini quantitas constituenda est pro congrua portione, quàm apparuerit quænam sit æstimatio reditus qui ex decimæ perceptione colligitur, Ne alioqui facilè eueniat vt qui decimam percipere solet, ob hoc ipsum quod eam percipit, in plus condemnetur, quàm quanti decima est. 6 *Ita Senatus* in eadem causa: & in alia pro D. Ioanne Ferrand parocho d'Entremons contra episcopum Gratianopolitanum 14. Cal. Augusti. 1591.

1. Quia pertinet ad Episcopum vt prouideat parocho de congrua portione *can in sacris & seq. 16. quæst. 1.* Rebuff. *in tract. De congr. port.*

2. Nam ad officium eius qui cognoscit de principali quæstione pertinet vt omnem causam incidentem examinet *l. 1. C. de ord. iud.*

3. Fiet enim sententia nulla tanquam ab incompetenti iudice lata *d. l. 1. & tot. tit. C. si à non compet. iudic.*

4. Nam de possessorio decimarum pronunciare etiam laicus iudex potest Guid. Pap. *quæst. 1.*

5. Ne quid fiat inauditis iis quorum interest *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. De re iudic.*

6. Quod sanè iniquum esset. Non enim onus propter certam rem irrogatum grauius esse debet, quàm quanti res ipsa est *l. 1. §. si is qui quadringenta D. ad SC. Trebell. l. in ratione 11. §. quod vulgo ad leg. Falcid. §. 1. Inst. de singul. reb. per fideic. relict.*

DEFINITIO XXIII.

Quanta esse debeat congrua portio.

COngrua portio quæ parocho debetur, regulariter eadem ex quarta parte fructuum beneficij æstimatur, sed tamen in iudicantis arbitrio & religione positum est vt vel maiorem, vel minorem fructuum portionem constituat. 2 Quid enim si quarta illa pars fructuum beneficij non sufficiat ad victum & vestitum? Nam quod quidam putant id quod deest suppleri à parochianis debere, non est probabile. Siquidem quandiu decima sufficit, aut ea quota quæ pro decima ex consuetudine præstatur, nihil est quod preterea exigi debeat à parochianis. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Can. concesso 12. quæst. 2. & can. seq. 16 quæst. 1. can. ad hoc.*

2. Ita Rebuff. *in tract. De decimis & fusius in tract. De congr. port. quæst. 8. num. 80.*

3. Quia nec aliud quã decimas & primitias Deus ab hominibus exigit *can. reuertimini & seq. 16. q. 1.* Rebuff. *vbi supr.*

DEFINITIO XXIIII.

De Archipresbyteris.

QVi nunc Archipresbyteri vocantur, veteribus illis diaconis non malè comparantur vt absentium Episcoporum oculi esse existimentur. 1 Vnde illud quoque fit vt eorum causa quàm maximè sit fauorabilis, cùm de beneficiorum ad Archipresbyteratum pertinẽtium conseruatione agitur. *Ita tractatum est* in eadem causa. 2

1. *Can. diaconi 6. dist. 93.*

2. Vt tanto magis inuitentur ad archipresbyteratus munera ex fide ac diligenter obeunda.

DEFINITIO XXV.

De clerico milite & militia desertore.

CLericus in habitu secularis militiæ repertus non solum amittit ipso iure beneficium ecclesiasticum quod habebat, sed etiam priuilegium clericale, ideóque si apud iudicem laicum desertæ militiæ reus factus aut de alio crimine etiam communi vt vocant, nec priuilegiato delatus obiiciat priuilegium fori, petátque remitti se ad iudicem ecclesiasticum audiendus non est, quia secularem militiam assumendo ecclesiasticæ renunciasse intelligitur. 2 Itaque tanto grauiùs puniri debet ob desertam secularem militiam quanto scelestius est vtramque militiãm quàm alterutram deserere: nisi prioris repetendæ gratia posteriorem desertam esse appareat. 3 *Ita Senatus* contra Humbertum Cothonier presbyterũ 4. Id. Decem. 1592. & 3. Cal. Aug. 1593.

1. Iul. Clar. *lib. 5. sentent. in practic. Criminal. quæst. 73. num. 6.* Emanuel Soar. *in commun. opinion. in verbo clericus.*

2. Vide Imbert. *lib. 4 Instit. forens.* & Guid. Pap. quæst. 138.

3. Glos. *in can. quisquis. in verb. arma. 17. quæst 4.*

DEFINITIO XXVI.

De vnione ex mandato facta post mortem mandantis.

ETsi verum est mandantis morte finiri mandatum quoties res integra est, nec minùs in ecclesiasticis causis quàm in profanis, non tamen est id perpetuum. Quid enim si mandauero tibi vt soluas Titio post mortem meam? Nemo vtique dixerit mandatum cuius executio post mortem mandantis collata sit, eius morte finiri. 2 Eadem ratione placebat mandatum summi Pontificis de vniendis beneficiis quibuslibet quomodocumque & quandocumque vacaturis etiamsi affecta essent sedi Apostolicæ, & vacarent in manibus Papæ pro tempore existentis, non videri finitum morte, 3 Ob idque potuisse delegatũ vnire beneficia etiam quæ post delegantis obitum vacasset si modò viuo eo Pontifice qui mandauerat, accepisset mandatum, & bullas vt loquuntur fulminari curasset, 4 Dum nequid aliud obstaret. Solent enim huiusmodi mandata De vniendo reuocari generalibus sequentium Pontificum constitutionibus si non fortita sint effectum viuo eo mandante, 5 Exceptis tamen ijs vnionibus, quæ ex autoritate Concilij Tridentini factæ

sint aut etiam ex causa per Concilium permissa. Itaque cùm Claudius de Granier tùm Gebennatis Episcopus vitæ morúmque sanctimonia ac pietate antiquis illis patribus & Episcopis comparandus, ex mandato Sixti quinti P.M. post eius tamen obitum vnisset prioratum d'Inclafort cum Seminario quod in sua diœcesi ex præcepto concilij Tridentini erudiendis quatuor & viginti pauperibus erigi debuerat, Placuit non posse vnionem impediri ex eo solo quod post mandantis mortem facta fuisset, Tametsi seminarium illud non dum erectum esset, quoniam prius erat vt dotaretur, quàm vt erigeretur. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 48. sup. de sacros. Ecc.

1. §. *rectè Instit. de mandat. cap. licèt & cap. gratum Extr. de offic. deleg.* Rota *decis* 12. *eod tit. ex cap si cui nulla de prab. in 6.*

2. *l. Si verò non remunerandi* 12 §. *vlt. D. mandat.*

3. Tanquam quod esset collatum in id tempus quod futurum esset post mortem quoque Pontificis mandantis.

4. Mandatum enim acceptum & executioni mandari cœptum esse oportet, quia facilius reuocatur mandatum re adhuc omnino integra *d. §. rectè.*

5. Sed qui tales constitutiones allegat vt reuocationem probet eas probare debet *l. 2. l. eum qui mutatâ* 22. *D. de probat.*

6. Quicquid enim fit à summo Pontifice in executionem statutorum Cõcilij quod perpetuum est, id quoque perpetuum & inuiolabile esse necesse est.

7. Est enim dos seminarij necessarium antecedens ad ferenda onera seminarij vt dicimus de dote quæ datur marito ad ferenda onera matrimonij *l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot.*

DEFINITIO XXVII.

De Equitum Hierosolymitanorum incapacitate.

EQuites Hierosolymitanos sicut religiosi sunt triplicique voto obstricti, ita & cæterorum religiosorum exemplo cuiuslibet successionis incapaces esse cõuenit, 1 An ita vt nec legitimam portionem in parentum bonis petere possint, si iam eo tempore professi religionem fuerint quo pater aũt mater decesserit? 2 *Ita Senatus* visum est in causa discussionis bonorum illustriss. Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustriss. D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593. Siue quòd qui successionis intestati sunt incapaces regulariter; à legitimæ petitione repellantur, 4 Siue quòd ex edicto Sereniss. Ducis nostri Diui Emanuelis Philiberti habeantur religiosi omnes pro mortuis. 5 Itaque nec partem quidem faciunt, tantum abest vt ad partem admitti possint. 6 Sunt igitur Equites isti deterioris apud nos condicionis quàm sint apud Gallos, apud quos sunt capaces successionum omnium quod ad vsumfructum licet non quod ad proprietatem. 7

1. Ex edicto scilicet Ducis sereniss. Emanuelis Philiberti De quo scripsi *Defin. 2. supr. & Defin. 44. tit. praced.*

2. Nam si posteaquàm patri vel matri successerunt facti sint religiosi, non ideò mutatur aut impeditur ius successionis.

3. Sunt enim quidam casus in quibus nostri aliam rationem constituũt legitimę portionis aliam successionis, De quibus scripsi in priore parte Hemischiliadis De error. pragm.

4. Cum legitima sit portio portionis ab intestato contingentis *l. Papinianus* 8. § *. si quis ex mortis. D. de inoff. testam. l. cùm quæritur* 6. *l. quæ nuper* 31. *C. eod. tit.*

5. Mortuo autem legitimam deberi nemo dixerit, aut ei qui habeatur pro mortuo *l. si necem* 4. §. *si deportatus de bon. libert.* Bald. & alij *ad Auth. nouissima C. de inoff. testam.*

6. Regulariter enim nõ facit partẽ qui nec admittitur, nec admitti speratur ad partem *d. l. Papin.* 8. §. *quoniã autem D. eod.*

7. Vt refert Ioan. Papon. *l. 1. Synagm. tit.* 10. §. 6.

DEFINITIO XXVIII.

De officiali eiúsque vicario.

NOn modò eum qui ecclesiasticæ præest iurisdictioni quem Officialem vocãt, sed etiam eius vicarium in hac præsertim alma Camberij ciuitate, totiúsque Sabaudiæ theatro Doctoratus dignitate insigni tum esse oportet, 1 cùm iudicandi munere fungatur, & de ijs plerumque rebus iudicandum habeat quæ magni momenti sint ac difficillimæ disceptationis, vt puta de fœdere matrimonij & iure beneficiorum quod ad petitorij causam attinet. 2 Nec quod ijs casibus possit ex Adsessorum sententia ius dicere idoneam præbet excusationem. Honestius enim est publicéque vtilius vt ea ipse sit eruditione præditus quæ faciat ne in singula momenta Adsessorum auxilium implorare cogatur, tantóque grauioribus sumptibus litigatores oneret. 3 Cùm tamen Episcopus nosset Gratianopolitanus Cantorem Sanctæ Capellæ in Officialis sui vicarium elegisset idque non sine exemplo factum esse constaret, Quasi ecclesiastica dignitas eruditionis & Doctoratus loco esse posset, Visum est æquissimum illud temperamentum, vt neque hic vicarij officio fungi prohiberetur, neque confirmatio quam à Senatu petebat ei concederetur, Ne culpam Episcopi qui Doctorem eligere debuerat, nec tamen vt id faceret cogi per nos poterat approbasse videremur, nostrámque fecisse, cui autoritatem nostram accommodassemus. 4 *Ita Senatus* in persona M. D. 17. Cal. Ianuar. 1593.

1. Debet enim etiam episcopus scire leges vel ob hoc ipsũ vt meliùs sciat canones *Can. episcopus* vbi Glos. *in fin.* 37. *distinct.*

2. *Cap. 1. de adfin. & consanguin.*

3. Nam neque episcopus, neque vicarius episcopi aliorum doctrina egere debet *Can. qui ecclesiasticis.* iunct. *Glos. in verb. quærant* 36. *distinct.*

4. Nostra enim facimus ea quib. autoritatem nostram impertimur, vt scribit Iustin. *in constitut. De confirm. digest.*

DEFINITIO XXIX.

De sigillo ordinariorum, aliorúmque collatorum.

NEc subscriptio, nec sigillum magni Abbatis Cluniacensis aliarúmque similium personarum vllam apud nos fidem facit donec sit recognitum. 1 Aliud est in subscriptione & sigillo ordinariorum, Episcoporum scilicet ac Metropolitanorum, adeóque eorum omnium qui vice & partibus ipsorum funguntur, propterea quòd ordinariam publicámque habeant potestatem & iurisdictionem. 2 Neque aliud erit, si agatur de beneficio cuius collatio spectet iure ordinario ad Abbatem Cluniacensem, puta de prioratu qui sit ordinis Cluniacensis. Etsi enim ratione huiusmodi beneficiorum regularium non habet ordinarius fundatam intentionem, nisi eo casu quo Abbas ipse negligens fuerit in prouidendo, 3 non tamen facere potest qualitas beneficij vt Abbatis subscriptioni aut sigillo maior fides constare debeat. 4 *Ita Senatus* in causa R. D. Ludouici Marin, & Caroli Emanuelis Pomei 11. Cal. April. 1596.

1. Ne falso comminiscendo via aperiatur. Tam enim facile esset falsum sigillum quàm falsam scripturam comminisci *l. cùm ab initio* 4. *& seqq. D. de testam. quem. aper.*

2. Ideóque sigilla eorum quasi publicè cognita pro recognitis habentur, & publicam fidem faciunt. Ea demum námque sigilla sunt recognoscenda quæ sunt ignota non quæ iam nota *can.* 1. *vbi glos. in fin. distinct.* 98.

3. *Cap.* 1. *& tot. tit. De suppl. neglig. prælat.*

4. Ob rationem positam *num.* 1. Nam cùm sigillum sit incognitum non est ei fides adhibenda nec si mille talia sigilla essent *cap. quod super his Extr. de fid. instrum.* Glos. *in d. can.* 1. *in fin. dist.* 98.

DEFINITIO XXX.

De Monachorum incapacitate etiam in bonis talliabilibus.

MOnasticam & religiosam vitam professus siue expressè siue tacitè adeò incapax est successionis 1 ex edicto Diui Principis nostri Emanuelis Philiberti, de quo sæpius supra diximus, 2 vt neque succedere ipse possit, neque monasterio successionis emolumentum quærere, 3 scilicet ab intestato. Nam ex testamento potest capere ad vtilitatem monasterij si tale sit monasteriũ, quod bona

bona habere possit. Neque hac parte separanda est causa proprietatis a fructibus. 9 Non enim plus iuris habere monachus potest in fructibus quam in proprietate, & Nec si alimentorum causa velit percipere, quia monasterij sui patribus, ut si fundi alicuius monasterium proponas, de pubblicis elemosynis alit, & exhibere debet. Inde fit vt defuncto patre, aut fratre aliove agnato de diuisis & vt aiunt talliabilis conditionis sine liberis & conditionibus, non magis possit hic impedire ius domini & obuentionis quam emolumentum vocant, quàm si esset mortuus 8, quia quod ad successionis causam attinet, pro mortuo habetur qui successionem nec sibi nec alij acquirere potest. 9 Dicat aliquis fortasse, Edictum Principis quod de monachorum incapacitate factum est non aliam rationem habere quam vt bona in familia remaneant, & conseruentur. 10 Non igitur prodesse debere domino feudi, qui cùm ea bona sibi vindicat, perinde adimit familiæ, atque si monasterium ipsum ex monachi persona succederet. 11 Sed respondeo, non eò magis prohibendam esse dominum feudi vt iure communi vtatur in necessariam consequentiam, Postea quam constitutum est vt monachus hic pro mortuo & incapaci habeatur. 12 Ideoque multò magis obtinebit, si non de vnius talis successionis obuentione agatur, sed de rebus singulis inter alios fratres diuisis, absente nec monacho, & ob id non vocato ad diuisionem, quòd pro nullo & mortuo haberetur. 13 Nam si bona illa fuerunt talliabili condicione onerata, perinde ad dominum pertinebunt ac si aut nunquam in rerum natura monachus fuisset, aut diuisioni consensisset. 14 *Ita Senatus* in causa Claudij Molard, & Fr. Claudij Vianey 5. Cal. Maij 1594.

1. Potest tamen reseruare sibi certa bona de permissu superioris, dummodo per modum pacti Boer. *quæst.* 20. *num.* 1. post Cynum *in Auth. ingressi C. de sacrosanct. eccles.*

2. *Defin.* 2. & 27 *sup. hoc tit & Defin.* 44. *sup. tit prox.*

3. Quomodo acquireret iure communi si succederet *Auth. ingressi C. de sacrosanct. eccles. can. non liceat* 19. *quæst.* 2 *lit.*

4. Non enim monasteria omnia sunt incapacia successionum, vt dixi *dict. Defin.* 2. *num.* 8. *supr.*

5. Quanam sit oleat dici non esse permiscendas causas vsusfructus, possessionis & proprietatis. *l. penult. in princ. D. de acquir. poss.*

6. Cùm fructus percipiantur iure soli & dominij *l. qui scit* 25. §. 1. *D de vsur.*

7. Not. *in dict. Auth. ingressi C. de sacrosanct. eccles.*

8. Cum religionis ingressus morti æquiparatur *Can. placuit* 2, vbi Glos. *in verb. mortuus* 16. *quæst.* 1.

9. *l.* 2. §. *pen. de bonor. poss. contr. tab. l.* 4 §. *si deportat. D. de bon. libert. l.* 1. § *sed etsi patrimo De coniug. cum eman. liber. eius.*

10. Quia pertinet ad curam Principis & ad vtilitatem reipublicæ vt familiarum dignitati consulatur. *l.* 1. §. *sed etsi seruus D. de inspic. ventr.*

11. Dominus enim directus omnia occupat iure peculij, & quamuis non sit heres, tamen impedit ne alius quisquam heres esse possit, vt de patre succedente in filij bonis castrensibus scriptum est *in l.* 1. § 2. *D. de castr. pecul.*

12. *d. can placuit* 16. *quæst.* 1.

13. Illi enim vocandi sunt qui ex actu lædi possent & qui contradicendi ius haberent *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. qui potest* 26. *de reg. iur.*

14. Quia non potest haberi pro condiuisore quantum ad succedendi causam is qui nec ad diuisionem nec ad successionem admitti potest, quique pro mortuo habetur vt dixi.

DEFINITIO XXXI.

De singulari Franciscanorum incapacitate.

NEque religiosi neque religiosæ virgines ordinis S. Francisci capaces sunt succedendi ex testamento nec in mobilibus quidem: In immobilibus verò multò minùs nec ea quidem lege vt statim cogantur vendere. In quo deterioris sunt condicionis quam cæteri mendicantes, Si non à summo Pontifice obtinuerint dispensationem. 1 *Ita tractatum est* in causa virginum Sanctæ Claræ & Petri Louet Prid. Id. April. 1595.

1. Ita tractat Iul. Clar. *lib.* 4. *sentent. in* §. *testamentū q.* 29. *ad fin.*

DEFINITIO XXXII.

De religiosa monasterium deserere volente.

QVę per triginta plus minùs annos in monasterio steterat religiosam & monasticam vitam expressim profitia, & im breue apostolicum impetrauit vt liberè à monasterio discedere & ad seculū redire liceret, quasi per vim & impressionem metúmque reuerentialem & ante legitimos annos professionem emisset, 1 Petebat à Senatu vt proximorum agnatorū citatio permitteretur ad causam coram iudice quem summus Pontifex delegauerat disceptandam, 2 Illi intercedebant, & procuratoris generalis auxilium implorabant, Quasi non deberet Senatus permittere vt de re tam odiosa honestísque moribus cōtraria lis institueretur, quòd vix id citra scandalum fieri posset. 3 Item quòd ea ratione edicta Principis infringi viderentur, quibus districtè prohibitum est ne quis huiusmodi personis ad parentum gentilium aliorúmve successiones aditus aut regressus reseruetur. 4 Placuit non Senatus nostri sed eius qui à summo Pontifice iudex delegatus esset cognitionem esse debere, num rescripti Pontificij auxilio iuuari eam oporteret; 5 Ob idque nihil causæ proponi cur petita citandorum agnatorum facultas irrita esset deneganda. 6 Nam si ex litis euentu appareret & veram & iustam esse supplicationem, non futuram eam rem scandalo quam summus ipse Pontifex adprobasset. 7 Sin contra obreptū esse constaret, fore vt nulla rescripti ratio haberetur. 8 Quod verò ad edictū Principis attineret nihil contra factum iri si ad successiones parentū & agnatorū admitteretur filia postquàm autoritate pontificia desiisset haberi pro religiosa: Cùm nec talis vnquam fuisse videri deberet si per vim aut metum ad profitendā religionem adacta probaretur. 9 Edictū siquidem eas demùm personas successionū incapaces facit quæ religiosæ sunt & consequenter quæ in eo statu manēt, manentéque debeant quandiu viuunt, 10 Quia nec fieri potest vt professio illa pro parte tēporis valeat, & pro parte nō valeat. 11 Sanè vix est vt post tam longum tēpus huiusmodi supplicationes à iudice ecclesiastico audiri propitijs auribus debeant, non solùm propter scandalū, sed etiam quia tāti temporis lapsu ipsa quoque vis si qua ab initio interuenisset purgata videretur. 12 Quanquā non desunt exēpla talium dispensationū ex causa concessarum adeóque à suprema Parisiensi Curia vt quidā referunt, approbatarum. § *Ita Senatus* pro Domina Sebastiana de la Chambre tunc Abbatissa du Beton contra fratres Dominos Marchionē Comitē & Vicecomitem de la Chambre 8. Id. Maij 1595.

1. Hoc enim casu permittitur de monasterio exire *can. puella. & can. sicut* 20 *quæst.* 1. Glos. notab *ad dict. cauſ.* 20. *in princip. cap. cùm virum & cap. cùm scimus Extr. de regul.*

2. Nam & eo casu quo potest quis de monasterio exire ex iusta causa, vtique necessaria est causæ cognitio, nec potest quis propria autoritate sibi eam licētiam exeundi dare *d. can. puella & can illud autem* iunct. *glos* 20. *quæst.* 1.

3. Non minùs enim qui sunt monasterio traditi à parentibus debent ibi permanere, quàm qui propria professione se monasterio manciparunt *can. addidistis cum seqq.* 20. *quæst.* 1.

4. Dixi *Defin.* 30. *supr.*

5. Est enim hoc iurisdictionis merè ecclesiasticæ non secularis *d. can. illud autem.*

6. Alioqui esset hoc impedire iurisdictionem ecclesiasticam & delegati cùm nihil possit ille statuere nisi parte citata *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudicat.*

7. Licita enim sunt omnia quæcunque sacrosanctæ sedis autoritas comprobat de cuius potestate dubitare sacrilegij instar est, *l. sacrilegij* 5. *C. de diuers. rescript.*

8. Cùm sacrilegus etiam ille sit qui Papæ mentitur, *can. serpens* iunct. Glos. *in verb. quòd Deo distinct.* 1. *de pœnit.*

9. Coactio enim absoluta impedit obligationem *dict. can. sicut* 20. *quæst.* 4. Glos. *in dict. cauſ.* 20. *quæst.* 3. *in princip. in verb. quod autem. cap. maiores Extr. de baptism. cap. cùm locum Extr. de sponsal.*

10. Cui enim de monasterio exire conceditur, is nec monachus vnquam fuisse videtur *dict. can puella vers. cum ergo* 20. *quæst.* 1.

11. Non magis quàm vt eadem persona pro parte viuere & pro parte mortua esse existimetur *arg. l. vlt. C. de sent. pass.*

12. Glos. *in d. can sicut vers illud autem. cap. is qui de reg. iur. in* 6. Rebuff. *in tract. De breui. Apostol.*

13. Papon. *in syntagm. arrest. tit. De appellat. tanquam ab abusu.*

DEFINITIO XXXIII.

Monachum sine consensu superioris nihil agere posse.

CErtum est Monachum stare in iudicio non posse sine licentia sui superioris,1 non solùm si proprio nomine agat, sed etiam si procuratorio.2 Adeò enim neque velle neq; nolle habet, vt nec Papa effici possit sine consensu superioris.3 Consensum tamen illum, & autoritatē sufficit quomodocumque interuenire id est tametsi consensus capituli nullus accedat.4 *Ita tractatum est* ex tempore in causa R. D. Abbatis d'Aulps & N. Benetuis 4. Id. Iun. 1595.

1. *can.* Monachi 16. *quæst.* 1. Specul. *tit. de Actor. vers. item excipitur contra actorem* Cassan. *quæst.* 43. *nu.* 1. Francisc. Marc. *decis.* 588 *num.* 1. *part.* 2. *& quæst.* 127. *num.* 1. *part.* 1.

2. Idem Marcus *decis.* 140. *num.* 5. *lib.* 2.

3. Idem Marcus *quæst.* 283 *num.* 6. *lib.* 1.

4. Quia non reperitur hoc de iure cautum vt capituli consensus debeat interuenire.

DEFINITIO XXXIV.

De iure commendatarij perpetui in monachos.

COmmendatarius monasterij perpetuus licèt non sit professus regulam ordinis, cuius est monasterium, habet tamen in monachos eandem prorsus iurisdictionē quā haberet si ex vero titulo beneficium possideret: quia pro vero prælato & titulario habetur, etiam quod ad hoc, quandoquidē commenda ipsa titulus est dispensatorius:1 Nec inter commendatarium & titularium ecclesiæ rectorem effectu ipso quicquam interest, sed nominis tantùm sono: præsertim si ponas commendatarium perpetuum, qui sanè in iis omnibus quæ sunt iurisdictionis & administrationis plenissimam habet potestatem.2 Nec aliud in secularis beneficij commendatario obseruatur.3 Illa sanè distinctio necessaria est an commendatarius sit apostolicus necne, Id est an à summo pontifice, an ab ordinario constitutus. Nam & ordinarius commendare beneficium ad breue tempus id est ad semestre potest:4 Sed ita tamen vt commendatarius solam custodiā habeat aut si mauis administrationem custodiæ causa, non etiam iurisdictionē. Intellige nisi & antiqua & inueterata consuetudine iurisdictio probetur acquisita. Nemo.n. dubitat quin ex antiqua longóque vsu recepta consuetudine iurisdictio acquiri possit etiam per priuilegii,7 quia & per legem id fieri posset.8 At quid si in monasterio cuius Abbas commendatarius est, aliquis sit ex monachis eundēq; ordinem professis, claustralis Prior, vt vocant, qui haud dubiè pro officij sui iure habet iurisdictionem in monachos; An eo minus habebit suam in eos iurisdictionem commendatarius? Minimè. Quid enim si Prior ipse corrigendus & emendandus sit? Quis nisi commendatarius corriget?9 Adde quòd & huiusmodi officium est amouibile ad nutum Abbatis, sicut cætera omnia quæ appellāt manualia, Adeò vt nec monacho qui huiusmodi officio per Abbatem spoliatus fuerit remedium possessorium competere possit.10 Itaque cùm vir clariss. D. Claudius De la Couz Abbas Ambroniacensis commēdatarius iurisdictione sua in monachos vsus esset ad morum correctionem, illi autem tanquam ab abusu appellassent, Senatus celeberrimo arresto pronunciauit reijciendam appellationem, Abbatíque tam ex iure quàm ex consuetudine permittendam morum correctionem. 13. Cal. Ianuar. 1591. Iunge Defin. 6. infr. De appell. tanquam ab abusu.

1. Alfonf. Hoyeda Hispan. *De incompatibilitate beneficiorum lib.* 1. *c.* 14. *n* 99 *& seqq. vsq. ad* 104. Boer. *decis.* 271. *nu.* 3. 4. *&* 5. vbi ait hoc procedere etiam in Priore seculari, & ita obseruari in Gallia & Italia. Chassan. *in Consuet. Burg. tit. De successi. De bastards in rub.* §. 5. *ver. mihi & ver. item etiam dicitur.* Rebuff *in concord Tit. de pacific. poss. nu.* 36. vbi refert ita fuisse iudicatum Ioan. Gall. *q* 18. *& seq.* Guid. Pap. *quæst.* 152. Rom. *cons.* 150. vbi Mādos. *in addit. & in rub. De instr. resign. quæs.* 15. Paul. Bongas. *in trac. De irregul. & dispensat. ca. De dispensat. commendatarij part.* 4. *nu.* 5. *&* 8. Probus *in addit. ad Cardinal.* vbi etiam testatur de communi *in cap. nemo de elect. in* 6. *nu.* 13. 14. 23. *&* 30. vbi scribit in hæc verba Commendatarius perpetuus melius censetur verus Abbas & prælatus & maior in his quæ sunt iurisdictionis & administrationis prælaturæ quàm titularius.

2. Potest enim omnia quod ad effectum quæ potest verus titularius etiamsi non sit ordinem professus vt supradicto loco Probus infert.

3. Boer. *dict. decis.* 271. *num* 3. 4. *&* 5.

4. Rebuff. *in tract. De commend. num.* 51. *Dixi Defin.* 9. *&* 10. *supr. tit. præced.*

5. Cùm nihil aliud sit commendare quàm deponere *l. Lucius* 24. *D. depositi.*

7. Glos. *in cap. cùm contingat de for. compet. in verb. vel consuetudine.*

7. Panorm. *in d. cap. cum contingat. num.* 9.

8. Birt. *in l. viros in fin. C. de diuers. offic. lib.* 12. Ias. *in l. more col.* 9. *de iurisd. omn. iudic.* Consuetudo autem habet vim legis *l. de quibus* 32. *de legib.*

9. Superioris enim est corrigere omnes qui sunt inferiores *cap. reprehensibilis Extr. de appellat.* Glos. *in can.* 1. *in verb. corrigere* 18. *quæst* 2.

10. Rom. *cons.* 80. Rebuff. *in concord. De pacif. poss. nu.* 273. *&* 274. Bellam *decis.* 256. Boer. *decis.* 271. Felin. *in cap. cùm dilecta. col.* 9. *vers. monachus. de rescript.*

DEFINITIO XXXV.

De iudice commendatarij perpetui.

CLericus tamen secularis beneficium regulare possidens in commendam ex Apostolica dispensatione, non eum habet in causis suis iudicem qui regularis ordinis superior est, sed episcopum ordinarium diœcesēos,1 quia cùm nihil proprij iuris habere censeatur in beneficio cuius plena proprietas adeóque possessio residet penes summum Pontificem commendantem,2 non debet eius condicio fieri deterior vt superiorem ordinis in iudicem ordinarium habeat qui ipse nullius est ordinis.3 *Ita Senatus* pro Emanuele Philiberto Pomeo contra monachos Prioratus de Beluaux 16. Cal. Iul. 1591.

1. *can.* 1. *vbi glos. in verb. corrigere* 18. *quæst.* 2.

2. Quia commendare nihil aliud est quàm deponere *l. Lucius* 24. *D. depos.* rei verò depositæ & proprietas & possessio remanet penes deponentem *l. licet* §. 1. *eod tit.*

3. Loquimur enim de illo qui non est professus regulam ordinis cuius est monasterium.

DEFINITIO XXXVI.

De vita & honestate clericorum.

CVm secularis clericus prioratum regularem ex dispēsatione apostolica in commendam possideret,1 nec in clericali habitu incederet, sed multa per iniuriam aut insolentiam contra ecclesiasticæ honestatis præcepta cōmisisse probaretur,2 Non putauit Senatus quicquam decernendum in eum, quem alienæ videbat esse iurisdictionis, nec vllius reum criminis ex iis quæ priuilegiata appellantur.3 Sed tamen conquerentibus monachis, & propter scandalum quod ex malis moribus inferri laicis poterat, non existimauit eam rem conniuentibus oculis prętermittendam.4 Itaque facti quidem disceptationem cognitionémque ad ordinarium iudicem remisit, Adiecta exhortatione vt litem diligenter instrueret, Senatúmque post mensem proximum de administrata iustitia faceret certiorem. Sed tamen interea clericum hunc cohortatus est vt in posterum caueret ne in alio quàm clericali habitu incederet, néve quid indecens admitteret, ac quod ab ecclesiasticæ vitæ dignitate alienum videretur, Interminatus si secus faceret bonorum temporalium ecclesiæ ad manus Principis, reductionem.5 *Ita Senatus* 16. Cal. Iul. 1595.

1. Alioqui non posset secularis beneficium regulare possidere cùm iure communi secularia secularibus conferenda sint, regularia verò regularibus.

2. Quòd cùm sit ex leuitate non statim perditur priuilegium clericale. Secus enim est si penitus apostataret vt loquitur glos. *in can. quisquis. in verb. arma* 18. *q.* 4.

3. Est

3 Est enim regulariter iurisdictio episcopi in clericos, siue agatur ad depositionem moribus, siue ad depositionem officij, siue ad correctionem morum Glos. in prim. cas. quæst. 7.

4. Debet enim iudex laicus prohibere scandala quæ publicam lædunt vel honestatem vel tranquillitatem.

5. Hæc enim ea sola sunt laici iudices vti aduersus clericos scandalum laicis inferentes.

DEFINITIO XXXVII.

De fructibus beneficij ad quem pertineant, & qui sint pro perceptis habendi.

TAm fructus beneficij qui iam percepti sunt, quàm quæ ex iis fructibus comparata probantur, 1 pertinent ad heredem beneficiarij de consuetudine moribus nostris adprobata, licèt iuris rigore inspecto magis sit vt ad eum qui in beneficio successor est debeant pertinere.2 Quid ergo si morienti beneficiario census & seruitia plurium annorum præteritorum debebantur, An ad heredem an potius ad successorẽ in beneficio pertinebunt? Quæstio in eo est, An in fructibus perceptis computari debeant an in percipiendis. Nemo enim dubitat quin ij qui nondum percepti sunt ad successorem pertineant. Sed magis placuit pro perceptis haberi census debere, quorum dies iam cecidit, & venerit licet nõdum sint exacti.3 Proinde non aliter successori in beneficio actionem eo nomine competere quàm si cessas ab heredibus habeat actiones. Maximè verò si proponas petitos apud iudicem eos fructus à decessore, nec nisi per debitorem stetisse quominus iã viuo beneficiario percepti fuerint.4 *Ita Senatus* in causa Patrum Collegij Societatis Iesu Camber. & D. Claudij Neyton Curionis Ecclesiæ parochialis de Barbaraz 5 Id Sept. 1595.

1. Nam quod ex fructibus beneficij acquisitum est non potest nõ sapere naturam fructuum beneficij. Vnde illud est quòd bona acquisita ex reditu hospitalis ipsi hospitali acquisita dicuntur *l. si defunctus C. arbitr. tutel. Auth. licet. C. de epis. & cler.* Boer. *quæst. 20. num. 3* Si quis tamen & officium & beneficium habeat, præsumendus in dubio est acquisiuisse potiùs ex officio quàm ex beneficio. Boer. *ibid. num. 4. ex cap. relatum 2. & cap. quia nos. de testam.*

2. Beneficiarius enim censetur fructuarius in vita & vsuarius in morte, Glos. *in cap. præsenti. de offic. ordin. in 6.*

3. *Arg. l. vlt. in fin. de iur. fisc. l. defuncta 58. de vsufr.*

4. Non enim debet morosus sua mora prodesse, aut ei cui nihil imputari potest, nocere *l. in condemnatione 173. §. vnicuique. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Electiones quomodo fieri hodie debeant.

ELectiones quas olim per sortem quoque fieri potuisse certum est, (vnde & clericis quoque nomen inditum quidam volunt): constat hodie non nisi per viam scrutinij aut compromissi aut inspirationis fieri debere.3 *Sine die.*

1. *Cap fin. de sortileg.*
2. Boer. *quæst. 1. num. 6.*
3. *Cap. quia propter. de elect.* Boer. *ibid. num 64.*

DEFINITIO XXXIX.

Sufficit in foro conscientiæ vt electio teneat de iure gentium.

SI in electione facienda peccatum sit quod ad solennitates attinet quæ nouissimo iure Pontificio,1 Concilióque Basilien. 2 introductæ fuerunt, si tamen electio teneat de iure gentium, vt loquuntur, id est si verus eorum quibus eligendi ius fuit consensus interuenit, Placet in foro conscientiæ tutum esse eum qui electus est, præsertim si ea sit morum probitate præditus vt dignus sit qui eligi debuisse videatur.4 Nam & ex contrario dicimus professionem factam non seruata forma quę per regulam religionis fuit constituta perinde, obligare in foro conscientiæ ac si forma seruata esset, si modò verus consensus in profitendo probetur interuenisse: 5 Electionem tamen quæ non seruatis solennibus facta sit, ipso iure nullam esse certum est.6

1. *d. cap quia propter. de elect.*
2. De quo *in cap. de elect. in præm.*
3. Boer. *quæst. 1. num. 13. post* Innoc. *in d. cap. quia propter.*
4. *d. cap. 1. de elect. in præm. Clem. exiui de paradiso vers. & siquidem ad electionem.*
5. Abb. *in cap. porrectum col. 2. De reg.* Boer. *vbi supr. num. 14.*
6. Boer. *vbi supr. num. 16. ex d. cap. 1. & cap. quia propter.*

DEFINITIO XL.

Electio non nisi voce & secretò fieri potest.

ELectionis singulare ius est vt non nisi viua voce & secretò fieri debeat 1 adeò vt nec de capituli consensu fieri possit vt ei qui electionis tempore absens est sententiam votúmque per literas emittere permittatur,2 Cùm ea forma faciendis electionibus præscripta sit. Generale enim est vt quoties certam formam lex præscripsit specificè adimpleri eam oporteat, nec sufficiat seruari per æquipollens,3 vt nostri loquuntur, Tametsi vulgo dici soleat nihil referre an quid ex æquipollentibus fiat.4 Interesse tamen electioni per procuratorem dummodo consentiente capitulo, quiuis potest: licèt iusti impedimenti causa nulla allegetur. *Sine die.*

1. *Cap. quia propter. de elect.* Boer. *dict. quæst. 1. num. 25. & 37. ex cap. ecclesia vestra de elect. & cap. si quis iusto §. fin. eod. in 6.* In aliis causis aliud est Boer. *ibid.*
2. Rom. *sing. 797. incip. absens* & alij quos refert & sequitur Boer. *vbi supr. num. 41 ex §. fin. d. cap. si quis iusto.*
3. *Vulg. l. cùm hi 8. § si prætor de transact. gloss. in clem. 1. de vitâ & honest. cleric.* Boer. *vbi supr. num. 44. & 63* vbi addit formam esse quid indiuiduum *ex cap. quorundam vbi gloss. 25. dist.*
4. *l. mulier. 22. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XLI.

Peccans in eligendo priuatur electione pro illa vice.

QVi in electionis forma peccauit, eligendi iure pro ea vice priuatus est,1 præterquàm si mulierem proponas aut aliam ex iis personis quibus iura ignorare impunè concedatur.2 *Sine die.*

1. Scilicet in pœnam admissi vt in quo peccauit in eo & puniatur.
2. Boer. *quæst. 1. num 41. ex l. regula 9. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XLII.

In electione exploranda sunt vota omnium qui adsunt non etiam absentium si pauci absint ex iis, qui vocari debuerunt.

INter cętera electionis solennia vel hoc vnum est quod eorum omnium qui vocati sunt & adsunt vota exquiri oportet,1 Ita vt si in eo peccatum sit electio nõ teneat,2 quæ tamen teneret etiamsi ex ijs qui vocari debuerant, vnus aut alter neglectus fuisset,3 præsertim si commodò vocari non potuisset.4 *Sine die.*

1. *Cap. quia propter de elect.* vbi Abb. & cæteri.
2. Boer. *quæst. 1. num. 61.*
3. Boer. *ibid. num. 62.*
4. Card. *in clem. ne Romani. in princip. de elect.*

DEFINITIO XLIII.

Nulla electio est quæ fit ad ecclesiam non vacantem.

CVm de electionis iure quæritur initium inspiciendum est si ab initio nulla fuit,1 non item si qua de causa ex postfacto annullanda videatur.2 Nulla autem electio potissimùm illa est quæ fit ad ecclesiam non vacantem & in locum viuentis.3 Inutili porrò facta electione si sequatur confirmatio eam quoque inutilem esse consequens est.4 *Sine die.*

1. *Cap.auditis & cap dudum 1.& 2.de elect.*
2. *Cap quid ſicut eod.* Ita diſtinguit Boer.*quæſt 2.nũ.5.in fin.*
3. *Cap.1.& 2.de conceſſ.prab.*
4. *Cap.fin.de renuntiat.* Boer.*ibid.*

DEFINITIO XLIV.

Beneficia electiua non ligantur reſeruationibus clauſis in corpore iuris.

REnunciatione in manibus ſuperioris facta ſi beneficium fuit electiuum procedi confeſtim poteſt ad electionem tanquam de beneficio vacante: 1 nec poteſt ſummus Pontifex intra trimeſtre quod eligendis dignitatibus præſtitutum eſt vti præuentione. 2 Nam ad beneficia electiua reſeruationes in corpore iuris clauſæ non pertinent. Nec æquum eſt beneficio electiuo dari prælatum qui non ſit electus, 4 Ob idque nec beneficij electiui permutatio, aut quod idem eſt, renunciatio ex cauſa permutationis aliter defendenda eſt, quàm ſi eorum conſenſus interuenerit qui eligendi ius habuerunt. Conſenſum tamen etiam ex poſtfacto interueniſſe ſufficiet. 6 *Sine die.*

1. Boer.*quæſt.2.num.6.*
2. Roman.*conſ.483.col.4.verſ.ſecundò quæritur & conſ.* 499. Anch.*conſ.*399. quos refert & ſequitur Boer.*vbi ſupr.nũ* 9.& 35.
3. Boer.*ibid.num.7.& ſeqq.præſertim num.*14.& 30. vbi ait idem eſſe etiamſi Papa manum appoſuerit dato coadiutore & conſtituta penſione, quod tamen idem refellit *num.*55.
4. *Cap.2.de renunciat.*
5. *Cap.1.de elect.clem.vnic.* vbi Ioan.de Imol. *de renuntiat.* Boer.*d.quæſt.2.num.*16.
6. Lap.*in d.clement.vnic.* quem refert & ſequitur Boer.*d.quæſt.2.num.*15.

DEFINITIO XLV.

An beneficium reſeruatum ſibi cognoſcendum eſt citata parte, & an ea citatio poſſit fieri ex autoritate iudicis laici.

SVmmo Pontifici dicenti beneficium ſibi reſeruatum eſſe, non creditur ſi non aliunde reſeruatio probetur, 1 Neceſſéque eſt vt præcedat hominis declaratio, 2 quæ porrò niſi citata parte fieri non poteſt, 3 Nec rurſus citatio apud alium quàm eccleſiaſticum iudicem: 4 ſi iuris ratio inſpiciatur: Sed alio tamen iure vtimur, iudicíſq; laici qui de poſſeſſione beneficij cognoſcit, 5 notio quoque illa eſt an beneficium reſeruatum, & reſeruatio in iuris corpore clauſa ſit, necne, non vt de eo pronuntiet, ſed vt eam ſuper poſſeſſorio ſententiam ferat quam ferre deberet ſi aliqua de reſeruationis iure pronunciatio in hanc aut in illam partem præceſſiſſet. 6 *Sine die.*

1. Ex decreto Baſilienſi *in cap.vnic.de ſublata clement.literis.* Boer.*quæſt.2.num.*19.
2. *cap.cùm ſecundum leges de hæret.in 6.*
3. *cap.licèt 2.de prab.in 6.* Gloſſ.*in clem.fin.de cenſib.*
4. *d.cap.cùm ſecundum cap.ſi iudex laicus de ſentent.excom. in 6.*
5. Guid Pap.*quæſt.*1.
6. *Arg.l.1.C.de ordin.iudic.*

DEFINITIO XLVI.

Autoritas ſummi Pontificis non ſupplet ſolennitatem iuris communis præſcriptam pro forma.

QVod dici ſolet præſentiam ſummi Pontificis omne vicium purgare, omnémque doli præſumptionem excludere, 1 adeóque omnem iuris communis ſollennitatem ſupplere, 2 tunc obtinet cùm de ea re agitur cui certa forma nulla ſit à iure præſtituta, 3 Alioqui cùm eam per æquipollens obſeruari non ſufficiat, 4 facere autoritas ſummi Pontificis non debet, vt ritè factũ videatur quod formam ſuam non habeat.

1. *l.furti §.qui iuſſu De eo.qui not.infam.l.1.C.de prad.curial. lib.10.cap.niſi eſſent de prab.*
2. *cap.1.de tranſact.l.omnium C.de teſtam.*
3. Boer.*quæſt.2.num.*22.
4. Gloſſ.*in cap.1.de vit.& honeſt.cleric.& in cap.1.de milit. vaſ.qui cent.eſt.*

DEFINITIO XLVII.

Iectio fauorabilior in dubio eſt apoſtolica reſeruatione.

QVàm fauorabile ſit ius electionis vel ex eo conſtat quòd ſi ſummus Pontifex electiuam dignitatem ſibi reſeruauerit ex magna & rationabili cauſſa vt Concilium Baſilienſe loquitur, & eodem die canonicè celebrata electio proponatur, potior electionis cauſſa eſt quàm reſeruationis. 1 *Sine die.*

1. Egidius Bellamera *deciſ.* 20. *alias* 235.*incip.in cauſſa D. Guillelmi.* quem refert & ſequitur Boer.*quæſt.2.num.*33.

DEFINITIO XLVIII.

Electus quando renunciare iuri ſuo poſſit.

ELectus antequàm confirmatus ſit renunciare ſuo iuri poteſt in manibus eligentium ſine autoritate ſuperioris non etiam poſt confirmationem. 2 Ideóque priore caſu noua electio per eoſdem electores fieri poteſt, Poſteriore non item. 3 *Sine die.*

1. *cap.inter corporalia de tranſl.prælat.*
2. *cap.1.& 2.eod.* Gloſſ.& DD.*in cap.electio.de elect.in 6.* Roman.*conſ.*306.
3. Boer.*quæſt.2.num.*47.& 48.

DEFINITIO XLIX.

Reſeruatio regreſſus beneficij cum medietate fructuum olim valebat, hodie non valet.

BEneficij renunciatio facta cum regreſſu & omnium fructuum reſeruatione facit vt beneficium vacare cenſeatur non etiam ſi cum fructuum duntaxat medietate quia valet eiuſmodi reſeruatio, 1 Si ius commune inſpicias quod ante ſacroſanctum Concilium Tridentinũ obtinebat. Hodie námque regreſſui via omnis præcluſa eſt. *Sine die.*

1. Boer.*dict.quæſt.2.num.*56.

DEFINITIO L.

Abſentes quando habeantur pro præſentibus.

CAnonici abſentes ſiue ſtudiorum 1 ſiue reipublicæ 2 ſiue capituli cauſſa 3 pro præſentibus habentur, ideóque maiores beneficij fructus percipere & poſſunt & debent, 4 Non ſecus acſi aut infirmitate 5 aut abſentia cuius veniam à capitulo impetraſſent 6 impedirentur, ne adeſſe poſſent. Proinde ſiue proponas ſupremæ Curiæ conſiliarium (dum ne tantùm honorarium 7) qui pars corporis Principis eſt 8 ſiue ex alia cauſſa ad aulam Principis euocatum 9, ſiue ſummo Pontifici in Romana curia, 10 ſiue Epiſcopo ſuo extra locum beneficij inſeruientem, 11 eodé gaudebit priuilegio. Non tamen ſimiliter admittemus vt contra ius maiores fructus plurium eccleſiarum percipere poſſit is qui in earum duntaxat altera reſideat. 12 Sed & quotidianarum diſtributionum alia ratio eſt, in quibus nullum abſenti ius competere conſtat, nec ſi pro eccleſiæ commodo abeſſe proponatur. 13 *Sine die.*

1. Intellige de licentia epiſcopi *cap. cùm ex eo de elect. in 6* Boer.*quæſt.*17.*num.*3.
2. Bald.*in l.iuriſperitos in princip.de excuſ.tut.*
3. *cap.vnic.de cleric.non reſid.lib.6.*
4. Boer.*dict.quæſt.*17.*per tot.*
5. *d.cap.vnic.DD.in cap.cùm non deceat.eod.lib.de elect.* Bart. *in l.quæſitum de leg.*3.
6. *l.in hac lege* iunct.gloſſ.*C.de proxim.ſacr.ſcrin.* Boer. *vbi ſuprà num* 6.
7. Bald.*conſ.*57.*vol.*1. quem refert Boer.*num.*10.
8. *l.quiſquis* 5.*C.ad leg.Iul.maieſt.*
9. *Can.ſi epiſcopus* 18.*diſt.*
10. Oldr.*conſ.*48.& 220. Boer.*n.*8.& 11.
11. *cap.de cætero.& cap.ad audientiam de cler.non reſid.*
12. Boer.*num.*17.& 18.
13. *Cap.cùm non deceat.de elect.in* 6. Boer.*num.*16.

DEFINITIO LI.

Collatio facta per eum qui iam aliy beneficium contulit non valet. Tamen magis ei fauendum eſt quàm priori qux dolo malo impetrata probetur.

Ordi-

ORdinarius qui vacans beneficium iam contulit,idē alteri conferre non potest,nisi audito prius & consentiente aut condemnato eo cui prius contulerit. Et si secus factum sit,secunda collatio prorsus nulla est tanquā facta per non habentem potestatem.1Si tamē is cui prioris collatio facta est per fraudem impetrauerit collationē, puta per renignationem ab eo factam qui beneficij controuersiam iam patiebatur, nec de controuersia quicquā dixerat,prioris collationis ratio haberi nulla potest.2Itaque fit vt summo quidem iure sequestrari beneficium debeat:Sed tamen melius sit ei fauere quod ad plenas vindicias pertinet, qui nihil dolo malo & per fraudem fecerit. 4 *Ita Senatus* in causa N. Galley contra N. Guillot 23. Mart.1596.

1. Quia nullam potestatem conferendi beneficij habet,qui iam contulit *cap. dilectus de præb.* sibique debet imputare qui conferendo eam sibi potestatem eripuit *arg.l.filio 7.D.vt legat. seu fideicom.nom.caueat.*

2. Quia nunquam vitiosus ingressus dari debet *cap.1.de regul.iur.in 6.*

3. Id enim solet obseruari cùm neuter litigatorum ius habet in beneficio.

4. Semper enim puniendus dolus est *l.procurator.11.§.in perpetuum.D.de dolo mal.except.*

DEFINITIO LII.

Pendente lite neque possessionem adprehendere quis potest,neque intercedendo constituere se possessorem.

QVi beneficij possessionem adprehensurus ab alio prohibitus est , non potest lite pendente & ante sententiam acquirere possessionem,1 Immo nec intercedere quominus alius eiusdem beneficij possessionem occupet, præsertim si ius habeat ab aduersario. Alioqui diceretur intrusus si per eiusmodi intercessionem constitueret se possessorem.2 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Ne alioqui videatur attentare in præiudicium litis & sibi ipsi ius dicere *l. 1. & tot.tit. Quod vi aut clam.l.1.D.quod legat. l.non est singulis* 176. *De regul.iur.* Dicam *infr. tit. Vt lit. pendent.*

2. Intrusus enim dicitur qui propria autoritate constituit se possessorem. Gomes. *ad regul. De triennal.* & pass. *ad regul. Cancellar.*

DEFINITIO LIII.

Lepra superueniens non priuat clericum,sed tamen repellit impetrantem.

LEpra quidē superueniens non priuat clericū beneficio,sed facit tantū vt ei interdicatur administratione, detúrque coadiutor ex fructibus beneficij alendus.Sed tamen qui ante impetratum beneficium leprosus est , ad beneficii impetrationem admitti non debet, Vt in matrimonio spirituali hac parte idem seruetur, quod in carnali.1 *Ita tractatum est* in causa Claudij Poncet & Capituli Cathedralis Ecclesiæ Bellicensis 6.Febr.1596.

1. Valet enim argumentum de matrimonio carnali ad spirituale *cap.inter corporalia*,& ibi Canon.*Extr.de transl.prælat.* Boer.*quæst.1.num.*18.*vbi vide.*

DEFINITIO LIV.

Sententia lata contra prælatum mandanda est executioni contra laicum beneficij conductorem,si fieri possit potius quam contra prælatum condemnatum.

SI de præbendis quæratur præstandis ex fructib. beneficij locati,agi quidem eo nomine potest contra Prælatum,& sequi condemnatio in personam illius,1quoniā & ad eius onus pertinet, vt monachis præbendæ soluantur.2Sed tamen hoc adhibendum erit temperamentum vt iudicati executio non nisi aduersus conductorem permittatur,3quandiu nō apparet per conductoris tergiuersationem & inopiā fieri quominus ab eo res seruari possit.4*Ita Senatus* in causa religiosorum Prioratus S. Mariæ de Beluaux & Caroli Emanuelis Pomei Prioris.

1. Intellige non vt fiat vlla personalis condemnatio in pērsona prælati,sed vt de possessione pronuncietur,& retineantur monachi in possessione seu quasi percipiendarum prębendarum.

2. Cùm sit prælatus administrator fructuum beneficij qui in monachorum alimenta præcipuè sunt destinati.

3. Solent enim conductores esse laici , qui proinde ad iudicis laici iurisdictionem,& coërcitionem pertinent.

4. Nam cùm hoc casu inanis aut saltem difficilior futura esset executio iudicati cōtra cōductorem *l.nam is 6. D. de dolo.* Necessarium esset permittere executionem non in personam, sed in bona prælati condemnati. Alioqui esset inanis sententia quæ executioni non mandaretur *l.pen.C.de exec.rei indic.*

DEFINITIO LV.

Cognitio possessorij beneficiorum an & quando,& quatenus pertineat ad iudicem laicum.

CAusa quidem possessorij beneficij Ecclesiastici beneficialis quoque est1sed non tamen spiritualis.2 Est enim potius quid temporale:idcóque etiam ad iudicis laici cognitionem pertinere creditur ; Si modò non de adipiscenda beneficij possessione contendatur (quæ res proximè accedit ad causam petitorij) 4sed de ea retinenda , 5 Multò magis si de recuperanda,fortè aduersus prędonem & spoliatorem,aut aduersus eū,qui in spoliatoris & prædonis,vel saltem in ipsius rei vicium successerit.6 Est.n.fauorabilior causa spoliati,quàm eius qui turbatur tantùm in sua possessione 7& ad Principis secularis , eiúsque magistratuum authoritatem & officiū pertinet,vt oppressis quibuscunque subueniāt8nec minus ecclesiasticis, quàm Laicis,siue à Laico,siue à clerico se opprimi cōquerātur:9 Sed hoc ad repellendam duntaxat iniuriam, quæ illata euidenter probetur 10 & vt nostri loquuntur per modum defensionis extraiudicialis 11 potius quàm per viam iurisdictionis,& iudiciariæ autoritatis.12Quomodo etiam dicimus depositarium clericum cogi posse à iudice seculari ad restitutionem depositi:At ita,vt contra eum procedatur non per modum iudicij,sed executiuè in consequentiam officij suscepti. 13 Item posse moneri per iudicem secularem14quamuis non possit citari nec si velit & expressim consentiat:15Citatio enim arguit monentis superioritatem monitio non item,16 Vnde est quod placuit valere edictum iudicis laici per quod citantur generaliter omnes prætendentes interesse, vt etiam clericos cōprehē dat, 17 tanquam quod non tam citationis vim habeat quàm admonitionis,Adeò vt si post eiusmodi publicationem aliquis veniat , quasi putans sua interesse non tam reus dici debeat , quàm actor.18 Sed & cùm quæstio est meri facti licèt causa sit meræ spiritualitatis vt loquūtur, potest etiam iudex Laicus de eo cognoscere 19 qui & cōpetens iudex esse creditur pro obseruatione iuramenti 20 quamuis nemo nesciat iusiurandum esse quid merè spirituale cùm sit vinculum religionis.Sine die.

1. *Clem.vn.de caus.poss.& propriet.* Specul.*in tit.de contum. §.sequitur vers.illud*,licèt aliter sentiat *gloss.in cap.eum qui de eo qui mitt.in poss.lib.6.*

2. Aliud enim est causam esse beneficialem , aliud spiritualem.

3. Abbas latè *in cap.2.de iuram.calum.* quem citat Affict. *decis.24.num.8.in fin.*

4. Guid.Pap.*quæst.*1.

5. Nihil enim commune habet interdictum retinendæ, cum iure proprietatis *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune de acquir.poss.*

6. Nam neque hic sine peccato potest retinere beneficium, aut aliam rem,quæ per spoliationem erepta fuit *cap. sape ext. de rest.spoliat.*

7. Adeò vt etiam prædo sit restituendus *cap. in literis eod.*

8. *Can. petimus* 11.*quæst.* 1. & 16. *quæst.* 1. *can. quidam* & 7. *quæst.*1.*can.omnis.*Lucas de Penna *in l. si coloni quæst. vlt. C.de agric.& censit.*

9. Lucas de Penna *ibid.* Bald. *in authent. nisi rogati col. 3. C. ad SC Trebell. de non alienand.* Not. per Ioan. And. *in cap. significasti super verbum iurisdictioni. de for. compet.* Affict. *dict. decis. 24 num 7.*

10 Spolium enim euidens & notorium esse oportet. Affict. *ibid. num. 9.*

11. Ex notat. *in l. vt vim. D. de iust. & iur.* Nec refert an agatur de defensione personæ an rerum, quia vtramque defensionem Princeps debet *cap. 1. de for. fidelit.* Clement. 1. *de iureiur.* Res enim & bona dicuntur secundus sanguis hominis *glos. iunct. text. in l. aduocati, vbi Bald. C. de aduoc. diuers. iudic.* Idem Bald. *in l. si tuus nummis C. de oper. libert.*

12. Affict. *vbi supr num. 2. & 3.*

13. Bald. *in l. acceptam col. 1. in fin. C. de vsur.* Idem Bald. & Iason *in l. si fideiussor. §. si fatudatum D. qui fatud. cogant.*

14. Idem Bald. *in cap fin. col. 1. de fid. instrum.*

15. *Cap. si diligenti extr. de for. compet.*

16. Gloss. *in cap. cùm causam de offic. deleg.*

17. Paul. Castr. *cons. 44. incip in causa Ægidij.* Mar. Socin. *in tractat. de citat. art. 5. vers. 18.* Phil. Decius *in cap. cùm inter col. 7. de except.*

18. Paul. Castr. *in l. testamenta C. de testam.* Innoc. *in cap. dilecti. de except.* Affict. *vbi sup. num. 8.*

19. Bartol. & DD. *in l. Titia. D. solut. matrim.* Affict. *vbi sup. num 9.*

20. *Cap. licèt. de iureiur. in 6.*

DEFINITIO LVI.

An & quando clerici teneantur ad contributiones à iudice laico imperatas.

QVæri solet, An muneribus & oneribus, quæ ex magistratus Laici iurisdictione generaliter imponuntur, etiam clerici contribuere debeant? in cóque alij aliter sentiunt. Sed illa tamen iustior & receptior sententia est, quæ clericis fauet, vt non aliter contributioni sint obnoxij, quàm si de ea re agatur, quæ ad clericorum non minus, quàm Laicorum vtilitatem directò & principaliter pertineat, putà de refectione pontium vel mœnium ciuitatis, Aut in subsidium si non sufficiant Laicorum facultates. 1 Itaque cùm aduersus vim fluminis munienda esset ripa, vt Laicorum agri seruarentur, ex quibus parochus decimas percipere solebat, Visum est malè interlocutum iudicem, qui cum Laicis parochum onerauerat, quòd ea res ad Parochi commodum non nisi per consequentias pertineret, præsertim cùm & inaudito eo id fecisset, & inconsulto Episcopo, qui ex iuris Pontificij ratione omnimodo consulendus erat, in ijs quoque casibus qui longiorem moram admittere nō possent. Extra quos etiam summus Pontifex esset adeundus. Quanquam si aliud non obstaret, eo iure vtimur hodie ex vicinorum moribus, magis quàm ex iuris ratione vt quo casu clericorum bona contributionibus istis sunt obnoxia capi possint pignori Episcopo etiam inconsulto, Eorum planè personas semper & vbique sanctas & inuiolabiles esse conuenit: Nec ferendum, vt ex eodem iudicis mandato, quo debitorum personæ ac bona capi iussa sunt, vlla fiat executio, aduersus clericum nec si declaret executor nihil se in clerici personam, sed in ipsius tantùm bona iuris vindicare: cùm mandati autoritas quę de personis bonísque pignoti capiendis coniunctim loquitur, non magis scindi possit, quàm ad clericos extendi vt in eorum bona hoc prætextu agatur. Sine die.

1. Vide Cacher. *decis. 68.* Guid. Pap. *quæst. 381.* Panorm. *in cap. non minùs 4. & cap. aduersus 6. Extr. de immun. eccles.* vbi tota hæc quæstio diffusè & diligenter tractatur.

TIT. IV.

De his qui ad Ecclesiam confug.

DEFINITIO L.

Immunitates ecclesiasticæ religiosè sunt conseruanda, nisi per consuetudinem, aut legem sint abrogatæ.

IMMVNITATIS Ecclesiasticæ quanta sit habenda in omnibus ratio, sciunt omnes, 1 nisi fortè si qui sunt tam parum Christiani vt ignorent quanta sacrosanctis Ecclesiis ab omnibus qui tanti nominis professione gloriantur, pietas & veneratio debeatur. 2 Ipsis tamen quotidianis rerum experimentis compertum est, nihil posse dici, aut constitui periculosius, nec pernicioſius, quàm si sceleratis hominibus liberum sit confugiendo ad Ecclesiam effugere iudicis Laici coercitionem, 3 Ne dum immunitas quæritur, impunitas concedatur, 4 Quod sanè ab vtilitate publica omnino alienum esset ad quam maximè pertinet vt crimina omnia, Sed ea potissimùm quæ atrociora existimantur, publicè vindicentur. 5 Qua de causa ipsis quoque sacris canonibus constitutum est, vt in grauioribus delictis, putà læsæ maiestatis, homicidij præmeditati, & aliis huiusmodi nullus immunitatis fauor obtendi possit, 6 quod & generaliter obtinet, quoties appareret eà immunitatis fiducia delictum admissum esse, quantulumcunque illud esse proponeretur. 7 Nec enim ob eam causam priuilegia Ecclesiis concessa sunt, vt inuitentur homines ad delinquendum, 8 aut quod parum piè quidam dixerunt, 9 vt domus domini fiat spelunca latronum: Sed vt Ecclesiis debitus honos tantis rationibus pietatis à Romanis primùm imperatoribus religiosissimè concessus, sanctissimè conseruetur. 10 Hoc tamen ita accipi placuit, nisi consuetudine & lege aliqua in contrarium perpetuò obseruata his immunitatibus derogatum fuisse constet. Valere enim talem consuetudinem & legē certum est, qualem in Gallia & Germania esse scimus: 11 Et apud nos iampridem eam inualuisse, cùm quæstio ex facto incidisset, Plerique ex Senatoribus nostris referebant. (Erat namque de consuetudine tractandum, tametsi lex apud nos non minus quàm apud Gallos extet generalis *De sublatis immunitatibus*, 12 quoniam de Ecclesiasticis disertè non loquitur, quæ tamen certè dignæ erant de quibus nominatim lex loqueretur: 13) Neque enim fieri potest vt ea consuetudo inualuerit, quin Episcoporum omnium, adeóque summorum etiam Pontificum tacitum saltem consensum intercesserit necesse. 14 Planè obseruandum districtè est, ne ab Ecclesiis extrahantur inconsulto Episcopo, vt appareat non violandæ pietatis animo: sed mero iustitiæ Zelo rem agi. 15 Quanquam si grauiora sint crimina, quorum impunitas per immunitatē quæritur, vulgò creditum est non esse necessarium, vt vllus Episcopi consensus ad permittendam prehensionem requiratur. 16 Tutius tamen fuerit, & religiosius omni casu requiri, ne in eam excommunicationem, quæ contra immunitatum Ecclesiasticarum temeratores sacrosanctis canonibus indicta est, 17 facto ipso incurratur. Est enim excommunicatio, tum quoq; cùm iniusta est, bono & Christiano viro semper metuenda. 18 *Ita Senatus 19. Febr. 1605.*

1. *Ex tot. tit. extr. de immun. Eccles.*

2. *Tot. tit. C. de sacros. eccles. l. 2. & tot. hoc tit. C.*

3. Qui scilicet nullam habet iurisdictionem neque in ecclesia neque in personas quæ sunt in ecclesia *d. l. 2. vbi not. C. hoc tit.*

4. Nec enim qui immunitatem concesserunt impunitatē quoque concessam voluerunt.

5. *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. D. de solut. l. si à reo 70. §. vlt. D. de fideiuss.*

6. Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 30. num. 9. ex cap. inter alia de immun. eccles.*

7. Voluerunt siquidem Imperatores ijs qui casu fortuito in crimen incidissent & ad ecclesiam confugissent auxilium præbere, non autem malitiis indulgere, quibus scilicet nunquam indulgendum est *l. in fundo 38. D. de rei vind.* nec delinquendi occasio cuiquam danda spe impunitatis Iul. Clar. *vbi sup. num.*

sup. num. 12. *in fine. & num* 1. *in fin.*

8. *l. illud conuenire* 5. § 1. *D. de pact. dotal.*

9. Papiens. *in form. inquisit. in vero. hæc est quædam inquisitio num.* 31.

10. *d. l.* 2. *C. hæc tit.*

11. Iul. Clar. *in practic. crimin.* §. *fin dict. quæst.* 30. *num.* 3. *vers. huiusmodi.* post Didac. *lib.* 2. *var. resol. cap.* 20 *post nu.* 4. Papiens. *vbi supr.* Constantin. *ad Ordin. reg. in artic. De sublatis immunitatibus.*

12. In stilo Senatus *sub tit. De recognoissances de cedulles.*

13. Cùm ob dignitatem ecclesiasticæ immunitatis cùm etiã quia lex Principis laici quantumlibet generalis nunquam comprehendit personas ecclesiasticas nec iura ecclesiastica.

14. Æstimatur enim consuetudo ex consensu totius populi, & ex scientia & patientia eorum qui possent expressim vel consentire, vel cõtradicere. *l. de quibus* 32. *cum ibi not. D. de legib.*

15. Iulius Clar. *vbi supr. num.* 20. *vers. debent tamen.*

16. Quasi ipsa criminum atrocitas faciat vt habendus sit Episcopi consensus pro impetrato quem eo casu nunquam Episcopus denegaret, ipsis quoque sacris canonibus ita iubentib. *d. cap. inter alia. de imm. eccles.*

17. Et per Bullam In cœna Domini Vide Salic. *in l. si quis ei num* 6. *C. de adulter.*

18. Vt dixi *Defin.* 94. *supr de facto. eccles.*

TIT. V.

De legib. & constit. Princip. & edict.

DEFINITIO I.

Edicta non sunt extendenda ne quidem ex identitate rationis.

EDICTA Principis cùm sint, vt nostri loquuntur, stricti iuris, 1 nunquam sunt extendenda, 2 Ne quidem ex identitate adeóque vt aiunt maioritate rationis. 3 Itaq; cùm de edicto quodam Serenissimi Ducis nostri tractaremus, quo vt publicæ egestati subueniretur in summa frumenti penuria cautum erat ne plaris quàm viginti florenis nostris modius cẽsualis æstimaretur, pro anno 1585. Senatus noster censuit non eandem pro sequentis anni debito æstimationem faciendam esse, tametsi eadem subesset æquitas, cùm sequenti anno egestas publica aucta esset potiùs quàm imminuta. 4 *Ita Senatus* pro N. Iacobo De Montfort contra Antonium Mollier 13. Cal. Iulij 1592.

1. Bart. *in l. omnes populi num.* 60. *D. de iustit. & iur. ex l. constitutionibus* 24. *D. ad municip.* licèt ibi loquatur de statutis.

2. Intellige de extensione actiua non de passiua vt Bart. distinguit *d. num.* 60. *ex l. si verò* 64. § *de vire. D. solut. matr. l. quòd constitutum* 21. *D. de testam. milit.*

3. Intellige cùm casus ille in quo eadem aut maior ratio subest decisus est iure communi. Alias enim fieret extensio à similibus ad similia Bart. *vbi supr. ex C. de quibus. D. de legib.*

4. Certum enim tempus expressum fuerat, Itaque nõ habet hic locum, quod Bart. tradit *ad d. l. omnes populi num.* 64. statutum conceptum per verba præsentis temporis trahi, etiam ad futura, si non detur delinquẽdi occasio. Vide *l. imperator* 8. *D. de postul.*

DEFINITIO II.

Edicto in rem aut in personam concepto an forenses ligentur.

CVm in summa frumenti penuria generali Principis nostri edicto vetitum esset ne frumentũ inscio Principe extra prouinciam exportare liceret, magna iis omnibus qui contra facerent mulcta indicta, quærebatur an eo edicto Lugdunenses Matisconenses, & alij forenses tenerentur qui prædia in Principis nostri territorio possiderent. Placuit teneri, propterea quod edicti verba in rem non in personam concepta essent, demonstratis nimirum possidentium personis. Nemo enim dubitat quin legislatori cuilibet liceat pro arbitrio & quam vult legẽ dicere omnibus qui in territorio suo prædia possident, nempe ratione fructuum ex iis prædiis collectorum aut colligendorum. Quod si edictum in personam conceptũ proponeretur, non alios proculdubio comprehenderet quàm subditos, ni forensium quoque mentio expressim facta esset. Sed & cùm Lugdunenses à Serenissimo Duce nostro per gratiam obtinuissent vt frumenta quæ in propriis fundis collegissent impunè sibi exportare liceret, non putauit Senatus noster id facilè indulgẽdum, sed Principi ante omnia rescribendum, ne facilitas eius circumuenta damnum maximum afferret prouinciæ, quæ & iam tùm insolita frumenti egestate laborabat, & in eõ erat vt propter transituras paulò post ingentes militũ copias, ni prouisum foret, extrema fame laboratura videretur. *Ita Senatus* Prid. Non. Iul. 1591.

1. Distinctio est Bartoli vulgo ab interpretibus probata ad *l. 1. quæst. 6. C. de sum. trinit. & fid. Catholic.* quam vt veram & magis communem defendit Rol. à Valle. *cons.* 24. *num.* 17. & *seq. lib.* 3. contra Crauet. *cons.* 844. *num.* 7. Thessaur. *Decis. Pedemont.* 106. *n.* 4. & 5. *refert.* Illud tamen sciendum est nunquam statutum vires suas porrigere extrà territorium *l. vlt. D. de iurisdict.* Osach. Cacher. *cons.* 76. *num.* 19.

2. Contra tamen videtur sentire Thessaur. *dict. decis.* 106. *num.* 5. vbi ait statutum porrigi etiam ad forenses, præsertim quando agitur inquit, de succedendo & de bonis situs in territorio statuentium.

DEFINITIO III.

Petita Camberij restitutione aduersus contractum Romæ initum an ex Romanis an ex nostris legibus decidi res debeat.

MInor annis viginti quinque Sabaudus idémque filius familias cùm se & maiorem & patremfamilias diceret obligauerat se Romæ Sabaudo cuidam ex causa fideiussionis pro alio etiam Sabaudo, & ad certam diem Romæ soluere promiserat. Cùm post multos annos Cãberij conueniretur, petebat ex rescripto Principis in integrum restitutionem, quòd & minor fideiussionis tẽpore fuisset, & læsus, quandoquidem nihil ex ea pecunia ad se peruenisset, tametsi principalem se debitorem constituisset: Probabátque se tempore petitæ restitutionis intra annum ætatis quintum & trigesimum fuisse, quod tempus petendis dandísque minorum restitutionibus edicto Principis nostri & eo iure quo vtimur præstitutum est. 1 Creditor verò dicebat elapsa tempora petendæ restitutionis, propterea quòd quadriennium illud effluxisset quod à Iustiniano in locum veteris illius anni vtilis substitutum fuit. 2 Constabat enim quòd hic qui petebat restitutionem, trigesimum iam annum excesserat: ob idque tam à iudice quam à consilio Gebennensi fuerat condemnatus. Prouocatione ad Senatum facta disputatum est magnis contentionibus, Vtrum ex legibus nostris diffiniri hæc quæstio deberet, cùm apud nos ageretur, & vterque collitigantium Sabaudus proponeretur, An potius ex Romanis, ideò quod Romæ initus contractus fuisset, & ibidem solutio fieri debuisset. Pro creditore faciebat, quod cùm queritur, An locus iudicij in exercẽdis iudiciis spectandus sit, an locus contractus, distinguere nostri solent, Vtrum de ea re agatur quæ ad iudicij ordinationem, vt loquuntur, an de ea quæ ad litis decisionem pertineat, Vt priore casu locus iudicij spectetur, posteriore verò locus contractus. 3 Proposita autem quæstio, An post annum nonum & vicesimum locus restitutioni esset necne, non ad iudicij ordinationem, sed potiùs ad litis decisionem pertinere videbatur, cùm eò spectaret vt sciretur an audiendus actor esset an repellendus. Sed & cùm de in integrum restitutione tractatur, illa distinctio à nostris probata est, An restitutio petatur ex ea causa quæ iam contractus tempore locum habuerit, an ex ea quæ posteà superuenerit, Vt priore casu spectetur id ius quod obtinet in loco contractus, Posteriore verò

id quod obtinet in loco iudicij:4 Atqui in proposito petebatur restitutio ob eam causam, quòd qui fideiusserat, & minor & læsus fuisset tempore restitutionis. Ex ea igitur causa quæ contractus tempore suberat. Proinde locus contractus spectandus videbatur. Accedebat quod quàuis causa restitutionis tractaretur apud nos, id tamen occasione quadam fiebat potius quàm iure, 5 propterea quòd per viam exceptionis restitutio petebatur, cùm in Sabaudia repertus debitor ibidem à creditore conueniretur. Iuris enim ratione inspecta ibi procul dubio erat tractanda restitutio vbi domicilium habebat is aduersus quem restitutio implorabatur. 6 Atqui domicilium Romæ habebat creditor licèt Sabaudus esset. Illa denique ratio pro creditore mihi potissimum vrgere videbatur, quod non tantùm Romæ contractum fuerat sed etiam conuentum vt Romæ solueretur. 7 Itaque cùm post moram vbique arbitraria actione conueniri posset debitor qui Romæ soluere debuerat, 8 non poterat durior esse condicio creditoris Cãberij agere, coacti, quàm si Romę ageret, Romę autẽ si ageret nõ ei noceret restitutio à maiore post quadriẽniũ petita. Et verò si deterior esset cõdicio creditoris ob id solùm quod Camberij ageret indemnem illam seruari oporteret ea ipsa actione arbitraria, quippe quæ adiunctam semper habeat vtilitatem loci in quo fieri solutio debuit. 9 Contra pro aduersario faciebat, quod non solùm Camberij agebatur, sed etiam inter Sabaudos negotium gestum fuerat. Constat autem legibus nostris obstrictos esse Sabaudos vbicunque contrahant, & sicuti subiectionem exuere nequeunt, ita nec eximere se ab obseruatione legum quas Serenissimus Dux noster inter suos constitutas ratásque esse velit. Finge edicto Ducis nostri prohibitam minori annis vigintiquinque factionẽ testamenti, Procul dubio inutile & nullius momenti erit testamentum quod Sabaudus minor annis vigintiquinq; etiam Romæ condiderit. 10 In eóque diuersa ratio constituenda videtur legis & consuetudinis. Consuetudo enim loci non potest afficere subditos eius loci extra locum, vt neque bona extra eum locum sita, 11 nec si concurrat expressa conuentio quæ tamen ad consuetudinem referatur. Neque enim latiùs patere potest ius talis conuentionis, quàm consuetudinis. Idque est quod vulgo iactatur, consuetudines omnes esse locales. At lex Principis obligat subditos vbicunque gentium, Multò igitur magis si litem instituant in Principis sui territorio licèt alibi contraxerint. Mouebat etiam quod hic qui petebat restitutionem, ferè semper à die contractus vixerat in Sabaudia, neque interpellatus fuerat vt solueret intra quadriennium, neque agere & restitutionem impetrare potuerat, cùm propter absentiam creditoris qui Romæ degebat, tum quòd in patris sui potestate constitutus esset. Nostris enim placet filiofamilias nunquam currere tempora præscriptionis quia viuo patre agere non possit. 12 Constat autem quadriennium illud Iustinianeum licet sit continuum ex quo tempore cœpit currere, tamen initio inspecto esse vtile vt non nisi ab eo die quo agi potuit, currere incipiat. 13 Nec erat quod quis diceret verisimile esse quod pater filio fuerat consensurus si filius diligentior fuisset in petenda restitutione. Imputari siquidem minus poterat filiofamilias cur nõ fuisset in eo diligẽtior, quandiu nõ erat interpellatus, quàm creditori, cur non citius exegisset à debitore aut fideiussorem ipsum saltem interpellasset. Maximè cùm fideiussor hic in patriam reuersus non debuerit obstrictus esse vt Romam rediret ob id solùm vt eo loco restitutionem peteret ac litigaret. *Senatus* tandem pro creditore pronunciauit. 14 In causa N. Iani Pensabin contra N. Floret 17. Cal. Febr. 1593.

1. Stil. Senat. nostri vt & in Gallia ex constit. regiis.
2. *l. vlt. C. de tempor pet. in integr. restit.*
3. Sic post alios distinguit Guid. Pap. *q.* 162. *& cons.* 218. *in fi. ex l. semper* 34. *de reg. iur. l. si fundus* 6. *D. de euict. l.* 1. *in princ. de vsur.*
4. Ita Bart. *ad l. cunctos populos num.* 20. *C. de summa trinit. & fid. cathol.* quem sequitur ibidem Bald. *col.* 12. *vers. secundò quæritur.* Ias. *ad l. si adrogator num. D. de adopt.* Contra gloss. *in l.* 2. *de eo quod cert. loc.* quam & ibidem reprobat Bart.
5. Vt loquitur *l.* 2. *D. de riuis.*
6. *l.* 2. *C. vbi & apud quem causs. in integr. restit.*
7. *l. contraxisse* 21. *D. de oblig. & action. l. heres absens.* 19. §. 1. *& vlt. de iudic.* 22. *l. vinum de vet. credi. l.* 3. *de reb. aut. iud. possid.*
8. *l.* 1. 23. *& pass. D. de eo quod cert. loc. l.* 1. *C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promis.*
9. *l.* 2. *&* 3. *D. de eo quod cert. loc.*
10. Bart. *ad d. l. cunctos populos quæst.* 6. *n.* 32. *post medium C. de summ. trinit. & fid. cathol.* Soc. *cons.* 103. *nu.* 18. *& seqq. vol.* 4.
11. Cravet. latè *cons.* 30. Et ita Senatus noster contra viduam Nicolai Grandis 3. Cal. Apr. 1604.
12. *l.* 1. §. *vlt. C. de annal. except. l.* 1. *in fin.* Iunct. *auth. nisi triennale C. de bon. matern.*
13. Notant interpretes omnes ad eam *legem vlt. C. de tempor. petend. in integr. restit.*
14. Secutus eam Bartoli & aliorum interpretum distinctionem quam retulimus *supr. num.* 4.

DEFINITIO IV.

De distinctione adhibenda cùm quæritur, An edicta Principis ligent quoscunque, & an subditos vbicunque.

NAm quod supra obiecimus de potestate edicti Principis vt & quoscumque & vbicumque liget subditos, 1 ex recepta interpretum traditione ad ea edicta aut quod hac parte idem est, statuta pertinet quæ prohibitoria sunt, & in personam concepta, non etiam ad ea quæ sunt permissiua vt illi loquuntur, & remouentia obstaculum iuris communis, Siue remoueatur obstaculum quod suberat ratione qualitatis personæ, 2 siue quod suberat ratione temporis & præscriptionis, vt in proposita facti specie. Etenim lex quæ permittit ei qui in minori ætatè læsus fuit vt intra decennium possit petere restitutionem remouet obstaculum præscriptionis quæ iure communi post quadriennium competeret, 3 ob idque cùm lata sit à Principe non superiore, non potest extendi extra territorium, 4 & prodesse subdito in territorio quod suas quoq; leges habet, ac alio siue speciali siue cõmuni iure vtitur. 5 Nam si lex quæ remouet obstaculum ratione qualitatis personæ non extenditur extra territorium 6 cùm tamen qualitatem personæ inhærentem sicut personam ipsam vniformem & vbique eandem esse necesse sit, 7 multò minus extenderur illa quæ remouet obstaculum ratione temporis & præscriptionis. Nihil enim vetat alia præscriptionis iura esse in vno loco, alia in alio. 8 Difficilior illa erat obiectio, quòd in proposita specie non potuerat filiusfamilias agere quandiu in patris viui manserat potestate. 9 Sed respondebatur nõ debere ei prodesse quod filiusfamilias fuisset, cùm se patremfamilias dixisset ac pro tali gessisset, quasi iam mortuo patre, 10 In pœnam nimirum mendacij, Nisi appareret creditorem non ignorasse ipsius condicionem. Tunc enim non magis noceret filio familias quòd se patremfamilias dixisset, quàm si cùm minor esset iurasset se maiorem dolo malo creditoris, qui minorem esse non ignorabat. 11 Planè si proponeres minorem hunc iusta absentia & necessaria aut probabili impeditum ne restitutionem Romæ peteret intra quadriennium, ideóque restitui posse ex generali clausula Si qua mihi iusta causa esse videbitur, 12 Dicendum esset cũ de concedenda vel deneganda restitutione ageretur, non contractus sed iudicij locum spectãdum fore. 13 Rursus si proponeres ita contractam obligationem vt aduersus creditorem hypothecaria agentem locus esse posset iure nostro exceptioni ordinis & excussionis, cui tamen locus non esset si Romæ ageretur (finge conceptam obligationem fideiussoriam in forma cõmuni, Statuto autem vrbis Romę prorsus & omni casu exclusã exceptionem illam) vtiq; spectaremus hac parte locum iudicij nõ contractus, 14 quoniam huiusmodi exceptio cùm dilatoria sit non peremptoria, ad litis ordinationem tantùm nõ etiam ad decisionẽ pertinet. 15 Quamquã hoc ipsum ita accipiendũ est si nõ Romæ solutio fieri debuit. Nã quoties arbitraria agitur, De eo quod certo loco, fieri numquam potest vt ob id melior promissoris condicio esse debeat, quod alioloco conueniatur quàm in quo soluere debuit, 16 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex Bart. *ad d. l. cunctos populos nu.* 32. post medium, & Socino *cons.* 103. *num.* 18. *& seqq. vol.* 4.

2. Vide

2. Vide huiusmodi statuti exempla duo apud Bartolum supradicto loco *num.*39.40 & 41.
3. *ex l. vlt. C. de temp. pet. in integr. restit.*
4. *l. vlt. D. de iurisdict.*
5. *Liuia iudex 6 l omnes potuli 9. D. de iustit. & iur.*
6. Vt diximus *num.*1. ex Bartolo.
7. *l. vlt. C. de sentent. pass. & restit.*
8. *l. vnic. C. de vsucap transform.*
9. *l. vlt. §. necessitate C. de bon. qua liber. l. 1. §. vlt. C. de annal except.*
10. *l. 3. C. ad SC. Maced.*
11. Notant DD. *ad tit. C. si minor se maior dixer.*
12. *l 1 & pass. D. ex quib. caus. maior.*
13 Secundum glos. *in l. 2. de eo quod cert. loc.* quã hoc demum casu probat & sequitur Bartol. *ibid. & in d. l. cunctos populos num.*20.
14. Ex ea Bartoli, Guid. Pap. & aliorum distinctione quam retulimus *Definit. superiore num.*4.
15. Notatur ad *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*
16. *l. 2. 3. 4. & pass. D. de eo quod cert. loc.*

DEFINITIO V.

Cùm de solennitate principaliter agitur non de persona inspicie locus est locus in quo facta est dispositio.

QVid si edicto Principis aut statuto remoueatur obstaculum iuris communis ratione solennitatis? Finge constitutum vt valeat testamentum coram duobus testibus. Valebit testamentum quod ibi coram duobus testibus fecerit is qui iure communi & apud suos septem testes adhibere debuisset, 1 Quia generale est quoties de solennitate principaliter agitur non de persona, vt inspiciatur ius loci in quo facta est dispositio siue inter viuos illa fuerit siue in vltima voluntate. 2 *Ita Senatus* noster iampridem inter heredes D Marescalli de Chalant, & rursum in causa testamenti N. de Chauanes. *Sine die.* Relatum est in causa supradicta.

1. Bart. *in d. l. cunctos populos quæst. 6. C. de sum. trinit. & fid. cath.* Boer. *quæst. 13. num. 23.*
2. Bart. *ibid.* Mare. Ant. Natta qui alios plerosque refert & sequitur *cons. 1. vol. 1.* Solennitates enim iuris remitti possunt per consuetudinem *l. manumissio de man. vind.* Boer. *quæst. 1. num.*20.

DEFINITIO VI.

Legitima per statutum tolli in totum non potest, & speciali prouisione opus est vt de legitima dispositum quid videatur.

LEgitima siue liberis siue parentibus debita etsi minui per statutum potest 1 tolli tamen in totum non potest, 2 Quanquam non deerant qui alias à Senatu nostro contrà iudicatum dicerent in causa quadam Augustanorum apud quos ex lege municipali matres cæteriq; ascendentes liberis succedere prohibentur. Illud tamen constabat, Etiamsi in totum tolli legitima per statutum posset non tamen ex eo solo sublatam intelligi debere quòd succedendi ius sublatum fuisset, Specialibus enim verbis opus est ad hoc vt de legitima quoque tollenda actum & cogitatum videatur. 3 *Ita Senatus* in causa Claudij Vsel & Peronetæ Ponthon Prid. Cal. Sept. 1594.

1. Sicut & è contrario augeri, *Nouel. de trient. & semiss.*
2. Quia dicitur esse debita iure naturali quod ius ciuile non potest in totum tollere *l. ius ciuile 6. D. de iust. & iure.*
3. *l. si quando 3. §. & generaliter C. de inoff. testam. vbi DD.*

TIT. VI.

De Offic. Aduocat. Princip.

DEFINITIO I.

Aduocatus Principis potest delegari ad inquirendum de crimine adeóque inquirere ex officio sed non iudicare.

ADVOCATVS Principis apud Senatum, licèt procuratoris generalis qui publicus accusator est vice & partibus fungi soleat, eandémque personam ac idem officium gerere videatur, potest tamen ex causa, id est quoties ad rem agendam id commodius videtur, delegari ad inquirendum de crimine. 1 Quin & citra mandatum si in ea prouincia sit in qua delictum admissum esse sciat inquirere ex officio & potest & debet ac si esset de numero Senatorũ; quos constat vi & potestate imperij ac dignitatis suæ nullo ad inquirendum mandato indigere. 4 Sed facta inquisitione nec instruere litem, nec enarrare debet, nec sententiam ferre, sicut neque ex procuratoris generalis persona, publici accusatoris officium exequi. Nam sicuti non potest idem accusator esse & inquisitor, 5 Ita fieri nequit vt Senatoris partibus fungatur, qui Senatorio iureiurando non obstringitur, at longè alio planéque diuerso. 6 Idem enim Aduocati quod Procuratoris Principis 7 iusiurandum est, iisdémque prorsus verbis conceptum. *Ita Senatus* in causa quadam oppidanorum d'Arben mense Mart. 1593.

1. Nam & aduocatus fisci qui & Aduocatus Principis dicitur ex officij sui necessitate intentionem delatoris exequi cõgitur *l. 5. §. Aduocatum fisci D. de his qua vt indign. auffer.*
2. Vt eo casu iudicis delegati non accusatoris partibus fungatur.
3. Sufficit enim vt sit pars corporis Senatus.
4. *Arg. l. cùm prætor 12. §. 1 in illa verba* propter vim imperij *D. de iudic.*
5. Non magis quàm idem accusator & testis *l. omnib. C. de testib.* aut idem accusator & iudex *l. vnic. C. ne quis in sua caus. iudic. vel ius dic.*
6. Aliud enim sicuti munus ita & iusiurandum est Senatoris, Aliud Aduocati Principis aut procuratoris generalis.
7. Quem vulgo procuratorem generalem sicut & Aduocatum Principis aduocatum generalem appellamus.

TIT. VII.

De Senatorib.

DEFINITIO I.

Stipendia cœpti trimestris transmittuntur ad heredem Senatoris.

DIEM functo Senatore aut Præside intra trimestre quod Senatoriis stipendiis præstandis constitutum est, totius trimestris stipendium heredibus eius debetur, At ex diuerso si post inchoatum trimestre in amplissimum ordinem quis cooptatus sit, plerique putant nihil ei pro toto eo trimestri præstandum esse, & ab initio duntaxat sequentis trimestris stipendia mereri debere. Ideò fortassè quòd fauore dignitatis cœptum tempus habendũ sit pro completo vt cuenit in cæteris ferè omnibus causis fauorabilibus, 2 Non itẽ quod finitur pro cœpto. Sed tamen humanius est vt ab eo saltem stipendia debeantur, à quo dignitati seruire cœpit. 3 *Ita Senatus* 3. Non. Mart. 1595.

1. *l. diem functo 4. D. de offic. ad sess l. sed addes 19. §. vlt. D. locat. l post duos 15. C. de aduocat. diuers. iudic. d. l. C. de primip. lib. 12. tit. 63.*
2. *l. in singulos 8. D. de ann. legat.*
3. Ne honor qui tantum onus admixtum habet sit sine honorario contra *l. secundum naturam* 10. *De reg. iur.*

DEFINITIO II.

Dissentiẽtib. Senatorũ votis quæ sententia debeat prævalere.

INter pares numero Senatores si dissonæ sententiæ proferantur, solet Senatus nostri Præses ex integro

singulos rogare, vt aliis in aliorum sententias trãseuntib. vincat tandẽ ea pars quæ numero potior reperitur. Quamquam enim melius cum rebus humanis ageretur si ponderarentur sententiæ, non numerarentur, 1 Pertinet tamẽ ad Senatus autoritatem, vt quæ numero vincit sententia, eadem rationis quoq; pondere superior esse existimetur, 2 Ne alioqui quod longè periculosissimum & indignissimum futurum sit, oriatur contentio inter fratres si de singulorum dignitate ac eruditione æquè ac de litigantium iure disceptari oporteat. 3 Quæ res etiam facit, vt neque ætatis ratio vlla habeatur, 4 neque in pari votorũ numero vincat ea pars cui Præsidis suffragium si nihil cõcurrat aliud, patrocinatur. In quo vt in aliis plerisq; Senatus noster dissidet à Pedemontano. 5 Eos namque in amplissimum ordinem referri conuenit, qui tanta si non eloquẽtiæ saltem eruditionis laude prætulgeant, vt iis ad gerendam & sustinendã Præsidis dignitatem, nihil præter ipsũ dignitatis nomen desit. 6 Quid ergo si in prima quisq; opinione perseueret? Vincet vtique ea pars quæ fauorabiliorem, puta matrimonii, dotis, testamenti, libertatis aut pietatis causam tuebitur. 7 Quòd si cætera omnia sint paria, vincet reus hoc ipso quod actore fauorabilior est. 8 Idque in causis potissimum criminalibus, quoniam longè tutius sit in dubio nocentem absoluere quàm innocẽtem condemnare. 9 At si paribus iam Senatorum sententiis ad Præsidem deuentum sit, humanius quidem faciet ille adeóque prudentius si in mitiorem descendat sententiam, ne solus videatur irrogasse condemnationem quam potuit impedire. 10 Sed si tam certo conscientiæ suę iudicio constringi se sentiat vt ad condemnandũ procliuior esse debeat, quàm ad absoluendum, sententiam suam pro arbitrio dicere non prohibetur. Nam etsi ea præcedentiũ votorum ratio esset, vt Præside paucioribus se adiungente fierent pares numero sententiæ quæ alioquin futuræ impares erant, licèt cauere bonus Præses debeat quantũ potest, ne quod aiunt Senatum diuidat, & ita iudicandã rem impediat, non esset tamen cogendus in eam ire sententiam quam à iuris aut æquitatis ratione alienam esse arbitraretur. 11 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Plin. *lib. 2. epist.* 12. Argumentum pessimi turba est inquit Seneca *cap. 2. de vit. beat.* facit *l. 1. §. sed neque ex multitudine C. de veter. iur. enucl.*

2. *l. quod maior* 19. D. *ad munic. l. aliud est* 160. §. *refertur de regul. iur. l. nominationum* 46 *C. de decur. lib.* 10. Vnde lex illa Romanorum de qua Cælius apud Ciceronem 8. epist. lib. 8. *Quod eorum iudicum maior pars iudicarit, id ius ratúmque esto.*

3. Nam vt est apud Martialem *Qui volet ingenio cedere rarus erit.* Maximè propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem *l. item si vnus* 17. § *principaliter. D. de recept. arbitr. l. quia poterat* 4. D. *ad SC. Trebell.*

4. Contra quàm sentiat Matth. de Afflict. *decis.* 1.

5. In quo vincit ea pars cæteris paribus quæ pro se habet votum Præsidis præterquàm in criminalibus vt refert Anton. Tessaur. *Decis.* 1. *num.* 5. & 13. & *Decis.* 2. Iunge Franc. Marc. *decis.* 5. *lib.* 1. & *decis.* 461. *lib.* 2.

6. *arg. l. 1. §. hu cunabulis D. de offic. pref. prat. l. si pars* 3. *de inoff. test.*

7. *l. inter pares* 38. D. *de re iud. l. duo ex tribus* 39. *eod.* quã tamen de delegatis iudicibus malè accipit Tessaur. supradicto loco. Tractat. n. de ordinariis quos olim dari à magistratibus & iudicari iubere ordinarij iuris erat antè *l. 2. C. de ped. iud.*

8. *l. fauorabiliores* 125. *de reg. iur. d. l inter pares.*

9. *l. absentem* 5. D. *de pœn.*

10. In dubio enim prævalere debet ea sententia quę humanior est. *l. semper* 36. *de reg. iur.*

11. *Arg. l. Pomponius* 36. D. *de re iudic.* quæ permittit iudici vt pronunciet sibi non liquere ne contra quàm sentiat cogatur vel absoluere vel condemnare: licèt placeat Paulo & Pomponio non idcirco sententiam impediri si alij iudices consentiant.

DEFINITIO III.

Quando coniungenda sint diuersa Senatorum sententia vt ea vincat in quam maior pars consentit.

EX vndecim Senatoribus inter tres litigatores cognoscentibus si quinque pro Primo sentiant, quatuor pro Secũdo, reliqui pro Tertio, constat nõ posse videri dennitum negotium, 1 quia nec dici potest in quo maior pars consenserit. 2 Idémque est si ex eodem numero quinque condemnandum putent reum vltimo supplicio, quatuor relegandum, alij pœna pecuniaria plectendum. 3 Etsi enim videntur ij omnes in eo cõsentire vt capitalis pœnę absolutio sequatur, 4 quænam tamen pœna irroganda sit, ex sententiarum numero discerni non potest, quòd neque pares sint, 5 neque si omnes iungantur alia aliis superior. 6 Non enim vnum pœnæ genus in alio cõtinetur, sed distinctæ sunt, prorsúsque separatæ vt delictorum ita pœnarum species. 7 Diuersum erit si ex vndecim quinq; reũ condemnent in centum, quatuor in quinquaginta, cęteri in triginta. Tunc enim minimam condemnationẽ spectabimus, 8 Non solùm quòd id fauor rei postulare videatur, 9 Sed etiam quia licèt maior pars in quinquaginta consentire videatur, cùm maiori summæ minor insit, 10 sequenda tamen potiùs est ea condemnaiio in qua omnes consentiunt, quàm in qua maior pars duntaxat. Hæc namque tunc spectatur cùm in nullo omnes consentiunt. 11 Sine die.

1. Specul. *in tit. de sentent.* § *iuxta num.* 3. quem refert & sequitur Tessaur. *decis.* 1. *num.* 12.

2. *l. Pomponius* 36. *l. duo ex tribus* 39. *de re iudic. l. item si vnus* 17. § *principaliter de recept. arbitr.*

3. Vide Gell. *lib.* 9 *cap.* 15. Titium Burgens. *lib.* 1. *lecor. controuers. cap* 1.

4. Qua ratione mouetur Tessaur. *dict. num.* 12. vt pro reo in hac specie pronunciandum existimet, sed malè propter rationẽ quæ sequitur in Definit.

5. Itaque non potest hic locum habere *l. inter* 38. *de re iudic.*

6. Quia sententiarum diuersitas in pœnis quarum alię aliis non insunt, impedit omino ne sententiæ iungi possint.

7. *l. perspiciendum* 11. *l. aut facta* 16. & *pass. D. de pœn.*

8. *d. l. inter pares* § *vlt.*

9. Arg. *l fauorabiliores* 125. *de regul. iur. cum similib.*

10. *l. 1. § si stipulanti De verb. oblig. l. quoties* 9. §. 2. *D. de her. inst.*

11. *Legibus suprà citatis num.* 2. quibus adde *l. diem proferre* 27. § *inde quaritur D. de recept. arbit.* Atque ita eleganter & verè concludit aduersus Alciatum Cuiacius *lib.* 12. *obseruat. cap.* 16. vbi vide, itémque Iasonem *in d. l. inter pares num.* 7. & *glos. in cap.* 1. *de arbitr. in* 6. quamuis Alciati sententiam in Senatu Pedemõtano obtinere testetur Tessaur. *dict. decis.* 1. *nu.* 10. Adde Ioannem Garsiam non inelegantem scriptorem *in tract. de expens. & melior. cap. vlt. num.* 8.

DEFINITIO IV.

In ferendis sententiis, & interrogandis quis ordo seruari debeat.

IN rogandis Senatorũ sententiis ita obseruari moris est apud nos, vt non à iunioribus id est qui minori ætate sint, 1 sed à relatore primùm, deinde ab iis qui postremi in amplissimum ordinem cooptati sunt cuiuscunque tandẽ sint ætatis & eruditionis, Præses incipiat ipséque vltimus sententiam dicat. 2 Nõ tamẽ vsque adeò huius moris obseruãdi necessitate adstringitur vt ne possit pro arbitrio quem primũ velit rogare. Quod non semel à clarissimo & præcipui inter nostros nominis Præside Catharino Pobello quondam factitatum audio, vt tanto diligentiores attentioréque ad facti iurisque inuestigationẽ singulos Senatores redderet, verentes ne si primo loco & ante relatorem interrogarentur, obmutescerent, quod iis accidere non potest qui post relatorem aliúmve Senatorem interrogantur quibus nempe liberum est sententiam sic dicere vt in eius qui prior dixit sententiam eãt, tametsi iustáne an iniusta illa sit, prius apud se non deliberauerint. Non solet tamen Præses noster facilè ac sine magna causa interrogandi ordiné peruertere, Ne de eo quẽ turbato ordine interrogaret malè quid suspicari videretur. Sine die.

1. Quomodo sentire videtur Matth. de Afflict. *decis.* 1. vbi ait incipiendum esse à iunioribus: nisi iuniores ille intellexit, habito respecto ad dignitatem potiùs quàm ad ætatem.

2. Anton. Tessaur. *decis. Pedemont.* 1.

TIT. VIII.

De Equite Senatorio.

DEFINITIO I.

EQVITIS Senatorij ea hodie dignitas est vt ante Senatores omnes ac primo post Præsides loco & sedeat & incedat quoties publicè priuatimve Senatus habetur. Si tamen absentibus Præsidibus Senatorem Præsidis vices gerere necesse sit, absurdū sanè fuerit primas Equitis partes esse, Ne alioqui Horatianum illud occurrat *Humano capiti ceruicem pictor equinam iungere si velit*. Quam ob causam illud quoque inducendum aut potiùs ex vetusti moris memoria repetendam esse placuit, vt si quando Præsidibus omnibus absentibus Senator in publico auditorio prœesset purpureum vestem gestare iuberetur. Sed & constabat ea primum lege institutam fuisse Equitis Senatorij dignitatem, vti ne in Senatus prætorium secretum ingrediendi ius haberet nisi cùm de armorum & belli iure tractaretur. Idque à Sereniſſimo Duce nostro Diuo Emanuele Philiberto cùm amplissimum ordinem republica feliciter recuperata conderet, nominatim constitutum fuisse apparuit, suggerente clarissimo viro Ludouico Millieto tunc Principis in Senatu Aduocato, postea Cancellario meritissimo. Paulatim tamen factum est vt passim ius illud in Senatum veniendi ab Equitibus vsurpatum sit, Ideò fortasse quòd non facilè sciri posset, quando de belli & armorum iure Senatus tractandum haberet, necne. Postea verò glisscente, vt fit, licentia per nimiam eorum indulgentiam qui debuerant prohibere, De illo quoque dubitari cœptum est, An ius esset Equiti dicendæ in Senatu sententiæ, quòd semel atque iterum tentatum id fanatu sententiæ, quòd semel atque iterum tentatum id sanctitatúmque diceretur. Sed placuit ius non esse, Non illa solùm ratione quod ad eam dignitatem plerumque minùs in iurisprudentia & foro versati homines honoris tùm ergo prouehi soleant, Sed etiam quia ius dicendæ in Senatu sententiæ, ex qua optimi cuiusque vita, dignitas, fortunæ denique omnes periclitari possint non nisi a Principe concedi possit, nec rursus ab eo concedi aliis debeat, quàm quotū ille exploratā habeat nō tantùm probitatē, sed etiam peritiam iudicandi quæ sine summa eruditione esse non potest. Est enim comicum illud verissimū ex quotidiano iudiciorum vsu comprobatum *Homine imperito nihil esse iniquius*. Denique supremus ille & amplissimus ordo Patrum conscriptorum ex iis tantùm constare debet quos Princeps possit credere non aliter esse iudicaturos quàm esset ipse si ex optimorum & doctissimorū omnium consilio iudicaret. Vnde illud quoque non immeritò visum est, Quoties iuris inter priuatos dicendi gratia Senatus extra ordinem habetur præstito in eam rē vt fit, Senatoribus singulis honorariolo, nihil causæ esse cur Equiti ius esse debeat in Senatū veniendi, Nisi si quid habeat quod ad Senatum eo ipso die referre velit. Quod si eueniat aut si hoc etiam ei Senatus honorificè indulgere velit, abstinere tamen cum debere ab honorarij perceptione, Ne sumptu isto superuacuo oneretur litigator pro quo nullam possit Eques ferre sententiam. Enimuerò eo nomine ab aliquot annis Præsides quidam inconsulto adhuc Senatu induxissent, Senatus factum quidē improbauit, Sed ne in posterum id fieret non constituit, Adeò difficile est ab eo iure quod vel per iniuriā receptum sit, ac per aliquot annos vsu constitutum sit recedere, Quo magis ab initio prouidendum est diligentissimè ne quid vnquam per gratiam & ambitionem aliisve malis artib. contra vel præter leges inducatur. Nec placuit illa distinctio vt Eques consultatoriam, quod aiunt, vocē in Senatu haberet, deliberatoriā non item. Nā cū in Senatu nostro vt & in cæteris supremis Curiis singulorū sententias non tantùm ponderari sed etiam numerari oporteat, ne alioqui inexplicabilis altercationis nascatur occasio, quid prosit in dicendis sententiis rogari eū, qui si millies sententiam dixerit, nihil tamen effecerit? Aut quis ferat tot eruditos viros in assiduo iudicandi munere tamdiu exercitatos ab eo notari & reprehendi qui ne literas quidem primas, vt ita dicam, fortasse vnquam didicerit? Planè si quid ille ad rem pertinens volet dicere suāmque de proposita quæstione sententiam, dū ne inter aliorum vota, aperire, additis etiam rationibus quibus moueatur, vtique non est prohibendus, Non ob id solùm ne alioqui statuā potiùs quàm Equitis Senatorij personam agere videatur; Sed etiam quòd fieri nonnumquam possit vt vel illiteratissimo cuique, præsertim si, quod plerumque euenit, præclaro à natura iudicio informatus sit, eæ rationes occurrant quarum pondus etiam eruditissimos mouere possit, ad mutandam sententiam. Multò minus admittenda visa est illa distinctio, An de ardua & difficili iuris quæstione, an de re minùs dubia sententiæ rogarentur. Quis enim de ea re probus arbiter esse posset? Cùm quod vnus facilè certúmque putat alius plerumque obscurum & difficile esse arbitretur? Sed & quid indignius quàm præsente Equite priusquàm rogetur, de illo inter alios disputari an dignus ipse sit qui rogari debeat de proposita quæstione? Itaque non solùm tutius, sed etiam honestius longè ac fauorabilius visum est vt omnimodo sententiā dicere prohibeatur, id est vt nec vnquā rogetur, nec si non rogatus dicere velit, audiatur. Quamuis non deessent qui affirmarent in quibusdam supremis Curiis aliter receptum esse, vt Equites quos duos habent non modò antecedant Senatores absente Præside, sed & de quaque re proposita, etiamsi maximè de vita hominis agatur, sententiam dicāt, quæ inter cæteras numerandas ponderandásque non minoris sit autoritatis, Quod fortasse minùs mirandum esset si vt probissimi semper, ita nō nisi eruditissimi & exercitatissimi viri ad eius dignitatis fastigiū proueherētur Sed cū vbique aliter obseruari solitū videamus, nemo dixerit nos exēplo peccare potiùs quàm rationē sequi debuisse. *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto quod ad 9. Cal. Dec. factum est 1594. Postea tamen vrgentibus Principis nostri imperiis indulgeri necesse fuit clarissimo cuidā viro ea dignitate insignito, vt quoties de iure belli aut politiæ, aut reipublicæ tractaretur, sententiæ dicendæ ius haberet. Quod etsi à Senatu primùm æquissimo temperamento sic restrictū, vt tamen eius sententia neque Senatorū vota diuidere, neque iis quibus adhæreret victoriā dare posset, postea tamen rursum ita iubente Principe simpliciter & absolutè permitti necesse fuit, hoc solo addito, ne priuilegiū illud trahi posset vnquā ad consequentias, Vt personæ magis quàm dignitati datum esse constaret.

TIT. IX.

De precib. Imper. offer.

DEFINITIO I.

Literæ moratoriæ non nisi semel sunt concedendæ.

VT moratorias & dilatorias literas annales à Principe impetrauit licet iis vsus nō fuerit, alias tamē impetrare nō potest quin priorū meminerit in posterioribus, Alioqui posteriores obreptitię sūt. 1 Sed etsi aduersus quosdā ex suis creditorib. beneficio Principis vsus sit, non poterit post annū aut iisdē aut aliis literis vti aduersus alios creditores siue iam tū cùm priores impetrauit alios creditores habebat, siue post impetrationē nouis se creditorib. obstrinxerit: Quia beneficiū illud nō nisi semel cōcedi solet, & q eo vti vult,

prius apud se constituere debet, quo tempore commodior sibi futura sit impetratio. Aliter enim posito iure nullus esset impetrationum finis, si quis plures habens aut habiturus, creditorès, Principis liberalitate abuti vellet. *Ita Senatus* in causa Ludouici Bourdinat, & Ioannis Filaire 3. Id. Ianuar. 1589.

1. Petr. Rebuff. *in tract. De lit. dilat. annal. art. 1. glos. 1. num. 30. ex cap. super literis & cap. ceterum de rescript.*

2. Futuros namque creditorès huiusmodi literis exceptos intelligi constat ne iis obsit beneficium Principis de quibus cogitari nõ potuit Rebuff. *vbi supr. nũ.* 18. Guid. Pap. *quæst.* 109.

3. Nam nec alia de caussa cõcedi solet quàm quòd magnum creditoris damnum non sit in mora modici temporis *l. 2. vbi* Bart. *& cæteri C. hoc tit. l. si debitori* 21. *D. de iudic.*

4. Principis enim beneficium non debet esse captiosum nec trahi ad iniuriam *l. Paulus notat. D. de prator. stipulat. facit l. stratione 7. in fi. & l. 2 lt. de fer. & dilat* quæ negant in pecuniariis causis plus quàm semel dãdam esse dilationem, nisi causa cognita.

DEFINITIO II.

Nulla potest fieri executio pendente lite super literis moratoriis. Sed tempus interim currit à die datæ Nisi debitor fuerit impeditus.

EA vis est rescripti moratorij, quod pragmatici *respirationis* vocant, vt à quo tempore impetratum est, & creditori significatum, omnem omnino aduersus debitorẽ exequendi facultatẽ creditori ẽripiat. Proinde siue in personã, siue in bona debitoris creditor egerit pẽdente dilatione, teuocãdũ erit quicquid in spretũ beneficij principalis factum probabitur, tanquam attentatorium, licèt de rescripti iure lis pendeat, necdum quicquam pronunciatum sit. 1 Quæ res facit vt si fortè per annum integrum lis steterit, prorsus inutilis futura sit sententia quæ pro debitore aut contra debitorem postmodum feretur præterquàm quod ad litis expensas pertinet. Nam si obtinuerit non alius ei annus ad soluendum dabitur, sed annus instantiæ computabitur, 2 si modò totum id tempus liberum fuerit debitori ad conquirendas explicandásque pecunias vt post annum soluere posset. Quid enim si iam impetrati rescripti tempore detrusus erat debitor in carceres, nec prius liberatus sit quàm de rescripti æquitate iudex cognouerit & pronunciauerit? Quis dixerit dilationis ad soluendum datæ tempus ei cessisse qui creditoris facto prohibitus fuit ne pecuniam posset colligere? 3 Quanquam non deerant qui putarent debitorem qui impetrationis tempore iam erat in carceribus, non prius eximendum, quàm de rescripti viribus iudicatum esset, neque minùs tamen annum currere si quandoque postèà pro rescripto pronunciaretur, 4 Quasi non careat dolo malo fraudandique consilio, qui iam coniectus in carceres, & vt creditorem eludat beneficium hoc postulet. Sed tamen humanius est vt neque hoc casu fraus fieri debeat liberalitati Principis quæ in alio elucere non potest quàm vt liberam vnius anni dilationem ad soluendum debitor habeat: & consequenter ab eo die computandam quo debitor carceribus exemptus in sua potestate esse cœperit. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. vlt. C. qui bon. ceder. pos. l. sine pars 3. C. de dilat.* Boer. *decis.* 296. Rebuff. *vbi supr. num.* 70. 71. 72. *ex cap. fin. de treug. & pac. l. vnic. C. de priuileg. vrb. Constantinop. lib.* 11.

2. Nam in huiusmodi rescriptis moratoriis tempus præstitutum incipit currere à die cõcessionis etiamsi expressè dictum non sit, vt dicemus *Defin. seq.*

3. Hoc enim est quod dici solet dilationis tempora non currere impedito, Maximè verò cùm ex facto aduersarij impedimentum proficiscitur. *l. 2. §. si quis iudicio 5. quod diximus & pass. D. si quis caut. l. 1. §. vl. C. de annal. except.*

4. Pro qua sententia facit quod vulgo iactatur, iura vigilantibus subuenire non dormientibus *l. pupillus* 24. *D. quæ in fraud credit. facit d. l. 2. §. si quis tamen D. si quis caution.* Itẽ quod multa facta durant quæ fieri prohibentur. *l. patre furioso* 8. *D. de his qui sunt sui vel alien. iur.*

6. Beneficia enim omnia & maximè Principum sunt latissimè interpretanda præsertim vt effectum habeant nec sint illusoria *l. 3. D. de constit. Princ.* Nam & indulgentia Principis magis necessaria est inopi debitori qui iam est in carceribus quàm si nondum esset.

DEFINITIO III.

In omnibus rescriptis moratoriis tempus currit à die datæ, nisi Princeps expressè aliud voluerit.

REscriptorum omnium moratoriorum siue annalẽ, siue quinquennalem dilationem concedant, singulare ius est vt à die concessi beneficij tempus cedere & currere incipiat, etiamsi de eo nihil in rescripto cautum, & expressum sit. 1 Sanè nec dubitandum est quin aliud dici debeat, si contrà rescriptum fuerit vt non priùs tempus currere incipiat, quàm de rescripti æquitate cognitum sit & pronunciatum. Id enim debitori indulgere Princeps cùm vult haud dubiè potest, 2 Nec magna in eo fit iniuria creditori, qui imputare sibi debet cur citiùs nõ consenserit vt rescripti beneficio debitor frueretur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa, & rursus pro Syndicis Cãberiensibus contra Ioannem de Constance 8. Id. Iunij. 1591.

1. Guid. Pap. *quæst.* 109. Rebuff. *in tract. De liter. dilator. art. 1. glos. 1. nu.* 48. *ex l. 2. C. de diuers. rescript.*

2. Obserua tamen eiusmodi rescripta quibus Princeps id indulgeat: in magna Cancellaria impetrari debere non in parua. Ipsius enim Principis subscriptione opus est vt iuri communi derogetur.

3. Itaque damnum si quod sentiat quia ex culpa & voluntate suà sentit, sentire non videtur *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Contra sententiam non possunt impetrari literæ dilatoriæ, nisi nouata sit actio iudicati.

NOn est locus rescriptis moratorijs cùm de eo debito agitur, quod descendit ex sententia quæ transiuit in rem iudicatam & à qua non possit appellari. 1 Id enim facit autoritas rei iudicatæ quam rescripto Principis rescindi nunquam oportet. 2 Quid igitur si quod ex re iudicata debebatur translatum sit in causam nouæ obligationis per contractum? Placet hoc casu nouationem fieri si non aliud actum dictúmque sit. 3 Igitur & rescripto locus erit. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Rebuff. *vbi supr. art. 1. glos. 1. num.* 19. post Guid. Pap. *quæst.* 97. Masuer. *in rubr. de dilat. §. item dilatio.*

2. *l. vlt. & pass. C. sentent. rescind. non poss.*

3. *l. minor. annis* 40. *D. de minor. l. 2. C. de execut. rei iud.*

4. Nouatione enim facta prioris obligationis qualitas & condicio non inspicitur sed tantùm posterioris *l. aliàm* 29. *D. de nouat. l. vlt. C. de vsur. rei iudic.*

DEFINITIO V.

Aduersus instrumentum guarentigiatum possunt impetrari literæ moratoriæ.

ETsi autem moribus nostris instrumenta quæ guarentigiata vocant, Statuti authoritate vim iudicati habere intelliguntur hactenus vt æquè paratam habeant executionem 1, tamen hac parte non eodem gaudent priuilegio. Eorum namque vis per huiusmodi rescripta moratoria suspenditur, non solùm si executio nondum facta sit, sed etiam cùm iam secuta est, detrusúsque debitor in carceres. 2 Nempe quòd ius illud Statuti nostri potestate introductum ad priuatam dumtaxat creditorum vtilitatem pertineat, non etiam ad publicam, ad quàm è contrario maximè spectat autoritas rerum iudicatarum. 3 *Ita Senatus* pro Iacobo Mattel contra Amedeum Martel 7. Cal. Iunij. 1595.

1. Bart.

1. Bart *in l cùm vnus in princip.num.* 11. *De reb. autor. iud. possid.* Roman. *cons.*135.*num.*1. Thesaur.*decis.Pedemont.*26.*nu.*12
2. Secundum ea quæ diximus *Definit.*2.*in fin.*
3. *l.seruo inuito* 65.§.*cùm prætor.D.ad SC.Trebell.cum similib.*

DEFINITIO VI.

Literæ quinquennales exigunt satisfactionem & consensum maioris partis creditorum.

LIteræ quas quinquennales dicimus, quibus dilatio quinquennij debitoribus ad soluendum rescripto Principis datur non aliter vim obtinet, quàm si & cautio idonea id est cum satisdatione offeratur, 1 & maior pars creditorum consentiat. 2 Sed maior pars accipienda est non ex numero creditorum, at ex mensura & quantitate debiti, cùm fieri possit vt vni plus quàm cæteris omnibus debeatur: Quod cùm euenit an non potiorem eius rationem haberi æquum est? 3 Ita fit vt futuris creditoribus huiusmodi rescripta non noceant, quia nec impetrationi consentire potuerunt. 4 *Ita Senatus* in relationib. rescriptorum 7. Cal. Iunij 1590.

1. *l.vniuersa* 3, vbi Bart. *C. hoc tit.* Est enim dilatio hæc ex priuilegio & iure speciali, quia sicuti longioris est temporis ita grauius damnum adfert creditoribus. Rebuff. *Tit.de liter. dilat. art.*1.*glos.*1.
2. Rebuff.*vbi supr.num.*53.*&* 59.*ex l.vlt.C.qui bon.ced.poss.* Guid.Pap.*quæst.* 97.
3. *l.maiorem* 9.*D.de pact.l.*1.*De priuileg.credit.alias l.cùm bona* 16.*de reb.autor.iudic. possid.*
4. Hoc enim est quod iam diximus *sup.Defin.*1.*nu.*1. futuros creditores huiusmodi rescriptis non contineri quia de iis non fuit cogitatum.

DEFINITIO VII.

Executio Senatusconsulti quando possit differri per literas Principis, in forma vt aiunt supplicationis ciuilis.

DEbitor ob contumaciam condemnatus iussúsque pati venditionem pignorum iudiciali autoritate captorum, si aduersus Senatusconsultum ciuilem supplicationem Principi porrexerit, poterit ex ea causa decreti interpositionem remorari, si modò hactenus iudicati executio facta sit, vt & venditio secuta fuerit, & ab emptore bona possideantur, 1 Maximè si ponas nouam supplicationis instantiam in promptu decidi posse, 2 Vt puta si condemnatus solutionem alleget, eámque per ipsius victoris iusiurandum probare velit. 3 Siquidem nō parùm eius interest vt non tam facilè decretum interponatur ne eius tributi quod pro iudicato pendi solet præstatione oneretur. 4 Contrà verò non magnum creditori damnum adferet mora modici temporis. 5 Nisi fortè quod non tam citò aut tam facilè bona illa vendere poterit: in quo tamē non ita grande dispendium versatur. Neque impugnabat hæc sententia autoritatem iudicati cùm Senatus iussisset vt inchoata executio venditióq; perficeretur. Non enim eò minùs perfecta videri debet subhastatio quòd nondū decretum interpositum sit, 6 quod neque nisi post elapsa redimendi tempora interponi potest, 7 & consequenter dominio iam irreuocabiliter victori quæsito si nihil sit quod venditionem retractari suadeat. Certè venditionem ante omnia perfici necesse est, ne iudicati executio per supplicationem ciuilem contra iuris nostri rationem dilata aut impedita videatur. 8 *Ita Senatus* ex tempore pro Io. Francis. Poncier aduocato contra N. de la Pallud. 4. Id. Nouembr. 1590.

1. *Auth. quæ supplicatio.C.hoc tit.*
2. Per modò constat modo agatur quomodo pragmatici loquuntur *ex l.si ita à quo* 3.*D.vt in poss.legat.*
3. Habetur enim pro iudicato quod per iusiurandum decidi statim potest *l.*1.*D.de iureiur.*
4. Curare enim bonus iudex debet ne litigatores sumptib. superuacuis onerentur *l.quidam* 21.*de reb.credit.*
5. *l.si debitori* 21.*D.de iudic.*
6. Venditio enim perficitur conuentione & solutione pretij præsertim subsecuta traditione *l.ex empto* 11.*l.si quis alienam* 46.*& pass. De act. empt.*
7. Stilo Senat. nostri 1.
8. *d.Auth.quæ supplicatio* Guid.Pap. *quæst.* 97. Rebuff. *de lit. morat.art.*1.*glos.*1.*num.*19.

DEFINITIO VIII.

Dilata solutione debiti per literas dilatorias etiam vsurarum exactio differenda est.

QVi literas moratorias à Principe impetrauit vt ante certam diem ad solutionem vrgeri non possit, nec vsuras medio tempore soluere cogendus est si generalis concessio sit, & ad omnem debiti causam referatur. 1 Sanè non idcirco medij temporis moram impunitam esse oportebit, Sed vsuras à debitore quandoque præstari æquum erit ne alioqui beneficium Principis creditori captiosum sit & iniuriosum. 2 Quid ergo? Vsurarum quoq; exactio in id tempus differetur, quo ipsa sors solui debebit. *Ita Senatus* in causa Syndicorum Camberiensium & Ioannis de Constance 8. Id. Iun. 1591.

1. *l.non solum debitorem* 8.§. 1. *De liber. legat.* Rebuff. *de lit. morat.art.*1.*glos.*1.*num.fin.post DD.ad l.quoties.C.de precib.Imp. offer.*
2. *l nec unus* 4.*C.de emancip.liber.* Iunge *l.tutor* 41. *in princip. D.de vsur.l.vlt.de re iudic.l.negotiorum* 24.*D.de appellat.*

DEFINITIO IX.

Executio Aresti non potest impediri per viam ciuilis supplicationis, Nec si expensarum refusio offeratur.

DE nullitate aut iniuria Senatusconsulti conqueri is qui cōdemnatus est non aliter potest quàm precib. Principi in eam rem oblatis: quam nos vulgo ciuilem supplicationem appellamus. 1 Cuius tamen non ea vis erit vt iudicati executionē impediat aut remoretur, Priùs enim executioni mandatum esse Senatusconsultum oportet, quàm supplicationis tabulæ aperiantur: Nec tantùm quod ad principale negotium pertinet sed etiā quod ad expensas litis, Tametsi ex actorum fide in promptu appareat minùs ritè iudicatum esse, circumuenta per obreptionem religione Senatus. Id enim postulat rerū præsertim à supremo Senatu iudicatarum autoritas. 2 Neque si per contumaciam duntaxat quis condemnatus proponatur, assequi tamen poterit vt refusis contumaciæ expēsis statim audiri debeat, quomodo eueniret si nihil dum iudicatum esset. 3 Totam enim executionis causam ante omnia peractam esse necesse est. *Ita Senatus* 7. Id. Iun. 1591.

1. *Auth.quæ supplicatio.vbi DD.C.hoc tit.*
2. *l.seruo* 65.5.*cùm prætor* 1.*ad SC.Trebell.cum similib.*
3. *l.Properandum* 13.*C.de iudic.*

DEFINITIO X.

Casus in quo Aresti executio impeditur etiam citra supplicationem ciuilem.

VNo tamen casu Senatusconsulti executio impediri potest etiam nulla supplicatione interueniente: Nimirum si Senatusconsultum ob id nullum sit quòd mādatum ad litem agendam aut suscipiendam non habuerit is, qui tanquam procurator condemnatus est. Non enim rei iudicatæ autoritas vlla esse potest aduersus eum qui vel nullum, vel quod idem est falsum habuit procuratorem, 1 quique non nisi in persona sui procuratoris fuit condemnatus. 2 Itaque & iudicium hoc casu totum corruit, 3 & nullo subsistente iudicati fundamento causam ex integro agi necesse est. *Ita Senatus* in eadem causa, inter Lambertum de Rouere, & Christophorum Poche, & Dominicam Dalfin.

1. *l.*1.*&* 2.*C.quib.res iudic.non nocet.*
2. Aliud enim esset si in ipsius domini personam latum & conceptum esset Senatusconsultum, vt dicam *Defin.* 2. *infr.*

De sentent. præf. prætor.
3. *l. Licet 13. C. de procurat.*

DEFINITIO XI.

Contra petitionem precij non potest emptor literas dilatorias impetrare.

EMptor cuius fidem secutus venditor fuerat cùm in precij solutione moram faceret conuentus actione ex vendito impetrauerat rescriptum principale quod respirationis vocant, seu annalis dilationis, litémque per tã longas moras traxerat, vt totius anni tempus interea elapsum esset. Placuit priuandum eum beneficio rescripti non ob id solum, quod tempus dilationis quam moratoriæ istæ literæ indulgent vt liter currere incipiat à die cõcessionis, 1 Sed etiam quia non possit in proposita specie locus esse beneficio principali ne illa occurrat iniquitas vt emptor & rem habeat & preciũ retineat: 2 quod à bona fide tam alienum est vt nec expressa fieri possit conuẽtione. 3 Quare nec distinguemus an res vendita sit ex numero comestibilium necne: quamquam in comestibilib. quarum frequentius, publicum, magísque necessarium commercium est, minorem habere res creditur dubitationem. 4 Nec rursus iustum visum est desiderium postulantis emptoris vt ea ipsa bona quæ emerat in solutũ dare venditori vel inuito liceret. 5 Ita enim effectu ipso resolueretur venditio, quod pati venditor non cogitur, 6 sicut neque emptor cogeretur, tametsi ei duplum precij offeretur. 7 Neque ad hanc casum pertinet nouella Iustiniani constitutio, quæ cogit creditorem cui aliter satisfacere debitor non potest, vt ex bonis debitoris in solutum accipiat quantum ex debiti comparatione satis esse videatur. 8 Id enim obtinet nõ quoties debitor dicit nullam se habere pecuniam sed cùm constat ita rem esse vt nec pecuniam nec emptorem inueniat, nec rem vllam mobilem habeat ad soluendum. 9 Sed neque locum habet eo casu quo pignori obligata sit persona ipsa debitoris. Tunc enim etiã maximè soluere debitor nequeat, potest tamen detrudi in carceres 10 solúmque ei supersit ad liberationem consequendam beneficium legis Iuliæ De cessione bonorum. 11 *Ita Senatus* ex tempore Non. Iulij 1592.

1. Diximus *suprà Defin. 3.*
2. *l. Bona fides 50. D. de act. empt.*
3. *l. Ex empto 11. §. qui alius l. emptorem §. qui autem eod. tit. l. 1. §. illud. C. de latin. lib. toll. l. pen C. ad SC. Velleian.*
4. Per ea quæ tractat Rebuff. *art. 1. glos 1 num. 45.*
5. Non enim aliud pro alio dari in solutum potest inuito creditori *l. eum à quo 16. C. de solut. l. 2. §. 3. D. si cert. pet.*
6. *l. Tutor. 47. §. curator D. de minor. l. si quis aliam 46. De solut. cum similib.*
7. *l. Non est probabile 6. C. de rescind. vendit.*
8. *Nouell. 4. De fideiuss. §. quod autẽ.* Vnde sumpta est *Auth. hoc nisi debitor C. de solut.*
9. Ferrariensis *in form. libell. respons act. hypoth. in §. exceptionem solutionis in fin.* Anton. Tessaur. *decis. pedem. 153. num. 12* Rotan. *cons. 163.*
10. Tessaur. *dict. decis. 153. num. 4.* vbi tamen vide quatuor casus in quibus non potest debitor detrudi in carceres, si sit ex ijs personis quæ habent priuilegium ne conueniantur supra quàm facere possint, si sit persona nobilis puta vassallus Principis vel Doctor vel miles, si nõ expectata condemnatione sponte offerat se soluturum, & exhibeat bona in quæ fieri possit executio, si denique obstet ratio publicæ honestatis vt in muliere.
11. *l. 1. & tot. tit. De cess. bonor. D. & C.*

DEFINITIO XII.

Non potest impediri executio Arestiper ciuilem supplicationem, ne quidem ex nouo iure.

POrrecta aduersus Senatusconsultum ciuili supplicatione si condemnatus causam aliquam tuendæ possessionis ex nouo iure habeat, non est audiendus, quousque iudicati executio facta sit propter autoritatem rei iudicatæ 1 licet de eo iure quod litis tempore ignorabatur aut necdum fortasse competebat, neq; cognitum neq; pronunciatum videri possit. 2 *Ita Senatus* in eadem causa de qua Defin 14. & 15. infr. Vnde vi.

1. *Arg. l. de eadem re 5. & l. si à te 9. §. 1. D. de except. rei iudic.*
2. *l. 3. l. qui cum tutoribus 9. per tot. l. non est ferendus 12. D. de transact. l. non potest videri 23. D. de iudic.*

DEFINITIO XIII.

Literæ dilatoriæ quæ impediunt exactionem, non tamen impediunt compensationem.

ANnales literæ dilatoriæ quas debitoribus paupertatis commiseratione cõcedere Princeps solet, quamuis executionem quamlibet remorentur, 1 non tamen impediunt compensationem, quoniam aliud est petere, aliud retinere: 2 nec qui petere prohibitus fuit, censendus est prohibitus retinere. 3 Consequens ergo est vt neque impediant executionem quæ fiat ad compensandum si modò locus esse possit compensationi. 4 Constat enim quoties compensationi locus est, fieri eam ipso iure, 5 nec compensare volentis factum vllum requiri, nisi hactenus vt obijciat compensationem dicátque velle se compensare. 6 *Ita extempore tractatum est* in pomeridiano auditorio in causa Guillielmi le Marquis & Salomonis Balme 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. Vt suprà diximus *Defin. 2. num. 1. & dicemus in seq.*
2. *l. Etiam 6. D. de compens. l. naturales 10. de obligat. & action.*
3. *l. Cùm pater 77. §. cùm inter de leg. 2.*
4. Excipe casum *l. amplius non peti. 19. D. rat. rem hab.* vbi petere videtur qui compẽsat inspecto scilicet effectu, quia tantundem consequitur quantũ si peteret. At nos de eo tractamus qui non absolutè prohibetur petere sed ad tempus tantùm, nec vt debiti iacturam faciat, sed ne inquietet debitorem.
5. *l. vlt. C. de compens. l. si ambo 10. & seq. D. eod.*
6. Vnde & inter exceptiones numeratur compensatio quia opponenda est.

DEFINITIO XIIII.

Literæ dilatoriæ prosunt debitori etiam qui in carceres iam detrusus sit, eiúsque fideiussoribus.

IMpetratio rescripti annalis quod vulgo *respirationis* vocant prodesse debet impetranti, non tantùm ne vrgeatur ad solutionẽ, sed etiam vt si ante impetrationẽ detrusus fuerit in carceres, eximi confestim debeat, Si bona eius pignori capta sint omnia ei restitui oporteat, Adeò vt nec priùs incipiat annus ei currere. 1 Non solùm autem impetranti debitori prodesse debet beneficium Principis, sed etiam fideiussoribus, & aliis si qui sint qui pro eo interceſſerunt. 2 *Ita Senatus* pro Iacobo Mattel, contra Amedeum Mattel 7. Cal. Iunij 1595.

1. Diximus *supra Defin. 2. ad fin.*
2. Nimirum quia huiusmodi rescripta sic concipi solent vt fideiussorum quoque mentio fiat. Alioqui beneficium esset personale, nec ipsius debitoris personam egrederetur *l. quia 14. D. solut. matr.* Rebuff. *art. 1. De lit. dilat. glos. 1. num. 42.*

DEFINITIO XV.

Literæ status non sunt dandæ post rem iudicatam.

LIteræ quas Status appellant non possunt impetrari ad remorandam iudicati executionem ne rei iudicatæ autoritas labefactetur. 1 *Ita Senatus* pro D. de Bellegarde contra D. de Carde Non. Septembr. 1595.

1. Imò nec ad impediendam pronunciationem sententiæ Rebuff. *in dict. tract. art. 2. glos. vnic. vers. sexto.* Possunt tamen hę literæ concedi etiam ei qui supplicationem porrexit contra Senatusconsultum, scilicet post factam iudicati executionem. Rebuff. *ibid. art. 4. glos. vnic. in fin.*

DEFINITIO

DEFINITIO XVI.

Non nocent superuenientibus creditoribus literæ dilatoriæ antea impetratæ.

QVod diximus[1] literas moratorias debitori à Principe concessas ad futuros creditores non pertinere, de ijs quoque accipiendum est qui post datas literas licèt antè oblatas superuenerunt, quia concessionis tempore nec de ijs cogitatum videri potest.[2] *Sine die.*

1. *Definit.1.& 6.supr.*
2. Rebuff.*de lit.dilat.annal.art.1 glos.1.nu.18* post Guid.Pap. *quæst.109.arg.cap.eam tè de rescript.& cap.si eo tempore eod.lib.6.*

DEFINITIO XVII.

Vltra quinquennium dilatio moratoria concedi non potest ne quidem à supremo Principe.

HOc iure vtimur vt literæ moratoriæ licèt non nisi à supremo Principe concedi possint qui superiorem non agnoscat,[1] aut qui saltem imperij iura habeat,[2] vltra quinquennium tamen numquam concedantur,[3] quia grauius damnum ea res infligeret creditori, quàm quod inuitum eum subire, æquum sit. Itaque si in longius quàm quinquennij tempus concessæ sint, vsque adeò non valet concessio vt nec pro quinquennio ipso defendatur.[4] Ad quinquennium vsque facta concessio valet, quòd non tam graue creditoris damnum in ea re versari videatur,[5] vnde illud etiam fit vt quasi nulla vel non nisi permodica læsione creditorum interueniente, soleat ijs etiam inauditis priuilegium hoc debitori concedi,[6] quanquam postmodum in impetranda approbatione quam pragmatici verificationem vocant, audiri omnes necesse sit quorum potest interesse.[7] *Sine die.*

1. Vt nec cætera rescripta quæ alijs præiudicant Alber. & Paul.*in l.quoties C.hoc tit.*
2. Vt Dux Sabaudiæ inquit Rebuff.*in tract.De lit.dilat.art.1 glos 1.num 7.*
3. Paul.Castr.*in l.si debitori 21.De iudic.*Anchar.*cons.37.*
4. Rebuff.*vbi supr.num.6.arg.cap.cui de non sacerdotali de prab.in 6.l si spensus § generaliter de donat.in.vir.& vxor.cap.si eo tempore de prab.in 6.*
5. *d.l si debitori de iudic.*
6. Bart.*in l 2.notab.2.C.de temp.appel.*Bald.*in l.fin. col.pen. C.de fruct.& lit.expens.*
7. Rebuff.*vbi suprà num.8.*

DEFINITIO XVIII.

Etiam vniuersitatis nomine possunt literæ dilatoriæ impetrari.

LIteras moratorias siue annales siue quinquennales impetrare potest non tantùm priuatus quilibet debitor, sed etiam Syndicus vniuersitatis nomine, si in eam egestatem vniuersitas ex temporum iniuria & calamitate delapsa sit vt subueniendum videatur.[1] *Ita Senatus* pro vniuersitate Sanctæ Helenæ de Millieres anno 1596.

1. Matth.de Afflict. *Decis. Neapol.* 377. Rebuff. *vbi suprà num.13.*

DEFINITIO XIX.

Qui non potest conueniri à suis creditoribus ob literas dilatorias non eo minùs debitores suos conuenire potest.

QVi literas morarorias à Principe impetrauit ne ante annum vel quinquennium à creditoribus suis conueniatur, non eo minus à debitoribus suis si quos habeat exigere potest statim quod sibi iam debetur.[1] Etsi enim quod quisque iuris in alium statuerit eodem ipsum vti æquum est:[2] In proposito tamen ea ratio pro debitore vrget ne moram à debitoribus suis pati cogatur, quod non aliter fortasse assequi possit, vt post annum paratam habeat ad soluendum pecuniam quàm si medio tempore exigere sibi permittatur. Nec sanè æquitatis aut iuris ratio patitur, vt beneficium Principis quod ratione miserationis inopi debitori concessum fuit ad alios eiusdem debitoris debitores multò fortassis locupletiores nec idem beneficium implorantes, protrahatur.[3] *Ita obseruatum* est in persona Petri Fauerij Latinientis, Mens. Ianuar. 1597.

1. Rebuff.*dict.tract.de lit.dilat.art.1.glos.1.num.9.*
2. *l.1.& tot.tit.quod quisque iur.in alium stat.*
3. *l.1.D.de constit.Princip.*

DEFINITIO XX.

Varij casus in quibus literæ moratoriæ non habent locum.

MVlti casus sunt in quibus moratoriarum literarum vsus nullus est: Si quis ex delicto debitor sit constituturus,[1] Si post impetratas licèt antè oblatas literas nouos creditores quæsierit,[2] Si iam condemnatus sit siue à supremo magistratu, siue ab inferiore iudice,[3] Si de iure debitóque feudali aut emphyteuticario agatur,[4] Si de precio vel mercede rei venditæ aut locatæ,[5] ex qua fructus emptor conductórve percipiat,[6] Si debitū iuratū sit nec impetrata absolutio proponatur,[7] Si contra pauperiorē beneficium hoc imploretur,[7] aut contra eū cui ob personalem operam aliquid debeatur,[8] Aut contra Principem ipsum vel ecclesiam, vel piam causam,[9] vel pupillum,[10] Item si de dote tractetur siue soluenda siue repetenda,[11] Aut si de depositō restituendo,[12] vel de precio rerum comestibilium in pleno quod aiunt foro mercatúque venditarū.[13] Idē est si impetrator huic beneficio renunciauerit,[14] si non renunciationis huius in rescriptō & dispensatione mentio expressa facta sit,[15] Aut si iam semel antèà idem beneficium impetrauerit,[16] tametsi eo vsus non fuerit,[17] Si cum extero & transeunte mercatore contraxerit,[18] Si cauere nullomodo velit ne iuratò quidem,[19] Si denique in annalis rescripti impetratione nulla damni & calamitatis quæ debitori ex casu improuiso & fortuito acciderit mentio fiat,[20] aut ea calamitas allegetur quæ damnum ipsi ante decennium inflixerit.[21] *Ita Senatus* sæpius. Sine die.

1. *L sed si ex parte 4.§.quanquam D.quòd eum eo qui in alien. potest.l.si verum 52.D.de re iudic.* Rom.*sing.179 arg.l.1.C.vbi Senat.vel clariss.*
2. Guid.Pap.*quæst.*109.*Dixi supr.Definit.*16.
3. Masuer.*in rubr.De solut.§.item dilatio moratoria.*Guid.Pap. *quæst.*97. Arctus enim tempus est quod iudicatis ad soluendū speciali iure datur *l.2.C.de vsur.rei iudic.*
4. Arg. *l.Imola.34.D.ad municip.cap.vnic.quib.mod.feud.amis.*Ias.*in l.2.num.24.C.de iur. emphyt.*
5. Dixi suprà *Definit.* 11. Rebuff.*art.1.glos.1.nu.43.& num.* 21. *post glos.in l.cùm fructuarius de vsufr.*Specul.*tit.De locat.§. nunc autem vers.*128.
6. Glos.*in cap.cùm non deceat de elect.in 6.*& alij multi quos congerit Rebuff.*vbi sup.num.*22.23.& 24.
7. Matth.de Affl.*decis.*377.Rebuff.*vbi sup.num.*25.vbi notat onus probandi incumbere creditori qui se dicit pauperiorem.
8. Rebuff *ibid.num.*26.*arg.l.in seruorum* 10.*De pœn.*
9. Rebuff.*ibid.num.*31.& 32.*ex not.in cap.ecclesia sanctæ Mariæ de constit.*
10. Boer.*decis.*196.Rebuff.*ibid.num.*23.Ecclesia enim, fiscus, & pupillus æquiparantur *cap.1.De in integr.restit.*
11. Masuer.*in rubr.de solut.§.item.& similiter.* Rebuff.*vbi sup. n.*34.*arg.l.1.D.solut.matr.* vbi notat idem iuris esse in debitis fauore studij.
12. *l.penult.*iunct.*auth.ibi posita C.depos.* Boer. *d. decis.* 296. Rebuff.*vbi supr.num.*38.
13. Boer.*d.decis.*296.Rebuff.*vbi supr. num.* 45. quoniam harum rerum solutio statim & in prompta fieri debet si non sit à parte data dilatio *l.2.D. de nundin. l. in omnibus obligationibus 14. De regul.iur.*
14. Rebuff.*vbi suprà numer.* 27. quia potest quilibet fauori suo renunciare *l.penult.C.de pact.cap. si diligenti de for.compet.*
15. Rebuff.*ibid.numer.*29 *ex* Masuer.*in dict. rubr. De solut. in fin.Et not.per* DD.*in cap. super literis de rescript. & in l. fin. C. si*

contr.ius vel vtil.publ. Addit Rebuff. *vbi supra* quis renunciauerit impetrationi huiusmodi literarum & dispensationi & in literis postea impetratis fecerit mentionem de renunciatione impetrationis & non dispensationis, literas nullius momenti esse, tanquam subreptitias.

16. *d.cap.super literis.de rescript.cap.caterum eod.* Rebuff. vbi *sup.num.* 30.

17. Siquidem ab ipso tempore quo datæ & concessæ sunt, effectum habere incipiunt. Scripsi *supr. Def.* 1. & 3.

18. Exteris enim fauendum est *Auth.omnes peregrini C.commun.de succeff.* Rebuff. *vbi supr.num.* 35. vbi rationem reddit ratione fraudis vitandæ & ne detur materia delinquendi *arg. l. conuenire* 4. *D.de pact.detal.* Addens permittendum hoc casu extero mercatori vt merces suas vindicet quasi nec alienatas *arg. l. Aurelio* 21. §. 1. *De liber.legat.*

19. *l.quoties.l.vniuersa C.hoc tit.* Rebuff. *vbi suprà num.* 49.

20. Rebuff. *ibid.num.* 12. & 47. & 51.

21. Rebuff. *vbi supr.num.* 65.

DEFINITIO XXI.

Differentia varia inter annalem & quinquennalem dilationem.

INter annalem & quinquennalem dilationem differẽtiæ multæ sunt, sed hæ præcipuæ. In annalibus literis impetrandis sufficit præstari cautionem iuratoriam tunc cùm impetrans iis vtitur, nõ cùm eas impetrat, 1 In quinquennalibus requiritur satisdatio, aut vt pignoribus caueatur de soluendo in fine quinquennij, & quidem eo tẽpore quo rescriptum impetratur. 2 Quid si neque fideiussorem, neque pignus dare debitor potit? Exigentur debita deducto interusurio medij temporis, 3 aut iuratoria cautio sufficiet, quam & omni casu hodie sufficere pragmatici Galli testantur, 4 Nostri negant nisi eo demum casu quo melioris cautionis præstandæ facultas nulla subest. In literis annalibus non requiritur consensus creditorum aut maioris partis, 5 In quinquennalibus requiritur, 6 & quidem ita vt in eam rem creditores omnes dũmodo qui in eodem loco & territorio sint 7 coadunari oporteat: 8 quanquam moribus nostris & eo iure quo nunc vtimur, solennitas hæc necessaria non est. Citandi sanè sunt omnes quorum interest, & ij qui per contumaciam absunt habendi pro præsentibus & consentientibus. 9 In quinquennalibus cogitur debitor fateri & agnoscere debita omnia, eáque specialiter exprimere, In annalibus non item. 10 Impetratio quinquennalium non etiam annalium excludit beneficium cessionis bonorum. 11 Annales literas inducit ratio miserationis ex causa dãni fortuiti præcedentis, Quinquennales verò consensus solus maioris partis creditorum. 12 Qui annales impetrauit, sufficit vt per iusiurandum proprium purget se de dolo malo, nec auditur aduersarius si dolum contrà probare velit, dum ne euidenter falsa sit causa ex qua literæ concessæ sunt: 13 In quinquẽnalibus quia maioris præiudicij sunt, probatio in contrarium admittenda est, 14 si forte creditores qui consensisse proponuntur, ficti & simulati esse dicantur, aut per vim dolúmque adacti vt consenserint. 15 In annalibus non quemlibet casum allegari sufficit, sed eum qui post contractum debitum & à decennio proximo contigerit 16 citra culpam debitoris: 17 In quinquennalibus nec de damno disputatur, nec proinde quonam ex casu damnum emerserit. 18 Denique contra literas quinquennales aliæ impetrari possunt per quas Principis beneficium ex iusta causa reuocetur, vt puta si Principi obreptum proponatur. 19 Contra annales, numquã. 20 *Ita Senatus* noster sæpius. *Sine die.*

1. Rebuff. *de lit.dilat.art.* 1. *glos.* 1. *num.* 52. post Petr. de Bell. Perr. & alios *in l.vniuersa C.hoc tit.*

2. *d.l.vniuersa cap.vniuersa* 25. *quæst.* 2. Rebuff. *vbi supr.*

3. Rebuff. ibid. post glos. *in dict. l. vniuersa ex l. si constante* 25. §. *quoties D.solut.matr. & authent. generaliter C. de episc. & cler.*

4. Rebuff. *dict. num.* 52. vbi hoc refert ad consuetudinem non ad ius scriptum.

5. Masuer. *in rubr. de oblig.* §. *item debitor.* Rebuff. *vbi supr. num.* 53.

6. *l.vlt.C.qui bon.ced.poss.*

7. Rebuff. *ibid.num.* 54.

8. Bald. *in d.l.vlt. per ill. text. & ex l. & suum heredem* 8. §. *vlt.D.de pact.* Est enim generale vt quando aliquid commune est pluribus vt singulis, omnes in vnum locum conuenire oporteat, & rem discutere ad hoc vt maior pars possit obesse minori, inquit Rebuff. *dict.num.* 54. *ex Bart in l omnes* 3. *quæst.* 2. *quæst princip. De iustit. & iur.* Negat tamen Rebuff. *ibid.* hanc solennitatem de consuetudine seruari in Gallia, vt nec apud nos seruatur, quemadmodum ait definitio.

9. Rebuff. *vbi supr.num.* 55.

10. Boer. *decis.* 296. post Ias. & alios *in* § *.vlt.Inst. de action.* Rebuff. *vbi sup.num.* 60.

11. *l.vlt.C.qui bon.ced.poss.* Guid.Pap. *cons.* 124. Reb. *num.* 61. vbi tamen notat vidisse se aliquando factam cessionẽ post impetratas quinquennales. Citat Bald. *cons.* 301. *vol.* 5.

12. Rebuff. *ibid.num.* 62.

13. Rebuff. *n.* 68. *ex tot.tit. si ex fals.instr. & l.pen.C.de transact.*

14. Boer. *dict.decis.* 296. Rebuff. *vbi supr.num.* 62.

15. Bart. *in l.si creditor per illum text.* vbi etiam glos. & Salic. *C. de fals.* Rebuff. *num.* 68. vbi addit incumbere impetranti vt probet veros esse creditores eos qui consensorunt.

16. Rebuff. *vbi supr.num.* 65.

17. Idem Rebuff. *ibid.num.* 64. *ex reg. Damnum. quod quis ex sua culpa de regul.iur in* 6.

18. Rebuff. *dict.num* 64. & 65.

19. Rebuff. *num* 66.

20. Licèt contrà sentiat Masuer. *in rubr. De oblig.* § *item debitor* quem refert & improbat Reb. *dict.num.* 66.

DEFINITIO XXII.

Dilatoriæ literæ impediunt etiam prouisionalem adiudicationem.

LIterarum dilatoriarum, siue annales, siue quinquennales sint, commune ius illud est vt non solùm impediant executionem quæ alioqui ex instrumẽto authẽtico & guarentigiato fieri posset, verùm etiam faciant ne pendente lite & dilatione, fiduciaria vlla, & vt loquuntur prouisionalis adiudicatio per iudicem fieri queat, 1 Ne alioqui eueniat vt Principis beneficium inutile sit & sine effectu *Ita Senatus* sæpius. Sine die.

1. Rebuff. qui à Senatu Parisiensi ita iudicatum refert *art.* 1. *glos.* 1. *De lit.dilat num.* 15. vbi obserua deesse negationem in illis verbis *Vnde potest creditor*, Scripsit enim Rebuff. *non potest* vt sequentia demonstrant.

DEFINITIO XXIII.

Literas status Princeps solus concedere potest aut vicem eius gerens.

LIteras status ita dictas quòd litem in eodem statu manere iubeant, non modò Princeps supremus concedere potest, sed etiam qui supremi Principis vice generaliter fungitur, quem nos generalem Locum tenentem appellamus. 1 Alij concedere nullomodo possunt. *Ita Senatus* sæpius in persona Amedei à Sabaudia & Ioachimi de Rie Marchionis de Treffort qui Serenissimi Principis nostri locum tenentes fuere. Sine die.

1. Rebuff. *de lit.dilat art.* 1. *glos* 6.

DEFINITIO XXIV.

Casus in quibus literæ status impetrari non possunt.

HIusmodi literarũ impetratio etsi regulariter prohibita est, 1 quia institutam litem & actor ad finem vsque persequi, 2 & reus inuitus suscipere cogitur; 3 ex causa tamen permissa est, 4 ne qui iusta de causa abesse cogitur, litigare per procuratorem cogatur. 5 Excipiuntur tamen causæ quædam priuilegiatæ quæ moram non patiuntur, 6 vt puta si de momentanea possessione agatur 7 de dote, 8 de alimentis, 9 de producendis & audiendis testibus, 10 de bonis publicè distrahendis, 11 de executione rei iudicatę, 12 de causa criminali, 13 Si denique iam alias literas idem litigator impetrasse proponatur quarũ in posterioribus non fecerit mentionem. 14 Sed & cõtrarias literas aduersarius impetrare aliquando potest, quas pragmatici *de contr'estat* appellant. 15 *Sine die.*

1. Rebuff.

1. Rebuff.*ibid.art.*1 *glos.*5.
2. *Auth.qui semel C.quomodo. & quand.iud.*
3. *l.properandum § sin autem reus C.de iudic.*
4. *l.interdum* 36.*de iudic.*
5. Rebuff.*vbi sup.glos.*2.*ex not.in cap.querelam de procur.*
6. *l.de pupil.*5.§.*si quis vsuos de oper. noui nunc.* Rebuff. *art.*3. *glos.vnic.in fin.*
7. Rebuff.*ibid. in princip.*
8. *Ibidem.*
9. *l.si longius* 28.§.*vlt.de iudic.*
10. *Cap.fin.*§.1.*vt lit.non contest.*Capyc.*decis.* 127.
11. Rebuff.*d.glos.vnic.vers. quinto.*
12. *Ibid.vers sexto.*
13. *Ibid.art.*3.*glos. vnic.*
14. Idem Rebuff.*art.*4.*glos.vnic.num.* 4.
15. *Ibid.num.*5.

TIT. X.

Vt lit. pendent. vel post prouocat.

DEFINITIO I.

De attentatis ante omnia reuocandis.

ATTENTATA in præiudicium litis pendentis aut interpositæ appellationis licet verbo tantùm, reuocanda sunt,1 sed ita tamen vt verbo quoque reuocari sufficiat: sin factum secutum est, facto etiam ad ea reuocanda opus est: 2 & quousque reuocata sint remorantur iudicis officium & cognitionem 3 etiam in executione iudicati. 4 Nimirum si de iis in promptu constet: 5 Alioqui sola eorum allegatio iudicati executionem impedire aut remorari non potest. 6 At quoniam euenit plerumque vt qui à sententia iustè reddita temerè appellarunt, attentatum quérantur in spretum appellationis, vt ea tatione litem appellatoriam protrahant, æquissimè apud nos inualuit vt per attentatorum quæstionem mora nulla fiat litipríncipali, eodémque iudicio & iudicato omnia terminentur, 7 sed ita tamen vt de attentatis priùs pronúcietur, eáque si qua sint omnimodo & ante omnia reuocentur, condemnato etiá eo qui attentasse probatur in omne id quod aduersarij interest: Tametsi iniusta sit appellatio & temeraria, 8 dum ne per euidentem calumniam interiecta. 9 Non enim solus collitigantis fauor elicit attentatorum reuocandorum necessitatem, sed publica quoque vtilitas, & spreta iudicis ad quem rei cognitio spectabat, autoritas quam vindicari sanè publicè interest, 10 & eius maximè iudicis qui spretus est vt iurisdictionem suam tueatur. 11 Quam ob causam illud etiam rectè receptum est vt quoties attentatorum quæstio vertitur, nihil inaudito procuratore generali Senatus noster decernat, vt publicæ vtilitatis cuius ille maximè vindex est causam, attentatorum reuocatione contineri quiuis intelligat. 12 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. *l.*1.*& tot.tit.nihil innouar.pendent. appell. cap. dilect. de appell.cap.non solùm eod.in* 6.*l.*1.*& tot.hoc tit. C.*
2. *l.pront.*30.*D.de solut.l. nihil tam naturale* 35. *de regul. iur.* Verba enim verbis dissoluuntur *l nisi cõsentiat* 14.*D.de acceptil.* quæ verò de facto tantum processerunt licet non de iure, reuocantur etiam de facto. Alex. *cons.*89.*num.*9.*lib.* 1. Robert. Lancel. 2. *part.De attent.cap.* 12. *ampl.* 17. *num.* 10. *&* 28. non tamen potest attentatum fieri ab eo qui ignorat appellationem: cùm attentatum sit delictum, nemo autem ignorans delinquat, & ideò notificationem appellationis extra iudicium interpositæ fieri necesse est. *Rot.decis.* 38. *de appellat.in nouis.*
3. Attentata enim habent vim suspensiuam Lancel. *in dict. tract.primil.*14.
4. Frustra enim iudicis officium implorat is qui contrà iudicem committit eiúsque autoritatem spernit *l. auxilium* 37. *in fin.D.de minor.*
5. Quod nostri dicunt Per modò constat modò agatur *Ex l.*3.*in princ.D.vt in poss.legat.*
6. Propter rerum iudicatarum autoritatem quam saluam esse publicè interest *l.seruo.* 65.§.*cùm prætor D.ad* SC.*Trebell.*
7. Guid.Pap.*decis.*213.
8. *Cap.non solùm vbi Canonista Extr.de appell.in* 6.
9. Calumniæ enim nunquam fauendum est *l.in summâ* 65. §.1.*D.de condict.indeb.tot.tit.de calumniat.*
10. *l.non est singulis* 176.*de reg.iur l.*1.*&* 8.*D.quod met.caus.*
11. Omnibus enim magistratibus præterquàm duumuiris permissum est iurisdictionem suam etiam pœnali iuditio descendere *l.*2.*D.si quis ius dicent.non obtemp.*
12. Est enim procurator generalis veluti oculus Senatus, & ad eum pertinet prospicere ne quid malè ac contra Senatus potissimùm autoritatem fiat.

DEFINITIO II.

Attentari posse etiam postquam in causa conclusum est.

SVnt qui putent de attentatorum iure & priuilegio quæri non posse si quid factum sit per iniuriam vnius ex collitigatoribus lite iam ad coronidem perducta, & vt pragmatici loquuntur, posteaquàm conclusum est in causa, quod eo tempore nulla ampliùs lis pendeat, résque iam pro iudicata habeatur. 1 Sed alio iure vtimur, quoniam verum est nihildum iudicatum esse, 2 túmque maximè offendi autoritatem iudicis qui de litigantium iure mox pronunciaturus est, cùm in calculo ipso ferendæ sententiæ propria collitigatoris autoritate factum est, quod per iudicem fieri oportuit. 3 Nec quod in litis spretum factum fuit tanquam attentatorium reuocaretur propter litem, si non iudicis potissimum coram quo lis pendet spreta autoritas videretur. *Ita tractatum est* in causa D. Marchionis de là Chambre contra Margaretam de là Chambre eius amitam 9. Cal. Decemb. 1588.

1. Citant Doctores in *Clem. vt lit.pend.* Rot.*decis.*25.*De re iudic.in antiq.* Ioan.Andr.*in cap.*2.*de ordin.cognit.Canon.in cap. non solùm de appell.in* 6.Patis.*cons.*108 *part.*1.
2. Non enim potest dici lis verè finita nisi per sententiam, & quidem quæ transierit in rem iudicatam. Lancelot.*in præfat.* 2.*part.de attentat.cap.*4.*num.*250. ex Rot.*decis.*10.*alias* 411. *Si lite pendente num.*3.*vt lit.pend.in nouis.* Afflict.*decis.*342. *num.* 3. *& alijs per eum citatis.*
3. *l.non est singulis* 176.*de reg.iur.l.*1.*D.quod legat.l. vnic. vbi not.C.quando lic.vnicuique sine iudic.se vindicare.*
4. Nam qui attentat dicitur offendere eodem tempore ius, iudicem & partem Lancel.*in præfat.*1.*part. num.* 104. post Rot. *decis.*5.*alias* 25.*de restit.spoliat.in nouis.*

DEFINITIO III.

De attentata iudicati executione.

IS pro quo iudicatum est si propria autoritate bona condemnati cœperit vt sibi satisfaceret non solùm attentasse dicẽdus est sed etiam furtum adeóque vim commisisse, ita vt & furti si res mobiles fuerunt & vi bonorum raptorum actione teneatur. 1 Etsi verò huiusmodi actiones ei non competunt, cuius nihil interest, 2 nihílque interesse condemnati videtur si quod captũ est condemnationis summam non excedat, 3 nihilominùs tamen reuocanda sunt huiusmodi attentata, ne alioqui impunè contempta videatur autoritas iudicis ad quem executio sententiæ pertinebat. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l.miles* 6.§.*qui iudicati D.de re iudic.l.extat* 13. *quod met. caus.l.si quis in tantum C.vnde vi.*
2. *l.cuius interfuit* 10.*& seqq.D.de furt.l.* 2.§. *& generaliter D.vi bonor.rapt.*
3. Cùm è contrario locupletior fiat qui liberatur ab obligatione *l.si pupilli* 66.*de solut.l.species* 11.*D.de acceptilat.*
4. *l.à Diuo Pio* 15.*D.de re iudic.d.l. miles* 5.*qui iudicati eod. l.non est singulis* 176.*de reg.iur.*

DEFINITIO IV.

Attentatorum reuocatio per exceptionem non iuris excluditur in beneficialibus, non etiam in profanis.

PEtenti reuocationem attentatorum in rebus profanis nil nocet exceptio non iuris, 1 quoniam, vt in superioribus dictum est, attentatorum reuocatio non ad ius collitigatoris duntaxat pertinet, sed ad publicam præcipuè vtilitatem 2 vt quod in spretum iudicis perpetam factum est, per iudicem vindicetur. 3 Sed in beneficialibus & ecclesiasticis controuersiis aliud non immeritò probatum est, 4 quòd ei qui nullum in beneficio aut ad beneficium ius habet, nulla actio danda sit ne vicioſus detur ingressus. 5 *Ita tractatum est* in dicta causa.

1. Robert. Lancelot. *in 3. part. cap. 24. de reo & except. contr. attent. compet. limit. 1. num. 52.*

2. Cum in reuocatione attentatorum versetur publica vtilitas quæ est fauorabilis quia attentare est delictum & reipub. interest delicta non manere impunita, inquit Lancelot. in præfat. 1. *part. num.* 109 post Rot. *decis. 5. alias* 433. *vide nunquid reo ad fin. vt lit. pend. in antiq.*

3. *d. l. non est singulis* 176. *de regul. iur. l. si quis in tantam C. unde vi.*

4. Idem Lancelot. *dict. cap. 24. num. 52. & præced. à num.* 21.

5. *Contra cap. eum qui de eo qui mist. in poss. li. 6.* Rot. *decis. 2. alias 55. ad instantiam vt lit. pendent. in nouis.* Lancelot. *d. cap. 24. part. 3. num. 25. & 26.*

DEFINITIO V.

Attentata per procuratorem quantumuis generalem non nocent domino.

SI quid per procuratorem attentatum sit in præiudicium litis aut appellationis non debet ea res nocere domino 1 qui nihil in eam rem specialiter mandauerit. 2 Mandato enim quantumcũq; generali non est credendus dominus mandasse procuratori vt delinqueret: 3 delinquit autem qui attentat in spretum iudicis cuius auctoritas infringitur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Lancelot. *in 1. part. cap. 1. De attentat. à parte num. 13. & sequent. vsque ad* 31.

2. Aliud enim esset si procurator haberet speciale mandatum ad attentandum, Aut si in procuratorio expressa essent aliqua per quæ dominus posset in pœnam incidere, & deinde fuisset adiecta clausula generalis ad omnia alia quæcunque etiam quæ speciale ac specialius mandatum requirerent, Idem Lancelot. *vbi supr. num.* 32. *& seqq. vsque ad* 40. ex August. Bero. *cons.* 25. *visis num.* 15. *& seqq. lib.* 3.

3. *l. si procurator* & ibid. glos. & DD. præsertim Las. *num.* 4. *& seqq. De condict. indeb.* Rot. *decis.* 7. *alias* 81. *vt lit. pend.* in nouis. *Alex. cons.* 105. *num.* 27. *lib.* 3. *& cons.* 17. *num.* 2. *li.* 6. cum alijs citatis per Lancelot. *vbi supr. num.* 12.

4. *Cap. 1. vt lit. pend. in* 6. Not. Franc. *in cap. bona num.* 14. *& 39. de appell.* Ægid. *decis.* 18. Rot. *dec.* 5. *alias* 25. *de restit. spoliat. in nouis.* Oldrad. *cons.* 206.

DEFINITIO VI.

Attentatum dicitur quicquid in spretum iudicis factum est licèt non habuerit effectum.

ATtentatum videtur in spretum appellationis quotics post appellationem quid factũ est aduersus appellantem siue re ipsa siue verbo duntaxat factum sit, 1 Nisi quibus casibus lex prouincialis permittit quid fieri non obstante appellatione. 2 Finge actorem pro quo in iudicio vindicationis lata fuerat sententia post appellationem à reo interpositam curasse vt fructus à solo separarentur. Attentasse non eò minùs videbitur quòd postmodum eos fructus à solo separatos à reo percipi passus sit. 3 Finge apparitorem à quo appellatum erat denunciasse appellanti non destiturum se ab executione. Attentatum est, licèt reuera destiterit nec vltrà progressus sit. 4 *Ita Senatus* bis ex tempore pronunciauit 5. Non. Dec. 1588.

1. De quo latè Robert. Lancelot. *in 2. part. cap.* 12. *de attentat. appellat. pendent. maximè num.* 13 *&* 14. *in præfat.*

2. Vt in casibus de quibus *in l. vlt. D de appell. recip. vel non.*

3. Quia purgatio attentatorum vltra cessionem possessioni & actui attentato faciendam continet in se etiam pœnam refectionis expensarum & insuper suspensionem processus in negotio principali & alia de quibus Lancelot. *part. 1. cap. 1. de attent. à parte num.* 51. *& part. 3. cap. 29. de purg. attent.*

4. Quia etiam verbo attentatur vt dixi *Defin. 1. supr.*

DEFINITIO VII.

Attentatum dicitur etiam si quid in odium litis fiat.

PEndente inter dominum & subditos lite ardua, cùm subditi conuenissent deliberaturi qua ratione pecuniam commodius explicare possent in sumptus litis erogandam, dominus apud alium iudicem petierat & obtinuerat vt de monopolio inquireretur, factáque inquisitione quotquot conuenerant in carceres detruderentur. Appellatione ad Senatum facta pronunciatum est attentatum videri in præiudicium litis, 1 Propterea quòd licèt criminis noui persecutio nihil cum actione ciuili commune haberet, 2 in proposito tamen criminis color in litis odium quæsitus, potius quàm ad vindictam publicam cœpta persecutio videretur. 3 Idque vel ex eo maximè constabat quòd probatum erat illos qui in carceres detrusi fuerant, cùm paucis post diebus liti renunciassent ex ea re liberationem fuisse consecutos. *Ita Senatus* contra D. d'Introz Augustanum. 3. Non. Decemb. 1588.

1. Nam sola litis pendentia facit illicitum etiam id quod alioqui esset licitum vt pluribus & verbis & exemplis comprobat Robert. Lancelot. *in 2. part. cap. 4. De attent. lit. pendent. ampl. 1. in princ. vsq. ad num.* 21.

2. *Arg. l. Papinianus* 20. D. *de minor. l. fin. D. de calumniat.*

3. Quanquam illa etiam quę lite pẽdente facta sunt ad tollenda scandala, dicuntur attentata & sunt reuocanda. Idem Lancelot. *dict. cap. 4. part. 2. ampliat. 2.*

4. Nam ex secuto euentu apparet quid antea in mente ac in proposito fuerit.

DEFINITIO VIII.

Non dicitur attentatum quod factum est ob aliam rem quàm de qua lis pendebat.

NOn videtur in præiudicium litis quę coram Senatu pendebat super hereditate Titij, feciſſe, qui à iudice inferiore literas petit ad conficiendum inuentarium bonorum Sempronij licèt eadem vtriusque hereditatis petendæ causſa sit, & idem actor idémque reus. Cùm enim aliud corpus sit quod in iudicium nunc deducitur, alia proinde res est. 1 *Ita Senatus* in causa Petri De la Balme 7. Id. Decembr. 1588.

1. Cui enim iudicio non obesset sententia, ei nec litis pendentia obest *l. sed si antè D. de except. per quem text. ita respondit* Rip. *cap. 2. de except.* Ruin. *cons.* 75. *num.* 8. *lib.* 5. & alij quos refert & sequitur Lancelot. *part. 2. cap. 4. De attent. lit. pend. limit. 2. nu. 2. 3. 4. & seqq. per tot.* Atqui non obesset sententia lata de alia re *l. cùm quæritur* 12. *& seqq. D. de except. rei iudic.* Ergo neque hoc casu obstabit litis pendentia.

DEFINITIO IX.

Possessor neque possessione sua priuandus est lite pendente neque arctãdus vt caueat quantumuis pauper sit, Et de sequestratione rei litigiosa.

NVmquam priuandus est possessor commodo suæ possessionis pendente lite, 1 Nec si iam pro actore lata sit sententia à qua fuerit appellatum. 2 Quare nec locus est sequestrandæ rei litigiosæ, 3 eo solo prætextu, quod restituẽdis fructibus qui actori adiudicari possunt, impar futurus sit possessor: 4 sicut neque ex ea causa ca-

uere

uere cogendus est, at ne iuratoriam quidem cautionem præstare. 5 Vno tantùm casu sequestratio admitti potest, Cùm vterque collitigatorum dicit se possidere, verendúmque est ne tuendæ possessionis gratia, quam sibi quisque adserit, ad arma veniatur. *61ta Senatus* contra D. Abbatem d'Entremons 9. Cal. Aug. 1591.

1. *§. commodum Inst. de interd. l moueor. 4 C. si ser. export. ve nunt.* Lancel *part 3 cap. 24 quæst 1. num* 38. *&* 69.

2. Cum appellatio extinguat iudicatum & rem reducat ad terminos litis contestatæ *l. 1. 3. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6 §. 1. de hu qui not. infam.*

3. Non solum quòd sequestratio regulariter sit prohibita *tit. C de prohib. sequestr. pec.* sed etiam quia sequestratio possessionis in causa profana post appellationem facta censetur attentata etiamsi fieret ad tollenda scandala. Lancelot. *in 2 part. cap. 12. de attent. appell. pend. limit. 12. num. 3.* post Afflict. *decis. 98.* & Rebuff. *in tract. de sequestr. num. 13.* Vide Guid. Pap. *quæst. 178.*

4 Nisi eo casu quo fructus à possessore dissiparentur pendente appellatione quo casu permittitur sequestratio non adhibita distinctione an possessor sit soluendo necne, quæ distinctio adhibenda esset in prima instantia Lancel. *dict. cap. 12. nu. 11. & seqq.* post Auffer. *ad Cap. Tholos. decis. 477. ex cap. vlt. de sequest. poss. & fruct. l. imperatores 21 §. vlt. de appellat.*

5. Neminem enim suspectum sola paupertas facit *l. suspectum 8. de suspect. tutor.*

6. *l. si cuius 13. §. si inter duos alias l. æquissimum D. de vsufr.* Sed hoc intellige si officio iudicis sequestratio fiat non ad instantiam partis, aut si fiat ad instantiam appellantis vt concludit Lancelot. *d. cap. 12. De attent. app. pend. limit. 12. nu. 22. & seqq.* ex Beroio. *cons. 116. lib. 3.* Ne pugnet quod scripsi *num. 3.*

DEFINITIO X.

De executione sententiæ interlocutoriæ quæ habet vim diffinitiuæ.

QVoties interlocutio iudicis habet vim diffinitiuæ sententiæ, aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici quamuis ducali à quo appellatum sit mandare illam executioni, 1 Alioqui attentasse videbitur in spretum appellationis, haud secus acsi à sententia diffinitiua prouocatum esset. 2 Exemplum esto si debitorem apocham proferentem iudex lite pendente condemnauerit ad solutionem additis his verbis *non obstante dicta apocha erronea.* Nam cùm de illo duntaxat quæreretur An apocha per errorem necne conscripta esset, nihil superesset de quo in principali negotio cognoscere posset iudex qui apocham erroneam esse iam pronunciauerat. 3 *Ita Senatus* pro Iacobo Minoret & Ioanne Viuet contra Ioannem Musnier & Franciscum Paraz 15. Cal. Feb. 1589.

1. Quamuis possit iudex quilibet ex stylo nostro mandare executioni quamlibet sententiam interlocutoriam quæ modò sit reparabilis vt loquuntur in definitiua: De quo vide Rebuff. *in tract. De sentent. execut.*

2. Interlocutoria enim sententia quæ habet vim definitiuæ, regulatur secundum naturam definitiuæ. Alex. *cons. 182. in princip. lib. 6.* Socin. *in reg* 21 Franc. *in cap. cum cessante. num. 9 vers. si verò quæritur de interlocutoria Extr. de appellat.* Matthæs. *singul. 39.*

3. Et ita officio suo functus fuerat siue benè siue malè *l. iudex postea quàm 55 D. de re iudicat.*

DEFINITIO XI.

Non attentat qui iure suo vtitur.

ATtentare in præiudicium litis non dicitur, siue de profana re agatur, siue de Ecclesiastica, qui pendente *lite* possessionem suam tuetur, 1 aliterve iure suo vtitur. 2 Itaque si quis effregerit obiectas ab aduersario seras insulæ in cuius possessione iam petierat se retineri, deliquisse non videbitur. Neque enim sibi ius dicit, aut aduersarium spoliat, qui suam continuat possessionem. 3 Idq; indubitatum est si de possessione appareat, puta si locatori res sit cum conductore, qui nec dominij, nec possessionis quæstionem referre potest. 4 Sed tamen obseruare diligenter debet qui possidet ne quid per apertam vim moliatur aut per tumultum. Alioqui publicæ vtilitatis ratio faciet vt id ante omnia sit vindicandum. 5 *Ita Senatus* pro D. du Bois Canonico Sanctæ Capellæ Camberiensis contra Ioannem Borget ex tempore 9. Cal Febr. 1589.

1. Robert. Lancelot. *in 2 part. cap. 4. De attent. lit. pendent. limit. 1. per tot. ex cap. 1. vt lit. pendent.* Idque est quod dici solet continuantem non attentare Per glos. magistr *ad med. in c. non solum. de appellation. in 6.* & Clem. 2. *vt lit. pend.* Rot. *decis. 10. nouissimæ 89. de appell. in antiq. & decis. 43. aliæ 321. eod. tit. in nouis & decis. 44. aliæ 344. eod. tit.* Ægid. *decis. 701.* & aliis pluribus, quos congerit Lancel. *dict. limit. 1. num. 2. & 3. & alibi sæpe.*

2. *l. nullus videtur 55. de regul. iur.*

3. Imò desiperet si à possessione sua desisteret inquit Ægid. *dict decis. 701. incip. si possessor.* Lanfr. *decis. 447. incip. possidens.* Capyc. *decis. 71. num 2.*

4. *l. si quis conductionis 25. C. de locat.*

5. Ne maioris tumultus occasio detur *l. non est singula 176. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

De executione interlocutoriæ non obstante appellatione, & de priuilegio iudicum maiorum.

QVoties ab ea interlocutione appellatum est, quæ per diffinitiuam sententiam aliámve subsequentem reparari potest, 1 non videtur iudex in præiudicium appellationis attentare si quod interlocutus est exequatur non obstante appellatione, 2 dummodo eam legem subiiciat ne quod appellationi præiudicium fiat: 3 præterquam si interlocutio condemnationem contineat quam prouisionalem vocant. Solis enim iudicis maioribus & Principalibus datum est vt huiusmodi interlocutionem à qua prouocatum sit exequi possint. 4 Vide Defin. 2. De sent. & interl omn. iudic.

1. Quænam verò sententiæ interlocutoriæ reparari possint in diffinitiua & quæ non possint, vide apud Reb. *in tract. De sent. execut.* Lancel. *part. 2. cap. 12. limit. 1. num. 100. & seqq. vsq; ad num. 106.*

2. Quoniam ita facit lege permittente & exstylo Senatus nostri.

3. Semper enim hæc exceptio subiicienda est cùm hodie appellationes omnes admittantur, etiam quæ olim non admittebantur, vt *in l. vlt. de appell. recip.* nisi quod non semper executionem remorantur.

4. Et consequenter fuit hoc aliis denegatum *arg. l. cùm prætor 12. De iudic.*

DEFINITIO XIII.

Appellatio non impedit executionem sententiæ quæ per diffinitiuam emendari potest, in iis quæ ad litis ordinationem spectant.

MVltò minùs attentare dicetur iudex qui post interiectam appellationem ab interlocutione iubeat mandari interlocutionem executioni non obstante appellatione & citrà eius præiudicium tamen, si eiusmodi executionis effectus per eum iudicem qui de appellatione cognoscet nullo appellantis incommodo rescindi possit. 1 Finge admisso actore ad probandam intentionem suam, reum frustrandi causa prouocasse. Non còminùs iubere iudex poterit vt testes audiantur. Maius enim periculum est ne probationes pereant si appellationi friuolæ deferatur, 2 quàm ne iniuria fiat appellanti si ad testium auditionem procedatur, cùm testationes non priùs aperiri oporteat quàm super appellatione pronunciatum sit. 3 Quo remedio perinde manent omnia integra acsi nulla interlocutionis executio secuta esset. 4 *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589.

1. Nã si grauamẽ esset quidem reparabile sed cũ magna difficultate: non posset procedi pendente appellatione citra attentatũ Lancelot. *part. 2. cap. 12. De attent. appell pen limit. 1. nu. 104. post* Bart. *ad l. 1. §. quæsitum de appellat. & in l. 2. de app. recip.*

DEFINITIO IV.

Attentatorum reuocatio per exceptionem non iuris excluditur in beneficialibus, non etiam in profanis.

PEtenti reuocationem attentatorum in rebus profanis nil nocet exceptio non iuris, 1 quoniam, vt in superioribus dictum est, attentatorum reuocatio non ad ius collitigatoris duntaxat pertinet, sed ad publicam præcipuè vtilitatem 2 vt quod in spretum iudicis perperam factum est, per iudicem vindicetur. 3 Sed in beneficialibus & ecclesiasticis controuersiis aliud non immeritò probatum est, 4 quòd ei qui nullum in beneficio aut ad beneficium ius habet, nulla actio danda sit ne vitiosus detur ingressus. 5 *Ita tractatum est* in dicta causa.

1. Robert. Lancelot. *in 3. part. cap. 24. de reo & except. contr. attent. compet. limit. 1. num. 52.*

2. Cùm in reuocatione attentatorum versetur publica vtilitas quæ est fauorabilis quia attentare est delictum & reipub. interest delicta non manere impunita, inquit Lancelot. in præfat. 1. *part. num.* 109. post Rot. *decis. 5. alias* 433. *nota nunquid res ad fin. vt lit. pend. in antiq.*

3. *d. l. non est singulis* 176. *de regul. iur. l. si quis in tantam C. unde vi.*

4. Idem Lancelot. *dict. cap. 24. num. 52. & præced. à num.* 21.

5. *Contra cap. eum qui de eo qui mit. in poss. li. 6.* Rot. *decis. 2. alias* 55. *ad instantiam vt lit. pendente in nouis.* Lancelot. *d. cap. 24. part. 3. num. 25. & 26.*

DEFINITIO V.

Attentata per procuratorem quantumuis generalem non nocent domino.

SI quid per procuratorem attentatum sit in præiudicium litis aut appellationis non debet ea res nocere domino 1 qui nihil in eam rem specialiter mandauerit. 2 Mandato enim quantumcũq; generali non est credendus dominus mandasse, procuratori vt delinqueret: 3 delinquit autem qui attentat in spretum iudicis cuius auctoritas infringitur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Lancelot. *in 1. part. cap. 1. De attentat. à parte num. 13. & sequent. vsque ad* 31.

2. Aliud enim esset si procurator haberet speciale mandatum ad attentandum, Aut si in procuratorio expressa essent aliqua per quæ dominus posset in pœnam incidere, & deinde fuisset adiecta clausula generalis ad omnia alia quæcunque etiam quæ speciale ac specialius mandatum requirerent, Idem Lancelot. *vbi supr. num. 32. & seqq. vsque ad* 40. ex August. Bero. *cons. 25. visis num. 15. & seqq. lib. 3.*

3. *l. si procurator* & ibid. glos. & DD. præsertim Ias. *num. 4. & seqq. De condict. indeb.* Rot. *decis. 7. alias* 81. *vt lit. pend.* in nouis. *Alex. cons.* 105. *num. 27. lib. 3. & cons. 17. num. 2. li. 6.* cum alijs citatis per Lancelot. *vbi supr. num.* 12.

4. *Cap. 1. vt lit. pend. in 6.* Not. Franc. *in cap. bona num.* 14. & 39. *de appell.* Ægid. *decis.* 18. Rot. *dec. 5. alias* 25. *de restit. spoliat. in nouis.* Oldrad. *cons.* 206.

DEFINITIO VI.

Attentatum dicitur quicquid in spretum iudicis factum est licèt non habuerit effectum.

ATtentatum videtur in spretum appellationis quoties post appellationem quid factũ est aduersus appellantem siue re ipsa siue verbo duntaxat factum sit, 1 Nisi quibus casibus lex prouincialis permittit quid fieri non obstante appellatione. 2 Finge actorem pro quo in iudicio vindicationis lata fuerat sententia post appellationem à reo interpositam curasse vt fructus à solo separarentur. Attentasse non eò minùs videbitur quòd postmodum eos fructus à solo separatos à reo percipi passus sit. 3 Finge apparitorem à quo appellatum erat denunciasse appellanti non destiturum se ab executione. Attentatum est, licèt reuera destiterit nec vltrà progressus sit. 4 *Ita Senatus* bis ex tempore pronũciauit 5 Non. Dec. 1588.

1. De quo latè Robert. Lancelot. *in 2. part. cap. 12. de attentat. appellat. pendent. maximè num.* 13 & 14. *in præfat.*

2. Vt in casibus de quibus *in l. vlt. D de appell. recip. vel non.*

3. Quia purgatio attentatorum vltra cessionem possessioni & actui attentato faciendam continet in se etiam pœnam refectionis expensarum & insuper suspensionem processus in negotio principali & alia de quibus Lancelot. *part. 1. cap. 1. de attent. à parte num.* 51. & *part. 3. cap. 29. de purg. attent.*

4. Quia etiam verbo attentatur vt dixi *Defin. 1. supr.*

DEFINITIO VII.

Attentatum dicitur etiam si quid in odium litis fiat.

PEndente inter dominum & subditos lite ardua, cùm subditi conuenissent deliberaturi qua ratione pecuniam commodius explicare possent in sumptus litis erogandam, dominus apud alium iudicem petierat & obtinuerat vt de monopolio inquireretur, factáque inquisitione quotquot conuenerant in carceres detruderentur. Appellatione ad Senatum facta pronunciatum est attentatum videri in præiudicium litis, 1 Propterea quòd licèt criminis noui persecutio nihil cum actione ciuili commune haberet, 2 in proposito tamen criminis color in litis odium quæsitus, potiùs quàm ad vindictam publicam cœpta persecutio videretur. 3 Idque vel ex eo maximè constabat quòd probatum erat illos qui in carceres detrusi fuerant, cùm paucis post diebus liti renunciassent ex ea re liberationem fuisse consecutos. *Ita Senatus* contra D. d'Introz Augustanum. 3 Non. Decemb. 1588.

1. Nam sola litis pendentia facit illicitum etiam id quod alioqui esset licitum vt pluribus & verbis & exemplis comprobat Robert. Lancelot. *in 2. part. cap. 4. De attent. lit. pendent. ampl. 1. in prine. vsq. ad num.* 21.

2. *Arg. l. Papinianus* 20. *D. de minor. l. fin. D. de calumniat.*

3. Quanquam illa etiam quę lite pẽdente facta sunt ad tollenda scandala, dicuntur attentata & sunt reuocanda. Idem Lancelot. *dict. cap. 4. part. 2. ampliat. 2.*

4. Nam ex secuto euentu apparet quid antea in meute ac in proposito fuerit.

DEFINITIO VIII.

Non dicitur attentatum quod factum est ob aliam rem quàm de qua lis pendebat.

NOn videtur in præiudicium litis quę coram Senatu pendebat super hereditate Titij, fecisse, qui à iudice inferiore literas petit ad conficiendum inuentarium bonorum Sempronij licèt eadem vtriusque hereditatis petendæ causa sit, & idem actor idémque reus. Cùm enim aliud corpus sit quod in iudicium nunc deducitur, alia proinde res est. 1 *Ita Senatus* in causa Petri De la Balme 7. Id. Decembr. 1588.

1. Cui enim iudicio non obesset sententia, ei nec litis pendentia obest *l. sed si antè D. de except. per quem text. ita respondit* Rip. *cap. 2. de except.* Ruin. *cons. 75. num. 8. lib. 5.* & alij quos refert & sequitur Lancelot. *part. 2. cap. 4. De attent. lit. pend. limit. 2. nu. 2. 3. 4. & seqq. per tot.* Atqui non obesset sententia lata de alia re *l. cùm quæritur* 12. *& seqq. D. de except. rei iudic.* Ergo neque hoc casu obstabit litis pendentia.

DEFINITIO IX.

Possessor neque possessione sua priuandus est lite pendente neque arctandus vt caueat quantumuis pauper sit, Et de sequestratione rei litigiosæ.

NVmquam priuandus est possessor commodo suæ possessionis pendente lite, 1 Nec si iam pro actore lata sit sententia à qua fuerit appellatum. 2 Quare nec locus est sequestrandæ rei litigiosæ, 3 eo solo prætextu quod restituẽdis fructibus qui actori adiudicari possunt, impar futurus sit possessor: 4 sicut neque ex ea causa ca-

uere

uere cogendus est, at ne iuratoriam quidem cautionem præstare. 5 Vno tantùm casu sequestratio admitti potest, Cùm vterque collitigatorum dicit se possidere, verendúmque est ne tuendę possessionis gratia, quam sibi quisque adserit, ad arma veniatur. *6 Ita Senatus* contra D. Abbatem d'Entremons 9. Cal. Aug. 1591.

1. *l. commodum Inst. de interd. l. moueor. 4. C. si ferm. expert. vendit.* Lancel *part. 3 cap. 24 quæst. 1 num. 38. & 69.*

1. Cum appellatio extinguat iudicatum & rem reducat ad terminos litis contestatæ *l. 1. 3. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6 §. 1. de his qui not. infam.*

3. Non solum quòd sequestratio regulariter sit prohibita *tit. C de prohib. sequestr. pec.* sed etiam quia sequestratio possessionis in causa profana post appellationem facta censetur attentata etiamsi fieret ad tollenda scandala. Lancelot. *in 2 part. cap. 12. de attent. appell. pend. limit. 12. num. 3.* post Afflict. *decis. 98.* & Rebuff. *in tract. de sequestr. num. 13.* Vide Guid. Pap. *quæst. 178.*

4 Nisi eo casu quo fructus à possessore dissiparentur pendente appellatione quo casu permittitur sequestratio non adhibita distinctione an possessor sit soluendo necne, quæ distinctio adhibenda esset in prima instantia Lancel. *dict. cap. 12. nu. 11 & seqq.* post Auster. *ad Cap. Tholos. decis. 477. ex cap. vlt. de sequest. poss. & fruct. l. imperatores 21 §. vlt. de appellat.*

5. Neminem enim suspectum sola paupertas facit *l. suspectum 8. de suspect. tutor.*

6. *l. si cuius 13. §. si inter duos alias l. æquissimum D. de vsufr.* Sed hoc intellige si officio iudicis sequestratio fiat non ad instantiam partis, aut si fiat ad instantiam appellantis vt concludit Lancelot. *d. cap. 12. De attent. app. pend. limit. 11. nu. 22. & seqq.* ex Beroio. *cons. 116. lib. 3.* Ne pugnet quod scripsi *num. 3.*

DEFINITIO X.

De executione sententiæ interlocutoriæ quæ habet vim diffinitiuæ.

QVoties interlocutio iudicis habet vim diffinitiuæ sententiæ, aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici quamuis ducali à quo appellatum sit mandare illam executioni, 1 Alioqui attentasse videbitur in spretum appellationis, haud secus acsi à sententia diffinitiua prouocatum esset. 2 Exemplum esto si debitorem apocham proferentem iudex lite pendente condemnauerit ad solutionem additis bisverbis *non obstante dicta apocha erronea.* Nam cùm de illo duntaxat quæreretur An apocha per errorem nesne conscripta esset, nihil superarat de quo in principali negotio cognoscere posset iudex qui apocham erroneam esse iam pronunciauerat. 3 *Ita Senatus* pro Iacobo Minoret & Ioanne Viuet contra Ioannem Musnier & Franciscum Paraz 15. Cal. Feb. 1587.

1. Quamuis possit iudex quilibet ex stilo nostro mandare executioni quamlibet sententiam interlocutoriam quæ modò sit reparabilis vt loquuntur in definitiua: De quo vide Rebuff. *in tract. De sentent. exec.*

2. Interlocutoria enim sententia quæ habet vim definitiuæ, regulatur secundum naturam definitiuæ. Alex. *cons. 182. in princip. lib. 6.* Socin. *in reg. 21* Franc. *in cap. cum cessante. num. 9. vers. si verò quæritur de interlocutoria Extr. de appellat.* Matthesil. *singul. 39.*

3. Et ita officio suo functus fuerat siue benè siue malè *l. iudex postea quàm 55 D. de re iudicat.*

DEFINITIO XI.

Non attentat qui iure suo vtitur.

ATtentare in præiudicium litis non dicitur, siue de profana re agatur, siue de Ecclesiastica, qui pendente *lite* possessionem suam tuetur, 1 alitérve iure suo vtitur. 2 Itaque si quis effregerit obiectas ab aduersario seras insulæ in cuius possessione iam petierat se retineri, deliquisse non videbitur. Neque enim sibi ius dicit, aut aduersarium spoliat, qui suam continuat possessionē. 3 Idq; indubitatu est si de possessione appareat, puta si locatoris res sit cum conductore, qui nec dominij, nec possessionis quæstionē referre potest. 4 Sed tamē obseruare diligenter debet qui possidet ne quid per apertam vim moliatur aut per tumultū. Alioqui publicæ vtilitatis ratio faciet vt id ante omnia sit vindicandum. *5 Ita Senatus* pro D. du Bois Canonico Sanctæ Capellæ Camberiensis contra Ioannem Borget ex tempore 9. Cal Febr. 1589.

1. Robert. Lancelot. *in 1 part. cap. 4. De attent. lit. pendent. limit. 1. per tot. ex cap. 1. vt lit. pendent.* Idque est quod dici solet continuantem non attentare Per glos. magistr *ad med. in c. non solum. de appellation. in 6.* & Clem. 2. *vt lit. pend.* Rot. *decis. 10. nu. 89. de appell. in antiq. & decis. 43. alias 321. eod. tit. in nouis & decis. 44. alias 344. eod. tit.* Ægid. *decis. 701.* & aliis pluribus, quos congerit Lancel. *dict. limit. 1. num. 2. & 3. & alibi sæpe.*

2. *l. nullus videtur 55. de regul. iur.*

3. Imò desiperet si à possessione sua desisteret inquit Ægid. *dict. decis. 701. incip. si possessor.* Lanfr. *decis. 447. incip. possidens.* Capyc. *decis. 71. num 2.*

4. *l. si quis conductionis 25. C. de locat.*

5. Ne maioris tumultus occasio detur *l. non est singulis 176. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

De executione interlocutoriæ non obstante appellatione, & de priuilegio iudicum maiorum.

QVoties ab ea interlocutione appellatum est, quæ per diffinitiuam sententiam aliámve subsequentem reparari potest, 1 non videtur iudex in præiudicium appellationis attentare si quod interlocutus est exequatur non obstante appellatione, 2 dummodo eam legem subiiciat ne quod appellationi præiudicium fiat: 3 præterquam si interlocutio condemnationem contineat quam prouisionalem vocant. Solis enim iuridicis maioribus & Principalibus datum est vt huiusmodi interlocutionem à qua prouocatum sit exequi possint. 4 Vide Defin. 2. De sent. & interl. omn. iudic.

1. Quænam verò sententiæ interlocutoriæ reparari possint in diffinitiua & quæ non possint, vide apud Reb. *in tract. De sent. execut.* Lancel. *part. 2. cap. 12. limit. 1. num. 100. & seqq. vsq; ad num. 106.*

2. Quoniam ita facit lege permittente & ex stylo Senatus nostri.

3. Semper enim hæc exceptio subiicienda est cùm hodie appellationes omnes admittantur, etiam quæ olim non admittebantur, vt *in l. vlt. de appell. recip.* nisi quod non semper executionem remorantur.

4. Et consequenter fuit hoc aliis denegatum *arg. l. cùm prætor 12. De iudic.*

DEFINITIO XIII.

Appellatio non impedit executionem sententiæ quæ per diffinitiuam emendari potest, in iis quæ ad litis ordinationem spectant.

MVltò minùs attentare dicetur iudex qui post interiectam appellationem ab interlocutione iubeat mandari interlocutionem executioni non obstante appellatione & citrà eius præiudicium tamen, si eiusmodi executionis effectus per eum iudicem qui de appellatione cognoscet nullo appellantis incommodo rescindi possit. 1 Finge admisso aĕ ore ad probandam intentionē suam, reum frustrandi causa prouocasse. Non cò minùs iubere iudex poterit vt testes audiantur. Maius enim periculum est ne probationes pereant si appellationi friuolæ deferatur, 2 quàm ne iniuria fiat appellanti si ad testium auditionem procedatur, cùm testationes non priùs aperiri oporteat quàm super appellatione pronunciatum sit. 3 Quo remedio perinde manent omnia integra acsi nulla interlocutionis executio secuta esset. 4 *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589.

1. Nā si grauamē esset quidem reparabile sed cū magna difficultate: non posset procedi pendente appellatione citra attentatū Lancelot. *part. 2. cap. 12. De attent. appell pen limit. 1. nu. 104. post* Bart. *ad l. 1. §. quæsitum de appellat. & in l. 2. de app. recip.*

2. Curare enim debet magistratus vt rerum probatio salua sit *l.curent* 22. *D.de probat.l.in lege* 40.*vbi est text.elegans D.ad leg.Aquil.*

3. Ne fiat præiudicium liti appellatoriæ. Vide *Defin.* 22. *infr.*

4. *d.l.in lege in fin.* Facilius enim est vt factum habeatur pro non facto,quàm non factum pro facto.

DEFINITIO XIV.

De inuentario conficiendo non obstante appellatione vocatis tamen omnibus ijs quorum interest.

IDem est si iudex inuentarium confici usserit,& ab eo iussu prouocatum sit.Nullius enim prejudicij est inuentarij confectio dum ne agatur de instrumentis describendis aut legendis aut annotandis,per quod fiat vt secreta patrimonij pandantur. 2 Illud tamen districtè obseruandum est,ne vnquam iubeat iudex vel patiatur fieri inuentarium nisi vocato saltem ad confectionem eo cuius interest, quique ex ea confectione lædi fortasse posset. 3 *Ita Senatus* in causa Petri Mermier & N.Porterat 4. Cal. Iul. 1591.

1. Imo tendit ad faciliorem exitum appellationis, & ideò non potest videri attentatum Per ea quę tractat Lancelot.*part.* 2.*cap.*12.*limit.*12.*num.*38 *& limit.*4.*in princip.*

2. Nam si secreta patrimonij per inuentarium panderentur nimis pars læderetur, ac proinde dicendum esset attentatum & reuocandum *Ex not. in l.*2.*C.de alim pupil. præst.& in l. mercatores C.de commerc.& mercat.* Iacob.Henrici *cons.*4. *concl.*11. *numer.*56.*& seqq.li.*1.

3. *l.nam ita* 39.*D.de adopt.l.de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.* Aliud est in sequestro,in quo non semper pars citanda est pura si sit periculum in mora Lancelot.*vbi supr.dict.limit.*12.*num.*31. *post* Cuman.*cons.*157.*&* Ruin.*cons.*174.*num.*16.*lib.*1.

DEFINITIO XV.

Quando vna appellatio sufficiat pluribus interlocutionibus de eadem re redditis.

SI duæ ab eodem iudice de eadem re interlocutiones diuersis temporibus redditæ sint, & à posteriore sola prouocatum, potest iudex nil obstante appellatione iubere vt prior mandetur executioni, 1 nec eò magis attentasse dicendus erit in spretum appellationis, quoniam id postulat autoritas rei iudicatæ. 2 Nimirum si posterior sententia siue interlocutoria siue diffinitiua in omnibus & per omnia priori conueniat aut minùs plena proponatur. 3 Alioqui si prior condicionem aliquam habuit quæ non nisi post latam posteriorem impleta sit,posterior verò nullam,sufficiet appellatum esse à posteriori, vt iudex qui priorem exequi non destiterit,attentasse videatur. 4 *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal. Iul.1591. in ea causa de qua SC.22.infr.de appellat.& relat.

1. A qua scilicet non proponitur appellatum.

2. Vt executioni mandetur *l.seruo* 65.*§. cùm prætor D. ad SC. Trebell.& tot.tit.C.de execut.rei iudic.*

3. Sibi enim debet imputare qui ab vtraque sententia cùm posset non appellauit.

4. Quia hoc casu prior sententia videtur contineri in posteriore virtualiter vt loquuntur, non posterior in priore, & quæ plenior est tollit minus plenam *arg. l. debitori* 50. *D. de fideiuss.l.si reus* 13.*D.de duob.reu.* Vide tamen Guid. Pap. *q.* 74. *& seq.*

DEFINITIO XVI.

Attentatorum reuocatio facienda non est, si citrà euidentem iniuriam fieri non possit.

ATtentatorum quidem ratio habenda imprimis est vt quicquid in spretum superioris iudicis ad quem appellatum est ab inferiore factum cõstabit, 1 ante omnia in pristinam causam restituatur,tametsi fortasse iniquum sit quod inferior iudex decreuerit. 2 Possunt enim sic attentata restitui,vt tamen quod iniquè decretum fuit nullam habeat executionem, 3 Condemnato nimirum eo qui attentasse reperitur in omne id quod aduersarij ex ea causa interest: in quo etiam expensæ si quæ ob id factæ sint,continebuntur.4 Sed si attentatorum restitutio non aliter fieri possit quàm vt iniustum inferioris iudicis decretum iniuriosam habeat executionem, æquissimũ est, præsertim si apud Senatum agatur, attentatorum rationem nullam haberi,5 & ita Senatusconsulti verba concipi *sans s'arrester aux attentatz.* 6 *Ita Senatus* pro vniuersitate de Neufuille les moines contra Syndicos de Chastillion 8.Cal.Sept.1592.

1. Nam & à iudice inferiore attentari potest perinde atq; ab ipsa parte Lancelot. 1.*part.cap.*2.*De attent.à iudic.*

2. Et à quo fuit appellatum.

3. Quanquam nec nouum est,vt etiam iniusta decreta meantur executionem propter rerum iudicatarum autoritatem *l.seruo* 65.*§.cùm prætor D.ad SC.Trebell.*

4. Sic enim fit attentatorum purgatio Lancelot *part.*1.*cap.* 1.*de attent. à part.num.*51.*& part.*3.*cap.*29. *De purg.attent.*

5. Ne iniuriarum occasio inde proficiscatur vnde iura nascuntur *l.memineri C.vnde vi.l.*2.*C.de legib.*

6. Quibus verbis non pronunciatur attentatum esse vel non esse *l.quod in diem* 7.*§.*1.*de compens. l.si autem* 8. *§. si quocunque modo.De negot. gest.*

DEFINITIO XVII.

De specialibus inhibitionibus pendente appellatione pro appllante decernendis.

NOn solet Senatus noster inhibitiones, vt vocãt, speciales petentibus iis qui appellarunt,citra causæ cognitionem concedere, 1 Ne alioqui hoc ipso super ipsa appellatione ius dicere aut pro ea saltem præiudicium facere videatur. Causæ autem cognitio in eo potissimùm versatur,An in spretum & odium appellationis quid factum sit:Quo casu etsi quod malè & attentatoriè factum est non prius irritum fieri debet quàm super appellatione pronuncietur, 2 ne quid tamen eiusmodi posteà fiat specialiter inhibendum est.3 Sed cùm ab executione iudicati condemnatus debitor appellasset, propterea quòd iam à se solutum diceret quicquid deductum fuerat in condemnationem, 4 nec eo minùs vrgente victore apparitor ad exequendum datus pergeret exequi, 5 Senatus visis apochis publica fide subnixis audito etiam victoris procuratore nihil in promptu quod mouere Senatum posset allegante, non dubitauit quin speciales illæ inhibitiones condemnato concedendæ essent, quippe quem post solutionem, de qua primo intuitu constabat,vexari iniquum videretur. 6 Quod si vel per priuatas tantùm scripturas probata solutio fuisset, 7 vel victoris procurator audiri non potuisset, non tam facilè Senatus ad eas inhibitiones concedendas descendisset. 8 *Ita Senatus* in causa Claudij Deleyaz Aduocati & R. D. Claudij De la Couz Abbatis d'Ambournay.6.Cal.Sept.1592.

1. Etsi enim iudex appellationum ex quo recipit appellationem potest inhibere verbis & terminis, vt aiunt generalibus, ne quid fiat in prejudicium appellationis, etiam non citata parte (nam simul cum citatoriis literis huiusmodi inhibitoriæ expediuntur) non tamen potest inhibere specialiter ne hoc vel illud fiat nisi causa cognita Lancelot. *part.* 2.*cap.*20. *de attent. post inhibit. in præfat. quæst.* 4. *numer.*115. 119.*& seqq.* Guid.Pap. *quæst.* 436. *quæst.* 52. *num.* 59. Maximè si inhibitio fiat ad instantiam partis Lancelot. *ibid. num.*221. *& seqq.* licèt videatur in toto illo tractatu loqui de inhibitione facienda verbis generalibus.

2. Aut saltem super attentatis ac proinde audita parte & cum plena causæ cognitione, quando reuocatio attentatorum fit ad instantiam partis Lancelot.*part.*3.*cap.*25.*de proces.in caus. attent. num.*33. *& seqq. ex not. in Clem.saepe de verb.signific.*

3. Melius enim est ab initio intacta appellantis iura seruare,quàm post vulneratam causam remedium quærere *l. vlt. C.in quib.caus.restit.in integr.non est necess.*

4. Siqui-

4. Siquidem etiam in executione iudicati, potest allegari exceptio solutionis, vt nemo nescit.

5. Eo prætextu quod nudus & merus executor non habet causæ cognitionem, sed tantum exequendi facultatem *Not. in l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip. l. 4 D. de appell.*

6. Bona enim fidei non patitur vt idem bis exigatur *l. bona fides 57. de reg. iur.*

7. Quæ nullam fidem faciunt nisi recognitæ *l. cùm ab initio 4. & seq. D. testam. quem. aper.*

8. Nullum enim iudicium est tam summarium in quo non sit pars citanda *Alex cons. 42. n. 4. lib. 4. post DD. in d. elem. sape de verb. signific.*

DEFINITIO XVIII.

Inhibitionibus specialibus pendente appellatione locus est ad impediendam executionem euidenter iniuriosam.

CVm manifestissimi iuris sit, In executione sententiæ quæ aduersus capitulum ecclesiæ lata fuerit, non posse capi bona quæ sunt ex proprio singulorum canonicorum patrimonio, 1 Non absre Senatus noster cùm ex executoris relatione ita factum esse constaret, 2 appellanti canonico speciales inhibitiones pendente lite concessit ne capta eius bona pro capituli debito distraherentur. 3 Sic in relationib. libellorum pro R. Francisco Courtois Decano capituli Meximacensis 3. Id. Ian. 1593.

1. Quia quod vniuersitas capituli debet, non debent singuli de capitulo, Nec condemnato capitulo canonicorum, singuli canonici possunt dici proprio nomine condemnati *l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusq. vniuers. nomin.*

2. Quæ relatio sicut & executio ipsa facta erat ad instantiam creditoris contra quem inhibitiones speciales petebantur, & erat probatio probata quam aduersarius nondum citatus, impugnare non potuisset nisi per viam falsi.

3. Non enim alieno odio debet alius prægrauari *l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. testam. & tot. tit. C. ne filius pro patre. Et ne vxor pro marit. l. à Diuo Pio 15. §. si verum & §. sed vtrum de re iudic.*

DEFINITIO XIX.

De priuilegio debiti pro publicis oneribus exigendi.

NOn dicitur vniuersitas attentare in præiudicium litis apud Senatum pendentis si ex mandato inferioris iudicis aduersus plebeios pro publicorum onerum contributione impetrato aliquid exigat ab eo qui se nobilem dicebat, 1 cùm plebeium & ignobilem eum esse vniuersitas contenderet: Priùs enim pronunciandum est an plebeius sit an nobilis, quàm sciri possit vtrum contribuere cum plebeiis debeat, necne. 2 Quo pendente & incerto, non debet prohiberi vniuersitas, quæ in exigendi quasi possessione est, quominus iure suo vtatur. 3 Nec quod lis de ea re in Senatu tractabatur, facere potuit vt non debuerit iudex inferior, cuius prima notio fuit, literas generales concedere, vt aduersus singulos prouideretur: quorum ratione lis nulla pendebat. 4 Neque rursus ab executore appellari poterat, cùm mandati fines non excessisset, 5 tametsi neglecta intercessione aut appellatione cœptam executionem peregisset, si hoc ipsum iudicis mandato continebatur, propter debiti fortasse fiscalis priuilegium. 6 Planè si ex euentu litis apparebit, nobilem fuisse eum, qui plebeius dicebatur, ideoque nec ab eo exigi quicquam potuisse, condemnanda erit vniuersitas vt restituat quicquid exegerit: Interdum etiam cum expensis si iusta litigandi causa non fuit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et consequenter immunem à contributione tributorum & subsidiorum quæ Principi à suis plebeiis & ignobilibus debentur èx edictis sereniss. Ducum Sabaudiæ.

2. Quia causa status præiudicialis est, & ideò priùs examinanda *l. 1. C. de ordin. iudic.*

3. *l. moneor 4. C. si pend. export. veneat.*

4. Non enim attentare dicitur iudex qui aliquid decernit contra eum qui non est in lite Lancelot. *part. 1 cap 3. de attent. à tertio num. 61.* post Ægid. *decis. 749.* Achill. *Decis. 6. de attent.* Pelleg. Fab *decis. 96.*

5. *l. ab executore 4. D. de appellat. l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip.*

6. Debita enim fiscalia nullam moram patiuntur, & priuilegium habent vt non obstante appellatione interim exigi possint licet extra hanc causam fiscus non habeat priuilegium innouandi appellatione pendente Lancelot *part. 2. c. 12. De attent. appell. pend. ampliat. 4 num. 6.*

7. *l. qui solidum 78. §. etiam de leg. 2.* & ibi Bart.

DEFINITIO XX.

Attentatorum reuocatio in quacunque litis parte peti potest: Quinimò allegata esse sufficit.

SI quando in spretum litis aut appellationis 1 attentatum proponatur, omnimodo id vindicandum est, etiamsi aduersarius cuius interest vindicari, non id petierit in libelli conclusione 2 dummodo per media, vt aiunt, litis conquestus sit 3 de attentatis, deque iis appareat ex actis & instrumentis litis. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 8. De arbitr.

1. Nam attentatum est siue lite siue appellatione pendente quid fiat in præiudicium litis vel appellationis Lacelot. *in tract. De attentat. in præfa. 1. part. maximè à nu. 52. vsq. ad 60.*

2. Nam nec libellus requiritur in reuocatione attentatorum vt nec alias quoties sufficit iudicis officium implorari, Lancelot. *part. 3. cap. 25. de process. in caus. attent. num. 10. 11. 12. & seqq. Ex glos. in clem. 2. in princip. vt lit. pend.* Lanfranc. *decis. 362.* & aliis ibi citatis.

3. Nam qualisqualis saltem petitio reuocationis attentatorum est necessaria, vt concludit Lancelot. *vbi suprà num. 14. 15. & 16.*

4. Sunt enim attentata semper probanda & nunquam præsumenda, nunquam supplenda cùm sint odiosa Lancelot. *dict. part. 3. cap. 26. De probat. attentat.*

DEFINITIO XXI.

Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiussorem eadem sententia condemnatum, nec appellantem.

EAdem sententiâ principali debitore & fideiussore condemnatis, debitor appellauerat tacente fideiussore. Non idcirco in spretum appellationis attentasse creditor videbitur, quòd aduersus fideiussorem non destiterit agere ex iudicato: 1 tametsi futurum sit vt exacto fideiussore debitor ipse per consequentias inquietetur. 2 Salua si quidem debitori erit exceptio ad imputandum fideiussori, cur soluere aut iudicato stare quàm appellare maluerit, cùm principalis ipse debitor appellasset, 3 si iusta appellandi causa fuit. 4 Alioquin dicendum erit cogendum omnimodo fideiussorem hunc vt appellet, si nec volenti sibi liceat renunciare liti & soluere: quod tamen fuerit iniquum. 5 Quid enim si sciat deberi id quod petitur, 6 malitque soluere quàm diutius vexari sumptibus inanibus, 7 quos fortasse ab inope debitore non tam facilè posteà sit repetiturus? 8 Vt taceam ipsius quoque interesse ne sumptus in litem necessarios de suo proroget potiùs quàm vt eos posteà repetat. 9 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Prid. Id. Febr. 1594.

1 Nam cùm hoc casu nulla sit lis contra fideiussorem post latam sententiam definitiuam quæ transiit in rem iudicatam quod ad eum pertinet, non potest dici attentatum Per ea quæ dixi *Def. 2 num. 2. & Def. 19. n. 4. supr.*

2. *l. cùm lex 46. D. de fideiussoribus l. 5. de liber. legat. cum similib.*

3. Potuit enim appellatio debitoris prodesse fideiussori, si fideiussor voluisset *l. si fideiussor. 29. D. mandat.*

4. Hoc enim cogitur probare debitor si quid velit imputare fideiussori *arg. l. si ideò 55. cum ibi not. D. de euict.*

5. Id namque est quod dici solet iudicia omnia esse absolutoria, si is qui conuenitur sit paratus soluere. §. *vlt. Inst. de perpet. & tempor. action.*

6. Non enim prohibetur fideiussor agnoscere bonam fidem *l. si fideiussor. §. quedam. D. mandat. l. quoties 9. §. sicut D. de admin. tutor.*

7. Execratione litium & redimendæ vexationis gratia *l. 4 §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. minoribus 6. D. de minor.*

8. Inanis enim est actio quam debitoris inopia eludit *l. nam si 6 D. de dolo.*

9. Interest enim cuiuslibet non soluere potiùs quàm solutum repetere *l. 3. D. de compensat. l. si stipulatus 15. D. de fideiuss.* Vide tamen in hanc Definitionem & cogita an obstent quæ tractat Robert. Lancelot. *in 1. par. cap. 3. De attent. à tertio, limit. 7. num. 55. vsque ad num. 68.*

DEFINITIO XXII.

De testibus non obstante appellatione audiendis.

AB interlocutione iudicis qui vnius ex collitigatoribus articulos reluctante aduersario ad probandum admiserat, aduersarius prouocauerat. Nō eo minùs super iis articulis pendente appellationis causa testes audiri poterunt ad futuram rei memoriam, 1 quòd ea ratione præiudicium appellationi fieri videatur. Potest namque probatio illa commodè admitti salua appellationis instantia. 2 Nimirum vt si benè iudicatum pronuncietur, testationum fides subsistat, Sin malè iudicatum, fortè quod articuli tales essent, & tam inepti vt eorum probatio recipi non deberet, testationes pro irritis & non factis habeantur. 3 Intereà igitur & in dubio probationibus tanquam fauorabilissimis succurri æquum est ne pereant, 4 quòd sit multò facilius testationes scriptas pro non scriptis habere quàm non scriptas pro scriptis. *Ita Senatus* in relationibus libellorum & rescriptorum 7. Cal. Iul. 1594.

1. *Vt in l. in lege 41. D. ad leg. Aquil. Not. in cap. quoniam frequenter Extr. vt lit. non contest. cap. significauit. 41. Extr. de testib.*

2. Et est reparabilis per sententiam definitiuam. Dixi *Def. 12. & 13. sup.*

3. *d. l. in lege. in fin.*

4. *l. curent 22. D. de testib.*

DEFINITIO XXIII.

De executione prouisionalis sententiæ post diffinitiuam redditam.

SEntentia prouisionalis quę statim mandari executioni potuit non obstante appellatione, 1 non eo minus executionem merebitur quod à diffinitiua sententia per quam confirmata est, fuerit prouocatum. 2 Extincta enim per appellationem potestate diffinitiuæ sententiæ, 3 sola superest prouisionalis quæ pristinas vires suas retinere, & exercere possit, 4 Non idem tamen erit si is qui pendente lite vicerat postmodum diffinitiuè fuerit condemnatus. 5 Hic enim quantumuis à diffinitiua condemnatione prouocet, facere tamen non potest vt quod iudex per interlocutionem iusserat, contrario imperio prorsus sublatum non videatur. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 34. infr. De execut. rei iudic.

1. Nempe si lata sit à iuridico maiore secundum eam distinctionem quam posuimus *Defin. 12. supr.* aut ab eo qui Iuridicorum maiorum habeat priuilegia, quomodo habet Consilium Gebennense.

2. Sic enim plerunq; euenit vt prouisionalis sententia per definitiuam confirmetur, tum à definitiua prouocetur.

3. Quandoquidem appellatio extinguit iudicatum *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. de his qui not. infam.*

4. Nemo enim dixerit ob id solùm minoris potestatis esse debere prouisionalem sententiam quòd per definitiuam fuerit confirmata *arg. l. 3. in princip. D. de vsur.*

5. Ex nouis nimirum probationibus post prouisionalem sententiam allatis.

6. *l. quod iussit 14. vbi notat. D. de re iudicat.*

DEFINITIO XXIV.

Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta commutatione appellationis in intercessionem.

QVod attentatum est in præiudicium appellationis, desinit esse attentatū si appellatio ex rescripto Principis, conuertatur in oppositionem, vt pragmatici loquuntur, quia perinde est acsi nunquam appellatum fuisset, 1 Proinde nec vindicandum est. 2 *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Mariæ Guichard Augustanorum. Idib. Sept. 1593.

1. Est enim ea vis rescripti vt appellationem redigat ad non appellationem, éamque commutet in oppositionem. Denique tollit intellectum appellationis, vt loquitur Papinianus *in l. si patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

2. Quasi cessante causa *cap. cùm cessante Extr. de appellat.* quandoquidem non alia ratio erat vindicandorum attentatorum, quàm quòd in spretum appellationis facta essent. Itaque hoc casu purgantur quodammodo per rescriptum Principis non principaliter sed per consequentiam.

TIT. XI.

Si contr. ius vel vtilit. public.

DEFINITIO I.

De rescriptis contra ius gentium aut ciuile concessis.

ETSI de suprema Principis potestate dubitare sacrilegio proximum quid esse creditur, 1 Quia tamen digna Principis vox est legibus alligatū se potiùs quàm solutum profiteri, 2 non absre Imperatorib. placuit, Rescripta quæ contra ius vel vtilitatem publicam impetrata sint perinde haberi acsi nec concessa essent, 3 Quasi circumuenta per obreptionem aut imprudentiam religione Principis, qui nec voluisse vnquam credendus est quod iustè velle non potuit. 4 Idque Principum nostrorum, vt optimi omnes iurisque religiosissimi fuerunt, mandatis plerisque nominatim constitutum est, vetitúmque iudicibus ad quos eiusmodi rescripta fiunt ne si quam subesse iniquitatem animaduertant, eorum autoritate moueantur, tametsi & Principis & Cancellarij ad cuius præcipuè curam ea res pertinet, 5 subscriptione munita sint. Ea verò maximè rescripta contrà ius esse censentur ex quibus alicui iniuria inferatur, 6 quod vix est vt non eueniat quoties alteri iam quæsitum ius aut inuito, aut etiam ignoranti adimitur: 7 nisi priuatam illam iniuriam publicæ vtilitatis fauor extorqueat & emendet. 8 Illa tamen distinctio necessaria est quam & magistri nostri omnes probant, 9 Vt iuri quæsito ex ea causa quam ius gentium induxerit veluti ex iusto legitimóque contractu derogare Princeps nequeat si nulla ratio vrgeat, ne ex plenitudine quidem potestatis 10 citra iniuriam, Possit autem iuri quæsito per actus ciuiles vt puta per sententiam, vsucapionem, præscriptionem, & alios si qui sunt similes, siue cōmune ius illud sit, siue statutarium & municipale, siue ipsius Principis autoritate constitutum: 11 Cuius distinctionis ratio illa affertur, quòd ius gentium naturali ratione stabilitū sit immutabile, Ciuile verò pro legislatoris aut populi arbitrio mutabile, 12 & consequéter ad nutum supremi Principis, qui solus inter suos legislator est, translato ei & in eum per legem regiam omni iure quod alioqui populus esset habiturus. 13 Inde fit quod dicimus Principem suprà leges esse, tametsi legibus solutus esse nolit. 14 Adeò vt nec sibi legem contra-

contrariam possit edicto dicere. 15 *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie contra Bartholomeum de Valon 8. Id. Iug. 1588.

1. *l. 2. C. de crimin. sacrileg. l. sacrilegii. C. de diuers. rescript.*
2. *l. digna vox. 4. C. de legib.*
3. *l. 2. l. vlt. & pass. C hoc tit.*
4. *Arg. l. si quando 35. C. de inoff. testam. l. omnium 19. C. de testam. l. Nepos Proculo. de verb. signific.*
5. Ex eo namque Cancellarius dicitur quod ad eius officium spectet vt literas omnes Cancellet quas videt contra ius esse vel contra publicam vtilitatem.
6. Non enim iuris ratio patitur vt inde nascatur occasio iniuriæ vnde iura oriuntur.
7. *l. nec alius 4. C de emancip. lib. l. 2. §. si quis à Principe D. ne quid in loc publ. l. quoties C. de precib. Imp. offer. vulg. l. id. quod nostrum 11. de reg. iur.*
8. *l. item si verberatum 15. §. 1. vbi DD. de rei vindic. l. Lucius 11. D. de euict.*
9. *DD. latè ad l. vlt. C. hoc tit.*
10. Quam vulgo absolutam potestatem vocant, alij nõ malè tyrannidem, aut plenitudinem tempestatis, vt ex Baldo Crauetta & aliis loquitur Anton. Tess. *Decis. Pedemont. 91. nu. 1.* Talem certè nullam in bono Principe agnoscit Didac. Couar. *lib. 3. var. resol. cap. 6. num. 6.*
11. Id enim est quod dici solet, Principem posse dispensare contra ea quæ sunt iuris positiui, quia ipse supra ius positiuum est *cap. proposuit de concess. prab.* Crauet. latè *de antiq. temp. part. 1. sect. 1. num. 38.* Natt. *cons. 367. lib. 2.*
12. *§. Sed naturalia Inst. de iur. nat. gent. & ciuil.*
13. *l. 2. §. igitur constituto Principe & §. quòd ad magistratus D. de orig. iur.*
14. *d. l. digna vox l. ex imperfecto C. de testam. cap. qua in ecclesiarum de constit.*
15. *Arg. l. si quis in princ. de legat. 2.*

DEFINITIO II.

Princeps laicus monachalem prebendam concedere præsertim laico non potest.

NOn licet Principi monachalem præbendam laico inter monachos concedere ex causa qualibet, id est quantumuis remunerationis color quæratur: 1 Nisi hoc saltem onere adiecto, vt cum monachis aut certè in ipsis monasterij claustris moretur is cui præbenda indulgetur. 2 Pertinet enim ea res & ad ecclesiæ dignitatem, & ad publicam honestatem, adeóque vtilitatem: Ac quemadmodum publicè interest vt ecclesiastica beneficia clericis sine vlla diminutione conferantur, 3 Ita & ne per laicos præsertim seculares vitam agentes vllomodo possideantur. 4 *Sic Senatus* in causa N. Vernat & Abbatis Sancti Sulpitij Prid. Id. Aug. 1592. Cùm tamen Abbas ille malè consultus centum florenos annuos pro præbenda quæ longè pluris erat obtulisset (veritus fortasse ne si omnino denegaret Principem offenderet) neque aduersus eam oblationem impetrasset in integrum restitutionem, condemnatus est vt oblatam pensionem à die oblationis persolueret, ac in posterum præstaret. Neque enim aliter ius dici potuit inter consentientes. 5

1. Non enim de negotijs & rebus ecclesiasticis disponere Princeps laicus potest *cap. tuam de ord. cognit. cap. lator. qui filij sint legit. cap. generali. & cap. quia sape. de elect.*
2. Vt quemadmodum hoc onere adiecto libertas eius quodammodo infringitur *l. Titio centum 71. §. Titio centum. de cond. & dem.* ita monacho similis videatur.
3. *Tot tit. Vt benef. eccles. sine diminut. conser.*
4. *Cap. 2. Extr. de instit.* licet videatur distinguenda prebenda à beneficio Præbenda enim consistit in temporalitate. Ius verò beneficij in spiritualitate, vt tractat Boer. *quæst. 171 nu. 4. ex notat. in cap. cùm Martinus de constit. & in cap. maioribus De prab. cap. causam. de prascript.*
5. *l. si conuenerit 26. D. de re iudicat. l. vt fundus D. commun. diuid.*

TIT. XII.

De Diuers. Rescript.

DEFINITIO I.

De clausula Motu proprio.

CLausula *Motu proprio*, licèt maximę & precipuæ sit potestatis, in eo præsertim quod tollit vitiũ obreptionis & subreptionis 1 ius tamen alteri puæsitum non admit, 2 quoniam ita semper interpretanda sunt beneficia principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur. 3 *Ita Senatus* in causa illustrissim. D. Vincentij Laurei Cardinalis du Montdeuis & Reuer. Petri Goyet de Prioratu Nantuaci 7. Cal. Mart. 1589.

1. *Cap. si motu proprio de prab. in 6.* Stasil. *in tract. De lit gratios. in rubr. subreptic.* Rebuff. *in prax. benef in form. prouis simplic. part. 3. num. 17. & in form. mand. de prouid. in verb. motu proprio, Et in verb. pro expressu.*
2. *d. cap. si motu* Bald. *in cap. ad audientiam de rescript.*
3. *l. 2. §. meritò & §. si quid à Principe D. ne quid. in loc. public. l. rescripta 7. C. de precib. Imp. offer. l. si priuatus 17. D. qui & à qui. man. Not. in cap. ab eo de elect. in 6. in l. vlt. de pact.* Bald. *in l. 1. de constit. Princip. & in cap. super eo de offic. deleg. Repetitum est hoc SC. Defin. 22. supr. de sacros. eccles.*

DEFINITIO II.

De Principe contraria rescribente.

SI quid summus Pontifex aut alius Princeps rescripsit contrà quàm iam antè rescripserat aut aliud quid fecerat, præsumitur circumuentus: 1 nec doli suspicione caret is qui rescriptum impetrauit. 2 Beneficium namque Principis decet esse mansurum, neque facilè credendus est Princeps liberalitatem contulisse cuius postmodum pœniteat. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg. cap. cùm olim vers. archidiaconatum de sent. & re iudic. l. prædia* vbi Bart. *C. de locat. prad. ciuil. lib. 11. tit. 70.*
2. Intellige si sciuit prius rescriptum.
3. *Nouell. 81. constit. qua dignit. & epis. §. illud cap. dudum 2. de elect. cap. ex literis. & cap. postulasti. de rescript. can. quod bene semel 6. q. 4. can. institutionis & can. si ea 25. q. 2.*

DEFINITIO III.

Quanam rescripta non nisi in magna Cancellaria debeant expediri.

REscripta per quæ Princeps expressim & specialiter huic aut illi Statuto vel edicto, aut styli practici articulo derogat, non possunt à Procãcellario expediri, quoniam expressa Principis voluntate & subscriptione indigent, 1 ideóque ad magni Cancellarij pertinent autoritatem. *Ita Senatus* in relationibus libellorum 16. Cal. Iulij 1590. & aliàs sæpiùs.

1. *l. 1.* vbi Bart. & omnes notant *C. de legib.* Eius enim est & interpretari & abrogare vel derogare cuius est condere *l. leges sacratissima 9. l. cùm de nouo 11. C. eod.*

DEFINITIO IV.

De rescripto aduersus vicium litigiosi siue iam contractum siue contrahendum.

IDem iuris est si ex Principis rescripto quis petat, vt liceat sibi rem litigiosam vendere contra iuris communis prohibitionem, Aut vt aduersus vicium litigiosi iam contractũ, in integrum restituatur. His enim casibus cùm strictissimæ iuris rationi & prohibitioni aperta vis fiat, 1 Principis autoritas, & subscriptio omninò necessaria est, 2 Præterquàm iis casibus quibus Prætor ex æquitate & causa cognita distractionẽ rei litigiosæ permittere interdum solet. Quod enim Prætor pro imperij sui iure facere

olim potuit, id omne Procancellarius sub nomine & autoritate Principis per se ipsum expedire potest.4

1. *Tot. tit de litig. D. & C. & in Nouell.*
2. Nihil enim iudex facere potest contra leges, ne Senatus quidem *l.1. in fin. l. nec non 28. §. quoad eius D. ex quib. caus. maior.*
3. De quibus *in l. Diuus Pius 5. D. de hered. petit.* vbi tamen obserua legendum esse *Sola cautio* non *Solida.*
4. Nam & prætoris officiū olim erat vt daret in integrum restitutionem *Totu titulu De in integr. restit.*

DEFINITIO V.

De appellatione in intercessionem commutata.

CVm is qui executioni contra se factæ intercedere debuerat ab ea perperàm appellauit, indiget rescripto Principis cuius beneficio conuertatur appellatio in intercessionem;1 Sed ea res facere non potest, vt iudex superior qui ex appellatione cognoscere deberet, 2 possit etiam de intercessionis iure cognitionem sibi adiogare, quam alioqui inferior iudex pro sua iurisdictione habere deberet, 3 ne in cuiusque potestate sit malè appellando id assequi vt inferioris iudicis autoritas labefactetur, quā ex officio tueri superior quoque debet. 4 Eæ igitur superioris partes erunt, vt conuersa per rescriptum appellatione in intercessionem, causæ cognitionem remittat ad eum iudicem, apud quem si appellatum non fuisset intercessionis suæ causas reddere reus debuisset.5 *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Decemb. 1590.

1. 5 Alioqui condemnandus est is qui appellauit *l. 1. & tot. tit. quor. appell. non recip.*
2. *l. 1. & tot. tit. quis à quo appell.*
3. Appellatio enim tamdiu deuoluit cognitionem ad superiorem quamdiu ipsa subsistit, non cùm extinguitur.
4. *Cap. vt debitus honos Extra de appell.* Bart. *in l. eius qui num. 10. de appell. recep.*
5. Extincta enim appellatione in eo statu res esse debet in quo esset si appellatum non fuisset *l. tutor 41. §. 1. D. de vsur.*

DEFINITIO VI.

Rescripta ad gratiam sunt annalia, Ad ius perpetua.

PRincipalia rescripta quæ intra annum executionem habuerunt aut habere cœperunt, si non ad gratiam 1 vt loquuntur sed ad ius concessa sint, perpetua sunt, nec anno finiuntur, 2 aut alio tempore, nisi eo ipso quo ius illud ad quod impetrata sunt finiretur.3 Sed hoc ita si non rescripto diserte comprehensum sit vt post annum non valeat, 4 quomodo frequentioris quæstus gratia exprimi solet in rescriptis omnibus quæ ex parua prodeunt Cancellaria: Quæ si executioni intra annum mandata vel saltem mandari cœpta non fuerunt, anno vtique etiamsi dictum non sit, finiuntur. 5 *Ita tractatum est* 4. Cal. Iulij 1591.

1. De quibus *in cap si autem & cap. plerumque de rescript.*
2. *l. Falso 2. C. hoc tit.*
3. Neque enim rescribentis Principis ea voluntas esse interpretanda est vt iura omnia peruertat, sed potius vt secundum ius rescripsisse intelligatur *l. si quando 35. C. de inoff. test.* facit *l. fin. de minor. clem. 1. de in integ. rest.*
4. *d. l. falso.* Guid. Pap. *quæst. 235.* vbi tamen malè putat ius ciuile correctum esse per canonicum.
5. Excipiuntur tamen literæ Prehensionis quas vulgo *de prise de corps* appellamus, quarum potestas vtique anno vno non finitur, nec alio vllo tempore quandiu criminis persecutio durat Rebuff. *in proœm. const. glos. 5. n. 44.* quia scilicet non est in potestate illius qui eas impetrauit, vt eas quando & quomodo velit exequatur.

DEFINITIO VII.

De impetrante officium viuentis.

OFficium viuentis impetrans etiam à Principe, siue inuito possessore, siue non requirente eo aut consentiente, nullomodo audiendus est, siue officium dignitatem habeat siue non, Tametsi motu proprio Principis ea concessio facta proponatur: 1 Quod huiusmodi res periculosi tristisque euentus plena sit ac bonis repugnet moribus, quandoquidem alienæ mortis captandæ votum inducit. 2 Alioqui facile esset clausulam illam *motu proprio* rescriptis quibuslibet inserere, tum etiam cùm per aulicorum sordes, aut gratiam rescriptum impetraretur. 3 *Ita Senatus* ex tempore pro Castellano Seyssellі contra Ioannem Baptistam Bruel 11. Cal. Sept. 1592.

1. Rebuff. *in tract. Vt ante vacat. glos. vlt. §. 1.*
2. *l. vlt. C. de pact. l. donari 29. alias l. quidam §. vlt. D. de donat. l. 2. §. interdum de vulg. & pupill. substit. l. 2. §. vlt. de his qua vt indign.*
3. *l. Præses 12. C. de transact. l. ambitiosa 4. de decret. ab ordin. faciend.*

DEFINITIO VIII.

De priuilegiorum ciuitatis concessorum interpretatione & reuocatione.

QVamuis dici soleat in concessione qualibet quantumuis generali, exceptam semper intelligi personam loquentis, 1 præsertim in rescriptis principalibus, 2 tamen non est id perpetuum. 3 Quid enim si ex eo fiat, vt inutilis & sine effectu futura sit concessio? Finge datum à Principe priuilegium ciuitati, quale habet ciuitas Neciensis vt quicunque per annum & diem in ea manserit tanquam ciuis, & domicilium habuerit, ex dedititio & talliabili fiat plenè liber. Haud dubiè ad priuilegium, inuitati maximè videbuntur, qui in Principis iure & manu fuerūt; 4 Cùm de aliis dubitari possit an eos Princeps ad libertatem vocare potuerit inuitis aut etiam ignorantibus dominis. Vulgatum enim est ita interpretanda esse priuilegia vti ne tertij ius lædant: 5 Nisi quis putet fauore libertatis ab ea iuris regula esse recedendum. 6 Sanè si postquàm per annum & diem stetit quis in ea ciuitate quæ huiusmodi priuilegium habuit, reuocatum sit priuilegium, non faciet ea reuocario præiudicium iam competenti libertati. 7 Videtur namque cum ciuitate quodammodo contrahere is qui ciuitatis leges intuitus, & secutus, domicilium suum & fortunarum suarum omnium sedem in ea collocat, non aliter id facturus. 8 Itaque ad futuros tantùm non etiam ad præteritos casus priuilegij reuocatio pertinebit. 9 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 4. & 5. infr. De præscript. quæ pro libert. compet.

1. *l. si mercedem 51. §. vlt.* vbi glos. & Bart. *de act. empt.*
2. Quia Princeps non sibi legem dicit sed aliis *l. Lucius 40. in fin. de fid. lib.*
3. *l. Paulus respondit 29. §. vlt. D. de pignor.*
4. Principum enim beneficia pleniſſimè aduersus concedentes interpretamur *l. 3. D. de constit. Princip.* Vide Bart. *in Nouell. cui titulus est. Constit. quæ dignit. §. illud num. 1.* Guid. Pap. *quæst. 489.*
5. *l. penult. C. hoc tit. l. 2. §. meritò & §. si quod à Principe D. ne quid in loc. publ.*
6. *Arg. l. 1. & 2. C. de commun. seruo manumiss. & l. quidam ita 25. §. si quis filium D. ad SC. Trebell.*
7. Libertas enim quæ semel competit nunquam reuocatur nisi ex ingratitudine *l. Papinianus 8. §. vlt. & l. seq. D. de inoff. testam.*
8. *Arg. l. si in patria 5. & l. ciues 7. C. de incol. lib. 10 tit. 39.*
9. *l. leges 7. C. de legib. l. vlt. in fi. C. de contr. iudic.*

DEFINITIO IX.

Literæ remorandæ litis impetrari non possunt cùm iam in causa conclusum est.

Rescriptà

REscripta illa Principis quibus litem sistere iudex iubetur 1 (vulgo literas *Stato* vocant quòd pendente dilatione in suo statu litem manere necesse sit) ad eas lites non pertinent quarum status talis est vt iamiam ferenda sit sententia, quod contingit quoties in causa conclusum est. Cùm enim hoc casu perinde habeatur acsi iã esset iudicatum, 2 nulla lis superesse videtur, 3 nullúsque proinde litis status amplius esse, in quo subsisti possit. 4 *Ita Senatus* in causa D. Senatoris de Candie contra D. de Grilly 17. Cal. Iulij 1593.

1. De quibus diximus *Defin. 23. sup. De precib. imper. offer.* & ad quas pertinet quod scriptum est *in l. interdum 36. De iudic.*

2. *Arg. l pen. D. de milit. testam.*

3. *l. terminato 3 C. de fructib. & lit. expens. l. non minorem C. de transact. l. 1 D. de iureiur.*

4. Id enim est quod dici solet non entis nullas esse qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de reb. credit.*

DEFINITIO X.

Rescripta ad Senatum durante iustitio ad Cameram quoque criminalem quæ Senatus vices gerit, pertinere.

LIteras Principis ad Senatum scriptas eo tempore quo publicum iustitium indictum est, à Camera vt vocant criminali, quæ non nisi de criminalium iudiciorum præparatoriis cognoscere solet, & aperiendas esse & considerandas vt perinde earum ratio habeatur quatenus iuris & æquitatis ratio patietur acsi ad Cameram ipsam criminalem scriptæ essent; aut acsi Senatus ius redderet, post multam disputationem definitum est, 1 Ne alioqui Principis autoritas neglecta, aut quòd in nomine erratum esset, circumueniendæ voluntatis eius quæsita & captata occasio videretur. 2 Sic in causa Tiberij Mutij & Abbatis de Filly 17. Cal. Octobr. 1597.

1. Quia vicem Senatus & locum obtinet Camera illa criminalis.

2. Neque enim error in nomine nocere solet regulariter si modò constet de voluntate, nec sit error in corpore *l. quoties 9. D. de hered. instit. l. 4. de leg. 1.*

DEFINITIO XI.

Literæ status non prosunt attentatori, nec spoliatori, nec in causis criminalibus.

SI pendente lite & in eius præiudicium attentatum sit, non est ferendum, vt is qui attentasse dicitur ac fortassis aduersarium spoliasse, rescriptum à Principe impetret ad litem in eo statu sistendam. Ita enim fieret vt delicti sui pœnam eluderet. 1 Spoliatio siquidem delictũ est, aut proximè saltem ad delictum accedit. 2 Planè in causis criminalibus constat huiusmodi rescriptis locum non esse, siue criminis cognitionem differri reus velit, siue actor ipse, Reo præsertim in vinculis existente. 3 *Ita Senatus* in causa Franciscí Gelaz Lugdunensis contra Franciscum de Resignand ante Cal. Decemb. 1593.

2. Nam & similiter diximus spoliatum bonis suis omnib. vel maiori parte, non posse conueniri nisi bonis priùs restitutis saltem iure canonico Bart. *in l. si te bonis num. 2. C. de iur. delib. in l. si quis ad fundum num. 2. C. ad leg. Iul. de vi publ. & in l. propter num. 1. de exhib. stat.* Denique malitiis nunquam indulgendum est.

3. Publicè namque interest nocentem damnari vel innocentem absolui *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO XII.

Ex literis De debitis non posse agi contra heredem debitoris.

REscriptum & diploma Principis quod vulgo De debitis appellant, nullam habet executionem aduersus heredem debitoris, non solum vti ne in carcerem detrudi possit, sed etiam ne ex eo possit agi in rem & hypothecaria præcisè, 1 Adeò vt neque aliud dicendum sit, si debitor ipse ex eiusmodi diplomate iussus sit soluere priusquàm vita fungeretur. Eo namque ante solutionem mortuo non potest peragi executio in præiudicium heredis, nec si purè heres sit, 2 Multò minus si non nisi cùm beneficio legis & inuentarij hereditatem debitoris agnouerit. 3 Igitur ab actione & libello incipere creditor debebit non ab executione. 4 Nec ad rem pertinet quod ex instrumento, vt loquuntur, guarentigiato solent etiam præcisæ literæ impetrari aduersus heredem debitoris, cũ clausula *Salua intercedendi potestate*. Etenim apud inferiores tantùm iudices id receptum est, & quidem contra manifestam iuris rationem quæ certè non patitur, vt ab executione vnquam incipiatur. 5 Quamquam decreti iniquitatem illud temperat quodammodo, quod intercedente debitore tota executionis potestas in simplicem conuertitur citationem, 6 At Princeps sub cuius nomine diploma conscribitur, itémque Senatus, qui in iudicando Principis vice fungitur, 7 quoniam cauere debet diligentissimè ne quid decernat, quod vel minimam speciẽ habeat iniquitatis, 8 nihil tale vnquam constituit, sed iubet semper incipi à citatione, Nisi cùm aduersus debitorem ipsum agendum est ex instrumento vt diximus guarentigiato, Cuius priuilegium in eo elucet vt paratam habeat executionem, 9 nec vlla satisdandi necessitate incommodam si diplomatis principalis beneficio nitatur. 10 *Ita Senatus* ex tempore in causa Boni Fou. & N. Tricquet Idib. Mart. 1594.

1. Boer. *quæst.* 10.

2. Quia nesciri potest an sit heres priusquàm in ius vocatus sit & interrogatus, cùm aditio hereditatis animi sit potiùs quàm facti *l. pro herede 20. l. geris 88. de acquir. hered.*

3. Huic enim iura sua omnia integra conseruantur *l. vlt. D. de iur. delib.*

4. Qui solitus iudiciorum ordo est *§. omnium. Instit. de pœn. temer. litig.*

5. *l. 1. C. de execut. rei iudic. l. si cùm nulla 58. D. de re iudic.*

6. *Bart. in l. de pupillo 5. §. meminisse D. de noui oper. nunciat.*

7. Nam sub Principis nomine prodeunt Senatusconsulta.

8. Ne indè nascatur occasio iniuriæ vnde iura proficiscuntur *l. meminerint 6. C. vnde vi.*

9. Quia vim sententiæ & condemnationis habet non ex iure sed ex autoritate statutorum quæ hac de re sunt ferè vbique gentium, præsertim in Italia.

10. Est enim hoc priuilegium creditoris agentis ex diplomate principali vt nunquam satisdet, nisi cùm ipso diplomate ita cautum est.

DEFINITIO XIII.

Non alias quàm Principis vel Augustæ literas à Senatu adprobari debere.

NOn alias, quàm Serenissimi Principis nostri vel Augustæ literas adprobare, & vt pragmatici loquũtur, verificare Senatus noster debet, quia nec alius Senatui nostro imperare potest quàm Princeps vel Augusta. 1 Itaque si quid publicè priuatímve præfectus Prætorio aut si mauis generalis Vicarius Principis decreuerit non debet amplissimi ordinis autoritas in eo adprobando interuenire: Cúmque aliter quandoque antea vsurpatum diceretur, Placuit id corrigi nec in posterum tale quicquam amplius fieri oportere. 2 *Ita Senatus* in causa N. Bocellin & Syndicorum de Belley 4. Id. Maij 1594.

1. Omnes enim à Principe & Augusta vel Senatu inferiores sunt vel pares, cùm Senatus vices Principis gerat: Par verò in parem non habet imperium. *l. minor autem 18. De minor. l. 1. § pen. D. de appell.*

2. *Ex l. quod verò 14. l. quòd non ratione 40. D. de legib.*

DEFINITIO XIV.

Clausulæ derogatoriæ quo plus insolitæ eo magis suspectæ.

CLausulæ derogatoriæ cæteræque præcautiones in gratiis & literis summi Pontificis aut alterius Principis quo magis insolitæ & plures appositæ sunt, eo minus operantur, quia faciunt vt tanto minus præsumatur voluntas concedentis, 1 tantóque facilius probetur subreptio. 2 Ex qua subreptione inducitur nullitas gratiæ & literarum quasi ex defectu voluntatis in prouidente. 3 *Ita Senatus* pro Guilielmo Bachod contra Claudium Philippe 4. Non. Iun. 1595.

1. Felin. *in cap. nulli de rescr.*
2. Dec. *cons.* 561.
3. *Cap. cùm adeò de rescript. in 6.*

DEFINITIO XV.

In ciuile est rescriptum à spoliatore impetratum ad euocandam causam ad consistorium Principis antequam purgatum sit vicium spoliationis.

QVi aduersarium spoliauerat, cùm ad restituendam rem interdicto conueniretur, 1 nec haberet quod responderet, petierat à Principe, & obtinuerat vt causa ad Principis consistorium euocaretur. 2 Placuit audiri eum non debere, 3 nec admittendum esse rescriptum, quia spoliationis vicium ante omnia purgandum est. 4 *Ita Senatus* in causa Seminarij Augustani & Prioratus Sancti Bernardi 20. Decemb. 1595.

1. Scilicet ex edicto Vnde vi. *l. 1. & tot. tit. D. vnde vi.* Idem esset si conueniretur condicione *ex Can. redintegranda 3. quæst. 1. aut ex l. si quis in tantam. C. vnde vi.* Sunt enim ista omnia remedia spoliatis competentia.
2. Cuiusmodi euocationes magnam litium & expensarum materiam præbere solent. Nec enim sine magnis sumptibus itur ad Principem aut litigatur coram Principe.
3. Tanquam qui huiusmodi commento velit moram facere restitutioni quæ statim facienda est spoliato.
4. Interest namque reipublicæ spoliarum quemlibet ante omnia restitui etiam prædonem *cap. in literis, & pass. Extr. de restit spoliat.*

DEFINITIO XVI.

Rescriptum moratorium non magis potest impetrari contra debitum per quod facta est nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris quàm contra ipsum iudicatum.

COndemnatus debitor, à creditore iudicati executionem vrgente impetrauerat vt iudicati nouatio fieret 1 per nouam stipulationem, in quam ex liberalitate & indulgentia creditoris longè minus deduceretur, quàm deductum esset in condemnationem. Agente postea creditore debitor moratorias literas impetrauerat, ne ante annum vrgeri posset. 2 Visum est licèt nouatione facta sola supersit actio ex stipulatu, neq; ex iudicato amplius agi possit, 3 non debere tamen deteriorem hac parte esse condicionem creditoris, quàm si nouatio nulla facta esset, Ne alioqui captiosa ei sit liberalitas, 4 ex qua iam satis magnum lucrum debitor senserit, qui ob eam nunc minus debet. 5 Proinde quamuis aduersus obligationem ex stipulatu proficiscentem moratoriis literis locus esse possit, quibus non esset aduersus executionem rei iudicatæ, 6 in proposito tamen non magis locus erit, quàm si iudicati executio peteretur. Fere enim est vt in dolo esse debitor videatur, qui extorta liberalitate perfidè abuti velit. 7 *Ita Senatus* pro D. Philiberto Milliet Episcopo Maurinianensi Abbate d'Aups contra Claudiũ Pernollet eiúsque fideiussores 8. Id. Febr. 1596.

1. Potest enim ipsa quoque iudicati actio nouari si id actum sit, nec recuset actor partem sibi ex iudicati causa persecutionem ad initium alterius petitionis rodigere, quomodo scriptum est *in l. minor. 40. D. de minor.*
2. Cuiusmodi literas certum est impetrari posse aduersus agentem ex stipulatu, non item aduersus agentem ex iudicato. vt dixi *Defin. 4. supr. de precip. Imp. offer.*
3. Quia nouatione perimitur prior actio & in sequentem transfunditur *l. 1. D. de nouat.*
4. Nemo enim ex liberalitate sua periclitari debet *l. ne ex liberalitate D. de re iudic.*
5. Nam post rem iudicatam si nouatio facta non esset, nihil aliud quæri oporteret, nisi quid in condemnationem deductũ fuisset siue plus siue minus antea deberetur *l. si fundus 16. §. si pluris D. de pignor.* Ideoque solemus dicere per iudicatum fieri nouationem prioris actionis *l. vlt. C. de vsur. rei iudic.*
6. Rebuff. *in tract. de lit. dilat. art. 1. gloss. 1. num. 10.* post Guid. Pap. *quæst. 97.* Dixi *Defin. 15. supr. de precib. Imp. offer.*
7. *Arg. l. 1. C. de iur. dot. l. pen.* iunct. *l. si extraneus 33. D. eod.* Ergo si nouatio facta sit sine liberalitate aliud erit vt dixi *Defin. 4. supr. de precib. Imper. offer.*

DEFINITIO XVII.

Contra locatorem non potest conductor impetrare rescriptum moratorium, Nec si facta sit nouatio dum ne sit mutata causa debiti.

DEbitor ex causa conductionis, qui re conducta fruitur, aut fruitus est, literas moratorias ad remorandam mercedis solutionem impetrans non auditur: 1 Nec aliud etit tametsi prioris contractus locationis nouatio facta sit, dummodo non mutata sit causa debiti in secunda obligatione: sed eadem semper subsit causa locationis. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ne scilicet iniquitas illa occurrat. vt & rem & precium conductor habeat, vt dixi *Defin. 11. & 20. num. 5. sup. de precib. Imp. offer.*
2. Hoc enim casu eadem quoque semper causa subest denegandæ dilationis, *arg. l. doli 19. §. diuersum D. de nouat.*

DEFINITIO XVIII.

Literæ status etiam ad inferiorem magistratum directæ non ab alio quàm à Senatu verificari possunt.

SI Princeps iubeat sisti litem, 1 quæ pendeat coram inferiore aliquo iudice, licèt proponas iuridicum maiorem Sabaudiæ, aut alterius prouinciæ non potest is iudex eiusmodi literas, vt loquimur, verificare, neque si ad eũ scriptæ sint. Sed ad Senatum referre cognitionem debet, 2 qui pro sua prudentia æstimet an iis literis locus esse aliquis debeat. 3 Quid enim si obreptum sit Principi? 4 Quid si lis pendebat de crimine eoque fortassis atroci quod statim vindicari publicè interfit? 5 Nam & generaliter constitutum est vt literas omnes Principis quæ à magna prodeunt Cancellaria à Senatu nostro ante omnia inspici & adprobari sit necesse. 6 *Ita Senatus* in causa Nobilis N. Du Coudray 24. Febr. 1596.

1. Vulgo pragmatici vocant *lettres d'estat* quia faciunt vt lis sisti debeat in eodem statu in quo tunc reperitur, vt dixi *Defin. 23 supr. De precib. Imp. offer.*
2. Tanquam ad superiorem & ad magistratum magistratuum, cuius hæc propria cognitio est vt sequitur in Definitione.
3. Semper enim causæ cognitio requiritur in verificatione, vt loquuntur, literarum Principis.
4. Perinde haberi debet ac si rescriptum impetratum non fuisset *l. 5. §. pen. D. de reb. eor. l. si quis subreperit 17. D. ad leg. Cornel. de falsi.*
5. *l. ita vulneratus 51 §. vl. D. ad leg. Aquil. l. si à reo 71. §. vlt. D. de*

D de fi. iuff. l. Stichum aut Pamphilum 95 §. 1 de folut.

6. Et eo iure vtimur.

DEFINITIO XIX.

Literæ salui conductus non nisi à Principe vel à supremo magistratu dari possunt.

LIteras quas vocant Salui conductus, quibus securitas ei promittitur, qui alioquin ad eum locum accedere impunè non posset, certum est neque ab aduocato aut procuratore fiscali, 1 neque ab inferiore vllo iudice dari posse, 2 Sed tantùm à Principe vel à supremo magistratu qui vicem Principis gerat, 3 Nisi quòd interdum quoque ex iusta causa permittendum est etiam inferioribus magistratibus, vt impunitatem istam promittant, 4 Sed non nisi ad tempus, 5 Aut ita demum si ille ipse iudex sit, qui pœnam inflixit, 6 ad cuius authoritatem maximè pertinet, vt quod iudicatum est mandetur executioni. Princeps igitur adeundus est, qui huiusmodi literas concedat, quas porro etiamsi maximè generales concesserit, ne possit impetrans conueniri ex quacunque causa ciuili, vel criminali, ea tamen debita non continebuntur, quæ iureiurando munita reperiuntur: 7 Nam nec si Papa, vel Imperator statuta omnia ciuitatis alicuius irrita faceret, ea tamen continerentur, quæ ciuium iuramentis fuissent corroborata. 8 *Sine die.*

1. Afflict. *decis. 4. num. 3.* post Angel. *in l. conuentionum, D. de pact.*

2. Bald. in *l. reos col. 9. C. de accusat.* post Iacob. *in 5. quæst. de Bannito.* Afflict. *d. decis. 4. num. 1.*

3. Bald. *in l. relegati D. de pœn.* Afflict. *d. decis. 4. num. 1.*

4. Bortol. *in l. is qui reus col. vlt. de public. iudic.* iusta autem causa est si bannitus sit accusatus, cuius præsentia proinde sit necessaria, vt *in d. l. is qui reus* Afflict. *vbi sup. num. 2.*

5. Bal. *in l. reos* Afflict. *ibid. ex d. l. relegati l. qui cum vno D. de re milit.* iunct. §. *sed neque* Nouell. *de mandat. Princip.*

6. Bartol. *in d. l. is qui reus in fin.* Bald. *in l. sed si hac §. etsi pro pœna. D. de in ius voc.*

7. Alexand. *cons. 204. vol. 2. & cons. 38. col. 2. vol. 3.* Afflict. *decis. 5. num. 2. & 3.*

8. Afflict. *ibid.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM,
ET RERVM
In Sacro Sabaudiæ Senatu Tractatarum,
LIBER SECVNDVS.
TIT. I.

De edendo.

DEFINITIO I.

Editio testamenti quando facienda sit heredi aut ab herede.

SCRIPTVRAM legati vel fideicommissi quod relictum heres negabat, exhibere legatariũ vel fideicommissarium debere constabat.1 Cùm tamen iam aliquo probationis primordio actoris intentio adiuuaretur, nõ inutiliter tabularum editionem ab herede petere videbatur, 2 quam & aliis nonnullis casibus peti posse iuris interpretes admiserunt. 3 Multum siquidem intererat, vtrum de domo rei probationes extrahere actor vellet in hoc ipsũ vt ageret, quod numquam permittendum est, 4 An in id potius vt institutæ actionis fidem quam propriis probationum adminiculis fulcire cœpisset, supremæ præsertim voluntatis tuendæ gratiâ facilius impleret. 5 Latum est Senatusconsultum pro Iacobo De Mitte Domino De Chieurieres & de Miolans contra D.de Cardé 16. Cal. April. 1588.

1. *l.Postquam 5.§.si dies. D.vt legat.seu fideic.nom.caueat.* Nec obstat *l.2.D.hoc tit.* Loquitur enim de alia editione, scilicet de illa quæ præcedere vocationem in ius solebat: de qua *in l.1. eod.*

2. Nimirum ad coadiuuandam duntaxat actoris intentionem Notant DD. *ad l.1. & vlt. C. hoc tit. ex l.qui concubinam 29.§.cùm ita 2. & l.prædiis 91.§ Titio de legat.3.*

3. Casus illos nostri congerunt *ad l.vlt.C.hoc tit.*

4. *l.qui accusare 4.C.eod.l.nimis graue 7.C.de testib.*

5. Alex.*in l.2.nu.3 D.de edend.ex not.per* Specul.*in tit.de instr. edit.§.videndum vers.expressius.* Notant Canon.*in ca.1. De probat.arg.d.l.1.* in illis verbis *Ex causſa C. hoc tit.l.6.§.pen.D.eod.*

DEFINITIO II.

De editione instrumenti obiecti.siue designatione diei & consulis.

NOn est cogendus edere quisquis ex litigatoribus tuendi iuris sui gratia instrumentum aliquod sine die & Consule vt loquimur, aduersario suo obiecerit, 1 Ne alioqui accidat vt præcipiti iudicis festinatione iussus ille facere quod tam citò fortasse nequeat, bonæ litis iacturam patiatur. 2 Quod sanè diuersum est in eo, qui diè instrumenti prodens & Consulem, hoc ipso profitetur habere se quod statim possit si velit edere. 3 Nam & dolo malo factam editioni moram condemnatione expensarum, quas ex postfacto superuacuas fuisse apparet, coercendam esse placuit. 4 *Ita Senatus* passim & plerisque Senatusconsultis.

1. Quia editio facienda est cum die & consule quoties fit ad probandam intentionem, licèt aliud sit in ea editione quæ fit ad iudicium præparandum *l.1.§.editiones D.hoc tit.*

2. Pœna enim illa est non factæ editionis vt eo instrumento quod quis edere noluit posteà vti non possit. *l.vlt. §.1. D.de appellat.* Qua de causa nec alia instrumenta edere quis cogitur quàm quibus in iudicio vti velit *d.l.1.§. edenda sunt.eod.*

3. Nullam enim hic habet recusandæ aut differendæ editionis excusationem *d.l.vlt.§.1.D.de appellat.*

4. Felin.*in cap.exceptionem de except.* Decius *ad l.qui in alterius num.9.de regul.iur.*

DEFINITIO III.

De instrumenti inter alios confecti editione & descriptione per notarium facienda.

INstrumenti quod inter alios confectum sit editionem à notario petere possunt omnes quorum interest: idq; statuto nostro disertè cautum est, præter iuris communis rationem, quæ non aliis potestatem facit petendæ editionis quàm qui notarium rogauerunt. 1 Sed de ea editione id accipi debet quæ nudam exhibitionem habeat, non quæ à notario exemplum instrumenti extorqueat, quàm certè fieri non oportet, Nisi vocatis priùs, & consentientibus iis qui contraxerunt, cùm alioqui fieri possit, vt ex illa editione lædantur. 2 Hoc ipsum tamen exceptionem admittit, Si instrumentum tale sit cuius plena editio per eos qui contraxerunt impediri non posset, Vt puta si dominus directus laudimia petiturus venditionis instrumentum edi sibi describique postulet. 3 Nam quod contrahentes ipsi prohibere non possent, quorum præcipuè interest, 4 multò minùs recusare potest notarius cuius officium publicum est. 5 *Ita Senatus* Prid. Id. Nouembr. 1588.

1. *l.Tra-*

1. *l.Prætor ait 4.§.huius tit.* vbi glos. Bart.& alij præsertim Paulus Castr.*nu.6.& 10.D.hoc tit.*

2. Nam & cùm notarius reddit instrumentum ei ad cuius petitionem confectum est,dubitari solet an aduersarius citati debeat Bart.*in l.vlt.num.8.D.de tab.exhib.*Guid.Pap.*q.2.*

3. Constat enim non solum emphyteutam sed etiam quemlibet rei emphyteuticariæ possessorem cogendum edere domino directo.Notatur *in l.vlt.C.de iur.emphyt.*facit *l.si quis §. pertinere* vbi Bart. *D.hoc.s.l.vlt.de bon.auctor.iudic.possid.*alias *l.cùm plures 15.ill.tit.*

4. Ex regula *l.qui potest.*26.vbi Decius *de reg.iur.*

5. Bart.*in l.generali C.de tabular.lib.*10.

DEFINITIO IV.

De instrumenti per alium notarium excepti faciendæ descriptione per alium notarium.

SI notarij qui instrumentum conscripsit alius notarius heres sit, non ideò tamen instrumenti descriptionem vtilem quam expeditionem vocant, facere poterit, quin iudicis cuius de ea re notio est iussus mandatúmque præcedat. 1 Si tamen proferatur instrumentum exscriptum,&,vt aiunt,grossatum, de antiquo,id est antè annos quadraginta, 2 & quidem ab eo notario qui mandatum sibi dicat vt exscriberet, fidem faciet post mortem notarij,licèt alioqui non constet de mandato. 3 Id nimirum euincente antiqui temporis priuilegio & autoritate, 4 licèt dici soleat mandatum numquam præsumi. 5 *Ita Senatus* sæpius.

1. Paul.Castr.*in l.quædam §.nihil interest D. hoc.tit.* Felin. *in cap.cum P.tabellio Extr de fi.instram.*Contra Bart.*in l si quis §. cogetur. n.3 eod.hoc tit.*Atque ita seruari solitum testatur Guid. Pap.*quæst.*118.Sufficit tamen generalis licentia & commissio iudicis vt not.apostil.ad Guid.Pap.ibid.Sed neque creditur notario dicenti sibi fuisse mandatum à iudice nisi de mandato constet *cap quoniam contra falsam.Ext.de prob.Auth.si quis in aliquo C.hoc tit.*Scilicet si pars opponat Guid Pap *q* 404.

2. Non enim sequimur opinionem Guid.Pap.*d. quæst.* 404. *n.2.*vbi ait tempus antiquum hoc casu esse biennii.

3. Guid.Pap.*dict.q.*404.*ex cap.cùm causam extr.de probat. cap.ad aud etiam Extr.de præscr.*

4. Propter difficultatem probationum Bald.*in Auth.quas actiones C de epis.& cleric.*

5. Bart.*in l.iusiurandum §.procurator n.2.de iureiur.*

DEFINITIO V.

Quando protocollum exhibere cogatur is qui profert instrumentum publica fide subnixum.

QVi profert instrumentum in publicam formam redactum, non rasum, non cancellatum, nec quâ alia ratione in forma siue intrinseca, siue extrinseca apparenter suspectum, non est arctandus ad protocolli editionem, 1 tametsi dicat aduersarius paratum se viso protocollo falsi accusationem instituere: 2 Nec si quam aliam ob causam suspectum sit instrumentum, Puta si ex alio instrumento publico probetur eo ipso die Taurini fuisse & contraxisse illum qui in instrumento de quo agitur Camberij contraxisse proponitur. Quò enim certiores sunt falsi probationes, eò facilius ad solennem inscriptionem decurrere accusator potest, tantóque minus causæ habet petendi exhibitionem protocolli ante solennem inscriptionem. 3 Hoc ita, si non sit notarius suspectus & malæ nominis. Etsi enim non quæcunque instrumenta per falsarium notarium excepta sunt, hoc ipso falsa videri debent, 4 vt tamen suspecta sint, sufficit notarij fidem esse suspectam, 5 cùm ex notarij subscriptione tota instrumenti fides pendeat. 6 Sed & cùm in scriptis contractum est, protocolli exhibitio peti quandocunque potest, quod eo casu non tantum probatio sed etiam substantia ipsa instrumenti ex prima scriptura pendere intelligatur. 7 In scriptis autem contractum videtur quoties inter contrahentes ab initio conuenit vt ad notarium eatur ad contrahendum per scripturam: aut cùm facta iam conuentione de negotio quod tractatur, subinde placet vt non priùs contractus perfectus dicatur, quàm in scripturam redactus sit. 8 Planè post solennem de falsi crimine inscriptionem, nemo dubitat quin protocollum omnimodo exhibere debeat quisquis nititur instrumento, quantumuis authentico, & in publicam formam redacto: quia nec negari potest quin per inscriptionem suspectum factum sit: quæ sola res exhibendi protocolli necessitatem debet inducere. 9 *Ita Senatus* 13. Cal.Ianuar.1588.

1. Notant DD.præsertim Bald.& Salicet.*in l.vlt. C. de fid. instrum.*itèmque *in l.vlt.C.de probat.*

2. Nam ad hunc casum non pertinet *d.l.vlt.C. de fid. instr.* sed ad illum quo petitur iterata editio instrumenti iam semel editi non protocolli,quo casu minor sanè sit iniuria ei qui illud ipsum instrumentum quod penes se habet,quódque iam semel edidit rursum edere iubetur, quàm si prorocollum edere cogeretur,quod vtique vix fieri posset quin hoc ipso instrumẽtum alioqui publicum suspectum redderetur.

3. Eo namque iure vtimur vt publici instrumenti fides citra solennem falsi inscriptionem in dubium reuocari non possit.Odio scilicet litium quæ alioqui facilè multiplicarentur in infinitum.

4. Bart.*in l.Barbarius n.16.& 17 de offic.prat.& in l.denunciasse §.quæritur D.ad leg.Iul.de adult.*

5. Paul.Castr.*in l.si quis ex argentariis §. coguntur num.3. D. hoc tit.*Bart.*in Auth.de defens.ciuit.num.1.*

6. Bart.*in d.l.si quis § initium in 2.lect.num.32.ex l. vlt. C. de adsess.§.oportet autẽ.*Nouel.*de instrum.caut.& fid.collat.6.§. item lex Cornelia* vbi Glos.*Inst.de public.iudic.* Idem Bart.*in princip. Digest.num.5.*

7. Singulariter Bald.*in rubric.de fid.instrum.*quem refert & sequitur Roman.*cons.*174.*incip.amplissime Doctor num.7.*

8. Idem Bald.*in l.contractus C. de fid.instr.*Vide Bart.*ad l. generaliter num.*10.ibíque apostillam *C.de non num. pecun.* Castr. *in d.l.contractus.*

9. Standum enim est protocollo notarij potius quàm instrumento dato parti Bart.*in d.l. si quis §. Prætor ait. num.3. hoc.tit.*

DEFINITIO VI.

Quando actor reo edere cogatur ad fundandam exceptionem aut reconuentionem.

SOlet quidem actor cogi vt edat reo ad fundandam, vt aiunt, exceptionem: 1 fauore nimirum rei cuius in excipiendo causa fauorabilis est, 2 propterea quod licèt in receptione actor sit, 3 necessarius tamen, &, vt ita dixerim, inuitus actor est. 4 Sed si de reconuentione tractetur, non idem iuris obtinet. Non enim reconuentio exceptio est, sed actio potiùs mutuáque petitio. 5 Nec quod ad compensationis exceptionem accedere videtur, ad rem facit. Etsi enim qui compensat, quodammodo agere & petere videtur, 6 hoc ipso tamen fauorabilior est is qui reconuenit, quòd compensatio si modò opposita sit, 7 actionem ipso iure perimit & elidit, 8 reconuentio non item, sed tantùm mutuæ condemnationi locum aperit, 9 nec in alio differt à noua & separata petitione nisi quod & apud eundem iudicem 10 & in eadem sit instantia. 11 Planè si proponas eum qui reconuenit petere ab aduersario editionem instrumenti,quod si non ratione dominij saltem ratione vtilitatis commune sit, 12 dubitari non oportet, quin talis editio iustissimè postuletur. 13 *Ita tractatum est* in secreto auditorio pro D.N. Martello Episcopo Nicensi contra N. Lambertum Chamber.4.Id.Febr.1589.

1. *l.fin.*vbi Bart.*num.1.& 3.C.hoc.tit.*

2. *l.fauorabiliores 125.de regul. iur. l. Arrianus 47. de oblig. & act.*

3. *l.in exceptionibus 19.D.de probat.*

4. Quia non est in eius potestate an & quando conueniatur *l.pure 5.§.vlt.De dol.mal.except.*

5. *Tit.Decret.de mutuis petit.l.cùm Papinianus 14.*iunct.*auth. & consequenter C.de sentent.& interloc.omn.iudic.*

6. *l.amplius 15.D.rat.rem haber.*

7. Necesse enim est vt opponatur Bart. *ad l. quod dicitur*

num.10.de impens.in reb.dotal. fact. ex l. si quid à fideiussore. vbi gloss.& l.quod Labeo.D.de compens.

8. *l.vlt.C.de compens.l.postquàm D.eod.*

9. *d.l.cùm Papinianus.*

10. *l. qui non cogitur 22. de iudic.*

11. *d.Auth.& consequenter.*

12. *vt in l.si qua sint cautiones 5.D.famil.erciſc.l.procurator 7. C.hoc tit. l.vlt.D.de fid.instr.*

13. Semper enim edi debet instrumentum quod est commune Bar.*in l.1.§ editiones nu.4.D.hoc tit.* Propter quam causa n placet peti posse editionem instrumentorum omnium, quæ quis in instantia semel produxerit quia per productionem facta sunt communia quæ anteà propria fuerunt.Bart.*in d.§.editiones num.8.*

DEFINITIO VII.

Quando & quatenus contra se edere appellans cogatur in criminalibus.

QVod dici solet non esse cogendum quemquã contra se edere non est perpetuum. Nam qui à sententia de crimine lata prouocauit ad Senatum curare cogitur, vt non tantùm sententia ipsa, quod in ciuilibus causis sufficeret, 2 sed acta quoque omnia criminalia exhibeantur & ab inferioris iudicis à quo appellatum est actuario ad Senatum referantur. Alioqui audiendus non est, Id nimirum postulante fauore publico cùm intersit Reipublicæ nocentes puniri. 3 Quibus tamen eludendæ aut saltem frustrandæ per appellationem condemnationis via pateret, si condemnatis, & appellantibus huiusmodi editionis & exhibitionis per actuarij manus faciendæ necessitas remitteretur. 4 Si tamen capitis pœna per sententiam irrogata proponatur, alio iure vtimur. Tunc enim non exhibentis contumacia expensis tantùm non etiam damno litis appellatoriæ coërcenda est, Ideóque vel inuito appellante præcipere Senatus solet instante procuratore generali Principis, vt prioris instantiæ acta per actuariũ iudicis à quo appellatum fuit ad Senatum transmittantur, Et quidem sumptibus accusatoris siue priuatus ille sit, siue publicus, Tùm quòd audiendus non sit perire volens, 5 Tum quoniam à Senatus dignitate & sanctitate alienum sit condemnari quem ad truncum, aut ad furcã, aliúdve capitale supplicium non visis lectísque actis litis. Quid enim si ex iis appareat aut nulla aut leuiore aut etiam grauiore pœna reum dignum esse? 6 Itaque nec aliud obseruare iudex inferior debebit quisquis ex appellatione cognoscet. Idem erit, etsi pro condemnato per cõtumaciam absente vxor aut alius quispiam appellauerit. Nam & eiusmodi appellatio licita est, 7 & nemo ambigit ex Dei præsentia condemnari absentiam, cùm in cæteris omnibus, tum in his præcipuè grauioribus causis suppleri oportere. 8 *Ita Senatus* pro N. Claudio Reydelet D de S. Paul contra Gaspardum de la Roche. Non. Nouemb.1592.

1. *l.vlt.C.hoc tit.l.nimis graue 7.C.de testib.*

2. Nam in causis ciuilibus appellans cogitur edere sententiam vt sciatur quid sit à quo prouocauerit. Is verò contra quem appellatum est cogitur edere acta litis vt probet bene iudicatum fuisse.

3. *l.ita vulneratus 51.§.vlt.D.ad leg.Aquil.l.si operis 14.C.de pœn.l.Stichum 95.§.1.de solut.*

4. Alia etiam huius iuris ratio afferri potest quia tam facilè est appellanti omnia litis acta, atque sententiam ipsam solam hoc casu edere, cùm acta omnia criminalia penes actuarium remaneant, Vt proinde minùs propriè hæc editio dicenda sit.

5. *l.si in eum quo 4.& l.vlt.D.de confess.l.non tantùm 6. D.de appell.*

6. Nam aut facta puniuntur aut dicta aut scripta aut consilia, Et ea omnia consideranda sunt septem modis, causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate & euentu *l. aut facta 16.D.de pœn.* quorum tamen omnium nihil sciri potest nisi visis & diligenter examinatis actis litis. Cùm neq; valeret trãsactio de controuersia quæ ex testamento proficisceretur, nisi visis verbis testamenti *l.de his 6.D.de transact.*

7. *d.l.non tantùm 6.D.de appell.l.2.§.vlt.quand. app. sit.l.seruum 33.§.publicè.de procurat.*

8. *l.properandum.13.§. cùm autem eremodicium C. de iudic.l. & post editum 73. D.eod.l.1.C quomod.& quand.iudex.*

DEFINITIO VIII.

De editione actorum iudicialium & instrumentorum quæ aut perpetua sunt aut temporalia.

ACtorum iudicialium editio si petatur, quoniam publica sunt, 1 non solùm quòd fidem publicam habeant, sed etiam quòd publicè facta sint, 2 solet eam Senatus ad cuiusque postulationem sine vlla exceptione decernere. 3 Sin instrumentorum quæ inter priuatos celebrata sint, licèt stipulante notario cuius officium publicũ est, 4 non alijs quàm ipsis qui contraxerunt aut eorum heredibus vel singularibus successoribus editionis petendæ potestas conceditur, si non ij omnes quorum interesse potest consentiant. 5 Iis verò qui contraxerunt ita demũ licet editionem petere à notario, si instrumentum sit perpetuum vel in vtriusque gratiam conscriptum, cuiusmodi sunt instrumenta emptionum, permutationum, & similia. Nam si instrumentum sit temporale, vt loquuntur, puta pro debito ex causa mutui vel alia simili, nihil inaudita parte constituendum est, cuius alioqui ius lædi posset. *Ita Senatus* in relationibus libellorum prid.Id. Maij 1593.

1. Bart.*in l.fin. num.2.C.de re iudic. & in repet. §. si initium l si quis num.5.D.hoc tit.*

2. Acta enim dicuntur quę fiunt coram iudice Bart.*in l.illud. num.1.C.de sacrosanct.eccles.*

3. Dummodo interſit petentis Bart. *in l.1.§.editiones num.3. D.hoc tit. ex l.is apud quem C.eod.& l.in fraudem.§.neque instrumento de iur.fisc.* Adde quod ibidem notat Bart. editiones actorum iudicialium fieri semper debere cum die & consule, quod in alijs est diuersum.

4. Solent enim nostri comparare notarios seruis publicis, de quibus *in l.2.§.exigere de magistr. conuen. l. non aliter 18. de adopt. l.Caius 11.§.vlt.de vsur.l.vlt. de ea quod cuiusq; vniuers.l. 4.C.de arbitr.l.vlt.C.de seruis reipub.l.generali 3.vbi Bart. & alij C.de tabul.lib.10 tit.69.*

5. Diximus suprà Defin.3.*num.2.*

6. Ex regula quæ vult in omni actu citandos esse eos qui ex actu illo lædi possent *l.nam ita 39.D.de adopt.l. etiamsi 29.§. vlt.de minor.l.de vnoquoque 47.de re iudic.*

DEFINITIO IX.

De instrumento quod ex aduersary domo subtractum est.

QVemadmodum ei qui legatum aut fideicommissum sibi debitum esse dicit, non cogitur heres testamentum edere, sed relicti probationem omnimodo ab actore exigimus, 1 Ità nec fideicommissario aut legatario permittendum est vt ex eo instrumento agat si probetur de domo rei subtractum fuisse siue ab ipso actore siue ab alio cuius in eam rem ope aut consilio vti actor maluerit. 2 Non solùm quòd hic eadem iuris ratio locum habeat, quæ probationes de domo rei extrahi non patitur, 3 Sed etiam quòd multò minùs ferendum sit vt ex improbitate sua lucrum sentiat is qui ipse instrumenta aliena subtraxit, vel ab alio subtrahi curauit, 4 Quem potiùs eo nomine tanquam furem condemnari oporteret, ac iurium suorũ omnium, si qua ex eo instrumento prætendere alioquin posset iacturam incurrere. 5 Si tamen eo inscio subtractum sit instrumentum cuius deinde possessionem siue bona fide siue per ipsius furis manus nactus fuerit, nihil est quod ei possit imputari, cùm sibi vigilare vtique potuerit & debuerit. 6 An ergo instrumentum inuito domino retinebit? Imò restituere cogendus erit non solùm vt furti vitium purgetur, 7 sed etiam quod vindicandi instrumenti licet ad alium pertinentis ius habeat quisquis chartæ dominus est. 8 Actori igitur qui instrumentum sine vicio nactus sit, hactenus consuletur vt exemplum instrumenti fiat autoritate iudiciaria, cuius eadem quæ authentici ad probandum vis futura sit, 9 factũ verò

verò penes magistrum actorum, Grapharium vocant, deponatur, 9 tùm demùm actori tradendum, cùm sua interesse probauerit, 10 hoc est nominatim se in eo instrumẽto, aut ab iis qui nominati sint, ius & causam habere. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Bonniuard & Dominæ Nicolaæ de la Balme 12. Cal. Iul. 1587. & iterum prid. Cal. Iul. 1593.

1. *l. post primum §. si dies D. vt legat. sau. fidei. nom. caueat.* Diximus *Defin. 1. sup. hoc tit.*

2 Instrumentum enim subtrahenti nunquam prodest. Imò nocet potiùs vt contra eum faciat plenissimam fidem Bart. *in l. si de possessione num. 1. 2. & 4. C. de probat.* Quid autem interest an quis faciat per se ipsum an per alium? Bart. *in l. virum num. 1. D. de leg. Pomp. de parricid. & in l. 1. §. item acquirimus num. 9. D. de acquir. poss. & in l. si is qui pro emptore num. 61. D. de vsucap.*

3. *l. vlt. C. hoc tit. l. nimis graue 7. C. de test.*

4. *l. itaque 12. § 1. D. de furt. l. si plures 38. §. vlt. D. de admin. & per. tutor.*

5. Quomodo dicimus actionem perdere eum qui corrumpit iudicem vel aduersarium non principalem *l. 1. C. de pan. sud. just. & lic.*

6. *l. summa cum ratione 21. D. de pecul. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

7. *l. 2. l. ciuiles 5. C. de furt.*

8. *l. 3. §. pen. D. ad exhib.* Castr. *in l. procurator num. 3. l. 4. & 6. C. hoc tit.*

9 Exemplum enim instrumenti facit fidem non solùm cùm eiusdem notarij manu confectum est, sed etiam cùm solenniter fuit publicatum Bart. *in l. in fraudem §. neque instrumenta num. 2. D. de iur. fisc.* Idem Bart. *in l. si quis §. Prætor ait num. 1. D. hoc tit.*

10. *Arg. l. si reus paratus 73. D. de procurat. l. vlt. D. de tab. exhib. l. 4. D. famil. ercisc. l. 1. eod.*

11. *l. 3. §. condemnatio De tab. exhib. l. 3. §. si mecum l. pen. D. ad exhib.*

DEFINITIO X.

De dilata instrumenti editione conqueri nõ potest, qui instrumenti tenorem non ignorauit.

VErum quidem est eum, qui instrumenti litis decisorij editionem dolo malo distulit vt aduersarium séque ipsum inanibus sumptibus vexaret diutius, in expensas omnes litis ad id vsque tempus condemnari debere: 1 Sed non est ea traditio perpetua. Quid enim si instrumentum tale sit cuius probabilem ignorantiam obtendere aduersarius non potuerit? 2 Finge apocham 3 ab eo ipso conscriptam qui certi condictione agebat ex chirographo. Imputari magis ei potest cur contra proprium factũ venerit, cuiusvtique ignoratio numquam probabilis est, 4 Nisi fortè decennium medio tempore effluxerit, ex quo etiã proprij facti obliuio præsumi solet. *Ita Senatus* in causa Henrici Vellict & Claudij Malliet 5. Non. Aug. 1593.

1. Dixi *Defin. 2. num. 4. sup. eod.* ex Felin. *in cap. exceptionem de except.*

2. Neque enim per editionem magis certiorandus est qui iam certus est *l. 2. D. hoc tit. l. 1. §. vlt. de action. empt.*

3. Id est pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l. pecunia 24. C. de solut.*

4. *l. quanquam 7. D. ad SC. Velleian. l. vlt. D. pro suo. l. qui in alterius 29. De reg. iur.*

5. Bart. *in l. qui fundum §. seruus meus num. 1. D. pro empt. & in l. si id quod num. 1. de acq. poss.*

DEFINITIO XI.

De instrumenti editione per calumniam sub iuris prætextu desiderata.

CVm tibi vendidissem annuam frumenti pensitationem quæ mihi super fundo Corneliano ex contractu censuali aut emphyteutico debebatur, vt eodem iure haberes eam quo penes me fuisset, ac post viginti annos in integrum restitui vellem ex causa enormis, &, vt vocant, enormissimæ læsionis, petiisti à me censualis & emphyteuticarij instrumenti exhibitionem per quam apparet quibus oneribus ea pensio obstricta esset vt facilius posset dignosci an aliqua laesio interuenisset. 1 Non es audiendus, quia licèt instrumenta, quæ ad rem venditam pertinent non solùm edenda sint emptori à venditore, 2 sed etiam tradenda simul cum re ipsa, 3 (cum eo scilicet vt quoties ita res exiget, eadem venditori exhibeantur, interea autem descriptũ & recognitum ei fiat, quod pragmatici *extractum* appellãt:) 4 In proposito tamẽ de rescindenda tantùm non etiam de implenda & exequenda vẽditione agitur, Nec tua quicquam eo nomine videtur interesse, cùm tam longus annuæ pensitationis percipiẽdæ vsus post viginti annos tibi ad instar tituli esse possit. 5 Nec credibile est tanto tempore vsum te re vendita, quin perspectum habueris quibus oneribus annuis æstimationem minuentibus ea res obstringatur. 6 Cúmque non possis dicere quænam alia rei venditæ condicto per tot annos apud te fuerit quàm quæ optima maxima, 7 apparet perspicuè calumniã desiderare te vt eiusmodi instrumentum exhibeatur. 8 Accedebat, quòd cùm in vendendo conuenisset, vt nõ prius certam precij partem exigere possem, quàm tibi instrumentum illud tradidissem, precium tamen integrum à te postea solutum proponebatur, Proinde credibile erat traditum tibi fuisse instrumentum in necessarium antecedens. 9 Multò magis idem dicendum erit, Si non tu sed heres tuus huiusmodi editionem petat, quam tu viuus nunquam petieris, 10 Ne tum quidem cùm aduersus te impetrata restitutio fuit, déque ea lis contestata. *Ita Senatus* in causa D. Senatoris Dauise Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Nam si æstimatio cuiusque rei fit qualitate quantitate & onere inspectis Auth. hoc ius porrectum *ad fin. C. de sacr. eccles.* 2 Atqui reus hoc casu petebat editionem ad fundandam suam exceptionem, quod facere potest vt diximus *Defin. 6. num. 1. sup. eod.* Sed habet hic casus specialem rationem quæ statim sequitur.

2. *l. Titius 42. l. creditor 52. D. de action. empt. l. cætera 4. §. vlt. D. famil. ercisc. l. locum 43. de pign. act.*

3. Sic à Senatu Parisiensi iudicatum refert Ioannes Lucius *lib. 9. Placit. tit. 9. plac. 1.* licèt contraria sententia ex supradictis legibus verior videatur, vt instrumenta debeant manere penes venditorem non penes emptorem.

4. *Arg. d. l. 4. §. vlt. & l. 5. D. famil. ercisc.*

5. *l. cùm de in rem verso 6.* vbi Bart. & alij notant *D. de vsur.*

6. *Arg. l. in venditione 81. D. de action. empt.*

7. Hæc enim verba *optima maxima* nihil aliud significant nisi rem esse liberam. *l. pen. D. de euict. l. si cùm fundum 126. l. non tantùm 169. de verbor. signif.* In dubio autem præsumitur vnaquæque res libera *l. altius 8. C. de seruit.* Bart. *in l. si prius num. 14. de oper. noui nunciat.*

8. Exhibitio autem quæ per calumniam petitur, deneganda est *l. pen. D. ad exhib.*

9. *Arg. l. Iulianus 13. §. offerri de act. empt.*

10. *Arg. d. l. cùm de in rem verso 6. D. de vsur. l. vir vsuras 54. de donat. int. vir. & vxor.*

11. *Arg. l. Procula 29. D. de probat.*

DEFINITIO XII.

Appellare quando liceat notario qui instrumentum edere præcisè iussus est.

AB eo iudicis præcepto quo iubetur notarius instrumentum edere quod vel ab ipso confectum dicatur, vel ab alio cuius ipse sit successor siue hereditario iure, siue, vt plerunque fit, iudicialis depositi titulo, rectè appellatur, si iussum sit præcisum, nec saluam faciat intercedendi potestatem. 1 Quid enim si notarius aut quisquis ille est, qui instrumentum edere iubetur, neget pernes se habere? An non æquum sit audiri eum priùs quàm condemnari? 2 Planè si edere iussus non negauerit se habere, 3 neque tamen paruerit, potest iterum iuberi & quidem præcisè vt edat, nulla etiam interpositionis facta mentione, neque ab huiusmodi secundo præcepto appellari poterit, Nam si intercedere notarius

velit, idipsum facere potest propter clausulam in priore appositam, cùm in prioris præcepti consequentiam posterius quoque factum sit, 4 sibique potiùs quàm iudici imputare notarius debet cur statim atque primùm edere iussus est non intercesserit. 5 *Ita Senatus* ex tempore in causa Petri Constantin & Raymondi Faurat 8. Cal. Febr. 1594.

1. Ita enim fit vt cœptum videatur ab executione, quod iuris ratio non admittit *l. 1. C. de exec. rei iudic. l. à Diuo Pio* 15. §. *sed si emptor. de re iudic.*

2. Neque enim vnquam exhibere quisquam cogitur nisi qui exhibendi habet facultatẽ aut qui dolo malo fecit ne possit exhibere *l. 3. §. vlt. l. 4. l. si ad exhibendum* 8. *D. ad exhib. l. vlt. §. 1. D. de appellat.*

3. Nemo enim actionem ad exhibendum, vt nec aliam vllam quæ in rem sit pati cogitur cùm possit dicere se non possidere *l. vlt. D. de rei vindic.*

4. Videtur enim repetitum præceptum cum suis qualitatib. ex notar. per Bart. *in l. ita stipulatus §. Chrysogonus de verb. oblig. & in l. institutio num. 1. de condic. inst.*

5. Cum enim iudex saluam facit intercedendi potestatem, resoluitur iussus iudicis in simplicem citationem Bart. *in l. de pupillo §. meminisse de oper. nou. nunciat.*

DEFINITIO XIII.

De editione confessionum rei in criminalibus non semper accusatori faciendæ.

REo crimen confesso, sed cum iis circumstantiis, quæ si veræ essent, aut nulla, aut minor pœna esset irroganda, 1 Ita vt committi tutes nil sit necesse, probari tamen oporteat quæ reus allegauit ad tuendam innocentiam, Non debent interea edi accusatori confessiones rei, sed tum demum cùm peracto iam iudicij ordine nihil agendum supererit, nisi vt sententia feratur. 2 *Ita Senatus* in causa D. de la Serrà, & D. Antonij de Lescheraine prid. Cal. Febr. 1594.

1. Puta si quis confessus sit se hominem occidisse sed adiecerit se occidisse ad sui defensionem, quo casu potest scindi confessio quia reus habet præsumptionem contra se, vt loquitur Bart. *in l. Aurelius §. idem quæsit si tutor numer. 2. D. de liber. legat.*

2. Propter periculũ quod subest ne quid in rei necẽ actor comminiscatur vbi didicerit ea quę reus ad tuendam innocentiam suam allegauerit, eique probandi facultatem præripiat.

DEFINITIO XIV.

Instrumenta hereditaria tanquam communia edenda sunt fideicommissario de cuius iure iam cognitum est.

POsteaquàm de fideicommissi iure cognitum & pronunciatum est, cogitur heres petenti fideicommissario exhibere instrumenta omnia ad hereditatis causam pertinentia. 1 Communia enim sunt, licèt remanere debeant penes heredem tanquam digniorem. 2 Nec ad rem pertinet quod ita futurum sit vt contra iuris regulas 3 videatur heres parare arma contra se, si aliunde probare fideicommissarius non possit, quænam bona sint hereditaria & consequenter obnoxia fideicommisso. 4 Neque enim sua dicere instrumenta potest quæ sunt hereditaria, 5 non magis quàm hereditatem ipsam quæ est fideicommissaria: 6 Neque fit ea editio ad fundandam fideicommissarij intentionem, 7 quippe quæ iam satis supérque fundata sit per ipsam fideicommissi adiudicationem. 8 *Ita Senatus* in secreto auditorio 14. Cal. Mart. 1594. in causa Dominorum Dupassier, & de la Roche, tunc Senatorum, nunc Præsidum clarissimorum.

1. *l. instrumenta* 24. *C. de fideic.*

2. Vt & in *l.* 4. *§. vlt. & l.* 5. *D. famil. erciſc. l. Titius* 48. *l. creditor* 52. *D. de act. emp. l. cùm plures* 15. *D. de reb. aut. iudic. poſſ.*

3. *l.* 4. *& vlt. C. hoc tit. l. nimis graue* 7. *C. de teſtib.*

4. Cùm non alia bona contineantur fideicommisso quàm quæ fuerunt defuncti *l. coheredi* 41. *§. cùm filia de vulg. & pupill. ſubſt. l. in fideicommiſſaria* 18. *§.* 1. *D. ad SC Trebell.*

5. Sunt enim potius communia ideóque edenda ex *l. procurator C. hoc tit.*

6. Hereditas enim fideicommissaria post restitutionem pertinet ad fideicommissarium *l.* 1. *D. ad SC. Trebell.* licèt heres maneat, qui semel heres fuit *§. reſtituta Inſt. de fideic. hered.*

7. Quo casu non cogeretur heres fideicommissario edere *l. 5. §. ſi dies D. vt legat. ſeu fideic. nomin. caueat.*

8. Aliud enim est de iure, aliud de quantitate fideicommissi quærere *l. ille à quo* 13. *§. quid ergo D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XV.

Instrumenti in iudicio editi retentio prætextu dominy nulla competit.

ETsi non leuis præsumptio est, eius esse scripturam cuius manu scripta sit, 1 nisi ad alium missam, sive traditam aut alterius solius gratia conscriptam esse appareat, 2 Si tamen penes eum reperiatur qui sit probæ famæ, & ad quem inuito eo qui scripsit non sine scelere potuerit peruenire, ac cuius interest habere difficile est, vt non traditionis potiùs quàm delicti præsumptio capi debeat. 3 Nec eius qui scripsit iuramento, vt vocant, purgatorio committenda res erit, an eam scripturam casu aliquo amiserit. 4 Non enim amissio probatur iuramento ad agendum sed tantùm ad excipiendum. 5 Quid ergo si is penes quem ea scriptura erat ante litem institutam pendente posteà lite aduersario eam ediderit, atque ita possessor factus aduersarius retinere velit quasi suam, & à se casu amissam iurare paratus sit? Videtur enim res hæc ad exceptionis potiùs quàm actionis causam pertinere. Sed magis est vt audiri non debeat, nec haberi pro possessore qui non nisi per editionis speciem possessor factus sit, 6 ac proinde sub onere restituendi, 7 Ne alioqui deterior fiat condicio eius qui publicam fidem iudiciorum secutus scripturam edidit, cuius citra editionem possessor fieri aduersarius non potuisset. 8 Ita enim fieret vt iniuriæ materia proficisceretur vnde iura nascuntur. 9 Proinde condemnandus erit aduersarius vt scripturam illam ei qui edidit restituat. 10 Nisi is qui edidit vltrò deferat condicionem, vt penes actuarium scriptura sequestretur: 11 subnotanda priùs &. vt pragmatici loquuntur paraffanda, ne varietur: 12 In eiúsque locum vtrique ex litigatoribus exemplũ edatur, cui fides ex personæ publicæ subscriptione constet. 13 *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Maurianensis & N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiscalis. Ante Cal. Mart. 1594.

1. Bart. *in l. quo ratione §. litera num.* 2. *De acquir. rer. domin.*

2. *l. abſenti* 10. *D. de donat.*

3. Odiosa enim est præsumptio delicti. *l. merito* 51. *D. pro ſocio l.* 4. *C. ſi ſerv. expert. ven.* Glos. *in can. abſit* 11. *quæſt.* 1. Nam delictum nunquam est sine dolo qui porro nunquam præsumitur nisi probetur *l. dolum C. de dolo l. quoties* 18. *§. qui dolo de probat.*

4. Licèt instrumenti amissio vt & alius quilibet casus probari soleat per iuramentum *l. vlt.* vbi Bart. *in 2. lect. num.* 4. *C. de fid. inſtr. l.* 4. *§. ſed ſi ſervus D. hoc tit. l. cùm plures* 15. *in fin. De reb. autor. iudic. poſſid. l. præſenti* 6. *§. ſane. C. de his qui ad eccleſ. confug.*

5. Bart. *in l. ſi quis. §. an & haredi num.* 2. *D. hoc tit.*

6. Instrumenta enim eduntur vt inspiciantur non vt retineantur aut vt eorum possessio amittatur *l.* 5. *D. famil. erciſc. d. l. cùm plures*, 15. *§. vlt. de reb. autor. iud. poſſid. l. argentarius* 10. *§. edi D. hoc tit.*

7. *Arg. l. qui ſic ſoluit* 55. *D. de ſolut.*

8. Nemo enim parendo iudici æquam rem decernenti facit condicionem suam deteriorem.

9. *l. meminerint* 6. *C. vnde vi. l.* 1. *C. de his qui ven. ætat. impetr. l. omnium* 19. *C. de teſtam. l.* 2. *in fin. C. de indict. viduit. toll.*

10. Qui enim ab alio possidet nunquam debet vincere ob id solùm quòd possideat *l.* 1 *§. vlt. D. vti poſſid.*

11. *Vt in l. vlt. D. de tab. exhib. l.* 4. *§. vlt. famil. erciſc.*

12. In-

12. Inspectio enim materiam falsi fabricando instruere potest *l.1.§.diem 2.vers. D.t. l. 3. in fin. per.*
13. *Ex not. Def. 9. num. 9 sup. eod.*

DEFINITIO XVI.

De codice rationum per mercatorem exhibendo.

QVod dicitur mercatorem cogendum edere libros rationum, siue de illo quæratur, an quod petitur debitum vnquam fuerit, siue de illo an solutum sit,[1] quidam sic accipiendum putabant si ex codice rationum mercator ageret, non etiam si ex chirographo aliove instrumento. Propterea quòd qui extra librum rationũ sunt obligari, soleant alias quàm ex ipso rationum libro solutæ pecuniæ probationes sibi comparare.[2] Mihi tamen probabilius videbatur non posse vllo casu mercatorem bona fide recusare quominus librum exhibeat,[3] præsertim ad probandam exceptionem rei obijcientis solutionem.[4] Malò magis vero si mortuo debitore conueniatur fideiussor, itaque petat huiusmodi editionem vt sciat an debitor soluerit necne, cùm probabiliter id ignorare possit.[5] Neque enim huic imputari potest cur extra codicem rationum apocham non petierit.[6] Cæterùm si nõ nisi ex priuatis rationibus agens mercator librum edere cogitur, quænam obsecro vtilitas esse potest, aut quis effectus eius sententiæ quæ habet cogi mercatorem vt edat? An non enim satis edit hoc ipso quòd ex eo libro agit tanquam creditor?[7] *Ita tractatum est* in causa Francisci La Prancha & N. Moret 5. Id. Nouemb. 1594.

1. Bart. *in l quadam. §. numularios. num. 1. hoc tit.*
2. Scilicet per apochas quas vulgus *Quittantias* vocat, vt vnumquodque dissoluatur, eo modo quo colligatum est *l. proxus. de fol. l. nihil 35. de reg. iur. l. testium facilitatem 18. C. de testib.*
3. Videtur enim liber ille rationum confectus mandantibus ijs cum quibus mercator contrahit, vt tractat Bart. *in l. 1. in 2. lect. C. hoc tit. num. 3. ex arg. l. vel vniuersorum 12. D. de pign. act.*
4. Cogitur enim actor edere reo ad fundandam exceptionem Bart. *in l. 1. §. eamenes D. hoc tit. nu. 7. ex l. vlt. C. eod. l. dissoluta C. de cond. ex caus. l. qui tabulas De furt.*
5. Alieni enim facti ignorantia semper probabilis est *l. vlt. D. pro socio. si fideiussor 29. in princip. & §. 1 2. & 3. mandat.*
6. Non enim apocha alij solet conscribi quàm ei ipsi qui soluit, licèt soluto facta à debitore prosit fideiussori, cuius obligatio cùm non nisi accessoria sit subsistere non potest sublata principali *Vulg. tenb.*
7. Illud enim constat non posse fieri vt instrumentum edere non debeat quisquis ex eo instrumento agere vult, & vincere *l. 1. §. edenda.* vbi Bart. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Cessionarius ad eam tenetur editionem ad quam cedens tenetur.

QVo casu mercator cogitur librum edere rationum,[1] cogitur etiam is qui à mercatore cessum ius habet ex agat ex cessione,[2] Quia licèt ipse librum non habeat facere tamen potest, vt cedens qui habet & potest exhibere, ob eam causam in ius veniat exhibiturus, aut causam dicturus cur non debeat exhibere:[3] Denique non potest cessio deteriorem facere debitoris condicionem,[4] si inscio vel inuito eo facta sit,[5] æquúmque est cessionarium eadem exceptiones pati quas cedens ipse pati cogeretur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. De quo scripsimus proxima Definitione.
2. *Arg. l. ex quo persona 149. De reg. iur. l. seruum quoque 33. §. æquum & §. 1. Inst. de act. l. seq. l. pater 70. D. de procur.*
3. *Arg. l. si nomen 4. & seqq. D. de hered. vel act. vendit. l. 1. vbi not. C. credit. euict. pignor. non deber.*
4. *Inon debet 74. l. melior 133. De reg. iur. l. seruitutes 20. §. pen. D. vrban. prad.*
5. Quomodo fieri potest. In quo differt cessio à delegatione *l. 1. C. de nouat.*
6. *Apud Celsum 4. § pen. D. de doli mal. except. l. 3 §. per iniuriam. D. de pignor. l. fin. De except. rei vendit.* Scripsi *lib. 12. Coniect. cap. 9.* vbi vide.

DEFINITIO XVIII.

Qui producit publicam nec suspectam instrumenti expeditionem non cogitur edere protocollum, nisi postquam in crimen falsi, subscriptum est.

NOn est arctandus vt protocollum exhibeat is qui profert instrumentum nullo visibili vicio suspectũ,[1] Nec si aduersarius dicat velle se solennem falsi accusationem instituere viso protocollo.[2] Sanè post solennem inscriptionem quia per eam suspecta sit fides instrumenti producti, protocollum exhibendum est & quidem sumptibus eius qui instrumento vtitur.[3] *Ita tractatum est* in Senatu & publico Auditorio in causa N. Vallier & N. Francisci Du Poysat 12. Decemb. 1595.

1. Dixi *Defin. 5. supr.*
2. Quamuis non deessent qui contrà putarent *ex l. vlt. C. de fid. instrum.*
3. Dixi *dict. Defin. 5. supr.* vbi vide.

DEFINITIO XIX.

Non sunt edendæ literæ monitoriæ quarum publicatio petitur ad habendas criminis probationes. Sed ea publicatio non nisi permittente Senatu facienda est. Et quid si reus publicationi intercedat?

QVi monitorias literas impetrauit ad extorquendas occulti criminis probationes, non magis cogitur eas aduersario petenti edere, quàm libellum, quo continetur querela de qua inquirendum est.[1] Sufficit itaque vt edantur procuratori generali, ad quem maximè pertinet vt videat ne quid tale sit in ijs literis, quod vel scandalo, vel infamiæ alicui esse possit,[2] Proinde si procurator generalis consentiat, nec aliud Senatui videatur,[3] permittitur publicatio. Cuius decreti ea est auctoritas, vt quamuis redditum sit inaudito aduersario, non possit tamen ille ab eo prouocare ne quidem tanquam ab abusu, tametsi reuera abusus intercesserit.[4] Quid si velit intercedere, & vt loquuntur, se opponere? Non erit Senatus aut alterius iudicis Laici cognitio: Sed ad Ecclesiasticum iudicem res pertinebit.[5] Verùm neque permittendum erit, vt eiusmodi intercessionis prætextu mora fiat inquisitioni criminis, & liti de ea re apud Senatum aut iam institutæ, aut iamiam instituendæ.[6] *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Quiege contra Ioannem Chaudan, nisi quod ad vltimum hoc caput attinet. In eodem Auditorio.

1. Fit enim ea inquisitio secretò, ne alioqui facile fuerit testes audiendos corrumpere, atque ita criminis probationem impedire, quæ tamen necessaria est vt sequi possit condemnatio *l. sciant cuncti C. de probat.*
2. His enim casibus si quid tale occurreret huiusmodi literarum publicatio permittenda non esset vt constat ex sacrosancto Concilio Tridentino. Vide *l. vnic. in fin. C. de famos. libell.*
3. Potest enim Senatus ex causa negligere consensum procuratoris generalis.
4. Nec enim potest Senatus abuti, aut à Senatus decreto vllo vnquam appellari, vt dixi *tit. De sent. præs. prætor. supr.*
5. Quia probationis species ista spiritualis est, ideóque nõ potest coram iudice laico tractari *cap. si iudex laïcus. de sent. excommun. in 6.*
6. Propter periculum scilicet quod subest, ne interim probationes intercidant quas semper saluas esse oportet *l. in lege 4. D. ad leg. Aquil. l. curent 22. D. de testib.*

TIT. II.

De in ius vocando.

DEFINITIO I.

De solennitatibus vocationis in ius.

CVM in ius vocándus is est qui domicilium habet in prouincia, constat non aliter bene factam videri vocationem, quàm si eum ipsum aut præsentem, vbicunque: aut absentem, ad domicilium apparitor conuenerit, 1 eique si præsens fuit, vocationis factæ testationem scriptā recusanti quoque & inuito dederit, 2 Aut si abfuit domicilij foribus affixam, 3 vno saltem teste vidente 4 reliquerit. Vnum ex familiaribus & domesticis ab apparitore conuẽtum esse non sufficiet, ne filium quidem, aut patrem, aut vxorem, 5 si non ea conuentio ad domicilium facta sit. 6 Sanè testationis quam de ea re confici scriptámque reo relinqui necesse est, vt nullam contumaciæ suæ iustam excusationẽ possit prætexere, 7 non vxori tantùm sed alij etiam ex domesticis personis cuilibet, relictam scripturam esse satis erit, nec eam domicilij foribus omnimodo affigi oportebit: 8 Illud tamen meminisse apparitor debet, vt si cui ex domesticis suæ testationis exemplum reliquerit, eidẽ pro suo iure imperet vt absenti reo quãprimùm fieri poterit reddendum id curet, 9 ne postea conqueratur frustrà, si absens, & inauditus condemnetur. 10 Itaque tutius est, ne quid omittatur ex solennibus, pro foribus domicilij exemplum affigi, 11 quamuis si cum honesta & egregia persona res sit, multò inciuilius id futurũ sit. 12 *Ita Senatus* sæpiùs. Iunge Defin. 1. De bon. autor. iudic. possid.

1. Boer. *quæst.* 11. *num.* 1. & 3. vbi addit si quis plura habeat domicilia, sufficere vt ad alterutrum citatio facta sit. Facit *l.* 4. § *prætor ait.* & §. *sotics. D. de damn. infect. l.* 1. §. 1. *de agnosc. liber.* Bart. *in d.* §. *prætor ait.*

2. In eóque remanet vestigium aliquod veteris illius editionis quam ab actore fieri necesse erat, antequam reus in ius vocaretur, vt sciret reus an contendere deberet an cedere *l.* 1. *in princip.* & § *edere D. de edend.*

3. *d. l.* 4 §. *sotics D. de damn. infect.*

4. Testatio enim denunciatio est facta coram testibus *l.* 1. §. *sed etsi contra testationem D. quod vi aut clam. l.* 5. §. *vlt. de admin. tutor.*

5. Requirit enim stylus noster practicus vt vel ipsi reo vel ad domum denuncietur, quod & scriptum est *in d. l.* 4. §. *prætor ait De damn. infect. l. item* 20. §. *petitam de pet. hared.*

6. Hoc enim casu sufficit denunciari etiam inquilinis *d.* §. *prætor ait in fin. l.* 5 §. *& si fortè. &* §. *seq. D. quod vi aut clam.*

7. *Arg. l. qui tabulas* 27. D. *de furt.*

8. Tunc enim libellus ad ipsas ædes proponendus est cùm nemo est cui possit denunciari *d. l.* 4. §. *sotics de damn. infect.*

9. Quid tamen si certiorare iussus vel non potuerit, vel cùm posset non fecerit? Non debet ea res nocere ignoranti *d. l. item veniunt* 20. §. *petitam D. de petit. hared.* Ex quo apparet cautionem hanc parui esse momenti.

10. Absens enim nemo condemnandus est *l.* 1. *D. de requir. vel absent. damn. l. absentem* 5. *D. de pœn.* Sed tamen sufficit id factum esse per quod potuerit innotescere, licèt reuera non innotuerit *d. l.* 1. §. *præsides de requir. reis.*

11. *d. l.* 4. §. *sotics de damn. infect.*

12. Etsi enim multò inciuilius est extrahi quem de domo sua, quia domus tutissimum cuiusque refugium est *l. plerique* 18. D. *hoc tit. l nemo de domo* 103. *De regul. iur* Tamen illud etiã inciuile est, quamuis non prohibitum, proponere, & affigere libellum ad fores domicilij quandiu aliquis est in domicilio, cui denunciari possit *d. l. sotics.*

DEFINITIO II.

De citando eo qui abest à prouincia, & de clausula Decernentes.

AT quid si in prouincia domicilium nullum habeat is, qui in ius vocandus est, nec in ea reperiri possit? Remedij vice introductum est vt certis locis in eam rem destinatis ad vtriusque prouinciæ confines proximiores, fiat vocatio, 1 atque ibidẽ factę vocationis testatæq; exẽplum per apparitorem publicè affigatur. 2 Sed illud tamẽ præterea requiritur, vt iudex cuius imperio ea vocatio fit hanc ipsam vocandi in ius aduersarij formam præscribat, decernátque perinde illam valere acsi præsentem reum apparitor conueniret: quam pragmatici nostri clausulam *Decernentes* vocant. Alioqui vix sanè est vt iuris ratio patiatur, ita quem vocari in ius, vt vocatum se nunquã sciat. 3 Quam ob causam quidam putabant nec aliter remedium hoc admitti debere, quàm si priùs rogatus sit is, qui alienæ præest prouinciæ, vt reum ipsum conueniri, vocarique patiatur. 4 Sed cùm pro tuenda iurisdictionis suæ dignitate nunquam id ille sit permissurus, 5 quænam obsecro causa est cur actor inanium sumptuum incommodo sit onerandus? 6 Esset fortasse tolerabilius ad id actorem adigere, vt vocationem in prouincia factam, habitanti extrà territorium reo denunciare & insinuare, quod fieri commodè etiam sine iudice potest, 7 cogeretur: Idque rei sumptibus, si iustam fuisse denunciandi causam quandocunque postea ex bono iustæ litis euentu appareret. 8 Sed alio iure vtimur. 9

1. Sufficeret enim fieri citationem & denunciationem hoc casu ad prædium, si de prædio ageretur *d. l.* 4. §. *prætor ait. De damn. infect.*

2. *Arg. d. l.* 4. §. *sotics eod.*

3. Ita enim fieret vt absens condemnaretur contra *l. absentem* 5. *D. de pœnis* Siquidem denunciatio ipsa est quę in dolo constituit aduersarium *l. quædam* 9. §. 2. *D. de edend.* & facit vt absens habeatur pro præsente *l. si rem* 62. §. 1. *D. de euict. l. ea quæ* 7. *C. quomod. & quand. iud.*

4. Quæ vulgo dicuntur literæ requisitoriæ de quib. apud Iustin. *Nouell.* 17. *De mand. Princip. ca* 14. § *sed etiam suscipientes & Nouell.* 134. *cap.* 5. § *si verò cognoscatur.* Neque enim turbandę sunt iurisdictiones *l. vlt.* D. *de iurisd. omn. iudic. l. cùm vnus* 12. §. 1. D. *de reb. autor. iudic. possid. l.* 3. §. *vlt.* D. *de testib. Vide* Rebuff. *in tract. de lit. requisit seu regat.* & Gayll. *lib.* 1. *obseru. cap.* 56. *nu.* 5.

5. Id enim est quod requisiti iudices dicere solent *sans distraction.*

6. *Arg. l.* 1. D. *de inoff. testam.*

7. Quia denunciatio cùm sit actus extraiudicialis, potest fieri vbicunque & nullo præcedente mandato quod in citatione diuersum est Bart. *in l. fin. num.* 1. *C. de exhib. reis.*

8. Neque enim posset reus imputare actori cur se certiorasset, aut cur ad se certiorandum sumptus eos feciisset, quos necessariò fieri oportuit.

9. Vt nimirum sufficiat ad validandam citationem quæ fit in confinibus prouinciæ adiectam esse clausulam *Decernentes*, propter autoritatem rei iudicatæ quæ ius facit *l. seruo* 65. §. *cùm prætor* D. *ad SC. Trebell. cum similib.*

DEFINITIO III.

De citando pupillo siue tutorem habeat, siue non.

SI pupillus tutorem habens in ius vocandus sit, non sufficiet ad patris domicilium factam esse vocationẽ, 1 sed tutorem ipsius aut præsentem si adsit, aut si absit in domicilio proprio conueniri oportebit, ac si tutor ipse esset qui in ius vocaretur. 2 Neque enim pro absente haberi debet pupillus qui tutorẽ habet, 3 sicut nec aliud domicilium habere intelligendus est, quàm quod sit tutoris. 4 Tutor namque quod ad pupillarem administrationem pertinet, domini vice & partibus fungitur. 5 Sin pupillus tutorem non habeat, omnimodo ei quærendus dandúsque erit, 6 quoniam in actionibus exercendis, aut suscipiendis pupillus tutore destitutus pro nullo potius 7 quàm pro absente habendus videatur. 8 Minoris curatorem habentis alia ratio est: Ipse namque minor citandus est non curator quamuis vniuersorum bonorum, quia non personæ sed bonis datur. 9 *Ita Senatus* in causa D. de Barbarel tutoris liberorum de Montepin. 13. Cal. Aug. 1588.

1. Non

1. Non enim domicilium potest semper est domicilium filij *l. placet 3. & 4. D. ad municip.* Hoc facit quòd citatus esse pupillum si modò non ignorias, quamuis non possit comparere in iudicio legitimè sine tutore Bart. *in l. 1. §. sed si tut. num. 2. D. de excus. tutor.* Itaq; pupillus furiosus habet quàm furiosus, qui vtiq; citari nunquam potest, sed eius curatori citatus est *l. 2.* vbi Bart. *D. de condit. furt* Intellige autem de citatione verbali: Nam realis non potest fieri contra impuberem *l. neq; Impuberes 22.* vb: etiam Bart. *num 1 D. hoc tit.*

2. Sic & alijs quibusdam casibus eadem ratio est eius qui conuenitur tanquam tutor quæ esset si proprio nomine conueniretur nimirum cùm conuenitur vt in *l. sed si 10. §. vlt. D. hoc tit.* non etiam si pupilli nomine agat *l. quæsitum 16. eod.*

3. *Arg. l. hac autem 1. §. non defendi D. quib. ex caus. in poss. eat.*

4. Quamuis possit etiam pupillus sibi domicilium constituere Bart. *in l. placet D. ad municip.*

5. *l. quoties 21. § si tutor De noxal. act. l. qui fundum 7. § si tutor D. pro empt. l. tutor. 27. D. de admin. tutor.*

6. Quia licet possit citari sine tutore, non potest tamen sine tutore comparere in iudicio *l. 1. & vlt. C. de in lit. dand. tut.* Aliquando tamen sufficit vicinos euocari cum nullus tutor est *d. l. non defendi.* Quoniam in illo casu modicum pupilli damnũ est, cuius scilicet bona desinunt pollideri, statim atque incipit ille defendi.

7. Idcóque nec videri potest contumax pupillus qui tutorem non habet *l. contra pupillum 54. D. de re iudic.* iunct. *l. apud acl. 45. § vlt. eod.*

8. Textus est elegans *in l. cùm filiusfamilias 49. §. in hac stipulatione. De verb. obligat.*

9. *l. cum in vna 17. §. 1. D. de appellat.*

DEFINITIO IV.

Procuratorem citatum esse sufficit cùm appellatum est ab interlocutoria.

PRocuratorem tanquam dominum litis [1] vocati in ius sufficit, quoties agitur de prosequenda appellatione, quam aut ipse, aut is a quo constitutus est, interiecerit ab interlocutoria iudicis pronunciatione. [2] Perindéque omnia cum procuratore agi possunt, ac cum eo ipso ad quem res pertinet. [3] Vide Tit. de appellat. Defin. 1.

1. Scilicet lite contestata *l. 4. §. vlt. D. de appell. l. nulla dubitatio est 23. C. de procurat.*

2. Nam si diffinitiua sententia lata sit aliud est, quia potest dicere procurator se officio functum esse. Et regulariter melius est citare primò dominum quàm procuratorem Bart. *in l. eum qui res 3. num. 2. C. de procurat.*

3. Procurator enim in eo in quo procurator est vicem domini gerit *l. ofsa. 8. §. vlt. D. de relig. & sumpt. fun.*

DEFINITIO V.

Mulier nupta sequitur domicilium mariti licèt ex paterno contractu conueniatur.

NVpta mulier sicut mariti domicilium iure communi sequitur, [1] ita in domicilio mariti, non patris conuenienda est & in ius vocanda, [2] tametsi ex contractu paterno conueniatur, [3] in cóq; loco reperiatur vbi pater & debuit, & domicilium habuit. [4] Vide tit. De iudic. Defin. 4. & 5.

1. *l. vnic. C. de mulier. à quo loco l. vlt. C. de incol. & vbi quis domicil. l. vlt. §. item rescripserunt mulierem D. ad municip.*

2. *d. l. vlt. C. de incol. & vbi quis domicil. l. 5. §. sed & Seruius D. quod vi aut clam.*

3. Liberi enim patris quidem originem sed non domicilium sequũtur *l. 3. & 4. l. adsumptio 6. §. filius ciuitatis D. ad municip.*

4. *l. hæres absens 19. in princip. D. de iudic.* Intellige Nisi lis cœpta erat cum defuncto *l. si is qui Romæ 34. eod. ex regula l. si quis 7. & l. vbi testatum 30. eod. tit.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo non est contumax qui non adest ad diem quem ipse dixit.

APpellans à diffinitiua sententia, non aduersario sed ipsius tantùm procuratori diem dixerat ad prosequendam appellationem. Procurator ad dictam diem adfuerat, appellans ipse abfuerat. An quasi contumax condemnandus erat? Minimè. Neque enim contumax videri potest qui in ius non venit si necdum aduersarius in ius vocatus sit. [1] Quid autem interest an propriam vocatus sit, an nullomodo? [2] Atqui constabat in proposito, malè diem procuratori dictum, qui aduersario ipsi dici debuisset, cùm non ab interlocutoria sed à diffinitiua pronunciatione appellatũ proponeretur. [3] Planè impensas à procuratore factas nõ eò minùs appellãti imputabimus, qui facto suo causam ijs dederit. [4] *Ita Senatus* Cal. Febr. 1590.

1. Semper enim citatio præcedit contumaciam *§. omnium. Instit. de pœn. temer. litig. l. ad peremptorium 68. cum seqq. D. de iudic. l. & post edictum 73. §. quod si non eod. & Nouell. 112. De litig. cap. 3. l. 1. § pen. D. quæ sent. sine appell. rescind.*

2. Paria enim sunt quid factum esse malè, & nullomodo *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 3. D. de fideiuss. l. cum vitiose 25. D. de pignor. l. 2. D. de autor. tutor.*

3. Secundum ea quæ diximus *Defin 4. num. 2.*

4. *l. cum quem temerè 79. D. de iudic. l. non ignorat 4. C. de fructib. & lit. expens. l. qui solidum 78. §. etiam de leg 2.*

DEFINITIO VII.

De citatione facta extra domicilium.

CVm quis in persona vxoris suæ aut alterius ex domesticis citatus est, ita demùm valet citatio si facta sit in domicilio citati non item si extra domicilium. [1] Itémque si ei cui apparitor locutus fuit mandati iudiciarij & relationis suæ exemplum reliquerit. [2] Sed & cùm in domicilio facta citatio est ad officium apparitoris pertinet, & ad validitatem citationis, vt præcipiat ei qui in domicilio reperitur, vt factam citationem denũciet illi de quo citando actum est. [3] *Ita Senatus* Idib. Febr. 1593. & iã antea in quadam alia causa contra D. Aduocatum Bolliet.

1. Adeò vt nec sufficiat factam esse ad hypothecam, & statione quomodo Bart. loquitur *In l. item apud Labeonem §. conuitium num. 3. & in l. lex Cornelia §. si tamen num. 5. D. de iniur.* Idem Bart. *in l. cùm quidam num. 2. D. de fund. instr. & in l. 1. §. permittitur de liber. agnosc.*

2. Vt appareat citationem non esse factam sine literis iudicis, Alioqui non valeret, nec redderet citatum contumacẽ Bart. *in l. Palatinos C. de collat. fundor. lib. 11.* Sed & huiusmodi citatio habet mixtam editionem illam de qua dixi supra *Defin. 1. num. 2.*

3. Dixi *ead. Defin 1. num. 9.* Adde illud etiam requiri vt nuncius referat, se perquisiuisse reum nec inuenisse. Bart. *in l. si tamen num. 3. de leg. 2.*

DEFINITIO VIII.

Vnius ex litis consortibus citatio non nocet alteri.

SI ex duobus litis consortibus [1] qui simul obligati, & in solidum singuli eadémque sententia condemnati fuerunt [2] quique simul etiam appellauerunt [3] alius solus citatus sit, aut vterque quidem, sed in vnius tantùm persona, Non potest ea res nocere alteri cui citatio denunciata non est, [4] Nec si ad diem non stiterit pro contumace habendus est. [5] Potest namque alter ex consortibus litis meliorem consortis facere condicionem, sed non deteriorem. [6] *Ita Senatus* in eadem causa Idib. Febr. 1593.

1. De quibus *in l. 1 & 2. C. de consort. eiusd. lit.*

2. *l. 1. & 2. C. si plur. vna sentent. cond. fuer.*

3. *l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. appell.*

4. *l. si rem 62. §. 1. ibi* omnibúsque denunciari. *D. de euict.*

5. Consors enim litis nemo esse potest ante contestationem quæ sola litem facit *l. vnic. C. de lit. contest.* Ideóque nullibi scriptum est consortem pro consorte posse agere aut defendere sine mandato nisi post litem legitimè ordinatam *l. vlt.* vbi Bart. *C. de conf. eiusd. lit.* Idem Bart. *in l. exigendi. num. 12. C. de procur.*

6. *Ex reg. l. non debet 74. De reg. iur.*

DEFINITIO IX.

De apparitore per vim & iniuriam exequente.

APparitorem qui ad iudicium siue ciuile siue criminale rem vocaturus domũ eius ingressus est vim fecisse videri constat, 1 Idcóque ab ea executione tanquam iniuriosa appellari posse: 2 Propterea quòd domus tutissimum sit cuiusque refugium, 3 liceátque apparitori perinde officium suum exequi affixo ad ianuam citationis, & executionis exemplo. 4 Denique speciali iudicis permissione opus est vt liceat effractis foribus domum eius ingredi contra quem executio facienda est, 5 etiamsi alibi quam in ipsa domo fieri executio non possit, vt puta si quid occultum sit perquirendum, 6 aut describendum, 7 aut sequestrandum. 8 Quibus tamen casibus si fores apertæ sint, non opus est speciali permissione vt liceat domũ ingredi ad faciendum id quod non nisi in domo ipsa fieri queat. 9 Illud tamen obseruandum est, Etiamsi apparitor per iniuriam quid fecerit, posse quidem ei de facto resisti, adcóque domo eum expelli, 10 Sed non tamen vim, aliámve iniuriam ei inferendam esse, ne magistratus autoritas læsa videatur. *Ita tractatum est* in causa D. de Lescherene 6. Id. Mart. 1594.

1. *l. plerique* 18. *cum trib. seqq. D. hoc tit. l. nemo* 103. *de reg. iur.*

2. Ab executione enim appellari potest quoties iustum modum excedit *l. ab executione* 5. *C. quor. app. non recip. l. ab executore* 4. *D. de appell. l. quoniam* 21. *C. eod.*

3. *d. l. plerique.* licèt videatur ea ratio magis pertinere ad veterem illam formam vocationis in ius, quæ habebat impressionem & prehensionem, vt constat *ex tit. Inius vocari vt eant, Et, Ne quis eum qui in ius vocat. est vi exim.* Citationis prorsus alia ratio est, nisi quòd in locum vocationis substituta est.

4. Nam cùm absens ille dicatur qui copiam sui non facit, & qui latitat *l. 2. D. quib. ex caus. in poss. eat.* perinde potest huic remedio locus esse atque si reuera abesset is qui sic adest vt latitet *l. 4. §. toties D. de damn. infect.*

5. Interdum enim causa cognita permittendum est ad puniendam contumaciam *arg. l. quamuis* 11. *l. generaliter* 13. *D. hoc tit.* facit *l. 1. §. 2. D. si ventr. nom. mul. in poss. miss. l. vlt. §. vlt. de eo quod met. caus. l. vlt. D. de iudic. l. 3. in princip. Ne vis fiat ei qui in poss. miss. est.*

6. *§. est etiam prohibiti. Inst. de oblig. quæ ex delict. l. 1. §. hoc autem. D. de fugitiu.*

7. Aliquando enim descriptio permittitur, tum etiam cùm sequestratio prohibita est Bart. *in l. 1. §. eligitur num.* 1. *de ventr. in possess. mitt.*

8. Nam & sequestratio quibusdam casibus permissa est. De quibus Bart. *in l. si fideiussor. § si satisdatum num.* 3. *qui satisd. cog. & in l interesse num.* 2. *De acquir. poss.*

9. *l. Gaurus* 10. *l. seruitutes* 20. *§. 1. vrb. prad. l. 3. §. qui habet rust. prad. l. refectionis* 11. *comm. prad. l. legatu* 6. vbi Gothofr. *de alim. legat. l. 2.* vbi Alc. *De iurisd.*

10. *Arg. l. vlt. vbi* Las. & alij *De iurisd. l. 1. §. vlt. l. 2. ne quis eũ, qui in ius vocat. est.*

11. *Arg. l. 1. C. vnde vi.*

DEFINITIO X.

De eo qui iussus personaliter in ius venire non paruit, si ad fines tantùm ciuiles vocatus fuit.

IVssus personaliter, vt loquuntur, in ius venire & ad accusationem proposítam ex ore respõdere, licèt ad fines ciuiles tantùm, si non pareat iterùm citandus est, 1 Sed adiecta comminatione, vt si rursum erit contumax prehendi possit, & in carceres detrudi perinde ac si iudicium ab initio criminaliter institutum fuisset. 2 Id nimirum suadente non tam iudicij & propositæ actionis qualitate, quàm neglecta ius dicentis cui omnimodo pareri oportuit autoritate. 3 *Ita Senatus* pro D. Marchione de la Chambre contra fratres Le Beuf. 13. Cal. Aug. 1595.

1. Tanquam contumax. Est enim contumax qui personaliter citatus non venit. *l. 1. vbi* Bart. *nu. 2. C. quor. app. non recip.*

2. Nam iudicium criminale potest incipere à prehensione *l. 1. & pass. de requir. reis.*

3. *l. ex quacunque D. si quis in ius vocat. nemo*

DEFINITIO XI.

Citatus ad comparendum personaliter ad fines ciuiles tãtum, postquam paruit abire impunè potest nulla venia petita.

SI is qui ad fines tantùm ciuiles in ius vocatus est, vt personaliter & ex ore de accusatione respondeat, paruerit iudici & responderit, potest impunè abire, nec expectare cogitur vt à iudice dimittatur: 1 Neque enim ius dicentis autoritatem neglexisse videtur qui non ad alios fines vocatus erat nisi vt de crimine responderet, non etiã vt careeres aliámve custodiam pateretur. 2 Vnde illud est quòd nec in carceribus interrogari debet, sed vel in domo iudicis, vel si melius videatur in eo loco vbi ex more maiorum & pro tribunali ius reddi solet. 3 *Ita Senatus* pro Renato Chabod contra D. de Challod. in secreto auditorio 1594. *Sine die.*

1. Itaque hoc casu non habet locum quod tractat Bart. *in l. quæsitum num.* 1. *D. de re iudic.* eum qui citatus est personaliter non nisi licentiatum vt ille loquitur, recedere debere.

2. Nam qui ad vnum actum citatus est etiamsi esset contumax, non posset tamen in aliis actibus grauari, vt tractat Bart. *in l. consentaneum num.* 16. *C. quomodo & quand. iud.*

3. Nam vbicunque magistratus salua maiestate imperij sui saluóque more maiorum ius dicere constituit ius rectè appellatur *l. pen. in fin. D. de iustit. & iur.*

DEFINITIO XII.

Interruptis subhastationibus secutáque sentẽtia de ijs peragendis debitor condemnatus ex integro citandus est non eius procurator.

CVm publicæ venditionis solennitas per alicuius intercessionem aut appellationem interrupta est 1 si postea pronuncietur peragi eam debere, 2 rursum citandus est is qui condemnatus fuit non vt omnia ex integro fiant, sed vt quod faciendum superest non nisi vocato eo fiat. 3 Itaque non sufficiet denunciatum esse procuratori 4 quamuis dici soleat in executione iudicati cogendum esse procuratorem qui liti principali adfuit vt cætera persequatur, 5 Quandoquidem condemnari præcipuè interest vt adsit si volet, bonorum suorum venditioni, vel ob id maximè vt possit emptorem quærere vel pluris licitaturum, 7 vel largiora ad redimendum tempora liberaliter indulturum. 8 *Ita Senatus* Prid. Cal. April. 1598.

1. Dies enim subhastationum ex quo cœptæ sunt continui sunt, ideóque facilè interruptionem patiuntur si quis intercedat vel appellet.

2. Iniusta scilicet pronunciata intercessione vel appellatione vt *in l. tutor* 41. *in princip. D. de vsur.*

3. Quamuis si nulla interruptio facta esset rursus citari debitorem non oporteret. Vna enim citatio sufficit ad implendã totam subhastationum solennitatem.

4. Et sanè semper in dubio melius est, & tutius & ciuilius, citari partem quàm procuratorem. Bart. *in l. eum qui res* 3. *nu.* 2. *C. de procurat.*

5. Instantia enim executionis pars quædam est litis principalis aut saltem accessio. Procurator autem cœptam litem prosequi omnino cogitur *l. filiusfamilias* 8. *§. vlt. & seqq. vsque ad* 28. *de procur.* Imò & appellare *l. inuitus C. de procur. l. si procuratorem* 8. *§. si ignorantes D. mand. l. liberto* 23. *§. item de proc.* sicut & tutor & curator quandiu rationes non reddiderunt *l. ita autem* 5. *§. post completum D. de admin. tutor. l. negotiorum* 24. *§. vlt. l. tutor* 27. *D. de appell. l. vnic. C. vt causa post pubert. adsit tutor.*

6. Inde est quòd etiam executor testamentarius non potest vendere fundum quin venditionem notificet heredi. Bart. *in l. 1. C. de distr. pignor.*

7. *Tot. tit. De in diem addict. l. 2. & 3. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

8. Variis enim modis fieri potest vt melior condicio afferatur in fauorem eius qui vendit, aut cuius res venditur *l. 4. §. melior autem. & l. seq. D. de in diem addict.*

DEFINITIO XIII.

Qui non possunt in ius rapi sine venia, possunt tamẽ citari.

Edictum

EDictum Prætoris de in ius vocando quo prohibentur liberi, ne parentes in ius vocent sine venia sub pœna 50. aureorum 1 ad eam vocationis speciem quæ hodie in vsu est, & quam citationem appellamus non pertinet, quippe quæ fit per solam libelli oblationem 2 & simplicem admonitionem citra vim illam & impressionem quam vetus in ius vocatio habebat, 3 & quam exerceri prorsus inciuile erat in parentum personis & alijs huiusmodi, quibus aliqua ratione reuerentia debebatur. 4 In causa D. de la Poipe contra Dominam de la Charriere. *Sine die.*

1. *l si libertus* 12. *l. in eum. D. de in ius vocand.*
2. *l. libertus* 15. *de in ius vocand.*
3. *l. plerique* 19. *D. eod.*
4. *l. generaliter* 13. *eod.*

TIT. III.

De pactis.

DEFINITIO I.

De renunciatione iurata, & De iure repræsentationis.

ABVLIS dotalibus soror accepta dote bonis omnibus paternis, maternis, fraterníque in fratrum fauorem, adhibito etiam, vt fit, iurriurando, renunciauerat, tùm susceptis relictísque liberis decessérat, superstitib. etiam fratribus quorum alter postmodum intestatus, & sine liberis decessisse proponebatur. Placuit in patrui defuncti successione sororis liberos nil obstante matris pacto & renunciatione perinde cum patruo superstite concurrere acsi renunciario nulla interuenisset: 1 Cùm beneficium illud repræsentationis quod à Iustiniani lege habent: non potuerit ijs aufferri facto matris 3 cuius non tam personam, quàm gradum repræsentare intelliguntur. 4 Est enim ea renunciatio personalis, 5 nec magis personam renunciantis egreditur, quàm iusiurandum quòd ad eam confirmandam adhiberi necesse est. 6 Habétque præterea tacitam illam condicionem Si hereditas deferetur, 7 cùm priùs sit vt acquiri possit hereditas, & consequenter vt sit delata 8 quàm vt ei vtiliter renunciari possit. 9 Cui consequens est vt præmortua persona quæ renunciauerat, verum sit renunciationis condicionem numquam euenisse nec euenire ampliùs posse, 10 ob idque perinde habendam renunciationem acsi numquam facta fuisset. 11 Quare nec aliud erit etiamsi sororis liberi iidem matris heredes proponantur, 12 nec si mater pro se suísque heredibus, vt fieri solet, renunciauerit, 13 nisi liberorum ius nominatim in stipulatum deduxerit & remiserit, id est cauerit nihil vnquam suos liberos in fratrum quibus renunciat successione petituros. 14 Multò minùs distinguemus an de ascendentium an de collateralium successione quæratur. 15 Eædem enim rationes vtroque casu militant. 16 Et eo maior cùm de patrui hereditate agitur, quòd filiam aut neptem dotare ascendentes coguntur, 17 non item frater sororem. 18 Ex quo illud etiam fit vt dotem quam ab ascendente filia aut neptis accepit cogatur conferre & in legitimam imputare: 19 nō etiam soror cum fratre succedens, eam pecuniam conferre quam à præmortuo fratre in dotem accepit licèt de suo frater dederit. 20 *Ita Senatus* pro liberis D. Petri Fauerij nunc Aduocati generalis contra Mauricium & Anton. Mariam Boisson 12. Calend. Maij 1589.

1. Robert. Maranthia qui omnium instar esse potest *Disput.* 10. *per tot.* vbi alios citat innumeros, præsertim Paul. Castr. *ad l. qui superstitis* 94. *De acquir. hered.*
2. Nouell. 118. *De hered. ab intest. venient. §. si igitur defunctus.* & Nouell. 127. *Vt frater. filij.*
3. *Arg. l. si adrogator* 12. *§. 1. D. de adopt. l. vlt. D. de pact.*
4. *d. §. si igitur defunctus §. cùm filius Inst. de hered. qua ab intest. defer.*
5. In eóque differt à pacto de non petendo quod in dubio in rem esse intelligitur non in personam *l. & heredi* 21. *§. vlt. & l. seq. De pact.*
6. Non enim valet renunciatio futuræ successionis nisi iurata, Nisi, inquiunt nostri, parens successioni filij renunciauerit. Hanc enim renunciationem volunt valere etiam sine iureiurando *ex l. 1. §. si parens D. si à parent. quis manum.* De quo scripsimus *in Decadib. De error pragmat.* Boer. *quæst.* 14. *num.* 1. Vide *cap. 2. de pact. in 6. l. 4. C. de collat. l. pactum* 15. *C. hoc tit.*
7. Paul Castr. *in d. l. qui superstitis.* vbi etiam cæteri.
8. *L dolata* 151. *De verb. signif.*
9. *d. l. qui superstitis l. 1. D. de hered. vel act. vid. l. si ita sit scrip.* 45. *§. si sub condicione de legat. 2. l. qui potest* 174. *§. 1. de reg. iur.*
10. Quia mortuo neque hereditas neque aliud quicquam deferri potest *l. quidam* 14. *D. de iur. codicill. l.* 4. *De his qua prò non script.*
11. Actus enim condicionalis defecta condicione omnino euanescit & pro non actu habetur *l. 1. & 2. l. in testamento* 31. & *pass. De condit. & demonstr.*
12. Non enim potest heredi nocere renunciatio quæ nulla est quia quod nullum est, nullum producere potest effectum vt est in brocardico.
13. Nam etsi de heredibus nihil dictum esset, de ijs tamen actum etiam intelligeretur *vulg. si pactum 9. de probat. l. tale pactum* 40. *§. vlt. de pact.*
14. Hoc enim casu dubium non est quin matris factum præstare debeant liberi iidémque heredes, quia de bonis heredis sui perinde ac de suis disponere quilibet potest *l. vnū ex familia* 67. *§. si rem tuam de leg. 2. l. cùm à matre* 14. *C. de rei vindic. Tot. tit. Vt act. ab hered. & contr. her.* Marant. *dict. disp.* 10.
15. Quia ius repræsentationis quod olim non habebat locum nisi in descendentibus *§. cùm filius Inst. de hered. qua ab intest. defer.* hodie perrectum est ad fratrum filios *d. §. si igitur defunctus.*
16. Vbi enim eadem est ratio idem quoque ius est *vulg. l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil. l.* 3 *§. vnde etiam De inoff. nupt.*
17. *l. capite* 19. *De rit. nupt. l. mulier* 22. *§. pen. ad Trebell. l. vlt. C. de dot. promiss. l. dotem* 6. *de collat. honor.*
18. Nisi vno casu cùm soror est ex eodem patre nec aliter nubere potest *l. cùm plures* 12. *§. pen. D. de administ. tutor.*
19. *l. quoniam Nouella* 29. *C. de inoff. test.* quæ tamen non tantùm de dote paterna loquitur sed etiam de materna, quamuis mater filiam dotare non cogatur, sicut nec frater *d. l. vlt. C. de dot. promiss. l. neque mater* 14. *C. de iur. dot.*
20. *Arg. l. pater* 6. *& seq. D. de collat. dot.* Simplex enim donatio non confertur si nihil dictum sit nisi in casu *l. illud* 20. *§. vlt. C. de collat.* qui specialem habet rationem positam in eo textu.

DEFINITIO II.

De collatione aut imputatione pecuniæ quæ lata est ad extorquendam renunciationem.

AN ergo admittendum erit vt sororis quæ renunciauerat prædefunctæ liberi plus iuris habeant quàm habitura esset eorum mater si viueret? 1 Vtique 2 quoniam non ex persona matris succedunt, vt diximus, sed ex sua. 3 Si tamen iidem sint heredes matris, non est æquum vt cum patruo superstite cōcurrentes in præmortui patrui successione præcipuam habeant pecuniam, quę matri in eam causam data fuerat vt renunciaret. 4 Incipit enim pecunia illa penes liberos esse sine causa cùm per eos fiat, ex propria quippe persona succedere volentes, quominùs renunciatio effectum sortiatur. 5 Itaque cùm collationis remedio locus esse non possit in collateralium successione, 6 eæ arbitri familiæ erciscundæ partes esse debebunt vt cogantur sororis liberi in portionem suam hereditariam imputare quicquid ex persona matris & ob renunciationem maternam ex causa hereditaria ad eos peruenit. Ne alioqui iniuria frater afficiatur si minus quàm sororis filij vno gradu remotiores ex fratris hereditate consequatur, 8 qui nihil vtique sorori daturus erat si eam successuram speraſſet. 9 Denique eam li-

berorum sororis causam fieri necesse est quæ esset si mater non renũciasset. 10 Quis enim patiatur ob id meliorem esse eorum conditionem, quod mater renunciauerit? 11 Nam etsi de patris aut auí successione tractaretur, nemo dubitat quin quod filia vel nepris ad renunciandum accepisset, eius liberi ex proprio capite succedentes conferre cogerentur si modò matris heredes essent. 12 Igitur quod vno casu faceret æquitas collationis, 13 cessante collationis potestate faciet officium arbitri, cùm eadem subsistit ratio æquitatis. 14 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Hoc enim absurdum videtur *l. si viua matre 3. C. de bon. mat.*

2. Ratio enim diuersitatis est, quia si mater viueret excluderetur per propriam renunciationem quæ ea præmortua euanescit Bart. Castr. & alij *in d. l. qui superstitis 94. De acq. hered.*

3. *d. §. si igitur defunctus. Nouell.* 118 Idque ex eo apparet quòd etsi facti sint à matre prædefuncta exheredati, tamen patruo æquè succedunt.

4. Castr. eleganter *in d. l. qui superstitis.*

5. *Arg. l si extraneus 6. & l. seq. §. vlt. & pass. De cond. caus. dat.*

6. l. 1. *& tot. tit. D. de collat. bonor.*

7. Quæ collationis species quædam est minùs accipiendo *l. 1. §. quamuis. vers sed si tantum D. eod.*

8. *l. si nepotes 7. D. eod. l. 1 & tot. tit. De coniug. cum emancip. liber. sui.*

9. *arg. l. cùm te fundum 6. C. de pact. int. empt. & vendit. d. l si extraneus.*

10. Ita Paul. Castr. *ad d. l qui superstitis.*

11 Ita enim fieret vt inducta ad vnum effectum contrarium operaretur contra *l. legata inutiliter 14. D. de adim. leg.*

12. *d. l si viua matre 3. C. de bon. mat. d. l. quoniam Nouella 29. C. de inoff. testam. d. l illud 20. C. de collat.*

13. *d. l. 1. & pass. de collat. bonor. & tot. tit. De collat. dot.*

14. *Arg. l. quia tantundem 7. de negot. gest.*

DEFINITIO III.

Expressus consensus requiritur ad validandam renunciationem de futura absentis successione facta.

NOn valet renunciatio facta per pactum de absentis hereditate, 1 Nec si absens ille posteà sciuerit, 2 tacitéque id est facto ipso ratam pactionem habuerit, 3 Vt puta si soluerit partem dotis quam fratres sorori renuncianti promiserant. Expressus enim consensus in renunciatione acceptanda requiritur 4 ad hoc vt à legitima hereditate cui renunciatum est excludatur is qui renunciauit. *Ita tractatum est* in ead. causa.

1. *l. vlt. C. hoc tit.* Est enim pactio illa ominosa & plena periculosi euentus, & improbus is qui sollicitus est de hereditate viuentis *l. 2. §. interdum De vulg. & pupill. substit.* dicitúrque contra ius gentium festinare *l. donari 29. alias l. quidam §. donationem de donat, l. 2. §. vlt. De his quæ vt indign.*

2. Didac. Couarr. *ad cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

3. Quamuis dici soleat nihil interesse an verbo, quis ratum habeat an facto ipso *l. Paulus 8. D. rat. rem hab.*

4. *d. l. vlt.* in illis verbis, Voluntatem suam eis accommodauerit, & paulò pòst, Illo sciente & iubente *C. hoc tit.*

5. Pactiones enim istæ sunt odiosæ nec defendendæ nisi quatenus ex præscripto legis fieri potest. Iunge *Defin. 10. inf. eod.*

DEFINITIO IV.

De pacto De non petendo quandiu vsuræ soluentur.

PActus de non petenda forte ad certum vsque tempus, ea tamen lege & condicione, vt vsuræ quotannis soluerentur, non aliter pacti exceptione repelli potest, quàm si singulis annis debitor vsuras soluerit. 1 Exceptio enim quæ nascitur ex pacto de non petendo, 2 per eiusdem pacti repliçationem eliditur. 3 Itaque cùm debitor quidam conuentus ad solutionem, tale pactum obiiceret, ac super eo iusiurandum deferret, Creditor autem non solùm pactum negaret sed etiam solutionem vsurarum quam debitor assueuerat, Non putauit Senatus quicquam pronunciãdum quod ad iurandi delationem attineret, priusquam cognitum esset an vsuræ solutæ fuissent necne: propterea quòd non solutis iis iusiurandum debitori profuturũ non esset. 4 *Ita Senatus* ex tẽpore pro Nicolai da Puthod vxore D. de Nouuelle Necietis contra N. Ioannem Puthod fratrem 3. Id. Mart. 1590.

1. *Arg. l. qui in fraud. 17. D. hoc tit. l 2. §. nõ malè D. de dol. mal. except.* licèt in locis tractetur de pacto tacito non de expresso.

2. *l. 3. D. de except. l. si tibi 17. §. vlt. & ll seqq D. hoc tit.*

3. Vt & *in l. si vnus 27. § pactus ne peteret D. hoc tit.*

4. Iusiurandum enim huiusmodi non est deferendum nisi cùm litis decisorium est *l. 1 & tot. tit. D. de iureiur.* metu scilicet periurij in re, quę nullius futura sit vtilitatis. Text. est *in l. si duo 13. §. Marcellus D. de iureiur.*

DEFINITIO V.

Ius fideicommissi condicionalis quando per pactum diuisionis remissum intelligatur.

PActo diuisionis inter fratres aliósve coheredes factæ, quantumcunque generale sit, non facilè remissum intelligitur ius fideicommissi præsertim condicionalis, 1 & cuius condicio nondum euenerit, 2 Nec si appareat cognita lectáque verba testamenti, 3 Nisi constet aliquid acceptum pro ea iurium remissione, 4 nec alia quàm fideicommissi iura fuisse quæ remitti potuerint. 5 Eo namque casu non tam remissum videtur fideicommissum quàm per repræsentationem perceptum, 6 & ob euentus incertitudinem ea quantitate æstimatum. 7 *Ita Senatus* in eã cáusa de qua SC. 1. infr. famil. ercisc. Et in alia D. Senatoris de la Roche & Franciscæ Lose 8. Id. Mart. 1591.

1. *l. qui Romæ. 122 §. duo fratres* vbi latè Bart. & cæteri *De verb. obig. l si ita sit scriptum 41. §. si sub condicione de leg. 2.*

2. Quia fideicommissum condicionale ante condicionis euentum nihil est. Quod autem non est, amitti non potest nec proinde remitti *l. 1. §. 1. D quib. mod. vsufr. amitt.*

3. Hoc enim necesse est tùm etiam cùm remittitur ius quod iam quęsitum est ex testamento *l. de his 6. D. de transact. l. 1. §. ratio de Testam quem. aper.*

4. *Vt in l. 1. C. hoc tit. l. de fideicommisso 11. C. de transact.*

5. Ea namque interpretatio semper capiẽda est quę faciat vt actus sit vtilis & aliquid operetur *l. quoties in actionib. 12. De reb. dub. l. cogi 16. circ princip. ad SC. Trebell.*

6. *Arg. l. Iabolenus alias l. cùm qui 15. D. de ann. leg.*

7. *d. l. 1. C. hoc tit. d. l. de fideicommisso arg. l nam hoc modo 11. D. de hered. vel act. vend. l. si factum 11. D. de act. empt.*

DEFINITIO VI.

De pacto tacito de non petendo quod ex chirographi redditione inducitur.

ETsi pactum de non petendo simpliciter conceptum, in rem non in personam esse creditur, 1 ideóque & correo debendi 2 & fideiussoribus prodest, 3 si tamen tacitè iuducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta 4 non alij prodesse potest quàm cui chirographum redditũ est. 5 Potiùs enim redditio illa coniecturã inducit & probationem mandatarum ei aduersus correum actionum, 6 ex quo magis apparet non posse correo ex illa causa quæri exceptionem pacti de non petendo: Alioqui videretur creditor mãdasse actionem inutilem quippe quæ per exceptionem pacti elidi posset: 7 idémque creditoris factum, & actionem præberet & exceptionem eiusmodi actionis elidendæ gratia, quod esset absurdius. 8 Fideiussorum alia ratio esse videtur. Quidni enim ijs prosit exceptio pacti, cùm non possit redditio instrumenti facere vt aduersus eos mandata vlla actio videatur? 9 Nisi fortè in rem suam fideiusserunt: 10 quo casu nec pro fideiussoribus habendi sunt. 11 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. & seqq. infr. De duob. reis.

1. *l & heredi 28 §. vlt. & seqq. ll. D. hoc tit. l. exceptiones quæ personæ 7. §. rei autẽ D. de except.* Vnde illud est quod pactum de non pe-

non petendo simpliciter conceptum tollit obligationem naturalem *Bachum aut Paruhil in 91.§ naturalis. de solut.* quam tamen non tolleret si ederet actionem, vt tractat Bart.

2. *d.l.& heredes §. vlt. iunct. l. stipulatio duobus 25. in princip. & §. 1 hoc tit.*

3. *d.§ vlt. l. quod dictum 32. eod.*

4. *l. 2. & 3. D eod. l. creditricem 7. C. de remiss. pignor. l. 1. in fin. D. de liber. legat.* Vor tamen vereor ne postrema illa tota clausula *Sic autem Iulianus* Tribonianæ sit male Iulianum interpretantis. Nam & vltima illa verba *Exemplo tutionis* bonum sensum nullum habent.

5. Tacitum enim pactum inducitur ex facto. Factum autẽ nullum intercedit creditoris nisi cum eo ex correis cui chirographum redditur. Alex. *all. 2. D. hoc tit.*

6. Traditio namque instrumenti inducit probationem rei traditæ aut mandatarum actionum *l. 1. C. de donat. l. Mœuia 49. D. solut. matr. l. seruum filij 44. §. cum qui de leg. 1.*

7. *l. si non sortem 26. §. indebitum l. qui exceptionem 40. l. ex his 54. D. de condict. indeb. l. nihil interest 112 de regul. iur.*

8. *Arg. l. si vnus 27. § pactus ne peteret D. hoc tit.*

9. Neque enim potest reus principalis habere regressum contra fideiussorem suum cui ex contractu indemnitatem plenissimam præstare debet *l. cùm lex, 46 & pass. D. de fideiuss. l. ex mandato 10 § 1. & pass. D. mandat.*

10. *l. si quis reum 5. D. de liber. legat.*

11. Sed pro reis? *sed si fideiussor, 24. D. hoc tit. 1. de die 8. § 1. qui satisd. cog. l. si quis reum.*

DEFINITIO VII.

De renunciatione facta fauore fratrum absentium remisse pro ijs stipulante.

PArentes matresque simul dotem constituentibus pro filia, quæ vtriusque successioni cum iuramento renunciet fauore fratrum, 1 nemine tamen ac ne notario quidẽ pro ijs stipulante, dubitari eleganter potest an renunciatio valeat. Quanquam enim dici solet pactum quod contractui inter alios inito adiectum est fauore tertij absentis nemine pro eo acceptante nihilominùs valere, 2 constat tamen reuocari posse quandiu secuta non est acceptatio. 3 Ne vllius momenti esse huiusmodi renunciationes, nisi ab eo acceptatæ sint cuius commodo factæ fuerunt. 4 Nam nec renunciatio facta in iudicio præsente iudice, absente parte, nocet renuncianti si non per iudicem absentis nomine fuerit agnita. 5 Itaque cùm in proposita specie nec sibi parentes stipulati essent, nec filijs, 6 sed renũciatio fauore filiorum simpliciter facta proponeretur, filiam vetò viuis adhuc parentib. & priusquam ea renunciatio fratribus placuisset renunciationis pœnituisset, 7 videbatur eã nocere filiæ nõ debere. 8 Sed tamen in contrariũ illud mouebat, quod renũciatio hæc non solũ fauore fratrum absentium, sed etiam parentibus præsentibus facta fuerat à quibus dos constituebatur, 9 & quos credibile erat, cùm hanc à filia renunciationem, data illi dote extorserant, id egisse vt masculis suis liberis prospicerent. Id enim parentum omnium præsertim nobilium & illustrium commune votum est, vt si masculos habeant ijs potissimùm tanquam futuris heredibus commodum renunciationis acquisitum velint, 10 Adeóque cæteris filiabus nondum nuptis si masculos nullos habeant, nec cæteras filias postea ad renunciandum adegerint. 11 Cur ergo noceat quod filiorum nomen in contractu adiectũ sit citra expressam stipulationem, cùm etsi nominati non fuissent, ipsis tamen ex tacita quadam stipulatione renũciationis emolumentum acquireretur? 12 Nemo siquidẽ dubitaret quin nulla liberorum facta mentione valitura esset renunciatio in vtilitatem parentum dotem constituentium, 13 quando inter contrahentes stipulatio quæ ex vna parte interuenit, ex altera quoque interuenisse censeatur, 14 Ne alioqui eueniat claudicare contractum qui sit vltrò citróque obligatorius. 15 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 10. infr. De pact. conuent. tam sup. dot.

1. Hoc enim plerumque fit vt filia renuncict futuræ successioni matris, licèt non cogatur mater filiam dotare vt diximus *supr. 1. Defin. 1. num. 19.*

2. *Ex l. 3. vbi DD. C. de donat quæ sub modo.*

3. Bart *in l. qui Romæ 122. §. Flaminius de verb. oblig. l. absenti 10. D. de donat* Iul. Clar. *l. 4. Sent in verb donatio q 12. & 13.*

4. Quæ donationem & liberalitatem continent, & quidem odiosam, quæ in ignorantem non conferatur, sicut nec in inuitum *l. hoc iure 19 § non potest D. de donat l. inuito 69 de reg iur.*

5. *l. certum 6. § si quis absente.* vbi Bart *D. de confess.*

6. Potest enim pater filijs suis perinde ac sibi ipsi stipulari si modò habeat eos in potestate *l. stipulatio ista 38. §. alteri D. de verb. oblig. § si quis alij in fin. Inst. de inutil. stipul.*

7. Donatio enim antequàm consummata & perfecta sit reuocari potest nuda pœnitentia *l. 4. D. de donat. l. cum hic status 32. § aut oratio & seq. De don. int. vir. & vxor. l. 4. C. de donat. l. 3. l. velles 6. C. de reuoc. donat.*

8. Ex actu enim vtiliter reuocato nihil iuris quæsitum videri potest, licèt post reuocationem sequatur ratihabitio *l. pen. D. rat. rem hab. l. cùm filiofamilias 5. D. quis ord. in bonor. poss. seruet.*

9. Potuerunt enim parentes dotem dando quam voluerunt legem rei suæ dicere *l. in traditionibus 44. D. hoc tit. l. 1. & tot. tit. De pact. uot. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 1. & tot. tit. C. de pact. conuent.*

10. Ad conseruandam familiæ dignitatem *l. vnum ex familia 67. de leg. 2. l. pater 38. §. huiusmodi & seq. de leg. 3.* Idque ad publicam etiam vtilitatem pertinet *l. 1. §. sed etsi seruum. D. de ventr. inspic.*

11. Guid. Pap. *quæst. 192.*

12. Sola enim destinatio voluntatis sufficere potest vt ei quoque qui nominatus non est pactum prosit vt in casu *l. tale pactum 40. §. vlt. D. hoc tit. l 12. §. B. assidas ad Trebell.*

13. *Ex cap. quamuis pactum 2.* vbi Canonistæ *De pact. in 6.*

14. Scilicet cùm vnus idémque cõtractus est *arg. l. 1. C. de contr. stipulat.* aut cùm varij quidem contractus sunt, sed correspectiui vt in *l. cùm te 7. C. de pact. int. empt. & vendit.* Dici enim solet in huiusmodi actibus alterum alteri inesse. facit *l. Titia 134. § pen. de verb. obligat.*

15. Excipe casum *l. Iulianus 13. § si quis à pupillo de act. empt. l. sicut empto 20 § 1. D. locat.*

DEFINITIO VIII.

De effectu restitutionis in integrum aduersus renunciationem.

CVm de futuræ successionis renunciatione, per in integrum restitutionem rescissa, tractatur, multum interest an is cuius successioni renunciatũ fuit testatus decesserit, an intestatus. Priore siquidem casu rescissa renunciatione nihil aliud consequi filia potest quæ obtinuit, nisi vt agere sibi liceat ad legitimæ supplementũ. 1 Neque enim etiamsi præterita fuerit, facit nullu ex postfacto testamentum in quo præteriri impunè potuit. 2 Posteriore verò succedit ab intestato cum fratribus in viriles, 3 Nec sola legitima, aut legitimæ supplemento contenta esse cogitur, 4 Licet si ab initio tantum habuisset, quantum ad excludendam restitutionem necesse erat, nullam ab intestato portionem consequi potuisset. 5 Vtrique tamen casui commune illud est quòd rescissa renũciatione fructus à die mortis debentur, 6 Vno casu legitimæ, altero portionis hereditariæ. Fructus enim augent legitimam, 7 quę quota bonorum est, 8 non quid singulare, 9 ac multò magis hereditatem, quæ quoniam nomen iuris est, 10 & augmentum recipit & diminutionem. 11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quemadmodum si nulla renunciatio facta esset. Filia enim quæ non renunciauit, si quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil nisi supplementum petere potest *l. omnimodo 30. C. de inoff. test.*

2. Receptissima enim nostrorum sententia illa est, filiam quæ per iuratam renunciationem exclusa sit, impunè præteriri posse. De quo scripsi in Decadib. *De error. pragmat.* Semper autem inspiciendum est tempus testamenti quoties de liberis quęritur an instituendi sint vel exheredandi *l. 1. l. Gallus 29. l. inter cætera 30.* & pass. *de liber. & posth.*

3. Nouell. 118. *De hered. ab intest. venient. § si igitur defunctus,*

4. Quia si nulla renunciatio facta esset, succederet ab intestato cum fratribus in viriles. Nec enim de legitimæ supplemento quæritur nisi cùm factum est testamentum, & solo testamenti fauore, ne rumpatur per querelam *d. l. omnimodo.*

5. Propter iuratam renunciationē quæ quandiu tenet, excludit renunciantem ab omni successione testati & intestati.

6 Boer. *dec. 3. in fin.*

7. *l. Papinianus 8. §. vnde si quis D. de inoff. testam.* Scripsi *Err. 1 Decad. 12. De error. pragmat.*

8. *l. cùm quæritur 6. cit* DD. *C. de inoff. testam.*

9. Ita vulgo loqui solent sed male. Nam qui dicit quotam bonorum, dicit quid singulare non vniuersale vt constat ex *l. si quis bonorum 23. de leg. 1. missa in l. 3. §. 1. de bon. poss.*

10. *l. hereditas 59. de pet. hered. l. 119 de verb. signif.*

11. *l. 178. §. 1. eod. tit. l. item veniunt l. 20. §. l. Item non solum de pet. hered.*

DEFINITIO IX.

Pater filios absentibus stipulari potest à filia quam dotat renunciationem paternæ successionis iurare.

DE illo non sine causa plerumque dubitatur, An valeat fraternorum bonorum renunciatio soli patri facta, si dos nec à fratre, nec ab alio fratris nomine vlla constituta fuerit, sed tantùm à patre cuius officium fuit dotare filiam, maximè si constitutio dotis non nisi paternis facultatibus respondeat. 1 Sed tamen magis communiter probatum est vt patris stipulatio prosit hac parte masculis etiam absentibus nihilque dotis nomine conferentibus. 2 Propterea quòd permittendum sit patri vt quam vult legem dicat dotì à se constitutæ, æqui nec nisi optimum pro filia liberisque omnibus consilium capere velle credendus sit. 4 *Ita Senatus* in causa N. Catel contra vxorem Ioannis Seuerat 12. Cal. Decembr. 1593. de qua SC. infr. De curat. furios.

1. *Arg. l. vlt. 1. de act. promis.*

2. Didac. Couarr. *in repet. cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

3. *l. cùm dos 7. de pact. dotal.*

4 *l. vlt. C. de curat furios. l. pen. §. 2. D. de vit. nupt.*

DEFINITIO X.

De pacto quod fit De hered. tate viuentis.

PActum de viuentis inscij hereditate licèt ab initio non valeat, tamen confirmatur si posteà is de cuius hereditate actum est rescierit & consenserit expressè in eáque voluntate perseuerauerit. Nec probabilis est sententia existimantium in ipso instanti quo contrahitur consensum hunc interuenire debere. Quid enim refert an tunc an pòst vel antè interuenerit, vt nulla consentienti iniuria fieri videatur? 1 Illud sanè requiritur vt ab vtroque ex contrahentibus certior factus sit is de cuius hereditate actum est, vt pacto & contractui inter duos inito consensisse existimetur. 2 Interea igitur sicut contractus valere non potest, Ita nec pro eo pronunciari lite pendente, cùm nec materiam, nec formam vllam habeat quandiu deficit consensus illius de cuius viuentis hereditate tractatur. 3 *Ita Senatus* in causa Petri Roux & Claudij Guilliot 15. Cal. Febr. 1594.

1. Neque enim lex requirit vt certo & determinato tempore cõsensus hic interueniat. Bart. *in l. Theopompus de dot. præleg.* Bald. *in l. iurisiurandi C. de testib.* Adde Boerium *quæst. 1. num. 39.* Purpur. *ad l. vlt. C. hoc tit.*

2. Vt purgetur vtrinque vicium pacti quoà proficiscitur ex solicitudine illa de bonis viuentis.

3. Dixi *Def. 3. supr.*

DEFINITIO XI.

De potestate pacti, De vendendo, si per dolum paciscentis venditio non sequatur.

CVm in eo essem vt emere vellem à Titio fundum Cornelianum, 1 rogasti me vt à tractatu discederem, quod alia pleraque Titio bona cum eo fundo velles comparare, Et vt id à me impetrares promisisti per chirographum te eundem fundum Cornelianum certo conuentóque inter nos precio mihi venditurum. Si posteà nolis vendere, dabitur mihi actio non in id tantùm quod mea interest, 2 sed in id etiam præcisè vt vendas, cùm vendendi habeas potestatem. 3 Alioqui sanè dolo tuo iniuriam patiar si cogar accipere pecuniam pro fundo, quem fueram empturus ni fidem tuam sequi maluissem. 3 Nec aliud erit tametsi chirographariæ stipulationi subiecta sit pœna eius quod interest. 4 Ea namque pœna pro me in stipulatum deducta non adimit mihi actionem quæ ad id competit vt præcisè cogaris vendere si rem habere malim. 5 Illud magis obstare videbatur, quòd vendere sit facti, 6 In obligationibus autem faciendi generale videatur vt ad factum numquam debitor præcisè cogatur, sed præstatione eius quod interest liberetur. 7 Idque pro culdubio verius est si meram iuris rationem spectes. 8 Sed tamen posteaquàm nostris placuit, Posse aliis quoque multis casibus 9 cogi quem præcisè ad factum, vt puta si iusiurandum interuenerit, 10 Idem quoque hoc casu admittendum esse visum est, Vt tantùm tibi noceat dolus tuus, quantùm mihi iusiurandum tuũ prodesset. 11 *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu contra N. Gothofredum de Dompierre 17. Cal. Iul. 1594.

1. Et tamen actio de dolo non nisi ad id quod actoris interest dari solet *l. arbitrio 18 in princip. D. de dolo.*

2. Exemplo eius quod interpretes tractant *ad l. 1. D. de act. empt.* venditorem cogendum præcisè vt tradat rem quam tradere potest, nec liberetur præstatione eius quod interest. De quo latè Arius Pinell *ad l. 2 C. de rescind. vend. & ad l. 1. C. de bon. mat.*

3. Potest enim mea interesse rem habere potiùs quàm pecuniam licèt multò plus offeratur quàm quanti res est *l. nec quasi 70. D. de rei vindic. l. non enim 9. D. rer. amot.*

4. *Vt in l. fundum Cornelianum 28. D. de nouat.*

5. Pœnalis enim stipulatio non nouat præcedentem obligationem *l. prædia 28. D. de action. empt. l. si pacto quo pœnam 14.* vbi Decius & cæteri. *C. hoc tit.*

6. *l. consilio 7. §. vlt. de curat. fur.*

7. *l. si quis ab alio 13. §. vlt. D. de re iudic. l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

8. Ex ratione suprà posita *num. 1.*

9. Quos vide apud Marantham *Disp. 7* post Bart. *ad l.*

10. Bart. *supradicto loco.*

11. Ne ex dolo tuo lucrum senti as *l. ne ex dolo 12. D. de dolo.*

DEFINITIO XII.

De reseruatione legalis escheuta.

EXceptio illa quæ in renunciationibus vulgò apponi solet *Salua legali escheuta*, non habet locum quandiu aliquis supereст ex iis quorum fauore facta fuit renunciatio, siue masculi illi sint, siue fœminæ. 1 In dubio autem si pater nuptui collocans filiam fecerit vt paternæ successioni renunciaret, nec aliud adiecerit, cùm & filios & filias haberet, credendus est fauore primùm masculorum, tùm si masculi deficerent, fauore filiarum renunciationem admisisse. 2 Ideóque si posteà moriatur nullis relictis masculis, vnica filia, quæ non renunciauerit, superstite, ad eam solam tota hereditas pertinebit, licèt aliæ quoque supersint, quæ renunciauerunt. 3 *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa heredum D. de Bellegarde de Sanciergue, 8. Id. Iun. 1595.

1. Guid. Pap. *quæst. 192.*

2. Vt bona conseruentur in familia quemadmodum diximus *Def 7. num. 10. supr. eod.* Conseruatur enim familia per masculos non per fœminas cùm fœmina quælibet familiæ suę & caput sit & finis *l. pronunciatio 195. §. vlt. & l. seq. D. de verb. sig.*

3. Guid. Pap. *suprad. quæst. 192.* Intellige autem Nisi & hanc filiam quæ superstes est idem pater posteà adegerit ad renunciandum. Inde namque apparet noluisse patrem melioris esse illam condicionis quàm cæteras.

DEFINITIO XIII.

Pactum de non succedendo, numquam tacitum, semper expressum & iuratum esse oportere.

FIlia quæ à patre dotem accepit pro iuribus omnibus paternis, maternis & fraternis, præsentibus & futuris, non

ris, non idcirco futuræ successioni renunciasse credenda est. 1 Speciali enim renunciatione opus est, & quidem iurata, 2 cùm iure ciuili non valeant huiusmodi renunciationes, 3 Iure autem pontificio non aliter quàm si accedat autoritas iurisiurandi. 4 Nec sufficiet quod postrema, vt fit, parte instrumenti iuratum sit de contractu obseruando, & renunciatum iuribus omnibus in contrarium facientibus. Renunciari namque oportet successioni, non legibus. 5 Et filia quæ dote accepta pro iuribus omnibus præsentibus & futuris iurat nunquam se contrauenturam, Id tantùm iurat nunquam se negaturam quin dotem pro iuribus omnibus acceperit. 6 Quæ res non facit, quominus ei vel inuitæ deferatur successio moriente patre. 7 Defertur enim hereditas à lege, 8 etiam inuito, 9 licèt non acquiratur inuito. 10 Quidni verò? Nam & solemni renunciatione interueniente non eo minus defertur successio, sed eo ipso instanti quo successio defertur, renunciatio vires suas exerit cùm ab initio valuit propter iusiurandum: 11 Nec sola voluntas sufficit eius, qui excludi vult vt excludatur si non lex eam adiuuet voluntatem, 12 quæn porrò non adiuuat, nisi cùm eam & expressam videt, & iuratam. 13 Fateor præcedente speciali renunciatione generalem clausulam iurisiurandi in fine instrumenti positam ad renunciationem quoque referri, sicut & ad cætera omnia in instrumento contenta: 14 Sed hoc contendo, Confirmari iureiurando debere renunciationem ipsam, non solam voluntatem renunciandi. 15 *Ita Senatus* pro Spect. Abrahamo Vermeil contra fratres De bordes de Cerdon Prid.Id.Aug.1595.

1. Barthelom.Chassan *in Consuet.Burgund.*
2. Didac.Couarr *a l d.cap.quamuis pactum de pact.in 6.*
3. *l.pactam quod dotalis* 15.*C. hoc tit.l.pactum dotali* 3 *C. de collat.l.vlt.D.de suis & legit.l.quod bonis* 15.§.1.*D.ad leg.falc.*
4. *d.cap. quamuis pactum.*
5. Quia nec leges admittunt huiusmodi renunciationes licèt iuratas *l non dubium* 5.*D.de legib.*
6. Quibus verbis quantumlibet generalibus de sola dote actum videtur non etiam de successione cuius alia ratio est, itémque legitimæ, vt dicam *infr.Def* 19.*de inoff.test.*
7. Cùm non minùs filia quàm filius sit ex suis heredibus de quibus *in l.in suis* 11.*de liber.& posth.l.verum* 8.§.1.*de inuist. rupt l.in suus* 14 *& d.l.vlt.de suis & legit.*
8. *l.lege obuenire* 130.*de verb signific.l.1.D.de petit.hered.*
9. Quia non potest suus heres aut agnatus aut cognatus proximus facere vt non sit talis *l.1.2.& pass.de suis & legit.*
10. Præterquàm necessariis *l. necessarius* 57.*de acq.hered.* Potest enim hereditas damnosa esse *l.hereditatis* 119.*de verb. signif. l.si hereditatem* 32.*D.mandat.*
11. Castr.*in d.l.qui superstitio ex l.si Stichum* 3.§.*si quis ita l. quoties* 14.§.*sed si quod D.de nouat.*
12. *d.l.vlt.de suis & leg.d.l.quod bonis* 15.§.1.*D.ad l.falcid.l. ius publicum* 38.*D.hoc tit.*
13. *d.cap.2.de pact.in* 6.iunct.*l.pactum* 15.*C.eod.*
14. *l.Titia* 134 §.*vlt.de verb.oblig.*14.*l.talis scriptura* 30 *in princip.& §.vlt.de leg.*1.*l.si mihi* 92.*de leg.*3.Nunquam tamen generalis clausula comprehendit casum qui non valet de iure *l.*2. vbi Bald.*de pact.dot.*
15. Dicam infrà *Def.*25.*num.*2.*&* 5.

DEFINITIO XIV.

Renunciatio iurata matris an & quando noceat nepotibus ex propria persona venientibus iisdémque heredibus.

RE nunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem licèt congruam accepit, non nocet liberis ex ea præmortua susceptis & superstitibus ad aui successionem siue testamentariam, siue legitimam venientibus, 1 licèt sint heredes matris, 2 quia eo casu nulla renunciatio esse intelligitur, 3 Vtpote quæ facta sit sub condicione quæ non euenit. 4 Nam neque hereditati, neque portioni legitimæ renunciari potest nisi sub ea condicione, Si hereditas aut portio legitima deferetur. 5 Cùm prius sit vt deferatur ius cui renunciatur, quàm vt ei renunciari possit. 6 At filiæ quæ viuo patre mortua est nunquam fuit delata hereditas aut portio legitima, 7 quia viuens pater neque hereditatem vllam habere 8 neque legitimam debere potest. 9 Ergo perinde est hoc casu acti nulla vnquam facta fuisset renunciatio. Et consequenter non nocebit liberis, quòd sint heredes matris, quasi ex ea causa matris factum, & renunciationem probare ratámque habere debeant. 10 Non enim possunt videri venire contra renunciationem cùm renunciatio nulla facta esse intelligitur. 11 Nec quòd mater non tantùm pro se sed etiam pro filiis suis renunciauerit, ad rem facit. Id enim ita accipiendum est vt in eum ipsum casum in quem pro se renunciauit, suis quoque liberis renunciasse videatur, non in alium. 12 Ergo & sub eadem illa condicione, Si legitima portio aut successio deferetur. 13 Nisi poneres id nominatim actum cautúmque vt illo etiam casu quo filia renuncians præmoreretur, liberi quoque ex ea susceptí excluſi essent facto matris, & propter dotem ab ea acceptam. 14 Tum enim procul dubio factum matris noceret liberis quantumlibet ex propria persona venientibus si heredes essent matris, 15 quia de illorum proprio iure nominatim actum proponeretur. 16 Sed extra illum casum non magis nocere potest nepotibus ex filia renunciatio matris licèt sint illi heredes ipsius quàm si non essent. 17 Illa etiam ratio pro nepotibus facit, quam proximè attigimus, Nimirùm quòd præmortua filia nepotes ex ea superstites veniunt ad successionem aui ex propria persona, & proprio capite non ex persona matris, 18 Vtpote repræsentantes gradum matris non personam. 19 Idque ex eo apparet, quòd tametsi filia quæ accepta dote renunciauit paternæ successioni cum iuramento possit impunè præteriri à patre, nec necessariò instituenda sit vel exheredanda, 20 nepotes tamen ex ea præmortua superstites omnimodò instituendi sunt aut exheredandi. 21 Alioqui testamentum nullum & iniustum faciunt, siue de paterni, siue de materni aui testamento agatur. 22 Quod vtique falsò vel sine ratione diceretur si matris personam repræsentarent, nec nisi ex ea admitti possent. 23 Cùm igitur veniant ex propria persona, verúmque sit nullam ab ijs factam renunciationem, consequens est vt non debeat matris renunciatio ijs nocere, 24 Nec si sint eius heredes, quia quòd in eius gradum succedunt habent à lege non à matre. 25 At, inquies, fieri non potest vt nepotes ex filia præmortua succedant ex proprio capite non ex persona matris, cùm succedant in stirpes siue cum auunculis siue cum consobrinis, 26 qui alioquin succedere in capita deberent, si non succederent per repræsentationem. 27 Verùm facilis responsio est, Succedere quidem eos per repræsentationem, indéque fieri vt succedant in stirpes non in capita: Sed tamen repræsentare gradum non personam matris, 28 & ex eo euenire, vt quamuis mater si viueret excluſa esset per renunciationem, 29 nepotes tamen ex ea non sint excluſi, cùm proprio iure veniant, 30 Præsertim matre ipsa non tam propter renunciationem quæ nunquam effectum habuit vt diximus, quàm per mortem excluſa. 31 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Bart *ad.d.l.qui superstitio.*
2. Castrens.*ibid.contra Bartolum.*
3. Quod autem nullum est, nullum producit effectum *vulg.in trib.*
4. Actus enim condicionalis defecta condicione nihil est *l vlt.§ sin autem aliquid sub condicione C.de caduc.toll.& tot.tit. de condic.& demonstr.l.cedere diem* 123.*de verb.signif.*
5. Etsi enim condicio illa tacita est, tamen aquè suspendit actum acsi esset expressa Dec. *cons.*2.*l.interdum* 73. *De verb. oblig.*
6. *l.si ita scriptum* 45.§.*si sub condicione de legat.*2.*l.*1.§. *decretalis D.de succes.edict.*
7. *l.delata* 151.*de verb.signif.l.scripto* 7.*D.vnd.lib.l.*1.§. *sciendum D.de suis & legit.*
8. *l.*1.*D.de hered.vel act.vendit.l.hereditas* 5.*C.de pact. conuent.*iunct.*l.*1.*D.qui testam.facer.poss.*
9. *l.*1.§.*si impuberes D.de coll. bonor.*
10. *ex l.tum à matre* 14.*C.de rei vindic.*de cuius sententia & limitationibus vide Osasch. Cachet. *Decis.Pedem.penult.*

11. Nam quod non est neque probari neque improbari potest *l.5.circ.princip.de iniust.rupt.* cùm non entis nullæ sint qualitates *l.debitor 32.de leg.2.*

12. *Arg.l.cùm pater 11.l. ob res 20. §.si conuenerit D. de pact. dotal.*

13. Condicio enim facilè repetita intelligitur *l. Titia 134. §.1.de verb.oblig.l.4 §.vlt.D.hoc tit.* Nisi quæ repetita vitiaret *l.seruo alieno 113.§.si ab impubere.de leg.1.*

14. Pacta enim seruanda sunt, quæ nec cõtra leges sunt, nec contra bonos mores *l.iuris gentium 7.§. ait prætor D.hoc tit.*

15. *Ex reg.d.l.cùm à matre C.de rei vindic.*

16. Potest enim quilibet de bonis sui heredis perinde ac de suis disponere *l.vnum ex familia 67.§ si rem de leg.2.*

17. Heres enim non potest teneri ex pacto defuncti, nisi sub iisdem legibus & condicionibus, quibus defunctus contraxit: cùm obligationis condicio ex persona heredis non immutetur *l.2.§ ex hìs. de verb.obligat.*

18. Itaque cessat hoc casu obiectio quæ à nonnullis fieri solet *ex l. si viua matre D. de bon. matern.* itémque iuris regula quæ habet, Ex qua persona lucrum quis sentit eius factum præstare eum debere *l.ex qua persona 149.de regul.iur.*

19. *§.cùm filium Inst. de hered. qua ab intest. defer.* Dixi *supr. Def.1.num.4.*

20. Dixi *supr.Defin.8.num.2.*

21. *§. aliud quoque capitulum Nouell. 115. Vt cùm de appell. cognosc.*

22. Nulla enim hodie differentia est inter ascendentes ex linea masculina & ex fœminina, siue in successione extstati *d. §. aliud quoque.* siue in successione intestati *Nouel.118.De hered.ab intest.venient.*

23. *d.l.si viua matre C.de bon.matern.*

24. *Ex reg.l.non debet 74. de regul. iur. l. si vnus 27. §. pacta quæ turpem D.hoc tit.*

25. Dixi *dict. Def.1.num.2. & 3.supr.*

26. *d.§.cùm filium & §.si igitur defunctus* Nouell.118.*de hered. ab intest.venient.* Scripsi *in Disput. forens.Disp.1.*

27. *l.2.§ hæc hereditas de suis & legit.l.1. §. vlt. si pars hered. petat.* Vlpianus *in Titulis tit.26.§.4.*

28. Marant.*disput.10.*

29. Quia eo casu renunciationis condicio existeret *d.l.8.§. si quis ita l.quoties 14.§.1.D.de nouat.*

30. *l.Seia 73.D.de euict.l. an vicium 5.§.1.D.de diuers. temp. præsc.* licèt contra sentiat Paponius *in syntagm.arest.*

31. In eóque alia ratio est matris præmortuæ, alia nepotis superstitis. Constat autem vbi diuersa ratio est exclusionis posse admitti liberos ex ea matre susceptos quæ exclusa esset si viueret.

DEFINITIO XV.

Quid si mater vt renunciaret legitimam perceperit, aut dotem quæ sit loco legitimæ?

AT hic rursus illa incurrit hæsitatio, quod filia quæ accepta dote paternæ successioni renunciauit pro se suisque liberis, non tantùm propter renunciationem exclusa videri debet, sed etiam propter partis perceptionem,1 Quasi partem suam hereditariam percepterit, patre ipsi vltro & liberaliter eam repræsentante ac prorogante. 2 Huic enim consequens videtur vt filia quæ partem suã habuit obstet nepotibus etiam post mortem suam,3 non secus ac si superuixisset, cùm effectu ipso tantùm tulerit ex patris hereditate, quãtum ferret hodie si viueret, nec proinde reperiatur gradus vacuus ad succedendum, in quo scilicet alia persona iam successerit, aut perinde habenda sit atque si successisset. 4 Verùm respondeo hanc rationẽ eò duntaxat pertinere, vt si filia patri superuixerit obstet illa nepotibus, ne ad aui successionem ex successorio edicto venire possint,5 Quomodo vtique possent si filia per solam renunciationem exclusa esset, si non aliæ personæ essent proximiores ad quas filiæ portio per ius accrescẽdi peruenire deberet. 6 Sed præmortua filia sicut de successorio edicto tractari non potest,7 Ita nec dici, habuisse eã vnquam portionem suam hereditariam, quia vt in superioribus dictum est,8 nec hereditatem nec portionem hereditatis paternæ viuo patre habere potuit.9 Solãque dotis aut alterius portionis quantumcumque congruentis perceptio citra renunciationem non excluderet illam à successione mortuo quandoque intestato patre, 10 sed faceret tantùm vt non aliter audienda esset petens portionem hereditariam, quàm si id quod accepisset conferre vellet, 11 Aut petens legitimam eiúsve supplementum, quàm imputando dotem. Id enim est quod Iustinianus voluit 12 dotem in legitimam imputari. Quod vulgo nostri malè sic accipiunt, Quasi dos cedat loco legitimæ. 13 Numquam enim de legitima quæri potest viuo patre, 14 sicuti nec de ipsius hereditate, 15 quamuis legitima sit quota bonorum non hereditatis. 16 Nempe quia cùm legitima sit quota bonorum quæ ab intestato deferri potuissent ex causa hereditaria, 17 Apparet in eunda legitimæ computatione necessariò spectandum tẽpus mortis, 18 quandoquidem nec priùs sciri potest quid & quantum eo tempore futurum sit in bonis. 19 Neque verò in cuiusquam potestate est vt legitimam repræsentet, 20 sed tantũ facere vt quod viuus dat in dotem aut in quam aliam eiusmodi causam, imputetur quandocunque in legitimam portionem. 21 Ergo vt concludamus neque dotis perceptio, neque renunciatio matris nocere potest nepotibus, quo minus ex propria persona venientes præmortua filia succedant auo. 22 In eam scilicet portionem quam mater habitura esset si viueret nec renunciasset, quamuis sint heredes matris, & siue succedant illi cum consobrinis siue cum auunculis. 23 *Atque ita tandem Senatus* pronunciauit in eadem causa.

1. Sic enim tractant nostri post Bart. Castr. & alios *ad d. l. qui superstitis.*

2. *Arg l.cum quo 56.§. vlt.D.ad leg falcid.l.1. §.si parens D. si à parent.quis manum.l.quoniam Nouella.29.C.de inoff. testa.*

3. *Arg l.scripto 7.D.vnd.liber.* Non enim potest gradus esse vacuus in quo est persona quæ partem suam acceperit.

4. *Arg.l.2.& 3.D.si quis omiss.caus.testam.*

5. *l.1.& tot.tit.de success.edict.* Castrens.*ad d.l.qui superstitis.*

6. Ius enim adcrescendi quia locum habet inter eos qui sunt in eodem gradu potentius est successorio edicto Castr. *ibidem.*

7. Prætor enim illo edicto non dat successionem nisi inter eos quibus defert bonorum possessionem *d.l. 1. in princ. de success.edict.* quam porrò non defert præ mortuis sed superstitibus tantùm, quia non nisi defuncti hominis bonorum possessionẽ defert vt apparet ex definitione bonorum possessionis posita *in l.3.§.bonorum D.de bonorum possess.*

8. *Defin.prox.num.7.8.& 9.*

9. *Ex l. 1. D. de hered. vel act.vendit.l. 1.§.si impubere D.de collat.bonor. l 2.§.interdum de vulg.& pup.substit.l.donari 29.aliàs l.quidam §.donationem D.de donat.*

10. *l.penult.& vlt.D.de collat.dot.*

11. *l.filia 12.l.filiam 16 C.de collat.*

12. *in d.l.quoniam nouella 29.C.de inoff.testam.*

13. De quo scripsi in Decadib. prior. De errorib. pragmat.

14. *d.l.1.§.si impubere D.de collat.bonor.l.cùm quæritur C.de inoff.testam.*

15. *l.2.§.vlt.de his qua vt indign.*

16. *d.l.cùm quæritur* vbi DD.notant *l.Papinianus 8.§.quæritur autem D. eod.*

17. Vnde illud etiam fit vt qui exclusus est à successione intestati censeatur exclusus à legitima.

18. *d.l.cùm quæritur & similib.*

19. Propter inopinatos casus rerumque euentus quibus augeri possunt facultates vel minui *l. pupillus 24. D. qua in fraud. credit. l. in ratione 30.l.cum quo 56.in princ.l. in quantitate 73. l.in duplicibus 79.D.ad leg falcid.*

20. Non magis quàm vt sit mortuus qui adhuc viuit.

21. *d. l. quoniam nouella 29. C. de inoff. test.l.illud 20. C. de collat.*

22. Ius enim successionis est ex legibus quæ nec hereditatem nec legitimam deferunt nisi mortuo patrefamilias.

23. Quia cùm repræsentent gradum matris non possunt plus habere quàm mater ipsa habitura esset *d.§.cùm filium & d. §.si igitur defunctus.*

DEFINITIO XVI.

De conferenda per nepotes ea pecunia aut portione quam mater habuit vt renunciaret.

ANergo dicendum erit mortuo intestato auo nepotes ex filia præmortua superstites, ex propria persona suc-

na ſucceſſuros in eam hereditatis partem quam habitura erat mater ſi ſuperuixiſſet nec renunciaſſet, ac prætereà dotem, quam mater legitimæ aut portionis hereditariæ loco acceperat habituros? Minimè verò. 1 Ita enim fieret iniuria cæteris inteſtati ſucceſſoribus in eodem gradu conſtitutis id eſt conſobrinis ac multò magis auunculis, qui cum vno gradu ſint proximiores, proculdubio nepotes iſtos prorſus excluderent, 2 ſi non hi nepotes per repræſentationem gradus admitterentur ad eum ipſum gradum quem mater tenuit quandiu vixit. 3 Proinde æquiſſimum eſt & iuris rationi omnino conſentaneum vt quod filia in dotem vel ob quam aliam cauſam habuit pro portione hereditaria, totum id conferant ijs cum quibus volunt in hereditate ſuccedere, 4 Ne alioqui inter eos qui pari ſunt gradu ſuccedendi, ſucceſſionis inæqualitas inducatur. 5 Idque indubitatum eſt ſi nepotes illi ex filia præmortua heredes matris proponantur. Quęnam enim illis in eo facta iniuria videri poteſt? *6 Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Paul. Caſtr. *ad. d. l. qui ſuperſtitis de acq. hered.*
2. *l. 3. C. de legit. hered. l. lege 14. §. vlt. eod.*
3. *d. §. ſi igitur defunctus & d. §. cùm filius.*
4. *d. l. queniam Nouella 29. C. de inoff. teſt.*
5. *l. maximum vicium 4. C. de liber. præter.*
6. Non enim conferunt niſi idipſum quod habent, id eſt, quod habuit defuncta mater cuius perſonam tanquam heredes repræſentant.

DEFINITIO XVII.

Quid ſi nepotes ex filia quæ renunciauit non ſint eius heredes?

AT quid ſi nepotes hereditatem matris repudiauerint? 1 Non poterit eis obiici quòd in dolo ſint qui & portionem hereditariam habere velint quam haberet mater ſi viueret nec renunciaſſet, & prætereà idipſum quod mater habuit vt renunciaret. 2 Nec rurſus fieri poteſt vt conferant id quod non habent, 3 Niſi fortè minus percipiendo, quomodo plerumque ex neceſſitate collatio fit. 4 Enimuerò illud quoque abſurdum & iniquum videtur minus eos percipere ex hereditate, ob id ſolùm, quòd mater dotem aliúdve quidpiam habuerit, 5 cùm neque ex perſona matris veniant ad ſucceſſionem vt iam diximus, ſed ex propria, 6 neque ex facto matris lucrum ſentiant cuius non ſunt ſucceſſores. 7 Nec eſt quod quis cum vulgo interpretum obiiciat, Si nepotes iſti tantundem perciperent, futurum vt per ſucceſſionem in ſtirpes, plures portiones hereditariæ vni ſtirpi deferrentur. 8 Iam enim oſtendimus in ſuperioribus 9 nec portionem hereditariam dici, nec portionis hereditariæ loco cedere poſſe id, quod filia in dotem habuit à patre cùm pater ſuperuixit: Verùm ſi negemus tanto minus ex bonis aui percipere nepotes debere, illa emerget iniquitas, quòd deterior erit condicio auunculorum aut conſobrinorum ex auunculis præmortuis, qui nihil acceperunt, quàm futura eſſet ſi filia viueret nec renunciaſſet. 10 Vtique enim quod habuiſſet, illa conferre cogeretur: 11 Ergo cùm non alia cauſa fuerit dotis dandæ filiæ, quàm quia in eo gradu erat vt patri eſſet ſucceſſura, 12 Conſequens eſt vt quiſquis in eum gradum locúmque ſuccedit non plus iuris habeat quàm perſona, quæ prior eum gradum tenuit, haberet hodie ſi viueret & ſuccederet. 13 Quid enim aliorum intereſt qui cum filia omnimodo ex æquis portionibus erant ſucceſſuri, an illa viuo patre deceſſerit an poſt patrem, an relictis liberis, an ſine liberis? 14 Igitur minùs percipere nepotes oportebit, etiamſi non ſint heredes matris. *Atque ita Senatus* noſter pronũciauit in ſupradicta cauſa.

1. Néque enim matris heredes neceſſarij ſunt cùm nec ſint ſui quia fœminæ non habent ſuos heredes *l. illud* 4. §. *ad teſtamenta D. de bonor. poſſ. contr. tab.*
2. Nam non habent idipſum quod mater habuit cuius non ſunt heredes.
3. *l. 2. §. de illis D. de collat. bonor.* facit *l. 1. §. conferetur 23. eod.* vbi ſcriptum eſt non venire in collationem id quod quis acquirere cùm poſſet noluit, qui hic ſibi magis quã alteri inſidiatus eſt.
4. *d. l. 1. §. ſed etſi tantùm 12. D. eod. tit. de collat. bonor.*
5. *Arg. l. 1. §. & in adoptionem & paſſ. D. de coniung. cum emanc. liber. eius.*
6. *d. §. ſi igitur defunctum.*
7. Nec proinde matris factum præſtare coguntur *arg. à contr. ſenſ. l. ex qua perſona 149. de reg. iur.*
8. Argumentum eſt pragmaticorum deſumptum ex Paponio *in ſyntagm. areſt. loco ſupracitato.*
9. *Def. 15. num. 9. ſupr.*
10. Atqui renunciatio cùm facta ſit à filia vt tantò magis eius fratres admitterentur, nocere iis non debet *arg. l. legata inuſitiliter 14. de adim. legat.*
11. *l. 1. l. ſi filia 3. & paſſ. D. de collat. dot.*
12. *l. vlt. C. de dot. promiſſ.*
13. *l. 1. §. eueniet. 15. D. de coniung. cum emanc. lib. eius.*
14. Non enim ob eam cauſam deterior ipſorum condicio fieri debet, cùm ſint vno gradu proximiores liberis ſororis.

DEFINITIO XVIII.

De imputanda in nepotis legitimã dote quam filia habuit, ſiue renunciatio interuenerit, ſiue non.

SEd ſi de legitima duntaxat non etiam de ſucceſſione & hereditaria portione quæratur, quod euenit facto teſtamento, & excluſis per auum pro modico legato vt fit, nepotibus ex filia præmortua ſuperſtitibus, 1 alia tractatio eſſe videtur, & paulò difficilior. Nam cùm legitima non ſit quota hereditatis ſed bonorum, 2 non poteſt hoc caſu locus eſſe collationi quæ non niſi inter coheredes locum habet. 3 Supereſt itaque vt de ſola imputatione quærendum ſit, id eſt an quod filiæ præmortuæ in dotem datum fuerat, nepotes imputare debeant in ſuam legitimam. Quæ quæſtio in illam incidit quæ à noſtris interpretibus tantopere agitata eſt, Vtrùm dos data filiæ imputanda ſit in legitimam nepotis. 4 In qua quæſtione magis communiter illa diſtinctio probata eſt, Vt ſi dos filiæ ad nepotes perueniat, ex pacto, prouidentia & diſpoſitione aui, imputari debeat nepoti, non aliter. 5 Sed id tum obtinet cùm nulla renunciatio facta eſt. Nam facta renunciatione omnes conſentiunt filiam videri habuiſſe portionẽ ſuam hereditariam cùm habuit dotem, 6 adeóque quod magis eſt in ea dote habere illam heredes liberos etiam viuo auo, 7 Et conſequenter imputari eam dotem debere nepotibus in legitimam, cùm mater eam habuit pro legitima, Ne alioqui duplicis legitimæ præſtatione vnus idémque gradus ſucceſſionis auitæ oneretur. 8 Idque non ſolùm procedit ſi nepotes ſint heredes matris, in quo omnes conſentiunt, 9 ſed & ſi non ſint heredes, Non ratione illa qua plerique falsò mouentur quod nepotes iſti matrem repræſentent, (nam imò verò gradum duntaxat repræſentant non perſonam 10 vt in ſuperioribus diximus 11) Sed quia poſtquam iure pontificio receptum eſt vt filia quæ iuratò renunciauit accepta dote portionem ſuam hereditariam aut legitimam percepiſſe videatur, 12 Non eſt æquum nepotes ex eodem gradu tanquam vacuo ſuccedentes tantùm ferre ex aui hereditate, quantum ſi filia nihil vnquam habuiſſet. 13 Quomodo enim fieri queat vt gradum in quo filia fuit quandiù vixit reperiant vacuum, id eſt talem vt filia nunquam in rerum natura fuiſſe videatur, quod ad cauſam ſuccedendi attinet, quin eorum omnium ratio habeatur, quæ filia percepit ex cauſa prorogatæ & repræſentatæ ſucceſſionis? 14 Non enim vacuus gradus videri poteſt cui iam ſucceſſio delata ſit, 15 aut quid aliud datum vice futuræ ſucceſſionis. 16 Niſi omnia in integrum reſtituantur, id eſt in eum ſtatum in quo eſſent ſi filia nihil percepiſſet, Quod euenit nepotibus tantò minus pro legitima percipientibus, 17 Proinde nec de illo quærendum eſt an matris heredes ſint necne. 18 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Quia hoc caſu non niſi de ſupplemento legitimæ tractari poteſt cùm teſtamentum ſubſiſtat *l. omnimodo* 30. *C. de inoff. teſtam.*

2. *l.cùm quaritur 6.C. eod.l. Papinianus 8. §. quarta autem D.eod.*

3. Et quidem ex eodem iure succedentes *l.nec ipsa 7. D.de collat.dot.* Sicut dicimus nec adcrescendi ius inter eos locum habere *l.sed cum patrono 6.D.de bonor.poss.*

4. Tractant nostri *ad l.quoniam Nouella 29. C. de inoff. test.* Scripsi *lib.13.Coniect.*

5. Distinctio est communiter recepta ex Bart.

6. Quia dotem illam hoc casu volunt cedere loco portionis hereditariæ.

7. Scripsi latè *eod.lib.13.Coniect.*

8. Quod tamen fieri nõ potest cùm legitimaria portio non nisi ex legitimæ successionis comparatione debeatur, nec proinde possit duplex legitima deberi vbi vna tantùm pars esset successionis *Arg.d.l.1. §. euenit de coniung. cum emancip. lib. eius.*

9. Antonin. Tessaur. *decis. Pedemont.*

10. Nemo autem ex eo solo obligatur alieno facto quòd gradum repræsentet *l.scripto 7.D.vnd.liber.*

11. *Def.1.num.4 & Def.14.num.28.*

12. *Cap.2.de pact.in 6.*

13. Castr. & cæteri *ad.d.l.qui superstitis.*

14. *Arg.d.l.cum quo 56. §. vlt. ad leg. falc. d.l. quoniam. Nouell. cum ibi not. C.de inoff. test.*

15 Vndè illud est quòd neque in suis neque in agnatis erat olim successio *l.1. §. sciendum De suis & legit. §. placebat Inst. de legit. agnat succeff.*

16. *Vt in l.cum quo 6. §. vlt. D. ad leg falcid.*

17. *d.l.1. §. sed etsi tantum D.de collat. bonor. l. dotis quidem petitio* (sic enim legendum est non portio) *C.de collat.*

18. Cùm vtroque casu subsit eadem ratio æqualitatis constituendæ minùs accipiendo ex parte nepotum.

DEFINITIO XIX.

De legitima in corporibus soluenda nepotibus ex filia quæ renunciauit ex propria persona venientibus.

CVi tamen non erit consequens vt si dos filiæ data fuerat in pecunia numerata, nepotes similiter in pecunia legitimam accipere cogantur si malint eam, habere in corporibus hereditariis. 1 Nam cùm veniant ex propria persona non ex persona matris vt iam toties diximus, 2 nec ipsi quicquam adhuc pro legitima acceperint, dici non potest cogendos eos agere ad supplementum, 3 quasi ad ipsius legitimæ petitionem non sint admittendi. 4 Non enim ideò tenentur imputare sibi in legitimam id quod mater pro dote habuit, tantò minùs percipiendo ex bonis aui, quasi accepisse ipsi videantur quod mater accepit, præsertim si nec sint heredes matris, 5 Sed ob eam duntaxat rationem ne emergat iniquitas si ex gradu matris tanquam vacuo succedentes tantundem ferant ex aui hereditate, quantum si mater nihil habuisset: quæ tamen legitimam, aut quod hac parte idem est, dotem pro legitima habuit. 6 At nulla subeerit iniquitas tametsi ea legitima nepotibus detur in corporibus hereditariis non in pecunia, cùm vtroque casu tantundem debeatur. 7 An ergo legitimam integram consequentur nepotes in corporibus hereditariis, si parati sint pecuniam à matre acceptam heredibus totam reddere? Minimè. Esset enim illa mera collatio ad quam non admittuntur, qui non sunt heredes illius de cuius successione agitur. 8 Sed cùm dotem maternam imputare sibi debeant tantò minus percipiendo ex bonis hereditariis, 9 suauissimo temperamento res ad suam æquitatem reducitur, vt non plus ferant nepotes ex bonis aui quàm debeatur detracta ea summa quæ matri in dotem data est. 10 Idque temperamentum Senatus noster secutus est in supradicta causa.

1. Secundum Iustiniani constitutionem *in l.vlt. §. repletionem C.de inoff. testam.*

2. *Defin.1.14.& 18.sup.eod.*

3. Supplementũ enim præsupponit aliquid iam acceptũ esse pro legitima, licèt minùs quàm oporteat *l.omnimodo 30.l. si quando 35. § & generaliter C.de inoff. test.*

4. Aliud enim est legitimam petere, aliud verò agere ad supplementum. Legitima enim facto testamento non potest peti nisi per querelam quæ contra testamentum proponitur, Supplementum verò petitur ex testamento *d.l.omnimodo.*

5. Qui enim non sunt heredes non repræsentant personam defuncti nec præstant ipsius factum *l.cùm à matre 6. C. de rei vindic.*

6. Vt diximus *prox. Def. præced.*

7. Æqualitas enim perinde vtroque casu seruatur.

8. Non enim locum habet collatio nisi inter heredes, quia nec alij conferunt quàm qui si non conferrent iniuriam heredibus facerent *l.3.D.de collat.dot. l.1. §. toties l. si filius 10. de coll.*

9. Vt diximus *Def. prox. num.17.*

10. Ita enim fit vt nihil interesit filiorum an soror quæ ipsa renunciauit succedat, an suscepti ex ea nepotes.

DEFINITIO XX.

De compensandis fructibus legitimæ nepotum cum fructibus dotis maternæ.

QVemadmodum autem nepotibus istis legitimam ex proprio capite in bonis aui persequentibus debentur fructus à die mortis, 1 quia fructus augent legitimam sicut & hereditatem, 2 Ita & in computanda quantitate quam filia in dotem accepit, habenda ratio est accessionum id est vsurarum eius pecuniæ, 3 Non quidem ex die acceptę dotis, cùm ab eo tempore mulier suis aut mariti sui sumptibus exhibita sit, 4 quam alioqui pater de suo alere debuisset, 5 sed à die mortis aui, vt pro rata portione fructus legitimæ cum vsuris dotis quæ loco fructuum sunt compensentur. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Boer *quæst.3.in fin.*

2. *l.Papinianus 8. §. vnde si quis D.de inoff.test.*

3. *Arg.l.filius 5. § filia D.de coll.dot.*

4. *l.vir vsuras 54.D.de donat.int.vir.& vxor. l. actione 65. §. vlt. D.pro socio l.si is qui 56. §. ibi dos l. quamuis 75. in fin. de iur. dot.*

5. *d.l.si is qui §. post mortem l.si quis à liberis 5. in princip. & §. idem in liberis D.de agnosc.& alend.liber l.3.& 4.C.eod.*

6. *Vt in l.minor annis 40. §. prædia D.de minor. l.1. §. pacto. D. de pignor.*

DEFINITIO XXI.

Auctis ex postfacto facultatibus patris an augeatur legitima matris quæ renunciauit, Et quid de nepotibus qui non renunciauerunt.

QVæstio illa ab interpretibus nostris tamdiu vexata, Vtrum auctis facultatibus patris, augeri debeat legitima filiæ quæ accepta dote pro legitima successioni paternæ renunciauit, Eo demùm casu locum habet quo filia ipsa patri superstes ampliorem petat portionem. 1 In qua quæstione pugnantes interpretum sententias Senatus noster ea distinctione conciliare solet, Vt si congruenter filia ab initio dotata sit inspectis facultatibus patris quæ tum fuerunt, 2 non sit audienda: 3 Sin læsa fuit, licèt intra dimidiam, succurri ei oporteat aduersus renunciationem. 4 Sed si filia quæ renunciauerat, ante patrem decesserit superstitibus nepotibus, qui repudiato legato sibi relicto, legitimam petere malint in corporibus hereditariis, 5 dubitationem res non habet quin eorum legitima æstimanda sit ex facultatibus, quæ mortis tempore reperiuntur. 6 Nempe quia vt in superioribus dictum est, 7 veniunt illi ex proprio capite, Ac licèt in gradum matris vocentur, ita vt non nisi vnam legitimam consequi possint, tametsi plures sint nepotes, 8 non eam tamen ipsam legitimam petunt quæ matri si viueret deberetur, nec si sint heredes matris, sed propriam sibique ex proprio capite debitam, 9 cui nec vnquam renunciarunt, queque cœpit iis esse debita eo demũ instanti quo auus decessit. 10 Itaque mortis tempus hac parte necessariò spectãdum est, quãuis dotẽ à matre acceptam cogantur nepotes in legitimã suam imputare minus percipiendo ex bonis aui, vt suprà diximus. 11 *Ita Senatus* in ead. caus. Iunge Defin. 23. intr. De inoff. test.

1. Filia

1. Filia enim præmortua, vel non conquerente nullis quæstioni locus relinquitur, quantumcunque magna dos ei data proponatur: quia nec aliter posset constitui citra iniuriam mariti qui neque indotatam, neque minus dotatam ducturus fuit *l. Titia 62. de iur. dot. l. si donaturus 9. §. 1. D. de condit. caus. dat. l. 4. §. sed etsi mulier l. pure 5. §. si eum. D. de dol. mal. except.*

2. *l. quare 60. & seq. l. cùm post 69. §. gener. & §. nuptiis de iur. dot.*

3. Quia contractus tempus inspiciendum est quoties de læsione quæritur, non euentus *l. 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vend. l. si pater 12. C. de inoff. test. l. de fideicommisso 11. C. de transf.* Nec audiendus est qui petit id cuius contrarium non fuit postulaturus *l. pen. C. de solut.*

4. Quasi possit hoc casu imputari patri cur non congruam dotem ab initio dederit. De quo tamen vide quæ scripsi *in Chiliad. De err. pragm. Decad. prior.*

5. Sic enim vulgo creditum est, posse eum cui legitima relicta est in pecunia repudiate legatum, & petere legitimam in corporibus bonorum. De quo vide etiam quæ scripsi *Dec. err.*

6. *Ex l. cùm quæritur 6. C. de inoff. test. & similib.*

7. *Def. 1. 14. & 18.*

8. *Dict. Def. 18 num 8. sup.*

9. Nam & ex proprio capite succederent si successioni intestati locus esset *l. si quis posthumos 9. §. 1. D. de liber. & posth. l. si quis filio 6. D. de iniust. rupt.*

10. *§. si igitur defunctus Novell. 118. de hered. ab intestato venient.*

11. *Defin. 18. & 19. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

De personis quarum fauore fit renunciatio, Et quis sit effectus renunciationis defuncta ea persona cuius fauore fuerat renunciatum.

REnunciatio successionis futuræ patri facta per filiã quę nuptui tradebatur si pater nobilis, multò magis si illustris fuit, & eo tempore liberos vtriusque sexus habuit, masculorum duntaxat fauore facta intelligitur, 1 Nimirum per coniecturam tacitæ voluntatis ex talium virorum consuetudine, quæ illa est, vt familiæ suę opes & dignitatem masculis potissimùm quandiu superstant parent. 2 Sed si, vt plerumque fit, eius renunciationis commodum pro se suisque successoribus quibuscumque stipulatus sit pater, nullus præsumptioni locus relinquitur, nec proinde dubitationi, quin non solùm pro filiab. quoq; sicut & pro masculis, sed etiam pro extraneis heredibus stipulatus videatur. 3 Itaque si decedat intestatus superstite filia, quæ renunciauit, & alia quæ non renunciauit, itémque masculo, Ea quæ non renunciauit admitteretur cum masculo, & æquè proderit ei renunciatio. 4 Sin masculus qui renunciationis tempore viuebat, ante patrem decesserit, sola filia succedet, quæ non renunciauit, 5 quod non contingeret si masculorum duntaxat fauore facta renunciatio proponeretur. Tum enim defuncto masculo renunciationis potestas euanesceret, 6 nec minùs ad successionem admitteretur ea ipsa quæ renunciauit, quàm quæ non renunciauit 7 quoniam & vtraque admitteretur nulla facta renunciatione. Quid si pater testatus sit, & solum masculum heredem scripserit? Soli masculo proderit renunciatio, 8 quia & filiæ prodesset si exheredato masculo filiam instituisset, adeóque extraneo si exheredatis liberis extraneum prætulisset. 9 Huic consequens est vt mortuo quandocumque masculo qui fuerat solus institutus perinde ad eius successionem vocetur soror, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit, licèt non tantùm paternæ sed etiam fraternæ successioni renunciatum proponatur, quoniam tota renunciationis potestas in personam eius confluit in cuius fauorem facta renunciatio est, 10 aut qui in locum illius successit. Idcóque postquàm semel effectum sortita est tota hereditate masculo quæsita, nullas vires in aliorum persona habere potest. 11 Nec ad rem pertinet si quis obiiciat non videri sortitam effectum quod ad hereditatem ipsius masculi, qui vtique sibi ipsi succedere non potuit. 12 Nam neque hoc respectu vlla videri potest facta renunciatio quantumuis fraternæ hereditati renunciatum sit, Quandoquidem nulla subest persona cuius fauore facta hodie videri possit, defuncto nimirum patre patrisque herede, cui totum emolumentum renunciationis quæsitum fuerat. 13 Non enim quod supersit persona sororis quæ non renunciauit, & quæ ideò capax est consequendæ fraternæ successionis sufficere potest ad hoc vt ea sola admittatur, & sorori quę renunciauit præferatur. Prius enim est vt in eius fauorem probetur facta renunciatio quàm vt ei debeat prodesse. 14 *Ita ex tempore tractatum est* in causa liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue 5. Id. Sept. 1595.

1. Dixi *sup. Defin. 7. num. 10.*

2. Quia per masculos familia conseruatur, non per fœminas vt diximus, *d. num. 10.*

3. Heredum enim appellatione etiam extranei continentur *Tit. De hered. qualit. & differ. l. extraneum etiam penitus ignotum 11. C. de hered. instit.* facit *l. si pactum 9. D. de probat.*

4. Didac. Couarr. *in repet. cap. quamuis pactum 2. de pactis in 6.*

5. Guid. Pap. *quæst. 192.*

6. Cessante siquidem causa finali dispositionis cessat dispositio *l. vlt. D. de testam. tutel. l. vlt. D. de hered. instit.* Tiraq. *in tract. Cessante causa.*

7. Didat. *vbi supr.*

8. Non tanquam masculo sed tanquam heredi *l. stale pactum 40. §. vlt. D. hoc tit.*

9. Nam neque potest pater filio suo stipulari in id tempus, quo pater erit mortuus, nisi tanquam heredi, cùm ius patriæ potestatis quod facit vtilem stipulationem finiatur morte *arg. l. Titio 51. D. de vsufr. l. Stichus 39. de manum. test.*

10. *Arg. l. 1. §. inde Neratius D. ad SC. Trebell.*

11. Quia stipulatio semel commissa amplius non committitur nisi cùm actus est reiterabilis *l. si sic stipulatus 133 de verb. obl.* qualis hic non est quia delatio hereditatis fit semel tantùm & vnico instanti *l. 1. §. sciendum de suis & legit. lege scripto 7. D. vnde lib.*

12. Id est sibi ipsi heres esse: alioqui euenit aliquando vt sibi ipsi quis succedat in iure adeun læ hereditatis alienæ aut potiùs in iure petendæ bonorũ possessionis *l. 1. §. sed videndum D. de succ. edict. l. nec is 17. §. 1. de acq. hered.*

13. Perinde ac si sine herede defunctus esset pater qui sibi suóque heredi stipulatus fuisset *l. 5. in princip. D. vt legat. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. in fin. de solut.*

14. Quia nec aliis prodesse potest renunciatio quàm quibus prospicere voluit & potuit stipulator *arg. l. filiusfamilias 114. §. Diui 2. de leg. 1. l. pater 38. §. Iulius Agrippa & §. quindecim de leg. 3. Melior text. est in l. qui solidum 78. §. prædiũ de leg. 2. & in l. cùm pater 77. §. libertis in fin. eod.*

DEFINITIO XXIII.

Renunciationis effectus nullus est in fauorem filiæ quæ non renunciauit, si omnes filias simul pater substituerit masculo heredi instituto.

IDem multò magis admittendum est vt soror quæ renunciauit admittatur cum ea quæ non renunciauit ad successionem fratris, cui commodum renunciationis quęsitum fuerat, siue quòd in eius fauorem facta primùm fuisset renũciatio, siue quòd patri qui sibi & suis heredibus quibuscunque stipulatus fuerat solus ille heres extitisset, Si pater testamento substituerit filias masculo heredi scripto quandocunque sine liberis decedenti. Nam sicuti futuræ successionis renunciatio nõ excludit renũciantem à petitione eius quod testamento relictum est 1 ne oneretur renuncians contra voluntatem eius cuius commodo facta est renunciatio. 2 Ita recipit interpretationem ex eiusdem patris voluntate vt videatur noluisse plus iuris habere filiam quę non renunciauit, quàm eam quæ renunciauit, cùm vtramque simul per fideicommissum ad successionem reuocauerit. 3 Nec quod causa successionis intestati fratris separata est à causa fideicommissi 4 quicquam ad rem faciet. Nam si pater voluit filij masculi vel inuiti bona æquè ad sorores

omnes ex fideicommisso peruenire, multò magis credẽdus est voluisse vt filius eos sibi ab intestato heredes eligeret, quos lex ei daret, 5 patrísque votum siue expressa, siue tacita institutione subsequeretur, 6 id est siue testatus decederet, siue intestatus. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæst.* 599. facit *l. si patronus* 33. *in fin. de bon. libert.*

2. Ita enim fieret vt per filiæ renunciationem adimeretur libera testandi facultas patri, qui tamen non ob aliam causam filiæ renunciationem admisisse credendus est quàm vt eam facultatem haberet tantò liberiorem. Pactum enim de non succedendo ampliat non restringit facultatem testandi. Scripsi in Chiliade De Err. prag. in prioríb. Decadib.

3. Per fideicommissum enim succeditur testatori non heredi *l. 1. l. in fideicommissaria* 18. *ad SC. Trebell. l. coheredi* 41. *cùm filia de vulg. & pup substit.*

4. *d. § cùm filia l. sequens quæstio* 68. *de leg. 2.*

5. *l. 3. in princ. l. conficiuntur* 8 *§. 1. D. de iur. codicill.*

6. *Arg. l. mulier* 22. *§. cùm proponeretur ad SC. Trebell. l. pater* 10. *§. vlt. D. de capt. & postlim.*

DEFINITIO XXIV.

De clausula, Salua legali eschenta.

VVlgaris illa clausula in pactis per quæ futuris successionibus renunciatur apponi solita *Salua legali eschenta*, eo demum casu prodest quo ij omnes decesserint, qui in pari gradu fuerint succedendi. 1 Itaque filia quæ renũciauit addita eiusmodi clausula tamdiu excludetur per renunciationem quandiu fratres aut sorores superetunt, aut ex iis liberi, in quorum persona vires & effectum habere possit renunciatio. 2 Sed iis prędefunctis admitteretur, cæteríisque sequentium graduum agnatis, & cognatis omnibus præferetur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæst.* 192.

2. *Arg. l. omnia* 32. *alias l. cùm ita §. in fideicommisso de leg. 2. l. peto* 69. *§. fratre l. cùm pater* 77. *§. libertu eod.*

3. Vt aliquis effectus sit huius clausulæ, ob eam potissimùm causam adiecte ne exclusio per renunciationem inducta esset perpetua. Guid. Pap. *dict. quæst.* 192.

DEFINITIO XXV.

De pacto mariti promittentis facturum se vt vxor paterna successioni renunciet, promisso etiam ni id fiat quanti interesse patris poterit.

TItius Mæuiam Sempronij filiam vxorem ducturus ea præsente stipulanti Sempronio spoponderat contentam fore Mæuiam dote duorum millium aureorum futuræque patris successioni pro ea summa cum iureiurando renunciaturam, Addita etiam promissione ni id fieret quanti factum esse Sempronij interesse posset, Déque ea re chirographum Sempronio dederat. Sempronius Titij fidem secutus filiam ei desponderat, & paulò post nulladum secuta renunciatione superstitibus cum filia duobus masculis intestatus decesserat. Placuit mariti pactum filiæ nocere non debere, 1 cui nec proprium noceret, tametsi renunciaturam se promisisset si renunciatio nulla secuta esset. 2 Nam nec obstaret ei facta renunciatio futuræ successionis, reluctante nimirum iuris ciuilis ratione, 3 ni iurisiurandi quoque vinculo ex pontificiæ constitutionis autoritate 4 confirmata proponeretur. 5 Tantum aberat vt promissio de renunciando per maritum facta pro filiæ renunciatione vtili accipi deberet. 6 At neque maritum ex promissione sua conueniri posse visum est ad id quod masculorũ interesset sororẽ per renunciationem ab hereditate exclusam esse, 7 Cùm prohibere nec posset nec deberet quominus vxor cuius factum promiserat, accepto familiæ erciscundæ arbitro ad hereditariam portionem obtinendam iure suo aut potius publico veteretur, 8 cui nec priuata cautione de rogari vllomodo potuisset. 9 Præsertim cùm priuatę quo que cautionis commodum pater filię abiecisse videretur, qui cùm filiam in dote heredem scribere & à reliqua hereditate summouere potuisset, intestatus decedere maluerat. 10 Neque enim probabilis erat illa interpretatio, si vt iniusto iuris errore pater lapsus ab intestato decessisset, quasi ratus iam satis excluſam esse pet mariti pactum filiam, quam scire debuerat non nisi ex propria iuratáque renunciatione excludi potuisse. 11 *Ita Senatus* anno 1588. pro D. Guillielmo Onciaco tunc Senatore nunc Præside meritissimo eiúsque coniuge contra Nobiles Dominos fratres de Beaumont.

1. *l. si vnus* 27. *§. ante omnia. de pact.*

2. Aliud enim est renunciare, aliud pacisci de renunciando tam in contractibus quàm in vltimis voluntatibus, Sicut aliud est vendere, aliud pacisci de vendendo *l. 1. C. de pact. pign.* glos. *in l. in bona fidei versic. si tamen de eo quod cert. loc.* Boer. æquè multos citat *quæst. 3. num. 1. & 15.*

3. *l. vlt. D. de suis & legit. l. pactum dotal. 3. C. de collat. l. pactũ quod dotali* 15. *C. de pact.*

4. *Cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

5. Nam si filia ipsa promisisset se renunciaturam liberaretur renunciando sine iuramento *arg. l. in numerationibus* 44. *§. vlt. de solut.* Bart. & cæteri *in l. singularia si cert. pet.* Non enim promissio de renunciando includit promissionem de iurando *cap. ad audientiam quod met. caus.* Boer. *d. q. 2. n. 5. & 6.*

6. *l. 1 C. si in comm. eadémque caus. l. inter stipulantem* 83. *de verb. oblig.* Boer. *dict. num.* 15.

7. *l. Stipulatio ista* 38. *in princ. eod. tit. de verb. oblig.* Boer. *vbi supr. num* 16.

8. Ius enim succedendi ab intestato sicut & ex testamento publicum dicitur quia est ex legibus *l. 3. qui test. fac. poss. l. quod bonus* 15. *§. 1 D. ad leg. fal. cid. l. vlt. De suis & legit.*

9. *d. l. vlt. D. de suis & legit.*

10. Neque enim nouum est vt imputetur patrifamilias eus testamentum non fecerit *l. posthumus* 6. *vers. hoc planè De inoff. testam.*

11. Error enim ille iuris sicut patri eiúsve masculis liberis prodesse non debet, ita nec filiæ nocere ad peruertendam legitimæ successionis rationem *leg. sed etsi* 25. *§. scire de pet. hered.*

DEFINITIO XXVI.

Si renunciatum sit successioni fratris ignorantis patre stipulante & adhibito iureiurando, valet renunciatio.

QVæsitum est an renunciatio per filiam facta de fraterna successione in manibus patris stipulantis, fratre verò absente valeat. Dubitationem facit quia regulare est vt de hereditate absentis, & ignorantis pactum fieri non possit. 1 Sed tamen ita posito iure fieret, vt innumerę renunciationes corruerent, 2 atque ita litium materia cresceret, 3 quandoquidé vix est, vt præsens pater, filij quoq; præsentiam adhibeat. 4 Itaque magis placebat, renunciationes istas valere, quas pater ipse stipulatus esset. 5 Prudẽs enim bonúmque consilium pro liberis omnibus accipere pater intelligitur. 6 Quanquam non deerant ex Dominis, qui dicerent aliàs contrà iudicatum fuisse. 7 *Ita tractatum* est non tamen decisum in causa filiarum D. de Bellegarde de S. Ciergue.

1. *l. vlt. C. hoc tit. l. 2. §. vlt. D. de his quæ vt indign.*

2. Quod esse non debet *arg. l. non omnium D. de legib. l. Barbarius Philippus* 3. *D. de offic. prætor.* Maligna enim est interpretatio per quam fit vt actus destruatur *l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus De verb. oblig.*

3. Quæ potius resecanda est *l. quidam* 21. *D. de reb. credit. l. singulis* 6. *D. de except. rei iudic.*

4. Quasi nec sit necesse, cùm vox filij sit vox patris & contra vox patris, sit vox filij *§. si quis alij Instit. de inutil. stipul.*

5. *Ex capit. quamuis pactum. cum ibi notat. De pact. in 6.*

6. *leg. vltim. Cod. de curat. furios. leg. 2. Cod. qui & aduers. quos in integr. restit. possess. leg. ifti quidem* 8. *D. quod met. caus.*

7. Pro D. de la Couz contra D. de la Verdatiere.

DEFI-

DEFINITIO XXVII.

Pater qui filiam quæ paternis fraternisque bonis renunciauerat, vocat ad fideicommissum simul cum filia quæ non renunciauit, videtur velle vt possit illa etiam fratri simul succedere ab intestato, Nisi cùm frater sciuit renunciationem.

CVm pater qui filiam à paternorum fraternorúmque bonorum successione per renunciationem excluserat 1 eandem fratri si sine liberis morereretur substituisset in omnem casum, id est nõ solùm pupillariter, sed etiam per fideicommissum, 2 simul cum filia, quæ non renuntiauerat, placuit videri eum voluisse vt vtriusque filiæ in fratris successione idem ius esset, 3 non solùm ratione fideicommissi, sed etiam quod ad intestati successionem attineret, Quasi sublato per eum vinculo, & impedimento renuntiationis, Non secus atque si filiam, quæ renuntiauerat heredem instituisset. 4 Certum enim est huiusmodi renũtiationibus, non excludi filiam, quominùs ex testamẽto succedere possit. 5 Etsi autem ius fideicommissi non impedit ius successionis intestati, 6 in ea bonorum parte in qua filius grauatus, grauari non potuit, id est quod ad legitimam & Trebellianicam attinet, 7 Tamen ex fideicommisso colligitur, voluntatem patris illam fuisse, vt filiæ omnes ex æquo admitterentur, nec minus, quæ renũtiauerat, quàm quæ non renuntiasset. 8 Sanè si renuntiationem frater sciuisset, ratámque habuisset, difficilius admitti posset filia quę renuntiauit cum ea quę non renuntiauit, quasi fratris ab intestato morientis voluntas illa fuisse videretur vt heredem haberet eam, quæ nondum esset exclusa per renunciationem, perinde ac si eam solam instituisset, cùm is qui intestatus moritur, eos tacitè videatur instituere, quos scit sibi ab intestato successuros. 9 Nec quòd fideicommissum filiabus omnibus æqualiter à patre relictum sit, ad rem facit, quia sicuti fideicommisso paternæ duntaxat, non etiam fraternæ facultates continẽtur, 10 Ita non est permittendum patri, 11 vt facto suo vocet ad hereditatem intestati filij eas personas, quas filius ipse sciuerit, & voluerit esse exclusas. 12 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Adhibita scilicet in eam rem stipulatione & adhibito iureiurando, de quo *in cap. quamuis pactum 2. de pact. in 6.*

2. Siue expressis verbis & specialibus, siue generali verbo communi *substituo*, quod nostri volunt aptum esse ad vtramque substitutionem tam precariam quàm directam quasi sit commune, vt notant *ad l. Centurio 15. D. de vulg. & pupill. substit.*

3. Vt par & æqualis in omnibus fieret determinatio Ex *l. iam hoc iure 4 eod. tit. De vulg. & pupill. substit.*

4. Quo casu dubitari non posset, quin pater à iure sibi suisque liberis per renunciationem quæsito recessisset. Habent enim omnes istæ renunciationes tacitam illam condicionem si is in cuius fauorem renunciatum fuit perseueret in eadem voluntate, cùm nemo cogatur vti iure sibi quæsito *l. pactum 46. D. hoc tit. l. pen. C. eod. l. si index 28. D. de minor.*

5. Guid. Pap. *quæst. 199.*

6. Quia fideicommissum etiam ab intestato relinqui potest & capi debet per manus heredis legitimi *l. filiusfamilias 18. D. ad leg. falcid.*

7. Iuxta *cap. Raynutius & cap. Raynaldus cum ibi not. Extr. de testam.*

8. Qui enim simul vocantur simul admittendi sunt *l. omnia 32. aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso de leg 2.*

9. *l. 3. in princip. l. conficiuntur 8. vers. sed ideò D. de iur. codicill. l. ab exheredati 126 De legat. 1.*

10. *l. coheredi 41. §. cùm filia D. de vulg. & pupill. substit. l. quem quæstio 68. de leg. 2. l. in fideicommissaria 18. vers. quoties D. ad SC. Trebell.*

11. Non enim permittitur patri vt quem velit det heredem filio præterquàm impuberi *l. 2. D. de vulg. & pupill. substit.*

12. Postquàm placuit Iustiniano vt filiusfamilias possit hodie in aduentitiis heredem habere ab intestato *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.*

DEFINITIO XXVIII.

Portio filiæ quæ renunciauit non fratribus omnibus accrescit sed soli heredi, nec tam heredi, quàm hereditati, & ideò venit in fideicommissum ab herede relictum.

POrtio filiæ, quæ renuntiauit, soli heredi accrescit nõ etiam alijs liberis, qui non renuntiarunt. 1 Sed si separãda sint bona heredis à bonis testatoris, quod contingit, cùm agitur de detractionibus ex fideicommisso faciendis, 2 computanda est ea portio in bonis defuncti magis, quàm heredis, quasi accreuerit hereditati, non heredi. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa, relatúmque sic aliàs pronunciatum fuisse in causa Dominæ de Corsans.

1. Guid. Pap. *quæst. 192. & 599.*

2. Quia detractiones quæ fiunt ex fideicommisso, non ad fideicommissarium sed ad heredem grauati pertinent *cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam.*

3. Quia nihil potest heres habere tanquam heres quod nõ prius fuerit hereditatis *l. 1. §. Scaeuola D. si vt quæ testam. lib. essent.* Et ideò hæc portio quæ adcreuit hereditati venit in fideicommissum, quia quoties rogatur quis hereditatem restituere, id omne videtur rogatus reddere quod fuit hereditatis *l. in fideicommissaria 18. vers. quoties D. ad SC. Trebell.*

TIT. IV.

De Transact.

DEFINITIO I.

De transactione facta non lectis verbis testamenti.

DE his quidem controuersiis quæ ex testamento proficiscuntur, non aliter potest transigi quàm visis lectis perceptísque verbis testamenti, 1 Adeò vt nec pactione, & renunciatione vlla ei iuri derogari possit. 2 Sed si contrahentes verba testamenti sciuisse probentur, licèt tum cùm transigebatur lecta non fuerint, non eò minùs valebit ratáque erit transactio. 3 *Ita Senatus* in causa D. de Chastillion & Dominarum de Bouuant & d'Ayguebelete prid. Non. Iunij 1588.

1. *l. 3. §. 2. l. de his 6. l. non est ferendus 12. D. de transact. l. 1. §. 1. D. testam. quemad. aper.* Non idem in sententia iuris est *l. si mater 11. D. de except. rei iudic.*

2. Bart. *in d. l. de his nu. 3. 4. & 5.* vbi rationem reddit quòd hæc solennitas respiciat fauorem publicum ne testamenta occultentur & defunctorum voluntates circumueniantur, Item quia lex concepta est per verba prohibitiua.

3. Idem Bart. *in d. l. de his num. 6.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *ad d. l. de his in Rationalibus.*

DEFINITIO II.

De nouatione quæ fit per transactionem.

TRansactionum singulare ius est vt nouent præcedentem obligationem super qua dubitatum transactúmque proponitur: 1 cùm ab eo demùm tempore sciri incipiat quid & quantum debeatur: Id nimirum de quo per transactionem conuenit. 2 Neque hoc casu locus est Iustinianeæ constitutioni 3 quæ nouationem non alio casu factam videri patitur quàm si id expressim & specialiter dictum sit. Ita enim constitui æquum fuit ad tollendas innumeras facti quæstiones, cùm in obscura contrahentium voluntate passim dubitaretur quid actum esset. 4 At interposita transactione quis dubitet id actum fuisse vt à dubio iure recederetur, ciúsque duntaxat quod per transactionem certius factum esset, ratio ha-

beretur.4 Itaque ad inducendam hoc casu nouationem, sufficiet non fuisse ex contrario actum ne nouatio fieret. 6 Secundum quod,cùm filia cui pater certam nummorũ quantitatem pro legitima portione reliquerat,post patris mortem imminuta iam nummorum æstimatione cum herede transegisset,& conuenisset vt idẽ numerus librarũ qui à patre dictus fuerat ei solueretur, Placuit Senatui in ea æstimatione soluendos nummos quæ transactionis tẽpore fuisset,7 non quæ facti testamenti aut mortis: quòd transactionis tempore non de aliis nummis actum videri posset,quàm qui tùm essent:5 Quamuis si transactio nulla interuenisset,tametsi interposita fuisset stipulatio legati nomine,testamenti tempus in æstimandis nummis inspici oporteret aut mortis.9 Maior enim hac parte vis est transactionis quàm stipulationis quæ cùm citra transactionem fit, licèt actionem ex testamento nouet, 10 easdem tamen qualitates & condiciones retinet quæ actioni ex testamento inessent. 11 *Ita Senatus* in causa D.Marchionis de la Chambre contra D.Margaretam de la Chambre 16.Cal.Sept.1588.& rursus in causa discussionis bonorum D.Barbarę d'Amboise inter easdem partes 5.Id.Mart.1593.

1. Dec.*ad l.1.De transact.*facit *l.3.C.eod.*
2. *l.Lucius 78.§.vit.D.ad SC.Trebell.*
3. *vt l.2.lt.C.de nouat.*
4. *l.2.l.si Stichum 8 §.1.& §.si quis ita & pass.D.eod.*
5. *l.2.l.ie fideicõmiss 11.sub pratext.19.& pass.C.de transact.*
6. *Arg l.dotem 30.D.de iur.dot.*
7. Lit enim generale vt in eo æstimando quod debetur & petitur ex contractu inspiciatur tempus contractus. *l si stipulatione 78.de verb.oblig.l.Rutilia Polla 69. D. de contr.empt.*
8. Semper autem in contractibus sequimur id quod actum est.*l.semper in stipulationibus 38.de reg.iur.*
9. *l si ita 8. D. de aur. & argent. legat.* Iuxta eam tamen distinctionem quam nos trademus *Defin. 2. de inoffic. testam. infr.*
10. *l.cùm filius 76.§.heres meus de leg.2.l.si Stichum 8.§.legata D. de nouat.*
11. *l.1.§.si quis sub condicione 14.D.vt legat.nomin.caueat.*

DEFINITIO III.

De alienatione & venditione quæ fit per transactionem.

EX transactione per quam res ad alium transit, dominium transfertur,1 si possessio quoque translata sit, 2 licèt per solam clausulam constituti. Est enim transactio non minùs habilis titulus quàm venditio ad transferendum per traditionem dominium.4 Quin & in venditionem degenerat si is qui rem in alium transtulit, precium eo nomine acceperit, 5 idcóque etiam de euictione qui sic transigit obligatur.6 Non item qui rem iam penes aduersarium constitutam ob cuius quæstionem litis intercessit decisio,licèt accepto precio remisit,7 Quasi non tã rem vendidisse,quàm ius suum remisisse videatur.8 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. *l.non solùm 4.C.de prad.minor. l.transactionem 35. C. de transact.*
2. Acquiritur enim dominium per possessionem *l. 1. C. de acquir.poss.l.multum 6.l.qui aliena 8.C. si quis alter. vel sibi.*
3. *l.qui l meo 19.D.de acquir.possess.*
4. *d.l.transactionem & d.l.non solum.*iunct.*l.nunquam nuda 30.de acquir.rer.domin.l.in summa 65.§.1.de cond.indeb.*
5. *Arg.l.1.D.de contr.empt.l.1. de rer. permut. l. naturalis 5.§. at si de de præscript.verb.*nisi quid simulatè gestum sit *vt in l. cũ ea 21.C.de transact.*
6. Actione tamen præscriptis verbis non ex empto *l. si pro fundo 33.C. de transact.*
7. *d.l.si pro fundo in verf. si tamen.*
8. Etsi enim transactio fieri non potest nisi aliquo hinc inde dato vel retento vel promisso *l.transactio 38. eod.* tamen in dubio qui transigit,ius suum duntaxat remittere non etiam vendere intelligitur. *l.si maiores 25. & pass. eod.*

DEFINITIO IV.

De transactione facta post iudicatum.

CVm maritus iniuriam vxoris persequens aduersus Titium egisset,ac iam fortè victum se præsensisset, reo persuaserat vt de tota controuersia in arbitros compromitteret.Compromissum de ea re factum fuerat cum diei & pœnæ,vt necesse erat,adiectione, itémque,cum clausula illa *siue latum esset arestum siue non.* Promiserátque maritus ratum tutatutum se vt vxor cuius præcipuè intererat; ratũ id compromissum haberet,neque tamen præstiterat.Elapso iam compromissi tempore arbitri sententiam dixerant. Postmodum reus per procuratorem admonitus latum pro se arestum cum expensarum adiudicatione,sententiæ arbitrorum stare noluerat, vtque sibi liceret iudicatum exequi apud Senatum postulabat. Placuit iustam esse petitionem, non ob id solùm quòd compromissi tempora ante dictam per arbitros sententiam effluxissent, 1 neque dum mulier mariti factum ratum habuisset, 2 Sed illa potissimùm ratione quòd iam ipso compromissi tempore iudicatum esset,vt proinde nihil super esse posset de quo transigeretur. 3 Nec ad rem pertinuit quod ignoraret compromissores an, aut quid iudicatum esset. Non enim eò minùs certum ius erat, quòd quale illud esset nondum didicissent. 4 Itaque visum est reiici debere clausulam illam *siue arestum latum esset siue non*, Vtpote quæ supremorum iudicum à quibus nec liceret appellare autoritatem infringeret:5 Nam si de inferioris iudicis sententia tractaretur à qua prouocatio licita esset, valeret proculdubio clausula, per quam scilicet non tam iudicati autoritas labefactata, quàm appellationis remedio in omnem casum renunciatum videretur. 6 Planè si ponas de hoc ipso dubitari an aut quid à Senatu iudicatum sit vt facilè sciri id nequeat,non eò minus licitè ritéque facta transactio videbitur, quòd ex postfacto appareat iam tùm fuisse iudicatum cùm transigebatur.7 *Ita Senatus* 14.Cal.Decembr.1588.

1. *l.quid tamen 11. §.si intra diem D.de recept. arbitr.*
2. Quamuis secuta etiam ratihabitione non aliud tamen iuris constitui oporteret propter eam rationem quæ sequitur. Sed erat res expeditior nulla dum secuta ratihabitione *ex reg. l.quia non deberet 10,D.de iureiur.l.1.C.de transact.*
3. *l.eleganter 23.§.si post rem iudicatam D.de condict indeb.l.§ causa cognita 32.C.de transact.*
4. *l. cùm ad præsens 37.cum duab.seqq.D.de reb.credit.*
5. *d.§. Si post rem iudicatam verf.tunc enim rescriptis.*
6. *d.§.Si post verf.quid ergo l.& post rem 7.l.post rem 11. D.de transact.*
7. *Supradictis legibus.*

DEFINITIO V.

De transactione facta post arestum contra quod porrecta sit aut porrigi possit ciuilis supplicatio.

SI aduersus Senatusconsultum Principi supplicationem condemnatus porrexerit, licèt pendente noua cognitione vires suas Senatusconsultum retineat,1 perrinde tamen acsi nondum res iudicata esset de lite transigi potest, & consequenter ab eo iure quod victori per Senatusconsultum fuerat quæsitum discedi. 2 Nam & causa ex integro acta permittente Principe, fieri posset eiusdem Principis autoritate vt prius iudicatum subuerteretur. 3 Non idem tamen erit si de eo quod à Senatu constitutum est velint litigatores ante porrectam supplicationem transigere, eo solo prætextu quòd non tantæ autoritatis sit Senatusconsultum, quin aduersus illud porrigi supplicatio possit, & eo remedio Senatusconsultum euerti: Cùm nec aliter permissa sit supplicatio quàm si pœna ob eam causam statuta pendatur, 4 quam proinde solutam & prorogatam esse necesse est adeóque porrectam supplicationem admissámque, priùs quàm minor Senatusconsulti autoritas habeatur quàm si nulla subuerti ratione posset. In eóque sanè conueniens est maio-

est maioris potestatis esse, quod à Senatu pronunciatum est, quam quod ab inferiore iudice, à quo sufficit appellari posse vt etiam post rem iudicatam transigere liceat, quamuis nondum fuerit appellatum. 6 *Ita Senatus* in causa Ioannis Francisci, & Antonij Dubois de S. Triuier Idib. Decemb. 1589.

1. *Auth. qua supplicatio C. de precib. Imper. offer.* Gaid Pap. q. 50. 97. & 420.
2. *l. eleganter* 23. § *si post rem iudicatam. vers. tunc enim rescriptis de condict. indeb.*
3. Sufficit autem litis materiam subesse vt transigi possit etiam post iudicatum *l. & post rem 7. l. post rem* 11. *D. de transact.* Nam & metus litis sufficit ad transactionem *l. 2. C. eod.*
4. *d. auth. qua supplicatio.*
5. *arg. l. vnic. § his cunabulis versic. credidit enim de offic. præfect. prætor.*
6. *d. l. & post rem 7. in princip. D. de transact.*

DEFINITIO VI.

De transactione quæ decisionem generalem continet super petitione generali vel speciali.

QVotics in transactionis præfatione specialis petitio proponitur, decisio autem sequitur generalis, non de aliis transactum videri debet quàm quæ specialiter deducta fuerat in petitionem, 1 ne transactio alioqui facilè trahatur ad incogitata. 2 Sed si petitio generalis fuerit vt appareat id egisse contrahentes, ne quid indecisum relinqueretur, secuta generalis decisio generalem recipiet interpretationem, ne qua litis materia inter eos superstit qui non à lite tantùm sed ab omni etiam litis metu discedere voluerunt. 3 *Ita Senatus* sæpiùs, & maximè in causa discussionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboise 4. Id. April. 1593.

1. *l. sub prætextu specierum* 29. vbi Gloss. *C. de transact. l. si de certo* 31. *eod.*
2. *l. cùm Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. § 1. D. eod. l. 3. C. eod.*
3. Glos. *in d. l. sub pretextu* 29. vbi omnino vide.

DEFINITIO VII.

Transigi alieno nomine non posse citra speciale mandatum.

NEc transigere nec compromittere de alieno iure quis potest si non speciale mandatum habeat, 1 quia in generali mandato non solent ea contineri, quæ speciali indigent concessione, 2 Nisi proponas mandato generali adnexum ius liberæ administrationis. 3 *Ita Senatus* 7. Id. Iun. 1591.

1. *l. mandato generali* 60. *D. de procurat.* & ibi gloss. & Bart.
2. *Arg. l. obligatione generali* 6. *D. de pignor. l. filiusfamilias* 7. *in princip. D. de donat.*
3. *l. procurator cui generaliter* 58. *& seq. D. de procurat. l. si procurator* 10. *C. eod. l. creditor* 60. § *Lucius Titius. D. mandat.* Bart. *in d. l. mandato.* Vide quæ scripsi *ad tit. Etiam per procur. sanct. in integ. rest. inf.*
4. Non tamen donare similiter potest qui ius habet liberæ administrationis, Nisi ex magna & iusta causa, quoniam alioqui donare est perdere *d. l. filiusfamilias 7. in principio & § 1. de donat.*

DEFINITIO VIII.

De transactione facta super nobilitate & immunitate.

EIus qui ex nobilitatis priuilegio à plebeiis oneribus immunis cum vniuersitate transegerat, eóque nomine annuum quid promiserat, filius idémque heres factum adprobare non tenetur, 1 si ab auis nec à patre solo nobilitatem trahat. Nam sicuti non ei noceret quòd pater sordidis artibus, aut qua alia ratione nobilitatem amisisset, 2 ita neque transactio à patre facta perpetuę annui prestationi obligare eum potest, quamuis si certum quid præstitisset pater, quod vnica solutione totam obligationem peremisset, nec patri nec filio repetitio concederetur. Neque enim sine causa & indebitè solutum videri posset, quod ex transactione debitum & solutum fuisset. 4 Præsertim cùm videri possit id factum intuitu pietatis, 5 ne ex ipsius immunitate vniuersitas, quæ ex viduis, pupillis, & inopibus maxima ex parte constabat læderetur, & supra modum oneraretur. 6 Differentiæ autem ratio euidens est, quia onus annuæ præstationis perpetuum est, & perpetuò grauat, filíque interest ne singulis annis ius immunitatis quod ab auorum nobilitate partum habeat, redimere cogatur ob factum patris. 7 Planè si factum patris filius pendente lite, & incerto adhuc immunitatis iure adprobauerit, difficilius est vt post latam de immunitate sententiam audiri debeat, si aduersus probatam transactionem postulet in integrum restitutionem. 8 *Sic tractatum est* in ea causa de qua Defin. 12. & seqq. infr. De dignit. & nobilit.

1. Quoniam in causa status potest filius venire contra factum patris *l. si cùm pater* vbi glos. *in verb. exhibebit C. si a liber. rem iudic.* Bart. *in l. vlt. C. qui & aduers. quos in integ. rest. poss.*
2. Quia quod non habet filius à patre, pater filio adimere non potest *l. emancipatum 7. § vlt. D. de Senator. l. 3. D. de interdict. & relegat.*
3. Nimirum cùm ea præstatio ex status causa proficiscitur *arg. l. transactione matris* 26. *C. de transact.* Potest tamen etiam super statu transigi sicut & super quacunque alia re dubia *l. fratris tui* 10. *C. de transact. l. vlt. eod.*
4. *l. in summa* 65. § 1. *D. de condict. indeb.*
5. Textus est elegans *in l. cùm is* § *. mulier D. eod.*
6. *l. 3. § præses prouincia D. de muner. & honor.*
7. *Arg. l. pecunia* 8. *in fin. D. de alim. legat.* iunct. *d. l. 3. de interdict. releg.*
8. Nunquam enim auditur quis id postulans cuius contrarium in contrarium euentum non fuit postulaturus *l. pen. C. de solut. l. 1. C. de pact. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact.* facit *l. nec interuentio* 23. *eod.* Et qui semel voluit posteà non potest pœnitere *l. in diem 9. § 1. D. de aqua & aqua pluu. arcend.*

DEFINITIO IX.

Onus super certa re impositum non debet quiere caret, si collusio nulla intercesserit. Casus in quo sententia inter alios lata etiam aliis nocet.

PEr transactionem annuum quid præstare obligatus capiendum ex certi fundi aut iuris fructibus, si eo fundo aut iure posteà priuetur per sententiam licèt inaudito eo redditam cui annuum debetur, à pristina obligatione liberatus intelligitur, 1 dum ne per collusionem aut negligentiam, id est per contumaciam ea sententia lata sit. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. infr. quib. res iudic. non nocet.

1. *Arg. l. si debitor* 39 § *. verisimile D. de contr. empt.*
2. Nemini enim sua collusio & negligentia prodesse debet *l. si fundo tradito* 53. § 1. *l. si ideo* 55. *D. de euict.* & dolus condemnati facit vt pro possessore habeatur, quia dolus pro possessione est.

DEFINITIO X.

De insinuandi, post triginta dies transactionibus ne ob quantamcumque lesionem rescindi possint.

SEnatusconsulto quod factum est ad edictum Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti, De insinuandis transactionibus vt prætextu læsionis quantumcumque enormis si neque vis, neque dolus ex proposito interuenerit rescindi non possint, triginta dies præscripti sunt non intra quos eam insinuationem fieri necesse sit, sed quos elapsos esse oporteat priusquàm insinuari transactio possit. An vt interim sit pœnitentiæ locus? Minimè

Verò, si alia causa nulla sit propter quam recedi debeat à transactione: 1 Sed vt saluum sit ius petendæ in integrum restitutionis aduersus transactionem ex causa læsionis immodicæ, inspecto tamen dubio litis euentu æstimandæ: 2 postquam eo iure vtimur ex receptiore interpretum sententia aduersus veram iuris rationem. 3 Quid ergo si transigentes consentiant vt ipso transactionis die vel biduo aut triduo sequenti fiat insinuatio? Non poterit ea conuentio iuri publico derogare, quominùs tempora labi expectandum sit, Adeò vt si trigesimo antè die transactio celebrata sit, sed ea tamen lege adiecta, vt in ampliorem formam extendatur, eáque extẽsio post diem trigesimum fiat, posterior contractus licèt id ipsum in effectu quod prior contineat, non statim insinuari queat, sed alij triginta dies exinde expectãdi sint, quamuis prius instrumentum interea insinuari nihil prohibeat. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Philiberti Mondoz & D. de Mespicu, 1 dib. Nouemb. 1593.

1. In eóque differt insinuatio transactionum ab insinuatione donationum: quæ non valent nisi à die insinuationis. Itaque etiam hodie locum habet *l. quamuis 39. C. hoc tit. l. cum sus 16 eod.*

2. Quæ Bartoli sententia fuit *ad l. 2 C. de rescind. vendit. l. si quis cùm alter 36. de verb. oblig. contra l. 16. C. hoc tit. l. vlt. C. de plus petit. l. 78. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3. Neque enim iuris ratio patitur vt ex incerto euentu certa læsio colligatur *l. 1. C. de pact. l. de fideicommisso 11. C. hoc tit.* Vnde illud est quod nostri dicunt, valorem præbendæ non augeri ex distributionibus quotidianis cum sint casuales & incertæ. Boer. *quæst. 19. num. 3. & 4.* post Oldrad. *cons. 118.* & alios ibi citatos. Vide quæ scripsi *in Chiliade De error. pragm. Decad. 8. Err. vlt.*

DEFINITIO XI.

Transactionem factam De iure immunitatis non nisi audito procuratore generali homologari non oportere.

TRansactio facta inter nobilem & vniuersitatem De iure immunitatis, etiamsi aliquid eo nomine datum sit vniuersitati, non debet à Senatu confirmari, & vt loquuntur homologari inaudito procuratore generali, 1 Ne priuatorum pactionibus iuri publico tributisque fiscalibus præiudicium generetur. 2 *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de Sonnaz. 6 Id. Iun. 1594.

1. *Arg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudicat. l. 3. §. antepen. l. si fiscus D. 7. de iur. fisc.*

2. *l. ius publicum 38. l. int. debitorem 42. D. de pact.*

DEFINITIO XII.

De generali clausula in transactionibus apponi solita quando generalem inducat decisionem.

CVm de certa re transactio facta est, constat quidem generalis clausulæ quæ subiici solet eam faciendam esse interpretationem, vt aliis quæstionibus de quibus nec actum, nec cogitatum fuit nullum præiudicium fiat. 1 Nam nec Aquiliana stipulatio quantumuis generalissima extenditur ad incogitata. Liberalitatem enim captiosam interpretatio prudentum fregit. 2 Sed tamen si tam aperta & enixa sint generalis clausulæ verba, vt dubitari non possit quin de quæstionibus omnibus fuerit cogitatum, idque inter contrahentes actum ne qua litis materia inter eos superesset, causa nulla est cur generalis transactionis potestas ad rem certam de qua nominatim tractatum sit quæque transactioni causam dederit, coangustetur. 3 *Ita tractatum* est pro D. du Prade Aduocato contra N. Antonium de Riddes Dominum de Bleys 18. Cal. Maij 1595.

1. *l. si de certa 31. C. de transact.*

2. *l. cùm Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. §. 1. D. eod.* licet Aquiliana stipulatio perimat non solùm obligationes omnes, sed etiam ipsas in rem actiones *l. vt responsum 15. C. eod.*

3. Diximus supr. Defin. 6. ex notatis per glos. & alios *in l. sub pratextu specierum 29. C. eod.*

DEFINITIO XIII.

De differentia transactionis & sententiæ cùm dolus ex alterutra parte intercenit, probatus ex instrumentis posteà repertis.

SVb prætextu quidem instrumentorum posteà repertorum transactio rescindi non potest 1 sicuti nec sententia. 2 Sed si ex ijs instrumentis præteritus dolus probetur, sufficiet ea res ad rescindendam transactionem, 3 Non item ad rescissionem sententiæ, 4 Quoniam sententia non ex litigatorum consensu, 5 sed ex iudicis rerúmque iudicatarum autoritate vires accipit, 6 Transactio verò ex voluntate contrahentium, 7 quibus dolum suum quandocunque probatum prodesse numquam oportet. 8 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. infr. De pact. conuent. tam sup. dot.

1. *l. sub pretextu instrumenti 19. C. de transact.* iunct. *l. non minorem 20. eod.*

2. *l. sub specie 4. C. de re iudic. l. cum ad hoc 27. D. de except. rei iudic.* facit *tit. C. sentent. rescindi non poss.*

3. *d. l. sub pratextu l. interpositas 13. eod.* Intellige nisi de dolo etiam transactum sit *l. 4. eod.*

4. *l. falsam 3. C. si ex fals. instr.* Est enim hoc casu necessaria in integrum restitutio aduersus sententiam *l. Diuus 33. D. de re iudic.* At contra transactionem sufficit exceptio doli *d. l. sub pratextu.*

5. Iudicium enim redditur in inuitum *l. inter 83. §. 1. de verb. oblig.*

6. *l. seruo inuito 65. §. cùm prator. D. ad SC. Trebell.*

7. *d. l. inter §. 1.*

8. *d. l. sub pretextu l. transactione 30. eod. l. ne ex dolo 12. D. de dolo.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommissarius repertus in possessione sine vicio est legitimus contradictor, Nisi habeat causam ab actore, aut nisi sit heres illius ex cuius persona & facto conuenitur siue sit heres pure siue cum beneficio inuentarij.

FIdeicommissarius repertus in possessione sine vicio, legitimus est contradictor, 1 nisi habeat possessionis suæ causam ab actore siue mediatam siue immediatam. Nemo.n. debet ob id quod possidet vincere eum à quo possidet. 2 Sed finge transactionem ita factam esse inter Titium & Sempronium, vt Titius retinuerit rem, quæ iam à se possidebatur, 3 promissa tamen certa quantitate, 4 & ea lege adiecta, vt si ad certam diem pecunia nõ solueretur, ea ipsa res in solutum daretur, quæ tamen subiecta erat fideicommisso in tuum commodum. An si conueniaris ex transactione, 5 poteris excipere de fideicommisso? Dubitationem facit, quia si transactum non esset, forsitan Sempronius eam rem euicisset 6 nec tu hodie haberes. Sed hoc dici non potest, quia si lis dubia fuit, qualem fuisse necesse est, vt de ea transigi potuerit, 7 non potest affirmari Sempronium fuisse certò euicturum. Ideóque satis est ei, qui ex transactione agit, si salua ipsi sint illa ipsa iura, quæ haberet si transactum non fuisset, Nam vt transactio inter alios facta noceat fideicommissario fieri non potest, 8 Nec si sit heres transigentis. 9 Fideicommissum enim sibi debitum semper deducere potest velut æs alienum. 10 Multò minùs nocebit si heres non sit nisi cum beneficio legis & inuentarij. 11 Aliud sanè esset si quis vellet dicere rem sibi ex fideicommisso debitam esse, cuius possessionem per transactionem acquisiuisset is ex cuius persona conueniretur. Tunc enim transactioni satisfacere omnino deberet. 12 *Atque ita quidam tractabant.* Senatus tamen contra fideicommissarium pro transactione pronunciauit, etiam in primo casu, 13 tametsi fideicommissarius nõ nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem transigentis adiisse proponeretur. 14

1. *l. si*

1. *l.filiam fratribus 75.vbi* Bart.*D.ad SC.Trebell.*
2. *l.1.§.vlt.D.vti possidet.*
3. *Vtin l si pro fundo 33.C.hoc tit.*
4. Nec enim transactio fit nisi aliquo dato vel promisso vel retento *l.transactio 38.eo l.tit.*
5. Ex persona scilicet Titij qui transegit, Alioqui nō posses vtique conueniri ex transactione inter alios facta *tot. tit. C.res int.alios act.alius non nocet.*
6. Semper enim habenda est ratio dubij euentus præsertim in transactionibus *l. de fideicommisso* 11. *C .hoc tit. l.* 1. *C.de pact.l.pen.C.de solut.l.si pater puellæ* 12.*C. de inoff. testam.* nec nouum est vt inspici oporteat id quod potuit contingere, potiùs quàm quod contigit, vt ex supradictis legibus apparet.
7. *l.1.D.Loc tit.l.2.C.eod.l.in summa* 65.§. 1. *D. de condict. indeb.*
8. *l.3.D. hoc tit.*
9. Hic verò casus est de quo magis dubitari potest quia heres cogitur præstare factum defuncti ex eóque conuenirí potest, quomodo proposita specie tandem pronunciatum fuit à Senatu nostro, vt sequitur in Definitione. Vide tamen Ofasch. Cacher. *Decis. Pedem. vlt.*
10. *l.in impensa 6.l.irritum* 8.*C.ad leg. falcid. l. cùm pater* 77.§.*Titio fratri antepen. De legat.2.*
11. Cùm beneficium legis & inuentarij impediat ne iura quæ habet heres confundantur cum patrimonio defuncti *l. vlt. §.in computatione C.de iur. del'b.*
12. Nec enim posset pro parte trãsactionem probare & pro parte improbare *l nam absurdum* 8. *D.de bon.libert.l.si ita* 39 §.1. *D.de oper.libert.l.cùm quæritur* 16.*D.de admin.tutor.*
13. Quia non potest heres recusare quominùs factum defuncti præstet, ex cuius persona luctum sentit & cuius personã sic repræsentat vt eadem persona esse videatur Nouell. 48. *de iureiur.à morient præstit.l. ex qua persona* 149.*de regul.iur. l. cùm à matre* 14.*C.de rei vindic.l. venditrici* 3.*C. de reb. alien. non alienand.l. vindicantem* 17.*D.de euict.*
14. Nam & heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est ac si inuentarium non fecisset, Nisi quod non tenetur supra vires hereditaris, nec iurium suorum iacturam & confusionem pati cogitur suprà quàm ex hereditate ferre possit. Nam quin iura ipsius confundantur ad concurrentem vsque hereditatis quantitatem dubitari non oportet. Atque ita esse accipiendum quod scriptum est in *d.§. computatione.*

DEFINITIO XV.

An videatur transactum de fideicommisso per iuratam renunciationem à sorore nubente fratri.

QVæ patris testamento per fideicommissum substituta erat fratri eiúsque liberis, si aut ipse aut ipsius liberi sine liberis morerentur, cùm defuncto patre, ruri & rustico nuberet, dotémque à fratre acciperet, renunciauerat, interposito vt fieri adsolet iureiurando, successionib. omnibus, substitutionibus, Falcidiæ, Trebellianicæ, legitimæ, supplemento legitimæ, ac cęteris iuribus tam competentibus, quàm in futurum competituris, siue cogitatis, siue non cogitatis, in bonis suis paternis, maternis, fraternis, & sororinis, reseruata tamen, vt notarij loquuntur, legali escheuta, si quando aut ex iuris scripti ratione, aut ex cõsuetudine deferretur: déque ea re mutuæ stipulationes inter fratrem & sororem interpositæ probabantur. Cùm postea defunctus esset frater filio superstite, qui postmodum sine liberis & facto testamento, vxoréque institutâ, & legatis multis relictis decesserat, Amita petebat ex testamento patris, & fideicommissi iure bona omnia, quæ fratris filius à patre de bonis aui accepta in hereditate sua reliquisset, ex eáque causa tam heredem grauari vxorem, quàm bonorum possessores competentib. actionibus conueniebat. Illi, quia fideicommissi conditionem extitisse constabat, solo remunciationis instrumẽto nitebantur, quasi per quod fideicommissi remissionẽ factam esse dubitari non oporteret,1 præsertim quòd alia substitutio nulla proponeretur, quę alioqui renunciatione tam generali remissa dici posset,2 quódque contrahentium voluntas manifesta esset, ne quid omnino exceptũ videretur, qui etiam ad incogitata renunciationem porrigi expressim voluissent.3 Nec mouere videbatur, quod de testamento ex quo fideicommissum petebatur nihil expressim, & specificè cautum fuisset,4 Tantùm aberat, vt eius testamenti verba inspecta cognitáque proponerẽtur, quod interpretes nostri ad conuentionum omniũ, quæ de controuersiis testamentariis fiunt, validitatem, prorsus necessarium esse arbitrantur. 5 Nam præter id quod non erat probabile ignoratum patris testamentum à filia 6 quæ alioqui non dotem pecuniariam accipere, nec de legitima, vel legitimæ supplemento paciscí, sed portionem hereditariam vrgere ac familiæ Erciscundæ iudicio in eam rem experiri debuisset,7 Illud etiam accedebat quòd iusiurandum in renunciatione interuenerat, cuius eam vim esse plerique putant 8 vt inspiciendi testamẽti necessitatẽ remittere, & solennitatẽ supplere possit, quomodo & alias pleráque supplere solet. 9 Itẽ quod soror legalem duntaxat escheutam, sibi excipiendo, tantò apertiùs abdicasse videbatur ius omne fideicõmissi quod alioqui ex cuiusuis testamento prætendere potuisset. 10 Visum tamen est renunciationem quantumuis generalẽ à muliere rustica factam 11 quæ ne quidem patris testamentum, de quo nullum in toto contractu verbum, nedũ substitutionem in eo pro se factam sciuisse probabatur, ad ea iura, quorum persecutionem sibi competere aliquãdo posse ignorabat, 12 non nisi per captiosam interpretationem extendi posse. 13 Quando nec si testamentum patris sciuisset, ei tamen nocere scientia potuisset; si non expressa quoque & specifica eius testamenti mentio facta reperiretur, vt ex Doctoribus nostris ij volunt, qui Bartoli sententiam vt veriorem, licèt mihi non parum suspectam, amplectuntur. 14 Maximè cùm tot verborum multiplicationem 15 ex imperitia notarij magis, quàm ex contrahentium voluntate adiectam esse constaret ex eo, quòd falcidiæ quoque & Trebellianicæ detractionẽ soror remiserat, quod tamen apparebat insulsè prorsus & ineptè factum ab ea, quæ cùm hæres non esset, sicut neque legatis, neque fideicommisso hereditatis grauari, 16 ita neque falcidiæ aut Trebellianicæ detrahendæ ius habere vnquã potuerat. 17 Sed illud magis mouebat quod renunciationem illam soror disertis verbis restrinxerat ad bona sua paterna, materna, fraterna, & sororina. In quorum numerõ non erant ea de quibus quærebatur, quæ quanquam origine paterna, & perpetuo fideicommisso adfecta, nepoti tamen semel acquisita, desierant paterna esse, 18 & mutatione personæ, nomen, quoque & condicionẽ haud dubiè mutauerant. 19 Cur ergo renunciationem alioqui odiosam, 20 extenderemus ad alia bona, quàm de quibus nominatim cautum fuisset? 21 Præsertim fauore extranei heredis & in odium amitæ, quæ nec paternis etiam bonis simpliciter & absolutè renunciauerat: sed legalẽ escheutam, vt diximus sibi exceperat? 22 Alioquin paulatim illud etiam quod absurdius esset induceremus, vt id quoq; fideicommissum, quod hic idem fratris filius testamento suo multis post renunciationem annis condito fecerat, substituta post vxoris mortem sorore, remisisse credenda esset: de quo ne per somnium quidem fuerat cogitatum. 23 Neque verò probabile videbatur, fratrem, qui à sorore stipulatus fuerat tam malè affectum erga eam fuisse, vt extraneos suos, suorúmve heredes, etiam in fideicommisso paternorum bonorum ei prælatos cuperet: 24 Sed id potiùs egisse, vt sibi posterísque suis consuleret, ac liberiorem haberet bonorum suorum omnium administrationem. Neque rursus fratris filium in ea fuisse voluntate, vt commodum substitutionis, quam auus fecerat, adẽptum amitæ vellet, qui eam ipsam in omnibus bonis suis etiam quæ ab auo non acceperat substituram voluisset, 25 vt in solatium extinctæ totius familiæ hoc saltem haberet illa ex paternis bonis, quod ei pater suo testamento post cæteros omnes liberos reliquisset. 26 Nam & ipsa legalis escheutæ reseruatione constabat casum hunc extinctionis totius familiæ vtrisque contrahentibus abominabilem fuisse, nec proinde ad eum facilè porrigi conuentionem debuisse. 27 Quanquam si aliud nihil obstaret, nullus certè legali escheutæ locus relinqueretur facto per vltimum ex familia decedentem testamento. Legalis enim escheuta nihil nisi legitima, & intestati successio est, cui locus fit post extinctos tantùm omnes illos cum quibus alioqui filia admitteretur. 28 *Sine die.*

1. Vt in specie *l. qui Romæ* 122. §. *duo fratres D. de verb. oblig.* Guid. Pap. *in terminis quæst.* 232.

2. Verba enim generalia quæ in vno tantùm verificari possunt pro specialibus habentur.

3. Quamuis enim conuentiones non sint porrigendæ ad incogitata *l. 4. & 5. l. qui cum tutoribus* 9. §. 1. *& fin. D. de transact.* Si tamen cogitatum & actum sit, De incogitatis quoque iuribus remittendis aliud est vt in iisdem locis tractant DD.

4. Imò nec in genere quia neque de testamento vllo, neque de fideicommisso quidquam in eo instrumento legebatur.

5. Ex *l. de his* 6. vbi Bart. & alij *D. h. tit. l. 1. D. Testam. quemadm. aper.*

6. Quæ in eo testamento fuerat instituta heres, in certa pecuniæ quantitate, ideóque testamenti exemplum habere præsumebatur *l. 2. D. de edend.*

7. Nec enim legitima aut legitimæ supplementum potest deberi nisi facto testamento, cùm alioqui heres ex parte non posset omissa portione petere legitimam *l. 4.* vbi Bartol. Alex. & alij *D. ad Trebell.*

8. Cravet. *cons.*

9. DD. communiter ad *Authent. sacramenta puber. C. si adverſ. vend.* Bart. *in l. si quis pro eo de fideiuſſor. l. cùm pater* 77. §. *filius matrem D. de leg.* 2.

10. Cùm exceptio in vno casu firmet regulam & dispositionem in cæteris *l. quæsitum* 12. §. *idem respondit l. domo instructa* 43. *D. de instruct. vel instrum. leg.*

11. Duplex enim ratio est subueniendi per mitiorem interpretationem mulieri rusticæ & propter sexum & propter rusticitatem *l. 1. §. fin. D. de edend. l. 2. §. 2. D. ad Velleian.* cùm & mulieribus & rusticis ius ignorare permittatur *l. regula in princip. 9. D. de iur. & fact. ignor. l. vlt. C. de testam.*

12. *d. l. 4 & 5. l. 9. §. 1. & vlt. D. h. tit. l. mater decedens* 19. *D. de inoff. testam.* Grammat. *decis.* 57. *num.* 8. post Bart. *in l. vlt. §. idem quæsiuit D. de lib. leg.* Vnde est quod renunciatio ista licèt iurata non comprehendit ea quæ parens perdidit transeundo ad secunda vota, quasi de his non fuerit cogitatum Guid. Pap. *quæst.* 228. & Dec. *cons.* 396.

13. Quam prudentum interpretatio debet frangere *l. cum Aquiliana* 5. *D. h. tit.*

14. Bart. *ad l. qui Romæ* 122. §. *duo fratres quæst.* 5. Ias. ibid. *nu.* 62. quem sequitur Ranchinus ad Guid. Pap. *quæst.* 232. quę enim generaliter fiunt nisi specialiter notentur, videntur neglecta *l. item apud Labeonem* 13. §. *hoc edictum* 26. *D. de iniur.* iunct. *d. l. de his.* Vide tamen quæ contra scripsi in Rational. ad *d. l. de his.*

15. *l. pediculis* 32. §. *Labeo D. de aur. arg. leg.*

16. § 1. *Instit. de legat. & de sing. reb. per fideicom. relict. in princ. l. illud* 13. *in fin. D. de iur. codicill. l. mulier* 22. §. *final. D. Ad Trebell.*

17. Quippe quarum detractio non alij competit quàm heredi *l. 1. D. ad leg. Falcid. d. l. 4. Ad Trebell.*

18. DD. *ad l. 1. §. veteres.* vbi Iason *num.* 23. *D. de acq. possess.*

19. *l. per curatorem* 90. §. 1. *D. de acq. hæred. l. vlt. C. de inoff. testam.*

20. Omnes enim renunciationes censentur odiosę non tantùm quæ sunt prohibitæ à iure de quib. Guid. Pap. *quæst.* 231. sed etiam cæteræ, quia speciem habent donationis, cuius præsumptio nunquam fauorabilis est *l. cùm de indebito* 23. *D. de probat.* præsertim in muliere & rustica vt *in §. sin autem dict. leg.* Maximè si nihil eo nomine datũ vel promissum esset *l. transactio* 38. *C. h. tit.* Grammat. *decis.* 101. *num.* 12.

21. Bart. *in l. 2. §. illud D. de hæred. vel act. vend.* maximè cùm fideicommissi conditio nondum extitisset *l. si ita sit scriptum* 45. §. *si sub conditione D. de leg.* 2. odiosa enim sunt restringenda non adiuuanda interpretatione *l. cùm quidam* 19. *D. de lib. & posth. l. hoc modo* 64. *in fin. D. de condit. & demonstr.* Guid. Pap. *d. quæst.* 231.

22. Si enim aliquis casus exceptus esset etiam ratione bonorum quibus fuerat renunciatum, multò magis actum fuit vt alia bona, de quibus nihil cautum erat renunciatione non continerentur *d. l. qui cum tutoribus* 9. § *fin. D. h. tit.* Grammat. *d. decis* 101 *num.* 10.

23. Omnes enim renunciationes quantumuis generales, & ad futurum quoque tempus porrectæ ad ea restringendæ sunt quæ habent causam de præsenti iam subsistentem Bart. & DD. communiter *ad d. §. duo fratres.* Matth. de Afflict. *decis.* 305. *nu.* 4 & 5.

24. Quod esset contra patris voluntatem, cui pium filium obsequi, vt debuit, ita & voluisse credibile est *l. in testamento* 38. *D. de fideicom. libert. l. cùm acutissimi* 3. *C. de fideicom.* nam & stipulatio super testamento interposita & in executionem testamenti eadem conditiones recipere debet, eandémque interpretationem *l. 1. §. si quis sub conditione vt leg. nom. caueat.*

25. *Arg. l. vlt. C. de inst. & substit.*

26. *l. Paula Callinico* 27. §. *Pompeius D. de leg.* 3. iunct. *l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot. l. dotem* 6. *in fin. D. de collat. bonor.*

27. *Arg. l. cùm tale* 72. *in princ. D. de condit. & demonstr. l. Iulianus* 26. *in fin. D. Si quis omiss. caus. testam.*

28. Guid. Pap. *quæst.* 192.

TIT. V.

De Postulând.

DEFINITIO I.

Primum iudicem victori in causa appellationis patrocinium præstare posse.

NIHIL prohibet eum, qui inter litigatores in prima instantia iudicauit, patrocinium & aduocationem in causa appellationis ei præstare pro quo sententiam tulerit. 1 Nam & ad ipsius iudicis existimationem pertinet vt ritè & rectè iudicasse dicatur, non per sordes aut per gratiam, 2 iurisve vel facti ignorantiam. 3 Qua de causa eo etiam iure vtimur vt requirente appellante ad litem appellationis euocetur is, simul cum eo qui obtinuit, ad hoc vt si sua interesse putet defendat iudicatum. 4 Nec ad rem pertinet quòd confirmata per superiorem iudicem sententia futurum sit vt ad eum redeant litigatores, 5 atque ita euenire videatur, vt idem in eadem causa & iudex, & patronus fuisse reperiatur. 6 Alia enim causa est principalis de qua ipse cognouit, alia appellatoria, 7 in qua nec iudex ipse fuit, nec tam litigatori pro quo iudicauerat, 8 quàm sibi ipsi patrocinium præstitisse intelligendus est. Sed & aliquando euenisse scio vt in publico Senatus auditorio, cùm præsente eo qui iudicauerat tractaretur causa appellationis, nec perspicere Senatus posset qua ratione aut quo errore impulsus iudex eam sententiam tulisset, facti sui rationem is reddere iuberetur, atque ita litis appellatoriæ victoriam ei pararet pro quo iudicauerat, qui alioquin per aduocati minùs instructi imperitiam in eo erat vt iamiam succumbere deberet. *Ita Senatus* pro N. Portier Aduocato Necensi contra procuratorem fiscalem D. Ducis Gebennensis 6. Id. Febr. 1593.

1. Alia enim causa & instantia est vt paulò post ait Definito.

2. *leg. eadem lege* 6. §. *vltim. D. ad leg. Iul. repet. l. 2. C. de pan. iudic. qui mal. iudic. l. venales* 7. *C. quand. pronunc. non est necess.*

3. *l. vlt. D. de extraord. cognit. l. si per imprudentiam* 51. *D. de iudic. l. seruo* 65. §. *cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

4. Nam quemadmodum appellare possunt omnes quorum interest *l. 1. D. de appell. recip.* ita & multò magis iudicatum defendere licet omnibus qui sua putant interesse.

5. Ex *cap. vt debitus henor. Extr. De appellat.*

6. Contra id quod scriptum est *in l. quisquis 6. C. hoc sit. in l. prætor.* 17. *D. de iurisdict. & in l. lex Cornelia* 5. *circ. princip. D. de minor.* Nam nec arbiter esse potest *l. sed si* 9. §. *si quis de recept.*

7. *l. cùm apud Sempronium* 20. *D. de iudic. solut.*

8. Atque ita officio suo iam functus fuerat siue bene, siue malè iudicando *l. iudex posteaquàm* 55. *D. de re iudic.*

TIT. VI.

DEFINITIO I.

Quantum interſit an aduocatus erranerit in iure an in facto, & an iudex an aduocatus.

SI quid per iuris errorē & imperitiam aut negligentiam Aduocatus dixerit, vel omiserit, quod clientis ius & causam lędere possit, parum id curare bonus iudex debet, cui non solùm licet, verùm etiam ex officio necesse est, ea omnia supplere quæ Aduocatis partium desunt, quoties ad supplenda ea sufficere ratio iuris potest. 1 Sed si in facto Aduocatus errauerit, multùm refert an præsente cliente, aut quod hac parte effectu ipso idem est, vero clientis procuratore causam perorauerit, an absente. Si vtroque absente, nihil ea res nocere clienti potest, quia non sicuti procurator post contestationem 2 ita & Aduocatus dominus litis vnquam fit. Sin alterutro præsente, ac per silentium saltem factum Aduocati approbante perinde habendum est facti à cliente ipso vel eius procuratore factum esset. 3 Ideóque à litigandum quod Aduocatus dixerit, aut fecerit, perinde necessaria erit clienti restitutio in integrum 4 perindeque obnoxia refutationi expēsarum cluse rationem, & retardatæ litis. 5 Quanquam difficile est vt ea restitutio clienti detur si liti cùm perorabatur, ipse adfuerit, 6 nisi proponas talem eius personam esse, vt vel ob sexum, vel ob rusticitatē, vel ob ætatē, vel ob quā aliam causam facilius restitutionē mereatur 7 Erroris quem iudex ipse in pronunciādo admiserit, alia ratio est. Nec enim corrigi ab eodem iudice vnquam potest, nisi incontinenti, & eo ipso iudice adhuc sedente pro tribunali. 8 Tolerabilius enim est vt qui iam per errorem aliquid pronunciauit, subinde pronunciet eodem errore de cæteris quæ ad iam statutorum consequentiam pertinēt, 9 quàm vt postea quàm officio suo siue bene, siue malè semel functus est, iterum iudicet, 10 Ne hoc ipso rerum iudicatarum authoritas labefactetur 11, quam semper & vbique sanctam seruari non modò litigatorum interest, sed etiam reipublicæ. 12 *Ita in Senatu* sæpius.

1. *l.vnic.C.vt quæ des.aduoc.part.iud.suppl.*
2. *l.procuratoribus 22.& seq.C. de procurat.*
3. *l.1.C. hoc ita.*
4. Per literas quas pragmatici nostri vocant *De desaduen.*
5. Sua enim cuique frustratio non alij nocere debet *vulg. l.hominem 37.D. mandat.*
6. Cùm nemini regulariter sit permittendum venire contra propriū factum *l. factum 155. l. quod quis ex culpa 203. de reg. iur.*
7. Ex his enim causis datur faciliùs restitutio *l.regula 9. de iur.& fact.ignor. l. si quis 7.§. doli mali D. de iurisdict.*
8. *l.iudex p. Itaquàm 55.* vbi omnes notant *D. de re iudic.* iunct. *l.Paulus 42.& l.acta 45.eod.* Ex quibus locis adde aliam exceptionem nisi partes consentiant, & ita tamen vt eodem die acta corrigantur *d. l.acta.*
9. Exemplum est elegans in *l. ex diuerso 35. §. 1. D. de rei vindic.*
10. *d.l.iudex post. aquàm.*
11. *l. seruo 65. §. cùm prator D. ad SC. Treb. l. si fundus 16. §. si pluris D. de pignor.*
12. Vt aliquis sit litium finis qui alioquin nullus esset *l.1.& 2. & tot.tit.C. de re indic.*

TIT. VII.

Vt quæ des. Aduoc. part. iud. suppl.

DEFINITIO I.

Iudex supplere potest sed in iure non in facto, ne quidem notorio, Et de exceptionibus oppositis in allegationibus iuris.

IVDEX supplendo quæ desunt Aduocatis partium, calumniæ materiam facilem præbet, quasi patrocinari ipse potiùs quàm iudicare videatur, 1 dubitare tamen non debet quin ad eius officium pertineat si quid per Aduocati vel procuratoris 2 aut insciā, aut incuriam omissum videat, quod malè alioquin affectam miseri clientis causam adiuuare possit, quicquid totum illud est ex se supplere, & pro dicto habere id quod dici & potuit & debuit. 3 Sed hoc ita accipiendum est, si in eo quod suppleri oportet, iuris quæstio vertatur non facti. Factum enim numquam supplendum est, 4 nisi si tale sit vt ex actis & instrumēris litis nō modò comici, sed etiam probari queat. 5 Id enim est quod vulgò nostri iactitant, Debere iudicem secundùm allegata & probata iudicare potiùs quàm secundum propriā conscientiam. 6 Hinc consequens fit, vt non nisi perrarò suppleri exceptiones possint, propterea quòd licet plerique iuris magis quàm facti esse videantur, vix tamen cōtingere potest vt non aliquam habeant implicitam facti quæstionem, cùm ex facto pendeant, 7 cuius non semper expedita est ex actis probatio. Nam neq; notorium supplere iudex potest quod non fuerit allegatum, quamuis allegati probationes exigere nullas iure possit. 8 Plānè quin permittendum sit Aduocato in iuris quoque allegationibus exceptionem obiicere quam in tractanda lite per errorem omiserat, minùs dubitatur, 9 si modò non declinatoria, vel dilatoria, sed peremptoria exceptio sit, 10 magísque ad ius quàm ad factum nouum pertinens, cuiusmodi sunt omnes ferè temporis præscriptiones. 11 Sed cùm id accidit, cauere semper bonus iudex debet, ne tantam eius exceptionis rationem habeat vt aduersarium ex ea condemnet inauditum: qui si eam exceptionem sibi oppositam sciuisset, vtique per oppositam replicationē sibi suæq; causę consulere potuisset. 12 Interdum etiā euenit vt nouam facti quæstionē in allegationes iuris deductam ad contestationem probationemq; admitti oporteat, 13 refusis per deducentem sumptibus retardatæ litis. 14 Sed hoc neque alius quàm Senatus facere solet, quem æquum est modis omnib. prospicere litigatoribus, quibus post semel definitum senatusconsulto negotium non vlteriùs aut feliciùs litigandi via supersit, 15 nec nisi parcissimè pro personarum & causarum qualitate, vt ad illas etiam lites quæ in Senatu agitantur diligentiùs tractandas litigatores incitentur. 16 *Ita in Senatu sæpius.*

1. Vt tractat A. Gellius *lib. 14. cap. 2.*
2. De procuratore enim ideò tractandum est quia dominus litis ille est, non Aduocatus.
3. *l.vnic.C. hoc sit.*
4. Sic Harmenop. *lib.1.tit.4.*
5. Non enim verè suppletur quod ex actis ipsis probatur, vt neque exceptio quæ nascitur ex instrumento, ex quo agit actor Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.221.* ex Bart. & Iason. *ibid. citat.*
6. Sic nostri vulgò ad *l.illicitas 6.§. veruin per ill. text. D. de offic. præsid.* Vide Iac. Cuiac. *lib.11. Obser. cap. 19.* Francisc. Hottom. *Illustr. quæst. 25.* Vide tamen Def. 7. *inf. De sent. & interloc.*
7. *l exceptiones opponuntur 20.& pass. D. de except.* Interdum tamen ex contractu pendent ex quo agitur.
8. Guid. Pap. *quæst.221. num.4.* Glos. *notab. in cap. appellanti. de appell.* Vide Iul. Clar. *in §. final. quæst. 9.*
9. Facilius enim est vt liceat Aduocato errorem suum corrigere quàm vt iudici errorem aduocati.
10. de quibus *in l.2.§. vlt.& l.3. D. de except.*
11. Guid. Pap. *d. quæst.221.& ibi apostill.* Iunge Defin. 35. *inf. De fideiuss.*
12. Nam quemadmodum exceptio est actionis exclusio, ita & replicatio exclusio exceptionis. *l.2.§. illud l. exceptic 22.§.1. D. de except.*
13. Fauore nimium habendæ veritatis quam semper exactissimè inquirere iudex quilibet, sed supremus maximè debet *l. curent magistratus 22. D. de testib.*
14. Ne alioqui beneficium Senatus sit ei captiosum cui nihil posset imputari contra *legem Paulus 8. D. de prator. stipul.*

15. Ex ratione posita *in l. vlt. C. de temp. in integr. restit.*

16. Cùm interfit non modò litigantium, sed etiam reipublicæ, vt, quàm citò fieri potest, lites expediantur. *l.* 1. *C. de admin. tutor. l. quidam* 22. *D. de reb. credit.*

TIT. VIII.

De procurat.

DEFINITIO I.

De confessione procuratoris extra causam mandati.

PROCVRATOR ad litem duntaxat constitutus 1 si in iudicio fateatur dominum esse Titij heredem qui re vera non erat, nó nocet domino. 2 Neq; enim ex alterius confessione aut facto ignorans vel inuitus quisquam hereditati obligatur. 3 Itaq; vel speciali mandato, vel ratihabitione opus est. 4 Nec generale mandatum quantumuis cum libera administratione & potestate sufficeret. 5 Proinde nec necessaria est domino in integrum restitutio aduersus factum procuratoris, quæ necessaria esse solet quoties in domini necem à procuratore aliquid factum est quod ex officij sui ratione facere potuerit, licèt non debuerit. *6 Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Id. Iun. 1590.

1. Ad differentiam eius qui ad negotia constituitur *l. hoc iure* 86. *D. de solut. l.* 7. *C. de transact. l. inutilis* 17. *C. hoc tit.*

2. *l. si sine* 9. §. *Celsus D. de interr. in iur. faciend.* Sibi tamẽ nocet vt confessoria teneatur *l. proinde* 25. §. *procurator D. ad leg. Aquil.* Iunge *l. in causa* 27. §. *sed hactenus D. hoc tit.*

3. *l. ignorantia* 49. *D. hoc tit. l. sed si tantum* 13. *D. de pact.*

4. *Arg. l. iusiurandum quod ex conuentione* 17. §. *procurator de iureiur.*

5. Nam generali mandato non continentur ea quæ ex mandãtis animo & voluntate pendent, cuiusmodi est aditio hereditatis quæ & obligat adeuntem *l. qui in aliena* 6. iunct. *l. per procuratorem* 90. *D. de acq. hered.* licèt procurator cũ libera possit multa facere quæ etiam generali mandato non continerentur *l. procurator cui* 58. *cum duab. seqq. l. procurator totorum* 63. *D. hoc tit. l. filiusfamilias* 7. §. 1. *D. de donat.*

6. Pragmatici vocant *lettres de desaduen* de quibus *infr. Defin.* 3.

DEFINITIO II.

De prioris procuratoris reuocatione.

NOn ex eo solo reuocatus procurator intelligitur, quòd rationes domino reddiderit: 1 Nihil enim prohibet manente procuratione rationes reddi, 2 si non alia domini voluntas appareat. 3 Quid enim si quasi finita administratione quam procuratori mandauerat, rationes exegerit? 4 Quid si alium subinde procuratorem constituerit? 5 Vtique nemo negauerit priorem his casibus reuocatum videri, Nisi aliud expressum sit, 6 quomodo fieri hodie passim solet. *7 Ita tractatum est* in publico auditorio, ante Cal. Ianuar. 1590.

1. Vide Bald. *in l. pater herede D. de testam. tutel. & l. qui mutuam* 56. §. 1. *D. mand.* ibi. *non acceptis rationibus.*

2. In eóque differt procurator à tutore qui non nisi finita tutela conueniri potest neque tutelæ neque ex stipulatu *l.* 4. *si cum adhuc* 16. *D. de tutel. & ration. distr.*

3. Mandatum enim facilè reuocatur sola voluntatis mutatione *l. si verò* 12. §. *pen. l. si quis alicui* 27. §. 1. *D. mandat.* Imò & solo domini reditu si se negosiis immiscuerit *d. l. qui mutuam* §. 1. vbi Bart. Nec ferendus est qui sibi adscrit procurationem *l.* 25. *D. hoc tit.*

4. *d.* §. 1 *l. qui mutuam* in illis verbis: *non acceptis rationibus à contr. sens.* Apparet autem hæc voluntas si post acceptas rationes ipse negotiis se immiscuerit.

5. *l. si quis cùm* 31. §. *Iulianus D. hoc tit.*

6. Is enim qui ad litem suscipiendam procuratorem dedit, neque alium procuratorem addere, neque causæ suę adesse prohibetur *l. Paulus* 69. *D hoc tit.*

7. Bart. *in d. l. qui mutuam* §. 1. *D. mand.* Guid. Pap. *quæst.* 40.

DEFINITIO III.

De restitutione impetrata aduersus factum procuratoris.

SIcuti procurator ad litem constitutus, litis dominus esse intelligitur, 1 Ita quicquid à procuratore gestum est quod ad eam litem tractandam pertinet, perinde est acsi à domino gestum esset: 2 Nisi quod aduersus factum procuratoris facilè dominus restituitur, 3 aduersus proprium non item: Restituitur verò aduersus factum procuratoris ex Principis rescripto quod appellãt *De desaueu.* Quod cùm sit sarciri expensas omnes oportet, quib. factum procuratoris causam dedit in diẽ vsque exhibiti diplomatis, 4 Sed ita tamen vt si ex iis quæ gesta sint quædã ad causam principalem spectent quę decidenda supersit, diuisio impensarum fiat, pársque sarciendis cedat, pars adiudicandis reseruetur. 5 *Ita Senatus* 5. Cal. Maij 1591.

1. Scilicet post contestationem, quia nec antè lis vlla esse intelligitur *l sed etsi lege* 25. §. *si ante D. de petit. hered. l.* 4. §. *vlt. D. de appellat. l nulla* 23. *C. hoc tit.*

2. Adeò vt nec domino ipsi qui procuratorem constituit quicquam agere permittatur inuito procuratore nisi ex causa *l. procuratoribus* 22. *C. eod.*

3. Ne ex aliena culpa damnum sentiat maximum, id est iacturam bonæ litis. Etsi contrà innuere videtur à contr. sens. *l. quia absentem* 4. *l. si procurator* 10. *in fin. C. hoc tit.* Excipe si collusum sit cum procuratore *l.* 7. § *pen. De dol. l.* 9. *D. de doli mal. except.* Alio tamen iure vtimur Gayll. 1. *obser. cap.* 45.

4. Imputare namque sibi debet qui procuratorem constituit cur talẽ elegerit *arg.* §. *præterea Inst. quib. mod. re contr. oblig.* Coercetur autem hæc culpa non damno litis sed expensarum, quia indemnem aduersarium seruari sufficit.

5. Non enim de impensis ad principalem litem pertinentibus pronunciari priùs potest quàm de ipsa lite pronuncietur *l. terminato C. de fruct. & lit. expens.*

DEFINITIO IV.

Si pendente aut iam concluſa lite procurator aut is qui mandauit, decesserit.

VSque adeò procurator ad litem datus litis dominus intelligitur 1 vt si lite iam ad coronidem perducta, id est posteaquàm concluſum in causa fuit, dominus decesserit, possit nihilominus ferri sententia in personam procuratoris, 2 siue quòd exinde lis pro finita & decisa habeatur, 3 Siue quòd post litem contestatam & re non amplius integra mandatum sola mandantis morte non reuocetur. 4 Neque tamen huic consequens erit vt si quid ad absoluẽdam litem agendum supersit, cogatur procurator ob id solum quod litem contestatus sit absentis aut mortui domini causam defendere: 5 cùm litis instrumẽta, & probationes ex domini nõ ex procuratoris domo prodire debeant. 6 Igitur defuncti heredes in ius vocari oportebit vt litem à defuncto vel institutam vel susceptam persequantur, eodem aut alio procuratore in eam rem constituto. 7 Ex contrario si procurator decesserit superstite domino, non potest contra dominum ferri sententia, sed alium procuratorem in demortui locum substitui necesse est, qui adsit pronunciationi. 8 Cæterùm lata sententia procurator qui ad litem datus fuerat, omni officio functus intelligitur, 9 nec cogi debet vt sententiam aduersus se mandari executioni patiatur. 10 Idem in tutore & curatore iuris est. 11 Concluſum autem in causa intelligimus vbi in eum statum lis deducta fuit vt solius iudicis pronunciatio expectetur, tota facti quæstione ad ius translata, siue ex scripto siue viuæ vocis oraculo pronunciandum

cianda sit. 12 Proinde nihil hac parte intererit an litis instrumenta producere apud actuarium, an publicè causam per Aduocatos perorare procuratores iussi sint. 13 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Quemadmodum diximus *Defin. præced.*
2. *l. nuda* 23. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 86. & 119.
3. Idem Guid. Pap. *ibid.*
4. *l. & quia* 6. *D. de iurisd. l. inter causas* 26. & *l. seq.* §. *morte D. mandat.* Itaque non habet hîc locum quod ait *l.* 2. *D. quæ sentent. sin. app. rescind.*
5. Neque enim cogitur procurator vti iure suo, si nolit quòd videat nõ posse id tutò se facere citra fraudem ignorantis heredis. Ideóq; obtinuit meritò vt mortuo domino citandi sint heredes ad causam reassumendam Mynsing. 6. *respons.* 51. *num.* 20. & *seq.*
6. Etsi enim procurator sit dominus litis, tamen lis aliena est, quæ si propria fieret procuratoris, hoc ipso desineret ille esse procurator: qui tamen non desinit, ne tum quidem cùm in rem suam procurator est. *l. alienam* 18. *C. hoc tit. l.* 26. §. *vlt. ex quib. caus. maior.*
7. Mynting. *vbi sup.* Alium enim procuratorem constituere heredes possunt quam qui fuerat à defuncto constitutus, dum ne quid in ipsius procuratoris aut aduersarij fraudem fiat *l. post litem* 17. *in princ.* & § 1. *D. hoc tit.*
8. Contra Guid. Pap. *d. quæst.* 86. Ne scilicet procuratore suo defuncto dominus decipiatur per iustissimam ignorantiæ causam *arg. l. uecnon* 28. *D. quib. caus. maior. l.* 1. *C. de sent. & interl. omn. iudic.* Vide *apostill. ad dict. quæst.* 86. *in verb.* absque alia citatione.
9. Quia nec lis vlla post sententiam supereft *l. terminato C. de fruct. & lit. expens. l.* 1. *D. de iureiur. l. causas* 16. iunct. *l. non minorem* 20. *C. de transact.*
10. Nisi ipse satisfecerit iudicatum solui *l. si procurator* 28. *D. hoc tit* Cogitur tamen procurator appellare ne teneatur ad interesse *l. inuitus* 17. *C. eod. l. liberto* 3. §. *item D. de negot gest. l. si procuratorem* 8. §. *si ignorantes D. mand.* Cogitur etiam interdum litem prosequi si fortè dominus præsens non sit, & actor adfirmet tractu temporis futurum vt res pereat *l. sed etiam* 12. *D. hoc tit.* facit *l.* 1. *Plautius* 61. *eod. l. si se non obtulit.* 4. *D. de re iudic.*
11. *d. l.* 4. §. *tutor De re iudic. l.* 2. *D. de admin. tutor. l. tutori* 7. *D. quand. ex fact tutor* Idem in actore municipum iuris est *d. l.* 4. §. *actor.* Differentia tamen est inter tutorem & procuratorẽ, quòd sententia ferenda est contra procuratorem non contra dominum, Alioqui non valet *d. l.* 1. *C. de sent. & interl.* Contra pupillum autem reddi potest sicut contra tutorem Gothofr. *ad d. l.* 1. *ex Vrmsero* 1. *prax. quæst. tit.* 22. *cap.* 7. & *tit.* 25. *cap.* 2.
12. *l. vlt.* iunct. *auth. nisi breues C. de sent. ex peric. recit.*
13. Id enim est quod pragmatici nostri iactitant *Appointement de renuoy en audience vaut appointement en droit.*

DEFINITIO V.

De conditione vel compensatione pecuniæ solutæ falsò procuratori.

QVi pro alio pecuniam accepit tãquam procurator, hactenus tenetur ei, qui numerauit vt ostendat per uenisse numos in manus eius qui exigendos mandauerat, aut aliter ab eo ratam habitam fuisse perceptionem. 1 Quo facto si aut solutam pecuniam condicere quasi indebitam aut compensare velit is qui numerauit, non cõtra procuratorem, sed aduersus mandatorem exequi ius suum debet. 2 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro R. P. Ioanne Fornier Rectore collegij societatis Iesu & N. Luyset viduæ D. Aduocati de Chauasse 6. Cal. Iul. 1592.

1. *l. vero procuratori* 12. *in princip.* & §. *vlt. D. de solut. cum similib. l. si precium* 19. *C. hoc tit.*
2. *l. si procurator* 6. §. 1. & 2. *l. cùm indebitum* 57. §. 1. *D. de condict. indeb. atque ita limitanda est l. hic solet* 49. *eod.* facit *d. l. si precium in fin.*

DEFINITIO VI.

De eo qui citatus est ad nouum procuratorem in locum demortui substituendum.

CItatus ad nouum procuratorem in locum demortui substituendum si in ius non veniat iterùm citandus est: 1 Si rursum sit contumax, non tamen prius condemnandus est quàm iterùm citatus sit vt condemnationẽ ex contumacia infligendam propulset, quod pragmatici dicunt *deffendre à la condemnation.* 2 Quòd si tertiò sit contumax, perinde condemnari debet tametsi viuo alio procuratore iustas defensiones habuerit, acti nullas habuisset, 3 vt eius contumacia damno litis coerceatur, 4 nimirùm si aduersarij intentio bene probata sit, nec nisi de cõtumacis iure quæri oporteat. 5 *Ita Senatus* 6. Id. Febr. 1593.

1. Neque enim ex primo edicto quisquam fit contumax, cùm etiam post peremptorium citari ex benignitate soleat absens *l. & post edictum* 73. *D. de iudic.*
2. Quæ videtur esse postrema illa citatio de qua in *d. l. & post edictum l.* 8. *C. quomod. & quand. iud.*
3. Hoc verò videtur contra *d. l. & post edictum.* quæ vult absentem posse interdum vincere si bonam causam habeat, quod & scriptum est *in l.* 1. *C. quomod. & quand. iud.* Nisi dicas iacturam hanc litis parui momenti esse quòd refusis expensis lis ipsa restituatur. Item quia hoc iure vtimur vt defensiones omnes, quamuis iustas, in iudicio per procuratorem ad lites datum allegari necesse sit, constitutis in eam rem procuratoribus quorum officium publicum est & mercenarium, non vt olim gratuitum *l. litem* 15. *C. hoc tit.* vt vel ex eo maximè appareat quantùm differant nostri ab illis.
4. *l. contumacia* 53. *De re iudic. l. vlt.* §. 1. *D. de appell.*
5. *l. qui accusare* 4. *C. de edend. l. vlt. C. de rei vindicat.*

DEFINITIO VII.

De transactione per Syndicum sine mandato facta vel improbata.

CVm ex transactione inter te & vniuersitatis Syndicũ inita ageres contra sequentis anni Syndicum, déque eo lis penderet, procurator Syndici trãsactionem impugnabat quasi per eum factam, qui nullo vniuersitatis mandato præcedente transigendi potestatem non habuisset. 1 Neque tamen ipse mandatum vllum speciale habebat vt ea ratione transactionem impugnaret. 2 Cùm verò is causa status esset vt multò peior esse deberet cõdicio vniuersitatis, si transactio non valeret, vellétque idẽ ipse procurator transactioni potius stari, à qua recedi tu quoque iam consenseras, Non putauit Senatus ex solo procuratoris consensu inscia vniuersitate infringendam transactionem quę vniuersitati vtilis esset, 3 vt hoc saltem vniuersitati præstares, quod transactione continebatur: præsertim quod tu primùm ad id egisses vt transactioni staretur. 4 Non enim sicut Syndicus vniuersitatis etiam ignorantis condicionem meliorem facere potest, ita & deteriorem sine mandato speciali: 5 Procurator verò aut patronus vniuersitatis multò minùs, & præsertim qui nec à Syndico ipso speciale in eam rem mandatum habeat. 7 *Ita Senatus* in causa N. Petri de Moncomis Lugdunensis Consiliarij regij 4. Id. Febr. 1593.

1. *l. item eorum* 6. § *actor D. quod cuiusq. vniuers. nomin.*
2. *Arg. l. non solùm* 39. §. *vlt. l. qui duos* 47. & *seq. D. hoc tit.*
3. Potest enim quilibet etiam extraneus vniuersitatem defendere dum ea ratione melior condicio vniuersitatis fiat *l.* 1. §. *vlt. D. quod cuiusq. vniuersit. nomin.* facit *l. non eo minùs* 14. *C. hoc tit.*
4. *Arg. l. si diuersa* 14. *C. de transact. l. pupilli* 96. §. 1. *D. de solut.*
5. Sicut nec alius procurator quilibet *l. ignorantia* 49. *hoc tit.* Syndicus enim aut quod idem est actor vniuersitatis, fungitur partibus procuratoris *d. l. item* 6. §. *vlt. quod cuiusq. vniuers. nom.*
6. *d. l. ignorantia* 49. *hoc tit. l. minor.* 18. §. 1. *de minor. l.* 1. *C. de aduoc. diuers. iudic.*
7. *l. si sine interrogatione* 9. §. *Celsus D. de interrog. in iur. fac. l. certum* 6. §. *sed an & ipsos procuratores D. de confess.*

DEFINITIO VIII.

De causis deserendi mandati post litem contestatam.

SVscepti quidem mandati officium deserere procurator non potest; 1 Sed si noua causa emergat, id ti

arbitrio iudicis nonnumquàm permittendum est.2 Iusta verò interuenire causa videtur, si cum eo qui mandauerat commercium habere desierit, fortè quod mandator hostis patriæ ex postfacto declaratus fuit. 3 Idque adeò verũ est vt etsi iam antè conclusum fuerit in causa, ita vt lis ferè terminata videatur, idem nihilominus admittendum sit, quia nec sententiæ pronunciationem audire cogẽdus est qui non cogitur officio fungi procuratoris. 4 *Ita Senatus* pro Guillielmo du Robin procuratore contra D. de Lambert. Idib. Febr. 1593. & paulò antè, pro Procuratore Amed. Martini contra D. de Sonax.

1. *l. si mandauero 22. §. vlt. D. mandat.*
2. *l. sanè 23. cum duab. seqq. eod. tit. mandat. l. filiusfamilias 8. §. vlt & seqq. D. hoc tit.*

1. Puniretur enim qui hosti publico patrocinium præstaret si non petita licentia id faceret.

4. Cùm & in persona procuratoris concipienda sit sententia, vt diximus *supr. Defi. 4. num. 11.* & procuratori incumbat necessitas appellandi si talis iudex sit à quo appellari possit. Dixi *suprad. Defin. 4. num. 10.*

DEFINITIO IX.

De procuratore non exhibente mandatum in causa appellationis quod exhibuit in prima instantia.

POstquàm constitutum est, vt appellanti ab interlocutoria sufficiat si ei qui in prima instantia procurator fuit denunciet appellationem, ne illã defensuisse videatur, Non est audiendus is qui appellauit si in causa appellationis mandati probationem ab eo exigat quem tanquam procuratorem ad appellatoriam litem defendendam vocari curauit. 2 Nec si de mandato constare non possit idcirco contumax habendus erit is cuius mandatum petitur: Dumnodo constet exhibitum illud fuisse in prima instantia, 3 Alioqui cùm exceptio procuratoria quæ ex mandati defectu oritur peremptoria sit non dilatoria, 4 opponi quandocumque potest & in quacumque instantia, 5 Vtpote quæ iudicium reddat retro nullum. *6 Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Bettonnet 14. Cal. Mart. 1593.

1. Dixi *supr. Def. 4. De in ius vocand.*

2. Qui enim semel aduersarium agnouit vt talem, posteà petere non potest vt se probet talem.

3. Etsi enim appellationis instantia alia est, vnicum tamen mandatum sufficit ad vtramque instantiam prosequendam quia appellatio facit vt vna tantùm lis sit *arg. l. tutor 41. D. de vsur.* cùm extinguat iudicatum, & omnia reuocet ad terminos vt loquuntur, litis contestatæ *l. furti 6. §. 1. De his qui not. infam. l. 1. §. vlt. ad SC. Turpill.*

4. *l. licet 24. vbi* Bart. Bald. Castr. & alij *C. hoc tit.* Interdum tamen dilatoria est, scilicet si non ad causam mandati respiciat sed ad personam procuratoris *l. ita demum 13. C. hoc tit.* quæ præterea probat Exceptionem dilatoriam non posse obiici in causa appellationis, Meritò quia nec posset opponi in prima instantia post litem contestatam. Appellatio autem non extinguit contestationem sed tantùm sententiam & rem totam reuocat ad terminos litis contestatæ.

5. *l. cùm nondum 4. l. præscriptionem 8. C. de except.* In quo differunt exceptiones peremptoriæ à dilatoriis *l. exceptionem 19. C. de probat.*

6. *Castr. in d. l. licèt.*

DEFINITIO X.

De ratihabitione facta per maiorem vel per minorem adhibito iureiurando.

QVi tanquam procurator actionẽ suscepit aut instituit sine mandato licèt ex iure nostro. prouinciali admitti non debuerit, ne quidem cum promissione de rato (in quo iuri communi derogatum est 2) si tamen posteà mandatum proferat cum ratihabitione retrogestorum, absoluendus est, Nec vlla eo nomine aduersus ipsum aut dominum refusio expensarum probè petetur, cùm nihil interfit aduersarij confirmatis per ratihabitionem retrogestis omnibus. 3 Vulgatum enim est hac etiã parte vt & in cæteris ferè omnibus, ratihabitionem comparari mandato. 4 Non aliud erit tametsi minor proponatur qui procuratorem constituit, ab cóque gesta rata habuit licèt sine curatoris autoritate, si modò cũ iureiurando ea constitutio & ratihabitio facta sit. 5 Tantùm.n. hic prodest minoris dũmodò puberis iusiurandũ, quantũ autoritas curatoris prodesset, cùm repręsentet eũ maiorem, nec minùs in iudiciis quàm in contractibus, 6 quando & in iudiciis quasi contrahitur. 7 Sed hoc ita Si curatorem nullum eo tempore minor habuit quo iurauit. Alioqui cùm ex receptissima nostrorum sentẽtia minor curatorem habens pupillo comparetur, 8 non maior iurisiurandi ratio habebitur, quàm si ab impubere præstitum proponeretur. *9 Ita Senatus* ex tempore pro N. De Maistres contra N. de Maistres 7. Cal. April. 1593.

1. Præterquàm si fuit coniuncta persona ex *l. sed & hæ 35. D. hoc tit.*

2. Admittitur enim quisquis dicit se procuratorem si cueat de rato cùm non potest in promptu docere de mandato *l. in causa cognitione 27. vers. sed hæc ita l. Pomponius 40. §. 1. & seqq. vsque ad fin. l. qui proprio 46. §. qui alium. & pass. D. hoc tit. l. 1. C. eod. l. non solùm 20. D. rat. rem haber.*

3. *d. l. Pomponius 40. §. sed & in D. hoc tit.*

4. *l. vero procuratori 12. §. vlt. D. de solut. l. si pupilli 6. §. item quæritur & seq. de negot. gest. l licet 56. D. de iudic. l. 1. §. sed etsi quod D. de vi & vi armat. l. semper qui non prohibet 60. de reg. iur. l. 7. in fin. C. quod cum eo. l. vlt. C. ad SC. Maced.*

5. *Ex auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.* Guid. Pap. *quæst. 35.*

6. DD. *ad dict. auth. sacramenta.*

7. *l. 3. §. idem scribit D. de pecul. l. neq. tutores 11. C. hoc tit.*

8. *l. si curatorem habens 3. C. de in integr. restit. minor.* Vide tamen *l. puberes 101. De verb. obligat.* & quæ scripsi in Chiliade *Decad. 6. Err. 9.*

9. Constat enim pupillum iurare non posse *l. iusiurandum & ad pecunias 34. §. pupillo D. de iureiur.* & ideò Friderichi constitutio loquitur de puberum sacramentis. Contrarium tamen tenet Imb. de Bouens *ad Auth. sacramenta n. 13.*

DEFINITIO XI.

De modo ferendæ sententiæ cùm falsus procurator mandatum nullum exhibet.

PRocuratore quasi ad litem peragendam constitutus sit iudicium suscipiente, nec tamen mandatum exhibente, Iudicis partes sunt, Iubere vt mandatum exhibeatur, & nisi id fiat, procurator tanquam falsus in id omne quod aduersarij interierit condemnetur: 1 Non etiam vt actor cuius nomine iudicium susceptum erat à petitione, aut, si reus sit, ab exceptionibus suis opponendis repellatur. Ita namque fieret vt iudicium in absentem inauditũ & inscium redderetur: quæ res iustam appellandi causam præberet. 2 Si tamen ab ea sententia appellatum esset intra id tempus, quod exhibendo mandato præscriptum à iudice fuit, audiri appellans non deberet, 3 Vtpote qui æquè facilè potuerit citrà appellationem aduersus iniuriã iudicis sibi prospicere, aut ratum habendo quod à falso procuratore gestum esset, 4 aut alium procuratorem cõstituendo. Planè quasi absens condemnari potest is cuius mandatum nullum exhibetur, 5 illúdque solum inspiciẽdum est An iterum citandus sit priusquàm haberi debeat pro contumace. *6 Ita Senatus* ex tempore 3. Id. Iulij 1593.

1. Postquam scriptis moribus nostris inductum est contra iuris rationem vt non sufficiat ei qui se dicit procuratorem cauere de rato, vt dixi *Defin. præced. num. 1. & 2.*

2. *l. absentem 5. D. de pœn. l. 1. l. ea quæ 7. C. quomod. & quand. iud. l. 4. C. hoc tit.*

3. Non enim audiuntur appellantes nisi quorum interest *l. 1. D. de app. recip.* nihil autem interest eius qui ipse prospicere sibi potest ne iniuriam passus videatur, Adeò vt nec appellare debeat si paratum habeat auxilium restitutionis *l. præses 42. D. de minor.* iunct. *l. si pater 8. C. quand. prouoc. non est necess.* quia appellationis auxilium odiosius est cùm iniquitatis sententiæ querelam, in integrum verò restitutio erroris proprii veniæ petitionem vel aduersarij circumuentionis allegationem contineat *l. præfecti 17. D. eod.* facit *l. 1. ex consensu 23. §. vlt. de appell.*

4. Cùm

4. Cùm ratihabitio mandato comparetur *l. vlt. C. ad Maced.* Dixi *Defin prox. num. 4.*

5. Si modò ratum habere possit. Nam si sit furiosus in quo animus deest vt ratum habere possit, non est hac parte habendus absentis loco *l. 2. §. 1. de negot. gest. vt nec pupillus l. cùm filius familias 49. §. 1. de verb. oblig. l. 10. quib. ex caus. in poss. eat.*

6. Scripsi *Def. 6 supr.* facit *l. vbi 124. §. 1. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

De procuratore generaliter constituto ad res redimendas.

AD redimendas res venditas procurator constitutus ad eas quoque redimendas datus videtur quæ purè venditæ fuerunt, aut sub pacto de retrouendendo intra certum tempus quod iam præterierit, Si talis tantáque læsio interuenerit vt redimendi ius quod fuit temporale, pro perpetuo haberi debeat, 1 aut contractus pro nullo & nunquam facto: 2 quod euenit si venditor vel emptor vltra bessem precij deceptus sit, vel dolus interceserit siue ex proposito, siue re ipsa. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 1. infr. Etiã per procur. caus. in integr. restit. agi poss.

1. Placet enim interpretibus enormissimam læsionem id est quæ excedat bessem precij facere vt ius redimendi perpetuum sit siue res vendita sit sine onere retrouenditionis, siue pactum de retrouendendo fuit temporale Ias. & cæteri *ad l. si quis cùm aliter 36. D. de verb. oblig.*

2. Nam si contractus teneat & opus sit restitutione speciale mandatum requiritur *l. illud 11. §. 1. D. de minor.*

3. Vide quæ scripsi *in Chiliade De error. pragmat.*

DEFINITIO XIII.

De tacito vel expresso pacto de non petendo facto per procuratorem ad exigendum datum.

PRocuratoris ad exigendum constituti nuda confessio de soluta pecunia non nocet domino 1 nisi aliunde constet de solutione. 2 Nec si talis procurator liberam quoque administrationem habens reddiderit chirographum in signum, vt aiunt, solutionis, 3 quicquam ea res proderit debitori, quoniam redditio chirographi nihil aliud inducit nisi tacitum pactum de non petẽdo, 4 quod sæpit donationem 5 cùm sit ex liberalitate si aliam causam nullam habeat, quàm quia sic fieri velit is qui reddit instrumentum. 6 Certum autem est procuratorem constitutum ad exigendũ donare nullomodo posse, 7 Et quamuis hocipso mandatum habere intelligatur ad liberandum, 8 non aliter tamen liberare posse quàm si solutio fiat. Quare nec ad rem pertinebit si instrumentum cancellatum proferatur. 9 Neque enim cancellatio instrumenti etiam redditi plus operari potest, quàm confessio soluti. 10 Nec rursum mouere debet si quis obiiciat, Posse dominum indemnitatem consequi à procuratore qui mãdati fines excesserit. 11 Quid enim si procurator inops sit? 12 Tum verò cur cogamus dominum inuitum discedere à vetere debitore vt nouum accipiat quem habere nolit? 13 Imò verò imputandum potius est ei qui procuratori soluit, cur sic soluerit, vt aliam solutionis probationem quàm ex procuratoris nuda confessione habere non possit. 14 Excipienda est confessio quam fisci procurator fecerit de soluto precio rei per eundem procuratorem distractæ. Hanc enim placet nocere fisco, 15 quòd qui cum eo contrahit fidem publicam secutus esse, ob idque minus decipi debere videatur. 16 *Ita Senatus* in ea causa de quà SC. 29. infr. De solut.

1. *l. certum 6. §. sed an ipsos procuratores. D. de confess.* Hic enim cùm sit constitutus ad exigendum si fateatur se accepisse quod reuera non acceperit aliud facit quàm quod mandatum est sicut de eo scriptum est qui iusiurandum detulit cùm ei mandatum esset vt peteret *l. si itaque 19. D. de iureiur.*

2. Solutio enim cùm sit facti probari debet *l. 1. C. de probat.*

3. Præsertim si chirographum sit cancellatum *l. si chirographum 24. de prob.*

4. *l. 2. §. 1. D. de pact. l. creditricem 7. C. de remiss pignor.*

5. Species enim lucri est liberari quem obligatione *l. species 11. D. de acceptil. l. si quis 115. de regul. iur. l. 20. quod met. caus.*

6. *l. donari 29. D. de donat. l. cuius per errorem 53. l. donari 82. de reg. iur.* Textus est elegantissimus in §. 1. *d. l. 29. aliàs l. quidam de donat.* vbi Papin. ait eum qui profitetur debitorem sibi non teneri, videri eum liberare ex causa donationis.

7. Nec si habeat liberam administrationem *l. contra 28. §. si filius de pact. l. vlt. D. de nouat.* quia donare est perdere *l. filius familias 7. in prine. D. de donat.*

8. Quia verò procuratori facta solutio liberat debitorem *l. vero procuratori 12. D. de solut.* Nam & debitori mandatum intelligitur vt soluat *l. qui hominem 34. l. si quis seruo 18. eo.* Facit *l. pactum curatoris 22. C. de pact.*

9. *d. l. si chirographum 24. de probat.*

10. *l. pecunia soluta professio 14. C. de solut.* Non enim potest maior esse vis taciti quàm expressi, Redditio autem chirographi non aliàs inducit pactum tacitum de non petendo, quàm si ab ipso creditore facta redditio probetur Gloss. *ad d. l. 2. §. 1. de pact. l. quod debitori 15. C. de solut.* Cancellatio autem inducit dũtaxat præsumptionem quæ per contrariam probationem elidi potest *d. l. si chirographum 24. D. de probat.*

11. *l. diligenter 3 in princip. l. potest. 41. D. mandat.* Ratio est *in l. rogatus 33. in fin. eod.*

12. Inanis siquidem futura est actio quam debitoris excludit inopia *l. nam is 6. D. de dolo.*

13. Nemo enim debitorem aut creditorem suum mutare inuitus cogitur *l. 1. l. neè creditoris 6. C. de nouat. l. patri 27. §. pe. D. de minor.* Adde regulam *legis nemo ideò 171. de reg. iur.*

14. Imputanda enim cuique est facilitas & credulitas sua *l. 3. §. vlt. D. vt in poss. legat. l. 1. §. item sciendum D. de separ. l. 1. §. sed si sic accepit D. de in rem verf. l. procurator 61. D. de obl. & act.*

15. *l. 2. §. adhæc C. de quadr. præscript.*

16. *l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO XIV.

De taxandis expensis cum procuratore defuncti.

DEfuncto eo qui ad litis expensas condemnatus fuerat, taxatio fieri potest cum procuratore ad litem constituto, 1 nec in eam rem nouum heredibus diem dici necesse est, 2 quia nec procuratori susceptum officium deserere licet in ea re, quæ ad iudicati pertinet executionem. 3 *Ita Senatus ex tempore* pro Ioachimo de la Cuaz contra N. Carolum Vernat 16. Cal. Decemb. 1593.

1. Expensarum enim condemnatio ad litis principalis causam pertinet *l. enim quem temerè 79. D. de iudic. l. 3. & 4. C. de fructib. & lit. expens.* taxatio autem non noua condemnatio est, sed demonstratio eius quantitatis quæ in condemnationem deducta intelligitur *l. Mauio 41. §. 1. de leg. 2. l. 4. in fin. C. de action. empt. l. si quando 6. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat. l. cùm propria 5. in fin. C. si quis alter. vel sib.*

2. Cùm sit eadem instantia, nec mandatum finiatur morte re non amplius integra vt dixi *Defin. 4. supr.* Denique mãdatum semel susceptum consummari oportet vt loquitur Paulus *in l. si mandauero 22. §. vlt. mandat.* consummatum autem videri non potest quandiu aliquid restat agendum in quo procuratoris facto aliquo opus sit *arg. l. pen. C. de his quæ vt indig.*

3. Propria enim cuiusque rei forma contingit ex consummatione *l. si is qui 80. §. 1. D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO XV.

De interlocutione iudicis & condemnatione expensarum ob non exhibitum mandatum.

OBiciente reo exceptionem procuratoriam, & contendente actore se legitimum esse procuratorẽ, prius inspicere iudex debet an sit procurator, déque eo summatim cognoscere, quàm vt reum adigat ad litem tractandam. 1 Tametsi ea exceptio opposita sit quomodo opponi potest iam tractato discussóque principali negotio, & in ipso calculo vt aiunt ferendę sententiæ. 2 Adeo vt si iudex aut Senator ad instruendam causam datus iusserit ad se afferri acta litis in omnem iudicij euentum, quod pragmatici dicunt *à toutes fins*, & tanquam mox de controuersiis omnibus pronunciaturus, appellari ab eo possit non malè, 3 licèt in interlocutione verba illa adiecerit, quæ vulgò adiici solét *& par ordre.* 4 Fit enim iniuria illi qui cũ falso procuratore (præsertim qui nõ cauerit de iudicato soluendo) (vt nec apud nos caueri mos est, 5) inanes impensas facere cogatur. 6 Sed hoc ita si ex litis euentu, & in appellationis causa constet iustè oppositam fuisse exceptionem, puta si is qui se procuratorem dicebat tum primùm proferat mandatum. 7 Nam si per calumniam, vt plerumque fit, opposita fuerit, 8 non debet ea res calumniatori prodesse, vt ad con-

sequendas litis appellatoriæ expensas iustè prouocasse videatur. 9 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro Abbate de Filly contra D. Bartholomeum Ferrier procuratorem Tiberij Mutij Patricij Romani nūc Episcopum Augustanum 15. Cal. Decembr. 1593.

1. *l. licet* 24 *C. hoc tit.* Prius enim quærendum est de personis *l. si quaramus* 4. *D. qui testam. facer. poss. l. quidam referunt* 14. *D. de iur. codicill.* §. 1 *de iur. pers. n. Instit.*

2. Quia nec dici controuersiæ solent, nec potest esse iudicium si falsus procurator inueniatur *d. l. licèt l.* 1. *C. quib. res iud. non nocet.*

3. Nec enim videtur hoc casu appellari à futuro grauamine sed à præsenti vt subiecta ratio demonstrat.

4. Cuius clausulæ vis ea est, vt de exceptionibus dilatoriis ius primùm reddere iudex possit tum de peremptoriis.

5. Dixi *Defin.* 10. *num.* 2. *supr.*

6. Nunquam enim litigatores inanibus sumptibus vexandi sunt *l. minoribus* 6. *D. de minor.*

7. Nec enim mandatum vnquam præsumitur nisi probetur *d. l.* 1. *C. quib. res iudic. non nocet.*

8. Puta ab eo qui iam in prima instantia exhibitum fuerat mandatum: Sufficit enim semel exhibitum fuisse factámque describendi eius facultatem *arg. l. cùm plures* 15. §. *vlt. de reb. auctor. iudic. possid.*

9. Nam iusta nunquam videri debet appellatio quæ per calumniam & frustrationem interiecta est *l. tutor* 41 *in prine. D. de vsur. l. hominem* 37. *D. mandat.* Nec ius ciuile calumniari oportet, inquit *l pen. D. ad exhib.*

DEFINITIO XVI.

De procuratore ad iudicium duntaxat declinandum constituto, & tamen in principalis negotij causa condemnato.

SEnatusconsultum per quod definitiua condemnatio irrogata sit qui non nisi declinandi detractandique iudicij causa procuratorem constituerat, non idcirco nullum & perperam redditum videri potest, quasi aduersus indefensum redditum sit, aut contra falsum procuratorem. 1 Nam cùm plerisque Senatusconsultis generalibus cautum sit vt apud Senatum de toto negotio causaque integra disceptari oporteat, 2 imputare sibi debet qui procuratorem constituit, cur non eo modo constituerit quo conueniebat, aut potiùs cur constituerit procuratorem, quem sciebat, aut scire debebat non posse apud Senatum sic tractandam litem suscipere, vt totam rem in iudicium deduci prohiberet, quamuis ad declinandum tantummodò esset constitutus. 3 Neque enim potest quis procuratorē constituere apud iudicē quisquis ille iudex sit, quin hoc ipso necessitatē sibi suóq; procuratori imponat parendi legib. in eo tribunali receptis. 4 Itaque si is qui procuratorem sic constituerat, condemnatus sit, non aliis remediis aduersus Senatusconsultum prospicere sibi poterit, quàm quibus posset, si procuratori de tota lite peragenda mandatum dedisset. 5 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chastillon 14. Cal. Mart. 1594. Erant tamen qui putarent melius fore si huius dubitationis tollendæ gratia generali Senatusconsulto prohiberentur procuratores mandatum suscipere nisi quod potestatem sibi faceret totius litis exequendæ. Sic enim fieret, vt vel plenissimum mandatum semper haberent, vel si minus plenum esset domini pro absentibus & contumacibus condemnarentur. 6 Quod & mihi Romano iuri conuenientius videbatur. 7

1. Quo vtroque casu non posset habere vim rei iudicatæ *l.* 1. 3. 5. 7. *& pass. C. quomod. & quand. iud. l. si procurator* 10. *C. hoc tit. l. in causa* 27. *D. eod.*

2. Vt quàm citò fieri potest lis finiatur Iuxta *l. quidam existimauerūt* 21. *D. de reb. cred. l.* 1. §. *inde quaritur de oper. noui nunciat. l. si enim* 13. §. *sed si inter D. de vsufr.*

3. Forma enim à lege præscripta omnino seruanda est. Et qui à forma recedit dicitur recedere à substantia Bald. *ad l. si quis mihi* 25. §. *sed si mandauit D. de acquir. hered.*

4. *l.* 1. *& 2. D. de iudic. l. nemo potest* 55. *de legat.* 1.

5. Intelligitur enim quisque suam voluntatem conformare legibus & iuri communi *arg. l. vlt. C. de verb. signif.* Itaque ciuilis supplicatio contra Senatusconsultū hoc casu erit necessaria Nec enim hic obtinet quod dici solet non videri dominum secutum fidem procuratoris nisi quatenus mandauit *l. rogatus* 33. *D. mandat.* Cùm hic procurator ex necessitate constituatur & proinde iuxta eam formam quam lex necessariò requirit.

9. Contumax enim aut saltem absens esse intelligitur qui nec per se comparet, nec per legitimum procuratorem ritè & vt oportuit constitutum, Paria enim sunt quid factum non esse, aut perperam factum esse *l. quoties* 6. *D. qui satisd. cog. l.* 2. *D. de auctor. tutor. l.* 1. §. *quod si nemo D. quod cuiusq. vniuers. nom. l. non defendere* 52. *De reg. iur.*

7. *d. l. si procurator* 10. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

De procuratore appellationem prosequente intra nouum mandatum.

IN prima instantia constitutus, procurator mandatum habere intelligitur ad prosequendam appellationem, 1 Siue ipse appellauerit, vt plerumque fit licétque, ob hoc solùm ne teneatur ad interesse, vt loquimur 2 (multò magis enim teneretur quanti constituendis interesset si interiectam appellationem desereret 3) Siue appellatio ab ipso constituente interposita sit, Quia cùm appellatio extinguat iudicatum, & retroagat litem ad tempus contestationis, 4 idem procurator ex domini voluntate retentus videtur qui fuerat ab initio constitutus, & ante sententiam, si reuocatio nulla superuenerit. 5 Imputaríque domino potest maximè si litem appellatoriam non ignorauit cur non reuocauerit, 6 Aut cur in explorandā coercendáque constituti procuratoris negligentia aut etiam fortassis perfidia non fuerit diligentior. 7 *Ita Senatus* in causa N. Laboret contra Bartholom. Maguocium 10. Cal. Maij 1594.

1. Procurator enim datus ad agendum videtur datus ad peragendum *l. qui procuratorem* 57. *D. hoc tit.* Imò & ad iudicium restitutorium accipiendum *l. qui proprio* 46. §. *item quaritur eod.*

2. *l. liberto* 31. §. *item de negot. gest. l. si procuratorem* 8. §. *si ignorantes versigitur D. mandat. l. inuitus* 17. *C. hoc tit.*

3. Appellationem enim deserere prope delictum est, idéoque apud nos pœna desertioni certa statuta est, quæ alij contumaciæ nulli infligitur, scilicet decem librarum. Idem seruatur in tutore & curatore appellante, itémque in appellantis herede vt appellationem prosequi teneantur, Nimirum quod ad tutorem & curatorem attinet, quousque reddiderint rationes *l. tutor* 27. *D. de appell. l.* 1. *D. si appell. pend. mors interu.* Intellige autē Nisi procurator ad vnam tantùm causam constitutus fuit. Gothofr. *ad d. l. inuitus ex Vurmser.* 1. *pract.* 5. *obser.* 9. Item nisi paupertate excusetur *d.* §. *si ignorantes.*

4. *l.* 1. §. *vlt.* D. *ad SC. Turpil. l.* 2. §. *vlt.* D. *de pœn.*

5. Procurator enim ad litem datus nunquam reuocatus intelligitur, vt nec cæteri nisi indicium aliquod adsit mutatæ voluntatis quia reuocatio facti est *l.* 3. *l. eum qui* 22. *de probat.* Imò hic multò minùs quia neque potest reuocari pēdente lite quin alius procurator constituatur, quod id fieri nequeat citra fraudem aduersarij & iudicij *l.* 16. *l. post litem* 17. *l. qui proprio* 40. *hoc tit.* facit *l si procuratorem* 65. *eod.*

6. Alio scilicet procuratore constituto vt proximè dictū est.

7. Negligentia enim sua cuique est imputanda *l. pupillus* 24. *D. qua in fraud. credit.* Denique huic imputari potest cur talem procuratorem elegerit *l. cùm mandatu* 23. *in fin.* iunct. *l.* 3. §. *vlt. D. de minor. l.* 1. §. *in quoque de oblig. & act.*

DEFINITIO XVIII.

De procuratore qui litem pro defuncto susceptam, non vult prosequi pro herede.

IS qui procurator defuncti fuit, idem & filij & alterius heredis cuiuscunque procurator esse cogi potest in ea ipsa lite tractanda, 1 quia nec procurationem à defuncto acceptam sine causa deserere potuisset. 2 Eadem quippe non solùm patris & filij, 3 sed etiam defuncti & alterius heredis cuiuslibet persona, 4 & consequenter eadem lis esse intelligitur. 5 *Ità tractatum* & relatum est in ea causa de qua Defin. 29. infr. De iudic.

1. Eadem enim lis manet adeóque eadem instantia sicut & heres idem esse intelligitur cum defuncto *l. heres absens* 19. *l. si is qui Roma* 34. *D. de iudic.*

a *l. filius*

2. *l.filiusfamilias* 8 §.*vlt.iunct.l.p.ff litem* 17.§.1.D *hoc tit.*
3. *l.vlt.C.de impub.& alys subſtit.l.cum ſcimus* 22.*C.de agric. & cenſit.*
4. *l.heres* 21 §.*quod ſi,ſtipulatur l.debiteri* 50.*D.de fideiuſſ.L. vt debitum* 5.*l* 6.*& vlt.C. de hered. act.l. Stichum* 95.§.*adicio D. de ſolut.*
5. *d.l.heres abſens & l.ſi is qui Romæ* 24.*de iudic.*

DEFINITIO XIX.

De tacita ratihabitione geſtorum per falſum procuratorem.

APpellans ab ea ſententia quæ contra falſum procuratorem fuerat reddita, ſi neceſſariò prouocauit, propterea quòd ex iudicato conueniretur,1 nec poſſet de nullitate ſententiæ iure noſtro conqueri citra appellationem,2 non ideo cenſetur ratum habuiſſe factum procuratoris; ob idque poteſt nullam dicere ſententiam.4 Aliud eſt ſi appellauerit vltrò, ac priuſquam ſententia mandaretur executioni,5 Aut ſi literas impetrauerit à Principe ad procuratoris factum improbandum quas *de deſaueu* vocant,6 Aut deniq; ſi qua alia litis parte cum dixerit ſuum procuratorem. 7 *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Nanchet cont.D.de Montou 12.Cal.Febr.1595.

1. Iudicati enim actio contra dominum datur, non contra procuratorem.Dixi ſuprà *Defin.4.num.10.ex l. Plautius* 61. *D. eod.l.4.D.de re iudic.*
2. Nam cùm ſæpius dubitaretur an ipſo iure nulla eſſet ſententia an reſcindenda,commodius viſum eſt & tutius ita ius conſtitui vt ab omni ſententia cui quis ſtare nolit appellare cogatur.Simile quiddam eſt *in l.ſi gratuita* 17.*D.de præſcr.verb.*
3 Quod alioqui cenſeretur appellando ratum habuiſſe quia non poteſt à ſententia appellari niſi quæ ipſo iure teneat *l.ſi expreſſim* 19.*D de appel.l.*1 §.2.*quæ sèt.fin.app.reſc.*hæc autem nõ poteſt tenere niſi præcedente ratihabitione *l.*1. *C. quib.res iud. non noc.l.*3.§.1.*D.rat.rem haber.* Nec quicquam impedit quominus teneat interueniente ratihabitione. In quo differt hic caſus ab illis de quibus *in d.l.ſi expreſſam & in d.*§.2 Ratihabitio autem poteſt fieri tacitè ipſo facto *l.*5.*rat.rem hab.*Sic diximus eum qui mandati agit aduerſus illos qui ſolutionem acceperunt,hoc ipſo videri ratam habere ſolutionem *l.ſi ſeruus* 66.*D.de fideiuſſ.*
4. Scilicet per viam appellationis acſi nunquam appellatum fuiſſet Solet enim ſuccurri ei qui aliquid fecit ex neceſſitate iudicis *l.cùm ex cauſa* 21.*D.de appell.Nouell.*119.*De ſponſ.larg.* §. *aliud.l.ait prætor* 7.§.*quid tamen de minor.*
5. *d.l.*3.§.1.*D.rat.rem haber.*vbi eſt textus elegans & apertus non minus quàm ſi petiiſſet dilationem ad ſoluendum,niſi quod hoc caſu videtur acquieſcere ſententiæ *l. ad ſolutionem* 5. *C.de re iudic.*
6. Priuatio enim præſupponit habitum *vulg.l.decem* 116.*de verb.oblig.l.non videtur* 83.*l.non poteſt* 208.*de regul.iur.*
7. Sola enim nominatio ius interdum facit In iis ſcilicet quæ ex ſola nominantis voluntate pendent. Imo ſufficit adeſſe dominum ei qui ſe dicit procuratorem Guid.Pap.*quæſt.*40.

DEFINITIO XX.

De procuratore in rem ſuam.

IN rem ſuam conſtitutus procurator expenſas quas pro re conſequenda fecerit repetere nullomodo poteſt.1 *Ita tractatum eſt* in ea cauſa de qua SC.44.infr.De iur.dot.

1. In eóque differt à procuratore non in rem ſuam dato *l. ſumptus* 53.D.*de pact.l.actoris procurator* 30.*D.hoc tit.*

DEFINITIO XXI.

De donatione procuratori facta.

VNiuerſorum bonorum donationem procurator aut aduocatus à cliente accipere non prohibetur,1 tametſi non ſolùm pactum de quota litis facere,2 ſed etiam quod magis eſt,ex ſtatuto noſtro,litigioſæ rei donationem accipere prohibeatur.3 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin.9.infr.De litig.

1. Multa enim cum vniuerſitate bonorum tranſeunt quæ alioqui non tranſirent *l.quædam* 62.*de acq. rer. dom. l.*1. §.1. *de fund.dotal.l.pater* 38.§.*fundum & ſeqq.de leg.*3.
2. *l.ſumptus* 53.*D.de pact.l.litem* 15.*C.hoc tit.l.ſi qui aduocatorum* 5.*C.de poſtul.l.ſalarium* 7.*in fin.D.mandat.*
3. Sola enim ante n ptias donatio excepta eſt *l.vlt.C.de ſtatu.*

DEFINITIO XXII.

De pacto retinendi iudicati pro expenſis à procuratore prorogatis.

ADlites datus procurator cùm pro domino ſumptus maximos prorogàſſet, quorum repetendorum alia ratio non eſſet, quàm ſi ex ea ipſa pecunia quæ petebatur,indemnis ſeruaretur,pactum de ea re cum domino fecerat. Placuit non eſſe pactum improbandum quaſi de quota litis factum:1 Nec proinde ſi procurator ad eã vſq; quantitatem quæ ſibi debetur litem perſequi velit, exceptionem ab aduerſario vllam eo nomine pari debet,2 Dummodò iuſtæ conuentionis color dolo malo quæſitus non ſit in fraudem legis.3 *Ita Senatus* in publico auditorio in cauſa Pantaleonis Raymondé & Alexandri de la Tour 10 Cal.Maij 1595.

1. Habet enim procurator ius retentionis etiam actorum litis pro ſumptibus à ſe factis *l.quæ omnia* 25.*in fin.de procur.* ſed non pro ſalario *l.qui proprio* §.*litis impendia. de procurat.*Boer. *quæſt.*11.*num.*3. Quid in graphario, iudice & aduocato? Vide *Def.*2.*infr.De ſportul* Iunge *Def prox.præced.num.*2. facit *l. actoris* 30.*D.hoc tit.*
2. Qui videtur eſſe ſenſus *legis ſumptus* 53.*D.de pact.*
3. *l ſalarium* 7.*l.qui mutuam* 56 §.*vlt.D. mandat.l. ſalarium* 17.*C.eod.*quę oſtendit quantitatem ſalarij hoc caſu certam eſſe debere.Aliud eſt pactum redemptæ litis de quo *in l.ſi contra* 20.*eod.*

DEFINITIO XXIII.

De procuratore cum eo contrahente cuius eſt procurator.

PRocuratori non ad lites ſed ad gerenda negotia 1 aut in rem ſuam 2 conſtituto prohibitum non eſt vt ab eo qui procuratorem conſtituit emat; aut quo alio titulo rem comparet3 dum ne litigioſam alitérve alienari prohibitam: 4 Nec aliud in aduocato iuris eſt, 5 Imò nec in procuratore ad lites dato 5 ſi modò ea de re pactus ſit de qua lis nulla pendeat,6 Ne alioqui magno incommodo huius condicionis homines ex publici officij ſuſceptione afficiantur.7 *Ita Senatus* pro liberis Oldradi Bocard contra Michaelem de Bonnefoy 5.Non.Iul.1595.

1. Aliud enim eſt ad lites,Aliud ad negotia procuratorem dari *l.hoc iure* 86.*D.de ſolut.l. quamuis* 40.§. *fin.* vbi Bart. *D. ad SC.Trebell.*
2. Alij enim procuratores ſunt in rem ſuam,Alij in alienam *l.qui ſtipendia* 9.*l.ita demum* 13.*C.hoc tit.l. ſeruum quoque* 33. *in prin.&* §. *vlt.& l-ſeq. D.eod.*
3. Emere enim alitérve contrahere poſſunt omnes quorum intereſt ſi non ſint prohibiti vt *in l.non licet* 46.*D.de cont. empt. l.in quorum* 24.*D.de pignor.l.mœvia* 9.§. *ſunt autem & §.ſeq.D.de pæn.*Sufficitque honeſtam & verecundam cauſam præcedere *l. qui ſtipendia* 9.*C.hoc tit.*
4. *l.*1.§.2.*D.quæ res pign.l.vlt.& tot.tit.C.de litigioſ.*
5. Solet enim eadem eſſe ratio aduocati & procuratoris ad lites dati *l.ſi qui aduocatorum* 5.*C.de poſtul.*Dixi *ſupr.Def.*21.
6. Vide quæ ſcripſi *dict.Defi.*21.
7. *Arg.l quod ſi minor* 24.§.*non ſemper D.de minor. l. videlicet* 27.*D.ex quib.cauſ.maior.*

DEFINITIO XXIV.

Si procurator qui alium ſubſtituerat deceſſerit viuo primo conſtituente.

TItius procurator generalis ad lites omnes à Sempronio conſtitutus Mæuium in lite certa procuratorem ſubſtituerat.1 Licèt mandatum morte finiatur,2 ſi tamen Titius ſolus deceſſerit, non ex eo finitũ mandatum videbitur:ſed ita demùm ſi Sempronius primus conſtituens deceſſerit.3 Quod ius etiam ad procuratorum noſtrorum ſubſtitutos tractum eſſe quidam retulerunt. Sed de ijs ſubſtitutis hoc accipiendum eſt, qui à Senatu aut in alio tribunali in quo cauſa agitur pro ſubſtitutis admiſſi ſunt,litiſque proſequendæ ius & facultatẽ habent,

licèt non in hanc, aut illam litem specialiter, sed ad omnes generaliter, vt fit, substituti proponantur: at non etiam de iis qui substitutorum vices gerunt: Quorum quàm dissimilis ratio sit vel ex eo perspici potest quòd illi dominis absentibus aduocato causam peroranti adesse per se & possint & debent, Hi verò alterius procuratoris iurati præsentiam implorare coguntur, Nimirum quia nullo hi iureiurando, quomodo illi, obstricti sunt. 4 *Ita tractatum est* in relationibus libellorum pro Marco de la Mossiere cõtra D de Montiernoz & rursus pro D. de Bellegarde contra D. de Carde 4. Non. Iul. 1595.

1. Substituere enim potest post litem contestatam. Procurator autem ad negotia etiam ante litem contestatam *l. si quis mandatu* 28. *D. de negot. gest. l. si procuratorem* 8. §. *si quis mandauerit. D. mandat. l. quod quis* 8 *C. hoc tit.*

2. *Inter causas* 26. *in princip. & l. seq* §. *morte D. eod.*

3. Ioan Papon *in syntagm. arest. lib.* 6. *tit.* 4. §. 15.

4. Vnde illud etiam fit, vt ex substituti facto procurator teneatur *l. ex facto* 30. *in fin. D. de negot. gest.* non etiam ex facto eius quem substituit substitutus, aut quem ipse non agnouerit pro vero substituto, facit. *l. ad similitudinem* 21. *C. de epise. & cleric.*

DEFINITIO XXV.

De citatione procuratoris generalis nolentis alium substituere procuratorem.

PRocurator ad omnes generaliter causas constitutus non potest alium substituere ad hoc solùm vt dicat nõ esse sibi mandatum vt in hac aut in illa instantia litem suscipiat. Nam qui generalis procurator est perinde ac dominus ipse citari potest ad procuratorem constituendum, 1 Et ni facere velit, non cogetur quidem procurator specialis fines mandati excedere, quia nec posset, tametsi maximè vellet, 2 sed perinde ac si nullomodo substitutus fuisset, habendus erit dominus pro contumace, 3 Vt aduersus eum ob contumaciam peracto edictorum ordine procedi ad sententiam possit. 4 *Ita Senatus* pro Reuerendis fratribus Franciscanis Camber. contra D. Ducem du Mayenne 14. Cal. Aug. 1595.

1. Quisquis enim procurator est cogitur absentem defendere *l. seruum* 33 § *ait prator & seq. D. hoc tit.* Defendere autem est id omne facere quod dominus facere cogeretur *l. sed & ha* 35. §. *defendere eod. ac proinde iudicium accipere* §. *prater ibid.* adeóque earum etiam actionum nomine quæ in heredem non dantur *l. omnium* 37. *eod.* vt appareat domini personam per procuratorem magis quàm per heredem repræsentari. Denique cùm omnis qui defenditur boni viri arbitratu defendendus sit, non potest videri boni viri arbitratu defendere is qui actorem frustrando efficit ne ad exitum controuersia deducatur, *l. pen. & vlt. eod.*

2. *l. diligenter* 8. *D. mandat. l. si procurator* 10. *C. hoc tit.* Inciuile enim est inuitum hominem iuberi facere quod facere non possit *l. mortis* 9. §. *interdici. D. de pœn.*

3. Cùm vsus procuratorum vel ob hoc maximè necessarius fuerit vt qui rebus suis ipsi superesse vel nolunt, vel non possunt, possint per alios non solùm agere, sed etiam conueniri. *l. 1.* §. *vsus D. hoc tit. l. sed si* 17. §. *idem Iulianus & seq. D. de iniur.*

4. *l. & post edictum* 73. *D. de iudic.* Citatio enim potest incipere à procuratore 13. *C. hoc tit. l. eum clericum* 25. §. 1. *C. de epise. & cleric. l.* 3. *D. de alim. leg. l. item* 21. § *hæc autem D. ex quib. caus. maior. l. nihil* 20. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

De procuratore constituto ad lites generaliter ab eo qui tam proprio, quam tutorio nomine varias lites habuit.

ATitio procurator ad omnes causas constitutus, non intelligitur ad eas lites datus, quas Titius tutorio nõ proprio nomine potuit exercere: Nisi de his quoque Titium sensisse appareat. Alia enim persona esse creditur Titij tanquam Titij, alia tanquam tutoris. 2 *Ita tractatum* est in causa Marci de la Moussiere & D. de Montiernoz. 6 Non. Aug. 1595.

1. Nam nec tutor procuratorem constituere potest nisi post litem contestatam, sed actorem *l. neque tutores* 11. *C. hoc tit.*

2. *l. aduersus* 30. §. 1. *D. de inoff. testam.* Elegantior textus *in l. tutorem* 12. *D. de his quæ vt indign.* facit *l. si paterfamilias* 15. §. *qui duos. D. de adopt. l. item eorum* 6. *in princip. D. quod cuiusque vniuers. l. filius* 22. *in princip. &* §. 1. *de inoff. testam. l. debitor* 59. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Si posterioris creditoris procurator donationem ab anteriore acceperit.

IS qui posterioris creditoris procurator aut aduocatus fuit, anterioris creditoris qui liti non adfuit ius ex causa donationis accipere non prohibetur, 1 Alio quàm donationis iure vix est vt possit citra perfidiæ suspicionem, Nisi proponas clientis condemnationem præcessisse. 2 *Ita Senatus* in causa Petri Sorelcy & Mariæ Guichard Augustanorum Idib. Sept. 1595.

1. Non enim videri potest feciisse contra legem aut ciuilem aut municipalem, cùm ab eo liberalitatem acceperit qui nullam habuit litem.

2. Secutúmque contractum ex aliquo interuallo: cùm ea quæ incontinenti fiunt in esse videantur *l. lecta* 40. §. *dicebam D. de reb. credit. l. iurisgentium* 7. §. *quinimo D. de pact.*

DEFINITIO XXVIII.

De procuratore ad actum aliquem litis constituto.

QVi litem exercuit tanquam substitutus à procuratore ad litem dato si postea procurator ad aliquẽ actum in eadẽ lite specialiter cõstituatur, & id mandatum quasi procurator impleuerit, defuncto subinde procuratore non potest videri constitutus ad reliquam litem peragendam, 1 Tametsi mandato contineatur ratihabitio omnium retrogestorum, 2 Quia quòd ratihabitio comparatur mandato, 3 ad ea tantùm quæ gesta sunt pertinet non etiam ad gerenda. 4 Aliud est in eo, qui ad litem generaliter procurator constitutus aliquid vel minimum in litem fecerit. Hic enim recusare non potest quominùs cætera ad litis instructionem pertinentia exequatur. 5 *Ita Senatus* in persona Francisci Pellin procuratoris in causa Dominæ de Mousscl 9. Cal. Decemb. 1595.

1. Quia procurator ad vnam speciẽ constitutus in reliquis prohibitus intelligitur *l. 1.* §. 1. *D. hoc tit. l. si procurator* 10. *C. eod.* Nec enim videtur dominus fidem eius secutus nisi in illa ipsa re quam ei mandauit *l. rogatus* 33. *in fin. D. mandat.*

2. Sic enim fieri plerumque assolet.

3. *l. vlt. C. ad SC. Maced.* Dixi *Defin.* 10. *num.* 4. *sup. eod.*

4. Ratihabitio enim præsupponit rem gestam quia quod nondum est, nullo modo ratum haberi potest.

5. Etsi enim procurator inuitus nemo datur *l. filiusfamilias* 8. § *inuitus. D. hoc tit. l. inuitus* 17. *C. eod. l.* 2. §. *quæritur D. de curat. bon. dand.* susceptum tamen mandatum implere & consummare cogitur *d. l. filiusfamilias* 8. §. *vlt. D. hoc tit. l. si mandauero* 22. §. *vlt. D. mandat.*

DEFINITIO XXIX.

De procuratore constituto ad expediendum id quod viua voce fieri debeat.

IN iis quæ viua voce fieri debent, nec per scripturã expediri possunt, non ideò prohibetur quis constituere procuratorem. 1 Neque enim pro facto habetur, quod procuratori, vt faciat, committitur. 2 Idque est quod dici solet tantum distare factum à concepto, quantum perfectum ab infecto. 3 *Sine die.*

1. *cap. si quis iusto* §. *porro. de elect. in* 6. *& in pragmat. sanct. cap.* 1. §. *idem iuramentum. de elect.* Ioan. Andr. *in* §. *fin. d. cap. si quis iusto.*

2. Boet. *quæst.* 1. *num.* 46.

3. Bald. *in tract. schismatis. ad tit. si quis aliq. test. prohib.*

DEFI-

DEFINITIO XXX.

De minore 25 annis procuratore facto siue ad lites, siue ad negocia.

MInorem viginti quinque annis procuratorem ad lites constitutum neque iudex neque aduersarius admittere cogitur, 1 cũ nec proprio nomine possint eius ætatis homines in iudicio stare sine autoritate curatoris, 2 quem ob eam causam placuit etiã inuitis dari oportere: 3 Sed si cum eo procuratore iudicium acceptum sit non ob id rescindi aut impugnari poterit sententia, quã scilicet non eo minus verum est redditam esse cum vero procuratore. 4 Procuratoris non ad lites, sed ad negotia dati alia ratio est. Neque enim huius persona qualis sit inspici debet, 5 ideóque nec impubes repellitur, 6 cùm imputandũ sit ei qui procuratorem constituit cur talem elegerit. 7 *Sine die.*

1. *l. exigendi 12. vers. sanè C. hoc tit.*
2. *l. minor 51. D. eod. l. si minor 5. D. de reb. auctor. iudic. possid.* vt & de pupillo scriptum est *in l. pupillus 10. quib. ex caus. in poss. ear.* pupillum qui præsens est si tutorem non habeat absentis loco habendum esse.
3. *l. 2. & 2. pass. C. de in lit. dan. l. tutor. vel curat.* licèt extra hãc causam curator non detur nisi petenti aut ratum habenti *l. mutus 43. §. is qui curatorem D. hoc tit. §. inuiti Inst. de curator.*
4. *d. l. exigendi in fin.*
5. *l. quamuis 40. §. vlt. cũ l. seq. & ibi* Bart. *D. ad SC. Trebell.* vide *l. si collectanea 13. D. de manum. vindict.*
6. *l. 3. §. vlt. D. de minor. l. 1. §. quòd si impuberem & §. pupillus. D. de acq. poss.*
7. *d. l. 3. §. vlt. l. cùm mandatu 23. D. de minor. l. 1. §. ii quoque D. de oblig. & action.*

DEFINITIO XXXI.

Procurator pẽdẽte lite reuocatus ab eo qui ad aliquas expẽsas per interlocutoriã fuerat condẽnatus, potest nihilominus adesse taxationi earum expensarum etiamsi alius procurator fuerit constitutus, præsertim si ignorante priore.

PRocurator ad litem constitutus ab eo qui pẽdente lite iustam sumptuum condemnationem passus erat, in executione quoque iudicati cùm de iis sumptibus taxandis ageretur, in eam rẽ citatus fuerat, vt si quas haberet diminuendorum sumptuum rationes, eas allegaret, & allegauerat. Sequenti die cùm in eo iudex esset, vt sumptus taxaret, condemnatus alium procuratorem constituerat, & priorem reuocauerat: sed citra eorum quæ ab ipso gesta fuissent reuocationem, eámque suam volũtatẽ aduersario significauerat, non tamen ipsi procuratori, qui subinde, & eo ipso reuocationis die taxationi cõsenserat. Condemnatus à taxatione prouocauerat, quasi se nec audito, nec vocato facta fuisset. 1 Placuit audiri eum non debere, Non solùm quod ea reuocatio, neque post litem contestatam, nisi causa cognita, fieri potuerat, 2 neque ignorante priore procuratore, 3 quem contestatio litis dominum effecerat, 4 (Nec enim lis proponebatur finita per sententiam definitiuam, quo casu aliud dici vtique debuisset, 5) Sed etiam quia sic reuocatus fuerat prior procurator, vt tamen manerent omnia quæ ab eo gesta essent. 6 In quo numero erant ea, quæ ad istam sumptuum taxationem pertinebant. Præterid quod inconueniens videbatur, vt alius procurator taxandis sumptibus adhiberetur, quàm qui eo tempore quo facti fuerant liti adfuisset, 7 Præsertim cùm nulla eius reuocandi causa adferretur. 8 *Sine die.*

1. Absens enim est is, qui neque per se comparuit, neq; per verum procuratorem.
2. *l. post litem & seqq. D. de procurat.*
3. *l. quæ omnia 25. eod.*
4. *l. procuratoribus 13. C. eod.*
5. Finita namque lite, finitur officium procuratoris, qui non nisi ad litem fuerat datus *l. in causa 27. D. eod. l. hoc iure 86. de solut.*
6. Quia nec erat in huius arbitrio, & potestate vt ea reuocaret, quæ gesta erant per verum procuratorem.
7. Is enim magis & melius scire potest *arg. l. 3. §. 1. D. de testib.*
8. Ex iis de quib. *in d. l. post litem & sequentib. D. de procur.*

TIT. IX.

Vt nem. priuat. titul. præd. suis vel alien. impon. vel reg. vel suspend.

DEFINITIO I.

De insignibus & velis Principis per vim ab hominibus alieni territorij deiectis, restituendis.

VNi duumuiri vniuersitatis de Lent apud Dombanos vi & armis deiecissent insignia & vela Ducis nostri, quæ in protectionis signum nostras quidam pro more erigi curauerat in fundo quem sui territorij esse illi dicebant, nostri tamen esse constabat, Non credidit Senatus ferendũ id diutius aut conniuentibus oculis dissimulandum, Sed Senatusconsulto quod in eam rem factum est, vt vindicatum facinus posteri scirent prehendi iussit omnes quotquot opem tulisse probabãtur, 1 Insignia verò deiecta restitui. 2 Sed & subditis præcepit, ne quicquam à se per Dombanos exigi paterentur. Dombanis enim ne à nostris quicquam exigerẽt inhibere non poterat cùm nostri non essent fori, 3 nisi quatenus delictum commisissent. 4 Neque tamen passus est mandati confestim executioni prehensionem illàm aduersus eos decretam qui vim fecerant, Ne pro temporum iniuria & tempestate maioris forsitan tumultus & repræsaliarum, vt vocant, materiam ea res daret, Sed secreto vt plerumque & ex causa fit placito præcepit vt ante omnia Princeps de eo quod fieri vellet consuleretur. 5 Planè insignia Principis interim & sine cunctatione restitui iussit, ne tam grauem iniuriam vltro passus, & sacrosanctam Principis maiestatẽ dissimulatione sua labefactasse videretur. 6 *Ita Senatus 6. Cal. Sept. 1592.*

1. Crimen enim capitale est vela regia sine præceptione iudicis competentis alienis rebus imponere, multò magis iustè imposita deiicere & violare *l. 2. C. hoc tit.* In qua malè quidam addunt duplicem negationem vt constat ex iis verbis *vel accusatione.*
2. Nam & priuatus hoc facere posset, sicut & è contrario ea quæ illicitè imposita essent posset priuatus licitè detrahere *l. 1. C. vt nemin. lic. sin. iudic. auctor. sign. impon. reb. alien.*
3. *l. vlt. D. de iurisdict. l. vlt. C. si à non comp. iudic.*
4. Nam & ratione delicti forum quis sortiri solet *l. 1. iunct. Auth. quæ in prouincia. C. vbi de crimin. agi oportet. d. 3. D. de offic. Præsid.*
5. *Vt & in l. si quis filio 6. §. quid tamen D. de inoffic. testam.*
6. *d. quid tamen in fin.*

TIT. X.

De negot. gest.

DEFINITIO I.

Actio negotiorum gestorum minus hodie frequentatur, & quare.

NEGOTIORVM gestorum actio cuius tam frequentem in libris nostris mentionem legimus,1 & quam olim vtilitatis fuisse constat,2 parum hodie frequentatur, siue quod refrigescente hominum charitate pauci sint qui res alienas ad se pertinere existiment, si eos excipias, qui depræ-
dandi animo potiùs quàm bona mente inuadunt rerum alienarum administrationem,3 Siue quòd in tanta quanta hodie passim ferè est patrimoniorum tenuitate non facilè accidat, vt suis rebus superesse ac sufficere quis non possit: Cùm olim dispersa per vniuersas propemodum orbis terrarum regiones Romanarum opum amplitudo,4 non modò seruorum ministeria quibus in eam præcipuè causam tantopere Romani abundabant, 5 sed etiã præsentium amicorum subsidiaria auxilia imploraret, ne quid ex absentia damni absentium bonis infligeretur. 6 Quòd si quando accidat, vt necesse sit per alios agere, quod per seipsum præstare quis nequeat, commodissimus in eam rem, & paratissimus mandati vsus esse creditur. 7 Vtilior sanè non tantùm mandanti qui eam prorsus quam velit rebus gerendis formam possit præscribere, ne quid contra vel præter eius voluntatem fiat, 8 sed etiam procuratori qui si mandati formam seruet, quod facere vtique ex officio debet, 9 dubitandum iam non habeat, vtrum amici officium bene atque ex fide impleuerit, an verò plus minúsve gerendo, quàm debuit, exactiori ac periculosiori rationum redditioni se obstrinxerit: quo metu vix se vnquam liberant, qui gerendis citra mandatum alienis negotiis se dederunt. 10 Accedit quòd negotiorũ gestorum actio neque gestoris neque illius cuius negotia gesta sunt, obligat bona sed personas tantùm, 11 quia nec in rem est sed in personam, 12 nec priuilegium vllum habet taciti pignoris: 13 quæ res inutilem plerumque ac ineffacem vtrimque actionem constituit, 14 siue directa quis agendum habeat 15 pro consequenda indemnitate, siue contraria. 16 Mandato autem interueniente, scilicet per scripturam vti assolet publicam, & notarij fide subnixam, 17 vix est vt non vtraque ex parte caueatur contrahentibus per mutuas bonorum vtriusque obligationes, 18 Nisi si quandò per insciti am notarij vel contrahentium incuriã ea cautio prætermittatur, 19 Cui tamẽ adhibendę locus nullus in negotiorum gestorum actione relinquitur, quippe cùm actio illa ex sola negotij gestione nascatur, ignoránte illo cuius absentis negotia geruntur, 20 quamuis non nisi inter scientes præsentésque exerceatur. 21 Quòd si absens ita sit is cuius negotia tractanda & adiuuanda sunt, vt neque procuratorem constituere nunc possit, neq; priusquàm abesset, aliquem in prouincia reliquerit, 22 Ne tùm quidem huius actionis vsum valde exigimus si modò longiuscula sit absentia quæ agnatis vel cognatis proximis colorem aliquem præbere possit petendi à iudice vt absentis bonorum cura sibi decernatur, 23 quam facillimè decernere iudices solent, quamuis non nisi exacta satisdatione quò melius & absenti, & præsentibus sit consultum. 24 Sed si tam recens sit absentia, vt de curatore bonis dando deliberari nondum possit, 25 alterutrum euenire necesse est vt vel amici officium deseratur neglecta negotiorum absentis cura, vel actionis negotiorum gestorum vsus & necessitas inducatur. 26 *Ita in Senatu* sæpius tractatum est.

1. Maximè verò in titulis qui hanc in rem proprij & amplissimi extant *in D. & C.*
2. Ob rationem positam *in l.1. & 2. D. eod.*
3. De quibus *in l. si pupilli 6. §. sed etsi quis negotia. eod.*
4. Cuius luculenta extant in libris nostris testimonia iis præcipuè in locis quibus videas testatores de bonis suis disponere quæ habeant in Africa, in Asia, in Cilicia, Pamphilia & aliis diuersis terrarum regionibus.
5. Per quos etiam ignorantes plerumque locupletabantur *l. de hereditate 19. § filiusfamilias D. de castrens. pecul.*
6. *l. Si quis absentis 5. D. de oblig. & action.*
7. *l. 1. §. vsus autem. & pass. D. de procurat.*

8. Forma enim mandati diligenter seruanda est *l. diligenter 5. D. mandat. l. maritus 21. C. de procur.*
9. Ne alioqui Ouidianum illud audire cogatur:

Tuta frequẽsque via est per amici fallere nomen
Tuta frequẽnsque licèt sit via, crimen habet.
Inde procurator nimiũ quoq; multa procurat,
Et sibi mandatis plura videnda putat.

10. *arg. l. tutori 20. C. hoc tit.* iuncta *d. l. si pupilli 6. §. vlt. D. eod.*
11. *d. l. si quis absentis. 5. D. de oblig. & act.*
12. *l. pen. C. hoc tit.*
13. Quod habent pleræque aliæ causæ de quibus *in tit. D & C. in quib. caus. pign. vel hyp. tacit. contr.*
14. *arg. l. plus cautionis 25. de reg. iur.* iunct. *l. nam is 6. D. de dolo malo.*
15. Quæ competit ei cuius negotia gesta sunt *d. l. si quis absentis.*
16. Quæ competit gestori ad recuperanda quæ impendit *d. l si quis.*
17. Pragmatici vulgò vocant instrumentum mãdati & procuratorium vel procuræ.
18. Est enim hodie omniũ vsitatissima hæc clausula *l. & quæ 15. §. 1. D. de pignor. l. vlt. l. quæ res pignor.*
19. Quo tamen casu non idcò haberi debet pro adiecta vt dixi *in Error. 1. Decad. 1. De error. pragmat.*
20. *d. l. Si quis absentis d. l 1. & 2. & pass. D. & C. eod.*
21. Nemo enim aut inuitus aut ignorans agit *l. vnic. C. vt nem inuit. ager. vel accus. cog.*
22. Multi enim abeunt quasi mox reuersuri, qui tamen tardius redeunt *d. l si quis absentis.* Cæterùm si quis procuratorem vniuersorum bonorum reliquerit, eius bona neque gestore indigent, neque curatore *l. Papinianus 20. D. de minor. l sed etsi 26. §. 1. D. ex quib. caus. maior.*
23. *l. ab hostibus 15. in princip. eod. l. 2. vbi not. D. de curat. bon. dand.*
24. *Defin. 18. inf De satisd.*
25. Nec enim datur statim curator bonis cuiuslibet absentis *l. si diu 8. D. quib. ex caus. in poss. eat.*
26. Quoniam cætera remedia hoc casu omnia cessant, nec aliud superest auxilium, quàm in actione negotiorum gestorũ *d. l. si quis absentis 5. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO II.

Qui solvit debitum vniuersitatis, agere contra eam negotiorum gestorum potest, licèt coactus soluerit.

SI priuatus aliquis debitum vniuersitatis aut quod vel nullatenus, vel saltem non nisi pro virili sua parte tenebatur, 1 soluere coactus sit, siue per exactoris aut executoris iniuriam, 2 siue quam aliam ob causam, danda vtique illi est pro consequenda indemnitate aduersus vniuersitatem negotiorum gestorum actio. 3 Nec enim negari potest quin vniuersitatis negotium gesserit, & quidẽ vtiliter, qui solutione sua vniuersitatem liberauit. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 14. infr. De oblig. & action.

1. Quod enim vniuersitas debet non idcò singuli debent *l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusque vniuers. nomin.*
2. Iniuria enim est si quis priuatus pro vniuersitatis debito vrgeatur *l. vnic. C. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. contrah. lib. 11. tit. 56.*
3. Quæ dari solet omnibus qui aliena negotia vtiliter gesserunt *l. 1. 2. & pass. D. hoc tit.*
4. Species enim acquirendi est liberari ab obligatione *l. species 11. D. de acceptil. l. si pupilli 66. in fin. D. de solut.*

DEFINITIO III.

Actio negotiorum gestorum latiùs patet quàm mandati.

CùM inter actiones mandati, & negotiorum gestorum variæ sunt differentiæ, tùm illa præcipuè, quòd si negotium gestum ad plures pertineat quorum vnus duntaxat mandauerit contra solum mandatorem mandati agi potest, non contra cæteros qui nihil mandauerunt, 1 quos tamen non eo minus negotiorum gestorum actione teneri constat si modò commune omnium negotium vtiliter gestum, 2 aut saltem gestio vtiliter

vtiliter inchoata probetur, licèt minùs feliciter peracta.3 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 17. infr. mandat.

1. Nec enim agi potest mandati contra eum, qui nihil mãdauit *l. ex mandato* 20. §. 2 *D. mandat.*

2. Siquidem nascitur actio negotiorum gestorum ex sola vtili gestione, & sufficit vt gestor aliquem sibi obligare voluerit *l. in hoc iudicium* 14. *l. si quis cum* 29. *D. commun. diuid.*

3. *l. sed an vltro* 10. §. 1. *D. hoc tit.*

TIT. XI.

De eo quod met. caus.

DEFINITIO I.

De obligatione subditi in vtilitatem domini ex causa de qua non nisi per ipsius subditi confessionem constet.

NON leuis quidem præsumptio est, id quod subditus domino licet sæpius præstiterit si nulla præstãdi obligatio præcessit per vim extortum videri debere aut per errorẽ vel liberaliter potiùs quam agnoscendi debiti animo præstitum fuisse.1 Sed non est huic præsumptioni locus si allegata debiti causa probetur per subditi confessionem.2 Quænam enim potest fortiot haberi probatio quàm quæ ex aduersarij confessione proficiscatur?3 Nisi proponas eã quoq; confessionem per vim aut metum, aut qua alia mala arte extortam esse:4 quod sanè ab eo probandum erit qui dicet, non qui negabat,5 maximè verò si temporis antiquitas concurrat,6 & ex præcedentibus aut sequentibus præstationibus confessionis veritas confirmetur.7 Nam neq; tam facilè capienda est delicti præsumptio,8 si aliud nihil sit quod vrgeat. *Ita Senatus* pro Domino Barone de Creissiaz contra vniuersitatem de Cormoran 5. Cal. Iulij. 1588.

1. Propter reuerentiam quàm subditus domino debet, Iuncta alia præsumptione quod nemo velit iactare suum *l. 1. §. qua oneranda D. quar. rer. act. non dat. l. penult. D. de furt. l. cùm de indebito* 25 *D de probat. l. si certis annis* 28. *C. de pact.* Iunge *l. 2. D. de oper. libert.*

2. *Arg. l. cùm de in rem verso* 9. *D. de vsur.*

3. *l. cùm te transegisse* 5. *C. de transact. l. generaliter* 23. *C. de non numer. pecun.*

4. *l. 3. in fin. C. hoc tit.*

5. *l. 2. l. quoties* 18. §. *qui dolo D. de probat.*

6. Antiquitas enim temporis facit præsumi omnia solenniter acta cùm habeat vim tituli *l. 3. §. ductus aquæ D. de aqua quotid. & est. l. 1. §. vlt. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

7. Subsecuta enim contractus obseruatio miram vim & efficaciam habet ad contractum alioqui nullum confirmandũ *l. diuisionis* 45. *D. de pact. l. 2. & 3. C. commun. vtr. iudic.* Præsumitur enim actus sequens fieri ad executionem præcedentium, *l. 6. §. si is qui de acquir. hered.*

8. *l. merito* 51. *D. pro socio l. doli verbum* 5. *D. de seru. corrupt. l. item apud Labeonem* 15. § *si communem* 36. *&* §. *adijcitur* 38. *D. de iniur.*

DEFINITIO II.

De venditione bonorum paraphernalium facta per vxorem præsente viro, & interuentente læsione.

VAlet venditio bonorum paraphernalium à muliere facta constante matrimonio, etiamsi maritus simul cum vxore vendiderit,1 Nec ex solo metu reuerentiali vt vocant præsumpto rescindi contractus poterit, si neque minæ neque verbera probentur,2 Præterquam si enormis læsio accedat. Hoc enim casu, multóque magis si enormissima id est vltra bessem interuenerit, contractum rescindi debere placet,3 ita vt nec audiendus sit emptor si iustũ precium supplere velit: 4 Quoniam ea electio tùm demum emptori datur, cùm sola læsio contractui rescindẽdo causam præbet, 5 Non item si cum enormi læsione cõcurrat metus quoque reuerentialis; ne alioqui nulla prorsus istiusmodi metus ratio haberi videatur: quam sanè haberi æquum est, cùm ex enormis læsionis probatione metus quoque præsumitur: 6 Ita fit vt nil prodesse emptori debeat quod maritus sit soluendo, si mulier fundum habere malit quàm precium. 7 *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1590.

1. *l. hac lege* 8. *l.* 5. *& vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

2. Præsertim si interuenerit præsentia iudicis aut amicorum *l. transactionem* 35. *C. de transact.* Bart. *in l. ad inuidiam C. hoc tit.*

3. Reuerentia enim iuncta cum tam graui læsione inducit probationem iusti metus *l. 1. §. qua oneranda.* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.* facit *l. pen. D. de furt.* Vide tamen *l. fideiussor.* 26. §. 1. *de pign. l. si patre* 22. *de vitu nupt.*

4. Nihil enim ratum habendum est quod gestum sit per vim vel metum *l. 1. l. metum* 9. §. *sed quòd prætor. l. si mulier* 21. §. 1. *D. hoc tit.*

5. *l. 2. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*

6. *d. §. qua oneranda l. 1. l. vlt. in fin. D. quar. rer. act non dat. l. 2. l. Labeo* 36. *D. de oper. libert. l. is qui* 32. *eod. l. 2. C. eod. d. l. pen. D. de furt.*

7. Neque enim cogenda est inuita rem suam vendere *l. vlt. D. de pact. dot. l. æstimatis* 50. *D. solut. matr. l. nec quasi* 70. *D. de rei vindic.* vbi sanè malo cum Haloandro legere *iniustè* quàm vt vulgo iusto.

DEFINITIO III.

De transactione facta per iniustum carceris metum.

LIte contra te instituta vt mihi fundum restituerem ex conuentione quam tu negabas, subiecisti apparitorem Principis qui me de domo mea in ius raperet ficto iudicis mandato, mihíque parendi necessitatem prehensione ac manus iniectione, aut etiam repetita maioris mulctæ comminatione iniungeret. Ego rusticus & inops consilij cùm apparitori crederem, & ne contumax viderer, parui. Tu mihi obuius in itinere quasi vera essent quę mihi apparitor dixerat, sic mecum egisti vt non solùm à lite recederemus, sed etiam ego tibi eius fundi hyperocham1 venderem. Si venditio in ciuitate, & loco publico honestis personis, ex parte tua interuenientibus facta sit, non eò minùs valebit, quòd ab initio vis & dolus intercesserit vt me in vrbem pellicerес.2 Cessauit enim vis illa dolúsque ex quo in vrbe fui, & iudicem adire potui, 3 à peritioribus consilium capere, 4 ne iam mihi imponere posses. Nam qui ab initio interuenit metus & dolus facere non debet vt quod cessante vi vel metu gestum est irritum haberi debeat.5 Et sanè aliud est factam mihi esse vim vel fraudem in hoc vt ad vrbem accederem; aliud verò in eo vt venderem. 6 Sed neque iustus videbatur fuisse metus ille quem apparitor mentitus mãdatum iudicis mihi intulerat, quia in constantem virum cadere nõ potuisset. 7 Constans enim vir mandati exhibitionẽ postulasset, 8 nec sibi parendi necessitatem priùs incumberе credidisset: 9 Cùm apparitori de facto, vt aiunt, & sine mandato exequenti non tantùm impunè non pareri, sed etiam de facto resisti possit.10 Sicut nec iustus metus est si quis ad cognitionem iudicis ducatur, si non sit sibi conscius,11 Nisi proponentes iniecta vincula aut vinculorum metum.12 Quare neque ad rescindendum contractum ex capite doli vel metus restitutio in integrum mihi erit concedenda.13 *Ita Senatus* in causa Andreæ Cheualier, & Aymonis Perrod 18. Cal. Iulij 1593.

1. Id est plurisualentiam, vt vulgo loquuntur, *l. quærebatur* 20. D. *qui potior. in pign. hab.* Scripsi *in Chiliade De Error. pragm. Decad.* 21. *Err. vlt.*

2. *l. metum* 9. §. *animaduertendum in illis verbis* Nisi ipse hãc tibi vim summisi. D. *hoc tit.*

3. *l. vlt. in princip.* D *eod.*

4. *l. regula* 9. §. *sed iuris ignorantiam* D. *de iur. & fact. ignor.*

5. *l.2.& 4.C. hoc tit.*

6. *Arg.l.& eleganter 7.in princip.D. de dolo.l.si res æstimata 12.§.1.D.de iur.dot.*

7. Non autem omnis metus continetur edicto sed is tantũ qui cadat in constantissimum virum *l. metum 6.D. hoc tit. l. interpositæ 13. C.de transact.*

8. Iuxta vulgatum illud Non creditur referenti nisi cõstet de relato *Auth.si quis in aliquo C.de eden.*

9. Itaque credulitatem suam sibi imputare debet *l.1. §. dolũ D.de eo per quem fact.erit.l.3.§. sed si sic accepit D.de in rem vers. l.mariti 29.§.quæstum D.ad leg. Iul.de adult.*

10. *l.contra nostra 5.C. de exec.& exact.lib.2. tit.61.l. vlt.* vbi DD.*D. de iurisdict.*

11. *l.nec timorem 7.D.hoc tit.l.metum 9.& seq.*

12. *d.l.nec timorem §.1.l.vlt. §.1.D.hoc tit.*

13. *l.cùm te domus 8.& duab.seqq.C.eod.*

DEFINITIO IV.

De metu reuerentiali in contractibus per mulierem nuptam initis.

ET si non omnia quæ à nupta muliere, præsente & autoritatem prestante marito gesta sunt idcirco faciliùs reuocari debent per in integrum restitutionẽ, quasi metus ex maritali reuerentia præsumendus interuenerit,si de re ad maritum nil pertinente contractum sit,nec verbera vel minæ probentur,1 Prudentius tamen faciet, qui cum nupta muliere de re non dotali contracturus,mariti presentiam quæ nec necessaria est 2 non adhibuerit, 3 licèt contra: vulgò obseruari solitum sit. 4 *Ita Senatus* in causa Claudiæ Rigollet & Ioannis Quinetry 16.Cal.Iul.1593.

1. *l.5.8.& vlt.C.de pact.conuent. tam sup. dot.l.vlt. D. eod. tit. de pact.dotal.*Bart.*ad l.ad inuidiam 6.C.hoc tit.*

2. Cùm in rebus non dotalibus nihil omnino iuris maritus habeat inuita vxore *d.l.8. & l.vlt. C.de pact.conuent.* Tex. est *in l.villes necne 6.C.de reuoc. donat.*

3. Vt ex eo apparet quod etiam vir ipse potest emere ab vxore & quidem minore precio si non sit animus donandi *l.sed si vir 31.§.si duo in fin.D.de donat.int. vir. & vxor.* Id enim falsum esset si mulieri contrahenti præsentia & autoritas mariti necessaria esset,quia non posset ille autor fieri in rem suam vt de tutore scriptum est *in l.1.l.5.in princip.1.quod dicimus 7.D. de autor.tutor.*

4. Vulgaris autem error ille nascitur ex eo quod imperiti plerique putant bona omnia mulieris esse dotalia, Alij mulierem esse in potestate viri tum etiam cùm patrem habet quorũ vtrumque falsum est *l.decet C.de rei vind.d.l.8.& vlt. C. de pact. conuent.l.1.§.vlt.D.de liber.exhib.*

DEFINITIO V.

De obligatione in militis commodum facta, & de instrumenti guarentigiati executione.

NOn quæcunque cum militibus gesta sunt per vim & impressionem gesta intelligi debent 1: Sed tamẽ si vis à debitore obiiciatur,in tanta quanta passim hodie est gladiorum impunitate,militaris audaciæ odium:facit vt non priùs pro instrumento præsumi oporteat,3 quàm debitor in vi & impressione probanda defecerit. 4 Itaque fiduciariæ & prouisionali adiudicationi ex instrumento quantumuis authentico,& guarentigiato nullus pendẽte lite locus erit.5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 8.infr. De oblig.& action.

1. *l.qui stipendia 9.C.de procur.l.ratas 7. C. de rescind.vendit.*

2. *Arg.l.quanta audacia 12.D.de public. & vectig. l. quod si nolit 31.§.qui mancipia De edilit.edict. l. qui testamentum 27. D. de probat.*Qui enim oneratur contraria præsumptione oneratur etiam grauiori probatione *l.vlt.in princip. D. hoc tit.* Præsumptio namque specialis tollit generalem *l. cum de indebito 25.D. de prob.*

3. Pro quo tamen in dubio præsumendum est si authenticum sit & publica fide subnixum *l. 2. D.de fid.instrum. l.2. C. ad l. Cornel.de falsi.*

4. Præsumptio enim sola non sufficit ad condemnandum militem quia lex probationem requirit. *l. Lucius 83. de ad. & demonstr.*

5. Cui alioquin locus esset *d.l.2.C.de falsi.*

DEFINITIO VI.

De motu reuerentiali & iusto ob accedentẽm immodicam lasionem,Et quid si minor ætas concurrat.

EX sola præsentia mariti non inducitur metus reuerẽtialis qui sufficere possit ad contractum rescindendũ si neque minæ probentur aut verbera,1 neque læsio quæ interuenerit in re ipsa.2 Idem in filia tractari potest si dicat eiusmodi metu reuerentiali coactam se vt bonis omnibus paternis materníque adhibito etiam,vt fieri solet,iureiurando renunciaret.3 Læsionem verò immodicã probari necesse est,id est quæ sit vltra dimidiam perinde acsi reuerentialis metus nullus accederet: 4 Cuius tamen ratio hactenus habenda est vt ea læsione probata omnimodo & præcisè rem restitui oporteat,quasi per vim & metum extortam, Nõn relicta possessori electione supplendi iusti preci j quam alioquin relinqui necesse esset si sola læsio restitutioni causam daret.5 Sanè si minor quoque ætas interueniat, ratio nulla est propter quam tam grandis læsionis probationem præterea exigamus,6 cùm ætatis priuilegium possessori aufferat illam supplẽdi precij electionem.7 *Ita tractatum est* in causa D. de Bellegarde & N. Annæ de Bellegarde vxoris D. de Bienuenu 15.Cal.April. 1595. & in ea causa de qua SC. 8. infr. De in integ. restit. minor.

1. Iam dixi *supr.Def.2.& 4.*ex Bart.*in l. ad inuidiam C. hoc tit.*

2. Aliquando enim læsio interuenit in re ipsa sine animo lædendi, Indéque nascitur dolus in re ipsa distinctus quidem à dolo ex proposito,sed qui tamen ei æquiparatur si nostris credimus *ad l.si quis cùm aliter 36.De verb. obligat.* Scripsi in Chiliade pluribus locis præsertim *Decad. 1.Err. 7.*

3. *Cap. quamuis pactum 2. de pact. in 6.* vbi extat Bonifacij constitutio quę huiusmodi renunciationes iuratas adprobat factas per filiam patri dummodo nec vis metúsve, nec dolus interceserit.

4. Bart.& alij *ad l.1.§.quæ onerandæ D.quar.rer.act. non det.* Didac.Couarr.*add.cap.2.de pact.in 6.*

5. *Dict.Def.1.sup. ex l.2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

6. Neque enim restitutio minorum eget probatione tam grandis lęsionis sufficitque qualisqualis lęsio *l.1.l.quòd si minor 24.§.non semper & pass.de minor. l. nam posteaquàm 9. §. si minor D. de iureiur.*

7. In eóque differt restitutio minorum à restitutione maiorum *l. si in emptionem 35.D.de minor.*

DEFINITIO VII.

Protestationem clandestinam de dolo vel metu,non nocere tertio ignoranti.

CVm quis palam potuit de vi aut metu si quis subeerat protestari, non sufficit protestatio clandestina: 1 Sed etsi non possit palam fieri ex causa aliqua probabili, 2 nihil tamen prodest clandestinè facta contra tertium, qui neque vim infert, neque metum ,3 quíque ex ea protestatione ignorans circumueniretur: 4 Quando nimirum id quod fit neque bonis moribus repugnat, neque legibus.5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si maior 22. C. de transact. l. metum 9. C. de his qua met. caus.*

2. Puta ob reuerentiam mariti aut alterius personæ cui reuerentia debeatur,*Arg.l.pen.D.de furt.*

3. Intellige si reuera metus nullus illatus sit: Alioqui sufficiet esse illatum à quolibet vt noceat cuilibet etiam ignoranti,quia verba edicti De eo quod met.caus.in rem concepta sunt non in personam,in eóque differt edictum illud ab edicto De dolo.*l.metum 9.§.1.l.item si cum 14.§. in hac actione. D. hoc tit.*vbi elegans ratio redditur,quia metus omnis habet in se ignorantiam.*l.sed & 15.§ fin.D.de dolo.*Scripsi *lib.16.Coniect.*

4. Quod non est ferendum vt ex alterius facto ignorantia prejudicium fiat *l.ignorantiæ 49.de procur.l. solvendo 39. de negot. gest.*

ge. Alioqui nemo cum aliis contrahet sine metu cùm probabiliter ignorati possit quid alam fecerint *l. si mulier* 11. *ad Velleian. l. dolì* 19. *§. vlt. de nouat.*

5. *l. iurisgentium* 7. *§. ait prætor D. de pact.* Nam si quis operam dando rei illicitæ decipertur, indignus esset cui succurri oporteret. *arg l. Papinianus* 20. *D. de minor. l. sed etsi* 26. *§.* 1. *D. ex quib. caus maior.*

DEFINITIO VIII.

De renunciatione & apocha facta per vxorem præsente viro.

QVæ cùm matrimonium contraheret dotem certæ quantitatis stipulata fuerat pro iuribus omnib. quę in defuncti patris hereditate sperare potuisset, 1 si posteà numeranti dotem fratri apocham præsente & iubente marito conscripserit, non potest videri læsa, aut metu reuerentiali coacta vt renunciaret, 4 Cùm eam renunciationem fieri necesse fuerit in consequentiam præcedentis contractus, 5 præsertim quando nec aliter soluturus frater fuerit, aut ad solutionem compellendus. 6 Sunt enim actus huiusmodi vt vocant correspectiui, quorum posito vno alterum quoque poni necesse est, sicut & vno sublato tolli alterum, 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Posteaquàm placuit huiusmodi renunciationes & pactiones de futura successione valere non solùm patri, sed etiam matri & fratri factas si modò sint iuratæ vt tractant Canonistæ ad *cap quamuis pactum. de pact. in 6.*

2. Id est pecuniæ solutæ professionem vulgo *quittantiam* vocant *l. vlt. §. Titius D. de cond. indeb. l. qui tabulas* 27. *§. apocha D. de fun.* iunct. *l pecunie* 14. *C. de solut.*

3. Non enim ædi aut accipi videtur, qui iure communi vtitur *l. vlt. C. de in integr. restit. minor. l. inter eos* 51 *§. cum inter D. de fideiuss. l. in pupillo* 47. *in fin de solut.* Aut qui ius publicum sequitur vt est in iuris regula *l. nihil consensui* 116. *§. non capitur de regul. iur.*

4. *l. ad inuidiam* 6. vbi Bart. *C. hoc tit.*

5. *Arg. l. quòd si minor* 24 *§. restitutio* in illis verbis *Sed pariter in venditione quia ea alienum est solutum quod facere est necesse. D. de minor.* facit *l. quod autem* 6. *§. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.* Quoties enim numeratio fit in consequentiam contractus præcedentis, contractus ille inspiciendus est, potiùs quàm actus ipse numerationis *l.* 1. *D. qui potior. in pignor. hab.*

6. Obstante nimirum exceptione pacti, cuius commodo priuari non debet cùm non aliter fuerit contracturus, & se obligaturus. Pacta enim dant legem & formam contractui *l.* 1. *§. si conuenerit. D. depos. cum similib.*

7. *l. vlt. D. de acceptil. l. cùm te* 6. *C. de pact. inter empt. & vendit. l.* 1. *C. de cupress. lib* 11 *tit. vlt.* Text. est elegans *in l. si duo* 13. *§. si quis iuraverit & seq. D. de iureiur.*

TIT. XII.

De in integr. restit. minor.

DEFINITIO I.

De venditione iurata prædij per minorem sine decreto facta, Et quid si iusiurandum accesserit.

ON solùm si minor circumscriptus sit, siue in eo quòd rem vendidit, 1 siue quòd minoris vendidit, 2 Sed etiamsi læsio nulla dolúsque nullus interuenerit, nulla est ipso iure & inutilis alienatio rei immobilis quam sine iudicis decreto fecerit, 3 adeò vt nec sit necessaria in integrum restitutio, 4 tametsi precium in minoris vtilitatem conuersum probetur, 5 quoniam legis prohibitio impedit alienationem. 6 Hoc ita si minoris iusiurandum non intercesserit. Illa enim iurisiurandi potestas esse creditur ex celebertimâ Imp. Friderici constitutione, 7 qua vtimur, potiùs quàm ex iuris ciuilis ratione, 8 vt eum qui reuera minor est efficiat maiorem, hactenus nimirùm ne decreti solennitas vlla requiratur, non magis quàm si reuera maior esset. 9 Cæterùm non excluderet ea res beneficium restitutionis ex læsionis causa competentis, 10 quod maior ætas excluderet. 11 Neque enim iusiurandum supplere potest defectum ætatis in eo vt consilij imbecillitatem quę in minore maior est corrigat, faciátve vt ob id solùm quod iurauit prudentior & consultior effectus videatur. 12 *Ita Senatus* pro N. Francisco Denarię contra Bartholomeam De Valon 8. Kl. Aug. 1588.

1. *Vt in l. & eleganter 7. D. de dolo.*

2. *Vt in l si res æstimata* 12. *§.* 1. *l. iure fructuum* 6. *§. vlt. D. de iur. dot l. si circum. scripta* 6. *C. solut. matrim. l.* 5. *§. circa venditionem de donat. int. vir. & uxor.*

3. *l.* 1. *& tot. tit. D. de reb. eor. qui sub tutel. vel cur. sunt sine decret. non alien.*

4. *l. non est nobis necessaria* 2. *l. si quidem* 11. *C. de prad. minor. l. in causa* 16. *§. & generaliter D. de minor.*

5. Quæstio enim illa An precium in rem minoris versum sit, necne, non pertinet ad causam venditionis confirmandæ sed ad causam duntaxat restituendi precij *l. prædiorum* 10. *l. si prædium* 16. *eod. tit. C. de prad. min.* facit *l. si precium* 19. *C. de procurat.*

6. *d. l. si quidem l. non solum* 4. *l. prædia* 8. *& pass. eod. tit. de prad. minor.*

7. *In Auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*

8. Iure enim ciuili iusiurandum contra leges præstitũ non est obligatorium *l. non dubium* 5 *C. de legib.*

9. DD. *ad d. Auth. sacramenta.*

10. Non secus ac si venditio nullo iure prohibita fuisset *l.* 1. *C. de prad. minor. l.* 1. *& tot. tit. C. si aduers. vendit.* aut cum decreto facta fuisset *d. l. si quidem* 11. *vers. si verò C. de prad. minor.* Vide Tessaur. *Decis. Ped.* 66. *num.* 2.

11. Neque enim maior restituitur ob læsionem nisi immodicam & enormem, id est quæ sit vltra dimidiam iusti precij *l.* 2. *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vend.* iunct. *d. l. in causa* 16. *§. idem Pomponius D. de minor.*

12. *Arg. l. vlt. D. de manum. vindict.* Atqui sola facilitas minoris & lubricum ætatis inducit restitutionem *l.* 11. *§. sciendum & seqq. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

De alienatione facta contra prohibitionem legis & hominis. Quid si ex causa necessaria? Quid si lasio interuenerit?

ENimuerò si ad prohibitionem legis accedat etiam prohibitio hominis siue iudex ille sit siue testator, adeò nulla est ipso iure alienatio, 1 vt nec iurisiurandi interpositi autoritate confirmari possit, 2 quia iusiurandum eas demùm solennitates supplere potest quas lex ipsa; nõ quas iudex aut testator præscripserit: 4 quorum voluntati non parére non solùm inciuile sit sed etiam iniustum: 5 Ideóque nulla hîc versatur religio iurisiurandi quod nec delicti nec iniquitatis vinculum esse debet. 6 Excipiendæ tamen sunt eæ alienationes quæ causam habent non modò vtilem quod non sufficeret, 7 sed omnino necessariam. 8 Vt puta pro alimentis, pro sumptibus litis si qua inferatur, aut ad æris alieni quod vrgeat exsolutionem. 9 Neque enim aut iudicis aut testantis voluntas ea fuisse videri potest, vt cui maximè prospectum voluerunt, eum necessariis sumptibus egere paterentur: 10 neque verò fieri vnquam potest vt iusta non sit alienatio quæ est necessaria: 11 nec tamen eò minùs rescindi poterit beneficio restitutionis, si læsionem interuenisse appareat. Nam quæ vendendi necessitas extorquet vtilitatem venditionis, eadem inducit auxilium restitutionis, si hanc decipiendi aduersarij & exprimendæ venditionis occasionem emptor, vt fieri solet, captauerit. 12 Planè precium non quod vtique in necessariã, sed quod etiã in vtilem dũtaxat causam cõuersum esse constabit, emptori id ipsum probãtis omnimodo restitui oportebit. 14 Iunge SC. De reb. alien. non alienand. & de prohib. alienat. *Ita Senatus* in ead. caus.

1. *l.vlt.C de reb.alien non alienand.l.C.si mancip.ita fuer. alien. vt manum.l.2.C.qui non poss.ad libert. peruen.l.si scienti 26.* vbi Bart.*D.de contr.empt.*

2. Alex.*in l.Marcellus* 3.§.*res quæ col.2.vers.quartò limita & in l.quidam* 25.§ *si quis plium col.2.in princ.ad* 3*C.Trebell.* Rip *in l.filiusfamilias* 114.§.*Diui num* 47.*&* 89.*de legat.*1. Roll.à Valle *cons.*31.*num.*17.*vol* 2.

3. Auth.*sacramenta C.si aduers.vendit.*

4. Fortior enim est prohibitio hominis, id est iudicis aut testatoris quàm legis, quia lex seipsam facilius interpretatur, Vnde illud etiam est quod dici solet, prouisionem hominis facere vt cesset prouisio legis *l.vlt.C.de pact.conuent.* licèt grauius puniatur fraus, quæ fit contra legem, quàm quæ contra hominem citra prohibitionem *l.si libertus* 16.*versic.diuersitatis D.de iur.patron.*

5. *l.ait prætor* 7.§ *quid tamen D.hoc tit.l.quod autem* 6.§. *apud Labeonem D.quæ in fraud.cred.l.tutelam* 7.*C.ne admin tutor.l.contra voluntatem* 7.*C.de test.manum.l.cùm pater* 27.§. *liberto de leg.*2.*l.*1.*C.de sacr.eccles.l.vel negare* 6.*D.testam. quemadmodum.aper.*

6. *Can.sic.*22.*q.*5.*& can.animaduertendum* 22.*q.*2.

7. *l.si fundus pen.de rebeor.*& apertius *in l. magis puto* 5.§. *non passim & ibi a tenumeod.*

8. *l.filiusfamilias* 114.§ *Diui de leg.*1.

9. *l.qui filiam* [illegible] *de leg.*2.

10. *l.*5.*D.de pecul.hered.l.*5.§ *vlt.D.de iur.delib.* facit *l.reo* 41. D. [illegible] *l.cum mei* [illegible] *de pact.libert.*

11. *l.alienationes* 13.*l.qui erat* 49.*famul.ercisc.* Guid.Pap.*q* 96. *num.*2.

12. Nam & inde fit vt venditori læso vltra dimidiam iusti precij succurratur, non etiam emptori si iuris rationem spectes de qua scripsi in Chiliade *Decad.*8. *Err.*7. post Cuiacium *lib.* 16.*Obser.cap.*18. propterea quòd venditorem plerumque necessitas rei familiaris cogit vendere precio viliore *l.*2.*l.non idcirco* 12 *l.si quos* 16.*C.de rescind.vendit.l.*2.*C.fin.cens. vel reiud.l.*1.*C. de prad.decur.* eadem verò necessitas non cogit emptorem pluris emere, sed sola affectio opportunitatis vel vicinitatis vel cœli *l.*1.§. *sed si rem D.si quid in fraud.patr.l. si in emptionem* 35. *D.de minor.*

13. Probatio enim ei incumbit qui dicit precium in rem minoris versum fuisse si contractus ipso iure non valuit *l. prædiorum* 10.*l.si prædium* 16.*C.de prad.minor.*

14. *d.l.prædiorum d.l.si prædium l. vtere* 14. *eod.l. pen.* §.1. *D. eod.tit.*

DEFINITIO III.

De restitutione in integrum minori competente tanquam maiori & tanquam minori.

MInor qui in rei suæ immobilis venditione vltrà dimidiam iusti precij læsus est, sicuti communi iure vti potest 1 ad venditionem ex causa immodicæ læsionis rescindendam, Ita restitutionem in integrum quæ singulari ætatis fauore minoribus conceditur implorare prohibetur. 2 Neque enim ratio vlla est concedendi extraordinarii remedii vbi ordinarium competit. 3 Sed hoc tum demum verè dicitur cùm læsio in sola precij quantitate interueniens locum facit restitutioni. 4 Nam si vel dolus aduersarij intercesserit, 5 vel in hoc ipso minor læsus sit quòd eam rem vendidit quam non expediebat vendere, 6 beneficium restitutionis ex causa minoris ætatis, quod plenius est, cùm ad rem ipsam omnimodo habendam detur, 7 minori non denegabitur. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia etiam maiores ex hac causa restituuntur *l.*2.*l.si voluntate* 8.*C de rescind.vendit.*

2. Aymo Crauet.*cons.*151.*num.*6.

3. *l.in causa* 16 *in princip.D.hoc tit.l.*3.*C.eod.l. cum & minores* 4.*C si aduers.rem, iudic.l.*3.*C si aduers.lib.* facit *l.*3. *D. de oper. noui nunciat.* Remedium enim *d.l.*1. est ordinarium, restitutionis extraordinarium.

4. Vt in *l.iura succursum.*6.§. *vlt.l.si res* 12.§.1.*D.de iur. dot.*

5. Quo casu videtur minor læsus tanquam minor, quia difficilius potest sibi prospicere ne alterius dolo decipiatur, quàm si esset maior *l quod si minor* 24.§ *non semper & pass.D. hoc tit.l.* 2.*C.de fideiuss.minor l.exceptionem* 7.§.1.*D.de except.* Text. est elegans *in l.antepen* §. *vlt.D.hoc tit.*

6. facit *l.magis puto* 5.§ *si as alienum & l pen* §.1. *D. de reb. eor.qui sub tut.*

7. *l.si in emptionem* 35.*d.t.l.quod si minor* 24.§.*restitutio l. patri* 27.§.*prædium l.minor annis* 40.§ 1.*D.hoc tit.* Beneficium verò conditionis ex *l.*2.*C.de rescind.vendit.* non datur ad rem præcisè, cùm saluâ relinquat emptori electionem iusti precij supplendi *d.l.*2.*l si voluntate* 8.*in fi.C.de rescind.vendit.*

8. Crauet.*d.cons.*151.*num.*6.

DEFINITIO IV.

De cessione restitutionis in integrum ad rem immobilem, Et quid si etiam in cessione læsio interuenerit.

QVanquam certum est, ius petendæ in integrum restitutionis, 1 vt & cætera iura ferè omnia cedi posse, 2 Si tamen minor qui fundum sine decreto contra Seueri constitutionem vendiderat adhibito quidem iureiurando sed interueniente læsione, cùm potuisset in integrum restitui, 3 hoc ipsum ius alteri vendiderit, alitérve cesserit, æquè aduersus hanc etiam cessionem restitui poterit. 4 Non enim ideò minùs læsus videri debet, quòd impetrandæ prioris restitutionis euentus per litem dubius fuerit. 5 Sufficit namque certum fuisse ius quod competebat minori re vera læso: 6 Maximè verò si iuri euentus litis responderit ex eóque apparuerit in priore alienatione interuenisse læsionem. 7 Quin & verius est non magis sine decreto alienari posse actionem quæ iam nata sit ad petendam rem immobilem per auxilium restitutionis, quàm rem ipsam immobilem quæ iam à minore ipso possideatur. Hac enim parte verum est actionem quæ competit ad rem immobilem rei immobilis iure censeri, cùm is qui ad rem consequendam habet actionem rem ipsam habere videatur. 8 *Ita Senatus* ex tempore 12. Cal. Mart. 1589.

1. *l.illud nullam* 25.§.1.*& l.seq.D.hoc tit.l.si minoris* 25.*D. de admin.tutor.* etsi puto postrema illa verba *Nisi forte mandare actiones paratus sit curatoribus* imperiti esse interpretis potiùs quàm Vlpiani, vt scripsimus in Libris Coniecturarum. Vide Guid.Pap.*quæst.*141.

2. De quibus omnibus & quænam cedi possint, quænam non, vide Andr.Tiraq.*de retract.municip.*§.26.*glos.*1.*num.*45. *& seq.*[illegible] *usque ad fin.*

3. Secundùm ea quæ scripsimus *Def.*1.*sup.*

4. Sufficit enim aliquid gestum esse cum minore, & minorem læsum esse *l.ait prætor* 7.*in princ.D.hoc tit.l.nam postea quam* 9.§ *si minor.D.de iureiur.* Sicut enim duplex hic contractus fuit, ita duplex læsio, & consequenter duplex restitutio est *arg.l.doli* 19.§.*diuersum D.de nouat.*

5. *l.quod debetur* 51.*D.de pecul.*

6. Ius enim semper in se certum est, & finitum *l.*2.*D.de iur. & fact.ignor.*

7. Sententia enim non semper ius tribuit sed quod iam antè competiit declarat. Simile quiddam est *in l. huius* 15.§. *vl.ad l.Aquil.l.qui res* 98.§.*rem autem.de solut.*

8. Bart.*in l.si sic legatum* 75.§.*vlt.per illa text.de legat.*1.

DEFINITIO V.

De confessione debiti paterni facta per minorem.

MInor annis vigintiquinque stipulanti promiserat se soluturum centum, quæ pater debebat ex causa alimentorum, de quorum quantitate & æstimatione ratio cum defuncto posita dicebatur & ab ipso defuncto subscripta, tùm minori promissionis tempore reddita. Idque minor ipse propria scriptura professus fuerat. Sed cùm ad solutionem conueniretur, dicebat factam eam promissionem ex falsa causa, nec quicquam à patre suo fuisse vnquam creditori debitum, in eamque rem auxilium restitutionis implorabat. Quidam ex tempore putabant non esse restituendam minorem aduersus confessionem debiti quod pater eius non ipse contraxerat: 1 Præsertim cùm non redderet ille scripturam quæ à patre subscripta proponebatur. Restitutionem enim sic faciendam esse vt vnusquisque ius suum reciperet? 2 Dicebam posse id defendi, si patris debitum & chirographi redditio alter quam ex minoris confessione probaretur.

Cæterùm

Cæterùm qua facilitate minor contrahit & decipitur, eadem poſſe induci & perſuaderi, vt ea quoque omnia faciatur quæ auaritia & dolus creditoris extorquere velit, tametſi vera non ſint, ideóque perinde minorem aduerſus propriam confeſſionem ac contra promiſſionem ipſam reſtitui debere.3 Itaque cùm minor nullum ſibi à creditore chirographum patris redditum fuiſſe contenderet, ſed eam colorem falsò quæſitum, vt debiti quod frater maior in caupona contraxerat minor impradens quaſi fideiuſſor conſtitueretur,4 non alienum eſſe videbatur vt de facti veritate ante omnia inquiri oporteret.5 Senatus tamen ex tempore pro creditore pronunciauit, Motus ea potiſſimùm ratione quòd ex inſtrumentis litis apparebat minorem hunc ante annos aliquot autore curatore petiſſe à iudice & impetraſſe vt pro eo debito & aliis quæ pater contraxerat exſoluendis fundum diſtrahere liceret.6 Placebat quidem Senatuſconſultum, Sed illud tamen addendum putabam vt iuraret creditor fuiſſe centum illa ſibi per minoris patrem debita, redditúmque à ſe minori chirographum quo idipſum cautum fuiſſet.7 *Ita Senatus* 15. Cal. Decem. 1590.

1. *Arg. l. verum* 11. §. *ex facto l. Æmilius* 38. *D. de minor. l.* 3. *D. quib. ex cauſ in poſſ. eat.*

2. *l. quod ſi minor.* 24. §. *reſtitutio D. hoc tit. l. vnic. C. de reputat. quæ ſiunt in iudic. an integr. reſtit.*

3. *l. cum de indebito* 25. § *ſin autem is D. de probat. l. certum* 6. § *penult. D. de cond. ind. l. ſi ex* 9. § *item Iam D. de noua.*

4. Atque ita in fraudem edicti De minoribus, quia hic fideiuſſor, licet minor, non poſſet reſtitui niſi redditis inſtrumentis omnibus quæ ab aduerſario habuiſſet *d. §. reſtitutio & d. l. vnic.* Forte conſtat ea quæ in fraudem edicti excogitata, videri poſſunt rata haberi non oportere *arg. l. quidam* 29. §. *vlt. D. ad SC. Vellian.*

5. Quæſtio enim reſtitutionis plus facti quàm iuris habet, pendétque magis ex iuriſdictione quàm ex iure, quomodo prudentes loqui ſolent *l. inter* 36. *D. de admin. tutor. l. ſitæ* 88. *verſ. Claudius. De ſolut.* cùm requirat cauſæ cognitionem *l. in cauſa cognitione* 13. *l. in cauſa* 16. *l. verum* 11. § *ſciendum D. hoc tit. Denique ex facto ius oritur d. l. ſitæ l. vt reſponſum* 15. *C. de tranſact. l. precibus C. de rei vend. & act. ſit. ut.*

6. Confeſſio enim illa minoris in iudicio facta autore curatore & abſente creditore licèt nullum ius poterat quærere abſenti præſertim ad obligandum minorem, carebat tamen omni fraudis ſuſpicione, ſaltem ad transferendum onus probãdi in confitentem, vt concludit Antonin. Teſſaur. *Deciſ. Pedem.* 109. *n.* 8 *ex l. inde Neratius* 23 § *vlt. D. ad leg. Aquil.*

7. Huic enim iuramento purgatorio locus eſſe poteſt, & debet quoties aliqua præſumptio eſt contra eum qui tamen alioquin debeat vincere *l. generaliter* 12. *C. de reb. credit.* De qua ſcripſimus *in Chiliade Decad.* 19. *Err.* 2.

DEFINITIO VI.

De contractu facto extra prouinciam & abſente curatore cum minore curatorem habente.

MInori curatorem in prouincia habenti cùm in alia eſſet prouincia in qua curatoris adhibendi copia non erat, mutuam pecuniam dediſti. Non eò minus obligatio ritè contracta videbitur, quòd curatoris autoritas non interuenerit.1 Nam quod vulgo iactatur pupillo cõparari minorem qui curatorem habet,2 ad bonorum immobilium mobiliúmve alienationem pertinere videtur potiùs quàm ad contrahendam obligationem,3 ſi verum eſt quod prudentes tradiderunt, Puberes etiam ſine curatoribus ſuis rectè ex ſtipulatu obligari.4 Sed etſi tam generaliter id verum eſſet quàm ab interpretibus creditur, ad eum tamen caſum non pertineret, quo curatoris procul abſentis præſentia interuenire non poſſet.5 Alioqui magno incommodo afficerentur huius ætatis homines, ſi propter curatoris abſentiam cum iis contrahere vel ex *neceſſaria* cauſa non liceret.6 Neque eſt quod quis dicat Potiè in ea prouincia in qua nunc minor degit alium ei curatorem dari. Nam præter id quod facilè contingat vt inter ignotos curatorem inuenire minor non poſſit,7 non facit hæc ratio vt qui alium curatorem non petiit cùm poſſet, ob id ſolùm malè contraxerit cum minore quòd abſentem iámque datum curatorem non adhibuerit.8 Perinde igitur eſt atque ſi cum minore curatorem non habente contractum eſſet. Quod cùm ſit ſubſiſtit quidem contractus ipſo iure, ſed tamen maioti periculo reſtitutionis obnoxius eſt ſi minor ſe læſum dicat;9 Secundum ea quæ ſcripſimus Defin. 1. ſi tut. vel curat. interuen. *Ita tractatum eſt* ex tempore, in cauſa D. Petri Sappin nunc magiſtri computorum & D. de Morgenex Prid. Id. Iul. 1592.

1. *l. puberes* 101. *De verb. obligat.* in quo differt pubes ab impubere qui ſine tutoris autoritate nullomodo obligatur *l.* 1. *C. de inutil. ſtipulat.*

2. *l. ſi curatorem habens* 3. *C. hoc tit.*

3. Ità Iacob. Cuiac. *ad d. l. puberes & alibi ſæpe.*

4. *d. l. puberes* quam etſi vulgò interpretes accipiunt de pubere curatorem non habente, tamen refelluntur ex illis verbis quæ bene Cuiacius ponderat *Sine curatoribus ſuis.*

5. Nec enim neceſſe eſt adhiberi eius præſentiam qui longè abſit, licèt alioqui eſſet adhibenda *l. vlt. §. vbi autem in illis verbis* vel longè abſunt *C. de bon. quæ liber. l. ſi longius* 18. *de ind. l.* 22. §. *ſi patri D. ſolut. matr. l. vlt. D. vbi pup. educ. deb.*

6. *Arg. l. quod ſi minor* 24. §. *non ſemper D. hoc tit. l. reo* 41. *D. de ſolut.*

7. Nec enim curator datur inuitus vt neque inuito *l.* 2. §. *quæritur. D. de curat. bon. dand. l.* 8. § *inuitus D. de procur.*

8. Nemo enim cogitur minori cum quo rem habiturus ſit curatorem petere niſi in litem *l.* 1. 2. *& paſſ. C. de in lit. dan. tutor.* aut ad ſolutionem accipiendam *l. ait prætor* 7. §. *permittitur D. hoc tit.*

9. *d. l. ſi curatorem habens,* licèt interuentus curatoris non impediat reſtitutionem *l.* 1. *&* 2. *C. ſi tut. vel curat. interuen.*

DEFINITIO VII.

De reſtitutione in integrum aduerſus omiſſam dilatoriam aut declinatoriam exceptionem.

NOn datur in integrum reſtitutio minori, maiori verò multò minus,2 aduerſus omiſſam obiectionis exceptionis declinatoriæ, aut dilatoriæ, quòd ea omiſſio permodici ſit præiudicij, nec lædat ius defenſionis ſi qua reo competat,3 De modicis autem, vt aiunt, nó curat prætor.4 Sed quod de exceptione dilatoria dicimus in ea locum non habet quæ poſſit etiam eſſe peremptoria, qualis eſt non factæ excuſſionis. Hæc enim etſi dilatoria eſſe creditur,5 ideóque nec admittitur poſt litem conteſtatã,6 Poteſt tamen vno caſu eſſe peremptoria, Nimirum ſi verum ſit debitorem alia bona poſſidere ex quibus ſatisfieri creditori poſſit, Vt nullus ei regreſſus dandus ſit aduerſus pignoris poſſeſſorem.7 Itaque ſi minor exceptionem hanc omiſerit, reſtitui in integrum poterit vt etiam poſt litem conteſtatam obiicere eam poſſit.8 *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Claudij de la Balme & Dominæ Comitis d'Anttemons Cal. Febr. 1593.

1. Capell. Tholoſ. *deciſ.* 53. licèt contrà ſentiat Bart. poſt *gloſ. in l. minor* 36. *D. hoc tit. per ill. text. & per l. minor* 18. §. 1. *eod.*

2. *l. qui procuratorem* 57. §. 1. *de procur. l. ita demum* 13. *C. eod. l. quæritur* 14. §. *ſi venditor D. de ædilit. edict.*

3. Declinatoriæ enim & dilatoriæ exceptiones dicuntur quæ iudicis aut aduerſarij perſonam reſpiciunt, non ius defenſionis. Cuiac *lib.* 9. *obſer. cap.* 23.

4. *l. ſcio* 4. *D. de in integ. reſtit.*

5. Vt & cæteræ ordinis exceptiones Bart. *in l. exceptiones n.* 6. *D. de except.*

6. *l. exceptionem* 19. *C. de probat. l. pen. & vlt. C. de except.*

7. Auth. *hoc ſi debitor C. de pignor.* Securus enim eſt poſſeſſor ex quo creditor ſuum conſecutus eſt à debitore vel conſequi potuit.

8. *d. l. minor* 18. §. 1. *& l. minor* 36. *D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

De minore filia reſtitutionem petente aduerſus iuratam futuræ ſucceſſionis ſine paterna, ſine maternæ renunciationem.

NOn desunt qui putent filiam quæ quantulacumque dote accepta futuræ parentis successioni renunciauerit fauore masculorũ, & adhibito, vt fieri solet, iureiurando, nulla prorsus iuuandam restitutione, Nec si minoris ætatis fuior ad quantamcumque læsionem accesserit, Eóque iure Gallos passim vti proditum est, 1 quod hæc sententia familiarum præsertim nobilium faueat conseruationi, 2 quasi nec aliud quicquam filia exigere à patre debeat nisi vt probum, suæque condicioni conuenientẽ maritum nanciscatur. 3 Sed tamen̄ receptior est contraria sententia, quam & Senatus noster sæpius secutus est, vt etiam maior annis filia aduersus huiusmodi renunciationem restituatur ex causa enormis nedum enormissimæ læsionis. 4 Quòd si etiam minor ætas interueniat, magis est vt ea quoque læsio ad restitutionem proficere debeat, quæ nec sit enormis dummodo non prorsus minima, vt priuilegium aliquod ætas habeat, 5 accedente præsertim paterna reuerentia, 6 adeóque materna, cùm non minor matri quàm patri debeatur, 7 licèt non habeat mater liberos in potestate. 8 *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 7. & 8. sup. De pact. Et SC. 6. sup. De eo quod met. caus.

1. Ioann. Papon. *in syntagm. arestor.*

2. Familia enim non nisi per masculos conseruari potest, cùm fœmina suæ familiæ & caput sit & finis *l. pronuntiatio* 195. §. *vlt. de verb. signific.* qui enim ex fœmina nascuntur patris non matris familiam sequuntur *l. familia* 196. *eod l. pen. de agnosc. liber.* Publicè autem interest familiarum dignitatem & amplitudinem conseruari *l.* 1. §. *sed etsi seruus D. de ventr. inspic.* Vide *l.* 1. *de iur. immunit.*

3. *l. capite* 19. *D. de rit. nupt.*

4. Non enim sufficit quod pater maritum quærat filiæ nisi & eam dotet competenter pro modo facultatum *l. cognouimus* 19. *C. de haret. Nouell.* 115. *vt cum de app. cognosc. cap.* 3. §. *si alicui.*

5. Semper enim facilius est vt succurratur minori quàm maiori *l. si res æstimata* 12 §. 1. *in fin. D. de iur. dot. l. Præses* 42. *D. hoc tit.* Scripsi *Def.* 6. *tit. præced. De eo quod met caus.*

6. *Arg. l.* 1. §. *quæ onerandæ D. quar. rer. act. non des. l. pen. D. de furt. l. si superstite* 5. *C. de dolo.*

7. *l. furiosæ* 4. *D. de curat. furios.*

8. *l. illud* 4 5. *ad testamenta D. de bonor. poss. contr. tabul.* §. *cæteri Inst. de hered. qualit. & differ.*

DEFINITIO IX.

De probanda læsione & æstimatione bonorum maternorũ.

TAmetsi verò dos matris tota consistat in pecunia numerata nec maritus soluendo sit, non eò minùs tamen in æstimanda læsione si pro modica quantitate filia maternæ successioni renunciauerit, totius dotis ratio habebitur. 1 Non enim quid à marito exigere mulier eiúsve heredes possint, 2 sed quid in bonis sit inspiciendum est, 3 bonorum autem appellatione actiones quoq; continentur, 4 quas si ob id inanes esse obiiciatur, quòd eas debitoris excludat inopia, 5 vt filiæ nihil interesse videatur, Eadem ratio faciet vt multò minus audienda sit mater eiúsve heres, cuius nec quicquam interest ex iis actionibus quas inanes putet partem filiæ dari. 6 Quod si marito ad inopiam vergente declaratum sit per iudicem marito consentiente ad quam vsque quantitatem dotis nomine caueri oporteret, tantum in dote esse videbitur, quantum fuerit in iudicis sententia: 8 Neque patris heredes audiendi erunt si in fraudem creditorum eam dotis taxationem factam causentur, cùm mariti personam repræsentent, 9 cui si viueret propriam turpitudinem fraudisque à se initæ consilium allegare non permitteretur, 10 Quamuis certum sit eam rem creditoribus inauditis nocere non debere. 11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nomen enim manet etiamsi per inopiam debitoris malum sit, nec idoneum *l. si nomen* 4. *D. de hered. vel act. vendit. l. si plus* 74. §. *vlt. D. de euict.*

2. Simile quiddam est *in l. vxor marito* 55. *D. de donat. int. vir. & vxor.*

3. *l. cùm quæritur* 6. *C. de inoff. testam.*

4. *l.* 3. *in princip. &* §. 1. *D. de bonor. poss.* iunct. *l. hæres in omne* 37. *D. de acquir. hered.*

5. *l. nam is* 6. *D. de dolo.*

6. Quoties enim non ob aliam causam quis tenetur quàm quòd actiones habeat, liberatur præstando actiones *l. quod debetur* 51 *in fi. D. de pecul. l. quod si in dier* 16. §. *vlt. l. item veniunt* 23. §. *ait Senatus de petit. hered.* facit *l.* 4 *creditore* 38. *D. de euict.*

7. Iuxta *l. si constante* 24. *D. solut. matr. l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

8. Sententia enim inter auditos & consentientes ius facit *l. si fundus* 16. §. *si pluries D. de pign. l.* 13. §. *pen. de iureiur.*

9. *l. heredem* 59. *l. hereditas* 62. *de reg. iur.*

10. *l. transactione finita* 30. *C. de transact.* Bart *ad l. iusiurandũ* 17. § *procurator n.* 4. *&* 6. vbi vide *D. de iureiur.*

11. Æstimatio enim ab vno facta non nocet aliis *l. si fundũ* 8. § *si libert. de leg.* 1. *l.* 5. §. *circa de don. int. vir.*

DEFINITIO X.

De minore curatorem non habente restitutionem petente ex causa læsionis aduersus iuratam prædij paterni venditionem.

MInor curatorem nõ habens qui rem suam immobilem sine decreto vendidit interposito tamen, vt fieri solet, iureiurando si nullomodo læsus sit, non est in integrum restituendus, 1 quamuis paternum & hereditarium fundum vendiderit, 2 Nisi proponas domum venditam in qua sint maiorum imagines, 3 aut quid aliud simile quod iustam minoris adfectionem esse suadeat ad inducendam restitutionem. 4 Autoritas namque iurisiurandi eo iure quo vtimur supplet defectum solennitatis & decreti. 5 Itaque cessante causa nullitatis, 6 sola superest æquitas restitutionis, 7 cui porrò minor tantùm ætas nisi læsio aliqua concurrat locum facere nunquam potest. 8 Planè si læsio interuenerit siue in precio siue in eo quod sine causa vendiderit rem quam non expediebat vendere, restitutioni locus erit, 9 nec eo minùs quod cum alio æquè minore contractum proponatur. 10 Cæteris enim paribus melior semper est condicio minoris, qui certat de damno vitando. 11 *Ita Senatus* contra Henricum Potier 16. Cal. Mart. 1594.

1. Quia vt sequitur in Definitione, cessante causa nullitatis propter autoritatem iurisiurandi, superest sola quæstio restitutionis quæ porrò citra læsionem competere nulla potest *l. si quidem* 11. *C. de præd. minor. l. nam posteaquam* 14. §. *si minor D. de iureiur.*

2. Ita enim fieret vt pupillis aut minoribus nihili vendere liceret ex eo quod à parentibus accepissent, ne quidem cũ decreto quod falsum est, Semper namq; minor læsus reperiretur.

3. *l. lex quæ tutores* 22. *verfic. nec verò domum C. de administr. tutor.*

4. *l. si in emptionem* 35. *D. hoc tit.* facit *l. libertus* 36. *D. de bon. libert. vers. veluti si prædia l.* 1. §. *& aliàs videamus* 15. *D. si quid in fraud. patr.*

5. *Auth. sacramenta C. si aduers. vendit.* Alex. *cons.* 27. *& cons.* 125. *num.* 6. *lib.* 1.

6. Quæ subesset facta alienatione rei immobilis sine decreto *l.* 2. *l. prædia* 8. *l. si minor* 15. *& pass. C. de præd. minor.*

7. *d. l. si quidem* 11. *eod.*

8. *d. l. nam posteaquàm* 14. §. *si minor. D. de iureiur. l. verum* 11. §. *sciendum est D. hoc tit.*

9. *l. patri* 27. §. *item ex diuerso l. minor.* 40. §. 1. *l. tutor* 47. *in princip. &* §. 1. *& pass. D. eod.*

10. Si modò solus ille captus sit, qui vult restitui *d. l. verum* §. *item quæritur pen. à contr. sens. eod.*

11. *d.* §. *item quæritur* vbi additur Si vterque certet de damno vitando, quia fortè pecuniã ab alio acceptam alius consumpserit, potiorem esse causam eius qui consumpsit, facit *l. si minor* 34. *eod. l. si seruum* 91. §. *sequitur in fin. de verb. oblig.*

DEFINITIO XI.

De minore procuratorem ad lites constituente siue curatorem habeat siue non, Et sine iurauerit siue non.

COnstitutio procuratoris sine curatoris autoritate facta per minorẽ habentem curatorem nõ valet etiamsi iusiurandum interuenerit. 1 Sicuti nec aditio aut repudiatio hereditatis aut quid aliud simile. 2 Denique eoiure vtimur vt nihil omnino facere possit sine curatore minor qui habet curatorem, nõ magis quàm si adhuc impubes

impubes esset, 3 Multò minùs hereditatem quam ipsius nomine tutor aut curator agnouerat repudiare poterit, 4 ne in iudicio quidem. 5 Itaque si id facere velit, licèt aduersarius repudiationi consentiat, iudex tamen decernere debet, vt ante omnia curator in ius vocetur, & audiatur. 6 *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Petel Maurianensi 16. Cal. April. 1595.

1. Secus est si minor non habeat curatorem quia tunc iuramentum reprasentat cum maiorem *d. Auth. sacramenta* vbi Bart. & alij idem Bart. *in l. minor* 18 §. *fin. autem D. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 35. *& quæst.* 494. *vers. sed aduerte.* Adde eundem Bart. *in l. cùm minor num.* 1. *D. rem rat. haber.* Quod si neque curatorem habeat neque iurauerit, constitutio procuratoris nulla est, & processus qui inde sequitur, nullus. Guid. Pap. *d. q.* 494. Excipe causas in quibus posset minor per se stare in iudicio. Nam & in iis poterit per se & sine curatore dare procuratorem Bart. *in l. Diuus Seuerus* §. *curatores num.* 1. *D. qui pet. tutor. l.* 17. § *idem ait etsi nepos* 20. *de iniur.* Sanè ad negotia procuratorem constituere quilibet minor potest, id est etiam qui curatorem non habet. Idem Bart. *in l. neque tutores num.* 12. *C. de procurat.*

2. Est enim aditio & repudiatio hereditatis res magni momenti, & quæ plurimum iudicij & consilij requirit cùm is qui adit obligetur *l. mora* 8. *& seq. D. de acquir. hered.* qui verò repudiat amittat occasionem acquirendi *l. quod autem* 6. §. 1. *qua in fraud. credit. l.* 4. *D ad SC. Trebell.*

3. Aut prodigus *l. si curatorem. habens* 3. vbi Bart. & alij *C hoc tit.*

4. Licèt ea agnitio nullius sit momenti quia non potest adire tutor pro pupillo nec curator pro adulto, sed pupillus ipse adire debet tutore autore, minor qui curatorem habet curatore autore *d. l.* 8. *& 9. de acq. hered. l potuit* 5. *C. de iur. delib.* Extra casum *l. si infanti* 18. *eod. & l. vlt.* §. *fin verò C. de curat. furios.* Quam tamen si iuris ratio inspiciatur curatoris autoritas in hac rem prorsus inutilis est *l. cùm in una* 17. § *iutor D. de appell.*

5. Quia nec in iudicio cõparere potest sine curatoris autoritate, nisi fortasse pupilli exemplo ad decretum iudicis implorandum *arg. d. l. si infanti in fin.*

6. Vt audito curatore possit decernere an minori expediat hereditatem delatam adire aut repudiare.

DEFINITIO XII.

De restitutione minoris aduersus nouum creditorem qui minore mandante veteri soluit.

QVoties creditori minoris aduersus quem restitui minor potuit, alius mandante minore soluit, si postea minor ex causa ætatis & læsionis, in integrum restitui velit, non aduersus secundum creditorem qui priori soluit, sed contra priorem impetrare debet restitutionem. 1 Subsistente siquidem primo contractu fieri non potest vt nõ vtiliter minoris negotium ille gesserit qui pecunia sua priorem creditorem dimisit. 2 Quòd si qua ratione minor læsum se conqueri potest, is vt à primo creditore læsum se probet necesse est. Id verò inaudito eo fieri nequit lite contra secundum creditorem solùm instituta, cuius nihil interest: quique exceptiones in promptu non habet per quas restitutionis beneficium excludi fortasse posset. 3 *Ita tractatum est* quibusdam tamen dissentientibus, in causa Nicolai Despatron contra Petrum Cochet Idib. April. 1595.

1. Imò potiùs contra vtrumque simul *arg. l. in causa* 13 §. *vnde tractari D. hoc tit.* Et sanè durum est dari restitutionem in integrum aut condictionem contra eum, qui suum recepit *l. repetitio* 44. *de cond. indeb. l.* 5. §. *pen. D. de dol. mal. except. l.* 1. §. *quod si patre Quer. rer. act. non det. l si quis* 12. *D. de nouat. l. vt mihi* 21. *D. de donat.* facit *l.* 6 §. *sciendum D. qua in fraud. credit. l. nihil dole* 129. *de reg. iur.* Vide *Defin.* 4. *in fin. Si min. ab hered. se abstin.*

2. Obstare tamen videtur *l. doli* 19. § *idémque est. D. de nouat.*

3. *d.* § *vnde l.* 29. §. *vlt. D. hoc tit.* Iunge *l.* 12. *eod.*

DEFINITIO XIII.

De comparatione pupilli & minoris curatorem habentis.

QVod nostris placet puberem qui curatorem habet pupillo comparandum esse, 1 non facit quominus ex eius iureiurando confirmentur contractus omnes ab eo initi acsi curatorem non haberet, si modò curatoris autoritas interuenerit, 2 Posteaquàm placuit sacramenta puberum vim habere decreti ad confirmandam alienationem quam minor contra leges & sine decreto fecerit. 3 Itaque hactenus comparabitur pupillo minor curatorẽ habẽs vt sine curatoris autoritate rem immobilem alienet, etiam accedente iureiurando, non valeat alienatio. 4 Cæterùm extra causam illam alienationis bonorum immobilium constat puberes etiam sine curatoribus suis rectè obligari, 5 si prudentibus magis quàm interpretibus credamus, 6 quamuis alio iure vtamur. 7 *Ita tractatum est* in causa Claudij Vuillierme & D. de la Biguerne Idib. Sept. 1595.

1. Et prodigo *l. si curatorem* 3. *C hoc tit.*

2. Etsi tutoris autoritatem interuenire non sufficeret vt pupillus ex iureiurando obligaretur.

3. Auth *sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*

4. *d. l. si curatorem.*

5. *l puberes.* 101 *de verb. obligat.*

6. Iacob. Cuiac. *ad d. l puberes* contra receptam interpretum traditionem.

7. Vt tum etiam cùm de nuda obligatione agitur, pubes habens curatorem pupillo æquiparetur, perinde ac si ageretur de prædiorum distractione.

DEFINITIO XIV.

Interlocutio per quam pronunciatum est instrumentum bonum & authenticum, non impedit restitutionem in integrum.

IVdicis interlocutio quæ instrumentum cõtractus initi cum minore pro bono & authentico pronunciauit, beneficiũ restitutionis, quod postea minor petit vt cõtractus rescindatur, ei adimere non potest, 1 maximè verò si interlocutioni causam dederit cõtumacia tutoris vel curatoris: 2 siue quòd administratoris delictum aut negligentiam minori non nocere oporteat, 3 siue quod eiusmodi interlocutio ad formam instrumenti extrinsecam potiùs quàm ad intrinsecam contractus substantiam referenda videatur, 4 siue denique quod ipsum etiam restitutionis nomen supponat valere ipso iure contractum aduersus quem restitutio postulatur, 5 Ne auxilium extraordinarium ab eo qui ipso iure tutus sit, frustra, & contra iuris nostri regulas imploretur. 6 *Sine die.*

1. Nihil enim commune habet fides instrumẽti cum venia ætatis *arg. l. Papinianus exuli* 20. *de minor.*

2. Solent enim interlocutiones tales fieri in pœnam contumaciæ. Not. *in l. de ætate* 11. §. *qui tacuit D. de interrog. in iur. faciend.*

3. *l. vlt. & tot tit. C. si tut. vel curat. interuen.* Excipe tamen casum *l. properandum* 13. §. *vlt. C. de iudic.*

4. Dicitur enim bonum & publicum & authenticum instrumentum quod formam publicam & solennem habet extrinsecam Not. *in Auth. si quis in aliquo C. de edend. & in l. vlt. C. de fid. instrum.* Aliud est autem tractare de instrumento, aliud de contractu.

5. *l. 3. C. si aduers. libert. l. 2. C. de prad. minor.*

6. *l. in causa* 16. *D. de minor. l. Imperatores* 29. *D. de reb. autor. iudic. possid.*

TIT. XIII.

De fideiuss. minor.

DEFINITIO I.

De restitutione minoris an prosit fideiussori.

IN quæstione illa, An in integrum restitutio minori concessa prosit fideiussori, 1 placet distinctio, An pro minore fideiussor interuenerit eo prorsus modo quo

pro maiore interuenisset,2 quod simpliciter accepto fideiussore in dubio præsumendum est,3 an quasi pro minore & contemplatione iuris Prætorij,4 id est ob eam duntaxat causam vt creditori cautum esset, qui alioquin propter incertum ætatis ac restitutionis 5 non fuerat cum minore contracturus. Priore casu prodest fideiussori restitutio à minore impetrata, perinde acsi à maiore impetrata esset, 6 Posteriore verò non prodest, 7 nisi creditoris dolo minor circunscriptus proponatur. 8 Quidni enim hoc casu restitutio minoris prosit fideiussori, cui & citra restitutionem doli exceptio ex persona minoris prodesse posset? 9 Quippe quæ ex parte obiicientis in rem potius sit quàm in personam, 10 ac proinde ex earum genere quæ vel inuito debitore competunt fideiussori, 11 Planè omni casu minor à fideiussore iudicio mandati conuentus eodem ætatis fauore aduersus fideiussorem quoque restitui poterit, 12 ni dolus proprius sit impedimento. 13 *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleiron & Ioannis Crispini contra D. de Moyron Id. Decemb. 1590.

1. *De qua in l. 1. & 2. C. hoc tit*

2. Id est non tanquam pro minore sed tanquam pro alio quolibet etiam maiore, quia nihil vetat etiam à maioribus fideiussores dari.

3. In dubio enim iure communi vsus quis creditur potiùs quàm speciali *l. si miles 7. De inoff. testam.* sicut & causa naturalis inspicitur magis quàm accidentalis *l. 3. §. 1. D. de tutel.*

4. Quomodo Papinianus loquitur in *l. Stichum aut Pamphilum 95. §. quod vulgo D. de solut.*

5. Sic loquitur idem Papin. in *l. si Titius 48. §. 1. D. de fideiuss.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 8. Coniect. cap. 1. & 2.*

6. *l. minor 51. D. de procur. l. 2. §. 1. D. de admin. tut. l. si pupillus 89. De acquir. hered. l. exceptiones 7. §. 1. D. de except.*

7. *l. in causa 13. D. de minor. d. §. quod vulgo d. l. si Titius.* Paul. *libr. 2. sententi. tit. 9. §. 3. d. 1. C. hoc tit. l. si pupillus 35. D. de recept. qui arb.*

8. *l. 2. C. eod. d. l. exceptiones 7. §. 1.*

9. *d. l. exceptiones in fin.*

10. *l. 2. §. 1. & 2. D. de dol. mal. except.*

11. *d. l. exceptiones §. 1. l. & heredi 22. §. vlt. l. quod dictum 32. De pact.* facit melius *l. vlt. ill. tit. de pact.*

12. *d. l. 1. C. hoc tit. d. l. in causa.*

13. Nunquam enim minoribus in dolo subuenitur *l. si ex causa 9. §. nunc videndum D. de minor. l. 1. C. si aduers. delict. l. sed etsi 5. §. quod si impubes D. ad l. Aquil.* Ergo non semper minoris restitutio prodest fideiussori sed interdum vt Vlpianus loquitur in *l. 3. §. sed vtrum. D. de minor.* id est secundum suprascriptam distinctionem. Scripsi *lib. 8. Coniectur. iur. ciuil. cap. 1. & sequentib.*

TIT. XIV.

De filiofam. minor.

DEFINITIO I.

De filiofamilias fideiubente pro patre à carceribus liberando.

PAter ex causa criminis in carceres detrusus, & de non offendendo ad certam vsque quantitatem satisdare damnatus, 1 vndique conquisitis fideiussoribus nec inuentis oblata etiam vxore quàm minùs idoneam esse constiterat, 2 postremo loco filium ex prædefuncta coniuge minorem annis viginti-quinque offerebat. Aduersarius negabat admittendum propter periculum in integrum restitutionis, si quando filius vellet dicere paterna se reuerentia coactum & iuuenili facilitate vt pro patre fideiuberet. 3 Visum est iustam intercedendi causam habere filium qui id ageret vt patrem alioqui miserum & perpetuis carceribus mancipandum liberaret, 4 Cùm si in eo minus officiosum se præberet, exheredari meritò ob eam causam tanquam ingratus ex Iustiniani constitutione 5 posset. Proinde verendum non esse ne prætextu minoris ætatis aduersus illam intercessionem restitui minor quandoque posset. 6 Neque enim læsus videri deberet qui iure communi vsus fuisset, 7 quique non aliud feciisset, quàm quod vt faceret etiam maior, 8 pietatis intuitu, & iustæ exheredationis metu cogi potuisset. 9 Cùm tamen filij quoque perinde ac mulieris facultates suspectæ probarentur, recessum fuit ab hoc tractatu, alióque adhibito remedio victoris indemnitati & saluti consultum. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Iacobi de Minioux & D. Car. Dorlier tunc Iuridici apud Chablasienses maioris postea Senatoris meritissimi 13. Cal. Ianuar. 1594. & iam antea 3. Non. Sept.

1. *Iuxta l. illicitas 6. §. ne potentiores. D. de offi. Præsid.*

2. Non solùm propter exceptionem Senatusconsulti Velleiani quę datur cõtra intercessionẽ & cui tamẽ renunciari potest *l. pen. §. pen. D. ad SC. Velleian. l. iubemus 21. C. eod. l. vlt. & Auth. masri & auia C. quand. mul. tutel. off fung. potest.* sed etiam quia non erat dos satis idonea. Posset etiam dici fœminam non posse alium defendere ne maritum quidem *l. 4. l. alienam 18. C. de procur. l. neque fœmina 54. D. eod.* Sed hic non de defensione agebatur sed de fideiussione, quam vtique præstare mulier potest pro marito è carceribus eximendo.

3. *Arg. l. 1. §. qua onerandæ D. quar. rer. act. non det.* Neque enim æs alienum patris soluere non cogitur *l. 5. §. parens 16. de lib. agnosc. l. 1. C. hoc tit.*

4. Neque enim modica filij ignominia est si patrem talem habeat *arg. l. 1. §. vlt. D. de liber. causa.* Nec quicquam vetat filium pro patre fideiubere *l. si pro patre 10. in princip. & §. 1. D. de in rem verso. l. fideiussor 12. §. 1. D. de pignor.* Nam & sublata proxima causa stipulationis quæ propter restitutionem ex causa læsionis & paternæ verecundiæ inanis esse posset superest pristina causa pietatis quæ impedit condictionem ne possit filius petere vt liberetur *arg. l. pen. D. de condict. ob turp. caus. l. cùm is 32. §. mulier D. de condict. indeb.* facit *l. sed etsi 21. D. solut. matr.*

5. Nouell. 115. *vt cum de appell. cogn. §. aliud quoque capitulum §. si vnũ de praditis,* qui licèt loquatur de patre captiuo, tamen etiam porrigi potest ad eum qui in carcere detinetur pro delicto, siue de suo satisfacere non possit, quia nec liberari potest cedendo bonis, vt dicam *infr. tit. qui bon. ceder. poss. Def. 4.* Quid enim interest an parietibus quis an cõpedibus teneatur? Inquit *l. succurritur 9. D. ex quib. caus. maior.* Qui namque satisdare tenetur etiamsi sit locupletissimus pro idoneo non habetur *l. minor. 51. §. vlt. & ll. seqq. de procur.*

6. Non enim restituitur minor, ob id solùm quòd sit minor nisi sit etiam læsus *l. verum 11. §. fundum D. de minor. l. nam posteaquàm 9. §. si minor. D. de iureiur.*

7. *l. vlt. C. de in integr. rest. minor. l. inter eos 51. §. pe. D. de fideiuss. l. in pupillo 47. §. 1. De solut. l. nihil consensui 116. §. non capitur de reg. iur.* Ioan. Papon. *in synt. Arrest. lib. 7. tit. 2. §. 3.*

8. Text. est elegans *in Lantepen. §. vlt. D. de minor.*

9. *Arg. l. qui non facit 121. de reg. iur. l. cùm plures 12. §. cùm tutor. & l. seq. §. in soluendo D. de adm. & per tut. l. 4. D. vbi pupill. educ. deb.* Itaque videtur filiusfamilias hoc casu fideiubere in rem suam perinde ac patris, quia dignitas patris est dignitas filij *l. filiam 9. D. de Senat.* & contra infamia patris est infamia filij *d. l. 1. §. vlt. de lib. caus. & in l. ifti quidem 8. in fin. D. de ea quod met. caus.*

DEFINITIO II.

Filiofamilias fideiubenti pro patre ex causa iusta & decreto iudicis, curator dandus non est.

CVm iusta causa est permittendi, vt filiusfamilias licèt minor annis viginti quinque pro patre fideiubeat, 1 quemadmodum in ea specie de qua proximè scripsimus, an curator ei ad actum dari debeat, dubitatum est, 2 Quibusdam sic affirmantibus ad facilius denegandum beneficium restitutionis ei qui alioquin & ætatis & metus, vt vocant, reuerentialis prætextum vellet obtendere. 3 Sed placuit non nisi ineptè curatorem ei dari posse, qui in patris iure ac potestate esset cõstitutus, 4 quíq; & sine curatore obligari rectè posset ex quocũq; cõtractu, 5 Accedente præsertim iureiurãdo. Nec. n. egere poterat

terat auxilio curatoris ad explorandum an facere deberet quod Senatus ex officio facere cum debere pronunciaret. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Regulariter enim restitui potest filiusfamilias minor, qui fideiubet siue pro patre siue pro extraneo *l.1.C.hoc tit.* Extra hanc causam non solet filiisfamilias minoribus succurri, ne per eos patribus quoque succurratur, nisi in causis, ex quibus patri non acquirunt *l.3.§.sed virium, l.Æmilius* 38 §. *vlt. D. de minor. l.* vlt. § *vos autem 6.C.de bon.qua liber.* Vide *l.si dubitet* 10. § *fil.usfamilias D.de decuss.*

2. Dubitandi causa est, quia neque filiusfamilias videtur posse stare in iudicio, sine autoritate patris *l. vlt.* §. *necessitate C.de bon.qua liber.* neque pater autoritatem filio præstare in rē suam *l.*1. *l.*5. *l. quod dicimus 7.de autor.tut.in princ. & in fin.*

3. Difficilius enim est, vt decipiatur minor, qui adhibet curatorem *l.ait Prætor 7.*§.1. *D.de minor. l.cùm pater 77.* §. *curatoris de leg.*2.

4. Curatorem tamen certis eius bonis dari nihil prohibet, vt in casu *d.l.vlt.*§.1. *vers.nolente.*

5. *l.tam ex contractibus* 57. *D.de iudic. l. filiusfamilias* 8. *D. de procurat.*

6. Decretum enim iudicis supplet præsentiam patris & curatoris *d. l. vlt.* §. *nolente, l.si infanti* 18. *in fin.C.de iur.delib. l. bonorum 7.C qui admit.*

DEFINITIO III.

De filiofamilias qui se depositarium constituit pro patre.

FIliusfamilias minor annis vigintiquinque, cùm pater vrgeretur ad solutionem vt pecuniam à se debitam vel solueret vel obsignaret, professus fuerat depositā penes se pecuniam vel quam aliam rem quæ pecuniæ loco nes se pecuniam vel quam aliam rem quæ pecuniæ loco esset, cùm tamen reuera nihil accepisset. Nō magis iuuabitur per in integrum restitutionem quàm si reuera debitur per in integrum restitutionem quàm si reuera debitum suscepisset. Nihil enim interest quod ad creditorem attinet, an depositarius quis sit, an depositarium se constituerit, 1 si quidem non magis huic quam illi exceptio vlla competit. 2 Minúsque succurrendum illi est qui vt exequenti apparitori illuderet finxit se depositarium, cùm non esset. 3 Accedit enim ea res proxime ad dolum, 4 In quo genere minoribus quantumlibet læsis succurri non solet. 5 Quámquam malè & perperam fecisse apparitorem constabat qui passus esset pecuniam aut quam aliam rem quæ pecuniæ loco esset deponi penes filiumfamilias debitoris, 6 Quia cùm eadem sit persona filij & patris, 7 perinde est acsi pater ipse idémque debitor in depositarium eligeretur, 8 quod vtique fieri nemo probauerit, 9 Hoc ita si non creditor ipse consentiat. Neque enim volenti fit iniuria. 10 *Ita tractatum est* in publico auditorio Idib. Septemb. 1595. posteà pronunciatum Ant. Cal. April. 1596.

1. Confessio enim in deposito probat veram numerationē saltem in præiudicium confitentis *l.Publia 26.*§. *vlt.D.de depos. l.in contractibus C.de non num.pecun.*

2. Andr. Tiraq. latè *De retract.conuent.*§.4. *glos.6.num.* 8. *& seqq.*

3. *Arg.l.*1.§. *idem Pomponius quærit* 14. *D.depositi.* Mendacium enim puniri æquum est *l.*4. *l.si sine 9.l.de atate* 11.§. *si cùm esset & §.qui tacuit de interr.in iur.fac.l.si dubitet* 10.§.1. *D. de fideiuss.l. vlt. D. de rei vindic.* præsertim cùm hoc mendacium alioqui futurum sit creditori captiosum *l.vlt.D.quod falsi tut.aut.* Nam & in pupillo id obtineret *l.quid enim* 14. *D. de dolo.*

4. *Arg.l.pen.D.eod.tit. de dolo l.qui se liti* 45. *D.de petit.hered. l. nec vllam* 13. §. *non solùm & l. seq. eod. l. vlt. D. si vsusfruct. pet.*

5. *l.si ex causa* 9.§. *nunc videndum D.de minor.l.*2. *C.si aduers. delict.l.sed etsi* 5.§. *quod si impubes D.ad leg. Aquil.*

6. Ioann. Papon. *in syntag.rest.lib.*18. *tit.*5.§.22.

7. *l.vlt.C.de impub.& alii subst.*

8. *Arg.l si apud filiumfamilias* 21. *D.depositi.*unct. *l.* 1.§. *si apud seruum* 18. *D.eod.*

9. Nec enim fieri potest vt idem, & deponens sit & depositarius, non magis quàm vt idem sit & debitor & creditor aut fideiussor sui ipsius *l.heres à debitore* 21.§. *seruo tuo & seq. D. de fideiuss.cum similib.*

10. Ipse enim aut non est deceptus aut se decepit *d.l. qui sciit* 45. *D.de petit.hered.l nam si actor* 26. *D.de rei vind.*

TIT. XV.

Si tut. vel curat. interuen.

DEFINITIO I.

Cui incumbat onus probandi pecuniam fuisse versam in rem minoris vel perditam.

QVOD dicimus, Minore qui rem suam immobilem sine decreto alienauerat, 1 si venditio propter iurisiurandi religionem teneat, 2 restitutionem in integrū postulante, 3 Emptori incumbere onus probandi versum fuisse precium in rem minoris; 4 Non habet locum si minor cum curatoris autoritate contraxerit. 5 Credēdus enim est curator pro officij sui ratione id egisse vt in rem minoris pecunia verteretur: 6 In cóque duntaxat prodest emptori adhibitam esse curatoris autoritatem: Cùm alioqui facta venditio à minore curatorem non habente non eò minùs valeat si iusiurandum interuenerit, 7 adeò vt nec rescindi possit beneficio restitutionis, si læsio nulla concurrat: 8 Sicut ex contrario interueniens curatoris autoritas probata læsione restitutionis auxilium non excludit. 9 Cæterùm nō vsque adeò minori nocere debebit interuentus curatoris vt audiri non debeat si probare velit pecuniam à se malè consumptam: 10 si non ex aduerso probet emptor solutā autore etiam curatore. Nam qui minori soluit cum curatoris autoritate tutus est, 11 neque curiosus esse debet quam in rem postmodum pecunia impendatur. Pertinet enim id ad periculum curatoris & fideiussorum eius si quos dederit, 12 adeóque minoris ipsius, qui imputare sibi debet quod curatorem hunc sibi dari petierit, 13 cùm curator non nisi petenti detur. 14 *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie contra Bartholomeam de Valon 8. Id. August. 1588. & in causa Hypoliti Vernier contra fratres Raymondos Maurianenses 12. Cal. Iul. 1592.

1. Quo casu si iusiurandum non interueniat competit vindicatio, quia minori integrum manet ius dominij propter legis prohibitionem *l.* 5. §. *pen. l. pen.* §.1. *D.de reb. eor.qui sub tut. l. prædia* 8. *l. siquidem* 11 *l. si prædium* 16. *& pass. C. de præd. minor.*

2. Iuxta Auth. *sacramenta.C.si aduers.vendit.*

3. *d.l.si quidem vers.si verò.* Vide quæ scripsi *in Ration.ad* §. *restitutio l.*24. *de minor.*

4. *l.prædiorum* 10. vbi glos. & DD. *d.l si prædium* 16. *eod.*

5. Intellige, Omni casu quo minor petit restitutionem, siue quia vendiderit rem quam non expediebat vendere, aut precio viliore, siue quia precium malè consumpserit secundum distinctionem Bartoli *in d.l. siquidem.* Nam & cùm non aduersus solutionem sed aduersus venditionem ipsam restituendus est siue ad rem præcisè habendam siue ad precium suppleudum, curatoris interueniens autoritas facere debet vt præsumptio sit pro emptore quamuis probet minor id quod est causa suæ intentionis, quia ponimus contractum tenere: Alioqui de restitutione quæri non oporteret *l.* 2. *d.l. siquidem l. in causa* 16. §. *& generaliter D.de minor.* Imò & vulgo creditum est sufficere vt contractus teneat post Glos. & Bart. *ad d. l. prædiorum.* quod si ita est nihil refert an curatoris autoritas interuenerit necne. Sed ego non possum probare, quia tum etiā cùm contractus tenet, non satis tutò minori soluitur sine curatore *l.*7. §.1. *D.de minor.* nisi venditio facta sit cū decreto quo modo accipienda est *l. quod si minor* 24. §. *restitutio l. patri* 27. §. *item ex diuerso D. eod.* si enim venditio non teneat nisi propter vim iurisiurandi & minor restituendus sit, non puto duriorem constitui debere causam minoris quàm si non iurasset

dummodo impetrauerit absolutionẽ, vt dicam *inf. Def.* 2. *Si aduerſ. vendit.* quia iuramentum non reſpicit cauſam ſolutionis, nec quicquam facilius eſſet quàm eo modo minores decipere. Ergo ſi venditio non teneat, multò minus nocebit minori interuentus curatoris quo minus probẽ tur onus de precio in rem minoris verſo emptori incumbat, cùm hoc caſu minor habeat vindicationem, quæ non poteſt excludi niſi per doli exceptionẽ vno illo caſu quo minor ex alieno damno locupletari velit *d. l. ſi prædium l. vtere C. de prad. minor. l. pen. D. eod.* In qua exceptione proculdubio emptor ſemper actor eſt. Neque hoc caſu locũ habet ratio illa Vlpiani *in d. §. reſtitutio* quod emptor ſoluere precium neceſſe habeat, quia neque ex venditione nulla precium ſoluere eſt neceſſe. Excipe contractum mutui. De quo *in Deſin. 1. inf. Si aduerſ. credit.*

6. Sicut & credendus eſt decipiendi minoris conſilium nõ habuiſſe is qui cum minore contracturus adhibuit curatorem *d. l. 7. §. 1. D. de minor.*

7. Dixi *Def. 10 ſup. De in integr. reſt. minor.*

8. *l. nam poſteaquàm 9. §. ſi minor. D. de iureiur.*

9. *l. 2. 3. vlt. & paſſ. C. hoc tit.*

10. Præſumptio enim eliditur per probationem contrariam *l. ſi chirographum 24. & ſeq. D. de probat.*

11. *d. l. 7. §. 1 D. de minor. l. 1 C. ſi aduerſ. ſolut.*

12. Cùm ſunt idonei *l. intra 39. §. vlt. D. de minor. & tit. de fideiuſſ. tutor.* iunct. *tit. De magiſtr. conuen.*

13. *l. 1. §. item quæritur 11. D. de ſepar.*

14. *§. item inuiti Inſt. De curat. l. mutua 43. §. is qui curatorem. D. de procurat.*

DEFINITIO II.

De curatore dato ad præſtandam autoritatem minori donaturo vel venditaro.

SI curator ad hoc ipſum datus ſit vt donet aut vendat bona minoris immobilia, vel vt vendituro aut donaturo minori autoritatem præſtet, non aliter valet curatoris datio quàm ſi eædem iuris ſolennitates interuenerint, quas interuenire neceſſe eſt in alienatione rerum minoris: 1 quòd alioqui in fraudem minoris & dolo malo eius, qui cum minore contracturus eſt, ea autoritas captata videatur. 2 *Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Id. Iun. 1590.

1. *l. 1.* vbi Bald. *C. ſi aduerſ. donat.* Simile eſt quod dicimus pupillum aut adultum ſicuti alienare non poteſt, ita nec procuratorem conſtituere poſſe ad alienandum, etiam tutore autore Bart. *in l. neq. tutores num. 10. & 11. C. de adminiſtr. tutor.*

2. Autoritas enim dolo malo præſtita non nocet *l. huius 9. l. falſus tutor 11. §. qui dolo malo D. quod falſ. tut.* licèt actio quæ ex edicto illo competit, tota ſit in fauorem eius qui dolo malo falſi tutoris deceptus fuit contrahens cum pupillo. Melior textus eſt *in l. ſiue generalis 61. D. de iur. dot.*

DEFINITIO III.

De verbis enunciatiuis prolatis per minorem contrahentẽ cum autoritate curatoris.

VErba enunciatiua in contractu cum minore geſto appoſita quæ contra maiorem probarent, 1 probant etiã contra minorem ſi curatoris autoritas in contractu intetuenerit, non aliter. 2 Hactenus nimirum vt contrariũ probandi onus in minorem ipſum transferatur. 3 Vt puta ſi in inſtrumento ſcriptum ſit minorem acceſſiſſe ad vẽditionẽ partis quam in re communi habebat, propterea quòd res illa commodè diuidi non poſſet. 4 Præſertim cùm idipſum alij quoque coheredes eodem inſtrumento adfirmaſſent. 5 *Ita Senatus* in ea cauſa De qua SC. 13. ſup. de in integr. reſtit. minor.

1. Quomodo probant quoties id continetur in quo contrahentes poſſunt ſibi prejudicare Bart. *in l. 1. nu. 4 C. de fid. inſtrum. & in l. Publia 26. §. Titius D. depoſ.* aut quoties iuramentum interuenit ſiue principaliter propter ſe, ſiue incidenter, ſiue propter aliud, ſiue ad alium directa, ſiue ſint emiſſa, ſiue ſubaudita. Idem Bart. *in l. ex hac ſcriptura numer. 11. D. de donat.*

2. Nihil enim poteſt imputari ei qui contrahit cum minore adhibito curatore cur deterioris condicionis eſſe debeat quàm ſi contraheret cum maiore *l. cùm pater 77. §. curatoris de legat. 2. vbi eſt text. elegans.*

3. Nam contra probationem quæ ex verbis enunciatiuis inducitur poteſt admitti contraria probatio *l. pen. vbi* Bart. *nu. 1. C. de contr. & commit. ſtipul.*

4. Quæ res facere poteſt vt minori expediat vendere cùm non poſſit diuidere, puta ſi habeat ſocium rixoſum. Nam & ex hac cauſa ſi res diuidi poſſet, prouocare ad diuiſionem etiam minor poſſet. Bart. *in l. iubemus 2. num. 7. C. de ſacr. eccleſ.* facit *l. 1. §. 1. D. de reb. eor. l pen. C. eod. l. 4. inf. pro ſoc. l. vlt. de iur. dot. l. inter 20. D. de autor. tutor.* Et ibi Bart.

5. Adfirmatio tamen illa eſt ſuſpecta, vtpote quæ cauſam illam habere potuerit, vt facilius defenderetur venditio quæ ipſis vtilior futura erat ſi tota res venderetur quàm ſi eorum portiones duntaxat. Non enim tam facilè reperitur, qui emere partem velit *l. tutor 47. §. 1. D. de minor. l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.* Neque hoc caſu locum habet, quod dici ſolet, Eandem eſſe rationem partis & totius *l. quæ de tota 76. D. de rei vind. l. ſi duo 51. in fin. D. de admin. tut. l. ſi ſeruus 82. de acq. hered. l. 3. D. pro derelict.*

DEFINITIO IV.

De vocando curatore ad actum dato vt adſit indicio in integrum reſtitutionis.

ILlud obſeruandum eſt cùm quæritur, Venditione pet minorem facta autore curatore, an minori expedierit vendere necne, & an pecunia vtiliter in rem minoris verſa ſit, necne, Melius eſſe vt ante omnia in ius vocetur curator heréſve eius, ne quicquam inaudito illo conſtituatur: 1 Siue curator ille generaliter bonis omnibus minoris, ſiue ad actũ dũtaxat datus ſit. Nã & qui ad actũ datus eſt perinde cogitur adminiſtrationis ſuæ rationẽ reddere. 2 Ad officiũ verò curatoris potiſſimùm ſpectat vt videat an expediat minori vendere, & in quã rẽ preciũ vertatur. Multum tamen intererit an minor ob id læſum ſe dicat quòd vendiderit cùm non ſibi expediret vendere, An ob id tantùm, quòd precium malè conſumptum ſit, & deperditum. 3 Priore caſu vocandus eſt curator ſumptibus & diligentia emptoris, Poſteriore minoris, Quia priore caſu contra emptorem præſumptio eſt, Poſteriore contra minorem. Hoc ipſum ideo, quia emptori priuſquam emeret, non fuit neceſſe emere, At ementem ſoluere fuit neceſſe. 4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Cùm poſſit reſtitutio damnum ei afferre condemnato minore *l. in cauſa 13. verſ. cauſa enim cognita l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

2. Exemplo procuratoris qui & ad vnam rem dari poteſt *l. 1. §. 1. D. de procur. l. ſi procurator 10. C. eod. l. ſi verò 12. §. contrario D. mandat. l. 3. C. de in lit. dand. tutor.*

3. Ita diſtinguit Bart. licèt ad alios fines *in l. ſiquidem 11. C de prad. minor.*

4. *l. quod ſi minor. 24. §. reſtitutio D. de minor.*

TIT. XVI.

Si in commun. cauſ. in integr. reſtit. pet.

DEFINITIO I.

De reſtitutione in integrum ab vno ex fratribus minoribus pro omnibus petita.

SI plures fratres in minori ætate contraxerint, aut eorum nomine tutor de re quam in cõmuni habuerunt, & ea læſio interuenerit quę locũ faciat reſtitutioni, poteſt ab vno ex ijs omniũ nomine reſtitutio impetrari etiã citra mãdatum, Non ſolùm quod ex iuris ratione permittatur cõiuncto vt agat pro coniuncto præſtita rati ſatiſdatione 1 (coniunctas

ctas autem personas in proposito transuersales quoque intelligimus vsque ad quartum gradum 2) Sed etiam ratione connexitatis, &, vt nostri loquuntur, propter indiuiduitatem contractus, 3 Si non alij fratres dissentiant, quorum etiam nomine restitutio postulatur, 4 contractuum enim omnium causa indiuiduus est 5 præsertim venditionem 6 nec fieri potest vt pro parte valeant, pro parte non subsistant. 7 *Ita Senatus* in causa N. Nicolai Dauisé Senatoris contra Franciscum le Maistre Prid.Cal.Sept.1593.

1. *l.sed & hæ personæ* 31.D.*de procurat.*
2. Alex.*cons.*4 *incip.videretur col.*3.*vers.circa primum vol.*2.
3. *l.vnic.* vbi Glos.Bart.& cæteri *C.hoc tit.* Ioann. Mauricius qui dicit communem *in tract.De restit in integr.cap.*185.*num.*3.& 4.& apertius *cap.*144 facit *l.si communem* 10.*quem.fer. amit. l.*4. *§.si fundus D si seruit.vind.l.per fundum* 11.*rust.prad.*
4. Mauric.*d.cap.*144.
5. Hæc propositio non videtur generaliter vera, sed tunc tantùm cùm de iis rebus contractus est quæ diuisionem non recipiunt *l.stipulationes non diuiduntur* 72.*D.verb.oblig.*
6. Intellige ex parte emptoris qui non fuit empturus partem *l.si quis aliam* 46.*D.de solut.* Nam ex parte vẽditorum cùm sunt plures nihil vetat diuiduam esse venditionem si res vendita diuidua sit. Ideóque nec restitutio minoris debet hoc casu prodesse maiori si emptor nolit *l.tutor vrgentibus* 47. *§.curator D.de minor.* Dicam *Def.seq.*
7. Nimirum in vnius eiusdémque venditoris vel emptoris persona, quia non fuerit ille partem venditurus vel empturus *d.l.si quis aliam* 46.*D.de solut.* facit *l.etiamsi* 29.*§.*1.*De minor.*

DEFINITIO II.

De restitutione in integrum pro re communi per minorem impetrata.

COheredes plures qui fundũ hereditarium communem & indiuisibilem habebãt, eum tibi vendiderũt. Inter quos vnus fuit minor annis vigintiquinque qui & iurauit numquam se contrauenturum, & curatoris sui autoritatem adhibuit. Si is postea in integrum restitui velit aduersus venditionem tanquam læsus etiamsi læsionem probet non aliter audiendus est, quàm si totum fundum recipere sit paratus & vicissim totum precium reddere, id est pro coheredum quoque portionibus. 1 Neque enim aliter fieri potest vt omnia in integrum & pristinum restituantur, cùm tu partem fundi communis præsertim indiuisibilis empturus non fueris, 2 nec cogendus sis incidere in communionem si nolis, 3 in qua nec remanere cogi posses. 4 Sanè non dabit ea res ius minori vt hoc prætextu possit fundum à te integrum auonori vt hoc prætextu possit fundum à te integrum auocare, & pro coheredum partibus nisi per te condicio deferatur. 5 Diuersum esset si venditio perperam, & contra legis prohibitionem facta proponeretur, id est sine decreto nec iureiurando interueniente. 6 Tunc enim sicuti non esset minori necessaria restitutio, 7 ita parum curandum esset an tu partem empturus fuisses, necne. Suam enim partem quasi nec alienatam pro indiuiso vindicare à te posset. 8 *Ita Senatus* in causa Claudij Vuillierme & Dominorum de là Biguerne Idib.Sept.1595.

1. *d.l.tutor* 47.*§.curator in illis verbis, Nisi ſt emptor à toto contractu velit discedi quòd partem empturus non esset.D.de minor.*
2. *d.l.si quis aliam* 46.*D.de solut.*
3. *l.si non sortem* 26.*§.si centum D.de condict.indeb.*
4. *l. vlt. D. comman. diuid.* Scilicet propter difficultatem communionis, vt loquitur Vlp.*in l.qui neq.*8.*§.vlt.D.de reb.eor. qui sub tutel.* id est propter discordias quas materia communionis excitare solet *l.cùm pater* 77.*§.dulcissimis de leg.*2.*l.in re cõmuni* 26.*vrb.prad.*
5. *d.§.curator.*
6. *Tit.de reb.eor.qui sub tutel.& C.De prad.minor.*
7. *l.*2.*C.eod.de prad.minor l.in causa* 16.*§. & generaliter D. de minor.*
8. Nam & ad prædia communia pertinet oratio Seueri, vt neque obligari, neque alienari possint sine decreto, nisi ea alienationis specie quæ fit necessariò per diuisionem socio maiore prouocante *l.* 1.*§.*2.*infin.l.* 5.*§.vlt.l.qui neque* 8.*§.vl.D.de reb. eor.qui sub tutel.*

TIT. XVII.

Si aduers.rem iudicat.

DEFINITIO I.

Minor potest procuratorem constituere sine curatore dummodo interueniat iusiurandum, nec petat ille dari sibi curatorem. Quem tamen dari semper melius est.

SI minor procuratorem ad lites constituerit adhibito vt plerumque fit iureiurãdo, 1 valent equidem omnia quæ cum procuratore gesta fuerint, 2 & consequenter minore condemnato valebit sententia, reíque iudicatæ autoritatem si ab ea prouocatum non sit, obtinebit. 3 Sed non excludet ea res beneficium restitutionis aduersus rem iudicatam petitæ, si minor læsus proponatur. 4 Consultiùs tamen faciet is cui res erit cum minore si ei curatorem dari postulet, quo autore procurator ad litem constituatur iudiciúmque peragatur: ne tam facilè minor quandoque conqueratur se indefensum fuisse, ex eáque causa impetret restitutionem. 5 Sed etsi minor curatorem nullum habens procuratore cum iureiurando iam constituto, dari sibi curatorem petat, & protestetur nolle se absque curatoris autoritate litigare, dandus ei omnimodo curator erit. 6 Alioqui nec sententia valebit si qua postmodùm contra minorem reddatur, nec quicquam aliud, quod ab eo tempore cum procuratore geratur. 7 *Ita Senatus* sæpiùs.

1 Iuxta *Auth.sacramenta C.si aduers.vendit.*
2. Bart.*ad d.Auth.num.*22. vbi defendit constitutionem illam locum habere etiam in iudicijs, quoniam in iudicijs quasi contrahitur *l.*3.*§.idem scribit de pecul.* nec iusiurandum præstatur ab inuito, licèt iudicium reddatur in inuitum *l.inter stipulantem* 83.*§.*1.*De verb oblig.* Idem Bart.*ad l.minor* 18.*§.sin autem D.de minor.*
3. Guid.Pap.*quæst.*35.& 494.*vers.sed aduerte. Ex l. cùm & minores* 4.*in fin.C.hoc tit.*
4. *d.l.cùm & minores.*
5. *l.*1.*C.qui pet.tut.vel curat.l.si Præses* 6.*C.quomod.& quand. iud.l.alia* 45.*§.vlt.D.de re iudic.*
6. Semper enim curator adolescenti petenti dandus est præsertim in litem: quam in rem etiam inuito daretur *l.*1.3.*& vlt. C.de in lit.dand.tutor.* Vide *Def.*29.*infr.De iudic.*
7. Non enim potest videri procurator legitimè constitutus à minore sine curatoris autoritate etiam accedente iureiurando, ex quo minor curatorem habere voluit, cùm huic solennitati iuris (sic enim vocat *l.vlt.C.de in lit.dand.tutor.*) satisfieri commodè possit quandiu iudicatum non est. Idque etiam ad iudicij confirmationem & securitatem pertinet, quia facilius restituitur minor qui iurauit nec curatorem habuit, quàm qui habet curatorem, cùm nec faciat iusiurandum quin minor facilius decipiatur *l.doli* 19.*§.Diuersum D.de nouat.* Excipe casus in quibus potest minor per se stare in iudicio. Nam & in ijs poterit constituere procuratorem sine curatore, vt dixi *Def.*11. *num.*1.*supr.de procur.* Ex Bart.*in l.Diuus Seuerus §.curatores n.*1. *C.qui pet.tut.* quia omnibus qui suo nomine actionem habent procuratoris quoque dandi potestas est *l. sed si vnius* 17. *§. idem ait etsi nepoti D.de iniun.* Ergo & eodem modo, quandoquidem quisquis agit per procuratorem per se ipsum agere videtur, ex vulgata iuris regula.

TIT. XVIII.

Si aduers.vendit.

DEFINITIO I.

De ratihabitione venditionis inutilis per minorem facta sine causa.

dummodo impetrauerit absolutionẽ, vt dicam *inf. Def. 2. Si aduersus vendit.* quia iuramentum non respicit causam solutionis, nec quicquam facilius esset quàm eo modo minores decipere. Ergo si venditio non teneat, multò minus nocebit minori interuentus curatoris quo minus probãdi onus de precio in rem minoris verso emptori incumbat, cùm hoc casu minor habeat vindicationem, quæ non potest excludi nisi per doli exceptionẽ vno illo casu quo minor ex alieno damno locupletari velit *d. l. si prædium l. vtere C. de prad. minor. l. pen. D. eod.* In qua exceptione proculdubio emptor semper actor est. Neque hoc casu locũ habet ratio illa Vlpiani *in d. §. restitutio* quod emptor soluere precium necesse habeat, quia neque ex venditione nulla precium soluere est necesse. Excipe contractum mutui. De quo *in Defin. 1. inf. Si aduersus credit.*

6. Sicut & credendus est decipiendi minoris consilium nõ habuisse is qui cum minore contracturus adhibuit curatorem *d. l. 7. §. 1. D. de minor.*

7. Dixi *Def. 10 sup. De in integr. rest. minor.*

8. *l. nam postea quàm 9. §. si minor. D. de iureiur.*

9. *l. 2. 3. vlt. & pass. C. hoc tit.*

10. Præsumptio enim eliditur per probationem contrariam *l. si chirographum 24. & seq. D. de probat.*

11. *d. l. 7. §. 1 D. de minor. l. 1 C. si aduers. solut.*

12. Cùm sunt idonei *l. intra 39. §. vlt. D. de minor. & tit. de fideiuss. tutor.* iunct. *tit. De magistr. conuen.*

13. *l. 1. §. item quæritur 11. D. de separ.*

14. *§. item inniti Inst. De curat. l. mutuus 43. §. is qui curatorem. D. de procurat.*

DEFINITIO II.

De curatore dato ad præstandam autoritatem minori donaturo vel vendituro.

SI curator ad hoc ipsum datus sit vt donet aut vendat bona minoris immobilia, vel vt vendituro aut donaturo minori autoritatem præstet, non aliter valet curatoris datio quàm si eædem iuris solennitates interuenerint, quas interuenire necesse est in alienatione rerum minoris: 1 quòd alioqui in fraudem minoris & dolo malo eius, qui cum minore contracturus est, ea autoritas captata videatur. 2 *Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Id. Iun. 1590.

1. *l. 1.* vbi Bald. *C. si aduers. donat.* Simile est quod dicimus pupillum aut adultum sicuti alienare non potest, ita nec procuratorem constituere posse ad alienandum, etiam tutore autore Bart. *in l. neq. tutores num. 10. & 11. C. de administr. tutor.*

2. Autoritas enim dolo malo præstita non nocet *l. huius 9. l. falsus tutor 11. §. qui dolo malo D. quod falsi tut.* licèt actio quæ ex edicto illo competit, tota fit in fauorem eius qui dolo malo falsi tutoris deceptus fuit contrahens cum pupillo. Melior textus est *in l. siue generalis 61. D. de iur. dot.*

DEFINITIO III.

De verbis enunciatiuis prolatis per minorem contrahentẽ cum autoritate curatoris.

VErba enunciatiua in contractu cum minore gesto apposita quæ contra maiorem probarent, 1 probant etiã contra minorem si cutatoris autoritas in contractu intetuenerit, non aliter. 2 Hactenus nimirum vt contrariũ probandi onus in minorem ipsum transferatur. 3 Vt puta si in instrumento scriptum sit minorem accessisse ad vẽditionẽ partis quam in re communi habebat, propterea quòd res illa commodè diuidi non posset. 4 Præsertim cùm idipsum alij quoque coheredes eodem instrumento adfirmassent. 5 *Ita Senatus* in ea causa De qua SC. 13. sup. de in integr. restit. minor.

1. Quomodo probant quoties id continetur in quo contrahentes possunt sibi preiudicare Bart. *in l. 1 nu. 4 C. de fid. instrum. & in l. Publia 26. §. Titius D. depos.* aut quoties iuramentum interuenit siue principaliter propter se, siue incidenter, siue propter aliud, siue ad alium directa, siue sint emissa, siue subaudita. Idem Bart. *in l. ex hac scriptura numer. 11. D. de donat.*

2. Nihil enim potest imputari ei qui contrahit cum minore adhibito curatore cur deterioris condicionis esse debeat quàm si contraheret cum maiore *l. cùm pater 77. §. curatoris de legat. 2. vbi est text. elegans.*

3. Nam contra probationem quæ ex verbis enunciatiuis inducitur potest admitti contraria probatio *l. pen. vbi* Bart. *nu. 1. C. de contr. & commit. stipul.*

4. Quæ res facere potest vt minori expediat vendere cùm non possit diuidere, puta si habeat socium rixosum. Nam & ex hac causa si res diuidi posset, prouocare ad diuisionem etiam minor posset. Bart. *in l. iubemus 2. num. 7. C. de sacr. eccles.* facit *l. 1. §. 1. D. de reb. eor. l. pen. C. eod. l. 4. inf. pro soc. l. vlt. de iur. dot. l. inter 20. D. de autor. tutor.* Et ibi Bart.

5. Affirmatio tamen illa est suspecta, vtpote quæ causam illam habere potuerit, vt facilius defenderetur venditio quæ ipsis vtilior futura erat si tota res venderetur quàm si eorum portiones duntaxat. Non enim tam facilè reperitur, qui emere partem velit *l. tutor 47. §. 1. D. de minor. l. si quis aliam 46. D. de solut.* Neque hoc casu locum habet, quod dici solet, Eandem esse rationem partis & totius *l. quæ de tota 76. D. de rei vind. l. si duo 51. in fin. D. de admin. tut. l. si seruus 82. de acq. hered. l. 3. D. pro derelict.*

DEFINITIO IV.

De vocando curatore ad actum dato vt adsit iudicio in integrum restitutionis.

ILlud obseruandum est cùm quæritur, Venditione pet minorem facta autore curatore, an minori expedierit vendere necne, & an pecunia vtiliter in rem minoris versa sit, necne, Melius esse vt ante omnia in ius vocetur curator heresve eius, ne quicquam inaudito illo constituatur: 1 Siue curator ille generaliter bonis omnibus minoris, siue ad actũ dũtaxat datus sit. Nã & qui ad actũ datus est perinde cogitur administrationis suæ rationẽ reddere. 2 Ad officiũ verò curatoris potissimùm spectat vt videat an expediat minori vendere, & in quã rẽ preciũ vertatur. Multum tamen interierit an minor ob id læsum se dicat quòd vendiderit cùm non sibi expediret vendere, An ob id tantùm, quòd precium malè consumptum sit, & deperditum. 3 Priore casu vocandus est curator sumptibus & diligentia emptoris, Posteriore minoris, Quia priore casu contra emptorem præsumptio est, Posteriore contra minorem. Hoc ipsum ideo, quia emptori priusquam emeret, non fuit necesse emere, At ementem soluere fuit necesse. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm possit restitutio damnum ei afferre condemnato minore *l. in causa 13. vers. causa enim cognita l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

2. Exemplo procuratoris qui & ad vnam rem dari potest *l. 1. §. 1. D. de procur. l. si procurator 10. C. eod. l. si verò 12. §. contrario D. mandat. l. 3. C. de in lit. dand. tutor.*

3. Ita distinguit Bart. licèt ad alios fines *in l. siquidem 11. C. de prad. minor.*

4. *l. quod si minor. 24. §. restitutio D. de minor.*

TIT. XVI.

Si in commun. caus. in integr. restit. pet.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum ab vno ex fratribus minoribus pro omnibus petita.

SI plures fratres in minori ætate contraxerint, aut eorum nomine tutor de re quam in cõmuni habuerunt, & ea læsio interuenerit quę locũ faciat restitutioni, potest ab vno ex ijs omniũ nomine restitutio impetrari etiã citra mãdatum, Non solùm quod ex iustis ratione permittatur cõiuncto vt agat pro coniuncto prestita rati satisdatione 1 (coniunctas

das autem personas in proposito transuersales quoque intelligimus vsque ad quartum gradum 2) Sed etiam ratione connexitatis, &c, vt nostri loquuntur, propter indiuiduitatem contractus, 3 Si non alij fratres dissentiant, quorum etiam nomine restitutio postulatur, 4 contractuum enim omnium causa indiuiduus est 5 præsertim venditionem 6 nec fieri potest vt pro parte valeant, pro parte non subsistant. 7 *Ita Senatus* in causa N. Nicolai Dauise Senatoris contra Franciscum le Maistre Prid. Cal. Sept. 1593.

1. *l. sed & ha personæ* 35. *D. de procurat.*
2. Alex. *cons.* 4 *incip. Videretur col.* 3. *vers. circa primum vol.* 2.
3. *l. vnic.* vbi Glos. Bart. & cæteri *C. hoc tit.* Ioann. Mauricius qui dicit communem *in tract. De restit. in integr. cap.* 185. *num.* 3. & 4. & apertius *cap.* 144. facit *l. si communem* 10. *quem. fer. amis. l.* 4. *§. si fundus D. si seruit. vind. l. per fundum* 11. *rust. prad.*
4. Mauric. *d. cap.* 144.
5. Hæc propositio non videtur generaliter vera, sed tunc tantùm cùm de iis rebus contractus est quæ diuisionem non recipiunt *l. stipulationes non diuiduntur* 72. *D. verb. oblig.*
6. Intellige ex parte emptoris qui non fuit empturus partem *l. si quis aliam* 46. *D. de solut.* Nam ex parte vẽditorum cùm sunt plures nihil vetat diuiduam esse venditionem si res vendita diuidua sit. Ideóque nec restitutio minoris debet hoc casu prodesse maiori si emptor nolit *l. tutor vrgentibus* 47. *§. curator D. de minor.* Dicam *Def. seq.*
7. Nimirum in vnius eiusdémque venditoris vel emptoris persona, quia non fuerit ille partem venditurus vel empturus *d. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.* facit *l. etiamsi* 29. *§.* 1. *De minor.*

DEFINITIO II.

De rescissione in integrum pro re communi per minorem impetrata.

COheredes plures qui fundũ hereditarium communem & indiuisibilem habebãt, eum tibi vendiderũt. Inter quos vnus fuit minor annis vigintiquinque qui & iurauit numquam se contrauenturum, & curatoris sui autoritatem adhibuit. Si is postea in integrum restitui velit aduersus venditionem tanquam læsus etiamsi læsionem probet non aliter audiendus est, quàm si totum fundum recipere sit paratus & vicissim totum precium reddere, id est pro coheredum quoque portionibus. 1 Neque enim aliter fieri potest vt omnia in integrum & pristinum restituantur, cùm tu partem fundi communis præsertim indiuisibilis empturus non fueris, 2 nec cogendus sis incidere in communionem si nolis, 3 in qua nec remanere cogi posses. 4 Sanè non dabit ea res ius minori vt hoc prætextu possit fundum à te integrum auocare, & pro coheredum partibus nisi per te condicio deferatur. 5 Diuersum esset si venditio perperam, & contra legis prohibitionem facta proponeretur, id est sine decreto nec iureiurando interueniente. 6 Tunc enim sicuti non esset minori necessaria restitutio, 7 ita parum curandum esset an tu partem empturus fuisses, necne. Suam enim partem quasi nec alienatam pro indiuiso vindicare à te posset. 8 *Ita Senatus* in causa Claudij Vuillierme & Dominorum de là Biguerne Idib. Sept. 1595.

1. *d. l. tutor* 47. *§. curator in illis verbis, Nisi ſt emptor à toto contractu velit dſ. edi quòd partem empturus non esset. D. de minor.*
2. *d. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*
3. *l. si non sortem* 26. *§. si centum D. de condict. indeb.*
4. *l. vlt. D. commun. diuid.* Scilicet propter difficultatem communionis, vt loquitur Vlp. *in l. qui neq.* 8. *§. vlt. D. de reb. eor. qui sub tutel.* id est propter discordias quas materia communionis excitare solet *l. cùm pater* 77. *§. dulcissimis de leg.* 2. *l. in re cõmuni* 26 *vrb. prad.*
5. *d. §. curator.*
6. *Tit. de reb. eor. qui sub tutel. & C. De prad. minor.*
7. *l.* 2. *C. eod. de prad. minor l. in causa* 16. *§. & generaliter D. de minor.*
8. Nam & ad prædia communia pertinet oratio Seueri, vt neque obligari, neque alienari possint sine decreto, nisi ea alienationis specie quæ fit necessariò per diuisionem socio maiore prouocante *l.* 1. *§.* 2. *in fin. l.* 5. *§. vlt. l. qui neque* 8. *§. vl. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

TIT. XVII.

Si aduers. rem iudicat.

DEFINITIO I.

Minor potest procuratorem constituere sine curatore dummodo interueniat iusiurandum, nec petat ille dari sibi curatorem. Quem tamen dari semper melius est.

SI minor procuratorem ad lites constituerit adhibito vt plerumque fit iureiurãdo, 1 valent equidem omnia quæ cum procuratore gesta fuerint; 2 & consequenter minore condemnato valebit sententia, rtique iudicatæ autoritatem si ab ea prouocatum non sit, obtinebit. 3 Sed non excludet ea res beneficium restitutionis aduersus rem iudicatam petitæ, si minor læsus proponatur. 4 Consultiùs tamen faciet is cui res erit cum minore si ei curatorem dari postulet, quo autore procurator ad litem constituatur iudiciúmque peragatur: ne tam facilè minor quandoque conqueratur se indefensum fuisse, ex eáque causa impetret restitutionem. 5 Sed etsi minor curatorem nullum habens procuratore cum iureiurando iam constituto, dari sibi curatorem petat, & protestetur nolle se absque curatoris autoritate litigare, dandus ei omnimodo curator erit. 6 Alioqui nec sententia valebit si qua postmodùm contra minorem reddatur, nec quicquam aliud, quod ab eo tempore cum procuratore geratur. 7 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Iuxta *Auth. sacramenta C. si aduers. vendit.*
2. Bart. *ad d. Auth. num.* 22. vbi defendit constitutionem illam locum habere etiam in iudicijs, quoniam in iudicijs quasi contrahitur *l.* 3. *§. idem scribit de pecul.* nec iusiurandum præstatur ab inuito, licèt iudicium reddatur in inuitum *l. inter stipulantem* 83. *§.* 1. *De verb oblig.* Idem Bart. *ad l. minor* 18. *§. sin autem D. de minor.*
3. Guid. Pap. *quæst.* 35. & 494. *vers. sed aduerte. Ex l. cùm & minores* 4. *in fin. C. hoc tit.*
4. *d. l. cùm & minores.*
5. *l.* 1. *C. qui pet. tut. vel curat. l. si Præses* 6. *C. quomod. & quand. iud. l. alta* 45. *§. vlt. D. de re iudic.*
6. Semper enim curator adolescenti petenti dandus est præsertim in litem: quam in rem etiam inuito daretur *l.* 1. 3. *& vlt. C. de in lit. dand. tutor.* Vide *Def.* 29. *infr. De iudic.*
7. Non enim potest videri procurator legitimè constitutus à minore sine curatoris autoritate etiam accedente iureiurando, ex quo minor curatorem habere voluit, cùm huic solennitati iuris (sic enim vocat *l. vlt. C. de in lit. dand. tutor.*) satisfieri commodè possit quandiu iudicatum non est. Idque etiam ad iudicij confirmationem & securitatem pertinet, quia facilius restituitur minor qui iurauit nec curatorem habuit, quàm qui habet curatorem, cùm nec faciat iusiurandum quin minor facilius decipiatur *l. doli* 19. *§. Diuersum D. de nouat.* Excipe causas in quibus potest minor per se stare in iudicio. Nam & in ijs poterit constituere procuratorem sine curatore, vt dixi *Def.* 11. *num.* 1. *supr. de procur.* Ex Bart. *in l. Diuus Seuerus §. curatores n.* 1. *C. qui pet. tut.* quia omnibus qui suo nomine actionem habent procuratoris quoque dandi potestas est *l. sed si vnius* 17. *§. idem ait etsi nepoti D. de iniur.* Ergo & eodem modo, quandoquidem quisquis agit per procuratorem per se ipsum agere videtur, ex vulgata iuris regula.

TIT. XVIII.

Si aduers. vendit.

DEFINITIO I.

De ratihabitione venditionis inutilis per minorem facta sine causa.

Si minor annis viginti quinque curatore autore approbauerit venditionẽ rei immobilis quam mater siue filij tutrix fuisset siue non, iam antè fecerat, neque precium vllam, neque iudicis decretum in eiusmodi approbatione interuenerit, Placet nullius eam esse momenti, quasi sine causa factam, Maximè si nec prioris venditionis à matre factæ precium versum erit in rem minoris. 2 Neque enim approbandi contractus præcedentis iusta causa illa sola est, vt contractus conualescat qui antea non valebat, 3 cùm id quod malè & perperam gestum fuit non nisi ex noua causa superueniente confirmari possit. 4 Quare nec ad rem pertinebit quod in ea approbatione non solùm curatoris autoritas, sed etiam iusiurandum interuenerit, ex quo venditio rei immobilis a minore etiam sine curatore facta confirmari solet. 5 Aliud enim est vendere, aliud venditionem quam alter perperam fecerit, sine causa ratam habere. 6 Nec enim ratihabitio facta sine causa, iure contractus censeri potest, aut habilis videri ad inducendam obligationem: 7 ideóque est vt huiusmodi ratihabitionem dolo potius extortum intelligi debeat. 8 Quod cùm ita sit, consequens est vt adductus eam ratihabitionem quæ ipso iure non tenet, non sit necessaria in integrum restitutio. 9 Sed tamen eo iure vtimur vt impetrari illam tutius sit. 10 Sane absolutio à vinculo iurisiurandi propter periculum periurij omnimodo necessaria est. 11 *Ita Senatus* in causa Donatę Morens contra Bertrandam Morens S. Id. Iunij 1590.

1. Et quia laborat eodem vicio quo primus contractus *l. doli* 13. §. *idémque est D. de nouat. l. 3. §. scio D. de minor.*

2. Causa enim comprobandæ prioris venditionis iusta illa esse potest, si precium versum erat in rem minoris, quiã & impediret ea res vind. cationem opposita doli mali exceptione *l. pen §. 1. D. de reb. eor qui sub tutel. l. vtere* 14 *l. si prædium* 16. *C. de prad. minor. l. si precium* 19. *C. de procurat.*

3. *d. l. 3. §. scio D. de minor.* licèt aliud sit si maior factus ratum habeat contractum in minori ætate gestum, quia quod dici solet spectandum esse principium non finem, tunc locum habet cum finis habet dependentiam à principio, vt *in d. §. scio* quod non euenit cùm voluntaria ratihabitio fit Bart. *ad l. vnic. in fin. C. si in commun. ead. caus.*

4. Hoc enim est quod Baldus dicebat *ad l. quædam 7. per ill. text. D. de iur. codic.* quotiescũque causa efficiens deficeret confirmationem nihil operari.

5. Secundum ea quæ diximus *Def.* 13. *sup. De in integ. restit. minor. ex Auth. sacramenta C. hoc tit.*

6. Sicut & dicimus, Aliud esse vendere, aliud vendenti consentire *l. aliud est* 160. *de reg. iur.*

7. Omnis enim contractus, omnis obligatio causam aliquam habere debet, adeóque donatio animum exercendæ liberalitatis, de quo hîc non constat quíque in minore non nisi frustra præsumi potest quia cui donare non conceditur, nec si donationis causa consenserit alienationi rata eius volũtas habenda est *l. cùm quis* 163. *de reg. iur.* Minor autem donare non potest nequidem cum decreto *l. vlt. C. si maior fact. alien. rat. hab.*

8. Nam & dolo facere dicitur qui agit ex stipulatione interposita sine causa, licèt ab initio nihil dolo fecerit *l. 2. §. circa D. de dolo mal except. l. 3. C. de non numer pec.*

9. *ex l. in causa* 16. *§. & generaliter. D. de minor. l. 2. C. de prad. minor.*

10. Vt quod de facto processit, de facto etiam rescindatur Inquiunt pragmatici.

11. Quia proculdubio seruari posset hoc iuramentum sine dispendio salutis æternæ, vt tractant nostri ad *dict. Auth. sacramenta.* Solet tamen hæc absolutio dari cuilibet petenti & sine causæ cognitione, ac quod est consequens etiam inaudita parte, sed tamen ad fines agendi tantùm non vt ideirco iurisiurandi vinculum dissolutum existimetur. Guid. Pap. *quæst.*

DEFINITIO II.

De differentia decreti & iurisiurandi cùm probandum est an precium venditionis versum sit in rem minoris, necne.

ETsi alienatio rerum immobiliũ minoris sine decreto facta perinde confirmatur iureiurando puberis acsi decreti solennitas interuenisset, 1 Hoc tamẽ interest quòd interueniente decreto, & causæ cognitione si minor postea ex causa concurrentis lationis in integrum restituatur, 2 incumbit ei onus probandi pecuniam fuisse deperditam, & malè consumptam. Nulla verò alia quàm iurisiurandi solennitate interueniente, perinde incumbit emptori onus probandi versam esse pecuniam in rẽ minoris acsi contractus iureiurando confirmatus non esset, 3 Vt hac parte minus operetur iusiurandum quàm interpositio decreti. 4 Nimirum quoniam eadem facilitate & fragilitate quis iurat, qua contrahit & decipitur. 5 Quod nõ similiter euenit cum causæ cognitio per iudicem adhibetur. 6 Nec placuit illa quorundam distinctio 7 An minor duodeuigesimum annum ætatis excesserit, necne. Eodem. n. iure minores omnes hac parte vtuntur, 8 Cùm prudentibus placuerit etiam de momento in momentũ quod ad hanc causam attinet, minoris ætatis tempora computari. *9 Ita Senatus* in causa Nicolai Despatrons contra Petrum Cochet Id. ib. April. 1595.

1. *Auth. sacramenta C. hoc tit.*

2. Intellige Tum etiam cùm restitutionis indulgendæ causa illa est quòd minori expediebat aut non vendere aut aliam rem vendere. Nam si minor in eo tantùm se læsum dicat quod acceptum precium perdidit, omnimodo probare ipse debet id quod est causa suæ intentionis secũdùm distinctionem Bart. *in l. prædiorum & in l. si quidem C. de prad. minor.*

3. Intellige in eodem casu, Item si restituatur minor tanquam læsus in precij quantitate non in eo tantùm quòd perdidit pretium ne obstet, *Defin. seq. num.* 6. & 7. Sed adhibe exceptionem Nisi curatoris autoritas interuenerit, Tunc enim transfert illa onus probandi in minorem vt scripsi *Defi.* 1. *sup. Si tut. vel cur. interuen.*

4. Vide quæ scripsi ad *dict. Def.* 1 *num.* 5.

5. Non enim potest iusiurandũ supplere aut corrigere imbecillitatem iudicij quæ sola inducit æquitatem restitutionis vt dixi *Def.* 1. *sup. De in integr. rest. minor.*

6. Tunc enim seruãtur ea omnia de quibus *in l.* 5. *§ non passim de reb. eor. qui sub tut.*

7. Ioann. Imbert in Enchirid. *in verb. minor.*

8. Quoniam ætati succurritur non autem nisi per consequentias infirmitati consilij & iudicij.

9. *l.* 3. *§. minorem autem D. de minor.* vt & in excusationibus tutelæ *l. qui filium* 74. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO III.

De minore qui vendidit sine decreto sub pacto de retrouendendo.

MInor qui rem immobilem sine decreto vendidit, excepta sibi redimendi facultate in certum vsque tempus, iustam causam non habet petendæ restitutionis quandiu rem suam iure communi & ex pacto habere potest. 1 Nec ad rem pertinet quod etiã subducta huiusmodi iuris redimendi æstimatione immodicè læsus probetur. Neque. n. læsionis ratio vlla habẽda est, nisi à quo tẽpore facultas redimendi intercidit. 2 Potest tamẽ fieri vt nõ solùm vtilis, sed etiam necessaria sit restitutio minori si fortè precium emptionis in rem suam versum esse neget 3 probandíque onus nõ in emptorem transferre 4 sed suum facere velit. Alioqui si iure communi vtatur, certum est non aliter redimentem illum audiri debere, quàm si totũ precium quod accepit cum legitimis accessionibus restituat. 5 Restitutione autem impetrata non ideò transfertur onus probandi in aduersarium; si modò adhibitum fuit iusiurandum licèt decreti nulla solennitas interuenerit, quia contractus tenet 6 probandáque est per actorem causa suæ restitutionis. 7 Quid verò si minor maior factus ratam habuerit alienationem? Excludet ea res beneficiũ restitutionis 8 ex causa minoris ætatis, 9 & consequenter faciet non solùm vt post elapsa redimendi tempora rem habere & emptori auferre minor non possit, nisi probet enormem vt vocant læsionem intercessisse, 10 Sed etiam vt si

vt si intra præstitutum tempus redimere rem velit, totũ precium quod accepit restituere compellatur.11 Tametsi probare maximè paratus sit,aut totum,aut pro parte deperditum fuisse. 12 Interueniente verò enormi læsione contractus quidem rescindetur iure cõmuni, sed tamen perinde totum precium restituendum erit, aut si iustum suppleatur,totum computandum acsi venditor iam maior factus contraxisset. 13 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge SC.3.infr.Si maior fact.alien.sine decret.rat.hab.

1. Quoties enim communi auxilio & mero iure munitus est minor non debet ei tribui auxilium extraordinarium inquit Vlp. *in l in causa 16. in princip. D. de minor.* facit *l.3.C.de in integr.rest. minor.l.3. C.si aduers. libert.l.3.C. in quib.caus rest.in integ.non est necess.*

2. Quia eo demum tempore omni alio auxilio venditor destituitur, cùm ad certum tempus licita post id tempus prohibita intelligantur *l.si à te 7. C. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

3. Intellige si venditio teneat propter adhibitum iusiurandum, Alioqui restitutio necessaria non est *d. l. in causa 16. §. & generaliter D.de minor.l.2.C.de prad.minor.*

4. Quia hoc casu non potest alia subesse causa restituendi minoris quàm quia precium perdiderit. Quo casu omnimodo incumbit minori vt probet id quod est causa suæ intentionis,vt diximus in *Def.praced.*Nimirum si contractus teneat *sup. num.3.*Aliud est in specie *Defin.praced.*

5. Vel obsignet emptore recusante vel latitante *d.l 2.d.l.7. C.de pact.int.empt.& vendit.l.vlt.D.de leg.commiss.*

6. Auth. *sacramenta C. hoc sit.* Alioqui si neque decretum neque iusiurandum interuenerit,contractus non tenet, habétque minor fundatam intentionem si fundum vindicare velit quasi suum nullóque iure alienatum. Quo casu si emptor obiiciat exceptionem doli contendens versum esse precium in rem minoris,nemo dubitat quin probare ipse debeat fundamentũ suæ exceptionis *d.l. pradiorum 10. l. viere 14.l. si pradia 16. C.de prad.minor.l.pen.§.1. D.eod.*

7. Bart.*in d.l.pradiorum & in l si quidem 11.eod.*

8. Intellige si ratihabitio sit voluntaria nec habeat necessariam consequentiam ad principium quod alioqui spectandum esset *l.3. §. scio D.de minor.l.vnic.*vbi Bart.*num. 1. & vlt. C. si in comm.eadémque caus.l.1.& 2.C.si maior fact.rat.hab.*

9. Quæ alioqui restitutionem induceret *l.Æmilius 38. D.de minor.*

10. *ex l.2.l.si voluntate 8.C.de rescind.vendit.*

11. Vtitur enim iure maioris *d.l.2.d.l.si à te 7. C.de pact.int. empt. & vendit.*

12. Quia nec de eo quæri solet inter maiores,sed tunc tantùm cùm ex causa minoris ętatis restitutio indulgetur.

13. *d.l.2.d.l. si voluntate 8.C.de rese.vendit.* facit *l. vir vxori 17.§. vlt.D.ad SC.Vellean.*

DEFINITIO IV.

De minore restituendo ex variis causis, Et cui incumbat onus probandi.

VEnditio quidem rei immobilis per minorem facta accedente iureiurando itémque curatoris autoritate si is curatorem habuit 1 non potest ob id solum retractari,quòd neque decretum iudicis,neque aliæ solennitates interuenerint : Postquam eo iure nos vti placuit vt solennitatum omnium defectus iurisiurandi autoritate suppleatur.2 Sed tamen non eò minus rescindi potest alienatio ex causa læsionis si qua dum ne prorsus modica probetur interuenisse. 3 Potest autem variis modis contingere vt minor læsus videatur, Vt puta si vẽdiderit rem pater nam cuius retinendæ iustam & probabilem habeat affectionem,4 Aut si rem quam non expediebat vendere,5 Aut si viliore precio eam quæ maioris fuit,6 Aut denique si iusto quidem precio, sed tamen quod deperditũ sit non in vsus & rem minoris conuersum. 7 His omnib. casibus minorem in integrum restitui æquissimum est, sed probata primum læsionis causa. 8 Etiam vltimo casu licèt alioqui probationem non à minore sed ab emptore plerumque exigamus. 9 Qui enim pecuniam soluit minori siue curatorem habenti, siue non habenti,ferè est vt perditurò soluisse intelligatur, 10 Nisi presente & autoritatem præstante curatore soluerit, 11 aut nisi cum minoris iureiurando adhibuerit in emendo etiam cutatorem: Tum enim præsumptio est contra minorem, aut vt melius dicam, pro emptore, Scilicet non esse deperditam pecuniam,si non minor ipse deperditam probet.12 Quam in rem non sufficiet quòd probet nullam vendendi necessitatem fuisse.Potest enim fieri vt nulla vendendi necessitas fuerit,nec eo tamen magis precium deperditum sit. 13 Et inspectio illa An venditionem fieri necesse fuerit,ad solennitates pertinet,quas in venditione bonorum minoris immobilium interuenire oportet,14 non ad causam precij.Sed & interdum potest accidere vt venditio necessaria fuerit tametsi nullo ære alieno minor vigeretur.Finge venditam rem hereditariam quæ minori communis erat cum coheredibus,15 nec diuisionem commodam admittebat.Non potest videri minor læsus ex eo solo prætextu quasi non expedierit vendere si nihil aliud alleget. 16 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.13 Sup. De in integr.restit.minor.

1. Minor enim qui curatorem habet comparatur pupillo & prodigo, nec consequenter obligatur ex iureiurando.Dixi *Def.10.& 13.sup.De in integr.rest.minor.*

2. Auth.*sacramenta C.hoc sit.*

3. Quia iusiurandum non tollit vicium & lubricum ætatis.

4. *l si in emptionem 35. D.de minor.l. lex qua tutores C. de admin.tut.*Dixi *d.Def.10.num.4.*

5. *l.5.§.si as alienum D.de reb.eor.*

6. *l si res æstimata 12.§.1.D.de iur.dot.*

7. *l.verum 11.§. penult.l.quod si minor 24.§. restitutio D. de minor.l.3.D.rat.rem.haber.*

8. Semper enim actor cogitur probare causam suæ intentionis etiam minor, quia ætas hac parte nullum habet priuilegium. Bart. *in l. pradiorum 10. & in l. si quidem 11.C.de prad. minor.*

9. Nimirum si restitutio non sit fundata super consumptione precij,contractúsve non teneat, aut teneat quidem sed propter solum iuramentum, nec interuenerit autoritas curatoris.His enim tribus casibus probatio incumbit emptori: Minori verò tum demum cùm contractus tenet propter interpositum decretum aut cùm propter iusiurandum quidem, sed interueniente curatore.Aut denique cùm non alia in re lęsum se dicit quàm quia precium perdidit, vt scripsi *Def. 1. & 5.sup. Si tut.vel cur.interuen.& Def.2.sup.eod.*

10. Quanquam parciùs in venditione præsumendum est contra emptorem quem necesse est precium soluere tanquam æs alienum,vt ait Paulus *in l.quòd si minor 24.§. restitutio D. de minor.* Scilicet cùm venditio prædij de qua eo loco agitur ipso iure tenuit, Et quidem propter adhibitam decreti solennitatem.Sic enim is locus necessariò accipiendus est,cùm Pauli temporibus nondum obtineret vt solo minoris iureiurando confirmari posset alienatio quæ contra Seueri orationem facta esset.Adde *Def 2.sup.*

11. *l.ait prator 7.§.1. D.de minor.*

12. Scripsi *Def.1.Si tut.vel cur.at.inter. sup.*

13. *l.pen.§.1.D.de reb.eor.l.si pradia 16.C.de prad.minor.*Probatio autem debet esse concludens necessariò non dubia *l.ad probationem seruitutis 12.l.non hoc 4.C.vnd.legit.*

14. *d.l.5.§. non passim & § si as alienum D.de reb.eor. qui sub tutel.*

15. Fortasse rixosis & iniuriosis,vt *in l.si conuenerit 14.in fin. D.pro socio.*Bart.*in l.iubemus 2.C.de sacros.eccles.*

16. Ideóque si minor petat restitui aduersus diuisionem, non omnimodo restituendus est sed causa cognita *l.pen. C. commun.diuid.* quod frustra diceretur si nunquam minori expediret facere diuisionem.

DEFINITIO V.

Minoris curatorem habentis iusiurandum non validat contractum sine curatoris autoritate factum de re ad bonorum administrationem pertinente.

IVsiurandum in contractu præstitum à minore non interposita curatoris quem habebat autoritate, non validat contractum:1 quia Imperatoris Friderici constitutio nouissima 2 quæ ius antiquum hac parte antiquauit, non nisi de puberum sacramentis locuta ad huiusmodi

minores quos pupillis & impuberibus æquiparandos esse placuit 3 porrigi non potest. 4 In iis nimirùm quæ ad bonorum minoris administrationem pertinent, 5 quale illud est si minoris debitor liberetur, eâm per ciusmodi liberationem amittatur, specie quadam alienationis, 6 quæ minori curatorem habenti, omnimodo & qualiscũque sit, interdicta est. 7 Non idem placuisset si minor curatorem habens aliquid stipulanti alteri citra curatoris autoritatem promisisset. Puberes enim sine curatoribus suis etiam nullo interueniente iureiurando rectè atque vtiliter ex stipulatu obligari posse iam olim prudentes tradiderunt. 8 *Sine die.*

1. Dixi *Defin.* 13 *supr. De in integr. rest. minor.*
2. In Auth *sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*
3. *l. si curatorem habens 3. vbi not. C. de in integr. rest. minor.*
4. Vt tantùm prosit fictio in casu ficto quantum veritas in casu vero. Ex not, *in l. si is qui pro emptore 15. D. de vsucap.*
5. Aliud enim esset si de sola minoris persona obliganda tractaretur vt sequitur in *Definit.*
6. *§. penult Instit. quib. alien. licet vel non.*
7. *d. l. si curatorem habens 3. C. de in integr. rest. minor.*
8. *l puberes 101. vbi Cuiac. D. de verb. oblig.*

TIT. XIX.

Si aduers. donat.

DEFINITIO I.

De sumptibus in rem donatam factis post rescissam donationem restituendis.

RESOLVTA per in integrum restitutionem donatione 1 quam à minore parùm cautè per dolum Titius extorserat à licèt omnia in pristinum statum restitui æquũ sit, 3 non alios tamen sumptus à donatore restitui oportebit quàm qui & bona fide facti sint à donatario, 4 & in perpetuam mansuramque vtilitatem rerum donatarum ad donatorem recurrentium. 5 Vt puta si æs alienũ exsolutum sit, & liberata hypotheca, quæ super iis reb. fuerat constituta: 6 Sed incumbet donatario vt probet debitum iustum fuisse ac tale quod exigi potuerit, liberatámque hypothecam, 7 Ne dubitari possit quin donatoris condicio melior facta sit. 8 Quo casũ si fortè creditor cui solutũ fuit, actionibus suis donatario cesserit tempore solutionis, 9 Non erit audiẽdus donator si cogere donatarium velit post resolutã donationem vt ea iurium cessione contentus sit, 10 sibíque per actionem consulat non per retentionem. 11 Quippe cùm donatarius soluens eo tempore quo se rem suam agere existimabat, non actionem sibi acquirere voluerit sed liberationem: 12 Cuius effectus cùm in donatoris cõmodum transferatur donatione postcà quandocumque resoluta, 13 æquissimum sanè est sic fieri condemnationẽ vt donatarij indemnitati consulatur. 14 Planè si agente per hypothecariam creditore, cui nihil deberi contendebat donatarius cũ eo litis & vexationis redimendæ gratia postmodùm transegerit, 15 certámque pecuniæ quantitatem ex ea causa soluerit, non habebit repetitionẽm: 16 Siue aduersus donatorẽm agere velit, nisi doceat fuisse debitum quod petebatur, 17 Siue aduersus eum cui ex trãsactione solutũ est, 18 Ni probet adeò fuisse indebitum vt de eo non nisi dicis causa & per calumniam intitui lis potuerit. 19 Eadẽ obtinent etsi inter maiores agatur: cùm ex variis causis contingat vt etiam quæ à maiore facta donatio est resoluatur, puta ex ingratitudine aut non secuto implemento. 20 *Ita Senatus* in causa Iacobi Chabord & Laurentij du Sollier 4. Non. Aug. 1593.

1. *Ex tit. C. si aduers. donat.*
2. Quæ res fauorabiliorem faciebat restitutionem *l. exceptiones 7. §. 1. D. de except.*
3. *l. quod si minor 24. §. restitutio D. de minor. l. vni. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integ. rest.*
4. Quid enim si dolo malo tantos sumptus faciat, vt non plus sit in æstimatione rei donatæ quàm in sumptibus? Nimirum ad impediendam condictionem. Nemo negauerit quin succurrendum sit donatori *arg. l. in fundo 38. D. de rei vind. l. si seruus 25. D. de pign. act.* Semper enim sic sumptus faciendi sunt vt aliquid supersit nec persona aut res mergatur *l. 3. §. 1. vbi pupill. educ. deb. l. 3. in princ. de cont. iut. & vtil. act.* Alioqui non tam reddita res quæ fuerat donata, quàm per fallaciam ablata videretur, vt *& in l. 3. De pign. act.*
5. Ne ex donatarij damno donator locupletetur *l sin autem 27. §. vlt. d. sumptus 48. D. de rei vindict. l. si quis scient 11. C. eod. l. plane 35. D. de pet. hered.* ex quibus locis apparet hos sumptus non seruari à bonæ fidei possessore per viam actionis, sed per exceptionem doli, seu per retentionem, vt Iulianus loquitur *in l. si in area 33. D. de cond. indeb.* Cæterùm si sumptuum temporalis tantùm fuit vtilitas, ea tantùm æstimanda erit arbitrio boni viri cuius commodum percipere donator poterit non autem tota impensa restituenda Boer. *quæst* facit *l. ex duobus 27. de negot. gest. l. si mortis 14. D. de mort. caus. donat.*
6. *l. 2 in princ. D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit.*
7. Quoniam in ea exceptione qui sumptus seruare vult actor est idéoque probatione oneratur *l. in exceptionibus 19. D. de probat.*
8. Sed & fieri potest vt interfit debitoris eam pecuniam non solui forte ad compensandum *l. cùm pecuniam 43. D. de negot. gest.* quo casu donatario non esset danda retentio.
9. Vt fieri iuris & moris est *l. si res obligata 57. de leg. 1. l. Modestinus 76. D. de solut.*
10. Interest enim donatarij non soluere potiùs quàm solutum repetere. *l. 3 D. de compens. l. si stipulatus 15. in princip. D. de fideiuss.* cùm plus cautionis sit in rem quàm in personam *l. plus cautionis 25. De reg. iur.*
11. Nam cui damus actionem, multò magis & retentionem *l. inuitus 156. cui damus eod. l. 1. §. is autem D. de superfic.*
12. Nemini enim actio quæri potest ob id solùm quòd fecerit aliquid liberandi sui potius quàm alterius obligandi causa *l. in hoc iudicium 14. §. 1. vers. diuersum D. comm. diuid.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 1. Coniect. cap. 2. l. deducta 58. §. qui post tempus vers. quod si fœnus D. ad SC. Trebell.* facit *l. Papinianus 28. D. mandat. l si quis cum 29. comm. diuid. l si quid possessor 3. D. de petit. hered. l. 2.* iunct. *l. sicut 8. §. vlt. D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit.*
13. Quia res ad donatorem redit libera quæ anteà erat obligata *d. l. 1. in prin. quib. mod. pign. & hyp. soluit.* Sic è cõtrario quod magis minus est, incommodum donatoris est si ad eum res donata redeat post obligationem pignoris à donatario constitutam priusquàm de reuocanda donatione tractaretur *l. his solis 7. C. de reuoc. donat.*
14. Sic nimirum vt fructuum ante litem contestatam perceptorum compensatio fiat, tum superfluum sumptum meliore prædio facto dominus restituere cogatur, vt Papinianus respondit *in d. l. sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindic.*
15. Satis enim iusta & sufficiens transactionis causa illa est quòd à lite adeóque à litis metu discedit *l. 2. l. vlt. C. de transact. l. in summa 65. §. 1. D. de cond. indeb.* Hæc namque verecunda cogitatio eius qui lites execratur, non est vituperanda vt ait Vlp. *in l. 4. §. 1. De alien. iudic. mut. caus. fact.*
16. Sibi enim potius imputare debet qui tanti habuit litescere *d. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.* neque ex vana donatarij existimatione sed ex re ipsa & ex iure inspiciendũ est an vtiliter fuerit transactũ. Siquidem vani metus nulla æstimatio est *l. 6. D. de eo quod met. caus. l. 2. §. 1. ex quib. caus. maior. l. 4. si cui plus quàm per leg. falcid. l. si quis ab alio 23. in princ. De re iud. l. vani timoris 184. de reg. iur.* Neque possit quis pro donatario dicere, Non debuisse eum de lite transigere quandiu nihil de rescindenda donatione tractabatur, exemplo eius quod in bonæ fidei possessore scribit Paulus in *l. illud 40. in fin. prin. De petit. hered.* Non enim omnino bonæ fidei possessor dici potest qui contraxit cum minore quem scivit aut scire debuit in integrum restitui posse, idéoque & fructus omnes restituit vt scripsi *Decad. Error.*
17. Sicut dici solet de emptore agente de euictione postquàm cõdemnatus est citra denunciationem. *Imbert. in Enchir. in verb. emptor. ex l. si ideo 55. à contr. sens. D. de euict.*
18. *d. l. in summa 65. §. 1. D. de condict. indeb.*
19. *d. §. 1. & l. Præses 12. C. de transact.*
20. *l. vlt. C. de reuoc. donat.* Est tamen ius hoc apertius in minore quàm in maiore.

TITV

TIT. XX.

Si aduers. libert.

DEFINITIO I.

De in integrum restitutione petita aduersus promissam libertatem.

VM quidam in suos subditos eosdémque libertinos (talliabiles vulgò vocant) crudeliùs sæuisse diceretur, eóque nomine ad Senatum vocatus extra ordinem instituta accusatione vereretur ne sæuitię suæ pœnas lueret, 1 quarum nec postrema illa erat futura quod totius in eos quos vexasset, iurisdictionis commodo & iure priuari debuisset, 2 curauerat vt quasi se inscio nec crimen fateri videretur, 3 frater plenissimam libertatem ipsius nomine promitteret, non ijs qui iniuriam passi dicebantur, sed alijs, qui quod & opibus suis confiderent, & audaciores gererent spiritus, sed verberatorum nomine accusationem aduersus inuisum dominum prosequebantur, 4 Promissio etiam quanti ipsorum interesset si eam libertatis promissionem dominus ratam habere recusaret. 5 Postmodùm dominus ratam habuerat, nec tamen dederat libertatem. Post annos aliquot cùm vt daret, ex propria promissione vrgeretur, petebat in integrum restitutionem ex rescripto principali aduersus eam promissionem quasi sine causa factam, 6 quòd & in suos à se vnquam sæuitum negaret, 7 & qui libertatem sibi debitam contendebant, ex ijs non essent qui factam sibi vim quererentur. 8 Placuit non esse locum restitutioni, Non quia idem esse deberet fauor libertatis promissæ qui iam datæ (constat enim minorem annis viginti quinque aduersus libertatem etiam ex iudicato debitam restitui posse, 9 qui aduersus datam vtique non restitueretur 10) Sed quoniam non sine causa facta promissio videretur quæ pro causa haberet fauorem libertatis nullo ætatis contrario fauore debilitatum. 11 Item, per quam redemptus fuisset dubius euentus litis periculosissimæ, 12 quæ non perinde nũc atq; anteà tractari posset, mortuis fortasse aut dolo malo metúve corruptis interea testibus, per quos transactionis tempore institutæ accusationi fides constare potuisset. 13 Est enim fortissima illa feréque perpetua denegandæ in integrum restitutionis ratio, si medio tempore res integra esse desierit. 14 *Ita Senatus* in relationibus libellorum & rescriptorum 14. Cal. Iulij 1588.

1. Prætori enim propositum esse debet ne homines istos siue libertos siue libertinos per nimiam patronorum æquitatem diuexari patiatur, néve quicquam fieri quod oneret causam libertatis *l.2.D.de oper.libert.l.1.§.quæ onerandæ D.quar.rer.act. non det.l.6.§.ne potentiores de offic.præsid.*

2. *l.si patronus 33.D.de bon.libert.l.3.l.5.in fin.D.de iure patronat.l.4.in princip.* iunctis illis verbis *æquitatem petitionis tuæ & l.libertos 6.C.de obseq.patron.præst.*

3. Qui enim de crimine pacisci tur aliquo dato vel promisso crimen fateri intelligitur *l.furti 6.§.pactúsque D.de his qui not. infam.l.non damnatos 18.C.eod.*

4. Quod non leue libertini hominis crimen est siue calumniã aliquam aduersus patronum instruxerit, siue delatorem subornauerit & summiserit *l.1.in fin. D.de iur.patr.* vbi notat Bart. paria esse accusare, calumniari, ac manus inferre. facit *l. Diuus 5.eod.l.si inimicitia 9.§.1.de his qua vt indign.* Vide *l.non est 6.C.de admin.tutor.*

5. Vt fieri necesse est quoties alienum factum promittitur *l.stipulatio ista 38.§.at si quis De verb.oblig.*

6. Quæ ratio sufficiebat ad inducendam exceptionem doli *l.2.§.circa D.de dol.mal.except.* multò magis igitur ad inducendum auxilium restitutionis *arg.l.exceptiones 7.ad fin.D.de exc.*

7. Vt transactio ex falsa causa facta esse videretur.

8. Nam quemadmodum metus quem quis passus est non debet ei esse captiosus, Ita nec alienum metum in alterius præmium verti oportet *l. item si 14. §. ad quando D.de eo quod met. caus.l.vlt.§.1.de eo per quem fact.erit.*

9. *l.1.C.hoc tit.l.verum 11.§.1.D.de minor.*

10. Nam aduersus libertatem iam competentem minori subueniri à prætore impossibile est *l.si ex causa 9.§.vlt.D.eod.* nisi ex magna causa fuerit hoc à Principe consecutus vt *in l.seq.* Paulus ait, Vel nisi manumissio per vim facta est *l. metum 9.§. idem Pomponius De eo quod met. caus.* ex quo apparet esse fauorabiliorem restitutionem quæ datur ex edicto *Quod met. caus.* quàm quæ ex edicto *De minoribus.* facit *l.8.§.fin.de inoff.test.*

11. Sublata enim proxima causa litis calumnioſæ, supererat pristina causa pietatis quæ impediebat restitutionem *arg.l. pen.D.de condict.ob tur.vel iniust.caus.l.cum is 32.§. mulier D.de condict.indeb.* Adde quòd repetitio nulla est eius rei quam quis donare voluit ob causam præteritam licèt ea causa falsa reperiatur *l. damus 52.l. in summa 65.§.id quoque eod.* vbi eleganter distinguitur An quid datum sit (idem est si promissum) ob causam, an ob rem, facit *l.3. de donat.* Et sanè absurdum esset restitui quem ob id quòd falsa reperiatur causa quę ex proprio ipsius facto descendat cuius vtique iustam ignorationem non potest prætẽdere *l.quamquam 7.C.ad SC.Velleian.* Iunct. *l.cuius per errorem 53.de reg.iur.*

12. *l.fratris 10.& seq.C.de transact.*

13. *Arg.l.si quis adfirmauit 19.§.Labeo l.arbitrio 18.§. pen. D. de dol.* Facit quod dici solet cum qui restitutionem differt non esse audiendum, quia non negligentibus subuenitur sed necessitate rerum impeditis *l.ab hostibus 15.§.vlt.& l.seq.D. ex quib. caus maior.* Adde *l.in lege 40.ad leg.Aquil.*

14. *l.quod si minor 24.§.Scæuola D.de minor.l.vltim.in fin.C. de repud.vel abst.hered.l.si quis 8.D.de iur.delib.1.C. de op.legat.*

TIT. XXI.

Si aduers. transact.

DEFINITIO I.

Qui per transactionem recessit à donatione, non potest restitui tanquam maior ex causa lesionis.

VI ab amplissima donatione accepto modico per transactionẽ recesserat, cùm postmodùm aduersus transactionem prætextu immodicæ lesionis restitui vellet, repulsus est, quasi & ipse suo donatori mutuò donasse videretur. 1 Nec ad rem pertinuit, quod Diui Principis Emanuelis Philiberti edicto 2 constitutum est vt eæ demùm transactiones ex causa immodicæ lesionis (deducto scilicet dubio litis euentu æstimandæ) rescindi prohibeantur quæ post diẽ trigesimum actis publicis fuerint insinuatæ. Non enim de iis transactionibus sensisse Princeps prudẽtissimus videbatur, quæ donationis causam mixtam haberent, 4 cùm in donatione ab eo facta qui donare potuit lesionis ratio haberi nulla possit. Alioqui donationes omnes huiusmodi commenta subuerterentur. 5 Atqui donationes quoque inter viuos ex quacumque causa factæ, dum ne in contractu matrimonij, eiusdem Principis edicto non nisi à die insinuationis valere possunt. 6 Ita sanè est. Sed insinuationis necessitas hîc nulla suberat, Siue quòd non tã donatio ista quàm prioris donationis remissio quædam videretur 7 (est enim fauorabilissimus dominij amissi ad priorem dominum recursus, 8 vt & cæterarum rerum omnium ad pristinam naturam reditus 9) Siue potiùs quòd non propriis tantùm viribus, sed transactionis potissimũ adminiculo fulciretur, 10 Transactionum verò insinuatio hactenus necessaria esset non vti valerent 11 sed vti ne lesionis quantæcumque prætextu rescindi possent per in integrum restitutionem, 12 cuius periculum in proposita specie propter admixtam, vt diximus, donationis

cauſam verendam non erat. 13 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7 Maij 1588.

1. *l. ſi verò non remunerandi* 12. *§. inde Papinianus in fin. D. mandat.* ex quo loco infert Bartolus, Vnam actum donationis facere vt alius actus præſumatur.

2. Quod ſi tam eſt mente Octobr. 1577.

3. Secundùm Bartoli diſtinctionem receptiorem a! *l. 2. C. de reſcind. vendit. & all ſi quis cùm aliter* 36. *De verb. oblig.* contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Chiliade *Dec* 1. *Err* 7.

4. Nam ſicut venditio locatio aliique contractus, ita & tranſactio fieri poteſt ſaltem ex parte animo donandi, & tunc valet tanquam tranſactio etiamſi non eſſet eo iure valitura ſi tota donandi animo facta eſſet *l ſi quis donationis* 33. *D. de cont. empt.* iunct *l. cùm vna ex ſimone* 36. *eod. l ſi quis cum exerit* 46. *loc. l. ſi quis ante* 10. *§. vlt. de act. poſſ.* Excipe caſum *l ab Anaſtaſio* 23. *C. mandat.*

5. Siquidem donare nihil aliud eſt quàm perdere *l. filiusfamilias* 7. *D. de donat.* Vade illud eſt quod licèt quis habeat liberam adminiſtrationem, donare tamen non poteſt *l. contra* 28 *§. ſi filius D. de pact. l. 2. §. 1. D qua res pig. l.* 3 *§ ſi ſeruus* 8. *D de donat. int. vir. & vxor.* Hinc facetum illud Martialis carmen,

Dimidium donare Lino quam credere totum
Qui mauult, mauult perdere dimidium.

6. Stilo Senatus noſtri.

7. Remittere tamen donare eſt, in æque ſit vt ſicut donatio non valet inter virum & vxorem ita nec remiſſio *l. 5 §. circa venditionem D. de donat. inter vir. & vxor.* Ex quo loco Bald. colligit, In remiſſione vt in donatione requiri inſinuationem. De quo tamen vide Andr. Tiraq. *ad l. ſi vnquam in verb. donatione largitus.*

8. *Arg. l. 1. l. qui ea lege* 3. *C. de pact. int. empt. & vendit. l. lex vectigali fundo* 29. *D. de pignor.*

9. Textus eſt elegans *in l. ſi vnus* 27. *§. paulus ne peteret in fin. D. de pact.*

10. Tranſactionis enim vinculum omnium fortiſſimum eſt, Odio litium, & fauore retinendæ concordiæ inter eos præſertim qui vt donator & donatarius mutuo ſe amore proſequi debeant *l. ſi patris* 10 *l. de fideicommiſſo* 11. *& paſſ. C. de tranſact. l. vni. C. de err. calcul* facit *l. 4. C. de ci, eq. patr præſt.*

11. In quo differt inſinuatio tranſactionis ab inſinuatione donationis.

12. Quod ex iure communi iam obtinebat *l. cauſas* 16. *C. de tranſact. l. Lucius* 78. *§. vlt. ad Treb.*

13. Nam nec aduerſus donationem nec aduerſus tranſactionem ratio iuris dat reſtitutionem niſi minoribus *l.* 1. *&* 2. *C. hoc tit. & C. ſi aduerſ. donat.*

DEFINITIO II.

De reſciſſione tranſactionis & retractatione iuriſiurandi.

SIcuti non poteſt reſcindi tranſactio ſub prætextu inſtrumentorum poſtea repertorum, 1 Ita neque retractari iuſiurandum quod ex collitigantis delatione iam præſtitum fuit, 2 quia tranſactionis inſtar obtinet, 3 hactenus ſaltem vt non minoris ſit autoritatis. 4 Ergo aliud erit ſi iuratum proponatur de eo negotio de quo nec tranſigi potuerit, nili viſo eo inſtrumento quod poſtea repertum eſt. 5 *Sine die.*

1. *l. ſub prætextu inſtrumenti* 19. *C. de tranſact.*

2. *Ex l. 1. C. de reb. cred. & iureiur.* Excipe caſum *l. vlt. eod.* facit *l. in duobus* 28. *§. vlt. D. de iureiur.*

3. *l. quod ſi deferente* 21. *& ſeq. D. de dolo.*

4. *l. 2. D. de iureiur. l ſi deferente* 13. *quib. mod. pign. vel hyp. ſoluit l. 1. D. quar. rer. act. non det.*

5. Puta de his controverſiis quæ pendent ex teſtamento *l. de his* 6. *D de tranſact. l* 1. *. 1. Teſtam. quem. aper.* Et hæc fortaſſe ratio eſt *d. l vlt. C. de reb. cred. & iureiur* quæ ſi ita eſt non habet locum niſi in cauſis teſtamentariis, licèt in fine legis ſubiiciatur alia ratio quæ videtur generalis.

DEFINITIO III.

De reſtitutione in integrum aduerſus remiſſionem iniuriæ denegandæ.

QVi factam ſibi re aut verbo iniuriam ſiue modico, ſiue nullo accepto precio remiſit, non eſt audiendus ſi poſtea in integrum reſtitui velit, quaſi aut ſine cauſa, aut minore pecunia remiſerit. 1 Iuſta enim remittendæ cuiuſcunque iniuriæ cauſa eſt, hominis præſertim Chriſtiani, 2 vt tam arcto iuſtóque religionis noſtræ præcepto ſatisfaciat ad æternam vitam conſequendam, quæ nullo commodo pecuniario æſtimari poteſt. 3 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 5. Cal. Feb. 1589.

1. Nec ſi ſit minor *l. auxilium* 37. *in princip. D. de minor.*

2. Nam nec Papinianus ignorauit beneficio adfici hominem intereſſe hominis, non conuenire autem viro bono credere cuiuſquam intereſſe quòd animo ſæuientis ſatisfactum non fuiſſet *l. ſi venditor* 6. *§. vlt. & l. ſeq. D. de ſeru. export.*

3. *l. penultim. fin. D. de donat.* Libertas namque demum vera libertas eſt quæ nec lui pecunia nec reparari poteſt *l ſtatuliberum* 9. *§. illud tradatum D. de ſtatulib. l. libertas* 106. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

De reſtitutione in integrum contra tranſactionem ex cauſa enormiſſimæ læſionis.

TAmetſi dici ſoleat enormiſſimam, vt vocant, læſionem quæ vltra beſſem eſt, inducere dolum re ipſa qui æquiparatur dolo ex propoſito, 1 Non tamen ex eo fiet vt poſſit reſcindi tranſactio prætextu ciuſmodi læſionis, ſi neque dolus ex propoſito, neque vis aut metus intercenerit, 2 Qua edictum Sereniſſimi Ducis noſtri Emanuelis Philiberti quod in eam rem factum eſt, omnem omnino excludit læſionem quantacunque illa ſit, nec niſi ex cauſa doli ex propoſito, aut violentiæ vel metus tranſactionem reſcindi patitur. 3 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 10. Cal. Iunij 1590.

1. Vt tractant noſtri ad *l. ſi quis cùm aliter* 36. *De verb. oblig.* Scripſi *in Chiliade De error. pragm.*

2. *l fratris* 10. *l. interpoſitas* 13. *& paſſ. C. de tranſact. l. Lucius* 78. *§. vlt. D ad SC. Trebell.*

3. Præſertim cùm edictum fauorabile odio litium, adeóque iuri communi prorſus conueniens latiſſimè ſit interpretandum & adiuuandum potiùs quàm reſtringendum *arg. l. hoc modo* 64. *in fin de condic. & demonſtr.*

DEFINITIO V.

De reſtitutione in integrum ex cauſa læſionis aduerſus alienationem rerum minoris aut mulieris.

ALiquando tamen contra euenit etiam hodie vt læſio faciat locum reſtitutioni, cui aliter locus eſſe non poſſet, Nimirum ſi per tranſactionem alienata ſit pupilli minoriſve res immobilis, aut dotalis, aut alia eiuſmodi cuius alienatio ſit legibus interdicta. 1 Poſtquàm enim placuit alienationem iuratam valere propter autoritatem iuriſiurandi, 2 adeò vt nec reſtitutioni locus eſſe queat ſi nulla læſio & captio ſit, 3 Conſequens eſt vt intercedente læſione etiam intra dimidiam iuſti precij reſtitutio locum habere debeat, 4 Ne minor aut mulier totius rei ſuæ vel pro parte iacturam ſentiat, ſiue per tranſactionē, ſiue qua alia ratione facta ſit alienatio. 5 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 12. Cal. Iul. 1595.

1. Nam neque per tranſactionem huiuſmodi alienationes licitæ ſunt *l non ſolùm* 4 *C. de præd. minor.*

2. Ex Auth *ſacramenta puberum C ſi aduerſ. vendit.*

3. Non magis quàm ſi cum decreto facta eſſet alienatio *l. ſi quidem* 11. *l ſi prædia* 16. *C. de præd. min.*

4 Quia reſtitutio minoris qualibet læſione dum ne prorſus minima contenta eſt *l. verum* 11. *§. ſciendum & paſſ. D. de minor. l. nam poſtea quàm* 9. *§ ſi minor. D. de iureiur.*

5. Nam & aduerſus tranſactionem reſtitui minor poteſt *l. 1. & 2. C hoc tit.* Itémque mulier ſi ad reuerentiam maritalem accedat læſio *ex l. 1. §. qua onerandæ* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.* Sed eam læſionem enormem eſſe noſtri volunt ſi agatur de re non dotali, Cuius ſcilicet alienatio nullo iure prohibita eſt. Sed in re dotali quæ nullomodo alienari poteſt ne quidem volente muliere *l. vlt. §. & ſanè lex C. ne rei vxor. act.* quælibet læſio ſufficit ad reſciudendam alienationem beneficio reſtitutionis, impetrata abſolutione à iureiurando.

TIT.

TIT. XXII.

Si aduers. dot.

DEFINITIO I.

De muliere aduersus dotis constitutionem non facilè restituenda.

SI mulier sine dote nupserit,[1] tum cõstante matrimonio bona sua omnia in dotem dederit, [2] non ex eo solo læsa videbitur, [3] nisi dolo mariti circumscripta proponatur. [4] Itaque etiamsi minor fuerit annis vigintiquinque, restitui tamen in integrum non poterit. [5] Quia licèt præcipuus dotis constituendæ fauor cessare videatur, cùm matrimonium iam contractum est, (Siquidem in eam præcipuè causam dotis vsus necessarius est vt matrimoniũ faciliùs contrahatur, 6) causa tamen dandæ dotis subest quandiu constat matrimonium, [7] vt matrimonii oneribus subseruiat, [8] maiórque inter coniuges concordia retineatur: [9] Vnde illud quoque receptum est vt etiam constante matrimonio dos non solùm constitui sed & augeri possit. [10] Proinde non potest videri læsa mulier, quæ iure communi vsa est. [11] *Sic tractatum est* in publico auditorio, Prid. Non. Febr. 1589.

1. Potest enim matrimonium esse sine dote, licèt non æquè dos sine matrimonio *l.1. §.1. vers. ante nuptias & §. seq. D. pro dote* Adeò vt si matrimonium sit putatiuum non sit propriè dos Bart. *in rubr. solut. matr. num.*10. sicut nec si data sit pro illicito matrimonio *l. vlt.* vbi idem Bart. *D. de condict. sine caus.*

2. Dos enim etiam constante matrimonio & constitui & augeri potest dum ne quid fiat in fraudem creditorum *§. aliud quoque Nouell. 97. De æqual. dot. vt sequitur in Defin.*

3. Causa enim dotis iusta alienationis causa est sicut & donationis ante nuptias *l. nulla lege 4. C. de iur. dot. etiam in minore l. vlt. ad fin. C. si maior fact. alien. rat. hab.* scilicet cum decreto aut iureiurando quod decreti vim habeat non aliter *l. prædia 8. C. de prad. minor.* Bart. *in l. lex quæ tutores num. 2. C. de admin. tut. & curat.*

4. Eóque sensu accipiendum est quod ait *l. vnic. C. hoc tit.* & Vlp. *in l. si ex causa 9. §. 1. D. de minor.* in dotis quoque modo subueniri mulieri, non solùm si totum patrimonium circumscripta in dotem dederit, sed etsi vltra vires patrimonij, sicut nec nouum est vt in dote mulier fallat maritum *l. 3. C. de donat. ante nupt.* Ad hunc verò casum non pertinet *l. minor 48. §. vlt. D. de minor.* Ibi enim tractat Paulus de muliere quæ pactione fecit causam dotis deteriorem. Nos de ea quæ suam causam deteriorem facit, dando dotem. Non obstat quòd videatur hoc casu promissio dotis esse ipso iure nulla ex *l. sine generalis 61. D. de iur. dot.* Illius enim legis verba ostendunt tractari eo loco de dote promissa autore curatore qui dolo malo præstiterit authoritatem, quoniam vt lex ait lege rata non habetur autoritas dolo malo facta. Aliud igitur est si minor curatorem non habens dotem quantamcunque promiserit, quia tunc nihil est quod nullam debeat facere promissionem, licèt fauor ætatis si læsio concurrat, possit inducere restitutionem. Vide distinctionem Accursij quam & Bartolus probat *ad d. l. vnic. C. hoc tit.*

5. Non enim omnia quæ à minoribus geruntur irrita fieri debent, sed ea demum quæ inconsulto per lubricum ætatis aut aduersarij dolo facta reperiuntur *l. verum 11. §. sciendum l. quod si minor 24. §. non semper D. de minor.* Itaque tunc demum minorem mulierem restituendam esse dicendum est cùm tantam dotem dedit quantam maior nunquam dediſſet, vt eleganter ait Paulus *in d. l. minor 48. §. vlt. eod.*

6. Pauci enim sunt qui matrimonium sine dote, id est indotatas vxores habere velint *l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat. l. 4. §. sed etsi mulier l. 5. §. si eum qui D. de doli mal. except. l. 1. sol. matr.*

7. *l. Pomponius Philadelphus 35. D. famil. erciſc.*

8. *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. si in qui 56. §. ibi dos l. quamuis 75. D. eod.* facit *l. Titia 62. eod. l. actione 65. §. vlt. D. pro socio l. si maritus 46. famil. erciſc.*

9. Placet enim posse vxorem expelli si non soluat dotem quam promisit, licèt non item si nullam habeat *l. si cùm dotem 22. §. sin autem D. solut. matr. l. quòd si nulla dos 28. de relig. & sumpt. fun.*

10. *d. Nouell. 97. de æqual. dot. §. aliud quoque.*

11. *l. vlt. C. de in integr. restit. minor. l. inter eos 51. §. cùm inter D. de fideiuss. l. nihil consensui 116. §. non capitur de reg. iur.*

TIT. XXIII.

Si aduers. vsucap. vel præscr. rest. pet.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum aduersus quadragenariam præscriptionem.

AN aduersus præscriptionẽ quadraginta annorum dari possit in integrum restitutio ex capite iustæ ignorantiæ nulla alia causa concurrente, magnis contentionibus certatum est inter iuris nostri interpretes, alijs aliter sentientibus, [1] vt necdum sciri possit vtra opinio receptior videatur. Senatus noster eorum sententiam magis probat qui negant, [2] quòd ex tam longi temporis lapsu, si aliud nihil impediat, pleniſſimam securitatem acquiri certum sit, [3] quæ tamen nulla esset si restitutionis potestati nedũ periculo subiiceretur. [4] Sed & cùm iusta aliqua causa est concedendæ restitutionis, intra quadriẽnium illud quod vtilis anni loco substitutum est impetrari omnimodo debebit. [5] Ita fit vt post quatuor & quadraginta annos nulla prorsus superſit spes restitutionis. [6] Obseruandum tamen est quadriennium illud licèt ex postfacto continuum sit, ab initio esse vtile, nec prius incipere currere quàm agendi facultas competat. [7] Sed agendi facultatem ignorantia eius cui actio competit non excludit, nec eò minùs agendi tempora vtiliter labuntur: [8] licet nostrorũ vulgare brocardicum illud sit, Non valenti agere non currere præscriptionem. [9] Iunge tit. De temp. pet. in integr restit. SC. 1. *Ita relatum est* in relationibus libellorum 4. Non. Aug. 1588. & posteà decisum pro N. Ioanne Martini cõtra N. Zachariam de Lanfrey 9. Cal. Decemb. 1592.

1. Vt videre est apud Didacum Couarr. *in §. 3. tertia partis relect. cap. possessor mala fidei de regul. iur. in 6. num. 1. & 2.*

2. Quam sententiam & veriorem & receptiorem esse concludit Didacus *ibidem.* Plus putat Nec aduersus tricenariam præscriptionem restitui debere maiorem ex capite ignorantię quod ego probo ex *l. vlt. C. in quib. caus. restit.*

3. Sunt enim hæc verba vltima *l. omnes 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor. Sit liber, & præsentis saluberrimæ legis pleniſſima munitione securus.*

4. Sic post alios argumentatur Didacus supradicto loco *Ex glos. in l. ait prætor §. permittitur in verb. imputandum D. ex quib. caus. maior.* Idem tamen *num. 4.* excipit ecclesiam & minores quibus nimirum vult dari posse restitutionem ex capite iustæ ignorantiæ aduersus quadragenariam præscriptionem, Eámque probat esse receptiſſimam interpretum traditionem.

5. *Ex l. vlt. C. de temp. in integr. restit.*

6. Sic concludit idem Didac. *d. num. 4. vers. decime & vltime potiſſimum &c.*

causam verendam non erat. 13 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Maij 1588.

1. *l. si verò non remunerandi* 12. *§. inde Papinianus in fin. D. mandat.* ex quo loco infert Bartolus, Vnum actum donationis facere vt alius actus præsumatur.

2. Quod factum est mense Octobr. 1577.

3. Secundum Bartoli distinctionem receptiorem ad *l. 2. C. de rescind. vendit.* & *ad l. si quis cùm aliter* 36. *De verb. oblig.* contra quam tamen vide quæ scripsi in Chiliade *Dec* 1. *Err.* 7.

4. Nam sicut venditio locatio aliique contractus, ita & transactio fieri potest saltem ex parte animo donandi, & tunc valet tanquam si instrumentum etiam ipsi non esset eo iure valitura si tota donandi animo facta esset *l. si quis donationis* 33. *D. de cont. empt.* iunct. *l. cùm in venditione* 36. *eod. l. si quis conduxerit* 46. *loc. l. si quis antè* 10. *§. vlt. de act. poss.* Excipe casum *l. ab Anastasio* 23. *C. mandat.*

5. Siquidem donare nihil aliud est quàm perdere *l. filiusfamilias* 7. *D. de donat.* Vnde illud est quod licèt quis habeat liberam administrationem, donare tamen non potest *l. contra* 28 *§. si filius D. de pact. l.* 1. *§.* 1. *D. quæ res pig. l.* 3. *§ si seruus* 8. *D. de donat. int. vir. & vxor.* Hinc facetum illud Martialis carmen,

Dimidium donare Lino quàm credere totum
Qui mauult, mauult perdere dimidium.

6. Stilo Senatus nostri.

7. Remittere tamen donare est, indéque fit vt sicut donatio non valet inter virum & vxorem ita nec remissio *l. 5. §. circa venditionem D. de donat. inter vir. & vxor.* Ex quo loco Bald. colligit, In remissione vt in donatione requiri insinuationem. De quo tamen vide Andr. Tiraq. *ad l. si vnquam in verb. donatione largitus.*

8. *Arg. l. 1. l. qui ea lege* 3. *C. de pact. int. empt. & vendit. l. lex vectigali fundo* 29. *D. de pignor.*

9. Textus est elegans *in l. si vnus* 27. *§. pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

10. Transactionis enim vinculum omnium fortissimum est, Odio litium, & fauore retinendæ concordiæ inter eos præsertim qui vt donator & donatarius mutuo se amore prosequi debeant *l. fratris* 10. *l. de fideicommisso* 11. *& pass. C. de transact. l. vni. C. de err. calcul.* facit *l.* 4. *C. de obseq. patr. præst.*

11. In quo differt insinuatio transactionis ab insinuatione donationis.

12. Quod ex iure communi iam obtinebat *l. causas* 16. *C. de transact. l. Lucius* 78. *§. vlt. ad Treb.*

13. Nam nec aduersus donationem nec aduersus transactionem ratio iuris dat restitutionem nisi minoribus *l.* 1. *& 2. C. hoc tit. & C si aduers. donat.*

DEFINITIO II.

De rescissione transactionis & retractatione iurisiurandi.

SIcuti non potest rescindi transactio sub prætextu instrumentorum postea repertorum, 1 ita neque retractari iusiurandum quod ex collitigantis delatione iam præstitum fuit, 2 quia transactionis instar obtinet, 3 hactenus saltem vt non minoris sit autoritatis. 4 Ergo aliud erit si iuratum proponatur de eo negotio de quo nec transigi potuerit, nisi viso eo instrumento quod postea repertum est. 5 *Sine die.*

1. *l. sub prætextu instrumenti* 19. *C. de transact.*

2. *Ex l.* 1. *C. de reb. cred. & iureiur.* Excipe casum *l. vlt. eod.* facit *l. in duobus* 28. *§. vlt. D. de iureiur.*

3. *l. quod si deferente* 21. *& seq. D. de dolo.*

4. *l.* 2. *D. de iureiur. l si deferente* 13. *quib. mod. pign. vel hyp. soluit. l.* 1. *D. quar. rer. act. non det.*

5. Puta de his controuersiis quæ pendent ex testamento *l. de his* 6. *D. de transact. l.* 1. *§.* 1. *Testam. quem. aper.* Et hæc fortasse ratio est *d. l. vlt. C. de reb. cred. & iureiur.* quæ si ita est non habet locum nisi in causis testamentariis, licèt in fine legis subiiciatur alia ratio quæ videtur generalis.

DEFINITIO III.

De restitutione in integrum aduersus remissionem iniuriæ deneganda.

QVi factam sibi re aut verbo iniuriam siue modico, siue nullo accepto precio remisit, non est audiendus si postea in integrum restitui velit, quasi aut sine causa, aut minore pecunia remiserit. 1 Iusta enim remittendæ cuiuscunque iniuriæ causa est, homini præsertim Christiano, 2 vt tam arcto iustóque religionis nostræ præcepto satisfaciat ad æternam vitam consequendam, quæ nullo commodo pecuniario æstimari potest. 3 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 5. Cal. Feb. 1589.

1. Nec si sit minor *l. auxilium* 37. *in princip. D. de minor.*

2. Nam nec Papinianus ignorauit beneficio adfici hominem interesse hominis, non conuenire autem viro bono credere cuiusquam interesse quòd animo sæuientis satisfactum non fuisset *l. si venditor* 6. *§. vlt. & l. seq. D. de seru. export.*

3. *l. penult. in fin. D. de donat.* Ea namque demum vera libertas est quæ nec lui pecunia nec reparari potest *l. statuliberum* 9. *§. illud tractatum D. de statulib. l. libertas* 106. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

De restitutione in integrum contra transactionem ex causa enormissimæ læsionis.

TAmetsi dici soleat enormissimum, vt vocant, læsionem quæ vltra bessem est, inducere dolum re ipsa qui æquiparatur dolo ex proposito, 1 Non tamen ex eo fiet vt possit rescindi transactio prætextu eiusmodi læsionis, si neque dolus ex proposito, neque vis aut metus intercesserit, 2 Quia edictum Serenissimi Ducis nostri Emanuelis Philiberti quod in eam rem factum est, omnem omnino excludit læsionem quantacunque illa sit, nec nisi ex causa doli ex proposito, aut violentiæ, vel metus transactionem rescindi patitur. 3 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 10. Cal. Iunij 1590.

1. Vt tractant nostri ad *l. si quis cùm aliter* 36. *De verb. oblig.* Scripsi *in Chiliade De error. pragm.*

2. *l fratris* 10. *l. interpositas* 13. *& pass. C. de transact. l. Lucius* 78. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3. Præsertim cùm edictum fauorabile odio litium, adeóque iuri communi prorsus conuenicus latissimè sit interpretandum & adiuuandum potiùs quàm restringendum *arg. l. hoc modo* 64. *in fin de condic. & demonstr.*

DEFINITIO V.

De restitutione in integrum ex causa læsionis aduersus alienationem rerum minoris aut midieris.

ALiquando tamen contra cuenit etiam hodie vt læsio faciat locum restitutioni, cui aliter locus esse non posset, Nimirum si per transactionem alienata sit pupilli minoris ve res immobilis, aut dotalis, aut alia eiusmodi cuius alienatio sit legibus interdicta. 1 Postquàm enim placuit alienationem iuratam valere propter autoritatem iurisiurandi, 2 adeò vt nec restitutioni locus esse queat si nulla læsio & captio sit, 3 Consequens est vt interueniente læsione etiam intra dimidiam iusti precij restitutio locum habere debeat, 4 Ne minor aut mulier totius rei suæ vel pro parte iacturam sentiat, siue per transactionē, siue qua alia ratione facta sit alienatio. 5 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 12. Cal. Iul. 1595.

1. Nam neque per transactionem huiusmodi alienationes licitæ sunt *l. non solùm* 4. *C. de prad. minor.*

2. Ex Auth. *sacramenta puberum C si aduers. vendit.*

3. Non magis quàm si cum decreto facta esset alienatio *l. si quidem* 11. *l si prædia* 16. *C. de prad. min.*

4. Quia restitutio minoris qualibet læsione dum ne prorsus minima contenta est *l. verum* 11. *§. sciendum & pass. D. de minor. l. nam posteaquàm* 9. *§. si minor. D. de iureiur.*

5. Nam & aduersus transactionem restitui minor potest *l.* 1. *& 2. C. hoc tit.* Itémque mulier si ad reuerentiam maritalem accedat læsio *ex l.* 1. *§. quæ onerandæ* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.* Sed eam læsionem enormem esse nostri volunt si agatur de re non dotali, Cuius scilicet alienatio nullo iure prohibita est. Sed in re dotali quæ nullomodo alienari potest ne quidem volente muliere *l. vlt. §. & iùm lex Cæ vel vxor. act.* quælibet læsio sufficit ad rescindendam alienationem beneficio restitutionis, impetrata absolutione à iureiurando.

TIT.

TIT. XXII.

Si aduerſ. dot.

DEFINITIO I.

De muliere aduerſus dotis conſtitutionem non facilè reſtituenda.

SI mulier ſine dote nupſerit,[1] tum cõſtante matrimonio bona ſua omnia in dotem dederit, [2] non ex eo ſolo læſa videbitur, [3] niſi dolo mariti circumſcripta proponatur. [4] Itaque etiamſi minor fuerit annis vigintiquinque, reſtitui tamen in integrum non poterit. [5] Quia licèt præcipuus dotis conſtituendæ fauor ceſſare videatur, cùm matrimonium iam contractum eſt, (Siquidem in eam præcipuè cauſam dotis vſus neceſſarius eſt vt matrimoniũ faciliùs contrahatur, [6]) cauſa tamen dandæ dotis ſubeſt quandiu conſtat matrimonium, [7] vt matrimonii oneribus ſubſeruiat, [8] maiórque inter coniuges concordia retineatur: [9] Vnde illud quoque receptum eſt vt etiam conſtante matrimonio dos non ſolùm conſtitui ſed & augeri poſſit. [10] Proinde non poteſt videri læſa mulier, quæ iure communi vſa eſt. [11] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, Prid. Non. Febr. 1589.

1. Poteſt enim matrimonium eſſe ſine dote, licèt non æquè dos ſine matrimonio *l.* 1. §. 1. *verſ. ante nuptias & §. ſeq. D. pro dote.* Adeò vt ſi matrimonium ſit putatiuum non ſit propriè dos Bart. *in rubr. ſolut. matr. num.* 10. ſicut nec ſi data ſit pro illicito matrimonio *l. vlt.* vbi idem Bart. *D. de condict. ſine cauſ.*

2. Dos enim etiam conſtante matrimonio & conſtitui & augeri poteſt dum ne quid fiat in fraudem creditorum §. *aliud quoque Nouell. 97. De æqual. dot. vt ſequitur in Deſin.*

3. Cauſa enim dotis iuſta alienationis cauſa eſt ſicut & donationis ante nuptias *l. nulla lege 4. C. de iur. dot. etiam in minore l. vlt. ad fin. C. ſi maior fact. alien. rat. hab.* ſcilicet cum decreto aut iureiurando quod decreti vim habeat non aliter *l. prædia 8. C. de prad. minor.* Bart. *in l. lex quæ tutores num. 2. C. de admin. tut. & curat.*

4. Eóque ſenſu accipiendum eſt quod ait *l. vnic. C. hoc tit.* & Vlp. *in l. ſi ex cauſa 9. §. 1. D. de minor.* in dotis quoque modo ſubueniri mulieri, non ſolùm ſi totum patrimonium circumſcripta in dotem dederit, ſed etſi vltra vires patrimonij, ſicut nec nouum eſt vt in dote mulier fallat maritum *l. 3. C. de donat. ante nupt.* Ad hunc verò caſum non pertinet *l. minor* 48. §. *vlt. D. de minor.* Ibi enim tractat Paulus de muliere quæ pactione fecit cauſam dotis deteriorem. Nos de ea quæ ſuam cauſam deteriorem facit, dando dotem. Non obſtat quòd videatur hoc caſu promiſſio dotis eſſe ipſo iure nulla ex *l ſiue generalis* 61. *D. de iur. dot* Illius enim legis verba oſtendunt tractari eo loco de dote promiſſa autore curatore qui dolo malo præſtiterit authoritatem, quoniam vt lex ait lege rata non habetur autoritas dolo malo facta. Aliud igitur eſt ſi minor curatorem non habens dotem quantamcunque promiſerit, quia tunc nihil eſt quod nullam debeat facere promiſſionem, licèt fauor ætatis ſi læſio concurrat, poſſit inducere reſtitutionem. Vide diſtinctionem Accurſij quam & Bartolus probat *ad d. l. vnic. C. hoc tit.*

5. Non enim omnia quæ à minoribus geruntur irrita fieri debent, ſed ea demum quæ inconſulto per lubricum ætatis aut aduerſatij dolo facta reperiuntur *l. verum* 11. §. *ſciendum l. quod ſi minor* 24. §. *non ſemper D. de minor.* Itaque tunc demum minorem mulierem reſtituendam eſſe dicendum eſt cùm tantam dotem dedit quantam maior nunquam dediſſet, vt elegantèr ait Paulus *in d. l. minor* 48. §. *vlt. eod.*

6. Pauci enim ſunt qui matrimonium ſine dote, id eſt indotatas vxores habere velint *l. ſi donaturus* 9. §. 1. *D. de condict. cauſ. dat. l.* 4. §. *ſed etſi mulier l.* 5. §. *ſi eum qui D. de dol. mal. except. l.* 1. *ſol. matr.*

7. *l. Pomponius Philadelphus* 35. *D. famil. erciſc.*

8. *l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot. l. ſi is qui* 56. §. *ubi dot l. quamuis* 75. *D. eod.* facit *l. Titia* 62. *eod. l. actione* 65. §. *vlt. D. pro ſocio l. ſi maritus* 46. *famil. erciſc.*

9. Placet enim poſſe vxorem expelli ſi non ſoluat dotem quam promiſit, licèt non item ſi nullam habeat *l. ſi cùm dotem* 22. §. *ſin autem D. ſolut. matr. l. quòd ſi nulla dos* 28. *de relig. & ſumpt. fun.*

10. *d. Nouell. 97. de æqual. dot. §. aliud quoque.*

11. *l. vlt. C. de in integr. reſtit. minor. l. inter eos* 51. §. *cùm inter D. de fideiuſſ. l. nihil conſenſui* 116. §. *non capitur de reg. iur.*

TIT. XXIII.

Si aduerſ. vſucap. vel præſcr. reſt. pet.

DEFINITIO I.

De reſtitutione in integrum aduerſus quadragenariam præſcriptionem.

AN aduerſus præſcriptionẽ quadraginta annorum dari poſſit in integrum reſtitutio ex capite iuſtæ ignorantiæ nulla alia cauſa concurrente, magnis contentionibus certatum eſt inter iuris noſtri interpretes, alijs aliter ſentientibus, [1] vt necdum ſciri poſſit vtra opinio receptior videatur. Senatus noſter eorum ſententiam magis probat qui negant, [2] quòd ex tam longi temporis lapſu, ſi aliud nihil impediat, pleniſſimam ſecuritatem acquiri certum ſit, [3] quæ tamen nulla eſſet ſi reſtitutionis poteſtati nedũ periculo ſubiiceretur. [4] Sed & cùm iuſta aliqua cauſa eſt concedendæ reſtitutionis, intra quadriẽnium illud quod vtilis anni loco ſubſtitutum eſt impetrari omnimodo debebit. [5] Ita fit vt poſt quatuor & quadraginta annos nulla prorſus ſuperſit ſpes reſtitutionis. [6] Obſeruandum tamen eſt quadriennium illud licèt ex poſtfacto continuum ſit, ab initio eſſe vtile, nec prius incipere currere quàm agendi facultas competat. [7] Sed agendi facultatem ignorantia eius cui actio competit non excludit, nec eò minùs agendi tempora vtiliter labuntur: [8] licet noſtrorũ vulgare brocardicum illud ſit, Non valenti agere non currere præſcriptionem. [9] Iunge tit. De temp. pet. in integr. reſtit. SC. 1. *Ita relatum eſt* in relationibus libellorum 4. Non. Aug. 1588. & poſteà deciſum pro N. Ioanne Martini cõtra N. Zachariam de Lanfrey 9. Cal. Decemb. 1592.

1. Vt videre eſt apud Didacum Couart. *in §. 3. tertia partis rect. cap poſſeſſor mala fidei de regul. iur. in 6. num. 1. & 2.*

2. Quam ſententiam & veriorem & receptiorem eſſe concludit Didacus *ibidem.* Plus putat Nec aduerſus tricenariam præſcriptionem reſtitui debere maiorem ex capite ignorantię quod ego probo ex *l. vlt. C. in quib. cauſ reſtit.*

3. Sunt enim hæc verba vltima *l. omnes* 4. *C. de præſcr.* 30. *vel* 40. *anner. Sit liber, & præſentis ſaluberrimæ legis pleniſſima munitione ſecurus.*

4. Sic poſt alios argumentatur Didacus ſupradicto loco *Ex gloſ in l. ait prætor §. permittitur in verb. imputandum D. ex quib. cauſ. maior.* Idem tamen *num.* 4. excipit eccleſiam & minores quibus nimirum vult dari poſſe reſtitutionem ex capite iuſtæ ignorantiæ aduerſus quadragenariam præſcriptionem, Eámque probat eſſe receptiſſimam interpretum traditionem.

5. *Ex l. vlt. C. de temp. in integr. reſtit.*

6. Sic concludit idem Didac. *d. num.* 4. *verſ. decimo & vltimo potiſſimum &c.*

7. Ita Bald. *in l. falsam C. si ex falsi instrum.* pro qua sententia facit quod lex ait quadriennium hoc continuum tantummodo numerari ex die ex quo annus vtilis currebat. Eámque sententiam receptam esse fatetur Didac. *vbi sup. num. 3. & 2. & vers. quinto, quicquid sit,* vbi concludit post Andr. Tiraquel. ibidem citatum, non nisi intra triginta annos posse quasi intra hoc quadriennium peri restitutionem.

8. Didac. *d. vers. decimo* vbi concludit hoc quadriennium incipere à die finitæ præscriptionis. Contra Aym. Cravet. *De antiq. temp. part. 4. cap materia ista num. 45. & seqq.*

9. *Ex l. 1. §. vlt. C. de annal. except. l. 1. §. vlt.* iunct. auth. *nisi tricennale C. de bon. mat.* Scripsi *in Chiliade Dec. 3. Err. 9.*

DEFINITIO II.

De restitutione minoris aduersus præscriptionem legalem, statutariam, & conuentionalem.

IN quæstione illa Vtrũ præscriptionis tempora currant contra pupillum aut minorem, distinguere nostri solẽt inter prescriptionẽ legalem, statutariam & cõuẽtionalẽ. In legali certum est nõ currere contra pupillum, 1 At nec contra minorem, si de ea præscriptione loquare quæ non nisi decem annorum sit inter præsentes, aut viginti inter absentes. 2 Nam quæ triginta vel quadraginta annorum est licèt durante pupillari ætate dormiat, 3 currit tamen contra minorem sed ita vt ætatis beneficio aduersus præscriptionem restitui possit. 4 In statutaria præscriptione si plerisque credimus, non currunt tempora contra pupillũ regulariter etiamsi tutorem habeat vix vnquam si tutorem non habeat. 5 Contra minorem currunt quidem, sed restituitur. 6 At in conuentionali quæ cœpta sit cum maiore currunt etiam contra pupillum, 7 & quidem cum effectu, adeò vt aduersus lapsum temporis restitui non possit, nec ætatis auxilio per edictum De minoribus, 8 nec ex generali clausula, Si qua mihi iusta causa videbitur, prætextu iustæ ignorantiæ. 9 Iniquum enim est cum qui cum pupillo non contraxerit cogi expectare ipsius pubertatem. 10 *Ita tractatum est* in causa quadam D. Senatoris Charpenei & Petri Fauerij Aduocati mense Iulij 1592. & rursum in causa N. Iacobi d'Aymauigne & Michaëlis Artaud mense Iunij 1593.

1. *l. vlt. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.*

2. Nam & de adulto eam legem accipiendam esse defendit ex præceptoris sui sententia Guid. Pap. *quæst. 31. num. 3.*

3. Glos. *final. in l. vnic. C. hoc tit.* Idem Guid. Pap. *vbi sup. n. 4. ex l. 3. C. de præscr. 30. ann.*

4. Sic enim vulgo creditum est, licèt ego contrà putem ex *d. l. 3.* quæ pupillos duntaxat excipit, iunct. *l. vlt. in fin. C. in quib. caus restit. in integr. non est necess* Didac. Couarr. *d. §. 3. tert. part. relect. cap. possessor. num. 4. vers. 8.* maioribus tantùm denegat restitutionem aduersus prescriptionem tricennariam.

5. Guid. Pap. *qu. 31.* vbi indistinctè defendit tempora statutorum non currere pupillis. Et citat Bart. & Oldrad. *in d. l. vlt. C. in quib. caus. restit. non est necess.* & Bald. *in feud. Tit. qualiter poter. olim feud. alien.* Sed tamen verior mihi semper visa est contraria sententia vt pupillus præsertim tutorem habens perinde obligetur ex statuto, & consuetudine ac alius quilibet, vt plurib. defendit Andr. Tiraq. *De retract. municip.* Ioann. Lucius *in Placit. Curiæ Paris. Tit. De gentilit. reddib.* Ioann. Papon. *in syntagm. Arest. eod. tit.* Rationem elegantem reddunt, & vt loquuntur punctualem, quia ius ad inuentum per legem aut consuetudinem non fuit inuẽtum nisi ad limites modi & temporis in ea expressi. Vnde hi limites pariter afficiunt maiores, minores, absentes & quoscunque alios. Nec potest quis vti ea lege & consuetudine nisi ad eius limites & statutis modis & temporibus ab ea requisitis. Vide omnino quæ in hanc rem scripsi *Decad. 25 Error. 9.* vbi probaui non solùm currere tempora statuti contra pupillum, sed etiam cùm effectu & sine spe restitutionis, adeóque licèt tutor vel nullus sit vel non soluendo, facit quod tractat Bartolus *ad l. sed hic num. 3. De reb. eor. qui sub tutel.* minorem obligari ex obligatione consuetudinaria vel statutaria.

6. Ita Guid. Pap. *d. quæst. 31.* Sed si nec pupillus quidem restituendus est vt proximè dixi, multò minus adultus restitui debebit. Et sanè aliter posito iure fiet vt nemo accedere velit ad emptionem publicam rerum pupillarium nec si bona fide distrahantur, quæ res non solùm creditoribus pupilli aut adulti sed ipsi quoque pupillo & adulto damnosa esset *l. ait prætor 7. §. quæsitum D. de minor.*

7. *l. Æmilius 38. eod.*

8. In quo omnes consentiunt, quia edicto De minoribus non est locus nisi cùm aliquid gestum est cum minore *l. 1. d. l. ait prætor 7 in princip l. verum 11. §. ex facto ad fin. D. eod.* nihil autem gestum videri potest ab eo qui non cum minore contraxit sed incidit in minorem.

9. Contra Bartolum *in d. l. Æmilius.* Cuius tamen sententiã magis communem esse plerique affirmant. Vide elegans consilium Francisci Curtij senioris contra illam Bartoli traditionẽ *cons. 35. per tot.* Et quæ scripsi *Decad. 25. Err. 5. 6. 7.*

10. *l. apud Iulianum 3. D. quib. ex caus. in poss. eat.* Adde aliam rationem ex *l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo D. qua in fraud. credit.* quia pupilli ignorantia quæ per ætatem contingit non debet esse captiosa creditoribus ipsique lucrosa.

DEFINITIO III.

Si gestum aliquid fuerit cum minore, aut tutor vel curator suspectus fuerit.

QVod tamen proximè diximus, minorem in integrũ restitui non debere aduersus præscriptionem conuẽtionalem quæ cœpta sit cum maiore, 1 totiesverum non est, quoties aliquid cum ipso minore aut eius tutore vel curatore gestum proponitur, 2 aut si suspecta fuerit fides tutoris vel curatoris, 3 quorum dolo aut culpa futurũ sit vt grande damnum patiatur minor si restitutio ipsi denegetur. 4 *Ita tractatum est* in publico auditorio 6. Id. Iun. 1591.

1. *Ex l. Æmilius 38.* iunct. *l. verum 11. §. ex facto ad fin. D. de minor. l. 3. D. quib. ex caus. in poss. eat. l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo D. qua in fraud. credit.*

2. Quia tunc incipit locus fieri edicto *De minorib.* per quod rescinduntur ea quæ cum minoribus circumuentis gesta sunt.

3. Vt in specie *d. l. Æmilius* in qua tutores suspecti pronunciati erant *vers. monit etiam Imperatorem.*

4. Neque enim dolum aut culpam tutoris nocere pupillo æquum est *l. 3. §. si seruus D. de tribut. act. l. 3 D. quand. ex fact. tutor.* Præsertim si tutor non sit soluendo. Etsi verius est tutoris negligentiam, licèt dolosam, nocere pupillo in acquirendis nõ in acquisitis. Vide quæ scripsi *Decad. 25. Err. 7. 9. & 10.*

DEFINITIO IV.

De restitutione minoris aduersus elapsum semestre, Et quid si minor ætas aut læsio in subhastationibus interueniat.

IS cuius bona postulante creditore sub hasta distracta sunt, si non redemerit intra sex menses statuto nostro in eam rem præstitutos, non ex eo solo restitui potest aduersus lapsum temporis quod dicat probétque viliore precio fuisse distracta, 1 Nisi aut minor ætas, 2 aut iusta alia restitutionis concedendæ causa interueniat, 3 quamuis nondum decreti interpositio secuta sit. 4 Sed ad viuæ vocis oraculum recurrendum est, & ad magnam vt vocant Cancellariam, vt speciali principis rescripto & propria subscriptione debitori consulatur. 5 Princeps enim quin aduersus lapsum hunc temporis ex plenissima potestate restituere possit & statutariæ præscriptioni derogare, sicut & iura cætera quæ ex præscriptione qualibet alióve actu ciuili quæsita sunt adimere, non ambigitur. 6 Sanè nec de illo dubitandum est quin etiam post interpositũ decretum possit peti restitutio aduersus subhastationes ex causa immodicæ læsionis. 7 Sed ita tamen vt hoc casu supplendi iusti precij electio emptori concedatur, 8 si enormis tantùm id est vltra dimidiam, non item si enormissima læsio interuenerit. 9 In eóque nimirum plenius est, & commodius remediũ restitutionis aduersus lapsum temporis, 10 quoniam eâ impetratâ, res ipsa quæ fuit vendita præcisè restituenda est precio recepto. *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Le riche contra Antonium Bourgeois 17. Cal. Aug. 1592. Iunge Defin. 8. infr. De distr. pignor.

1. Nec si fiscalis auctio proponatur *l. si tempora 4. C. de fid. & inst. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3.*

2. Quam-

2. Quamquam nec facilè minoribus hoc casu succurrendum sit sed circumspectè, Ne alioqui eueniat vt nemo accedere velit ad distractionem rerum pupilli aut minoris, nec si bona fide distrahantur, inquit Vlp. *in l. ait prætor 7. § quæsitum D. de minor.*

3. Puta si quid dolo factum sit per sordes vel per gratiam. *d. §. quæsitum l. si quos 16. C. de rescind. vendit. l. 3. C. de iur. fisc. l. 2. C. de fid. & iur. hast. fisc. lib. 10.*

4. Nam decreti interpositio non fit ad finiendum tempus redimendi, quod ex statuti verbis semestri concluditur, sed ne de subhastationum forma & virib. in trigesimum vsque annũ quæri possit, vt scripsi *Decad. 10. Err. 5. 6. 7.*

5. Ex aliqua scilicet & magna causa *arg. d. §. quæsitum & l. si 10. D. de minor.*

6. Tractant nostri *ad l. vlt. C. si contr. ius vel vtil. publ.* Dixi *Def. 1. supr. ill. tit.*

7. *d. l si quos 16. C. de rescind. vendit.*

8. Iuxta *l. 2. l. si voluntate 8. C. eod.*

9. Nam enormissima læsione interueniente id est vltra bessem iusti precij, placet contractum esse ipso iure nullum propter dolum qui in re ipsa inest quem æquiparant dolo ex proposito *DD. ad l. si quis cùm aliter 36. De verb. obligat.* Scripsi *Decad. 1. Err. 7. & 8. & Decad. 10. Err. 8. & 9.*

10. Restitutio enim aduersus lapsum temporis facit vt etiam post tempus idipsum liceat quod licebat ante *l. necnon 26. § si feria l. necnon 18. § si quis sapius D. ex quib. caus. maior. l. 1. 2. 3. & pass. C. de in integr. rest. milit.* Alioqui non esset plena restitutio si minùs iuris tribueret debitori quàm anteà habuisset *l. quòd si minor 24. § restitutio D. de minor. l. 1. C. de sentent. pass. & restit.*

DEFINITIO V.

De spoliatore rem suam cum fructibus reposcente.

AGi potest ex Canone pontificio quo succurritur spoliatis, 1 Etiam post quinquaginta annos, 2 aduersus eum qui impuberis rem emit perperam & sine decreto. 3 Si medio tempore agi non potuit aut prohibente iure potestatis aut impediente reuerentia maritali. 4 Fructus tamen, licèt in hanc actionem venire soleant, 5 non debebuntur nisi à die mortis patris, si actoris pater, cuius lucro alioqui fructus cessuri erant, venditioni consensserat. 6 Debebuntur tamen etiam eius temporis quo maritus vixit, si is non petierit, Imò etiamsi maritus adhuc viuat dummodo non petat; 7 Credendus enim est nó petere vt faueat vxori potiùs quàm vt iniusto possessori. 8 *Ita Senatus* in causa Laurentiæ Du Chesne contra fratres Visanos Augustanos Prid. Cal. Sept. 1594. De qua SC. 25. infr. Vnde vi.

1. *Can. redintegranda 3. q. 1.*

2. Licèt remedium illud excludatur regulariter præscriptione triginta annorum, vt & cæteræ personales actiones *l. sicut 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Iacob. Menoch. *de remediis recup. possess. remed. 15. quæst. 13.*

3. Titulus enim nullus & inualidus qualis hic est non excludit huiusmodi remedium quod datur etiam contra titulo possidentem. Menoch. vbi suprà *num. & seqq.*

4. Iuxta illud quod dici solet Non valenti agere non currere præscriptionem *l. 1. § vlt. C. de annal. except. l. 1. § vlt.* iunct. *Auth. seq. C. de bon. mater. in rebus 30. C. de iur. dot.*

5. Textus est *in d. can. redintegranda 3. quæst. 1.*

6. *Arg. l peto 69. § prædium de legat. 2.*

7. Intellige, Etiamsi ius illud in dotem datum sit, fortasse cum cæteris omnibus bonis, Alioqui nullum ius haberet maritus fructuum huiusmodi petendorum, *l. hac lege 8. & l. vlt. C. de pact. conuen.* Imò nec retinendorum *l. pen. in princip. D. ad leg. falcid.*

8. Ratio enim & ordo iustæ affectionis hanc inducit interpretationem, quia plus debet maritus vxori quàm iniusto possessori. Nam neque donatio hæc prohibita est inter virum & vxorem cùm maritus non fiat pauperior, sed tantùm lucri occasionem omittat *arg. l. 5. § si maritus & seq. l. vir vsuras 54. D. de donat. int. vir & vxor.* Alioqui contingeret vt honesta interpretatio non honesto quæstu lucrum possessori adferret, quod esse non debet *l. si possessor 52. D. de petit. hered.*

TIT. XXIV.

Si aduers. credit.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum aduersus creditorem.

QVi minori siue curatoris autoritate pecuniam credidit, in eo durioris condicionis est quàm qui precium ex venditione debitũ minori soluit, quod emptor non omnimodò & indistinctè cogitur probare versam fuisse pecuniam in rem minoris. Sed distinctionibus locus est de quibus diximus in superioribus. 1 At creditori semper incumbit onus probandi, 2 Adeò vt nec vllam ei actionem ex mutuo dare prætor debeat aduersus minorem, ni probet pecuniam à minore vtiliter impensam esse: 3 Nec proinde restitutio in integrum esset minori necessaria si summo iure ageretur: 4 quanquam alio iure vtimur, præsertim si, vt ferè semper fit, iusiurandum adhibitum proponatur. 5 Neque hac parte creditorem fœneratorem à creditore simplici separamus. 6 An quod odiosus sit liberalis quoque creditor, id est qui fœnerator non est? Minimè. Sed quia hoc ipsum imputari creditori potest cur minori crediderit, 7 cùm tamen emptori non sit tam facilè imputandum cur soluerit: Precium enim soluere necesse est, at credere non est necesse. 8 Sed & odium fœneratorũ ius hoc extorquere potuit etiam aduersus simplices creditores: 9 Siue quòd vt plurimum soleant pecuniæ credi sub vsuris, Ius autem adaptari debeat ad ea quæ frequentiùs contingunt, 10 Siue quod plerumque vsurarum conuentarum probatio obscura sit, Creditoribus id vnum, quantum facere possunt curantibus, ne vsurarij videãtur, fraudibus in eam rem vndique conquisitis. 11 Itaque cùm quæstio huiusmodi ex facto incidisset, ac minor diceret in lusus perditos profligatam à se pecuniam quam mutuam accepisset, creditor autem contrà adseueraret vtiliter, & in vsus necessarios impensam, *Senatus* pro minore præsumendum existimauit, nec lite pendente prouisionali adiudicarioni quam creditor vrgebat locum vllum esse voluit. 12 In causa D. Petri Sappin nunc magistri computorum & D. de Morgenex Prid. Id. Iul. 1592.

1. *Defin. 1. & 4. sup. Si tut. vel curat. interuen.*

2. *l. 1. & 2.* vbi Bart. & Bald. & cæteri *C. si aduers. credit. l. 2. C. de filiofam. minor.*

3. *l. patri 27. § si pecuniam. D. de minor.*

4. Quia non solet dari restitutio ei, qui ipso iure tutus & munitus est *l. in causa 16. in princip. & §. & generaliter D. eod. l. 2. C. de prad. minor. l. 3. C. de in integr. restit. min.*

5. Propter *Auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.* quæ iureiurando puberis vult confirmari eos etiam contractus qui alioqui non valerent.

6. *Not. ad d. l. 1. C. hoc tit.*

7. Nam cùm facilè pecunia perdatur, ferè est vt qui pecuniã credit minori, credat perdituro *l. quòd si minor 24. §. restitutio versic sicuti D. de minor.* Nisi minor sit industriosus Bart. *in l. 1. num. 2. C. qui & aduers. quos.*

8. Ratio est perelegans quam Paulus adfert in *l. quod si minor. § restitutio*, vbi addit emptorem qui soluit precium, minori soluere æs alienum, ideoque ex hac causa parciùs minori succurrendum esse. Vide Bart. *in l. si sine §. interposito. de admin. tutor.*

9. Est enim vsura odiosa quia pecunia sui natura res sterilis est, nec pecuniam parit. Ideóque nec nisi ex stipulatione debetur *l. 3. C. de vsur.*

10. *l. nam ad ea 5. D. de legib.*

11. Vnde fit vt toties tractari oporteat de pactionibus factis in fraudem legitimarum vsurarum *l. si ea pactione 14. l. eos 26. l. vlt. C. de vsur. l. 13. § ibidem Papinianus D. de action. empt.*

12. Cui nec locus vllus esse debet ne quidem ex instrumento publico & guarentigiato, vt loquuntur, quoties aliqua præsumptio est contra actorem *l.l.patri 27. §.si pecuniam D. de minor.* Nam si denegare debet Proconsul actionem creditori, vt eo loco Caius scribit, multò magis denegare debet executionem contractus quousque de facti veritate plenissimè cognouerit.

DEFINITIO II.

De pecunia minori credita autore curatore.

SAnè si curatoris autoritate interueniente minori credita sit pecunia, nihil causæ est cur creditori imputetur quòd cum minore contraxerit, eique pecuniam crediderit. 1 Neque enim cum minore malè contrahitur adhibito curatore. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.ait prætor 7.§.1. D.de minor.* etsi locus ille est de eo qui pecuniam debitam soluit minori, non de eo qui credit, Inter quos sanè differentia est, quoniam qui soluit autore curatore omnimodo liberatur, nec timet periculum restitutionis etiamsi pecunia postea deperdita sit quia vt solueret aut coactus fuit, aut cogi potuit *l quòd si minor 24.§.restitutio eod.l.quod autem 6. §.apud Labeonem D.quæ in fraud.credit.* Qui autem credit etiam autore curatore periculo restitutionis obnoxius est si probet minor pecuniam esse malè cõsumptam quia volés contraxit, nec eum credere fuit necesse *d.§.restitutio.* Ergo adhibita curatoris autoritas hactenus tantùm ei prodest vt non oneretur probatione, Sicut & eo casu de quo scripsimus *Def.1.sup.Si tut. vel curat.interuen.*

2. *Arg.l.4.in fi.D.de cuict.l.cùm plures 12.§.1.D.de admin. tut. l.intra viule 39 §.1.D.de minor.*

DEFINITIO III.

De minore qui liberatus dato ex promissore restitui vult aduersus creditorem aut expromissorem, Et quid si expromissor re situatur.

EXpromissore dato liberatus debitor qui aduersus creditorem ætatis fortasse aut alio personali priuilegio in integrum restitui poterat, si postea restitutionem impetrare velit, audiendus non est: 1 Nam quemadmodum semel extincta obligatio nunquam reuiuiscit, 2 Ita fieri non potest vt aduersus eam obligationem quæ sublata fuit, restitutio detur. 3 Nec si paratum se dicat is, qui debitor fuit pristinam obligationem in se recipere, 4 vt aduersus eam postea restituatur, quicquam ei proderit: Cùm neque alium debitorem pro alio accipere creditor compellendus sit, 5 neque certam & indubitatam actionem cum ancipiti, hoc est quæ restitutionis periculo sit obnoxia, commutare. 6 Atqui, inquies, minoris interest qui licet creditori non teneatur, tamen expromissori obligatus est, vtique tanquam qui sit intercessor, regressum habituro actione mandati. 7 Fateor, Sed facere ea res non potest, vt aduersus creditorem àquo iam liberatus sit, restitui debeat, non magis quàm si expromissor mandati actionem habiturus non esset. 8 Potest enim aliunde sibi consulere petita aduersus expromissorem restitutione, 9 si petendæ causam iustam habeat. 10. Planè si restitutio, quæ pristino debitori aduersus creditorem competere poterat, non tam personæ priuilegio quàm negotij æquitate nitebatur, 11 fortè quòd læsio vltra dimidiam interuenisset, 12 dubitandum non est quin vel inuito eo idem beneficiũ expromissori quoque vt alij cuilibet intercessori competat, 13 sicut & alia omnia quæ rei sunt non personæ. 14 Proinde si liti quæ inter creditorem & expromissorem agitatur adesse prior debitor velit, multò magis admittendum est id ei licere, cùm ipsius interest, ne fortè inter eos colludatur, 15 quò paratior sit expromissori in eum mandati actio. 16 Quòd si expromissoris restitutionem excludere creditor velit eo solo prætextu, quasi per illum factum sit, vt prior obligatio, quæ contra veterem debitorem cõpetebat, interciderit ac peremptа sit, 17 In promptu contradictio est non idcirco duriorem factam creditoris condicionem, 18 quando & perinde aduersus eum restitui prior debitor potuisset si in obligatione mansisset. 19 Maximè verò si liti præsens ille paratum se dicat, non solùm pati vt prior obligatio restauretur, & in se iudicium exerceatur, sed etiam in promptu soluere quicquid liquidò & iustè debitum fuisse apparebit. 20 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa N. Bernardi Dacquin Procuratoris fiscalis Sabaud. & Dominorum fratrum Bay & illustriss. D. Marchionis de la Chambre 7. Cal. Sept. 1593.

1. Expromissor enim ille dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue alius ille iam obligatus antea fuit, siue non, In eóque differt à fideiussore qui sicuti numquam solus obligatur, ita neque alium liberat. Denique expromissio facit nouationem, fideiussio non item *l.4. D.de condict.caus. dat.l. aliquando 13. ad SC. Velleian.l.si verò 64.§.sed & si reum D.solut.matr.l.qui libertinus 37.§.vlt.de oper.libert.l.in eo 110.§.1.de regul.iur.l. vlt.D. ad SC. Maced.*

2. *l.qui res 98.§.aream D.de solut.l.si vnus 27.§. pactus ne peteret D.de pact.l.si pro patre 10.§.pen. De in rem verſ.l. ob eam causam 9.De præſc.verb.*

3. *l.creditorem 18.D.ad SC.Maced.l.qui contra 11.D.de fideius. l.Stichum aut Pamphilum 95.§.quod vulgo de solut.* de cuius loci Sententia & lectione videnda sunt quæ scripsi *lib. 8. Coniecturarum cap.*

4. Nemo enim dubitat quin consentiente debitore possit restaurari obligatio quæ fuerat ipso iure extincta *l.metum 9.§. ex hoc edicto & l.seq.D.de eo quod met.caus.*

5. *l.cum à quo 16.C.de solut.l.patri 27.§ pen.D.de minor.*

6. *l.minor annis 40.in princ.D.eod.*iunct.*l.si Titius 48.in fin. principij D.de fideiuss.*

7. *l.& heredi 21.§.vlt.& 11.seqq.D.de pact.l.si quis reum 5.D. de liber.leg.l.cùm lex 46.D.de fideiussor.*

8. Nam aduersus id quod non est, impossibile est à prætore subueniri, vt de libertate scriptum est *in l.si ex causa 9.§.vlt. de minor.*

9. *l.in causa 13.in princip.eod.*

10. Puta si tum etiam minor fuit cùm expromissorem dedit *d.l.in causa l.doli 19.§. idémque est D.de nouat.*

11. Exceptionum enim & defensionum omnium diuisio illa est, vt quædam personę, quędam rei cohęreant *l.7.D. de except. l.maritum 12.& seq.D.solut.matr.*

12. *l.2.l si voluntate 8.C.de rescind.vendit.*

13. *d l.7.§.rei autem D.de except.l.vlt.D.de pact.*

14. Ideò enim rei cohærentes dicũtur hæ defensiones quòd sicuti ex re ipsa nascantur, ita & rem sequuntur, vt causam ad differentiam earum quæ ex huius vel illius persona obiiciuntur, de quibus *in l.hoc iure 27.& seq.D.de cuict.*

15. *l si suspecta 29.D.de inoff.testam.l.à sententia 5.§.1.l.si perluserio 14.D.de appell.*

16. Non enim competit ea actio priusquàm absit aliquid expromissori vt nec fideiussori: nisi sit iam condemnatus aut debitor bona sua dilapidat, aut diu mansit expromissor in obligatione *l.si præsa 10.C.mandat.l.Lucius 38.§.1. D. eod.l. fideiussor 45.D.de fideiuss.*

17. *arg.l.4.D.de condict.caus.dat.l.itaque 28. D. de dolo d.l. doli 19.D.de nouat.*

18. Quod sufficit vt creditoris nihil interest *l.3. §.1.2. pen. & vlt.D.de alien.iudic.mut.caus.fact.*

19. Restitutio enim quæ ex re magis quàm ex persona minoris competit expromissori, eadem leges & condiciones recipit, quas haberet si per minorem ipsum exerceretur. Itaque non fit ex eo durior condicio creditoris. Imò melior, quia solent iudices vt plurimùm fauere minoribus potiùs quàm maioribus saltem in dubio, vt de libertatibus scribit Caius *in l.3.§. 1.De alien.iudic.mut.caus.fact.*

20. *d.l.3.§.vlt.l.ex hoc edicto 8.D.eod.*facit *l.sed etsi lege 25.§. item si distraxit verſ.quid tamen D.de petit. hered.l. quid tamen 21.§ si quis ex litigatoribus D.de recept.qui arbitr.*

TIT. XXV.

Si minor ab hered.se abstin.

DEFINITIO I.

De restitutione aduersus lapsum tempus conficiendi inuentarij.

TVTOR pupilli nomine paternã hereditatem non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, 1 neque tamen inuentarium confecerat. Cùm mater dotem repetens aduersus filium ageret quasi is paternę hereditati se immiscuisset purè, ac post varios litium anfractus tutor pro pupillo restitutionem in integrum aduersus lapsum temporis implorauerit, 2 vt ad conficiendam exhibendámque inuentarium admitteretur, iusta quidem restitutionis causa videbatur, propterea quòd licet tempus conficiendi inuentarij pupillo tutorem habenti cucurrisset, 3 iniquum tamen erat nocere tutoris negligentiam pupillo, 4 cuius intererat vt restitueretur potiùs quàm vt condemnatus indemnitatem à tutore consequeretur. 5 Sed tamen tutorem proprio nomine in expensas omnes frustratorias cõdemnandam esse placebat, 6 quòd ea restitutio non magis contra lapsum temporis quàm contra tutoris negligentiam impetrata videretur, 7 licèt tutoris dolus nullus intercessisset. 8 Alioqui cederent ex impensæ damno vel mulieris dotem repetentis cui tamen saluam dotem integrámque seruari necesse est, 9 Vel pupilli, cuius vtique propter ætatem neque mora vlla esse potuerat, 10 neque culpa. 11 *Ita Senatus* pro N. Maria Faure vxore D. Gabrielis Damodry Aduocati 8. Cal. Sept. 1592.

1. Sic enim plerumque fit vt pupilli nomine tutor hereditatem agnoscat, cùm tamen si iuris rationem inspicias pupillus ipse agnoscere debeat tutore autore *l. pupillus 9. D. de acquir. hered. l. potuit 5. C. de iur. delib.* Extra casum *l. si infanti 18. in fin. C. eod.* Bart. *in l. is potest num. 32. D. de acquir. hered. & in d. l. pupillus num. 3* quamuis in bonorum possessione aliud sit quam scilicet tutor solus pupilli nomine admittere potest *l. bonorum 7. C. qui admitti*: quoniam agnitio bonorum possessionis ratihabitione contenta est, non etiam aditio hereditatis *l. si quis mihi 25. §. iussum de acq. her.* Hoc rursum ideo quia aditio est actus ciuilis & legitimus qui suspendi non potest, quo modo actus prætorij suspenduntur. *l. actus legitimi de reg. iur.*

2. *Ex tit. C. de in integr. restit. minor. Et tit. Si tut. vel curat. interuen.* Bart. *in l. fin. num. 5. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.*

3. Bart. *in §. pupillis num. 1. Nouel. 1. De hered. & falcid.* licèt ibi loquatur de minore non de pupillo. Vide quæ scripsi Def. 2. *sup. Si aduers. usucap.* Adde Guid. Pap. *quæst. 571. num. 2.*

4 Tutoris enim siue dolus siue negligentia pupillo nocere non debet sicut nec prodesse *l. 3. §. vlt. D. de tribut. l. 3. D. quand. ex fact. tutor.* Scilicet in acquisitis non item in acquirendis. Dixi *sup. Def. 3 num. 4. Si aduers. usucap.* Paterna autem hereditas etiam prius quàm sit agnita est de numero acquisitorum non acquirendorum, quia licèt filius possit abstinere non eò minùs tamen statim heres est *l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. testam. l. cùm quasi 30. §. sed etsi suus de fideic. libert.* Quòd si de extranei hereditate ageretur non esset sanè pupillo necessaria in integrum restitutio, sed alia ratione, quia non currit tempus conficiendi inuentarij nisi ab adita hereditate. Glos. Bart. & cæteri *ad l. vlt. C. de iur. delib.* Guid. Pap. *dict. quæst. 571. num. 5.* Hic autem non posset dici adita hereditas quam tutor pupilli nomine solus agnouisset *d. l. potuit 5. C. de iur. delib.* Itaque non posset videri elapsum tempus quod necdum currere cœpisset.

5. *l. 13. vlt. & pass. C. si tut. vel curat. interuen.* Interest namque pupilli vt & alterius cuiuslibet non soluere potiùs quàm solutum repetere *l. 3. De compens. l. si stipulatus 15. D. de fideiuss.* licèt aliquando facilius ob id restitutio denegetur, quòd tutores sint soluendo vel curatores vt *in l. intra vtile 39. in fin. D. de minor.*

6. *Arg. l. non est ignotum 6. C. de administr. tutor. l. quoties 9. §. nec vtique D. eod. l. qui solidum 78. § . etiam de leg. 2.*

7. Negligentia enim est si non fiat intra constitutũ tempus id quod fieri debuit, & inducitur ex sola cessatione *l. Æmilius 38. D. de minor. l. si bonam causam 11. C. de administr. tutor.*

8. Neque enim omnis negligentia dolus est aut dolo proxima, sed ea tantùm quæ magna adeò est vt non solùm culpã, sed etiam magnam culpam constituat *l. magna negligentia 226. de verb. signif. l. quod Nerua 32. D. depos.* quam dissolutam negligentiam vocat Vlp. *in l. si fideiussor 29. D. mandat.* & latam quæ prope fraudem accedat *in l. impuberibus 7. §. 1. De suspect. tutor.*

9. Propter publicã vtilitatem de qua *in l. 1. D. solut. matr.*

10. *l. cùm filiusfamilias 49. §. in hac & l. si pupillus 127. de verb. obligat.*

11. Qui enim moram contrahere nõn potest, multò minùs culpam quæ plus est *l. 9. ad fin. de vsur.*

DEFINITIO II.

De pupillo se abstinente aut inuentarij beneficium implorante post puram immistionem tutore autore factam.

ILlud etiam tractari potest, Si hereditatem pupillo delatam prior tutor agnouerit non implorato beneficio legis & inuentarij, eamque pro arbitrio dilapidauerit, tum decesserit aut à tutela remotus sit, An sequens tutor post multos fortè annos datus id beneficiũ legis implorare possit, si damnosam esse videat hereditatem. Et magis est vt possit, 1 Eadem ratione quam superiore Defin vsurpauimus, quòd æquum non sit tutoris siue negligentiam, siue dolum & malam fidem vsque adeò nocere pupillo, 2 vt à petendæ restitutionis auxilio arceatur. 3 Nam & si sequens tutor vellet omnino abstinere pupillum quem prior immiscuisset, vtique pro suo iure ac citra restitutionem id facere posset. 4 Sanè quæ actio pupillo aduersus tutorem ex mala gestione competeret si purè hereditatõ retinere pupillus vellet, 5 eadem creditoribus accommodabitur, vt indemnitatem aut in totum, aut saltem ex parte consequantur: 6 Neque cessione vlla in eam rem opus erit, Cùm tutor rem pupilli malè administrans non solùm pupillo se obliget, 7 sed iis etiam omnibus quorum interesset pupillum ex tutoris facto & autoritate obligari, si qua ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur. 8 *Ita Senatus* pro Rolando de Verdon prid. Cal. Octob. 1595.

1. *Ex l. 1. C. hoc tit. si minor ab hered. se abstin.*

2. *l. 3. D. quand. ex fact. tutor. l. 3. §. vltim. D. de tributor. act.*

3. *l. 2. 3. & vlt. C. si tutor vel curat. interuen.*

4. *l. penult.* vbi est text. elegans. *D. de autor. & consens. tutor. l. ex contractu 44. D. de re iudic.* Porro cui saluum est ius abstinendi aut repudiandi quod effectu idem est, cùm is qui abstinuit, heredis loco non habeatur à prætore *l. si filius 12. D. de interrog. in iur. fac.* multò magis ius est conficiendi inuentarij, & legis sub eo beneficio retinendæ, Ex iuris regula quæ habet Non debere, cui licet quod plus est, non licere quod est minus *l. non debet 21. de reg. iur.* Qui enim purè agnitam hereditatem postmodum agnoscere vult cum beneficio legis & inuentarij nõ id agit vt ex herede fiat non heres, sed vt heres idẽ maneat noua tãtum addita qualitate, id est cum beneficio legis & inuẽtarij. Et sanè nõ est necessaria restitutio pupillo ad se abstinẽdũ tametsi se immiscuerit tutore autore *d. l. pen. d. l. 44.* se l puberibus duntaxat siue soli, siue curatore autore se immiscuerint *l. necessarius. 57. D. de acq. hered.* Facit *lex vlt. §. vbi autem puerilis C. de bon. quæ liber. l. 8. D. de iur. del.*

5. Nemo enim dubitat quin pupillo danda sit actio contra tutorem qui autoritatem præstitit ad damnosam hereditatem adeundam si malit ille agere tutelæ quàm abstinere *l. 1. in fin. C. si tut. vel curat. interuen. l. vlt. eod.* quæ pupillo vsque adeò dat electionem an restitui, an tutoris damna sequi malit, vt nec eum sibi aliquod ex electione huiusmodi præiudicium fieri patiatur.

6. Intellige si neque substitutus, neque coheres vllus sit ad quem bona peruenire possint ex testamento *d. l. ex contractu*: nullúsque præterea intestati successor qui hereditatem suo iure obtinere possit. Nam & hoc casu saluam esse intestati successionem acsi filius nunquã se immiscuisset defendit Cuiacius *lib. 12. Obser. cap. 20.* contra Accursium qui fisco locũ fieri vult ex *l. vlt. de succes. edict.* quasi distinguendus sit is qui abstinet suo iure ab eo, qui abstinet beneficio restitutionis. Sed malè, Nam nec si pupillus se ab initio abstinuisset, quisquam tamen alius ab intestato admitti posset, quia in suis non est successio *l. 1. §. sciendum de suis & legit.* vt nec in agnatis §. *placebat Inst. de legit. agnat. succes.* Neque aliud erat iure prætorio, nisi quod qui admitti non poterant tanquam agnati (quia non poterat prætor bonorum possessionem dare contra leges *l. necnon 28. §. quoad eius ex quibus caus. maior.*) admitterentur tanquam cognati. Quisquis enim agnatus, idem & cognatus est, Quod in suis non similiter obtinere poterat, quia qui suus est is nec agnatus nec cognatus est *l. scripto 7.*

D. *vnde liber.* Igitur verius est ad fiscum bona pertinere *d. l. vlt. de succ. edict.* scilicet si sint soluendo *l.* 1. §. 1. *D. de iur. fisc. l.* 4. § *si bona* 20. *de fideic. libert.* alioqui pertinent ad creditores & distrahenda sunt *l. paterfamilias* 28. *de reb. auctor. iudic. possid.*

7. Ex quasi contractu *l.* 5. § *tutela D. de oblig. & action.*

8. Textus est singularis *in l. cùm tutor* 28. *D. de tutel. & ration. distr. & in l cùm post* 43. §. *qui cùm* vbi Bart. *num.* 1. *de admin. tut. adde l. tutores* 61. *de condict. indeb.* Cessionem tamen impetrari tutius est *l.* 38. *de euict. l.* 27. §. 1. *de minor.*

DEFINITIO III.

De minore petente restitutionem ad abstinendum aut appellandum.

SEd etsi minor annis viginti quinque siue curatorē habens siue non habens, hereditatem damnosam inconsultò adierit, siue patris aut aui, siue agnati aut extranei hereditas fuit, restitui in integrū potest ad eam omittendā, 1 Si modò constet nihil eum fecisse dolo, 2 & paratus sit reddere quicquid habuit ex hereditate. 3 At cùm non aliter concedenda sit minori restitutio quàm si se læsum probet, 4 non vtiq; hoc solo quo hereditatem adiit læsus præsumetur, 5 sed ita demùm audietur, si probet vel dāno sam vel onerosam hereditatē fuisse, 6 id est vel tanto ære alieno cōstrictam vt ei exsoluendo facultates hereditariæ sufficere non possint, vel tot litibus & difficultatibus implicitam vt non sine magno dispendio & incommodo explicari vnquam posse videatur. 7 Quemadmodum & si minor passus sit labi tempora quæ ad appellationem vel interponendam vel prosequendam data sunt, non prius restituetur quasi læsus quàm docuerit iustam se appellandi causam habuisse. 8 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 17. Cal. Iunij 1591. In causa Nicolai Despatrons contra Petrum Cochet Idib. April. 1595.

1. *l.* 1. *C. hoc tit. l. necessarius* 57. *D. de acquir. hered.*

2. Minori enim aduersus proprium dolum subueniri non oportet *l. si ex causa* 9. §. *nunc videndum D. de minor. l.* 1. *C. si aduers. delict.*

3. Vt in integrum omnia restituantur *l. quod si minor* 24. §. *restitutio D. de minor.* Intellige nisi quid fato perierit. Hoc enim reddere minor non tenetur vt in specie *l. verum* 11. §. *si locupleti D. eod.* facit *l. vnic. vers. sed & cùm minor C. de repud. quæ fiunt in iudic. in integ. restit.*

4. *d.* § *si locupleti d. l. quòd si minor* § *non semper eod. l. nam & posteaquam* 9. § *si minor D. de iureiur.*

5. Quid enim si locupleti heres extiterit *d.* § *si locupleti.* In eóque errauit Bald. *ad l.* 1. *C. hoc tit.* & Salicet. *ad auth. si omnes eod.* vbi defendunt sufficere hoc casu ad probandam læsionem vt minor probet se vel vni tantùm creditori obligatum nisi aduersarius probet hereditatem esse soluendo.

6. Cyn. *ad d. auth. si omnes.* post Iacob. de Aret. quos refert, & sequitur Guid. Pap. *quæst.* 142. *num.* 2. & 3. Alex. *cons.* 21. *col.* 2. *vol.* 1. Excipe tamen casum singularē de quo *in d.* §. *si locupleti,* vbi restituitur minor aduersus aditionem hereditaris etiam locupletissimæ.

7. *l.* 4. *l. sed etsi* 9. § *quod si suspectam D. ad SC. Trebell.*

8. Bart. *in d. l. nam & posteaquàm* § *si minor num.* 6. Bald. & Salic. *ad l. vlt. C. in quib. caus. non est necess.* quia præsumptio est pro sententia à qua non fuit prouocatum *l. Herennius* 63. §. *Caia. de euict.* licèt idem Bart. contrà scripserit *ad d. l. vlt. num.* 10. Alij cum Paulo Castr. distinguunt an qui vult restitui, fuerit actor an reus. Alij cum Alex. *in d.* § *si minor.* an de minore loquamur an de maiore, Sed indistinctè verior est opinio Bart. *in d.* § *si minor.* secundum Abbat. *cons.* 77. *vol.* 2. *col.* 3. Alex. *cons.* 115. *vol.* 5.

DEFINITIO IV.

De filio qui soluit paternis creditoribus ante impetratam abstinendi causa restitutionem.

FIlius qui paternis creditoribus tanquam heres soluit, licèt ex priuilegio minoris ætatis restituatur aduersus immistionem vt abstinendi habeat potestatem, condicere tamen quod soluit non potest, 1 cùm repetitio nulla sit à vero creditore qui suum recepit, nec si alius soluerit quàm qui debuit. 2 Multò magis cùm is ipse soluit qui tùm debuit, hoc est, qui eo solutionis tempore heres fuit. 3 Ergo si herede mandante alius pro eo soluerit creditoribus hereditariis, & ille postmodum aduersus immistionem restitutus sit, Causa nulla est vt ea restitutio nocere illi debeat qui soluit, quasi non sit versa pecunia in rem minoris, quandoquidem nec illi ipsi nocet cui solutum fuit. 4 Nam si indebita fuit pecunia quæ soluta est, condictioni locus sit in vtilitatem minoris pro quo solutio facta est, 5 Sin fuit debita, negari nō potest quin soluentis pecunia in eam causam numerata, vtiliter in rem minoris versa sit. 6 *Ita Senatus* in eadem causa Nicolai Despatrons contra Petrum Cochet Idib. April. 1595.

1. *l. si mulier* 31. *D. de minor. vers. nam & si quidam.* vbi Pap. scribit non solùm nullam esse hoc casu repetitionem, sed nec admittendam esse cæterorum creditorum querelam contra eos qui suum acceperunt si petant vt pecunia cōmunicetur, Nimirum si non plus debito acceperint *l. tutores* 61. *de cond. indeb.*

2. *l. repetitio* 44. *D. de condict. indeb. l. pure* 5. § *si eum D. de dolo mal. except. l.* 1. § *quòd si patronus D. quar. rer. act. non det. l. si quis delegauerit* 12. *D. de nouat.*

3. Id enim est quod Papin. significat *in d. l. si mulier,* cùm ait seruos ab ea muliere manumissos quæ postquàm heres extitit restituta fuit abstinendi causa propter ætatem, iure optimo libertatem consecutos videri, ab ea scilicet quæ debuit ipsos manumittere. Ideóque nec cogendos esse dependere viginti aureos pro libertate retinenda: quos alioqui dependere deberent *l. Papinianus* 8 § *vlt. & l. seq. D. de inoff. test.*

4. Vide tamen ne suspecta sit consecutio, quoniam alia ratio videtur esse minoris qui reus est cùm ab eo conuenitur aduersus quem aliqua defensionis æquitate tueri se possit, Aliàs verò minoris agentis & repetere volentis quod soluit vero creditori. Fauorabilior enim est reus quàm actor *l. Arrianus* 41. *de oblig. & act. l.* 125. *de reg. iur.* Et quemadmodum in re obscura melius est fauere repetitioni quàm aduentitio lucro *l. non debet* 41. § 1. *eod.* Ita & fauendum est cæteris paribus retentioni magis quàm repetitioni *l. nemo* 126. §. 1. *l. in pari causa* 128. *eod.* Alioqui nunquam esset danda restitutio minori aduersus fideiussorem suum præcedente mandato, quod falsum est *l. in causa* 13 *in princip. D. de minor.* Et sanè cùm id quod iussu alterius soluitur pro eo sit quasi ipsi solutum esset, vt habet iuris regula *in l. quod iussu* 180. *de reg. iur.* apparet non plus iuris habere posse eum qui soluit mandante minore quantumlibet iusto creditori, quàm si minori ipsi soluisset: quo tamen casu mandati quidem actio contraria competeret ei qui soluisset, sed non eo minùs restitui minor posset tanquam aduersus aliam quamlibet obligationem aut actionem *d. l. in causa* 13. *in princip. & ad fin.* Neque enim huius qui creditori soluit metiendum ius est ex persona creditoris, nec si cessum ius habeat à creditore, quoniam cessa actio manet obnoxia periculo restitutionis, licèt aduersus solutionem ipsam quæ creditori facta est, restitutio dari non possit, siquidem vt dixi fauorabilior est qui suum iam recepit, quàm qui actionem tantùm habet ad suum consequendum. Sera namque est impetratio restitutionis aduersus obligationem iam extinctam, Non item aduersus obligationem quæ adhuc subsistat. Extincta est ex parte creditoris cui solutum fuit, quod reuera debebatur. Subsistit illa ex qua minor ab eo cui solutionem mandauerat conuenitur. Denique non potest dici prorsus indebitum id quod ita debetur vt tamen possit restitutio in integrum indulgeri debitori *arg. l. quod si minor* 24. §. *restitutio versum etsi D. hoc tit.* nec proinde metus restitutionis incertæ potest facere quominus per eiusmodi solutionem vera inducatur liberatio *arg l. qui rei* 98. *in princip. & §. 1. de solut.* quia restitutio noua actio est, licèt restituto minore consequenter restituatur obligatio aduersus veterem debitorem *l. vlt. D. de minor. nisi creditor fuerit in dolo d.* § 1. *& l. si Titius* 48. *in fin. de fideiuss.* scilicet ex natura restitutionis in integrum. *l. vnic. vers. sed etsi intercessor. C. de repud. quæ fiunt.* At in proposito, id est cùm minor per se aut per alium soluit suo creditori, aduersus quem poterat restitui, non potest locus esse restitutioni aduersus liberationem. Nec ad hunc casum pertinet titulus *C. si aduers. solut. à tutor. vel à se fact.* sed ad illum quo vel solutionem minor ipse acceperit & pecuniam perdiderit *vt in l.* 1. *eod.* vel indebitum ipse soluerit & quidem per errorem iuris *vt in l.* 2. *eod.* Nam si per errorem facti habet indebiti condictionem iure communi *Tot. tit. de condict. indeb.* Superest igitur vt minori danda sit restitutio contra solum mandatarium qui soluit si mandati actionem contrariam exerceat. Scripsi *ad Def.* 22. *sup. De in integr. rest. minor.*

5. Nam

5. Nam & videtur soluisse is qui mandauit solui, tum etiã cùm ignorat factam solutionem *l. si fideiussor 29. §. hoc idem tradari D. mandat.*

6. Non enim ponimus restitutum fuisse minorem contra ius ipsum crediti, sed tantùm contra immissionem hereditatis vt & *in d. l. 31. D. de minor.* Ego tamen secundum ea quæ proximè disputaui magis probarem vt huic qui minore mandante soluisset daretur actio non mandati contra minorem qui vtique restitui potest quoties conuenitur ex contractu in quo læsus fuit *d. l. in causa 13. in princip. & l. minor se in id 48. in princip. D. de minor.* sed negotiorum gestorum, Et quidem non contra minorem ipsum cuius nihil iam interest, sed contra creditores ad quos bona hereditaria incipiunt pertinere per filij abstentionem *l. paterfamilias 28. de reb. auctor. iudic. possid.* aut in ipsa bona distrahenda, id est aduersus curatorem bonis dandũ: quia negari non potest quin negotium hereditatis vtiliter gestum sit dimisso ex huius pecunia creditore hereditario, qui verus creditor fuit Sicut è contrario si minor hic legata quædã soluisset ante restitutionem quæ postmodum ob impetratam restitutionem fierent indebita, non minori ipsi competeret repetitio sed ipsis creditoribus ad quos bona pertinerent *l. 5. l. tuteres 61. D. de condict. indeb.* Neque enim nouum est vt ex postfacto fiat negotium vnius, quod ab initio fuit alterius *l. si pupilli 6. § item quaritur D. de negot. gest. l. si vendidero 80. § si Titius D. de furt.* Illud planè obseruandum est, restitutionem illã, quam nos minori dandam esse volumus aduersus eum qui ex mandato suo soluit creditoribus hereditarijs, aliam nouámque debere esse restitutionem non eam quæ impetrata sit aduersus immissionem. Alia enim obligatio est quæ per restitutionem rescindi debet: cùm quæ ex mandato proficiscitur sit ex contractu, quæ verò ex immistione, non nisi ex quasi contractu. Itaq; semper verum est quod ait Definitio, restitutionem à minore impetratam aduersus immissionem non debere illi nocere qui mandante minore soluit creditori. Sed tamen illud etiam verum est quod volumus, non eo minùs audiendum esse minorem iam restitutum ad abstinendum, si etiam aduersus hunc mandatarium restitui velit.

DEFINITIO V.

Heres minoris non potest restitui in integrum aduersus immixtionem à minore factam.

Filij, qui in minore ætate immiscuerat se paternę hereditati damnosæ, à qua potiùs abstinere debuisset, 1 nõ potest heres siue suus, 2 siue extraneus petere in integrum restitutionẽ aduersus immixtionem, tametsi posset eam petere filius ipse si viueret, 3 nec petendæ restitutionis tempora elapsa proponerentur. 4 Etsi enim ius petendæ restitutionis ex capite minoris ætatis ad heredem minoris quemlibet etiam maiorem transmitti posse non ambigitur, 5 Ne tamen in hac specie idem dici possit, illud impedit quod non ad aliud posset dari restitutio quã ad abstinendum, 6 Abstinendi verò beneficium quod prætor suis & necessariis heredibus indulget, merè personale est, 7 nec ad eorum heredes transmittitur, 8 quia non rei & causæ vt in integrum restitutio, sed personæ datur: 9 Vnde est quod heres filij etiam ante immistionẽ mortui, abstinere non potest si decesserit filius non declarata voluntate, quanquam illud ipsum abstinendi beneficium ipsi filio si viueret non denegaretur, 10 Nempe, quia abstentio iuris est & voluntatis, 11 in integrum autem restitutio iurisdictionis. 12 *Sine die.*

1. Quod vtique suo iure facere potuerat *l. si qui 12. l. necessariis 57. D. de acquir. hered.*

2. In quo tamen maior est ratio dubitandi *l. si quis 7. §. 1.* iunct. *glos. in verb. scires eod. tit.* Vide tamen Bart. ibid. vbi defendit beneficium abstinendi transire in heredem filij etiam extraneum, tametsi filius ante mortem suam sciuerit se necessarium.

3. *d. l. necessariis.* Intellige autem de adulto minore. Nam in pupillo etiam post immistionem non esset necessaria restitutio. *d. l. necessarius l. pen. de auctor. tutor. l. ex contractu 44. D. de re iudic.*

4. Nam post annum trigesimum quintum minor apud nos non restituitur iure minoris.

5. *l. non solùm 6. D. de in integr. restit. l. minor 18. §. vlt. & l. seq. D. de minor.*

6. *d. l. necessariis & tot. hoc tit. C.* Nam post rescissam immistionem beneficio restitutionis non eo minùs verum est filiũ manere suum heredem & necessarium, nec tantùm nudo nomine sed etiam effectu, nisi se abstineat, quamuis abstinere possit *l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. testam.* Ac proinde inutilis est restitutio contra immissionem impetrata nisi abstentio sequatur.

7. *d. l. ei qui d. l. necessariis.*

8. *l. paterfamilias 28.* vbi est text. elegans *D. de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l. 13. de privil. credit.*

9. *l. ex pluribus 42. D. de admin. tutor. l. quia tale 14. solut. matr.*

10. Præterquàm in casu pereleganti *d. l. si quis filiumfamilias 7. §. 1. D. de acquir. hered.*

11. Quia competit ex edicto sine causæ cognitione *d. l. si qui.*

12. Quoniam causæ cognitionẽ requirit *l. 3. D. de in integr. rest.* iunct. *l. filia 88. de solut. l. inter tutores 36. D. de admin. tutor.*

TIT. XXVI.

In quib. caus. non est necess. in integr. restit.

DEFINITIO I.

De restitutione aduersus lapsum temporis non nisi in subsidium concedenda pupillo qui tutores habuit.

Voties placet præscriptionis tempora sic currere aduersus pupillum, 1 vt tamen ex causa restitui possit, 2 Districtè obseruandũ est vt non nisi in subsidium ea restitutio concedatur, 3 hoc est si à tutore indemnitatem consequi non possit, 4 Prius enim contra tutorem agẽdum est. 5 *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon 16. Cal. Sept. 1592.

1. De quo scripsi *Def. 2. supr. si aduers. vsucap. & ad eum locum.*

2. Ne fortè pupillus damno afficiatur siue ex sua siue ex tutoris sui negligentia aut ignorantia, secundum ea quæ Bart. tractat, & cæteri *ad l. Æmilius 38. D. de minor.*

3. Publicè enim interest ita ius constitui ne qua vis legibus fiat, ne quidem fauore pupilli, cuius nimirum vtilitas publicæ postponenda est *l. si quis mancipiis 17. § si impubes D. de instit. action.* Debétque sufficere pupillo quod indemnis seruetur, cùm hoc casu cesset æquitas illa quæ sola restitutionem posset inducere. Igitur quandiu tutores soluendo erunt, denegari debebit restitutio aduersus lapsum temporis.

4. Intellige igitur si pupillus tutorem habuit, Alioqui statutaria quidem & consuetudinaria temporis præscriptio currit contra pupillum quoque sed non legalis, secundum distinctionem Innocentij *in cap. constitutus in fin. Extr. de in integr. restit.* tametsi eum pro contraria sententia citet Guid. Pap. *quæst. 31.* contendens indistinctè neutram præscriptionem currere contra pupillum, quo etiam iure vti Senatum Gratianopolitanum refert.

5. Textus est *in l. properandum 13. §. vlt. C. de iudic.* facit eleganter *l. arbitrio 18. § pen. D. de dolo.*

DEFINITIO II.

De pupillo qui tutorem habuit petente restitutionem ad implorandum beneficium inuentarij.

Vi consequenter, cùm aliquando quæreretur, An tempus conficiendi inuentarij cucurrisset pupillo tutorem habenti. Placebat cucurrisse, nec sine beneficio

in integrum restitutionis permittendum pupillo, vt post lapsa conficiendi inuentarij tempora heredem se diceret cum beneficio legis & inuentarij, 2 Quamuis in integrum restitui vtique possit, 3 si id malit quàm indemnitatem exigere à tutore. 4 Ipsius enim interest vt non inuitus hereditarijs oneribus & negotiis implicetur. 5 Nam quod à Iustiniano contrà statutum est, 6 vt si pupillus per tutoris desidiam causâ ceciderit, non aliter saluum habeat beneficium restitutionis, quàm si indemnitatem à tutore eiúsve fideiussoribus consequi non possit, 7 specialem quandam rationem habet, fauore minuendarum litium, 8 & propter autoritatem iudiciorum. 9 *Ita Senatus* in causa Gabrielis Damodry Aduocati & pupilli N. Ioannis Crassi 8. Cal. Sept. 1592.

1. Scripsi *Def. 1. num. 3. sup. tit. prox.*

2. Tametsi nulla restitutione indigeret abstinendi gratia *l. necessarijs* 57. *D. de acquir. hered l. pe. de autor. tutor. l. ex contractu* 44. *D. de re iudic.* Quod sanè mirum videtur, cùm plus sit abstinere, quàm inuentarij beneficium implorare. Sed differentiæ ratio est, quòd abstentioni nulla solennitas & forma à lege præscripta est, quomodo inuentario conficiendo: non potest autem quis beneficium legis habere nisi eo ipso modo quo lex defert. Dixi *Def. 2. num. 5. supr. Si aduers. vsucap.*

3. Nam & minor restitueretur dummodo careret dolo. Rationem vide ad *Def. 1. num. 4. sup. tit. prox.*

4. Habet enim electionem *l. vlt. & tot. tit. C. si tut. vel curat. interuen.*

5. Etiamsi hereditas locupletissima sit, Pendet enim id ex opinione heredis *l quia poterat* 4. *D. ad SC. Trebell.*

6. *in l. properandum* 13. *§. vlt. C. de iudic.*

7. De quo scripsi *Def. prox.*

8. Qui fauor publicus est *l. quidam* 21. *D. de reb. credit.*

9. Tunc igitur incumbet minori necessitas priùs cõueniendi tutorem, cùm certabit de indemnitate dumtaxat non etiam de commodo illo consequendo quod pecunia æstimari non possit.

DEFINITIO III.

De in integrum restitutione aduersus antichresim.

NOn solet quidem dari restitutio in integrum debitori qui pro exiguo debito, magni valoris bona pignori dederit in ἀντίχρησιν, 1 quia luendi quandoque pignoris ius habet oblata pecunia, 2 Alioqui si non esset liberum ius luendi, contractus simulatus & vsurarius diceretur, 3 præsertim fructibus pignoris legitimum modum vsurarum excedentibus. 4 Si tamen ex regionis consuetudine, 5 talis pignoris species proponatur, vt nisi sub condicione casuali vel mixta pignus lui non possit, Qualis, vt audio, in vsu est apud Augustanos (apud quos nec mulieri licet soluto matrimonio dotem exigere, 6 nec mariti heredibus pignora pro dote dotisque augmento data lucre quoadusque mulier moriatur vel ad secundas transeat nuptias?), restitutioni locus esse potest, 8 si læsio vltra dimidiam interuenerit, 9 cùm debitori alio remedio succurri non possit. 10 *Ita Senatus* in causâ Parisij Chenevier & Ioannæ de la Creste Prid. Id. Iul. 1593.

1. De antichresi siue expressa siue tacita, & quid vtraque sit, vide quæ scripsi in *Chiliade Decad. 9 Err. 5. 6. & 7.*

2. Cùm enim antichresis species pignoris sit ea lege constituti vt creditor fructus pignoris percipiat in vicem vsurarum pecuniæ *l. si is qui* 11. *§. si ἀντίχρησιν D. de pignor.* apparet posse dissolui vinculum illud soluto debito, aut ni solutio accipiatur, oblato *l. si rem* 9. *§. omnis D. de pignor act. l. grege* 13. *§. etiam de pignor. l. Paulus respondit* 12. *§. 1. & pass. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.* In hac autem ratiocinatione præsupponendum est, Quoties is qui læsus est, prospicere sibi iure communi potest siue per iudicem, siue propria autoritate, prætorem se interponere non debere, nec de restitutione quicquam tractandum esse *l. in causa* 16. *in princ. & §. & generaliter D. de minor. l.* 3. *C. de in integ. rest. minor. l.* 2. *C. de prad. minor.*

3. *Ex notat.* per Canonistas *in cap. illo vos de pignor.*

4. Etsi enim huiusmodi contractus ἀντίχρησις prohibitus non est, facilè tamẽ sit suspectus quia proximè accedit ad eam contractus speciem quæ fieri solet in fraudem legitimarum vsurarũ *l. si ea pactione.* 14. *C. de vsur.* nec ferè in alio differt quàm in eo, quòd in contractu illicito & fœneratitio, creditoris immoderata vtilitas certa est, in isto incerta, quod omnium optimè probat *d. l. si ea.*

5. Regionis enim consuetudo ferè semper & in omnibus attendenda est, præsertim vt valeat contractus qui alioquin non valeret *l. de quibus* 32. *& pass. D. de legib. l.* 1. *§. vlt. de inspic. ventr. l. si seruus* 50. *§. vlt. de leg.* 1. *l. quod si nolit* 31. *§. quia assidua de adil. edict. l.* 11. *D. de vsur. l. semper in stipulationibus* 34. *de regul. iur. l.* 3. *§. vlt. de testib.*

6. Contra *l. vnic. §. exactio C. de rei vxor. act. l. Atilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

7. Contra *l.* 2. *& tot. tit. D. de solut. matrim. l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pign. hab.*

8. Ad rescindendum contractum, cui alioquin perinde ac si vera esset alienatio stari omnimodo oporteret. Verèque eo casu dici potest quod ait *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.* sub alienationis nomine hypothecã quoque & pignoris nexum comprehendi. Quanquã id tantùm continet in specie illius legis id est prohibita alienatione, quia per hypothecã peruenitur ad alienationem, Alioqui constat alienationis nomine eum duntaxat actum significari per quem dominium transferatur *l.* 1. *C. de fund. dotal.* quod per pignoris aut hypothecæ constitutionem numquam euenit, *l. cùm & fortis* 35. *§.* 1. *D. de pign. act.*

9. Intellige cùm restitutio impetrata est per maiorem. Cõcurrente enim auxilio & fauore ætatis, minor læsio sufficere potest ad inducendam restitutionem dum ne prorsus minima sit *l. nam & posteaquàm* 9. *§. si minor D. de iureiur. Tot. tit. De minorib.*

10. Cui tamen aliqua ratione succurri humanum est propter tam grandem læsionem *l.* 2. *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit. l. maioribus* 3. *C. communia vtr. iudic.*

DEFINITIO IV.

De necessitate impetrandæ absolutionis & restitutionis, tum etiam cùm enormissima læsio interuenit.

QVod placuit enormissimam læsionem quæ interuenit in venditione facta sub pacto De retrouendendo, facere, vt ius redimendi, quod alioqui tẽporale foret, fiat perpetuũ, 1 id est ad triginta vsque annos, 2 Non efficit, quin necessarium sit beneficium Principis ad omnia in integrum restituenda, 3 sicut & absolutio à iureiurando, Ne alioqui crimen periurij incurrat is qui contraxit. 4 *Ita Senatus* in causa D. Dufour & Iacobinæ Berru 4. Id. Maij 1595.

1. Secundùm ea quæ tractant nostri *ad l.* 2. *C. de pact. int. emp. & vendit. & ad l. si quis cùm alter* 36. *de verb. oblig.* Canon. *in ca. ad nostram & cap. illo nos De pignor.*

2. Perpetua enim iura hodie dicuntur illa quæ trigesimo demum anno concluduntur, qui finis est longissimæ vitæ actionum omnium, exceptis quibusdam quæ ad quadragesimum vsque annum extenduntur *l.* 3. *&* 4. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

3. Quia nimirum restitutionis in integrum implorandæ tota solennitas hodie ferè pecuniaria est. Alioqui summo iure agentibus si verum est quod vulgo creditur contractum ob enormissimam læsionem ipso iure nullum esse, non potest hoc casu locum habere restitutio, quia id quod nullum est rescindi nullomodo potest *l.* 5. *§.* 1. *De iniust. rup.*

4. Valet enim iusiurandum & obligat quoties seruari potest sine dispendio salutis æternæ *cap. cùm contingat & pass. Extr. de iureiur.*

DEFINITIO V.

De restitutione aliquando habenda per Senatum pro impetrata, aliquando non habenda.

SEnatus etsi suprema quod aiunt manu plerumq; habet restitutionem in integrum ex diplomate Principis pro impetrata, 1 licèt per procuratoris aut aduocati inscitiam impetratum diploma non sit, 2 Puta vt quis aduersùs lapsa interponendæ aut prosequendæ appellationis tempora restituatur, 3 Nunquam tamen supplet defectum rescripti non impetrati per quod euertenda sit præcedentis Senatusconsulti autoritas, viâ ciuilis vt vocãt supplicationis. 4 *Ita Senatus* in causa procuratorum D. Ducis de Mercœur & N. Gleyron in secreto auditorio 4. Cal. Iul. 1595.

1. Quia

1. Quia Senatus Principis vice fungitur, & crediderunt Principes nostri eos qui ob singularem industriam explorata eorum fide & grauitate ad huius officij magnitudinem adhibentur, non aliter iudicaturos esse pro sapientia ac luce dignitatis suæ quàm ipse foret iudicaturus, vt de præfectis prætorio quorum non dissimilis autoritas fuit scriptum legimus *in l. vnic.§.1.de offic.præt.D.*

2. Sæpius enim coguntur boni iudices supplere quæ desunt Aduocatis partium *Ex tit.C.vt quæ desunt aduoc.part.iud. suppl.*

3. Ii enim modici præiudicij esse creditur quia pertinet tantùm ad extrinsecam appellationis solennitatem *l. si bonam 11.de admin.tutor.* nec respicit aut lædit ius partis, vel autoritatem iudicij.

4. *Ex Auth. quæ supplicatio C.de precib. Imp. offer.* Idque propter autoritatem rerum iudicatarum quas effectum habere reipublicè expedit, tum etiam cùm perperam & per sordes aut gratiam fuit iudicatum *l. seruo inuito 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell. l. si seruus 50.§.1. de legat.1* Cæterùm obserua inferiorum iudicum etiam eorum quos *maiores* dicimus, quòd Principis iurisdictionem exerceant & quantacunque fulgeant dignitate, non eandem esse potestatem vt restitutionem quæ ad sanandam causam malè affectam impetrari debuit, habere possint pro impetrata. Nam ad solius Senatus supremam iurisdictionem id pertinet, adeóque vt appareat non solita iudicium lege id fieri, aut ordinaria autoritate, solet Senatus exprimere id se facere suprema manu, Vt pote qui non meros iuris apices sequi cogatur, sed omnia soleat ex bono & æquo æstimare ac pro eo plerumque iudicare quem videat bonam habere causam licèt ex Aduocati vel procuratoris inscitia minùs benè instructam.

TIT. XXVII.

Qui & aduers. quos in integr. restit. non poss.

DEFINITIO I.

Restitutionis in integrum petendæ ius ad donatarium non transire sine speciali mandato.

Iccvti non potest donatarius implorare restitutionē in integrum quæ pro ea re donatori competere potuisset, Nisi specialiter & nominatim ius illud cessum sit,1 cùm alioqui non transeat in singularem successorem, 2 Ita si post contractum & ex interuallo donatarius illud mādare & præstare donatario velit nihil agit,3 cùm eo tempore nihil amplius iuris habeat in re donata.4 Absurdum enim fuerit saluum manere donatori post donationē ius petendæ restitutionis pro ea re quam in alium iam transtulerit,& cuius nomine nihil amplius eius interfit. 5 Sic in publico auditorio tractatum est in causa quadam Augustanorum 10. Cal. Mart. 1593.

1. *l. illud 25.§.1. D. de minor.* Dicam *infr. Tit. Etiam per procur. cauf. in integr. rest. agit. posse.*

2. Nam in successorem vniuersalem proculdubio transit ius petendæ restitutionis *l. non solum 6. in fin. D. de in integr. rest. l. minor 18.§. vlt. D. de minor.*

3. *l. Modestinus 76. D. de solut. l. 1. C. de contr. iudic. tutel. l. cùm is qui 36. D. de fideiuss.*

4. Donatio enim siue stipulatione, siue traditione perfecta sit, siue etiam nudo consensu post *l. si quis argentum 35. §. sin autem & hoc C. de donat.* transfert ius omne donatoris in donatarium. Nisi quis dicat quod sanè verum est aliud esse perfici donationem, aliud transferri dominium. Perficitur nudo pacto ex Iustiniani lege, vt necessarius traditionis effectus sequi debeat sicut lex ait, sed non ideò transfertur dominium aut aliud ius vllum donatori competens, nisi secuta demum traditione. Proinde etiam post perfectam donationem, si traditio nondum secuta sit, saluum est donatori ius petendæ restitutionis, nec quicquam vetat ius illud cedi præsertim donatario. Itaque hæc Definitio ad eum casum coarctanda est quo donationem secuta sit traditio.

5. Non enim dari potest restitutio nisi iis quorum interest adeò vt nec sufficiat parum interesse, quia pro re modica dari non debet *l. scio 4. D. de in integr. restit. l. si quis adfirmauit 9.§. vlt. D. de dolo. l. si ex causa 9. in pr. De minor. l. res bona fide 54. De contr. empt.* Quid ergo si incontinenti post factam traditionem ex causa donationis cedatur restitutio? An valebit? Nec enim hoc casu dici potest quod in specie *d. l. 36. & l. fideiussoribus 17. D. de fideiuss. & d. l. 76. de solut.* non tam peremptas quàm venditas videri actiones, Cùm in donatione precium nullum intercedat, sine quo tamen venditio nulla est. Sed tamen verius est valere cessionem, alia ratione quia quæ incontinenti fiunt, videntur inesse *l. Iulia 41. De reb. cred. l. 7.§. quinimò D. de pact.*

DEFINITIO II.

Restitutionem aduersus venditorem dolosum impetratam non nocere emptoris fideiussori.

Dolo venditoris persuasus rem tuam quasi venditoris fuisset emeras, conuentique precij nomine non tantùm te obligaueras, sed etiam dederas eo nomine fideiussorem: Fideiussori verò quòd is pro te precium soluere promisisset, rem aliam ex ea causa quasi in solutum vt haberet, vendideras & tradideras. Ille vēditori tuo bona fide soluerat. Si posteà in integrum restitui velis aduersus tuum venditorem ex causa doli vel læsionis, non debebit ea res nocere fideiussori cui nihil imputari potest 1 cùm quod ad eum pertinet neque dolus neque læsio vlla interuenerit,2 & fauore fideiussorum receptum sit vt huiusmodi venditiones valeant etiam sub pacto legis commissoriæ,3 quæ alioqui non valerent. 4 Sanè quin venditio pura ex ea causa valuerit, nec dubitari potest. 5 Neque post rescissam priorem venditionem, consequens erit accessoriam sine causa factam videri: 6 Sublato enim priore contractu supersit causa solutionis per fideiussorē factæ, quæ venditionem posteriorem in iuris quæsiti præiudicium rescindi non permittit. 7 Hactenus igitur tibi succurrendum erit vt aduersus tuum venditorem habeas repetitionem precij quod fideiussor soluit, quasi soluisse tu ipse videaris. 8 Rescissa enim & resoluta vēditione incipit precium esse penes venditorem sine causa. 9 Planè si dolus quoque venditoris tui interuenisse probetur, danda tibi erit actio non tantùm ad precium, sed ad id etiam omne quod tua interest eam te rem habere, quam fideiussori tuo vendideris. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Te enim mandante solutum intelligitur, quod à fideiussore tuo solutū est, & si qua tibi vel exceptio vel restitutionis causa iusta supererat, debueras fideiussorem antequàm solueret certiorare *l. si fideiussor 29. in princip. & §. 1. 2. & 3. D. mandat.* Restitutio enim quæ ex postfacto impetratur cùm sit noua actio non potest actionem fideiussori iam partam & acquisitam reuocare *arg. l. qui res 98.§. 1. D. de solut.* Et verò quid possis imputare fideiussori qui fideiubendo nihil nisi amici officium impleuit.

2. Ponimus enim bona fide ad fideiubendum accessisse, nec cum venditore collusisse: quòd & in dubio præsumendū est *l. quoties 18.§. qui dolo de probat. l. dolum C. de dolo.*

3. *l. vlt.* vbi DD. *per ill. text. D. de contr. empt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Chiliade Decad. 25. De error. pragmat.*

4. *l. vlt C. de pact. pignor. Extra casum l. si fundus 16.§. vlt. D. de pignor. & l. Titius 34. D. de pignor. act.* Vide omnino quæ circa totum hunc tractatum *De leg. commiss.* scripsi *dict. Decad. 25.*

5. *d. l. Titius Saltem ad excipiendum.* Bart. *in l. quamuis alias l. Callipo 45. De solut.*

6. Duplex enim contractus est sicut & duplex distractus si & fideiussor & reus principalis soluat. *l. si fideiussor 59.* vbi est text. elegans. *D. de condict. indeb.*

7. *Arg. l. cùm is 32. §. mulier eod. l. pen. de cond. ob turp. cauf.*

8. *d. l. si fideiussor 29.§. hoc idem tractari in fin. D. mandat.*

9. *l. 1.§. pen. & vlt. l. 2. & pass. D. de condict. sin cauf.*

10. Quia tanti tua interest cùm dolus venditoris illi venditioni etiam causam dederit *l. arbitrio 18. in princip. & §. pen. & pass. D. de dolo.*

DEFINITIO III.

Donatario etiam vniuersorum bonorum non competere restitutionem in integrum, neque fraudatorium interdictum.

DOnatarius licèt vniuersorum bonorum præsentium & futurorum ius non habet petendæ in integrum restitutionis, quam donator ipse aduersus rem iudicatam aut contractum petere potuisset, 1 quia non nisi singularis successor est. 2 Et consequenter quod ad eum pertinet speciali mandato opus est, 3 quia nec facile credendum est donatorem aduersus factum proprium venturum fuisse. 4 Generale autem est, vt ex cuius persona lucrum quis sentit eius factum impugnare non debeat. 5 Eadem ratio facit vt non possit donatarius hic obiicere, confessionem à donatore simulatè & in fraudem factam fuisse. 6 Quis enim vnquam dixit, fieri quid posse in fraudem futuri donatarij. 7 Aut quomodo fraudari 8 potest, qui nihil omnino iuris habeat, præterquàm ex mera fraudantis liberalitate? 8 Nec obstat superioribus quod dici solet, donatarium vniuersalem esse heredis loco, 9 Id enim falsum est si iuris rationi plus tribuas quàm nostrorum traditionibus, 10 Aut nisi sic intelligas, Vt creditoribus perinde satisfacere teneatur acsi heres esset, Nimirum per actionem reuocatoriam, 11 Personali enim actione conueniri nullomodo potest. 12 *Ita Senatus* pro Amedeo Mouche contra D. de la Tornette Id. Iul. 1595.

1. Etsi enim donatarius quilibet cēsetur procurator à donatore constitutus in rem suam, non ideò tamen intelligitur habere mandatum speciale quod necessarium est ad petendam restitutionem, vt diximus *Def. 1. supr.*

2. Donationis enim titulus est singularis sicut & venditionis, licèt vniuersorum bonorum donatio facta proponatur, quemadmodum & potest quis bona sua vniuersa vendere. Vtraque scilicet alienatio est *l. omnes 17. §. Lucius D. quæ in fraud. credit.* In successore vniuersali aliud iuris est. Habet enim ius petendę restitutionis quę cōpetiit defuncto *l. non solum D. de in integr. restit. l. minor autem 18. §. vlt. D. de minor. l. Pannonius 86. de acquir. hered.* A quo enim alio quàm à se ipso mandatum accipere vniuersalis successor posset?

3. Secundum ea quæ dicemus *infr. Tit. etiam per procur. cauſ. in integr. rest. agi poſſ.*

4. *l. cùm de indebito 25. D. de probat.* Nam restitutio in integrum erroris proprij veniæ petitionem vel aduersarij circumuentionis allegationem continet *l. præfecti 17. D. de minor.* non facilè autem vult quilibet aut errorem proprium fateri aut quod ab alio se circumueniri passus sit, quia nec facilè prudenti & prouido patrifamilias potest id contingere.

5. *l. ex quæ persona 149. De regul. iur. l. si non solue 18. D. si quis omiſſ. cauſ. teſtam. l. Pomponius 13 § 1. De acq poſſ.*

6. *Arg. l. 4. §. si cùm legitima vers. si quis autem & §. autoris 31. vers. cæterùm D. de dolo mal. except.*

7. Siquidem nihil fieri potest nisi in fraudem eius cui debetur, Donatario autem præsertim futuro nihil debetur, quia nullo tempore creditor est, ne post donationem quidem, Vnde fit vt quod in fraudem creditorum donatum est reuocari debeat etiamsi donatarius ignorauerit, cùm in alijs creditoribus distinguēdum sit an sciuerint, & fraudem participauerint necne *l. quod autem 6. §. hoc edictum & §. simili modo dicimus l. vlt. §. si à socero D. quæ in fraud. credit.*

8. Aliud enim est lucrum extorqueri, Aliud damnum infligi *d. §. simili modo dicimus l. 4. C. de reuoc. his quæ in fraud.*

9. Quemadmodum de hereditatis emptore scriptum est in *l. 2. §. cùm quis debitori 18. D. de hared. vel actiõn. vendit. l. si ei cuius 9. D. commun. prad.*

10 Nullo enim iuris loco sic à prudentibus proditum videas, neque ex vera iuris ratione id defendi potest Capell. Tholos. *quæst. 386.* vbi etiam Aufrer.

11. *d. l. omnes 17. §. Lucius quæ in fraud. credit.*

12. *l. vlt. §. 1. de contr. empt. l. 1. §. si heres D. ad SC. Trebell. l. vlt. C. de hered. action. l. licèt 27. C. de iur. dot. l. de rebus 13. C. de donat. ant. nupt. l. aris alieni 15. l. cùm res 22. C. de donat.* Vide Guid. Pap. *quæst. 115. & 460.*

DEFINITIO IV.

Contra restitutionem fideicommissi indebiti ex causa pietatis factam non datur restitutio.

MVlier quæ à marito bonorum ferè omnium donationem in casum superuitæ 1 acceperat, ab eodem post viginti plusue annos heres instituta, & pauperibus municipij post mortem suam restituere rogata, fideicommissum repræsentauerat ex parte, 2 & certa bona priusquàm moreretur restituerat adiecta etiam causa, Vt defuncti mariti animæ à Deo Opt. Max. misericordiam facilius impetraret. Cùm posteà in integrum restitui vellet, quasi quæ immodicè læsa fuisset propterea quòd ea bona non tantùm ex testamento ad se pertinerent: sed etiam ex donatione, cuius illa tùm cùm contrahebat non meminisset, 3 Probabilius videbatur non esse illam audiendam. Quia etsi bona quæ inter viuos, licèt sub conditione & in casum superuitæ donata fuerant, non poterant fideicommisso contineri, Vtpote quæ perinde mulier erat habitura etiam alio herede existente. 4 Sublata tamen causa fideicommissi supersit causa pietatis ex qua solutum condici non potest. 5 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Lorme, & Syndicorum de Montmilian 8. Idus April. 1596.

1. Sic enim fiunt donationes ferè omnes quarum hodie vsus est in contractibus matrimonij, scilicet superstiti futuro ex coniugibus à præmoriente.

2. Id est ante diem fideicommissi, & ante mortem suam restituerat, quod vtique facere potest dum ne in alterius præiudicium *l. post mortem 12. C. de fideic. l. uxorem 41. §. Seium maritum de leg. 3.*

3. Vt & *in l. Seia 20. in princ. D. de inſtruct. & inſtrum. legat. ibi,* quos post obliuionem testamentariæ scripturæ fecisset.

4. *Vt in l. sequens quæstio 68. de leg. 2.*

5. *Sic in l. cùm in 36. §. mulier D. de cond. indeb.*

TIT. XXVIII.

Si min. se maior. dixer.

DEFINITIO I.

De minore qui vel suo vel aduersarij sui dolo maiorem se dixit & iurauit.

MInor qui se maiorem dixit & iurauit apud iudicem, si tutor datus sit, posteà verò neget se maiorem, non aliter audiendus est quàm si probet se minorem: 1 Quo tamen probato, non faciet malè interpositi iurisiurandi autoritas, 2 vt tutor manere debeat, qui reuera minor adhuc est annis vigintiquinque. 3 Igitur alius tutor dandus erit, 4 sed huius expensis qui falsò iurans se maiorem, deceperat iudicem. 5 Sed etsi tanquam tutor liti adfuerit, pupillúmque defenderit contra creditorem, non eò magis valere poterunt quæ à falso tutore gesta sunt, 6 sed tamen minor ob dolum suum ad expensas omnes sarciendas quas frustrà factas fuisse ex posttacto apparuit, condemnabitur, 7 vt in eo saltem dolus eius vindicetur. 8 Nec est quod quis dicat iurisiurādi religionem cum dolo minoris coniunctam facere debere ne audiri debeat si postmodùm tutor esse nolit. 9 Neque enim tutor esse posset citrà iniuriam pupilli 10 quem lex non vult regi ab eo, qui ipse propter ætatem ab alio adhuc regi debeat. 11 Nam quod dici solet minorem per iusiurandum fieri maiorem, 12 eò pertinet vt iusiurandum suppleat defectum solennitatum quas alioqui ratione ætatis interuenire oporteret, 13 Non etiam vt imbecillitatem consilij quæ in ea ætate est emendet, & corrigat. Hoc enim ne fieri vllomodo possit natura ipsa impedimento est. 14 Vnde fit vt minoribus læsis etiam infra dimidiam perinde subueniatur per in integrum restitutionem tametsi iurauerint, acsi iuratum non esset: 15 Nec solum si contractui stare iurauerint, sed etiam

etiam si maiores se cum iureiurando dixerint; 16 Nisi cũ eo contrahant qui ætatis iustam habere possit ignorantiam, quique non cum alio quàm cum maiore facerit contracturus,17 & eo sint corporis habitu vt facilè ex aspectu persuaderi possit maiores esse:18 Alioqui qua facilitate contrahit minor, eadem quoque iurat,19 & plerumque ita suggerentibus iis cum quibus contrahit: 20 vt hac veluti arte & astutia insidientur ætati, & æquissima iuris constitutione aduersus minorum malitias inducta, 21 in iuris ludibrium 22 minorúmque deceptorum necem abutantur.23 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro D. de Candie Senatore contra D. Carolum Dunant Prid. Id. Decemb. 1590. & rursum in causa D. de la Perouse & Petri de Lepigny 14. Iul. 1593.

1. *l.3. versic. si tamen C. hoc tit.* vbi additur non aliter audiendum esse hoc casu eum qui petit beneficium in integrum restitutionis, quàm si palam & euidenter ex instrumentorum probatione non per testium depositiones se minorem fuisse ostenderit. Iusiurandum enim probat inter eos inter quos iuratum est *Idem est 12. de iureiur.*

2. Distinguendum tamen videretur an corporaliter iuratũ esset, an instrumento tantùm & nuda voce *d. l. 3. in fin.* iunct. *l.1. C. si aduers. vendit* Sed ea distinctio non posset habere locũ in proposito casu, in quo scilicet iusiurandum non in iurantis sed in alterius dispendium vergeret, quod permitti numquam debet.

3. Minor enim annis vigintiquinque tutor esse numquam potest. *l. quaro 32. § fin. D. de testam. tutel. § furiosus Inst. qui test. tutor. dar. poss. l. vlt. C. de legit. tutel.*

4. Quod enim dici solet Tutorem habenti alium dari non debere nisi in certis casibus, tunc verum est cùm prior tutor ritè rectèque datus est, non cùm inutiliter datus est, aut remotus tanquam suspectus qui vtiliter datus fuerat, vel excusatus, vel defunctus, vel relegatus *L. licèt 4. C. in quib. caus. tut. hab.* Perperã enim datus tutor & contra leges non potest haberi pro dato *L. 1. tutores. 5. & pass. D. de confirm. tutor.*

5. Quibus enim expensis causam quis dat, in eas & condemnari debet. *l qui solidum 78. § etiam de legat. 2. l. quoties 9. § sicut autem versic. nec vtique de admin tut.*

6. *l. 1 & tot. tit. D. quod fal. tut. autor.* Minor enim sicuti verus tutor esse non potest, ita nec idoneus defensor *l. minor. 51. D. de procurat. l. exigendi 12. C. eod.*

7. *Arg. l. si cum mihi 34. l. quidam 38. D. de dolo.*

8. Minoribus non errantibus non fallentibus publica iura subueniunt vt ait *l. 2. C. hoc tit.*

9. *Ex tit. C. si aduers. delict.* iunct. *auth. sacramenta C. si aduers. vendit.*

10. Iusiurandum autem vnius non debet damno & fraudi esse alteri *l.3 § pen. l. sed si 11, in fin. cum seqq. D. de iureiur. l. 1. in princip. si mulier ventr. nom. in poss. l. fin. D. ad municip. cap. cùm contingat. in fin. de iureiur.*

11. *Arg. l. vlt. de manum. vindict.* Sic dicimus non posse alios in sua potestate habere eum qui ipse non sit suæ potestatis *l. sic euenit 21. D. ad leg. Iul. de adult.*

12. DD. communiter *ad d. Authent. sacramenta C. si aduers. vendit.*

13. Vt in venditione prædiorum minoris *tot. tit. de prad. minor. C. & De reb. eor. qui sub tutel. vel cur. sunt. D.*

14. *d. l. vlt. D. de manum. vindict.*

15. Eóque passim iure vtimur, quia & subueniretur tametsi alienatio facta esset cum decreto *l. 2. l. si quidem 31. l. predia 26. C. de prad. minor.* Iusiurandum enim non maiorem vim habet quàm decretum iudicis. Imò minorem habet aliquando, vt dixi ad Defin. 1. *num. 5. sup. Si tut. vel curat. interuen.*

16. Dum ne probentur id fecisse dolo & animo aduersarij decipiendi *l. 2. C. hoc tit.*

17. Vt in *l si Titius 48. D. de fideiuss.* in illis verbis *propter incertum ætatis, ac restitutionis.*

18. Vt in *l. minor. 31. D. de minor. l. 3. C. hoc tit.*

19. *Arg. l. dotis 19. versf. diuersum D. de nouat.* Bald. *ad Rubr. C. de rer. permut. in fin. & in cap. 1. § item sacramenta col. 3. de pact. iuram. firm.* Refert & sequitur Didac. Couarr. *in § tert. part relect cap quamuis pactum de pact. in 6. num. 6.* vbi addit debere iudices hac in re esse vigilantissimos.

20. Vt in specie *l. 1. C. hoc tit.*

21. Ne scilicet restitui possit minor cuius malitia supplet ætatem vt habet *l. 3. in princip. C. eod.* Nunquam enim malitiis indulgendum est *l. in fundo 38. versf. constituimus D. de rei vind. l in eo 110. § vlt. de regel. iur.*

22. Quod nunquam ferendum est, Vt scilicet cuiquam ludibrio sint leges *l. vlt. § penult. C. de bon. qua liber.*

23. *d. l. 3 hoc tit.* alioqui fraus fieret legibus quæ decipientibus non deceptis minoribus hoc casu restitutionem denegarunt *l. 2 eod* facit *l. cùm ad eas 19. ad SC. Velleian.*

TIT. XXIX.

Si sæpius in integr. restit. postul.

DEFINITIO I.

Noua negligentia non parit nouam restitutionem sine noua causa.

IMPETRATA iam in integrum restitutione aduersus contumaciam factam in parendo interlocutioni iudicis,1 si idem fit rursũ cõtumax,2 nec noua restitutionis causa superuenerit, 3 non est iterum concedenda restitutio. Noua enim negligentia nouę restitutionis materiam præbet potiùs quàm causam.4 *Ita Senatus* contra Claudium Rey pro Ioanne Paquier in publico auditorio. Prid. Nõ Febr. 1595.

1. Interlocutioni enim iudicis perinde parendũ est ac sententiæ diffinitiuæ; alioqui sequitur condemnatio, vt cernere est in actionibus arbitrariis *§. praterea Inst. de action. l. item si 14. §. hac autem actio D. de eo quod mot. caus.* Hæc sola differentia est, quod ea quæ per interlocutionem iussit vetuítve prætor aut iudex contrario imperio tollere potest, In sententiis contra *l. quod iussit 14. D. de re iudic.*

2. Secunda verò & iterata contumacia grauior esse solet, vt & in cæteris omnibus delictis euenit *l. capitalium 28. §. solent quidam de pœn. l. 3. §. si plures de re milit. l. non omnes 5. §. desertor eod.* Nouell. Leonis 67. *de iis qui ad host. transf. sua qui spont. reuert. in fin.*

3. Nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, vt est in iuris regula *l. de ætate 11. §. ex causa D. de interrog. in iur. fac.*

4. Id enim est quod dici solet negligentibus subueniendũ non esse sed diligentibus, itémque vigilantibus non dormientibus *l. non enim 6. D. ex quib. caus. maior. l. summa cum ratione 21. D. de pecul. l. quod autem 6. § sciendum l. pupillus 24. ad fin. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO II.

Restitutionem omissam posteà per aliam in integrum restitutionem repeti non posse.

QVi aduersus contractum, restitutionem in integrũ petierat ex causa immodicæ læsionis 1 si posteà restitutionis beneficium vltro abiiciat, 2 tum ex eadem causa quasi durante læsione restitui velit, 3 non est audiendus.4 Hoc enim casu locum habet quod dici solet, sæpiùs non esse postulandam ex eadem causa in integrum restitutionem. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 12. sup. De transact.

1. Eo siquidẽ iure vtimur, vt si læsio enormis interuenerit ex eáque causa rescindatur contractus secundum *l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.* restituio in integrum ex rescripto Principis impetranda sit, præsertim si contractus iuratus fuit, licèt inspecta iuris ratione non sit hoc casu necessaria restitutio sufficiente nimirum iure communi *l. in causa 16. in princip. & §. & generaliter D. de minor.* id est, condictione ex lege *l. vnic. D. de condict. ex leg.* Nam & inde fit vt cùm aliæ restitutiones quadriennio finiantur *l. vlt. C. de temp. petend. in integr. restit.* hæc tamen duret in trigesimum vsque annum. Scripsi *in Chiliade Decad. 7. Err. 3.*

2. Neque enim cogitur quis vti restitutione quam impetrauit siue minor ille siue maior sit *l. si index 41. D. de minor. l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod.*

3. Hæc enim dubitandi ratio erat, quia quandiu durat cau-

sa indulgendæ restitutionis, videtur ius etiam durare eius postulandæ *l.doli 19.§.diuersum D.de nouat.*

4. Constat namq; remittentibus actiones suas nõ esse dãdũ regressum *l.quæritur 14.§.si venditor D.de ædilit.edict.l.si maritus 15.§.si negauerint D.ad leg.Iul.de adult.l.2.D ad SC. Turpill. l.postquàm liti 4.C.de pact.* Restitutio autem in integrum actio est si Paulo credimus qui in sententiis definit esse redintegrandæ rei vel causæ actionem.

5. *l.1.2.& 3.C.hoc tit.l.Papinianus 20.§.vlt.& l.seq.D.de minor.* vbi Vlpianus scribit Si quis maior viginti quinque annis intra tempus restitutionis statutum contestatus posteà destiterit, nihil ei proficere contestationem ad in integrum restitutionem, Destitisse autem videri eum non qui distulit sed qui liti renunciauit in totum.

TIT. XXX.

Si maior fact. rat. habuer.

DEFINITIO I.

Dotis promissæ petita obtentáque solutio per maiorem non impedit restitutionem ex causa minoris ætatis & immodicæ lasionis.

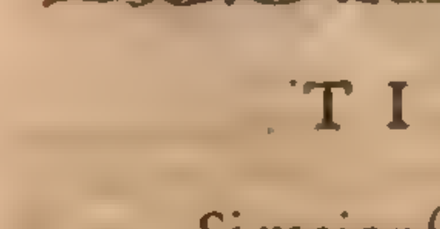

INOR annis filia quæ dotalibus tabulis maternæ successioni renunciauerat, 1 contenta dotis promissione quam pater & mater simul fecerant, 2 Cùm maior facta esset, secundo marito eandem dotem dederat, 3 cúmque ad exactionem ex priore contractu instituendam procuratorem constituerat, 4 matre adhuc superstite. Si post matris obitum beneficio ætatis & ex causa læsionis aduersus renunciationem restitui volet, 5 non poterit eo prætextu repelli, quasi maior facta ratam habuerit renunciationem, 6 Cùm neque viua matre in integrum restitui potuerit, 7 neque restitutionis nondum competentis ius vltrò & sine causa remittere eam voluisse dici possit, 8 Imò potius in consequentiam prioris contractus, 9 ac ne interea indotata videretur 10 exactionẽ marito mandasse, quæ res non solet competentem perimere restitutionem, 11 Competituram autem multò minus, 12 Initio scilicet inspecto, 13 quod vtique inspiciendum est, 14 quoties contractus restitutioni obnoxius ab initio perfectus fuit. 15 Idem igitur admittendum erit, tametsi ipsa quoque de dote egerit aduersus matrem. 16 Sanè si post matris obitum maritus ab vxore procurator in rem suam constitutus dotem petierit, probabilius tentari potest mulieri quandocunque restitutionem imploranti perinde obiiciendam ratihabitionem, acsi ipsa egisset, 17 quia maritus licèt citra mandatum possit iure mariti, 18 de rebus vxoris 19 pro arbitrio agere præstita rati satisdatione, 20 cùm tamen ab ea mandatum habuit, non nisi tanquam procurator agere potest, 21 nec mãdati formam excedere. 22 Sed tamen vix est vt ea res adimere mulieri debeat beneficium restitutionis si nihil præter institutam actionem de dote, aut factam dotis exactionem interuenerit, 23 Quod in consequentiam præcedentis contractus, potiùs quàm confirmandi eius gratia, & abiiciendæ restitutionis animo id factum esse videatur. 24 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. & 5. De tempor. petend. in integ. restit.

1. Intellige cum iureiurando, Alioqui renunciatio iure ciuili non valeret *cap.quamuis pactum de pact.in 6.* iunct. *l.pactum quod dotali 15.C.de pact.l. 3.C.de collat. l.vlt.D.de suis & legit.* ideóq; nec restitutione vlla opus esset ad eam rescindendam *l.in causa 16.in princip. & §. & generaliter D. de minor. l. 2. C. de trad.minor.*

2. Vt plerumque fit dotis constitutio ex bonis paternis & maternis tum etiam cùm pater solus dotem dat vt *in l.vlt.C.de dot.promiss* ac multò magis si cum patre mater etiam interueniat. Nam & receptum est valere iuratam renunciationem etiam maternæ successionis sicut & paternæ ex *d. cap. quamuis* vbi Canonist. *de pact.in 6.*

3. Nam & in dubio id actum creditur, vt dos quæ n p rius matrimonium data est, in posterius quoque conuertatur: *l. dotem 30.l.Diuus Seuerus 40.D.de iur. dot.l. penult. §. vxor. D. solut.matr.*

4. Creditur enim maritus in re dotali procurator esse vxoris in rem suam: atque ita pragmatici vulgò loquuntur, sed malè. Plus enim quàm procurator est maritus in dote cuius est dominus *l.dote ancillam 6.C.de rei vindic.§.1.Inst.quib.alien. licet.* In rebus verò non dotalibus siue habeat maritus expressum mandatum siue tacitum duntaxat, non potest dici procurator in rem suam sed in rem vxoris tantùm *l. maritus 21.* vbi glosl. Bart. & alij tractant *C.de procur.*

5. Placet enim huiusmodi renunciationes quantumlibet iuratas rescindi posse ex causa enormis læsionis impetrata absolutione. Ne alioqui eueniat vt iusiurandum vinculum sit iniquitatis. Dixi *Def.8.& 9.sup.de pact.*

6. Nam qui post vicesimum quintum annum ætatis ea quę in minore ætate gesta sunt rata habuerint, frustra rescissionem eorum postulant *l.2.C.hoc tit.*

7. Quia viua mater neque dotem debet cùm paternum officium sit dotare filiam *d.l.vlt.C.de dot.promiss.l.capite 19.D. de rit.nupt.* neque legitimã quandoquidẽ legitimæ ratio ponitur inspecta quantitate bonorum quæ reperitur tempore mortis *l. cùm quæritur 6.C.de inoff.testam.* ideóque nulla deberi vnquam potest in bonis viuentis hominis *l.1.§.si impubere D. de collat. bonor.* sicut nec viuentis hominis hereditas vlla est *l.1. D. de hered.vel act.vendit.* Non potest igitur videri mater læsisse filiam cui vel quantulumcumque pro legitima dederit vel pro dote, cùm plus præstet quàm debeat quæ nihil debens aliquid præstat *l.Iauolenus 15.alius l.eum qui De ann.legat.*

8. Nam quod quis etiamsi velit, habere non potest, id repudiare non potest *l. qui potest 174 §.1.de regul.iur. l.is potest 18. D.de acquir.hered*

9. *arg.l.3 §. scio D.de minor.*

10. Mulieris enim interest dotem habere *d.l.3.§.ergo etiam.* nec facilè reperiuntur qui indotatas vxores habere velint *l.4.§. apud Iulianum l.5.§.pen.D.de dolo mal.except.*

11. Quod enim fit in consequentiam pro eo habetur acsi factum esset ipso tempore actus principalis & præcedentis *l.1. D.qui potior.in pign.hab.* atque ita videtur factum in minori ætate quod fit à maiore in consequentiam contractus quem is ipse adhuc minor inierit Bart. *ad l.vnic.in fin. C. si in commun. ead.caus.*

12. Ius enim nondum competens difficilius amittitur *l.si ita 45.§.si sub condicione de leg.2.* quamuis vnicuique liceat non solùm sui iuris persecutionem, sed etiam spem futuræ perceptionis pacto deteriorem constituere *l.pactum 46.D.de pactis.*

13. *d.l.3 §. 1.& §. scio. D.de minor.*

14. Nec tantùm in contractibus sed etiam in quasi contractibus vt in negotiorum gestione *l.sed an vltro 10.in fin.l.Pomponius 15.l.nam & Seruius 21.§ si vino Titio D.de negot.gest.* itémque in delictis *l.1.D.de pœn.* itémque in possessione *l.clam possidere 6.D.de acquir.poss.* denique in cæteris ferè omnibus *l. quid ergo 13.D.de his qui not.infam.* Excipe casum *l.3.§. idem scribit D. de pecul.*

15. Ita eleganter Iacob. Cuiacius *ad d.§. scio per ill.text.*

16. Nihil enim refert an agat quis per se an per alium *l. qui stipendia 9.l.ita demum 13 & pen.C.de procur.*

17. Qui enim agit ex contractu, proculdubio ratum habet contractum. Imò & qui agit ob contractum magis quàm ex contractu vt qui agit mandati contra procuratorem qui accepit solutionem *l.si seruus 66.D.de fideiuss.* adeóque quod magis est qui aduersus contractum petit restitutionem. Hactenus nimirum ne procurator tanquam falsus teneatur, Vt in eleganti illa specie de qua *in l.3. D.rat.rem habet.*

18. Et tanquam coniuncta persona *l.sed & ha 35.D.de proc.*

19. Etiam quæ nec dotales sint, nec paraphernales, nec marito tradita *l.maritus 21.C.eod.*

20. Quæ tamen ratione bonorum paraphernalium & marito traditorum necessaria non esset *l.vlt. C. de pact. conuent. tam sup.dot.*

21. Quia in vno procurator constitutus in reliquis prohibitus censetur *d.l.maritus* vbi Bart. Bald. & cæteri *C.de procurator.*

22. Quoties enim mandatum certum est, recedi à forma non debet. At quoties incertum est vel plurium causarum, tunc licèt aliis præstationibus exsoluta sit causa mandati quàm quæ ipsi mandato inerant, si tamen hoc mandatori expedierit mandati

dati actio est *l. si quis pro eo 46. D. mandat.*

23. Præsertim cùm nec in mulieris potestate fuerit aut dotem petere cõstante matrimonio (dotis enim exactio ad solum maritum pertinet *d. l. doce 6. C. de rei vindic.*) aut prohibere quominùs maritus peteret. Quantumuis enim mulier petat restitutionem in integrum aduersus eum qui dotem marito dedit, non ideò tamen dos marito auferenda est *l. Titia 64. D. de iur. dot.* quippe qui non alia lege vxorem ducturus fuerit *l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat.* Itaque non sunt hæc contraria Dotem exigi per maritum aut per mulierem coniunctorio mariti nomine, Et nihilominus restitutionem peti per mulierem aduersus dotis promissorem aut constitutorem *d. l. Titia.* vbi est Text. accommodatissimus.

24. *d. §. scio l. 3. D. de minor.* Aliud esset si merè voluntaria ratihabitio facta proponeretur Bart. *ad d. l. vnic. in fin. C. si in commun. eadémq. caus. in integr. restit. postul.* Denique tunc inspicimus principium non finem, cùm finis habet necessariam consequentiam ad principium *l. damni 18. §. Sabini.* vbi etiam Bart. *D. de damn. infect.*

TIT. XXXI.

Vbi & apud quem cognit. in integ. rest. agit. sit.

DEFINITIO I.

De iudice restitutionis in integrum siue petatur illa ab actore siue a reo.

QVÆSTIONEM in integrum restitutionis ibi agitandam esse constat vbi domicilium habet is cõtra quem restitutio postulatur. 1 Personales enim sunt omnes in integrum restitutiones, vt cum nostris loquar, aut potiùs actiones quæ pro restitutione competunt, 2 tametsi ex ijs quædam in rem quoque scriptæ sint. 3 Sed cùm restitutio etiam per viam exceptionis & contradictionis peti possit, 4 necesse est vt eo casu de restitutione cognoscat ille qui de principali actione cognoscit, 5 & consequenter vt hac parte actor aduersus quem petitur restitutio sequatur forum rei. 6 Quod cùm euenit si quæratur Vter locus in iis quæ ad iudicij ordinationem & exercitionem pertinent 7 spectandus sit, An in quo agitur, an in quo ex iuris ratione alioquin exerceri restitutionis iudicium debuisset, cum spectabimus in quo agitur, 8 quandoquidem in eo etiam agi oportet: 9 cùm non alibi de exceptionibus & ijs quæ per viam exceptionis proponuntur cognosci possit, quàm vbi de ipsa actione cognoscitur. 10 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Def. 3. & 4. sup. De legib.

1. *l. 2. C. hoc tit.* vbi nostri notant eum qui agit ad distractum perinde sequi debere forum rei, acsi ageret ex contractu, Eadem enim ratio esse solet contractus & distractus *l. Ponponius 13. §. preterea D. de acquir. possess.* facit *l. ex empto 11. §. is qui vina D. de action. empt.*

2. Personalium autem actionum ea condicio est vt exerceri debeant apud iudicem eius qui conuenitur siue ciuiles actiones sint siue criminales *l. 2. l. in criminali 5. C. de iurisd. l. 3. C. vbi in rem act. l. vnic. C. vbi de hered. l. 2. C. vbi de crimin. l. 3. C. vbi caus. fiat.*

3. Vt actio de eo quod met. caus. *l. metum 9. §. vlt. l. item si 14. §. in hac actione. D. quod met caus.* itémque restitutio mirum interdum vt loquitur & explicat Vlpian. *in l. in causa 13. §. interdum & ll. seqq. D. de minor.*

4. Innocent. & Abb. *in cap. suscitata Extr. de in integ. restit.* Excipienda tamen est restitutio ex capite edicti de dolo, quia numquam datur reo, cui nimirum potest sufficere doli exceptio *l. vlt. D. de dolo.*

5. Etiamsi de causa restitutionis alioqui cognoscere non posset *l. vlt. in fin. C. hoc tit.*

6. Neque enim potest actor in eadem causa recusare iudicem quem elegit, vt dici solet de mutuis petitionibus licèt fint illæ odiosiores *l. qui non cogitur 22. D. de iudic. l. si idem 11. §. 1. D. de iurisd. l. cùm Papinianus 14.* iunct. *Auth. & consequenter C. de sent. & interlor. omn. iudic.* Restitutio enim quæ per viam exceptionis petitur non mutua petitio sed exceptio est, quemadmodum si ab actore impetraretur pendente lite, non noua actio sed eadem esse intelligeretur *l. qui proprio 46. §. item quæritur D. de procurat.*

7. Nam si quæratur de ijs quæ ad causæ decisionem pertinent, alius tractatus est. De quo vide quæ dicam *infr. Def. prox.*

8. *l. 3. §. vlt. D. de testib.* per quem textum ita defendit Cyn. *in l. 1. quæst. 2. C. quæ sit long. consuet.* Vide Guid. Pap. *quæst. 262. num. 1.*

9. *d. l. 2. C. hoc tit.* iunct. *d. l. qui non cogitur.*

10. *l. qui ex liberis 11. in fin. D. de bonor. poss. secund. tabul. l. 1. 2. & pass. D. de except.*

DEFINITIO II.

An in iudicio restitutionis locus contractus attendi debeat an locus iudicij.

CVm autem quæritur An in expedienda cognitione restitutionis in integrum locus iudicij attendi debeat, an locus potiùs in quo contractum est, distinguere nostri solent 1 nec malè An restitutio petatur ex ea causa quæ iàm ipso contractus tempore locum habuerit, an ex ea quæ superuenerit, Vt priore casu spectetur id ius quod obtinet in loco cõtractus, 2 Posteriore verò id quod obtinet in loco iudicij. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Post Bart. ad *l. 1. n. 10. C. de sum. Trinit. & fid. cath.*

2. *Ex l. si fundus 6. D. de euict. l. semper in stipulationibus 34. De reg. iur.*

3. Secundum glos. positam *in l. 2. D. de eo quod cert. loc.* quam alioqui falsam esse defendit Bart. *d. num. 10.*

DEFINITIO III.

Si reus arbitraria actione conuentus alio loco quàm in quo soluere debuit impetret restitutionem.

PLanè si creditor ad cuius domicilium soluere promissor certa die debuit nec soluit, cogatur post moram 1 agere alio loco, 2 proposita in eam rem arbitraria. De eo quod certo loco actione, 3 reus autem conuentus apud suum iudicem imploret auxilium in integrum restitutionis, 4 Nemo dixerit æquum esse vt inspiciamus locum in quo agitur, si qua in re durior ex eo futura sit condicio creditoris. 5 Ne alioqui morosо debitori prosit quod alio loco conueniatur quàm in quo soluere debuit, 6 cùm ex contrario nihil imputari possit creditori quòd eum alio loco conueniat quàm qui destinatus fuerat solutioni. 7 Nam & arbitraria actio quam necessitas induxit ne in potestate debitoris esset nunquam soluere, si ad locum solutioni destinatum numquam accederet, 8 admixtam semper habet loci vtilitatem vt actori præstetur quanti eius interest destinato loco solutum fuisse. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ante morã enim alio loco peti solutio non potest quàm destinato *l. eum qui 43. D. de iudic. l. vlt. D. de eo quod cert. loc.* sicut nec alio loco fieri solutio stipulatore inuito *l. pen. eod.*

2. Cùm enim solutio in locum certum destinata est potest debitor eo loco conueniri licèt alibi domicilium habeat *l. 1. eod.*

3. Quæ scilicèt ob hanc ipsam causam comparata est *d. l. 1.*

4. Quia potest illa impetrari incidenter non solùm à reo, sed etiam ab actore *l. qui proprio 46. §. item quæritur. D. de procur.*

5. Nemo enim facto suo potest duriorem efficere aduersarij sui condicionem *l. 1. in princip. l. 3. §. 1. & pass. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

6. Atqui nemini frustratio sua prodesse debet *l. hominem 37. D. mandat. l. non fraudantur 134. §. 1. de reg. iur.*

7. Non enim facit iniuriam vel fraudem qui iure suo vtitur & ordinaria actione experitur *l. factum 155. §. 1. l. nemo damnum 151. eod.*

8. *d. l. 1. l. 2. §. Scæuola D. de eo quod cert. loc.*

9. *l. 2. l. certum 8. D. eod. l. vnic. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promiss.*

TIT. XXXII.

Etiam per procurat. cauſ. in integr. reſt. agi poſſ.

DEFINITIO I.

Reſtitutio in integrum alieno nomine peti non poteſt, niſi vel ſpeciali mandato interueniente, vel in neceſſarium antecedens.

ET si non aliter petendæ reſtitutionis facultas data intelligitur quàm ſi ſpeciale mandatũ interuenerit, Si tamẽ procurator quis conſtitutus ſit ſpecialiter ad redimendam rem venditam, litémque ad id tractandam, nec redimendi ius vllum ſit niſi petita in integrum reſtitutione, 2 dicendũ eſt in neceſſarium antecedens mandatum quoq; intelligi ius exercendæ reſtitutionis 3 *J. a tractatum eſt* in cauſa D. Senatoris d'Auiſe contra Franciſcum le maiſtre Prid. Cal. Sept. 1593.

1. *l. illud nullam* 25. §. 1. *& l. ſeq. D. de minor. cap. coram Extr. de in integr. reſtit. cap. qui ad agendum de procur. in* 6. & vtrobique Doctores.

2. Quod ex variis cauſis poteſt contingere, puta ſi res vendita fuerat ſub pacto de retrouendendo intra certum tempus quod iam prætetierit, & tamen immodicam læſionem interueniſſe quæ ius illud redimendi faciat ex temporali perpetuum, ſecundum ea quæ ſcripſi *Defin. 5 ſup. In quib. cauſ reſtit. in integr. non eſt neceſſ.*

3. *Arg. l. ad rem mobilem* 56. *& l. ad legatum* 62. *D. de procurat. l.* 2. *D. de iurisdict.* Sunt & alij caſus plerique in quib. ſpeciale mandatum non exigitur ad exercendum iudicium in integrũ reſtitutionis. Primus eſt, ſi de reſtitutione non niſi incidenter agatur *cap. ſuſcitata.* vbi gloſ. Abb. & alij *Extr. de in integr. reſt.* id eſt aut pendente lite principali, aut intra decimum diem ex quo diffinitiua ſententia lata eſt Ioann. And. Hoſt. Card. & Anton. *in d. cap. coram per ill. tex.* Secundus caſus eſt, ſi verba mandati non tantùm expreſſe ſed etiam tacitè ſub generalibus verbis includant ſpeciale mandatum, vt ſi quis procurator conſtitutus ſit ad agendum, defendendum & ſupplicandum. Abb. *in d. cap. coram num.* 5. Caſſad. *deciſ.* 1. *de procur.* Tertius, ſi in mandato generali aliquid exprimatur quod exigat mandatum ſpeciale, tum ſequatur clauſula generalis *& ad omnia alia requirentia mandatum ſpeciale, d. cap. qui ad agendũ* Abb. & Caſſad. *ſuprad. locis.* Quartus, ſi procurator habeat mandatum generale cum libera adminiſtratione. Habet enim hoc æqualem vim ac ſpeciale mandatum ſiue in contractibus ſiue in iudiciis. Bald. *in l. nam & nocere notab.* 1. *De pact. ex dict. c qui ad agendum l. tranſactionis* 7 *C. de tranſact. l procurator cui generaliter* 58. *D. de procur.* Quintus, ſi cui conceſſa ſit plena adminiſtratio vel facultas agendi quicquid mandans ipſe agere poſſet Bart. *in d. l. procurator.* Franc. *in d. cap qui ad agendum.* Nã quod dici ſolet, nunquã cenſeri conceſſam liberam poteſtatem niſi cùm id ipſum expreſſum eſt *l. quam Tubero* 7. *verſ. alia cauſa eſt D. de pecul.* ſic accipiendum eſt vt tamen ſufficiat concedi per verba æquipollentia. Sextus caſus eſt, ſi reſtitutio petatur per tutorẽ, curatorem, œconomum, prælatum, ac cæteros habentes liberam adminiſtrationẽ patrimonij alieni Abb. *n.* 6. & alij cõmuniter *ad d. c. ſuſcitata arg. l. ſi actor* 10 *C. de app. l.* 2. §. *quod obſeruari.* vbi Bart. cõmuniter receptus. *C. de iureiur. propter calumn.* Septimus, ſi tractãda ſit reſtitutio defendẽdo nõ agẽdo Innocent. & Abb. *in d. cap. ſuſcitata num.* 5. Caſſad. *deciſ.* 2. *de procur.* Ægid. à Bellam. *deciſ.* 275. *Ex l. qui proprio* 46. §. *item quæritur D. de procur.* An idem erit ſi quis habeat mandatum generale cum clauſula ratihabitionis? Minimè Gloſ. Ang. & alij *in l. ſi procuratorem abſentem D. eod. tit. de procur.* Bart. *in d. l. procurator cui & in l.* 1. *C. de offic. procur. Cæſar.* Quid ſi conſanguineus pro conſanguineo intra quartum gradum petere velit reſtitutionem præſtita etiã cautione de rato Iuxt. *l. ſed & hæ* 35. vbi Bald. *D. de procur.* Nequaquam, quia quod ſcriptum eſt *in d. l. ſed & hæ.* non habet locum in iis quæ requirunt ſpeciale mandatum Gloſ. & DD. *in l. exigendi C. de procur.* Soli patri & quidem qui habeat filium in poteſtate permiſſum eſt vt pro filio etiam inuito impetret reſtitutionem, quia patris periculum agitur qui de peculio tenetur *l. patri pro filio* 27. *D. de minor.* vbi expreſſim additur cæteros agnatos vel adfines alterius eſſe condicionis. Ego addo nec patri permittendum eſſe vt pro filio ignorante petat reſtitutionem ſi filius peculium non habeat profectitium, ſed tantùm caſtrenſe vel quaſi. Nam ſi ſit aduentitium poterit pater petere reſtitutionem non tanquam coniuncta aut potiùs coniunctiſſima perſona, ſed tanquam legitimus adminiſtrator. Excipiunt tamen quidam eum qui ſit coniunctus ſi idem futurus ſit conſors litis tametſi nondum ſit, vtpote lite nondum conteſtata *ex cap. conſtitutus de in integr. reſtit.* Nam poſt litis conteſtationem poteſt conſors agere pro conſorte etiam ſine mãdato adeóque ſine licentia ſui ſuperioris *clem. religioſus de procur. l.* 2. *C. de conſort. eiuſd. lit. l. ſi petitor* 41. *D. de iudic.* Non tamen de ea re quæ mandatum exigat ſpeciale cùm minùs, certè non plus iuris habere debeat conſors litis quàm qui coniunctus eſt. Vide Didac. Couarr. pluribus hæc ipſa tractãtem *lib.* 1. *var. reſolut. cap.* 6.

DEFINITIO II.

Reſtitutio quæ per curatorem abſentis bonis datum petitur in vtilitatem abſentis, non ſub ipſius nomine peti debet ſed ſub nomine curatoris.

SI curator abſentis bonis datus litem aliquam inſtituerit 1 in eáque per errorem aut negligentiam aliquid fecerit, quod inducat neceſſitatem petendæ in integrum reſtitutionis, non ideò ſub ipſius abſentis nomine impetrandum eſt diploma Principale, cuius beneficium moribus noſtris 2 neceſſarium eſt ad obtinendam reſtitutionẽ (cùm is qui abſens eſt, neque ſupplicare neque impetrare quicquam poſſit in ea lite, quæ non niſi propter eius abſentiam exerceatur per curatorem) ſed curator ſolus in eam rem adhibendus & nominandus eſt, 3 Quippe cui licere debeat ex officij ſui ratione etiam contra proprium factum venire, ad alienum ſcilicet commodum non ad ſuum. 4 *Sine die.*

1. Poteſt enim actiones omnes exercere quæ tempore ſunt perituræ *l. creditore* 14. *De reb. auth. iud. poſſ.*

2. Nam de iure communi Prætor reſtituit non Princeps *l.* 1. *Ex quib. cauſ. maior.*

3. Vt dicimus de curatore furioſi *l. in negotijs* 5. *de reg. iur.* Nã nec id alia ratione receptum eſt in furioſi curatore, quàm quia furioſus abſentis loco eſt *vulgat. iurib.*

4. Bart. Caſtr. & alij *ad l. ſi non ſortem* 26. §. *filius de cond. indeb.*

TIT. XXXIII.

In integr. reſtit. poſtul. ne quid noui fiat.

DEFINITIO I.

De nihil innouando pendente lite in integrum reſtitutionis.

OSTVLATA in integrum reſtitutione etſi nihil noui faciẽdum eſt, 1 officio tamen iudicis de eo requiſiti incumbit, vt cõtractum cuius reſciſſio petitur interea tenere, viréſque ſuas habere pronunciet 2 præſtita tamẽ ſatiſdatione, 3 Ne alioquin is qui reſtitutionem dũtaxat petiit, hoc ipſo impetraſſe videatur. 4 Quod maximè obtinet ſi proponas agi de inſtrumento authentico, &, vt pragmatici loquũtur, guarentigiato. 5 Cur non enim tenere debeat, cùm ſententiæ vim habeat, & condemnationis, 6 niſi proponas maximã aliquã pro actore vrgere præſumptionem. 7 Sed tamen obſeruare debebit is qui ex cõtractu nititur, vt antè iudicis interlocutionem ea de re redditam ab omni abſtineat executione. Si ſecus fecerit, ſiue iam petierat vt lite pendente contractui ſtare aduerſarius iuberetur, ſiue nondum petierat, attentaſſe in præiudicium pendentis litis & reſtitu-

restitutionis videbitur,8 Ac proinde ante omnia pro attentatorum priuilegio reuocanda erit infirmandáque per iudicem executio, 9 addita etiam Quanti aduersarij interfuerit condemnatione. 10 Lis enim pendere dicitur postulata in integrum restitutione, licèt nulla dum contestatio secuta sit, sicut & sola suspecti iudicis allegatione, 11 adeóque interdum nuda libelli oblatione, 12 aut etiam rescripti principalis impetratione.13 *Ita Senatus* pro D. de Vosery contra D. de Mandolle 17. Cal. Aug. 1588.

1. *l. vnic. C. hoc tit. l. si causa cognita* 32. *C. de transact.* quæ restitutionem in integrum appellationi æquiparat, quod ad hoc vt suspendat vim, & executam sententiæ, Adde *l. chirographo* 57. §. 1. *D. de admin. tutor.*

2. Et ita temperandum est quod ait *dict. l. vnic.* quomodo ad eam notat Bartol. *ex cap fusceptata & cap. constitutus*, vbi Canonistæ Extr. *De in integr. resti.*

3. Propter dubium litis euentum *l. quod debetur* 51. *D. de pecul.* & vt cautum sit ei qui petit restitutionem. *l. 1. & tot. tit. D. qui satisd. cogant. l. vlt. C de ordin. cognit.* Mynsing *cent* 1. *obs.* 48.

4. Aliud enim est restitutionem petere, aliud impetrare. Petitur facilè, sed non impetratur neque conceditur nisi causa cognita & auditis omnibus iis quorum interest *l. in causa* 13. *vers. causa enim cognita l. etiam si* 29. §. *vlt. D. de minor.*

5. Id est, cuius vigore competit exactio sine strepitu & figura iudicij, ita vt de facto incipi possit à captura personæ, quomodo loquitur Antonin. Tessaur. *decis. Pedem.* 26. *num* 12. post Rom. *cons.* 133. *num.* 1. Marsil *sing.* 7. Ias. *in l. 1. num.* 6. *C. de edict. Diui Hadr. toll.* adeò vt nec sit necesse citari partem vt testatur Tes. *ibid.* contra Bald. & Ias. *in l.* 1. *C. de iur. & fact. ignor.*

6. Bart. *in l. cùm vnus. in princip. num.* 11. *D. de bon. autor. iudic. possi. l.* Didac. Couarr. *l. 2. var. resol. cap.* 11. *num.* 3. *ad fin.*

7. Vt in ea specie de qua scripsi *Defin.* 1 *sup. Si aduers. credit.* Non tamen videtur omnino recta consecutio vt ex huiusmodi instrumentis possit fieri executio pendente lite in integrum restitutionis ob id solùm quod habeant vim sententiæ, Cùm & sententia ipsa per petitam in integrum restitutionem suspendatur *d. l. si causa cognita* 32. *C. de transact.* Itaque totum ius hoc quo vtimur accepto ferendum est praxi potiùs quàm iuris rationi. Sanè si instrumentum falsum dicatur, non eò minùs pendente falsi accusatione pronunciandum erit pro instrumento *l. 2. C. ad leg. Cornel. de fa* scilicet quia maior vis est restitutionis aut prouocationis ad suspendendam effectum contractus quàm accusationis. Imò & à iuris ratione abhorret vt instrumentum vllum habeat paratam executionem *l minor.* 40. *D. de minor. l. si pacto* 14. *C. de pact.* Vide Tess. latè *dict. Decis.* 26 Ossasc. *Decis.* 129. *num.* 2.

8. Vt hoc saltem casu salua sit ratio & dispositio iuris posita *in d. l. vnic. C. hoc tit.*

9. Attentatorum enim hoc priuilegium est quotiescunque appellatio aut restitutio habuit effectum suspensiuum Didac. Couarr. post alios multos quos citat *cap.* 23 *pract. quæst. num.* 7. & *cap.* 24 *per tot. & præsertim num.* 7.

10. Semper enim qui attentauit condemnatur in id omne quod aduersarij interest eo nomine.

11. *Ex l. apertissimi* 16. *C. de iudic.*

12. *l. 1. & 2. ex gloss. C. vt lit. pendent.*

13. *l. 1. & 2. C. quand. libell. Princi. dat. int. cont. fac.* Adde *l. ex illo tempore* 13. *C. de appellat.* quæ tamen loquntur de consultatione & relatione ad Principem non de rescripti impetratione. Vide Ferrar. *in pract. tit. De form. except. rei conuent. in verb. exceptionem.*

DEFINITIO II.

Potest qui impetrauit restitutionem pendente lite aduersus contractum, executionem contractus consequi, non etiam petere.

QVoties postulata in integrum restitutione iudex pendente reo contractum tenere iussit,1 permittendum est actori si quid fortè ipsi vicissim præstandum fuit ex contractu vltrò citróque obligatorio, vt perinde id possit petere acsi restitutionem nó postulasset. 2 Planè si aduersarius iure suo vti nolit, 3 non erit ferendum vt ex contractu agat qui contractum impugnat. 4 Iure autem suo vti videtur non solùm qui petiit & obtinuit vt pendente causa in integrum restitutionis contractus teneret, 5 sed etiam qui id habet ac retinet quod rescisso contractu nó haberet. 6 Itaque venditor qui aduersus venditionem vult restitui, non prohibetur precium petere, ne intercà emptor & rem & precium habeat,7 Sed protestari tamé debebit ne quid ex ea re præiudicij petitæ restitutioni fiat.8 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Vt fieri solere & in praxi receptum esse diximus *Defin. præced.*

2. Id enim fit ex naturali necessitate contractus qui cùm vltro citróque sit obligatorius non potest teneri ex vna parte quin ex altera teneat: alioqui claudicaret, quod esse non debet extra casum *l. Iulianus* 13. §. *antepen. D. de action. empt.* Neque verò remissi iuris præsumptio & coniectura capi potest ex eo actu quem quis vel inuitus facere cogatur. *l. tutorem* 22. *de his quæ vt indign. l.* 1. *in fin. C. de annal. except.* Iudicium porrò redditur in inuitum *l. inter stipulantem* 83. §. 1. *De verb. obligat.* & quod hoc casu soluitur ei qui petit in integrum restitutionẽ, magis soluitur aut præstatur vt postmodum contra eum fieri executio possit tanquam impleta condicione sine qua nõ, quàm vt actor ei petenti condemnetur.

3. Id est impetrata in integrum restitutione, Nec enim inuitus ea vti cogitur, ne quidem post sententiam *l. si iudex circumuento* 28. *D. de minor.*

4. Nemo enim ex eo contractu quem impugnat lucrum consequi debet *l. cùm quæritur* 16. *D. de admin. tutor. l. si ita stipulatio* 39. §. 1. *D. de oper. libert. l.* 40. *de acq hær.*

5. Intellige si postmodum vrgeat executionem sententiæ: nam quandiu facta executio non est potest impetratam restitutionem abiicere *d. l. si iudex.*

6. Retentio enim plus quàm petitio est, cùm sit etiam perceptio *l. deducta* 58. §. *acceptis D. ad SC. Trebell. l. cùm pater* 77. *in princip. de leg* 2. *l. ei cui* 16. *D. de liber. legat.*

7. Quod nullo vnquam casu æquum est *l. ex empto* 11. §. *qui autem l. bona fides* 50. *D. de action. empt.*

8. Protestatio namque solet conseruare ius protestantis *l.* 4. §. 1. *D. quib mod. pign. vel hyp. solut. l. pro hærede* 20. §. 1. *de acquir. hæred.*

DEFINITIO III.

De muliere petente restitutionem aduersus pignorum remissionem, Et quid si interim possessionem illa occupauerit propria autoritate.

CVm mulier constante matrimonio pignorum dotalium venditioni adhibito etiam iureiurando 1 consensisset,2 tùm defuncto viro restitutionem in integrum peteret quasi læsa 3 quòd ex aliis mariti bonis sibi satis cautum esse non posset,4 Placuit iustam quidem eã causã esse petendæ restitutionis, impetrata priùs absolutione.5 Sed si pendente facti quæstione & incerto eo in alia bona marito superessent necne, 6 mulier quasi iure suo vsa propter clausulam constituti dotalibus tabulis insertam fundum occupasset ex eóque fructus percepisset, condemnari illam statim debere vt eos redderet non expectato iudicij euentu,7 Non solùm quòd in integrum restitutio ne postulata nihil noui inconsulto iudice fieri debuisset,8 Sed etiam quòd eę potissimùm iudicis partes esse debeãt, vt pendente iudicio restitutionis pronunciet contractui standum esse: 9 quod ipsum facere non potest quin de fructibus quoque pronunciet 10 cùm soli & dominij ius sequantur. 11 Quare nec aliud dicendum erit de iis fructibus qui ante imploratam restitutionem mala fide percepti proponerentur. 12 Neque enim nouum est vt de fructibus quoque pronuncietur pendente lite, & priusquam ad sententiam perueniatur. 13 In proposito autẽ ea quoque ratio maximè contra mulierem facit, quòd etiamsi ipsam in causa restitutionis tandem vincere contingeret, non ideò tamen fructus pignorum lucro eius cederent,14 sed id tantùm assequeretur vt saluam haberet pignorum persecutionem acsi nunquam venditioni consensisset. 15 Fructus enim si quos percepisset aut reddere aut in sortẽ imputare cæterorum creditorum exemplo 16 cogeretur, 17 ni contracta esset antichresis vt eos lucrifaceret ad finem vsque legitimarum vsurarum. 18 *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michal magistro computorum contra viduam N. Chabot 7. Id. Iul. 1591.

1. Cuius ea vis esse solet vt illos etiam contractus valideat & confirmet qui alioquin ipso iure non valerent si modo

seruari possit sine dispendio salutis æternæ *cap. quamuis pactũ de pact. in 6. cap si vero. cap. cùm contingat. Extr. de iureiur.* & vbique Canonistæ.

2. Qui consensus, valet etiam iure ciuili & citra vinculũ iurisiurandi *l. iubemus* 20. *C. ad SC. Velleian.* quia siue expressa siue tacita pignoris remissio & siue expressi siue taciti pignoris, donatio nõ est *l. 1. §. 1. D. quib. mod pign. vel hypoth solvit. l. etsi pignus* 18. *D. quæ in fr. ad. cre lit.*

3. Nam & sufficiens restitutionis causa illa est Si liberata sint pignora ab eo data qui alioquin soluendo non sit *l. illud verum* 10. *in fin. D. de eo quod met. caus. l. patri* 27. *§. si minor. D. de minor.*

4. Propter quam causam nec valeret renunciatio iure ciuili *d. l. iubemus*, si non autoritas iurisiurandi interueniret.

5. Ad cuitandam periurium: propter vinculum iurisiurandi, quia tunc etiam cùm iurisiurandi ratio haberi non debet ne vinculum sit iniustitiæ & iniquitatis, tutius tamen est periurij metu impetrare absolutionem aut quod promissum fuit adimplere *cap. debitores Extr. de iureiur. cap. Abbas & cap. ad aures Extr. quod met. caus.*

6. In qua incertitudine præsumptio est contra mulierem, & ab ea probationem exigimus cùm ipsa agit & paupertatem mariti sui allegat pro fundamento suæ intentionis *l. 2. D. de probat. l. actor & pass. C. eod.* Bart. *in l. prædior. C. de præd. minor. in fi.*

7. Frustra enim expectaretur euentus qui nihil posset operari *l. si quis ita* 33. *D. de hered. instit.* vt hic contingit quemadmodum sequitur in Definitione.

8. *l. vnic. C. hoc tit. l. si causa cognita* 32. *C. de transact.*

9. Non tam ex iuris ratione, quàm ex praxi qua vtimur, vt scripsi *D. s. 1. num. 7. sup.*

10. Quia contracta tenente acsi restitutio nulla impetrata esset eos fructus possessor percepisset. Vnde illud est quod fructus etiam possessionis causam sequuntur, vt in interdictis *l. videamus* 38. *§ in fauiana & seqq. D. de vsur. l. 1. §. ex die* 40. *D. vnde vi l. 4. C. eod.*

11. *l. qui scit* 25. *§. 1. D. de vsur.* vbi Iulianus scribit fructus ex fundo percipi non iure feminis sed iure soli.

12. Nam & hi omnimodo restituendi sunt in executionem iudicati quo contractus tenere pendente lite iubeatur, Alioqui eueniret vt aliquo tempore contractus non videretur tenuisse. Denique constat fructus causæ appellatione contineri *d. l. 4. C. vnde vi.* Causam verò esse id omne quod habiturus fuisset petitor si controuersia ei facta non fuisset *l. Iulianus* 17. *§. 1. l. præterea* 20. *l. qui restituere* 68. *D. de rei vindic.* Sed & plenius causa bonorum accipienda est pro omni vtilitate *vt in l. conuentionalibus* 52. *§. 1. De verb. oblig. l. 1. §. hac actio* 10. *D. si is qui testam. liber esse iuss.*

13. Vt in ea specie de qua scribemus *infr. Def.* 23. *De fructib. & lit. expens.*

14. Quia cùm per pignus non transferatur dominium, sed nuda possessio *l. cùm & sortis* 35. *§. 1. D. de pignor. act.* non potest titulus pignoris esse habilis ad inducendam fructuum acquisitionem *arg. d. l. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.* nisi ob tacitam ἀντίχρησιν contractam. De qua *in l. cùm debitor* 8. *D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Scripsi *in Chiliade Dec. 9. Err. 5. & 6.*

15. *d. l. iubemus* 20. *C. ad SC. Velleian.* Id enim duntaxat reddit restitutio quod abstulit læsio non plus aut minus, vt tractat Bart. *ad l. si quidem* 11. *C. de præd. minor. ex l. 1. & l. quod si minor* 24. *§. restitutio D. de minor.* hæc autem mulier non in fructibus pignoris læsa fuerat, sed in remisso iure, & vinculo obligationis. Itaque ius illud solum per in integrum restitutionem redintegrabitur.

16. *l. 1. l. creditor* 3. *l. vlt. C. de pign. act.*

17. Nullum enim priuilegiũ hac parte mulieri datum est ne pro dote quidẽ, quoniã id egit legislator vt mulierib. subueniret ne damnum paterentur, non etiam vt lucrum sentirent *l. assiduis* 12. *in fin. C. qui potior. in pignor. hab.*

18. Intellige de antichresi siue tacita siue expressa, Etsi inter eas differentia illa est quòd tacita seruat legitimum modum vsurarum locúmq; habet quoties pecunia debita gratuita est nõ sub vsuris, vt *in d. l. cùm debitor* 8. *in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Expressa verò non seruat *l. si ea pactione* 14. *C. de vsur. l. si is qui* 11. *§. si ἀντίχρησιν D. de pign.* Scripsi latè *d. Dec. 9. Err. 5. & 6.*

TIT. XXXIV.

De reput. quæ fiunt in iud. in integr. rest.

DEFINITIO I.

Quid interfit an restituatur filia ad petendum supplementum, an ad succedendum.

FILIA quæ accepta certa pecuniæ quantitate siue à patre, siue à fratrib. renunciauit bonis paternis si postea petat in integrum restitutionẽ ad hoc vt rescindatur renunciatio, 1 interroganda est an ideò tantùm velit restitui vt habeat supplementũ, An in id etiam vt acsi nulla facta esset renunciatio competentem sibi portionem in bonis & corporibus ipsis consequatur. Hoc enim posteriore casu si aduersarius consentiat dari restitutionem, officiũ erit iudicantis, vt vtraq; pars ex natura restitutionis pristinum integrúmque ius suum recipiat, 2 Et consequenter condemnanda erit mulier vt statim quod accepit restituat, 3 licèt nondum constet quid & quantum ex corporibus hereditariis inuicem sperare possit. Sibi enim imputet quæ petendo restitutionem hoc sibi damnum & incommodum vltrò inflixit: 4 Nec audietur si retentionis iure vti velit. 5 Priore verò casu non erit cogenda reddere quod accepit, sed imputare. 6 Nam etsi succumberet probato per aduersariũ quod plus accepisset quàm sibi deberetur, non ideò tamen cogenda esset restituere quod excederet, 7 sed tantùm litis amissione, id est expensarũ damno coerceretur. 8 *Ita Senatus* in causa N. Annæ de Bellegarde & N. Ioannis Francisci Noyelli de Bellegarde 7. Cal. Sept. 1586.

1. Ex causa scilicet læsionis enormis iuncta reuerentia paterna *l. 1. § qua onerandæ D. quar. rer. act. non det. l. si superstite 5. in fin. C. de dolo.* Tractant nostri *ad cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

2. *l. vnic. C. hoc tit. l. quòd si minor* 24. *§. restitutio D. de minor.*

3. Prior enim iudicato satisfacere debet si volet iudicatum exequi, licèt non cogatur vti restitutione impetrata si nolit *l. si iudex circumuenti* 28. *De minor.* iunct. *l. Iulianus* 13. *§. offerri D. de action. empt.*

4. Non enim ei succurri solet qui ipse coniecit se in necessitatem *l. si fideiussor* 7. *§. si necessaria qui satisd. cog. l. 2. §. 2 in fluminis D. si quis caut.*

5. Quia non potest pecunia pro corpore aut è contrario corpus pro pecunia retineri *l. cùm pater* 77. *in princ. de leg. 2. l. deducta* 58. *§. accepto ad SC. Trebell.* obstare tamẽ videtur *l. si nõ sortem* 26. *§ si centum de cond. indeb.* Nisi dicas in illa specie liquidam iam ab initio fuisse quãtitatem debitam ideóq; imputari posse debitori condicenti cur eam non statim soluat.

6. *l. si quando* 35. *§. & generaliter C. de inoff. test.* iunct. *l. seq. §. repletionem eod.*

7. Nihil enim vetat pro legitima ampliorem portionem dari.

8. Ob litem temerè institutã *l. eum quem temerè* 79. *De iud.* Nam & idem esset si aliquid quidem deberetur, sed tamẽ plus petitum esset *§. si minus Inst. de action. l. 1. C. de plur. petit.*

DEFINITIO II.

De petita restitutione aduersus venditionem fundi indiuisibilis.

MInor rem sibi cum aliis communem & indiuisibilem si tibi vendiderit vnà cum cõdiuisorib. & iusiurandum interuenerit alieve solennitates, 1 non aliter audiendus est petens ex causa læsionis restitutionẽ quàm si paratus sit totum fundum recipere & vicissim totum precium reddere, id est pro coheredum quoque portionibus, 2 Neque enim fieri potest aliter vt omnia in integrũ, & pristinum restituãtur 3 cùm tu partem fundi cõmunis & indiuisibilis empturus nõ fueris, 4 nec cogendus sis incidere inuitus in communionem: in qua nec remanere cogi posses. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defi. 2. sup. Si in commun. eadémque caus. in integr. restit. postul.

1. Alioqui restitutio nõ esset necessaria *l. 2. C. de præd. minor. l. in causa* 16. *in princ. & §. & generaliter D. de minor.*

2. *l. tutor* 47. *§. curator D. de minor.*

3. *l. quod si minor* 24. *§. restitutio D. de minor.* facit *l. tutor decedens 26. De liber. legat.*

4. *l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

5. *l. si non sortem* 26. *§. si centũ De condict. indeb.* propter discordias quas materia cõmunionis excitare solet, inquit Pap. *in l. cũ pater* 77. *§. dulcissimis de leg. 2. l. in re cõmuni 26. De serv. vrb. præd.*

6. *l. vlt. C. commun. divid.*

TIT.

TIT. XXXI.

De tempor. in integr. restit.

DEFINITIO I.

De decennio moribus nostris in locum veteris quadriennij ad petendam minorum restitutionem subrogato.

APetendam ex causa minoris ætatis restitutionem, decẽnium hodie generaliter & indistinctè præstitutum est à die completi anni quinti & vicesimi computandum, 1 cùm anteà sufficeret quadriennium à Iustiniano subrogatum 2 in locum anni illius vtilis, quem Prætores introduxerant, 3 Aut ad summum, quinquennium si de rei immobilis venditione, quæ sine decreto facta esset, confirmanda ageretur. 4 Sed etsi de donatione quæratur, continuum decennij silentium sufficiet non tantùm inter præsentes, vt fert Iustiniani constitutio, 5 sed etiam inter absentes, inter quos eadem constitutio vicenniũ requirit. 6 Enimuerò quamuis dici soleat præscriptionem statutariam in locum præscriptionis legalis substitutam easdem retinere qualitates & condiciones, 7 id tamen in proposito non obtinet. Quadriennium enim illud Iustinianeum, initio inspecto, est vtile vt nõ priùs currere incipiat quàm petendæ restitutionis facultatẽ habeat is qui minor fuit, 8 tametsi vbi semel cœpit currere non eo minus pergat quòd illam agendi facultatem aut absentia aut aliud quod libet quantumuis iustum impedimentũ ademerit. 9 Decennium autem quo hodie vtimur æquè ab initio ac ex postfacto, omni denique tempore continuum est, 10 Non illa solùm ratione quòd sit longius 11 (exemplo quinquẽnij quod quia quadriennio lõgius est etiam absenti currere Iustinianus voluit 12) sed ob id potissimùm quòd legis nostræ verba sic concepta sunt vt nõ meminerint decennij, 13 at tantũmodo restitutionis beneficium post vltimum trigesimi quinti anni diem prorsus excludant. 14 Quid enim est, quod temporis cursum possit sistere, & efficere ne trigesimus quintus annus compleatur, aut vt reuera completus pro non completo habeatur? 15 Proinde si post eam ætatem ratio aliqua esset concedendę restitutionis, ad hoc ipsum concedi restitutionem oporteret, vt subinde ex causa minoris ætatis impetrari restitutio posset: 16 quod tamen absurdum foret: 17 Cùm & huius incommodi euitandi gratia induci necesse fuerit, vt quadriennium, quod non minorum duntaxat, sed aliis quoq; omnibus restitutionibus petendis constitutum est, ab initio esset vtile, 18 Ne alioqui aut restitutionis æquitas solo quadriẽnij lapsu omnino perimeretur, 19 aut restitui actorem ad hoc ipsum necesse esset vt posset restitui. 20 *Ita Senatus* in causa N. Franciſci Denariè contra Bartholomeã De Valon. 18. Id. Aug. 1588.

1. Stilo Senatus nostri *artic.* 154. Vide Rebuff. *tom.* 2. *tract. de rest. glos.* 2. vbi monet idem ius apud Gallos ex Franciſci primi edicto obseruari.

2. *l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.* Reb. *vbi sup. art.* 2. *glos.* 1. *num.* 10.

3. Vt supradictis legibus refert Iustinianus, Déque anno illo vtili intelligendus est Scæuola *in l. intra vtile* 39. *D. de min.*

4. *l. vlt. C. si maior fact. alien. fact. sin decret. rat. hab.*

5. *d. l. vlt. in fin. & l. vlt. C. si quis ignor. rem minor. esse.*

6. Vt & aliàs solet vicennium esse necessarium inter absentes iis casibus quibus alioqui posset decennium sufficere inter præsentes vt cùm de præscriptione longi temporis tractatur *l. super longi* 11. *C. de præscr. long. temp. l. vnic. C. de vsucap. transform.*

7. Bald. *in d. l. vlt. C. hoc tit. per ill. text.* Lud. Roman. *cons.* 38. *num.* 2. & 3.

8. Expressim namque Iustinianus constituit vt tantummodo numerandum sit hoc quadriennium ex die ex quo annus vtilis olim currebat. Vtile autem tempus non est nisi quo quis habet experiendi facultatem *l.* 1. *D. de diuers. temp. præsc. l. cùm sex* 55. *D. de adilit. edict.*

9. Id enim est propter quod quadriennium illud ex postfacto dicitur continuum *d. l. vlt. C. hoc tit.* Obserua tamen posse vno casu quadriennium hoc esse continuum etiam ab initio, nimirum si petatur restitutio contra præscriptionem ex capite ignorantiæ, vt contra Crauetam disputat Didac. Couarr. *in* §. 3. *tert. part. relect. cap. possessor num.* 4. *vers. decimò.* vt scripsi *Dec.* 1. *n.* 7. & 8 *sup. Si aduers. præs. vsucap.*

10. In eóque ius nostrum prouinciale addit ad ius cõmune.

11. Vt qui grauatur in vno, releuetur in alio & contrà *l. ea qui* 30. vbi Bart. *num.* 1. *D. de iureiur.*

12. *d. l. vlt. C. hoc tit. d. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered. l. vlt. ad fin. C. de præscr. long. temp.*

13. Itaque cùm lex non distinguat, nec nos distinguere debemus *vulg. l. de precio* 8. *D. de publician. in rem act.*

14. Quę lex etiãsi durę esset, nõ eo minùs tamẽ seruari deberet quoniã ita scripta est *l. prospexit* 9. *D. qui & à quib. man.*

15. Indéque nimirũ est quòd in minorũ restitutionib. tempora cõputãtur de momẽto in momentũ *l.* 3. §. *minorũ D. de min.*

16. Atque ita induceretur circuitus vt Baldus disputat *in l. ea qua* 5. *C. hoc tit.*

17. Circuitus enim vitandus est *l. dominus* 53. *D. de condict. indeb. Nouell.* 39. *D. de restit. & ea qua parit vndec. mens. circa princip.*

18. *d. l. vlt. C. hoc tit.*

19. Cùm enim tempus continuum est non distinguimus scientem ab ignorãte *l. vlt. ad fin. vers. nulla sciẽtia C. de præscr. long. temp.* & tamen non potest fieri vt ignoranti quicquam imputetur cùm non habeat experiendi potestatem nisi dissoluta fuit ignoratio, vt Papin. loquitur *in d. l. cùm sex* 55. *de adil. edict.*

20. Quæ res abiret in infinitum, quod vitandum est *l. fideicommissa* 11. §. *si quis decem* 18. *de leg.* 3. *l. à Diuo Pio* 15. §. *sed si emptor. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

De restitutione per minorem petita in magna Cancellaria post annum trigesimum quintum.

PRęclusa tamen petendæ restitutionis via ordinaria ex diplomate quod in parua, vt loquuntur, Cancellaria sub nomine Principis à primario Senatus præsidẽ cõcedi solet, recurri potest ad oraculũ viuæ vocis, 2 Vt princeps ipse de plenitudine, quod aiũt, potestatis 3 concedat restitutionẽ non tam aduersus lapsum temporis quàm vt rescindatur quicquid in minori ætate perperam gestum esse dicitur, 4 Non quasi tricesimus quintus annus nõdũ cõpletus sit, quod non magis fingere quàm præstare Princeps potest, 5 Sed quia in potestate & arbitrio Principis sit post eam quoque ætatem in integrum restituere si iustam subesse videat causam restitutionis, adeóque licèt nulla causa sit, aut noua nulla superuenerit. 6 Nam & ijs casibus quibus siue ob lapsum temporis, siue qua alia ratione lex municipalis denegat restitutionẽ, suprema Principis autoritas & potestas semper, vt par est, excepta intelligitur. 7 Quare nec de illo quærendum erit, an à die quinti & tricesimi anni completi effluxerit quadrienniũ, quod in omnibus in integrum restitutionibus petendis proximè diximus esse præstitutum. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Id enim ius habet primarius nostri Senatus Præses vt hoc ipso sit Vicecancellarius, adeóque quisquis ex Senatoribus vices primarij gerit etiamsi fortè sit ex nouissimis si modò absint omnes qui eum præcedunt: quod in Senatus Pedemontanĩ Præside & Senatoribus diuersum est.

2. Id est ad magnam Cancellariam, quæ ipsius Principis nõ tantùm nomen sed etiam subscriptionem habet.

3. Distinguunt enim nostri duplicem potestatem in Principe vt in Deo Theologi, Ordinariam vnam quam meliùs dicere ordinatam deberent, Aliam absolutam & plenissimam, Sed malè si credimus Didaco Couarr. *lib.* 3. *var. res cap.* 6. *n.* 8. Ario Pinell. *ad l.* 2. *C. de rescind. vendit. in* 1. *part. rubr. num.* 24. Antonin. Tessauro qui post alios multos hanc non insulsè vocat plenitudinem tempestatis *Decis. Pedem.* 91. *num.* 1.

4. Acsi petendæ restitutionis tempora adhuc supereſſent;

vt euenit cùm appellationis aut interponendæ, aut prosequendæ tempora præterierunt. Restituitur enim minor ad appellandum. Sed hoc facilius est quàm vt restituatur ad petendam restitutionem *l.1.C.si sapius in integr.restit.postul.l.ait prator 7.§. pen.D.de minor.*

5. Fictiones enim de eo esse debent quod per rerum naturam verum esse possit *l.qui ad certum* 14.vbi Bart.*l sed addes* 19. *§.vlt.D.locat.l.si tibi* 8.*§.vnius hominis De optat.legat.* vt & de confessionibus scriptum est *in l. confessionibus* 13. *De interrog. in iur.faciend.*

6. Eo scilicet iure quo ius facere potest nouámque legem condere, etiam deficiente iure, vt in specie *l. Pannonius* 86. *De acquir.hered.* de cuius lectione & sententia scripsi *lib.*14. *Conse-Bur.cap.*1.

7. Quæ etiam in iureiurando quod magis est excepta intelligeretur *l.vlt.D.ad municip.* Restitutiones enim omnes, licèt æquitate naturali nitantur, tamen sunt iuris positiui, vt nostri loquuntur, ideóque pro arbitrio supremi Principis mutari possunt, Secundùm ea quæ nostri tractant *all. vlt. C. si contr. ius vel vtilit.publ.*

8. *l.vlt.C.hoc tit l.vlt.C.de repud.vel abstin. hered.*

DEFINITIO III.

Quando quadriennium currat etiam ignoranti, non currat etiam scienti.

QVadriennium ex Iustiniani constitutione petendis in integrum restitutionibus præfinitum 1 etsi initio inspecto vtile est, vt non incipiat currere nisi à die scientiæ, cùm tamen ex postfacto sit continuum, 2 non eò minùs currere perseuerabit quod per mortem eius qui scire cœperat interrupta sit continuatio scientiæ: 3 Hac enim parte vt & aliàs plerumque defuncti scientia nocet heredi: 4 Non idem erit si ex pluribus quorum communis causa fuit quidam sciuerint, quidam ignorauerint. Nam ijs qui ignorauerunt aliorum scientia non nocebit: 5 Quinimò si non tantùm communis & indiuisa, sed etiam indiuidua causa fuit, per eos qui ignorarunt, scientium quoque ius saluum fiet. 6 *Ita tractatum est* in causa N. Ioannis Martini & Zachariæ Lanfrey 10.Cal.Dec.1592.

1. De quo diximus præcedentibus proximis Definitionib.
2. *d.l.vlt.C.hoc tit.*
3. *l.4.§.heres qui D.de vsucap.l.cùm heres* 11. *De diuers.temp. præscript.*
4. Cui & dolus defuncti noceret *l.sicut* 8.*§. illud videamus D.quib mod.pign.vel hyp.soluit.* DD. *in dict.l. vlt. & in l. nec non* 28.*§. si quis D.ex quib.caus.maior.*
5. Iniquissimum enim fuerit ignoranti alterius scientiam nocere *l.iniquissimum 5.D.de iur.& fact.ignor.* ne quidem quod magis mirum est procuratori *l.cùm mancipium* 51.*§.*1.*D.de edilit.edict.*
6. Nam in indiuiduis ius vnius ex socijs conseruat ius aliorum *l.si communem* 10.*D.quemadm.seruit.amitt.l.*4. *§.si fundus D.si seruis.vindic.* neque nouum est vt per socium capacem petendæ restitutionis fiat capax is qui alioquin esset incapax *l.si is qui* 29.*de liber.legat.* Scripsi Defin.1.*sup. si in commun. eadémque caus.*

DEFINITIO IV.

De restitutione petita per viam exceptionis.

REstitutio in integrum cùm peti possit non solùm per viam actionis, sed etiam iure exceptionis 1 adeóque simplicis contradictionis, vt nostri loquuntur, nullius eo casu temporis quantumlibet longissimi præscriptione excluditur, Ex vulgari iuris regula quæ habet Ea quæ ad agendum sunt temporalia, ad excipiendum esse perpetua. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 6. infr. De præscr. 30. vel 40. annor.

1. Id est ad restituendam exceptionem. Nam & peti posset ab actore per viam replicationis *l.qui proprio* 46.*§.item quæritur D.de procur.l.*3.*D.rat.rem.hab.*
2. *l.pure* 5.*§.vlt.D.de dol.mal.except.* vbi ratio redditur quoniam actor quidem in sua potestate habet quando vtatur iure suo. Is autem cum quo agitur non habet potestatem quando conueniatur, quod & scriptum est *in l.petenda 6.C.hoc tit. l. qui in alterius* 42.*D.de regul.iur.* Excipe restitutionem petitam ex causa minotis ætatis. Ex stilo senatus nostri *artic.*154.

DEFINITIO V.

Casus in quo filiæ restitutio datur tanquam minori etiam post annum trigesimum quintum.

DEcennium quod minoribus læsis ad petendam ex capite minoris ætatis restitutionem in integrum iure nostro indultum est, 1 licèt continuum sit & ab vltimo vicesimi quinti anni die numerandum, vt quinti & trigesimi vltimo finiatur, 2 Non semper tamen cum ætate currit. 3 Nam si filia minor quæ dotem vel perexiguam vel nullam accepit, opulentissimæ viuentis patris aut matris hereditati futuræ cum iureiurando, vt fieri solet, renunciauerit, postquam placuit iure pontificio valere huiusmodi pactiones propter iurisiurandi autoritatem, 4 non priùs petendæ restitutionis tempora labi incipient quàm is decesserit cuius successioni renunciatum fuit, quòd nec priùs læsio vlla quin nec renunciatio interuenisse videatur. 5 Sicut enim viuentis hominis nulla hereditas est, 6 ideóque nec repudiari potest, 7 Ita fieri necesse est vt futuræ hereditatis renunciatio tacitam illam conditionem habere videatur, Si hereditas deferetur: 8 quia prius est vt delata sit quàm vt ab ea quis per renunciationem aut aliter excludatur. 9 Nec sanè nisi improbè potest is qui renunciauit, læsum se conqueri viuo illo de cuius hereditate actum est, non solùm quòd ita faciens monstret se sollicitum de hereditate viuentis quod per se improbum est, 10 sed etiam quia præmatura sit petitio 11 eius, qui contra bonos mores & ius gentium fetumans de viui hominis successione agat, quod fuerit multò improbius: 12 Adeò vt hoc ipso indignus fiat qui vllum ex ea successione lucrum consequi vnquam debeat. 13 Sed & omnino incertum est quanta futura sit ea hereditas cuius spem abscidit renunciatio, 14 cùm ante mortis tempus id sciri non possit. 15 Quid enim si medio tempore vt fierè fit patrimonij facultates augeantur vel minuantur? 16 Itaque ab eo duntaxat die decennium computabitur, quo petendæ restitutionis ius natum esse incipiet, 17 hoc est quo deferetur hereditas viréque suas exeret renunciatio: 18 Defuncto scilicet eo de cuius hereditate tractandum est, cuiuscunque tandem ætatis sit eo tépore filia quæ minor contraxit. 19 *Ita Senatus* in causa illustri ils. Dominæ Ludouicæ de la Châbre vxoris D. Comitis de Moureal aduersus illustrem D. Ioãnem Ludouicum Marchionẽ de la Chambre, fratréque; cæteros totam communis matris hereditatẽ sibi vindicantes 4.Id.Iunij 1593.

1. *Artic.*154.Stil.Senatus nostri.
2. Etiamsi non habuerit fortasse minor experiendi facultatem, vt diximus *supr. Defin. 1.num.* 10.
3. Imò semper præterquàm hoc casu, quem ideò possit quis verè singularem dicere.
4. *Ex cap.quamuis pactum de pact.in 6.*
5. Dixi *Def.vnic.num.6.& 7.sup.Si maior fact.rat.hab.*
6. *l.1.D.de hered.vel act.vendit.*
7. *l.qui superstitis 9.D.de acquir.hered.* iunct. *l.is potest 18.eod. l.qui potest 174.§.1.De reg.iur.*
8. Castr.& alij *ad d.l.qui superstitis arg.l. si Stichum 8. §. si quis ita l.quoties* 14.§ 1.*D.de notat.*
9. *l.delata* 151.*de verb.signific.l.bouem* 43.§ *si sub condicione D. de adilit.edict.l. decem stipulatus* 116.*de verb.obl.*
10. *l.2 §.interdum De vulg.& pupill.substit.*
11. *l.1.§ si impubere D.de collat.bonor.*
12. *l.donari* 29.*§.donationem D.de donat.* nisi pactus sit in exonerationem bonorum viuentis *l.7. §. Marcellus autem in fin. D.de pact.*
13. *l.2.§.vlt.de his qua vt indign.*
14. Non potest autem certa læsio considerari in re quę pendet ex incerto euentu *l.1 C.de pact.l.de fideicõmisso* 11.*C.de transact.l.si pater* 12.*C.de inoff test.*
15. Hereditatis enim & substantia & quantitas æstimatur ex tempore mortis *l heres* 54.*de acquir.hered.l. hereditas* 62. *de regul.iur.l cùm quæritur 6.C.de inoff.test.*
16. Vt in specie *l.*4 *§.deficientium D.de muner.& honor.l. ab his* 10.*auctis D.de vacat.& excus.muner.*
17. Actioni enim quæ nondum nata sit præscribi non potest *l.in rebus* 30.*§.omnis autem C.de iur.dot.*
18. Existente & seipsam commixtente stipulationis condicione vt *in d.l.*8.*§.si quis ita & d.l.quoties* 14.*D.de nouat. l.nuda 5.C.de contr.& commit.stipulat.*

19. Nisi

19. Nisi fortè quis probabilius existimet nullam hoc casu post mortem patris & trigesimo quinto anno iam implato restitutionem filiæ competere, quia viuo patre nondū cōpetit, eo verò mortuo sera est petitio restitutionis ob ætatem quæ nullum amplius fauorem meretur vt de bonorum possessione decretali scriptum est *in l.1.§.decretalis D.de successi.edict.* Sed hæc sententia esset nimis dura cùm ab initio ita constiterit cōtractus vt infirmandus fuerit si tum mater decessisset, & quidem propter immodicam læsionem quæ semper eadem subest *arg. l.quod si minor 24 §.restitutio vers.nam etsi origo D.de minor. arg. l.Pomponius 35.vers.& matrimonium D.famil.ercisc.*

DEFINITIO VI.

Quid si filia per totum illud decennium in patris potestate fuerit aut in mariti iure: Et an non valenti agere currat præscriptio.

AN idem dici debeat si post mortem matris filia quæ renunciauit, toto illo decennio in mariti iure aut patris fuerit potestate, quæsitum est. Sic enim quibusdā videbatur, quasi de iure suo experiendi non habuerit facultatem, cùm dici soleat non valenti agere non currere præscriptionem: præsertim filio aut filiæfamilias, 2 itémque mulieri quæ bona sua omnia in dotem dedit. 3 Mihi tamen contra videbatur, propterea quòd his casibus actio nata sit quam exercere sanè filiusfamilias potest vel inuito patre, 4 quippe quem implorato iudicis officio cogere possit vt sibi agenti consentiat. 5 Mulier verò etsi constante matrimonio dotalem actionem prosequi nisi marito consentiente non potest, 6 cùm tamen maritū ex ea causa iudicio de dote obligatum habeat quòd instituendæ actionis tempora labi passus sit, 7 non minùs exceptione repellenda est quàm si agere ipsa potuisset. 8 Nihil enim illi abesse videtur, cùm etsi inaritus egisset & obtinuisset, æquè nunc illa contra maritum ad recipiendū victoriæ commodum agere cogeretur. 9 Quid ergo si maritus soluendo non sit? Adhuc idem dicendum erit, 10 Imputare namque sibi mulier debet cur vulgare iuris auxilium 11 aduersus mariti paupertatem constante quoq; matrimonio non implorauerit, aut agendi licentiam vel à marito 12 vel ipso recusante à iudice nō impetrauerit, 13 Cur denique præscriptionis cursum ratione aliqua non interruperit. 14 Sed neq; probare facilè poterā quod nostri tam generaliter tradūt, non valenti agere nō currere præscriptionē. Quod enim Iustinianus infiliorūfamilias personis constituit, 15 non tam iuris rationem, quàm nouum ius continet, 16 ad suam speciem coarctandū hoc est quoties filiofamilias actio aliqua viuo patre cōpetit de ea re quā pater ipse vēdiderit, aut aliter alienauerit, & de cuius euictione teneatur. Motus enim est Iustinian. vt ita cōstitueret exemplo 17 eius quod in bonis maternis iam antè Constantinus induxerat, 18 Et habent hi casus rationem specialem, quòd sicut non sit permittendum filiofamilias vt agat sine cōsensu patris, 19 Ita inhumanū sit cogi patrē consensum præstare in eam rem, ex qua mox futurum sit vt ipse conueniatur. 20 Cæterùm & absentibus & ignorantib. licèt agendi potestatē non habeant, præscriptionū tēpora currere certū est, quoties continua sunt, 21 Nec nisi cùm de diēb. vtilib. agitur ea distinctio locū habet, an agendi potestatē actor habuerit, necne. 22 Idcóq; nimirùm comparatum est vt absentis bonis curator detur qui pro nō valēte agere actiones omnes alioqui tēpore perituras exerceat, 23 Inde etiam restitutiones edicto Prætoris introductæ si qua iusta esset causa ignorantibus vel absentibus succurrendi. 24 Frustrà verò, si non valenti agere præscriptio nulla curreret. 25 Planè cùm ea causa est propter quā agi nō potuerit, quòd nulladum actio nata sit, 26 nihil est quod de præscriptione tractari queat, quandoquidē prius omnino est vt nata sit actio quàm vt vel exerceatur vel perimatur. 27 Atqui, inquies, Ea saltem iusta petendæ ex edicto generali restitutionis causa videri debet, quod vel paterna vel maritali reuerentia vxor aut filiafamilias prohibita sit petere restitutionem. 28 Sed non puto, Cùm aut patris aut mariti interfuerit agi potiùs quam non agi, 29 Et absurdum sit dari restitutionem ad hoc ipsum vt restitutio peti possit, ne alioqui res abeat in infinitum. 30 *Ita tractatum*, non tamen decisum est in supradicta causa.

1. *Ex l.1.§.vlt.C.de annal.except.* Scripsi *in Chiliade Decad. 3.Err.9.*
2. *l.1.§.vlt.* iunct. *Auth.nisi tricennale C.de bon.matern.*
3. *l.in rebus 30.C.de iur. dot.*
4. Quia cùm filiusfamil as persona sit integra potest ille ex omnibus contractib. & agere & conueniri *l.iam ex contractib. 57.D.de iudic.* Nunquam tamen agere sine consensu & authoritate patris, nisi in publicis iudiciis. De quo vide Guid.Pap. *quæst. 54.* & Iul.Clar. *in §.final.quæst.14.num.5.*
5. *l.vlt.ad finem prin.vers.necessitate C.de bon.quæ liber.l.cogi 16.§.si pater D.ad SC.Trebell.* facit *l.Imperator 50.eod.*
6. *d.l.in rebus l.doce 9.C.de rei vindicat.*
7. *l.si extraneus 33.l.is qui 56.D.de iur.dot.l.cùm dotem 71 eo.*
8. Nihil enim ei abesse videtur cùm habeat actionem *l.si is qui actionem 15.de regul.iur. vt in Defin.sequitur.*
9. Dotis namque actio necessaria est soluto matrimonio, nec dos redit ipso iure ad mulierem *l. dotis actione 9. C. solut. matr.l.quoties 16.C.de iur.dot.*
10. Quid enim interest bonæ fidei possessoris an maritus soluendo sit necne *arg. l. 4. §. illa etiam quæstio D. de doli mal. except.* Sufficit nihil ei posse imputari, mulierem verò agere potuisse.
11. Id est, vt nostri vocant, assecurationem dotis, ex *l.si constante 24.D.solut.matr.l.vbi adhuc 25.C.de iur. dot.*
12. Potest enim mulier agere pro dote marito consentiente, non etiam eo inuito aut ignorante, quomodo accipiēda est *d.l doce 9.C.de rei vindic.*
13. *Arg.d.§.necessitate.*
14. Litē contestando aut saltē conueniendo aduersariū per executorem, vt loquitur *l sicut 3.C.de præscr.30.vel 40.annor.*
15. *d l.1.§.vlt.C.de annal.except.*
16. Vt ostendunt verba illa legis *in aliis autem quæ minimè acquiri possunt hoc non fuerat specialiter constitutum.*
17. Vt & pleraq; alia Imperatorum rescripta non minùs exemplo quàm ratione facta sunt *l.Titius 54.D.ad SC.Trebell.*
18. *l.1.§.vlt C.de bon.matern.*
19. *d.l.vlt.vers.necessitate C.de bon.quæ liber.*
20. Quemadmodum enim autoritatem pro se & in rem suam præstare nemo potest *l. 1. l. pupillus 5. l. quod dicimus 7. D. de autor.tutor.* Ita neque cogendus est vt præstet contra se. Nemo siquidem cogitur id facere per quod futurum sit vt teneatur præterquàm in singulari casu *l. 4. §. sed enim in fin. D. rem pupill.saluam for.* & *l.illud verum 10.D.de eo quod met.caus.* etsi possum contra te interdum agere vt agas *l.13.§.pen.de act.empt.*
21. *l.vlt.* & *tot.tit.C.de long.temp.præscript.l.3.C.de præscr. 30. vel 40. annor.*
22. *l.1.D.de diuers.temp.præscript.l. cùm sex 55. D. de ædilit. edict.*
23. *l.2.* vbi DD. *de curat.bon.dand.*
24. *l.1.* & *tot.tit.D.ex quib.caus.maior.*
25. Nullā enim restitutione opus esset aduersus præscriptionem quæ non cucurrisset vt in casu *d.l.1. C. de bon. matern. d.§.vlt.l.1.C.de annal. except.*
26. Vt in specie *d.l.in rebus 30.§.omnis autem.C.de iur.dot.*
27. Bart. *in l.pignori 15.D.de vsucap.* Priuatio enim præsupponit habitum *l.bouem 43. § si sub condicione D. de ædil. edict.l. decem 116.D.de verb.obligat.*
28. *Arg.l.1.§. quæ eneranda D.quar.rer.act.non det. l. pen. D. de furt.*
29. Ideóque nec verisimile est prohibitam fuisse filiam à patre aut vxorem à marito ne ageret, Semper enim & ferè in omnibus Cassianum illud inspiciendum est Cui bono?
30. Vt scripsi *Defin.1.num.20.sup.eod.*

TIT. XXXVI.

Quib.ex caus.maior.in integr.restit.

DEFINITIO I.

De in integrum restitutione aduersus stipulationem reddendæ dotis sine causa factam in fauorem absentis.

FRater cum sorore de bonis paternis, maternis, fraternísque transegerat, Eíque cùm longè plus illa sibi debitum esse contenderet, quingentos florenos daturum se spoponderat, remisso per sororem superfluo his verbis *luy faisant grace du surplus*. Eo ipso die, eodémque stipulante notario, iam absente tamen fratre soror eam pecuniam sibi à fratre promissam viro in dotem dederat, subiecta stipulatione Soluto matrimonio dotem illam aut mulieri eiúsve liberis si qui superessent, Aut si nulli tum extarent, fratri restitui. 1 Quam stipulationem frater postea ratam habuerat. 2 Cùm soror aliquanto post tempore conquereretur, non tam quòd viliore precio bonis paternis, maternis & fraternis renunciasset, 3 (quamquam hoc quoque,) allegabat quàm quòd restitutionem dotis in casum non existentium liberorum notarius fratri stipulatus esset, 4 in integrum restitutionem ex rescripto Principis eo nomine implorabat: quasi id per fraudem & circumuentionem notarij ac sine causa factum esset. Frater verò illam stipulationis causam auferebat quòd ea contemplatione plus ipse sorori per transactionem promisisset quàm alioqui fuisset promissurus: 5 Idcóque non esse permittendum sorori vt ab hac conuentione discederet, si non à transactione quoque discedere parata esset, 6 quod vnus idémque contractus videretur altero incontinenti post alterum facto, 7 aut ambo saltem correspectiui, vt nostri loquuntur, & alter alterius intuitu celebratus 8 Plerique putabant iustam esse causam in integrum restitutionis, quòd ex ipsis transactionis verbis constaret minus iam à fratre sorori promissum quàm ei deberetur. 9 Item quòd tabulis dotalibus frater non adfuisset, nec eiusmodi stipulationis interponendæ mandatum notario dedisset. 10 Quæ portò causa subesse poterat dotis quam soror ab aliis acceperat, restituendæ fratri, qui de suo dederat nihil? 11 Aut cur feramus vt sorori adempta sit per eam stipulationem facultas testandi, de dote, si absque liberis moriatur? 12 Cùm tamen ei frater condicionem deferret vt à trãsactione totóque negotio discederetur, nec ipsa contradicendi causam haberet, pronunciauit Senatus locum quidem esse restitutioni in integrum, sed ita vt vtrique salua essent iura omnia quæ ante transactionem habuissent, ipsa quoque transactione in eam rem rescissa. 13 Nam aduersus vnum ex pluribus correspectiuis contractibus, non magis quàm aduersus partem contractus dari restitutio poterat, quin à toto negotio abiretur. 14 *Ita Senatus* ex tẽpore Idib. Decẽb. 1592.

1. Quæ pactio valet & vtilis est *l. cùm dotem 29. §. vlt. D. de pact. dotal.*

2. Itaque perinde erat ac si ipse fuisset stipulatus, vt *in d. §. vlt.* cùm ratihabitio æquipararetur mandato *l. vlt. C. ad SC. Maced. l. vero 12. §. vlt. de solut.*

3. Quæ poterat esse iusta causa restitutionis si soror vel vltra dimidiam læsa, vel intra dimidiam quidem sed minor eo tempore fuisse proponeretur *Iuxt. l. 2. C. de rescind. vendit. DD. in l. si quando §. & generaliter C. de inoff. testam.*

4. Interest enim mulieris vt spem habeat dotis ad suos heredes reuersurę *l. 3. §. ergo etiam D. de minor. l. pater 71. vers. interest enim D. de euict.* iunct. *l. si pactum 9 D. de probat.*

5. Vt in specie *l. cùm te 6. C. de pact. int. empt. & vend.*

6. *Arg. l. vlt. D. de acceptil. l. si duo 13. §. si quis iurauerit. D. de iureiur.*

7. Siquidem ea quæ incontinenti fiunt videntur inesse *l. 7. §. quinimo D. de pact. l. lecta 41. vers. docebam D. de reb. cred.*

8. *d. l. cùm te 6. C. de pact. int. empt. & vend. l. 1. C. de cupress. lib. 11. tit. vlt.*

9. Itaque falsa erat illa stipulationis huius interponendæ causa quam frater comminiscebatur.

10. Stipulatio autem necessaria videbatur, vt in *d. l. cùm dotem 29. §. vlt. de pact. dotal.*

11. Illa nãque ratio tueri solet pacta dotalia cùm stipulatio nulla interuenit, quod initio dotis dãdæ possit is qui dat, quam velit legem rei suę dicere, non aliter daturus *l. cum des 7. D. de pact. dot. l. in traditionibus D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt.*

12. Et sanè videbatur mulier hoc casu pacta fratri tanquam heredi, cùm eo tempore & in casum nullorum existentium liberorum vix alium heredem quàm fratrem sperare posset, vt proinde etiam citra restitutionem in integrum videretur ea pactio transferenda ad quemliber alium heredem siue testamentarium siue legitimum, ex eleganti illo Papiniani responso in *l. tale pactum 40. §. vlt. de pact.*

13. *Ex l. diuersa 14. C. de transl. l. cùm quaritur 16. D. de adm. tut. l. si ita 39. D. de oper. liber.*

14. *d. l. cùm te 6. de pact. int. emp. d. l. 1. C. de cupress. d. l. vlt. D. de accept. l. tutor. 47. §. curator D. de minor.*

DEFINITIO II.

De restitutione in integrum aduersus transactionem per quam vel iniuria remissa, vel infamia redempta sit.

ADuersus iniuriæ remissionem certum est in integrum restitutionem non dari, ne minori quidem. 1 Credo quòd nihil interfit eius qui vult restitui, 2 cùm ea querela solam sæuientis animi indignationem & duritiam contineat, 3 hominis autem præsertim Christiani interfit potius beneficio adfici hominem. 4 E contrario si ad obtinendam remissionem iniuriæ cuius persecutio infamiæ fortassis notam irrogatura erat aliquid reus soluerit vel promiserit, nulla similiter eo nomine restitutio concedenda est ex causa læsionis quantumlibet enormis, 5 id est, quamuis eius, qui ad remittendam iniuriam quid accepit, vel stipulatus est multò minùs interfuerit. 6 Quod enim redimendi honoris gratia factum est certo modo æstimari non potest, 7 Sed hoc ita si crimen admissum esse constet, non etiam si fortè per calumniam & dicis causa ad extorquendam indebitam pecuniam aut obligationem instituta accusatio proponatur. 8 Hoc enim casu subest causa doli quæ locum facit restitutioni. 9 Atqui, inquies, crimen fatetur qui de crimine paciscitur, 10 si de eo data pecunia transigat. 11 Verùm id ita accipiendum est si neque vis, neque dolus interuenerit. 12 Sed & fieri interdum potest vt ab obiecto per aduersarium crimine immunis reus sit & absoluendus, qui tamen ex alia causa ad hunc accusatorem nihil pertinente, 13 culpandus sit & condemnandus. Finge per lasciuiam transeuntis exercitus 14 direptam domum, ac subtracta mobilia per milites vẽdita fuisse Titio, ignorãti cuius essent. Non caret crimine Titius, qui cõtra leges & Senatusconsulta emerit. 15 Sed tamen non statim consequens est ab eo direptam esse domum, 16 vt ex alieno delicto furti cõueniri possit. 17 Itaque si cum eo paciscatur cui furtum factum est, ne fortè denunciante illo cuius res erant condemnetur, non quasi fur, sed quasi rei furtiuę emptor, non videbitur vtique fateri furtum, sed tantùm emptionem. 18 Et ideò si cùm res emptæ permodici essent precij, ingentem pecuniæ quantitatem Titius spoponderit vt appareat lęsum eum esse vltra dimidiã inspecto quoque dubio litis euentu, 19 nihil prohibet restitui in integrũ aduersus transactionem. 20 Cessat enim hoc casu supradicta ratio cùm non ex eo solo fur quis fiat quòd rem furtiuam à fure ignorans emerit, si modò vindicanti domino eam reddere sit paratus. 21 Nec proinde infamis fit ex sententia licèt ideò condẽnandus sit quòd emerit contra legum & Senatusconsultorum prohibitionem. 22 *Ita Senatus* in causa quadam Aduocati Bally Neciensis in publico auditorio 3. Id. Mart. 1593.

1. *l. auxilium 37. D. de minor.*

2. Non enim restitui possunt nisi quorum interest, & qui inciderunt in captionem, vt loquitur *l. 1. D. de in integ. rest. l. scio 4. eod. l. 3. §. sed vtrum l. minor. 40. & pass. de minor.*

3. *l. si venditor 6. in fin. D. de ser. expor.*

4. *l. seru. ea lege 7. eod. l. non solum 11. §. 1. D. de iniur.* vbi Vlp. scribit actionem iniuriarum quia ex bono & æquo est dissimulatione aboleri, adeò vt semel remissa iniuria postea ex pœnitentia repeti non possit. Itaque inquit, ipsa actionis æquitas omnem eius metum abolere videtur, quia contra æquum venit quisquis omissam iniuriam vult recolere. Atqui restitutiones omnes æquitate nituntur *l. 1. & 3. D. de restit.* Ergo restitutio in proposito dari nulla potest *l. 1. §. 8 si quid in fraud.*

5. Nam & in sententiis id obtinet vt pœna grauior vltra legem imposita conseruet existimationem *l. in seruorum 10. §. vlt.*

§.*vlt.de pœn.* quasi duriori sententia cum reo transactum sit de existimatione ipsius, inquit Vlp. in *l quid ergo* 12. §. *penult. De hu qui not.inf.*

6. Transactione enim facta non quærendum est quo precio sed an transactum sit *l.Lucius* 78.§.*vlt.D.ad SC.Trebell.*

7. *l.pen.in fin.D.de donat.* iunct.*l.ifti quidem* 8. *ad fin. De eo quod met.caus.*

8. *l.in summa* 65.§.1.*D.de cõdict.indeb.l.præses* 12.*C.de transact.l.vlt.C.de accusat.*

9. *l.sub pratextu instrumenti* 19.*C.eod.l.pen.* vbi est text.elegans *D.de calumniat.*

10. *l. quoniam* 5. *D.de his qui not. infam. cum* §. *vlt. leg. præced.*

11. *l.non damnatos* 18.*C.eod.l.furti* 6.§.*pactúsque D.eod.*

12. Id est si quod reus dedit, dederit pro mala conscientia, vt ait *d.l.non damnatos.* Quod enim aut vi, aut dolo factum est prætor nunquam ratum habere debet.*l.si mulier* 21.§.1.*D. quod met.caus.l.1.& tot.tit.D.de dolo.*

13. Nam in criminalibus sicut & in ciuilibus causis non auditur accusator cuius nihil interest.

14. Sic Vlp. loquitur *in l.ex conducto* 15.§.1.*in fin.D.locat.*

15. Senatusconsultis enim plerisque apud nos prohibitum est districtè & sub comminatione grauissimarum pœnarum ne quis emat à milite, vt nullis existentibus emptoribus magis abstineant milites à furando. Rei enim furtiuæ emptio etiam iuris ciuili prohibita est *l.si in emptione* 34.§.*item si & emptor D.de contr.empt.* Quæ autem res emi non possint vide apud Gothofr.*ad d.*§.*item si.*

16. Nam vt dici solet, Non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *l.non epistolis* 13.*l sine possidetis* 16. *l. ad probationem seruitutis* 22.*C.de probat.* præsertim in criminalibus in quibus debent probationes luce meridiana esse clariores.

17. Aliud est si quis dicat tantùm se emisse ab ignoto nec probet. Ipse enim fur præsumitur *l.2.l.ciuile* 5.*C.de furt.*

18. Confessio enim præsertim tacita non potest esse amplior accusatione, cùm ex accusatione ipsa sit metienda arg. eorum quæ tractat Bart.*l.in consentaneum* 16.*C.quomod.& quand.iud.l. fin.D.de interrog.in iur.fac.*

19. Secundum illam Bartoli traditionem *in l.2. C. de rescind.vendit.*

20. Ex causa læsionis immodicæ si non fit insinuata transactio post triginta dies iuxta edictum Diui Principis nostri Emanuelis Philiberti. De quo scripsi *Def.*10.*sup.De transact.*

21. *d.l.2.C.de furt.* iunct.*l.si quis* 52.§.*sed etsi rem & l. furtiuam* 74.*D.eod.*

22. *l.infamem.*7.*D.de public.iudic.*

DEFINITIO III.

Aliquando in iis etiam in quibus procuratori suo quis adfuit succurrendum esse per restitutionem.

ETsi is qui in iudicio aliquid dixit vel negauit, vel sententiæ aut interlocutioni iudicis acquieuit præsente procuratore restitui non potest ad improbandum factum procuratoris quod ipse semel approbauerit,1 Sunt tamen causæ aliquæ ex quibus ea quoque restitutio nonnunquam ex summa æquitate concedenda videatur, 2 Finge minorem cui propter ætatis lubricum succurri oporteat. 3 Nemo dubitat quin ætati succurrendum sit, 4 si quid ille siue solus, siue cum procuratore 5 gesserit ex quo lædi possit. Finge rusticum hominem, 6 & vt loquuntur, idiotam qui non modò quid agendum aut scribendum sit non intelligat, sed neque forsitan quid procurator agat aut loquatur. Iniquum sanè fuerit vsque adeò suam ipsi nocere præsentiam, vt quod à procuratore per imperitiam aut collusionem malè gestum fuerit omnimodo confirmare ratúmque habere compellatur. 7 Igitur rusticitati quoque sicut & ætati parcendum erit, indulta vtrique in integrum restitutione. 8 *Ita Senatus* in causa fratrum Nouellet 12. Cal. Sept. 1595.

1. Nemo enim factum proprium impugnare potest *l.post mortem* 25.*D.de adopt.* & factum cuique suum nocere debet *l. factum* 155.*D.de regul.iur. cap. quod semel placuit de regul.iur. in* 6.

2. Nimirum ex æquitate illa generali quæ restitutiones omnes introduxit *l.*1.*D.de in integ.restit.*

3. *l.*1.*& tot.tit.D.de minor.*

4. Cui etiam *l.Papinianus* 20. in illis verbis *venia ætatis D. hoc tit.l.si adulterium* 38.§ *incestum ad leg.Iul.de adult. l.aut facta* 16.§.*persona in fin.D.de pœn.l.ferè* 108.*de reg.iur.*

5. Cui scilicet adesse potest *l.Paulus* 69.*D de procur.*

6. Nam & rusticitati parcendum est *l.si quis* 7.§.*doli D. de iurisd.l.*2.§.1.*si quis in ius vocat non ter.l* 1.§.*vlt.de edend.l.* 1.§. *vlt.de vent.inspic.l.*3.§.*& si sciens ad Sillan.l.*2.§.*vlt.De iur fisc.*

7. Nam quod incautè ac per imprudentiam factum est, pro non facto haberi debet *l.*1.§.1.*de his quæ in test.delent.*

8. Neque enim rusticitatis aut ætatis prætextu tantam vim legibus fieri oportet vt ipso iure & citra restitutionem huiusmodi personis subueniatur, nisi fortè per Senatum cuius suprema manus & autoritas in eo elucet, vt restitutionis solennitatem expectare non cogatur, vt dixi *Defin.*6.*sup.In quib. caus.non est necess.in integ.rest.*

DEFINITIO IV.

Aduersus liberationem ei factam qui conueniri poterat conditione indebiti non datur restitutio, quamuis ea liberatio non fuerit insinuata.

ADuersus liberationem ei factam cui alimenta præstita fuerant, quæ nullo iure debebantur, 1 non potest dari restitutio in integrum eo solo prætextu, quòd sine causa facta liberatio sit. 2 Vulgatum enim est remittentibus actiones suas nullum regressum dari debere, 3 nec actionem, quæ semel fuerit extincta reuiuiscere vnquam posse. 4 Quidni enim saltem donationis iure valeat huiusmodi liberatio, quæ & gratuitò & consultò facta fuerit? 5 Nam quòd non sit insinuata facere non potest, vt eo minùs valeat iure donationis, 6 Quandoquidem eo iure vtimur vt donationum quæ fiunt per liberationem cuiuscunque tandem summæ sint, non sit necessaria insinuatio. 7 *Ita Senatus* in causa Hyppolitæ Fillion & Antoniæ du Prà Cal. Decemb. 1595.

1. Ac proinde quæ alioqui videbantur posse condici conditione indebiti si nulla liberatio facta fuisset *tot. tit. de condict.indeb.*

2. Exemplo eius quod dicimus stipulationem sine causa factam non valere, quin saltem qui ex ea agit, doli mali exceptione repellatur *l.*2.§ *circa D.de doli mal.except.*

3. *l.quæritur* 17.§ *si venditor D.de ædilit.edict.*

4. *l.qui res* 98 §.*aream D.de solut.*

5. *Ex l.donari* 82.*de reg.iur. l.donari* 29.*D.de donat.*

6. Quamuis ex stilo Senatus nostri generaliter constitutum sit vt donationes omnes debeant insinuari cuiuscunque summæ sint, Alioqui non valeant.

7. Fauore scilicet liberationis *arg.l.Arrianus* 41.*D.de oblig. & act.* quicquid in contrarium scribat And. Tiraq. *ad l.si vnquam in verb.donatione largitus C.de reuoc.donat.*

TIT. XXXVII.

De alienatione iudicij mutandi causâ facta.

DEFINITIO I.

TITIVS cui debebas centum ex chirographo, cùm te apud iudicem tuum personali actione conueniisset, 1 neque tamen propter tuam frustrationem, aut sententiam à iudice, aut pecuniam à te extorquere potuisset, Sempronio Geneuati creditori suo à quo interim vrgebatur nomen tuum dederat in solutum, facta in eam rem cessione per solennem stipulationem. 2 Sempronius te repertum Geneuæ in ius vocauerat nulla prioris litis facta mentione, 3 tandémque & carcerum tædio & litis relata victoria solu-

tionem extorserat. Cùm posteà Titium apud Senatum conuenires vt quanti tua interesset eam cessionem factā non esse, tibi tanti condemnaretur, quanti facta esset aduersus prætoris edictum iudicij mutandi causā, 4 Dicebā non pertinere hunc speciem ad edictum, quo non aliæ continerentur alienationes, quàm quæ fierent dolo malo possessoris vt nouo subrecto aduersario cuius forum necessariò sequi actorem oporteret, hoc ipso durior actoris condicio efficeretur? 5 In proposito autem non possessionis, 6 aut rei quæ possideri queat, proponi factam alienationem, sed nummis, 7 nec a reo sed ab actore ipso, 8 nec denique dolo malo, 9 sed licito iure vt ab ea obligatione se liberaret quam fortassis aliter aut saltem æquè commodè exsoluere non potuisset. 10 Nec enim quemadmodum actoris interest non habere potentiorem aut duriorem aduersarium, 11 ita rei eiusdemque veri debitoris, 12 quicquam videri potest interesse an ab hoc aut ab illo actore conueniatur, cùm neque ideò mutet iudicem, 13 (ponimus enim eum actorem esse qui ius non habeat reuocādi domum,) 14 neq; inuitus iudicium suscipere cogatur, 15 in cuius nimirum potestate est si velit prompta debiti solutione declinare molestiam. Id enim est quod dici solet, Iudicia omnia esse absolutoria. 16 Sed tamen cùm allegares dolo malo Titij & simulatè factam fuisse cessionem colludente Sempronio, Placuit Senatui nihil inaudito Sempronio constitui debere, priúsque in ius eum vocandum, & quidē sumptibus Titij de cuius dolo purgando agebatur, Etii probabilius existimabam vt ad tuū sumptum, tuámque diligentiam ea res pertineret, cùm de dolo illo quem Titio obiiciebas, nullomodo constaret, 17 nec videri posset quicquam feciisse dolo malo, qui & suo, & communi iure vsus proponeretur. 18 *Ita Senatus* in causa N. Lieure Tononensis & N. Fœx Ante Cal. Decemb. 1597.

1. *Ex l. 2. C. de iurisd. omn. iudic. & vulgarib.*

2. Quæ datio in solutum & cessio nominis fieri potuit volenti creditori, ignorante etiam adeóque inuito cedentis debitore *l. 1 C. de nouat. & delegat. l. pupilli 96. § soror D. de solut. l. 3. C. de her. vel act. vend.*

3. In eóque sanè iniuriam sibi fecerat quia litem à cedente suo inchoatam peragere non nouam instituere debuerat, cùm non plus iuris ex iure cessō habere posset quàm cedens habuisset, eiúsque factum præstare cogeretur ex cuius persona & iure ageret quamuis proprio nomine *vulg. l. ex qua persona 149. De regul. iur.* Sed non erat cedens conueniendus ob iniuriā factam per cessionarium.

4. *Ex l. vnic. C. hoc tit. l. 1. 2. 3. & pass. D. eod.*

5. Vt apparet ex dictis legibus præsertim *ex d. l. 3. §. ex quibus.*

6. Nam & sola possessionis alienatio continetur edicto, etsi non alienat qui duntaxat omittit possessionem *l. 4. §. 1. & 2. eo. l. non alienat 119. de reg. iur.*

7. *Vt in d. l. 1. C. de nouat. & d. § soror l pupilli 96. de solut.*

8. Edictum autem illud cùm sit restitutorium actori soli prodest non etiam reo, quia actori actio pristina restituitur quę per alienationem extincta erat vt perinde possit exerceri contra non possidentem acsi possideret *d. §. ex quibus.* At actore alienante nihil est quod amittat reus, nec proinde quod ipsi restituere præstor possit vel debeat.

9. Quod tamen in edicto illo requiritur vt probant verba illa edicti *idque data opera in fraudem.* Quid enim si reus tanti habuit re carere, ne propter eam sæpius litigaret? verecunda hęc cogitatio eius, qui lites execratur non est vituperanda, inquit Vlp. *in d. l. 4. §. 1. D. hoc tit.*

10. Est enim vnusquisque rei suę moderator & arbiter *vulg. l. in re mandata 21. C. de mandat. d. l. 1. C. de nouat. & d. §. soror l. 3. & pen. C. de hered. vel act. vendit.*

11. *d. l. 1. 2. & 3. D. hoc tit.*

12. Nam si non sit verus debitor litémque calumniosam patiatur, ipsius sanè interest ne potentiorem aduersarium & calumniatorem habere compellatur.

13. Quia semper actor sequitur forum rei *d. l. 2. C. de iurisd.* nisi in casibus exceptis in quorum numero hic non est.

14. *l. 2. §. pen. D. de iudic.* alioqui fieret sanè durior condicio rei, neque tamen ob id locus esset edicto restitutorio cùm neque hoc casu quicquam sit quod possit restitui, reo nihil amittente.

15. Nam quod dicimus iudicium reddi in inuitum *l. inter 83. §. 1. de verb. oblig.* de eo accipiendum est qui non vult facere id quod debet, non de eo qui fatetur se debere paratúmque se dicit soluere *l. si debitori 21. D. de iudic. l. si reus 73. D. de procur.*

16. *§. vlt. Inst. de perpet. & temp. act.* De cuius tamen sententia vide quæ scripsi *lib. 15. Coniect. cap. 1. adde l. vlt. De rei vindic. D.*

17. Qui enim dolum allegat probare debet *l. quoties 18. §. qui dolo. de probat. l. dolum C. de dolo.*

18. *l. si duorum 42. D. de act. empt.*

TIT. XXXVIII.

De arbitr.

DEFINITIO I.

Sententia arburi quam litigatores ratam habuerint standum est nullo etiam præcedente compromisso.

Ts i valere non potest arbitrorū sententia, quam nostri laudū dicunt, si non præcedat compromissum. 1 Si tamen sententiæ litigatores consenserint, hactenus confirmabitur, vt valeat in vim pacti, 2 siue expressus siue tacitus consensus interuenerit: 3 Ideóq; quod ab arbitris constitutū fuerit, ratum firmúmque haberi oportebit. 4 *Ita Senatus* inter Ioannem Guibourg & Claudium Chastelain 16. Cal. Ianuar. 1589.

1. Adeo vt neque alio loco quàm vbi compromissum est sententiam ferre possit neque de alia re quàm quæ compromisso continetur *l. quid tamen 21. § si arbiter l. non distinguemus 32. §. de officio 15. D. hoc tit.* quia non statur sententiæ arbitri nisi metu pœnæ *l. 2. D. eod. l. 1. C. eod.*

2. *Arg. l. 2. C. commun. vtriusque iudic.* Idémque iuris est in sententia nulla & processu nullo vt ibid. notat Gothofr. ex Vurmsero 1. *pract. 22. num. 6. Adde l. pen. C. eod.*

3. Nihil enim refert an verbo an facto quis ratum habeat. *l. non tantùm 5. D. rat. rem hab.*

4. An quod imputare sibi debeat qui ab iniquo arbitrio non appellauit, cùm perinde ac à sententia iudicis potuerit appellare *l. arbitro 9. D. qui satisd. cog. l. vlt. in fin. C. de iudic.* Imò sibi imputare cur compromiserit, nec enim potest appellare *Def. 6. infr.*

DEFINITIO II.

In Senatores & alios iudices ordinarios compromitti non potest tanquam in arbitros iuris, sed vt in arbitratores.

IN Præsides & Senatores non magis compromitti potest tanquam in arbitros iuris quàm in alium quemlibet iudicem ordinarium, 1 cùm sint & ipsi iudices ordinarij. 2 Sed tanquam in arbitratores & benevolos, vt vocant, compositores compromitti haud dubiè potest. 3 *Ita tractatum est* in causa Ioannis Guibourg & Claudij Chastelain 4. Cal. Iulij 1591.

1. *l. sed si in seruum 9. § quis iudex sit. D. hoc tit.* obstante nimirum lege Iulia de qua *in l. cùm lege Iulia 41. eod. & in l. 20. §. conuenire. D. de iudic.* Vide Guid. Pap. *quæst. 69.*

2. Licet inspecto initio non aliam iurisdictionem habeant, quàm quæ delegata est à Principe sub cuius etiam nomine & autoritate senatusconsulta prodeunt, vt appareat Senatum fungi vice Principis non sua *l. 1. § qui mandatum l. 3. D. de offic. eius cui mand. l. solet prator 16. D. de iurisd. l. vnic. § his cunabulis D. de offic. præf. prat.*

3. Ratio

3. Ratio differentiæ est quia iudex ordinarius habet iudicandi necessitatem *l.de qua re 74.D.de iudic.l pen.§.pen.& vlt. D.de vacat.& excus.muner.*quam porrò sibi præriperet si tanquam arbiter iuris votum emitteret, siquidem eodem prorsus modo iudicare debet arbiter iuris,quo si verè esset iudex, Non etiam arbitrator qui non seruato iudiciorum ordine iudicat ex bono & æquo *l.societatem 76. §. arbitrorum.*vbi latè Bart. *D. pro socio.* Vnde fit vt quamuis in causa sua nemo possit ius dicere vel iudicare *tit.C.ne quis in caus sua*, Possit tamen esse arbitrator *l.si in lege 24. D. locat.* tametsi non possit cogi vt sententiam ferat quia sibi nec imperare potest, nec prohibere *l. pen.D.hoc tit.*Iunge *l.pen § pen.& vlt.C.eod.* Vix tamen est vt in alios quàm iuris arbitros compromitti olim soleret. Idque est quod iam olim dicebat Paulus redacta compromissa ad instar iudiciorum.*l.1.D.eod.d.l.76.pro soc.*Iunge *Def.5.infr.*

DEFINITIO III.

Si ex pluribus arbitris quidam alio absente pronunciauerint.

SI in tres compromissum sit & duo consentiant altero præsente licèt dissentiente valet sententia: 1 non item si tertius absens fuerit. 2 Quid si per legitimam citationé, vt adesset interpellatus probetur: Nihil proderit interpellatio,3 fuit enim si compromissum receperat, cogendus non interpellandus. 4 Poterat namque si adfuisset alios trahere in suam sententiam, 5 Vt proinde mirum non sit plus hoc casu posse absentiam quàm præsentiam cum contradictione.*6 Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.item si vnus 17.§.vlt.D.hoc tit.*iunct *l.seq.* quæ in iudicibus quoque idem iuris esse ait.

2. *l.duo ex tribus 39.D.de re iudic.*

3. Nam quod dici solet contumaciam esse pro præsentia, *Auth qua in prouincia vers.sed si nec ipse.C.vbi de crim.agi oport.* tunc verum est cùm agitur de præiudicio contumacis, non alterius cui contumaciam alienam nocere non oportet, vt in proposita specie propter rationem quæ sequitur in Definit.

4. *l.3.§.1.& seq.D.de recept.qui arbitr.*

5. Ratio est Celsi & Vlp.*in d.l.item si 17.§.vlt.eod.*

6. *Glos.in d.§.vlt.*Sed & contradicenti æquiparatur is qui iurat sibi non liquere nec vult sententiam dicere *l. Pomponius 36.& l.seq.D.de re iudic.*

DEFINITIO IV.

De sententia arbitri qui de expensis nihil pronunciauit.

CVm de tota lite compromissum esset, arbitri nõ nisi de principali negotio pronunciauerant, De expensis litis nihil dixerant. Non eò minus valebit sententia,1 quia finita principalis negotij lite nulla superesse potest controuersia de expensis, 2 quæ non ex conuentione, 3 sed officio tantùm iudicis debitæ fuerunt. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Dubitandi ratio est quia non videtur officio satisfeciisse arbiter si non omnes controuersias finierit *l.qualem 19.§. dicere D.de recept.qui arbit.*nisi de pluribus separatim compromissum sit,quasi pluribus compromissis factis *l. quid tamen 21. in princip.eod.*Sed ratio decidendi fuit quoniam in proposito lis & controuersia tota decisa est, vt sequitur in Definit.

2. *l.terminare 3.C.de fructib.& lit.expens.*vbi ratio redditur quòd post absolutum dimissúmque iudicium nefas sit litem alteram consurgere ex litis primæ materia.

3. Si enim deberentur ex conuentione aliud esset,quia hoc casu lis noua non ex lite vetere sed ex obligatione & conuentione ipsa consurgeret.

4. Quomodo vt plurimum deberi solent officio iudicis expensæ litis, quarum condemnatio propter temerariam litem, & in eius pœnam infligitur *§.1. in fin.Inst. de pœn.temer.litig.l. 4.C.de fructib.& lit.expens.* Eadem distinctio in fructibus & vsuris adhiberi solet An ex conuentione An officio tantùm iudicis debeantur,Vt dicemus *inst.ill.tit.De fructib.& lit.expens.*ex Boer.*quæst.*18.Distinctionis autem huius ratio illa est quia officio iudicis locus nullus relinquitur finita iam lite cùm ex quo tempore sententiam diffinitiuam tulit,iudex esse desierit *l. iudex posteaquàm 55.D.de re iudic.l.centum Capua 8.D.de eo quod cert. loc. l. vlt. eod. l. qui per collusionem 49.§.1. D.de act.empt.l. quaro 54 D.locat.l.si deposita 4.C.depos.*

DEFINITIO V.

Quantum interfit an compromissum factum sit tanquam in arbitros, an tanquam in arbitratores, Et quid in dubio.

COmpromissum sine pœna stipulatione tamen interueniente factum in arbitros iuris valebat olim hodie non valet,2 Sed in arbitratores & beneuolos compositores,etiam sine pœna,& valebat olim & hodie valet vt ex eo detur actio: 3 Siue approbata sit eorum sententia expressè aut tacitè,siue non,Et,Siue approbatio illa iurata sit siue non. 4 Quid si in aliquos compromissum fuerit,neque constet an velut in arbitros iuris an potius tanquam in arbitratores nec pœna vlla cõpromisso adiecta proponatur? Credendũ erit tanquã in arbitratores cõpromissum fuisse nõ tanquã in arbitros,vt actus valeat potiùs q̃ pereat ex vulgata iuris regula.5 *Ita Senatus* in ead.caus.

1. Nam si neque stipulatio neque pœna interuenerat, non poterat valere compromissum, neque ad producendã actionẽ, neque ad exceptionem *l.1.C.hoc tit. l.2. l. litigatores 11. l. non distinguemus 32.§.1.D.eod.* Hinc est quod semel commissa pœna soluebatur compromissum nisi actum esset vt in singulas causas committeretur.*l. si duo 34.§.1.eod.* si tamen stipulatio interuenisset sine pœna, sufficere poterat ad dandam actionem incerti *l.diem proferre 27. §. vlt. eod.* quasi id quod interesset pro pœna esset,hac sola differentia quòd nihil peti poterat si nihil interesset,Pœna verò adiecta peti poterat etiamsi nihil interesset *l.cùm pœna 38.eod.l.stipulatio ista 38.§.alteri D.de verb.oblig. l.vlt,D.de pact.stipul.*

2. Nouell.82.*D.de iudicib.cap.11.incip.quia verò multa.* Intellige Nisi secuta sit acceptatio expressa vel tacita *l.pen. C. hoc tit.*quæ hac parte manet incorrecta.

3. Nimirum ex contractu ipso in quo adhibebatur conuentio Puta pro socio in specie *l.societatem 76.§. arbitrorum D. pro socio* Aut ex conducto *in l.si in lege 24. D. locat.* Alioqui sane ex nudo pacto nũquam agi potuit ne quidem hoc casu, nec hodie potest nisi secuta acceptatione *d.l.penult.*Excipe casum *l.litigatores 11.§ interdum D.hoc tit.* vbi etiam nudo pacto rectè fit cõpromissum Stipulatione autem interueniente competet actio ex stipulatu ad id quod interest quemadmodum olim competiisset *d l.diem proferre 27. §.vlt.D.hoc tit.* Nam ad hunc casum non pertinet constitutio Iustiniani in *dict.Nouell.82.cap. 11.* sed ad eum solum quo compromissum factum sit in arbitros iuris quos ille *iudices* eo loco appellat.

4. Illa namque distinctio an secuta sit sententiæ acceptatio necne, ad casum illum accommodanda est, quo neque pœna,neque stipulatio vlla interuenerit vt, constat *ex d. l. penult.*

5. *l.quoties idem sermo 67.De regul.iur.l.quoties 80. De verb. oblig.l.quoties in actionibus 12.l.vbi est 21.De rebus dub.l. cogi 16. §.1.ad SC.Trebell.*Vide Papiens.*in form.libell.ad pœn.compromiss.* In versic.*in pœna & sub pœna.*

DEFINITIO VI.

An & quando appellari possit ab arbitro.

SEntentia perperam ab arbitris compromissariis redita quantumuis ipso iure nulla sit,1 aut iniqua, non tamen infirmari iure nostro per viam, vt aiunt, nullitatis potest,2 neque per simplicem reclamationem vt reducatur ad arbitrium boni viri,3 sed omnimodo necessarium est remedium appellationis, 4 sicut & cum à iudice sententia minùs ritè & contra legès lata est, 5 redactis nimirum arbitriis ad instar iudiciorum. 6 Si appellatio interposita non sit,mandanda est executioni sententia siue ab arbitro siue à iudice lata,7 siue partes expressè consenserint,siue tacitè per silentium & lapsum decendij, 8 quod ad appellandum indistinctè statutum est.9 Quinimò tacitè quoque consensisse creditur, qui contradixit si cùm appellare deberet non appellauerit.10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Fortè reddita absente aliquo ex arbitris *l.item si 17.§. vlt. D.hc tit.*aut extra diem compromissi *l.Pomponius 13.§. pen. &*

l.quid tamen 21.§.*si cùm dies & § si intra diem l.non distinguemus* 32.§.*vlt.& l.seq.eod.* Si plenum compromissum fuit nec tamen de controuersiis omnibus dicta est sententia *d.l. quid tamen* §. *plenum.* iunct *l.qualem* 19.§.*dicere eod.*

2. In quo derogatũ est iuri communi quod ex arbitri sententia quæ nulla sit, pœnam committi non patitur, vt in *dict.l. item si* 17.§.*vlt.d.l.quid tamen* §.*pen.l.Labeo* 25.*& pass.D.eod.*

3. Quæ reductio videtur esse ad instar appellationis *arg.d. l.non distinguemus* §. *cùm quidam eod.* etsi totus ille versic. *per hanc ergo exceptionem quadam appellandi species est cùm licet retractare de sententia arbitri,* mihi valde suspectus est, & Tribonniani aut cuiusdam interpretis magis quàm Pauli elegantiam sapere videtur. Obseruandum autem est non posse peti reductionem ad arbitrium boni viri cùm ex compromisso itum est ad arbitrum tanquam iudicem cui siue æquum siue iniquum iubenti omnimodo pareri oporteat, sed tunc tãtùm cum compromissum est in arbitrum tanquam arbitratorem *l.societatem* 76.*vers.arbitrorum D.pro socio.* in quo à pragmaticis vulgò erratur. Scripsi *in Rational.* vbi vide.

4. Quod iure communi non modò non necessarium est sed nec licitũ, quoniam à sententia arbitri iure appellari nõ potest *d.vers.arbitrorum d l.non distinguemus* §. *cùm quidam.* Nam siue arbitri sententia æqua sit siue iniqua, sibi imputet qui cõpromisit *l.diem* 27.§.*stari eod.* in eóque errauit Bart. qui voluit posse ab arbitro quoque compromissario appellari *ad l. arbitro* 9. *D.qui satisd.cog.per illum text.* qui tamen non de compromissario loquitur, sed de illo qui datus sit à iudice, & qui iudicis quodammodo vicem gerit in ea re in quam constitutus est. Dicimus *preudhomme ou expert,* sicut & qui mandante iudice aut maiore magistratu in locum recusati iudicis electus est de quo in *l.vlt.C.de iudic Iuge conuenu.* Ab eiusmodi namque arbitris iudicialibus dicendis potiùs quàm compromissariis potest potiusque semper appellari tanquam à iudicibus vt ait *d.l. arbitro* de quibus etiam loquitur Paulus *in l.seq.* facit *l.7.in fin.C. de fer. l.33.de appell.*

5. Quo etiam casu hoc iure vtimur vt appellandum necessariò sit contra quàm iure constitutum esset *l.si expressim* 19. *D. de appell.l.1.& tot.tit.quæ sent.sin app.rescind.*

6. Hæc ratio pragmaticorum est sed non satis recta. Nam & iam olim redacta erant arbitria ad instar iudiciorum *l.1. D.hoc tit.* neque tamen consequens erat vt ab arbitris cõpromissariis appellari posset *d.*§. *cùm quidam.*

7. Nimirum iubente iudice ordinario rei ad quem non ad arbitrum ea res pertinet *d.l.non distinguemus* 32.§. *Iulianus eod.* facit *l. à Diuo Pio* 15. *in princip. D. de re iudic.* quæ probat non semper ius exequendæ sententiæ illi competere qui sententiã dixit *Adde d.l.penult.C.hoc tit.vers.quatenus possit sententia eius executioni mandari.*

8. *d.l.penult.vers.sin autem.*

9. Stilo Senatus nostri, cùm tamen iure Pandectarum non nisi biduum aut triduum daretur ad appellandum à sententia iudicis *l.1.& 2.D.quand.app.sit in intr.quæ temp.* quod posteà correctum est Iustin. *Nouell.23.de appell.cap.1.* vbi pro biduo illo aut triduo substituit decendium.

10. Nihil enim refert an quis nullomodo contradicat an non legitimè *l.quoties vitiosè* 6.*qui satisd.cog.l.2.de autor.tut.* Legitime autem hic cõtradicere non potuit nisi per appellationẽ. Quare nec sufficeret missam esse attestationem illam de qua *in d.l.pen.vers. sin autem*, quia eiusmodi attestatio, appellatio non est, neque appellationis vim obtinet nisi cùm per metum iudicis appellare quis non audet *l.2.C. de his qui per met. iudic. non appell.* Aliquando tamen contradictio quæ fit animo appellandi species quædam appellationis esse creditur *Auth. si quis litigantium.* vbi Bald. *C.de episc. audient.*

DEFINITIO VII.

Si in arbitri iudicialis electione litigatores dissentiant.

SI in aliquam causam puta æstimationis cuiuspiam in secundę gratia arbitrium boni viri necessarium sit, 1 nec consenti re alter collitigatorum velit in eum quem alter elegerit, 2 rationem quidem aliquam adferre debet cur dissentiat, & quidem talem, quæ si vera esset pro iusta haberi deberet. 3 Sed tamen si allatam aduersarius veram esse neget, cauere iudex debet ne vllas eo nomine probationes exigat, 4 quod fieri necesse esset si de remouendo iudice ageretur, 5 At alius vir bonus eligi debet in quem faciliùs pars aduersa consensura sit, 6 Ne alioqui sumptibus inanibus litigatores vexentur pro re quæ mutuo vtriusque consensu potiùs quàm per officium iudicis aut iurisdictionis potestate expediri debeat. 7 Non enim sicut iudicis, 8 ita arbitri & viri probi autoritas vlla est nisi quã ei dat litigantium consensus. 9 *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunensibus contra D. Amedeum du Coudrey ex Consiliarijs Principis nostri 6.Id.Decemb.1592.

1. Vt *in l. Titium* 47. §.1. *de admin. tut. l.1.§.1.de legat. 2.l.si filia* 43.*de leg.3.l.cùm post* 69.§.*gener.D.de iur.dot.l.societatem* 76. *& seqq. D. pro socio.*

2. Non enim facilè consentiunt in arbitrum qui à iudice iubentur eligere *l.vlt.C.de iudic.* propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem *l.item si* 17. §. *principaliter D. hoc tit.*

3. Ne alioqui videatur iudex indulgere malitiæ & cauillationi contra *l.in fundo* 38.*D de rei vindic.* Contradictio enim quę causam nullam habet non est attendenda *l.si cùm dotem* 22. §.*necnon illud D.solut. matr.*

4. Ne alioqui fiant de lite lites *l.4.C.de fruct.& lit.exp.* cùm eatur ad arbitros tollendarum non differendarum litium causa *l.quamuis* 37.*D.hoc tit.* etsi lex illa vt & totus titulus pertinet ad arbitros compromissarios non ad eos quos suprà diximus iudiciales dici posse, facit *l.3.*§.1.*eod.*

5. Suspicionis enim causæ contra iudicem non solùm allegandæ sunt, sed etiam probandę *cap.suspicionis.cap.cum speciali Extr.vt lit.non contest.*

6. Aut à iudice ipso constitui *d.l.vlt.ad fin.C.de iudic.*

7. *l.minoribus* 6.*D.de minor.*

8. Priuatorum enim consensus iudicem non potest facere eum qui nulli præest iurisdictioni *l.1. C. de iurisd.* licet iurisdictionem si quam habet possit prorogare *l.1.& 2.D.de iudic.*

9. Adeò vt nec arbitrium recipere quisquam cogatur, quoniam ea res libera & soluta est, & extra necessitatem iurisdictionis posita, vt ait *l.3.*§.1.*D.hoc tit.* cùm ex contrario quisquis iudex est etiam inuitus iudicare cogatur *l. pen.* §.*pen. De vac. & excus.mun.* nisi vel habeat excusationem nouam §.*vlt.ejusd. leg.* vel suspectus sit *l.apertissimi* 16.*C. de iudic.*

DEFINITIO VIII.

De arbitro attentante in præiudicium appellationis.

ETiam arbiter & arbitrator attentare dicitur si ab eo appellatum sit, 1 isque in spretum appellationis aliquid constituerit: 2 Quando eo iure vtimur vt à sententia per arbitrum vel arbitratorem lata non nisi interposita appellatione reclamari possit, aut peti reductio ad arbitrium boni viri, siue de nullitate, siue de iniquitate sententiæ, vt vocant, arbitramentalis conqueri quis velit. 3 Itaque exemplo eorum quæ à iudice ordinario attentata probantur, sunt illa omnino & antè omnia reuocanda, 4 ne superioris iudicis autoritas impunè spreta videri possit: 5 Maximè verò si Senatus fuerit appellatus, 6 tametsi duntaxat verbo attentatum proponatur. 7 *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoyre & de Valmenier 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. Postquam eo iure vtimur contra iuris rationem vt ab arbitro quoque compromissorio appellari possit, vt dixi *Defin.6.*

2. Arbiter enim à quo appellatum est cùm appellari potest deferre debet appellationi *l.arbitro* 9 *D. qui satisd. cogant.* Cur enim plus iuris vel autoritatis habeat, quàm iudex, cuius vices gerere intelligitur?

3. Dixi *Defin.6.sup.*

4. *l.vnic.D.nihil innouar.pend.appell.l.3.C.quand.pronoc. non est necess.l.reus* 7.§.*vlt.D.de muner.& honor.Nouell.*134. *vt null. iudic.cap.*3. *in fin.*

5. Appellatio enim habet vim non solum deuolutiuam sed etiam suspensiuam statim atque dictum est Appello *l. 2.D. de appell.* etiamsi contra fiscum appellatum sit *l.sciendum* 6. *D. de appell.recip.*

6. Quia Senatus appellationum supremus iudex est & Principis vices gerit, vt dixi supra *ad Def.*1.*num.*2.

7. Nam etiam verbo attentatur, & quæ verbo attentata sunt verbo saltem reuocanda sunt, vt verba verbis dissoluantur *l nisi consentiat* 14.*D.de acceptil.* Dixi *Def.*1. *sup. Vt lit. pend. vel post pronoc.*

DEFINITIO IX.

De compromisso facto post desertam appellationem.

DEserta iam appellatione, 1 ob eámque causam vocato in ius appellante si collitigantes compromiserint de

rint de lite,& negotio principali, ferè est vt victor à iure sibi quæsito per contrarium actum recessisse videatur. 2 Alioqui enim compromissum non valeret tanquam factum super re iudicata, 3 Cùm sententia à qua prouocatum est non eo minùs transeat in rem iudicatam ex quo deserta fuit appellatio, 4 & super desertione lis cœpta, 5 Adeò vt neque aduersus desertionem illam summo iure apud nos competere possit in integrum restitutio. *6 Ita Senatus* pro Claudio Miege contra Thomam Bertrand. 6. Cal. Iul. 1595.

1. Hoc ideò quia si de causa appellationis pendentis necdum desertæ compromissum esset, tempora eius prosequendæ non cutterent *Auth. si tamen C. de temp. & repar. appell.* sumpta ex Iustiniani *Noue l. 93. de appell cap. 1.*

2. Lis enim de principali negotio nulla superesse potest post sententiam, nisi superint etiam appellatio quæ extinguat iudicatum *l. 1 §. vlt. D. ad SC. Turpill.* facit *l. pen. C. de pact. l. 28. D. de minor.*

3. *l. & post rem 7. l. post rem iudicatam* 11. *D. de transact. l. eleganter* 23. *§. 1. D. de condict. indeb. l. si causa cognita* 32. *C. de transact.*

4. Ob idque & protinus executioni mandari potest acsi non fuisset prouocatum *l. 2. l. vlt. §. illud etiam C. de temp. & repar. appell.*

5. Non quod litem super desertione cœptam esse necesse sit ad hoc vt per desertionem sententia transeat in rem iudicatam, sed quia quandiu ea lis cœpta non est permittitur aduersus desertionem in integrum restitutio ex causa.

6. Nimirum post litem cœptam super desertione, imò & post motam controuersiam per solam citationem Stil. artic.

DEFINITIO X.

An probati arbitri factum improbari possit.

QVi ad taxandum & liquidandum debitum mutuo colitigatorum consensu electus est, postmodum ab alterutro suspectus fieri non potest, 1 Sed tamen non eò minùs quòd ille constituerit improbari poterit, si malè dictum factúmve probetur. 2 Vt puta si cùm deberet constituere quantum deberetur, pronunciauerit quid deberetur. 3 Quasi iudicis potiùs functus partibus, quàm probi taxatoris. 4 Nec simile est quod dici solet standum esse sententiæ arbitri. 5 Non enim arbitro benè comparatur is qui nullo præcedente compromisso ad taxandum electus est. 6 At neque arbitri sententiæ statur propter autoritatem sententiæ sed solo metu pœnæ in compromisso adiectæ. 7 Cui consequens est vt nullo præcedente compromisso nullâque subiecta pœna, nihil causæ sit cur arbitri dicto stari oporteat. 8 *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon nobilissimorum Aduocatorum prid. Id. Iul. 1595.

1. Quia semel approbatus posteà reprobari non potest *l. cùm mulier* 47. *D. solut. matr. l. si vxor* 13 *§. vlt. ad l. Iul. de adult. c. quod semel placuit de re iur. in* 6. Intellige nisi superuenerit noua causa *l. pen. §. vlt. de vacat. & excus. muner.*

2. *l. vlt. in fin. C. de iudic. l. arbitro* 9. *& seq. D. qui satisd. cog.* Aliud enim est personam aliud factum improbare *l. post legatum* 5. *in princ. & §. 1. l. si testamentum* 24. *de his quæ vt indig.*

3. Aliud enim est de iure, aliud de calculo pronunciare *l. Sabinus* 29 *D. de dolo.*

4. Officio autem suo fungi debuit non alieno *l. Labeo* 25. *D. hoc tit.*

5. *l. diem proferre* 27. *§. stari eod.*

6. Sensus est differre arbitrum compromissarium à iudiciali, vt dixi *Defin. 6. num. 4. sup.*

7. Cùm enim pœna adiecta est, debet illa præstari ante causæ cognitionem *l. vbi pactum* 40. *C. de transact.* id est antequam cogatur is qui pœnam petit suscipere iudicium de negotio principali Alio tamen iure vtimur.

8. Nisi secuta sit acceptatio expressa vel tacita, vt in *l. pen. C. hoc tit. l. 2. C. comm. vtr. iudic.* neque necesse est hoc casu appellare cùm talis arbitri dictum (vulgò vocant *rapport*) non sit sententia A qua sola appellari potest.

TIT. XXXIX.

De satisdand.

DEFINITIO I.

De satisdando pro executione instrumenti guarentigiati.

EX instrumento quantumuis authentico & guarentigiato, vt vocant, 1 non potest iudicis imperio præcisè cogi debitor ad solutionem ante sententiam & condemnationem, 2 Nisi oblata priùs per creditorem satisdatione. 3 Quam ob causam solent creditores vt satisdationis incommodum & moras effugiant, 4 diplomate vti quod De debitis vocant, cuius singulare priuilegium 5 illud est, vt paratam præbeat exequendi facultatem nullo satisdationis onere iniuncto. 6 Nam cùm satisdatio necessaria est, non aliter ritè præstita videtur quàm si præsente aut saltem vocato aduersario præstita sit, 7 cuius nimirum interest abundè cautum esse. 8 Idque ex illa etiam fit iuris regula quę habet, Nihil agendum esse inauditis ijs qui ex eo actu lædi possunt. *9 Ita Senatus* prid. Id. Nouembr. 1588. Et rursum pro heredibus Petri Gleyron contra R. D. Archiep. Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1. Instrumentum guarentigiatum est cuius vigore competit exactio sine strepitu & figura iudicij, ita vt de facto incipi possit à captura personę aliáve executione, vt dixi *Defin. 1. num. 5. sup. In quib. caus. necess. non est in integ. rest.* ex Antonin. Tessaur. *Decis. Pedem. 26. num. 12.* Pragmatici vocant *Lettres de main-garnie.*

2. Licèt dicantur habere vim sententiæ & condemnationis Bart. *in l. cùm vnus. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

3. *Arg. l. vlt. C. de ordin. cognit. l. 1. l. 4. in princip. & tot. tit. D. si cui plusquam per leg. falcid.*

4. Non enim semper facilè & obuium est dare idoneum fideiussorem *l. si fideiussor. 7. in princip. & §. 1. D. qui satisd. cogant. l. 2. §. sed si dubitetur D. de iudic.* quia fideiussor locuples dicitur non tantùm ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate *l. 2. eod. l. 1. D. si quis in ius vocat. non ier.* Sed & contumeliam quandam subire creditur is qui satisdare cogitur, si sit vir præcipuæ existimationis & honestatis *l. testamento* 27. *§. vlt. de test. tutel.*

5. Cuius priuilegij ratio illa est quia supremi Principis nomen, & autoritatem præ se ferunt, non autem, vt aliæ, solius iudicis.

6. Rescripti enim & diplomatis forma talis est quam omni modo seruari conuenit.

7. Cùm multa possint allegari propter quę non debeat idoneus videri fideiussor. *d. l. 2. d. l. 7. in princip. D. qui satisd. cog.* qui autem vel non idoneus vel non legitimè datus est pro non dato habetur. *d. l. 1. si quis in ius voc. non ier.*

8. *l. Paulus notat*, 8. *& l. pen. De prat. stipul.*

9. *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. etiam* 29. *§. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

De satisdatione remittenda ei secundùm quem vindicias beneficij Senatus dixit.

IN beneficialibus causis ille secundùm quem vindicias Senatus dicit, non solet condemnari ad præstandam satisdationem 1 de fructibus beneficij, restituendis aduersario, fortassis tandem victoriam litis habituro. 2 Nec si tam pauper sit qui vindicias obtinet, 3 (*vulgò recredentiam vocant*) vt restituendis fructibus quos perceperit non possit sufficere, 4 neque rursum si condemnatus

noua instrumenta proferat ante vindiciarum executionē. 5 Id enim ad Senatus autoritatem pertinet vt qui eo autore possidet bonæ fidei possessor existimetur, 6 & consequenter fructus suos faciat. 7 Propter quam causam non idem in iniunctionibus iudicibus iuris est, 8 quorum scilicet minor est autoritas. 9 Interdum tamen euenit vt satisdationis onus victori iniungatur, Nimirum si aut victor ipse satisdationem obtulerit, 10 aut tam obscura sint ipsius iura, vt timendum sit, nē tandem succumbat qui nunc obtinet. 11 Etsi enim non facilè solet Senatus pro eo vindicias dicere quem suspicetur postea condemnandum fore, 12 Aliquando tamen is causæ status est vt vindicias pro eo dici necesse sit, quem suspicari liceat tandē condemnatum iri; Ne interea aut beneficij possessio iaceat, quod à publica vtilitate alienum esse non immeritò creditur, 13 aut possessor is fiat de cuius iure quicquam nondum appareat. 14 *Ita Senatus* pro D. Ioanne Philippo Chaulard contra Claudium Poysat Canonicum Belicensem 12. Cal. Ianuar. 1588. Item pro N. Ribitello contra N. Vecterium 13. Cal. Sept. 1592.

1. Quæ tamen aliàs præstanda necessariò est pro executione prouisionalis sententiæ tum etiam cùm Senatus ius dixit *arg. l. 2 l. C. de cognit.*

2. Rebuff. *in praxi benefic. tit.* [illegible]

3. Socin. Pomp. *in l. 2 §. & complexisset. De orig. iur.*

4. Nunquam enim tol. paupertas indicit sequestrationem pendente lite [illegible] vt is qui pauper est dilapidat, vt *in l. Imp. 21. §. vlt. D. de appell.* aut satisdare iussus non potest *l. 5. §. 1. D. vt legat. nom. caueat.*

5. Executio enim sententiæ præsertim prouisionalis non potest impediri prætextu noui instrumenti si non probetur reddita ex falsis instrumentis aut testimoniis *l. vlt. C. si ex fals. instr. l. Diuus 33 D. de re iud.*

6. *l. iuste 11. D. de acquir. poss. §. l. qui autore 157. De regul. iur.*

7. *l. bona fides 48. De acquir. rer. domin.*

8. Satisdandi enim necessitatem nec expressè nec tacitè possunt remitti, nec magis in beneficialibus causis quàm in profanis.

9. Scilicet ex causa vt sequitur in definitione. Satisdationes enim numquam nisi ex causa irrogantur, & præcedente causæ cognitione *l. 4. in princip. D. si cui plusquàm per leg. falcid.*

10. Volenti enim, vt dici solet, non fit iniuria *l. in diem 8. D. de aqua, & aquæ pluu. arc.* facit *l. si conuenerit 26. D. de re iudic.* Solent autem plerique vltro satisdationem offerre vt videantur existimare iustam se habere litigandi causam. Sed obseruare iudex debet ne vnquam patiatur quem vincere ob id solum quòd offerat satisdationem, si alioqui videat eum esse condemnandum, ne auxilium iuris profit ad iniuriam commiscendam *l. quia satisdatio 6. D. de susp. tutor. l. testamento 17. §. 1. de testam. tutel.*

11. Cum id quod iussit vetuitve prætor aliúsve iudex quilibet contrario imperio tollere possit ante diffinitiuam sententiam *l. quod iussit 14. D. de re iudic. l. qualem 19. §. vlt. de recept. qui arbitr.*

12. Est enim id paulò alienum ab autoritate rerum iudicatarum, quas tutas manere quantum fieri potest oportet *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

13. Nam & in rebus profanis odiosum est si possessio diutiùs iaceat *l. 1. D. de succes. edict. l. & quia 6. de interr. in iur. fac. l. pen. D. de iur. delib.*

14. Quis autem iudex præter Appium Claudium, de quo *in dict. §. & cùm placuisset*, vindicias vnquam dixit pro eo qui de iure suo nihil omnino doceat?

DEFINITIO III.

De satisdando pro expensis siue taxatis, siue non.

QVi ob crimen ad pœnā pecuniariam litisque expensas condemnatus est si pœnam soluerit, pro solis expensis in carceribus retineri non potest, 1 sed si earum taxatio nondum facta sit, eā lege liberandus est vt ante omnia satisdet se soluturum post eam diem quam iudex statuerit, quicquid eo nomine debitum fuerit & taxatū. 2 Facta verò iam taxatione, non est cogendus vt satisdet ne appellationis beneficium quod adhuc saluum habeat, sibi ipsi eripere videatur. 3 Vide Defin. 8. De fructib. & lit. expens.

1. **Carcer enim non in pœnam sed ad custodiam inuentus est** *l. aut damnum 8. §. solent D. de pœn.* **Pœna verò crimini debetur** *l. sancimus 22. C. de pœn.* **Expensarum autem condemnatio non propter crimen, sed propter litem infligitur** *l. non ignorat 4. C. de fructib. & lit. expens. §. hæc autem Inst. de pœn. temer. litig.* **Videtur tamen ad contrarium ius inducendum satis accommodata esse ratio illa quam Pap. vsurpabat licèt in specie dissimili in** *l. Papinianus 20. De minor.* **Indignū esse hunc cui succurratur propter irrogatam pœnam. Quod enim eam rationem Vlp. ibidem reprehendit iis verbis** *Non rectè. Quid enim commune habet delictum cum venia ætatis?* **non similiter hic obiici potest. An non enim cum delicto commune aliquid habet lis, quā institui necesse fuit vt crimen puniretur? Et verò si ante sententiam interdum carceris supplicium sustinere reus debet, vt loquitur** *l. 3. D. de custod. & exhib. reor.* **quanto magis pro solutione expensarum tam latâ sententiâ?**

2. **Huius enim satisdationis præcipuus vsus esse solet iis casibus quibus nondum planè liquidum est quantum debeatur** *l. 5. l. seruus 34. §. 2 lt. D. de statulib.* **Et sanè iniquum esset cogi quem pati carceres pro debito non liquido quod etiamsi maximè vellet exsoluere ad se liberandum, non posset ob incertitudinem. Nunquam enim reo deneganda est facultas soluendi vt se possit liberare, si quam eo nomine incommoditatem patiatur.**

3. *Arg. l. ad solutionem 4. C. de re iudic.* **Ita fit vt melioris conditionis sit reus idemque iam condemnatus post taxationem quam ante: quod videtur inconueniens. Itaque putarem conuenientius, vt hic post factam taxationem vel appellare si tempora largirentur, vel omnimodo soluere cogerentur. Sed & appellatione interposita, vellem eum satisdare de soluenda quantitate non ea quæ taxata esset, sed quæ per iudicem appellationis taxanda pronunciaretur, relatione facta ad futurum tempus, vt** *in d. §. 2 lt. l. 34. de statulib.*

DEFINITIO IV.

De satisdatione per reum præstanda cùm causa criminalis in ciuilem conuertitur.

LIte criminaliter primùm instituta, mox vt plerumque fit in ciuilem disceptationem conuersa, carceribus eximi reus debet, sed præstita prius satisdatione de iudicato soluendo, 1 & ad iudicium certa die sistendo, 2 si vel ex aliena sit prouincia, vel tam pauper vt condemnationem quæ sequi potest egestate sua elusurus videatur. 4 Extra hos casus & si qui sunt similes satisdationis onus reo non iniungitur, sed iurisiurandi tantùm religione obstringitur, 5 vt finita disceptatione in eodem quo antea statu se sistat, sententiæ quæcunque tandem lata fuerit, si non appellandum putauerit, pariturus. *Ita Senatus* ex tempore 3. Id. Feb. 1589.

1. **Quæ satisdatio facilè iniungitur ex causa, & difficilius remittitur quàm satisdatio ratihabitionis** *l. vnic. C. hoc tit.*

2. De qua satisdatione sunt Tituli *D. Qui satisd. cog. & Si quis caut.*

3. **Nisi iuret se non posse ibi satisdare, quo casu permittendum ei est vt alibi satisdet** *l. de die 8. §. tutor & seq. D. qui satisd. cog.*

4. **Vt** *in l. 1. §. vlt. de pœn. l. si quis 35. de iniur. D.*

5. **Quæ cautio iuratoria nec omnino nuda est nec tam onerosa quàm si haberet satisdationem. Quid ergo si præ inopia fideiussorem non inueniat? An retinebitur in carceribus donec lis finem accipiat?** *arg. l. 7. §. vlt. qui satisd. cog.* **Sufficiet hoc casu cautio iuratoria cum hypotheca** *Nouell. 113. c. 21. in fin.*

DEFINITIO V.

Venditorem non cogi satisdare pro emptore defendendo.

VEnditor siue sponte siue coactus 1 defensionem fundi suscipiat pro emptore qui vel hypothecaria vel rei vindicatione conueniatur, satisdare cogendus non est, 2 Tametsi soleat dici satisdare omnes debere qui pro alio defendunt, 3 quòd nemo alienæ rei satis idoneus defensor

defensor videatur.4 Nimirum quia magis est vt propriã hic rem non alienam defendere existimetur cùm de euictione teneatur.5 *Ita Senatus* ex tempore 10.Cal.Maij 1589.

1. Hoc est post factam denunciationem quæ hoc casu necessaria est vt de euictione agi possit nisi pacto remissa sit denunciandi necessitas *l.Herennius 63.in princip.& §.1.& pass.D. de euict.l.emptor 8 & seq.C.eod.*

2. Cùm nulla lege id cautum sit,*tot.tit.qui satisd.cog.*

3. *l.unic.C.hoc tit.l.minor 51.§.vlt.& 11.seqq.D.de procurat.*

4. *l.qui proprio 46.§.qui alium eod.l.filiusfam.14.D.qui satisd. cog. l. in eo 110.§.1.De regul.iur.*

5. *l.si seruus venditus 21. §.& ideo l. si cùm venditor 66. §. si secundus emptor D.de euict.l.1.C.vbi in rem act.* Suam enim causam defendit quisquis dicit & probat sua interesse *l. 2. §. 1. D. quand.appell. sit.*

DEFINITIO VI.

De relegato qui satisdationem de non offendendo quam iussus est præstare non potest.

IN perpetuum exilium ire, & de non offendendo satisdare iussus, si propter egestatem nec dato fideiussore, 1 nec idoneis pignoribus 2 cauere possit, iubendus est sub capitalis vltimique supplicij comminatione continuò satisfacere iudicato, & patria decedere, 3 Adeò vt nec si petat indulgendum ei sit vel quantulũcumque temporis spacium ad colligendas sarcinulas, 4 quod aliis relegatis ex humanitate indulgeri & solet & debet. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin.10.infr. De pœn.

1. Plerumque enim tam difficile est homini inopi dare fideiussorem quàm soluere *l.2.§.pen.D.de iudic.*

2. Subsidiaria enim fideiussionis est hypotheca *l.si mandatu 59.§.vlt.D.mand.l.4.§.addici D.de fideic.libert.l. 5. §. 1. vt legat. nom.caueat.l.omnes 33.§.in hac autem C.de epis.& cleric.*

3. Quia neque mora,neque fraus fieri debet exilio irrogato sub prætextu iniunctæ nec præstitæ fideiussionis.

4. Ne quid interim comminiscatur in necem accusatoris cuius saluti prospiciendum iudex putauerit.

5. *Arg.l.ab hostibus 15 §.vlt.l si cui 38.in fin. D.ex quib.caus. maior.*

DEFINITIO VII.

Satisdare liberos non debere de ea quantitate quæ pro sumptibus litis aut alimentorum prouisionaliter adiudicetur.

SIcuti filius naturalis & legitimus cui pendente lite certa quantitas pro alimentis 1 aut sumptibus litis ex paterna substantia adiudicatur prouisionaliter vt loquũtur,satisdare non cogitur,3 Ita nec is qui naturalis tantùm est siue ab intestato petat portiunculam successionis,4 siue ex testamento eam ipsam quantitatem quæ sibi à patre relicta fuit. 5 Hac enim parte idem fauor est naturalium liberorum & legitimorum.6 *Ita Senatus* pro Claudia filia naturali N.Petri de Monluel Baronis de Chasteaufort 13.Cal.Ianuar. 1592.

1. *Ex l.si instituta 27.§.penult.D.de inoff.testam.l.penult.D. vt in possess.legat.*

2. Quorum hac parte ratio eadem esse solet quæ alimentorum *l. vltima C.de ordine cognition. l. filius 9.D. de iur. delib.*

3. Quia nec facilè fideiussorem inuenire potest qui bona nulla habet *l.5.§.1.in fin.Vt leg.nom.caueat.*

4. Id est sextantem de quo in *auth. licet. C. de natur. liber.*

5. Eo nimirum casu quo potest patet liberis naturalibus aliquid relinquere, id est si sine prole decedat & sine parente *d.Auth.licet.*

6. Quia non minùs naturalibus quàm legitimis liberis debentur alimenta ex ratione & æquitate naturali. *l. 1. 4. & 5.D. de liber.agnosc. & alend.* Imò & spuriis quantumlibet natis ex coitu damnato debentur ex æquitate canonica *cap. cùm haberet.Extr.De eo qui dux.in matr.* in iisque procul dubio tantò magis hæc Definitio locum habere debet,quantò sunt illi aliis pauperiores.facit *l.vlt.§.ipsum.C.de bon.quæ lib.*

DEFINITIO VIII.

De remissa necessitate satisdandi de iudicato soluendo, quam vetus Sabaudiæ statutum forensibus iniungebat.

EXoleuit iampridem vetus illa iudiciorum obseruatio veteribus Principum nostrorum statutis introducta,1 quæ forenses & alienigenas cogebat si quid in prouincia peterent à quopiam ex nostratibus, præsertim actione personali, vt de iudicato soluendo satisdarent,nec priùs audirentur, quàm satisdedissent. 2 Neque enim æquum visum est satisdatione quę magnas plerumque habet difficultates,3 prohiberi peregrinum ne ius suum persequatur. 4 Tametsi ex contrario non eodem vt par esset priuilegio gaudeant nostrates,si Lugduni agãt.Iis namq; vt audio satisdãdi necessitas omnimodo imponitur. Quę res facit fortasse vt eodem aduersus Lugdunenses iure vtãtur Sebusiani mei,5 quibus frequentius cum Lugdunensibus commercium & litigium est. Sed tamen quoties ab eiusmodi interlocutionibus iudicum Sebusianorum appellatus est Senatus,semper pronunciauit malè iudicatũ, impositámque satisdandi necessitatem Lugdunensibus quoque remisit.6 *Ita tractatum* & relatum est in relationibus libellorum 9.Cal.Mart.1593.

1. Extat statutum *incip. libr.*

2. Quod & in actonbus omnibus generaliter constituerat Iustin. *Nouell.112.cap. 2. vnde sumpta est Auth. generaliter.C. de epis.& cleric.Auth.quod fieri C.de dilat.*

3. *l.2.§ pen.D.de iudic.l.5.§.1.vt legat.nom.caueat.*

4. Qua ratione sublata etiam est apud omnes ferè gentes ea satisdandi necessitas quam Iustin.induxerat *d.auth. generaliter.* Alioquin egeni satisdatione destituti numquam suum iudicio consequi possent. Rebuff. *in proœm. constit. gloss. 5. num. 37.* Rol. à Vall.*cons.71.num.19.vol.1.*

5. *Ex tit. quod quisque iur. in alium stat. ipse eod.vtat.*

6. Ne qua in re se à nobis inciuilius habitos queri possint, quàm si essent ex nostratibus.

DEFINITIO IX.

Iuratoriam cautionem interdum pro satisdatione esse.

CVm Senatui de crimine non liqueret, pronunciauerat de eo amplius inquirendum esse, atque interim reum carceribus eximendum, præstita priùs satisdatione ad mille vsque librarum quantitatem, De iudicio sistendo & iudicato soluendo. Reus negabat, posse se fideiussorem eius quantitatis reperire præ inopia,1 In eámque rem amicorum & vicinorum responsa proferebat, 2 obsequium satisdationis recusantium, Ideóque petebat remitti sibi satisdandi necessitatem, 3 paratus iuratoria cautione satisfacere. 4 Placuit non priùs audiendum eum quàm accusatori præstitutum esset tempus intra quod fidem faceret amplioris inquisitionis. 5 Tempus autem pro personarum, locorum & delicti qualitate arbitrio iudicis statuendum esse. 6 Sanè eo tempore elapso iniquum fuerit perpetuis carceribus addici eum quem Senatus liberandum & eximendum pronunciauerit. 7 Nec idcirco Senatus autoritas læsa videbitur quòd iudicato non satisfiat : Eam enim Senatus mentem fuisse credendum est, vt non aliter satisdationis necessitatem iniunctam vellet quàm si satisdare reus posset. 8 Cùm verum non esse nequeat, quod vulgò iactatur, Impossibilium nullam esse obligationem. 9 *Ita Senatus* in causa Bartholomei Duport & Ioannis Baptistæ Regnaud 3. Non. Iun. 1593.

1. Sunt enim qui per inopiam, sunt qui per calumniam nolunt dare fideiussorē *l.5.§.1.in fin.D.vt legat.nom.caueat. l.2.§.1. de custod.reor.*

2. Solent enim fideiussores rogari vt intercedant *l.sciendum* 21.*D.de vsur.*

3. Cùm impossibilium nulla sit obligatio *l.impossibilium* 185. *de reg.iur.vt se iuuat in Definit.*

4. Quæ subsidiaria est satisdationis nec nuda cautio est propter adnexum vinculum iurisiurandi & hypothecam bonorū *l.omnes* 35.*§.in hac autem C.de epis.& cler.& Nouell.*123. *De sanctiss. Epis., cap.*21.*ad fin.*

5. Quia poterat fieri vt per ampliorem inquisitionem constaret de crimine, nec liberandus esset reus præstando satisdationem *l.lege Cornelia* 25.*§.1.ad SC.Silan.* vbi Bald.*l.2.§.1.de custod.& exhib reor.*

6 Nullum enim certum tempus in eam rem aut iure ciuili, aut nostro iudiciorum ritu in eam rem præfixum est *l.2.§.pen. testam.quem aper.l.1.C de dilat.*

7. Nam & pœna illa perpetui carceris hodie est interdicta *l.aut damnum* 8 *§.solent.D.de pœn.*

8. Nec male huc pertinet quod dici solet, ea quæ de nouo emergunt nouo egere auxilio *l.de etate* 11.*§.ex causa de interrog.in iur.fac l.1.in princip.D.de venir.inspic.l. etsi qua* 16. *D. de recept qui arbitr.*

9. *d.l.impossibilium* 185.*de reg.iur.*

DEFINITIO X.

De satisdatione quam pater de filij bonis transigens promiserit, nec tamen præstiterit.

Liberorum nomine pater tanquam legitimus administrator de dote materna transegerat, 1 promiseratque facturum se vt debitori eam dotem soluenti legitimè & idoneis pignoribus aut fideiussoribus cautum esset, 2 Postea verò cùm pignora offerret quæ debitor idonea esse negabat solutionem eo prætextu recusans, 3 Pater autem diceret nihil interesse debitoris an idonea essent pignora necne, 4 dummodò plenam liberationem consequeretur, 5 quæ porrò parata erat si patri legitimo administratori bonorum filij, autore præsertim Prætore solueret, 6 nec iure obligari patrem vt pro ea caueat administratione, 7 Senatus cui suspectæ erant patris & facultates & mores, 8 non putauit auferendum liberis commodum cautionis, 9 cuius præstandæ necessitatem sibi ipsi pater iniunxerat, 10 sed ita rem temperauit vt quoadusque idoneis pignoribus aut fideiussoribus caueret, pecunia debita penes idoneum ac probum mercatorem deponeretur, per cuius manus vsuras legitimas consequi pater posset salua liberis proprietate. 11 Hoc enim remedio, & conuentioni satisfactum videbatur per æquipollens, 12 cùm nihil interesset debitoris dummodò salua res esset liberis, Et liberis abundè consultum fore quibus scilicet ratione proprietatis duntaxat prouidendum erat, 13 non etiam ratione vsusfructus, qui haud dubiè ad patrem solum pertinebat. 14 *Ita Senatus* in secreto auditorio extempore Non. Iulij 1593.

1. *l.1.C.de bon.matern.l.cùm oportet* 6.*& l.vlt. C. de bon. quæ liber.*

2. Illa enim verè idonea cautio est quæ vel fideiussorem habet, vel pignora, nec vtrumque simul exigit *l.si mandatu.*59. *§. vlt.D.mandat.l.*4. *§. addici D. de fideic. libert.* licèt cautione promissa nihil nisi nuda repromissio debeatur *l.*3. *C. de verb. signif.*

3. Tanquam non impleta condicione stipulationis *d.l.*59.*§. fin.D.mandat.*

4. Nemo autem siue agendo siue excipiendo audiendus est nisi cuius interfit *l.ille à quo* 13.*§ si de testamento.* vbi Alex. *D.ad SC.Treb.l.*3.*l.stipulatio ista* 38.*§.alteri D.de verb.oblig.*

5. Quid enim aliud petere possit debitor, nisi vt liberetur?

6. *l.ait prætor* 7.*§.1.de minor.l.quod autem* 6.*§. apud Labeonem D qua in fi aud. credit. l.vlt. §.non autem hypothecam C. de bon.qua liber.l.Lucius* 46.*§.tutela.D.de admin.tut.* Plus enim iuris habet pater in bonis filij quàm tutor in bonis pupilli, vt ex eo apparet quòd bona filij etiam immobilia sine decreto alienare potest dum ne suo nomine sed filij *d.§.non autem.*

7. Cùm gubernatio bonorum filij penitus impunita sit patri *d.§.non tantum.*

8. Ex qua causa officio iudicis succurrendum est filio qui contra patrem agere non potest ob patriam potestatem *l. Imperator* 50.*D.ad SC.Trebell.l.si cùm dotem* 22.*§ sin verò dotem D. solut.matr.*

9. Nam quod dici solet cautionem interponi non posse salua patria potestate *d.l.Imper.* pertinet ad cautionem quæ filio præstanda sit non ad eam quæ extraneo.

10. *Arg.l.si fideiussor* 7.*§.1.D.qui satisd.cog.l.*2.*§.si quis tamen D si quis caution.*

11. *Arg.d.l.Imperator.& cap.per vestras Extr.de donat.int.vir. & vxor.l.*5 *§.1.vt leg.nom.caueat.*

12. *l.si vsusfructus* 35. *§.1. D.de vsufr.l.certum* 6. *de reb. cred. & vulg.*

13. *l.cùm pater* 77.*§.curatoris de legat.*2.

14. *d.l.cùm oportet* 6.*& d.l.vlt.C.de bon.qua liber.*

DEFINITIO XI.

Vbi satisdandum sit

Fideiussorem dare iussus à iudice in ea prouincia dare debet in qua iussus est, 1 cùm fideiussor idoneus ex conueniendi potissimùm facilitate æstimetur, 2 difficilis autem conuentio sit eius, qui extra prouinciam habitat quisquis, & qualiscunque ille sit. 3 Nec aliud erit licet is qui fideiussorem dare iussus est bona multa possideat in eadem prouincia. Nam quod dici solet possessorem immobilium satisdare nō compelli, 4 non facit quominus satisdare debeat is cui satisdandi necessitas iam imposita est, 5 sicut nec liberat à satisdandi necessitate eum pro quo prouisionalis fertur sententia, 6 nō magis quàm qui pro alio rem litémque suscepit defendendam. 7 Rursus ad rem non faciet si fideiussorem dare iussus offerat collaudatorem, &, vt vocant, certificatorem, 8 in prouincia. Nam cùm hi non nisi in subsidium conueniri possint, & eo demùm casu quo fideiussor soluendo non sit, adeò vt nec aliter collaudatorum iure obligari queant tametsi maximè velint, 9 Negari non potest quin eius cui satisdandum est permultum interfit, fideiussorem ipsum habere in prouincia, 10 Vt ex actione quam aduersus eum facilius exercebit aliam si opus sit sibi comparet, aduersus collaudatorem & certificatorem. Idque obtinet etiamsi iuncta proponatur satisdatio in executionem iudicati pro debito quod extra prouinciam solui debuerit puta Lugduni, Etenim tametsi debitor à Senatu condemnatus, Lugduni soluere compellatur, si effugere velit præstationes actionis arbitrariæ De eo quod certo loco, 11 ipsius tamen interest vt si quid à se indebitè exigetur repetitionem habere possit in ipsa prouincia. 12 *Ita Senatus* pro Domina Duce du Mayenne contra N. Ioannem Antonium Brunum 14. Cal. Sept. 1593.

1. *Arg.l.quid tamen* 21 *§. si arbiter D. de recept. qui arbitr.* Excipe casum *l.5.§.penult.vt leg.nom. cau. l.8.§.tutor.D. qui satisd.cog.*

2. *l.2.l.7.eod.*

3. *l.1.in fin.l.3.in princ.de alien.iudic.mut.caus.fact.*

4. *l.sciendum* 15.*qui satisd.cog.*

5. Vt pareatur iudicato sicut è contrario remissa satisdatio postea non præstatur, nec si dilapidet is cui remissa est *l.vlt.D. vt legat.nom.cau.*

6. *Arg.l.1.§.1.D.eod.l.vlt.C.de ord.cognit.l.seruus* 34.*§.vlt. de statulib.*

7. *l.minor* 51,*§.vlt.& ll.seqq.D.de procur.*

8. Prudentes vocant adfirmatorem *l.7.§.vlt.De dolo l.13. in pr.de minor.l.*4 *§.vlt.de fideiuss.tutor.*

9. *Arg.l.decem* 116.*de verb.oblig.* in eoque differunt hodie à fideiussoribus quorum vicem iam olim gerere dicebantur *d.§. vlt.* licèt fideiussores non in subsidium vt hodie sed æquè principaliter conueniri olim possent.

10. Interest enim creditoris habere plures obligationes, & plures obligatos *Tot.tit.de duob.reis l. heres* 21. *§. pen. D. de fideiuss.*

11. Quoniam actio arbitraria De eo quod certo loco, vtriusque vtilitatem continet *l.2.De eo quod cert.loc.* id est id quod alterutrius interest *l.centum* 8.*eod.l. vnic. C. eod.* nimirum eius qui culpa aduersarij alio loco vel agere vel soluere cogitur.

12. In qua scilicet passus est iniuriam per indebiti exactionem, vt vbi fit iniuria etiam satisfiat.

DEFI-

DEFINITIO XII.

Pignus pro satisfactione interdum esse.

PLanè si ei cui satisfaciendum est aliunde tam cautùm sit vt nihil eius interesse videatur, 1 Vt puta si quid mobile ac pretiosum penes se habeat à creditore, quod pignoris loco futurum sit, 2 Sufficiet pignus in illa re constitui siue ex cõuentione, siue ipsius iudicis autoritate 3 Finge instrumenta censualia esse penes conductorem prædij rustici, cuius reditus præcipuus consistat in censuum perceptione, An non iniquum sit cogi locatorem ad consequendam in prouincia solutionem vt fideiussorem quærat in prouincia, Nec suum posse consequi, tametsi præterea collaudatorem in prouincia offerat? 4 Siquidem pignoris persecutio sane difficilis plerumque est, 5 sed retentio prompta & nullius dispendij, 6 Quin & paratissimæ vtilitatis, cùm id tale est sine quo frui aduersarius re sua non possit. Et hoc demùm casu maximè locum habet vulgaris illa iuris regula Plus cautionis esse in rem, quàm in personam. 7 Nec est quod quicquam imputari possit ei qui plus præstat quàm præstare debeat. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Id est vt iam satis securus sit, qui finis vnus est omnium satisdationum interponendarum *l.1. D. qui satisd. cog.*

2. Aut etiam velut pignoris loco vt loquitur Vlp. *in l. Iulianus* 13. § *offerri de act. empt.*

3. Nam & in pignore constituendo factum iudicis est factum partis *l.1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4. Alioqui facilè hoc prætextu indulgeretur malitiæ & calumniæ conductoris quod faciendum non est *l. in fundo* 38. *de rei vindic. l. pen. D. ad exhib.*

5. Quia probandum est debitorem dominum fuisse rei obligatæ tempore pignoris constituti, aut saltem postea si obligatio facta est bonorum præsẽtium & futurorum *l. & quæ nondum* 15 § *quod dicitur. D. de pign.* quæ dominij probatio plerunque difficilis est § *commodum. Inst. de interd.*

6. *l. si in area* 33. *D. de condict. indeb. l.* 3. *D. de compens. l. si debitor* 11 *de liber. leg.* facit *l. minor* 40. *De minor.*

7. *l. plus cautionis* 25. vbi Gothofr. *ex Bellon. 1 supput. cap. 8. de regul. iur.*

8. *l. Iauolenus* 15. *alias l. eum qui in fi. De an. legat.*

DEFINITIO XIII.

Satisdatio quando præsente aduersario præstanda sit, quando etiam eo inaudito.

SAtisdatio illa quæ pro instrumenti, vt vocant, guarentigiati executione aduersus inauditum debitorem obtinenda præstari solet, non est illi similis quam pro sententiæ prouisionalis executione offerri necesse est, 1 Hanc enim vocato in eam rem nominatim eo, qui adest, & est condemnatus oblatam, 2 & adprobatam esse oportet, 3 cùm ex iudicis sententia debeatur, qui vtique non aliàs fuerat aduersarium condemnaturus. 4 Vtpote cuius non parùm interfit tutò soluere id cuius speret repetitionem. 5 Illam autem etiam absente & ignorante eo qui se obligauit præstari posse receptum est, Non solùm quòd imputare sibi debeat qui se vltro ipse condemnauit, 6 (dici enim solet instrumenta guarentigiata sententiæ & condemnationis vim habere, 7) Sed etiam quod alioqui eueniret vt exequendi facultatem sibi præriperet creditor qui satisdaturus ad exequendum, præmoneret absentem aduersarium vt euaderet, quem fortassè præstita satisdatione in carceres detrusurus fuerat pro suo iure, si incautum eum adprehendere potuisset. 8 Quinimò nec satisdationis necessitas vlla est si executio fiat ex diplomate quod De debitis appellant, sed tùm demum cùm ex decreto inferioris iudicis. 9 Senatus enim numquam ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato præcisas literas concedit aduersus inauditum. 10 *Ita Senatus* in causa Petri Berthod & Ioannis Rat 8. Cal. Sept. 1593.

1. De quibus satisdationibus diximus *Def. 1. & 2. sup. eod.*

2. Satisdatio enim non præstatur iudici sed aduersario *l.1. D. qui satisd. cog. l.7. & 8 in prin. eod.*

3. Sufficit enim probatos esse fideiussores vel à parte vt *in l.3. § vlt. D. vt in possess. l* 1 § *item quæritur* 11. *De separ.* vel à iudice inuita etiam parte, Imò & ab arbitro *l. si ab arbitro* 10. *D. qui satisd. cog.* facit *l. si verò* 5. § 1 *eod.*

4. Adeò vt etiamsi semel satisdatum sit vtiliter, interdum tamen ex iusta causa satisdari ex integro oporteat *d. l. si ab arbitro* § 1. *l. de die* 8. § *si seruus eod.* Nam & dici solet sententiam esse stricti iuris eiúsque formam distincte seruandam esse.

5. *l. vlt. C. de ord. cogn. l. seruus* 34. § *vlt. de statu lib.*

6. Non enim facile succurritur ei, qui se ipsum coniecit in necessitatem *d. l.7.* § 1. *D. hoc tit. qui sat. sd. cog.*

7 Bart. *in l. cùm vnus D. de reb. autor. iudic. possid.* Dixi *ad Def* 1. *num* 5 *sup. In integ. rest. postul.*

8. Harum enim literarum præcipuus vsus est aduersus contumaces aut latitantes, Interdum etiam fugientes, quos etiam propria autoritate capere citra satisdationem creditor posset *l. ait prætor* 10. § *si debitorem. D. quæ in fraud. cred.*

9. Dixi *Def.* 1. *sup. eod.*

10. Ne patiatur incipi ab executione contra *l.1. C. de exec. rei iudic. l.* 4. § *condemnatum l. si cum nulla* 58. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Carceribus eximi non potest debitor qui pro debito liquido carceratus est, licèt offerat satisdationem.

IN carcerem detrusus debitor non est inuito creditore liberandus, 1 nec ita relaxandus vt in apparitoris alicuius custodiam, quæ sit carceris vice, committatur, 2 nec si offerat satisdationem, 3 quia creditoris interest detineri eum in carceribus vt eorum tædio citiùs à se solutionem extorqueri patiatur. 4 Nec ad rem pertinebit, quòd adeò inops debitor proponatur vt creditori futurum sit consultius accipere fideiussorem. 5 Neque enim facere ea res potest, vt inuito creditori eam legem iudex dicere debeat, 6 Sed alterutrum à debitore fieri necesse est, vt vel soluat, vel bonis cedat. 7 Nisi satisdationis condicio per creditorem vltro deferatur. 8 Sed hoc ita si pro certo debito agatur. Nam si incertum sit quod debetur, & liquidandum, debitor interea eximi carceribus potest vel inuito creditore, oblata satisdatione, 9 quia nec detrudi debuit in carceres pro debito incerto, 10 Essetque illo casu reuocanda executio quasi malè & perperam facta. 11 Incertum tamen debitum intellige quod numquam fuit taxatum. 12 Nam ob id solùm quod debitor dicat se vel totum debitum vel partem soluisse, non fit adeò incertum, vt eo minùs coniici possit in carcerem, 13 Valebitque executio, Nisi ab initio sit oblatum omne id quod ex postfacto debitum apparuerit, & quidem in quantitate certa, 14 cùm scire debitor debeat quantum supersit in obligatione, 15 Alioqui imputare creditori non potest, cur creditor ipse nescierit, maioremque quantitatem petierit, quàm quæ debebatur. 16 *Ita Senatus* in causa D. Abbatis d'Embournay & N. Ioannis Dionysij Cauet 5. Non. Decemb. 1593.

1. Qui enim solutionem desiderat, nec admittit satisfactionem culpandus non est *l. item* 6. § 1. *D. quib. mod. pign. vel hyp. solut.* Ponimus autem iustè & legitimè carceratum fuisse debitorem.

2. Simile quiddam est licèt in dissimili specie *in l.3. D. de cust. & exhib. reor.* Adde *l. solutum* 48. *de verb. signif.*

3. Aliud enim est soluere, Aliud satisdare vel satisfacere *d. l. item* § 1. *l. quòd si non soluere* 10. *D. de pignor. act.*

4. Quid non enim facturus sit carceratus vt se liberet? cùm & solus metus carceris iustus sit *l.7.* § 1. *l. qui in carcerem* 22. *l. vlt.* § 1. *de eo quod met. caus.*

5. Quo casu nihil videtur interesse creditoris qui à carcerato nihil propter eius inopiam sit consecuturus *l. nam ita* 6. *D. de dolo.*

6. Cùm prohiberi non possit creditor quominus & suo & communi iure vtatur *l. si duorum* 42. *D. de act. empt.* quod fit cùm in carceribus publicis autore iudice retinet eum, cuius personam habet pignori obligatam, sicut nec facere iudex potest, vt vel ab alio quàm à debitore vel in alia re quàm debita solutionem accipere creditor cogatur *l. eum à quo* 16. *C. de solut.* excepto casu *Auth. hoc nisi debitor. eod.*

7. Ob hoc enim beneficium cessionis introductum est ne iudicati detrahantur in carcerem, vt ait *l.1.C. qui bon.ceder poss.* Cui addendum hodie est Aut in carcere retineantur etiam ante iudicatum, Posteaquam moribus receptum est magis quàm iure vt persona debitoris pignori obligari capique possit in executionem obligationis nulladum secuta condemnatione. De quo alibi scribemus.

8. Aut quinquennales induciæ indulgeantur *l.vlt.C.eod.tit. qui bon. ceder. poss.* Simile quid est *in l. cum hereditate* 55. *D. de acquir.hered.* in illis verbis *quia non potest exonerari nisi deferatur condicio.*

9. Cuius tũ maximè necessarius vsus est, cùm deberi aliquid constat, necdum tamen apparet quid & quantum debeatur *l statuliber rationem* 5. *l seruus* 34. §. *vlt. D. de statulib.*

10. Executio enim cùm sit actus legitimus & indiuiduus debet esse certus vt valeat in solidum, quia pro parte valere nõ posset vt nec datio in solutum *l. si non sortem* 26. §. *si centum D. de condict.indeb.* cuius quodammodo vice & loco est *l.1.& 2. C. si in caus.iudic.pign.capt.sit.*

11. Nam nec solutio incerti debiti potest liberare debitorẽ *l. stipulatio ista* 38. § *inter incertam. De verb.oblig.*

12. Taxatio enim facit certam quantitatem quæ alioqui incerta esset *l.vlt.D. de prator stipul. l. Mauro* 41. §. *à me. de leg.* 2. *l.4.C. de action.empt.* Exemplum esto Si frumentum aut vinum debeatur, Harum enim rerum æstimatio varia est pro locorum & temporum varietate *l.* 3. *De eo quod cert. loc. l precia* 63. *D. ad leg.falcid. l. oleo* 23. *C. de exact.* Ideóque non aliter valere potest executio quæ à creditore pro his rebus facta sit, quàm si fuerint priùs æstimatæ, euocato in eam rem debitore vt scire possit quantum debeat si forte malit soluere quàm aut iudicium accipere aut pati executionem *arg. l. si reus* 73. *D. de procur. l. si debitori* 21. *D. de iudic.* Etsi non ignoro putare pleroſque sufficere vt ea taxatio & vt vocant, liquidatio facta reperiatur priusquam addictio & expeditio pignoris fiat quasi nihil interſit debitoris quem constat debere. Sic enim Rebuff. quodã loco quem plerique sequuntur. De quo tamen alibi scribemus.

13. Quia cùm reus in exceptione actor sit *l. in exceptionibus* 19. *D. de probat.* standum est instrumento ex quo probatur debitum, quoadusque debitor probet solutionem cuius sola allegatio sufficere non potest vt petitoris petitio sit incerta, vel obscura, Imò ferè est vt fateri videatur debitum in necessarium antecedens qui allegat solutionem, nisi dicat indebitum à se solutum esse. Etsi non vtique hoc verum est sed cum distinctionib. quibusdam, quas vide ad *l non vtique* 8. *D. de except.*

14. Alioqui captiosa est multorum oblatio qui tametsi sciãt quid & quantum debeant, nihil tamen certi offerunt sed in obscuro & incerto quicquid à se debitum esse apparebit, quæ oblatio nullius planè momenti est ne quidem ad inducendam expensarum litis compensationem *arg. l. quero* 39. *l. Iulianus* 13. §. *idem Iulianus* 6. *D. de action.empt.*

15. Cùm proprij facti ignorantiam non possit prætendere *l. quamquam* 7. *D. ad SC. Velleian* neque enim hic locum habet quod est in regula iuris Non posse improbum videri eum qui ignorat quantum soluere debeat *l. non potest* 99. *De regul. iur.* Scire namque debet soluendum esse quicquid in obligatione est, quod nondum sit solutum, aut quod aliter non desiit deberi, quia obligationes non nisi certis modis sicut contrahuntur ita & finiuntur *l. obligationum ferè* 44. §. *placet D. de oblig. & act.*

16. Præsumptio enim est pro creditore qui habet fundatam intentionem ex instrumento debiti, non pro debitore qui allegat solutionem *l. cùm de indebito* 25. §. *sed hæc ita D. de probat.*

DEFINITIO XV.

De satisdatione à peregrino accusante præstanda.

QVamquam non solet Senatus noster forensibus, vt vocant & alienigenis iura sua apud nos persecuturis satisdandi necessitatem imponere, 1 Si tamen falsi accusatio criminaliter ac per solennem vt fieri necesse est inscriptionem instituatur, 2 Visum est iustè satisdationem postulari, Ne alioqui in calumniatoris cuiusque viliſſimi potestate sit, nostratium famam, dignitatem, fortunas omnes, vitam denique ipsam impunè lacessere. 3 *Ita Senatus* pro Spectab. D. Carolo Francisco Ruffino tunc Aduocato contra fratres Robinos 13. Cal. Ianuar. 1585.

1. Vt scripsi *Defin.* 8. *sup. eod.*

2. Illa enim solennitas inscriptionis quam vetus iurisprudentia induxerat *l.* 3. *D. de accus. & inscript.* hoc vno casu apud nos hodie in vsu est, & alio præterea nullo.

3. Nam & hoc maximè ad curam & religionem præsidis prouinciæ pertinet vt prouideat ne quis ex prouincialibus suis afficiatur iniuria, néve quis calumnioſis criminibus eorum innocentiam infectetur *l. illicitas* 6. §. *ne potentiores D. de offic. præsid.* Qua ratione idem quoque obseruandum putarem, tametsi alia quàm falsi accusatio instituta proponeretur.

DEFINITIO XVI.

Non auditur satisdare volens reus pendente lite si capitali pœnæ possit esse obnoxius.

REus criminis, qui in eo est, vt capitali pœnę possit esse obnoxius, si fideiussorem offerat quantumuis idoneum & locupletem vt carceribus eximatur, audiendus non est: 1 quia neque iuris, neque æquitatis ratio patitur vt eiusmodi pœnæ fideiussor dari possit, hoc est vt qui pro reo fideiussit capitalem pœnam subire debeat, quam subiret condemnatus si adesset. 2 Proinde inanis prorsus & illusoria eiusmodi fideiussio videretur. 3 *Ita Senatus* 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l.3. D. de custod. & exhib. reor. l. antepen. §. 1. D. ad Silan.* vbi Bald.

2. Iulius Clar. *lib.5. sentent. §. vlt. quæst.* 46.

3. Generaliter autem obseruandum est ne quis vnquam superuacua cautione & satisdatione oneretur *l. hæc stipulatio* 14. §. 1. *D. vt legat. nom. caueat. l.1. §. pen. & vlt. l.3. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XVII.

Si satisdatio de non offendendo præstari nequeat, quid agendum sit.

IVssus satisdare de non offendendo ad certam vsque pecuniæ quantitatem, 1 si fideiussores minùs idoneos offerat, non est audiendus: 2 Multò minùs iuratoriæ cautioni committendus. 3 An ergo perpetuis carceribus coercendus si fortè conquisitis vndique vadibus, magis idoneos reperire nullos possit? 4 Minimè. 5 Sed potius in exilium relegandus est, 6 Ita tamen vt ij saltem fideiussores præterea accipiantur qui priùs oblati fuerant & à iudice reprobati. Neque enim videtur ea ratione iudicatum cuerti, cùm exilij quoque pœna irrogatur. 7 At quia nec exilium ipsum putat maleuolum condemnati propositũ, 8 Quin potius ampliorem præbet nocendi facultatem si suspectissimus sit vt esse solet is qui cauere debet, 9 optimum est de eo referri ad Senatum, aut si coram Senatu res agatur, ad Principem, 10 vt si fieri poterit, iubeat ille in arce aliqua, tanquam in liberiore & honestiore custodia hunc retineri, 11 militis munera ibidem expleturum si eius sit condicionis & roboris vt explere queat, nec priùs discessurum quàm decretam præstiterit satisdationem. 12 Idque temperamentum Senatus noster secutus est in persona Ioannis Iacobi de Mingiod & D. Caroli Dorlier Iuridici maioris Chablasiensium Idib. Sept. 1595.

1. Certa enim quantitas hoc casu constituenda est arbitrio iudicis pro personarum & causarum qualitate, ne alioqui nemo reperiatur qui fideiubere velit, cùm salus hominis certo modo æstimari non possit *l. pen. D. de donat.*

2. Nemo enim fideiussores minus idoneos accipere cogitur *l.1.2.5.7. & pass. D. hoc tit. qui satisd. cog. l.1. §. item quæritur D. de separ.*

3. Cuius enim vita suspecta est & iusiurandum non nisi suspectum esse potest Iul. Clar. *dict. §. vlt. quæst.*

4. *Arg. l si fideiussor* 7. §. *vlt. D. qui satisd. cog.*

5. Pœna enim ista perpetui carceris hodie interdicta est *l. aut damnum* 8. §. *solent de pœn. l. mandantis* 35. *D. de pœn.*

6. Quasi per iudicem transactione facta de pœna criminis *arg. l. quid ergo* 12. §. *pen. D. de his qui not. infam.*

7. Neque enim nouum est ex causa fieri commutationem pœnæ arbitrio iudicis *l. ad bestias* 31. *D. de pœn.*

8. Exemplo eius quod scriptum est in *l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.*

9. Non enim solet huiusmodi satisdationis onus irrogari aliis quàm qui eædem minati, minásque exequi soliti esse probentur.

10. Præ-

10. Præsertim si transducendus sit reus in aliam prouinciã, quod vtique sine permissu Principis fieri non potest *d. l. ad bestias. §. vlt. l. 4. eod. tit. de pœn.*

11. Id enim est militibus ipsum committi vt loquitur Vlp. *in l. 3. D. de custod. & exhib. reor.*

12. *Arg. d. l. 7. §. vlt. D. qui satisd. cog.*

DEFINITIO XVIII.

Curator bonis absentis datus tenetur satisdare sicut alius quilibet habens bonorum administrationem.

CVrator datus absentis bonis licèt vt plurimum is dari soleat, & debeat ad quem intestati successio perueniura est,1 tamen officio iudicis cogendus est satisdare in absentis commodum, vt ei quandocunque consultum reperiatur,2 Alioqui facit iudex litem suam vt in subsidiũ teneatur si curator datus non sit soluendo,3 Maximè si is curator datus proponatur, qui iam tum inops fuerit cùm datus fuit. 4 *Ita Senatus* in publico Auditorio 29. Nouemb. 1596.

1. Est enim ea curatio nihil ferè aliud quàm præoccupatio quædam successionis, Et ideò etiam pupillis & fœminis dari solet, vt alibi scripsimus. Licèt contra sentiat Dec. *ad leg. 2. de reg. iur.*

2. Menoch. *in libr. de arbitr. iudic.*

3. *Ex tit. De magistr. conuen.*

4. *l. 1. dict. tit. De magistr. conuent. D.*

DEFINITIO XIX.

Casus in quo satisdat is qui ex senatusconsulto sit possessor beneficij licèt nullum adhuc habeat contradictorem.

FIeri potest vt beneficij quod requirente procuratore generali sequestratum fuerat, possessio alicui detur, & tamen satisdationis onus iniungatur,1 Vt puta si procurator generalis consentiat, vt huic vacua possessio tradatur, nec dum alius vllus sit contradictor, aliquis tamen fore speretur, quem credibile sit potiora iura habiturum,2 propterea quòd exhibitus ab impetrante titulus sit aliquo modo suspectus siue in forma intrinseca, siue extrinseca. *Ita Senatus* in causa N. Renati de la Couz pro prioratu Beatæ Mariæ de Luys 8. Feb. 1596. In qua tamen specie illud quoque non parum mouit Senatum, quod impetrãs ille non fuerat à Principe nominatus, Quam nominationem expectare Senatus noster plerisque Epistolis & rescriptis Principis iubetur. Quanquam ad maiora beneficia pertinere id videtur, quæ dignitatem habent cùm administrationem non ad simplicia, quæ aut dignitatem aut administrationem nullam habent.3

1. Quod tamen regulariter secus est. Vix enim vlla satisdandi necessitas ei iniungitur qui beneficij possessionem ex senatusconsulto nanciscitur.

2. Sic enim aliquandõ etiam futuro contradictori prospiciendum est, hactenus saltem vt in tuto & integro omnia collocentur.

3. Maiora enim &, vt vocant, consistorialia præsumuntur patronata, & consequenter de iure patronatus Principis non etiam simplicia, vt alibi scripsimus.

TIT. XL.

De formul. & impetr. act. sublat.

DEFINITIO I.

Actionum formulas scrupulosas & impetrationem duntaxat sublatam esse non item substantiam.

BVTVNTVR pleriq; constitutionibus,1 quæ formulas & impetrationes actionum sustulerunt: Quasi hodie nihil referre debeat, qua actione quis experiatur, dummodò aliqua competat.2 Quod si ita esset, nõ tantùm eas formulas quæ syllabarũ aucupatione cunctorum actib. insidiantur radicitus amputatas,3 sed omnem quoque iuris rationem sublatam esse dicendum esset, totámq; perturbatam iurisprudentiam,4 quæ in eo partim versatur vt doceat quænam & cui actio competat. 5 Sanè nec actionis impetratio necessaria est quæ olim erat,6 nec formulæ præscriptis verbis concipiendæ solennitas vlla superest,7 sufficitque eam exerceri actionem, quæ, vt habet Theodosij constitutio,8 & rei apta sit, & proposito negotio competens. Cæterùm si inepta proponatur ab eo, qui aptiorem potuit exercere, perinde actor condemnabitur acsi nullam haberet, Salua ei potestate iterùm agendi eo modo qui aptior & conuenientior videatur. 9 *Ita Senatus* sæpius, & in ea potissimùm facti specie de qua in Tit. De rei vindic. Defin. 1. & 2.

1. *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2. Ob illa verba *d. l. 2. Si aptam rei, & proposito negotio competentem eam esse constiterit.*

3. Vt Constantinus loquitur in *d. l. 1.*

4. Quis autem credat Imperatores illos optimos Constantinum, Theodosium, & Valentinianum, quorum sunt ex constitutiones tam paucis verbis totam iuris rationem tot vigiliis excogitatam atque inuentam euertere voluisse? *l. si quando 35. in princip. C. de inoff. testam.*

5. *l. 2. §. deinde 6. & seq. D. de orig. iur. adde §. ita in ciuitate 12. eod.*

6. Nam hodie actiones ex legibus & edictis ipso iure competunt, etiam si non postulentur, vt notat Gothof. *ad d. l. 2. C. hoc tit.*

7. Quæ olim tanta erat vt qui cadebat à syllaba caderet etiam à causa *§ si quis agens.* iunct. *l. si minus Instit. de action.*

8. *In d. l. 2.* facit *l. actio 47. D. de negot. gest.* etsi locum illum Triboniani esse potius quàm Pauli docuimus *lib. Coniect. cap.* facit *l. si cum 66. de euict.*

9. Qui enim hodie malè agit non rem amittit vel causam, sed litem, id est damno duntaxat sumptuum litis coërcetur, sed ita tamen vt eas ante omnia sarcire & refundere teneatur. eóque iure vtimur.

DEFINITIO II.

Succurrendum esse mulieri, quæ bonam iustámque de dote actionem habens malè egit.

MVlier quæ fundum certo precio æstimatum in dotem dederat,1 & soluto matrimonio velut pignoris iure possederat.2 cùm spoliata esset, egerat primùm vindicatione, deinde interdicto recuperandæ possessionis, postremò hypothecaria. Vindicationi obstabat quòd maritus per æstimationem dominus factus fuerat:3 Interdicto, quòd illa subindè hypothecariam exercere maluerat:4 Hypothecariæ denique quòd debitoris excussio facta non erat.5 Sed quia constabat dotẽ ei deberi & quidẽ anteriore iure, Placuit licèt summa scrupulosáq; iuris subtilitate repellenda videretur, non posse tamen cum ea summo iure agi citra summam iniuriam, 6 Præsertim cùm omni meliori modo, quæ vulgaris clausula est, ius

& iustitiam sibi ministrari petiisset. 7 Itaque pro ea pronunciatum est vt ei sua portiõ restitueretur, quam sine facto suo amiserat, quousque tota illi dos soluta esset. 8 Idémque iuris constituendum esse visum est si de dote materna liberi experirentur. 9 Sanè cùm nulla litis parte augmentatum dotis sibi solui postulasset quod tamen ex ijsdẽ tabulis dotalibus debitum esse constabat, non putauit Senatus quicquam ei hoc nomine adiudicandum, ne & in facto supplere, 10 &, quod æquè fatui iudicis est, vltrà petita iudicare 11 videretur. *Ita Senatus* pro Claudia Hugõ contra Nicolaum Brondel 4. Id. Ianuar. 1593.

1. Vt plerumque fit *l. plerumque 10. & l. si res 12. & pass. D. de iur. dot. l. quod si fundus 11. D. de fund. dotal.*

2. Quia marito bona omnia pro dote sunt mulieri etiam tacitè obligata *l. vnic. C. de rei vxor. action. l. assiduus 12. C. qui pot. in pignor. hab.*

3. Æstimatio enim hoc casu vt & alijs plerisque facit venditionem *d. l. plerumq. §. si ante & seq. D. de iur. dot.* at non purã & simplicem, sed dotis causa *l. quoties 16. eod.*

4. Interdictum enim in quo non nisi de possessione tractatur, nõ potest cum hypothecariâ cumulari in qua de iure pignoris, itémque dominij debitoris in necessarium antecedens quæri oportet: & quamuis hypothecaria nihil nisi nudam possessionem auocet *l. si cùm venditor 66. D. de euict.* tamen sapit petitorium, ideóque cumulari non potest cum remedio possessorio, siquidem nihil commune habet proprietas cum possessione, licèt inde fiat vt qui actionem vnam proposuit non continuò alij renunciasse intelligatur *l. naturaliter 12. §. nihil commune D. de acquir. poss.* Vide tamen Hotoman. *de hac quæst. in Quæst. illustr. 29. & qua scripsi in Chiliade.*

5. Quæ nouo iure facienda est priusquàm agi possit contra tertium possessorem *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

6. Quo casu præferenda est æquitas rigori iuris & nimiæ subtilitati *l. filio 17. D. de iniust. rupt. l. sicut 8. §. si debitori 16. quib. mod. pig. solvit.* Iudicium enim dotis bonæ fidei est, in quo non conuenit de apicibus iuris disputare *l. si fideiussor 29. §. quædam D. mandat.* ne sub autoritate iuris scientiæ perniciosè erretur *l. si seruus 91. §. sequitur De verb. oblig.* & inde proficiscatur iniuria vnde iura nascuntur *l. meminerint 6. C. vnde vi.* Vnde tritũ illud prouerbium *Summum ius summa iniuria, summa crux.* facit *l. si mulier 59. §. ex asse in fin. D. de iur. dot.*

7. De cuius clausulæ effectu & potestate vide quæ scribam *Defi. seq.*

8. Semper enim succurrendum ei est qui sine facto suo & sine culpa sua cecidit à possessione *l. vlt. C. de acquir. poss. l. si de eo 40. §. 1.* vbi Bart. & alij *D. eod.* & habet hypothecaria perpetuam illam condicionem si soluta est pecunia *l. grege 13. §. etiam D. de pignor. l. penult. in fin. de except. rei iudic. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell.*

9. Solet enim idem ius esse liberorum & matris in causa dotis *l. assiduis 12. §. exceptis C. qui potior. in pign. hab.* licèt dotis priuilegia non transeant ad extraneos mulieris heredes *l. vnic. C. de priuil. dot.* præcipuámque causam fauor dotium illam habeat ne mulier sit indotata quò possit facilius nubere ad replendam liberis ciuitatem *l. 1. D. solut. matr.* quæ ratio cessat in liberis tametsi maternam dotem petentibus.

10. Quod iudex nunquam facere potest, sed ea tantùm supplere debet quæ peti possunt ex iure *l. vnic. vbi DD. C. vt quæ def. ad uoc. part. ind. supp.* Harmenop. *lib. 1. tit. 4.* Alioqui iudex supplendo videtur patrocinari non iudicare vt tractat Aul. Gell. *lib. 14. noct. Attic. cap. 2.* Etsi potest interdum iudex multa facere ex officio etiam irrequisitus De quibus vide Rip. *ad l. 4. §. hoc autem D. de damn. infect.*

11. *l. vlt. C. de' fideic. libert.*

DEFINITIO III.

De effectu clausulæ, Omni meliori modo, in libello appositæ.

CLausula, *Omni meliori modo* in libellis apponi solita facit vt iudex ad ius partis attendere debeat potiùs quàm ad ineptam petitionẽ. 1 Inde fit vt licèt conclusio libelli sit de petitorio, trahi tamen possit libellus ad possessorium, & contrà, propter huiusmodi clausulam. 2 Sed ita demùm si ea quæ in libello narrantur congruant, 3 id est non minùs petitorium respiciant quàm possessoriũ. Nam si nihil sit in libello quod alterutrum respiciat, non potest ex eo sequi condemnatio, tametsi probationes suppetant, 4 nec si aduersarij confessio accedat, 5 sed ad aliam actionem omnimodo actor remittendus est. *6 Ita Senatus* in causa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1. Afflict. *decis. 144. nu. 2.* Masuer. ad Papiens. *in form. act. real. vers. quare ad fin.*

2. *Arg. l. cùm pater 77. §. filius matrem. de legat. 2.*

3. *Arg. l. vnum ex familia 67. §. si omissa eod.*

4. Nam cùm ex facto iuris oriatur non potest libelli conclusio adaptari ne quidem per interpretationem ad id de quo nihil in libello narratum sit. Idque est quod dici solet ius ex re constituendum esse *l. 1. §. Diuus D. ad leg. Cornel. de sicar.* Item ius in causa positum esse, quamquam alio sensu ita locutus est Alfen. *in l. si ex plagis 52. § in cliuo capitolino. D. ad leg. Aquil.*

5. Sententia enim conformis esse debet libello & petitioni actoris, non responsioni quam reus fecerit ad petitionem *l. fin. C. de fideic. libert. l. si præses 32. D. de pæn. l. de rebus 43. de recept. qui arbitr.*

6. *Vt in l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.* facit *l. quod in diem 7. §. 1. D. de compens.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM,
ET RERVM
In Sacro Sabaudiæ Senatu Tractatarum,
LIBER TERTIVS.
TIT. I.
De iudic.
DEFINITIO I.

De litibus quæ apud inferiores tractantur iudices non nisi magna de causa euocandis.

QVONIAM vbi cœptum est iudicium, ibi & finem accipere debet,1 non immeritò creditum est odiosas esse euocationes litium quæ apud inferiores tractantur Iudices,2 ob idque nec facilè cõcedendas, id est nisi ex magna & propemodùm necessaria causa,3 Fortè si inferior iudex alterutri litigantium suspectus esse cœperit,4 nec alius sit qui in eius locum substitui commodè possit,5 Aut si apud superiorem iudicem alia lis tractetur inter easdem partes, cuius tanta sit cum ea quæ euocatur connexitas, vt sententia quam in vna lite ferri continget paritura sit exceptionem rei iudicatæ in alia,6 aut vt rerum iudicandarum contrarietas timeri possit.7 Extra hos casus & si qui sunt similes, vix est vt euocatio permitti debeat, licèt apud inferiorem iudicem nõdum fuerit lis contestata.8 *Ita Senatus* in publico auditorio pro D. Aduocato De la Cley contra D. de Chandee Prid. Cal. Aug. 1588. Iunge Defin. 9. infr.

1. *l. vbi acceptum* 30. iunct. *l. si quis posteaquàm* 7. *D. hoc tit.*

2. Quia difficile est vt litigatores in aliud iudicium transferantur, quin cum alterutrius captione id fiat, quod tamen ne eueniat summopere cauendum est *l. pen. §. vlt. D. de vacat. & excus. muner.* facit *l. pen. de iurisd. l. de qua re* 74. *D. hoc tit.* Sed & contumelia quædam in eo fit iudici apud quem reus præuentus est *l. si quis posteaquàm* 7. *D eod. l. litigatores* 11. *D. de recept. qui arbitr.* Ideóque nec alij quàm supremi magistratus, qui Principis vices gerunt, euocandi ius habent, scilicet vt hoc nomine vtantur. Decernere namque potest ex causa iudex superior vt apud se tractetur lis quæ apud inferiorem tractabatur. Sed euocationis nomine vti nec potest nec debet Rebuff. *in tract. De euocat.*

3. Vbicumque enim iusta causa & æquitas mouet, subueniendum est, & licitum sit quod alioqui non liceret *l. vbicumque* 21 vbi Gothofr. *D. de interrog. in iur. fac.*

4. Omnes enim lites sine suspicione procedere oportet vt loquitur Iustin. *in l. apertissimi* 16. *C. hoc tit. l. obseruandum* 47. *D. eod.*

5. Litigantibus fortasse nolentibus in alium eligendum consentire *l. vlt. C. eod.* aut quòd in aliud iudicium transferri litigatores non possint sine alterutrius captione *d. l. pen. §. vlt.* *de vacat. & excus. muner.*

6. Quæ præiudiciales sunt cognitiones de quibus *in l. generaliter* 12. *& seq. l. fundum* 16. *l. fundi* 18. *l. rei maioris* 21. *D. de except. §. praiudiciales Inst. de action.* Idem est si futurum sit vt nõ facta euocatione causæ continentia diuidatur *l. nulli* 10. *C. hoc tit.* maior autem causa hoc casu trahit ad se minorem *l. per minorem* 54. *D. hoc tit.*

7. *l. 1 & 2. D. de quib. reb. ad eund. iudic. eat. l. singulis* 6. *de except. rei iudic.*

8. Etsi enim ante litis contestationem iudicium acceptum dici non potest, tamen certa iudicis iurisdictio est, quia non dantur hodie iudices vt olim à prætore post litem contestatam *l. 2. C. de pedan. iudicib.*

DEFINITIO II.

Minima causa suspectum facit iudicem in testationibus excipiendis.

IVdex præsertim ordinarius etsi post litem contestatam suspectus dici non potest1 nisi noua suspicionis causa,2 vel causæ iustæ notitia3 superuenerit, Si tamen ob familiaritatem quam cum vno ex collitigatoribus maiorẽ quàm cum alio exerceat,4 vel ex qua alia probabili causa suspectus dicatur, abstinere debet à dictandis excipiendisve testationibus: 5 quòd ea res omnium maximè præcipui sit momenti ad litis victoriam comparandam:6 cum ex facto, vt dici solet, ius oriatur, 7 factum autem plerumque tale esse credatur quale ex testium dictis apparet.8 Sed & sententia siue per sordes, siue per gratiam contra ius reddita, per iudicem qui de appellatione cognoscit in melius reformari potest.9 Probationes verò si per sordes aut gratiam dictantis exactiores aut leuiores factæ sint, vix at ne vix quidem possunt restitui. 10 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 14. Cal. Decembr. 1588.

1. Quia per litis contestationem consentitur in iudicem *l. apertissimi* 16. *C. hoc tit. l. nemo* 4. *C. de iurisd. omn. iudic.* & ne lites in infinitum extendantur vt ait *d. l. apertissimi.*

2. De quibus suspicionis causis vide *l. lex Cornelia* 5. *in prin* & ibi Comment. Gothofr. *D. de iniur.*

3. Paria enim sunt causam nullam subesse, aut eam quæ est

ignorati *arg.l annus 6.D.de calumniat.l.1.§.vlt.quand app.sit. l. pen.§.vlt.de vacat.& excus.muner.*

4. *l.liberi 28.in fin.C.de inoff testam.* Vel ob occultas inimicitias quæ non facile probari possint vt in *l.non distinguemus 32. §.cùm quidam.D.de recept.qui arbitr.* facit *l.4. §.si accusatio de legation.*

5. Id est vt vulgo loquuntur à faciendis inquestis.

6 *l.1.2.3.& pass.D.de testib.*

7. *l.si ex plagu 52.§.in clivo capitolino D.ad leg.Aquil.*

8. *l.ob carmen 21 §.vlt.& l seq.D.de testib.* Vnde fit plerumque vt non tam deficiat ius, quàm probatio *l.duo sunt Titij 30. D.de testam.tutel.* id est vt deficiat ius quia deficit probatio.

9. Quia appellationis remedium inductum est aduersus iniuriam iudicis, qui prior pronũciat *l.aut prætor 7.§.quid tamen D.de minor.l.si per imprudentiam 51.l.Herennius 63. §. 1. D.de evict.l.1.in princ.D.de appell.* Potest etiam ex his causis dari restitutio contra sententiam *l.Divus 33.D.de re iudic.*

10. Propter metum subornationis ex quo didicita sunt testificata *cap.fraternitatis & cap series Extr de testib.* Item quia si idem testis sæpius audiatur, statur primæ depositioni iuratæ Guid.Pap.*quæst.*546. Dicam *Def 4.infr de test.*

DEFINITIO III.

Non cogitur coram inferiore iudice litigare qui apud superiorem in alia lite eisdem instrumentis vti cogitur.

CVm quidam apud Senatum conuentus pro parte debiti, instrumentum edidisset quo probabat nihil se debere, postea verò apud inferiorem iudicem pro reliquo debito vrgeretur, Visum est posse eum iustè recusare ne iudicium suscipere cogeretur propter litem apud maius tribunal institutam: 1 quæ, licèt non esset de eadem quantitate, ex eadem tamen debendi causa pendebat, ijsdemque oppositis exceptionibus terminari poterat, quarum probatio ex ijsdem quoque instrumentis petenda commodè scindi nec posset nec deberet. 2 *Ita Senatus* 13. Cal. Decembr. 1588.

1. Nam & is qui ad maius auditorium vocatus est si litem in minori inchoatam deseruit contumax non videtur *l. contra pupillum 54.§.is qui D.de re iudic.*

2. Neque enim fieri potest vt eodem tempore quis edat siue iudicì siue aduersario eadem instrumenta in diuersis tribunalibus facit *l.4.§.vlt.& l.6.§.1.D.de edend.l.1.& 2.de quib.reb. adeund.iud.*

DEFINITIO IV.

Quibus casibus heres sequatur forum defuncti.

QVod vulgò iactatur heredem sequi forum defuncti, 1 eo demum casu verum est quo vel absens defendatur ab alio, vel ibi ille ipse inueniatur. 2 Aut si cum defuncto iam cœpta lis erat. 3 Extra hos casus conueniri heres debet in domicilio proprio non defuncti, 4 Neque enim defuncti domicilium transit ad heredem. 5 Quin & cùm absens heres est si in loco domicilij defuncti conueniatur, non nisi ad primum vsque decretum veniẽdum est, ne iniuria heres afficiatur si secundum accedat quod sententiæ diffinitiuæ vim obtinet. 6 *Ita Senatus* 5. Non. Decemb. 1588.

1. *Ex l.heres absens 19.l.si is qui Romæ 34.D.hoc tit.*

2. Hi enim duo casus sunt quos Vlpian. exprimit *in d.l heres absens.*

3. Vt in casu quem Iauolenus tractat *in d. l.si is qui Romæ.*

4. Ex iuris regula quæ vult vnumquemque in sui domicilij loco conueniendum esse & actorem forum rei sequi debere *l. 2.C.de iurisd.omn.iudic.l.vlt.C.vbi in rem actio.*

5. Paul.Castr.*ad d.l.heres absens.* Domicilium enim facti est non iuris, cùm totum ex patrisfamilias voluntate animíque destinatione æstimetur *l.3.& 4.l.adsumptio 6.§.filius & §. iurisprudentibus l.libertus 17.§.patrie D.ad municip.* quæ autem facti sunt non transeunt ad alium *l.qui heredi 44. D. de condict. & demonstr.l.quod seruus 24.D. de acquir. poss.l. legatum 21. de admin.leg.*

6. Sic idem Paul.Castr.*ad d.l.heres absens* vbi vide. Item quæ de primo, & secundo decreto scripsi in *Chiliade De error. pragm.Decad.10.Error.6.*

DEFINITIO V.

Filia in maritii non in patris siue viui siue mortui domicilio conuenienda est.

FInge igitur debitoris filiam nuptam homini alterius fori quàm cuius pater fuerat. Si de actione hereditaria contra eam instituenda tractetur, placet ibi eam esse conueniendam vbi maritus domicilium habet. 1 Sequitur enim vxor domicilium mariti. 2 Adeò vt etiamsi in eo loco reperiatur vbi defunctus debuit, & domicilium habuit, possit nihilominus exceptione fori se defendere, 3 quoniam nõ propria exceptio illa est sed communis, & vt nostri loquuntur in corpore iuris clausa. 4 Si tamen bona aliqua sint hereditaria in loco domicilij defuncti, nihil prohibebit capi ea pignori, sufficiétque notam filiæ factam executionem, hactenus nimirum vt in eorum possessionem mitti creditor possit ex primo decreto non item ex secundo, 5 Itaque cùm quidam aduersus filiam heredémque debitoris ex contractu paterno acturus ad patris non ad mariti domicilium citationem fieri curasset, 6 tùm ob non soluram pecuniam quæ debebatur bona quædam hereditaria pignori capta essent, 7 subinde decretum super ijs subhastationibus interpositum, 8 Senatui visum est malè factam executionem, quòd citatio neque in persona debitricis, neq; ad domicilium facta fuisset, tametsi colono ipsius denunciata proponeretur. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex ea ipsa iuris regula quam attulimus *Def.prox.num.* 4. Vnumquemque in sui domicilij loco conueniendum esse *d.l.* 2.*C.de iurisd.omn.iud.d.l.vlt.C.vbi in rem act.*

2. *l.cùm quadam 19.D.de iurisd.l.filij 22.§.1.l.ea quæ 32.l. vlt. §.3.D.ad municip.* si modò iustæ nuptiæ fuerunt *l.penult.§. vlt eod.*

3. Nisi iam cœpta lis erat ante contractas nuptias *d.l. cùm quadam.*

4. Ita Bart.Bald.Castr.post glos.*ad d.l.heres absens.*

5. Idem Castrens.supradicto loco.

6. Et malè, quamuis nec nupta filia fuisset si modò alibi domicilium constituisset, quia liberi ciuitatem ex qua pater naturalem originem ducit, non domicilium eius sequuntur *l.3.& 4.l.adsumptio 6.§.filius D.ad municip.*

7. *Ex tit.C.si in cans.iud.pign.capt.sit.* quia instrumentum guarentigiatum sententiæ vim obtinet Bart. *in l.cùm vnus 12. D.de reb.auctor.iudic.possid.*

8. Ad confirmandas subhastationes tanquam ritè & rectè factas ne posteà de earum forma & nullitate quæri posset propter autoritatem rei iudicatæ *l.seruo inuito 65.§. cùm prætor D. ad SC.Trebell.* Itaque in proposita facti specie supplendum est ab ea interpositione decreti prouocatum fuisse nec nisi ex appellatione Senatum cognouisse.

9. Tunc enim colono aut inquilino denunciationẽ factam esse sufficit, cùm ad domicilium facta est non aliter *l.4.§. prætor ait in fin.D.de damn.infect.l.5.§.etsi fortè & §.seq.D.quod vi aut clam.* Scripsi *Def.1.sup.De in ius voc.num.6.*

DEFINITIO VI.

Clericus calumniatus apud iudicem laicum condemnari ab eo potest.

CLericus qui laicum per calumniam accusauit potest eo nomine condemnari ab eo ipso iudice laico qui de accusatione cognouit. 1 Non ea quidem pœna quæ caput aut existimationem afficiat sed pecuniaria, ne impunita sit calumnia, 2 quæ ab alio iudice vindicari nõ potest. 3 Atque ita sæpius Senatum iudicasse relatum est 6. Id.Decemb.1588.

1. *Cap.at si clerici.* vbi glos.& Panorm. Extr. *hoc tit.* Guill. Bened.*in cap.Raynutius.in verb. & vxorem nomine Adelasiam Decis.2.num.416.& seq.Ext.de test.* Minsing.*centur.2. quæst. 67.* Guid.Pap.*quæst.*73.139.&561.

2. Calumnia enim nunquam impunita relinquenda est *l.1. §.1.D.si mulier ventr.nomen.in poss. calumn. caus. ess. dicet.* nec rursus ab alio iudice vindicanda quàm ab eo cuius dignitas per calumniatorem offenditur: licet reuera separatum sit crimen calumniæ, ab eo de quo per accusationem principalem quærebatur *l.vlt.D.de calumniat.*

5. Alioqui

3. Alioqui calumniæ facultatem ex clericali dignitate capere quis facilè posset, quod fore adam non est *arg. l. pen. D. de hered. instit.*

DEFINITIO VII.

Alienæ liti intervenienti sistere eam non potest, sed in eo statu in quo lis est intervenire debet.

SI cùm inter me & te controuersia penderet de hereditate Titij alius interueniat qui eam hereditatem suam esse dicat, ita demùm in eodem iudicio audiendus erit si nulla per eum liti nostræ mora fiat. 1 Nam si iam lis inter nos instructa erat & ad coronidem perducta, 2 aut breui perducenda, 3 prius est vt de mutuo iure nostro pronuncietur. 4 Idque est quod dici solet Eum qui alienæ liti intervenit in statu intervenire debere, id est ita vt litis principalis status nil immuterur, neque inchoata negotij cognitio interrumpatur aut differatur. 5 *Ita Senatus* ex tempore contra R. D. Alfonsum d'Elbene Abbatem Alicacombanum nunc Episcopum clariss. Aboicutem. 4. Id. Ianuar. 1589.

1. Etsi enim suas moras habet iudicij exercitio *l. etiam 15 in princip. D. vt legat. seu fideic. nomin. caueat.* sicut & exercitio *l. quod debetur 51. D. de pecul.* non tamen ferendum est vt ex facto alieno & aliunde quàm ex ipsa lite proficiscantur.

2. Quod euenit cùm iam in causa conclusum est quomodo pragmatici loquuntur, quia ex eo tempore processus, vt aiunt, habetur pro iudicato.

3. Parum enim refert an quid iam factum, an proximè faciendum sit *vulg. l. pen. D. de milit. testam.*

4. *Arg. l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal. l 3. in princip. D. vt in poss. legat.*

5. Bart. *in l. si per lusorio 14. §. 1. D. de appellat.*

DEFINITIO VIII.

Eremodicum contra absentem non potest ex facto falsi procuratoris, nec si postea secuta sit ratihabitio.

SI falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego verò abfuerim, non potest ferri pro te sententia 1 nec si falsi procuratoris factum tu ratum habueris siue ante siue post sententiam, 2 Si non à tempore ratihabitionis secutæ ex integro fiam contumax. 3 Neque tamen eò minùs cogar appellare si perperam foro condemnatus: 4 Postquam iure nostro inductum est vt ab ea quoq; sententia quæ nulla est prouocari oporteat. 5 Sed litis expensas tanquam contumaciales tibi refundere non ero cogendus. 6 Non enim contumax fuisse videri possum, cùm tu ritè ac debito tempore ad iudicium ipse non veneris: 7 Aut si vterque nostrum fuit contumax, mutua compensatione vtriusque culpam purgari necesse est. 8 *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Ianuar. 1589.

1. Quia neuter ex litigatoribus adesse intelligitur, cùm per alium adesse dici non possit qui procuratorem non constituit, nisi proponas falsum illum procuratorem ius agendi habuisse etiam sine mandato, puta tanquam coniunctam personam præstita rati satisdatione *l. sed & hæ 35. D. de procurat.* Vtroque autem litigatore absente nihil decerni potest nisi fortè per arbitrum, facto scilicet ea lege compromisso *l. diem proferre 27. §. si quis litigatorum D. de recept qui arbitr.*

2. Itaque ratihabitio hoc casu non æquiparatur mandato vt aliàs solet *l. vlt C. ad SC. Maced.* quia nimis serò sit post lapsa tempora intra quæ fieri debuit vt iudicio adfuisse videretur is cuius nomine falsus procurator adfuerat *arg. l. pen. D. rat. rem haber. l. vlt. in princip. D. quis ord. in bon poss. seruet.*

3. Ex integro enim faciendum est quod perperam factum fuit, siquidem nec factum intelligitur quod perperam & vitiosè factum est *l. 6 D. quis satisd. cog. l. 2. D. de autor. tutor. & post edictum 73. §. quod si ita & seq. D. hoc tit.*

4. Nam ex peremptorio condemnatus absens si appellet audiendus est dummodo non per contumaciam defuerit *arg. l. & post edictum 73. §. vlt. D. hoc tit.* hic autem contumacia nulla intercessit.

5. Dixi *Defin 6. sup. De arbitr.*

6. Vt cogendus essem si verè fuissem contumax, quia verus contumax non auditur appellans nisi refusis expensis *d. l & post edictum 73. §. vlt. l. properandum 13 §. cùm autem C. hoc tit.* Refusio enim expensarum purgat contumaciam, ideóque expensæ istæ præiudiciales appellanti, quod tamen ex ritu nostro practico magis quàm ex iure defendere videtur, quia nulla lex est quæ verum contumacem audiri velit, ob id solùm quod cõtumaciales expensas refundere sit paratus, vt constat ex *d l. properandum § sin autem reus in fin. & d. §. cùm autem.*

7. Proinde hoc casu circumducitur edictum vt Vlp. loquitur *in d. l. & post edictum §. quod si ita D. hoc tit.*

8. *Arg. l. vlt. §. pen. D. de eo per quem fact. erit. l si duo 36. D. de dolo l. denum. 57. §. vlt. de contr. empt. l. vtro 39. D. solut. matr.*

DEFINITIO IX.

Interdum si suspectus sit locus in quo iuris redditur permittendam litis euocationem.

EVocandæ litis quæ coram inferiore pendebat iudice, iusta causa illa esse creditur, 1 si lis sit inter subditum & dominum, qui per se aut suos magistratus iniuriâ subditis inferre soleat. 2 Si tamen domini mores minus suspecti sint quàm vt causa non cognita tam iniurioſus haberi debeat, 3 commodius est vt extra euocationem alius iudex à Senatu detur, 4 qui in alio loco non suspecto 5 litem instruat & terminet. *Ita Senatus* eodem die pro Ioanne Gaudinon Aduocato magni apud nos nominis.

1. Nam sine causa non fit euocatio tanquam odiosa, vt dixi *Def. 1. sup. eod. ex l. si posteaquàm 7. l. de quæ re 74. D. hoc tit. l. cùm quidam 19. D. de iurisd. l. litigatores 11. D. de recept. qui arbitr.*

2. Guid. Pap. *quæst. 440.*

3. Neque enim facilè credendus quis est iniuriam velle cõminisci, cùm bonus quilibet præsumatur *l. cùm pater 77. §. rogo filia 25. de leg. 2.* præsertim cùm per iudicem & magistratum res expeditur *l. vlt. in princip. D. de eo quod met. caus.*

4. Hoc enim casu mutata persona solius iudicis non idcirco mutatur iurisdictio, nec proinde iniuria vlla fit domino iurisdictionis.

5. Nam ad locum suspectum litigator ire nũquam cogitur *l. quid tamen 21. §. pen. D. de recept.*

DEFINITIO X.

De sumptuum condemnatione negligenti litigatori in negligentiæ pœnam irroganda.

HInc inde per collitigatores deducta facti quæstione, prolatisque ab altero licèt nondum publicatis testationibus, 1 si aduersarius ex principali diplomate petat vt ad nouas facti allegationes proponendas admittatur, nõ aliter audiendus est, quàm si consentiat, vt suis sumptibus in contrarium allegentur & probentur quæcumque aduersarius alleganda tibi probandáque putauerit, 2 licèt in prima aut secunda instantia id fiat non in tertia. Sic enim constitui æquissimum est vt facti sui pœnam patiatur, qui vlrò liti moram adfert. *Ita Senatus 9. Cal. Febr. 1589.*

1. Nam post publicatas testationes non facilè allegationes aut probationes nouæ reciperentur *cap. series & cap. fraternitatis Extr. de testib.*

2. Impensas enim debet quisquis dat iis causam *arg. l si vero 12. §. vlt. l. si quis 27 §. impendia D. mandat. l. 2. in fin. C. de plur. petit.*

3. Nam in tertia instantia nunquam sine refusione expensarum admittuntur nouæ allegationes. Stil. Senat. art.

4. Debuit enim esse diligentior & vigilantior *l. 15. §. vlt. & l. seq. ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO XI.

Quando de pluribus petitionibus simul aut ex ordine pronunciandum sit, Et quid si fori præscripto allegetur.

QVoties mutuæ sunt collitigantium petitiones, de omnibus simul iudicium accipiendum est. 1 Sed hoc ita Si vtraque petitio ante litem contestatam proposita fuerit, 2 & vtraque æquè vel certa sit vel incerta. A-

lioqui si altera tantùm sit certa & comprobata, de illa priùs pronunciandum est, posteà de reconuentione cognoscendum, ne per alteram alteri mora fiat.3 Porrò non ex eo solo impedietur reconuentio coram iudice laico quòd actor sit clericus,4 aut contrà coram iudice ecclesiastico quòd actor sit clericus. Neque enim fori priuilegium vllum habere actor potest cùm apud eundem iudicem in eodem negotio conuenitur,5 nec si criminaliter reconueniatur.6 *Ita Senatus* in causa D. Martelli Episcopi Nicensis & D Petri Lamberti. In secreto auditorio 4. Id. Febr. 1589.

1. *Cap. 1. & tot. tit. Extr de mut petit. l. 1. & 2 D. quib. reb. ad eund. iudic. eat. l. 1. §. vlt. qua sen. sine app. refrend.*

2. Nam post litem contestatam non admittitur reconuentio in eadem instantia *Auth. & consequenter C. de sent. & interloc. omn. iudic.*

3. *d. auth. & consequenter in fin.*

4. Dubitandi ratio erat, quia in reconuentione reus est actor, Actor autem sequitur forum rei siue laicus ille sit, siue clericus *l. 2. C. de iurisd. omn. iudic. l. vlt. C. vbi in rem act.* Vide tamen Canonist. *ad cap. at si clerici de iudic.*

5. Cuius enim quis in agendo obseruat arbitrium eum habere & contra se iudicem non dedignetur, Scilicet in eodem negotio vt ait *l. cùm Papinianus 14. C. de sentent. & interl. omn. iudic.*

6. Dummodo ratione eiusdem negotij, vt proximè diximus, quia nec consentit quis in iudicem ob id solum quod apud eum agit, nisi ratione illius rei de qua agit, vt limitata causa limitatum producat effectum *vulg. iurib.* Vide Robert. Marant. *De ordin. iudic.*

DEFINITIO XII.

Clericus heres laici non sequitur forum defuncti nec contra.

ETsi mortuo vno ex collitigatoribus pendente lite nō idcirco perit instantia, sed in heredem continuatur,1 Si tamen clericus heres laici aut è contrario Laicus heres clerici proponatur, priuilegij ratione instantiam perire necesse est, vt à competenti iudice fieri possit condemnatio.2 *Ita sepius* tractatum est. *S. ne die.*

1. *l. heres absens 19. l. si petitor 31. l. si is qui Romæ 14. D. de iudic. l. si eum hominem 35.* vbi Bart. *D. de fideiuss.*

2. Abb. & Felin. *in cap. quia G. extr. hoc tit.* Mynsing. *centur. 3. obser. 45.*

DEFINITIO XIII.

De recusandis inquisitoribus deputatis in partibus.

QVod plerisque Senatus decretis cautum est vt qui audiendis testibus inquisitor datus fuit recusari nō possit postquàm in ea loca venit vbi inquiri oporteat, vtque neglecta eiusmodi recusatione, adeóque appellatione qualibet commissum sibi negotium exequi possit,1 Non ad eos pertinet, qui in partibus, vt loquimur, id est in prouincia ipsa in qua testes degunt, deputantur,2 sed ad eos duntaxat quos necesse sit ex prouincia aut ex ciuitate vnà commeare in aliam, vnde citra damnum expensarū, & itineris incommodum redire non possint.3 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Locman contra Syndicos de Monluel Cal. Iul. 1591.

1. Solenne & generale arestum est.

2. Quia quod ad istos inquisitores attinet non potest imputari recusanti, cur eos citiùs non recusauerit, si nullum inde damnum aduersarius aut inquisitor ipse passurus fuit *arg. l. etsi post res 8. D. si quis caution. l. quid tamen 21. §. vlt. & l. seq. D. de recept.*

3. *Arg. l. 3. §. vlt. D. de testib. l. sed si quis 7. D. de testam. quem adm. aper. l. si quis pro vxore 21. D. de donat. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XIV.

De acceptatione facta sub modo conditionali.

QVi oblationem ab aduersario factam in iudicio acceptauit, hoc tamen addito vt certum quid aliud præterea sibi præstaretur, Si id iustum & æquum iudici videretur, non eò minùs purè acceptasse videbitur, secuta postea quandocunq; sententia per quam iudex, quid iustum & æquum arbitraretur, declarauerit.1 Proinde non poterit is qui obtulerat, ab ea sententia appellare, vtpote quæ oblationi factæ consentanea videri debeat,2 Quasi eo saltem tempore acceptata oblatione, tametsi ante sententiam purè acceptata non fuisset. Condicio enim quæ extitit perinde habetur acsi nunquam adiecta esset.3 Et vt nostrorum verbis vtar sententia huiusmodi se ipsam tuetur & iustificat. 4 Sed & ante sententiam satis acceptata videbatur oblatio ita vt ab ea resiliri non posset, cùm condicio non tam acceptationi quàm restrictioni, &, vt ita dicam, modificationi acceptationis adiecta proponeretur.5 Inde namque fiebat vt acceptatio maneret pura, restrictio autem condicionalis & consequenter nulla pendente conditione, nulla etiam post impletam conditionem. 6 Vel ob id maximè quòd restrictio illa per modū modi facta fuerat non per modum condicionis,7 Modus autem adiectus non solet actum suspendere, 8 sicuti nec condicio quæ iuris est magis quàm facti. 9 *Ita Senatus* in causa nobilium fratrum Pelard 7. Cal. Iunij 1590.

1. Est enim hic casus ex iis in quibus postfacta quid in præteritum fuerit declarant *l. qui res 98 §. rem autem D. de solut. l. hoc scripturæ 15. §. 1. D. ad leg. Aquil.*

2. Nam quemadmodum si cōuenerit inter litigatores quid iudicandum sit, iudex idipsum sequi cogitur *l. si conuenerit 26. D. de re iudic.* ita nec litigatoribus permittendum est, vt ab eo quod semel voluerunt, posteà recedant.

3. *l. potior 11. vers. cùm enim semel D. qui potior. in pignor. hab.*

4. *Arg l. si Stichum 8. §. quæsita & l. quoties 14. §. 1. D. de nouat. l. nuda 5. C. de contr. stipul.*

5. *Arg. l. auia 77. § pater de cond. & demonstr.*

6. Quia condicio semper nihil est & antequam impleatur & postquam impleta est, vt scripsi *lib. 15. Coniect. cap. 6. & 7.*

7. Differt enim modus à condicione *l. cum ab eo 41. de contr. empt.*

8. Crauet. *cons. 59. n. 1. & cons. 273. num. 9.*

9. Decius *in l. actus legitimi num. 6. De regul. iur.* facit *d. l. auia 77. in fin. de cond. & demonstr. l. licet 12. D. vt legat. nom. caueat.*

DEFINITIO XV.

Casus in quo post didicita testificata noua facti allegationes & probationes admittuntur in eadem instantia.

SI post publicatas testationes reus aliquid alleget quod nouorum articulorum materiam præbeat actori, Nō est impediendus actor quominùs in eadem instantia & absque beneficio Principis non deducta deducat, & non probata probet,1 dummodò nouæ allegationes nihil cōmune habeant cum prioribus, id est neque simile neque contrarium quicquam. 2 Huc enim pertinet quod dici solet Ea quæ de nouo emergunt nouo indigere auxilio.3 *Ita Senatus* 15 Cal. Decemb. 1590.

1. Non enim potest imputari actori cur non diuinauerit ab initio ea quæ post publicatas testationes aduersarius esset obiecturus *arg. l. si putator 31. in fi. D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. §. si cùm debitor. D. mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio. D. de dol. mal. except.*

2. Nam si vel simile vel contrarium aliquid habeant non sunt admittendæ propter metum subornationis, nisi adsit concomitantia instrumentorum, vt dicemus *ad tit. De testib.*

3. *l. de ætate 11. §. ex causa De interrog. in iur. faciend. l. si ab arbitro 10. in fin. D. qui satisd. cogant. l. oratione 7. in fin. D. de fer.* cum aliis pene innumeris per Gothofr. citatis *in d. §. ex causa.*

DEFINITIO XVI.

Maritus lite pendente heres instituitur, eandem litem prosequi potest heredis iure.

QVi primùm tanquam maritus egerat 1 posteà vxoris testamento heres scriptus eandem instantiā prosequi potest, neque nouam instituere cogitur: 2 Non enim actio sed sola qualitas actionis videtur immutata: 3 quæ res non impedit ne vtiliter cœptū iudicium suo

marte

marte currat.4 *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay tum magistri computorum contra Dominam March. de la Chambre Prid.Id.Decembr.1590.

1. Puta pro dote cuius ille dominus est *l.doce 6.C.de reivindic.* aut tanquam coniuncta persona pro rebus non dotalibus ex *l.maritum 21.C.de procur.*

2. Ferrarien*s.in form.libelli quo vxor.agit ad dot.vel vsumfr. in verb.vxor.num.13.*

3. *Prin l.in delictis 4.§.si detracta.D.de noxal.action.*

4. Guid.Pap.*quæst.11.*

DEFINITIO XVII.

Socer soceri in causa soceri iudex esse non potest.

ETsi non ex eo solo suspectus iudex dici potest quòd adfinis sit alterius adfinis,1 Socerum tamen soceri iustè recusari posse placuit, quòd is plusquàm adfinis sit,2 quippe qui parentis locum obtineat,3 eodémque passim iure & honore censeatur.4 *Ita Senatus* in causa nobilium fratrum Du Saix & N.Gaspardi de Maliuert D.de Conflens 8.Id.Iul.1592.

1. Nam adfinis mei adfinis non est mihi adfinis, sicut nec socij mei socius meus socius est *l.qui admittitur 19.cum seqq.D. pro socio l.consilij 47.§. vlt. de regul.iur.* nec liberti mei libertus meus est libertus *l.Modestinus 105.de verb. signif.*

2. Manente tamen adfinitate non etiam dirempto iã matrimonio *l.pen.D.de iur.dot.*

3. *l.quia parentis 16.D. solut. matr. l. vlt. in princip. D.de his quæ vt indign.*

4. *l.rei iudicata 15.D. solut. matr. l.sicut autem 21.& seq.D. de re iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo contumax petere potest vt ex aduersarij instrumentis victoriam litis sibi liceat comparare.

QVi iubenti iudici acta litis exhiberi ad ferendã sententiam non paruit, si aduersarij diligẽtia vrgeatur, nec exhibere possit aut velit, petere tamen potest & debet vt ex ipsius aduersarij instrumentis quæ per productionem communia semel esse cœperunt,1 defensiones suas iudex inspiciat, earúmque ius tueatur. Nam cùm id factum est perinde explorari dispiciique oportet quid in actis sit vt bene iudicetur, atque si is qui exhibendo contumax fuit debitam in ea re diligentiam præstitisset.2 Præcipuè verò ea res curæ esse debet supremo iudici id est Senatui post quem nemo iudicaturus est, qui iudicati iniquitatem si qua fuerit corrigere possit.3 Itaque Senatusconsultum his verbis concipi oportet *Passant outre pour le prouffit de la forclusion & faisant droit sur les pieces remises.* Nec eo minùs tamen condemnandus est contumax in expensas contumaciæ, tametsi fortasse quod ad litis decisionem attinet potiore nitatur iure.4 *Ita Senatus* in causa Peronetæ Genier & Dionysiæ Plancheuille 18.Cal.Decemb.1592.

1. Instrumentum enim quod semel ab altero ex litigatoribus productum est hoc ipso fit commune, non quidem ratione dominij (remanet enim eius cuius est charta) sed ratione vtilitatis Bart.*in l.1.§.editiones num.8.D.de edend.* Dixi ad *Def 6.n.13. sup.ill.tit.De edend.*

2. Quasi hoc casu non tam nihil quàm minus exhibeat is qui negligens aut contumax est in exhibendo.

3. Maior enim fit iniuria ei qui condemnatur si neque appellationis, neque aliud vllum auxilium ei superfit. Nam in causa appellationis obtinet quod vulgò dici solet, Quę non deduxi deducam, quæ non probaui probabo.

4. Textus est *in l.properandum 15.§.sin autem ex gestis C. hoc. sit.* etsi locus ille est de reo contumace in non veniendo ad iudicem, non in non exhibendo. Adde *auth.ei qui appellat. ad fin. C.de temp.& repar.appell.*

DEFINITIO XIX.

De appellante qui in edendis actis litis contumax est semper condemnando.

TVm verò maximè locũ habet quod modò diximus, cùm ex appellatione cognoscitur, & is in exhibendis actis litis contumax est pro quo iudicatum fuit.1 Nã cùm appellans contumax est, & de iudicato confirmãdo agitur, solet Senatus noster faciliùs adeóque non visis actis pronunciare cõtra appellantem:2 Præsumi enim potest pro sententia etiam à qua est appellatum, cùm appellantis contumacia interuenit,3 quæ procul dubio facit vt non nisi frustrationis causa prouocatum videri debeat.4 Nisi proponas de ea re agi quæ sit maximi præiudicij & quæ non minus ad publicam, quàm ad priuatam contumacis vtilitatem spectet. Tùm enim videnda erunt & dispicienda litis acta omnia, ne quod in odium contumacis constituendum esset publicè damnum adferat.5 *Ita Senatus* pro N.Iano Pensabin apud Senatum procurante contra Syndicos N.14.Cal.Decemb.1592.

1. De videndis actis à contumacis aduersario exhibitis si id petatur.

2. Siue actor ille ab initio fuerit siue reus.

3. Qui enim appellat prior, agit *l.qui appellat 29. D. hoc tit.* Cum actore autem si contumax sit durius agitur quàm cum reo vt ferè semper condemnetur, & cadat omnino de lite si reus absoluatur, nisi iudex meliorem causam eum habere licèt absentem prospexerit, vt Iustinianus loquitur *in l.properandum 13. § sin autem ex gestis C.hoc tit.*

4. Quia contra contumaces, vt vulgò iactari solet, omnia iura clamant, licèt condemnatus ex contumacia non tam ob id victus præsumatur quòd malam causam habuerit quàm quòd contumax fuerit *l.si ideò 55. D. de euict. l. Papinianus 8.§.meminisse D.de inoff.testam.* ex quo magis apparet contumacem non eo minùs posse condemnari quòd bonam causam habeat.

5. *l.tutor 43.in princ.D.de vsur.l.vlt.D.de re iudic.l.2. l.nemo 3.& pass.C.de temp.& repar.appell.*

6. Neque enim contumacia alij quàm ipsi contumaci nocere debet *l.si perlusorio 14.§.quoties D.de appell.& alijs vulgar.* Quidni ergo, inquies, aduersus contumacem perinde hoc etiam casu ferri sententia quæ non sit aliis nocitura? Sed tamen potest facilè contingere vt nec contumax ipse condemnari possit quin aliis damnum & præiudicium saltem qualequale irrogetur, puta si de re vniuersitatis agatur contra Syndicum contumacem vt in proposita facti specie.

DEFINITIO XX.

Appellans quomodo appellationis causas possit reddere.

QVid autem si appellationis suæ causas reddere iussus appellans nullas reddiderit, sed tantùm professus sit velle se vti actis prioris litis ad obtinendum in causa appellationis? Poterit ea res sufficere vt obtineat si ex actis primæ aut secundæ instantiæ appareat aliter iudicari debuisse.1 Illæ enim scripturæ grauaminum, vt practici vocant non constituunt litem appellatoriam,2 sed appellationi duntaxat adminiculum præbent, Idcóque extrà processum esse existimantur.3 Acta tamen prioris instantiæ per appellantem exhiberi oportebit, si volet ille in appellatione vincere.4 Alioqui etiam non visis actis propter contumaciã erit condemnandus:5 tametsi acta ab aduersario producta pro suis implorauerit. *6 Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nam & eo modo probatur iusta appellandi causa, & appellanti facultas est vt appellationem suam prosequatur quibuscunq; potuerit modis *l.3.§.vlt.l.appellanti 13.§.1.D.de appell.*

2. Quæ constituitur per conclusionẽ in causa petente appellante vt sententia rescindatur, priorisq; litis petitiones sibi adiudicentur, Appellato cõtra vrgente vt sententia cõfirmetur.

3. Ideóque solent aduocati qui has scripturas dictant, plerunque sic præfari *Ce sont les griefs que baille hors le proces N. appellant &c.*

4. Non enim potest appellans vincere, qui nullas appellationis suæ causas reddiderit. Hic autem nullas reddit qui ne quidem acta exhibet ex quibus possit iudex animum suum instruere, an iusta sit appellatio, necne.

5. Quia præsumptio est pro sententia contra appellantem contumacem, vt dixi *Defi.prox.num.4.*

6. Debet enim ille aliquid facere & proferre de suo, vt obtineat in causa appellationis qui iam est condemnatus.

DEFINITIO XXI.

Clericus in habitu secularis militia repertus, fori priuilegium non habet.

NOn habet priuilegium fori clericus qui in habitu secularis militiæ repertus est, siue ob desertam secularem quoque militiam, siue ex cuiuslibet alterius criminis causa reus fiat, quia militiæ ecclesiasticæ renunciasse creditur qui ad secularem se transtulit. 1 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 25. sup. De episcop. & cleric.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 73. num. 6.* Eman. Soarez *in commun. opin. in verb clericus.* Imbert. *li. 4 Inst forens.* Guid. Pap. *quæst. 138.* Talis enim quisq; præsumitur qualis extrinsecus videtur, & in quali habitu reperitur *l. si ignorans 50. D. locat. l. item apud Labeonem 15. § si quis virgines. D. de iniur.* Text. est accommodatior in *l generaliter 51 § 1. C. de epis. & cleric.*

DEFINITIO XXII.

In iudicijs exercendis locúsne iudicij spectandus sit, an locus contractus.

CVm quæritur an locus iudicij spectandus sit in iudicijs exercendis, an locus contractus, probanda est illa nostrorum distinctio, Vtrum de ea re agatur, quæ ad iudicij ordinationem, vt loquuntur, spectet, An de ea quæ ad litis decisionem, Vt priore casu locus iudicij attendatur, posteriore verò locus cõtractus. 1 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. & 4 supr. De legib.

1. Guid. Pap. *quæst. 262. & cons. 218. in fin ex l. semper in stipulationibus 34. de regul. iur. l. si fundus 6. D. de euict. l. 1. in princ. D. de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

De ferenda sententia contra actorem qui post factam ex instrumento guarentigiato executionem contumax est.

ACtore ad eum diem quem reo dixit, in ius non veniente solet reus absolui non à petitione, sed ab obseruatione iudicij, cum victoria expensarum, damnorum, & interesse. 1 At quid si actor ab executione inceperit vt hodie fit, ex instrumentis quod aiunt guarentigiatis 2? Parum erit reo absolui ab obseruatione iudicij, ti non ipsa quoque executio irritetur. 3 Idcóque non tantùm ab obseruatione iudicij absoluendus est, sed etiam ab executione. 4 An igitur condemnandus erit actor, vt pignora quæ executor acceperit, & iam distraxerit, restituat? 5 Atqui id fieri non debet in præiudicium emptoris, siue priusquàm reus intercederet distractio facta sit rerum immobilium, siue bonorum mobilium pignora capta sint, & post intercessionem debitoris licitè distracta, elapsúmque decendium quod ad redemptionẽ datur. 6 Sufficiet ergo condemnari actorem in id omne quod rei intererit. 7 In quo venient ipsorum quoq; pignorum quæ distracta sunt, nisi reddantur, æstimatio, 8 & si quid præterea interfit. Nec admissa est sententia existimãtium in expensas tantùm contumaciæ condemnandum actorem, neque nisi ab obseruatione iudicij reum absolui oportere: at potius citandum iterum & audiẽdum priusquàm ad restitutionem pignorum condemnaretur. Nam si ius ita constitueretur, iniuria procul dubio fieret reo, quem ex reo actorem fieri necesse esset. 9 Planè non est quòd in odium contumaciæ intercessionem legitimam esse pronuncietur, quoniam ita eueniret vt de intercessionis & consequenter de petitionis iure pronunciaretur, 10 quod vtique fieri non debet: 11 Quamuis dici possit odiosiorem esse debere causam actoris iudicium fugientis, quàm rei, 12 vel ob id maximè quòd cùm in ipsius potestate fuerit quando ageret, 13 non debuerit iudicis auctoritatem quam ipse prior implorauerit, contemnere. 14 *Ita Senatus* pro Iacobo Baudrey contra Syndicos de Chasteauneuf. 4. Id. Febr. 1593.

1. *l. properandum 13. §. etsi quidem C. hoc tit.* Ioann. Imbert. *lib. 1. Instit. forens.*

2. Quoniam creduntur ex statuti autoritate habere vim sententiæ & condemnationis, Bart. *in l. cùm vnus. D. de reb. auct. iud. possid.*

3. Executio enim plus quàm iudicium, & sententia est, nec iudicis eget auxilio qui iam obtinuit executionem *l. minor annis 40. in princip. D. de minor.*

4 Quam ideo irritam fieri & pronunciari oportet, ne alioqui semper teneat quæ semel tenuit.

5. Acsi nulla vnquam condemnatio præcessisse intelligeretur? vt *in l. si cùm nulla 58. D. de re iudic.*

6. Verum enim est ritè factam esse executionem, neq; creditoris contumaciam æquũ est nocere emptori inaudito *arg. l. si perluforio 14. §. 1. D. de appell.* & cui ius quæsitum est publica auctione *arg. l. ait prætor 7. §. quæsitum. D. de minor. l. iustè possidet 11. D. de acquir. poss.* præsertim cùm hic emptor non tam à creditore contumace quàm à debitore ipso ius & causam habere intelligatur *l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. l. si ob causam 28. C. de euict.* Scripsi in Chiliade *Decad. 1. Err. 5. & sequentibus.*

7. *arg. l. contumacia 53. D. de re iudic. l. vlt. §. 1. D. de appell.*

8. *Vt & in l. 1. D. de act. empt. l. in interdicto 6. D. de vi, & vi armat.*

9. Nemo enim nescit plerunque duriorem esse causam actoris quàm rei præsertim in eo quod & prior oneratur probationibus *l. qui accusare 4. C. de edend. l. actor 23. C. de probat.* & minus fauorabilis existimetur *l. Arrianus 41. D. de oblig. & act. l. fauorabiliores 125. de reg. iur.*

10. Ita enim fieret vt si ex integro agere & exequi actor vellet obstaret ei exceptio rei iudicatæ, quæ tamen non obstabit irrita duntaxat facta executione *arg. l. quod in diem 7. §. 1. D. de compens.* iunct. *l. si autem 8. §. si quocumque modo. D. de negot. gest.*

11. Ne effectus amplior sit sua causa. Contumacia enim nocere non debet nisi in eo ipso actu in quo interuenit *l. damnũ 18. §. si vicinas. D. de damn. infect. l. vlt. §. 1. D. de appell.* Hic autẽ contumax fuerat actor qui executionem à se factam tueri debuerat & de iure suo docere priusquam de intercessionis iure quæri oporteret. Neque enim disputari potest an reus legitimam intercedendi causam habuerit quandiu non constat de iure actoris *cap. vlt. Extr. de iureiur. l. vlt. C. de rei vindic.* Ergo contumacia actoris quæ facit vt de ipsius non iure appareat, eadem non patitur vt de rei iure quæri possit, nec proinde pronunciari quia de qua re iudex non cognouit de ea nec pronunciare debet *l. de qua re 74. à contr. sens. D. hoc tit.*

12. *Arg. l properandum §. sin autem ex gestis C. hoc tit.*

13. *l. purè 5 §. vlt. D. de doli mal. except. l. petenda 6. C. de tempor petend. in integr. restit.*

14. *l. contumacia 51. §. vlt. D. de re iudic. l. cùm Papinianus 14. C. de sentent. & interl. omn. iudic.*

DEFINITIO XXIV.

De nouo iudice in eadem iurisdictione substituto.

COEpta instantia coram Titio si pendente lite alienata iurisdictio sit in qua Titius iudicandi munere fungebatur, apud nouum iudicem quem iurisdictionis emptor constituerit tractanda & peragenda est. 1 Neque hîc locum habet quod vulgò iactari solet, Vbi cœptum est iudicium ibi & finem accipere debere. 2 Translata enim iurisdictione, eas quoque lites omnes quarum exercitio ad eandem iurisdictionem pertineat, transferri necesse est. 3 Si tamen non inchoatam litem prosequi sed nouam instituere actor velit, non malè ad prioris litis expensas quas inutiles & superuacuas fuisse apparet, condemnabitur. 4 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 7. Cal. Iul. 1593.

1. Eadem enim iurisdictio est, licèt mutata sit persona iudicis nouo iudice in prioris locum substituto acsi prior ille itémque iurisdictionis prior dominus decessisset vt *in l. pen. D. iudic. solui. l. mortuo 60. D. hoc tit.*

2. *l. vbi acceptum 30. D. hoc tit.*

3. *Arg. cap. translato sacerdotio. Extr. de constit.*

4. *l. edita* & ibi DD. *C. de edend. l. eum quem temere 79. D. h. t. l. qui solidum 78. §. etiam. de leg. 2.* Alioqui suum aduersarium inanibus sumptibus impune vexauerit, quod ferendum non est *arg. l. minoribus 6. D. de minor.*

DEFINITIO XXV.

Post litem verè aut fictè contestatam reconuentio non est admittenda.

Sicuti

SIcuti post litem verè contestatam reconuentio non admittitur, 1 Ita nec si ficta contestatio præcesserit, puta ex contumacia rei litem contestari nolentis, 2 aut ad iudicem venire detrectantis, quia tantundem hac parte potest ficta contestatio quantum vera, 3 Sufficitque haberi litem pro contestata, 4 Ne alioqui per contumaciam melior condicio fiat quæ deterior potiùs fieri deberet. 5 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro D. de Copponey contra D. de Verdon Prid. Iul. 1593.

1. *Auth. & consequenter. C. de sent. & interl. omn iudic.*

2. Alioquin inquam posset contumax condemnari, cùm litis contestationem præcedere sit necesse vt ferri possit sententia *l. properandum 13. C. hoc vt l. vnic. si quis ius dicent. non obtemp.*

3. Id enim est quod dici solet tantundem operari fictionem in casu ficto, quantum operatur veritas in casu vero *l. 1. §. pen. D. de acq. poss. l certe 6. §. 1. D. de precar. l. vnic. C. de rei vxor. act.* Tractant nostri ad *l. si is qui pro emptore D. de vsucap.*

4. Propter contumaciam. Ne alioqui in contumacis potestate sit ne vnquam condemnetur *arg. l. 1. l. 2. §. Scaeuola. de eo quod cert. loc.* Absens enim nemo cõdemnatur *l. 1. §. item cùm ex edicto 5. D. qui sent. sin. app. rescind.* nec rursùs præsens quisquam inauditus, itaque contumacem non solùm pro præsente haberi oportet *auth. qui in prouincia vers. sed si nec ipse C. vbi de crimin. agi oport. l. etiamsi 29. §. vlt. de minor.* sed etiam pro audito, id est pro eo qui litem fuerit contestatus.

5. *l. nominem 37. D. mandat. l. si plures 38. D. de administr. & peric. tutor. l. quid autem 35. D. de excus. tutor.*

DEFINITIO XXVI.

De rescripto aduersus instantiæ peremptionem impetrando.

STatutum Sabaudiæ quod de instãtiarum peremptione factum est 1 licèt ad eas lites non pertineat, quæ in Senatu agitantur, 2 districtè tamen obseruatur, earum litium ratione quæ apud inferiores iudices tractantur, 3 Hactenus nimirum vt ei qui negligens extitit necessarium sit rescriptum Principis aduersus instantiæ peremptionem, 4 Vt vel diligentiores fiant litigatores ad lites peragendas, quippe quas citò diffiniri & expediri publicè interest, 5 Vel negligentiæ suæ pœnas pendant. 6 Cùm verò in odium negligentis litigatoris ius hoc comparatum sit consequens est vt si peremptionem instantiæ obiiciat is cuius oneri incubuit vt ex præcepto iudicis quid faceret, tum cùm litis exercitio intermissa est, non sit audiendus: Non quasi negligens non fuerit aduersarius qui interlocutionis executionem non vrserit, 7 Sed quia ferendus non sit, qui aduersario negligentiam imputet, suam verò non agnoscat. 8 Quare idem quoque dicendum erit si quod plerumque fit postrema interlocutione vtrique litigatori iudex aliquid iniunxerit, vt mutuæ negligentiæ culpa mutua compensatione tollatur. 9 Quid ergo si in eo statu lis sit interrupta cùm litigatores vtrique ad probandum admissi essent? Dilationem quæ in eam rem data est communem fuisse nemo ambigit. 10 Sed tamen quoniam actore nihil probante reus absoluendus est, tametsi nihil præstiterit, 11 dici potest nullã reo imputandam esse negligentiam quandiu nullã actor diligentiam adhibuit, 12 Obidque nõ eo minùs posse reum actori quandocunque litem repetenti exceptionem instantiæ peremptæ obiicere. At fieri interdum potest vt à reo potius quàm ab actore probatio exigatur: Nempe si actor habeat fundatam, vt loquuntur, intentionem, 13 Puta si parochus decimam petat à parochiano, & patochianus contendat minorem se decima portionem debere. 14 Itaque tutius erit impetrari hoc casu rescriptum, Nisi æquitas aliqua subsit aut facti circũstantia propter quam impetrandi eius necessitatem remittendam esse Senatus putet. 15 *Ita ex tempore* in publico auditorio in causa Antonij Bourgeois & N. Blondel 5. Cal. Decemb. 1593.

1. *Libr. 2. Statut. Sabaud. Stat. 127. & 163.*

2. Hoc enim est quod vulgò iactatur *les fataux n'ont point de lieu par deuant le Senat.* Vide *Def. 36. infr.*

3. Non enim præsumptio est, quod inferior iudex multitudine causarum impeditus sit ne tam citò finem litibus imponere potuerit, quomodo præsumptio est stetisse per Senatum ob causarum multitudinem cùm lis pendet apud Senatum. Antonin. Tessaur. *Decis Pedem.*

4. Quod rescriptum tamen impetratur in parua cancellaria vt dici possit ius hoc inductum esse locupletandi ærarij causa, vt & restitutionũm omnium quæ ex rescripto principis impetrantur, cùm olim à prætore ipso pro sua iurisdictione concederentur, quemadmodum scripsi alio loco.

5. *l 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr. l. quidam 21. de reb. cred. l. 1. §. inde quaritur. D. de oper. noui nunciat.*

6. *l. pupillus 24 quæ in fraud. credit. l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior.*

7. Etsi verum est non potuisse eum cogi vt vrgeret *l. si index circumuento 28. D. de minor.*

8. Quia nec potuit aduersarium vrgere quin prius ipse satisfecisset *arg. l. Iulianus 13. §. offerri. D. de act. empt.* Ergo nec ei imputare cur non satisfecerit.

9. *l. vxore 39. D. solut. matr. l. vlt. in fin. De eo per quem fact. erit.*

10. *l. petenda 6. in fin. C. de temp. in integr. rest.*

11. *Cap. vlt. Extr. de iureiur. l. 4. C. de eden.*

12. Actorum enim est litem prosequi, reorum fugere, Vnde & reum φύγοντα vocat Iustinian. *in d. leg. properandum 13. C. hoc sit.*

13. Nam in exceptione reus actor est *l. in exceptionib. 19. D. de probat.*

14. Ea namque portio iure diuino & pontificio decima est, licèt ex consuetudine & pro locorum diuersitate plerumque sit minor *cap. 1. & pass. Extr. de decim.*

15. Est enim id positum in arbitrio Senatus si suprema manu remittere velit necessitatem impetrandi rescripti, quod tamen non nisi ex magna causa & parcè facere solet.

DEFINITIO XXVII.

De chirographario debitore contumace.

SIis qui ex chirographo conuenichatur in ius venerit & ad diem contestationi dictam contestari noluerit, dubitatum est An ea contumaciæ potestas sit vt statim hic condemnari debeat, An verò aliud nihil dici possit, quàm chirographum haberi pro recognito, vt alia dilatio contumaci detur ad arcẽdam, si facere poterit, condemnationem quod pragmatici dicunt *pour defendre à la condemnation.* Quidam putabant locum esse condemnationi, In eóque deterioris condicionis esse contumaciam eius qui litem contestari non vult, quàm qui in ius vocatus nõ venit, 1 Ne alioqui videatur Senatus supplere in facto si diuinet aliquas reo defensiones competere posse cùm is nullas allegare voluerit. 2 Visum tamen est interloquendum esse, vt quo tardius eo iustius ad diffinitiuam condemnationem veniatur. 3 *Ita Senatus* in causa Gothofredi Treppier & Cl. de Mondragon 13. Cal. Ian. 1593.

1. Quia grauius delinquit qui præsens negligit iudicem quàm qui absens *arg. l. 1. §. secundo loco. vers. casum. D. de postul. l. 2. D. de re iudic.*

2. In facto autem supplere iudex numquam potest, ne Senatus quidem vt notant nostri *ad tit. C. vt quæ def. aduoc. part. iud. suppl.*

3. Nam sicut moratoria cunctatio non est probanda, ita nec præceps festinatio *l. tutor 7. §. 1. D. de admin. tutor.* præsertim in iudice, cuius potissimùm officio incumbit prouidere ne quam malè iudicando iniuriam alterutri litigantium inferat. Quid enim refert an sordibus iudicis an per eius stultitiam & imperitiam læsus sit litigator *l. si per imprudentiam 51. D. de euict.* In Senatu verò potissimum ratio hæc locum habet qui non aliter iudicare debet quàm Princeps ipse esset iudicaturus *l. vnic. de offic. præf. prat.*

DEFINITIO XXVIII.

Nihil pendente lite inconsulto iudice nisi inter consentientes faciendum esse.

AEstimatio bonorum aliáve quælibet litis & iudicij actio quæ facta sit lite pendente, altero duntaxat ex

litigatoribus vrgente sed inconsulto iudice, nec aduersario consentiente 1 quamuis in eam rem vocato, 2 nullius omnino momenti est, 3 ne ius dicentis autoritas impunè neglecta videatur. 4 *Ita Senatus* in causa R. N. Morel Presbyteri & Leonardæ Simon 13. Cal. Mart. 1594.

1. Nam si quid fieret inter consentientes etiam inconsulto iudice procul dubio valeret. Quid enim aliud agebat iudex quàm vt controuersias eorum dirimeret? Inquit Vlpianus *in l. 1. §. inde quaeritur. D. de oper. noui nunciat.*

2. Si enim vocatus non esset, alia ratio irritũ faceret quod absente aduersario factum esset, quia ad omnem actum vocandus est quisquis ex eo lædi potest *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D de minor.*

3. Quia quæcunque post litis contestationem contingunt (neque enim nisi post litem contestatam iudices olim dabantur *l. 2. C. de pedan. iudic.*) officium & arbitrium iudicis desiderant & consequenter eius præsentiam *l. quòd si nolit 31. §. sed hoc dicemus D. de adil. edict.*

4. Spernit enim iudicem is, qui vel it ad alium, *l. litigatores 11. D. de recept. qui arbitr.* vel sibi ipsi ius dicit *l. extat. 13. D. de eo quod met. caus.*

DEFINITIO XXIX.

Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem curator etiam absenti & inuito dandus est.

MInor ad iudicem venire iussus vt curatorem accipe ret quo autore postea constitueret procuratorem ad persequendam litem quæ cum eius patre fuerat instituta, si tribus edictis vocatus non venerit, nõ ideò in pœnam contumaciæ pro maiore habendus erit vt in eũ indefensum ac sine curatore iudicium reddi possit: 1 Sed hactenus erit condemnandus vt officio iudicis non solùm inuito sed etiam ignoranti ei curator detur ad litem, 2 cũ quo iudicium exerceri, & subinde sententia ferri possit. Dari autem poterit curator etiã inuitus aliquis ex iis procuratoribus qui publicum procurandi officium in eodẽ tribunali exercent, 3 quia inter curatorem ad litem & procuratorem litis causa constitutum nihil aut parum interest. 4 Quòd si viuat is qui patris procurator fuit, æquissimum est vt prior ipse cogatur ad curationem in lites suscipiendam, quippe qui de toto negotio verisimiliter melius instructus aptiores minori defensiones parare possit. 5 Neque enim dubitandum est quin is qui defuncti procurator fuit, idem & filij, & alterius heredis cuiuscunque procurator esse cogi possit quia nec procurationem à defuncto acceptam viuo eo sine causa deserere potuisset, 6 Eadem quippe non solùm patris & filij sed etiã defuncti & heredis cuiuslibet persona esse intelligitur. 7 Sicque iampridem à Senatu nostro constitutum esse quidam referebant. Planè si minor curatorẽ non habens procuratorem ad lites constituat, adhibito, vt fieri solet, iureiurando, curatoris autoritas nõ erit necessaria, quia iurisiurãdi religio facit vt pro maiore habeatur. 8 Dices Quidni igitur contumacia facit vt minor pro eo habeatur acsi procuratorem legitimè & omni meliori modo constituisset vt in eum reddi iudicium vtiliter possit? Nam cùm contumacia sit delictum, 9 constat minoribus non subueniri in delictis. 10 Sed respondetur, Minoris contumaciam facere duntaxat posse vt pro præsente, 11 non etiam vt pro iurato habeatur, Quoniam iuramentum est quid extrinsecum & accidentale quod propter solam contumaciam non magis suppleri potest, 12 quàm si procurator à minore sine iuramento constitutus esset. 13 *Ita Senatus* in causa nobilissimæ matronæ Bonauenturæ Beisse viduę D. de Tardy magistri computorum contra N. Antonium Fraret 9. Cal. Maij 1594. Iunge Defin. 33. infr.

1. Nam contra minorem indefensum id est qui curatorem non habeat, propositum peremptorium nullius omnino momenti est *l. contra pupillum 51. D. de re iudic.*

2. Ad litem enim accipere curatorem minor etiam inuitus cogitur *l. 1.* vbi Bald. *C. qui pet. tutor. l. 1. 2. & vlt. C. de in lit. dand. tut. vel curat.*

3. Nam cùm hi publicum officium exerceant cogi possunt vt pro quolibet procurationem suscipiant, si non iustam adferant excusationem ideóq, comparantur, licèt non satis bene meo iudicio, seruis publicis de quibus *in l. 2. D. rem pup. salu. for. l. 1. § exigere. de magistr. conuen. l. nõ aliter 18. D. de adopt.* Sanè differunt maximè ab antiquis illis procuratoribus de quib. *in Tit. D. & C. de procur. qui non poterant inuiti constitui l. filiusfamilias 8 §. inuitus D. ll. tit.* & quorum officium gratuitum esse debebat non vt nostrotum mercenarium *l. Iason 15.* vbi Gothofr. *C. eod.*

4. *l. neque tutores 11. C. eod.* iunct. *d. l. 1. C. qui pet. tut. d. l. 1. 2. & vlt. C. de in lit. dand. tutor.*

5. Minori enim quantumlibet contumaci succurrendum est quantum fieri potest citrà iniuriam aduersarij, cuius etiam interest minorem bene defendi vt tantò difficilius postea in integrum restituatur.

6. Scripsi *Def. 18. sup. de procur.*

7. *l. vlt. C. de impub. & aliis subst. l. post litẽ 17. §. 1. D. de procur.*

8. Dixi *Defin. 1. sup. Si aduers. rem iudic.*

9. *l. si plures 38. de admin. tutor. l. contumacia 53. §. pœnam & §. vlt. D. de re iudic.*

10. *l. 1. & 2. C. si aduers. delict.*

11. *Aut. qua in prouincia vers. sed si nec ipse. C. vbi de crimin. agi oport. l etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

12. Quia facti est, neque quicquam commune habet cum contumacia vt ex ea debeat inferri ex necessitate. Alioqui eueniret, vt hoc ipso minor periurus efficeretur quod ne eueniat quantum fieri potest euitandum est *Nouell. 82. de iudicib. cap. 11. quia verò vers. ne ex hoc.*

13. Quo casu constitutio procuratoris non valeret *l. vlt. C. de in lit. dand. tut. vel curat.*

DEFINITIO XXX.

Contumacia impunita est eius qui aduersarium aquè contumacem aut negligentem habuit.

QVi ad dictam diem aut intra tempora in eam rẽ præstituta iudicio non adfuit, neque aduersario contumaciam potest obiicere, 1 neque si rursus citari aduersariũ curauerit qui iterum sit contumax ob id vincere ipse debet. Si non ex integro procuratorem liti adfuturũ constituat, 2 & quidem intra legitima tempora, Acsi necdum antèà in iudicium venisset. Parum enim refert, numquám ne an non suo tẽpore venerit. 3 *Ita Senatus 15.* Cal. Maij 1595.

1. *l. & post edictum 73 §. quod si is D. hoc tit.*

2. Circumducto enim edicto litigãdum est ex integro acsi omnino nihildum factum esset, Adeò vt dubitatum sit an hoc casu sola edicti instantia an verò ipsa quoque lis perierit *d. l. & post edictum §. circumducto.*

3. Ad constituendum scilicet aduersarium in mora & contumacia, vt in proposito *Arg. l. Thais 41. §. intra certa tempora ff. D. de fideic. libert.* nam ad propriam contumaciam purgandam audiri quis posset & admitti post paucos dies Scilicet per viam exceptionis & ita demum si nihildum aduersarij interesset *l. etsi post tres 8. D. si quis caut.*

DEFINITIO XXXI.

Casus in quo sententia ex eremodicio contra absentem ferri non potest.

INterdum euenit vt qui ad certam diem perorandæ liti dictam adesse noluit verè contumax sit, nec tamen causa cadat. 1 Finge nullamdum ante eum diem præcessisse petitionem, nec proinde contestationem (Quod euenire potest si fortè lite criminaliter instituta nihil aliud petitũ sit per libellum nisi vt de crimine inquireretur. 2) Posteà vocato & auditoreo vrgente actore diem dictam ad litem in auditorio tractandam: Quis dicat priùs ad sententiam veniendum esse quàm lis sit contestata? 3 Aut contestationem ob contumaciam pro facta habendam priusquàm proposita sit actio quæ pro contestata haberi possit? 4 Id enim est quod dici solet non plus operari posse fictionem in casu ficto, quàm veritatem in casu vero. 5 Igitur citandus rursum erit contumax vt petitioni quæ in contumaciæ pœnam nunc primùm facta est, respondeat, Interea tamen ad contumaciæ expensas statim condemnandus. 6 *Ita Senatus* in causa fratrum Prædicatorum Necien sium 14. Cal. Iul. 1595.

1. Con-

1. Contra *reg.d.l.& post edictum & l.contumacia* 53 *D. de re iudic.l.si ideo* 55.*D.de eun.l.*

2. Qui mos extat agendi criminaliter. Incipitur enim ab inquisitione,nec agitur ad pœnam corporalem aut pecuniariam nisi criminis & innocentiæ probationibus hinc inde factis.

3. *l.vnic.C.de lit.contest.l* 3 *in princip.D.de vsur.*

4. Actionem enim & propositam & editam esse necesse est, priùs quàm litis contestatio fieri possit *d.l.vnic.C.de lit.contest. l.3.C.de edend.*

5. *l.qui ad certum* 14.*l sed addes* 19.§.*vlt.D.locat.l.si is qui pro emptore* 15.vbi Bart.& cæteri. *D.de vsucap.*

6. *l.properandum* 13.§ *sin autem ex gestis C.de iudic. Auth. ei qui appellat ad fin.C.de temp.& repar.appel.*

DEFINITIO XXXII.

De iudice qui à Principe delegatus est subdelegante.

IVdex delegatus licèt in ea causa in qua delegatus est eãdem autoritatem habeat quam alioqui ordinarius haberet,1 in hoc tamen minus iuris habet quòd sibi mandatam cognitionem alij subdelegare non potest, Nisi à Principe delegatus proponatur.2 Huic enim velut priuilegij iure concessum illud est,quod maiorem quàm ordinarius habere dignitatem videatur,3 licèt non firmioré.4 Nec tantùm in ciuilibus causis sed etiam criminalib.hoc obtinet.5 Sed hoc tamen ita accipiendum est vt vnum duntaxat litis articulum subdelegare possit, nõ totam cognitionem,6 cùm per huiusmodi delegationes haud dubiè eligatur industria personarũ quę delegantur.7 *Sine die.*

1. Boet.*quæst.6.num.*3.ex Angel. *in l. iudex posteà quàm D. de re iudic.*

2. *l.à iudice.*5.*C.hoc tit.*

3. *Cap.sanè de off. deleg.*

4. Archid.*in cap.si quis epis.opus* 2.q.7.quem refert Boer.*vbi supr.num.*2.

5. Boer.ibid.*num.*8 *post glos.* Bart. Bald. Castr. *ad l. vnic.in verb.iudicandas C.qui pro sua iurisd.iudic.dar poss.* licèt aliter sentiant multi quos refert idem Boer.*vbi sup.num* 9.

6. Boer.*ibid.num.* 10. & 11. vbi addit huiusmodi subdelegationes quoad vnum articulum fieri debere ratione litis ordinandæ non etiam decidendæ.

7. Ratio est Alber.*in l.*1 *de offic.eius* Alex.*in l.*1.*de iurisd.omn. iudic.*facit *auth Vt defunct.seu funer.eor.*§.*vlt.ad fin.*Iudex enim ea quæ sibi commissa sunt exequi debet, non autem negligere vel donare,*l.cùm hi* 8.§.*si prator adiutus D. de transact.*

DEFINITIO XXXIII.

Minor non habens curatorem etiamsi sit contumax in eo petendo nec in ius venire velit,non ideò tamen condemnandus est neque tanquam contumax neque tanquam maior.

SI ad tractandã litẽ,citatus sit is de cuius ætate dubitatur an minor sit necne,nolit autẽ ille in ius venire quãuis sæpius ac sæpius vocatus,non ideò tamen pro contumace haberi & condemnari potest priusquàm appareat esse maiorem. Nec enim contumax videri potest minor si non habeat curatorem,1 qui ei etiam inuito ad lites dari potest.Quid ergo?Iubendus quidem est vt veniat,sed & cum eo agnati, cognati, adfines & vicini eius euocandi sunt vt de ætate interrogentur,&,si minorem dicant, detur ipsi curator quem elegerint etiam inuito nedũ absenti: Si maiorem dicant tunc tanquam contrà maiorem eundémque contumacem lis peragatur & iudicetur. *Ita tractatum est.*Sine die.

1. Cùm peremptorium impetratum aduersus minorem non defensum nullius omnino sit momenti *l. contra pupillum* 54. *D.de re iudic.*

DEFINITIO XXXIV.

Siue calumniator quis sit,siue cauillator in recusando iudice,mulctam eo nomine pati debet.

ETsi is qui sine iusta causa suspectum facere voluit iudicem nihilo magis mulctam pati debet, nisi si quid per calumniam fecerit, 1 Si tamen friuolas suspicionis causas allegauerit ob id solùm vt iudicato moram faceret, idque appareat siue ex propria ipsius confessione, siue ex aliis rerum argumentis, 2 æquè ad mulctam condemnãdus est,licèt pœnitentia ductus ab earum allegatione resilierit,; quia quod ad iudicij authoritatem attinet parùm refert, an quis calumniator sit, an cauillator.4 *Ita Senatus* pro Ant.Lay contra Franciscum Truffon 28.Mart.1596.

1. Solis enim calumniatoribus mulctam ex hac causa irrogat Sulus Senatus nostri.

2. *Vt in l.si longiùs* 7.*C.de execut.rei iudic.l.tutor* 41.*D.de vsur. l.vlt.D.de re iudic.*

3. Nemo enim sola pœnitentia nocens esse desinit, si iam aduersarium læsit *l.qui ea mente* 65.*D.de furt.*

4. Nec enim minus offendit iudicem qui cauillatur,frustratur & tergiuersatur quàm qui calũniatur *l.*1. *D. ad SC.Turpill.*

DEFINITIO XXXV.

Aduersarij mei procurator in causa criminali,potest me in causa sua recusare.Non item si procurator sit in causa ciuili.

POssum iudex esse in causa eius qui est procurator cõtrà me in causa ciuili: sed non in criminali: 1 Immo nec in ciuili, si quid à Procuratore per dolum, aut calumniã in tractanda causa factum sit, quod excedat notissimos mandati terminos. 2 *Ita Senatus* in causa N. Claudiæ Pobel contra Ianum Pensabinum 25.Decemb.1595.

1. Quoniam causa criminalis solet esse maioris momenti in qua scilicet vix est vt non agatur vel de capite vel saltem de existimatione quæ apud bonos & graues viros ponderatur *l.capitalium* 28.*D.de pœn.*

2. In eo namque videtur deliquisse nomine proprio non tanquam procurator cum in mandato nunquam contineatur iussus delinquendi aut quicquam dolo faciendi *l.creditur* 60.§. *vlt.D.mandat.*Porrò vel sola ipsa doli allegatio etiam per viã exceptionis onerat existimationẽ apud bonos & graues viros *l.*4.§.*aduersus D.de doli mal.except.l.parens* 5.§.*vlt.l.licèt famosa* 7.§.1.*D.de obseq.parent.& patron.præst.*

DEFINITIO XXXVI.

De peremptione instantiæ & de literis principalibus aduersus eam peremptionem impetrandis.

STatuta Sabaudiæ de terminis instantiarum, quæ lites vltra annum & mensem aut ad summum vltra viginti menses protrahi non patiuntur, iam inde à longo tempore in vsu esse desierunt,siue quòd totum illud ferè tempus vtile esse optimi Principes nostri voluerunt, cuius proinde vix certa vlla ratio iniri potest, 1 quæ non maioris & longioris litis materiam præbeat, siue quòd inueterato communique penè omnium gentium malo ita eueniat, vt lites si non penitus immortales sint,saltem in longiora tempora producantur. 2 Quinimò statutis nostris expressè cauetur,vt totum illud tempus, quod à lite tractanda vacuum esse litigatores voluerunt à calculo subducatur. Quod ipsum quoque moribus nostris exolcuit. Eo namque iure vtimur, quo etiam Galli, 3 vt si per triennium integrum litis persecutio omissa proponatur, necessarium sit diploma Principale aduersus peremptionem, vt vocant, instantiæ, siue actor,siue reus ille sit qui peremptam instantiam resuscitari velit. 4 Quanquam non nego esse hoc ex eorum genere quæ pecuniarij commòdi causa potiùs quàm ex iuris ratione videntur constituta,cùm passim & sine causæ cognitione huiusmodi diplomata impetrentur, nunquam denegentur. Nam si iuris rationem sequeremur, vtique litem vltra triennij metas nullomodo viuere pateremur. 5 Illud sanè diligenter obseruari solet, &

debet,ne peremptionem instantiæ vnquam obiicere possit is ad cuius onus pertinebat ex vltima iudicis interlocutione vt litem prosequeretur, ne suæ negligentiæ præmium ferat, qui diligentiam ipse præstare debuit, quam in aduersario requirit.6 Planè apud Gebennenses nostros ea consuetudo inualuit ne post annum & diem audiatur qui litis instantiam,quacunque de causa intermissam,repetere velit,sed aduersarium de nouo citari oporteat non ad causam ex integro agendam, quod à Reipublicæ ac litigatorum vtilitate esset multò alienius:7 Sed ad litem in eo statu in quo intermissa fuit,continuandam.8 Quod etsi nullius legis autoritate nititur, habet tamen rationem illam fortassis non leuem, quòd in anno potuerint multa accidere,quæ fecerint ne hodie lis tractari possit, & quæ tamen à litis procuratore ignorentur. 9 Ita in causa D. de Bonuillars,& Dominæ Du Solliard. *Sine die.*

1. Vtiles enim dies non sunt nisi in quibus de iure suo experiri quis potest *l.1. D.de diuers.temp.præscript.*

2. Quod & Gothofredus notat *ad l.properandũ 13 C.de iudic.*

3. Vt testatur idem Gothofred. post Rebuff.in proœm.Cõstit.*gall.* 1.*nu.*51. Vide Statutum nostrum 127.*incip.Al causarum* Et 163.*incip. Di'ationum materia lib.* 2.

4. Nam de his quæ sunt iuris ciuilis potest Princeps pro arbitrio disponere etiam in præiudicium iuris quod medio tempore alteri quæsitum fuit per actus ciuiles. Not.*in l.vlt. C. si contr.ius vel vtil.public.*

5. *d.l.properandum in princip.*

6. Nemo enim ex negligentia sua meliorem suam condicionem facere potest,sed potiùs deteriorem ne melioris condicionis sint negligentiores *l.non enim 16.D.ex quib. caus. maior.l.pupillus 24.D qua in fraud creded.*

7. Non enim finis vnius litis debet esse alterius initium *l.terminato 3.C.de fructib.& lit.expens.l. minor 40. in prine. D. de minor.*

8. Puta si medio tempore fuerit transactum de lite, aut solutum quod petebatur.

9. Semper enim iusta & probabilis ignorantia facti alieni. *l.vlt.D. pro suo.*

DEFINITIO XXXVII.

De tertio interuemente alienæ liti & instantiæ.

TErtius interueniens liti inter, alios institutæ in eo statu interuenire debet in quo tunc lis reperitur,1 Nimirũ si vltro & spõte interueniat,licèt pro suo iure.2 Nec enim debet esse in eius potestate vt iudicium inter alios ante cœptum ac fortassis penè peractum in longiorem diem differatur,3 Sed si venditor ab emptore autor laudatus sit,cùm & ex necessitate interuenire debeat,& propriam magis quàm alienam causam tueatur, 4 non est ei deneganda vt & restitutionem in integrum sibi ex propria persona competentem implorare possit,5 & iudicem recusare, 6 si iustam habeat suspicionis, & recusationis causam, 7 quamuis ideò futurum sit, vt iudicij exitum differre sit necesse.8 *Sine die.*

1. Bart.*in l.si prolusorio 14.D.de appellat.* Afflict.*dec.s.15. nu.* 1. nec in eo fit vlla iniuria intruentioni, quia si sententia sequetur pro eo qui interuenit reuocabitur executio prioris iudicati *l.u à quo D.de rei vind.* Afflict.*ibid.num.*1.*in fin.*

2. Tess.*decis Pedem.*4.

3. *Cap.cùm super.de re iudic.* Contra tamen videtur tenere Bartol.*in l.si quis libertatem D. de petit. hered. & in l. Titia sol. matr.& in l.si suspecta 29.de inoff. testam.* Bald. *in Auth. nunc si heres C. de litig.*

4. Afflict.*d.decis.*15.*num.*2.

5. Afflict.*ibid.& num.*3.

6. *Capit.cùm super* vbi DD.*de offic.deleg.*

7. Cùm tamen regulariter non possit recusari iudex post litem contestatam *l.apertissimi C.de iudic.*

8. Afflict.*d.decis.*15.*in fin.* Ex not.*in cap.*1.*& cap. auditis ext. de in integr. restit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quando iudex laicus & quomodo possit contra clericum cognoscere.

NVllam iudices Laici in clericum iurisdictionẽ esse certum est, adeò vt nec tacito nec expresso clerici consensu prorogari possit, 1 nec teneatur clericus cõparere ne quidem ad declinandam eam iurisdictionem,quę notoriè sit incompetens,quod in cæteris casib. diuersum est in quibus iurisdictionis incompetentia vel ignorari probabiliter,vel in dubium reuocari potest. 3 Planè si iudex Laicus edicto generali iusserit venire omnes, qui sua interesse putauerint,nocebit edictum etiam clericis si nõ compareant,4 quia & comparendo, quod vltrò faciunt, actores dicuntur,non rei,5 Neque fit hoc ex autoritate iurisdictionis secularis,sed ex voluntate clerici comparentis,6 Si tamen agatur de possessorio beneficij aut alterius rei de cuius iure non nisi apud iudicem ecclesiasticum in petitorio agi posset, competens erit iurisdictio secularis, 7 quia possessorij causa etiam in spiritualibus temporale quid esse creditur,& ad Principis Laici curam pertinens non spirituale,8 Sed hoc ita si de retinenda per interdictũ Vti possidetis,vel de recuperanda agatur,non etiam si de adipiscenda possessione, propterea quòd interdictum adipiscendæ proximè accedat ad naturam petitorij, cuius cognitio ad alium,quàm ad Ecclesiasticum iudicem pertinere non potest.9 *Sine die.*

1. *Cap si diligenti Ext. de for. comp.* Iul. Clar. *in §.fin.quæst.* 36.*num.* 4

2. Anch.*in cap* 1 §.*præterea col.* 4. *qua fuit prim.caus. benef. amitt* Alex *cons* 77. *vol.*3. Afflict.*dec.s.*2 *num.*8. & 9. *Notat.in c. si duobus,* Et ibi per Felin *de appellat.*

3. *l.si quis ex aliena 5 D.de iudic.l* 2. *Si quis ius voc.non ier.*

4. Quia illa forma citandi per edictum dat extraordinariã cognitionem iudici laico etiam inter clericos. Afflict.*d.decis.*2.*nu.* 8.*ex not.* per Bart.& alios *in d.l.*2 *Si quis in ius voc. non ier.& in l. fin.de iurisdict.*

5. Afflict.*ibid num.*9. post Cast.*in l. testamenta omnia C. de test. & in l.libertus de in ius voc.* Not.*in cap. cùm inter de except. & in cap.dilecti.* vbi Innoc.*eod.*

6. Quia potuerunt & debuerunt vltrò comparere si putabant sua interesse *l si programmate.C.de distr.pign.* Vid. *not. in l. de pupillo 5.§.1.D.de nou.oper.nunt.& in l.si fideiussor 7. §. si necessaria D.qui satisd. cog.* Adde quòd etiam per actum nullum potest haberi scientia Gloss.& Bald.*in l.* 1. *in princ. de fer.* vbi dicit posse fieri vt citatio sit nulla,& tamen valeat comparitio maximè si citatio fiat duntaxat ad inducendã scientiam. Felin. *in cap.illud col.*4.*de præscript.* Alex.*cons.*123.*vol.*2. Afflict.*vbi sup.n.*7.

7. Guid.Pap.*quæst.*1.71.85.& 207. Ant.de Butr.*in cap.fin. de iudic.*

8. Archid.*in cap.*1.*de restit spoliat. in* 6. Zabarell. *in clem. dispendiosam de iudic. gloss in cap.literas,de iuram. calum.* Thom. Grammat.*ad decis* 2.*Afflict. supra citatam.*

9. Guid.Pap.*d.quæst.*1. Vide Anton.Tess.*in decis.Pedem.*

DEFINITIO XXXIX.

Reconuentio prorogat iurisdictionem iudicis alioqui incompetentis.

REus conuentus apud iudicem non suum,si cùm posset incompetentiam iurisdictionis allegare, 1 reconuenerit actorem apud eundem iudicem, 2 hoc ipso iurisdictionem eius prorogasse intelligitur,3 Ideóque tametsi soleat dici ea omnia quæ fiunt ab incompetenti iudice non solùm fieri sine ordine,sed etiam nullius esse ipso iure momenti,4 valebit tamen huiusmodi sententia, vt si ab ea non appelletur mandari possit executioni tanquam quæ transierit in rem iudicatam. 5 *Sine die.*

1. *l si quis ex aliena D.h.tit.l.*1.*& tot.tit.C. si à non comp. iud. & tit.de iurisdict.*

2. Quod facere pro suo iure potest *l.cùm Papinianus* 14. *C. de sent.& interl.omn.iudic.*

3. Not.*in l.*1.*D.h.tit.& in l.*1.*C.de iurisd.omn.iud.*

4. Bald.*in cap.Sancimus in princ.Quo temp.mil.*

5. Afflict.*decis.*27.*in fin.* Itaque superueniens reconuentio facit conualescere citationem etiam ab incompetenti iurisdictione factam. Quanuis contra videri possit ex Notat.per Din. *in reg.non firmatur in* 6. Bald.*in cap.fin.de capel.monach.* Text.*in cap.*1.*de despons.impuber.in* 6.

TIT.

TIT. II.

De sportul. & sumptib. in diuers. iudic. faciend.

DEFINITIO I.

De iudicati emolumento debito ex cessione bonorum.

DEBITORE ad cessionis beneficium admisso emolumentum illud quod apud nos sportularum loco 1 inductum est debetur & ex bonorum quę cessa sunt precio persolui debet, 2 inspecta videlicet non pecuniarum creditoribus debitarum sed bonorum cessorum quantitate, & æstimatione, 3 Nè aliter posito iure tantò magis onerentur creditores, quantò minus ex credito consequuntur, atque ita duplici iniuria adficiantur. 4 Nisi fortè quem illud potius mouebit quod debitore ad pinguiorem fortunam quandocumque posteà reuerso futurum sit vt debitum integrum consequantur. 5 Sed cùm id in incerto parúmque sperando euentu positum sit, intereà eo prætextu diutiùs agi cum creditoribus qui præsentem iacturam patiuntur, sanè minùs ciuile est. *6 Ita tractatum est* in causa Claudij Geneuois & creditorum 12. Cal. Sept. 1592.

1. Sportulæ enim debentur pro visione actorum litis *cap. statutum* §. *adsessorem de resc. lib.* 6. DD. *in l. solent de offic. proconsul* Boer. *quæst.* 15. *num.* 1.

2. Debetur enim ex omni adiudicatione siue in rem actum sit siue in personam, vt Statuto nostro expressum est.

3. Quia cùm bonorum cessio fit non de iure debiti quæritur, quod prius confessum esse necesse est, sed tantùm de bonis cedendis.

4. *Contra l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot.*

5. §. *vlt. in l. de action.*

6. Status enim præsens attenditur, non quod euenire potest *l. eo tempore* 50. *D. de pecul.*

DEFINITIO II.

Si salarium scripturæ solui non possit graphario propter egestatem litigatoris.

ET si non facilè iubendus est actuarius quem grapharium vocant vt acta litis descripta tradat petenti litigatori qui præsentem & numeratam pecuniam non adferat, 1 his præsertim nostris temporibus quibus numaria mercede conduci eiùsmodi operæ solent, Interdum tamen euenit vt ita constitui æquum sit, Nimirùm si ea laboret egestate litigator vt non facilè pecuniam explicare possit. 2 Neque enim eam paupertatis suæ pœnam pati debet vt bonæ litis iacturam ideo pati eum oporteat. 3 Quid ergo? Si nec satisdare possit eo nomine propter egestatem, 4 repromittere debebit & cauere, 5 se soluturum ad tempus quod iudex longius breuiúsve pro personarum qualitate arbitrabitur, 6 In eámque rem obligare bona sua omnia generaliter, 7 & ea specialiter quæ ex litis euentu sperare possit. 8 Quo remedio non tantùm litigatori consulitur, sed etiam graphario, vt solutionem tantò faciliùs consequatur: 9 Cui alioquin inutilis foret actorum ad alienam litem pertinentium retentio. 10 *Ita Senatus* pro Bernarda Fauier contra Ioannem Ballet Procuratorem. Non. Maij 1593.

1. Habet enim scriptor ius retentionis pro salario suo, Boer. *quæst.* 15 *n.* 2. post glos. & alios *in l. si non sortem* §. *si centum D. de condict. indeb.* Non idem est in iudice, quia non dantur acta litis iudici in pignus, sed vt ea videat, & examinet, inquit Boer. *ibid. n.* 2 & 3. vbi addit, idem esse in aduocato quod in iudice. Quid in procuratore? Vide *Def.* 22. *sup. De procur.*

2. Numeratio enim totius debiti non semper est in expedito *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.*

3. Paupertati enim succurrendum & fauendum est non succensendum *l. illicitas* 6. §. *vlt. de offic. præsid. l. si procuratorem* 8. §. *quod & ad actionem in fi. D. mandat. cum similib.*

4. Nam nec facile est egeno homini reperire fideiussorem *l. si fideiussor* 7. *in princ. & §.* 1. *D. qui satisd. cogant. l.* 2. §. *sed si dubitetur. D. de iudic.*

5. Cautionis enim nomine in dubio nuda repromissio significatur *l.* 3. *C. de verb. signif.*

6. Id enim in iudicis arbitrio & moderatione positum est *d. l.* 6. §. *vlt. de offic. præsid.*

7. Est namque fideiussionis subsidiaria hypotheca *l. omnes* 33. §. *in hac autem C. de episc. & cleric. l. filio* 7. *D. vt legat. seu fid. nom. caueat. l. si mandatu* 59. §. *vlt. D. mandat.*

8. Dixi *Def.* 22. *sup. de procur.*

9. Quantò citius iudicatum erit, non autem potest iudicari quin acta omnia iudici exhibeantur *l. properandum* 13. §. *sin autem ex gestis. C. de iudic.*

10. Malitia enim est si quis id tantùm agat vt alij officiat magis quàm vt sibi prosit: malitiis autem non est indulgendum *l. in fundo* 38. *de rei vind. l.* 7. *de ser. expor.*

DEFINITIO III.

EMolumentum quod ex iudicato debetur, quam nostri gabellam iudicati vocant, 1 non nisi facta liquidatione deberi intelligitur, 2 cùm sit pars quædam & portio eius rei quæ venit non tam in condemnationem quàm in condemnationis taxationem, 3 Liquidatio autem ex Statuto nostro quod in eam rem extat, 4 vel per æstimationem bonorum, de quibus litigatum est, vel per assertionem victoris fieri solet. Quòd si neutrum præcesserit & is à quo emolumentum huiusmodi petebatur ad certam pecuniæ quantitatem vltro se obligauerit, non illud quidem dici poterit obligationem nullam esse quasi pro indebito aut sine causa factam, 5 cùm tanti rem ipse æstimauerit, 6 Sed si euidens & immodica læsio interuenerit, vt plus quàm deberetur promissum fuisse appareat, 7 poterit res ad æquitatem suam reduci per in integrum restitutionem: 8 Interim tamen ex obligationis instrumento si guarentigiatum, vt loquuntur, alitérve certæ fidei proferatur: & id creditor postulet prouisionalis condemnatio fiet. *9 Ita Senatus* in causa N. Bernardi Dacquin Procurat. fiscal. Sabaud. & Dominorum fratrum Bay ac D. Marchionis de la Chambre 7. Cal. Sept. 1593.

1. Sic vocat Cravet. in consiliis.

2. Quia ante liquidationem, debitum prorsus incertum est non in substantia sed in quantitate, quæ incertitudo perinde nocet *l. si fur* 32. §. *vlt. D. de vsucap.*

3. Sic loquitur *l.* 4. *C. de act. empt.*

4. *lib.* 3 *Statutor.*

5. Verum enim est aliquid deberi licet quantum illud sit nondum appareat. Sufficit enim certum esse quod aliquando constabit quid & quantũ sit in debito ne prorsus indebitum dici possit *arg. l. quod si ea* 18. *de cond. indeb. l. cùm filius* 76. §. *heres meus de leg.* 2. *l. qui res* 98. §. *rem autem. de solut.*

6. Æstimatio enim illa tollit incertitudinem quæ faciebat vt aliquo modo indebitum id videretur. Denique causa huius debiti certa est quod sufficit *l. sufficit* 56. *in fin. D. de condict. indeb.*

7. Nec enim nouum est vt in æstimanda re interueniat læsio quæ locum faciat restitutioni *l. si res æstimata* 12. §. 1. *D. de iur. dot.*

8. *Ex l.* 2. *& l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.* æstimatio enim illa emptionis cuiusdam instar est *l. si propter* 22. *D. rer. amot. l. maioribus* 3. *C. commun. vtr. iud.*

9. Pendente lite, quia præsumptio est pro æstimatione præsertim si is qui de ea conqueritur diligens paterfamilias proponatur, quem non sit credendum facilè errasse *l. cùm de indebito* 25. §. *sin verò D. de probat.* item quia instrumentum guarentigiatum habet paratam executionem, quia vim habet condemnationis. Bart. *in l. cùm vnus D. de reb. autor. iud. possid.*

DEFINITIO IV.

De iudicati emolumento ex conuentionali taxatione soluto in ampliori quantitate quàm quæ debeatur.

AN autem eadem ratione si plus solutum sit pro emolumento quàm solui debuerit, condici indebitum possit, maior dubitatio est. Difficilius enim succurritur ei qui soluit quam qui se obligauit. 1 Et tamen cùm certa semper sit in se & taxata quantitas, quæ prò emolumento debetur, 2 vix est vt indebitum videri non debeat quod supra eam quantitatem solutum est, 3 Nisi fortè quis dicat quod verum est difficilem plerumque & incertam esse liquidationem, si iudicati executio longior & difficilior futura sit. 4 Ideoque si incertum illud certa quantitate taxatum sit, 5 quæ reuera aut maior aut minor deberi potuerit, neque restitutioni locum esse, neque condictioni. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Vt cernere est in muliere quæ iuuatur Velleiano si se obligauerit animo intercedendi non etiam si soluerit scilicet ante intercessionem *l. 4 §. vlt. & l. seq. l. quamuis 8. §. planè si mulier D. ad SC. Velleian. l. 1. l. 4. C. eod.*

2. Ex comparatione scilicet quantitatis petitæ aut iuxta eam computationem quæ statuto præscripta est.

3. Quandoquidem superfluum id nullo iure peti posset si solutum non esset, Indebitum autem propriè illud est quod nullo iure debetur, ne quidem naturali *l. cùm amplius 84. §. in natura debet D. de reg. iur.*

4. Habet enim iudicati executio suas moras *l. quod debetur 51. D. de pecul.*

5. Quasi decisio transactóque negotio ad redimendum dubium euẽtum executionis, vt *in vẽ l. l. quod debetur l. 1. C. de pact. l. vlt. D. de prat. stipul.*

6. *Arg. l. de fideicommisso 11. C. de transact l. si pater 12. C. de inoff. test.* nec enim est audiendus qui id petit cuius contrarium non fuit postulaturus *l. pen. C. de solut.*

DEFINITIO V.

De iudicati emolumento ex noua cognitione iterum soluendo.

COndemnatus impetrauerat à Principe vt iterum de litigantium iure acti nihil dum iudicatum esset cognosceretur. 1 Senatus ex secunda cognitione idipsum quod iam anteà, pronunciauerat. Placuit tantundem deberi pro iudicati emolumento, quantum si nullum antea latum arestum esset. 2 Illa enim siue reuisio dicenda est, siue erroris propositio, appellationis cuiusdam instar obtinet, 3 nec dignus est qui Senatusconsultum impugnauit, vt mitius cum eo agatur quàm si commune appellationis auxilium implorare potuisset, & voluisset. 4 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breilsieu & de Chastillion 7. Id. Mart. 1524.

1. Per viam supplicationis de qua in *auth. qua supplicatio C. de precib. Imp offer.* alioqui eo iure vtimur vt res à Senatu nostro iudicata, nunquam retractari possit, ne quidem in casu *l. Diuus 33. D. de re iudic.*

2. Dubitandi ratio erat quòd ita bis idem peti videretur contra bonam fidem *l. bona fides 57. de reg. iur. l. si quis dolo 51. § 1. D. de re iu.* de cuius lectione & sententia vide quæ scripsi *lib. 4. Contect. cap. 19.*

3. *Arg. l. non distinguemus 32. §. cùm quidam D. de recept. qui arbitr.*

4. Vtroque enim casu iudicati autoritas labefactatur, nouáque fit lis & instantia in qua ex integro iudicandum est, emolumentum autem hoc pro iudicato debetur.

DEFINITIO VI.

De faciendis vno casu sumptibus in consignationum causam pro Senatu extra ordinem habendo factis.

SI in ipso ferendæ sententiæ calculo cùm Senatus in eo esset vt ad litis acta inspicienda extra ordinem iam haberetur, vnus ex collitigatoribus diploma principale impetrauerit, 1 ex quo mora cognitioni fiat, æquissimum est si rescripti ratio aliqua ex æquitate necessariò habenda sit, 2 hactenus tamen coercen frustrationem & negligentiam impetrantis vt eos quoque sumptus, quos pro Senatu extra ordinem habendo prorogari necesse fuit (vulgò *consignationes* vocant) farcire condemnetur, 3 ne ex aduersarij negligentia damnum sentiat is qui fuit diligẽtior & cui nihil imputari potest. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 57, infr. De fructib. & lit. expens.

1. Contra Iustiniani *nouell. 113. in medio lit. non fier. sacr. form.* Hoc enim iure vtimur vt quocunque litis tempore rescriptum impetrari possit ad tuendam causam malè alioqui affectam dummodo status litis expressus sit.

2. Solet enim Senatus nostri facilè huiusmodi rescripta admittere ex causa, vt exercitatis iam negotiis plenior subueniatur veritatis lumine quomodo Iustin. loquitur *in l. per hanc, 4 in fin. C. de temp. & repar. appell.*

3 Nam suæ negligentiæ expensum id ferre debet *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit. l. nemo 3. C. de tempt. & rep. appell.* facit *l. illud sciendum 29. §. vlt. D. de adil. edict.*

4. Alioqui beneficium Principis esset alteri iniuriosum & captiosum quod esse non debet *l. ex facto 43. vers. etenim iniquum D. de vulg. & pup. substit. l. sed cùm ab herede 12. D. ad SC. Trebell. l. 1. §. si quis à Principe, ne quid in loc. publ. fiat l. Paulus notat 8. D. de prat. stipul.* Obserua tamen extra hunc casum hodie sarciri & restitui sumptus consignationis pro parte siue is qui consignauit obtinuerit, siue succubuerit. Sed hoc ex speciali edicto: Nam antea non solebant huiusmodi sumptus consignationum vnquam sarciri ne quidem post victoriam litis cũ sumptuum omnium adiudicatione, quia non ex necessitate prorogantur sed vltrò & voluntariè vt extra ordinem & citius senatusconsultum fiat. facit *l. properandum §. 2. ibi, expensas quas consueto modo. C. de iudic.*

DEFINITIO VII.

De emolumenti pro iudicato debiti quantitate propter adiudicatos sumptus augenda, vel non augenda.

LItis sumptibus propter mutuam victoriam compensatis 1 aut ob interuenientem iustam litigandi causam victo condonatis, 2 exceptis solis contumacialibus, 3 Placet totius iudicati tale tantúmque emolumentum deberi, quale quantumque deberetur, si actor cum expensis obtinuisset aut succubuisset. 4 Sufficit enim quod ad hanc rem attinet vt vel minima sumptuum condemnatio facta sit ex causa ad principalem litem spectante. 5 Atque ita pridem Senatus noster pronunciauit pro Carolo Demotz contra D. de Lambert 3. Cal. Sept. 1586. Non idem est si prima aresti parte Senatus rescriptum Principis ab alterutro litigantium aduersus contumaciam impetratum admiserit cum onere refundendorum sumptuum ob contumaciam factorum: 6 Tum eodem aresto de principali negotio pronunciauerit adiectis his verbis *sans autres despens.* Nam cùm huiusmodi expensæ non propter negotium principale, sed ob incidentem aliquam quæstionem factę sint, non possunt augere quantitatem emolumenti debiti pro portione petitę quantitatis. 7 *Ita tractatum est* pro D. Barone de Drameley contra eundem Demotz 6. Id. Iunij 1595.

1. Quia cùm ob litis victoriam debeantur *l properandum 13. §. sine autem a iterutra C. de iudic. l. eum quem 79. D. eod. l. non ignorat 4. C. de fructib. & lit. expens.* consequens est vt vtroque vincente compensari debeant *arg l. vire 39. D. solut. matr. l. si ambo 10. D. de compensat.*

2. *Iuxta l. qui solidum 78. §. etiam de leg. 2.*

3. Hi enim numquam condonantur, ne tum quidem cùm abiens vicit quia bonam causam habuit *d. l properandum §. sin autem ex gestu C. de iudic. auth. ei qui appellat ad fin. C. de temp. & repar. appell.*

4. Cùm tamen si nulla prorsus expensarum condemnatio facta esset multò minùs emolumenti nomine deberetur, ita ferentibus & facientibus verbis statuti.

5. Quia nihil aliud statutum requirit vt amplior quantitas pro emolumento debeatur, quàm vt aliqua sumptuum condemnatio facta sit in diffinitiua sententia.

6. Vt semper fit quod nõ nisi hac ratione cõtumacia purgari possit, quam porrò purgari necesse est antequàm contumax audiatur *l. & post edict. 73. §. vlt. D. de iudic.*

7. Neque verò nouum est scindi sententiam quæ plures partes & pluta capita habeat, quia quot capita sunt tot videntur sententiæ si vna species alijs non cohæreat *l. etsi 29. §. 1. D. de minor. l. quædam mulier. 41. D famil. ercisc. l. Labeo 25 in princ. De recept. qui arbitr. l. vlt. D. de iur. patron.*

DEFIN.

DEFINITIO VIII.

De emolumento quod debetur pro iudicato etiamsi transactum non iudicatum fit.

CVm causa in publico auditorio perorata Senatus iubet acta litis produci, vt ex eorum inspectione primo quoque die res decidatur, processus habetur pro aperto [1] vt loquuntur, & consequenter pro iudicato, hactenus vt si interim litigatores transigant, non eo minùs emolumentum debeatur, [2] sicut dici solet cùm litis ex scripto agitatæ acta legi & inspici iam cœperunt. [3] Quo casu nemo dubitat, sæpiúsque iudicatum est, emolumentum deberi etiamsi transactio iudicatum præuenerit. [4] Sed quale emolumentum? Neque enim sciri potest, quid Senatus fuerit iudicaturus, An prouisionaliter duntaxat, an diffinitiuè, An cum expensis an iis compensatis. [5] Sed in obscuro sequemur quod est minimum, [6] & condemnabimus ad tertiam dimidij non iudicati, quod nullum est, [7] aut iudicandi quod nescitur sed petitæ quantitatis. [8] Nisi ex publica litis disceptatione apparuerit in eo statu fuisse litem vt neque prouisionaliter neque diffinitiuè iudicari adhuc posset. [9] Non tamen superioribus consequens est, vt ex quo lis perorata est pro iudicata habeatur, si per trãsactionem finita non sit. [10] Argumento est, quòd si intermedio tempore id est priusquam iudicetur, alius emolumentorum conductor superuenerit, posteriori qui iudicati tempore sit emolumentum debebitur, nõ ei qui fuit cùm lis peroraretur. [11] Tum igitur pro exinde iudicata habebitur cùm postea fuerit transactione decisa. [12] Diuersum est si auditis litigatoribus Senatus decreuerit emendandas actiones quod Pragmatici nostri dicunt *Appointer le proces à corriger*. Tunc enim quia addendi, proponendi, adeóque quasi ex integro litem tractandi potestas facta intelligitur, non potest vllomodo lis ex eo tempore haberi pro iudicata. [13] *Ita Senatus* in causa D. Aduocati De Bloney & Graphariorum Thomassin & Demotz mense Decemb. 1595.

1. Pragmatici dicunt *les pieces estre remises pour estre vuidé le proces au premier iour par le registre.*

2. Quod Doctores nostri vocant tributũ iudicati, Pragmatici nostri *l'emolument du iuge.*

3. Quod enim proximè faciendum est habetur pro iam facto *vulg. l. pen. D. de testam. milit.*

4. Quasi eo casu transactio videatur facta in fraudem emolumenti & iudicati.

5. Cùm sit dubius euentus litis & iudicij *l. quod debetur* 50. *D. de pecul.*

6. *l. semper in obscuris. D. de regul. iur.*

7. Eius enim quod nondum est nulla dimidia esse potest, cùm non entis neque vllæ partes sint, neque qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia* 41. *D. de reb. credit. l. ex facto* 19. *D. de hered. instit.*

8. *Arg l penult. §. 1. D. de iurisdict.*

9. Nec enim pro lite huiusmodi tributum & emolumentum debetur sed pro iudicato, quod adiudicationem contineat, vel prouisionalem vel definitiuam.

10. Cùm possint multa incidere quæ faciant ne vnquam iudicetur *arg. l. naturalem* 5. §. 1. *D. de acquir. rer. domin.*

11. Ex traditis per Guid. Pap. *quæst.* 535. *incip. Baro quidam* contra Boer. *decis. 5. num.* 20.

12. Credibile namque est litigatores qui tandiu distulerint transigere, ne nũc quidem fuisse transacturos nisi de fraude comminiscenda cogitassent *arg. l. si aliquis* 7. *D. de mort. caus. donat.*

13. Nihil enim actum videri potest quandiu tam multa restant agenda *l. pen. C. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO IX.

Concessa primùm & postea sublata sequestratione fructuum facta pro debito minoris quantitatis, quale & quantum emolumentum debeatur.

SI pro minori quantitate, petita sit sequestratio fructuum & reddituum magnæ æstimationis, [1] deinde sequestratio illa tollatur, quod Galli dicunt, *Auoir main leuée*, emolumentum iudicati debetur non pro quantitate & valore fructuum sequestratorum, sed ex comparatione eius summæ pro qua fuerat facta sequestratio, [2] quia sequestrationem tollere nihil ferè aliud est, quàm eum qui sequestrationem obtinuerat, aut prouisionaliter, aut diffinitiuè condemnare. [3] *Ita Senatus* 17. April. 1597.

1. Ex ea scilicet causa ex qua possit permitti & concedi sequestratio fructuum, vt in *l. Imperatores* 21. *§. vlt. D. de appellat.* & in alijs casibus, de quibus *in l. vnic. C. de prohib. sequestr. pecun.*

2. Nec enim fructus hoc casu petuntur, sed pecunia pro qua fuit impetrata fructuum sequestratio.

3. Sequestratio enim quæ pro debito facta est non solet tolli nisi cum hac adiectione vt quod debetur, creditori soluatur, Cùm executio etiam quæ alioqui nulla est teneat tamen si facta sit pro debito quousque totum debitum soluatur. *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

DEFINITIO X.

Priuilegium Senatoribus & Rationalibus concessum de nõ soluendis emolumentis iudicati, neque aliis prodest, neque ipsis pro re contra alios iudicata.

QVod priuilegium Senatoribus & Rationalibus cõcessum est, vt emolumenta pro rebus contra se iudicatis nulla debeant, [1] non potest aliis proficere, qui aut eodem aut alio iudicio condemnati sunt, [2] licèt aduersus Senatores, aliásque huiusmodi personas habituri sint regressum. [3] Proinde consequens est, vt condemnatis indemnitatem præstare, & quæ illi deberent, ipsi de suo soluere teneantur. [4] *Ita tractatum est* in causa Illustris. D. Cancellarij & Dominici Cize contra D. Henricum Bay Præsidem in Camera computorum mens. April. 1597.

1. De quo priuilegij genere loquitur *l. vlt. C. de fructib. & lit. expens.*

2. Priuilegium enim personale est quod personam priuilegiatam egredi non potest *l. quia tale* 14. *D. solut. matrim. l. ex pluribus* 42. *D. de admin. tutor.*

3. Hæc erat ratio dubitandi, quia huiusmodi regressus facit vt perinde sit acsi Senator ipse rectà conueniretur *arg. l. cùm lex* 46. *D. de fideiuss. l. si quis reum* 5. *in princip. D. de liber. legat.*

4. Quia scilicet priuilegium ita conceptum est vt huiusmodi personæ nullum emolumentum debeant pro rebus contra se, non etiam pro rebus suo periculo aduersus alios iudicatis. Priuilegia verò omnia sunt strictè interpretanda, quoniam odiosa. *vulg. iurib.*

DEFINITIO XI.

Pro iudicato in possessorio beneficij vel præbendæ, itémque pro fructibus beneficij vel præbendæ adiudicatis quantum emolumenti nomine debeatur.

EMolumentum iudicati singulare [1] nullum debetur ex ea sententia per quam quis retentus sit in quasi possessione beneficij, aut præbendæ ex beneficij fructib. præstandæ. [2] Sed si de modo præbendæ dubitetur, maioréque fructus adiudicati sint etiam in mero possessorio, nec tantum pro præteritis annis: sed etiam pro futuris, Debetur emolumentum extraordinarium, [3] Sed quale, quantumque? An inspecto eo quanti sint fructus quindecim annorum, vt cùm agitur de æstimanda pensione debita ex contractu inter viuos? [4] An potiùs inspecta monachi ætate vt fieri solet cùm agitur de ineunda legis falcidiæ æstimatione? [5] Placuit neutrum dici posse: sed decẽnij fructus æstimari debere. Cur verò decennij potiùs quàm alterius temporis, ratio sanè reddi non potest. Est enim id

iuris positiui & constituti. *6 Ita Senatus* in causa R. C. Emanuelis Pomei Prioris de Beluaux, & Alexandri Nicolle Grapharij Senatus 30. Maij 1597.

1. Ad differentiam scilicet emolumenti vulgaris & communis, quod quindecim assibus æstimatur.

2. Quia nimirum de huiusmodi rerum iure & proprietate non agitur apud iudicem laicum, sed tantùm de possessione, cuius causa nihil commune habet cum quæstione proprietatis *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune. D. de acquir. poss.*

3. Quia quod ad fructus attinet sententia quamuis non nisi super possessorio beneficij lata continet adiudicationem proprietatis quia fructus beneficij vel præbendæ pleno iure ad possessorem pertinent, scilicet pro oneribus beneficij cui deseruit.

4. *Vt in l. si quis argentum* 35. *§ sin autem donator. C. de donat.*

5. *Vt in l. computationi, aliàs l. hereditatium* 69. *D. ad leg. falcid.*

6. In quo genere rerum quæ sunt iuris constituti necessariò recurrendum est ad *l. non omnium* 20. *D. de legib.* Iunge *tit. De fructib. & lit. expens. Def.* 24. 26.

TIT. III.

Qui pro sua iurisdict. iudic. dare darive poss.

DEFINITIO I.

Senator mandatam à Præside aut alio quàm Principe iurisdictionem exercere non debet.

SI cui ex Senatus nostri Præsidib. delegata aut ordinaria iurisdictio à Principe concessa sit, quæstionis aliquando fuit, an Præses eam vni ex Senatoribus subdelegare possit, & an Senatori liceat mandatam accipere, & exercere. Nam cum à Principe iudex datus alium iudicem dare & substituere possit non ambigitur. 1 Placuit alienum id esse à Senatoria dignitate, vt qui Principis vicem gerunt in amplissimo ordine, 2 ab alio quàm Principe mandatã iurisdictionem exerceant. 3 Nec quod in libris nostris mentio fit prætoris, cuius præcipua Romę dignitas fuit, alienam iurisdictionem ex mandato exequentis, 4 ad rem facit, Fuerunt enim Romæ plerique magistratus prætore maiores, 5 Consul præsertim & præfectus vrbi, 6 à quib. mandari iurisdictionem prætori nec nouum erat nec inconueniens: At nemo dixerit Præsidem Senatus licèt maiori quàm Senator dignitate fulgeat, 7 maiorem tamen esse magistratum, cùm vniuersus ordo amplissimus vnius magistratus iure censeatur, 8 In quo eadem ad ius dicendum autoritas singulorum est, 9 Cuius demonstrandæ gratia fratres inuicem & dicimur & sumus. Nec minùs Præsides quàm Senatores. 10 *Ita deliberatum est* 5. Cal. Decemb. 1592.

1. *l. à iudice 5. C. de iudic.*

2. Imò & qui pars sunt corporis Principis *l. quisquis 5. C. ad leg. Iul. maiest. l. ius Senatorium 8. C. de dignit. lib.* 12.

3. Nam qui mandatam iurisdictionem exercet non suis, sed eius qui mandauit partibus fungitur *l. 1. §. qui mandatam de offic. eius l. solet prætor* 16. *& seq. D. iurisd.*

4. *In l. etsi prætor. 3. D de offic. eius cui mand. est iurisd.*

5. Vbi enim deficiebat potestas iurisdictionis prætoriæ consultum erat subuenire *l. Pannonius Anitus* 86. *D. de acquir. hered.* Iunct. *l. cùm quidam* 30. *in princip eod.* de quorum locorum sententia vide quæ scripsi *lib.* 14. *Coniect. cap.* 1.

6. Is enim tanquam superior à prætore appellabatur *l. Æmilius* 38. *D. de minor.* facit *l. si quis iniuriam* 35. *D. de iniur. l.* 1. *§. solent. de offic. præf. vrb.*

7. Vt vel ipsum Præsidis nomen demonstrat. Est enim præses qui præest Senatoribus.

8. Vnum enim corpus est, vnum collegium *l. proponebatur.* 76. *D. de iudic. l.* 2. 3. *& pass. D. de decret. ab ordin faciend.*

9. Non enim in ponderandis aut numerandis sententiis plus apud nos tribuitur Præsidi quàm Senatori.

10. Idque nominatim & Præsidum & Senatorum iureiurando quo vtimur continetur.

DEFINITIO II.

De non trahendo litigatore beneficij vltra duas dietas.

PRiuilegium quod Sereniss. Ducibus nostris indultum est à Romanis Pontificibus vt nulla ex causa nullóque prætextu cogantur Sabaudi litigatores iudicẽ accipere ecclesiasticum vltra duas dietas morantem, sic necessariò intelligi debet vt aliquid addat iuri communi quod pontificia constitutione scripta & generali continetur. 1 Itaque ex quibus causis cessat lex pontificia, iis tamen ipsis locum sibi vindicabit priuilegium, 2 ne alioqui nihil operetur. Sed tamen sciendum est priuilegium hoc non esse adeò generale vt nõ ad primam instantiam ex verbis ipsis debeat coangustari. 3 Proinde non habebit locum in causa appellationis, quia fieri nõ potest vt quæ appellationis instantia est, ea sit prima. 4 Nec si proponas ab eo interiectam esse appellationem qui in prima instãtia non litigauerat, fortè quòd super statu lata esset sentẽtia quæ inter alios quoque ius facere solet. 5 Priuilegij enim verba strictè semper sunt accipienda vt quàm minimùm fieri potest iuri communi derogetur. 6 Cæterùm cessante priuilegio varij casus possunt emergere in quib. non sit locus pontificiæ constitutioni. 7 Inter quos ille est, Si aduersarius primùm consenserit vt ad litigandum longiùs quàm vltra duas diætas euocaretur. 8 Item si pauperior litigator qui modò soluendo sit, 9 appellet, quem non sit verisimile dolo malo & potentioris aduersarij vexandi gratia quicquam moliri, 10 cùm potiùs eius interesse leuioribus sumptibus rem expediri. 11 Rursum si summus Pontifex plures in partibus iudices intra duas diætas dederit quos alteruter litigantium dixerit suspectos, 12 Vt non facilè intra eos territorij fines reperiri iudex alius possit, quem litigatores habere velint. 13 Quid itẽ si summus Pontifex iudicem in curia delegauerit? Habet enim constitutio locum eo casu quo delegatus sit iudex in partibus. 14 Sed etsi summus Pontifex causę cognitionem ad se euocauerit, quod Princeps iudéxve sęcularis prohibere nulla ratione potest, 15 liberum ei est quemcumque & vbicumque velit iudicem delegare, 16 quandoquidem eo casu quisquis delegatus est ipsius summi Pontificis partibus fungitur. 17 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Romans, & Marchionis de Varambon ante Cal. Maij 1594.

1. Sic enim rescripta omnia præsertim priuilegia interpretanda sunt vt aliquid operentur *l. 3. §. 1. D. de bon. libert.* iunct. *l. si quando* 35. *in princip. C. de inoff. test.* facit *l. generali* 32. *§. 1. de vsufr. leg.* nihil autem operarentur si nihil adderent ad ius commune.

2. Ipsum enim priuilegij nomen tale ius demonstrat quod sit singulare non commune.

3. Nam & illud tritum est, priuilegia omnia strictè esse interpretanda quia hoc ipso sunt odiosa quòd aliena sunt à iure communi, legémque publicam & communem violant vt efficiant priuatam. Idéoque & lege 12. tabul. prohibita erant his verbis *Priuilegia ne irrogantur.*

4. Licèt iudex qui ex appellatione cognoscit in primi iudicis locum substitutus dicatur *l. pen. D. iudic. solui.*

5. *l. ingenuum* 25. *D. de stat. homin.* Quia personæ ius est indiuiduum nec fieri potest vt eiusdem hominis alius status sit quod ad quosdam, alius quod ad alios.

6. Vt & de statutis dici solet quæ ob hanc eandem causam recipiunt interpretationem restrictiuam *l. vt gradatim* 11. *§. 1.* vbi Bart. *D. de minor. & honor.*

7. Quæ extat in *cap. quia nonnulli. Extr. de rescript.*

8. Volenti enim & consentienti non fit iniuria *l. 1. §. inde quæritur D. de oper. noui nunciat l. est receptum* 14. *D. de iurisd. l. ille à quo* 13 *§. tempestiuum D. ad SC. Trebell.*

9. Alioqui præsumptio est quod prætextu paupertatis velis il-

lit illudere constitutioni pontificiæ in necem aduersarij *arg.l.si quis 35.D.de iniur.*nam periculo eius nihil est qui non habet quod reddat.

10. Vt eueniret si potentior appellaret cõtra pauperiorem *l.1.§.vlt.l.2.& 3 in princ.D.de alien.iudic.mut.cauſ.fact. l.1.& 2. C.ne lic.potent.*

11. *l.minorib.6.D.de minor.l.4.D.ad SC.Trebell.*

12. Recusari enim iudex quilibet potest etiam delegatus, & quidem multò facilius quàm ordinarius dummodo ante litem contestatam *l.apertissimi 16.C.de iudic.*

13. Neque enim cogendi sunt coram suspecto iudice litigare *d.l.apertissimi. l. obseruandum 47. D. eod.tit.de iudic.*

14. Vt probant verba constitutionis *in d.cap. quia nonnulli.*quibus verbis cessantibus, ipsa etiam cessat constitutio *vulg. l.de precio 8.D.de publician.in rem act.*

15. Habet enim summus Pontifex plenissimam in beneficialibus potestatem,& constat rescripto supremi Principis posse causam euocari etiam ad incompetentem iudicem *l.2. C. de dilat.l.5.C.de iurisdict.*

16. Nam & summus Pontifex & alius Princeps quilibet de cognitione quam ad se euocauit postea statuere pro arbitrio potest,hactenus saltem vt eam alij delegare possit nec ipse cognoscere & pronunciare cogatur,quem aliis grauioribus & publicis occupationibus impediri non sit ambigendum *arg.l.2. C.de pedan.iudic.l.vlt.C.vbi & apud quem cogn.in int.rest.l.sæpe 8.D.de offic.præsid.*

17. *d.l.vlt.*in illis verb.*vt videatur ipse qui iudicem destinauerit vt pote pro tribunali cognoscens in integrum dare restitutionem l.etsi prætor D.de offic.eius cui mand.est iurisd.*Quæ res tamen fenestram maximam patefacere videtur ad fraudem constitutioni faciendam.

DEFINITIO III.

Quid si in quæstionem principalem de feudo incidat quæstio de matrimonio & vasallus alleget priuilegium ne trahatur vltra duas diætas.

HInc quæritur, Si de feudo quod est in Ducatu Sabaudiæ controuersia sit inter Sabaudum & alienigenam, a aliqua ex causa litigandum sit coram iudice ecclesiastico quem summus Pontifex delegauerit in eo loco morantem ad quem intra duos dies perueniri non possit, An alienigena hic gaudere debeat priuilegio de quo scripsimus proxima Definitione,quod à sacrosanctis Pontificib. indultum est Ducibus nostris, vt eorũ subditi ad litem in prima instantia tractandam vltra duas diætas extrahi non possint. Verius tamen est gaudere debere, quia quod ad eiusmodi feudum attinet, negari non potest quin subditi sint qui sunt vasalli: 1 Sed maior dubitatio est, Si fortè cùm de fideicommisso tractaretur coram iudice laico inciderit quæstio de validitate matrimonij aut legitimationis, de qua ante omnia cognoscendum sit,& quidem per iudicem ecclesiasticum cuius propria illa cognitio est, 2 Atque ita euenerit vt iudex laicus eam cognitionem ad ecclesiasticum remiserit, 3 an eidem priuilegio locus sit. Finge aduersarium qui feudi & status controuersiam facit, vltra duas diætas extrahi nolle. Dubitationem facit, quòd ea status ac matrimonij &, vt ita dicam,legitimitatis aut legitimationis quæstio longè latiùs pateat quàm de feudo controuersia. 4 Vt proinde iniquum videatur, prætextu feudi quod controuersiæ causam dedit duriorem fieri condicionem litigatoris, Cuius etiam extra feudi causam plurimùm interest vt legitimus aut legitimatus pronuncietur. 5 Sed tamen ratio facit vt ne ob id quoque, quòd incidens quæstio latiùs pateat, durior fiat condicio eius qui,si in quæstione illa succumberet,litem quoque de feudo institutam amitteret. 6 Itaque placuit priuilegio locum esse. 7 Nec ad rem facere,quòd iudex laicus eam ipsam cognitionem ad iudicem ecclesiasticum remisisset. 8 Id enim ita intelligi debere vt tamen ex solito debitóque iudiciorum ordine ea cognitio expediretur. 9 Adeó vt neque eo minùs imploranda sit Senatus nostri licentia ad impetrandum vt literas apostolicas de ea cognitione emissas, siue iudicis in partibus delegationem siue quid aliud contineant, executioni mandare liceat. 10 Alioqui non solùm à tanquam abusu appellatio recipienda est, sed etiam inhibendum ei qui literas apostolicas impetrauit ne iis vllomodo vtatur. Habet namque inhibitio illa dilationem tacitam & condicionalem *quousque impetrata sit à Senatu, faciendæ executionis licentia.* Sanè non potest ea licentia petentibus negari à Senatu,siue is siue alius iudex inferior cognitionem ad ecclesiasticũ iudicem remiserit. 12 *Ita Senatus* in eadem causa duplici Senatusconsulto, Vno quod ad 4. Non. Mart. 1590.altero quod ante Cal.Maij eodem anno factum est.

1. *Tit.de form.fidelit.& seq.De noua form.fidelit.lib.2.feud.*

2. *Cap.lator præsentium.Extr.qui filij sint legit.* Nec seruatur quod contra scriptum est *in l.3.C.de iudic.l.1.C.de ord.iud.*

3. Quia præiudicialis quæstio est cùm sit quæstio status *l.vlt. C.de ordin.cognit.*

4. Controuersia enim de statu afficit personam, quæ latius patet,legémque dat bonis,non bona personæ *l.per curatorem 90.§.1.D.de acq.hered.l.vlt.C.de inoff.test.*

5. Nam per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet *l.per minorem 54.D.de iudic.*

6. Ea namque lis de feudo erat principalis, De matrimonio autem incidens.Maior porrò lis illa dicenda est, quæ est principalis & ad quam quasi accessoria refertur alia quæ sit etiam de re digniori *l.fundum 16.l fundi 18.l.rei maioris 21. D. de except.l.vt debitum 5.C.de hered. act.* Principale enim semper trahit ad se accessorium quamuis nobilius *l. heres meus 100. §. vlt.de leg.3 d.l.3.C.de iudic.l.1.C.de ord.iudic.*

7. Non enim tollitur priuilegiũ nisi sublata priuilegij causa *l.Titia Seio 87.§.vsuras.de leg.2.*

8. *Ex d.cap. lator præsentium.Extr.qui filii sint legit.*

9. Nunquam enim solitus iudiciorum ordo remissus intelligitur *l. si quando 35.C.de inoff.testam.*

10. Ne alioqui locus fiat appellationi interponendæ tanquam ab abusu si Senatus autoritas in eo neglecta sit, vt diximus *ad tit.illum De app.tanq.ab abus & sequitur in Def.*

11. Vt cessante causa inhibitionis cesset etiam eius effectus. Nihil enim aliud agit Senatus cùm sic inhibet, nisi vt dignitatem iurisdictionis suę tueatur,quasi pœnali iudicio vel inferior quilibet iudex facere potest *l.1.D.si quis ius dicent.non obtemp.*

12. Quia cui permittitur consequens necessariò permittendum est antecedens & contrà *vulg.l.2.D.de iurisd.l.ad rem mobilem 56.l.ad legatum 62.D.de procur.*

TIT. IV.

Ne quis in causa sua iudic.vel ius dic.

DEFINITIO I.

Senator an possit esse iudex in causa Aduocati vel procuratoris sui,vel eius quem aduersarius habet aduocatum aut procuratorem.

NOn prohibetur Senator ius dicere in ea causa quæ de aduocati aut procuratoris sui iure apud Senatum tractatur, 1 Cùm aduocationis itémque procuratoris officium publicum magis sit quàm priuatum,& necessarium potiùs quàm voluntarium. 2 Siquidem inuitis quoque aduocatis & procuratoribus postulandi procurandique necessitas iniungi potest ni iustã adferant excusationem, 3 Multóque iustius admitti illud posset, vt in eius causa quem Senatoris aduersarius patronum, aut procuratorem habuisset, ius dicere Senator prohiberetur: 4 quod tamen nec admissum est. 5 Verùm aliter atque aliter pro personarum causarúmq; varietatibus hac de re Senatus decernere solet,quoties ab altero collitigantium Senator quispiam ex huiusmodi causis suspectus dicitur. 6 Nemine enim suspicionem obiiciente, nihil est propter quod ipso iure factóve suspectus hinc videri Senator sibi ipsi debeat. 7 *Ita Senatus* sæpiùs præsertim in causis Spect. Pe-

rti Fauier Aduocati & Procurat. Amedei Martini 13. Cal. Decemb. 1592.

1. Non enim causa hæc expressa est verbis legis Corneliæ, de qua *in l. 5. in princip. D. de iniur.* Alioqui sane magno incommodo afficerentur Senatores si ex hac causa patronum aut procuratorem difficiliùs inuenturi essent. Quotusquisque enim aduocatus aut procurator esset qui officium suum sibi damnosum esse vellet *arg. l. 3. §. vlt. D. de testib. l. sed si quis 7. D. testam. quem. aper.*

2. Loquimur enim de aduocatis & procuratoribus, vt ita dicam, iudicialibus quibus solis apud Senatum postulandi ius est, & quorum longè alia ratio est, quàm fuerit olim procuratorum etiam ad lites constitutorum, Vt scripsi *ad Defin. 29. nu. 3. sup. De iudic.*

3. Quod olim diuersum erat. Neque enim inuitus quisquã procurator fiebat siue ad lites siue ad negotia *l. filiusfamilias 8. §. inuitus D. de procur.* Hodie verò quisquis procurator sit in aliquo tribunali aut aduocatus, proprio se obstringit iureiurãdo quòd petenti cuilibet si nulla erit iusta excusatio, patrocinium vel operam suam sit præstiturus.

4. Tanquam in causa eius qui esset amicus inimici *arg. l. liberi 28. C. de inoff. testam. l. 3. D. de testib. l. 1. §. cùm patronus. D. de offic. pref. vrb.*

5. Quia nec causa vlla est cur probus Senator quales esse omnes credendi sunt, odio prosequi debeat aduersarij sui aduocatum, vel procuratorem, quem sciat ex officij sui necessitate munus illud subire omnimodo debuisse, & vt subiret ipso etiam Senatu sub grauissimarum pœnarum comminatione iubente cogi potuisse. Quid enim huic possis imputare? *arg. l. quod autem 6. §. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit. l. nec quicquam 9. §. aduocatos D. de offi. proconf.*

6. Quid enim si lis fuit criminalis & de re quæ vel dignitatem vel vitam lacessebat? Quid si aduocatus ille aut procurator Senatorem tergiuersationibus & calumniis offenderit? Sunt ista omnia ab officij publici necessitate & ratione aliena, ideóque non immeritò Senator tanquam inimicus à munere iudicandi in ejus causa se abstinere debebit.

7. Habet enim Senator iusticandi necessitatem quoties neque litigatoribus, neque sibi ipsi suspectus est.

DEFINITIO II.

Senator qui suspectus dicitur potest interim de causis suspicionis contra Senatores alios allegatis sententiam dicere, quandiu remotus non est.

QVi ex Senatoribus ab alterutro collitigantium suspecti dicti sunt, non idcirco prohibentur mutuas obiectæ in singulos suspicionis causas discutere, déque iis sententiam dicere dummodo absit is de quo remouẽdo tractatur: 1 Si non iam ipsi quoque remoti sint. Nam ei qui iam à iudicandi officio tanquam suspectus remotus est nullus amplius ad dicendam in ea lite sententiam locus superesse potest. 2 Quid ergo si aduersus plures Senatores vna eademque suspicionis causa obiiciatur? An quia consimilem omnes causam habere videntur alij in aliorum causis examinandis sedere non poterunt? Id verò iustum plerisque videbatur. 3 Sed placuit tandem contraria sententia, propterea quòd non ideò certum sit easdem singulos habere defensiones, 4 neque verò prius id sciri possit quàm de singulis fuerit cognitum seperatim. 5 Aliis igitur in aliorum causa sententiam dicere licebit, Ne alioqui facilè sit impudenti homini sola eiusdem aduersus plures Senatores suspicionis allegatione rem eò perducere, 6 vt Senatorius numerus qui saltem ad senarium vsque hoc etiam casu necessarius est, 7 non supersit. 6 *Ita Senatus* 13. Cal. Decemb. 1592.

1. Non quòd pendente suspecti cognitione non sit ei interdicendum exercitio iurisdictionis in ea causa in qua suspectus dicitur, Exemplo eius quod de suspecto tutore scriptum est *in l. eum quem 7. C. de susp. tutor. l. quod si forte 14. §. 1. in fin. D. de solut. §. si quis autem 7. Instit. de susp. tutor.* Sed quoniam aliter posito iure nihil esset facilius improbo litigatori quàm vt Senatus iurisdictionem contra plerosque ex Præsidibus & Senatoribus temerè aut calumniosè recusatos eluderet vt scriptum est *in fin. Defin.*

2. Iudex enim siue ordinarius, siue delegatus qui ex iusta suspicionis causa remotus est nullam amplius in ea causa iurisdictionem habet, nec est cur vel in minimo illius litis articulo immiscere se debeat odio recusantis quem apparet iustam recusandi causam habuisse: facit *l. non distinguemus 31. §. cùm quidam D. de recept. qui arbitr.*

3. Iusta namque recusandi iudicis causa illa esse creditur si iudex habeat consimilem litem, & in qua sit eadem ratio vincẽdi aut succumbendi. Gothofr. *ad l. 5. D. de iniur.* ex Oldẽdorp. *cap. 7. enchirid. except.*

4. Itaque pro defensionum varietate diuersa potest esse causa vincendi vel succumbendi *l. 3. l. & an eadem 14. l. si cum vno 12. D. de except. rei iudic.* facit *l. eandem 9. §. vlt. D. de duob. reis.*

5. Atqui causas recusationis & obiectas & probatas esse necesse est priusquam iudex tanquam suspectus remoueatur. *l. apertissimi 16 C. de iudic.*

6. Fuit enim hoc veluti remedio præcludenda via malitiis, calumniis & tergiuersationibus improborum litigatorum iudices suos quantumuis integerrimos sine causa reculantibus. Nam cùm iudicium reddatur in inuitum *l. inter stipulantem 83. §. 1. de verb. oblig.* non debet in alterutrius litigatorum arbitrio esse vt iudicium eludat *arg. l. ne in potestate 26. l. si quis rem 30. D. de recept. qui arbitr.*

7. Vt & in diffinitiua qualibet alia pronunciatione, quia remotio iudicis tanquam suspecti vim habet diffinitiuæ sententiæ, siquidem sententia illa retractari posteà nunquàm potest. Ad interlocutiones quinque Senatorum numerus sufficit, Imò & interdum tium duntaxat nisi cùm agitur de torquendo reo, quia cùm quæstio sit præparatio ad mortem aut naturalem aut ciuilem, non minore quàm sex Senatorum numero expediri ea cognitio potest.

DEFINITIO III.

An iusta recusandi Senatoris causa sit quod ad vnius ex litigatoribus domum diuerterit si cogente aliqua necessitate id fecerit.

SI Senator ex itinere diuerterit ad priuatum hospitium & domicilium vnius ex litigatoribus quorum litem instruebat, licèt cogente aut temporis iniuria aut loci necessitate, 2 hactenus pro suspecto haberi potest, vt ex eo tempore neque instructio neque relatio litis ei demandari debeat. 3 Iudicandi tamen munere cùm res iudicabitur, non idcirco fungi prohibeatur. 4 *Ita Senatus* in causa procuratoris Doche & Antonij Gerbe 9. Cal. Mart. 1593.

1. Nam si publicum hospitium est aliud iuris esse videtur, cùm non possit caupo repellere viatorem *l. 1. §. vlt. D. furt. aduers. nunt. caup.*

2. Alioqui sanè magis suspectus esset qui probaretur vltrò & nulla cogente necessitate diuertisse ad domum vnius ex litigatoribus: Necessitas enim vt plurimum excusat *l. 2. §. si quis iudicio & §. si quis tamen D. si quis caut.*

3. Neque enim negari potest quin amicitiæ vinculo se obstringat is qui in priuato alterius hospitio recipitur fitq; tanquam penè domesticus, ideóque manere eum litis instructorẽ & enarratorem suspectum esset *arg. l. 4. §. si accusatio D. de legat.* iunct. *l. apertissimi 16. C. de iudic.* ibi: *quia sine suspicione omnes lites procedere nobis cordi est.*

4. Æquissimo sanè temperamento, quia multò periculosius est si totius litis instructio & enarratio quæ præcipui momenti est ad litis victoriam parandam suspecto iudici soli committatur quàm si ei inter cæteros sententiam dicere concedatur. Sed & difficilius est vt certissimo salutis æternæ periculo velit quis de principali negotio sententiam ferre per sordes aut gratiam, quàm vt in præparatoriis & enarratione litis, quasi minoris momenti illud sit amico fauere gestiat. Itaque vbi maius periculum est, ibi maior cautio adhibenda fuit *arg. §. 1. Instit. quib. alien. licet vel non. l. vnic. §. & cùm lex C. de rei vxoriæ act. l. 4. §. 1. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO IV.

Inimicitiæ contra fratrem suspectum faciunt iudicem in causa alterius fratris si bonorum communio interueniat.

EX causa inimicitiarum quas iudex gerat cum vno ex fratribus, præsertim in bonorum omnium communio-

nione manentibus, iustè suspectus fieri potest in iis quoque controuersiis quæ ad alterum fratrem pertinent, 1 propterea quòd neque litis iactura sine patrimonij diminutione possit contingere, 2 neque facilè sibi imperare quin fratrem tuum oderit, qui te odio prosequatur. *Ita Senatus* in causa Francisci Vectier procuratoris 4. Cal Matt. 1593.

1. Nec enim nouum est vt quis ex alterius persona nanciscatur ius quod ex propria non haberet *l. si is qui duos 29 D. de liber. legat l. cùm hereditate 55. de a q here. l. l. & per iusiurandum 13. §. si ideiussori D. de accept. l. 4. D. de ux. cur. & fil. eor.*

2. *l. 3. § gesta. iunct l. quod autem 6. in princ. D. quæ in fraud. credit. l. 1. § quid si in lite D. si quid in fraud. patr.*

3. Scilicet si odium sit graue non leue *l. 3. in fin. D. de adim. leg. l. 1. § præterea inimicorum. D. de quæst. 1 si duas 6. § dat remissionem D. de excus. tutor. l si inimicitia 9. D. de his quæ vt indign. l. licet 15. D. de recept. qui arbitr.* Nam si iudicem qui inimicis tuis amicitiam suam copulasset iuste recusare posses tanquam inimicum *l. liberi 28. C. de inoff. testam.* quantò magis eum qui cum fratre tibi naturaliter copulato capitales inimicitias gerat?

DEFINITIO V.

Casus in quo iudex recusatus potest cognoscere etiam post appellationem ab eo interpositam qua reprobauerit obiectas suspicionis causas.

QVod constitutum est iudicem, qui ab alterutro collitigantium suspectus dictus est, ante omnia & separatim pronunciare debere super causis suspicionis, Vt si eas reprobet ob idque is qui suspectum dixit appellandum putet, alius interim qui eius vices gerat in eo tribunali cognoscat de principali negotio, 1 Non habet locum si plures simul & vna actione conueniantur non tanquam singuli sed tanquam vniuersi, 2 & vno fortassis excepto cæteri omnes in eundem iudicem cõsentiant. Ne alioqui euenire necesse sit vt continentia causæ diuidatur: 3 quod ne fiat semper quantum in se est cauere iudex debet. 4 Aliud erit si singuli conueniantur vt singuli quamuis ex eodem libello. Tunc enim separatim cognoscendum est de iure singulorum, quia & separatas defensiones habere possunt. 5 Ideóque priùs de causis recusationis ab vno ex ijs propositę pronunciandum erit, quàm vt quod ad eum pertinet, quicquam super principali negotio pronuncietur. 6 Idemque probandum erit si non recusatio, sed incompetentia iudicis obiiciatur. Vix enim admitti potest, vt cæterorum consensus faciat competentem iudicem eum qui non est, in præiudicium non consentientis. 7 Ex quo apparet minus autoritatis habere iudicem qui incompetens dicitur, quàm qui recusatur. Incompetentia siquidem iurisdictionis fundamentum subuertit, obidque & in causa appellationis obiici potest. 8 Recusatio verò iurisdictionis vinculum præsupponit, cùm is qui nullam in alium iurisdictionem habet recusari nec possit nec debeat, 9 sed exercendæ duntaxat iurisdictionis impedit facultatem. 10 *Ita Senatus* in causa N. Georgij de Sauuage postcà Senatoris & procuratoris fiscalis Maurianensis 6. Id. April. 1593.

1. *Stil. Senat. nostri.*

2. *Vt in l sicut 7. §. 1. D. quod cuiusq. vniuers. nom. l. quod maior. 19.* vbi Gothofr. *D. ad municip.*

3. *l. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. iud. ear.*

4. *l. nulli prorsus 10. C. de iudic.*

5. Quod enim omnes tangit vt singulos ab omnibus approbari debet etiam in indiuiduis *l. per fundum 11. D. rustic. præd. l. 2 lt C. de auctor præst.*

6. Vt lis procedat sine suspicione *l. apertissimi 16. C. de iud.*

7. Incompetens enim iudex cùm fiat competens per solum consensum, non potest talis fieri nisi inter consentientes *l. 1. C. de iurisd. l. est receptum 14. D. eod. l. 1 l. 2. in princip. §. & si & iudex* ibi *& omnes litigatores consentiant D. de iudic.*

8. *l. vlt. & tot. tit. C. si à non compet. iudic. l. 1. C. de pedan. iudic. l. 1. C. de iurisdict.*

9. *d. l. apertissimi 16. C. de iudic.*

10. Quia ligat manus iudicis vt pragmatici loquuntur, sed ita demum si sit opposita ante litem contestatam *d. l. apertissimi. l. nemo 4. C. de iurisdict.*

DEFINITIO VI.

Recusatus Senator quamuis nondum remotus nihil interim constituere in ea lite debet.

SEnator qui ab alterutro collitigantium suspectus dictus est, nihil prorsus ab eo die inter litigatores constituere debet, 1 Nec si tale illud sit, ex quo litigatorum ius nullomodo lædi videatur. 2 Neque si aperte friuola aut calumniosa sit causa suspicionis eam tamen reiicere ipse debet, aut contemnere, sed Senatus iudicio despiciendam relinquere. 3 In quo deterioris condicionis sunt Senatores quàm alij inferiores quilibet iudices, quibus nimirum datum est, vt contra se allatas suspicionis causas vel reprobent vel admittant, prout æquius iustius esse putauerint, Adeò vt si reiecerint tanquam falsas vel calumnioſas, & ab ea interlocutione appellatum sit, nihilominus interea lis tractanda sit apud eum qui mandatam ab illo iurisdictionem exercet in eodem tribunali. 4 Hæc tam variè quoniam iudices inferiores iurisdictionem habent ordinariam, 5 Senatores verò singuli nullam prorsus nisi delegatam, 6 quæ multò facilius & vel ex minima causa impediri potest, 7 Quamquam ne passim & sine causa vnicuique pro arbitrio liceat aliquem ex Senatoribus impunè suspectum facere, sępiùs constitutum & prouisum est, vt in eius qui suspectus dictus est locum non alius substitui aut eo absente in causa procedi priùs debeat quàm de suspicionis causis plenè cognitum sit & pronunciatum. 8 *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Charriere 8. Cal. Feb. 1594.

1. *Arg. l non distinguemus 13. §. cùm quidam D. de recept. qui arbitr.* exemplo tutoris qui suspectus postulatur *l. eum quem 7. C. de susp. tutor. l quod si fortè 14. §. 1. D. de solut.* vt scripsi *ad Defin. 2. sup. eod.*

2. Nam cùm lites omnes sine suspicione procedere æquum est, vt ait *l. apertissimi 16. C. de iudic.* tum eas maximè quæ apud Senatum tractantur.

3. Quia cùm totius Senatus non huius aut illius Senatoris iurisdictio sit, nihil est quod possit Senator constituere in ea re in qua nullam à Senatu mãdatam habeat iurisdictionem, quomodo nullam habet quod ad recusationem admittendam aut reiiciendam pertinet.

4. Stil. Senat. nostri.

5. De qua *in l. nemo 5. C. de iurisd. l. 2. C. de pedan. iudic.*

6. Non à principe sed à Senatu qui delegatus ipse à Principe etsi totam iurisdictionem suam subdelegare non potest, partem tamen potest, & ratione litis ordinandæ duntaxat non etiam decidendæ, vt scripsi *ad Defin. 32. n. 6. & 7. sup. De iud.*

7. *d. l. apertissimi*, quæ de iudicibus delegatis expressim loquitur.

8. Id enim ad Senatoris recusati dignitatem tuendam, aut vindicandam, & consequenter ad amplissimi ordinis maiestatem conseruandam pertinet.

DEFINITIO VII.

Recusari potest iudex inferior quandocunque ante sententiæ pronunciationem, At non item Senator.

INterdum quæritur, An possit iudex suspectus dici eo ipso die quo sententia conscripta subscriptáque est dum ne sit adhúc pronunciata. Et placet posse. 1 Imò etiamsi iam tradita sit scribæ quem grapharium vocant ad hoc vt pronuncietur. Nam cùm ex sola pronunciatione vires accipiat sententia, 2 apparet liberum esse totum prius tempus ad recusandum iudicem, 3 ideóque differendam pronunciationem. 4 In eóque minus iuris & autoritatis habent iudices inferiores quàm habeat ordo amplissimus, Cuius veneratione constitutũ est vt si acta litis inspicere Senatus cœperit reiici ab eo tẽpore ex iudicantium numero nemo possit. Nisi fortè proponas magnam aliquam, & improuisam aut antea probabiliter ignoratam emersisse causam quã æquissimum sit admitti.

Si tamen inferior iudex tam tardè propositas reiectionis causas non admiserit, 5 benéque ab eo iudicatum appareat, nõ est quod ex ea sola ratione sententia per appellationem rescindatur, 6 aut litis appellatoriæ sumptuum compensatio inducatur. 7 Maxime cùm imputari litigatori possit cur in fugando & reiiciendo iudice non fuerit diligentior. 8 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 6. Cal. Maij 1594.

1. Non vt omnimodo admitti debeat recusatio quæ potiùs reiicienda est tanquam nimis sera post litem contestatam *l. apertissimi* 16. *C. de iudic. l. nemo* 4. *C. de iurisd. omn. iudic.* sed vt quandiu admissa non est vel reiecta officium iudicis in negotio principali conquiescat. Potest enim fieri vt recusatio talis sit quæ admitti debeat etiam post litem contestatam, puta si nouam causam habeat.

2. *l.* 1. 2. *& 3. C. de sentent. ex peric. recit. l. iudex postquam* 55. *D. de re iudic.* vnde & sententia nonnunquam dicitur pronunciatio *l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3. Cum ea tamen distinctione quam diximus an recusatio fiat ante vel post litem contestatam, & an ex causa quæ de nouo emerserit an ex veteri.

4. Vt tota lis procedat sine suspicione, inquit *d. l. apertissimi.* facit *l. non distinguemus* 32. *§. cùm quidam D. de recept. qui arbitr.*

5. Quo casu si à recusationis reprobatione appelletur, non poterit ille ipse qui recusatus est siue iuste siue iniustè, de principali negotio cognoscere, sed qui in ea iurisdictione vices ipsius gerit.

6. Id est tanquam à suspecto iudice lata qui ex die recusationis quoquomodo propositæ ligatas manus habuit ne potuerit ipse quicquam pronunciare *d. l. apertissimi. d. §. cùm quidam.*

7. Quæ induci solet cùm mutua est culpa mutuáque victoria, vt scripsi *Def.* 1. *num.* 1. *sup. de sportul. & sumptib. in diuers. iudic. fac.*

8. Quia debuerat recusare iudicem ante litem contestatam *d. l. apertissimi d. l. nemo.*

TIT. V.

Qui legit. person. stand. in iudic. hab. vel non.

DEFINITIO I.

Qui agit tanquam talis probare se talem debet.

QVi agit vt tutor vel procurator alterius, non priùs audiri debet quàm se tutorem, vel procuratorem esse docuerit si tutor vel procurator negetur. 1 Prius enim de persona quàm de iure actoris quærendum est. 2 Imò sunt qui putent non sufficere tutori vt se tutorem datum aut confirmatũ prob'etnisi inuentarium quoque exhibeat, quod vtique ante omnia ex officio tutoris conficiendum est. 3 Sed horum sententia non obtinet, Cùm ab ipso die susceptæ tutelæ periculum administrationis ad tutorem spectet, 4 Nec eò minùs at verò tantò magis si repertorium non fecerit 5 Neque verò sic prudentes loquuntur, vt dicant nihil posse tutorem gerere ante confectum inuentariũ, sed nihil gerere illum oportere, 6 Ne scilicet aduersus eum quandoque ex hac causa in litem iuretur. 7 *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1. *l. quoties* 18. *D. de probat. l. vlt. in fin. D. si libert. ingen. esse dicet. l.* 1. *C. de procurat.*

2. *§. vlt. Inst. de iur. natur. gent. & ciuil. l. quidam referunt* 24. *D. de iur. codicill.*

3. *l. tutor qui repertorium* 7. *D. de admin. tut. l. vlt. C. arbitr. tutel. l. tutores* 24. *C. de adm. tutor.*

4. *l. pro officio* 20. *eod. d. l. tutor* 7. *§.* 1. *D. eod.* in illis verbis *debet enim officio suo confestim fungi l.* 1. *& 2. C. si tut. vel curat. non gess.*

5. Nam & ob causam contra eum iuratur in litem vt sequitur in Definit.

6. Ita loquitur Vlp. *in d. l. tutor in fi. princip.* vbi tamen addit exceptionem nisi si quid sit quod moram expectare non possit ne modicam quidem. facit *l. vlt. C. de tut. vel cur. qui satis non ded.* nam & illa vna est ex solennitatibus tutelæ vt tutor satisdare debeat sicut & inuentarium facere.

7. *d. l. tutor.* Sed & potest ex hac causa remoueri tanquam suspectus, notatúrque perpetua macula infamiæ ex Iustiniani constitutione *in d. l. vlt. C. arbitr. tutel.*

TIT. VI.

Vt nemo inuit. ager. vel accus. cogat.

DEFINITIO I.

Agere aliquando quis cogitur, Accusare nunquam.

ET si agere vel accusare inuitus nemo cogitur, 1 frequentissimus tamen apud nos vsus est eius actionis per quam cogitur quisve agat. Quam vulgò vocant actionem ex remedio legis diffamari. 2 Nimirum si constet iactanter quem dixisse aliquam sibi aduersus alium competere actionem. Eiúsque actionis vtilitas maior certè quàm ratio esse videtur. Vix enim est vt iuris ratio hanc actionis speciem inducat, quam toti iurisprudentiæ veteri incognitam fuisse omnes fatentur: 3 neque verò à posterioribus Imperatoribus introducta fuit nisi cùm de ingenuorum statu res est, quem non diffamari sanè publicè expedit. 4 Illud tamen ex iure vetere incorruptum manst, quòd accusare id est criminaliter agere nemo vnquam cogitur: 5 quòd in ea re non tantùm ius rei sed etiam accusatoris periculũ vertatur, sublata quoque motib. nostris pœna talionis, 6 Vel ob hoc ipsum ne aut calumniosam accusationem instituere quis cogatur, 7 vel ab accusandi iure quod alio tempore commodius exercere possit, in perpetuum summoueatur. 8 Quæ res publicam offenderet vtilitatem ad quam pertinet maximè vti ne occulta impunitáque delicta remaneant. 9 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. *l. vnic. C. hoc tit. l. vlt. C. de vsur. pupill.* Plerique tamen sunt casus in quibus datur mihi actio contra te vt contra alium agas Ij sunt *in l. Iulianus* 13. *§. pen. D. de action. empt. l.* 2. *§. pen. D. ad leg. Rhod. de iact. l. cùm in plures* 60. *§. messem. D. locat. l. si sic legatum* 75. *§. vlt. de leg.* 1. *l. si tibi* 8. *§. vlt. D. de option. legat. l.* 2. *§. idem Labeo scribit* 28. *D. ne quid in loc. publ.* His tamen omnibus casibus verius est eum qui agere cogitur liberari si actiones suas præstare paratus sit vt proinde non sit præcisè cogendus ad agendum vt & Bart. tradit ad *d. l. Iulianus §. pen.* Ex regula iuris posita *in l. quod debetur* 51. *in fin. D. de pecul. l. quod si in diem* 16. *§. vlt. & l. seq. Litem veniunt* 20. *§. ait Senatus* 17. *D. de petit. hered. l.* 2. *§. peruenisse. D. de hered. vel act. vend.*

2. Hęc lex est 5. *C. de ingen. manumiss.*

3. Nam in totis Pandectis nihil tale est, imò nec alio vllo Codicis loco. Nam quod affertur *ex l. si ea* 7. *C. qui accus. non poss.* ridiculum est, cùm ea lex loquatur de persona quæ crimen iam intendit, id est quæ accusauit litémque cœpit quam proinde vt cogatur persequi nouum non est, aut vt alioqui causæ renunciasse intelligatur, vt lex ait. Etsi enim accusare nemo cogitur, institutam tamen actionem persequi cogitur quisquis pœnam Turpilliani non vult pati *l. I. & tot. tit. D. ad SC. Turpill.*

4. Quamquam multò verius dici potest nec eam esse Imperatorum mentem *in d. l. diffamari*, vt agere quis cogatur. Tractat enim lex illa de ingenuo cuius statum alius diffamabat & qui licèt esset in possessione ingenuitatis, agere tamen maluerat & aduersarium prouocare suis nimirum confidẽs probationibus

tionibus vt sententiam pro ingenuitate sua ferret, vt & *in l. circa* 14 *D. de probat.* Ita qui non ad lex vocatum à præside aduersarium iudicem esse vt ageret, sed vt contra fictionem faceret, id est vt dilationis & tempora actor spatium impleret, Propter quod iudex iubetur in lege *iudex in ordinibus suis consideret.* Non enim actori sed reo fictiones competunt, debuerat igitur lex dicere *si quis sua confiteretur*, si de illo actore cogitando sensisset. *l. non exceptionibus* 10. *C. de except.* Denique actio de ingenuitate iure ciuili prodita est per quam quis se ingenuum conuendit, ea pro non nisi maiores iudices habere potest *l. non dissimulanter* 32. *§ de liberali. D. de recept. qui arbitr.* puta præsidem prouinciæ *d. l. a famosis* 12. *C. de petit. hæred.* At actio per quam quis intendat non se tibi debere vt ei quis agere & dicere debeat quid tibi deberi putes, prorsus nulla est nec esse potest.

5. Nil obstante eo quod scriptum est *in d. l. si ea* 7. *C. qui accus. non poss.* Loquitur enim de prosequenda accusatione instituta, non de ea instituenda, vt scripsi *num.* 3.

6. Quemadmodum & sublata est moribus nostris necessitas inscriptionis de qua *in l.* 3. *D. de accus. & inscript.* præterquam in crimine falsi, quia & præcipuus inscriptionis effectus ille erat vt per eam accusator se subiceret pœnæ talionis.

7. Atque ita incidere in Turpillianum *l. 1. in princip & §. 1. D. ill. tit. ad SC. Turpill.*

8. Nam qui semel ab accusatione destitit eam postea repetere non potest *l. 4. §. 1. D. eod* alius intra hæc triginta vtiles potest *d. l 3. §. vlt. l. hi tamen* 11 *in fin. D. de accusat.*

9. *l. si longius* 18. *§. si filiusfamilias D. de iniur. l. ita vulneratus* 51 *§. æstimatio D. ad leg. Aquil. l. in delictis* 4. *§. cum dominus D. de noxal. act. l. bona fides* 31. *D. depos. l. locatio* 9. *§ quod illicitè. D. de public. & vectig. l. si ei reo* 10. *§. vlt. D. de fideiuss. l. Stichum & Pamphilum* 95. *§. 1. D. de solut. l. si pœna* 20. *D. de pœn. l. per omnes* 6. *C. de defens. ciuit.*

DEFINITIO II.

Agnatus contra agnatum criminalem falsi accusationem instituere cogitur.

SEd & cùm in lite quæ inter nobiles agnatósque proximos agitabatur, productum esset instrumentum ab vno ex litigantibus, quod alius apertissimis falsi probationibus impugnabat, neque tamen vellet ille criminalẽ falsi accusationem quæ moribus nostris omnino necessaria erat, 1 instituere ne agnati vitam & existimationem in discrimen adduceret, 2 Placuit non esse cogendum accusare, 3 sed tamen ad procuratoris Principis officium & diligentiam pertinere, vt falsi crimen detegi, publicæque vindictæ gratia coerceri punirique curaret. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 1. quand. ciuil. act. præiud. criminal.

1. Nam quod ad falsi accusationem pertinet, vtimur iure veteri, vt perinde hodie ac olim necessaria sit inscriptio, licèt non omnimodo pœna talionis irrogetur, sed vt plurimùm in eius locum pecuniaria quidem, sed ea tamen grauissima condemnatio.

2. Infamis enim est quisquis ex eo crimine quod publici iudicij causam habuit, condemnatus est *l. infamem* 7. *D. de publ. iudic* Pœna verò falsi aut quasi falsi, non quidem recitati sed facti vt Papin. loquitur *in l. falsi* 13. *§.* 1. *D. ad leg. Cornel. de falsis*, etsi fuit olim deportatio duntaxat bonorúmque omnium publicatio *l.* 1. *§. vlt. D. eod.* tamen hodie apud nos omni modo capitalis est vt & apud Gallos ex Francisci regis edicto quod factum est anno 1539.

3. Inhumanum enim esset ad accusandum adigi inuitum eum qui cùm agnato humaniùs agere & agnati famæ ac existimationi parcere voluit. Fama enim & vita æquipatantur *l. iusta causa* 9. *de manum. vindict.* Etsi cuius famæ parcitur multò magis vitæ parcendum est *l. si adulterium* 38. *§. penult. D. ad leg. Iul. de adult.*

4. Id enim postulat publica vtilitas & vigor publicæ disciplinæ quomodo Paulus loquitur *in l. locatio* 9. *§. quod illicitè D. de public. & vectig.* cui coniunge alios locos citatos *Defin. proxim. num.* 9.

DEFINITIO III.

Qui agit ex l. diffamari postmodum ex actore fit reus.

QVi agit ex remedio *legis Diffamari.* vt aduersarium compellat ad agendum, 1 agente postea aduersario & rem euincente, perinde ac si reus esset dilationem petere potest, 2 ad litem autori suo quem laudare volet denunciandam. 3 Quia dilatione pendente non erit vrgendus vt aduersarij petitioni respondeat. 4 Quanquam enim ea dilatio reo dari solet non actori, quippe qui de iure suo instructus ad iudicem venire debeat, 5 Hic tamen talis actor est qui ex actore fiat reus, cùm aduersarius agere se paratum profitetur. 6 Nec ei potest imputari, cur eodem tempore quo actionem instituit autorem non laudauerit, cum dubitare posset non solùm an futurum esset vt agere aduersarius vellet, 7 sed etiam de qua re acturus esset. *Ita Senatus* ex tempore contra N. Lemoine procuratorem Nectensem 6. Cal. Sept. 1593.

1. Quia loquidem ex interpretum & pragmaticorum errore hoc iure vtimur, vt scripsi *Def. 1. sup. eod.*

2. Emptori enim aliiue possessori cuilibet qui autorem aliquem laudare velit ea dilatio danda omnino est priusquam ad litem contestandam vrgeri possit. Idque Senatus nostri stilo diserte cautum est.

3. Hæc enim denunciatio prorsus necessaria est vt possit emptor contra suum venditorem habere regressum eiúsque periculo litem exercere si non pacto ei remissa sit denunciandi necessitas *l. si rem* 62. *§. 1. & l. seq. in princip. D. de euict. l. emptor fundi 8. & seq C. eod.*

4. Id enim dilationibus omnibus commune est vt earum tempore pendente officium iudicis omnino conquiescat. *l. sine pare* 3. *C. de dilat.*

5. *l. 2. C. eod. l. petenda* 6. *C. de temp. petend. l. in integr. restit. l. 5. §. vlt. D. de dol. mal. except.*

6. Etsi verba legis Diffamari aliam suadent interpretationem, vt reus maneat non actor qui ex remedio illius legis conuenitur, vt docui ad *Def. 1. num. 4. sup. eod.*

7. Poterat enim euenire vt nollet agere, ex eáque causa perpetuum silentium ei indiceretur eo iure quo vtimur *ex d. l. diffamari.*

TIT. VII.

De ordin. iudic.

DEFINITIO I.

Interdictum adipiscendæ possessionis cumulari potest cum petitorio non etiam cætera.

AGentem interdicto adipiscendæ possessionis nihil prohibet cumulare vindicationem, 1 adeóque in integrum restitutionem ad rescindendum contractum, si fortè actori obiiciatur contractus quem ante omnia rescindi oporteat. 2 Id enim est quod nostri iactitant, Interdictũ hoc sapere naturam petitorij magis quàm possessorij, 3 Ideò fortasse quòd nullo iure possessionem adipisci multò inciuilius sit quàm adeptam retinere aut amissam recuperare. 4 Quæ res facit vt quamuis de possessione beneficij ecclesiastici iudex secularis possit cognoscere, 5 non aliter tamen sit iudex competens quàm si agatur ad retinendam aut recuperandam possessionem non item si ad adipiscendã: 6 quia nec de beneficij iure pronũciare laicus potest. 7 Sed si actũ sit interdicto retinendę aut recuperãdæ possessionis eo iure vtimur vt priùs de possessione cognoscendũ & pronunciandũ sit quàm de proprietate, 8 quia nihil commune habet proprietas cum possessione, 9 priúsque est vt possessionis iudicium quod momentaneum est, 10 expediatur, obidque nec admittitur cumulatio si non aduersarius consentiat. 11 *Ita Senatus* in publico auditorio Idib. Decembr. 1590.

1. Etsi interdictum non nisi de possessione est, vindicatio verò de proprietate & dominio *l. is qui destinauit* 24. *D. de rei*

vindicat. Exceptis quibusdam interdictis quæ proprietatis causa n continere dicuntur in *l.2.§ quidam.D. de interd.*

2. Nimirum per rescindentis & rescissorij cumulationem, De qua dicemus *infr. eod. Defin* 3.

3. Guid.Pap.*quæst.*1.

4. *l.meminerint 6.& l si quis in tantam 7.C.unde vi.l.si quis ad se fundum 7.C.ad leg.Iul de vi publi.*

5. Ex Senat.nostri stylo.

6. Guid.Pap.*d.quæst.*1 cuius sententiam sequimur,licèt contrariam quæ non distinguit causam adipiscendæ possessionis à cæteris receptam esse in Senatu Pedemontano defendat Anton.Tessaur.*in Decis Pedem.*

7. In quo omnes conueniunt , quia ius beneficij est quid merè spirituale non temporale.

8. § *retinenda Inst.de interdict.l.3.C.fin.regund.l.ordinarij* 13. *C.de rei vindicat.l si de vi* 37.*D.de iudic.l.exitus* 35.*D. de acquir. poss.l.1.§.inter litigatores D.ubi possid.l.3.C.de interd.*

9. *l.naturaliter* 12.§.*nihil commune l.penult. D de acquir.poss. l.2.§.separata.D.pro empt.l post sententiam 9.C.de sent. & interl.*

10. *l.unic.C.si de moment.poss fuer.appell.*

11. Ne quod beneficio celeritatis inuentum est subdatur iniuriis tarditatis Inquit *l.* 22. *C. Theod. quor. app.non recip.* Vide Gothofred.*ad d.l.unic.C.si de moment. poss.fuer. app.* Aliud est *in l.vlt.C de ord. cognit.* vbi prius terminatur petitorium quia petebatur persona aduersarij tanquam serui , non autem principaliter dominium rerum de quarum etiam possessione contendebatur. Itaque quæstio status erat præiudicialis , quia nihil possidere potest is qui ab alio possidetur *l. cùm heredes* 23 §.1.*de acq p.ss.*

DEFINITIO II.

Duplex quæstio de beneficij possessione.

DE possessione beneficij duplex tantùm cognitio esse potest , plenior vna quam pleni possessorij appellant,1 Altera momentanea De vindiciis pro alterutra parte dicendis,2 Vulgò *recredentiam* vocant. 3 Si quid sit quod impediat ne plenior illa cognitio tam citò expediri possit,4 momentanea expedienda est , Vindiciis nimirū pro eo dictis qui apparentiore magisque colorato iure nitatur.5 Quod si nec de eo in promptu appareat sequestratio possessionis statim decernenda est , quippe quæ succedat in locum vindiciarum. 6 Vnde fit vt quasi expedito iam per sequestrationem momentaneo iudicio, nulla de vindiciis quæstio supersit,sed tātùm de pleno iure possessionis,7 Nisi ex alterutra parte noui tituli nouáque instrumenta proferantur. 8 *Ita Senatus* in causa Guillielmi Bachod & Claudij Philippé 13.Cal.Ianuar.1590.

1. Quia plenior alia nulla est,nisi quæ est de petitorio,quoniā vt dici solet , petitorium absorbet possessorium. 2 Non enim proposita sunt interdicta nisi ad ordinandam causam petitorij vt sciatur quis in petitorio actoris partes sustinere debeat, quis possessoris vt constat ex locis citatis *Def. præced. num.* 8. Cæterum si constet quis sit dominus,nō ad aliud prodest aduersario quòd possideat nisi vt possessionem rei alienæ restituere condemnetur.

2. De vindiciis dicendis & abdicendis vide Pomponium *in l. 2.§.& cùm placuisset D.de orig.iur.*

3. Pragmaticorum nostrorum & Gallorum nomen est *recreance* quo significatur possessio per interlocutionem,& quodammodo prouisionaliter adiudicata: Vt sunt interdicta ferè omnia interlocutiones quædam latæ in causa possessionis vt tractat Cuiac.*in parat. ad tit.C.de interd.* indéque dicta interdicta quòd interim dum de proprietate litigatur rogentur, non quòd inter duos dicantur. Cæterum pragmatici Galli eo *recredentiæ* nomine vtuntur etiam cùm de profanis rebus tractant non etiam nostri nisi perraro. Vide Ioannem Imbert. in *Enchirid.in verb. minor.* & Petr. Rebuff. *in proœm. constit. glos.5. num.*101.

4. Solet enim cognitio illa pleni possessorij longiores habere moras , quia licèt iudex laicus de iure beneficij numquam pronunciet , vt dixi Defin. præced. tamen in pleni possessorij instantia, non aliter ferè cognoscere debet , nec minorem causæ inuestigationem adhibere iudex laicus debet, quàm si de petitorio esset pronunciaturus, Vt euenit cùm quæstio status incidit in causam ciuilem pendentem coram eo iudice qui de causa status pronunciare nullomodo possit *l. 1. C.hoc titul.*

5. *Arg. l. 3. §. causa cognitio D. de carbon. edict.* Est enim hæc causa ex iis quæ summariè tractandæ sunt quia non recipiunt dilationem De quibus in *l. vlt. D. de app. recip. l. 5. §. si vel parens.de liber.agn sc.l.à Diuo Pio* 15.§ *si rerum,D de re iudic.* quia publicè interest ne bonorum ecclesiasticorum possessio diutius iaceat *l.1.in princip.D.de successt.edict.l. & quia 6. De interrog.in iur.fac.*

6. Constituto scilicet œconomo per quem res ecclesiasticæ administrentur cultuique diuino prospiciatur *arg. l. postquàm* 5.§.1.*D. vt leg. cauf. caueat. l.* 1. §. *si frater* 10. *D. de collat. bonor.* Vide *l.omnes* 13.§.*in hac autem l.omnem* 42. §. *post mortem, & §.præterea C. de episc. & cleric.l.*14.§. *œconomus l. chartularij* 25. §. *cum inquisitione.C. de sacrof.eccles.* Qui tamen omnes loci vt & alij plerique Codicis sunt de œconomis ab Episcopo cōstitutis non de illis quos iudex laicus prō beneficij possessione administranda constituit,De quibus nunc agimus.

7. Quia quæstio De possessione momentanea non magis retractari potest quàm alia quælibet propter autoritatem rerum iudicatarum , sed vlterius progrediendum est quia quod ad eam rem attinet habet vim diffinitiuæ interlocutio illa,adeò vt nec ab ea appellari possit iure eluili *d.l.vnic. C. si de moment.possess.* licèt aliud receptum sit iure canonico ex *cap. cùm ad sedem De restit.spoliat.* Sola ea cognitio quę plenior superest integra seruari debet *d.l.vnic.versi. ista tamen d.§ si reum ; versi. nec sententiam l.à Diuo Pio.De re iudic.*

8. Non enim obstare potest exceptio rei iudicatæ cùm agitur ex nouo iure *l. cùm quæritur* 12. *& seqq. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO III.

De rescindentis & rescissorij cumulatione.

CVm actio quæ per in integrum restitutionem datur ad rescindendum contractum nō minùs personalis sit, quàm quæ competit ex contractu ,1 nec proinde sequatur fundi possessorem ,2 Consequens est cum ordinē cognitionum esse debere,vt priùs rescindatur contractus impetrata restitutione,tum rescissa alienatione possessor directa rei vindicatione cōueniatur,3 Præsertim cùm multa esse possint quæ petitæ obstent restitutioni , quibus multò instructior futurus sit qui contraxit quàm qui non contraxit.4 Sed hoc ita si non tertius possessor fraudem participauerit,aut qua alia de causa malam fidem contraxerit: 5 Ea sola restitutione excepta quæ datur ex edicto De eo quod met.caus. Hæc enim cùm in rem prorsus scripta sit,6 aduersus possessorem quemlibet rectà proponi potest.7 Nostris tamen sicut & Gallicis moribus receptum est vt vtraque cognitio eodem iudicio expediatur. Id enim est quod aiunt,rescindentis, & rescissorij admittendam cumulationem. 8 Nimirum vt eadem instantia possit agi contra emptorem , & possessorem simul, non autem vt vllo casu priùs agi possit contra possessorem, quàm contra emptorem,cumve cum quo aliter contractum est.9 Quid ergo si emptor in ius vocatus parēre noluerit? Non eo minus ex contumacia condemnabitur , 10 Itémque tertius possessor si non legitimis defensionibus siue propriis siue ex emptoris persona mutuatis litem instruat.11 Nam & in causa restitutionis in integrum nihil vetat procedi,ferique sententiam contra absentem nulla etiam præcedente litis contestatione si fuerit ille contumax in veniendo.12 Quod & in cæteris omnibus causis nostri admittunt,quoties id quod petitur tale est vt parti præsenti non possit abundè consuli per missionē ex primo vel secundo decreto.13 *Ita Senatus* in quadam causa Augustanorum 16.Cal.Iunij 1591.Et rursus in causa Goninæ Iarrin & Claudij Petifer Idib.Iul.1592.

1. Eadem enim ratio est contractus & distractus *l.Pomponius* 13.§ *præterea D.de acquir.poss.* Dixi *Def.1.num.* 1. *supr. Vbi & apud quem cognit. in integr. rest.*

2. Quia neque obligatio neque actio personalis sequitur fundi possessorem *l.*1 §.*si heres D.ad* SC. *Trebell.l. vlt.* §. 1.*D.de contr.empt.l.aris alieni* 15.*C.de donat.*

3. *l.in causa* 13.§.interdum,in illis verbis:*vel rescissa alienatione date in rem iudicio D. de minor.* Priores enim illi ablatiui *rescissa alienatione* sunt absoluti , & ideò includunt condicionem *l.à testatore* 109 *de cond.& demonstr.* cuius natura illa est vt ante omnia impleri debeat *Eod. titulor. tit.* Sed & cùm verba illa

illa præcedant dici potest ordinem verborum designare ordinem intellectus *l.qui soluendo 60.D.de her. instit. l. generaliter 24 §.qui ergo D.de fideic.libert.* licèt non possit impedire causam iuris aut voluntatis *l.cùm pater 77. §. fidei de leg. 2.* adde *l. necnon 28.§.exemplo ex quib.caus.maior. l. qui ex parte 28. in fin. D.de interrog.in iur.fac.*

4. Neque enim diuinare potest aut debet qui non contraxit nec vllum negotium gessit *l. si fideiussor 29. §. si cùm debitor. D.mandat,* alieni namque facti ignorantia probabilis est *l. vlt. D.pro suo.* Vel ob hoc ipsum ne curiosus quis videatur de iis quæ ad se nil pertinent *l.doli 19.in fin.D.de nouat.l. bona fide 27. D.ad SC.Velleian.*

5. *d.§.interdum l.13.D.de minor l.quod autem 6.§.hoc edictum §.ait prætor 10.§.quod ait & seq. D.qua in fraud.credit.* Alex. *cons. 92.vol.1.*

6. *l.metum 9.§.1.l.item si cum 14.§.in hac actione D.ill.tit.De eo quod met. caus.*

7. *d.l.metum §.volenti & §.licèt l.5.C.eod.*

8. Specul.*in tit. De in integr.restit.§.1.vers. sed numquid in eodem libello.* Ioan. Fab.*in §.rursus Inst.de action.* Guid.Pap.*quæst. 143.* licèt aliter in curia Gratianopolit.iudicatum esse dicat.

9. De quo vide quæ scripsi *Decad.7.Error.1.& seqq.*

10. Quia contumax pro præsente habetur *auth. qua in prouincia vers sed si nec ipse C.vbi de crimin.agi oport.l.consentaneũ 8.C.quem.& quand.iud.* iunct.*l.etiam 29.§.vlt.De minor.*

11. Emptori enim etiam venditoris iura prodesse non ambigitur *l.emptori 28.C.de euict.cum concord.*

12. Guid.Pap.*d.quæst.143.nu.3.ex d.l.interdum 13. vers.causa autem cognita.* qui tamen locus non valde ad rem facit, quia contumacia vera de qua sanè is locus intelligi debet iuxta *d.l.consentaneum & l.& post edictum 73. D. de iudic.* non solùm pro præsentia sed etiam pro contestatione est.

13. Bart.Bald.& alij ad *auth.si omnes.per ill.text.C.si vt se ab hered.abstin.* Guid. Pap. *ibid.*

DEFINITIO IV.

Ad instantiam restitutionis in integrum vocari potest is qui postmodum rescissorio iudicio conuenietur.

SEd & si rescindente tantùm non etiam rescissorio iudicio agatur aduersus eum qui contraxit, eiúsve heredem,1 Adhuc dicendum est possessorem perinde cogendum 2 rem defendere atque si rescissorium cumulatum proponeretur.3 Vel ob hoc ipsum ne cùm rescisso contractu res ab eo vindicabitur, possit obiicere collusum fuisse inter autorem suum & actorẽ. 4 *Ita Senatus* ex tempore pro N.Claudio Reydelet contra N.Ramum de Metal 15.Cal.Sept. 1592.

1. Quia restitutio in integrum sicut heredi competit ita & contra heredem *l.non solum 6.D. de in integr. restit. l. cùm miles 30.D.ex quib.caus.maior.*

2. Intellige, Non vt præcisè cogatur defendere si nolit, sed vt postmodum recusare non possit executionem rei contra alios iudicatæ quia sufficit quòd sit vocatus *l.etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

3. Quia iudicium rescissorium non nisi rescindentis executio est.

4. *Arg.l.si suspecta 29.D.de inoff.testam. l.si perlusorio 14.in princip. &* §. 1. *D. de appell.* Quanquam nec hoc necesse est si reuera collusio nulla interuenit. Eius enim est probare qui collusionem allegat & dolum *l. quoties 18. § qui dolo de prob.* sufficitque actum esse cum legitimo contradictore *l.si ideo 55.in fin princip.D. de euict.*

DEFINITIO V.

Prouisionalis adiudicatio quæ fit contra heredem ex bonis hereditariis præstanda est.

SI quis de vniuersis bonis controuersiam mouerit tanquam filius aut proximus agnatus, siue proposita petitione hereditatis, siue querela inofficiosi testamenti aut inofficiosæ donationis per filium perlata, nec statim definiri res possit propter implicitam dubij facti quæstionem, actor verò non habeat vnde interea se alat aut litis sumptus ferat,1 Solent & debent iudices fiduciaria & vt pragmatici loquuntur prouisionali adiudicatione certæ quantitatis pro arbitrio constituendæ actori consulere, ne inopia & litem & vitam deserere cogatur: 2 Nulla tamen præstandæ in eam rem satisdationis necessitate liberis aut parentibus iniuncta.3 Si eam quantitatem heres aut donatarius non præstet, permittunt distrahi ex iis ipsis bonis de quibus contenditur ad concurrentẽ vsque summam quæ adiudicata est, 4 Nullo tamen principali liti præiudicio ex ea causa generando.5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.5.infr.De inoffic.donat.

1. Habent enim iudicia omnia & moras suas & sumptus *l.quod debetur 51. D. de pecul. l.etiam 15. D. vt leg. ferv. caus. caueat.*

2. *Ex l.vlt.C. de ordin.cognit.l.si instituta 27.§. penult. D. de inoff.testam.*

3. Dixi *Def.6 num.10.11.& 12 sup. De inoff.testam.* Hac parte autem, vt & aliàs sæpe, melior condicio est parentum aut liberorum quàm agnatorum aut aliorum extraneorum, vt scripsi *Def.1.sup.De petit.hered.*

4. Non enim condemnari debet aut potest possessor ad quid vel minimum soluendum cùm nullomodo sit obligatus, Cúmque non aliam ob causam conueniatur quàm quia hereditatem possidet, nihil aliud desiderare actor potest nisi vt liceat sibi distrahere ex bonis hereditariis *l. Diuus 5. D.de petit. hered.l. Aristo 5.§.vlt. & l.seq. D. de iur.delib.* Simile est quod dicimus Eum qui ob id duntaxat tenetur quòd actiones habeat liberari præstando actiones quas habet *l.quod si in diem 16. §.vlt.l.item veniunt 20.§.ait Senatus de pet. hered. d.l.quod debetur 51.in fin.de pecul.d.l.vlt.C.de ordin.cognit. in illis verbis: ita vt ex ijsdem si qua alia facultas esse non poterit.*

5. Quia huiusmodi interlocutiones sicuti fiunt sine plena cognitione ita nec plenum ius possunt tribuere *d.l.5. §. vlt. de iur.delib.* in illis verb. *sine præiudicio. l. à Diuo Pio 15. §. si rerum D.de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Ex pluribus actionibus diuerso iure institutis potest quis vnam omittere aliam prosequi, si non ea quæ omittitur in promptu decidi possit.

QVi fideicommissum ex propria persona petit, quod patri restitutum 1 mox ab eo per transactionem cessum fuisse dicitur,2 non est prohibendus tanquam heres patris impetrare restitutionem aduersus transactionem à patre factam ex causa immodicæ læsionis:3 Neque eo nomine expensas vllas quasi mutata actione refundere cogitur quandoquidem & cumulari eiusmodi actiones possent.4 Illud autem facilius admitti potest, vt ei liceat si malit fideicommissariam actionem omittere his etiam verbis additis *quant à present,*5 restitutionis verò in integrũ causam persequatur: 6 Sed ita tamen vt non eo minùs possit is qui conuenitur fideicommissi petitionẽ excludere si doceat in promptu actorem nihil ex ea causa iuris habere.7 Neque enim inuitus cogendus est in ea permanere instantia à qua per sententiam absolutoriam confestim possit liberari. 8 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.5. infr.De euict.

1. Finge fideicommissum esse graduale & perpetuum quod ad omnes de familia gradatim debeat peruenire *l. omnia 32. alias l.cùm ita §.in fideicommisso l.peto 69. §.fratre de leg. 2. l. vlt. C.de verb.signif.*

2. Fideicommissum enim post restitutionem cedi potest licet antè non possit *l.si mulier 59.§.ex asse D.de iur. dot.* Scripsi *lib.5.Coniect.*

3. Quia restitutionis petendæ ius transit ad heredem *l. 6. D.de in integr. restit.*

4. *leg. edita* vbi DD. *C. de edend.* nihil enim vetat quem plures habere actiones, & proprio iure & hereditario.

5. Finge enim cognitionem fideicommissi prolixiorem habere tractatum, Verba fideicommissi de longinquo petenda aut iustam deliberationem de fideicommissi quantitate incidere Vt *in leg. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Trebell.*

6. Quia in eo non impugnat factum defuncti sed ipsius iure

vtitur, cùm ipse quoque defunctus contra factum proprium ex causa iniuriæ restitui potuisset *l. præfecti 17. D. de minor.* iunct. *l. 2. & C. de rest. vend.*

7. *Arg. l. 3. D. vt in possess. legat.*

8. Cùm ipsius interest vt finium liberetur, nec diutius in lite teneatur *arg. l. quidam 21. D. de reb. cred. l. permittendum 8. D. si pars hered. petat. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

DEFINITIO VII.

De cumulatione petitorij & actionis quæ datur spoliato ad recuperandam possessionem.

SPoliatus quidem ante omnia restituendus est: 1 Sed si de petitorio simul agi patiatur, nec protestetur velle se prius decidi controversiam possessionis, poterit eodem iudicio, si cætera conueniant, vtraque quæstio terminari, Ita tamen vt super restitutione primùm pronuncietur, adeóque iudicati executio fiat, 2 Tum agenti petitorio eadem res & possessio reddatur. 3 Sed & cùm nihil commune habeat proprietas cum possessione, 4 si alter ex litigatoribus vincendi causam habeat in petitorio, alter in possessorio, 5 euenit aliquando vt singulis ex ordine impendia litis adiudicari oporteat, 6 tum vtrinque adiudicata compensari, 7 non ratione mutuæ victoriæ, quomodo contingit cùm in vna eadémque lite vtrque obtinet, 8 sed quasi iam inuicem, & ex vtraque parte soluta. 9 *Ita Senatus* in causa Aduocatorum De Coysiaz & Gaudinon 16. Cal. Sept. 1592.

1. *Cap. 1. cap. sape. cap. in literis & pass. Extr. de restit. spoliat. cap. super spoliatione Extr. De ordin. cognit. l. si de vi 37. D. de iudic. l. si maritus 10. C. de donat. int. vir. & vxor.*

2. *l. 3. C. de interd. cap. ad vltimum Extr. de caus. poss. & propr.*

3. Fieri enim potest vt spoliatus obtineat in possessorio & tamen succumbat in petitorio *cap. cùm ecclesia Sutrina eod. tit. De caus. possess & proprietat.*

4. *l. naturaliter 12. §. nihil commune l. permisceri pen. D. de acquir. possess.*

5. Quia in possessorio sufficit probari possessionem, in petitorio autem dominium probandum est §. *commodum Inst. de interd.*

6. Ex regula quæ habet Victum victori in expensas condemnandum esse *l. properandum 13 §. siue autem alterutra C. de iudic. l. 3. & 4. C. de fructib. & lit. expens.*

7. *Vt in l. minor 40. § prædia in fin. D. de minor.*

8. Vnus scilicet pro parte litis, alius pro alia parte. Scripsi *Def. 7. sup. De sportul. & sumpt. in diuers. iudic. fact.* mutua enim non est victoria nisi cùm vna tantùm lis est.

9. Compensatio enim solutionis vicem obtinet *l. cùm milites 16. §. 1. & pass. D. de compensat. l. si constat 4. & pass. C. eod.*

DEFINITIO VIII.

Spoliator restituere debet omnes fructus à se perceptos sine spe repetitionis etiam si postea in petitorio obtineat.

CVm autem vnâ eadémque sententiâ pronunciatur super possessorio in fauorem spoliati, 1 & super petitorio in commodum spoliatoris, deficiente nimirùm spoliato in probatione dominij, 2 non idcirco inutilis videri potest possessionis adiudicatio quasi quæ per contrariam dominij adiudicationem absorbeatur. 3 Nam fructus qui spoliato restituendi sunt non eo minus pleno iure ad eũ pertinent, nec vnquam restituuntur, 4 non magis quàm si ab eo ipso bona fide percepti, iámque cõsumpti essent, 5 Exceptis iis qui post litem super petitorio contestatam percepti sunt. 6 Non enim vtimur eorum sententia qui putant omnes omnino fructus petitori vincenti restituẽdos esse ab eo tempore quo petitorium exercere voluit, tametsi odio spoliationis suspensum sit pendente possessorio. 7 Proinde quod traditum est, Quoties possessorio simul & petitorio actum fuit prius quidem pronunciandũ esse super possessorio, sed in exequendo præualere petitorium, 8 non potest verum esse nisi eo casu quo & petitorium absorbeat possessorium, & in vtroque vicerit is qui possessorium exercuit, & vtrum q; iudiciũ ab vna eádémque persona propositum sit. Nam si conuentus possessorio, velit agere petitorio, non est audiendus nisi aduersarius consentiat. 9 Eo autem consentiente si vterq; obtineat, vnus in possessorio, alius in petitorio, 10 non tantùm prius de possessione pronunciandum est, sed etiam prius mandanda executioni pro hac parte sententia, etiamsi petitorium tale sit quod absorbeat possessorium, 11 Præsertim si ponas actum possessorio ad restitutionem possessionis contra spoliatorem. 12 Non enim possessio tantùm restituenda est spoliato sed etiam fructus omnes, vt diximus, ac si quid præterea spoliati interfit. 14 In id saltẽ vsque tẽpus quo lis super petitorio contestata sit. 15 Quòd si petitorium non absorbeat possessorium, sed potius veniat in consequentiam possessorij, & ex iure actionis cuiusdam personalis contra possessorem instituendæ magis quàm ex causa iam quæsiti dominij, 16 nemo dubitat, quin fructus omnes ei restituendi sint qui in possessorio obtinuit, quoadusque sententiæ de possessorio latæ plenissimè & integerrimè satisfactum sit. 17 Finge eum qui pignora sub hasta emerat spoliatũ ab illo cui ius fuit luẽdi pignora precio restituto. 18 Quamuis iudex pronunciauerit ius esse spoliatori luendorum pignorum, 19 priùs tamen erit vt spoliator & possessionem & causam possessionis restituat, 19 Cùm nec aliter vacuam rẽ tradere spoliatus possit atque ita possessionem reddere quàm si priùs eam ipse habeat. 20 Itaque nec pronũciare iudex hoc casu potest super iure luendi, quin priùs possessorij quæstionẽ expediat, 21 adeóque iudicati executionem, 22 Tametsi eadem sententia vtrumque iudicium terminetur. 23 *Ita Senatus* inter eosdem litigatores eodem quo supra proximè, SC. & rursum 11. Cal. Mart. 1593.

1. Quia spoliatus omnimodo restituendus est, nõ solùm etiamsi non sit, sed etsi nec bonam fidem habeat, denique etiãsi sit prædo *cap. in literis. Extr. de rest. spoliat.*

2. Quod in iudicio vindicationis omnino & plenissimè probandum est *l. doce 6. l. vlt & pass. C. de rei vindic.*

3. Non est enim inutilis sententia quæ propter fructus necessariò reddenda est vt *in l. qui restituere 68. D. de rei vindic.*

4. Capell. Tholos. *decis. 494 & ibi* Aufrer. Nam cùm hi fructus restituantur velut pœnæ nomine id est in pœnam & odium spoliationis *can. redintegranda 3. quæst. 1.* constat pœnas semel depensas repeti nunquam posse *l. pœna 42. de cond. indeb. l. si pignore 22. D. de pign. act. l. id quod pœnæ 74. D. de solut. l. quod à quoquo 46. de reg. iur.*

5. Nam bonæ fidei possessor fructus omnes suos facit nec vnquam restituit consumptos *l. bona fidei 48. D. de acq. rer. dom. l. 4. §. Iana D. de vsucap.*

6. Non enim plus iuris habere potest spoliatus in fructibus à spoliatore post litem contestatam perceptis quàm si eos ipse percepisset: quo tamen casu teneretur eos restituere tanquam exinde factus malæ fidei possessor *l. sed etsi 25. §. si ante de pet. hered.*

7. Rot. *decis. 14. De restit spoliat. in antiq.* relata ab Aufr. *ad d. Decis. Cap. Thol. 494.*

8. *Cap. cùm dilectus.* vbi Abb. & Innocent. *Extr. de caus. poss. & propr.* Bald *in margar. in verb possessor.* Boer. *decis. 239.*

9. Glos. elegans *in d. cap. cùm dilectus* Dixi *sup. Defin. prox.*

10. *Cap. cùm ecclesia Sutrina Extr. eod.*

11. Dixi *d. Def. prox. præced. num. 2.*

12 Quomodo absorbet regulariter, vt scripsi *Def. 2. num. 1. sup eod.*

13. Nam si actum esset interdicto retinendæ possessionis, aliud esset vt dicam *Def seq.*

14 *d. can. redintegranda 3. quæst. 1. l. 1. §. qui vi deiectus & l. in interdicto 6 D. de vi & vi armat.*

15. Quia ex tempore litis contestatæ spoliatus omnimodo pro malæ fidei possessore habendus est *d. l. sed etsi 25. §. si ante de petit hered.*

16. Quod tamen minùs propriè petitorium dici potest, quia petitorium illud est quo petitur dominium rei *l. qui petitorio 36. D. de rei vindicat.*

17. Quia in personam actio neque cõmune neque simile aut connexum quicquam habet cum actione de possessione aut de dominio *l. Quintus Mucius 20. D. de action empt.* Non videtur autem plenissimè restituta res, quandiu fructus omnes à spoliatore percepti ad vltimum vsque quadrantem restituti non sunt *l. & ex diuerso 35. §. vbi autem D. de rei vindicat. l. plus est 22. l. restituere 75. l. cum prætor 81. l. vlt. in fin. de verb sign.*

18. Intra

18. Intra semestre quod in eam rem statuto nostro præstitutum est.

19. Neque enim sibi ipsi ius dicere debuit *l.1 §.1.D.quod legat.* 2 *nec.C.ne quis in sua caus.l.Iulianus* 21 *17.D.de iudic.l. extat.8.D.quod met.caus.*

20. *l.2 §.2 acua & l.3 in princ. D. de action. empt.* Possessionem autem ipsam reddere necesse est vt cum possessione & per mediam possessionem reddat dominium; quia non eo minus interim est dominus quòd postmodum abiecto dominio ab eo possit *l.non ideo minus 66.D.de rei vindic.*

21. Et hoc demum casu maximè locũ habet quod scriptum est *in l.3.C.ne uxor* vbi additur quod licet interdictorum vsus hodie nullus sit, actiones tamen extraordinariæ in locum interdictorum substitutæ eodem iure vtuntur.

22. Nec enim potest dici terminatum possessorium quandiu plenissima iudicati executio facta non est, nec quicquam actum videtur, quandiu aliquid restat agendum *l. pen. in fin. C. de his quib. ut indign.*

23. Secundum ea quæ scripsimus *Def. prox. in princ. sup.*

DEFINITIO IX.

Interdictum retinendæ possessionis cumulari non potest cum petitorio, licèt per petitorium confortari, vt loquuntur, possit.

INterdicti quod ad retinendam possessionem competit, alia ratio est. Nam si litigatores petitorij causam attigerint, nec protestati sint quòd confortandi potius quàm absorbendi possessorij causa id fecerint, 1 possessionis quæstio finita aut vetius extincta intelligitur, 2 Nec nisi de proprietate iam pronunciandum est. 3 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard & N. de la Chiral mens. Nouembr. 1593.

1. Possunt enim litigatores in iudicio quoque possessionis retinendæ allegare titulum & attingere petitorium confortandi possessorij causa Guid. Pap. *quæst. 71.* in eámque rem protestatio vtilis est *l.1.§ 2 D.quod legat.*

2. Quid enim attinet quærere de possessione cùm in iudicio vindicationis certus possessor cõstitutus sit *§. retinendæ Inst. de interd.?* etsi is qui vindicare cœpit non ideirco posteà interdicto agere prohibetur *l. naturaliter* 12.§ 1. *de acq poss.*

3. Intellig. Nisi velit actor iudicium vindicationis omittere aut tantisper differre. Id enim potest *d.l. naturaliter §.1.*

DEFINITIO X.

Casus in quo spoliator condemnatus admittitur ad ius suum persequendum oblata satisdatione antequam iudicato ipse satisfecerit.

QVod diximus spoliatum ante omnia restituendum esse, ad totius quidem causæ & fructuum perinde ac ipsius possessionis restitutionem pertinet, 1 Sed tamen si ea fructuum & causæ liquidatio longioris temporis moram secum trahat, & spoliator vrgeat vt suum consequatur, cautionibus expediri res debet, vt soluto in promptu, quod liquidò debitum esse appareat, de superfluo peridoneam satisdationem ab eo caueatur, 2 Nec tantùm si per spoliatum stet quominùs ea liquidatio statim fiat (qui ei sus nullam habet dubitationem, cùm perpetuum sit, vt sententia quælibet statim mandari debeat executioni contra moratorem oblata satisdatione:) Sed etiamsi nulla ipsius mora arguatur dummodo non stet per spoliatorem. 4 Sed hoc ita accipi debet, si congruo loco & tempore ea cautio præstita sit, Cum nec oblatio ipsa solutionis profit, quę incongruo loco vel tempore facta est. 5

1. *Cap. grauis & pass. de rest. spoliat. can. episcop.* 5 *sed notandum & can. redintegranda 3. quæst. 1.*

2. *l. statuliberi rationem* 5 *& l. seruus si heredi* 34. *in fi. D. de statul. iure. l. si mandauit Ulp.* 59.§. *vlt. D. mandat.*

3. *Cap. suscitata Extr. de in integ. rest. Styl. Senat. art. 66. in notis.*

4. Castr. *cons.* 326. *lib.* 2. Bald. *in l.1. in 4. C. ne lic. tert. prouoc.* Ale. *in l.4.§. ait prætor. De re iudic.*

5. *l. mora* 32. *D. de vsur. l.* 51. *l. soluturus* 39. *D. de solut.*

DEFINITIO XI.

Satisdatio quæ non congruo loco tempore oblata est nullius est momenti.

NOn videbitur autem congruo tempore præstita satisdatio, Si eo tempore oblata fuerit, quo nondum locus esse poterat liquidationi, 1 Priusquam enim de liquidandis fructibus quæratur, ex ordine est vt declaret is qui ad fructuum restitutionem condemnatus fuit, quos quantosque 2 fructus perceperit, 3 & hoc facto is qui vicit declaret etiam vtrum ea quantitate quam aduersarius obtulit contentus esse velit, an maiores requirat. 4 Interea igitur & quandiu id factum non erit, præmatura est satisdatio, 5 ac multò magis obsignatio: 6 Cùm nec debitum nondum liquidum obsignare quisquam possit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

2. Nam cùm præstetur in vicem & locum quantitatis taxandæ &, vt loquuntur, liquidandæ *l. statuliber rationem 5. D. de statu lib* non potest deberi satisdatio priusquam locus esse cœperit faciendę liquidationi.

2. Taxatio enim & liquidatio non potest sequi, nisi præcedat assertio ex vtraque aut saltem alterutra parte,

3. Detractis scilicet expensis ad eos colligendos factis *l.1. C. de fru. l. b. & lit. expens. l. si à domino* 36.§. *vlt. D. de petit. hered.* vbi dicitur hoc obtinere non solum in bonæ fidei possessore, sed etiam in prædone.

4. Non si consentiant nulla alia taxatione & liquidatione aut satisdatione opus est, sed solutione *l. si conuenerit* 26. *D. de re iud. l.* 2.§ *inde quæritur. D. de oper. noui nunciat.*

5. Et consequenter vitiosa cùm fiat animo petendi & constituendi aduersarium in mora ante tempus quod fieri nullo modo potest *l. cùm filiusfamilias* 49.§. *vlt. D. de verb. oblig.* Vitiosa autem satisdatio pro non satisdatione est *l. quoties* 6. *D. qui satisd. cogant. l.* 3. *D. ae fideiuss.*

6. Facilius enim est vt quis admittatur ad satisdandũ, quàm ad obsignandum Obsignatio enim pro quantitate non liquida fieri non potest vt sequitur in Defin. satisdari verò etiam pro incerto debito potest *d.l* 5. *De statu lib.* si modò in eo res sit vt nihil impediat quominùs de liquidatione iam queri oporteat.

7. Ratio est, quia obsignationem præcedere debet oblatio, & quidem opportuno loco & tempore facta *l. acceptam* 19. *C. de vsur. l.* 2. *in fin. C. de iur. emphyt. l.* 1. *C. qui potior. in pign. hab. l.* 2. *C. de part. pignor. l. creditor.* 20. *C. de pignor. l. si solutùrus* 39. *D. de solut.* Offerri autem opportuno loco & tempore non potest quale quã túmque futurum sit adhuc ignoratur. Nam & cùm ipsa debiti quantitas certa est si tamen in diem incertam debetur, solui ante diem non potest *l. stipulatio ista* 38.§. *inter incertam D. de ver. oblig.*

DEFINITIO XII.

Neque iudicati executio remoranda est prætextu restitutionis in integrum petitæ neque restitutio prætextu nondum secutæ executionis.

IN vendendo dixerat venditor fundum liberum esse, &, vt loquimur, allodialem, 1 qui tamen erat emphyteuticarium, & pro reliquis in quorum solutione per plures annos cessatum erat domino directo obstrictus. 2 Eo nomine passus emptor controuersiam laudauerat venditorem, 3 deinde peracta lite emptor domino 4 venditor emptori 5 fuerat condemnatus. Cùm posteà venditor læsum se diceret, impetrato quoque ad rescindendam venditionem principali rescripto, 6 emptor autem negaret prius cogendum se ad litem eo nomine suscipiendam quàm sibi præstita esset indemnitas, propterea quòd pendente iudicio restitutionis standum esset contractui sententiæque super contractu redditæ, 7 Visum est non esse quidem remorandam iudicati executionem prætextu impetratæ restitutionis, 8 Sed neque vicissim ex ea causa moram fieri debere iudicio restitutorio. At sufficere emptori debere quod iudicatum exequi interea possit si velit. 9 *Ita Senatus* in causa N. de Cheurier & N. fratrum de Beaumont 4. Non. April. 1594.

1. Quod Iureconsulti sic exprimebant *vti optimus maximúsque est l qui* 90. *l. si cùm fundum* 126. *l. non tantùm* 169. *De verb. signif. l. pen. D. de euict.*

2. Habet enim dominus rei vindicationem directam pro canone emphyteuticario contra quemlibet possessorem *l.* 1. §. *vlt. D. si ager vectigal. id est emphyt. pet.* adeóque si nonnullis credimus hypothecariam. De quo tamen alibi dicam.

3. Æquum enim erat improuisi oneris rationem haberi *l. in venditione* 41. *D. de act. empt. l. pen. D. de euict.*

4. *Ex l.* 1. *& tot. tit. C. fin. cens. vel reliq.*

5. *Ex l. imperatores* 7. *D. de publ. & vectig.* vbi *exempto* legendum esse non vt vulgo *exemplo* monet Cuiacius & rectè *lib.* 1. *obs. num.* 5. Intellige autem si emptor ignorauerit non etiam si scierit vt Iurec. scribit *in d. l. Imperatores.*

6. *Ex l.* 2. *si voluntate* 8. *C. de rescin. vend.*

7. Ex ijs quæ scripsi *Def.* 1. *sup. in integr. rest. postul.* ne quid noui fiat. mandari enim executioni res iudicatas publicè interest *l. seruo* 65. § *cùm prætor. D. ad SC. Treb.* cum concord.

8. Nec audiendus est qui distulit restitutionem *l. ab hostibus* 15. §. *vlt. & l. seq. D. ex quib. caus. maior.*

9. Ita enim fit vt neutrius litigatoris ius tendatur *arg. l. vlt. D. quibus modis pign. vel hypoth. soluit. l. Babius* 30. *in fin. de pact. dotal.*

DEFINITIO XIII.

De criminali causa quæ in ciuilem incidit prius cognoscendum est quàm de ciuili.

QVoties falsi quæstio aut alia criminalis actio incidit in ciuilem, constat, cóque iure vtimur, de criminali prius cognoscendum esse quàm de ciuili. 1 Si tamen vtraque simul terminari possit, vtraque eodem iudicio terminanda est. Id enim & æquius videtur & commodius. 2 Si quidem sufficit præiudicium nullum fieri quæstioni criminali, 3 Nullum autem fit cùm vtraque eiusdem sententiæ finibus cõcluditur. *Ita Senatus* in causa D. de la Tornelle & de la Rochette 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l si de vi* 37. *D. de iudic. qui cætu* 5. §. 1. *D. ad leg. Iul. de vi pub. l. si quis ad se fundum* 7. *C. eod.*

2. Studere enim bonus iudex debet litibus finiendis *l.* 3. §. 1. *D. de recept. qui arbit.*

3. Quia per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet *l. per minorem* 54. *de iudic.* criminalis autem semper maior est & eo grauior quo grauius crimen *l.* 1. *C. de his qui accus. non poss.* Sane de possessione prius cognoscendum est quàm de crimine *C. de appell.*

DEFINITIO XIV.

Mulier prætextu paupertatis non potest pendente lite restitutionis petere ante diem quod non debetur nisi in diem.

MVlier de dotalium hypothecarum iure cum possessoribus qui proprietatem emerant transegerat, & conuenerat vt certam pecuniæ quantitatem post sex annos acciperet & interea annuas vsuras semisses. Cùm posteà restitutionem in integrum aduersus transactionem imploraasset ex capite doli & immodicæ læsionis, Peteretque vt quoniam alia bona nulla habebat saltem quarta pars debiti sibi adiudicaretur per speciem fiduciæ &, vt aiunt, prouisionis, 1 quomodo fieri solet cùm de vniuersis fortunis suis quis litigat, ad sumptus nimirum litis & alimentorum 2 (neque enim vsuræ annuæ in eam rem sufficere poterant) Senatus non putauit audiendam, Quia causa nulla est cur ad præsentem solutionem condemnari debeat, qui nisi in certam diem voluit obligari, 3 quíque non aliter fuit contracturus: 4 At neque cogendus est ex bonis quæ possidet partem aliquam fruendam dare, 5 Ne sit ea res aut infructuosa mulieri, si cogatur contenta esse fructibus vix vsuras æquaturis, 6 Aut iniuriosa possessori si permittatur mulieri ad conficiendam pecuniam vt creditricis iure alienet proprietatem bonorum 7 in quibus anteà nullum aliud vnquam ius habuit quàm hypothecæ iam remissæ, & extinctæ. 8 *Ita Senatus* in secreto auditorio Prid. Cal. Iul. 1595.

1. Neque enim dubitabatur quin ei non solùm quarta illa pars sed ipsa etiam tota quãtitas deberetur licèt dies nondum veniisset, cùm in diem debitor verè sit debitor adeò vt si soluat contingat ei liberatio, tanquàm plus præstans quàm debeat *l. Iauolenus* 15. *alius l. eum qui de ann. leg. l. stipulatio ista* 38. §. *inter. De verb. oblig.* nec possit repetere tanquam indebitum *l. in diem* 10. *D. de cond. indeb.*

2. Vt scripsi *Def.* 5. *sup. ex l. si instituta* 27. §. *pen. D. de inoff. test. l. vlt. C. de ord. cognit.*

3. Ideóque nec compensari ante diem potest quod in diem debetur *l. quod in diem* 7. *l. cùm militi* 16 §. 1. *D. de compens.* Inde etiam est quod si debitum in diem legetur purè valet legatum, nec tãtum in commodo medij temporis sed in tota etiam quantitate *l. debitor* 82. *de leg.* 2. ideóque & ex toto legato falcidia deducetur *l.* 5. *D. ad le. falcid.* quia verum est quod nulla eius pecuniæ pars ante diem peti posset si nihil legatum fuisset. Vt scripsi *lib.* 4. *Coniect. cap.* 12.

4. *l. vlt. C. de pact. int. empt.* Vnus tantùm casus excipiendus est in quo creditor agere potest ante diem, sed ad interponendam cautionem non ad solutionem, idque ex causa & in bonæ fidei iudiciis duntaxat *l. in omnibus* 46. *D. de iudic.*

5. Quomodo supra diximus *Def.* 5. ex bonis cõtrouersiis præstandam esse litigatori quantitatẽ necessariam, ad sumptus litis & alimentorum ex *d. l. vlt.* ibi: *ita vt ex ijsdem C. de ord. cogn.*

6. Minores enim quàm quincunces vsuræ vix vllæ ãpud nos frequentantur, quibus tamen non nisi perrarò ampliorum redituum æstimatio respondeat. Certè non pluris solemus æstimare fructus fũdorum quàm vt vicesimo demum anno æquent iustam fundorum æstimationem, id est, ad ratam vsurarum quincuncium.

7. Etsi enim creditor dominus non est si tamen vendat iure creditoris transfert dominium quod non habet §. 1. *Inst. quib. alien. licet vel non.* adeò vt nec vllum hoc casu supersit ius luendi *l.* 1. *C. Si antiq. credit. pign. vendit.*

8. Cùm certi iuris sit posse mulierem etiam constante matrimonio iura hypothecarum suarum remittere si modò maritus sit soluendo *l. iubemus* 20. *C. ad SC. Velleian.* quoniam ea remissio donatio non est *l.* 2. *l. etsi pignus* 18. *D. quæ in fraud. credit. l.* 1. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XV.

Mater quæ prætextu dotis pupillum spoliasse dicitur, possessione pignorum dotalium quam pupillus retinere potuit pro administratione non prius condemnanda est quàm rationes reddiderit.

SI mater quæ filij tutrix aut protutrix fuit ante redditas administrationis suæ rationes, pignorum dotalium possessionem per iniquam vel colluforiam iudicis sententiã nacta sit, 1 Verum quidem est pupillo aduersus eam competere auxilium quod ex Canone pontificio datur spoliatis, 2 sed tamen is ordo cognitionis esse debet, vt rationes prius redditas esse oporteat. Quamuis enim iudicium illud redintegrandæ possessionis dicatur summarium, 3 necesse tamen est ante omnia sciri an mulier ex administratione debitrix fuerit, necne. 4 Quandoquidem si debitrix fuit, tantò minus ei pro dote deberi intelligitur, cùm sibi ipsa vltro soluisse videatur per compensationem. 5 Ex quo fit vt neque pignorum fructus quos per antichresim in contractu matrimonij factam lucrari debuit in vicem vsurarum dotis, 6 retinere debeat, sed restituere, 7 ad eam saltem vsque quantitatem quæ cum mala administratione compensari potest. Quòd si ex contrario creditrix reperiretur, ratio nulla esset cur ad fructuum iure perceptorum restitutionem condemnari deberet 8 quos tamen omnimodo restitueret, si tanquam spoliatrix damnaretur. 9 Proinde ne qua aut matri aut pupillo iniuria fiat, multo conueniẽtius est vt ante omnia discussio rationum & redditio fiat. 10 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 12. quib. res iudic. non nocet.

1. Cùm haberet filius ius retinendæ dotis tanquam sibi obligatæ pro reddendis rationibus tutelæ siue mater tutrix siue protutrix fuisset *l. pro officio* 20. *vbi glos. C. de admin. tutor.* Bart. Socin. *cons.* 180. *lib.* 2.

2. *Ex can. redintegranda* 3. *quæst.* 1. Scripsi *Def.* 12. *infr quib. res iudic. non noc.* Facit *l. si maritus* 10. *C. de donat. int. vir. & vxor.*

iunct.

funct. *l. si per imprudentiam* 51. *D. de evict.*

3. Quia non nisi possessorium, causa autem possessorij quælibet summaria & momentanea esse creditur *l. unic. C. si de moment. poss. fuer. appell.* Canon. *in d. can. redintegranda.* Iacob. Menoch. fusissimè *in tract de remed. recup poss. remed.*

4. Quod tamen nisi redditis rationibus sciri non potest & iis editis *l. non solùm* 8. § *in qui reddere D. de lib. leg. l. cùm seruus* 81. *D. de condict. & demonstr.* Illud sanè verum est mulierem quandiu tationes non reddidit esse debitricem at non quantitatis sed redditionis rationum, quamuis fieri possit vt redditis rationibus ei debeatur quia interim causa rationis incerta est *l. statuliber* 5. *D. de statu lib.*

5. *l. vlt. C. de contr. iud. tut. l.* 1. § *preterea D. eod. l.* 2. *C. de in lit. dand. tutor.*

6. Antichresis enim est cùm fructus pignoris dantur creditori in vicem vsurarum *l. si is qui* 11. § *si verò pignori D. de pign. l. si pecuniam* 33. *D. de pign. act.*

7. Antichresis namque vt & alia quælibet pignoris species tacitam condicionem habet, Si pecunia debebitur & quandiu debebitur *d. l. si pecuniam l. grege* 13. § *etiam D. de pignor. l. Paulus* 12. § 1 *quib. mod. pign. solvit.* & extenuato per compensationem debito pro quo antichresis contracta fuerat, necesse est fructus pignoris pro rata portione quasi nullo iure ac pro indebito perceptos reliquam debiti quantitatem extenuare, & in sortem imputari *l.* 1. 3. *& vlt. C. de pign. act.*

8. Iusta enim est conuentio illa per quam contrahitur antichresis dum ne facta sit in fraudem vsurarum, vt scripsi Decad. 9. *De err. pragm. Err.* 5. *&* 6.

9. Et quidem sicut spe repetitionis, vt scripsi *Def.* 8. *num.* 4. *sup.*

10. Melius namque est intacta vtriusque partis iura seruare, quàm post vulneratam causam remedium quærere *arg. l. vlt. C. in quib. caus. rest. in integ. non est necess.*

DEFINITIO XVI.

Causa matrimonialis pertinet ad iudicem ecclesiasticum, Sed an venter vel filius mittendus sit in possessionem cognitio est iudicis laici.

ETsi de fœdere matrimonij cognoscere Senatus non magis quàm alius quilibet iudex laicus potest, 1 ad eum tamen pertinet, vt pendente illa status quæstione an filius legitimus sit necne, 2 iubeat decerni alimenta partui, ne fame pereat, 3 quod quia non aliter facere potest, quàm si aliqualiter appareat filium esse eum qui talis dicitur, 4 de illo quoque summatim cognoscere debet 5 siue viuo patre siue iam mortuo: Nulla alia hac parte differentia constituenda, Nisi quòd defuncto patre etiam in bonorum omnium possessionem si hoc petatur mitti filius potest ex Carboniano edicto, dilata pleniore status quæstione in tempus pubertatis. 6 Itaque ex hac causa si testes quidam vt plerumque fit auditi sint ad futuram rei memoriam, 7 necdum didicita sint testificata, 8 potest & debet Senatus ex officio aperire testationes, quod ad animi tantùm sui instructionem. 9 *Ita Senatus* pro Nicolaa Gaben contra sorores Berchet 8. Mart. 1596.

1. Quandoquidem ea cognitio ad iudicem ecclesiasticum pertinet *cap. Iator. Extr. de iudic.* Roman. *cons.* 299. Dec. *cons.* 212. Afflict. *decis.* 30. & 319.

2. De qua *in cap. Iator. qui filij sint legit.*

3. *l.* 1. § *& generaliter. D. de ventr. in poss. mitt.*

4. Quia si euidenter appareret filium non esse, nihil decernendum esset *d. l.* 1. § *si ea quæ in possessione.*

5. *l.* 3. § *causa cognitio. versic. summatim. D. de Carbon. edict.*

6. *l.* 1. *& pass. eod. tit. lib. D. & C.*

7. *Ex cap.* 1. *Ext. vt lit. non contest. l. in lege* 41. *D. ad leg. Aquil.* iunct *l. curent* 22. *D. de testib.*

8. Ad hoc vt aduersarius possit probare contrarium quod non posset facere post didicita testificata *ca. fraternitatis Extr. de testib.*

9. Vt certius & tutius iudicetur visis testationibus.

DEFINITIO XVII.

Pendente lite coram iudice ecclesiastico super absolutione à iuramento, non eo minus potest interim agi apud iudicem laicum de contractu exequendo.

LIs cœpta coram iudice Ecclesiastico super absolutione à iuramento interposito in contractu non impedit, quo minus de contractu interim exequendo apud iudicem Laicum agi possit, 1 quia quod dici solet non debere iudicem secularem procedere de ea re de qua scit litem coram iudice Ecclesiastico pendere, 2 licèt inhibitiones nullæ interuenerint, 3 quæ nec fieri possunt inter eos, qui planè disparatam habent iurisdictionem, 4 ad hunc casum non pertinet in quo alia res est de qua apud iudicem Laicum, alia de qua apud Ecclesiasticum tractatur. 5 Aliud enim est de iurisiurandi religione disputare, aliud verò de viribus contractus, qui nullo quoque iureiurando interueniente nihilominus valeret, 6 paratámque haberet executionem forte initus apud acta, 7 & in præsentia iudicis, quæ omnem metus vel violentiæ præsumptionem, adeóque suspicionem tollit. 8 Sed & fieri potest, & fit plerunque vt is etiam qui petiit absolutionem à iuramento perinde tamen sit periurus, Vt puta si iurauerat se non petiturum absolutionem 9 Nisi proponas duplicem quoque petitam absolutionem. Item quid si debitor vno tantùm die ante tempus solutioni præstitutum absolutionem petierit? Fere est vt iam periurus eam petiisse videatur, qui tantopere se arctauerit, 10 idéóque nec debet ei prodesse, ne quidem vt eum excuset à pœna contumaciæ, 11 quamuis causa quælibet etiam iniusta soleat in criminalibus excusare à dolo. 12 Rectè tamen apud nos prouisum est, ne qua posthac inter iudices Ecclesiasticos & Laicos controuersia possit emergere, vt absolutionem quidem à iudice Ecclesiastico ante omnia impetrari oporteat. 13 Sed ad fines agendi tantùm & ad periurij exceptionem effugiendam, at non etiam vt de causæ meritis & absolutionis æquitate apud iudicem Ecclesiasticum tractari possit, cùm anteà iudices Ecclesiastici prætextu iuramenti & absolutionis petendæ omnes omnino de contractibus iuratis controuersias cognitioni suæ vindicarent. *Sine die.*

1. Math. Afflict. *Decis.* 30.

2. Feder. de Sen. *cons.* 126. *incip. in quæstione & cons.* 300. *incip. factum proponitur. Not in cap. tuam de ord. cogn. & in cap. debitores de iureiur.* Petr. de Anch. *cons.* 22. *incip. casus talis est.*

3. Mos tamen inoleuit vt episcopi soleant iudicibus secularibus inhibere sub pœna excommunicationis vt pendente lite supersedeant vt ait Ang. *in l.* 4. § *condemnatum. de re iudic.*

4. Bald. *in l.* 1 *in fin. C. quomod. & quand iud.*

5. Afflict. *d. decis.* 30. *num.* 2 *&* 4.

6. Idem Afflict. *dict. num.* 4. Bart. latè *ad legem Si quis pro eo. de fideiuss.*

7. Glos. in Auth. *generaliter. C. de episc. & cler. DD. in l. eum pro quo. De in ius voc. Not in cap. Si quando de offic. deleg.* Luc. de Penna *in l.* 2. *C. de iur. fisc. lib.* 10.

8. *l.* 1. *C. de his qui prop. met. iud. non appell. Not in l. de pupillo.* § *si quis ipsi Prætori De oper. nou. nuntiat.*

9. Ant. de But. *in cap.* 1. *De iureiur.* Ludouic. Rom. *cons.* 326. Bald. *in repet. l.* 2. *D. de iureiur.* quem refert & sequitur Afflict. *dict. decis.* 30. *num.* 5 *&* 6.

10. Ioan. And. Anton. de Butr. & Abb. Sicul. *in cap. debitores. ext. de iureiur.* Idem Abb. *in d. cap.* 1. *eod. super. rubric.*

11. Iniusta enim causa non excusat à pœna contumaciæ *l. properandum.* § *sin autem. vbi not. C. de iud. & in l. qui solidum* 78. § 1. *de leg.* 2. § *oportet* in Auth. *de iudic.* Alex cons. 118. *col.* 3. *vers. circa tertiam dubitationem vol.* 2. *Ex not. in cap. finem litibus. de dol. & contum.*

12. *Not in l.* 2. vbi Ang. *C. de plagiar. & in l. igitur D. de lib. caus.* Afflict. *decis.* 31. *& num.* 3 *&* 4.

13. Quia iuramentum est quid merè spirituale, nec proinde iudex laicus potest de absolutione cognoscere quamuis possit cognoscere super obseruatione iuramenti *cap. licet de iureiur. lib.* 6. Afflict. *decis.* 24. *num.* 9.

TIT. VIII.

De lit. contestat.

DEFINITIO I.

Qui iam litem contestatus est si iterum iubeatur contestari, nec appellet, cogendus est vt contestetur aut habendus pro contumace.

QVi litē negatiuè contestatus est ifi quasi minus sufficienter contestatus sit patiatur imperari sibi à iudice vt iterum contestetur,2 sibi præiudicet,3 Adeò vt si in ipsam contestandi moram faciat, possit ex ea causa petitio actoris haberi pro vera & probata,4 Sine ipsius domini huc solius procuratoris qui & ipse dominus litis est 5 factum consensuue interuenerit. *Ita Senatus* in causa Ioannæ Rippert & Claudij Pomard 5. Id. Iul. 1595.

1. Quæ magis verè & propriè contestatio est, quæ scilicet fit per negationem, licèt lis contestata dicatur, quoties iudex per narrationem negotij causam audire cœperit vtait *l. vnic. C. hoc tit.* Non enim ante dicitur lis inchoata licèt vocatus sit adueisarius *l. 2. 1. C. de plur. petit.*

2. Non quasi duplex contestatio necessaria sit, sed quasi prior non fuerit sufficiens vt ait Desm. In quo circumspectus esse debet bonus iudex ne litigatores vnquam iubeat actum agere.

3. Quia iudici parere cogitur atque ita prioris suæ contestationis commodum amittere.

4. In pœnam contumaciæ vt in *l. si perluforio* 14. §. *quoties D. de appellat. l. de ætate* 11. §. *qui tacuit. D. de interrog. in iur. fac.* Idque expressum est Stil. Senat. artic. 5. *l. 4. §. vlt. D. de appell. l. procuratoribus* 22. *& seq. C. de procurat.*

DEFINITIO II.

Effectus contestationis & citationis durant perempta instantia.

QVi effectus ex litis contestatione aut ex citatione nasci solent, Nimirum vt actio perpetuetur, 1 vt præscriptionis cursus interrumpatur, 2 vt possessor in mala fide constituatur, 3 vt res fiat litigiosa, 4 & alij eiusmodi, non eo minùs salui remanent quod postea perempta sit instantia 5 in qua citatio aut lis contestatio facta est. *Ita Senatus* in causa viri clarissimi D. Claudij Francisci Pobelli D. de Preissy nunc Equitis Senatorij nobilissimi, cōtra D. Henricum Bay Præsidem Rationalium 4. Non. Aug. 1595.

1. *l. sicut C. de præsc.* 30. *vel* 40. *annor. l. omnes* 26. *l. sciendum* 58. *D. de oblig. & action. l. vnic. C. ex delict. defunct.* Inde fit vt plerumque cogatur à prætore contestari litem is quoque qui vlterius progredi non cogitur *l. 1. §. vlt. D. de fer. & dilat.*

2. *d. l. sicut.*

3. *l. sed etsi lege* 25. § *si ante. D. de petit. hered. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

4. *Auth. litigiosa C. de litig.*

5. Litem mortuam Iureconsulti dicunt *in l. 2. D. iudic. solui.* Alio sensu dicitur finita *in l. cum quærebatur* 13. *ad fin. princip. D. eod.*

6. Quia cùm citatio & contestatio sint facti non possunt haberi pro infectis *l. in bello* 12. §. *facti D. de capt. & postlim. l. verum est* 31. *D. de regul. iur. l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior.* Itaque peremptio instantiæ nihil aliud efficit nisi vt acta litis circumducantur vt Paulus loquitur *in l. acta* 44. *D. de re iudic.* id est fiant irrita. Obserua tamen eo loco interpretis videri verba illa *& iudex hoc permiserit.* Ad quem enim nisi ad iudicem referri potest quod sequitur *potest iubere.* An non verò permittit & plus quàm permittit qui iubet?

TIT. IX.

De plur. petition.

DEFINITIO I.

Quando moram faciat is qui nihil offert si plus petatur, quàm debeatur.

VI debebat quinquaginta si cùm ab eo centum peterentur, nihil obtulerit, Condemnandus est in omnes expensas litis propter moram, cùm quinquaginta quæ debere se non ignorabat offerre debuerit. 1 Aliud est si fundi partem iniustè possessam non offerat is à quo tot fundus vindicatur. Hoc enim casu compensandæ sunt expensæ, quasi mutua lata victoria. 2 Ideò fortasse quod qui totum fundum petit nō vtique singulas fundi partes in iudicium deducere videatur, 3 Quomodo petit quinquaginta qui petit centum: Adeò minor summa maiori re vera mensi. 4 Sed quod priore loco diximus ita verum est si quinquaginta liquidò 5 debeantur. Quandiu enim liquidum non est debitum, nihil imputari potest debitori certam quantitatem non offerenti. 6 Sanè quominùs in genere saltem offerre debeat quicquid debitum esse apparebit, excusari non potest. 7 *Ita Senatus* 14. Cal. Decembr. 1590.

1. Ioan. Imbert. *lib. 2. Instit. forens.*

2. *l. qui solidum* 78. *in princip.* & ibi Bart. *de legat.* 2 Etsi enim Papinianus eo loco respondet moram passum videri fideicommissarium qui solidum fideicommissum frustra petebat herede falcidiam obiiciente si partem non acceperit, Obseruandum tamen est tractare illum de eo casu quo fideicommissarius partem interim sibi solui desideraverit, vt intelligamus nec partem quidem debitam offerre debere eum, à quo totus fundus petitur si non interim partem illam quæ debetur sibi solui actor desideret.

3 Totus enim fundus non nisi vnum corpus est quod philosophi dicerent in hirudam licèt Iureconsulti speciem appellent.

4. *l. 1. § si stipulanti D. de verb. oblig. l. cum furti* 9. *D. de in lit. iur. quotiès* 9. § *sed si maiorem D. de hered. instit. l. autem proferre* 27. § *si plures. de recept. qui arbitr. l. qui quartam* 15. *de leg. 2.*

5. Id est verè & indubitatè & apertè vt in *l. aliàs autem* 18. *D. de iureiur.*

6 *l. non potest in probis videri qui ignorat quantum soluere debeat* 99. *De regul. iur.* Nam & excusatur qui per iustam ignorantiam plus petit *l. 1. C. hoc tit.* Punitur tantùm is qui dolo malo plus petit & per auaritiam delinquit vt ibid. Zeno loquitur. Sed & pœnitentiæ locus est ante inchoatam litem, quamuis vocato iam ad iudicium aduersario *l. vlt. eod.*

7. Nam & interdum pro non liquido si modò constet aliquid deberi cauendum & satisdandum est ne mora contrahatur *l. si tabulis rationem* 5. *D. de statulib.* vbi rectè legitur *incerta causa rationis*, non vt Haloander legendum putabat *inserta.* Obserua autem ita ius olim fuisse vt qui plus peteret siue re, siue loco, siue tempore, siue causa, cadere deberet à lite, qui verò minus, id quod plus erat amitteret, Quod vtrumque Zeno correxit, *in d. l. 1. & 2. C. hoc tit.* nec nisi expensarum damno hodie coerceretur qui plus petit, qui minus nullo. Nam quod à Zenone constitutum est de triplo inferendo, & à Iustiniano de toto debito amittendo, in vsu apud nos esse desiit. Nec rursum facilè id obtinet quod scriptum est *in §. si minus Inst. de action.* vt si minus petitum sit, in reliquum nihilominus reus in eodem iudicio condemnetur. Fatuus enim haberetur qui conuentum pro decem, condemnaret ad viginti quantumuis maximè viginti deberentur. Planè quin alio iudicio reliqua decem petere actor possit, nihil prohibet.

TIT. X.

De dilation.

DEFINITIO I.

De dilatione danda contumaci ad euitandam ex peremptorio condemnationem.

POSTQVAM

POSTQVAM alterutrius collitigantium intentio propter aduersarij contumaciam pro confessa, probataque habita est siue quòd aduersarius legitimè in ius vocatus non venerit,1 siue quòd propositis facti allegationibus respondere noluerit,2 non ideò statim condemnandus est contumax,3 sed danda ei dilatio intra quam veniat dicturus cur nõ debeat condemnari. 4 Quod enim actoris intentio impleta creditur,5 efficit duntaxat vt de ipsius iure de quo primùm quærendum fuit amplius inquiri non oporteat: 6 sed exceptiones quæ eo ad elidendam intentionem competere possunt non excludit, 7 quarum potestate fieri possit vt non minùs condemnari acto debeat quam si intentionem suam non impleuisset. 8 Idémque de actoris replicatione tractari potest si rei exceptionibus actor non responderit, eásque ob illam causam pro confessis habendas esse iudex pronunciauerit. 9 Sed tamen si præcipiti festinatione iudex nulla dilatione data aduersus contumacem sententiam tulerit, 10 à qua prouocatio ad Senatum facta sit, non audiet Senatus appellantem si nihil aliud habeat quod dicat cur condemnari non debuerit. 11 Nam in eius commodum qui nullo iure litem aut instituerit aut susceperit non solet Senatus scrupulosas istas subtilitates admittere, 12 ad cuius officium & æquitatem vel illud maximè pertinet, vt videat ne summum ius summa vnquam sit iniuria. 13 *Ita Senatus* ex tempore 10. Cal. Mart. 1590.

1. *Vt in l. & post edictum* 73. *D. de iudic.*
2. *Vt in l. si perluserio* 14. *§. quoties D. de appellat.*
3. Ne præceps iudicis festinatio qua nihil in iudiciis periculosius est, locum faciat interpo ieudę tuitę appellationi.
4. Pragmatici dicunt *pour venir deffendre à la condemnation* Text. est *in d. l. & post edictum.* iis verbis *iterum citari debet*, facit *l. consentaneum* 8. *C. quom. & quand. iud.*
5. In pœnam contumacię quę tacitam confessionem inducit & fictam *l. Diuus Antoninus* 7. *D. de in integ. rest.*
6. Abundè enim sufficit exonerari petitorem probandi necessitate Inquit in simili Paulus *in l. eum qui* 30. *D. de iureiur.*
7. Probata enim actoris intentione illud adhuc superest vt de rei iure & exceptionibus quæratur *l. qui ex liberis* 11. *§. vlt. in fin. D. de bonor. poss. secund. tabul.*
8. Id enim est quod dicimus exceptionem nihil aliud esse quàm actionis exclusionem. Actionis inquam iure competentis, & cuius bene probata sint extrema, alioqui non est quod de exceptionis iure tractari possit aut debeat cùm actor in probanda sua intentione defecit, Vincit enim reus etiamsi nihil præstiterit *cap. vlt. ext. de iureiur. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. de except.*
9. Nam cùm replicationes nihil aliud sint quàm exceptiones idem in omnibus iuris est *d. l. 2. §. replicationes l. exceptio.* 22. *D. except. l. non exceptionibus* 10. *C. eod.*
10. Contra morem iudiciorum *d. l. & post edictum* iunct. *d. d. l. Diuus.*
11. *Arg. l. exigendi* 12. *in fin. C. de procurat.*
12. *l. ita vulneratus* 51. *§. vlt. D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor.* 29. *§. quadam D. mandat. l. sicut* 8. *§. si debitori D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
13. *l. quod si Ephesi* 4. *in fin. de eo quod cert. loc. l. qui filium* 74. *§. vlt. D. ad SC. Treb. l. 2. §. item Varus ait. D. de aqua pluuia arcen. l. in omnibus* 90. *de reg. iur. l. placuit. C. de iud.* Adde *l. si seruum* 91. *§. sequitur. De verb. oblig.*

DEFINITIO II.

Non currit dilatio ei qui adeundi iudicis absentis copiam non habuit.

AIudice intra concessam dilationem quid facere iussus, quantumcumque præcisè & addita comminatione ni intra constitutum tempus fecerit excusandus est, & ad aliam dilationem petendam admittendus si per iudicem ipsum steterit, quominus eius præcepto pareri potuerit,1 nec vlla in eam rem indiget restitutione.2 Quid enim si quod faciendũ fuit non nisi præsente iudice explicari debuerit,3 iudex verò toto eo tempore abfuerit,4 aut sui copiam facere noluerit? 5 *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Bay & heredum Nicolai Grand & D. Senatoris de la Roche Prid. Cal. Iunij 1591.

1. *I quid tamen* 21. *§. Papinianus & §. si arbiter.* & melius *in l. arbiter.* 40. *D. de recept. qui arbitr. l.* 1. *in fin. D. de diuers. temp. præscr. l.* 2. *§. dies & seqq. D. quand. app. sit.*
2. Quia omnis restitutio vel erroris proprij veniæ petitionem vel aduersarij circumuentionis allegationem continet *l. præfecti* 17. *D. de minor.* quorum neutrum hic interuenit cùm per iudicem ipsum steterit, facit *l. Iulianus* 17. *in fin. ex quib. caus. maior.*
3. Alioqui frustra quis causetur absentiam iudicis cuius præsentia non fuerit necessaria.
4. Forte ex iusta causa puta propter occupationem proprioruin negotiorum, vel vrgentem profectionem vel munus aliud reipublicæ vt *in l. licèt* 15. *D. de recept. qui arbitr.*
5. Fortasse dolo malo vt contra eum mulcta eo nomine dicenda sit à iudice superiore *arg. l. non distinguemus* 32. *§. si arbiter D. de recept. qui arbit.*

DEFINITIO III.

De dilatione data per sententiam conditionalem à qua fuerit prouocatum.

PEr sententiam inferioris iudicis quid facere iussus intra mensem proximum & ni faceret condemnatus in certam pecuniæ quantitatem ac in expensas litis, si ab ea sententia prouocauerit, & appellatoria lite per triennium aut quadriennium protracta tandem succubuerit, non ideò tamen prohibetur intra mensem proximùm iudicato satisfacere, acsi nunc primùm sententia reddita, nec ab ea prouocatum esset.1 Nam quod dici solet iniusta appellatione pronunciata executionem iudicati fieri ex sententia confirmata non ex confirmante,2 ad dilationem priore sententia concessam non pertinet, cuius sanè tempora pendente appellatione currere non potuerunt, cùm appellatio quandiu pendet extinguat iudicatum.3 Cui consequens est vt si condemnatus post appellationem decisam priori iudicato satisfaciat intra præstitutum tempus, nullus condemnationi expensarum prioris instantiæ locus fiat, quasi defecta condicione sub qua fuerant adiudicatæ. 4 *Ita in Senatu tractatum* ex tempore in causa N. Chardon procuratoris Neciensis contra viduam cuiusdam Syndici de Tonoz 3. Cal. Feb. 1593.

1. Cùm enim sententia à qua appellatum est extinguatur per appellationem aut saltem suspendatur *l. si causa cognita* 32. *C. de transact.* fieri non potest vt dilatio temporis per sententiam data prius habeat finem quàm principium *l. si in diem* 46. *D. de cond & demonst. Text. est in l. 2. C. de vsur. rei iud.* in illis verbis *vel si prouocatio fuerit porrecta à die confirmationis sententiæ.*
2. Vnde fit vt medij quoque temporis vsuræ debeantur quia appellatio licèt extinguat iudicatum non extinguit debitum *l. tutor.* 41. *D. de vsur.*
3. *l. 2. §. vlt. D. ad SC. Turpill. d. l. si causa cogn.* 32. *C. de transs.*
4. Etsi enim non fuit dicenda sub condicione sententia *l. qui testamento* 37. *D. de excus. tutor.* Si tamen dicta sit, tenet, præsertim si ab ea non fuerit appellatum *arg. l. 4. §. ad tempus D. de interd. & releg.* nam & appellari ab ea potest, adeò vt & eo casu à die sententiæ tempus ad appellandum computari oporteat *l. 1. §. biduum D. quand. appell. sit & intr. qua temp.*

TIT. XI.

De feriis.

DEFINITIO I.

Sententia die feriato lata omnimodo ex appellatione rescindenda est, licèt rectè iustéque lata sit.

SEntentia die feriato lata & pronunciata, 1 siue à iudice, siue ab actuario, 2 tranſit quidem in rem iudicatam ſi ab ea non ſit appellatum, 3 poſtquàm mouib. noſtris receptu eſt vt ab iis quoque ſententiis quæ ipſo iure non valent, neceſſaria ſit prouocatio. 4 Sed ſi prouocatum fuerit, irritam eam fieri oporteat, quantumuis rectè & iuſtè reddita ſit, quia ricè lata non eſt. 5 Idipſum tamen ſuperior iudex ſequetur quod inferior pronunciauerat ſolo pronuntiationis vicio ſublato. 6 *Ita Senatus* ſæpiùs.

1. Contra morem maiorum, iuriſque prohibitionẽ *l.2. l. omnes 7. ad fin. l. vlt. C. hoc tit l.1. in princip & §.1... ſi feriatis 6. D. eod.* Exceptis quibuſdam cauſis de quibus *in l.2. & 3. eod.*

2. Obtinuit enim vt mandante iudice poſſit ſententia pronunciari per actuarium quæ ex iuris ratione non niſi per iudicem ipſum pronunciari deberet *l. 1. 2. & 3. C. de senteni. ex pec. rect.*

3. Contra quam ferat iuris ratio, ex qua procul dubio nullius momenti eſt ipſo iure ſententia die feriato lata *d.l.2. in fin. C. hoc tit. d.l.1. §.1. in fin. D. eod.* Vide tamen *Def. 5. infr.*

4. Ex Stil. Senat. noſtri. facit *l. præſes 27. D. de re iudic.*

5. Propter vicium pronunciationis, vt loquitur Scæuola in *l. qui teſtamento 37. D. de excuſ. tutor.*

6. Vt & in ſpecie *d.l. qui teſtamento*, faciendum fuiſſet ſi tutor iuſtam habuiſſet excuſationem. Vide *cap. vlt. Extr. de fer.*

DEFINITIO II.

Non ſunt iurandi teſtes die feriato niſi partes conſentiant eo die audiri qui ſit quidem feriatus ſed non in honorem Dei.

IN dictandis aut excipiendis teſtationibus aliud nõ eſt. Neque enim fidem faciunt ſi feriato die teſtes auditi ſint: 1 nec ideò tamen teſtibus qui iuratò teſtificati ſunt à priore teſtimonio impunè reſilire licebit, 2 quamuis iterũ ſint audiendi, 3 & quidem eius ſumptibus qui nefasto die perperam eos audierat. 4 Sane ſi cùm dies feriatus eſſet aduerſarius tamen auditioni conſenſerit, valebit teſtatio. 5 Præterquàm ſi ponas in honorem Dei ferias indictas: 6 quo caſu æquum non eſt ex collitigatorum cõſenſu iuri publico diuini cultus derogari. 7 Illud tamen meminiſſe oportet, Eò die auditos videri teſtes quo iurati, non quo teſtationes conſcriptæ ſunt. 8 *Ita Senatus* ſæpiùs.

1. Generaliter enim conſtitutum eſt vt diebus feriatis actus omnes ſiue publici ſiue priuati cõquieſcant *l. actus omnes 8. C hoc tit.* vt nulla ſit cognitio iurgiorum *l. ... ext. fin. eod.* vt non tantùm lites ſed etiam cauſæ quieſcant *l 2 eod.*

2. Quia quod teſtis die dominico iuratus falſum dixerit, non facit quominus ſit periturus. Imò tantò magis quanto ſanctius eo die diuinum numen colere debuit *l. qui falſo 16. D. de teſtib.* Culpa enim iudicis qui eo die teſtem audire & iurare nõ debuit, non poteſt delictum & periurium teſtis excuſare *arg. l. 2. D. de priuat. delict.* Stabitur tamen hoc caſu ſecundæ depoſitioni non primæ licèt iuratæ, Alioqui cur iterum teſtem audiri oporteret cuius teſtimonium fidem nullam habere poſſet? cur expectaremus euentum qui nihil operari poſſet *l. aliquando 13. §. vlt. l. debitrix 24. §. vlt. D. ad SC. Velleian.*

3. Nota iterum eſſe audiendos, nec ſufficere vt repetantur, quia prior auditio prorſus nulla eſt.

4. Ne per illius culpam ſuperuacuis ſumptibus oneretur is pro quo teſtes auditi ſunt. Niſi is ipſe ſuo periculo quod plerumque fit auditionem illam die feriato fieri vtſerit.

5. *l. 1. §. 1. & l. ſi feriatis 6. D. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt. 136. num. 2. & quæſt. 216. ex notat. per gloſ.* & DD. *in cap. veniens. Extr. De teſtib.*

6. Feriarum enim aliæ in honorem Dei indictæ ſunt, aliæ in honorem Principis, aliæ vindemiarum aut meſſium cauſa *l. 2. 3. 4. 7. & vlt. C. hoc tit.*

7. *d.l. omnes 7. ad fin.* ibi: *nec apud ipſos arbitros ſponte electos. eod.*

8. Quia teſtatio fidem accipit ex iuramento non ex ſcriptura, quæ ſcilicet non fit niſi ad rei geſtæ memoriam *arg. l. 4. D. de pign.* Nam nec olim teſtes niſi palam & publicè auditi ſolebant in iure, id eſt in loco ipſo iudicij, & iudice ſedente.

DEFINITIO III.

De executione facta die dominico contra verum debitorem appellantem ab executione, nec tamen pecuniam condicentem.

DEbitor Senatuſconſulto condẽnatus ad ſolutionem iuſſus erat per apparitorem dominico die ſoluere & ni ſolueret in carcerem ire. Dixerat ille non debere ſe cogi eo die qui in honorem Dei Opt. Max. feriatus eſſet, Sed tamen cùm ad ſolutionem nihilominùs vrgeretur, abiente creditore, ſoluerat & ab executione appellauerat. Tertiò poſt die creditor teſtatò declarauerat nolle ſe eam executionem ratam habere, quòd die dominico facta fuiſſet, neque tamen exactas pecunias reſtituerat. Quærebatur an iuſtam appellationis proſequendæ cauſam debitor haberet. Quidam negabant, quòd cùm verum ſe debitorem agnoſceret, nihil planè ipſius intereſſet, quonã die vrgeretur: 1 ſolúmque in eo verſaretur ius Principis & procuratoris generalis propter violatam publicam honeſtatem, & ſacroſanctæ religionis venerationem. 2 Nam & ſi ex qua alia cauſa executio perperam facta proponeretur, vt puta contra leges formámve ſtatuto præſcriptã, Sufficeret tamẽ quòd pro debito facta eſſet vt teneret, in id ſaltem vſque tempus quod debitum offerretur. 3 Contra obiiciebatur non debere creditorem quicquam cõſequi ex ea executione quæ contra leges omnes facta fuiſſet, 4 Præſertim cùm nec debitore ipſo conſentiente fieri potuerit vt executio illa valeret. 5 Neque locum eſſe diſtinctioni quæ quibuſdam probabatur an citatio duntaxat an realis quoque executio facta eſſet, Quaſi hanc irritam fieri oporteret, illam non item. Nam præter id quod omnia omnino ad iudiciorum cauſam pertinentia eo die fieri diſtrictè & indiſtinctè prohibitum eſt, 6 quis negaret realem eſſe hanc executionem per quam iubebatur debitor vt vel ſolueret, vel iret in carceres? 7 Maximè verò ſecuta ſolutione metu carcerũ, tametſi in carceres detruſus non fuiſſet 8 At nec illud rurſus dici poterat, licuiſſe creditori intra decem dies à tempore interiectæ appellationis reſilire ab executione, quemadmodum debitor intra idipſum tempus appellationi renunciare potuiſſet. 9 Non enim reuera executioni renunciaſſe videri poterat, qui pecunias per executorem exactas ſibi retinuerat. 10 Senatus, cùm debitor nec negaret ſe debere nec ſolutæ pecuniæ reſtitutionem peteret, irritam fecit executionẽ, irritam quoque appellationem, vtroque ex collitigatoribus à iudicij obſeruatione abſoluto, nulla hinc vel inde facta impenſarum condemnatione, 12 propterea quòd creditori quodammodo debitor peperciſſet, qui ſolutionem à ſe factam adprobans liberationem ſibi ex ea quæſiſſet. 13 Item quòd creditori quoque ignoſcendum videretur non tam ob id quòd executori non mandauerat, vt die dominico exequeretur (hîc enim vt & aliàs ſæpè factũ executoris factum partis eſt, 14 cùm imputare ſibi debeat qui talem elegit, 15) quàm quòd poſt triduum ab executionis iure diſceſſiſſet. Quid enim præterea faceret, niſi vt pecuniam quoque redderet? Atqui nec debitor ipſe petebat qui liberationem malebat quàm condictionem. 16 Irritam tamen executionem fieri neceſſe fuit, ne malo exemplo tale quid in poſterum per creditorum iniurioſam aſperitatem contingeret. 17 Interminatione etiam apparitoribus facta pœnæ vigintiquinque librarum, & quanti partium intereſſet, ſi quid vnquam tale admitterent. *Ita Senatus* in ſecreto auditorio extempore 6. Id. Iun. 1590. & 3. Non. Decemb. eodem anno.

1. *Arg. l. Iulianus 60. D. de condict. indeb. l. ſi fideiuſſor 29. §. quadam. D. mandat.*

2. Ioan. Papon. *in ſyntag. areſt.*

3. Neque enim auditur debitor impugnans vicioſas ſubhaſtationes ſi modò pro debito factæ ſint, quin offerat & obſignet debitum recuſante creditore accipere. Stil. Senat. noſtri. facit *l. fundus 9. D. de reſcind. venalit.*

4. Quamque lex ipſa irritam facit ipſo iure *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

5. *Cap. vlt. ext. eod.*

6. *d. l.*

6. *d.l.2.l.actus omnes 8.l.vlt.* in illis verbis *nulla quemquam vrgeat admonitio, taceat apparitio*, & ad fin. *vel cuiuscunque iudicis apparitor. C.hoc tit.*

7. Nam etsi non sit detrusus in carceres quia soluit, ideò tamen videtur soluisse quia carceres ei apparitor minabatur. Facta enim sunt aliquid fieri coactè & metu coactionis *l.nonnisi 7.§.1.* vbi Bald. *D.quod falsò tut.aut.*

8. Solus enim metus carceris iustus metus est *l.nec timorem 7.§ 1.l.pen.l.vlt.§.1.D.quod met.caus.*

9. Nam intra decendium sicut appellatio permissa est ita & appellationis extinctio, quæ fit per renunciationem. Post id tempus non est permissa nisi ex rescripto & diplomate Principis, Vocant pragmatici *lettres d'aneantissement* per quas circumducitur appellatio, vt loquitur *l.si præses 6. C. quem. & quand. iud.*

10. Iniuria enim quæ per extortam veram solutionem facta fuerat, non nisi reddita pecunia tolli poterat. Vnde illud Comici *Nunquam verbo satisfacies cui re malefeceris*, facit *l.prout 80. D.de solut l.nihil 35. De reg.iur.* Verba enim cum effecta sunt accipienda *d.l fundus 9.D. de rescind.vendit. l. 1. §.vlt. D.quod quisque iur. l. pen. §. decere. D. ne quis eum qui in ius vocat. vt exim.*

11. Quod pragmatici dicunt *mettre les parties hors de cour, & de proces.*

12. Non quasi tacita expensarum compensatione facta vt fieri solet ob mutuam victoriam vt scripsi *ad Def.7.num.1. sup. De sportul.& sumptib in diuers.iudic. fac.* sed ob rationem, quæ sequitur in Defin.

13. Neque enim poterat ex ea solutione nasci liberatio quin solutio ipsa confirmaretur, quia quandiu pendet ius conditionis, pendet etiam ius liberationis *l. qui hominem 34. § si gener l.si quis offerenti 58. l. pupilli 96. §. vlt. l. qui res 98. §. rem autem D.de solut.* nisi in casu *l. Neratius 63. D. de cond. ind.*

14. *l.3. C. si in caus. iud. pign. capt. fit l. si ob causam 13. C. de euict.*

15. *Arg.l cum mandatu 13.in fin. D.de minor. l. 1 §. is quoque. D.de oblig & action.*

16. Nam & debitoris interetat vt liberaretur, cùm species acquisitionis sit liberari ab obligatione *l. species 11. D. de acceptil.*

17. Imperfecta enim lex esset quæ aliquid fieri prohiberet, si factum non coerceret, vt Vlpian. præfatur in *fragment. tit. 1.* Exemplum est in lege Cincia de qua eo loco. Item *in l. & si quis 14. §. Diuus autem Marcus. D. de relig. & sumpt. funer.*

DEFINITIO IV.

Executio facta die dominico licèt contra verum debitorem nõ tenet, nec tamen nisi procuratore fiscali requirente rescindatur.

EXecutio quæ die dominico alióve festo & sacro facta est, licèt contra verum debitorem, tenere non potest & ante omnia reuocanda est, 1 Præstito etiam quanti interest debitoris, 2 Procuratore tamen fiscali aut qui in eius locum substitutus sit, non solo ipso debitore id requirente, 3 quoniam ad publicam magis quàm ad priuatam vindictam eius iniuriæ persecutio pertinet. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 22. infr. De execut. rei iudicat.

1. *l.2.l.omnes dies 7.l.seq.& l.vlt.C.hoc tit.*

2. Vt fit generaliter, & faciendum est quoties executio aliqua nulliter & perperam facta est. Omnis enim executio quæ non est iuris habet iniuriam *l. iniuriarum 13.§.1. à contr. fens. & §. seq. De iniur. l. 5. C. quor.ap. non recip. l. 5. C.de iur. fisc.lib. 10.*

3. Ioan.Papon. *in syntagm.arest.lib.7.tit.10.§.2.*

4. *Arg.l. locatio 9. §. quod illicitè. D. de public. & vectig.* Priuatim namque nihil interest veri debitoris cuius interesset potiùs vt liberaretur, quemadmodum diximus ad *Defin. praced.num. 16.*

DEFINITIO V.

Sola pronunciatio sententiæ fieri potest etiam die feriato dum ne in honorem Dei sit feriatus.

NOn ex eo solo sententia nulla est aut annullanda, quòd pronunciata sit die feriato si non in honorem Dei feriatus fuit. 1 Cæteris enim diebus quantumlibet feriatis nihil vetat fieri ea omnia, quæ citra causæ cognitionem expediri possunt. 2 *Ita Senatus* in causa fratrum Broche & Antonij Baudard 7. Id. April. 1595.

1. *l. vlt. C. hoc tit.* etsi inter feriatos dies & qua de causa feriati sint non distinguunt Imppp. *in l. omnes dies 7. eod.* sed tantùm inter iuridicos & feriatos. Huius tamen distinctionis argumentum quoddam præbet quod scriptum est *in l. 8. eod.* vt actus omnes seu publici, seu priuati, præterquam emancipandi & manumittendi in paschalibus quindecim diebus conquiescant.

2. *Arg.l.2.& 3. D.hoc tit.* itaque diebus iis qui non in honorem Dei feriati sunt, neque iudicium esse potest, neque iudicatum, sed iudicati pronunciatio fieri potest *l. 6. eod.* quod tamen mihi durius culum videtur, quia iudicatum ex sola pronunciatione totum constituitur, videturque eo die iudicari quo fit pronunciatio. *l.1. D.de re iudic.*

TIT. XII.

De iurisdict. omn. iudic. & for. compet.

DEFINITIO I.

Venditor quando sequi debeat forum emptoris & quando non.

QVOD per manus traditum est, Venditorem sequi forum emptoris, 1 eò pertinet, vt si venditor fateatur se teneri de euictione, paratúsque sit rem defendere, fori verò exceptionem obiiciat vt litem principalem ab eo iudice qui inter emptorem & petitorem cognoscit, ad suum iudicẽ reuocet, non audiatur. Ibi enim res defendenda est vbi petitur, 2 Eadémque lis est quam emptor, & quam emptoris nomine venditor aduersus petitorem exerceat. 3 Cæterùm si venditor neget sua interesse quasi de euictione non teneatur, quemadmodum nouam litem aduersus eum hoc nomine instituí necesse est, & quidem personali actione, quippe quæ vel ex natura actionis venditi, vel ex stipulatione venditionibus inseri solita proficiscatur, 4 Ita fieri nequeat vt venditor coram alio quàm suo iudice ex causa inuitus conueniatur. 5 Vulgaris enim feréque perpetua iuris regula illa est Actorem forum rei omnimodo sequi debere. 6 Alio tamen iure ex inueterato pragmaticorum errore vtimur. 7 *Ita tractatum est* in causa N. Guillielmi de Gadaigne Senescalli Lugdunensis, & Dominæ Ioannæ de Gorreuod Dominæ de Meximieu 5. Idib. Iul. 1588.

1. *leg. venditor 49. D. de iudic. leg. 1. in fin. C. vbi in rem act.*

2. Alioqui defendere non esset id facere quod dominus in litem faceret *leg. sed & hæ 35. §. defendere D. de procur.* aut eandem vicem quam reus subiret *leg. minor. 51. §. quoniam eod.* si venditor proprij fori priuilegium allegare posset ad emptoris litem defendendam.

3. Alienæ enim liti interuenire dicitur venditor non suam inchoare qui ab emptore laudatus venit ad iudicem, *leg. qui proprio 46. §. qui alium eodem titulo. De procurat.*

4. Nemo enim dubitat quin actiones ex vendito & ex stipulatu sint personales cùm præsentes ex contractu.

5. Propriam namque litem hoc casu exercet venditor non alienam, vt in casu *d.l. venditor & d.l.1.C.vbi in rem act.*

6. *l.2.C.hoc tit.l.vlt.C.vbi in rem act.*

7. De quo vide quæ scripsi in Chiliad *De error. pragm. Decad.2.Err.vlt.*

DEFINITIO II.

Non semper indulgendum esse literis requisitoriis.

MAgistratuum omnium præsertim eorum qui supremam exercent iurisdictionem officium quidem est vt licet ijs præstent prouinciis quæ pari supremoque Principum imperio distinctæ sunt, mutuas tamen iuris dicundi functiones mutuis auxiliis tueantur si quid sit quod alius alium rogatum velit. 1 Sed tamen cauere diligenter debent ne dum id agunt vt alienæ subueniant iurisdictioni, propriam negligant, & offendant. 2 Itaque si is qui vni præest prouinciæ rogetur suæ iurisdictionis hominem qui ab alterius prouinciæ aduersario conuenitur ad eius iudicem remittere, licèt ob eam causam quæ ad litem in alia prouincia cœptam pertineat, non debet concedere. 3 In eóque non immeritò notata est à recentioribus maiorum nostrorum facilitas quos vt vrbaniores viderentur contrà facere solitos accepimus. Spectat enim id ad Principis authoritatem publicámque prouincialium vtilitatem ne & longioribus & dispendiosioribus vexentur litium incommodis si extra prouinciæ suæ fines litigare compellantur. 4 Secundum hæc cùm Genevas quidam pro nostrate apud Genevates fideiussisset, ex eáque causa apud suum iudicem conuentus literas ab eo impetrasset aduersus debitorem vt iudicio adesset litisque periculum in se susciperet, rogato etiam Senatu vt earum literarum executionem permitteret, Non putauit *Senatus* permittendam. 5 Permisit tamen denunciationem fieri debitori litis apud Genevates institutæ, vt si sua putaret interesse fideiussorem suum eo loco vbi conueniebatur defenderet. 6 Quo remedio visum est abundè consultum & iuri publico, & indemnitati fideiussoris, qui à suo iudice quandocumque posteà condemnatus paratã vtique habiturus sit actionẽ ad quicquid sua interetrit consequendum, aduersus debitorem qui de lite factus certior, neque defenderit, neque soluerit. 7 *Ita Senatus* 13. Cal. Ianuar. 1594. *Eodem* iure curiam Gratianopolitanam non ita dudum vsam scio pro D. de Valentier Dalphinate contra Dominum Comitem de Monreal cùm hic tanquam fideiussor apud Senatum nostrum conuentus, debitorem Dalphinatem pro quo fideiusserat ad suscipiendam litis defensionem iudicio adesse vellet. Hæc si de causa ciuili agatur. Sin de criminali, quid iuris sit dicam sub tit. Vbi de crimin. agi oport. Defin. 1.

1. Ne alioqui cassa sit iusti iudicis cognitio, si definitioni executio non tribuatur vt ait *l.episcopale 8. C.de episcop. audient.* in eámque rem frequens & necessarius vsus est literarum, quas pragmatici *requisitorias* vocant, De quibus *in l. à Diuo Pio 15.§.1.D.de re iudic.l.solent præsides 7.D. de custod. & exhib. reor.* Nouell. 17. *De mand. Princip. cap. 14. §. Sed etiam suscipientes,* & in Nouell. 90. *De testib. cap. 5. §. & quoniam* & in Nouell. 134. *Vt null. iudic. cap. 5. vers. si verò cognoscatur.* Itémque *in l. properandum 13. §. sin autem reus absfuerit.C. de iudic.* Vide Petr. Rebuff. *in tract. De lit. requis. seu rogat. tom.2.* & Gayll. *lib.1. Obser. cap.56.num.5.*

2. Alioqui iurisdictiones turbarentur quod fieri non debet *l.vlt.D.de iurisd.l.cùm vnus 11.§.pen.D.de reb.aut.iud.possid. l.magis puto 5.§ illud quari D.de reb. eor.qui sub tutel. l. consulta 23.C.de testam.* Inde est quod supradictas literas requisitorias Doctores Itali vocant literas *mutui compassus. ad d. l. De iurisd.*

3. Prospicere enim debet præses prouinciæ quantum potest ne prouinciales sui superuacuis litibus aut sumptibus vexentur & iniquo illo damno afficiantur *l. illicitas 6. in princip. vers. item ne quis iniquum.D. de offic. præsid.* Nam magistratus adeóque iudex quilibet imperium suum ad vilitatem litigantium referre debet *l.generaliter 9.D.de offic præsid.*

4. *Cap.quia nonnulli Extr.de rescript. l.1.§.vlt.& l.3. in princip. D.de alien.iudic.mut.caus.fact.*

5. Quoniam permissa eiusmodi executione futurum erat, vt personalem actionem coram non suo iudice susciperc nostras cogeretur, contra *l.2.C.hoc tit.*

6. Actus enim ille denunciationis est extraiudicialis, ideóque poterat fieri etiam irrequisito Senatu, dummodo testibus præsentibus *l. Æmilius 38. D.de minor. l.5.in princip.& §. 1. 2. & 3.D.quod vi aut clam.* Non enim fit denunciatio in vim citationis *l.4.§ prætor ait.D.de damn.infect.* sed tantùm ad notificandũ & certiorandum *l.item veniunt 20.§ petita D. de petit.hered.l.1. §. denunciare.D. de liber.agnos.l.si rem 29. §. quolibet tempore l.si ab emptore 49.l.si dictum 56.§.si præsente & seqq.D.de euict.*

7. *l.minor 19.§.1.vers.denunciare eod.* Denunciatio enim constituit aduersarium in mala fide adcóque in dolo quoties ab eo facta est qui denunciandi ius habuit *l.quædam 9.§.1. D. de edend. l. tutor 47. à contr. sens. D.de minor.* Imò & sufficit fecisse quem ne possit sibi denunciari *l.si ideo 55.§. vlt. & d.l. si dictum 56.§. simile modo D.de euict.*

DEFINITIO III.

Contumacia præscriptionem fori excludit.

IN ius vocatus à non competenti iudice si ad diem non iudfuerit iterum vocatus præscriptionem fori quam initiò habere potuit, obiicere amplius non potest, Iurisdictionem enim approbasse intelligitur qui per suam contumaciam iudicem coégit vt se iterum vocari iubere debuerit. 2 Quisquis enim vocatur licèt ex aliena iurisdictione sit, tamen venire debet hoc ipsum dicturus, vt sciatur huiúsne an illius sit iurisdictionis. 3 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Intellige si non sit omnino euidens incompetentia. Quid enim si laicus ad forum clerici vocatus sit aut clericus ad forũ laici? vt dicemus *Defin. seq.*

2. Quid enim aliud mitius aut leuius facere possit iudex aduersus contumacem *l.& post edictum 73. D. de iudic. l. consentaneum 8.C.quomod.& quand.iud.*

3. *l.ex quacunque 2. D. si quis in ius vocat. non ier. l.si quis ex aliena 5.D.de iudic.* Et sanè cùm exceptio fori sit declinatoria & consequenter dilatoria, necesse est eam opponi ab initio *l.exceptionem 19.C.de probat.* id est ante litem contestatam *l. 2.§. vlt. & l.3. D. de except.* Ergo & ante contumaciam quia contumacia, non solùm pro præsentia est sed etiam pro contestatione *Auth. qua in prouincia C. vbi de crimin. agi oport.* alioqui contra absentem quantumuis contumacem procedi non posset ad diffinitiuam sententiam *d.l. consentaneum & l.1. C.eod.quomod.& quand.iud.*

DEFINITIO IV.

Quid si incompetentia sit euidens.

HVic consequens est vt si iudex ecclesiasticus eum quem laicum esse sciat & fateatur ob rem quã constet non esse fori ecclesiastici, in ius vocari præceperit, aut contrà laicus ecclesiasticum, non idem dicendum sit, quia nec dubitatur quin omnino distinctæ sint ecclesiasticorum & laicorum iurisdictiones, 1 Adeò vt neque ex voluntate consensúque eius qui vocatus est possit aut hæc aut illa prorogari, 2 ne iuri publico præiudicium fiat, cuius maximè interest vt suam quæque retineat autoritatem, mutuis etiam auxiliis in eam rem si opus sit collatis. 3 Quare nec nocebit clerico quòd tribus si voles edictis ad iudicem laicum vocatus non venerit, si modò constet iudici & in confesso sit clericum esse eum qui conuenitur. 4 *Ita Senatus* pro D. Episcopo Bellicensi contra Episcopum Augustanum Mense Decembr. 1589.

1. *Cap. at si clerici 4.* vbi Canonist. *Extr.de iudic.* Adeò vt nec valeat consuetudo in contrarium Rot. *decis.10. De consuet. in antiq.* Excipiendi tamen sunt quidam casus notati per Mynsing. *Centur.2.obser.67.*

2. *Cap.*

2. *Cap. significasti. & cap. si diligenti. Extr. de for. compet.* Castr. *ad l. pen. num. 4. C. de pact.*

3. *l. Episcopale 8. C. de episc. audient.*

4. Guid. Pap. *quæst. 77. & 139. facit l. unic. C. qui pro sua iurisd. iudic. dare darive poss.*

DEFINITIO V.

Salua guardia per Principem concessa non tollit iurisdictionem Domini inferioris.

ID genᵉ diplomatis principalis quo quis se suáq; omnia in Principis protectionē specialē inlinuat (vulgo Saluáguardiam vocant) sicuti nullum ius tribuit impetranti, sed competentis duntaxat si quam habebat, possessionem conseruat,1 Ita de ordinaria inferiorum iudicum iurisdictione nihil detrahit,2 Sed si qua possessionis controuersia emergat, ex diplomate agendum est coram eodem iudice, qui etiamsi diploma nullum esset de eá re cognosceret 3 Idémque cæterorum diplomatum ius est siue De debitis sint, siue De emphyteusi, siue ad causam restitutionis in integrum concedantur. Vt enim his omnibus talibus diplomatis impetratio necessaria sit ab iis primùm inductum est qui de locupletando Principis ærario potiùs quàm de inferiorum iurisdictionum autoritate vllomodo imminuenda cogitarunt.4 Eóque passim iure vtimur.

1. Habet enim implicitam causam interdicti retinendæ possessionis, cuius ne crequētior vllus apud nos vsus est, quàm ex huiusmodi diplomatibus.

2. Supremi enim optimique Principis est omnes omnium iurisdictiones licèt inferiores tueri non turbare aut infringere *l. vlt. D. de iurisd. omn. iud. l. vlt. C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit. l. consultis 23 C. de testam.*

3. Alioqui quod pro tuendo possessoris iure constitutum & inductum esset, ei noceret qui in iurisdictionis suæ possessione esset; Contra *l. unic. C. qui pro sua iurisd. iudic. dare darive poss.*

4. Sic enim debent accipi rescripta omnia Principis ne alieno iuri quicquā derogetur *l. 2 § si quis à Principe. D. ne quid in loc. public.* néve beneficium Principis alteri sit captiosum *l. Paulus notat 8 de pact. stipulat.* Nam nec priuilegium à Principe concessum ad alicuius iniuriam porrigi oportet *l. impuberi 40. D. de admin. & peric. tutor.*

DEFINITIO VI.

Feudi iudex competens est in quacunque actione quæ feudi nomine instituatur & inter quoscunque.

CVm de feudali iure agitur, iudex feudi competens est inter quascunque personas,1 non solùm si in rem actio exerceatur,1 sed etiam si in personam: cùm quæ in personam actio competit contra feudatarium ex feudi iure & ratione feudi detur.3 Idem in emphyteusi quoque iuris est. *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Cal. Aug. 1592.

1. *Tit. 47. an apud iudic. vel curiam domin. quæst. feud. dub. termin. lib. 2. feudor.*

2. *l. vlt. vers. sed & in locis. C. vbi in rem act.*

3. Guid. Pap. *quæst. 42.*

DEFINITIO VII.

Ad nudam chirographi recognitionē potest clericus apud iudicem laicum conueniri.

AD recognoscendum aut denegandum chirographū potest clericus apud iudicem laicum & vicissim laicus apud iudicem ecclesiasticum conueniri. Neque enim quisquam in ea re iudex incompetens est, cùm ea interpellatione non tam id agatur vt fiat condemnatio, quàm vti ne debiti probatio intercidat,1 vtque ab eo saltem tempore ius pignoris creditori acquiratur in bonis debitoris.2 Proinde facta chirographi recognitione, nataque hypotheca, nouum genus actionis proponendum erit, agendúmque aut personali coram iudice ecclesiastico,3 aut hypothecaria coram seculari qui eiusmodi actionis iudex competens est,4 non solum si de profanis clerici rebus, sed & si de beneficij fructibus tractetur.5 *Ita Senatus* pro Reuerendiss. D. Ioanne Gothofredo Genodio Episcopo Bellicensi contra Episcopum Augustanum mens. Decemb. 1589. Et rursum ex tempore pro D. Ioanne Baptista Cauet contra D. Abbatem Ambroniaci 17. Cal. Ianuar. 89.

1. Quo respectu multa passim recipiuntur, quæ alioqui nō essent iure recipienda, vt in *l. in lege Aquilia 40. D. ad leg. Aquil.* quia probatio veritatis lumen est *l. per hanc 4. in fin. C. de temp. & repar. appell.*

2. Postquā eo iure vtimur vt ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducatur ius tacitæ hypothecæ. De quo videnda sunt quæ scripsi *Decad. 1. De error. pragmat. Err. 1.*

3. Quia actor sequi debet forum rei *l. 2. C. hoc tit.*

4. Nam actio hypothecaria id est pignoris persecutio in rem est *l. pignoris 17. D. de pignor. l. pignoris 13. C. eod. l. 2. C. si vnus ex plurib. hered.*

5. Fructus enim beneficij temporalem magis quàm spiritualem causam, qualitatem & conditionem habere intelliguntur. Pendent enim ex iure possessorij quod ipsum creditur esse temporale, Guid. Pap. *quæst. 1.* Adde Guil. Bened. *in verb. & vxorem à num. 414. vsque ad num. 420.*

DEFINITIO VIII.

Casus duo in quibus etiam persona clerici potest coram iudice laico conueniri.

QVidam casus sunt in quibus receptum est vt etiam personali actione clericus apud iudicem laicum cō ueniri possit. Inter quos ille est, Si clericus à suo iudice condemnatus parēre nolit, censuras negligens ecclesiasticas.1 Alter est si non opposita fori præscriptione passus sit se à laico condemnari. Nam in iudicati actione quæ in personam est priuilegium fori obiicere nō poterit, Quasi malitiosè & dolo malo exceptionem distulisse videatur vt iudicium irritum esset.2 Quæ ratio ostendit de eo clerico nos tractare de quo dubitari probabiliter possit, an clericus sit necne.3 Nam si exploratum & notoriū esset, non posset videri taciturnitate ipsius actor deceptus qui clericum esse non ignorasset: 4 Nec causa vlla subesset propter quam ex rei silentio, iudicis laici iurisdictio prorogata videri deberet quam nec expresso consensu tametsi voluisset prorogare potuisset. 5 *Ita Senatus* ex tempore contra N. Reuellum 4. Cal. Iunij 1593.

1. Guill. Bened. *vbi supra prox.* Capell. Tholos. *quæst. 489.*

2. Petr. Rebuff. *in tract. De sentent. execut. art. 3. glos. 2. num. 3.* Ioan. Papon. *in syntagm. Tit. De la iurisdict. temporelle § 8. & 21.* Neque enim malitiis indulgendum est *l. in fundo 38. D. de rei vindic.*

3. Iunge quæ scripsi *Defin. 4. supr.*

4. *l. nam si actor 16. D. de rei vindic. l. 1. in fin. D. de action. empt.*

5. Dixi *supr. Defin. 4. num. 2.* Nec enim maior vis esse debet taciti quàm expressi, aut fictionis quàm veritatis *l. sed addes 19. § penult. D. locat. l. 3. D. de reb. cred.* consensus autem qui ex contumacia inducitur, non nisi fictus est tacitámque inducens prorogationem.

DEFINITIO IX.

Potest agi contra clericum coram iudice laico vt declaret an transactioni stare velit, an sententiæ ab iudice ecclesiastico reddita.

EX trànsactione quidem non magis quàm ex alio vllo contractu personalis actio contra clericum coram iudice laico exerceri potest.1 Sed cùm post sententiam ab ecclesiastico iudice redditam à qua fuerat prouocatū,

transactio facta esset, Visum est non inutiliter apud laicũ iudicem institutam actionem, qua clericus non ad aliud vrgebatur, quàm vt declararet an stare transactioni, an iudicati executionem pati mallet, 2 cùm ex eiusmodi petitione nulla sequi posset condemnatio. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sufficit enim personalem actionem esse vndecunque tãdem illa sit, ne coram laico iudice potuit exerceri *cap. at si clerici 4. Extr. de iudic. cap. significasti. & cap. si diligenti. Extr. de for. comp.*

2. Iuxta *l. si diuersa pars 14. C. de transact.* Nam clerico nolente transactioni stare, ex integro agendum fuisset coram laico iudice.

3. Id enim vnum est quod iure prohibetur, ne clericus à laico, aut laicus à clerico absolui vnquam possit aut condemnari. Nec sanè sententia dicenda est quæ neque absolutionem continet, neque condemnationem *l. 1. D. de re iudic.*

DEFINITIO X.

Eius esse debet cognitio de sumptibus litis cuius est de negotio principali.

CVm iudex laicus per iuris imperitiam inter clericos personali actione proposita cognouisset, & ab ea sententia condemnatus ad Senatum prouocasset, Placuit malè quidem iudicatum, 1 condemnarique in litis appellatoriæ expensas eum debere, qui obtinuerat: 2 Sed tamen nihil de primæ litis sumptibus decernendum, propterea quòd eiusdem iudicis cognitio de sumptibus esse deberet cuius erat de negotio principali, 3 cùm non super fori præscriptione, sed de institutæ actionis iure, mutuo collitigatorum consensu disceptatum proponeretur. 4 Itaque cùm is consensus iurisdictionem incompetentis iudicis prorogare non potuisset, ne expressa quidem voluntate, 5 Visum est ad ecclesiasticum iudicem remitti totam rem oportere. *Ita Senatus* 9. Cal. Iunij 1590.

1. Ex iis quæ diximus *Defin. 4. 7. & 8 sup. hoc tit.*

2. Quia sententiam nullo iure latam nulla etiam ratione defenderat. Et iuris regula est Victum victori in expensis esse condemnandum *l. properandum 13. §. sive autem alterutra. C. de iudic. l. 4. C. de fructib. & lit. expens. l. 1. §. 1. D. de vacat. & excus. muner.*

3. Cùm expensarum condemnatio sit accessoria, nec nisi officio iudicis fit *l. 3. & d. l. 4. C. de fructib. & lit. expens.* Is enim de accessoriis cognoscere debet qui cognoscit de principali *l. 1. C. de ordin. iudic. l. 1. C. de iudic.*

4. Non enim de alia re pronunciare iudex potest quàm de qua cognouit *l. de qua re 74. D. de iudic.*

5. *Cap. significasti & cap. si diligenti. Extr. de for. compet.* Castr. *ad l. pen. C. de pact.*

DEFINITIO XI.

Iudex delegatus mulctæ dicendæ ius habet.

IVdex à Principe delegatus æquè ac ordinarius mulctæ dicendæ ius habet, 1 præsertim vt mandatam sibi iurisdictionem tueatur. 2 *Ita tractatum est 6.* Cal. Iul. 1591.

1. Guid. Pap. *quæst. 60.*

2. Omnibus enim magistratibus, præterquàm duumuiris, permissum est iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere *l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.*

DEFINITIO XII.

Potest clericus à iudice laico ex reconuentione condẽnari.

LAici quidam egerant ex transactione coram iudice ecclesiastico aduersus parochum actione personali vt transactioni satisfaceret. Cùm ille paratum se dixisset satisfacere, sed ita tamen si vicissim condemnarentur illi ad implenda ea quæ mutuis conuentionibus, eadémque transactione continebantur, 1 Iudex ecclesiasticus omnes simul vnáque sententia ad exequenda placita condemnauerat. Appellantes laicos tanquam ab abusu quasi à iudice ecclesiastico ex personali actione cõdemnari non potuissent, 2 Senatus noster non putauit audiendos, cùm ipsi priores iudicem elegissent, 3 nec nisi mutua condemnatio ex contractu reciproco fieri potuisset. 4 Maximè verò quòd de decimis persoluendis in petitorio tractabatur, quæ cognitio ad ecclesiasticum non ad secularem pertinet. 5 *Ita Senatus* pro Bertandon parocho de S. Iullin sur Veyle contra parochianos dicti loci. 11. Cal. Maij 1582.

1. Neque enim poterunt laici agere ex transactione, quin vicissim ipsi satisfacerent omnibus quæ eadem transactione promiserant *vulg. l. Iulianus 13. §. offerri. D. de action. empt.*

2. Propter euidentem incompetentiam *l. 2. C. hoc tit.*

3. *Ex l. cùm Papinianus 11. iunct. auth. & consequenter. C. de sent. & in eroc. omn. iudic.* Guill. Bened. *in verb. & uxorem. n. 123.*

4. *d. §. offerri. l. cùm te 6 C. de pact. int. empt. & vendit. l. si diuersa 14. C. de transact. l. quæro 54. §. inter locatorem. D. locat.*

5. Est enim decima quid spirituale non temporale *cap. 1. & tot. tit. Extr. de decim.*

DEFINITIO XIII.

Decreto Senatus non potest derogari iurisdictioni inferioris vasalli ignorantis.

SI Senatus postulante actore delegauerit causæ cognitionem alicui ex maioribus prouinciarum iuridicis, 1 de re, quàm inferioris iurisdictionis dominus ad iudicem suum adferat pertinere, non tò minus saluum est vasallo ius tuendæ propriæ iurisdictionis. Non enim aduersus eũ habere vim rei iudicatæ potest decretum quod insscio eo factum est. 2 Sed tamen obseruare ille debet vt de eo contendat, non apud iuridicum maiorem qui mandatam sibi à Senatu cognitionem à se abdicare sanè non potest. 3 Sed apud Senatum cuius est non solùm mandatam iurisdictionem reuocare, 4 sed etiam inferiorum feudatariorũ iurisdictiones tueri, sicut & cætera quæ sunt proprij cuiusque patrimonij: 5 Maximè cùm eo iure hodie vtamur vt iurisdictiones omnes patrimoniales esse existimentur, adeóque vt plurimùm oneroſæ magis quàm compẽdiosæ. *Ita Senatus* pro illustri D. Georgio de Mouxi Comite de Moureal 4. Non Decemb. 1592.

1. *Vt in l. sæpe audiui 8. & l. seq. D. de offic. præsid.*

2. *l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoq; 47. D. de re ind.*

3. Quia eius qui mandauit vice & partibus fungitur *l. 1. §. qui mandatam. l. etsi prætor 3. D. de offic. eius cui mand. est iurisd. l. solet prætor 16. D. hoc tit.*

4. Etiam post litem contestatam *l. iudicium soluitur 58.* vbi Bart. *D. de iudic.*

5. Ne turbentur, & confundantur iurisdictiones *l. vnic. C. qui pro sua iurisd. iudic. dare darive poss.*

DEFINITIO XIV.

Clericus repertus in habitu secularis militiæ non habet priuilegium fori.

CLericus in habitu secularis militiæ repertus, cùm hocipso quo se ad secularem militiam transtulit, ecclesiasticę renunciasse credatur, 1 non habet priuilegium fori, si de crimine, licèt communi nec priuilegiato, apud iudicem laicum conueniatur, 2 ac multò magis si de deserta quoque seculari militia præterquàm ecclesiasticæ repetendæ causa, deferatur. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 25. Sup. de Episcop. & Cleric.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 73. num. 6.*

2. Emanuel Soarez. *in Commun. opin. in verb. clericus.* Guid. Pap. *quæst. 138.* Ioan. Imbert. *lib. 4. Instit. forens. cap. 1.* Ioan. Papon. *in syntagm. arest.*

3. Ne alioqui nulla ratio sit veniæ & resipiscentiæ, quod fuerit inhumanum *arg. l. furti 6. §. pactúsque. D. de his qui not. infam.*

DEFINITIO XV.

Clericus à iudice laico personaliter condemnari potest ad expensas litis non etiam ad fructus repetita.

Quamuis

QVamuis verum sit, Expensarum, quæ in litem factæ sunt, condemnationē esse personalem, 1 nec posse clericum à iudice laico personalem vllam pati condemnationem. 2 Si tamen aduersus personam ecclesiasticam reali actione apud iudicem laicum egero & obtinuero, 3 perinde ratione sumptuum litis fiet condemnatio, atque si condemnatus personale priuilegium nullum haberet. Id enim in propositæ actionis consequentiam euenire necesse est, vt qui iustam litigandi causam non habuit, expensarum condemnatione mulctetur. 4 Nec alterius iudicis esse potest de sumptibus litis cognoscere quàm eius qui de ipsa lite cognouit. 5 Diuersum est in fructibus rei petitæ. Nam quæ fit fructuum adiudicatio, non tam in propositæ actionis consequentiam fieri videtur, quàm ipsius actionis quædam esse portio, siue actionis iure siue officio iudicis, vt vocant, mercenario debeantur. 6 Ideóq; sic sententiam concipere iudex laicus debet non vt condemnet clericum in fructibus, sed vt pronunciet mittendum actorem in rei de qua quæritur possessionem, aut in ea retinendum vel etiam restituēdum *cum fructibus* aut potiùs *cum fructuum à reo perceptorum restitutione*, 7 tacito condemnationis verbo quod non potest personam ipsam non afficere. 8 *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin Franciscani & Matthæi Martin 8. Id. Febr. 1593.

1. Quia in pœnam temerariæ litis infligitur *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. 1. §. 1. De vacat. & excus. muner.*

2. *Cap. significasti & cap. si diligenti. Extr. de for. comp.*

3. Quia in hoc genere actionis solet actor sequi forum loci in quo res sita est, non inspecta persona possessoris *l. vlt. C. vbi in rem. act.*

4. *l. qui solidum 78. §. etiam. de leg. 2. l. properandum 13. §. fin verò vterutra C. de iudic.*

5. Quia expensarum condemnatio fit officio iudicis, & quidem mercenario quód propositæ actioni subseruit *l. 3. C. de fruct. & lit. expens.* facit *l. qui per collusionem 49. §. vlt. D. de act. empt.*

6. Ideóque solent Iureconsulti sic loqui vt dicant fructus venire in actionem aut non venire *l. videamus generaliter 38. per tot. D. de vsur.* quod similiter de sumptibus litis nusquam scriptum est, nunquam enim veniunt in actionem licèt veniāt in condemnationem.

7. Vt sententia in rem concipiatur non in personam.

8. Non enim res condemnari potest sed persona ad aliquid dandum vel faciendum *l. 3. C. de sent. & int. omn. iud.*

DEFINITIO XVI.

Iudex laicus potest clericum pœnali iudicio condemnare iurisdictionis suæ tuendæ gratiâ.

DVobus clericis de beneficij possessione apud iudicē laicum certantibus 1 si iudex possessionem sequestrari iusserit, tum alter ex litigatoribus sequestrem in ea possessione turbauerit, potest & debet iudex laicus in clericum turbatorem sententiam mulctámq; dicere: 2 quia sicuti de possessione cognitio ad eum solum pertinet, ita permittendum illi est vt iurisdictionem suam alioqui futuram inanem, pœnali quoque iudicio tueatur. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 18. infr. Vnde vi.

1. Postquam eo iure vtimur vt de beneficij possessione non quidem adipiscenda, sed retinenda cognoscere iudex laicus possit Guid. Pap. *quæst. 1.*

2. Licèt id non possit fieri citra personalem condemnationem.

3. *l. vlt. D. de offic. eius cui mand. l. vnic. D. si quis ius dicen. non obt.* Simile est quod dicimus episcopum aut eius officialem punire posse quod magis est officiarios suos laicos de delictis per ipsos in officio commissis. Boer. *quæst. 9. nu. 7.* post Aufrer. *in repet. clem. 1. de potest. eccles. super laic.* Ioan. Andr. & Archid. *in cap. si episcopus de offic. ordin. lib. 6.* Nam & ea res ad ecclesiasticæ iurisdictionis tuendæ causam pertinet. Multa enim licent in consequentiam, quæ principaliter non licent & directo *l. 1. l. quod dicimus 7. D. de autor. & consens. tutor.*

DEFINITIO XVII.

De concessa per Principem iurisdictione & concessionis interpretatione.

CVm de Principis iure disputatur, longè alia ratio est iurisdictionis, alia cæterarum rerum. Quæcumque enim iurisdictio in Principis territorio est ea vel Principis esse, vel à Principe manasse præsumitur. 1 Nempe quia nihil esse potest in territorio quod non alicui iurisdictioni subiacere necesse sit. 2 Cuius autem potiùs iurisdictionem esse aut fuisse credendum est quàm eius qui supremam in territorio habeat potestatem? 3 Cæteræ verò res nec præsumuntur esse Principis nec à Principe manasse, sed esse liberæ, & singulis possessoribus proprio dominij & patrimonij iure acquisitæ, quoniam vnaquæque res naturaliter libera, 4 & vt loquuntur, allodialis præsumitur, præterquàm si in feudum data vel possessa probetur. 5 Feuda enim omnia à Principe tāquam à fonte fluxisse creduntur, cùm nec à seipso quisquam nec ab alio verisimilius quàm à Principe beneficium accepisse existimandus sit. 6 Quid ergo si Princeps vniuersam iurisdictionem quam in aliquo territorio habebat nobili cuidā concesserit? Suprema iurisdictio excepta censebitur, quā sicut à se abdicare Princeps nec si velit potest, ita multò minus velle credendus est. Vasallos enim non socios & Principes facere cogitat Princeps qui nobilibus subditis feudum & omnimodam iurisdictionem concedit. 7 Itaque & supremæ appellationis & aliarum rerum quę maiores Principis iudices postulant cognitio excepta intelligetur, 8 eámque iurisdictionem de retrofeudo, vt loquuntur, Principis recognoscere vasallus cogendus erit. 9 Sed & nobiles alij qui in eiusdem iurisdictionis territorio habitant, excipiendi erunt ne pari in parem data iurisdictio videatur. 10 Nec eorum personæ tantùm sed etiā castra & ædificia omnia, eorúmque continentia cum domesticis omnibus. 11 An & si qua in eo territorio feuda possideant? Minimè. Siquidem ea exceptio induceret vt noua iurisdictio tacitè concessa videretur iis de quibus ne locutus quidem Princeps fuisset, Ac vt ob personam eius cui Princeps iurisdictionem dedisset, haberet etiam super feudis suis iurisdictionem is qui anteà nullam habuerat, 12 aut; quod esset absurdius, 13 vt in iis feudis maneret iurisdictio Principis, & consequenter vt in eodem territorio Princeps cum vasallo concurrens, minorem haberet iurisdictionem, Vasallus enim haberet plenam & limitatam, hoc est intra certos territorij limites vniuersaliter constitutam, Princeps verò nullam nisi super hominibus & feudis eius nobilis qui in illo territorio feuda habuisset. *Ita tractatum est* in causa quadam ardua Idib. Febr. 1593.

1. Quia iurisdictio ordinaria & contentiosa inhæret territorio *l. vlt. C. vbi & apud quem cogn. in integr. rest. agit. sit* & ibi Bald.

2. Indéque nascitur præsumptio illa quòd eius sit iurisdictio cuius est territorium *l. vlt. vbi notat. D. hoc tit.* territorium enim dictum est à terrendo. *l. pupillus 239. § pen. D. de verb. sig.*

3. Vnde illud etiam est quod iurisdictio non præsumitur delegata à Principe nisi probetur.

4. *l. 1. l. altius 8. C. de seruit. & aqua.* Alciat. *lib. 2. de præs. præs. 3.*

5. Adeò vt nec nisi per scripturam probari possit *l. 1. C. de iur. emphyt.* Clarus *lib. 4. sentent. in verb. emphyteusis quæst. 4.* Intellige nisi probetur res iam anteà feudalis fuisse vel emphyteuticaria. Hoc ipso enim hodie præsumetur talis. Ant. Gayll. *lib. 2. obser. num. 1. 3. 4. 5. 6.* adde rursus nisi pro ea re præstetur seruitium aliquod personale. *Gramm. decis. 77.* aut si in Principis rescripto, vel alia scripturâ narratum esset bona esse feudalia. *Alex. cons. 15. num. 5.* Iason *in l. si priùs. D. de nou. oper. nuntiat.*

6. *tit. 1* & ibi *notat. De his qui feud. dar. poss. in Consuet. feud.* Itaque quamuis bona non præsumantur feudalia tamen feudalia præsumenda sunt retro feudalia nisi contrarium probetur.

7. Id enim est quod dici solet, In qualibet concessione quantumuis generali semper intelligi exceptam personam

loquentis *l. inquisitio* 18. vbi notatur, *C. de solut. l. si mercedem* 53. *§. vlt.* & ibi glos. & Bart. *D. de action. empt.* licèt nonnunquam fallat ea regula *l. Paulus respondit* 29. *§. vlt. D de pignor.*

8. Nam nec ea in generalem concessionem veniunt quæ quis verisimiliter non fuerit speciatim concessurus *arg. l. obligatione* 6. *D. de pignor. l. filius familias* 7. *D. de donat.*

9. In signum superioritatis reseruatæ, licèt nullus eo nomine census soluatur. Nam & ea pro quibus census nullus deberur profiteri cogimur, ne incidamus in commissum *l. interdum* 16. *§. quoties, & §. Diuus. D. de public. & vectig.* iunct. *l. universi* 5. *C. eod.* quamuis ij loci tractent de professione quæ fit vectigalium conseruandorum potiùs quàm recognoscendæ superioritatis causa.

10. Contra *l. ille à quo* 13. *§. tempestiuum. D. ad SC. Trebell.*

11. Is enim honor debetur castro & domesticis propter domini personam quæ alioqui hoc ipso arctaretur, vt alibi domicilium constitueret. Ad quid verò prodesset exceptam intelligi personam ipsius, si non & domus quoque excepta intelligeretur, quæ tutissimum ei refugium esse debeat. *l. plerique* 19. *D. de in ius vocand.*

12. Quod esset absurdum, & Principis liberalitatem faceret ipsi Principi captiosam contra *l. cùm aquiliana* 5. *D. de transact. l. pen. in princ. D. de aur. & arg. leg.*

13. *Arg. l. 3. §. vlt. & l. 4. D. de recept. qui arbitr.*

DEFINITIO XVIII.

Quomodo possit iudex laicus de congrua portione cognoscere.

QVamquàm de congruæ portionis debito cognoscere iudex laicus non potest, quoniam ea res ad ordinarij cognitionem pertinet, 1 Obtinuit tamen præsertim apud Gallos, & apud nos, vt de eo iudex laicus incidenter saltem & prouisionaliter pronunciet. 2 Neque id per vsurpationem duntaxat & sine ratione, vt quidam calumniantur, 3 sed vel ob id maximè quòd cùm lis super petitorio coram iudice ecclesiastico magnas plerumque moras secum trahat, permittendum non est curionem & parochum interim laborare inopia, & alimentis destitutum necessarijs, animarum sibi commissarum curam salutémque deserere. 4 Interest namque Principis & reipublicæ prouideri ne quid tale accidat. Ideóque & ad Principem, Principísque magistratus ea cura pertinet, 5 non solùm si parochus probet se esse in quasi possessione percipiendæ congruæ portionis (qui casus nullam haberet dubitationem, cùm etiam in beneficialibus possessorij cognitio ad iudicem laicũ spectet, vt sæpiùs diximus) 6 sed etiamsi nulla possessionis eiusmodi probatio adferatur. An ergo condemnabit eum qui de congrua portione conuenitur vt illam præstet? Minimè, quoniam id citra personalem condemnationem fieri non posset, cuius ratione nullam omnino iudex laicus iurisdictionem habet. 7 An potiùs pronunciabit retinendum parochum in quasi possessione percipiendarum decimarum parochiæ? Habet quidem parochus fundatam intentionem in decimarum perceptione intra fines parochiæ suæ. 8 Sed si constet alium esse decimarum possessorem, absurdum fuerit & contra iuris regulas, Retineri parochum in possessione quam non habeat, aut restitui ei possessionem quam nunquá habuerit. 9 Atqui verum est congruam portionem ex decimis percipiendam esse, in eámque rem decimas ipsas pignoris quodammodo iure & vinculo teneri, 10 nec aliter ordinario incumbere vt eam portionem præster, quàm si ex decimis aduersus earum possessorem confici non possit. 11 An igitur retinendus erit parochus in possessione percipiendarum decimarum, cum hac saltem adiectione *quoadusque congrua portio aut certa pecuniæ vel frumenti & vini quantitas pro ea congrua portione præstetur*? Ne hoc quidem. Eadem enim semper obstat ratio quòd interdictum retinendæ possessionis præsupponat præsentem possessionem. 12 Superest itaque vt pro consequenda congruæ portionis adiudicatione litigatores ad iudicem ecclesiasticum remittantur. 13 Sed interea tamen iudex laicus pronunciabit, Non quidem *ius esse curioni & parocho, sed faciendam ei potestatem percipiendi ex decimis ad eam vsque quantitatem quæ boni viri arbitrio congrua videri possit*, 14 hoc est quanta iudici videbitur, qui in ea re boni viri officio fungi debet, Computatis scilicet in congruam portionem iis omnibus quæ parocho certo & ordinario beneficij sui iure percipere solitus est, non ijs etiam quæ pro parochianorum voto & religione incertam habent præstationis rationem. 15 Denique laici iudicis officium hac parte tale esse debet quale esset, si de congruæ portionis iure cognoscendi ius haberet. 16 *Ita Senatus* re accuratissimè disputata pro Iosepho Rostaing parocho & curione loci de Mantagnole contra R. Ioannem Laboret Archipresbyterum Decanatus Sabaudiæ 11. Cal. Mart. 1593. Et rursum pro parocho Sancti Theobaldi de Couz contra Episcopum Gratianopolitanum 16. Cal. Sept. 1593. Verba autem quibus in Senatusconsulti conceptione Senatus noster vius est hæc fuerunt *qu'il sera loisible au Curé de prendre & percenoir, &c.*

1. Petr. Rebuff. *in tract. De congr. port. quæst. 7. num. 55.*
2. Rebuff. *ibid. num. 59. & quæst. 9. num. 80.*
3. Aufrer *ad decis. Capell. Tholos. 143.*
4. *Arg. l. si instituta 27. §. pen. D. de inoff. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit.*
5. *arg. can. Principes seculi cum sua glos. 23. quæst. 5.*
6. Ex Guid. Pap. *quæst. 1.* nimirum si de retinenda tantùm aut recuperanda, non etiam si de adipiscenda possessione agatur.
7. *Cap significasti & cap. si diligenti. Ext. de for. comp. cap. ad sit clerici Extr. de iudic.*
8. *cap fin.* vbi glos. *in verb. prædiorum extr. de paroch. cap. cùm homines. cap. quoniam & cap. cùm contingat. Extr. de decim.*
9. *l. benem 43. §. pen. de ædilic. edict. l. decem 116. de verb. obl.*
10. *cap. extirpanda. Extr. de prab. & dignit.*
11. Non enim tenetur nisi in subsidium ordinarius.
12. Alioqui non posset quis retinere possessionem quam non haberet. Et quisquis agit interdicto retinendæ possessionis eum necesse est probare quod possideat *l. 1. 2. & tot. tit. D. vti possid.*
13. Ne alioqui locum faciat iustæ appellationi interponendæ tanquam ab abusu propter euidentem incompetentiam *l. 2. C. hoc tit. l. consulta 23. C. de testam.*
14. Ita enim pronunciaret iudex laicus de iure spirituali quod facere nullomodo potest.
15. Rebuff. *vbi sup. num. 85. & 86.*
16. Sufficit enim quod de ipsius congruæ portionis iure nihil pronunciet *arg. l. 1. in fin. C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XIX.

Ex rescripto de debitis non potest fieri executio contra clericum ne quidem ad finem solius hypothecariæ.

EXecutio contra clericum facta ex diplomate principali quod de debitis vocant nullius planè momenti est. Non solùm quod ad eam executionis partem attinet qua iubetur clericus soluere, (in quo nec dubitandi causa vlla esse potest, 1) sed etiam ex qua parte ob non solutum debitum capta sunt pignora, aut missus creditor in possessionem bonorum obligatorum. 2 Quoniam quicquid fit in consequentiam executionis personalis & inualidæ, inualidum quoque esse necesse est. 3 Nec aliud erit si ex eiusmodi diplomate actum sit in rem nulla præcedente personali executione. Id enim fuerit contra formam literarum, quibus iubetur apparitor à personali executione incipere. 4 Neque ad rem pertinet, quòd non possit iudex ecclesiasticus cognoscere de iure litigatorum, quod ad pignora siue conuentionalia siue iudicialia. 5 Non enim ad eum cognitio remittenda est sed de totius executionis nullitate pronunciandum. 6 Relicta tantùm actori potestate clericum conueniendi aut personali actione coram iudice ecclesiastico aut hypothecaria coram laico. 7 Hypothecaria inquam, quæ non, vt cæteræ, à personali executione incipiat, sed à reali, sic tamen concepta formula *in casum non soluti debiti* quod Galli dicunt *à defaut de payement.* 8 Itaque supplicis in eam rẽ libelli oblatio necessaria est, & decretum iudicis, quod nouam illam hypothecariæ formam præscribat: 9 Cùm tamen inter alias personas ei quoque qui solam hypo-

hypothecariam exercere velit, sufficiat rescriptum illud in forma de debitis.10 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Protonotario de Ruboz.5.Id.Maij 1593.

1. Quia iussum illud soluendi in personam ipsam fit,& dirigitur, quæ tamen neque de Principis neque de laici iudicis iurisdictione est.

2. Quamuis ea executio merè in rem sit non in personam.

3. *Ex reg.l.nihil dolo 139.§.cùm principalis de reg.iur.*

4. Forma autem mandati omnino seruanda est ab executore,alioqui ab eo potest appellari *l. ab executione 5. vers. nisi forte.C.quor.appell.non recip.*

5. Si quidem pignorum persecutio per hypothecariam est quid merè temporale non spirituale,de quo proinde iudex laicus cognoscere debet non ecclesiasticus.

6. Executio enim cùm sit quid indiuiduum, non potest ex parte nulla esse & irrita quin tota sit talis, quia nunc actus est licèt duas habeat partes *arg. l. hac scriptura 26. De. cond. & demonstr.l.Celsus ait 23.§.1.D.de recept.qui arbitr.*

7. Irrita namque facta executione & creditore ex ea causa mulctato condemnatione expensarum, & quanti præterea ideo potest interesse clerici supersit ius ex integro & ritè reatèque exequendi.

8. Omnis enim hypothecaria condicionem illam habet, si pecunia soluta non erit *l. grege 13.§.etiam. l.si fundus 16.§.in vindicatione D.de pignor.*

9. A qua si iudex recesserit ab eo appellari tanquàm ab abusu rectè potest.

10. Sicut & sufficeret si quis actionem personalem cum hypothecaria cumulare vellet quod fieri posse constat,Guid.Pap. *quæst.198.*

DEFINITIO XX.

Contra executionem factam ex iussu iudicis inferioris potest implorari cognitio superioris, si iusta sit causa.

SI in bonorũ meorum possessionem missus sis ex inferioris iudicis mandato cuius executioni intercedere mihi licuerit,ego verò iustas causas habeam propter quas non solùm intercedere possim, sed etiam supremi magistratus id est Senatus cognitionem implorare, 1 nihil vetat adire me Senatum, & literas impetrare quibus iubeatur executor & intercessionem meam admittere & ad litem tractandam litigatores ad Senatum remittere.Nam cùm huiusmodi interlocutiones inferiorum iudicum quibus permittitur incipi ab executione contra iuris regulas,2 idcirco tolerentur quod per subiectam admittendæ intercessionis clausulam resoluantur vt nostri loquũtur in mandatum simplicis citationis, 3 perinde est acsi citatus ego ad inferiorem iudicem adirem Senatum, peterémque vt causæ cognitionem sibi adrogaret. 4 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa Viduæ N. Milliet procuratoris fiscalis prouinciæ de Gex 7. Id. Iul. 1593.

1. Puta ex ea causa de qua *in tit.seq.Quand.Imp.int.pupill.& vid.*

2. *l.1.C.de execut.rei iudic.*

3. Bart.*in l.de pupille 5.§. meminisse D. de oper. noui nunciat.* Imbert.*in Inst forens* ideóque hæc clausula *De admittenda intercessione* dicitur iustificatiua vt scripsimus alio loco.

4. Potest enim maior iudex causæ cognitionem aut iure ordinario sibi vindicare & ab inferioris iudicis tribunali ad suum transferre aut etiam extra ordinem quamuis non nisi ex causa euocare,vt scripsi *Def. 1. sup. De iudic.* facit *l. 1.§. si quis in appellatione D.de appell.*

DEFINITIO XXI.

De interdicta inferioribus iudicibus potestate concedendæ licentiæ congregandi populi ad indicendam contributionem.

NOn licet inferioribus iudicibus siue præsint prouinciæ siue minoris territorij iurisdictionem exerceant,2 petenti vniuersitati facultatem impartiri conuocandi populi vt nouæ contributionis onus aliquod quacumque de causa imponatur. Sed soli Principi aut Senatui ea res edicto Serenissimi Ducis nostri quod ad 5.Cal.April.1584.factum est, permissa fuit, cæteríque omnibus omnino magistratibus interdicta. 3 Cùm inferiorum iudicum inconsulta nimísque facili liberalitate maximam ex eiusmodi concessionibus reipublicæ cladẽ illatam constaret. 4 Itaque cùm ab inferioris iudicis qui licentiam hanc dederat, interlocutione quidam prouocasset,admissa iustáque appellatio pronunciata est, tantò magis,quòd idem iudex præcisas vt aiunt literas Syndicis concesserat aduersus eos omnes, & singulos qui in debitorum catalogo descripti essent, cùm aduersus eos tantùm concedere debuisset, quos in eo catalogo describendi ius fuisset, 5 quod fieri solet his verbis *contre tous cottisés & contribuables. Ita Senatus* pro N. Antonio le beuf contra Syndicos d'Argentine 12. Cal. Aug. 1593. & antea pro N.Chabod aduersus Syndicos de S.Rambert.*Sine die.*

1. Quos maiores iuridicos appellamus, quia mandatum à principe iurisdictionem habent.

2. A Principis vasallo aliquo mandatam, vulgo dicimus *indices bannaretos aut bannaretorum.*

3. Quod enim præcipui momenti est maiorísque periculi, suæ iurisdictioni reseruare superior magistratus & potest & debet *arg.l.1.& l.4.§.dunc.D.de damn.infect.l.vlt.C.vbi & apud quem caus.in integr.restit.l.non distinguemus 32.§. de liberali. D. de recept. qui arbitr.*

4. In quo tamen derogatum sanè est iuri communi, quò vtique permissa est magistratibus collationum indictio *l. in honoribus 8.§.qui muneris D.de vacat.& excus.muner.* nec nisi oratus interdicta. Superuindicti alia ratio est, de quo in *l. vnic. C.de superind.lib.10.tit.18.*

5. Alioqui præcedere debuisset inquisitio iudicis ad sciendum qui essent veri debitores *l.missi.*in illis verbis *cùm iudicem oporteat inquirere debitores.C.de exact.trib §.10.tit.19.*

DEFINITIO XXII.

Cessionarius an habeat fori exceptionem ex propria persona.

CEssionarius qui fori priuilegium ex propria persona habet ratione dignitatis aut officij tam in agendo quàm in excipiendo idem priuilegium retinet si ex iure cesso agat vel conueniatur,dummodo causam onerosam cessio præ se ferat. 1 Nam si lucratiuam, 2 durius est vt ex eius qualitate durior aduersarij condicio propter cessionem alioqui suspectam & inuidiosam 4 fieri debeat. *Ita Senatus* ex tẽpore pro D.Hieronymo de Lambert contra Mauricium Brocard 13.Cal.Aug.1593.

1. Succurrendum namque illi est qui in rem suam fit procurator alterius ex necessitate, nec priuilegij sui iacturam ex ea causa ipsum facere oportet *Arg.l.seruum quoque 33.§. vlt.& l.seq.D.de procur.*

2. Similis distinctio est *in l.5. §. si cum legitima & seqq. D. de doli mal.except.*

3. *l.2.D.de alien.iudic.mut.caus.fact.*

4. *l.per diuersas 22.C.mandat.*

DEFINITIO XXIII.

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licentia iudicis inferioris.

IVridici maiores & Ducales cuiusque prouinciæ mandatorum suorum executionem iubere possunt in territorio quoque vasallorum,qui in eadem prouincia iurisdictionem habent quos Bannaretos vocant, nec inferiorum iudicum licentiam implorare aut coguntur aut debent.1 Neque enim extra territorium ius dicere videtur, qui ius dicit in ea prouincia cui toti præest. 2 Sicut nec locum hîc habet quod dici solet nullum esse imperium paris in parem. 3 Cùm par videri non possit qui maior dicitur, quíque non alienatam à Principe,vt cæteri, sed ordinariam ipsius Principis iurisdictionem exerceat. 4 Itaque cùm iudex Marchionatus de Baugé literarum iuri-

dici maioris Sebusianæ prouinciæ inhibuisset executionem etiam cum clausula. Donec cognito eo prætextu quòd exequendi licentiam, & literas quas Pareatis appellant actor non impetrasset, probauit Senatus factum iuridici maioris qui aduersus inferiorem hunc Marchionatus iudicem citationis personalis literas pro vindicanda læsæ iurisdictionis principalis dignitate petenti procuratori fiscali concessserat. 4 Nam neque consuetudinem hac in re si qua in contrarium sit seruari placuit. *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Aug 1593.

1. Boer. *quæst.* 8. *num.* 6. post Guid. Pap. *quæst.* 346. *per text. in auth. vt null. iudic. §. si verò quis & auth. si verò communis C. ad leg. Iul. de adult. l. omnes §. verum si apparitore C. de episc. & cler.* Adde quod nec apparitor Principis tenetur requirere iudicem inferioris domini Boer. *ibid. in fin.* post Bald. *in l. prohibitum C. de iur. fisc.* Anfr. *quæst. Tholos.* 423. sanè in alio apparitore inferioris aut paris domini aliud est, vt ibid. tractat. Boer. *ex l. 1. in fi. C. de execut. & exact. lib. 12. l. contra eod. arg. l. cùm vnus §. is qui de bon. auctor. iud. poss. & §. si iudex de pac. tenend.*

2. Iurisdictio enim ordinaria & contentiosa inhæret territorio, & limites iurisdictionis sunt limites territorij regulariter *l. vlt. vers. qui certa administrationi*, cui & iurisdictio adhæret præpositi sunt vbique Bald. *C. vbi & apud quem cognit. in integ. restit.*

3. *l. 4. De recept. qui arbitr. l. ille à quo 13. § pen ad Trebell.*

4. Principis enim potestas semper potior est *l. & ideo 8. De offic. proconf. l. 4. de offic. præfid.*

5. Nam citatio superioritatem denotat, & subiectionem in eo qui citatur Glos. *in cap. cùm causa:* vbi Abb. & Felin. *de off. deleg.* Boer. *vbi supr. num 5.*

6. Boer. *ibid num. 1.*

DEFINITIO XXIV.

Non potest reus in Senatu conuentus obiicere exceptionem fori si statim expediri lis possit.

REo ad Senatus cognitionem vocato postulãte actore qui nullum tamen fori priuilegium habeat, non eo minus Senatus de lite cognoscet & pronunciabit si ex productis hinc inde instrumentis statim ac in promptu definiri controuersia possit. 1 Tunc enim solùm interest eius qui conuenitur ad inferiorem iudicem remitti, cùm facti quæstio implicita est, vt quæ in prima instantia non deduxerit, possit in secunda deducere & non probata probare: 2 Aut vt minore incommodo ac leuiore sumptu possit necessariis probationibus litem instruere, 3 quod non contingit si iuris duntaxat quæstio proponatur. 4 Nec aliud erit etiamsi pupillus sit is qui conuenitur, cùm pupilli interest quàm citò condemnari, si malam causam habeat, 5 ne inanibus sumptibus vexetur. *6 Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro Claudio chirurgo Camberiensi 10. Cal. Aug. 1593.

1. Id enim studet Senatus quantum potest & studere debet vt quàm citò lites finiantur *l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr. l. quidam 21. D. de reb. cred.*

2. *l. generaliter 11. § fin autem C. de reb. cred. & iureiur. l. in offerendis 37. in fin. C. de appell. l per hanc 4. C. de temp. & repar. appell.*

3. Cauere enim semper bonus iudex debet ne vel sumptu vel alio vllo incommodo superuacuo quis oneretur *l. hac stipulatio 14. §. 1. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*

4. Expedita enim solet esse præsertim apud Senatum quæstio iuris, quæ facti controuersiam implicitam non habet, quia ius certum est, factum verò incertum & plerumque obscurum *l. 2. l. pen. §. sed iuris D. de iur. & fact. ignor.*

5. *Arg. l. vnic. vers. quare C. ne liceat potent.* vt de monachorum litibus fauorabiliter & nominatim constitutum est *in Nouell. 79. apud quos oport. cauf. dicer. monach. cap. 2. in fin.*

6. *l. minoribus 6. D. de minor. l. 1. D. de inoff. testam.* facit *l. 3. in princip. D. vt in poss. leg. l. 3. §. causa D. de Carbon. edict. l. 3. §. ibidem. D. ad exhib.*

DEFINITIO XXV.

Non semper appellati solius voluntatem spectandam esse vt causæ cognitio ab appellationum iudice retineatur.

SI cum de inferiore iudicis competentia ageretur se ille competentem pronunciauerit, & ab ea interlocutione perperam appellatum sit, Non solet nec debet is qui ex appellatione cognoscit causæ cognitionem in principali negotio sibi reseruare solo eo requirente aduersus quem appellatum est, ac ni vterque consentiat, 1 Ne alioqui pugnantia constituere videatur, si & benè iudicatum dicat & nihilominùs causæ cognitionẽ quam prior iudex sibi vindicauerat, suam faciat. Extra hunc casum vix fieri potest vt audiri appellans debeat, si eum iudicem habere recuset ad quem prouocauit, & quem appellando iudicem ipse vltrò elegerit, 2 tametsi ab interlocutorio sit appellatum quam alius quoque inferior iudex appellationis confirmauerit. 3 *Ita Senatus* in causa fratris mei Ioannis Fabri Cantoris in ecclesia Sanctæ Mariæ Burgi & N. Guerry de Reuomaz Ex tempore 12. Cal. Sept. 1593.

1. *Cap. vt debitus hono. Extr. de appell.*

2. *l. cùm Papinianus 14. iunct. auth. & consequenter. C. de sent. & interl. omn. iud.*

3. Nihil enim refert an prima sit appellatio an secunda, dum ne tertia quæ nunquam licita est *l. vnic. C. ne lic. in vna eadémque caus. tert. pronoc.*

DEFINITIO XXVI.

Crimen priuilegiatum trahit ad suum forum crimen commune.

CLericus qui cum armis edicto Principis prohibitis alium occidisse probatur, à iudice seculari condemnari potest, non solùm quòd prohibitis armis vsus sit (est enim hoc delictum ex eorum numero quæ priuilegiata vocant,) 1 sed etiam quòd hominem occiderit tametsi delictum homicidij sit commune id est tale quod à clerico admissum non nisi ecclesiasticum iudicem habere possit, 2 ex communibus iuris regulis, 3 quoties ab assassinatu separatum est. 4 Adiunctio enim priuilegiati criminis facit vt quemadmodum vnum idémque crimen est, 5 ita vnus idémque iudex sit, Is scilicet qui de priuilegiato solus potest cognoscere, quia priuilegiatum trahit ad se commune. *6 Ita deliberatum est* in ea causa de qua SC. 54. infr. De probat.

1. Boer. *quæst.* 297.

2. *cap. 1. & tot. tit. Extr. de homicid.*

3. Iul. Clar. *lib. 5. sentent. §. vlt. quæst. 35. & 36.*

4. Assassinatus enim crimen priuilegiatum est Boer *dict. quæst. 2. §. 1.* id est quod fori præscriptionem nullam habeat. Tantus enim reatus tantum honorem excludit *arg. l. 1. C. vbi Senat. vel clariss.*

DEFINITIO XXVII.

Priuilegium fori allegare quis non potest eo loco repertus in quo contraxit præsertim si de instrumenti perditi exemplo conficiendo agatur.

CVm amisso instrumento obligatorio quòd notarius Camberiensis in ipsa Camberij ciuitate conscripserat peteret creditor aliud sibi exemplum dari à notario subscriptum fidéque publica subnixum, 1 ex quo conuenire debitorem posset, 2 in eámque rem vt fieri solet accitus esset debitor causam dicturus cur non id permitti deberet. 3 Ille autem fori priuilegium allegaret quod esset Augustanus. 4 Visum est audirieum non debere, quòd hac parte eum potissimum locum spectari oporteret in quo contractum fuerat, 5 & vbi habitabat notarius, cui si iustam causam debitor nullam afferret imperandum erat, 6 vt instrumentum rursus ederet, & describeret, quamuis futurum esset vt eadem actione vrgeretur debitor ad solutionem. *7 Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriela Pomard contra Dionysium Forestier Doctorem medicum Idib. Mart. 1594.

1. Quæ

1. Quæ iusta petitio est *l. veluti 7. §. 1. D. de edend.* vbi scriptum est posse euenire vt iterum & sæpius facienda sit editio, si quis fortè instrumentum sibi bis edi tum perdiderit.

2. Nam interdum vel ex solo inuentario conueniri debitor potest *vt in l. chirographa 57. D. de adm. & peric. tutor.*

3. Neque enim describtum, & recognitum instrumenti fieri potest nisi præsentibus vel saltem vocatis omnibus quorum interest vt scripsi Def. 3. *num. 2 sup. De edend.*

4. Habent enim nostri Aquitani non solùm ex iure commuai, sed etiam ex priuilegio ne coram alio quàm prouinciæ suæ iudice possint conueniri.

5. *l. omnem obligationem* 20 *D. de iud.* & ibi Bart. Iunct. *l. contraxisse* 21. *D. de oblig. & action.*

6. Nam extraneo iudici & extra territorium suum imperanti notarius parere non cogeretur *l. vlt. D. de iurisd.*

7. Per modo constat modo agatur *vt in l. 3. D. vt in poss. legat. l. 3. §. ibidem D. ad exhib.*

DEFINITIO XXVIII.

De iurisdictione quæ territorio cohæret.

ETsi territorium quod hodie vulgò *mandamentum* vocant à terrendo, dictum est vt lex ait, 1 Non continuò tamen verum est eius esse territorium cuius est iurisdictio aut contrà. Potest enim territorium esse vnius, iurisdictio alterius. 2 Sanè cùm iurisdictio in territorio est limitata, fieri non potest vt eius non sit territorium cuius est iurisdictio, & vicissim eius iurisdictio, cuius & territorium est. 4 Illud quoque non malè dicitur, Præsumi iurisdictionem eius esse cuius est territorium, & contrà, Nisi contrarium probetur. 5 Inde enim est, quod dici solet: Extra territorium ius dicenti impunè non pareri. 6 *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Thorans, & Dauergne 10. Cal April. 1594.

1. *l pupillus* 239. §. *territorium. D. de verb signific.*

2. Nisi præsumptione iuris quia iurisdictio inhæret territorio *l. vlt. C. vbi & ap. ad quem cognit. in integr. restit.* vt sequitur *in Defin.*

3. Notatur *in l. vlt. D. de iurisdict.* Vide *l. duumuirum* 53. *C. de decur. lib.* 10. *tit* 31.

4. Et ea demum iurisdictio est quæ territorio inhærere dicitur. Quæ enim limitata non est non tam territorium afficit, quàm personas subditas, & dicitur vulgò esse super hominibus & feudis.

5. Præsumptio quæ iuris tantùm est non etiam de iure admittit probationem in contrarium *vulg. l. cùm de indebito* 25. & *pass. D. de probat.*

6. *d. l. vlt. D. hoc tit. De iurisd. l. iurisperitos* 30. *§. cùm oriundus. D. de excusat. tutor. l. cùm vnus* 12. *§ ut qui D. de reb. auctor. iudic. l. Duo Priores* 15. *§. 1. D. de re iud.*

DEFINITIO XXIX.

Iudex laicus non est competens iudex clerici in actione personali, nec si desinat illa in hypothecariam, ne quidem pro sumptibus contumaciæ.

CLericus personali actione ad iudicis laici tribunal accitus si non pareat condemnati propter contumaciam non debet, ne quidem ad expensas contumaciæ, 1 quoniam incompetentia manifesta est, 2 nec potest clericus iudicis laici iurisdictionem vllomodo prorogare tametsi maximè velit. 3 Quid ergo si libelli conclusio personali actione proposita desinat, vt plerumque fit, in hypothecariam? Non idcirco laicus iudex fiet competens: Nec si actor protestetur velle se iudicatum exequi in bona duntaxat non etiam in personam debitoris: 5 quoniam actionis vicium quale illud est, cùm personalis actio aduersus clericum exercetur, non mutatur, solâque reali proposita corrigi potest. 6 Itaque mera quasi Scruiana exercenda est. 7 Cùm tamen clericus à iudice laico perperam condemnatus appellasset Senatum, nec postea appellationem prosecutus esset, & ob id ex principali diplomate de appellatione deserta conueniretur, 8 dubitatum est quid iuris constitui deberet. Et quidem constabat appellationis desertionem facere non posse vt sententia contra eas commune ab incompetenti iudice reddita transiret in rem iudicatam. 9 Eademque ex causa putabant quidam, neque ad desertionis sumptus condemnari clericum debere, 10 Quasi nihil referret vtrum ante sententiam in non parendo iudici, an post condemnationem in non prosequenda appellatione contumax fuisset: 11 Verùm placuit separandos hac parte sumptus desertionis à cæteris, vtpote omnimodo debitos, 12 Postquam eo iure vtimur vt de nullitate sententiæ nunquam agi possit citra appellationem, 3 nec rursus appellatio recipi de cuius desertione tractari cœperit priusquàm aduersus desertionem in integrum restitutio sit impetrata: 14 *Ita Senatus* in causa Ioannis Gros Driuet Aut. Cal. April. 1594.

1. Nec enim contumax est, qui non fuit obsecutus, cùm obedire non deberet *l. contumacia*, 13. §. *vlt. D. de re iudic.*

2. Quæ facit vt pro nullo & infecto habeatur, quod ab incompetenti iudice factum *l. 1. C si à non comp. iudic. l. pen. C. ne de stat. defunct.*

3. Dixi *Def. 4. num. 2 sup.* facit *l. repetita* 41. *C. de episcop. & cleric.*

4. Potest enim actio hypothecaria concurrere cum personali Guid. Pap. *quæst.* 108.

5. Licet protestatio alioquin soleat prodesse. Nimirum quoties incertum est quæ potiùs actio teneat *l. 1. §. quia autem. D. quod legat.* quod hic non contingit.

6. *l. cassia* 3 *C. de edend.*

7. Scripsi *Def. 19. sup.*

8. Pragmatici nostri vocant *lettres de desertion.*

9. Quia iudicis incompetentia quæ dicitur nullitas nullitatum impedit ne sententia transire possit vnquam in rem iudicatã *l... C. si à non comp. iudic. l. factum iudicis* 170 *de reg. iur.* facit *l. si expressim* 19. *D. de appel.*

10. Quia qui de principali negotio cognoscere non potest nec de sumptibus litis aliisve accessoriis potest, vt scripsi *Def.* 12 *sup. eod.*

11. Cùm appellatio extinguat iudicatum & reuocet omnia ad terminos litis in prima instantia contestatæ *l. 1. §. vlt. D. ad SC Turpil. cum similib.*

12. Non quidem ex ratione iuris sed ob ius nostrum prouinciale ex quo desumpta est ratio quæ statim sequitur *in Defin.*

13. Stil. Senat. nostri in eòque iuri communi derogatum est *l. 1. C. quand. prouoc. non est necess. l. ex consensu* 23. *§. 1. D. de appell.* iunct. *d. l si expressim* 19. *Eod. l. 1. §. item cùm contra. & §. seq. D. quæ sentent. siu. appell. rescind.*

14. Nam & idem tam olim obtinebat vt præscriptione summoueri posset is qui à sententia nulla prouocasset, nec appellationem prosecutus fuisset, tametsi non eo magis sententia transire posset in rem iudicatam. Quod vtrumque bene probatur *ex d. l. si expressim in fin.*

DEFINITIO XXX.

De persione beneficiali quem iudicem habeat, & an auctis vel imminutis fructibus minui debeat vel augeri.

SI quæratur an præbenda aut pensio super beneficij fructibus & reditibus constituta minui debeat necne, cognitio ad ecclesiasticum non ad secularem iudicem pertinet, 1 Si quidem secularis iudex, quod ad beneficialia pertinet, non nisi de possessione cognoscit, 2 quæ nihil commune habet cum quæstione iuris & proprietatis. 3 Illud sanè constat non ex eo solo minui præbendam posse quòd temporum iniuriâ alióve casu fortuito & vi maiore fructuum quantitas redituúmque æstimatio decreuerit. 4 Nam nec augeri eam æquum esset si fructus siue in quantitate siue in æstimatione augerentur. 5 De illa enim præbenda & pensione loquimur, quæ in quantitate consistit non in quota. 6 Quanquam & interdum iusta causa esse potest ob quam minui etiam debeat, non itidem tamen vnquam augeri. 7 *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Bellicensis & Capituli ecclesiæ Cathedralis eiusdem loci.

1. Tanquam ad iudicem competentem siue ratione perso-

nx quia persona ecclesiastica est, quę pensionem prestare debet siue ratione rei de qua agitur, vt sequitur in Definitione.

2. Et quidem de interdicto retinendæ aut recuperandæ duntaxat, non etiam adipiscendæ possessionis Guid. Pap. *quæst.* 1. licèt quod ad interdictum adipiscendæ contra sentiat Tessaur. in *Decis. Pedem.*

3. *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune. D. de acq. poss.*

4. Exemplo eius iuris quod in canone emphyteuticario constitutum est qui semper idem debetur tametsi res pro parte perierit, multóque magis si remissionis obtinendæ nulla alia causa quàm sterilitas allegetur *l.* 1. *&* ibi *notat. C. de iur. emphyt.* Iul. clar. *lib.* 4. *Sentent. §. emphyteusis. quæst.* 4. Etsi differentiæ ratio hæc adferri posset, quòd canon ille non pro fructibus datur, sed pro recognitione dominij. Pensio autem beneficialis, licèt non alio imponatur pro fructibus sed sola summi Pontificis voluntate, tamen imponitur ex comparatione fructuum beneficij, quod euenit etiam in canone emphyteuticario, fieri solet remissio Petr. Ancoran. *lib.* 3. *quæst.* 78. *num.* 12. Vide *l. legatum* 17. *§.* 1. *D. de ann. legat.*

5. Æquum autem est ad eum spectare incommoda ad quem & commoda Clar. *in d. §. emphyteutheseos quæst.* 41. ex regula iuris *in l. secundum naturam* 10. *D. de regul. iur.*

6. Quæ enim pēsio consistit in quota fructuum ea fieri non potest vt auctis vel imminutis fructibus non augeatur vel minuatur *l. si debitor* 39 *§. verisimile. D. contr. empt.*

7. Oo tationem illam quam attulimus quod nec soleant nec debeant aut possint constitui pensiones nisi ex comparatione fructuum beneficij. Solet tamen hæc quæstio vt plurimum deridi ex verbis rescripti pontificij quo pensio constituta est. Solēt enim pensionarij curare vt rescribat summus pontifex ne qua ex causa minuatur vnquam, sicut nec vlla ex causa vnquam potest augeri.

DEFINITIO XXXI.

An presbyter aut episcopus puniri possit à iudice laico ex crimine læsæ maiestatis.

CLericus præsertim in maioribus constitutus puta presbyter aut episcopus non potest etiam ex causa delicti quantumlibet atrocissimi coram iudice laicō cōueniri. Ne quidem de crimine læsæ maiestatis, 1 Et quamuis Principes seculares alio iure vti soleant iniuriam pro iure aut ius prō iniuria vsurpantes, excommunicationis tamen notam incurrunt. 2 In eámque rem quod ad Episcopos attinet expressa est constitutio sacrosancti concilij Tridentini. Quod tamen ad alios sacerdotes spectat qui non sunt episcopi solent excipi crimina quædam quæ obeā causam dicuntur priuilegiata. 3 Quid verò si Episcopus sub alieno Principe officium & dignitatem gerat? An ideò puniri poterit tanquam reus maiestatis? Minimè: Nisi hactenus vt officio priuetur si in eo deliquerit. Idque per formam iurisdictionis, vt nostri loquūtur, politicæ & œconomicæ non contentiosæ. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. inf. ad leg. Iul. maiest.

1. Iul. Clar. *lib.* 5. *sent. §. vlt. quæst.* 35. 36.
2. Vt tractat Clar. *ibid.*
3. De quibus vide Clar. *suprad. loco.*
4. Guil. Bened. latissimè in *repetit. cap. Raynutius.* in verb. *& vxorem num.* 155. vbi omnino vide.

DEFINITIO XXXII.

Renunciatio præscriptionis fori nocet si competentis iurisdictionis procurator non intercedat.

QVisquis fori præscriptioni renunciauit si propriæ iurisdictionis aut Principis procuratorem in auxilium suum non aduocet, audiri non potest petens vt ad suum iudicem remittatur, 1 Siue coram iudice minus aptè conueniatur. 2 Siue alterius instantiæ commodo priuetur, 3 vt contingit si ad Senatum rectà euocetur, qui non potest non competens iudex esse cùm apud nos sit ordinarius ordinariorum. 4 Sed tamen hoc posteriore casu ad Senatus officium pertinet, vt ex causarum & personarum varietate aliter atque aliter constituat. Nam si de eo negotio agi videat quod implicitam habeat obscuri facti quæstionem, æquissimum est ad proprij iudicis tribunal cognitionem remitti, vt & minoribus sumptibus litigatores vexentur, 5 & duplicis instantiæ commoda quæ multa sunt non amittant. Sin de ea re quæratur, quæ in promptu & quasi de plano expediri possit, nihil causæ est cur non sibi cognitionem retinere Senatus debeat, & pronunciare. *6 Ita Senatus* in publico auditorio 15. Cal. Maij 1595.

1. Quia potest quilibet præscriptioni fori vt & in cæteris omnibus fauori suo renunciare *l. pen. C. de pact. l. si iudex* 28. *D. de minor.* alieno tamen iuri, puta vt domini habentis iurisdictionē, siue Princeps ille sit, siue alius, pręiudicium facere nemo potest *l.* 1. *D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

2. Dummodo habeat ille iurisdictionem aliquam & quidē talem quæ prorogari possit *l.* 1. *D. de iudic.* iunct. *l. priuatorum* 3. *C. hoc tit.* Aliud enim est si iurisdictio prorogari non possit vt puta laici contra clericum vel contrà, vt scripsi *Defin.* 4. *&* 29. *supr.*

3. Non enim paruum commodum est duplicis instantiæ vt non deducta deduci & non probata probari possint in causa appellationis *l. per hanc* 4. *C. de temp. & repar. appell.*

4. Quippe qui supremus sit magistratus & Principis vices gerens *arg. l.* 1. *§. penult. D. de appell. l. ei cuius* 5. *§. planè si appellatione. D. de appell. recipr.*

5. Quibus tantò incommodius & dispendiosius futurum est quantò longius à domicilio suo euocantur *l.* 3. *§. vlrò. de testib. l. sed si quis* 7. *D. testam. quemadm. aper. l. vnic. C. quod Imp. inc. pup. vel vid.*

6. Quia studet Senatus vt studere debet lites finiri *l.* 3. *§.* 1. *D. de recept. qui arbit.* Dixi *Defin.* 24. *sup.*

DEFINITIO XXXIII.

Rationales nunquam cognoscunt inter priuatos, licèt de Principis iure & patrimonio incidenter tractetur.

SI inter priuatos apud Senatum controuersia sit de re quæ cum patrimonio aut rationib. Principis aliquid commune habeat, Non idcirco Senatus cognitionem & disceptationem negotij ad Rationales remittit. 1 Quid enim prohibet quominùs de huiusmodi re cognoscere, Senatus possit? An non generalis procurator, patrimonij quoque ratione procurator Principis est? 2 Quòd si tale negotium proponatur cuius instructio ex Rationalium documentis pendeat, quidni liceat procuratori generali conferre cum procuratore patrimonij, vt communi vtriusque fide & consilio tota res tantò securius tractetur? Illud sanè nullomodo ferendum est vt eo prætextu Rationales de iure priuatorum vllo casu cognoscant, 3 cùm iudicatum exequi ipsi non possint, Nec nisi absurdè iudicati sui executionem amplissimo ordini committere, 4 cuius præcipua est, vt esse debet, autoritas. *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin contra R. D. Episcopum Maurian 7. Id. Iun. 1595.

1. Nulla enim Rationalium iurisdictio est inter solos priuatos, sed tantùm inter Principem & priuatum. Idque nonnullis Serenissimorum Ducum nostrorum edictis expressim constitutum est.

2. Nam & ob id generalis procurator dicitur, quòd ad eū spectet cura eorum omnium quæ ad Principem pertinent, Licèt pro faciliore patrimonij tuitione & pro dignitate ordinis clarissimi Rationalium specialis procurator in eam constitutus sit, itémque Aduocatus Principis quos ideo Patrimoniales appellamus. Vide *l.* 1. *§ vlt. fam. ercisc.*

3. *l. iamdudum* 5. *C. vbi caus. stat. agi debeat. l.* 1. *C. hoc tit.*

4. Non enim iudicati executio committi potest quin exequi iubeatur is cui committitur *l. à Diuo Pio* 15. *§.* 1. ibi *si hoc iussi fuerint. D. de re iudic.* iubere autem superioris tantùm est nō inferioris aut paris *l.* 1. *§. vlt. & l. seq. D. de recept. qui arbit. l. ille à quo* 13. *§.* 1. *D.* ad SC. *Trebell.* Porrò cui denegatur executio iudicati denegatur etiā cognitio, & pronūciatio *l.* 3. *C. vbi caus. fiscal.*

DEFINITIO XXXIV.

Priuilegium secretioris Concilij Principis vt pro iudicatis suis exequendis alieni territorij magistratum rogare non teneatur.

Etsi

Et si suprematum curiarum singulare ius est vt sub nomine & autoritate Principis cæteras vices gerant, omnia decernant, hactenus tamen dissimilis, minórque autoritas earum est, quam secretioris consilij, cui princeps ipse adest, quod si iudicatum decretúmve aliquod mandandum sit executioni extra prouinciam, specialiter & nominatim rogandæ sunt supremæ Curiæ in quarum territorio facienda est executio 2 si suprema curia sit quæ rogat, non item si secretius Consilium Principis, Vt hoc priuilegium ipsi Principi indulgeatur. Quippe cuius persona vno casu alio sola ipsius autoritas interuenire intelligitur. 3 *Ita ad litem* est in secreto auditorio pro D. de Vauxuillars contra Dominos de la Chambre 7. Id Iunij 1595.

1. *Arg. l. vnic. D. de off. pref. prat.*
2. Quia iuberi non possum à pari magistratu, cùm par in parem non habeat imperium, vt diximus *Desi prox. num. 4.*
3. Plus enim est personã ipsam Principis interuenire, quàm ius eius autoritatem.

DEFINITIO XXXV.

De debito quod mortuarij nomine contrahitur vtrùm apud iudicem secularem & clericum competens est.

SI inter parochum & defuncti laici heredem laicum controuersia sit de debito quod mortuarij appellant, tractatum est cuius cognitio esse debeat, an iudicis laici an ecclesiastici. Et quidem constat non nisi personalem actionem eo nomine competere? 1 Quæ ratio suadere videtur vt laici potiùs quàm ecclesiastici iudicis cognitio esse debeat. 2 Sed tamen negari non potest quin sit quid spirituale, hæc proinde ad ecclesiasticum iudicem pertineat. 4 Nam & lex nostra prouincialis, quæ prohibet ne laicus actione personali coram ecclesiastico iudice conueniatur, nominatim addit *si de re profana quæratur.* 5 Illud sanè minus habet dubitationis, Actionem hanc mixti fori esse, & consequenter locum in ea esse præuentioni, 7 nec posse appellari tanquam ab abusu siue apud laicum siue apud ecclesiasticum iudicem eo nomine nullomodo primo loco quis conueniatur. Nam & sacrilegij quædam species esse dicitur & est, si quis debita huiusmodi tam pia soluere recusет. 8 Sacrilegij verò crimen mixti fori esse nemo ambigit. 9 Plane si contra tertium possessorem bonorum defuncti laicũ agatur ex hac causa coram iudice ecclesiastico, iusta erit appellatio tanquam ab abusu cùm neque personali actione conueniri possit qui heres non est, 10 neque hypothecaria quoniam funeraria actio aliæque similes fauorabiles qualis hæc est, priuilegium quidem habent inter personales actiones, 11 sed tacitæ hypothecæ ius non habent. 12 Ex quo efficitur vt nullo iure tertius possessor laicus apud iudicem ecclesiasticum eo nomine inquietetur. Quæ res abusum inducit. 13 *Ita tractatum est* in causa Archidiaconi de Combefort & Canonicorum d'Aiguebelle in publico auditorio 5. Cal. Iul. 1595.

1. Nascitur enim ex quasi contractu qui non tam cum herede quàm cum defuncto ipso, quod sanè mirum est, initus esse intelligitur *l. 1. & tot. tit. D. de relig. & sumptib. funer. l. quod in vxorem* 13. *C. de negot. gest.*
2. Quoniam in personalibus omnibus actionibus actor sequitur forum rei *l. 2. C. hoc tit. l. vlt. C. vbi in rem act.*
3. Quia non tantum pro corpore sepeliendo mortuarij debitum hoc contrahitur, sed etiam pro remunerandis liberaliter precibus ijs, quæ in eam rem ad salutare animæ remedium Deo Opt. Max. offeruntur.
4. De spiritualibus enim ecclesiastici non secularis iudicis cognitio est.
5. Stil. Senat. nostri.
6. Cùm habeat aliquid ex spirituali, aliquid ex temporali, vt cæteræ actiones quæ dicuntur mixti fori.
7. Guid. Pap. *quæst.* 178.
8. *Not. in cap. Ioannes. & cap. cùm tibi Extr. de testam.* capell. Tholos *quæst.* 8 9
9. Guid. Pap. *vbi suprà.*
10. Aut saltem anormalus vt vocant, successor qui heredis loco sit, vt puta pater à quem dos filiæ familias rediit si cum marito, funerauerit *d. l. quod in vxorem*, quamuis nec aliud est etiamsi filia nullam dotem habuerit *l. pro si nulla* 28. *D. de relig. & sumpt. funer.*
11. *l. quæsitum* 17. *D. de reb. auct. iud. poss. l. alias* 12. *De priuileg. credit. etsi quis* 14 §. *hæc actio D. de relig & sumptib. funer.*
12. Non enim tacitæ hypothecæ ius alij creditores habent quàm quibus specialiter datum est, aut de quibus *in Tit. D. & in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Ideóque nec possum videre quam rationem habeat ius hoc quo vtimur vt actio hæc funeraria priuilegium habeat cõtra cæteros omnes etiã hypothecarios creditores. Iuris enim ratio facit vt hypothecarij chirographarijs omnibus quibuscumque priuilegiarij præferantur in pignore, In quo scilicet non tam potiores quam soli inueniuntur *l. 2. in fin. l. 3. §. post diuisionem. D. qui potior. in pign. hab.*
13. Euidentior enim abusus esse non potest quàm si laicus apud iudicem ecclesiasticum sine causa nullóque iure conueniatur, non propter defectum iurisdictionis in iudice.

DEFINITIO XXXVI.

Clericus falsus testis ex eáque causa puniendus ad suum iudicem remittendus est.

SAcerdos ad testimonium dicendum admissus à iudice laico si repugnantia dixerit atque ita falsi suspectus videri possit, vt torqueri debeat, 1 non ideò tamen torqueri potest iudicis laici autoritate, sed ad iudicem ecclesiasticum si aduersarius & res vrgeat ex ea causa remittendus est. 2 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Lentilly & de Damas 13. Cal. Aug. 1595.

1. *l. qui falso* 16. *D. de test. l.*
2. Id enim est quod Armenop. scribit *cap. 6 in fin.* ex quo loco verè Dionys. Gothofr. vir doctissimus, & de iurisprudentia nostra si quis alius hac nostra ætate bene meritus, adnotauit legendum esse *in d. l. qui falso à iudicibus competentibus* non vt vulgo *competenter.*

DEFINITIO XXXVII.

De actione ad exhibendum quæ actionis in rem præparatoria sit cognoscere laicus iudex contra clericum potest.

ACtio ad exhibendum licèt si in personam 1 quia tamen in rem scripta est 2 exerceri coram iudice laico contra clericum potest, 3 Sed ita demùm si priùs appareat de iure aliquo quod actor habeat agendi in rem siue directa rei vindicatione, siue hypothecaria. 4 Est enim actio illa præparatoria actionis in rem. 5 Itaque non sufficiet actori, quòd dicat se creditorem, & probet sua interesse, ni probet se dominum vel hypothecarium creditorem. 6 Quam ob causam specifica quoque opus est declaratione rerum quarum exhibitio postulatur, 7 nec sufficiet peti in genere mobilia omnia, quæcunque fuerint in Titij puta hereditate reperta. 8 *Ita Senatus* in secreto auditorio pro R. D. Præceptore Antonano Camber. cõtra Ioannem Lucquet 8. Cal. Sept. 1595.

1. *l. 3. §. est autem. D. ad exhib.*
2. *d. l. 3. §. vlt. l. Celsus* 5 §. *vlt. eod. tit.*
3. Non secus ac si mera esset actio in rem, ex qua procul dubio conueniri clericus coram iudice laico posset *l. vlt. C. vbi in rem act.* Guil. Bened. *in verb. & vxorem num. 46.*
4. Potest enim dari actio ad exhibendũ ex variis alijs causis quæ nihil cum vindicatione commune habeant *d. l. 3. §. 1. §. plus dicit. D. ad exhib.*
5. *l. 1. eod.* quæ ait actionem hanc maximè propter vindicationes esse inductam: facit *l. 1. C. eod. l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. *D. de procurat.*
6. Itaque in huius persona non habet locum quod de alijs ad exhibendum acturis scriptum est *in d. l. 3. §. 1. D. ad exhib.*
7. Generaliter enim verum est in hac actione actorẽ omnia nosse debere, & dicere rei de qua agitur argumenta *d. l. 3. in princip.*
8. Quia neque huiusmodi bona in genere & incerta vindicari possent nisi ex iusta causa *l. 1. §. vlt. D. si pars hered. petat. l. qua de rota* 76. §. *incerta. D. de rei vindicat. l. si* 8. §. 1. *D. communi. diuid.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non exhortandus iudex ecclesiasticus vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod pœnam sanguinis irroget.

IVdex ecclesiasticus si rogetur concedere literas quas monitorias vocant, ad fines reuelationis tantùm pro crimine probando 1 quod sanguine vindicandum sit, aut quod per sanguinis effusionem commissum sit, nec velit ille concedere propterea quòd ecclesia non nouit sanguinem, 2 minimè exhortandus est à iudice laico, nec si ita futurum sit vt probationum inopiâ delictum maneat impunitum. 3 Neque enim hortandus est Iudex ecclesiasticus vt contra sacros canones quicquam decernat. 4 *Ita tractatum est* in relationibus libellorum Prid. Id. Sept. 1593.

1. Obtinuit enim vt etiam in criminalibus frequens huiusmodi literarum vsus sit fauore probationum.

2. Sed sunt aliæ pœnæ canonicæ; De quibus *glos. in cap. ad reprimendum. in verb. in canonibus de offic. ordin.*

3. Tametsi publicè interfit non manere impunita delicta *l. ita vulneratus* 51 §. *vlt. D. ad leg. Aquil. l. locatio* 9. §. *quod illicitè. D. de public. & vectigal.*

4. Prætorum verò iubente Senatu ad cuius officium & dignitatem ex contractu pertineret potius vt si quid iudice ecclesiastico, contra sacros canones decretum esset, id emendaret remedio appellationis ex ea causa per procuratorem generalem interponendę tanquam ab abusu, vt dicemus suo loco.

DEFINITIO XXXIX.

Non habet clericus priuilegium fori si vocetur ad iudicem laicum vt aliena liti intersit.

CLericus à clerico ad iudicem laicum euocatus vt iudicio contra laicum reum instituto adesset, ac de facti veritate, cuius erat ille conscius, responderet, priuilegium fori habere non potest, 1 non magis quàm si ad rem defendendam, quæ euinceretur, accersitus esset. 2 Sanè si in eum præsentem, & vbi iam iudicio aderit actio aliqua instituatur, 3 de qua iudex ecclesiasticus cognoscere debeat, ad eum remittendus tum demum erit. 4 Igitur ne quandoque obstet res super declinatoria exceptione iudicata, nominatim id per interlocutionem excipiendum est. 5 *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Dec. 1595.

1. Quia hoc casu non ideò euocatur vt vel condemnetur ipse vel absoluatur. Vt in simili scripsimus *Defin. 7. sup.*

2. Is enim alienam litem non quam defenderet ac proinde apud alienum iudicem non apud suum, arg. eorum quæ scripsi *Def. num. 2 sup. eod.*

3. Tanquam in iudicio repertum vt plerumque fit, quia in iudicio repertus citandus non est satisque vno citato habetur.

4. Neque enim hoc casu dici potest, quod aliàs quandoque modo constat, modo agatur *l 3. in princip. D. vt in possess. princip.*

5. His nimirum verbis interlocutioni adiectis *sauf d'estre fait droit sur le renuoy requis en temps & lieu ainsi qu'il escherra.*

DEFINITIO XL.

A Conseruatore tributi commutatorij ad Senatum non ad Rationalium Curiam appellatur.

ATributi commutatorij, vt vocant, conseruatore ad Senatum, non ad Rationales appellatur, 1 licèt de fiscalibus tributis adeóque de iure nobilitatis, & quæ ex nobilitate nascitur immunitatis 2 controuertatur. Nihil enim cum ærario Principis commune habet illa quæstio, an hic, aut ille nobilis sit, necne, & immunis. 3 Cùm quãtumlibet immunis sit, non idcirco quicquam decrescat ex ea tributi annui quantitate quam vniuersitas Principi debet. 4 Itaque cùm à Conseruatoris sententia condemnatus quidam ad Rationales appellasset, & appellantium more longiorem appellationi prosequendæ diem dixisset. 5 Victor autem citius expediendi negotij causa peteret à Senatu literas anticiparorias: 6 Senatus cui propriam iurisdictionem tueri non solùm licuit sed etiam necesse fuit, 7 non dubitauit quin eas concedere deberet, iubereque vt apud se lis tractaretur. *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Drugeon contra Syndicos vniuersitatis de Cheuelu 28. Feb. 1596.

1. Eóque passim iure vtimur, vel ob id maximè quòd huius tributi commutatorij conseruator vt plurimùm est aliquis ex Senatoribus, aut etiam Præsidibus Senatus, à quo proinde ad Senatum ipsum appellari conuenientius est multis de causis quàm ad Rationales, quamuis illi suam quoque & eam quidem supremam habeant iurisdictionem.

2. Cùm edictis omnibus Sereniss. Ducũ nostrorum nobiles omnes immunes sint ab huiusmodi tributis præsertim si facti sint nobiles post annum 1564. Hi enim remanent obnoxij huic tributo in annum vsque nobilitatis quinquagesimum at non etiam reliquis oneribus plebeiis.

3. Rationales autem ærarij potissimùm iudices sunt, & eorum omnium, quæ ad ærarium Principis pertinent.

4. Aliud enim est quod ipsa vniuersitas debet, Aliud verò quod singuli ex vniuersitate *l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusque vniuersitatis.*

5. Plerumque enim frustrandi tantùm causa appellationes interponuntur *l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic.*

6. Vulgo pragmatici nostri vocant *lettres d'anticipation.*

7. *l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.*

DEFINITIO XLI.

Commissarius delegatus ad solemne inuentarium faciendum non potest procedere in alieno territorio.

A Iudice vel suprema curia vnius territorij delegatus ad faciendum solemne inuentarium non potest procedere in territorio alieni Principis supremi, 1 quoniam id fieri non potest citra distractionem, vt loquuntur, subditorum, quos in aliena prouincia litigare oporteret. 2 Hoc verò tum maximè obtinet cùm maior id est nobilior pars bonorum defuncti in eo territorio sita est in quo procedendum est. Item si defunctus in eo territorio decesserit. *Ita Senatus* re sæpius & maturè deliberata in causa D. Archiepiscopi Bizantini heredis Illustriss. D. Marchionis de Treffort. 9. Decemb. 1596. Idémque obseruatum fuisse à Curia Gratianopolitana in causa discussionis bonorum Dominæ de S. Vallier retulit vnus ex Senatoribus qui fuerat à Senatu nostro delegatus.

1. Quia extra territorium ius dicenti impunè non paretur *l. vlt. D. de iurisd.*

2. Quod permittere magistratus nunquam debet. Non solùm ne iurisdictiones confundantur, & turbentur *l. cùm vnus* 12. §. *pen. D. de reb. auctor. iudic. possid. vel vendend.* sed etiam ne magno incommodo subditos suos affici patiatur si cogantur illi in alia prouincia litigare *l. 3. in princip. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. 3. §. vlt. D. de testib.*

3. *Arg. l. maiorem* 8. *D. de pact. l. si fideicommissum* 50. *D. de iudic.*

DEFINITIO XLII.

Iudicis laici nulla iurisdictio est contra clericum, ne quidem ad inquirendum de crimine, nisi crimen sit priuilegiatum.

ADuersus Ecclesiasticam personam de crimine non priuilegiato ne inquirendi quidem ius iudex laicus habet, quin excommunicationis pœnam ipso facto incurrat. Ex bulla incip. *In cœna Domini* quæ licèt dicatur non transiisse montes, vt vulgò loquuntur, Senatus tamen noster supradictam sententiam districtè secutus est & sequi solet. 1 In relationibus libellorum Cal. Decemb. 1595.

1. Pro ea nimirum qua excellit sempérque excelluit pietate, & erga sacrosanctam sedem Apostolicam reuerentia, obser-

uantia

narria & obedientia. Vide *text. in cap. cùm non ab homine.* vbi Alciat. *num 2. & cap. clerici Extr. de iudic.* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 37. num 23 & seqq.* post Didac. Couar. *Pract. quæst. 31 num 1* & alios ibi citat.

DEFINITIO XLIII.

An falsa moneta sit necne cognitio est Rationalium, potest tamen incidenter tractari apud Senatum, cuius solius est de crimine falsæ monetæ cognoscere & pronunciare.

DE moneta quidē quoties quæritur, an eius sit bonitatis, cuius esse debet ex edictis Principis, Rationalium non Senatus cognitio est, nimirum si contra eos agatur quibus cudendæ monetæ ius, & munus à Principe datū est. 1 Sed & si quis falsam monetam cudisse dicatur, 2 & Rationales cognitionem occupauerint, licèt de falsæ monetæ crimine pronunciandi non habeant potestatem, 3 hactenus tamen cognoscere possunt, vt probatam ab iis ad quos ea res pertinet 4 pronuncient falsam esse, deinde rem, & reum ad Senatum remittant. 6 Sed si quis apud Senatū de huiusmodi crimine accusatus sit, nihil prohibet eiusdē Senatus imperio & autoritate probos viros eligi, adeóque ex iis quorū industria per Principē in eam rē electa sit 7 ante omnia inuestigetur, nec necesse est Rationalium iurisdictionē ex hac parte implorari, non magis quàm quod ad alias criminis probationes attinet. 8 Licèt non deessent ex Dominis, qui referrent aliquando contra factitatum fuisse. *Ita Senatus* 29. Decemb. 1595.

1. Sic enim edictis serenissimorū Ducum Sabaudiæ, & statutis Cameræ computorum diserte cautum & constitutū est.

2. Vt proinde conueniri possit & condemnari de crimine falsæ monetæ *ex l. 1. C. de falsi monet.*

3. Quia non habent publici iudicij exercitionem quam solus apud nos Senatus habet iure supremi magistratus.

4. Vt inspiciatur scilicet an vera sit moneta an falsa.

5. Pertinet enim ea res ad cognitionem Rationalium, tanquam quæ spectet maximè ad ærarium Principis.

6. Sic olim Prætor plerumque cognitionem remittebat ad præfectum vbi quoties grauior & capitalis pœna erat infligēda *l. 1. § solent. D. de offic. præf. vrb. l. si quis iniuriam 35. D. de iniur.* iun & *l. 1. §. vlt. D. de pœn.*

7. Horum enim certior videtur esse & fides & industria quàm aliorum: cùm magna sit inter artifices differentia *l. inter artifices 31. D. de solut.*

8. Cùm possit is ad quem principalis negotij cognitio pertinet, omnem quoque incidentem quæstionem incidenter dirimere *l. 1. C. de ordin. iudicior.*

DEFINITIO XLIV.

Contumacia eius qui noluit in iudicium venire vt chirographum vel agnoscat vel deneget, adimit ei fori præscriptionem quam expressa agnitio non ademisset.

AD iudicem non suum vocatus, vt chirographi scripturam agnosceret, si fuerit contumax, & ob contumaciam ea scriptura per interlocutionem iudicis habita sit pro recognita, 1 non potest postea fori præscriptione tueri, 2 in pœnam nimirum contumaciæ. 3 Alioqui enim si paruisset & chirographi scripturam aut agnouisset aut denegasset, nō eò minùs saluā haberet fori præscriptionē. 4 Itaq; hoc casu quod mirū est plus operatur fictio in casu ficto, q̄ veritas in casu vero. 5 Ex tēpore Ante Id. Mart. 1596.

1. Facit. n. cōtumacia vt debeat cōtumax haberi pro cōfesso.

2. Quasi videatur iurisdictionē agnouisse ob id quod maluerit esse cōtumax quàm iurisdictionē cùm posset declinare.

3. Debuit enim venire & fori præscriptionē opponere, non autē magistratus ad quem vocabatur autoritatē & iurisdictionē contemnere *l. si quis ex aliena 5. D. de iudic. l. 2. D. in ius vocat. vt sant.* Excipe casum illum quo notoria sit incompetentia ita vt hoc allegari eam sit necesse, puta si is qui dicitur clericus, vocetur ad iudicē laicum. Iul. Clar *in pract. crim. quæst. 36 nu 5.*

4. Nempe quoniam agnitio vel denegatio chirographi non inducit ad probationem iurisdictionis cùm possit fieri ex autoritate cuiuslibet iudicis etiam incompetentis. Sic enim stylo nostro diserte cautum est *sub tit. de recognoissances de cedulles.*

5. Contra *l. filio 25 D. de liber. & post. l. confessionibus 14. & l. seq. §. vlt. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad l. si is qui pro emptore. D. de vsucap.*

DEFINITIO XLV.

Causis ex registro decidendis non potest adhiberi procurator aut Aduocatus generalis.

PRocurator, aut Aduocatus generalis non potest cum Senatoribus sententiam dicere in iis causis, quæ viua voce, & in publico Auditorio discepratæ sunt, si quod plerunque fit ex registro, vt loquuntur, non ex scripto decidantur. Non enim alij possunt in eiusmodi causis sententiam dicere, quàm qui in subsellijs publicis inter Senatores sederunt, aut saltem sedendi ius habuerunt. 2 Ante Id. Mart. 1596.

1. Quia tunc perinde haberur acsi ex tempore & in publico ipso auditorio lis decisa fuisset.

2. In quo numero neque procurator, neque Aduocatus generalis vnquam esse potest.

DEFINITIO XLVI.

Etiam Castellanorum iurisdictio prorogari potest de consensu litigatorum.

CAstellanorum iurisdictio infimarū vsque adeò statuti nostri autoritate definita est, 2 vt nec vllo etiam expresso collitigatorum consensu prorogari possit. Potest enim, 3 nisi cùm iudex iam præuenit. 4 *Ita tractatum est* 21. Mart. 1596.

1. Nec enim ex omnibus iis qui habēt iurisdictionem ordinariam quisquam est qui habeat iurisdictionem inferiorem.

2. Quamuis coarctata sit ad summam quinque florenorum.

3. Vt & alia quælibet iurisdictio prorogabilis est ex consensu litigatorum, nisi casus talis sit in quo speciali aliqua ratione per legem prorogatio inhibeatur *l. 1. &* 2. vbi scripsi in Rationalibus *D. de iudic.*

4. Vbi enim iudex manum apposuit tanquam superior, hoc ipso ligat manus castellani tanquam inferioris: Sicut de omnibus magistratibus superioribus dici solet si cum inferioribus comparentur.

DEFINITIO XLVII.

De rescindenda transactione facta super lite possessorij pendente coram iudice laico, solus iudex ecclesiasticus cognoscere potest.

ETsi de possessorio beneficiali cognoscere etiam inter clericos iudex laicus potest: 1 Si tamen de lite pendēte super possessorio transactum sit, & aduersus transactionē postea restitui alteruter litigatorum velit, 2 non Laici iudicis, sed Ecclesiastici cognitio esse debet: quia sicuti actio quæ ex transactione oritur, 3 ita & restitutio in integrum aduersus transactionem est in personam. 4 Nec est contrarium, quod in decidenda possessorij causa, transactionis formam idem iudex sequi cogitur. Id enim fit, quia causa possessionis adminiculum viresque ex titulo accipere potest, si vel vnus possessionis actus sequatur. *Ita Senatus* pro religiosis Prioratus S. Mariæ de Beluaux contra C. Emanuelem Pomeum Priorem. Ex tempore 8. Mart. 1597.

1. Guid. Pap. *quæst. 1.*

2. Ex causa fortè doli vel metus, vel falsorum instrumentorum, ex quibus causis certum est etiam transactionem rescindi posse *l. interpositas 13. l. si ex falsis penult. C. de transact.*

3. Scilicet cùm transactio est vallata vel stipulatione vel iureiurando. Alioqui nudum pactum est ex quo non datur actio, vt dixi *ad l. 1. D. de transact. in Rationalibus.*

4. Vt omnes in integrum restitutiones *l. 2. C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit. agit. sit.*

5. Id enim est quod nostri solent dicere Etiam in causa possessorij posse allegari titulum nō ad cumulandum petitorium cum possessorio, sed ad confortandum possessorium. Guid. Pap. *quæst. 71. ex cap.* licèt. *Extr. de probat. & cap. audiuimus. de restit. spoliat. in 6.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non est hortandus iudex ecclesiasticus vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod pœnam sanguinis irroget.

IVdex ecclesiasticus si rogetur concedere literas quas monitorias vocant, ad fines reuelationis tantùm pro crimine probando 1 quod sanguine vindicandum sit, aut quod per sanguinis effusionem commissum sit, nec velit ille concedere propterea quòd ecclesia non nouit sanguinem, 2 minimè exhortandus est à iudice laico, nec si ita futurum sit vt probationum inopiâ delictum maneat impunitum. 3 Neque enim hortandus est Iudex ecclesiasticus vt contra sacros canones quicquam decernat. 4 *Ita tractatum est* in relationibus libellorum Prid. Id. Sept. 1593.

1. Obtinuit enim vt etiam in criminalibus frequens huiusmodi literarum vsus sit fauore probationum.

2. Sed sunt aliæ pœnæ canonicæ; De quibus *glos. in cap. ad reprimendum. in verb. in canonibus de offic. ordin.*

3. Tametsi publicè interfit non manere impunita delicta *l. ita vulneratus* 51. §. *vlt. D ad leg. Aquil. l. locatio* 9. §. *quod illicitè. D. de public. & vectigal.*

4. Præsertim verò iubente Senatu ad cuius officium & dignitatem ex contrario pertineret potius vt si quid iudice ecclesiastico, contra sacros canones decretum esset, id emendaret remedio appellationis ex ea causa per procuratorem generalem interponendę tanquam ab abusu, vt dicemus suo loco.

DEFINITIO XXXIX.

Non habet clericus priuilegium fori si vocetur ad iudicem laicum vt aliena liti intersit.

CLericus à clerico ad iudicem laicum euocatus vt iudicio contra laicum reum instituto adesset, ac de facti veritate, cuius erat ille conscius, responderet, priuilegium fori habere non potest, 1 non magis quàm si ad rem defendendam, quæ euinceretur, accersitus esset. 2 Sanè si in eum præsentem, & vbi iam iudicio aderit actio aliqua instituatur, 3 de qua iudex ecclesiasticus cognoscere debeat, ad eum remittendus tum demum erit. 4 Igitur ne quandoque obstet res super declinatoria exceptione iudicata, nominatim id per interlocutionem excipiendum est. 5 *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Dec. 1595.

1. Quia hoc casu non ideò euocatur vt vel condemnetur ipse vel absoluatur. Vt in simili scripsimus *Defin. 7. sup.*

2. Is enim alienam litem non quam defenderet ac proinde apud alienum iudicem non apud suum, arg. eorum quæ scripsi *Def. num. 2 sup. eod.*

3. Tanquam in iudicio repertum vt plerumque fit, quia in iudicio repertus citandus non est satisque vno citato habetur.

4. Neque enim hoc casu dici potest, quod aliàs quandoque modo constat, modo agatur *l 3. in princip. D. vt in possess. princip.*

5. His nimirum verbis interlocutioni adiectis *sauf d'estre faict droit sur le renuoy requis en temps & lieu ainsi qu'il escherra.*

DEFINITIO XL.

A Conseruatore tributi commutatory ad Senatum non ad Rationalium Curiam appellatur.

ATributi commutatorij, vt vocant, conseruatore ad Senatum, non ad Rationales appellatur, 1 licèt de fiscalibus tributis adeóque de iure nobilitatis, & quæ ex nobilitate nascitur immunitatis 2 controuertatur. Nihil enim cum ærario Principis commune habet illa quæstio, an hic, aut ille nobilis sit, necne, & immunis. 3 Cùm quátumlibet immunis sit, non idcirco quicquam decrescat ex ea tributi annui quantitate quam vniuersitas Principi debet. 4 Itaque cùm à Conseruatoris sententia condemnatus quidam ad Rationales appellasset, & appellantium more longiorem appellationi prosequendæ diem dixisset. 5 Victor autem citiùs expediendi negotij causa peteret à Senatu literas anticiparorias: 6 Senatus cui propriam iurisdictionem tueri non solùm licuit sed etiam necesse fuit, 7 non dubitauit quin eas concedere deberet, iubereque vt apud se lis tractaretur. *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Drugeon contra Syndicos vniuersitatis de Cheuelu 28. Feb. 1596.

1. Eóque passim iure vtimur, vel ob id maximè quòd huius tributi commutatorij conseruator vt plurimùm est aliquis ex Senatoribus, aut etiam Præsidibus Senatus, à quo proinde ad Senatum ipsum appellari conuenientius est multis de causis quàm ad Rationales, quamuis illi suam quoque & eam quidem supremam habeant iurisdictionem.

2. Cùm edictis omnibus Sereniss. Ducũ nostrorum nobiles omnes immunes sint ab huiusmodi tributis præsertim si facti sint nobiles post annum 1564. Hi enim remanent obnoxij huic tributo in annum vsque nobilitatis quinquagesimum at non etiam reliquis oneribus plebeiis.

3. Rationales autem ærarij potissimùm iudices sunt, & eorum omnium, quæ ad ærarium Principis pertinent.

4. Aliud enim est quod ipsa vniuersitas debet, Aliud verò quod singuli ex vniuersitate *l. sicut* 7. §. 1. *D. quod cuiusque vniuers. nom.*

5. Plerumque enim frustrandi tantùm causa appellationes interponuntur *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de rei iudic.*

6. Vulgo pragmatici nostri vocant *lettres d'anticipation.*

7. *l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.*

DEFINITIO XLI.

Commissarius delegatus ad solemne inuentarium faciendum non potest procedere in alieno territorio.

A Iudice vel suprema curia vnius territorij delegatus ad faciendum solemne inuentarium non potest procedere in territorio alieni Principis supremi, 1 quoniam id fieri non potest citra distractionem, vt loquuntur, subditorum, quos in aliena prouincia litigare oporteret. 2 Hoc verò tum maximè obtinet cùm maior id est nobilior pars bonorum defuncti in eo territorio sita est in quo procedendum est. Item si defunctus in eo territorio decesserit. *Ita Senatus* re sæpius & maturè deliberata in causa D. Archiepiscopi Bizantini heredis Illustriss. D. Marchionis de Treffort. 9. Decemb. 1596. Idémque obseruatum fuisse à Curia Gratianopolitana in causa discussionis bonorum Dominæ de S. Vallier retulit vnus ex Senatoribus qui fuerat à Senatu nostro delegatus.

1. Quia extra territorium ius dicenti impunè non paretur *l. vlt. D. de iurisd.*

2. Quod permittere magistratus nunquam debet. Non solùm ne iurisdictiones confundantur, & turbentur *l. cùm vnus* 12. §. *pen. D. de reb. autor. iudic. possid. vel vendend.* sed etiam ne magno incommodo subditos suos affici patiatur si cogantur illi in alia prouincia litigare *l. 3. in princip. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. 3. §. vlt. D. de testib.*

3. *Arg. l. maiorem* 8. *D. de pact. l. si fideicommissum* 50. *D. de iudic.*

DEFINITIO XLII.

Iudicis laici nulla iurisdictio est contra clericum, ne quidem ad inquirendum de crimine, nisi crimen sit priuilegiatum.

ADuersus Ecclesiasticam personam de crimine non priuilegiato ne inquirendi quidem ius iudex laicus habet, quin excommunicationis pœnam ipso facto incurrat. Ex bulla incip. *In cœna Domini* quæ licèt dicatur non transiisse montes, vt vulgò loquuntur, Senatus tamen noster supradictam sententiam districtè secutus est & sequi solet. 1 In relationibus libellorum Cal. Decemb. 1595.

1. Pro ea nimirum qua excellit sempérque excelluit pietate, & erga sacrosanctam sedem Apostolicam reuerentia, obseruantia

narii & obedientia. Vide *text. in cap. cùm non ab homine.* vbi Alciat. *num 2. & cap. clerici Extr. de iudic.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 37. num 2.3 & seq.* post Didac. Couar. *Pract. quæst 31 num.1* & alios ibi citat.

DEFINITIO XLIII.

An falsa moneta sit necne cognitio est Rationalium, potest tamen incidenter tractari apud Senatum, cuius solius est de crimine falsæ monetæ cognoscere & pronunciare.

DE moneta quidē quoties quæritur, an eius sit bonitatis, cuius esse debet ex edictis Principis, Rationalium non Senatus cognitio est, nimirum si contra eos agatur quibus cudendæ monetæ ius, & munus à Principe datū est.1 Sed & si quis falsam monetam cudisse dicatur, 2 & Rationales cognitionem occupauerint, licèt de falsæ monetæ crimine pronunciandi non habeant potestatem, 3 hactenus tamen cognoscere possunt, vt probatam ab iis ad quos ea res pertinet 4 pronuncient falsam esse, deinde rem, & reum ad Senatum remittant. 6 Sed si quis apud Senatū de huiusmodi crimine accusatus sit, nihil prohibet eiusdē Senatus imperio & autoritate probos viros eligi, adeóque ex iis quorū industria per Principē in eam rē electa sit 7 ante omnia inuestigetur, nec necesse est Rationalium iurisdictionē ex hac parte implorari, non magis quàm quod ad alias criminis probationes attinet. 8 Licèt non deessent ex Dominis, qui referrent aliquando contra factitatum fuisse. *Ita Senatus* 29. Decemb. 1595.

1. Sic enim edictis serenissimorū Ducum Sabaudiæ, & statutis Cameræ computorum diserte cautum & constitutū est.

2. Vt proinde conueniri possit & condemnari de crimine falsæ monetæ *ex l.1. C. de fals. monet.*

3. Quia non habent publici iudicij exercitionem quam solus apud nos Senatus habet iure supremi magistratus.

4. Vt inspiciatur scilicet an vera sit moneta an falsa.

5. Pertinet enim ea res ad cognitionem Rationalium, tanquam quæ spectet maximè ad ærarium Principis.

6. Sic olim Prætor plerumque cognitionem remittebat ad præfectum vrbi quoties grauior & capitalis pœna erat infligēda *l.1. § solent. D. de offic. præf. vrb. l. si quis iniuriam 35. D. de iniur.* iunct. *l.1. §. vlt. D. de pœn.*

7. Horum enim certior videtur esse & fides & industria quàm aliorum: cùm magna sit inter artifices differentia *l. inter artifices 31. D. de solut.*

8. Cùm possit is ad quem principalis negotij cognitio pertinet, omnem quoque incidentem quæstionem incidenter dirimere *l.1. C. de ordin. iudicior.*

DEFINITIO XLIV.

Contumacia eius qui noluit in iudicium venire vt chirographum vel agnoscat vel deneget, adimit ei fori præscriptionem quam expressa agnitio non ademisset.

AD iudicem non suum vocatus, vt chirographi scripturam agnosceret, si fuerit contumax, & ob contumaciam ea scriptura per interlocutionem iudicis habita sit pro recognita, 1 non potest postea fori præscriptione tueri, 2 in pœnam nimirum contumaciæ. 3 Alioqui enim si paruisset & chirographi scripturam aut agnouisset aut denegasset, nō cò minùs saluā haberet fori præscriptionē. 4 Itaq; hoc casu quod mirū est plus operatur fictio in casu ficto, q̄ veritas in casu vero. 5 Ex tēpore Ante Id. Mart. 1596.

1. Facit. n. cōtumacia vt debeat cōtumax haberi pro cōfesso.

2. Quasi videatur iurisdictionē agnouisse ob id quod maluerit esse cōtumax quàm iurisdictionē cùm posset declinare.

3. Debuit enim venire & fori præscriptionē opponere, non autē magistratus ad quem vocabatur autoritatē & iurisdictionē contemnere *l. si quis ex aliena 5. D. de iudic. l.2. D. in ius vocat. vt sant.* Excipe casum illum quo notoria sit incompetentia ita vt nec allegari eam sit necesse, puta si is qui dicitur clericus, vocetur ad iudicē laicum. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 36. nu. 5.*

4. Nempe quoniam agnitio vel denegatio chirographi non inducit ad probationem iurisdictionis cùm possit fieri ex autoritate cuiuslibet iudicis etiam incompetentis. Sic enim stylo nostro diserte cautum est *sub tit. de recognoissances de cedulles.*

5. Contra *l. filio 23 D. de iudic. & post l. confessionibus 14. & l. sej. §. vlt. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad l. si is qui pro emptore. D. de vsucap.*

DEFINITIO XLV.

Causis ex registro decidendis non potest adhiberi procurator aut Aduocatus generalis.

PRocurator, aut Aduocatus generalis non potest cum Senatoribus sententiam dicere in iis causis, quæ viua voce, & in publico Auditorio disceptatæ sunt, si quod plerunque fit ex registro, vt loquuntur, non ex scripto decidantur. Non enim alij possunt in eiusmodi causis sententiam dicere, quàm qui in subsellijs publicis inter Senatores sederunt, aut saltem sedendi ius habuerunt. 2 Ante Id. Mart. 1596.

1. Quia tunc perinde habetur acsi ex tempore & in publico ipso auditorio lis decisa fuisset.

2. In quo numero neque procurator, neque Aduocatus generalis vnquam esse potest.

DEFINITIO XLVI.

Etiam Castellanorum iurisdictio prorogari potest de consensu litigatorum.

CAstellanorum iurisdictio infimarū vsque adeò statuti nostri autoritate definita est, 2 vt nec vllo etiam expresso collitigatorum consensu prorogari possit. Potest enim, 3 nisi cùm iudex iam præuenit. 4 *Ita tractatum est* 21. Mart. 1596.

1. Nec enim ex omnibus iis qui habēt iurisdictionem ordinariam quisquam est qui habeat iurisdictionem inferiorem.

2. Quamuis coarctata sit ad summam quinque florenorum.

3. Vt & alia quælibet iurisdictio prorogabilis est ex consensu litigatorum, nisi casus talis sit in quo speciali aliqua ratione per legem prorogatio inhibeatur *l.1. &* 2. vbi scripsi in Rationalibus *D. de iudic.*

4. Vbi enim iudex manum apposuit tanquam superior, hoc ipso ligat manus castellani tanquam inferioris: Sicut de omnibus magistratibus superioribus dici solet si cum inferioribus comparentur.

DEFINITIO XLVII.

De rescindenda transactione facta super lite possessorij pendente coram iudice laico, solus iudex ecclesiasticus cognoscere potest.

ETsi de possessorio beneficiali cognoscere etiam inter clericos iudex laicus potest: 1 Si tamen de lite pendēte super possessorio transactum sit, & aduersus transactionē postea restitui alteruter litigatorum velit, 2 non Laici iudicis, sed Ecclesiastici cognitio esse debet: quia sicuti actio quæ ex transactione oritur, 3 ita & restitutio in integrum aduersus transactionem est in personam. 4 Nec est contrarium, quod in decidenda possessorij causa, transactionis formam idem iudex sequi cogitur. Id enim fit, quia causa possessionis adminiculum vires que ex titulo accipere potest, si vel vnus possessionis actus sequatur. 5 *Ita Senatus* pro religiosis Prioratus S. Mariæ de Beluaux contra C. Emanuelem Pomeum Priorem. Ex tempore 8. Mart. 1597.

1. Guid. Pap. *quæst. 1.*

2. Ex causa fortè doli vel metus, vel falsorum instrumentorum, ex quibus causis certum est etiam transactionem rescindi posse *l. interpositus 13. l. si ex falsis penult. C. de transact.*

3. Scilicet cùm transactio est vallata vel stipulatione vel iureiurando. Alioqui nudum pactum est ex quo non datur actio, vt dixi *ad l.1. D. de transact. in Rationalibus.*

4. Vt omnes in integrum restitutiones *l.2. C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit. agit. sit.*

5. Id enim est quod nostri solent dicere Etiam in causa possessorij posse allegari titulum nō ad cumulandum petitorium cum possessorio, sed ad confortandum possessorium, Guid. Pap. *quæst. 71. ex cap.* licèt. *Extr. de probat. & cap. adiecimus de restit. spoliat. in 6.*

TIT. XIII.

Quand.Imper.int.pupill & vid.

DEFINITIO I.

Vidua dotem repetens habet priuilegium fui iudicis etiãsi contra pupillum agat.

PRiuilegiũ quod datũ est viduæ in dotis repetitione vt primum iudicem habere Senatu possit,1 non idcirco ei denegandum est quod aduersus pupillos agat,2 quamuis pupillorũ interfit cùm conueniũtur, vt duplicis instãtiæ beneficio fruantur.3 Nam & pupillorũ interest vt de eorum causis Senatus cognoscat,4 maiores vtique & ampliores dilationes pro rerũ & personarum qualitate concessurus, frid æquitas postulare videbitur,5 Neque distingui oportebit an egregia dos sit quæ excedat summam quingentorum aureorum, necne.6 Quantulacumque enim dos sit, quam vidua petit, fauor dotis & condicio personæ facit vt priuilegio digna existimẽtur. 7 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio contra liberos & heredes N. Amedei Michal magistri computorum 6. Cal.Febr.1593.

1. Ex placito Senatus nostri & modificatione per eum facta ad Serenissimi Ducis nostri Diui Emanuelis Philiberti edictum quod vulgò edictum Niciæ appellant.

2. Licèt dici soleat priuilegiatum non vti priuilegio contra alium æquè priuilegiatum. Id enim fallit aliquando ex causa *l. verum* 11 §. *vlt. D. de minor. l. vlt. D. ex quib. caus. maior.*

3. Propter eam rationem quam attuli *Def.* 32. *num.* 3. *sup. tit. prox.* facit tamen pro pupillis *l. vnic. C. hoc tit.* sed hæc Definitio intelligenda est de vidua dotem repetente, quo casu duplex priuilegium concurrit personæ scilicet & causæ, vt mirum non sit si vidua pupillo præferatur vnum duntaxat priuilegium habenti: Alioqui sanè non præferretur. *arg. d. l. vnic.* quæ non solùm de pupillis priùs quam de viduis loquitur *arg. l. quoties* 34. *D. de vsufr. l. generaliter* 24. §. *quid ergo* 17. *D. de fideic. libert.* sed & pupillis ipsis & viduis eo potissimùm casu priuilegium dat quo huiusmodi personæ aduersarij potentiam perhorrescant quod vix euenire potest vidua contra pupillum agente.

4. Fauor enim personæ vel causæ est vt maiores iudices habere debeat *l. non distinguemus* 32. §. *de liberali D. de recept. qui arbitr.* Vnde est quod de restitutione in integrum minorum solus prætor olim cognoscebat cùm ex aliis causis iudiciũ & iudicem dare soleret *l. 1. D. de minor. l. 1. De eo quod met. caus. l. 1. D. de dolo. l. vlt. C. vbi & apud quem cognit. in integr. rest.*

5. Est enim id positum in arbitrio & religione iudicantis eóq; iure vtimur. *arg. l. oratione 7. D. de fer. & dilat.* licèt contra constituturum videatur in *l. 1. & vlt. C. eod.*

6. Illa namque distinctio per Senatus modificationem adhibita est, quod ad alias personas attinet quæ priuilegium nullum habent.

7. *l. vnic. C. hoc tit.* neque sanè lex aut ciuilis aut prouincialis nostra distinguit quanta sit dos. Proinde nec nos distinguere debemus *vulg. l. de precio* 8. *D. de publician. in rem act.*

TIT. XIV.

Vbi de crimin.agi oport.

DEFINITIO I.

Quomodo quis ex delicto forum sortiatur.

ETIAM ex delicto forum quis sortiri solet.1 Sed etsi tum quoque rectè dicitur, cùm delinquens in eo ipso loco in quo deliquit, non reperitur, & per contumaciam condemnatur, 2 eo tamen iure vtimur, vt non magis in criminalibus quàm in ciuilibus causis concedi debet petita remissio ad iudicem alieni territorij,3 nisi vno illo casu quo vel originis vel domicilij ratio delinquentem subiecerit iurisdictioni eius ad quem remissio postulatur, quique ei præest territorio in quo crimen commissum est.4 *Ita tractatum est* in causa N. Guillielmi de Gadagne Senescalli Lugdunensis & Dominæ de Meximieu 5. Id.Iulij 1598.

1. *l. 3. D. de offic. præsid. Auth. qua in prouincia C. hoc tit.*

2. Alioqui eueniet vt priuilegiũ nullũ haberet locus delicti, cùm in eo etiã loco vbi delictũ commissum non est possit reus conueniri si ibi inueniatur *l. 1. C. hoc tit.* facilèque esset pessimo cuilibet alienam iurisdictionem turbare, ac fugiendo eludere si aduersus delinquentes eosdémque contumaces ius reddere non posset iudex loci in quo delictum admissum est.

3. Suã enim iurisdictionẽ quilibet iudex tuetur, cùm æquè competens sit iudex loci vbi delinquens reperitur, atque iudex loci in quo delictum admissum est. Ita fit vt plerumque delicta impunita remaneãt nolente iudice apud quem delinquẽs est eũ remittere, nec rursus iudice loci vbi delictũ admissum est elogia testiũ aut testes ipsos mittere ad iudicẽ loci vbi est qui deliquit, cũ iudices diuersorũ sunt Principũ. Boer. *decis. 29, n. 5. & 6.* post Bald. *in d. l. 3. de offic. pras. & in l. 2. §. sed nunquid. C. de ser. fu.*

4. Hoc enim casu duplex ius concurrit, in persona iudicis petentis remissionem: ideóque eum præferri æquum est, mutuísque in eam rem auxilijs iudices omnes sibi inuicẽ subuenire, ne delicta remaneant impunita dum iudices contendunt de iurisdictione *Clem. pastoralis.* in verb. *De more*: vbi glos. *Extr. de sentent. & re iudic.* Bart. *in l. 1. §. præsides. De requir. reis.* Oldr. *cons.* 83. & 124. Guid. Pap. *cum sua addit. quæst.* 202. Marant. *De ord. iudic. part. 6. num.* 39. 40. 41. Rebuff. *in tract. De lit. requisitor. num.* 27. An autem in contractibus locus fit remissioni vide apud Mynsig. *centur. 1. obs. 22. & cent. 2. obser. 5.*

DEFINITIO II.

Qui deliquit ex mandato alterius non habet priuilegium fori ex persona mandatoris.

SI delictum alio mandante admissum sit qui diuersi fori domicilium habeat, Placet præualere locum delicti perpetrati, attendíque eum debere: potiùs quàm locum in quo est qui delictum fieri mandauit,1 cùm non tam mãdatum quàm admissum delictum & actioni causam præbeat, & condemnationi.2 Eóque passim iure vtimur.

1. Guid.Pap. *quæst.* 104.

2. Quia in huiusmodi causis mandatum regulariter non excusat, nisi in certis casibus quos vide apud Iul. Clar. *lib. 5. sent. §. vlt. quæst.* 60. *vers. solet. l.* 3. §. 1. *D. de vi & vi armat.* licèt non eo minùs mandator ex persona sua teneatur *l. non ideò minus 5. C. de accus. & inscript.*

DEFINITIO III.

In delictis præueniisse quis dicatur.

IN delictis communibus in quibus locus est occupationi, & vt loquuntur præuentioni,1 si quæratur quis præuenerit non illud inspicimus quis prior de crimine inquisierit aut reum de crimine interrogauerit nec rursum quis prior in ius vocari aut prehendi reum iusserit, sed cuius primùm imperio vocatus ille in ius fuerit, aut prehensus. 2 Omnium siquidem actionum instruendarum principium ab ea parte edicti proficiscitur, quæ est de in ius vocando. 3 *Ita Senatus* in causa Procuratoris iurisdictionalis de Foissiaz contra N. Cornaton & Procuratorem Fiscalem Archiepiscopi Lugdunensis 6. Cal. April. 1594.

1. Vt euenit in omnibus causis criminum quæ sunt mixti fori.

2. Quia parum est iussisse vocari aut prehendi si non sit secuta executio.

3. *§. omnium Instit. de pœn. temer. litigant.*

TIT.

TIT. XV.

Vbi conuen. qui cert. loc. dar. promis.

DEFINITIO I.

Adiectione loci non etiam temporis fieri actionem arbitrariam.

OBLIGATVS soluere certo loco ex stipulatione ac proinde ex contractu stricti iuris,1 non potest ex contractu conueniri alio loco quàm quo solui debuit. 2 Actio enim quæ stricta est tota ex obligatione æstimatur,3 obligatio autem ex verbis quibus concepta stipulatio est. 4 Ita fit vt si debitor nunquam ad eum locum velit accedere in quo vt solueret se obligauit, nulla conueniendi eius ratio superfit summo iure. Quod tamen quoniam esset iniquissimum, necesse fuit in eam rem comparari actionem arbitrariam per quam vbicumque reus conueniri posset,5 & condemnari non solùm ad solutionem debitæ quantitatis, sed etiam habita ratione vtilitatis quæ creditori abesset, ob id quod alio quàm destinato loco solueretur.6 Etsi autem aliæ pleræque sunt actiones arbitratiæ,7 hæc tamen speciali quodam iure & ἰμφαλικῶς arbitraria dici solet,8 nõ tam quòd pleniores habeat præstationes, quàm quia speciale aliud nomen non habeat, quomodo habẽt, Rei vindicatio, actio ad exhibendum, & cæteræ si quæ sunt similes. 9 Quid si non certo loco sed certo tempore solui debuit, nec sua die solutum sit? Perinde quidem debitor condemnabitur ad id omne quod interierit creditoris,10 Sed non ideò fiet actio arbitraria, 11 cùm stricta sufficiat. Quoties enim dies obligationi adiecta est, præstatio & condemnatio eius quod interest ex obligatione ipsa proficiscitur, adeóque ex verbis stipulationis. Cur enim dies adiiceretur nisi vt promissor intelligeret futurum vt creditori præstandum esset quanti eius interforet si ad diẽ pecunia non solueretur? 12 Et verò non quemadmodum vnus locus in alio loco non continetur, ita dici potest vnum tempus in alio tempore non comprehendi. Nam breuius tempus in longiori continetur:13 & qui petit Cal. Februariis quod Ianuariis anterioribus solui debuit procul dubio petit suo iure 14 perinde acsi altero post Cal. Ianuarias die peteret, nisi quòd minùs petit tempore si petat detracta temporis vtilitate. 15 Proinde nihil causæ est cur in eam rem inducamus actionem arbitrariam,16 quã nec si velimus inducere tamen possimus, vbi propria quę ex obligatione nascitur actio sufficit, quemadmodum euenit, in bonę fidei iudiciis, in quibus constat ita obseruari, vt in contrahendo conuenerit vt certo loco quid præstaretur, pristina bonæ fidei actio vt puta ex empto aut vendito sufficiat, nec arbitraria exerceri possit:17 si nõ ipsa empti aut venditi obligatio nouationis iure in stipulationem transfusa sit.18 In eóque errauit grauissimè quidã ex recentioribus vir præcipui nominis, 19 qui scripsit non minùs temporis quàm loci adiectione fieri actionem arbitrariam. Sicut & illi errant qui putant actiones arbitrarias sui natura & origine strictas esse, nec nisi arbitrio iudicis fieri arbitrarias.20 Nam cùm non alia de causa inductæ sint, quàm vt creditoribus consuleretur iis duntaxat casibus quibus alia actio quælibet magis quàm æquitas actiones deficeret,21 nulla nimirum præcedente obligatione, saltem quæ ad eiusmodi actionem producendam sufficere posset, 22 consequens est vt subsistente obligatione, propriáque ex negotio contracto actione, nulla induci queat arbitraria, siquidem in stricti iuris iudiciis arbitrium iudicis nullũ est, sed distringitur iudex formulæ & obligationis potestati.23 In iis verò quæ sunt bonæ fidei non potest arbitrium esse pleniùs quàm officiũ quod circa eiusmodi actiones propter bonam fidem exercendum est.24 Itaque actiones arbitrariæ tertiam speciem actionum constituunt, ab aliis quidem omnibus sed ab iis maximè quæ strictæ sunt & natura & nomine & potestate differentem. 25 *Ita in Senatu* tractatum est in ea causa de qua Defin. 6. inf. si cert. pet.

1. Stipulationes enim omnes sunt stricti iuris *l. quicquid adstringenda 99. De verb. obligat.*
2. *l. 1. D. eo hoc tit. de eo quod cert. loc.*
3. Ideò namque dicitur stricta quod neque interpretationẽ vllam neque officium aut arbitrium iudicis admittit. In quo differt ab actionibus bonæ fidei & arbitrariis *l. quia tantumdem 7. D. de negot. gest. l. quare 54. D. locat.*
4. Quam ob causam stipulationem verborum obligationẽ appellamus *l. 1. & tot. tit. De verb. obligat.*
5. *d. l. 3. D. Loc tit.*
6. Actio enim arbitraria De eo quod certo loco vtriusque vtilitatem continet *l. 2 eod.* id est alterutrius, vt loquitur *l. vnic. C. eod.* Eius scilicet qui moram passus est.
7. De quibus *in § præterea. Instit. de actio.*
8. *d. l. 1. 2. & pass. D. hoc tit.*
9. Vt scripsi *lib. 15. Coniect. iur. ciuil. cap. 1.*
10. *l quod si Ephes. 4. D. hoc tit.*
11. In quo erravit Iacob. Cuiac. qui scripsit adiectione temporis sicut & loci fieri actionem arbitrariam contra quem scripsi *lib. 15 Coniect. cap. 3.*
12. *l. si Calendis 11. D. de re iudic. l. si fundum certo die 114. De verb. obligat.*
13. *l. stipulatio ista 38. § inter. De verb. oblig. 2. l. Iauolenus 15. aliàs l. eum qui de ann. legat.*
14. Quia saltem hodie dandum est quod iam ante dari oportuit *l. si sterilis 21. § cùm per venditorem. D. de act. empt. l. Celsus ait 23. § 1. D. de recept. qui arbitr.*
15. Quemadmodum & plus peteret tempore qui peteret ante tempus *§ plus autem. Inst. de action.*
16. Actio enim arbitraria De eo quod certo loco non nisi ex necessitate inducta est & ex æquitate contra stricti iuris rationes *d. l. 1. D. hoc tit.*
17. *l. in bona fidei 7. eod.*
18. Quia hoc casu tollitur pristina obligatio quæ erat bonæ fidei & noua inducitur quæ est stricta *l. 4. vers. verum. D. de vsur.*
19. Iacob. Cuiac. *ad African. in l. centum Capuæ 8. D. hoc tit.*
20. VVesemb. & alij vulgò *ad d. §. præterea. Instit. De action.*
21. Aliquando enim actio deficit licèt non deficiat æquitas *l. 2. § quanquam, D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*
22. Nam & inde fit vt in huiusmodi actionibus arbitrium præcedere necesse sit vt sequi possit condemnatio *d. §. præterea l. item si 14. § 1. & §. hæc autem actio. Inst. de eo quod met. caus.*
23. *d. l. quicquid 99. De verb. oblig.*
24. *Arg. d. l. quæ tantundem 7. D. de negot. gest.*
25. Vide omnino quæ in hanc rem scripsi *lib. 16. coniect.*

DEFINITIO II.

Creditor cui & alio loco & in alia moneta soluitur, omnimodo & vndique indemnis præstandus est.

CRedidi tibi centum aureos reddendos Lugduni ad certam diem æstimato vnoquoque aureo sexaginta assibus regijs. Constat non teneri te aureos in auro soluere, siue propria actione Lugduni, siue arbitraria post diem alio loco conueniare, sed liberari te soluendo æstimationem de qua conuenit.1 Nam etsi non essent aurei æstimati, adhuc tamen dicendum esset ex receptissima vbique gentium consuetudine licèt inuita iuris ratione æstimationem solui posse.2 Sed an si contra te agam Camberij cogendus eris soluere in assibus regiis, an liberaberis oblata & obsignata æstimatione sexaginta assium regiorũ in moneta Sabaudiæ pro vnoquoque aureo? Placet, me qui Cãberij ago, recusare non posse, quominùs accipiam solutionẽ in ea moneta, quæ & Camberiensium cõmercio & edicto Principis adprobata est. 3 Sed tamen quia Lugduni non Camberij soluere debuisti, nec æquum est auferri mihi facto tuo commodum loci in quẽ solutio

fuerat destinata, condemnandus es præterea quanti mea interest habere asses regios. 4 In quo continebitur quanti expectatus sum vt ex moneta illa Sabaudica emere possim mihique parare regiam, si forte Sabaudica nullius aut minoris vsus & vtilitatis mihi futura sit. 5 Eadémque ratio facit vt si offeras mihi Camberij pro singulis aureis sexaginta asses regios ac proinde in moneta regia, nec tamen eo precio possim Camberij aureum comparare, propterea quòd in Sabaudia longè pluris quàm Lugduni æstimetur, nec tu liberandus sis, nec ego accipere cogendus, quoniam ea res damno meo cederet, damnum autem ex eo contingeret quod tu alio loco solueres quam destinato, quandoquidem si Lugduni solutio fieret, ex sexcentis assibus facilè mihi aureum pararem. 6 Igitur vltra regios asses sexaginta præstare te oportebit quantum deerit vt aureum Camberij habere possis. Neque enim aliter fieri potest vt indemnitatem meam [illegible] consecutus, quam sine dubio plenissimam mihi præstare debes. 7 Sed & si quid præterea interfit mea Lugduni potiùs quam Camberij numos habuisse, 8 id quoque mihi præstandum erit sicuti præstaretur si vna eadémque esset Lugduni & Camberij numorum forma, materia, & æstimatio. 9 Nà quod prudentibus placuit nunquam ratione numorum præstari debere id quod interest ne facilè in infinitum excurrat, ideo quemadmodum ad eas pecunias non pertinet, quæ certo loco, & tempore dari debuerunt, ita nec ad nostra tempora, quorum infelicitate sit ac magno omnium malo vt nihil sit incertius æstimatione numorum, quæ vbiq; certa eadémque esse deberet. 12 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomei Fosse pro mercatoribus quibusdam Lugdunentibus 5. Non. Iul 1591. & rursus pro fratribus Ponthus Lugdunensibus contra N. Amedeum Du Coudrey IC. maximum, postea Sereniss. Ducis nostri Consiliarium dignissimum 5. Cal. Sept. 1592.

1. Æstimatio enim fit ob eam demum causam *l. plerumque* 10. *D. de iur. dot.* Vide omnino tractatum nostrum *De variis numor. debit. solut.*

2. Bart *in l.* 1. *D. de aur. & argent. legat.*

3. Agendo enim Camberij hoc ipso me obligaui vt in ea moneta solutionem accipere cogi possem quæ Camberij sit in vsu, & quam magistratus Camberiensis improbare non possit. Nam etsi nolentem te soluere iudex condemnaret, ac in iudicati executione bona tua capi necesse esset, precium quod ex eorum distractione redigendum esset non in alia moneta solueretur, quàm qua Camberienses vulgò vterentur. Quidni ergo liceat de ea ipsa soluere? *arg. l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem. D. quæ in fraud. credit. l. si rem* 73. *D. de procurat.*

4. *l.* 1 2. 3. *& pass. D. hoc tit.*

5. Quoties enim creditor in alia numorum specie quàm quæ debetur solutionem accipit, indemnis omnino seruari debet *l. Paulus* 99. *alias l. creditorem. D. de solut.* in qua vulgò malè legitur *debitorem.*

6. Is enim qui certo loco date promisit nullo alio loco quàm in quo promisit soluere inuito stipulatore potest *l. is qui pen. D. hoc tit.*

7. *d. l. creditorem.*

8. Fortè quia Lugduni ad eandem diem debebam pecuniam sub pœna aut sub pignore quod fuerit distractum vt *in l.* 3. *D. de in lit. iurand.*

9. Potest enim ex variis causis interesse quarum vna sublata nihil prohibet aliam superesse *l. Celsus* 23. §. 1. *D. de condic. & demonstr.*

10 *l. ex empto* 11. *D de act. empt. l. curabit* 5. *C. eod.* Text. est elegans *in l. socium* 60. *D. pro socio.* vbi vsuræ pecuniæ debentur non quasi vsuræ sed quasi id quod interest creditoris.

11. *d. l.* 3. *D. de in lit. iurand.*

12. *l.* 3. *D. de in lit. iur.*

DEFINITIO III.

Non esse spectandum locum iudicij in præiudicium creditoris qui inuitus agit arbitraria.

NOn est alienum à superioribus, quod cùm certo loco soluere promissor debuit, si post moram 1 alibi conueniatur arbitraria de eo quod certo loco actione nunquam iudicij locus spectandus sit ex eo melior debitoris & durior creditoris condicio futura sit. 2 Tametsi soleat dici, In iis quæ ad iudicij ordinationem pertinent, locum iudicij spectandum esse non contractus. 3 Est enim perpetuum, & rationi adprimè consentaneum vt nunquã prodesse debeat promissori morosо, quòd alio loco cõueniatur quàm in quo soluere debuit. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. Sup. vbi & apud quos caus. in integ. rest. agit. sit.

1. Non enim agi potest arbitraria De eo quod certo loco ante moram *l.* 1. *l. centum* 8. *& l. vlt. D. hoc tit.* aut quin saltem dies præterierit intra quem peruenire poterat ad locum destinatum, si fortè debitor alio loco carceratus ad destinatum venire non potuerit nec ideò tamen in mora fuerit vt Iaf. tractat *ad d. l.* 1. *ex illis verb. vel quia alys locis necessariò distringeretur.* Iunct. *l secundum* 21 *& seqq. D. de vsur.*

2. Quia nihil potest imputari ei qui alio loco agit coactus & ex necessitate.

3. Dixi *Defin.* 3 *sup. vbi & apud quem cognit. in integr. restit.*

4. Alioqui prodesset ei sua frustratio & calliditas contra *l. sed etsi* 11. § *pen. D. ad exhib. l. hominem* 73. *D. mandat.* Sic dicimus eum qui vicioso possidet nunquam debere vincere ob hoc solum quòd possideat *l.* 1. §. *vlt. D. vti possid.*

DEFINITIO IV.

Quando conueniri quis possit in loco destinato solutionis.

QVi contraxit Lugduni, aut, quod ferè idē est, Lugduni soluere promisit (contraxisse enim vnusquisque intelligitur in eo loco in quo vt solueret se obligauit 1) nõ potest conueniri Lugduni & quasi contumax à Lugdunensi magistratu condemnari, 2 si neque domicilium ibi habeat, neque fuerit eo loco repertus. 3 Ne alioqui facilè sit iustam boni debitoris ignorantiam circumuenire, 4 absentémque inauditum cui nihil imputari queat condemnare. 5 Atque ita accipiendum est, quod dici solet In electione creditoris esse an debitorem conuenire velit in loco domicilij, an in eo qui solutioni destinatus fuit. 6 *Ita Senatus* in causa Andrææ Callier & Petri & Ioannis Verdon 6. Cal. Iun. 1594. Iunge Def. 37. infr. De solut.

1. *l. contraxisse* 21. *D. de obligat. & action. l.* 3. *D. de reb. auctor. iudic. possid.*

2. Tanquam contumax si non sit ei denunciata citatio aut ad eius notitiam aliter peruenerit.

3. Alterutrum sanè sufficit & vt eo loco repertus sit, licèt domicilium ibi non habeat *l. heres absens* 19. §. 1. *D. de iudic.*

4. *Arg. l. si fideiussor* 29. §. *si debitor. D. mandat.*

5. Quia enim habet iustam ignorantiam non potest videri contumax *l.* 3. *C. quòmod & quand. iud.*

6. *d. l. heres.* §. 1. *de iudic.* iunct. *d. l. contraxisse de oblig. & act. & d. l.* 3 §. 1. *de reb. auctor. iudic. possid.* Indéque est quod solent creditores curare vt debitor domicilium sibi eligat in eo loco in quo contrahit aut in quem solutio destinatur, vt possint eum licèt absentem ibi conuenire.

DEFINITIO V.

Pecunia quæ ad certam diem alteutro loco solui debuit sub vsuris nullæ vsuræ debentur ante electionem si fuit electio creditoris.

CReditor cui pecunia ad certam diem solui debuit Lugduni aut Romæ vtrubi ipse mallet (excepta nimirum per creditorem loci electione 1) non potest petere vsuras etiam in stipulatum deductas, 2 nisi ab eo die quo elegit & voluntatem suam declarauit, quonam loco paratus esset accipere solutionem. 3 Nimirum quia nec priùs imputari potest debitori, cur non hoc aut illo loco soluerit cùm non habuerit electionem. 4 *Ita Senatus* pro D. de Montarfier Bellicensi fideiussore Abbatis de S. Sulpis contra illustriss. D. Cardinalem Sanseuerinum 16. Cal. April. 1595.

1. Alio-

1. Alio jure electio est debitoris non creditoris non vbi petatur, sed vbi velit solutio *l.2.§ Scaeuola. D.hoc tit.*

2. Hoc ent intra apponendum est quoniam alioquin vsurae deberi non possent *l 3.C.de vsur. l. Titius 24. D. de praescr. verb.*

3. *Arg. l. pen. D. de option. legat.* ibi *cùm mater elegerit à contr.sens.* facit *l.Labeo 13. §.offerri .. si & per emptorem 51. De act.empt.*

4. Sic dicimus nullam esse moram vbi nulla petitio est *l. si pupillus 127. De verb.oblig. l mora 88. de regul.iur.* In proposito autem nulla fuit petitio ante electionem, cùm per petitionem ipsam fiat electio *d.l.2.§. Scaeuola. D.hoc tit.* Aliud igitur esset si electio fuisset debitoris. Vide Philipp. Dec. *cons.* 2.

TIT. XVI.

Vbi in rem actio.

DEFINITIO I.

Si aduersus eum qui certo loco soluere debuit agatur aut personali actione aut hypothecaria.

PERSONALI actione conuentus in eo loco in quo vt solueret se obligauit, fori praescriptionem obiicere non potest, licèt domicilium habeat in alterius iurisdictionis territorio: 1 Nam tam quòd contraxisse vnùsquisque intelligendus sit in eo loco in quo vt solueret se obligauit, 2 (non enim ex eo solo amittitur fori priuilegium quòd in alieno territorio cõtractum sit, 3 dummodò in eodem superioritatis districtu sit forum ad quod remissio postulatur. 4 Alioqui passim fieret iis iniuria, quorum iurisdictio est.) Quàm quia iniquum sit, & aduersus contrahentium voluntatem, vt alio loco creditor ius suum exequi cogatur quàm apud iudicẽ loci in quo accipere debeat solutionem. 5 Sed hoc ita intelligendum est si in eo ipso loco debitor inueniatur. 6 Caeterùm arbitraria agendum erit, vt & alio loco soluatur & praestetur creditori quanti ipsius interest quod destinato loco non soluatur. 7 Sed si in rem agatur & in pignora siue mobiliũ rerum siue immobilium, ibi lis necessariò tractanda est vbi executio in rem facta fuit. 8 Nã si de rei mobilis pignore agatur, fori praescriptionem non magis obiicere debitor potest, quàm si rei immobilis pignus vindicaretur. 9 Videtur autem reali actum & hypothecaria, quoties in rem ipsam executio fit, licèt iussus sit debitor vt solueret; quoniam iussum illum praecedere necesse est, etiam cùm hypothecaria agitur contra debitorem, 10 quippe quae condicionem illam habeat Si pecunia non soluatur. 11 *Ita Senatus* extempore 12. Cal. Decemb. 1593.

1. *l.heres absens 19.§.1.D.de iudic.*

2. *l. contraxisse 21.D.de oblig.& action.l.3.D.de reb.auctor.iudic.possid.*

3. Nam si ciuis Camberiensis mihi fundum vendiderit Necij, non ob id potero eum Necij conuenire, quamuis ibi repertum, si Camberij domicilium habeat.

4. Quid enim si Sabaudus vendat aut aliter contrahat in Gallia? Nemo dixerit eum in Gallia repertum habere fori praescriptionem, vt ad Sabaudienses magistratus remitti debeat.

5. Nã etsi solutio destinata esset Ephesi aut Romae electio debere esse creditoris, ne in potestate debitoris esset ne vnquam solueret *l.2.§.Scaeuola. D.de eo quod cert.loc.* multò igitur magis poterit eũ cõuenire in loco destinato, si vnus tãtùm locus fuit.

6. Vt scripsi *Defin.4.sup.tit.prox.*

7. *l.1.& tot.tit. D.de eo quod cert.loco. l.vnic.C.vbi conuen.qui cert.loc.dar.promis.*

8. *l.vlt.C.hoc tit.*

9. Vtraq; enim actio aequè pignoris vindicatio est, & in rẽ *l.si rem 9.§.propriè.D.de pigno.act.* iunct. *l.pign.17.D.de pignor.*

10. Nisi cùm hypothecaria est anomala qualis illa quae contra clericum auctoritate iudicis laici exercetur. De qua scripsimus *Defin.19.sup.De iurisd.omn iudic.*

11. *l. grege 13.§. etiam. l.si fundus 16.§.in vindicatione. D. de pignor.*

TIT. XVII.

Vbi Senat. vel clariss.

DEFINITIO I.

De priuilegio Senatorum & aliorum qui non nisi apud Sabaudiae iuridicum maiorem conueniendi sunt.

SENATORVM & Rationalium itémque eorum quos Status Cõsiliarios appellamus, singulare ius est ex Principali indulgentia vt siue agant siue conueniãtur, iudicem habeant eum qui Sabaudiae iuridicus maior est, 1 Nõ illa solùm ratione quòd domicilium in eo loco habeant in quo amplissimi ordinis collegium est 2 (nam non eò minùs pristinum domicilium retinent in ea prouincia vnde traxerunt originem;) sed ob id potissimùm quòd non sit iis liberum à loco maiorum discedere ad negotia sua in prouinciis explicanda, neque tamen aequum sit damnosum iis esse officium suum: quod facilè accideret si propriis litibus adesse prohiberentur: 4 Cùm nemo sit qui ignoret quantùm vrgeat praesentia litigatoris ad lites citiùs feliciùsque expediendas. 5 An autem eo priuilegio vti Senatores deberent si de re minima vt puta de censu emphyteuticario ageretur, sæpius dubitatum fuit. Videbatur. n. id non modò inuidiosum, 6 sed etiam iniquum 7 vt pauperculus emphyteuta ab imis Sebusiae finibus Camberiũ vsque euocaretur ad litem de ea re susciepiendam, quam sibi longè commodiùs esset derelinquere suóque iure cedere 8 ad litis moras impensásque deuitandas. 9 Sed tamẽ quia passim euenit vt emphyteutarum dolo & peruicacia cogantur domini directi de huiusmodi minutiis litigare ad seruandam totius directi dominij causam, Nihil rationis visum est cur de Senatoris potiùs quàm de illius qui cũ Senatore contenderet, probitate dubitari oporteret. 10 Itaque placuit omni casu & de re qualibet saluum iis priuilegium esse debere. 11 Sed hoc tamen addito temperamento vt pro sua prudentia videant Senatores, ne huiusmodi priuilegio in pauperũ necem abutantur. 12 *Ita Senatus* pro D. Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay cõtra Syndicos vniuersitatis de Seziriaz. Prid. Cal. Feb. 1590.

1. *Arg.l.Senatores 2.C. hoc tit.*

2. *l senatores vbi DD. De Senator. l. interdum. §. Senator de iudic.l.ciues & seq.C. de incol.lib.10.l.2.C.hoc tit.*

3. Boer. *quaest.* 11. *num.* 1.

4. Itaque quod olim obtinuit vt maior magistratus non posset conueniri in ea ciuitate in qua erat magistratus *l. 2. de in ius voc.* hodie apud nos non obtinet. Ideò forsasse quòd magistratus sunt perpetui qui olim non nisi annui erant.

5. Inde namque est quod Paulus respondit, etiam eum qui ad litem suscipiendam procuratorem dedit, causæ suæ adesse non prohiberi *l. Paulus respondit 69. D. de procur.*

6. *Arg.l.nec quicquam 9 §.aduocatos. D.de offic.procons.*

7. Priuilegia. n. Senatorũ ad aliorũ iniuriã porrigi nõ oportet *l.impuberi 40. D.de admin.tutor. l.in fraudẽ 15. D.de test.milit.*

8. *Arg.l.in cũ quo 7.* vbi Bart. *D.de aqua & aquae pluu.arcend.*

9. *Arg. l. 4. §.non tamen. D.de alien. iudic.mut.caus fact.*

10. *Arg.l.vnic.§.cunabulis. vers. credidit. n. C.de offic.praef.prat.*

11. Priuilegium enim quod est fauorabile extendendum potius est praesertim ex communi vsu, consuetudine & practica quàm restringendum *arg.l.quaesitum 17. D.de reb. auctor. iudic. poss. alias l.2. De priuil.credit.* Eo autẽ iure Senatores nostros perpetuò vsos fuisse constabat.

12. Nam amittere priuilegium deberet qui in id committeret *l. sed hoc ita 22. in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

Qui apud priuilegiarium suum iudicem conuenitur, fori communis præscriptionem non habet.

QVid ergo si Senator aliúsve ex clarissimis, qui priuilegium habent conueniatur apud iuridicum maiorem Sabaudiæ pro re quæ in alterius iudicis territorio sita sit, An audiendus erit si ab ea iurisdictione declinare velit, & ad fundi iudicem remitti? Minimè. 1 Inuitus enim iudicem illum habere debet quem inuito quoque aduersario posset eligere. 2 Sed hoc ita si conueniatur. Nã si agat, ratio nulla est cur priuilegio vti cogatur, 3 cùm nec aduersarij quicquam interfit. 4 *Ita Senatus* ex tempore pro D. de Breissieu contra D. de Lambert. 5. Cal. Sept. 1592.

1. Nihil enim actori potest imputari cur hunc non conuenerit apud eum iudicem à quo reuocandi domum ius ipse habuisset *l. necnon 28. §. si cùm in prouincia. D. ex quib. causs. maior.*

2. *Arg. l. cùm Papinianus 14. in fin. C. de sent, & interl. omn. iudic.*

3. Cùm priuilegio suo renunciare pro arbitrio quisq; possit *l. si iudex 41 D. de minor. l. pen. C. de pact.*

4. Non enim videri potest facere iniuriam qui iure publico & communi & perpetuo vtitur *l. si duorum 42. D. de adim. legat.* Citer autem conuenitur is qui forum multiplex habet, electio est actoris dum ne vllum priuilegio præiudicium fiat *l. cùm clericis 25. in princip. vbi* Bald. *C. de episc. & cleric. l. heres absens 19. §. vlt. D. de iudic.*

DEFINITIO III.

Priuilegium fori datum Senatoribus, ad eorum viduas & liberos non transmittitur.

HOc autem priuilegium quod Senatoribus nostris aliisque consiliariis Principis maiorib. in hac Camberij vrbe degentibus concessum esse diximus, vt siue personali siue reali actione conueniantur in prouinciis, ius habeant reuocandi domum & ad Sabaudiæ iuridicũ maiorem, 1 Ad eorum quidem vxores pertinet, 2 sed ad viduas non item, licèt cætera priuilegia quæ ratione dignitatis competunt ad viduas & liberos quoque transmittantur. 3 Hoc enim non propter dignitatem datum est sed propter officij necessitatem, 4 cuius administratio nec alibi fieri possit, nec facilè & in singulos dies ob domestica negotia deseri, nec denique ita tractari vt rei familiaris periculum sine causa subire nos oporteat. 5 Quod plerunque contingeret si procuratorum fidei lites nostras committere vsque adeò cogeremur, vt adesse nosmetipsi non possemus. 6 Quæ rationes sicut in causis vxorum & liberorum cum patre habitantium locum habent, Ita defunctis nobis in viduarum nostrarum, ac liberorum personis omnino cessant. 8 *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1597.

1. Dixi *Def. 1. Sup. ex l. 2. C. hoc tit.*

2. Non solùm quòd mariti domicilium & condicionem vxor sequatur *l. vlt. §. item rescripserunt mulierem. D. ad municip.* sed etiam quia vxores à viris defendi æquum est *l. 2. D. de iniur.* quod apud non suum iudicem æquè commodè facere maritus non posset.

3. *l. filij 22. §. vidua. D. ad munic.* quoniam vidua quandiu vidua manet, in eodem matrimonio stare intelligitur *l. vlt. C.*

4. Priuilegium enim semper interpretandum est adeóque restringendum ex causa & ratione quæ fuit eius inducendi *l. Titia Seio 83. §. vsuras. de leg 2. l. testamenta 16. §. 1. D. de test. milit. l. impuberi 40. D. de admin. tut. l. 5. §. immunitati. De iur. immun. l. 3. §. quamuis de muner.*

5. *Arg. l. 3. §. vlt. D. de testib. l. sed si quis 7. D. testam. quem. aper.* vbi additur nemini officium suum debere esse damnosum, quod & scriptum est *in l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior.* facit eleganter *l. apparitores 5. inf. C. de exact. tribut. lib. 10. tit. 19.*

6. Contrà quàm priuato cuilibet permissum sit *l. Paulus respondit 69. D. de procurat.*

7. *l. medicos 6 C. de profess. & medic. lib. 10. tit. 52.*

8. Quia morte Senatoris finitur officium, licèt dignitas duret in personis viduæ, ac liberorum quibus nec per casum patris à Senatu remoti auferretur *l. filiam 9. D. de Senat.*

TIT. XVIII.

Quand. liceat vnicuique sin. iudic. se vindic.

DEFINITIO I.

Apparitori exequenti quando resisti possit.

IM facit & delinquit qui apparitori in ius ducenti aut in carceres rapienti non obtemperat. 1 Neq; ob id solùm venia dignus videbitur quod ex postfacto appareat duci eum rapique non debuisse. 2 Sic enim publica iuris legúmque autoritas postulat. 3 Satisque sibi consultum credere debuit, quod perperam aut iniustè factam executionem iudex irritam facturus erat, & indemnitatem allaturus. 4 Sed si autoritate propria nullóque præcedente iudicis mandato apparitor exequi velit, impunè ei resisti potest, tametsi iudicis nomen & autoritatem obtendat. 5 Sed etsi clericus quem talem esse constat, per apparitores seculares trahatur in carceres, placet impunè aufferri & eximi eum posse, 6 quasi videatur illi propria autoritate facere quod faciunt iubente illo, quem nemo dubitare possit iubendi ius non habuisse. 7 Ita partim decisum, partim tractatum est pro Guyoto de la Corbatiere contra fratres de Briod 7. Cal. Iunij 1590.

1. Vt apparet ex prætoris edicto de quo *in l. 1. & tot. tit. D. ne quis eum qui in ius vocat. est vi eximat.*

2. *l. sed eximendi 4. §. item si quis ill. tit.* vbi scriptum est illi edicto locum esse etiam si quis cum vi eximat, qui per calumniam in ius vocabatur.

3. Nam cùm apparitor debeat citando reo edere iussiones magistratuum *l. vlt. C. de sportul. & sumpt. in diuers. iudic. fac.* apparet non posse apparitori resisti quin magistratus dignitas offendatur.

4. Cùm possit appellari aut ab executore si vltra modum & præter vel contra mandati formam executus fuerit *l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip.* Aut ab ipso iudice si quid iniustè exequendum præceperit. In cam rem enim appellationis auxilium iure comparatum est vt iniquitas vel iudicis vel executoris per iudicem corrigatur ne quis prætextus supersit priuatis vt per seipsos faciant quod per iudicem fieri debeat *l. non est singulis 176. de regul. iur.*

5. *l. prohibitum 5. C. de iur. fisc. lib. 10. vbi est text. elegans.*

6. Non enim quælibet iniuria & contumelia est rapi clericum in carcerem *arg. l. si verò 5. §. 1. D. qui satisd. cog.* Apparitoribus autem & executoribus omnibus districtè prohibitum est ne clericos vllis vexent contumeliis aut impulsionibus molestent. *l. omnes 32. §. præterea nullus. C. de episc. & cleric.* Et sanè si delinquit qui clericum vi rapit contra sacras constitutiones, nõ delinquit qui eum vi eximit *l. 1. in fin. D. ne quis eum qui in ius vocat, est vi eximat.* Aut si vterque delinquit deteriore tamen loco esse debet is qui in pari causa delicti petitoris partes sustinet vt Paulus subiicit *in l. 2. eod.*

7. Nimirum cùm incompetentia est omnino euidens non ambigua. Nam & eo casu arresto Senatus nostri expressim cautum est vt qui personaliter citatus aut prehendi iussus est si appellet, non cogatur interim parêre, quod diuersum esset si minùs euidens incompetentia proponeretur. Arrestum latum est die vlt. Mart. anno 1594.

DEFINITIO II.

Dominus sanctè in subditos iurisdictione sua priuãdus est.

SCiocomprobatam à Senatu nostro Philiberti Fabri patris mei sententiam, qui cùm iuridici apud Sebusia-

Sebusianos meos maioris iurisdictionem sibi à Senatu sæpius mandatam summa cum dignitate fidéque gereret, pronunciauerat, Ob atrocem potentis cuiusdam domini in subditos sæuitiam eximendos subditos à domini imperio & potestate, ita vt ne vllam quidem in eos iurisdictionem retineret. 1 Quidni verò conquerentibus præsertim subditis, & supremi Principis opem implorantibus: 2 Cùm & si tacerent id ipsum tamen bonus iudex pro imperij sui dignitate ex officio statuere, & posset & deberet. *Sme d.e.*

1. Nulli enim ex iis omnibus qui recognoscunt superiorẽ permissum est vt sibi ius dicat *l. vnic.* vbi Bart. *C. ne quis in caus. sua iudic. vel ius dicat*, iureque suo cadere debet quisquis vim facit *leg. extat. D. quod met. caus.* saltem in ea re in qua vim facit *l si quis in tantum 7. C. vn. l. vi. l. si quis ad se fundum 7. C. ad leg. Iul. de vi publ. vel priuat.* Nam & ex contrario si libertinus abutatur libertate contra patronum ea priuandus est *l. 2. 3. & 4. C. de libert. & eor. liber.*

2. Nam nec libertus vincula perpeti aut seruile ministeriũ exhibere cogeretur *l. libertos 6. C. de obseq. patr. præst.* Minus autem iuris procul dubio habet dominus in subditos iurisdictionabiles quàm patronus in liberos. facit *l. si manumissori 4. Cod.*

3. *l. illicitas 6. § ne potentiores. D. de offi. præsid.* Bart. *in l. 1. De his qui sunt sui vel alien. iur.* Text. est elegantiss. *in l. 2. §. dominorum*: vbi Bald. *eod.* Ioann. Faber. *in § fin. Inst. eod.* Guid. Pap. *quæst. 62.* Grammat. *decis. 104. num. 14. & seq.*

TIT. XIX.

De inoff. testam.

DEFINITIO I.

Generalis renunciatio etiam iurata futuræ successionis non includit renunciationem legitimæ.

ET si portio illa legitima quæ in ascendentium bonis debetur descendentibus & contrà, nihil aliud est quàm trions vel pro numero liberorum semis portionis ab intestato contingentis, 1 ob idque dici solet à legitimæ petitione submouendum quisquis à successione intestati excluditur. 2 Aliam tamen rationem esse successionis, aliam legitimæ plerisque Senatus nostri consultis pronunciatum est. Finge filiam bonis paternis futuræque successioni legitimæ, adhibito, vt ad renunciationis validitatem necesse est, 3 iureiurando, renunciasse. Non eò minùs queri de inofficioso patris testamento poterit, si nihil ei pater reliquerit quia nec legitimæ portioni quam in bonis patris sperare debuit, renunciasse intelligitur, 4 siue testatum patrem decedere contingeret siue intestatum: quamuis ad intestati successionem admitti non possit. 5 Nempe non intelligitur succedere quæ non nisi legitimam sibi naturæ iure & ex legibus debitam consequitur portionem, æris alieni loco potiùs computandam. 6 Itaque specialis legitimæ huius portionis renunciatio requiretur. 7 *Ita Senatus* sæpiùs. Vide tit. ad SC. Tertyll. Defin. 1. & 2.

1. *l. cùm quæritur 6. DD. ad auth. nouissima. l. parentibus 8. & l. quæ nuper 31. C. hoc tit.*

2. *l. posthumus 6. in princip. & §. 1. D. eod.* Excipe casus *Auth. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccles. Auth. hoc amplius. C. de fideic. & l. quisquis 5. C. ad leg. Iul. maiest.* quibus locis filius etiam ab intestati successione excluſus legitimam nihilominùs consequitur. Sed speciali in omnibus casibus ratione. Scripsi *in Chiliade de error. pragmat. Decad. 11. Err. 5.*

3. *cap. quamuis pactum*: vbi Canonist. *de pact. in 6.* alioqui nõ valeret pactio tanquam contra leges. *l. 3. C. de collat. l. vlt. D. de suis & legit.* adeòque contra bonos mores *l. stipulatio 61. D. de verb. oblig. l. ex eo 4. C. de inutil stipulat.*

4. Nam renunciatio bonorum paternorum & maternorũ etiam iurata non protrahitur ad legitimam cuius nulla mentio facta sit *l. si quando 35. §. & generaliter* vbi DD. *C. hoc tit.* Boer. post alios *quæst. 3. num. 7. 9. & 10.* vbi 2 Hic quod & quando lex pro forma actus requirit aliquid specificari tunc iuramentum non supplet illam formam. Sicut nec cautela illa vulgaris, per quam renunciatur iuri dicenti no valere renunciationem generalem si specialis non præcedat. Non enim operatur vim renunciationis expresse factæ in contractibus sed tantùm in legibus statutis & reseriptis. Angel. *in l. fed & si quis 5. quæsitum. D. si quis caut. & in l. omnes. C. de præscr 30. vel 40. annor* Idem Boer. *dict. num. 10.* Adde eundem Boer. *quæst. 14. num. 4. & 5.* Guid. Pap *decis. 427.* Andr. Tiraq. *in l. si vnquam in princip num. 155. C de reuoc donat.*

5. In quo sanè vis sit legibus & iuris rationi, cùm non alius querelæ effectus esse possit, quàm vt testatorem faciat intestatam. Cur verò hoc permittamus filiæ quæ nec ipsa ab intestato succedere possit, nec intestati successionem si eius capax esset, ad solam legitimam petendam derelinquere. Vide omnino quæ contra hunc pragmaticorum errorem scripsi loco suprà citato *Decad. 12. Err. 5.*

6. Hoc quidem verè dicitur in ea quarta quam ex Pij constitutione habere debet filius adrogatus in bonis adrogatoris *l si adrogat. 22. D. de adopt. l. 1. §. si impubere. D. de collat. bonor.* Sed in ea legitima quæ liberis omnibus debetur ex legibus aliud sanè est.

7. *Ex d. l. si quando 35. §. & generaliter. C. hoc tit.* ad quem tamen locum quid responderi possit docuimus *dict. Err. 5. Decad. 12. De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

In qua numerorum æstimatione soluenda sit legitima.

SI cui legitima portio relicta sit in nummis quorum æstimatio alia fuerit tempore testamenti, alia tempore mortis, alia denique tempore petitionis, solum testamenti tempus spectabimus. 1 Sin testamentum factum non erit tempus mortis, 2 numquam petitionis. 3 Nam cùm testamento facto si aliud nihil vrgeat idipsum præstandũ sit quod præstari testator voluit, 4 non de alia nummorũ æstimatione cogitasse dici potest quàm quæ tum erat, cùm testabatur. 5 Ab intestato autem si quando legitimæ petitio salua sit ei qui ab intestati successione aut per propriam renunciationem, aut qua alia ratione excluſus est, 6 id præcisè tempus spectari oportet quo legitima deberi incipiat, id est quo moritur is in cuius bonis legitima petitur. 7 Idémque est si testamento non certa nummorũ quantitas, sed legitima simpliciter illi relicta proponatur qui eã in pecunia accipere cogi possit: fortè ꝙ iã aliquam legitimæ portiunculã à viuo testatore in pecunia acceperat. 8 Hic enim sicuti legitimæ supplemẽto contentus esse cogitur, 9 ita & supplemẽtũ illud in pecunia accipere qui si legitimam integram petere posset, in corporibus hereditarijs habere eam deberet. 10 *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre & Dominæ Margaretæ de la Chambre 16. Cal. Sept. 1588.

1. Text. est *in l. vxorem 41. §. testamento. de legat. 3. l. si ita esset. D. de aur. & argent. legat.* Excipe casum *l. penult. D. de instruct. & instrum. legat.* vbi inspicitur tempus mortis cùm quæritur quid veniat fundi instructi legati appellatione, nisi dicas quod ego probabilius arbitror erratum esse in illis verbis *ea quibus instructus sit fundus*, & pro *sit* legendum potiùs *fuit.* Sequitur enim *quæ sint in eadem causa cùm dies legati cedit*, vt sensus sit; spectandum quidem in hoc legato tempus testamenti vt & in cæteris, sed ita isto esse hoc amplius quòd non sufficit testamẽti tẽpore fundum instructum fuisse iis reb. quæ nunc petuntur si nõ in eadem causa manserint in diem vsqi mortis, quasi diminuto ex patrisfamilias voluntate legato; si postea & viuo adhuc eo fundus minùs instructus esse cœperit.

2. Anterius enim tempus hoc casu nullum est quod spectari possit. Spectari etiam solet hoc tempore facto quoque testamento cùm quæritur de personis ad fideicommissum conditionale admittendis *l. penult. D. de legat. præst.* Vide tamen *l. si cognatus 19. D. de reb. dub.*

3. Nam & de tempore petitionis quærebatur *in d. l. penult. D. de instruct. vel instr. legat.* vbi tamen spectari placet coniunctim duo alia tempora testamenti & mortis, non petitionis.

4. Voluntas enim testatoris semper spectanda est quoties iusta est nec repugnat legibus. *vulgat. iurib.*

5. Solent enim testatores in onerandis heredibus eam patrimonij quantitatem inspicere quam testamenti tempore habere se putant, aut plus aut minùs verisimiliter legaturi si se vel ditiores vel pauperiores futuros arbitrarentur. Fit autem quisque vel ditior vel pauperior. Aut vt melius dicam relinquit hereditatem tantò locupletiorem vel pauperiorem quantò maior sit aut minor æstimatio monetæ in qua solui legata debent.

6. Puta si petitioni portionis legitimariæ specialiter & expressim renunciatum non sit, vt diximus *Defin. precedente.*

7. Debetur siquidem legitima ex comparatione portionis hereditariæ quæ ab intestato deberetur si non esset filia exclusa ab intestati successione *l. cùm quæritur 6. C. hoc tit.* ideóque tempus mortis inspiciendum est quo incipit esse hereditas vt & in ponenda ratione legis falcidiæ *l. in quantitate 73. D. ad l. falcid.* licèt legitima non sit quota hereditatis sed bonorum, vt scripsimus *prox. Defin.*

8. Sic enim vulgò creditum est filium aut filiam cui aliquid solui cœperit in pecunia pro legitima, non nisi in pecunia posse petere supplementum, vt dicemus *Def. 9. infr.*

9. *l. omnimodo 30. C. hoc tit.*

10. *l. scimus 36. ad fin. princip. in verse. repletionem. eod.*

DEFINITIO III.

In quibus rebus filio assignanda sit legitima.

NON potest filius legitimam portionem sibi soluere in ea re hereditaria quam elegerit. 1 Sed totum id vel parentis si testatus sit, 2 vel iudicis aut boni viri arbitrio permittitur: 3 quod ipsum tamen tale esse debet vt neque ex precioſioribus bonis legitima soluatur, neque ex deterioribus sed ex mediocribus. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Electio enim illa patris est non liberorum, nisi quatenus legis aut statuti potestas concurrat quæ certa bona fortasse primogenito attribuat *l. si cogitatione 21.* ibi *qua nulli generaliter assignauit. C. famil. ercisc.* iunct. *l. nemo potest 55. de legat. 1.* Rol. à Val. *cons. 12. num. 2. tom. 1.* post Bart. *in l. 2. C. quand. & quib. quart. pars facit l. si patronum ex debita 44. §. vlt. D. de bon. libert.*

2. *d. l. si cogitationes. l. omnimodo 39. l. scimus 36. §. repletionem C. hoc tit.*

3. *d. l. scimus in princip.* iis verbis: *etsi non adiiciatur viri boni arbitrio repleri.*

4. *DD. ad l. filius quem 24. C. famil ercisc.* Francisc. Rip. *ad l. in quartam num. 116. D. ad leg. falcid.* Alex. *cons. 129. lib. 4.* Textus est *in l. si quis argentum 15. §. 1.* in illis verbis: *nec deteriores omnibus sint, sed status mediocris inueniatur C. de donat. l. legato generaliter relicto 37. de leg. 1.* iunct. *l. cùm seruus 39. §. scio & l. si heres 110. eod.*

DEFINITIO IV.

Filius non fit ipso iure possessor pro legitima, nec eam propria authoritate capere potest, nisi cùm institutus est in re certa.

INde fit vt possessio illa, siue consuetudinaria, siue edictalis dicenda est, quæ à defuncto in legitimum successorem ipso iure translata intelligitur, 1 in filium nihil nisi petendæ legitimæ ius habentem minimè transferatur. 2 Prius enim est sciri qua in re legitima constituatur, quàm de illo quæri, quid filius pro legitima possideat aut non. 3 Neque verò fictio illa translatæ possessionis iuuare vnquam potest singularem successorem, 4 qualis certè est legitimarius etiam posteaquam legitimam portionem est consecutus. Quandoquidem constat legitimam non hereditatis portionem esse sed bonorum. 5 Vtpote in cuius ponenda ratione æs alienum ante omnia deduci oporteat. 6 Nec aliud est tametsi institutionis titulo relicta sit, vt hodie relinqui debet. 7 Nec enim eo minùs accipienda est per manus heredis, 8 Nisi vno illo casu quo eam testator non tantùm restitutionis iure sed etiam in re aliqua certa reliquerit. 9 Quo tamen casu perinde necessaria erit possessionis adprehensio vt interdictis & iis actionibus quæ soli possessori competunt expediri filius possit. 10 Quæ de liberis hîc dicimus eadem de parentibus dicta intelligi volumus. 11 *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum in alia causa 14. Cal. Febr. 1591.

1. Ex edicto quod nos cum Gallis dicimus *Le mort saisit le vif.*

2. Tiraquell. latè & sæpius in tractatu illo copioso quem de illius edicti & consuetudinis potestate conscripsit, vbi citat in hanc rem innumeros.

3. Quia bonorum pars quæ sit incerta ratione quotæ & loci possideri nullomodo potest *l. 3. §. incertam. l. locus 26. D. de acquir. possess. l. si fur 32. §. incerta. D. de vsucap.*

4. Quia verba edicti & consuetudinis eius duntaxat personam demonstrant qui sit proximior magísque habilis ad succedendum hereditario iure *arg. l. pater 19. §. 1. D. de captiu. & postlim.*

5. Dixi iam *Defin. 1. num. 1. sup.*

6. *l. Papinianus 8. §. quarta autem. D. hoc tit.* Paul. *lib. 4. sentent. tit. 5. §. 6.*

7. Ex communi DD. sententia *ad authent. nouissima. C. hoc tit. ex Nouell. 115. Vt cùm de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

8. Alioqui esset in potestate filij vt quamrem vellet ex omnibus hereditariis sibi eligeret, quod tamen fieri debere negauimus *Definit. superiore.*

9. Hoc enim casu non potest locus esse interdicto, Quod legatorum contra testantis voluntatem *l. Titia cum testamento 34. §. 1. de legat. 2.* licèt non eo minùs verum sit filium in certa re pro legitima institutum legatarij potiùs quàm heredis loco habendum *l. quoties 13. C. de hered. instit.* Quanquam illud quoque verum est in re legata legatarium quodammodo quasi heredem esse, vt Paulus loquitur *in l. id tempus 14. §. 1. D. de vsucap.*

10. Possessio enim cùm facti sit ad nos non pertinet nisi corporaliter adprehensa, ac ne quidem ad suos heredes *l. cùm heredes 23. D. de acq. poss.* quamuis ex quo adprehensa est iungatur cum possessione defuncti, perindéque sit acsi possessio defuncti quasi iuncta descenderet ad heredem. Quomodo accipienda est *l. cùm miles 30. D. ex quib. caus. maior.*

11. Eadem enim ratio est legitimæ quę descendentibus aut ascendentibus debetur. Scripsi *Dec. 14. Err. 5.*

DEFINITIO V.

In quibus locis legitimam petere filius possit.

SIcuti non potest filius legitimam sibi eligere in qua re velit. 1 Ita neque petere vt detur sibi in singulis corporibus rerum hereditariarum. 2 Quota enim portio est bonorum omnium quæ defunctus reliquit, non corporum singulorum. 3 Ergo id vnum petere potest vt boni viri arbitrio constituatur ex bonis, vt iam diximus, 4 mediocribus: & consequenter non ex Comitatibus, Marchionatibus, & alijs eiusmodi bonis quæ adnexam habeant dignitatem aut iurisdictionem. 5 Imò neque ex feudalibus, 6 vt neque ex iis rebus quæ alienari sunt prohibitæ, 7 nimirum si alia sint bona vnde filio alteríve legitimam petenti possit satisfieri, 8 & ita si non eo loci in quo agitur consuetudo vlla sit in contrarium. 9 *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Marchionis de la Chambre, & D. Petri Vicecomitis Fratris 8. Cap. Sept. 1588.

1. Vt scripsi suprà *Def. 3.*

2. Ne alioqui inducatur communio bonorum omnium inter filium & heredem, quod ne eueniat summopere cauendum est, inter illos etiam qui pari sunt iure propter discordias quas communionis materia excitare solet *leg. sancimus 34. §. ne autem communione indu& a C. de donat. l. cùm pater 77. §. dulcissimus. de leg. 2.* præter id quod multò plus iuris habet heres in bonis omnibus hereditariis quàm filius.

3. Nec enim potest diminutio fieri corporũ hereditariorum propter legitimam non magis quàm propter pecuniam *in l. 5. de imp. in reb. dot. fact. l. deducta 58. §. accepto ad SC. Treb.*

4. *Def. 3. sup.*

5. Guid. Pap. *quæst. 476. & 487. num. 2. ex §. 1. tit. De feud. march. Ducat. & Comit.*

6. *Dec. cons. 269.*

7. Guid. Pap. *quæst. 51.*

8. *Auth. res quæ C. commun. de leg.* Paris. *cons. 17. vol. 2.*

9. Bald. *in cap. imperialem. §. præterea Ducatus de prohib. feud. alien. per Federic.*

DEFINITIO VI.

Filius non potest partem hereditatis petere pro legitima nec si pro ea parte velit omnia onera subire.

Filius

FIlius cui legitimam petenti obiiciebatur detrahendum ante omnia æs alienum, 1 aurúmque fideicommissum quod æris alieni loco esset, 2 cùm petitioni suæ longiorem ea ratione moram factum iri videret, 3 postulabat vt in possessionem hereditatis mitteretur pro ea portione quæ ex numero liberorum ad legitimam sufficeret, non recusans quominus onera omnia hereditaria pro parte sua subiret. 4 Placuit inciuilem esse petitionem, propterea quòd legitima non hereditatis sed bonorum quota sit, ob idque non nisi deducto ære alieno debeatur, 5 cuius soluendi necessitas soli heredi incumbit, 6 non etiam singulari successori. 7 Et verò, quomodo fieri potest vt post constitutum ex toto asse heredem siue ex testamento siue ab intestato, vlla hereditatis portio alteri detur? 8 Planè quoniam iniquissimum esset filium interim nihil habere tantisper dum æris alieni ratio non est prorsus explorata, 9 petere potest vt certa pecuniæ quantitas pro modo patrimonij, & personarum condicione sibi prorogetur, 10 imputanda postmodum in fructus legitimæ, 11 aut si non sufficiunt, in eam bonorum portionem quam pro legitima omnimodo debitam esse tandem apparebit. Nulla satisdandi necessitate filio iniuncta. 12 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 1. De iur. deliber.

1. *Ex l. Papinianus* 8 §. *quarta autem. D. hoc tit.*

2. *l. cùm pater* 77. §. *Titio fratri. de legat. 2. vbi imponendi* 6. *l. irritum* 8 *C. ad leg. falcid.*

3. Quia plerunque difficilis est indagatio & computatio latentis æris alieni quod in dies singulos potest emergere *l. 1. §. hæc verba & seq. D. si cui plus quam per leg. falcid.*

4. Haud secus ac si pro ea parte heres fuisset.

5. Neque enim æs alienum deducitur aut verò deduci potest ex hereditate quæ scilicet omnia continet commoda & incommoda, quomodo deduci necesse est priusquàm legitimæ ratio ineatur vt & falcidiæ *d. §. quarta autem d. §. hæc verba d. l. in imponenda & d. l. irritum.* Iunct. *l. 3. in princip. & §. 1. D. de bonor. poss.* quo tamen loco bona accipiuntur impropriè pro hereditate, non propriè quasi à beando dicta quę plus commodi habent quàm incommod. *l. proprie* 83 iunct. *l. bonorum* 49. *de verb. signific.* facit *l. cogi* 16 §. *inde quæritur ad SC. Trebell.*

6. *l. 1. C. si cert. petat. l. 2. C. de hered. act.* Nam & omnia iura hereditaria ipso iure, & per legem duodecim tabularum diuiduntur inter heredes nisi si qua sint omnino indiuisibilia *l. heredes* 25. §. *an ea stipulatio D. famil. ercisc.*

7. *l. æris alieni* 15. *C. de donat. l.* 1. § *si heres. D. ad SC. Trebell. l. vlt.* §. 1. *D. de contr. empt.*

8. Nec enim possunt duo esse vni heredes in solidum nec in parte hereditatis magis quàm in tota hereditate, quod contra *l.* 141. §. *vni duo de reg. iur.* idémque verum est filium qui legitimam solam habet, neque heredem esse, neque bonorum possessorem *l. 2. §. si quarta D. famil. ercisc.*

9. Quem tamen certum est omnimodo & in omnem euentum habere legitimam debere *l. ventre* 84. *D. de acquir. hered. l.* 4. §. *vlt. & l.* 5 *de bonor. poss. cont. tab.*

10. *arg. l. vlt. C. de ordin. cognit. l. si instituta* 27. §. *penult. D. de inoff. testam.*

11. Quia debet filius habere legitimam cum fructibus *d. l. Papinianus.* §. *vnde si quis. D. hoc tit.*

12. Satisdatio enim onus est & grauamen & contumelia *l. si patronum* 4. *in princip. de bon. libertor. l. testamento* 17. §. *vlt. D. de testam. tutel.* legitima autem ab omni oncre & grauamine immunis esse debet *l. quoniam in prioribus.* 32. *C. hoc tit.* iunct. *l. si patronum* 44. *in princ. de bon. libert.*

DEFINITIO VII.

Ius agendi ad supplementum legitimæ non nisi triginta annis præscribitur.

IVs agendi ad supplementum legitimæ non quinquennio, vt olim ius proponendæ querelæ de inofficioso testamento, 1 sed tricennio duntaxat excluditur. 2 Etsi enim noua hæc actio quam testamentorum fauore Iustinianus introduxit in locum querelæ substituta est, 3 in hoc tamen differt quod multò fauorabilior est vtpote quæ nec testamentum rescindat, cùm potiùs ex testamento detur, 4 neque dementiæ furorisque testatorem arguat, 5 Denique personalis actio est, dicendáque condictio ex lege Iustiniani. 6 Quod actionum genus non minore quàm triginta annorum præscriptione summoueri constat. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. Papinianus* 8. §. *vlt. & l. seq. D. hoc tit. l. si quis filium* 34. *in fin. C. eod.*

2. Quæ fuit Baldi sententia contra Bartolum eáque magis communiter probata teste Guid. Pap. *quæst.* 82. Mich. Graff. *in* §. *legitima quæst* 47.

3. Quæ fuit præcipua ratio Bartoli quia subrogatum solet sapere naturam eius, in cuius locum subrogatur *l. si eum* 10. §. *qui iniuriarum. D. si quis caution. l.* 1. § *si quis sub condicione D. vt legat. seruand. caus. caueat.*

4. Adeò vt etiamsi filius certis rebus pro sua institutione contentus esse iussus sit, non eo magis supplementum legitimæ petere prohibeatur § *cæterum. Nouell.* 115. *vt cùm de app. cognosc.* Boer. post alios *quæst.* 5. *num.* 10.

5. Qui color est querelæ inofficiosi testamenti *l.* 2. *D. hoc tit.* vt non immeritò ob eam causam videri debeat illa odiosa *l. si pars* 10. *eod.*

6. *l. vnic. D. de condict. ex leg.*

7. *l. hereditatis* 7. *C. de petit. hered. l.* 3. *&* 4. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *anner.*

DEFINITIO VIII.

Monachi in computatione legitimæ nec partem faciunt nec numerum.

REligiosam & monasticam vitam professi vsque adeò pro mortuis habentur ex edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri vt in computatione legitimæ non solùm partem non faciant, sed ne numerum quidem. 1 In quo deterioris condicionis sunt quàm filia quæ renunciauit, vt pluribus scripsimus tit. De Episc. & cleric. Defin. 2.

1. Exemplo deportatorum de quibus *in l. 1. §. fi. num* vbi Bart. *de bonor. poss. contr. tab. l.* 4. §. *si deportatus. D. de bon. libertor.*

DEFINITIO IX.

De repudiatione legati pro legitima relicti.

IS cui certa pecuniæ quantitas pro legitimæ portionis iure relicta est licèt institutionis, vt par est, 1 titulo, potest eam quantitatem quantamcunque repudiare & legitimam in corporibus bonorum hereditariorum perinde petere acsi nihil relictum esset: 2 nisi quòd minùs iuris habet ad impugnandum testamentum, 3 quod vtique non valeret si nec institutus esset, nec exheredatus. 4 Contentus enim esse cogitur legitima portione nec quicquam præterea ex hereditate consequi potest. 5 Planè si quid iam acceperit in pecunia numerata quod in legitimam imputari debeat, 6 sola ei superest actio ad supplementum, 7 si quod testamento relictum est non æquet legitimam, sin æquet, nihil est quod conqueratur, quandoquidem legitimæ quæ in pecunia numerata solui cœpta est, supplementum itidem in pecunia non in corporibus debetur. 8 Obtinent verò hæc omnia siue ex descendentibus ille sit qui legitimam petit, siue ex ascendentibus &c. Omnium enim idem & æquè fauorabile hac parte ius est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundùm communem nostrorum sententiam ad *auth. nouissima. C. hoc tit. ex* §. *aliud quoque capitulum* 1. *Nouell.* 115. *vt cùm de appell. cognosc.* Contra quam tamen vide quæ scripsi in *Chiliade De error. pragmat. Decad.* 14. *Err.* 6.

2. Ita enim vulgò creditum est *ex l. scimus* 36. §. *repletionem C. hoc tit.* Qui tamen videtur mihi vnus esse ex erroribus pragmaticorum, contra quem vide quæ scripsi *Decad.* 15. *Err.* 2. Quibus adde text. *in l. omnimodo* 30. *hoc tit.* in illis verbis, *id quod minus portione legitima sibi relictum est exigere.* iunctis illis sequentib. & aliqua eis quantitatem &c. Item *in l. si patronum* 44. §. *vlt. D. de bon. libert.*

3. Cogitur enim agere ad supplementum si aliquid vel minimum & quantulumcunque ei relictum sit. Idque est quod nostri iactitant sufficere vt filius vel in vno numo sit institutus.

4. Nec proinde hoc casu necesse esset aut possibile agi ad supplementum *d.§.aliud quoque capitulum. l.inter cetera* 30.*D. de liber.& posth.l.omnimodo* 30.*§ sin verò.C.hoc tit.*

5. *d.§.ceterum Nouell.*115.*Vt cùm de appell.cognosc.*

6. Puta dotis nomine aut ante nuptias donationis *l. quoniã nouella* 29.*C.hoc tit.*

7. Nec potest repudiare pecuniam iam acceptam vt possit petere legitimam in corporibus bonorum, quia quod iam acquisitum est repudiari amplius non potest *l.*1.*§.decretalis.D. de succes.edict.*

8. Hoc enim casu placet nostris supplementum legitimæ fieri debere non in corporibus bonorum sed in pecunia Guid. Pap.*quæst.*487.quod tamen nos improbauimus *Decad.*14.*Err. vlt.& Decad.*15.*Err.*2.

9. Scripsi pluribus *Decad.*14.*Err.*5.

DEFINITIO X.

Qui agnouit legatum pro omni legitimæ iure relictum nihilo magis legitimæ supplementum petere prohibetur.

INstitutus ex minore portione aut pecuniæ quantitate quàm quæ ad legitimam satis sit non idcirco à supplementi petitione excluditur, quod defuncti voluntatem agnouerit sine protestatione: 1 Tametsi testamento ea lex adiecta esset vt nihil amplius peti posset. 2 Nam cùm pro non scriptis habeantur quæcumque condicionem legitimæ portionis deteriorem facere possunt, 3 perinde est acsi simpliciter nullóque adiecto onere minor quantitas relicta esset. 4 Quæ res non impediret petitionem supplementi, quod ipsum ex testamento quoque debitum esse intelligitur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Textus est *in l.si quando* 35.*§.& generaliter.C.hoc tit.* In eóque differt actio ad supplementum à querela, à qua procul dubio remouetur quisquis post mortem testatoris consensit testamento *l.pen.in fin.D.eod.*

2. Dubitandi ratio est quia voluntatem testatoris scindere nemo potest *l.*4.*§.*6.*de leg.*2.*l.à filio* 15.*de ann.legat.* Sed ratio decidendi sequitur in Defin.

3. *l.quoniam in prioribus* 31.*C.hoc tit.*

4. Ratio est Baldi *ad d §.& generaliter.*

5. Nisi heres supplemento expressim renunciasset *d.§.& generaliter l.omnimodo* 30.*eod.*

DEFINITIO XI.

De fructibus legitimæ omnimodo adiudicandis.

TAmetsi legitima quota sit bonorum non hereditatis fructus, tamen à die mortis percepti sicut augerent hereditatem 1 ita augent legitimam, 2 hac tantùm differentia quòd hereditatis portionem quandam constituerent: 3 at legitimæ non tam portio sunt quàm accessio, 4 non ea tantùm ratione debita quòd si statim post obitum patrisfamilias soluta fuisset legitima quæ ei debebatur, eos ille fructus nunc haberet. 5 sed ob id potissimũ quod ea portio sit inuicem portionis hereditariæ quæ haud dubiè per fructus augeretur. Augent verò non solùm legitimam sed etiam quod est omnino consequens, legitimæ supplementum si fortè minus legitima relictum sit. 7 Nec tantùm eo casu quo supplementum ab initio debitũ fuerit, sed quod magis est illo etiam quo fuerit indebitũ propter renunciationem adhibito iureiurando factam si modò debitum esse cœperit, petita vt plerumque fit & obtenta aduersus renunciationem in integrum restitutione. 8 Licèt enim bona fide & cum titulo percepti videantur ab herede, 9 fauor tamen legitimæ portionis elicit vt potestas restitutionis tollat prorsus intellectum renunciationis, 10 & perinde sit acsi renunciatio nulla vnquam præcessisset. Quod in cæteris restitutionibus diuersum est in quibus regulariter eo iure vtimur vt non alios fructus restituere possessor cogatur quàm quos post litem contestatam perceperit, quasi nec ante eum diem in mala fide constitutus. 11 Denique fructus legitimæ eodem loco habentur acsi legitimæ portio essent non accessio. Nisi quòd vsurarum additamentum non recipiunt, 12 quomodo recipiunt fructus hereditatis ante litem contestatam percepti. 13 Quare nec ad rem pertinebit quod eos heres dum re sua lautiùs se abuti putat bona fide consumpserit nec locupletior factus sit. Omnimodo enim restituendi sunt, 14 nec ij tantùm qui percepti fuerunt sed & qui percipi potuerunt, 15 quãquam vt plurimùm solet Senatus ne nouæ litis detur occasio quincuncibus vsuris, 16 eos æstimare. *Ita Senatus* 5.Id. Febr.& 8.Id.Iunij 1590.

1. *l.Sed* 25.*§.vlt.& ll.seqq.De petit.hered.*

2. Boer.post alios multos quos citat *quæst.* 3. *num.* 17. *ex l. Papinianus* 8.*§.unde si quis.D.hoc tit.*facit *l.mulier* 22.*§.sed enim, & §.cùm proponeretur.D.ad SC.Trebell.*

3. Quia hereditas est nomen iuris recipiens augmentum & diminutionem *l.pecunia* 178.*§.*2.*de verb.signif.l. item* 20.*§.item non solùm.D.de petit hered.*

4. Scripsi *Decad.*12.*de error.pragmat.Err.*1.

5. Vt proinde moram in legitima passus videatur ipso iure vt aliàs in causis minorum dici solet *l. Titia Seio* 87.*§. vsurus de leg.*2.*l.in minorum* 3.*C.de in integr.restit. minor.*

6. Est enim pars portionis ab intestato competituræ *l. quæ nuper* 31.*C. hoc tit.*

7. Debet enim legitima præstari cum fructibus *l.Papinianus* 8.*§.unde si quis.D.eod.*

8. Boer.*quæst.*3.*in fin.*Marant.*Disp.*10.*n.*24.

9. Bona fides autem lucrum fructuum solet inducere *l.bonæ fidei* 48.*de acq.rer.dom.*

10. Vt Papin. loquitur licèt in dissimili specie *in l.si patronus* 55.*§.vlt. D.ad SC.Trebell.*

11. Sic enim vulgò creditum est contra quam tamen sententiam scripsi *Dec.*7.*Err.*6.*&* 7.

12. Quia essent illæ accessiones accessionis prohibitæ per *l. vlt.C.de vsur.*

13. *l.heres* 51.*§.*1.*D.de petit.hered.*

14. Ex reliqua scilicet hereditate.

15. Boer.*d.quæst.*3 *in fin.*post Bald.*in l non est.C.famil.erciscund.* & alios ibi citatos.

16. Non tanquam vsuris sed quasi in vicem & taxationem fructuum *arg.l.socium* 60.*D.pro socio.*

DEFINITIO XII.

Si filia cui legatum est in diem aut sub condicione totum pro legitima petere ante diem velit.

CVm pater in legitimæ supplementum certam pecuniæ quantitatem filiæ legasset soluendam post certũ tempus, nec filia legatum agnouisset pro integro supplemento, sed in diminutionem duntaxat quantitatis quam sibi longè maiorem debitam esse obtendebat, pecuniam legatam peteret. Placebat aliquando incerto eo quantũ esset in patris facultatibus vt sciri posset quid & quantum pro supplemento deberetur, reiiciendam diei adiectionẽ pendente lite, filiæque interèà totum legatum solui oportere. 1 Non tam quod ita fieri omnino iustum videretur, 2 quàm quia nihil esset quod in dubio melius æquiùs cõstitui posset: 3 Quasi paterfamilias qui in dubio facultatũ suarũ prob. æstimator fuisse credendus erat, 4 diem adiecisse videretur vt faciliorem heredi solutionem redderet, 5 potiùs quàm quòd ita supplementi iusta ratio postularet. 6 Neque hoc casu locum habere quod constitutum est vt legatum pro legitima eiúsve supplemento relictum in eo quod excedit legitimam diem recipere possit aut condicionem. 7 Id enim tum verè dicit cùm in confesso aut aperto est plus legatum fuisse quàm pro legitima deberetur, non cùm de eo ipso controuertitur. 8 Filiam tamen satisdare antè omnia debere, Se si quid ampliùs acceperit quàm pro supplemento accipere debuerat, æstimato cõmodo repræsentationis, 9 heredi restituturam: 10 Ne alioqui aut nihil prorsus interim habeat ex supplemento debito si patris voluntati omnino stetur, 11 aut plus consequatur quàm consequi debeat si diei quem legato pater iniecit nulla ratio habeatur, 12 Sed tamen postea recessum est ab hoc tractatu, visúmque conuenientiùs cogi filiam vt vel iudicium patris sequatur vel repudiato petat legitimam

tímam qualis quantáque ex legibus sibi debetur. Interim verò contenta sit ea quantitate quam portioni legitimæ respondere ex ipsius heredis confessione appareat. 13 Nisi malit illa pendente lite submini strari sibi sumptus necessarios in causam litis & alimentorum. 14 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 34. infr.

1. Eo colore quòd legitima neque diem recipiat, neque cõdicionem vulgat. *l. quoniam in prioribus 32. C. hoc tit.*

2. Erat enim sanè inconueniens scindi voluntatem defuncti *l. nam absurdum 7. D. de bon. libert.*

3. Nam quoties nihil sine captione inuestigari potest eligendum est quod minimum habeat iniquitatis vt in iuris regula *l. quoties nihil 200. De regul. iur.*

4. Nisi quod plerumque euenit vt de suis facultatibus amplius quàm in iis sit homines sperent *l. in fraudem 10. D. quis & à quib. manum. §. 3 Instit. quib. manum. lic.*

5. Tempus enim in testamentis non nisi pro herede adiendum intelligitur *l. cùm tempus 17. De regul. iur.*

6. Nam nec quicquid solutionem moratur indebitum interea facit quod fuit debitum *l. pater dotem 7. §. penult. D. de dot. prælg.*

7. *l. scimus 38. §. cùm autem C. hoc. tit.*

8. Controuersia enim quælibet facit rem dubiam & obscuram propter incertum euentum iudiciorum *l. quod debetur 51. D. de pecul* Nisi ex iuris ratione certissimum sit non nisi per iudicis iniuriam sequi posse condemnationem *l. eo tempore 50. eod.*

9. *Vt in l. debitor 82. de legat. 2. l. 5. D. ad leg falcid.*

10. Quod hæc satisdatio non tam legitimæ cuius quantitas adhuc est, quàm legati onus esse videatur.

11. Cùm tamen pater ipse testamento suo declarauerit supplementum aliquod filiæ deberi: facit *l. ventre 84.* in illis verbis *nomen iniquum erit. D de acquir. hered.*

12. Plus enim tempore petit qui ante diem petit §. *plus autem. Instit. de action.*

13. Quæ sententia nostra illa est quam contra pragmaticum errorem defendimus *in Chiliad. De error. pragmat. Decad. 15. Err. 1.* vbi vide.

14. Quod petere posset etiam exheredata *l. si instituta 17. §. pen. D. hoc tit. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

DEFINITIO XIII.

Quid si legatum ipsum statim petat tanquam purum.

QVid verò si in diem legatam pro legitimæ supplemento pecuniam filia velit petere? Multò minus ei permittendum est vt quod in diem relictum fuit priùs petat ex testamento quàm dies venerit, ne testatoris voluntatem, quæ vna & indiuidua est, scindere velle videatur. 1 Ergo supplementum legitimæ debet repudiato legato. 2 Vrgere autem vt in diminutionem quantitatis pro supplemento debitæ ea saltem pecunia statim prorogetur quam legitimæ portioni patrem esse heres fateatur. Oblata nulla in eam rem satisdatione. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Contra *l. si ita stipulatio 39. in fin. D. de oper. libert. l. nam absurdum 7. D. de bon. libert.* Ageret enim ex testamento contra testamentum.

2. Nec enim videbitur, fraudem fecisse quam potiùs exclusserit *l. cùm pater 77. §. Titio fratri. de leg. 2. l. quia autem 6. §. si patronus in fin. D. si quis omiss. caus. testam. l. qui totam 45. D. ad SC. Trebell.*

3. Nam pro ea quantitate quam constat esse in legitima non potest admitti onus vllum aut diei aut condicionis aut satisdationis *l. quoniam in prioribus 32. C. hoc tit.* iunct. *l. si patronum 44. in princ. de bon. libert.*

DEFINITIO XIV.

Quid si filia hac iurato renunciauerat.

SI tamen filia dotalibus tabulis & adhibito, vt fieri solet, iureiurando, 1 paternæ successioni renunciauerat, aliud dicendum erit. Etsi enim potestas renunciationis superueniens patris iudicium non excludit, 2 fieri tamen nequit vt ex patris iudicio ante diem petatur quod in diem relictum est: 3 nec rursus pro legitimæ supplemento quippe quod nullum debetur quandiu subsistit renunciatio: 4 quam proinde ante omnia rescindi necesse est si patris iudicio omni ex parte stare filia nolit: 5 Porrò cùm nec rescindi possit, priusquàm æstimatis ad amussim paternis facultatibus filiam renunciando læsam fuisse appareat, 6 consequens est nullum quæstioni locum superesse quid & quantum lite pendente filia consequi debeat, cùm post factam æstimationem statim finiri lis possit adiudicata filiæ ea quantitate quam exploratum erit ipsi debitam esse pro legitimæ supplemento. 7 *Ita tractatum est* in supradictis causis.

1. *Ex cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

2. *l. si patronus 33. D. de bon. libert. Auth. ex testamento. C. de secund. nupt. DD. ad d. cap. quamuis pactum.*

3. Vt diximus *prox. Defin. precedente.*

4. Intellige si renunciatum sit non tantùm futuræ successioni generaliter, sed etiam legitimæ portioni ciúsque supplemẽto specialiter & expressim, secundùm ea quæ diximus *Defin. 1. sup. eod.*

5. Non enim potest videri minùs dedisse is in quem amplioris summæ actio non competit *l. non potest videri 117. D. de verb. signific. l. 1. §. quod autem. D. si quid in fraud. patron.*

6. Læsionem interueniisse, probatámque esse necesse est priusquàm rescindi possit renunciatio siue ex capite minoris ætatis, siue ex causa metus reuerẽtialis rescindatur *l. nam posteaquam 9. §. si minor. D. de iureiur. l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det.*

7. Non enim ad prouisionalem sententiam recurrendum est cùm diffinitiua ferri potest per modo constat modo agatur *l. 3. vt in possess. legat. l. 3. D. de recept. qui arbitr. l. quidam 21. D. de reb. credit.*

DEFINITIO XV.

Agnitio legati quod non excludit lesionem in legitima non excludit restitutionem.

FIliam quæ dote à patre accepta bonis omnibus paternis interposito iureiurando renunciauerat, ac prætereà legatum sibi pro omni iure testamento patris relictum annis vigintiquinque agnouerat, placuit nihilominus in integrum restitui posse ad petendam legitimæ repletionem si tam in legato quàm in dote coniunctim minus sit quàm filiæ pro legitima debeatur. Illa namque verba *pro omni iure* pro non adiectis habentur, quoties alioqui fraus legitimæ fieret. 1 Itaque perinde est acsi legatum simpliciter & sine adiectione vltra relictum proponeretur. 2 Etsi enim renunciatio præcesserat qua subsistente nullus ad legitimæ petitionem supererat regressus: 3 quia tamen in eo erat filia vt quandocunque defuncto patre posset in integrum restitui si in legitimæ portionis quantitate læsam eam appareret, 4 non potuit ius illud petendæ restitutionis per solam legati minùs sufficientis agnitionem perimi; quemadmodum nec sublatum fuisset ius petendi citra restitutionis auxilium supplementi, si vel nulla, vel non iurata renunciatio præcessisset. 5 Hoc autem in proposita facti specie eò magis obtinere debebat, quod vt proponebatur agnoscenti legatum filiæ & eius solutionem petenti fratres iisdémque patris heredes non consenserant. Quæ enim fratres postmodum recusare poterant, quominùs sorori liceret, si vellet, etiam ab agnitione legati resilire? 6 Non idem est si filia maior annis vigintiquinque post obitum patris supplemento legitimæ renunciauerat. 7 Tum enim cæterorum maiorum exẽmplo non aliter audienda erit nec si petit restitutionem in integrum quàm si se probet læsam immodicè id est vltra dimidiam. 8 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal. Iunij 1590.

1. *l. quoniam in prioribus 29. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 10. sup. eod.*

2. §. *Caterum. Nouell. 155. vt cùm de appell. cognos.* Boer. *quæst. 3. num 10.*

3. Intellige si legitimæ specialiter fuerat renunciatum ex ijs quæ scripsi *supr. Defin. 1. num. 3.*

4. *Et not. in cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

5. Intellige de renunciatione non iurata quæ facta sit viuo patre. Nam post mortem patris renunciatio legitimæ valet

4. Nec proinde hoc casu necesse esset aut possibile agi ad supplementum *d.§. aliud quoque capitulum. l. inter cætera* 30. *D. de liber. & posth. l. omnimodo* 30. *§ sin verò. C. hoc tit.*

5. *d.§. cæterum Nouell.* 115. *Vt cùm de appell. cognosc.*

6. Puta dotis nomine aut ante nuptias donationis *l. quoniã nouella* 29. *C. hoc tit.*

7. Nec potest repudiare pecuniam iam acceptam vt possit petere legitimam in corporibus bonorum, quia quod iam acquisitum est repudiari amplius non potest *l.* 1. *§. decretalis. D. de succes. edict.*

8. Hoc enim casu placet nostris supplementum legitimæ fieri debere non in corporibus bonorum sed in pecunia Guid. Pap. *quæst.* 487. quod tamen nos improbauimus *Decad.* 14. *Err. vlt. & Decad.* 15. *Err.* 2.

9. Scripsi pluribus *Decad.* 14. *Err.* 5.

DEFINITIO X.

Qui agnouit legatum pro omni legitimæ iure relictum nihilo magis legitimæ supplementum petere prohibetur.

INstitutus ex minore portione aut pecuniæ quantitate quàm quæ ad legitimam satis sit non idcirco à supplementi petitione excluditur, quod defuncti voluntatem agnouerit sine protestatione: 1 Tametsi testamento ea lex adiecta esset vt nihil amplius peti posset. 2 Nam cùm pro non scriptis habeantur quæcumque condicionem legitimæ portionis deteriorem facere possunt, 3 perinde est acsi simpliciter nullóque adiecto onere minor quantitas relicta esset. 4 Quæ res non impediret petitionem supplementi, quod ipsum ex testamento quoque debitum esse intelligitur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Textus est *in l. si quando* 35 *§. & generaliter. C. hoc tit.* In eóque differt actio ad supplementum à querela, à qua procul dubio remouetur quisquis post mortem testatoris consensit testamento *l. pen. in fin. D. eod.*

2. Dubitandi ratio est quia voluntatem testatoris scindere nemo potest *l.* 4. *§.* 5. *& 6. de leg.* 2. *l. à filio* 15. *de ann. legat.* Sed ratio decidendi sequitur in Defin.

3. *l. quoniam in prioribus* 31. *C. hoc tit.*

4. Ratio est Baldi *ad d.§. & generaliter.*

5. Nisi heres supplemento expressim renunciasset *d.§. & generaliter l. omnimodo* 30. *eod.*

DEFINITIO XI.

De fructibus legitimæ omnimodo adiudicandis.

TAmetsi legitima quota sit bonorum non hereditatis fructus, tamen à die mortis percepti sicut augerent hereditatem 1 ita augent legitimam, 2 hac tantùm differentia quòd hereditatis portionem quandam constituerent: 3 at legitimæ non tam portio sunt quàm accessio, 4 non ea tantùm ratione debita quòd si statim post obitum patrisfamilias soluta fuisset legitima quæ ei debebatur, eos ille fructus nunc haberet. 5 sed ob id potissimũ quod ea portio sit inuicem portionis hereditariæ quæ haud dubiè per fructus augeretur. Augent verò non solùm legitimam sed etiam quod est omnino consequens, legitimæ supplementum si fortè minus legitima relictum sit. 7 Nec tantùm eo casu quo supplementum ab initio debitũ fuerit, sed quod magis est illo etiam quo fuerit indebitũ propter renunciationem adhibito iureiurando factam si modò debitum esse cœperit, petita vt plerumque fit & obtenta aduersus renunciationem in integrum restitutionc. 8 Licèt enim bona fide & cum titulo percepti videantur ab herede, 9 fauor tamen legitimæ portionis elicit vt potestas restitutionis tollat prorsus intellectum renunciationis, 10 & perinde sit acsi renunciatio nulla vnquam præcessisset. Quod in cæteris restitutionibus diuersum est in quibus regulariter eo iure vtimur vt non alios fructus restituere possessor cogatur quàm quos post litem contestatam perceperit, quasi nec ante eum diem in mala fide constitutus. 11 Denique fructus legitimæ eodem loco habentur acsi legitimæ portio essent non accessio. Nisi quòd vsurarum additamentum non recipiunt, 12 quomodo recipiunt fructus hereditatis ante litem contestatam percepti. 13 Quare nec ad rem pertinebit quod eos heres dum re sua lautiùs se abuti putat bona fide consumpserit nec locupletior factus sit. Omnimodo enim restituendi sunt, 14 nec ij tantùm qui percepti fuerunt sed & qui percipi potuerunt, 15 quãquam vt plurimùm solet Senatus ne nouæ litis detur occasio quincuncibus vsuris, 16 eos æstimare. *Ita Senatus* 5. Id. Febr. & 8. Id. Iunij 1590.

1. *l. Sed* 25. *§. vlt. & ll. seqq. De petit. hered.*

2. Boer. post alios multos quos citat *quæst.* 3. *num.* 17. *ex l. Papinianus* 8. *§. unde si quis. D. hoc tit.* facit *l. mulier* 22. *§. sed enim, & §. cùm proponeretur. D. ad SC. Trebell.*

3. Quia hereditas est nomen iuris recipiens augmentum & diminutionem *l. pecunia* 178. *§.* 2. *de verb. signif. l. item* 20. *§. item non solum. D. de petit hered.*

4. Scripsi *Decad.* 12. *de error. pragmat. Err.* 1.

5. Vt proinde moram in legitima passus videatur ipso iure vt aliàs in causis minorum dici solet *l. Titin Seio* 87. *§. vsurus de leg* 2. *l. in minorum* 3. *C. de in integr. rest. minor.*

6. Est enim pars portionis ab intestato competituræ *l. quæ nuper* 31. *C. hoc tit.*

7. Debet enim legitima præstari cum fructibus *l. Papinianus* 8. *§. unde si quis. D. eod.*

8. Boer. *quæst.* 3. *in fin.* Marant. *Diff.* 10. *n.* 24.

9. Bona fides autem lucrum fructuum solet inducere *l. bonæ fidei* 48. *de acq. rer. dom.*

10. Vt Papin. loquitur licèt in dissimili specie *in l. si patroni* 55. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

11. Sic enim vulgò creditum est contra quam tamen sententiam scripsi *Dec.* 7. *Err.* 6. *&* 7.

12. Quia essent illæ accessiones accessionis prohibitæ per *l. vlt. C. de vsur.*

13. *l. heres* 51. *§.* 1. *D. de petit. hered.*

14. Ex reliqua scilicet hereditate.

15. Boer. *d. quæst.* 3 *in fin.* post Bald. *in l. non est. C. famil. erciscund.* & alios ibi citatos.

16. Non tanquam vsuris sed quasi in vicem & taxationem fructuum *arg. l. socium* 60. *D. pro socio.*

DEFINITIO XII.

Si filia cui legatum est in diem aut sub condicione totum pro legitima petere ante diem velit.

CVm pater in legitimæ supplementum certam pecuniæ quantitatem filiæ legasset soluendam post certũ tempus, nec filia legatum agnouisset pro integro supplemento, sed in diminutionem duntaxat quantitatis quam sibi longè maiorem debitam esse obtendebat, pecuniam legatam peteret. Placebat aliquando incerto eo quantũ esset in patris facultatibus vt sciri posset quid & quantum pro supplemento deberetur, reiiciendam diei adiectionẽ pendente lite, filiæque interea totum legatum solui oportere. 1 Non tam quod ita fieri omnino iustum videretur, 2 quàm quia nihil esset quod in dubio melius æquiùs cõstitui posset: 3 Quasi paterfamilias qui in dubio facultatũ suarũ prob. æstimator fuisse credendus erat, 4 diem adiecisse videretur vt faciliorem heredi solutionem redderet, 5 potiùs quàm quòd ita supplementi iusta ratio postularet. 6 Neque hoc casu locum habere quod constitutum est vt legatum pro legitima eiúsve supplemento relictum in eo quod excedit legitimam diem recipere possit aut condicionem. 7 Id enim tum verè dicit cùm in confesso aut aperto est plus legatum fuisse quàm pro legitima deberetur, non cùm de eo ipso controuertitur. 8 Filiam tamen satisdare antè omnia debere, Se si quid ampliùs acceperit quàm pro supplemento accipere debuerat, æstimato cõmodo repræsentationis, 9 heredi restituturam: 10 Ne alioqui aut nihil prorsus interim habeat ex supplemento debito si patris voluntati omnino stetur, 11 aut plus consequatur quàm consequi debeat si diei quem legato pater iniecit nulla ratio habeatur, 12 Sed tamen postea recessum est ab hoc tractatu, visúmque conuenientiùs cogi filiam vt vel iudicium patris sequatur vel repudiato petat legitimam

tímam qualis quantáque ex legibus sibi debetur. Interim verò contenta sit ea quantitate quam portioni legitimæ respondere ex ipsius heredis confessione apparear. 13 Nisi malit illa pendente lite subministrari sibi sumptus necessarios in causam litis & alimentorum. 14 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 34. infr.

1. Eo colore quòd legitima neque diem recipiat, neque cõdicionem vulgat. *l. quoniam in prioribus 32. C. hoc tit.*

2. Erat enim sanè inconueniens scindi voluntatem defuncti *l. nam absurdum 7. D. de bon. libert.*

3. Nam quoties nihil sine captione inuestigari potest eligendum est quod minimum habeat iniquitatis vt in iuris regula *l. quoties nihil 200. De regul. iur.*

4. Nisi quod plerumque euenit vt de suis facultatibus amplius quàm in iis sit homines sperent *l. in fraudem 10. D. quis & à quib. manum. §. 3 Instit. quib. manum. lic.*

5. Tempus enim in testamentis non nisi pro herede adiectum intelligitur *l. cùm tempus 17. De regul. iur.*

6. Nam nec quicquid solutionem moratur indebitum intercà facit quod fuit debitum *l. pater dotem 7. §. penult. D. de dot. praleg.*

7. *l. scimus 38. §. cùm autem C. hoc. tit.*

8. Controuersia enim quælibet facit rem dubiam & obscuram propter incertum euentum iudiciorum *l. quod debetur 51. D. de pecul* Nisi ex iuris ratione certissimum sit non nisi per iudicis iniuriam sequi posse condemnationem *l. eo tempore 50. eod.*

9. *Vt in l. debitor 82. de legat. 2. l. 5. D. ad leg falcid.*

10. Quod hæc satisdatio non tam legitimæ cuius quantitas adhuc est, quàm legati onus esse videatur.

11. Cùm tamen pater ipse testamento suo declarauerit supplementum aliquod filiæ deberi: facit *l. ventre 84.* in illis verbis *nomen iniquum erit. D de acquir. hered.*

12. Plus enim tempore petit qui ante diem petit *§. plus autem. Instit. de action.*

13. Quæ sententia nostra illa est quam contra pragmaticum errorem defendimus *in Chiliad. De error. pragmat. Decad. 15. Err. 1.* vbi vide.

14. Quod petere posset etiam exheredata *l. si instituta 17. §. pen. D. hoc tit. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

DEFINITIO XIII.

Quid si legatum ipsum statim petat tanquam purum.

QVid verò si in diem legatam pro legitimæ supplemento pecuniam filia velit petere? Multò minus ei permittendum est vt quod in diem relictum fuit priùs petat ex testamento quàm dies venerit, ne testatoris voluntatem, quæ vna & indiuidua est, scindere velle videatur. 1 Ergo supplementum legitimæ debet repudiato legato. 2 Vrgere autem vt in diminutionem quantitatis pro supplemento debitæ ea saltem pecunia statim prorogetur quam legitimæ portioni parem esse heres fateatur. Oblata nulla in eam rem satisdatione. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Contra *l. si ita stipulatio 39. in fin. D. de oper. libert. l. nam absurdum 7. D. de bon. libert.* Ageret enim ex testamento contra testamentum.

2. Nec enim videbitur, fraudem feciſſe quam potiùs excluserit *l. cùm pater 77. §. Ti. 10 fratri. de leg. 2. l. quia autem 6. §. si patronus in fin. D. si quis omiss. causs. testam. l. qui totam 45. D. ad SC. Trebell.*

3. Nam pro ea quantitate quam constat esse in legitima non potest admitti onus vllum aut diei aut condicionis aut satisdationis *l. quoniam in prioribus 32. C. hoc tit.* iunct. *l. si patronum 44. in princ. de bon. libert.*

DEFINITIO XIV.

Quid si filia hæc iurato renunciauerat.

SI tamen filia doralibus tabulis & adhibito, vt fieri solet, iureiurando, 1 paternæ successioni renunciauerat, aliud dicendum erit. Etsi enim potestas renunciationis superueniens patris iudicium non excludit, 2 fieri tamen nequit vt ex patris iudicio ante diem petatur quòd in diem relictum est: 3 nec rursus pro legitimæ supplemento quippe quod nullum debetur quàndiu subsistit renunciatio: 4 quam proinde ante omnia rescindi necesse est si patris iudicio omni ex parte stare filia nolit: 5 Porrò cùm nec rescindi possit, priusquàm æstimatis ad amussim paternis facultatibus filiam renunciando læsam fuisse appareat, 6 consequens est nullum quæstioni locum superesse quid & quantum lite pendente filia consequi debeat, cùm post factam æstimationem statim finiri lis possit adiudicata filiæ ea quantitate quàm exploratum erit ipsi debitam esse pro legitimæ supplemento. 7 *Ita tractatum est* in supradictis causis.

1. *Ex cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

2. *l. si patronus 33. D. de bon. libert. Auth. ex testamento. C. de secund. nupt. DD. ad d. cap. quamuis pactum.*

3. Vt diximus *prox. Defin. precedente.*

4. Intellige si renunciatum sit non tantùm futuræ successioni generaliter, sed etiam legitimæ portioni eiúsque supplemẽto specialiter & expressim, secundùm ea quæ diximus *Defin. 1. sup. eod.*

5. Non enim potest videri minùs dedisse is in quem amplioris summæ actio non competit *l. non potest videri 117. D. de verb. signific. l. 1. §. quod autem. D. si quid in fraud. patron.*

6. Læsionem interueniſſe, probatámque esse necesse est priusquàm rescindi possit renunciatio siue ex capite minoris ætatis, siue ex causa metus reuerẽtialis rescindatur *l. nam posteaquam 9. §. si minor. D. de iureiur. l. 1. §. qua onerandæ. D. quar. ter. act. non det.*

7. Non enim ad prouisionalem sententiam recurrendum est cùm diffinitiua ferri potest per modo constat modo agatur *l. 3. vt in possess. legat. l. 3. D. de recept. qui arbitr. l. quidam 21. D. de reb. credit.*

DEFINITIO XV.

Agnitio legati quod non excludit læsionem in legitima non excludit restitutionem.

FIlliam quæ dote à patre accepta bonis omnibus paternis interposito iureiurando renunciauerat, ac præterea legatum sibi pro omni iure testamento patris relictum annis vigintiquinque agnouerat, placuit nihilominus in integrum restitui posse ad petendam legitimæ repletionem si tam in legato quàm in dote coniunctim minus sit quàm filiæ pro legitima debeatur. Illa namque verba *pro omni iure* pro non adiectis habentur, quoties alioqui fraus legitimæ fieret. 1 Itaque perinde est acsi legatum simpliciter & sine adiectione vltra relictum proponeretur. 2 Etsi enim renunciatio præcesserat qua subsistente nullus ad legitimæ petitionem superarat regressus: 3 quia tamen in eo erat filia vt quandocunque defuncto patre posset in integrum restitui si in legitimæ portionis quantitate læsam eam appareret, 4 non potuit ius illud petendæ restitutionis per solam legati minùs sufficientis agnitionem perimi; quemadmodum nec sublatum fuisset ius petendi citra restitutionis auxilium supplementi, si vel nulla, vel non iurata renunciatio præcessisset. 5 Hoc autem in proposita facti specie eò magis obtinere debebat, quod vt proponebatur agnoscenti legatum filiæ & eius solutionem petenti fratres iisdémque patris heredes non consenserant. Quæ enim fratres postmodum recusare poterant, quominùs sorori liceret, si vellet, etiam ab agnitione legati resilire? 6 Non idem est si filia maior annis vigintiquinque post obitum patris supplemento legitimæ renunciauerat. 7 Tum enim cæterorum maiorum exẽmplo non aliter audienda erit nec si petit restitutionem in integrum quàm si se probet læsam immodicè id est vltra dimidiam. 8 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal. Iunij 1590.

1. *l. quoniam in prioribus 29. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 10. sup. eod.*

2. *§. Caterum. Nouell. 155. vt cùm de appell. cognos.* Boer. *quæst. 3. num 10.*

3. Intellige si legitimæ specialiter fuerat renunciatum ex ijs quæ scripsi *supr. Defin. 1. num. 3.*

4. *Et not. in cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

5. Intellige de renunciatione non iurata quæ facta sit viuo patre. Nam post mortem patris renunciatio legitimæ valet

etiam sine iuramento Boer. *quæst.14.num.5.in fin.* post Bart. *in l. 1.§.qui habebat quæst.4. De bonor poss.contr.tab.ex l.si quando §. illud C.hoc tit.l.pen.§.vlt.D.eod.*

6. Nam & huc pertinere potest quod dici solet non fieri iniuriam nolenti *l.1.§.vsque adeò C. de iniur.* facit *l.pen. C. de solut.*

7. Hoc ideò quia renũciatio generalis siue iurata siue non, etiam post obitum patris facta, neque legitimam neque legitimæ supplementum comprehendit *d.l.si quando. §.& generaliter* Boer. post alios *d.q.14.nu.6.*

8. *Ex l.2.& l.si voluntate 8.C.de rescind.vendit.* Bart. & cæteri *ad l.1.§.quæ onerandæ D.quar.rer.act.non det.*

DEFINITIO XVI.

Non differre legitimam, quæ descendentibus debetur ab ea quæ ascendentibus.

SVnt qui distinguãt 1 inter legitimam portionem quæ debetur ascendentibus & illam quæ descendentibus, quòd illa quoniam iure naturæ debita est, non possit inuitis solui in pecunia, sed omnimodo soluenda sit in corporibus bonorum, 2 nisi quid eo nomine iam acceperint in pecunia: Quo casu cùm non tam legitima quàm legitimæ supplementum peti possit, consequens est vt in pecunia reperi possit quæ iam in pecunia solui cœpta est. 3 Quæ verò ascendentibus debetur solui tota possit in pecunia, quasi hac parte minùs fauorabilis, quòd non iure naturæ sed solo pietatis intuitu & ratione miserationis, 4 vt pote contra ipsorum parentum votum debeatur. 5 Sed non placet Senatui nostro ea distinctio quippe quæ nec lege vlla, nec bona ratione nitatur. Æquè enim legitima vtraque fauorabilis est licèt alio & alio iure debeatur. 6 At neque eorum distinctio placet, qui masculos in eo melioris quàm fœminas condicionis esse volunt vt etiamsi legitimæ partem iam in pecunia acceperint, vatiare tamen possint, 7 & ea pecunia reddita integram legitimam petere in corporibus bonorum. Nam sicuti cùm de tota successione, ita & cùm de legitima portione quæritur, idem omninò & in omnibus ius est masculorum & fœminarum: 8 Illáque ratio non minus masculis obstat quàm fœminis, quòd qui legitimæ partem in pecunia accepit, 9 ab eo iure apertè recesserit, quod habuit ab initio petendę totius legitimę in bonorum corporibus, si id maluisset. 10 *Ita tractatum est* 17. Cal. 1590.

1. Contra quos vide quæ nos pluribus disputauimus in *Chiliad.De error.pragmat.Decad.14.Err.1.*

2. *Ex l.scimus 36.ad finem principij, in versic. repletionem C. hoc tit.*

3. Ne alioqui eueniat vt vna eadémque res diuerso iure censeatur *l.eum qui ades 30.D.de vsucap.l.inter socerum 26 §.cùm inter.D.de pact.dotal.* Mihi tamen neque hæc sententia probatur, contra quam vide quæ scripsi *Decad.14.Err.vlt.& Dec.15.Err. 2.l.etiamsi 8.C.de iur.dot.*

4. *l.nam etsi 15.in princip.D.hoc tit.l.scripto 7.§.vlt. D.vnd. liber.*

5. *l.Iulianus 26.D.si quis omiss.caus. testam.l.nihil interest 50.§.sed nunquid.D. de bon.libert. l. cùm ratio 7. D. de bon. damnat.*

6. Imò verò etiam quæ ascendentibus debetur legitima secundùm naturam debita dicitur à Iustiniano *in Nouell.1. de hered.& falcid.circ.princip.§.primum itaque.*

7. Et tamen non licet regulariter variare *l.si fundus 4 §. eleganter & l.penult.D.de leg.commiss.* maximè cùm prima electio trahit aut iam traxit secum executionem, vt in proposita specie *l.apud Ausidium 20.D.de option.lega.*

8. Sublata iampridem omni differentia sexus per *l. maximum vitium 4.C.de liber.prater.& Nouell.118.de hered. ab intest. venient.cap.4.de agnat.iur.in hered.sublat.§.nullam.*

9. Siue viuo siue mortuo eo in cuius bonis legitima debetur, si interpretibus & pragmaticis nostris credimus, non mihi qui non aliter hoc verum esse puto quàm si pro legitima quis pecuniam acceperit eo tempore quo iam legitima debebatur id est post mortem testatoris *arg.l.pen.in fin.D. hoc tit.l. qui potest 174.§.1.de reg.iur.* Scripsi *Decad.14.Err.19.*

10. Præsertim cùm existimem nec ab initio permittendum ei fuisse vt repudiaret legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus consequendam, licèt aliter vulgò receptum sit, vt scripsi *Defin.9.sup.*

DEFINITIO XVII.

Non semper legitimam deberi in corporibus bonorum.

SAnè quod dicimus ascendentibus æquè ac descendentibus legitimam deberi in corporibus bonorum: non est omninò perpetuum. Quid enim si defunctus deditiæ fuerit, &, vt loquimur, talliabilis condicionis sola relicta matre superstite? Fauor conseruandi feudi efficit vt audiendus sit dominus, si matri æstimationem legitimæ in pecunia soluere velit. 1 Nam & si poneres decessisse sola superstite filia in ea prouincia in qua ex consuetudine receptum sit, vt in Sabaudia & Bugiensium agro, potiorem esse domini quàm filiarum causam, 2 placet dotem quæ filiæ à domino danda est, 3 quamuis & in locum & pro portione legitimæ detur, 4 tamen in pecunia numerata solui posse, si id dominus malit. 5 Eadem omninò iuris aut potius æquitatis ratione, ne qua nisi quàm parcissima feudi diminutio fiat, 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nam nec summo iure vlla legitima deberetur matri in bonis feudalibus, quorum propria natura illa esse dicitur vt nunquam ascendant, id est nunquam ad ascendentes recurrant, sed semper ad descendentes deuoluantur, & quidem ad masculos duntaxat nisi de filiabus, & earum descendentibus specialiter conuentum sit § *.hoc autem Tit.1.feudor. De his qui feud. dar. poss.& tit.8.De success.feud.lib.1 per tot.*

2. Quæ propria est ratio feudi, vt proximè diximus.

3. Eo namque iure vtimur vt quo casu dominus præfertur filiæ defuncti eam dotare teneatur.

4. Æstimamus enim dotem congruam hoc casu vt & aliàs ex legitimæ portionis comparatione. Norant nostri *ad Auth. res quæ.C.commun. de legat.l. mulier 22. §. cùm proponeretur ad Senat.Trebell §. quamobrem Nouell. 39. De rest.& ea quæ pari. 21.mens.*

5. Boni enim consulere mulier debet quòd hanc saltem pecuniam consequatur, quæ alioqui tanquam à successione intestati excluſa (quæ nec vlla in proposito est, vt & *in l. 2. D. de castr.pecul.*) nihil omninò habere summo iure deberet *arg. l.si res æstimata 12.§ 1.verf.Marcellus D.de iur.dot.*

6. Alioqui multiplicatis descendentium gradibus aut personis facilè fieret vt feudum ad nihilum redigeretur aut saltem ad semissem vsque si quinque essent filiæ diminueretur: Itémque vt inuitus dominus incideret in communionem, quod ne fiat solet interdum permitti etiam in pari causa vt æstimationem offerens audiatur qui alioquin non esset audiendus *l. sancimus 34.§.ne autem communione.C.de donat.* Iunct. *l.si patronum 44.in princip.de bon.libert.*

DEFINITIO XVIII.

Potest statuto excludi filia quæ dotem à patre habuit licèt minorem legitima nisi enormiter læsa proponatur.

SI lex municipalis iubeat filiam dote contentam esse, nullo casu plus petere potest, siue à patre siue ab extraneo dotata sit, tametsi dos minor sit legitima. 1 Etsi enim dura lex videtur, tamen cùm ita scripta sit seruanda est. 2 Nec aliud erit si ponas legem municipalem ijs verbis conceptam vt simpliciter excludat filias dotatas. 3 Lex enim benè præsumit de patre, 4 nisi prorsus immodica, & vt loquuntur, enormis læsio interueniat, 5 quæ ex summa æquitatis ratione semper excepta intelligi debet. 6 *Ita tractatum est* in causa Ioannis Bouier & Petri Quinier Aduocati 10. Cal. Decemb. 1590.

1. Bald. *in auth.res quæ n.16.C. commun. de legat.* Grammat. *Decis.Neapol.101.num.47.& 72.* Corn. *cons.37.lib.2.* Dec. *cons. 277. col.pen.vers.& ista conclusio.*

2. *Arg.l.prospexit 9.D.qui & à quib. manum.* Iacob. Menoch. *De arbitr.iudic.lib.2.Cent.2.casu 149.num.2.3.& 4.* post Bald. *ad d.Auth.res quæ.*

3. Castr. *cons.275.incip.super primo quæsito & cons. 400. visis & ponderatis & 401.lib.2.* Curt.sen. *cons.81.* Dec. *cons.26.n.2. cons. 89.num.*

89 *num* 4. *conf.*181. *num* 5. *& conf.*505 *num.*4. Andr. Tiraquel. *in præfat. l si vnquam.num.*36. *C. de reuoc. donat.*

4. *l. nec in ea* 22. *§. vlt. D. ad leg. Iul. de adult. l. penult. verſ. neque enim C. de ad pr.*

5. *Arg. l. ſi ſuperſtite* 5. *verſ. ſanè C. de dolo.*

9. Menoch. *vbi ſupr. nu.*15. *verſ. Ex ſupracitatis.* Curt. ſen. *conſ.* 17. Curt. iun. *conſ.*10. Iaſ. *conſ.*133. *lib.*4.

DEFINITIO XIX.

In quibus differat dos à legitima.

QVamquam vulgò dici ſolet dotem loco legitimæ eſſe codémque iure cenſeri, 1 permultæ tamen ſunt inter dotem & legitimam differentiæ. Filia etiam quæ à legitima excluſa eſt dotari nihilominus debet: 2 Legitima inſtitutionis titulo danda eſt, dos non item: 3 Legitima onus nullum admittit, Dos admittit: 4 Legitima ſine perſonarum diſtinctione ſemper certa eſt, Dos incerta: 5 Legitima viuo patre non debetur, Dos debetur. 6 Frater ſororem dotare internum cogitur, 7 legitimam ei dare numquam, 8 tametſi inſtituta turpi perſona liceat ſorori 9 præteritæ querelam proponere inofficioſi teſtamenti. 10 Contrà mater, & auia filiæ neptíque legitimam debent, 11 dotem non item ſi ex paternis bonis conſtitui poſſit. 12 Legitima debetur purè, 13 Dos nó niſi ſub condicione illa ſiue expreſſa ſiue tacita ſi filia nubet. 14 *Ita tractatum* eſt in eadem cauſa.

1. Sic enim vulgo creditum eſt *ex l. quoniam Nouella* 29. *C. hoc tit.* Erronеè tamen vt ſcripſi *Decad.*12. *err.*2.

2. Id enim eſt quod facit vt ſtatuto poſſit filia excludi à legitima quia dotari debet. Brun. in ſtat. Quod extant *maſcul. art.* 3. *q.*8. *num.*33.

3. Caſtr. *conſ.*196. *in puncto quæritur col.*1. *in fin. lib.*1.

4. Brun. *vbi ſup.* Caſt. *conſ.*323. *ſuper primo lib.*1.

5. *l. quare* 60. *§ gener. D. de iur. dot.* Grammat. *deciſ.*101 *n.*64.

6. *l.*1. *§ ſi impubere. D. de collat. l. vlt. C. de dot. promiſſ. l. capite* 19. *D. de rit nupt.*

7. Scilicet conſanguineam non vterinam *l. cùm plures* 12. *§. cùm tutor D. de adminiſt. & peric. tutor.*

8. Nam dicitur hæc legitima deberi ſecũdum naturam cùm à fratre inſtituta eſt turpis perſona *Nouell. 1. de hered. & falcid. in princip. §. primùm itaque.*

9. Conſanguineæ ſcilicet non vterinæ *l. fratres* 27. *C. hoc tit.*

10. *l. fratris* 21. *eod.*

11. *§. aliud quoque capitulum Nouell.* 115. *vt cùm de appell. cogno. c.*

12. *d. l. vlt. C. de dot. promiſſ. l. neque mater* 14. *C. de iur. dot.*

13. Nec enim recipit diem aut cõdicionem *l. quoniam in prioribus* 32. *C. hoc tit.*

14. *l. Titio centum* 71. *§. Titio genero* vbi Bart. *num.*2. *De condit. & demonſt.* Paul. Caſtr. *conſ.* 73. *incip.* licet ita Domina Liſa. *lib.*1.

DEFINITIO XX.

Dotem congruam non ſemper ex legitima comparatione æſtimandam eſſe.

DOtem congruam plerique intelligunt etiam viuo patre eam quæ legitimæ portioni reſponderet ſi tùm pater moreretur. 1 Quod non ita eſt. Neque enim fieri poteſt vt viuo patre dos in locum legitimæ ſuccedat, cum eo tempore nulla dum legitima filio in bonis parentis, vt proximè diximus, debeatur. 2 Proinde congrua eſſe poteſt etiam quæ legitimam non æquat. 3 Nec eſt contrarium quod etiam cùm de congrua dote agitur patris facultates æſtimandæ ſunt. 4 Id enim ſic accipi debet vt eius quoque temporis rationem haberi oporteat, in quod pater ſupereſſe poſſit, itémque liberorum tam ſuſcipiendorum quàm ſuſceptorum. 5 Alioqui ſi dos congrua ex legitimæ comparatione cenſenda eſſet, quid attineret in ea re nobilitatem mulieris ſpectare, aut mariti dignitatem, 6 aut loci in quo matrimonium fit, conſuetudinem? 7 Neque enim iſta immutant quantitatem legitimæ, quæ ſemper certa, eadémque eſt. 8 Sed & fruſtrà quæreretur de imputatione dotis in legitimam, 9 fruſtráque diſtingueretur, 10 an dos data ſufficeret ad legitimã necne, ſi cõgrua dos dici nõ poſſet, quæ legitimam non adæquaret. E contrario dos immodica dicenda eſſet quæ legitimam excederet: quod vtique falſum eſt. Inofficioſam enim dotem appellamus & immodicam non quæ legitimam excedit, ſed quæ facit ne cæteris liberis legitima ſalua eſſe poſſit. 11 Planè ſi poſt mortem patris de dote quæratur an congrua ſit vt à legitimæ petitione repelli filia debeat. 12 Aut ſi ex lege municipali cautum ſit vt filia congruenter dotata excludatur à iure petendæ legitimæ. 13 Non improbabiliter defendi poteſt, dotem his caſibus ſuccedere loco legitimæ. Ideóque nec aliter congruam videri debere, quàm ſi legitimæ reſpondeat, non vt maior eſſe nequeat, 14 ſed vti ne minor, tempore dotis conſtitutæ inſpecto. 15 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Poſt Salic. *ad Auth. nouiſſima. C. hoc tit.*

2. *l.*1. *§. ſi impubere D. de collat.*

3. Niſi cùm arbitratu boni viri dos conſtituenda eſt, cùm legitima minuſcula portio dicatur *in l. ſi quis ſuo* 33. *C. hoc tit.* Boet. *quæſt.*3. *num.*12.

4. *l. cùm poſt* 69. *§. gener. & l. quero* 60. *D. de iur. dot. l. ſi filia pater* 43. *de leg.*3. *l. cognouimus* 19. *C. de haret.*

5. *d. l. ſi filia* in illis verb. *ex facultatibus ex numero liberorum teſtamentum facientis.*

6. *d. l. quare.* ibi *& dignitate mulieris maritíque d. §. gener. & §. nuptiis d. l. cùm poſt.*

7. *arg. l. ſi ſeruus* 30. *§. vlt. de leg.*1. *l. quod ſi nolit* 31. *§. quia aſſidua D. de ædilit. edict.* licèt in dote exigenda non locus ſpectandus ſit vbi contractum eſt matrimonium ſed vbi maritus domicilium habet *l. exigere dotem* 65. *D. de iudic.*

8. Triens ſcilicet vel ſemis portionis ab inteſtato contingentis *Auth. nouiſſima.* iunct. *l. cùm quæritur* 6. *& l. quæ nuper* 31. *C. hoc tit.*

9. *l. quoniam nouella* 29. *eod.*

10. Quomodo noſtri diſtinguunt cùm diſputant, An auctis poſt datam dotem patris facultatibus inſpiciendum ſit tempus mortis, aut doris conſtitutæ. De quo dicemus *infr. Defin.*23.

11. *l. vnic. C. de inoffic. dotib.*

12. Quaſi quæ in dote habuerit legitimam poſteaquàm placuit dotem in legitimam imputari debere *d. l. quoniam nou.*

13. Cuiuſmodi ſtatuta pleraque ſunt in Italia.

14. Nihil enim vetat plus eſſe in dote, quàm in legitima.

15. Secundum eam diſtinctionem quam à Senatu noſtro probatam eſſe dicemus *infr. Def.*23.

DEFINITIO XXI.

Dos congrua dicitur inſpecto tempore conſtitutionis, legitima congrua inſpecto tempore mortis dotantis.

QVibus conſequens eſt vt in congrua dote æſtimanda non aliud tempus ſpectari poſſit, quàm quo dos promiſſa aut conſtituta eſt. 1 Eſt enim id generale & perpetuum vt ſi aliud nihil obſtet, contractus tempus ſpectari oporteat. 2 Cùm tamen ſi de ineunda legitimæ æſtimatione ageretur, tametſi legitima per contractum promiſſa eſſet, mortis tempus neceſſariò inſpiciendum eſſet, 3 quia nec legitima vlla ante id tempus debetur. 4 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Bald. *in auth. res quæ num.*16. *C. commun. de legat.* Boer. *quæſt.* 62. *num.*13. Dec. *conſ.*177. Crauet. *conſ.*11. *num.*14.

2. *l. Rutilia* 69. *D. de contr. empt. l. quæ legata* 18. *l. non omne* 144. §.1. *De reg. iur. l. ſi voluntate* 8. *C. de reſc. vend.*

3. Iacob. Menoch. ex communi aliorum ſententia *De arbitr. iudic. centur.*2. *caſu* 149.

4. *l.*1. *§. ſi impubere. D. de collat. bonor. d. l. cùm quæritur* 6. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Ad quid obligatus ſit qui ſe dotem congruam daturum promiſit.

ERgo qui ſe dotem congruam filiæ conſtituturum promiſit, non de legitima cogitaſſe credendus eſt, 1 cuius quantitas ſemper incerta eſt cùm ex futuro euentu pendeat, & ex liberorum numero, auctíſque vel diminutis facultatibus augeatur vel diminuatur, 2 ſed de

ea dote quam tum commodè dare possit, Inspecto eo quod sibi, quod aliis siue natis siue nascituris liberis seruare debeat.3 Quod ipsum cùm boni viri arbitrio æstimari oporteat,4 non alterius quàm ipsius patris arbitrio æstimandum est.5 Si non immodica læsio probetur.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ita eleganter Grammat. *decis.*101. *num.*65. *& seqq.* alioqui, inquit, cogeretur pater viuus assignare legitimam filiæ, quod absurdum esset ac iniquum.

2. Tempore scilicet mortis inspecto *d. l. cùm quæritur. l. in quantitate* 73. *D. ad leg. falcid.*

3. *l. si filia pater* 43. *de leg.* 3.

4. *l. cùm post* 69. *§. gener. de iur. dot.*

5. *l. parentibus* 8. *C. hoc tit. l. si cogitatione* 21. *C. famil. ercisc.*

6. *l. si superstite* 5. *C. de dolo. l.* 1. *§. qua onerandâ.* vbi Bart. & cæteri *D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO XXIII.

In ponenda ratione legitimæ an tempus mortis spectandum sit, an constitutæ dotis.

HInc facile est intelligere quid ad eam quæstionem responderi possit quæ in scholis & tribunalibus tantis iampridem contentionibus agitata est. 1 Si pater congrua dote constituta postmodum auctus sit facultatibus ità vt mortis tempore inspecto desinat dos esse congrua quæ priùs fuerat, An ex bonis quæ superuenerunt dotem legitimámque filiæ augeri oporteat. Nam si de dote tantùm agatur, duplex ratio est quæ facit ne augeri vllomodo debeat. Vna illa quòd, vt iam supradictum 2 est, dotis constitutæ tempus præcisè spectari conuenit. 3 Altera, quòd si ex contrario patris facultates diminutæ fuissent, non idcirco dos marito auferretur, 4 at nec soluto matrimonio in mulieris necem minueretur nisi hactenus vt sibi suisque pater subueniret. 5 At si de legitima quæratur, cui non fuisse renunciatum proponas, dubitationem res non habet, quin pro modo facultatum, quæ excreuerunt in tempus vsque mortis augeri eam oporteat:6 quoniam eo demùm tempore quid in legitima sit, quærendum est. 7 Interueniente verò renunciatione adhibitóque in eam rem, vt fieri solet & debet, iureiurando,8 nec dubitationi locus esse potest quandiu tenet renunciatio quin legitima nulla, & consequenter neque supplementum vllum debeatur.9 Sicut & rescissa ob causam aliquã renũciatione cùm perinde habeatur acsi facta nunquam fuisset,10 mortis tempus spectandũ esse nemo ambigit. 11 Sed cùm ex causa enormis, vt vocant, & immodicæ læsionis, vt plurimum renunciationes huiusmodi rescindi soleant, 12 Quæstio tantùm in eo esse potest, An in æstimanda læsione, bonorum quæ superuenerunt rationem haberi oporteat, an eorum duntaxat quæ fuerunt, cùm dos constitueretur. In qua quæstione si iuris rationem inspicias illud statim occurrit quod dicas ipsum contractus tempus præcisè spectandum esse. 13 Vt si filia cùm acceptæ dote renunciauit, non vltra dimidiam læsa fuerit ex comparatione eius quantitatis quam pro legitima habere debuisset si tùm pater decessisset, nihil sit de quo conqueratur.14 Sed quoniam renunciationes istæ odiosæ sunt vtpote iuris ciuilis rationi contrariæ, 15 quin & in futurum tempus conferuntur quo legitima debebitur, 16 id est in tempus mortis, 17 cùm tacitam eam condicionem habeant si legitima quandoque debebitur, 18 (priùs enim est vt legitima debeatur quàm vt ei renuncietur, 19) Senatus noster æquissimum sequitur temperamentum: Vt si ab initio congruam dotem habuit filia, id est quæ respondeat legitimæ quam habitura erat si tum pater obiisset, nihil ei prosit quod posteà pater locupletior factus sit. 20 Quandoquidem nihil est quod patri imputetur, qui ex bona fide iustóque boni viri arbitrio paternum officium impleuerit.21 Sin minùs congruè dotata filia extitit, licèt non immodicè læsa, 22 restituatur in integrum ex causa læsionis æstimandæ pro quantitate bonorum quæ moriens pater reliquerit. 23 Vt hactenus patris impietas puniatur, 24 qui propriam filiam circumuenerit, & ad iurandam renunciationem adegerit. 25 Nec ad rem pertinet si quis hoc etiam casu obiiciat, non esse audiendam filiam quæ ampliorem portionem petat auctis paternis facultatibus, cùm neque diminui acceptã dotem vellet iisdem diminutis.26 Nam quod fauore dotis inductum est vt diminui non possit, 27 filiæ nocere non debet ne amplius quicquam petere debeat, si petendi ratio subsit:28 quæ subest proculdubio cùm saltem tùm filia immodicè læsa reperitur eo tempore quo de legitima quæri oportet, id est quo pater moritur, si iam inde ab initio non congruam habuit portionem. 29 Qua ratione non improbabiliter possit quis meo iudicio defendere, omni casu, 30 spectandum tempus mortis patris in æstimanda læsione, cùm nec ante id tempus renunciatio quãtumuis iurata effectum vllum habere possit propter tacitam illam inhærentem quam diximus condicionem, si quandoque legitima deferetur. 31 Adeò vt sit etiam hæc sententia consequens ei iuris regulæ quæ habet: In ineũda læsionis æstimatione contractus tempus inspici oportere.32 Contractum namque intelligere debemus non cùm interuenit stipulatio, sed cùm vtilis esse, viresque aliquas habere cœpit.33 *Ita tractatum est* in causa Ioannis Bouier & Petri Quinier Aduocati 10. Cal. Decemb. 1590. Et rursum in ea causa de qua in Defin. 7. 8. & 21. sup. de pact.

1. Et de qua scripsimus *in Chiliade De error. pragmat. Decad.* 13. *Err.* 4. *&* 5. vbi omnino vide.

2. *Defin.* 10. *in fin. & Def.* 21. *sup.*

3. *Arg. l. Rutilia Polla* 69. *D. de contr. empt. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit. l. qua legata* 18. *l. non omne* 144. *§.* 1. *De regul. iur.* ex quibus locis apparet regulare esse in omnibus contractibus, vt contractus tempus obseruari oporteat.

4. *l. Titia* 64. *D. de iur. dot. l. si donaturus* 9. *§... D. de cond. caus. dat. l.* 5. *§. pen. D. de dol. mal. except.*

5. *Auth. sed quamuis C. de rei vxor. action.* vbi constitutum est vt si patris substantia decreuerit aliqua fortuita clade non amplius secundo marito in dotem dare cogatur, quàm quantũ facultates eius patiuntur. In hac autem ratiocinatione præsupponendum est non debere audiri eum qui id petat cuius contrarium non fuerat postulaturus. *l. pen C. de solut.*

6. *l.* 4. *§. deficientium D. de muner. & honor. l. ab his* 10. *§. auditis D de vacat. & excus. muner.*

7. *l. cùm quæritur* 6. iunct. *auth. nouissima C. hoc tit.* quia legitima est quota portionis ab intestato contingentis *l. parentibus* 8. *l. qua nuper* 3. *eod.* intestati autem successio non nisi mortuo patrefamilias defertur *l.* 1. *§. sciendum l.* 2. *§. proximum D. de suis & legit.*

8. Ad validandam renunciationẽ, quæ alioqui non valeret *cap.* 2. *De pact. in* 6.

9. Si modò specialiter & expressim renunciatum sit legitimæ eiúsque supplemento secundum ea quæ scripsimus *Def.* 1. *sup.*

10. Is enim effectus est restitutionis in integrum vt in eo statu reponantur omnia in quo essent si factum non fuisset id quod rescissum est *l. quòd si minor* 24. *§. restitutio D. de minor. l. vnic. C. de reput. qua fiunt in iudic. in integr. restit.*

11. Adeò vt & ab eo die mortis fructus legitimæ debeantur vt scripsi *Def.* 11. *sup.*

12. Implorato beneficio *l.* 2. *C. de rescind. vendit.* quam nostri nolunt in omnibus contractibus locum habere præsertim concurrente metu reuerentiali qui iunctus cum enormi læsione inducit iustum metum *Ex notat. in l.* 1. *§. qua onerandâ D. quar. rer. act. non det.*

13. *d. l. Rutili.*

14. *d. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*

15. *l.* 3. *C. de collat. l. vlt. D. de suis & legit.*

16. Illud autem præcipuè tempus spectandum est in quod dispositio confertur *l. Stichus* 39 *de manum. testam. l. quod sponsa* 4. *C. de donat. ant. nupt.*

17. *Vt dixi sup. num.* 7.

18. Bart. Bald. Castr. & alij *ad l. qui superstitis* 94. *D. de acquir. hered.*

19. *l. si ita* 45. *§. si sub condicione de leg.* 2. *l. qui potest* 174. *§. quod quis de regul. iur.*

20. Nam & initium inspici solet cùm quæritur an locus sit in integrum restitutioni *l.* 3. *§. fere d. l. quod si minor* 24. *§. restitutio*

restitutio vers. nam etsi origo D. de minor l. si patronum 44. § si ex bonis D. de bon. libert.

21. Quod & in dubio de patre præsumendum est *l. pen. C. de adopt. l. nec in ea 12. § 1. D. ad leg. Iul. de adult.*

22. Nam cùm filia immodicè læsa est, dubitationem res non habet quin omnimodo in integrum restituti debeat *l. si superstite § vers. sanè si læsa est immodicè. C. de dolo.*

23. *Arg. d. l. cùm quæritur 6. C. hoc tit.*

24. Dicitur enim contra officium pietatis iniquè & indignè fecisse pater, qui minùs legitimam portionem filiæ dedit *l. 2. 3. 4 & 5. D. hoc tit.*

25. Nam & adigere intelligitur pater tum etiam cùm filia iurare patitur *l. cogere 6. D. de iur. patron.*

26. Quæ ratio præcipua est Boerij *quæst. 62.* & aliorũ omnium qui mordicus & indistinctè defendunt tempus constitutionis spectari oportere *ex l. pen. C. de solut. l. de fideicommisso 11. C. de transact. l. si pater 12. C. hoc tit.*

27. Nec alia vlla ratione dotis condicio deterior fieri *l. Atilicinus 17. D. de pact. dotal.*

28. Ne inducta in fauorem adferant detrimentum contra *l. 3. § duæ autem D. de Carbon. edict. l. generaliter 5. § 1. in fin. C. de sec. nupt. l. plures 19. in fin. D. de fid. instr.*

29. *Arg. d. l. si patronum ex debita 44 § si ex bonis*, vbi est textus non inelegans nec à re nostra alienus *D. de bon. libert.*

30. Id est non minùs cùm dotem congruam ab initio pater dedit quàm cùm incongruam. De quo vide omnino quæ scripsi *Decad. 13. Err. 4. & 5.*

31. Castr. & cæteri *ad d. l. qui superstiti 49. D. de acquir. hered.* Dixi *num. 18. sup.*

32. *d. l. 3. § fin. l. quod si minor 24. § restitutio ea l. verùm 11. § item non restituetur. & § seq. D. de minor. d. l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

33. Quia quandiu condicio pendet, quod sub condicione factum est nihil est *l. si Stichum 8. § si quis ita & l. quotes 14. § 1. de noxal.*

DEFINITIO XXIV.

Ex quæstione De fideicommisso non debet fieri mora legitimæ.

CVm in æstimanda portione legitima quæ debetur in bonis defuncti, constet habendam esse rationem bonorum omnium quæ moriens in hereditate reliquerit, id est de quibus pro arbitrio disponere potuerit, 1 Interdum quæritur, Quid si heres vt legitimam minuat fideicommissa quædam ex auorum testamentis repetere velit? An prius de fideicommissorum iure quàm de legitima disputari oporteat? Nemo enim dubitat, quin & æris alieni loco sint, 2 & legitimæ ratio non nisi subducto ære alieno ponatur: 3 Sed magis est vt petitioni portionis legitimæ mora ex eo fieri nulla possit: 4 Itaque qui legitimam petit non prohibebitur in æstimationem deducere interim illa etiam bona quæ fideicommisso obnoxia esse dicuntur. 5 Sed ita tamen, & hac per iudicem adiicienda lege, vt nullum ex eo præiudicium fideicommissi petitioni fiat, 6 si quando de eo constare poterit: Nisi in promptu res explicari possit per Modò constat, modò agatur, quomodo pragmatici loquuntur. 7 *Ita tractatum est* pro vxore D. de Dortans contra liberos & D. Comitis de S. Amour 9. Cal. Aug. 1592.

1. *l. cùm quæritur 6. C. hoc tit. l. in quantitate 73. ad leg. falcid.*
2. *l. Cùm pater 77. § Titio fratri antepen. de leg. 2. l. irritum 8. C. ad leg. falcid.*
3. Papinianus 8. § *quarta autem D. hoc tit.*
4. Non enim certę & liquidę petitioni mora fieri debet per incertam, & quæ prolixiorem tractatum requirat quomodo plerumque requirit cognitio de viribus & iure antiquorum fideicommissorũ *l. ille à quo 13. § si testamento. vers. quid ergo.* vbi Bart. *D. ad SC. Trebel.* legitimæ autem petitio moram nullam admittit *l. quoniam in priuilegiis 32. C. hoc tit.*
5. Acsi fideicommissum nullum relictum esset. In dubio enim præsumptio est contra eum qui dicit fideicommissum relictum esse *l. 2. D. de probat.*
6. *Vt & in l.* Bæbius 30. *in fin. D. de pact. dotal.*
7. *Ex l. 3. D. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XXV.

Monachus sicut legitimam ita legitimæ supplementum petere non potest.

SI quid pater filio monacho pro legitima reliquerit quod minus sufficiens videatur, quæri interdum solet, An filio competere possit actio ad supplementum. In quo dubitationem illud facit, quòd quamuis ex edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri, 1 vsque adeò successionis incapaces sint monachi vt nec numerum faciant in legitimæ computatione, 2 ac multò minùs admittantur ad partem, 3 ipso tamen edicto exceptæ sunt successiones testamentariæ: 4 condictio autem quæ ex Iustiniani lege ad supplementum competit, ex testamento esse intelligitur. 5 Sed tamen magis est vt non alia hac parte supplementi ratio sit alia legitimæ. 6 Nam & inde generaliter comparatum est vt nec supplementum petere nec contra tabulas agere possit is cui legitima nulla debetur, 7 vt in filio naturali cernere est, de quo scribemus Defin. 3. infr. De natur. liber. *Ita tractatum* ex tempore in causa nondum decisa R. Dom. Michal. monachi Saurambertini 8. Cal. Sept. 1592.

1. De quo diximus *Defin. 8 supr.*
2. Id est non numeretur persona monachi in partibus faciendis quomodo loquitur Vlp. *in l. 1. § vlt. D. de collat.*
3. Implicat enim contradictionem vt qui nec partem nec numerum facit admittatur ad partem.
4. Quæ semper exceptæ intelliguntur *l. si patronus 33. de bon. libert. auth. ex testamento C. de sec. nupt.*
5. Dixi *Def. 10. sup. hoc tit.*
6. *l. omnimodo 30. C. hoc tit. l. inter 26. § cùm inter. D. de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.* DD. *ad Auth. nouissima C. hoc tit.* nec sanè potest videri filius minùs habuisse à patre quàm sibi deberetur si nihil ei à patre debebatur, vt diximus *Def. 14. n. 5. sup. ex l. non potest 117. De verb. sig.* itaque boni consulere debet quòd hoc saltem consequatur ex patris testamento sine quo nihil omnino erat habiturus *arg. l. si res 12. § 1. D. de iur. dot.* Alioqui fieret contra voluntatem, quod ex mera testantis voluntate & liberalitate proficisceretur *l. 7. de vulgar. l. debitor 59. in fin. princ. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVI.

Quid si monachus legitimam petat in pecunia non in corporibus bonorum.

DE illo etiam nonnulli dubitant, An monachis liceat petere legitimam in pecunia quam in bonis vtique petere non possunt. Quasi hac parte cessare videantur verba edicti, 1 & ratio quæ mouit Principem, 2 si corpora ipsa hereditaria omnia penes heredes remaneant vt familiæ dignitatem integram, quæ ex patrimonij quoque facultatibus spectatur, 3 conseruare possint. 4 Sed non ita est. Neque enim fieri potest vt legitima etiam in pecunia soluatur, quin eatenus patrimonium perinde diminuatur acsi corpora præstarentur. 5 Neque rursus ratio iuris patitur, vt pro re quæ nec peti aut solui potest propter petentis incapacitatem æstimatio pecuniáve præstanda sit. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. De quo diximus *prox. Defin.*
2. Ne scilicet bonis ex monachi persona monasterio acquisitis tantò debilior fiat respublica ad præstanda Principi obsequia & debita pro ipsius reipub. salute necessaria.
3. Licèt non ideo quis humilis & abiectus dicendus sit, quia pauper *l. humilem 7. C. de incest. & inutil. nupt.*
4. Nam & hoc ad reipublicæ dignitatem pertinet *l. 1. § antepen. D. de inspic. ventr.*
5. Quia cui abest precium rei, ipsa quoque res abesse videtur *l. si seruus venditus 21. § 1. versic. quamuis si ipse l. si pro re 22. § 1. l. si rem 29. in princ. D. de euict.*
6. Textus est elegantissimus *in l. si mulier 9. § ex esse vers. nam obligari D. de iur. dot.*

DEFINITIO XXVII.

Si legitima in dotem data sit, mortis tempus spectandum est non dotis constituta.

ADeò verum est quod supra sæpiùs diximus. In inenda legitimæ æstimatione mortis tempus spe-

standum esse, 1 vt nec aliud dicendum sit si legitima illa portio filiæ in dotem data proponatur. 2 Ipsam enim legitimæ nomen significationis est tractum habentis in tempus mortis, 3 cum eo demùm tempore nec antèa de legitima quærendum sit. 4 Itaque non prohibebitur pater viuus alienare, ac de bonis suis pro arbitrio inter viuos, dummodo fraudis consilium absit, 6 disponere: quod tamen facere non possit si certa bonorum portio in dotem data esset: 7 Quanquam enim donatio patris bonorum non impedit quo minùs ex ijs bonis res quælibet alienari possit, 8 non tamen ex eo diminuitur portio quæ donata est, sed ex alijs bonis non alienatis tantùm superesse necesse est quantum opus sit ad eam portionem conficiendam. 9 At legitima portio donata aut in dotem constituta tantò minor fit, quantò plus ex die donationis aut constitutionis alienatum reperitur. 10 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 29. inf. De iur. dot.

1. *l. cùm quæritur* 6. iunct. *auth. nouissima.* vbi DD. *C. hoc tit.*

2. Postquam placuit interpretibus legitimam à patre volente protogari atque ita in dotem dari posse vt tractant illi *ad l. quoniam. Nouell. 29. eod.*

3. Vt & alia nonnulla verba de quibus pete exempla ex *l. epistolam 75. §. vlt. D. ad SC. Trebel. l. si ita quis 51. in princip. de legat. 2. l. vxorem 41. §. pen. de legat. 3.*

4. *l. 1. §. si impubere. D. de collat. bonor.*

5. Aeſi in dotem dedisset trientem vel semissem portionis quam ab intestato habitura esset filia in bonis quæ in ipsius patris morientis hereditate quandoque esset superfutura *vt in l. 3 § cùm Politius. de vsur. l. Titius 54. l. deducta 58. §. pen. ad SC. Trebel.*

6. *l. sed etsi 21. §. quod autem. vers. nam & Diuus Marcus de petit. hered.* facit *l. 2. D. si à parent. quis manum.*

7. Nimirum propter connexum ius mariti qui dotem ex titulo oneroso habere intelligitur *l. ex promissione 17. D. de oblig. & act. l. Iulianus 47. D. mand. l. sicut 8. §. sed si permiserit D. quib. mod pign. vel hyp. soluit. l. vlt. §. 1. vers. in maritum. D. quæ in fraud. credit.*

8. Guid. Pap. *quæst. 602.*

9. *l. si quis argentum 35. §. sed & si quis vniuersitatis C. de don.*

10. *Arg. l. 1. & tot. tit. si quid in fraud. patron.* iunct. *d. l. cùm quæritur 6. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Legitima non minuitur per donationes causa mortis.

SI tamen aut mortis causa, aut in vltima voluntate donauerit is, qui legitimam aut hereditariam portionem in dotem constituerat, non ex eo diminuetur data portio: 1 quia cùm donationes causa mortis capiantur ad instar legatorum, 2 & consequenter sicut legata, 3 ex hereditate delibentur, priùs necessariò est, vt hereditas aut hereditaria portio aliqua sit quàm vt ex ea quicquam delibetur. 4 Atqui quo instanti hereditas aut hereditaria portio esse incipit, succedit potestas dotalis constitutionis viréque suas exerit. 5 Proinde sera est qualiscunque diminutio hereditatis, licèt eam quis velit inducere ex voluntate eius qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuisset. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec si per vltimam voluntatem diminui dos ista posset, fauore nimirum doris hanc interpretationem euincente *l. 2. vbi* est text. elegans *C. de iur. dot.*

2. *l. 1. §. 1. D. si quid in fraud. patr. l. vlt. C. de mort. caus. donat.*

3. *l. legatum est delibatio 116. de leg. 1.*

4. Mihi tamen ratio hæc suspecta est quia donationes causa mortis si nec in testamento, nec in speciem legati vel fideicommissi, sed per contractum factæ sint, non delibantur ex hereditate sed priusquàm hereditas vlla fit, confirmantur morte donatoris, & ei demum instanti perficiuntur, ideóque ex contractu non tanquam ex vltimâ voluntate debentur *arg. l. 1. & 2. non videtur 32. D. de mort. caus. donat. l. hereditarium 7. D. de reb. aut iud. possid.* Nec dubitari potest quin ob hanc causam donatarij causa mortis præferantur legatariis, inter se verò concurrant cuiuscunque sint temporis vt scripsimus alio loco. Sed tamen non eo minus tuta est Defin. propter *l. 2. C. de iur. dot.* à nobis citatam *num. 1.* maximè verò si dotis constitutio præcesserit donationem causa mortis.

5. Simile quiddam est *in l. si Stichum 6. §. si quis ita & in l. quæries 14. §. 1. D. de nouat.*

6. Sic dicimus viuum libertum donare bene merentibus amicis posse, legare verò nec bene merentibus posse quod patroni partem minuat *l. viuus 9. D. si quid in fraud. patr.*

DEFINITIO XXIX.

Casus in quo legitima videtur dari vtiliter sub onere & condicione.

QVemadmodum potest pater computare filio in legitimam ea quæ filij nomine soluit siue ad dimittendos ipsius creditores, siue in quam aliam iustam causam, 1 præterquàm si pietate ductus puta studiorum causa erogauerit: 2 Ita si quid testamento relinquat filio pro legitima potest eam legem dicere, vt priùs cogatur filius heredi reddere quicquid pro ipso pater viuus præstiterit. 3 Nec videbitur contra leges onus imponere legitimæ portioni, 4 sed potius iure suo vti in taxanda ea quantitate quæ pro legitima debeatur. 5 Vtpote quæ sit æstimanda computato eo quod in legitimam vel inuiti filij imputari possit. 6 Cuiconsequens est, vt neque filij creditores in ea bona quæ filio relicta sunt, actionem vllam habeant, quin priùs ex filij persona soluerint quicquid filius ad consequendum legatum soluere cogeretur. 7 Nisi malint illa subducto eo omni quod legitimam minuit in eam duntaxat pecuniæ quantitatem agere quæ filio pro supplemento legitimæ debeatur. Nam & id filio liceret, 8 si mallet supplementum petere, quàm legatum pro legitima relictum cum sua condicione agnoscere. 9 Cæterùm si neget filius impendisse patrem ea quæ filio imputare noluit in legitimam, probatio ab heredibus exigetur. 10 Ne alioqui nimis facile sit patri fraudem facere legitimæ. Et multò magis si filij creditores agant, in quorum fraudem credibile sit collusum esse inter patrem & filium, vt prætextu non impletæ condicionis prohiberentur illi agere in legitimam sui debitoris. 11 *Ita Senatus* in causa Claudij Rochet & heredum Ioannis Meyton 3. Id. Mart. 1593.

1. Dummodo ex substantia patris profectum sit quod pater dedit *l. quoniam nouella 29. in fin. C. hoc tit.*

2. *l. qua pater 50. D. famil. erciscu.* Adde si quid pater impenderit in fauorem filij pro persecutione officij vel beneficij quod nec vendi nec ad heredes transmitti possit. Nam neque in legitimam id imputatur. Boer *quæst. 14 n. 3. ex l. non omnimode 30. §. imputari.* vbi Bald. Ias. & alij *& ex l. 1. §. sed an id quod. D. de collat. l. si filia 20. §. Neratius D. famil. erciscu.* Imputatur sanè filio si is alia bona habuerit quæ pater administrauerit, & ex quibus dicat eos sumptus à se erogatos *l. vlt. D. de petit. hered. l. Nesennius 34. D. de negot. gest.*

3. Aut saltem in legitimam imputare *arg. d. l. quoniam nouella. & dict. §. imputari l. pen. D. de collat. bon.*

4. *Contra l. quoniam 32. C. hoc tit.*

5. Ne voluntatis quæstio relinquatur an ea pater voluerit filio esse præcipua an in legitimam eius imputari.

6. *d. l. quoniam Nouella.*

7. Absurdum enim sit plus iuris habere quem ex alterius persona quàm alius ille esset habiturus *l. in his 175. §. 1.* iunct. *l. nemo plus iuris 54. l. nemo 120. l. aliud est 160. §. vlt. De reg. iur.*

8. Vt eadem sit condicio filij, & creditorum eius.

9. Non enim cogitur filius in legitima sequi iudicium testatoris si malit sequi iudicium legis. Dixi *Def. 9. sup.*

10. Ex generali reg. *l. 2. D. de prob.* iunct. *l. omnimode 30. C. hoc tit.*

11. Collusio enim debitoris cum tertio non potest nocere creditori *l. præses. C. de pign.* facilè autem hæc fraudis præsumptio capitur ex persona patris & filij *l. pen. in pr. D. de rit. nupt. l. pen. §. sed nunquid. D. de bon. libert. l. si per iusoria 16. D. de appell.*

DEFINITIO XXX.

Simplex donatio neque imputatur neque confertur secus si facta sit ob causam.

SImplex donatio facta inter viuos si modò ab initio valuerit, non imputatur filio in legitimam: 1 Quæ autem non simpliciter sed ob causam aliquâ facta est imputatur. 2

Ob

Ob causam verò facta illa intelligitur, quæ pro ratione habuit propositam aliquam ipsius donatoris non donatarij vtilitatem. Proinde si in contractu matrimonij & nuptiarum fauore donatum sit magis est vt simplex quam ob causam donatio facta videatur. 3 Ergo in legitimam non imputabitur si non expressim id dictum sit. 4 *Ita tractatum* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ Domini Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1. Cùm nec conferatur *l illud* 20. *in fin. C. de collat.* quicquid enim imputatur confertur licèt non vice versa *d. l. illud. §. hæc autem.* facit *l si quando* 25. *§. vlt. C. hoc tit.*

2. *l. quoniam nouella* 29. *C. hoc tit.* Bart. *ad l. in quartam* 91. *& ibi apost. D. ad leg falcid.* Michael Grassi *in libr. sentent. §. legitima quæst.* 19.

3. Cravet. *cons.* 114. *num.* 17. *& cons.* 136.

4. *d. l si quando. §. & generaliter. l. si non mortis* 21. *D. eod.*

DEFINITIO XXXI.

Dos imputatur in legitimam debitam in iis bonis ex quibus profecta est.

DOtem quæ filiæ nubenti post mortem patris à matre & à vitrico simul constituta est, constat debere imputari in filiæ legitimam quam in bonis matris petere posteà velit: 1 Et quidem totam, si modò de solis matris bonis constitutam eam & vitrici personam quasi autoritatis tantùm præstandæ gratia adiectam fuisse appareat. 2 Non enim quis dotem promiserit sed ex cuius bonis dos soluta sit, inspici debet. 3 *Ita tractatum est* in causa N. Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudiæ & Ioannis Callet Non. Iulij 1583.

1. *l. quoniam nouella* 29. *C. hoc tit.*

2. Quoties enim dos à plurib⁹ promittitur qui non eandē ipsius promittendæ causam habuerint, præsumitur tota dos ab eo data cuius officio incubuit vt daret *l. vlt. C. de dot. promiss.* etsi autem paternum nō maternum officium est dotare filiā vt ea lex ait, potest tamen interdū ſctiā esse maternum si fortè ex paternis bonis dotari filia nequeat *l. neque mater* 14. *C. de iur. dot.* Denique vsque adeò mater filiam dotare non prohibetur, vt nec iuuari possit Velleiano si se pro dote obligauerit *l. si dotare* 11. *l. vlt C. ad SC Velleian.*

3. *d. l. quoniam in fin. lib.* illis verbis *si ex substantia eius profecta sit de cuius hereditate agitur.*

DEFINITIO XXXII.

Petitio legitimæ datur contra tertium possessorem sine metu exceptionis non factæ excussionis.

NOn factæ excussionis exceptio non obstat filio legitimam portionem aduersus tertium possessorē vindicanti, 1 quoniam cùm legitima sit quota bonorum fere est vt implicitam dominij quæstionem contineat. 2 Sed hoc ita videtur accipiendum si legitima ipsa petatur quæ in ipsis bonorum corporibus debetur. 3 Nam si de supplemento duntaxat agatur, & in pecunia solui cœptum sit, sicut supplementum non nisi in pecunia peti potest. 4 Ita ab herede non à tertio possessore peti debet: 5 Nisi hypothecaria exerceatur, 6 cuius condicio est, vt exceptione nō factæ excussionis possit submoueri. 7 *Ita Senatus* in publico auditorio pro N. Carion 4. Non. Decemb. 1593.

1. Quia exceptio illa non factæ excussionis contra hypothecariam solam competit non etiam contra dominij vindicationem *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

2. Alioqui minùs iuris haberet legitimarius quàm legatarius quilibet, quem constat habere etiam dominij vindicationem *l. 1. C. commun. de leg.* in eáque actione non timere eum exceptionem non factę excussionis. Quod tamen absurdum esset.

3. *leg. scimus* 36. *ad finem principij vers. repletionem C. hoc tit.*

4. vt Dixi *Def. 9. num. 8. sup.*

5. Nemo enim vnquam fit debitor pecuniæ ob id solum quòd rem obligatam possideat, vt personali actione conueniri possit *l. vlt. §. 1. de contr. empt. l. 1. §. si heres. D. ad SC. Trebell.*

6. Quæ tota in rem est *l. pigneris. D. de pign. l. pigneris. C. eod.* ad euocandam nudam possessionem *leg. si cùm venditor* 66. *in prine. de euict.*

7. *d. auth. hoc si debitor.*

DEFINITIO XXXIII.

Inuentarij confectionem petere potest filia etiam quæ cum iureiurando renunciauit si velut se lasam dicere, per in integrum restitutionem.

FIlia nupta etiamsi bonis paternis accepta in locum legitimæ portionis dote cum iureiurando renunciauerit, 1 Mortuo tamen patre, si ad supplementum agere quandoque velit, 2 in eámque rem vt probet quid & quātum sit in facultatibus ad impetrādam ex causa læsionis restitutionem petat describi omnia patris bona, audiri debet. 3 Quia posteaquàm receptum est huiusmodi renūciationes quamuis iuratas rescindi posse ex causa enormis nedum enormissimæ læsionis, 4 concurrente præsertim iusto filiæ metu ex paterna reuerentia parendique necessitate inducto, 5 Illa quoque omnia filiæ concedi necesse est sine quibus nec læsionis probatio, nec proinde restitutionis æquitas constare possit. 6 Alioquin si describendorum bonorum facultatem petenti filiæ deneges, perinde erit acsi inauditam eam & causa non cognita excluderes à beneficio petendæ vnquam restitutionis. 7 Quare nec ad rem pertinebit si quis obiiciat, Quandiu rescissa nō est renunciatio nihil iuris habere filiam in bonis patris. 8 Nam imò verò hoc saltem iuris habet, quòd certum est posse eam restitui, 9 & petere supplementum si læsam se probabit, quod ipsum non aliter quàm ex facultatum modo æstimari potest, nec facultatum modus explicari nisi quàm citò fiat inuentarium: 10 Atqui, inquies, heredis interest quisquis ille sit non pandi secreta patrimonij. 11 Fateor. Sed filiæ quoque interest ne qua sibi in legitima fraus fiat quæ vel ipso naturæ iure debeatur, 12 & quæ sit quota bonorum. 13 Vt proinde nec dici queat omninò aliena esse bona in quibus legitimam, eiúsve supplementum consequi filia possit. 14 Indéque est quod mirum videri non debet meliorem hac parte constitui filiæ condicionem, quàm sit fideicommissarij, aut alterius cuiuslibet creditoris. Quibus non prius petendæ huiusmodi descriptionis facultatem concedimus quàm docuerint de iure suo: 15 Tametsi futurum sit vt ob non confectum statim repertorium iuris sui iacturam & diminutionem patiantur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Gros-Iean de Nantua 7. Id. Decemb. 1593. & iampridem pro vxore Spect. Claudij Balland Aduocati contra N. Carolum du Four. *Sine die.*

1. Vt hodie fieri assolet *ex cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

2. Quod facere potest petita restitutione, vt scripsi *Def. 15. sup.*

3. Descriptionem enim bonorum adeóque instrumentorū quæ difficilius concedi solet, petere possunt omnes quorum interest *l. cùm plures* 15. *D. de reb. autor. iud. possid.* 16. *quod etiam vniuersorum facere eis erit permittendum.*

4. *Ex l. 2. C. de rescind. vendit. l. si superstite vers. sanè. C. de dolo.*

5. *l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.*

6. *arg. l. 2. D. de iurisd.*

7. Quid enim interest an ius deficiat an probatio *l. duo sunt Tityj* 30. *D. de testam. tutel. l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil. c. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non contest.* Imo fauor probationum etiam iure potior, est *l. 5. §. vlt. & l. seq. D. de in lit. iur.*

8. *d. cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

9. *Arg. l. Stichum aut Pamphilum* 95. *§. quod vulgo de solut.* in illis verbis *causa iuris honorarij quæ potuit auxilio minori esse &c.* nec nouum est inspici quod euenire potest *l. qui bona* 13. *§. cum inter de damn. infect.*

10. Nam & inde fit vt inuentarij conficiendi necessitas incumbat heredi qui nō vult teneri vltra vires hereditatis *l. vlt.* si nō euentus ille ex iniuria magis quàm ex iure pendeat *l. eo tēpore* 50. *D. de pecul. C. de iur. delib.* tutori. *l. 7. D. de adm. tut.* curatori. *l. vlt. C. arb. tut.* vsufructuario. *l. 1. §. rectè. D. vsufr. quē caueat.*

mulieribus dotem quandoque repetituris ex Leonis *nouell.*110. quoniam aliter sciri non posset quid heres, tutor, curator, vsufructuarius, & maritus præstare deberent.

11. *l.vlt.C.de alim.pup.præst.*

12. *Nouell.de her.& falc.§.1.itaque.*

13. *l.cùm quæritur 6.l parentibus 8.l.quæ nuper 31. C.hoc tit.*

14. Nam commune quod est potest quis proprium dicere saltem pro parte *l.5.§. vlt. de leg.1.l.2.C.de comm.ser.manum.l. illud 46.D.de vit.nupt.* Sed & in honorem sanguinis liberis parentibúsve legitimam petentibus consuli & faueri æquissimum est cùm penè ad propria bona veniant tùm etiam cùm succedunt *l.1.§ largius de success.edict.* multò magis si nihil nisi legitimam petant.

15. Id est fideicommissum aliquod relictum esse aut aliquid deberi *l.postquam 5.§. si dies. D. vt legat. seu fideic.seruand.cauf. caueat.* Sed & fideicommissario interdum subuenimus vt quãuis de fideicommissi viribus nondum constet cogatur tamen eo postulante heres adire suspectam, ne si interea heres decederet fideicommissum intercideret *l. ille à quo* 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.* nimirum si exhibitum sit testamentum ex quo fideicommissum petitur, nec desit color fideicommissi petendi. Sic enim Vlp. intelligi debet *ex d.§. si dies.* Quanto magis ergo filiæ subueniendum erit ne ius petendæ legitimæ intercidat amissis probationibus si inuentarij confectionem petere ipsi non concedatur? Placet sanè temperamentum vt inuentarium ab ipso iudice fiat quàm secreto fieri poterit absente quoque filia, & clausum obsignatúmque remaneat in id vsque tempus quo probationibus vincendum erit, ne interim secreta patrimonij pandantur, eóque iure Senatus noster vtitur. Sed & potest sufficere obsignati arcas aut cœnacula in quibus nummi, aut instrumenta aliáve mobilia esse dicuntur quæ facilè occultari possunt si id heres malit quàm inuentarium confici. Perinde namque indemnitati filiæ hac ratione consulitur cùm quod ad bona immobilia pertinet probatio non possit semper non esse æquè expedita. Sufficit enim prouideri ne quid celetur, amoueatur, subripiatur.

DEFINITIO XXXIV.

Non esse scindendam voluntatem defuncti, nec prorogandum ad alias personas onus satisdationis.

LEgatum ab ascendente pro legitima datum, si sit agnitum nec constet an legitimæ portionis quantitatem excedat necne, sua die, suisque condicionibus præstãdum est:1 Quamuis si appareret de iusta legitimæ æstimatione, ad eam vsque quantitatem & dies & condicio reiiceretur.2 In dubio enim quid obsecro meliùs dicere possis quàm prudens iustúmque parentis erga liberos iudiciũ fuisse?3 Itaq; necessariò præcedere oportet vt sciatur quid sit in legitima quàm vt pro legitimæ ratione dies condicióve habeatur pro non adiecta.4 Si tamen nepotibus ex filia legatum sit ab auo ea lege vt eorũ pater ante omnia caueret 5 de pecunia liberis suis restituenda, tũ pater ante præstitam cautionem acceptúmque legatum decesserit, absurdum sanè sit heredem exigere cautionẽ à liberis 6 quam non nisi liberorũ fauore testator irrogauerat patri cuius pietatem & administrationem suspectam habuisset.7 Nec aliud erit tametsi proponas nepotes istos non esse frugi, cùm nihil interfit heredis an acceptam legati pecuniam consumpturi sint an seruaturi.8 Si quidem in omnem casum tutus futurus est, parta semel per solutionem liberatione.9 Sed etsi neptibus legatum fuerit quæ prodigis & imprudentibus viris nuptæ sunt, nec illæ cogendæ erunt nec ipsarum mariti ad cauendum:10 quoniã extra testamenti causam id est, & cautionis testamento præscriptæ quæ nec casum suũ egredi potest,11 nec personã cui cauendi necessitatem testator iniunxit. 12 Sufficítque, vt dos in tuto sit, aliis remediis posse mulieribus cõsuli, petita scilicet, vt vulgò vocant, assecuratione.13 Neq; enim quicquam interest heredis, qui malè cõsumptis per maritorum mores dotibus, nec iterũ dotare legatarias tenebitur,14 nec legatum quod iam bene soluerit, iterum soluere.15 *Ita Senatus* ex tempore pro liberis Nicolai Vicaire procuratoris contra filias heredésque Perrod procuratoris patrimonialis 11. Cal. Febr. 1594.

1. Ne defuncti voluntas & iudicium scindatur contra *l.nam absurdum 7.D.de bon.libert.l.quidam elogio 20.C.de iur.delib.*

2. Hoc enim casu diuisionem voluntatis induxit Iustinian. *in l.scimus 36.§.cùm autem C. hoc tit.*

3. *Arg.l.penult.C.de adopt.l. vlt. C. qui & aduers. quos in integr.restit.non poss.*

4. Quia non nisi ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem, adiectio illa diei reiicitur *d. §. cùm autem.* debétque filia sibi imputare cur non repudiauerit legatum, ac non potius legitimam petierit in corporibus bonorum secundùm ea quæ scripsi *Defi.12. & seqq. sup.sed.*

5. Scilicet heredi, non liberis. Nam inter patrem & liberos non possent interponi cautiones salua patria potestate *l. imperator* 50. *D. ad SC. Trebell.* Similis cautionis interponendæ exemplum est in *l. Ballista* 32. *D.eod.*

6. Nam nec persona superest cui fideicommissum restituendum, nec proinde cui cauendum sit *arg.l.cùm pater 77.§.prædiũ. de legat.2.* Aptior text. est *in l.Titie centum 71.in princ.D. de cond. & demonstr.* facit *l.filiusfam.114.§.Diui 2.de leg.1.*

7. Quam ob causam frequens olim fuit vsus fideicommissorum filiisfamilias relictorum sub cõdicione emancipationis *l.11.§.si cui de leg.3.l.duos 70.l.si cui 92.de cond.& demonstr.22.ad SC.Trebell.l.si ita 15.quand.dies legat.de instr.& substit.*

8. *d.l.Titio centum d.§. Diui.*

9. Obligatio enim legati per solutionem semel extincta nunquam potest reminiscere cùm sit vnica nec nisi semel legatum fuerit *arg.l.apud Ausidium 20. De opt. leg. l. qui res 98.§. ream de solut.*

10. Neque enim onus alienum alteri nocere debet *l.2.C.de alluuion.& palud.* nec fieri debet extensio de persona ad personam in condicionibus *l.qui hered.44.de condic.& demonstr.*

11. *l.commodissimè 10.D.de lib.& posth.*

12. Ne fiat extensio de persona in personam.

13. *Ex l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.auth.quod locũ.C.de collat.*

14. Nec enim extranei officium est dotem dare *l. vlt. C. de iur.dot.l.vnic.§.in præsenti C.de rei vxor.act.*

15. *l. Ante restitutam 104. & seq.D.de solut.*

DEFINITIO XXXV.

Datum heredi contemplatione defuncti non auget legitimam liberorum.

QVod post mortem patris donatur liberis contemplatione defuncti patris & obsequiorum quæ donator à viuo patre acceperat non potest videri hereditariũ 1 vt in hereditate computetur ad augendam legitimam liberorum. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 10. infr. famil.ercisc.

1. Licèt aliquando hereditarium quid dicatur etiam quod incipiat ab herede *l.hereditarium 7.D. de reb. auct. iudic.possid.*

2. Quia legitimæ ratio ponenda est ex quantitate bonorum quæ mortis tempore reperiuntur *l.cùm quæritur 6. C. hoc tit.* in quorum numero non reperiuntur quæ posteà ex alterius hereditate obuenerunt licèt occasione defuncti obuenerint, quia potuerunt etiam non obuenire, nec potest videri defunctus in bonis suis reliquisse id quod nec ipse nec heres eius petere vnquam potuit, tametsi alium sibi ad remunerandum obligauerit *arg.l.sed etsi lege 25.§.consuluit.D.de petit. hered. l. si patronum 44 §. si ex bonis D. de bon. liber.* Nec ad rem pertinet, quod ea potissimùm persona inspicienda sit cuius contemplatione legatum fuit *l si iofamilias 42.de cond.& demonstr.* Id enim tunc obtinet cùm persona supersit cuius contemplatione aliquid factum fuit. Defuncti autem persona nulla est. Iunge *Defin.11.infr.famil.ercisc.*

DEFINITIO XXXVI.

Quanam actionum hereditariarum æstimatio facienda sit in ponenda legitima ratione.

CVm legitima portio sit quota bonorũ non hereditatis, consequens est vt in ea æstimanda si quid fuerit mortis tẽpore in actionib. hereditariis non debeat inspici quid tandẽ post varios anfractus ex eiusmodi actionib. redactũ sit, sed quanti potuerit ab initio vẽdi, & æstimari 2 detracto periculo dubij euẽtus 3 metúq; sumptuum, id est quanti dubius ipse euentus fuerit, si mortis tempore actio vendita fuisset. 4 Neque enim quod per heredis actiones exercentis operam & industriam accessit hereditati augere debet legitimam in fauorem aliorum liberorum qui

ram qui nō egerunt, nec si parati sint, in sumptuum contributionem venire. 5 Ita fit vt si quis aut si qua ex liberis eo tempore quo incertus adhuc erat euentus exercendarum actionum legitimæ portioni renunciauerit accepta certæ pecuniæ quantitate, non ob id rescindi postea debeat renunciatio per restitutionem, quòd contigerit ex ijs actionibus magnam pecuniam redactam esse. 6 Pendebat enim id ex dubio euentu 7 nec proinde iustam prębere potest causam restitutionis 8 si initiū inspicias, quod semper inspiciendum est, 9 tempúsque ipsum contractus. 10 Et hoc est quod dici solet Eum qui contractus tempore læsus non fuerit, non posse restitui prætextu læsionis ex postfacto superuenientis, nec si minorem 11 proponas aut ecclesiam. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Authnouissima.* vbi Salic. Iaſ. & alij *C. hoc tit.*
2. Potest enim etiam actio vendi vt & alia quælibet res mobilis aut immobilis *tot. tit. de hered. vel act. vend. D. & C.* itémque dubius euentus *l si tactum retiè* 11 *D. de act. empt.*
3. *l. eo tempore* 50. *& l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*
4. Nam actionis emolumentum illud intelligendum est quod superest deductis sumptibus litis in eam rem vel instituēdæ vel institutæ, sicut & fructus dicuntur deductis expensis *l si quid possessor* 31. *§ sicut autem l. heres furioſi* 51. *D. de petit. hered. cum similib.*
5. *Arg l. quod si minor* 24. *§. Scæuola D. de minor.* Text. est elegans *in l. si culpa* 63. *D. de rei vind.*
6. *Arg. l. si patronum ex debita* 44. *§ si ex bonis D. de bon. libert. & l. si culpa. in fin.*
7. Poteratque fieri vt heres condemnaretur, quo casu noluisset filia in sumptuum contributionem venire, facit *l. pen. C. de solut.*
8. *l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater* 12. *C. hoc tit.*
9. *l. 3. §. scio d. l. quod si minor §. restituto D. de minor.*
10. *l. si voluntate* 8. *C. de rescind.*
11. *l. verum* 11. *§. item non restituetur. & §. si locupleti. D. de minor.*
12. Solet enim ecclesia vti iure minoris *cap. suscitata vbi not. Extr. de in integr. restit.*

TIT. XXX.

De inoffic. donat.

DEFINITIO I.

Variarum donationum cumulatio fit vt locus sit querelæ inofficiosæ donationis.

ARIIS donationibus siue in vnam personam, siue in plures non eodem tempore collatis, etsi summarum cumulatio non admittitur ad conflandam eam quantitatem quæ faciat vt iure communi donationem insinuari necesse sit. 1 Admittitur tamen ad hoc vt singulæ donationes perinde immodicæ & inofficiosæ fuisse videantur, atque si vnica liberalitate vniuersum patrimonium exhaustum proponeretur. 2 Ideò fortasse quòd tot donationes defectu insinuationis irritas fieri durius futurum sit, 3 omnes verò tanquam inofficiosas reuocari, fauorabilius, propter liberos quibus vtique consulendum est. 4 Cùm tamen nihil eorum interfit vnáne an plures donationes factæ sint. Vtroque enim casu æquale damnum passuri sunt si non ijs fauorabiliter consulatur. 5 Et verò quamuis ad exemplum 6 querelæ inofficiosi testamenti querela inofficiosæ donationis introducta sit, duplici tamen de causa videri potest minùs odiosa, tùm quia non rescindit defuncti voluntatem eo prætextu quasi fuerit ille demens & insanus, 7 sed solo fauore illius cui legitima debetur, & tùm etiam quòd suprema iudicia quæ per querelam inofficiosi testamenti rescinduntur, multò fauorabiliora existimentur, 9 quàm quæ inter viuos collatæ sunt liberalitates. Cui consequens fit, vt eorum rescissio tantò debeat odiosior existimari. 10 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Messimieu, & de Sarmoye 15. Cal. Aug. 1591.

1. Textus est *in l. sancimus* 34. *§ si quis autem. C. de donat.*
2. Bart. Bald. & cæteri *ad l. 1. C. hoc tit. Per text. in d. l. 1. l. 2. 3. §. & 6. eod.*
3. Nunquam enim capienda est ea interpretatio quæ faciat actum inutilem *l. Titia cùm testamento* 34. *§. Lucius. de leg. 2. & d. §. si quis autem vers. & introducere modos per quos non valeant & in irritum reuocentur.*
4. Per querelam inofficiosæ donationis quod vnicum remedium est, eo casu necessarium quod fraus facta sit non solùm legitimæ sed etiam querelæ inofficiosi testamenti *l. Titia Seio* 87. *§. Imperator. de leg. 2. l. si liqueat.* 8. *C. hoc tit.*
5. *d. l. 1. d. l. cùm nouationibus 6. eod.*
6. Et similitudinem, & quidem in omnibus vt ait *l. vl. eod.*
7. Qui color est querelæ inofficiosi testamenti *l. 2. cum seqq. D. de inoff. testam.*
8. *d. l. Titia §. vlt.* in illis verbis: *subueniendum sit liberis.*
9. *l. 1. C. de sacros. eccles. l. vel negare 6. D. testam. quemadm. aper.*
10. Nam & causa testamenti fauorabilior creditur quàm causa libetorum *l. si pars* 80. *D. de inoff. testam.*

DEFINITIO II.

Donationes inofficiosæ in priorem coniugem collatæ per liberos subsecuti matrimonij in totum reuocantur.

SI quis immodicas donationes in vxorem contulerit siue in contractu matrimonij, siue ante contractum, etti non ex sola liberorum superuenientia reuocantur, 1 siue ex eodem matrimonio susceptí sint, quia de ijs fuit cogitatum, 2 siue ex alio quoniam non possunt illi esse fauorabiliores quàm si ex eo ipso nati essent matrimonio. 3 Reuocantur tamen per querelam inofficiosæ donationis, nec tantùm ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem quomodo si cui ex liberis facta esset, 4 sed pro virilibus, vt euenit quoties extraneo donatum est. 5 Nam quòd melior est condicio vxoris quàm liberorum hactenus vt propter superuenientes liberos non reuocetur donatio, facere non debet quominùs extraneæ potiùs quàm liberorum iure censeri debeat mulier, quæ reuera extranea est, 6 cùm donatio tanquam inofficiosa reuocatur. Sunt enim ista reuocādarum donationum remedia prorsus dissimilia, & ex causis longè dissimilibus introducta. 7 Reuocantur donationes per superuenientiam liberorum ex tacita donantis voluntate qui cùm de nascituris liberis non cogitauit credendus est non fuisse donaturus, si de ijs cogitasset. 8 At tanquam inofficiosæ reuocantur inuito etiam donatore, quoniam inofficiosæ donationis querela iuris auxilium necessarium est, aduersus donatoris impietatem manco remedio querelæ inofficiosi testamenti. 9 Vnde illud quoque fit, vt reuocandæ donationis rationem illam quā Constātiniana lex induxit, donator possit contraria voluntate non expressa solùm sed etiam tacita excludere si quoquomodo de liberis cogitauit. Inofficiosæ verò donationis querelam aufferre non item, quæ inuito eo competit, ex solo beneficio iuris. 11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Per l. si vnquam* 8. *C. de reuoc. donat.*
2. Nemo enim nisi improbè ad matrimonium accedit sine voto & spe suscipiendorum liberorum *l. 1. D. solut. matr.* Constitutio autem Constantini *in d. l. si vnquam*, non habet locum quoties de liberis nascituris cogitatum fuit, vt ad eam notant interpretes.
3. Etsi verisimile non est de his fuisse cogitatum *l. cùm vir vxori* 25. *D. de condict. & demonstr.*
4. Sic enim vulgò creditum est ex *l. 5. & l. si quæst* 8. *C. hoc tit.* Contra quam sententiam vide quæ scripsi *lib. 3. Coniect. cap.* 17.
5. *l. 1. vbi nostri notant. C. hoc tit.*
6. Nam & inde fit, vt ad intestati successionem non vocetur

nisi post omnes agnatos & cognatos *l. ponis. C. vnd. vir & vxor.l.3.C.quor.bonor.*

7. Ex diuersis autem,vt dici solet,non infertur *vulg. l. Papinianus exuli* 20.D. *de minor.*

8. Et coniectura illa pietatis facit vt nemo propriam sobolem alienæ antiponere voluisse videatur *l. cùm acutissimi* 30. *in fi.C.de fideic.l.generaliter* 6.*§.cùm autem.C.de instit.& substit.*

9. *d.l.1.& d.l.si liqueat* 8.C. *hoc tit.*

10. Andr. Tiraq. latiss. *ad eam legem si vnquam.C. de revoc. donat.*

11. *d.l. Titia Seio* 87. *§. Imperator & §. vlt. de leg.* 2. *& toto hoc tit. C.*

DEFINITIO III.

Quantum interfit an donationes revocentur ex superuenientia liberorum an tanquam inofficiosæ.

INde illud etiam est quod nostris placet Donationes quæ ex Constantini lege 1 revocantur semper pro viribus superuenientium liberorum portionibus revocari quas ab intestato habituri illi essent si donationibus exhaustum patrimonium non fuisset. 2 Et consequenter in totum si alij nulli sint liberi quàm quibus iniuria facta est.3 Nam & virilis appellatione interdum totum continetur.4 Per querelam verò inofficiosæ donationis, non nisi ad debitum vsque bonorum subsidium,5 si non re simul & consilio inofficiosa donatio fuerit,6 secundum distinctionem quæ ab interpretibus nostris vulgò probata,à nobis tamen certissimis iuris rationibus prudentúmque autoritatibus iampridem refutata est. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *in l.si vnquam* 8.C.*de revoc.donat.*

2. Quia non creditur donatarius habere pro se voluntatẽ donatoris quem credibile est non fuisse donaturum si de liberis sibi nascituris cogitasset.Sic enim nostri ratiocinantur,contra quos tamen vide quæ scripsi *lib.7.Coniect.* Simile quiddam de præsumpta testantis voluntate,vide *in l.mulier* 21. *in princip. vers.Brasidas ad SC.Trebell.*

3. Siue totum patrimonium donatum fuerat,siue pro parte vt ait *dict.l.si vnquam.*

4. *l.virilis appellatione* 145. D. *de verb. signific. l.* 2. C.*de her. instit.*

5. *Ex l.si totus* 5.*& l.si liqueat* 8.C.*hoc tit.*

6. Vt in specie *l.Titia Seio* 87.*§.Imperator de legat.*

7. *lib.3.Coniect.cap.*17.vbi omnino vide.

DEFINITIO IV.

Casus in quo inofficiosa donatio non revocatur per liberos postea susceptos nisi vsque ad concurrentem legitimæ quantitatem.

EST etiam superioribus consequens,vt si pater qui ante susceptos liberos bonorum suorum partem donauerat,natis posteà liberis legitimã reliquerit aut quid aliud quod sit loco legitimæ,non nisi ad eam vsque quantitatẽ si modò legitimæ sufficiat,2 donatio revocetur.3 manifesta namque donatoris volũtas est pro donatario in omni eo quod excedit.4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Puta dotem quam nostri vulgò tradunt esse loco legitimæ ob id quod in legitimam imputatur, *Ex l. quoniam nouella* 29.*C.de inoff.test.*

2. Alioqui locus est querelæ inofficiosæ donationis iure vetere, quemadmodum locus esset querelæ inofficiosi testamenti si bona donata in donatoris hereditate reperirentur tempore mortis.Hodie tamen ex nouo iure *& ex Nouell. Iustin.*29.*De immens.donat.in fil.fact.*videtur sola actio competere ad supplementum legitimæ Exemplo eius iuris, quod iam antea idem Iustinianus constituerat de querela inofficiosi testamenti *in l.omnimodo* 30. *C. de inoff. test.* Nisi quis dicat specialiorem esse nouellam illam *constitut.* 92. nec ad immensas donationes quaslibet pertinere, sed ad eas tantùm quæ in aliquem ex liberis collatæ sint, vt & titulus, & constitutionis text.demonstrat.

3. *l.si totus* 5.C.*hoc tit.*

4. *Arg.l.militis* 36.D.*de testam.milit.cum similib.*

DEFINITIO V.

Pendente lite De inofficiosa donatione filius ex bonis litigiosis alendus est.

SI dubitetur an inofficiosa sit donatio,aut an Constantinianæ legi locus esse possit ad revocandam donationem, nec habeat interea filius vnde se alat, aut litis sumptus ferat,Æquissimum est pendente [illegible] quæstione adiudicari filio certam pecuniæ quantitatem arbitrio iudicis constituendam,non secus ac si petitione hereditatis vel de inofficioso testamento experiretur. 1 Ne alioqui & inopia litem deserere,& deserta lite iuris sui iacturam facere compellatur:Nec minùs contra donatarium fiduciaria illa adiudicatio 2 fieri & potest & debet, quàm contra heredem.Cùm eo maximè casu donatarius loco heredis constitutus videri debeat quo per donationis excessum factum est ne donator heredem habere potuerit. 3 Nunquam verò præstandæ satisdationis necessitas filio ex hac causa iniungitur,4 quem dum fideiussores perquirit nec inuenit fame interea perire impium certè fuerit & inhumanum.5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l si instituta* 27.*§.pen.D de inoff.testam.l.vlt.C.de ordin. cognit.*

2. Pragmatici vulgo prouisionalem sententiam appellant.

3. Nam & sic vulgo creditum est donatarium vniuersalem esse loco heredis.Guid.Pap.*quæst.*460.

4. Quia satisdandi onus plerumque graue est præsertim homini egeno cui non fuerit difficilius pecuniam inuenire ad soluendum, quàm fideiussorem *l.* 2.*§. sed si dubitetur. D. de iudic.*

5. *l.*1.*§.idem per contrarium l.*5. *§.si vel parens & l.si neget* 7. *D.de agnosc.& alend.liber.*Vide *Desi.7.sup.tit.*

DEFINITIO VI.

Donatio facta sub nomine mutui simulati revocatur per querelam inofficiosæ donationis,& quando valeat tanquam donatio inter viuos aut causa mortis.

MAter quæ sciebat habere se plerosque creditores 1 professa erat debere se vni ex liberis quem prædiligebat,magnam pecuniæ quantitatem ex causa mutui, sibique præstitorum per longum tempus alimentorum:2 Ac præceperat vt ea quantitas non nisi post mortem suã peti posset:3 Item vt si debiti controuersiam facere heredes vellent iis hereditas auferretur, & filio donatario applicaretur. Placuit cùm neque de mutui numeratione constaret,4 neque de alimentorum exhibitione quibus sufficere annui donatricis redditus poterant,donationem potius in filium collatam videri, quæsito mutui colore vt fortior obligatio ex causa onerosa contraheretur. 5 Eo magis quòd hic idem filius matri posteà cæteris quoque liberis donanti consenserat, nec de debito quicquam fuerat protestatus.6 Itaque si quorundam ex liberis legitimę fraus facta proponatur, exemplo cæterarum donationũ hæc quoque ad eam vsque quantitatem quæ pro legitimæ supplemento debeatur,7 revocanda erit. 8 Nec indictam pœnam parientur, qui contractus simulationem obiicient. 9 Cùm eiusmodi contractibus hereditas sicut dari non potest, 10 ita nec adimi, 11 neque præterea sufficiens causa illa sit ad exheredationem. 12 Valebit tamen ea liberalitas iure donationis inter viuos 13 si sit insinuata 14 licèt effectus eius post mortem collatus sit.15 Sed si insinuatio non interuenerit,tuenda erit iure donationis causa mortis 16 dummodo & præsenti facta sit, 17 & coram quinque testibus. 18 Alioqui non ex eo solo quòd mortis mentio facta fuerit & quòd testes quinque interfuerint censenda erit mortis causa donatio,Si ex aliis coniecturis appareat voluntatem adfuisse donandi inter viuos, 19 vt puta si insinuari donationem voluerit is qui donauit. 20

Aut

Aut si ita donare se dixerit vt nullo casu donatio reuocaretur. 21 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1. Quorum causa semper potior est quàm sit liberorum in legitima quoque portione, quia legitimæ ratio non ponitur nisi deducto ære alieno *l. Papinianus* 8. §. *quarta autem. D. de inoff. test.* Ex eo autem quòd quis sciat se habere creditores facilius capitur præsumptio consilij fraudulenti *l. omnes* 17. §. 1. *D. quæ in fraud. cred.*

2. *Vt in l. qui testamentum* 21. *D. de probat.*

3. Quæ vulgaris natura & condicio est donationum causa mortis, cùm quis mauult donatarium rem habere, quàm heredem, se autem quàm donatarium *l. 1. l. Senatus* 35. §. 1. *D. de mort. caus. donat.*

4. Non enim creditur assertioni personæ suspectæ *l. cùm quis decedens* 37. §. *codicillis & §. Titia de leg.* 3 solent autem fraudis suspecta esse quæ inter parentes & liberos geruntur, quoties alius lædatur *l. pen. in princip. D. de vit. nupt. l. pen* §. 1. *vers. sed nunquid. D. de bon. libert. § perlusorio* 14 *D. de appellat. l. data* 27. *C. de donat.*

5. Solet enim potior in multis esse causa creditorum qui onerosam causam habent quàm eorum qui lucrativam. *l. quod autem* 6. § *simili modo dicimus l. vlt. §. si à Seiano. D. quæ in fraud. cred. l.* 4. §. *si cum legitima. vers. si quis autem & §. autem D. de doli mal. & met. except.*

6. Quod facturum eum fuisse verisimile erat si quid sibi debitum putasset. Solent enim & debent creditores salua pignoris sui causa consentire *l. si debitor* 4. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

7. *l. si totas* 5. *& l. si liquent* 8. *C. hoc tit.*

8. Cùm tamen reuocari non posset obligatio mutui si vera fuisset. Inspiciendum autem est id quod reuera agitur potiùs quàm quod simulatè concipitur *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. quàm quod simul. concip.*

9. Non enim habet iniuriam executio iuris *l. iniuriarum* 13. *in princip. D. de iniur.* nec pœnam meretur quod fit lege permittente *vulg. l. Gracchus C. ad leg. Iul. de adulter.* Nec rursus valere possunt huiusmodi clausulæ adiectæ in fraudem legis & legitimæ *d. l. cùm quis* 37. §. *Titia. & d. l. qui testamentum l. quoniam in prioribus* 32. *& l. scimus* 36. *ad fin. in princip. C. de inoff. testam.*

10. *l. hereditas* 5. *C. de pact. conuent. tam sub. dot.*

11. Vbi enim dari non potest ibi nec adimi vt in codicillis cernere est §. *pen. Inst. de codicill. l.* 2 §. *vlt. D. de iur. codic.* iunct *l. pen.* §. *vlt. D. de condic. instit.* Eadem enim ratio esse solet donationis & ademptionis *l.* 3. §. *condicio. D. de adim. legat.*

12. Neque enim est ex iis causis quas Iustinianus iustas esse voluit. *Nouell.* 115. *vt cùm de appell. cognosc.* §. *aliud quoque capitulum.*

13. Donari enim videtur quod nullo iure cogente conceditur *l. 1. l. donari. D. de donati. l. donari* 82. *de reg. iur.*

14. Quia ex Senatus nostri stylo omnis donatio inter viuos eget insinuatione, excepta illa sola quæ fit in contractu matrimonij.

15. *l. vnic. C. vt action. ab hered & contr. hered. incip.*

16. Præsertim si iurata sit postquam magistris placet iusiurandum habere vim clausulæ *omni meliori modo* ex *l. cùm pater* 77. §. *filius matrem. de legat.* 2.

17. Non enim potest donatio causa mortis fieri absenti in eóque differt à donatione inter viuos *l. absenti* 10. *D. de donat. & ibi not. l. nec ambig.* 6. *C. eod.*

18. Requirit enim donatio causa mortis quinque testes *l. vlt. C. de mort. caus. donat.* exemplo alterius cuiuslibet vltimæ voluntatis *l. vlt. C. de codicill.* cùm tamen donatio inter viuos duobus testibus contenta sit *l. vbi numerus* 12. *D. de test.*

19. Sæpe enim fit vt non tam mortis causa, quàm moriens quis donet vt eleganter Pap. loquitur *in l. Seia* 41. §. *vlt. De mort. caus. donat.*

20. Nec enim donatio causa mortis eget insinuatione *d. l. vlt. C. eod. tit.*

21. Tunc enim donandi causa magis mors est quàm mortis causa donatio, quomodo legendum est *in l. vbi ita donatur* 27. *D. eod. tit. D. de mort. caus. donat.*

DEFINITIO VII.

Inofficiosam donationem non nisi inspecto tempore mortis donatoris æstimandam esse.

PLuribus separatim factis donationibus quæ simul iunctæ inofficiosæ sint, non eæ tantùm quæ posteriores factæ sunt rescindi debent per querelam inofficiosæ donationis. Ne alioqui facilè sit donatori inane & illusorium reddere querelæ remedium multiplicatis donationibus, sed omnes coniungendæ sunt: vt priores quoque licèt initio inspecto inofficiosæ non fuerint: pro rata reuocentur. Perinde namque ex pluribus donationibus simul iunctis fraudandi animus præsumitur atque ex vna quæ sit vniuersalis. 3 Et verò necesse est in tempus vsque mortis manere in suspenso an inofficiosa donatio futura sit. Nam etsi patrimonium suum quis totum donauerit, non idcò tamen inofficiosa dici donatio statim potest. Quid enim si postea donator alia bona acquirat ex quib. dari possit legitima filio mortis tempore, etiam ex comparatione patrimonij quod ante donationem donator habuerat? 4 Denique cùm legitima non nisi mortis tempore deberi incipiat, consequens est vt in æstimandis inofficiosis donationibus quæ fraudandæ legitimæ causa factæ sint mortis tempus spectari oporteat. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scripsi *Def.* 1. *sup. eod.*

2. Euentus enim hic potissimùm spectandus est, vt & ferè aliàs quoties de fraude disputatur *l.* 1. *& vlt. C. qui manum. non poss.* & fraus accipienda est cum effectu *l.* 1. *in fin. D. de statul. l. ait prætor* 10. §. 1. *D. quæ in fraud. credit. l.* 1. §. *pen. D. si quid in fraud patr.* Etsi distinguere nostri solent an donatio inofficiosa sit re & consilio, an re tantùm, an consilio tantùm *d. l. Titia Seio* 87. §. *Imperator. de leg.* 2.

3. Neqi verò eius qui de inofficiosa donatione conqueritur quicquam interest, an per vnicam donationem, an per plures fraudem in legitima patiatur.

4. *Nouell. Iustin.* 92. *De inuent. donat. vers. in tantum autem aucta quantitate quantum habuit substantia patris antequàm donationibus exhauiretur.*

5. *l.* 1. §. *si impubere. D. de collat. bonor. l. cùm quæritur* 6. *C. de inoff. testam.*

6. Quemadmodum si querela inofficiosi testamenti proponeretur *d. l. cum quæritur.* Neque enim illa neque hæc inofficiosæ donationis viuo donatore proponi potest.

TIT. XXI.

De petit. hered.

DEFINITIO I.

Petenti hereditatem eius qui mortuus negatur, non cogitur reus subministrare sumptus litis & alimentorum pendente lite, nisi actor sit ex liberis aut parentibus.

CVM fratris quasi defuncti hereditatem ex paterno fideicommisso sorori sibi restitui, mortisque quam aduersarius negabat probandæ, & litis persequendæ gratiâ, quòd inopia vrgeretur, sumptus ex hereditate prorogari postularet, oblata in eam rem satisdatione, Pronunciatum est malè eam agere quæ paupertatis obtentu intentionis suæ primordium aduersarij sumptibus probare vellet. 1 Nec est contrarium quod descendentib. de ascendentium itemque ascendentibus de descendentium hereditate vniuersa, aut de legitima portione contendentibus certam pecuniæ quantitatem pro modo patrimonij ad alimentorum litisque sumptus necessarios interea dari debere nulla etiam præstita satisdatione innumeris Senatusconsultis decretum est. 2 Nam hac in re, vt & in aliis ferè omnibus iuris partibus fauorabiliorem ascendentium, & descendentium quàm agnatorum vel extraneorum causam esse

æquum est,3 Cùm his quidem ex naturæ iure communíque parentum voto, 4 illis verò summa miserationis rationes hereditas debeatur, saltem ad finem eius portionis, quam ex legibus omnimodo habere debent, 6 ita vt si quando nihil vel minùs habeant, non tam de ipsorum iure dubitandum 7 quàm de facta ipsis iniuria quærendũ videatur. 8 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 9. April. 88 Item pro liberis D. de Sarmoyé contra D. de Meximieu 11. Aug. 88. & 18. Iulij 1591.

1. Hoc enim casu maximè illud obtinet quod dici solet neminem contra seipsum litis sumptus subministrare cogendum esse *l. Imperatores 17. D. de tutel. & ration. distr.*

2. Vt scripsi *Defi. 6. sup. de inoff. testam. & Def. 5. sup. tit. prox. ex l si instituta 27. §. pen. D. de inoffic. testam. & l. vlt. C. de ordin. cognit.*

3. *Arg. l. 1. §. largius. D. de succeff. edict. l. 1. D. de inoff. testam.*

4. *l. etsi is D. eod. l. Iulianus 26. D. si quis omiff. cauf. testam. l. pen. §. sed nunquid D. de bon. libert. l. de emancipatis 13. §. cùm enim C. de legit. hered.*

5. *l. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber. l. iure succurfum 6. D. de iur. dot.*

6. *Nouell. 1. De hered. & falcid. §. primùm itaque.*

7. Si modò constet eos esse liberos qui penè ad propria bona veniant *dict. §. largius. & l. in suis 11. D. de lib. & posth.* Nam etsi negentur esse iusti liberi interim tamen alendi sunt *l. si neget 7. D. de agnosc. & alend. liber.*

8. *l. non est enim 4. D. de inoffic. testam.* Obserua tamen si quis agat tanquam heres testamentarius eius quem defunctum esse constet ac proferat testamentum non cancellatum audiri eum debere si pendente lite petat prouisionalem huiusmodi adiudicationem Petr. Rebuff. *in tractat. De execut. sent. prouis. art. 1. glos. 2. num. 32. ex l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend.*

DEFINITIO II.

Heres falsus non nisi volente vero herede hereditatem petere potest, licèt possessor nihil omnino iuris habeat.

QVandiu ei quem siue ex testamento, siue ab intestato lex priorem ad hereditatem vocat, non est præclusa via hereditatis acquirendæ, nullus omnino sit sequenti locus.1 Itaque si vel hereditatem vel rem aliquam singularem tanquam hereditariam 2 petat ab eo qui nullum sibi in hereditate ius adserat, repelli potest,3 quasi qui sine iure & actione experiatur. 4 Nec videbitur ea exceptio de iure tertij 5 quæ verius est de nõ iure actoris. 6 Priùs enim de actoris quàm de rei iuribus quærendum est. 7 Atqui, inquies ex earum exceptionum numero hæc est quę non aliter sunt exclusiuæ iuris agentis, quomodo nostri loquuntur, quàm si tertius velit, quas ideò opponi nõ posse meritò placuit, non accedente tertij voluntate. 8 Imò inquã, ex iis est quę ius agentis excludunt, etiam si tertius nõ velit, 9 dummodò nec nolit; 10 quarum vtilitas reo nunquam denegatur. 11 Quare nec ad rem pertinebit quod nõ constet agnitam adhuc hereditatem ab eo cui delata est. Sufficit enim vt appareat non fuisse repudiatam posseq; etiam hodie acquiri, quod vtique fieri quandocumque potest si modò tempora largiantur. 12 *Ita Senatus* pro Ioanne Musier contra Ioannem Monnier 6. Cal. Aug. 1588.

1. *l. is qui heres 13. l. quandiu 39. l. in plurimum 70. D. de acquir. hered. §. placebat. Inst. de legit. agnat. succeff.*

2. Nam & aduersus eum qui rem vnam hereditariam licèt minimam possidet competit petitio hereditatis *l. regulariter 9. & seq. D. hoc tit.*

3. Id enim est quod dici solet aduersus extraneos etiam vitiosam possessionem prodesse *l. vlt. D. de acquir. possess.*

4. Nemo enim sine actione experiri potest *l. si pupilli 6. §. videamus D. de negot. gest.*

5. Quæ regulariter non est admittenda *l. loci corpus 4. §. competit.* vbi Bart. & alij *D si seruit vindic.*

6. *l. vlt. C. De rei vindicat.*

7. Cùm actore nihil probante reus absoluendus sit etiamsi nihil præstet *l. qui accusare 4. C. de edend. l. negantes 9. C. de oblig. & act. l. actor quod asseuerat 23. C. de probat.*

8. *l. 2.* vbi latè Bart. *D. de excep. rei iudic.*

9. Quia hereditas quæ alterius est, non potest esse actoris *l. quod contra 14. §. vni duo de regul. iur.* & vt ait *l. 1. §. 1. si pars hered. pet.* qui hereditatem petit, non ex eo metitur quod possessor occupauit sed ex suo iure.

10. Aliud enim est velle, aliud non nolle, & contrà aliud non nolle, aliud velle *l. 4. D. de acq. hered. l. 3. De regul. iur.*

11. *d. l. vlt. C. de rei vindic.*

12. *l. si curatoris 9. C. de iur. deliber.* Adde *Defi. seq.*

DEFINITIO III.

Heres ex parte quandiu coheredes adire possunt, non nisi suam partem hereditatis petere potest.

SImile est quod plerisque Senatusconsultis pronunciarum memini, si ex pluribus heredibus siue testamẽtariis siue legitimis quidam hereditatem agnouerint, alij nondum agnouerint, Eum qui non nisi pro parte heres est, non posse hereditatem aut rem hereditariam in solidũ petere, aut actionem hereditariam in solidum exercere, quandiu in eo est hereditas vt pro coheredum portionibus agnosci ab iis possit,1 quia nec intereà iuri accrescendi locus vllus esse potest. 2 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Textus est elegans & apertus *in l. 2. D. si pars hered. petat.* vbi obserua in illis verbis *si cæteri non adierint* Iurisconsultum dixisse *non* pro *nondum* vt sequentia illa demonstrant *non adeuntibus autem cæteris.* Adde Antonin. Tessaur. *Decis. Pedemont. 4. num. 8.*

2. Ius enim accrescendi sicut locum non habet in portionibus agnitis *l. vnic. §. his ita diffinitis C. de caduc. tollend.* ita nec in iis quæ agnosci adhuc possunt, sed in iis demum quæ defecerunt vel morte, vel repudiatione siue expressa siue tacita, quæ ex solo temporis lapsu inducitur *l. ex pluribus 9. D. de suis & legit.*

DEFINITIO IV.

Petitio hereditatis siue directa siue fideicommissaria cumulari potest cum vindicatione rerum singularum. Potest tamen si actor velit, & sit illa expeditior prius decidi.

PEtitio hereditatis fideicommissariæ contra singulares rerum fideicommissarum possessores non priùs exerceri potest quàm restituta sit per fideicommissum hereditas, 1 Nimirum ab eo ipso qui est grauatus, aut, quod hac parte idem est, à grauati herede. 2 Prius enim est vt restituatur fideicommissum quàm vt ex fideicõmisso transeant actiones, 3 quas tamen transiisse necesse est priusquàm agere fideicommissarius possit aduersus eum, qui fideicommissum non debet, 4 Ne alioqui sine actione agere videatur. 5 Quòd si heredis grauati heres nullus sit, decerni in eam rem curator hereditatis solet, vt cum eo de fideicommissi iure disputetur, & fideicommissum aut per eum restituatur, 6 aut pro restituto habeatur. 7 Si tamen, vt sæpiùs euenit is ipse qui fideicommissum restituere debet hereditarias res possideat, potest recta conueniri vt non tãtùm ius ipsum hereditatis restituat, sed ipsas quoque res singulas, quippe quæ hereditatis appellatione contineantur: 8 Sed si de singulis rebus longior tractanda sit quæstio quod hereditarias esse neget ille à quo fideicommissum petitur, nihil prohibet de solo fideicõmissi iure ante omnia cognosci, 9 Ne fortè inanibus sumptibus oneretur is, qui dicit deberi sibi fideicommissariã hereditatem, si postquam probauerit has & illas res esse hereditarias pronuncietur nullum ei relictum fideicommissum. 10 Quare nec ei nocere debebit quod supplici libello vtramque actionem 11 cumulauerit. Potest enim vtraque quidem cumulari, sed non ideò necesse est vtram que simul decidi. 12 *Ita Senatus* in causa D. Francisci de Bordeaux contra D Bonam de Coste vxorem D. Baronis de la Serra, 15. Cal. Mart. 1595.

1. Quia cùm fideicommissarius tantundem consequatur fideicom-

deicommissaria hereditatis petitione quantum heres directa petitione hereditatis *l. 2. D. de fideic. hered. petit.* necesse est vt heredis loco sit fideicommissarius priusquàm hac actione experiri possit, quod non fit nisi per restitutionem hereditatis *l 1.eod.§.restituta. Inst.de fideic.hered.l facta 63.in princ. D. ad SC. Trebell.l. cùm sponsus 12.§.is cui D.de public.in rem act.* Quisquis enim agit petitione hereditatis siue ciuili & directa, siue fideicommissaria non ex eo metitur actionem suam quod possessor nullo iure hereditatem occupauerit sed ex proprio suo iure, vt eleganter ait Vlp. *in l.1.§.1.D.si pars hered.pet.*

2. Alioqui non possent transire actiones ex Trebelliano si non restitueretur hereditas quomodo testator voluit, & eo ipso qui actiones hereditarias omnes habet, id est ab herede aut heredis herede *l.1.D.ad SC.Treb.* iunct. *l si mulier 59.§.ex asse D. de iur.dot.*

3. *l.si heres institutus 70.§ 1.& pass.D.ad SC.Trebell.*

4. Imò nec aduersus debitores hereditarios agere potest *l.cum Artemidoram 4. C. vt in possess. legat.* aduersus eos verò quibus heres pecuniam hereditariam credidit, ne quidem facta restitutione nisi subsecuta cessione *l.si heres pecuniam 73. D. ad SC.Treb.* quia heredis non hereditaria actio est.

5. Quod fieri non potest *l.si pupilli 6.§.videamus D.de negot. gest.*

6. Hic enim perpetuus pragmaticorum error est vt hereditatu quæ nullum heredem inuenit dent curatorem contra manifestam iuris rationem nulliúsque legis autoritate, vt scripsi plurib locis *in Chiliade De error.pragmat.Dec.3.Err.3.*

7. Quomodo putant plerique ex æquitate canonica fidejcommissum haberi debere pro restituto quasi breui manu & citra realem restitutionem ex *cap. in præsentia.* vbi Bald. *Extr. de probat.* Vide Guill. Bened. in *cap. Raynutius.* quo tamen iure non vtimur.

8. Quasi in executionem vniuersalis iudicij petitionis hereditatis, Qui tamen agendi modus vereor ne à iuris nostri ratione paullo alienior sit. Debet enim iudicium præcedere iudicij executionem, satisque petit res singulas qui petit hereditatem *l si quis 7.§.vlt.D.de except.rei iudic.*

9. Quia cum fideicommissaria hereditas sit hereditas *tot.tit. De fideic.hered.* perinde nomen iuris est atque alia quælibet hereditas, & ideò etiam sine vllo corpore iuris intellectum habet *l.hereditas 50.D.hoc tit.*

10. *Arg.d.l.si quis 7.§.& generaliter & §.vlt.D. de petit. hered* facit *l.ille à quo 13.§.1.D.ad SC.Trebell.*

11. Scilicet petitionem hereditatis fideicommissariam & specialem rei vindicationem, quas cumulari posse admissum est, eo prorsus modo quo rescindentis & rescissorij cumulatio admittitur. De quo scripsi *in Chiliade De error. pragmat.* Alia multa sunt quæ proponi possunt & simul & consecutiuè. Vide Ferrar. *in form. restit. in integr. 41. vers. ad dimittendum 15. num.2.*

12. Ne alteri quæ faciliorem & expeditiorem tractatum habet longior mora per alteram fiat *arg.l.3. D.vt in poss.legat. 1. d. l.ille à quo §.1.ad SC.Trebel.*

DEFINITIO V.

Falsus heres qui cœperat agere tanquam heres in eámque rem admissus etiam à iudice, repellendus est apparente quandocunque posteà vero herede.

QVi literas apostolicas monitorias in forma significauit, vt vocant, impetrauerat quasi Sempronij heres esset vt quicquid ex hereditate occultatum dicebatur sibi restitueretur, 1 alio posteà herede apparente si pergat earum literarum publicationem vrgere repellendus est 2 cùm verisimile sit non fuisse eum literas obtenturum si se heredem mentitus non fuisset, quas tanquam heres impetrauit. 3 Nec ad rem faciet si dicat heredem se institutũ posteriore testamento quod sit occultatum. Alijs namq; in eam causam literis opus est quas non tanquam Sempronij heres impetret, sed proprio iure & nomine vt se heredem probet. 4 Sed & cùm Senatus religione circumuenta hic tanquam Sempronij heres publicandi monitorij licentiam inaudito vero herede obtinuisset, 5 Postea autem verus heres exhibitis tabulis publicationi interfuisset, Placuit non debere nocere Senatus decretum ei qui auditus non fuisset, 6 neque ei prodesse, qui se falsò heredem dixisset cùm sciret alium esse heredem. 7 *Ita Senatus* pro N. Petro Iuge contra Claudium Iuge ex tempore in secreto auditorio Idib. April. 1595.

1. Actione scilicet petitionis hereditatis qua vtique etiam fur, & raptor tenentur *l.nec vllam 13.in princip.D.hoc tit.*

2. Quisquis enim agit petitione hereditatis non ex eo metitur suam actionem, quod reus hereditatem vel quid hereditarium occupauerit, sed ex suo iure, vt diximus *Def.2.& 3.supr. ex Vlpiano in l.1.§.1.D.si pars hered.petat.*

3. Falso enim heredi nulla actio competere potest hereditatis nomine, nec ferendum est vt ex sua improbitate actionem nullam consequatur *l.itaque fullo 12.§.1. D. de furt.*

4. Prius enim est vt de eo quæratur an hereditas sit delata, quàm vt dicatur acquisita *l.is qui heres 13.l.si is ad quem 22. D. de acquir.hered.l.delata 151.De verb.signific.*

5. Cùm nemo ei adhuc faceret controuersiam hereditatis, neque enim diuinare id Senatus potetat.

6. *l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.l.nam ita 39.D.de adopt.l. etiam 29.§.vlt.D.de minor. Tot.tit.Res inter alios act.*

7. Nam & hic pro herede possidere dicitur id est nullo iure *l.pro herede.11.D.hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Rerum singularium exhibitionem quando petere possit tertius opponens contra eum qui agit fideicommissaria hereditatis petitione.

SI fideicommissaria hereditatis petitio instituta sit, & vt fieri assolet eodem libello petatur missio in possessionem bonorum fideicommissariorum in genere aduersus eum ipsum qui de fideicommisso restituendo rogatus est, 1 non cogitur actor antequam pronunciatum sit de fideicommissi iure indicare heredi grauato quænam bona illa sint quæ fideicommisso continentur. Nihil enim habet id commune cum eo de quo prius & ante omnia quærendum est an fideicommissum debeatur. 3 Nec aliud erit tametsi specialis petitio facta sit huius aut illius fundi tãquam fideicommissarij, si modò actor dicat velle se vt in iudicati executionem ea quæstio differatur 4. Sanè post iudicatum si heres iuret nescire se an possideat rem quæ petitur, erit ipsi à fideicommissario indicanda, vt scire possit vtrum cedere debeat an contendere. 5 Non item si iuret nescire se an res illa sit fideicommissaria, id est an ab eo qui fideicommissum reliquit, mortis tempore possideretur. 6 Id enim non ex oculari inspectione, sed ex probationibus à fideicommissario requirendis diiudicandũ est. 7 Alia ratio est tertiorum possessorum qui missioni in possessionem vltro intercesserunt. 8 Hi enim siue ante sententiam de fideicommisso redditam, siue in iudicati executione intercesserint non sunt audiendi si petant præsentem rem oculis exhiberi vt sciant an possideant. Cur enim intercesserunt priusquàm scirent se possessores. 9 Itaque vel cogendi sunt defendere si fateantur se possidere, 10 Vel si negent transferenda est in actorem possessio in tædium, vt aiunt tenere negantis. 11 *Ita Senatus* contra Franciscum Guerin Necciensem Non. Iunij 1595.

1. Secundum ea quæ diximus *Defin.4. supr.*

2. Pertinet enim id ad iudicij vniuersalis & iudicati executionem potiùs quàm ad fundandam intentionem actoris aut exceptionem rei: priùs autem iudicandum est, quàm de iudicati executione tractandum *l.1.C.de exec.rei iudic.*

3. *l.ille à quo 13.§.1.D.ad SC.Trebell.*

4. Nam quod receptum est vt harum actionum cumulatio fieri possit, factum est fauore actoris vt tanto citiùs ad commodum suum perueniat & minuendarum litium causa *arg.l. 3. §.penult.D.de donat.int.vir.& vxor. l.quidam 21.D.de reb.credit. l.3. D.de recept.qui arbitr.* vnicuique autem licet contemnere ea, quæ pro se introducta sunt *l.si iudex circumuento 28. D. de minor. l.pen.C.de pact.*

5. *Arg.l.1.D. de edend.* Nam & inde est quod olim non fiebat vindicatio nisi in rem præsentem his verbis sollennibus, *hanc rem ex iure Quiritium meam esse aio l.1.§.1. D.si quis ius dicent.non obtemp.*

6. Quia quoties rogatur quis hereditatem restituere, id tantùm rogatus videtur reddere quod fuit hereditatis *l.in fidei-*

commissaria 18. *D. ad SC. Trebell.* non quæ aliunde heres ipse habeat *l. si adrogator* 22 §. 1. *D. de adopt. l. coheredi* 41. §. *cùm filia de vulg. & pup. substit. l. sequens quæstio* 68. *de leg.* 2.

7. Quia incumbit fideicommissario onus huiusmodi probationis *ex reg. l. 2. l. verius* 21. *l. ante omnia* 23. *de probat.* Sufficit tamen quòd fideicommissarius probet rem illam quam dicit fideicommissariam possessam fuisse ab eo qui fideicommissum iniunxit scilicet tempore mortis, id est vt probet tenutam quomodo loquuntur, non etiam dominium saltem ad transferendum onus probandi possessores.

8. Potest enim intercedere quisquis priori iudicio non adfuit *l. de vnoquoque* 47. *De re iudic.*

9. Nam nec facilè aliam intercedendi causam habere possunt quàm quia possident.

10. Imò etiamsi non possideret cùm se vltrò litis obtulerit tanquam possessor *leg. is qui se luti* 25. *cum duab. seqq. D. de rei vind.*

11. *l. vlt. D. eod. auth. item possessor. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO VII.

Casus in quo fideicommissarius exhibere debet reo rem quam intendit esse fideicommissariam, etiam priusquàm de fideicommisso pronunciatum sit.

SI tamen is qui fideicommissum petit ab initio litis cauerit vt tertij quoque possessores in ius vocarentur, vt eodem iudicio, & fideicommissi quæstio & iudicati executio tractaretur, 1 Possessores autem interrogati an possideant 2 aut nulla etiam præcedente interrogatione iurent 3 se nescire vtrum possideant, in eámque rem petát rem iudicari, & oculis subiici, Audiendi sunt etiamsi actor dicat velle se vt de solo fideicommissi iure ante omnia cognoscatur. 4 Quia ex quo quis vocatus est tanquã tertius possessor siue ad rem restituendam, siue ad hoc solum vt liti adsit, cœpit eius interesse vt omnibus quibus facere potest modis si possideat, fideicommissarium excludat. 5 Cùm ex contrario si non possideat causa nulla sit cur se inanibus sumptibus vexare debeat pro lite aliena. 6 Igitur ei res indicanda est, & quidem sumptibus fideicõmissarij, 7 qui si ex ea re & sumptuum & longioris litis incommodum patiatur, imputare sibi debeat cur causam missionis in possessionem cum fideicommissi petitione cumulauerit, 8 obidque tertios possessores vocari voluerit, aduersus quos si possiderent paratam habiturus erat executionem ex sententia contra eum solum reddita qui fideicommissum reddere debuisset. 9 Is enim ordo seruari potuit, & debuit, vt condemnato priùs herede missio fieret in possessionem bonorum. 10 Cui missioni si quis tertius tanquam possessor intercessisset, hoc ipso possessorem se dixisset, nec proinde fundi demonstrationem postmodùm petere potuisset. 11 Idque omninò consentaneum est ei quod iure nostro prouinciali generaliter & indistinctè constitutum legimus, 12 vt in actionibus omnibus realibus iurante reo se nescire an rem quæ petitur possideat, loci indicatio actoris sumptibus facienda sit. 13 Quod qui coarctant ad eas actiones quæ ex feudi vel emphyteuseos iure proficiscuntur, faciunt certè sine iure & sine ratione. 14 Porrò nemo dubitat quin missio in possessionem ex causa fideicommissi aduersus tertios possessores mera sit in rem actio. 15 Licèt ipsa fideicommissi persecutio contra heredem grauatum in personam sit. 16 Nã & illa ipsa in rem scripta est. 17 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Celeritate coniungendarum actionum, vt diximus *Definit. proxim. num.* 4.

2. Solet namque in eam causam fieri interrogatio *ex tit. D. de interrog. in iur. faciend.*

3. Vt se per iusiurandum purgent de calumnia & dolo malo vt *in l. quoties* 21. §. *prætor ait. D. noxal. action. l. thesaurus* 15. *D. ad exhib.*

4. In eóque differt casus hic ab eo de quo diximus *in Def. præced.*

5. Siue per non ius actoris vt *in l.* 4. *C. de edend. l. vlt. C. de vindic.* siue exhibito etiam titulo suæ possessionis licèt illum exhibere si nolit non cogatur *l. cogi* 5. *C. hoc tit.*

6. *l. vlt. D. de rei vindicat. & arg. l.* 1. *D. de inoff. testam.*

7. *l. sed etsi* 11. §. 1. in illis verb. *periculo & impendijs actori. D. ad exhib. l. si res* 10. *D. de rei vindic. cum seq.*

8. Quod autem ex culpa sua damnum sentit, nec sentire videtur ex *l. quod quis* 203. *De regul. iur.*

9. Solus enim fideicommissarij contradictor legitimus ille est, qui heres est & de hereditate restituenda rogatus si non colludatur *l. si perlusorio* 14. *D. de appell. l. si suspecta* 29. *D. de inoff. testam.* Sufficit autem actum fuisse cum eo qui agendi ius habuit *l. si ideo* 55. *D. de evict. in fine principij.*

10. Scilicet in executionem iudicati.

11. Vt diximus *Defi. praced. num.* 8.

12. Stylo Senatus nostri.

13. *Arg. d. l. sed etsi* 11 §. 1. *D. ad exhib.*

14. Nàm cùm eadem sit ratio in omnibus in rem actionibus idem quoque ius statuendum est *l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil. l.* 3. §. *vnde etiam De iniust. rupt.*

15. *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend. l. vlt. §. sin autem. C. comm. de legat.*

16. *l. actio* 28. *D. de oblig. & act.* iunct. *l. pecunia* 178. §. *actionis, de verb. signif.*

17. Et ideo dicitur actio in personam rei persequendæ gratia *d. l. actio.*

DEFINITIO VIII.

Hereditatis petitio datur contra possidentem pro herede siue bonæ, siue malæ fidei possessor sit.

HEreditatis petitio non tantùm datur contra eũ qui possidet pro possessore, 1 id est qui interrogatus cur possideat nihil aliud respondere potest, quàm quia possidet, 2 Sed etiam contra eum qui possidet pro herede, 3 Puta ex testamento quod valere potest, 4 cùm reuera nõ valeat, aut tanquam agnatus proximus qui ab alio anteuertitur. 5 Nec distinguimus an possessor bonam fidem habuerit, necne. Nam & bonæ fidei possessores hoc etiam iudicio teneri certum est 6, Nulla alia à prædonibus differentia, nisi quòd isti totam hereditatem in solidum restituere tenentur 7 adeóque cum fructibus & vsuris fructuum ante litem contestatam perceptorum 8 tametsi non sint facti locupletiores. Illi verò non nisi quatenus locupletiores effecti sunt. 9 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 64. infr. De fructib. & lit. expens.

1. *l. regulariter* 9. iunct. *l.* 11. *in fin. D. hoc tit.*

2. *l. qui interrogatus* 12. *eod.*

3. *d. l. regulariter cum duab. seqq. l.* 1. *C. de inoff. testam.*

4. *l. pro herede* 11. *D. hoc tit.*

5. Hic tamen prædo non est siue in facto erret, siue in iure *l. sed etsi lege* 25. §. *scire eod.*

6. Nemo enim ex sola bona fide heres fit si lex non deferat hereditatem *l. lege obuenire* 130. *de verb. signif.*

7. *l. sed etsi lege* 25. §. *quod ait Senatus & seqq. D. hoc tit.*

8. *l. heres* 51. §. 1. *& l. seq. eod.*

9. *d. l. sed etsi lege* 25. §. *consuluit. eod. l.* 1. *& pass. C. eod.*

DEFINITIO IX.

Qui pro fratre habitus est potest ab intestato succedere licèt non concludenter probet se fratrem. Nec aliud erit si produxerit testamentum quo frater nominatus fuit, dummodo testamentum illud sit nullum.

QVi agit petitione hereditatis tanquam fratris successor ab intestato licèt non præcisè probet se fratrem, non eò minus tamen debet vincere, si se vulgo haberi pro fratre, habitúmque fuisse ostendat, quam nostri fraternitatis quasi possessionem appellant 1. Quòd si in eam rem produxerit testamentum defuncti, fortè vt probet se à defuncto fratrem nominatum 2 adhuc debebit vincere si testamentum illud minus ritè factum inueniatur. Nec.n. quod tale est, cùm pro nullo habeatur 3 successionem intestati potest impedire, 4 neque rursum quòd actor ipse testamentum produxerit facere debet, vt fateri videatur fratrem testatum decessisse, 5 cùm eius rei veritas & fides non à

non à voluntate cuiusquam pendeat, sed à sola legis potestate 6 in quo rerum genere nec expressa confessio contractus facta noceret confitenti 7 non magis, quàm si contra naturam ipsam facta proponeretur.8 *Sine die.*

1. Afflict. *decis* 15 post Cyn. Bald. & alios *in l. non epistolis C. de probat* Bart. *in l. vbicunque D. de vent. in possess.* & *in l. non sine. D de Carbon. edict.*

2. Etsi probatio hæc non est concludens, cùm plerunque frater dicatur is, qui frater non est si modò fraterna caritate diligatur.

3. *l. 1. D de testam. rupt. & irrit. fact. test.*

4. *l. penult. §. vlt. de leg. 2.*

5. Quamuis dici soleat eum qui producit instrumentum videri omnia confiteri, quæ in eo instrumento continentur, & per consequens non potest venire contra propriam confessionem. Afflict. *dict. decis. 25. num. 5. per not. in l. post legatum De his quib. vt indign.* & per Bald. *in l. aliam C. eod. tit.* & per DD. *in cap. cùm venerabilis. De except.*

6. *l. alia institutio* 32. *D. de hered. instit.*

7. *l. si veritas C. de fideicom.* Abb. *in d. cap. cùm venerabilis.* Bart. *in l. 1. §. si quis ita De verb. oblig.* Angel. *in l. 1. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *ann.* Bald. *in l. 2. C. de error. aduoc.*

8. *l. confessiones* 13. iunct. *l. fet 7. §. vlt. De interr. in iur. fac.*

TIT. XXII.

De rei vindicat.

DEFINITIO I.

Qui titulum iustum habet non ideò potest vincere in iudicio vindicationis si nunquam possessionem adeptus fuerit, quia nec dominus.

CVM pater bona filij aduentitia Titio contra legis prohibitionẽ vendidisset, eique vacuã possessionem tradidisset, Post aliquot verò annos eadem bona filius patre consentiente autoritatémque præstante Sempronio vendita voluisset, tùm illa Sempronius à Titio vindicaret, quærebatur vtrius ex emptorib. potior causa esse deberet. Placuit licèt prior venditio non valuisset, 2 quippe cui iuris ratio ac prohibitio restitisset, pro possessore tamen contrà vindicantem iudicandum, propterea quòd in iudicio vindicationis non alius obtinere possit quàm qui dominium suum probet. 3 Atqui neque ex solo emptionis titulo dominium Sempronio quæri potuerat citrà traditionem, 4 neque traditio per patrem aut filium fieri earum rerum quarum possessio iam in alium translata esset. 5 Neque enim iuris prohibitio obstiterat quominùs possessor fieri Titius potuisset, 6 quia nec alienare dicitur qui omittit amittitve possessionem, 7 quæ cùm facti sit potiùs quàm iuris, 8 etiam ex inutili contractu haud dubiè transferri potest. 9 Priùs ergo debuerat filius naturalem & corporalem illam possessionem quam pater in Titium transtulerat auocare, aut condictione quæ ex Iustiniani lege competit ad propriam possessionem à quocunque possessore repetendam, 10 aut implorato iuris Pontificij remedio vulgari, 11 aut denique proposita rei vindicatione, 12 vt postmodum possessor factus, vacuam rei suæ possessionẽ, & per possessionem dominium, 13 in Sempronium transferre posset. 14 Quo non facto, Titij possessio licèt vitiosa ei prodesse debuit aduersus Sempronium qui extraneus esset, 15 id est dominij ius nullum in iis bonis haberet. 16 Nec Sempronio profuit quod mortuo quoque patre filius sui iuris effectus posteriorem illam venditionem ratam habuisset. 17 Illa namque semper causa fuberat, quæ dominij translationem impediret, quod possessionem quam non habebat filius in Sempronium transferre non potuerat, 18 vt nec sine posse ssione dominium, 19 & consequenter neque ius vllum proponendæ vindicationis. 20 *Ita Senatus* pro Ioanne Musier contra Ioannem Monnier 6. Cal. Aug. 1588.

1. *in l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber. l. 1. C. de bon. matern.*

2. Neque enim potest valere venditio facta contra leges *l. cùm lex, 46. D. de fideiuss.* quia cùm contractus omnes etiam qui sunt iuris gentium à legibus vires accipiant, fieri non potest vt quicquam agatur vbi lex impedimento est *l. vbi lex 24. D. de vsucap.* Idque est quod Baldus dicebat *ad l. nolle 4. D. de acquir. hered.* inanem esse voluntatem & vacuam vbi iuris potentia non adfistit, facit *l. quacunque 13. §. qui à pupillo. D. de publician.*

3. *l. in rem 23. & pass. D. hoc tit. l. vlt. & pass. C. eod.*

4. Quia traditionibus non nudis conuentionibus id est traditione destitutis dominia rerum transferuntur *l. traditionibus 20. C. de pact.*

5. Rem enim quam alius iam possidet non magis fieri potest vt tu possideas quàm vt in quo loco ego sto in eo ipso tu etiam stare videaris *l. 3. §. ex contrario. D. de acquir. poss.* atqui tradere nemo potest rem quam non possideat, cùm nihil aliud sit traditio quàm datio possessionis vt definit *l. 3. D. de action. empt.* facit *l. 2 §. 1. eod.*

6. Qui enim contra leges mercatur prædo quidem est & malæ fidei possessor, sed tamen verè possidet, ideóque interdictis omnibus & actionibus possessoriis saltem contra eum qui dominus non sit experiri potest *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti possid.* quò etiam pertinet quod vulgo iactari solet spoliatum etiam prædonem ante omnia restituendum esse *l. meminerint 6. l. si quando 7. C. vnde vi. cap in literis. De rest. spoliat.*

7. *l. 4. §. 1. D. de alien. iudic. mut. cauf.* facit *l. non alienat. 119. De regul. iur.*

8. *l. denique 19. D. ex quib. cauf. maior. l. cùm heredes 23. §. 1. D de acq. poss.*

9. *l. 1. §. si vir vxori.* vbi Bart. & DD. *l. possessionem pupillum 29. D. de acquir. possess.*

10. *Ex l. vlt. C. de acquir. possess.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi in Chiliad. *De error. pragmat.*

11. *Ex Can. redintegranda 3. quæst. 3.*

12. Per quam scilicet possessio auocatur *l. officium 9. l. is qui desinauit 24. l. vlt. & pass. D. hoc tit.*

13. *Vt in l. 1. per procuratorem 8. C. de acquir. poss.*

14. *l. ex empto 11 §. 1. D. de action. empt.*

15. Quia aduersus extraneos etiam viciosa possessio prodest *l. vlt. D. de acquir. poss. l. 1. §. vlt & l. 2. D. vti possid.*

16. Extraneum enim hic diffinimus quisquis non est dominus *l. vlt. C. hoc tit.* Alio sensu extraneus dicitur *in l. si extraneus 33. D. de iur. dot. & in l. vnic. §. extraneum C. de rei vxor. act.*

17. Quæ ratihabitio mandato æquiparanda videbatur *l. vlt. C. ad SC. Maced. l. verò 12. in fin. D. de solut.*

18. *Ex reg. l. nemo plus iuris de reg iur. & vulgar.*

19. *d. l 1. & l per procuratorem 8. C. de acquir. poss. d. l. traditionibus 20. C. de pact.*

20. *d. l. in rem 23. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Quomodo agere debeat qui ius cessum habet à vero domino, nec dominus tamen ipse est.

AN igitur in suprascripta specie nihil Sẽpronio proderit, quod & à vero domino & iustè emerit. Imò proderit non ad exercendam vindicationem, sed si sic agere volet vt dicat res sibi venditas ad suum venditorem, 1 iure dominij pertinere, sibi verò à venditore ius omne cessum fuisse. Ex eáque causa petat pronunciari res illas ad se pertinere debere, ac tam venditorem quàm possessorem ad earum restitutionem condemnari. Alioqui sanè absurdum fuerit vt cessionarius quisquis ille est siue empti siue alio quantumuis iusto titulo nitatur, dicat pertinere ad se dominium eius rei cuius nunquam tactus fuerit possessionẽ. 3 Siquidem traditionibus non contractib. dominia transferuntur. 4 Et sicuti numquam nuda traditio transfert dominium, nisi subsit iusta transferendi causa ex legitimo titulo præcedente, 5 Ita nec nudus titulus si non traditio quoque sequatur. 6 Nec quod hodie scrupulosas illas actionũ conceptiones & formulas sublatas esse constat, 7 facere debet vt suprascripta obseruatio minùs

necessaria videri debeat.[8] Vtque vindicandi dominij ius habeat qui dominus non est ob hoc solum quòd actionē aliquam eum habere æquum sit. [9] Esset enim illa actionū iuriúmque omnium confusio dicenda, potiùs quàm formularum antiquatio.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ideſt ad filium qui neque alienationem á patre factam contra leges, dominus esse desierat, neque per eam quam ipse fecisset eo tempore quo non erat amplius possessor, quia sine possessione nec dominium transferre potuerat, nec verò vel vllam vsucapiendi causam *l. sine possessione 25. D. de vsucap.*

2. Singularis est doctrina & practica Bartoli *in l. si ager 50. & apertius in l. culpa 63. D. hoc tit.*

3. Ratio est eiusdem Bart. *in d. l. si culpa.* Adde Baldum subtiliter & variè suo more hæc tractantem *in l. emptor l. qui tibi & l. vlt. C. de hered. vel act. vendit. & in l. 1. C. de obligat. & action.*

4. *l. traditionibus 20 C. de pact.* vbi tamen vide nonnullas limitationes per Doc. & alios in eisdem in quibus dominium transfertur ipso iure citra traditionem *l. 1 §. vlt. D. de rei vendicat. in rem act.* Inter quos sanè non est hic de quo agimus. Facit elegantèr *l. Quintus 40 D. de action. empt.*

5. *l. nunquam nuda 31. D. de acquir. rer. domin. l. nullo 23. C. hoc tit.*

6. *d. l. Quintus d. l. traditionibus. l. sed etsi 7. §. vlt. de publician. in rem act.*

7. *Ex l. 1. & 2. C. de formul. & impetr. act. sublat.*

8. Bald *in l. ex legato C. de legat.* vbi diuertè scribit has subtilitates non esse superfluas sed eiusmodi quæ faciant vt libellus aptus vel ineptus iudicandus sit.

9. Nihil enim commune habet actio personalis quæ ex cōtractu datur, cum vindicatione quę non nisi domino competit. *d. l. Quintus.*

10. Vt scripsi *Def. 1. & 2. sup. de formul. & impetr. act. sublat.* Adde nec hoc casu quicquam prodesse clausulam constituti ne quidem ad transferendam possessionem vt Bart. tractat. *ad d. l. si culpa.* quia non aliter operari potest quàm si constituens ipse possideat tempore constituti *l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO III.

Agens vindicatione quæstionem dominij referre quilibet potest.

QVi ab alio emit, vtique non fatetur venditorem esse dominum,[1] idcóque si vindicationis iudicio conueniatur, siue à venditore ipso qui fortasse aduersus venditionem restitui velit,[2] &, vt hodie fit, rescindens cum rescissorio cumulare[3], siue ab eo qui ex venditoris persona ius suum metiatur, [4] Vtputa à creditore cui venditor antèà eandem rem quasi suam obligauerat, [5] non prohibetur emptor dominij quæstionem referre. Sed & quod magis mirum est, illi ipsi quibus nominatim prohibitum est ne dominij exceptionem possint obiicere, quales sunt conductor, fructuarius & similes, si qui sunt, [6] si non personali sed in rem actione vrgeantur dominij quæstionem referre possunt, [7] quia fieri nullomodo potest vt alius vindicandi ius habeat quàm qui sit dominus, [8] priúsque de fundanda actoris intentione quàm de exceptionis viribus quærendum est. [9] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 10. de locat.

1. Quia etiam alienæ rei venditio valet *l. rem alienam 28. D. de contr. empt. l. ex empto 11. §. 1. l. si quis alienam 46. D. de act. empt.* facit *l. qui familia 37. D. famil. ercisc.*

2. Puta ex causa immodicæ læsionis aut minoris ætatis *ex l. 2. C. de rescind. vend. l. 2. l. si quidem 11. C. de praed. minor.*

3. Passim namque admittitur ita rescindentis & rescissorij cumulatio. De qua vide quæ scripsi *in Chiliad. De error. pragm.*

4. Qui vtique nō plus iuris habere potest quàm autor suus *l. nemo plus iuris 54. l. in his 175. §. 1. De regul. iur.*

5. Etsi enim creditor non dicit se dominum & separata est dominij ac pignoris causa *l. 1. D. de pignor.* tamen hypothecaria implicitam habet dominij quæstionem, ex qua parte tenetur creditor probare rem esse aut fuisse in dominio debitoris sui *l. 31. & l. quæ nondum 15. §. quod dicitur de pignor. l. ante omnia 23. D. de probat.*

6. *l. si quis conductionis 25. C. de locat.*

7. Bart. eleganter *in l. commodare D. commod. & in l. si alienam D. solut. matr.* Corneus elegantèr *cons. 219. vol. 4. per tot.* Cravet. *cons. 159. à num. 4 vsque ad num. 9* vbi quàm plures alios citat.

8. *l. in rem 23 D. hoc tit. l. duce 6. l. nullo 23 C. eod.*

9. *l. 4. C. de edend. l. negant. 19 C. de oblig. & act.*

DEFINITIO IV.

Ex pluribus emptoribus præfertur is qui prior factus est possessor etiam per solum constitutum aut precarium.

QVod iure constitutum est vt eadem re pluribus vendita diuersis temporibus potior sit in causa dominij is cui priori tradita fuerit. [1] ad eum quoque pertinet qui per solam constituti clausulam possessionem nactus est: [2] Postquam placuit vt eo quoque modo licèt fictitio etiã vera & realis possessio transferatur: nec minùs naturalis quàm ciuilis. [3] Idémque iuris est si per precarium possessio translata sit: [4] Quamuis vtroque casu maneat obligatus venditor ad corporalem traditionem: [5] adeò vt, si quibusdam credimus, nec antè res committi possit ob non soluta laudimia, [6] sicut nec illa debentur priùs quàm possessio apprehensa sit. [7] *Ita tractatum est* 11. Cal. Decemb. 1588.

1. *l. quoties 15 C. hoc tit. l. si re autem 9. §. si duobus. D. de public. in rem act. l. l. qui tibi 6. C. de hered. vel act. vend.*

2. Guid Pap. *quæst. 22. n. 3. q. 46. 81. 101. 112. & 268.* post Bart. *in l. si is qui pro emptore. de vsuc.*

3. *l. quod meo 38. D. de acquir. poss. l. quædam 77. D. hoc tit.*

4. *l. & habet 25. §. eum qui. D. de precar.*

5. Guid. Pap. *dict. quæst. 101.* facit *l. si quis 35. §. sed si quidem C. de donat.* Vide tamen Bart. *ad l. ab emptione 58. D. de pact.*

6. Sic enim sentit idem Guid. Pap *dict. quæst. 101.* contra quē tamen vide apostill. ibid. contrarium tenentem, ac fortasse verius Ex traditis per Bart. *in d. l. ab emptione. 58. D. de pact.*

7. Quia nec sine possessione transfertur dominium, pro cuius tamen translatione laudimia debentur *l. vlt. C. de iur. emphyt.* Cui consequens videtur vt cum per constitutum transferatur possessio quæ sufficiens sit ad inducendam dominij quoque translationem perinde laudimia debeantur illique non soluris locus fiat commisso translata per constitutum possessione acsi corporalis quoque possessio translata esset. De quo alibi scribemus.

DEFINITIO V.

Quando precium succedat loco rei & contra sive in vniuersalibus iudicijs sive in singularibus.

IN iudiciis singularibus quale est quod vindicandæ certæ rei gratia exercetur, [1] non succedit precium loco rei, nec res loco precij, multóque minùs res loco rei: [2] Precium enim non ex re sed ex negotiatione percipitur. [3] Sicut & aliqua re vendita quod ex redacto precio comparatur non precij sed conuentionis potestate acquiritur. [4] In iudicijs vniuersalibus cuiusmodi sunt illa quibus petitur hereditas siue legitima, siue fideicommissaria, aliud est. [5] Hereditatis namque nomen sicut iuris est, [6] & vniuersitatem successionis demonstrat, [7] ita rem vnam æquè ac aliam, & rei precium æquè ac rem ipsam, & contra rem ex precio comparatam æquè ac rei precium complectitur. [8] Quam ob causam illud quoque constitutum est vt hereditatis fructus augeant hereditatem, [9] qui rem singularem non augerent: [10] Tametsi non veniant in fideicōmissariæ hereditatis restitutionem, quia heres fiduciarius non videatur rogatus de restituendo nisi quod hereditatis fuisset moriente testatore, fructus autem non hereditati sed rebus ipsis hereditariis acceptò feruntur. [11] Si tamen rem hereditariam heres vendiderit, tum ex precio aliam comparauerit, dici non potest hanc in illius locum subrogatam intelligi, quia duplici subrogatione opus esset, precij, primùm in locum rei, tum rei alterius in locum precij quod sanè longè difficilius est quàm vt res in locum precij aut precium in locum rei subrogetur. [12] Sin contrà ex pecunia in hereditate reperta heres rem compara-

comparauerit,tũ rem illam vendiderit,pecunia ex venditione redacta venet in petitionem hereditatis, 13 quoniam pecunia functionem recipit in suo genere,14 species non item. 15 *Ita Senatus* 10.Cal.Decemb.1588.

1. *l 1 D.hoc tit.*
2. Bart.Castr.& cæteri *in l.verum l.si & rem & l.sed etsi.§.1. D de petit.hered.*Adde *Def seq.num.1.*
3. *l.venditor* 21.vbi est textus elegans & ad probandam differentiam quæ hic traditur valde accommodatus *D. de hered. vel act.vendit.*
4. *l.qui alienã 8.C.si quis alter vel sibi.*
5. Bart.Castr.& al.] *vbi sup.*ex iis ipsis locis.
6. *l.hereditas* 50.*D de petit.hered.*
7. *l.3 in princip.& §.1.D de bonor poss.*
8. *d.l.venditor* 21.*de hered.vel act.vendit.l. item veniunt* 20. *de pet.hered.*
9. *d.l.item veniunt.§ Item non solùm & §.fructus l. sed etsi* 25. *§.vlt.& l.seqq.eod.*
10. Non enim rei sed causæ appellatione continentur *l. Iulianus* 17.§.1.*l.præterea* 20.*l.qui restituere* 68.*D. hoc tit.l.* 2. *D. de usufr* ex quibus locis intelligendum est quod contra scriptum videtur *in l.& ex diuerso* 35.*§.vbi autem.D.hoc tit.*
11. Verba sunt Vlpiani *in l in fideicommissaria* 18. *in princip. ad SC.Trebell.*
12. Bart.eleganter *in l.Imperator* 70.*§.cùm autem.de leg.*2. *ex l.Titium* 47.*§.altero D.de admin.& peric.tutor.*
13. *arg.d.l.item veniunt.in princ.& §.1.D.de petit.hered.*
14. *l.2.§.mutui datio.D.de reb.credit.*
15. *l.manifesti* 13.*l.si operas* 20.*C.de solut.l.proponebatur* 76.*D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Quando ei competat vindicatio ex cuius pecunia aut nomine res empta est.

SIcuti quod ex mea pecunia ab alio emptum est non idcirco meum est,1 Ita neque commune aut communicandum quod ex pecunia communi:2 nisi proponas emptionem ab eo factam qui bonorum omnium etiam futurorum societatem contraxerat: 3 aut rem ab vno ex socijs communi nomine emptam esse. 4 Neque sufficiet mandatum emptori à socio vt communi nomine emeret. Sed illud omnimodo requiritur vt communi nomine empta adeóque per traditionem accepta sit. 5 Alioqui non prius communis fiet quàm ab emptore pro indiuisa parte tradita sit socio qui mandauerat.6 Vt contingit si mandauerim tibi vt rem emeres túque emeris. Non enim idcirco res mea fiet vt eius vindicandæ ius habeam,priusquam mihi tradideris si non meo quoque nomine tibi à venditore tradita sit. 7 Quemadmodum nec illud sufficiet,quod ratam habeam traditionem quæ tibi per venditorẽ facta est,nisi vno illo casu quo tu meo aut communi nomine emeris traditámque rem acceperis.8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.qui aliena 8.C.si quis alter.vel sibi l.etsi de tua 9.C.de donat.int.vir.& vxor.*aliud enim res est, aliud precium *l.si aly* 42.*§.1.D.de usufr l.fundum* 28.*D.de nouat.l.nemo* 82.*De verb.obl.* ideóque nec res empta ex pecunia deposita fit deponentis *l.si ex ea* 6.*C.eod tit.*Nec dotalis quæ empta est ex pecunia dotali *l.*12.*C.de iur.dot.*Adde *l.*7.*§.*1 *qui potior.l.*67.*§.*1.*D.pro soc.l.* 48.*§. vlt.de furt.*
2. *l.si patruus* 4.*C.commun.utr.iudic.*
3. Quo casu cogitur socius iudicio societatis communicare id quod emit,sed tamen etiam hoc casu res fit emptoris ante communicationem *l.si quis societatem* 74.*D.pro socio.*
4. Hoc enim casu res fit communis citra communicationem *d. l. si patruus.*vbi Bart.& cæteri.
5. *l si procurator* 13.*D.de acquir.rer.domin.*
6. Traditionem enim fieri necesse est & quidem à domino & ei ipsi in quem dominium transferendum est, aut saltem eius nomine vt dominium transferatur *l.traditionibus* 20. *C.de pact.l.multum* 6.*l.*1.*&* tot.*tit.C.si quis alt.vel sib.*
7. *l.res ex mandatu* 59.*D.de acquir. rer. domin.l.*3.*§.*1. *D. qui potior.in pign.hab.*
8. Vt in specie *l.si ego hac mente* 24.*D.de negot.gest.*vbi Bart. Bald.& Castrens.Idem Bald.*in l.si vt proponis 8. vers. considerandum ergo est.C.hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Casus in quo,qui falsò negauit se possidere,non priuatur possessione.

QVod dicimus reum qui vindicationis iudicio conuentus fallò negauit se possidere priuandum sua possessione propter mendacium, vt ea possessio in actorem transferatur,1 de eo accipiendum est qui simpliciter & absolutè negauit se possidere. Non item de illo qui petiit demonstrari sibi & indicari rem de qua agebatur, 2 atque interim metu comminationum tantùm vt pragmatici loquuntur: propriam negauit possessionem. 3 Hic enim non potest videri voluisse mentiri qui ex contrario petita confinium demonstratione id egit potiùs ne sibi postmodum mentiri liceret. 4 Sed hoc ipsum ita verum est,si ea indicatio per calumniam petita non sit, Ab eo fortassis cui veritas ignota aut dubia esse non poterat. 5 Calumniam enim ob id solum quod sit iuncta mendacio,mitiùs puniri nõ oportet. *6 Ita Senatus* ex tempore 5.Cal.Feb.1589.

1. *l.vlt.D.hoc tit.* facit *auth.item possessor. C. qui potior.in pign.hab.*
2. Vt sciret an contendere deberet vel cedere *arg.l.*1. *D. de edend.*Nam nec valere posset responsio à possessore facta ante exhibitionem,nisi quæ à sciente facta esset *arg.l.*4.*D.de opt. leg.* Etsi enim loquitur lex illa de responsione non de electione, ipsa tamen responsio electio est,quia conuentus reus eligere potest & debet quid respondeat,an affirmatiuè an negatiuè, an possidere se,an non possidere *l.vlt. D.hoc tit.*
3. Ne alioqui pro confesso habitus fuisset atque ita condemnandus tanquam possessor non esset *l.qui petitorio* 36.*D.hoc tit.l.qui seruum* 20.*§ in rem.*iunct *l.de etate* 11 *§.qui tacuit. D.de in.errog.in iur.fac.*
4. Quia contra probationem, vt loquuntur, oculatem & quæ fit ab euidentia rei,nihil opponi potest *l.si irruptione* 8.*§. ad officium.D.fin.regund.*
5. Qui enim tam certus est,magis certiorandus non est *l.*1. *in fin.D de action.empt.*Finge hunc ipsum aliquando professum se possessorem per instrumentum quod vocant recognitionis nec longo pòst tempore contra eum agi vindicatione, An non calumniosè faciat si eandem rem sibi exhiberi postulet?
6. Nunquam enim vnius delicti pœna minuitur ob aliud delictum *l.*2.*in prin.D. de priuat.delict.*

DEFINITIO VIII.

Ob interuentionem eius qui se dominum rei locatæ dixit admittitur quæstio dominij inter locatorem & conductorem.

PEtebam à te ex conuentione dimidiam partem fructuum fundi Titiani quem tu à me conductum habebas & colueras. Cùm tu soluere recusares eóque nomine lis inter nos penderet, liti interuenit Sempronius contendens suum esse fundum, ex eáque causa petiit inhiberi fructuum exportationem quousque de iure suo cognitum fuisset. Dicebam agere me ex contractu & in personam,1 ideóque Titium prætextu dominij intercedere non posse,quandoquidem nihil commune habeat quæstio dominij cum personali obligatione. 2 Tu cõtrà, Non posse te fructus mihi tutò soluere quos alius suos diceret. 3 Neque rursus cogendum æstimationem præstare quam non promiseras, si fructus ipsos præstare non posses, 4 præsertim cùm non æstimatio sed fructus ipsi in obligatione essent, 5 & consequenter in petitione. 6 Prouunciatum est De illo priùs cognoscendum & inquirendum esse an ad me an ad Sempronium fundus ille Titianus pertineret,vt sciri posset vtri tu eos præstare deberes.Nec enim dubitari poterat quin ad eum spectarent cuius esset fundus, 7 cùm non seminis sed soli & dominij iure acquirantur. 8 Itaque si ad Sempronium fundus pertineret,consequens fieret vt fructuum ex eo perceptorum portio mihi sine causa promissa videretur: 9 Cúmque promissionis tuæ alia causa non fuerit, quàm quòd fundum meum esse dicerem, 10 non est alienum vt tametsi agam ex obligatione, disputetur tamen de dominio, non inter nos quidem, 11 sed inter me & Sempronium, propter Sempronij interuentionem.

Nam etsi de possessione recuperanda tecum agerem & alius interuenire vellet, dominiique quæstionem proponere, admittendus esset. 12 Verùm in proposito vindicias lite pendente *Senatus* pro me dixit propter contractum. Ita tamen vt cauerem de restituendo cum fructibus Sempronio si ad eum pertinere postèà constaret. 13 *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Feb. 1589.

1. Omnes enim obligationes quæ ex cõtractu proficiscuntur, sunt in personam *l.1.l.actio 28.D.de oblig.& action.*

2. *l.Quintus 40.D.de action.empt.l.quoties 15 C.hoc tit.*

3. Denunciatio enim domini ius suum præsertim in iudicio declarantis inducit malam fidem si quid postèà factum sit in fraudem & præiudicium eiusmodi denunciationis *l.si fundum 17.C.eod.hoc tit.* quamuis non idem sit in denunciatione per eum facta cui ius denunciandi non fuit *l. tutor 47.* vbi Bart. *in princ.D.de minor.* aut in causa depositi *l.pen.in fin.C.de depos.* interuentio autem in lite plus quàm denunciatio est.

4. Quia tunc æstimationem præstare interdum debitor cogitur, cùm id ipsum quod debetur accipere creditor potest *l.si mulier 59.§.ex asse D.de iur.dot.*

5. *arg.l fundum 28.D.de nouat.l.si alij 42.§.1.D.de vsufr.*

6. Non enim aliud esse potest in petitione quàm quod est in obligatione *l.si quis stipulatus fuerit decem in mille 5.D.de solut.l.1.D.de pen.leg.l.1.§.item si ita.D.ad leg. falcid.* cùm obligatio sit actionis mater *l.licet 43.§.ea obligatio D.de procur.*

7. Itaque præiudicialis erat quæstio cuius esset fundus vt *in l.fundum 16 l fundi 18.D.de except.*

8. *l.qui scit 25.§.1.D.de vsur.l.in fideicommissaria 18.vers si vltus autem D.ad SC.Trebell.*

9. *l.1.in princ.& §.pen.& pass.D.de condict.sin. caus.l. qui agnitis 11.D.de except.*

10. Promittitur enim merces propter fructus quorum dominium acquiritur conductori cùm eos percipit ex domini voluntate *l.si seruus 61.§.locaui.D.de fur.*

11. Quia conductor dominij quæstionem referre non potest *l.si quis conductionis 25 C.de locat.*

12. Mynsing. *cent.2 obser.1.ex cap.fin.de ord.cogn.& cap. cùm ad sedem.de restit.spol.* Panorm.& alij *ad cap. olim 2. eod.* Adde Bart. *in l.si perluforio 14 §.1.D.de appellat.*

13. *arg.l fin.C.de ordin.cogn.& d.l.pen.in fin.C.depos.*

DEFINITIO IX.

Conuentus rei vindicatione licèt se probet bonæ fidei possessorem, non ideò tamen obtinere debet quandiu actor probare potest se esse dominum.

CVm vindicarem à te fundum, obiecisti & probasti cum te iusto titulo, & bona fide possidere: 1 ex eá que causa iudex contra me pronunciauit. Visum est malè nimisque properè iudicatum propterea quòd etiamsi iusto titulo & bona fide possideres, non tamen continuò esset cosequens vt vincere deberes. 2 Quid enim si à non domino emeras quem dominum putabas? 3 Aut, quid si ab eo qui eundem fundum priori mihi & vendiderat & tradiderat? 4 Itaque debuit iudex interloqui vt ampliori-bus & allegationibus & probationibus lis instrueretur. 5 *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Iunij 1591.

1. Quòd eum fundum emisses fortasse, aut in solutum accepisses à Sempronio. Emptionis enim titulus iustus est, securáque inde traditio facit emptorem bonæ fidei possessorem, licèt venditor non fuerit dominus *l.sed etsi 7.§.pen.& seq.l.sine auctth 9.§.si duobus D.de public.in rem act.* Quæstio enim illa an vẽditor dominus fuerit necne nõ ad causam possessionis pertinet sed ad causam dominij vt sciatur an emptor factus sit dominus necne *l.ex empto 11.§.1.D.de action.emp.*

2. Probatio autem mediorum debet esse de concludentibus necessariò vt sententia ferri possit, alioqui probatio dubia non releuat *l.neque natales 10.l.matrem 17.l.ad probationẽ seruitutis 22.C.de probat.l.non hoc 4.C.vnd.legit.*

3. Hoc enim casu non potuisses fieri dominus ex venditione & traditione facta à non domino *§ si quis à non domino.* iunct. *§. per traditionem. Inst.de rer.diuis.l.nemo plus iuris 54.l.in his 171. §.1.de regul.iur.* Ego igitur agens vindicatione probare adhuc poteram me esse dominum *l.in rem 23.& pass.D.hoc tit.*

4. Quo casu procul dubio potior esse deberem siue venditor fuisset dominus siue non *l.si ea res 31.§. vlt.D.de action empt. d.l sine autem 9.§.si duobus C.de petit.in rem act.* ac proinde in iudicio vindicationis obtinere deberem.

5. Aut saltem vt ego actor excluderer à probando dominio, si intra dilationes mihi in eam rem datas probare nollem aut non possem, atque ita condemnarer non tam propter ius tuum, quàm propter non ius meum *ex l. vlt. C. hoc tit. l. 4. C. de edend.*

DEFINITIO X.

Causa restitutionis in integrum ex causa lesionis habet implicitam dominy quæstionem & vindicationem.

VIndicanti donatario referre dominij quæstionem potest is qui à donatore post factam donationem comparauit, 1 cum fieri possit vt ab eo qui dominus nunquam fuit, emerit, & ex ea causa donatorem ipsum habeat obligatum. 2 Quisquis autem directa vindicatione agit eum necesse est probare se dominum, 3 nec pro domino haberi aut habitum esse sufficit, præterquàm cùm publiciana agitur, quæ vtilis tantùm vindicatio est. 4 Secundum quæ si mihi fundum vendideris, quasi tuum qui erat alienus, & postèà in integrum restitui velis quasi rem tuam minore quàm iusto precio distraxeris, non aliter eris audiendus, quàm si eius rei dominium probaueris ad te pertinere. 5 Neque enim læsus in precio videri potest qui vendidit rem alienam. 6 Quare nec distinguemus an rem illam ex alia causa ad me pertinere dicam an ad alium. 7 *Ita Senatus* in causa N. Gilet, & fratrum Gallet 7. Cal. Mart. 1593.

1. Nam etsi à donatario ipso comparasset, adhuc tamen ei vindicanti quæstionem dominij referre posset vt diximus *D.f. 3.sup.* Quanto igitur magis ei à quo non comparauit, licèt ab eius autore comparauerit.

2. De euictione *l.1.& tot.tit.D.de euict.& C.*

3. *l.vlt.C.hoc tit.l.in rem 23.& pass.D eod.*

4. *§.namque Inst.de action.l.1.& tot. tit. D. de publician. in rem act.* Quanquam & ob hanc causam publiciana non datur nisi eo colore quasi iam vsuceperit actor qui reuera nondum vsucepit *dict.§ namque.* ne alioqui videatur non domino dari vindicatio, quod nec in vtili quidem vindicatione ferendum est.

5. Causa enim restitutionis in integrum habet implicitam dominij causam, & cogitur pupillus vel minor probare rem esse suam vt restitui possit *l.tutor 47.§.1.l.si res pupillaris pen.D.de minor.* Aliud est si dicant isti male venditam rem esse quod sit vendita sine decreto. Sufficit enim quòd sit vendita quasi pupillaris *l.magis puto 7.§.1.D.de reb.eor.qui sub tutel.* cùm pupillus tanquam bonæ fidei possessor publicianam eius rei nomine habere posset *§.namque Inst.de public.in rem act.* Adde *l.3. C.sin.regund.*

6. Cùm hic emptorem potiùs deceperit séque obligauerit de euictione siue sciens siue ignorans vendiderit *tot. tit. De euict. D.& C.*

7. Semper enim vincere debebo per non ius actoris *l.vlt.C. hoc tit.*

DEFINITIO XI.

De venditione pluribus facta per Principem.

EAdem re pluribus separatim & consequenter diuersis temporibus vendita per Principem indistinctè admittimus præferri eum cui priori vendita est, 1 non adhibita ea distinctione quæ in venditionibus à priuato factis adhiberi solet cui prius res sit tradita. 2 Ideò fortasse quòd iustam quamlibet Principis voluntatem ratam esse effectúmque habere conueniat, & Principis deceat maiestatem. 3 Sed hoc ita accipiendum est si eam rem Princeps vendiderit quæ vendi iure potuerit. Quid enim si vendita sit res ad coronæ domanium & patrimonium pertinens? Venditio edictis Principum nostrorum prohibita est, quibus patrimonium ducale in perpetuum inalienabile constituitur, 4 Necessitate etiam imposita Præsidi & Magistris computorum iurandi solẽniter nũquam se eiusmodi alienationibus consensuros. Etsi autem inualuit vt plerumque alienationes istæ admittantur à Rationalibus, & vt aiunt verificentur, id tamen non fit nisi trina saltem Principis iussio vrgeat quæ

vniuersum

vniuersum ordinem Rationalium à iurisiurandi, quod ad eam rem pertinet, obseruatione liberet atque eximat. 5 Itaque hoc casu ex pluribus emptorib. non is præferetur, cui res priùs vendita aut tradita fuit, sed is demùm qui prior trinam illam iussionem à Principe impetrauerit. Qui enim non impetrauit quasi nullo iure nitatur, nullámque contractum habeat, dominus fieri, aut in dominij acquisitione alteri præferri non potest. *6 Ita tractatum est* 4. Id. April. 1593.

1. Notant DD. *ad l. quoties 15. C. hoc tit. arg. l. bene à Zenone. C. de quæstr. præscr. l. illud 10. C. ne sacr. eccles. l. 34. C. de donat.*

2. *Dict. l. quoties l. sine autem 9. §. si duobus D. de public. in rem act. l. si res 31. §. vlt. De act. empt.*

3. Ne alioqui fiat omnium exul qui omnium est præsul si liceat Principi à contractibus suis pro arbitrio resilire vt vnus quidam doctor dicebat.

4. Vide elegantiss. & vberrimum tractatum viri doctiss. Renati Choppini *de doman. reg.* & quæ tractant nostri *ad l. competit 6. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l omnia 5. C. de pagan & sacrif.* vbi Gothofr. notat dominium coronæ esse Principi ad instar dotis.

5. Scilicet de plenitudine potestatis, secundum quam dicitur Princeps esse supra leges, nec tantum suo sed etiam alterius cuiuslibet iuri adeóque publico posse derogare. De qua tamen absoluta potestate vide quæ scripsi *ad Defin. 1. num. 10. supr si contr. ius vel vtil. public.*

6. *l. nullo 23. C. hoc tit.* iunct. *l. nunquam nuda 31. D. de acq. rer. domin.*

DEFINITIO XII.

Præsumitur venditum à Principe vt & ab alio quolibet ius tantum quod habet in re.

SAnè si posterioris venditionis tempore ius aliquod Principi superat in re iam alteri vendita, æquissima est interpretatio vt id duntaxat videatur posteriore loco venditum quod eo tempore Princeps habuit: 1 Ne alioqui inducatur probatio fraudis à Principe initæ, 2 quæ in priuato stellionatus pœna coerceretur: 3 Præter id quod vulgò iactatur non videri quem vendere nisi ius quod habet in re. 4 Quid si reditum certi castri in aliquot annos Princeps Titio vendiderit, deinde Sempronio castrum ipsum vendat? Non poterit prior emptor posterioris venditionis effectum impedire, tametsi prior venditio à Rationalibus iam approbata sit, quia nullum in proprietate ius habet qui reditum duntaxat emit. 5 Planè quod ad reditum attinet præferetur. *6 Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Princeps enim in suis contractibus vtitur iure communi, & tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur Bald. *in l. ex imperfecto. in fin. C. de testam.* Thom. Grammat. *decis. 65. num. 2.* ideóque nec de plenitudine potestatis contra factum suum venire potest, Cinus, Castr. & alij *ad l. digna vox. C. de legib.*

2. Quod esset alienissimum à maiestate Principis qui ab illicitis abstinere debet multò magis quàm priuatus *l. pen.* vbi Bald. *D. de hered. instit.* Sed & vel sola ipsa mutatio voluntatis Principe indigna videtur, Eáque dubitandi ratio *ad l. cùm heredes 7. in fin. vers. Imperator.* vbi Gothofr. *C. qui testam. fac. poss.*

3. *l. tutor 16. §. 1. & l. si quis 36. D. de pignor. act. l. & qua nondum 15. §. qui res suas. D. de pignor. l. 3. §. 1. D. de crimin stellion. l. 1. 2. & vlt. C. eod.* Sed & pœna falsi ex hac causa locum habere potest *l. qui duobus 21. D. de leg. Corn. de falsi.* Vide Cuiac. *lib. 12. Obser. cap. 21.*

4. *l. Qui tabernas 32. D. de contr. empt. l. vxor patrui.* vbi DD. *de legat.*

5. Quando causa fructuum separata est à causa proprietatis *l. si Titio 33. §. 1. D. de vsufr. l. pen. D. de acquir. possess.*

6. Totúmque reditum habebit solus nec fiet concursus ille de quo in specie longè dissimili *in l. si alij fundum 19. D. de vsufr. leg.*

DEFINITIO XIII.

Curator bonis absentis datus Publicianam habet pro bonis quæ ex diuisione inter alios fratres facta absenti obtigerunt, si quis ea postea absente ignorante vendiderit.

EX quinque fratribus qui patris hereditatem per multos annos indiuisam retinuerant quatuor absente quinto bona omnia diuiserant, Postea vnus ex iis non tantùm suam sed etiam absentis portionem extraneo cuidam vendiderat. Curator absentis bonis datus eam portionem quæ absenti obtigerat quasi malè alienatam vindicabat. 1 Possessores vero iidémque emptores negabant dominium ad absentem pertinere, propterea quòd mutuas ex diuisione adiudicationes dominiúque translationes fieri necesse esset, 2 quæ tamen absentis nomine fieri nullomodo potuerant, 3 nec proinde inter cæteros quoque coheredes licèt consentientes cùm in re communi & indiuisa suam quisque vel in minima glebulæ parte habeat portionem. 4 Curator respondebat non posse emptores referre quæstionem dominij, cùm ab eo emissent qui bona illa suo absentísque nomine quasi sibi fratrísque ex diuisionis instrumento acquisita vendiderat. 5 Contra replicabant possessores, Imò verò quotiescunque rei vindicatione agitur posse referri quæstionem dominij, 6 adeóque ab ipso etiam conductore cui alioquin id non liceret. 7 Sed neque ex diuisionis instrumento probari dominiũ, cùm & alienam rem sicut vẽdi à non domino, 8 ita & perperam diuidi nihil prohibeat. 9 Nec quod ab vno ex fratribus emissent facere, vt dominium ad eum eiúsque fratrem absentem cuius nomine vendidisset pertinuisse, ò cogatur fateri. 11 Pronunciatum est, Directam rei vindicationem à curatore exerceri non posse qui dominium non probaret, 12 sed tamen Publicianam posse illi competere absentis nomine, 13 in quem paterna possessio cũ iure hereditario pro quinta hereditatis parte transiisset. 14 Alioqui quid dicemus? An nulla in ciuitate bona absens reliquisse videbitur? 15 An potius curatori necessitas incumbet quintam paternæ hereditatis partem à coheredibus petenti, acsi nulla intercessisset diuisio? At quid si absenti vtilis & commoda fuit diuisio, vt eius interfit ratam eam remanere? 16 Cur cogamus curatorem vt aduersus absentis commoda quibus studere debeat, impugnet diuisionem? 17 Melius igitur est vt perinde ei saltem vtilem vindicationem demus absentis nomine acsi absens diuisionem adprobasset: 18 Tametsi non probarentur ea bona quorum diuisio facta erat ad patrem pertinuisse, à cuius heredibus possessores emerant, cùm nec alium dominum allegarent. 19 Et sanè quamuis quod à te emi non prohibear negare tuum fuisse, præsumptio tamen non leuis est pro te nisi probem alterius fuisse. 20 Quamquam præsumptio illa non sufficit ad fundandam intentionem eius qui se dominum dicit, & agit tanquam dominus. 21 *Ita Senatus* in causa Guidonis Thomasset & Ioannis Bochut contra Guidonem de Petit Pierre Augustanum prid. Non. Iunij 1593.

1. Quòd dominium absenti acquisitum siue ex hereditaria causa siue ex diuisione ignoranti ipsi adimi alieno facto non potuisset *l. si ego 9. §. 1. D. de iur. dot. l. nemo 6. C. de reb. alien. non alienand. l. 1. 2. & tot. tit. C. de com. rer. alien.*

2. *l. item ab eo 22. §. 1. l. inter coheredes 44. §. 1. & pass. D. famil. erciscund.* vnde est quod bona minorum sicut alienare non possunt ita nec diuidi possint nisi maiore ad diuisionem prouocante *l. 1. §. 1. vers. si communia l. 5. §. vlt. l. si pupillorum 7. D. de reb. eor.*

3. Ex iuris reg. de qua *in l. id quod nostrum. de reg. iur.* ex quo fit vt in re & iure communi potior sit causa prohibentis *l. Sabinus 28. D. commun. diuid. l. in re communi 26. D. de verb. prad.*

4. Ideóque potest quis suum dicere quod cum alio commune habet. *l. 5. §. vlt. de leg. 1. l. rectè 25. §. 1. de verb. signif.*

5. Nam & verba enunciatiua solent probare inter easdem partes *l. optimam 14. C. de contr. & commit. stipul. l. ex hac scriptura 16.* vbi Bart. *D. de donat.*

6. Dixi *Def. 3. num. 7. supr.*

7. *l. si quis conductionis 25. C. de locat.*

9. *l. 2. in fin. C. res int. alios act.*

10. Nemo enim alienam rem vendendo suam facit, licèt vendat tanquam suam siue sciens siue ignorans, quia ignorantia excusat quidem à delicto sed nunquam ius tribuit *l. tutor 16. §. 1. D. de pignor. act.*

11. Potius enim conqueri poterant se deceptos, aut saltem dicere per errorem se emisse rem alienam.

12. *Ex l. doce l. vlt. & pass. C. hoc tit.*

13. *§. Namque Instit. de action. l. 1. & tot. tit.* Curator enim

bonis datus actiones omnes tempore perituras exercere absentis nomine potest *l.2.* vbi Bart. *D.de curat.bon. dand.* cuiusmodi sanè hæc est *l.1. C.de commun.rer.alienat.*

14. Ex edicto quod dicimus *Le mort saisit le vif*, iuncto iure suitatis quod facit filios heredes necessarios quamuis habeant beneficium abstinendi *l.1.§. qui sunt in potestate.D.si quis omiss. caus. testam.*

15. Imò verò reliquit ex quo pater fuit mortuus, ideóque & heredem habere ipse potest *leg. penult. D. de suis & legit.*

16. Nam & hoc facilè contingere potest quo casu dicimus etiam pupillarium bonorum diuisionem valere quæ tamen alioqui prohibita est *d.l si pupillorum 7. De reb. eor. qui sub tutel.* Bart. *in l.iubemus C.de sacrof. eccles. arg.l.si conuenerit 14. in fi.D. pro socio.*

17. *Arg.l.3.§.dua autem D.de Carbon.edict.l.plures 19.in fin.C. de fid.instrum.l.generaliter 5.§.1.in fin.C.de secund.nupt.*

18. Ne interea nihil iuris habere videatur absens qui tamen in omnem euentum, id est siue reuersus diuisionem adprobabit, siue non, partem suam habiturus est *arg.l.ventre 84.in fin.D.de acquir. hered.*

19. Bona enim quorum quis possessor fuit mortis tempore ad eum pertinuisse in dubio præsumuntur quousque constet de contrario *l.Titia 48.D.de solut.* Bart. *in l.cùm res 12.& l. 16. C. de prob.*

20. Vix enim est vt accedat quis ad emptionem eius rei, quam putet esse alienam.

21. Quia vbi probatio formaliter & præcisè requiritur, nõ sufficiunt præsumptiones legis *l. Lucius 83. D. de condic. & demonstr.* Alciat. quem ad eum locum citat Gothofr. *in tract. D.de præsumpt.*

DEFINITIO XIV.

Casus in quo rei mobilis possessio pendente lite auferenda est possessori.

DVob. de rei mobilis, quę furto subtracta dicebatur, dominio contendentibus, cùm inuicem contrariæ pugnantésque deferrentur probationes, Iudex criminalem controuersiam in ciuilem conuerterat, & interea per fiduciæ speciem pérque modum, vt aiunt, prouisionis, pronunciauerat rem mobilem penes eum manere debere qui litis cœptæ tempore possessor eius fuisset. Appellatione interposita visum est quod ad primum sententię caput attineret, bene interlocutum iudicem, quod ad posterius autem malè. Quamquam enim dici solet non esse possessorem lite pendente priuandum sua possessione, 2 Id tamen in proposito locum habere nõ poterat, propter imminens periculum quod suberat, ne in locum rei controuersæ per calliditatem possessoris alia subiiceretur, 3 atq; ita fieret, vt furti probatio eluderetur quæ sine rei exhibitione fieri nulla posset. 4 Itaque placuit pendente lite rem in actuarij manibus relinquendam esse. 5 *Ita tractatum est* in publico auditorio 12. Cal. Decemb. 1593.

1. Quia quæstio ciuilis hoc casu præiudicium facit criminali *l.vnic.C.quand.ciuil.act.crimin. præiud.*

2. *l.Imperatores 21.§.vlt.D.de appell. l.moueor 4. C. si ser. export.uen.*

3. *Vt in l.cùm as 20. D.de furt. l.si quis in pignore 36. D. de pignor.act.*

4. *l.3.§.item si optare & §.si noxali. D.ad exhib. l. 4. D. de opt. legat.* Cuiac. *lib.20.obser.cap.10.*

5. *Vt in d.l.Imperatores.§.vlt.l.ab executione 5.C.quor.appell. non recip. l.si fideiussor 7. §. vlt. D. qui satisd. cogant.* Omnibus enim modis prospicere bonus iudex debet ne probationes intercidant. *l.in lege 40. D. ad leg. Aquil. l. per hanc 4. in fi. C. de temp.& repar. appellat.*

DEFINITIO XV.

In iudicio vindicationis condemnatus potest etiam in iudicati executione habere ius retentionis, pro impensis, à se in eam rem factis nisi sit morosus.

IVssus rem petitam cum fructibus restituere deductione tamen prius facta impensarum necessariarum aut vtilium, habet vtique non solùm ex iudicato, 1 sed ex ipsa etiam iuris ratione ius retentionis in id vsque tempus quo expensæ illæ & taxatæ sint & solutæ. 2 Proinde licèt ea taxatio expediri tam citò nequeat, vt verisimile sit longiorem futurum iudicij tractum 3 Non ideò tamen possessio erit auferenda condemnato, 4 Nec si victor offerat satisdationem, 5 Præterquàm vno illo casu quo appareat eum qui restituere debet, moram contraxisse in prosequẽda iudicati executione sumptibúsque declarandis, vt eo obtentu rem diutiùs retineret. 6 Tunc enim frustrationis cœrcendæ gratia æquissimè constitutum est, vt ab eo res auferatur, & in aduersarium idonea priùs satisdatione per eum præstita, transferatur. 8 *Ita Senatus* in causa Amedei Matel 5. Id. Iunij 1595.

1. Quoniam ablatiui illi absoluti *deductione facta* important condicionem *l.à testatore 109.* vbi Bart. *C. de condic. & demonstr. l.acceptis 93. D. ad leg. falcid. l. deducta 58. in princ. & §. acceptis D. ad SC. Trebell.*

2. Nam cui damus actionem multò magis damus retentionem per viam exceptionis *l.quæ omnia 25. in fin. cum l. seq. D. de procur. l. 10. §. is autem de superf.* quæ & interdum datur nullam habenti actionem *l.si in area 33. in fin. D. de cond. indeb.*

3. Quia suas moras habet etiam executio iudicati *l. quod debetur 51. D. de pecul. l. etiam 15. vt legati serui causa caueat.*

4. Non enim paruum commodum est possessionis ad extorquendam solutionem ab eo qui rem habere velit, & quam si haberet posteà soluere nisi coactus nollet. Et hic verus sensus est eius quod dici solet plus cautionis esse in rem quàm in personam, scilicet retinendo rem non etiam agendo in rem. Plerumque enim incommodior, & onerosior est actio in rem quàm in personam. vt Gothofr. ex Bellon. notat ad *l. plus cautionis 25. D. de reg. iur.* in qua ideo malo legere vt in Pand. Flor. *plus cautionis est in re quàm in persona*, non vt vulgò *in rem quàm in personam.*

5. Numquam enim durior mea condicio fieri debet ob id solum quòd aduersarius meus satisdare paratus sit, nisi quibus casibus iure aut stylo nostro cautum est vt satisdatio pro iusta præstatione sit: quia satisdatio non mutat rationem iuris, nec tam opportunum iuris auxilium ad iniuriæ occasionem trahi debet. *l.nam quod 14 §.vlt. D. ad SC. Treb.*

6. Quod plerumque faciunt condemnati, vt frustratoria cunctatione & tergiuersatione victorem fatigent & ad deferendam iudicati executionem aut ad transigendum de eo quod adhuc controuersum est, eum adigant.

7. Stylo Senat. nostri *artic.66.in nouis.*

8. Ne possessori suus dolus prosit & sua frustratio contra *l. hominem 37. D. mandat.* facit in argumentum *l. Imperator 50. D. ad SC. Trebel.* vbi fideicommissi restitutio propter fraudem patris repræsentatur etiamsi condicio nondum extiterit. Adde *l.vlt. D. hoc tit.* vbi propter possessoris dolum qui ex solo eius mendacio colligatur possessio ab eo transfertur in aduersariũ, vt & aliis nonnullis casibus pœnæ causa transfertur possessio *l.4. D. vt leg. caut. caueat. l.2.§.vlt. D. de collat. l. de bonis 6.§.vlt. D. de Carbon. edict. l. vnic. C. vti possid.*

DEFINITIO XVI.

Quid si condemnatus frustretur executionem iudicati in alio, quàm in sumptuum sibi restituendorum & propter quos retentionem habet taxatione.

QVid ergo si non in eo quidem morosus sit quod ad taxandas impensas pertinet, sed in qua alia litis parte puta in declarandis aut restituendis fructibus, vel sumptibus litis ad quos fuerit condemnatus, & quibus taxatis futurum sit vt condemnationis pati debeat executionem? Nihil hac de re iure nostro prouinciali cautum est: 1 Sed tamen eadem æquitatis ratione idem quoque hoc casu obtinere placuit. 2 Præsertim cùm ex fundi adiudicati qualitate verisimiliter coniici posset non pluris fore impensas in rem factas & possessori restituendas, quàm fructus essent sumptúsque litis qui vicissim à possessore victori restitui deberent. 3 *Ita Senatus* pro Iulio Arbareste contra Amedeum Mattel 16. Cal. Iul. 1595.

1. *dict. Styl. Senat. artic. 66. in nouis.*

2. Quia vbi eadem ratio est idem quoque ius constitui debet *vulg. l. illud 32. D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam. De iniust. rupt. & irrit. fact. testam.*

3. Debet

3. Debet enim iudex conscientiæ suæ religionem instruere ex ijs quæ verisimiliora compererit *l. vlt. in princip. De eo quod met. caus. l. 3 §. 1. & §. eiusdem D. de testib. l. cùm de indebito 25. D. de probat. l. vlt. in fin. C. de vsufru. l. vlt. C. de contr. & commit. stipul.*

DEFINITIO XVII.

Rem alij legatam, & à legatario etiam pro parte agnitam non, potest heres ne quidem ab alio vindicare.

NOn potest heres vindicare rem quæ alteri fuit legata etiamsi ab eo possideatur qui neque sit legatarius, neque doceat habere se ius à legatario: 1 si modò constet agnitum à legatario legatum, 2 Adeóque si pro parte agnitum sit. Nam cùm certi iuris sit legatarium non posse legatum pro parte agnoscere & pro parte repudiare, 3 consequens est, vt si vel ex minima parte agnitum sit legatum, totius rei legatæ dominium recta via transeat à testatore in legatarium, 4 ita vt nullo instanti penes heredem fuisse videatur, 5 nec vllo casu ad heredem possit recurrere ipso iure, quin factum legatarij aliquod intercedat. 6 Igitur heredi nullo iure, vindicandi vtiliter obiicietur exceptio dominij, itémque illa iuris regula, quæ habet aduersus extraneos vitiosam quoque prodesse possessionem. 8 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenoris de Veygié. *Sine die.*

1. Nam in legatario aut in eo qui à legatario ius haberet, esset res sine dubio, cùm legatarius in re legata sit ipse quodammodo heres *l. id tempus 14. D. de vsucap.*

2. Agnitio enim legati necessaria est legatario *l. si qui 13. D. de condit. instit.*

3. *l. legatarius 38. de leg. 1. l. 4. & 5. de leg. 2.*

4. *l. à Titio 64. in fin. D. de iure.*

5. *l. legatum 80. de leg. 2.*

6. Quia id quod semel nostrum factum est non potest sine facto nostro à nobis discedere *vulg. l. id quod nostrum 11. de reg. iur. l. ab emptione 58. D. de pact.*

7. Quæ nec est necessaria cùm actor nullum ius agendi habet *l. nullo 23. l. vlt. C. hoc tit.* Non enim quærendum est de iure possessoris aut de viribus exceptionis cùm actor nihil iuris habet *l. 4. C. de edend. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

8. *l. vlt. D. de acquir. poss. l. 2. D. vti possid.*

DEFINITIO XVIII.

Dominium probatur ex possessione & fructuum perceptione si incidenter tantum non etiam principaliter de dominio quæratur.

QVi per longum tempus in eorumdem bonorum possessione fuisse fructúsque communiter dominij communis iure percepisse probantur, 1 licèt eius dominij probationem aliam nullam adferant, pro indiuiso tamen dominium habuisse credendi sunt. 2 Non enim melius quàm ex possessione probari potest dominium alijs dominij probationibus deficientibus. 3 Etsi placet non sufficere eam probationem nisi si incidenter tantùm nõ etiam si principaliter de dominio controuertatur. 4 *Sine die.*

1. Id enim verè est, pro domino se gerere si quis fructus rei percipiat tanquam dominus, vt *in l. Titia. D. de solut.* Fructus enim non iure seminis percipi solent sed iure soli & dominij si alius titulus non probetur *l qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*

2. Nec enim quisquam in dubio credendus est alienam rem potiùs quàm suam tenuisse *l. merito 51. D. pro socio.* Nec amplius parte sua dominationem interposuisse *l. duo fratres 72. D. de acquir. hered.*

3. *l. sine possidetis. & l. cùm res. vbi not. C. de probat.* quia scilicet regulariter non solet acquiri dominium nisi per possessionem *l. 1. l. per procuratorem 8. C. de acq. poss.*

4. Nam vbi principaliter de dominio controuertitur vt in iudicio rei vindicationis dominium necessariò plenissimè & concludenter probandum est tanquam quod sit fundamentum intentionis actoris *l. vlt. C. hoc tit. Nos. in d. l. sine possidetis & d. l. cum res.*

DEFINITIO XIX

Qui falsò dixit se alieno nomine tenere rem quam suo tenebat perinde puniendus est ac si omnino tenere se negasset.

NOn solùm qui omninò negauit se tenere: sed & is qui dixit se alieno nomine tenere si postea conuincatur eam rem proprio nomine possedisse, eandem sui mendacij pœnam pati debet, 1 quam peteretur si negasset, vt nimirum transferatur ab eo possessio in actorem, saluâ ei quæstione proprietatis. 2 Æquè enim mendax vterque est, parúmque refert an quis neget se possidere an dicat se tenere quidem, sed alieno nomine, cùm non tam possideat, quàm in possessione sit, qui alieno nomine rem tenet. 3 *Sine die.*

1. De qua *in l. vlt. D. de rei vindic.* Iung. *auth. item si possessor. C. qui pot. in pign hab.*

2. Rom *cons. 70. incip. visis.* post Bald. *in d. l. fin.* Bart. & Bald. *in l. 2. C. vbi in rem act* Spec. *in tit. de prim. & sec. decret.*

3. *l si quis ante 10. D. de acq poss.. pignori 13 D de vsucap.*

TIT. XXIII.

De vsufruct.

DEFINITIO I.

An & quatenus vsufructuarius omnium bonorum teneatur ad onera.

SVFRVCTVARIVS bonorum omnium etsi æs alienum soluere non cogitur, 1 cùm personalibus actionibus non teneatur, 2 tamen proprietarium prohibere non potest, quominùs ex bonis fructuarijs distrahat quantum necesse est ad ærisalieni exsolutionem, Tametsi ita futurum sit vt vsusfructus ipse pro rata portione minuatur. 3 Nam vt proprietarius de suo omnino soluere compellatur, nulla ratio est. Nec si proponas legatum vsumfructum ab herede qui testatoris hereditatem purè agnouerit, 4 licèt non desint qui contrà sentiant. 5 Neque contrarium est quod plerisque Senatusconsultis pronunciatum scio, Viduam eandémque bonorum omnium mariti ex legati causa fructuariam, dotem petere non posse retento vsufructu. Ideóque deliberare debere dotémne an vsumfructum habere malit. Id enim tum verè dicitur, cùm integrum vsumfructum mulier retinere vult, & nihilominùs dotem integram exigere. 6 Sed si ex rerum hereditariarum distractione sibi satisfieri postulet, suúmque vsumfructum eatenus diminui consentiat, audienda est, ne aut pro vsufructu legato dotis iacturam facere, aut pro consequenda dote legatum amittere cogatur, quatenus habere vtrumque commodè & citra heredis iniuriam potest. 7 Planè si æris alieni onus aut ex re ipsa proficiscatur, aut, quod plerumque euenit, personæ pro rebus indictum sit, nemo dubitat quin fructuarius ex ipso vsufructu id soluere cogendus sit. 8 Sed etsi vel totius hereditatis vel portionis hereditariæ vsusfructus legatus proponatur, dici probabiliter potest fructuarium teneri ad exsoluenda debita hereditaria, pro modo patrimonij ex proprietate & vsufructu æstimandi. 9 Quod hoc casu non magis vsusfructus quàm æris alieni soluendi necessitas ab hereditatis iure separari possit. 10 *Ita Senatus* in causa heredis & viduæ procuratoris Albert. 15. Cal. Iunij 1590.

1. Quia singularis successor est in quem proinde æris alieni onus transire non potest *l. æris alieni 15. C. de donat.* In eóque errauit Bart. qui contra putauit *ad l. vlt. D. de vsuf. legat.* & post eum Guid. Pap. *quæst. 54. incip. quidam testatur.* Meritò reprehensus à cæteris ferè omnibus quos refert & sequitur Didac.

Couar.*lib.2.var.resolut.cap.2.conclus.2.& 4.num.14.5.& 6. Per text.in d.l.vlt.D de vsufr.legat.l.vsufructu 69.D.ad leg.falcid.l.1 C.si cert.petat.l.2.C.de hered.action.* Mouebatur Bart.*ex l. vxor. mea 37.de vsufr.legat.* quæ ad rem non facit. Etsi enim loquitur de calendario, tamen non de passiuis actionibus sed de actiuis tãtùm intelligi potest. Mouebatur item *ex l.nam quod 14 §.vlt. ad SC.Treb.* qui tamen locus de relicta proprietate est, non de legato vsusfructus.

2. Personales enim actiones non sequuntur singularem successorem *l.1.§ si heres D.ad SC.Trebell.l.vlt.§.1.D.de contr.empt.* sed ex lege duodecim tabularum vel transit ad heredem ex asse vel inter coheredes pro æquis portionibus scinditur *d.l.1. C.si cert.petat.d.l.2.C.de hered.act.l.1.& 2.C.si vnus ex plurib. hered. c red.*

3. Quia sicut bona non dicuntur nisi deducto ære alieno *l. subsignatum 39.§. bona De verb.signif.l. mulier 72. De iur. dot.l.2. §.1.de collat.bonor.* ita nec bonorum vsusfructus *d.l.vlt. D. de vsufr.legat.dict.l.vsufructu 69.D.ad leg.falcid.*

4. Quia spretum inuentarij beneficium facere non potest quo magis heres teneatur supra quàm ferat ratio iuris, aut voluntas testatoris, sed tantum vti ne in minus.

5. Bald.*cons.*237.1 Glos.ad *cons.*94. quos reprehendit ex communi aliorum sententia Didac. Couarr. loco supracit. Philip. Dec.*cons.*536.590.*col.pen.&* 620.*in fin.* Crauet.*cons.*137.*col.*1.

6. Quod sanè fieri non potest, Et quamuis dos per legatum vsusfructus minui non debeat, vsumfructum tamen per dotem minui necesse est, cùm dos sit æs alienum mariti soluto matrimonio. Quid enim refert an mulieri ipsi an alijs debeatur?

7. Sublatum enim hodie est fauore mulieris dotem repetentis edictum de alterutro, quod olim obtinebat. *l.vnic. §. primùm itaque C. de rei vxor. act.* Iunct. *l. vlt. Cod. Theod. De testam.*

8. Paul.Castr.*cons.*275.*num.*8.*lib.*1.Crauet.*cons.*187.*col.*1. quos sequitur Couarr.*vbi sup.num.*6.

9. Carol. Ruin. *cons.* 42. *col.* 2. *vol.* 2. Didac.Couar. omnino videndus *vbi sup.*

10. *l.ab omnibus* 104.§.*vlt.de legat.*1.*l.si quis seruum* 8.§. *vlt.* iunct. *l. seq. De leg.* 2. Sunt qui hoc pertinere putent quod scriptum est *in d. l.vlt.De vsufr.* Sed longè alia illius loci sententia est. De qua vide quæ scripsi *lib.* 1.*Coniect.sur.cinil. cap.* 14.

DEFINITIO II.

Vsufructuarius si abutatur vsufructu expelli potest licèt satisfecerit.

QVod dicitur fructuarium deteriorem rem facere nõ posse,1 Sic accipiendum est vt non solùm eo nomine teneatur ex interposita stipulatione De bene vtendo fruendo arbitrio boni viri si malè vtatur proprietate,2 Sed etiam vt vsufructu priuandus sit expellíque possit,3 Exemplo conductoris, emphyteutæ, aliarúmque similium personarum. 4 Idémque probandum est tametsi satisfecerit aut satisdare paratus sit de bene vtendo fruendo:5 quia satisdatio non mutat maleuolum propositum satisdantis sed diutiùs grassandi in re aliena facultatem ei præbet. *6 Ita Senatus* in causa N. D. Nicolai Danise Senatoris & N. Aprin viduæ procuratoris Albert. Ex tempore 5. Cal. Decemb.1592.

1. *l.si cuius rei* 13.§ *fructuarius* 4 *& seqq.l.sed si quid* 15.§ *proprietarius l.si pendentes* 27.§.1.*D.hoc tit.*

2. *l.1.& tot.tit.D.vsufr.quemadm.caueat.l.1.C.hoc tit.*

3. Non quidem ex iuris veteris ratione, nihil enim tale vllo Pandectarum loco proditum est, *maximè in tit. ille quib. mod. vsufr. amit.* vbi contra scriptum est *in l. 1. §. vtilius & §. habet autem.* sed potius nouo iure ex *auth. qui rem C. de sacrosanct. eccles.* & illa tamen ratione quam vetus quoque ius adprobauit quod malitiis non sit indulgendum *l. in fundo* 38. *de rei vindicat.*

4. De quibus *in d.auth.qui rem.* Quam tamen in Gallia locum non habere notat Gothofr.ad eum textum.

5. Satisdatio enim interponitur quò magis non quò minùs bene & ex arbitrio boni viri vsufructuarius re aliena fruatur. *arg.l.legata inutiliter* 14. *de adim. leg.* Itaque quemadmodum expelli posset fructuarius qui satisdare nollet, ita & qui satisfecit si non bene vtatur fruatur, quia satisdatio ius ei duntaxat tribuit fruendi re aliena arbitrio boni viri.

6. *l.quia satisdatio* 6.*D. de suspect.tutor.*

DEFINITIO III.

Fructuarius non cogitur satisfacere nisi petenti, nec eo minùs facit interim fructus suos.

NOn ex solo iudicis officio cogendus est vsufructuarius satisfacere vsusfructus nomine,1 nec vltro satisdationem offerre, 2 sed ita demùm si proprietarius petat.3 Nec eò minùs faciet fructus suos quos citra satisdationẽ perceperit, dummodò non sit constitutus in mora satisfaciendi per proprietarij congruam legitimámque interpellationem. 4 *Ita Senatus* pro Ioanna d'Aragon vidua procuratoris Mussat contra Petrum Volat. 16. Cal. Ianuar. 1592.

1. Neque enim ad publicam vtilitatem aut alia vlla ratione ad iudicis officium hoc pertinet, vt vsufructuarius satisfaciat, si proprietarius non petat, quia non potest satisfacere & cauere nisi per stipulationem *l.1. D. vsufr. quem. caueat.* Nec rursus spondere & promittere animo stipulandi si non sit qui stipuletur. *l.1.& tot.tit.de verb.oblig.*

2. Quomodo contingit aliquando vt quis vltrò offerre debeat si sibi prospicere velit vt in specie *l. 4. §. vlt. D.de leg. commiss l.2.circ.fin.C.de iur. emphyt.*

3. Non enim tale onus est quòd legato cohæreat, aut quod descendat ex voluntate testantis, sed solius heredis fauorem respicit adeò vt nec à testatore remitti possit sed ab herede solo *l.1.l.4.C.hoc tit.* Iul.Clarus *in §.testamentum.qu.*54.

4. Notant nostri *ad d.l.1.C.hoc tit.* Adeò autem debetur hæc satisdatio proprietario petenti vt etiamsi vsusfructus nomine res tradita sit nec satisdatum fuerit liceat domino rem vindicare etsi obiiciatur exceptio de re vsusfructus nomine tradita replicare de non præstita satisdatione *l. etsi vsusfructus* 7. *D. vsufr.quem.caueat.* Diuersum esset si vsusfructus sub satisdandi condicione legatus esset Non enim posset vsufructuarius suos facere fructus, quos ante impletam legati condicionem percepisset, tametsi de satisdando interpellatus nunquam fuisset *l. nihil proponi* 110.§.*fructus*, ponderando verba illa *purè legato de leg.*1. Aliud erit in vsufructu constituto per exceptionem & reseruationem, aut per inuestituram. Tunc enim non satisdatur. Mynsing.5.*obser.cap.*36.

DEFINITIO IV.

An obuentiones bonorum talliabilium proprietario cedant, an fructuario.

DEfuncto sine liberis eo qui dediticiæ & talliabilis, vt aiunt, condicionis erat, aut eius generis bona possidebat, quæsitum est an obuentionis emolumentum ad proprietatis & feudi dominium pertinere debeat an potiùs ad vsufructuarium, si proponas eo tempore separatũ vsumfructum à proprietate. Et constitit sæpiùs à Senatu nostro iudicatum pro proprietario quòd non possint videri obuentiones istę in fructu esse cùm non renascantur: 1 Item quia proprietas ipsa diminueretur si tales obuentiones fructuario cederent, quod tamen repugnat vtique naturæ & condicioni vsusfructus. 2 Mihi tamen magis placebat distinctio illa, quam & plerique probabant, An realis obuentio esset an personalis, hoc est an ex ipsius fundi qualitate, an ex defuncti persona & condicione manaret: Vt in reali quidem admittamus supradictam sententiam; 3 In personali verò contrariam. Quid enim cum fundo & proprietate commune habent bona libera & allodialia quæ talliabilis homo viuus possidebat, Aut quænam obsecro feudi & proprietatis diminutio ex eo fiet? 4 Argumento est quod vt plurimum vsuuenire cernimus, feudorum dominos qui reditus suos locant, obuentionũ quoque spem conductoribus exponere, quasi sint illæ etiam in reditu, ex communi hominum existimatione. 5 Sanè res ipsas ea talliabilitatis, vt ita dicam condicione affectas dubitandum non est ad proprietarium pertinere si aliud nihil dictum sit, quia nec ad vsufructuarium pertinere possent sine proprietatis & feudi diminutione, 6 nec potest dominium vtile quod penes defunctum fuit consolidari cum directo quin reuertatur ad dominum directum. 7 Cuius appellatione procul dubio fructuarius non

non continetur. 8 Cùmque obuentiones istas nihil aliud esse constet quàm dominium vtile cum directo consolidatum, appareat fieri nà posse vt quod dominium est idipsum in dominij fructu esse videatur. 9 *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Corsans & Claudij Boisson 8. Cal. Matt. 1593.

1. *l fructus 7. alias l diuortio § si vir D. solut matr. l fin. D. de fund. dot.* licèt dici soleat in fructu id omne esse intelligi quod in vsum hominis inductum est *l. in fructu 42. de vsufr. leg.* Scilicet generalius sumpta fructus appellatione Boer. *qu. 19. nu. 2. & 5. Bal. ad l. § si vir* Oldra *l. cons 240.* Guid. Pap. *quæst. 477.*

2. Cùm vsusfructus nihil aliud sit quàm ius alienis rebus vtendi fruendi salua earum substantia *l 1. D. hoc tit.*

3. Quia res ipsa in qua vsusfructus constitutus est alioquin minueretur si obuentionis proprietas fructuario acquireretur.

4. Sufficere autem domino debet quòd integrum ius suum habeat nullomodo ex vsufructu diminutum nec illud præterea ei indulgendum est vt ea omnia habeat quæ habiturus erat si vsusfructus alienus non fuisset *arg. l. si patronum ex debita 44. §. si ex bona D. de bon. libert.* Alioqui etiam fructus ipsos reddere fructuarius deberet.

5. *Arg. l. quòd si nolit 31. §. quia assidua D. de adilit. edict. l. vlt. vers sin autem pactis conuentis C. de fideiuss.*

6. Contra naturam & definitionem vsusfructus, vt diximus *num. 2. & 3.*

7. *l partes 34. in princ. D. hoc tit. l. 3. §. non solum de vsufr. adcresc l. si 1. bis fundi 17 cum l. seq. l. si seruus 27. D. quib mod. vsufr. amit. l. 4 D. de vsufr. quem caueat.* vbi hoc ius consolidationis *confusione* vocat Iureconsultus.

8. *l. rectè dicimus 25. D. de verb. sign.* quia vsusfructus in iure non in parte consistit *l. Manius 66. §. fundo de leg. 2.* licèt emolumentum rei contineat vt ibi Papin. ait, ideóque dominij pars aliquando dicatur *l. 4. D. hoc tit.* Adde *l. si Titio 33. §. 1. eod. l. si à reo 70. § si à reo D. de fideiuss. l falsus 43. §. vlt. D. de furt.* Scripsi *lib. 15. Coniect. cap. 8.*

9. *Arg. l. retus fuit quæstio 68. D. hoc tit. l. in pecudum 28. D. de vsur. l. cùm vnus 10. §. verbis de alim. legat. l. 4. D. de pact. dotal.*

DEFINITIO V.

Obuentionum quæ proprietario cedunt vsusfructus ad fructuarium pertinet.

QVamquam autem obuentiones feudorum talliabilium ad proprietarium pertinent non ad fructuariũ, præsertim si reales sint non personales, secundum supradictam distinctionem. Earum tamen vsumfructum fructuario deberi certum est. 1 Adeò vt etiam non petente proprietario, imò eo inuito habeat in eam rem fructuarius actionem & interdictum vtile ad adipiscendam possessionem, saluo proprietarij iure. 2 Si tamen rei vindicatione fructuarius ageret quasi sibi quæsito bonorum quę obtigerunt dominio, condemnandus esset, absente licet tacentéque proprietario, 3 quia quisquis rei vindicatione agit, nisi probet se dominum, succumbere debet, 4 quamuis nullo prorsus iure possessor nitatur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Atque hoc sensu accipiendum videtur quod Bart. scripsit *ad l. fructus alias l. diuortio §. si vir D. solut. matr.* si maritus notarius vxori relinquat vsumfructum non debere mulierem habere fructum protocollorum quia semel extracta non renascantur. Nimirum vt quamuis eum fructum mulier non habeat, vsumfructum tamẽ emolumenti quod ex protocollis redigitur habere debeat. Vidę Boer. *quæst. 19. num. 5.*

2. Habet enim fructuarius interdicta quatenus sua interest eo etiam casu quo proprietarius ratione proprietatis eodem interdicto vti potest *l. quanquam 12. cum l. seq. l. competit 16. §. 1. D. quod vi aut clam.*

3. Quia exceptio illa non tam esset de iure tertij quæ regulariter non admittitur *l. loci corpus 4. §. si competit D. si seruit. vendicet.* quàm de non iure actoris, quæ semper admittenda est.

4. *l. doce 6 l. nulle 23, l. vlt. & pass. C. de rei vindic.* Dixi *Def. 1. 2. & 3. sup. tit prox.*

5. Eo nimirum iure quo possessores sunt potiores licèt nullum ius habeant. Inquit Vlp. *in l. vti frui 5. ad fin princip. D. si vsuf. pet.* Adde *l. 4. C. de edend. l. vlt. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO VI.

Laudimiorum omnium quæ pendente vsusfructu obuenium proprietas ad fructuarium pertinet, & ad heredem qui de restituenda hereditate rogatus est.

LAudimiorum quæ durante vsufructu obuenerunt alia ratio est. Pertinent enim omnimodo ad fructuarium, 1 & quidem pleno iure ac sine onere restitutionis, 2 sicut & pertinerent ad heredem rogatum de restituenda hereditate, 3 quia sunt in dominij fructu. 4 Sed tamen in hoc minus iuris habet fructuarius quàm heres fiduciarius, quod ad heredem rogatum, quia interim verè heres & dominus est, 5 ius spectat laudandi & vt loquuntur inuestiendi emptoris, 6 non item ad fructuarium, 7 tametsi maximè proprietarius velit, quippe qui dominus non sit. 8 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 46. & 47. infr. De iur. emphyt. & feud.

1. Iul. Clar. ex communi interpretum sententia *lib. 3 sentent. in §. emphyteusis quæst. 23 num. 5.*

2. Quia percipit laudimia illa, tanquam fructus. Non tenetur autem fructus reddere, vtpote quos suos faciat statim atque eos percepit, in quo minus iuris habet quàm bonæ fidei possessor, cuius fieri incipiunt fructus statim atque à solo separati sunt *l. si fructuarius messem 13. D. quib. mod. vsufr. amit.* Sed & plus vicissim in eo quod bonæ fidei possessor fructus omnes restituit quos non consumpsit, quia non nisi interim suos facit *l. bona fides 48. D. de acquir. rer. dom.* iunct *l. certum 22. C. de rei vindic.* fructuarius verò nullos restituit ne extantes quidem. Imò nec eos quos nondum percepit si modò pro perceptis habeantur *l. defuncta 58. D. de vsufr.*

3. Hic enim plus quàm fructuarius est cùm sit verè heres id est dominus, nec tantùm ante restitutam hereditatem sed etiã posteà *§. restituta Inst. de fideic. hered.* iunct. *§. vlt. Inst. de hered. qual. & differ.* Ideóque obuentiones omnes indistinctè lucratur sed cum onere restituendi eas quæ non sunt in fructu.

4. Soluuntur enim tanquam in præmium inuestituram quam facit is qui dominus directus est *l. vlt. C. de emphyt.* Conuenit autem ratio hæc non solùm fructuario sed etiam heredi rogato vt appareat non debere illum cum hereditate laudimia illa restituere quæ percepit ante restitutionem, quia fructus hereditatis regulariter non veniunt in fideicommissaria hereditatis restitutione quòd non tam hereditati quàm rebus accepto ferantur *l. in fideicommissaria 18. D. ad SC. Trebell.*

5. *d. §. restituta. Inst. de fid. hered.* iunct. *d. §. vlt. Inst. de hered. qual. & differ.*

6. Ad quem enim aliud spectaret cùm nihil prorsus iuris fideicommiss. ante restitutam hereditatem scilicet quod ad dominium rerum *l. facta 63. D. ad SC. Trebell.*

7. Guid. Pap. *quæst. 477.*

8. *l. fassus 43 §. vlt. D. de furt. l. si quis mihi bona 25. l. aditio 45. de acquir. vel omitt. her.*

DEFINITIO VII.

Fructuarius minus iuris habet quàm heres fiduciarius in hereditarijs debitoribus conueniendis.

AT finge defuncto, qui vsumfructum constituit & heredem de restituenda hereditate rogauit obligatum fuisse aliquem siue ex stipulatione, siue mandati actione vt fundum venderet. In eo quoque plus iuris habebit heres grauatus, quàm vsufructuarius quod ea actio illi proculdubio, non etiam huic competet, quamuis etiam fructuarij interfit vsusfructus nomine. 2 Quid ergo? Agere vsufructuarius debebit aduersus heredem eius qui vsumfructum constituit, vt ad venditionem agat, 3 tum secuta venditione eiusdem rei vsumfructum tradat. Alioqui certum est non posse in fructuarium transire personalem actionem quæ defuncto competierit, siue ex stipulatu illa sit, siue mandati, siue alia quælibet. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia verè heres est actionésque omnes & actiuas & passiuas habere eum necesse est vt in fideicommissarium eas trans-

ferre possit *l.1.& tot.tit D.ad SC.Trebell.*

2. Quod enim fructuarij interest datei actionem contra proprietarium vt vtendi fruendi facultatem præstet. Non etiam contra debitores hereditarios, quos vt liberentur, necesse est soluere ipsi heredi, licèt solutam heredi pecuniam petere ab eo possit vsufructuarius, præstita demum satisdatione *l.1. C. hoc tit.*

3. *Arg l.Iulianus* 13.*§.pen. D. de act.empt.* Iunctis aliis locis quos congessi *ad Def.1.num.1 sup. vt nemo inuit. ager.*

4. Quia ex lege duodecim tabularum actiones omnes in heredem solum transeunt *l.1.C.si cert.pet.l.2.C.de hered.act.*

DEFINITIO VIII.

Item in manumittendis tallizabilibus.

MElior etiam heredis fiduciarij quàm vsufructuarij condicio in eo est, quòd manumissiones factæ ab herede fiduciario pendente fideicommissi condicione valent etiam in præiudicium fideicommissarij, si postea condicio extiterit: 1 factæ à fructuario non valent. 2 Neque eò tamen minùs agere proprietarius potest aduersus fructuarium eúsve heredem in id quod sua interest, factas non esse, 3 si id malit quàm irritam facere manumissionem. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.1. & 2. infr. De his qui manumit. non posl.

1. *Ex l.quidam ita 25.§.si quis filium. D. ad SC.Trebell.* iunct. *l.non ideo minùs 68. D.de rei vindic.* Potest enim fieri vt nunquà sit locus restitutioni fideicommissi condicionalis, fortè si condicio deficiet aut ante illius implementum fideicommissarius decesserit *l. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici. D. de iur. fisc.* præter id quod non solum ante restitutam hereditatem fiduciarius heres verè heres est, sed etiam post restitutionem *§. restituta Inst.de fideic.hered.*

2. Quia fructuarius non est dominus *l falsus* 43.*§.vlt.D. de furt.* manumissio autem valere non potest quæ fit à non domino; Imò nec quæ fit à domino si in id tempus conferatur manumissio quo dominus esse desierit *l. Stichus* 39. *D. de manum.testam.*

3. Interest enim quasi facta eius condicione deteriore propter obiectum fauorem libertatis *l.* 3.*§.1.de alien.iud.* In eóque venient non tantùm precia manumissorum sed etiam vilitates si quæ absint propter manumissionem *l.inde Neratius* 23.*§.idem Iulianus. D.ad leg. Aquil.* Iunct. *l. si sterilis* 21.*§. cùm per venditorem. D.de act.empt.*

4. Neque enim iure suo vti cogitur *l.si iudex* 28. *D.de minor.l. pen.C. de pact.* præsertim cùm nec quicquam interfit fructuarij aut eius heredis qui scilicet tantundem præstare coge retur manumisso aut eius successoribus si proprietarius manumissionem irritam facere vellet.

DEFINITIO IX.

Quantum interfit an fructus quis percipiat iure vsusfructus, an iure pignoris.

QVantum interfit inter vsumfructum & ius percipiẽdi fructus, 1 ex eo cognosci potest, quòd quisquis vsumfructum habet quoquomodo constitutum, 2 satisdare cogitur de bene vtendo fruendo, 3 non item qui ius habet fructuum fortasse ex antichresi percipiendorum. 4 Itaque hic omnimodo facit fructus suos in vicem legitimarum vsurarum, & consequenter ad modum vsque legitimum, ne alioqui in earum fraudem antichresis contracta videatur. 5 Vsufructuarius verò non facit fructus suos nisi à die præstitæ satisdationis, Nimirum si petita sit. 6 Nam si non sit petita, nihil est quod fructuario imputetur. 7 At finge vtrumque ius in eadem persona concurrere, Eundem nimirum esse & vsufructuarium & creditorem antichresticum, petitámque vsusfructus nomine, necdum tamen ab eo præstitam satisdationem. Vtrum fructus quos ab eo tempore percepit suos fecisse videri poterit? Vtique: sufficit enim quod ex alterutra causa ius habuerit fructus suos faciendi. 8 *Ita Senatus* in causa N. Aprin viduæ procuratoris Albert, & N. filiæ D. Senatoris de Beausuiour 7. Id. Aug. 1595.

1. De quo vide text. elegantem *in l.si vsusfructus* 66. *l.cùm in fundo* 78 *D.de iur.dot. l.si conuenerit* 4. *D.de pact. dotal.*

2. Nisi pet modum exceptionis & reseruationis vt *in l. quisquis C.de donat.* Aut pet modum inuenituræ vt scripsi *Def. 3.num 4.sup.*

3. *l.1.& tot.tit. D.vsufruct. quem caueat.*

4. Quia iam satis obligatus hic est ex contractu vt pignoratitia conueniri possit si quid dolo malo fecerit *l. si pecuniam* 33. *D.de pign.act.* item quia pignus habet ex ipsius debitoris voluntate, satisdatio autem tunc præstatur cùm alius petit, alius vsumfructum constituit.

5. Textus est *in l.si ea pactione* 14. *C. de vsur. l. cùm debitor* 8. *D.in quib.caus. vel hypot. tacit.contr.* Vide quæ in hanc rem scripsi de antichresi expressa & tacita *in Chiliade De err. pragmat. Decad 9. Err. 5. & 6.*

6. *l* 1. vbi notat *C. hoc tit.*

7. Dixi *Def.1 sup.*

8. Sublata enim causa vsusfructus ob non præstitam satisdationem superest causa pignoris per antichresim contracti ex qua fructus ad creditorem non quasi ad vsufructuarium, sed tanquam ad creditorem pertinent. *arg. l.cùm is qui 32. §. mulier D de vindict. mixteb.* Non enim sufficit proprietario eidémque debitori ad sibi comparandam fructuum acquisitionem impedimentum vnum remouere ratione vsusfructus si non remouet etiam impedimentum pignoris. Vbi namque plura sunt impedimenta, nihil agit qui alterum tantùm remouet *l. quia* 77.§.1. vbi Castrens. *D.de condic.& demonst.*

DEFINITIO X.

Qua ratione debeat fieri æstimatio habitationis, vsusfructus, & alimentorum.

HAbitationis, & vsusfructus, itémque alimentorum æstimationem aliter fieri obtinuit, si aut habitationis aut vsusfructus, aut alimenta debeantur ex testamento, aliáve vltima voluntate, aliter verò si ex cõtractu. Priore casu eam computationem annorum fieri placet, quàm Vlpianus pro ætatum varietate aliam atque aliam imponenda Falcidiæ ratione probabat. 1 Posteriore verò illam potiùs sequendã, quæ à Iustiniano præscripta fuit in reditibus donatis, vt quindecim annorum computatio incatur. 2 Sed quoniam fieri potest, vt in longius tempus vita prorrahatur, 3 illud etiam non immeritò placuit, vt de soluendo eo quod plus erit in debito satisdationem præstari oporteat. 4 *Sine die.*

1. *In l. Computationi, aliàs l. hereditatum* 68. *D. ad legem falcid.*

2. *in l. si quis argentum* 35. *§. sin autem donator C. de donat.*

3. *l.an vsusfructus* 56. *D.de vsufr. l. si vsusfructus* 8. *D. de vsufr.legat.*

4. Vt alias fieri solet quoties ex postfacto apparere potest vt plus minúsve debeatur. *l. 1. & tot. tit. D. si cui plus quàm per leg.falcid. l.statuliber rationem* 5. *D.de statulib.*

TIT. XXIV.

De seruit. & aqua.

DEFINITIO I.

Sola prohibitio vtendi seruitute non interrumpit præscriptionem seruitutis si ea prohibitio effectum non habuit.

NON ex eo solo interruptus dici potest vsus seruituris quòd is qui per fundum tuum ire agere solebat verbo prohibitus aliquando sit ne iret ageret, si modò ire agere non destiterit. 1 Requiritur enim contradictio iudicialis, aut quæ factis non verbis testata sit. 2 Alioqui præbet ea res

ea res potiùs materiam inchoandæ præscriptionis, cùm ab eo saltem tempore non possit videri clam aut precariò seruitute vius qui te inuito vsus est: 3 At ne vi quidem, 4 cùm in fundi tui quasi possessione perstiterit. 5 *Ita Senatus* Prid. Calend. Febr. 1590.

1. *l. vlt. D. de itin. actúque priuat.*
2. Boer. *quæst. 119*
3. *l. vlt. D. quemadm. seruit. amitt.*
4. Licet vi factam dicatur si quis contrà quàm prohiberetur fecerit *l. 1 §. quid sit vi factum. D. quod vi aut clam.* Nec solùm si contra testationem denunciationémque fecerit, sed etsi cùm se prohiberi posse per vim molitus est ne posset *d. l. 1. §. sed & si contra & §. seq. l. vi facit 20 eod.*
5. *d. l. vlt. De itin. actúque priuat.* Sufficit enim vt iure suo se facere putet, paratúsque sit se iudicio defendere aduersus eos qui interdicendũ existimant ne seruitute vtatur *l. 3. §. si quis paratus sit & seq. D. quod vi aut clam.* Et sanè nec vi nec clam facere videri potest qui suam duntaxat continuat possessionem, nec si eam vi defendat *l. 1. C. vnde.*

DEFINITIO II.

Seruitus debita fundo vendito sequitur fundum licèt non sit tam necessaria emptori quàm fuit venditori.

QVi communia prædia habebant cùm diuisionem facerent conuenerant vt mutuò sibi prædia singulorum seruirent ad eundum, agendum & vehendum, nisi quatenus viam publicam in confinibus haberent. Venditio postea per vnum ex condiuisoribus prædio, ad quod non nisi per aliorum fundos accedi poterat, Idem seruitutis ius distractum quoque prædium sequetur, 1 licèt in condiuisorum duntaxat personis concepta stipulatio sit, 2 Nisi euidenter appareat id actũ vt personæ magis quàm prædio seruitus deberetur, 3 quod tamen in dubio non est præsumendum. Maximè, si eius prædij fructus absque vsu eius seruitutis nullus futurus sit. 4 Nec intererit an fundus hic cui seruitus quæsita fuerat simpliciter venditus sit, an, vt fieri solet, cum ingressibus & egressibus. Etsi enim non aliter præstare emptori seruitutem venditor debet quàm si nominatim promiserit quamuis alioqui ad fundũ accedere emptor non possit. 5 Si tamen fundo seruitus debebatur talis venditus inter gendus est qualis penes vẽditorem fuit, ac proinde cum tacite seruitutis, tametsi nihil de seruitute dictum sit. 6 Neque mutabit quod is qui à condiuisore emit, vicinum fundum habeat viæ publicæ contiguum ad quam per fundum suum ire possit. Cur enim cogatur proprio prædio seruitutem imponere, quam si alius à condiuisore emisset, pati non cogeretur: 7 Aut quid si eundem fundum quem ipse emit, velit alteri vendere: 8 An ideirco per fundum suum hereditarium viam præstare tenebitur, quòd cùm ille vtrumque possideret, ire, agere, & vehere per eum posset? Minimè. Nec igitur cogendus est vt per fundum suum eat si nolit. Ne quidem si per multos annos ita fecisse probetur. Numquàm enim ex eo quod quis in suo fecit pro arbitrio, sui iuris potest, vt in posterum idem facere compellatur. 10 Præsertim quod ad seruitutes attinet, cùm nemo rei suæ quandiu sua est seruitutem imponere possit. 11 *Ita Senatus* pro fratribus Chardon contra fratres Ribitel 1. Idib. Decemb. 1592.

1. *l. cùm fundo 36. D. de seruit. rustic. prad.* facit *l. via 23. §. si fundus & §. quacunque eod. tit.*
2. *d. l. cum fundo vers. nec ad rem pertinet.*
3. *l. Mela 14 §. vlt. D. de alim. legat.*
4. Quæ videtur esse sententia *l. 4. & l. pen. D. de seruit. rust. prad. l. penult. D. si seruit. vindicet.*
5. *d. l. via §. quacunque eod. l. in vendendo 66. D. de contr. empt. l. tenetur 6. §. si tibi & seq. D. de act. empt. l. si aqua 47. cum duab. seq.*
6. *l. penult. D. de euict. l. si partem 19. §. 1. D. quemad. seruit. amitt.*
7. Nemo enim cogitur inuitus fundo suo seruitutem imponere, sed in eam rem consensus requiritur omnium quorum interest *l. in concedendo 8. cum duab seqq. D. de aqua & aqua quæ pluu. arcen. l.* & quibus constituta seruitus noceret *l. aqua 4. C. hoc tit.* Nam & seruitutis constitutio alienationis species quædam est *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.* nemo autem rem suam vendere cogitur *l. nec quasi 70. D. de rei vindic. l. non enim 9. D. de rer. amot.* facit *l. in fundo 38. ad fin. D. de rei vindic.*
8. Vtique enim non tam facilè emptorem inuenturus est fundi cui nulla seruitus debeatur *arg. l. pen. D. de euict.* præsertim si ad eum fundum aliunde nullus pateat accessus *d. l. via 23. §. quamuis in fin. D. rust. prad.*
9. In suo enim faciebat iure dominij non seruitutis *l. vt pomum 8. D. hoc tit.*
10. *l. si certis annis 28. C. de pact. l. operis 31. D. de oper. libert.*
11. *l. vti frui 5. D. si vsufr. petet. l. in re communi 26. D. vrb. prad. l. cùm essent 33. §. 1. rustic. prad. d. l. vt pomum 8. D. hoc tit. De seruit.*

DEFINITIO III.

De seruitute amittenda non vtendo, vel vtendo retinenda.

SI tamen tanto tempore per aliorum condiuisorum fundum ire desierit, quanto amitti seruitus potest non vtendo, Est quod sibi imputet, nec posteà vindicare seruitutem ei licet. 1 Quòd si ex contrario seruituti vsum condiuisorem appareat, itémque eum qui emit à condiuisore, non quæremus quanto tempore vsus sit, nec immemorialis temporis vsum exigemus, 2 qui inueterato nostrorum errore in seruitutum quas discontinuas vocant, 3 præscriptione requiritur, 4 Cùm hoc casu non præscriptionis, sed constitutionis iure seruitus debeatur. 5 Sufficiet igitur ita vsum emptorem aut venditorem, vt non vtendo amissa non sit seruitus: Adeò vt si ex pluribus condiuisoris aut emptoris heredibus quidam vsi sint, quidam non, retineatur nihilominùs tota seruitus, quia nec pro parte amitti potest, sicut nec acquiri. 6 Idémque erit si vnus ex sociis in fundo communi & seruituti & liti eo nomine institutæ renunciauerit. Neque enim cæteris qui non renunciarunt, si communem seruitutem vindicent, ea res nocere potest. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. Labeo 17. cum l. seq. & tot. tit. D. si seruit. vindicet.* Nec rursum actionem vllam habet eo nomine aduersus venditorem *l. in vendendo 66. §. 1. D. de contr. empt.* Nimirum vt Pomponius eo loco scribit. Si venditor cùm venderet, de seruitute fundo debita eũ certiorauit. Alioqui ex empto teneri debet ob dolum.
2. *ex l. hoc iure 3. §. ductus aquæ D. de aqua quotid. & æstiu. l. 1. §. vlt. D. de aqua & aqua pluu. arc.*
3. Cùm tamen seruitutes omnes causam continuam habere debeant & perpetuam nullæ discontinuam *l. foramen 28. D. vrban. prad.* & è contrario continuam possessionem habere non possint sed discontinuam omnes *l. seruitutes prædiorum 14. D. hoc tit gener. De seruit.*
4. Contra quàm scriptum sit *in l. si quis diuturno 10. D. si seruit. vendic.* vbi disertè scriptum est diuturnum vsum sufficere id est longi temporis ad eas quoque seruitutes acquirendas quas nostri discontinuas vocant. facit *d. l. foramen 28. à cont. sen. D. vrb. prad. l. apparet 5. §. penult. D. de itin. actúque priuat. l. 2. C. hoc tit.*
5. Seruitutes enim pactionibus iustísque conuentionibus rectè constituuntur, & acquiruntur *l. 4. D. hoc tit.*
6. *l. seruitus 5. l. aquam 16. vers. quòd si plurium l. vsu 20. cum seqq. D. quemadm. seruit. amitt. l. pro parte 11. l. via 17. D. hoc tit.*
7. *l. vnus ex sociis 34. D. rustic. prad. l. per fundum 11. eod. l. 2. D. hoc tit l. vlt. D. commun. prad. l. si de communi 19. si ser. vind.*

DEFINITIO IV.

Seruitus indefinita sic interpretanda est vt quàm minimo fieri potest incommodo fundus seruiens oneretur.

OBseruandum tamen est, Per eum seruientis fundi locum seruitutem constitui debere vbi minore detrimento constitui possit, 1 Quod ipsum ita intelligi oportet, tametsi per longum tempus probetur

dominus fundi dominantis solitus ire agere per villam aut vineas fundi seruientis. Nam licèt quà primùm ille direxisset eà demum ire agere deberet, nec amplius mutandæ seruitutis quantumlibet incommodæ potestatem haberet, quia sibi imputet qui eum seruituti locum elegerit, 2 fauorabilior tamen videtur condicio domini prædij seruientis, 3 cùm non habeat dominus fundi dominantis, quod conqueratur si modò seruitus ei præstetur qualis quantáque debita est. 4 Nam & consensus qui ex sola patientia & ob id quid non factum inducitur, leuior esse solet, minorísque momenti, quàm qui ex facto ipso, 5 Cùm tacitus ille videri debeat, hic verò potiùs haberi pro expresso, quandoquidem nihil interest, verbóne an facto quid exprimatur. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. si cui simplicius 9. D. hoc tit. gener. De seruit. l. si via 26. D. rustic. prad.* iunct. *l. si mihi 21. & seq. eod.*

2. *d. l. si cui simplicius* vbi Celsus hoc ipsum ex Sabini sententia scribit *l. certo generi 13. §. 1. rustic. prad.*

3. Vt & debitorum omnium fauorabilior condicio esse solet *l. Arrianus 41. de oblig. & act. l. fauorabiliores 125. de regul. iur.*

4. *Arg. l. si patronum ex debita 44. §. si ex bonis. D. de bon. libert.*

5. Nam qui tacet non vtique fatetur licèt verum sit eum non negare vt est in iuris regula *l. qui tacet 142. De reg. iur.*

6. *l. non tantùm 5. D. rat. rem haber.*

DEFINITIO V.

Quando superioris molendini dominus prohibere possit ne in inferiore loco aliud molendinum extruatur.

SVperioris molendini dominus prohibere non potest ne in inferiore loco alius molendinum extruat, 1 tametsi ex eo futurum sit vt superioris reditus diminuatur: 2 Si modò iure suo inferioris dominus ædificauerit siue in proprio loco, siue in publico, nisi constet eo animo ædificasse vt vicino noceret, potiùs quàm vt sibi prodesset, id est ad æmulationem. 3 Sed si ex priuilegio ædificauerit, hoc est ex concessione vel Principis vel domini feudi, distinguendum est qua ratione superiori vicino noceat. 4 Nam si ob id solum quòd minus frequens superioris molendini commercium futurum sit, prohibendus non est, cùm suam quisque possit condicionem meliorem facere etiam cùm alterius detrimento, dummodo citrà iniuriam. 5 Si verò ob id quòd cursus aquæ impediatur, & ex restagnatione fiat vt superius molendinum perinde exerceri non possit, prohiberi potest. 6 Sic enim concessio & priuilegium intelligi debet, ne illi qui ius anterius habuit damnum inferatur. 7 Quòd si ea construendi posterioris molendini forma ipso priuilegio præscripta sit, quæ restagnationis incommodum adferat, quærendum erit, 8 An qui priuilegium concessit ius habuerit tale concedendi, necne. Vt si non habuerit cogatur inferioris molendini dominus opus destruere: 9 Si habuerit, nulla in eam rem actio competat, sed tantum aduersus concedentem, si is fortè priore concessione se obligauerat ne alteri in posterum idem priuilegium saltem in prioris molendini præiudicium concederet. 10 Aut si superioris molendini domino permiserat vt eos qui in alia siue superiore siue inferiore eiusdem fluminis parte ædificare vellent, prohiberet. 11 Alioqui non ex eo solo quòd tibi promiscro molendinum ædificare in ripa fluminis, prohibeor aliis ius idem ædificandi concedere, tuo licèt incommodo & damno. 12 *Ita Senatus* pro N. de Monteinard D. de Marcieu contra fratres Boclier. Et pro ijsdem fratribus Boclier contra Ioánem Marin 4. Cal. Febr. 1593.

1. *arg. l. cum eo 9. l. inter seruitutes 15. D. vrban. prad. l. altiùs 8. & l. seq. C. hoc tit.*

2. Quia ex eo quod quis in suo iure faceret, teneri non potest licèt per consequentiam alteri noceatur, quia nec debet videri damnum facere is qui eo veluti lucro quo adhuc vtebatur, prohibetur, vt elegàter Vlp. ait *in l. Proculus 26. D. de damn. infect.* facit *l. fluminum 24. §. vlt. eod. l. neme damnum 231. de regul. iur.*

3. Nam ad æmulationem ædificare nunquam licet, ne quidem pro ornanda ciuitate *l 3. D. de operib. publ.* Sic nec ædificatio per vicini inuidiam interrumpi debet *l. pen. §. & hoc quidem 7. C. de ædif priuat.*

4. Distinctio est Baldi quem vide *in l. si manifestè 7. C. hoc tit.*

5. *d. l. cum eo. d. l. inter d. l. altiùs d. l. fluminum §. vlt. & d. l. Proculus 26. de damn. infect.*

6. *l. 2. §. idem Labeo scribit si quis in suo 28. D. ne quid in loc. publ. l. 1. §. sed apud 6. D. de aqua & aqua pluu. arc.* Nam sic debet quis meliorem rem suam facere ne vicini deteriorem faciat *d. l. 1. § sed & fossas eod. l. sicut autem 8. §. Aristo. D. si seruit. vindic. l. quidam 13. verb. prad. l. si qui in puteum 11. §. vlt. D. quod vi aut clam.*

7. *l. 2. §. si quis à Principe D. ne quid in loc. publ. l. sed cùm ab herede 12. D. ad SC. Trebell.*

8. Inanis enim & vacua est voluntas cui iuris potentia non assistit, vt Baldus dicebat *ad leg. 4. D. de acquir. hered.* nec potest vllum effectum habere permissio facta per eum qui non habuit ius permittendi in præiudicium alterius *l. per fundum 11. l. vnus ex sociis 34. D. rust. prad.*

9. *d. l. 2. §. si quis à Principe* in illis verbis: *Nisi forte quis hoc impetrauerit D. ne quid in loc. public.*

10. Non enim nisi in personam actio est ex eiusmodi contractu *arg. l. si fisteris 21. §. sed etsi ita D. de act. empt. l quoties 15. C. de rei vindic.*

11. Quo etiam casu persona tantùm promittentis obligatur nec impeditur translatio iuris ædificandi ex permissione ab eodem facta cùm non eo minùs maneat ipse dominus, quia nec sibi potest quis eam legem imponere *l. pen. D. de pact. l. quod autem 7. §. uxori D. de donat. int. vir. & uxor. l. Lucius Titius 40. D. de fideic. libert.*

12. Esset enim hoc molendino tuo seruitutem acquirere, quod nisi expressim factum sit, nunquam in dubio præsumi debet *l. pen. D. de euict. l. qui vti optima 90. D. de verb. signific.*

DEFINITIO VI.

Negatoria de seruitute agere potest is etiam qui nouum opus facientem non prohibuit cùm posset per nunciationem nec intra annum ad tollendum opus interdicto egit.

QVi passus est inferius molendinum aut superius cõstrui ex cuius ædificatione suo præiudicium fiat, nõ idcirco prohibetur agere vt vicinus cui ædificandi ius nõ fuit, opus demoliri cogatur: 1 Nisi expressim ipse ædificanti consenserit, 2 aut per longi temporis patientiam ius suum remiserit: 3 quamuis imputari ei possit cur non nunciauerit nouum opus. 4 Non. n. sicut facta nunciatio tuetur ius nunciantis, 5 sic omissa facere debet vt iure ædificasse videatur, qui ædificandi ius non habuit. 6 Supererit igitur infra decennium de iure & proprietate quæstio, 7 licèt post annum controuersia possessionis non admittatur. 8 Sanè hactenus nocebit agenti taciturnitas, quod si posteà iubeatur is qui nouum opus fecit illud destruere, eóque nomine in id omne quod actoris interfuit condemnetur, impunita tamen erit pro toto eo tempore quo actor tacuit, 9 nec nisi à die litis contestatæ id quod interest præstabitur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quasi quod clam factum sit, Ab eo scilicet qui existimauit, aut probabiliter existimare debuit sibi factum iri controuersiam si non illi ipsi denunciauerit à quo controuersiam timere potuit *l. altius 8.* ibi *vi vel clam fecisse conuincatur: C. hoc. tit.* Iunct. *l. 3 §. vlt. l. 4. & 5. in princ. D. quod vi aut clam.*

2. Quo casu non potest aduersarius vi aut clam feciſſe videri qui aduersarij consensum habet. Nec enim volenti fit fraus vel iniuria *l. quod autem 6. §. praterea D. quæ in fraud. credit. cum similib.*

3. Quod contingit si eo sciente per longum tempus in illo statu res manserit, quoniam scientia illa purgat clandestinitatem, vt ita dicam quæ ab initio in ipso opere faciendo intercenerat *l. 2. C. hoc tit.* Alioqui nullo tempore posset quis prædio suo acquirere seruitutem ex ea re quam ab initio aut vi aut clam fecisset *l. si quis diuturno 10. D. si seruit. vindic. l. 3. §. illud sciendum. quod vi aut clam.*

4. Potuit

4. Potuit enim *l.1. & tot.tit.De oper.noui nunciat.*

5. Impediendo ne fiat quod nondum factum est *d. l.1. §.1. iunct.§.opus nouum & seqq.*

6. Sed hactenus sibi nocet qui negligens fuit in nouo opere nunciando vt remittendus sit ad interdictum quod vi aut clam factum erit vt restituatur. *d. l.1.§.1.* Cæterum sumptibus suis opus tollere cogitur qui vi aut clam ædificauit *d.l. altius* 8. *& l.si in aditus* 9.C. *hoc tit.*

7. *d.l.2.* in illis verbis: *si ante id spatium C.eod.*

8. Interdicta enim ferè omnia sunt annalia præsertim illud Quod vi aut clam *l. semper* 15. §. *hoc interdictum ill. tit. quod vi aut clam.l. Antens* 14. *D.de aqua & aqua pluu.arc.*

9. Scilicet cùm agitur post annum de iure habendi ædificatum non de possessione. Nam si intra annum agatur de possessione per interdictum tanti lis æstimanda est quanti actoris interest opus factum non esse *d.l. semper §. hoc interdicto.*

10. Quia judicium singulare est in quo non veniunt accessiones & præstationes nisi à die litis contestatæ exemplo vindicationis *l. vtique* 16. *l. præterea* 20. *l. Iulianus* 17. §. 1. *& pass. De rei vindic.*

DEFINITIO VII.

Generalis concessio subsequens non extenditur ad ea quæ prius fuerant specialiter prohibita.

PErmiseram tibi vt in ripa fluminis ædificares quicquid velles & pro arbitrio præterquàm molendinũ. Si posteà permisero vt in fundo tuo ripæ proximo, cuius dominium directum ad me pertinebat, columbarium extruas aliáque omnis generis ædificia siue voluntaria siue necessaria, non tamen videor permisisse vt molendinum ædifices, quoniam generalis concessio ad ea extendi numquam debet quę specialiter prohibita sunt. 1 Sed speciali in eam rem voluntate opus est: 2 Præsertim si ex eiusmodi molendini constructione futurum sit vt vel mihi vel alteri, maximè qui ius anterius à me habeat, damnum inferatur. 3 Nec ad rem pertinebit si obiicias in mea potestate fuisse legem apertiùs dicere. 4 Neque enim apertiùs dicere debui, qui iam anteà satis apertè dixeram, & potiùs imputari potest tibi qui speciali concessione indigebas, cur non eam apertiùs impetraueris. 5 Quare nec aliud erit tametsi ponas fore vt secũdum hãc interpretationem generalis illa concessio tibi inutilis futura sit. 6 Semper enim damnum concedentis & alterius cuiuslibet exceptum intelligi debet. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. vxorem* 15. vbi nostri notant *C. de nupt.* Vide omnino *l. si mihi* 20. *D. rustic. præd.* vbi est textus satis accommodatus.

2. Concessio enim generalis non alia continet quàm quæ concedens fuerat verisimiliter permissurus *l. qui peculij* 46. *D. de pecul. l. obligatione* 6. *D. de pignor. l. filiusfamilias* 7. *D. de donat.*

3. *Arg.l.2.§.merito & §.si quis à Principe ne quid in loc.publ.*

4. *Ex l. veteribus* 39. *D.de pact. l. Labeo* 21. *D. de contr.empt.*

5. *d.§.si quis à Principe* ibi: *nisi forte quis hoc impetrauerit.*

6. Etsi non facilè capienda est illa interpretatio *l. Titia* 34. §.1. *de leg* 2.

7. *l. præses* 6. *C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Cui incumbat onus probandi, agentine confessoria an agentis negatoria.

NEgatoriam actionem proponenti ità demùm incũbit onus probandi si fateatur aduersariũ esse in quasi possessione seruitutis, Aut si de eo constet alia ratione. 1 Alioqui cùm vnaquæque res præsumatur libera, 2 exigẽda erit probatio ab eo qui confessoria nitetur. 3 Idque multò magis si aduersus agẽtem de damno dato ob vsurpatam seruitutem reus confessoriam proponat per modum exceptionis, actor verò negatoriam per modum replicationis. Reus enim in exceptione actor est. 4 Quamquam & in actione de seruitutibus siue confessoria, siue negatoria id perpetuum est vt vterque sit & actor & reus. 5 Quid ergo si negatoriam exerceus fateatur quidem aduersarium iuisse, duxisse iumentum vel vehiculum aut quid aliud feciſſe quod soleat fieri iure seruitutis, sed tamen dicat id factum vi aut clam, aut precario, aut iure familiaritatis? Exigetur omnimodo probatio ab actore, 6 quoniam huiusmodi confessio licèt scindi non possit, 5 sufficit tamen ad tollendam illam præsumptionem iuris, 8 quæ facit vt omnia pro liberis habeantur, saltem ad transferendum onus probandi in actorem. 9 *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Caroli Vernat affinis mei & Antonij de la Cuaz 3. Cal. April. 1593.

1. Puta ex instrumentis aut denique quolibet alio modo.

2. *l.cum eo* 9. *D.de seruit.vrb.prad. l. altius* 8. *C. hoc tit. l.* 4. *D. de instit. & iur.*

3. Guid.Pap. *quæst.* 28. *ad fin.*

4. *l. in exceptionibus* 19. *D. de probat.* iunct. *l. præced. eod. tit. l.* 1. *D. de except.*

5. §. *aquè* vbi Ioann. Faber *Instit. de action.*

6. Non solùm quia actor & petitor est (id enim est partes petitoris sustinere vt dicebat Africanus *in l. si priusquàm* 15. *in fin. D. de oper. noui nunciat.*) sed etiam quia præsumptionem habet contra se, ne delicti præsumptio capiatur *l. merito* 51. *D. pro socio.* Delictum enim est si quid vi aut clam fiat. Precarium autem cùm ad donationem proximè accedat *l. interdictum* 14. *D. de precar.* præsumendum etiam non est *l. siue possidetis* 16. *C. de probat.*

7. Styl. Senatus nostri *artic. ex l. si ita stipulatio* 39. *in fin. D. de oper. libert l. nam absurdum* 7. *D. de bon. libert.*

8. Maior enim præsumptio vincit minorem *l. cùm de indebito* 25. *De probat. l. Nesennius* 34. *D. de negot. gest.* & aliis vulgaribus.

9. Is enim est effectus fortioris præsumptionis vt probandi onus transferat in aduersarium *l. alimenta* 11. *C. de negot. gest. l. si chirographum* 24. *D. de probat.*

DEFINITIO IX.

Quid allegare & probare debeat qui seruitutem aut immemorialem aut aliam petit.

QVi intendit se suósque autores per fundum tuum iuisse tanto tempore vt initij memoria non extet, 1 non cogitur probare, at ne allegare quidem factum id iure seruituris, Cùm immemorialis ipsa possessio ius præbeat, & sit loco tituli constituti. 2 Tanti siquidem temporis lapsus omnem omnino præsumptionem excludit violentæ aut clandestinæ aut precariæ possessionis. 3 Qua præsumptione cessante necessariò fit consequens vt iure suo vsi sint qui per fundum tuũ iuerunt, 4 Quod ius porro aliud esse non potest quàm seruitutis. 5 Aliud est si quis diuturno tantùm vsu id est decennij vel vicennij nitatur ad vindicandam seruitutem. Neque enim sufficit ad obtinendum allegare vsum tanti temporis, nisi allegetur etiã ius seruitutis. 6 Sed tamen ad id probandum cùm perdifficilis sit probationis 7 vt & cætera omnia quæ in animo potiùs quàm in facto ipso consistunt, 8 Sufficiet testes dicere eam vocem, & famam fuisse publicam, vt qui per fundum tuum ibat, toto eo tempore iure suo ire crederetur. *Ita Senatus* in causa D. Antonij Charpenei compatris mei obseruandiss. Senatoris meritissimi & eruditissimi & Syndicorum de Verdon 6. Id. Nouembr. 1594.

1. De quo vide Paulum ad Labeonem *in l. si arbiter* 28. *D. de probat.*

2. *l.1.§.vlt. D. de aqua & aqua pluu. arcend. l.3.§. ductum aquæ D. de aqua quotid. & æstiu.*

3. Nam & præsumitur regulariter bona fides in possidente *l. penult. C. de euict.* Alciat. *De præsumpt. præs.* 5.

4. In dubio enim iure suo quis feciſſe credendus est potius quàm alieno *d.l. merito* 51. *D pro socio.*

5. Nihil enim iuris in aliena re habere quisquam potest, nisi cuius personæ vel prædio res illa seruiat. Ius enim omne reale aut est dominij, aut pignoris aut seruituris. Nisi proponas itum fuisse quasi per viam publicam *l. vlt. D. quem. seruit. amitt.* Iunge *l. vlt. D. de itin. act. priuat.* Item intellige: Nisi aliqua sit probatio aut præsumptio libertatis in contrarium, puta si is contra quem allegatur præscriptio habuerit perpetuò aut variis intermediis temporibus in domo ianuas vel fossas in agro ad introitum & exitum pro arbitrio prohibendum, quo casu possessio præsumitur fuisse ab initio viciosa,

id est vel violenta vel clandestina vel precaria. Sufficit autem vt ab initio talis fuisse probetur vel præsumatur ad hoc vt vicium possessionis perpetuò durare intelligatur atque ita præscriptio etiam immemorialis impediatur *l.1. §. idem Labeo.l.3. §.aliud scribendum l vim facit 19 § 1 D.quod vi aut clam.*iunct. *l.nec si ramos 9.§ vlt.& l.vlt.§ si ad tanuum eod.*

6. Id est se vsum via vel itinere vel alia seruitute, non vi non clam,non precariò sed iure seruitutis *l.si quis diuturno 10. D.si seruus.vindic.d.l.vlt.D.quem.seruit.amitt.d.l.vlt.de itin.act. priuat.*

7. Nam in iis quæ difficilioris sunt probationis leuiores probationes admittuntur *l.non omnes 5.§ barbarus D.de re milit.*

8. In quibus ideo solet plerumque sufficere iusiurandum *l.thesaurus 15.D.ad exhib. l.cùm plures 25. ad fin. De reb. auctor. iudic. possid.* facit *l.dolum 6. C. de dolo.Auth. ei qui semel C. de probat.*

DEFINITIO X.

De prohibitione facta ad interrumpendam præscriptionem seruitutis.

DIci solet interrumpi præscriptionem seruitutis naturaliter per contradictionem & prohibitionem eius aduersus quem præscribebatur, Sed id tamen intelligi debet si prohibitio effectum habuerit. Alioqui si prohibitus vt seruitute perfruetauerit, tanto fortius erit ius præscribentis. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.1.*iunct.*auth.mala fidei C.de præscript. long. temp. l.2.& 3. C.de annal. except.*

2. *Arg.l. vlt. D.de itin. actuque priuat.* in illis verbis:*sed si prohiberetur non facturus.*

3. Aliud est quod dicimus in iuribus negatiuis præscribendis non incipere præscriptionem currere nisi ex die prohibitionis & contradictionis. Tunc enim is qui prohibet, præscribit:Et quandiu non prohibuit potest aduersarius dicere, se non fecisse id de cuius faciendi vel non faciendi iure disputatur potiùs quod facere noluerit quàm quod non potuerit:sanè prohibitionem omni casu effectum habuisse necesse est *l.5. l.31. D.verb. prad.*

DEFINITIO XI.

De seruitute pascendi pecoris toti vniuersitatis alicuius territorio acquisita, An & quomodo in alios transferri possit.

PAscendi pecoris seruitus cùm prædij sit non personæ alteri acquiri non potest quàm qui prædium habeat. Sed finge vniuersitati ius illud quæsitum esse vt quisquis est ex vniuersitate ius illud habeat de pascendi sui pecoris in alieno fundo. An singulis permitteretur, vt ius suum transferant in alium qui non sit ex eadem vniuersitate? Minimè,Quoniam sicut ab initio acquiri non potest seruitus sine prædio,ita nec quæsita transferri sine prædio cui debetur. At neque ad eam transferendam sufficeret alienari fundum aliquem qui in eius municipij territorio situs sit,Ne alioqui facilè sit eiusmodi fraudis commento non solùm fundi seruientis sed etiam cæterorum qui ex vniuersitate sunt ius imminuere, Cùm quo pauciores ius illud seruitutis habituri sunt,eo pretiosius ipsis & cõmodius id futurum sit. Igitur dicendum est sicut toti vniuersitatis territorio quæsita videtur seruitus, non huic aut illi prædio,ita non nisi cum vniuersitate bonorum seruitutem hanc in alium transferri posse: si secus factũ sit,personalis tantùm quædam concessio facta non etiam seruitus translata videbitur. Ideóque non confessoria aut negatoria de seruitute actio stipulanti competet, sed in personam duntaxat illius qui concesserit si eiusmodi iuris controuersiam patiatur. *Ita Senatus* pro D.de Mandolle contra fratres l'archet 5.Id. Ianuarij 1595.

1. De qua *in l. 3. in princi. D. de seruit. rustic. prad.l.testatrix* 20.§.1.*D si seruit vindic.*

2. Si prædij fructus maximè consistat in pecore *l. pecoris* 4. *D.de seruit.rustic.prad.* Adde *l si mihi* 20.§ *vlt.eod.*

3. Seruitutes enim siue vrbanorum siue rusticorum prædiorum licèt sint incorporales, tamen corporibus accedunt vt Paulus loquitur *in leg. seruitutes* 14. *D. hoc tit.* facit *l. si ædes* 32. §.1.*D.vrban prad.l.Mela* 14.§.*vlt.de alim. legat.l.1.in fin.D. commun.prad.*

4. Nam & fundo municipum seruitus acquiri potest *l. non dubito* 12.*D hoc tit.*

5. *d.l* 1 *in fin.commun prad.*

6. *l.via constitui* 23.§.*si fundus & §.quacumque D.rustic prad. l.cùm fundus* 12. *D.commun. prad.* Imo nec sine fundo retineri potest seruitus quæ semel prædio quæsita fuit *l. pro parte* 11. *D. hoc tit.l.si sub vna* 36. *De verb. obliz.* tametsi etiam inutilem seruitutem sibi quem excipere & retinere in fundo alienando nihil vetet *l.si fundi* 19.*D.hoc tit.l.venditor* 13.*D.commun.prad.*

7. Quorum neutrum permittendum est *l.certo generi* 13.§.1. *l.Quintus* 15.*D.rustic.prad.l.3* § *si qui aqua D. de aqua quotid. & æst.l.cuius ad fundum* 24.*D.verb.prad.*

8. *d.l.non dubito* 12.*D.hoc tit.*

9. *d.l.testatrix* §.1.ibi:*sed nonnulli ex his qui hoc ius habebant prædia sua illa propria venumdederunt D. si seruit. vindicet.* Obstat tamen quod ibidem subiungit Scæuola, Si tantùm pars illorum propriorum fundorum legato ad aliquem transmissa sit hoc quoque ius cessurum legatario, Nisi dicas quod & verum est non municipium sed plurium ex municipibus prædiis acquisitum fuisse apud Scæuolam ius pascendi pecoris, Et aliud iuris esse si tota vniuersitas suis omnibus prædiis id ius stipulata esse proponatur.

10. *Vt in specie d.l.Mela* 14.*in fin.D.de aliment.legat.*

11. *Vt in specie l.cùm essent* 31.§.1.*D.rustic prad.l. venditor* 13.*in princip.D.commun.prad.l. vlt.*§.1.*D. contr. empt.*

TIT. XXV.

Famil. erciſc.

DEFINITIO I.

Per diuisionem hereditatis non præiudicatur fideicommisso conditionali quod nec expressim repudiari posset.

PEr diuisionem hereditatis inter fratres aliósve coheredes factam vix vnquam credendum est renunciatum fideicõmisso cuius dies posteà cesserit:Et nec ex diuisionis instrumento aliúnde apparet visa lectáque verba testamenti quo fideicommissum relictum proponitur. An quid generaliter iuri competituro difficiliùs renunciari possit quàm competenti, vt vulgo creditur;Minimè.Sufficit enim subesse causam de præterito,quomodo nostri loquuntur, vt iuris competituri hac parte eadem ratio sit,quæ iam competẽtis. An quòd remittendi per diuisionem fideicommissi causa nulla sit portionibus iam aliunde æqualibus constitutis? Atqui causa illa vel vna sufficit inter fratres siue simplex siue reciprocum fideicommissum fuerit, vt fratrũ concordia remoto captandæ alterius morti voto improbabili retineatur. Ratio igitur verior hæc est,quòd condicionale fideicommissum ante condicionis euentum nõ quacumque voluntate remitti potest,quando nec expressa repudiatione potest, sed pacto duntaxat, & consequẽtet expresso vt aliquid sit,propter quod vtiliter remissum videri debeat,potiùs quàm inutiliter repudiatum. Quare nec ad rem pertinebit quod vulgares illæ clausulæ diuisionis instrumento inseri solitæ adscriptæ sint,De non veniendo contrà diuisiones huiusmodi perpetuas, & irreuocabiles:Iure & titulo perpetuo & irreuocabili: Pleno iure,Præstito iuramento: Rata & firma perpetuò manere: Numquam contrà facere vel dicere,& cæteræ si quæ sunt similes, quia nec sufficit coheredes remittere fideicommissum voluisse,nisi eo modo voluerint, quo potuerunt. *Ita Senatus* pro D. de Chastillion contra Dominas de Bouuant & d'Aiguebelete prid. Non. Iun. 1588. & in alia de qua SC. 5. Supra de pact.

1. DD.*ad*

1. DD. *ad l. qui Romæ* 122. §. *duo fratres D. de verb. oblig.* De cuius tamen loci lectione & sententia scribam *in Chiliade de error. pragmat.*

2. Alioqui ea ratio transactionem impedit quòd de his cõtrouersiis quæ ex testamento proficiscuntur, neque transigi neque exquiri veritas aliter potest quàm inspectis cognitisque verbis testamenti *l. de his* 6. *D. de transact. l.* 3. §. 1. *l. non est ferendus* 12. *eod. l.* 1. §. 1 *D. test. quem. aper.*

3. *Arg. l. qui superstitu* 94 *D de acq. hered. l. si quando* 35. §. *illud & §. generaliter C. de inoff. testam.*

4. Bart. *in d. §. duo fratres* Ias. *ibid.* qui dicit esse communem Alex. *cons.* 11. *vol.* 2. Cravet. *cons.* 24. *num.* 8.

5. Solet enim favorabilior esse dispositio per quam liberi ad æqualitatem reducuntur *arg. l. inter filios* 11. *D hoc tit.* Iuncta *l. maioribus* 3. *C. commun. utriusq. iudic.*

6. *l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l.* 1. *C. de pact.*

7. *l. si ita sit scriptum* 45. §. *si sub condicione. De leg.* 2. *l. toties* 81. *D de acquir. hered.*

8. Non enim fieri potest per pactum tacitum quod nuda voluntate fieri nequit. Neque nouum est minorem esse vim taciti quàm expressi *vulg. iurib.*

9. Aliud enim est remitti spem fideicommissi, aliud repudiari. Condicionis incertum remitti potest vt loquitur *l.* 1. *C. de pact.* Ius quod nondum competit repudiari non potest *l. qui potest* 174 §. 1. *De reg. iur.* facit *l. pen. futura actionis* 3. *C. de don.*

10. Licèt vulgo plerique Doctorum contrà sentiant *ad d. §. duo fratres* Bald. *cons.* 89. Corneus *cons.* 102. Alex. *cons.* 183. *lib.* 1. *& cons.* 8. *lib.* 5. Socin. *cons.* 43. *lib.* 4. Dec. *cons.* 11. *circa fin.* Cravet. *cons.* 24. *nu.* 8.

11. Inanis enim est voluntas cui iuris potentia non assistit vt dicebat Baldus *ad l.* 4. *D. de acquir. hered.* Ideóque accidit sæpenumero vt quis dum non vult quod potest, nec possit quod velit *l. quoties* 9. *in princip. D. de hered instit. l multum* 6. *in fin. C. si quis alter, vel sibi.* Mihi tamen semper probabilius visum est ex sola diuisione facta inter coheredes prohiberi eum qui ex ipsis fideicommissarius reperitur ne vnquam fideicommissum petere possit si non id specialiter exceperit, Non quasi dirimendo censendus sit repudiasse fideicommissum, quod nec expressim repudiare potuit, tametsi noluisset vt ait Definitio. Sed quia si alius fideicommissum peteret atque ita coheredum portiones euinceret, nõ eã quę esset sua ipse de euictione teneretur quam vtique inter coheredes præstari certum est exemplo emptionis, cuius vicem diuisio obtinet *l.* 1. *C. commun. vtriusque iudic. l. si filius* 20. §. *si pater D. hoc tit.* sicut & si vnam rem ex iis quæ alicui ex coheredibus obtigissent creditor quidam euicisset *l. rem pignori* 28. *l. pater familias* 33. *l. ex parte* 39. §. *vlt. D. eod.* Multò minus igitur audiendus est is ipse qui diuisit si eorundem bonorum licèt ex alia causa mouere velit quęstionem. Nam nec posset illo etiam casu quo alioqui de euictione nõ teneretur *l. ossi is* 10. *D. de distract. pignor.* facit *l. vindicantem* 17. *D. de euict. cum concord* Scribam latiùs in *Chiliade de error. pragm.* Sanè pro hac nostra sententia textus est non obscurus *in d. §. duo fratres* ad quem nihil aliud respondere nostri possunt quàm quod aiunt iudicem in illa specie ex aliis argumentis quàm ex diuisione motum fuisse vt fideicommisso renunciatum pronunciaret, nullo tamen allato argumento.

DEFINITIO II.

De modo diuidendæ hereditatis, per sortem aut per electionem.

SI in diuidenda inter fratres hereditate quæratur quis portiones constituere debeat nec sorti vt plerumque ac sæpiùs fit, rem committi velint: 1 cæteris quidem paribus præferri debet is qui maior natu est, 2 Sed si minor annis maiorem rerum hereditariarum earúmque precij notitiam habeat, præferendus est. 3 Nam & ob eam causam senior præferri solet, quòd verisimile sit magis eum scire quomodo fieri commodius diuisio possit. 4 Illud tamen perpetuò obseruatur vt constitutis ab altero portionibus alterius sit electio, ne qua in re alterutrius captio vlla sit. 5 *Ita Senatus* in secreto auditorio in causa D. Martelli Episcopi Nicensis & N. Lamberti Chamber. 4. Id. Febr. 1589.

1. Potest enim hoc sorti committi *l.* 2. *C. quand. & quib. quarta pars lib.* 10. *tit.* 34. vt & alia pleraque de quibus vide *l.* 5. *D. fam. ercis. l.* 3. *in princip. C. commun. de leg. l. sed cùm ambo* 14. *D. de iudic. l. generaliter* 24. §. *quid ergo* 17. *D. de fideic libert. Nouell.* 162. *cui tit. est Sacr. form. transf. cap.* 3. *ad fin. & §. optionis* 23. *Inst. de leg.*

2. *Arg. cap.* 1. *Extr. de paroch. & parochiana.*

3. Panorm. & cæteri Canonist. *in d. cap.* 1.

4. Vide omnino Mynsing. pluribus hæc tractantem *lib.* 4. *obser. cap* 37.

5. Alioqui iudex in sua causa constitueretur qui eligeret ex partibus quas ipse fecisset contra *l. Iulianus* 17. *de iudic. l. vnic. C. ne quis in sua causa.*

DEFINITIO III.

Diuisio bonorum communium in vna prouincia differri non debet ob id quòd in alia prouincia quædam sint communia si non steterit per actorem quominus illa etiam diuiderentur.

SI defuncti bona in diuersis prouinciis sita proponantur, & heres qui in vna habitat contra coheredem agat in alia, vt bonorum quæ in ea coheredis prouincia sunt diuisio fiat, 1 non potest is qui conuenitur diuisioni moram facere ob id solum quòd nondum diuisa sint cætera quæ in actoris prouincia sunt: 2 aut quòd nondum constet quænam illa sint, 3 Semper enim diuisio facienda est rerum quas & hereditarias & communes esse apparet, tùm inquirendum an alibi res sint quas diuidi etiam oporteat. 4 Nisi per actorem ipsum steterit quominùs rerum communium quas in sua tenet prouincia diuisio iam facta sit. Neque enim audiendus esset qui a coherede id exigeret, quod prior ipse ex parte sua præstare, sine causa recusasset. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Arbitrium enim familiæ erciscundæ vel vnus petere potest, & vnus cæteros apud iudicem prouocare *l. arbitrium* 43. *D. hoc tit.*

2. Siquidem familiæ erciscundæ iudicium amplius quàm semel agi potest, dummodò causa cognita. Et quanuis causa sæpius agendi non esset, tamen si quædam res indiuisę relictæ essent de iis communi diuidundo agi posset *l. si filia* 20. §. *familia l. inter coheredes* 44. *eod. tit.*

3. Nam si quid contendis ex hereditate mihi tecum commune esse, quod ego ex alia causa meum proprium esse dico, id in familiæ erciscundæ iudicium interea non venit *l. si quid contendis* 45. *eod.*

4. Ne liquidæ petitioni & cognitioni per non liquidam mora fiat.

5. *Arg. vulg. §. offerri l. Iulianus* 13. *D. de action. empt.* Intellige nisi nunc consentiret vt de iis rebus omnibus apud eundem iudicem nunc ageretur *l.* 1. *& 2. D. de quib reb. ad eund. iud. eat.*

DEFINITIO IV.

In familiæ erciscundæ iudicio seruanda est ea hereditatis diuisio quam pater tabulis dotalibus fecit.

EX facto proponebatur, Claudium Chamoux cùm tres haberet filias, primogenitæ nubenti ducenta dedisse dotis nomine vltra tertiam hereditatis partem in qua heredem ipsam instituerat, 1 Ex postfacto autem cùm donationis pœniteret, declarasse voluntatem suam esse vt ex æquis portionibus filiæ succederent, nec primogenita præcipui quicquam haberet. Placebat si aliud nihil fuisset, non eò minus filiam primogenitam habere dotem præcipuam debere: propterea quòd nec reuocari donatio potuisset, quæ facta fuerat in contractu matrimonij, 2 nec ea salua seruari aut induci æqualitas inter filias. 3 Idémque dicendum fore si cæteris filiabus pater permisisset, vt se mortuo parem pecuniæ quantitatem ex hereditate præciperent, antè quàm familiæ erciscundę iudicium susciperе cogerentur. Quoniam ea permissio nullius momenti esset, 4 Vtpote collata in id tempus quo dotalis constitutio præuenisse causam prælegati videretur. 5 Nec aliud admittẽdũ si cogitatione futurę successionis officiũ arbitri diuidẽdę hereditatis pater pręueniẽdo volũtatem suã quocũque indicio vltimę voluntatis declarasset. 6 Nõ

enim simplex illa & inter viuos donatio dicenda esset, sed potiùs supremi iudicij diuisio. 7 Sed cùm illam postremam eandémque priorem voluntatem pater irreuocabilem esse voluisset, adeóque iurisiurandi vinculo obstrinxisset, 8 Visum est valere eam debere iure simplicis donationis, 9 Ideóque officium arbitri in diuidenda hereditate tale esse debere vt filiam primogenitam cogat vel dotem suam conferre, vel quod effectu idem est pati vt parem quantitatem sorores eius præcipuam habeant. Sed hoc ita, si facta sororibus donatio extra contractum matrimonij, insinuata sit, quandoquidem aliter non valet, ne quidem inter liberos. 10 *Ita Senatus* in causa de qua SC. 27. & 28. Sup. De inoff. testam.

1. Quibus verbis non solùm instituta esse filia sed ipsa[m] etiam institutio dotalibus tabulis confirmata videbatur. Nam dictio *vltra* est implicatiua vt & illæ *præter hoc amplius*, habétque vim vt loquuntur repetitiuam cum omnibus suis qualitatibus *l. qui ita* 3. vbi Bart. *De dot. releg. l. Seio* 30. *vxori de ann. leg l. si pure* 54. vbi etiam Bart. *de leg.* 3 præsertim vt vtrumque determinabile in eadem clausula positum & ad idem datę dotis verbum relatũ æqualiter & conformiter per eiusmodi verbum determinetur *vulg. l. iam hoc iure* 4. *D. de vulg. & pupill. substit.*

2. *l. perfecta* 4. *C. de donat. quæ sub mod. l.* 2. 3 5. *& tot. t. C. de reuoc. donat.* Huiusmodi enim conuentiones per quas datur hereditas fauore matrimonij valent ex consuetudine etiamsi non sint iuratæ, multò magis si iuratæ proponantur Masuer. *in prax. Tit. De societ. versiculum licet institutio testamentaria.* Didac. Couart. *in repet. cap. quamuis pactum de pact. in 6. in init.* 3. *part. num.* 2.

3. Etsi multò fauorabilior est conuentio qua promittit pater sibi ex æquo futurum heredem filium, De qua extat *Nouell. constit.* 19. Leonis cui titulus est, De pacto paterno, Ex æquo heredem futur. filium.

4. Filia scilicet abstinente à iure successionis testamentariæ vt & in *l. pater pen. D. de collat. dot.* & succedẽte ex vi & potestate conuentionis matrimonialis.

5. Vt Papinianus loquitur licèt in specie dissimili *in l. si is qui mihi* 28. *D. de iur. fisc.*

6. *Vt in l. quoties* 10. *l. si cogitatione* 21. *l. vlt. C. hoc tit.*

7. Vt Vlp. ex Papiniano scribit *in l. si filia* 20. § *si pater D. eod.* facit *l. si pater fam.* 33. *l. ex parte* 39. §. *vlt. eod.*

8. *Vt in l. cùm pater* 77. § *filius matrem de leg.* 2.

9. *Ex l. vbi ita donatur* 27. *D. de mort. caus. donat.*

10. Imo nec ad æqualitatem inducendam inter liberos quia lex nostra prouincialis non distinguit, nec alias donationes excipit quàm quæ fiunt in contractu & fauore matrimonij.

DEFINITIO V.

De diuisione paterna hereditatis facta inter fratres præsentes vno ex fratribus eodémque coherede absente.

TRes fratres absente quarto eodémque patris in virilem partem coherede 1 paterna bona in tres portiones diuiserant, nulla absentis mentione facta, acsi iam tùm decessisset. 2 Primus deinde portionem Secundi emerat, ductáque vxore à qua dotem in pecunia numerata acceperat, moriens testamento bona sua omnia immobilia vxori pro dote & compensandi animo legauerat. 3 Tertium fratrem ex reliqua hereditate instituerat: Tertius adita fratris hereditate, passúsque viduam immobilium possessionem legati iure retinere, postèa mutata voluntate vt ei controuersiam faceret petierat à iudice dari se curatorem bonis Quarti absentis. 4 Quo impetrato bonorum omnium immobilium partem dimidiam tam ex sua quàm ex fratris absentis persona vindicabat quasi in quatuor partes pro numero liberorum diuidenda esset hereditas, quam is ipse priore diuisionis instrumento in trientes diuidi consenserat. Placuit licèt fratrum pactionibus absentis coheredis condicio deterior fieri non potuerit, ita vt ei quandocumque retrorso portionis hereditariæ persecutio nullomodo sit deneganda, 6 Non esse tamen permittendum illi qui ipse diuiserit, & condiuisoribus mutua communique interposita stipulatione de euictione se obligauerit, vt ex absentis persona plus iuris sibi vindicet, aduersus fratrem coheredẽ, aut eam quę à fratre ius habeat, 8 quàm ex propria vindicare posset. 9 Iuris enim regula est, Contra factum suum venire neminem posse, ne quidẽ ex alterius persona, quoties ad suum non ad alterius commodum id facere velit. 10 Hic autem licèt absentis potiùs quàm sui negotium gerere videbatur qui tanquam curator agebat ex parte, 11 reuera tamen sibi quoq; commodu parabat 12 nõ solùm quod fratre non redeũte solus ipse fut successurus erat ab intestato, 13 ob idque & curator ei datus fuerat, quasi proximior ad succedendum, 14 Sed etiam quod Quartus is frater qui iam inde a longo tempore aberat, pro mortuo iam tum habebatur, communi prouincialium omnium existimatione, 15 adeóque Tertij huius fratris opinione, qui patris bona sic vt diximus cum fratribus diuiserat vt non maiorem absentis quàm mortui rationem haburisset. 16 Accedebat quod hic idem primi fratris cum quo paternam hereditatem diuiserat quique bona sua omnia immobilia vxori legauerat hereditatem sibi testamento delatam agnouerat, 17 Vt proinde multò minùs voluntatem eius impugnare posset, 18 quippe qui alienam quoque rem si legata esset redimere cogeretur, 19 aut saltem iustum pli[s] æstimationem præstare, si fortè reuersus frater cuius bona curabat, nollet iusto precio vendere. 20 Neque enim dubitari poterat quin hoc casu legatum valeret etiam pro absentis fratris portione tametsi testator tota illa bona immobilia sua esse putasset, 21 cùm non solùm vxori quæ coniunctissima persona est, 22 sed etiam pro dote & compensandi animo relictum proponeretur. 23 Præsertim cùm diceret illà non pluris esse, quòd legato quàm quod iudicio de dote contenebatur. 24 *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iulij 1523.

1. Ab intestato *l. 1. D de suis & legit.* Est enim filius patri suus heres & necessarius etiam absens & ignorans, tametsi habeat beneficium abstentionis si velit *l. in suis* 11. *D. de lib. & posth. l. si filius* 12. *De vulg. & pupill. substit. l. 1. §. qui sunt in potestate. D. si quis omiss. caus. testam.* imò & quamuis se abstineat *l. cùm quasi* 30. §. *sed etsi suum D. de fideic. libert.*

2. Et malè. Debuerat enim diuidi hereditas inter omnes liberos ex æquis partibus ac proinde in quatuor portiones *l. inter filios* 11. *C. hoc tit.*

3. *Vt in l. si compensandi 6. C. de hered. instit. l. cùm pater* 77. §. *Titio fratri De legat.* 2.

4. Solet enim ea cura dari agnato proximiori qui si absens esset mortuus, ei succedere ab intestato posset aut alicui ex creditoribus quorum interest *l.* 2. *de cur. bon. dand. l.* 7. §. *planè* 1. *ex quib. caus. in poss. eat.*

5. *l. Coheredibus* 17. *hoc tit.*

6. Ne alioqui eueniat vt alteri per alterum contra iuris regulas iniqua condicio inferatur *l. non debet* 74. *De reg. iur.*

7. Vt fieri assolet quia diuisio emptionis vicem obtinet *l.* 1. *C. commun. vtriusque iudic.* Dixi supra *Def.* 1 *nu* 11. *hoc tit.*

8. Eadem enim vt plurimum solet esse causa emptoris quæ venditoris *l. emptori* 28. *C. de euict. l. inuitus* 156. §. *plerumque De regul. iur.*

9. *Arg. auth. excipitur. C. de bon. quæ liber.*

10. *l. si non sortem* 26. §. *filius* & ibi Paul. Castr. *D. de cond. ind.*

11. *l. neque tutores* 11. *D. de procurat.*

12. Sub nomine & imagine fratris absentis vt loquitur *l. & qui sub imagine* 10. *C. de distract. pignor.*

13. *Auth. defuncto C. ad SC. Tertyll.*

14. *Ex notat. in l.* 2. *D. de curat. bon. dand.* Semper enim absentis bonis curator datur quisquis proximior est ad succedendum, adeóque licèt sit fœmina, & pupilla aut quæ aliter indigeat ipsa tutore vel curatore. Hæc enim curatio, nihil nisi quædam futuræ successionis occupatio esse creditur.

15. Quæ sufficiés est ad probandã mortẽ qualiter, qualiter, cùm mors est difficilis probationis, nec est fundamentum intentionis actoris *l.* 2. §. *si dubitetur.* vbi Bart. & cæteri *D. testam. quem. aper.*

16. *Vt in l. vlt. D. de hered. inst. l. cùm mater* 28. *D. de inoff. test. l. cùm pater.* 77. §. *cùm existimares de leg* 2.

17. *Vt in l quæ dotis* 32. *D. solut. matr.*

18. *d. l. cùm pater* 77. §. *Titio fratri de leg.* 2. iunct. *l. ex qua persona* 149. *De reg. iur. cum similib.*

19. *l. cùm alienam* 10. *C. de legat. l. vnum ex familia* 67. §. *rem de leg.* 2.

20. *l. non dubium* 14. §. *vlt. de leg.* 3. *l. qui quatuor* 33. *vlt. eod l. aliene* 31. §. *vlt. de fideic. libert.*

21. Licèt

21. Licèt regulariter non valeat legatum rei alienæ quam testator suam esse putauit, nisi cùm reperitur illa heredis *d.§.si rem.*

22. *d.l cùm alienam* 10. *C. de legat.*

23. Ac proinde ex causa onerosa *d. l. si compensandi* 6. *C. de hered instit.*

24. Vt in *l. si cùm dotem* 22. *§ si pater D. solut. matrim.*

DEFINITIO VI.

Casu in quo æris alieni onus præstandum & soluendum est ex hereditate communi habita prælegatorum ratione non autem proportionibus hereditariis.

PAter liberis omnibus heredibus scriptis bona sua omnia inter ipsos arbitri officio functus diuiserat, 1 & præceperat vt ne quid ex bonis prælegatis priùs caperent quàm creditoribus omnibus satisfeciſſent. 2 Dicebam nõ ille hîc locum iuris regulæ, quæ habet hereditaria onera ion pro æstimatione rerum prælegatarum, & emolumẽ t modo sed pro hæreditariis portionibus ad heredes scripos pertinere: 3 Patris enim voluntatem haud dubiè illã fuſſe vt creditorum potior esset causa quàm heredum, nec quicquam prælegato contineretur, Nisi quod dimiſſiscreditoribus supereſſet. 4 Æris igitur alieni onus de communi hereditate soluendum esse, hoc est ex hereditatis fructibus in commune redactis si sufficiant, nec creditors vrgeant, 5 Si verò non sufficiant, & creditores vrgeãt, 6 boni viri arbitrio rem committendam, vt æstimet quãtum de cuiuſque portione decedere oporteat, ne tantum præſet qui minùs consequitur quantum qui vberius præ legatum, sed eadem proportio seruetur quæ esset si fructus in commune redigeretur, quo casu plus vtique præstare intelligeretur is qui ampliorem portionem ex testamento haberet. 7 Cùm tamen ex facto proponeretur post patris mortem filiam cui ampliſſimum prælegatum pater dederat matrimonio collocatam fuiſſe, & ab ea dotis nomine datum marito prælegatum in cuius poſſeſſione maritus per multos annos manserat consentiente matre filiæ quæ aliorum coheredum impuberum tutelam administrabat, & vrgentibus paternis creditoribus cæterę filiæ puberes factæ peterent à sorore ciúſque marito vt in medium & commune conferret, non modò prælegatum, sed etiam quos ex prælegato fructus perceperat vt testatoris voluntati pareretur, & creditores de communi dimitterentur, 8 Placebat quamuis quod à matre tutrice cõtra patris voluntatem gestum fuerat, sorores ratum habere non cogerentur, 9 non priùs tamen aufferendam marito dotem quàm constaret aliunde satisfieri iudicio patris & creditoribus non posse: 11 Vt puta ex fructibus quos mater eadémque tutrix medio tempore, hoc est à testatoris morte vſque ad nuptias filiæ ex tota communique hereditate perceperat, quos ampliſſimos fuiſſe constabat. 12 Quid enim si reliqua ex tutelæ rationibus conflata ad eam vſque quantitatem ascenderent quæ debebatur? Cur non cogatur priùs mater rationes reddere, ac quod est cõsequens, reliqua si qua sint soluere? 13 Eo facto si quid adhuc deerit ad integram æris alieni exsolutionem, tùm demùm de communi sumendum erit vt præstetur. 14 Intereà igitur coniuges in prælegati poſſeſſione retinendos esse visum est, 15 Præstita tamen priùs satisdatione, 16 non de hereditaria æris alieni portione soluenda vt volebant, sed de omnibus prælegati fructibus tam perceptis quàm percipiendis in commune redigendis si post redditas à matre rationes ad æris alieni solutionem id necessarium videretur. 17 Proprium tamen habituros, quod exsoluto ære alieno superforet. 18 *Ita Senatus* in causa N. Antonij de Leschereine D. de la Compoſte Iuridici, maioris Gaiorũ & Dominæ de Liuron Non. Iunij 1593.

1. *Vt in l. si filia* 20. *§ si pater l. ex parte* 39. *§. vlt. D. famil. erciſc.*

2. Quæ noua voluntatis ratio est, solent enim parentes onera æris alieni pro modo poſſeſſionum distribuere vt *in d. §. pater* aut saltem pro portionibus hereditariis secundùm *legem* 12. *tabul. l. 1. C. si cert. pet.*

3. *l. ex facto* 35. *D. de hered instit. l. qui non militabat* 78 *eod.*

4. Aeſi deducto ære alieno hereditatem pater inter suos liberos distribuiſſet *arg. l. 2. D. ad SC. Trebell.* de cuius sententia & emendatione vide quæ scripsi *lib. 4. Coniect. cap.* 14. facit *l. 3. §. idem Pomponius eod. tit.*

5. *Arg. l. mulier* 22. *§. cùm proponeretur verſ. quod si tantos fructus eod. tit. ad SC. Trebell.*

6. Qui scilicet nolint expectare quousque ex fructibus tantum redactum sit quantũ necesse est ad omne æs alienum exsoluendum.

7. Id enim postulat voluntas testatoris quæ in his quæstionibus totum facit vt Vlp. loquitur *in d. l. ex facto verſ. rerum autem.* facit *d. l. si filia* 20. *§. pen. in fin. hoc tit.*

8. Quasi plus illa percepiſſet contra iudicium patris, quæ fructus prælegati ante exsolutum æs alienum percepérat *arg. l. Lucius* 38. *verſ. Paulus respondit à contr. sens. D hoc tit.*

9. *Arg. l. siue generalis* 61. *D. de iur. dot.* iunct. *l. cùm plures* 12. *§. 1. D. de admin. & peric. tutor.*

10. *l. Titia* 62. in illis verbis *nihil proponi cur marito dos auſſerenda sit. D. de iur. dot.*

11. Marito enim quantum fieri potest subueniendum est, cùm dotem habeat ex causa onerosa nec aliter fuerit ille vxorem ducturus *l. si donaturus* 9. *§. 1. D. de cond. cauſ. dat. l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. credit. l. 5. § pen. De doli mal. except. l. ex promiſſione* 19. *D. de obligat. & act.*

12. Vt ex bonorum fructibus si fieri posset potiùs quàm ex ipsis bonis satisfieret creditoribus *arg. d. §. cùm proponeretur.*

13. Id enim verè est rationes reddere, Eas edere, & iis editis reliqua soluere *l. non solùm* 8. *§. is qui reddere D. de liber. legat. l. cùm seruus* 82. *De cond. & demonstr. l. si ita* 33. *§. hæc quæstio D. de manum. teſtam.*

14. Secundum eam distinctionem quam supra diximus *nu.* 5. *& 7.*

15. *Arg. l. Pomponius Philadelphus* 35. *D. hoc tit.* de cuius sententia scripsi *lib. 7. Coniect. cap.* 12.

16. Nam cùm agitur familiæ erciscundæ interponendæ plerumque sunt cautiones *l. item ex diuerſo* 19 *l. si filia* 20. *§. hoc amplius l. heredes* 29. *§ idem iuris est l. in iudicio* 47. *D. hoc tit.*

17. Ita scilicet postulante testatoris voluntate contra quam percepti fructus nullo iure percepti videbantur: cauere enim ante omnia debet iudex familiæ erciscundæ ne defuncti voluntas intercidat *l. his consequenter* 38. *§. idem quærit hoc tit.*

18. Quia in superfluo causa prælegati subsistebat, iustáque erat ad fructuum acquisitionem *d. l. ex facto* 35. *& d. l. qui non militabat* 78. *De hered. instit.*

DEFINITIO VII.

Si quidam ex coheredibus aliqua bona in solidum possideant ex hereditariis, nec eorum diuisionem pati velint.

PLuribus fratribus bona quamplurima in diuersis prouinciis habentibus, si quorundam diuisio facta sit, cętera verò in communi remanserint, 1 & alter ex iis non patiatur alios frui suis portionibus in ea prouincia ad quã aut nullus aut difficilior iis accessus pateat, 2 Non iniquè decernet iudex alterius prouinciæ in qua sunt bona communia vt in eorum poſſeſſionem alij mittantur custodiæ causa, 3 fructus integros interim percepturi, Ea tamẽ lege vt reddendis quandoque rationibus obstringantur, quoties vicissim paratus erit frater hereditarias eorum portiones cum fructibus reddere, 4 obligata etiam in eam rem bonorum proprietate, vt cautum sit coheredum indẽnitati. 5 Nec est quod quis existimet id fieri iure repræsaliarum, 6 quin potiùs summa ratione iuris, & ex æquitate iudicij familiæ erciscundæ, vt ad bonorum omnium diuisionem faciendam tuendámque faciliùs fratres omnes inuitentur. 7 *Ita Senatus* in causa fratrum Du Coudree & de Seruette 5. Cal. Sept. 1590.

1. Quorũ nomine iudiciũ cõmuni diuidundo accipi possit vel etiam iudicium familiæ erciscundæ iterũ & causa cognita *l. si filia* 20. *§. familiæ. l. inter coheredes* 44. *in princip. D. hoc tit.*

2. Nã in familiæ erciscundæ iudicio illud præcipuè inspiciendũ est in quẽ locũ facilius omnes coheredes possint coire, ibíq; sui præsentiam facere omnes debent, & consequenter ibi etiã omnes iudiciũ accipere *l. 1. D. de quib. reb. ad eund. iudi. eat.*

3. Quasi latitante eo qui nec per se nec per alium defenditur *l. 3. in princip. l. Fulcinius* 7. *§. planè si non defendatur. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

4. Non enim solùm in iudicio finium regundorum, sed in hoc etiam familiæ erciscundæ iudicio præteriti temporis fructus omnes venire constat *l pen. D hoc tit.* etiam qui ante aditam hereditatem percepti sunt *d.l.inter* 44.§. *fructus eod.l.non est ambiguum 9 l.coheredibus* 17.*C.eod.*

5. Nulla alia immixta ratihabitione *arg.l filio* 7. *D. vt legat. seu fideic.nom careat.*

6. De quibus *in cap.vnic.de iniur.in 6.& Nouell.52. Vt non fiant pignor pro alijs pers.n.* vòi Cuiac. & Gothofr. Galli vocant *droit de marque.*

7. Iudex enim familiæ erciscundæ quoad eius facere potest nihil debet indiuisum relinquere *l.heredes* 25.§.*iudex* 20.*D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Non creditur quis procuratorem constituere ad impugnandum, & rescindendum contractum quem ipse fecerit. Sed specialiter in eam rem mandato opus est.

CVm inter fratres hereditas paterna maternáque diuideretur, conuenerat vt de maternis rebus quæ aut perperam aut vili precio à matre alienatæ reperirentur, agere singuli in solidum possent, 1 adeóque si opus esset restitutionem in integrum implorare, 2 mandatis inuicem in eam rem actionibus. 3 Non videbùtur mandato contineri eæ alienationes in quibus vnius ex ipsis fratribus factum interuenerit, licèt æquè facilè puta ex causa immodicæ læsionis quod ad eum quoque attinet qui cum matre vendidit rescindi contractus possit. 4 Difficiliùs enim est vt quis contra factum & iusiurandum proprium venire velit, quàm vt contra alienum. 5 Ideóque speciali mandato aut ratihabitione opus est. *6 Ita Senatus* in causa D.Senatoris Dauisc contra Franciscum le Maistre prid.Cal.Sept.1593.

1. Alioqui & citra hanc conuentionem non posset vnus ex heredibus in solidum agere de re hereditaria *l.2.C.de hered.act. l.1.& 2.C.si ex plurib.hered.cred.*

2. Restitutio namque in integrum specialiter cedenda est. alioqui non venit in mandato generali *l.illud* 25.§.1. *cum l.seq. D.de minor.* Dixi *sup.in tit.Etiam per procur.cauf.rest.*

3. *Vt in l.si minoris* 25.*in fin D.de admin.tut.*

4. Nam cùm hoc casu causa restitutionis sit in re, prodest omnib. quorum interest eadémque subest quod ad omnes personas quæ læsionem allegare possunt.

5. Onerat enim id quodammodo existimationé cùm quis quis petit restitutionem vel aduersarij circumuentionem alleget vel erroris proprij veniæ petitionem *l.præfecti* 17.*D.de minor.* quòrum vtrumque honesto viro minùs decorum videatur. Sed nec in dubio præsumendus quis est mutasse voluntatem *l. eum qui voluntatem* 22.*D.de probat.* ne quidem ex temporis mutatione *l.legem* 16.*C.de locat.*

6. Adeóque absolutione à vinculo iurisiurãdi ne periurium committatur. In generali enim concessione non veniunt quæ quis difficiliùs fuit concessurus, licèt ea etiam concedere potuerit *l.qui peculy* 42. *D. de pecul. l.filiusfamilias* 7.§. 1. *D. de donat.*

DEFINITIO IX.

Ius redimendi quomodo veniat in familiæ erciscundæ iudicium.

QVoties hereditarium aliquod ius est redimendæ rei quæ à defuncto vendita fuerat, siue ex conuentione competat, 1 siue ex causa immodicæ læsionis, 2 potest vnus ex coheredibus, vel inuitis alijs iure proprio ius illud exercere. 3 Propterea quòd sicuti non est cogendus is à quo redimitur vt partem retrouendat qui vtique partem non fuerat empturus, 4 Ita coheredum agere fortassis nolentium contumacia damno afficere non debet eum, qui in iure suo persequendo vult esse diligentior. *5 Ita Senatus* in eadem causa.

1. Propter interpositum pactum de retrouendendo vt *in l.* 2.*l.si à te* 7.*C.de pact.int.empt.& vendit.*

2. Quæ si sit enormissima facit vt ius redimendi quod erat temporale sit perpetuum, vt scripsi *Dec.De error.fragm.*

3. Vt fit in cæteris omnibus hereditariis actionibus indiuiduis *l.heredes* 25.§.*an ea stipulatio.D.hoc tit.* Intellige tamen si emptor velit recedi à toto contractu. Alioqui potest si malit pro coheredum portionibus rem retinere, nec cogitur eas retrouendere ei qui mandatum ab alijs non habeat *l.tutor* 47.§. 1.*D.de minor.*

4. *d.§.1 prox.cit.l si quis aliam* 48.*D.de solut.*

5. *Arg.l.vlt.in fin.C depos.* Præsertim cùm nec vlla cæteris coheredibus fiat iniuria qui vtique restituta precij parte quæ singulos eorum contingit suas singuli partes sunt recuperaturi *d.l.heredes* 25 §.*contra l.2.§.ex hac de verb.oblig.*

DEFINITIO X.

Etsi ius patronatus non nisi in heredem transit, iura tamen sepulchrorum transeunt in liberos quoscunque etiam legatarios.

IVs patronatus quod ratione sacelli familiaris patri cõpetebat in eum quidem ex liberis qui legatum duntaxat à patre meruit aut in parte aliqua bonorum institutus fuit 1 nullomodo transferri potest quia heredem necessariò sequitur, quandoquidem non nisi cum vniuersitate alienari aut in alium transferri possit. 2 Sed non ideò fiet quin sepulturæ ius quod in eo sacello familiæ ac hereditarium fuit, legatario quoque commune it: Cuius sanè interest in maiorum sepulchro potius quam alio sepeliri. 3 Inter heredes quidem id certissimi iuris est, Religiosa loca in familiæ erciscundæ iudicium non deduci, corúmque ius singulis heredibus in solidum competere. 4 Sed de legatario qui nec ad familiæ erciscundæ iudicium admittitur, 5 nec iuris successor est, 6 dubitari magis poterat, nisi Senatus ad filij potiùs quàm ad legatarij ius nomenque respexisset. 7 *Ita Senatus* pro Ieachimo de la Cuaz contra Antonium de la Cuaz fratrem Prid.Cal.Sept.1593.

1. Nam & hic alio herede scripto ex asse legatarij potiùs quàm heredis loco habetur *l.quoties* 13.*C.de hered.inst.t.*

2. *Cap.Extr.de iur.patron.* Quædam enim sunt eiusmodi, quæ non possunt sola alienari, per vniuersitatem verò transeũt vt fundus dotalis transit ad heredem. Item res cuius aliquis commercium non habet, Inquit *l.quedam* 62. *D. de acquir. rer. domin.* facit *l.*1.§.1.*D. de fund.dot.l pater* 8.§ *fundum & seq.* 7.*De legat.*3. facit *l.in modicis* 24.*l.ade* 73 *D.de contr.empt.in* §.1.

3. *l.in fundo* 38. ibi: *luribus & sepulchris amittis carendum habeat D.de rei vindic.l* 1 §. & alias ibi: *vel parentes sepulti. D.si quid in fraud.patr.l.libertus* 36.*vers.veluti D.de bon.libert.*

4. *l.fundus* 30.*in fin.D.hoc tit.*

5. Quia huic iudicio locus non est nisi inter coheredes *l.1. in princ.& §.1.l.cùm putarem* 36.*D.hoc tit.*

6. § *legatarijs Inst. de testam.ordin.*

7. Hoc enim ius liberis omnibus concessum est cuiuscunque sexus sint vel gradus, siue filijfamilias sint, siue emancipati, siue se immiscuerint, siue se abstinuerint. Imò verò etiam exheredatis, eorũque posteris nisi specialiter testator iusto odio cõmotus eos in sepulchro suo aut hereditario sepeliri vetuerit *l. vel quod* 6.*vers.liberis D.de relig & sumpt. funer.* Sic dicimus ius patronatus transire ad liberos licet non sint heredes patris *l.*4.*D.de iur.patr.*

DEFINITIO XI.

Bona data liberis contemplatione patris iam defuncti non veniunt in iudicium familiæ erciscundæ.

QVod post mortem patris donatur liberis contemplatione defuncti patris, & obsequiorum quæ donator à viuo patre acceperat, non potest hereditarium videri, vt vel in hereditate computetur ad augendam aliorum legitimam, vel in iudicium veniat familiæ erciscundæ. 1 Argumento est, quod etiamsi non essent liberi heredes patris, non eo minus accipiendæ liberalitatis capaces essent. 2 Item quod in res donatas nulla creditoribus paternis actio competit, 3 quæ vtique competeret si hereditariæ censerentur. 4 Neque enim quicquam prohibet habere filium aliquid ob personam patris & occasione ipsi°, nõ tamen iure hereditario. 5 Hereditariũ siquidẽ nil est nisi quod in hereditate fuit moriẽte testatore,

6 non

6 nõ etiam quod ex hereditate subinde profectum est, aut occasione hereditatis acquisitum. 7 Aliud ergo erit si quid liberis donatum sit quasi in solutum eius quod patri ex contractu vel quasi contractu debebatur. 8

1. Dixi *Def.* 31 *sup. De inoff. testam.* vbi vide.

2. Est enim filius licèt exheredatus capax acquisitionis post mortem patris, adeóque quo magis est viuo etiam patre in iis quæ patri per filium acquiri non possunt Auth. excipitur *C. de bon. quæ liber.* Nec sanè inuidendum est exheredatis vt qui nihil habent ex bonis paternis, aliquid saltem occasione patris habeant Text. est elegans *in l. dotem 6. D. de collat. bonor.*

3. *l. paterfamilias* 18. *vers. itaque in id D. de reb. autor. indic. possid. vel vendit.* De cuius loci lectione & sententia vide quæ scripsi *lib. 2. Coniect. cap. 2.* facit *l. si filius* 12. *D. de vulg. & pupil. substit. l. quæsitum* 40. *& l.* 42. *D. de acquir. hered.*

4. *l. 2. C. de hered. action. l. 1. & 2. C. si vnus ex plur. hered. credit.*

5. Licèt habeat etiam occasione hereditatis, vt puta conditionis implendæ causa *l. in quartam* 91. *leg. acceptis* 93. *D. ad leg. falcid.*

6. *l. in quantitate* 73. *D. ad leg. falcid. l. in fideicommissaria* 18. *D. ad SC. Trebell. l. hereditarium* 7. vbi Bart. *De reb. autor. indic. possid.*

7. Nisi subrogatum sit in locum rei hereditariæ iis scilicet casibus quibus potest locus esse subrogationi. De quo vide quæ scripsimus *Def.* 1. *sup. De rei vindic.*

8. Tanto enim locupletiorem hereditatem reliquit qui actionem ex contractu vel quasi contractu habuit. Et quamuis nomina non veniant in iudicium familiæ erciscundæ, tamen per interpositas stipulationes diuidi commodè possunt *l.* 2. §. *vlt. l.* 4 *in princ. D. hoc tit.* quod autem in solutum datur siue pecunia sit, siue fundus, commodam percipit diuisionem & haud dubiè hereditarium est *l. sed et si* 25. §. *consuluit de pet. hered.*

DEFINITIO XII.

Ex diuisione hereditatis aliter facta inter coheredes quàm testator voluerat, non immutatur ius fideicommissi.

ADeò verum est per diuisionem hereditatis inter coheredes factam non censeri renunciatum mutuo & reciproco fideicommisso, 1 vt etiamsi ab ea bonorum diuisione recesserint quam testator ipse testamento præscripserat, 2 non ideò tamen ius fideicommissi abiecisse videantur, sed tãtùm portiones hereditarias permutasse. 3 Etsi enim à iudicio testatoris recessisse videri possunt qui diuisioni ab eo factæ stare noluerunt, 4 eáque bona quæ singuli nunc obtinent ex diuisione potiùs quàm ex testamento habere, 5 Tamen negari non potest quin habeant iure hereditario, id est tanquam coheredes, aut saltem occasione hereditatis, 6 ac proinde ex eo ipso testamento quo fideicommissum continetur. Itaque non est quod quis dicat habere illos ex pacto diuisionis, vt inferat non esse obstrictos ad restituendum ex fideicommisso. 7 Nam etsi diuisio alia facta non esset, ea bona quæ testator ad singulos coheredes pertinere voluerat, fideicõmissi vinculo tenerentur. Quid ergo interest coheredis an hæc an illa in fideicommissum veniant? 8 Aut quid incommodi vel iniqui est si ea quæ ex diuisione nouâ obtigerunt in aliorum locum subrogentur, vt vicè permutati dominij restituantur. 9 Neque enim ea ratione vnus ex coheredib. magis quàm alius læditur, cùm proponamus mutuum esse fideicommissum cuius proinde saluam esse causam æquè intersit vtriusque coheredum. 10 Hereditas enim fideicommissaria cùm sit nomen iuris 11 facilè hanc admittit subrogationem vnius rei in locum alterius. 12 Perpetuò namque verum est, Esse res illas ex hereditate per fideicommissum restituenda, 13 & iure vt dixi hereditario perinde possideri ac si à diuisione per testatorem facta recessum non esset. Hac sola differentiâ quòd quas vnus ex testamento possidere deberet, alius ex diuisione nouâ possideat. 14 Aliud sanè esset si fideicommissum singulare proponeretur. Eius enim alienatio quælibet siue per diuisionem, siue per quam aliam contractus speciem contigisset, omne proculdubio fideicommissi ius extinguet, 16 nec tam facilè induci posset, vt alia res in huius locum permutata eodem fideicommissi onere teneretur; 17 Nisi fortè proponeres conuenisse vt à testatoris voluntate in cæteris nullomodo recessum intelligeretur. 18 Ex iis namque verbis satis apertum esset non eam fuisse coheredum voluntatem vt à fideicommissi condicionalis necdum purificati iure recederent. 19 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 41. infr. De fideic. pro D. de Bordeaux & de Bressieu contra Dominam de la Serrà. 13. Cal. Aug. 1595.

1. Scripsi *Def.* 1. *sup. hoc tit.*

2. Neque enim coguntur stare diuisioni factæ à testatore si modò ab ea recedi omnes consentiant, quia quod non nisi ipsorum heredum fauore factum est ab ipsis negligi potest *l. filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. *de leg.* 1. *l. Lucius* 93. *in princ. de leg.* 3.

3. Quæ permutatio fit tum etiam cùm statur diuisioni factæ à testatore *l. si filia* 20. §. *si pater* vbi *quasi certa lege permutationem fecerint D. hoc tit.* Quid enim hac parte refert an permutatio fiat prælegatorum, an verò portionum quas singuli heredes in prælegatis habeant?

4. *Vt in l. quadam* 41. *D. hoc tit.*

5. Cravet. *cons.* 24.

6. Quo enim alio iure nouam fecerunt diuisionem bonorum hereditariorum quàm quia sunt coheredes?

7. *Arg. l. debitor* 59. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

8. Cùm vtroque casu eándem habeat quotam hereditatis fideicommissi onere affectam.

9. *l. Imperator* 70. §. *vlt. & ll. seqq. De legat.* 2.

10. Eadem enim hic dubij euentus ratio est in vtrumque casum *arg. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater* 12. *C. de inoff. testam. l. pen. C. de solut.*

11. Est enim vetè hereditas *l.* 1. 2. *&* 3. *D. de fideic. hered. petit. Iunct. l. hereditas* 50. *D. de petit. hered.*

12. *d. l. Imperator* §. 2 *lt. & l. seq de leg.* 2.

13. Id autem videtur rogatus heres restituere quod fuit hereditatis *l. in fideicommissaria* 18. *D. ad SC. Treb.*

14. Quæ tamen res non mutat causam iuris ac voluntatis.

15. Nam & per diuisionem contingit alienatio *l. si pupillorum* 7. *in princ. D. de reb. eor. qui sub tutel.* Vnde est quod diuisio emptionis vicem obtinere dicitur *in l.* 1. *C. commun. vtrinsq. iudic.*

16. Quæ scilicet facta esset fideicommissario consentiente *l. nihil proponi* 120. §. *omnibus de leg.* 1. *l. quoties ab omnibus* 11. *C. de fideic.* Quæ ratio facit vt nec aliud iuris admittendum esse putem in fideicommisso vniuersali cui sanè renuntiant coheredes hoc ipso quòd hereditatem diuidunt si non protestentur, vt scripsi *ad Defin.* 1. *num.* 11. *sup. eod.* vbi omnino vide.

17. Nam in rebus singularibus non tam facilè fit subrogatio vt scripsi *Def.* 5. *sup. De rei vindicat.*

18. Neque enim quisquam dubitat quin id excipere coheredes possint si velint nudáq; protestatione ius fideicommissi saluum sibi conseruare quod qui faciunt licèt errore interpretum pro iure iampridem vtamur, prudentius tamen faciunt, & meo iudicio tutius.

19. Nam nec testator ipse facilè credendus est ab ea voluntate recessisse per quam sub condicione fideicommissum reliquerat, tametsi recessum voluerit à testamento quo eiusmodi fideicommissum continebatur. Textus est elegans & singularis *in l. Paula Callinico* 27. §. *Pompeius De legat.* 3.

TIT. XXVI.

Commun. diuid.

DEFINITIO I.

In pari iure potior est causa prohibentis, nisi publica vtilitas contrà suadeat.

IN re communi potior quidem est causa prohibentis. 1 Sed fallit id inter cætera si agatur de ædificij refectione. 2 Publicè namque interest refici ædificia 3 ne vrbs ruinis deformetur. 4 Ergo etsi qua alia ratione publicè interfit fieri quod vnus ex sociis fieri prohiber, 5 non erit melior causa pro-

hibentis. 6 Potiorem namque publicæ vtilitatis quàm priuatæ causam semper esse oportet. 7 *Ita in Senatu* tractatum est in causa Syndicorum du Sest & de Colomne Ioux apud Centrones 6. Non. Decemb. 1592.

1. *l. Sabinus* 28. *D. hoc tit. l. in re communi* 26. *D. de seruit. vrb. prad.* Rationem reddit Caius *in l. parietem* 8. *eod. tit.* quia is qui in re communi aliquid facere vult inuito socio solus dominus non est. Adde *l. an vnus* 11. *D si seruit. vindic.*

2. Glos. *in d. l. Sabinus ex l. si adibus* 32. *& l. in reficiendo* 41. *D. de damn. infect. l. cùm duobus* 52. *alias l. si fratres* §. *idem respondit socius. D. pro socio l. si vt proponis* 4. *C. de adific. priuat.*

3. *l. singularum* 8. *C. eod. tit. De adif. priuat. l. prases prouincia* 7. *D. de offic. praesid. l. à quo* 45. *alias l. adificatum* iunct. *l. seq. D. de damn. infect. l. vlt. C. de iur. reipub.*

4. *l. 2. §. si quis nemine* 17. *D. ne quid in loc. public.*

5. Puta sepeliri socium in loco communi. Publica enim vtilitas hoc postulat ne cadaucra iaceant insepulta *l. sunt personæ* 43. *D. de relig. & sumpt. funer.*

6. *l. vel quòd* 6. *l. si plures* 41. *eod. tit.*

7. *l. ita vulneratus* 53. §. *vlt.* vbi Gothofr. *in verb. vtilitate D. ad leg. Aquil.* Alias limitationes vide apud *glos. in d. l. Sabinus ex l. quidam Hiberus* 13. §. *parietem & l. fistulam* 19. *in princip.* §. 1. *& 2. de seruit. vrb. prad. l. si ades* 12. *D. hoc tit. d. l. cum duobus* 52. §. *idem Mela* 13. *D. pro socio.* quo tamen loco actio in personam datur contra socium prohibentem, non autem ius faciendi socio inuito & prohibente.

DEFINITIO II.

Iudicium communi diuidundo accipi non potest de ea re de cuius dominio & proprietate disputatur.

SI de diuidenda domo agatur, cuius partem aliquam communem esse neget suámque adserat vnus ex condiuisoribus, non priùs ad diuisionem accedi potest quàm aut de totius fundi proprietate cognitum sit, 1 aut consentiat is qui partem vindicat vt ea quoque portio salua dominij aut alterius sui iuris causa veniat in diuisionem: 2 Sed eam tamen legem adiici æquum erit vt si posteà pronuncietur non fuisse eam partem in communione diuisio noua fiat eius sumptibus qui priorem præmaturè fieri voluerit. 3 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N. Claudio Franciſco Pobel D. de Pressy contra D. fratres de Maillans & de Beaumont 14. Cal. April. 1593.

1. *l. fundum* 16. *l. fundi* 18. *D. de except. l.* 1. §. 1. *D. famil. ercisc.* facit *l. si quid contendit* 45. *eod. tit.*

2. Clausula enim illa *salua domini causa* conseruat integrũ dominij ius & tuetur *l. si debitor* 4. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. Babius* 30. *in fin. D. de pact. dotal.*

3. *l. sed etsi* 11. §. 1. *vers. interdum D. ad exhib.* facit *l. si verò* 12. *D. de rei vindic.* Ne alioqui ex aduersarij culpa superuacuis sumptibus oneretur is cui nihil imputari potest.

DEFINITIO III.

Etiam pro re indiuisibili iudicium communi diuidundo vtile est.

NOn est iusta causa propter quam recusare quis debeat ne ad diuisionem veniatur, quod fundus de quo diuidendo agatur indiuisibilis esse dicatur. 1 Nam vel ob hoc ipsum arbitros diuisorios accipi necesse est vt sciatur an fundus diuisionem commodam recipiat necne. Vel enim arbitri diuident si videbunt diuidi commodè posse, vel iubebunt decurri ad remedium licitationis. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sicut nec quòd fundus pupillaris sit sterilis vt eius distractio facilius permittatur *l. si fundus* 13. *D. de reb. eor. qui sub tutel. vel cur. sunt.*

2. *l. item Labeo* 22. §. 1. *D. famil. ercisc. l. ad officium* 3. *C. hoc tit. l. communi* 7. *l. item* 10. §. *vlt. D. eod.*

DEFINITIO IV.

Venditare communi alij quàm socio contra fidem conuentionis citra hypothecam iudicium communi diuidundo cum emptore exercendum est.

PArtem indiuisam communis fundi vendidit tibi vnus ex condiuisoribus. 1 Non eò minùs iudicium cõmuni diuidundo tecum accipere cæteri cogentur, 2 quòd dicant obligatum se habuisse venditorem tuum vt eam partem sibi venderet. 3 Neque enim ea conuentio afficere potest singularem successorem, 4 aut ipsius rei retinendæ ius tribuere, 5 nisi addas ius aliquod in re ipsa quæsitũ esse condiuisoribus, vt puta per expressam pignoris conuentionẽ. 6 Alioqui ex eiusmodi pactione quamuis stipulatio intercessisset actio tantùm personalis aduersus promissorem competeret: 7 ex pacto autem ne hæc quidem. 8 Nec ad rem pertinet quòd ex pacto nascitur exceptio ad retentionem. 9 Id enim aduersus paciscentem ipsum obtinet non aduersus singularem paciscentis successorem. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod vtique pro suo iure facere potuit *l. falso* 3. *C. de commun. rer. alien.*

2. *l. ad officium* 3. *vers. nam ea C. hoc tit.*

3. Puta ex conuentione in eam rem interposita vt in *l. si sterilis* 21. §. *si tibi vers. sed etsi action. empt.*

4. In quem scilicet non transit obligatio personalis aut actio *l.* 1. §. *si heres D. ad SC. Trebell. l. vlt.* §. 1. *D. de contr. empt.*

5. Etsi enim ex pacto nascitur exceptio & propter exceptionem retentio, non aliis tamen prodesse aut nocere pactum debet quàm iis inter quos conuentum est *l. si vnus* 27. §. *pacta ver. ante omnia D. de pact.*

6. Hoc enim casu placet impediri alienationem vt pactioni stetur *ex l. si creditor* 7. §. *vlt. D. de distr. pign.* De quo tamen vide quæ scripsi *in Chiliade De error. pragmat.*

7. §. *de constituta. Instit. de action. l. cùm mota* 6. *l. cùm proponas* 17. *C. de transact.*

8. Quia ex pacto non nascitur actio, sed tantùm exceptio *l. sine apud acta* 28. *C. eod. tit. de transact. l. iuris gentium* 7. §. *igitur nuda D. de pact.* Intellige nisi pactum adiectum sit incontinenti post alium contractum vt *in d. l. si sterilis* 21. §. *si tibi D. de act. empt.* aut in re tradenda, *vt in l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. in traditionibus* 48. *D. de pact.* Non enim nudum pactum conferi potest quid vel traditionis vel contractus cohærentia vestiatur *l. vlt. C. de rer. permut.* Itaque hoc casu actio competit ex contractu vel præscriptis verbis *d. §. si tibi l. si filia* 20. §. *si pater C. famil. ercisc.* Non aliter atque actio ex stipulatu competeret si stipulatio interuenisset. Tantundem enim hoc casu prodest pactum. Excepto singulari casu, *quòd si locus* 11. *de relig. & sumpt. funer.* Sed actiones istæ omnes sunt personales nec rem afficiũt.

9. *d. l. iuris gentium* 7. §. *igitur nuda D. de pact. d. l. sine apud acta* 28. *C. de transact.*

10. *d. l. si vnus* 27. §. *pacta vers. ante omnia D. de pact.*

DEFINITIO V.

De diuidendis emolumentis iurisdictionis inter plures communis pro indiuiso.

SI plures proponantur eiusdem iurisdictionis domini pro indiuiso, 1 qui pares dominij partes habeant & ex iis quidam in vnum scribam, & vt loquuntur grapharium consentiant, alij in alium, Diuidi inter grapharios debent emolumenta iurisdictionis pro iisdem portionibus. 2 Finge sex esse dominos ad quorum vnumquemque sexta iurisdictionis pars pertineat: quatuor ex iis grapharium constituere Titium, duos Sempronium, sic diuidenda erit officij administratio vt pro tertia anni parte percipiat emolumenta Sempronius, qui à tertia dominorum parte electus est, Titius autem pro reliqua anni parte. 3 Nam cùm iurisdictionis exercitio commodam diuisionem in re ipsa percipere non possit, cùm partes sunt indiuisæ, 4 necesse est pro modo & quantitate temporis fieri diuisionem vt iurisdictionis commoda diuidantur. 4 Neque enim quod maiori parti dominorum placuit aliis nocere potest, quorum interest, vt singulorum. 5 Ergo etsi dispares domini fuerint partes, eadem ratio faciet, vt non pro numero personarum dominorum, sed pro quantitate portionum dominij diuisionem fieri oporteat. 8 *Ita Senatus* inter Dunant & Dauid grapharios iurisdictionis de Cornillion 4. Id. Maij 93.

1. Nam si pro diuiso constat posse vnum quemque pro arbitrio in parte sua constituere quos vult officiales. Bocr. *qu.* 5. *n.* 3.

Post

Paul Lucam de Penna *in l. quicunque C. de fund. limitroph. lib.* 10.

2. Nec sequimur hac parte opinionem Boer. *ibid. num.* 1. & 2 qui gl. *in c. inclusi* 16 q. 3. in verb. *conuenit.* Roman. *sing.* 562. *incip. fani fortuna.*

3. Idem Boer. *vbi sup. num.* 9. Quid si nec hi nec illi velint consentire: cogi possunt officio iudicis vt consentiant *l. huiusmodi* 4 §. *vlt. ff. leg.* 1. vel vt patiantur iurisdictionis commodum diuidi à ternatis viribus. Boer *d. num.* 2. Sed tamen nec hoc necesse est.

4. Nam ad quem libet hoc casu spectat iurisdictio in solidum Bart. & cæteri *in l. 1. De offic. Proconsul.*

5. Aliqui impediretur exercitium iurisdictionis cùm par in parem non habeat imperium *l. nam magistratus* 4. *De arbitr. cap. ex tuæ de elect.*

6. Idem Boer. *vbi sup. num.* 5. ex Bart. *in l. seruus communis in princ. de stipul. seruor.*

7. Item est quod fieri solet, id quod omnes tangit vt singulos à singulis approbari debere *l. per fundum* 11. *D. rustic. prad.* Vnde fit vt nec is qui habet maiorem partem iurisdictionis possit malam remittere in præiudicium socij non consentientis Boer. *vbi sup. num.* 7. post Abbat. *cons.* 6. *incip. in quæstione col.* 3.

8. Bart. *in d. l. seruus communis de stipul. seruor.* Boer. *dict. quæst.* 5 *num.* 9. & 10. Nec sequimur opinionem eorum qui putant illum qui habeat maiorem partem ponere officiarios debere *ex l. sancimus* §. *ne autem communione inducta* vbi Bald. *C. de donat. l.* & *suum* 7. §. *vlt. cum l. seq. de pact.* Nimirum quia non incommodè fieri potest diuisio iurisdictionis ex diuisione temporis. Obserua tamen quod supradicto loco notat Boer. *num. vlt.* Processum super vna eademque causa separatim factum coram talibus dominis partem iurisdictionis habentibus non eo minùs valere si reus non opponat exceptionem, petátque fieri remissionem ex Innoc. *in cap. cùm M. Ferrar.* ibi citat. text. *l. in à quo.*

TIT. XXVII.

Commun. vtriusq. iudic.

DEFINITIO I.

De tacita diuisione vel diuisionis renunciatione.

VI post diuisionem etiã in scriptis factam bona communia retinuerunt per continuum longi temporis spacium, censentur tacito consensu renunciasse diuisioni, sicut per contrarium, Ex eo quod per decennium continuum separatim fratres habitauerunt, nec communiter vsi sunt bonis anteà communibus, diuisio facta præsumitur. 2 *Ita Senatus* in causa procuratoris Episcopalis Maurianensis contra fratres Nouel, Idib. Febr. 1593.

1. Cravet. *cons.* 73. *num.* 13. post Romanum *cons.* 418. facit *l. quadam* 41. à contrario sensu in illis verb. *respondebatur consensisse eos diuisioni & multis annis &c. D. famil. erciscund.*

2. *l. si filiusfamilias* 10. vbi DD. C. *de petit. hered. l. si maior* 4. vbi etiam DD. C. *comm. diuid.*

DEFINITIO II.

In contractu diuisionis an & quando locus sit pœnitentiæ.

SOrores nuptæ quibus constante matrimonio paterna hereditas extra dotis causam obuenerat, 1 cùm de diuidenda hereditate agerent, & portionum quas senioris maritus constituerat, electio vt fieri solet iuniori delata esset, ad notarium ierant apud quem diuisionis stipulatio fieri posset, déque ea re publicum confici instrumentum. Scripto iam per notarium lectóque instrumento, cùm nihil præterstipulationem deesset, sorores iterùm consenserant vt ad eum modum qui scripto continebatur diuisio fieret. Rursúmq; natu grandior præsente marito dederat optionem iuniori, secutáque electione dixerat placere sibi quod soror iunior eam bonorum partẽ elegisset propter quam futurum erat vt frequentiùs & facilius inuicé conuenirent. 3 Sed eius maritus qui ipse instrumenti verba dictauerat, portionésq; pro arbitrio distribuerat, quasi re melius considerata notarij stipulationẽ adhiberi prohibuerat, atque ita sorores viríque discesserant. Quærebatur an perfecta diuisio videri deberet ne amplius esset locus pœnitentiæ. Placebat quibusdam non esse perfectam nihilque actum dici posse quandiu agendum aliquid superesset. 4 Neque esse dubitandum quin ex notarij stipulatione vires accipere contractus deberet, quæ tamen in proposito nulla interuenerat. 5 Obídque locum esse legibus quæ negant ex diuisionis placito agi posse si neque stipulatio neque traditio intercesserit. 6 Alij contra existimabant, non posse necessariam notarij stipulationem, 7 quæ nec aliam ob causam adhiberi solet quàm ad futurã rei memoriam. 8 Sufficere autem quòd sororum stipulatio interuenisset, 9 inducenda vtique ex mutua illa portionum delatione, & acceptatione, quæ cùm apud notarium facta esset ad quem sorores venerant vt contraherẽt & stipularentur, dubitari non oportebat quin stipulandi potius quàm paciscendi animo facta omnia viderentur. 10 Præsertim cùm gesto inter sorores negotio non fuisset in potestate mariti qui nullum in bonis non dotalibus ius habebat, 11 à contractu recedere, si quidem nec ipsius ratihabitio vel autoritas vlla requirebatur. Dicebam ea potiùs ratione defendi posse nihil actum, quòd ea contrahẽtium voluntas fuisse videbatur, vt in scriptis contractus fieret, quãdo nõ aliã ob causam ad notariũ itũ videri poterat. 13 Constat. n. quoties id actũ est vt in scriptis cõtractus fieret, pœnitentiæ locum esse quandiu scriptura prorsus absoluta, adeóque solenniter in mundum redacta non est. *Ita* in causa filiorum Ioannis Perrodi procuratoris patrimonialis tractatum est in publico auditorio non tamen decisum Prid. Id. Decemb. 1593.

1. Potest enim mulier nupta habere res duplicis generis quasdam dotales, quasdam non dotales & extra dotem constitutas vt Scævola loquitur *in l. pen. D. ad leg. falcid.* & has rursum in duplici differentia, quasdam parafernales de quibus *in l. hac lege* 8 & *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* scilicet quas mulier secum adfert in domum mariti, & cum dote sed ita tamen vt sint extra dotem, Galli veteres peculium dicebant *l. si ego* 9. §. *dotis autem D. de iur. dot.* Alias quæ mulieri obueniunt constante matrimonio quę magis propriè aduentitię dici possunt. De quibus omnibus Bart. *in Disput.* quæ incipit, *mulier habens amplum patrimonium.*

2. Secundum ea quæ diximus *Def.* 2. *supr. famil. erciscund.*

3. Actus autem geminatus solet euidentem consensum inducere *l. si mulier* 22. *C. ad SC. Velleian.*

4. *l. penult. in fin. C. de his quib. vt indign.*

5. Licèt enim instrumentum iam scriptum lectúmque erat quo continebatur, & diuisionem factam esse & stipulationem interuenisse, non tamen ea res faciebat stipulationem quoadusque contrahentes omnia, quæ instrumento continebantur, sibi placere iurassent.

6. *l. diuisionis placitum* 45. *D. de pact. l. cùm proponas* 21. *C. eod. l. si diuisionem* 15. *C. famil. erciscund.*

8. Non magis quàm interuentum instrumenti *l. instrumentis* 9. *C. de fid. instrum. l. pactum* 17. *C. de pact. l.* 7. *C. si maior fact. rat. habuer.*

8. Quæ causa vt plurimùm esse solet conficiendorum omnium instrumentorum *l. cùm te* 5. *C. de transact. l. contrahitur* 4. *D. de pignor. d. l. pactum* 17. vbi Gothofr. *C. de pact.*

9. Notarium enim adhiberi nil necesse est ad stipulationis validitatem nisi cùm is cui commodum stipulationis acquirendum est sibi ipse stipulari non potest. Finge pupillum absentem aut qui fari non possit *l.* 2. 3. & 4. *D. rem pupill. salvam.*

10. Solus autem ille stipulandi animus distinguit pactum à stipulatione *l. iuris gentium* 3. §. *quod ferè D. de pact. l.* 1. §. *eum qui D. de const. pecun.*

11. *d. l. hac lege* 7. *C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

12. Textus est *in l. vellet necne* 6. *C. de reuoc. donat.* Dixi *Def.* 4. *sup. de eo quod met. caus.*

13. Bald. Castrens. & cæteri *ad l. contractus* 17. *C. de fid. instrum. & l. testium facilitatem* 21. *C. de testib.*

14. Quia nec aliter nec prius vires habet contractus, vt loquitur Iustin. *in d. l. contractus.*

DEFINITIO III.

Quænam sit enormis & immodica læsio ad rescindendum ex ea causa diuisionem.

PErfectus diuisionis contractus ad exemplum venditionis cæterorúmque bonæ fidei contractuum ex causa enormis læsionis rescindi potest:1 in eóque omnes consentiunt:2 Quæstionis tamen est, An vt in venditione, ita in diuisione enormis illa læsio dicenda sit quæ sit vltra dimidiam iusti precij,3 an verò possit minor sufficere vt rescissioni locus esse queat.4 Dubitationem facit quod non eadem diuidentis quæ vendentis aut ementis voluntas est.5 Nam qui vendit id agit, vt rem suam alienet quãtocunque potest precio. Qui verò emit vt sibi acquirat quàm minimo & vilissimo:6 Indéque est quod dicimus licere iis naturaliter se decipere: 7 Maximè quia difficile est repetire certum & commune precium, cùm precia rerum pro locorum & temporum diuersitate ac ex personarum affectione varientur. 8 At ij qui bona communia diuidunt non id agunt vt quicquam vel acquirant, vel alienent, sed tantùm vt suam quisque aufferat portionem. 9 Nec ad rẽ facit, quod diuisio fieri nequeat citra mutuas adiudicationes, & consequenter quin vnusquisque ex condiuisoribus alienet eam dominij partem quam in cõdiuisoris portione habebat antea. 10 Illa enim alienatio necessaria est,11 nec nisi eo animo fit, vt suæ quisque partis dominus in solidum maneat. 12 Proinde nec æquitati nec diuidentium voluntati videtur consentaneum vt alteruter vllomodo lædatur, ne intra dimidiam quidem. 13 Frequentior tamen Doctorum schola vult similem esse hac parte diuisionem venditioni, vt semel perfecta non aliter rescindi possit prætextu læsionis, quàm si læsio sit immodica & vltra dimidiam:14 & quidem inspecto tempore contractus. 15 Soli Galli pragmatici contra sentiunt & in supremis Galliæ curiis sic obseruari testantur, vt ad rescindendam diuisionem sufficiat notabilem læsionem interuenisse:16 qualem eam esse interpretantur quæ ad quartam vsque precij ascendat:17 quamquam non desunt qui pro quarta tertiam constituant. 18 *Senatus* noster mediam quandam sententiam sequitur, vt si de diuisione inter fratres facta quæratur, sufficiat læsionem notabilẽ vt aiunt interuenisse, licèt nec ad quartam vsque ascendat. Inter alios autem læsio vltra dimidiam requiratur. Cuius distinctionis ratio aut æquitas potiùs illa est quòd inter fratres potissimum & æquitas, & æqualitas exuberare debeat,19 vt fraterna inter eos concordia retineatur.20 *Ita Senatus* in causa D. Guillielmi Oneiaci Senatoris integerrimi & eruditissimi nunc Præsidis meritissimi contra fratris filiam vxorem D. de Maillac 4. Cal. Febr. 1594.

1. *Ex l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*
2. DD. *ad d. l. 2. & ad l. maioribus 3. C. hoc tit.*
3. *d. l. 2. & d. l. si voluntate.*
4. Nam textus *d. l. maioribus 3. C. hoc tit.* illud duntaxat requirere videtur vt aliqua sit inæqualitas, quasi corrigenda illa sit quanta aut quantulacumque sit.
5. Vide textum elegantem in *l. seruos* 34. in illis verbis, *non emendi sed diuidendi animo D famil. erciss.*
6. Emptor enim viliore comparandi, venditor cariore distrahendi votum gerentes ad hunc contractum accedunt, vixque post multas contentiones paulatim venditore de eo quod petierat detrahente, emptore autem huic quod obtulerat adiiciente, ad certum consentiunt precium. Verba sunt *d. l. si voluntate 8. vers. quod si. C. de rescind. vendit.*
7. *l. in causa* 36. *§. idem Pomponius D. de minor. l. item si* 22. *§. vlt. D. locat.* vbi scriptum est idem iuris hac parte esse in venditione & locat.
8. *leg. 3. D. de eo quod cert. loc. l. precia rerum* 63. *D. ad leg. falcid.*
9. Licèt aliquando æstimationem in eam rem fieri necesse sit, vt *in d. l. seruos* 34. *famil. erciss.*
10. Vnde & diuisio alienatio dicitur *in l. si pupillorum* - *D. de reb. eor. qui sub tutel.* ideóque & emptionis vicem obtinet *l. 1. C. hoc tit.*
11. Ideóque nec minoribus interdicitur, si modò à maiore prouocentur *d. l. si pupillorum & in l. 1. §. si communis. eod. tit.*
12. Quia in diuisione quantum quisque à socio consequitur tantum ei de suo vicissim præstat ita vt post diuisionem neuter coheredum sit locupletior, quàm anteà fuisset *l. cùm pater 77. in princip. de leg. 1. l deducta* 58. *§. acceptis. vers. diuersum ad SC. Treb.*
13. Quasi alienum id sit ab eo quod actum est inter diuidentes *arg. d. l. seruos* 34 *famil. erciss.* facit *l si inter virum* 21. *C. de iur. dot.*
14. DD. *ad d. l. 2. C. de rescind. vendit.*
15. *d. l. si voluntate 8 in fin. C. eod. l. si ea lege* 17. *C. de vsur.*
16. *Ex d. l. maioribus 3. C. hoc tit. l. in contractibus 3. C. quib. ex caus. maior.* De quorum tamen locorum sententia vide quæ scripsi *in Chiliade De error. pragmat.*
17. Rebuff. *in const. reg.*
18. Imbert. *in enchirid.*
19. *Arg. l. inter filios* 11. *C. famil. erciss.*
20. *l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. cùm oportet 6. vers. etenim.* in illis verb. *vel ad fratres suos quod etiam grauius malitiæ esse videtur C. de bon. quæ liber.*

DEFINITIO IV.

De variis modis faciendæ diuisionis.

NOn eo minùs ritè rectéque contractus diuisionis initus videri debet, quòd nulla bonorum æstimatio,1 aut mensuratio aut arbitrorum diuisoriorum conuentio præcesserit.2 Est enim moribus nostris receptissimus, nec lege vlla prohibitus modos ille diuisionis inter hæredes faciendæ vt maior natu portiones quales vult constituat, minor autem vtram velit eligat.3 Placétque Theologis & Canonistis omnibus propter exemplum diuisionis quam ab Abrahamo cum Loth fratris filio sic factam esse sacris scripturis proditum est.4 Non enim de fratre, sed de seipso solo conqueri debet is qui portiones inæquales constituit, fratris minoris vt credibile est circumueniendi gratia si fortè is minùs perspicax minorẽ portionem elegisset.5 Et verò quantumuis minor frater cui optio data fuit longè precio siorem partem elegerit, Nemo tamen dixerit dolo malo quicquam ab eo factum videri cùm nihil aliud egerit, nisi vt oblata condicione vteretur.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Etsi enim æstimationem illam rerum hereditariarum aliquando fieri necesse est animo diuidendi vt *in l. seruus* 34. *D. famil. erciss.* tamen id necesse non est.
2. Quid enim aliud agit iudex cùm dat arbitros diuisorios nisi vt quàm commodissimè fieri possit diuisio fiat. Quid ergo eius interest dummodo facta sit de consensu omnium quorum interest? *arg. l. 1. §. inde quæritur D. de oper. noui nunciat. l. si conuenerit* 26. *D. de re iudic. l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr.* Vnde etiam est quod etiamsi diuisionis arbitrum is dederit cui dandi ius non fuit si tamen socij perperam factæ diuisioni consensum dederint, quod quisque eorum secundum placita possidet, pro parte socij dominium nactus esse intelligatur *l. 2. C. hoc tit.*
3. Scripsi *Def. 2. sup. famil. erciss.*
4. Genes. cap. 13.
5. Nec enim audiendus est qui id petit cuius contrarium non fuerat postulaturus *l. pen. C. de solut.* nec qui vti nolit eo iure quod in alium statuerit *l. 1. & tot. tit. quod quisque iur.* facit *l. 1. in fin. & l. 3. in princip. D. de solut.* facit *l. in iurandum* 34. *§. datur D. de iureiur.*
6. *l. 2.* ibi, *optabit quem velit D. de opt. leg.* Sic enim verba illa accipienda sunt vt qui habet optionem eligere possit etiã optimum. Nam quod contrà scriptum videtur *in l. legato* 37. *& in l. si heres* 110. *de leg. 1.* ad eum casum pertinet quo seruus generaliter legatus sit non autem optio legatario data. Nam & idem est si non in legatarij sed in alterius tertij arbitrium optio collata sit & is ante factam optionem decesserit *l. vlt §. 1. C. comm. de legat.* Facit quod lex ait, Non videri quem fraudare eos qui sciant & consentiant *l. quod autem 6. §. præterea D. quæ in fraud. cred. cum similib. l. nullus videtur* 55. *De regul. iur.* Item quod ei qui electionem obtulit non alia patere debeat via, quàm quæ ab ipso electa sit *arg. l. si mulier* 21. *§. vlt. D. quod met. caus. l. 1. §. illud D. de separat.*

DEFI-

DEFINITIO V.

Aduersus diuisionem quæ per optionem facta est restitui possit tanquam læsus is ipse qui optionem dedit.

ADuersus diuisionem à se factam potest quis restitui etiamsi eo tempore maior fuerit, 1 maiorémve se dixerit, 2 Imò etsi Doctor doctúsque & diligens alioqui paterfamilias, 3 si modò tantam probet læsionem quantam in superioribus necessariam esse diximus, 4 ad inducendum auxilium restitutionis. Quanti enim sit vnaquæque portio in facto non iure consistit, 5 facti autem interpretatio etiam prudentissimos fallit. 6 Illud difficilius est vt restitui in integrum possit maior qui partes quantumcumque inæquales constituit fratrique minori natu optionem dedit. Nam vt proximè attigimus quo maior probatur esse inæqualitas, eo magis videri potest in dolo esse is qui partes constituit, quem constat, si frater iunior minorem partem elegisset, non fuisse aduersus eiusmodi diuisionem petiturum restitutionem, sed fraudis suæ potiùs fructum quantus in se esset retenturum: cur ergo addatur pensi id cuius contrarium in diuersum euentum non fuerat postulaturus? 7 Sed tamen placuit Senatui ne hoc quidem impedire rescissionem. Ea potissimùm ratione quòd nó sit probabile per dolum fraudémve quicquam factum esse ab eo qui fratri dederit optionem. 8 Prior enim ille incurrit in periculum damni quod fratri ex inconsiderata electione possit accidere. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. maioribus 3. C. hoc tit. l. 3. C. quib. ex caus. maior l. 2. C. de rescind. vendit.*

2. Intellige secundum distinctionem quam posui *in Defin. vnic. sup. ill. tit. si minor se maior. dixer.*

3. Etsi enim credibile id est præsumendum non est hunc facile in aliquo errasse *l. cùm de indebito 25. vers. & maximè si ipse D. de probat.* tamen præsumptio cedit veritati de qua in contrarium apparet *l. si chirographum 24. eod. cum similib.*

4. Def. 3 *sup. eod.*

5. *l. in actionibus 5. §. vlt. & l. seq. D. de lit. iur.*

6. *l. 2. D. de iur. & fact. ignor.*

7. *Contra l. pen. C. de solut.*

8. Nemo enim suum iactare præsumitur *d. l. cùm de indebito.*

9. Quis enim tam stupidus est vt malit se vulnerari & postea restitutionis ancipitis remedium quærere quàm ab initio prospicere ne vulneretur *arg. l. vlt. C. in quib. caus. rest. in integr. non est necess.* Vide tamen quæ scripsi *in Decad. err.*

DEFINITIO VI.

De rescindenda transactione quæ diuisionem secuta sit.

QVid verò si post eiusmodi diuisionem transactum quoque proponatur. 1 Multum intererit an de controuersia aliqua quæ in consequentiam, & approbationem diuisionis superuenerat transactum sit: 2 An super lite mota vel mouenda, 3 ad rescindendam ex læsionis causa diuisionem. 4 Priore casu non impedit transactio restitutionem eadem probata læsione, quam probari sufficeret si transactio nulla interuenisset: 5 quoniam diuisionis continuatio & perfectio quædam dicenda illa est, potiùs, quàm alius & nouus contractus. 6 Posteriore verò, hoc est si de ipsa quoque læsione transactum sit, constat nihil amplius quærendum esse de diuisione, 7 cùm bona ex nouo planéque diuerso iure possideantur. Obidque non aliam læsionem sufficere ad rescindendam diuisionem, quàm quæ sufficeret ad rescindendam transactionem. 9 Id est si nostris credimus, quæ sit vltra dimidiam inspecto etiam dubio litis euentu. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Hoc enim casu duplex videtur vinculum esse, vnum diuisionis, alterum transactionis quod omnium solet esse fortissimum *l. causas 26. C. de transact.* Nam & duo vincula sunt fortiora vno *l. pen. C. de adopt.*

2. Consequentium enim idem iudicium esse solet & debet quod antecedentium *l. si quis seruo 84. de legat. 2. & vulgar.*

3. Sufficit enim metus futuræ litis *l. 2. C. de transact.*

4. Secundum ea quæ diximus *Def. 3. & 5. sup. eod.*

5. Quandiu enim subest eadem causa concedendæ restitutionis non debet illa denegari si modò nondum fuerit petita *l. doli 19. §. diuersum D. de nouat.*

6. *Arg. l. 3. §. scio D. de minor.*

7. Quia nec de errore quidem calculi quæri posset si super eo transactum esset *l. vnic. C. de error. calcul.*

8. Id est ex causa transactionis non diuisionis; quia omnis transactio nouum Deo & ast *l. 1. De transact.*

9. In quam rem nec si læsio sit vltra quadruplũ sufficere tamen potest *l. Lucius 78. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

10. Ex traditione Bart. communiter recepta *ad l. 2. C. de rescind. vendit. & ad l. si quis cùm alter 36. D. de verb. obl.* Contra quam tamen vide quæ scripsi *in Chiliade De error. pragm.*

DEFINITIO VII.

Rescindi potest diuisio ex causa læsionis ad trigesimum vsque annum.

QVid denique si per decennium aut vicennium integrum, fortassis etiam inter præsentes bona vtrinque sine controuersia possessa sint ex causa præcedentis diuisionis? 1 Non idcirco excluſa videbitur in integrum restitutio ex capite enormis læsionis, 2 Quia quod Iustiniani constitutione quadriennium in eam rem præfixum, continuum in anni vtilis locum substitutum est, 3 non pertinet ad hoc genus restitutionis, quæ scilicet coniuncta est cum condictione ex lege. 4 Condictionum enim omnium commune ius illud est vt non nisi triginta annorum præscriptione summoueantur. 5 Postquam placuit nouam Diocletiani & Maximiani legem, 6 ad diuisionem quoque vt & ad cæteros bonæ fidei contractus protrahendam esse, 7 Vel ob id maximè quòd diuisio emptionis vicem obtinere existimatur. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Solet enim ea esse subsequens possessio magni esse momenti etiam ad confirmandam diuisionem, quæ alioquin non valeret *l. 1. l. si inter 8. C. hoc tit. l. si diuisione 15. C. famil. ercisc. l. quadam 41. D. eod.*

2. Id est ex beneficio *l. 2. C. de rescind. vendit.*

3. *l. vlt. C. de tempor. petend. in integ. rest.*

4. Sic enim appellare licet nouam illam actionem quæ competit ex *d. l. 2. C. de rescind. vendit. arg. l. vnic. D. de condic. ex leg.*

5. Sunt enim actiones personales cùm & actiones omnes in personam condictiones appellentur *§. actionum Inst. de act.* actiones autem personales non nisi longissimi temporis præscriptione summouentur *l. hereditatis 7. C. de petit. hered. l. 3. & 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

6. *d. l. 2. C. de rescind. vendit.* quæ primùm hoc ius nouum induxit.

7. Vt scripsi *Def. 3. sup. eod.*

8. *l. 1. C. hoc tit.* Dicitur etiam aliquando diuisio vicem permutationis obtinere *l. si filia 20. §. si pater D. famil. ercisc.* Sed & permutatio ipsa emptioni vicina esse dicitur *in l. 2. D. de rer. permut.* imò & vicem similiter emptionis obtinere *l. 2. C. eod.*

DEFINITIO VIII.

In quo differat diuisio à venditione cùm rescindenda est ex causa immodicæ læsionis.

ETsi autem diuisio vicem emptionis obtinere dicitur propter mutuas illas adiudicationes dominiique translationes quas fieri necesse est vt vnaquæque portio ex communi fiat propria cuiusque condiuisorum: 1 Apertè tamen differt ab emptione in eo quòd neque precium vllum in diuisione intercedit, neque diuidentium voluntas illa est, vt vel emant vel distrahant, sed vt suum habeant sibíque proprium singuli quod habebant antea in commune. 3 Inde fit vt si de rescindenda diuisione agatur ex causa enormis & immodicæ læsionis non possit locus esse remedio & æquitati legis nouæ ex ea parte quæ dat emptori optionem vt iustum precium supplere possit

si id malit quàm rem reddere.4 An igitur omnimodo rescindenda erit diuisio? At fuerit id iniquum, vt contractus bonæ fidei ex sola læsionis causa rescindatur. 5 Præsertim cùm & æquitati & æquabilitati quæ in bonæ fidei iudicijs exuberare debet, aliter satisfieri possit, supplendo ex portione vnius quod deest alteri.6 Potest enim fieri vt interfit rei ex sua potiùs portione supplere quàm inire nouã diuisionem.7 Ac sanè ita est si non longe maior læsio interuenerit, quàm quanta esse debeat ad inducendam restitutionem 8 Sed si enormissima læsio proponiatur & inæqualitas prorsus intolerabilis, inspecta non solùm æstimatione, sed etiam qualitate & condicione bonorum, quæ in diuisione præcipuè spectanda est, æquũ non est superesse condiuisori electionẽ quæ nec emptori relinquitur, quoties venditor vltra bessem precij deceptus fuit, quoniam, vt nostri tractant, dolus in reipsa creditur interuenisse ex tam enormi læsione. 9 Hactenus tamen inter emptionem & diuisionem hoc etiam casu interest quòd fructus omnes ab emptore restituuntur quasi sine titulo percepti, 10 nec tantùm à tempore litis contestatæ, vt in cæteris restitutionum causis, 11 sed à die ipso contractus. 12 In diuisione verò si sic facta sit vt maior natu frater vel alius condiuisor quilibet fratri vel coheredi iuniori, vt plerumque fit, optionem dederit, 13 nulla prorsus fructuũ condemnatio fieri debet ne quidem eorum qui post litẽ contestatam percepti sunt, 14 Quasi per actoris, vt ita dicam, manus illos perceperit is cuius nullum aliud in diuidendo factum intercesserit, nisi quod sibi datam à socio optionem admisit.15 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quoniam alioquin quilibet ex sociis vel in minima parte glebæ indiuisæ portionem suam habet *l. per fundum* 11. *D. rustic. prad. l. vlt. D. commun. prad. l. illud* 46. *D. de vsurp.*

2. Licèt aliquando res communes æstimari necesse sit dividendi non emendi causa vt Papinian. loquitur *in l. seruos* 34. *D. famil. ercisc.*

3. *l. in re communi* 26. *D. vrb. prad. l. cùm pater* 77. *§. dulcissimis de legat* 2.

4. *d. l.* 2 *l. si voluntate* 8 *in fin. C. de rescind. vendit.*

5. Nam nec æquum esset rescindi venditionem ex causa læsionis, si non fieret ea rescissio quodammodo ex voluntate emptoris nolentis iustum precium supplere, vt scripsi in *Decad. De error. pragm.*

6. Id enim duntaxat facit qualitas iudicij bonæ fidei vt res ad suam æquitatem & æqualitatem reducenda sit *l. 3. C. hoc tit. l. 3. C. quib. ex caus. maior.* non etiam vt totum negotium rescindatur.

7. Noua enim diuisio facere posset vt alia bona haberet quæ habere nollet, si in hæc quæ nunc habet, maiorem aliquam adfectionem gerat *arg. l. si in emptione* 35. *D. de minor. l. 1. §. & aliàs si quid in fraud. patr.*

8. Secundum eam distinctionem quam probauimus *Def.* 3. *sup. eod.*

9. Notant nostri *ad l. si quis cùm aliter* 36. *De verb. oblig.* Scripsi *in Decadib. De error pragm.*

10. Quia venditio habetur pro non facta & titulus reducitur ad non titulum propter dolum præsumptum qui in re ipsa inesse creditur vt scripsi *suprad. loco.*

11. Eo namque iure vtimur vt ei qui in integrum restituitur ex qualibet causa minor ille sit, siue maior, non alij fructus restituantur quàm qui percepti sunt post litem contestatam, quod an rationem habeat disputaui *in Chiliade De error. pragmat.*

12. Nec enim potest videri fuisse bonæ fidei possessor ad fructus lucrandos qui titulum nullum habuit *l. certum est* 21. *& seq. C. de rei vind.*

13. Quomodo eam plerumque fieri diximus *Def.* 2. *sup. famil. ercisc.*

14. Cùm fuerint optimo iure percepti & ex socij facto ac voluntate *arg. l. si seruus* 68. *§. locaui D. de furt.*

15. Quid enim aliud facere potuit nisi vt oblatam à socio optandi & eligendi condicionem agnosceret? facit *l. iusiurandum* 34. *§. datur D. de iureiur. l. pen. §. sine autem C. de reb. cred. & iureiur. &* §. 1. sed & socio imputari potest non solùm quòd obtulerit optionem, sed etiam vbi læsus fuit distulerit restitutionem *l. ab hostibus* 15. *§. vlt. D. ex quib. caus. maior.* etsi ratio hæc ad eos tantùm fructus pertinet qui ante litem contestatam percepti sunt, non etiam ad eos qui post litem contestatam.

DEFINITIO IX.

Alia diuisionis & venditionis differentia in probanda læsione.

SEd & illa inter diuisionem & emptionem hac parte differentia est, quod in emptione rescindenda probãdi onus incumbit ei qui allegat læsionem vt doceat quanti præcisè reuera, & ex communi hominum æstimatione res fuerit tempore contractus. 1 At in rescindenda diuisione sufficit ei qui læsionem adfert pro causa impetrandæ restitutionis, vt probet inæqualitatem bonorum, quæ iam eo contractus tempore fuerit, licèt non probet illius temporis æstimationem. Nam cùm in diuisione precium nullum interueniat, 3 bonorúmque qualitas & condicio præcipuè spectanda sit, potest ea probatio sufficere ad restitutionem, 4 Nisi aduersarius ex parte sua probet inæqualitatem illam quæ sit in condicione bonorum corrigi per inæqualitatem quæ vicissim sit in precio, Siue quod pars ignobilior ex maiori constet bonorum quantitate, siue quod ex iis bonis conflata sit quæ contemplatione loci, 6 aut amplioris reditus, 7 videri debeant pretiosiora. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vnusquisque enim tenetur probare id quod est fundamentum suæ intentionis & causa petitæ restitutionis *l. nam posteaquàm* 9. *§. si minor D. de iureiur.* Bart. *in l. prædiorum* 10. *& l. seq. C. de prad. minor.*

2. Licèt nonnunquam æstimatio rerum communium necessariò fiat. Sed fit animo diuidendi non emendi vt ait *l. si seruos* 34. *D. famil. ercisc.*

3. Vt ex Boerio scripsi *Defin. prox. num.* 9 *sup. eod.*

4. Saltem quoadusque aduersarius susceperit in se onus probandi contrarium, vt sequitur *in Defin.*

5. Vix enim quisquam ignobiliora bona pro nobilioribus accepturus sit in pari quantitate & æstimatione.

6. *Vt in l. libertum* 36. *D. debon. libert. l. 1. §. & alias. D. si quid in fraud. patron.*

7. Nam ex reditu maximè solent & debent fundorum precia constitui. *l. si fundus* 13. *in princip. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si fundum* 92. *de legat.* 1.

8. Possit tamen non improbabiliter disputari probationem læsionis ad implorandam restitutionem debere necessariò esse concludentem *l. neque natales* 10. *l. ad probationem* 21. *C. de probat. l. non hoc* 4. *C. vnd. legit.* ideóque non sufficere actori vt probet inæqualitatem condicionis aut quantitatis bonorum nisi etiam probet æstimationem, cùm nihil prohibeat inæqualem esse condicionem bonorum, & tamen æquales esse portiones suppleto in quantitate eo quod deest in qualitate.

DEFINITIO X.

Quid si is qui aduersus diuisionem à se factam restitui vult bona quædam ex iis, quæ sibi euenerant, alienauerit.

SI post factam diuisionem is qui læsum se conqueritur bona quædam ex sua portione alienauerit quæ ad nouam diuisionem faciendam in medium iam conferri nequeat, difficilius est dicere quid constituendum videatur. 1 Et quidem cùm fieri non possit vt ex integro omnia diuidantur quasi nulla vnquam diuisio facta fuisset cùm res amplius non sit integra, constat satis id vnum superesse vt quod alienatum fuit imputetur in alienantis portionẽ, 2 non pro ea æstimatione quæ in vendendo facta fuerit si forte res minore precio venierit quàm quanti verè fuit, licèt præsente & subscribente socio (si adesse cum emptor voluerit vt tutius emeret, 4 cùm nihil sua interesse socius putaret, quippe qui nihil amplius iuris in socij parte habere se intelligeret.) Sed pro vero communique precio, quod nunc sit cùm noua diuisio facienda est. 5 At quæstio in eo est an eiusmodi imputatione facta id quod deest ad inducendam æqualitatem suppleri necesse sit ex alterius portione arbitrio boni viri. An noua potiùs diuisio facienda sit. Nam si dicas ex integro ineundam cæterorum bonorum diuisionem, videaris facere iniuriam socio qui nihil ex parte sua distraxit. 6 Cui nimium non liceat

eodem

eodem iure vti vt suam sperare partem possit in bonis omnibus, quæ socio ex priori diuisione obtigerant. 6 Nam & idem in emptione seruatur, vt quamuis læsio enormissima intercesserit si tamen rem ipsam reddere emptor nó possit, fortè iam ab alio bonæ fidei possessore vsucaptam supplemento precij necessariò locum esse oporteat. 8 Idq; in proposita specie tantò probabilius videbatur, quod is ipse agebat ad rescindendam diuisionem qui portionis suæ partem alienauerat, atq; ita effecerat ne omnia in integrum restitui possent. 9 Sed tamen æquius tandem visum est illud temperamentum, Vt noua quidem diuisio fieret, sed imputarentur alienata in portionem alienantis. Vicissim autem socio ex cæteris bonis communibus præstaretur tantundē in qualitate, quantitate & valore priusquàm ad diuisionem vllam accederetur. 10 Sanè cùm alienator idémque actor diceret paratum se conferre iustum precium rerum alienatarum quasi in earum locum successurum. 11 Placuit audiri eum non debere, quia cùm actor esset, in eius fuerat potestate non agendo liberare se ab ea necessitate repræsentandorum bonorum quæ alienasset. 12 Neque referebat an bona fide & ex causa necessaria, vt puta pro dimittendis creditoribus hereditariis an vltro & sine causa alienasset. 13 Et verò quod dici solet precium in vniuersalibus succedere loco rei, 14 constat non esse perpetuum. Ad arbitrarias enim actiones pertinet in quibus nisi arbitrio iudicis restitutio fiat sequitur condemnatio. 15 Non etiã ad illas in quibus siue ex bona fide siue ex natura stricti iudicij rem ipsam præcisè dari aut restitui oporteat. 16 *Ita Senatus* in eadem causa, & alio rursus inter easdem personas Senatusconsulto 6. Non. Mart. 1594.

1. Imputari enim solet ei qui restitui vult in integrum vbi res in integro esse desiit, præsertim post res per eum ipsum venditas *l. quod si minor* 24. §. *Scæuola D. de minor. l. si quis furem* 8. D. *de iur. delib. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

2. Quomodo & interdum collatio fieri soler, scilicet minus accipiendo & remittendo *l.* 1. §. *quamuis vers. sed etsi tantùm D. de collat. bonor.* Dat enim & confert & diuidit etiam qui minus accipit.

3. Neque enim rei meæ aut communi ab alio precium dici potuit contra vel citra meam voluntatem *l. portionem* 4. *C. de commun. rer. alien.*

4. Solet enim nocere ei qui venditioni adfuit & consensit si posteà ius suum exequi velit *l. quoties* 11. *C. de fidei. l.* 4. §. *quæsitum est si cùm fundi D. de doli mal. except.*

5. Si enim bona non essent alienata nec deteriorata, venirent nunc in diuisionem in præsenti æstimatione *arg. l. si sterilis* 21. §. *cùm per venditorem in fin. de empt.*

6. Text. est elegans *in l. ex hereditate* 54. *D. famil. erciſc.*

7. In his autem iudiciis familiæ erciscundæ & communi diuidundo quæ nos duplicia appellamus, quòd in iis vterque & actor sit & reus *l.* 3. §. *familiæ l. inter* 44. *qui familiæ D. famil. erciſc.* eandem vtriusque rationem constitui necesse est, non meliorem vnius quàm alterius.

8. Notant DD. præsertim Arius Pinell. *ad l.* 2. *C. de rescind. vendit.*

9. Qua enim ratione alienam partem petere potest, qui suã alienauit? *arg. l. cùm pater* 77. §. *libertis de legat.* 2.

10. Ira enim visum est seruari posse æqualitatem, & neutri iniuriam fieri. Quid autem aliud exigere possit socius qui nihil distraxit, quàm vt indemnis seruetur, neque ex alienationibus per socium factis quicquam damni aut incommodi sentiat *arg. l. dominus* 55. §. *vlt. D. locat.*

11. Eo prætextu quòd iudicium familiæ erciscundæ sit vniuersale tanquam quod admixtum quodammodo habeat iudicium petitionis hereditatis *l.* 1. §. *vlt. & l.* 2. D. *famil. erciſc.* In iudiciis autem vniuersalibus precium succedat loco rei, vt scripsi *Defin.* 5. *supr. De rei vindic.*

12. Nihil enim causæ est cur ei succurri oporteat, qui seipsũ coniecit in aliquam necessitatem. *arg. l. si fidemissor* 7. §. 1. *D. qui satisd. cog. l.* 2. §. *vis fluminis D. si quis caution. l. si pignori* 29. *vers. non idem D. famil. erciſc. l.* 5. §. *vlt. D. de doli except. l. vnic. C. vt nem. inuit. ager. cog. l. petenda* 6. *C. de temper. pet. in integr. restit. l. cùm autem* 23. §. *quare D. de ædilit. edict.*

13. Huic enim distinctioni tum demum locus est cùm quæritur an pendente iudicio familiæ erciscundæ possit vnus ex sociis alienare *vt in l. alienationes* 13. *D. famil. erciſc.* non cùm is qui alienauit vltro postea petit restitutionem aduersus socium qui nihil alienauit cùm eiusmodi alienatione communio prorsus extinguatur *d. l. ex hereditate* 54. *famil. erciſc.* Sine communione autem non possit accipi iudicium familiæ erciscundæ vel communi diuidundo.

14. *l. si & rem & precium* 22. vbi Bart. *D. de petit. hered. l. Imperator* 70. §. *vlt. & ll. ſqq. de legat.* 2.

15. §. *præterea Inſt. de action.*

16. Aliud enim res est, aliud rei precium *l. venditor* 21. *D. de her. vel act. vend. l. fundum* 28. *D. de noxal.* Porro iudicium familiæ erciscundæ bonæ fidei est non arbitrarium, vt erat olim petitio hereditatis §. *actionum Inſt. de action.* sicut & in aliis quibusdã differt à petitione hereditatis *l. fundus* 51. *D. famil. erciſc.*

DEFINITIO XI.

Bonorum quæ cum pupillis aut minoribus communia sunt diuisio nulla fieri potest nisi datis prius vocatisque tutoribus & curatoribus.

SI ex pluribus bona communia habentibus quidam sint impuberes tutorem non habentes, aut minores annis sine curatore, & alij inuicem agant ad diuisionem, 1 Ante omnia tutor impuberibus & curator minorib. dari debet, 2 non solùm vt mutuæ illæ adiudicationes dominiique translationes fieri possint, quas interuenire necesse est in bonorum communium diuisione, 3 Sed etiam vt sciatur, quanta portio eos contingat qui prouocant ad diuisionem, ne quid inauditis iis quorũ maximè interest constituatur, 4 cùm fieri possit vt maiorem sibi adserant portionem quàm quæ à sociis conceditur. 5 Neque verò iis duntaxat petentibus tutor aut curator in eam rem dãdus est (quomodo enim tutorem impuberes peterent? 6) Sed si maiores cæteri qui iudicio familiæ erciscundæ aut communi diuidundo conueniuntur petant, eorum nomine atque interea iudicium, & arbitros diuisorios accipere recusent, audiendi sunt, 7 Quasi qui non tam de iure tertij, 8 quàm de suo excipiant. Eorum quippe interest sic ferri de diuisione facienda sententiam vt retractari eam posteà non oporteat, 9 vtque in iudicati executionem legitimè subsequi diuisio possit. 10 Itaque si inauditis impuberibus aliisque minoribus iudex inter maiores pronunciet faciendam pro his aut illis portionibus diuisionem, licet addat *vocatis omnibus quorum interest*, perperam pronunciasse videbitur, 11 poterúntque ab eo appellare illi etiam quorum portionibus nullum detrimentum fiat, si modò petierint vt ante omnia pupilli minoréſque vocarentur, & illis in eam rem tutor curatórve decerneretur. 12 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 4. Id. Mart. 1594.

1. Possunt enim qui maiores sunt alios prouocare *l.* 1. *vers. si communis l.* 5. §. *vlt. & l. si pupillorum* 7. *in princip. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2. Quia neque iis absentibus diuisio fieri potest *l. coheredibus* 17. *C. famil. erciſc.* neque pro præsente haberi pupillus qui tutorem non habet. Imò & plus quàm absens est *l. cùm filiusfamilias* 43. §. *in hac D. de verb. oblig. l. in eo* 110. §. *pupillus l. vbi* 124. §. 1. *l. pupillus* 189. *de reg. iur.* Quamquam adulto minùs necessaria est autoritas curatoris *l. puberes* 101. *de verb. oblig. l.* 3. *C. de in integr. restit. minor.*

3. Vt scripsi *Def.* 8. *sup. eod.*

4. *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. etiam* 29. §. *vlt. D. de minor. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

5. De illo enim primùm quærendum est an coheres quis sit, & ex qua parte *l.* 1. §. *vlt. l. cùm putarem* 36. *D. famil. erciſc.*

6. Qui tum etiam cùm adsunt abesse intelliguntur, vt diximus *nu.* 2. & illa etiam quæ vident, ignorant *l.* 1. *C. de falſ. monet.*

7. *l. arbitrum* 43. in illis verb. *& præsentibus cæteris D. famil. erciſc.*

8. Quod fieri nõ potest *l. loci* 4. §. *competit D. si ſeruit. vindic.*

9. Quomodo retractari eam necesse esset petentibus quandoque illis qui iudicio non adfuissent & quorum tamen interesset *d. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. si perluſorio* 45 §. 1. *D. de appell.*

10. Etiam inuito aduersario, Iudicium enim, itémque iudicati executio fit in inuitum *l. inter* 83. §. 1. *D. de verb. oblig.*

11. Quia de iure portionum pronunciauit inauditis iis quorum intererat & qui ante omnia vocari debuerunt. Nec clausula illa *vocatis omnibus quorum interest* sententiam tueri potest, quia non sufficit vocari in executione iudicati eos qui antè sententiam vocandi fuerunt. Et præpostera illa pronunciatio est *arg. l.* 1. *C. de execut. rei iudic.*

12. Nam & illorum interest, vt ait Defin. vel ob hoc maximè ne postmodum actum agere cogantur, atque ita vexent se sumptibus inanibus *arg. l. minoribus 6. D. de minor.*

DEFINITIO XII.

De alienatione facta per eum ex sociis qui conuenerat vt quoad diuisio fieret certis bonis separatim frueretur, aut ne ante certum tempus fieri diuisio posset.

INter socios conuenerat vt quousque bonorum communium diuisio fieret, hic fundo Corneliano, ille Semproniano frueretur. Si tibi ille possessor Semproniani partem Corneliani sibi competentem vendiderit, non solùm venditio valebit, cùm socium partem suam rei communis vendere nihil prohibeat, 1 adeóque priusquàm transactum sit tempus intra quod ne diuisio fieri posset conuenerat, 2 Sed etiam permittendum tibi erit vt ea parte tanquam tua pro arbitrio vtaris fruaris. Nec repellêris ea exceptione qua tuus autor repelleretur si totum fundum Sempronianum possidens Corneliani partem vindicare vellet. 3 Quia pactio quæ inter socios facta fuerat diuisionem fieri non prohibebat, sed tantùm possessioni & administrationi bonorum communium, modum quendam momentaneum & temporarium statuerat. 4 Itaque nō magis aduersus conuentionem fecisse videtur, qui tibi fundi Corneliani partē vendidit, quàm si socium ad diuisionem prouocasset; 5 quod vtique facere ei licebat salua conuentione. 6 Aliud igitur esset si inter socios conuenisset vt ante certum tempus diuidere non liceret. 7 Tunc enim ante præteritum tempus facta venditio valeret quidem, sed non faceret quominus ante tempus agendo tu communi diuidundo eadem pacti exceptione summouereris, qua tuus quoque autor si ipse ageret summoueretur. 8 *Ita Senatus* pro R. D. Claudio de la Couz Abbate Ambroniacensi & Senatore meritissimo contra nobiles fratres de Montou & Guilliet. 3. Non. Iunij 1594.

1. *l. falsò 3. C. de commun. rer. alienat.*

2. Venditio enim partis communis non tollit communionem, ad quam conseruādam huiusmodi pactio pertinet, sed tantùm mutat socium alienato per venditorem dominio suæ partis in emptorem *l. ad officium 3. C. commun. diuid.*

3. Licet eadem plerumque soleat causa esse emptoris quæ venditoris *l. inuitus 156. §. plerumque De regul. iur.*

4. Simile quiddam est *in l. 4. §. vlt. D. de seruit. l. inter 36. D. de adm. tutor.*

5. Hoc ipso enim quod partem suam alienauit fecit vt pars socij exierit de communione *l. ex hereditate 54. D. famil. erciſc.* facit *l. in hoc 14. §. pen. D. comm. diuid.*

6. Verba namque illa conuentionis, *quousque bonorum communium diuisio fieret*, in vniuscuiusque ex sociis arbitrio relinquebant vt quoties vellet, diuisionem petere posset.

7. Quæ conuentio valet *l. si conuenerit 14. D. pro socio.* licèt non æquè illa ne omnino diuisio fiat *d. l. in hoc 14. § si conueniat D. commun. diuid.* quia nullo societatis in æternum coitio est *l. nulla 70. D. pro socio.*

8. Text. est *in d. l. in hoc iudicium 14. § pen. D. commun. diuid.* facit *l. Iulianus 13. § idem Celsus D. de act. empt.*

DEFINITIO XIII.

Pendente iudicio familiæ erciscundæ aut communi diuidundo quanam alienationes interdictæ sint aut permissæ.

ACceptum inter coheredes alióve condiuisores familiæ erciscundæ, aut communi diuidundo iudiciū, non facit quidem rem litigiosam, quia in iis iudiciis non de dominio & proprietate sed de sola diuisionis ratione contenditur, cùm constet res esse communes. 1 Sed tamen non eo minùs prohibentur alienationes omnes, ex quo etiam mota controuersia est, nisi quæ sunt necessariæ, 2 quoniam interest condiuisoris non subiici alium condiuisorem cum quo fortasse difficilior diuisio futura sit. 3 Sed hoc ita accipiendum est si agatur de vendendis rebus singulis. 4 Nec enim prohibendus est vnus ex coheredibus aut sociis vt totam portionem suam distrahat si velit. 5 Multò magis si generaliter bona sua omnia vendiderit, dicendum erit etiam res communes in diuisionem venturas, quia nec nouum est vt pleráque per alienationem transeant cū vniuersitate, quæ alioquin separatim alienari prohiberētur. 6 *Ita Senatus* pro liberis Oldra di Brocard contra Michaelē de Bonnefoy 5. Non. Iul. 1595.

1. Alioqui præiudicium reddendum est si actor coheres vel socius esse negetur *l. 1. §. 2. & l. 2. D. famil. erciſc. l. si quia contendis 45. eod.*

2. *l. alienationes 13. D. famil. erciſc.*

3. Semper enim durior fit condicio eius cui nouus aduersarius substituitur, fitque ex eo lis vt plurimum & longior & incommodior. vnde fit vt si res litigiosa legata sit peragenda sit lis cum herede non cum legatario, etsi potest ille liti adesse si velit ne colludatur *Nouell. 112. De litig. cap. 1.*

4. Ne in plures aduersarios distringatur qui cum vno solo in iudicio quasi cōtraxerit *arg. l. & ancillarum 27. §. vlt.* iunct. *l. 3. § idem scribit D. de pecul.*

5. Quid enim si fortè tanti habeat carere hereditate ne propter eam cogatur litigare? *arg. l. 4. §. 1. De alien. iudic. mut. caus. fact.*

6. *l. quædam 62. D. de acquir. rer. domin.* Sanè constat rem litigiosam posse ex contrario venire in diuisionem *l. vlt. in fin. C. de Litigios.* sicut & legari potest *d. Nouell. 112. de litig. cap. 1.*

DEFINITIO XIV.

Si ex bonis dividendis quædam sint indiuisibilia, quid faciendum.

CVm plures res inter coheredes aut socios diuidendæ sunt, quæ singulæ diuidi commodè non possunt, nō vtique statim veniendum est ad licitationem, 1 Tametsi quidam ex sociis id petant si non alij quoque omnes cōsentiant. 2 Sed sufficit hactenus recipere commodam diuisionem vt quædam res vni, aliæ aliis adiudicari in solidum possint. 3 Nam & hæc diuisionis quædam species est, & quidem commoda. 4 Si quis enim ex sociis diceret velle se in rebus singulis partem suam habere cùm id fieri nullomodo posset, non esset audiendus. 5 Porrò licitationis vsus nullus est nisi cùm aut alia diuidendi ratio nulla supereſt, aut ij omnes consentiūt, quorum interest. 6 *Ita Senatus* in causa Claudij Vuillierme & Dominorum de la Biguerne Idib. Sept. 1595.

1. Est enim licitationis remedium odiosum & ideò non nisi deficientibus aliis omnibus amplectendum *l. nam ad licitationem 6. famil. erciſc.*

2. Quid enim si alter ex sociis qui non vult licitationē fieri, protestetur se non sufficere ad iusta precia vt socium suum vilius licitantem possit vincere. Quomodo *in l. ad officium 3. in fin. C. commun. diuid.* quamquam hoc casu remedij loco introductum est vt etiam extraneus ad licitationem sit admittendus *d. l. ad officium.*

3. *d. l. ad officium versic. cùm autem.*

4. *l. communi 7. in princip. D. eod. tit. comm. diuid. l. nam satis 6. §. 1. vbi est text. eleg. D. quemadm. seruit. amitt. l. Iulianus 13. §. idem Celsus 17. D. de act. empt. l. is qui fundum 31. D. de vsufr. legat.* eadem interueniunt *Instit. De re iudic.*

5. Lex enim duodecim tabularum neque diuisit neque diuidi voluit inter coheredes aut alios socios alia bona quàm quæ diuidi commodè possunt & eo modo quo possunt. *l. heredes 25. §. an ea stipulatio D. famil. erciſc.* in illis verb. *quia talis stipulatio per legem duodecim tabularum non diuiditur quia nec potest.*

6. *l. item Labeo 22. §. 1. vers. sed potest etiam D. famil. ercis.*

TIT. XXVIII.

Ad exhibend.

DEFINITIO I.

De exhibendis actis curiæ an Castellanus an curialis & quando vterque teneatur.

EORVM

ORVM quidem quæ coram cuiuſque iuriſdictionis Caſtellano geſta ſunt aſſeruandorum cura, vt quoties opus erit exhiberi poſſint, ad Scribæ quem Curialem vocant non ad Caſtellani officiũ ex Sabaudiæ ſtatutis adeóque ex iuris communis ratione pertinet,1 ita vt ſi exhibitio actorum petatur per eum cuius intereſt, non magis Caſtellanus eo nomine conueniri poſſit aut qui Caſtellani vices geſſit, quã iudex ad exhibitionem actorum iudicialium,2 ſcilicet ad grapharij curam & diligentiã pertinentium. Sed ſi Curiali defuncto in cuius protocollis repertum non ſit inſtrumentum quod quæritur, Caſtellanus quaſi in ſubſidium, licèt nullo iure conuentus factum eſſe neget quòd ipſius autoritate ac præſente & ſubſcribente eo factum poſtea probetur, Non improbabilis naſcetur præſumptio malæ fidei, quæ oneret Caſtellanum vt non ſolus quidẽ ſed cum Curialis herede ad exhibitionẽ condemnetur,4 & conſequenter non facta exhibitione, in id omne quod interierit actoris.5 Et quidem ſinguli in ſolidum ſalua alteri in alterum partis repetitione.6 Hic enim verè illud vſurpari poteſt quod iactari ſolet, calumnioſam negationẽ tollere beneficium inuis & omnium præſumptionum.7 Quòd ſi Curialis nullum heredem reliquerit, ſolus Caſtellanus ſi modò ſit ſoluendo, condemnandus erit in ſolidũ ſaluo illi regreſſu aduerſus hereditatem aut bona Curialis ſi qua ille reliquerit.8 Sed neque quicquã referet an Caſtellanus aut curiæ ſcriba verè fuerit qui tanquam talis cõuenitur, ſi modò pro tali ſe geſſerit, tantò magis enim cõdemnandus eſt qui vltrò ſe ingerit adminiſtrationi officij, quod nec habeat nec habere mereatur.9 Exemplo eius qui pro tutore vel pro curatore alterius negotia geſſit, quẽ non ideò minùs teneri certum eſt.10 *Ita Senatus* in cauſa Stephani Bally, Georgij Girard & Dionyſij Raymond 8. Id. Iul. 1593.

1. Nam & penes ſcribam manere debent acta iudicij licèt facta coram iudice non penes ipſum iudicem DD *in cap. quoniam contra. de probat.* Boer. *quæſt.* 15. *num.* 4. Caſtellanus enim velut iudex eſt.

2. Specul. *in tit. De teſte* §. *ſatis vtiliter verſ. penult.* Boer. *vbi ſupr. num.* 5.

3. Scilicet ex turpi & improbabili abnegatione, cui pœnam aliquam conſtitui ſanè æquum eſt, vt à Iuſtiniano factum fuit contra eum qui prolatam manum ſuam negauit *Nouell.* 18. *De trient. & ſemiſſ. cap.* 8. §. *ſtudium verò.*

4. Vt & aliàs ſua mendacio pœna conſtituta eſt *l. vlt. D. de rei vind. Auth. item poſſeſſor C. qui potior in pignor. hab.*

5. Æſtimabitur autem hoc caſu id quod intereſt ex iureiurando actoris ſi dolus vel lata culpa aduerſarij interuenit *l. ſi quando C. vnde ei cap. fin. quod met. cauſ.* Boer. *quæſt.* 15. *num.* 5.

6. Actionis enim diuiſioni cauſam æquitas dare ſolet, ne alteruter nimis oneretur. Vnde eſt quod *diuiſionis æquitatem* dicere ſolent Iureconſulti *l. pen. D. de fideiuſſ. tutor. l. vlt. C. de conſt. pecun.* Æquitas autem nulla eſt quæ faciat pro eo, qui ſit in mala fide, cui potiùs deneganda omninò eſſet repetitio aduerſus alium licèt conſcium fraudis *arg. l. ex facto* 30. *verſ. idem reſpondit D. de negot. geſt. l. ſi plures* 38. *in fin. de admin. tutor. l. pen. D. ad SC. Trebell. l. itaque* 12. §. 1. *D. de furt.*

7. Vt calumnia non relinquatur impunita: 1. §. 1. *ſi mul. vent. nom. in poſſ. cal. cauſ. eſſ. dicet.* & fomenta calumniæ reſtinguantur vt ait *l. celebrandis* 19. *C. de nupt.*

8. Vt quod communi culpa peccatum eſt, communi quoque damno ſarciatur *l. eandem* 9. §. *pen. De duob. reis.*

9. Hoc ipſo enim fit ſuſpectus quod ſe vltrò ingerit. *l. quæ omnia* 25. *D. de procurat. l. ex ſententia* 29. *D. de teſtam. tutel. l. ſciri* 21. §. *vlt. D. de tutor. & curat. dat. ab his.*

10. *l. 1. & tot tit. de eo qui pro tutor. próve curat. negot. geſt. l. falſus* 21. *C. de furt.*

DEFINITIO II.

De punienda contumacia nolentis exhibere.

CVm alterutrius ex litigatoribus ſumptu rei controuerſæ ocularis, vt aiunt, oſtenſio facienda eſt,1 ſi aduerſarius ad dictam diem non adſit, non idcirco iudex re infecta diſcedere debet,2 ſed cum probis viris, quos & præſens pars elegerit, & ipſe ex officio pro abſente nominauerit, rem perficere.3 Id ſi non fecerit ſed in pœnam contumaciæ re infecta diſceſſerit,4 non idcirco poſtmodum iubere poterit vt contumacis eandem indicationem petentis ſumptibus ea fiat, ſed potiùs vt priores ſumptus qui ob contumaciam inanes fuêrunt, reſarciat,5 Alios quos rurſum fieri neceſſe eſt is ipſe præſtet qui priores præſtare debuit. 6 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 26. inſt. De pignor.

1. Solet autem vt plurimum fieri ſumptibus petentis ſiue actor ille ſit ſiue reus, niſi cùm ex iuſta cauſa vel à lege vel à iudice aliter conſtitutum eſt. Facit *l. ſed eſſi* 11. §. 1. *D. hoc tit.*

2. Cùm ex contrario ſtudere debeat, quantum poteſt vt lis terminetur aut fiat breuior *arg. l.* 3 §. 1. *D. de recept. qui arbitr.*

3. *Arg. l. ſi irruptione* 8. §. 1. *D. ſin. regund.*

4. Quaſi exiſtimans per errorem iuris nihil ſibi faciendum eſſe abſente parte licèt vocata. *arg. l. inter* 44. *D. de recept. qui arbitr.* cùm tamen abſens ritè citatus ſi ſit contumax pro præſente haberi debeat. Contumacia enim pro præſentia eſt *Auth. qua in prouincia C. vbi de crim. agi oport.*

5. Sic enim contumacia puniri ſolet *l. ſancimus* 15. *C. de iudic. & Nouell.* 18. *De trient. & ſemiſſ. cap.* 8. §. *ſtudium verò. verſ. Si verò longiori.*

6. Ita enim fit vt indemnis ſeruetur is contra quem fuit aduerſarius contumax quod ſufficere ei debet vt neque contumacia impunita remaneat, neque grauiùs etiam quàm æquum ſit puniatur. Quid enim aliud exigimus niſi vt contumacia nec proſit contumaci nec noceat aduerſario? Nemo ſi quidem ex delicto alterius lucrum ſentire debet ſatiſque eſt vt nec ſentiat damnum *arg. l. item ſi* 14. § *aliquando De eo quod met. cauſ. l. dominus* 57. *in fin. D. locat. l. hominem* 37 *in fin. D mandat.*

DEFINITIO III.

Actio ad exhibendum proponi poteſt coram iudice laico contra clericum, quia in rem ſcripta eſt.

AD exhibendum actio in perſonam quidem directa ſed tamen in rem ipſam ſcripta eſt.1 Ideóque exerceri coram iudice laico etiam contra clericum poteſt.2 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 37. ſup. De iuriſd. omn. iudic. & for. compet.

1. *l. 3. §. vlt. l. Celſus* 5. §. *vlt. D. hoc tit.*

2. Scripſi *Def.* 37. *ſup. de iuriſd. omn. iudic.* vbi vide. Intellige autem eo potiſſimùm caſu quo ſit hæc actio ad exhibendum præparatoria vindicationis ſiue ciuilis, ſiue hypothecariæ quam in rem conſtat præcipuè comparatam eam eſſe *l. 1. D. hoc tit. l. 1. C. eod.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM,
ET RERVM
In Sacro Sabaudiæ Senatu Tractatarum,
LIBER QVARTVS.
TIT. I.
De reb.credit.& iureiur.
DEFINITIO I.

Condemnatus ex iureiurando deciſorio nullas debet expenſas. Secus eſt in iureiurando ſuppletorio.

QVi iuſiurandum inficianti detulit,1 aut etiam deferenti ſuperſtitioſa fortaſſe religionis veneratione 2 retulit,3 ſi iurante aduerſario vincatur,4 expenſarum cõdemnationi quæ temerè litigantibus pœnæ nomine infligenda eſt,5 nõ fit obnoxius.6 Nec huic rectè comparabitur is cui neceſſarium,quod vocant iuſiurandum ſupplendæ probationis gratia delatum à iudice,litis victoriam ademerit.7 Victorem enim qui etiamſi peieret ; ius tamen ſibi dicere credatur,8 dolum culpámve aduerſarij ex propriæ conſcientiæ ſuſpecto alioquin teſtimonio inducere abſurdũ eſſet.10 At verò qui dubiæ probationis fidem vel inuito aduerſario ſolóque iubente iudice compleat,11 veritatis præſumptionem quæ iuriſiurandi oblationi cauſam dederit,iurando non extinguit,12 *Ita Senatus* die 23.Febr.1588. Et rurſum in cauſa Goneti Perier & Bened. Bellemin 4. Cal.Dec.1594. & pro Claudio Caſtellano contra Ioãnnem Guibourg 28.Iunij 1591.

1. Expediendæ litis gratia *l.1. De iureiur.* & vt ſe probandi neceſſitate exoneraret *l.eum qui* 30.*eod.*

2. Sunt enim qui iurare numquam velint, adeò ſunt timidi metu diuini numinis vſque ad ſuperſtitionem vt Vlp. loquitur *in l.quæ ſub condicione* 8.*D.de condic.inſtit.l.cùm quidam* 21.*verſ. neque enim.C.de fid.inſtrum.*

3. Aut enim iurare cogitur,aut referre quiſquis ille eſt, cui delatum fuit iuſiurandum *l.manifeſta* 38.*D.hoc tit.*

4. Quia dato iureiurando non aliud quæritur quàm an iuratum ſit,remiſſa quæſtione an debeatur, quaſi ſatis probatum ſit iureiurando *l.non erit* 5.§.*dato D.eod.*

5. *l.properandum* 13.§.*ſiue autem alterutra C.de iudic. l.eum quem temerè* 79.*D.eod.l.*1.§.*qui excuſatione D.de vacat.& excuſ. muner.*

6. Bald.& cæteri *ad authent.generaliter C.de epiſc. & cleric.* Reprobata opinione gloſſæ *in l.pen.*§.*pen.in verb.ab altera parte C.hoc tit.*

7. Noſtri vocant iuſiurandum ſuppletiuum de quo tractant *ad l.admonendi* 31. *D. de iureiur. & ad l. in bona fidei* 3. & *d.l.pen.C. hoc tit.*

8. Qui enim iurat deferente aduerſario is quodammodo iudex in cauſa ſua conſtituitur *l.* 5. *in princip. D. quar. rer. act. non dat.*

9. Omnibus enim in re propria dicendi teſtimonij facultatem iura ſubmouerunt *l.omnibus* 10.iunct.*l.etiam* 3. *C. de teſtib.* qua ratione nec puto defendi poſſe vlla iuris ratione iuſiurandum hoc quod ſuppletiuum vocant. Quam in rem videnda ſunt quæ ſcripſi *in Chiliade De error.pragmat.*

10. Sufficere enim ei debet quod probandi neceſſitate fuerit exoneratus ob ídque vicerit *arg. d. l. eum qui* 30. *D. de iureiur.* Idque eſt quod noſtri dicunt probationem hanc eſſe priuilegiatam, ob ídque expenſarum condemnationi locum facere non poſſe.

11. Semiplenam enim probationem adeſſe oportet, vt iuramento ſuppletiuo locus eſſe poſſit. Bart. latè & poſt eum cæteri *ad d.l.admonendi.* Imò & ſunt qui putent requiri plus quàm ſemiplenam. Vide *Def.*4. *inf.*

12. Ratio hæc colorata eſt magis quàm vera. Nam negari non poteſt quin & hæc probatio ſit priuilegiata quo præcipuè argumento Bald.*ad d.auth.generaliter.*concludit nec hoc caſu condemnationi expenſarum locum eſſe debere. De quo vide etiam quæ ſcripſi *in Chiliade De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Periurij ex nouis inſtrumentis probanti commodum nullũ remanere debet penes peierantem.

ETſi poſt deciſam iureiurando controuerſiam nulla de periurio ſupereſſe quæſtio ſolet,1 Si tamen ex nouis inſtrumẽtis euidẽs periuriũ in promptu adprobetur,boni iudicis officio congruit vt videat, ne ex tã improbo delicto impium ſibi lucrum quærere victor poſſit:2 Atque ideò,Et,ſi quid ex iureiurando iudicatóque ſolutum ſit, vt indebitum repetetur,3 & quod ſolui debuerat,ſi nondum ſolutum ſit, oppoſita doli exceptione retinebitur: 4 Sin perperam abſolutus reus fuit,cauſa ex integro acta non vt periurus,5 ſed vt debitor condemnabitur.6 *Sine die.*

1. *l.1.& 2.C.hoc tit.l.quod ſi deferente* 21.*D.de dolo.*

2. *l.vlt.C. hoc tit.* Turpia enim lucra ſemper extorquenda ſunt etiam heredibus,qui non delinquerunt licèt crimina morte finiantur *l.*3.§.*vlt.& l.*5.*in princip.D.de calumniat. l.*3. *in princip. D.de vi & vi armat.*cum ſimilib.

3. *d. leg. vlt.* in illis verbis: *repeti ab eo legatum vel fideicommiſſum.*

4. Nam

4. Nam cui damus ſoluti repetitionem multò magis damus doli exceptionem ne cogatur ſoluere, vel ex iuris regula quæ habet dolo facere eum qui petit quod reddituras eſt. *ſi fecer 44.§. Lucius D ſolut.matr. dolo 8.D.de dol.mal except. l. in condemnatione 17. §. vlt. De regul.*

5. Sufficit enim periurij pœna *l.nam ſufficit 22.D.de dolo.* id eſt vltio Dei, cùm iuriſiurandi contempta religio ſolum Deum vltorem habeat *l.2.C.hoc tit.*

DEFINITIO III.

Nec iurare cogitur, nec referre qui aliter ſuam intentionem probare vult, A leóque poteſt delationem iuriſiurandi à ſe factam renocare.

QVi intentionem ſuam teſtibus aut inſtrumentis probare non diffidit, delatum ſibi ab aduerſario iuſiurádum nec ſuſcipere cogitur,1 nec referre.2 Non enim turpiter facere videri poteſt ſed modeſtè potiùs, qui religione magis quàm conſcientia motus tam facilè iurare nolit.3 Prudenter verò qui nec litis victoriam quam ex liquidis probationibus ſibi exploratam comparare poſſit certo deferentis periurio velit committere, quod haud dubiè per iuriſiurandi relationem contingeret.4 Qua ex cauſa, illud quoque non immeritò conſtitutum eſt, vt is ipſe qui iuſiurandum detulit ſuis diffidens probationibus reuocare delatum poſſit5 in ipſo etiam procinctu iurandi,6 ſi quas fortaſſe alias habeat etiam, quibus antea, cõſultò, vt aliquando tentandi aduerſarii gratia fit7, renunciauerit. *Ita Senatus* in numeris Senatuſconſultis & nouiſſimè inter fratres Thomaſſin.

1. Quia facilè iurare etiam de re certa & vera ſuſpectum eſt, & inuidioſum *arg.l.3.in princi*, ibi: *alioquin facillimus quiſque ad iuſiurandum decurrens. D.hoc tit.* & plerique ſubtili reuerentiá tenti vt Iuſtin. loquitur *in l.cùm quidam 21. verſ. neque enim. C.de fid.inſtrum.*

2. Quoniam qui iuſiurandum refert aduerſario perinde facit eum iudicem in propria cauſa atque ſi deferret. Relatio enim delatio eſt ſed ſecunda non prima *l. iuſiurandum & ad pecunias 34.§.datur & §.vlt. D.hoc tit. De iureiur.*

3. *l.quæ ſub condicione 8.D.de condic.inſtit. l. cùm quidam 21. verſ.neque enim C.de fid.inſtrum.* Quod tamen vereor ne iuris rationi repugnet, qui video etiam in procuratore & defenſore dubitaſſe Iureconſultos an compellendi ſint iurare, an verò ſufficiat ad plenam defenſionem ſi parati ſint iudicium accipere *l. iuſiurandum & ad pecunias 34.§. procurator D. de iureiur.* Quæ enim poterat eſſe dubitandi ratio ſi nec dominus ipſe iurare compelli poſſet paratus iudicium accipere? Et ſanè cùm is cui iuſiurandum defertur fiat iudex in cauſa propria *l. 1. D. quar.rer.act.non det.* vix eſt vt non perpetuò verũ ſit quod ait *l. 38.D.de iureiur.* manifeſtæ turpitudinis eſſe nolle iurare nec iuſiurandum referre. Alioqui non eſſet ſemper hoc remediũ aptum expediendis litibus vt ait *l.1.eod.* Et verò verba edicti ſunt præciſa *Soluere aut iurare cogam d.l.34.§.ait prætor.*

4. Nam cùm relatio iuriſiurandi ſit etiam delatio vt diximus *num.* 2. facit aduerſarium iudicem in cauſa propria is, qui iuſiurandum refert *d.l.1.in princip.D.quar. rer. act. non det.* ideóque parum tutus dicitur, qui iuſiurandum refert *d. l. iuſiurandum 34.circ. princip.*

5. Cacher. Oſaſc. *Deciſ. Pedem. 8. poſt Iaſ. in §. item ſi quis poſtulante Inſt. de action.*

6. Quia nimirum nihil actum videtur quandiu aliquid ſupereſt agendum *l.pen.in fin. C. de his quib. vt indign.* licèt dici ſoleat id quod in procinctu faciendi eſt pro facto haberi debere *l.pen.D.de teſt.milit.* Sanè non ſufficit voluntas ſuſcepti iuriſiurandi ſi non remittatur *l. 6.D.hoc tit.*

7. Vt ſi ſuſceperit iuſiurandum, & paratus fuerit iurare, perinde poſteà periurij arguatur atque ſi iuraſſet. In quo tamen dolus quidam ineſt. Sed extat expreſſa in hanc rem Iuſtiniani conſtitutio *in l.ſi quis 11.C.hoc tit.* quæ facit poteſtatem reuocandæ delationis vſque ad diffinitiuam ſententiam quoties aliam probandi viam eligit is, qui primùm detulerat iuſiurandum. Adde *Defin.21.& 29.infr.eod.*

DEFINITIO IV.

Iuſiurandum ſuppletorium dari ſolet in defectum probationis, qua tamen ſit ſemiplena.

ACtore quidem non probante reus tametſi nihil præſtet iure vulgato abſoluitur.1 Idémque in reo viciſſim obſeruatur vt condemnari omnimodo debeat ſi probata per actorẽ intentione neceſſariis exceptionu ſuarũ, in quibus vice actoris fungitur,2 probationibus deſtituatur.3 Si tamen alteruter ſemiplenas, vt vocant, probationes adferat, quod iuſtis deeſt exacto per iudicis officium à petente 4 iureiurando ſuppleri poſſe iampridem inueterato noſtrorum errore obtinuit:5 ſed hoc ita demum ſi ſemiplenas eſſe iudici liqueat,6 ne alioqui decidendi vltrò negotij potiùs quàm probationis ſupplendæ poteſtatem facere iudex videatur ei cui iuſiurandum deferat.7 Semiplena autem probatio eſſe creditur, ſi vel vnus teſtis adſit dummodò integræ exiſtimationis8, nec cõtraria vlla præſumptione, is qui teſtẽ habet, oneretur.9 *Ita Senatus* paſſim.

1. *l.qui accuſare 4.C.de edend. l. vti fruì 5. verſ. quod ſi forte D.ſi vſufr.petet. l.actor 23.C.de probat. l.ſi priuſquam 15.in fi. D. de oper.nou.nunciat.*

2. *l.in exceptionibus 19.in princip. D.de probat. l.negantes 9.* in illis verbis: *petitore quidem non implente intentionem ſuam vel exceptione ſal moto. C.de oblig.& action.*

3. *l.ſi pactum 9. l.quoties 18.§.qui dolo D.de probat.*

4. Nam ſi non petatur iuſiurandum hoc ſuppletiuum non poteſt à iudice vltrò deferri Bart *ad l.admonẽdi 11.D.de iureiur.*

5. Error enim interpretum & pragmaticorum noſtrorum ille eſt vt ſcripſi *ad Def.1.num.9.ſup.& Decad.prioribus de Error. pragmat.*

6. Nam cùm probatio nulla eſt, aut non ſaltem ſemiplena, non poteſt videri cauſa dubia cùm haud dubiè actor ſit, condemnandus. Iuſiurandum autem hoc non exigitur niſi in dubiis cauſis, vt loquitur *d.l. admonendi.*

7. Siquidem iudex conſtituitur in cauſa propria quiſquis iurat *l.1.in princip. D.quar.rer.act.non det.*

8. Bart. Iaſ. & alij communiter *in d.l.admonendi.* Sunt tamẽ qui velint probationem eſſe plus quàm ſemiplenam & præter teſtem vnum adeſſe quædam iudicia. De quo vide Boer. *quæſt.* Sanè conſtat teſtem debere eſſe ſummæ atque integræ opinionis *l.teſtium 18.C.de teſtib.*

9. Nam ſi qua vel minima præſumptio ſit contra teſtẽ vel contra producentem, nõ poteſt videri ſemiplena probatio quæ vnum duntaxat teſtem habet *arg.cap.1.De præſcript.in 6.*

DEFINITIO V.

Iuſiurandum quod vocant purgatorium contrarias probationes ſemper admittit.

IVſiurandum quod purgationis vocant cùm litis deciſorium non ſit,1 probationes quæ in contrarium ab aduerſario proferri poſſunt numquam excludit.2 Præſertim cùm nec adhiberi ſoleat niſi ad excludendam ſuſpicionẽ doli,3 cuius probationem ſemper ſaluam eſſe oportet,4 ne ob id minùs puniatur quod cũ periurio iunctus eſſe cœperit.5 *Ita Senatus* ex tempore 3. Id. Febr. 1589.

1. Datur enim illi qui alioquin etiam ſine iureiurando vincere deberet *cap.vlt.extr.de iureiur.*

2. *l.admonendi 31. D. de iureiur.* quæ ad hanc iuriſiurandi ſpeciem videtur pertinere. Quamquam ſi de illius ſententia plura ſcire voles, vide quæ ſcripſi *in Decad.Err.*

3. Purgans enim ſe de dolo tenetur deierare *l. quoties 21. §. prætor ait & §.quod ſi reus D.de noxal. act.*

4. Adeò vt nec valeat pactio ne de dolo agatur *l.ſi vnus 27. §.illud nulla D.de pact. l.in commodato 17.in princ.D. commod.*

5. Nunquam enim vnum delictum alterius pœnam minuit *l.2.in princip.D.de priuat. delict.*

DEFINITIO VI.

Qui ad iurandum admiſſus eſt iurare poteſt non obſtante appellatione & citra eius præiudicium, aduerſario tamen præſente vel vocato.

QVoties ad iurandum quis per iudicem admiſſus eſt, tametſi ab ea ſententia aduerſarius prouocauerit, iurari tamen interim apud eundem iudicem poteſt nil remorante appellatione,1 Ne alioqui pendente illa mortuo eo qui iurare debuit probatio intercidat,2 Sed

ita tamen vti ne quid præiudicij fiat appellationi, id est vt si ex appellatione causa cognita quandoque pronunciatũ sit iusiurandum deferri non debuisse nulla præstiti rationis habeatur.3 Nec interest hac parte qua ex causa, aut quo iurisiurandi genere 4 iuratum sit. Illud sanè districtè obseruandum est vt præsente aduersario iuretur, 5 nisi absit per contumaciam quæ faciat vt haberi debeat ille pro præsente.6 *Ita Senatus* pro Franciſca Moreau contra Alixiam Palluat 8. Cal. Febr. 1590.

1. Nam si per aduersarium admissus sit, ipso aduersario deferente nullus appellationi locus relinquitur. Quis enim ferendus est ad appellationis veniens auxilium in iis quæ facienda ipse procurauit? Inquit Iustin. *in l. generaliter* 12. §. 1. *in fi. hoc tit.*

2. *d. l. generaliter circ. princip.* in illis verbis, *euenit vt pronocatione lite suspensa hi quidem qui iurisiurandum præstare iussi sunt ab hac fortasse luce subtrahantur, probationes autem rerum cadant.* Iunct. §. *sin autem eiusd. leg.*

3. *d §. sin autem is cui, vers sin autem non vitè.*

4. Id est an iureiurando suppletiuo an purgatorio, de quo scripsimus proxima Definit. In vtroque enim permittitur iurare non obstante appellatione, sed tamen citra eius præiudiciũ.

5. *d. l. generaliter §. hiis de præsentibus vers. licentia danda C. hoc tit.*

6. Contumacia enim pro præsentia est vt ait *auth. qua in prouincia* vers. *sed si nec ipse. C. vbi de criminib. agi oport.*

DEFINITIO VII.

De iureiurando ebrij & furiosi, Et an iis necessaria sit absolutio.

IVsiurandum ab ebrio præstitum non maioris momẽti esse debet ad contractum confirmandum quàm si à furioso interpositum esset. 1 Neque enim ille magis quàm hic mentis suæ compos videri potest vt possit intelligere quod agit. 2 Cùm tamen quæreretur an absolutionem à iureiurando impetrare deberet, Visum est tutius, deberi: nec sufficere quod aduersus contractum eo tempore celebratum impetrasset restitutionem. 4 Ideò fortasse quod cùm ebrietatis plerique gradus sint, non facilè sciri possit an vsque adeò ebrius fuerit qui ebrietatem allegat vt iudicio prorsus caruisse credi debeat. 5 Hactenus tamen ei indulgebimus vt si non petita per imperitiam absolutione litem contestetur apud iudicem, non statim vtique condemnetur, tanquam periurus, sed in alium diem quasi conniuentibus oculis per iudicem cognitio differatur, vt aduersus exceptionem periurij possit ille sibi prospicere implorando absolutionem. 6 Quod in cæteris personis maioribus annis viginti quinque restitutionem in integrum ex quacunque causa petentibus non similiter obseruari solet. 7 *Ita Senatus* in publico auditorio Idib. Decemb. 1590.

1. Bald. *in l. 2. quæst. 10. C. de rescind. vendit.*

2. Adeò vt furiosus tum etiam cùm adest absens esse intelligatur *l. vbi non voce* 124. §. *furiosus de regul. iur.* & quidem per omnia & in omnib. vt ait *l. 2. §. ten. D. de iur. codicill. l. sed si vnius* 17. §. *filiusfamilias D. de iniur.* Quomodo enim consentit qui nec sentire potest? Inquit *l. si tibi* 8. §. *vnius D. de opt. legat.* Et verò constat iusiurandum tres perpetuos comites habere debere, iudicium, iustitiam & veritatem. Quodnam autem vel furiosi vel ebrij hominis iudicium esse potest?

3. Propter periculum periurij quod Deum vltorem habet *l. 2. C. hoc tit.* Nam vbi periculum animæ versatur, vereri non possumus, ne nimis magna cautio adhibeatur, vt res in tuto sit. facit *l. quoties* 80. *De verb oblig.*

4. Est enim multò facilius vt ex iureiurando nascatur exceptio periurij, quàm vt contractus confirmetur cùm eueniat plerumque vt prosit iusiurandum ad inducendam exceptionẽ periurij, non etiam ad contractum confirmandum. Bart. latè *in l. si quis pro eo D. de fideiuss.*

5. Nam si euidenter constaret omni prorsus iudicio caruisse iurantem eo tempore quo iurauit nullam proculdubio iurisiurandi rationem haberi oporteret, ideóque nec absolutio esset necessaria, quæ vinculum præsupponit.

6. Ne alioqui eueniat vt summum ius summa sit iniuria.

7. Iis namque imputatur cur non simul cùm restitutione in integrum impetrauerint etiam absolutionem, quandoquidẽ constat contractum tenere qui etiam ex puberis iureiurando confirmari posset *Auth sacramenta puberum. C. si aduers. vendit.* Debet enim actor venire paratus & instructus cùm in potestate sua habeat agere quando velit *l. 5. §. vlt. D. de doli except. l. vnic. C. vt nemo inuit. l. petenda 6. C. de temp petend. in integr. rest.* agit autem quisquis petit restitutionem, Siquidem nihil aliud restitutio est quàm redintegranda rei vel causæ actio, vt Paulus in sententiis definit.

DEFINITIO VIII.

Iusiurandum purgatorium ex solo iudicis officio deferri potest, suppletorium non item.

SIue actori, siue reo qui suam intentionem semiplenè tantùm probauerit iusiurandum quod suppletiuum vocant, 1 non nisi petenti deferendum est, 2 Nec sufficiet quòd ius & iustitiam vt ex vulgari Aduocatorum stilo fit, sibi ministrari petierit. 3 Nam sicuti non facilè quisquam credendus est iurare velle, 4 ita nec ad iurandum à iudice inuitandus est, 5 propter periculum periurij si iuretur, 6 aut suspicionem calumniæ si iusiurandum à iudice non petenti oblatum recusetur. 7 Iurisiurandi quod ad purgationis duntaxat causam pertinet; alia ratio est. Solo enim officio iudicis defertur, & quidem ei cuius intentio iam satis aliunde probata sit, quique iusiurandum non tam petere debeat, quàm accipere. 8 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Mauris & Andreæ Grumel 3. Non. Mart. 1593.

1. De quo scripsimus *Def. 4. sup.*

2. Bart. *ad l. admonendi num. 60. D. de iureiur.* Ferrar. *in form. respons. rei* in verb. *iusiurandum num. 13.*

3. Quamuis ita putet Alex. *cons. 91. vol. 5.* Vide apostill. ad Bart. *in d. l. admonendi.*

4. Metu scilicet diuini numinis *l. quæ sub condicione 8. D. de condic. instit. l. cùm quidam 21. C. de fid. instrum.*

5. Ne alioquin facillimus quisque ad iusiurandum decurrens periurium incurrat *arg. l. 3. in princ. D. de iureiur.*

6. Etsi enim non præsumitur iurans immemor salutis æternæ *l. vlt. C. ad leg. Iul. repet.* nemo tamen nescit quàm facilè plerique vel pro re minima peierent.

7. *arg. l. manifesta* 38. *D. de iureiur.*

8. Vt scripsi *Def. 5 supr.*

DEFINITIO IX.

Nemo præcisè cogitur iurare, sed referre iusiurandum potest, nisi in certis casibus.

QVod vulgo iactatur manifestæ turpitudinis esse nolle iurare, nec iusiurandum referre, 1 ostendit satis nũquam in eas angustias coniiciendum eum cui defertur iusiurandum vt vel iurare cogatur, vel causa cadere. 2 Permittendum namque illi est vt referre iusiurandum possit si malit. 3 Sunt enim plerique tam superstitiosa religione & conscientia, vt nec, si sciant verissima esse quæ affirmãt, iurare tamen velint. 4 Consequens ergo est vt non alius admitti debeat ad delationem iurisiurandi quàm cui ipsi iusiurandum referri possit. 5 Nisi referendi facultas ex persona illius cui delatio fit impediatur. Vt euenit cùm filiofamilias aut seruo defertur iusiurandum, 6 aut in actione furti, rerum amotarum, 7 aliisque similibus quæ criminis causam adnexam habent. 8 *Ita Senatus* in causa Iarsu contra D. de Setency Prid. Id Maij 1591.

1. *l. manifesta* 38. *C. de iureiur.*

2. Etsi verba edicti sic concepta sunt *eum à quo iusiurandũ petetur soluere aut iurare cogam. l. iusiurandum & ad pecuniam* 34. §. *ait prætor D. eod.* Id enim ita intelligi debet, nisi malit ille iusiurandum referre quàm iurare, vt ibidem statim subiicit Vlpianus *in §. datur.*

3. *d. §. datur. & §. vlt. eiusd. leg. l. actori 8. l. delata 9. C. eod.*

4. *l. quæ sub condicione 8. D. de condic. instit. l. cùm quidam 21. vers. neque enim C. de fid. instrum.*

5. Ne ex persona aduersarij fiat durior condicio eius cui iusiurandum defertur.

6. *l. si seruus* 23 *cum l. seq. D. de iureiur.*

7. *l. Marcellus* 11. §. *vlt. & l. seq. D. rer. amot.*

8. Nam nec regulariter locus est delationi vllius iurisiurãdi in actionibus criminalibus, vt tractat Bart. & post eum cæteri ad *l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*

DEFI-

DEFINITIO X.

Formam delati ab aduersario iurisiurandi iudex sequi non cogitur.

IVdex cùm iurari iubet ab eo cui aduersarius iusiurandum detulit, non semper delatam formam sequi cogitur, sed eius pro arbitrio ex iusta causa moderandæ ius habet. 1 Quid enim si superstitionem admixtam delatio habuit? 2 Aut quid si deferens maiorem iurandi solennitatem exigat quàm pecuniæ de qua controuertitur quantitas patiatur, aut condicio personarum inter quas contenditur? 3 Sed & cùm sub certa forma iusiurandum delatum est, nihilominùs facere iudex potest vt sub alia iuretur ab eo cui relatum est. 4 Denique totum id in iudicis arbitrio positum est, dummodò tale arbitrium sit quale boni & circumspecti viri esse debet. 5 Idque Sabaudiæ etiam statuto cautum est, & constitutum ne super sacrosanctis Diui Antonij reliquiis iurare passim cogatur quilibet, quamuis eam iurandi formam præscripserit is qui detulit iusiurandum. *Ita Senatus* ex tempore. Eodem die.

1. *l. insiurandum & ad pecuniæ* 34. §. *non semper D. de iureiur.* In eámque rem extat apud nos statutum in veteribus statutis Sabaudiæ vt sequitur *in Defin.*

2. *l. non erit* 5. §. *sed si quis illicitum. D. de iureiur.*

3. Finge pro pecuniæ quantitate perexigua deferri iusiurandum sollenniter præstandum super sacrosanctis Diui Antonij reliquiis populo in eam rem per campanæ sonum conuocato. Vt plerumque deferunt ij etiam qui sciunt liquidò iurari posse, & tutò.

4. *d. §. non semper* etsi non facilè euenit vt displicere debeat condicio iurisiurandi ei qui detulit, vt Vlpian. scribit *in ead. l. insiurandum* 34 §. *datur.*

5. Pro personarum scilicet, rerum, locorum & temporum varietate, ne quid durius aut remissius constituatur, quàm causa postulabit *d. §. non semper l.* 4. §. 1. *in fin. D. de incend. ruin. & naufrag.*

DEFINITIO XI.

Post præstitum iusiurandum nihil allegari potest quod iusiurandum impedire potuerit.

QVi aduersarium iurare patitur iis omnibus allegationibus renunciasse intelligitur, quæ ante iusiurandum interpositum obiici, iurisque iurandi præstationem impedire aut remorari potuissent. 1 *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Iun. 1591.

1. Quia iusiurandum habet vim rei iudicatæ *l.* 1. & 2. *D. de iureiur.* nec post delatum præstitúmque iusiurandum de alio quærendum est quàm an iuratum sit *l. non erit* 5. §. *date l. nam postea quàm* 9 *in princ. l. alias* 18. & *post. eod. tit. l. si quis insiurandum* 11 *in fin. C. eod.* vbi ratio redditur ne repetita lite finis negotij alterius causæ fiat exordium. Saluæ tamen manent omnes ex exceptiones quæ etiam in causa iudicati obiici possent *l. eum qui* 30. §. *vlt. D. eod. tit. de iureiur.*

DEFINITIO XII.

Senator super obiectis causis suspicionis iurare non cogitur.

SI Senatorem suspectum quis dicat, & suspicionis causas probare iussus Senatoris religioni & sacramento rem committat, causatus nullas se alias habere probationes, non erit audiendus. Id enim Senatoriæ dignitati & honori tribuendũ esse visum est, vt quod ad hãc rem pertinet, nec iurare Senator cogatur, nec iusiurandum referre. 1 In inferioribus iudicibus sicut non eadem priuilegij ratio est, sic aliter obseruatur. 2 *Ita Senatus* 11. Cal. Iulij 1591. pro D. Senatore Cauet contra Aduocatum doctiss. Gabrielem Damodry.

1. Nam & illustribus personis quæ ad testimonium dicendum euocantur, solet interdum remitti iusiurandum ex Iustiniani constitutione quam restituit Iacob. Cuiac. *lib.* 13. *obser. cap.* 33. *de qua in l. constitutio* 10. *C. de testib.* quamuis iurisiurandi religione testes omnes arctari voluerit Constant. *in l. iurisiurandi* 9. *eod.* Quanto magis igitur in proposito casu fauebimus Senatori?

2. Licèt dicimus præstari debere à iudicibus iusiurandum de quo *in l. rem non nouam* 14. iunct. *Auth. hodie C. de iudic.* quod tamen à Senatoribus præstari debere nemo dixerit, quippe qui pro sua prudentia & grauitate credendi sint, non aliter iudicare velle quàm Princeps ipse esset iudicaturus *l. vnic.* §. *hic enim bulle de offic. præf. prat.*

DEFINITIO XIII.

Absolutio à vinculo iurisiurandi ad fines agendi tantùm concedi solet inaudito aduersario, Nec tamen necessaria est heredi iuranti.

EO iure vtimur vt ei qui iurauit concedi soleat venia iurisiurandi per Episcopum aut eius vicarium etiam non citato aduersario sed ad fines agendi tantùm non vt à iurisiurandi vinculo plenissimè liberatus intelligatur. 1 Sanè non est heredi ea absolutio necessaria, ne quidem ad fines agendi, 2 quia quod ad inducendam periurij exceptionem attinet iusiurandum est personalissimum, nec transit ad hæredem, 3 licèt eadem persona cum defuncto esse existimetur. 4 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Licèt contra sentiat Guid. Pap. qui putat necessariam esse citationem *quæst.* 140.

2. Idem Guid. Pap. *ibid.* & rectè.

3. *cap. veritatis* vbi Innocent. Host. & cæteri *Extr. de iureiur.*

4. *l. heredem* 59 *l. nihil* 62. *de regul. iur. l. vlt. C. de hered. instit. cum similib.*

DEFINITIO XIV.

Si pendente appellatione à delatione iurisiurandi decesserit is qui iurare potuit nec iuranit.

ACtori qui non satis plenè intentionem suam probauerat iudex suppletiuum, vt vocant, iusiurandum detulerat, 1 & ab ea delatione aduersarius prouocauerat, 2 tum appellatione adhuc pendente actor decesserat. Cum quæreretur, an probatio quæ ex iureiurando sperabatur intercidisset, an potiùs iusiurandum pro præstito haberi oporteret, Dicebam non esse pro præstito habendum. Si quidem fieri potuerat vt in ipso etiam procinctu iurandi religione aut conscientia impediretur actor ne iurare vellet. 3 Aut si omnimodo erat iuraturus, imputari ei poterat cur post interpositam ab aduersario appellationem non periisset, vt saluo iure appellationis iurare sibi liceret. Hoc enim veluti remedio consultum est ei qui iurare debet, aduersus imminens periculum amittendæ probationis ne damnum incurrat si fortè inter ipsas appellationis moras moriatur. 4 Cuius tamen periculi non erat cur ratio vlla haberetur, si ita ius esset vt mortuo interea actore iusiurandum pro præstito haberi posset. 5 Verùm Senatus magis probauit vt pro præstito haberetur. Non alia ratione quàm quia per appellantem factum esset quominus iuratum fuisset, 6 nec deberet ei appellatio iniusta prodesse, 7 ob id solùm quòd victor iuris beneficio pro se introducto vti noluisset vt pendente appellatione iuraret. 8 *Ita Senatus* pro fratribus Foret contra D. de Choisy 8. Cal. Sept. 1592.

1. Secutus errorem illum interpretum & pragmaticorum de quo scripsimus *Defin.* 4 *sup.*

2. Quod facere pro suo iure potest, vt diximus *Defin.* 6. *sup. eod.*

3. Sic enim aliquando inspicimus id quod potuit euenire facilè dum citra iniuriam, aut malum omen *l. qui bona* 131. §. *cùm inter. De damn. infect. l. eo tempore* 50. *D. de pecul. l. cùm tale* 72. *in prine. de condic. & demonstr.*

4. *l generaliter* 12. §. 1. *C. hoc tit.* Dixi *dict. Defin.* 6.

5. Nulla enim hoc casu ratio faceret vt recedi deberet à iuris regula, quæ non patitur innouari quicquam pendente appellatione *tot. tit. Nihil innou. pend. app.* Neque verò defuncto

actore probatio intercideret, quam tamen intercidere scriptum est *in d.l generaliter circ.princip.* illis verb. *euenit vt pronocationem lite suspensa, hi quidem qui iusiurandum praestare iussi sunt, ab hac fortasse luce subtrahantur, probationes autem rerum cadant.*

6. In toto autem iure quod per te factum est ne fieret pro facto habendum est *l.iure ciuili* 24. *l.Iulius* 81. *§.vlt. de cond. & demonstr. l.Labeo scribit* 50. *D.de contr. empt. l. iure* 161. *De reg. iur cum similib.*

7. *l.tutor condemnatus* 41. *in princ. D.de vsur.*

8. Quomodo enim is qui appellauit à delatione iuramenti obiicere & imputare aduersario suo potest cur non iurauerit? Sed respondebam non posse quidem id imputari per aduersarium, qui ipse noluerit iurari, At non eo minùs locum esse legibus quę volunt delationem iurisiurandi intercidere prę mortuo eo qui iurare debuit, siue iurandi non obstante appellatione potestatem habuerit siue non. Adducebatur *d.l. generaliter* 12. *§.1. C. hoc tit.* in illis verb. *vel si hoc recusauerit quasi illato sacramẽto praestito.* Sed tota illa lex loquitor de iureiurãdo quod contra ipsum appellantem prætari debuit, non de eo, quod ab appellante, vt scripsi *in Chiliad. De error. pragm.* Iunge *Defin.* 32. *inf. eod.*

DEFINITIO XV.

Si è contrario decesserit is qui iusiurandum detulit & cui potuit referri.

EAdem ferè quæstio tractari potest; Si is qui iusiurandum detulit cùm ei referri posset decesserit priusquam aduersarius iuraret siue ante acceptatam aut à iudice adprobatam delationem iurisiurandi, siue post, An pro relato præstitóque haberi debeat nolente aduersario cui delatum fuerat iurare, cùm nec heredi referre possit. 1 Nam si iurare velit vtique audiendus est etiam post mortem deferentis: 2 Sin referre, non item, quia iniquum est cogi heredem iurare de facto defuncti. 3 Verius tamen est pro relato & præstito habendum esse ne ei cui delatum est prosit quod perperam & sine causa iurare vel referre recusauit. 4 *Ita tractatum est* in causa Francisci Garin procuratoris Necciensis & N. Pollet 4. Feb. 1593.

1. Sicut nec deferre *l. Marcellus* 11. *§. iurare D. ver. amot.* vbi ratio redditur quod iniquum sit de alieno facto alium iurare. Paul. *lib. 2 sen tent. tit. 1. §* 4.

2. Neque enim mors deferentis extinguit delationem, cùm eius præsentia suppleri possit per præsentiam heredis.

3. *d. §. iurare.*

4. *arg. l. generaliter* 12. *§. 1* *: tit.* in illis verbis quæ retulimus *num. vlt. Defin. praced.* Etsi enim verum est quod diximus *Def. 9. sup.* iurare non cogi eum qui non possit referre In proposito tamen id dici non potest cùm per eum qui iurare potuit & debuit aut referre factum sit ne hodie iusiurandum referri possit, mortuo scilicet interea eo cui potuerat hic iusiurandum referre si voluisset. Scripsi *d. Def 9. num. 6. & 7.*

DEFINITIO XVI.

Iusiurandum simpliciter & sine solennitate delatum quomodo praestandum sit.

SI de facti veritate simpliciter delatum tibi sit ab aduersario iusiurandum nulla solennitatis forma præscripta, sufficiet tibi ad victoriam quod simpliciter rem ita se habere aut non habere iuraueris. 1 Nam quod dici solet, Aliud esse iurare, aliud positionibus vt vocant & allegationibus aduersarij, cùm iureiurando respondere, tunc procedit cùm solenne iusiurandum delatum est, 2 vt puta super sacrosanctis Dei Euangelij aut sanctissimo missæ canone, aut venerabilissimis Diui Antonij reliquiis: Quibus vtique casibus iurasse non videtur qui non iurauit sicuti delatum est, 3 tametsi adhibito iureiurando quid affirmauerit vel negauerit. *Ita Senatus* pro N. Poysat procuratore fiscali apud Bugienses cõtra N. Claudium de Miniod 3. Non. Decemb. 1592.

1. Nam cùm iurari oporteat sicuti delatum est iusiurandum *l. 3. §. vlt. D. de iureiur* consequens est vt si simpliciter & sine vlla solennitate delatum sit, simpliciter quoque & sine solennitate iuratum esse sufficiat.

2. Quo casu solenniter quoque & in forma delata non perfunctoriè iurandum est. Iunge *Defin. 25. infr. eod.*

3. *d. l. 3. §. vlt* iunct. *l. 4. & 5 eod.*

DEFINITIO XVII.

Infamis iusiurandum deferre non magis potest quàm iurare.

INfamis sicuti iurare non potest, 1 ita nec iusiurandum deferre, ne referendi facultas ei adimatur cui fuerit delatum. 2 *Ita Senatus* pro Francisco Garin contra Michaelem Pollet 14. Cal. Ianuar. 1591.

1. Nam si bonæ & integræ opinionis ac frontis esse debet quisquis pro alio testimonium dicit *l. 3. in princip. §. lege Iulia & l. quæsitum* 13. *D. de testib. l. testium* 18. *C. eod.* quanto magis ille qui in propria causa iudex constituitur *l. 1. D. quor. ver. act. non det.* Sed & cùm periurij pœna præcipua illa sit vt infamis fiat quisquis fuit periurus *l. si quis maior* 41. *C. de transact.* cur iurare permittimus ei, qui ob infamiam suam iam aliunde cõtractam possit hanc periurij pœnam contemnere, vt *in l. si quis iniuriam* 35. *D. de iniur.* Notant nostri post Bart. *ad l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*

2. Cùm iurare non cogatur quisquis iusiurandum referre paratus est *l. manifesta* 38. *D. eod.* Scripsi *Def. 9. sup.*

DEFINITIO XVIII.

Habenti semiplenam probationem non defertur iusiurandum suppletorium si qua vel minima contra eum præsumptio sit.

VT iusiurandum quod nostri suppletiuum vocant, deferatur actori, qui suam intentionem vnius hominis testimonio probauit, non tantùm necesse est vt testis ille sit omni exceptione maior, 1 sed illud etiam vt eius fides nulla contraria præsumptione debiliretur. 2 Finge productos ab actore testes duos, quorum alter dicat se vidisse vel audisse id quod per visum vel auditum probari debeat, 3 in eámque rem nominet alium contestem qui aut neget se tùm adfuisse aut fateatur quidem, sed neget se audisse vel vidisse: Non deferemus actori iusiurandum quod alioqui si prior solus productus fuisset deferri oporteret. 4 Nec simile est quod dici solet sufficere solennem numerum exaudire. 5 Neque enim aut solennis aut alius vllus numerus vno teste perficitur. 6 Et quamuis inueterato nostrorum errore receptum sit vt vnus testis faciat semiplenam probationem, quia duo faciunt plenam, 7 Non illud tamen etiam receptum est, vt tam solenniter vnus testis sufficiat ad semiplenam probationem quàm duo sufficerent ad plenam. 8 *Ita Senatus* in causa R. fratris Bonauenturæ Martin Franciscani & Matthæi Martin 8. Id. Feb. 1593.

1. Quomodo Iustin. loquitur in *l. optimam* 14. *ad fin. C. de contr. & commit. stipulat.*

2. Nam si non careat suspicione testimonium siue ob personam à qua fertur, siue ob causam de qua fertur nulla prorsus ratio eius habenda est *d. l. 3. ad fin. princip. D. de testib.* Bart. & post eum cæteri *ad l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*

3. Debet enim testis rationem reddere dicti sui, & quidem per sensum qui in eam rem idoneus sit & accommodatus *l. sola* 4. vbi DD. *C. de testib. l. si arbiter* 28. *D. de probat.*

4 Non potest enim suspectum non esse testimonium eius qui contestem allegat illum quem non habet.

5. *l. heredes palam* 21. *in fin princ. D. qui testam. facer. poss.* quò etiam pertinet quod ad illum locum & ex illo Baldus notat plus credi testibus adfirmantibus quàm negantibus.

6. *l. Vbi numerus* 12. *D. de testib.* Nam vt Philosophi dicunt, Vnitas non est numerus, sed principium numeri.

7. Argumentum hoc est quo nostri passim vtũtur post Bart. *ad d. l. admonendi.*

8. Id enim est quod Paulus scribit *libr. 3. sentent. titul. 4. §. 10.* superfluos testes non nocere, Vt intelligamus, E contrario igitur non superfluos nocere. Quis autem superfluum testem dicat eum qui non nisi secundus adhibeatur? *d. leg. vbi numerus.* iunct. *l. 1. §. vltim. eod.* Matthæi *capit. 19. in ore duorum &c.*

DEFI-

DEFINITIO XIX.

Si iusiurandum non possit referri deferenti nisi super alys articulis ad eundem tamen effectum & finem tendentibus.

CVm vidua mercatoris eademque communium liberorum tutrix peteret à te precium mercis quam à famulo tuo traditam diceret, ac cuius solutionem tu ipse marito dum viueret sæpius promisisses, tu verò vtrũque negares, detulit illa tibi iusiurandum. Dixisti nolle te iurare, nec cogi posse ad iurandum vel referendum, quia quod attinebat ad traditionem mercis quam illa diceret à se factam famulo tuo, alieni facti id esset non tui. De alieno autẽ iurare nemo cogendus est, 1 periurij metu. 2 Quod verò ad promissionem à te ipso factam soluendi precij, iurare quidem te posse si velis, sed cogendum non esse, 3 quòd salua tibi esse debeat condicio referendi si referre malis quàm iurare, 4 vt sunt plerique tam religiosi aut potiùs superstitiosi vt nec si liquidò & verè iurare possint, tamen id facere vnquam velint. 5 In proposito autem referri iusiurandum actrici non poterat, cùm non sibi sed marito suo eam promissionem à re factam diceret. Etat enim id factam alienum de quo tamet si maximè vellet iurare, ipsi tamen licere non deberet, nec si millies à viuo marito negotij gesti ordinem propriis auribus audiuisset. 7 Prorsus absurdum videbatur, cum id quod erat facti & scientiæ debitoris, non esset facti & scientiæ creditoris, deferri iusiurandum super vno litis capite & à debitore referri super alio. De eadem namque re iurare vel referre cogendus est is cui iusiurandũ defertur, non de vna iurare vel referre de alia. 8 Nam & ob eã causam dicimus, eũ qui iusiurãdũ detulit si referatur nõ posse recusare quominus iuret, & quidem modo delato, quia quod refertur iusiurandum, illud ipsum est quod ipse detulit, nec proinde in sua persona improbare potest condicionem quam in alterius persona æquam putauerit. 9 *Senatus* tamen pronunciauit cogendum te vt vel iures de eo nimirum quod scias ita esse aut non esse, Vel referas actrici, de eo scilicet quod ad illius scientiam pertineat. Etenim aliud erat dicere tradiram famulo tuo mercem, de quo iurare non poteras, Aliud fuisse à te promissam marito actricis solutionem precij quod petebatur, 10 de quo ne actrix ipsa iurare poterat, nec tu consequenter iusiurandum ei referre. 11 Vtrũque tamen tendebat ad eundem finem, connexáque vtriusque positionis potestas erat. Scilicet vt traditæ mercis precium solueretur. 12 Idque est quod Iurisconsulti tractant, Non semper consonans esse vt per omnia referatur iusiurandum quale defertur forsitan ex diuersitate rerum vel personarum quibusdam emergentibus quæ varietatẽ inducunt, quod cùm incidit officio iudicis terminandam esse conceptionem iurisiurandi. 13 Sed etsi nulla ratio esset iurisiurandi referendi, non eo minùs tamen debitor iurare cogendus esset. Nec enim perpetua est illa iuris regula, 14 Vt iusiurandum deferre non possit is cui referri nequeat. 15 Quid enim si ob id duntaxat impediatur relatio, quòd creditor decesserit qui quandiu vixit sæpiùs interpellauit debitorem vt solueret? 16 Cur frustratio debitoris ipsi proderit 17 vt nec in propria causa ipse saltem iudex esse compellatur? 18 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Iacobina de Meurs vidua Ioannis de la Brohe contra illustrem Georgium de Mouxi Comitem de Monreal 8. Id. Febr. 1593.

1. *l. Marcellus* 11. §. *iurare D. rer. amot.*
2. *l. videamus* 4. in illis verbis *etiam periurium anceps subire D. de in lit. iurand.*
3. Non enim quicquid alicuius potestati permittitur, idipsum etiam subiicitur iuris necessitati *l. non quicquid* 40. *D. de iudic.*
4. Etsi enim verba illa edicti præcisa sunt *aut iurare cogam aut soluere l. iusiurandum* 34. §. *ait prætor De iureiur.* admittunt tamen interpretationem, & exceptionem illam si non referre iusiurandum malit is cui delatum est vt ibidem subiicit Vlp. *l. manifesta* 38. *eod.*
5. *l. quæ sub condicione* 8. *D. de condic. instit. l. cùm quidam* 21. §. *neque enim C. de fid. instrum.*
6. *d. l. Marcellus* 11. §. *iurare D. rer. amot. d. l.* 4. *D. de in lit. iurand.*
7. Nam etsi iuraret illa millies idipsum se à marito audiuisse, non plus tamen probaret, quàm probare posset nuda & non iurata mariti assertio quæ tamen nihil probaret, adeóque nec si maritus id cum iureiurando asseruisse probaretur per mille testes, quia non prodest iusiurandum quod quis præstitit nemine sibi deferente *l. 3 in prin. D. de iureiur.*
8. *d. l. iusiurandum & ad pecunias* 34 §. *ait prætor.* iunct §. *seq. & d. l. manifesta* 38. *eod. tit.* Simile est quod dicimus si de vna re iuratum sit, non debere prodesse iusiurandum in alia *l. ait prætor.* 7. iunct. *l. si actor* 36. *D. eod.*
9. Hæc ipsa fere Vlpiani verba sunt *in d. l. iusiurandum & ad pecunias* 34 §. *datur. eod. tit.*
10. Traditio enim mercis facti est, sicut & promissio solutionis *l. consilio* 9. §. *vlt. D. de curat. fur.* Itaque duo facta sunt, & separata in quorum altero proinde delatum iusiurandum ad alterum extendi non potest *l. si duo patroni* 13. §. *si quis iurauerit D. de iureiur.* facit *l. in duobus* 28. §. *si quis iurauerit. eod.*
11. Vt suprà dixi *num.* 6.
12. Sic dicimus, Interdum etiam coniungendos testes singulares & pro contestibus habendos. Nempe si eorum testimonia tendant ad eundem finem. Notatur *ad l. iurisiurandi* 9. §. 1. *C. de testib.*
13. Text. est *in d. l. iusiurandum* §. *non semper D. de iureiur.* etsi non est improbabile totum illum §. Triboniani esse potiùs quàm Vlpiani vt alio loco scripsi.
14. Dixi suprà *Def.* 9 *nu.* Adde Aymon. Crauet. *cons.* 203. *per tot.*
15. De qua regula & eius fallentiis, vt loquuntur, vide Bart. & alios *ad d. l. manifesta.*
16. Scripsi *Defin.* 15. *num.* 4. *supr. eod.*
17. Contra *l. hominem* 37. *D. mandat.*
18. *l.* 1. *D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO XX.

Tutor pro pupillo iurare aut iusiurandum deferre quando possit.

QVemadmodum tutori permittitur vt pupilli nomine deferat iusiurandum si aliis omnibus probationibus pupillus destituatur, 1 Ita permittendum illi est vt si reus ei iusiurandum referre malit, iurare possit, de eo nimirum quòd is ipse sciat ita esse aut non esse. 2 Sed etsi relatum à reo iusiurandũ nolit accipere cogendus est, cùm imputare sibi debeat cur detulerit si nolebat ex relatione iurare. 3 Estque hoc fauorabiliter pro pupillis receptum & contra iuris regulas 4 vt ipsorum nomine & de ea re quam ipsi nesciant tutor iurare possit, Ne alioqui damno litis afficiantur si tutori non liceat iusiurandum deferre, aut iurare aduersario delatum sibi iusiurandum referente. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. tutor pupilli* 35. iunct. *l. iusiurandum quod ex conuentione* 17. §. *si tutor. D. de iureiur.* vbi ratio redditur quod & alienare res tutor potest & ei solui potest & ab eo res in iudicio deduci. Adeò vt si ex tutoris delatione iuratũ sit, audiri non debeat pupillus quandoque venire volens contra iusiurandum, alioqui non esset audiendus tutor deferens iusiurandum *l. aliàs* 18. iunct. §. *vlt. d. l.* 17. *eod.* Et sanè verendũ nõ est hoc casu ne pupillus quandoque restituatur in integrum tanquam læsus cùm nullas læsionis probationes habiturus sit, nisi ponas alias ex postfacto superueniisse quibus solis tunc vti velit *arg. l. admonendi* 31. *eod.*
2. *l. videamus* 4. *D. de in lit. iurand.* Iunct. *l.* 11. §. *pen. rer. amot.*
3. Non enim tutori tam facilè succurritur qui seipsum in eam necessitatem coniecit vt nec alij cuilibet *l. si fideiussor* 7. §. 1. *D. qui satisd. cogant.* & sibi imputet qui processit ad delationem iurisiurandi, vt in simili ait *l. si non fueris* 37. *D. de iureiur.*
4. Vt & alia pleraq; *l. pupillus* 9. *D. de acquir. hered. & similib.*
5. Cùm nec aliter liceat tutori deferre iusiurandum pupilli nomine quàm si probationes omnes pupillo deficiant vt ait *d. l. tutor pupilli.* ac proinde eo casu quo fieri nullomodo possit vt aliter quàm ex delatione iurisiurandi pupillus vincat, qui vtique sine probationibus vincere nõ potest, nec in eo priuilegiũ vllum habet, quod sanè habere non posset citra alterius iniuriã contra *l. sed cùm ab herede* 12. *D. ad SC. Trebell. l. quòd autem* 6. §. *si quid cum pupillo. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XXI.

Coheres nisi coheredibus consentientibus iusiurandum deferre non potest.

SI ex pluribus coheredibus quidam iusiurandum deferant aliis inuitis, aut etiam ignorantibus, audiendi non sunt, nec si velint cauere de rato, 1 propter periculum iuranti imminens ne periurium detegatur, si contrarias probationes quandoque adferant, qui iusiurandum non detulerunt. 2 Ideóque si mater plurium quorum alij sint impuberes, alij adulti iusiurandum deferat eorum nomine quos in tutela habet, 3 non aliter iurare cogendus erit aduersarius aut referre, quàm si adulti quoque delationi consentiant. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Bart. *in l. iusiurandum & ad pecuniae 34 §. procurator. num. 4. D. de iureiur.*

2. Inde namque fit vt quotiescunque periculum est ne is qui iurauit postmodum ab alio conueniatur iurare non sit cogendus, quia iusiurandum deciforium esse oportet, & tale contra quod nulla vnquam probatio adferri possit *l. si duo 13. §. idem Iulianus in fin. l. iusiurandum quod 17. §. si tutor & §. vlt. cum duab. ll. seqq. l. tutor pupilli 35. D. eod.* Atqui iusiurandum ab vno delatum alij neque prodest neque nocet *l. 3. §. pen. l. nam postea quàm 6. §. vlt & ll. seqq. eod. l. nec filius 7. C. eod. l. sed etsi 7. §. si petenti D. de public. in rem act* praeterquam in duobus reis *l. in duobus 28 in princip. & § ex duobus D. de inreiur.*

3. Quod facere vtique potest non tanquam mater, sed tanquam tutrix aliis scilicet probationibus omnibus deficientibus vt ait *d. l. tutor 35 eod.*

4. Quorum scilicet nomine deferendi iurisiurandi nullum ius mater habet, neque tanquam mater, neque tanquam tutrix.

DEFINITIO XII.

Iusiurandum relatum reuocari potest in ipso etiam procinctu iurandi.

IVsiurandum abeo delatum qui nouas habeat & tutiores probationes reuocari potest non solùm postea quàm oblatam iurandi conditionem aduersarius agnouit, sed & in ipso procinctu iurandi, 1 quia licet videatur pro iurato habendus quisquis in procinctu iurandi fuit, 2 Ne alioqui perinde arguatur de periurio, aut saltem de peierandi voluntate atque si iam iurasset, Verum tamen est iuratum non esse potuítque is qui fingebat fortasse paratum se in promptu iurare, voluntatem subinde mutare, & nolle iam iurare. 3 Denique ante actum perfectum locus est poenitentiae ex vtraque parte. 4 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 4. Idus Febr. 1593. contra N. Suchet Maurian.

1. *l. si quis iusiurandum 11. C. hoc tit.* Iunge *Defin. 3. sup.*

2. *Arg. l. pen. D de testam. milit.*

3. Alioqui sufficeret voluntas suscepti iurisiurandi. Quod non ita est. Susceptum enim aut praestari à suscipiente aut à deferente remitti necesse est *l. remittit 6. D. de iureiur.*

4. Quia nihil actum est quandiu aliquid supereset agendum *d. l. si quis iusiurandum & l. penult. in fin. C. de his quib. vt indign.*

DEFINITIO XXIII.

Exclusus ab omni probationis genere iusiurandum deferre non potest.

SIcuti nec iurare nec iusiurandum referre cogitur quisquis alias probandae veritatis rationes adferre paratus est vt periurij periculum, & suspicio quantum fieri potest euitetur, 1 Ita ex contrario qui ab omnibus probationibus excluíus est si iusiurandum deferre velit, audiri non debet, 2 quoniam & haec quoque probationis species quaedam est, & quidem fortissima, atque efficacissima. 3 *Ita statutum est* in causa Claudij Gauen de Rumilly & Nicolai Curtet 15. Cal. Mart. 1593.

1. Dixi *Defin. 1. sup.* vbi tamen vide quae scripsi *num. 3.* Adde Antonin. Tessaur. *Decis. Pedemont.*

2. Abb. *in cap. accedens Extr. de prabend.* Iaf. post alios *in l. vlt, C. de codicill.* Videtur tamen obstare Iustin. constitutio *in l. si quis 11. C. hoc tit.* quae cum qui post desperatas alias probationes iusiurandum defert ita demum vult audiendum non esse si iam anteà iusiurandum detulerat. Sed debet illa lex intelligi de eo casu quo deferens nondum sit ab omni probationis genere excluíus. Vt non tam ei noceat quòd excluíus sit à probando, quae exclusio sola semper & omnimodo sufficeret, quàm quòd à delatione semel facta vltrò resilierit.

3. *l. eum qui 30. D. de iureiur.* contra quam probationem alia nulla postmodum admitti potest *l. si duo 13. § idem Iulianus eod.* Iunge *Defin. 28. infr.*

DEFINITIO XXIV.

Periurium ex nouis instrumentis probari potest non vt puniatur, sed ne prosit peieranti.

SI deferente aduersario iuratum sit, & nouae ex instrumentis probationes emergant, per quas manifestè de periurio appareat, de periurio quidem quod solum Deum vltorem habet, 1 quaeri non oportebit, 2 vt vlla eo nomine poena infligatur, 3 sed tamen perinde qui iurauit condemnabitur acsi non iurasset, ne ex periurio suo emolumentum improbum consequatur, 4 Non solùm si de vltima voluntate tractetur, sed etsi de negotio quod inter viuos gestum sit. Generalis enim ratio illa est, quae mouit Iustinianum vt ita constitueret. 5 Quanquam non idem admittid ebet si per testes velit quis docere de periurio, Nec si dicat amissum esse instrumentum, velitque probare & amissionem & quae instrumento continebantur. 6 Etsi enim plerumque haec probatio recipitur iis etiam casibus quibus ex scripto quid probari necesse est, 7 Iurisiurandi tamen autoritas non patitur, vt periurij probatio testium fidei committatur. 8 *Ita Senatus* in causa D. Petri de Reydet D. de Charanson magistri computorum & Dominae de la Forest 11 Cal. April. 1593.

1. *l. 2. C. hoc tit.*

2. *l. 1 eod.*

3. Sufficit enim periurij poena *l. nam sufficit 22. D. de dolo,* id est vltio Dei vt interpretati sumus *Defin. 2. num. 5. sup.*

4. *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

5. Solet enim ratio legis prout generalior vel strictior est ampliare & restringere legem *l. cùm pater 77. §. dulcissimis de leg. 2. l. quaesitum 3. D. de testib.*

6. *Arg. l. admonendi 31. D. de iureiur.*

7. *l. testium 8. in fin. C. de testib.*

8. Imò nec nisi nouis instrumentis vti debet qui impugnat iusiurandum *d. l. admonendi l. 3. in fin. C. si minor se maior. dixer.* Iunge *Defi. 2. sup.*

DEFINITIO XXV.

Iurisiurandi solennitas in dubio praesumitur interuenisse, maximè si aduersarius conquestus non sit.

DElatum simpliciter solenne iusiurandum non nisi super sacrosanctis euangeliis delatum intelligitur, & citra vllam aliam solennitatem: 1 non item super sacro missae canone, 2 Si autem quod saepius fit, delatum sit super sacrosancto canone & in delationis consequentiam legatur simpliciter praestitum, nec appareat an super canone necne, dubitari potest an rectè praestitum intelligatur. Et magis est vt iuxta formam delatam praestitum esse in dubio videri debeat: 3 Nempe vt valeat actus potiùs quàm pereat, 4 minúsque scriptum quàm factum intelligatur. 5 Praesertim si in manibus Senatoris ad hoc dati, aut alterius iudicis cuiuslibet iuratum fuerit, quem non sit credibile in eo erasse quod praeter aut contra formam delatam iurari permiserit. 6 Quid iursum si constet contra formam delatam iuratum esse, nec tamen is aduersus quem iuratum est hoc obiiciat aut conqueratur? Valebit iusiurandum, quasi delatam solennitatem tacito consensu aduersarius ex postfacto remiserit. 7 Quod vtique facere potuit, cùm non sit haec solennitas ex earum numero quae ad ius publicum spectant, & quibus renunciari non potest. 8 Itaque non solùm si aduersarius iusiurandum ritè praestitum fateatur, sed etiam si taceat, nec conquera-

conqueratur protitè præstito haberi debebit. 9 *Ita Senatus* in causa Ioánis Portier pro R. D. Angelo Iustiniano Episcopo Gebennensi & Francisci Blanc 4. Id. Nouemb. 1593.

1. Notat. *ad l. 1. & in auth. sacramenta puberum ibid. l. posita C. si aduers. vendit. & in l. 3. in fin. C. si minor se maior. dixer.* Iunge *Defin. 16. sup. eod.*

2. Maior enim illa solennitas est, de qua in dubio non videtur fuisse cogitatum poterátque imputari ei qui iusiurandum detulit potuitque delationi quam voluisset legem dicere *l. 3. §. vlt. l. 5. in princip. D. de iureiur.* cur non eam dixerit apertius. Ex *reg. l. veteribus 39. D. de pact. l. Labeo scripsit 21. D. de contr. empt.* sicut & ei imputamus atque actionem ex iurisiurandi delatione denegamus si iusiurandum detulerit nec priùs de calumnia iurauerit *l. si non fueris 37. D. de iureiur.*

3. Quia solennitas intrinseca facilè præsumitur *l. sciendum* 30. vbi DD. *De verb. oblig.* facit *l. Titia 134. §. idem respondit. eod. l. 1. C. de contr. stipul. §. fin. Inst. de fideiuss.*

4. Iuxta regulam *l. quoties in actionibus 12. l.* vbi 21. *D. de reb. dub. l. cogi 16. ad SC. Trebell.*

5. *Arg. l. vnum ex familia 67. §. si omissa de legat. 2. l. cùm auus 102. De condic. & demonstr.* Etsi ad vltimas voluntates, magis quàm ad contractus ea coniectura adaptari potest. Iusiurándum autem contractui aut rei iudicatæ simile est non vltimæ voluntati *l. 1. & 2. D. de iureiur.*

6. Ita enim inutile esset iusiurandum *d. l. 3. §. vlt. & l. 5. in princ. eod.* facit *l. cùm de indebito 25. D. de prob.* in iis verbis: *si ipse homo diligens est & studiosus* (quales quippe iudices omnes præsertim Senatores esse oportet) *cuius personam incredibile est in aliquo facile errasse.*

7. Vnicuique enim licet contemnere ea quæ pro se introducta sunt *l. si index circumuento 28. D. de minor. l. pen. C. de pact.* Et sanè quemadmodum is qui iusiurandum detulit remittere totum si velit potest *l. remittit 6. D. de iureiur.* ita & pro parte id est quod ad maiorem solennitatem licèt solennitas actus cuiusibet sit quid indiuiduum: facit *l. 2. C. commun. vtriusque iudic. l. penult. C. de recept. arbitr.*

8. *l. nemo potest 55. de legat. 1. l. vlt. D. de suis & legit. hered.*

9. Nam in iudicialibus taciturnitas habetur pro consensu *d. l. penult. C. de recep. arbitr.* In extraiudicialibus non item *sicut l. 8. §. non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.* Iunge *Defin. 34. infr. eod.*

DEFINITIO XXVI.

Casus in quo iurare cogitur is cui delatum est iusiurandum nec ei conceditur vt possit referre.

ALiquando euenit, vt is cui delatum est iusiurandum cogatur omnimodo iurare vel causa cadere, nec audiendus sit si referre velit, etiamsi is deferat qui iurare ipse posset si vellet, 1 Nimirum cùm ea delatio facta est ex abundanti. Id est ab eo qui citrà delationem ex litis actis & instrumentis exploratam habebat causæ victoriam. 2 Cur enim iurandi necessitatem irrogemus ei de cuius iure iam satis appareat, 3 quique fortassis nimia & superstitiosa religione teneatur vt si sibi iurandum esset causa cadere mallet quàm iurare. 4 Planè aduersario iurante condemnandus est quantumcumque falsò & mala fide iuratum constet 5 quoniam imputare sibi debet qui aduersarium in causa sua iudicem constituerit. 6 *Ita Senatus* in causa supradicta, anteriore & secreto Senatusconsulto 13. Cal. Maij 1592.

1. Quod tamen abhorret à communi iuris regula *l. iusiurandum & ad pecunias 34. §. ait prator cum §. seq. & §. vlt.* iunct. *l. manifesta 38. D. de iureiur.*

2. Sublata enim causa iurisiurandi, superest pristinus litis status ex quo vincere debet is qui suam intentionem plenissimè probatam habet *arg. l. cùm in 32. §. mulier D. de cond. indeb.*

3. Nisi fortè quis ei velit obiicere Patrat tibi via, quam elegisti. Sed hoc tunc ei posset obiici cùm aliquid agendum superesset ad victoriam litis consequendam vt in specie *l. si quis 11. C. hoc tit.* non autem cùm nihil nisi iudicandum est, vt in proposito.

4. *l. qui sub condicione 8 D. de condic. inst. l. cùm quidam 21. vers. neq. enim C. de fid. instrum.*

5. Excipe casum de quo *Def. 24. sup. eod.*

6. *l. 1. in princip. D. quar. rer. act. non det. l. si non fuerit 37. D. de iureiur.*

DEFINITIO XXVII.

Iusiurandum suppletorium deferri potest petenti etiam post didicta testificata; adeóque in causa appellationis.

QVæsitum est an in supplementum minùs plenæ probationis iusiurandum quod ob eam causam suppletiuum vocant 1 peti possit in causa appellationis, ab eo, qui semiplenè probauit in prima instantia. Nam si in causa appellationis probationes factæ sint, siue prima siue secunda appellatio proponatur, dubitationem res non habet quin eadem in instantia iusiurandum peti possit. 2 Quibusdam placebat non posse, propterea quòd suspecta videatur fides eius qui non prius petat admitti se ad iurandum quàm didicerit testificata. 3 Et sanè iudiciarij moris est, vt in ipso instanti quo testationes producuntur, hoc etiam iusiurandum petatur. 4 Sed tamen contra visum est, Nihil referre anténe an post didicitas testationes id fiat, Non solùm quòd probationes non sint coangustandæ, 5 hæc verò quædam sit probationis species, 6 Sed etiam quia nullus hîc subest metus subornationis, 7 Nec quicquam causæ est cur deterior esse debeat condicio eius qui non petendi ab initio iurisiurandi eam fortasse rationem habuit quòd veritatis sibi pro se conscius teltium fidei & integritati aut memoriæ plus æquo confideret. 8 *Ita tractatum est* in causa N. Cantamot & N. Chatelard Augustanorum 12. Cal. Feb. 1594.

1. De quo diximus *Def. 4. sup.*

2. Cùm enim hoc iurisiurandi genus sit probatio *l. admonendi 39. D. de iureiur.* quisquis in causa appellationis ad probandum admissus est, ad hoc quoque probandi genus admissus intelligi debet.

3. Nam solent qui sibi conscij sunt de bona lite faciliores esse ad petendum vt sibi iusiurandum hoc deferatur.

4. Vt probationes perficiantur eo tempore quo incipit quæri an per testationes probata sit intentio eas producentis.

5. *l. generaliter 12. in princip. C. hoc tit.*

6. *l. admonendi 31. C. de iureiur.* secundum traditiones interpretum nostrorum ad eam legem.

7. Qui tamen solus facit ne post didicita testificata noui testes admitti possint *cap. series. Extr. de testib. cum similib.*

8. Nec enim vituperanda est modestia eius qui non tam facilis fuit ad petendum sibi deferri iusiurandum vt vinceret in lite in qua se putabat etiam citra iusiurandum posse vincere.

DEFINITIO XXVIII.

De delatione iurisiurandi decisorij post alias probationes frustrà tentatas.

DE iureiurando quod decisorium vocant, dubitatum est an deferri possit ab eo qui per testes intentionem suam probare voluit nec potuit. Et quidem ante didicita testificata minorem habere dubitationem res videtur 1 quasi parùm referat an testes nondum sint auditi, an ita auditi vt quid dixerint nesciri possit. 2 Sed post didicita testificata difficilius est vt desperatis probationibus cæteris liceat recurrere ad iusiurandum: 3 Sunt tamen qui adhuc putent eo demùm casu deneganda iurisiurandi deferendi licentiam quo ante alias probationes tentatas iusiurandum delatum fuerat, & subinde reuocatum. 4 Alioqui nihil causæ esse cur deterioris condicionis esse debeat, qui alijs modis intentionem suam probare cùm vellet non potuit, quàm qui non voluit cùm fortasse posset. 5 Neque probè recusare posse eum cui iusiurandum defertur, quique in causa sua iudex constituitur 6 quominùs aut iuret aut referat si aliud nihil sit quod iuramenti delationem impediat aut relationem. 7 Verùm re accuratiùs disputata placuit contraria sententia, adeóque illo etiam casu quo nondum didicita sint testificata, si modò omnis probandi via præclusa sit: 8 quandoquidem hoc iurisiurandi genus probatio est, & quidem efficacissima. 9 *Ita Senatus* in causa R. Claudij

Combet Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le Beuf Prid.Cal.Sept.1593.

1. Antonin.Tessaur.*in Decis.Pedemont.*

2. Clusis adhuc scilicet attestationibus. Nam de scriptura clusa aut vt alij loquuntur clausa, non potest haberi vera certitudo inquit Bald.*ad l.si quis mihi bona* 25.§. *an nominatim per ill.text.D.de acquir.hered.* vbi addit ob hanc causam attestationes clausas esse oportere donec publicentur, ne committatur subornatio.

3. Verba sunt *l. si quis iusiurandum* 11. *C. hoc tit.*

4. Qui verè casus est *d. l.si quis iusiurandum.*

5. Dici enim potest non magis vno quàm alio casu aduersarij interesse præsertim ob rationem quæ statim sequitur *in Definit.*

6. *L1.in princip. D.quar.rer.act.non det.*

7. *l.manifesta* 38 *D.de iureiur.*

8. Alioqui quandiu probandi tempora largirentur non esset prohibendus iusiurandum deferre qui alias probationes tentasset dummodo non iam semel ante eas tentatas iusiurandum detulisset,qui casus est,vt diximus *d. l.si quis iusiurandum* 11. *C. hoc tit.*

9. *l.sum qui* 30 *in princip.D.de iureiur.*Dixi *Defin.* 23. *sup.eod.*

DEFINITIO XXIX.

Iusiurandum mala mente delatum reuocari posteà nullo prætextu potest.

IAm diximus iusiurandum litis decisorium à collitigatore delatum quandiu præstitum non est reuocari posse in ipso quoque procinctu iurandi.1 Quamuis non videatur ea res carere suspicione, ac quadam veluti exprobratione periurij si posteà contrarium probetur.2Sed hoc tamen ita accipiendum est nisi is qui iusiurandum detulit dixerit, habere quidem se alias probationes sed tamé iusiurandum deferre malle vt periculum faciat conscientiæ aduersarij.3 Hoc enim casu imputare sibi debet qui mala mente iusiurandum deferre maluit, vt aduersarius periurium incurreret,4 quàm per alias probationes & suæ liti & aduersarij saluti consulere.5 *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichon & Ioannis Pichod 4.Id.Nouembr.1594.

1. *Defin.*22.*sup.eod.*vbi vide.

2. Quia ferè est vt qui in iurandi procinctu est habeatur pro iurato vt scripsi *dict. Defin.* 22. *arg. l. pen. D. de testament. milit.*

3. Dixi *Defin.*3.*num.*8.*sup.eod.*

4. Neque enim malitiis indulgendum est *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*& suæ malitiæ pœnam hanc istum luere æquum est *arg.l.qui bona fide* 13.§.*sàm inter D.de damn.infect.*

5. Damnum enim quod culpa sua sentit, sentire nec videtur,vt est in vulgata iuris regula.

DEFINITIO XXX.

Ei qui per vnum testem probauit promissionem de reddendo instrumento deferri potest iusiurandum suppletorium super solutione.

PRobata promissio de reddendo instrumento obligatorio, vsque adeò inducit probationem solutionis1 aut potiùs taciti pacti de non petendo, quod ex ipsa instrumenti redditione inferretur,2 Vt si vel vnus testis integer omníque exceptione maior eam promissionem adfirmet,locus sit iuramento suppletorio,3Postquam nostris placuit ad semiplenam probationem implendam iuramento locum esse. 4 Semiplenam verò, probationem videri cùm testis vnus adest integræ existimationis. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Præsumptio ista dicenda esset potiùs quàm probatio, vt & cùm chirographum profertur cancellatum *l.si chirographum* 24.*D.de probat.* alioqui cùm solutio sit facti non potest probari nisi probata numeratione vel vera vel confessa *l.consilio.*9.§.*vlt. D. de curat. fur.*

2. *l* 2.*vbi glos.D.de pact.*Etsi enim aliud est pactum de reddendo chirographo, aliud redditio chirographi, in proposito tamen & quod ad effectum nihil refert, nisi quod pactum de reddendo chirographo est expressum, pactum autem quod ex chirographi redditione inducitur est tacitum: maior autem vis taciti quàm expressi esse non potest *vulg.l.cùm quid* 3. *D.de reb. credit.*

3. Perinde acsi testis ille vnicus testificatus fuisset denumeratione.

4. Notant nostri *ad l.admonendi* 31. *per ill. text. D. de iureiur.*

5. Scripsi *Defin.*4.*&* 18.*supr.eod.*

DEFINITIO XXXI.

Iurari an possit per procuratorem aut coram alio iudice & in alia prouincia.

IVrare iussus aut referre non est audiendus si iurare velit per procuratorem 1 tametsi prohibeatur iusto aliquo impedimento ad eum locum accedere in quo iurandum est,2 quoniam multò faciliùs & audaciùs absens & per alium quàm præsens peieraret. 3 At nec petere potest vt à iudice coram quo iurandum est alius detur, & in locum iudicis substituatur, Quo præsente iuretur in eo loco in quo habitat is qui iurare debet, 4 Quonjam fieri plerumque solet vt ex iurantis vultu & titubatione iudex periurium detegat, Aut peierandi procliuem voluntatem.5 Atqui si iurare liceret coram eo qui non esset ipse iudicaturus non posset iudex scire qua fronte quáque vel fiducia vel trepidatione iuratum fuisset. Nam ex alterius relatione idipsum explorare sanè perquàm periculosum esset cùm possint periurij indicia eiusmodi esse quæ intellectu percipi melius quàm verbis exprimi queant.6Quonam tamen remedio succurrendum esset ei qui iurare cogebatur,nec propter itinerum difficultatem accedere poterat,maioris deliberationis esse visum est. *Ex tempore* in publico auditorio in causa N. Bugnet & Iacobi Marthod Prid.Cal.Febr.1595.

1. Quia iusiurandum est quid personalissimum *ca.veritatis.* vbi Innocent. Host. & cæteri *Extr. de iureiur.* cuiusmodi quæ sunt per procuratorem fieri non possunt *l generaliter* 12. §. *his de præsentibus* ibi:*necesse sit vel ipsam principalem personam datis certis inducijs ad iudicem venire C.hoc tit.* Aliud est in eo contra quem iuratur. Potest enim adesse per procuratorem si velit, imò & abesse.*d.*§ *his de præsentibus verf.licentia.*

2. Hæc enim ratio materiam duntaxat præbet concedendarum plurium aut laxiorum inducianum non etiam remittendæ solennitatis iurisiurandi personaliter præstandi. Potiúsque substituendus esset in prouincia alius iudex coram quo personaliter iuraretur si aliud melius dici nihil posset, vt dicam *num.*4.

3. Præcedere namque solent & debent admonitiones iudicis aut recuperatoris coram quo iuratur, vt qui iuraturus est videat ne temerè aut malitiosè peieret, quæ admonitiones parui nulliúsque momenti essent si fierent procuratori non in suam sed in alterius animam iuraturo. Sed & præsentia iudicis terret maximè peieraturum ne tam impudenter peierare audeat.

4. Hoc tamen videtur permissum arbitrio iudicis *d.* §. *hic de præsentibus* vers. *vel si index existimauerit in prouincia vbi degit,&c.* nisi dicas, quod sanè verum est, totam eam legem esse de iuramento purgatorio non decisorio. Sed tamen ex eo loco argumentum sumi nil prohibet. Atque ita mihi videbatur.

5. Vt de testibus scriptum est *in l.* 3. *in princip. &* §. 1. *&* 2. iunct.*l.ob carmen* 21.§.*vlt. D. de testib.* etsi difficilius est vt non vincere debeat qui deferente aduersario non ipso iudice iurauit quamuis peierauerit.Melióque esset hoc casu iudicem qui iuraturum videt velle peierare,ei denegare iurandi facultatem si facere id posset saluo iure eius qui iusiurandum detulit:quod tamen facere nullomodo potest.

6. Vt alia nonnulla sunt eiusmodi quæ magis intellectu percipi quàm elocutione exprimi possunt *l. ratum* 13.*D.de solut. l.quo enim* 12.§.*Iulianus D.rat.rem hab.*

DEFINITIO XXXII.

Casus in quibus iusiurandum habetur pro relato aut pro præstito,aut prò non relato.

SI is qui iurare aut iusiurādum referre damnatus fuerat priùs decesserit quàm aut iuraverit aut retulerit, Siquidem iurare paratus fuit, nec per eum stetit quominus iuraret, perinde habendus est acsi iurasset, 1 aut saltem heredi eius permittendum est vt iuret si velit. 2 Sin per eū mora facta est siue in iurando post delatam aut acceptam iurandi condicionem, siue in deliberando an iurare malit an referre, Non est æquum ex eius morte deteriorem fieri condicionem aduersarij qui detulit iusiurandum, 3 Præsertim si ea res tractetur de qua iurare heres non possit propter iustam ignorantiam. 4 Ideóque iusiurandum pro relato haberi debet, 5 potiùs quàm aut pro præstito aut pro non delato. 5 Sed si nec declarata voluntate nec contracta mora decesserit is qui vel iurare debuit vel referre, causa nulla est cur iusiurandum pro relato haberi debeat potiùs quàm pro præstito, Ne alioqui sola mors litis damnum adferat ei qui iurare ac iurando vincere potuisset. 6 *Ita Senatus* in causa Ioachimi & Antonij de la Cuaz 6. Cal. Maij 1595.

1. *Arg. l. iure ciuili* 24. *D. de cond. & demonstr. l. Iulius* 81. *§. vlt. eod. l. in iure ciuili* 161. *De reg iur. cum concord.*

2. Neque enim inuitus heres iurare de facto defuncti vnquam cogitur *l. Marcellus* 11. *§ iurare D. rer. amot.*

3. Cùm nihil sit quod ei possit imputari *l.* 2. *D. quod vi aut clam. cum concord.*

4. Nam quod diximus posse heredem iurare si velit, eo demum casu verum est quo probabiliter scire heres possit id de quo vult iurare.

5. Facta scilicet interpretatione contra eum qui fuit in mora, & per quem stetit *d. l.* 24 *&* 81. *in fin. D. de condic. & demonstr. d. l* 161. *De reg. iur.*

6. Et tamen verum est non fuisse iuratum nec per eum stetisse qui detulit. Cur ergo iusiurandum pro præstito habemus, quod defunctus si hodie viueret præstare fortassis nollet? Vide *Defin.* 14. *sup.*

DEFINITIO XXXIII.

Ei qui iurare debuit non nocet propria mora quæ per iudicis interlocutionem à qua prouocatum non fuerit purgata est.

QVid tamen si post moram per eum contractam cui iusiurandū delatum fuerat iudex aliquid decreuerit per quod mora purgata videri possit? 1 Finge aditū eum vt pronunciaret an iurari deberet necne, post recusatum ab aduersario sine causa iusiurandum, Interlocutum esse vt ante omnia is qui iusiurandum deferebat distinctiùs & enucleatiùs proponeret qua de re iurari vellet, nec ab ea interlocutione fuisse prouocatum, licèt causa nulla esset ita interloquēdi. 2 Si interea decesserit is qui iurare noluit siue ante siue post sententiam interlocutoriam, mora purgata videbitur, 3 nec iusiurandum habebitur pro relato, 4 tametsi defuncti liberis deferri nod possit. 5 *Ita Senatus* pro Margareta Rosset vidua Petri Iacoz contra Margaretam de Vilasque 4. Cal. Iun. 1595.

1. Neque enim nouum est moræ purgationem fieri præsertim ex interlocutione iudicis, admittentis aliquem ex litigatoribus ad faciendum post tempus quod ante tempus fieri debuit. Mora enim purgatur nouatione *l. parui* 17. *D. de cond. furt.* nouatio autem fit per sententiam iudicis etiam interlocutoriā *l. item si* 14. *§. quid si homo. D. quod met. caus.*

2. Quo casu dubitari nō potest quin sententia, licèt iniqua, ius faciat *l. seruo* 65. *§. cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

3. Quia tandiu licet ei cui delatum est iusiurandum iurare si velis.

4. Nam in pœnam contumaciæ illud inductum est vt iusiurandum habeatur pro relato. Contumacia verò nulla est eius quem iudex nondum arctauit vt cogatur iurare.

5. Quia neque coguntur neque possunt de alieno facto iurare, periurij metu *l. Marcellus* 11. *§ iurare D. rer. amot.*

DEFINITIO XXXIV.

De forma & solennitate seruanda in iurando, Et quid si fuerit omissa.

CVm quis super sacrosancto missæ Canone iurare iussus est, obseruare iudex aut in eam rem datus recuperator debet, vt flexis genibus iuretur cuiuscumque dignitatis & condicionis sit is qui iurat, 1 Præhabita etiam admonitione vt intelligat quàm periculosum sit peierare aut ancipitem periurij aleam subire. 2 Si tamen ea solennitas seruata non sit, nec pars conqueratur, non eo minus validum erit iusiurandum, vt ex eo sequi possit condemnatio. 3 *Ita Senatus* in causa N. Andreæ de Bienuenu & N. Gothofredi de Dompierre 1. Idib. April. 1595.

1. Ad testandam nimirum religionem & venerationem iurisiurandi ac diuini numinis secundùm vulgarem illam & concisam veteris iurisiurandi formulam *si Deus*, quam ex Iuliano refert Cuiacius *ad Nouell. 49. in fin.*

2. Non enim grauior periurij pœna esse potest quàm quod Deum solum vltorem habet *l.* 2. *C. hoc tit.* iunct. *l. nam sufficit* 22. *D. de dolo.*

3. Quasi remissa per aduersarium solennitate iurisiurandi *arg. l. remittit* 6. *D. de iureiur. l. penult. in prine. C. de recept. arbitr. l.* 2. *C. commun. vtriusq. iudic.* Iunge *Defin.* 25. *sup.*

DEFINITIO XXXV.

Sententia de iurando non transit in rem iudicatam priusquàm iuratum sit.

INterlocutio iudicis pronunciantis iurandum esse, non priùs habet vim distinctiuæ sententiæ quàm iuratū sit, nec priùs transit in rem iudicatam, quia quandiu præstitū non est iusiurandum, semper pœnitentiæ locus est. 1 Inde fit vt si ab initio litis delatum fuerit nullisque aliis probationibus tentatis 2 ventum sit ad interlocutionem iudicis qua pronunciauerit iurandum esse, & ab ea interlocutione bis prouocatum fuerit, audiendus sit appellans si in tertia instantia nouis allegationibus aut probationibus vti velit: 3 Nec ob eam causam expensas vllas refundere debeat, non magis quàm si in prima instantia idipsum fecisset. 4 *Ita Senatus* pro Margareta Rosset vidua Petri Iacoz contra Margaretam de Vilasque 4. Cal. Iun. 1595. Iunge Defin. 62. infr. De fructib. & lit. expens.

1. *l. si quis iusiurandum* 11. *C. hoc tit.* Dixi *Defin.* 3. *&* 22. *supr.*

2. Nam reuocato semel iureiurando, aliisque tentatis probationibus, non esset permittendus reditus ad delationem iurisiurandi *d. l. si quis.*

3. Puta quæ postea superuenerint vt *in d. l. si quis.*

4. Quoniam & in prima instantia id ipsum facere impunè posset. Expensarum autem condemnatio non nisi in pœnam negligentiæ aut malè institutæ actionis quam emendari necesse sit irrogari soler, vt tractant nostri ad *l. edita. C. de eden.*

DEFINITIO XXXVI.

De mandatore qui pecuniam quam alteri numerari mandauerat alieno nomine accepit.

QVi literas & fidem alicuius secutus numerat alteri pecunias, obligat sibi accipientem principaliter ex mutuo & de pecunia credita, 1 mandantem verò non nisi accessoriè. 2 Sed si is ipse qui mandauerat credi alteri, acceperit pecuniam sibi numeratam licèt alieno nomine, Nemo dubitat quin principaliter quoque & rectà conueniri possit, 3 Nec minus tamen is cuius nomine pecuniam accepit 4 prout creditor elegerit. Habet enim singulos in solidum obligatos. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defi. 9. infr. In quib. caus. pign. vel hypoth.

1. *l. si literas* 7. *cum seq. C. mandat.*

2. Id est discusso priùs eo qui pecuniam mutuam accepit, quia is hodie prius conueniendus est, & ante mandatorem ex Iustiniani *Nouell.* 4. *cap* 1. quo casu conuenti primo loco debitoris iam olim obtinebat vt non in aliud mandator teneretur, quàm in id quod à debitore seruari non posset *l. si quis alicui* 27. *§. vlt. D. mandat. l. si mandatu* 13. *D. de fideiuss.*

3. Non secus quàm si suo nomine accepisset. Nec enim probè obiicere potest se accepisse nomine alterius, quo accipiente hic etiam ex suo mandato & proprio nomine obligatus fuisset.

4. Intellige si modò vel ex antegesto vel ex postfacto ratam habuit numerationem ei ipsi factam, qui credi mandauerat.

5. Saluo tamen mandatori beneficio excussionis *ex d. Novell. 2. D. de fideiuss. cap. 1.*

DEFINITIO XXXVII.

Admittitur probatio contra iuramentum vltrò præstitum ab vno ex collitigatoribus de victico in litem facto.

ADuersus iusiurandum à collitigante vltrò præstitum de sumptibus à se in litem factis 1 admitti potest probatio in contrarium, 2 vt qui iurauit mendacij conuincatur & periurij, 3 Quia non est hoc iusiurandum simile ei quod à iudice aut ab aduersario delatum est. 4 *Ita Senatus* in publico auditorio 20. Decembr. 1595.

1. De quibus scilicet si quando disputetur solet vt plurimùm iudex stare sacramento victoris; idque ex vetere statuto Sabaudiæ quod iuris ratione non abhorret,

2. Nunquam enim probatio veritatis censetur exclusa nisi cùm idipsum lege aliqua cautum est *l. si chirographum 24. & sen. l. imperatores 29. §. vlt. D. de probat.*

3. Nec enim ex mendacio suo periurio lucrum facere quis debet *l. vlt. C. hoc tit. l. rem alienam 41. in fin. D. de pign. act.*

4. In quo iurisiurandi genere postquàm iuratum est non solet facilè quæri de periurio *l. 1. C. hoc tit. l. vlt. D. de in lit. iur. l. 5. §. dato D. de iureiur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Procurator non est audiendus deferens iusiurandum, nisi in casibus.

IVdex non debet admittere delationem iurisiurandi factam à procuratore, 1 licèt aduersarius de eo nominatim non opponat. Sufficit enim quòd ille dixerit nolle se iurare, 2 quia est exceptio iuris, 3 quam iudex ex officio supplere & potest & debet, 4 *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier magistri computorum & Sappin 18. Decemb. 1596.

1. Scilicet nisi procurator qui detulit vniuersorum bonorum administrationem sustineat, aut in rem suam procurator sit, aut nisi ei nominatim idipsum mandatum sit *l. iusiurandum quod ex conuentione 17. §. vlt. & l. seq. D. de iureiur.*

2. Cùm non alius possit deferre iusiurandum quàm qui dominus est negotij: vt nec solutionem accipere quia iusiurandum loco solutionis cedit *l. iusiurandum 27. & l. seq. §. 1. D. de iureiur.* Procurator autem non est dominus negotij sed litis, ideóque nec solutionem accipere potest *l. hoc iure 86. D. de solut.*

3. Cùm nec audiendus sit procurator qui hoc iusiurandum defert *l. aliàs 18. D. de iureiur.* Nimirum extra casus quos excepimus *num. 1.*

4. *Ex not. in tit. C. vt qua def. Aduoc. part. iud. suppl.*

DEFINITIO XXXIX.

Non potest recusari iusiurandum relatum ab eo qui delatum recusare potuit.

QVi iusiurandum detulit si ei referatur nullo prætextu recusare potest, 1 nec si potuit ab initio recusare is, cui primò delatum fuit. 2 In causa Procuratoris Ballet. *Sine die.*

1. *l. manifesta 38. D. hoc tit.*

2. *l. 1. & tot. tit. Quod quisq. iur. l. 34. D. de condic. instit. l. illud 25. §. 1. D. de constit. pecun. § datur hoc tit. D. de iureiur.*

DEFINITIO XL.

Ad iurandum pro vniuersitate ij admittendi sunt qui & ex vniuersitate sunt & qui veritatem sciunt.

ETiam vniuersitas quæ suam intentionem siue agendo siue excipiendo non nisi semiplenè probauit, audienda est, si admitti velit ad iusiurandum quod ex inueterato interpretum nostrorum errore supplendæ probationis gratia tanquam in causa dubia indulgeri solet. 1 Sed ad iusiurandum huiusmodi pro vniuersitate præstandum quod vniuersitas ista per se præstare non posset, admitti debebunt ij, ex vniuersitate, qui veritatis conscij dicentur, maximè verò si in eo ipso negotio rem vniuersitatis tractasse probabuntur 2 tametsi iurisiurandi præstandi tempore, neque Syndici sint, neque actores vniuersitatis: Quales tamen eos esse oporteret, vt per ipsos vniuersitas aut transigere, aut agere, aut conueniri posset. 3 *Sine die.*

1. *l. admonendi 3. D. de iureiur. l. 3. C. de reb. cred.*

2. *Arg l. 4. D. de in lit. iur.*

3. *l. 1. §. quibus l. item 6. §. 1. & 2. l. Sicut 7. § fin. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

DEFINITIO XLI.

Delatio iurisiurandi decisorij interpretanda est quantum ad ea de quibus nihil probatum fuit.

SEntentia quæ litigatorum controuersiam actoris aut rei iureiurando, vt vocant, decisorio finiri voluit, 1 cùm de pluribus rebus restituendis ageretur, quarum maior pars penes eum ipsum, qui restitutionem vrgebat reperta probabatur, Sic interpretanda visa est, vt de iis tantùm rebus de quibus nihil probatum esset; iurari aut referri oporteret. 2 Ne alioqui via periurio aperiretur, quam præcludere, & non recludere boni & religiosi iudicis est. 3 *Sine die.*

1. De quo *in l. 1. C. hoc tit. & in l. 1. & tot. tit. D. de iureiur.*

2. Nam cùm iusiurandum sit vice probationis *l. non erit 5. §. dato & l. eum qui 30. D. de iureiur.* frustra probaretur id quod iam satis superque probatum esset, nec quisquam superuacua probatione onerandus est *arg. l. hac stipulatio 14. §. 1. D. vt legat. seu fideic. seruand. caut. caueat.*

3. *l. 1. C. si aduers. vendit. l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

Ex nuda solutionis confessione inter alios facta non potest deferri iusiurandum suppletorium.

DOtis debitor qui consentiente patre stipulanti filiæ promiserat solutionem, cùm se diceret patri soluisse ex filiæ voluntate, 1 nec eo minùs à filia vrgeretur, probabat non modò permissum, sed etiam mandatum fuisse patri per filiam, vt solutionem acciperet. 2 Sed quid & quantum soluisset non probabat, 3 nisi ex patris confessione, facta iuratò quidem, sed tamen pendente lite, quæ non tantùm inter filiam & debitorem, sed etiam inter patrem & debitorem agitabatur, cùm pater à debitore vt indemnem eum aduersus filiam præstaret conueniretur. Petebat tamen sibi deferri iusiurandum, in supplementũ minùs plenæ probationis. 4 Placuit non esse audiendum quòd neque posset semiplena dici probatio, quæ sumebatur ex confessione alterius, 5 in præiudicium tertij absentis post motam litem facta. 6 Nec quidquam prodesset, vbi probanda solutio & numeratio fuerat, nudam solutionis confessionem probasse. 7 Sicuti nec quod mandatum patri à filia esset, vt solutionem acciperet, quando neque solutionem & numerationem secutam postea fuisse probabatur. 8 *Sine die.*

1. Quo casu certum esset liberationem ei contigisse *l. 3. & 4. l. dotem 37. D. s. lut. matrim.*

2. Plus autem est mandare quàm consentire, quamuis cùm de solutione agitur, vtrumque sit eiusdem effectus *l. vero procuratori 12. & pass. D. de solut.*

3. Quod

3. Quod tamen necessariò probandum erat, quia non potest ex solutione liberatio contingere nisi quatenus & in quàtum solutum est *l. stipulatus sum 9. §. 1. D eod. tit. De solut.*

4. *Ex l. admonendi 31. D. de iureiur. l. in bona fidei 3. C. hoc tit.*

5. Nec enim vnius confessio alteri prodesse potest aut nocere, vt neque pactum vel interrogatio *l. vlt. D. de interrog. in iur. fac. l. si vnus 27. § pacta vers. ante omnia. D de pact.*

6. Neque enim pendente lite quicquam fieri vnquam potest in præiudicium litis *tot. tit. C. vt lit. pend.*

7. *l pactum curatoris 22. vbi not. C. de pact. l. non abfuit 4. in fin. C. de nouat.*

8. Cùm non aliter mandatum accipiẽdæ solutionis noceat mandanti quàm si probetur secuta solutio, & quidem ante reuocationem *d. l. vero procuratori l si cùm Cornelius 82. D. de solut.*

DEFINITIO XLIII.

Etiam in criminalibus causis potest deferri iusiurandum suppletorium si pœna sit tantùm futura pecuniaria. Itémque ad probandam innocentiam rei.

ETsi non solet in causis criminalibus, quæ capitalis, & corporalis pœnæ condemnationem admittunt, recipi delatio iurisiurandi, ne quidem eius, quod nostri suppletiuum vocant, cui scilicet locus est in supplementum probationis,1 Si tamen leuius sit crimen, quod obtenditur, vt ex eo non nisi pecuniaria pœna irrogari possit, Placet perinde iusiurandum hoc deferendum esse atque si de ciuili negotio tractaretur, & iis ipsis casibus quibus in causa ciuili tale iusiurandum deferri posset.2 Quod magis est si reus non alias innocentiæ suæ probationes habeat, quàm quas ex ipsius actoris iureiurando velit desumere, audiendus est deferens ei iusiurandum,3 quandoquidem vix est vt iniuriam sibi factam conqueri possit is, qui in causa sua iudex constituitur,4 nisi si quas habeat profetátque in contrarium probationes.5 *Sine die.*

1. *l. admonendi 31.* vbi Bart. & alij *de iureiur.*

2. Alex. *cons. 66. & 74. & 278. lib. 1. & cons. 121. vol. 2.*

3. Est enim fauorabilissima innocentiæ probatio, quia melius est nocentem absoluere, quàm innocentem damnare *leg. absentem 5. D de pœn.*

4. *l 1. D. Quar. rer. act. non det.*

5. Nemo enim cogitur iurare de eo, quod probare vult, *Not. ad l. manifesta. D. de iureiur.* Dixi *Defin. 40. supr.*

DEFINITIO XLIV.

Casus ferè omnes in quibus iuramento suppletuo locus esse non potest.

IVsiurandum quod in supplementum semiplenæ probationis deferri posse vulgò creditum est1 non semper deferendum esse placuit: Quid enim si non sit verisimile id super quo iusiurandum postulatur. 2 Quid si is qui iurare vult periurus probetur, aut falsarius, aut spurius, aut vsurarius, aut infamis eo infamiæ genere, quod per pœnitentiam & satisfactionem non fuerit deletum,3 aut etiam deleri non potuerit: puta si res iudicata infamiam irrogauit, 4 Nec aliud est si nondum periurus, eius tamen vitæ sit, vt facilè credatur peieraturus. 5 Quid rursum si agatur de causa matrimoniali 6 vel beneficiali 7 vel criminali siue criminaliter siue ciuiliter intentata? Quid si is qui semiplenè probauit, ignoret veritatem? 9 Quid si insolitũ sit id de quo iusiurandum petitur? 10 Quid si causa sit vel præiudicialis vel odiosa, putà in qua agatur de temporis præscriptione? 11 Quid si probatio semiplena non necessariò probet: sed præsumptiuè aut per præsumptionem eludatur contrariam? 12 Quid si præsumptio sit contra probantem, vnius tamen testis fide subnixum? 13 Quid si reus semiplenè tantùm, actor verò plenè intentionem suam probauerit? 14 Quid denique si negotium tale sit in quo is qui semiplene probauit non posset tametsi maximè vellet iudicem facere aduersarium ipsum? 15 Cur ei permittamus petere vt ille ipse in propria causa, & inuito aduersario iudex fiat? An ei licere debebit quod plus est, cui non licet quod est minus? His nimirum cãsibus omnibus placet iusiurandum istud suppletorium antiquis prudentibus planè incognitum nullomodo deferri oportere. *Sine die.*

1. *Ex l. admonendi D. de iureiur. l. in bona fidei 3 C. hoc tit.*

2. Hippol. de Marsil. *ad tit. C. de probat. num. 111. & ad l. 1. in princip. num. 35. de quæst.*

3. *50. dist. Can. ferrum De consecrat. distinct. 3. can. 2. cap eam te. De referip. cap. testimonium. De testib.* Ioan. Andr. *in cap. semel mains de reg. iur. in 6.*

4. Bald. *in l. qua sub condicione de condit. instit.* Grammat. *in addit. ad Afflict. dec. 36.* post Hippol. de Marsil. *loco supradicto, & alijs ibid. citatis.*

5. Marsil. *in l. pen. num. 71. D. de quæst.*

6. Bart. *ad l. 3. num. 2, D. de iureiur.* Grammat. ad Afflict. *vbi supra.*

7. Grammat. *ibid.*

8. Grammat. *ibid.* Excipe tamen casum de quo *in Defin. praced.*

9. Marsil. *in l. maritum num. 7. De quæst.*

10. Idem *in l. de minore eod.*

11. Marsil *sing. 635.* incip. *memoria teneo.*

12. Idem Marsil. *sing. 83.* incip. *in ore vulgi.*

13. Idem *sing. 451.*

14. Steph. Bertr. *cons. 27. num. 5. part. 1.* Grammat. ex quo supradicta omnia sumpta sunt *in addit. ad Afflict. dict. dec. 36.*

15. Vt in specie *l. in contractibus 14. §. illo videlicet. C. de non num. pecun. l. si quis 15. C. de reb. credit. & iureiur.* Vide *Defin. 7. infr. De non numer. pecun.*

16. Contra *reg. l. non debet cui 21. De reg. iur.*

DEFINITIO XLV.

Iusiurandum deciſorium aliquando differri potest & debet etiam quantum ad pronunciationem quousque appareat esse deciſorium.

INterdum accidit vt iustissima de causa iusiurandum deferatur, nec tamen statim cogendus sit aduersarius vel iurare vel referre.1 Quid enim si tale quid probare is velit, quo probato futurum sit vt etiamsi maximè verum esset id de quo iurandum proponitur, condemnari nihilominùs debeat is qui iusiurandum defert?2 An non superuacuum est iusiurandum quod nec si deferenti referatur, ei tamen iuranti possit litis victoriam parare?3 Nam & illud est quod dici solet iusiurandum tale esse debere vt eo siue ex delatione, siue ex relatione præstito nihil aliud quærendum supersit,4 Vnde & à nostris vulgò litis deciſorium appellatur.5 Quid ergo est? Tantisper differenda erit pronunciatio donec appareat quid ab aduersario probatum sit, Vt si suam ille intentionem probauerit, nulla delati iurisiurandi ratio habeatur, Sed qui detulit condemnetur.6 Si verò in probãda exceptione defecerit, tum verò actor ad probandam per aduersarij iusiurandum intentionem suam admittatur.7 Nec verendum est ne mortuo interim altero ex litigatoribus intercidat probatio, quæ ex iureiurando sperabatur,8 cùm eo casu futurum sit vt iusiurandum quod ab aduersario recusatum eo tempore quo præstari commodè poterat, hodie deferri nequit, non solùm pro relato haberi debeat, si is qui detulit adhuc viuat, sed etiam pro præstito ex relatione, si prædefunctus proponatur, vt iurare amplius non possit.9 Illud planè dici non potest, adigendum esse ad iusiurandum vllo casu eum, qui alia ratione possit vincere.10 Essétque tolerabilius pati vt probatio intercideret peremptа iurandi facultate, quàm vt eo metu iniquum ius in eum, qui iusta de causa iurare nollet, constitueretur.11 *Sine die.*

1. Vt sit hæc vna de exceptionibus & limitationibus quæ adferri solent ad *l. manifesta 38. D. de iureiur.*

2. Frustra enim probandum adsumitur, quod probatum non releuaret *l. neque natales 10. C. de probat. l. vlt. C. vnd. legit.*

5. Nihil porrò in iudiciis superuacuò faciendum est *l. hac stipulatio* 14. §. 1. *D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

4. *l. non erit* 5. §. *date iureiurando D. de iureiur.*

5. *Ad l. 1. per tll. text. D. & C. hoc tit.*

6. Quid enim potest actori prodesse quòd suam intentionem probauerit si reus quoque suam eámque iustam probauit exceptionem? cùm exceptio sit actionis exclusio *l. 1. D. de except.*

7. Nec enim potest actor vnquam vincere quin suam intentionem plenè probet *l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic.*

8. Cuius causam semper, quantum fieri potest, saluam esse oportet *l. curent* 22. *D. de testib. l. in lege* 41. *D. ad leg. Aquil.*

9. *arg. l. generaliter* 12. *C. hoc tit.*

10. Cùm plerique ad superstitionem vsque sint timidiores ad iurandum *l. qui sub condicione* 8. *D. de condic. instit. l. illud aut illud* 25. *D. de pecun. const.*

11. Non enim videtur frustrandi causa recusare iusiurandū is qui iustam causam habet recusandi *arg. l. sciendum* 21. *& seqq. D. de vsur. l. ab hostibus* 15. §. *vlt. D. ex quib. caus. maior.*

TIT. II.

Si cert. petat.

DEFINITIO I.

Valet conuentio vt pecunia credita in vna nummorū specie in alia reddatur, Nec aduersus eam conuentionem datur restitutio.

QVi mutuam pecuniam accepit in moneta Sabaudica, si conuenerit vt tantundem reddat in regia, id est ad concurrentem vsq; numeratæ quantitatis æstimationem, non numeratæ pecunię regię exceptionem obiicere non potest, 1 restitui verò in integrum aduersus conuentionem tanquā læsus, 2 aut sine causa obligatus, 3 multò minùs. Valet enim conuentio, cùm monetarum omnium commune illud sit vt recipiant in suo genere functionem: 4 nec tam ex nummorum corporibus quàm ex corporum æstimatione definiendum sit quid & quantum debeatur. 5 Quare ad rem non pertinet quod ex conuentione solutio fiat in nummis aut melioribus aut deterioribus. Id enim non ad substantialia, vt loquūtur, cōtractus pertinet, sed ad naturalia, quæ conuentione immutari posse certum est. 6 *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Ioanne Beynier & Petro Huchard contra liberos D. Ioannis Ribodi Iuridici maioris Sebusianorum Prid. Non. Nouemb. 1588.

1. Non enim sicut introducta est exceptio non numeratæ pecuniæ de qua *in tit. C. de non numer. pecun.* Ita & illa induci potuit aut debuit non numeratæ huius vel illius pecuniæ, quoniam pecunia recipit in suo genere functionem, vt sequitur *in Definit.*

2. Etsi enim pluris est moneta regia quàm Sabaudica, nulla tamen hic læsio est, cùm quod deest bonitati & valori monetæ Sabaudicæ numero & quantitate maiore suppleatur, alioqui esset facta pactio in fraudem vsurarum.

3. Subest enim causa iusta scilicet mutui licèt in moneta Sabaudica contracti.

4. *l. 2. §. mutui datio D. hoc tit.* iunct. *l. 1. §. re contrahitur D. de oblig. & action.*

5. *l. 1. D. de contr. empt. l. si is cui* 94. *D. de solut.*

6. *l. cùm quid* 3. vbi DD. *D. hoc tit. l. Lucius* 24. iunct. *l. seq. §. 1. D. depos. l. pacta conuenta* 72. *D. de contr. empt.*

DEFINITIO II.

Quomodo æstimandum vno precio sit quod iure annui debetur ad multos annos.

CVm quid annuum vno certóque precio æstimandū est distinguere oportet an ex legato aliáve vltimæ voluntatis specie, an ex contractu inter viuos inito debeatur vt sciri possit, quot annorum facienda sit computatio. Priore namque casu ætas illius cui annuum debetur omnino inspicienda est, cáque seruanda forma quam Marcianus ex Vlpiano tradidit, 1 cùm de legis falcidiæ ratione ponenda disputatur. Posteriore verò magis probat Senatus noster eorum sententiam qui annorū quindecim reditus æstimari volunt, exemplo eius quod in donatione Iustinianus constituit 3 *Ita Senatus* pro D. Comite de la Chambre contra Humbertū de la Biche 8. Id. Mart. 1589. Et rursus in causa quadam Augustanorum 16. Cal. Iunij 1591.

1. Distinctio est Matth. de Afflict. *Decis.* 34.

2. *In l. computationi*, quam vulgò male citant *l. hereditatem* 68. *D. ad leg. falcid.*

3. *In l. si quis argentum* 35. §. *sin autem donator vers. in reditibus autem C. de donat.* Tametsi quidam putent eam Iustiniani constitutionem niti præcipuè fauore pauperis donatoris, nec proinde ita facilè trahi debere ad omnia annua quæ ex contractu inter viuos debentur.

DEFINITIO III.

Annuum quod debetur ex iudicato æstimatur ad exemplum eius quod inter viuos debetur.

QVid ergo si annuum illud neque ex vltima voluntate, neque ex contractu inter viuos sed quo alio iure vt puta ex iudicato debeatur? 1 Fingamus ei ex liberis cui adiudicata est legitima cuius taxatio altiorem requireret indaginem annuum quidpiam adiudicatum esse, 2 tamdiu præstandum quandiu legitima ipsa præstita non esset. Quindecim annorum computatio fiet vt sciatur cuius quantitatis tributum, & vt vocant, emolumentum pro iudicato debeatur. 3 Idem obseruandum esse placuit, cùm superfructibus cuiusdam beneficij annua quædam pensio Senatusconsulto adiudicata esset. Accedunt enim hęc omnia ad causam debiti inter viuos potiùs quàm vltimæ voluntatis. 4 *Ita Senatus* in causa suprascripta. Et rursum in causa D. Federici De Chauanes 6. Cal. Decembr. 1593.

1. Neque enim in toto iure textus vllus est qui ad hunc casum nominatim pertineat.

2. Hanc enim adiudicationem saltem in speciem fiduciæ, &, vt loquuntur, per modum prouisionis faciendam esse constat ne filius interea nihil habeat cui certum est legitimam deberi, Vt scripsimus *Defin. 6. sup. de inoff. testam.*

3. *Arg. l. si quis argentum* 35. §. *sin autem donator C. de donat.* vt scripsimus *Def. praced.*

4. Secundum eam distinctionem Matth. de Afflict. *decis* 34. de qua diximus *prox. Definit.*

DEFINITIO IV.

Confessio numerationis etiam plenè probata, non probat debitum nisi semiplenè si sit facta parte absente, Et quando plenè probata intelligatur.

SOla mutui accepti confessio extra iudicium & parte absente facta, licèt sæpius repetita certi condictionem ex mutuo inducere non potest: 1 Siquidem non confessione mutuum contrahitur sed numeratione. 2 Nec rursum ea vis esse potest extraiudicialis confessionis, quæ absente parte facta sit, vt obligationis plenam probationem faciat. 3 Quid ergo? an nullius omnino erit momenti? Ne hoc quidem. Sed si plenè probata sit, sufficiet ad semiplenam debiti probationem vt actori qui semiplenè probauerit, iusiurandum deferri possit in supplementum probationis, 4 si ea semiplena probatio nulla præsumptione contraria debilitetur. 5 Certè probata plenè intelligitur confessio extraiudicialis, etiam quæ per singulares testes dummodò nō pauciores quàm quinque probata est. Actus enim est, vt nostri loquuntur, reiterabilis, in quo rerum genere vtiliter receptum est vt singulares quoq; testationes dummodò ad eundem tendant finem pro idoneis habeantur. 6 *Ita Senatus* in causa Franciscę Moreau cōtra Alixiam Palluat 8. Cal. Febr. 1590.

1. Osasch.

1. Obsch. Cacher. *Decis. Pedemont. 79.*

2. *l. 11. §. re contrahitur D. de obligat. & act. l. cùm vltra 9 C. de non numer. pecun. l. rogasti 17. §. si tibi & pass. D. hoc tit.* & apud Iustin. *Inst. quib. mod. re contr. obligat. l. 1 C. de dot. caut. non numer.*

3. *l. certum 6. §. si quis absente* vbi DD. *D. de confess.*

4. Matth. de Afflict. *decis. Neapolit. 364* post Bar. Ias. & alios ad *l. admonendi D. de iureiur.* facit *l. Publia 26. §. fin. D. depos.* Excipe casum *l. cùm quis decedens 37. §. codicillis de leg. 3.* vbi confessio sola probat plenè depositum propter autoritatem iurisiurandi, vt lex ait.

5. Nunquam enim iusiurandum suppletiuum defertur ei qui semiplenè tantùm probauit si aliqua sit contra eum præsumptio, quia impedit illa ne possit dici semiplena probatio, quæ alioqui talis esset vt scripsi *Defin. 4. in fin. & 45. num. 12. & 13. supr.*

6. Alex. *cons. 53. vol. 1.*

DEFINITIO V.

Ob non restitutum chirographum condemnandus est reus non ad pecuniam chirographo contentam sed ad id tantum quod interest actoris.

CHirographum alienum restituere obligatus si non restituat, non ad eam quantitatem quæ chirographo continetur damnandus est sed in id tantùm quod actoris interesse potest, restitutum esse, Quid enim si aliùnde supperat probatio debiti? 1 Finge debitorem ipsum cùm ex chirographo conuentus esset, in iudicio antèa confessum se debere. Videri potest nihil interesse creditoris. Chirographi namque vtilitas non in eo est vt obligationem inducat, 2 sed vt inductam probet. Probatio autem quæ ex iudiciali confessione producitur non minoris est potestatis, quàm quæ ex chirographo: 3 Quinimò maioris si verum est quod pragmaticis nostris placet, 4 ex iudiciali agnitione chirographi nasci ius hypothecæ, 5 non item ex chirographo licèt expressam habente pignoris conuentionē. 6 Loquimur enim de vera confessione non de ficta qualis illa est, quæ inducitur ex contumacia debitoris, quam constat non nocere creditoribus, 7 sicut nec eam quæ facta sit à procuratore, speciale in eam rem mandatum non habente: 8 Quid rursum si inanis erat actio quæ ex chirographo competebat fortè propter inopiam debitoris, 9 aut quòd exceptione aliqua creditor summoueri posset? 10 Non ergo debita ex chirographo quantitas sed id tantùm quod creditoris verè potest interesse, venire debet in condemnationem. 11 *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Iunij & 10. Cal. Aug. 1591.

1. *l. qui tabulas 27. §. inde quari* iunct. *l. quidam tabularum 32. D. de furt.* facit *l. in lege 40. D. ad leg. Aquil.*

2. Suæ namque subscriptioni & propriæ manus subuocationi stare quisque debet *l. iubemus 29. l. cùm antiquitas 28. C. de testam.* Facit *l. Publia 26. §. vlt. D. depos.*

3. Cùm in iure confessus pro iudicato habeatur, non etiam qui per chirographum duntaxat *l. 1. l. certum 6. in princip. D. de confess. l. si rem 9. §. vlt. D. de pignor. act.*

4. Contra quos vide quæ scripsi hac de re *in Error. 1. Decad. 1. de error. pragmat.*

5. Quasi sit hic vnus ex iis casibus in quibus pignus & hypotheca tacitè contrahitur, licèt nulla eius mentio fiat *in tit. D. & C. in quib. caus. pign. vel hypoth.* neque alio vllo iuris loco. Addunt pragmatici in iudicio quasi contrahi *ex l. 3. §. idem scribit D. de pecul. l. donari 19. §. 1. alias l. quidam in princip. D. de don.* Sed aliud est contrahi, Aliud hypothecam nasci.

6. *Ex l. scripturas 11. C. qui potior in pign. hab.* sed lōgè alia illius loci sententia est vt docuimus *in dict. Error. 1.*

7. Quia quod fit in pœnam contumaciæ, non debet egredi personam contumacis vt pœna suos autores sequatur *l. sancimus 22. C. de pœn.* Text. est *in l. si perlusorio 14. §. 1. D. de appellat.*

8. *l. vlt. in princip. D. de oblig. & action.* Sufficiet tamen si habeat generale mandatum cum libera *arg. l. nam & nocere 12. D. de pact.* facit *l. ignorantia 49. D. de procur. cum similib.*

9. *Arg. l. nam is 6. D. de dolo l. si quis iniuriam 35. D. de iniur.*

10. *l. non videtur cepisse 13. l. Marcellus 66. l. nihil interest 112. De reg. iur. cum similib.*

11. In quo tamen etiam id quod debetur potest contineri, interdum etiā plus *l. 1. D. de act. empt. l. in interdicto 6. D. vnde vi,*

DEFINITIO VI.

De differentia iudiciorum bonæ fidei & stricti iuris & arbitrariorum.

IVdiciorum ex quibus siue certum siue incertum aliquid petitur, summa diuisio illa est vt quædam sint stricti iuris, alia bonæ fidei, nonnulla etiam arbitraria. 1 Stricti iuris illa sunt, in quibus nihil nisi formam & ius obligationis attendimus, vt ex eo quod in obligationem strictè & præcisè deductum est concipiatur formula iudicij, fiátque condemnatio. 2 Bonæ fidei verò illa, quæ propter bonam fidem, pleniorem exercent actionem quàm esset ipsa obligatio quæ actionem produxit, ita ferente nimirum natura ipsa obligationis, ac prætoris formula & accessionum quoque præstationem ex officio iudicis admittente. Arbitraria denique ea quæ nec obligationis nec actionis vllius iure exercentur, at ne vllo quidem iudicis officio, nempe cui locus esse non potest vbi nulla obligatio nec actio subest, 3 sed arbitrio iudicis expediuntur, id est ita vt nisi arbitrio iudicis satisfiat, sequi debeat condemnatio. 4 Id euenit quoties aduersus eum agitur, qui neque ex contractu vel quasi, neque ex delicto vel quasi obligatus est, sed quem tamen æquum sit aliquid præstare si boni viri arbitrio res committatur, vt puta si rem meam habeas quam nec restituere velis mihi vindicanti, nec exhibere vt vindicare possim. Etsi enim nulla mihi contra te actio competit ad hoc vt exhibeas aut restituas ex præcedenti obligatione quæ nulla fuit, arbitrium tamen iudicis de ea re dati tale esse debet vt iubearis exhibere & restituere, 7 quòd si non facias condemneris in id omne quod mea potest interesse. 8 Idem est siqua obligatio quidem præcesserit, sed tamen eiusmodi vt contra formam ipsam obligationis agi necesse sit. Veluti cùm is, qui certo loco 9 dare promisit, post diem intra quem ad eum locum peruenire potuit, alio loco conuenitur. Quo enim iure possim Lugduni petere quod tu ex conuentione Romæ dare promiseras? 10 Arbitrium iudicis in eam rem necessarium est. Iudex autem arbitrabitur, vt & alius vir bonus quilibet, æquum non esse vt ob id solum libereris quòd nunquam velis ad eum locum accedere in quo possim te ex verbis obligationis conuenire. 11 Ergo in bonæ fidei iudiciis condemnatio fit non tantùm iure obligationis, sed etiam ex natura & qualitate actionis, officioque iudicis. 12 In strictis non nisi mero obligationis iure: 13 In arbitrarijs nec obligationis nec actionis iure sed arbitrio iudicis. 14 Inde fit vt ex iudiciis strictis neq; vsuræ præstentur, neque id quod interest licèt mora interuenerit, siue per interpellationē extraiudicialem præcedentem, siue per litis contestationem, quia nihil est in obligatione præter ipsam rem aut quantitatem quæ debetur, 15 nisi tempus obligationi adiectum sit. Illa enim temporis adiectio ne inutilis sit, facit vt promisisse videatur debitor quanti creditoris interfuerit si ad diem non solueretur. 16 De fructibus alia quæstio est. Etsi enim accessiones sunt fundi qui debetur, non fundus ipse aut pars fundi, 17 Idcóque nec deberi possunt ex iudicio stricti iuris si stricto & summo iure agatur, Vulgo tamen receptum est ex æquitate, 18 vt præstandi sint, tanquam causa, id est tanquam id quod habiturus erat actor si petitionis tēpore rem debitam accepisset. 19 Fructus enim ex fundo percepti, ipso fundo accepti feruntur, 20 sūntq; accessiones naturales, quod in vsuris, & eo quod interest dissimile est. 21 Quale autem quid est cùm petitur tale dari debet. 22 At ex iudiciis bonæ fidei fit plerumque condemnatio plenior quàm fuerit obligatio siue sola bonæ fidei ratione quæ in ipsis exuberat, 23 siue propter officiū iudicis, cui incumbit vt propter moram siue iudicialem siue extraiudicialem habeat rationē accessionū omnium, & consequenter non fructuum duntaxat, sed etiam vsurarum, & cæterarum vtilitatum si quæ actori præstandæ videantur. 24 In arbitrariis denique nunc plenior, nunc exilior fit condemnatio prout arbitrij æquitas ex facti circunstantiis suggerit religioni iudicantis. 25 Plerumque tamen ac ferè semper & in omnibus iudiciorum bonæ fidei naturam imitantur. 26

1. *§. actionum Inst. de action.* iunct. *§ praterea eod. l. 3. §. in his quoque D. de usur.*

2. Vt puta in iudicio ex stipulatu *l. quicquid adstringenda 99. D. de verb. oblig.*

3. *l. Lucius 24. l. bona fides 31. D. de depos. l. quia tantundem 7.* iuncto *§. vlt. l. prec. D. de negot. gest.*

4. *§. praterea Instit. de action.* De quibus vide quæ scripsi fusissimè *lib. 16. Coniect.*

5. *l. qui per collusionem 49. §. vlt. de action. empt. l. quare 54. D. locat.*

6. Verba sunt Iustiniani *in d. §. praterea.*

7. Nunquam enim æquum est vt quis alienam rem inuito domino retineat, nec si iustum eius precium soluere sit paratus *l. nec quasi 70. D. de rei vindic. l. non enim 9. D. rer. amot.*

8. *l. qui restituere 68. D. de rei vindic.* De cuius tamen sententia vide omnino quæ scripsi *d. lib. 10. Coniect. & tot. Decad. 20. De error. pragm.*

9. Non idem est si quis obligatus sit dare certo tempore. Nam qui debuit soluere Cal. Ian. multò magis ex verbis obligationis conueniri potest Cal. Febr. ideóque nil necesse est induci arbitrariam. In quo errauit Cuiac. vt scripsi *lib. 15. coniect. cap. 3.*

10. *l. 1. 2. 3. & pass. de eo quod cert. loc.*

11. Vt Iureconsultus tractat *in d. l. 1.* cùm huius actionis comparandæ quæ arbitraria *ἐμφατικῶς* dicitur rationem reddit.

12. *d. l. quare 54. D. locat. d. l. quia tantundem 7. de negot. gest.*

13. *l. rogasti 11. §. si tibi de reb. cred. d. l. quicquid 99. de verb. obligat.*

14. *l. 1. l. 3. §. in his l. 4. l. videamus 38. §. si actionem cum seqq. de usur. l. item si cum 14. §. 1. & §. hac autem actio D. quod met. caus. l. arbitrio 18. in princip. & §. 1. D. de dolo.*

15. *l. 3. C. de usur. l. Titius 24. D. de præsc. verb.*

16. *l. si Calendis 11. de re iudic. l. si fundum certo die 114. de verb. oblig.*

17. Loquimur enim de fructibus iam perceptis aut à solo separatis non dependentibus, de quibus *in l. fructus 44. D. de rei vind.* facit *l. fundi 17. D. de act. empt.*

18. Ita loquuntur Iureconsulti *in d. l. 2. & l. 38. §. si actionem de usur.*

19. Id enim est quod *causam* Iureconsulti dicunt *l. Iulianus 17. §. 1. l. praterea 20. D. de rei vind.*

20. *l. in fideicommissaria 18. ad SC. Trebell.*

21. Percipiuntur enim vsuræ ex iure magis quàm ex re, vt loquitur Papin. *in l. si nauis 61. D. de rei vindic.*

22. Ratio est Papiniani *in d. l. 2. D. de usur.* Intellige autem tunc demum petitam rem intelligi cùm facta litis contestatio est *l. amplius non peti 15. D. rat. rem hab.* iunct. *d. l. videamus 38. §. si actionem de usur.*

23. *l. bona fides 31. depos.* Id enim est propter quod dicuntur iudicia bonæ fidei cùm alioqui in contractibus omnibus bona fides exigatur *l. 4. C. de oblig. & action.*

24. *d. l. quare l. ex empto 11. d. l. 1. & pass. de action. empt.*

25. Exemplum est textúsque elegans *in l. 4. §. 1. D. de eo quod cert. loc.*

26. *l. 2. l. centum Capuæ & l. vlt. D. eod.* Vnde illud etiam est quod si quid certo loco præstari debuit ex contractu bonæ fidei, sufficiat in eam rem actio ex contractu, nec necessaria sit arbitraria *l. in bonæ fidei 7. D. eod.*

DEFINITIO VII.

Quomodo ineunda sit æstimatio rei debitæ ex contractu stricti iuris.

HIs ita constitutis apparet si quæratur de ineunda mercis debitæ æstimatione quæ pro temporum varietate alia atque alia sit, vt ferè omnium mercium esse solet, 1 distinguenda esse iudicia stricti iuris ab iis quæ bonæ fidei appellamus. In iudicijs strictis si dies obligationi adiectus nõ sit, inspicimus præcisè tẽpus litis contestatæ, 2 ratione illa quæ Papiniano potissimùm placuit, 3 quòd quale quid est cùm petitur tale dari debeat. Nec distinguemus an mora præcesserit, necne. Nam licèt ex contractu stricti iuris perinde contraharur mora etiam per simplicem interpellationem, 4 atque si ex contractu bonæ fidei debitum esset, inutilis tamen mora illa est & sine effectu, nisi hactenus vt perpetuet obligationẽ si fortè species debeatur quę perire possit, & qua perempta si mora nulla præcessisset debitor liberaretur: 5 quod nõ euenit cùm merx debetur, quę quoniã genus est non species & in suo genere recipit functionem, perire nũmquam potest. 6 Et verò non solet mora, nec potest augere obligationem principalem, id est facere vt plus in obligatione sit post moram quàm fuerit ante moram, 7 sed mouere duntaxat officium iudicis vt accessionum præstationibus augeat ex bona fide vel æquitate condemnationẽ, quoties actionis natura tale iudicis officium vel arbitrium admittit. 8 Cúmque verum sit quod proximè diximus, in iudiciis strictis nec officio nec arbitrio iudicis locum esse, sed ex mero iure obligationis faciendam condemnationem, ita præscribente formula prætoris iudicem dantis, consequens est vt in æstimanda re ex contractu stricto debita, nulla præcedentis moræ ratio habenda sit. 10 At nec sequentis, hoc est eius quæ sequitur litis contestationem. Proinde tametsi post litem contestatam æstimatio frumenti creuerit, non ad aliam tamen debitor condemnabitur quàm quæ fuit tempore litis contestatæ: quia nouatio illa quæ per contestationem fieri dicitur non immutat naturam obligationis ex qua primùm agi cœptum est: eiusdémque condicionis actio manet. 11 An igitur debitori frustratio sua, & mora proderit? Minimè: 12 Sed nec nocebit, quoniam iudicium quod exercetur tale est, vt ob moram debitoris, pinguior creditoris actio fieri non possit: 13 nec magis conqueri potest creditor de iniquitate iudicij quàm de seipso cur ita contraxerit, aut cur non sit citiùs litem contestatus. In eóque maximus, ac ferè perpetuus interpretum nostrorum, dupléxque error est, quòd putant præstandum creditori quanti plurimi res fuit à tempore moræ, & quidem indistinctè, id est siue ex stricto, siue ex bonæ fidei contractu debeatur. 14 Quasi verò æstimatio quanti plurimi sit causa vel accessio quædam, quæ exemplo vsurarum, eius quod interest cæterarúmque accessionum in dies augeatur, ac non potiùs res ipsa quæ debetur, 15 quæque non aliter præstari amplius potest mutata iam æstimatione quandoquidem frumentum quod nunc vilius est non potest videri illud ipsum esse quod præstari debuit cùm erat carius, sed mutata æstimatione ipsa quoque res quæ functionem recipit in suo genere immutata & alia esse videtur. 16 Quemadmodum autem semel tantùm debetur frumentum quod non nisi semel positum est in obligatione, 17 Ita non nisi vnius præcisè temporis haberi ratio potest in eo æstimando. Quare nec vnquam sic prudentes loquuntur vt dicant præstandum quanti plurimi res fuit ab vno tempore in aliud tempus, 18 sed præcisè quanti fuit hoc vel illo tempore. 19 Sed etsi æstimatio quanti plurimi non tam res ipsa esset quàm accessionis iure censenda (quod sanè nisi ridiculè nemo dixerit) non ideò tamen dici posset augeri eam debere ex mora per litis contestationem facta, quia vt iam dictum est, quoties ex contractu stricto agitur mora non magis inducere potest vberiores prestationes, quàm efficere vt iudicis officio locus sit ex quo eiusmodi præstationum vberiorum condemnatio proficiscitur. 20

1. *l. oleo 23. C. de usur. l. 3. de eo quod cert. loc.*

2. *l. vinum 22. de reb. cred. l. 3. §. in hac commod. l. hominem 37. mand. l. vlt. de cond. tritic.*

3. *d. l. 2. de usur.*

4. Mora enim contrahitur quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non satisfacit *l. mora 32. D. de usur.* multò magis contrahitur mora per contestationem nisi in casu *l. 3. D. de usur.*

5. *l. si ex legati 23. l. si seruum 91. §. sequitur de verb. oblig. l. qui decem 72. D. de solut.*

6. *l. incendium 11. C. hoc tit.*

7. Omnis enim obligatio æstimatur vitésque suas accipit ex eo tempore quo contrahitur, tùm etiam cùm contrahitur sub condicione *l. si filiusfamilias 76. de verb. oblig.*

8. *d. l. quare locat. d. l. qui per collusionem §. vlt. de act. empt.* iunct. *d. l. quia tantundem 7. D. de negot. gest.*

9. *Desin. super num 2. & 13.*

10. Fallit si debeatur species quæ post debitoris moram deterior facta sit, Tunc enim inspicimus quanti fuit tempore moræ, vt mora debitoris ei noceat sicut si res periisset *l. pen. de cond. tritic.* Sed nos eum casum tractamus quo res non facta sit deterior sed tantùm minoris æstimationis ob quam aliam causam extrinsecam.

m. *l. aliam*

11. *l.aliam 29.de nouat.*

12. Nunquam enim id ferendum est quantumuis strictum iudicium sit ex quo agitur *l.hominem* 37.*D.mandat.*

13. Nam & ideò strictum appellatur.

14. Vt dicemus *infrà Defin.15.*

15. Inde fit vt rem ipsam peti oporteat, sed tamen æstimatio præstetur *l.* 91. §. *vlt. de verb. oblig. l.fundum* 28. *D.de nouat.*

16. *l.56.de verb.oblig.* in illis verbis: *aliequin alius id est alterius rei pactio erit.* vt Hotoman. legendum putat *in quæst. illustrib. quæst.* 16. Etsi nos receptam lectionem tanquam aptiorem magis probauimus *lib.* 16. *Coniect.* itémque *Decad.* 20. *De err. pragmat.*

17. *l si sterilis* 21. §. *cùm per venditorem D.de action. empt.*

18. Nisi cùm tractant de actione ex lege Aquilia *l.aut lex* 21. *ad l. Aquil.* vel de condictione furtiua cuius odio receptum est vt quolibet instanti moram facere intelligatur *l.in re* 8. §. 1. *de cond. furt.* At in aliis personis licèt moræ semel contractæ effectus sit perpetuus, tamen non nisi semel mora interuenire intelligitur *l.Titia Seio* 87. §. *vsuras de leg.* 2.

19. *d.l.* 3. §. *in hac D.commod.l.* 3. §. *si per venditorem vlt.D. de act. empt.*

20. Extra casum *d.l.* 2. *& l.videamus* 38. §. *si actionem D. de vsur.*

DEFINITIO VIII.

De ineunda æstimatione rei debitæ ex contractu bonæ fidei, aut ex iudicio arbitrario.

IN iudiciis verò bonæ fidei cùm de æstimanda merce agitur non spectamus præcisè tempus litis contestatæ sed etiam rei iudicatæ,[1] Nimirùm si eo tempore pluris res sit. Nam si tempore litis contestatæ pluris fuit, vtique eius temporis ratio habenda erit,[2] Ne alioqui eueniat vt debitoris ob id melior condicio sit, quòd bonæ fidei iudicio conueniatur, cùm si stricto conueniretur eam deberet æstimationem quæ fuisset tempore litis contestatæ. 3 Cur autem non contestationis præcisè vt in stricti iuris actionibus sed rei etiam iudicandæ tempus in his spectetur, ratio illa est, quòd in iudicijs bonæ fidei, vt diximus, non tam inspicitur quid debeatur, & in obligatione sit, quàm quid ex bona fide præstari æquum sit: Facit enim formula potestatem iudici condemnandi ex bona fide:4 ac proinde bonæ fidei ratio quam in eo contractuum genere præcipuam haberi oportet, ad tempus condemnationis refertur:5 quod in strictis iudiciis secus est. 6 Apertissimè autem æquum est præstari creditori vtro tempore pluris res fuit aut contestationis aut condemnationis, quia siue data fuisset merx quo tempore petita est darique debuit, haberet eam nunc creditor, siue data non sit saltem hodie dandum est quod iam antè dari oportuit.7 Quæ ratio cùm ex æquitate ad naturam obligationis accommodata potius quàm ex ipsius obligationis iure deriuetur, mirum non est si in iudiciis stricti iuris perinde locum habere non possit. 8 Nec conturbare nos debet quod prudentes quibus locis tractant de ineunda æstimatione mercis debitæ ex iudicio bonæ fidei, nusquam meminerũt litis contestatæ. Id enim ab iis ratione illa factum videri debet, quòd si vt plerumque fit mora per interpellationẽ extraiudicialem contracta sit ante contestationem, non contestationis, 9 sed præcedentis moræ tempus spectari oportebit,[10] Non quòd in bonæ fidei iudiciis magis quã in strictis mora possit augere principalem obligationem, 11 sed quia si bonam fidem spectes parum interest an quid petatur per iudicem, an per extraiudicialem interpellationem:[12] quandoquidem iudicium non nisi in inuitum redditur, 13 non etiam in eum qui bonam fidem agnoscere & præstare paratus sit. 14 Cæterùm medij temporis quod inter moram siue iudicialem siue extraiudicialem & condemnationem intercedit ratio nulla habetur hac parte, 15 quia cùm æstimatio quanti plurimi res ipsa sit quæ debetur, 16 non ad aliud tempus accommodari potest quàm quo res vel petitur vel adiudicatur, 17 totumque medium tempus debitori quantumlibet morosо immune est nisi à præstationibus accessionum quas officiũ iudicis ex mora elicere debet, vt puta vsurarum, vel fructuum, vel eius quod actoris interest. 18 An non ergo eius æstimationis quæ inspecto tempore moræ præstanda erit, vsuræ saltem ab eo tempore debebuntur, vt debitoris mora coerceatur? 18 Minimè, quia quandiu res iudicata non est, incertum est quid & quantum futurum sit in debito,20 cùm si rei iudicandæ tempore pluris res erit tanti condemnationem fieri oportebit. 21 Præpostetum autem est vt eius quantitatis quæ vel nondum debetur vel nondum certa est vsuræ vllæ debeantur, licèt certum sit moram contractam esse.22 Mora enim in soluendâ merce contracta fuit, non autem in soluenda mercis æstimatione: Vsuræ autem non nisi ratione pecuniæ debentur. 23 Id verò quod interest multò minùs deberi potest quia ratione pecuniæ nunquam præstatur nisi cùm dies solutioni dictus est vel locus. 24 Sed & fieri potest vt frumentum ipsum quod in obligatione est in solutione quoque futurum sit, Nempe si eadem proponatur æstimatio vtroque tempore, & quo res dari debuit, & quo iudicatum est. 25 Igitur fieri nequit vt ante sententiam nascatur obligatio vlla præstandarum accessionum. De iudiciis arbitrariis idem dicendum est quod de iis quæ sunt bonæ fidei, quia tantundem in arbitrariis potest arbitrium iudicis quantũ officium in bonæ fidei actionibus, aut in stipulationibus nominatim facta interrogatio. 26

1. *d.l.* 3. §. *in hac D.commod.l.* 3. §. *vlt.de act.empt.*

2. Si enim inspicimus tempus moræ etiam extraiudicialis *d.* §. *vlt.* cur non multò magis spectabimus tempus moræ quæ in iudicio contrahitur?

3. *d.l.* 3. §. *in hac D.commod.l hominem* 37. *D.mandat.*

4. Vt ex antiquis iudiciorum formulis videre est apud Brissonium & alios qui de formulis scripserunt.

5. Qualitas enim iuncta verbo intelligi debet secundum tempus verbi *vulg.l.*4. §. *si extraneus D.de noxal.act.*

6. In quibus scilicet sic concipiebatur formula: *Si apparet Lucium Titium debere*, nulla bonæ fidei in vllum tempus mentione facta.

7. Elegans ratio est Vlp. *in d.l si sterilis* §. *cùm per venditorem de action.empt.*

8. Neque enim iudicij stricti natura patitur vt æquum videri debeat aliud quicquam in condemnationem deduci, quàm quod deductum fuerit in obligationem *d. l. quicquid* 99 *l si ita stipulatus* 126. §. *Chrisogonus ad fin. vers plerumque enim De verb. oblig.*

9. Simile quiddam traditur *in l sed si* 25. §. *si ante D. de petit. hered.*

10. *d.l.* 3. §. *vlt.de action.empt.*

11. Vt scripsimus *Defin.praced.num.*7. & pluribus *in tractatu nostro De variis numer. debit. solut.*

12. *l.Titia* 87. §. *vsuras de leg.*2. *dict.l.mora* 32. *D.de vsur.*

13. *l.inter stipulantem* 83. §. 1. *De verb.oblig. l. si reus* 73. *D. de procurat.*

14. *l.quoties* 9. §. *sicut autem de admin.tutor.d.l.si reus, l.si debitori* 21. *D.de iudic.*

15. *d l.*3. §. *vlt.* in illis verbis: *vtro tempore plurìs fuit* quæ totum Intermedium tempus excludunt. *d. l.si seruum* 91. §. *vlt. de verb.oblig.*

16. Vt diximus *Defin praced.num.*15.

17. Ex ratione posita *in l.*2. *D.de vsur. & l.si Calendis* 11. *in fi. D.de re iudicat.*

18. Secundum distinctiones diuersasque qualitates actionum de quibus Iurec. *in d. l. videamus* 38. iunct. *l. mora* 32. §. *in bona fidei D.de vsur.*

19. *Arg.d.*§. *in bona fidei* cum similibus iuribus quæ volunt in iudiciis bonæ fidei omnimodo vsuras deberi à die moræ *l. Titia* 87. §. *vsuras de leg.*2. adeóque etiamsi mora in antecedenti tantùm facta sit *l.si cui* 92. *in fin. De condic. & demonst.l si quis seruo* 84. *de legat.*2.

20. Id enim in debito esse intelligetur, quod erit in iudicato propter iudicati autoritatem *l. si fundus* 16. §. *si plurìs D. de pignor.*

21. *d.l* 3 §. *in hac D.commod.d.l.*3 §. *vlt.de action.empt.*

22. Nihil enim potest imputari debitori cur ante sententiã non obtulerit debitam quãtitatem quæ omnino ignorabatur, licèt ex postfacto appareat fuisse illum debitorem, & cuius quantitatis fuerit debitor. Itaque ad hanc rem non pertinet quod scriptum est *in l.vnum ex familia* 167. *in princip. de legat.*2. *l.qui res* 98. §. *rem autem D.de solut.*

23. Adde, & ratione moræ in soluenda pecunia contractæ, Non enim propter lucrum non perentium sed propter

norum non soluentium inflig untur *l. cùm quidam* 17. §. *si pupillo D. de vsur.*

24. *l. 1. De eo quod cert. loc. d. l. si Calendis* 11. *D. de re iudic.*

25. Nihil enim tunc interest creditoris.

26. *l. quia tantundem* 7. *de negot. gest. l. Titius* 34. *de præscr. verb.*

DEFINITIO IX.

De ineunda æstimatione mercis debitæ ad certum diem.

QVòd si merx ad certũ diem dari debuit nec data sit, indistinctè obseruabimus, id est siue iudicium bonę fidei fuit, siue stricti iuris, siue arbitrarium, vt eius præcisè temporis ratio habeatur in ineunda æstimatione, & etiamsi tum minoris res fuit, quàm cùm litis contestatio aut condemnatio secuta est, quoniam ex diei adiectione apparet id actum fuisse inter contrahentes. 2 Ergo hoc casu quo dies obligationi adiectus fuerit, differentia prorsus nulla erit inter iudicia bonæ fidei & stricta. 3 Neque est quòd quis dicat fieri hoc casu meliorem conditionem morosi debitoris si fortè contestationis vel rei iudicatæ tempore longè pluris res fuit. Non enim fieri potest vt non sit deterior cùm ex eo tempore sit condemnandus in id omne quod interfuit creditoris. 4 Esset sanè creditori longè fauorabilius, vt ea æstimatio caperetur quæ maxima fuisset post præteritum tempus quod fuerat dictum solutioni. Verùm satisfit iuris rationi cùm ita res temperatur vt debitori mora sua non prosit 5 Nec illud etiam necesse est vt ei plus noceat quam ex iudicij natura & condicione par sit. Non enim quid creditori commodius, sed quid debitorem præstare sit æquius, inspici oportet. 6

1. *d. l. vinum* 22. *de reb. cred. l. vlt. de cond. tritic. l. si Calendis* 11 *de re iudic. l.* 59. *de verb. oblig.* quibus addi potest *l. si hominem* 37. *mandat.*

2. Ratio est *in d. l. si Calendis in fin.*

3. In hoc tamen nostri erant quod in iudiciis quoque stricti iuris sicut & in iis quæ sunt bonæ fidei tanti ponderis esse volunt moram quæ contrahitur per interpellationem extraiudicialem, quanti ea est quæ fit per lapsum diei in obligatione positi, Cùm euidens differentia illa sit quod mora contracta ex lapsu diei tribuit ius ex verbis ipsis obligationis & consequenter suos effectus parit quantumuis sit strictum iudicium: Non item illa quæ per interpellationem extraiudicialem contrahitur, Nisi quantum viget ratio bonæ fidei cuius tamen in contractibus strictis ad augendam condemnationem ratio nulla habeatur.

4. *d. si Calendis* 11 *D. de re iudic.*

5. *d. l. hominem* 37. *D. mandat.*

6. Nam etsi homo peritus vendíque cariùs potuisset pendente iudicio, quàm nunc cùm soluitur, perinde tamen possessor aut debitor cum soluendo liberaretur, quia soluerit idipsum quod deberet, neque ex mora sua fieret locupletior.

DEFINITIO X.

Quantùm interfit an merx an species debeatur.

QVod autem in superioribus diximus de merce quæ & functionem recipit in suo genere, & in singula ferè momenta aliam atque aliam æstimationem, facere non debet vt putemus aliud iuris esse si nõ merx, sed species debeatur vt puta fundus aut homo. Nam licet æstimatio non magis quàm fundus pro fundo præstari possit aut quam homo pro homine, Ob idque eam ipsam speciem quæ debetur in condemnationem deduci oporteat, 1 Si tamen res ipsa præstari nequeat, & idcò quæratur de præstanda eius æstimatione supradictis distinctionibus perinde locuserit, nisi res post sententiam perierit, quo casu æstimatio sanè ad tempus mortis referenda est, largiùs tamen sumpto & ἐκ πάτει vt lex ait, 2 mortis tempore ne si nouissimum vitæ instans spectetur, ad exiguum preciũ æstimatio redigatur in seruo fortè mortifere vulnerato. Quid si mora præcesserit? Non idcirco spectabimus tempus moræ, nisi ab eo tempore res facta sit deterior. Quæ tamen exceptio in mercem debitam cadere nequit, quia sicut perire ita deterior fieri non potest, sed tantum minoris æstimationis quod longè diuersum est.

1. Textus est *in l. vlt. C. de fideic. libert. l. si seruum* 91. §. *sequitur & §. vlt. de verb. oblig.*

2. *l. pen. De condict. triticar.* de qua tamen vide omnino quæ scripsi *lib.* 16. *Coniect. & Dec. ad.* 20.

DEFINITIO XI.

De differentia quæ est inter actionem mandati & cæteras bonæ fidei actiones in ineunda rei debitæ æstimatione.

CErtè separandum omnino est iudicium mandati à cæteris bonæ fidei iudicijs. Nam si hominem siue certum siue incertum pro te dari fideiusserim & soluerim (solui tamen nisi certus non potest & mandati contra te agam, vt nimirum eius hominis quem solui præstes mihi æstimationem, placet æstimationem ad id potiùs tempus, quo à me solutus sit quàm quo agatur referri debere, & idcò etiamsi antè propositam mandati actionẽ mortuus fuerit, vtilem tamen eam actionem esse. 1 Idque singulari quadam ratione in mãdati iudicio comparatum est, quia cùm mandatarius neque lucrum neque damnum ex mãdato quod pro alio suscepit sentire debeat, 2 omnino & præcisè inspiciendum est quid ei absit, 3 quod ipsum tamen scire non melius potest quàm si ad id tempus quo mandatarius pro mandante soluit æstimatio referatur: licet eo tempore nulla dum mora, nulla contestatio aut condemnatio facta sit: quia non aliter indemnis præstari mandatarius posset. 4 Qua ratione nec malè fortassis idẽ quis in actione negotiorum gestorum admittendum esse dixerit. 5 At si in proposita specie stipulatio inter nos adhibita fuisset & ego ex stipulatione agerem non vt cum hominẽ quem pro te soluti mihi dares aut redderes quod fieri non posset, sed quod est omnino consequens vt eius æstimationem præstares, aliter seruaretur. Id enim tempus spectari oporteret quo ageretur non quo à me homo solutus esset, 6 nisi stipulationis verba ad id tempus referrentur quo seruus solutus fuisset. 7 Idcóque nec vtilis mihi esse posset illa ex stipulatu actio si eo accepti iudicij tempore iam mortuus homo proponeretur, quia nec mortuus homo, nec mortui æstimatio peti potest, nisi cùm præcessit mora quæ perpetuet obligationem, & faciat vt viuus existimetur. 8 Idem est si quo alio casu agatur ex stipulatione siue ad hominem certum siue ad hominis in genere alteriúsve speciei æstimationem, aut quod idẽ est hac parte, ad mercem quæ recipiat functionem in suo genere, & quam in æstimatione præstari oporteat quod pluris aut minoris nunc sit quàm antè fuerit. Spectabimus enim tempus quo agitur id est litis contestatæ, nisi dies adiectus sit. Die namque adiecto id ipsum præcisè tempus spectabimus quo dari res debuit, siue tunc res pluris fuit, siue minoris, vt à nobis dictum probatúmque est in præcedentibus. 9

1. *d. l. hominem* 37. *mandat.*

2. Esset enim vtrumque contra bonam fidem quæ in hoc potissimum contractu quippe qui bonæ fidei sit maximè dominatur *l. idémque* 10. § *si ex fundo & seq. D. mand. l. ex mandato* 20. *eod.*

3. *l. inter* 26. §. *abesse & §. præterea* iunct *l. si verò* 12 §. *si mihi mandauero l. si quis alicui* 27 §. *impendia & pass. D. eod.*

4. Si fortè tum pluris homo fuit, sicut è contrario si fuit minoris lucrum ex mandato sentiret contra bonam fidem.

5. Vt scripsi *lib.* 16. *Coniectur.* vbi vide.

6. Et hic sensus est *d. l. homine*, in illis verbis: *aliter in stipulatione seruatur.* Itaque non pugnat Africanus cum Vlp. qui *in l. pen. de condict. tritic.* scribit perito homine condictione triticaria (quæ siue ex stipulatu, siue ex alio contractu sit, semper stricti iuris est, nunquam bonæ fidei) deberi æstimationem quæ fuit condemnationis tempore. Id enim procedit cùm homo ipse peritus fuit, & condemnationis factæ tempore præstari potuit, non eius æstimatio. Itaque ad condemnationem iam factam referendum est non ad faciendam. *vt s. p.* Quod nec Cuiacius nec alij interpretes intellexerunt. Sicut & in eo errãt quod putant condictionem triticariam tam generalem esse

vt sit

vt sit interdum etiam bonæ fidei quod nusquam proditum est, Imò contrarium non malè conijcitur ex comparatione illa condictionis triticariæ & eius quæ competit ex mutuo *in l.1. ff.tit.* Item *ex l.cùm fundus 31.de reb.cred.* Vide quæ scripsi *lib. 16.Coniect.& Decad.10.de Err pragm.*

7. Spectanda enim sunt verba stipulationis *l.fundum 28. D.de noxat.*

8. *l.si seruum 91.§.sequitur & §.vlt.de verb.oblig.*

9. *Defin.9.sup.*

DEFINITIO XII.

Quomodo sit ineunda æstimatio rei debitæ contra fideiussorem.

AN & eum casum excipiemus quo quis mercem in diem stipulatus fideiussorem acceperit? Nam hoc casu Africanus respondit eius temporis æstimationem spectandam esse quo satis acceperit.1 Sed id ita accipiendum videtur, vt tamen eo demùm die videatur fideiussor acceptus in quem vt solueret se obligauit:2 quemadmodum de eo qui certo loco soluturum se promisit proditum est eo ipso loco3 contraxisse illum videri, Eadem enim hac parte loci & temporis ratio est3, nisi quis malit apud Africanum sic legere: *cùm quis in diem mercem stipulatus fideiussorem acceperit, eius temporis æstimatio spectanda est: non quo satis acceperit:* Vt ea verba *eius temporis* ad eum diem referantur in quem stipulator mercem fuerat stipulatus.4

1. In *l.cùm quis 23.de oblig.& action.*
2. *l.contraxisse 22.* quæ immediatè præcedit *eod.*
3. *l.vlt.de cond.triti. l.vinum 22. D.hoc tit.*
4. Nisi malis probare interpretationes Accursij quæ tamen sunt duriores quamuis Cuiac.& Hotom.illam probent vt fideiussor acceptus sit post diem ad quem principalis debitor mercem soluere debuerat. Vide omnino quæ nos de illius loci sententia & emendatione scripsimus *lib.16. Coniect. & Decad. 20.De error.pragmat.*

DEFINITIO XIII.

Si rei debitæ æstimatio creuerit pòst condemnationem quid iuris sit?

QVid verò si post condemnationem quoque frumenti æstimatio creuerit? An liberabitur debitor eam soluendo æstimationem quæ fuit tempore condemnationis? Minimè, quia semel condemnatus quotidie condemnari intelligitur quousque satisfaciat iudicato. Exemplo eius quod de fure traditum est moram semper cum facere videri & in singula momenta, ideóque in æstimanda re furtiua id tempus spectandum quo vnquam plurimi fuerit.1 Et sanè fieret iniuria victori si quandocunque post sententiam petens æstimationem præsentem non audiretur, quam vtique haberet si condemnatus iudicato paruisset, adeóque si à sententia perperam prouocasset.2 Ex qua ratione apparet differentiam illam quæ inter iudicia bonæ fidei & stricti iuris obtinet ante sententiam, post sententiam quoque durare nisi cùm eadem frumenti æstimatio fuit vtroque tempore litis contestatæ & rei iudicatæ aut maior tempore litis contestatæ quàm condemnationis. Alioqui si contestationis tempore minor fuit eáque nihilominus in condemnationem deducta sit, vt fieri debere diximus, consequens est vt quãuis condẽnatus debitor statim soluisset, nõ idcirco tamẽ creditor tantam frumenti quantitatem ex eo precio comparare potuisset, vt ex eo frumento rursus præsentem totidem modiorum æstimationem consequi hodie posset. Certè tempus quod principalibus constitutionibus iudicato faciendo præstitutum est, licèt immune sit à fructibus, vsuris, aliísque similibus accessionibus præstandis vbi mora nulla præcessit condemnationem,3 non erit tamen immune à periculo præstandæ maioris æstimationis, si qua fortè intereà superuenerit,4 quoniam vt sæpiùs inculcauimus, valor ille quanti plurimi res sit, nihil aliud quàm res ipsa est, nec accessionis iure censetur. Quanquam si malit condemnatus æstimationem ipsam solue-re ad quam condemnatus est, eiúsque vsuras legitimas à die sententiæ, puto cum audiendum, nec quicquam esse quod ab eo præterea possit exigi.

1 Ita Bart.Castr.& cæteri *ad l.vnum, & ad l.3.§.in hac. D. commod.*

2. *l in re 8.§.3.de condict.furt.*

3. *Arg l.si sterilis 21.§.cùm per venditorem.de act.empt.*

4. Sic enim Antonini rescriptum interpretatur Papin. *in l.3. de vsur.*

5. Contra Bart.& Castr.supradictis locis, qui saltem debuerunt distinguere an mora præcesserit condemnationem necne, cùm etiã in vsuris Papinianus eam distinctionem necessariam esse putauerit.

6. Æstimatione enim ipsa in cõdemnationem deducta iam non res ipsa est quæ debetur ex iudicato sed pecunia *arg. l.si fundus 16.§ si pluris D.de pignor.* Aliud igitur esset petita & adiudicata specie vt *in l.pen.de condict.triti.* Tunc enim de vsuris tractari non posset.

DEFINITIO XIV.

Præsens æstimatio semper debetur cùm ea maior est, nisi quo casu aliter statuto aliquo cautum est.

SVperioribus consentaneum fit vt quoties merx aliqua debetur quæ pluris sit eo tempore quo petitur, quàm antea fuerit, præsens æstimatio debeatur, licèt mora nulla præcesserit, quia non propter moram petitur sed propter rem ipsam, & iure obligationis. Quandiu enim merx soluta non est, tandiu verum est eam deberi, & consequenter æstimationem quæ si hodie merx soluta esset, ex mercis precio redigi hodie posset: multò magis verò si mora præcesserit, ne aliter posito iure eueniat vt debitori mora sua prosit.1 Eámque nimirum ob causam vetere Statuto Sabudiæ caueri necesse fuit vt quoties census emphyteuticarius qui annis præteritis & peti & solui debuit eo tempore petitur, quo frumentum carius venditur, non præsens æstimatio debeatur, sed quæ fuit vnoquoque anno communior. Id enim remedium necessarium visum est aduersus improbam calliditatem eorum qui vt æquissima iuris ratione in debitorum perniciem abuterentur, differebant consultò exactionem in id tempus quo frumentum carius venderetur. Sed si suo tempore interpellatio per creditorem facta sit, solúsque debitor in soluendi mora fuerit, ius commune obtinere procul dubio debet.

1 Quod esse numquam debet *l.hominem 37.mandat.*

DEFINITIO XV.

Quid iuris hodie obtineat ex interpretum traditionibus cùm agitur de ineunda rei debitæ æstimatione.

HÆc quamquam ita sunt, & ex iuris ratione verissimè, ni fallor, disputantur, longè tamen alio iure vtimur ex interpretum receptissimis traditionibus inducto. Sic enim sentiunt,1 Nullam hac parte differentiam esse inter iudicia bonæ fidei, & stricti iuris nisi cùm agitur de rei æstimatione per iusiurandum in litem ab actore probanda:2 Sed tam in his quàm in illis inspici tẽpus moræ si qua præcesserit contestationem, & eo tempore pluris res fuerit, siue mora re ipsa contracta sit, vt puta venditore, post acceptum precium cessante in tradenda re vendita cuius tradendæ facultatem habeat,3 Siue per lapsum dici in obligatione positi,4 siue per congruam interpellationem quæ in iudicio aut extra iudicium facta sit:5 Quòd si moræ tempore minoris res fuit, crescere in singula momenta æstimationem ab eo die quo mora contracta est in diem vsque condemnationis, si non medio tempore mora purgata, nec posteà rursum contracta sit:6 Sed & post condemnationem crescere,7 siue à sententia perperam & sine causa prouocatum sit, siue post quadriumestre:8 quod faciendo iudicato datur9 nouam

moram contraxerit debitor iam condemnatus: Totius tamen illius quadrimestris temporis inducias, etiam cùm mora præcesserit condemnationem, condemnato immunes esse à periculo augendæ æstimationis si fortè intereà creuerit. 10 Interdum verò spectari tempus contractus, eámque æstimationem deberi quæ tum præcisè fuerit, nimirum si ita ferant verba contractus & æstimatio ipsa in obligatione sit, obligatio autem ipso contractus tempore oriatur, vt cùm stipulatus fundum Cornelianum postea stipulor quanti fundus ille est. 11 Nam si obligatio præstandæ æstimationis non statim oriatur, eius temporis habendam rationem quo oritur, vt euenit in illo Africani casu cùm quis alterius mandato dari hominem fideiussit & soluit. Adeo enim duntaxat die quo soluit nascitur obligatio & ius petendæ æstimationis. 12 Etsi autem tota hæc distinctio si postremum membrum demas quod dubitationę caret, à ratione iuris omnino abhorret. Supremæ tamen Curiæ omnes propter consentientes interpretum ferè omnium hac parte sententias eam passim sequuntur: Adeò receptus est alius ille error inueteratissimus qui summo iurisprudentiæ nostro malo inuexit, vt communis error ius faciat. 13 *Ita tractatum est* in causa R. D. N. Anisson Præceptoris monasterij Antoniani Camberiensis contra Ludouicum De Gratiis procuratorem 15. Cal. Aug. 1592. Iunge Defin. 9. 10. 11. infr. De vsur. & mora.

1. Post Bart. & Castr. ad *l. vinum 22. si cert. pet. l. 3. §. in hac commod.*

2. Ita enim accipiunt quod scriptum est *in d. §. in hac* quia ibi etiam de iureiurando agatur.

3. *Vt in l. curabit 5. C. de action. empt.*

4. *Vt in l. si calendis 11. D. de re iudic. l. vinum 22. D. de reb. cred.*

5. *l. Mora 31. D. de vsur.*

6. *Arg. l. in re furtiua 8. §. 1. D. de condict.* quasi alioqui futurum esset vt morosо debitori sua frustratio prodesset contra *l. hominem 37. D. mandat.*

7. *Ex l. pen. D. de condict. tritic.* quasi hic sit eius legis sensus.

8. Nam quadrimestre illud volunt esse immune à periculo præstandæ maioris æstimationis *ex l. 3 in princ. D. de vsur.*

9. *l. vlt. C de vsur. rei iudic.*

10. Contrà quam Papinianus Antonini rescriptum interpretetur *in d. l. vlt.*

11. *Vt in l. fundum Cornelianum 18. D. de nouat.*

12. *Ex l. cùm quis 23. D. de oblig. & action.*

13. Sic enim nostri passim iactare solent abutentes in hanc rem *l. 3. §. vlt. D. de liber. legat. l. Barbarius Philippus 3. D. de offic. prætor.* quorum tamen locorum longè alia sententia & ratio est, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XVI.

Cùm species perempta est quæ debebatur, præstanda est æstimatio vel arbitrio boni viri, vel ex alterius iureiurando.

QVi ex causa commodati vel conducti aliáve qua simili restituere mihi debuit rem quæ non recipit functionem in suo genere, 1 puta speciem vt equum, nauim, vel quid aliud eiusmodi, post rem peremptam liberatur præstando æstimationem faciendam arbitratu boni viri, si commodè id fieri poterit. 2 Sin minus, præstito in litem iureiurando. 3 Aliam rem æquè bonam reddere non cogitur, quia id fieri nullomodo potest nisi partes consentiant. 4 Quòd si maioris aut minoris bonitatis facienda esset æstimatio eadem subesset difficultas, & semper ad arbitrium boni viri aut ad iusiurandum deueniri oporteret. 5 Sanè si conuenerit vt vel precium iustum vel alia res æquè bona viri boni arbitrio reddatur, prout creditor elegerit, valebit conuentio & ex conuentione electio erit creditoris, 6 quæ alioqui iure communi esset debitoris. 7 *Ita Senatus* ex tępore pro Ioanne Verdon Mandosse contra N. Duport. 15. Cal. Iun. 1595.

1. Nam in rebus quæ recipiunt functionem in suo genere, nullus huic dubitationi locus esse posset.

2. Puta si res perierit non solùm post moram, sed etiam post litem contestatam, quo casu cùm litis contestatæ tempus præcisè spectandum sit si iudicium strictum fuit, ac etiam moræ si eo tempore res pluris fuit, vt scripsimus *in Definit. super.* potest commodè iniri æstimatio præteriti temporis etiam post rem peremptam, vt & sit in actione legis Aquiliæ *l. 21 lex 21. D. ad l. Aquil.*

3. Scilicet cùm neque iudex, neque alius quisquam vir probus æstimare sine delatione iurisiurandi potest rem quæ non extat, quod euenit cùm perempta res est post moram ante litem contestatam *l. in actionibus §. planè cum l. seq. D. de in lit. iur.* De cuius sententia vide quæ scripsi *lib. 16. Coniect. & Decad. 20. De error. pragmat.*

4. *l. 2. §. mutui datio in fin. D. hoc tit. l. precij 9. C. de rescind. vendit. l. eum à quo 16. cum l. seq. l. si operas 20. C. de solut.*

5. Secundum eam distinctionem quam tradidimus *num. 2 & 3.*

6. *l. plerumque 10. §. 2. lt. D. de iur. dot.*

7. *d. §. vlt. & l. iusiurandum & ad pecunias 34. §. datur autem. D. de iureiur. l. si apud quem 5. §. 1 D. de pos. l. si in emptione 34. §. 2. l. D. de contr. empt. l. quod autem 7. § si maritus de donat. int. vir. & vx. l. adigere 6 §. 1. D. de iur patron. l. miles 6. §. 1. D. de re iud. l. Stichum aut Pamphilum 95. D. de solut. l. pen. C. de condict. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Æstimatio Quãti plurimi quomodo inquirenda sit, & quomodo adiudicanda.

IN æstimando quanti plurimi res fuit post moram, 1 non spectamus valorem maximum qui vnius diei aut paucorum fuerit, sed eum, qui magis communiter eo anno fuit maximus, 2 Nõ facilè autem condemnatio illa fit Quanti plurimi, nisi à die interpellationis iudicialis. 3 Si non euidens & inexcusabilis mora præcesserit. 4 Sed & fieri potest vt non nisi à die litis contestatæ ratio eius habeatur, Fortè si ab eo duntaxat tempore petita sit per imperitiam aduocati: 5 Quanquam non desunt qui apud Gallos aliter receptum esse referant, 6 Vt etiam interueniente mora iudiciali commune duntaxat frumenti precium creditori præstetur. 7 *Ita Senatus* in causa N. Claudij Francisci Pobel D. de Pressy Equitis Senatorij nobilissimi & meritissimi, & D. Henrici Bay Præsidis Rationalium 4. Non. Aug. 1595.

1. Postquam eo iure vtimur ex interpretum errore vt æstimatio quanti plurimi à die moræ præstanda sit, secundùm ea quæ scripsimus *Def. 15. sup. eod.*

2. *l. precia rerum 63. in princip. & §. vlt. D. ad leg. falcid.*

3. Quod temperamentum tantò magis sequendum est quãtò alienior est à ratione iuris sententia illa vt vnquam debeatur æstimatio quanti plurimi Extra casum actionis legis Aquiliæ & condictionis furtiuæ, vt scripsi *Def. 7. num. 18. sup.* & latiùs *lib. 16. Coniect.* itémque *Decad. 20. De error. pragm.*

4. Possunt enim multa interuenire, quæ faciant vt dubitari meritò debeat an mora contracta sit nécne *l. sciendum 21. cum trib. seqq. D. de vsur.* Vnde fit vt plerisque iuris locis tempus litis contestatæ dicant Iureconsulti pro tempore moræ non etiam ad excludendam moram præcedentem si quam contestationem præcesserit vt *in tot. tit. de vsur. & fructib. legat.* Iunct. *l. si quis bonorum 23. l. cùm res 47. de leg. 1. l. si quis seruo 84. l. Titia Seio 87. §. vsuras. de leg. 2.* Adde *l. sed etsi 25. §. si antè D. de petit. hered.*

5. Dici enim solet fatuum esse iudicem qui & vltra & contra petita iudicat *l. vlt. C. de fideic. libert.* Sibíque debet imputare qui aduocatum imperitum elegerit *arg. l. cum mandatu 23. in fin. D. de min. l. die proferre 27. §. stari autem. D. de recept. qui arbitr.*

6. Iohan. Papon. *in syntagm Arest.*

7. Quæ sententia mihi sanè placeret tanquam non solùm humanior sed etiam iuris rationi conuenientior ex iis quæ diximus *num. 3.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo locatori debetur communis tantùm æstimatio frumenti etiam sua die non soluti.

INter fundi locatorem & conductorem conuenerat vt si propter vim belli conductor frui prohiberetur, mercedis remissio fieret arbitrio boni viri. Cùm bello impeditus

dicus ille esset ne frui potuisset, petierat per iudicem vt remissio fieret pensionis, in eámque rem arbitri constituerentur. Locator contradixerat quasi nec bellum, nec remittendæ pensionis ratio vlla satis iusta interuenisset. Déque ea re per multos annos lis agitata fuerat, neque tamen conductor partem vllam debitæ pensionis obtulerat aut obsignauerat, Causatus non posse scire se quid & quantum ex eo contractu deberet priusquàm arbitrio boni viri æstimata remissio fuisset. Tandem ex litis euentu apparuerat iustam remissionis petendæ causam habuisse conductorem, ad dimidiam vsque conuentæ mercedis Quærebatur, quoniam merces in frumento constituta esset, 1 quænam frumenti æstimatio à conductore deberetur, An quanti plurimi fuisset à tempore saltem litis contestatæ, An quanti tum cùm dari debuerat, 3 an denique quanti nunc esset: 4 Dubitationem faciebat quòd iniquum videretur conductorem & re conducta, & mercede simul eodem tempore fruitum esse. 5 Locatorem verò prætextu remissionis quæ pro parte tantùm fieri debuit, vtroque in totum caruisse. 6 Cur non enim licuit conductori eam saltem frumenti quantitatem offerre & obsignare, quam debere se putaret? 7 Nam quod dici solet non valere obsignationem quæ fit priusquam sciatur quid & quantum debeatur, 8 eò pertinet vt ne prosit offerenti ad constituendum aduersarium in mora, quia nec prius potest ille esse in mora accipiendi. 9 Sed non facit ea res quominùs prodesse possit obsignatio ad impediendam debitoris moram, ne interea & rem & precium retinuisse videatur. 10 Sed tamen in proposita specie placuit nihil nisi frumentum deberi, aut eam frumenti æstimationem quæ solutionis tempore communis 11 esset, vtrum debitor idémque conductor eligeret, 12 quia per locatorem steterat, ne statim sciri posset quantum ex mercede remitti, & consequenter quantum solui oporteret, 13 quando ea res arbitrio boni viri, qui statim eligi potuerat & debuerat, vna hora explicari potuisset: 14 Præsertim cùm per euidentem & manifestam negatum esset belli vim vllam interuenisse. Itaque non poterat dubitari quin locator fuisset in mora accipiendi: ob hoc ipsum quod per moram suam effecerat ne sciretur quid offerri deberet. 16 Nam & cùm de frumento ex censu debito agitur, Statuto nostro 17 cautum est sufficere quòd creditor fuerit in mora petendi vt non nisi præsens æstimatio debeatur, si minor sit, quàm antea fuerit, 18 Licet non facilè meo iudicio ius illud statutarium, ad frumentum ex locationis alterius ve similis contractus causa debitum porrigi debeat. 19 Diuersum igitur in proposito fuisset, si neque locator in accipiendo, neque conductor in offerendo moram contraxisset. Illo enim casu communis saltem æstimatio solui nunc deberet eius quantitatis quæ vnoquoque anno debita fuisset. 20 Planè si poneres eam rem fuisse debitam ex qua fructus aliquis à debitore interea perceptus fuisset, tum demum verè diceretur, Iniquum fore si conductor & re & pecunia simul fruitus esset. 21 At in frumento id non euenit, quod ex earum rerum numero est quarum non fructus, sed vsus tantùm est & quæ vsu consumantur. 22 *Ita Senatus* inter Iacobum Domenge & N. Gaion. Prid. Cal. Sept. 1595.

1. In eo namque differt merces locationis à precio venditionis, quòd cùm non possit precium constitui nisi in pecunia numerata vt Paulus disputat *in l. 1. D. de contr. empt.* merces tamen potest consistere in iis omnibus quæ constant pondere, numero & mensura *l. si olei 21. C. de loc.*

2. Solet enim contestatio semper inducere malam fidem *l. sed etsi 25. §. si ante D de petit. hered.* difficiléque est vt ad sententiam perueniatur, quin mora contracta sit saltem per litis contestationem, vt & Papinianus fatetur *in l. 3. D. de vsur.*

3. *arg. l. vinum 22. D. hoc tit. l. vlt. D. de condict. triticar.*

4. Quia siue datum fuisset frumentum eo die quo dari debuit, nunc locator illud haberet, siue datum non sit saltè hodie dandũ est quod iã olim dari oportuit, ex Vlpiani ratione posita *in l. si sterilis 21. §. cùm per venditorem de action. empt.*

5. Vt in emptione dici solet *l. ex empto 11. §. qui autem & l. bona fides 50. D. de act. empt.* Constant enim emptio & conductio iisdem ferè iuris regulis *l. 1. & 2. D. locat.* facit *l. 5. § sed si accepit in fin. D. de cond. caus. dat.*

6. Qui enim prætextu partis totum retinet in dolo est, saltẽ in mora *l. qui solidum 78. in princip. De legat. 2.* vbi Bart. notat iustam causam in parte non tollere moram in alia. facit *l. 8. D. si pars hered. pet.*

7. Aut saltem offerre satisfactionem quæ obsignationis adeóque numerationis loco esse solet cùm ignoratur quid & quantum debeatur. *l. Batuliber rationem 5. l. seruus 34. §. vlt. D. de statulib.*

8. Obsignationem enim præcedere debet oblatio *l. acceptam 19. C. de vsur.* quæ porro incertæ quantitatis fieri certa non potest.

9. Cùm probabiliter ignoret quantum sibi debeatur. Est enim hæc res ex earum genere quæ quales antea fuerint non nisi ex post facto sciri & constitui potest. De quibus tractatur *in l. vnum ex familia 67. in princip. & l. qui res 98. §. rem autem D. de solut.*

10. *Vt in l. vlt. D. de leg. commiss.* iunct. *l. 4. §. vlt eod.*

11. Quia communis æstimatio vice rei fungitur *d. l. precia 63. D. ad leg. falcid. l. in falcidia 42. eod. l. 2. in princip. C. vt nemin. lic. in empt. species se exeus. lib. 10. tit. 27.*

12. Ex iuris regula quæ vult electionem esse debitoris *l. plerumque 10. §. vlt. D. de iur. dot.* & aliis per nos citatis *Defin. 16. num 7. sup. eod.*

13. Semper autem imputari potest ei, per quem stetit *l. traiectitia 23. D. de oblig. & action. l. si soluturus 39. l. qui decem 72. in princip. & §. 1. D. de solut.*

14. Qui enim moram facit in antecedenti etiam in consequenti facere intelligitur *l. si quis seruo 84 de legat. 2. l. si eum legatum 92. in fin. De condic. & demonstr.*

15. Calumnia enim est, si quis neget quod omnes verum esse sciunt, eáque manifesta, vt loquitur *l. postquam 43. D. de petit. hered.* Ea verò nunquam impunita est relinquenda *l. 1. §. 1. D. si mul. ventr. nomin.* Tantum abest vt ei prodesse debeat ad condemnationem tantò amplioren consequendam *arg. l. hominem 37. in fin. D. mandat.*

16. *arg. d. l. si soluturus 19.* ibi: *vt illud maximè spectetur an per se steterit quominus incontinenti probaretur D. de solut.* Multum enim hic distat à creditore qui oblatam pecuniam accipere non tam recusat, quàm distulit quasi alia die accepturus, de quo loquitur Scæuola *in l. creditor 102. eod.* vbi ait non esse illius periculum si interim pecunia illa tanquam ærosa iussu Principis sublata sit.

17. Quod incipit: *Censue in veteribus statutis.*

18. Statutum enim factum est ad eorum auaritiam coercendam qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus & negligunt censuum suorum exactionem, ea mente & fine vt inopiæ occasione captata possint precia postulare, quomodo loquitur *l. nulli 7. C. de erog. milit. annon lib. 12. tit. 38.*

19. Est enim iuris communis correctorium, vt ex iis appareat quæ superioribus Definit. diximus, ideóque non facilè vltra limites suos extendendum *vulg. Sanximus 27. C. de testam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appellat.*

20. Etiam ad formam statuti, quo iure passim vtimur.

21. *arg. d. l. ex empto 11. §. qui autem & l. bona fides 50. D. de act. empt.* iunct. *d. l. 2 D. locat.*

22. *l. si vini 7. D. de vsu. fr. ear. rer. quæ vsu consum.* Inde enim est quod rerum huiusmodi non vsusfructus verus potest constitui, sed tantùm quasi vsusfructus & quidem autoritate quæ in eam rẽ necessaria fuit senatusconsulti, de quo *in l. 1. eo. tit.*

TIT. III.

De prohib. sequestr. pecun.

DEFINITIO I.

Donatario petenti lite pendente sequestrationem instrumentorum ad donationem pertinentium quomodo succurratur.

DONATARIVS vniuersorum bonorum cùm donationis tanquam per vim & dolum extortæ controuersiam à donatore pateretur, postulabat vt lite pendente instrumenta omnia ad res donatas pertinentia in domo procuratoris quem donator ad lites constituerat, perquirerentur, tum

describerentur, postremò sequestrarentur: In eámque rem supplicem libellum porrexerat vt sine causæ cognitione & inaudito aduersario res expediretur. Plerique putabant nihil inscio donatore constituendum,2 quippe cuius maximè interesset, ne secreta patrimonij panderentur,3 si fortè donationem inutiliter factam esse quandoque ex litis euentu appareret.4 Addebant, prohibitá regulariter sequestrationem,5 nec nisi certis casibus permissam,6 inter quos hic non censeretur. Denique odiosas esse huiusmodi perquisitiones ac ne tum quidem cùm res furto subtracta quæritur, permittendas. / Contra respondebatur exhibitionē petere posse omnes quorum interesse constaret:8 quantum autem donatarij interesset ex eo posse intelligi, quòd & instrumento publico niteretur cuius rationem haberi oportebat pendente causa restitutionis,9 Et amissis rerum donatarum instrumentis ereptum sibi donationis commodum frustrà post victoriam questurus esset. Porrò nullam donatori iniuriam fieri si ea instrumenta quæ quisque sua & propria diceret, in eius qui superaturus esset commodum sequestrarentur:10 neque rursus differendam necessariæ cautionis executionem in id vsque tempus quo donator ad eam petitionem respondisset, ne si certior de ea fieret tantò magis de celandis, subtrahendísque instrumentis cogitaret.11 Quid enim absurdius aut iniquius, quàm vnde præsentaneum aduersus periculum fraudis remedium petatur, inde comminiscendæ fraudis faciendæque iniuriæ præberi occationem? *Senatus* ita rem temperandam existimauit vt donatoris procurator iuberetur, indicta etiam, ni id faceret, mulcta magna, instrumenta omnia quæ penes se haberet, statim exhibere, non aduersario sed Senatori ad id Recuperatori dato, qui omnia quidem inspiceret, at ea duntaxat quæ videret ad res donatas pertinere, apud ædituum sacrarij Senatorij seponeret,14 vt eo facto donator vocaretur, nouæ scilicet petitioni responsurus, posteà verò auditis partibus, postquā vtrique abundè cautum esset, 15 quid tandem de iis instrumentis principali pendente lite fieri oporteret, causá cognita decerneretur. *Ita Senatus* pro N. Petro de Poggie Italo, in relationibus libellorum 12. Cal. Iul. 1583.

1. Est enim id contra naturam donationis, vt per vim dolúmve extorqueatur, cùm pendére debeat ex mera donantis liberalitate *l.1. D. de donat.* donaríque id demum videatur quod non solùm nullo jure vt est in iuris regula, sed etiam nullo facto cogente conceditur *l. donari 29. eod. l. donari 82. De regul. iur.* Denique nihil omnino quod per vim aut metum aut dolum factum sit ratum habere prætor debet *l. 1. l. si mulier 21. §. 1. D. quod met. caus. l. 1. & pass. D. de dolo.*

2. Cùm dici soleat nullum esse iudicium tam summarium in quo non sit citanda pars, ad omnem actum ex quo lædi potest *l. nam ita 19. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. De minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudicat.*

3. *l. 2. C. de alim. pupill. præst. l. 2. versic. quid enim tam diurum C. quand. & quib. quart. pars.*

4. Aliquando enim illud etiam inspiciendum est quod potest euenire *l. qui bona 13. §. cùm inter D. de damn. infect.*

5. *l. vnic. D. de probib. sequestr. pecun.* Sequestratio enim possessionis rei litigiosæ in alium translatio est *l. si quis adfirmauit. 9. §. Labeo D. de dolo.* Sequestrare siquidem nihil aliud est quàm seorsim ponere. Vide *l. sequester 110. De verb signif.* Vnde est quod sequestratio per seruum facta non nocet domino', cuius quippe ius ita deterius fieret ratione possessionis contra iuris rationem, vt ait *l. pen. D. deposit.* facit *l. 5. §. 1. & 2. l. si in Asia 12. §. cùm sequestre eod.* Interdum tamen sequestratio fit custodiæ tātùm causa *l. interesse 39. D. de acquir. poss.*

6. Quos ad decem vsque enumerat Ferrar. *in form. sequestri seu saximenti.* Adde Rebuff. *tom. 3. tract. De sequestr. seu commiss. rei capta & saisita deputatu.* Papon. *lib. 8. syntagm. arest. tit. 10. De sequestre & restablissement,* Olendorp. *cap. 50. de except.*

7. *§. conceptum Instit. de obligat. quæ ex delict. nascunt.*

8. *l. 3. §. sciendum & pass. D. ad exhib. l. quædam 9. §. vlt. cum l. seq. §. cùm autem. De edend.*

9. Nam pendente lite de in integrum restitutione atque adeò de falso standum est instrumento authentico & guarentigiato, Vt diximus *sup. ad tit. In integr. rest. postul.* ne quid noui fiat, facit *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsf.*

10. Prospicere autem bonus iudex debet ne fraudentur ij quorum potest interesse *l. penult. §. vlt.* vbi est text. elegans *D. ad leg. falcid.*

11. Hoc enim remedio plerumque consulitur vtrique parti in casu *l. post quam 5. §. 1. in fin. D. vt legat. nomin. caueat. l. ab executione 5. C. quor. appel. non recip. l. 1. § 1. C. de adfert. tol. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet l. si fideiussor 7. §. vlt. D. qui satisd. cog. l. si cùm dotem 22. §. sin autem in fauissimo D. jol. matr. l. Imperatores 21. §. 2. D. de appell. Nouell. 86. De depos. cap. 2. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

12. *d. l. penult. §. vlt. D. ad leg. falcid.* in illis verbis: *ne in potestate eius sit proferre quod velit, & per hoc in fraudem legatarij inducantur,* facit *l. cùm plures 15. D. de reb. auctor. iudic. possid. l. 1. & vlt. C. de edend.*

13. *d. l. penult. §. vlt. D. ad leg. falcid. l. meminerint 6. C. vndevi.* facit *l. 2. in fin. C. de indict. viduis. toll.*

14. Idque esse videtur quod scribit Scævola *in dict. l. pen. §. vlt. ad leg. falcid. ad iudicis officium pertinere explorare ea per quæ probetur quantum sit in bonis.* Ita enim collocanda res est in tuto fauore donatarij vt tamen donator inauditus ex eo non lædatur.

15. Quoties enim fraudis comminiscendæ periculum est priùs caueri & prospici debet ne committi possit non quidem festinatione iudicij sed præueniendi periculi causa cùm periculum sit in mora *l. si quis filio 6. §. quid si tamen. De inoff. test.* facit *l. vlt. C. in quib. caus. in integr. restit.* Vide Nicol. Boer. *quæst. 174.* Adde *l. 1. D. de damn. infect.*

DEFINITIO II.

De sequestratione per iudicem facta si per eam possessor spolietur sua possessione.

ETsi sequestratio permittitur etiam non citata parte quando euidens periculum est in mora,1 propterea quòd sequestratio quæ fit per iudicem custodiæ causa & vt res in tuto sit non adimit possessionem ei qui possidet. 2 Si tamen cōstet de animo iudicis volentis spoliare possessorem, puta si tale quid statuat quod possessori eripiat commodum suæ possessionis appellari potest ab ea sequestratione.3 Pone instrumenta censualia quæ in auorū tuorum vtilitatem & eorum nomine scripta confectáque fuerant penes me reperiri, qui nunc sum in quasi possessione census illos annuos percipiendi. Si postulante te iudex ea instrumenta sequestrari præcipiat, quòd alioqui facilè fieri possit, vt occultentur, 4 nec interea prohibeat me solitos reddit⁹ exigere, iusta sequestratio est. 5 Sed si emphyteutis inhibeat, ne mihi soluant, neve possessionis suæ & iuris mei professionem debitam emittant, spoliatio ea dicenda est,6 otiùs quàm sequestratio. Proinde iustā habebo appellandi causam.6 Nec ad rem pertinet quòd non probetur quis dominus instrumentorum ex eo solo quòd ipsa penes se habeat.7 Sufficit enim ex eo præsumi possessionem, & ex possessione dominium,8 aliis saltem indiciis concurrentibus:, 9 præsertim si longissimi temporis possessio proponatur & quæ iusti tituli causam habuerit licet non constet de titulo.10 Ne alioqui rerum dominia semper sint in incerto. 11 Nam neque præscriptio triginta annorum requirit titulum ad tuendum possessorem:12 Sanè si ex ipsa tituli inspectione constet de vicio possessionis, & mala fide possessoris, aut eorum à quibus causam habeat,13 non nocebit ea possessio actori in iudicio & quæstione proprietatis. 14 Sed nocebit interea in controuersia possessionis, 15 cùm ante omnia is qui spoliatus est etiam prædo sit restituendus.16 Nec aliud erit si codex instrumentorum censualium qui penes me reperitur, familiæ tuæ insignia præ se ferat. Etsi enim iusta præsumptio est Eius esse signatum cuius est signum, 17 non tamen est perpetua. 18 Nec quamuis probaretur fuisse instrumenta maiorum tuorum, consequens esset hodie mea non esse, cùm per tanti temporis decursum facilè ex tuis fieri potuerint mea. 19 Neque obstat quòd in dubio iustior possessio ea præsumenda est quæ antiquior, vitiosa autem quæ recentior. 20 Id enim fallit si recentior possessio sit tricenaria propter bonæ fidei præsumptionem quæ ex longissimo tempore etiam absque titulo inducitur, si non mala fides probetur. 21 *Ita Senatus* pro heredibus Nobilium fratrum De Chappot. contra N. Antonium Gaspardum de Riddes D. de Bleys 7. Id. Decemb. 1592.

1. Dixi

1. Dixi *Def. praced. num.* 11. *& vlt.* Alex. *in l. si fideiussor* 7. §. *vlt. D. qui satisd. cog.* Paorm. *in cap. dilectus Extr. de sequestr. & fid.*

2. Bart. *in l. interesse* 39. *num.* 4. *D. de acquir. possess.*

3. Idem Bart. eodem loco supracitato.

4. Ne alioqui in potestate mea sit ea occultare tibique fraudi facere *l. penult.* §. *vlt. D. ad leg. falcid.*

5. Videtur enim iudex prouidisse duntaxat contra imminens periculum tuendi iuris tui gratia si quod habes potiùs quàm animo iniuriæ mihi inferendæ: vt & in casibus earum legum quas attulimus *Def. prox. num.* 11.

6. Priuat enim me pendente lite commodo meæ possessionis, quod tamen non paruum esse solet §. *commodum Inst. de inter. l. vlt. D. de acquir. poss. l. penult. D. depos.*

7. Nimirum si vt in proposito casu sint alieno nomine confecta *l. ad probationem dominij* 21. *C. de probat.*

8. *l. siue possideris* 16. vbi DD. *& l.* 2. *C. eod.*

9. *d. l. ad probationem* ibi: *cùm igitur nec cætera probationum indicia reprobentur* iunct. *l. vlt. eod.*

10. Sufficit enim in huiusmodi præscriptione titulum allegare, nec necesse est, vt probetur. Cauet post Angel. Alex. Dec. quos citat *cons.* 201. *num.* 30. facit *l. cùm de in rem vers.* 6. vbi Bart. & cæteri. *D. de vsur.*

11. *l.* 1. *D. de vsucap.* Nam nec facilè capienda est præsumptio delicti, id est quod possessor instrumentorum alieno nomine confectorum ea furto subtraxerit, vt loquitur *d. l. ad probationem.* Præsertim si possessor sit vir probus & bonæ famæ. Solet enim bona fama tollere suspiciones contrarias *l.* 1. §. *vlt.* vbi Bart. *D. de re mi it.* Bald. *in l fin. C. de probat.* Et præsumptio illa præfertur per quem arguitur bonitas hominis, vt inquit Cauet. *cons.* 8. *num.* 7. *& cons.* 75. *num.* 21. *ex l. meritò* 51. *D. pro socio.*

12. *l. sicut* 3. vbi DD. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

13. Siquidem vicia possessionis transeunt in successores *l. cùm heres* 11 *D. de diuers. tempor. præscr. l. vicia* 11. *C. de acquir. poss.*

14. Quia possessio quæ ab initio fuit viciosa & malæ fidei numquam potest prodesse quod ad causam præscriptionis ratione dominij, præsertim iure canonico *ex cap. possessor De regul. iur. in* 6. Cauet. *cons.* 171. *numero* 3. *& cons.* 104. *num* 14.

15. Quoniam viciosa possessio non eo minùs possessio est, cùm tota ex facto saltem magis quàm ex iure æstimetur *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l.* 1. § *si vir vxori D. de acquir. poss.*

16. *l. colonus* 12. *l. cùm fundum* 18. *D. de vi & vi armat. l. si quis ad se fundum* 7. *C. ad leg. Iul. de vi publ. cap. in literis de restit. spol.* cum simil. b. De quo latè Cauet. post alios *cons.* 140. *num.* 2. 3. *&* 4.

17. *l. quòd si neque* 14. §. 1. *D. de peric. & commod. rei vendit.*

18. Præsumptionem autem vincere potest non solùm probatio, sed etiam alia præsumptio fortior *l. fin. in princ. D. quod met. caus. l. nuptura* 57. *in fin. D. de iur. dot. l. si chirographum* 24. *cum l. seq.* §. 1. *D. de probat. l. Diuus* 7. *D. in integr. rest. l. pen. circ. princip. D. de rit. nupt.*

19. In his enim quæ tempore mutantur præsumptio non est de præterito in futurum, maximè si facilè mutari possint. Bald. *cons.* 52. *incip. literis col.* 2. *lib.* 5. Secus est in cæteris. Cauet. post alios quos citat *cons.* 130. *num.* 3.

20. Tractant nostri *ad l. naturaliter* 12. §. *nihil commune D. de acquir. poss.*

21. Quemadmodum & iunior possessio titulata præferretur antiquiori non titulatæ, vt pluribus probat Cauet. *cons.* 258. *num.* 21. *&* 22. Nihil autem refert an titulus sit præsumptus an verus cùm in contrarium probatio nulla est, sed tantùm præsumptio.

DEFINITIO III.

De beneficij vacantis sequestratione, sequestratique liberatione.

SEnatusconsultum quo ducalis manus iniectio, quæ in ecclesiastica beneficia defunctis possessoribus fieri solet, solo Principis procuratore audito sublata sit, (pragmatici dicunt *arrest de main leuee*) etsi nec victori tribuit ius in beneficio, 1 nec tertij inauditi ius lædit, 2 hactenus tamen prodest vt lite pendente, & quandiu de non iure eius qui possessor factus est non fuit cognitum, sequestrari beneficium non debeat, quantumuis inops, & restituendis fructibus si condemnari cum posteà continget, impar esse dicatur. 3 Pertinet enim id ad Senatus autoritatem, Sicut & vt quisquis ab eo possessionis beneficij retinendæ ius nanciscitur, cauere non compellatur, 4 nec si aduersarius aut obtinendæ aut sequestrandæ possessionis gratia cauere velit. 5 Planè causa cognita nihil prohibet auferri ab eo possessionem siue per diffinitiuam sententiam, 6 siue vindiciis pro aduersario dictis, 7 Siue denique neutro ius suum probante beneficium sequestrari debere visum sit. 8 *Ita Senatus* ex tempore contra Car. Emanuelem Pomeum pro Eman. Marino possessore prioratus de Belleuaux Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Quia non nisi ad momentaneam possessionem pertinet præsertim cùm iudex laicus de iure beneficij quod est merè spirituale cognoscere non possit. Guid. Pap. *quæst.* 1.

2. *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. Tot. tit. Res int. alios. act.*

3. Quia nec solet Senatus noster possessionem beneficij quantumlibet momentaneam ei concedere qui nullo iuris colore nitatur. In eámque causam procurator generalis legitimus contradictor est, quandiu alius non apparet. facit *l. seruo* 65. §. *cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

4. Quod in iis qui apud inferiores iudices in momentaneo possessorij beneficialis iudicio obtinent diuersum est, In bonorem scilicet ordinis amplissimi qui huiusmodi priuilegium mereri visus est, Exemplo sententiarum à præfectis prætorio latarum *Auth. quæ supplicatio* ibi: *executio causæ sine fideiussione procedat C. de precib. imp. offer.*

5. Nunquam enim debet quis vincere ob id solùm quod satisdare paratus sit, si aliam vincendi causam nullam habeat *l. testamento* 17. §. *non omnimodo D. de test. tutel. l. quia satisdatio* 6. *D. de suppl. tutor.*

6. Quia sententia diffinitiua tollit ómnes interlocutorias præcedentes contrarias quæ & condicionem illam siue expressam, siue tacitam semper habere intelliguntur, Si non posted in contrarium quicquam pronunciabitur *l. quod iussit* 84. *D. de re iudic.*

7. Solent enim antè diffinitiuam sententiam præsertim in beneficialibus vindiciæ dici pendente lite pro eo qui magis apparenti magisque colorato titulo nititur, si quid sit quod impediat, ne tam citò plenissima possessorij causa definiatur, Quod & in profanis causis obtinet vt certus possessor constituatur quoties nullus adhuc est *l.* 2. §. *& cùm placuisset de orig. iur. l. lite ordinata* 14. *C. de lib. caus.*

8. Sequestratio enim hoc casu loco vindiciarum est, adeò vt non nisi per diffinitiuam super pleno possessorio sententiã reuocari possit. Est autẽ tũ demum necessaria cùm apertè cõstat de non iure vtriusque litigatoris. Alioqui cauere bonus iudex debet quantũ potest ne beneficium sequestretur, quia publicè interest, vt certus sit possessor beneficij, quò meliùs diuino cultui satisfiat, eorúmque omnium quæ ad beneficium pertinent, cõseruationi. Nam si cæterarum rerum omniũ sequestratio odiosa est, multò magis beneficiorum. Quid tamen si factus beneficij possessor sine cautionis onere quamuis impar esset fructibus reddendis, posteà & lite adhuc pendente fructus dilapidet? Non solet quidem ea res inducere necessitatem satisdandi semel remissam *l. vlt. in princip. D. vt legat. nom. cauent.* Sed tamen videtur ille textus pertinere ad satisdationem remissam à testatore non ad eam quæ à Senatu aliéve iudice. Nunquam enim id iudex agit, præsertim verò Senatus vt vel delinquendi occasionem præbeat vel faueat delinquenti *arg. l.* 1. *C. de his qui ven. ætat. impetr. l. meminerint* 9. *C. vnd. vi.* facit *l. Impp.* 21. §. *vlt. D. de appellat.* Itaque dubitandum non est quin ex noua causa possit iniungi satisdandi necessitas quæ fuerat siue tacitè siue expressè remissa. Qui enim potest totam sententiam interlocutoriam reuocare quidni cautionis onus ex iusta causa superueniente poterit iniungere? In omni siquidem sententia siue interlocutoria illa sit, siue definitiua, semper subintelligitur clausula Rebus sic stantibus. *l si mater* 11. §. *eandem causam D. de except. rei iudic. l. si cui* 25. §. 1. *D. de liber. caus.*

DEFINITIO IV.

De sequestratione instrumentorum pupillarium in domo vitrici post mortem matris quæ tutrix fuerit facienda.

CVm mulier quæ filij impuberis tutelam gesserat ad secunda vota conuolasset non redditis instrumentis pupillaribus quæ constabat in eius potestatem peruenisse, Posteà verò in vitrici domo decessisset, Visum est iustum desiderium filij petentis vt quæcumque instru-

menta in iis vitrici ædibus reperirentur obsignatis arcis in tuto collocarentur, seinde seponerentur, & redderentur quæ ad tutelæ causam pertinerent: 1 Sed hoc tamen addito temperamento vt soli Senatori qui in eam rem recuperator dabatur potestas esset instrumenta illa omnia inspiciendi & legendi, ne conqueri vitricus posset, quod patrimonij sui secreta panderentur. 2 *Ita Senatus* in relationibus Iubeliorum pro Antonio Iay contra Franciscum Truson 7. Id April. 1595.

1. Duplex enim hoc casu præsumptio & vtraque fortissima vrgebat contra matrem, vna quòd ad secunda vota conuolasset, in quo etsi nihil fecerat iniuste & contra leges, fecerat tamen procul dubio iniuria in liberis prioris matrimonij, præbuitque argumentum non leue perexigui sui in eos amoris *l. hac edictali 6 § vlt.* ibi: *liberorum suorum affectione seruata & pass. C. de secund. nupt.* Altera quod ante contractis secundas nuptias instrumenta pupillaria non reddidisset quæ omnimodo reddere debuerat adeò vt reliqua integra soluere vt satisfaceret præscripto *l. omnem 6. C. eod ad SC. Tertyll.* vbi Bald. & cæteri.

2. Secundum ea quæ scripsi non dissimiliter *Def.* 1. præsertim *num.* 3. 14. & 15 *sup. eod.*

DEFINITIO V.

De modo tollendæ sequestrationis factæ postulante tertio, & quid si per collusionem facta esse dicatur.

SEquestratio licèt nullo iure facta, tolli non potest inaudito eo qui impetrauit vt fieret, 1 Nec si agatur de executione iudicati. 2 Nec rursus si victor petat tolli eam per modum, vt aiunt, prouisionis, in eámque rem offerat satisdationem, 3 Nihil enim vnquam faciendum est inscio collitigatore cuius nimirum interest vt & vocetur, & audiatur: 4 Licèt alioqui videatur nihil interesse illius qui petiit sequestrationem, dum ei cautum sit per satisdationem. 5 Sanè si inter condemnatum & eum, qui sequestrationem petiit, collusio intercesserit, nulla sequestrationis ratio habebitur, 6 Eo saltem casu quo per victorem satisdatio præstetur. Multum tamen proderit ad collusionis suspicionem profligandam si debitor condemnatus pecuniam obsignauerit, & consenserit vt ei numeraretur qui sententiam à iudice meruisset. 7 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 10. Cal. Sept. 1595.

1. Habet enim pro se saltem iudicis autoritatem, cuius non potest ratio aliqua non haberi quantumuis perperam adhibita sit *l. seruo 65. § cùm prætor D. ad SC. Trebell. cum similib.*

2. Quæ tamen fauorabilis esse solet præsertim vt in ea sumariè procedatur *l. à Diuo Pio 15. § si rerum vers. sed sciendum est & § si post addictum vers. cæterum* D. *de re iudic.* Verùm nullum iudicium est tam summarium in quo non sit pars citanda quia nec potest consistere sine reo *cap. forus de verb signif.*

3. Quanquam satisdatio maximum & præcipuum remedium esse solet ad impediendam sequestrationem cùm non aliam ob causam fiat sequestratio quàm vt res sit in tuto quod æquè fit per idoneam satisdationem *l. 5. §. 1. D. vt legat. nom. caueat.*

4. *l. de vnequoque 47. D. de re iudic. Tot. tit. C. res inter alios act.*

5. Sed tamen cautionis forma à iudice præscripta aut admissa non tam facilè & inaudito aduersario est mutanda. Obserua tamen iudicem illo etiam casu quo ex causa permittit sequestrationem debere semper exceptionem subiicere, Nisi aduersarius satisdare paratus sit, vt tantò minùs iustam appellandi causam ille habeat, siue auditus sit, siue non.

6. Quæ enim simulatè & per collusionem facta sunt pro infectis haberi debent *l. si ex pacto 6. C. si cert. pet. l. si perluserio 14. §. 1. D. de appell. l. cum ea 21. C. de transact.*

7. Collusio enim sicut probatur per coniecturas & præsumptiones, ita & contrariis præsumptionibus & coniecturis purgatur. Ex iis quæ scripsi *Def. 1. num. 18. sup. eod.*

DEFINITIO VI.

Sequestratio etiam contra inauditum aliquando permittenda est ex æquitate.

ETsi non solet Senatus incipere à sequestratione, 1 vt nec ab alia executione. 2 Sed ante omnia iubere, vt aduersarius in ius euocetur, etiamsi agatur ex instrumento authentico, adeóque guarentigiato, 3 Interdum tamen euenit, vt euidentissima æquitate id suadente aliud obseruari oporteat, ne alioqui summum ius summa sit iniuria. 4 Fingo peti sequestrationem ab eo, qui in egregiam quantitatem fideiusserit liberaliter pro pensione beneficij debita per resignatarium alia bona nulla possidentem, & in solutione pensionis cessante, fortassis etiam morbundum, aut iam mortuum nullis heredibus relictis. Quid hi consulamus fideiussori alioqui periclitaturo? 5 Aut quænam iniuria fiat debitori, si perente fideiussore fructus sequestrentur, 6 oblata per fideiussorem satisdatione de præstando omni eo, quod interierit debitoris, si perperam, & sine causa facta probetur sequestratio? 7 Sanè vt eo minor fiat iniuria debitori æquum est deferre illi condicionem, vt satisdando si malit, possit impedire sequestrationem. 8 *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin contra Illustrem D. Abbatem d'Entremons 7. Decemb. 1595.

1. Quæ semper odiosa est & regulariter prohibita *hoc tot. tit. C. de prohib sequestr. pecun.*

2. *l. 1. C. de exec rei iudic.*

3. Quo tamen casu inferiores iudices patiuntur incipi ab executione concessis literis quas vocant *de main garnie*, quod & permittere Senatus solet quoties fit executio ex diplomate quod De debitis appellant.

4. Nam in his quæ fiunt ex bono & æquo plerumque sub autoritate iuris scitè & perite erratur *l. si seruum 91. § sequitur D. de verb oblig.*

5. Nec eo in debet amici officium quod impleuit ei esse damnosum *l. si seruus 61 § quòd verò D. de furt. l. ne ex liberalitate 52. D. de rei vindic.*

6. *arg l. imperatores 21. §. vlt. D. de appellat.*

7. Satisdatio enim plenissimum tribuit indemnitatem & securitatem *l. 1. D. pro emptore l. si quis libertatem 7. D. de hered. petit. l. 2. & tot. tit. qui satisd. cog.*

8. Cùm petenti sequestrationem æquè cautum futurum sit remedio satisdationis *d. l. qui satisd. cogant.*

TIT. IV.

De condict. indeb.

DEFINITIO I.

De datione in solutum facta pro maiori quantitate quàm quæ debeatur.

DATIO quidem in solutum, si facta sit vel pro numo vno supra quàm debeatur, in totum vitiatur. 1 Sed tamen retentioni locus est quousque totum sit exsolutum quod debetur. Ideóque indebiti condictio interim impedietur. 2 *Ita Senatus* in causa D. de Charmoisy & de Coendier contra D. de Seruette ex tempore 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. *l. si non sortem 26. § si certum*, vbi Bart. & cæteri *D. hoc tit.* Sed tamen intellige cùm pro pecunia datus est fundus aut quæ alia species in solutum quo casu non potest fieri confusio partis cum pecunia ne inuitus compellatur ad communionem is cui solutũ fuit vt eo loco Vlp. scribit. Aliud est si quis pecuniam debẽs oleum dederit precij maioris quasi plus debens, vel cùm oleum deberet maiorem olei modum dederit quasi maiorem debens. Tunc enim superfluum duntaxat olei repetendum est non totum, quia & quatenus solutum fuit perempta est obligatio vt sequitur apud Vlp. *in §. idem Marcellus.* Sed & si cùm fundi pars mihi deberetur, quasi totus deberetur æstimatione facta solutio pecuniæ solidi precij facta sit, placet reperi posse non totum precium sed partis duntaxat indebitæ, vt idem Vlp. tractat *in §. seq. quia nullum hic communionis periculum subest.*

2. *d. § si centum.* Intellige tamen secundum suprædictam distinctionem. Nam quibus casibus solutio parit liberationem impeditur condicio, Et è contrario quoties non sequitur ex solutione liberatio, nascitur condictio *d. l. si non sortem §. si decem l. cùm quis 38. §. de peculio & § qui heminem D. de solut.* Excepto casu singulari quẽ ex Neratio Caius refert *in l. Neratius 63. D. hoc tit.* facit *l. eleganter 23. §. penult. in fin. eod.*

TIT.

TIT. V.

De condict. ob caus. dator.

DEFINITIO I.

Qui tanquam acceptarus à debitoris debitore solutionem liberat debitorem, an & quando possit condicere liberationem.

SI quasi acceptarus ex mandato centum à Titio quæ tibi ille debebat, cùm tu mihi totidem deberes; apocham scripsero, 1 qua professus sim soluta mihi per te centum quæ debebas nulla Titij mentione facta, 2 nec Titius posteà mihi soluerit, siue quòd se tibi quicquam debere neget, siue quòd non habeat pecuniam in numerato, 3 possum condicere liberationem, 4 adeóque litem iam ante cœptam persequi debiti exigendi gratia acti apocha nulla conscripta esset, Vtpote factâ eâ ob causam quæ posteà non sit secuta. 5 Titium tamen audiri potiùs oportebit, vt hoc ipsum sciatur an mihi soluerit, 6 præsertim verò si tuas ad eum literas quibus mandatum soluendi continebatur exhibere nequeã, Puta quas fortassè sine dolo malo meo amissas esse dicam. 7 Non idem erit si Titij nomen periculo meo in solutum mihi dederis. 8 Imputandum enim mihi erit cur id nomen vltro sim secutus. *9 Ita Senatus* ex tempore pro Iohanna Ripper vidua N. de Courtoison 6. Cal. April. 1593.

1. Apocham dicunt Iureconsulti pro pecuniæ solutæ professione *l. vlt. § Titius D. de condict. indeb. l. qui tabulas* 27. *§. apocha D. de furt. l. plures apochas* 19. *C. de fid. instr. Tit. de apoch. publ. lib.* 10. *C. tit.* 22. *iunct. l. pecunia soluta* 14. *C. de solut.* Vulgo *quittantiam* vocant. Et in hoc plerisque locis errant pragmatici, qui *apocham* pro chirographo dicunt.

2. Fidem scilicet tuam secutus, vt plerumque fit, præsertim inter mercatores inter quos idcirco tanto exuberantior bona fides exigi soler.

3. Quid enim mea interest cum vtroque casu patiar moram?

4. Vt perinde teneari pristina actione acsi non esses liberatus. Quanquam apocha non tam inducit quàm probat liberationem *l. solutam* 40. *in fin. D. de solut.*

5. *Arg. l. si quis accepto* 4. *D. hoc tit.* Diuersum est in specie *l. si maiores* 25. *C. de transact* vbi liberatio ei facta cui me successurum sperabam non ex eo solo reuocari potest quòd alius illi successerit: quia fuit spes illa rei incertæ, & in alterius liberum arbitrium collatæ, nec rursum valde probabilis, propter implicitum votum mortis alienæ *l. vlt. C. de pact.* quia nec valeret pollicitatio pura propriæ hereditatis *l. cùm donationis* 34. *D. de transact.*

6. Vt si fateatur se mihi non soluisse tantò expeditior futura sit tibi contra eum actio.

7. Æquum enim est in eum statum reponi omnia vt ex facto meo cõdicio tua deterior facta dici non possit. Nec leuis suspicio est exactã à me solutionem ex vi tuarum literarum si eas nunc exhibere nequeam, quia solẽt illæ debitoribus soluenti bus reddi, vt probare possint soluisse se ex mandato creditoris si quando posteà vel ab eo, vel ab eius heredibus controuersiã patiantur. Aloqui ratihabitio esset necessaria ad inducendam liberationem *l. si procurator* 6. *§. Celsus D. de condict. indeb.*

8. Nam si sola nominis delegatio pro solutione est vt ait *l. quamuis* 8. *§. interdum D. ad SC Velleian.* quanto magis datio ipsa in solutum *d. §. si centum l. manifesti* 17. *C. de solut.* facit *l. mandatu* 45. *§. penult. D. mandat.*

9. Quia bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum *l inter causas* 16. *§. abesse eod. tit. mandat. l. qui debitorem* 18. *D. de fideiuss. l.* 1. *§. illud sciendum D. de separat.* Sed hoc intellige quod ad facultates. Præstare enim vt verus debitor sit is qui delegatur, semper debet creditor etiam qui delegat quantumuis periculo creditoris nisi aliud expressim conuenerit *l. 4. D. de hered. vel act. vend. l. si plus* 74. *§. vlt. D. de euict.* facit *l. apud Celsum* 4. *§. quòd si* 15. *D. de doli mali except.*

DEFINITIO II.

De repetitione dotis per mulierem errantem datæ in causam illciti matrimonij.

MAtrimonium contra leges factum, puta cum ea quæ alium virum habuit viuum quidem, sed absentem, per errorem facti potiùs quàm per dolum & malitiam contractum præsumitur, si palam & publicè celebratum fuit. 1 Ideóque non incurrunt cõtrahentes pœnam illam nouæ constitutionis, quæ à Valentiniano, Theodosio & Arcadio in odium prohibitarum nuptiarum lata est. 2 Sed tamen non eo fauorabilior fit maritus vt dotem retinere possit, quæ non potuit dos esse sine matrimonio. 3 Erit igitur locus condictioni pecuniæ quasi datæ ob causam quæ non fuerit secuta. 4 In qua actione fructus quidem venirent si fundus in dotem datus esset quia sunt naturales accessiones, 5 sed vsuræ non æquè ne quidem à die litis contestatæ 6 quia condictiones omnes sunt stricti iuris. 7 Quamuis si dos fuisset deberentur à die finiti anni post quem pecunia ipsa peti potuisset. 8 In eo sanè melior erit condicio huius pecuniæ quàm si esset dotalis quod statim exigi potest, nec annus expectatur. 9 Tametsi æquè acsi dotalis esset habeat priuilegium tacitæ hypothecæ si probabilis fuit ignorantia mulieris pecuniam dantis in dotem, 10 Puta quòd prior maritus publica municipalium voce & fama defunctus 11 crederetur siue per longum tempus abfuisset siue non. 12 Alioqui si nullam habeat improbi facti excusationem non potest videri mulier digna priuilegio quæ pœnam meretur. 13 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 2. infr. tit. sequent.

1. *l. vlt. D. de rit. nupt.* Error enim potiùs quàm dolus præsumitur in eo, qui palam malè facit, Secus in eo, qui clam *l. non existimo* 54. *D. de adm. tutor. l. pupillus* 5. *§. sanè D. de aut. tut. l.* 3. *§. si quis palam D. de iur. fisc. l. cùm ipse* 5. *C. de contr. empt.*

2. *In l. qui contra* 4. *C. de incest. & inut. nupt.* qui excipit disertè illos qui per errorem contrà fecerint dum ne fuerit ille affectatus aut simulatus.

3. Id enim est quod dici solet nuptias prohibitas dotẽ non habere *l. vlt. D. de condict. sin. caus. §. si aduersus Inst. de nupt. l.* 3. *D. de iur. dot. l.* 52. *l. à Diuo Pio* 58. *D. de rit. nupt.*

4. *d. l. vlt. in princ. & §.* 1. *De condict. sin. caus.* nihil enim refert an ab initio sine causa quid datum sit, an causa propter quam datum fuit, secuta non sit *l. pen. eod.*

5. *l. qui se debere* 7. *§. vlt. D. hoc tit. l. indebiti* 15. *D. de condict. indeb. l. videamus* 38. *in princip. & §.* 1. *D. de vsur.*

6. Nam à die litis contestatæ fructus tantùm debentur & quidem ex æquitate duntaxat *d. l.* 38. *§. si actionem.* iunct. *l.* 2. *eod.* non etiam vsuræ longéque alia est sententia *l. lite contestata* 35. *eod.* vt docui *Decad.* 1. *De error. pragm. Error.* 1. *ad fin.*

7. In quo actionum genere non magis veniunt vsurę ex die litis contestatæ quàm ex die interpellationis extraiudicialis vt docui pluribus *lib.* 15. *Coniect. cap.* 1. *&* 3.

8. *l. vnic. §. exactio autem C. de rei vxor. act. verf. sin autem superfederit.*

9. Quoniam re vera dos nulla est *d. l. fin. in princip. & §.* 1. *D. de condict. sin. caus.*

10. *l. eum qui duas* 18. *C. ad leg. Iul. de adult.* in illis verb. *omni exactionis instantia l. si sponsa* 74. *D. de iur. dot. l. quæsitum* 17. *§. vlt. D. de reb. autor. iudic. possid. alias l.* 2. *§. vlt. De priuil. credit.* Etsi enim ij loci non pertinent nisi ad priuilegium quod olim dos habebat inter actiones personales, quia non habuit priuilegium hypothecę tacitæ ante Iustiniani cõstitutiones *in l. vnic. §. & vt plenius. C. de rei vxor. act. & l. assiduus* 12. *C. qui potior. in pign. hab.* nulla tamen inter huiusmodi priuilegia diuersitatis ratio hac parte reddi potest.

11. Fama enim & vox publica licèt non plenè probet, tamen prodest ad purgationem & excusationem *d. l.* 4. *C. de incest. & inutil. nupt. l.* 3. *in princ. D. ad SC. Maced. l.* 3. *D. de effic. prat. l. quid sit fugitiuus* 17. *§. apud Labeonem de edilit. edict. l. fugitiuus* 19. *D. de solut. l. cùm quidam* 30. *§. quod dicitur D. de acquir. hered. l. cùm mater* 28. *D. de inoff. testam. l. vlt. D. de hered. inst.* Vide Felin. & DD. *in cap. veniens* 1. *Extr. de testib.* & nostros *ad l.* 2. *§. si dubitetur D. testam. quemadm. aper.*

12. Etsi quò longior est absentia eò probabilior videri debet rumor qui circumfertur de mortuo Bald. *cons.* 398. *incip. per solam famam lib.* 2. Alex. *cons.* 25. *col.* 2. *&* *cons.* 117. *col.* 1. *lib.* 4. cum aliis quos refert & sequitur Cravet. *cons.* 117 *num. vlt.* Vbi addit probari etiam mortem si quis pro mortuo habitus sit per coniunctos qui vestes lugubres detulerint.

13. Ex ratione Papiniani quam Vlp. refert *in l. Papinianus* 20. *D. de minor.* Etsi enim ibidem eam ille improbat, tamen in proposito casu optimè procedit *arg. l. testamenta* 26. *in princip. &* §. 1. *D. de testam. milit.*

TIT. VI.

De condict. ob turp. caus.

DEFINITIO I.

Fumi venditor tenetur condictione ob turpem causam.

CONSILIARIVM Principis, qui alterius potentioris aulici nomen & gratiam mutuatus literas legitimationis à Principis liberalitate pro Titio gratis extorserat, cùm ex chirographo ducenta peteret quæ in eã tem Titius pro legitimatione obtinẽda promiserat, placuit doli exceptione summouendum esse, 1 quòd pessimi & turpissimi exẽpli ea res esset, 2 quámque iam olim Alexander Seuerus vindicasse dicitur in persona illius quem ex hac causa quasi fumum vendidisset, fumo perire iussit. 3 Quas tamen impensas ob eam rem factas esse probaretur, eas restitui benignè placuit, 4 Imputatis nimirum vsuris quas per multos annos actor hic tanquam creditor à debitore indebitas exegisset. 5 Nec simile visum est quod frequentissimo vsu receptum cernimus vt Princeps aulicis suis quasi prẽmij & mercedis loco literas nobilitatis, vt vocant, aut notariatus concedat ea mente, vt quæ Principi pecunia eo nomine deberetur, iis soluatur. 6 Eo namque casu nihil fit contra Principis voluntatem nec proinde contra honestatem: quomodo fit cùm quod Princeps vni se liberaliter concedere arbitratur per alterum venditur. 7 *Ita Senatus* in secreto auditorio *Sine die.*

1. Non quasi promissio illa facta esset sine causa, vel quasi secuta causa non fuisset, nec rursum quasi promissoris quicquã interesset qua arte aut ratione creditor hic satisfecisset, nihil enim horum dici poterat, sed propter rationem quæ in *Defin.* sequitur, facit *l.* 1. §. *vlt. l.* 2. *l.* 6. *& pass. D. hoc tit.*

2. Neque enim Principis conscientia aut liberalitas falli debet *l. vlt. C. de his qui à non domin. man. sunt.* neque ferendum est vt ex honestate Principis calumniæ facultas capiatur *l. pen. C. de hered. instit.* nec parum à furto distant huiusmodi pactiones illicitæ licèt aulicis plerisque familiares *arg. l.* 1. *C. de vsucap pro empt.*

3. Vnde elegans illud Alexandri Imp. dictum Fumo pereat qui fumum vendidit. Refert Iulius Capitolinus in Alexandro.

4. *Arg. l. si pecuniam* 5. *in fin. princip. D. de condict. caus. dat.* iis verbis: *ita tamen vt indemnitas tibi præstetur eius quod expendisti.*

5. Neq; enim poterant videri debitæ vsuræ eius sortis quam indebitam esse constabat, ideóque & condici poterant indebiti condictione *l. indebitas* 18. *C. de vsur. l. si non sortem* 26. *in princip. &* §. 1. *&* 2. *D. de con. indeb.* Quæ autem repeti possunt multò magis imputari *l. creditor* 102. §. *vlt. D. de solut.* Nam de repetitione fuit olim dubitatum, vt constat *ex d. l.* 18. Sed de imputatione nunquam. Est enim multò facilius vt quid imputetur, quàm vt restituatur *l. sumptus* 48. *D. de rei vindic. l. mulier* 22. §. *si heres &* §. *cùm proponeretur D. ad SC. Trebell.*

6. Nihil enim refert an quod Principi debetur ipsi soluatur, aut eius Thesaurario an alij ex eius voluntate *l. solutam* 49. *D. de solut. cum similib.*

7. Hoc enim casu vt diximus & voluntas & liberalitas Principis circumuenitur: quorum neutrum ferendum est.

DEFINITIO II.

Datum in causam illiciti matrimonij repetitur quia ob nullam potius quàm ob turpem causam datum intelligitur.

DAta dote in causam illiciti vetitíque matrimonij si matrimonium secutum non sit, constat locum esse repetitioni, nec posse obiici quod vulgo dici solet, Datũ ob turpem causam honestè retineri, 1 Aut potiùs in pari causa meliorem esse condicionem possidentis. 2 Non enim stupri sed matrimonij causa data dos fuit vt eleganter iam olim Papinianus noster respondit. 3 At quid si matrimonium secutum sit? 4 Idem dicendum est siue factum sciuerint contrahentes siue ignorauerint. 6 Illa enim distinctio tunc tantùm necessaria est cùm quæritur de iure fisci, cui ex Valentiniani & Theodosij constitutione 7 dos adiudicanda est, quoties à scientibus celebratum est contra leges matrimonium. 8 *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Tremesin Ant. Cal. Decembr. 1595. De qua in Defin. 2. sup. tit. primo.

1. Etiam cùm ex vtraque parte tam accipientis quàm dantis versatur turpitudo. Potior enim causa est possidentis *l. pen. D. hoc tit.* facit *l. vbi autem.* 3. *cum l. seq. eod.* Non dissimile est quod dicimus, Multa interdum honestè accipi quæ honestè peti nõ possiunt *l.* 1. §. *proinde D. de extraord. cognit.*

2. *d. l penult. l sive autem* 9. §. *si duobus D. de publician. in rem act.* Idem est in pari delicto *l. vlt. D. de condict. sin. caus. l.* 2. *C. hoc tit.*

3. *d. l. vlt. D. De cond. sin. caus.*

4. Scilicet de facto non de iure.

5. Id est causam impediendi matrimonij quæ multiplex esse potest.

6. Nam & in vtraque specie *d. l. vltim. D. de cond. sin. caus.* non poterant contrahentes ignorare proximam cognationem & affinitatem, quarum illa in priore specie impediebat matrimonium: hæc verò in posteriore incestum quoque inducebat, Nec eo minùs tamen condictioni sine causa locum esse vult Papinianus, quia nulla fuit causa dandæ dotis cùm reuera propter legum prohibitionem nullum esset matrimonium, Aliud vtique responsurus si non matrimonij sed stupri vel incestus committendi gratia dos data fuisset. Vide Bart. ad eam legem.

7. *in l. qui contra* 4. *C. de incest. & inutil. nupt.*

8. Ignorantes enim & errantes excusat ea ipsa constitutio, dummodo error sit acerrimus, non affectatus aut insimulatus, vt habent verba legis. Dixi *ad Defin.* 2. *num.* 2. *&* 12. *tit. super,* Obserua tamen si quid vicissim vt fieri solet sponsus futurus sponsæ dederit fauore huiusmodi matrimonii illiciti nulla id actione peti posse. Nam quæ ratio dat mulieri repetitionem dotis eadem impedit ne habere possit donationis petitionem quia neque dotis neque donationis dandæ causa vlla subest cùm matrimonium nullum est. Vide *Matth. de Afflict. Decis.*

TIT. VII.

De obligat. & action.

DEFINITIO I.

Cessionarius siue vtili actione experiatur suo nomine, siue directa quidem sed ad suum commodum non potest incipere ab executione, secus si tanquam simplex procurator agat.

IS cui actio vendita aut alio quacunq; titulo cessa est 1 etsi verè ac propriè creditor dicitur, 2 si tamẽ vtilẽ actionem quam ei competere Diuus Pius voluit suo nomine exerceat, 4 prẽcisẽ executionis ius nõ habet, siue diplomate principali quod De debitis vocant in eã rẽ vti velit, siue literas à iudice postula-

postulare 5 quas pristinus creditor pro suo iure impetrare ante cessionem poterat, 6 & post cessionem quoque si aliud nihil obstaret, adhuc posset: 7 Idem est si directæ actionis potestate vtatur ex persona quidem cedentis sed in sui ipsius commodum. 8 Incipere itaque debet ab actione non ab executione. 9 Instrumentum enim quod in persona cedentis fuit guarentigiatum & ab omni exceptionis periculo immune, 10 desinit esse tale in persona cessionarij, 11 Cùm passim occurrant multa quæ aduersus cessionem aut cessionarium ipsum obiici possunt. 12 Nisi talem proponas cessionem quæ sciente & consentiente debitore facta sit. 13 Hæc enim sicut proxima est delegationi, 14 Ita eodem iure hactenus censeri debet, vt nulla exceptione repelli possit cessionarius. Ne ea quidem quæ cedenti ipsi aut deleganti nocere potuisset. 15 Sanè si cessionarius non suo sed cedentis nomine & in eius commodum directis actionibus mandatis experiatur, cùm alienæ actioni nudum præstet ministerium, 16 licet in rem suam procurator factus sit causa nulla est cur non mandantis iure vti & possit & debeat. 17 *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore pro Iacobo Bluet contra D. Emerium de Monfalcon. Iunge Defin. 10. De hered. vel act. vendit. *Sine die.*

1. Potest enim actio vendi vt & alia res quælibet *tot. tit. De hered. vel act. vendit. D. & C.*

2. Creditorem enim dicimus omnes eos quibus ex quacumque causa debetur dum ne exceptione vlla possint summoueri *l. creditores* 10 *& seqq. l. 1. D. de reb. cred.* Roman. tractans de cessionario *cons.* 142.

3. *l. si cum emptore* 16. *D. de pact.*

4. Quod facere pro suo iure potest post rescriptum illud Diui Pij *l. 1. C. hoc tit. l. postquàm 7. cum seq. C. de hered. vel act. vend. l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat.*

5. Nicolaus Boer. latè *quæst.* 10.

6. Longè namque aliud est, suo nomine quem experiri, aliud alieno *l. qui stipendia* 9. vbi DD. *C. de procur.* facit *l. procuratore* 55. *D. eod.*

7. Remanent enim penes eum directæ actiones quarum vigore vtiliter agere potest, adeóque transigere si nondum emptori solutum sit aut cum eo transactum: quibus casibus doli exceptio competit debitori cui & necessaria est *d. l. si cum emptore* 16. *D. de pact. l. vlt. D. de transact. l. 3. C. de nouat.* De quibus tamen omnibus legibus vide quæ fusissimè & per plura capita scripsimus *lib.* 12. *Coniect.*

8. Parum enim refert an quis ex sua persona agat an ex aliena ad suum commodum *l. si non sortem* 26. §. *liberius.* vbi Castrens. *D. de condict. indeb.*

9. Qui legitimus est ordo iudiciorum *l. 1. C. de execut. rei iudic. §. omnium Inst. de pœn. temer. litig.*

10. Quominùs saltem paratam debuerit habere executionem. Ideò enim guarentigiata instrumenta dicuntur quod habeant vim rei iudicatæ non quidem ex iuris ratione, sed ex autoritate statuti, vt scripsimus.

11. Vt euenit plerumque mutatione personæ mutari statum & qualitatem rei *l. per curatorem* 90. §. 1. *D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testam. l. sed si plures* 10. §. *filio De vulg. & pup. substit.*

12. *Ex l. per diuersas* 22. *& l. ab Anastasio* 23. *C. mandat.* Aut ex titulo *De alien. iudic. mut. caus. fact.* vel ex illo, *Ne liceat potent.*

13. Potest enim fieri non solùm ignorante illo sed etiam inuito *l. nominis* 3. *C. de hered. vel act. vendit.* In eóque differt cessio aut venditio nominis à delegatione *l. 1. C. de nouat. & delegat.*

14. Neque tamen delegatio est quia cedenti remanet directò obligatus debitor qui per delegationem esset ab eo liberatus, solíque illi obligatus cui facta fuisset delegatio, quoniam omnis delegatio includit necessariam nouationem *l. delegare* 11. *& pass. D. eod. de nouat. & deleg. l. 3. C. eod. l. pupilli* 96. *in princ. De solut.*

15. Nam & idem facta delegatione contingeret *l. si quis delegauerit* 12. *l. doli* 19. *l. pen. D. eod.* Imò etsi non debitorem quasi debitorem delegauero creditori meo nulla exceptio locum habebit, sed condictio aduersus eum, qui delegauit competet. *l. si non debitorem* 13. *eod.*

16. Tanquam alius quilibet simplex procurator *l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.*

17. Castrens. & cæteri *ad d. l. qui stipendia* 9. *C. de procur.* Nam qui in rem suam procurator factus & multò magis agere potest tanquam simplex procurator & alieno nomine, quo casu perinde est acsi ipse alius ille ageret. Fallit tamen in tribus illis casibus positis *in d. l. 3. C. de nouat.* quæ non de cessa actione loquitur sed de mandatis actionibus quod longè diuersum est, vt nos docuimus ad eam legem, *lib.* 12. *Coniect.*

DEFINITIO II.

Persecutio fideicommissum & quomodo cumulari possit cum petitione curationis bonorum.

QVi fideicommissariæ hereditatis restitutionem ex testamento petit quasi impleta iam fideicommissi condicione per mortem eius qui iam inde à multo tempore absens sit, Potest eodem libello aut iudicio si mors negetur, 1 petere vt sibi absentis bonorum cura deferatur. 2 Etsi enim actiones hæ cóntrariæ & incompatibiles videntur, propterea quod neque fideicommissum ante mortem deberi potest, 4 neque cura post mortẽ decerni, Possunt tamen simul dummodò alternatiuè proponi, 6 Cum in huiusmodi genere actionis proponendæ vtraque in suo casu separatim vires suas exerat, perinde acsi sola proposita esset: 7 Nisi cùm alternatio ob eam causam fit vt reus electionem habeat vtram actionem excipere malit: quod quando euenit, vnius electione tollitur altera. 8 *Ita Senatus* ex tempore Non. 5. Iunii 1590.

1. Neque enim absentia longi temporis sufficit ad probandam mortem præsertim cùm mors est fundamentum intentionis siue agendo siue excipiendo Bart. & cæteri *ad l. 2. §. si dubitetur D. testam. quemadm. aper.* Nisi probetur absens annum centesimum si adhuc viueret iam fuisse excessurus; qui finis vitæ longissimi hominis est, Eóque iure vtimur ex *l. an vsusfructus* 56. *D. de vsufr. l. si vsusfructus* 8. *De vsufr. leg.*

2. Is enim curator bonis dari solet cuius magis interest bona conseruari ac proinde qui bona in casum mortis habiturus est, cuiuscumque sexus sit aut ætatis *l. 2.* vbi DD. *de curat. bon. dand.*

3. Ideóque non admittendæ *l. si quis egerit* 88. *D. de furt. l. 1. C. eod.*

4. *l. Statius Florus* 48 §. *Cornelio D. de iur. fisc.*

5. Nisi in casu *l. 1. §. quod si nihil D. de curat. bon. dand.* & aliis casibus similibus si qui sunt.

6. Scilicet cum protestatione de qua *in l. 1. §. quia autem D. quod legat.*

7. Sufficit enim quod hic actor in alterutrum casum omnimodo rem habere debeat licèt alio atque alio iure *arg. l. ventre* 84. *De acq. hered. l. 4. §. vlt. de bonor poss. contr. tab.*

8. Bald. *ad d. l. 1. oppos. 3. C. de furt.* Cranet. *cons.* 16. *n.* 6. 7. & 8. Lanfr. Bald. *cent.* 5. *Decis* 497.

DEFINITIO III.

De iure agendi ex pacto de retrouendendo, aut retropermutando contra tertium possessorem, aut heredem cum beneficio legis & inuentarij.

ACtio quæ ex contractu competit ad redhibendam rem ea lege alienatam, 1 (vulgo retractum conuentionalem vocant) licèt in personam sit, vt cæteræ omnes quæ ex contractu proficiscuntur, 3 iure tamen quodam singulari, quod veteris statuti 4 autoritate introductum fuit, sic comparata est, vt aduersus possessorem quemlibet, siue vniuersalis siue singularis successor ille sit, perinde exerceri possit atque si ipse contraxisset. 5 Etsi autem de eo redhibendi iure Statutum loquitur quod competit ex pacto de retrouendendo, non aliud tamen iuris est si permutatio non venditio præcesserit, & pactum interuenerit de retropermutando: 6 Nam sicut in cæteris ferè omnibus, 7 ita hac potissimùm in re vtriusque contractus eadem ratio est, 8 quæ facit vt idem quoque ius constitui debeat. 9 Proinde si is aduersus quem agitur, possideat rem redhibendam tanquam heres illius qui contraxerat, licèt vtatur beneficio legis & inuentarij, 10 tamen ad generalem discussionis instantiam inter creditores agitandam remitti actor non po-

rest: quomodo remittendus esset si personalis hæc actio aliarum iure censeretur. 11 Nam etsi singularis successor existeret, aduersus eum tamen perinde vt diximus agi ex contractu posset. 12 Quasi re ipsa affecta huiusmodi conuentionis potestate. 13 *Ita Senatus* pro Illustri D. Georgio de Mouxi Comite de Monreal contra illustrem D. Henricum de Saluces D. de Cardé. Mens. Iul. 1592.

1. Quoties enim alienatio sit certa lege actio competit ex ipso contractu ad id quod pacto comprehensum est si ratio bonæ fidei sit, sin minùs actio præscriptis verbis, quasi pactum sit pars contractus *l. si venditor 6. §. vlt. D. de seru. export. l. fundi partem 29. D. de contr. empt. l. si lib. 7. cum duab. seqq. & pass. D. de præscr. verb.*

2. De quo latè Andr. Tiraq. *in tract. ille De vtroque retractu conuent. & municip.*

3. *l. 1. & 2. l actionum 25. & pass. D. de oblig. & act.*

4. Quod extat in vet. Statut. capit. incip. *Rempublicam.*

5. Quod ius statutarium plerique putant à iuris communis ratione non abhorrere, secuti Castrens. *ad l. si cùm venderet 15. D. de pign. act.* Contrà quos tamen vide quæ scripsi *in Chiliade De error. pragm.*

6. Quamuis dici soleat statuta quæ à iure communi exorbitant non esse extra casus suos extendenda, ne quidem ex identitate ratiopis,

7. *D. de ver. permut. l. 2. C. eod. l. Titia 62. D. de iur. dot.*

8. Vt placiti fides seruetur ei qui bona fide contraxit quique non aliter fuerat contracturus: vterque enim contractus bonæ fidei est *d. l. 2. C. de rer. perm.* etsi permutatio non nisi re contrahitur, emptio autem nudo consensu *l. 1. D. eod.*

9. *Ex vulg. reg. l. illud 32. D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam D. de iniust. rupt.* præsertim in fauorabilibus *arg. l. cùm quidam 9. De lib. & posth. l. hoc modo 64. De con. & demonstr.* quale creditur esse hoc statutum.

10. Quod heredi competit tanquam heredi ex constitutione Iustin. *in l. vlt. C. de iur. delib.*

11. *d. l. vlt. §. & si præfatam. & §. donec.* Facit *tot. tit. D. de reb. autor. iudic. poss. vel vennd.* qui non nisi ad personales actiones pertinet.

12. Vigore scilicet statuti, vt diximus *num. 5.*

13. Sic enim pleriq; putant, Ex solo pacto de retrouendendo intelligi rem ipsam obligatam, contra quos tamen scripsimus *in Chiliad. De error. pragm.*

DEFINITIO IV.

Syndicus finito officio necdùm tamen redditis rationibus an & quomodo conuenire possit pro debito vniuersitatis.

SYndicus quidem finito officio non rectè proprio nomine conuenitur pro vniuersitatis debito quod ipse durante officio, & ex causa legitima contraxerit. 1 Sed tamen quandiu rationes non reddidit, 2 & conueniri potest & condemnari vt cum effectu curet solui debitum per nouos Syndicos 3 intra certum tempus arbitrio iudicis pro personarum qualitate & debiti quantitate statuendũ, 4 Quo elapso si creditori satisfactum non sit de suo soluat, mox à posterioribus Syndicis repetiturus 5 quantum ratio & æquitas suadere videbitur. 6 *Ita Senatus*, ex tempore in publico auditorio pro R. D. Angelo Iustiniano Gebennensi & Priore de Talloire contra Syndicos Nicenses. 8. Id. Febr. 1593.

1. Quia quod vniuersitas debet, non debent singuli *l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusq. vniuers. nom.* nec proinde Syndicus qui finito officio suo non nisi priuatus est, & cui non debet officium suum esse damnosum *l. videlicet 24. D. ex quib. caus. maior l. sed si quis 7. D. testam. quem. aper.* Idem est in tutoribus & curatoribus *l. 1. C. quand. ex fact. tut.*

2. Quia tandiu potest ei imputari cur non rationes reddiderit habétque contra se præscriptionem. Etsi enim non sit certus debitór pecuniæ quia fieri potest vt post redditas rationes appareat creditor, tamen negari non potest quin sit debitor reddendarum rationum.

3. Ad quos pertinebit, vt rationes sibi reddi curent ad inuestigandum an penes hunc qui fuit Syndicus aliquid resederit ex vniuersitatis pecunia vnde solui possit.

4. Vt fieri solet in dilationibus omnibus quoties tempus ceptum à lege statutum non est *l. 1. 2. & vltim. C. de dilat.*

5. Quod enim vniuersitatis nomine solutũ est ab vniuersitate ipsa eiúsve Syndico restitui æquum est, Ex ratione *d. l. 29. ex quib. caus. maior.*

6. Hoc ideo adiectum est quia si ex negligentia & contumacia huius quondam Syndici aucta sit quantitas debiti condemnatione expensarum vel quo alio modo non debet ea res nocere vniuersitati quæ pupillo hac parte comparatur *arg. l. nõ est ignotum 6. C. de adm. tut. l. quoties 6. §. nec vnquc D. eod. l. qui solidum 78. §. etiam de leg. 2.*

DEFINITIO V.

Alius casus in quo Syndicus finito officio conueniri potest proprio nomine pro debito vniuersitatis.

PRo debito vniuersitatis capi singulos inciuile & iniquum est, 1 cùm non singuli debeant, quod vniuersitas debet, 2 Syndicos tamen & administratores capi posse receptum est, 3 præsertim ex quo interpellati vt soluerent fuerunt negligentes. 4 Idque siue ipsi obligati sint, siue in obligatorum locum & officium successerint. 5 Addo *& officium* quia vt proximè dictum est, 6 finito officio neque Syndicus neque heres eius pro debito vniuersitatis vrgeri potest. Hoc ita nisi Syndicus qui pecuniã forte mutuam accepit docere nequeat versam esse in vtilitatem vniuersitatis. Tùm enim conueniri ipse potest, 7 & consequenter heres eius si ante redditas rationes ipse decesserit. 8 Neque enim minus requiritur vt probet Syndicus versam pecuniam in vtilitatem vniuersitatis quàm vt se Syndicum esse aut fuisse ad hoc vti ne proprio nomine conueniatur. 9 Igitur multò magis finito quoque officio Syndicus conuenietur si probetur in suos vsus acceptam pecuniam conuertisse. 10 Idémque erit si pro debito per priorem Syndicum contracto sequens Syndicus contentientibus & mandantibus vniuersitatis moderatoribus pecuniam à singulis ad soluendum exegerit, 11 nec soluerit creditori. Nam & finito Syndicatus officio perinde conuenietur si non probet à se solutam creditori pecuniam, 12 redditáve rationes. Quibus sanè redditis nulla aduersus eum actio aut vniuersitati ipsi 13 aut vniuersitatis creditori 14 nisi pro reliquis 15 superesse potest. *Ita Senatus* ex tempore pro N. Colombet 15. Cal. Aug. 1593.

1. *l. vnic. C. vt mill. ex vican. pro alien. vican. debit. ten. lib. 11. tit. 56.*

2. *l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusq. vniuers. nom.*

3. Difficile enim est vt ex mera iuris ratione id defendi possit *l. 1. §. quod si nemo l. an ciuitates 8. eod.* Vide *l. 97. de cond. & dem.*

4. Neque enim possunt conqueri cùm sibi debeant imputare cur fuerint negligentes *l. Diuus 14. in fin. de offic. præs. l. non enim 16. D ex quib. caus. maior.*

5. Eiusdem enim iuris est successor cuius & decessor fuit *l. properandum 8. §. sin autem vtraque C. de iudic.* præsertim cùm successor est ex necessitate, in quem etiam, licèt sit singularis, trãsit instãtia iudicij *l. in iudicio 47. in fine princ. D. fam. ercisc.*

6. *Defin. prox. num. 1.*

7. *l. ciuitas 27. D. de reb. credit.*

8. Hic enim vt & in aliis ferè omnibus succedit heres in ius & obligationem defuncti, cùm eadem persona esse existimetur *vulg. iurib.*

9. Nam quod dici solet neminem priùs creditorem ciuitatis existimari quàm probauerit versam esse pecuniam in rem vniuersitatis *Auth. hoc ius in fin. C. de sacrof. eccles. Nouell. 120. De alien. & emphyt. cap. 6. §. 2. circ. fin.* tunc locum non habet cùm per syndicos & administratores qui repræsentant vniuersitatem pecunia recepta est, vt Zasius, Gothofr. & alij notant *ad d. l. ciuitas.* post Bald. *ad d. Auth. hoc ius.*

10. Nam & cùm de eo non constat, non aliam ob causam tenetur Syndicus finito officio, quàm quòd eam pecuniam in suos vsus conuertisse præsumatur. Denique semper tenetur proprio nomine adeóque vt plurimum etiam ad vsuras, qui alienam pecuniam in suos vsus conuertit *l. die 25. §. 1. l. Quintus 28. D. depos. l. 4. C. eod.* Imò & furti actione hic se obligat *l. 3. eod.*

11. Id enim hodie per Syndicos locorum solet expediri secundùm consuetudinem quæ ibi recepta est. Nam & in quibusdam locis actores in eam rem & exactores constituuntur, quórum munus à Syndicorum officio prorsus est separatum. facit *l. item eorum 6. §. 1. in fin. & §. 1. vlt. D. quod cuiusc. vniuers.*

12. Adeó vt nec in aliá causam possit expendere pecuniã quę in hanc corrogata est si vniuersitas cõsentiat, vt nec quicquam aliud facere cõtra mãdatũ *l. diligẽter 5. in princ. & §. 1. D. mandat.*

13 Quæ

13. Quæ imputare sibi debet cur pecuniam in alios vsus erogari consenserit quàm in quos fuerat corrogata.

14. Qui vtique plus iuris habere nequit propter vniuersitatem quàm ipsa vniuersitas si non delegatio facta sit, vt plerumque fit.

15. Nam nec rationes videtur reddidisse qui reliqua non soluit *l. cùm seruus 82. in fin. De cond. & demonstr. l. non solùm 8. §. si qui reddere. D. de liber. legat. l. si ita 13. §. hæc quæstio D. de manum. test.*

DEFINITIO VI.

Obligatus tanquam administrator quando proprio nomine teneatur.

OBligatus ad certam pecuniæ quantitatem tanquam thesaurarij aut alterius administratoris vices gerens, si quo tempore se obligauit, ea instrumenta acceperit à creditore, ex quibus parata ipsi creditori aduersus Thesaurarium actio esse poterat, non inutiliter postea vt soluat proprio nomine conuenitur, 1 licèt de fiscali pecunia se dixerit soluturum, 2 Nempe quia obligationem alienam in se suscepisse videatur hoc ipso, quòd creditori aduersus priorem debitorem agendi facultatem ademerit. 3 Quasi prioris illius debitoris nomen emisse videatur. 4 Quod cùm ita sit nihil creditoris interest, ex qua pecunia sibi soluatur, 5 pertinétque ea res ad curam & onus expromissoris, vt sibi vndecunque volet pecuniam corroget ex qua soluat. *Ita Senatus* in causa Turrelli procuratoris 6. Cal. Aug. 1593.

1. Quia ex proprio facto conuenitur non tam quòd promiserit, quàm quòd instrumenta acceperit.

2. Quæ adiectio facit quidem vt tanquã Thesaurarij vices gerẽs, promisisse videatur, sed nõ vt eo minus proprio nomine teneri debeat, si instrumenta quæ propriis manibus accepit, non reddat.

3. Est enim perpetuum vt quisquis facto suo alteri actionem ademit hoc ipso teneatur, & quidem de dolo si alia actio nulla sit *l. si quis 9. § item si tabulæ l rei quam 33. l. si quis tabulas 35. l. pen. D. de dolo l. qui tabulas 42. D. ad leg. Aquil. l. 3. § si quis dolo D. de tab. exhib.*

4. Suas enim contra Thesaurarium actiones huic condemnato mandare creditor debebit ipso saltẽ tempore solutionis *arg. l. Modestinus 76. D. de solut. l. 5. § pen. D. quib. mod. pign. solut. l. cùm pupillus 21. D. de tutel. & ration. distr.*

5. Id est ex fiscali an ex propria debitoris. Nam si ex aliena non contingeret liberatio quia non posset acquiri dominium eius pecuniæ creditori *l. Cassius 17. D. de solut. cum similib.* Aliud est in credito *l. non vnde 7. C. si cert. pet.*

DEFINITIO VII.

Contractus inutilis confirmatur ex subsecuta obseruatione.

CVm transactio aliúsve contractus de cuius viribus alioquin dubitari poterat effectum habuit ex subsecuta obseruantia, non est necessarium auxilium præscriptionis longi aut longissimi temporis. Tantum enim opetatur obseruatio sola, quantum accedens præscriptio operari posset ad contractum confirmandum. 1 *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoire & de Valmenier 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. *l. 2. C. commun. vtriusq. iudic. l. 4. § vlt. & l. seq. C. de arbitr.* Cravet. *consil.*

DEFINITIO VIII.

Obligationes contractæ in fauorem militum licèt per instrumentum authenticum & guarentigiatum non habent hodie paratam executionem pendente lite propter præsumptionem quæ contra milites vrget.

GRassante bello & militibus vndique per fas & nefas, vt fit, pecunias corradentibus, 1 si probetur aliquis militi obligatus ex causa mutui, 2 licèt numeratam fuisse pecuniam scriptum sit in instrumento authẽtico & guarentigiato, 3 debitor autem excipiat per vim aut metum adactum se vt contraheret, 4 nec nisi dicis causa factam numerationem, 5 de facti veritate necessariò inquirẽdum est priusquàm fiduciaria vlla pro creditore fiat cõdemnatio. 6 Iuris enim præsumptio est contra militem. 7 Maximè verò si proponas Syndicum vniuersitatis obligatum centurioni alíve qui aliquam inter milites autoritatem habuerit. Solent enim illi potissimum qui potestate aliqua præditi sunt indignissima huiusmodi facinora in Syndicorum necem comminisci. 8 Finge præterea filiumfamilias qui non aliam habere potuerit pecuniam ad credenduin quàm quæ ipsi ex rapinis & latrociniis accesserit. 9 Nulla sanè ratio est vt his casibus pro instrumento præsumamus pendente lite: 10 Quamuis nihil probante Syndico consequens omnino futurum sit vt contractui stari oporteat. 11 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Syndicis du Bonuillaret contra N. la Griue 3. Non. Mart. 1594.

1. Etsi enim iubentur milites tam mites & benenoli esse circa collatores tributorum quàm audaces & feroces esse debent contra inimicos *l. 2. § sicut autem C. de offic. præf. prat. Afric.* nemo tamen nescit quàm longè aliter hodiè illi se habeant, & quantæ sint temeritatis & audaciæ vt de publicanis scriptum est *in l. quanta 12. D. de public. & vectigal.* In tanta scilicet temporum nostrorum licentia, & vt Cicero dicebat, impunitate gladiorum.

2. Etsi mutuam pecuniam dare miles non prohibetur.

3. Quod alioqui solet habere paratam executionem quasi vim habens rei iudicatæ vt Bart. tractat. *ad l. cùm vnus 12. D. de reb. autor. iud. possid.*

4. Facit *l. pen. & vlt. & tot. tit. D. quod met. caus.*

5. *Vt in l 4. D. commod. l. 1. § excusantur 34. D. de SC. Silan.*

6. Melius enim est ab initio prouidere quàm post vulneratam causam remedium quærere *l. vlt. C. in quib. caus. in integr. non est necess.* Eò magis quòd contra iuris rationem receptum est, vt ex instrumento guarentigiato possit incipi ab executione *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

7. His scilicet nostris temporibus, quibus vix vlla supersunt antiquæ disciplinæ militaris vestigia. Alioquí ad inuidiam nocere militi dignitatem suam non oporteret *l. ad inuidiam 6. C. de eo quod met. caus.*

8. Quo quis enim potentior, eo & suspectior est, inter eos qui malè præsumuntur.

9. Nulla enim bona filiusfamilias habere potest *l. lex Cornelia 28. vers. quia non efficitur. D. de vulg. & pupill. substit.* Nisi saltem probet sibi obuenisse postquam placuit Iustiniano *in l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.* vt capax sit aduentitiorum.

10. Sufficit enim sola negatio præsertim facta in iudicio vt res dubia fiat *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non lic.*

11. Non enim vsque adeò præsumendum est contra militem vt instrumenti publici fides penitus conuellatur, Semperque incumbit probatio ei qui vel dolum vel metum allegat etiam in exceptione *l. quoties 18. §. qui dolo D. de probat. cum similib.* & sufficit pendente lite nullam haberi rationem instrumenti nec simplici iussione vt alias, sed causa cognita rem expediri *d. l. vlt. §. vlt. quod met. caus.*

DEFINITIO IX.

In contractibus innominatis quando & quomodo locus sit pœnitentiæ.

QVod vulgo traditum est In contractibus innominatis locum esse pœnitentiæ 1 sic accipi debet vt non solùm re integra locus sit sed etiam postquam ex alterutra parte contractus iam implementum habuit 2 (quę res initium obligationi præbere solet 3) Nimirum ex parte illius qui impleuit. 4 Nam ex parte eius cui impletum & satisfactum est constat non esse locum pœnitentiæ, posséque illum cogi omnimodo vt ex latere suo impleat. 5 *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu Consiliario Principis contra N. Gothofredum de Dompierre Idib. April. 1595.

1. *l. si pecuniam 5. in princip. D. de condic. caus. dat.* vbi tamen vide plures exceptiones apud Gothofredum ex Iasone & Zasio.

Nisi inquit, agatur de pia causa, de dote, de libertate, de lite renouanda, nisi post dationem de re aliqua ex intervallo faciendo conuenit, Nisi pœnitendi facultati renunciatum sit; nisi de permutando, nisi sub condicione, nisi de contractu aliquo innominato non respectiuo actum sit, nisi denique talis contractus sit vestitus publica scriptura vel partium iureiurando.

2. Non enim prodesse debet ei qui ex parte sua non impleuit quod aduersarius impleuerit.

3. Sunt verba Pauli *in l.1.§.item emptio. D.de rer permut.* vbi loquitur de permutatione quæ est contractus innominatus.

4. Quia nec poterat cogi vt impleret aduersario priùs non implente. Hoc tamen accipiendum videtur cum aliquo temperamento, nimirum si aduersario possit imputari cur non citius impleuerit *arg.l.quod dicimus* 105. *D.de solut.cum similib.*

5. Ne alioqui in eius potestate sit facere post contractam obligationem ne sit obligatus contra *l.2.§.Scæuola* D. *de eò quod cert.loc.l.4.C.hoc tit.*

DEFINITIO X.

De obligatione contracta per promissionem de vendendo.

CVm à Titio emere vellem fundum Cornelianum, persuasisti mihi vt ab eo tractatu discederem quòd in eo esses vt non illum duntaxat fundum ab ipso emere velles, sed cætera quoque bona quæ habebat omnia. Et promisisti te posteaquam bona illius omnia emisses, cum mihi fundum venditurum precio centum aureorum: 1 Non poteris petenti mihi denegare venditionem eo solo prætextu quòd fundus ille tibi pluris venditus fuerit. 2 Nam etsi promisisses te mihi donaturum fundum; valeret conuentio, nec sine causa facta videretur, 4 cùm satis iusta causa illa sit, quòd propter te tuamque fidem secutus à tractatu discessi; 5 atque ita effeci vt & eum fundum & cætera Titij bona ex emptione habueris. Proinde non est quod obiicias fieri me hoc casu locupletiorem cum tua iactura: 6 Siquidem tanti æstimasse videris quod passus sum te mihi in emptione præferri, 7 cuius concursu & æmulatione multò deterior fieri condicio tua potuisset. 8 Id verò non eo solùm casu procedit quo tu omnia Titij bona vno precio emeris, vt nesciri possit quanti fundus Cornelianus fuerit æstimatus, 9 Sed etiam si fundo Corneliano certum precium separatim dictum sit, quòd vix sit vt ità fieri conueneris nisi malo consilio & fraudandi mei gratia vt amplius precium à me exigeres & reposceres quàm quo te mihi promiseras venditurum. 10 *Ita Senatus* in eadem causa. De qua in Defin. 10. sup. de pact.

1. Simile quiddam est *in l. & elegantem 7.§.seruus 8. & in l si quis 9.§.1. D.de dolo.*

2. *Arg.l.ad rescindendam 4.C.de rescind.vendit.*

3. Quo casu de precij quantitate tractari non oporteret.

4. Nec rursus pactum nudum interuenisse quoties certa lege quid datum vel factum probaretur *l.si dominus 8.in fin. l. solent 15. D.de præscr.verb.*

5. *Arg.l.naturalis 5 § quod si faciam eod.tit.*

6. Contra *l.nam hoc naturæ 14. D.de condict. indeb. l. iure naturæ 206. de reg.iur.*

7. *Arg.l.fundi partem 79. D.de contr.empt. l. si venditor 6.§. vlt. De fern.export.*

8. Is enim est quem nos dicimus calorem licitationis *in l. locatio 9. de publ. & vectig.* facit eleganter *l.ita vt 36.§.1. vers. neque enim D.mandat.*

9. Aliquando enim fit vt plures res vendantur vno confusóque pretio, aliquando vt separatim in singulas res certum precium constituatur. *l.si duorum 42. de act.empt. l si duos seruos 47. l. cùm plures 72. D. de euict.*

10. Quod tibi licere non debet *d.l.36.§.1. in fin. D.mandat.*

DEFINITIO XI.

Pœnalis stipulatio neque nouat præcedentem obligationem, neque facit eam alternatiuam vt electionem acquirat debitori.

PRomisisti te mihi venditurum fundum Cornelianum precio centum aureorum, subiecta etiam ni venderes pœna Quanti mea interesset. Non idcirco liberaberis offerendo pœnæ nomine quanti mea interest, si malim rem habere, nihilque aliud impediat quominus fundum ipsum vendere & tradere debeas. 1 Neque enim pœnalis stipulatio nouat præcedentem obligationem, 2 Sicut nec illud facit vt obligatio quasi alternatiuè concepta videatur, Acsi promisisses vendere, aut id quod mea interesset præstare: quo casu electio tua esset ex regula iuris quę dat electionem debitori. 3 Igitur neque in mea electione erit pœnam petere cùm tu factum præstare possis, 4 neque in tua pœnam soluere, cùm possim petere vt vendas. 5 Nam quemadmodum non potest cogi stipulator vt agat ex pœnali stipulatione, 6 ita nec æquum est pœnalem stipulationem prodesse debitori vt adferat illi commodum electionis, cùm aduersus eum interposita sit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Præsertim si adaptes hanc Definitionem ad eum casum de quo in præcedenti dictum fuit. Proximè enim accedit conuentio illa ad mandatum ex quo non est æquum vt lucrum aliquod tibi acquiras aut vt impedias venditionem eo solo prætextu quòd me animosiorem emptorem cognoueris, vt ait Iauolenus *in l.ita vt 36 §.1. in fin. D. mandat.* Alioqui posset dici promissionem de vendendo multum differre à venditione vt tractat Bart. *ad l.vlt.nu.8. D.de cond.caus.dat.* neque ex promissione de vendendo condemnari promissorem ad aliud posse quàm ad id quod interest stipulatoris, cùm tamen si venditio facta esset, rem ipsam præcisè tradere cogeretur *l.1.* vbi Bart. & cæteri communiter *D.de act.empt.* Scripsi *lib.6. Coniect.ca.17.*

2. *l si pacto quo pœnam 14. l. petens 17.* & vtrobique Dec. & cæteri *C.de pact. l. prædia 28. D.de act.empt.* Excipe casum *l. obligationum 44.§. vlt. D.hoc tit.*

3. *l. plerumque 10.§. vlt. D.de iur.dot. l. Sthicum aut Pamphilum 95. in princ. D.de solut.cum concord.*

4. Nimirum vsque ad litem contestatam *arg.l.si Titius 9. De verb.oblig.* iunct. *l.1. vers. habebit igitur D.de pen.leg. l. rescriptũ 10.§. si pacto D.de pact.*

5. *d.l.prædia 28. D.de act.empt.*

6. Non magis quàm vt agat ex sententia pro se lata *l. si iudex circumuenit 28. D.de minor.*

7. Similis ratio est *in l. in tatione 30.§. tametsi vers. cùm talis oratio D.ad leg.falcid.* Facit quod dici solet, inducta ad vnum effectum non debere operari contrarium *l. legata inutiliter 19. de leg.1. l. legata 14. De adim.legat. l. cùm tale 72.§. vlt. De condict. & demonstr.* facit *d.l.10.§. si pacto de pact.*

DEFINITIO XII.

Lite pendente non fit adiudicatio prouisionalis creditori contra quem vrget aliqua præsumptio.

NOn semper lite pendente prouisionalis, vt vocant & fiduciaria adiudicatio ei facienda est qui nititur ex contractu siue per publicam scripturam, 1 siue quod hac parte idem est per priuatam cuius fides explorata sit, 2 contractus celebratus proponatur. 3 Quid enim si solutionis quam debitor obiicit præsumptiones quædam vrgeant contra creditorem? 4 Finge tractari litem inter debitorem ipsum qui solutionem allegat, & creditoris iam defuncti heredem qui nescire possit, an solutio facta sit necne. 5 Finge creditorem inopem fuisse qui fame aut in mendicitate perierit, Quem proinde non sit credibile pecuniam sibi debitam non exegisse, aut saltem non petiisse vt in ius traheret recusantem vel differentem debitorem. 6 Finge debitorem probæ famæ, quem nemo facile credat, solutionem si facta non esset falsò allegaturum fuisse. 7 Quid item si apocham proferat licèt suspectam necdum falsi conuictam? 8 His casibus & aliis si qui sunt similes magis est vt locus esse non debeat prouisionali condemnationi. *9 Ita Senatus* pro sanctissimis virginibus Sanctæ Claræ Camber. contra Petrum Louet Prid. Id. April. 1595.

1. Id est per instrumentum authenticum, & guarentigiatum de quo diximus *Def.8.nu.3 sup. hoc tit.* vbi vide.

2. De qua *in l. scripturas 11. C. qui potior. in pign. habeant.*

3. Tametsi hoc casu regulariter contrà obtineat vt pendente lite prouisionalis adiudicatio facienda sit creditori, qui pro se habeat probationem probatam. De quo videndus est Rebuff. *in tract. De sentent. prouis.*

4. Vt in specie *l. si chirographum 24. D. de probat.*

5. De suo

5. De suo enim facto affirmanti magis creditur quàm ei qui de alieno, quoniam alieni non etiam proprij facti ignoratia probabilis est *l. quanquam 7. D. ad SC. Velleian. l. Marcellus* 11. *§. iurare D. rer. amot. l. vlt. D. pro suo l. qui in alterius* 42. *De reg. iur.*

6. Nemo enim in necessitatibus liberalis existit *l. rem legatam* 18. *in fin. D. de adim. legat.*

7. *Arg. l. cùm de indebito* 25. *D. de probat.* etsi parui adeóque nullius momenti esset hæc præsumptio creditore ipso viuente & solutionem negante.

8. Nam in dubio standum est instrumento etiã obligatorio ac multò magis liberatorio tametsi falsum dicatur, quousque de falso cognitum sit *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsi.*

9. Vide omnino Petr. Rebuff. *in supradicto tract. De sent. prou. s.* Neque verò magna fit hoc casu iniuria creditori quamuis vere cùm id quod differtur non auferatur, *l. deberi* 6. *C. de fideic. libert.* & futurum sit vt augeatur tandem condemnatio vsurarum accessione si debiti natura id patiatur *l. 3. §. 1. l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. *D. de appell.*

DEFINITIO XIII.

De pignoris obligatione expressim aut tacitè per chirographum constituta.

EX chirographo personalis tantùm actio nascitur,[1] cõtra cum exercenda, qui est obligatus [2] aut si abfit, contra curatorem bonis datum, [3] qui licet non personæ sed bonis detur, [4] tamen personam debitoris repræsentat, hactenus saltem vt actiones creditorum excipere cogatur, quamuis non alias exercere possit quàm quæ sunt temporis perituræ. [5] Quin etsi chirographo bona debitoris, quod plerumque fit, [6] obligata sint, non priùs tamen in bona iure pignoris agi potest, quàm in personam actum sit ad hoc vt chirographi recognitio fiat, [7] Quæ sanè per curatorem ipsum non minùs quàm per debitorem fieri potest. [8] Ea verò facta vtique hypothecaria competit si pignus chirographo expressum fuit [9] aut chirographum ex ea causa scriptum, quæ taciti temporis priuilegium habeat: [10] Imò omni casu secundum eam sententiam quam vtimur [11] vt creditor chirographarius ex sola chirographi recognitione aut denegatione fiat hypothecarius. [12] Sed non eo minùs noua recognitio facienda erit si tertius possessor alleget collusum esse inter creditorem & curatorem. [13] Quid si inter creditorem & ipsum debitorem? Minimè. Cùm pignoris obligatio nulla nasci ex chirographo possit in præiudicium tertij possessoris nisi à quo tempore facta recognitio est, [14] Quo saltem tempore pignus contraheretur ex voluntate debitoris, [15] tametsi anteà contractum non fuisset: [16] Quod non similiter euenit cùm recognitio fit à curatore, qui pignus ipse constituere non potest, [17] sed constitutum duntaxat agnoscere. Is tamen casus semper excipiendus est quo scriptura priuata trium aut plurium testium subscriptione munita sit, Quia quæ est eiusmodi comparatur publicæ, [18] etiam cùm de pignoris iure & ordine aduersus alios creditores aut pignorum possessores disputatur. [18] *Ita Senatus* 13. Cal. Maij 1595.

1. *Tit. de liter. oblig.* apud Iustin.

2. Ex natura personalium omnium actionum *l. actionum* 25. *D. hoc tit.*

3. Curator enim ex hac causa constitui solet *l. 1. & tot. tit. De curat. bon. dand. D. & C.* Adde casum *l. 3. & 5. D. ill. tit.*

4. Vt titulus ipse ostendit *De curat. bon. dand.* facit *l. sciendum* 20. *D. de rit. nupt. l. inter bonorum* 48. *D. de adminis. tutor.*

5. Notant nostri ad *l. 2. D. de curat. bon. dand.*

6. *Vt in l. cùm tabernam* 34. *§. idem quæsiit D. de pignor.*

7. Sic enim obtinuit ex pragmaticorum errore quem nos refutauimus *Decad. 1. De error. pragm. Err. 2.*

8. Siue ex comparatione literarum siue aliunde possit curator scripturam absentis discernere *l. comparationes* 20. *C. de fid. instrum.*

9. Vt in specie *d. l. cùm tabernam* 34. *§. idem quæsiit D. de pignor.*

10. *Ex tit. D. & C. in quib. caus. pign. vel hyp. tacit. contr.*

11. Ex alio pragmaticorum errore quem nos etiam refutauimus *Decad. 1. Err. 1.*

12. Iure quodam tacitæ hypothecæ, cuius tamen nulla prorsus in iure nostro extant vestigia.

13. Nunquam enim vnius collusio alteri nocere debet præsertim curatoris vel tutoris *l. memuerint 6. C. vnde vi l. si per-lusorio* 14. *D. de appellat.*

14. *l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pignor. hab.* Alioqui facile esset prælato die per scripturam priuatam creditorum anteriorum licèt hypothecariorum ius peruertere.

15. Intellige cùm chirographo expressim constituta est pignoris obligatio. Pignoris enim vinculum sicut contrahitur, ita & multò magis confirmatur nudo consensu, præsertim qui in iudicio interpositus sit, vbi quasi contrahi intelligitur *vulg. l. 3. §. idem scribit D. de pecul.*

16. Ex eo namque recognitionis tempore cessat suspicio fraudis quæ in id vsque tempus conuentionem pignoris inutilem fecerat.

17. Nisi proponas curatorem furiosi pignúsque datum vtilitate furiosi sic exigente *l pignus* 11. *D. de cur. fur.* aut minoris curatorem qui in sui minoris rem pecuniam receperit *l. 3. C. si alien. res pign. dat. sit.* Curator verò bonis datus licèt bonorum quoque administrationem habeat, tamen multò minùs liberam habet, neque bonorum statum qui dationis tempore reperitur, & condicionem immutare potest, quasi custodiam magis quàm plenam & liberam rerum administrationem habens *d. l. inter bonorum.*

18. *d. l. comparationes* 20. *C. de fid. instrum.*

19. *d. l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XIV.

Et qui per vim & iniuriam soluere debitum vniuersitatis coactus est regressus dari debet per actionem negotiorum gestorum.

ETsi pro debito vniuersitatis municipes singulos inquietari etiamsi de fiscali tributo agatur nec iuris ratio patitur nec æquitatis, [1] si tamen id factum sit non eo minùs illi qui fuerit inquietatus actio indemnitatis contra vniuersitatem competet si aduersus vniuersitatem agere malit, quàm contra exactorem, Cùm verum sit vniuersitatis negotium ab eo gestum esse qui solutione sua vniuersitatem liberauit. [2] Nec malè hæc negotiorum gestorum actio dici potest & quidem, quæ ex stricti iuris ratione competat, [3] sed quam tamen alioquin ex æquitate dari quoque oporteret etiam citra cessionem. [4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 3. Non. Maij 1595.

1. Dixi *Defin. 5 num. 1. sup. eod.*

2. Sufficit enim liberationem ex ea solutione contingere, licèt ciuiliter non extra ordinem exactio fieri debuerit, vt loquitur Vlp. *in l. vlt. in fin.* licèt in alia specie *D. quod met. caus.*

3. Nam quod quis ex necessitate aut necessitatis suspicione aliena negotia gesserit non impedit quominùs negotiorum gestorũ & agere & conueniri possit *l. 3. § pen. D. de negot. gest. l. ob negotium* 18. *C. eod. l. quæ vtiliter* 45. *§. vlt. D. eod.*

4. Quia negari non potest quin huius facto pecunia peruenerit ad exactorem & vniuersitati liberationem attulerit *l. non omnis* 19. *§. si pupillus. vers. non alia ratione.* iunct. *l. si & me & Titium* 32. *D. de reb. credit.*

DEFINITIO XV.

Syndicus qui pro debito vniuersitatis se suáque omnia pignori obligauit licèt tanquam Syndicus, conueniri tamen etiam finito officio potest.

SYndicus vniuersitatis nomine obligatus tanquam Syndicus, si bona sua obligauerit præsertim cum clausula constituti [1] (quanquam ne hoc quidem necesse est [2]) non malè ex eiusmodi obligatione conueniri etiam finito officio potest, adcóque detrudi in carceres si vt plerũque fit [3] personam quoque suam obligauerit pignori: Tametsi soleat dici obligationẽ ex causa officij contractam finito officio finiri, [4] & in sequentem Syndicum transferri, Id enim tum verè dicitur, cùm Syndicus nomine tantùm vniuersitatis obligari voluit, non etiam suo, quod sanè in eius persona non euenit qui seipsum suáque omnia obligauerit. [5] Neque enim cogi quispiam potest vt

seipsum suaque bona pignori obliget cùm non nisi tanquam Syndicus obligari vult, sed tantummodò vt vniuersitatis res pignori det vel hypothecæ: 6 Proinde videtur is de quo dicimus obligationem vniuersitatis in se vltrò suscepisse: 7 Quod vbi semel factum est fieri certè nequit vt semel bene contracta obligatio tempore finiatur. 8 Dices, Quid ergo debitori proderit, quòd cùm esset Syndicus obligationis tempore in ea se qualitate obligauerit? 9 Nimirum ne dubitari posset quin vniuersitatis nomine contractum esset debitum, vt certus & expeditus contra vniuersitatē regressus supereſſet. 10 Cæterùm fieri facilè potest, vt qui cum Syndico contrahit non aliter id facere velit, quàm si Syndicus obligationem vniuersitatis in se suscipiat, séque & bona sua pignori obliget vt paratam quocunque tempore id est finito etiam officio habeat actionem. 11 Neque tamen recuset quominus Syndicus tanquam Syndicus obligetur, quòd videat nihil sua interesse an regressum aduersus vniuersitatem Syndicus habiturus sit, necne. 12 *Ita Senatus* ex tempore 4. Id. Iun. 1595.

1. Per quam fecerit creditorem pignorum possessorem sub condicione si pecunia ad diem soluta non erit *vulg. l. quod meo* 18. iunct. *l. qui absenti* 38. §. 1. *D. de acquir. possess.*

2. Tantundem enim prodest hypotheca quæ nudo consensu contrahitur quantum pignus ad rem ipsam obligandam *l. 5. §. pen. D. de pignor.*

3. Hoc enim receptum est generali ferè gentium omnium consuetudine contra iuris rationem quæ non patitur vt quis corpus suum pignori obligare possit cùm nemo sit dominus membrorum suorum *l. liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil. l. 6. C.* iunct. *l. 1. §. eam rem. D. quæ res pign. obl. poss.* quæ negat valere pignus earum rerum quarum commercium nullum sit. Hominis autē liberi commercium nullum est *l. 1. §. si id quod D. hoc tit.* maximè inter scientes *l. liberi* 70. *D. de contr. empt.*

4. *l. vlt. D. de instit. act. l. 1. C. quand. ex fact. tutor.*

5. *l. si non subscripsisti* 15. *C. de admin. tutor.*

6. *l. 1. C. vt null. vican pro alien. vican. deb. ten. lib.* 11. *tit.* 56.

7. Non tanquam fideiussor *vt in d. l. si non subscripsisti.* sed potiùs tanquam expromissor *l.* 4. *D. de condict. caus. dat. l. aliquando* 13. *D. ad SC. Vell.*

8. Quia tempus non est modus tollendæ obligationis *l. obligationum ferè* 44. § *placet D. hoc tit.*

9. Hoc enim erat quod notam faciebat dubitationem *ex d. l. vlt. D. de instit. act. d. l. 1. C. quand. ex fact. tutor.*

10. Secundum ea quæ diximus *Def. 4. num. 5. supr. eod.*

11. Non enim paruum creditoris incommodum est in mutatione personæ quam conuenire destinauerat & cuius fidem secutus erat. Vnde est quod neque debitor creditorem, neque creditor debitorem mutare inuitus cogitur *l. nec creditoris* 6. *C. de nouat. l. eum à quo* 16. *C. de solut. cum similib.*

12. Qua ratione suam quoque actionem aduersus vniuersitatem cogeretur creditor præstare Syndico id petenti *l. in creditore* 38. *D. de euict.*

DEFINITIO XVI.

Consiliarius vniuersitatis ob ea quæ per Syndicum gesta sunt conueniri nullomodo potest.

COnsiliarius vniuersitatis non potest ex eo quod à Syndico gestum est conueniri ob id solum quòd ex iis fuerit qui consilium Syndico dederunt, 1 quia consilij pœnam nemo patitur. 2 Nec si ad hoc solum conueniatur vt facti rationem reddat, cùm fieri possit vt contra quàm ipse faciendum putauerit, res gesta sit, 3 Satísque esse debeat actori, quòd Syndicus nomine totius vniuersitatis actionem excipere sit paratus. 4 *Ita Senatus* ex tēpore pro N. Maillet de Chasteauneuf 15. Cal. Iul. 1595.

1. *l. 1. §. solent. D. quand. appell. sit.* in illis verbis: *magis enim consilium dedisse videtur quis sit creandus, quàm ipse constituisse.*

2. Nisi proponas consilium fraudulentum *l. consilij* 47. *De reg iur.* facit *l. & eleganter 7. §. vlt. cum ll. seqq. D. de dolo.*

3. Id enim est quod dici solet, Non esse consilium obligatorium, cùm sit cuique liberum apud se explorare an id sequi expediat. *l. 2. §. vlt. D. mand.*

4. *l. 1, §. 1. & seq. D. quod cuiusque vniuers. nom.* adeò vt ne cogatur Syndicus cauere de rato nisi de mandato dubitetur *l. item 6. §. alter. eod.*

DEFINITIO XVII.

Casus in quo etiam is qui non nisi ratione officij obligatus erat, finito tamen officio adhuc conueniri potest.

OBligatus ratione officij licèt finito officio non sit regulariter ex ea obligatione conueniendus, 1 Si tamē se obligando id egit vt actionem quæ alioqui aduersus alium iam competebat creditori aut competitura erat ipsi ademerit, Non aliter liberatus intelligi debet quàm si eā actionem & quidem perinde vtilem atque efficacem restituat. 2 Videtur enim dolo nunc facere, licèt anteà non fecerit. 3 *Ita Senatus* in publico auditorio, in causa Ioannæ Rippet & Claudij Pomard 8. Id. Iulij 1595.

1. *l. vlt. D. de instit. act. l. 1. C. quand. ex fact. tutor.* Nisi in casu *Defin. 15. sup. eod.*

2. Dixi *Def. 6. sup. eod.*

3. *arg. l. natura 15. §. quòd si faciam D. de præscr. verb. l. 2. §. circa D. de dolo mal. except.*

DEFINITIO XVIII.

De beneficio diuisionis inter Syndicos inter quos diuisa est administratio.

PLuribus anni vnius Syndicis vnica electione ab vniuersitate constitutis, 1 licèt vnus tantùm Syndicatus sit, 2 Si tamē diuisa inter Syndicos administratio fuit siue tacita siue expressa pactione, separatim quoque ab iis ratio exigenda est, 3 Nec alius pro alio qui idoneus sit conueniri potest. Nimirum exemplo tutorum. 4 *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Chardon procuratore Necensi Idib. Iul. 1595.

1. Quod plerumque fieri necesse est præsertim his nostris temporibus in summa & hominum penuria & molestissimorum negotiorum importunitate, ne sine discrimine iisdem nimis oppressis, & viris & viribus respublica destituatur vt Vlp. loquitur *in l. 3. §. præses prouincia. D. de muner. & honor.*

2. Ideóque singuli possunt vniuersitatis nomine conueniri quoniam ea diuisio Syndicatus quæ fit inter Syndicos, iuris non iurisdictionis est, ideóque nec cum vniuersitate experiri volentibus obest, vt de tutelæ diuisione scriptum legimus *in l. inter tutores* 36. *D. de admin. tut.* Nisi in ipsa electione diuisa sit administratio per loca vel tempora *arg. l. 2. C. de diuid. tutel. l. vlt. C. de autor. præst.*

3. Ab vnoquoque scilicet, propriæ administrationis.

4. In quibus obseruatur vt etiam qui se non immiscuerunt tutelæ vel curæ ex persona eorum qui gesserunt, & idonei sunt non onerentur *l. 2. C. si tut. vel cur. non gess. l. etsi scisses* 8. *C. de admin. tutor. l. vlt. C. de diuid. tutel.*

DEFINITIO XIX.

De alimentis præsiuis & salariis debitis famulo ægroto.

DVbitatum est An ægroto famulo non tantùm alimenta debeantur à domino, sed etiam salaria & medicamenta. Et quidem alimenta 1 & salaria deberi verius est ea saltem lege vt cùm conualuerit tanti temporis accessione damnum sarciat quantum illud tempus fuit quo ægrotauit. 2 Sed quod ad medicamenta pertinet, magis est vt ea dominus non debeat, nisi sint modica, 3 aut nisi probetur contractum esse morbum ex ea causa quæ ad domini vtilitatem spectabat. 4 Si tamen ea dominus præstiterit sine protestatione ratio nulla est vt habere debeat repetitionem, quasi pietatis intuitu potiùs quàm repetendi animo præstitisse credendus sit. 5 Quæ præsumptio in Christiano homine iustior est, cui nec conuenit vt ex quacunque causa ægrotantem famulum aut expellat aut miserè perire patiatur. *Ita Senatus* 3. Id. Sept. 1595. in causa Nicolaæ Dauid & Claudij Lucian.

1. Nam

1. Nam & ei qui non tantùm famulus sed etiam verus seruus esset vsque adeò alimenta deberentur vt si à domino præstita non fuissent hoc ipso seruus pro derelicto habitus ob idque ex edicto Diui Claudij ipso iure liber factus diceretur *l. 2. D. qui sin. manum. ad lib per l. vlt. D. pro derelict. l. 4. §. 5. C. de bon. libert. l. vnic. §. sed scimus C. de latin. libert. toll. l. 2. C. de infant. expos. Nouell. 22. de nupt. cap. 12. & Nouell. 153. De inf. expos. cap. 1. vers. nam si nostris.*

2. Cùm salaria non debeantur nisi ratione obsequij, quanquam videtur humanius sufficere, quod nõ steterit per ægrotum *arg. l. 1 §. Diuus Seuerus de extr. cognit.*

3. Nam & medicamentorum exhibitio necessaria est sine qua periclitatur salus & vita hominis, Ideóque dicitur esse necessaria *in l. cùm antiquitus 28. vers. si quid autem C. de testam.* facit *l. vlt. D. de alim. legat. l. 27. §. rupisse ad leg. Aquil.* iunct. *l. virum 47. D. de donat. int. vir. & vxor.*

4. *arg. l. 5. §. vlt.* ibi, *Nisi fortè profectio manumissionis gratia mortis causam præbuit. D. de condict. causa dat.*

5. *l. 1 C. de negot. gest.* ibi: *cùm etiam si quis pro affectione domestica aliquos sumptus fecerit,* nulla ratione repetere eos possit. *l. alimenta 11. l. quod in vxorem 13. vbi l. si paterno 15. eo.* Idque obtinet etiamsi per errorem iuris putauerit dominus obligatum se ad alimenta cùm non esset *l. cùm is 32. §. mulier D. de cond. indeb.* Protestatio igitur necessaria est *vt in l. Nè sennius 34. D. de neg gest.* Nisi qualitas magna expensarum præbeat contrariam coniecturam & tamen non habeat de suo vnde possit soluere. *d. l. 47. D. de don. int. vir. & vxor.* Excipe casum *l. patrem 16. C. de nupt. l si quis 7. D. de calumnia.*

DEFINITIO XX.

De alimentorum præteritorum petitione.

ALimenta etiam præterita peti possunt, quæ actionis iure,1 non etiam quæ ex officio tantùm iudicis,2 suo tempore debita fuerunt. *Ita tractatum est* in secreto auditorio in causa fratris Henrici Perrod contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod 3. Cal. Sept. 1595.

1. Ideóque & de iis transigi potest *l. de alimentis 8. C. de transact. l. cùm vnus 10. §. 1. l. libertis 18 §. 1. D. de alim. & cibar. legat.*

2. Officio enim iudicis alimenta ideò decernuntur vt quis viuat nec fame pereat, Nemo autem in præteritum viuit licèt vixerit. Vnde est quod de alimentis præteritis transigi potest, non etiam de futuris *d. l. de alimentis.* De alimentis officio iudicis præstandis Textus est *in l. 1. C. de alim. pup. præst.*

DEFINITIO XXI.

De interpretando contractu ex consuetudine regionis.

IN obligationibus & contractibus interpretandis sequimur quidem id quod actum est, etsi id nó appareat, quod est in consuetudine regionis.1 Sed si qua consuetudo post contractum inducta sit, interpretationem ex ea recipere contractus anterior non potest.2 *Sine die.*

1. *l. semper in stipulationibus 34. De regul. iur.*

2. Boer. *quæst. 13. in fin. ex notat. in l. penult. C. de vsur.* facit *l. non potest videri 23. D. de iudic. cum similib.*

DEFINITIO XXII.

Duobus de dominio feudi inter se contendentibus interea à lite eximendus est possessor, Nisi ille ipse propria confessione se obstrinxerit.

QVod dici solet quandiu contenditur inter duos de dominio feudi possessorem interea liti eximendum, 1 locum habet si tertius sit possessor, 2 non etiam si is ipse qui recognouit & professus est, eiúsve heres, cùm sit hic obligatus non solùm tanquam possessor, sed etiã ex propria stipulatione, 2 licèt nihil nisi tanquam possessor promiserit. 3 *Ita Senatus* in causa D. Marchionis d'Aix & liberorum Franciſci Masson.

1 *l. litibus 20. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.*

2. Qui proinde non est audiendus si velit contra propriam venire confessionem nisi probato priùs errore *l. generaliter 13. C. de non numer. pecun. l cùm de indebito 25. D. de probat.* Idem si sit heres recognoscentis

3. Nec enim ad recognitionem feudi & iuris emphyteutici alius admitti potest vel debet quàm qui possessor est. *l. vlt. cum ibi not. C sine cons. vel reliq.*

TIT. VIII.

Ne vxor pro marit. aut marit. pro vxor.

DEFINITIO I.

In bonis dotalibus executio fieri non potest pro posteriore debito mulieris.

NON potest executio fieri per creditorem in bonis dotalibus quãdiu constat matrimonium, Nimirum si iam constituta dote mulier debitrix esse cœperit.1 Nã si debitum præcedat dotis constitutionem, ratio iuris facit vt potior creditoris hypothecarij causa esse debeat, 2 cuius condicio per dotem deterior fieri non magis potuit, 3 quàm conditio mariti per creditorem vxoris. 4 *Ita Senatus 16. Cal. Ianuar. 1589.*

1. Guid. Pap. *quæst. 447.* incip. *Pone vxor conuenitur.* Adde Capyc. *decis. 128* & Petr. Rauenn. *singul. 163.* facit *l. Titia 62. in fin. D. de iur. dot.* ibi: *respondi nihil proponi cur marito dos aufferenda sit.*

2. *l. creditor 52. §. prædium. D. de action. empt.*

3. Neque enim vtimur Iustiniani constitutionibus quæ volunt mulierem in dote præferri creditoribus omnibus etiam expressam hypothecam habentibus *l. assiduis 12. C. qui potior. in pign. hab.* De quo vide quæ scripsi pluribus *lib. 13. Coniect. iur. ciuil.* Obtinuit enim sententia Bulgari vt non nisi tacitam habentibus mulier præferatur.

4. Siquidem dos constante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet *l. doce 6. C. de rei vind. l. in rebus 30. C. de iur. dot. l. quamuis 75. D. eod.* ideóque nec à muliere oppignerari magis potest quàm alia quælibet res aliena *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur D. de pignor. l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pign. dat. sit.* Denique generale est vt ius vni quæsitum alterius facto tolli vel minui non possit *l. 2. §. meritò D. ne quid in loc. public.* iunct. *§. si quis à Principe eod. leg. l. 2. C. de prec. Imp. offer. l. 4. C. de emancip. liber. l. sed cùm ab herede 12. in fin. D. ad SC. Trebell.* Et cùm de pignore agitur, regula est eum qui prior sit tempore potiorem esse iure etiam contra fiscum *l. si pignus 8. l. potior 11. D. qui potior. in pign. hab.* Iunct. *l. 2. C. de priuil. fisc.* Extra casum *l. 5. 6. 7. D. ill. tit. qui pot. in pign. hab.* Nec ad hunc casum pertinet quod dici solet licere cuique adiiciendo sibi creditorem nouum facere veteris creditoris condicionem deteriorem *l. 1. §. ex contrario. D. de separ.* Id enim de chirographariis creditoribus accipiendum est non de pignoratitiis & hypothecariis de quibus nunc agimus.

TIT. IX.

Ne filius pro patr. aut pat. pro filio.

DEFINITIO I.

An pater cogatur subministrare filio reo læsæ maiestatis sumptus necessarios in causam litis aut alimentorum.

ILIO læsæ maiestatis reo sumptus purgando crimini probandæque innocentiæ necessarios à patre prorogari summæ quidem æquitatis, & beneuolentiæ est. 1 Imputandos posteà in legitimam filij portionẽ si ita patri videbitur, 2 quamuis nó minùs patris quàm filij interesse videatur familiæ dignitatem à cuiuslibet maximè verò tanti criminis macula & suspicione vindicari. 3 Sed si pater nolit eos sumptus exhibere, non est cogendus. 4 Præsertim cùm non ex eo futurũ sit, vt salus filij periclitetur. 5 Siquidem eorum exhibendorum necessitas accusatori priuato si quis sit irrogabitur, Aut si nullus sit vel præ inopia non possit, ad Principis procuratorem qui accusator publicus est pertinebit, vt de fisco eos præstet, 6 qui semper soluendo est. 7 Quid enim si sciat pater filium reuera conscium esse criminis? Cur cogatur pecuniam suã perdere pro falsis filij allegationibus probandis, quæ probari nullomodo possint? 8 De alimentis filij in carceribus retenti minor dubitatio est, quin eo nomine pater non teneatur, Non quòd vt quidam putant, pater filio alimenta ministrare non aliter cogendus sit quàm si vicissim patri filius operas præstet, 9 (quis enim filio nondum conuicto & in carceribus retento imputet cur non patri operas & obsequia præstet, cùm nec possit tametsi maximè velit? 10) sed quia onus alimentorum captiui rei ad accusatorẽ pertinet, aut eo laborante inopia ad Principem, etiã cùm reus soluendo est, 11 quandiu condemnatio secuta nõ fuit. 12 Quid tamen si accusator inops sit, 13 Princeps verò prohibeat, 14 ne de fisco ij sumptus fiant? Vtique æquum erit, cogi patrem vt paternæ pietatis iura erga filium exerceat. 15 Deducto tamen ne ipse egeat. 16. *Ita Senatus* in causa N. Amedei Ogier Necciensis 4. Non. April. 1593.

1) Cùm absolui filium non minùs ferè patris quàm ipsius filij interfit *arg. l. isti quidem 8. in fin. D. quod met. caus. §. vlt. Inst. de noxal. act. l. 1.* ibi: *quia semper parentis interest filium seruitutem non subire D. de liber. caus.*

2. *arg. l. qua pater 50. D. famil. erciscund. l. Nesennius 34. D. de negot. gest. cap. referente de delict. puer. l. omnimodo 30. §. imputari & l. si quando 35. §. & generaliter C. de inoff. test.*

3. *d. l. 1. D. de liber. caus. d. l. 8. D. quod met. caus.*

4. Nulla enim actio in eam rem iure prodita est contra patrem, neque ex delicto aut casu filij patrem innocentem sentire incommodum aliquod æquum est si nolit sicut è contrario, filius paterno odio prægrauari nõ debet *l. crimen 26. D. de pan. l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. testam. l. Diui 17. de iur. patron.*

5. Alioqui durum esset permitti patri vt damni pecuniarij causa salutem filij periclitari pateretur *arg. l. cùm pater 77. §. cùm existimaret in fin. de leg. 2.* Dicam *num. 15. inf. eod. Defin.*

6. Vtrumque ex stylo & ritu practico Galliæ quo nos in Sabaudia pro iure vtimur in criminalibus iudiciis exercendis.

7. *l. 2. in fin. D. de fund. dot.* Vnde est quod nec vnquam fiscus satisdat *l. 3. §. item sciendum D. si cui plus quàm per leg. Falc. l. 1. §. si ad fiscum 18. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*

8. Nam nec legitima vlla debetur filio eius qui fuit reus maiestatis *l. quisquis 28. C. ad leg. Iul. maiest.* Quanto minùs filio qui ipse reuera sit reus & conscius tanti criminis?

9. *Arg. l. pen.* vbi Bart. *D. de oper. libert.*

10. Quid enim si verè sit innocens? Cur non satis erit quòd per eum non stet *arg. l. 1. §. Diuus Seuerus D. de extraord. cognit.* Aut cur innocenti non subueniatur ne interim sumptu necessario egeat *arg. l. reo criminis 41. D. de solut.* Numquam enim reus criminis iniuria afficiendus est ante probatum crimen *l. vlt.* ibi: *ne quis ante probationes iniurias patiatur. C. vbi Senat. vel clariss.*

11. Ex eodem stylo & ritu practico Galliæ, de quo scripsimus *num. 6. sup.*

12. Secuta enim condemnatione datur actio & repetitio ei qui sumptus prorogauit aduersus personam aut bona condemnati.

13. Neque enim idcirco ab accusatione repellitur præsertim in crimine læsæ maiestatis in quo omnes non tantùm accusatores sed etiam milites esse iubentur vt Tertull. *in Apologetico* scribit relatus à Gothofr. ad *l. 2. C. quand. lic. vnic. fin. iudic. se vindic.*

14. Siue rationem aliquam habeat prohibitio, quod difficile est, siue nullam.

15. Sic vocat *l. 2. & l. C. de alend. lib. l. 5.* ibi: *ad necessarios sumptus quos patris pietas non recusaret C. ad SC. Maced.* facit eleganter *l. 2. C. de inscript.* ibi: *nec enim suum quis dicere potest quem peruicax contempsit.*

16. Nam & ea deductio fieret etiamsi pater ex proprio facto propriáque obligatione conueniretur *l. cùm ex causa 30. iunct. l. patronus 17. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

Quid si filius condemnatus, & executio petatur in bona patris?

QVid si condemnatus sit filius familias? Non potest cogi pater vt pœnam pecuniariam soluat pro filio, 1 Siue quòd nulla filio debeatur legitima viuo patre, 2 Siue quod afflicto iam patri non alia danda sit afflictio, 3 nec pœna egredi debeat suos autores. 4 Quare nec aliud erit tametsi per egestatem filius soluere nequeat in ære, idcóque futurum sit vt luere debeat in corpore. 5 Quanquam non deerant ex Senatoribus qui referrent alias coactum patrem redimere filium, cui si non solueret ad certam diẽ modicam mulctam pecuniariam, condemnatio triremiũ fuerat irrogata: Quòd patris interesset filium pro modico non redigi in seruitutem. 6 Sed id supremo Principis imperio potiùs quam Senatus decreto factum esse constabat, malóque exemplo: quoniam prorsus inciuile est cogi patrem innocentem pro filio criminoso pœnam soluere. 7 Et quod dicimus eius interesse ne filius ignominia afficiatur, 8 facere tantùm debet, vt pro filio vel inuito agere, & illum etiam reluctantem defendere pater si velit possit. 9 Non etiam vt iudicii, & condemnationis euentum in se suscipere compellatur. 10 Nam & generale ferèque perpetuum est vt nec cogatur pater defendere filium, 11 nisi cùm legitimus administrator est. 12 Sed & si filius ab hostibus captus sit, quamuis nullum in eo filij delictum versetur, non tamen præcisè cogitur pater vt in eius redemptionem quicquam conferat: Nisi quod si nihil conferre voluerit, permittitur filio quandocunque testanti, id est si testamenti tempore sit emancipatus vt patrem ex ea causa exheredet. 13 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. & pass. C. hoc tit. cap. referente de delict. puer.*

2. *l. 1. §. si impubere D. de collat. bonor.* iunct. *l. 2. §. interdũ De vulg. & pup. substit. l. 2. in fin. D. de his quæ vt indign. l. donari 29. alias l. quidam in fin. D. de donat.*

3. *l. iure 6. D. de iur. dot. l. si furiosi 25. in fin. C. de nupt.*

4. *l. sancimus 22. C. de pœn.*

5. *l. 1. §. vlt. D. eod. l. si quis 35. D. de iniur. l. qui ædes 9. in princ. D. de incend. ruin. & naufr.*

6. *l. 1. D. de lib. caus. l. si seruus 7. in fin. D. de seru. exp.*

7. Et alterius odio prægrauari *l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. test.* Dixi *Def. prox. num. 4 sup.*

8. *d. l. 1.* iunct. *l. 2. & 3. de lib. caus. l. isti quidem 8. D. quod met. caus. in fin. §. vlt. Inst. de noxal. act.*

9. *l. patri 27. in princip. D. de minor.* iunct. *d. l. 1. de liber. caus.*

10. Nisi filius peculium habeat. Hoc enim casu tenetur pater actione de peculio quatenus duntaxat est in peculio *l. 3. §. idem scribit D. de pecul.*

11. Gloss. & Castr. *ad l. vel cùm de in rem verso 20. D. de pact.*

12. Specul. *in tit. De actore num. 28. in fin.* Defendere enim est eandem vicem quam reus subire *l. minor. 51. D. de procur.* quod alieno nomine facere nemo cogitur. Quamquam facliùs illud inducendum videtur vt cogatur pater subministrare filio sumptus necessarios *d. l. 5. C. ad SC. Maced. quàm vt eum defendere.*

13. Boer. *decis. 126. num penult. ex Nouell. 115. vt cùm de appell. cognosc. cap. 4. incip. iustum autem §. his casibus.*

DEFINITIO III.

Pater tenetur filij nomine dotare virginem quam filius corrupit, partúmque alere.

CVm quidam tamen filiusfamilias virginem corrupisset, ex eáque filium suscepisset, illa verò contra patrem egisset vt & dotem constituere, & partui alimenta præstare

præstare cogeretur, Audio condemnatum fuisse à Senatu patrem vt vtrumque faceret, 1 saluo sibi iure imputandi in filij legitimam quicquid eius nomine præstitisset, 2 Ea fortassis ratione quod non tam in pœnam delicti, 3 quàm ad exonerandam conscientiam criménque purgandu ea condemnatio spectare videretur. 4 De alimentis tanè minùs dubitari poterat, propterea quòd sicut proprio filio alimenta præstare tenetur pater, Ita & nepoti suscepto ex filio, 5 quamuis per illegitimam coniunctionem: 6 ex æquitate saltem canonica. 7 Longéque fauorabilior causa est eorum alimentorum præstandorum, quàm dotis constituendæ per patrem virgini, quam filius corruperit. 8 *Ita relatum est* in eadem causa.

1. Qui enim ex filio nascuntur liberi auo paterno sunt oneri vt Marcellus scribit *in l. pen. D. de agnosc. & alend. lib.* Nec quod ex iustis nuptiis nati non sint, & consequenter non sint in potestate ad rem facit, quia ius alendorum liberorum vel parentum nihil commune habet cum iure potestatis *l.5. §.1. & 2. D. eod.*

2. Nam cùm officium aui erga nepotem ex officio patris erga filium pendeat, videtur filius ipse à patre habuisse quod propter eum pater nepoti dare coactus fuit *l. dotem 6. D. de collat. bonor.*

3. Quæ scilicet à filio ad patrem transire non deberet, vt diximus proxima Defin.

4. Nam cùm hic agatur de salute filij, & quidem animæ non corporis, leuius videri debet incommodum, quod pater pro filio sentit quàm vt filium periclitari patiatur *arg. l. pen. in fin. D. de donat. l. cùm pater 77. §. cùm existimaret de legat. 2.* Vide quæ in hanc rem scribit vir doctissimus & in Senatu nostro nunc Præses meritissimus Guill. Oniac. Sabaudiæ nostræ decus *in Academ. quæst.*

5. Ratione illa quam posuimus *num. 1. sup.*

6. Nec pugnat hoc cum iure nostro ciuili, nam etiam naturalibus alimenta debentur ab intestato *Nouell. 89. quib. mod. natur. effic. sui cap. 12. incip. distretis §. si quis autem* 6. Quanquam in susceptis ex damnato coitu aliud est qui nec naturales nominandi sunt nec ab ipso etiam patre alendi *Auth. ex complexu C. de incest. & inutil. nupt.*

7. Quæ nec spurios ab illegitimis hac parte distinguit *cap. cùm haberet Extr. De eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

8. Solet enim dos amplior esse alimentis licèt succedat loco alimentorum: vt notant nostri ad *l. quoniam nouella 29. C. de inoff. test.*

DEFINITIO IV.

Pro filio qui probatur ingratus aut qui iam facto testamento tanquam ingratus exheredatus est, pater nihil præstare cogitur.

HOc ipsum tamen ita accipiendum videtur si non probetur ingratus filius ex ea causa ingratitudinis propter quam iustè exheredari possit: 1 Ingrato enim filio ne alimenta quidem præstare pater cogitur, 2 & multò minùs legitimam quasi filio debitam prorogare. 3 Sed ingratitudinis causam in genere allegare nihil proderit nisi & specialiter exprimatur & probetur. 4 Alioqui facilè fuerit patri legem eludere. 5 Quin & si proponas iam anteà factum à patre testamentum in quo filium exheredauerat, debet id sufficere ad excusandum patrẽ, ne quicquam pro ingrato filio impendere teneatur, nec exigemus ab eo probationes ingratitudinis, quarum onus in heredes suos reiectum malit. 6 Neque enim hoc casu subest ea fraudis suspicio, quæ nascitur cùm ex postfacto pater filio ingratitudinem obiicit, licèt ex vetere & antiquiore causa conflatam. 7 Nec mouebit si quis obiiciat, Non posse rationem vllam haberi exheredationis in testamento factæ, quandiu testator viuit, quia nec tamdiu testamentum vires vllas habet: ne alioqui testamentum in cæteris omnibus inutile ad solã exheredationis notam proficere videatur. 9 Nam respondebitur, tantam quidem non esse vim exheredationis viuo patre, vt non reuocari possit pro arbitrio patris quandiu viuit, 10 Sed tamẽ quandiu reuocata non est, causaque ingratitudinis subest, non debere deteriorem esse condicionem patris viui, quàm mortui, 11 nec meliorem filij ingrati viuo patre, quàm eo mortuo. 12 Absurdum enim fuerit plus iuris habere filium ingratum in legitima viuo adhuc patre, quàm si is iam defunctus esset. 13 Porrò quod de legitima diximus idem de alimentis quoque dictum intelligi debet: Nam ex quibus causis pater filium exheredare atque à legitima aut legitimæ supplemento summouere potest, ex iisdem potest etiam alimenta ei denegare. 14 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quas ingratitudinis causas omnes expressit Iustin. *in Nouell. 115. vt cùm de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

2. *l. si quis à liberis 5. §. idem iudex* & ibi Bart. *D. de agnosc. & alend. liber.*

3. Difficilius enim est vt legitimam quis debeat præsertim viuus, quàm vt alimenta, vt videre est in spuriis ex damnato coitu susceptis, quibus licèt legitima nulla debeatur ne quidem ex æquitate canonica, alimenta tamen ex ea æquitate debentur vt dixi *Def. proxim. num 7.*

4. Intellige quòd exprimi debeat per patrem & probari quemadmodum & mortuo patre probanda esset per ipsius heredes *d. Nouell. 115. §. aliud.* iunct. *l. omnimodo 30. C. de inoff. test.* quibus constitutionibus correctum est ius antiquum quo liberi exheredati tanquam ingrati cogebantur probare se immerenter exheredatos *l. liberi 28. C. eod.*

5. Quod non est ei permittendum cùm filij ad paterna bona venientes pene ad propria veniant *l. in suis 11. De lib. & posth. l. x. §. largius de succ. edict.* etsi professio patris grande præiudicium adfert filio *l. 1. §. Iulianus D. de agnosc. lib. l. ea quæ pater 13. C. ex quib. caus. inf. irrog.* facit *l. Impp. 29. in fin. D. de probat.*

6. Nec enim cogendus est pater de causis ingratitudinis cum filio litigare, sufficitque exheredationem illam carere fraudis suspicione.

7. *arg. l. multi 18. de lib. & posth. l. pen. § fin. de cur. fur. l. 12. §. 2. l. 47 in prin. de bon. liber.*

8. Intellige, quominus reuocari possit, quoniam effectus eius confertur post mortem *l. 1. D. qui test. fac. poss.* & suprema voluntas est ambulatoria vsq; ad suprenium vitæ exitum *l. 4. D. de adim. legat. l. cùm hic status 32. §. pœnitentiam D. de don. int. vir. & vxor.* Cæterùm necesse est ab initio testamentum valere & vires habere vt morte confirmari possit *l. 4. D. qui test. fac. poss. l. si filius 7. D. de lib. & posth. l. si alienũ 49. §. 1. D. de hered. inst.* iunct *l. pen. 2. D. de regul. iur.*

9. *arg. l. filium 20. D. de bon. poss. contr. tabul.*

10. Cùm possit filius quandiu pater viuit offensam ipsius placare, & eiusdem voluntatem promereri *arg. l. cùm quidam 24. de leg. 2.* Alex. *in l. 1. n. 33. fol. matr.* Cotta *in memor.* in verb. *filius f. qui à patre.*

11. Imò eo meliorem quod pater quandiu viuit nullam legitimam filio debet *l. 1. § si impubere D. de collat. bonor.*

12. Imò tantò deteriorem quanto indignior est cui subueniatur filius qui cùm possit quandiu pater viuit, veteris ingratitudinis memoriam delere, noua obsequij & obseruantiæ exhibitione, de patre tamen placando non cogitat, ingratúsq; remanet.

13. Cùm ratio legitimæ non nisi inspecto mortis tempore ponatur *l. cùm quæritur 6. C. de inoff. test.*

14. Bart. *ad l. si quis à liberis 5. §. idem Iulianus per ill. text. D. de agnosc. & alend. lib.*

DEFINITIO V.

Publicatis bonis filij non videntur ea publicata quorum pater habet vsumfructum.

ILlud magis mirum est quòd si filiusfamilias condemnatus bona quædã habeat aduentitia, quorum vsusfructus ad patrem pertineat, 1 non possunt illa vendi aut fisco applicari pro delicto filij, si non pater ipse consentiat: 2 Nec si vsumfructum patri saluum esse fiscus velit, 3 quia fieri nequit vt vllo iure pater eorum bonorum vsumfructum habeat aut retineat præterquàm intuitu, & contemplatione proprietatis ad filium pertinentis. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l. cùm oportet 6. & l. vlt C. de bon. quæ liber.*

2. Capell. Tholos. *decis* 2. & ibi Aufrer. faciunt notata per Bar. cum apostill. *ad l. Stichum 16. D. de pecul. legat.*

3. Nihil enim vetat vendi fundũ detracto vsufructu aliterve ab vsufructu separati, nec nisi nudæ proprietatis æstimationẽ fieri *l. cùm in fundo 78 præsertim § vxor vire D. de iur. dot. l. 6. §. 1. D. de vsufr. l. 4. D. si vsufr. pet. l. si quis 6. § pen. D. com. diuid.*

4. Est enim hic vsusfructus non formalis, vt nostrorum verbis vtar, sed causalis, id est cum proprietate coniunctus, à qua proinde separari nullomodo potest quin alius fiat, & consequenter hoc ipso intereat, cùmque ad patrem non nisi iure potestatis pertineat, consequens est vt proprietate amittente filio nullum possit pater vsumfructum retinere. Ita fit vt propter coniunctum ius patris filius proprietatem retineat quàm alioquin amitteret. facit *l. si is qui 29. D. de lib. leg. l. cum hereditate 55. De acq. her. l. 4. D. de decur.*

DEFINITIO VI.

De patre petente restitutionem aduersus obligationem à se contractam vt filium à carceribus liberaret.

PAter qui vt filium diuturnioris carceris tædio iam vexatum eximeret pro eo se obligauit, atque ita vt liberaretur obtinuit, 1 non iustam habet causam petendæ in integrum restitutionis, ob id solum quòd paterna pietate coactus, cùm nihil ipse deberet, se obligauerit. 2 Quænam enim obsecro iustior patri causa esse potest contrahendæ pro filio obligationis, quàm paternæ affectus pietatis? 3 Itaque nec illud inspiciemus an perperam & pro indebito, an pro debito filius in carceres detrusus esset. Sufficit enim detrusum fuisse, nec aliter liberari potuisse quàm si aut soluisset, aut fideiussorem vel expromissorem dedisset, Vt dici possit non sine causa factam obligationem. 4 Et verò vix est vt non sit in dolo pater, qui vt filium carceribus eximeret vltro se fideiussorem pro filio obtulit, si eo liberato velit in integrum restitui, nec paratus sit filium in eodem statu reponere: 5 Maximè verò si præcesserat condemnatio, quamuis iniusta propter quam filius in carceres detrusus fuisset. 6 Multò magis si addas de iure in integrum restitutionis apud eum iudicem disputari qui de viribus & iniquitate condemnationis cognoscere non possit. 7 Non est dissimile quod alibi scripsimus, 8 pronunciatum sæpius à Senatu, Mulierem quæ ad liberandum à carceribus maritum soluendámque pro eo mulctam ex causa criminis irrogatam alteri se obligauit non esse iuuandam Velleiano, Quamuis certum sit nihil non facturam mulierem cogente scilicet pietate, vt maritum alioqui virgis cædendum, aut ad triremes damnandum ab imminente periculo eximat conuertendæ pecuniariæ pœnæ in corporalem. 9 *Ita Senatus* pro Andræa Callier contra Petrum & Ioannem Verdon 6. Cal. Iunij 1594.

1. Finge per sententiam dictum fuisse vt non priùs eximi carceribus posset filius, quàm satisfecisset. Rebus enim iudicatis standum est *l. si patronus 12. §. si quis cùm esset D. de bon. libert.* Adde *l. 7. §. vlt. qui satisd. cog.*

2. *arg. l. si duo 5. §. vlt. D. si quis caution.* Nec aliud erit etiamsi filius pro quo se pater obligauit post condemnationem decesserit *l. si verò 5. D. qui satisd. cogant.*

3. *arg. l. cùm is 32. §. mulier D. de cond. indeb. l. & si quis 14. §. sed interdum De relig. & sumpt. funer.*

4. *arg. l. naturalis 4. §. quòd si faciam l. si dominus 8. & seq. l. solent 15. D. de præsc. verb. l. 4. D. de condict. caus. dat. l. quanuis 8. §. si pro primo D. ad SC. Velleian. vers proinde.*

5. Nam & hoc est ex natura cuiuslibet restitutionis in integrum vt omnia in pristinum statum restitui debeant & vnusquisque ius suum recipere *l. quòd si minor 24. §. restitutio D. de minor.* Dixi *in tit. De reput. quæ fiunt in iud. in integ. rest.* Adde *l. si eum 10. in princ. & l. seq. D. si quis caut. l. quidã 38. & seq. D. de dolo.*

6. Rebus enim iudicatis standum est vt dixi *num. 1. ex l. si patronus 12. §. si quis de bon. libert. l. seruo 65. §. cùm prætor ad SC. Treb.*

7. Nam de iniquitate sententiæ ab alio iudice redditæ non potest cognoscere alius iudex nisi qui superior sit & ex causa appellationis *l. si prætor 75. D. de iudic.* Iunct. *l. in causa 16. §. vlt. cum duab. ll. seqq. D. de minor.*

8. *Sub tit. ad SC. Velleian. Defin.*

9. Solet enim fieri hæc pœnæ commutatio ex pecuniaria in corporalem quoties non habet condemnatus quod possit in ære soluere *l. 1. §. vlt. D. de pœn. l. si quis iniuriam 35. D. de iniur. l. qui ædes 9. D. de incend. ruin. & naufrag.*

DEFINITIO VII.

De patre qui consensit nuptijs filij accipientis dotem, nec nisi portionem quæ se mortuo ad filium peruentura erat pignori obligauit.

PAter cùm filiofamilias vxorem ducenti non modò autoritatem sed etiam consensum accommodaret & obligauerat in causam restituendæ dotis eam duntaxat bonorum suorum portionem quam defuncto se filius esset habiturus. 2 Non eò minùs cætera quoque patris bona obligata intelligentur. 3 Nec tantùm si filius viuo patre decesserit (quo casu cessante conuentionis expressæ potestate tacitam hypothecam lege inductam locum habere necesse est, 4) sed etiam si patri filius superuixerit, neque portio quam filio reliquit sufficiat ad dotis restitutionem. 5 Quoniam hoc ipso quod pater nuptijs filij consensum præbet, omnia bona ipsius pro dote obligata intelliguntur, eáque obligatio contrahitur ipso iure, & sola legis potestate. 6 Proinde impediuntur pactiones omnes quæ dotis causam facere possunt deteriorem, 7 Cuiusmodi illa est per quam ius pignoris imminuitur, ne salua esse tota dos possit. 8 Nec ad rem facit quod dici solet Expressum facere vt cesset tacitum. 9 Id enim tum demum verè dicitur cùm tacitum pendet ex sola eius voluntate, qui expressim voluntatem suam declarat. 10 Cur enim credatur aliud voluisse, quàm quod expresserit? 11 At ius tacitæ illius hypothecæ qua de agimus, non ex eo acquiritur mulieri, quasi maritus aut mariti pater videatur bona sua pro dote obligasse, 12 Sed quòd vel inuitis iis ita lex ferat, vt bona vtriusque omnia ipso iure, sicuti diximus, obligata intelligantur. 13 Proinde nihil interest an expresserint vt quædam tantùm essent pignorata. 14 Nam etsi disertis verbis pater cauisset ne quicquam ex bonis suis pro dote quàm filius acciperet, obligatum videretur, vtique conuentio non valeret, esseque fortior potestas legis. 15 *Ita Senatus* in causa Philiberti Bouier & Ioannis Treyuet procuratorum 3. Cal. Maij 1595.

1. Plus enim est consensum quàm autoritatem accommodare. Qui enim autoritatem tantùm præstat, se non obligat nec sibi nocet secus est in eo qui consentit nisi lex contra disponat *l. cùm quidam 26.* vbi hæc verba *autoritas consensus* tanquam diuersa ponitur disiunctim *C. de admin. tut. l. vlt. D. de inoff. test. l. sicut 8. §. non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut. l. tutorem 22. D. de hu quæ vt ind. l. 4 §. quæsitum est l. si cùm fundi De dol. except. l. fideiussor 26. §. pater in fin. D. de pignor.*

2. Non enim poterat ea portio per filium obligari qui viuo patre non erat dominus, Nec futurus erat nisi in casum malè ominosum mortis patris. Qui enim pignori obligat is necesse est vt sit dominus *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur D. de pignor. tot. tit. C. si alien. res pign. dat. sit.*

3. Iure scilicet tacitæ hypothecæ à Iustiniano inductæ *in l. vnic. §. & vt plenius* ibi: *siue principales ipsa persona dotes dederint vel promiserint, vel susceperint siue alia pro his persona C. de rei vxor act.* Nam & præsumitur tota dos peruenisse ad patrem tanquam ad potentiorem *l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur D. solut. matr.* vbi Bart. & cæteri.

4. Filio enim prædefuncto deficit condicio pignoris collati in id tempus quo pater prædecessisset. facit *l. si fundus 16. §. aliena res D. de pignor. l. rem alienam 41. D. de pign. act.* Habent enim hæc verba implicitam condicionem *l. si debitor 39. §. verisimile.* vbi Bart. *D. de contr. empt. l. Mœuio 41. §. 1. in fin. de legat. 2.* Iunge *l. grege 23. § si sub condicione D. de pignor.*

5. *Auth. res quæ C. comm. de legat. & in corp.* vnde sumitur.

6. *d. l. vnic. §. & vt plenius C. de rei vxor. act.* iunct. *d. §. transgrediamur.*

7. *l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.*

8. Etsi enim creditor qui minùs idoneum pignus accepit non amittit exactionem eius debiti quantitatis in quam pignus non sufficit *l. creditor 26. D. de reb. cred. l. quæsitum 9. §. 1. D. de distr. pign.* tamen constat plus cautionis esse in rem quàm in personam *l. plus cautionis 25. de reg. iur.* etiamsi debitor soluendo sit *l. cum debitore 3. D. de pignor. act.* iunct. *l. diuortio 35. in fine princ. D. de negot. gest.* nec aliter videri idoneè cautum esse quàm si vel fideiussor vel pignora accepta sint. *l. si mandatu 59. §. vlt. D. mand.*

9. *l. vlt.* vbi vulgo nostri notãt *C. de pact. conuent. tum sup. dot.*

qui

qui tamen locus id non probat. Ibi enim tacita hypotheca nulla est nisi quæ à Iustiniano inducitur, quam porro ille nullam inducit, Nisi ea demum casu quo mulier sibi non cauerit per expressam. Melius probatur id brocardicum ex *l. cùm ex filio* 39. *§. filio. de vul. & pup subst.*

10. *vt in d. §. filio* iunct. *l. iam hoc iure 4. eod.* facit *l seruo libertatem* 47. *De condict. & demonstr.*

11. *l. vnic. §. sin autem ad deficientis C. de caduc. toll.* facit *l. Labeo* 7. *§. vlt. de supell. legat.*

12. Vt in cæteris tacitis hypothecis euenire solet *l.* 4. & 6. *D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. cont.*

13. Fauore dotis, in cuius tacita hypotheca speciale est vt ei renunciari non possit *arg. d. l. Attilicinus* cùm tamen cæteris possit si contrahentes velint.

14. Facit *l. vlt. D. in quib. caus pign. tac. contr.* vbi pignus ab herede tutoris datum in residuam quantitatem debiti post solutionem maioris partis ex transactione inter eos facta, intelligitur obligatum in veterem contractum pro quo scilicet & pro omni debito tutelæ obligata erant tacitè bona omnia tutoris *l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor.*

15. Speciali ratione & singulari iure ac fauore dotis, vt dixi *num.* 13. Vide Boer. *decis.* 332.

TIT. X.

Quand. fisc. vel priuat. debit. sui debit. conu. poss.

DEFINITIO I.

Creditor venditoris an & quatenus agere possit contra emptorem eundémque precij debitorem si venditor nondum ex parte sua contractum impleuerit.

CVM Titius debitor tuus fundum mihi venderet communem sibi cum sorore, 2 promiserat curaturum se vt eam venditionem soror intra mensem ratam haberet, 3 nec tamen curauerat. Interea egisti contra me, vt tibi soluerem precium quod debitori tuo debebam, 4 Vocato etiam in eam rem Titio vt me liberaret, ne mea quicquam interesset vtri soluerem. 5 Si sit ille contumax, æquum quidem erit condemnari me tibi ad solutionem precij, 6 ne alioqui & rem habeam & precium: 7 Sed tamen satisdare te oportebit de restituenda pecunia si ratam venditionem habere soror venditoris mei te satagente nolet, 8 aut non poterit, 9 ex eáque causa pecuniam habere malim quàm rem retinere. 10 Non enim fieri potest vt ex contractu inter me & Titium inito plus iuris aduersum me habeas: quàm Titius ipse esset habiturus, 11 qui porrò contractũ ex parte sua omnimodo & antè omnia impplere cogeretur. 12 Itaque non nisi fiduciariam &, vt loquuntur, prouisionalem condemnationem fieri oportet. 13 Diffinitiuam verò in id tempus differri quo constet an ratihabitio vlla sequi possit nécne, & an rem emptam habere malim sine spe ratihabitionis, an pecuniam. 14 Nam sicuti cogendus non sum stare venditioni cuius legi non pareatur nisi præstetur mihi quanti mea interest, 15 cùm aliter non fuerim empturus, 16 Ita prætextu non secutæ ratihabitionis pecuniam precij retinere non possum quandiu rem ipsam habeo: 17 Ne quidem ex conuentione quia bona fides hanc non patitur conuentionem vt emptor & rem & precium retineat. 1 Ideóque tametsi iusta causa fuerit retinendæ pecuniæ, fortè quòd nec ratihabitio nec satisdatio 19 præstaretur, totius tamen eius temporis quod post traditionem interceßit vsuræ debebuntur, 20 non propter moram, 21 sed in locum & vicem fructuum ex re ipsa perceptorum. 22 Etenim quæ iuris ratio & æquitas impedit ne aut emptor aut venditor rem preciúmque simul retineat, eadem facit ne & rei fructus & precij vsúras retinere possit. 23 *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore Prid. Cal. Febr. 1589. Et rursus in alia causa 16. Cal. Iun. 1591.

1. Neque enim debitor ob id solum quod debitor est res suas etiam pignoratas vendere prohibetur. Alienat siquidem cum sua causa & citra præiudicium creditoris *l. distractis* 14. & *seq. C. de pignor. l. si debitor* 12. *C. de distr. pignor. l. si conuenerit* 18. *§. si fundus D. de pign. act.*

2. Nam & communis res vendi potest sicut & aliena, scilicet vt valeat ipso iure venditio & obligetur venditor de euictione, sed non vt prohibeatur dominus iure suo rem vindicare *l. rem alienam* 28. *D. de contr. empt. l. vlt. & pass. Ct de commun. rer. alien.*

3. Est enim necessaria ea ratihabitio vt totius rei communis dominium emptori acquiratur *l portionem* 4. *& pass. C. de commun. rer. alien.*

4. Siue quod esses hypothecarius creditor, & nomina quoque debitoris tui obligata haberes iuxta *l. nomen* 4. *C. quæ res pign. oblig. poss.* siue quod alia debitoris tui bona nulla essent quæ pignoris loco capere posses *l.* 2. *C. hoc tit.*

5. Liberatur enim etiam qui soluit alteri quàm cui debet dummodò consentiente creditore, vel iubente *l. solutam* 49. *D. de solut. l. fugitiuus* 19. *eod. l. inuito* 12. *C. eod.*

6. Cùm futurum sit vt perinde liberer qui iubente iudice soluerim te propter contumaciam saltem tacitè consentiente *arg. l. ait prator* 7. *§.* 1. *vers. quid tamen D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin. tutor.*

7. Quod bona fides non patitur *l. ex empto* 11. *§. qui autem l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

8. Nec enim socius partis suæ alienationem à socio factam ratam habere cogitur, nisi cùm à fisco vendita fuit cuius in ea re proprium & singulare priuilegium est *l.* 2. *C. de commun. rer. alien. l. vnic. C. de vend. rer fiscal. cum priuat. commun. lib.* 10. *tit.* 4.

9. Fortè quam alij iam vendiderit, quo casu crimen stellionatus incurreret si eiusdem rei venditionem suo nomine ab alio factam ratam haberet, perinde acsi ipsa venderet *l.* 3. *§.* 1. *D. de crim stell.* adeóque crimen falsi *l. qui duobus* 21. *D. ad leg. Cornel. de fals.*

10. Non enim videor rem habere quandiu mihi à domino auferri potest *l. rem in bonis* 52. *D. de acq. rer. dom. l. quod euincitur* 190. *de reg. iur. l. non videntur* 167. *l. omnes* 1. 9 *§.* 1 *eod.*

11. *Vulg. l. nemo plus iuris* 54. *l. aliud est* 160. *§. absurdum eod. cum similib.* Textus est *in l.* 3. *C. hoc tit.*

12. *Vulg. l. Iulianus* 13. *§. offerri D. de act. empt. l. si pater* 8. *in fin. C. eod l. cùm fundus* 31. *ad fin. in vers. sed adiicere D. de reb. credit.*

13. Cui locus esse solet quoties aliquid est quod impedit aut remoratur sententiam diffinitiuam, nec eò minùs tamen interim prouidendum est vt *in l. venire* 84. *D. de acq. hered. l.* 2. *D. de damn. infect. cum similib.*

14. Cùm enim diffinitiua sententia non possit ferri sub condicione nec sub incerto *l.* 3. *&* 4. *C. de sent. quæ sin. cert. quant. prof. l.* 1. *§. biduum D. quand. app. sit. & instr. quæ temp. l. qui testamento* 37. *De excus. tut. l. in sententiis* 59. *D. de re iudic.* expectandum necessariò est vt sciatur quid in facto certũ sit, priusquam ad sententiam deueniri possit.

15. *l. cùm te fundum* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

16. *l. tutor* 47. *§.* 1. *D. de minor. l. quòd si vno* 13 *D. de in diem addict. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

17. *arg. d. §. offerri cum §. seq.*

18. *d. l. ex empto* 11. *§. qui autè & d. l. bona fides* 50. *D. de act. emp.*

19. Quæ vtique præstanda est quoties in limine contractus imminet periculum euictionis *l. si post perfectam* 4. *C. de euict. l. pen. §.* 1. *D. de peric. & commod. rei vend.*

20. *d. l. Iulianus* 13. *§. veniunt* 20. *de act. empt.*

21. Etsi regulariter vsuræ non nisi propter moram non soluentium infliguntur *l. cùm quidam* 17. *§ si pupillo in fin. de vsur. l. Titia Seio* 87. *§. vsuras de leg.* 2.

22. *Vt in l. curabit* 5. *C. de act. empt.* cuiusmodi vsuræ etiam iure canonico debentur sicut & quæ sunt in vicem eius quod interest *cap. salubriter. extr. de vsur.*

23. *d. l. Iulianus §. veniunt l. liberalitatis* 16. *§.* 1. *D. de vsur. l. nec enim* 23. vbi est text. elegans *D. de pign. act.*

DEFINITIO II.

De nomine debitoris capto pignori in executione iudicati, & De differentijs pignoris conuentionalis & iudicialis.

POtest creditor nomẽ sui debitoris capere pignoris loco etiã in executione iudicati,1 si modo debitor debitoris fateatur se debere.2 Nã si neget prius est vt a creditore suo cõueniatur quàm à creditoris creditore, qui vtique nullam eo nomine actionem habet.3 Loquimur enim de creditore chirographario, qui nullum pignus habet in bonis condemnati nisi quod in iudicati executione captum,& hoc ipso constitutũm sit.4 Nam siue nomen debitoris pignori datum sit specialiter, siue in generali bonorum omnium obligatione contineatur,5 constat vtilẽ ex ea causa actionem competere creditoris creditori per quam assequi possit vt probet debitori suo deberi: 6 Vtroque tamen casu inficianti debitori debitoris inhiberi potest ne soluat ei cuius debitor esse dicitur,7 quoniam in eo nulla illi fit iniuria siue debeat siue non,8 & nihilominùs superioris creditoris indemnitati consulitur ne in eius necem inter debitorem & debitoris debitorem colludi possit,9 si ex postfacto appareat iam tum fuisse debitũ cùm nomen debitoris pignori capiebatur.10 Sed & in eo inultum refert an qui agit in debitorẽ debitoris fuerit creditor pignoratitius nomẽ, qui si pignoratitius nõ fuit, nõ aliter benè captum pignus intelligitur, quàm si alia bona nulla sint mobilia aut immobilia, aut se mouẽtia. Hęc. n. si quia sint prius capi & excuti oportet,11 quia nomina debitorũ no sunt ex iis bonis quorũ obligatio summo & stricto iure permissum sit.12 Quod non similiter locum habet si omnia debitoris bona creditori fuerint obligata. Est enim eo casu in arbitrio & electione creditoris quænam pignora malit persequi.13 Nec debitoris debitor iuuari potest exceptione non factæ excussionis,14 quæ nouo iure competit tertiis possessoribus,15 quandoquidem vulgatum est iura non possideri.16 Eo tamen iure vtimur vt is quoque creditor qui ante sententiam pignus nullum habuit perinde possit iudicati executionem incipere à debitore debitoris sui, etiam cùm alia bona sunt, atque si pignori iam antea idipsum nomen habuisset.17 *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Aug. 1591. & rursum pro N. Vulliod 7. Id. Mart. 1593.

1. *l. 2. C. hoc tit.*

2. *l. si debitum 3. eod. l. à Diuo Pio 15. §. si verum in fin. & §. sed vtrum D. de re iudic. l fiscus 6. D. de iur. fisc.*

3. Si debitor debitoris neque delegatus sit, neque debitum constituerit. *l. si soluere pen. C. de nouat.*

4. De quo etiam loquitur *l 2. & tot. hic tit.* C. Non enim bona debitoris cuiuslibet sunt tacitè obligata creditori sed ex certis tantùm causis *l. 1. & tot. tit. In quib. caus. pign. D. & C.*

5. Potest enim vtroque modo obligari *l. 4. C. quæ res pignor.* Bart. *l. Quintus. §. argento De aur. & arg. legat.*

6. *d. l. 4.* in postremis illis verbis: *quatenus tamen ipse debet*, cui enim permissum est consequens, necessariò & permissum intelligitur antecedens. *vulg. l. ad rem mobilem 56. & l. ad legatum 61. D. de procur.*

7. Dummodo tamen probauerit creditoris creditor sibi deberi *d. l. 4.* facit *l. 3. C. de nouat. l. vlt. D. de leg. commiss.* Paris. *cons. 107. n. 65 & segq part. 3.* Nat. *cons. 300.*

8. Cùm inhibitio illa & denunciatio eum excuset ne in moram incidat dummodo iusta causa fuerit eius faciendæ *d. l. vlt. de leg. commiss. l. vlt. D. de transact. l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor.* Maximè verò si ea denunciatio facta sit autoritate iudicis, vt *in d. §. 1. l. non videntur 162. §. 1. de reg. iur.* iunct. *l. si damnũ 169. eod. l. 4. De aqua & aquæ pluu. arc. l. iniuriarum 13. § si quis quod D. de iniur.*

9. Neque enim id ferendum est *l. 5 C. de pignor. l. si creditor 15. C. ad leg Cornel. de falsi. l. si pariter 9. D. de lib. caus.*

10. Id enim omnimodo probandum est *d. l. nomen 4. C. quæ res pign.* in illis verbis: *usque ad id quod tibi deberi à debitore eius prætaueris.* Est tamen aduersus denunciationes, &, vt vocant, sequestrationes huiusmodi promptissimum remedium satisfactionis vt scripsi *Def. 5. num. 3. sup. de prohib. sequestr. pecun.*

11. *d. l. à Diuo Pio 15. §. sic quoque D. de re iudic. l. non prius 4. C. hoc tit.*

12. Vt innuit *d. l. nomen 4.* in illis verbis: *iampridem placuit l. postquàm. C. de hered. vel act. vend. l. si conuenerit 18. D. de pignor. act.* vbi Paulus scribit tuitione prætoria defendi pignus nominis, vt intelligamus non valere ipso iure non magis, quàm pignus pignoris, licèt illud etiam receptum sit *l. grege 13. §. cum pignori D. de pignor. l. 1 C. si pign. dat. sit.* Vtriusque iuris rationem pete ex iis quæ scripsi *lib. 8. Coniect.*

13. *l. creditoris 9. D. de distr. pignor cum similibus.*

14. Quo iuuatur aduersus creditorem non chirographarium in executione iudicati *D. l. à Diuo Pio § sic quoque d. l. 4 C. hoc tit.*

15. *Auth. hoc si debitor C. de pignor. & in corp.* vnde sumitur Nouell 4. *De filiusf. cap. 2.*

16. *§. incorporales Inst. de reb. corp & incorp. l. 3. in princ. & §. 1. D. de a. q. poss. l. 4 § si viam l si aliena 10. §. 1. De vsucap. l. seruitutes 14. D. de seruit.* constat autem non factæ excussionis exceptionem fauore duntaxat possessionis inductam esse vt probãt verba constitutionis. Vide quæ scripsi de differentiis pignorũ conuentionalis, iudicialis, & prætorij *d. lib. 8. Coniect.*

17. Quasi nihil interit neque condemnati vnde soluat id quod omnimodo soluere debeat, neque primi debitoris cui soluat eùm æquè liberetur soluendo creditori creditoris sui, præsertim autoritate iudicis intercedente, Vt scripsi *Defin. prox. num. 5. & 6. supr. eod.*

DEFINITIO III.

De pignore per antichresim constituto à debitore debitoris.

QVid ergo si debitoris debitor creditori suo fundum pignori dederat in antichresim?1 Idem fundus creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligetur. Est enim accessio nominis quod ipsum obligatum est.2 siue ex conuentione siue autoritate iudicis per se aut per apparitorem exequentis iudicatum.3 Sed an cogetur creditor creditoris contentus esse eo pignore? Minimè, quia nec creditor ipse cogeretur, sed posset si mallet debitum exigere, eóque accepto pignus reddere.4 Nisi ponas conuenisse inter debitorem & proprium creditorem vt fructibus fundi in vicem vsurarum contentus creditor exigendi ante certum tempus debiti ius non haberet.5 Tunc enim nec creditoris creditor ante id tempus exigere poterit,6 ne plus iuris habere videatur ex persona debitoris sui quàm debitor ipse idémque creditor aduersus debitorem suum esset habiturus. 7 Nimirum si conuentio illa de non exigendo interea debito tùm interposita sit cùm pignus contrahebatur, aut saltem priusquam creditoris creditori ius vllum pignoris in eo nomine quæsitum esset. Alioqui iure iam quæsito constat nihil fieri posse in præiudicium creditoris.8 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 3. infr. de compensat.

1. Hoc est ea lege vt creditor fructus pignoris perciperet in vicem vsurarum debiti *l si ut qui 11. §. 1. D. de pignor. l si pecuniam 33 D. de pign. act.* De vtraque antichresi expressa & tacita vide quæ scripsi in *Decad. De error. pragm.*

2. Idóque sequitur nomen quod obligatum intelligitur cum sua causa *l periculum 30. D. de pign. l. cum ea condicione 68. §. 1. D. de euict.*

3. Omnis enim vtilitas neminis pignori data captáque intelligitur, Nec quicquam hac parte differt pignus conuentionale à iudiciali.

4. *l. 1. C. de pign. l. si pro mutua 8 in fin C si cert. pet.* Pignoris enim datio non liberat debitorem, at neque venditio nisi totum debitum creditor perceperit *l. creditor 28. D. de reb. cred. l. si creditor 26. D. de solut.*

5. Nam & vsuras in futurum tempus acceptas vel in stipulationem deductas esse sufficeret ad inducendum tacitum pactum de non petendo *l. qui in futurum 67. D. de pact. l. 2. §. pen. D. de doli except.*

6. Est enim id singulare ius fisci *l. 1. C. de cond. ex leg.*

7. Qui porrò ante diem agere non posset *l. si mandauero 22. in pr. §. 1. D. mand.*

8. *l. vlt. D. de pact.* Non tamen videtur ius vllum quæsitum creditori creditoris antequam denunciauerit debitori sui debitoris qui interea potest creditori suo impunè soluere *d. l. 4. C. quæ res pign.* Cur non igitur & cum eo pacisci? Vide tamen quæ scripsi *lib. 12. Coniect. & infr. Defin. 9. num. 8.*

DEFINITIO IV.

Si creditor idémque debitor pignus quod à debitore suo accepit deteriorauerit.

AT quid si creditor qui fundum pignori acceperat in antichresim, eum fecerit malè vtendo deteriorem, ita vt vel de dolo vel de culpa teneatur? An nocebit ea res creditori-

creditoris creditori cui nihil imputari potest? Nocebit vtique. 1 Etsi enim de pignoris deterioratione non priùs quæri solet, quàm agatur pignoratitia, 2 quæ porrò non competit nisi soluto debito, 3 constat tamen damnũ quod in pignore datum est creditorem in rationem debiti deducere cogendum esse: 4 Proinde quamuis pecuniâ per debitoris debitorem creditori creditoris solutâ, futurum sit vt saluam habeat primus debitor pignoratitiam cõtra proprium creditorem 5 eundémque pignoris possessorẽ, 6 Ipsius tamen interest si malit vt antè solutionem damnũ quod in pignore contigit imputet creditori creditoris, 7 quandoquidem multò commodius ei futurum sit non soluere quàm solutum repetere. 8 Neque verò æquũ est meliorem esse condicionem superioris quàm proprij creditoris 9, cùm sit etiam quod ei imputetur, cur non fuerit diligentior in exigendo debito, & aufferenda pignoris possessione 10 ab eo quem ex contrario passus est in pignore malè versari. 11 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Ex ratione posita *in Def praced.num.7.* ne plus iuris habere videatur creditor creditoris ex persona sui debitoris quàm debitor ipse esset habiturus contra *l.quod ipsis* 143 *l.ex qua persona* 149 *l.alia l.* et 1. 0 § *absurdum De reg iur.l. creditor* 12. *De diuers temp.præscr.* facit *l. iuuitus* 156. §. *plerumque De reg. iur. cum c. notis.*

2. Qua nec priùs quicquam videtur debitoris interesse *l. si rem* 9. §. *omnia D. de pign.act. l. nec creditores* 10. *C.eod.* Excipe casum *l. vlt. in fin. princ. D.eod.*

3. Aut saltẽ oblato, & si creditor nolit accipere, obsignato *d.l. nec creditores l. si dominium* 9. *l. creditor* 20. *C. de pignor.*

4. *l.3. l. creditor* 7. *C. de pignor. act. l. creditor* 15. *l. eleganter* 24. §. *vlt. l. vlt. in princ. D.eod.*

5. *l. debitor* 40. §. *vlt. eod.*

6. Nam si creditor creditoris possideat illi ipsi soluendum est quod primo & proprio creditori debetur, atque ita contra ipsum quoque pignoratitia agendum *l. grege* 13. §. *cùm pignori D. de pignor. l. 2. C. si pign pignor. dat. sit.*

7. Quia imputatio illa cùm fiat ipso iure, facit vt tanto minùs in debito superesse intelligatur *arg. l. 1. & 2. C. de pign. act. d. l eleganter* 24. in illis verbis *illico pignus ancilla soluitur D.eod.*

8. *l. 3 D de compens. l. si stipulatus* 15. *in princ. D. de fideiuss.*

9. *l. nemen* 4. *in fin. C. quæ res pign.*

10. Quod vtique pro suo iure facere poterat *d. §. cùm pignori.* Iunct. *l. si conuenerit* 18. *D. de pign. act.*

11. Nam & sola patientia nonnunquam delinquitur cùm quis patitur alium facere quod prohibere posset *l. Imperator* 7. *D qui sin manumiss. l. 1. C. si mancip. ita venier. l. culpa caret* 50. *l. nullam* 109. *de regul. iur.*

DEFINITIO V.

De executione facta in nomen debitoris alieni pro debito procuratoris.

CVm procurator tuus centum tibi debita exacturus esset, idémque tantundem mihi deberet sub omniũ bonorum suorum obligatione, egi aduersus debitorem tuum, eíque denunciaui ne procuratori tuo solueret. 1 Si velut ipse intercederet: siue proprio siue procuratorio nomine, audiendus non est, quippe in cuius potestate sit tantundem tibi soluendo liberationem consequi, 3 cùm pecunia sit ex earum rerum numero quæ recipiunt in suo genere functionem. 4 Cui consequens est, vt aliud dicendum sit si non genus, sed certa species tibi debebatur. 5 Nisi in rem suam procurator factus proponatur: 6 qualis esse intelligitur si rationum reddendarum necessitas ei remissa sit, 7 datáque libera exigendi ac pro arbitrio administrãdi licentia. 8 Nam qui in rem suam procurator datus est in omnibus ferè domini iure censetur. 9 Non idem erit si tu ipse intercedas. Neque enim aut meliorem meam condicionem aut tuam deteriorem facere illud potest, quod eum procuratorem constitueris, qui meus debitor fuit. 10 *Ita Senatus* pro Antonio Fou 15. Cal. Ianuar. 1592.

1. Secundum ea quæ scripsi *Defin. 2. num. 7. sup. eod.*

2. Nam si tu ipse intercedas, non est dubitandum quin sis audiendus, cùm pro debito procuratoris tui molestiam aut damnum in bonis tuis pati non debeas, sicut nec è contrario *l. Plautius* 61. *D. de procur. l. pen. D. de compens. l. eius quod* 9. *C. eod. l.* 4. *in princ. D. de re iudic.* Ratio est in *l. ignorantia* 49. *D. de procurat. & l. vlt. C. si alien. res pign. dat. sit.* & posita est in fine huius Defin.

3. Itaque nihil eius interest, nec proinde audiri debet siue agendo siue excipiendo *l ille à quo* 13. §. *si de testamento D. ad SC. Trebell. l. 3. D. de verb. oblig.*

4. *l. 2. §. mutui datio D. de reb. cred. l. 1. §. re contrahitur. de oblig. & act.* Idque est quod dici solet in pecunia non cogitari corpora sed quantitatem *l. si ei cui* 94. *D. de solut.* iunct. *l. 1. D. de contr. empt.*

5. Quia non similiter species recipiunt in suo genere functionem *d. §. mutui verùm in cæteris l. eum à quo* 16. *cum seq. C. de solut.*

6. Nam qui in rem suam procurator est domini loco habetur, ita vt ei quoque cuius procurator est in petitionis concursu præferatur *l. quæ omnia* 25. *in fi. l. procuratore* 55. *D. de procur.*

7. Quoniam alioqui procurator quilibet, etiam cum libera, rationem administrationis suæ reddere cogitur, præsertim si quid fraude vel dolo egerit *l. si procurator* 10. *in fin. C. de procur.*

8. Hoc vnum tamen non sufficeret si primum deesset, ex iis quæ proximè diximus.

9. *d. l. quæ omnia d. l. procuratore l si quis in rem suam* 34. *D. de procur. l. qui stipendia* 9 *C. eod.*

10. *d. l. ignorantia* 49. *D. eod. d. l. 1. & vlt. C. si alien. res pign. dat. sit.* Hic tamen videtur eadem exceptio locum habere, nisi procurator in rem suam factus sit, quoniam eo casu solius procuratoris videtur interesse, non etiam eius qui procuratorem constituit, qui proinde si intercedat audiri non debet *arg. l. vlt. §. Titius D. de cond. indeb.*

DEFINITIO VI.

Executio facta in nomen debitoris condemnati ita demum valet, si debitoris debitor ex ea executione non ladatur.

DEbitoris condemnati debitor in iudicati executione conuentus, fassus fuerat se debere, & consenserat vt nomen suum pignori caperetur, 1 sed ea lege vt suum sibi chirographum redderetur ne quandoque à creditore proprio conueniri posset, 2 Non dubitabatur quin vtiliter pignus captum esset, tametsi condemnati consensus non interuenisset, 3 quia sicut iudicium redditur 4 ita & executio iudicati fit in inuitum. 5 Sed an cogendus erit is qui iudicatum exequitur instrumentum illud à condemnato repetere, in eámque rem nouam aduersus illum litem instituere vt debitoris desiderio satisfiat? Minimè, 6 cùm alia facilior & promptior ratio sit prospiciendi eius indemnitati, 7 Nimirum vt pronuncietur securum & indemnem fore debitorem qui creditoris sui creditori soluerit acti proprio creditori soluisset. Tantundem enim proderit soluenti autoritas iubentis magistratus 8 quantum ipsa chirographi redditio prodesse posset. 9 Dicat aliquis in ciuilibus causis non posse scindi confessionem aut oblationem sed absolutè vel reiici vel acceptari debere, &, vt pragmatici loquuntur, cum omnibus suis qualitatibus. 10 Verùm longè diuersa hæc sunt, scindi oblationem, Et per æquipollens satisfieri desiderio & securitati debitoris, 11 licet alia ratione quàm ipse voluerit. 12 *Ita Senatus* in causa N. Vulliod Matrat 7. Id Mart. 1593.

1. Quod alioqui summo iure capi non potuisset, vt diximus *Def. 2. num. 2. sup.*

2. Ipsius enim intererat vt suum sibi chirographum redderetur *l. vlt. C. ad exhib. l. solutione* 18. secundum Cuiacij emendationem *D. eod.*

3. *l. à Diuo Pio* 15. § *si rerum D. de re iudic.*

4. *l. inter stipulantem* 83. §. 1. *D. de verb. oblig.*

5. Licèt non ab inuito *l. si iudex* 28. *D. de minor. l. 2. l si longis* 7. *l.* 8. *& 9. C. de exec. rei iud.*

6. Ne alioqui nimis longè res abeat vt *in d. l. à Diuo Pio* §. *sed si emptor.*

7. Simile aliquid est *in l stipendia* 4. *C. de execut. rei iudic.*

8. *l. ait prætor* 7. §. 1. *D. de minor. l sancimus* 25. *C. de admin. tut. l. 1. C. si in caus iudic. pign. capt sit.*

9. Itaque nihil eo nomine interest debitoris *arg. l. qui tabulas* 27. §. *inde potest quæri D. de furt.*

10. *l. si ita stipulatio* 39. *in fin. D. de oper. libert. l. 2. D. de bon. libert. l. cùm quæritur* 16. *D. de admin. & peric. tut.*

11. Dici enim solet nihil referre quid ex æquipollentibus fiat *l.3.C.de inst.& substit.l.si usufructus 35.§.1. D.de usufr.l.certum 6.D.de reb.cred.*

12. Sufficit enim vt nihil intersit debitoris qui reuera est liberatus *arg. l. inter causas 26.§. si is qui & l.vlt.§.1.D. mandat.* Et satis fieri dicitur ei cuius desiderium impletur *l.1. D. qui satisd.cog.l.huiusmodi 84.§.si ita cui de legat. 1.*

DEFINITIO VII.

Debitoris debitor qui ignorans captum esse pignori nomen suum soluit proprio creditori, omnimodo liberatur.

CVm postulante creditore iura debitoris omnia, nominaque ex causa 1 sequestrantur, constat debitoris debitorem qui postea creditori suo soluerit ita demùm intelligi liberatum si nescierit sequestrationem. 2 Nam si sciuit siue à creditoris creditore, siue aliunde, & vndecũq; sciuerit imputare sibi debet cur vltro soluerit. 3 Sed an valeat consuetudo vt sufficiat publica præconis voce in loco & more maiorum factam esse sequestrationem? Sic enim apud Augustanos inualuisse quidam dicebant, apud quos ferè omnia moribus magis quàm legibus reguntur. 4 Placuit tamen ne quidem consuetudine induci posse vt debitoris debitor qui eam sequestrationem probabiliter ignorauit [vox enim præconis paucis innotescit 5] prohibeatur ei soluere cui scit se debere, 6 Ne alioqui materia detur circumueniendæ iustæ ignorantiæ. 7 Postéaque constitit Augustanorum quoque moribus constitutum esse vt ea executio quæ fit injura, & nomina debitoris legitimè significari debeat iis quos creditoris creditor nolit soluere proprio creditori. 8 Quod ipsũ quomodo aliter fieri potest quàm si ex eiusmodi denunciatione certior fiat debitor de iure creditoris exequentis 9? Proinde quãuis per iuris imperitiam debitor qui bona fide soluit post factam sequestrationem non alleget se liberatum, existimans fortasse non licuisse sibi post executionem licèt clandestinam 10 soluere, nihilominùs obtinere debet dũmodò probet solutionem: 11 solutio enim, facti: 12 liberatio iuris est. 13 Itaque cùm de eo tantùm litigatores contenderent, Vtrum ante an post executionem debitor soluisset, idque in obscuro esset, 14 Constaret tamen factam solutionem, priusquàm debitori denunciatum fuisset ne solueret, Pronunciauit Senatus liberatum debitorem. 15 Neglecta facti quæstione illa quasi superuacua, de tempore solutionis. 16 *Ita Senatus* in causa N. Cantamot & N. Chatelard Augustanorum 15. Cal. Feb. 1594.

1. Non enim nisi ex causa eiusmodi sequestratio fieri solet & debet vt scripsi *Defin.2.sup.De prohib sequestr.pecun.*

2. *l.nomen 4.C.qua res pignor.l.vlt.D.de transact.* Alieni enim facti ignorantia semper excusabilis est *l.si fideiussor 29.in princ. & §.si cùm debitor D.mand.l.vlt.D.pro suo l.vero 12.§.2.l.si quis 18.D.de solut.*

3. Poterat enim habere doli exceptionem contra suum creditorem ni creditor fateret vt sequestrationis impedimentum tolleretur *arg.l.si cum emptore 16.D.de pact.l.si conuenerit 18.D.de pignor.action.l.si pecunia 77.de legat.1.*

4. Regulare autem est vt cuiusque loci consuetudinem spectari seruarique oporteat *l.1.C.qua sit long.cons.l.4.§.vlt.D. de recept.arbitr.cum similib.*

5. *Authent. qui semel C. quomodo & quand.iudex.* Neque nouum est vt illa etiam quæ in iudicio & publicè fiunt non facilè credantur innotuisse *Auth. hanc autem C. de non numer. pecun.*

6. *l.12.§.2.l.si cùm Cornelius 82.l.32.aliud est 106. D.de solut.l. eius qui 41.D.de reb.cred.*

7. Quæ tamen circumueniri, damnúmque afferre non debet. *§.item si adhuc Inst.de mand.l.si precedente 58.d.l. si fideiussor 29.in princ.& §.1.& 2.l.inter causas 26.§.1.D.eod.*

8. Vt & in specie *d.auth.hanc autem.*

9. *d.l.nomen d.l.aliud est d.l.si fideiussor §. si cùm debitor.* facit *l.5.§.item si quis D.de cond. caus. dat.* Potest tamen aliter etiam quàm per denunciationem nota fieri sequestratio debitori scilicet per proscriptionem, de qua *in l. sed si pupillus 11. §. de quo palam* iunct. *§.seq.D.de inst.act.*

10. Clam enim fieri dicitur, quicquid fit ignorante eo cui denunciandum fuit *l.3.§. clam facere D.quod vi aut clam.*

11. Hic enim optimè locum habet *tit. C. vi quæ lef. aduoc. part.iud suppl.*

12. *l.consilio 7.§.vlt.D.de furt.fur.*

13. Certi enim sunt modi ad hoc inducti iure ciuili vt quod alicui deberi cœpit desinat deberi *l.obligationum ferè 44.§ placet de oblig.& act.* Inter quos est solutio cuius potestas illa est, vt nõ tantùm iuris autoritate sed etiã naturaliter obligationẽ dissoluat *l.verborũ 107.D.de solut. Et tit.Inst.quib.mod.toll.obl.in princ.*

14. Vt solét plerũq; obscuræ esse quæstiones facti non iuris *l.à testatore 109.D.de cond.& demonstr.l.2.D.de iur.& fact.ignor.*

15. Hic enim plus in re erat quàm in existimatione ideóque ignorantia iuris non impedit potestatem iuris vt nec in specie *l.regula 9.§.qui ignorauit D.de iur.& fact.ignor.*

16. Non enim superuacuis quæstionibus cautionibus aut probationibus litigatores onerandi sunt *l.quidam 21.D.de reb. credit.l.hac stipulatio 14.§.1.vt legat.nom.can.*

DEFINITIO VIII.

Confessio debiti facta coram apparitore iudicatum exequente an & quatenus probetur ex solius apparitoris relatione.

VRgente creditoris tui creditore apparitor qui iudicatũ exequebatur, sic contra te egerat acsi tu condemnato debitori aliquid debuisses, 1 suaq; relatione testatũ fecerat inhibitum à se tibi ne condemnato quantitatem illam solueres quam tum esses confessus illi te debere ex causa venditionis, Nihil verò aliud à te responsum nisi daturum te operam ne iudicis imperium neglexisse videreris. 2 Postea conuentus vt eam pecuniam exsolueres negasti quicquam te debere. 3 Quæsitum est an apparitoris testationi credi vsque adeò deberet, vt ex confessione tua tanquam debitor condemnari posses. 4 Absurdum namque videbatur vt ex solo ipsius scripto & testimonio obligareris si non aliunde constaret te debere. 5 Visum est credendum hac parte apparitori, 6 quoniam ea relatio ad officium exequentis, & ad necessitatem executionis de qua agebatur pertineret, 7 Alioqui nec ei credendum esse, in eo quod referret à te responsum esse curaturum te ne iudicis imperium videreris neglexisse. 8 Nam si nihil tùm debebas, cur non ingenuè & apertè responderas nihil te debere? 9 Ita enim effecisses vt aliam exequendi iudicati rationem victor creditor indagasset, 10 cuius nunc ineũdæ facultas fortasse nulla sit facto tuo, qui quasi debitor esses, executionem illam non improbaras: Feréque est vt in dolo esse videare qui per dissimulationem tuam iusto creditori damnum infligi velis. 11 An ergo si reuera nihil debeas, nullus veritati locus supererit? Imò supererit. Semper enim attendendũ est quid sit in veritate, 12 Nec erronea confessio nocere potest errore probato: 13 quæ res indebiti quoque condictionem solet inducere. 14 Neque, verò fieri potest vt plus iuris contra te habeat victor ex persona condemnati, quàm is ipse qui condẽnatus est, & cuius ille te asserit debitorem. 15 Sed hactenus tamen cõfessio tua coram apparitore & testibus facta tibi oberit vt interea per fiduciæ speciem condemnandus sis, 16 Vtque cum eodem creditore disceptandum habeas, an debeas, necne, Cùm tamẽ si ab initio negasses te debere nullũ illi ius contra te agendi competiisset. 17 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. de Grenand contra D. de Vaugrenicuse 7. Cal. Febr. 1594.

1. Secundum ea quæ scripsimus *Def.2.sup.eod.*

2. Quod apparitores & executores nostri sic exprimere solent *lequel a fait response qu'il se gardera de mesprendre* Non enim potest dolo carere qui magistratus imperio non paruit *l. non potest 199.*iunct.*l.qui vetante 102.de reg.iur.l.iniuriarum.*

3. *l.si quis D.de iniur.* Iudicis siquidem autoritas semper excusat *l.4 in princ.D.de aqua pluu.arc.*tùm etiam cùm iniquè aliquid iubet vel decernit, *l.ait prator 7.§.1.D.de minor.*

3. Quod tamẽ dicere & prædicere debueras tẽpore executionis ad eã impediẽdã *l.à Diuo Pio 15.§.sed si emptor.D.de re iud.*

4. *Arg.l.1.3.5.6.& pass.D. de confess.*

5. Multorum enim apparitorum praua admodum venalísque perfidia est & ideò compescenda potiùs quàm adiuuanda *leg. ne diu 21.C. de pœn.* Vnde illud etiam est quod de relationum per eos factarum fide, etiam citra solennem inscriptionem quæri potest ex iuris ratione *l. ea quidem 7. C. de accusat.* Inde etiam, quod huiusmodi apparitores qui per huiusmodi relationes quas & notoria & notorias lex vocat *d.l. ne diu notoriis suis adsistere iubentur, l.ab accusatione 6.§.nunciatores* D.*ad SC,*

D.ad SC.Turpil. non aliam ob causam quàm vt eorum notoriis maior fides adhibeatur. Alioqui ea demum confessio solet nocere, saltem ad transferendum onus probandi in consistente quæ fit apud acta *l.interrogata* 24. vbi Gothofr. *C.de lib.caus.*

6. *l.si fideiussor* 27. ibi: *præsentibus autem tabulariis hoc confessus esse C.de fideiuss.* alioqui incerta erunt ea litium plena omnia si apparitoribus officium exequentibus non credatur. Quam ob causam iure nostro prouinciali cautum est vt aduersus eas relationes apparitorum si quis impugnare volet perinde necessaria sit solennitas inscriptionis ac contra publicum instrumentum si modò vnius testis fide nitantur, aut impugnantis subscriptione. Nec enim videtur confessio huiusmodi facta esse absente parte, aut omnino extra iudicium, cùm & autoritate iudicis fiat executio & factum iudicis & apparitoris censeatur factum partis *arg.l.certum* 6.§. *si quis absente vers.certè D.de confess.l.1.C.si in caus iudic.pign.cap.sit.*

7. In iis enim quæ sunt extra causam executionis & officium executoris constat non credi apparitori quantumlibet exequenti Ioann. Papon. *in syntagm. Arrestor.*

8. Quorsum enim iuberetur apparitores relationem facere & quidem in scriptis, si nec in iis quæ ad ipsorum officium spectant fides vlla relationibus adhiberetur? Aut cur ei potiùs credamus qui semper sit negaturus id quod relatione continetur si damnum timeat ex relatione *arg.l.inter stipulantem* 83.§.1. *in fin.D.de verb.oblig.*

9. Tacere enim nocet quandoque *l. clarum* 4. *C. de autor. præst.* nimirum cùm ex ea taciturnitate aduersarius læderetur si non haberetur illa pro consensu *vt in l.pen. C. de recept. arb. auth.ad hoc.* ibi: *aut sciens eam duci tacuit ex studio C.de latin.lib. tol.l.1.§.1.l.quaro* 39. *D.de act.empt.* Denique in iudicialibus qui tacet consentire videtur. Nisi potiùs interfit aduersarij vt pro negante habeatur quò magis in solidum conueniatur *l.de ætate* 11.§. *qui tacuit de inter.in iur.fac.* Executio autem iudicati quæ fit per apparitorem licèt fiat extra iudicium habetur tamen pro actu iudiciali quia fit calore & vigore iudicij *l.3. & vlt. C. de exec.rei iudic.* Imò plus autoritatis & fauoris habet quàm sententia, quia contra eam appellari non potest *l.quemam* 21. *C. de app.l.4 D.eod.l.ab executione* 5. *C.quor.appell. non recip.l.1. C. de iur.& fact.ignor.* Et ipsa est quæ totum facit *l. habere* 57. *D. de euict.*

10. *d.l.à Diuo Pio* § *si rerum vers.sed illud.*

11. *Arg.l pen. D.de dolo l.qui se tibi* 45. *D.de petit. hered.* Indéque est quod dissimulans habendus est pro consentiente *l. 2. C. de bon.libert.* facit *l.qui tacet* 142. *de reg.iur.*

12. *Arg.l.imperatores* 29. *in fin. D.de probat.l.illicitas* 6.§. *verius de offic.præsid.l.verba* 6. *C.de testam.*

13. Quia nec errantis consensus vllus est *l.si per errorem* 15. *D.de iurisd.l.2.D.de confess.*

14. Si modò error fuit facti non iuris *d.l.2. De confess. l. 2. l. error* 8. *& seq. D.de iur. & fact.ignor. l.cùm quis* 10. *& pass. C.eo.*

15. Dixi *Defin.1.num.11.sup.eod.*

16. Quia in dubio magis credendum est apparitori publicam personam gerenti & cuius nihil interest quàm tibi qui semper negaturus es quod verum esse nolles *d.l.*83.§.1. *De verb. oblig.*

17. *d.*§. *si rerum & §. sed vtrum eiusd.l.à Diuo Pio l.3. C. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Resolutio venditionis ex cuius causa emptor precium debebat an & quatenus obsit emptoris creditori, eidémque cessionario precium illud postmodum exigere volenti.

CVm deberes mihi centum pro precio fundi quem ego tibi vendideram, ea cessetam actione quæ mihi contra te competebat, creditori meo, Tu denunciatam tibi cessionem ratam habueras, téque ipsi soluturum promiseras, 1 professus nihil tua interesse cui solueres. Posteà superuenientibus aliis quàm plurimis creditoribus hypothecariis qui in eo erant vt fundi possessionem per quasi Seruianam auocarent, conuenerat inter nos vt ab emptione discederetur. Quærebatur, an ideò esses liberatus, quominùs cessi precij nomine conueniri posses ab eo cui cessio facta erat. Mouebat quòd non plus iuris habere posset meus creditor idémque cessionarius, quàm ego ipse. 2 Constabat autem non potuisse me precium petere imminente periculo euictionis in ipso limine contractus[Siue euictioni causam illud dedisset quòd aliena res esset vendita, siue quòd res fuisset alteri oblgata 3]nisi præstita priùs satisdatione. 4 Quid verò si satisdare non potuissem? 5 Sed tamen rectiùs visum est Ius creditoris cui facta erat cessio, quíque eam cessionem sibi denunciauerat non potuisse tolli ex sola nostra voluntate, quod fuerat irreuocabiliter quæsitum: 6 Præsertim cùm à contracta perfectáque emptione ego & tu mutuo consensu potiùs quàm ex iuris ratione 7 discessissemus. Quamuis soleat dici Cessionem solam etiam adprobatam non facere vt debitor liberetur à creditore. 8 Id enim eò pertinet vt si post cessionem solutum sit pristino creditori contingat ex ea solutione liberatio, sed non vt liceat cedenti in præiudicium ignorantis cessionarij, paciscicum debitore. 10 Quia tamen ex facto proponebatur & probabatur, instantibus alijs creditoribus anterioribus facta iudiciali autoritate eiusdem pecuniæ sequestratio, 11 Placuit absolui te debere ni creditor ille meus & cessionarius curaret vt ea sequestratio tolleretur: 12 Quoniam quod tu denuncianti cessionario respondisses paratum te soluere, interpretationem illam recipere deberet, si non ab alijs quibus prohibendi ius esset soluere prohibereris. 13 Præsertim iudicis autoritate interueniente quæ semper excepta intelligi debet. 14 Alioqui eueniret vt qui non nisi centum debeas plus quàm centum soluere cogereris, quod apertè iniquissimum esset. 15 Planè non esset causa illa sufficiens ad denegandam solutionem, quòd si creditori meo eidémque cessionario solueres, túmque fundus hic tibi euinceretur per creditores anteriores, fieret vt & rem & precium amitteres. 16 Imputare enim tibi debes cur mecum tam incautè contraxeris, nec meliùs tibi prospexeris. 17 *Ita Senatus* in causa Ioannis Guichard & Claudij Bouier 6. Cal. Iun. 1594.

1. Citra delegationem: facta enim delegatione res non haberet dubitationem *l.si quis* 12. *l.dolo* 19. *D.de nouat.& deleg.*

2. Dixi *Def* 1. *num.*11. *sup.*

3. *l.Herennius* 63.§ 1. *D.de euict.l.*3.4.5. *C eod.*

4. *l.si post perfectam* 14. *C.eod.l.pen.*§.1. *D.de peric.& commod. rei vend.*

5. Nec enim satisdandi facultas semper & cuiliber præsens ac expedita est *l.omnes* 33.§. *præterea cùm C. de epis. & cleric. l. postquàm* 5.§.1. *vt legat nom.caueat.*

6. *Arg.l.*3. *l.de nouat.* iunct. *l.vlt. D.de pact.*

7. Id est ex necessitate; contractus enim resolutio quæ est voluntaria non potest perimere ius quod medio tempore fuit alteri quæsitum secus si sit necessaria *l.lex vectigali* 31. *D. de pign.* iunct. *l.*1. *D.qui potior.in pign.hab.cum similib.* DD. *ad l.*3. *C. de rescind.vendit.* Scripsi *Decad.*25. *de error.pragm.*

8. *l.*3. *C.de nouat.* iunct. *l.*1. *eod.* scilicet si delegatio nulla facta sit *l.*2. *eod.*

9. Facilius enim est vt solutio facta vero creditori, noceat cessionario quàm vt pactum cum eo initum *l. fugitiuus* 19. vbi vide rationem *D.de solut.*

10. Scripsi fusius *lib.*12. *Coniect.* vbi omnino vide.

11. Nam qui pro suo iure pecuniam exigere & executionem vrgere possunt multò magis & pecuniæ sequestrationem petere quæ nec ob aliam causam regulariter prohibita est quàm quòd non sit incipiendum ab executione *l.vnic.C.de prob. seq. pecun.* facit *l.non debet cui* 21. *De reg.iur.*

12. Remouendi enim impedimenti cura sumptúsque ad eum semper spectat cuius interest remoueri *l.sed etsi* 11.§.1. *D. ad exhib.l si in Asia* 22.§.1. *D.depos.*1.

13. *Arg.l si cùm Cornelius* 82. *D.de solut.*

14. Vt & alterius cuiuslibet superioris etiam in iureiurando Bald. *in l.vlt.*§. *in computatione C.de iur.delib.*

15. *l.nomen* 4. ibi: *quatenus tamen ipse debet. C. quæ res pign.*

16. Me scilicet existente non soluendo, alioqui tenerer tibi de euictione ad indemnitatem præstãdam quam & effectu ipso præstarem vt scripsi *num.*1 *sup.* Etsi dici solet neminem ideò obligari quia recepturus sit ab alio quod ipse præstiterit *l.nemo ideo* 171. *De regul.iur.*

17. Etsi enim ideo tibi honestè obiicere non possem, cessionarius tamen meus potest, cui promisisti te soluturum, & cui sufficit quod te debitorem meum adeóque suum agnoueris. Poteras autem & debebas curare vt tibi satisdarem de euictione si meæ facultates tibi erant suspectæ *l.*7. *l.de exceptione* 11. *& pass. C.de euict.l.*4. *l.emptori* 37. *l.si dictum* 56. *in prin. D.eod.* Iunct. *l.qui cum alio* 19. *De reg.iur.*

DEFINITIO X.

Is cuius liberatio in pendenti est, conuenire interèà non potest: Et de potestate mandati, De soluendo, ac in quo differat à delegatione.

DEbebam tibi centum, nec habebam pecuniam in numerato. 1 Vendidi Titio fundum dignum centum ea lege vt tibi pro me solueret, te tamen inscio 2 neminéque pro te stipulante. 3 Si qua ratione licèt citra denunciationem sciueris quod inter me & Titium gestum est, cíque mandaueris vt pro te tantundem, plúsve minúsve erogaret, data illi electione vtrum eam pecuniam in diminutionem precij quod tibi pro me soluere debebat, & exonerandi sui gratia solutum vellet, an potiùs obligandi tui causa, 4 Non potes à me centum petere priusquàm Titius electione sibi data vsus sit, suámque voluntatem declarauerit, 5 quia æquum est partam mihi liberationem intelligi si Titius fidem exsoluens meo nomine soluerit, tibi consentienti, quod ego tibi, ipse mihi debebat. 6 Itaque interim est in pendenti vtrum ego tibi quicquam debeam. 7 Quo incerto nõ est tibi permittendum vt à me exigas. Nihil enim refert ad remorandam executionem an certum sit non deberi an incertum sit deberi. 8 Planè si Titius maluerit te sibi obligare quàm seipsum exonerare, non eo minùs poteris contra me agere quòd ei vendiderim & mandauerim vt tibi solueret, quamuis id mandatum tù quoque ratum habueris. Neque enim ratihabitio illa delegationi similis videri potest, vt ego à te videar liberatus. 9 Nam si cessionem nominis feciisse non sufficit ad acquirendam liberationem, 10 Multò minùs sufficiet mandatum debitori factum de soluendo alteri tametsi alter ille sciuerit, quousque secuta sit solutio aut quid aliud simile quod solutionis vim habere possit. 11 Mihi tamen aduersus Titium actio competet in id quod interierit mea. 12 *Ita Senatus* in causa R. D. Abbatis Ambroniacensis, & N. Ioannis Dionysij Cauet 3. Non. Iun. 1594.

1. Nec enim numeratio totius debiti semper est in expedito, inquit Vlp. *in l. si dubitet* 10. *D. de fideiussor.*

2. Nam & inuito te potest alius tibi pro me soluere, adeóque me etiam ignorante & quod plus est inuito *l. soluendo* 39. *D. de negot. gest. l. solutione* 23. *D. de solut.* licèt futurum sit vt non habeat contra me negotiorum gestorum actionem is qui me specialiter prohibente soluerit creditori meo *l. vlt. C. de negot. gest.*

3. Nam si quis pro te stipulatus esset, delegatio facta videretur, quæ nec inter absentes nec sine stipulatione contrahitur *l. 1. & 2. C. de nouat. & deleg.*

4. Cùm enim nullam contra Titium ex meo contractu habeas actionem, non sine causa debuisti ei dare electionem vt tanto magis ad solutionem pro te faciendam eum inuitares. Alioqui posset si mallet mihi soluere & potest illius interesse vt te obliget potiùs quàm vt se liberet à me quem expertus sit patientem creditorem.

5. Est enim hic casus ex ijs in quibus quid iuris anteà fuerit apparet, ex postfacto *l. qui res* 98. §. *rem autem D. de solut. l. huic scripturæ* 15. §. 1. *D. ad leg. Aquil.*

6. Nihil enim interest an ego tibi soluerim an pro me alius, præsertim te consentiente *d. l. soluendo. d. l. solutione.*

7. Pendente enim causa pendet causatum *l.* 12. §. *vlt. l. sed etsi quid* 25. §. 1. *D. de vsufr. l. seruus* 43. §. 1. *de acquir. rer. dom.*

8. *l. qui promisit* 48. *l. sufficit* 56. *D. de cond. indeb.* vbi scriptum est ex huiusmodi incertitudine non tantùm impediri exactionem sed etiam induci condictionem.

9. Nam qui mandat alij vt soluat etiam consentiente creditore non eo minùs obligatus manet quamdiu solutio facta non est.

10. *d. l. 1. C. de nouat. l. pupilli* 96. §. *seror D. de solut.*

11. Quia tandiu mandatum illud reuocari potest re integra, *l. si cùm Cornelius* 82. *D. eod. de solut. l. mulier* 72. §. *vl. D. de iur. dot. l. 2. C. eod.*

12. *l. vero* 12. §. *pen.* ibi: *quid certum D. de solut.*

DEFINITIO XI.

Debitor debitoris cuius nomen pignori captum est nullomodo interim potest vrgeri à suo creditore, nec si cum eiusdem creditoris sui creditore colluserit.

DEbitor qui postulante creditoris sui creditore prohibitus est per iudicem ne creditori proprio solueret, 1 si ab eo conueniatur, cogendus non est de primi creditoris iure docere, 2 Nec si collusio inter primum creditorem & debitorem hunc interuenisse dicatur. 3 Pertinet enim ea res ad eius curam cuius odio interdicta est debitori facultas soluendi, 4 sufficítque ad exonerandum debitorem vt suo creditori non possit tutò soluere, 5 Postquàm placuit nomen quoque debitoris in executione capi posse. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Iuxta ea quæ scripsimus *Def. 7. sup.*

2. Sufficit enim vt doceat de iudicis imperio cui non potuit non parere adeò vt nec ab eo appellare potuerit aut debuerit tanquam cuius nihil interest *l. ait prætor* 7. §. 1. *in fin. D. de minor.* Cùm non audiantur appellantes nisi quorum interest *l. 1. D. de appell. recip.*

3. Nullum enim damnum ex hac collusione sentit creditor idémque verus debitor cùm soluere habeat necesse.

4. Vt probet se nihil debere ei qui se dicit creditorem, aut vt ei soluat: quod vtrumque non nisi cum ipso creditore fieri potest, non cum primo debitore cuius nihil interest.

5. Non enim tutò soluit qui contra iudicis præceptum soluit, ideóque nec liberatur nec excusatur vtpote qui sit in dolo *l. non potest dolo carere* 199. *De regul. iur.*

6. *l. etiam nomen* 5. *C. de execut. rei iudic. l. à Diuo Pio* § *si rerum &* § *sed vtrum D. de re iudic.*

TIT. XI.

De heredit. action.

DEFINITIO I.

Heres an & quando & quatenus venire possit contra factum defuncti.

HEres etsi personam defuncti sic repræsentat vt idem propemodum esse existimetur 1 adeò vt & in vitia omnia etiam ignorans succedat, 2 & quod magis est in malam fidem quam defunctus habuit, 3 interdum 4 tamen potest ex proprio iure 5 id improbare quod à defuncto gestum est, adeóque licèt ex defuncti persona de euictione teneatur, 6 Nimirum si defunctus contra leges paciscendo 7 suum duntaxat non etiam sui heredis factum promiserat. Qui enim alteri succedit, non aliter hoc ipso ratum habere factum defuncti intelligendus est, quàm si defunctus illius nomine quem postea successorem habuit aliquid gesserat, vel spoponderat ratam eum rem habiturum. 8 *Ita tractatum est* in causa D. de Chastillion & Dominarum de Bouuant & d'Aiguebelete Prid. Non. Iun. 1588.

1. Cùm sit vniuersi iuris successor *l. nihil aliud* 24. *D. de verb. signif. l. heredem* 59. *l. hereditas* 62. *De reg. iur.*

2. *l.* 4. §. *heres qui D. de vsucap. l. cùm heres* 11. *D. de diuers. temp. præscript.*

3. Vt tenent Canonistæ *ad cap. si diligenti. & cap. vlt. Extr. de præscript.*

4. Regula enim est in contrarium vt non possit heres improbare factum defuncti cuius hereditatem agnouerit *l. cùm à matre* 14. *C. de rei vindic. l.* 3. *C. de reb. alien. non alien. l. si ab eo* 7. *C. de liber. caus. l. si ius* 30. *D. eod. l. consensu* 8. §. *pen. C. de repud. l.* 2. *in fin. C. si in fraud. patron. l. vlt. C. de contr. & committ. stipul. l. siue possessio* 14. *C. de euict.* vide omnino quæ scribam *ad Defin.* 4. *inf. eod.*

5. Neque enim nouum est vt quibusdam casibus plus aut minus iuris habeat heres quàm defunctus *l. si per imprudentiam* 51. §. *non mirum D. de euict. l.* 5. §. 1. *D. de diuers. temp. præscr.*

6. *l. Seia* 72. *D. eod.* Olasch. *decis.* 181. *num.* 15.

7. Adde & *in fraude si ij arg. d. l.* 2. *in princ. C. si in fraud. patr.* Vide omnino Olasch. *Decis. Pedem.* 180. vbi ponit multas limitationes *ad d. l. cùm à matre.*

8. Intellige

18. Intellige nisi quatenus habet ex bonis defuncti, etiamsi sit heres cum beneficio legis & inuentarij Boer. *quæst.* 23. *num.* 17. *vers Et si tenetur.* Vbi addit, si dominus succedat non domino qui non tenebatur de euictione, eatenus duntaxat repellendam esse dominum quatenus ex defuncti hereditate lucratus est, licet inuentariam non fecerit *ex d.l si ab eo* 7. *C. de liber. caus.* Idem' est si defunctus quidem tenebatur de euictione, heres autem idemque dominus non teneatur, Vt puta si pater aut mater in hereditate filij non reperiat legitimam propter res alienum quod absorbeat totam hereditatem si credimus Bart. quem refert & sequitur Boer. *d.q.* 23. *n* 17. *in fin &* 20. Adde Baldum *in l. qui se patris col.* 9. *vers. item quæritur si vassallus C. vnd. liber. & in l. rem alienam col.* 2. *D. de pign. act.* Cravet. *cons.* 200. *num* 7. Iunge *Def.* 4. *infr.*

DEFINITIO II.

Ius redimendi rem à defuncto venditam sub pacto de retrouendendo est indiuiduum, ideóque singulis heredibus in solidum competit.

SI is qui ex lege venditioni adiecta ius habebat redimendæ rei venditæ, pluribus heredibus relictis decessit, cuilibet in solidum actio competet ante diuisam hereditatem acceptúmque eo nomine inter coheredes iudicium familiæ erciscundæ, vt res retrouendatur. 1 Propterea quòd tradendi obligatio indiuidua sit nec sit arctandus vnus ex heredibus venditoris, vt in redimendo cogatur contentus esse venditione partis, cùm ab initio non fuerit emptor partem emptum qui rem totam emit. 2 Eandem enim rationem esse conuenit distrahendi negotij quæ fuit contrahendi. 3 Adde, quòd si vni ex heredibus venditoris pro qua tantùm parte heres esset retrò venditio fieret, eueniret vt ne pro ea quidem parte facta videretur: Cæteris nimirum coheredibus in eadem parte suas portiones vindicantibus, vtpote nulla dùm hereditatis facta diuisione. 4 Ita fit vt non aliter contingentem sibi portionem redemisse videri vnus ex heredibus possit, quàm si rem totam redemerit. 5 Neque tamen emptori caucre cogetur de indemnitate aduersus cæteros coheredes præstanda, cùm satis contra omnes ipso iure tutus sit qui vni ex heredibus retrouendere coactus fuit. 6 Sed vtile erit coheredibus qui non redemerunt familiæ erciscundæ iudicium, aduersus coheredem qui redemit, si parati sint soluti precij partem numerare, nec velit ille rem à se redemptam eáque de causa factam hereditariam communicare. 7 *Ita Senatus* pro D. de Lamfrey contra Claudium Berger 14. Cal. Ianuar. 1589.

1. *arg. l. heredes* 25. §. *an ea & seqq. D. fam. erciscund. l. quod si vno* 13. *D. de in diem addict.*

2. *l. si quis alium* 46. *D. de solut. l. tutor* 47. §. *curator de minor.*

3. *l. plane* 21. *D. de condict. indebit.* 3. *l. prout* 80. *de solut. l. nihil* 35. *de regul. iur.* Denique quod vno & indiuisibili consensu celebratum est diuidere non oportet, inquit Bart. *cons.* 195. *incip. Lancelotus.*

4. Habet enim vnusquisque ex condiuisoribus partem suam vel in minima parte glebæ communis & hereditariæ. Ideoque succurri semper solet ei qui non aliter parte sua frui possit quàm si socij quoque portionem tractet, vt puta si quis ædificare velit insulam sibi communem cum eo qui nullam sumptuum partem conferre velit *l. si vt proponis* 4. *C. de ædific. priuat. cum concord.*

5. Nam cùm non possit redimere nisi iure hereditario, fit proculdubio hereditaria pars illa quæ redempta est, & consequenter communis, licèt videatur coheres qui redemit in extranei emptoris potiùs quàm in defuncti venditoris ius hac parte successisse *arg. l. an vitium* 5. §. *ex facto D. de diuers. temp. præsc.* Sed loquitur ille textus de herede qui redemit rem cuius redimendæ ius nullum habebat tanquam heres, sed tantùm quasi alius quilibet extraneus, vt probant verba illa vltima *quemádmodum si antè redemisset sic deinde heres extitisset.* Nos contrà loquimur de eo qui redimendi ius habuit tanquam heres, qui ideò non potest haberi similis extraneo quominùs coheredibus suis bonam fidem præstare in omnibus teneatur, exemplo eius quod licet in alia specie scriptum est *in l. si mandatu* 59. §. 1. *D. mandat. l. fideiussor* 26. *in princ. D. de pignor. l.* 2. *l.* 5. §. 1. *D. de distr. pignor. l.* 1. *C. de dolo:* Facit *l. & puto* 16. §. *sed etsi dolo D. famil. erciscund.*

6. *l.* 2. 3. *&* 4 iunct. *l. stipulationes non diuiduntur* 72. *D. de verb. obligat.* vbi scriptum est stipulationem *fundum tradi* esse indiuiduam, ideóque ex ea vt ex cæteris omnibus indiuiduis, & singulos heredes promissoris in solidum teneri, consequens est & singulis heredibus stipulatoris actionem ipso iure in solidum dari.

7. *arg. l. l.* 2. § *ex his igitur &* §. *item si. d l. heredes* 25. §. *contra quoque & seqq præsertim* § *si vnus ex coheredibus. D. famil. erciscund.* iunct. *d. l. & puto* 16. §. *sed etsi dolo eod.*

DEFINITIO III.

Causa restitutionis in integrum exerceri potest contra solum heredem cum beneficio inuentarij etiam non vocatis creditoribus hereditariis licèt possint illi adesse si velint.

IMpetrata in integrum restitutio aduersus emptorem qui pendente lite decesserit relicto herede cum beneficio legis & inuentarij, perinde exerceri potest contra heredem solum, hoc est nec vocatis nec auditis creditoribus & legatarijs, acsi is purè heres esset, 1 cùm is legitimam contradicendi personam habeat, 2 & ipsa in integrum restitutio quamuis in personam detur in rem tamen scripta videatur, 3 postquam moribus nostris receptum est vt rescindens quod aiunt cum rescissorio cumulari possit. 4 Ideóque nec ad instantiam discussionis remitti actor potest: 5 Nec solùm si aduersus emptorem viuum implorata sit restitutio, sed etiamsi ante imploratam eam defunctus sit is qui potuit conueniri. 6 Planè si liti adesse velint creditores & legatarij quorum vtique interest ne in eorum necem colludatur non sunt prohibendi. 7 *Ita tractatum est* in causa Ioannæ Ioly, & heredum Petri Gleyton 12. Cal. Mart. 1593.

1. Quoniam non facit beneficium inuentarij quominùs heres verè heres sit, sed tantùm ne supra vires & facultates hereditarias teneatur *l. vlt. C. de iur. delib.* In quo plerosque ex rudioribus pragmaticis nostris vulgo falli video, qui de huiusmodi herede cum beneficio legis & inuentarij sic passim loquuntur, quasi non habeant eum pro vero herede. De quo plura scripsi *in Decade* 1. *de error. pragmat.*

2. Quippe qui solus iuris successor est *l. quoties* 9. §. *heredes* 12. *D de hered. inst.* defunctique personam repræsentat vt diximus *Defin.* 1. *supr.* Facit *l. si ideò* 55. in illis verbis: *etenim actam esse causam palam est, & satis est ab eo cui ius agendi fuit causam esse actam D. de euict.*

3. Præsertim illa quæ competit ex edicto *quod met. caus. l. metum* 9. §. *animaduertendum quod met. caus.* Interdum etiam illam quæ datur minoribus *l. in causa* 13. §. *interdum D. de minor.*

4. De quo videnda sunt quæ nos contra hunc pragmaticorum errorem fusissimè scripsimus *Decad. Err.* 1. *& seqq.*

5. Ad quam remitti solent illi duntaxat qui non nisi puras meréque personales actiones exercent.

6. Idem enim ius est heredis quod fuit defuncti in restitutionibus in integrum siue petendis siue excipiendis vt & in cæteris ferè omnibus *l. non solum* 6. *D. de in integr. restit. l. minor autem* 18. §. *vlt. D. de minor. l. Pannonius* 86. *D. de acq. her.*

7. *l. si suspecta* 29. *D. de inoff. test. l. à sententia* 5. §. *si heres l. si perfugio* 14. *in princ. D. de appellat.*

DEFINITIO IV.

Filius idémque heres patris an & quando factum ipsius improbare possit.

POtest filius venire contra factum patris defuncti si quid à patre gestū sit perperàm & contra leges, licèt sit ipse heres patris 1 dummodò non veniat tanquam heres 2 sed proprio iure, id est ex legis aut hominis dispositione. 3 *Ita Senatus* in causa Laurentiæ Du Chesne contrà fratres Visan Augustanos Prid. Cal. Sept. 1594.

1. Oslsch. Cacher. *decis. Pedemont.* 180. *num.* 1. vbi multos citat præsertim Cravet. *cons.* 200. *num.* 5. 6. *&* 7. & Graminat.

decis 93.num.7. Per text.*in cap si vassallus de alien.patern. feud.in vsib feudor.* Addens, stante nullitate venditionis factæ contra formam iuris & decretorum posse ipsummet qui alienauit, puta feudum venire contra factum proprium & reuocare alienationem non obstante iuramento, præsertim si alienatio sit nulla fauore alterius, Ex Bart.*in l.post mortem in princip.& ibid.* Alex.*in apostill. D. de adopt.* Sequitur in terminis alienationis rerum feudalium. Afflict.*decis.* 335, post alios multos, inter quos Alex.*cons* 123.*num.*5.*vol.*1.*& cons.*109.*num.*1 *& seq.vol.*4. vbi respõdet *ad reg.l.vindicantem* 17. *D.de euict.* Adde Bald.*in l.acceptã col pen.C.de vsur.* vbi ait posse per vnumquenque ex contrahentibus allegari nullitatem contractus quotiès ea nullitas procedit ex mutua culpa. Item *in l.2.notab.*3.*C.si aduers. rem iudic.* vbi scribit posse patrem venire contra factum suum tam agendo quàm replicando de nullitate, quia quod nullum est, inquit, nullam reo defensionem parere vnquam potest, ex *glos.in* §.1. in verb.*interdicta Inst.quib.alien.licet vel non.* Nec quod venditor nunquam contradixerit venditioni à se factæ potest efficere vt eo magis valeat venditio *cap. quod ab initio de reg. iur.in 6.* Ergo nec filijs nocere debet etiamsi ipsi consenserint Bart. & Alex.*in l.si debitor* §.*si in venditione* per illum text.*D.quib. mod. pign.vel hypoth.soluit.* Multò minùs quod sint heredes, etiam sine beneficio legis & inuentarij, cùm defunctus ipse si hodie viueret contrauenire posset. Secundò limitat Osasc. regulam *d.l. cùm à matre*, non procedere quando factum patris tendit ad priuandum filium heredem eo quod sibi debetur à lege vel ex prouidentia antecessorum non ex facto defuncti. Ex glos. communiter recepta *in tit.de success feud.*§.*hoc quoque* in verb. *inuestiri ab innumeris probata* quos ibid. refert Osasc.*num.* 5. præsertim à Grammat.*dict.decis.*93.*num.* 9. & 12. Non enim potest locus esse præsumptioni quòd pater sanum consilium capere voluerit pro filiis suis in quorum fraudem contraxerit. Præsumitur namque fraus ex magno excessu facto in alienanda ea re quæ filiis restitui debuit *arg. l. omnes* 17.§.*Lucius D.quæ in fraud. credit. l. Imperator* 50. iunct. *glos. in verb. in fraudem D. ad SC. Trebell.* Alex.*cons.*57.*num.*2.*vol.*5. Gloss. Bart. & Castr.*in l.*2.*C.de donat.* Sed & mala fides præsumitur & fraus tam in venditore quàm in emptore ex omissione solennitatum requisitarum à iure aut à statuto *l.*1.*vbi glos.*& communiter DD. *C. de fid. instr. & iur.hast.fisc.* Tertiò limitat *reg.in d.l.cùm à matre*, non procedere vbi heres confecit inuentarium & feudum est mixtum seu ex pacto & prouidentia, adeóque etiamsi feudum esset hereditarium mixtum ex Bald. *in l. qui se patris eod.*6.*C. vnd.liber.* Iul. Clar. *lib.* 4. *sent.* §. *feudum quæst.* 42. *vers. successiuè quæro.* Grammat.*d.decis.* 93.*num.*10. Hæc omnia ex Osasc. *d. decis.*180. quæ tamen an ex iuris ratione omnia & omnino vera sint subsisto, & alio commodiore loco latiùs discutiendum relinquo. Videtur enim valde obstare text.*l.consensu* 8. §. *pen. C.de repud. l.si ab eo* 7. *C. de liber. caus. l.filium* 31. *D.eod.l si patri* 24. *C.de donat.* Etsi pro supradictis distinctionibus facit non parum *l.*2.*in princip.C. si in fraud.patron.* quam miror ab Osascho citatam nõ esse. Facilis tamen responsio est singulari iure comparatum esse in persona patroni vt quamuis succedat liberto ex asse siue ex testamento siue ab intestato possit tamen reuocare quicquid in fraudem suam defunctus alienauerat, siue per Fauianã facto testamento, siue per Caluisianam ab intestato, quia non sponte adit hereditatem sed ob id tantùm quòd neque bonorũ possessionem contra tabulas petere, neque alio remedio sibi prospicere possit, vt eleganter Vlp. tractat *in l.si patronus* 3. §. *patronum &* §. *seq. D. eod.* iunct. *l.quòd si in diem* 16.§.*idem scribit D.de petit.hered.* Ex quo tanto magis apparet, In cæteris quibus potest imputari cur defuncti hereditatem agnouerint, aliud dicendum esse. Planè patrono fortasse putet quis comparandũ esse filium qui ex asse heres institutus sit à patre, nec tamen possit legitimam saluam habere propter ea quæ à patre in legitimæ fraudem gesta essent. Nam neque huic permittitur vt solius legitimæ consequendæ gratia repudiet hereditatem vt alibi scripsimus. Sed non est recta comparatio tum quia non vsq; adeò exæquandus est ingenuus liberto vt ingenuo non sit libera rerum suarum alienatio *l.* 2. *D. si à parent. quis manum.* Tum etiam quia nihil prohibet quo minus hic filius paternam hereditatem respuat, aut inuentarij beneficium imploret vt contra factas à patre alienationes sui iuris tuendi gratia venire possit. Sed de his omnibus aliàs fortasse pluribus.

2. Imò & tanquam heres venire potest contra factum defuncti iis nimirum casibus quibus ipse defunctus contra factũ proprium venire potuit. Secundum ea quæ proximè ex Osascho tractauimus. Sed tamen etiam hoc casu potest defendi meliorem esse debere condicionem patris quàm filij, Patri enim permitti potest vt tanquam legitimus filij administrator reuocet alienationem bonorum filij quam contra leges fecit, etiamsi iurauerit se nunquam contrauenturum quia eiusmodi reuocatio fit in filij non in patris commodum. At filius qui est heres patris quoties ex proprio iure reuocat ea quæ in suam fraudem pater alienauerat, agit ad proprium commodum non ad commodum patris aut alterius. Quod vtique non debet ei licere quandoquidem propria culpa potest ei imputari cur patris hereditatem agnouerit à qua poterat abstinere. Vide omnino Bald. Castr. & alios *ad l.vlt.* §. *in computatione C.de iur.delib.*

3. Ergo non alio casu locus erit tot legibus quæ volunt filium eundémque heredem non posse impugnare factum patris quàm si factum illud non sit contra leges, vt puta si quid ex bonis maternis aut aduentitiis filij pater vendiderit. Quomodo ex communi sententia concludit Osasch. *decis. vlt. num. vlt.* vbi adfert rationem quod etiam res aliena vendi possit *l. rem alienam* 28. *D. de contr. empt.* Quasi verò bonorum maternorum & aduentitiorum filij non sit districtè patri prohibita alienatio *l.*1.*C.de bon.matern.l.cùm oportet* 6. *& l.vlt. C.de bon.quæ liber.*

TIT. XII.

Ex delict. defunctor.

DEFINITIO I.

Mortuo reo pendente appellatione nihilo minus ferenda est sententia in causa appellationis propter damna fatáisque litis expensas.

SAnte decisam litem de crimine aut post sententiam quidem sed pendente appellatione 1 reus decesserit 2 licet non transeat criminis persecutio contra heredem, 3 non eò minùs tamen sententiam ferri necesse est, vt accusatori si obtineat sarciantur damna omnia quæ reus ipse si viueret sarcire cogeretur. 4 In quo numero etiam litis expensæ continebuntur. 5 Nihil enim commune habet pœna criminis cum rei persecutione. *6 Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Febr. 1589. & rursum in causa Amedei Dogier & Ioãnis Chalonod, contra Petrum & Antonium De la tour. 4. Id. April. 1593.

1. Cuius vtique vis illa est vt extinguat iudicatum reuocétque omnia ad terminos vt aiunt litis contestatæ *l.furti* 6.§. 1.*D.de his qui not.infam.l.*1.§.*vlt.D.ad SC.Turpill.*

2. De quo extat *tit.in D.& C.si pendent.appellat.mors interuen.*

3. *l.si is qui* 3.*C.ill.tit si pend. appell. mors interuen. l. vnic.D. eod.* in illis verbis: *quamuis pendente appellatione morte rei crimen extinctum sit.*

4. *d.l.vnic.* ibi: *si verò fisci interest, vel alterius contra quem appellatum est heres causæ appellationis reddere necesse habet.*

5. *l.qui solidum* 78.§.*etiam de leg.* 2. in illis verbis: *sed damnum ab eo sarciendum erit* iunctis *seqq.nec aliud seruabitur in litis sumptibus.*

6. *l. defuncto* 6. vbi Bart. *D.de public.iud.* Ioann. Faber *in* §. *non autem Inst.eod.* Idem Bart. *in l.ex iudiciorum* 20. *D. de accusat.d.l. si is qui.*

DEFINITIO II.

Quid si pendente iudicio de appellatione deserta & post litem contestatam decesserit is qui appellauit.

ILlud difficilius, nec minùs tamen verum est quod placet, si pendente de appellatione deserta iudicio, & post litem iam contestatam appellans decesserit, iudicium desertionis licèt pœnale sit 1 transire tamen aduersus heredem, 2 vt & ferri sententia possit in persona procuratoris à defuncto constituti, quippe qui à tempore contestationis dominus litis factus fuerit. 3 Nam & ex delicto defuncti

functi transit pœna pecuniaria in heredem si cum defuncto lis fuerat contestata. 4 *Ita Senatus* 11. Cal. Decembr. 1589. ex tempore.

1. Nam in pœnam desertæ appellationis mulcta pecuniaria decem librarum fortium vt vocant constituta est lege nostra prouinciali contra eum qui temerè appellauit, Adeóque licet iustam prouocandi causam habuerit. Nec nisi à Senatu nostro cuius suprema manus & autoritas est eiusmodi mulctæ gratia fieri potest.

2. In quem & regulariter transire solet instantia quæ cœpta fuerat cum defuncto *l. heres absens* 19. *l. si petitor* 31. *l. si is qui Romæ* 34. *D. de iudic.* Bart. *in l si eum hominem* 33. *D. de fideiuss.*

3. *l. ab executore* 4. *§. vlt. D. de appellat. l. procuratoribus* 22. *cum ll. seqq. C. de procurat. & similib.*

4. *l. vnic. C. hoc sit.* vbi additur, Etiamsi non sit lis contestata teneri tamen heredem ex delicto defuncti in quantum ad eũ peruenit, Ne alieno scelere diceretur, quod & scriptum est *in l. quod diximus* 16. *in fin. D. quod met. caus. l. 1. §. vlt.* iunct. *l. 3. in princip. D. de vi & vi armat. l. 5. in princip. D. de calumniat. l. in heredem* 26. *D. de dolo l. 3. §. ex furtiua D. de pecul. l. 2. §. vlt. D. vi bonor. rapt. l. 1. D. de priuat. delict. l. sicuti* 38. *de reg. iur. l. 2. C. vnde vi.* Adde *l. constitutionibus* 33. *l. sciendum* 58. *D. de oblig. & act.*

TIT. XIII.

De constit. pecun.

DEFINITIO I.

Constitutor habet exceptionem ordinis quam habet fideiussor, nisi vel ei renunciauerit, vel intercesserit animo nouandi.

VI proprio nomine constituit se soluturum quod alius debet, quamuis nomine proprio sit obligatus, 1 cùm tamen alienum sit debitum, pro intercessore nó secus ac fideiussor habendus est. 2 Proinde iuuari debet exceptione ordinis & excussionis non factæ si ante debitorem conueniatur. 3 Nisi exceptionis huius beneficio renunciauerit. 4 Eadem enim vrget ratio æquitatis quæ fideiussoribus primùm accommodandam exceptionem suasit, vt quantum fieri potest succurratur ei qui pro alieno debito est obligatus. 5 Vel ob hoc maximè ne litium materia & numerus multiplicetur si condemnatus constituitor, aduersus debitorem regressum vt par est habere velit. 6 Hoc ita si non nouandi animo debitorem se constituerit, id est, ni si fuerit expromissor. 7 Hic enim cùm promissione sua liberet debitorem 8 solúsque maneat obligatus non potest excussionem obiicere principalis, qui nullus supersit debitoris. 9 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 1. De fideiuss. infr. vbi hæc repetita est.

1. Quia obligatur ex proprio constituto *l. 1. & tot. hoc tit. D. & C. sicut & fideiussor ex propria stipulatione l. blanditus* 12. *C. de fideiuss.*

2. Intercedit enim quisquis alienam in se recipit obligationem *l. 1. & tot. tit. ad SC. Vellei an. D. & C.*

3. *ex Auth. præsente C. de fideiuss. & nouell. 4. eod. tit. de fideiuss.*

4. Renunciare enim potest quilibet iuri suo *d. nouell. 4.* iunct. *l. pen. C. de pact. l. pactum* 46. *D. eod. l. si iudex circumuento* 41. *D. de minor.*

5. Cùm hoc fieri potest sine damno creditoris quamuis non sine aliquo ipsius incommodo *arg. l. planè* 14. *D. eod. tit. de minor.*

6. Ita enim euenit vt necesse sit fieri de lite lites, & ex vnius litis fine alterius nouæ litis materiam consurgere, quod ne accidat semper cauendum est *l. pen. C. de reb. credit. & iureiur. l. terminate* 3. *C. de fructib. & lit. expens. l. 4. §. ait prætor D. de re iudic. l. singulis* 6. *D. de except. rei iudic.*

7. Expromissor siquidem is dicitur, qui solus obligatus est pro alio siue ante obligato siue numquam obligato. In quo maximè differt à fideiussore.

8. Est enim nouatio prioris obligationis peremptio & in sequentem transfusio *l. 1. D. de nouat.*

9. Excussionis enim non factæ exceptio præsupponit alium esse obligatum, qui & conueniri & exigi possit *l. Moschis* 47. *D. de iur. fisc. dict. Auth. præsente & Auth. hoc si debitor,* & vbique Doctores *C. de pignor.*

TIT. XIV.

De probat. & præsumpt.

DEFINITIO I.

De testibus audiendis ante litem contestatam aut ad futuram rei memoriam.

VERITATIS habendæ fauor efficit vt probationum facultatẽ ampliari semper quantùm fieri potest oporteat, restringi numquam. 2 Inde fit vt aliquãdo nulladum etiam mota controuersia testes audiri possint, & quidem cuiuslibet ætatis & condicionis, quoties periculum est ne in litis tempus dilatæ probationes intercidant: 3 Quod beneficium ex principali diplomate 4 non minùs ei qui acturus 5 quàm qui conueniendus est, indulgetur. Mota verò cõtrouersia necdum tamen lite contestata, si factum tale sit, quod per testes aut seniores aut valetudinarios, aut breui abfuturos probari necesse sit, interrogari interea testes possunt nec minùs actore petente quàm reo, 6 tametsi videatur actori posse imputari cur de iure suo citiùs expertus non sit, 7 sed ita tamen vt in eam rem diploma impetretur, 8 nec alios testes interrogare liceat quàm qui in eo sunt vt vel longioris absentiæ vel breuioris vitæ periculũ præseferant. 9 Nisi ea sint tempora in quibus grassante peste, aut bello, aut fame iuniores ac fortissimi quique perinde periclitentur. 10 Post litem contestatam idem beneficium non actori 11 sed soli reo competit, in cuius scilicet potestate non fuit quo tempore cõueniretur, litémve contestaretur. 12 Si non ea ratio actori quoque succurrendum suadeat, quòd per tergiuersationes rei solitó reorum more fugientis moram probationib. fieri appareat. 13 Si tamen facti causa distinctis articulis non solùm in iudicium deducta esse cœperit, sed etiam per inficiationẽ contestata, positionibus quas vocant hinc inde productis, non eò minùs ad probandas eas quæ negatæ sunt siue actor siue reus admitti poterit, quòd nouas allegationes proponere aduersarius velit. Neque vllo Principis in eam rem rescripto opus est, 14 sed ea tantùm cautio adhibenda vt non priùs testationes aperiantur quàm ampliorũ probationum via præclusa sit. 15 Ne iniuria fiat aduersario qui si intentionem suam per testes suo tempore probare vellet, post apertas didicitásque testationes non audiretur. 16 Planè si factum de quo probando agitur eiusmodi sit quod non nisi per instrumentarios testes probari queat, indistinctè seruandum est vt audiri illi quandocunque possint 17 impetrato in id diplomate, 18 sed ita vt super aliis articulis qui probari per alios testes commodè possint, non audiantur. 19 *Ita Senatus* in causa fratrum De Chauasse ex tempore in publico auditorio 9. April. 1588. & rursus in relationibus libellorum 26. Aug. & 2. Decemb. 88. itémque 2. Decemb. 89. & in causa D. Abbatis d'Abondance 4. Cal. Iul. 1591.

1. Veritas enim semper inquirenda est cum omni diligentia & omni via *l. vlt. §. si verò quis C. de episc. audient. l. vlt §. licentia C. de iur. delib. l. inquisitio veritatis* 18. *C. de solut.* quia præualet scripturæ & eam vincit. *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod*

agit l. si cùm pater 17. *C. ad SC. Vellean. l. multum interest* 6. *C. si quis alter, vel sibi.* Denique facit aperta & reperta veritas terminum disceptationis, vt loquitur *l. cùm seruum* 6. *C. de serv. fugit.* quod omnium fauorabilissimum est.

2. Ex iuris regula quæ vult fauores esse ampliandos non restringendos *vulg. l. cùm quidam* 19. *de liber. & posth. l. hoc modo* 64. *§.1. de condic. & demonstr. l. si fuerit* 10. vbi Castrens. *de reb. dub.*

3. *Ex cap. significauit* 41. *Extr. de testib.* facit *l. in lege Aquilia* 40. *D. ad leg. Aquil. l. 2. C. de naufrag. lib.* 11. *sit.* 5.

4. Hoc enim iure vtimur vt diploma & rescriptum Principis apud nos in eam rem necessarium sit, vt & apud Gallos teste Ioann. Papon. 1. *Notar. lib.* 10.

5. Et si namque minùs faueri solet actoti quàm reo quia in eius potestate est quando agat non etiam in potestate rei quando conueniatur *l. pure* 5. *§. vlt. D. de doli except. l. qui in alterius* 42. *de regul. iur. l. petenda* 6. *C. de tempor. pet. in integr. rest.* perinde tamen non modò æquum sed etiam necessarium est hac parte succurri actori, quia nonnullas moras semper habet exercitio iudicij vt ait Paulus *in l. etiam* 15. *D. vt legat. nom. caueat.* præsertim fugiente reo & per dolum malum differente contestationem, vt reorum est fugere, ideóque & à Græcis φυγόδικοι appellantur. *l. properandum* 13. *C. de iudic.* nec minùs fauorabilis est inquisitio veritatis ex parte & in vtilitatem actoris quàm ex parte rei quia fauorabilis est propter seipsam.

6. *cap. quoniam frequenter Extr. vt lit. non contest.* Mynsing. 4. *obser. cap.* 71. *&* 72. Ferrar. *in form.* 8. *ad futuram rei memor.* Gothofr. *ad d. l. illud.*

7. Quid enim si qua ratione impeditus fuit ne ageret? Nec sanè cuiquam est præscribendum cur non hoc vel illo tempore egerit, cùm variæ causæ possint interuenire vt in simili scriptum est in *l. quia poterat* 4. *D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. non enim* 16. *l. sed etsi* 26. *§. vlt. D. ex quib. caus. maior.* facit *l. ille à quo* 13. *§.1. D. ad SC. Trebell.*

8. Vt & in præcedente casu de quo dixi *num.* 4. Ideò fortasse quòd inspecta iuris communis ratione non possunt audiri testes ante contestationem *cap.* 1. *cap. accedens* 2. *& d. cap. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non contest.* quia nec interim lis vlla est sed tantùm controuersia *l. sed etsi lege* 25. *§ si antè D. de petit. hered. l. amplius* 15. *D. rat. rem hab. l. 2. nic. C. de lit. contest.* Nisi probabilius putes hanc obseruationem esse bursalem vt loquuntur, & locupletandi ærarij causa inductam potiùs quàm necessaria vlla iuris ratione, vt & alia pleraque in quibus vsu nostro obtinuit Gallorum exemplo, vt diploma Principis necessarium existimetur tum etiam cùm iudicis officio & autoritate commodiùs expediri res posset, vt euenit in omnibus causis restitutionum in integrum, quas olim Prætoris erat concedere aut præfecti vrbi aliorúmve magistratuum pro sua cuiusque iurisdictione *l. 1. & tot. tit. D. de in integr. restit. tit. generali & seqq.*

9. In eo namque differunt interrogationes quæ fiunt ex dispositione *d. cap. quoniam frequenter* ab ijs quæ fiunt *ex d. cap. significauit.* quòd ex *d. cap significauit,* quiuis testes audiuntur. At *ex cap. quoniam frequenter*, non nisi valetudinarij aut mox abfuturi interrogantur. Item in eo quòd qui deponunt *ex d. cap. significauit*, probant perpetuo: qui verò *ex d. cap. quoniam*, non nisi intra annum. Denique in eo quòd depositio facta ex vi *d. cap. significauit,* continuò publicatur. At quæ facta est ex vi *d. c. quoniam,* manet obsignata penes iudicem nec ante contestationem publicatur. Gothofr. *ad d. l. in lege* ex Mynsing. & Ferrar. supradictis locis.

10. *l. casus maioris* 8. *C. de testam.*

11. Qui scilicet aliter sibi prospicere potest, præstando nimirum diligentiam in quæstione facti distinctis articulis proponenda, quo facto super articulis distinctis secuta contestatione posteà obtinere poterit ex iure communi vt testes interrogentur, vt sequitur in Defin. quod non similiter facere reus potest, qui exceptiones suas proponere nequit antequam viderit non solùm quid sit in actoris intentione, sed etiam quibus medijs eam intentionem adiuuare ac fulcire actor velit.

12. *dict. l. 5. §. vlt. de dol. except. d. l. qui in alterius* 42. *de reg. iur.*

13. Æquum enim est haberi litem pro contestata in odium rei per cuius tergiuersationem stat ne contestetur. Contumacia enim in contestando pro contestatione est, adeóque pro confessione, ita vt si absoluta perfectáque sit contumacia procedi possit etiam ad diffinitiuam sententiam *l. consentaneum* 8. *C. quomod. & quand. iud.*

14. Quia nihil in eo fit contra iuris communis rationem aut ordinem, nec est à Principe impetrandum, quod communi iure conceditur *l. Imperatores* 30. *D. de reb. auct. iud. possid. aliàs l.* 15. *D. de probat. credit.*

15. Vt dixi *num.* 9.

16. Metu scilicet subornationis *cap fraternitatis & cap seriei. extr. de testib.* vide Afflict. *decis.* 216. imò nec aduersarium interrogare posset Osasc. *dec.* 110. *num.* 5. *& 7. & dec.* 97.

17. Qua maius periculum hoc casu est ne probationes intercidant *d. l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil.* item quia testium instrumentariorum fides non posset esse suspecta cùm sint illi ab vtraque parte electi, & approbati. Nam & vnus testis plenam fidem faceret qui ab vtraque parte esset adprobatus. Specul. *in tit. de teste §. restat de numero testium col.* 3. *in fin.* Cravet. *cons.* 100. *in fin.*

18. Diploma enim & rescriptum Principis semper necessarium est vt diximus *num.* 4. *&* 8. nisi in casu de quo *num.* 14. Solent autem in Gallia fieri rescripta ista & dirigi ad iudices regios, iudices inquam vel partium vel testium vt scribit Gothofr. *ad dict. l. in lege ex Paponio loco supra citato.* Sed apud nos diriguntur ad iudicem ordinarium, id est qui in causa principali quando moueretur, esset futurus iudex Bart. & alij *in l. societatem §. arbitrorum col.* 4. *D. pro soc.* Alex. *cons.* 103. *col.* 1. *vol.* 3. Imò & ad alium quemlibet inquisitorem pro arbitrio Cancellarij aut Procancellarij sub Principis nomine rescriptum concedentis. Illud sanè semper requiritur vt pars sit citata, vt tradunt DD. *ad d. cap. quoniam frequenter*, & *ad Auth si quis C. de testib.* Addunt Doctores requiri etiam interlocutionem iudicis testes, examinandos valetudinarios esse vel abfuturos ex glos. Bart. & alijs *ad d. l. in lege* Socin. iun. *cons* 86. *num.* 14. *vol.* 1. Sed alio iure vtimur, sufficitque vt inquisitor quisquis ille sit testem de eo interroget an sit valetudinarius aut abfuturus, salua aduersario facultate obijciendi de nullitate si testis non eius sit qualitatis & condicionis.

19. Causam enim aliquam subesse oportet timorem scilicet mortis vel absentiæ Bart. *in l. fin. C. de vsur. pupill.* Tel. *in d. cap. significauit col.* 3. Decius *cons.* 302.

DEFINITIO II.

Mortis probatio solis iudicijs contenta est, nisi cùm mors est fundamentum intentionis.

MOrtis probationes vt plurimùm difficiles sufficere qualescumque, id est etiam leuiores cùm de re modici præiudicij agitur non improbabili ratione nostris placuit,1 Hactenus nimirùm vt in eum qui vitam asserit quæ multò facilioris probationis est, probandi onus transferatur.2 Siquidem mortis cuiusque vnus tantùm locus, vnum instans est,3 vitæ verò & plures loci, & plura tempora.4 Sed si fundandæ intentionis necessitas mortis probationem exigat, vt puta si testamentariam aut legitimá quis sibi adserat hereditatem quæ viuentis hominis nulla esse potest,5 aut fideicommissariam quasi defuncto eo qui cùm moreretur restituere rogatus esset,6 exactissima probatio requiretur,7 Et siue actor ille erit cui probandi necessitas regulariter incumbet,8 siue reus qui & in exceptione sua actor est,9 si minùs plenas mortis probationes adferat,10 condemnabitur, tametsi nihil omnino aduersarius præstiterit.11 *Ita Senatus* in secreto auditorio 9. April. 88.

1. Ex Bart. & alijs *ad l. 2. § si dubitetur* D. *testam. quemadm. aper.* Vnde est, quod ex instrumento in quo dicitur *Titius filius quondam Sempronij* probatur mors Sempronij. Alex. *in l. 1. §. hoc autem D de oper. noui nunciat.* post Iacob. Butr & Imol.

2. Maximè verò si à communiter accidentibus verisimile sit mortuum esse aut præmortuum eum de cuius morte tractatur, puta si non dubitetur mortuum esse filium cum patre aut matre, sed tantùm quis eorum sit præmortuus. Osasc. *decis.* 108. *nu.* 9. *ex l. qui duos §. cùm in bello de reb. dub.* Addens *num.* 10. argumentum à communiter accidentibus transferre onus probandi in aduersarium ex glos. *in l. neque natales* D. *hoc tit.* Rom. *sing.* 404. Euer. *in loco legal cap.* 56.

3. *l. vlt. D. de cond. inst. l. qui duos* 18. *§.1. D. de manum. testam.*

4. *l. an vsufructus* 56. *D. de vsufr. l. si vsusfructus* 8. *de vsufr. legat. l. computationi* 68. *alias l. hereditatium D. ad leg. falcid.*

5. *l. 1. D. de hered. vel act. vendit. l. donari* 29. *alias l. quidam §. donationem D de donat.* facit *l. vlt C. de cadu. toll.* Dius Hadr.

6. Quo casu potest fideicommissum intercidere fideicommissario ipso præmoriente *l. filiusfamilias* 114. *§. Diui* 1. *de leg. 1. l. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici C. de inu. stip.*

7. Text.

7. Text. est elegans *in l. si cùm 34 D. ad SC. Trebel. & in l. sed & in illo 18. D. de reb. dub.* Excipe tamen casum *l. ex facto 17. & si quis autem D. ad C. Trebell.* vbi præsumitur in dubio conditionem fideicommissi extitisse non fauore testatoris quod alioquin odiosum est, nec quòd nos humanius fingere velimus patri superuixisse *l. cum pubere 22. de reb. dub.* Sed quia proponebantur pater & filius simul perisse non diuersis temporibus, nec proinde poterat videri defecisse conditio fideicommissi nisi hoc liberis qui de superuiuentibus tantùm intelligi debebat vt post Bart. & Inol. tractat Osasc. *decis. 68. num. 11.* vbi & alias 4 cum 9. responsiones adfert quas ibi vide, præsertim *num. 14.* vbi subiicit aliud esse si substitutus simul decesserit cum eo cui fuerat substitutus, quia nec aliter poterat admitti ex substitutione quàm si superuixerit *d. l. sed & in illo.* Denique quoties alteri superuenire necesse est non sufficit quòd simul decedant & quisquis superuiuentiam allegat eam probare debet *l. quod de pariter 15. D. eod.* Sicut & qui allegat vitam *l. spadonem 15. §. qui absolutus de excus. tut.* Osasch. *ibid. num. 11.*

8. *vulg. l. qui accusare 4. C. de edend. l. actor quod asseverat 23. C. hoc tit.*

9. *l. quoties 8 §. qui dolo l. in exceptionibus 19. D. eod.*

10. Debet enim vnusquisque plenissimè probare & implere intentionem suam *l. 2. D. eod. l. vlt. C. de rei vindic.* id est fundamentum suæ intentionis etiamsi effectu ipso sit negatiuum *l. optimam 14. C. de contr. & committ. stipul. l. in illa 8. de verb. oblig.* vbi Bart. & DD. Osasc. *dict. decis. 108. num. 3. & 5. ex l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.*

11. *d. l. 4. C. de edend.*

DEFINITIO III.

De probatione possessionis & dominij.

POssessio quoniam facti magis quàm iuris est, 1 per testes omnimodo probari debet. 2 Per instrumenta vix est vt probari vnquam possit 3 nisi fauor antiquitatis quæ alias probationes sustulit hanc vnam admitti necessariò debere suadeat. 4 Probata autem præsentis temporis possessio in præteritum quoque probata intelligi debet 5 hactenus vt contrariæ probationis onus in aduersarium transferatur. 6 Dominij alia ratio est, quòd cùm sicut maioris est momenti, 7 ita difficilioris sit probationis, 8 non facilè præsumendum est ne quidem ex præterita multorum annorum possessione, 9 obique plenè probandum est quoties principaliter, vt nostri loquuntur, non incidenter dominij quæstio exercetur. 10 Sanè si fideicommissum petatur, quoniam agitur de omni iure quod defunctus habuit siue dominij siue possessionis in fideicõmissarium transferendo, 11 solam defuncti possessionem probare sufficiet, 12 saluo eius iure qui posteà dominij controuersiam fideicommissario facere volet. 13 Cæterùm si de præcedente iusta possidendi causa appareat, facilius credendus est quis possedisse, & quidem ex eo iure quo possidere potuit: 14 Sin plures causæ concurrent, ex ea quam sibi fauorabiliorem esse putauerit 15 si voluntatis probatio contraria nulla sit. 16 Inde fit vt rem communem possidens non nisi pro sua parte possidere videatur 17, sicut nec nisi pro ea parte testari qui de re communi testatur, 18 vt suo tantùm non etiam alieno iure, quod non nisi improbè facere posset, 19 vti videatur. *Ita Senatus* pro D. de Chastillion contra Dominas de Bouuant & d'Aiguebelete prid. Non. Iunij 1588.

1. *l. denique 19. D. ex quib. caus. maior. l. cùm heredes 23. in pr. & §. 1. de acq. poss.*

2. Facta enim non præsumuntur *vulg. iurib.*

3. *l. prædia 48.* vbi Bart. & alij *D. de acq. poss.* Alex. *cons. 24. num. 2.*

4. Dec. *cons. 36. num. 6. & cons. 302. num. 10.* post Castr. & alios ibi citatos.

5. Salic. *in l. ex persona C. de prob.* Socin. *cons. 89. col. 1. vers. sed quid plura.* Idem è contrario pro dicente se adhuc possidere rem quam antè à possedit, maximè si possessio sit recens. Bart. *in l. siue possidetis C. eod.* Osasc. *decis. 40. nu. 9.* id est non antiquior biennio Hier. Gabr. *cons. 193. num. 5. & 6.* Non idem est contra negantem se possidere Gabr. *ibid. n. 4.*

6. Nam contra præsumptionem iuris potest semper admitti probatio Alex. *cons 113. col. fin. lib. 1. l. si chirographum 24. D. hoc tit.* nisi per confessionem partis Osasc. *decis. 101. num. 33. & seqq.*

7. Idóque petitorium solet absorbere possessorium *vel. in l. naturaliter 12. §. ubi communiter de acq. p. §.*

8. §. *commodum Inst. de interd.*

9. Gail. Pap. *pract. 25.* Nec sufficit quòd probetur quis possedisse aliquam dominas *l. Titia 46. de pet. hæred.* Afflict. *in §. sed ista Capit. de act. num. 8.* Gabr. *cons 45 num. 6.*

10. *Not. ad l. 1. sine præjudicio. & ad l. cum res. C. hoc tit.*

11. *l. 1. D. ad SC. Trebell.* Bart. *in l. 1. col. pen. de leg 1.* Gabr. *cons. 46. n. 23. & 24.*

12. Scilicet contra heredem gravatum aut eius heredem. Cravet. *cons. 316. num. 5. vers. nono.* Natt. *cons. 400.* Mantic. *lib. 7. tit. 6. num. 5.* Nam contra tertios possessores probandum est dominium Mant. *ibid.* ex Alex. *cons 82. num. 14. vol. 2. & cons. 138. num. 8 vol. 6.* Cravet. *cons. 61. num. 6.* post Bald. *cons. 41. vol. 4.* Natt. *d. cons 400. col. fin.* Idem est si contra heredem ipsum agatur non ex fideicommisso, sed vindicatione adeóque hypothecaria vt concludit Hier. Gabr. *cons. 46. num. 48.* aduersus Bald. *in auth. contra num. 11. C. ad Treb.*

13. *l. de cuictione 69. D. eod. tit. ad SC. Treb.* non enim plus iuris transferre potest restitutio hereditatis quam defunctus habuerit *l. 1. D. eod. tit.* aut heres ipse fuerat habiturus *l. 2. eod.*

14. *l. quædam mulier 77. D. de rei vindic. l. 2. C. de acqu. poss.* Bart. *in l. Celsus D. de usucap.* A primordio enim tituli posterior formatur euentus *l. 1. C. de imp. lucr. descr. lib. 10.* Osasch. *decis. 101. num. 17. & seqq.* vbi addit non sufficere probari actus possessorios nisi probentur secuti ex ea causa ex qua dicit quis se possidere ex Alex. *cons. 50. num. 8. vol. 3.* post Bart. *in l. 1. §. hoc interdicto col. 3. de inn. act. priuat.* Inter actus autem possessorios primum locum obtinet fructuum perceptio Bart. *in l. qui vniuersas §. quod per colonum & in l. quamuis §. 1. D. de acquir. poss.* Alex. *cons. 133. col. 3. vol. 1.*

15. *d. l. quædam mulier. de rei vindic.* Intellige tamen si vtraque causa sit compatibilis, alioqui posterior priorem destruit *l. si quis ante conduxit 10. D. de acq. poss.*

16. Puta si possessionis suæ titulum certum & vnicum allegauerit aut produxerit. Ex eo namque solo præsumitur possidere. Afflict. *decis. 376. num. 5.* Osasc. *dict. decis. 101. num. 37. & 38.*

17. *l. duo fratres 78. D. de acquir. hered.*

18. *l. serui electione 5. §. vlt. de leg. 1.* Quòd si non partem sed ius aliquod in re habeat testator de eo solo iure disponere intelligitur etiamsi futurum sit vt morte finiatur *ex l. vxor patrui vbi not. C. de legat. l. quod in rerum 24. §. 1. de leg. 1.* Didac. *ex communi in cap. filius Extr. de testam. num. 2.* Nisi ius illud habeat testator vel partem in re heredis. Tunc enim placet legatum omnino effectum habere & quod ad totam rem *ex l. cùm filius 76. §. dominus,* vbi Bart. & alij *de leg. 2.* Didac. *vbi sup. num. 3. ad fin.* iunge *l. vnum ex familia 67. §. si rem eod. tit. de leg. 2.*

19. Ideóque præsumptio illa vitanda est quæ delicti probationem induceret *l. meritò 51. D pro socio.*

DEFINITIO IV.

Pecunia soluta præsumitur soluentis nisi probetur contrarium aliter tamen quàm per confessionem personæ suspectæ.

IN dubio quidem credendum est solutam pecuniam fuisse soluentis. 1 Sed admittit ea præsumptio probationem in contrarium 2 adeóque ex nuda eius qui soluit confessione: 3 nisi proponas personam suspectam, cuius proinde confessio quoque suspecta sit. 4 Finge maritum ære alieno laborantem aut libertinæ condicionis hominem quem talliabilem appellamus, cùm suam condicionem non ignoraret 5 profitentem esse publico si voles instrumẽto soluisse se precium rei quam emit ex vxoris pecunia, nullius momenti erit confessio licèt iurata, 6 quasi quam donandi fraudandique animus magis quàm veritatis fauor expresserit. 7 Nam etsi confessus sit adhibito etiam iureiurando solutam sibi dotem ab vxore, siue constante iam matrimonio, 8 siue tùm cùm matrimonium contrahebatur 9 nulla præcedente dotis promissione, perinde inanis erit confessio si non aliis adminiculis fulciatur; 10 nec aliud erit quamuis adiecerit maritus debitam sibi fuisse dotem aut vxori ex causa legati aut præcedentis alicuius promissionis si neque de legato, neque de promissione aliunde appareat. 11 Sanè si ab alio quàm ab vxore factam solu-

agit l. si cùm pater 17. *C. ad SC. Velleian. l. multum interest* 6. *C. si quis alter, vel sibi.* Denique facit aperta & reperta veritas terminum disceptationis, vt loquitur *l. cùm seruum* 6. *C. de serv. fugit.* quod omnium fauorabilissimum est.

2. Ex iuris regula quæ vult fauores esse ampliandos non restringendos *vulg. l. cùm quidam* 19. *de liber. & posth. l. hoc modo* 64. §. 1. *de condic. & demonstr. l. si fuerit* 10. vbi Castrens. *de reb. dub.*

3. *Ex cap. significauit* 41. *Extr. de testib.* facit *l. in lege Aquilia* 40. *D. ad leg. Aquil. l.* 2. *C. de naufrag. lib.* 11. *sit.* 5.

4. Hoc enim iure vtimur vt diploma & rescriptum Principis apud nos in eam rem necessarium sit, vt & apud Gallos teste Ioann. Papon. 1. *Notar. lib.* 10.

5. Et si namque minùs faueri solet actori quàm reo quia in eius potestate est quando agat non etiam in potestate rei quando conueniatur *l. pure* 5. §. *vlt. D. de doli except. l. qui in alterius* 42. *de regul. iur. l. pretenda* 6. *C. de tempor. pet. in integr. rest.* perinde tamen non modò æquum sed etiam necessarium est hac parte succurri actori, quia nonnullas moras semper habet exercitio iudicij vt ait Paulus *in l. etiam* 15. *D. vt legat. nom. caueat.* præsertim fugiente reo & per dolum malum differente contestationem, vt reorum est fugere, ideóque & à Græcis φυγόδικοι appellantur. *l. properandum* 13. *C. de iudic.* nec minùs fauorabilis est inquisitio veritatis ex parte & in vtilitatem actoris quàm ex parte rei quia fauorabilis est propter seipsam.

6. *cap. quoniam frequenter Extr. vt lit. non contest.* Mynsing. 4. *obser. cap.* 71. *&* 72. Ferrar. *in form.* 8. *ad futuram rei memor.* Gothofr. *ad d. l. illud.*

7. Quid enim si qua ratione impeditus fuit ne ageret? Nec sanè cuiquam est præscribendum cur non hoc vel illo tempore egerit, cùm variæ causæ possint interuenire vt in simili scriptum est in *l. quia poterat* 4. *D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. non enim* 16. *l. sed etsi* 26. §. *vlt. D. ex quib. caus. maior.* facit *l. ille à quo* 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

8. Vt & in præcedente casu de quo dixi *num.* 4. Ideò fortasse quòd inspecta iuris communis ratione non possunt audiri testes ante contestationem *cap.* 1. *cap. accedens* 2. *& d. cap. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non contest.* quia nec interim lis vlla est sed tantùm controuersia *l. sed etsi lege* 25. §. *si antè D. de petit. hered. l. amplius* 15. *D. rat. rem hab. l. vnic. C. de lit. contest.* Nisi probabilius putes hanc obseruationem esse bursalem vt loquuntur, & locupletandi ærarij causa inductam potiùs quàm necessaria vlla iuris ratione, vt & alia pleraque in quibus vsu nostro obtinuit Gallorum exemplo, vt diploma Principis necessarium existimetur tum etiam cùm iudicis officio & autoritate commodiùs expediri res posset, vt euenit in omnibus causis restitutionum in integrum, quas olim Prætoris erat concedere aut præfecti vrbi aliorúmve magistratuum pro sua cuiusque iurisdictione *l. 1. & tot. tit. D. de in integr. restit. tit. generali & seqq.*

9. In eo namque differunt interrogationes quæ fiunt ex dispositione *d. cap. quoniam frequenter* ab ijs quæ fiunt *ex d. cap. significauit.* quòd ex *d. cap. significauit*, quiuis testes audiuntur. At *ex cap. quoniam frequenter*, non nisi valetudinarij aut mox abfuturi interrogantur. Item in eo quòd qui deponunt *ex d. cap. significauit*, probant perpetuo: qui verò *ex d. cap. quoniam*, non nisi intra annum. Denique in eo quòd depositio facta ex vi *d. cap. significauit*, continuò publicatur. At quæ facta est ex vi *d. c. quoniam*, manet obsignata penes iudicem nec ante contestationem publicatur. Gothofr. *ad d. l. in lege* ex Mynsing. & Ferrar. supradictis locis.

10. *l. casus maiorib.* 8. *C. de testam.*

11. Qui scilicet aliter sibi prospicere potest, præstando nimirum diligentiam in quæstione facti distinctis articulis proponenda, quo facto super articulis distinctis secuta contestatione posteà obtinere poterit ex iure communi vt testes interrogentur, vt sequitur in Defin. quod non similiter facere reus potest, qui exceptiones suas proponere nequit antequam viderit non solùm quid sit in actoris intentione, sed etiam quibus medijs eam intentionem adiuuare ac fulcire actor velit.

12. *dict. l.* 5. §. *vlt. de dol. except. d. l. qui in alterius* 42. *de reg. iur.*

13. Æquum enim est haberi litem pro contestata in odium rei per cuius tergiuersationem stat ne contestetur. Contumacia enim in contestando pro contestatione est, adeóque pro confessione, ita vt si absoluta perfectáque sit contumacia procedi possit etiam ad diffinitiuam sententiam *l. consentaneum* 8. *C. quomod. & quand. iud.*

14. Quia nihil in eo fit contra iuris communis rationem aut ordinem, nec est à Principe impetrandum, quod communi iure conceditur *l. Imperatores* 30. *D. de reb. auct. iud. possid. aliàs l.* 15. *D. de priuil. credit.*

15. Vt dixi *num.* 9.

16. Metu scilicet subornationis *cap. fraternitatis & cap. seriei, extr. de testib.* vide Afflict. *dec.* 216. imò nec a fuertarium interrogare posset Ofasc. *dec.* 10. *num.* 5. *& 7. & dec.* 97.

17. Qua maius periculum hoc casu est ne probationes intercidant *d. l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil.* item quia testium instrumentariorum fides non potest esse suspecta cùm sint illi ab vtraque parte electi, & approbati. Nam & vnus testis plenam fidem faceret qui ab vtraque parte esset adprobatus. Specul. *in tit. de teste* §. *restat de numero testium col.* 3. *in fin.* Crauet. *cons.* 100. *in fin.*

18. Diploma enim & rescriptum Principis semper necessarium est vt diximus *num.* 4. & 8. nisi in casu de quo *num.* 14. Solent autem in Gallia fieri rescripta ista & dirigi ad iudices regios, iudices inquam vel partium vel testium vt scribit Gothofr. *ad dict. l. in lege ex Paponio loco supra citato.* Sed apud nos diriguntur ad iudicem ordinarium, id est qui in causa principali quando moueretur, esset futurus iudex Bart. & alij *in l. societatem* §. *arbitrorum col.* 4. *D. pro soc.* Alex. *cons.* 103. *col.* 1. *vol.* 3. Imò & ad alium quemlibet inquisitorem pro arbitrio Cancellarij aut Procancellarij sub Principis nomine rescriptum concedentis. Illud sanè semper requiritur vt pars sit citata, vt tradunt DD. *ad d. cap. quoniam frequenter, & ad Auth. si quis C. de testib.* Addunt Doctores requiri etiam interlocutionem iudicis testes, examinandos valetudinarios esse vel abfuturos ex glos. Bart. & alijs *ad d. l. in lege* Socin. iun. *cons* 86. *num.* 14. *vol.* 1. Sed alio iure vtimur, sufficitque vt inquisitor quisquis ille sit testem de eo interroget an sit valetudinarius aut abfuturus, salua aduersario facultate obiiciendi de nullitate si testis non eius sit qualitatis & condicionis.

19. Causam enim aliquam subesse oportet timorem scilicet mortis vel absentiæ Bart. *in l. fin. C. de vsur. pupill.* Fel. *in d. cap. significauit col.* 3. Decius *cons.* 302.

DEFINITIO II.

Mortis probatio solis iudicijs contenta est, nisi cùm mors est fundamentum intentionis.

MOrtis probationes vt plurimùm difficiles sufficere qualescumque, id est etiam leuiores cùm de re modici præiudicij agitur non improbabili ratione nostris placuit, 1 Hactenus nimirùm vt in eum qui vitam asserit quæ multò facilioris probationis est, probandi onus transferatur. 2 Siquidem mortis cuiusque vnus tantùm locus, vnum instans est, 3 vitæ verò & plures loci, & plura tempora. 4 Sed si fundandæ intentionis necessitas mortis probationem exigat, vt puta si testamentariam aut legitimâ quis sibi adserat hereditatem quæ viuentis hominis nulla esse potest, 5 aut fideicommissariam quasi defuncto eo qui cùm moreretur restituere rogatus esset, 6 exactissima probatio requiretur, 7 Et suus actor ille erit cui probandi necessitas regulariter incumbet, 8 siue reus qui & in exceptione sua actor est, 9 si minùs plenas mortis probationes adferat, 10 condemnabitur, tametsi nihil omnino aduersarius præstiterit. 11 *Ita Senatus* in secreto auditorio 9. April. 88.

1. Ex Bart. & alijs *ad l.* 2. § *si dubitetur* D. *testam. quemadm. aper.* Vnde est, quod ex instrumento in quo dicitur *Titium filium quondam Sempronij* probatur mors Sempronij. Alex. *in l.* 1. §. *hoc autem D de oper. noui nunciat.* post Iacob. Butr. & Imol.

2. Maximè verò si à communiter accidentibus verisimile sit mortuum esse aut præmortuum eum de cuius morte tractatur, puta si non dubitetur mortuum esse filium cum patre aut matre, sed tantùm quis eorum sit præmortuus. Olasc. *decis.* 108. *nu.* 9. *ex l. qui duos* §. *cùm in bello de reb. dub.* Addens *num.* 10. argumentum à communiter accidentibus transferre onus probandi in aduersarium ex glos. *in l. neque natales D. hoc tit.* Rom. *sing.* 404. Euer. *in loc. legal. cap.* 56.

3. *l. vlt. D. de cond. inst. l. qui duos* 18. §. 1. *D. de manum. testam.*

4. *l. an vsumfructus* 56. *D. de vsufr. l. si vsusfructus* 8. *de vsufr. legat. l. computationi* 68. *alias l. hereditatium D. ad leg. falcid.*

5. *l.* 1. *D. de hered. vel act. vendit. l. donari* 29. *alias l. quidam* §. *donationem D. de donat.* facit *l. vlt. C. de caduc. Diui Hadr. toll.*

6. Quo casu potest fideicommissum intercidere fideicommissario ipso præmoriente *l. filiusfamilias* 114. §. *Diui* 1. *de leg.* 1. *l. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici C. de iur. fis.*

7. Texi.

7. Text.est elegans *in l. si eius* 34 *D. ad SC. Trebel.* & *in l. sed & in eo* 18. *D. de reb. dub.* Excipe tamen casum *l. ex facto* 17 & *si quis autem D. ad C. Trebel.* vbi oratio nitur in dubio conditionem fideicommissi non nisi existisse nos fauore fideicommissi quod alioquin odiosum est, nec quòd nos humanius sit credere filiũ patri superuixisse *l. cum pubere* 22 *de vsu fruct.* Sed quia propinquebantur pater & filius simul perire non diuersis temporibus, nec proinde poterat videri defecisse conditio fideicommissi in fauorem liberis qui de superuiuentibus tantùm intelligi debebat vt post Bart. & I. noster tractat Osasc. *decis.* 98. *num.* 11. vbi & alias ad eum 9. responsiones affert quas ibi vide, præsertim *num.* 14. vbi subnotat aliud esse si substitutus simul decesserit cum eo cui fuerat substitutus, quia nec aliter potest admitti ex substitutione quàm si superuixerit *d. l. sed & in illo.* Denique quoties alterũ superuenire necesse est non sufficit quod simul decedant & quisquis superuiuentiam allegat eam probare debet *l. quod de pariter* 13. *D. eod.* Sicut & qui allegat vitam *l. spadonem* 15. §. *qui absolutus de excus. tut.* Osasch. *ibid. num.* 11.

8. *vulg. l. qui accusare* 4. *C. de edend. l. actor quod asseuerat* 23. *C. hoc tit.*

9. *l. quoties* 8 §. *qui dolo l. in exceptionibus* 19. *D. eod.*

10. Debet enim vnusquisque plenissimè probare & implere intentionem suam *l.* 2. *D. eod l. vlt. C. de re vindic.* id est fundamentum suæ intentionis etiamsi effectu ipso sit negatiuum *l. opinam* 14. *C. de contr. & committ. stipul. l. in illa* 8. *de verb. oblig.* vbi Bart. & DD. Osasc. *dict. decis.* 108. *num.* 3. & 5. *ex l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.*

11. *d. l.* 4. *C. de edend.*

DEFINITIO III.

De probatione possessionis & dominij.

POssessio quoniam facti magis quàm iuris est, 1 per testes omnimodo probari debet. 2 Per instrumenta vix est vt probari vnquam possit 3 nisi fauor antiquitatis quæ alias probationes sustulit hanc viam admitti necessariò debere suadeat. 4 Probata autem præsentis temporis possessio in præteritum quoque probata intelligi debet 5 hactenus vt contrariæ probationis onus in aduersarium transferatur. 6 Dominij alia ratio est, quòd cùm sicut maioris est momenti, 7 ita difficilioris sit probationis, 8 non facilè præsumendum sit ne quidem ex præterita multorum annorum possessione, 9 obique plenè probandum est quoties principaliter, vt nostri loquuntur, non incidenter dominij quæstio exercetur. 10 Sanè si fideicommissum petatur, quoniam agitur de omni iure quod defunctus habuit siue dominij siue possessionis in fideicõmissarium transferendo, 11 solam defuncti possessionem probare sufficiet, 12 saluo eius iure qui posteà dominij controuersiam fideicommissario facere volet. 13 Cæterum si de præcedente iusta possidendi causa appareat, faciliùs credendus est quis possedisse, & quidem ex eo iure quo possidere potuit: 14 Sin plures causæ concurrent, ex ea quam sibi fauorabiliorem esse putauerit 15 si voluntatis probatio contraria nulla sit. 16 Inde fit vt rem communem possidens non nisi pro sua parte possidere videatur 17, sicut nec nisi pro ea parte testari qui de re communi testatur, 18 vt suo tantùm non etiam alieno iure, quod non nisi improbè facere posset, 19 vti videatur. *Ita Senatus* pro D. de Chastillion contra Dominas de Bouuant & d'Aiguebelete prid. Non. Iunij 1583.

1. *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l. cùm heredes* 23. *in pr.* & §. 1. *de acq. poss.*

2. Facta enim non præsumuntur *vulg. iurib.*

3. *l. prædia* 48. vbi Bart. & alij *D. de acq. poss.* Alex. *cons.* 24. *num.* 2.

4. Dec. *cons.* 36. *num.* 6. & *cons.* 302. *num.* 10. post Castr. & alios ibi citatos.

5. Salic. *in l. ex persona C. de prob.* Socin. *cons.* 89. *col.* 1. *vers. sed quid plura.* Idem è contrario pro dicente se adhuc possidere rem quam antè possedit, maximè si possessio sit recens. Bart. *in l. sine possessis C. eod.* Osasc. *decis.* 40. *nu.* 9. id est non antiquior biennio Hier. Gabr. *cons.* 193. *num.* 5. & 6. Non idem est contra negantem se possidere Gabr. *ibid. n.* 4.

6. Nam contra præsumptionem iuris potest semper admitti probatio Alex. *cons.* 213. *col. fin. lib.* 1. *l. si chirographum* 24 *D. hoc tit.* nisi per confessionem partis Osasc. *decis.* 101. *num.* 33. & *seqq.*

7. Ideóque petitorium solet absorbere possessorium *not. in l. naturaliter* 12. § *nihil commune de acq. poss.*

8. §. *commodum Inst. de interd.*

9. Guid. Pap. *quæst.* 18. Nec sufficit quod probetur quis possedisse tanquam dominus *l. Titia* 48. *de solut.* Afflict. *in* §. *sed ista Const. de act. num* 8. Gabr. *cons.* 45. *num.* 6.

10. *Not. ad d. l. sine præjudicio & ad l. cùm res. C. hoc tit.*

11. *l.* 1. *D. ad SC. Trebel.* Bart. *in l.* 1. *col. pen. de leg.* 1. Gabr. *cons.* 46. *n.* 23. & 24.

12. Scilicet contra heredem grauatum aut eius heredem. Cravet. *cons.* 318. *num.* 5. *vers. nono.* Natt. *cons.* 400. Mantic. *lib.* 7. *tit.* 6. *num.* 5. Nam contra tertios possessores probandum est dominium Mant. *ibid.* ex Alex. *cons.* 82. *num.* 14. *vol.* 2. & *cons.* 138. *num.* 8 *vol.* 6. Cravet. *cons.* 61. *num.* 6. post Bald. *cons.* 41. *vol.* 4. Natt. *d. cons.* 400. *col. fin.* Idem est si contra heredem ipsum agatur non ex fideicommisso, sed vindicatione adeóque hypothecaria vt concludit Hier. Gabr. *cons.* 46. *num.* 48. aduersus Bald. *in auth. contra num.* 11. *C. ad Treb.*

13. *l. de euictione* 69. *D. eod. tit. ad SC. Treb.* non enim plus iuris transferre potest restitutio hereditatis quam defunctus habuerit *l.* 1. *D. eod. tit.* aut heres ipse fuerat habiturus *l.* 2. *eod.*

14. *l. quædam mulier* 77. *D. de rei vindic. l.* 2. *C. de acqu. poss.* Bart. *in l. Celsus D. de vsucap.* A primordio enim tituli posterior formatur euentus *l.* 1. *C. de imp. lucr. descr. l. b.* 10. Osasch. *decis.* 101. *num.* 37. & *seqq.* vbi addit non sufficere probari actus possessorios nisi proueniat secuta ex ea causa ex qua dicit quis se possidere ex Alex. *cons.* 50. *num.* 8. *vol.* 3. post Bart. *in l.* 1. §. *hoc interdicto col.* 3. *de itin. act. priuat.* Inter actus autem possessorios primum locum obtinet fructuum perceptio Bart. *in l. qui vniuersum* § *quod per colonum & in l quamuis* §. 1. *D. de acquir. poss.* Alex. *cons.* 133. *col.* 3. *vol.* 1.

15. *d. l. quædam mulier. de rei vindic.* Intellige tamen si vtraque causa sit compatibilis, alioqui posterior priorem destruit *l. si quis ante conduxit* 10. *D. de acq. poss.*

16. Puta si possessionis suæ titulum certum & vnicum allegauerit aut produxerit. Ex eo namque solo præsumitur possidere. Afflict. *decis.* 376. *num* 5. Osasc. *dict. decis.* 101. *num.* 37. & 38.

17. *l. duo fratres* 78. *D. de acquir. hered.*

18. *l. serui electione* 5. §. *vlt. de leg.* 1. Quòd si non partem sed ius aliquod in re habeat testator de eo solo iure disponere intelligitur etiamsi futurum sit vt morte finiatur *ex l. vxor patrui vbi not. C. de legat. l. quod in rerum* 24 §. 1. *de leg.* 1. Didac. *ex communi in cap filius Extr. de testam. num.* 2. Nisi ius illud habeat testator vel partem in re heredis. Tunc enim placet legatum omnino effectum habere & quod ad totam rem *ext. cùm filius* 76. §. *dominus*, vbi Bart. & alij *de leg.* 2. Didac. *vbi sup. num.* 3. *ad fin.* iunge *l. vnum ex familia* 67. §. *si rem eod. tit. de leg.* 2.

19. Ideóque præsumptio illa vitanda est quæ delicti probationem induceret *l. meritò* 51. *D. pro socio.*

DEFINITIO IV.

Pecunia soluta præsumitur soluentis nisi probetur contrarium aliter tamen quàm per confessionem personæ suspectæ.

IN dubio quidem credendum est solutam pecuniam fuisse soluentis. 1 Sed admittit ea præsumptio probationem in contrarium 2 adeóque ex nuda eius qui soluit confessione: 3 nisi proponas personam suspectam, cuius proinde confessio quoque suspecta sit. 4 Finge maritum ære alieno laborantem aut libertinæ condicionis hominem quem talliabilem appellamus, cùm suam condicionem non ignoraret 5 protestatum esse publico si voles instrumẽto soluisse se precium rei quam emit ex vxoris pecunia, nullius momenti erit confessio licèt iurata, 6 quasi quam donandi fraudandíque animus magis quàm veritatis fauor expresserit. 7 Nam etsi confessus sit adhibito etiam iureiurando solutam sibi dotem ab vxore, siue constante iam matrimonio, 8 siue tùm cùm matrimonium contrahebatur 9 nulla præcedente dotis promissione, perinde inanis erit confessio si non aliis adminiculis fulciatur; 10 nec aliud erit quamuis adiecerit maritus debitam sibi fuisse dotem, aut vxori ex causa legati aut præcedentis alicuius promissionis si neque de legato, neque de promissione aliunde appareat. 11 Sanè si ab alio quàm ab vxore factam solu-

tionem vir professus sit quasi vxori debitam ex legato aliáve iusta causa, valebit ad probationem & obligationem sola confessio, quamuis neque legatum neque præcedens alia vlla obligatio probetur. 12 Sed si numeratio reuera interuenerit, omnimodo confessioni standum erit 13 nisi probet aduersarius dicis tantùm causa factam numerationem, 14 ne alioqui magno incommodo afficiantur huius condicionis homines nemine cum ijs contrahere volente si bonam fidem agnoscere prohibeantur. 15 Idem ferè tractatus est, si inter personas suspectas & prohibitas donatio ex causa remunerationis facta proponatur, quæ si meram contineret liberalitatem, non valeret. Neque enim stabimus donatoris assertioni quantumuis iuratæ, sed meritorum probationem à donatario exigemus, vt ex meritorum quæ probabuntur modo, donationis quoquemodus æstimetur. 16 *Ita tractatum est* in causa D. de Monsaint Iean & D. Dyonne die 17. Cal. Iul. 1588.

1. Scilicet cùm soluit proprio nomine quod & in dubio præsumendum est Bart. *in l. 2. C. pro socio & in l. si patruus C. com. vtr iud. & in l. Titio §. altero. D. de adm. tut. ex l. & magis* 4 iunct. *l. 1. D. de solut.* Dec. *cons.* 651. *n.* 2. facit *l. cùm propria 5. C si quis alt. vel sibi.*

2. Semper enim præsumptio probationi cedit nisi sit iuris & de iure *l. fin. in princ. C. quod met. caus.* Crauet. *cons.* 35 *num.* 5. & *cons.* 146. *num.* 7. Sed & contra præsumptionem iuris & de iure potest admitti probatio non solùm per confessionem partis sed etiam per indirectum, id est ratione facti quod iuris præsumptio supponit vt tractat Ossec. *decis.* 101. *num* 33. & *seqq.*

3. Facilè enim cuilibet contra se creditur non etiam pro se *l. inter stipulantem* 83. §. 1. *de verb. oblig. l. rationes* 6. *cum l. seq. C. hoc tit.*

4. *l. qui testamentum* 27. *D. de probat. l. cùm quis decedens* 37. *§ pen. de leg.* 3.

5. Alioqui fraudis suspicione careret *l. omnes* 17. §. *Lucius D. quæ in fraud. cred.*

6. Iusiurandum enim etsi maximam vim solet habere *l. cùm pater § filium matrem de leg.* 2. præsertim ad probandum *d. l. cùm quis* 37. §. *codicillis. de leg.* 3 tamen æquè suspectum est cùm adhibetur in actu suspecto, eiúsque naturam induit *l. vlt. C. de non num. pecun. l.* 5. *C. de legib.*

7. *d. l. qui testamentum d. l. omnes* §. *Lucius Auth. sed iam necesse.* vbi Cin. Bart. Ang. & alij *C. de donat. ant. nupt.* Cap. Thol. *dec.* 340. apud Auf. er. Crauet. *cons.* 40. Salic. *in l. si mater C. de cõt. empt.* Bald. *cons* 66. *vol.* 1.

8. Quo casu alia ratione non valet confessio scilicet quæ donatio sit inter virum & vxorem: quanquam si aliud nihil obstaret confirmaretur morte mariti in præiudicium heredum ipsius *l.* 2. *C. de dot. caut. non num.*

9. Intellige semper quod ad creditores, vt ex huiusmodi confessione non fraudentur. Nam quod ad maritum ipsum eiúsve heredes id seruandum erit quod scriptum est *in d. l.* 2. & 3. & *in auth. quod locum C. de dot. caut.*

10. Nam si vel dotis promissio vel alia iusta causa præcesserit aliud erit Alex. *cons.* 18. *vol.* 3. Crauet. *dict. cons.* 40. *n.* 5. & alij suprà cit. *num.* 7 & 16. *infr.*

11. Neque enim difficilius esset causam hanc falsò comminisci quàm confessionem ipsam in fraudem creditorum *l.* 1. §. *vlt. & ll. seqq. D. quæ in fraud. cred.* facit *l. quidam* 29. §. *vlt. D. ad SC. Vell.*

12. Est enim hæc vna limitatio ex ijs quas nostri tradunt *ad d. Auth. sed iam necesse. ex l. vir ab eo* 49 & *l. cùm dotem* 71. *D. de iur. dot* Etsi videtur Ossec. *dec.* 20. *num.* 10. hoc ita intelligere vt ea confessio non noceat nisi confitenti marito & eius heredibus. Iunge eiusdem Ossec. *decis.* 172. præsertim *num.* 9. & 11.

13. Hoc enim casu videtur facta numeratio gratiâ implendæ confessionis & stipulationis vt loquitur *l. cùm enim* 7. *D. de novat. l.* 1. *C. de dot. caut. non num.*

14. Vt *in l.* 4. *D. commod.* plus enim semper valet quod agitur quàm quod simulatè concipitur vt est *in tit. C. plus val. quod agit.*

15. Vt de minoribus scriptum est *in l. quòd si minor* 24. §. *non semper. De minor.* itémque in tutoribus *l. quoties* 9. §. *nec vtique de admin. tut.*

16. Guid. Pap. *quæst.* 95. Bart. *ad l. si fortè. de castr. pec.* Alex. & moder. *in l. si donatione C. de coll.* Rip. *ad d. l. si vnquam quæst.* 15. *C. de revoc. donat.* Tiraq. *ibid.* in verb. *donatione num.* 20. & 88.

DEFINITIO V.

Probatio insinuationis non fit nisi per scripturam sed quam tamen etiam per testes aut per aliam scripturam probari sufficit.

INsinuatio vt & alius quilibet actus legitimus 1 quem apud acta fieri oporteat, 2 per scripturam omnimodo probari debet, non per testes. 3 Cur enim apud acta fieri oporteret si testes sufficerent? 4 Sed si tamen scriptura eo nomine confecta casu aliquo deperdita sit, aut tam malè custodita vt reperiri nequeat, sufficiet scripturam ipsam nedum scripturę amissionem probari per testes. 5 Ne post quam legi satisfactum est probatio veritatis intercidat amissa scriptura, 6 cuius necessitatem is ipse veritatis fauor induxerat. 7 Sed & cùm de donationis insinuatione tractaretur, visum est satis esse quòd per donantis confessionem in eo quoque contentam instrumento quod inter alios confectum erat probaretur, scriptam aliquãdo fuisse insinuationem, 8 ex cáque confessione plenam nasci probationem etiam contra singularem successorem. 9 Non dissimile est, quod nostris placet, Per duos testes probari posse factum solenniter, & coram septem testibus idoneis testamentum, 10 licèt ad probandam solennem defuncti hominis voluntatem non pauciores quàm septem testes requirantur. 11 *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1588. & iterum in causa D de Sarmoyé & de Meximieu 15. Cal. Aug. 1591.

1. Cuiusmodi sunt adoptio, legitimatio, emancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, serui optio & alij huiusmodi de quibus vide *l. actus legitimi* 77. *de regul. iur* & ibi Petr. Fab.

2. Nihil enim aliud est insinuatio quàm testificatio rei gestæ apud acta *l. donatio* 25. *in fin. l. data* 27. *C. de donat.*

3. Guid. Pap. *quæst* 582. vbi & alios plerosque casus recenset in quibus non admittitur probatio nisi per scripturam.

4. Indicta enim est solemnitas illa insinuationis ad euitandas falsitates *d. l. data.* quarũ periculũ multò maius subest, cùm testium vel priuatæ scripturæ fidei committitur, quàm cùm ex actis publicis & iudicialibus veritatis probatio elicitur *arg. l. testium facilitatem* 18. *in princ. C. de testib. l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pign. hab. l. pen. C. si minor. se mator. dix.*

5. *d. l. testium facilitatem* §. *vlt.* vbi Bald. *& in l. emancipatione C. de fid. instrum.*

6. Ita enim fieret vt quod ad vnum effectum esset inductum operaretur contrarium contra *l. nulla* 25. *D. de legib. l. quod fauore* 6. *C. eod. l. legata* 14 *D. de adim. legat.*

7. Non enim solent fieri scripturæ nisi vt rerum gestarum veritas & probatio conseruetur *l. contrahitur* 4. *D. de pignor. l. in re* 4. *D. de fid. instrum. l. cùm te* 5. *C. de transact.*

8. Verba enim enunciatiua probant non solùm inter easdem partes *l. optimam* 14. *C. de contr. & commit. stipul.* sed etiam inter alios contra enunciantem præsertim ad probandam ex ipsius confessione solennitatem, quam interuenisse necesse sit vt actus valeat potiùs quàm pereat ex *reg. l. quoties* 12. *D. de reb. dub.* facit *l. Publia* 26. §. 1. *D. depos. l. sciendum* 30. *De verb. obligat.* & ibi *notat.*

9. Crauet. *cons.* 301. *num.* 5. *per l. ex qua persona* 149. *D. de regul iur.*

10. Bart. communiter adprobatus *in l.* 2. *C. de bonor. poss. secund tabul & ad l. admonendi num.* 39. *D. de iureiur.*

11. scilicet regulariter *l. vlt. C. de test.* §. *sed prædicta & seqq. Inst. eod* Simile est quod dicimus, Si declarare testator velit aliquid quod in testamento scriptum sit obscurius posse id fieri sine solennitate probarique per duos testes *ex reg. l. vbi numerus* 12. *D de testib.* Hic enim nihil nunc dat, sed datum significat inquit Vlp. *in l heredes palam* 21. §. *D. qui testam fac poss.*

DEFINITIO VI.

Verba enunciatiua quando & quatenus probent in antiquis.

VErba enunciatiua prolata non incidenter sed principaliter, per modum causę, vt nostri loquũtur, probant in antiquis non solùm inter easdem, 1 sed etiam inter alias partes, 2 Hactenus saltem vt contrariæ probationis onus in aduersarium transferatur: 3 Id enim antiquitati tribuendum est per quam fit vt alias probationes haberi difficillimũ sit, 4 alioqui nõ probãt cõtra tertium nisi cũ de re agitur quę sit difficilis probationis. 5 *Ita Senatus* pro D.

pro D.Barone deCreissiaz contra Syndicos de Cormoran 5.Cal.Iul.88.

1. Nam inter easdem partes probant vtique etiam in non antiquis Bart.*in l.ex ea scriptura D.de don. ex l. Publia* 26. §. 1. *D.depos.*

2. Idem Bart.*ad l.sciendum* 30.*n.*4.*de verb.oblig. ad l. Lucius* § *socer sol.matr.l.cùm scimus n.*1.*C.de agr.& cens.lib.*11.

3. Propter præsumptionem quæ nascitur ex antiquitate Crauet.*pass.in Tract.de antiq.temp.*Est enim ea vis præsumptionum omnium vt onus probandi transferant in aduersarium *l.alimenta* 11.*C.de neg.gest.cum similib.*

4. Alex.*cons.*93.*vers.ex his vol.*6,Crauet.*dict.tract. De antiq. temp.part.*1.*vers.ampliatur num.*12.*&* 13.

5. Puta si agatur de filiatione quæ est difficillimæ ac penè impossibilis probationis *l.filium* 6.*de his qui sunt sui vel alien. iur.l Lucius* 83.*de cond.& demonstr.*Alex.& Crauet.*suprad. locis* Apost.ad Alex.*cons.*11.*lib.*6.Iunge *Defin.*23.*infr.*

DEFINITIO VII.

An credatur iudici.

IVdici per sententiam asserenti visum à se instrumentum ab actore productum quo continebatur res actione depositi petitas penes reum depositas fuisse hactenus creditur vt instrumentum productum visúmque negari non possit,sed non vt depositum factum probetur. 1 Præsertim si ponas ab ea sententia prouocatum 2 tametsi biennium ab eo die quo lata est præterierit 3 si non alia concurrant probationis adminicula constétque de instrumenti amissione saltem ex eius cuius fuerat iureiurando. 4 Verbis enim enunciatiuis iudicis de litigatorum facto aut iure non credimus nisi de ijs quæ coram ipso fiunt tùm cùm pronunciat. 5 Sicut neque notario aut scribæ iudicis dicenti mandatam sibi testium audiendorum potestatem si de mandato non aliunde appareat. 6 *Ita Senatus* in causa N.Burneti & viduę Ioānis Pelleterij 3.Id.Iul.1588.

1. *cap.quoniam contra,*vbi Abb.Fel. & alij *Extr. de probat.* Bald.*in l.optimam C.de contr.& comm stip.*Bart.*in l.acta.D. de re iud. & in l.*1 *C.de relat.*Crauet.*cons.*171.*n.*7.*& cons.* 197. *n.* 10. *& cons.*265 *n.*3.vbi ait sententiam iudicis non probare factum puta consensum partium.

2. Non enim potest sententia ius facere à qua est appellatum *l.*1.§.*vlt.D.ad SC.Turpill.*

3. Diuersum esset si ante multos annos ea sententia lata proponeretur.Tunc enim præsumerentur omnia solenniter acta posteaquam acta sunt deperdita Bald.post Cynũ *in l.Emãcipatione C.de fid. instru.*& alij quos refert Boer.*quæst.*15.*in fin.*

4. *l.cùm quidam* 21.*C.de fid.instrum.*

5. Bart.*in auth.nisi breuiores C.de sent.ex breuic.recit. & alij supra citati num.*1.

6. Guid.Pap.*quæst.*126.

DEFINITIO VIII.

Quomodo probare possit matrimonium.

MAtrimonij probatio cùm & difficilis sit & fauorabilis, per testem vnum cum fama impleri creditur,quod sine alterius matrimonij præiudicio fiat. 1 Eadem ratio facit,vt alterius filium quem esse, quod multò difficilioris est probationis, 2 per coniecturas probari possit, 3 adcóque per solam famam,tametsi parentum tractatus nullus probetur, 4 hactenus saltem vt qui negat probandi necessitate oneretur: 5 Maximè verò si alia quoque adminicula quantulacumque concurrant, 6 vt puta si probationem illud faciat difficiliorem, quòd distantia sint locorum aut temporum interualla. Solet enim ea res facere vt leuiores quoque probationes admitti debeant quæ alioqui non admitterentur. 7 Illa verò longè fortior erit probatio si is qui filius dicitur, in quasi possessione filiationis,vt aiunt,fuisse probetur, 8 id est sic tractatus & habitus vt filius ab ijs quos ipse vicissim vt parentes obseruauerit,& coluerit. 9 Nam & generale illud est vt qui in quasi possessione alteri° cuiuslibet qualitatis cõstitutus reperitur, 10 in ea retineri debeat, 11 quousque cõtrarijs aduersarij probationib° superetur. 12 Idq; in proposito tãtò magis obtinere debet,quod etiã Põtificio perinde ac ciuili iure in libere mulieris cõsuetudine nuptię potiùs intelligẽdæ sunt quàm concubinatus, 13 ne delicti præsumptio, quæ si aliud nihil vrgeat semper vitanda est, 14 temerè inducatur. 15 *Ita Senatus* in causa Ioannis Musier contra Ioannem Monnier 6.Cal.1588.

1. *Ex decis.Capell.Tholos.*173.Innocent.*in cap.praterea de testib.& cap.illud de præsumpt.*Notab.*glos.in cap.*1.*de appellat. & in cap.veniens* 2.*de testib.*

2. Imò penè impossibilis,vt dixi *Def.*6.*num.* 5. *sup. vol. ex l. Lucius* 83.*de cond.& demonstr.*

3. Quomodo & cætera omnia quæ difficilis sunt probationis *l.non omnes* 5.§.*à barbaris D.de re milit.*

4. Anton.de Butr.*in cap.ex transmissa Extr. qui filij sint legit.* quem refert & sequitur Dec.*cons.*272.incip.*viso processu.num.*4. *circ.med.*

5. Fulgos.*cons.*138.incip.*visis,precepto facto col* 2.

6. Sal.c.*in l.*1.*in princip.C.de testib.*quem sequitur Alex. *cons.* 25.incip.*in causa vertente inter Antonium col.pen vol.*4.

7. Vnde est quod etiam instrumento minus solenni credi solet propter locorum distantiam Bart.*in l.admonendi n.*42. *D. de iureiur.*Bald.*in l.comparationes C.de fid.instr.*Corn.*cons.*247.*col.* 12.*in princip.vol.*2.

8. Nemo enim dubitat quin saltem hoc casu transferatur onus probandi in aduersarium *Ex not.in l.non nudis & in l. non epistolis C.hoc tit.*

9. *l.*1.§.1.vbi Bart.*D.de quæst.*Idem Bart.*in d.l.non nudis in l.* 1.*C.quor.bon.in l.*1.§.*idem per contrarium D.de liber.agnosc. & in l.fin.D.hoc tit.*Iacob.Butr.*in l.quidam* 13.*eod.tit.ex l.cùm de lanionis* 18.§.*asinam.*in illis verbis:*sed fide dominica coleretur D.de instruct.& instrum.leg.*Alciat.1.*prasc.cap.*19.

10. Quod ipsum etiam per solam famam sufficienter probari creditur saltem ad transferendum onus probandi in aduersarium Bart.*in l.de minore* §.*plurium D.de quæst.l.si mater C.ne de stat.defunct.l.*2.*C.si seruus aut lib.ad decur.aspir.*

11. *l.moueor* 4.*C.si seruus export.uen.*

12. Semper enim superest locus veritati *l.Imperatores* 29. §. *vlt.D.hoc tit.cum similib.*

13. *l.in libere* 24.vbi Bald.*D.de rit.nupt.*facit *l.si vicinis* 9. *C. de nupt.l.filium* 6.*in fin.de his qui sunt sui vel alien. iur.*

14. *d.l.moueor in fin.l.meritò* 51.*D.pro socio.*

15. Concubinatus enim hodie prohibitus est iure canonico, vt & alius quilibet coitus tanquam illicitus extra matrimonium,Bart.& alij *in l.*3.*D.de concub.*

DEFINITIO IX.

Minor ætas probatur per testes colligentes ætatem ex aspectu,sed non per dationem solam curatoris.

IN probatione minoris ætatis placet sufficere quòd testes ætatem ex aspectu colligant. 1 Sed non sufficiet quòd ei qui minor dicitur curator datus sit tanquam minori,nisi cùm iis res sit qui curatoris dationi adfuerunt & consenserunt. 2 Ne alioqui facile sit hoc prætextu probandi onus in eum transferre qui sciens & prudens 3 cum reuera maiore contraxerit. 4 *Ita Senatus* pro N. Francisco Denarie contra Bartholomeam de Valon 8.Id.Aug.1558.

1. Bart.*in l de minore num.*6.*&* 8.*& in l. minor. num.* 1. *D. de minor.*

2. Nam quod ad eos datio curatoris probat minorem ætatem,sed non quod ad tertium Alex.*cons.*21.*vol.*1.

3. Finge agnatum proximum.Is enim præsumitur scire ætatem agnati ac multò magis si tutor eius fuerit *l.de tutela* 7.*C.de in integr.rest.min.l.octaui* 9.*in fin.D.vnd.cogn.*facit *l.si vicinis* 9. *C.de nupt.*sufficitque ea præsumptio ad transferendum onus probandi in negantem Rol.à Val. *cons.*19.*num.*39.*lib.*1.

4. *l.*3.*vers.quòd si per iniuriam C.si min.se maior.dixerit.*

DEFINITIO X.

Condicio rei probatur per vnicam recognitionem etiam sine alijs adminiculis,condicio personæ non item.

MVltùm interest an de prædij an de personæ iure & condicione tractetur. Etsi enim prædia quoque

omnia præsumuntur libera,& vt loquũtur,allodialia,1vni ca tamen professio & recognitio sufficit vt probẽtur feudalia vel emphyteuticaria.2 At si quis dedititiæ cõdicionis esse dicatur,duplici professione & recognitione opus est, 3 aut ea saltem adminicula concurrere oportet si vnica recognitio proferatur ex quibus constare possit non sine causa vel effectu eam factam esse professionem.4 Itaque si recognitio antiqua proponatur quæ ad antiquiorem aliam referatur designato die & Consule, licèt de antiquiore illa non appareat dummodò à maioribus facta sit, sufficiens erit probatio 5 non secus acsi duplex recognitio exhiberetur. 6 *Ita Senatum* iudicasse in causa quadam D.Comitis Turnonij relatum sæpiùs est. Et iterum me præsente in causa liberorum D.de Nouuelles & procuratoris fiscalis Gebennensis 4.Id.April.1593.

1. *vulg.l.altiùs* 8.*C.de seruit.& aqua l.cum ea* 9.*D. de seruit. vrb.prad.*Sicut & homines omnes præsumuntur liberi quia tales nascuntur.*l.manumissiones* 4. *D. de iustit. & iur. l.libertas D. de stat.homin.l.vnic.C. de SC Claud.toll.*

2. Quia domino prædij licet rei suæ condicionem facere deteriorem multò magis ex sua confessione & enunciatione probationem aduersario præbere *arg. l. Publia* 26. §. 2. *D.depos.* Nulla enim fortior probatio est quàm quæ fit per confessionem partis *l. generaliter C.de non num pec.l.cùm de indebito D. hoc tit.*

3. Guid.Pap.*quæst.*272.*in fin.& quæst.*315.

4. Text.est *in l.cùm scimus* 22. *C. de agric. & censit.lib.*11.*tit.* 47. quæ nec pluribus confessionibus contenta est, si non alia quoque admiricula concurrant. Quod tamen accipiendum est de pluribus confessionibus factis ad inducendam qualitatem potiùs quàm qualitatis probationem. Nec enim volens quisquam liber & ingenuus condicionem suam mutare potest *l.nec si volens* 6. *de lib. causa.* quia nemo dominus est membrorum suorum *l.lib.homo* 13.*in princ.D.ad leg.Aquil.* Sed confessio quæ non potest mutare condicionem facilius inducit probationem mutatæ condicionis *l.Publia* 26.§.1.*D.depos.* Sufficit enim vt appareat præcedentem confessionem aut non sine causa factam fuisse aut ex secuto effectu vires sumpsisse.

5. Non enim potest dici facta sine causa confessio quæ ad aliam antiquiorem refertur ; & in antiquis verba enunciatiua probant præsertim inter easdem partes earúmque successores non tantùm vniuersales sed etiam singulares.Bart. *in l.facta.* §. *si heres D.ad SC.Trebell.*Cravet.*cons.*29.*num.*1.

6. Quo casu nulla esset dubitatio,quia geminatio actus solet potentiùs operari & inferre certam scientiam *l. si mulier* 22. *C. ad SC.Vell.*Bart.*in l.cùm scimus & in l. Ballista.*vbi omnes *D. ad Trebell.*Rom.*cons.*65.*viso themate col.*2.*cum simil.cumul.*per Dec. *in l.ix his col.*2.*C.de testam.milit.*

DEFINITIO XI.

Clericatus probandus est per scripturam & qualis debeat esse scriptura.

CLericatus probari per scripturam debet non per testes ,1 Si non amissa sit scriptura eáque amissio per testes,quod fieri potest,probetur.2 Cæterùm non sufficiet quòd qui se clericum dicit probet se presbyterum cùm fieri possit vt per saltum promotus sit. 3 Clericatus autem literas quæ proferuntur,vt fidem faciant, oportet esse subscriptas ab episcopo aut vicario qui characterem imprimit,4 ne alioqui facilè sit falsum fingere. 5 Si tamen ex aliis similibus literis appareat ita obseruare solitum episcopum vt pro subscriptione sigillum suum soliúsque Secretarij manum adhiberi iuberet, fidem facient literæ etiã quæ ab episcopo non fuerint subscriptæ. 6 Præsertim si alios ordines adeóque presbyterum subinde adeptum appareat. 7 Vitanda enim est præsumptio delicti , 8 & per saltum promotionis : 9 adeóque publicè interest ne tot probationes intercidant. 10 Sed & cùm de sola beneficij possessione apud iudicem laicum agitur , 11 sufficit vt qui se clericum dicit, se in quasi possessione clericatus esse probet.12 *Ita Senatus* in causa Ioannis Chauellard & Claudij Poysat 13.Cal.Ianuar.1589.

1. Vt & alia pleraque de quibus Guid.Pap.*quæst.*582.
2. *l.testium facilitatem* 18.§.*vlt.C.de testib.*& ibi Bald.& *in l. emancipatione C.de fid.instr.*iunge *Defin.*5.*n.*5.*sup.eod.*

3. Guill.Bened.in verbo *& vxorem in tract.de success.ab intest. num* 834. Chalan *in tit. des insti.ces & droit à heredes in rub. Messiers & sergens* in verb.*sont creus num.*12 post Bart.in *l.illud D. de acquir. hered.* Cravet. *cons.* 134. *num.* 45. vbi limitat si concurrat longum tempus.

4. Subscriptio enim illa est præcipuè quæ rei gestæ fidem facit *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus de verb. oblig. l. si non subscripsisti* 15 *C.de admin.tut.*

5. Etiamsi adsit signum & sigillum episcopi *vt in l.*2.*de reb. alien.non alien.*etsi non facit subscriptio quominus falsum cõmitti possit *l.vlt.C. plus valer.quod agit.*

6. Consuetudo enim episcopi & regionis hac in re vt & in alijs pleriſque seruanda est *l.*2.ibi:*secundum leges morésque locorum C.testam.quem.aper.l.*3.§.*vlt.D.de testib. cum similib.*

7. Cùm sine clericatu non posset ordinum collatio valere.

8. *l.*4.*C.si ser.export.ven.l.meritò* 51.*D.pro socio.*

9. Delictum enim est si quis per saltum promoueatur *tot. tit.de cleric.per salt.promot.*

10. *l.*1.*D.de offic.prætor.*Guid.Pap.*quæst.*474.

11. Neque enim iudex laicus est competens in petitorio beneficij.Idem Guid.Pap.*quæst.*1.

12. Idem Guid. Pap. *quæst.* 138. *num.* 3. vbi rationem reddit quòd probatio tituli clericalis sit quid spirituale *ex cap. si iudex laicus.de sent.excom.in* 6.

DEFINITIO XII.

Confidentiæ probatio difficilis est ideóque fieri potest per coniecturas.

COnfidentiæ probationes,licèt minùs claræ & apertę ac ex solis coniecturis dummodò probabilibus admittendæ sunt:1 quoniam quæ in rebus profanis dicitur simulatio hanc in beneficialibus confidentiã appellamus: 2 cuius probatio perdifficilis esse solet quod nõ nisi occultè ac per cuniculos fiat. 3 *Ita Senatus* in causa Humberti Chambard,& Francisci Cabod Prid.Id. Decemb. 1588.

1. *arg.l.non omnes* 5. §. *à barbaris D. de re. milit.* nam & manifestum dicitur quod elicitur per coniecturas *l. cùm proponebatur* 64.*de leg.*2.

2. Vide regulam & ordinationem Pij Quinti summi Pontificis de confidentia.

3. Alioqui nunquam probari posset simulatio vt tractant DD.*ad l. emptione.C. si quis alter. vel sibi.* Cravet, latè *cons.* 156. *num.*7.facit *l.dolum.*6.*C de dolo.* Est autem confidentia species simoniæ.

DEFINITIO XIII.

Ex ijs quæ resignans fecit in beneficio resignatario ignorante non probatur confidentia.

NOn bene probabatur confidentia ex eo solo quòd appareret resignantem multa in beneficio post resignationem fecisse : quasi beneficium adhuc possideret: 1 Cùm ex aduerso probaretur multa quoque & plura fecisse resignatarium iure legitimi possessoris,2 neque constaret vidente aut sciente resignatario facta esse quæ resignans fecerat.3 Itaque pronunciauit Senatus,resignatariũ ante omnia restituendum aduersus spoliatorem 4 qui cõfidentiam obiiciebat.Quidni verò? Cùm & contra ipsum resignantem si quid ab eo spoliandi animo factum esset, restitueretur.5 *Ita Senatus* in eadem causa licèt alio posteriore placito.Sine die.

1. Licèt soleat probari simulatio ex hac coniectura cùm is qui tradidisse dicitur,remansit in possessione *l.sicut* 8.§.*superuacuum D.quib.mod.pign.vel hyp.soluit.*

2. Præsumendus enim erat fecisse ex titulo præcedenti *l. quædam mulier* 77. *De rei vind.l.*2.vbi Bart. *C. de acq. poss.* Dixi *Def.*3.*num.*14.*sup.*

3. Itaque credendus erat potiùs clam fecisse *l.*3.§. *clam facere D. quod vi aut clam.*

4. *Ex cap. in literis & tot.tit.Extr.de restit.spoliat.*

5. *cap.olim vbi notat.Extr.eod.*

DEFINITIO XIV.

Per instrumentum locationis nec dominium probatur nec possessio,sed probatur tamen spoliatio.

Etsi

ETsi per instrumentum locationis nec dominium probatur, nec plenè possessio 1 nisi secuta probetur perceptio fructuum aut pensionis quæ loco fructuum est, 2 probari tamen potest spoliatio, ex eo solo quòd quis alieni beneficij fructus locauerit tanquam suos aut tanquam beneficij ad se pertinentis, spoliatio enim est adeóque violenta, quoties inuito eo ad quem beneficium pertinet alius possessionem ingreditur, 3 licèt apertè vis nulla fiat: 4 Sed etsi ignorante eo, spoliatio est, quamuis non violenta. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *cap. inter dilectos Extr. de fid instrum.* vide Alex. *conf.* 68. *lib.* 3.

2. Nam per fructuum perceptionem & pensionis solutionem probatur plenè possessio, non tamen dominium. *Notat. in d. cap. inter dilectos l. Titia* 48. *D. de solut.*

3. Vi enim factum dicitur si quis contra quàm prohiberetur fecerit *l.* 1. § *quid sit vi factum D. quod vi aut clam.*

4. Non enim vis tantùm est si homines vulnerentur, sed & quoties quis rem etiam suam aut sibi debitam non per iudicem reposcit *l. extat* 13. *D. quod met. caus.*

5. Sed clandestina. Clam enim facere videtur qui aduersarium celauit, nec ei denunciauit si modò timuit eius controuersiam aut timere debuit *l.* 3. § *. clam facere D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XV.

Regulas Cancellariæ romanæ sufficit allegare, licèt non proferantur sub plumbo.

QVi veteres Romanæ Cancellariæ regulas allegat non est arctandus vt eas sub plumbo quod aiunt exhibeat, quia sunt notoriæ Senatui, qui secundum eas tam sæpe pronunciauit vt earum aut fides aut substantia in dubium reuocari non possit. 1 Nec quod in singula lustra mutari possunt, quicquam facit cùm non eo minùs obseruari videamus vt sint perpetuæ. Itaque qui correctas aut immutatas dicet, idipsum probare debebit. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sunt enim constitutiones generales quas nec ignorare cuiquam, nec simulare permittitur *l. penult. C. de iur. & fact. ignor.*

2. Quod enim non mutatur, quare stare prohibeatur? *vulg. l. sancimus* 27. *C. de testam l. præcipimus* 32. *in fin. C. de appellat.* Neque verò semper attenditur quod fieri potest donec factum sit *l.* 1. § *. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. testam.*

3. Quomodo probare debet quisquis dicit mutatam esse voluntatem *l. eum qui voluntatem* 22. *D. de probat.* iunct. *l.* 3. *eod.*

DEFINITIO XVI.

Non debet iudex admittere litigatores ad probandum nisi de eo requisitus.

COllitigatores qui non petierunt admitti se ad probandum non potest iudex ex officio admittere tametsi eam facti quæstionem implicitam videat quæ sine probationibus explicari non possit. 1 Credibile enim est ideò non postulari facultatem probandi, quòd de probatione desperetur. 2 Sed & cùm ex litigatorum consensu lis in eum statum deducta est vt iudicis sententia expectetur quod pragmatici dicunt conclusum esse in causa, magis est vt à probationibus quibus litem instruere fortassis potuissent, recessisse videantur. 3 *Ita Senatus* ex tempore Prid. Cal. Febr. 1589. Suaserim tamen bono iudici vt per interlocutionē extorqueat consensum eius ex collitigatoribus cui incumbit onus probandi, iubeátque deliberare eũ an ad probandum admitti velit, necne, vt certiore minúsque suspecto iudicio ad sententiã peruenire possit. 4

1. Non enim solet nec debet iudex officium suum impertiri nisi petenti *l.* 4. § *. hoc autem iudicum D. de damn. infect.* nisi in casibus quos recenset Ripa ibid. vbi vide.

2. Vnde enim potest iudex diuinare an litigatores habeant testes aut alias probationes quas velint producere? Aut cur non dicant litigatores se velle probare si possint? Nam & plerumque deficit probatio licèt ius non deficiat *l.* 1. *C. si aduers. cred. l. duo sunt Titij* 30. *de testam tutel.*

3. Per processum enim ad vlteriora renunciatur anterioribus. Notant nostri *Notat. ad l. à procedente* 4. *C. de dilat.*

4. Interest enim iudicis & reipublicæ ita ferri sententiam vt prætextu nouarum probationum retractari non possit. *arg. l. singulis* 6. *de except. rei iudic. cum similib.* 14.

DEFINITIO XVII.

Confessio defuncti nocet heredi puro, non ei qui beneficium legis imploranit, si de re ipsius agatur non de hereditaria.

CONfessio quam quis fecerit in vnà instantia probat contra purum heredem etiam in alia sicut & contra ipsum confitentem probaret si viueret, quandò vna eademque puri heredis & defuncti persona esse intelligitur. 1 Sed in eo herede qui non nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouerit aliud est si de re agatur quæ ad ipsum proprio non hereditario iure pertineat, quoniam hac parte alia persona est, 2 cui nocere confessionem ab alio factam ex vulgata iuris regula non oportet. 3 *Ita Senatus* ex tempore 7. Id Febr. 1589.

1. *l. cùm heres* 11. *D. de diuers tempor. prescript. l. nihil est aliud* 24. *D. de verb. signif. cum similib.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 254.

2. Siquidem ex beneficio constitutionis Iustiniani *in l. vlt. C. de iur. delib.* neque bona neque iura heredis qui legis beneficium implorauit confunduntur cum bonis defuncti.

3. *sot ut. C. int. alios act. vel iudic. non nocet. l. vlt. D. de interrog. in iur. faciend. l. nam posteaquã* 9. § *fin. & l. seq. D. de iureiur.*

DEFINITIO XVIII.

Virgini creditur iuranti se ab aliquo cognitam, non etiam meretrici, cui nec permittitur iusiurandum deferre.

CReditur virgini dicenti se ab aliquo cognitam & ex eo prægnantem esse: meretrici non item: Quamquam si constet habitasse meretricem cum eo à quo se dicit cognitam locus esse potest condemnationi fiduciariæ, & vt aiunt, prouisionali pendente lite. 1 At quid si ea quæ iam antè ex alio prægnans fuit dicat se à quo tempore peperit non ab alio cognitam, quàm ex quo se dicit nunc prægnãtem? An ei iurare licebit? Minimè verò quia turpis persona est. 2 Ergo nec iusiurandum deferre reo poterit, non illa solùm ratione quòd ipsi referre reus nõ possit. 3 Sed etiam quia verum ab alio cognita mulier sit nescire vir potest. 4 Sanè iusiurandum assertionis, vt vocant, aut de calumnia ex vtraque parte interponendum est. 5 *Ita Senatus* in causa Antoniæ Rubaton contra Aduocatum Bernard. 13. Cal. Mart. 1589.

1. Boer. *quæst.* 299. *in fin. & quæst.* 319. Papon. *lib.* 22. *syntagmatis tit. De adulter. Arest.* 13.

2. Cuiusmodi personis permittendum non est vt in causa sua iudices fiant quod eueniret si ipsarum iuramento res committeretur *l.* 1. *D. quar. rer. act. non det.*

3. Cùm modestiùs faciat qui iusiurandum ex necessitate refert quàm qui ipse iurat *l. illud* 25. § 1. *D. de const. pecun.* Nam nec aliæ personæ iusiurandum deferentes audiri debent, quàm quæ ad id habiles sunt *l. tutor* 35. § 1. *D. de iureiur.*

4. Nemo autem de alieno facto iurare vnquam cogendus est *l. Marcellus xi. § . iurare D. rer. amot.*

5. *d l. Marcellus* § 1. *l. iusiurandum & ad pecuniar* 34. §. *qui iusiurandum D. de iureiur.* Vide Baldum & Castr. *ad l. manifesta* 38. *eod.* Eundem Castrensin §. *sit prætor d. l. iusiurandum* Alex. *cons.* 158. *vol.* 5.

DEFINITIO XIX.

Literis extraiudicialibus Abbatum creditur etiam quod ad tempus & contra tertium, sed de consuetudine non de iure.

LIteris extraiudicialibus Abbatum, Episcoporum, aliorúmve ordinariorum non creditur quod ad tempus concessionis attinet, sicut nec sigillis, præterquam in

præiudicium ipsorum & producentis, maximè verò si testes nulli subscripserint. 1 Ne alioqui facilè sit prælato die fraudem comminisci in eius necem, cui antèà ius fuerit iam quæsitum. 2 Sed quamquam iuris ratio ita suadet, Attamen inueterata consuetudine plerisque Senatusconsultis adprobata, receptum est vt huiusmodi scripturarum in omnibus tanta fides sit, quanta si essent publicæ, non solùm si ab ipsis ordinarijs subscriptæ sint, 3 sed & si ab eorum duntaxat amanuensibus, quamuis alij testes nulli interuenerint. Itaque si quis earum fidem in dubium reuocare velit, perinde falsi accusationem instituere, & in crimen subscribere debet, acsi publicum instrumentum esset impugnaturus. 4 *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Vincentij Laurei Cardinalis du Montdeuis & Reuerendi Petri Goyet de Prioratu Nantuacensi collitigantium 7. Cal. Mart. 1589.

1. Guid. Pap. *quæst.* 175 Panormit. & Felin. *in cap. & post cessionem Extr de probat. & in cap scripta de fid. instrum.*

2. Vt in specie *l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pign. l. ab.* vbi Bart. itemque Bald. *l. repetita* 3 *D. de fid. instr. & l. si creditor C. de falsi.* Abb. *in cap. 2. Extr. de fid. instrum.* Tiraq. *de retract. conuent.* § 1. *glos. 7. num. 13. vsque ad* 48.

3. Qui casus minorem dubitationem habet quia minor subest suspicio falsitatis in subscriptione ipsius ordinarij quàm in subscriptione amanuensis.

4. Idque propter publicam vt puto vtilitatem & ad materiam litium minuendam.

DEFINITIO XX.

Non sufficit sigillum vbi necessaria est subscriptio.

LIteræ iudicis alteriúsve cuiuscunque personæ publicę quantumuis publicum sigillum habeant, nullam tamen fidem faciunt nisi ab eo ipso cuius nomen præscribunt subsignatæ sint, aut ab amanuensi eius alióve qui subsignandi mandatum habeat & potestatem. 1 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Guid. Pap. *dict. quæst.* 175. Nam & sigillum potest adhiberi fraude interdum conquisita *vt in l. 2. C. de rei alien. non alienand. l. vlt. C plus valer. quod agit.*

DEFINITIO XXI.

Pecunia credita filio & patri simul aut matri quando ad vtrumque peruenisse præsumitur.

SI mater & filius simul cum alio contrahant, pecuniámque ambo accipiant aut sibi numeratam profiteantur, credimus eam ad quemlibet pro dimidia parte peruenisse: 1 nisi proponas matrem filij tutricem vel curatricem fuisse. Semper enim præsumitur tota pecunia ad eum peruenisse qui habuit administrationem, Nec aliud in patre obseruatur, quàm in matre. 2 Etsi enim in eo plus iuris habet quòd legitimus administrator est bonorum aduentitiorum filij, 4 tamen in ea pecunia, quam cum filio accipit & cuius habendæ filiusfamilias æquè capax est, puta ex causa dotis, 5 nihil est quod impediat ne ad filium pro sua parte pecunia peruenisse præsumatur: nisi eo casu quo constet totius familiæ & acceptæ pecuniæ gubernationem penes patrem fuisse, nimirum patre & filio cum filij vxore simul habitantibus solóque patre matrimonij onera ferente. 6 *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1590.

1. *ex l. reos* 1. § *cùm in tabulis de duobus reis.* Boer. *q.* 23. *num.* 9. 10. & 11.

2. Cinus *in addit. ad l. si cùm dotem* §. *transgrediamur solut. matr.* Boer. *dict. quæst.* 23. *num.* 12.

3. Boer. *d. q.* 23. *n.* 10. & 11. *ex d.* § *transgrediamur.*

4. *l. cùm oportet* 6. & *l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

5. *l. Pomponius Philadelphus* 35. *D. famil. erciscund.*

6. Ibi enim debet esse tota dos vbi sunt tota onera matrimonij. Boer. *dict. quæst.* 23. Castrens. *cons.* 296. incip. *visis actis vol.* 1. *num.* 1. Crauet. *cons.* 91. Eman. Soarez *in tit. D. col. penult.* Facit *l. si vir qui* 56. § *ibi dos & seq. D. de iur. dot. & d. l. si cùm dotem* 22. § *transgrediamur.*

DEFINITIO XXII.

Coniugibus simul vendentibus ad quem pecunia peruenisse præsumatur.

SVperioribus consequens est vt si vir & vxor simul vendiderint, non aliter præsumendum sit totam pecuniam ad maritum peruenisse, quàm si aut mariti res vendita sit, aut mulieris fundus dotalis 1 quippe qui constante matrimonio in bonis mariti est, 2 licet re vera sit mulieris. 3 Nã & suarum rerum & dotalium aquè ac suarum administrationem maritus habet. 4 Cæterùm si quid ex bonis mulieris venerit quod dotale non fuit, non minus ad mulierem si plerisque credimus, quàm ad virum pro sua quęque parte pecunia peruenisse intelligetur, siue aduentitium id mulieri fuit siue paraphernale. 5 Itaque non semper verum est quod vulgo iactatur, Pecuniam ad potentiorem peruenisse videri, 6 Nisi quis dicat in mulieris bonis siue aduentitijs siue paraphernalibus nõ esse maritum potentiorem, in quibus scilicet nihil omnino iuris ille habeat nisi volente mandanteque vxore, 7 Alio tamen iure vtimur. 8 *Ita tractatum est* 7. Id. Nouemb. 1590.

1. Afflict. *decis.* 209.

2. *l. quamuis* 5 *D. de iur. dot. l. hoc* 9. *C. de rei vindicat.*

3. *d. l. quamuis l. in rebus* 30. *C. eod.*

4. *d. l. hoc l. si constante* 25 § *si maritus D. solut. matrim.*

5. Quia scilicet in his bonis nihil iuris habet maritus nisi vxore consentiente *l. hac lege* 8 *C. de pact. conuent. l. maritus* 21. *C. de procurat.*

6. *ex l. si cùm dotem* 22. § *transgrediamur.* vbi omnes notant *D. solut. matrim.*

7. *d. l. hac lege & d. l. maritus.* Iunge *l. si ego* 9. § *vlt. D. de iur. dot.*

8. Vt scilicet pecunia semper & tota præsumatur peruenisse ad maritum propter metum reuerentialem qui hoc operatur *arg. l.* 2. § *qua onerandæ D. quar. rer. act. non det. l. penult. in fin. D. de furt.*

DEFINITIO XIII.

Verba enunciatiua quando probent, siue in contractibus, siue in vltimis voluntatibus.

CVm de verborum enunciatiuorum potestate quæritur an probent, distinguere solemus vltimas voluntates à contractibus. 1 Nam in vltimis voluntatibus eò facilius & frequentius probant quò facilius & frequentius inducunt dispositionem 2 in contractibus non aliter disponunt quàm si à præsente præsenti dicta sint: 3 In vltimis voluntatibus nihil interest cum quo quis loquatur, sed illud tantùm inspicimus in quem voluntatis intentio dirigatur. 4 Non tamen in vltimis voluntatibus perpetuũ est vt disponant, sed ita demum si in præteritum tempus cõferantur, 5 &, vt nostri loquuntur, propter se principaliter non propter aliud incidenter. 6 Nam si conferantur in futurum tametsi dirigantur ad honoratum videntur adulatoria potiùs quàm dispositiua. 7 Sanè nihil prohibet quin etiam in contractibus probent eo quoque casu quo non disponunt, nimirum si inter eosdem partes prolata sint, 8 aut inter alios quidem sed accedente tamen temporis longinquitate 9 cuius inter cætera priuilegia hoc vnũ est quod facilius inducit probationem & iis etiam casibus quibus alioquin probatio nulla induceretur. 10 *Ita Senatus* in causa Ioannis Bouier, & Petri Quimier, Aduocati 10. Cal. Decemb. 1590.

1. Post Bart. *ad l. ex hac scriptura* 16. *num.* 13. *D. de donat.*

2. Plus enim est dispositionem inducere quàm probationẽ.

3. *l. nuda ratio* 26. *D. de donat. l. non solum* 49. *in fi. D. de pecul.*

4. *l. miles ad sororem* 75. *in princip. l. cùm pater* 77. § *donationis de legat.* 2.

5. Vt *in d. l. ex hac scriptura.*

6. Bart. *in d. l. ex hac scriptura ex l. ex his* 7. *C. de test. milit. l.* 2 *tit. testamento* 34. *in princ. &* §. *Caius de leg.* 2.

7. *l. generale* 31. *in princip. D. de vsufr. legat. l. Iuliano aliàs l. testatorem* 68. § *ex his verbis de leg.* 3. *l. Lucius* 78. § *filium suum ad SC. Trebell.*

8. *vulg. l. optimam C. de contr. & committ. stipulat.*

9. Nimirum si tempus sit longissimum, & ad minus quadraginta

draginta aurorum. Affict. *decis.43.num.7.* Vide tamen eandem *decis.245.num.4.*

10. Notat noster: *l.scien dum 30.D. de verb.oblig.* Cravet. *de antiq.tempor.* vbi alios citat.

DEFINITIO XXIV.

Frater pro fratre an & quando testis esse possit.

FRater pro fratre in causa criminali testimonium dicere non potest, in causa ciuili potest, dummodò tribus his cessantibus, patria potestate, bonorum communione & cohabitatione. 1 Neque enim vllo iuris loco prohibitum est ne frater fratri testis esse possit. 2 Quamquam tum maximè hoc verum est, cùm testis probatæ fidei & in dignitate constitutus reperitur: 3 Aut si alius testis accedat de cuius fide & probitate dubitari non possit. 4 Nam & euenit plerumque vt minùs idonei testis testimonium pereum qui omni exceptione maior est repleatur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Glos. in l.parentes.* vbi Bart. *num.4. C. de testib.* Bald. *in tract. de duob. fratrib.* Alber. de Rosat. *in tract. de testib.* Nell. de sanct. Gemin. *in tract. de testib. num.8.*

2. Nam quod prohibitum non est hoc ipso censetur permissum *arg. l. mutus* 43.§.1. *D. de procurat.* iunct. *l. quæsitum* 13. *D. de testib.* Intellige si neque per consequentiam neq; aliter causa fratris testem attingat Rebuff. *in tract. de reprob. & saluat. test.*

3. Hyppol. de Marsil *sing.273.num.10.* Ant. Corset. *singul.16.* Lanfranc. *in verb. testium depositio fol.48.*

4. Ferrar. in forma iuramenti testium *cum addit. in verb. domestici.* Rom. *cons.486* incip. *in casu proposito.* Angel. *cons.1. per text. in l. si quis ex argentarys 6.§.1 de edend.*

5. Text. est elegans *in d.l. si quis* § 1. in illis verbis *Quid enim si humilis* Bart. *in l. admonendi 19. D. de iureiur.* Ant. Gabr. *lib.1. commun. opin. conclus.1. per tot præsertim num.22. & 34.*

DEFINITIO XXV.

Ex confessione extra iudicialis facta etiam absente parte iusiurandum deferri potest in supplementum.

COnfessio partis licèt absente parte & extra iudicium facta probat semiplenè etiam ad obligandum, 1 Plenè autem si sit geminata, quoniam iudicialis vim & instar obtinet: 2 Maximè verò si de dote agatur, cuius fauore receptum est vt etiam enunciatiua verba indistinctè probent. 3 Igitur ei qui extraiudicialem habet aduersarij confessionem licèt non geminatam, si modò aliud nihil obstet, iusiurandum deferri poterit in supplementum probationis. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa, & rursus 5. Non. Iul. 1591.

1. Bart. licèt *in d.l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*

2. Idem Bart. *in 6. cum scimus C. de agric. & censit.* Abb. *in cap. si cautio in fin. D. de fid. instrum.* Castr. *in l. Publia* 26.§. *fin. D. depos.* Roman. *in l. si verò D. de iud. matrim.* facit *l. si domus* 71.§. *in pecunia de leg.1.*

3. Affict. eleganter *decis.337.*

4. Bart. Rip. Ias. & cæteri *ad d.l. admonendi & in l. in bona fide C. de reb. credit. & iureiur.*

DEFINITIO XXVI.

Notario in quibus non creditur absolutè.

NOtario qui scripsit testatorem quo tempore supremum ordinabat sanæ mentis fuisse non vsque adeò creditur quin probari contrarium possit citra falsi accusationem. 1 Nam sicuti præsumitur quilibet sanæ mentis esse donec probetur contrarium, etiam tacente notario, 2 Ita credendus est notarius eam clausulam ex vulgari notariorum stilo potiùs quàm ex proposito adscripsisse. 3 Idémque de aliis clausulis ius est, quibus exprimere notarij solent neque vi neque metu, neque dolo factum quicquam fuisse. Non enim excludit ea res probationem interuenientis violentiæ, metúsve, aut doli, tametsi is qui vim aut metum dolúmve allegat de falso notarium accusare nolit. 4 Sed &, quod magis mirum est, si notarius scripserit in præfatione testamenti, testatorem codicillos facere voluisse non eò magis tamen codicilli facti videbuntur si contẽta in ea scriptura testamento magis quàm codicillis congruent. 5 Sic denique si Notarius dicat certioratam a se mulierem de vi & potestate Senatusconsulti Velleiani cuius exceptioni renunciauerit, non ei creditur nisi hactenus vt in mulierem contrarium asserentem probandi onus transferatur. 6 Est enim id perpetuum & generale vt notarij assertio de ijs tantùm quæ inter cõtrahentes geruntur non etiam de alijs plenam fidem faciat. 7 *Ita Senatus* in causa Dominarum de Toyre contra fratres Dominos dicti loci ante Cal. Decemb. 1590.

1. Alex. *cons.141. num.11. & 12. lib.1.* post Bald. *in l.2. D. de testam.* Salic *in l. furiosum C. qui test. facer. poss.* Ang. *in l. fin. de condict. & dem.* Idem Bald. *in l.1. de confess. & in rubr. C. de fid. instrum.*

2. Adeóque licèt eodem tempore testator fuerit æger *l. sanum mente 27. C. de transact. cap. cum dilectus de fid. instrum.*

3. Alex. *dict. cons.141. in fin.* Vide Ias. *in l. sensum C. qui test. facer. poss.* & addit ad Bart. *in l. furiosum eod.* Guill. Bened. *in verb. in extremis positus num.7.* post Ang. & Bald. *in d. l.2. D. qui test. fac. poss.*

4. Semper enim præsumptio cedit probationi vt supersit locus veritati *l. si chirographum 24. & seq. l. imperatores 29. in fin. D. de probat.*

5. Angel. *in l. illud.§. tractari D. de iur. codicill. arg. l. non codicillum C. de testam.*

6. Feder. de sen. *cons.199.* incip. *quæritur an domina arg. l. omnibus C. de testib.* Imol. & Hostiens. *in cap. quoniam contra. de probat.*

7. Ant. de Butr. *in d. cap. quoniam contra* Rom. *in l. sciendum col.6 de verb. obligat.*

DEFINITIO XXVII.

Nobilitas generis probari potest per verba enunciatiua instrumentorum familiæ antiquis, præsertim quæ facta fuit coram Principe aut eius officialibus.

PRobari nobilitas generis solet ex antiquis familiæ instrumentis, quibus dictos appareat nobiles auos & pronuos illius de cuius nobilitate controuertitur. Verba enim illa enunciatiua licèt inter alias partes & ad aliud prolata probant propter antiquitatem. 1 Maximè verò si aut coram Principe aut apud Rationales Principis instrumenta illa conscripta proponantur. Neque enim facilè credendum est Principem aut Rationales permissuros vt nobilem se diceret, qui nobilis non esset, Cùm non solùm publicè interfit, sed etiam Principis vt nobiles ab ignobilibus distinguantur. 3 *Ita Senatus* in causa fratrum de Dompierre contra Syndicos de S. Genis 15. Cal. Ianuar. 1590.

1. Dixi *Desia.25.num.9. & 10. supr.*

2. *Arg. l. omnium 19. C. de testam.*

3. *l.1.§. sed etsi seruus. D. de inspic. ventr. l.2. & tot. tit. C. vt dignit. ord. conseruet. lib.11. tit.8.*

DEFINITIO XXVIII.

Filiatio probatur per verba enunciatiua in antiquis.

FIliatio tamen, vt nostrorum verbo vtar, probanda est si producens instrumenta negetur ex eorum genere etiè qui nobiles dicti & pro nobilibus habiti sunt. 1 At quomodo in antiquis ea fiet probatio? Nempe ex ipsis instrumentis si scriptum sit Titium Sempronij filium fuisse, Sempronium Mæuij. 2 Non enim facilè credemus alias fuisse personas, quàm maiorum eius, penes quem instrumenta reperiuntur. 3 Præsumptione nimirum iuris pro eo semper vrgente qui penes se habet instrumenta vt ab illis ius habere videatur, qui in instrumentis nominati sunt, 4 si non contrarijs probationibus aut præsumptionibus debilitetur: 5 Nam cùm filiatio sit difficilis proba-

tionis 6 probari potest per indicia etiamsi sit de recenti, 7 multò magis probari poterit per verba enunciatiua etiá inter alias partes in antiquis vt antiquitas aliquid operetur. Maximè si plurium instrumentorum antiquitas,& autoritas concurrat. 8 Cui illud etiam conuenit quod placet ex sola nominatione in antiquis probari filiationem.9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nimirum probando nuptias *l.filium 6.D.de his qui sui vel alien.iur sunt.* Alioqui non modò difficilis,sed etiam impossibilis probatio est *l.Lucius 83.de cond.& demonstr.*

2. Alex. *cons. 93. col. 3. vers. ex his responsum lib.6.* Cravet. *de antiq.temp part.1 Section.vers.Ampliatur nunc num.12.&* 13. vbi refert Rebuff. *in tract.De nominat.*

3. Ad vitandam nimirum præsumptionem subtractionis & delicti *arg.l.merito 51.D.pro socio.*

4. *Arg.l.1.C.de donat.*

5. Semper enim præsumptio probationi cedit *l.si chirographum 24.& seq.l.Imperatoris 29.§.1.D.de probat.*

6. *d.l.Lucius 83.de cond. & dem.*

7. Alex.*d.cons.93.Not.in cap.per tuas Extr.de probat.*

8. Cravet.*in d.vers.ampliatur nunc.*

9. Rebuff.*in dict.tract.De nominat.in princip.vers.primò fallit.*

DEFINITIO XXIX.

Titulus beneficij probandus est per scripturam non per confessionem partis.

NOn ex eo solo probatur titulus præsertim in beneficialibus,quòd testes dicant eam se scripturam vidisse qua titulus continebatur. Omnimodò enim exhibenda est scriptura,1 siquidem non de illo duntaxat quærendum est,An titulus aliquis fuerit,sed præcipuè An bonus & validus,2 quod non nisi ex scripturæ inspectione sciri potest.3 Quare nec prodesse debebit alleganti, ficta aduersarij confessio qualis illa est quæ per contumaciam inducitur, quia nec vera confessio prodesset. 4 Est enim generale, vt confessio neque prosit, neque noceat in his quæ non pendent à voluntate confitentis.5 Ergo neque proderit tibi ad tituli probationem quòd aduersarius tuus talem te nominauerit siue in iudicio siue extra iudicium,qualem te dicis. Nam nec nominatio quam summus Pontifex etiam scienter adeóque motu proprio fecerit, vllum tamen ius in beneficio tribuit, tametsi in summi Pontificis potestate sit beneficium & cui & quomodo velit conferre.6 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.14.sup.de Episc.& cleric.

1. Quamuis diuersum sit in plerisque aliis etiamsi requirant probationem per scripturam *l. testium facilitatem 18. C. de testib.Notat.in l.2.C.de bon.poss secund.tabul.*

2. Cùm nihil interfie an titulus nullus sit an inualidus *l. quoties 6.D.qui satisd.cog.l.2.D.de autor.tutor.*

3. *Cap.1.Extr.de fid. instrum.*

4. Cùm sine canonica institutione possideri beneficium non possit *cap.1.* vbi Dyn.*de reg.iur.in 6.* Boer.*quæst.89.* Papon.*in syntagm.tit.De maintenue,&c.*

5. *l. confessionibus 13. in princip. & l.seq.§.vlt. de interrog. in iur. fac.*

6. Nominatio enim titulum præsupponit non tribuit *d. cap.1.de reg.iur. in 6.*

DEFINITIO XXX.

Possessio beneficij per filium non bene probatur ex fructuum perceptione facta per patrem.

POssessio beneficij non benè ex eo probata intelligitur quòd eius qui beneficium possedisse dicitur pater fructus beneficij per aliquot annos perceperit,1 Siue probetur percepisse tanquam filij procurator, nisi constet de mandato 2 quod in dubio præsumendum non est, 3 siue tanquam legitimus administrator, quia in beneficialibus pater non magis legitimus filij administrator est quàm beneficij vsufructuarius, 4 nimirum quia nec ad ipsum filiumfamilias sed ad ecclesiam beneficij proprietas spectat:5 Neque verò in huiusmodi causis filiusfamilias sequitur ius patriæ potestatis,non magis quàm in iis quę ad ius publicum pertinent.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Licèt perceptio fructuum soleat probare possessionem *l.Titia 48.D.de solut.*

2. Nemo enim procurator est sine mandato *l.3 §.sed etsi fortè D.iudic.solui.*

3. Quia mandatum est facti, facta verò nunquam præsumuntur *l.1.C.de procurat.l.ex mandato 20.in fin.D.mandat.*

4. *Cap.vlt.de iudic.in 6.*

5. *Tot.tit.de reb.eccles.non alien.*

6. *l.nam quod 14.in princip.D.ad SC.Trebell. l.quippe 78.D.de iudic.* Ius enim publicum non minùs consistit in sacris & sacerdotiis quàm in magistratibus.*l.1.§.publicum ius D. de iustit. & iur.*

DEFINITIO XXXI.

Probatio quæ potest fieri statim, maximè per iusiurandum haberi debet pro facta.

PRo probato haberi solet quod statim, & vt nostri loquuntur,de proximo probari potest:1 Vnde fit vt etiã in possessorij quæstione quę probationum tempus expectare non solet, puta si mittendus sit heres in possessionẽ hereditatis 2 & legitimus contradictor se obiiciat,admittendæ tamen sint probationes, quas in promptu reus habet.3 Quod ipsum quid sit *statim*, positum est in arbitrio iudicis.4 Inde sanè illud etiam est, quod si reus actori iusiurandum deferat,perinde impeditur prouisionalis adiudicatio acsi iã probata esset rei intẽtio,quæ in eo est vt per actoris iusiurandum aut iurisiurandi relationem probari statim possit. 5 *Ita Senatus* sæpiùs. Sine die.

1. Paria enim sunt aliquid esse iam factum vel in proximo faciendum *l.penult.* vbi Bald.*D.de testam.milit.*

2. Ex beneficio *l.vlt.C.de edict.Diui Hadr.toll.*

3. *l.ille à quo 13.§.si de testamento vers. quid ergo ad SC. Trebell.l.3.in princip.D.vt in poss.legat.*

4. Guid.Pap.*quæst.* 132.

5. Est enim prompta & certa probatio quæ fit per iusiurandum.*l.eum qui 30.D.de iureiur.* cùm posteaquàm iuratum est de alio quærendum non sit, quàm quid iuratum sit *l. non erit 5. §. date & l.nam posteaquàm 9.eod.*

DEFINITIO XXXII.

Professio certæ quantitatis pro resta,vt loquuntur, inducit probationem solutionis reliqui totius debiti.

SI creditor maioris quantitatis professus sit solutum sibi minimum quidpiam pro residuo, inducitur ex eo probatio solutionis totius debiti in necessàrium antecedens.1 Nam & creditor qui partem debiti pro residuo petit,sibi nocet ne amplius quicquam possit petere, quasi reliquum iam sibi solutum fateri videatur. 2 Sed etsi testator testamento declarauerit Sempronium quem habebat obligatum in trecentis centum duntaxat debere, placet prodesse eam confessionem debitori, & plenissimæ probationis loco cedere ad inducendam liberationem, vt non nisi centum ab eo exigi possint. 3 *Ita tractatum est* in Senatu 3.Id.Maij 1595.

1. Paul. Castrens. ad *l. ex pluribus num. 2. de solut. post gloss. ibid.*

2. Guid. Pap. *quæst.* 176. *&* 177. Aliud tamen est si quis partem debiti professus sit quasi solam eam deberet. Non enim liberatur quominùs etiam reliquam partem petere ab eo creditor possit.*l si quidem 24. C. de transact.*

3. Bart.post Azonem *ad l. rationes in vtraque lectura C. hoc tit.ex l.3.§.cùm Titio D.de admin.legat.*

DEFINITIO XXXIII.

Tempus probare semper debet is qui se fundat in tempore siue actor sit,siue reus.

QVotiescumque tempus fundamentum est intentionis siue actoris,siue rei,siue affirmet ille, siue neget, omni-

omnimodo & præcisè ab eo probandum est.1 Suam enim quisque intentionem probare semper cogitur 2 siue agat, 3 siue conueniatur.4 *Ita Senatus* in causa Ioannis de Scruete & N. Ludouici de la Pallud 17. Cal. Iunij 1591.

1. Alex. *in l. si minorem C. de in integr. rest. minor.* Castrens. *ad l. si inter num. 5. D. de reb. dub.*
2. *l. 2. D. hoc tit.*
3. *l. verius* 21. *eod. l. 4. C. de edend. l. actor.* 23. *C. hoc tit.*
4. *l. in exceptionibus* 19. *D. eod.*

DEFINITIO XXXIV.

Qui beneficium obtinuit ex causa deuolutionis, debet probare scientiam prælati negligentis.

PRæsumitur ignorantia, imò probatur hoc ipso quòd non probatur scientia, 1 maximè cùm de ea re agitur in qua ad fundandam intentionem scientiæ probatio necessaria est, 2 Vt puta si tractetur de iure conferendi beneficij ob negligentiam inferioris ad superiorem deuoluto, cùm deuolutioni locus sit in pœnam & odium negligentiæ illius duntaxat qui beneficium vacare sciuit nec prouidit.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. verius* 21. *D. hoc tit.*
2. Debet enim vnusquisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis vt dixi *Defin. prox. præced.*
3. Collatio enim facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino est roboris, adeò vt nec possit dici colorata DD. *in cap. 2. de concess. prab. & in cap. 2. de præb. in 6.* Reb. *de deuol. num.* 32. Boer. *decis.* 70.

DEFINITIO XXXV.

Identitas nominis probat identitatem personæ de qua agatur incidenter non etiamsi principaliter.

EX identitate nominis & cognominis probatur identitas personarum si non in contrarium probetur diuersitas, 1 præsertim si quæ alia indicia concurrant, 2 Sed hoc ita si quæstio illa sit incidens non principalis. Nam qui intentionem suam fundat in identitate, exactiùs eam & certioribus demonstrationibus probare debet. 3 *Ita Senatus* in causa Michaelis Vuilliermet & Hugonis Motet. Prid. Cal. Sept. 1592.

1. Cravet. *cons.* 261. *num.* 3. post Ias. *cons.* 114. *lib.* 1.
2. Vt tractat idem Cravet. vbi suprà.
3. Decius *cons.* 210. *num.* 9. post Abbat. & alios ibi per eum allegatos. Cravet. *cons.* 198. *num.* 4.

DEFINITIO XXXVI.

Præsumptio legis Quintus 51. *de donat. int. vir. & vxor. non aliis prodest, quam marito aut heredibus aut creditoribus ipsius.*

IVris illa præsumptio quæ facit vt quicquid mulier cõstante matrimonio quæsiit ex viri pecunia quæsiisse intelligatur honestatis causa, & ad vitandam turpis quæstus suspicionem, 1 non est perpetua. Tùm enim obtinet cùm inter virum & vxorem eorúmve heredes agitur, non etiã si extranei fauor in eo versetur. 2 Dummodò meminerimus vix esse vt hac parte extraneus habeatur, qui mariti creditor est. 3 Cur non enim ei liceat iuris sui tuendi gratia, & ex debitoris persona excipere de iure debitoti competente? 4 Ita publicè tractatum est pro N. Lancelot contra vxorem Benedicti Penet 18. Cal. Decemb. 1592.

1. *l. Quintus Mucius* 51. *D. de donat. int. vir. & vxor.*
2. Bald. *in l. si vxorem col. 2. C. de condic. insert.* Vide apostill. ad Bart. *in d. l. Quintus.*
3. Solemus enim cùm agimus de creditore ei opponere extraneum *l. cùm bona* 16. *D. de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l.* 1. *de priuileg. credit.*
4. Maximè si sit creditor hypothecarius qui habeat obligata bona omnia sui debitoris, quo casu placet non esse ei necessariam cessionem *arg. l. si res* 59. *in fin. D. de euict. l. si tertius* 7. *§. si quis prius* vbi Bart. *D. de aqua & aqua pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXVII.

Commissarius ad inquirendum datus potest inquirere non obstante appellatione in criminalibus, sed sine præiudicio appellationis.

QVi à Senatu aut ab alio inferiore iudice de crimine inquirere iussus est, si ab eo contra quem inquisiturus est rogetur, & vrgeatur vt mandati quod habet copiã faciat, non magis edere id debet, quàm patefacere, quid illud sit de quo habet inquirendum.1 Nec si ea de causa ab illo appelletur deferre debet appellationi.2 Sed & si suspectus dicatur, & obiectas suspicionis causas quasi falsas aut iniustas reiecerit siue iure siue iniuria, & ab eo rursus ob hanc causam prouocatum sit, inquirere tamen de crimine nil obstante appellatione & potest & debet: nec idcirco attentare videbitur in spretum appellationis. 3 Nam quod traditum est si ab interlocutione iudicis qui se competentem pronunciauit appellatum sit non debere eum pendente appellatione de causa cognoscere, sed ad eum qui ipsius vice fungitur deuolui cognitionem, 4 in ciuilibus tantùm cautis obtinet non in criminalibus quod pertinet ad inquisitionem. 5 Nempe ne aliter posito iure eueniat vt pessimo cuique aperiatur via eludendi magistratus, & faciendi vt pereant probationes delicti, quæ omnium sunt fauorabilissimæ. 6 Nam & idem probationum fauor etiam in ciuilibus causis elicuit vt quoties audiendi sunt testes abfuturi aut valetudinarij ad futuram rei memoriam si inquisitor suspectus dicatur eo tempore quo iamiam sit inquisiturus, possit ille nihilominùs inquirere, tametsi ab eo fuerit prouocatum ob id quod allatas obiectionis causas reprobauerit, quoniam alioquì facilè probationes perirent.7 Sanè nullum ex eo præiudicium appellationi fieri oportet.8 Idcòque si ex postfacto appareat non sine causa suspectum videri potuisse, non parum de testimoniorum fide detrahetur, testésque si tum viuent non soldm repeti sed etiam ex integro audiri oportebit.9 *Ita Senatus* in causa Parisij Chenauier & Pantaleonis Raymonde. Cal. Iul. 1591.

1. Secretò enim solet inquiri de crimine, ne alioqui reus facilè probationes corrumpat & subornet testes.
2. Non enim deferendum est appellationi per quam fiat ne res in tuto sit *l. si quis filio* 6. *§. quid tamen D. de iniust. rupt. l. vlt. D. de appell. recip. vel non.*
3. Quia non tam videtur fraudem facere quàm fraudem excludere *arg. l. Iulianus* 42. *alias l. si pupillus vers. nec enim videtur D. de acquir. hered. l. cùm pater* 77. *§. antepen. de legat.* 2. *d. l. si quis §. quid tamen.*
4. Ita enim stylo Senatus nostri cautum est sub *tit. De recusation.*
5. Inquisitio enim facta faciliùs haberi potest pro infecta, quàm infecta pro facta.
6. *l. certissimè* 34. *§. si verò quis de cætero C. de episcop. audient.* in illis verbis: *& per omnem viam procedere ad eruendam veritatem.*
7. *Notat. ad l. in lege Aquilia* 40. *D. ad leg. Aquil. & ad tit. Vt lit. non contest. Extr.*
8. Auxilium enim appellationis cùm sit ex iure communi *l.* 3. *§. falsus D. rat rem haber. l.* 1. *D. de appell.* nunquam denegandum est *tot. tit. nihil innouar. appell. pend.*
9. Quia si periculosum est coram suspecto iudice litigare, multò periculosius est iis testibus credere quos audierit commissarius suspectus & iustè recusatus. Debent enim sine suspicione omnes lites procedere *l. apertissimi* 16. *C. de iudic.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non creditur nuncio aliquid referenti nisi in eo quod sit de ipsius officio.

NVncio & apparitori referenti enim qui postulant creditore vocabatur in ius tanquam fidefussor debi-

toris confessum esse se fideiussorem, non creditur si postea neget ille se fideiussisse. Egreditur enim ea res notissimos officij exequutoris terminos, Proinde per testes aut aliis probationum adminiculis non ex sola exequutoris relatione probanda est. 1 *Ita Senatus* in causa Puret 5. Id. Nouemb. 1592.

1. Ioann. Paponius qui refert in Senatu Tholosano ita iudicatum *in syntagm. Arest. libr. 6. tit. 7. Des huyssiers & sergents.* §. 8. post Iacob. Rebuff. *in l. prohibitum in princip. & in addit. ad eundem C. de iur. fisc. lib. 10.*

DEFINITIO XXXIX.

Præsumitur filius præteritus vixisse tempore testamenti nisi mortuus probetur, si eo testamento facta sit iniuria cæteris fratribus.

SI testamento præteritus sit à patre filius quem ante testamentum in hominum natura fuisse certum est, testamenti verò tempore vixerit ne an mortuus iam fuerit, ignoratur, Quæri solet Vtri incumbat onus probandi, An ei qui testamentum impugnat 1 vt doceat filium viuere, An ei qui defendit, vt ostendat filium iam tùm in rebus humanis non fuisse. 2 Nam quod vulgo iactatur præsumi quemlibet viuere centum annos 3 ad rem non pertinet, Cùm vix admittendum sit vt ex sola illa nec satis tuta præsumptione euerti debeat testamentum. 4 Præsertim si actor ille sit, qui impugnat testamentum. Regulariter enim ad actorem pertinet onus probandi, 5 nisi cùm de fundanda rei exceptione & intentione tractatur. 6 Si tamen eo testamento cæteris quoque frattibus facta iniuria proponatur, 7 humanius est æqualitatis inter liberos seruandæ 8 gratiâ vt viuere credatur quisquis vixisse aliquãdo, necdum mortuus esse probatur. 9 Hoc enim casu dici potest, non tam nuda præsumptione testamentum euerti, quàm quòd deficiat probatio mortis, quæ ad constituendam testamenti validitatem requireretur. 10 *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 5. infr. De liber. præter.

1. Filio enim præterito testamentum est ipso iure nullum non modò si filius sit in potestate vt olim *l. si filius 7. de liber. & posthum.* sed etsi emancipatus ex *Nouell. 115. vt cùm de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

2. Dubitandi ratio est quia ei qui dicit, incumbit onus probandi *l. 2. D. hoc tit.* hîc autem vterque dicit.

3. Sic enim vulgo nostri ex *l. an vsusfructus 56. D. de vsufr. l. si vsusfructus 8. D. de vsufr. legat. contra l. computationi 68. alàs l. hereditatum D. ad leg. falcid.*

4. Publicè enim interest vt valeat potiùs testamentum & suum effectum sortiatur *l. vel negare 6. D. testament. quemadm. aper.*

5. *l. 4. C. de edend. l. actor quod asseuerat 23. C. hoc tit.*

6. Nam in exceptione reus actor est *l. in exceptionibus 19. D. eod.*

7. Omnibus fortè exheredatis aut dato iis extraneo coheredè, vt eorum interfit ab intestato potiùs succedere aut saltem contra testamentum vt in *l. non putauit 8. §. vlt. C. si post mortem 10. §. vlt. de bonor. poss. contr. tabul.*

8. Est enim æqualitas inter liberos valde fauorabilis *l. vt liberis 17. l. illud 20. §. 1. C. de collat.*

9. Nam neque mors præsumitur nisi probetur cùm sit facti extrinseci & accidentalis, maximè verò si sit fundamentum intentionis *l. 2. §. si dubitetur.* vbi Bart. & alij *D. testam. quem. aper.* Nec rursus præsumitur filius ante patrem decessisse, *l. qui duos 9. §. cùm bello & ibi not. D. de reb. dub.*

10. Adeò enim inutile est testamentum in quo filius præteritus fuit vt non conualescat etiamsi decesserit viuo patre *d. l. si filius 7. de lib. & post.* Secus in testamento posthumo præterito *l. posthumus 12. de iniust. rupt.*

DEFINITIO XL.

Præsumitur dominium ex sola possessione nisi constet de alio titulo.

DOminij quidem præsumptio ex sola possessionis probatione colligi & inferri solet, 1 siue quòd alio qui difficillima sit exacta dominij probatio, 2 siue quòd regulare sit vt per possessionis acquisitionem, dominium quoq; acquiratur. 3 Sed si ex aduerso probetur alio quàm dominij iure possideri rem potuisse vt puta pignoris nomine, 4 non nocebit debitori pignoratitiam exercenti quòd creditor cui fundus in antichresim, pignori datus fuerat eius fundi fructus percepisse, ipsiúsque heredes omnia pro dominis egisse per longissimum quoque tempus proponantur. Fortior enim illa præsumptio est, Præcedentis tituli iure facta omnia quæcunque fieri potuerunt. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 21. 22. 23. infr. De luit. pignor.

1. *l. cùm res 12. l. siue possidetis 16. & vtrobique not. C. hoc tit. l. Titia 48. D. de solut.*

2. *§. commodum. Instit. de interdict. l. is qui destinauit 24. D. de rei vindic.*

3. *l. per procuratorem 8. vbi not. C. de acquir. poss.* quamuis nihil commune habeat proprietas cum possessione *l. naturaliter 12. §. nihil commune D. eod. tit.*

4. Nam ex causa pignoris trãsfertur possessio in quo differt pignus ab hypotheca *l. cùm & sortis 35. in fin.* iunct. *l. si rem 9. §. proprìè D. de pignor. act.*

5. De qua *in l. si pecuniam 35. eod. l. si is qui 11. §. si antichresis D. de pignor.*

6. *l. quadam mulier 77. vbi not. D. de rei vindic.*

DEFINITIO XLI.

Præsumptio legis Quintus de donat. int. vir. & vxor. prodest etiam creditoribus mariti adeóque donatario nisi per contrariam præsumptionem aut probationem eludatur.

IVris præsumptio quæ facit vt si quid mulier constante matrimonio quæsierit vel soluerit ex pecunia mariti quæsiisse aut soluisse videatur ad vitandam turpis quæstus suspicionem, 1 non tantùm marito eiúsve heredi prodesse debet, sed etiam mariti creditoribus 2 si fortè agant hypothecaria in rem vtrique ex coniugibus aut mulieri soli venditam si precium illa non offerat, idque ex nummis suis solutum dicat nec probet. 3 Nam & donatarium cuius causa longè minus fauorabilis est quàm creditoris cùm certet de lucro captando, 4 eadem præsumptione iuuari posse iam ferè obtinuit. 5 Nec ad rẽ pertinebit si mulier diligens & industriosa materfamilias fuisse probetur, Cùm operas suas qualescunque marito præstare teneatur si eam maritus exhibeat, secúmque habeat. 6 Si tamen dies mulier inopi marito nupserit, aut eo consentiente seperatim negotiata fuerit, sæpius à Senatu nostro pronunciatum est cessare præsumptionem, 7 Sicut & si præsente & consentiente aut saltem patiente marito mulier pecuniam numerans dixerit eam suam esse. 8 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 9. infr. si quis alter. vel sibi.

1. *l. Quintus Mucius 51. D. de donat. inter vir. & vxor. l. etiamsi 6. C. eod.*

2. Qui cùm habeant causam à marito eius iure vti possunt.

3. Præsumptio enim est quod solutum fuerit ex pecunia viri.

4. *l. quod autem 6. §. simili modo dicimus l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. credit.*

5. Ex sententia Decij *consil. 237. in fin.* contra Baldum qui contrariæ opinionis autor fuit *in l. si vxorem col. 4. C. de condic. insert.*

6. *l. sicut patronus 48. D. de oper. libert.*

7. Semper enim præsumptio probationi cedit *leg. si chirographum 24. & seq. D. l. imperatores 29. in fin. & pass. D. hoc tit.*

8. *Arg. l. vlt. C. arbitr. tutel.* Vide Anton. Gabriel. *libr. de probat. conclus. 15. De præsumpt.*

DEFINITIO XLII.

Ex alterius quàm mariti confessione non tollitur præsumptio legis Quintus 51. de donat. int. vir. & vxor.

Quid

QVid verò si qua alterius quàm mariti scriptura proferatur testantis pecuniam mulieris fuisse? Nullam fidem ea testatio faciet, si non alijs quibusdam probationū adminiculis fulciatur. 1 Finge maritum cùm tibi & vxori fundum emeret mille aureis, quingentos à te mutuos accepisse, nec tamen apparuere quòd ex iis ipsis nummis solverit, tum mulierem tibi quingentos illos soluisse. Nihil ei proderit quòd de suo eam soluisse testeris, 2 Sicut nec si dicas in eius fundi emptionem versam esse pecuniam quā tu marito credideras. Præsertim si pendente contra mariti creditorem lite ea testatio extorta fuerit, & verisimile sit ex aliqua causa fauere te mulieri impensius voluisse. 3 Neque verò credibile est mulierem de suo soluisse, quod maritus debebat eo maximè inscio & absente. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ne alioqui inuenta sit ratio fraudis faciendæ legi & præsumptioni iuris. Non enim erit difficile inuenire aliquem qui dicat pecuniam fuisse mulieris, nec tamen dicti sui rationem possit vllam reddere *arg. l. Diuus 24. D. de testam. milit.* iunct. *l. 5. §. si pupillus. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2. Nisi appareat vnde illa potuerit habere de suo.

3. Sola enim testatio quæ nulla ratione fulcitur nihil probat *l sola 4. C. de testib.*

4. Est enim mulierum genus auariſſimum, nec quisquam suum iactare præsumitur *vulg. l. cùm de indebito. D. hoc tit.*

DEFINITIO XLIII.

Mariti confessio quòd pecunia sit vxoris non nocet creditoribus anterioribus, sed nocet posterioribus.

PLanè nec mariti inopis confessioni siue expressæ siue tacitæ standum erit si agatur de præiudicio creditoris anterioris cui nullo modo nocere maritus potuerit. 1 Secus est si posterior superueniat creditor in cuius fraudem nihil præcogitatum videri possit. 2 Non enim ea confessio habet initat fictæ aut prohibitæ donationis, cùm fieri possit vt pecunia fuerit reuera mulieris, nec nisi præsumptione quæ iuris tantùm non etiam de iure est 3 mulier vrgeatur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Auth sed id necesse vbi not. C de donat. ant. nupt.*

2. *l. aut prætor 10. §. 1. qua in fraud. credit.*

3. Nam si esset præsumptio iuris & de iure non admitteretur contra eam probatio in contrarium. Placet tamen enim aduersus præsumptionem iuris & de iure prævalere veritatem in foro conscientiæ Ioann. Andr. & Abb. *in cap. ii qui. d. sponsal.* quos refert & sequitur Boer. *quæst. 1. num. 74.*

4. Vide Gabriel. loco citat. supr. *Defin. 43. num. 8.*

DEFINITIO XLIV.

Recentior possessio est infirmior nisi sit tricenaria.

QVanto antiquior possessio est tanto iustior præsumitur, & ex contrario vitiosa illa quæ recentior, &, vt loquuntur, iunior est, 1 nisi sit tricenaria. Hæc enim fauorabilior est propter bonæ fidei præsumptionem quæ nascitur ex tam longi temporis decursu. 2 etiam absque titulo nisi mala fides probetur. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. de prohib. sequestr. pecun.

1. Sic enim vulgò nostri ad *l. naturaliter 12. §. nihil commune. D. de acquir. poss.*

2. *Auth. mala fidei. C. de long. temp. præscript.*

3. Probatio enim excludit omnem contrariam præsumptionem *l. si chirographum 24. & seq. D. hoc tit. l. vlt. D. quod met. caus.*

DEFINITIO XLV.

Confessio sola aduersarij non probat titulum, sed si de iure beneficij non agatur potest sufficere, nisi probetur erronea.

EX eo solo quòd quis aduersarium suum in actis litis archipresbyterum aut alterius condicionis prælatum nominauit, non continuò probatur talem cum esse qualis nominatus est: 1 quoniam in beneficialibus cùm requiratur titulus, 2 nec sit in potestate collitigatoris conferre titulum, 3 non potest ea nominatio & confessio nocere confitenti, sicut nec prodesse ei, qui de suo iure alioqui nō docuit. 4 Si tamen non de iure aut possessione beneficij agatur, sed de iis quæ ex eiusmodi beneficij possessione dependeant, sufficiet ad plenam possessionis probationē quòd quis ab aduersario talis dictus sit, & conuictus vt talis: nisi probetur ea confessio, & nominatio erronea: putà si constet alium esse qui tale beneficium, talémve dignitatem possideat. 5 *Ita Senatus* pro R. Ioanne Laboret archipresbytero Decanatus Sabaudiæ contra parochum de Montagnole 11. Cal. Mart. 1593.

1. Ioann. Papon. *in syntagm. Arrest. tit. De maintenue en possession.* Boer. *quæst. 89.*

2. Et canonica institutio *cap. 1.* vbi Dyn. & alij Canonistæ *de reg. iur. in 6.*

3. Nemo enim plus iuris alij dare potest quàm ipse habeat *vulg. l. nemo plus iuris 55. de reg. iur.* & collatio beneficij donatio est *cap. vlt. de offic. vicar. in 6.*

4. Ita demum enim falsæ confessiones & prosunt & nocent si à voluntate confitentis pendeant *l. vlt. D. quod fals. tutor. auctor.* itémque si ius & naturam recipere possint *l. confessionibus 13. & seq. in fin. D. de interrog. in iur. fac.* Cravet. *cons. 93. num. 1.*

5. Nunquam enim nocet confessio probato errore per allegantem *l. pen. D. de confess.*

DEFINITIO XLVI.

Negatio quoque probanda est, quoties fundamentum est intentionis siue actoris siue rei.

NEgatio quidem per rerum naturam exactè probari non potest, 1 Sed tamen quoties ea fundamentū est intentionis probanda est quantum per rerum naturam fieri potest 2 siue agendo siue excipiendo, 3 Vt puta si quis dicat debitum sibi fideicommissum, aut debitam defuncti talliabilis successionem, propterea quòd heres grauatus aut feudi possessor sine liberis decesserit. 4 Non desunt sanè qui contrà putent, Item qui coniectandarum opinionum gratiâ distinguant, An constet defunctum liberos aliquando habuisse, necne. 5 Sed *Senatus* noster supradictā sententiam secutus est in causa Dominæ de Corsans & Claudij Boisson. 8. Cal. mart. 1593.

1. *l. actor 23. C. hoc tit. l. si adseueratio 10. C. de non numer. pecun.*

2. *l. ne codicillos 5 C. de codicill.*

3. Pone aliud exemplum si instrumentum dicatur esse deperditum. Probabitur enim hoc ipso quòd facta diligenti perquisitione ex autoritate superioris non reperiatur Boer. *quæst. 15. num. 6.* quod tamen quomodo accipiendum sit Vide *Defin. 16. infr. D. de fide instrum.* & Ægid. de Bellam. *Decis. 535.* & *Def. 59. infr.*

4. Alex. *cons. 20. in fin. lib. 1.* Decius *cons. 86.*

5. De quo vide Ant. Gabriel. *lib. 1. de probat. conclus. 6. n. 15.*

DEFINITIO XLVII.

Ex probatione & recognitione signi non probatur concludenter dominium signati ad obtinendum in rei vindicatione.

AGens rei vindicatione non ex eo solo potest obtinere quòd probet rem mobilem de qua agitur aut suis insignibus signatam, aut sui nominis inscriptione munitam. Etsi enim dici solet; cuius est signum, eius esse & signatum, 1 Nihil tamen prohibet aduersus eam præsumptionem admitti probationem contrariam, 2 siue quòd fieri possit vt falsum sit signum, aut inscriptio corrupta, 3 siue quòd & facilè & passim contingat, vt quod aliquando meum fuit esse posteà desierit, 4 secura nimirum alienatione. 5 *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Rippet contra Benedictum Sauge 16. Cal. Aug. 1593.

1. *l. quod si neque 14. §. 1. D. de peric. & commod. rei vendit. l. 3. C. de fabricens. lib. 11. tit. 9.*

2. Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati *l.vlt.D.quod met.caus.l.imperatores 29.§ vlt.D.hor.tit.*

3. *arg.l.2.C.de reb.alien.non alienand.*

4 Probandum enim est præsens non præteritum dominium in rei vindicatione *l. in rem 23. D. de rei vindic.§.commodum.In.l. de interdict.*

5. Cùm alienatio sit actus omnis per quem dominium transfertur l.1.C.*de fund. dotal.*

DEFINITIO XLVIII.

Præsumitur dominus scisse quod in eius vilicatem factum est à domesticis nisi probetur ignorantia.

PRæsumptio probabilis est sciente ac volente domino factum esse quod à domesticis & familiaribus in eius domo factum est, si ex eo præsertim facto commodum aliquod immediatè peruenturum sit ad dominum, nisi apertè suam probet ille ignorantiam, & alia quidem ratione quàm purgatorio vt vocant iureiurando. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua 3 C.2.infr.si quis alq.testar prohib. vel coeger.

1 Bald.*in l quicunque col 1 C.de seru.fugit.*Glos. *in l.si tutor.de pericul.tutor.& in cap 4.de præsumpt.* Socin. *reg.176 & seq.*saltem ad transferendam in eum onus probandi. Cardin. *in clem.1. quasi 4.de for. competet.*

2. Nempe quia talis ignorántia non esset verisimilis Text. *in cap.vt circa.& cap.nulli de elect. in 6.*Glos. & Bart. *in l. aiqui §.cùm me absente D. de negot. gest.*

DEFINITIO XLIX.

Non est permittenda publicatio monitorij ne quidem ad exonerandam rem si ex eo futurum sit vt alter infametur, sed tantùm significatio.

ACcusatus nobilis quidam quòd alij æquè nobili viro & in dignitate constituto insignis erga Principẽ & patriam perfidiæ crimen exprobrasset, cuius nullas aut non satis idoneas probationes habebat, Vocis & famæ publicæ auxilium implorabat, vt appareret non per calumniam confictum fuisse crimen quod communi omnium voce & fama pro vero ac notorio haberetur: 1 Petebátque vt eius famæ probandæ gratia permitteretur sibi publicatio literarum vt vocant, monitorialium, ad fines reuelationis tantùm, 2 parte & consilio exceptis, 3 Visum est permitti non debere: non solùm quòd ad ea duntaxat probanda quę occulta sunt, huiusmodi remedij vsus introductus sit, 4 quale id videri non potest quod sit in omnium ore & sermone: 5 sed etiam quia per eam publicationem fieret vt qui iam de iniuria per conuicium illata conquerebatur, longè grauiorem ex publica infamatione iniuriam, cámque irreparabilem pateretur: 6 Cùm etsi tandem eueniret vt vinceret, fieri tamen posset vt non iis omnibus victoria innotesceret, quibus monitorij publicatio innotuisset. 7 Nec est quod quis obiiciat ita futurum, vt rei salùs aut dignitas, probationum inopia periclitetur, cui tamen non minùs fauendum sit, quàm actoris quisquis ille sit, existimationi. 8 Nam imò verò hoc casu plus fauendum est actori, cùm hoc saltem imputari reo posset, cur eum infamauerit per conuicium, præsertim cuius probationes in promptu non haberet. 9 An igitur probandi via omnis reo præclusa erit? Minimè. Sed ita res temperabitur, vt testes ipse nominet per quos rem probare velit. Quo facto si testimonium dicere recusent, tùm demùm monitoriales illas literas ipsis significari oportebit, vt metu ecclesiasticarum censurarum conscientiam exonerent. Itaque sola publicatio prohibita est, sed intimatio, vt loquuntur, & significatio permissa. 10 *Ita Senatus* 12. Cal. Sept. 1593.

1. Nam cùm accusator habet pro se famam vel auditum à fide dignis, vel alia similia indicia excusatur à calumnia etiam si defecerit in probatione Iul.Clar.*lib 5.sentent.§.final practic. crimin. quæst.62.num.*8. vbi dicit esse communem post Abbat. *cons.78.num.1.2 ers venio nunc l.b.*1.& Bart.*in l. cùm quidam* 30.§. *quod dicitur num.* 3. *D. de acquir. hered.* quem refert Guid. Pap. *dec.*446.*vox publica num.*1.& Aflict.*in 1.part.constit. rubric.* 32. *num.*11.Crauet.*cons.*178.

2. Quomodo solent regulariter concedi fauore probationum, vt semper salua probatio sit *ex reg.l. curent magistratus* 22. *D.de testib.l.in lege* 41. *D.ad leg. Aquil.*

3. Neque enim debet actor extrahere suas probationes de domo rei *l.nimis graue est 7.C.de testib.l.vlt.C. de edend.*

4. Nam cùm hoc remedium sit præparatorium excommunicationis quæ adfert damnationem æternam, non facilè aut passim concedi debet, sed tantùm ex necessitate ac in subsidium aliis omnibus probationibus deficientibus.

5. Quid enim facilius quàm probare id quod omnes scire dicuntur *l.regula* 9.§.1 *de iur.& fact.ign.*Nam & dicimus ea quæ notoria sunt allegari tantùm debere non etiam probari si modò notoria esse probentur Guid.Pap.*quæst.* 221.

6. Itaque iniuriæ noua occasio inde caperetur vnde iura nascuntur contra *l.meminerint 6.C.vnde vi.*

7. Nec enim publicatio Arrestorum similis est publicationi literarum monitorialium vt tam multis innotescat. Deinde diffamatio illa quantumuis calumniosa onerat existimationem apud probos & graues viros iuxta illud Autonianum. *Hæc casta est de qua mentiri fama veretur.* Videl. 1. *in fin.C de famos. libell.*

8. Eximis regula quæ vult fauorabiliores esse reos quàm actores *l fauorabiliores* 125.*de reg iur.l. Arianus* 41. *D.de oblig.& action.*

9. Potuit enim prospicere futurum vt calumniatoris pœnã pati deberet si crimen obiecerit quod probare non posset, cum accusator eo ipso quòd non probat suam intentionem præsumatur calumniari etiamsi de calumnia iurauerit Clar.*d.quæst. 62.num.6. & 7.*

10. Quo temperamento æquissimè consulitur vtrique parti quod semper facere bonus iudex debet quantum potest *l. ex hic 8.in fin.D.quæ in fraud.credit.*Iunge *Def.seq.*

DEFINITIO L.

Causa recusandi iudicis si sit famosa non potest probari per publicationem monitorij, sed tantum per significationem.

REcusandi iudicis causam ab altero ex litigatoribus propositam si iudex ipse veram esse, aut aduersarius, neget, probare potest is qui eam proposuit, adeóque si opus sit, via monitorij, quæ extraordinaria probationis species est: Sed cum hoc tamen temperamento vt si ea recusationis causa minùs honesta sit, & talis quæ si vera esset iudicis existimationem oneraret, nõ sit permittenda monitorij publicatio, 2 sed tantùm denunciatio & significatio iis facienda, quos in testes producere se velle impetrans dixerit. 3 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Romans & Dominæ de Grandchamp. 3. Cal. Sept. 1593.

1. Et idcò nec facile nec passim concedenda ob rationem allatam *Defin præced.num.4.*

2. Est enim hic vnus ex casibus exceptis per sacrosanctum Concilium Tridentinum.

3. Secundum ea quæ proximè diximus *Defin.præced.*

DEFINITIO LI.

Simulatio probari potest etiam per indicia sed manifesta & bene probata. Alioqui standum est instrumento.

SImulatio contractus probari quidem potest ex coniecturis & indiciis 1 quia difficilis est probationis 2 sicut & dolus, 3 cùm simulatio vix vnquam sit sine dolo. 4 Sed ea indicia oportet esse manifesta non obscura, 5 probabilissima & proxima non aut improbabilia aut remota, 6 rectè & plenè probata, non per præsumptiones, 7 vt conuellatur fides contractus & instrumenti cuius probatio dicitur esse probata. 8 Alioqui fortiori præsumptio est pro instrumento, 9 Adeò vt nec facilè & sine magnis contra instrumentum suspicionibus adigendus sit is qui instrumento nititur ad præstandum iusiurandum, quod purgationis vocant, quippe cui non nisi in dubiis causis locus sit. 10 Solet tamen Senatus noster in huiusmodi causis decidendis vulgatem illam adiicere clausulam *alio non appa-*

rente

rente ne amplioribus ſimulationis probationibus quas ſemper ſaluas manere oportet, præiudicium fiat. 11 *Ita Senatus* in cauſa Claudij Iay Donzel & Antoniæ Mauris 4. Id. Nouemb. 1593.

1. *Not. in l. 1. C plus valer. quod agit. l. ſi ex precio 6. C. ſi cert pet.*
2. Nam q. æ ſunt huiuſmodi per coniecturas & indicia probari poſſunt *l. non omnes 5. §. à barbaro D. de re milit.*
3. *l. dolum 6. C. de dolo.*
4. *l. 1. D. eod.*
5. *d. l dolum. 6. C. de dolo.*
6. Nam quod veriſimile non eſt habet ſpeciem falſitatis *l. vlt. D. quod met. cauſ.*
7. Nam indicia probari per indicia abſurdum eſſet, cùm ea ratione diceretur progreſſus in infinitum.
8. Quippe quorum fides publica eſt *cap. 1. extr. de fi. l. inſtrum. l. vlt. & paſſ. C. eod.*
9. *d. l. vlt. l. cùm propria 5.* ibi: *decenti tibi veritatem precibus tuis adſiſtere C. ſi quis alter. vel ſibi.* Bart. & DD. *ibi.*
10. *cap. vlt Extr. de iureiur. l. admonendi 31. D. eod.*
11. Prebata enim quantocunque ſimulatione contractus pro nullo habendus eſt Caſtr. a *l. fin. num. 6. C. plus valer. quod agit.* Bart. *in l. nemo poteſt num. 11.* & ibi Iaſ. *num. 42. & 43.* & Ripa *num. 65. & ſeqq. de leg. 1. ex l. imaginaria de reg. iur. l. ſimulata de rit. nupt. l. emptor 12. D. de aqua plus. arcend.* quia medullã veri non habet, vt loquitur Bald. *ad l. & qui C. de diſtr. pignor.*

DEFINITIO LII.

Caſus fortuitus ſi allegetur ad innocentiam rei, debet ab eo probari.

QVi delictum ex caſu fortuito excuſat caſum ſemper probare debet. 1 Nam in iis quæ per ſe ipſa delicta ſunt, non poteſt dolus non præſumi, quandiu nec fortuitus caſus, nec alia vlla aſſerendæ innocentiæ ratio probatur. 2 *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Fabri de Corcelles 13. Cal. Mart. 1594.

1. Quia etiam in criminalibus reus excipiendo actor fit & intentionem ſuam probare debet poſtquàm actor ſuam probauit ex generali regula *l. 2. & l. in exceptionibus 19. D. hoc tit. l. 1. vbi not. C. ad leg. Cornel. de ſicar.*
2. *d. l. 1.* in illis verbis: *qui ſi probauerit.* Nam in delictis præſumitur dolus potiùs quàm caſus.

DEFINITIO LIII.

Autor laudatus in tertia inſtantia vtrum admittendus ſit ad probanda ea omnia quæ potuiſſet probare in prima.

MAndaueram Titio vt in lapidicina tua lapidẽ meo nomine cæderet: quaſi ius cædendi haberem. 1 Id ille fecerat, & ob eam cauſam paſſus à te controuerſiam cùm fundum in quo erat lapidicina non ſolùm tuum, ſed etiam liberum eſſe contenderes, 2 negauerat. Poſteà cùm in eo eſſes vt intentionem tuam teſtibus ac inſtrumentis probare velles, idem ille me inſcio necdum lite mihi denunciata vltro confeſſus fuerat vera eſſe quæcunque tu allegaueras, atque ita iudex eum tibi condemnauerat. 3 Prouocatione facta iudex appellationis bene iudicatum dixerat, ſubiecta etiam ſumptuum litis condemnatione. 4 Tum ille contraria mandati actione aduerſum me propoſita petierat vt indemnem præſtarem. 5 Ego indemnitatis præſtandæ cauſa rurſum appellaueram à poſteriore ſententia, ad Senatum, 6 petebámque vt negationes quas in prima inſtantia Titius feciſſet mihi prodeſſent, confeſſiones ne nocerent. 7 Conſtabat quidem appellare mihi licere à ſententia etiam inter alios lata quoniam mea maximè intereſſet, quaſi eſſem ego ipſe condemnatus qui condemnatum Titium indemnem præſtare deberem. 8 ſed de illo maximè dubitabatur, An eo iure cenſeri deberem vt primam exercere viderer inſtantiam an vt tertiam. Quæſtionis autem effectus ille erat, quòd ſi tertia dicenda eſſet inſtantia, non magis mihi permittendum eſſet quàm Titio vt noua inſtrumenta nouáſque allegationes & probationes afferrem, niſi refuſis priùs expenſis omnibus præſtitóque iuramento, quòd tùm primùm eę allegationes & probationes mihi innotuiſſent. 9 Adcóque delata tibi cõdicione, vt ſi quid contra obũcere aut probare velles, id tũ meis ſumptibus faceres, quorum omnium nihil dicendũ eſſet ſi prima tantùm aut etiam ſecunda inſtantia proponeretur. 10 Videbatur verò ex vna parte non debere me condicionis melioris eſſe, quàm Titium, cuius nomine appellaueram, 11 Quandoquidem appellatio mea vſque adeò illi proderat vt ex iudicato amplius cum illo agi non poſſet, 12 præterquàm expenſarum gratia quarum ſicuti nullam contra me habere poterat repetitionem, qui ſcilicet nullam mihi litem denunciaſſet, 13 Ita nec ei prodeſſe hoc nomine appellationem meam æquum erat, cùm nihil mea intereſſet. 14 At ex alia parte mouebat quòd nihil mihi poterat imputari cur non citiùs veniſſem ad iudicũ, quippe qui litem ignoraſſem. 15 Item quòd ſumptuum antea cum Titio factorum petitio ſibi ſalua eſſet aduerſus Titium, vt proinde nihil ea de cauſa tua intereſſe videretur: 14 niſi quòd propter Titij confeſſionem præcluſa tibi eſſet fortaſſe facultas probandi ea, quæ tùm commodiùs probare potuiſſes. 17 Sed hoc ipſum imputari potius tibi quàm mihi poterat, quòd cùm ſcires à me mandatum Titio vt lapidem in fundo tuo cæderet, contra me quoque non egiſſes. 18 Placuit primam videri, quod ad me attineret, inſtantiam, 19 præſertim cùm appellatio mea non maioribus te ſumptibus oneraret, quàm ſi in prima interueniſſem inſtantia. Hactenus tamen tibi prodeſſe debere quòd Senatum appellaſſem, vt poſtulante te de cauſa inter nos cognoſcere Senatus deberet quem ego iudicem elegiſſem appellando. 20 Ita fit, quod mirari quis poſſit, vt & habeat pro appellante, & primam tamen videar inſtãtiam exercere. 21 *Ita Senatus* in cauſa N. D. de Noblens & Boni Gagnon Idib. Mart. 1594.

1. Eſt enim hæc vna ex ſeruitutibus ruſticorum prædiorum *l. 3. §. eodem libro de ſeruit. ruſtic. prad.*
2. Neque enim licet in alieno fundo id facere citra ſeruitutem *d. §. eodem libro aut domini permiſſionem l. quis ſaxum 6. D. de donat.*
3. Nam in confeſſum nullæ ſunt partes iudicis niſi ad condemnandum cùm confeſſus habeatur pro iudicato *l. 1. 2. & paſſ. D. de confeſſ. l. ſi conuenerit 26. D. de re iudic.*
4. Qui enim ſuccumbit in appellatione nõ modò ſumptus litis debet ſed etiam mulctam quæ iure noſtro prouinciali omnibus temerè appellantibus infligitur.
5. Debetur namque indemnitas mandatario à mandante *l. ſi ſeruus 61. § quod verò D. de furt.*
6. Poſſunt enim omnes quorum intereſt appellare à ſententia etiam contra alium lata *l. ſi ſuſpecta 29 de inoff. teſt. l. 4. §. ſi heres l. ſi perluſorio 14. D. de appellat. l. 1. de appell. recip.*
7. Poteſt enim per alium melior fieri condicio noſtra, ſed deterior non poteſt *l. ſoluendo 39. de neg. geſt. l. 2. D. quod vi aut clam.*
8. Ex legibus proximè citatis *num. 6. l ſæpe 63. D. de re iudic.*
9. Ita enim ſtylo Senatus noſtri diſertè cautum eſt.
10. Nam in prima cauſa appellationis poſſunt non deducta deduci & non probata probari citra vllam expenſarum refuſionem *l. per hanc vbi not. C. de tempor. & repar. appellat.*
11. Nam alium defendere nihil aliud eſt quàm eius vicem in omnibus ſubire *l. ſed & ha. 35. §. defendere & l. minor 51. §. quoniam autem. D. de procurat.*
12. Suſpenſa ſcilicet ſententia per appellationem. Habet enim appellatio vim ſuſpenſiuam & deuolutiuam *l. ſi cauſa cognita 32. C. de tranſact. l. 1. & paſſ. D. de appellat.*
13. *l. emptor 8. vbi not. C. de euict. l. ſi ideo 55. D. eod.*
14. Quia nec appellare potui à ſententia contra alium lata niſi quatenus mea interfuit *d. l. 1. de appell. recip. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri de verb. oblig.*
15. *d. l. emptor & ſeq. C. de euict.*
16. Quaſi nulla quantum ad hoc interpoſita appellatione quæ nec potuit interponi.
17. Fortaſſe mortuis exinde teſtibus qui tum viuebant, vt in *l. in lege 40. D. ad leg. Aquil.*
18. Cùm nihil interſit an quis faciat, an mandet, id eſt an per ſe an per alium faciat *l. 5 §. quod ſi quis tutelam D. de adm. tutor. l. ſi quis 7. § vlt. D. de iuriſd.*
19. Quia non aliena lis eſt & emptoris quam venditor ſuſcipit pro emptore, ſed eſt propria venditoris cuius periculo ceſſura euictio eſt *l. 1. C. vbi in rem act. exerc. deb.*
20. Nunquam enim appellans poteſt recuſare iudicem eum ad quem appellauit, aut eius iuriſdictionem declinare, cùm is qui appellatur in iudicem eligatur.

21. Cùm tamen appellationis instantia semper sit secunda *l. per hanc 4. C. de temp. & repar. appell.* Sed hoc fit diuersis respectibus.

DEFINITIO LIIII.

Literarum monitoriarum publicatio quando permittenda sit cum clausula nemine dempto.

IN quæstione illa non solùm inter vtriusque iuris interpretes sed etiam in Senatu nostro tam sæpe agitata, Vtrum passim aut certis casibus permitti debeat publicatio literarum monitoriarum *nemine dempto*, an verò semper cum vulgari clausula *parte & consilio exceptis*. Tandem placuit sic rem decidi, vt si ante motam litem huiusmodi literæ impetrentur nulla prorsus fiat exceptio, dum ne quis nominatim notetur, subiiciatúrque periculo infamiæ. 2 Post motam verò litem non aliter permittenda sit publicatio quàm si pars & consilium, vt vocant, id est aduocatus & procurator, dum ne in fraudem captati sint, 3 excipiantur. Ratione illa quòd neque cogendus quisquam sit seipsum prodere neque æquum sit de aduersarij domo extrahi probationes, 4 Tametsi veritatis habendæ fauor sit maximus. 5 Sicut neque ciuile videri potest cogi aduocatum aut procuratorem ea prodere quæ non nisi tãquam aduocatus aut procurator didicerit, & quæ nesciret ni cliens secretum suum ei tutò committere se posse credidisset. Secretum enim sanctè & religiosè cùstoditi non prodi debet. 6 Nec est quod quis obiiciat, Ita futurum vt detur ansa delinquendi 7 si hæc vna ratio habendæ veritatis è medio tollatur. Nam quod ad patronum causæ & procuratorem attinet, nihil vetat sic eos cum cliente se gerere vt si quid ab eo peccatũ dolóque malo admissum esse intelligant hortentur hominem vt aduersario satisfaciat quantum Christianæ pietatis & æquitatis religio suadere videbitur. Id ni faciat desistant à præstando patrocinio, 8 neque tamen in publicum proferant quæ secretò audierunt. 9 Quod si sint tam improbæ conscientiæ vt clientis improbitatem quam corrigere aut nolint, aut non possint, etiam consilio adiuuare malint, quis credat eos censuris quoque ecclesiasticis monitos perfidiam suam cum aliena coniunctam patefacturos? 10 Cliens verò sibi conscius famámque multorum more magis quàm conscientiam pertimescens, 11 quomodo fieri possit vt propria confessione seipsum coniicere velit in eas angustias vnde regredi, & eripere se nequeat citra infamiam, aliámve pœnam fortassis capitalem? Quæ cùm ita sint quid aliud afferre monitio ecclesiastica potest, nisi maioris damnationis materiem, certiúsque salutis periculum? Accedit quòd si criminalis actio sit, iniquissimum est cogi reũ crimẽ cõfiteri, qui nec criminosæ, vt loquuntur, positioni respondere cogeretur. 13 Crimen enim nullum est, cuius nõ aliqua pœna sit 14 quæ aut infamiam irroget aut saltem apud bonos & graues oneret existimationem. 15 Sin actio ciuilis est aut etiã criminalis ciuiliter intẽta, 16 vel ponimus litẽ iam contestatam vel non, si contestatam adhibito scilicet vt iure nostro necesse est iureiurando, 17 nõ est cogẽdus reus monitione ecclesiastica, vt se periurum probet. 18 Si nondum contestatam cessat quidem periurij metus, sed tamẽ iã certo aduersario cõstituto iniquum est vt diximus sumi probationes de ipsius domo, 19 sibiq; imputare actor debet cur non fuerit diligentior in monitorijs literis ante cœptam litẽ impetrãdis. 20 Scio Gallos practicos non tantùm à nobis hac in re, sed etiam inter se dissentire. Sunt enim qui referant passim hodie in Gallia receptũ vt huiusmodi literarũ impetratio permittatur cũ clausula *nemine dempto*, posteaquã Frãcisco magno Regi placuit vt de rei veritate litigatores iurato respõdere cogerẽtur. 21 Quasi parũ referat an periurus quis sit an excõmunicatus. 22 Alij verò, Clausulam illã *nemine dempto* tùm adiici solere cùm de subtractis instrumentis communibus agitur inter coheredes aut socios de bonorum diuisione contendẽtes: 23 quod sanè ante supradictã Frãcisci constitutionẽ obtinuisse in confesso est. 24 Tertij mediam quãdam sententiã sequuntur, 25 vt vno illo casu permittatur publicatio *nemine dempto* quo agitur de subtractis instrumentis exhibẽdis, dum ne id ipsum in actionem deductum sit vt exhibeantur, Ne alioqui actor suæ intentionis probationem depromere videatur de domo rei. 26 At *Senatus* nostri consulto quod ad Non. Iunias factũ editúmque est anno 1563. generaliter constitutũ fuit, Vt ne liceat ecclesiastico iudici literas huiusmodi publicare quin priùs impetrata sit à Senatu alióve iudice seculari coram quo lis pendeat, publicandi licentia, vt eæ personæ excipiantur, quas interdicto comprehendi æquum non sit, Alioqui ab ea concessione & publicatione appellari possit tanquã ab abusu. Ex quo apparet, neque semper addẽdam clausulã *nemine dempto*, neque ex contrario semper temouendam, sed tum demùm cùm id Senatui æquum videatur. Quonam autem casu æquũ sit, neminem excipi Senatus no aperit eò Arresto, Nisi quòd is saltem casus demonstratur, quo nulladum lis pendeat. 27 Sanè temperamentum illud æquissimum & probabilissimum videbatur vt exceptio nulla fiat cùm agitur de subtractis instrumentis, maximè si ponas agi de instrumentis communibus quoniam eorum occultatio facilior est & ob id odiosior inter eos qui sunt in communione, quódque iure tacitæ cuiusdam societatis bonam fidem exuberantiorem præstare inuicem debeant. 28 Exceptionis autem quæ iubente seculari iudice talibus literis inseritur, vis illa est vt impediat ne excommunicatione ligentur exceptæ personæ, etiam in foro poli, propterea quòd ex impetrantis intentione, & verborum potestate huiusmodi admonitio vires accipiat. 29 Quamuis apud Deum non minùs periclitetur qui peccatum mortale commisit quandiu manet in peccato quàm si esset excommunicatus. Sed multùm refert an apud Deum an in humano iudicio quis accusetur, nam crimen quod soli Deo eiúsque vicario id est confessioni cognitum est deletur omnino ex sacramento pœnitentiæ: 30 Quod autem iudici tanquam iudici innotescit publica legũ & iudiciorum autoritate vindicatur, irrogátque vel pœnam aliquam capitalem vel infamiam. 31 Rursus non est probabilis distinctio illa quam video nonnullis placere an infamatus iam sit aduersarius necne. Multum nãque interest an aliorum vocibus, an sua confessione quis infamatus sit. Aliorum voces eludere facilè vir improbus nedum probus potest, Propriam confessionem non potest. 32 Illud vtique constat nunquam hodie excipi testes quos quidam referunt in Gallia excipi solitos olim fuisse. 33 *Ita Senatus* in causa viduæ procuratoris Le Gree contra viduã Aduocati Catinij & pro Claudia Choudan contra D. de Quiege 15 Cal April. 1594. & pro vidua Guilielmi de la Pallud contra D. Ducem Gebẽnensem 4. Id. April. 1595.

1. Dicitur enim hæc clausula vulgaris quia regulariter apponi solet.

2. Nam quandiu nominatim nemo notatus est, nesciri potest quis futurus sit aduersarius.

3. Dolus enim si quis interuenerit, doloso prodesse numquam debet *l. procurator* 11. §. 3. *D. de doli mal except.*

4. *l. vlt. C. de edend. l. nimis grane* 7. *C. de testib.*

5. *l. curent* 22. *D. eod. l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil.*

6. Nisi susceptum sit in fraudem legis *vt in l. 3. & pass. D. de iur. fisc. l. 1. §. si quis tabulas depos.*

7. Quod esse non debet *l. vnic. §. hic autem. C. de latin. libert. tollend.*

8. Non est enim patrocinandum & indulgendum malitijs *l. in fundo* 38. *D. de rei vindicat.*

9. Quamuis dici soleat delinquere illos qui delinquentem non manifestant *l. ex manichæo* 16. §. 1. *C. de hæret. & Manich.*

10. Nam semel malus semper præsumitur malus in eodem genere mali *l. non omnes* 5. §. *à barbaris D. de re milit.*

11. Multi enim famam, vt ille dicebat, pauci conscientiam verentur.

12. Et ita quod optima ratione inductum esset in remedium salutis animæ contrarium effectum operaretur contra *l. nulla* 25. *D. de legib. l quod fauore* 6. *C. eod.*

13. Nam nec alius quisquã cogitur respondere qui laqueum timeat captionis *l. & quia* 6. *in fin. D. de inter. in iur faciend.*

14. Siquidem delictis pœnæ non præmia proponuntur. *Nouell.* 143. *de mu. ier. rapt. pass.* vt è contrario virtuti non pœna sed præmium *l. vlt. C. de statuis.*

15. Quod fit multò faciliùs. Hanc enim facti non iuris infamiam dicere solemus *l.* 4. §. *aduersus. D. de doli mal. except. l. probrum*

probrum 41.§.1.*De vit.aupt.*

16. Nam de crimnibus quibusdam potest agi etiam ciuliter vt de furto,& iniur.a *l.vlt.D.de furt.l.vlt D.de iniur.*

17. Nã si actor iurauit verum esse quod affirmauit, cogitur reus respõdere modo asserto & iurare falsum esse quod negat.

18. *l. aliàs* 18.*in fin.D.de iure.ur.l. rem alienam* 41. *in fin. D. de pignor.act.*

19. *d l.vlt.C.de edend.l.nimis graue* 7.*C.de testib.*

20. Diligentibus enim iura subueniunt non negligentibus *l.non enim* 16 *ex quib.caus. maior.l. pupillus.* 24. *in fin. D. qua in fraud.cred.*

21. Iohn.Papon.3.*Notar.tit.De lettres de significauit.*

22. Vterque enim æternam incurrit damnationem.

23. Ægid.Magist.*in decis Senatus Parisiensis Tit.de appell. tanq.ab abusu.*

24. Vt & Paponius loco supradicto fatetur.

25. Ioannes Imbertus in *Institut.forensib.*

26. *Contra d.l.vlt.C.de edend.d.l.nimis graue* 7.*C.de testib.*

27. Quia eo tempore nihil fieri potest in præiudicium litis aut aduersarij.

28. Societas autem ius fraternitatis quodammodo in se habet *l.verum* 63.*in princ.D pro socio.*

29. *Vulg.l.nonnullis* 19 *D.de reb.credit.*

30. Quoniam apud Deum erranti medicinæ confessio.

31. Nemo enim ex sola confessione & pœnitentia nocens esse desinit *l.qui ea mente* 65.*D. de furt.*

32. *l.generaliter* 11.*C.de non.numer.pecun.*

33. Sic enim refert Paponius *dict.Notar.*3.*tit.De lettres de significatit.* Vide Neuizanum qui omnium fusissimè hanc materiam disputauit in sylua nuptiali in verb.*monitoria.*

DEFINITIO LV.

Datio curatoris non probat concludenter minorem ætatem.

MInor ætas non ex eo solo contra tertium bene probatur quòd alicui tanquam minori curator datus sit, 1 Ne alioqui facilè sit fraudem comminisci aduersus eos qui cum hoc tanquam cum maiore contraxerunt. 2 *Ita Senatus* in causa Ioannis Guers & Claudij Voutier 6. Non.Decemb.1594.

1. Potest enim fieri vt siue consultò siue per imprudentiam curator datus sit tanquam minori ei qui reuera fuerit maior, vt contra plerumque maior esse creditur is qui reuera minor est *l.minor* 11.*D.de minor & tit.C.si minor.se maior.dixerit.*

2. Alex.*cons.* 23. *lib.* 3 Non tamen facilis debet esse iudex ad dandum curatorem tanquam minori nisi bene probata ætate propter grande præiudicium quod fit in aliis causis .cùm aliquid de ætate falsò pronũciatum est *l.de ætate* 43.*D.de minor.*

DEFINITIO LVI.

Ex restitutione quarundam rerum depositarum inducitur præsumptio restitutionis factæ omnium.

SI ex pluribus rebus à Titio penes Sempronium depositis quædam postea penes Titium reperiantur, præsumptio est omnes ei restitutas esse, 1 Nisi probet quamam alia ratione possessionem earum recuperauerit. 2 Sed hoc ita si de corporis, vt loquuntur, identitate constet. Alioqui si chirographum depositarum rerum penès deponentem reperiatur, presumenda erit rerum diuersitas potiùs quàm identitas, quòd credibile sit diligentem patremfamilias non nisi recepto aut notato chirographo res depositas fuisse restituturum. 3 *Ita Senatus* pro religiosis factisque Virginibus Sanctæ Claræ contra Petrum Louet Prid. Id. April 1595.

1. Sumpto argumento à parte ad totum, vbi est eadem ratio vtriusque. Nam nec pactis restitutionem accipere depositarius cogeretur, cùm pro rebus omnibus vnus fuerit depositi contractus *arg.l.si quis aliam* 46.*D.de solut.*

2. Probatio enim contraria elicit præsumptionem *l.si chirographum* 14.*& seq.si imperatores* 29.*in fin.D.hoc tit.*

3. Id enim diligentes patresfamilias facere solent *l. solutione* 19.*D.ad exhib.*

DEFINITIO LVII.

Instrumentorum amissio quando probetur ex sola perquisitione, & quando probaris casum oporteat.

AMissio instrumentorum aut actorum litis si ob id tantùm allegetur vt alia instrumenta nouáque acta litis fieri possint, probata satis intelligitur hoc ipso quòd facta ex superioris autoritate diligenti perquisitione, non reperiantur. 1 Sed si is qui exhibere aut restituere cogitur amissionem alleget ad se exonerandum, non sufficiet eiusmodi perquisitio 2 sed casum aliquem probari oportebit ex quo conici possit dolum eius qui amissionem allegat, nullam interuenisse. 3 Sed & iusiurandum eius non absque exigemus vt purget se de dolo malo: ne alioqui in dolosi hominis potestate sit facilè se exonerare in alterius necem. 4 *Sine die.*

1. Boer.*quæst.*15.*num.*6.post Bart.*in l is potest de acquir.hered. ex l.*3.§ *Nerua filius.de acquir post.*

2. Felin.*in cap.fin.not ab.*3.*de probat.* Ægid de Bellam.*decis.*535.

3. Bart.*in l.si quis ex argentarys* § *fin. D de edend.* Bald. post Cyn.*in l.si creditor C.de p gu.act.* Felin.*in d.cap.fin.l.sicut in quum* 5.*C.de fid.instrum.*

4. Boer.*d q.*15.*num.*7.ad finem vsque. Iusiurandum enim purgationis est necessarium quoties dolus potuit interuenire licet non præsumatur interuenisse.

DEFINITIO LVIII.

Calendaria monasteriorum probant solutiones factas monasterio ne quæ pass.t obijci præscriptio, maxime vero si sint antiqua.

DE calendariis monasteriorum an probent solutiones 1 annuarum pensitationum, quæ monasteriis plerisque debentur aliquando dubitatum est. Et placuit, probare non solùm fauore piæ causæ 2 sed etiam veneratione antiquitatis. 3 *Ita Senatus* in causa Patrum Franciscanorũ ciuitatis Camberiensis & fratrũ Girod 16.Mart.1596.

1. Certum enim est omnem qui allegat solutionem probare illam debere *l.1.C.hoc tit.* cùm solutio sit facti *l. consilio* 7. *§.vlt.D.de curat.furios.*

2. Quæ scilicet tam multa alia habet priuilegia De quibus omnibus vide Tiraqu.in eo tractatu quem ex professo conscripsit *De priuileg.pia caus.*

3. Dixi *Defin.6.num.4.supr.*

DEFINITIO LIX.

Iusiurandum purgatorium non excludit probationes quæ postea in contrarium adferri possunt. Secus in iuramento decisorio vel suppletiuo.

QVoties vnum ex litigatoribus iudex admittit, ad aliquid probandum per proprium iusiurandum, quod purgatorium 1 magis sit, quàm decisorium, aut suppletiuum, 2 obseruare semper debet vt saluam relinquat aduersario contrariam probandi facultatem his verbis: *Sauf à la partie de verifier le contraire, si bon luy semble. Ita Senatus* in causa heredum R.D.Petri de Lambert Episcopi Maurianensis, & Syndicorum de Fõcouuerte Cal.April.1596.

1. De quo accipi debet quod scriptum est *in l. generaliter* 12. *C.de reb.cred.& iureiur.& in l.in bona fides* 3. *eod. l. admonendi* 31.*D.de iureiur.*

2. Nam in decisorio & suppletiuo aliud est vt scilicet ex quo præstitum fuit nulla in contrarium probatio aut quæstio admittatur *l.1.C.de reb.credit.l.*5.§.*dato & l. nam posteaquam* 9. *& pass.D.de iureiur.* Nisi in casu *l.vlt.C.eod.*

DEFINITIO LX.

Simulatio venditionis factæ sub nomine pignoris quomodo probetur.

SImulatio contractus, vt venditio habeatur pro hypotheca non probatur ex eo solo quòd venditor remanserit in possessione. 1 Sed tamen si emptor aut emptoris heres dixerit habere se eũ cõtractũ pro hypotheca licèt inter alias partes poterit id sufficere, vt hypotheca potiùs cõtracta videatur. 2 Nec obstabit quòd interuenerit

clausula constituti. Nam & ex titulo hypothecæ transferri potest possessio. 3 Multò minus oberit ea clausula si emptor corporalem possessionem ex ea adprehendere per decennium neglexerit. 4 Illud tamen sciendum est simulationis probationem esse in arbitrio & æstimatione iudicis pro locorum, temporum, & personarum varietate. 5 *Ita Senatus* in causa Peronetæ Couz & fratrum Perrier 5. Decemb. 1596.

1. *l 3. vbi not C. plus va'er. quo l agit. quàm quod simul. concip.* Quamuis intentio possessionis magnam suspicionem præbeat & coniecturam simulationis *l. sicut* 8. *§. superuacuum D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

2. Cùm simulatio non possit probari nisi per coniecturas quia consistit in animo vt tractant DD. *in d. §. superuacuum & in l. 1. C. plus valer. quod agit.*

3. Quomodo per contractum pignoris *l. cùm & sortis* 35. *§. 1. D. de pignor. action.* quamuis dici soleat in eo differre pignus ab hypotheca quòd pignoris possessio transfertur in creditorem, non hypothecæ *l. si rem* 9. *§ propriè D. de pignorat. act.* Vide tamen *l. 5. §. pen. D. de pignor.*

4. Cùm per negligentiam decennalem amittatur possessio *l. si id quod* 25. *D. de acquir poss.* & ibi Bart.

5. Andr. Tiraq. latè *in tract. De iur. constit. possess.*

DEFINITIO LXI.

Repertæ scripturæ in archiuis monasterij probant in antiquis etiam contra tertios.

Libri acceptorum & expensorum reperti in archiuis monasterij faciunt fidem etiam contra tertios in antiquis, non aliter. 1 *Ita Senatus* in causa Franciscanor. Camber. & Dominæ Ducis du Mayne, & heredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis. *Sine die.*

1. Cravet. latè *De antiq. tempor. part.* 1. Vide *Defin.* 58. *supr.*

DEFINITIO LXII.

Solutionis acceptæ confessio non probat semiplenè si sit facta absente parte nisi pars alleget solutionem.

Confessio acceptæ solutionis facta absente parte non probat semiplenè ne quidē ad liberandum, 1 ideóque nec super ea deferri iusiurandum suppletorium potest, 2 nisi solutio ipsa allegetur, non nuda solutionis confessio. 3 *Ita Senatus* in causa N. Andreæ Mugnier magistri Computorum & Ant. de Botis 18. Decemb. 96.

1. Quia confessio non est modus soluendæ obligationis, sed tantùm probandæ solutionis.

2. Quod scilicet non deferetur nisi in supplementum semiplenæ probationis Bart. & alij *ad l. admonendi D. de iureiur. & ad l. in bona fidei* 3. *C. de reb. credit. & iureiur.*

3. Nam si solutio allegetur aliud est vt dixi *Defin.* 25. *supr.*

DEFINITIO LXIII.

Verba enunciatiua apposita in contractu inito cum Principe an & quando probent contra tertium.

Verba enunciatiua apposita in contractu gesto cum Principe probant si verisimile sit quod enunciatur, 1 Vt putà quod maritus ex mandato vxoris de quo non aliter constat, transegerit de re vxoris. 2 Neque enim probabile est Principem contracturum fuisse cum eo, qui se mãdatum habere diceret nisi viso mandato, 3 licèt dici soleat mandatum nunquam præsumi. 4 Hoc verò maximè obtinet in antiquis. 5 *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde contra D. de Cardé 12. Decemb. 1596.

1. Valet enim argumentum à verisimili *l. vlt. in princip. D. quod met. caus.*

2. Nam & præsumitur habere maritus mandatum tacitum ad tractandas res vxoris *l. marius* 21. *C. de procurat.* Maximè si habeat penes se instrumenta *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Requiritur tamen mandatum speciale ad transigendum *l. mandato generali* 60. *D. de procurat.* Sed longè facilius est vt etiam speciale mandatum habere præsumatur is qui iam præsumitur habere generale.

3. Cùm Princeps non præsumatur ignorare iura quæ habet in scrinio pectoris *l. omnium* 19. *C. de testam.*

4. Bald. & Salic. *in l. 1. C. de reb. alien. non alienand. & in l. 2. C. si ex falsi instrum.* Maximè verò cùm agitur de legitimanda persona vt ait Affict *Decis.* 368.

5. Fauore scilicet & veneratione antiquitatis quæ supplet defectum probationis in iis omnibus quæ propter antiquitatem probari non possunt. Affict. *dec.* 13 *decis.* 251. *in fin.* post Alex. *cons.* 79. *col.* 3. *& cons.* 112. *col.* 2. *vol.* 1. *& cons.* 12. *vol.* 4. *circ. fin. ad l.* 2. *C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO LXIV.

Cùm tractatur de probanda læsione non minus credendum est testibus deponentibus pro emptore quàm deponentibus pro venditore si sint digniores aut deponant verisimiliora.

Quod Baldo & cæteris ferè omnibus interpretibus vulgò placuit, 1 quoties agitur de probanda læsione, propter quam in integrum restitutio postuletur, plus credi duobus testibus de læsione pro venditore affirmantibus, quàm mille pro emptore negantibus, falsum est. Ita enim fieret vt nulla aut parùm admodum emptoribus superesset facultas excludendæ læsionis per contrarias probationes. 2 Inspiciendũ igitur est vtra ex parte plures testes sint aut digniores, aut qui veri similiora testificẽtur. 3 Sanè cæteris paribus magis credendum erit paucioribus affirmantibus, quàm pluribus negantibus. 4 *Ita Senatus* in causa N. Amedei Roget & Ioannis Dominici De la Tour 22. Mart. 1597.

1. Bald. *ad l. alter* 23. *C. hoc tit. col.* 3. *& in cap. licet causam col. pen. circ. fin. Extr. eod. Not in cap. bona De Elect.* Felin. *in cap. in nostra col.* 1. *Extr. de testib.* Affict. *decis.* 324. *num.* 9. *& decis.* 400. *num.* 9.

2. Cùm non possint testes deponere pro emptore quin neget tanti rem esse quanti à venditore æstimatur. Sed tamen habet hęc negatio inclusam affirmatiuam scilicet quòd res tanti fuerit, quo casu quando testes qui deponunt negatiuè deponunt simul de affirmatiua, bene probant. Idem Bald. *in cap. si quis per triginta col.* 2 *si de feud. fuer. contr.* Abb. *in cap. cùm Ecclesia Sutrina de caus. poss. & propr. col.* 6.

3. Iuxta *l.* 3. *D. de testib.* Affict. *decis.* 363. *num.* 16.

4. *Vulg. l. diem proferre §. si plures vers. inde quæritur vbi glos. D. de recept. qui arbitr. recep.* Vide Ant. Gabriel. *lib.* 2. *commun. opin. concl.* 4. *De testib.*

DEFINITIO LXV.

Qui allegat solutionem purè & sine condicione ac protestatione videtur fateri debitum.

Adsolutionem debiti conuentus negabat se debere nisi certis legibus & conditionibus, quibus tanquã falsò allegaris obtemperare nolebat creditor, qui tamen aliam nullam debiti sui probationem præter aduersarij confessionem proferebat, Cùm postea constitisset partem debiti ab eodem debitore siue iam pendente, siue nondũ mota lite sine vlla protestatione soluram fuisse, ac perstaret ille in offerendo quicquid ab eo debitum esse appareret. 1 Visum est non alia debiti probatione onerandum creditorem, 2 quia licèt verum sit neque confessionem in causa ciuili, factam scindi posse, 3 neque rursus posse quem agere ex contractu vltrò citróque obligatorio, quẽ priùs ille ex parte sua non impleuerit, 4 sub secuta tamen solutio agniti debiti probabat vel non fuisse in contractu adhibitas eas conuentiones, quarum implementum ab ipso quoque debitore negligeretur, 5 vel ab eo iure quod sibi debitor per eas quæsiuerat, vltrò recedere ipsum ex post facto voluisse. 6 Placuit itaque, nullis interuenientibus aliis probationibus condemnandum nihilominùs debitorem, 7 nec ad hoc tantùm vt oblatã residuæ quantitatis solutionẽ præstaret, sed ad id etiã vt omnes litis expensas refareiret, perinde ac si nihil obtulisset. 8 nihil enim offert is, à quo certa res, aut quãtitas petitur, si generaliter dũtaxat offerat quicquid debet non expressa certa re vel quãritate, aut saltẽ captiosa oblatio est ex qua neq; condẽnatio, neq; exactio præsens sequi possit: 9 & quæ litis materiã illã

semper

semper comitem habeat, quod disceptari adhuc necesse est quid & quantum debeatur. 10 Sed & damnorum omnium condemnatio eidem debitori irrogata est ex natura scilicet obligationis cui necessitas præstandæ indēnitatis causā & originem præbuisse proponebatur. 11 *Sine die.*

1. Quorum neutrum fieri debuerat ab eo qui sciret se nihil debere Nemo enim suum iactare præsumitur *vulg. l. ciem de indebito 25 D de probat.*

2. Cùm nulla sit melior probatio quàm quæ fit per partis confessionem siue expressam siue tacitam. *vulg. l. generaliter 13. C. de non numer. pec.*

3. Bart. *in l. Aurelius 28. §. idem quæsit D. de liber. legat. l. cùm quæritur 16 D. de admin. tutor. l si ita 29. §. 1. de oper. libert. l. nam absurdum 7. de bon. libert.*

4. *vulg. l. Iuuianus 13. § offerri D. de action. empt.*

5. Credibile enim est quòd debitor non soluisset nisi post impletis prius omnes leges & conditiones sine quibus non fuerat ille contractatus *arg. l. cùm te 6 & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.* siquidem debitum petere non potest qui quod debet facere differt. Afflict. *decis. 220. num. 4. in fin.*

6. *arg d. l cùm de indebito 25. D. hoc tit.*

7. Tanquam probato agnitóque debito per solutionē partis Boer. *decis. 333. num. 3.* post Anchar. *in cap. olim num. 6.* per ill. text. *Extr. de censib.* Vide Dyn. *ad cap. nullus pluribus. de reg. iur. in 6. col. 3. & in cap. exceptionem eod. per text. in l. siquidem C. de except. Not. in l non vtique D. eod.*

8. Cùm teneatur ad expensas litis debitor qui moram facit in soluendo *l. qui solidum 78. in princip. & §. 1. de legat. 2.*

9. Cùm debeat condemnatio esse certa *l. 2. & tot. tit. C. de sentent. quæ sine cert quant. profer.* Vide *l. si rem 9. §. vlt. D. de pignor. act.*

10. Ea demum enim oblatio admittenda est quæ litis materiam minuit *l. quidam 21 D. de reb. credit.*

11. Puta ex causa mandati aut negotiorum gestorum.

DEFINITIO LXVI.

Duæ probationes semiplenæ iungendæ sunt, vt faciant plenā.

CONfessio quidem extra iudicium & parte absente facta nōn probat nisi semiplenè. 1 Sed tamen si adsit testis, qui de ipsa negotij veritate testificetur, quamuis dici soleat vocem vnius, vocem esse nullius, 2 benignius est fauore probationum iungi vtramque semiplenam probationem, vt ex duabus semiplenis fiat vna plena de cuius fide dubitari nullomodo possit. 3 *Sine die.*

1. *l. certum C si quis absente D. de confess* Bald. & Salicet. *in l. in bona fide C. de reb. cred.* Not. Bart & alij *ad l. admonendi D. de iureiur. cap. fin de succes. ab intest. l. capite D. ad l. Iuliam de adult. & in l. quare D. de edil edict.*

2. *l. iurisiurandi C. de test.*

3. Bald. *in l. vnic. in princ. C. de confess. & in Auth. rogati C. de test* Salicet. *in d. l. in bona fide.* Alex. *cons. 143. vol. 2.*

DEFINITIO LXVII.

Principi non creditur de facto alieno, in alterius necem.

NOn creditur Principi narranti rebellem eum fuisse de cuius rebellione aliunde non appareat quamuis alioqui soleant verba Principis enunciatiua fidem facere etiā inter alias partes, 2 ne scilicet in potestate sit Principis ex aliorum plerumque perfidorum & calumniantium fide ita referentis bona, existimationem, vitam denique ei eripere, qui veritate facti diligētius indagata rebellis probari non possit. 3 *Sine die.*

1. Afflict. *dec. 14. num. 6.* post Andr. *in cap. 1. in fin. de controuers. feud. apud par. termin.* intellige nisi contra producentem Afflict. *ibid. 2. Dec. cons. 114 num. 3. Petr. de Anchar. cons. 399.*

2. Scilicet in antiquis & cùm agitur de facto alieno. Cravet. *de antiq. tempor part. 1. num. 19. sect. 8. ex cap. si summus Pontifex. de sent. excommun.*

3. Ne alioqui iniuriarum occasio inde nascatur vnde iura nascuntur *vulg. l. meminerint C. vnde vi.* Nam rebellis amittit omnia bona sua, & priuilegia ipso iure Bald. *in tit. de pac. Constant in vers. nos Romanorum* in verb *priuilegio.* Afflict. *d. decis. 14. num. 6.* Vide Iul. Clar. *quæs. 53. num. 21.*

DEFINITIO LXVIII.

An possit reus pro sua innocentia probanda impetrare publicationem monitorij cum clausula, Nemine dempto.

DVrum equidem est cuiquam permitti, vt de aduersarij sui domo suas extrahat probationes 1 præsertim si causa sit criminalis. 2 Sed tamen si quis de falso criminaliter postulatus, non alias veritatis & innocentiæ suæ probationes habeat, quàm quas ex accusatoris ore possit elicere, non modò æquum, sed etiam necessarium est, vt monitorij impetratio, & publicatio permittatur etiam cum clausula *nemine dempto.* 3 Nec enim visum est adeò malitiis indulgendum esse 4 vt innocentiam inopia probationum opprimi patiamur, 5 si per contumacia accusatoris moneri nolentis appareat non obscurè calumniosam fuisse accusationem. 6 *Sic tractatum est.* Sine die.

1. *l. minùs graue 7. C. de testib. l. vlt. C. de probat.*

2. *l. qui accusare 4. C. de edend.*

3. Quomodo etiam in aliquibus casibus talis publicatio permittitur cum eadem clausula *Nemine dempto*, de quo vide Ægid. Magistr. *in Decis. Paris. tit. de appellat. tanq. ab abus.*

4. *l. in fundo 38. D. de hered. instit.* Nam & ex ratione iuris debet iurare de calumnia quisquis vult alium accusare.

5. Melius enim est nocentem absolui quàm innocentem damnari. *l. absentem 5. D. de pœn.*

6. Quæ res facit vt accusato in aliis multis faueatur ad innocentiam probandam, vt alibi scripsimus ex *l. Arrianus 41. D. de oblig. & action. l. fauorabiliores de regul. iur.*

DEFINITIO LXIX.

De probatione identitatis & dominij.

PRæsumitur quidem identitas in personis ex identitate nominis, nisi diuersitas probetur. Sed in rebus contra præsumitur pluralitas, si non probetur identitas, 1 quā tamen ex coniecturis probari sufficiet, etiamsi diuersitas in nomine confinium interueniat 2 quæ magnā diuersitatis præsumptionem inducit. 3 Nam & probari veritas & identitas confinium varijs modis potest, puta per possessionem & per signa si qua adsint, quæ rem significatam cuius sit ostendant. 4 Cùm & dominium ipsum rei quod difficilioris probationis est per significatum, vt aiunt, probetur. 5 Commodius tamen & tutius est, vt res oculis subiiciatur interueniente iudice cum testibus ad certiorem habendam veritatis probationem. 6 Quòd si rei facies ita sit immutata, vt quamuis certum sit rem de qua agitur in ipso eo loco esse, discerni tamen nullomodo possit, siquidem facto possessoris, qui fortassis in eo territorio quantumuis bona fide ædificauerit, obscuritas illa, & incertitudo superuenerit non debet ea res nocere petitori dominium rei suæ vindicanti. 7 Nam etsi non potest fieri restitutio rei quæ non apparet, 8 Nihil tamen vetat condemnationē fieri ad æstimationem, cùm res ipsa præstari nō potest 9 vt quod formaliter fieri non potest fiat saltem arbitrio boni viri, 10 dominium sanè probatum esse necesse est, aut concludenter, aut saltem præsumptiuè 11 putà per famam in antiquis 12 aut per confessionem partis. 13 Alioqui solus titulus emptionis, aut alterius acquisitionis iuncta possessione non sufficit ad probandum dominium possessoris, nisi probetur etiam ius & dominium autoris. 14 In dubia planè causa pro possessore contra petitorem pronuntiandum est 15 nisi Ecclesia sit, quæ agere proponatur. 16 *Sine die.*

1. Alex *cons. 114. col. 2. vol. 2.*

2. Afflict. *decis. 23. num. 3.* post Alex. *consil. 69. in princip. dict. vol. 2.*

3. Afflict. *ibid. num 3.*

4. Bald. *cons. 352. incip. verba vol. 2 & in Auth. dos data C. de donat. ant. nupt.*

5. *l. quòd si neque 13. in fin. D. de peric. & commod. rei vendit.* Archid. *in cap si iudex de sent. excommun in 6.* Afflict. *dict. decis 23. num. 4. ex l. stigmata C. de fabric. lib. 11.*

6. *arg.l si irruptione 8.§.vlt.D.fin.regund.*

7. Affl.dec.*vbi supr.num.*5.post Alber. de Bos. *in l.si in rem D. de rei vindicat.*

8. *l.officium 9.l.qui restituere 68.D.de rei vindicat.*

9. *l.ait lex* 21. D. *ad leg. Aquil. Not. ad l. vinum* 22.D. *de reb. credit.l.pen.& vlt.D.de condict.tritic.*

10. Bald. *ad l. in testamento quidam D. de condic. & demonstr.*Specul.*in tit. de oblig. & solut.* §. *sequitur videre vers. ad huius.*

11. Distinguendo scilicet an de dominio quæretur principaliter an incidenter,vt priore casu debeat probari concludenter, posteriore verò præsumptiuè *Not.in l cùm res C. hoc tit.*

12. Ang. *in l. aliqui naturæ* 19. §. *cùm me absente D. de negot.gest.*Afflict.*dict.decis.*23. *num.* 5. ybi addit hoc ita procedere si fama sit planè probata ex Salic.*in d.l.cùm res.*& Alex.*cons.*88. *col.*2.*& cons.*201.*in princip.vol.* 2.

13. Afflict. *ibid. num.*5.

14. Idem Afflict.*dict.decis.*40.*num.*3.*& num.* 1. post Bart.*ad l. rem alienam.de pignor. act.* Adde eundem Bart. *in l. cùm res.C. si alien.res pignor.dat.sit.*

15. *l.vlt.C.de rei vindic.l.vlt.D.de acquir.poss.*

16. Alex.*cons.*36.*vol.*3.*& cons.*92.*in fin.vol.*4.

TIT. XV.

De Testib.

DEFINITIO I.

Vxor pro viro testis esse non potest contra virum potest, sed non cogitur,nec soror contra fratrem.

VXOR pro viro in causa criminali testimoniũ dicere non potest,1 Contrà virum quin possit nulla lege prohibitum est, 2 scilicet si velit:; nam inuita vt cogatur nimis durum est.4 Quin & cùm absente per contumaciam marito mulier quædam aduersus eos qui marito furtum facienti adfuerãt, sic testimonium dixisset, vt maritum quoque furtum fecisse fateretur, in cáque testatione sæpiùs apud iudicem obiectis etiam reis constanter perstitisset. Posteà autem reuerso viro, & in carceres detruso id ipsum denegasset, non putauit Senatus aliorum testium exemplo,torquendam eam in caput mariti vt diceret vtri testationi stare mallet:5 At neque ex prioribus vxoris testationibus licèt iuratis quæstionem de marito haberi debere visum est, tametsi indiciis plerisque vrgeretur, 6 quòd & in eius domo repertum furtum fuisset,7 & pœnæ metu aufugisset,8 nec priùs remeasset quàm socios criminis absolutos cognouisset.9 Nimirum ne soli marito noceret vxoris testatio quæ cæteris delicti correis non nocuisset. 10 Idémque in sororis quod in vxoris persona obseruandum esse placuit. 11 *Ita Senatus.* 8.April.1588.

1. Est enim domesticum testimonium & ideò prohibitum *l.*3.*C.hoc tit.*vbi Bald.propter individuam illam quæ inter coniuges est, vitæ totiúsque diuini & humani iuris societatem *l.* 1. *D. de vit. nupt.* Masuer. ad Ferrar. *in form. iuram. test. in verb. domestici.*

2. Inquit Grammat. *cons.* 14. Omnes autem qui non sunt prohibiti esse testes videntur permissi, quia est hoc ex genere prohibitorum non permissorum, vt argumentatur Paulus *in l. mutus* 43.§.1. *D. de procur.*

3. Nam in solis parentibus & liberis constitutum est vt non possint inuicem aduersus se testes esse nec si velint *l.parentes 6. C. hoc tit.*

4. Thom.Grammat. *dict.cons.* 14.

5. In cæteris enim testibus ita obseruatur vt si varient in suis depositionibus non aliter fidem faciant quàm si firment dictum suum in tortura,inquit Iul.Clar. *lib.*5.*sent.*§. *fin. quæst.* 25. *num.*3.*& quæst.*53.*num.*15.*vers.quartus est casus.* post Boss.*in tit. de tortur.test.num.*3.

6. Quamuis ex plerisque iudicijs vrgentibus possit ad torturam peruenirí. Imò ex vno solo vt concludit Iul. Clar. *d.*§.*fin.quæst.*64.*num.*14.Iunctis ijs quæ idem tradit *d.*§.*fin.quæst.* 21. *per tot.*

7. §.*conceptum Inst.de oblig.quæ ex delict. nascunt.l.* 1.§. *Hoc autem D. de fugitiu.*

8. Fuga enim magnum indicium est ad torturam vt ex iis constat quæ tradit Iul. Clar. *dict. quæst.* 21. *num.* 18. *& sequentibus.* Nimirum si fuga præcesserit inquisitionem *vt ibid. ait num.* 23.

9. Nam si antè sententiam rediisset ac sponte comparuisset,vtique indicium quod ex fuga oriebatur purgatum esset. Clar.*vbi supr.num.*24.

10. Simile quiddam est *in l.filium* 20. *vers. ne testamentum D.de bonor poss contr.tab.*

11. Eadem enim ferè saltem hac parte vtriusque ratio est.

DEFINITIO II.

Etiam post didicita testificata possunt audiri testes iam auditi ad declarationem tantùm & explicationem eorum quæ obscuriùs testati sunt.

IN vindicationis iudicio cùm hinc inde proposita essent omnia, quæ ad facti quæstionem pertinere videbantur,vtrimque etiam auditi testes,actor verò post apertas didicitásque testationes earum non tam fidem quàm sententiã dubiam redderet,propterea quòd in instrumento a se producto, dominij probandi gratia,1 super quo testes interrogati fuerant mendum subesse diceret, erratúmque in vno ex confinibus, 2 Iudex inferior per interlocutionem iusserat petente quidem actore sed animi tantùm sui, vt loquuntur, informandi causa, 3 vt actoris sumptibus 4 vtrimque auditi testes iterum audirentur.Ab ea interlocutione reus appellauerat, propterea quòd post didicitas testationes prohibita sit testium interrogatio, metu scilicet corruptionis, 5 qui in proposita specie tantò maior suberat quòd non ex mero nobilique iudicis officio,vt fieri debuerat, 6 sed actore ipso requirente ea testium repetitio decreta esset. 7 Senatus censuit benè iudicatum, quoniam in ea re nihil fieret quod alterutrius litigatorum ius posset ladere:8 cùm non tam emendandę quàm explicandæ prioris testationis facultas testibus singulis permissa videretur:9 Iudex verò id tantùm egisset vt ad capessendam veritatem seipsum meliùs compararet: Quod vtique facere bonus iudex semper & potest & debet,10 adeò vt nec vnquam licita sit ab eiusmodi interlocutione prouocatio:11 Proinde corruptionis testium metus nullus suberat. 12 Quare nec ad rem pertinebat quod dici solet, eam testationum repetitionem si quando facienda sit,solo iudicis officio non item alterutra parte requirente fieri debere nisi vtraque consentiat. 13 Id enim tum obtinet, cùm corruptionis metus iustus subest: 14 Causa verò aliqua est propter quam æquum sit vt iterùm testes audiantur.*Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 7.Cal.Iul.88.

1. Quia dominium in vindicationis iudicio probandum necessariò est *l.in rem* 25.*& pass. D.de rei vindic.*§. *commodum Inst. de interdict.*quod vix est vt fieri possit sine alicuius tituli productione *l.numquam nuda* 31.*D.de acquir. rer. domin.l. nullo* 24. *C. de rei vindic.*

2. Nam sinè demonstratione & probatione confinium,non potest demonstrari corpus fundi nec eius identitas probari *l. si irruptione* 8.*l.in finalibus* 11.*& seq.D.de fin.regun.*

3. Multa enim potest facere iudex animi sui informandi gratia si ex actis litis bene informari non possit *vt d. l.si irruptione in fin.*

4. Tanquam id petentis & cuius maximè intererat.

5. *cap.intimauit.& cap fraternitatis Extr. de testib. Clement. testibus vbi glos. eod.*

6. Nam quod iudex motu proprio & ex nobili suo officio facit,minùs suspectum est cùm id faciat ignorantib. quodammodo litigatoribus.*cap.per tuas vers.nisi fortè:*& ibi Innocent. *Extr.de testib.*Bald.*in l.si quis* §.*nec iterum D.de edend.*

7. Quod videbatur contra not.per Bald.*in l.fin. vers.reuoco in dubium C.hoc tit.& in cap.constitutus Extr.eo.tit.*Ioan.Papon. *in syntagm. Arest.lib.*9.*tit.*1.*Des preuues tesmoins &c.*§.5.

8. Cùm

8. Cùm tamen quisquis appellat debeat probare se læsum *l.1.de appellat.l prafecti* 17.*D.de minor.* Quod enim vni prodest & alij non nocet facilè conceditur *l.in creditore* 38.*in fin. D. de euict.*

9. Aliud siquidem est declarare, aliud verò aliquid de nouo dicere *l.heredes palam* 11.§.1.*versic.nihil enim nunc dat. D. qui testam facer.poss.* Tiraq *in l.si vnquam num.*20.*C.de reuoc.donat.* quem refert & sequitur Tessaur.*decis.Pedem.*30.*num.*2.

10 *l.curent magistratus* 22.*D.hoc tit.l.cùm propria* 5.*C.si quis alter.vel sib.l.*1 *& tot.tit.C.plus valer.quod agitur.*

11. Propter periculum quod subest damni irreparabilis si per mortem testium pendente appellatione probationes intercidant *l.in lege Aquilia* 40.*D.ad leg.Aquil.* iunct.*l. vlt. D.de appell.recip.recip.vel non.*

12. Multò certè minor quàm si ijdem testes repetendi fuissent ob nullitatem prioris examinis, quo tamen casu certum est quod iterum possent audiri. Tessaur .*decis.* 28. post multos ibi citatos.

13. Per ea quæ diximus *num.*7. post Ioan. Papon. *lib. 9. syntagm.tit.*1.§.5.Guid.Pap.*quæst.*72.Masuer.ad Ferrar. *in form. iur. test.* in verb.*citati in fine.*

14. Quæ tota ratio est *dict.cap fraternitatis.*

DEFINITIO III.

Testes per turbam examinari possunt in causis ciuilibus, sed non in criminalibus nisi ad probandam famam.

PLures testes in globo &, vt pragmatici loquuntur, per turbam auditi, vnius tantùm testis loco habentur, 1 sed multò dignioris fidei si ex omnibus nullus sit cuius testimonium probabili aliqua obiectione labefactetur. Quæ res facit ex contrario vt si vel vnius aut alterius fides suspecta sit, cæterorum quoque omnium licèt integræ sint existimationis fidei derogetur, 2 sed non tamen vsque adeò vt pro nullis omnino habeantur. 3 Cæterùm in ciuilibus duntaxat causis huiusmodi ratio audiendorum testium recepta est, 4 In criminalibus non item, quia nec necesse est, cùm delicti probatio certo testium numero nullo concludatur: 5 Præter id quòd neque ciuile aut humanum esset tot obiectis simul testibus reum obrui, cui potiùs quantum æquitas patitur faueri & subueniri oporteat. 6 Si tamen de mala rei fama probanda agatur, nihil prohibet quominùs multi in eam rem testes cónglobati audiantur. 7 Neque tamen eò minùs exhiberi reo singuli debebunt, vel ob hoc ipsum vt si quid aduersus eos obijcere reus volet, aut mentientes fortasse præsentia sua terrere & ad palinodiam compellere, cómodiùs id præstare possit. 8 *Ita Senatus* in causa Henrici Saraceni 13.Cal.Iul.1592.

1. Ioan.Papon.*lib.*9.*Syntagm.tit.*1.§.20.Vide Cinum *in l.* 2. *C.quæ sit long.consuet.*

2. Cùm omnes vnius tantùm loco habeantur.

3. Aliud enim est diminui aliquid de fide testis, aliud verò testis dictum reprobari *l.*3.*D.hoc tit.* Vide not.in pract. Papiens. *in form oppos contr.test* in verb.*in facto eorum proprio num.*7.

4. Et quidem ex consuetudine magis quàm ex iure. Nullus enim textus est iuris aut ciuilis aut canonici qui de testibus per turbam examinandis loquatur, quod & Papon.supradicto loco obseruauit, vbi addit hoc genus probationis ob eam causam minùs probari à suprema Curia Parisiensi.

5. Quia publicè interest delicta probari & puniri *l. ita vulneratus* 51.*in fin.D.ad leg.Aquil.l.si à reo* 70.§. *vlt. D. de fideiuss. l.Stichum* 95.*in princip.de solut.* In ciuilibus causis aliud est quia refrænari debet numerus testiũ vt not.*in cap.significauit & seq. Extr.de testib.* Ferrar.*in form.oppos.contr.test.* in verb.*sùntque publicatis iam testibus num.* 14.

6. Sunt enim fauorabiliores rei *l.fauorabiliores* 125.*de regul. iur.* Maximè in criminalibus *l.absentem* 5.*D.de pœn.*

7. Tum enim maximè necessarius est vsus turbæ cùm aliquid de totius populi opinione probandum est, vt ait Paponius loco suprà citato.

8. Nihil enim denegandum est reo quod prodesse possit ad innocentiam eius probandam, cùm melius sit nocentem absolui quàm innocentem damnari *d.l.absentem* 5.*de pœn.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo posterior depositio præualet priori etiã iuratæ.

SI variæ sint de eadem re vnius hominis testationes meritò receptum est vt primæ stari debeat si fuit iurata. 1 Maximè verò cùm secunda facta est post publicata, vt pragmatici loquuntur, & didicita testificata, 2 nempe propter metum subornationis, & corruptionis. 3 Excipienda tamen est ea testatio quàm monitoriorum literarum potestas etiam à iurante extorserit. Nam si, vt fieri solet, is ipse testis postmodùm iubente iudice qui de facto cognoscit, iterum interrogetur, nec primæ testationi secũda conueniat, posterior vincet fide priore, quòd prior ad fines reuelationis tantùm 4 facta esset potiùs quàm ad probandum, 5 scilicet non vocata parte nullóque iudicis mandato præcedente. 6 Nam quod dicimus potiorem esse priorem tùm verum est cùm cætera sunt paria. 7 *Ita Senatus* 16.Cal.Decemb.1588.

1. Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*53.*num.*15. post Didac. Couar.*lib.*2.*var.resol.cap.*13.*num* 8 Bart.*in l.si postulauerit* §. *pen. de adult post gloss.in Auth.de testib.*§.*illud tamen.*

2. Guid.Pap.*quæst.*546.

3. *cap.fraternitatis Extr.hoc tit.*

4. Sic enim exprimi solet quoties monitorij publicãdi permissio impetratur, præsertim cùm lis pendet coram iudice laico, ne videantur recipi & admitti testes ex autoritate iudicis ecclesiastici, ex cuius iurisdictione monitorij impetratio proficiscitur.

5. Et ideò nihil probant huiusmodi reuelationes, ne actus operetur vltra intentionem agentis *l.non omnis* 19.*D.de reb.credit.* Vide tamen *Defin.*54.*infr.*

6. Quæ tamen omnia debent interuenire vt dictum testis probet. Ferrar.*in form.iuram test.* in verb. *citati & requisiti.* vbi etiam Masuer.*in addit. Auth sed etsi quis C.hoc tit.*

7. Vide Boer.*quæst.*108 & Bart.*in l.eos qui. D. de falsi.* Guid. Pap.*quæst.*72.

DEFINITIO V.

Varij casus in quibus testes audiri possunt etiam post didicta testificata.

IAm interrogati testes interdum etiã post didicita testificata iterum interrogari possunt etiam requirente eo cuius interest. 1 Quid enim si priores testationes nullius sint momenti ob non seruata solennia quę seruari debuerunt, si præsertim interrogatoris non producentis culpa id acciderit. 2 Quidni liceat petere in integrum restitutionem vt ijdem testes rursum audiantur? 4 Quamquam si quid in eo peccatum est de illo cognosci solet vt corrigatur, priusquàm testationum secreta inspiciantur. 5 Quid item si non fuerint interrogati ad eum modum quo interrogari debuerunt? 6 Quid si de causa matrimoniali agatur? 7 Quid si nullus subsit metus corruptionis & subornationis. 8 Quid si aduersarius ipse semel consenserit nec in ea sit ætate cui per in integrum restitutionem succurri oporteat? 9 Quid denique si instrumenta aliqua de nouo reperta sint, quorum, vt aiunt, concomitantia faciat vt minùs suspectæ videri debeant nouæ etiam testationes? 10 Sanè extra hos casus vix est vt requirente alterutro ex litigatoribus 11 iudex nouam testium auditionem permittere debeat, 12 licèt ex officio si quam subesse iustam causam videat idipsum decernere nó malè possit. 13 *Ita Senatus* ibidem.

1. Multæ enim adferuntur à Doctorib.exceptiones *ad cap. fraternitatis Extr.hoc tit.* vt tradit Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 28.*&* 262.

2. Tessaur.*dict.decis* 28.*num.*1.post multos ibi citatos, præsertim Guid.Pap.*quæst.*72.*&* 124.

13. Hanc enim necessariam esse vult Ioan. Andr. *in cap. auditis de in integr. rest.* Et hoc rectius est.

4. Etsi enim hic casus minorem habet dubitationem si culpa iudicis vel alterius interrogatoris interuenerit, idem tamen est etiamsi culpa producentis id acciderit vt notat Tessaur. vbi suprà, addens idem esse siue pars didicerit testificata siue non didicerit contra Campeg.*in tract De testib reg.*176.

5. Datur enim terminus ad testationes impugnandas de nullitate, quòd nostri pragmatici dicunt *fournir moyens de nullité contre l'enqueste* antequam testationes aperiantur.

6. Hoc namque casu placet posse testes iterum examinari

& repeti etiam facta publicatione & post conclusionem in causa Masuer.in addic.ad Ferrar.*in form.iuram.test.*in verb.*interrogatoria vlt.*ex not.per Alex *cons.*174 *col.pen.lib.*2.*cons.* 41. *in fi.lib.*4 *per text.in cap.cùm clamor.& cap.per tuas. Extr. hoc tit.* Specul.*in tit.de testib.§.nunc videndum in fin.* Dixi *Defin.*2. *num.* 13.*supr.*

7. *cap.series.*vbi Innocent.& alij *Extr.hoc tit.*

8. Hæc enim sola ratio est qua nitit*ur cap fraternitatis Extr. hoc tit.*

9. Nec enim volenti fit iniuria *l.in diem* 9.§.1.*de aqua & aquæ pluu.arcend.*

10. Concomitantia enim instrumentorum tollit metum subornationis *d.cap.fraternitatis & cap.series eod.*

11. Nam ex officio interdum potest,vt testatur Paponius *lib.* 9.*Syntagm.tit.*1.§.5.

12. Bald.*in l.fin.vers.reuoco in dubium C.hoc tit* Papon.*ibid.*

13. Nec super ijsdem articulis nec super directò contrarijs §.*si verò in Auth.de testib.Auth.atqui semel cum ibi not.C de probat.*Nisi Princeps hoc indulserit ex certa scientia. Ferr.*in form. opp.contr.test.*in verb.*súntque publicatis num.*3.*ex not.in l. fin. C. si contr.ius vel vtil.publ.*

13. Dixi *num.*11.*supr.*Alias distinctiones vide apud Ferrar. *vbi supra num.*3.& 4.

DEFINITIO VI.

Plures quàm decem testes quando super eodem articulo interrogari possint.

PLuribus quàm decem testibus de eadem re productis, & interrogatis in lite ciuili, qui denarium superant nullam fidem faciunt, 1 Si non agatur de probando eo quod numquam satis multis testibus probari posse videatur,vt puta de consuetudine quam diuturnus tacitúsque populi consensus prætet iuris ordinarij rationem induxerit: 2 Aut nisi proponas testes singulos de diuersis & singulis actibus testificari. Licèt enim ad eundem finem actus illi omnes tendant,3 nihilominus valebunt quotquot erunt testationes. 4 Iis nimirum casibus quibus receptum est vt singulares testes probent. 5 At quo casu legitimum numerum excedere non licebit, nec in producentis arbitrio esse debebit vt ex omnibus, decem quos velit eligat,quorum fortasse vtiliores sibi futuras videat testationes: 6 Sed qui suprà legitimum modum auditi fuerint omnimodo reijciendi sunt adeóque ipso iudicis officio, tacente licèt eo cuius reijci interesset. 7 *Ita Senatus* sæpius præsertim in causa D. Episcopi Albiensis Abbatis Altacombani contra Ioannem Dardier Pridie Cal.Aug.1591.

1. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est, Alioqui possent de iure audiri vsque ad quadraginta.vt notat Ferrar.*in form.oppos.contr.test.*in verb.*súntque publicatis iam testibus num.* 14.*& not.in cap.significauit & seq.Extr.hoc tit.*

2. Consuetudo enim est quam totius populi tacitus consensus induxit *l.de quibus* 32.*D.de legib.* Et ob hanc potissimùm causam inductum est vt testes in turba audiri possint. Papon. *lib.*9.*tit* 1.§.20.

3. Alioqui esset inanis multiplicatio numeri testium si non tenderent omnes ad eundem effectum & finem.

4. Vt quod deest solennitati iuris per numerum testium suppleatur.Hoc autem tùm maximè obtinet cùm agitur de aliquo delicto probando in genere,non autem in specie Iul. Clar. *in pract.crimin.quæst.*53.*num.*18.*& seq.*

5. Quos casus vide apud Specul.*tit.de teste* §.*restat. de numero testium.*& Ferrar,*in form.oppos.contr.test.*in verb.*súntque etiam singulares.*

6. *arg.l solemnis* 61 *D.de iudic.*

7. *Est enim exceptio hæc iuris tit.C.vt qua def.aduoc.part.*

DEFINITIO VII.

Testis instrumentarius audiri potest etiamsi sit domesticus tempore testimonij.

TEstis instrumentarius non ex eo solo repelli potest tanquam suspectus, quòd eo tempore quo testimonium dicit domesticus reperiatur. 1 Quod enim non nisi per instrumentarios testes probari potest per eos qualescumque sint probari necesse est, 2 quorum fidem sufficit semel à contrahentibus esse approbatam. 3 *Ita Senatus* 13. Cal.Decemb.1588.in publico auditorio.

1. Quamuis alioqui domesticum testimonium repellatur *l.*3.*C.hoc tit.*& inspici soleat condicio testis eo tempore quo deponit.Ferrar.*in form.iuram.test.*in verb.*protestante num.* 15.*& 16.ex not.in l.*3.*D.hoc tit.& in l.*1.*D.eod.*Vide Mas.*ibid.*in verb. *protestante in fin.*

2. Nam & domestici testes admittuntur de ijs quæ facta sunt domi & quæ non per alios quàm per domesticos probari possunt vt notat.*ad d.l.*3.*C.hoc tit.ex l.*1.*vbi not.& tot. tit. D.de SC.Silan.*

3. Cuius enim personam semel adprobaui posteà improbare non possum *cap.quod semel placuit.de reg.iur.in 6.l.cùm Papinianus* 14.*C.de sent.& interloc. omn. iudic. l.si quis testibus. C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Testes iurandi sunt & iurati habentur exinde pro auditis.

TEstationum vis & potestas adeò pendet ex testium iureiurando, vt nec aliter fidem faciant quàm si iuratæ sint, 1 nec alio die factæ videantur quàm quo iuratum est. 2 Itaque sufficiet iuratos esse testes intrà dilationem audiendis ijs præstitutam licèt nondum auditi sint, & die non feriata,quamuis posteà die feriata audiantur. 3 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. *l.iurisiurandi* 9.*C.hoc tit.cap.nuper.cap.quoties & cap. licet vniuersis & cap.fraternitatis Extr.eod.*Ferrar.*in form.iuram.test.* in verb.*constituti* & in verb.*delato prius* & in verb.*& non iurati.*

2. Guid.Pap.*quæst.*125.

3. Quia ex quo iurati sunt habentur pro auditis & examinatis vt ait Guid.Pap.*quæst.*125.Masuer.ad Ferrar.*in form.oppos. contr.test.*in verb.*iuraueris* 2.vbi etiam Ferrar.*num.*16.

DEFINITIO IX.

Testes auditi ex autoritate alterius magistratus si testationes ad Senatum referantur sunt repetendi.

SI pendente coram Senatu lite de crimine, iudex alius postulante actore de alio delicto inquiri iusserit, 1 tùm ad Senatum testationes referantur, 2 placuit nullam ijs adhibendam fidem: sed priùs eosdem testes ex autoritate Senatus iterùm audiendos, nec interim reum super ijs testationibus interrogandum, 3 nisi fortè proponas ex testibus quosdam subscripsisse, quo casu quia præsumptio non leuis est testationi constare fidem, 4 hactenus ijs credi oportebit, vt de nouo crimine reus interrogetur. 5 Sed si antè litem apud Senatum institutam eæ testationes factæ proponerentur, nihil causæ esset cur non super ijs statim interrogari reus deberet. 6 Reo tamen negante semper repeti testes oportet qui ab alio quàm ab ipso iudice auditi fuerint. 7 Idémque à Senatu nostro factitatum memini in ijs etiam testationibus quas vnus ex magistris computorum de mandato Cameræ dictauerat, cùm de crimine tractaretur,cuius cognitio ad Cameram computorum nullomodo pertinebat, 8 & à magistro qui Doctor non erat dictata testatio proponeretur. 9 *Ita Senatus* in causa Curionis de Villercuersure cõtra D. Guilielmum de Mombertod Cal.Decemb.1588.& in alia causa Henrici Sarrazin falsi monetarij 13.Cal.Iul.1592.

1. Nam de eodem delicto inquiri non posset, quin attentatum videretur in spretum Senatus Rob. Lancelot. *in tract. de attent part.*2.*capit.de attent.lit.pendente.*

2. Vt grauioribus plerium criminum probationibus reus augeatur. Delicta enim sicut iterata sic & varia grauius puniũtur,*Nouell.Leonis* 67.§.*vlt.l.si adulterium* 38.*D. de adult. l.*3.§.*si plures.D.de re milit.*

3. Quasi quæ nec iudicium vllum faciant, ne quidem ad inquirendum.

4. *arg.l.si non subscripsisti* 15.*C.de admin. tutor. l.si fideiussor* 26.§.1.*D.de pignor.*

5. Nulla

5. Nulla præcedente repetitione, quãuis possit videri nõ prius credendum esse subscriptioni quàm scriptura fuerit recognita vt de signis scriptam est *in l. cum ab initio 4. & seqq. D. testam. quem aper.*

6. Eo namque casu minùs suspectæ essent cùm alioqui credibile sit in odium litis factas esse omnes quæcunque factæ sunt lite pendente.

7. Etiamsi auditi fuerint ex ipsius iudicis autoritate, quia cùm testibus credendum sit non testimonijs necesse est reo negante testes exhiberi iudici & ab eo audiri vt magis scire possit, an & quanta fides iis adhibenda sit *l. 3. D. hoc tit. Clar. in pract. crimin q. est. 26. in princip.*

8. Nam si cognitio criminis ad Cameram pertinuisset aliud procul dubio constituendum fuisset.

9. Doctoribus enim qui testes audierint maior fides adhibenda videtur, vt ex iis constat quæ tractat Tessaur. *decis. Pedem. 30. in fin.*

DEFINITIO X.

Etiam monachus potest per laicum cogi captis pignori bonis temporalibus vt testimonium dicat de crimine, si superior id monacho permiserit.

MOnachus aliúsve religiosus quilibet si de criminis veritate à iudice laico interrogatus, [1] cùm superioris licentia interuenisset [2] testimonium dicere noluerit, cogi potest captis pignoribus, [1] id est indicta pœna reductionis vt vocant, bonorum temporalium, adeóque præbendarum, fauore nimirum veritatis habendæ, quam præsertim in detegendis criminibus conquiri modis omnibus, & explorati publicè quoque interest. [5] *Ita Senatus* in relat. libelli pro Claudio de la Roche contra religiosos de Lemens Prid. Cal. Febr. 1589.

1. Nam monachus etiam Franciscanus potest esse testis Ferrar. *in form iuram. test. num 32 & seq.* post glos. *in §. cogitandum* Nouell. *de monach per text. in cap. nuper. Extr. hoc tit.*

2. Est enim necessaria cùm monachus neque velle habeat neque nolle *Can. non dicatis 12 quæst. 1.* Massuer. ad Ferrar. *vbi s. pr.* in verb. *protestante in addit.* ad verb. *veritas.* vbi multos citat.

3. Quomodo Senatores olim cogebantur venire in Senatum teste Liuio *l. pen C. hoc tit. & Extr. de testib. cogend.*

4. *quæst. 5. can. non sanè.*

5. Ne delicta maneant impunita *l. ita vulneratus 51. D. ad leg. Aquil.* Vid. Guid. *Pap. quæst. 65.*

DEFINITIO XI.

Confessio solutionis probata per vnum testem non sufficit ad iuramentum suppletiuum.

TEstis vnius testatio de solutione per nudam creditoris confessionem nulla tamen certa quantitate expressa, non probat semiplenè: [1] Ideóque nec facere potest vt debitori certam pecuniæ quantitatem à se solutam asserenti iusiurandum deferri debeat, quod suppletiuum vocant, cui scilicet non aliter locus esse potest quàm si adsit semiplena probatio. [2] Propter quam causam nec deferri iusiurandum potest cùm testis vnus est qui rectè quidem testificatus sit, sed cuius persona non sit integra. [3] Nam nec hic semiplenam facit probationem. [4] Denique parum refert personáne testis an testatio integra non sit. Neutro enim casu deferri à iudice iusiurandum oportet. [5] *Ita Senatus* pro D. de Iacot contra Ioannem Rauassot Prid. Cal. Febr. 1590.

1. Quamuis soleat dici testem vnum si modò sit integer probare semiplenè Bart. & alij *ad l. admonendi 31. D. de iureiur.* Ll enim debet intelligi de teste deponente per sensum visus, non per sensum auditus, nam nec confessio ipsa extraiudicialis bene probata faceret plenam probationem cùm esset facta absente aduersario *l. certum 6. §. si quis absente vbi not. D. de confess.* Ferrar. *in form. libell. in act. real.* in verb. *compellatis num. 6.* Vide Iacob. de Puteo. *quæst. 476. libr. 2.*

2. Notant omnes *ad d. l. admonendi, & ad d. l. in bonæ fidei. C. de reb. cred. & iureiur.*

3. Quia nec duo testes facerent plenam probationem si nõ essent integræ existimationis *l. quæsitum 13. D. hoc tit.*

4. Præsertim cùm dici soleat, quod verum est, vocem vnius esse vocem nullius *l. iurisiurandi 9 C. hoc tit.*

5. Est enim hoc iusiurandum odiosum & periculosum per quod scilicet iudex quis constituitur in sua causa aduersario inuito, contra *l. Iulianus 7. D. de iudic. & tit. C. ne quis in sua caus. iudic. vel sus dicat.* iunct. *l 1. in princip. quar. rer. act. non det.* Qua ratione soleo defendere iusiurandum hoc veteribus & prudentibus & imperatoribus fuisse incognitum, de quo vide quæ scripsi in priore parte *Hemisch. De error. pragmat.*

DEFINITIO XII.

Pupillus non potest esse testis in causa ciuili, in criminali verò an & quando esse possit.

ET si pupillus in ciuili causa testis esse non potest, [1] in criminali tamen facit qualequale indicium, [2] si modò non requirente accusatore sed ex mero iudicis officio testimonium dicere iussus sit. [3] Ergo etiamsi contestem habeat omni exceptione maiorem non faciet vt plena probatio videri possit, [4] nec si ex aliquo rei mendacio noua contra eum nascatur præsumptio: [5] Præterquàm in atrocioribus delictis [6] quale est læsæ maiestatis. [7] Sed & in causa homicidij filio impuberi aduersus patrem à Senatu nostro pridem creditum fuisse, relatum est. [8] 8. Cal. Iunij 1590.

1. *l. 3. D. hoc tit. & 22. quæst. 5. can. paruuli & can. pueri.* vbi not. Ferr. *in form. iuram. test.* in verb. *protestante num 30.*

2. Glos. *in l. inuiti 8. D. hoc tit.* scilicet vt non tam probet, quàm profitetur ad veritatem indagandam inquit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst 24. num. 17.* vbi multos citat.

3. Alioqui faci è præsumitur subornatio in eiusmodi ætate quæ ignorat etiam illa quæ videt *l. 1. C. de falsi. monet.*

4. Quamus fides vnius soleat supplere defectum alterius, vt tractat addit. ad Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb. *domestici in fin.* Ex Bald. *in l. si quis ex argentarijs §. 1. per ill. text. D. de edend. & in l. imperator D. de stat. homin.*

5. Magna enim præsumptio est quæ nascitur ex mendacio. Iul. Clar. *quæst. 21. vers. 39.* vbi multos citat.

6. Sic enim idem Iul. Clar. *dict. quæst. 24. num. 17.*

7. *l quisquis & tot. tit. C. ad leg. Iul. maiest.*

8. Cui simile quiddam vide apud Ioan. Papon. *lib. 24. Arrestor. tit. 19. De la question. §. 7.*

DEFINITIO XIII.

Testationes nunquam valent nisi quæ facta sunt vocata parte.

PErpetuum est vt de quacunque re factæ testationes etiam apud competentem iudicem non aliter valeant quàm si præsente, aut, quod hac parte idem est, vocato & per contumaciam absente aduersario factæ sint, ne alioqui facile sit fraudem & iniuriam comminisci. [1] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine contra D. de Romans ex tempore 9. Cal. Iulij 1590.

1. Non vt audiantur testes parte præsente, sed vt iurent. Masuer. ad Ferrar. in verb. *præsente dicto Sinonimo* post Ioan. Andr. ad Specul. *tit. de teste §. sequitur vers. & nota* Abb. *in cap. fraternitatis Extr. hoc tit.* Vide text. *in l. si quando 19. cum Auth. sed & si quis C. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Quando plures quàm decem testes super vno articulo audiri possint.

QVod meritò vetitum est ad effrænatum testium numerum compescendum ne super vno articulo plures quàm decem testes audiantur, [1] ad eas causas non pertinet quæ sunt maioris præiudicij, & quarum veritas ex quàm plurimorum testimonio pendeat, vt puta si agatur de probanda consuetudine. [2] Sed & hoc casu per turbam audiri plures possunt, [3] ita tamen vt non pauciorib. quàm

decem testibus turba constet. 4 *Ita Senatus* in causa D. Episcopi Albiensis contra Ioannem Dardier Prid. Cal. Aug. 1591.

1. Sic enim apud nos obtinet vt & apud Gallos vt refert Papon. *lib. 9. tit. 1. §. 18.* Adde Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *súntque publicatis iam testibus num. 14.* vbi citat text. *in cap significauit cum seq. Extr. de testib.*

2. Dixi *Defin. 6. num. 2. supr.*

3. Ioan. Papon. *lib. 9. tit. 1. §. 20.*

4. *Ex l. prætor 4. §. turbam autem ex quo numero D. vi bonor. raptor.* quamuis tres dicantur facere collegium *l. Neratius 85. de verb. signific.* Vide Imbert *lib. 1. Inst. forens.*

DEFINITIO XV.

Instrumento magis creditur quàm testibus instrumentarijs, nisi cùm criminaliter agitur de falso.

MInùs creditur instrumẽtariis testibus contra instrumenti verba testificantibus quàm instrumento, 1 Præsertim mortuo iam notario. 2 Sed tamen si instrumentum falsum dicitur, minorem testibus quàm instrumentò fidem haberi necesse est. 3 *Ita tractatum est 6.* Id. Nouemb. 1590.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. §. falsum num. 15. & quæst. 53. nu. 17.* Ferrar. *in form libell. pro rescind. sent.* in verb. *fuerunt.*

2. Quia mortuus non potest audiri.

3. Addit. ad Ferrar. vbi supr. cum multis ibid. citatis.

DEFINITIO XVI.

Qui testimonium dixit vigore monitorij ad fines reuelationis tantùm, potest & debet repeti ad fines probationis.

PEr monitorias quas vocant iudicis ecclesiastici literas testimonium dicere iussus licèt testationem suam propria subscriptione firmauerit, repeti debet, 1 quoniam ad fines, vt aiunt, reuelationis tantùm, non etiam ad fidem plenæ probationis huiusmodi testationum genus permittitur. 2 Si tamen per absentiam testis factum sit ne repeti potuerit, atque ita euenerit succumbere illum pro quo testimonium dicturus erat, puta ex contrariis aduersarij probationibus, 3 Placet etiam in causa appellationis adeóque post didicita testificata, repetitionem admitti posse, 4 impetrata ex rescripto Principis in integrum restitutione, refusisque in eam rem dilationum & frustrationis sumptibus, 5 sed ita tamen vt nuda simpléxque sit repetitio, nec 6 in nouam vllomodo deflectat auditionem: metu scilicet corruptionis, &, vt loquuntur, subornationis. 7 *Ita Senatus* in causa fratrum Goddet contra D. de la Croix. prid. Id. Maij 1591.

1. Vel ob hoc ipsum vt subscriptionem suam recognoscat, cùm sit priuata scriptura *l. cùm ab initio 4. & seqq. D. testam. quem. aper.*

2. Nec potest actus operari vltra intentionem agentium *l. non omnia 19. D. de reb. credit.* Dixi *Defin. 4. supr.*

3. Fortior enim probatio vincit minùs fortem si conflictus sit probationum *l. 3. D. hoc tit. l. admonendi 31. D. de iureiur.*

4. Ne scilicet absentia testis ei sit damnosa qui eum producere potuit in testem contra *l. absentia 140. de regul. iur.* Sunt enim fauorabiles probationes vt per eas rei veritas habeatur *l. curent 22. D. hoc tit.*

5. Secundum ea quæ diximus *Defin. 5. num. 3. supr. eod.*

6. Ita enim dari debet restitutio vt non ideo beneficium Principis aduersario sit captiosum *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus notat 8. D. de prætor. stipulat.*

7. Qui metus semper magnus subest post didicita testificata *cap. fraternitatis Extr. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Neque mulieribus, neque minoribus, neque rusticis licet producere testes post didicita testificata.

AB ea regula quę habet, Post didicita testificata nemini esse permittendum vt super iisdem aut contrarijs articulis nouos producat testes propter metum corruptionis, & subornationis, vt proximè diximus, 2 sunt qui excipiant personas mulierum, minorum, & rusticorum, quasi parcendum sit sexui, ætati & rusticitati: sed nos alio iure vtimur, quoniam huiusmodi personarum sicut & aliorum omnium lites per procuratores & aduocatos tractantur, quorum scientia æquè ac ipsius litigatoris meritò suspecta aduersario esse debet. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Intellige de contrarijs articulis qui directò contrarij sint ex Ferrar *in form. oppos. contr. test.* in verb. *súnique publicatis attestationibus.*

2. *ex cap. fraternitatis Extr. hoc tit.* quod tamen multas patitur exceptiones vt dicit Anton. Tessaur. *decis. 28.* de quarum nonnullis dixi *Defin. 5. supr.* Reliquas omnes vide apud Masuer. in addit. ad Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *súnique iam publicatis*, in addit. quæ est ad verb. *in l. per hanc.* vbi latè.

3. Cùm his omnibus permittatur ius ignorare *l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.* Et ita Guid. Pap. *quæst 14.*

4. Sufficit enim vt didicita sint ab aduocato vel procuratore dicta testium licèt non fuerint didicita ab eo ipso qui testes produxit, & ideò vbi eadem ratio est ibi & ius idem statui debet *vulg. l. illud 32. ad leg. Aquil. l. 3. §. unde etiam D. de iniust. rupt.*

DEFINITIO XVIII.

Possunt quandocunque & cuiuscunque condicionis testes audiri quoties periculum est ne probationes intercidant.

INterdum euenit vt quamuis nulladum mota sit controuersia testes tamen audiri possint, & quidem cuiuslibet ætatis ac condicionis, 1 Nimirum quoties periculum est ne in litis tempus dilatæ probationes intercidant, siue à reo, siue ab actore beneficium Principis in eam rem imploretur. 2

1. Quamuis regulariter contrà sit *cap. 1. & tot. tit. vt lit. non contest.*

2. 1 Specul. *in tit. de teste §. nunc tractemus.* Ferrar. *in form. capit. quand. test produc. ad futur. rei memor.* in verb: *coram vobis nu. 1.* vbi alios multos citat. Vide cap. *significauit 41. Extr. hoc tit.* & quæ scripsi *Defin. 1. supr. de probat.*

DEFINITIO XIX.

Nec aduocatus nec procurator potest esse testis in ea causa clientis sui in qua est aduocatus aut procurator.

PRocurator aut aduocatus in causa clientis sui in qua vel procurator, vel aduocatus est testis esse nec potest nec debet, nec proinde ad testimonium dicendum cogendus est, 1 nisi ob eam causam in fraudem captatum ipsius patrocinium probetur. 2 In aliis causis nihil prohibet quo minùs testis esse possit. 3 *Ita Senatus 4.* Cal. Iunij. 1591.

1. Quia præsumitur habere nimiam adfectionem ad ipsam causam *cap. fin. de testib. lib. 6.*

2. Consilium enim fraudulentum consultori suo damnosum non vtile esse debet *l. 3. §. scio D. de minor. l. procurator 11. §. 1. D. de dolo mal. except.*

3. *Glos. in l. fin. in fin. D. hoc tit.* Ferrar. *in form. iuram. testa.* in verb. *protestante num. 27.*

DEFINITIO XX.

Vnicus testis non facit indicium ad torturam, nec socius criminis, nec infamis, nisi in crimine læsæ maiestatis.

IN criminalibus causis regulare est vt vnus testis quantumuis integer non faciat indicium ad habendam de reo quæstionem si non aliæ adsint coniecturæ, 1 item vt socius

socius criminis contra socium interrogari non possit nec si fuerit interrogatus vllum faciat indicium aut ad condēnationē aut ad quæstionem. 2 Item vt qui infamis est infamia iuris ad testimonium dicendum non admittatur. 3 Sed tamen fallunt hæ omnes regulæ in crimine læsæ maiestatis. 4 *Ita Senatus* in causa de qua illo loco.

1. Boer. *quæst. 163. num. 3.* vbi dicit hanc opinionem esse receptam in curiis Galliæ contra Bart. *in l. 1. D. de quæst.* Adde Alex. *cons 124. lib. 6.*

2. *l. vlt.* vbi DD. *C. de accusat.*

3. *L. infamem 76. de public. iudic.*

4. Vt dicam *Defin. 4. ad leg. Iul. maiest. ex l. famosi D. ill. tit. l. quisquis 5. C. eod. d. l. vlt. vbi glos. C. eod.* Papon. *lib. 24. Arest. tit. 9. §. 2.*

DEFINITIO XXI.

Possunt audiri testes etiam post interlocutionem reddtam de aperiendis testationum tabulis si modò reuera non fuerint aperta.

INterlocutio sola iudicis De aperiendis testationum tabulis; quas vulgus pragmaticorum *inquestas* vocat, non impedit quominus super iisdem articulis noui testes audiri possint, si modò reuera & naturaliter apertas non fuisse constet. 1 Nihil enim aliud exigimus nisi vt non sint didicita testificata, quæ vtique clausis tabulis disci non potuerunt. 2 Quare nec hoc casu iusiurandum vllum purgationis necessarium est, neque quòd didicita nō sint testificata, neque quòd testes qui postremi producuntur, nunc primùm innotuerint. 3 Cùm suo iure vtatur qui testes producit nec quicquam faciat hac parte contrà communes iuris regulas. 4 *Ita Senatus* 7. Cal. Iulij 1591. Extempore in publico auditorio.

1. Naturaliter enim & reuera apertas esse tabulas oportet *vt in l. 3. §. aperire D. de SC. Silan.* Non sunt autem apertæ ob hoc solum quòd pronunciatum fuerit aperiendas esse.

2. Quia solus metus subornationis impedit productionem nouorum testium qui metus nullus subest quamdiu non sunt didicita testificata *cap. fraternitatis Extr. hoc tit.*

3. Cui iuramento purgatorio tunc locus esse solet, cùm noua facta deducuntur in tertia instantia, idque ex stylo Senatus nostri.

4. Est enim productio testium permissa regulariter [nisi in casibus prohibitis.] Nimirum post litem contestatam *cap. quoniam frequenter vt lit. non contest. l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil. l curent* 22. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Debiti in scriptis contracti solutio quando probari possit per testes.

IVstiniani constitutio quæ debiti in scriptis contracti solutionem non aliter probari vult quàm per scripturā aut saltem per quinque testes idoneos & integros, 1 ad ea debita non pertinet quæ quinquaginta aureorum summā non excedunt, quasi modica illa summa sit, & in re tam modica non sit necessaria tam accurata obseruatio. 2 Extat sanè in eam rem nouella alia eiusdem Iustiniani lex, quæ de vna auri libra loquitur: 3 Sed mallem cum recentioribus libra auri ex duobus & septuaginta solidis quos nunc aureos vocamus æstimare. 4 *Ita tractatum est*, in causa fratrum Godder contra Bartholomeum de la Croix, 4. Id. April. 1593. & iam anteà in causa N. Mellieur 4. Non. Iul. 1591.

1. *l. testium facilitatem* 18. *C. hoc tit.*

2. Iuxta glos. ibi positam in verb. *omnibus arg. §. oportet versic. vt autem Nouell. 73. de instrum. caut. & fid. ex l. vlt. C. si cert. pet.*

3. *dict. Nouell. 63. de instrum. cautel. & fid. cap. 8. § oportet verò,* vbi ratio redditur, *vt non de exiguis rebus maximas attritiones homines sustineant.*

4. Ita Dionys. Gothofr. IC. clarissimus *ad d. §. oportet, in fin.*

DEFINITIO XXIII.

Quantum interfit an contractus sit in scriptis, an verò instrumentum de contractu scriptum. Et quid in dubio præsumendum sit.

ILlud apertius est non esse constitutioni locum nisi cùm in scriptis contractum est. 1 In scriptis autem contractum dicitur, non quoties de negotio in contractum deducto scriptura confecta est [solent enim vt plurimùm scripturæ confici non vt formam dent contractui sed facilioris probationis gratia, & ad futuram rei memoriam. 2] At tum demum cùm id actum est vt non aliter contractus valeat quàm si in scriptum & mundum redigatur; 3 aut quod ferè idem est, cùm alterutrer contrahentium non in ipso actu contrahendi, at paulò ante contractum petit vt iretur ad notarium aut vt notarius accerseretur, vel calamus afferretur contrahendi & conficiendi instrumenti gratia. 4 Alioqui si post creditam fortè pecuniam aut alium initum contractum ad cuius substantiam non erat scriptura necessaria instrumentum de eo confectum fuerit, scriptus potiùs quàm in scriptis contractus dicetur: 5 Sicuti nec rectè quis dixerit testamenta nuncupatiua quę hodie frequentatur, in scriptis esse ob id solùm quod vt plurimùm scribantur: nempe quia ex eorum substantia non est vt scripturam habeant, 6 licèt nihil prohibeat scribi. 7 In dubio autem si non appareat quid actum sit, credemus ad probationem potiùs quàm ad validitatem actus interpositam fuisse scripturam, cùm actus talis est qui sine scriptura potest subsistere, 8 vt iure communi magis quàm speciali contrahentes vti videantur. 9 Proinde solutionem debiti ex chirographo aut instrumento publico & authentico petiti sufficiet probari per duos testes integros, 10 aut si quid erit quod eorum fidem eleuet, vel si vnus tantùm testis fuit, sed tamen integer & omni exceptione maior, suppleri probatio poterit per debitoris iusiurandum. 11 Et sanè iniquissima fuerit Iustin. constitutio si sic accipiatur, vt quoties debitor ex scripto conuenitur nihil ei prosit quod probet solutionem per duos aut tres quatuórve testes qui interfuerint numerationi, si modò sint honestæ existimationis. 12 Nam nec valeret conuentio per quam omnino excluderetur facultas solutionis probandæ per testes. 13 Propter quam causam tametsi in scriptis contractum sit, placet tamen Iustiniano posse probari solutionem per testes quinque, nec præcisè scripturam exigi, cuius necessitatem illud inducere videbatur quòd eodem modo dissolui debitum oporteret quo erat colligatum. 14 Ea namque ratio Iustinianum fortasse mouit, vt debiti in scriptis contracti solutionem difficilioris faceret probationis: 15 Quasi verò eadem sit ratio debiti & contrahendi & probandi, 16 nec solutione ipsa & numeratione citra scripturam tollatur debitum quod re contractum fuit, quomodocumque tandem contractum sit, id est etiamsi in scriptis. 17 *Ita Senatus* in iisdem causis de quibus proximo SC. Iunge SC. 14. infr. de fid. instrum.

1. *Vt* verba legis probant.

2. *l. cùm te 5. C. de transact. l. 28. eod. l. contrahitur 4. D. de pign. l. 4. D. de fid. instrum.*

3. *l. contractus* 17. vbi glos. & DD. *C. de fid. instrum. l. generaliter* 13. vbi etiam Bart. *C. de non numer. pecun.*

4. Castrens. & post eum alij ad *d. l. contractus.*

5. Ex singulari doctrina Baldi in *d. l. contractus pag. 2. vers. Tertiò nota de contractu.* Quam refert & sequitur Roman. *cons.* 174. incip. *amplissime Doctor num.* 7.

6. *l. in testamentis* 26. *C. de testam.*

7. Ad futuram scilicet rei memoriam *d. l. 4. de fid. instrum. l. iubemus* 29. *C. de testam.*

8. *d. l. 4. de fid. instrum. l. 4. D. de pignor.* Nam sicut nihil facilè mutandum est ex solennibus: Ita neque sunt multiplicandæ solennitates.

9. Nec enim necesse est ad ius singulare & speciale recurrere cùm sufficit commune *l. imperatores* 30. *de reb. autor. iudic. possid. aliàs l. 15. de priuileg. credit.*

10. *ex reg. l. vbi numerus* 12. *D. hoc tit.*

11. Ex notatis per DD. licèt contra nostram opinionem *in l. admonendi* 31. *D. de iureiur. l. in bonæ fidei* 3. *C. de reb. cred.*

12. Et ideò non deerant ex Dominis qui dicerent num-

quam se vidisse obseruari constitutionem Iustiniani quæ extat *in d.l. testium.*

13. De quo vide Franciscum Viuium *lib. 2. commun. opinion. Opin.*209. vbi ait hanc esse veriorem sententiam quæ magnos etiam habet autores,inter quos & Specul.*tit.De probat.§.videndum vers sed pone.*Mynsing.*centur.1.obser.*5.

14. *Ex reg.l.nihil tam naturale* 35.*de regul. iur. l.prout* 80.*D. de solut.*

15. Vt in Gallia constitutionibus regiis cautum est ne supra certam quantitatem pecuniariam, eámque satis exiguam probari quicquam possit per testes,vt & litibus & falsitatibus comminiscendis via præcludatur.

16. Quod tamen non ita est, Faciliùs enim fit vt obligatio probetur quæ iam est contracta quàm vt contrahatur *l. Publia* 26.*§.1.D. deposit.*

17. Solutio enim est naturalis modus dissoluendæ cuiuslibet obligationis quoquomodo contractæ *l. pen. & tot. tit.D. de solut.& inst.tit.quib.mod.tollit. obligat.*

DEFINITIO XXIV.

De lite apud iudicem laicum pendente debet laicus excipere testationes quamuis facti.us vigore monitory ecclesiastici.

SI quando,vt fieri plerumque necesse est, petatur licentia publicandarum literarum quas monitorias appellamus pro re de qua lis in Senatu pendeat,1 potest & solet Senatus excipiendas testationes,vt plurimùm, laico committere,siue vnus ille sit ex Senatoribus 2 siue alius, licèt testimonij dicendi necessitas ex iudicis ecclesiastici imperio proficiscatur.3 *Ita Senatus* in causa illustris D.Guillielmi Chabod.D.de Iacot Gubernatoris Sabaudiæ contra Fraciscum Carrel 4.Id.Iulij 1591.

1. Plerumq; enim accidit vt aliter veritas haberi non possit recusantibus per metum aut gratiam iis qui veritatem sciunt, de ea testimonium ferre.

2. Quod fit in causis grauioribus vt tractat Tessaur.*decis.*28. *in fin.*

3. Quia nec posset ecclesiasticus iudex pro suo imperio id iubere sine permissione Senatus aut alterius cuiuslibet iudicis apud quem lis pendeat, alioqui videretur attentatum in præiudicium litis.Potest igitur is qui permittit eam quam vult legem permissioni dicere.

DEFINITIO XXV.

Casus in quo permittitur auditio testium ad futuram rei memoriam etiamsi de crimine agatur.

NOn solet quidem indulgeri ei qui de crimine extra ordinem conuenitur vt defensionis suæ rationes aut per procuratorem exponat 1 aut per testes comprobet priusquam super accusatione ex ore responderit: 2 neque in eam rem locus est rescriptis principalibus quibus auditio testium ante litem contestatam ad futuram rei memoriam permittitur. Id enim non nisi in causis ciuilibus & certis tantùm casibus obtinet. 3 Cùm tamen defuncti cuiusdam memoria de crimine læsæ maiestatis accusaretur, 4 cuius heredes tueri innocentiam volebant,comprobatũ est à Senatu nostro factum clarissimi viri Raymondi Pobelli Præsidis,qui ab eis imploratum rescripti beneficium concesserat,& vni ex Senatoribus audiendorum interea pro innocentia testium potestatem fecerat, cùm nondum essent illi in ius vocati. Non enim damnari poterat memoria defuncti inauditis iis quorum intererat, 5 præsertim heredibus ad quos pertinebat vt pro defuncto respõderent. 6 Cum heredibus verò quibus proprium crimen non obiiciebatur, ciuiliter necessariò agendum erat non criminaliter, 7 tametsi non alius iudicij exitus futurus esset quod ad bonorum publicationem defunctique infamiam spectabat,quàm si cum ipso perduellione criminaliter actum fuisset. 8 *Ita Senatus* pro Gasparda de la More, contra procuratorem generalem Principis 6. Id. Iul. 1592.

1. Nam in criminalibus procurator non admittitur nec ad agendum nec ad defendendum *l. pen. §. 1. de Fub.iud.* Iul.Clar. *in pract.crimin. quæst.* 32.

2. Prius enim accusatio constituenda quàm excusatio alleganda est *l.4.C.de edend.*

3. De quibus *in cap.quoniam frequenter Extr.vt lit. non contest.c significauit* 41.*Extr.hoc tit in lege* 40.*D.ad leg.Aquil.*

4. Quia criminis huius accusatio non finitur morte *l.ex iudiciorum* 20.*D.de accus.l.quisquis* 5.*C ad leg.Iul.maiest.*

5. Ex generali *reg.l.de vnoquoque* 47.*D.de re iudic.*

6. Tanquam qui personam defuncti repræsentent *vulg. inrib.*

7. Cùm nemo de alieno crimine teneatur *l.sancimus* 22.*C. de pœn.*

8. Vtroque enim casu probato crimine bona publicantur *d.l.5.C.ad leg.Iul.maiest.*

DEFINITIO XXVI.

Non creditur apparitori aliquid extra officium suum referenti.

APparitori referenti se percussum esse ab eo contra quem mandabat executioni literas iudicis,non creditur,nec si de ea re tanquam testis iuratus & cogente iudicis imperio testimonium dixerit,nisi habeat contestem. 1 Neque seruatur apud nos consuetudo quam in contrarium apud Gallos & Delphinates obtinere quidam prodiderunt. 2 Nam sicut non leui pœna dignus est qui apparitori exequenti vel minimam infert iniuriam quòd eo modo sacrosancta magistratuum autoritas violari, adeóque Principis maiestas lædi videatur, 3 ita non facilè huic hominum generi fides adhibenda est, præsertim de re ad officium non pertinente, 4 cùm nec iis aliter credi debeat, etiamsi de re ad officium suum spectante quid referant, quàm si alius testis adhibeatur. 5 *Ita Senatus* in causa Guillielmi le Riche & Antonij Bourgeois 3.Cal.Aug.1592.

1. *ex reg l.iurisiurandi 9.C hoc tit.*

2. Guid.Pap.*quæst.*628.

3. Executio enim fit ex autoritate magistratus *l. à Diuo Pio* 15.*D.de re iudic.*

4. Ioan.Papon.*lib.6.tit.7.§.8.*post Iacob.Rebuff. *in l.prohibitum C.de iur.fisc.lib.*10.

5. Hoc enim iure vtimur, quamuis contrà sentire videatur Paponius loco suprà proximè citato.

DEFINITIO XXVII.

Talliabilis non potest esse testis in causa domini,nisi de re quæ per alios probari non possit,aliud est in eo qui tantùm iurisdictioni subiectus est.

LIberi dedititij quos talliabiles appellamus, licèt non omnino rectè seruis comparentur [viuunt enim liberi & moriuntur serui] 1 hactenus tamen seruorum iure censentur vt testimonium ferre pro domino non possint, 2 quomodo possunt,qui iurisdictioni duntaxat non etiam dominio & imperio subiecti sunt: 3 Si tamen de ea re agatur quæ non nisi per huius condicionis homines probari commodè possit, necessitas facit vt eorum testimonium admitti debeat, fauore probationum, habendæque veritatis gratia, 4 exemplo eius quod etiam receptum est vt ad probanda ea quæ domi fiunt domestici quoque testes admittantur qui alioquin non magis admittendi essent quàm serui. 5 Quòd si alij testes interueniant omni exceptione maiores, & verisimilia sint, quæ testationibus continentur, 6 tantò faciliùs recipiendum erit vt fidem faciant, cùm dici soleat vnius testis suspicionem purgari per contestem: 7 Præsertim quòd neque omnino seruus sit qui talliabilis est, vt diximus, 8 neque facilè credendum sit Christianum licèt huius condicionis hominem adeò salutis suæ immemorem vt ad promerendum domini gratiam velit certam ex periurio damnationem incurrere. 9 *Ita Senatus* pro illustri D. Marchione d'Aix contra Ioannem Dardier 5. Non. Decemb.1592.

1. Quæ

1. Quæ olim propria erat condicio illorum qui Latini Iuniani dicebantur §. *sed hæc de ijs Instit. de succeſſ. libert.* ſublata tandem per Iuſtin. *in l. vnic. verſ. quæ enim patiatur C. de latin. libert. toll.* Sic libertus qui ius annulorum conſecutus erat à Principe dicebatur viuere quaſi ingenuus & mori quaſi libertus *l. 3. in princip. D. de bon. libert.*

2. Nō quaſi ſint domeſtici ſed quaſi videatur poſſe ijs imperari vt teſtes ſint *Ex reg. l. idonei* 6. iunct. *l. ſeq D. hoc tit.*

3. Vt teſtatur Chaſſan *in conſuet. Burgund.* Grammat. *deciſ.* 38. *num.* 37.

4. *l. ſerui reſponſo* 7. *D. hoc tit.*

5. *l. 3. vbi not. C. eod. l. conſenſu* 8. § *ſeruis C. de repud.*

6. Alioqui teſtis deponens id quod non ſit veriſimile ſuſpectus eſt de falſo.

7. Addit. ad Ferrar. *in form. iuram teſt.* in verb. *domeſtici in fin.* ex Baldo *in l. ſi quis ex argentariis* § 1. *per ill. text. D. de edend. & in l. Imperator D. de ſtat. homin.*

8. Eſt enim cognitus iuri ciuili & capax eorum omnium quæ ſunt iuris ciuilis adeóque teſtamenti dummodo inter liberos aut condituſores ſuos faciendi; quorum omnium nihil eſt quod de vero ſeruo dici poſſit *l. nullomodo* 7. *D. ad leg. Cornel. de falſ. l. quod attinet* 32. *de reg. iur.*

9. *l. vlt. verſ. & licèt C. ad leg. Iul. repetund.*

DEFINITIO XXVIII.

An teſtes omnes repetendi ſint etiam committendi & obijciendi reo.

SÆpe accidit vt auditi teſtes ab alio quàm à iudice repetantur, nec tamen reo committantur, quod pragmatici *confrontari* dicunt. Repetendi enim ſunt etiam qui committi non poſſunt, cùm fieri poſſit vt repetita teſtatione reum vel onerent magis, vel exonerent. 2 Sed neque deſunt qui putent committendos eſſe etiam eos quorum teſtatio nihil probet, vel ob hoc ipſum vt difficilius ſcire reus poſſit, à quibus teſtibus vrgeatur. Ita enim fit vt difficilior quoque & periculoſior ei futura ſit teſtium ſubornatio. 3 Alio tamen iure vtimur quod ad poſtremum hoc attinet, ne inanibus ſumptibus litigatores vexentur. 4 *Ita Senatus* in cauſa Guillielmi le Marquis Caſtellani de Miribel. 10. Cal. Febr. 1593.

1. Alioqui multam fidem faciunt ſi reus neget, cùm in criminalibus cauſis teſtes à iudice ipſo audiri vel ſaltem videri debeant, præterquàm ſi agatur de re parui momenti.

2. Quid enim ſi negent ſe ita depoſuiſſe? Quid ſi aliquid velint addere quod antea vel per obliuionem omiſerint vel ab eo qui teſtationes excepit per incuriam aut dolo malo prætermiſſum ſit?

3. Sic Ioan. Imbor. inſignis apud Gallos pragmaticus *lib. 4. Inſtit. forenſ.*

4. *l. minoribus* 6. *D. de minor.*

DEFINITIO XXIX.

Teſtes inſtrumentarij non facilè reprobari poſſunt ſi auditi ſint de re ad inſtrumentum pertinente.

QVoties quæritur quid reuera actum fuerit cùm negotium gereretur, de quo inſtrumentum conſcriptum eſt, nulla certior probatio eſſe poteſt quàm quæ fit per teſtes inſtrumentarios, non ſolùm quòd ijs potiſſimum perſpectam eſſe veritatem credibile ſit, quos rei geſtæ interfuiſſe conſtat, 2 Sed etiam quòd eorum fidem certam & exploratam contrahentes habuerint, vtpote quos neget ij teſtes habere voluerunt. 3 Proinde ſi quid poſtea contra eos obiicere alteruter contrahentium velit, quod alioqui fidem ipſorum conuellere aut labefactare poſſet, audiendus non eſt, nec ſi paratam habeat obiectionis probationem, puta quòd aduerſario qui eorum teſtimonio nititur, coniuncti ſint ſanguine vel familiaritate. Sufficit enim quod ad hanc rem attinet vt ſemel idonei teſtes habiti ſint. 4 Tanto magis quod vt plurimum per alios probari rei veritas non poteſt. 5 *Ita Senatus* in cauſa Claudij Gauen Romuliacenſis contra Nicolaum Curtet 25. Cal. Mart. 1593.

1. Nempe quia ſemper plus valet quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. ſemper in ſtipulationibus* 24. *de reg. iur.*

2. Ex inſtrumento adeò vt nec ijs credatur ſi negent ſe interfuiſſe præterquam ſi inſtrumentum criminaliter redarguatur de falſo vt dixi *Defin.* 15. *ſup.*

3. Quorſum enim adhibentur teſtes niſi vt fidem faciant veritatis? *l. Diuus* 24. *D. de teſt. milit. l. iubemus* 29. *C. de teſtam.*

4. Quia ſemel probati poſteà improbari non poſſunt *arg. l. cùm Papinianus* 14. *de ſent. & interloc. omn. iudic. cap. quod ſemel placuit de reg. iur. in 6. l. ſi quis* 17. *C. hoc tit.*

5. Quo caſu etiam domeſtici & minùs idonei teſtes admittuntur, vt dixi *Defin.* 27. *num.* 4. & 5 *ſup.*

DEFINITIO XXX.

De teſtium dictis generalia quædam.

TEſtificans de tractatu alicuius negotij non probat, niſi tractatum illum certo modo perfectum fuiſſe dicat. 1 Nec rurſus qui teſtificatur ad ſui commodum, & exonerationem, vt puta creditus debendi de ſolutione per creditum facta. 2 Item nec qui pro affini proximo, affinitate adhuc conſtante, ſecus ſi ea iam perempta: 3 ſed etſi plures teſtificentur de ſolutione diuerſarum quantitatum aut de modo ſolutionis diuerſo, vel alio quàm qui dictus ſit ab allegante ſolutionem, non probant. 4 In dubio autem interpretanda ſunt dicta teſtium contra producentem: 5 Ita tamen vt ante omnia ſi fortè inter ſe diſſidere videantur, ad concordiam, quantum fieri poterit, rediganter. 6 Illud denique ſciendum eſt, non poſſe teſtem ſine iuſta cauſa teſtationem ſuam corrigere ex interuallo, eſſéque in eam rem neceſſariam non tantùm erroris ſed etiam cauſæ expreſſionem. 7 *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Mauris & Andreæ Grumel 3 Non. Mart. 1593.

1. Alex. *conſ.* 18. *num.* 1. *vol.* 1. *conſ.* 33 *num* 21. *vol.* 3. *conſ.* 28. *num.* 4. *vol.* 2. Dec. *conſ* 105. *verſ. modo diſcurrendo.*

2. Omnibus enim in re propria dicendi teſtimonij facultas denegatur *l. omnibus* 10. *C. hoc tit. vbi notat.*

3. Ad finitatis enim iam peremptæ ratio haberi non ſolet *l. pen. D. de iur. dot. l. ſed hoc ita* 22. *D. de re iudic.*

4. Alex. *conſ.* 43. *num.* 9. *vol.* 4.

5. Idem Alex. *conſ.* 12. *num.* 10. *vol.* 2. Guid. Pap. *ſing.* 488. incip. *dictum teſtis.*

6. Iuxta *not. in cap. cùm ta Extr. de teſtib. & in cap. nihil obſtat Extr. de verb. ſignific.* Perfar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *ac etiam varij num.* 6. Clar. *in* § *falſum num.* 12.

7. Bart. *in l. eos num.* 3. *ad leg. Cornel. de falſ.* Capyc. *deciſ. Neapol.* 61. Incontinenti tamen poteſt teſtis ſe corrigere. Ferrar. *vbi ſupr.* in verb. *inuicem contrarij* & ibi Maſuer. *in addit.* in verb. *corrigat. ex cap. preterea Extr. de teſtib.* vbi Innoc. & *cap. cùm dilecti Extr. de accuſat.*

DEFINITIO XXXI.

Confeſſio extraiudicialis probat ad liberandum non ad obligandum & quomodo probetur.

CVm certi iuris ſit confeſſionem extraiudicialem non probare ſi tendat ad obligandum, probare autem ſi tendat ad liberandum, 1 dubitari poteſt, quid ſi probetur per teſtes confeſſum fuiſſe creditorem ſolutam ſibi tantam pecuniam, quanta ſufficere poſſit non ſolùm liberando debitori, ſed ipſi etiam creditori obligando condictione indebiti ſoluto nimirum pluri quàm deberetur. Valde ſuſpecta eſt probatio, quando perrarò accidat vt plus debito ſoluatur: 2 præſertim verò ſi ab initio conuentus debitor eam ſolutionem nō allegauerit quam ſcire potuit, 3 nec lapſum ſit decennium ad inducendam obliuionis præſumptionem. 4 Itaque obſeruare diligenter hoc caſu, vt & aliàs ſemper, bonus iudex debet per quos & quot & quales teſtes ea confeſſio probetur, nec teſtimoniis potiùs credat quàm teſtibus. 5 Sed ſi teſtes ſint idonei & omni exceptione maiores, ſcindetur confeſſionis effectus vt proſit ad inducendam liberationem, non etiam ad obligationem. 6 Tametſi facta ſit à moriente, 7 & quod maximi ad proba-

tionem momenti esse debet, de conscientia exoneranda cogitante, 8 si appareat ab illo factam, non eo animo vt se aut heredem suum ad indebiti accepti restitutionem obligaret, 9 sed tantùm ne quicquam à debitore ampliùs peteretur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Dixi *Defin.27.supr.tit.prox.* Intellige autem de confessione facta absente parte *l.certum 6.§ si quis absente D de confess.* & ibi Bart. *l fin.vbi gloss.ac inter.in iur.fac. l. quæro §. vlt. de edil. edict.* Bart. *in l.non solum 8.§.si liberationis* & ibid. Alex. *De liber. legat.* Alex *cons.115 num.3.cons.185.à contrario vol.7. & cons.20. num.1.vol.4.cons.111 num.7.vol.3.* Guid.Pap. *decis.156.* Ferr. *in fin. lib.de interrog feud* in verb. *compellatis respondere.* Guill. Bened. in verb. *si absque liberis num 25.*

2. *vnic.l.cùm de indebito 25.D.de probat.*

3. Cùm facti proprij ignorationem nemo possit obtendere *l.quamquam 7.D.ad SC.Velleian.*

4. Præsumitur enim obliuio post decennium *Not. in l.si de eo §.1.& l.peregre in princ.de acq poss.*

5. *l.3.D.hoc tit.*

6. Proniores enim debemus esse ad liberationem quàm ad obligationem *l.Arrianus 41.D.de oblig.& action.*

7. *arg.l.si quis in graui 3.§.si quis moriens cum ibi not. D. de SC.Silan.*

8. Cùm eo maximè tempore nemo præsumatur immemor salutis æternæ *l.vlt.C.ad leg.Iul.repet.*

9. *vt in l.cùm quis 37.codicillis de leg.3.*

DEFINITIO XXXII.

Quando possint produci testes etiam post apertas reuera testationes.

ETiam post apertas testationes permittitur interdum aduersario testes producere si modò iuret se nec vidisse nec didicisse ea quæ testationibus continentur. 1 Sed hoc parcissimè & perrarò admittendum est, ne corruptionibus fenestra aperiatur, 2 & ita demùm si post testationes apertas modicum interuallum intercesserit, hoc est non longius tempus quàm decem dierum, 3 vt probabile sit non fuisse didicta testificata. 4 *Ita Senatus* pro liberis impuberibus D. de Nouuelle Neciensis contra procuratorem fiscalem Gebennensem. In ea causa de qua Defin.1.& seqq.instr. De præscript. quæ pro libert. Ideò fortasse quòd & de statu ac capite defuncti hominis in illa lite agebatur, 5 & de causa pupillorum, quibus in re præsertim tanti momenti fauere æquum erat, hactenus vt non facilè admitteretur scrupulosa illa támque exacta stricti iuris obseruatio, 7 cùm dolum abesse constaret. 8

1. Imo & sunt qui putent non repelli à productione, quàsi testium dicta didicerit, qui ea vidit & simplici transcursu & lectione testationum Boer. *quæst.1 num.57.* post Dominic. *in cap. cùm persona de priuileg.* quod tamen esset valde periculosum, ideóque nec in praxi sequendum.

2. *Ex cap.fraternitatis cum ibi not.Extr.hoc tit.*

3. Hoc enim dicitur modicum tempus *l.promissor* 21.§. 1. *D. de pecun.constit.*

4. Nam sicuti via fraudibus & subornationi testium præcludenda est *d.cap.fraternitatis*, ita non facilè præcludenda est via probationibus *l.curent 12.D.hoc tit.*

5. Quæ causa status fauorabilior esse solet *tot.tit.D.& C.ne de stat.defunct.post quinquenn.quærat.*

6. Quanti est causa status quæ ideò maiores iudices habere & solet & debet *l.non distinguemus* 32.§.*de liberali D.de recept.*

7. *l.pen.C.ad SC.Trebell.* quamuis non sit fauendum pupillo in alterius iniuriam *l.sed cùm ab herede* 12.*D. eod.* nec prætextu ignorantiæ quæ per ætatem contingit *l.quod autem 6.§. si quid cum pupillo D.quæ in fraud.credit.*

8. Nam si quid factum sit à pupillo doli mali capace, non debet in eo melioris condicionis esse pupillus quàm cæteri *l. impubererem* 23.*D.de furt.Lpupillum* 111.*de regul.iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Testes auditi ad futuram rei memoriam non obstante appellatione interposita post recusationem an & quando probent.

QVi testes ad futuram rei memoriam audire iussus fuerat in partibus, vt loquuntur, 1 cùm ex falsa & calumniosa causa suspectus dictus esset ab eo cõtra quẽ erat inquisiturus, recusationem reiecerat: Et appellatione a recusatore interposita nihilominus testationes excepterat. Pendente apud Senatum lite appellatoria, defunctisque iam pluribus testibus petebat is qui testes produxerat vt de recusationis iure anteà cognosceretur. 2 Placebat, si summo iure agendum esset de appellatione prius cognosci debere, ac reuocari omnia quæ post interpositam appellationem facta fuerant, quasi attentata. 3 Debuerat enim procul dubio deferri appellationi, cùm recusatus commissarius in domicilij sui loco 4 & aditus & recusatus fuisset. Nec quod multo antè tempore dies audiendis testibus dicta fuisset ad rem faciebat. 5 Sed tamen videbatur, summum hoc ius summam fore iniuriam. 6 Si enim priùs de appellatione cognosceretur, & siue benè siue malè à commissario pronunciatum diceretur, attentatorum rationem imprimis haberi necesse erat vt quicquid in spretum appellationis factum esset, reuocaretur. 7 Vnde euenire necesse esset, vt testationes omnes irritæ fierent, nec minùs eæ quæ essent testium iam defunctorum quàm quæ superstitum. 8 atque ita probationes interciderent, litisque iacturam incurreret pupillus fortasse, cui aliæ probationes nullæ superessent, 10 Idque propter calumniosam recusationem, si fortè decisa appellatione calumniosam eam esse appareret. 11 Quid enim prodesset actori post fictas irritas testationes cognosci de calumnia, & calũniam detegi aut vindicari eo tempore quo nouis probationibus locum nullum mors testium reliquisset? 12 Quid verò iniquius, quàm scrupulosam illam iudiciorum obseruationem à commissario fortè per imperitiam aut calumniæ odio neglectam, nocere illi qui testes produxerit, aduersarij verò calumniam calumniatori non solùm non nocere, sed etiam prodesse? 13 Præsertim verò, cùm probationum fauor sit maximus, 14 & Senatus qui sola veritate facti inspecta iudicare debet, 15 æquitatis maiorem, quàm stricti iuris rationem habere soleat. 16 Itaque visum est probabilius & iustius, nonnihil hac parte à iudiciarij ritus obseruatione recedere, & antequam de attentatis & appellatione cognosceretur, de causa recusationis inquirere, vt si veram esse constaret, appellatio quoque iusta pronunciaretur, & habita imprimis attentatorum ratione testationes omnes ad irritum deducerentur. 18 Sin falsam & calumniosam, non solùm rata haberentur omnia, sed etiam mulctæ obnoxius fieret is qui recusationem calumniosam proposuisset. 19 Quod si falsa duntaxat esset non tamen calumniosa placebat temperamentum illud, vt quod ad testes interim defunctos attineret fides inquisitioni haberetur. 20 Cæteri eo tempore superstites quo de appellatione pronunciatum esset ex integro audirentur. 21 *Ita Senatus* ex tẽpore pro Domina de Romans Idib. Maij 1593 Et 5. Non. Mart. 1594.

1. Hoc est in loco domicilij litigatorum non in quo lis pendebat.

2. Scilicet cùm periculum esset ne pendente instantia appellationis cæteri quoque testes morerentur atque ita probationes intercidirent *arg.l.in lege* 40.*D.ad leg.Aquil.*

3. Est enim regulare & commune ius attentatorũ omnium vt de iis antea cognosci oporteat vt sæpius diximus ad *Tit.vt lit.pendent.supr.* ex Rober. Lancel. pass. *in tit. De attent.*

4. Hoc enim addendum est quia ex Senatus nostri stylo & Arestis, si commissarius non sit recusatus antequàm domo excederet, recusari postea non potest.

5. Quia quandiu res integra est recusari commissarius potest, nec potest ipse recusationis causas reiicere tãquam friuolas quomodo posset iudex ordinarius qui eum delegauit *l.apertissimè 16.vbi not.C.de iudic.*

6. Vt in quæstionibus quæ sunt ex bono & æquo plerumque sub autoritate iuris scientiæ perniciosè erratur *l.si seruum 91.§.sequitur de verb.obligat.l.2.§.item Varius de aqua pluu. arc.*

7. *l.vnic.D.nihil innouar.appell.interpos.*

8. Quod enim aut nullum, aut annullandum est effectum nullum habere potest *cap.non præstat.de reg.iur.in 6.*

9. Quas è contrario saluas esse expedit *l. curent* 12. *D. hoc tit.*

10. Siqui

10. Si quidem non entium & non apparentium idem est iudicium §. *si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tut. l.*

11. Nec enim cuiquam sua calumnia prodesse vnquam debet *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. in summa* 65. §. 1. *D. de condict. indeb.*

12. *Arg. d. l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil.*

13. *Contra l. ne ex dolo* 12. *D. de dolo l. procurator* 31. §. 1. *D. de doli mal. except.*

14. *d. l. in lege & l. curent* 22. *D. hoc tit.*

15. Vt latè Tessaur. *in præfat. Decis. Pedemont.*

16. *l. placuit* 8. *C. de iudic.* Cognoscit enim Senatus vice Principis quomodo olim præfecti prætorio *l. vnic. C. de offic. præf. prætor.* iunct. *l.* 1. *C. de legib.* Iunge *l. quoties nihil* 200. *de reg. iur.*

17. Vt scilicet rei maiori non fieret præiudicium per minorem *arg. l. scio* 4. *D. de in integr. restit. l. rei maiori D. de except.*

18. *Ex dict. tit. Nihil innou. appell. interpos.*

19. Non enim fauendum est calumniis & malitiis *l. in fundo* 38. *D. de reiuindic.* Lancel. *in* 2. *part. cap.* 17. *de attent. null. pend. num.* 131.

20. Distinguenda enim est falsitas à calumnia, sicut & calumnia manifesta à calumnia præsumpta, secũdum distinctiones quas in hac materia deducit Rob. Lancelot. *dict part.* 2. *cap.* 18 *num.* 61. *& seqq.*

21. Vt scilicet & attentatorum & probationum simul ratio haberetur quantum fieri posset nec vlli ex litigatoribus iniuria fieret *l. ex his* 8. *in fin. D. qua in fraud. credit.* Text. est *in l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXIV.

Quando standum sit primæ depositioni potiùs quàm secundæ & contrà.

SEcundæ testationi, quæ in iudicio facta sit, potiùs standum est quàm primæ extraiudiciali. 1 Nam quod dici solet priori standum esse 2 de ea accipiendum est, quæ sit iudicialis & consequenter iurata. Cuius ea vis est vt nec si reuocetur in articulo mortis attendatur tamen reuocatio, 3 Sicut nec si reuocetur, & reuocari perseueretur in tormentis, siue in alio iudicio & inter alias personas variæ illæ testationes factæ sint, siue in eodem iudicio & inter easdem partes: nisi secunda in continenti facta esset post primam, id est priusquàm testis litigatorem, allocutus esset. 5 Quamquam verum est ex ciusmodi reuocatione fieri, vt minùs plena fides adhibeatur primæ testationi. 6 At cùm prima testatio extra iudicium facta est, stamus secundæ iudiciali & iuratæ, quia etsi prima in iudicio nullo facta esset, adhuc staremus secundæ in iudicio valido factæ: 7 Sed supradicta obtinent, si aut solo iudicis officio aut requirente ipso teste vel procuratore fiscali testis iterùm audiatur. Nam si alterutro ex litigatoribus requirente secunda testatio emiserit distinguendum est an is requisierit contra quem, an pro quo prius testimonium dixerat. Posteriore casu stamus secundæ testationi siue iudicialis illa sit siue extraiudicialis, siue iurata, siue non, quòd imputare sibi debeat is qui perit, vt idem testis iterum interrogaretur. 8 Priore verò non solùm nulla fides adhibenda est secundæ testationi, sed neque audiendus est is contra quem hic testis iam testimonium dixerat si petat vt rursum testificari iubeatur, propter magnum qui subest metum corruptionis. Ideóque summopere cauere bonus iudex debet præsertim in causis criminalibus ab huiusmodi testium repetitionibus, ad instantiam partiũ faciendis, quod sæpenumerò magnam ad comminiscẽdas falsitates fenestram patefaciant. 9 Quid si prima testatio extraiudicialis quidem fuit sed iurata? Magis est vt ei stari oporteat, testisque tanquam falsus & periurus punieudus sit, qui posteriorem contrariam fecerit testationẽ. 10 Quid si testis primò interrogatus negauerit se scire, postea verò de negotio testificetur? Illi credendum non est, tanquam aut periuro aut etiam corrupto. 11 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 9. infr. De testam.

1. Hanc enim communem esse nostrorum sententiam receptam contra Bart. qui aliud existimauit *in l. eos num* 4. *D. de fals.* testatur Clarus in pract. crimin. *quæst.* 53. *num.* 11. *vers. Primus casus* vbi multos citat.

2. Vt scripsi *Defin.* 4. *supr. eod.*

3. Iul. Clar. vbi suprà *num.* 12.

4. Idem Clar. ibid. *num.* 13. *ante finem.* post Alciat. *de præsumpt. reg.* 2. *præs.* 29. *circ. fin.*

5. Idem Clar. *dict. quæst.* 53. *num.* 55. circa medium, post Capyc. *decis. Neapolit.* 142. & Didac. Couar. *lib.* 2. *var. resol. cap.* 13. *post num.* 8.

6. Vt concludit Clarus supra *dicto num.* 15.

7. Glos. *fin. in cap. cùm causam de testib.* quam communiter probatam esse post Felinum testatur Clarus *dict. num.* 13. *in fin.*

8. Ratio est quam adfert Clarus *dict. num.* 15. paullo ante finem.

9. Ita Iul. Clar. *ibid. cap. fraternitatis. Extr. de testib.*

10. Clar. *dict. num.* 11. vbi ait Bartoli opinionem posse hoc casu procedere.

11. In hoc enim omnes consentiunt teste eodem Iulio Claro *dict. quæst.* 53. *num.* 14.

DEFINITIO XXXV.

Vnius testis testimonio quandoque creditur.

ALiquando euenit vt vnius testis solius testimonium admittendum sit, nimirum testantis de facto proprio, 1 & de negotio cuius ratione nihil sua interfit vter ex litigatoribus vincat. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Salicet. *in l. si quis decurio C. ad leg. Cornel. de fals.* Alex. *cons.* 197. *num.* 3. *lib.* 7. Socin. *cons.* 61. *num.* 8. *lib.* 1.

2. Crauet. *cons.* 210. *num.* 18. Vide alios casus apud Specular. *in tit. De teste §. restat de numero testium.* Ferrar. *in form. oppos. contr. sent. in vers. sunt que etiam singulares.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio probari potest per confessionem aduersarij probandam per testes etiam in tertia instantia.

QVi solutionem debiti allegauit in prima instantia & admissus ad probandum 1 probare non potuit, potest in tertia quoque instantia allegare confessionem creditoris de soluta pecunia, & per testes si qui erunt, illam probare, 3 Quoniam licèt ea res spectet ad probationem solutionis dicique soleat, non esse admittendas eorundem aut contrariorum articulorum probationes post didicita testificata propter metum subornationis 2 nisi accedat concomitantia instrumentorum, 4 numquam tamen excluſa videri debet ea probatio quæ fit per aduersarij confessionem nec proinde eius confessionis probandæ via, 5 si tamen aduersarius qui confessus dicitur contrarium probare volet, vtique id ei concedendum erit 6 & quidem expensis debitoris, 7 cùm alioquin in secunda appellatione quæ tertia instantia est, non esset ille ad nouas positiones & probationes admittendus. 8 Nec ad rem facit quod etiam in iudicati executione solutionis exceptio & probatio admittatur, vtpote quæ non impugnet iudicatum. 9 Id enim tùm procedit cùm super solutionis veritate nec cognitum fuit nec pronunciatum. 10 Alioqui vbi semel iudicatum est solutum non esse, impugnat procul dubio sententiam quisquis solutum dicit. 11 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa D. Damidoux Non. Decemb. 1593.

1. Eius namque est probare qui allegat solutionem, cùm solutio sit facti. *l. consilio* 7. §. *vlt. D. de curat. furios. l. testium facilitatem* 18. *C. hoc tit. l.* 1. *C. de procurat.*

2. Pecuniæ enim solutæ possessio maiorem rei gestæ probationem continet quàm si chirographum acceptæ mutuæ pecuniæ fuisset redditum *l. pecunia* 14. *C. de solut.* siue ea professio probetur per instrumentum vt *in d. l. pecunia*, siue per testes.

3. *cap. fraternitatis Extr. de testib.* Dixi *Defin.* 17. & alibi sæpe *supr. eod.*

4. *cap. series eod. tit. de testib.*

5. Cùm nulla sit melior probatio quàm quæ fit per confessionem partis *l. cùm te* 5. *C. de transact.* vbi Bald. *l. generaliter* 13. *C. de non numer. pecun.*

6. Nunquam enim vni ex litigatoribus permittitur probandi facultas, quin etiam aduersario permittatur, vt in iudiciis seruetur æqualitas *l. non debet actori 41. & ibi not. De regul. iur.*

7. Ex stylo Senatus nostri, quoniam tertia instantia est.

8. Id enim permittitur in prima tantùm causa appellationis *l. per hanc 5. C. de temp. & repar. appellat.*

9. Est enim generale vt exceptiones quæ non impugnant iudicatum, possint opponi in executione iudicati *l. sunt qui 16. & sequentib. D. de re iudic.*

10. Sed tantùm quod plerumque fit super debito.

11. Cùm sint ista contradictoria ita vt alterutrum eorum falsum esse necesse sit, vel quod iudicatum est solutum non esse, vel quod post iudicatum opponitur solutum esse.

DEFINITIO XXXVII.

Pauciores quàm decem testes per turbam auditi, an & qualem fidem faciant.

ETsi nonnullis placet non paucioribus quàm decem testibus turbam testium constare posse, 1 Hoc tamen iure vtimur vt si pauciores adhibiti sint non eo minùs fidem faciant, 2 licèt non tantam quantam si solennis numerus adhibitus esset. 3 Nam quod dici solet decem testes simul & in turba, vt aiunt, interrogatos vnius tantùm loco haberi, eò pertinet vt pro vno quidem omnes numerentur, 4 sed ita tamen vt in alterius testis qui solus auditus sit comparatione maior turbæ fides habeatur, quia longè difficilius est plures quàm vnum mentiri. 5 At cùm solennis numerus testium qui ad conflandam turbam necessarius est, non interuenit, non solùm omnes vnius loco habentur, sed etiam si cum aduersarij testibus singulatim productis conferantur non maiorem fidem faciunt quàm si vnus tantùm testis auditus esset, nec habent priuilegium, quod testium turbæ datur, 6 quia nec turbam reuera constituunt. *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Greisy contra R. D Antonium de la Rauoire 13. Cal. Ianuar. 1593. & rursùm in causa R. Patrum societatis Iesu & Syndicorum de Megene, mense Mart. 1594.

1. Sic enim placet Imberto *in Instit. forensib.*

2. Ioann. Faber *in §. ex non scripto Instit. de iur. natur. gent. & ciuil.*

3. Vbi enim maior numerus testium adest ibi certior probatio esse solet si cætera sint paria *l. 3. D. hoc tit.*

4. Ita vt nouem alij testes audiri adhuc possint cùm tamen non plures quàm decem super vno eodémque articulo admittantur, vt dixi *Defin. 14. sup. eod.*

5. Sicut & plurium hominum difficilior quàm vnius corruptio est.

6. Vt magis eis credatur, quàm si vnus tantùm testis esset.

7. *l. prætor ait 4. §. turbam autem ex quo numero D. vi bonor. rapt.*

DEFINITIO XXXVIII.

Sacerdoti reuelanti sacramentalem confessionem nullomodo creditur.

SAcerdos neque cogi potest à suo superiore vt confessionem sibi factam propalet, & reuelet, neque si id faciat fide vlla dignus est, siue quòd sit illicitum testimonium contra leges sacrósque canones datum, 1 siue quòd non sit credendus Sacerdos scire tanquam homo quæ illi tanquã speciali Christi Opt. Max. vicario explicata sunt. 2 *Ita Senatus* in causa Ioannis Martinet 15. Cal. April. 1594.

1. Ideirco enim dicitur secretum confessionis, quia diuulgandum non est vt *in l. 1. §. si quis tabulas 38. D. depos.*

2. *cap. dilectus.* vbi Panorm. *Extr. de excess. prælat.* Rip. ad finem *tract. de pœn. num. 59. & seqq.*

DEFINITIO XXXIX.

Post didicita testificata non possunt audiri testes in causa appellationis. Ne quidem pro pupillo, nec rursus possunt probari articuli deducti in prima instantia si probandi via præclusa fuit, sed est necessaria restitutio.

IAm sæpiùs diximus non esse audiendos testes post didicita testificata non solùm super ijsdem articulis, sed nec super iis qui sint directò contrarij siue in prima instantia id petatur, siue in causa appellationis. 1 Sequitur enim hac parte ius Pontificium. 2 Nec aliud erit si tutor in causa quoque appellationis imploret in eam rem beneficium restitutionis ex rescripto Principis nomine pupillorum. Subest enim metus subornationis, qui non patitur, vt hac parte pupillo in præiudicium aduersarij faueatur. 3 Maximè cùm si quid ex ea causa pupillus damni patiatur per negligentiam tutoris, paratam habiturus sit aduersus tutorem eo nomine actionem. 4 Sanè si neque tutor soluendo sis neque magistratus qui tutorem dedit, 5 difficile est vt non ei debeat subueniri, nec in damno moretur, 6 cui nihil imputari possit, & in quem cadere nequeat probabilis suspicio subornationis. 7 Extra hunc casum ad rem non pertinebit quòd tutor iurare paratus sit, nunc primùm sibi innotuisse testes per quos probare velit, 8 Alij sanè articuli diuersi possint deduci in causa appellationis, etiam citra beneficiũ restitutionis, itémq; probari, 9 Sed non sine restitutione probari illi, qui in priore instantia deducti fuerunt, postea quàm probandi via semel præclusa fuit. 10 Sic enim accipi debet quod vulgo dici solet: *In causa appellationis quæ non deducti deducuntur, Quæ non probati probabo.* 11 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 15. Cal. April. 1594.

1. Dixi *Defin. 3. & 17. sup. hoc tit.*

2. *In cap. fraternitatis Extr. hoc tit. & element. testibus eod. tit.* Aliud enim est iure ciuili *l. per hanc 5. C. de tempor. & repar. app.* præterquàm in certis casibus quos enumerat Specul. *in tit. de teste §. satis vtiliter.* quem refert Ferrar *in form. oppos. contr. test.* in verb. *sintque publicatis iam testibus. num. 4.* vbi hanc iuris ciuilis & pontificij differentiam latè explicat, addens in foro ciuili seruandum esse ius ciuile, quod hæc Definitio negat. Idémque in Senatu Gratianopolitano obseruari testatur Guid. Pap. *quæst. 72. & 124.* Vbi vide annotationem Ranchini.

3. Non enim fauendum est pupillo si quid extra ordinem in alterius iniuriam postuletur *l. sed cùm ab herede 12. D. ad SC. Trebell.*

4. *l. properandum 14. §. vlt. C. de iudic.*

5. Quippe qui in subsidium tenetur *ex tit. De magist. cõuen.*

6. *Arg. l. vlt. D. de admin. tut. l. 2. D. quand. ex fact. tutor.*

7. Cùm hæc ætas ignoret etiam illa quæ videt *l. 1. C. de falsa mon.* loquimur enim de pupillo qui non sit doli capax vt *in Defin. 32. supr.*

8. Intellige nisi probabile sit non fuisse adhuc didicita testificata *vt in dict. Defin 32.*

9. *l. per hanc 5. C. de tempor. & repar. appell.*

10. Appellatio enim extinguit quidem iudicatum sed non præparatoria iudicati.

11. *Notat. ad d. l. per hanc.* Ferrar. vbi suprà.

DEFINITIO XL.

Testes etiam minus solenniter interrogati faciunt aliquale indicium. Imò & aliquando faciunt plenam probationem.

TEstes licèt minùs solenniter interrogatos placet facere aliquale, vt aiunt, indicium, 1 Quinimò concludere, ac plenam fidem inducere apud viros bonos & graues, maximè verò apud eos iudices quibus mandatum est vt procedant, sola facti veritate inspecta, 2 Præsertim si mortui sint vt repeti non possint 3 multò magis si agatur de facto antiquo cuius probatio aliter haberi nequeat. 4 Id enim postulat fauor probationum, 5 casúsque necessitas. 6 *Ita in Senatu* in causa Patrum societatis Iesu Collegij Camberiensis & Syndicorum de Megene tractatum est 14. Cal. April. 1594.

1. Alex. *cons. 147. vol. 6.*

2. Dec. *cons. 54. num. 2. vers. postremò* Bald. *in l. solam circa fin. C. hoc tit.*

3. *l. vlt. C. eod.*

4. Antiquitas enim temporis facit vt admitti debeant leuiores quoque probationes vt pass. Crauet. *in tract. De antiq. tempor.*

temper. l. si arbiter D. de probat.

5. *l. curent 22. D. hoc tit.*

6. Quomodo loquitur I. C. *in l. si mulier 59. §. ex asse. D. de iur. dot.*

DEFINITIO XLI.

Testes de auditu admittuntur in probando eo quod dicitur immemoriale.

DIci solet non credi testibus de auditu testificantibus quorum repelluntur autores,1 ne alioqui facilè fraus fiat si exemplo magis credatur quàm authentico instrumento.2 Sed in eo tamen adhibenda videtur quædam distinctio Nam si agatur de probanda possessione aliáve re immemoriali facilius admittendum est vt admittatur testimonium eorum qui dicant ita se audiuisse à senioribus eo tempore quo suspecta esse non poterat eorum testatio nulladum mota aut mouenda lite, tametsi hodie si viuerent suspecta esset. 3 Alioqui vix reperirentur qui immemorialem possessionem probare possent 4 in iis præsertim locis ad quæ vix vlli alienigenæ, & peregrini soleant accedere. Nam & ob eandem ferè causam domestica quoque testimonia admittere solemus contra iuris regulam quoties aliter quàm per domesticos testes haberi veritas non potest.5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Cap. fraternitati Extr. de haret. can. nullus 3. quæst. 4.* Bart. *in l. admonendi. D. de iureiur.* Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb *de aliene* vbi Masuer.

2. Aut, vt nostri loquuntur, si plus crederetur copiæ quàm originali Dec. *cons 82. & consil. 210.*

3. *Arg. l si arbiter 28 D. de probat.*

4. Cuius tamen probat o tantò fauorabilior est quantò difficilior & quantò potentior est hæc præscriptio quæ tituli vim habet *l. 3 § duttus aqua D. de aqua quotid. & æstiu. l. 1. §. vlt. D. de aqua & aqua pluu. arcend.*

5. *Notat ad l 3. C. hoc tit. ex l. 1. & tot. tit. D. ad SC. Silan.*

DEFINITIO XLII.

Testi contra suum commodum testificanti magis creditur.

IN dubio longè magis credendum est testibus aduersus propria commoda testificantibus. 1 Quis enim credat velle eos peierare vt sibi noceant? siquidem nec peierâsse quisquam præsumitur? si nullum ex testatione sua sentiat commodum. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Bald. *in l. omnibus num. 5. C. hoc tit.*

2. Nemo enim facilè credendus est velle iactare suum *l. cùm de indebito 25. D. de probat.*

3. *l. vlt. C. ad leg Iul. repetund.*

4. Illud enim semper inspiciendum est, & quærendum Cui bono?

DEFINITIO XLIII.

Post apertas testationes si nondum sint didicita testificata audiri testes possunt, Et an standum sit iuramento eius qui testes producit.

REfert multùm an didicita sint testificata, an publicatæ duntaxat testationes. 1 Post didicita testificata non est audiendus qui super iisdem aut directò contrariis articulis nouas vult probationes adferre per testes. 2 Licèt minor proponatur aut rusticus qui admitti vult ad probandum: 3 nihilque interest an litigator ipse an eius procurator aut patronus testificata didicerit. 4 Sed si tantùm publicatæ sint testationes, nihil vetat quominus contrariæ probationes recipiantur ex beneficio Principis, 5 Refusis nimirum expensis contumaciæ & retardatæ litis. 6 Verùm si dubitetur an didicita sint testificata, quæstionis est an qui negat didicita credendus sit si paratus sit iurare. 7 Et placet distinguendum esse, vt si ex die publicatarum testationum tempus modicum intercesserit, sacramento negantis stari possit. Modicum autem tempus videtur si nec dum decennium effluxerit. 8 Si verò multum temporis præterierit, alia opus sit & cõcludenti probatione. 9 Qualis illa esse potest si actuarius iuret asseruatá semper penes se scripturam testationum, nec vnquam aduersario editá vt legendi describendive copiam habere potuerit. 10 Sanè nõ tantùm post publicatas testationes, sed etiam post eas exceptas & conscriptas, si aduersarius nouos articulos dictare velit, quorum refutandorum gratiâ cogatur is qui iam ex parte sua testationes protulit, nouas quærere & allegationes & probationes, æquissimum est aduersarij sumptibus id fieri, 11 cuius nimirum facto & culpa accidit vt nouis sumptibus opus sit ad ea probanda quæ alioqui eodem tempore iisdémque sumptibus expediri potuissent. 12 *Ita Senatus* in causa N. Matini de Conzieu & D. fratrum de Mombourt 9. Cal. April. 1594.

1. Possunt enim publicatæ esse testationes, neque tamen adhuc didicita testificata, vt dixi *Defin 32. supr. eod.*

2. Propter metum subornationis qui semper magnus subest *cap. fraternitatis Extr. hoc tit.*

3. Quemadmodum scripsimus *Defin. 17. supr.*

4. Cùm omni casu subsit idem metus subornationis vt dixi *in dict. Defin. 17. num. 4.*

5. Est enim necessaria restitutio vt scripsi *Defin. 5. num. 3. sup.*

6. Ne beneficium Principis aduersario sit captiosum contra *l. Paulus notat. 8. de prætor. stipulat.*

7. Iuramento scilicet purgationis de quo *in l. generaliter 12. C. de reb. credit & iureiur. cap. vlt. Extr. de iureiur.*

8. Vt dixi *Defin. 32. supr.* quia iuratur hoc casu super verisimili.

9. Periculosum enim est rem totam committere sacramento aduersarij nisi iusiurandum pet partem ipsam deferatur *vt in l. 1. D. quar. rer. act. non det.*

10. *Arg. l. 1 & tot. tit. D. testam. quemadm. aper.*

11. Ne sit in potestate vnius ex collitigatoribus aduersarium suum grauioribus sumptibus onerare. *l minoribus 6. D. de minor.*

12. Proinde nullum videtur damnum sentire quod ex culpa sua sentit. *l. quod quis 203. de reg. iur.*

DEFINITIO XLIV.

Non creditur testationibus scriptis ad futuram rei memoriam si nondum sint publicata.

TEstationibus scriptis ad futuram rei memoriam nec dum publicatis nulla fides adhiberi potest vt ex ea causa vindiciæ dicantur pro eo qui testes produxit, si non aliunde sufficientes habeat probationes. 2 Quia numquã iudex bonus rationem habere potest instrumenti aduersario numquam editi. 3 Et in iudicio quolibet quantumcũcunque summario omnia iudicij solẽnia auditis partibus tractanda sunt: 4 Porrò testationes ad futuram rei memoriam conscriptæ, sunt eiusmodi, vt neque ab aduersario inspici possint ante publicationem, 5 nec publicari debeant priusquàm aduersarius quoque testes suos produxerit, & auditi curauerit, ne alioqui per testes probandi ratio nulla supersit ei qui testationes ab aduersario prolatas iam didicerit. 6 *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent contra Franciscum Thibaud 11. Cal. Iul. 1594.

1. Iuxta formam *cap. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non contest. & cap significauit. Extr. de testib.*

2. Intellige etiam si apertæ sint quantum ad iudicem, vt aperiri plerumque solent ad informandum animum iudicis & postea iterum claudi, Alioquí non posset locus fieri quæstioni An iudex vindicias dicere posset vel deberet ex iis testationibus quas nec ipse vnquam vidisset, cùm non aliter explorari veritas possit de iis quæ ex testationibus pendent quàm iis lectis & cognitis *arg. l. de his 6. D. de transact. l. 1. D. testam. quem. aper.*

3. Cuius scilicet editio fieri debet quam pragmatici appellant communicationem instrumentorum non minùs quàm actionis *l. 1. §. edenda. D. de edend. l. instum 6. l. 7. & vlt. C. eod.*

4. Nec quicquam faciendum inaudito eo qui ex eiusmodi facto lædi posset *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vno quoque 47. D. de re iudic.*

5. Cùm publicari eas nihil aliud sit quàm iuberi vt aperiantur.

6. Propter metum scilicet qui eo tempore magnus subesset corruptionis & subornationis *cap fraternitatis Extr. de testib.*

DEFINITIO XLV.

Infamia facti non sufficit ad repellendum testem nec obiectio infamiæ iuris nisi de ea constet per sententiam.

AD infectãdos & reprobandos testes admissus si furti crimẽ aliúdve quid simile obiiciat nec alleget secutã ex ea causa condemnationem, audiendus non est,1 quoniã nemo ex solo delicto fit infamis infamia vt vocant iuris, sed ex sentẽtia.2 Quòd si addat latam de crimine sententiã, ne hoc quidem sufficiet, nisi eam proferat, quia non per testes probari ea sententia debet sed per scripturam,3 & quidem in promptu.4 Itaque si iudex nullam huiusmodi infectationis rationem habeat, nec eum qui sententiam obiecit admittat ad probandum, non idcirco iustam appellandi causam dedisse videbitur.5 *Ita Senatus* pro D. de Cohendier contra N. Mallin 4. Id. Ianuar. 1595.

1. Est enim illa infamia facti quæ licèt existimationem minuat apud bonos & graues viros, neminem tamen repellit à testimonio dicendo, sed tantùm infamia iuris. *l. 3. §. lege Iulia D. hoc tit. l. ius cui lege* 18. *§. 1. D. qui testam. facer. poss.* Capell. Tholos. *quæst.* 173.

2. *l. infamem 7. D. de public. iudic. l. furti 6. in princip. & §. 1. & pass. D. de his qui not. infam.*

3. Cùm sententiæ omnes scribantur & in actis describantur *l. 2. & vlt. C. de sentent. ex peric. recit.* Nisi fortè scriptura probetur per testes fuisse deperdita vt *in l. testium* 18. *in fin. C. hoc tit.*

4. Ne alioqui fiant de lite lites, & prima lis in longius tempus protrahatur *l. 4. §. ait prætor D. de re iud.* iunct. *l. quidam* 21. *de reb. cred. l. properandum* 13 *C. de iud.*

5. Quia debet sibi imputare is qui sententiam non produxit.

DEFINITIO XLVI.

Testes singulares qui per se non probant quando coniungantur vt probent.

VVlgatum est testes singulares non probare quia cùm non sint contestes non possunt iungi vt numerum faciant:1 Ideoq; non plus probant mille quàm vnus, Imò minùs quoniam alter alterius fidem debilitat.2 Vnde illud etiam est quòd eo casu quo plures sint de eadem re testes singulares non defertur iusiurandum quod alioqui deferretur in supplementum probationis: nisi testes deponant de actu reiterabili, eorumque testationes ad eundem tendant finem.3 Sed etsi de probanda possessione agatur constat quidem probata possessione præteriti temporis, & præsentis videri quoque probatam medij si nulla in contrarium probatio afferatur, sed tamen si testis vnus testificetur de possessione decem annorum, alius de possessione aliorum decem annorum, non possunt coniungi testationes vt fiant contestes, qui verè sunt singulares. *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1. Nisi in casibus de quibus vide Dec. *cons.* 47. *lib.* 1. *& cons.* 60. *num* 29. *eod. libr.*

2. Si sint singulares singulatitate obstatiua non adminiculatiua Iacob. de Put. *decis.* 476. *lib.* 2.

3. *Not. in l. admonendi* vbi Caccialup. *de iureiur.* Capell. Tholos. *quæst.* xi.

DEFINITIO XLVII.

Testis malè interrogatus iterum ex integro est audiendus.

MAlè auditis testibus ob non seruata ea quæ seruari debuerunt,1 cùm testationes nullæ sint, iterum audiri eos ab alio inquisitore2 oportet, Audiri verò non per repetitionem, vt pragmatici loquuntur, sed ex integro ac-

si nunquam auditi fuissent.3 Verendum enim esset ne testes vt plurimùm rustici & timidi metu periurij aliud nihil prodere vellent quam id ipsum quod priore testatione cõmeretur: Vnde fieret vt iterata illa auditio nullius planè effectus esset.4 Quid ergo si ex integro interrogatus testis nolit testimonium dicere quin prius copiam habeat testationis præcedentis: Vtrum id ei denegabitur? Mouet, quòd si hoc ei indulgeatur ita futurum est vt vix aliud postmodum dicturus sit, quàm quod iam antè dixerit.5 Rursus iniquum videtur cogi eum vt periurij periculum subeat ob solam inquisitoris culpam,6 præsertim si ponas plures annos à tempore prioris testationis præteriisse.7 Itaque placuit permittendum illi si vrgeat vt priorem suam testationem inspiciat, & ita tamen vt non eo minùs ex integro audiatur.8 *Ita Senatus* in causa D. de Thoyre cõtra D. de Cholex 14. Cal. Mart. 1595.

1. Nam & in testibus audiendis variæ solennitates requiruntur. De quibus late Ferrar. *in form. iuram. testium. Et in form. oppos. contr. testes.*

2. Ne iterum peccet, qui iam semel peccauit *cap. vt debitus bonos & ibi not. Extr. de appellat.*

3. Quia quod nulliter factum est pro infecto magis quàm pro facto habendum est *l. si filius 7. de liber. & posthum. cap. non præstat. de reg. iur. in 6.* Adeò vt etiam post didicta testificata possint hoc casu alij testes super iisdem articulis admitti. Anton. Tessaur. *decis. Pedem* 28.

4. Nec enim videretur differre à prima ad quam relata esset, cùm dici soleat inesse relatum in referente, & quidem cum omnibus suis qualitatibus *vulg. l. esse toto* 77. *D. de hered. instit.*

5. Hoc enim vsu quotidiano ita compertum est metu scilicet vacillationis & variationis, propter quam possit fieri vt non solùm nulla testi fides habeatur *l. 2. D. hoc tit.* sed etiam vt puniri debeat tanquam periurus. Ex iis quæ latè tractat Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *mutuum contrarij*: & in verb. *ac varij*. Nec facilè coniiciendus est testis in eas angustias vt vix sine captione possit testimonium dicere, ne scilicet damnosum ei sit officium suum vt mox sequitur in *Defin.*

6. *Arg. l. & quia 6 in fin. D. de interrog. in iur. fac.* iunct. *l. sed si quis 7. D. testam. quem. aper.* iunct. *l 3. §. vlt. D. hoc tit.*

7. Cùm fragilis sit & labilis hominum memoria ex solo temporis lapsu *l. peregrè* 44. *l. si rem mobilem* 47. *D. de acquir. poss.*

8. Anton. Tessaur. *decis* 255. *num.* 8.

DEFINITIO XLVIII.

Cuiuscunque ætatis & condicionis testes audiri possunt tempore pestis & belli.

TEmpore belli, aut pestis, aut egestatis publicæ audiri possunt testes ad futuram rei memoriam illi etiam, qui nec sunt senes nec valetudinarij, nec abfuturi, nimirũ propter imminẽs cuiuscunque ætatis & condicionis hominibus periculum mortis,1 & fauore probationum ne pereant.2 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Id. April. 1595.

1. Quod periculum licèt omnibus immineat omni tempore, quia omni hora periclitamur, nemo tamen negauerit maius esse ac grauius eo tempore quo vel bellum vel pestis grassatur, vt passim tractat Rip. *in tract. De peste.*

2. *l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil. l. curent* 22. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XLIX.

Non creditur virgini iuranti se cognitam à coniugato.

ETsi virgini iuranti se ex Titio prægnantem esse credi solet, non tamen id est perpetuum.1 Quid enim si Titius vxorem habeat? Nulla ratio est cur virgini credatur, ne alioqui & turbetur matrimonium,2 & adulterij accusatio vnius mulierculæ testimonio alioquin suspectissimo3 perficiatur. *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 4. Id. Maij 1595.

1. Varias enim circa hanc materiam distinctiones vide apud Boer. *decis.* 299 & Anton. Tessaur. *decis.* 3. *num.* 4.

2. *Arg. l. 1. §. vlt. D. de liber. exhib.*

3. Est

3. Est enim suspectissimum testimonium mulieris quæ iam deliquit, nisi si Titius eam à se cognitam fateatur vt tractat Tessaur. *dict. decis 3. in 7. concl.* Vide Cap. Tholos. *decis.* 172.

DEFINITIO L.

Post didicita testificata quibus vti nolit is qui testes produxit, potest aduersarius nouos super iisdem articulis testes producere.

QVod districtè iudices obseruare solent & debent ne post didicita testificata nouas super ijsdem aut contrariis articulis admittant testationes, 1 exceptiones plerasque habet. 2 Quid enim si pro alterutro duntaxat litigantium auditi sint testes, & is testationibus vti nolit siue quòd eas sibi aduersantes videat, 3 siue qua alia de causa? Non erit audiendus si ad hoc solùm testationibus vti velit vt eas alleget ad impediendum ne qua probandi via aduersario pateat. Imputet enim sibi cur eas non producat, & apud iudicem exhibeat. 4 Nec aliud erit tamersi eas antea apud acta produxerit, earúmque desertiónem aduersario fecerit, Quoniam à iure sibi per eam productionem quæsito recedet quantum facere potest qui non vult illas iterùm producere, 5 Eo præsertim tempore, quo iudex acta litis inspecturus est, & ius dicturus. 6 *Ita Senatus* in causa fratrum Brunet 6. Cal. Aug. 1595.

1. *Ex cap. si paternitatis Extr. de testib.*
2. De quibus vide Tessaur. *in decis.* 28. & 262.
3. Nemo enim testibus pro se auditis vt nec alio iure suo vti cogitur *l. si iudex circumuento* 28. *D. de minor. l. pactum* 46. *D. de pa. l. pen. C. eod.* Quod tamen intelligè, nisi testationum productio facta sit in actis sine vlla protestatione. Ex tunc enim testationes sunt communes sicut & acta litis omnia sunt communia *Not. a l. procurator C. de edend. l. 2. §. edenda D. eod.*
4. Cum non entium & non apparentium idem sit iudicium *§. si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt, Ista* 30. *D. de testam. tut.*
5. Potest autem si aduersarius consentiat quamuis non possit eo inuito vt *in l. cùm hereditate* 51. *D. de acquir. hered.*
6. Eo namque maximè tempore editio & productio instrumentorum omnium facienda est cùm non possit iudex iudicare nisi secundum allegata deducta & producta *Not. in l. illicitas* 6. *§. veritas D. de offic. præsid.*

DEFINITIO LI.

Non probatur actus reiterabilis per pauciores testes singulares quàm quinque.

PAuciores quàm quinque testes singulares non probant plenè, 1 ne quidem in iis actibus qui, vt nostri loquuntur, sunt reiterabiles, 2 maximè verò si testificentur, non solùm extra articulata [quo casu constat nullam inducì probationem ne aduersario fiat iniuria qui contrariis probationibus causam suam munire alioqui potuisset 3] sed etiam de re ad contractum pertinente, quæ post & extra contractum promissa dicatur. 4 Sunt enim huiusmodi allegationes vt plurimũ commentitiæ, & ob id semper suspectæ, 5 In quibus admittendis cautius idcirco agendum est vtpote quibus causam plerumque det facilitas testium conquirendorum & subornandorum. 6 *Ita senatus* in causa Claudij Lucian, & Cornelij Pernet 9. Cal. Decemb. 1595.

1. Intellige etiamsi sint singulares singularitate adminiculata non obstatiua vt loquitur Iacob. Put. *decis* 476. *lib.* 2.
2. Et successiui quod in confessione extraiudiciali nominatim concludit Afflict. post multos per eum citatos *decis.* 364. Vide Capell. Tholos. *quæst.* 11.
3. Bart. *in l. si quis libertatem* 7. *de pœn. hered.* quem refert, & sequitur Tessaur. *decis.* 361. *num.* 3. vbi vide limitat.
4. Etsi enim nihil potest allegari nec probari quod sit directò contra instrumentum citra solennem falsi accusationem, nihil tamen vetat allegari & probari ea quæ sunt præter & extra contractum.
5. Quidni enim contrahentes curassent id scribi in instrumento si de eo cogitassent *l. vnic. §. vbi autem vers. sin. autem ad deficientis C. de cãduc. tollend.*
6. *l. testium* 18. *C. hoc tit.*

DEFINITIO LII.

Testimonium & viua voce & secretò dici debet.

TEstimonium dicere non nisi viua voce 1 & secretò 2 testis debet licèt in aliis plerisque caussis parum referre soleat an viua voce an scripto sententiam suam quis exprimat. 3 Nam & illud inspicere potissimum iudex debet qua constantia aut trepidatione testes loquantur vt scire meliùs possit quantam iis fidem adhiberi oporteat. 4 *Sine die.*

1. *l. 3. quæst. 9. can. testes.* Notat. Salic. *in l. iurisiurandi C. hoc tit.* Canon. *in cap. testibus Extr. eod.* licet contrarium teneant Bart. & Bald. cum distinctione, quos refert & refellit Boer. *quæst.* 1. *num.* 38.
2. *Cap. venerabili Extr. de testib. l. si quando C. eod.* Creditur enim testis ex veritate & conscientia testimonium dicturus si secretò potiùs quàm si aliis præsentibus audiatur, Inquit Boer. *dict. quæst.* 1. *num.* 25.
3. Dicam *Defin.* 10. *inf. de hered. instit.*
4. *l. de minore* 10. *§. sormenta D. de quæst.* Idem Boer. *vbi supr. num.* 39.

DEFINITIO LIII.

Magis creditur commissario qui adiunctum habuit cùm testem interrogauit, quàm testis neganti se ita dixisse.

NOn auditur testis qui à duobus interrogatus aut à Commissario qui adiunctum habuit, 1 negat à se testificatum id quod in testationem redactum est. 2 Plus enim duobus testibus etiam cùm cætera sunt paria, quàm vni credendum esse constat. 3 *Sine die.*

1. Nam & ob hanc maximè causam Commissariis testes examinantibus etiam Senatoribus adiuncti dantur, vt latè tractat Tessaur. *Decis.* 255. vbi vide.
2. *Cap. vt nostrum de hæret. in* 6. Bald. *in l. nullum C. de testib.* Alex. in addit. ad Bart. *in l.* 1. *§. si quis neget testam. quem. aper.* Boer. *quæst.* 1 *num.* 51.
3. *l. 3. D. de testib. l. iurisiurandi* 9. *C. eod.* Vnus enim testis non probat regulariter nisi in casibus quos refert Specul. *tit. de teste §. restat. ac numero testium.* vide Ant. Capyc. *decis.* 61. *num.* 5. Iul. Clar. *in §. falsum. num.* 10. vbi distinguit an agatur de puniendo teste vel notario de falso, vt tunc neutri credatur: An verò cui maior sit adhibenda fides in negotio in quo fuit auditus testis, vt tunc credatur magis notario. Sanè si omnes testes negent se dixisse quod scriptum sit plus credi debere testibus quàm notario.

DEFINITIO LIV.

Casus in quo posterior depositio prævalet primæ etiam ratæ.

ETsi regulare est vt primæ depositioni testis, quæ iuerata fuit magis stetur, quàm secundæ, 1 aliquando tamen ab eo iure receditur. Quid enim si priorem testationem sola iudicis autoritas, posteriorem verò literarum monitorialium, & ecclesiasticarum censurarum potestas, extorserit? Vtique stabimus posteriori 2 præsertim si aut verisimilior sit, 3 aut aliis adminiculis fulciatur. 4 Etsi enim si summo iure agatur vix est vt fides vlla ei adhibenda sit, qui se periurum aut siue precio, siue precibus corruptum fateatur, 5 mouere tamen illud debet, quòd his nostris temporibus communis ille vulgi error apud nos inualuit; vt non aliter rustici etiam iurati ab ipso iudice putent iniunctam sibi testificandæ veritatis necessitatem quàm si ecclesiasticis monitionibus vrgeantur. Nec desunt qui rogati dicere testimonium protestentur apud eum à quo producendi sunt etiam falsum se dicturos: sed ita tamen vt si postea monitorium impetrabitur veritatem sint testificaturi. 6 Vnde illud etiam fit, vt passim &

pro minima quaque re ad censuras illas Ecclesiasticas decurratur, nimia concedentium facilitate, ad quorum sanè officium pertineret, ne tam sancto & in Dei Ecclesia necessario iuris remedio tam facilè abuti laicos paterentur. 7 Cæterùm non eò minùs puniendus erit is qui periurus fuisse probabitur, 8 quanquam & vulgaris ille error hactenus ei prodesse debet, vt mitiùs puniatur. 9 *Ita Senatus* in causa Blasij Pontarly & Martinel 29. Nouemb. 1595.

1. Dixi *Defin. 4 & 34 sup. hoc tit.*

2. Nec est contrarium quod diximus *dict. Defin. 4. sup.* Ibi enim tractauimus de depositione facta vi monitorij ad fines reuelationis tantùm, Hic verò de ea quæ sit facta ad fines probationis & apud iudicem competentem ab eo qui contrà testificatus fuerat ante monitorii impetrationem.

3. In omnibus enim sed maximè in probationibus inspiciendum est præcipuè quid sit verisimile *l. vlt. D. quod met. caus. l. cùm de indebito* 25. *D. de probat.*

4. Coniunguntur enim & indicia & præsumptiones, vt plenior fiat probatio *l. sola* 4. *C. hoc tit. l. dolum* 6. *C. de dolo.*

5. Potiùs enim repellendus est & puniendus tanquam periurus ac falsarius, quàm vt ei permittendum sit variare *l. eos. l. qui falsa D. de fals.* Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *ac etiam varij num.* 4. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 53. *num.* 10. 11. *& seqq.*

6. Nec enim nouum est vt error ius faciat aut saltem iuris noui occasionem præbeat vt *in l.* 3 *in fin. de supellect. legat.*

7. Vilescunt enim sola frequentia & assiduitate ipsa etiam Dei miracula vt dicebat Beatus Augustinus, non minùs eleganter quàm verè.

8. Iul. Clar. vbi suprà *num.* 13.

9. Errantes enim puniendi sunt mitiùs tum quoque cùm delinquunt, quasi nec delinquere videantur *l. vlt. D. de vit. nupt.* Non enim delictum sit sine dolo. Error autem à dolo excusat qui potiùs imperitiam detegit *l. si per errorem* 15. *D. de iurisdict. l. regula* 9 *de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO LV.

Testis varius torqueri potest, & pro criminis grauitate etiam ad triremes condemnari.

TEstis qui res planè contrarias secúmque pugnantes testificatus non solùm torqueri potest, vt sciatur vtri depositioni stare malit, si ea res ad habendam veritatem videatur prodesse posse, 1 sed etiam ad triremes aut perpetuas, aut ad tempus si criminis atrocitas exigat condemnandus tanquam falsus. 2 *Ita Senatus* in causa Blasij Pontarly 16. Mart. 1596.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 25. Alex. *cons.* 63. *lib.* 1. *per text. in l eos* 2 vbi Bart. *D. ad leg. Corn. de falsi.* Petr. de Anchar. *in l. de testibus Extr. de test.* Butr. *in cap. cùm de tua cod. tit. Ex not. in l. capite quinto D. ad leg. Iul. de adult. & in cap. per inquisitionem. De elect.*

2. Iulius Clar. vbi suprà. Regulariter tamen non est puniendus testis de simplici mendacio nisi aliqua leui pœna pecuniaria quomodo mendaces puniuntur. Boer. *decis.* 208. *num.* 10.

DEFINITIO LVI.

Mediatores non facilè audiendi sunt nisi vtraque parte consentiente.

EOrum qui litigantium vota & rationes sub amici nomine inquirunt, vt eos ad concordiam inducant (vulgò mediatores appellantur) testimonia solent esse suspecta, nec facilè admittenda sunt, 1 præsertim si vnius ex litigatoribus dolo & calliditate, quod plerunque fit, eiusmodi mediatores subiecti proponantur ad extorquẽdam ab aduersario confessionem, aut quid aliud eiusmodi quod actionem vel ciuilem vel criminalem parere possit. Solent enim qui litigant agere liberiùs cum istis mediatoribus, quasi cum confessario & causæ patrono. 2 *Ita Senatus* pro Ioanna Martinel contra Blasium Pontarly 23. Nouemb. 1596.

1. Ioann. Bernard. Diaz. *reg.* 48. post Innoc. Host. & alios *in cap. non sine De arbitr.* Bart. *in l. ne in arbitris C. eod.* etsi loquuntur illi de arbitro non de mediatore, in quo longè maior ratio est, vt sequitur *in Defin.* Idem est in proxeneta Papiens. *in form. instrum. test. in vers. protestante num.* 15. vide Cap. Tholos. *quæst.* 142.

2. Qui non coguntur esse testes quoniam nec debent secretum sibi commissum euulgare *l.* 1 *§ si quis tabulas. D. depos.* intellige nisi vtraque pars cõsentiat vt mediator audiatur Bart. *in § quoniam verò. Nouel. de testibus.*

DEFINITIO LVII.

Testis qui semel interrogatus nihil aliud respondere vult apud iudicem nisi quòd perstat in priore sua depositione, non caret falsi suspicione & ideo torqueri potest.

TEstis qui non ita dudum de recenti negotio testimonium dixit si ex solito iudiciorum ordine apud iudicem repetendus sit, etsi potest petere, vt sibi testatio sua exhibeatur & legatur, 1 non caret tamen suspicione falsi si interrogatus nihil aliud dicere velit, nisi quod rustici plerique solent, perstare se in sua testatione, & quod scriptum est, bene scriptum esse. Sic enim plerumque fit etiamsi de iis rebus testis interrogetur, quæ in priore testatione comprehensæ non sint, & quas ignorare probabiliter non possit. 2 Itaque hoc casu torquendus erit, non solùm vt veritas facti habeatur, 3 sed etiam vt sciatur à quo testis sic corruptus sit, ne alioqui impunè iudici illusum videatur. 4 Nec ad rem pertinebit quod in principali negotio de re minimi præiudicij agatur, indéque futurum sit præparatorium grauius præparato, vt loquuntur, 5 Neque enim id nouum est, quoties incidens quæstio grauior est, cuiusmodi est quæstio falsi. 6 *Ita Senatus* in causa Philippi Mermillod contra Berthod Martinet & alios Cal Mart. 1592.

1. Nicol. Boer. *decis.* 108 *num.* 9. Cur. iun. *in l si quis intentione ambigua de iudic.*

2. Cogendus enim est testis vt testificetur de veritate quam perspectam habet *tot. tit. De testib. cogend.* Clar. *in pract. crimin. quæst.* 24. *vers. successiuè & seq.*

3. Curare enim semper debet magistratus vt rei veritas quibus fieri potest modis habeatur *l. curent* 22. *D. hoc tit. l. in lege Aquilia* 41. *D. ad leg. Aquil.* Testis autem falsus videtur qui supprimit veritatem Bald. *in l. ea quæ commendandi D. de contr. empt. & in l. præscriptione in fin. C si contr. ius vel vtil. publ. & in l. peremptoriæ circ. fin. C. sent. rescind. non poss.* post glos. & DD. *in l. Lucius. D. de his qui not. infam.* Curt. iun. *in tract. De testib. conclus.* 15.

4. Contemnit enim iudicem qui iussus sæpius, & interrogatus non vult respondere *l. de ætate* 11. *§. qui tacuit. cum ibi not. D. de interrog. in iur. fac. l. si quis ex aliena* 5 *D. de iudic.*

5. Quod regulariter absurdum est.

6. Scilicet cùm quæstio criminalis incidit in ciuilem.

DEFINITIO LVIII.

Fœmina in causis ciuilibus regulariter admittitur in testem, sed excipiuntur quidam casus. Et tamen etiam in casibus non exceptis minùs plenè probat.

FOeminam in ciuilibus quoque causis testimonium dicere nihil prohibet, 1 præterquam si quo casu specialiter vetitum sit, vt in testamentis, 2 aut cùm agitur de probanda re quæ per masculos æquè probari potest: Vt puta de consuetudine. 3 Minor tamen iis fides debetur quàm masculis, 4 adeò vt nec si duæ mulieres de crimine consentiant, sequi tamen possit condemnario si alia probationum adminicula non concurrant. 5 *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat & Henrici & Marini Pic fratrum 29. Mart. 97.

1. Nam & in criminalibus posset admitti iure ciuili *l. ex re* 18. *D. de testib.* Adeò vt nec desint qui putent etiam iure canonico id verum esse vt videre est apud Decium *ad l.* 2. *num.* 34. *& 35. de regul. iur.*

2. *l. qui*

2. *l.qui testamento 20.§.mulier D qui testam.fac. poss.* Excipe testamentum ad pias causas Dec.*vbi supr.num.*28.post Bald.*ad l. pen.C.de sacros. eccles.*

3. Non enim potest consuetudo ignota esse masculis. Nec potest mulier esse omni exceptione maior etiã eo casu quo potest in teste admitti. Alex.*cons.*99.*lib.*1.Dec.*vbi supr. num* 35.

4. Dec.*vbi supr.num.*34.post Abbat.*in cap.forus.§.si.de verb. signific.* Bald.*cons.*21.*lib.* 2.

5. Decius *ibid.num.*35.*versic.& non sunt integri testes.*

DEFINITIO LIX.

Testium dicta fauorabiliter interpretanda sunt & adiuuanda, vt ad concordiam redigantur non calumnianda.

Dicta testium etsi sic interpretanda sunt, quantùm fieri potest, vt testes ad concordiam redigantur, 1 nõ sic tamen vt similiter ad mentem & intentionem eius qui testes produxit, detorqueantur, 2 ne alioqui litigatoris ipsius testimonium in causa propria contra iuris rationem admitti videatur. 3 Illud sanè in perpetuum obseruare bonus iudex debet, ne dicta testium per cauillationem & calumniam malè accipi patiatur, quæ potius benignè adiuuanda sunt fauore probationum, 4 si modò testis persona talis sit cui non minus quàm eius testimonio fidem adhiberi oporteat. 5 *Sine die.*

1. Papien.*in form.oppos. contr. testes post public.in vers. ac etiam var.* 5 *num.*4 *ex cap cùm tu Extr.de testib.* Aufr.ad Capell. Thol. *dec.*11.

2. Sunt enim potiùs in dubio contra producentem interpretanda. Eman.Soarez. in *Thesaur.recept.sent. versic.Testium verba ambigua.*

3. *l.omnibus 9. C.hoc tit.*

4. Sunt enim probationes omnes fauorabiles fauore veritatis. *l.curent* 22.*D.hoc tit.l.in lege* 41.*D.ad leg.Aquil.*

5 Non enim testimoniis est credendum sed testibus *l.*3.*D.hoc tit.*

DEFINITIO LX.

Testimonia domestica non sunt admittenda. Ne quidem per viam monitorij nisi in quibusdam casibus.

Domestica testimonia non ob id magis admittenda sunt, 1 quòd vi & potestate monitionis Ecclesiasticæ quasi vrgente conscientia ab inuitis extorta potius, quàm per subornationem à suspectis personis elicita videantur. Nec enim minore iurisiurandi religione tenetur testis, qui ab vno ex litigatoribus productus, quàm qui per monitorias literas euocatus fuit. 2 Alioqui facilè fraus legi fiet impetratis passim monitoriis, 3 vt ad testimonium dicendum ij inuitati censerentur, quos alioqui de domo producere non liceret. Nam & ipso vsu compertum est monitiones istas Ecclesiasticas vt plurimùm ob eos impetrari, qui cùm vltrò testimonium dicere ambiant, id tamẽ agunt quantum possunt vt coacti dixisse videantur, quæsito ex ipsa etiam religionis sanctitatẽ, necessitatis, adeóque quod detestabilius est, plerunque improbitatis & perfidiæ colore. 4 Quare nec hoc casu audiendus erit, is qui domesticis huiusmodi testimoniis nitatur, si petat vt quod probationum fidei deest proprij iurisiurandi auxilio suppleatur. 5 Planè si probandum id fuit quod nisi per domesticos probari non potuit, 6 aut si aliorum testium qui omni exceptione maiores sunt, 7 aut etiam instrumenti alicuius non suspecti fides, cum domesticis consentiat, 8 nihil de testium fide ob id solum quòd domestici fuerint detrahetur, neque iurisiurandi auxilium nisi frustra requireretur, ne vel ad impossibilis probationis necessitatem nimia iuris seueritas litigatores adigere 9 vel lubrico periurij sine causa viam aperire videatur. 10 *Sine die.*

1. *l.*2.*vbi not.C.hoc tit.*

2. Cùm omni casu sit periurus siue exprimat falsum, siue taceat veritatem si modò iurauit, adeò vt idem sit etiamsi extra iudicium iurauerit. Aufrer.ad Capell. Tholos. *decis.* 377. Guid. Pap.*quæst.*546.*&* 593.

3. Similis ratio est *in l.*5.*§.si pupillus D.de reb.eor. qui sub tu-tel.l.f.ire* 21.*§.*1.*D.de legit.tutor.*

4. Itaque tantò maior & grauior impietas est quæ sub pietatis specie delitescit.

5. Non enim locus est iuramento suppletiuo cùm nõ subest semiplena probatio. Notat.*ad l. admonendi.D. de iureiur. & ad l.in bona fidei* 3.*C.de reb.cred.& iureiur.*

6. *l.consensu* 8.*§.seruis C.de repud.*

7. Quia vnius testis fides per alium testem suppletur. Gabriel.*lib.*1.*commun.opin.concl.*5. *De testib.*

8. Nam propter concomitantiam instrumentorum etiam post didicita testificata testes admittuntur *cap. fraternitatis & cap.series de testib.*

9. Nam testes etiam minùs idonei probant quando veritas aliter haberi non potest. Gabriel.*conclus.*7.*De testib.*

10. Contra *l.*1.*C.si aduers.vendit.*

DEFINITIO LXI.

De testibus auditis non citata parte, & de sententia super talibus testimonijs lata.

Testes quidem auditi non citata parte, licèt iurati sint, nihil probant, 1 sed si qua super eiusmodi testimoniis sententia feratur, non eò minùs valebit, quamuis iudex tacitè, vt fieri solet, retulerit se ad acta. 2 Nam nec si in actis error aliquis esset, ideò tamen vitiaretur sententia, quæ errorem specificè expressum non contineret. 3 Et verò quãuis dici soleat sententiam latam nullis probationibus factis, nullam esse ipso iure, 4 nemo tamẽ dixerit probationes testium esse de substantia processus, vt loquũtur, 5 nisi fortè proponas oblatos fuisse iudici testes, aut alios probationis modos quos admittere iudex noluerit. 6 Quid enim si data sit dilatio ad probandum? 7 Aut quid si alia ratione motus fuerit iudex ad iudicandum, pura ex confessione quam coram iudice fecerit litigator viua voce, & quę tamen non fuerit scripta in actis. Quid si agatur de eo quod sit notorium iudici? Nam etsi non sit probatum notorium in prima instantia, nihil tamen vetat & allegari & probari in causa appellationis 9 cùm possit sententia primi iudicis confirmari & iustificari etiã ex nouis probationibus, & quæ priori iudici incognitæ fuerunt. 10 Quod tam ẽ nonæquè fieri posset si prima sententia ipso iure non valeret. 11 Quam nec illud facere nullam potest, quòd manifestam & euidentem iniquitatem habeat etiã quæ ex actis manifestetur, 12 si non expressum contineat errorem. 13 *Sine die.*

1. *Si quando C.hoc tit.cap.in nomine domini Extr.eod.*

2. *l. præses. D.de re iud. l.seruo* 65. *§. cùm Prætor ad SC. Trebell.*cum aliis allegatis per Alex.*cons.*59.*vol.*3.*& cons.*123. *vol.*1. Affl.*dec.*28.*num.*5.vbi multos citat.

3. Bald.& Castr.*in l.*1.*C.de error. calc.* Felin. *in cap. inter cæteras de re iudic.*

4. Card.*in cap.Ecclesia de constit.* post glos. *ibid.*

5. Bart.*in l.prolatam.C.de sent.& interl. omn. ind.* Bald.*in l. is apud quem C. de edend.*

6. Bald.*in d.l.prolatam.* Affl.*dec.*28.*num.* 4.

7. Idem Bald.*in d.l.cùm ex minorem C.si aduers. rem indic.*

8. Bald.*in l.quoties.§.*1.*D.de prob.& in l.*1.*C.de indict. viduit. toll.* Felin.*in cap.cùm venerabilis col.*1.4.*de except.*

9. Innoc.*in cap.tua circa fin.de cohab.cleric.& mulier.* Rot. *in tit.de fid.instrum in antiq.* Afflict.*ibid.num.*6.

10. *l. vlt. D. Quod cum eo.* Bald.*in d. l.is apud quem C.de edend.* Affl. *vbi supra num.* 4.

11. Quia sententia ipso iure nulla confirmari nullomodo posset, cùm id quod nullum est non sit confirmabile *tot. tit. de confirm.vtil. vel inut.*

12. Bald.*in l.*1.*C.ne filius pro patr. per l.palam §.quæ in adulterio D.de rit.nupt.* Alex.*in l. præses de re iudic. per d.l. prolatam.* Afflict.*d.dec.*28.*num.*8.quanuis multi contrà tenuerint quos ibi Affl.refert *num.* 7.

13. *l.si expressim D. de appell. l. posthumus §. si quis ex his D.de inoff. test.l. Papinianus, aliàs l.diuortio §. vlt. D. de solut. matr.*

DEFINITIO LXII.

Casus in quibus possunt admitti noui testes etiam super iisdem aut contrariis articulis post didicita quoque testificata.

NOn solet admitti probatio per testes post testimoniorum publicationem, neque super iisdem articulis, neque super contrariis propter metum subornationis; sed si vel testes publicati nulliter, vt aiunt, & recepti sint, vel ad concomitantiam scripturæ, vel denique si de probatione contraria non potuerit pars instrui ante publicationem, aliud placuit, quòd his casibus vel metus subornationis nullus sit, vel in ea causa sit is qui nouos testes producere vult, vt nihil ei possit imputari. 2 *Sine die.*

1. *Cap. fraternitatis.* & ibi Carion. *Extr. hoc tit. de test. lib.*
2. Notat. *in d. cap. fraternitatis. & in cap. seruus eod. tit.*

TIT. XVI.

De fid. instrument.

DEFINITIO I.

Instrumentum à duobus notariis exceptum & ab altero tantùm subscriptum an & quando probet.

INSTRVMENTVM quod à duobus notariis exceptum est, non aliter probat quàm si ab vtroque subscriptum, aut ab vno scriptũ, ab altero subscriptum sit, nisi, vt plerunque fit, in solidum singuli rogati proponantur: aut alteruter ante subscriptionem decesserit aut infamis factus fuerit, aut notariatus officio priuatus, aut instrumento ab vno tantùm ex notariis subscripto aduersa pars vsa fuerit, ne quid ex ea solennitate quam ad contractus fidem contrahẽtes necessariam voluerunt, detrahatur. 2 Idem igitur multò magis & sine distinctione admittendum est, si ex necessitate propter legem aliquam aut consuetudinem duos notarios adhiberi oporteat. 3 *Ita Senatus* in causa D. de Chastillon & Dominarum de Bouuãr & d'Aiguebelete Prid. Non. Iunij 88. & iam antè pro D. Marchione de la Chambre contra D. Marchionem d'Aix.

1. *Auth. de hered. & falcid. §. si verò absunt* Bald & Salicet. *in l. iurisiurandi C. de testib.* quos refert & sequitur Boer. *quæst. 21. num. 1. & 2. ex clem. 1. §. dndum de iureiur.* Guid. Pap. *quæst. 122.* Alex. *cons. 124. num. 4. lib. 7* Berr. *cons. 219. num. 3. lib. 2.*
2. *Arg. l. contractus 17 C. de fid. instrum.*
3. Boer. *dict. quæst. 21 num. 5. & 6.* vbi etiam probat alias limitationes hic positas.

DEFINITIO II.

Instrumentum ab alio notario descriptum an & quando probet.

INstrumenti quod ab alio notario exceptum sit alius descriptionem facere nisi mandante iudice non potest, 1 Proinde si de mandato non appareat quod nec ex quãtacunque temporis longinquitate præsumitur, 2 nullius planè fidei momentique erit descriptio, 3 nisi quid aliud sit quod aduersarium contra quem producitur ab huiusmodi obiectionis iure debeat summouere: Vt puta si eo instrumento is ipse aliàs vsus sit, 4 aut in obiiciendo iudicialis mandati defectu fuerit negligentior. Nam apud nos intrà primam dilationem huiusmodi obiectiones omnes proponendæ sunt, quæ ad instrumenti formam extrinsecam labefactandam pertinent. In eadem causa.

2. Guid. Pap. *quæst. 2.* Masuer. *ad Ferrar. in form. opp. contr. instr.* in verb. *dignoscitur* ad verb. *protocollum.*
2. Quia est solennitas extrinseca quæ non præsumitur *Ex not. in l. sciendum 30. D. de verb. obligat.* vide *Defin. 27. infr.*
3. Nullitas enim nullitatum est si quid factum sit à non habente potestatem. *l. Barbarius Philippus 3. vbi not. D. de offic. pretor.* Nec vllam fidem faciunt exempla si authentica instrumenta non proferantur *cap. 1. Extr. de fid. instr. Auth. si quis in aliquo vbi notat. C. de edend.*
4. Nam instrumentum quod semel quis probauit postea reprobare non potest *Auth. ad hæc vbi not. C. hoc tit.* Sicut scriptum est de teste *in l. si quis testibus 17. C. de testib. & de iudice in l. cùm Papinianus 14. C. de sent. & interl. omn. iud.* Ferrar. *in form. produc. instr.* in verb. *exhibens & produ.ens*, paullò ante finem.

DEFINITIO III.

Pluribus productis scripturis contrariis quæ conciliari nullomodo possint vtri potiùs standum sit.

SI ab eadem parte plures scripturæ proferantur quæ nulla interpretatione conciliari inter se commodè possint, vtraque reiicienda est siue vtraque publica sit, siue vtraque priuata, siue publica vna, priuata altera. Neque enim hoc casu distinguimus vtra sit dignior cui imputare sibi debeat qui contrarias scripturas produxit. 2 Sed si hinc inde productio facta sit standum est digniori, id est publicæ scripturæ potiùs quàm priuatæ. 3 Nisi priuata munita sit subscriptione trium pluriúmve personarum integræ probatæque existimationis: quo casu placet haberi eam pro publica, adeò vt qui ex ea ius pignoris sibi adserit, cæteris creditoribus posteriorem hypothecam ex scriptura quantumuis publica habentibus præferatur. 4 Stabimus etiam protocollo potiùs quàm instrumento per notarium exscripto, quia protocollum originalis &, vt loquuntur, matrix scriptura est respectu exscriptionis, quam expeditionem vocant. 5 Quòd si plura sint instrumenta quæ dicantur originalia standũ ei erit quod magis originale probabitur: 6 Item ei quod in ampliorẽ formam redactum erit. 7 At finge cùm de testamento nuncupatiuo conscribendo Titius & Sempronius notarij rogati essent, instrumentum ab vtroque subscriptum fuisse in protocollis Titij, in protocollis verò Sempronij à solo Sempronio sed in capite protocolli Titiani scriptum fuisse testatúmque manu Titij, testamentum illud in ampliorem formam redactum esse in Sempronij protocollis. Stabimus protocollo Semproniano potiùs quàm Titiano, quòd ea Titij testatio subscriptionis vice esse debeat. 8 Præsertim si testationi veritas congruat & ex vtriusque protocolli comparatione appareat plus à Sempronio scriptum esse quàm à Titio. Nec quod Titij protocollum à Sempronio quoque subscriptum sit, facere debet vt Titio maior fides adhibeatur, cùm id nimia Sempronij facilitate & per errorem fieri potuerit: 9 neq; minus testationi & adnotationi Titij credendum sit in fauorem Sempronij quàm subscriptioni Sempronij in fauorem Titij: Quid item si alter ex iis notariis sibi aut vni ex suis legatum adscripserit? 10 non eò minùs quidem legatum debebitur si alterius quoque protocollum consentiat. 11 Sed si hac parte contrariæ sint scripturæ aut vna plenior altera, ei omnimodo stabimus quæ minùs suspecta est, ab eo nimirum confecta cuius nihil interfuit. 12 Longè siquidem dignior est cui credatur is cuius nihil interest, quàm cuius interest. 13 Itémque cæteris paribus is qui Latinè loquitur, quàm qui barbarè, aut qui solœcisat. 14 *Ita Senatus* 3. Cal. Decembr. 1588.

1. Sunt enim concordandæ scripturæ si fieri possit vt de testibus scripsimus *Defin. 30 num. 6. supr tit prox.*
2. *l. scriptura diuersa* 14. & ibi Bart. Bald. & DD. *C. de fid. instrum.*
3. *l. cùm de ætate* 13. *D. de probat.*
4. *l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pignor. habeant.*
5. *Nouell. De tabellion. per tot. & Auth. si quis in aliquo C. de edend.* Bart. & Bald. *in l. Sempronius Proculo* 47. *de legat.* 2. Idem Bald. *in l. cùm proponebatur. in vlt. qu. eod. tit.* Guid. Pap. *q.* 19. Cor. *cons* 28 *col.* 1. *& per tot. vol.* 1. Dubitatur tamen an protocollum per se probet sicut instrumentum vt tractat Ferrar. *in form. oppon. contr. instrum.* in verb. *dignoscitur esse falsum num.* 7. & 8. vbi etiam latè Masuer. *in addit. ad verb. protocollum.*
6. *dict. Nouell. De tabellion. § fin.* Bald. *in d. l. Sempronius.*

7. Quia

7. Quia in eo quod plus est continetur quod est minus non contrà, vt in *dict. l. Sempronius*, 47. *de legat.* 2. de cuius tamen sententia & emendatione vide quæ alio loco scripsi.

8. Quorsum enim subscriptio requiritur nisi vt sit pro adprobatione *l. si non subscripsit, li* 15. *C. de admin. tutor. l. si fideiussor* 26. *§ pater. D. de pignor. l. si ut* 8. *§. non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.* Ergo & adprobatio quælibet pro subscriptione esse debet. Quomodo dicimus in priuata scriptura nihil interesse an quis subscribat, an totam scripturam sua manu componat, vt tractat Roman. *cons.* 303. incip. *hac scriptura ex l. cùm antiquitas § fin. C. de testam.*

9. *Arg. l. cùm proponebatur* 64. *de legat.* 2. *l. errore* 7. *C. de test. l. illicitas* 6. *§. veritas D. de offic. præsid.*

10. *Contra l.* 1. *& tot. tit. C. de his qui sibi adscrib.*

11. Quoniam vnius fides per alium suppletur vt diximus de testibus *Defin.* 27. *num.* 7. *sup. tit. prox.*

12. Non enim caret suspicione falsi is qui sibi aut suis legatum adscribit etiam in testamento nuncupatiuo vt concludit Ferrar *in form. oppon. contr. instrum.* in verb. *aliisque de causis nu.* 10. *& seq.*

13. *l. omnibus* 10. *C. de testib.* iunct. *l.* 3. *D. eod.*

14. Quamuis falsa latinitas non vitiet instrumentum sed tantùm rescripta Principum maximè Papalia & imperialia *ca. signif. antibus & cap. ad audientiam Extr. de rescript.* Ferrar. vbi s. pr. in verb. *erratum.* Vide *l. Plautius* 8. *D. de aur. & argent. leg.*

DEFINITIO IV.

Diuersitas scripturæ in substantialibus vitiat vtramque scripturam.

DVobus eiusdem testamenti exemplaribus siue ab vno notario siue à pluribus exscriptis subscriptísque in quorum altero scriptum erat, rogatum Mæuium vt si sine liberis masculis moreretur, hereditatem Caio restitueret, in altero autem simpliciter concepta condicio *si sine Liberis* nulla masculorum adiecta mentione. Placuit neutri instrumento standum esse, repellendúmque fideicommissarium qui ex eo testamento fideicommissum peteret, tametsi Mæuius non solùm sine masculis, sed etiã sine liberis decessisset,1 propterea quòd priusquàm quæratur an fideicommissi condicio extiterit, pro certo constituendum sit quibus verbis cõcepta proponatur,2 quod in proposito contrariis exemplaribus productis sciri non poterat, cùm cæteris omnibus paribus vtri potiùs standũ esset, discerni non posset.3 *Ita Senatus* eodẽ Senatuscõsulto.

1. Propter quod poterat videri quæstio superuacua an solos masculos, an verò liberos omnes testator in condicione posuisset, cùm nullos penitus liberos reliquisset, maximè cùm in dubio dicendum videatur extitisse condicionem fideicommissi *l. ex facto* 17. *§. si quis autem D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. si quis ita* 33 *D. de hered. instit.*

2. *Vt in l. precibus* 8. *C. de impub. & alijs substit.*

3. Ita in terminis eleganter & latè Marian. Socin. *cons.* 2. *per tot. vol.* 2. Adde Boer. latè & apertè contrà morem suum hæc tractantem *decis.* 252. *per tot.* Vide tamen text. *in l. Sempronius* 47. *de leg.* 2.

DEFINITIO V.

Codex rationum qualis esse debeat vt probet.

COdex rationũ non aliter fidem facere potest quàm si accepta datáque omnia specialiter notentur vt rationes rectè explorari possint,1 quid probè acceptum expensúmve latum sit.2 Sed & nomina eorum à quibus acceptum quibúsve datum est exprimi debent, & ex qua causa 3 maximè si de societatis rationibus reddendis agatur,4 nec societas vniuersalis fuerit sed vnius aut alterius negotiationis. 5 Denique illud præcipuè obseruandum est vt rationes nec implicitæ sint 6 nec nudæ. 7 *Ita Senatus* inter D. Ioannem Claudium de la Roche tunc Senatorẽ, nunc Rationaliũ Præsidẽ primarium meritissimũ, & Ioãnem Bay Thadeum & Cęsarem Grand Non Decẽb. 1588.

1. *l. cùm seruus* 82. *de condic. & demonstr.* Angel *cons.* 287. Bart. *in l.* 2 *C. de naucular. lib.* 11. Bald. *in l. rationes num.* 1. *C. de probat.* Ias. *in repet. l. admonendi num.* 96. *D. de iureiur.*

2. Non autem sufficit vt in folio rationes conscribantur, quomodo loquitur I. *C. in d. l. cùm seruus.*

3. *l. apparitores C. de exact. tribut. lib.* 10 *l. neminem C. de suscept. & præpos. arcan. lib.* 11.

4. Nam creditori socij non obligatur socius nisi pecunia in communem vsum societatis versa sit *l. iure societatis* 82. *D. pro socio.* Et quod nomine proprio non societatis sit, non venit in rationem societatis *l. si vnus* 67. *§. si vnus eod.* neque impensæ societati imputantur nisi quæ ipsius causa factæ sunt *l. cùm duobus* 52. *alias l. si fratres §. si quis ex socijs eod. tit.*

5. Cùm enim societas facta est vnius negotiationis non habetur ratio eorum quæ in alienam negotiationem impensa fuerunt *d. l. cùm duobus §. vlt. eod. tit. pro socio.* Straccha latè *tract. De mercat. part.* 2. *num.* 56. *& seqq.* vsque ad 60.

6. Bart. *consil.* 150. *in fin.*

7. Id est sine causa vt *in l. nuda ratio* 26. *D. de donat.* Abb. *in cap.* 2. *num.* 12. *Extr. de fid. instrum.* Alex. *cons.* 172. incip. *lectis num.* 6. *vol.* 2. Bart. *in l. quicquid adstringendæ* 98. *de verb. oblig.* Bald. *in l. generaliter num.* 4. *& 9. C. de non numer. pecun.* Ioan. de Anan. *cons.* 129. incip. *oritur, eum ibi per eum allegat.*

DEFINITIO VI.

Producens expeditionem non suspectam instrumenti publici non cogitur exhibere protocollum.

QVi profert instrumentum in publicam formam redactum non rasum, non cancellatum, nec qua alia ratione in forma siue intrinseca, siue extrinseca apparenter suspectum, non est arctandus ad protocolli editionẽ, tametsi dicat aduersarius paratum se viso protocollo falsi accusationem instituere.1

1. Quia omnimodo standum est instrumento cùm habet formam suam debitam *ex l. cùm res & l. cùm precibus C. de probat.* & nimis graue est vt quis cogatur contra se producere aut testes aut instrumenta *l. nimis graue* 7. *C. de testib.* vt concludit Ferrar. *in form. oppon. contr. instr.* in verb. *dignoscitur esse falsum num.* 7. *& seq.* quamuis ibi alleget in contrarium *l. contractus & l. pen. cum ibi not. C. hoc tit.* Vide *Defin.* 5 *supr. de edend. & Def.* 16 *infr. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Heres notarij quamuis notarius non potest instrumenta defuncti in publicam formam redigere citra iudicis autoritatem.

NOn solet Senatus noster potestatem facere heredi notarij, vt mandet cui volet describenda publicandáque omnia notarij instrumenta. Sed mandat ipse 1 & hominem eligit cuius fidem & industriam habeat exploratam,2 quique nec heredi inimicus aut suspectus sit, licèt ab herede nominari cum non deceat. 3 Non tanta iudicum inferiorum autoritas est. Generaliter enim mandandi ius non habent, sed specialiter duntaxat si de hoc aut illo instrumento describendo, publicandóque rogentur.4 *Sine die.*

1. Guid. Pap. *quæst.* 2.

2. Est enim magna in quacunque arte inter artifices differentia *l. inter artifices* 31. *D. de solut.*

3. *arg. l. obseruandum* 46. *D. de iudic.*

4. Quia plus est generaliter quàm specialiter delegare: & quod generaliter imperatur aut conceditur legis quodammodo vim habet, cuius condendæ potestas penes solum Principẽ est & penes eum magistratum qui Principis vice fungatur, hactenus vt si non legem, saltem legi similem constitutionem facere possit *§. quos autem Inst. de bonor. possess.*

DEFINITIO VIII.

Clausula constituti non potest ex interuallo adijci ne quidem consentientibus contrahentibus sine iudicis autoritate.

SI post confectum instrumentum in quo non erat apposita clausula constituti conuenerit inter contrahentes vt eam notarius adiiceret fauore creditoris,1 placet non debere id fraudi esse posterioribus creditoribus qui medio tempore contraxerunt,2 adeóque peccare notarium qui eam clausulam ex postfacto adiiciat licèt

NOn solet admitti probatio per testes post testimoniorum publicationem, neque super iisdem articulis, neque super contrariis propter metum subornationis; sed si vel testes publicati nullite r, vt aiunt, & recepti sint, vel ad concomitantiam scripturæ, vel denique si de probatione contraria non potuerit pars instrui ante publicationem, aliud placuit, quòd his casibus vel metus subornationis nullus sit, vel in ea causa sit is qui nouos testes producere vult, vt nihil ei possit imputari. 2 *Sine die.*

1. *Cap. fraternitatis.* & ibi Carion. *Extr. hoc tit. de testib.*
2. Notat. *in d. cap. fraternitatis. & in cap. seruus eod. tit.*

TIT. XVI.

De fid. instrument.

DEFINITIO I.

Instrumentum à duobus notariis exceptum & ab altero tantùm subscriptum an & quando probet.

INSTRVMENTVM quod à duobus notarijs exceptum est, non aliter probat quàm si ab vtroque subscriptum, aut ab vno scriptũ, ab altero subscriptum sit, nisi, vt plerunque fit, in solidum singuli rogati proponantur: aut alteruter ante subscriptionem decesserit aut infamis factus fuerit, aut notariatus officio priuatus, aut instrumento ab vno tantùm ex notarijs subscripto aduersa pars vsa fuerit, ne quid ex ea solennitate quam ad contractus fidem contrahẽtes necessariam voluerunt, detrahatur. 2 Idem igitur multò magis & sine distinctione admittendum est, si ex necessitate propter legem aliquam aut consuetudinem duos notarios adhiberi oporteat. 3 *Ita Senatus* in causa D de Chastillon & Dominarum de Bouuãr & d'Aiguebelete Prid. Non. Iunij 88. & iam antè pro D. Marchione de la Chambre contra D. Marchionem d'Aix.

1. *Auth de haered. & falcid. c. si verò absint* Bald & Salicet. *in l. iurisiurandi C. de testib* quos refert & sequitur Boer *quæst.* 21. *num.* 1. *& 2. ex clem.* 1. *§. dudum de iureiur.* Guid. Pap. *quæst.* 122. Alex. *cons.* 124. *num.* 4. *lib.* 7 Bertr. *cons.* 219. *num.* 3. *lib.* 2.
2. *Arg. l. contractus* 17 *C. de fid. instrum.*
3. Boer. *dict. quæst.* 21 *num.* 5. *&* 6. vbi etiam probat alias limitationes hic positas.

DEFINITIO II.

Instrumentum ab alio notario descriptum an & quando probet.

INstrumenti quod ab alio notario exceptum sit alius descriptionem facere nisi mandante iudice non potest, 1 Proinde si de mandato non appareat quod nec ex quãtacunque temporis longinquitate præsumitur, 2 nullius planè fidei momentique erit descriptio, 3 nisi quid aliud sit quod aduersarium contra quem producitur ab huiusmodi obiectionis iure debeat summouere: Vt puta si eo instrumento is ipse aliàs vsus sit, 4 aut in obiiciendo iudicialis mandati defectu fuerit negligentior. Nam apud nos intrà primam dilationem huiusmodi obiectiones omnes proponendæ sunt, quæ ad instrumenti formam extrinsecam labefactandam pertinent. In eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæst.* 1. Masuer. *ad Ferrar. in form. opp. contr. instr.* in verb. *dignoscitur* ad verb. *protocollum.*
2. Quia est solennitas extrinseca quæ non præsumitur *Extr.* not in *l. sciendum* 30. *D. de verb. obligat.* vide *Defin.* 27. *inf.*
3. Nullitas enim nullitatem est si quid factum sit à non habente potestatem. *l. Barbarus Philippus* 3. *vbi not. D. de offic. prætor.* Nec vllam fidem faciunt exemplia si authentica instrumenta non proferantur *cap.* 1. *Extr. de fid. instr. Auth. si quis in aliquo vbi notat. C. de eden.*
4. Nam instrumentum quod semel quis probauit postea reprobare non potest *Auth. ad hæc vbi not. C. hoc tit.* Sicuti scriptum est de teste *in l. si quis testibus* 17. *C. de testib. & dei. dice in l. cùm Papinianus* 14. *C. de sent. & interl. c. cum in tit.* Ferrar. *in form. produc. instr.* in verb. *exhibens & produ. ens*, paullò ante finem.

DEFINITIO III.

Pluribus productis scripturis contrariis quæ conciliari nullomodo possint vtri potiùs standum sit.

SI ab eadem parte plures scripturæ proferantur quæ nulla interpretatione conciliari inter se commodè possint, vtraque reiicienda est siue vtraque publica sit, siue vtraque priuata, siue publica vna, priuata altera. Neque enim hoc casu distinguimus vtra sit dignior cũ imputare sibi debeat qui contrarias scripturas produxit. 2 Sed si hinc inde productio facta sit standum est digniori, id est publicæ scripturæ potiùs quàm priuatæ. 3 Nisi priuata numata sit subscriptione trium plurúmve personarum integræ probatæque existimationis: quo casu placet haberi eam pro publica, adeò vt qui ex ea ius pignoris sibi adserit, cæteris creditoribus posteriorem hypothecam ex scriptura quantumuis publica habentibus præferatur. 4 Stabimus etiam protocollo potiùs quàm instrumento per notarium exscripto, quia protocollum originalis &, vt loquuntur, matrix scriptura est respectu exscriptionis, quam expeditionem vocant. 5 Quòd si plura sint instrumenta quæ dicantur originalia standũ ei erit quod magis originale probabitur: 6 Item ei quod in ampliorẽ formam redactum erit. 7 At finge cùm de testamento nuncupatiuo conscribendo Titius & Sempronius notarij rogati essent, instrumentum ab vtroque subscriptum fuisse in protocollis Titij, in protocollis verò Sempronij à solo Sempronio sed in capite protocolli Titiani scriptum fuisse testatúmque manu Titij, testamentum illud in ampliorem formam redactum esse in Sempronij protocollis. Stabimus protocollo Semproniano potiùs quàm Titiano, quòd ea Titij testatio subscriptionis vice esse debeat. 8 Præsertim si testationi veritas congruat & ex vtriusque protocolli comparatione appareat plus à Semptonio scriptum esse quàm à Titio. Nec quod Titij protocollum à Sempronio quoque subscriptum sit, facere debet vt Titio maior fides adhibeatur, cùm id nimia Sempronij facilitate & per errorem fieri potuerit: 9 neq; minus testationi & adnotationi Titij credendum sit in fauorem Sempronij quàm subscriptioni Sempronij in fauorem Titij: Quid item si alter ex iis notariis sibi aut vni ex suis legatum adscripserit? 10 non eò minùs quidem legatum debebitur si alterius quoque protocollum consentiat. 11 Sed si hac parte contrariæ sint scripturæ aut vna plenior altera, ei omnimodo stabimus quæ minùs suspecta est, ab eo nimirum confecta cuius nihil interfit. 12 Longè siquidem dignior est cui credatur is cuius nihil interest, quàm cuius interest. 13 Itémque cæteris paribus is qui Latinè loquitur, quàm qui barbarè, aut qui solœcisat. 14 *Ita Senatus* 3. Cal. Decembr. 1588.

1. Sunt enim concordandæ scripturæ si fieri possit vt de testibus scripsimus *Defin.* 30 *num.* 6 *supr. tit. trex.*
2. *l. scriptura diuersa* 14. & ibi Bart. Bald. & DD. *C. de fid. instrum.*
3. *l. cùm de ætate* 13 *D. de probat.*
4. *l. scripturæ* 11. *C. qui potior. in pign. r. habeant.*
5. *Nouell. De tabell. on. per tot. & Auth. si quis in aliquo C. de eden.* Bart. & Bald. *in l. Sempronius Proculo* 47. *de legat.* 2. Idem Bald. *in l. cùm proponebatur. in vlt. qu. eod. tit.* Guid. Pap. *q.* 19. Cor. *cons.* 28. *col.* 1. *& per tot. vol.* 1. Dubitatur tamen an protocollum per se probet sicut instrumentum vt tractat Ferrar. *in form. opp. contr. instrum.* in verb. *dignoscitur esse falsum num.* 7. *&* 8. vbi etiam latè Masuer. *in addit. ad verb. protocollum.*
6. *dict. Nouell. De tabellion. § fin.* Bald. *in d. l. Sempronius.*

7. Quia

7. Quia in eo quod plus est continetur quod est minus non contrà, vt in *dict.l.Sempronius*, 47. *de legat.* 2. de cuius tamen sententia & emendatione vide quæ alio loco scripsi.

8. Quorsum enim subscriptio requiritur nisi vt sit pro adprobatione *l.si non subscripsit* 15. *C.de admin.tutor. l. si fideiussor* 26. *§ pater. D.de pignor.l.si ut* 8. *§.non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth.soluit.* Ergo & adprobatio quælibet pro subscriptione esse debet. Quomodo dicimus in priuata scriptura nihil interesse an quis subscribat, an totam scripturam sua manu componat, vt tractat Roman. *cons.*303. incip. *hæc scriptura ex l. cùm antiquitas § fin. C.de testam.*

9. *Arg.l.cùm proponebatur* 64. *de legat.* 2. *l.errore* 7. *C.de test. l.illicitas* 6. *§.veritas D de offic.præsid.*

10. *Contra l.*1 *& tot tit. C.de his qui sibi adscrib.*

11. Quoniam vnius fides per alium suppletur vt diximus de testibus *Defin.*27. *num.*7. *sup. tit.prox.*

12. Non enim caret suspicione falsi is qui sibi aut suis legatum adscribit etiam in testamento nuncupatiuo vt concludit Ferrar *in form.oppon.contr.instrum.* in verb. *aliisque de causis nu.* 10. *& seq.*

13. *l.omnibus* 10. *C.de testib.* iunct *l.*3. *D.eod.*

14. Quamuis falsa latinitas non vitiet instrumentum sed tantùm rescripta Principum maximè Papalia & imperialia *ca. significantibus & cap.ad audientiam Extr.de rescript.* Ferrar. vbi s. pr. in verb. *erratum.* Vide *l.Plautius* 8. *D.de aur.& argent. leg.*

DEFINITIO IV.

Diuersitas scripturæ in substantialibus vitiat vtramque scripturam.

DVobus eiusdem testamenti exemplaribus siue ab vno notario siue à pluribus exscriptis subscriptisque in quorum altero scriptum erat, rogatum Mæuium vt si sine liberis masculis moreretur, hereditatem Caio restitueret, in altero autem simpliciter concepta condicio *si sine liberis* nulla masculorum adiecta mentione. Placuit neutri instrumento standum esse, repellendúmque fideicommissarium qui ex eo testamento fideicommissum peteret, tametsi Mæuius non solùm sine masculis, sed etiã sine liberis decessisset,1 propterea quòd priusquàm quæratur an fideicommissi condicio extiterit, pro certo constituendum sit quibus verbis cõcepta proponatur,2 quod in proposito contrariis exemplaribus productis sciri non poterat, cùm cæteris omnibus paribus vtri potiùs standũ esset, discerni non posset.3 *Ita Senatus* eodẽ Senatuscõsulto.

1. Propter quod poterat videri quæstio superuacua an solos masculos, an verò liberos omnes testator in condicione posuisset, cùm nullos penitus liberos reliquisset, maximè cùm in dubio dicendum videatur extitisse condicionem fideicommissi *l.ex facto* 17. *§.si quis autem D.ad SC.Trebell.* iunct *l.si quis ita* 33. *D de hered.instit.*

2. *Vt in l.precibus* 8. *C.de impub.& alijs substit.*

3. Ita in terminis eleganter & latè Marian. Socin. *cons.*2. *per tot. vol.*2. Adde Boer. latè & apertè contra morem suum hæc tractantem *decis.* 252. *per tot.* Vide tamen text. *in l.Sempronius* 47. *de leg.*2.

DEFINITIO V.

Codex rationum qualis esse debeat vt probet.

COdex rationũ non aliter fidem facere potest quàm si accepta datáque omnia specialiter notentur vt rationes rectè explorari possint,1 quid probè acceptum expensúmve latum sit.2 Sed & nomina eorum à quibus acceptum quibúsve datum est exprimi debent, & ex qua causa 3 maximè si de societatis rationibus reddendis agatur,4 nec societas vniuersalis fuerit sed vnius aut alterius negotiationis. 5 Denique illud præcipuè obseruandum est vt rationes nec implicitæ sint 6 nec nudæ.7 *Ita Senatus* inter D. Ioannem Claudium de la Roche tunc Senatorẽ, nunc Rationaliũ Præsidẽ primarium meritissimũ, & Ioãnem Bay Thadeum & Cęsarem Grand Non Decẽb. 1588.

1. *l.cùm seruus* 82. *de condic. & demonstr.* Angel. *cons.* 287. Bart. *in l.*2. *C de nauicular. lib.* 11. Bald. *in l.rationes num.* 1. *C.de probat.* Ia. *in repet. l.admonendi num.* 96. *D.de iureiur.*

2. Non autem sufficit vt in folio rationes conscribantur, quomodo loquitur I.C. *in d.l.cùm seruus.*

3. *l.apparitores C.de exact.tribut.lib.*10. *l.neminem C. de suscept.& præpos arcan.lib.* 11.

4. Nam creditori socij non obligatur socius nisi pecunia in communem vsum societatis verta sit *l. iure societatis* 82. *D. pro socio.* Et quod nomine proprio non societatis sit, non venit in rationem societatis *l.si vnus* 67. *§.si vnus eod.* neque impensæ societati imputantur nisi quæ ipsius causa factæ sunt *l. cùm duobus* 52. *aliàs l.si fratres §.si quis ex socys eod.tit.*

5. Cùm enim societas facta est vnius negotiationis non habetur ratio eorum quæ in alienam negotiationem impensa fuerunt *d.l.cùm duobus §.vlt.eod.tit.pro socio* Straccha latè *tract. De mercat.part.*2. *num.*56. *& seqq.* vsque ad 60.

6. Bart. *consil.*150. *in fin.*

7. Id est sine causa vt *in l.nuda ratio* 26. *D. de donat.* Abb. *in cap.*2. *num.*12. *Extr.de fid.instrum.* Alex. *cons.*172. incip. *lectis num.* 6. *vol.* 2. Bart. *in l. quicquid adstringendæ* 98. *de verb.oblig.* Bald. *in l.generaliter num.*4. *&* 9. *C. de non numer. pecun.* Ioan. de Anan. *cons.*129. incip. *oritur, eum ibi per eum allegat.*

DEFINITIO VI.

Producens expeditionem non suspectam instrumenti publici non cogitur exhibere protocollum.

QVi profert instrumentum in publicam formam redactum non rasum, non cancellatum, nec qua alia ratione in forma siue intrinseca, siue extrinseca apparenter suspectum, non est arctandus ad protocolli editionẽ, tametsi dicat aduersarius paratum se viso protocollo falsi accusationem instituere.1

1. Quia omnimodo standum est instrumento cùm habet formam suam debitam *ex l.cùm res & l.cùm precibus C.de probat.* & nimis graue est vt quis cogatur contra se producere aut testes aut instrumenta *l.nimis graue* 7. *C. de testib.* vt concludit Ferrar. *in form.oppon.contr. instr.* in verb. *dignoscitur esse falsum num.* 7. *& seq.* quamuis ibi alleget in contrarium *l.contractus & l.pen.cum ibi not. C.hoc tit.* Vide *Defin.*5 *supr.de edend.& Def.* 16 *infr.hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Heres notarij quamuis notarius non potest instrumenta defuncti in publicam formam redigere citra iudicis autoritatem.

NOn solet Senatus nostet potestatem facere heredi notarij, vt mandet cui volet describenda publicandáque omnia notarij instrumenta. Sed mandat ipse 1 & hominem eligit cuius fidem & industriam habeat exploratam,2 quíque nec heredi inimicus aut suspectus sit, licèt ab herede nominari cum non deceat. 3 Non tanta iudicum inferiorum autoritas est. Generaliter enim mandandi ius non habent, sed specialiter duntaxat si de hoc aut illo instrumento describendo, publicandóque rogentur.4 *Sine die.*

1. Guid. Pap. *quæst.*2.

2. Est enim magna in quacunque arte inter artifices differentia *l.inter artifices* 31. *D.de solut.*

3. *arg.l.obseruandum* 46. *D.de iudic.*

4. Quia plus est generaliter quàm specialiter delegare: & quod generaliter imperatur aut conceditur legis quodammodo vim habet, cuius condendæ potestas penes solum Principẽ est & penes eum magistratum qui Principis vice fungatur, hactenus vt si non legem, saltem legi similem constitutionem facere possit *§.quos autem Inst.de bonor.possess.*

DEFINITIO VIII.

Clausula constituti non potest ex interuallo adijci ne quidem consentientibus contrahentibus sine iudicis autoritate.

SI post confectum instrumentum in quo non erat apposita clausula constituti conuenerit inter contrahentes vt eam notarius adiiceret fauore creditoris, 1 placet non debere id fraudi esse posterioribus creditoribus qui medio tempore contraxerunt, 2 adeóque peccare notarium qui eam clausulam ex postfacto adiiciat licèt

consentientibus partibus, si non iudicis quoque accedat autoritas.3 Iudex verò idipsum permittere non aliter debet, quàm hac addita cautione vt nullum ex ea re aliis quorum interest damnum inferatur: 4 ob eámque causam notario districtè præcipiendum est vt instrumentũ descripturus iudicis quoque decretum inserat, ne alioqui eius decreti ignoratione facilè decipiatur tertius, aduersus quem posteà creditor' acturus est ex illa clausula. 5 *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay tum magistri cõputorum & Domine March. de la Chambre Prid. Id. Decemb. 1590.

1. Non tam enim ex stylo notarij adiicitur quàm ex voluntate contrahentium vt de clausula codicillari tractat Bart. & post eum cæteri *ad l. 1. D. de iur. codicill.*

2. *arg. l. 1. l. qui balneum 9. l. potior* 11. *D. qui potior. in pign. hab.*

3. Vbi enim semel instrumentum perfectum est & re facti in mundum officio suo functus est notarius siue bene siue malè vt de iudice scribitur *in l. iudex posteaquam* 55. *D. de re iudic.* simile quiddam est quod de corrigendo errore in data testamenti scribit Guid. Pap. *quæst.* 130.

4. Semper enim illæsum seruandum est ius tertij *l. de vnoquoque* 47 *cod. tit. l.* 2. §. *meritò & §. si quis à Principe D. ne quid in loc. publ.*

5. Implorato scilicet beneficio constitutionis Iustinianeæ *in l. vlt. C. de acquir. poss.* secundùm ea quæ tractabimus *ad ill. tit.* ex pragmaticorum nostrorum opinione.

DEFINITIO IX.

Errorem suum corrigere notarius per se & sine iudice quandoque potest.

ERrorem qui in conscribendo instrumento solius notarij facto & imperitia contigit solus quoque notarius sine iudice corrigere potest, dummodò priùs id faciat quàm alterutri contrahentium descripserit instrumentũ in publicam formam redactum: 1 tametsi in die quo instrumentum confectum dicitur erratum proponatur. 2 Iudicis tamen autoritatem interuenire, in eámque rẽ audiri eos, qui contraxerunt tutius est, 3 præsertim si erratum sit in substantialibus. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Bart. *in l. Imperator* 2. *D. de stat. homin. & in l. si librarius de regul. iur.*

2. *arg. l. errore* 7. *vbi not. C. de testam. l. illicitas* 6. §. *veritus D. de offic. præsid.*

3. Ne quid fiat inauditis iis qui ex eiusmodi erroris correctione læsi possent *l. nam ita* 39. *D. de adopt.* Præsentia enim iudicis tollit omnem doli suspicionem *l. non videntur* 167. §. 1. *de reg. iur. cum similib.*

4. Est enim grauior error qui fit circa substantialia & consequenter periculosior talis erroris correctio.

DEFINITIO X.

Producens instrumentum in quo erratum sit potest nihilominus errorem allegare & probare.

QVi produxit instrumentum licèt fidem eius suspectam facere aut productionem reuocare ex pœnitẽtia non possit, errorem tamen cui non expressim ipse consenserit & allegare & probare non prohibetur. 2 Semper enim veritati errorem cedere oportet, 3 ipsi autem onus probandi incumbet, non illa solùm ratione quòd instrumentum produxerit, 4 sed etiam quia generale est vt qui errorem allegat eum probare teneatur. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quia instrumentum productum in actis, dicitur esse de actis & consequenter commune. Oldsch. Cacher. *decis.* 39. *num.* 41. quem refert & sequitur Masuer. ad Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens.*

2. *l. nec ignorans* 10. *C. de donat. l.* 4. *D. de pact. l.* 1. *& l.* 2. *C. plus valer. quod agit.*

3. *l.* 1. *vbi not. C. de error. calcul. l. si per errorem* 15. *D. de iurisdict.*

4. Atque ita omnia in eo instrumento contenta adprobauerit *Auth. ad hæc C. hoc tit.*

5. *l. si post diuisionem* 4. *l. cùm testamentum* 8. *& pass. C. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XI.

Confessio notarij falsum esse instrumentum consentis non nocet contrahentibus nisi aliæ sint probationes, & quales eæ esse debeant.

NOtario dicenti falsum à se confectum instrumentũ propter suppositam à debitore doloso personã falsi creditoris qui pecuniam sibi solutam profiteretur, non vsque adeò creditur vt statim falsum dici debeat instrumentum, 1 quamuis id ex fide & persona notarij præcipuas vires accipiat: 2 siue notarius turpitudinem suam alleget 3 quod euenit si dolum à se participatum fateatur, siue confingat facilitatem suam debitoris dolo circumuẽtam esse. 4 Fides enim illa publica quam instrumentum semel habere cœpit, non ita facilè labefactari potest in præiudicium eius qui instrumento nititur, 5 præsertim cùm ex eo crimen falsi contra producentem inducatur. 6 Nam si non auditur perire volens, 7 multò minùs audietur qui id agit vt & ipse & alius pereat. 8 Ergo alias probationes ad falsum probãdum conquiri oportebit. Inter quas præcipua illa erit si is qui suppositus fuisse dicitur idipsum quoque fateatur. 9 Quòd si testes instrumentarij consentiant, tùm verò nullus ambigendi locus relinquatur: 10 idémque est si testibus instrumentariis iam defunctis aut absentibus probetur per alios testes alibi fuisse creditorem ea ipsa hora qua contraxisse dicitur. 11 Sed hoc ita si contrarias nullas pro instrumento probationes adferat reus qui instrumento vtitur. 12 Hoc enim casu veritate in dubium reuocata, necessariò habenda de reo quæstio est: 13 qui si patientia sua vim tormentorum fregerit, non idcirco absoluendus erit, sed pœna extraordinaria puta ad triremes aut perpetuas aut temporales pro iudicis arbitrio condemnandus. 14 Adiecta etiam, si opus sit, pœna palinodiæ, & reste collo inducta, vt appareat parũ abesse quin vltimo capitis supplicio affici debeat, qui eiusmodi probationibus premitur. Pœna verò pecuniaria ob eam quoque causam debita pro modo patrimonij grauior aut leuior esse debet, itémque pro numero liberorum quibus certè consulendum est ne ex patris delicto innocentes illi perpetua laborent egestate. 15 *Ita Senatus* contra Claudium Chappelle 5. Cal. Maij 1591.

1. Ne sit in potestate notarij contrahentium ius lædere *arg. l.* 2. *D. quod vi aut clam. l. non debet alteri* 74. *de regul. iur.* Ius enim quod vni ex contrahentibus semel fuit quæsitum ex instrumẽto publico, non debet ei auferri sine vllo ipsius facto *arg. l. vlt. D. de pact. l. Grauius* 71. §. *pen. D. de fideiuss.* vt de iure quæsito ex dicto testis scribit Iulius Clarus *in pract. crim. quæst.* 53. *num.* 12 *& 13. vers. cùm enim.*

2. Ideò enim publica instrumenta dicuntur quòd fidem habeant publicam ex persona notarij qui publicum officium gerit, ideóque nec ab alio creari potest quàm à supremo Principe aut ab eo cui supremus Princeps permisit. Innoc. & alij *in cap. cùm P. tabellio Extr. de fid. instr.* Ferrar. *in form. prod. instr.* in verb. *exhibens & producens num.* 10.

3. Quod fieri non potest *l. iusiurandum* 17. vbi Bart. *in §. procurator cum l. seq. in fin. D. de iureiur. l. mercalem* 5. *C. de condict. ob turp. caus.*

4. Sibi enim facilitatem suam quisque debet imputare non alteri *l.* 1. §. *dolum D. de eo per quem fact. erit. l.* 3. § *pen. D. de in rem vers.*

5. *ex legib. citat. num.* 1.

6. Qui enim producit falsum instrumentum & qui vtitur falso instrumento dicitur falsum committere *l. maiorem* 4. *C. de fals.* quamuis non puniatur nisi sciuerit falsum. Iul. Clar. *in §. falsum num.* 23. *& seq.*

7. *l. non tantùm* 6. *in fin. D. de appellat.*

8. *d. l.* 2. *D. quod vi aut clam.*

9. Nemo enim præsumitur sibi esse inimicus, sed potiùs proprium sanguinem velle redimere quibuscunque modis *l.* 1. *D. de bon. eor. qui mort. sibi cons.*

10. Nam & plus crederetur testibus instrumentariis quàm notario cùm agitur de falso criminaliter, vt dixi *Def.* 15. *sup. tit. prox.* Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 25. §. 5. Text. est *in l. optimam* 14. *in fin. C. de contr. stipul.*

11. *d. l. optimam in fine.* Gothofred. *ad legem* 1. *C. de testibus.*

12. *In dubia*

12. In dubio enim standum est instrumento *l. cùm res* 12. *l. cùm precibus* 18. *C. de probat.*

13. Cùm non sit ex suspicionibus iudicandum *l. qui sententiam* 26. *C. de pœn. l. vlt C. de probat.* præsertim si notarius sit bonæ famæ. Guid. Pap. *quæst.* 129. *num* 2.

14. Non enim omnino absoluendus est si tormentis addictus fuit sine præiudicio probationum.

15. *l. cùm ratio vlt. D. de bon. damnat.* Excipe tamen casum singularem *l. quisquis* 5. *C. ad leg. Iul. maiest.* Extra quem casum filius paterno odio prægrauari non debet *l. si quis suo* 33. §. 1. *C. de inoff. testam. l. sancimus* 22. *C. de pœn.*

DEFINITIO XII.

Instrumenti exemplum collatum cum originali parte citata, & mandante iudice plenissimam fidem facit.

EXemplum instrumenti ex alienis protocollis desumptum fidem nunquam facit, 1 nisi cum authentico & protocollo collatum sit præsente aut per contumaciam absente aduersario, si forte in eam rem legitimè citatus adesse collationi noluerit. 2 Quo nimirùm casu si ex eius, qui contulit relatione appareat authenticum tale esse vt eius fides suspecta fieri non possit, nihil supererit quod aduersus exemplum obiiciatur. 3 Nec audiendus erit contumax, si aliam collationem sumptibus producentis fieri velit. 4 Planè si petat vt præsente se noua collatio fiat suis impensis, non est ei denegandum. 5 *Ita Senatus* in causa Dominæ Comitissæ d'Antremons & de Monbel cõtra D. de Monsieury 3. Cal. Iun. 1591.

1. Instrumentum enim debet scriptum esse aut saltem subscriptum manu propria illius notarij qui in eo describitur, alioqui non facit fidem *l. si quis decurio* 21. vbi Cyn. *C. de fid.* Ferra. *in form. oppos. contr. instr.* in verb. *aliisque de causis nu.* 3. post Specul. *in tit. de instr. edit.* §. *postremo vers.* 1. Iunge *can.* 1. *Extr. hoc tit.* Guid. Pap *quæst* 2.

2. Nihil enim refert an quid per se certum sit an per relationem ad aliud *l. certum est* 6. *D. de reb. cred.* nec rursus an quis præsens fuerit an euocatus *l. etiam* 29. §. *vltim. D. de minor.* quia contumacia pro præsentia est *Auth. qua in prouincia C. vbi de crimin. agi oport.*

3. Eandem enim fidem faciet post legitimam collationem quam faceret ipsum authenticum & originale.

4 Id enim esset actum agere ac proinde frustra. Atqui neque lex neque magistratus quicquam agere frustra vnquam debet sicut neque natura, nec rursus superuacuis sumptibus litigatores onerare *arg l. 6. D. de minor. l. hac stipulatio* 14 *in fin. D. vi lega. seu fid. caus. cau.*

5. Cùm id sine aduersarij incommodo ac dispendio futurum sit *l. in creditore* 38. *in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XIII.

Non est permittendum vt peregrino idiomate publica instrumenta conscribantur.

CAmillus Spinola Genuensis cùm pro Catholico Hispaniarum rege Philippo Sereniss. Ducis nostri socero pleraque in Camberij vrbe negotia tractaret, cum ijs maximè ex nostratibus qui Italici idiomatis peritiam habebant, postulabat à Senatu, vt quoniam Gallicę linguę ipse omnino ignarus esset, permitteretur notario quem conficiendis instrumentis adhibiturus erat, vt sermonem Italicum vsurparet. Non putauit Senatus id ei concedendum, nec quicquam hac parte iuri publico derogandum 2 quo generaliter inductum & constitutum est ne alio posthac quàm nostro, id est Gallico idiomate instrumenta per notarios publicos conscribantur, cùm antea non nisi Latinè conscribi solerent. 3 Etsi enim nouum illud ius ea potissimùm ratione institutum videtur ne qua facilè fraus fieret contrahentibus Latinę linguę omnino expertibus, 4 potuit tamen ea quoque ratio mouere Principem quòd è Reipublicæ nostræ dignitate non videretur vt peregrinum idioma ac nec Latinum quidem, tametsi omnibus commune gentibus, 5 nostro præferri pateremur. Sicuti nec vnquam passuri sint Itali aut Hispani aut Germani vt qui ex nostratibus apud eos contrahere velint, nostro in publicis instrumentis dictandis vtantur. 6 Nec ad rem facit quod dici solet ei qui Latinè interrogauerit posse responderi Græcè dummodo congruenter respondeatur, & omni sermone concipi vtiliter verborum obligationem. 7 Aliud enim est si quæratur de contrahenda obligatione, aliud si de conscribendo ad probationem contractæ obligationis publico instrumento. Prius quacunque lingua fieri potest, posterius non item, præsertim vbi lex in contrarium scripta est. 8 An igitur publicæ scripturæ commodo priuandus erit Italus aut Hispanus aut Germanus apud nos contracturus? Minimè verò. Ad hoc enim fiunt publicæ scripturæ vt & omnibus ad quos res pertinet & apud omnes prodesse possint. 9 An ergo cogendus erit vt patiatur conscribi instrumentum eo idiomate cuius nec ipse peritiam habeat, nec ij apud quos sit ille postea instrumento vsurus? Ita sanè: sed hoc tamen, vice remedij, adhibito temperamento, vt instrumentum Gallicè conscriptum Italicam accipiat interpretationem, in eámque rem bonus & fidus interpres à contrahentibus eligatur: eóque facto non minor Italicæ quàm Gallicæ scripturæ fides constet. 11 Sic enim fiet vt neque iuri publico, neque priuatorum commodis iniuria vlla inferatur. 12 *Ita Senatus* 6. Id. Iul. 1591.

1 Ne scilicet alioqui euenire necesse esset vt tanti momenti negotia per alios tractare cogeretur, quæ putabat longè commodius & vtilius fore vt per seipsum tractaret. Ita enim comparatum est vt diligentior quisque sit in rebus suis quàm in alienis tractandis, quia omnes malunt sibi bene esse quàm alteri.

2. Nihil enim facile mutandum est ex solemnibus *l. etsi nihil* 183. *de regul. iur.*

3. Cùm enim ea sit generalis lex & determinatio, generaliter quoque omnes ligat, etiam aduenas & alienigenas in Sabaudia contrahentes *arg. l. in fraudem* 15. *in fin. D. de testam. milit. l.* 1. §. *generaliter D de legat. præst.*

4. Cùm facto instrumento publico plus credatur scripturæ quàm contrahentibus, adeóque quàm testibus, vt dixi *Def.* 15. *sup. tit. prox.*

5. Sicuti Roma ipsa communis patria est *l. Roma* 33. *D. ad municip.*

6. Atque ita locus est edicto prætoris *Quod quisque iur.*

7. *l.* 1. §. *vlt. D. de verb. oblig.*

8. Quia cùm scripturæ publicæ totam vim suam, & autoritatem accipiant ab autoritate Principis, vtique quod ad scripturas & instrumenta pertinet lex scripta Principis omnino seruanda est etiamsi maximè dura esset *arg. l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum.*

9. Ad faciendam rei gestæ plenissimam probationem *l.* 4. *D. hoc tit. l.* 4. *D. de pignor.*

10. Quoties enim nihil sine raptione inuestigari potest, id potiùs eligendum est quod minus habeat iniquitatis *l. quoties* 200. *de reg. iur.* & semper publicæ dignitatis ratio maior habenda est quàm priuatæ vtilitatis *Auth. res quæ C. commun. de legat.*

11. Scilicet inter contrahentes qui eum interpretem elegerunt.

12. Atque ita omnibus optimè consulatur *arg. l. ex his* 8. *in fin. D. quid in fraud. credit.*

DEFINITIO XIV.

Quomodo dignoscatur contractus in scriptis à contractu scripto.

REfert valde an in contractu ineundo conuenerit vt de contractu instrumentum conficeretur, an potius vt contractus in scriptis fieret. Posteriore hoc casu nõ valet contractus priusquàm in scriptum & mundum redactus sit, 1 Non solùm si id specialiter actum sit vt non aliter valeat, 2 sed etiam si de eo nihil dictum fuerit, ideóque interim locus est pœnitentiæ. 3 Priore verò non tam id actum intelligitur vt contractus in scriptis fieret, quàm vt sine scriptura initus perfectúsque ad futuram duntaxat rei memoriam describeretur. 4 Sed hoc ita, si non in ipso contractu ineundo conuenerit vt notarius adire-

tur, qui scripturam & instrumentum de contractu conficeret. Tunc enim licèt dici non possit contractum in scriptis celebratum esse quando non inde cœperit conuentio, ob idque nec necesse sit conuentionem vt perfecta dicatur in scripturam mundam redigi, notarium tamen adiri necesse est priusquàm contractus absolutus & perfectus dici possit, totúmque proinde medium tempus alteruttius contrahentium pœnitentiam admittit,[6] non item si post conclusum negotium agatur vt plerumque fit de rogando & adhibendo notario. *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio in causa N. Rey & N. Nant. Prid. Id. Febr. 1593. ibidémque relatum iampridem sic placuisse Senatui in causa Dominorum Comitum de Grolee & d'Entremons. Iunge Dehn. 23. sup. de Testib.

1. *l. contractus* 17. *C. hoc tit.*

2. Quo casu res non habet dubitationem cùm in stipulationibus cæterísque contractibus semper sequamur id quod actum est *l. semper* 34. *de regul. iur.*

3 Quasi nondum perfecto contractu *vt in l. vltim. C. de contr. empt.*

4. *ex l.* 4. *D. de pignor. l.* 4. *D. hoc tit.*

5. Siquidem initium cuiusque contractus & cõuentionis spectandum est ad dignoscendam eius naturam & qualitatem *l. si procuratorem* 8. *in princip. D. mandat. l.* 1. § *si seruus* 39. *D. depos. l. si tãtum* 12. *D. ad SC. Macedon.*

6. Nihil enim actum videtur quandiu aliquid superest agendum *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

7. Censetur enim hæc conuentio subitei in consequentiam & ad probationem perfecti contractus, non ad eius vim suspendendam, cùm contractus ex quo perfectus & absolutus est non amplius sit voluntaris sed necessitatis *l sicut* 5. *C. de oblig. & actio.* Atque ita omnium apertissimè ac iudicio meo exactissimè Paul. Castr. *ad d. l. contractus num.* 3. 4. 9. *&* 10. iunctis iis quæ ibidem tradit Bald. *col.* 1. *ad fin.*

DEFINITIO XV.

Non debet instrumentum obligatorium de pecunia credita exemplari, vt loquuntur, inaudita parte qua soluisse potest obligatorij.

TAbellionem qui authentici instrumenti iam semel traditi exemplum à se subscriptum [1] dat creditori inscio iudice & inaudita parte, culpa non vacare constitit, [2] ideóque si summo contra eum iure agatur puniri debere: lata enim culpa illa est & in officio, quæ proinde excusationem non meretur: [3] quamuis certum sit ex eiusmodi exemplo nullum exequendi ius competere posse creditori, sed tantùm impetrandi à iudice vt aduersarius in ius vocetur. [4] Quam ob causam in Comitatu Burgundiæ receptum audio vt instrumenta obligatoria & garentigiata, vt vocant, quæ non sunt perpetua tabellionum protocollis non inserantur, vitandi scilicet huius periculi causa, ne in creditoris dolosi potestate sit colludente tabellione aut nimis facilem ad obsequium se præbente, bis idem à debitore [5] aut eius heredibus factæ solutionis veritatem fortasse ignorantibus [6] exigere. *Ita Senatus* in causa N. Ioãnis de Belly D. des Eschelles & Claudij Bausan 3. Cal. Mart. 1593.

1. Exemplum enim instrumenti tantum probat quantum exemplar ipsum & originale quoties subscriptum est ab eodem ipso notario Bart. *in Auth si quis in aliquo C. de edend.* Masuer. ad Ferrar. *in form pet. cap. instrum.* in verb. *copiam fieri* ante fin.

2. Debet enim exemplum extrahi parte citata quæ ex eo lædi potest *Not. in d. Auth si quis in aliquo* Alex. *cons.* 6. *col. vlt. lib.* 4. Guid. Pap. *quæst.* 471. Castr. *in l. sancimus C. de diuers. rescript.* Masuer. ad Ferrar. *vbi supr.*

3. *l. Nulli* 3. *C. quor. app. non recip.* lata enim culpa proxima est dolo *l. quod Nerua* 31. *D. depos. l. lata culpa* 223. *l. magna negligentia* 226. *de verb. signific.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 73. *nume.* 3. *&* 4.

4. Causam scilicet dicturus propter quam non possit nec debeat ex eo instrumenti exemplo conueniri.

5. Contra bonam fidem *l si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic. l. bona fides* 57. *de regul. iur.*

6. Nam qui in alterius iura succedit iustam habet ignorantiæ causam vtrum id quod petitur debeatur *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur. l. vlt. D. pro suo.*

DEFINITIO XVI.

Protocollum an produci debeat & cuius sumptibus si instrumentum publicum nec suspectum producatur.

CVm prolatum est instrumentum publicum nullo vicio visibili suspectũ non cogitur is qui produxit exhibere protocollum, siue statuti nostri verba inspicias, siue ius commune, [1] nec si aduersarius dicat se paratum ex protocolli exhibitione falsi accusationem instituere. [2] Secus est si instrumentum primo intuitu & vt pragmatici loquuntur in prima sui apparentia falsi suspicionem præ se ferat aut vicium aliquod habeat [3] aliunde quàm ex ipsa temporis antiquitate conflatum. [4] Tunc enim etiam antè inscriptionem & citra inscriptionis necessitatem cogendus est producens exhibere protocollum, sed vtrumque ita si exhiberi possit. Quid enim si dicatur & probetur deperditum? Iniquum sanè fuerit ad impossibile quem vrgeri. Dummodo purget se de dolo malo is qui exhibere debuit, id est iuret sine dolo suo fuisse deperditum. [5] Nec eo minus tamen falsi accusatio instituí poterit, cùm alias falsitatis probationes habere aduersarius possit, puta ex comparatione literarum, [6] sed & si in perquirendo protocollo diligentiam præstare velit is qui exhibitionẽ eius desiderat, licere illi vtique debet, quamuis ritè iam & eo vocato & autore superiore facta sit protocolli perquisitio per eum ad quem exhibendi necessitas pertinebat. [7] Dixi *eo vocato* quoniam alioqui non potest ritè facta videri perquisitio, [8] nisi eo demum casu quo ex abundanti fieret, hoc est ab eo cui exhibendi protocollis necessitas iniungi non potuisset. [9] Finge imperatam protocolli exhibitionem non tam ob suspicionem falsitatis quàm vt ex eius lectione sciretur quid in producto instrumento scriptum esset quod perlegi fortassis non posset propter deformatam atramenti aut papyri vitio scripturam per temporis antiquitatem. Hoc sanè casu quantulacumque perquisitio sufficiet ad onus diligentioris perquisitionis transferendum in aduersarium, licèt non vocata parte facta sit, satísque erit legi posse ea quæ ad contractus substantiam pertinent. [10] Planè post institutam solenni inscriptione falsi accusationem ratio facit vt qui instrumento nititur ad protocolli exhibitionem teneatur, quoniam per inscriptionem cœpit esse suspectum & minùs integræ fidei & probationis. [11] *Ita Senatus* in causa N. Philiberti Fabri D. de la Tornelle & D. de la Rochette 8. Idib. Maij. 1593.

1. *In l. cùm quidam* 21. vbi Castrens. & alij *C. hoc ti.* Rol. à Val. *consil.* 44. *numer.* 3. *vol.* 1. vide Capyc. contrà scribentem in *Decis.* 40.

2. Ferrar. *in form. opp. contr. instrum.* in verb. *dignoscitur esse falsum num.* 7. *ex l. minùs graue* 7. *C. de testib. cap.* 1. *Extr. de probat.* vide tamen *Defin. seq.*

3. Vicia enim ista visibilia reddunt instrumentum suspectum & aliquando vicioſum *Ex trad. in cap. inter dilectos de fid. instr. ca. cùm venerabilis Extr. de relig. domib.* Ferrar *in form. opp. contr. instr.* in verb. *tum quia est abrasum. Not. in l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend.*

4. Antiquitas enim auget non minuit fidem. Crauet. latè & pass. *de antiq. tempor.*

5. Perditio enim instrumenti tunc probata intelligitur cùm facta diligentia ex superioris autoritate non reperitur Boer. *quæst.* 15. *nume.* 6. vbi addit hoc accipi debere vt succurri possit ei cui nocet perditum fuisse per alterum non etiam ei qui dicitur ipse perdidisse. Hic enim probare debet verisimilem aliquam causam amissionis. Sed tamen probatur etiam amissio instrumenti ex iureiurando *l. vlt. C. hoc tit.* Papon. *tit. des moyens de faux.* § 4.

6. *l. cum*

6. *l.constat.5 in fine vbi not.C.eo l.tit.*

7. Qui enim se onerat probatione nullam aduersario facit iniuriam Cabr.*ad l.3.C.de non num.pecun.*

8. Ad omnem enim actum citandã est pars quæ ex eo actu lædi posset *l.nam ita 39. D. de adopt.l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

9. Nam quod posset non fieri,quoquomodo fieri potest cùm ea quæ abundant,non vitient *l.non solent 94. de reg.iur.*

10. Substantia enim cuiusque contractus in paucis consistit & multiplicatio verborum qua passim vruntur notarij plerumque inutilis est, nec afficit rerum substantiam *l.pediculis 52.§. Labeo D.de aur.arg.mund.*

11. Quod non sit credendum velle quem sine magnis ac pene indubitatis probationibus ad tam periculosam actionem instituendam accedere *l.pen.& vlt.C.de probat.*

DEFINITIO XVII.

Quando possit protocolli exhibitio postulari.

VT quis sciat an producti ab aduersario instrumenti fidem impugnare debeat instituta falsi accusatione, potest exhibitionem protocolli postulare, 1 nec priùs quam exhibitum sit cogitur in crimen subscribere.2 Non tamen ita fieri editio debet,vt falsi accusationem minitanti tradatur protocollum, ne fortè falsum ipse committat, 3 sed ita vt in manibus commissarij aut grapharij,eius inspiciendi describendíque copia fiat. 4 *Ita Senatus* in eadem causa in relationibus libellorum 6. Id. Maij 1593.

1. At non contra aduersarium,vt dixi *Defin.praced. nume 2.* sed contra notarium aut alium qui habet penes se protocollum.

2. Aliter tamen Ioan.Papon.*lib. 9 syntagm tit.10. de moyens de faux §.4.* vbi ait faciendam primùm inscriptionem deinde facta inscriptione antequàm falsi probationes instruantur exhiberi & adferri protocollum debere ab eo qui nititur instrumento. Dixi *Def.praced.num.11.*

3.*arg.l.3.§.editiones* D.*de edend.*

4. *Ex not.in l.1.*D.*testam.quem.aper.*

DEFINITIO XVIII.

Notæ notarij quomodo per eum extendi possint, & quomodo per alium notarium.

NOtarius qui primam,&,vt vocant, matricem instrumenti scripturam confecit,ac pleraque breuiter vt moris est perscripsit, hac nota &c. pluribus locis subiecta 1 potest quidem in ampliorem formam, & in longiores clausulas instrumentum extendere etiam ex interuallo,sed ita tamen vt nihil suppleat quod ad actus & negotij quo de agitur substantiam pertineat, verùm clausulas duntaxat consuetas adiiciat, aut si qua sint verba ambigua,vel ita generalia vt commodam interpretationem admittant,ea interpretetur.2 Credendus enim est si bonæ & probatæ famæ sit, 3 eam interpretationem facere ex testatoris aut contrahentium voluntate,quam habeat perspectam. 4 Sed si ab alio notario quàm qui stipulatus est extendatur scriptura instrumenti hactenus ei licet vt clausulas consuetas interserat, iuxta cum stylum, quem defuncto notario constat fuisse familiarem,non etiã vt quicquam suppleat vel interpretetur. 5 Itaque cùm in matrice scriptura sic esset scriptum *volo vt de vno ipsorum bona mea perueniant ad alios*, placuit notarium qui testamentum exceperat interpretationis loco potuisse sic extendere vt scriberet *de vno ipsorum instituatorum & substitutorum*,quoniam interpretatio hæc potiùs quàm suppletio dicenda est. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.30.& 31.infr.de fideic.

1. Nam & inde dicti sunt notarij quod vt plurimum scriberent notis *l.Lucius 40.in princi.D.de testam.milit.* Vide Cuiac.*lib. 3.obser.cap.3.*

2. Et hoc demum sensu potest recipi quod tradit Guid.Pap. *dec.sf.129* vbi etiam apostill.in verb *extendere* post Bald.*in rubr. C de fid instrum.col 6.vers.quartò quæritur.*

3. Quod vnum maximè inspiciendum est quoties de instrumenti veritate aut falsitate quæritur.Guid. Pap. *dict.quæst.129. num.2.* vbi etiam apostill.

4. Non enim facilè credẽdus quisquam est velle falsum committere vt tractat Ferrar quamuis imprudenter disputans contra Iureconsultum *in form.petend.cop.instrum.*in verb.*cùm anno, mense & die vers.certè hæc ratio.*

5. Bart.*in l.argentarius D. de edend.& in l. Gallus § idem credendum,* vbi apostill.& alij Doctores *D.de liber. & post.*

6. Aliud enim est supplere,aliud verò declarare *arg. l. heredes palàm 21.§.1.vers. D.qui testam.facer.poss.*

DEFINITIO XIX.

De instrumento per notarium vni ex contrahentibus tradito ante subscriptionem & postea subscripto absente parte.

NOtarius post stipulationem, instrumentum nõdum à se,&à contrahentibus testibúsve subscriptum consentiente altero contrahentium 1 alteri tradidit, vt antiquioris cuiusdam instrumenti in eo relati diem adscriberet,2 ac post biennium idem instrumentum subsignauit,& tam à testibus,quàm ab eo cui ipsum tradiderat subsignari curauit,præsente etiam & autoritatem præstante iudice; sed non vocato per iudicis imperitiam; altero ex contrahentibus,cuius intererat,& inauditis quoque ijs qui eiusdem instrumenti exhibitionẽ quasi sua interesset,apud iudicem postulauerant. 4 Culpa vacare non videtur,tametsi eius qui subscriptioni nõ adfuit cõsensus ex postfacto accedat.Cùm poterat inconsulta illa notarij facilitas etiam citra dolum præbere materiam falsitatis, vt ad voluntatem eius ex contrahentibus qui instrumẽtum penes se tamdiu retinuerat,vnum instrumẽtum pro alio subiiceretur.5 Nec tamen eo magis audiendus erit qui falsum & suppositum instrumentum volet dicere,nisi paratus sit criminalem instituere falsi accusationem,6 quia sufficit, vt quo tempore instrumentum exhibetur,formam habeat publicam, quæ vel ex sola notarij subscriptione æstimatur,7 quandocumque adposita sit,quamuis neque contrahẽtes neque testes subscripserint. 8 Ideóque tantò magis puniendus est notarius,pœna tamen pecuniaria non corporali, 9 qui in officio suo deliquerit,10 etiamsi neque falsum interuenisse,neque dolo malo quicquam factum fuisse probetur.11 *Ita Senatus* in causa Stephani Mochet, & Michaelis Duplan 16. Cal.August. 1593.

1. Qui proinde nullam videri poterat in eo feciſſe iniuriam, cùm iniuria non fiat volenti *l.in diem 9.§.1. de aqua & aqua plun.arcend.l.nemo videtur 145.de regul.iur.*

2. Et quid scilicet instrumento deesset.

3. Debuerat enim iudex præcipere vt vocaretur quisquis ex eo actu lædi posset *l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.l.nam ita 39. D.de adopt.*

4. Possunt enim exhibitionem instrumẽti petere omnes quorum interest *l.si quis ex argentarijs § pertinere.*vbi Bar.*D.de eden. l.cùm plures 15.de reb.auctor.iudic.possid.*Ferrar.*in form.pet.cop.inst.* in verb.*cùm anno num.3.& 4.*

5. Delinquit enim is quoque qui delinquendi materiam & occasionem alij præstat. Et qui occasionem damni dat damnum dare videtur.*l.is damnum dat 169.*vbi notat.*de regul.iur.* debuerat namque notarius prospicere quod posset hoc euenire *arg. l. si quis domum 9.§.1.locat.l.1.§.editiones D.de edend.*

6. Non enim bona consecutio est si quis dicat falsificatum fuisse instrumentum ob id solum quòd falsificari potuerit.Cùm probatio debeat esse concludens *l.pen.& vlt.C.de probat.*

7. *Not.in cap.quoniam contra falsum Extr. de probat.* Ferrar. *in form.produc.instrum.* in verb. *exhibens & producens numer.* 12.

8. Nisi cùm ea forma & solennitas statuto & lege municipali præscripta est quomodo apud nos extat senatusconsultum quo iubentur notarij facere vt tam à testibus quàm à contrahentibus si literas sciant instrumenta subscribantur. Neque tamen id Senatusconsultum ad testamẽta pertinet,sed tantùm ad contractus vt ex eius verbis apparet.

9. Mitius enim puniendus est qui caret dolo.

10. Qui enim delinquit in officio suo veniam non meretur, Ferrar. *in form. opp. contr. instr.* in verb. *non fuit num. 5. ex l. si quis aliquid. C. de suscept. & archiv. lib.* 12.

11. Quamuis falsitas causata per errorem non sit punibilis vt tractat Masuer. ad Ferrar. vbi supr. in verb. *caret formis in fin.* Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO XX.

Non potest citra solennem falsi accusationem negari notariatus eius qui tanquam notarius instrumentum redegit in formam publicam.

LIcèt non probetur quis notarius ex eo solo, quòd tanquam talis publica fide sæpius stipulatus proponatur, 1 qui tamen negat eum fuisse notarium, in falsi crimẽ subscribere debet, 2 nec aliter audiri, ne alioqui facile sit publicæ cuiusque scripturæ fidem sola inficiatione conuellere. 3 Sed etsi eiusmodi instrumenti authentici descriptio facta sit iubente & autoritatem præstante iudice, licèt inter alias partes dummodò à notario publico exemplum subscriptum sit, æquè necessaria erit ad illud impugnandum solennis falsi accusatio, 4 nisi quod petere potest is quo absente exemplum factum est vt authentica scriptura exhibeatur, 5 sed ipsius petentis non producentis sumptibus ea exhibitio & collatio fieri debebit, cùm scriptura quæ producitur in prima sui figura vicium visibile nõ habet. 6 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 5. Id. Febr. 1594. in causa D. de la Serra & D. Francisci de Bordeaux.

1. Nisi etiam illud concurrat vt communi voce & fama ab omnibus vicinis reputatus sit pro tabellione, & eius instrumentis tanquam publicis fuerit adhibita fides tam in iudicio quàm extra, vt tractat Ferrar. *in form. oppo. contr. instrum.* in verb. *non fuit nec est publicus ex not.* per DD. in *l. Barbarius de offic. prator. & in cap. ad probandum Extr. de re indic. & in cap. inter dilectos Ext. hoc tit. de fid. instr.*

2. Quia falsum committit quisquis in subscriptione dicit se notarium cùm non sit. Ferrar. vbi supr. *num. 3. ex l. 2. D. hoc tit. l. fin. C. de edict. Diui Hadr. tollend. l. 2. D. de testam. quem. aper.*

3. Inficiatio enim potest quidem facere rem dubiam *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet.* sed non ideò tollere veritatis præsumptionem quæ facit pro instrumento *l. cùm res* 12. *& l. cùm precibus* 18. *C. de probat.*

4. Dicitur enim publicum instrumentum etiam illud quod ex iudicis autoritate publicatum est *l. publicati. vbi not. C. de testam.* Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens num.* 12. *vers. tertiò dicitur.*

5. *Not. in Auth. si quis in aliquo C. de edend.*

6. Dixi *Defin.* 12. *num.* 4. *& 5. supr.*

DEFINITIO XXI.

Instrumentum nec scriptum nec subscriptum à notario & tamen repertum in protocollo non probat, Maximè si aliunde est suspectum.

INstrumentum quod neque scriptũ neque subscriptum est à notario fidem nullam facere potest 1 licèt repertum sit in notarij protocollo. 2 Nec aliud erit tametsi in extrema protocolli pagina notarius vt fieri solet omnia ante scripta instrumẽta licèt aliena manu exarata tanquam dictante & stipulante se cõscripta adprobauerit 3 nisi ex precedentibus aut subsequentibus paginis appareat eo protocolli ordine scriptum esse instrumentum de quo agitur, vt neque fraus neque falsum committi potuerit. 4 Finge scriptum charactere multo recentiore quàm cuius vulgaris vsus erat notarij temporibus. Finge scriptũ alio planéque diuerso stylo, & in ea pagina in qua nihil aliud scriptum sit notarij manu. Finge repertum protocollũ in domo & potestate producentis. 5 Quid si debitor ipse qui eo instrumento liberatus dicitur eùm ad solutionem quasi non soluisset vrgeretur passus fuit se condemnari nec solutionem vnquã allegauit 6 quam tamen si à se facta fuisset ignorare probabiliter non potuisset. 7 His coniecturis aliisve similibus concurrentibus haud dubiè suspecta erit fides instrumenti 8 vt ad ipsum proinde generalis notarij adprobatio & subscriptio non videatur pertinere. 9 Itaque no erit necesse vt qui falsum dicet, falsi accusationem criminalem cum solenni inscriptione peragat: quod vtique esset necesse si instrumentum ipsum à notario scriptum aut subscriptum, alitérve vel minima literula adprobatum proponeretur. 10 Et ad hunc maximè casum pertinet, quod constitutum est eos qui suspectas scripturas cõmunicuntur tanquàm falsarios esse puniẽdos nisi veritatem iis adesse probauerint. 11 Neque enim probatione onerandus est is, qui instrumentum ab aduersario productum dicit esse suspectum si publicam illud fidem non habeat, 12 errántque miserè qui constitutionis eam sententiam esse putant 13 vt qui suspectum dicit instrumentum si non probet falsum esse perinde ac falsarius ipse puniatur. Repugnant enim legis verba, Cùm longè aliud sit instrumentum falsum dicere, aliud verò suspectam scripturam comminisci. Comminiscitur enim nó qui accusat, sed qui vtitur instrumento. 14 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Marest, & N. Annæ de Menthon 15. Cal. Mart. 1594.

1. Est enim subscriptio notarij vnum de essentialibus instrumenti *l. generaliter vbi not. C. de tabell. lib.* 10. Ferrar. *in for. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens num.* 8.

2. Cùm nihil vetet etiam falsum instrumentum inseri protocollo vero.

3. Quæ tamen generalis subscriptio sufficit ad validanda omnia instrumenta in eodem protocollo scripta manu notarij quamuis non subscripta. Ferrar. vbi suprà *num.* 6.

4. Tunc enim probatio erit concludens & indubitata quòd instrumentũ non sit falsum si ea quæ scripta sunt cum iis congruant quæ scribi debuerunt *l. vnum ex familia* 67. *§. si omissa de leg.* 2.

5. Hæc siquidem omnia præbent coniecturam & suspicionem non leuem falsitatis, & ideo transferunt onus probandi in eum qui producit instrumentum, etiam citra solennem falsi accusationem.

6. Cùm tamen nemo præsumatur velle iactare suum *l. cùm de indebito* 25. *D. de probat.*

7. *l. quanquam* 7. *D. ad S. C. Velleian.*

8. Nam quod non est verisimile habet imaginem & speciem quandam falsitatis *l. vlt. in princip. D. quod met. caus.*

9. Verba enim generalia semper ex eo quod verisimile est recipere debent interpretationem *l.* 1. vbi Bald. *D. test. quem. aper.* & restringuntur ad similia non ad dissimilia *l. vl. D. de rustic. vin. vel oleo legat.*

10. Postquam placuit de falso ciuiliter agi hodie non posse sed agendum esse necessariò criminaliter per inscriptionem solennem falsi, vt sæpius diximus in præcedentibus.

11. *l. inbemus penult. C. de probat.*

12. *arg. d. l. 15. vlt. D. testam. quemad. aper.*

13. Ioan. Papon. *lib. 9. Syntag. tit.* 10. *des moyens de faux num.* 4.

14 Et sensus constitutionis haud dubiè ille est vt non magis liceat vti suspectis, quàm falsis scripturis.

DEFINITIO XXII.

Casus in quo instrumentum à duobus notarijs exceptum, & ab vno tantùm subscriptum plenè probat.

EXcepto à duobus notariis instrumento etsi vtriusque subscriptio necessaria est ad validitatem instrumenti si non proponantur ambo in solidum rogati, 1 fieri tamen interdum potest vt vnius subscriptio sufficiat, vt puta si instrumentum proferatur ab antiquo, vt loquuntur, grossatum & expeditum: Antiquitas enim temporis facere debet vt præsumendum sit instrumentum à duobus notariis originaliter subscriptum licèt ab vno duntaxat descriptum sit. 2 Quid ergo si prima illa & originalis scriptura proferatur ab vno tantùm notario subscripta? Non faciet antiquitas temporis vt inducatur præsumptio contraria veritati de qua appareat. 3 Sed tamen facere adhuc poterit vt quilibet ex notariis præsumendus sit in solidum rogatus, non solum vt actus valeat 4 qui alioquin probationis defectu corrueret, 5 sed etiam quia rogatum fuisse quemlibet ex notariis probari fortasse posset, si anti-

ni antiquitas temporis obstaret, quàm proinde æquum est supplere defectum probationum. 6 Erit verò fortissima illa & indubitata præsumptio quòd singuli notarij sint rogati si vnusquisque ex notariis instrumentum separatim conscripserit, & in propriis protocolliis. 7 Maximè verò si de testamento aut alia vltima voluntate 8 agitur, non de contractu. Nam cùm contractus ex duorum cõsensu constet 9 credibile est adhibitis in vno contracta pluribus notariis, non æquè vnius ex iis fidem vtrique contrahentium fuisse exploratam. 10 At in testamentis aliisque vltimis voluntatibus quæ ex vnius hominis pendent voluntate 11 verisimilius est plures adhibitos notarios non tam falsitatis metu, quàm ea cogitatione, ne tam facilè probatio intercideret, si fortè vt plerumque fit vnius ex notariis chartæ iniuriâ temporum & vetustate perirent. 12 *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bordeaux contra D. Bonam de Coste Dominam de la Serrà 15. Cal. Mart. 1595.

1. Dixi *Defin. 1. supr. eod.*

2. Siquidem solet antiquitas temporis facere vt omnia solenniter acta præsumantur *l. sciendum* 30. *vbi not. D. de verb. obligat.*

3. Semper enim præsumptio cedit veritati *l. si chirographum* 24. *& seq. l. imperatores* 29. *in fin. D. de probat.*

4. In dubio enim faciendum est vt actus valeat potius quàm vt pereat *l. quoties* 12. *D. de reb. dub. l. quoties* 80. *de verb. oblig.* Maligna enim est interpretatio per quã id agitur vt actus destruatur *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus eod. tit.*

5. Cùm tamen probationes tanquam fauorabiles semper sint adiuuandæ *l. in lege* 40. *D. ad. leg. Aquil. l. curent* 22. *de testi.*

6. Inde namque est quod dicimus possessionem immemorialem habere vim tituli *l. hoc iure* 3. *ductus aquæ* D *de aqua quotid. & æst. l.* 1. §. *vlt. & l. vlt. D. de aquâ & aquæ pluu. arcend.*

7. Nihil enim possunt separatim facere quibus aliquid faciendum coniunctim mandatum est *l. pluribus* 32. *vbi not. D. de procurat.*

8. Quæ semper fauorabilior est *l.* 1. *C. de sacrosanct. eccles. l. vel negare* 6. *D. de testam. quem. aper.*

9. Vt & pactum quodlibet *l.* 1. *D. de pact. l.* 3. *in princip. D. de pollicit.*

10. Et ideo adhibitos duos notarios vt sibi quisque ex contrahentibus caueret.

11. Vltimas enim voluntates per se firmas esse oportet, non ex alieno arbitrio pendêre. *l. illa institutio D. de hered. instit.*

12. Eam nempe ob causam potissimum chartæ & scripturæ fiunt vt rerum gestarum probatio salua sit *l. contrahitur* 4. *D. de pignor. l.* 4. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

Scripturæ priuatæ recognitio semper facienda est, nec tantùm subscriptionis, sed etiam notæ quæ subiecta sit loco subscriptionis.

QVidam ignarus literarum, cùm pecuniam mutuã acciperet cauerat priuata cautione à pluribus testibus subscripta eam se pecuniam ex mutui causa debere: & cùm subscribere ipse non posset, notulam quandam propria manu adscripserat. 1 Posteà scripturæ fide à possessoribus bonorum debitoris in dubium reuocata, petebat creditor vt ad probandum admitteretur, 2 Possessores negabãt admittendum quòd chirographum non posset dici, 3 quando neque scripsisset quicquam debitor, neque subscripsisset. Visum est non eo minùs admitti probationes debere, 4 cùm non figura literarum sed oratione quàm exprimunt literæ obligatio contrahatur, 5 nihilque interesit an propria manu quis subscripserit, an notam aliquam adscripserit quæ subscriptionis instar esse possit. 6 Nã etsi neque subscriptio neque adscriptio vllã proponeretur, quærendum adhuc esset de fide subscriptionis testium, quæ pro debitoris subscriptione sufficere deberet. 7 *Ita Senatus* 13. Cal. Maij 1595.

1. Vt facere solent rustici nostri qui literarum rudes sunt etiam cùm in iudicio tanquam testes audiuntur.

2. Nec enim scriptura priuata fidem facit nisi recognoscatur *l. 1. d. cùm ab initio* 4. *& tot. tit. D. de testam. quemadm. aper.*

3. Ipsa enim nominis etymologia ostendit chirographum nihil aliud esse quàm quod propria manu scriptum est.

4. Omnibus enim modis agere bonus iudex debet vt rei gestæ veritas habeatur. *Laurent* 22. *D. de testib.*

5. *l non figura* 38. *D. de oblig. & act. in.*

6. Nihil enim refert quid ex æquipollentibus fiat *l. mulier* 22. D. *ad SC. Trebel. & vulgar.*

7. Viderentur tamen hoc casu tres ad minus testes requiri si debitum excederet quinquaginta libras auri etiamsi debitor ipse chirographum scripsisset, vel subscripsisset ex *l. vlt. C. si ser. pet.* In imperito autem literarum quinque testes requiruntur si contractus libram auri excedat *Nouell.* 73. *de instrum. cautel & fid. cap.* 8 §. *oportet verò* Alio tamen iure vtimur, quia etiam nulla interueniente scriptura sufficeret probari numerationem pecuniæ per duos testes. Vide *l. cùm tabernam* 34. §. *idem quæsyt. D. de pignor.* & Dionys. Gothofred. *ad l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO XXIV.

Matrix & originalis scriptura præualet protocollo, & protocollum instrumento.

SI instrumentum in publicam formam redactum exhibeatur nullum habens vicium visibile, 1 sed etsi protocollum æquè authenticum sit & eiusmodi quod publicam fidem habere debeat, 2 potest tamen interdum fieri vt impugnari possit citra falsi accusationẽ, 3 nimirum si aduersarius paratus sit matricem, vt vocant, & originalem scripturam edere, ex qua appareat aliter conceptam fuisse stipulationem, 4 nam sicuti standum potius est protocollo quàm expeditioni, ita & magis originali ac matrici scripturæ potiùs quàm protocollo. 5 Quid si matrix quoque ipsa suspecta sit? Omnia ex eo solo suspecta fient. 6 Itaque ex aliis aut anterioribus aut posterioribus instrumentis aliisve probationum adminiculis æstimandum erit quid sit in veritate. 7 *Ita Senatus* pro N. Andræa De Poipon D. du Chancy contra D. Du Rosey 5. Id. Iunij 1555.

1. Quo casu standum est instrumento vt dixi *Defin. 16 supr.*

2. Puta totum scriptum subscriptúmque à notario: vt dixi *Defin. 21. supr.*

3. Contra vulgares iuris nostri regulas.

4. Cuiusque enim rei origo spectanda est à qua velut à fonte cætera omnia profluunt. Matrix autem scriptura est scheda seu nota & abbreuiatura, & minuta vt pragmatici nostri loquuntur ex qua sumitur protocollum, Protocollum verò id ex quo sumitur instrumentum & eius expeditio in publicam formam redacta.

5. Nam etsi duo sint instrumenta originalia, adhuc tamen stabimus magis originali *Nouell.* 44. *de tabell.* §. *fin.* Bald. *ad l. Sempronius* 47. *de legat.* 2 Dixi *Defin.* 3 *supr.*

6. Falsum namque in totum est quod veritatis primordio non adiuuatur *l. cùm filius* 76. § *heres meus de legat.* 2.

7. *l. pen. & vlt. C. de probat. l.* 3. D. *de testib.* Vide omnino Masuer. cum aliis per eum citatis ad Ferrar. *in form. oppon. cons. instr.* in verb. *dignoscitur esse falsum* in verb *protocollum.*

DEFINITIO XXV.

Si exemplum instrumenti deperditi consentiat cum schedâ notarij plenè probat, non aliter nisi aliæ adsint probationes.

EX instrumenti obligatorij quod deperditum dicitur exemplo non potest sequi cõdemnatio siue prouisionalis siue diffinitiua nisi matrix scriptura proferatur, 1 Quæ tamen prolata si debitor nihil probet, condemnandus est: 2 Sed interea & pendente lite nihil contra eum decernendum est quia præsumptio facit contra creditorem qui instrumentum obligatorium penes se habere deberet si solutum non esset. 3 Nisi fortè ex vsurarũ solutione, aut debitoris confessione, aut qua alia ratione appareat debitũ adhuc esse. 4 *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Abelli Bellonet & heredum D. de Rossillion Idib. Sept. 1595.

1. *cap. 1. Extr. hoc tit. de fid. instrum.*

2. Cum matrix scriptura maiorem vim habeat quàm protocollum, vt dixi *Defin. praced.*

3. Solet enim facta solutione instrumentum reddi debitori *l solutione* 18. *D. ad exhib. l. qui tabulas* 27. *de furt.*

4. *l sicut* 5. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Aliena instrumenta quando possint ab alio notario expediri.

EX viuentis notarij protocollis non potest alius notarius publicum instrumentum excerpere, nisi si notarius ille impeditus proponatur, ne instrumentum describere ipse possit: quod cùm euenit parum refert an mandante notario ipso qui impeditus est, an verò iudice, alius notarius in eam rem adhibeatur.1 Sine die.

1. Affict. *decis.* 6. Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens num.* 6.

DEFINITIO XXVII.

Cuius sumptibus fieri debeat exhibitio protocolli.

QVoties protocolli aut matricis scripturæ exhibitio desideratur fieri debet sumptibus requirentis siue actor ille sit siue reus.1 Sed si neuter requirat, officióque iudicis eam exhibitionem fieri oporteat, eius sumptibus facienda est, qui instrumento suspecto nititur.2 *Ita Senatus* in causa Collat & N. Abellis Bessonet 7. Mart. 1597.

1. *l praetor ait* 4. §. *vlt. D. de edend. l. nisi malit* 11. *D. de rei vindic.*

2. Quia præsumptio est contra eum qui vtitur, & nititur instrumento suspecto. Adeo vt nec tale instrumentum probet si suspicio falsi resulter ex inspectione scripturæ Castr. *in l. iubemus C. de probat.* vel si sint duæ suspiciones Cravet. *cons.* 134. Gabriel. *lib. 7. commun. opin. de crimin. concl. 6. num. 5 16 & per tot.*

DEFINITIO XXVIII.

Reexpeditio instrumenti ex alienis protocollis quas solennitates requirat.

ITerata instrumenti expeditio, quam vulgo reassumptionem Itali, nostri reexpeditionem vocant, si ab alio Notario fiat regulariter non nisi octo illis concurrentibus 1 fieri potest, vt petentibus iis quorum interest, vt autoritate iudicis, vt à notario, vt fideliter nullo mutato, addito vel detracto, vt in publicam formam redigatur, vt vocatis iis omnibus quorum interest, vt notario qui fuerat rogatus iam mortuo, vel impedito ex aliqua causa longum temporis tractum habente, vt denique notarius reducat notam in protocollum. Itaque cùm notarius quidam rogatus in exilium ex causa criminis damnatus esset, visum est posse decretũ Iudicis ordinarij sufficere, vt alij notario ea reexpediendi instrumenti potestas detur,2 neque hîc locum habere, quod alioqui iactari solet, quandiu viuit notarius, qui instrumentum fecit non posse ex ipsius protocollo per alium reassumi instrumentum 3 nisi ex ipsius mandato. 4 Quid enim refert an mortuus sit notarius, an ita absens, vt non magis operam suam in hanc rem præbere possit, quàm si esset mortuus. 5 Obseruandum tamen est eo casu, quo sola iudicis autoritas interueniat, non debere notarium dicere se rogatum, sed autoritati magistratus acceptum referre, ac preterea testes, qui contractui interfuerunt, reexpeditioni subscribere oportere. 6 Sine die.

1. Affl. *dec. 6. num.* 2. post Abbat. *in cap. cùm Tabellio Extr. de fid. instrum.*

2. Quod enim notarius ipse facere potest, quidni eo absente poterit fieri per iudicem supplentem factum partis, quod etiam lex ipsa interdum supplet *l. vlt. C. si mancip. ita fuer. alien. l.* 4. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

3. Text. *in Auth. de Tabellion.* Bartol. *in l. de offic. cons. & in l. quædam* §. *nihil D. de edend.* Alex. *cons.* 129. *vol.* 1. Affl. *d. decis.* 6. *num.* 1.

4. Quo tamen casu notarius, qui mandauit debet ipse subscribere Alex. *d. cons.* 129. *vol.* 1. Ant. *in cap. inter dilectos* 2. *Col. de fid. instrum.* Affict. *vbi suprà num.* 2.

5. *l. vlt. C. de bon. quæ liber.* Maximè si habeatur absens pro mortuo vt puta si sit rebellis vt in casu Afflicti ex notat. per Angel. in *l. quisquis* 5. *C. ad l. Iuliam maiest. & in l.* 1. 3 *fin. de bon. poss. contr. tab.* Nam rebellis amittit omnia quæ sunt iuris ciuilis *l. amissione* §. *qui deficiunt D. de cap. dimin.* & consequenter etiam notariatum. Bald. *in tit. de pact. constant.* §. *nos Romanorum.*

6 Affl. *d. decis.* 6. *in fin.* adde Papiens. *in form. pet. cop. instrum. versi. cùm anno num.* 3. Roland. à Valle *cons.* 26. *num.* 16. *vol.* 3. Iunge *Novell.* 44. *de tabellion.* §. *vlt.* & statutum vetus Sabaudiæ.

TIT. XVII.

Plus valer. quod agit.

DEFINITIO I.

Contractus simulatus nullus est citra restitutionem probatúrque simulatio per coniecturas.

CONTRACTVS simulatus quoniã contrahentium voluntate quæ omnium conventionum anima est 1 destituitur, vsque adeò nullus est vt pro infecto habeatur, 2 neque contractus nomen mereatur: 3 Itaque nec per in integrũ restitutionem nec qua alia vlla ratione rescindendus est probata simulatione, 4 sed id omnino attendendum quod re vera gestum apparet. 5 Simulatio autem cùm in simulantis animo consistat difficilimæ probationis est, 6 ideóque etiam per coniecturas probari potest, 7 præsertim si inter personas suspectas & prohibitas dicatur interuenisse. 8 Plerumque etiam ex clausulis pactísque insolitis coniicitur: 9 itémque ex possessionis retentione si contractus is gestus fuit ex quo possessionem transferri oportuit. 10 Quantùm verò & quibusnam coniecturis tribuendum sit iudicantis arbitrio & religioni committitur, pro personarum, rerum, causarum, & temporum varietate prudenter omnia æstimaturi. 11 *Ita Senatus* in causa D. de Monsaint-Iean & D. Dyuonne Chamberi. Idib. Iun. 1588.

1. Et radix vt loquitur Boer. *quæst.* 1. *num.* 11 *ex l. Diuus* 25. *D. de testam. milit. l. sciendum* 19 §. *dictum de adili. edict.*

2. *l. cùm ea* 21. *C. de transact. l. si ex precio* 8. *C. si cer. petat.*

3. *l. imaginaria* 16. *de regul. iur. l. simulata* 30. *de rit. nupt. l. contractus* 54. *D. de oblig. & action. l. nuda* 55. *D. de contr. empt. l. emptor* 12. *de aqua pluu. arc.*

4. Nam restitutio in integrũ præsupponit contractum tenere ipso iure *l. in causa* 16. *in princip. de minor. l.* 3. *C. eod. l. pen. C. si aduers. rem iudic. l.* 3. *C. si aduers. libert. l.* 2. *C. de præd. minor.* Atqui contractus simulatus ipso iure non tenet quia simulatio medullam veri non habet. inquit Bald. *in l. ei qui C. de distr. pignor. & in l. ab Anastasio notab.* 4. *C. mandat.*

5. *l.* 1. 2. 3. *&* 4. *C. hoc tit. l. multum interest* 6. *C. si quis alter. vel sibi.* Veritas enim semper præualet *l. adsumptio* 6. *D. ad municip. l.* 6. §. 1. *de offic. præsid.*

6. Vt & cætera omnia quæ in animo cuiusque consistunt *l. pro herede* 20. *D. de acquir. hered. l. potuit* 5. *& seq. C. eod.* iunct. *l.* 3. *de interrog. in iur. fac. l. dolum* 6. *C. de dolo.*

7. *l. non omnes* 5. §. *à barbaris D. de re milit.* alioqui esset impossibile detegere aut saltem probare simulationem vt tractãt DD. *in l.* 3. *C. hoc tit.* Bartolom. Cepoll. pass. *in tract. de simulat. contract.* latè Cravet. post alios *cons.* 156. *num.* 17.

8. Inter quas scilicet tantò facilius fraus interuenisse præsumitur quantò facilius occultatur *l. qui testamentum* 27. *D. de probat. l. data* 27. *C. de donat.* Guid. Pap. *quæst.* 95. DD. *in l. si vnquam* maximè Rip. *quæst.* 15. *C. de reuoc. donat.* Bart. *in l. si fortè de castr. pecul.*

9. Glos:

9. Gl. of. Bald. Ang. & alii *in l. si quis sub conditione 7. D. de condic. instit.* Cep. II. *de simul. v. contra. l. num.* 45. Canonist. *in cap. illo vos de pignor. & in cap. ad nostram de empt. & vendit.*

10. *l. sicut* 8. §. *quæ ergo etiam D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. l. quamuis* 4. *C. si quis alteri vel sibi* 1. Cep. *ibi. tract. de simul. contract. num.* 56. Crauet. *dict. cons.* 150. *num* 10. Adde *l. si filij* 15. *vbi* Bald. *C. de donat. int. vir. & uxor.*

11. Quæcunque enim non nisi per coniecturas probari possunt si quæratur an probata sint pendet ex arbitrio & religione iudicantis, quamobrem & vniuersam probationum materiam arbitrariam esse dicimus *l. 3 per tot. l. quæstio* 11. *D. de testib.* denique omnia quæ in facto non in iure consistunt *l. 1 §. 1. vers. quorum alterutrum D. ad SC. Turpill. l. ordine* 15. *D. ad municip.*

DEFINITIO II.

Simulationem contractus potest obijcere quilibet successor etiam singularis.

SImulationem contractus non modò contrahentes obiicere possunt, sed & eorum heredes, 1 adeóque singulares successores, 2 quin & tertij possessores si eorum interfit. 3 Est enim simulatio vitium contractus non personæ, ac proinde tale quod afficit rem quæ ex eiusmodi contractu vel petitur vel possidetur. *Ita Senatus* pro fratribus Archyprete contra Amedeum Pugiat 7. Cal. Febr. 1590.

1. Sunt enim heredes successores in vniuersum ius quod defunctus habuit *l. quoties* 9. §. *heredes & l. non minùs* 31. *in fin. D. de hered. instit. l. heres* 22. *de vsucap. l. nihil est aliud* 24. *de verb. signif. l. hereditas* 62. *de reg. iur.* Ideóque heres ignoratione sua defuncti vitia excludere non potest *l. cùm heres* 11. *de diuers. temp. præscr.*

2. Solet enim plerumque eadem causa esse singulatis successoris puta emptoris quæ fuit tutoris *l. inuitus* 156. §. *plerumque de reg. iur. l. venditor* 13. *D. commun. prædior.*

3. Qui enim obiicit simulationẽ non dicit aliquod ius sibi quæsitũ esse per simulationem [quia nullum ei per liberam personam quæri potuisset *l. & licet* 15. *D. de const. pecun. l. cùm vnus* 12. *de reb. auctor. iud. possid.*] sed tantùm negat ius vllum aduersario quæsitum esse ex eo contractu qui probatur simulatus, ex ijs quæ diximus prox. Defin. quibus adde *l. si cùm pater* 17. *C. ad SC. Velleian. l. si pat.* 8. *C. de act. empt. l. nec omissa* 15. *C. de liber. caus. l. nec ex vera* 8 *D. de acquir. poss. l.* 3. *C. de contr. empt.*

DEFINITIO III.

Contractus simulatus valet secundum id quod actum est si eo modo valere possit.

QVod dicimus contractum simulatum nullas omnino vires habere quia nec contractus nomen mereatur, 1 ita accipiendum est vt quod simulatè gestum est pro infecto habeatur, 2 neque tamen eò minùs valeat quod re vera actum probatur si quo iure valere possit. 3 Itaque si proponas inter contrahentes actum vt permutatio esset quam venditionem esse dixerunt, valebit vt permutatio quæ tanquam venditio valere non potest. 4 Denique tu demũ prorsus inutile est negotiũ, quod simulatè geritur, cùm nec eo modo valere potest quo actum est vt valeret, puta si fœneratitius & vsurarius contractus sub venditionis nomine initus proponatur: 5 Alioqui semper sequimur quod actum fuit, vt plus valeat quod agitur, quàm quod simulatè concipitur. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt diximus *Defin. 1. num. 2. & pass. sup eod.*

2. *d. l. si ex precio* 6. *C. si cert. petat. l. cùm ea* 21. *C. de transact.*

3. Textus est *in l. 3. C. hoc tit.* si eam intelligas cum Cuiacio *lib. 16. obser. cap. 26.* quomodo videtur intelligenda de secundo creditore vel de fideiussore qui pignus emerit à primo creditore *ex l. 2. l. 5 §. vlt. & l. seq. D. de distract. pign.* iunct. *l. si mandatu* 59. §. 1. *D. mandat.* Ibi enim emptio quæ non potest valere tanquam emptio valet ad transferendum ius pignoris in emptorẽ. Adde *l. 3. C. de con. emp.* vbi simulata venditio defenditur iure donationis *l. cùm in venditione* 36. *l. si quis donationis* 38. *D. eod. l. si quis conduxerit* 46. *D. locat.* Nec obstat *l. vlt. C. hoc tit.* Ibi enim non tam simulatio est quàm defectus voluntatis ex parte vtriusque contrahentium vno volente locare, alio emere. Potest etiam illa lex intelligi de contractu quem mandatum erat fieri in scriptis. In quo genere contractuum speciale est, vt si aliud scriptum sit quàm quod actum est, non magis valeat quod actũ est sine scriptura quàm quod scripũ est per simulationem cùm ex scriptura æstimentur *l. contractus* 17. *C. de fid instrum. l. item quæritur* 13. *in fin. D. locat.*

4. *d. l. 3. C. de contr. empt. l. 3. C. hoc tit.*

5. Intellige ijs locis & casibus quibus fœneratitij & vsurarij contractus interdicti sunt vt in terris ecclesiæ aut si fœnus sit immodicum & supra modum legitimarum vsurarum *arg. l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.* Adde aliud exemplum si donationis causa venditio fiat inter coniuges nummo vno. Nam neque venditio valet: neque donatio *d. l. si quis donationis* 38. *D. de contr. empt.*

6. *d. l. 3. & tot. hoc tit. C*

DEFINITIO IV.

Standum est instrumento pendente quæstione simulationis, nisi ea quæstio per iusiurandum decisorium terminari statim possit.

QVamquam eo qui ex contractu conuenitur excipiente de ea re quæ præter & extra contractum gesta sit standum interea est contractui, & 1 lite pendente quandiu facti veritas in obscuro est, pro contractu præsumere iudicẽ, 2 ideóque & pro actore interloqui oportet, 3 si tamen obiiciatur contractus simulatio, & iureiurãdo quod assertionis appellamus, 4 de simulatione reus iurauerit, non priùs pro contractu præsumendum erit quàm ab actore vicissim iuratum sit non aliud inter contrahentes actum esse quàm quod scriptum fuit. Nam cùm plus valeat quod agitur, quàm quod simulatè concipitur 5 ante omnia inspiciendum est, reuocata in dubium negotij gesti veritate, quid actum sit: 6 quod ipsum non ex verbis instrumenti æstimandum est, sed ex contrahentium mente, 7 quæ porrò non nisi ab ijs ipsis qui contraxerunt, explicari potest. 8 Sed & si actor simulationem interuenisse negauerit, eique reus iusiurandum detulerit, non est quod lite pendente ac priusquam iuratum sit pro actore pronuntietur: 9 cùm in eo res sit, vt statim iureiurando quod præstandum, vel referendum est 10 tota quæstio diffiniri possit. *Ita Senatus* in causa D. Emerij de Mõtfalcon tunc iuridici Sabaudiæ partiarij nunc Senatoris clarissimi & Iacobi Bluet ex tempore in publico auditorio Idib. Iul. 1591.

1. Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit, non qui negat *l. 2. D. de probat.*

2. *l. cùm precibus* 18. vbi DD. *C. eod.*

3. Tum etiam cùm instrumentum quo actor nititur falsum esse dicitur *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsis.*

4. Multiplex enim iusiurandum est voluntarium, necessarium, iudiciale, de quibus *in tit. de iureiur.* item de calumnia de quo *in tit. de iureiur. propt. cal. dand.* Item promissorium & assertorium, de quibus *in l. 1. cum Auth. seq. C. si aduers. vendit. & l. pen. in fin. C. si minor se maior C. dixer.* item purgatorium de quo *in cap. vlt. Extr. de iureiur. & in l. generaliter* 12. *C. de reb. credit. & iureiur.*

5. *l. 1. & toto hoc tit. C.*

6. Semper enim & in contractibus omnibus sequimur id quod actum est *l. semper in stipulationibus* 34. *de regu. iur. l. in conventionibus* 219. *de verb. signif. l. contractus* 54. *cum seq. l. omnibus* 57. *de oblig. & action.*

7. Opponitur enim mens verbis, & id quod actum est quod dictum est *l. sed Celsus* 6. §. 1. *D. de contr. empt. l. ex empto* 11. §. 1. *D. de act. empt.*

8. *l. cùm quis decedens* 37. §. *codicillis in fin. de legat.* 3. Neque enim possunt illi ipsi qui contraxerunt facti proprij ignorantiã prætendere *l. quamquam* 7. *D. ad SC. Velleian.* quam tamen possunt prætendere ij qui in ius ipsorum successerunt *l. vlt. D. pro suo l. qui in alterius* 42. *de regul. iur.*

9. Quia nec pendere lis intelligitur quæ in eo est vt statim terminari possit, vt nec durare tutela quæ statim finem sit acceptura *l. pen. D. de testam. milit. l. non tantum* 17. *in princip. D. de excus. tutor. l. 4. §. de dolo* 26. *de dol. mal. except.*

10. Manifestæ siquidem turpitudinis est nolle iurare nec iusiurandum referre *l. manifestæ* 38. *de iureiur.* vbi dicitur non tantùm manifestæ turpitudinis hoc esse, sed etiam quod ad rem nostram magis pertinet, manifestæ confessionis.

DEFINITIO V.

Simulationis præsumptio inducitur ex sola possessionis retentione inter personas suspectas si ratio nulla fuerit retinendæ possessionis.

NOn leuis coniectura simulationis est si donator vel venditor in rei donatæ vel venditæ possessione manserit sciente ac patiéte emptore vel donatario. 1 Nec quod in contractu interuenerit clausula constituti propter quam videri possit donator aut venditor alieno potiùs quàm suo nomine possedisse, 2 ad rem faciet. Nam si aliud nihil sit, non tollit fictitius ille veram possessionem tradendi modus 3 præsumptionem simulationis. 4 Sed tamen vt ex eiusmodi coniectura præsumi possit simulatio, causam aliquam concurrere necesse est, propter quam simulatè negotium geri debuerit, 5 vt puta si agatur inter personas prohibitas aut suspectas. 6 Finge Sempronium qui tibi bona sua omnia donauerat excepto sibi quorundam vsufructu consensisse vt ea venderes quorum habebat vsúfructum. 7 Si cætera ex eo tempore possedisse probetur, credendus potiùs est eam possidendi causam habuisse vt rebus non venditis in vicem remissi vsusfructus frueretur. *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Michet procuratoris fiscalis apud Gebennenses 13. Calen. Nouemb. 1592.

1. *l sicut* 8 § *supernacuum* vbi Bart. & alij *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. quamuis* 4. *C. si quis alter. vel sibi.* Dixi *Defin. 1. num.* 10 *sup. eod.*

2. *ex l. quod meo* 18. *de acquir poss. l. quedam mulier* 77. *D de rei vindic.* Itemque dici potest de alijs clausulis per quas possessio transfertur, vt puta per retentionem vsusfructus *l. quisquis* 28. *C. de donat.*

3. Placet enim per clausulam constituti & alias similes transferri veram possessionem, nec eam tantùm quam ciuilem vocant sed etiam naturalem Bart. *in l. si is qui pro emptore De vsucap.* Guid. Pap. *quæst.* 22 46. 81 101. 112. & 263.

4. Plus enim semper valere debet quod agitur, quàm quod simulatè concipitur *tot. hoc tit.* Cod. Cepoll. post alios *de simul. contr. præsumpt.* 34.

5. In dubio namque præsumendum est pro scriptura & veritate potiùs quàm pro simulatione, vt diximus *Defin.* 4. *supr.*

6. Dixi *Defin. 1. num* 8. *super eod.*

7. Solet enim fructuarij consensus hoc casu exigi ne postea liceat fructuario efficacitet vindicare vsúfructum *l.* 4. § *quæsitum est* 12. *D. de donat. sep.*

8. *arg. l. generali* 32. § 1. *verb. Claudius. D. de vsufr. leg.* Ergo nihil causæ erit cur huiusmodi donatio videri debeat simulata.

DEFINITIO VI.

Clausulæ appositæ in contractu simulato, nihil operantur vbi constat de simulatione, alioquin interim operantur.

CReditor propriam pignoris possessionem auocans ex clausula constituti in eo instrumento appositæ quod simulatum esse dicitur, non potest simulationis quæstionem detrectare & eludere, illo vno prætextu quòd non de crediti iure agat sed tantùm de possessione. 1 Nam quoties contractus de quo instrumentum factum est simulatus dicitur & probatur, constat omnes quoque clausulas præsertim accessorias in eo instrumento adpositas, simulatas etiam intelligi, & quod est consequens nullius prorsus esse roboris & momenti: 2 sanè pendente simulationis quæstione si nihil aliud sit quod impediat, pro instrumento præsumendum erit, 3 Ideóque sua creditori tuenda possessio in specie fidei: ex quo pragmatici dicunt *per modum provisionis*, addito saltem onere cautionis. 4 Nam & falsi quæstione pendente quæ longè maior est, 5 pro contractu interea præsumendum & iudicandum est. 6 *Ita Senatus* in causa Claudij Jay Donzel & Antoniæ Mauris 4. Id. Nouemb. 1593.

1. Quamquam pro hoc præ cæteris illud facit quod solet dici causam possessionis ante omnia terminandam esse: Prius etiam quàm de personarum aut actionis iure disputetur. *l. si de vi* 37. *de iud. l. qui cæteris* 6. § 1. *a l. leg. Iul. de vi public. l.* 1. § *est igitur D. vti possid. l.* 15. *qui desinauit* 24. *D. de rei vindicat.*

2. Ne alioqui contractus qui ex consensu & veritate vires accipit, confirmari videretur per clausulas quæ non valent nisi ex eo contractu *arg. l. quod per manus* 10. *D. de iur. codic.*

3. Dixi *supr. Decis* 4 *num.* 1. 2. & 3.

4. Vt fieri solet quoties pendente facti quæstione quæ semper certa est, pro alterutro litigã. iam pronuntiatur *vt in l. statuliber* 5. *D. de statulib. lib.* 1. & *tot. tit. D si cui plus quàm per leg. falcid.*

5. Simulatio enim habet consensum aliquem saltem fictum, falsitas verò ne fictum quidem.

6. *l.* 2. *C. ad leg. Cornel. de falsi.*

DEFINITIO VII.

Modicitas precij iuncta cum pacto de retrouendendo & quibusdam alijs circunstantijs inducit præsumptionem simulationis etiam circa consuetudinem fœnerandi.

ETsi modicitas precij cum pacto de retrouendendo coniuncta non sufficit ad probandam simulationem venditionis non accedente consuetudine fœnerandi, 1 Fieri tamen potest vt alijs concurrentibus indicijs facilè simulatio præsumatur. 2 Inter quæ non minimum illud erit, si euictionis nomine datus fideiussor cuius negotium gestum esse credibile sit, 3 conductionis titulo subinde rem venditam retinuerit, 4 repetita per multos annos locatione, nec vnquam aucta vel imminuta mercede, 5 præsertim verò si merces legitimarum vsurarum modo magis quàm fructuũ quantitati, & æstimationi respondeat: 6 non tamen ea sola præsumptio sufficiet vt contractus simulatus probetur. 7 *Ita tractatum est* in causa D. Dufour & Iacobinæ Berru 3. Id. Maij 1595. cùm septingentorum florenorum precio vendita res esset quæ non ita multò post octingentis aureis fuerat æstimata. 8 Accedebat quòd ipse fideiussor euictionis idémque conductor eandem rem postea vendiderat. 9 Quo enim iure aut qua fronte vendidisset si priorem venditionem cui accesserat valere credidisset. 10

1. Secundum magis communem opinionem Doctorum ad *l. si quis cùm aliter* 36. *D. de verb. obligat. & ad l.* 2. *C. de rescind. vendit.* Cagnol. *ad l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vendit.* Canon. *ad cap. illo vos de pignor.* Latiss. Cepoll. *de simul. contr.*

2. Iam enim diximus *Defin. 1. num.* 7. probari per indicia & coniecturas simulationem.

3. Fit enim plerumque vt quis in rem suam fideiubeat *vt in l.* 5. *D. de liber. legat. l. sed si fideiussor* 24. *de pact. l. de die* 8. § 2. *D. qui satisd. cogant.*

4. Magna enim simulationis præsumptio est ex retentione possessionis *l. sicut* 8. § *supernacuum D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

5. Cùm tamen pro temporum varietate soleant mutari precia vt rerum omnium ita & locationum *l. precia rerum* 63. *D. ad leg. falcid l. ex conducto* 15. § *Papinianus aliàs l. si vno anno D. de locat. & conduct.*

6. Debet enim merces locationis respondere modo fructuum cùm pro fructibus detur *l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.*

7. Non enim facilè & sine magna ac propemodum necessaria causa simulationis præsumptio capi debet, cùm simulatio omnis dolum adnexum habeat, qui semper probandus est nunquam præsumendus *l. dolum* 6. *C. de dolo l. quoties* 18. §. *qui dolo D. de probat.*

8. Ex qua æstimatione probabatur læsio plùs quàm enormissima. Illa enim enormis dicitur quæ dimidiam iusti precij excedit Enormissima verò quæ bessem vt tractant moderni *ad d. l.* 2. *C. de rescind. vendit. & ad d. l. si quis cùm aliter* 35. *de verb. oblig.*

9. Quamquam nihil vetat alienam quoque rem vendi etiam à sciente *l. rem alienam* 28. *D. de contr. empt.*

10. Nec enim hoc fieri potest quin incurratur crimen falsi aut saltem stellionatus *l. qui duobus* 21. *D. ad l. Cornel. de falsi.* 3. § 1. *D. de crimin. stellion.*

DEFINITIO VIII.

Incertitudo futuri precij fructuum non facilè patitur vt eorum venditio videri debeat facta viliori precio in fraudem vsurarum.

Emptio

EMptio frumenti in ipso messium tempore vili pretio facta, non ob id solum simulata & vsuraria videri potest, quod venditor frumenti quantitatē post aliquot mēses tradere promiserit, quo tempore frumentum multò carius reperiatur: Cùm ex contrario fieri potuerit vt vilesceret. Si nihil aliud sit ex quo vsura possit coniici puta si emptor solitus sit fœnerari, 2 si frumentum nondum perceptum & in herba, vt loquuntur, venditum sit 3 aliúdve quid simile intercesserit. *Ita Senatus* ex tempore pro vidua Gaspardi Casulle medici contra Claudium & Andræam Cartier 4. Id. August. 1595.

1. Plerumque enim inspiciendum est non tam quid euenerit, quàm quid euenire potuerit, & futuri euentus incertitudo facit vt multa permittantur, quæ alioqui non permitterentur *l. 3. C. de pact. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater* 12. *C. de inoff. testam. l. oleo* 23. *C. de usur. l. pen. C. de solut.* iunct. *l. precia rerum* 63. *D. ad leg. falcid. l. verum* 11. §. *item non restituetur & seq. ff. De minor.*

2. Illud namque ante omnia inspici ferè solet quoties dubitatur an contractus aliquis sit vsurarius vt & in alijs plerisque consuetudo patrisfamilias spectanda est *l. si seruus* 10. §. *vlt. de leg. 1. l. nūnis* 75. *dꝙ leg. 3. l. 3. §. vlt. de supell. legat. l. qui semisses* 13. *in fin. D. de usur.*

3. Quod plerisque Principum nostrorum edictis Senatúsque nostri consultis districtè prohibitum est, cùm improbi fœneratores hanc plerumque fœnoris crudelissimi exercendi occasionem captarent.

TIT. XVIII.

De pignorat. action.

DEFINITIO I.

De pignoratitia danda debitori post pignoris distractionem.

NON competit pignoratitia debitori aduersus creditorem qui pignus vendidit, siue ex conuentione, 1 siue iudice permittente, 2 nisi ad hoc vt restituatur quod plus est in precio pignoris quàm in debito, si pluris pignus fuit: 3 Aut nisi in venditione dolus creditoris intercesserit, 4 siue ob omissam denuntiationem quæ præcedere debuit 5 si non expresso pacto fuerat remissa, 6 siue qua alia ratione. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. infr. De distract. pignor.

1. Quæ vulgaris erat conuentio *l. pactum vulgare* 4. *C. de pign. act. l. si conuenit* 4. *D. eod.* & quamuis expressim facta non esset, tacitè tamen inerat nisi contrarium expressim actum esset, quo etiam casu interpositi pacti de non distrahendo pignore, permittebatur tamen venditio si modò trina denuntiatio præcessisset *d. l. si conuenit cum l. seq.* iunct. *l. 1. C. de pact. pignor. l. si cessante* 7. *C. de distr. pign.*

2. Solet enim & debet iudex comperens hanc venditionem permittere *l. si in hoc* 14. *eod. tit. C. de distract. pign.* præsertim debitore possidente *l. penult. C. de pign. action. l. 3. C. de pignor.*

3. *l. eleganter* 24. § *si vendideris D. de pig. act. l. 1. C. eod. l. si inter* 21. §. *vlt. De pignor. & hypoth. l. creditoris* 15. *D. de furt. l. qui occidit* 30. §. 1. *D. ad leg. Aquil.* Sed & vsuras superflui debet creditor siue superfluam pecuniam fœnerauerit siue ea vsus sit *l. quamuis* 6. §. 1. *D. de pign. act.*

4. *l. 1. l. 4. C. si vend. pign. agat. l. si cessante* 7. *C. de distr. pign.*

5. *l. creditor* 4. *C. eod. tit. de distr. pign. l. 3. §. 1. C. de iur. dom. impetr.* Ratio petenda est *ex l. necesse* 8. *D. de in diem addict.* vt scilicet debitor possit alium subiicere emptorem qui pluris licitetur.

6. Onus enim denuntiationis per pactum remitti potest *l. Herennius* 63. *D. de euict.*

7. Puta ob non factam publicè ac solenniter pignoris venditionem *l. si eo tempore* 6. *l. si hypothecas* 8. *C. de remiss. pign. d. l. 1. & 4. C. si vend. pign. agat.*

DEFINITIO II.

De oblatione facienda ad pignoratitiam inducendam.

OBlatio debiti in iudicio facta perinde proficit ad inducendam pignoratitiam actionem atque si soluta creditori esset pecunia aut aliter eo nomine satisfactum: quamuis ex stricta iuris ratione solutionem ipsam & satisfactionem præcedere oporteat. 1 Nec tantùm ad rei pignoratæ restitutionem actio competet, sed etiam ad id omne quod interierit debitoris. 2 An ergo & ad fructus si quos creditor fortassis antichresticus post oblationem in iudicio factam ex pignore perceperit? nam & fructus veniunt in pignoratitiam actionem tametsi prædo sit qui alienam rem pignori dederit: 3 sicut & vendito pignore pluris quàm creditori deberetur, superfluæ quātitatis vsuras creditor debet siue ea pecunia vsus sit, siue in illa restituenda moram fecerit. 4 Sed id tum demùm dici potest cùm oblatio facta in iudicio non verbalis tantùm fuit, vt loquuntur, at realis, & quæ numeratam pecuniam præsentulerit. 5 Alioqui obsignatio necessaria est quæ vim solutionis obtineat, 6 nec iudicij auctoritas facere potest vt soluisse videatur qui non nisi verbo pecuniam obtulit. 7 Imò nec qui reuera obtulit si oblatam pecuniam domum retulerit, quia non videtur oblata pecunia, quæ non durat oblata, 8 sicut nec in rem versum quod non durat versum. 9 Ita fit vt omnimodò obsignatam esse pecuniam necesse sit ad consequendam fructuu restitutione: 10 Adeò vt nec ipsa quoque litis cōtestatio sufficere possit: quāuis facere soleat vt etiam in stricti iuris iudiciis exinde fructus debeantur: 11 nimirum ne aliter posito iure eueniat vt & re & precio vsus debitor videatur, quod vtique bona fides nō admitteret. 12 Eo sanè iure vtimur vt ad pignoratitiam actionem exercendam sola verbalis oblatio in iudicio facta sufficiat, nec repellatur agens debitor tametsi pecuniam in manu non habeat, sed ita tamen vt actionis iudicatique effectus in id tempus cōferatur, quo debitor re vera satisfecerit. 13 *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Amedei Martini procuratoris & N. Zachariæ de Lanstey 9. Cal. Decemb. 1592.

1. *l. si rem alienam* 9. §. 1. *& vlt. D. hoc tit.* Ratio est quæ pignoratitiæ actionis condicio quæ illa est si debitum solutum erit, pro impleta habetur cùm stat per creditorem quominùs solutionem accipiat *ex reg. l. in iure* 61. *de reg. iur.* Ex qua ratione apparet intelligi hoc debere de oblatione reali, non verbali, quia re ipsa non verbo impleri hæc condicio potest. Denique debitorem oportet esse paratum soluere *l. quod si* 10. *D. hoc tit.* Ergo veniisse cum sacco, quandoquidem in potestate illius est quando agat *l. 5. §. vlt. De dol. except.* nec habet hic locum æquitas quæ inducit temperamentum de quo *in l. quod dicimus* 105. *D. de solut.* Idque est quod sequitur in Defin.

2. *d. l. 9. §. vlt. hoc tit.* Est enim hoc ex natura pignoratitiæ actionis vt detur ad omne id quod interest debitoris *l. si creditor 5. C. eod.*

3. *l. si pignore* 22. § *si prædo. D. eod. l.* iunct. *d. l. 9. § penult.*

4. *l. quamuis* 6. §. 2. *eod.*

5. Ob eámque causam optimum consilium est ad eludendam huiusmodi verbalem debitoris oblationem, vt creditor quoque verbo dicat paratum se accipere, quia vbi facto opus est verba non sufficiunt, ne alioqui verbis tollatur obligatio quæ non fuerit contracta verbis *contra l. an inutilis* 8. § *acceptum D. de acceptil.* Et verò si non sufficit præsentem offerre fideiussorem *d. l. quod si* 10. *hoc tit.* quanto minùs proderit offerre pecuniam quæ non sit præsens?

6. *l. obsignatione* 9. *C. de solut. l. qui mutuā* 56. §. 1. *D. mandat.*

7. Quia solutio est facti *l. consilio* 9. §. *vlt. D. de curat. furios.*

8. *l. si soluturus* 39. *D. de solut. l. vlt. D. de leg. commiss.*

9. *l. si pro patre* 10. §. *versum de in rem vers. l. item eorum* 6. §. 1. *D. quod cuiusq. vniuers. nomin. l. nam etsi* 11 §. *vlt. de inoff. testam. l.* 4. §. *nunc in potestate D. de usucap.* Sic è contrario interpellatio creditoris licèt congruo loco & tempore facta non constituit debitorem in morā si omissa sit debiti repetendi instantia *l. mora* 32. §. 1. *De usur.*

10. *l. nec creditores* 10. *& l. vlt. C. hoc tit. l. acceptã* 19. *C. de usur.*

11. *l. 2. D. de usur.* vbi Pap. scribit hoc vulgo receptum esse vt in actionibus quoque in personā causa omnis ex die litis contestatæ præstetur, quia quale quid est cũ petitur tale dari debet.

12. *l. ex empto* 11. §. *qui autem l. bona fides* 50. *De act. empt. l. curabit* 5. *C. eod. l. Iulianus* 13. §. *veniunt* 20. *D. eod. l. 2. C. de usur.*

13. Itaque actio debitori datur, sed non exactio, vt proinde nihil creditoris interesse videatur. Sed tamē vereor ne hęc praxis aliena sit à ratione iuris, quę sicut non patitur vt quis agat sine actione *l. si pupilli* 6. §. *vlt. de negot. gest.* ita neque vt ex con-

tractu vltrò citróque obligatorio nascatur actio priusquàm is qui agere vult, contractum ex parte sua prior impleuerit & conditioni satisfecerit sub qua ius dat actionem *d. l. Iulianus* 13. *§. offerri D. de act. empt. d. l. acceptam* 19 *C. de vsur.*

DEFINITIO III.

Pignoratitia indiuidua est etiam in personis heredum siue debitoris siue creditoris.

EX pluribus creditoris heredibus qui totum pignus solus possidet, pignoratitia in solidum conueniri potest, 1 nec eò magis præscriptione longissimi temporis iuuabitur ad remouendum ius offerendi quod pro parte coheredis, personam tertij possessoris gerere videatur. 2 Nam imo verò si ex hereditatis diuisione eam rem possideat censendus est totam habere iure hereditario, cùm quantum ex coheredis portione hereditaria in ea re accepit, tantum ipse vicissim de sua coheredi præstiterit in iis bonis quæ ad coheredem peruenerunt. 3 Sed etsi iure prælegati rem illam nactus sit, quò demùm casu partem à seipso capere intelligitur, partem à coheredе, 4 idem tamen iuris est vt pignoratitia in solidum conueniri quandocunque possit. 5 Est enim pignoris ius indiuiduum, 6 cúmque sit ille vnus ex heredibus creditoris, talem ab eo susceptum & agnosci obligationem necesse est, qualis in ipsius creditoris persona fuit. Neque enim ex heredum persona aut numero potest obligationis condicio immutari, 7 aut rei obligatæ pars vnà diuerso ab alia iure censeri in persona eius qui ipse creditor est, licèt non nisi pro parte. 8 Et verò sicuti creditor ab initio partem pignoris accepturus non fuit qui totam rem sibi pignori dari voluit, 9 ita nec cogendus est debitor vt pignus pro parte luat qui totum debitum offerre cogitur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Pignoratitia enim datur ad hoc vt pignus restituatur *l. 1. §: creditor D. de oblig. l. vlt. C. de luit. pign.* Is autem totius rei restituendæ facultatem habet qui solus totam possidet *l. si possessor 55. D. de rei vindic.*

2. Constat enim ius offerendi posse per tertium præscribi *l. 2. C. si antiq. credit. pign. vēdid. l. si mandatu 59. §. 1. D. mandat.*

3. Vnde est quod diuisio permutationis vicem obtinere dicitur *in l. si filia 20. §. si pater in fin. D. famil. ercisc. & emptionis l. 1. C. commun. vtr. iudic. l. filius quem habentem 24. vers. compensato C. famil. ercisc.*

4. *l. in quartam 91. D ad leg falcid. l. deducta 58. §. acceptis D. ad SC. Trebell. l. miles ad sororem 75. §. 2. de leg. 2.*

5. Nec enim actio pignoratitia dominii mutatione aut extinguitur aut immutatur vt nec hypothecaria, quia persecutio pignoris nulla societate dominio coniungitur *l. 1. §. cùm prædium 2. D. de pignor. l. iusto 44. §. non mutat. D de vsucap.*

6. *l. rem hereditariam 65. vers. idque placebat D. de euict. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

7. *l. 2. §. ex his D. de verb. oblig.*

8. Tritum enim est vnam eandémque rem diuerso iure censeri non debere *l. eum qui ædes 23. D. de vsucap.*

9. *l. si quis aliam 46. D. de solut.*

10. *l. si necessarias 8. § si vnus l. solutum 11. §. si creditori D. hoc tit. l. quandiu 16. l. vnus ex multis 16. C. de distract. pign. l. 1. C. de luit. pignor.*

DEFINITIO IV.

Pignoratitia nullius temporis præscriptione summouentur.

PIgnoratitiæ actionis singulare ius est vt nullius temporis quantúcunque longissimi præscriptione summouearur, 1 quia nec competit priusquàm debitor pecuniam à se debitam obtulerit creditori; 2 Absurdum autem fuerit adeóque *ἀδύνατον* prius actionem perimi quàm fuerit nata, 3 vt scribemus pluribus SC. 21. 22. 23. 24. infr. De luit. pignor. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. pignori 15.* vbi Bart. D. *de vsucap.* Idem Bart. *ad l. cùm notissimi 7. §. 1. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Ofasc. Cacheran. *decis. Fedem. 115.*

2. *l. si vem 9. §. omnis pecunia D. hoc tit.*

3. *l. 1. §. 1. D. quib. mod. vsusfr amitt. l. si partem 19. D. quem. seruit. amitt. l. si stasit scriptum 45. §. 1. de legat. 2. l. 1. §. decreta is De successor. edict.*

DEFINITIO V.

Periculum monetæ debitæ nec obsignatæ quamuis oblatæ spectat ad debitorem.

SI debitor qui pignoratitiam actionem instituit, pecuniam debitam obtulerit in iudicio nec obsignauerit, superueniēs immutatio monetæ siue in intrinseca siue in extrinseca bonitate, cedit periculo debitoris, 1 non sólùm si procuratori ad tractandam litem constituto obtulerit, [qui vtique ad solutionem accipiendam datus non videtur 2] sed etsi ipsi creditori. 3 Quanquam enim oblatio quæ in iudicio facta est, interdum prodest præsertim ad inducendam pignoratitiam actionem, 4 nunquam tamen habet vim solutionis niti secuta ritéque facta obsignatione. 5 Hoc verò tum maximè obtinet cùm non, nisi ob viliorum monetarum deteriorationem aucta fuit vt nostris his tēporibus aurei æstimatio, quia nihil videtur interesse debitoris: 6 Cùm si eadem numorum corpora nunc habeat quæ habebat oblationis tempore, eadem ipsa nunc possit soluere, 7 sin ea consumpserit, æqui cónsulere debet, quòd ius vsus fuerit. Neque enim potuerunt idem numi duplicem vsum præstare, eum scilicet in quem sunt consumpti, & hunc præterea vt perinde habeantur acti oblationis tempore soluti fuissent. 8 Nec aliud erit tametsi creditor integros totius medii temporis fructus ex iudicati autoritate remunerit, pignore fortassis in antichresin dato. 9 Non enim potest induci compensatio fructuum pignoris cum ipso debito aut aliqua sortis parte, sed tantùm cum vsuris debiti, 10 quarum longè diuersa ratio est, & accessionis illius quæ ob monetarum deteriorationem præstatur: 11 licèt enim augeat quantitatem condemnationis, non tamen auget debitam quantitatem sed sortis potiùs pars quædam est 12 nec accessionum iure censeri debet. *Ita Senatus* in eadē causa 16. Cal. April. 1593.

1. Tanquam qui sit dominus pecuniæ quam debet *l. 1. in prine. D. de liber. legat.* periculum enim casuum fortuitorum spectat ad dominum *l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act. l. contractus 23. in fin. D. de reg. iur.*

2. *l. hoc iure 86 D de solut. l. sed si tantum 13. D. de act.* ob idque nec transigere potest. *d. l. sed si tantùm* iunct. *l. transactionis 7. C. de transact.* Litis enim tantùm dominus est post litem contestatam *l. procuratorius 22. & seq. C. de procurat.* sed non rei quæ in litem deducta est.

3. *Arg. l. si soluturus. 39. D. de solut.*

4. Vt scripsimus *Def. in. 2. supr.*

5. *l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione C. de solut. l. qui mutuam 59. §. 1. D. mandat. l. nec creditores 10. & l. vlt. C. hoc tit.*

6. Nec enim vera & realis est hæc immutatio monetæ, vt pluribus scripsi in tractatu De variis nummariorum debitorum solutionibus.

7. Fit enim hoc casu solutio in ea bonitate & qualitate quæ fuit tempore contractus & de qua consequenter tunc à contrahentibus cogitatum fuit. Verba rerúmque contractus semper referenda sunt ad tempus contractus nisi aliud sonent *l. Rutilia 69. D. de contr. empt.* Adde textum meliorem *in l. creditorem* [sic enim legendum est *non debitorem.*] alias *l. Paulus 90. de solut.* vbi additur quod magis est etiam in alia forma nummos accipere cogendum creditorem si non ex ea re damnum aliquod passurus sit.

8. Sunt enim nummi ex earum rerum genere quæ primo vsu consumuntur *l. 2. l. 3. & pass. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum.* quod autem semel consumptum est nullum amplius vsum præstare potest.

9. Antichresis enim est, cùm creditor mutuum habet vsum pignoris tanquam in vicem vsurarum sicut & debitor vtitur pecuniâ creditoris *l. si pecuniam 33. D. hoc tit. l. si is qui 11. §. 1. D. de pig. & hypoth.*

10. Cùm fructus pignoris in antichresin dati pertineant ad creditorem vice vsurarum *d. l. si is qui §. 1. l. si ea pactione 14. C. de vsur.*

11. Quod vulgo augmentum monetæ vocant.

12. Ideo enim debetur ne alioqui damnum patiatur creditor & minus ei reddatur quàm debeatur si solutio fiat in nummis

mis qui sint deteriores, non autem vt creditor lucrum sentiat *d.l.99.de solut.l.eleganter* 24.§. *qui reprobos D.hoc tit. l.cũ quid* 3. D. *de reb. cred.* Nec enim videtur reddi pecunia quæ deterior redditur *l.*3.§.1.*D.commod.l.*1.§.*si res deposita* 16.*D.depos.*

13. Quo tamen nomine & iure accessionum censentur semper vsuræ *tot.tit.De vsur fructib. & omnib. access.& mor.*

DEFINITIO VI.

Qui obsignauit pecuniam debitam, non ideò tanquam liberatus possessionem pignoris à se dati capere propria autoritate potest.

LIcèt obsignatio vim solutionis habeat ad pignoratitiam actionem inducendam, 1 non tamen facere potest vt debitor propria autoritate possessionem pignoris nanciscì possit quam in creditorem transtulerat: 2 quia cùm nec aliter valeat obsignatio quàm si creditor oblatam solutionem recusauerit 3 sine causa, 4 prius est vt constet fuisse illum in mora solutionis accipiendæ, quàm vt pro solutione haberi obsignatio debeat. 5 Itaque de eo ante omnia pronunciandum est, 6 nec permittendum debitori vt in causa propria sibi ius dicat. 7 *Ita Senatus* pro Michaele Tolen contra Guillielmum Armengeat Prid. Non. Maij 1595.

1. *l.nec creditores* 10.& *l.vlt.Cod.hoc tit.*

2. Sicut nec creditor conuentionem vel præsidialem iussionem debiti causa res debitoris possidentis auferre pro suo arbitrio potest *l.pen.eod.*&*l.*3.*C.de pignor.* vbi dicitur etiam creditores qui non reddita sibi pecunia conuentionis legem exercent ingressi possessionem, vim quidem facere non videri, attamen autoritate iudicis possessionem adipisci debere.

3. Obsignationem enim semper debet præcedere oblatio solutionis ex parte debitoris & mora in accipiendo ex parte creditoris *d.l.*10.*& vlt.C. hoc tit.l.acceptam* 19.*C. de vsur.l.*4.§. *vlt.& l.vlt.*D.*de leg.commiss.*

4. Quid enim si oblatio facta sit incongruo loco vel tempore? Hoc casu nec oblatio valebit, nec oblationem secuta obsignatio *l.si soluturus* 39. D.*de solut.l.mora* 32.*D.de vsur.l.cùm filiusfami'as* 49.§.*vlt.D.de verb.oblig.*

5. Fatendum enim est obsignationem non esse reuera solutionem, sed tantùm solutionis iure censeri *l. obsignatione* 9. *C. de solut.* quibus verbis cùm fictionem quandam significemus, apparet non aliter inducendam eam esse quàm si veritati locus esse non possit. Ad hoc enim debitor obligatus est, vt soluat non vt obsignet, nec æquum est eum prius liberari quàm fecerit idipsum quod debet. Vt verò liberetur per obsignationem inductum est ex mera necessitate ne aliter posito iure in potestate creditoris futurum sit vt nunquam debitor liberetur, scilicet si ab eo nolit creditor accipere solutionem. Atqui placuit certis modis obligtaiones sicut contrahi, sic & dissolui *l.obligationum ferè* 44. §. *placet* D.*de oblig.& act.* quia cùm obligatio sit iuris vinculum, vt ex definitione ipsius constat, & ita minuat quodammodo ciuis Romani libertatem, nunquam pateretur ciuilis legislator eam contrahi si non posset etiam dissolui inuito quoque creditore. Nam & inde est quòd impossibilium nulla contrahi potest obligatio *l. impossibilium* 185. *de reg. iur.* quia dissolui nunquam posset. An ergo necessaria erit obsignatio in omni casu oblationis, vt oblatio effectum habere possit? Minimè, sed tunc tantùm cùm agetur de tollenda obligatione siue sortis siue vsurarũ. Nec enim hac parte differentia vlla est, cùm tandiu debeantur vsuræ sortis, quandiu sors ipsa debetur *d. l.*10.*& vlt. Cod. hoc tit.l.si creditrici* 6.*C. de vsur.* Cæterùm si agatur non de tollenda obligatione, sed tantùm de implenda condicione aliqua vt puta ad inducendam pignoratitiam actionem, vel ad excludendam quasi Seruianam sufficiet oblatio sine obsignatione, quia sufficit condicionem haberi pro impleta, licèt reuera non impleatur *d. l. acceptam* 19. C.*eod. de vsur.* habetur autẽ pro impleta ex parte debitoris quoties per creditorem stetit ne impleatur per veram solutionem *l. iure ciuili* 24. *D. de condic. & demonstr.l.in iure* 161. *De regul. iur.* Sed & aliquando euenit vt nec oblatio ipsa necessaria sit, sed sufficiat nihil posse imputari ei qui non obtulit, fortè si non fuit persona cui posset offerre, & certet de damno vitando, maximè verò de pœna vt in specie *l. vlt. D. de leg. commiss.* iunct.*l.*4. §.*vlt.eod.* Nec enim illius *l. vlt.* sensus is est vt emptor qui non habuit cui statuto die pecuniam offerret, ob hoc sit liberatus per obsignationem sacculi præsertim nulla secuta depositione, ob idque nec dubitandum est quin ad precii non soluti vsuras semper teneatur, sicut & cæteri emptores qui rem sibi venditam acceperunt, nec precium soluerunt. *l.curabit* 5. *C. de act.empt.l.* 2.*C. de vsur.* Sed vt ei prosit defuisse venditricem, hactenus ne in venditionis legem commisisse videatur. Eum namque liberatum non esse ex eo constat quòd eadem lex ponit denunciatum à fisco ei fuisse ne solueret venditrici. Cur verò ei denunciatum hoc nisi tanquam debitori debitricis? Ergo hi gradus diligenter sunt distinguendi, An agatur de tollenda obligatione, vt eo casu requiratur solennis obsignatio siue de sorte tractetur, siue de vsuris, An de implenda condicione aliqua vt tunc sufficiat oblatio, An denique de impediendo ne qua condicio contra debitorem impleatur, vt hoc casu, nec oblatio necessaria sit si nemo fuerit cui offerri potuerit. Sufficit enim hoc casu per debitorem non stetisse, licet nec creditor ipse moram contraxerit, quam vtique non potest videri contraxisse is cui nihil vnquam oblatum fuit. An igitur si agatur de inducenda actione & implenda condicione, adeóque de tollenda obligatione, nec sit persona cui debitor offerat, nullomodo debitori succurremus? Immo hactenus succurremus vt ei liceat adire iudicem competentem & ex eius decreto pecuniam, quæ debetur ibi vbi iudex præceperit, obsignatam deponere. Sic enim fiet vt perinde valeat obsignatio non tantùm ad sistendum cursum vsurarum, sed etiã quod non est difficilius, ad dissoluendã sortis obligationem, quàm si solennis oblatio præcessisset *d. l. si creditrici* 6. *& d. l. acceptam* 19. *C.de vsur.* Sanè quantum interfit an quis dicat se paratum soluere, an verò pecuniam re ipsa offerat, constat ex *l. penult.* D. *de rescind.vendit.* vbi Bart. notat nunquam impediri alienationem & subhastationem ex eo solo quòd debitor dicat se paratum offerre pecuniam, sed requiri vt ea offeratur realiter & verè.

6. Scilicet an ritè & solenniter facta sit obsignatio, id est seruatis seruandis, nimirum totius debiti in pecunia numerata nec reproba nec deteriorata, & post oblationem congruo loco & tempore factam omnia præsentibus testibus. Hæc enim ferè sunt, in quibus tota obsignationis solennitas consistit *d. l. obsignatione d.l si soluturus d. l.acceptam* iunct. *l. si creditrici* 6. *l. ex prædijs* 11. *Cod.eod. de vsur. l. qui Romæ* 122.*in princ. de verb. oblig.*

7. Id enim semper exosum habet legislator & suspectum vt quis in causa sua ius sibi dicat *l.* 1. *D. quod legat. l. extat* 23. *D. quod met. caus.* tum quoque cùm ex conuentione id liceret *d. l.* 3.*C. de pignor.* ne scilicet occasio rixæ & tumultus detur *l. non est singulis* 276.*De regul. iur.*

TIT. XIX.

Quod cum eo qui in alien. potestat.

DEFINITIO I.

Filiusfamilias heres patris pro quo contraxerat quamuis non sit heres nisi cum beneficio inuentarij tamen etiam pendente instantia discussionis prouisionaliter condemnandus est sub satisdatione.

FILIVS FAMILIAS patris mercatoris institor merces emerat, 1 proprióque chirographo promiserat curaturum se vt per precium per patrem intra certum tempus solueretur. 2 Defuncto post diem patre nec dum soluto precio idem filius heres institutus hereditatem ipsius quasi suspectam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat. 3 Placuit tantisper dum bonorum hereditariorum excussio peracta non est moram ab eo fieri creditori non debere, 4 Sed statim & quod magis mirum est inauditis etiam cæteris creditoribus condemnari filium oportere, 5 Non quidem proprio nomine cùm pro patre & eius iussu obligatus proponeretur, 6 sed ita vt ex hereditate solueret, 7 præsertim quã ipse opulentã & idoneam literis ad eundem creditorem scriptis testatus esset, 8 Cum onere tamen satisdationis, 9 ne si fortè hereditas sol-

uendo non esset cæteris creditoribus iniuria fieret. 10 Itaque vt de crediti iure & ordine disputaretur, ad excussionis instantiam remitti actorem debere visum est, 11 Adiudicata ei tamen per fiduciæ duntaxat speciem debitæ pecuniæ quantitate. 12 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Denaud Lugdunensi contra Henricum Pic 5. Calen. Decemb. 1593.

1. Ex qua causa mercium emendarũ constat posse filiumfamilias à patre suo huic negotiationi præpositum institorem mutuam quoque pecuniam vtiliter accipere propter acceptæ pecuniæ speciem tabernæ negotio mixtam, vt loquitur Papin. *in l. pen. §. taberna D. de. inst. act.* licèt regulariter filiusfamilias ex causa mutui non obligetur efficaciter ob exceptionem senatusconsulti Macedoniani *l. 1 & tot. tit. De SC. Maced. D. & C.* Extra quam causam certum est obligari filiumfamilias ex quocunque contractu & quidem in solidum *l. si quis cum 44. D. de pecul. l. tam ex contractibus 57. D. de iudic.*

2. Quibus verbis videbatur filius pro parte quodammodo fideiussisse quod vtique facere ei licet hactenus saltem vt teneatur in quantum facere potest etiam post mortem patris quamuis ei heres non extiterit. *l. si ex alio 9 & hoc tit. l. filiusfamilias 18. C. de fideiuss. l. si dubitet 10. §. filiusfamilias D. eod. l. 1. in fin. C. de fil. fof. minor. l. si paternam 8. Cod. ad SC. Velleian. l. 2. §. quod ait prætor. D. qui satisd. cogant.*

3. Quo beneficio quàm frpe hodie abutantur heredes præsertim domestici & qui in hereditate sub mortis tempus pro arbitrio grassandi facultatem habuerunt, quotidiana experientia compertissimũ est.

4. Cùm duplici iure obligatus esset tam ex sua persona tãquam fideiussor patris quàm ex persona defuncti, cui solus extiterat heres.

5. Contrà quàm tamen solitum sit obseruari, vt scribemus *ad tit. De bon. autor. iud. possid.*

6. Et quamuis pro parte fideiussisse videretur vt diximus *num. 2.* non tamen poterat tãquam fideiussor conueniri nisi discussio debitore principali *Auth præsente Cod. de fideiuss.*

7. Beneficiũ enim inuentarii sicuti non facit quominùs heres ver. heres sit, ita nec quominùs ex rebus hereditariis satisfieri debeat iis qui primi veniunt creditoribus *l. vlt. §. & si præfatam C. de iur. delib.*

8. Præbebat enim ea res instam suspicionem vt dolo malo heredis beneficium inuentarii ab eo captatũ videretur ad moram creditoribus faciendã cùm nulla eius vtilitas alia esse possit si hereditas sit soluendo *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

9. De hac pecunia in massam hereditariam redigenda si qui alii creditores essent anteriores quibus priore loco satisfieri oporteret.

10. Quibus inauditis nihil fieri debebat quod in eorum dispendium vergeret. *l. nàm ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. De minor.*

11. Vt creditoribus omnibus simul & ex ordine consuleretur *l. cùm vnus 12. & pass. D. de reb. autor. iudic. possid.*

12. Ita enim remedio prouisionalis adiudicationis & satisdationis succurri solet ne vero creditori mora fiat, néve alius quispiam ex eo periclitetur vt *in l. 1. in princ. & §. etsi quidem cum seqq. & pass. D. si cui plusquàm per leg falcid.*

DEFINITIO II.

In re per filiumfamilias quæsita patri, potentius est ius potestatis quàm conuentionis factæ inter filium & alium quàm venditorem.

FIliusfamilias empturus fundum Cornelianum quem ego emere volebam promiserat cum se fundum postea quàm emisset mihi eodem subinde precio venditurum. Secuta emptione si pater intercedat, eúmque fundum sibi per filiumfamilias quæsitum velit, dubitari eleganter potest, vtrum conuentionis ius fortius esse debeat, an patriæ potestatis. Quid ã putabant conuentionis ius potentius esse debere, postquã placuit ex omnibus contractibus filiumfam. vtiliter obligari, 1 nec posse patri per filiumfamilias ita quicquam acquiri vt alia aut meliore condicione sit penes patrem quàm futurum esset penes filiumfamilias si esset ille capax acquisitionis. 2 Ego contra putabam. Quo enim instanti filiusfamilias aliquid acquirit extra causã castrensis vel quasi castrensis peculii sic acquiritur per filium patri vt ne momento quidem temporis acquisitio in filiufamilias persona consistat. 3 Dominium autem patri quæsitum quomodo potest ab eo inuito discedere: 4 Aut cur cogatur filij conuentioni stare pater, qui ipse non contraxit? Illud sanè facilius est vt in filiumfamilias qui promissa non impleat detur actio ad id omne quod interest, cùm sit vtiliter obligatus. 6 Sed tamen non malè adhuc quis dixerit excutiendum filiumfamilias qui paternæ potestatis ius infringere nec possit nec debeat. 7 Nam & in omni promissione tametsi iurata semper exceptam intelligimus potestatem & autoritatem superioris. 8 Ita vt periurus dici non possit qui quod promisit præstare prohibetur ab eo cui parêre habeat necesse. 9 Planè mortuo quandocunque patre quasi cessante impedimento quod non tam obligationem filii, quàm obligationis executionem remorabatur, vtilem & efficacem fieri dicendum est actionem quæ viuo patre exerceri non poterat. 10 Sed neque patri permittendum est vt patriæ potestati ius in alterius fraudem exerceat si cum filiofamilias collusisse dolúmque participasse probetur. 11 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. sup. De pact.

1 *l. tam ex contractibus 57. D. de iudic. l. si quis cum filiofamilias 44 D. de pecul. l. si ex alio 9. C. hoc tit.*

2. *Arg. l. si habitare 9. D. quand. dies legat. ced.*

3. *l. placet 79. D. de acquir. hered. l. 1. D. si quis à parent. manum. sit.*

4. *l. si ego 9. §. si res D. de iur. dot.* vbi quod magis mirum est, hac eadem ratione Vlp. negat conuentionem factam cum defuncto posse effectum habere contra heredem.

5. Tractamus enim de conuentione per filiumfamilias emptorem facta non cum venditore [quo casu non posset pater venditionem diuidere, sed vel totam agnoscere deberet vel à tota abstinere *arg. l. vlt. C. de pact. int. empt. l. cùm quæritur 16. D. de adm. tut. l si ita 39. in fin. D. de oper. lib. 1. nã absurdũ 7. de bon. libert.*] sed cum tertio cui nulla nisi personalis actio ex eo pacto quæri potuit, nec illa tamen ex vendito quomodo *in l. qui fundum 75. De contr. empt. l. si sterilis 21. §. si tibi D. de act. emp. l. 2. C. de pact. int. empt.*

6. *d. l 57. De iudic.*

7. *l. 41. l. culpa caret 50. l. nullum 109. De reg. iur.*

8. *Cap. venientes* vbi *glos. de iureiur. l. vlt. D. qui satisd. cog.* Bald. *in l. vlt. § in computatione C. de iur. delib.*

9. *d. l. nullum crimen 109. De reg. iur.* Periurium enim nunquam est sine dolo vt nec aliud vllum delictum *l. 1. C. si aduer. vendit. l. 1. C. de reb. credit. & iureiur.* non videtur autem dolo facere qui parêre habet necesse *l. non videntur 187. §. qui iussu. De regul. iur.*

10. Ponimus enim filium hunc patri defuncto heredem extitisse, atque ita conuentioni suæ satisfacere posse, Alioqui non magis efficax erit actio contra filium mortuo patre quàm eo viuo, nisi vt condemnetur ad id quod actoris interest, & ita demum si qua aliunde bona habeat *d. l. si ex alio 9. C. hoc tit. l. si dubitet 10. §. filiusfamilias D. de fideiuss.*

11. Parum enim refert an dolo quid fecerit is qui contraxit alieno iuri subiectus, an verò is cui per alium acquiritur *l. 4. §. in hac exceptione 17. D. de doli mal. except.* Et semper dolus patris est vindicandus etiamsi contra filium ipsum admissus fuerit. *l. imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. si superstite 5. C. de dolo.* quanto magis igitur si admissus sit contra tertium? Denique malitiis & dolo nunquam indulgendum est *l. in fundo 38. D. de rei vindic.*

TIT. XX.

Ad S C. Maced. & de ratihab.

DEFINITIO I.

Ratihabitio non retrotrahitur quæ sit post præstitutum tempus, nec quæ in præiudicium tertij aut re non integra.

RAtihabitio sicuti mandato comparatur, 1 ita eo tempore fieri debet quo fieri posset id ipsum quod ratum habetur. Alioqui sera est & inutilis, 2 At nec si congruo tempore facta sit, semper tamen vtilis est & efficax, nimirum si medio temporis

poris cuniculo ius alteri quæsitū proponatur.3 Nec enim vnquam in præiudicium tertij retrotrahitur 4 propter medium inhabile,quod, vt nostri solent dicere, impedit coniunctionem extremorum,5 faciatque ne liber sit recursus. 6 *Ita Senatus* in causa D. de Monsain-Iean & D. d'Iuonne 16. Cal.Iulij 83.

1. *l.si si pupilli 6.§.item quæritur.de negot gest.l.licet verum 56. D. de iudic l.1.§.sed & quod alius 14.D.de vi & vi armat.l.vero procuratori 12.§ fin.D.de solut.l.semper 60.l hoc iure 152.§.in mal ius De regul.iur.l.ei qui 7.in fi.C quod cum eo qui in alien potest. l.2.ff.C.hoc tit.*

2. *l penult.D.rat.rem haber.l.cùm filiofamilias 5.in fin.princip D.quis ord.in bonor.poss seruet.*

3. Glos.Cordan.*in cap.ratihabitione De regul.iur. in 6.* Affict. *decis.315.num* 12. & alij quos refert Osasc. *Decis Pedem 119. n. 25.*

4. Ne in alienius potestate sit alterius tertij ius lædere quod nunquam ferendum est *l 1.§.vlt.l.qui balneum 9.§.1.vers.si modò l potior 11.in princip.D. qui potior.in pign.hab.*

5. *l.si ego 9.§.si res D.de iur.dot.*

6. Itaque quod dici solet ratihabitionem reducere negotium ad illud tempus quo contractum fuit *d.l. 6. §. item quæritur de negot.gest.l.donationes 25.ad fin.C. de donat int. vir.& uxor.* non potest hoc casu locum habere cùm res non est integra Tiraq. *De retract.gentil.* in verb. *intra annum* §.1.*glos.*10 *nu.*85. vbi multos citat,itémque Osasc. *dict.dec.f.*119.*n.*25.*&* *seq.&* 28.

DEFINITIO II.

Iudicium à falso procuratore institutum non potest ratum haberi ad constituendum aduersarium in contumacia & dolo.

INde fit vt si falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit,ego verò abfuerim,non possit pro te ferri sententia quamuis tu falsi procuratoris factum ratum habueris siue antè siue post sententiam:si non à tempore ratihabitionis secutæ ex integro fiam contumax.1 De iudic.Defin.8.

1. Potest enim fieri vt ideo abfuerim, quia sciebam falsum procuratorem eum esse qui tuo nomine contra me agebat, & ideo non posse me ex ea causa fieri contumacem,sed ius meum durare *arg.l.sicut* 8.§.*non videtur D.quib.mod.pign.vel hyp.solut.* Et sanè cùm procurator falsus est non solùm iudicium esse non potest,sed neque dici controuersia *l.licèt in princip.*24 C. *de procurat l* 1.C.*quib.res iudic.non nocet l.falsus* 21.C. *de furt.* Neque igitur contumacia vlla videri potest eius qui liti à falso procuratore institutæ adesse noluit,cùm neque actor adfuerit aut per se aut per verum procuratorem *l.ad peremptorium* 68. *cum seqq. D.de iudic* Itaque peremptorium edictum hoc casu necessariò circumducendum est *l.& post edictum* 73.§.1.*eod.* semel verò circumductum adeóque quod in ea causa fuit vt circumduci debuerit,restitui postea non debet ob superuenientē ratihabitionem in præiudicium eius cui nihil potest imputari.Contumax enim ille tantùm est cui potest imputari cur iudici nō paruerit *l.contumacia* 53.*D.de re iudic.* Falsus autem procurator est qui vel nullum mandatum habet,vel reuocatum,vel ab eo qui mandandi ius non habuit Bald.*ad d.l licèt* 24 *C.de procur.*

DEFINITIO III.

Macedoniani exceptio datur contra creditorem ex mutuo etiamsi chirographum filij sigillo patris signatum sit. Et quid si contractus fuerit simulatus?

MAcedoniani Senatusconsulti exceptio 1 non eo minùs prodesse debet filiofamilias ex causa mutui obligato, quòd sigillo patris exquisita per creditorem fraude chirographum filij obsignatum proponatur, 2 si non ex aliis probationibus appareat consensum patris interuenisse. 3 At quid si filiusfamilias ex chirographo conuentus neget sibi creditam pecuniam,dicátque mutui colorem quæsitum à creditrice muliere vt quasi tantò locupletior faciliùs illa chirographi exhibitione maritum inueniret? Non idcirco melior erit condicio créditricis. Nā siue audiendus non sit filiusfamilias qui fraudis inēdæ consiliū se habuisse alleget,4 sola superest causa mutui, quę sicuti scripto probatur, ita Senatusconsulto improbatur, 5 siue audiendus,éque fides adhibenda sit, cessante Senatusconsulto subest causa simulationis, quæ impedit ne obligatio contrahatur. 6 Sunt enim hæc longè diuersa,captatum simulationis ineundæ consilium vt faciliùs mulier creditrix nuberet,Et dotem sub mutui titulo constitutam esse: Quo sanè posteriore casu licèt non valeret constitutio viuo patre quoniam esset donatio, 7 quæ à filiofamilias fieri nunquam potest nec si liberam habeat peculij administrationē, 8 valeret tamen in præiudicium filij,maximè post mortem patris 9 accedente præsertim iureiurando. Obligatur namque filiusfamilias tam ex contractibus quàm ex delictis præterquàm ex mutuo & ex voto. 10 *Ita Senatus* in causa N. Claudij de la Balme & D.Iacobinæ de Mombel Comitis d'Antremont Cal. Febr.1593.

1. Quæ exceptis certis casibus datur filiofam.ex causa mutui obligato *l.1.& pass.hoc tit.* D.& C.item ex alius causis si fraus SCo facta sit *l 3.§.is autem l.7.in princ.& §.1.& 2.D.eod.*

2. Textus est *in l.2.C.de reb alien non al.* quamuis regulariter ex sigillo probetur aut saltem præsumatur consensus eius cuius sigillum est *l.si ita stipulatus* 126.*§.Chrysogonus* vbi DD. *de verb.oblig.* nisi appareat signasse quem quasi testem *l. si pater* 6. *C.de fideiuss.* Vide text.*in l si fideiussor* 26 §.1. ibi: *cùm neque consensit accommodauerit patri aut signo suo. D. de pignorib. l. Caius Seius* 39. D *de pignor. act.*

3. Patris enim consensu interueniente, Macedoniani exceptionem cessare certum est *l.item si 7.alias l sed Iulianus 5.interdum & 6 penult.l.si autem* 11 *l.filium* 14. *D.hoc tit.* neque refert an interuenerit ab initio an ex postfacto *l.vlt.C.eod.* Sed & interuenisse patris consensus intelligitur si filiusfam. absente patre quasi ex eius mandato pecuniam acceperit, & ad patrem literas emiserit vt eam pecuniam solueret.Debet enim pater hoc casu si filij actum improbat continuò interponere testationem contrariæ voluntatis *l filiusfamilias* 17. *D.eod.*

4. Non enim audiendus est allegans propriam turpitudinem nisi excipiendo aut replicando, inquit, aduersus participem turpitudinis Bart.*in l.iusiurandum* 34.*§.procurator. nu.* 5.*D. de iureiur.* Vide tamen *l.*4.§. *Marcellus* 13.*D.de doli except.*

5. *tot.hoc tit.D.& C.*

6. Simulata enim semper pro infectis haberi debent *tot. tit. plus valer.quod agit l.si ex precio* 6.*C.si cert.pet.*

7. *l.donari* 82.*l.cuius* 53.*de reg.iur.l.donari* 29.*De donat.*

8. *l.filiusfamilias 7.eod.l.contra* 28.§.*si filius de pact.l.*1.§.1. *D. qua res pign.oblig.poss.*

9. *d.l.si ex alio* 9.*C.quod cum eo.* Adde etiam fauorem dotis *l.cùm in* 32.§.*mulier D.de condict.indeb.l.si dotare* 12.*l.vlt.C. ad Vellæian.* Iunge *l si extraneus* 33.*D.de iur.dot.* Adde *l.cùm dominus* 19.§.*vlt.* vbi Bart.*de pecul.legat.l.*3.*l.constante* 21.vbi glos.*C.de donat.* Idem Bart.*in l.*2.§.*fin.D.solut.matr.* Osasc.*decis.*94.*num.* 7.8. 20.21.Ciauer.*cons.*195 *num.*2.

10. *l.tã ex contractibus* 57.*D.de iudic.* iunct.*l.*2.§.1.*De pollicit.*

DEFINITIO IV.

Minor filiusfamilias qui se obligauit pro patre non potest restitui nec tanquam minor si maior factus debitum adprobauerit, neque tanquam filiusfamilias,neque tanquam læsus si possit quandoque indemnitatem cōsequi ex bonis patris.

FIliusfamilias iussu patris se bonáque sua omnia præsentia & futura pro debito patris Titio creditori obligauerat;cùm eo tēpore minor esset annis vigintiquinque.Posteà maior factus impetrauerat à Principe beneficium respirationis,vt vocant,& annalis ad soluendum dilarionis.Mox restitutionem in integrum ex causa minoris ætatis, itémque metus reuerentialis & læsionis.1 Placuit audiri eum non debere, quòd maior factus eiusmodi literarum impetratione debitum haud dubiè adprobasset. 2 At neque læsum se conqueri poterat ob id solum quòd se pro patre obligasset, cùm eam pecuniam in rem communem patris & filij versam esse appareret, 3 nec allegaretur adeò inopem esse patrem vt ex eius bonis indemnitas sperari non posset. 4 Neque enim prohibitum est filiofamilias vt se pro patre obliget, non magis quàm patri vt pro filio,sed hoc tantū ne filius pro patre aut pater pro filio cōueniatur, scilicet si nō se prius obligauit. 5 Multò min° exceptio Macedoniani locū habere poterat

in eo debito quod ex patris non modò voluntate sed etiam iuris contractum probabatur. 6 *Ita Senatus* pro N. Iano Pensabin contra N. Godard 5. Cal. Iul. 1605.

1. *Ex n.t. in l. 1 §. quæ onerandæ D. quar. rer. act. non det.*
2. *Arg. l. ad solutionem 5. C. de re iudic.* Non enim dantur ex literæ nisi debitoribus debitum fatentibus, vt diximus *in tit. De precib. Imp. offer.* ex Rebuff. *in tract. De liter. dilat.*
3. *Arg. l. vir vxori 17. § si mulier & Titius D. ad SC. Velleian.*
4. Nec enim venit in diuisionem hereditatis aut in collationem id quod post mortem patris filius ex causa debiti habere intelligitur *l. pen. D. de collat. bonor.*
5. *l. 1. & 10. tit. C. ne fil. pro patr. l. si dubitet 10. §. filiusfamilias. D. ne fil. pro iudic.*
6. *l. 2 & vlt. C. hoc tit. l. si tamen D. eod.*

TIT. XXI.

Ad SC. Velleian.

DEFINITIO I.

De Velleiani auxilio dando mulieri quæ cum filio vendidit rem filij tanquam correæ venditionis.

MAter quæ neque filij curatrix erat, neque ius vllum in re filij habebat eam rem vendiderat præsente filio simúlq; vendente quasi correa vénditionis. Videbatur pro filio fideiussisse potiùs quàm proprio nomine contraxisse, quæsito in fraudem Senatusconsulti colore obligationis correorum. 1 Nã quod nimis fortasse generaliter nostris placet, quoties duo correi constituuntur in re & negotio ad alterutrum duntaxat pertinente pro intercessore habendum eum ad quem res nullomodo pertinet, 2 hoc saltem casu admittendum est propter iustam suspicionem fraudis Senatusconsulto factæ cui non aliter occurri potest. 3 Illud multò faciliùs admitti debet, In dubio præsumendum nihil ex emptionis precio ad mulierem peruenisse videri ad quam negotium non spectabat: 4 quod & in cæteris correis debendi generale est, 5 quamuis si iuris rationi plus quàm nostrorum traditionibus tribuas, nihil omnino refert ad quem ex correis debendi pecunia peruenerit, 6 quippe quorum obligationi nihil tam sit contrarium quàm vt alius pro alio fideiussisse alitérve intercessisse existimetur. 7 Ergo in proposita specie iuuabitur mulier exceptione Velleiani acsi pro filio fideiussisset, 8 nec ipsa tantùm si conueniatur sed & heres eius, 9 præterquàm si filius ille sit cum quo vendidit. Hic enim qua fronte auxilium Senatusconsulti ex persona matris implorabit, qui ex propria tenetur de cuictione? 10 nam nec mulier Senatusconsulto iuuari posset si filio qui principalis venditor fuit heres extitisset, 11 nisi is filius fuit cui ex causa minoris ætatis aut Læsionis indulgeri restitutio debuerit. 12 *Ita Senatus* pro N. Francisco Denarie contra Bartholomæã de Vallon. 8. Id. Aug. 1588. Iunge Defin. 1. De cont. empt.

1. *Vt & in l. vir vxori 17. §. mulier & Titius D. hoc tit.* Sicut enim duo pluréve correi debendi fieri possunt, nõ tantùm verbis sed etiam cæteris contractibus veluti emptione, venditione, locatione, depósito, commodato, testamento *l. eandem 7. D. de duob. reis.* Ita & omnibus his modis potest fraus fieri Senatusconsulto Velleiano per speciem obligationis correorum.
2. Bart. *ad auth. si qua mulier C. hoc tit.* itémque *ad l. reos 11. D. de duob. reis.* Cravet. qui alios quàm plures refert *cons. 91. num. 2.* contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *lib. 11. Coniectur. cap. 1.*
3. Fraudis enim suspitio subest quoties mulier siue pro alio siue cum alio contrahit & hoc casu debet esse creditor diligentior in quærendo, in quã rem pecunia impendatur quàm si ab initio cum sola muliere contraheret *d. l. vir vxori 17 in fine primi responsi D. hoc tit.* iunct. *l. doli 19. §. vlt. D. de nouat.*
4. Cravet. *d. cons. 91. num. 2.*
5. *l. propter mutuam 4 C. de duob. reis.*
6. Vt scripsi *dict. cap. 1 lib. 11 Coniect.*
7. Nisi cùm id expressim actum est vt *in dict. l. reos 11. D. de duob. reis.*
8. Nam & pro alio intercedere potest mulier fundum vẽdendo siue suũ, siue alienũ vel maximè propter obligationem de euictione *l. vlt. § item si mulier D. hoc tit.* Aliud est si fundum suum sola ipsa vendiderit suo nomine quamuis postea proprium soluerit creditori mariti *l. 4 C. eod.*
9. *l. mulierem 14. in fin. eod. hoc tit. C.* Sanè ius hypothecæ quod in ea re pro dote aut alter habuit mulier eiusmodi venditione remisisse intelligitur, licèt non quod ad cætera filij bona Boer. *quæst. 23. num. 9* Vide *Def 23. sup. de probat.* Senatusconsultum enim Velleianum, quod improbat venditionem & obligationem, non similiter improbat pignoris liberationem *l. 1. D. quib. mod. pign. vel hypot. solvit.* iunct. *l. etsi pignus 18. D. quod in fraud. credit.*
10. *l. vindicantem 17. D. de euict. l. cùm rem 14. D. de fideiuss.* secundum eam lectionem & interpretationem quam docuimus *libr. 1. Coniect. cap. 5.* Adde *l. etsi 11. 10. D. de distract. pignor.*
11. *d. l. mulierem 14. vers. vnde si mater C. hoc tit.*
12. Restitutionem enim in integrum quæ defuncto competit ad heredem transmitti certum est *l. non solùm 6. D. de in integr. rest. l. minor autem 18. §. vlt. cum l. seq. D. de minor. l. Pacconius 86. De acquir. hered.*

DEFINITIO II.

Non debet iudex autoritatem præstare mulieri volenti pro marito aut alio id facere per quod futurum sit vt dos periclitetur.

CVm vxor Titij multo ære alieno laborantis à Senatu peteret vt sibi liceret hypothecæ dotalis iura remittere quò faciliùs emptorem bona coniugis inuenirent, ita vt nihil sibi iuris superesset in eas res ex quarum precio mariti creditoribus licèt posterioribus satisfactum esse constaret, non putauit Senatus id mulieri concedendum: 1 quę maritalibus aut minis aut delinimentis coacta non satis sibi caueret, 2 sed ex iuris ratione omnia æstimanda, quæ non aliter renunciationes eiusmodi ratas habet quàm si alia supersint marito bona, ex quibus vxori quandocunque dotem repetenti satisfieri possit. 3 Alio qui vel empto res fidem Senatus secutos à Senatu decipi necesse esset, 4 vel Senatum ipsum litem suam facere, ac mulieri indemnitatem præstare 5 si à marito postea servare illa nõ posset dotẽ, quæ omnimodo ei salua esse debet. *Ita Senatus* in relationib. libellorum 3. Id. Decẽb. 1589.

1. Non enim nisi frustra id petebatur in eum casum quo alioqui Velleiano locus esse non potuisset, iniquè verò si contra Senatusconsulti autoritatem id cedere debuisset. At Senatus cauere debuit ne quid vel frustra vel iniquè decerneret, præsertim ne tanti Senatusconsulti quantum Velleianum est autoritas labefactaretur *arg. l. quidam 29. §. vlt. D. hoc tit. l. 5. §. vlt. D. de captiu. & postlim. l. imperatores 30. de reb. autor. iudic. possid. adiat. l. 15. De privileg. credit.*
2. Sic nouercalia delinimenta dixit Caius *in l. 4. D. de inoff. testam.* vbi ait huiusmodi delinimentis & instigationibus iudicium corrumpi. Iunge *l. vlt. D. si quis aliq. test. prohib.*
3. Sic enim vulgò accipitur quod de hypothecarum remissione scribit Imp. *in l. iubemus 29. C. hoc tit.* quia non valent pacta per quæ fiat deterior condicio dotis *l. Atilicinus 17. D. de pact. dotal.* cùm interfit reipub. dotes integras mulieribus saluas esse *l. 1. D. solut. matrim. l. interest 18. De reb. autor. iudic. possid.*
4. Quod esset iniquum. Semper enim id agere quilibet magistratus debet ne beneficium suum cuiquam sit captiosum aut iniuriosum *l. Paulus notat 8. D. de prætor. stipul.* quod & ad ea beneficia pertinet quæ à Principibus conceduntur *l. 4. C. de emancip. liber. l. ex facto 43. De vulg. & pup. substit.* multò minùs ferendum est vt decipiatur qui fidem publicam secutus est *l. 2. & 3 C. de quadr. præscript.* Idque est quod dici solet fidem hastæ fiscalis facilè conuelli non debere *l. si hypothecæ 8. C. de remiss. pignor.*
5. *Ex tit. De magistr. conuen.* quamuis titulus ille ad tutelas pertineat non ad dotes. Nec magistratus vnquam faceret litem suam, sed tantùm pedaneus iudex *l. vlt. D. de extr. cognit. & tot. tit. C. de pœn. iudic. qui malè iudic.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Mulier nō tenetur Velleiano contra emptorem quem ipsa quæsit: neque maritus creditor ue sit neque ab eo subrectus, neque alia ratione color quæsitus sit in fraudem Senatusconsulti.

MVlier quæ maior annis viginti quinque fundum suum vendidit, licèt ex precio pecuniam pro marito soluerit, tamen Senatusconsulti auxilium implorare non potest: 2 nec si aut cum marito ipso vendiderit, aut sola quidem, sed ea lege ab initio dicta vt mariti creditoribus emptor precium solueret. 3 Neque enim intercessio hæc videri debet, cùm mulier non obligetur, sed de re sua pro arbitrio constituat. Nā nec donanti nec alienanti nec soluenti mulieri Senatusconsultum succurrit aut noua Iustiniani constitutio, sed tantùm obligatæ & intercedēti. 4 Præterquàm si quid in fraudem legis à marito factum probetur, inducto per eum aut per eius creditorem emptore, aut malè persuasa muliere vt venderet, ad hoc duntaxat vt intercessioni color quæreretur. 5 Planè si creditor ipse mariti emptor proponatur, non obscura fraudis suspicio est, contra quam vix est vt probatio in contrarium admitti debeat. 6 Sed cessante fraudis suspicione nihil causæ est cur mulieri hoc solo quòd mulier est, subueniatur, 7 quæ iure communi vsa est. 8 *Ita Senatus* pro Iacobo Pic contra Peronetam Coruat 15. Cal Febr. 1590.

1. Nam in muliere minore quæ læsa esset, restitutio in integrum locum habere posset *vt. tit. de minor. D. & De in integr. rest. minor. C.*

2. *l. Senatusconsultum 4. in fin. C. hoc tit.*

3. Dummodo illa ipsa quæsierit emptorem, non maritus aut creditor mariti *l. vlt. §. item si mulier* vbi glos. *D. hoc tit.*

4. *l. 4. eod tit.* iunct *l. 5. pro æquo 11. eod.*

5. Quoties enim colorem intercessioni quæsitum esse constat non potest valere quod in Senatusconsulti fraudem factum est *l. quidam 29. in fin. D. eod.* quæsitus autē color videtur si mariti vel alterius creditor fundum ipse emerit, aut emptorē quæsierit vt *in d. §. item si mulier l. vlt hoc tit.* vt sequitur in Defin.

6. Glos. *in d. §. item si mulier d. l. vlt.*

7. Non enim semper nec per omnia mulier habenda est loco minoris 25. annis circumscripti, vt passim ei subueniri oporteat *d. l. vlt. in princip.* vt intelligamus difficilius ei subueniri quàm minori. Quanquam nec minori semper succurritur sed causa cognita si vel aduersarii dolo vel inconsulta suâ facilitate læsus proponatur *l. verum 11. §. sciendum l. quod si minor 24. §. 1. D. de minor l. nam postea quàm 9. §. si minor D. de iureiur.*

8. Neque enim decipitur qui iure communi vtitur *l. nihil consensui 126. §. 1. De regul. iur. l. vlt. C. de in integ. restit. minor. l. inter eos 51 § penult. D. de fideiuss. l. in pupillo 47. in fin. De solut.*

DEFINITIO IV.

Mulieri etiam ab alio decepta non subuenitur aduersus eum quem ipsa decipit.

ETiam, cùm mulier maritalibus blandimentis decepta est vt pro marito intercederet, si eum qui contrahere nolebat induxerit vt vel pecuniam marito crederet, vel fundum doralem emeret ex cuius precio creditoribus mariti satisfieri posset, frustra postmodum legis Iustinianeæ 1 aut Senatusconsulti auxilium implorat. 2 Certum enim est, deceptis duntaxat non etiam decipientibus mulieribus subueniri oportere. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. De qua *in Auth. si qua mulier C. hoc tit.*

2. Dolus enim quo maritus ad eam circumueniendam vsus est, non facit quominùs ipsa quoque dolo versata sit in circumueniendo emptore, nec debet dolus mariti nocere emptori qui fuit ipse circumuentus, tantum abest vt dolo quid fecerit *l. 4. §. item quæritur 20. D. de doli mal. except.*

3. *l. 2. § sed ita demum l. si decipiendi 30. D. hoc tit.* Idémque in aliis obtinet, vt ei quæ dolo malo aliquid fecit numquam succurratur *l. cùm post mortem 43. §. 1. vers præterea D. de admin. tut. l. auxilium 37. §. 1. D. de minor. l. 2. C. si minor se maior. dixer.*

DEFINITIO V.

Qui mandante muliere vel minore soluit vero creditori mulieris vel minoris contra quem restitutio impetrari poterat, securus est.

QVi mandante muliere ei soluit bona fide apud quem mulier pro viro alioue contra Senatusconsultum intercesserat non idcirco Senatusconsulti exceptione repellendus est quasi & ipse contra Senatusconsultum fecerit. 1 Sufficit enim mulieris indemnitati hactenus consultum esse quòd aduersus primum creditorem saluam habet, non tantùm exceptionem sed etiam actionem rescisso contractu per in integrum restitutionem, 2 nisi malit aduersus eum agere pro quo intercesserat siue maritus ille sit, siue alius. 3 Nam & cùm quis creditori minoris soluit contra quem restitui minor in integrum poterat, si postmodùm restitui minor velit non aduersus eum qui soluit, sed in eum cui solutum est restitutionem impetrare debet. 4 Nec ad rem pertinebit quòd eo fortè tempore soluendo is esse desierit: cùm ab initio vtiliter solutum sit, nec curiosus esse debuerit in quam causam pecunia impenderetur is qui minoris fidē secutus est. 6 Atqui nemo dixerit mulieris meliorem quàm minoris causam esse debere. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Alioqui nemo cum fœminis contraheret cùm ignorati possit quid actura sint aut quid antea egerint. Immo tunc Senatusconsulto locus est cùm creditor scit mulierque intercedere *l. si mulier 11. in fin. & l. seq. l. bona fide 27. D. hoc tit.*

2. Mulier enim quæ contra Senatusconsultum intercessit habet condictionem aduersus eum cui soluit *l. quamuis 8. §. interdum eod. tit.*

3. Nec enim auxilium vnum mulieri competens adimit ei ius commune ex quo datur fideiussori actio mandati contra eum pro quo fideiussit si mandatum intercesserit, aut saltem negotiorum gestorum si nihil mandatum fuerit *l. ex mandato 20. §. 1. l. si fideiussor 29. & pass. D. mādat.* Textus est *in l. pen. D. hoc tit.*

4. Non enim potest videri malè rem minoris gessisse is qui soluit ei cui tunc reuera minor erat obligatus *arg. l. si mulier 31. C. de minor. l. doli 19. vers. diuersum si iam*, in illis verbis: *quamuis adhuc possit restitui aduersus priorem creditorem D. de nouat.*

5. Initium enim spectandum est non euentus, tum etiam cùm de minoris restitutione tractatur *l. 3. §. scio l. verùm 11. §. item non restituetur & seq. D. de minor.*

6. *d. l. dolo 19. in fin. De nouat.*

7. Est enim è contrario melior condicio minoris quàm mulieris *l. vlt. in princip. D. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Mulier tenetur Velleiano contra suum fideiussorem etiam si soluerit ille ita vt repetere non possit, quia poterat etiam ille eadem exceptione se tueri.

MVlieri quæ apud alienum creditorem intercesserat, & fideiussorem dederat competit exceptio Senatusconsulti non tantùm aduersus creditorem si ab eo conueniatur, sed etiam contra fideiussorem si fortè is creditori vel inuita vel inscia muliere soluerit, mox solutam pecuniam à muliere repetere velit. Duplex enim hîc intercessio est, 1 & vtraque aduersus Senatusconsultum facta. 2 Ita fiet vt in damno fideiussor moretur, vtique si sic soluerit ne posset repetere. 3 Alioqui habebit condictionem indebiti, cum exceptione perpetua tutus fuerit, 4 nimirum exceptione Velleiani, quam constat non minùs mulieris fideiussoribus quàm ipsi mulieri competere. 5 Quæ ratio facit, vt tantò magis contra eum quoque mulieri subueniendum sit, cùm sibi imputare ille debeat cur vltrò soluerit creditori quem exceptione iusta, adeóque perpetua potuit summouere. 6 *Ita tractatum* ex tempore 13. Cal. Iul. 1590.

1. Vt & *in l. quamuis 8. § si mulier apud Primum D. hoc tit.* de cuius loci sententia & emendatione scripsimus *lib. 18. Coniect. 1. cap. 1.* Adde *l. doli 19. §. diuersum est in muliere D. de nouat.*

2. Omnes enim mulierum obligationes, quæ pro alieno debito factæ sint Senatus improbat *l. 2 §. penult. D. hoc tit.* Alio-

qui parum esset quòd iuuaretur mulier contra creditorem si non iuuaretur etiam contra suos fideiussores ne per medias eorum personas ipsi creditori soluere cogi videretur *l.5. D. de liber legat.* qua de causa etiam fideiussoribus mulieris pro alio intercedentis per hoc Senatusconsultum subuenitur *l. si vxor 15. C. hoc tit. l cùm lex 46. de fideiuss.* Idémque est etiamsi fideiussor non pro muliere se obligauerit sed pro alio, ex mandato tamen mulieris *l si fideiussores 6. l si decipiendi 30 §.1. D. eod.* Immo vel sola pignoris nedum fideiussoris datio facit intercessionem *d. l. quamuis 8. in princip. eod.*

3. Puta si prudens & sciens omiserit exceptionem quam sibi competere sciebat *Ex reg l. cuius per errorem 53. De reg iur.* iunct. *l. si fideiussor 29. §. non malè D. mandat. l. si quis negotia 23. D. de negot. gest.*

4. *Ex reg l. qui exceptionem 40 l. si non sortem 26. §. indebitum l ex hu omnibus 54. D. de condict. indeb. l. qui hominem 34. §. vlt. D. de solut.* Intelligenda tamen est hæc regula de exceptione quæ sit inducta fauore excipientis qualis est Velleiani, non de ea quæ odio creditoris qualis est Macedoniani. Illa enim non parit condictionem vt explicat Marcian. *in d. l. exceptionem.* iunct. *l sed si 9. §. pen. D. de SC. Maced.*

5. *d. l. si vxor 15. C. hoc tit.*

6. *d. l. si quis 23. D. de negot gest. d. l si fideiussor 20. in princip. & §.1. D. mandat.*

DEFINITIO VII.

Mulier quæ sollicitauit & quæsit creditorem non facilè iuuanda est Velleiano, etiamsi facta sit correa debendi cum marito.

CVm absente viro mulier creditorem sollicitasset vt sibi pecuniam crederet, ac creditor, mulieris nomen bona fide secutus esset, Placuit non esse illum Senatusconsulti Velleiani exceptione repellendum, siue pecuniam eodem marito absente mulier accepisset tum pro eo impendisset, 1 siue postea simul cum viro contraxisset, ac vterque pecuniam sibi creditam esse in solidum professus esset, 2 nam siue dicas præsumi totam pecuniam ad virũ peruenisse, tanquam ad potẽtiorem, siue, quod verius est, ad quemlibet ipsorum pro æquis portionibus, 3 vix est vt non habeat decipiendi animum mulier quæ creditorem vrget vt obligationem tanquam idoneam admittat, tametsi hic faciat illa intercedendi animo. 4 Iam enim suprà diximus deceptis duntaxat non decipientibus mulieribus subueniri oportere: 5 nec odiosam esse creditoris causam, nisi cùm apparet id eum scientem dolo malo egisse, vt mulier intercederet, 6 aut per calliditatem fecisse aut consensisse vt ex eius persona obligatio sumeret exordium. 7 Quandiu tamen de mulieris dolo non apparet, credendum est intercessionem mulieris licèt iusiurandũ accesserit, 8 contrà Senatusconsultum factam esse, 9 ob idque nec pendente lite condemnari mulier debet quæ paratum pro se habeat iuris communis auxilium, 10 nec rursus statim absolui cùm in eo sit vt condemnari debeat si quid ab ea dolo malo factum probabitur. Itaque ante omnia de facti veritate inquirendum erit, & in aliud tẽpus differenda sententia. 11 Absolutionem tamen à iureiurando statim à muliere impetrari necesse est, ne obstet ei periuriũ propter quod in ipso litis primordio debeat cõdẽnari. 12 *Ita Senatus* in causa N. Matrat. Id Decemb. 1590.

1. Nam qui bona fide personam mulieris in contrahendo secutus est, ob ea quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt exceptione Senatusconsulti non submouetur *l. bona fide 17. in princip. D. hoc tit.* Alioquin nemo cum fœminis contrahet ne quidem bona fide cùm ignorari possit quid postea sint acturæ *l. si mulier 11. eod.* iunct. *l. ait prator 7. alias l. etsi sine §. quæsitum in fin. D. de minor.*

2. Quo casu facti essent vir & vxor duo rei debendi vt & *l. vir vxori 17. §. vlt. D. hoc tit.*

3. Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 1. sup. hoc tit.* DD. *ad §. transgrediamur l. si cùm dotem 22. D. solut. matr.*

4. Animus enim ille later, nec imputari potest ei qui cum muliere contrahit cur nesciuerit quo animo accederet illa ad contrahendum *d. l si mulier 11. & d. l. bona fide 27. D. hoc tit.* Immo vt sit locus Senatusconsulto necesse est quod creditor sciat eam intercedere *l. immo 12 & l. 4. eod. tit.*

5. *l. 2. §. sed ita demum l si mulier 23. l. si decipiendi 30. in princ.* *D. hoc tit. l. fœminis 18. C. eod. l. in eo 110 §. vlt. De regul. iur.* vbi procul dubio legendum est *defraudantur* non vt vulgò *defendantur* quod monuimus alio loco.

6. *d. l. immo 12. D. hoc tit.* cum aliis supra citat. iunct. *l. vir vxori 17. in princip. eod.*

7. *Vt in l. quamuis 8. § si cùm essem pennlt. l. Seia 28. §. 1. D. hoc tit. l. cùm ad eas 19. C. eod.*

8. Qua enim facilitate mulier intercedit, eadem & iurat, nihilque esset facilius, quàm huiusmodi commento interponendi iurisiurandi fraudem facere Senatusconsulto, quæ tamen ne vlla fieri possit, summopere cauendum est *l. quidam 29. §. vlt. D. hoc tit.* Solet etiam iusiurandum sequi naturam & regulas contractus in quo interponitur *l. vlt. C. de non num. pecun.*

9. Qui enim dolum allegat eum probare semper debet *l. quoties 18. §. qui dolo D. de probat. l. dolum 6. C. de dolo.*

10. Quoties enim quis mulierem corream debendi cum marito accipit, suspectam habere debet intercessionem & ideo diligens & curiosus esse debet in faciendo vt probare quandoque possit in quam rem versa sit pecunia *d. l. vir vxori 17 in princ. & §. vlt. D. hoc tit.* quamnis alioqui creditor contrahens cum persona non suspecta non debeat esse curiosus *l. doli 19. in fin. D. de nouat.*

11. Vt faciendum semper est cùm facti quæstio est obscura. Ex facto enim ius oritur *vulg. l. si ex plagis 52. §. in clino D. ad leg. Aquil. l. vt responsum 11 C. de transact.*

12. Exceptio enim periurij semper obstat iure pontificio ei qui agit contra proprium iusiurandum quod seruari potest sine dispendio salutis æternæ *cap. debitores & pass. Extr. De iureiur.* Vide Tessaur. *Decis. Pedem. 222. & seq.*

DEFINITIO VIII.

Mulier quæ se pro marito egenti obligauit de pecunia in causam alimentorum familiæ conuersa non tenetur Velleiano.

NOn eò minùs pro marito interuenisse mulier videtur quòd mutuam pecuniam acceperit ad seipsam communesque liberos exhibendos: 1 Cùm caret ad onus mariti pertineat, 2 nisi probetur non habuisse maritum vnde se suósque aleret. Eo namque casu inhumanum certè sit fame perire mulierem, 3 nemine haud dubiè cum ea contracturo 4 si ius ita constituatur vt ei non liceat se suáque obligare in causam adeò non solùm vtilem, sed etiã necessariam. 5 *Ita Senatus* in eadem causa. Et rursus in alia causa ex tempore tractata Cal. Iuniis 1591.

1. Fit enim hoc casu mulier pauperior pro marito, quod sufficit ad inducendum Velleianum *l. 3. l. si pro aliquo 21. D. hoc tit.*

2. Ad quem certum est pertinere omnia onera matrimonij *l. si filia 20. §. hoc amplius l. Pomponius 35. D. famil. ercis.* iunct. *l si maritus 46. eod. l. actione 65. §. vlt. D. pro socio 66.* ob eamque causam solet marito dos dari à muliere *l. dotis 3. D. de iur. dot. l. pro oner. bus 20. C. eod.* Iunge *l. si quis pro vxore 21. D. de donat. int. vir. & vxor.*

3. Quis enim iudex propitiis auribus mulierem audiat volentem alii imputare cur eam cum liberis suis maritóq; fame perire passus non sit *arg. l. si extraneus 33. D. de iur. dot.* Nemo siquidem culpam alii obiicere potest in eo facto ex quo ipse lucrum senserit *l. eum in fundo 78. § quod mulier 2. eod.* Nec videtur mulier hoc casu facta pauperior *l. 13. l. 25. D. hoc tit.*

4. Atqui ne id eueniat vel mulierum ipsarum interest maximè *l. ait prator 7. alias l. etsi sine §. quæsitum D. de minor.* alioqui quod in earum fauorem constitutum est in earundem odium retorqueretur contra *l. nulla 25. D. de legib. l. sancimus 7. C. ad SC. Trebell. l. 5 §. 1. in fin. C. de secund. nupt.*

5. Siquidem ex huiusmodi causis placet dotem posse solui mulieri adeóque filiæfamilias etiam constante matrimonio *l. mutuus 73. §. 1. D. de iur. dot. l. quamuis 20. D. solut. matrim.*

DEFINITIO IX.

Pecunia credita egenti marito & vxori simul, præsumitur tota ad virum peruenisse.

QVamquam non semper mulieri prohibitum est ne se cum marito obliget, sed ita si & pro marito & animo intercedendi obligari velit, 1 Præsumptio tamen est si egenti marito & vxori simul credita sit pecunia, totam videri eam ad maritum peruenisse, 2 ideóque videri mulierẽ intercedere siue in solidũ se obliget, 3 siue in viriles, 4 & con-

& consequenter non valet obligatio: 5 nisi proponas iuratam. Interueniente namque iureiurando sequimur ius pontificium, 6 & propter iurisiurandi autoritatem contractum valere admittimus, 7 non solùm hactenus vt necessaria sit absolutio propter metum periurij, 8 sed etiam vt restitutionem in integrum ex rescripto Principis ad rescindendum contractum impetrari sit necesse. 9 Proinde licèt heredi mulieris quæ contraxit & iurauit non sit absolutio necessaria quia iurisiurandi vinculum, quod ad incurrendam periurij pœnam attinet, personale est, 10 esset tamen beneficium restitutionis omnino necessarium vt contractus rescindatur. 11 *Ita tractatum est* ex tempore Cal. Iun. 1591.

1. *l.1 & tot.tit. D. & C. & Nouel 134 vt nulli iudic. liceat hab. Ver. loci seruat. cap 8. De interess. mulier.* vnde sumpta est *Auth. si qua mulier C. hoc tit.* Paul. Castr. *cons 41. lib.1.*

2. Boer. *quæst.33.* Vide *Def 8. infr De iur. dot.*

3. Tanquam correi debendi vt *in l. vir vxori 17. §. mulier & Titius D. hoc tit.*

4. Quod euenit cùm vir & vxor simul obligati reperiuntur simpliciter non tanquam correi debendi *l. reos 11. §. cùm tabulis D. de duob. reis* Iunge *l. Paulus respondit eos 43 de re iudic.*

5. Ex Iustiniani constitutione *in d. Auth. si qua mulier.* Hoc enim ille addidit ad Senatusconsultum Velleianum quod mulieri dabat in exceptionem duntaxat *l. 2. 3. & pass. C. eod.* Sic namque accepta sunt verba illa Senatusconsulti *néve in eas actio detur* vt non detur efficax sed per exceptionem elidatur *l. 2. §. 1. l. 6. l. si mulier 16. l. si mulier 23. D. eo.* iunct. *ii. D. quar. rer. act. nō det.* Ideo fortassis quod quæstio illa, An intercessio facta sit magis facti quàm iuris esse videatur possitq; fieri vt malit mulier vti iure communi *l. pen. & l. vlt. §. peg. eo.* Et sanè fuit æquissimum melioris condicionis esse mulierem quæ pro marito se obligauit quàm quæ pro alio vel hoc ipso quòd facilius est vt eam decipiat maritus quàm alius, vnde & iam olim ante Velleianum ita ius erat ne pro marito vxor posset intercedere *l. 2. in princip. D. eod.* Iunge *l. 4. in fin. eod.*

6. Iure namque ciuili certum est contractum initum contra leges non confirmari iuramento *l. non dubium 5. in fin. C. de legib.*

7. *Cap. cùm contingat Extr. de iureiur. cap. 2. De pact. in 6. Contra glos. in d. auth si qua mulier.*

8. Cùm possit iusiurand in hoc seruari citra dispendium salutis æternæ *cap. debitores & pass. eod. tit. De iureiur.*

9. Vt euenit quoties iusiurandum valet non tantùm ad inducendam exceptionem periurij sed etiam ad confirmandum contractum vt in *auth. sacramenta C. si aduers. vendit.* iunct. *l. 1. eod.*

10. *Notat. in d. cap. cùm contingat & pass. Extr. de iureiur.*

11. Quod secùs esset si iusiurandū non faceret vt contractus ipso iure teneret, vt in casu de quo Decius *cons. 537. num. pen. & vlt.* post Alex. *cons. 59. viso instrumento lib. 1. & cons. 151. viso themate vers. sextum casum lib. 7.*

DEFINITIO X.

Mulieri succurrendum est ne fiat indotata etiamsi iurauerit sed ei absolutio & restitutio necessaria est.

QVid tamen si ex ea obligatione mulier ob inopiam mariti fiat indotata? 1 Dubitari non potest quin hoc casu enormissima læsio interuenire videatur, 2 ex qua inferri solet probatio doli re ipsa interuenientis, quem rursus nostri dolo vt vocant ex proposito æquiparare solent. 3 An igitur ea res faciet vt neque restitutio, neque absolutio à iureiurando necessaria sit? Et sunt qui ita putent illa potissimùm ratione moti, quòd obligatorium nō sit iusiurandum quoties dolo vel vi vel metu extortum est, 4 sicut nec quod contra bonos mores præstitum. 5 Verùm longe alia ratio est doli ex proposito interuenientis, alia eius qui ex sola enormissimæ læsionis probatione inducitur: 6 vt ex eo apparet quod post edictum Diui Emanuelis Philiberti 7 transactiones ex causa prioris doli rescinduntur, ex causa posterioris non item: Itaque tutius fuerit & absolutionem à iudice ecclesiastico, & restitutionem ex rescripto Principis impetrare. 8 Eóque passim iure Senatus noster vtitur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nullam enim actionem habere videtur qui eam habet quam debitoris eludit inopia *l. nam is. 6. D. de dolo.*

2. Nec tantum læsa videtur mulier sed etiam respub. cuius interest saluas esse dotes *l. 1. solut. matr. l. interest 18. de reb. autor. iudic. possid.*

3. Ita nostri *ad l. si quis cùm aliter 36. de verb. oblig.* latè Decius post alios *cons 180. num. 6. & 7.*

4. *l. cap. cùm contingat & pass. de iureiur.* Alex. *cons. 196. num. 3. lib. 6.* Dec. post alios *cons. 532. ad fin.*

5. *Cap. non est obligatorium. de regul. iur.*

6. Dolus enim personalis longè odiosior est, vt scripsi in *Decadib. De error. pragmat.* plerisque locis.

7. De quo edicto scripsimus *Def. 10. sup. de transact.*

8. Vt & quoties dubitatur an contractus alioqui nullus iureiurando confirmatus sit vt apud Alex. & Decium locis citatis *Defin. praced. num. vlt.*

DEFINITIO XI.

Si mulier indigeat restitutione contra intercessionem satis tamen pro marito oneratur probatione quod maritus non sit soluendo, Secus si nulla egeat restitutione puta quia non iurauerit.

IMplorata verò à muliere eiúsve herede aduersus intercessionem, aut pignorum dotalium remissionem iuratam in integrum restitutione, ad eius onus pertinebit vt probet maritum illiúsve heredem si quis est aut hereditatem soluendo non esse: 1 non quasi possit ei obiici exceptio non factæ excussionis quæ creditoribus pignora persequentibus obiici solet, 2 cum quandiu renunciatio rescissa non est negari non possit quin per eam extincta sit pignoris obligatio, 3 Sed vt hoc ipsum sciatur an ex parte mulieris interuenerit læsio quæ causam dare debeat restitutioni, non enim læsa videretur si ei aliunde satis cautum esse posset. 4 Quòd si iusiurandum nullum interuenerit sicuti nulla opus est restitutione, 5 Ita ex contrario probandi onus incumbet creditori qui pignoris remissione nitetur: 6 quandoquidem non aliter lex patitur eam remissionem à muliere fieri quàm si appareat ex aliis mariti bonis indemnem eam seruari posse. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. infr. De remiss. pignor.

1. Qui. n. restitutionem in integrū petit cùm sit actor debet probare id quod est fundamentum restitutionis *l. nam posteaquam 9. §. si minor. De iureiur. notat. in l. 1. C si aduers. credit.*

2. *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

3. Pignoris enim remissio fauorabilis est & extra causam SC. Velleiani *l. quamuis 8. in princ. D. hoc tit. l. 1. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit l. etsi pignus 18. D. qua in fraud. credit.*

4. Cùm nihil eiūs interfit à quo suum consequatur dummodo nullam doris iacturam sentiat idémque in minorum etiam restitutionibus seruatur *l. cùm mandatu 23. D. de minor.*

5. Quia contractus ipso iure non tenet *l. 2. C. de præd. minor. l. 3. C. si aduers. libert.* propter Iustiniani constitutionem *in d. auth. si qua mulier C. hoc tit.*

6. Semper enim probatio incumbit ei qui dicit non qui negat *l. 2. D. de probat.*

7. Not. *communiter ad l. iubemus 21. C. hoc tit.*

DEFINITIO XII.

Mulier non potest restitui aduersus creditorem ex cuius pecunia dimisit priorem creditorem apud quem etiam intercesserat, nisi prior etiam contractus rescindatur.

MVlier quæ pro filio intercesserat apud creditorem bonáque sua omnia obligauerat, 1 cùm in eo esset vt bonorum suorum & filij quæ ipsa pro dote habebat obligata distractionem pati cogeretur, 2 mutuam cum filio pecuniam acceperat ab alio apud quem vt & apud priorem creditorem ex posterioris pecunia dimissum intercesserat. 3 Cùm aduersus posteriorem hunc creditorem postulasset restitutionē ex rescripto Principis quasi Velleiano iuuari deberet, visum est non esse audiendam quòd quandiu de prioris creditoris iure nō disputaretur, dubitari nō posset quin ea pecunia in rē mulieris versa videre-

tur: 4 Præsertim cùm posterior hic creditor prioris iura & actiones ex cessione nactus esset, inque locum eius succedisset. 5 Quòd si inspecto negotij initio 6 iusta aliqua causa fuit propter quam mulieri succurri oporteret, debuerat illa aduersus priorem creditorem restitutionem petere non contra posteriorem, 7 cui nihil imputari potest, & ex cuius pecunia prior dimissus fuit. 8 *Ita Senatus* pro Francisco Bernard mercatore Lugdunensi cõtra Antoniam Rauot 12. Cal. April. 1592.

1. In quo duplex erat intercessio, nam & pignoris datio facit intercessionem *l. quamuis 8. D. hoc tit.*

2. Nec enim pignoris distractionem impedire debitor potest siue proprio nomine sit debitor siue alieno *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.*

3. Itaque certum erat vtroque contracto factam esse à muliere intercessionem pro filio vt & *in d. l. quamuis 8 §. si mulier. apud Primum D. hoc tit. & in l. dote 19. §. diuersum est in muliere D. de nouat.*

4. Huius rationis pondus totum in eo consistit, quod intercessio à muliere facta etiam contra Velleianum nihilominus valet, si sit confirmata iuramento, Adeò vt sit mulieri necessaria eo casu non tantùm absolutio sed etiam restitutio in integrum, vt scripsimus *Defin. 9. sup. eod.* Ergo non impetrata restitutione veram est pecuniam hanc posteriores creditoris in rem mulieris versam esse ex qua causa cessit senatusconsultum etiamsi ab initio facta sit intercessio *l. aliquando 13. l. si pro aliquo 21. D. hoc tit.* Iunge *l. si pupilli 66. de solut.*

5. Quomodo facilè potest succedere quisquis ex pecunia sua priorem creditorem dimittit si præsertim de eo expresse conuenerit *l. 1. & tot. tit. C. ut in pig. qui in ant. credit. iur. sit. cod. l. mulier 19. D. qui potior in pign. hab.*

6. Quod semper inspiciendum est in contractibus *l. si tantum 13. D. de SC. Maced. l. si procuratorem 8. in princ. D. mandat.* maximè in restitutionibus *l. 3. §. sciò l. verum 11. §. item non restituetur. D. de minor.*

7. Aut saltem contra vtrumque simul quod tutius fuisset *l. in causa 13. in fine principij D. eod. tit. de minor.* præsertim concurrente vtriusque iure in personam posterioris creditoris propter factam ei à priore cessionem.

8. Qui enim proprios creditores ex aliena pecunia dimisit, pecuniam ipsam adhuc penes se habere intelligitur, siquidem non absumitur quod in corpore patrimonij retinetur *l. idem seruandum 72. De legat. 3.* Erit verò tantò æquius Senatusconsultum hoc si ponas priorem creditorem fuisse soluendo. Habet enim mulier condictionem *l. 8. §. interdum D. hoc tit.*

DEFINITIO XIII.

Cùm quæritur an valeat renuntio pignorum dotalium inspiciendum est tempus restituendæ dotis. Probandi tamen onus mulieri incumbit præsertim si renunciauerit cum iureiurando.

MVlieri quidem constante matrimonio licet remittere ius pignoris sibi pro dote competentis in certis bonis mariti dummodo supersint marito alia vnde mulieris indemnitati possit esse consultum. 1 Sed si post eam pignoris remissionẽ maritus lapsus sit facultatibus, ita vt eo tempore, quo de dotis restitutione agitur satisfieri mulieri non possit, humanius est vt pignorum remissio ab initio inutilis fuisse intelligatur, 2 vtpote per quam deterior facta sit dotis condicio aduersus iuris ciuilis regulas, quæ omnes huiusmodi improbant pactiones, 3 sed eas præcipuè quæ fiunt cõstante matrimonio, 4 ne alioqui mulieris inconsulta facilitas, iacturam ei dotis inferat, 5 sed quid si contendatur an eo tempore mariti bona sint soluendo, vxore negante, creditore verò affirmante? Incumbet onus probandi mulieri, quia creditor in cuius fauorem renunciatum est iuri hypothecæ, fundatam habet intentionem, 6 cùm non teneatur nisi in subsidium, & ita demùm si mulier ex renunciatione læsa sit, 7 præsertim verò si mulier cum iureiurando renunciauerit vt necessaria sit in integrum restitutio, quemadmodum suprà scripsimus. 8 Nam pendente iudicio restitutionis cõtractum tenere necesse est. 9 Quid si mulier vtrin promptu probet mariti bona soluendo non esse, pararam se dicat iis omnibus cedere recepta dote? non erit sufficiens probatio, cùm fieri possit 10 vt longè preciosiora sint bona, nec tamen creditor in ius mulieris possit succedere, quod dotis debitæ numerationem non habeat in expedito. 11 *Ita Senatus* in causa Dominæ de la Cuille, & Dominæ de Charrin Prid. Non. Iulij 1593.

1. *l. subemus 21. C. hoc tit. cap pervenit de empt. & vendit.* Bart. *quæst. 23. n. 9.* vbi addit duplicem exceptionem si mulier iurauerit, Et nisi in renunciatione dixerit se certam esse quòd alia mariti bona sufficiant, sed neutram exceptionem Senatus noster probat, præsertim petita per mulierem in integrum restitutione.

2. Adde *Ct. decis. Neapol. 313.* vbi vide.

3. Per quas se licet fiat deterior condicio dotis. Melior enim fieri potest, deterior non potest *l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.* nisi in eum casum quo intercenerint liberi & morte mulieris soluitur matrimonium *l. 2. eo. tit.* vel diuortio culpa mulieris facto *l. 1 §. 1. D. de dot. præleg.* iunct. *l. 3. C. de pact. conuent.*

4. Quo tempore interdicti sunt omnes contractus inter coniuges per quos contractus fiat vnus ex ijs pauperior, & alius locupletior *l. 5 §. concessa l. si id quod 28. §. si quis de donat. int. vir. & vxor.* iunct. *l. vxor 55. vers. non enim, eod.*

5. Quam mulieri saluam & integram conseruari non tantùm mulieris interest sed etiam reipublicæ *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. de reb. aut. iudic. poss. l.*

6. Et quidem ex iure communi cùm huiusmodi renunciatio expressim permissa sit *dict. l. iubemus.*

7. Hæc enim exceptio & interpretatio adhiberur vulgò à nostris *ad d. l. iubemus.*

8. *Defin. 9. sup. hoc tit.*

9. *Cap. fi. sciturus Extr. de in integr. restit. not. at. ad l. vnic. C. restit. in integ. postul.*

10. Probatio enim quoties necessaria est debet fieri ex mediis necessarijs & concludentibus *l. non hoc 4. C. vnd. legit. l. neque natales 10. l. ad probationem seruitutis 22. C. de probat.*

11. Non enim semper facilis est nominis emptio cùm numeratio totius debiti non sit in expedito *l. si dubitet 10. in princ. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XIV.

Cessat Velleianum in causa dotis per mulierem promissæ ei qui alioquin vxorem ducturus non fuit.

INtercessionem mulieris pro dote factam non pertinere ad Senatusconsultum Velleianum indubitati iuris est, 1 nec solùm si mulier sui iuris & arbitrij proponatur, 2 sed & si impta, quæ reuerentia maritali adactam se dicat vt de suo dotem promitteret, ei quam dotare maritus debuerat. 3 Neque enim prætextu maritalis reuerentiæ 4 decipi eum oportet qui non aliter fortasse vxorem fuerat ducturus, 5 nisi minæ probentur aut verbera: 6 quo sanè casu æquius esset succurri mulieri, quàm marito etiam ignoranti. 7 Nunquam enim quod per vim metúmve gestum est ratum haberi debet. 8 Sed si contracto iam matrimonio, pro dote quam alius dare debuit mulier se obligauerit: licèt nihil veret constante matrimonio dotem & augeri & constitui, 9 Velleianotamen locum esse verius est, quia nec tantus esse debeat fauor dotis, quæ contrahendo matrimonio causam non dederit, 10 nec dicere possit maritus se deceptum, qui antequam mulier quicquam promitteret iam duxerat vxorem. 11 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Charrin & Dominæ de la Cuille prid Non. Iul. 1593.

1. *arg. l. si dotare 12. l. vlt. C. hoc tit.* vbi & alios casus notat Gothofr. in quibus cessat Velleianum, nempe fauore libertatis *l. penult. eod.* si mulier renunciauerit Velleiano *ex l. iubemus 20. eod.* iunct. *l. vlt. §. pen. D. eod.* si precium intercessionis accepit *l. antiqua 23. C. eod.* si secundò cauerit post elapsum iam biennium *l. si mulier 22. eod.* si denique alium receperit *l. si fine 5. in fine l. fœminis 8. eod.* Quibus adde si in rem suam intercesserit *l. 3. D. eod.* aut si cum pro alio intercessisset postea pecuniam in rem suam verterit *l. aliquando 13. eod.*

2. Id est quæ nec filiafamilias nec nupta sit.

3. Puta filiæ etiam communi *l. vlt. versic. vtramque igitur C. de dot. promiss. l. neque mater 14. C. de iur. dot.*

4. Tametsi metus reuerentialis soleat interdum attendi ad excludendum consensum saltem voluntarium *l. 1. §. quæ eneanda.* vbi Bart. & cæteri *D. quar. rer. act. non dat. l. pen. D. de furt. l. 7. §. 1.* vbi Bald. *quod fals. tut.*

5. *l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat. l. Titia 62. in fin. D. de iur. dot. l. 5. §. penult. D. de dol. except.*

6. *l. ad*

6. *l. al inuidiam 6.* vbi Bart. *C. de his quæ vi metúſve cauſ. geſt. ſunt.* Obſerua tamen ex probatione minarum ita demum probari metum ſi factæ ſint & probentur in ſpecie Dec. *conſ.* 189. *num.* 17. Metum verò qui ſemel illatus probetur non purgari ex actu vllo ſequenti quamuis ex interuallo quamdiu durat eadem cauſa metus puta inter coniuges quamdiu durat idem matrimonium. Dec. *conſ.* 468. *num.* 23. *& ſeqq. & conſ* 690. *num.* 11. & 12 poſt Bart. *ad l. ſi ob turpem D. de condict. ob turp. cauſ.*

7. Ignorantia enim vnius quantumuis iuſta non debet alteri eſſe captioſa *l. quod autè* 6. § *ſi quid cum pupillo quæ in fraud. credit. l. cùm heres* 11. *de diuerſ. temp. præſcr.*

8. *l. ſi mulier* 21. § 1. *D. quod met. cauſ.*

9. *l. vlt. C. de donat. ant. nupt. & l. pen. eod.* §. *aliud quoque* Nouell. 97. *de æqual. dot.*

10. Fauor enim dotium æſtimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum *l. capite* 19. *de rit. nupt. & l.* 1. *D. ſolut. matr.*

11. Dum ne dolus aliunde vllus probetur vt *in l.* 4. *in princ. De dolo except.*

DEFINITIO XV.

De priuilegio mulieris pignus remittentis.

IN muliere conſentiente vt res ſibi vel pro dote vel alio nomine obligata alteri obligetur, aut vendatur, aut detur, ſingulari iure receptum eſt, vt non niſi quod ad eum pertinet cuius fauore facta renunciatio eſt, ſibi præiudicet, adeò vt aduerſus alium quemlibet poſſeſſorem perinde hypothecariam exercere poſſit, ac ſi ius hypothecæ numquam remiſiſſet. Sic enim placuit Iuſtiniano, 1 vt nec ad alias perſonas nec ad alias res 2 quàm de quib. nominatim actum eſt renunciatio extendatur: quod in cæteris creditoribus hypothecaria iura remittentibus diuerſum eſt. 3 Sed illud multò ſingularius & mirabilius eſt, ſi verum eſſet, quod noſtris placet, hoc etiam ſpeciali iure 4 vti mulierem vt ſi non expreſsè remiſerit ius hypothecæ, non videatur ex eo ſolo tacitè remiſiſſe quòd pignus alteri obligari aut in alium transferri conſenſerit, ſed potiùs interceſſiſſe, vt proinde iuuanda ſit Velleiano. Sic enim illi ex eo mori quod Africanus quodam loco 5 ſcripſit, ſi mulier dixiſſet ſibi rem dotis nomine obligatã, & creditor curaſſet ei pecuniam dotis ſolui, quo idem pignus acciperet, & cùm mulieri etiam pecunia credita deberetur, ſi poſſeſſor creditor aduerſus eam Seruiana agentem excipieret, ſi non voluntate eius pignus datum eſſet, replicationem Senatuſconſulti mulieri profuturam ita demum ſi ſciſſet etiam aliam pecuniam ei deberi. Sed ego didici longè aliam illius loci rationem eſſe. Illam videlicet quòd cùm mulieri vt pignus remitteret dos tantùm ſoluta eſſet, non etiam pecunia quam illa crediderat, & cuius quoque nomine eadem res pignoris iure tenebatur, id actum videretur inter contrahentes vt ſolius dotis nomine pignoris remiſſio fieret, propter ſublatam ex hac cauſa perſonalem obligationem: pro alia verò pecunia credita pignus quidem ſupereſſet, ſed ita tamẽ vt in eo nouus creditor mulieri præferretur: quæ conuẽtionis ſpecies ſiue in muliere, ſiue inter alias quaſcunque perſonas, cùm neque pignoris remiſſio ſit, 6 neque redditio, 7 neque donatio, 8 mera ſanè interceſſio eſt: quæ vtique eſſet remiſſio, ſi propter nullam ſpecialem huius vel illius debiti cauſam remiſſum pignus proponeretur. Itaque non eſt hac parte ſeparanda mulier à cæteris perſonis, ſed remiſſio pignoris quæ fit generaliter ab ea quæ cauſam habeat limitatam, ne actus operetur vltra agentis intentionem, 9 vt eſt in vulgari noſtrorum brocardico. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. *in l. iubemus* 21. *C. hoc tit.*

2. Bocc. *queſt.* 23. *num.* 9. *ad ſi.* poſt Guid. Pap. *conſ.* 156. incip. *in quadam cauſa.*

3. Ius enim pignoris ſimpliciter remiſſum quod ad omnes res & perſonas remiſſum eſſe intelligitur *l. ſicut* 8. § 1. *l. Paulus reſpondit* 12. *in princip. quib. mod pign. vel hypoth. ſoluit.*

4. Ius enim commune in contrarium eſt vt pignoris vinculum ſolutum remiſſumque videatur ex eo ſolo quòd quis conſenſerit vt alij obligaretur. *l. ſi conſenſerit* 7. *l. ſicut* 8. §. *non videtur l. Titius* 9. *in fin. & paſſ. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. & l. Paulus* 12. *in princip. eod.*

5. Is locus eſt in *l. vir vxori* 17. §. *ſi mulier D. hoc tit.*

6. Non enim remiſſum videri poteſt pignus quod non ſimpliciter remiſſum eſt, ſed ex cauſa limitata & in conſequentiam remiſſæ aut potius extinctæ obligationis perſonalis quæ vna tantùm erat ex pluribus.

7. Non enim redditur pignus quod pro alio debito remanet obligatum *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

8. Nam neque plena pignoris redditio donatio eſt *l.* 1. §. 1. *quib mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. etſi pignus* 18. *quæ in fraud. credit.* at nec interceſſio *l. quamuis* 8. *in princ. D. hoc tit.*

9. *Ex l. non omnis* 19. *D. de reb. credit. cum ſimilib.*

DEFINITIO XVI.

Mulier non iuuatur Velleiano ſi ſe obligauerit pro marito liberando qui in carceres detruſus erat ex cauſa delicti, Secus ſi ex cauſa aris alieni.

CVm maritus ex cauſa delicti carceribus manciparus liberationem ex SC. obtinuiſſet, ſub onere tamen præſtandæ ſatisdationis, nec fideiuſſorem præ inopia inueniret ad præſcriptam vſque pœnæ quantitatem, 1 Excepta vxore quæ paratam ſe diceret fideiubere, quæſitum eſt, An admittenda eſſet ad fideiuſſionem, An verò repellenda tanquam minùs idonea propter exceptionem Senatuſconſulti Velleiani? Placuit admittendam eſſe, ceſſaréque hoc caſu Senatuſconſultum propterea quòd honeſtum ſit deſiderium mulieris virum non tam a carceribus quàm à pœnæ corporalis aut infamiæ periculo 3 eximere volentis. 4 Aliud tamen dicendum fore, ſi ex cauſa ciuili & pro debito maritus in carceres detruſus proponeretur. 5 Et diuerſitatis ratio eſt quia pro ciuili debito vir captiuus poteſt bonis cedere, atque ita conſequi liberationem, 6 non item cùm ex cauſa delicti, 7 Item quoniam aliter poſito iure facilè fraus fieret Senatuſconſulto, 8 Eo ſcilicet duntaxat acto per creditorem vt in carceres maritus coniiceretur, ſtatimque mulier nimio mariti amore victa ſe ſpoliaret. 9 At non ſimiliter verendum eſt ne maritus delictum patrare velit, & carceris incommoda ſubire vt vxori fraudem faciat. 10 Qua ratione ſatisfieri poteſt iis qui obiiciunt minùs fauorabilem eſſe debere cauſam mariti qui ex delicto quàm qui ex ciuili debito in carceres detruſus eſt. Quod licèt verè dicatur, 11 tamen à ratione concedendæ vel denegandæ exceptionis quæ ex Velleiano competit prorſus alienum eſt. 12 *Ita Senatus* pro Claudio Raboton in relationibus libellorum 10. Cal. Mart. 1593. & rurſus pro Petro Chappelle 16. Cal. Sept. Item pro Bartholomæo Duport Prid. Cal. eaſd. Sept. Denique pro Stephana de Plantens contra Ioannem Ruffin 3. Cal. Maij 1594.

1. Nec enim ſemper facile eſt inuenire fideiuſſorem *l. poſtquam* 5. § 1. *D. vt legat. ſeu fideicom. caueat. l. omnes* 33. §. *præterea C. de epiſc. & cleric. Nouell.* 88. *de depoſit. & denunciat. inquiſit.* §. *vlt.* iunge *l.* 3. *de cuſt. & exhib. reor.*

2. Generalia enim ſunt verba ſenatuſconſulti Velleiani quæ prohibent ne poſſit mulier pro alio præſertim pro marito obligari & ad omnem debiti cauſam omnémque obligationis ſpeciem pertinentia, nec magis permittitur mulieri maritum ſuum quàm alium defendere *l.* 2. *in princ. & §. pen. & vlt. D. hoc tit.* Sunt etiam generalia verba conſtitutionis Iuſtinianeæ *in Auth. ſi qua mulier C. eod.* Itaque vbi lex non diſtinxit nec à nobis diſtinguendum videbatur *vulg. l. de precio* 8. *D. de public. in rem act.*

3. Quoties enim quis non habet in ære luere debet in honore, aut ſi id non ſufficiat vel fieri non poſſit debet luere in corpore *l. vlt. D. de in ius vocand. l.* 1. § *ſolent de offic. præf. vrb. l. ſi quis iniuriam* 35. *D. de iniur. l.* 1. §. *vlt. D. de pœn.*

4. Nam ex hac cauſa etiam dos alienari poteſt: adeóque conſtante matrimonio *l. mutuus* 73. §. 1. *D. de iur. dot. l. quamuis* 26. *cum ſeq. D. ſolut. matrim.*

5. Sicque intelligendum quod in contrarium iudicatum in Gallia fuiſſe refert Papon. *lib.* 12. *Areſt. tit.* 9. §. 8.

6. *l.* 1 *& tot. tit. C. qui bon. ced. poſſ.*

7. Vt conſtat ex locis citatis *num.* 3.

8. Irrita verò eſſe debent omnia quæ in fraudem ſenatuſconſulti excogitata videri poſſunt *l. quidam* 29. §. *vlt. D. hoc tit.*

cauēdúmq; summopere est ne his fraudibus via aperiatur *vulg. l.non dubium 5.C.de legib.l.4 C.de excus.tutor.*

9. Cuius etiam periculi metu dicimus prohibitas esse inter virum & uxorem donationes ne ob mutuum amorem se invicem bonis suis spolient *l.1.D.de donat.int.vir.& uxor.*

10. Aliam enim pœnam timere deberet quàm cæteris qui nec ad pœnam dari solet sed ad custodiam *l. aut damnum 8. §. solent D.de pœn.* Nisi in casu *l.3.D.de custod.& exhib.reor.* Adeo vt nec vnquam permittatur carceris perpetui pœna *l.5. C.eod. l ius incredibile 6.C. de pœn.*

11. Nemo enim debet melioris esse condicionis ob id quod deliquerit *l.Papinianus 10.l.auxilium 37.in fin.D.de minor.l.non fraudatur 134.§.1.de reg. iur.*

12. Quomodo iam olim Vlpianus contra Papinianum hic disputauit *in d.l. Papinianus.* Non enim hic quæritur quid mariti delicto sed quid iusto vxoris dolori indulgendum sit.

DEFINITIO XVII.

Non tenetur Velleiano mulier quæ ad eludendam executionem quæ fiebat contra maritum & vt executori illuderet, obligauit se pro marito.

CAptis in executione iudicati aduersus maritum cõdemnatum pignoribus 1 cùm in eo esset creditor vt pignora ex debitoris domo in forum deportari iuberet, 2 mulier depositariam se constituerat, & promiserat se quotiescunque petitum esset aut pignora illa exhibiturã aut quanti creditoris interfuret soluturam. 3 Si posteà ex eiusmodi promissione conueniatur 4 non est iuuanda exceptione Velleiani Senatusconsulti, eo prætextu quasi se pro marito obligauerit. 5 Ferè enim est vt in dolo sit quæ oblata depositi restituendi fide 6 iudicati executionem impedierit, si posteà susceptam obligationem in creditoris fraudem dammúmque irritam facere velit. 7 Iã autem sæpius diximus, deceptis tantùm non etiam decipientibus mulieribus Senatusconsulto subueniri. 8 Nec aliud erit si probet mulier non rei traditione sed sola cõfessione depositum contractum fuisse. 9 Nihil enim refert, quod ad contrahendam depositi obligationem attinet, cùm non nisi per mulierem steterit quominùs depositum re ipsa contraheretur. 10 Tantóque magis hoc ipso teneri debet quòd non acceperit, quantò fit ex eo euidentius Ius dicentis & iudicatum exequi mandantis autoritati illudere eam voluisse. 11 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Prid.Id.Febr.1594.

1. Vt fieri solet iure ordinario *l.à Diuo Pio 15. D. de re iudic. & tot.tit.C.si in caus.iudic.pign.capt sit.*

2. Pignorum enim captionem sequitur distractio suprà dictis legib. Inutile namque esset pignus quod vendi non posset *l.4.D.de pignor.act.& tot.tit.de distract.pignor.D.& C.*

3. Atque ita videbatur intercessisse pro marito, cùm is non solùm debitor esset, verùm etiam condemnatus. Sed non est ista interceſſio vt sequitur *in Definit.*

4. Scilicet alternatiuè vt vel pignora exhibeat vt vendi possint vel pecuniam pro qua capta fuerint, soluat.

5. Non tam enim pro marito videtur se obligasse quàm pro seipsa in eum scilicet casum quo non exhiberet pignora quæ penes se depositа fuisse dixisset. Itaque sufficere ei debet quod possit exhibendo pignora effugere condemnationem. Siquidem in alternatiuis electio est debitoris *l. plerumque 10. §.vlt.D.de iur.dot.cum similib.*

6. *Arg.l.is qui se obtulit 25.D.de rei vindic.l.4.D. de re iudic. l.Plautius 61.D. de procur.*

7. Licèt enim ab initio nihil dolo malo fecerit, nunc tamẽ facit cùm neque depositum reddere vult neque soluere *arg.l. 2.§.circa de dol.except.* Rebus scilicet amplius nõ integris *arg.l. si quis 8.de iur.delib.l.mancipiorum 6.in fin. D. de opt. legat.l.vlt. C.de repud. hered.*

8. *l.2.§.sed ita demum l.si decipiendi 30.D.tot.tit.*

9. Etsi enim depositum non nisi re solet contrahi *l. 1.§.is quoque apud quem de oblig. & action.* aliquando tamen contrahitur confessione rei acceptæ quod vulgo interpretes vocant depositum irregulare & ciuile, sicut & mutuum ciuile de quo DD. *in l. 3. D. de reb. credit.* Fit enim plerumque vt celeritate coniungendarum inter se actionum vna occulteretur *l. singularis 15.eod.tit.l.3.§.pen. de donat. int. vir. & vxor.* Nec dubitandum est quin possit depositum probari ex confessione facta inter easdem partes licèt non contrahi *l.Publia 26.§.1.D.depos.*

10. Cùm reuera contractum esset pignus iudiciale, quod vtique rursus capi & distrahi potest etiamsi iam semel fuerit distractum si pecunia non fuerit soluta *d.l.à Diuo Pio 15.§.si post additum in fin. de re iudic.*

11. Atque ita apparitorem & eum cuius nomine fiebat executio decepisse *l.si mulier 23.D.hoc tit.* iunct. *sicut. l. Plautius 61.de procurat.* Publicè namque interest non impediri executionem rerum iudicatarum per quam scilicet rei iudicatæ vigor ad effectum adducitur *l.pen.C.de exec.rei iudic.l.si rus 65.§. cùm prætor D.ad SC.Trebell.* Iunge *l.si pro aliquo 21.in princip.& §.1.D.hoc tit.l.rem alienam 41.in fin.D.de pign act.*

DEFINITIO XVIII.

Mulier potest in integrum restitui aduersus remissionem pignorum dotalium etiam constante matrimonio ex causa, quando, & quomodo.

INterdum euenit vt aduersus hypothecarum dotalium remissionem mulier restituenda sit in integrum etiam constante matrimonio, 1 Adeóque quod magis mirum est licèt ex cæteris mariti bonis indemnitatem dotis cõsequi possit, 2 quid enim si minis & verberibus adacta sit ad renunciationem? Constat numquam ratum haberi debere id quod per vim, metúmve gestum est. 4 In eóq; fauorabilior est restitutio quæ ex hac causa conceditur, quàm quæ ex capite doli vel minoris ætatis. Nam neque dolus, neque minor ætas quicquam prodest ad restitutionem nisi læsio interueniat. 5 Vis sola metúsve sufficit ad inducendum auxilium Prætoris. 6 Sed & fieri aliquando potest vt mulierem restitui æquum sit tanquam læsam licèt maritus adhuc sit soluendo. Finge incipere illũ vergere ad inopiam vt locus sit tempúsque cogitandi de dote in tuto collocanda, 7 bona autem quæ marito supersunt non nisi mobilia esse aut ædificia, quorum fructus citra venditionem constare nullus possit. 8 Cùm ex contrario pignora quibus renunciatum fuit essent eiusmodi quæ fructuum commodum allatura essent si durarent, An non mulieris interest ea potiùs habere pignora ex quorum fructibus se, maritum, communésque liberos alere queat, 10 quàm hæc quæ necdum possit vendere nec fructum ex iis vllum consequi citra venditionem? Ita sanè est. 11 Sed an expectabimus vt de dote, quomodo loquuntur, assecuranda cognitum & pronunciatum sit? Minimè. Etsi enim nihil eius interesse videtur, quandiu nec restitutionem nec assecurationem dotis petit, hoc ipso tamen iam interest quòd in eo res est vt assecurationem petere quandoque possit cóque casu futurum sit vt moretur in damno si non in integrum restituatur. 12 Planéque iniquum fuerit non priùs posse illam de iure suo experiri ad pristinas hypothecas recuperandas quàm assecurationem impetrauerit, 13 vt pendente iudicij tractu 14 cogatur miserè famem perpeti, longáque egestate laborare. 15 Quamuis non idcirco quòd fuerit in integrum restituta debeat statim mitti in possessionem pignorum, 16 multò minùs in ea retineri, si vel maritus vel alius ex mariti creditoribus contradicat. 17 Assecurationem enim iudicis autoritate impetratam esse necesse est priusquàm constante matrimonio quicquam sibi iuris in maritirebus vindicare vxor possit. 18 Nec aliud erit tametsi in dotalibus tabulis proponas interuenisse clausulam constituti, cùm pignus constitueretur. 19 Ea namque clausula sicuti accessoria est, ita principalis debiti, id est dotis naturam sequitur, 20 vt non priùs vires suas exerat ad possessionem mulieri parandam, quàm restitui aut in tuto collocari dotem oporteat, habétque clausula constituti in pignore tacitam illam condicionem 21 quam & actio ipsa hypothecaria *si debitum non soluetur.* 22 Proinde ante condicionis euentum nullius prorsus vtilitatis est. 23 Cui consequens fit vt illo etiam casu quo mulier constante marrimonio necdum petita assecuratione restituẽda sit in integrum aduersus pignorum remissionem, nullos ei fructus restitui oporteat, 24 ne quidem eos qui ab aduersario percepti sint post litem contestatam, 25 quia quàm diu nec restitutio nec assecuratio dotis petita est, ni-

est,nihil iuris habet mulier in bona mariti 26 nisi vt ius pignoris per renunciationé amissum restituatur. Illud sanè omnimodò probare mulier debet maritum vergere ad inopiam vt restitutionem meteri possit. 27 *Ita Senatus* in causa Stephanæ Plantens contra Ioannem Ruffin & Nicolaum Duc 3. Cal. Maij 1594.

1. Mulieris namque interest etiam constante matrimonio vt habeat dotem *l. seruo legato 69. § si testator in fin. de leg. 1.*

2. Hoc enim aliquando solet impedire restitutionem in integrum, Nempe si eius concedendæ ratio tota pendeat ex læsione vt in specie de qua diximus *Defin. 11. sup. eod.*

3. Dixi *Defin. 14. num. 6. sup. eod.*

4. *l si mulier 21. § 1. D. quod met. caus. & tot. ill. tit. D. & C.*

5. *l. 1. in princ. & tot. tit. D. de dolo l. 1. l. verum 11. § sciendum & seq. l. quòd si minor 24. § 1. & pass. D. de minor. l. nam posteaquam 9. § si minor. D. de iureiur.*

6. *l. non interest. 5. & l. vlt. C. de his qua vi metúsve caus.*

7. *ex l. si constante 24. D. solut. matrim. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

8. Id enim aliquando euenire potest tamesi vsusfructus constitui possit & mobilium & ædificiorum vt aliorum bonorum immobilium *l. vsufructu 7. in princ. & § 1. D de vsufr.*

9. Sunt enim prædia quædam aliis non solùm preciosiora, sed etiã fructuosiora, id est maioris reditus *l si fundus 13. in prin. de reb. eorum qui sub tutel. P. si fundum 92 de legat. 1.*

10. Hac enim lege permittitur vxori dotem repetere constante matrimonio vt ex fructibus maritum & liberos communes alat *d. l. vbi adhuc.* Ob idque nõ euenit hoc casu quod alias solet vt pignoris fructus imputentur creditori in sortẽ nisi contracta sit antichresis *l. 1. 2. & pass. C. de pign. act.*

11. Nam nec facile semper reperitur emptor pignorum *l. 2. & 3. C. si in caus. pign. capt. sit.*

12. Nam ad inducendam restitutionem sufficit quod possit quis damnum pati ex eo quod fecit, licèt nullum adhuc passus fit *Ulp. l. verum 11. § si locupleti in fin. l. minor annis 40. in princip. D. de minor.* Inspiciendúmque est non tantùm quod iam euenit, sed etiam quod euenire potest cùm res ordinata est ad casum vt loquitur Bart. *ad l si quis domum 9. § 1. vers. idem quaeris per ill. text. D. locat. l. qui bona fide 13. § cùm inter. D. de damn. infect.*

13. *l. aliquando 13. § vlt. l. debitrix 24. § si Senatusconsulto D. hoc tit.*

14. Iudicium enim omne habet tractum temporis & suas moras *l. etiam 15. in princip. D. vt legat. nom. caueat. l. quod debetur 51. D. de pecul.*

15. Melius namque est ab initio prouidere quàm post vulneratam causam remedium quærere *l. 2. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.* in ijs præsertim quæ sunt irreparabilia *l. 1. de ventr. in poss. mitt. l. si neget 7. D. de agnosc. liber.*

16. In integrũ enim restitutio reponit omnia in pristinum statum, nec facit meliorem condicionem eius qui restitutus est aduersus contractum quàm fuisset antequàm contraxisset. Id enim duntaxat reddit quod abstulerat læsio *l. sed etsi 26. § quoties D. ex quib. caus. maior.*

17. Semper enim audiendi sunt ij quorum interest si contra alicere velint *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

18. Hoc enim est quod dici solet debere præcedere declaratoriam quòd maritus sit pauper & quod locus sit assecurationi dotis. Quæ fuit Pauli Castrensis sententia communiter à nostris probata *in d. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.* de qua dicemus *latiùs ad tit de iur. dot. infr.*

19. Quæ clausula non minùs potest quàm realis traditio ad transferẽdam possessionem pignoris in creditorem *vulg. l. quod meo 18. D de acquir. poss.*

20. Clausulæ siquidem accessoriæ non debent ampliare aut alterare aut mutare principalem dispositionem. Decius post alios *cons. 305. num. 7. & cons. 373. num. 14. ex clement. 1. in fin. de prebend. l. vlt. C. de non numer. pecun.*

21. Nam & sub condicione possessio transferri potest *l. qui absenti 38. § 1. D. de acq poss.*

22. *l. si rem 9. § omnem D. de pign. act. l. aliquando 13. § 1. D. hoc tit. l. grege 13. § etiamsi D. de pignor. l. debitor 59. D. ad SC. Treb. l. pen. § 1. de except. rei iudic.*

23. Ex natura omnium actuum condicionalium qui nec vlli esse videntur quàmdiu pendet condicio *l. qui Romæ 112. §. Aggerius de verb. oblig. l. cedere diem 213. de verb. signif.*

24. Quamuis etiam fructus soleant venire in iudicium restitutionis in integrum *l. sed & partus 12. D. quod met. caus. l. pateri 27. § 1. l. minor 40. § 1. D. de minor. l. videamus generaliter 38. D. de vsur* præsertim in *§ item faniana* iunct. *l. restituere 35. l. hæc verba 73. & l. 75. l. vlt. § 1. de verb. significe.*

25. De quorum tamen restituendorum iure multò minus dubitari potest cùm post litem contestatam omnes possessores sint pares, id est prædones *l. sed etsi lege 25. §. si ante D. de petit. hered. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

26. Cùm obster ei ratio iuris quæ non patitur restitui dotem constante matrimonio nec si maritus velit, quia id obtinet instar donationis quæ prohibita est inter virum & vxorem *l. vnic. C. si dos const. matrim. solut. fuer.*

27. Cùm sit hoc fundamentum petendæ in integrum restitutionis præsertim constante matrimonio *d. l. vbi adhuc.* Debet enim vnusquisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis, etiam cùm est mera negatiua Bart. *in l. hoc iure 19. vers. do regulam de verb. oblig. & in l. 5. §. docere per ill. text. D. ne quis eum q. ci in ius vocat. est vi exim.* Canonist. post Domin. de sancto Gemin. *in cap. 1. not. 2. de confess.*

DEFINITIO XIX.

Multum interest an mulier vendat sua bona creditori mariti an aly vt soluat pro marito.

NOn iuuatur equidem Velleiano mulier quæ bona sua Titio vẽdidit redactámque ex ijs pecuniã Sempronio mariti creditori pro marito soluit. Sed si Sempronio ipsi vendidisset, & tradidisset ea cõdicione vt emptor acceptã pecuniã viro referret, quãuis vindicanti ei possit obiici exceptio rei venditæ & traditæ, vtiliter tamen à muliere replicabitur *si ea venditio contra Senatusconsultum facta non sit.* 2 Idémque est si creditor ipse non per se emerit, sed alium interposuerit quò mulier ea ratione careret re sua. 3 Nec eo minùs iuuabitur mulier Velleiano quòd eius pecuniæ quę debebatur nomine maritus in carceribus detineretur dummodò ex contractu non ex delicto pecunia deberetur. 4 Dixi *ex delicto* non autem *ex criminali iudicio.* Fieri enim potest vt contra innocentem actum sit criminaliter ísque posteà absolutus sit irrogata nihilominus, vt plerumque fit, cùm priuatus accusator nullus est, 5 sumptuum nõ tam condẽnatione quàm iactura. 6 Quo casu placet non magis pro liberando eo soluendísque eiusmodi sumptibus permitti mulieris intercessionem quàm si pro ciuili debito esset vir in vinculis, 7 Cùm verum sit neque delictum vllum esse neque prohiberi virum quo minus eorum quoque sumptuum nomine bonis cedere possit perinde acsi ex contractu deberentur. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Textus est *in l. 4. vers. sed si prædia C. hoc tit.* iunct *l. 4. in fi. l. si pro aliquo 21. § 1. D. eod.*

2. *l. vlt. § item si mulier D. eod.* Sic enim loci illi conciliandi sunt distinguendo casum illum quo idem sit emptor & creditor ab eo quo alius sit emptor alius creditor.

3. Fere enim eadem ratio esse solet eius qui aliquid facit per se & eius qui per interpositam personam, nisi quod personæ interpositio facit rem magis suspectam *l. pupillus 5. §. sed si per interpositam D. de auctor. tutor. l. & qui sub imagine 10. C. de distr. pign.* Paul. *lib. 2 sentent. tit. 13. § 4.* iunct. *l. vlt. D. de rit. nupt. l. 5. C. si quis alter l. 2. C. de rer. hered. l. 1.* vbi Bart. *C. de natur. liber.*

4. Secundum ea quæ scripsimus supra *Defin. 16.* vbi distinximus an pro debito an pro delicto in carceribus esset maritus, cuius liberandi gratiâ vxor intercessit.

5. Procurator enim principis sumptus litis nec petit vnquam nec præstat.

6. Non enim sic concipitur sententia vt qui est innocens condemnetur in sumptus litis, quod non solùm esset iniquum sed etiam ridiculum, sed ita vt ille absoluatur, soluendo tamen sumptus quos fieri necesse fuit ob hoc ipsũ vt sciri posset an esset absoluendus.

7. Quod enim placet pro liberando marito qui in vinculis sit etiam dotem impendi posse *l. mutuo 73. §. 1. D. de iur. dot. l. quamuis 20. & seq. D. solut. matr.* tunc obtinet cùm aliter maritus se ab ijs vinculis liberare non potest quod hîc non contingit vt sequitur in Defin.

8. Quoniam enim odio dignus est qui reperitur innocens quique expensarum litis adiudicationem cum victoria obtinuisset si aduersarium habuisset *l. eum quem temerè 79. de iudic. l. qui solidum 78. § etiam de legat. 2.*

DEFINITIO XX.

Mulier quæ se cõstituit correã debendi pro marito siue simpliciter, siue cum clausula quilibet in solidum *iuuatur Velleiano.*

VIr & vxor iisdem tabulis se obligauerant in certam pecuniæ quantitatem ex causa mutui. 1 Posteà defuncto viro vxor eadémque communium liberorum tu-

trix tã proprio quàm tutorio nomine[2] conueniebatur vt solueret. Visum est non posse illam nomine proprio conueniri ex intercessione propter autoritatem Senatusconsulti Velleiani[3] & Iustinianeæ constitutionis,[4] cùm in rem eius nihil versum probaretur.[5] Nec mouebat quòd creditor diceret non fuisse se cum viro contracturum si mulier se non obligasset. Tantò enim magis ex eo apparebat mulierem intercessisse.[6] Neque hîc locum habere poterat quod dici solet creditorem qui bona fide mulieris personam in contrahendo secutus est ob ea quæ inter virum & vxorem acceptâ pecuniâ gesta sant, exceptione summoueri non debere.[7] Id enim ad eum pertinet, qui cum sola muliere contraxit, non ad eum qui cum muliere aut viro simul, aut cum illa sola, sed viro præsente.[8] Scire namque debuit fore vt ex iuris præsumptione pecunia tota ad maritum peruenisse crederetur,[9] & mulier Senatusconsulto iuuaretur. Multò minùs audiendus sit creditor si aduersus mulierem in solidum agere velit, quandoquidem etiam inter alias personas obligatio diuideretur, tametsi illa etiam vulgaris clausula adiecta esset *qualibet in solidum* propter Iustiniani constitutionem De duobus reis,[10] si non beneficio diuisionis nominatim renunciatum proponeretur.[11] Ergo totius debiti onus ad mariti heredes deferetur. Proinde ita concipienda erit sententia, vt mulier quatenus ex propria persona conuenitur, absoluatur, nulla tamen expensarum facta condemnatione,[12] tutorio autem nomine condemnetur cũ expensis,[13] iis nimirum quæ quod ad libèros non quod ad maritem factæ fuerint.[14] *Ita Senatus* in causa illustris Dominæ Isabellę de Rochandry viduę D. Marchionis d'Aix 9. Cal. Decemb. 1595.

1. Vt & *in l. vir vxori* 17. *§ mulier & Titius D. hoc tit.*

2. Etsi enim dici solet difficile esse vt vnus homo duorum vicem sustineat *l. si plures* 9. *D. de pact.* id tamen non est nouum *l. debitor* 59. *§. vlt. ad Trebell. l. aduersus* 30. *§. 1. D. de inoff. testam. l. tutorem* 22. *D. de his quæ vt indign.*

3. *d. l. vir vxori* 17. *§. vlt. hoc tit.*

4. de qua *in auth. si qua mulier C. eod.*

5. Aliud enim nihil est quod possit excludere Velleianum cùm mulier pro alio intercessit *l. aliquando* 13. *in princip. l. si pro aliquo* 21. *D. eod.*

6. Quamuis non eo minùs intercessio sit si cum muliere contraxerit is qui alioquin cum alio fuerat contracturus. *l. quamuis* 8. *§ penult. eod.*

7. *l. bona fide* 27. *D. hoc tit.* iunct. *l. si mulier* 11. *eod.*

8. Hic enim diligentior esse debuit inquit Afric. *in d. l. vir vxori* 17. *in fine principij eod.*

9. Ex doctrina Bart. & aliorum ad *l. si cùm dotem* 22. *§. transf grediamur D. solut. matrim.* Dixi *Defin.* 1. *supr.*

10. *Nouell.* 99. *de reus promitt.* Intellige tamen si correus debendi sit soluendo. Alioqui non diuideretur obligatio ne quidem inter confideiussores *l. inter eos* 51. *in princip. & §. duo rei & §. penult. D. de fideiuss.*

11. Placet enim huic beneficio diuisionis renunciari posse, ex regula iuris quæ vult posse quemque renunciare iuri pro se introducto *l. penult. C. de pact.*

12. Quod pragmatici sic concipere solent *sans despens.*

13. Ex regula quæ vult victum victori condemnandum esse in expensas *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. l. properandum* 13. *C. eod.*

14. Neque enim debet quis condemnari ad expensas litis communis quatenus lis illa ad alium pertinuit, cùm expensarum condemnatio sit semper personalis, vt dicemus ad *tit. De fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XXI.

Potest mulier se suáque bona etiam dotalia obligare & vẽdere ad soluendam mulctam in quam ex causa delicti condemnatus fuit maritus in carcere ideo retentus.

CVm maritus ex causa delicti in carceres cõiectus veniam à Principe impetrasset, eámq; Senatus adprobasset sub eo tamen onere, vt mulctam aduersario penderet, nec haberet ille de suo vnde solueret. Placuit mulieri permittendum, vt ex ea causa dotalem fundum vendere, dotémque diminuere posset pro marito liberando.[1]

Ita Senatus 5. Cal. Febr. 1596.

1. *Ex l. quamuis* 20. *cum ibi not. D. solut. matrim.* Dixi *Defin.* 16 *supr. hoc tit.* vbi vide.

DEFINITIO XXII.

Mater quæ pecuniam mutuam accepit ad soluendum debitum filiorum quorum tutrix erat aut conueniendo est tanquam tutrix, aut iuuanda Velleiano.

MAter tutrix liberorum pecuniam mutuam acceperat hac causa adiecta, vt filiorum debitum hereditarium persolueret. Dicebam cõueniri eam debere, quasi tutricem,[1] aut si proprio nomine conueniretur iuuandã Velleiano, quod pro filiis intercessisset.[2] Nihil enim refert an mulier intercedat fideiubendo, an pecuniam mutuam accipiendo.[3] Nec me mouebat, quod quidam cõtra obiiciebant, fuisse in potestate mulieris, vt pecuniam sibi numeratam in alios, & proprios vsus conuerteret. Ideóque posse ei imputari cur id non fecerit: cúrque se proprio nomine obligauerit, id enim tunc obtineret si nesciuisset creditor in quos vsus pecunia mutua acciperetur. Nam imputari ei non posset cur non fuisset curiosior, & diligentior, sufficerétque ad excludendum Velleianum, quòd mulieris nomen bona fide secutus esset.[4] At in proposito erat sanè quòd imputaretur creditori pecuniam numeranti, quam sciebat à muliere mutuam accipi, vt in rem liberorum impenderetur.[5] Ita ex tempore tractatum publicè in causa Dominæ de Leschaux, & Velat Camberiensis 29. Nouemb. 1596.

1. Quod enim tutor quilibet facit pro negotio pertinente ad pupillum, præsumitur facere tamquam tutor, non proprio nomine *l. vlt. vbi not. D. quand. ex fact. tutor.* & in *l. post mortem §. 1. eod.* Thom. Grammat. *decis.* 103. *num.* 172.

2. *l. 3 l si mater 6. vers. sin autem C. hoc tit.*

3. *l. 2, vers. quod ad fideiussiones & §. vlt. D. eod.*

4. *l. bona fide* 27. iunct. *l. sed si ego* 4. *eod.*

5. *l. vir vxori* 17. *in fine principij eod. tit.*

DEFINITIO XXIII.

Mulier quæ verberibus & minis adacta sollicitauit emptorem etiam ignorantem non eo minùs iuuatur Velleiano.

MVlierem quę emptorem vt secum contraheret sollicitasse probetur, constat non esse iuuandam Velleiano quia deceptis non decipientibus subuenire Senatus voluit.[1] Sed tamen si probet mulier mariti minas & verbera præcessisse, non ei nocebit quod emptorem sollicitauerit, quia per vim & metum id fecisse credenda est potiùs, quàm animo alterius decipiendi.[2] Neque ad rem pertinebit, quòd ille cum quo postea cõtraxit, vim istam, metúmque illatum ignoraüerit. Nam & actio & exceptio quod metus causa in rem est non in personam, nec aliud inspiciendum est, quàm vtrum vis facta sit, non etiam à quo.[3] Nunquam enim ratum habendum est, quod per vim metúmve gestum probatur.[4] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat & Henrici & Marini Pic fratrũ. *Sine die.*

1. *l. 2 §. verba itaque D. hoc tit. l. fœminis* 18. *C. eod.*

2. *Not. ad l. ad inuidiam* 6. *C. quod met. caus. l. qui in aliena* 6. *§. vlt. D. de acquir. hered.*

3. *l. item si cùm exceptione* 14. *§. in hac & §. aliquando D. de eo quod met. caus. l. apud Celsum* 4. *§. penult. D. de dolì mal. except.*

4. *l. si mulier* 21. *§. 1. D. quod met. caus.*

DEFINITIO XXIV.

Res deposita penes coniuges factos correos debendi ex causa depositi non præsumitur tota peruenisse ad maritum, ideóque potest conueniri mulier siue sit ipsa heres mariti, siue alius.

MVlier correa debendi constituta ex causa depositi cũ marito,[1] non potest iuuare se iuris præsũptione illa, quòd

illa quod tota res peruenerit ad maritum. 2 Ea namque præsumptio locum habet cùm agitur de pecunia aut alia re de qua disponendi arbitrium translatum sit in vtrũque, quia tunc præsumitur res peruenisse ad potentiorẽ, quod hîc non contingit cùm tam marito quàm vxori interdictum sit ne re deposita vtatur. 3 Hoc verò tum maximè obtinet, cùm etiam defuncto viro eæ ipsæ res penes mulierem, & in eius potestate, licèt in mariti domo reperiantur. 4 Quare nec ad rem pertinebit, quod alius quam vxor sit heres mariti. 5 *Ita Senatus.*

1. Possunt enim fieri correi debendi etiam ex causa depositi vt ex alio quolibet contractu *l. eandem 9. D. de duob. reis.*

2. *Ex l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur cum ibi not. D. solut. matrim.*

3. Cùm non possit depositarius vti re deposita citra furtũ. *l Lucius 24. D. deposit. l si pignore 53. D. de furt. §. furtum autem Inst. de oblig quæ ex delict. nascunt.*

4. Tunc enim non habet mulier quod conqueratur, cùm habeat restituendi facultatem *arg. l. officium 9. D. de rei vindic.*

5. Quamuis ille casus sit minùs dubitabilis si vxor sit heres mariti cum eo casu teneatur duplici iure, & ex propria persona & tanquam heres mariti.

DEFINITIO XXV.

Mulier maior non restituitur ad appellandum à sententia cui consensit si nihil ab ea factum sit contra Velleianum.

MVlier maior 25. annis quæ per imperitiam sexúsque imbecillitatem consensit executioni sententiæ, à qua debuerat appellare, si postea beneficium Principis imploret ad hoc vt in integrum restituatur ad appellandum exemplo minoris, 1 non est audienda. Neque enim loco minoris circumscripti per omnia habenda est mulier: 2 sed eo demum casu, quo contra Senatusconsulti Velleiani authoritatem siue pro marito siue pro alio intercessisse proponatur. 3 Si tamen ex eo facto mulier iacturam dotis aliquam passura videatur, succurrendum ei erit fauore non tam sexus quàm dotis, quam saluam esse interest non mulieris tantùm: sed etiam Reipublicæ. 4 Nam & mulieribus per meram iuris ignorantiam lapsis toties succurrendum est, quotics de damno vitando certant saltem in quibusdam causis propter sexus infirmitatem. 5 *Sine die.*

1. Minor enim haud dubiè ex hac causa restitueretur si modò probaret se læsum vt dixi *Defin. supr.*

2. *l. vlt. in princip. D. hoc tit.*

3. *ex l. 1. & pass. hoc tit. D & C.*

4. *l. 1. vbi notat. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. autor. iud. possid.*

5. *l. error facti 8. & seq. D. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XXVI.

Difficile est vt non subueniendum mulieri quæ remisit iura hypothecarum si ex eo futura quandoque sit indotata.

NOn dubitamus quin possit mulier remittere iura hypothecarum etiam constante matrimonio, 1 Sed ita tamen si eo tempore, quo de dote restituenda agitur, ex aliis mariti bonis satisfieri possit mulieri. Nam si maritus factus sit non soluendo licèt sine culpa eius, qui pignora possidet, ius pignoris redintegratur, 2 quasi nec vnquã remissum, aut extinctum, 3 nec aduersus posteriores bonorum mariti emptores agere mulier cogitur, si pristina hypothecarum iura repetere & persequi malit. 4 Quid ergo si emptor ille id egerat, cũius pignoris remittebatur, vt dos in tuto collocaretur, & tamen pecunia dotalis postmodum perierit? siquidem ex causa quam potuit ille & debuit præuidere, est sanè quòd ipsi potiùs quàm mulieri imputetur. 5 Finge collocatam precij pecuniam, quæ pignoris vice esset apud locupletem hominem, qui se constituerit mulieris debitorem sub censu annuo, & vt dubitari non possit, quin eiusmodi contractu mulieris negotium fuerit initio inspecto vtiliter gestum: 7 sed ita tamen vt fuerit in debitoris arbitrio à contractu resilire restituta quandocunq; pecunia siue ex conuentione illa, quæ in huiusmodi contractuum genere necessaria est, 8 siue iuris potestate, quòd census fuerit immodicus, & ob id contractus ipse vsurarius. 9 Absurdum sanè sit dicere liberatam hypothecam, cùm præuidere emptor potuerit, & debuerit futurum vt pecunia mulieri reddi quandocunque, tum perire posset. 10 Quid si cùm debitor ille vellet pecuniam reddere emptor interceſſerat causatus sua interesse non reddi, ne ea fortasse amissa, rei quoq; emptæ amittendæ periculum incurreret, iudex tamen nulla eiusmodi intercessionis habita ratione admiserit debitorem ad soluendum? An emptori aliquid imputabimus? Vtiq; si potuerit petere, nec petierit, vt pecunia in tuto collocaretur, 11 aut si hoc ipsum petiit, nec eum iudex audiit, cur non ab iniqua iudicis sententia prouocauerit? 12 Nec aliud erit tametsi mulier sententiæ acquieuerit, siue præsente, siue absente viro, quia nec ei permittendum est, vt constante matrimonio deteriorem faciat dotis suæ conditionem. 13 Quanquam multò facilius succurrendum est mulieri si proponas minis & verberibus mariti adactam illam, vt ad iudicem iret, aut iniquo iudicato acquiesceret. 14 Quid verò si emptor pignorum id egerit vt precij pecunia in emptionem fundi conuerteretur, fundus verò ille chasmate perierit? Difficilius est, vt hoc casu periclitetur possessor, cui causam damni casu fortuito emergentis imputare nemo possit. 15 Sed tamen verius est adhuc succurrendum mulieri, si nulla ipsius culpa probetur. Emptori enim hoc saltem imputari potest, cur pignus dotale scien. emerit, aut si ignorauerit, cur non fuerit diligentior in inquirendo, an res illa pro dote obligata esset, nec ne. 16 *Ita tractatum est* in causa Ludouici Geneuois & Antonij Perret 21. Mart. 1596.

1. *l. iubemus 21. C. hoc tit.*

2. Affl. *decis. 311. in fin.*

3. *Arg. l. penult. §. 1. in fin. D. de except. rei iudic. l. debitor 59. D. ad SC. Trebel. l. grege 13. §. etiam D. de pignor.*

4. Nam si vel maritus vel mariti heres non sit soluendo nec bona vlla possideat potest mulier conuenire possessorem omnem id est quemlibet *l. Mosebis 47. D. de iur. fisc.*

5. Semper enim imputatur ei qui debuit prospicere quod euenire potuit *l. si quis domum 9. §. 1. D. locat.*

6. Iuxta formam *cap. per vestras Extr. de donat. int. vir. & vxor.*

7. Quod videtur sufficere, quamuis non sit securus effectus *l. sed an vtre 10. §. 1. D. de negot. gest. l. vlt. D. de exercit. act.*

8. Alioqui enim censetur pactio vsuraria si non fuerit liberum ius redimendi vt constat ex Extrauag. Regimini quæ hoc ius primùm induxit.

9. Quia cùm census est immodicus, præsumitur facta conuentio in fraudem vsurarum.

10. Est enim pecunia sine peculio fragilis, vt dicebant illi quos refert I.C. *in l. si chorus 79. §. 1. de legat. 3.* & facilè perit *l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tutor.*

11. Debuit enim esse curiosior & diligentior vt sibi prospiceret aduersus futurum periculum, quod videbat imminere *arg. l. vir vxor 17. in fine principij D. hoc tit.*

12. Obstare tamen videtur quod scriptum est in *l. ait prætor 7. §. 1. vers. permittitur D. de minor.* Nisi dicas fauorabiliorem esse causam dotis conseruandæ quàm minoris petentis restitutionem propter iunctam reipub. vtilitatem *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. autor. iudic. possid.*

13. *vulg. l. Atilicinus 17. D. de pact. dotal.*

14. Quod enim per vim, vel per metum gestum est ratum haberi numquam debet *C. si mulier 21. §. 1. D. quod met. caus.*

15. *l. contractus 25. in fin. de regul. iur.*

16. *d. l. vir vxori in fine princip.* Emere enim non est necesse *l. quòd si minor 24. §. restitutio D. de minor.* Itaque cùm hoc casu culpa præcedat casum, casus non potest liberare illum qui prior fuit in culpa. Nam & moram præcessisse sufficeret quæ potest esse sine culpa *l. item si verberatum 15. in fin. D. de rei vindic. l. si ex legati 23. de verb. oblig. l. item Mela 11. l. si putavit 71. & pass. D. ad leg. Aquil.*

TIT. XXII.

De non numer. pecun.

DEFINITIO I.

Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetua est sicut & doli mali si debitor velit probare non fuisse numeratam.

VI spe futuræ numerationis 1 circumuentus dolo malo debitoris apocham 2 conscripsit sibiq; solutum esse debitum profitetur est, nihilominùs debitum petere potest, & debitore solutionis exceptionem obiiciente replicare de dolo tametsi tempora præterierint intra quæ exceptio non numeratæ pecuniæ locum habere potuit. 3 Doli enim replicatio perpetua est, 4 adeóque exceptio ipsa non numeratæ pecuniæ quotics qui eam obiicit onerat se 5 probatione quòd non fuerit numerata. 6 Dolum igitur probari oportebit, 7 adeóque in eam rem iurisiurandi venia impetrari si apocha iureiurando confirmata proponatur. 8 An & necessaria erit restitutio in integrum ex rescripto Principis? vtique tutius id fuerit, & eo iure vtimur. 9 Sanè si non ex sola creditoris confessione sed ex ipsa notarij assertione probetur solutam fuisse pecuniam, neque de dolo quærendum erit, neque de exceptione non numeratæ pecuniæ, sed de falso agi & in crimen solenniter vt mores nostri ferunt inscribi oportebit. 10 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 3. Id. Maij 1591.

1. Sic enim plerumque euenit vt quis se obliget ex stipulatione adeóque pignus det spe futuræ numerationis nec sequatur numeratio quo casu prædita est exceptio non numeratæ pecuniæ *l. 1. l 3. l. si quasi 7. & pass. C. hoc tit. l. 1. C. si conuent. pignor. numer. secut. non fuer.* Et è contrario vt creditor quasi solutionem acceperit cóscribat apocham & profiteatur se accepisse solutionem quam non acceperit. Quo casu potest etiam creditor obiicere non fuisse sibi numeratam pecuniam sed intra triginta tantùm dies *l. in contractibus* 14. §. *super cæteris eod. Adde l. 2. §. circa D. de doli except.*

2. Id est pecuniæ solutæ professionem, sic enim vocatur *in l pecunia* 14. *C. de solut.* iunct. *l. si accepto* 19. §. 1. *D. de accept.* vbi Vlp. notat inter acceptilationem & apocham hoc interesse quod in acceptilatione omnimodo liberatio contingit licèt pecunia numerata non sit, apocha verò non alias quàm si pecunia soluta sit. In quo erant vulgo interpretes existimantes ne quidem acceptilationem valere quam creditor probet à se factam spe futuræ numerationis. Quasi verò acceptilatio sumat vires ex solutione vera cùm sit ipsa nihil aliud quàm imaginaria solutio & ciuilis *l pen. D. de solut.* §. 1. *inst. quib. mod. tollit. oblig.* Cùm enim non possit acceptum ferri nisi quod verbis contractum est vnde introductus fuit vsus stipulationis Aquilianæ de qua *in d. §. 1.* iunct. *l. an inutilis* 8. §. *acceptum de acceptil.* quia scilicet non nisi verbis contrahitur acceptilatio vt ea lex ait apparet ad robotandam acceptilationem non esse necessariam numerationem.

3. Id est triginta dies in eam rem præscripti à Iustiniano *in d. l. in contractibus* 14. §. *super cæteris C. hoc tit.*

4. Cùm sit species exceptionis *l. 2. D. de except.* omnes autem exceptiones sint perpetuæ. Quæ enim temporalia sunt ad agendum, ea perpetua sunt ad excipiendum ex ratione posita *in l. 5. §. vlt. de dol. except.*

5. Alioqui propriù est huius exceptionis vt probatione oneret reù eundémq; creditorem *d. l. 3. l. adseueratio* 10. *C. hoc tit.*

6. Quo iure vti etiam Gallos testatur Rebuff. *in proœm. Constit. reg. num.* 59. Quamquam difficile est dicere quomodo possit probari non fuisse numeratam pecuniam, cùm huiusmodi negationis nullo certo loco vel tempore coarctatæ nulla per rerù naturam probatio esse possit *d. l. adseueratio.*

7. *l. dolum 6. C. de dolo l. quoties* 18. §. *qui dolo D. de probat.*

8. Ne obstet periurij exceptio, quæ pontificio iure obstaret *cap. cùm contingat Extr. de iureiur.* quamuis iure ciuili nullius momenti sit hoc iusiurandum *d. l. in contractibus* 14. §. *illo videlicet l. vlt. C. hoc tit.*

9. Omnis enim restitutio præsupponit contractū tenere *l. in causa* 16. *in princ. D. de minor. l. 2 C. de pred. minor.* dolus verò incidens in contractum etiã bonæ fidei nõ facit eum nullum, sed tantùm inducit auxiliũ restitutionis *l. & eleganter* 7. *D. de dol.*

10. Nec enim potest impugnari veritas instrumenti moribus nostris per viam ciuilis actionis vt olim *l. falsi* §. *l. si lis* 11 *l. de fide* 16. *C. ad leg. Cornel. de falsi.* sed tantùm proposita criminali actione & præcedente solennitate inscriptionis quæ nullo alio casu necessaria aut etiam in vsu est. Adde Bart. *in l. error facti num.* 11. *C. de iur. & facti. ignor.*

DEFINITIO II.

De differentia exceptionis non numeratæ pecuniæ & simulationis.

SI debitor fateatur sibi numeratam re vera pecuniam, sed dicat incontinenti post contractum redditã, quod euenit plerumque dicis tantùm causa facta numeratione, 1 non tam de pecunia non numerata quàm de cõtractus simulatione conqueri videtur. 2 Ideóque audiẽdus est etiam post decem adeóque viginti dummodò intra triginta annos. 3 nec præscriptione temporis quod obiiciẽdæ exceptioni non numeratæ pecuniæ præstitutum est, 4 repellitur. Placet enim querelam De contractus simulatione siue agendo siue excipiendo esse perpetuam vt non nisi trigesimo anno etiam ad agendum è finiatur. Multò magis igitur post effluxa tempora intra quæ exceptio nõ numeratæ pecuniæ obiici debuit iusiurandũ deferri poterit, 7 quamuis cùm agitur de non numerata pecunia post effluxa tempora non magis iusiurandũ deferri possit, quàm exceptio obiici, 8 nisi vno illo casu quem nouella Iustiniani constitutio excepit, 9 cùm quis scripsit se argẽtarij debitorem, nec debiti tamen causam expressit. *Ita Senatus* in causa D. Emerij de Montfalcon Sabaudiæ iuridici partiarij & Iacobi Bluet ex tempore Idib. Iul. 1591.

1. Hoc est perfunctoriè & ob id tantùm vt possit dici factam numerationem *vt in l. 4. D. commod. l* 1. §. *excusantur* 34. *D. de Senat. Sillan.*

2. Simulatio enim est non cùm id non fit quod fieri dicitur, sed cùm fit alio animo quàm quo fieri dicatur *tot. tit. C. plus valer. quod agit. quàm quod simul concip. l. si ex precio* 6. *C. si cert. pet.*

3. Exceptioni enim simulationis non minore quàm triginta annorum spatio præscribitur, vt nec aliis iuribus quę ob id perpetua dicuntur *l. sicut* 3. *& l omnes* 4. *C. de præscr* 30. *annor.*

4. Olim quinquennij hodie biennij *l. in contractibus* 14. *C. hoc tit.*

5. Hoc enim tempus in omni præscriptione exigitur vbi breuius nullum definitum fuit *d. l. sicut & d. l omnes.*

6. Nam exceptio etiam post hoc tempus durat in perpetuũ vt diximus *Defin. præced. num.* 4.

7. Non enim conqueri potest is cui iusiurandum defertur cùm fiat iudex in causa propria & iusiurandum referre possit *l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det.* iunct. *l. manifestæ* 38. *& pass. D. de iureiur.*

8. *d. l. in contractibus* 14. §. *illo videlicet C. hoc tit.*

9. *Nouell.* 136. *de argent. contr.* §. *vlt.* incip. *in illo vtique casu.* Hoc enim casu debitor non solùm obligatur vtiliter ita vt exceptionem doli non possit excipere in quo vis sit regulæ de qua *in l. 2.* §. *circa De doli mal. except.* sed nec excipere potest de pecunia non numerata siue ducta præsumptione ab officio creditoris siue argentarij vt ibi Gothofr. inscribit, siue quòd argentarijs hoc priuilegium concedi debere visum sit vt & alia pleraque de quibus ad eum locum Cuiac. omnino videndus. Potest tamen si velit iusiurandum deferre nec tantùm argentario sed ipsius etiam heredibus, at ex abundanti vt ait constitutio & ita demum si sit intra tempora opponendæ exceptiouis non numeratæ pecuniæ. Quibus verbis Iustinianus significat non esse quidem necessarium iusiurandum argentarij ad probandam causam debiti, quæ si non haberetur pro probata exceptioni vtique locus esset, sed non debere tamẽ argentarium recusare, vt vel eo magis appareat iustam esse debiti causam. Cæterùm non aliter deferri iusiurandum poterit, quàm si tempora largiantur, intra quæ posset alioquin excipi de pecunia non numerata.

DEFINITIO III.

Commodior est exceptio non numeratæ pecuniæ quàm restitutio in integrum aduersus cautionem, & quare.

Quarto

QVantò fortiot sit exceptio non numeratæ pecuniæ quàm restitutio in integrum aduersus instrumentum postulata ex eo apparet, quòd exceptio non numeratæ pecuniæ hoc ipso quod obiicitur si modò tempora largiantur vires suas exerit, & impedit executionem obligationis quantumlibet iuratæ: 1 At impetrata, aut, vt melius dicam, postulata restitutio facere non potest quo minus iudex decernere debeat vt interea & pendente facti quæstione cautioni stetur. 2 Nimirum quia exceptio non numeratæ pecuniæ onerat creditorem vt probare debeat numerationem: 3 restitutio verò debitorem 4 qui vult in integrum restitui aduersus cautionem quam hoc ipso adprobare intelligitur. 5 *Ita Senatus* in causa Franciscæ Fabri & Claud. de S. Real 15. Cal. Aug. 1592.

1. *l.1. & vlt. & pass. C. hoc tit.*

2. Ita enim vulgo nostris placet ad *tit. C. restit. in integr. postul. ne quid nouisiat.* vbi & de eo scripsimus ex *cap. suspicata.* vbi Canonistæ *Extr. De in integr. restit.*

3. *d.l.1. l. si ex cautione* 3. *l. adseueratio* 10. *C. hoc tit.* Adeo vt cùm vult debitor ipse qui dicit pecuniam numeratam non esse probatione se onerare, habeat perpetuam illam exceptionem vt supra diximus *Desin.* 1. *num.* 6. Notat Castrens. *ad d.l.* 3. *num.* 6. *& ad l. si quasi* 7. *in fin. & ad d.l. adseueratio.*

4. Regula enim iuris exigit probationem ab eo qui dicit præsertim qui actor est vt nimirum probet id quod est fundamentum suæ intentionis *d.l.1. l. actor* 23 *C. de probat. l.* 2. D. *eod.*

5. Omnis enim restitutio præsupponit contractum tenere *d.l. in causa* 16. *in princip.* D. *de minor. l.* 3. C. *si aduers. lib. l.* 2. C. *de prad. minor.*

DEFINITIO IV.

Actio quæ competit ob non numeratam pecuniam biennalis est sicut & exceptio.

CVi si conueniretur ex causa mutui non competeret exceptio non numeratæ pecuniæ, puta post biennium, 1 eidem multo minùs competet actio ad condiciendum chirographum quasi sine causa factum. 2 Subest enim causa mutui, quam pro vera haberi necesse est quoties non numeratæ pecuniæ exceptio obiici posse desiit, 3 nec fieri potest vt quæ etiam ad excipiendum sunt temporalia, eadem non sint etiam ac multo magis temporalia ad agendum. 4 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro Ioanne Berguera contra Ioannem Franciscum Prid. Cal. April. 1593.

2. Hoc enim tempus substituit Iustinianus in locum quinquennij quod olim dabatur *l. in contractibus* 14. *in princip. C. hoc tit.*

2. Quam condictionem competere necesse est quoties non numeratæ pecuniæ querela proponitur per modum actionis nõ per modum exceptionis. Exceptioni enim non potest locus esse nisi cùm proponitur actio *l.* 5. *§. vlt. de doli except.* atque ita esset in potestate creditoris non agendo nisi post biennium auferre debitori commodum exceptionis non numeratæ pecuniæ quod maximè in eo consistit vt nihil probare teneatur vt diximus prox. Defin. *num.* 3. si non esset in potestate debitoris non expectata creditoris actione querelam deferre de non numerata pecunia, vnde etiam factum videtur vt quamuis hoc casu debitor se constituat actorem, non tamen se oneret probatione quia magis habetur pro reo perinde acsi excuperet aduersus agentem creditorem; quo casu nemo dubitaret quin creditor qui & ageret, & affirmaret numeratam à se pecuniam id ipsum probare deberet ex vulgaribus iuris regulis *l.* 1. *l. actor* 25. *C. de probat. l.* 2. D. *eod. l.* 4. C. *de edend. l. neque scriptura* 6. C. *de compens.*

3. Adeo vt nec iusiurandum hoc casu deferre creditori possit debitor *d.l. in contractibus §. ille videlicet hoc tit.*

4. Siquidem è contrario solent quæ temporalia sunt ad agendum perpetua esse ad excipiendum *d.l.* 5. *§. vl.* D. *de doli except.* iunct. *l. vnic.* C. *vt nem. inuit. ager. vel accus. cogat.*

DEFINITIO V.

Aduersus liberationem debiti liberaliter factam non admittitur querela non numeratæ pecuniæ.

REmissio & liberatio debiti gratuitò ac liberaliter facta per creditorem non eo prætextu reuocari potest quòd pecunia nulla numerata sit. Neque enim exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus debiti liberationem locum habet nisi cùm liberatio causam habet ex facta solutione, & ita demum si intra dies triginta obiiciatur. 1 Nec sine causa & inutiliter facta remissio videbitur ob id solùm quòd solutio non allegetur. Causam enim requirimus ad contrahendam obligationem, 2 sed non ad dandam liberationem, 3 pro qua vtique sufficit nuda voluntas creditoris liberaliter 4 debitum remittentis: qui si postea causam aliquam suæ liberalitatis à debitore ipso iam liberato velit exigere non est audiendus. 5 Ea siquidem gratuita remissio debiti donatio est 5 & quidem inter viuos quoties pura est, 6 & consequenter irreuocabilis licèt fiat à moriente. 7 Ideóque nec pro reuocata haberi potest ex clausula derogatoria in præcedente testamento adposita qua testator declarauerat velle se, vt irritæ fierent donationes omnes quascumque in alium quàm in heredem ipsum esset in posterum collaturus. 8 Nam ad mortis tantùm causa donationes quæ sui natura reuocabiles sunt, 9 non ad puras & irreuocabiles ea clausula pertinet: 10 multò minus ad liberationes pertinere poterit, cùm sit perabsurdum testatorem qui exigendi, si velit, debiti potestatem habeat, dandæ liberationis licentiam non habere. 11 Nec aliud erit tametsi aliud in bonis non habuerit creditor quàm quod debebatur sibi ab eo quẽ liberauit. Donatio enim bonorum omnium præsentium 12 non est prohibita, 13 præsertim quæ fit per viam liberationis. 14 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro liberis Domini de la Croix, Autherin contra Aduocatum De Pradel 7. Id. Iul. 1593.

1. *d.l. in contractibus* 14. *§. super cæteris.* C. *hoc tit.* Sicut dicimus aduersus creditorem non aliter obiici posse non numeratæ pecuniæ exceptionem quàm si pecunia quasi credita petatur. *l. aduersus* 5. *C. hoc tit.*

2. Quia non potest contrahi obligatio sine causa saltem vt habeat effectum *l.* 2. *§. circa* D. *de doli except.* cùm obligationes omnes ad hoc sint comparatæ vt quisque sibi acquirat quod sua interest *l. stipulatio ista* 38. *§. alteri de verb oblig.* Obligatio enim omnis odiosa est tanquam quæ sit iuris vinculum atque ita diminuat quodammodo libertatem ciuis Romani, ergo non aliter permittenda quàm si interfit. Interesse porrò non potest nisi iusta præcedente causa.

3. Ad quam procliuiores vtique esse debemus *l. Arrianus* 47. *D. de oblig. & act.* quippe quæ fauorabilior est hoc ipso quòd pristinam ciuis Romani libertatem restituit quàm obligatio vt proximè diximus quodammodo diminuerat.

4. Hoc ideo quia si probaretur apocham factam esse spe futuræ numerationis aliud esset *l si acceptilatum* 19. *§.* 1. *D. de acceptilat.* quamuis nec hoc casu putem hodie admittendam hanc siue querelam siue replicationem post illos 30. dies à Iustin. præscriptos *in d.l. in contractibus §. super cæteris.*

5. Remittentibus enim actiones suas non datur ad eas regressus *l. quæritur* 14. *§. si venditor de adil. edict. l. Papin.* 20. *§. vlt. & l. seq.*

5. *l. cuius per errorem* 53. *l. donari* 82. *de reg. iur.* iunct. *l. donari* 29. *de donat.*

6. *l. vir vsuras* 54. D. *de donat. int. vir. & vxor l. Procula* 29. D. *de probat.* Tiraq. *ad l. si vnquam.* in verb. *donatio* C. *de donat.*

7. *l. vbi ita* 27. *l. Saia* 42. *§. vlt. in fin.* D. *de mort. caus. donat.*

8. Sic enim fit aliquando vt per priorem scripturam posteriori derogetur *l. simile* 12. *§. vlt. de leg.* 1. *l. si quis in princip.* 22. *De legat.* 3. & ibi Bart. & cæteri.

9. *l.* 2. *d.l. vbi ita* 27. *l. non videtur* 32. *& pass. de donat. mort. caus.*

10. Perfecta enim donatio inter viuos reuocari nunquam potest nisi ex causa ingratitudinis vel non secuti implementi *l.* 1. *l. si donationem* 5. *cum seq. l. vlt. & pass C. de reuoc. donat.* Semper autem supponendi sunt termini habiles *l. adigere* 6. *§. quamuis, De iur. patron.*

11. *l. cui rectè* 10. D. *de nouat. l. rescriptum* 10. *§. vlt. & seqq.* D. *de pact.*

12. Secus enim si etiam futurorum quia tolleret illa testamenti actionem *Not. ad l. vlt. C. de pact. & ad l. stipulatio hoc modo* 61. *de verb. oblig.*

13. *l. omnes* 17. *§.* 1. D. *qua in fraud. credit. l.* 2. 4. 5. *& 6. C. de inoff donat.*

14. Vt dixi *num.* 3. *supr.*

DEFINITIO VI.

Tempus datum ad opponendam exceptionem non numeratæ pecuniæ an currat mulieri constante matrimonio.

MVlier constante matrimonio rem suam vendiderat precióque sibi solutum fuisse eodem instrumento prof ssa erat, si post mariti mortem in integrum restitui velit aduersus venditionem eo solo prætextu quòd precium non acceperit, audienda non est, sicut nec si de ea re post triginta dies iusiurandum emptori deferre velit. 4 Illud namque legitimum tempus triginta dierum, quod ex Iustiniani constitutione in eam rem præstitum est, non idcirco minus currit mulieri quòd sit in matrimonio cùm perinde possit agere ac si nupta non esset: 7 Præterquàm si ponas venditum fundum dotalem. Nam quemadmodum de fundo dotali solus vir agere potest, 8 Ita mulieris dotẽ diminui aut amitti ob id solum quòd per plures quàm triginta dies à die venditionis matrimonium steterit, æquum non est. 9 Nec distinguendum hac parte an maritus venditioni adfuerit necne. Nam cùm venditioni dotalis fundi maritus adfuit, alia ratio est quæ pro muliere facit vt pretium quasi non solutum petere quandocunque possit, 10 Illa nimirum, quòd præsumatur pecunia peruenisse ad maritum, licèt cauerit illa factam sibi ipsi solutionem. 11 Cæterùm etiam re non dotali vendita nihil prohibet quo minùs mulier aliis rationibus probet si velit, conscriptam à se apocham sine causa, & sola spe futuræ numerationis, 12 sicut etsi aliam habeat petendæ restitutionis rationem, vtputa quòd in venditione læsio dolúsve interuenerit, eam proponere & probare nõ prohibetur. 13 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa Claudij Talabard & aliorũ Augustanorum 4. Cal. Maij 1595.

1. Et consequenter non dotalem, dos enim licèt sit mulieris, tamen est in bonis mariti *l. quamuis* 75 D. *de iur. dot. l. dote* 9. C. *de rei vindic.*

2. Possunt enim aliæ esse restitutionis causæ & quidem iustæ, puta si vim aut metum dolúmve maritus vel emptor mulieri intulisset, vt diximus *Defin* 14 *tit. præced.*

3. Scilicet post triginta dies vt ostendit ratio quæ sequitur in Definitione.

4. *l. in contractibus* 14. §. *illo videlicet* C. *hoc tit.*

5. *d.* §. *illo videlicet.*

6. Præsupponit hæc ratio vulgare nostrorum brocardicũ, Non valenti agere non currere præscriptionem ex *l.* 1. §. *vlt.* C. *de annal. except. l.* 1. §. *vlt. cùm auth seq.* C. *de bon. mat. l. in rebus* 30. *ver. ea mulieribus* C. *de iur. dot.* Quod tamen an verè dicatur disputauimus *Decad.* 1. *de error. pragmat. er. vlt.*

7. Nec enim quicquam iuris habet maritus in rebus vxoris non dotalibus, etiam quas vxor ei tradiderit extra dotem, quæ paraphernales appellantur *l. hac lege* 8. *& vlt.* C. *de pact. conuent. tam sup. dot. l maritus* 21. C *de procur. l. penult.* D. *ad leg. falcid. l. de his* 17. C. *de donat. int. vir. & vxor.*

8. Tanquam qui sit dominus non solùm constante matrimonio *d l. doce* 9. C. *de rei vindic. d. l. in rebus* 30. C. *de iur. dot.* sed eo quoque soluto donec facta sit dotis restitutio *l. quadam* 62. *de acq. rer. dom. l. dotis actione* 9. C. *solut. matrim. l.* 1. §. *vlt.* D. *de fund. dotal.* Nec pũgnant leges quæ dicunt dotem esse mulieris *d. l. in rebus l. si constante* 24. § *si maritus* D. *solut. matri.* Sic enim conciliari debent vt maritus sit dominus bonitarius, vxor verò domina quiritiaria ex *d. l. quamuis* 75. D. *de iur. dot.* de quo alibi scripsimus latiùs. Cæterùm quoties dominus bonitarius cum quiritiario concurrit, præfertur bonitarius vt Vlpianus scribit *in Regul. tit.* 19. *de domin. & adquisit. rer.* §. *antepen.*

9. Cùm nihil possit imputari mulieri quæ scilicet non potuit agere de re dotali constante matrimonio *d. l. doce d. l. in rebus.* Nec ad rem pertinet quod fundus ipse dotalis fuerit, non precium ex eius venditione redactum, sicut nec furtiua est pecunia quæ redigitur ex venditionis rei furtiuæ *l. qui vas* 48. §. *cùm furt.* D. *de furt.* Nec è contrario furtiua res quæ ex nummis furtiuis comparata est aut mea quæ ex pecunia mea *l. si ex ea* 7. C. *de rei vindic.* nec dotalis quam maritus sibi emit ex pecunia dotali *l. ex pecunia* 12. C. *de iur. dot.* Nec pignorata quæ ex pignoratis nummis alterius quàm pupilli *l. idémque* 7. D *qui potior in pign. hab.* Etsi enim aliud res est, aliud rei precium *l. si alij* 42. §. 1. *de vsufr. l. fundum Cornelianum* 28. D. *de nouat. l. nemo* 81. *de verb. oblig* cùm tamen fundus dotalis venditur ab alterutro ex coniugibus altero consentiente videtur hoc ipso inter eos id agi vt precium succedat loco rei & fiat dotale *l. vlt. in princip.* D. *de pact. dotal.* Ex quo apparet quod ait hæc Definitio permittendum mulieri vt contra eum cui vendidit, deferre possit querelam non numerati precij sic esse acipiendum, si maritus eiúsve heres non sit soluendo. Alioqui contra mariti heredem agere deberet de dote vt fieri aliàs solet cùm imputari potest marito cur dotem non exegerit, nempe si probare possit se marito denunciasse intra triginta dies, quod ei emptor precium non numerasset. Alioquin eo non facto non video qua fronte possit illa conqueri de marito potiùs quàm de seipsa quæ professa sit precium sibi numeratum. Nec enim potest imputare marito cur eam ipsam non præcipitauerit ad solutionem *l. si extraneus* 33. D. *de iur. dot.* aut cur non diuinauerit apocham spe futuræ numerationis factam fuisse *arg. l. si fideiussor* 29. §. *si cùm debitor D. mandat. l. si putator* 31. *in fin. ad leg. Aquil. l.* 4. §. *illa etiam quæstio* 23. D. *de doli except.* Planè si maritus venditioni adfuerit, qui casus sequitur in Defin. non poterit ipsius heres excipere de non facta certioratione: quia non debuit certiorari qui sciuit aut scire debuit veritatem rei gestæ *l.* 1. §. *vlt.* D. *de action. empt. l. nam si* 26. D. *de rei vindic.* Posset tamen fortassis etiam teutari querelam non numeratæ pecuniæ hoc casu competisse mulieri non marito quamuis fundus fuerit dotalis, quoniam querela hæc neque res est, neque rei precium, sed quid tertium quod nec dotale vnquam fuerit, nec quasi dotale. Verùm negari non potest quin sit loco & vice rei cuius occasione competit ex notat. per Bart. & alios *in l. si sic* 75 §. *vlt. de legat.* 1. & improba esset hæc interpretatio per quam fieret vt mulier indotata constitueretur *l. cùm pater* 10. D. *de pact. dotal l.* 1. D. *qui potior. in pign hab.*

10. Scilicet non ab emptore qui pro se habet apocham, sed à mariti heredibus. Sed hoc ita si modò mulier non neget precium ab emptore numeratum. Alioqui secum pugnaret si diceret, pretium non fuisse ab emptore numeratum, & nihilominus illud ipsum peteret ab heredibus mariti quasi ad quem pecunia peruenisset. Non enim potuit ad maritum peruenire id quod ab emptore non fuerit solutum: & iuris præsumptio semper supponit terminos habiles *l. filium* 6. D. *de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

11. Ex notat. per Bart & DD. *in l. si cùm dotem* 22. §. *transgrediamur D. solut matrim.* Dixi *ad Defin.* 1. *tit. præced.*

12. Quo casu etiamsi in matrimonio non fuisset admittenda ad probandum pecuniam non fuisse solutam secundum ea quæ supra diximus *Defin.* 3. *num.* 3 ex Castrens. *ad l.* 3. *num.* 6. *& ad l. si quasi* 7 *in fin. & ad l. adseueratio* 10. C. *hoc tit.* iunct. *d. l. si accepto* 19. §. 1. D. *de acceptilat.*

13. *ex tot. tit.* C. *de dolo* D. *&* C. 2. C. *de rescind. vendit.* Nemo enim pluribus iuribus & actionibus dummodo non repugnantibus vti prohibetur *l.* 1. C. *de furt l.* 1 §. *quia autem D. quod legat.* quoties vnius electio aliam nõ consumit *l. qui seruum* 34. *l. quoties* 41. *l. nunquam* 60. *de oblig. & actio.* iunct. *l. cùm filius* 76. §. *verùm de legat.* 2. *l. vlt.* C. *de fideiuss. cum similib.*

DEFINITIO VII.

Exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus apocham probari potest per testes vsque ad 30. annos, sed non per iusiurandum ne quidem decisiuum, multò minus per suppletorium.

ADuersus professionem solutæ pecuniæ non admittitur exceptio non numeratæ, nisi intrà triginta dies quos in eam rem Iustiniani constitutio præscripsit. 1 Adeò vt neque audiendus sit is qui negat numeratam, si de eo iusiurandum deferre aduersario velit. 2 Si tamen suam intentionem per testes probare velit, non est prohibendus, in annum vsque trigesimum: quo demum tempore iura omnia concluduntur. 4 Quid ergo si non plenè sed semiplenè tantùm probauerit & postea petat deferri sibi iusiurandum in supplementum probationis? 5 non audietur, non magis, quàm si decisorium iusiurandum detulisset, mox parato iurare aduersario reuocasset, rursúsque regredi ad iusiurandum vellet, quod vtique ex iuris ratione non permitteretur. 6 Nam cui non licet iudicem facere aduersarium 7 multo minus licere debet vt prætextu semiplenæ probationis seipsum faciat iudicem, qui vel plenissimas probationes adferre debuit, vel cedere. 9 *Sine die.*

1. *l. in contractibus* 14. §. *super cæteris* C. *hoc tit.*
2. §. *illo videlicet obseruando d. l. in contractibus.*
3. *l. adseueratio* 10. *eod. tit.*
4. *l. sicut* 3. C. *de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*
6. Ex eo pragmaticorum errore qui inualuit, & quem nós refutauimus

refutauimus pluribus in priore parte *Chiliadis de error. pragmat.*

6. *l. si quis iusiurandum* 11. *C. de reb. credit. & iureiur.*

7. Quomodo facit iudicem qui defert ei iusiurandum decisorium *l. 1. in prine.* D. *quar. rer. act. non det.*

8. Fit autem iudex in sua causa is cui defertur iusiurandum suppletiuum, & quidem inuito aduersario, quæ res haud dubiè facit iniquum hoc iusiurandum, cuius ob eam causam nulla vnquam facta fuit mentio à prudentibus nostris.

9. Est enim actoris suam intentionem implere, id est plenissimè probare, alioqui absoluendus est reus etiãsi nihil præstiterit. *l. 4. C. de rei vendic. l. vlt. C. de rei vindic.*

TIT. XXIII.

De compensat.

DEFINITIO I.

De compensatione inter fratres pro ijs quæ inter eos gesta sunt viuo patre.

DVo fratres bona quædam à patre sub pacto de retrouendendo vendita redemerãt viuo adhuc patre, ita tamen vt longè maiorem precij quantitatem alter de suo intulisset. 1 Post aliquod tempus is qui in redemptionis causam minus contulerat, fratris debitum etiam viuo patre de suo soluerat. 2 Tùm idem ille cùm pro beneficio & sacerdotio pensionem annuam deberet certo precio, vt fit redimendam, redemerat illam per delegationem paterni debiti, 3 cui delegationi pater quoque consenserat. 4 Defuncto patre post annum circiter decimumquintum cùm is qui in fundorum redemptionem plus impẽderat aduersus fratrem eo nomine ageret, 5 frater autem compẽsationem obiiceret debiti quod pro fratre soluisset: 6 Alius verò replicaret debere fratrem eam quantitatem compensare cum pensionis debito quod ex paterna pecunia dissoluerat. Quibusdam videbatur mutua compensatione tollẽdas aut potius iam sublatas videri debere mutuas istas inter fratres actiones propter concurrentes ex taciturnitate longi temporis & consanguinitate proxima tacitæ remissionis coniecturas. 7 Aliis contrà non posse fratri creditori nocere taciturnitatem temporis si aduersus fratrem non egisset viuo patre in cuius ambo erant potestate: 8 præsertim cùm nec mutuæ inter eos vnquam redditæ fuissent rationes. 9 Itaque placuit fratrem debitorem creditori condemnandum esse: 10 compensato tamen eo quod sibi inuicẽ à fratre deberetur. 11 Sed quod ad paternam pecuniam extinguendæ pensioni impensam attineret, nullam eius nomine aut actionem aut compensationem cõpetere, propterea quòd à patre qui delegationem adprobasset donata videretur, 12 tametsi soleat dici patrem in beneficialibus legitimum filij administratorem non esse. 13 *Ita Senatus* 14. Calen. Decemb. 1588.

1. Facile enim hoc euenire potest hodie, postquam placuit Iustiniano *in l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.* vt filiifamilias sint acquisitionis capaces etiam inuitis parentibus.

2. Nihil enim vetat quòd alius debeat alium soluere etiam pro ignorãte quo casu habet actionẽ negotiorũ gestorum dum ne soluerit pro inuito & prohibente *l. soluendo* 39. D. *de nego. gest.* iunct. *l. vlt C. eod. l. solutione* 23. D. *de solut.*

3. Delegatio namque vice solutionis est *l. quamuis* 8. *§. interdum D. ad SC. Velleian. l. inter causas* 26. *§. abesse* D. *mandat. l. qui debitorem* 18. D. *de fideiuss. l* 2. C. *de nouat.*

4. Alioqui non potuisset alienus debitor ignorante creditore suo delegari, cùm delegare nihil aliud sit quàm debitorem suum vice sua alterius debitorem constituere *l. delegare* 11. D. *de donat.* planè consentiente creditore nihil prohibet alienũ quoque debitorem delegari, sicut & ex aliena pecunia solui domino consentiente. *l. si is cui nummos* 94. *l. pupill.* 96. *in princip.* vbi ratio dubitandi hinc petenda est *D. de solut.*

5. Sed qua actione? Non enim potuit frater contra fratrem quæri actio viuo patre in cuius ambo erant potestate *l. frater* 38. D. *de cond. indeb.* præsertim cùm in vtilitatem patris non fratris ea redemptio tunc cessisset, nec fratris sed patris negotium frater gessisset, vt proinde nec post mortem patris negotiorum gestorum contra fratrem agere posse videretur, siue proprio nomine fratris eiusdémque coheredis siue hereditario, siquidem nec fratrem obligare voluit nec patrẽ potuit: at neque fratrem ipsum ciuiliter, constante vbique iure patriæ potestatis *l. imperator* 50. D. *ad SC. Trebell* iunct. *l. in hoc iudicium* 14 §. 1. *l. si quis cum* 29. D. *communi. diuid* Debet ergo hic locus intelligi de iudicio familiæ erisundæ quod mortuo patre locum habet inter fratres coheredes, & in quo arbitri officium est non minùs naturalium quàm ciuilium obligationum rationem haberi. Naturalem verò obligationem certum est contrahi posse non minus inter patrem & filium quàm inter fratres familias. Quod vtrumque probatur ex *d. l. frater in princ. & §. 1. de condict. indeb.*

6. Est enim is vnus ex obligationis naturalis effectibus vt inducat compensationem sicut & deductionem *d. l. frater l. etiã* 6. D. *hoc tit.*

7. Placet enim tacitam remissionem induci ex consanguinitate proxima qualis est inter fratres, & taciturnitate lõgi tẽporis puta decennij si quis alius actus concurrat ordinatus ad tacitam remissionem inducendam *l. Procula* 29. D. *de probat.*

8. Quia non potuit agere viuo patre, neque contra patrem, neque contra fratrem obstante iure patriæ potestatis non magis quàm pater contra ipsum *l. lis nulla* 4 *l. si à me* 11. D. *de iudic. l. actiones* 7. *de oblig. & act. l. ne cum filiofamilias* 16. *de fur. l.* 1. §. *vl.* C. *de annal. except.*

9. Quod vnum est ex iis tribus quæ ad tacitam remissionem inducendam requiruntur in *d. l. Procula* 29 *de probat.* Secus esset si de vsurarum duntaxat remissione tacita ageretur. Tunc enim sufficeret consanguinitas proxima cum longi temporis taciturnitate *l. cùm quidam* 7. §. *Diuus Pius de vsur.* Dec. *cons.* 79.

10. Iudicio scilicet erciscundæ cùm essent fratres isti coheredes, alioqui non magis hodie quàm olim possent habere actionem, quia Iustinianus licèt fecerit filiumfamilias capacem acquisitionis etiam inuito patre, non tamen sustulit patriã potestatem; nec cætera quæ ratio iuris facit consequentia patriæ potestati. Vide quæ scripsi *lib. 7. Coniect. cap. 9.* Ideo autem veniunt ista in iudicium familiæ erciscundæ quia fundus qui fuit redemptus venit in diuisionẽm hereditatis quæ tanto locupletior reperitur ex pecunia filiorum qui eum redemerunt.

11. Quod enim venit in compensationem pro soluto habetur cùm fiat ipso iure *l. si ambo* 10. §. 1. D. *de compens. l. qui inuicem* 30. *de cond. indeb.*

12. *arg. l. 4* §. 1. *l. quamuis* 8. §. *planè si mulier* D. *ad SC. Vellein. l. vir vxori* 39. *l. vir vsuras* 54. *de donat. int. vir. & vxor. l. qua pater* 50. D. *famil. erciscund. l. vlt.* D. *de petit. hered. l sine emancipatis* 17. C. *de donat. l. seruus* 38. *de donat. int. vir. & seq. de donat. int. vir. & vxor.*

13. *cap. fin. de iudic. in 6.*

DEFINITIO II.

De compensatione pecuniæ quæ debetur in vna specie monetæ cum pecunia quæ debetur in alia.

CErtam pecuniæ quantitatem in moneta soluere obligatus compensationem obiicere potest eius quantitatis quæ sibi à creditore in aureis debeatur, licèt incertus sit nũmi aurei valor vt liquidatione & taxatione opus sit, quod hac nostra tempestate sæpius accidit. 1 Etsi enim verum est quod vulgò iactatur, non nisi de liquido ad liquidum admittendam compensationem, 2 pro liquido tamen habendum est quod in promptu liquidari potest. 3 Non idem fore quidam putabant, si is qui aureos deberet, obiicere vellet compensationem eius quod sibi in moneta argentea vel ærea deberetur. Quòd non quemadmodum argentum in auro continetur, idque eminentiori & excellentiori modo, ita similiter aurum in argento. 5 *Ita Senatus* in causa D. Senatoris de la Roche & N. Ioannis Bay 6. Id. Maij 1591.

1. Quod tamen nunquam accidere debet in republica bene constituta. Certa enim & perpetua esse debet nummorum æstimatio *l. 3. D. de in lit. iur. l. 1. D. de contr. empt. l. si ita* 42. C. *de fideiuss.*

2. *l.vlt.C.de compensat.*

3. Sicut & pro probato habetur quod statim probari potest nec requirit altiorem indaginem vt Bart. & cæteri tractant ad *l. vlt.C.de edict.Diui Hadr.tollend.* Iunge *l pen.C.de test.milit.l.non tantum 17.in prin.D.de excus.tutor.l.4 § de dolo 26. D.de dolo mal. except.* Quid autem illud sit quod statim fieri possit in iudicis arbitrio est.Guid.Pap.*quæst.*132.

4. Obiiceret enim compensationem eius pecuniæ quam non posset soluere quia pro auro argentum vel æs solui non potest, ne aliud pro alio soluatur.*l.eum à quo 16.& seq.C.de solut.* Obstat tamen quod compensatio fieri potest etiam speciei ad speciem *d.l. vlt. C.de compens.* Quidni ergo argenti cum auro ad concurrentem vsque æstimationis quantitatem?

5. Quia in iis quæ sunt sub eodem genere vt sunt aurum & argentum sub metallo id quod minus est continetur in eo quod est plus *l.1.§.si stipulanti de verb.oblig.l.cùm furti 9. de in lit. iur.l. quoties 9.§.sed si maiorem D.de hered. instit.*

DEFINITIO III.

Compensatio quæ poterat obici contra cedentem non potest obici contra cessionarium, sive causam habeat ille onerosam vel lucrosam: sua debitoris bona omnia obligata ante natum ius opponenda compensationis.

SOcius meus cui centum debebas,cùm totidem sub omnium bonorum suorũ obligatione mihi deberet, cœpit posteà tibi ex noua causa in alijs centũ esse obligatus. Non idcò minùs actionem sibi contra te competentem cedere mihi potuit, quòd ei quandocunque actaro potueris obiicere compensationem, 2 quam agenti mihi ex onerosa cessione obicere non possis. 3 Nam ex quo cœpisti ei debere,cœpit quoque nomen tuum mihi esse obligatum 4 vt proinde ex persona illius vtili contra te actione etiam citrà cessionem agere potuerim. 5 Quo iure mihi semel quæsito,non fuit in potestate socij & debitoris mei tecum contrahendo ius meum deterius facere, 6 quamuis si tu ei soluisses, vtique & liberationem tibi quæsisses,& actionem mihi ademisses. 7 Nec est contrarium quod dici solet compensationem solutionis vim habere. 8 Id enim tùm obtinet cùm exceptio compensationis obiicitur. 9 At ponimus factam mihi cessionem non solùm priusquam à te opposita esset compensatio, 10 sed etiam eo tempore quo nomen tuum iam mihi erat obligatum, 11 vt dici possit factam eam non in fraudem tuam, & vt tibi nocerem,sed potiùs vt mihi consulerem. 12 Qua ratione possit etiam defendi non malè idem admittẽdum esse tametsi debitoris mei bona pignoris vinculo nullo tenerentur. 13 Sufficit enim cessas mihi à creditore tuo actiones in solutum & ex causa onerosa, vt inferri possit non esse me cogendum,cedentem defendere. 14 *Ita Senatus* in causa D.Ioannis Claudij de la Roche Senatoris & N. Ioannis Bay 6.Id.Maij 1591.

1. Qua obligatione bonorum omnium certum est bona omnia tam futura quàm præsentia contineri ex *l. vlt.C. quæ res pignor.obl. poss.*nec minùs nomina debitorum, quàm res corporales *l.nomen quoque 4.C.eo l.tit.*

2. Non enim quod compensationis exceptio obiici potest facit vt pro opposita factáque haberi debeat ad extinguendam actionem & impediendum ne cedi ea possit,vt dicetur postea in Definitione.

3. Certum enim est cessionario ex causa onerosa non posse compensationem opponi quæ cedenti opponi potuisset,si modò cessionarius agat vtilibus actionibus sibi ex propria persona competentibus non mandatis ex persona cedentis secũdùm ea quæ pluribus scripsi *lib. 12. Coniect.cap.9.*

4. Propter vim & potestatem obligationis generalis quę & nomina sicut cætera bona omnia futura comprehendit, vt diximus *num.1.*

5. Post rescriptum Diui Pij de quo *in l si cum emptore 16. D. de pact.*iunct.*l.vlt.D.de transact l.emptor 5.l.postquam 7.& seq.D. de hered.vel act.vendi.d.l.4.C.quæ res pignor.l.si conuenerit 18. D. de pignor.action.*

16. *Ex reg.l.id quod nostrum 11.l.non debet alteri 74.de reg.iur.* nec obstat quod in *l.1.§.ex contrario D.de separ.* scriptum est licere cuilibet adiiciendo sibi creditorem facere condicionem creditoris sui condicionem. Id enim pertinet ad chirographarios creditores non ad pignoratitios,quibus nihil potest imputari cùm sibi diligenter prospexerint vt de eo qui fideiussorem idoneum acceperat scribit Papin.*in l. 3.eod. tit.de separat.* sibi enim æquè bene prospicit qui vel pignus vel fideiussorem idoneum accipit *l.si mandatu 59.§.vlt.*D.*mandat.*

7. Nisi ego ipse te priùs certiorem fecissem de facta mihi cessione *d.l 4.D.quæ res pignor.l.3.C.de nouat.*

8. *l.si constat 4.& seq.l.inuicem 12.& pass.C.hoc tit. l. si ambo 10.eod.*

9. *l 2. l.si propter 8.l.vlt.& pass.*C.*eod.*iunctis iis quæ dicemus *in seq.*D*efinit.*

10. Nec enim potuit tibi opponi tanquam exceptio prius quàm egeris *l.2.D.de excep.*licet non tantùm exceptionis vim habeat sed etiam mutuæ petitionis *l.amplius 15. D.rat.rem haber.*Bart.*ad l.qui inuicem 30.de cond.indeb.*vnde & mutua petitio appellatur in *l.neque scriptura 6.C.hoc ti.*iunct.*l.quòd in diem 7.§.1.*D.*eod.*vbi ratio dubitandi hinc petenda est.

11. Atque ita in consequentiam præcedentis obligationis quæ nullius fraudis suspecta esse poterat.*l.1.* vbi Bart.*D. qui potior in pign. hab.*

12. Non enim fraudem facere videtur qui fraudem excludit *l.cùm pater 77.§.antepen.de legat.2.l.quia autem 6 §.si patronus in fin.D si quis omiss.caus test.*quia permittitur cuilibet consulere sibi quamuis per consequentias alteri noceat *l.Proculus 26. D.de damn.infect.l.3.§.quod ait Prætor De incend.ruin. & naufrag.*

13. Tantò magis enim debet licere creditori vt vigilet ad suum consequendum cùm vigilantibus non dormientibus iura succurrant *l.pupillus 24 in fin.qui in fraud.credit.*iunct *l.quod autem 6 §.sciendum sup.eod.l.summa 21.*in fine principij *D.de pecu. l.2.in princ.C.de annal. except.*

14. Illa enim distinctio adhiberi à nostris solet, an cessio causam lucratiuã habeat an onerosam. Bar.& cæteri *ad l.4 §.si cùm legatus D.de doli except. & in l ternum quoque 13.§.vl. cum l.seq* D*e procurat.*Iempsi latè *lib.12.Coniect.cap.2.& 10.*

DEFINITIO IV.

Compensatio fit ipso iure sed ita demum si opponatur præterquàm in pœnalibus.

COmpensatio non vsque adeò fit ipso iure,quin opponi eam sit necesse, 1 quamuis ex quo opposita est vires suas exerat ipso iure. 2 Fallit id in pœnalibus causis,in quibus receptum est odio pœnæ,& ne pœna committatur, vt compensatio priùs etiam quàm opposita sit facta intelligatur,sola legis iurisque potestate. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Dixi *Defin.præced.num.9.* DD.*ad l.si constat 4.C.hoc tit.* Est enim compensatio exceptio quam certum est suppleri non posse sed opponi debere, quia facti quæstionem immixtam habet, an quod compensari petitur debeatur,& quidem liquidò *l.vlt. & pass.hoc tit.*C.& D.

2. *d.l si constat.& d.l.vlt.C.eod.*

3. Guid.Pap.*quæst.*171. & ibi apostill.*arg. l. etiam 5.*D. *hoc tit.* iunct.*l.cùm quidam 17.§.si pupillo de vsur.*

DEFINITIO V.

De formula pronunciandi contra compensationem.

QVoties obiicitur compensatio debiti quod nec liquidum sit,nec in eo vt statim liquidari possit, 2 cauere iudex debet ne ita pronunciet vt reprobet compensationem,sed ita potius vt dicat nullam se oppositæ compensationis rationem habere, 3 ne alioqui reo qui compensare voluit,debitum quandocunque petenti & probandi noceat exceptio rei iudicatæ. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Hoc ideo quia non fit compensatio liquidi ad non liquidum *l.vlt.*C.*hoc tit.*

2. Quod enim tale est licèt reuera nondum sit liquidum pro liquido tamen habetur,vt dixi D*efin.2.num.3.supr.eod.*

3. Ita eleganter Vlpianus *in l.quod in diem 7.§.si rationem* D. *hoc tit.*

4. *l.si autem 8.§.si quocunque* D.*de negot.gest.*

DEFINITIO VI.

Quod debetur sub onere præstandæ satisdationis ante eam præstitam compensari non potest.

Si pen-

SI pendente lite mutuas collitigantibus adiudicationes iudex fecerit, iniuncta vtriquę necessitate præstandæ satisdationis,1 & alter satisfecerit, alter fideiussorem quidem obtulerit, sed qui tamen à iudice nondum fuerit admissus,2 Placet non posse interea obiici compensationē: propterea quòd ea quæ sub onere cautionis debentur ante præstitam cautionem nullomodo exiguntur,3 possúntque multa incidere, quæ difficilē faciant & longis ambagibus inuolutam fideiussionis præstationem,4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt fieri solet cùm mutuæ sunt petitiones quæ implicitā habent & obscuram facti quæstionem, necdum liquido cōstat an debeatur, vtrimque tamen adsunt tales probationes vt vtriquę debitum prouisionaliter quod aiunt adiudicandum videatur. *arg. l. 1. & tot. tit. D. si cui plus quàm per leg. Falcid. l. statuliberationem 5. l. seruus 34. §. vlt. D. de statulib. l. prætor ait 20. §. deinde ait prætor D. de oper. noui nunciat. l. 3. de tut. & rat. distr. l. grege 13. §. pen. de pignor.*

2. Quo casu non potest videri præstita satisdatio saltem quousque constet stare per aduersarium quominus satisdetur *d. l. prætor ait §. si quis paratus l. si residuum 5. C. de distr. pignor.* Aliud enim est satisdare velle aliud satisdedisse *l. si rem 9. §. omnis pecunia cum l. seq. D. de pign. act. l. item liberatur 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. l. solutam 49 in fin. D. de solut.* vbi tamen legere mallem *satisfactionis* quàm *satisdationis* ex *l. satisfactio 52. eod.*

3. Vt nec aliarum rerum quæ nondum peti cum effectu possunt, cuiusmodi sunt quæ in diem multò magis quæ sub condicione debentur *l. quod in diem 7. l. quacunque 11. l. cùm milites 16. §. 1. D. hoc tit.*

4. Non quasi non debeantur, sed quia cautionis præstandæ necessitas solutionem moratur, quamuis non faciat indebitum quod fuit debitum inquit Papin. *in l. pater 7. §. si fortè D. de dot. præleg.* Sic nec compensari potest quod alternatiuè debetur quousque facta sit electio *l. si debeas 22. D. hoc tit* quia nec prius certum est quid omnimodo debeatur. Itaque ex hoc apparet quod sub onere satisdandi debetur non haberi pro debito sub condicione *l. multo 6. §. 1. D. de tutel.* iunct. *l. sub condicione 16. De condict. indeb.*

5. Cùm facti quæstio plerumque occurrat an idoneus sit fideiussor qui offertur necne, siue quòd suspectæ sint eius facultates, siue quòd habeat fori præscriptionem *l. si verò 5. §. 1. l. si fideiussor 7. D. qui satisd. cog.* æquum autem non est moram fieri ei qui satisdedit *l. etiam 15. D. vt legat. nomin. cauent. l. ille à quo 13. §. 1. vers. quid ergo D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Casus in quo alimentorum petitioni obijcitur compensatio.

ALimentorum quidem petitioni compensatio obiici non potest:1 sed tamen cùm pendente lite super æstimatione, & vt pragmatici loquuntur, liquidatione legitimæ fructuúmque ex ea causa debitorum Senatus noster justis quibusdam rationibus adductus certam pecuniæ quantitatem vni ex liberis adiudicasset alimentorum nomine,2 Placuit petentem eum cogendum compensare quod inuicem fratri condemnato, eidémque patris heredi ab eo deberi liquidò constaret, si aliud nihil compensationem impediret, causa scilicet debiti inspecta,3 quandoquidem legitimæ fructuúmque exinde debitorum petitio eam exceptionē pateretur. 4 Huc enim pertinet quod vulgò nostri iactitant, subrogatum sapere naturam eius in cuius locum subrogatum est. 5 *Ita Senatus* pro D. Ioanne Marchione de la Chambre contra fratrem Comitem in mense Iul. 1592.

1. *l. 3. vbi not. C. hoc tit.* ibidémque alii nōnulli casus ponuntur in quibus compensatio locum non habet. Ratio pendet ex fauore alimentorum, quorum cura præsens ac momentaria est vt loquitur Papin *in l. pecunia 8. de alim. legat.*

2. Ita enim fieri necesse erat ne is interim fame periret *l. si instituta 27. §. penult. D. de inoff. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit. l. filiæ 9. D. de iur. delib.* iunct. *l. ait prætor 7. §. in causa eod. l. pe.* D. *vt in poss. leg. l. 1. in princ. & §. & generaliter 15. D. de ventr. in poss. mitt.*

3. Qua constat inspici semper debere *l. 3. §. scio D. de minor. l. si procuratorem 8. in princip. D. mandat. l. si tantùm 12. D. de Senat. Macel.*

4. Ex regula generali *d. l. vlt. C. hoc tit.* postquam dici verè potest in omnibus actionibus & casibus esse hodie locum compensationi, ideóque ipso iure, præterquàm in quibus specialiter prohibita est vt in deposito *d. l. vlt.* & alijs de quibus *in l. 3. eod.* vbi vide.

5. *Vulg. l. si quis eum 10. §. qui iniuriarum* D. *si quis caution. l. cùm filius 76. §. heres meus de leg. 2. l. 1. §. si quis sub condicione* D. *vt legat. nom. cauent.*

DEFINITIO VIII.

Quod tutor debet non potest compensari cum eo quod pupillo debetur nec contrà. Potest tamen tutor pro pupillo conuentus compensare quod sibi proprio nomine debetur.

ID quod pupillo debetur si tutor petat non patitur compensationem eius pecuniæ quam tutor ipse suo nomine aduersario debeat,1 sicut nec ex contrario quod tutori proprio nomine debetur admittit compensationem eius quantitatis quam pupillus debeat: 2 nempe quia generale illud est vt eius quod non debetur ei qui conuenitur sed alij, compensatio obiici non possit,3 nec si creditoris creditor pro eo qui conuenitur ob debitum proprium, velit compensare,4 ne aliter posito iure redimendarum vndique actionum materia quæreretur. 5 Sed tamen si tutor pupilli nomine conueniatur, non iniqua aut improbabilis sententia est vt possit ille compensare quod sibi proprio nomine debeatur: 6 non solùm quia nihil vetet tutorem de suo pro pupillo soluere,7 sed etiam quòd constante tutela fieri facilè possit vt tantundem pupillo tutor debeat, quantùm liberandi ipsius gratiâ velit compensare. 8 Quasi cùm ita facit liberandæ fidei causa & pro se exonerando potiùs quàm pro alio soluendi animo facere videatur. 9 Maximè verò cùm & quod alij debetur compensari possit si debitum illud à creditore cessum sit: 10 nam cùm cessio inter tutorem & pupillum fieri nequeat, 11 Alterutrum euenire necesse est vt vel deterioris condicionis sit pupillus quàm cæteri si ea compensandi ratio tutori pro pupillo denegetur, quod nemo æquū dixerit, 12 vel cessio pro facta habeatur quasi tacita legis potestate, siquidē per legē ipsam fit ne propter pupilli ætatē & condicionē ea cessio fieri expressim possit. 13 *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa quadam N. Abelis Bessonet contra viduam D. de Compois Prid. Id. Iul. 1592.

1. *l. penult. D. hoc tit.* aliud enim est deberi tutori proprio nomine, aliud tanquam tutori *l. 22. de indign.*

2. Vt *ad d. l. penult.* notat Castrens. vulgò adprobatus.

3. *l. cùm milites 16. in princip. eod. l. eius quod 9. C. eod.* Excipe casum *l. si quid 5. D. eod.* id est si fideiussor conueniatur ex causa fideiussionis. Potest enim compensare nō tantùm quod sibi debetur sed etiam quod res ex cuius persona & pro cuius debito conuenitur. Adde alium casum ex *l. si cum 9. §. 1. eod.* si cum filiofamilias agatur, & velit ille compensare quod patri debetur, nisi quòd hoc casu cauere filius debet patrem eius pecuniæ nomine nunquam acturum, vt ea lex ait. Item *in correis debendi* si sint socij non aliter *l. si duo 10. D. de duob. reis* Noli addere aliam exceptionem *ex l. in rem 18. D. hoc tit.* Ibi enim agitur de procuratore dato in rem suam, cui tamen non datur ius compensandi nisi eo casu quo post litis contestationem vice mutua conueniatur, nempe quia per contestationem fit dominus litis *l. procuratoribus 22. cum l. seq. C. de procur.* Nec tantum litis, sed etiam ipsius rei in litem deductæ, hoc ipso quod factus est procurator in rem suam *l. si quis in rem 34. l. procuratore 55. D. eod.*

4. Verba sunt Papiniani *in d. l. in rem 18. §. 1. D. hoc tit.*

5. Quam è contrario restringi oportet, cùm odiosæ sint alienarum litium redemptiones, & odiosiores quàm lites ipsę *l. 4. §. 1. vers. non tamen D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. per diuersas 22. cum l. seq. C. mandat. l. 23. & 4. C. de litigios.*

6. At non è contrario vt possit ille proprio nomine conuentus compensare id quod sibi tanquam tutori debetur ex iis quæ diximus *num. 3.* quamuis possit debitorem pupilli creditori suo delegare *l. pupilli 96. in pr. de solut.*

7. Sicut & pro alio quolibet *l. soluendo 39. D. de nego. gest. l. solutione 21. D. de solut.*

8. Etsi enim tutelæ ratio exigi non potest quandiu tutela durat, debet tamen tutor quotidie eam à se exigere potéstque aut sibi soluere quod ei pupillus debet, aut pupillo quod ipse tutor ei debet *l. quoties 9. §. sed si sub vsuris & seq. & §.*

non tantum D.de admin. & peric.tutor.

9. Futurum enim est vt pro rata temporis quo pupilli debitor fuisse reperietur cogatur præstare vsuras pupillares *l. tutor 7.§.si vsuras & seqq.l.Lucius 46.§.quæsitum D.eod.l.1. & tot.tit. C.de vsur.pupill.*

10. Bald.post glos.*ad d.l.eius 9.C.hoc tit.*

11. Quia tutor cum pupillo contrahere non potest nec ei in rem suam autoritatem præstare *l.1.l.quod dicimus 7.de auctor. tut.*

12. Est enim pupillus fauorabilior cæteris nec debet esse deterioris condicionis *l.sancimus 7.C.ad Trebell.*

13. Iuris enim ciuilis regula est pactum nullum posse fieri à pupillo sine tutoris autoritate *l.contra 28.de pact.* Iadéque pendent omnia quæ pro pupillis tam multa fauorabiliter in iure nostro constituta reperiuntur.

DEFINITIO IX.

Potest obijci compensatio eius quod defunctus debuit cum eo quod heredi proprio nomine debetur licèt heres fecerit inuentarium.

HEredi etiamsi beneficium legis & inuentarij implorauerit si quid proprio nomine petat perinde obiici potest compensatio eius pecuniæ quam defunctus debuit atque si purè heres esset. 2 Nec est contrarium quod legis beneficio saluas habet proprias actiones. 3 Id enim eò pertinet vt ne per eam confusionem quæ aditione hereditatis fit 4 sublatæ videantur, non etiam vt ne solutionis potestate tolli possint. 5 Atqui compensatio solutionis vim & vicem obtinet. 6 Nec sanè minus debitor intelligitur qui debitoris heres est cum beneficio legis & inuentarij quàm qui legis beneficium non implorauit: 7 vnum illud ei indulgetur vt quamuis sit debitor tamen vltra vires hereditarias non teneatur. 8 Eámque ob causam temperamentum illud necessariò adhibendum est vt qui huiusmodi heredi obticit compensationem satisdet eam se quantitatem in hereditate repositurum quotiescunque iudici bonum id & æquum videbitur, 9 vt si alij erunt creditores anteriores quibus priore loco soluere heres debebit, 10 habeat ille ex hereditate vnde soluat, nec de suo quicquam erogare compellatur. 11 Nam & idem obseruari solet cùm pendente discussionis instantia petit aliquis ab herede, & fiduciariam ac, vt loquuntur, prouisionalem ex iusta causa obtinet adiudicationem. 12 Neque verò valde refert an de petitione tractemus an de compensatione, 13 quandoquidem is etiam qui compensat agere quodammodo & petere videatur. 14 *Ita Senatus* pro illustri Georgio de Mouxi Comite de Montcal contra illustrem Henricum de Saluces D.de Cardé mense Iul. 1592.

1. Quod hodie plerumque fit ex *l.vlt.C.de iur. deliber.*

2. Etsi enim perinde heres id est successor in vniuersum ius quod defunctus habuit acsi beneficium legis non implorasset *d.l.vlt.* Certum autem est heredem posse compensare id quod defunctus potuit *l.3.C.de contrar. iudic. tutel.*

3. *d.l. vlt. §. in computatione vers. si verò & ipse aliquas C. de iur. deliber.*

4. Aditio enim hereditatis iure confundit obligationem *l.sicut 75.l. Stichum 95. §. aditio D.de solut. l.debitori 50.D. de fideiuss. l.debitori 7.C.de pact.*

5. Est enim solutio naturalis & verus modus tollendarum omnium obligationum vt ipsa obligationis definitio demonstrat §. 1 *Instit.de oblig.l.solutione 23.l.pen & pass.D.de solut.*

6. *l si constat 4.l.minuce 12.C.hoc tit.l si ambo 10.& pass.D.eod.*

7. Alioqui non posset directis actionibus hæreditariis conueniri, ne quidem quatenus vires hereditatis paterentur, quod tamen falsum est *d.l.vlt.§. & si post præfatam. C. de iur.delib & Nouell.1.De hered.& falcid.* iunct. *l.2.C.si cert.pet.*

8. Quod olim secus erat *l.qua dotis 31.D.solut.matrim.* cùm heres qui hereditatem adit hoc ipso se obliget æri alieno *l.more 8.de acq.here.* quasi contraxerit cum creditoribus defuncti adeóque cum legatariis *§.heres Iustit.de oblig.qua ex quasi contr.l. 5.§.heres quoque D.de oblig.& action.l.3.§. vlt.cum l.seq.D. quib. ex caus.in poss. eat.*

9. Vt & aliis quibusdam casibus necessarium est remedium satisdationis vt compensatio admitti possit. *l si cum filiofamilias 9.§.1.D.hoc tit.*

10. Seruanda enim est inter defuncti creditores temporis prærogatiua *d.l.vlt.§.in computatione in fi* licèt iis soluere statim cogatur heres qui priores veniunt, tametsi in iure creduti sint posteriores *d.l.vlt.vers. & si præfatam.*

11. Parum tamen videtur interesse heredis cùm sit securus qui soluit creditori prius venienti quamuis in creditorum ordine posteriori *d.§. & si præfatam.* Aliis enim creditoribus anterioribus actio nulla superesset contra heredem hunc qui soluit bona fide, sed tantùm contra creditorem posteriorem qui solutionem accepit. *d.l.vlt.§.sin verò heredes.* Itaque remedium hoc satisdationis non tam videtur necessarium vt heredi quàm vt creditoribus anterioribus si qui sunt consulatur, præsertim si creditor hic posterior qui primus venit, non sit soluendo.

12. Quo tamen casu perinde tractari posset frustra desiderari satisdationem ab herede, qui omnimodo futurus sit securus, nisi alijs creditoribus consuli oporteret.

13. Quamuis Iustin. *in d.l. vlt. §. etsi præfatam.* loquatur de his creditoribus qui primi veniunt, primus autem non veniat is qui conuenitur primùm deinde compensat.

14. *Lamplius 15.D.rat.rem habet.* Bart. *in l. qui inuicem 30. D. de cond.indeb.*

DEFINITIO X.

Compensari non potest debitum controuersum cum liquido, licèt controuersum possit ex iudicis autoritate prouisionaliter, vt aiunt, exigi præstita cautione.

DEbitum ex sententia à qua prouocatum est compensari non potest cum eo quod ex instrumento liquido, authentico, & vt loquuntur, guarentigiato debetur: 1 quamuis iudex præceperit mandari sententiam executioni non obstante appellatione, præbitáque vt fieri solet satisdatione, 2 adeoque nec si iam satisdatum proponatur: quoniam si contingeret sententiam rescindi per appellationem, 4 quod in dubio litis euentu positum est, 5 appareret ex postfacto compensatum fuisse id quod fuisset indebitum, 6 in eoque factam iniuriam creditori, 7 quæ sanè cautionis prætextu non minuitur. 8 Cùm vel ob hoc ipsum introductum sit ius compensationis 9 quod nostra interest non soluere potius quàm soluum repetere. 10 *Ita Senatus* ex tempore inter fratres Riondet 12. Cal. Aug. 1592.

1. Quoniam appellatio extinguit iudicatum & rem reuocat ad terminos litis contestatæ *l.furti 6.§.1.D.de his qui not. infam. l.1.§.vlt.D ad SC.Turpill.*

2. Non enim eo minùs verum est extinctam hoc casu vim iudicati per appellationē, alioqui nō esset necessaria victori satisdatio cùm res iudicata pro veritate habeatur *l.ingenuū 28.de stat.homi.l.res iudicata 206.de re.iu.* & sit potētior quàm contractus quantumuis in authenticam scripturam redactus *l. minor 40.D.de minor.*

3. Satisdatio enim non facit liquidum debitum quod liquidandum immò adiudicandum est per iudicem appellationis siquidem non solet satisdari nisi in casu dubio & incerto *l. hac stipulatio 14.§.1 vt legat.nom.caueat.* Et sicut necessitas præstandæ satisdationis non facit indebitum, quod fuit debitum *l.pater 7. §.pen.de dot.præleg.* ita nec oblata aut præstita satisdatio facit omnino debitum id quod forsan apparebit indebitum *l.2.D. vt legat.nom.cau.*

4. Ideo enim comparatum est auxilium appellationis licèt nonnunquam is qui ex appellatione pronunciat in peius reformet iudicatum *l.1.D.de appellat.*

5. Dubius enim & incertus est euentus iudicij cuiuslibet *l. quod debetur 51.D.de pecul.*

6. Posteriore sententia tollente intellectum prioris vt loquitur Papin. *in l si patroni 55 §.vulg.ad SC.Trebell.*

7. Qui eam rem cuius compensationem passus esset videretur soluisse quem tamen non debuisset. Nemo autem indebitum soluere cogitur cuius etiam soluti habet condictionem. *l. indebiti 15.& pass.D.de condict.indeb.*

8. Nemo enim obligatur ad soluendum vel compensandum ob id solum quia postea recepturus sit siue ab eodem siue ab alio quod ipse præstiterit *l.nemo ideo 171 de reg.iur.d.l.7. vt legat. nom.caueat.l.testamento 17.in prine.& §.1.de test.tutel. l.sulpicius 5.cum seq.D. de suspect.tutor.*

9. *l.3.D.hoc tit.*

10. *l.si stipulatus 15.in princip.D.de fideiuss.* Ergo vt admittatur compensatio non sufficit tale debitum esse quod peti possit nisi etiam sit liquidum sicut nec vt iam liquidum sit si adhuc peti non possit *d.l.quod in diem 7.& l.si debeas 22.D.hoc tit.*

DEFI-

DEFINITIO XI.

Non potest compensari quod non posset solui.

COmpensatio quæ inuito debitore fieri non potest, vim solutionis non habet, quandiu debitoris voluntas non interuenit.1 Nam nec quod tibi debeo in certam causam, possum vel creditori tuo soluere vel tibi ipsi in aliam causam,2 nisi tu consentias.3 Cæterum, quibus casibus possum te inuito soluere, possum etiam compensare. 4 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio prid. Cal. Aug. 1592.

1. *d.l. si debeas* 22. D *hoc tit.*

2 Immo & si cui petitioni specialiter destinata id est obiect sit compensatio placet in cæteris causis obiici eam non posse *l. quod Labeo* 13. D. *hoc tit.* quia vbi ait Bart. vna causa non potest operari circa diuersos effectus. Quamquam id perpetuum non est vt constat ex *l. in numerationibus* 44. D. *de solut.*

3. Consentienti enim & volenti non fit iniuria *l.* 1. §. *vsque adeo de iniur. l. inuito* 13. *l. manifesti* 17. C. *de solut.*

4. Cùm compensatio pro solutione sit *l. si ambo* 10. & *pass.* D. *hoc tit. l. si constat* 4. C. *eod.*

DEFINITIO XII.

Expensæ taxatæ possunt compensari etiamsi appellatum sit ab executione dum ne ab ipsa condemnatione vel taxatione.

EXpensarum litis quę & iam adiudicarę sunt & taxatæ compensatio obijci potest, tanquam debiti liquidi 1 licèt ab executione facta condemnatus prouocauerit, dum ne ab ipsa adiudicatione aut taxatione. Non enim facit ea appellatio quominùs liquidum sit debitum. 2 *Ita senatus* in causa Ioachimi De la Cuaz & heredum Benedicti Vernat 4. Id. Decemb. 1592.

1. Taxatum enim dicitur quod deductis deducendis reliquum est *l. Manio* 41. §. 1. *de legat.* 2.

2. Sed in ea quæritur tantùm an executor fines mandati excesserit *l. 1. D. de appell. l. quoniam* 21. *C. eod. l. ab executione* 5. *C. quor. appell. non recip.* Aliud ergo est si ab ipsa condemnatione vel taxatione sit appellatum, vt dixi *Defin.* 9.

DEFINITIO XIII.

Fideiussor creditoris sui potest ei obijcere compensationem summæ pro eo solutæ ex iudicato licèt à sententia fuerit prouocatum.

DEbitor certæ quantitatis si obijciat compensationē concurrentis alterius summæ quam quasi fideiussor creditoris sui pro eo soluere coactus sit, audiendus est 1 si nihil aliud impediat cōpensationem. 2 Nec distinguēdum est, An ea soluendi necessitas ex sententia diffinitiua manauerit, 3 an ex interlocutoria & prouisionali, quæ non obstante appellatione executionem habere debuerit: 4 neque rursus an creditor cui compensatio obijcitur ab ea condemnatione prouocauerit 5 necne. 6 Sufficit enim quòd eius nomine soluere coactus fuerit fideiussor, 6 qui nunc quasi debitor conuenitur: 7 cùm appellantis indemnitati satis consultū esse possit aduersus victorem si iusta quandoque appellatio pronūtiabitur, 8 nec fideiussoris indemnitatem ex ea causa suspendi oporteat. 9 *Ita tractatum est* in publico auditorio inter fratres Riondet 4. Id. Ian. 1593.

1. Verum enim est esse hunc quoque creditorem eius scilicet pecuniæ quam pro creditore suo soluit, & pro qua repetenda mandati actionem habere posset aut negotiorum gestorum mandato nullo interueniente si agere mallet quàm compensare *l. ex mandato* 20. §. 1. *& pass. D. mandat.* Hoc verò compensationem inducit, quæ nihil aliud est quàm debiti & crediti inter se contributio *l. 1. & 2. & pass.* D. *hoc tit.*

2. Quid enim si fideiusserat donandi animo vel in rem suā? Non poterit compensare, quia nec mandati agere posset *l. sed si fideiussor* 24. *D. de pact. l. 1. D. de liber. legat.*

3. Condemnato per diffinitiuam sententiam fideiussore quo casu non posset mandati agere priùs etiam quàm soluisset *l. Lucius* 38. §. 1. *D. mandat. l. si fideiussor* 45. *D. de fideiuss.*

4. Solet enim & debet iudex cum nondum bene liquet interloqui & prouisionalem, vt vocant, facere condemnationem Præstita satisdatione, eóque iure passim vtimur.

5. Quod suo iure facere potest tanquam cuius interest propter regressum quem contra eum habiturus est fideiussor *l. 2. §. 1. D. quand. appell. sit l. 1. De app. recip.* indéque sumenda est ratio decidendi ad *l. Herennius* 63. §. 1. D. *de evict.*

6. At neque semper expectandum est vt soluat aut iudicio accepto condemnetur, fortè si diu in solutione debitor cessauit, aut bona sua dissipabit *d. l. Lucius* 38 §. 1. D. *mandat. l. si pro eo* 10. *C. eod.* Illud sanè constat parum referre an fideiussor soluerit coactus, an metu ne compelleretur *l. nouissimè* 7. §. 1. vbi Bald. D. *quod fals. tutor. autor. gest. esse dicet.*

7. Haberet enim nunc pecuniam, quam suo ipso creditori posset soluere si eam pro ipso creditore alii non soluisset.

8. Eo namque casu futurum est vt pecuniæ solutæ solutionem consequatur.

9. Cùm sufficiat quod iam cœperit ei abesse ex causa fideiussionis vt habeat præsentem actionem *l. inter causas* 26. §. *abesse D. mandat.*

DEFINITIO XIV.

Conductor potest obijcere victori & in executione iudicati compensationem pecuniæ debitæ locatori suo licèt condemnato.

CONductor interdicto [aut in rem iudicio conuentus] locatori litem denuntiauerat; locator autem pro eo litem susceperat. Condemnatione secuta, fructibúsque petitori adiudicatis, 2 quorum tamen compensandorum iustam causam locator habeat 3 [postquam placuit etiam in actionibus in rem locum esse compensationi 4] aut saltem retinendorum puta pro legato annuo sibi à victore debito, 5 non est victori permittendum vt aduersus conductorem qui proprias defensiones nullas habet iudicatum exequatur ratione fructuum. 6 Quamuis dici soleat perinde mandandam executioni contra possessorem sententiam quæ aduersus auctorem lata est acsi contra possessorem lata fuisset. 7 Id enim eò pertinet vt melioris condicionis non sit possessor, quàm qui ab eo laudatus est, 8 non etiam vt debeat esse deterioris licèt ipse non eius auctor fructus perceperit. 9 *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin Franciscani & Matthæi Martin 8. Id. Febr. 1593.

1. Atque ita prohibitus frui liberè & pacificè re conducta ex qua causa solet dari actio conducti *l. ex conducto* 13. §. 1. D. *locat.* iunct. *l. si quis domum* 9. *& l. habitatores* 27. §. 1. *eod.*

2. Veniunt enim fructus in actione in rem etiam speciali ex die litis contestatæ *l. vtique* 16. *cum l. seq* §. 1. *& pass. D. de rei vindic. l. certum* 22. *C. eod.*

3. Quia fortè sibi inuicem aliquid à petitore debeatur, nam & fructus sicut cæteræ res compensari possunt cum vsuris *l. minor* 40 §. *prædia D. de minor. l.* 1. §. *pacto D. de pign.* aut cum sumptibus *l. sumptus* 48 *de rei vindic. l. in insulam* 42. §. 2. D. *solut. matrim.*

4. Ex constitutione Iustiniani *in l. vlt. C. hoc tit.*

5. Aliud enim est compensare, aliud retinere, omnis qui compensat retinet, sed non è contrario omnis qui retinet compensat *l. 3. D. hoc tit. l. filius quē* 24. *C. famil. ercisc.* Ex quo loco solet etiam colligi & rectè aliud esse compensationem, aliud deductionem cùm fiat compensatio ipso iure, deductio verò vi exceptionis: facit *l. amplius* 15. *D. rat. rem haber.*

6. *Arg. l. si quid à fideiussore* 5. *D. hoc tit.* vbi permittitur fideiussori compensare etiam quod reo non sibi debeatur: quasi is qui ab alio defendendus est & qui alium defendit ex necessitate vnius personæ iure censeantur. Inde namque est quòd dici solet posse quemlibet vti iure autoris sui *l. inuitus* 156. §. *plerumque de reg. iur. cum similib.*

7. Ita enim habet stilus noster practicus & iudiciarius.

8. Sibi enim debet imputare quòd sit passus alium agere de iure suo ideóque res contra alium iudicata, contra ipsum iudicata videtur *l. sape* 63. *vers. scientibus D. de re iudic.*

9. Nam & post rem iudicatam in ipsius iudicari executione potest opponi compensatio *l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Compensatio potest opponi & post litem contestatam & in causa appellationis non etiam reconuentio.

RE conuentio quidem nec post litem contestatam, 1 nec proinde in causa appellationis 2 recipitur. Sed si is qui reali actione conuentus, aut interdicto possessorio condemnatus fuerat appellauerit, & in causa appellationis iustam compensandæ rei aut etiam iure pignoris retinendæ rationem adferat audiri debet, 3 quoniam longè aliud est retinere aut compensare, aliud conuenire. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Auth. & consequenter* vbi DD. *C. de sent. & interloc. omn. iudic. & in corpor. Nouel. 96. vnde sumitur. De execut. & de ijs qui conuen. & reconuen. cap. 2.*

2. Quia appellatio extinguendo iudicatum reducit rem ad terminos litis contestatæ *l. 1. §. vlt. D. ad Turpill.* & ideò quæ non possunt fieri post litem contestatam nec in causa appellationis fieri possunt *l. exceptionem 19* vbi DD. *C. de probat. & l. vlt. C. de præscr. Not.* DD. *ad d. Auth.* & consequenter.

3. Compensatio enim cùm fiat ipso iure quandocunque sit opposita retrofingitur facta fuisse ex quo die mutuo deberi cœpit *l. cùm alter 21. l. posteaquàm 21. D. hoc tit.* Reconuentio autem non fit ipso iure, quia nihil nisi factum continet.

4. Vt apparet non solùm ex hoc quod proximè diximus, sed etiam ex eo quod in actionibus quoque in rem locus est compensationi *d. l. vlt. C. hoc tit.* At in iis non est locus reconuentioni id est qui conuenitur actione in rem non potest reconuenire vt multis rationibus à nobis probatum in secunda parte Chiliadis nostræ *De error pragmat.* Quamuis ille qui personali actione conuentus est possit reconuenire etiam in rem secundum sententiam Bald. *ad l. cùm Papin. in verb. obnoxius C. de sen. & interl.* probatã à Soci. *ad c. 1. De mut. pet. n. 49.* Adde tex. in *l. 2. C. hoc ti.* vbi dicitur posse opponi compensationem in executione iudicati.

DEFINITIO XVI.

Creditor mariti non potest mulieri obijcere ex persona mariti compensationem quantitatis debitæ sibi à marito.

MVlieri petenti 1 ex iudicato litis expensas quas maritus in dotis conseruandæ causam necessariam prorogauerat, non potest condemnatus obijcere compensationem eius quod sibi maritus debeat, Tametsi proponas ciusmodi expensis dotem ipso iure diminutam esse in mariti vtilitatem, 2 adeóque ipsa in re, quod contingit si non in corporibus dos consistat sed in pecunia numerata. 3 Quid enim si soluto matrimonio futurum est vt maritus iudicio de dote teneatur ad præstationes aliquas, quarum nomine diminutio illa dotis quàm impensæ necessariæ fecerunt, eadem iuris potestate farciatur? 4 Denique verum est, non quod vxor marito debeat id eam quoque mariti creditori debere: 5 proinde succedit iuris regula, eius quod non debetur illi qui conuenitur sed alii compensationem nullam fieri posse. 6 *Ita Senatus* ex tẽpore in secreto auditorio. 7. Cal. Iul. 1593.

1. Ab alio scilicet quàm à marito puta à tertio rerum dotalium possessore.

2. Dici enim solet minui dotem ipso iure per impensas necessarias *l. si is qui 56. § quod dicitur* D. *de iur. dot. l. 5. l. quod dicitur 15.* D. *de impens. in reb. dotal. fact. l. dote 5.* D. *de dot. prælegat. l. vnic. §. sed nec & impensas C. de rei vxor. action.*

3. *d. l. 5. D. de impens. in reb. dot. fact.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 2. Coniect. cap. 2.*

4. Nulla enim ratio est cur priuari mulier debeat beneficio compensationis quam illo casu habitura est contra maritum ipsiúsve heredes, cùm ipsius interfit dotem integram si fieri potest retinere *l. 3. D. hoc tit.* Nam soluto matrimonio cùm dos repetitur compensationi plerumque locus est *l. si constante 24. l. quoties & §. si vxor l. viro 39. D. sol. matr.* etiam ratione sumptuum necessariorum *l. in insulam 42. §. 1. eod.*

5. Nec enim debitor debitoris fit debitor creditoris citra delegationem *l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat. l. 3. C. de hered. action.* nisi nomen debitoris datum sit in solutum vel pignori vel venditum quo casu is cui datum est habet vtiles actiones ex rescripto Diui Pii *d. l. vlt. l. si cum emptore 16. D. de pact. l. 1. & 2. C. de oblig. & action. l. emptor 5. l. postquam 7. & seq. C. de her. vel act. vendit.*

6. Quod enim peti non potest id neque compensari potest *l. quod in diem 7. l. quacunque 14. D. hoc tit.* cùm compensatio fit petitio *l. amplius 15. D. rat. rem haber.* Præterquàm si quid natura tantùm debeatur. Hoc enim compensari potest quamuis peti non possit *l. etiam 6. D. eod.* Nempe quia iure gentium peti posset si qua eo iure actio comparata esset *l. cùm amplius 84. §. is natura debet. De regul. iur.* in eóque fauorabilius est, quod naturali tantùm iure quàm quod ex stipulatione in diem debetur *d. l. in diem.* quia licèt quod in diem debetur tam debeatur ciuiliter, ne tamen cum effectu peti adhuc possit sit ex ratione & æquitate naturali ne violetur conuentio quæ est iuris gentium *l. 1. l. iuris gentium 7. D. de pact.* Atqui quod alii debetur peti non potest vt ipsa actionis definitio demonstrat *l. nihil aliud 51. D. de oblig. & action.* Ergo neque compensari *l. cùm quod 9. C. hoc tit. l. in rem suam 18. §. 1. D. eod.* Adde quæ dixi *Defin. 7 supr.*

DEFINITIO XVII.

An quis proprio nomine conuentus possit obijcere compensationem eius quantitatis quæ sibi tanquam alterius procuratori debeatur.

PRocurator, qui potestatem habet accipiendæ solutionis mandatúmque in eam rem sufficiens 1 compensare id potest etiam cum eo, quod ipse suo nomine debeat. 2 Perinde enim est acsi ex pecunia nomine mandatis accepta debitum ille suum solueret, 3 quo casu haud dubiè liberatio contingeret, 4 salua mandati actione in personam procuratoris cuius fidem secutus esset. 5 Quid enim refert breuine an longa manu id fiat? 6 Quamquam dubitandi ratio non inelegans illa mihi subesse videbatur quòd pecunia meo procuratori nomine meo tradita mea fieret, 7 Ex pecunia autem mea facta solutio creditori procuratoris mei non pareret liberationem, saltem quandiu extaret quia numorum qui mei essent dominium me inscio in alium transferri non posset: 8 Iuris enim regula est solutis numis qui alienari nequeant non nasci liberationem, 9 quæ nec nascitur cùm numi possunt condici, 10 quamuis condictio non nisi eo casu competat, quo reuera translatum sit dominium numorum: 11 sed in proposita specie recessum est ab hoc tractatu, quia cùm de compensatione ageretur quæri non poterat an extaret pecunia necne quæ re vera soluta non esset, sed pro soluta tantùm haberetur. 12 *Ita Senatus* ex tempore in causa Guillielmi le Marquis & Salomonis Balmæ 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. Puta cui specialiter hoc mandatum est vel cui omnium negotiorum administratio commissa fuit *l. verò procuratori 11. D. de solut.* Nam si ad litem duntaxat datus esset ad solutionem accipere non posset *l. hoc iure 85. eod. l. sed si tantùm 13. D. de pact.* sicut nec transactionem facere *l. transactionis 7. C. de transact.*

2. Qui enim compensationem patitur hoc ipso soluisse intelligitur *l. si constat 4. & pass. C. hoc tit.* Qui ergo & petere potest & solutionem accipere cur non poterit compensare? nam & qui compensat hoc ipso petit *l. amplius 15. D. rat. rem haber.* Itaque plus iuris habet ad compensãdum hic procurator quàm qui compensare vult quod alii deberetur etiam consentiente creditore, quam compensationem non esse admittendam diximus *Defin. 7. num. 3. & 4. ex l. in rem 18. §. 1. hoc tit.* quia consensus ille interueniens creditoris non tribuit agendi & petendi ius huic compensare volenti, quomodo mandatum idoneum & sufficiens tribuit procuratori. Mirum igitur non est hunc posse cõpensare, illum non posse.

3. Hic ergo euenit quod & alibi sæpe vt celeritate coniungendarum inter se actionum vna occulteretur *l. 3. §. penult. l. si cùm 26. D. de donat. int. vir. & vxor. l. singularia 15. D. de reb. credit.* vt breui manu fiat quod longa fieri posset. *l. licet 43. §. 1. D. de iur. dot.*

4. Secuta nimirum consumptione aut confusione vel permixtione nummorum ita vt discerni non possint. Alioqui fatendum omnino est liberationem non posse contingere ex solutione nummorum quos fatendum est alienos esse vt sequitur *in Definit. ex l. si alieni 78. D. de solut.* vbi rectè Gothofredus notat immixtionem habere vim consumptionis, in consũptionem verò vim iustæ solutionis.

5. Actione scilicet mandati *l. Cassius 17. eod. tit. de solut. l. si verò 12. § dedi tibi* D. *mandat.*

6. *d. l. licet 43. §. 1. D. de iur dot. l. pecuniam 79. D. de solut.* Posset autem hæc sententia facilius admitti si poneres procuratorem obligatum fuisse proprio nomine, ex ea tamen causa quæ mandato contineretur. Id enim plerumque fit: & eo casu nihil mala fide facere videri potest procurator qui cum eo quod

quod debet pro negotio alieno cõpẽsat quod illi ipsi debeatur.

7. *l si procurator* 13.*l si epistolam* 65.*D.de acquir.rer.domin.*

8. *d.l. Cassius* 17.*d.l si alieni* 78.*de solut.*

9. *d.l. si alienos l.si is cui* 94.*eod.tit.* vbi tamen ait Papin.si is cui alieni nummi soluti sunt ns integris pergat petere quod sibi debetur nec offerat quod accepit luminouendum eum exceptione doli.

10. Est enim perpetuum vt quibus casibus locum habet condictio non habeat locum liberatio, & è contrario quibus casibus non habet locum condictio in locatur liberatio *l. cùm quis* 38.§.1.*& seq.vsque ad finem legis l.in perpetuum* 61.*D.de solut.* Excepto casu *l.Neratius* 63. *D de condi.t indeb.* Potest tamẽ fieri vt neque condictio locum habeat, neque liberatio, puta si soluerim tibi ex nummis tuis. *l.si mandauero* 22.§.*si mandauerim.* iunct. *l si procuratorem* 8. §. *si liber homo vers.plane D.mandat.*

11. Nemo enim rem suam condicit nisi à fure §. *itaque Instit.de action. l. vlt.* D.*de vsufr. quem.caueat.l.* 1.*& tot.tit.*D.*de condict. furt.* nec rursus eam rem quæ nunquam fuerit sua *l.videamus* 78.§.*item si in lebitum cum seq.* iunct.§ *si actionem* D.*de vsur.l indebiti* 15.D.*de cond.indeb.* Nascitur autem condictio domino cuius nummi soluti fuerunt cùm illi nummi sunt consumpti aut pro consumptis habendi propter commixtionem & confusionem *d.l. si alieni & d. l. Cassius* 17. *de solut.* vbi ratio redditur, Ne si aliter obseruaretur creditor in lucro versaretur, & alienos nummos sibi solutos & à se consumptos impunè retineret. Adde *l.si à furioso* 24.*De oblig & act l.*12.*&* 13.*l.si ego* 18. *& pass.D.de reb.credit.*

12. Dicebam tamen non aliud obseruandum hoc casu, quàm si pecunia solata fuisset procuratori deinde à procuratore creditori proprio *arg.l.si filiusfamilias* 14.*vers. quoniam cum l.seq. eod.tit.De reb.credit.* Durum enim sanè videtur vt liceat mihi compensare pecuniam quã si haberem non possem soluere sal tẽ ita vt statim ex solutione liberatio mihi acquireretur. Itaq; hæc Definitio ne quid dissimulem mihi suspecta est. Pro ea tamen facit quòd procurator qui alienam pecuniam accepit, eiúsque debitor est actione mandati liberatur si tantumdem reddat, quia pecunia recipit functionem in suo genere *l.*2.§.1 D. *de reb.credit.* Sed ea res non facit vt pecuniã sibi alterius nomine traditam possit suam dicere eámque pro se soluendo facere accipientis vt probatur apertissimè ex *d l.Cassius.* & alijs innumeris iuris nostri locis. Alioqui quisquis alienam pecuniam haberet siue ex causa depositi siue quo alio iure etiam, si voles, tanquam fur & prædo, posset ex ea creditori suo soluere quod tamen nemo vnquam dixerit.

TIT. XXIV.

De vsuris, & mora.

DEFINITIO I.

Vsuræ promissæ ad certum tempus in perpetuum debentur quàndiu nec solutio nec noua de vsuris conuentio facta est nisi contraria obseruatio secuta sit.

QVI pecuniam intra biennium soluere promisit, & interea maiores vsuras 1 stipulanti spopondit, 2 si ad diem non soluat, non eò minùs easdem vsuras debebit, quòd conuentionis in quam maiores deductæ fuerant tempus præterierit. 3 Id enim actum esse videtur vt quandiu sors soluta non esset eædem vsuræ præstarentur, si de aliis noua conuentio nulla fieret. 4 Maximè verò si post decursum tempus de quo conuenerat ad eundem modum pro sequentibus annis vsuras solutas fuisse apparcat. 5 Nam etsi conuentio nulla præcessisset, sola vsurarum præstatio per aliquot annos vniformiter 6, vt nostri loquuntur, continuata sufficere posset ad inducendam in posterum tempus obligationem, quòd ea res modici & leuioris præiudicii esse existimetur. 8 Idem erit si non vsura, sed quid aliud inuicem vsuræ præstari conuenerit, dummodo legitimæ vsuræ modus nunquam excedatur. 9 *Sine die.*

1. Puta besses aut dodrantes aut dextantes. Maiores enim apud nos licitæ nullæ sunt. Quæ verò magis frequentãtur sunt septunces ex conuentione, quincunces verò ex iudicato si conuentio nulla præcesserit.

2. Non enim debentur vsuræ pecuniæ fœnebris citra stipulationem *l.*3.*C.hoc tit.l.Titius* 24 *D.de præscr.verb.*

3. Vsurarum enim stipulatio quamuis debitor non conueniatur, committitur *l pecunia* 9.§.1.*D.hoc tit.* nisi per debitorem ipsum non stet quominus soluat *l. traiectitia* 23. *de oblig.& act.* Solétque mens ea esse contrahentium vt donec tota pecunia soluatur, eædem vsuræ præstentur quæ ab initio sunt promissæ, licèt sint maiores vt *in l. Seia* 12. *D. hoc tit.*

4. *d l.Seia.* Etsi enim priori stipulationi tempus adiectum fuit, eo tamen finito cùm sors adhuc debeatur absurdum est dicere finiri obligationem vsurarum [extra casum *l. Titia Seio* 87.§.*vsuras de le.*2.] meliorémque esse conditionem debitoris post moram quàm prius fuisset, vt minores vsuras nunc debeat qui antea maiores debuit.

5. Ex eo namque quod secutum est colligitur voluntas contrahentium eáque seruanda est etiam contra formam stipulationis *l.qui semisses* 13. *D.hoc tit.l. aduersus* 5. *l. quamuis* 8,*C.eod.* Quanto magis ergo si congruat stipulatio quæ præcessit?

6. Quia ex actibus disformibus nihil potest inferri siue ad præscriptionem, siue ad consuetudinem inducendam. Cravet. *cons.*134.*num.*20. post Bart. & alios *ad l.*2 *D.solut.matr.*

7. *ex l.cùm de in rem verso* 6. vbi Bart. *num.*1.7.*&* 14. *D. hoc tit.* De cuius tamen legis sententia vide quæ scripsi lib. 7. *Coniect.cap.*8.*&* 9.

8. Itaque videntur hoc casu locum habere quæ tradit Bart. ad *d.l.cùm de in rem verso num* 7 longe *l si peculium* 6 §.*penult.* in his verbis *& annuum quod ei solutus erat dare &c.* D. *de pecul. legat.*

9. Id enim semper cauendum est ne legitimis vsuris fraus fiat *d.l. pecunia* 9.*in princip. &* §.1.*l.placuit* 29. *l.quod in stipulatione* 31.*l.pœnam* 44.*hoc tit l.quamuis* 8.*l.si ea pactione* 14.*l. eos* 26. *C.eod.l.cùm non frumentum* 16.*eod.*

DEFINITIO II.

Etiam inter mercatores ordinaria & consuetudinaria vsuræ apud nos sunt quincunces.

ETiam cùm inter mercatores agitur, non solet Senatus noster vsuras maiores quincuncibus adiudicare, 1 si nulla præcedat conuentio, 2 nec probet creditor coactum se vt sub grauioribus vsuris mutuam pecuniã acciperet: 3 hic enim honestior modus vsurarũ visus est, 4 præsertim inter Christianos, quos deceret ex sacrosancto religionis nostræ præscripto fame potiùs perire, quàm vllas vel quantulascũque vsuras accipere: ni ciuilis legislator publicæ societatis tuendæ gratia potiorem auaritiæ quàm salutis singulorum habere rationem cogeretur. *Stia Senatus* 8. Cal: Decemb. 1590.

1. Sunt enim solitæ istæ quincunces vsuræ & quæ hodie magis frequentantur. Nihil autem vetat mercatorem vti iure communi, cùm nec dicatur mercari quotiescunque contrahit, puta si conducat vel emat fundum aut eum locet vel vendat quamuis alii mercatori. Cravet. *cons.* 6. *num* 11. Post Bart. *ad l. legatis quæst. pen. de leg.*3. Alex.*in l. diuortio in princ. vol.* 8.*vers. & idem dicit.* D. *solut.matr.*

2. Vbi enim nulla conuentio est consuetudo loci seruanda est, præsertim quod ad vsuras *l. Gaius Seius* 12. ibi: *fuit autem consuetudo D.hoc tit.* Nisi consuetudo illa sit contra leges permittens vsuras supra legitimum modũ *d.l. eos* 26. §.*cæteroi sup. hoc tit.* facit *l.tutor.*7.§.*quæ autem in fin.de admin.tutor.*

3. Hoc enim casu grauiores eædem vsuræ deberentur, non tanquam vsuræ, sed tanquam interesse, quia tanti creditoris interesset, *l.*3.*D.de in lit.iurand.*

4. Honestus autem modus in rebus omnibus seruandus est non immoderata cuiusque adfectio subsequenda *l. ex damni* 40. *in princ.* D.*de damn. infect.* Hic verò modus honestus ideo creditur, quia meliorum fundorum reditus huic modo respondet, ac vicesimo anno æquat sortem. De quincuncibus vsuris agitur *in l.*5.*C.hoc tit.& in l. cùm quidam* 17.*D.eod.d.l. tutor* 7.§.*quæ autem in fin.* D.*de admin. tut.l. alimẽta* 16. §. *basilica De alimen. leg.* dicuntúrque leuiores vsuræ in *d.*§ *quæ autem.* & modestæ à Perso *Satyr.*15.

5. Neque enim possunt accipi sine peccato mortali vt omnes Theologi consentiunt, licèt repugnet Molinæus in suo illo *tractatu De vsur.* malus hac in re Theologus, vt & in cæteris omnibus. Itaque à principibus Christianis non tam permittun-

tur,quàm tolerantur. Extat in hanc rem perelegans constitutio nouellà Leonis 85.quæ non nisi vsque ad trientes eas tolerat, id est ad quatuor nummos in centenos singulos. Vide Inl.Clar. in §.*vsura quæst.*20.*lib.*5.*sent.*

DEFINITIO III.

Condemnatio quanti plurimi facienda est quanti plurimi res fuit vnoquoque anno,& admittit dilationes ex die mora.

COndemnatio quanti plurimi res fuit, siue ex mora, vt nostri vulgò sentiunt,1 siue,vt ego probabilius arbitror,ex natura iudicij & propositæ actionis causam habuerit,2 numquam sic interpretanda est vt præstet condemnatus quanti plurimi res fuit ab eo tempore in diem vsque solutionis,sed quãti plurimi vnoquoque anno quo dari res debuit. 3 Nam ab eo tempore si mora solutioni facta sit quæ excusationem non mereatur, vsurarum accessio admittenda est.4 *Ita Senatus* 8. Cal.Decemb.1590.

1. Bart.& cæteri *ad l.vinum* 12.*D.de reb. credit. & ad l.*3.§. *in hac D.commod.*

2. De quo scripsi latè *lib.*16.*Coniect.cap.*1.*& seqq.*

3. Extátque de hoc apud nos statutum speciale. Vide Bald. *in l.acceptam C.hoc tit.& in l.non dubium C.de legib.* Do.*in l. quod ita & in d.l.vinum D.de reb.credit.*

4. Iis nimirum casibus quibus placuit vsuras deberi ex mora *l.Titia Seio* 87.§.*vsuras de leg.*2.*l. cùm quidam* 17.§. *si pupillo.l. mora* 32.§ *in bona fidei* D.*hoc tit.l.in bona fidei* 13 *C.eod.* Dixi autem in Definitione *si mora excusationem non mereatur*, quia non omne quod differendi causa fit adnumerandum est moræ si fiat optima ratione,& iusta aliqua de causa non fraudandi consilio *l.sciendum* 21.*& seq.D.eod.*

DEFINITIO IV.

Neque fructuum neque vsurarum vsuræ vnquam præstandæ sunt,præterquam in petitione hereditatis.

ACcessionis accessio numquam præstanda est. 1 Inde fit vt neque fructuum 2 neque vsurarum vsuræ 3 vnquam debeantur,nec si certa quantitate fuerint fructus æstimati aut vsuræ taxatæ. Non enim permittendum est vt redigantur in nouam sortem ad facilius admittendam vsurarum accessionem: 4 Præterquàm vno casu si petita sit hereditas. Nam cùm & fructus & vsuræ augeant hereditatem,5 consequens est vt & fructuum & vsurarum quibus aucta est hereditas perinde vsuræ debeantur, ac reliquæ hereditatis,nisi à quo tempore lis contestata est.6 Exinde namque accessionis non hereditatis iure censeri incipiunt.7 In eóque,quod nouum est & contra iuris regulam, 8 facit deteriorem suam condicionem qui litem contestatur.9 *Ita in Senatu* tractatum in causa N.Guillielmi De Riddes5.Non Decemb.1590.

1. *l.vlt.C.hoc tit.* Accessio enim accessionis cùm sit accidens accidentis non potest in rerum natura esse,nõ magis quàm seruitus seruitutis quæ ideò nec in bonis nostris, nec extra bona nostra esse dicitur,*in l.*1.*D.de vsufr.legat.*

2. *l. neque* 15.*D.hoc tit.* vbi scriptum est neque eorum fructuum qui post litem contestatam officio iudicis restituendi sunt præstandas esse vsuras, neque eorum qui priùs percepti quasi malæ fidei possessori condicuntur. Omnes enim fructus sunt accessiones & ob id incrementa appellantur *l.*1. §. *bellissimè D.vt legat.cauf.caueat.l.ita tamen* 27.§.*heres* D.*ad SC.Trebell.l.si ita* 43.§.1.*de legat.*2.*l.non est ambiguum* 9.*C.famil.ercisc.*

3. *d.l.vlt.C.hoc tit.* Nam & vsuræ sunt accessio & incrementum.*l.Lucius* 24.*D depositi.l.*1.§ *si indemnitus. D. de admin ver.ad ciuit.pertin.Vnde tit.D sic conceptus est De vsur.fructib. & cauf. & accession* Adde *l. vlt C.de vsur.rei iudic.*

4. Ne alioqui fiat anatocismus quem nominatim prohibet Iustiniani constitutio *in d.l.vlt.C hoc tit.*

5. *l.sed etsi lege* 25.§. *vlt.cum ll.seqq.* iunct. *l.item veniunt* 10. §.*item non solùm D.de hered petit.C. illud quoque* 40.§.*prædo eod. l.*1.*& vlt.C.eod.*

6. Ita eleganter Papin. *in l. heres furiosi* 51.§.1.*D. eod.tit.De petit.here.l.*

7. Nec enim hereditas potest recipere augmentum vel diminutionem ex die litis contestatæ, quia quale quid est cùm petitur,tale dari debet.*l.*2.*D.loc tit.* petitur autem res tunc cùm litis contestatio fit non antea *l sed etsi lege* 25.§.*si ante D.de petit. red.* iunct.*l.amplius* 15.*D.rat.rem haber.*

8. Iuris enim regula est neminem contestando litem facere condicionem suam deteriorem.*l. non solet* 85. *cum l.seq.De reg. iur.l.aliam* 29.*D.de nouat.l.in compensationem* 8.*D.de compens.at. l.vlt.D.de separat.*

9. Nam quo tardius contestatio fieret tantò longiori tempore fructuum vel vsurarum vsuræ præstarentur:ob idque fortassis supradicta regula non absolutè cõcepta est sed illis verbis *non solet.*& adiecta dictione *plerunque d.l.non solet.* Cur autẽ nemo contestando faciat deteriorem suam condicionem quamuis per contestationem nouatio fiat, siquidem in iudicio quasi contrahitur.*l.*3 §.*idem scribit D.de pecul.l.*1. *C.de oblig. & act.l. solutione* 23.*De solut.* ratio illa est, quia hæc nouatio non fit ex voluntate sed ex necessitate *d.l.aliam.d.l.vlt.De separat.* semper autem succurrendum est ei qui inuitus & ex necessitate aliquid fecit *l.si fideiussor* 7.§.*si necessaria D.qui satisd.cogant.l.*2.§.*vlt.D. de curat.bon.dand.* Adde ad hanc Definitionem nec pœnarum vsuras deberi posse *l.vlt.D.de magist.conuen.l.*2. *C.de fiscal.*1 *sur. lib.*10.*tit.*8.

DEFINITIO V.

Sublata petitione sortis quando superfit petitio vsurarum, & quando non.

SVblata per solutionem,1 adeóque longissimi temporis præscriptionem 2 obligatione sortis,non potest superesse petitio vsurarum ex mora debitarum. Nec distinguemus an ex conuentione an officio tantùm iudicis debitæ fuerint,dummodò propter moram: 4 quia solutio accepta sine protestatione purgat moram præcedentem & quod est consequens commissam præcedentis moræ pœnam diluit.5 Illa autem vulgaris distinctio An vsuræ debeantur ex conuentione an officio iudicis,vt priore casu sublata quoque sortis obligatione vsuræ peri possint, 6 posteriore non item,7 pertinet ad eas vsuras ex conuentione debitas quę nulla etiam mora intercedente perinde deberentur,8 quales illę sunt quę propter lucrum petentium potiùs quàm ob moram non soluentium infligantur:9 id est quę principaliter magis quàm accessoriè in stipulationem sic deducuntur,vt omnimodo 10 debeantur. Idémque de fructibus iuris est.11 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Solutione enim tollitur ipso iure omnis obligatio & naturalis & ciuilis *l.solutione* 23.*de pen.& pa*.D.*de solut.*

2. Etsi enim tempus non est modus tollendæ obligationis *l.obligationum ferè* 44.§.*placet D.de oblig.& action.* placuit tamẽ Impp.hoc longissimi temporis spatio extingui actiones omnes quæ olim erant perpetuæ, nec vlterius viuendi habere facultatem *l* 3.*&* 4.*C.de præscr.*30.*vel* 40.*annor,*

3. Cùm enim sortis obligatio sit principalis, vsurarum verò accessoria, non potest accessorium subsistere sublato principali *l.nihil dolo* 139.§ 1.*l.cùm principalis* 178.*de regul.iur.*

4. Aliquando enim ex conuentione debentur etiam citra moram,vt in specie *l.qui roma* 122.*in princ.*De *verb.oblig.* de cuius sententia vide quæ scripsi *lib.*1.*Coniect.cap.*1.

5. *l.centum Capua* 8.*in fin.& l.vlt.*D.*de eo quod cert.loc.l.Æmilius* 38.*vers.dicebam* D.*de minor.l.de lege* 6.§.*vlt.cum l.seq.*D. *de leg commiss.l.*4.*C.de pact.inst.empt.& vendit.*Adde *l.item* 18.§. *vlt.de const.pecun.*

6. Sunt enim hoc casu in obligatione quæ non potest videri sublata ex solutione sortis,quia solutio non tollit aliam obligationem,quàm in cuius causam facta est *l.qui per collusionem* 49.§.1.D.*de action.empt.d.l.certum* 8.*vers.ibi enim dua* D.*eo quod cert.loc.* iunct.*l.*1.*& seqq.D.de solut.*

7. *d.l.qui per collusionem* 49.§.1.*de act.empt. l.si deposita* 4.*C. depositi.*vbi ratio redditur,non enim duæ sunt actiones,alia sortis,alia vsurarum,sed vna,ex qua condemnatione facta iterata actio rei iudicatæ exceptione repellitur.

8. Vt cùm pecunia ab initio accipitur fœnori & sub vsuris, vt *in d.l.qui roma* 122.*in princ.de verb. oblig.l.*Caius 11.*l.qui semisses* 13.*l.si bene* 33.*& pass.*D.*hoc tit.*

9. Quod diuersum est in iis vsuris quæ veluti pœnæ nomine præstantur *l.Seia* 12.*l.cùm quidam* 17.*in princip. & in §.si pupillo in fin.*D.*hoc tit.*iunct.*l.mora* 32.§.*in bona fidei eod.*

10. Hoc est nulla etiam contracta mora,quomodo etiam accipitur *in l.videamus* 38.§.*penult.*D.*eod.*Mora enim illa esse solet quæ & officium iudicis inducit in bonæ fidei iudiciis & in arbitrariis,& committit stipulationem vsurarum *d. l.cùm quidam & d.*§.*in bona fidei.l.*3.§.1.*& in princ.eod.l.in minorum* 3.*C. in quib.*

in quib.cauſ.in integr.reſt.non eſt neceſſ.

11. Eadem enim ratio eſſe ſolet fructuum & vſurarum *l. vſura* 34.D.*hoc tit.* licèt etiam in nonnullis differant, de quibus Cuiac.*lib.*18.*obſ.cap.*3. Nos contra interpretes etiam ſcripſimus in prima parte Decadis noſtræ *De err.pragmat.*

DEFINITIO VI.

Iudex appellationis poteſt pronuntiare de vſuris etiam in primo iudicio petitis, & de quibus prior iudex nihil pronunciauerit.

PEtieram à te centum pro precio fundi tibi per me venditi cum vſuris à tempore moræ.1 Condemnauit te iudex ad ſolutionem precij,& expenſas litis, De vſuris nihil dixit. Appellaſti tu ſolus In appellationis cauſa petij vt & ſententia confirmaretur,& præterea in precij vſuras condemnareris.2 Dicebas obſtare mihi exceptionem rei iudicatæ, propterea quòd cùm vſuras priore inſtantia petiiſſem, nihil de iis iudex pronunciauerat, & conſequenter vſurarum petitionem repulſe videbatur.3 Placuit Senatui poſſe ſententiam confirmari, cáque ſalua de vſuris nihilominus pro me iudicari 4 quia de iis nihil pronunciatum fuerat,5 cùm tamen iure actionis, & ex ipſo contractu deberentur.6 Promiſeras enim te ſoluturũ ad certam diem pœna hac adiecta *à peine de tous deſpens dommages & intereſts.* 7 Quòd ſi officio tãtùm iudicis debitæ fuiſſent propter moram & ex natura iudicij bonæ fidei, vtique nulla earum nomine petitio poſt iudicatum ſupereſſet.8 Pronunciata enim ſuper principali negotio ſententia iudex omni officio functus videretur.9 In propoſito tamen accedebat quod vſuræ precij non tam propter moram,& ex natura iudicij debebantur quàm propter quantitatem negotij & in vicem fructuum, tametſi neque pactio, neque mora vlla præceſſiſſet, 10 cùm admitti non poſſet vt tu eiuſdem temporis & fructus fundi & precij vſuras retineres.11 *Ita Senatus* 16. Cal. Iunij 1591.

1. Debentur enim vſuræ in iudicio venditi ſicut & in cæteris bonæ fidei iudiciis ex die moræ *d.l.mora* 32.§.*in bonæ fidei* D. *hoc tit.l.in bona fidei* 13.C.*eod.l.*3.C.*in quib.cauſ.in integr.reſt.* Imo & citra moram debentur venditori qui rem tradidit, vt dicemus in fine Definit.

2. Appellatio enim deuoluit ad iudicem appellationis totũ negotium quale fuit apud priorem iudicem poſt litem conteſtatam *l.vnic.*D.*nihil innouar pend.appell.*

3. *Arg.l.terminato* 3 C.*de fructib.& lit.expenſ.* Bertach.in ver. *iudicio poteſtas verſ.*226.& 227. quem refert nec tamen probat, ſed potiùs improbat Cravet.*conſ* 320. *nu.*1. poſt Corneum *conſ.* 49.*col.*2.*lib.*2.

4. Nihil enim vetat iudicem appellationis pronunciare de vſuris de quibus primus iudex non pronunciauerit *l.tutor* 41.*in princ.*D.*hoc tit.* licet ea lex tractet de vſuris tantùm medii temporis, id eſt quod interceſſerat à die appellationis fruſtratoriæ & diem ſententiæ in appellationis cauſa redditæ.

5. Nec bona eſt conſecutio, Iudex non condemnauit reum ad vſuras, Ergo eum ab vſuris abſoluit, vt diſputat Cravet.*dict. conſ* 110.*num.*1. vbi addit argumentum à contrario ſenſu non poſſe valere vltra limites ſenſus directi ex Paul. Caſt 106.*lib.*2. Dec.*in l.*1.*in princip col.*15.*D.de offic.eius cui mand.eſt iuriſdict.& conſ.*110.*col.*2.*& conſ* 216.*col fin.& conſ.*283.*col.*4.

6. *Vt in l.centum Capua* 8.*de eo quod cert.loc.*

7. Quibus poſterioribus verbis vſuras ſignificari placet, vt dicemus *Defin.ſeq.*

8. Ex ea diſtinctione quam poſuimus *Defin praced.num.*6. & 7.*l.qui per colluſionem* 49 § 1. De *act.empt.*& *l.* 4.C.*depoſit.*

9. *d.l terminato* 3.C.*de fructib.& lit.expenſ.l. iudex poſteaquã* 55.D.*de rei iudic.*

10. *l.curabit* 5.C.*de action.empt.l.*2.C.*hoc tit.*

11. *l.Iulianus* 13 §.*veniunt autem D. de action. empt.* Itaque quod ſcriptum eſt *in l initio* 5.C.*de pact.int.empt.& vendit.* precij tardius exſoluti vſuras ab initio non promiſſas ex mora tantùm deberi, ſic omninò accipi debet vt tamen mora facta videatur ex quo die traditio facta eſt rei venditæ niſi probet emptor per ſe non ſtetiſſe quominus precium ſolueret venditori *arg.l. traiectitia* 23 *de oblig.& action.* Sic dicimus bonam fidem non pati vt emptor rem habeat & precium retineat, ideóque nec de eo factam conuentionem valere *l.ex empto* 11.§. *quia autem l. bona fides* 30.D.*de action.empt.* Sic è contrario dicendum eſt nullas vſuras debere emptorem cui res non eſt tradita *l.liberalita-*
tis 16.§.1.*D.hoc tit.* Adde *l.nec enim* 23.*in fin.*D.*de pign.action.*

DEFINITIO VII.

Ex promiſſione eius quod intererit ob pecuniam ſua die non ſolutam debentur in dubio vſuræ quincunces.

FActa vt fieri ſolet promiſſione eius quod intererit creditoris ni ad diem pecunia ſoluatur,1 ſic interpretamur conuentionem vt vſuræ promiſſæ videantur, & quidem quincunces,2 etiamſi creditor non probet ſua intereſſe, ne dum tanti:3 neque enim dubitandum eſt quin creditoris intereſſit, quòd pecuniam ad diem non acceperit,4 cúmque probatio eius quod intereſt plerumque difficillima ſit5 quia in facto non in iure conſiſtit,6 nec ratione pecuniæ præſtetur vnquam id quod re vera intereſt, ne facilè in infinitum excurrat,7 nulla iuſtior taxatio fieri poteſt, quàm ad modum vſuratum legitimarum,& quarum vſus frequẽtior eſt, cuiuſmodi ſunt quincunces,8 ne alioqui aut inutilem eſſe creditori ſtipulationem fatendum ſit,9 aut ad taxandam id quod ipſius intereſt difficilem & ſcrupuloſam litem inſtitui ſit neceſſe.10 In ea autem ſpecie de qua ſuperiore SC ſcripſimus tanti creditoris interfuiſſe quanti quincunces vſuræ eſſent, ex eo conſtabat, quòd pecunia pro rei venditæ precio debebatur, cùm rei venditæ fructus emptor idémque debitor percepiſſet. Fructus enim fundi ex comparatione vſurarum quincuncium magis communiter æſtimãtur. 11 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Vt quotidie fieri ſolet his verbis vulgaribus *à peine de tous deſpens dommages & intereſts*, vt dixi Definitione præcedenti *num.*7.

2. Tanquam leuiores & quæ apud nos frequentantur. Dixi *ſupr.Defin.*2.*num.*1.& 4.

3. Quod ſecus eſſet ſi acceſſio iſta deberetur tanquam intereſſe non tanquàm vſura *l.vlt.D.de prat.ſtipulat.*

4. *l.*3.D.*de in lit.iurand.l.*5.§.*ſi Calendis* 11.*de re iudic.*

5. *d.l.vlt.D.de prator ſtipulat.*

6. *l.quatenus* 24.*De regul.iur.*

7. Niſi cùm adiectione loci vel temporis limitata eſt obligatio, vt *in dict.l.*3. *De in lit.iurand. l* 4.*l.centum* 8 & *paſſ* De *eo quod cert.loc.* alioqui lucrum quod ex indefinita negotiatione pecuniæ ſperari poteſt, infinitum eſt, ob idq e nimirum ſolent creditores pecuniæ ſtipulari vſuras vel pœnam ex conſilio Iuriſconſulti *in d.l.vlt.de prat.ſtipul.* iunct.*l.ſtipulatio iſta* 38.§.*alteri De verb.obligat.*

8. Vide *Defin.*2.*num.*1.& 4.*ſupr.eod.*

9. Quod non eſt dicendum potiúſque verba ſunt improbanda quàm vt ea capiatur interpretatio per quam diſpoſitio fiat inutilis *l.quotics in ſtipulationibus* 80. *de verb obligat. l.ſi quando* 109.*de leg.*

10. Quod ne eueniat cauere bonus iudex deber, id eſt ne lis altera conſurgat ex litis primæ materia *l.terminato* 3. C. *de fructib.& lit.expenſ l.fratris* 10.C.*de tranſact.* Et ſanè interpretatio hæc multas quæſtiones dirimit, ideóque vel hoc ſolo amplectẽda eſt *l.*1.§ *ſi heres in fin D ad SC.Trebell.* Sic enim fit vt eadem ſententia contineat & condemnationem & condemnationis taxationem, vt loquitur *l ſi traditio* 5.C.*de action.empt.*

11. Quod dicimus ad rationem quinque aureorum pro vnoquoque centenario.

DEFINITIO VIII.

Vſuræ quibuſdam caſibus etiam diuino iure permittuntur.

VSurarum prohibitio iure diuino,1 & conſequenter pontificio 2 introducta ad eas vſuras non pertinet quæ ex natura & æquitate negotij quod geritur debentur in vicem fructuum quos viciſſim debitor ex re creditoris percipiat, aut pro eo quod re vera intereſſit creditoris 3 ratione non lucri ceſſantis 4 ſed emergentis. Inde eſt quod vſuræ etiã damni citra conuentionẽ & omnimodo debẽtur vẽditori, qui rẽ venditã tradidit, ne alioqui & re & precio careat:5 Itẽ quod ſi marito dos ſuo tẽpore

soluta non sit, potest ille vsuras petere,9 ne in euidenti damno moretur cùm ferat onera matrimonij. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Exod. cap* 22.*& Luca Euang.*6.Iul. Clar. *libr.*5. *sentent.* §. *vsura quæst.*20.*& Nouell.Leonis* 83.*vt ad trient.vsur.pecun.licit. munerat.*

2. *cap.debitores De iureinr.& cap.*1.*& pass.hoc tit.*

3. *Cap.conquestus & cap salubriter* vbi Canonistæ *de vsur. in* 6.

4. Etsi.n. id quod interest æstimatur enim ex lucro cessante *l.si commissa* 13.*D.rat.rem hab.l.*2.*de eo quod cert.loc.l.si fundus* 33.*ad fin.locat.l si mulier* 21.§.*antep.D.rer.amot.l.vnic. C. de sentent. qua pro eo quod interest* .odiosior tamen est petitio lucri cessantis quàm damni emergentis, quia fauorabilior est qui certat de damno vitando quàm qui de lucro captando *l. non debet* 41.§.*i.De reg iur.*Charitas christiana non cogit nos pati damnum ex aliena culpa, sed vetat nos ex eadem culpa captare lucrum.

5. *l.curabit* 5.*C.de act.empt.l.*2.*C.hoc tit.*Dixi *Defin.* 6. *num.* 10.*&* 11.*sup.eod.*

6. *d.cap.salubriter.*

7. Nam & inde est quod causa dotis dicitur onerosa quantum ad maritum non lucratiua *l. ex promissione* 19. *De oblig. & action.l,vlt.*§.1.*qua in fraud.credit.*

DEFINITIO IX.

Æstimationis quanti plurimi vsuræ ex mora præstandæ sunt.

AEstimatio quanti plurimi non excludit accessionem vsurarum, quæ ratione pecuniæ debentur in vicem eius quod interest, quotics iudicium tale est,vt ex bona fide præstationes eiusmodi admittat.1 Nam cùm ea æstimatio nihil aliud sit quàm res ipsa quę debetur,tanti æstimata,2 nihil prohibet vsuras deberi:3Sicut &, cùm ob deteriorationem monetarum augetur quantitas condemnationis, 4 non eò minùs vsuræ damnáque alia si qua sunt præstantur,adeóque pro rata auctæ quantitatis,quoniam augmentum illud quod vocant,& incrementum pars est principalis debiti non accessio,5 vt proinde dici non possit hoc casu præstari accessionem accessionis cõtra iuris regulam. 6 Sanè pro eo anno cuius ratio habetur in æstimando quanti plurimi res fuit, accessiones nullæ debentur, quibus scilicet sola debitoris mora locum facit. Mora autem nulla eo anno contracta videri potest in prę-standa æstimatione, quanti plurimi priusquàm annus præterierit,quia nec priùs sciri potest, quanti plurimi eo anno res fuerit.7 Ergo & si post cum annum aliquid interuenerit propter quod dici possit moram non ita citò contractam fuisse quod ex variis causis potest accidere 8 vsuræ æstimationis nullæ debebuntur. *9 Ita Senatus* in causa Georgij Exertiet Secretarij Senatus,& Claudij Fauier 5.No.Iul.1591.Et rursum pro D.de la Barre cõtra Claudiũ Vallet 12.Cal.Sept.1593.Cúmque ex Senatoribus nostris quidam eam sententiam duriorem putarent,& alias contrà iudicatum dicerent,re accuratissimè disputata vt sciretur tandem quid in posterum constanter iudicari oporteret,idipsum Senatus pronunciauit in causa D.Ludouicæ Pobel viduæ D.de Leydier contra Annam Vessu viduam N.Chappuis & alias Prid.Non.Iul.1595.

1. Hoc est quoties iudicij natura patitur vt ex mora vsuræ debeantur,quod euenit in bonæ fidei iudiciis non in strictis *l.mora* 32 §.*in bona fidei D.hoc tit.l.in bona* 13.*C.eod.l.*3,*C. in quib. caus.in integr.rest.non est nec.*

2. Est enim loco rei.*l.ait lex* 21.*ad leg.Aquil.l* 8.§.1. *de cond. furtiua.*licèt formaliter aliud sit res,aliud rei æstimatio *l.si aly* 42.§.1.*de vsufr.l.fundum* 28.*de nouat.*

3. Tanquam accessione sui principalis Etsi nullo iuris loco ita scriptum reperias, quia nec æstimationis quanti plurimi vllo iuris loco fit mentio nisi cùm tractatur vel de lege Aquilia vel de condictione furtiua,quæ actiones nõ admittunt præstationem vsurarũ ex mora cùm sint strictæ,Scripsi *lib.* 16. *Coni. & in Decad.*17. *De error.pragmat.*vbi vide.

4. Quia quod debetur reddendum est in eadem bonitate & qualitate *l* 3.*D.de reb.credit.l.creditorem* 69.*D.de solut.*

5. Cùm nihil aliud sit quàm ipsum debitum non immiuutũ verius quàm auctum,licèt vulgo vocent augmentum, vt scripsi in tractat.meo De *variis numer.debitor.solut.*

6. De qua scripsimus *Defin.*4.*sup.ex l.vlt.C.hoc tit.l.vlt.C. de vsur.rei iudic.*

7. Præposterum enim est vt mora contrahatur priusquàm peti possit *l.si pupillus* 127.*de verb.obliz.l.nulla* 88.*de reg. iur.l.lecta* 40.*de reb credit.*

8. *l sciendum* 21 *cum seqq.*D.*hoc tit.* vbi dicitur non omnem dilationem quæ fiat in soluendo debito moræ adscribendam.

9. Quæ scilicet non tam propter lucrum petentium, quàm propter moram non soluentium infliguntur *l. cùm quidam* 17. §.*si pupillo in fine D.hoc tit.*

DEFINITIO X.

Mora committi potest in præstanda æstimatione quanti plurimi etiam priusquàm ea æstimatio per iudicem taxata sit.

AN verò dicendum erit non prius contractam videri moram in soluenda æstimatione quanti plurimi, quàm cognitum sit & taxatum quanti plurimi res fuerit? Minimè. Sufficit enim vt sciat debitor se rem deberè cuius æstimatio petitur,cùm ex eo scire etiam potuerit & debuerit æstimationem pro re præstandam, & offerre eam quantitatem quam iustæ æstimationi respondere putabat 2 aut si creditor recusaret obsignare.3 Sed si probabili ignorantia incertus fuerit quid & quantum deberet, pura quòd debitum inter plures pro rata patrimonij & bonorum à singulis possessorum diuidi oporteret, 4 necdum diuisio illa facta esset, quod euenit plerumque in debito canonis emphyteutici,5 cessasse in solutione potius quàm moram contraxisse videbitur. 6 Ideóque nec vsuras vllas debebit 7 licèt non eò minùs futurum sit, vt debeat æstimationem quanti plurimi. Hæc enim non propter moram præstatur,sed propter obligationem,cùm nihil aliud sit quàm res ipsa quæ debetur,tanti nimirum æstimata,vt superiore Defin.scripsimus. 8 Mora enim siue creditoris, siue debitoris neque minuere, neque augere vnquã potest principalem obligationem, sed tantùm accessiones.9 *Ita Senatus* in eadem causa D.Ludouicæ Pobel viduę Domini de Leydier Prid.Non.Iul.1595.

1. Hoc verò ita esse videbatur quia difficile est vt mora contracta videatur priusquam sciri possit non solùm quid, sed etiã quantum debeatur,quandoquidem incertæ quantitatis solutio fieri non potest,non magis quàm eius rei quæ an debeatur incertum sit *l.sufficit* 56.*l.Iulianus* 60.*de condict ind.*iunct.*l.*3.§.*incertam l.locum* 26.*de acq poss.l.si fur.*32.*in fin. de vsucap.* iunct.*l. vbi autem* 75.*de verb.oblig.*

2. Incertitudo namque debiti impedit quidem ne interim possit fieri exactio, sed non ideò facit indebitum quod re vera est debitum,vt Papin.licèt in dissimili specie loquitur *in l.pater* 7.§.*pen.de dot.præleg.*Iunge *l.qua de tota* 76.§.*incerta partis.D.de rei vindic.l.*1 §.*vlt.si pars hered.petat.l.*etsi 8.§.1. *D.comm. diuid.l.* 1.*& tot.tit si cui plusquàm per leg.falcid.*

3. Obsignatio enim solutionis vim habet saltem addita satisdatione de præstando eo quod adhuc incertum est cùm certum erit.Hoc enim necessarium est *l.*5.*l. seruus* 34. §. *vlt.de stat. lib.*iunct.*l.acceptam* 19.*C.hoc tit.*

4. Hanc enim diuisionem inter possessores pro modo portionum fieri oportet *l.cùm possessor* 5.*D. de censib.* quoties scilicet non tam personæ quàm prædia conueniuntur *l.imperatores* 7.*de public.& vectigal.l.denique* 19.*D.de iur.fisc.*

5. Præstatur enim pro prædio *l.*2.*& vlt. C.de iur. emphyt.l. lex vectigali* 31.D.*de pignor.*sicut & tributum, de quo *in d. l.*5.*De censib.*

6. Non omnis autem cessatio mora est *l.sciendum* 21.*& seqq.* D.*hoc tit.*

7. Quæ scilicet non debentur citra moram *d. l.cùm quidam* 17.§ *si pupillo l. mora* 32.§.*in bona fidei D.eod.l. Titia Seio* 87.§. *vsuras de leg.*2.

8. *num.*2.Ex interpretum tamen nostrorum magis quàm ex nostra sententia. Quid enim de tota hac quæstione ad æstimationem quanti plurimi pertinente sentiendum putemus, scripsimus *Defin.*6.*& seqq.*vsque ad 16.*sup.si cert.pet.& latius lib,* 16. *conie.*7.& in prima parte Chiliadis nostræ *De error.pragmat.*

9. *l.centum* 8.*de eo quod cert.loc.l.fundum* 28.D.*de nouat.*

DEFINITIO XI.

Vsuræ taxatæ & in certam quãtitatem redactæ non eo magis recipiunt vsurarum accessionem.

Non

NOn est simile quòd si vsuras aliásve præstationes ob moram adiudicatas iudex ad certam, vt fit quantitatem taxauerit, 1 non idcirco eius quantitatis aliæ vsuræ ab eo tempore debebuntur, quasi nouæ forte ex prioribus vsuris conflatæ. Neque enim fieri potest quin vsuræ illæ priores quæ ab initio accessiones fuerunt, tales quoque perpetuò maneant. Itaque aliter posito iure fieret vt vsurarum vsuræ præstarentur, & consequenter accessiones accessionum. Quod ne eueniat districtè & expressim legè prohibitum est, ne qua ratione liceat vnquam vsuras in sortem redigere. 2 Proinde non est quod quis dicat pro facto habendum id, quod nec expressa quidem conuentione fieri potuisset. 3 Quamquam nec deerant qui aliàs contra pronunciatum dicerent, quod ego vix fanè credere potuerim, probare verò nullomodo. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Taxatio enim necessaria est tum etiam cùm vsurarum modus certus est nimirum propter calculum quamuis soluat calculus plerumque sine iudicio dirimi. Sic enim lego id est *sine* pro *fere in l furti 6. §. vlt. de his qui not. infam.*

2. Id est ne vnquam anatocismus *l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de vsur. rei iudic.* Vide quæ scripsi *Decad. 20. De error pragmat.*

3. Eadem enim vis taciti & expressi esse potest sed maior taciti, quàm expressi esse non potest *l. 3. vbi notat. D. de v. b. credit.* & quod vna via prohibitum est alia permittendum non est *l. scire oportet 21. §. 1. D. de tutor. & curat. dat. l. aut prætor 7. §. quid si autem. de iur. delib.*

DEFINITIO XII.

Expensarum litis adiudicatarum vsuræ non debentur ex die sententiæ, sed ex die moræ quæ intercesserit in iis post taxationem soluendis.

ALia ratio est pecuniæ quæ pro adiudicatis taxatisque litis sumptibus debetur. Recipit enim illa accessionem vsurarum ab eo nimirum tempore quo taxatæ & petitæ non quo prorogatæ fuerunt. 1 Nempe quia non accessiones sunt principalis debiti, sed proprium debitum constituunt in pœnam temerè litigantis à iudice constitutum. 2 Etsi autem à die sententiæ & adiudicationis eiusmodi debitum nascitur, 3 spectamus tamen quod ad vsurarum accessionem admittendam pertinet tempus taxationis, 4 quia non nisi ab eo die certam legem & formam habere incipit. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Id est ex die moræ contractæ in iis soluendis non ex quo die cœperunt abesse probo litigatori.

2 *l. cum quem temerè 9. D de iudic. l. properandum C. eod. l 3. & 4 C. de fruct. & lit. expens.* etsi nonnumquam parcitur victo ne ad litis expensas condemnetur, nimirum si iustam habuit causam litigandi *l. qui solidum 78. § etiam de leg. 2.*

3. Etsi enim sententiæ ius nouum tribuere non solet, sed tantùm quod est declarare, quia semper referenda est ad id quod petitum fuit *l. 2. D. hoc tit.* id tamen locum non habet in expensis quæ scilicet non obligationis iure debentur aut ex causa quæ sententiam præcesserit, sed officio iudicis *d. l. properandum 13. C. de iudic.*

4. Non condemnationis. Non enim sufficit condemnatio nisi etiam condemnationis taxatio sequatur vt sciatur, quid & quantum ex iudicato debeatur, quoties id quod in condemnatione dedùctũ fuit, incertum est in quãtitate *l. si traditio 4. in fin. C. de act. empt.* præsertim cùm nec valeat sentẽtia quæ profertur sine certa quantitate, nisi quatenus refertur ad taxationẽm aut iam in actis factam aut faciendam *l. 3. & tot. tit. C. de sent. quæ sine cert. quant. profer.*

5. Itaque hoc casu potest illud vsurpari quod alias dici solet, nihil actum videri quandiu aliquid supereſt agendum *l. penult. in fin. C. de his quib. vt indign. l. ædificia 119. § 1. De verb. signif.* Propria enim cuiusque rei forma contingit ei ex consummatione *l. si is qui 80. § quadam D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO XIII.

Non potest debitor esse in mora soluendi quandiu non elegit creditor qui habuit electionem.

CVm in obligatione alternatiua electio est creditoris, quod euenit interdum ex conuentione, 1 non potest videri debitor esse in mora prius quàm creditor elegerit, 2 & interpellauerit, 3 quia nec creditor ipse ipse aut agere aut interpellare potest nisi facta electione. 4 Idémque est in vltimis voluntatibus si fortè tibi legatum sit illud aut illud vtrum elegeris: si tamen qui legauit tibi decem soluenda post annum à die mortis suæ permiserit tibi vt pro eo legato si ad diem non solueretur fundum certum possideres eiúsque fructus tuos faceres, non videbitur vtrumque alternatiuè legatum, sed decem duntaxat, fundus verò ita demùm si velis. 6 Proinde si heres ad diem non solucrit pecuniam, mora per eum contracta videbitur etiam citra interpellationem, dummodò legatum à te agnitum esse constet. 7 Idcóque & ab eo tempore vsuræ debebuntur, tanquam à die moræ, non quòd ad inducendam moram, aut vsurarum ex mora præstationem sufficiat diem legati venisse [interpellatio enim requiritur 8] sed quia si fundum eligeres fundi fructus à die finiti termini deberentur tibi 9 ex iudicio testatoris, 10 In quorum locum vsuras cedere æquum est si pecuniam petere malis quàm fundum, 11 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. Poysat procuratore fiscali apud Bugienses cõtra N. Claudium de Miniod 3. Non. Decemb. 1592.

1. *Vt in l. Stichum aut Pamphilum 95. in princip. D. de solut.* alioqui in alternatiuis electio regulariter est debitoris *l. plerunque 10. § vlt. D. de iur. dot. l. ei apud quem 5. § 1. D. depos. l. quod autem 7. § si maritus 51 De donat. int. vir. & vxor. l. adigere 6. § 1. De iur. patron. l. miles 6 § 1. D. de re iudic.*

2. *l si debeas 22 D. de compensat.* & ideo si ex duabus rebus quæ alternatiuè debebantur altera perierit, non remanet ipsius æstimatio in obligatione ne quidem alternatiua, sed sola res quæ superest *d. l. Stichum 95. de solut. l. si in emptione 34. §. pen. De contr. empt.*

3. Mora enim quam regularem nostri vocant id est regulariter non contrahitur sine interpellatione *l. mora 32. D. hoc tit. l. si ex legati 23. de verb. oblig.* vbi etiam Bart. *num. 6.*

4. Idcóque nec compensare *d. l. 22. D. de compens.* quoniam qui compensat quodammodo perit *l. amplius 15. D. rat. rem hab.* Bart. *in l. 6. § decẽ de re iudic. & in l. 75. § qui illud de verb. oblig.*

5. Duo enim sunt legata quorum vtrum debeatur dici non potest ante factam electionem *l planè 34. § si ita Titio de leg. 1. l. Lucio 23. de leg. 2. l. si Titio 10. D. de vsufr. legat.* Adde text. elegantem *in l. si sic legatum 75. §. vlt.* vbi Bart. *de legat. 1. l. ut heredibus 50. § 1. aliàs l. si Titius de leg. 2. l. 2. & tot. tit. de opt. leg.*

6. Electionem enim accipis non ex legato sed ex posteriore voluntate testatoris separata à legato vt in *l. miles 6. §. decem D. de re iudic.* electionem condemnatus habet non à se etiam sed à lege. sic *& in l. 1. §. item si ita D. ad leg Falcid.* penes quæ primo loco fuit relicta non tamen legata esse intelligitur, sed tãtùm in præstatione est *l. cùm fine 19. l. si penum 24. D. quand. dies leg. ced.*

7. Nec enim potest videri heres esse in mora soluendi legati antequàm fuerit *l. ei qui 13. D. de condict. indeb.* Nec nisi minorum fauore receptum est vt in legatis vel fideicõmissis quæ iis relicta sunt mora ipso iure & citra interpellationem contrahatur *l. Titia Seio 87. §. vsuras de l. 2. l. minorum 3. C. in quib. caus. restit. in integr. necess non est* Is enim pupilli fauor est vt ei mora fiat reipsa *l. si tamen 5. D. de minor. l. 1 §. vlt. D. hoc tit.* Idémque est in legatis relictis ad pias causas *l sancimus 46. §. suprà autem C. de epis. & cleric.*

8. *d. l. si ex legati 23. de verb. oblig. d. l. mora 32. D. hoc tit. l. si quis bonorum 23. de leg. 1.* Sufficitque stetisse per heredem *l. si optione 10. D. ad exhib.* præterquàm in duobus illis casibus de quibus *num. prox.* Adde *d. l. si penum 24.* ibi: *forsè quia interpellatus heres non sit D quand. dies legat. ced.*

9. Neque enim fructus suos facere potest heres ex quo scit fundum tibi legatum, & legatum à te agnitum fuisse *l. quæsitum 40. vers. quia etsi fundum D. de acq. rer. dom.* Non tamen careret id dubitatione propter *d. l. si quis bonorum de leg. 1.* & alias leges quæ nolunt deberi vsuras & fructus legatorum nisi ex die litis contestatæ *tot. tit. C. de vsur. & fruct. legat.* aut saltem ex die moræ *l. si quis seruo 84. de leg. 2.* & aliis supra citatis, si non essent in hac specie fructus expressim legatario relicti.

10. Sunt enim hoc casu fructus in legato ideóque debentur etiam citra moram vt eleganter tractat Papin. *in l. cùm vnus 10. §. verbis De alim. & cibar. legat.* itémque Scævola *in l. libertis 18. § 1. eod.*

11. Non enim debent vsuræ à fructibus separari vbi eadem ratio est aut iuris aut voluntatis *l. vsura 34. D. hoc tit.* debentur enim vsuræ citra morã quoties locũ tenent fructuũ in quibus nulla mora esset necessaria *arg. l. emrabis 5. C. de act. empt.*

DEFINITIO XIV.

Qui fundum debuit retrouendere si sit in mora condemnandus est ad restitutionem fructuum, quos vendit. r ipse percipere potuisset.

EVm qui ex conuentione fundum retrouendere debuerat, & oblatum precium obsignatúmque accipere hac causa distulerat, fundi fructus ex mora restituere debere constabat, 1 nec eos tantùm quos percepisset, sed etiam quos percipere potuisset. 2 Sed quos propter peremptum casu fortuito fundum percipere non potuit, eos visum est in condemnationem non venire, 3 licèt mora casum præcessisset. 4 Finge molestinam in ea esse ciuitate quæ propter grassantem eo tempore pestem nullos aut perpaucos habitatores habuerit. Finge subito aquarum impetu diruptam aut alia vi maiore cui resisti ac prouideri non potuerit. 5 Æquum sanè non est moratorem, quicquam præstare eius incommodi nomine quod similiter cuenisset possessione rei iam penes actorem constituta. 6 Planè si quid culpa debitoris cõtigerit siue ante siue post moram, id eum præstare oportebit. 7 *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la foreſt D. de la Barre & heredum Petri Gleyton ante Id. Ianuar. 1593.

1. *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.* alioqui & re & precio simul caruisse venditor videretur quod esset iniquum *l. quia autem l. ex empto* 31. *& l. bona fides* 50. *de act. empt.*

2. Quomodo ad fructus condemnari solet quilibet alius malæ fidei possessor *l. 2. C. de fructib. & lit. expens. l. fructus* 33. *D. de rei vindic. l. certum* 32. *C. eod.* hic enim malæ fidei possessor est qui contra propriam conuentionem retinet rem alienam cùm obsignatio rite facta pro solutione habeatur *l. accepta* 19. *C. hoc tit. l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

3. Necesse enim vt probetur potuisse eos percipi adeóque honestè nedum reuera *d. l. fructus* 33. licèt in fructibus perceptis ea distinctio non adhibeatur *l. si possessor* 52. *de petit. hered.*

4. Solet enim à nostris distingui an culpa præcesserit casum necne ex *l. idem iuris* 8. §. 1. *l. si seruus* 27. §. *si fornicarium l. si putator* 31. *l. si ex plagis* 52. §. 1. *& §. in clivo D. ad leg. Aquil. l. si negotia* 11. *de neg. gest. l.* 1. §. *& ille quidem in fin. de oblig. & act. l. contractus* 23. *in fin. de reg. iur.*

5. *d. l. contractus in fin. & d. §. & ille quidem in fin. d. l.* 1. *de oblig. & act.*

6. Sic enim distinguere Iureconsulti solent, An res fuerit æquè penes actorem peritura vt eo casu nihil præstetur *l. si plures* 14. §. 1. *depos. l. item si cùm* 14 §. *quid si homo quod met. caus. l. is qui* 44. *D. ex quib. caus. maior. l. si alius* 7. §. *est & alia D. quòd vi aut clàm.*

7. Culpam enim suam præstare semper quisque debet *d. l. contractus & alijs suprà citatis* iunct. *l. quod quis* 203. *eod.*

DEFINITIO XV.

Ex die tantum agniti aut denegati chirographi vsuræ hodie adiudicantur.

EO iure, aut potius errore à pragmaticis inducto vtimur vt ex chirographo vsuræ quamuis promissæ si ad diem pecunia non solueretur, non nisi à die recogniti aut denegati chirographi debeantur. 1 *Ita pronunciatum* in ea causa de qua SC. 8. De contr. & committ. stipulat.

1. Contra quem errorem vide quæ scripsi *Decad.* 1. *De error. pragmat.*

DEFINITIO XVI.

Pauorum dierum mora non attenditur. Eius tamen temporis quo causa appellationis protrahitur, vsuræ præstandæ sunt.

CVm tamen eiusmodi quæstio incidisset, ac sexto aut septimo post chirographi recognitionem die sententia contra debitorem lata fuisset, nec de vsuris iudex quicquam pronunciasset, visum est tametsi inter mercatores ageretur, bene iudicatum, 1 propterea quòd in mora tam modici temporis parum creditoris interesset. 2 Planè cùm appellationis causa per aliquot menses tracta fuisset, æquum visum est totius illius temporis quod intercessisset, moram impunitam esse non debere vsuráque præstari oportere. 3 *Ita Senatus* in causa Benedicti Gilland 8. Id. Iulij 1593.

1. Præsuppositio nimirum errore illo pragmaticorum de quo diximus *Defin. praced.*

2. Neque enim magnum damnum est in mora modici tẽporis, inquit Vlp. *l. si debitor* 21. *D. de iudic. l. etsi post res* 8. *D. si quis caution. l. quid tamen* 21. *aliàs l. si cùm dies* §. *vlt. D. si quis caution. l. si ita quis* 131. §. *Seia de verb. oblig. l. quod dicimus* 105. *de solut. l. sed etsi alia die* 17. *D. de cond. pecun.*

3. *l. tutor* 41. *in princip. D. hoc tit. l. vlt. D. de rei indic. l. negotiorum* 24. *de appellat.*

DEFINITIO XVII.

Soluens vltro partem debiti chirographary licèt agnoscat debitum, non tamen se obligat ad præstandas vsuras quas non deberet si nihil solutum esset.

QVid verò si pars debiti multis ante iudicialem interpellationem mensibus à debitore soluta proponeretur? An non satis agnitum ex eo chirographum dicendum esset, 2 vt proinde vsuræ saltem exinde deberentur? vtique, 3 sed agnitio illa chirographi, quæ inducitur ex solutione, licèt tantum prosit quantùm si publicè & in iudicio agnitum esset chirographum ad hoc, vt ab eo tempore bona debitoris creditori obligata intelligantur [postquàm inueterato nostrorum errore receptum est vt per solam chirographi agnitionem tacita inducatur hypotheca 4] non tamen quod ad hoc vt vsuræ deberi incipiant quasi ex mora, cùm ex contrario prodesse potiùs debeat solutio ad purgandam moram si qua ante contracta esset: 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nihil enim vetat solui partem debiti saltem consentiente creditore *l. quidam* 21. *D. de reb. credit. l. permittendum* 8. *D. si pars hered. petat. l. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut. l. stipulatus sum* 9. §. 1. *D. de solut.*

2. Soluens enim partem debiti agnoscit totum debitum si modo debitum sit ipsius proprium non alienum *l. vlt. C. ne vxor pro marit.* sicut & agnoscens partem legati totum legatum agnoscere intelligitur *l. si cui* 58. *de leg.* 2. partis petitio totius præscriptionẽ interrumpit *l.* 25. §. *qui vsumfructum* 12. vbi Bart. & Bald. *quib. mod. vsusfr. amitt.* & rursum vsus partis seruitutis facit vt tota seruitus retineatur *l.* 2. *l. si stillicidij* 8. §. 1. *quem. seruit. amitt.*

3. Cùm nihil esset quod impediret quominus vsuræ deberentur ex die solutioni dicta nisi quòd nondum agnitum esset chirographum. Quid verò refert quomodo agnoscatur an verbis, an factis *l. non tantùm D. rat. rem haber.* iunct. *l. cùm quis* 37. §. *codicillis de leg.* 3.

4. De quo scripsi *Decad.* 1. *De error. pragmat. Err.* 1.

5. Vt diximus *Defin. 6. num. 5. supr. eod.* Aliud tamen esset in vsuris si quæ eo chirographo promissæ essent, vt dicam *infr. Defin.* 26.

DEFINITIO XVIII.

Ex stipulatione pœnali vsuræ non debentur nec nouat illa præcedentem obligationem.

PRomiseras facturum te vt mihi intra annum proximum fundo Cornelliano frui liceret, ac nisi id fecisses, daturum pœnæ nomine te centum. 1 Si post multos annos petam centum ex ea causa quòd non feceris, vsuras nullas debebis, 2 Nisi saltem ab eo tempore quo centum illa pœnæ nomine petere cœperim. 3 Neque enim eodem temporis momento contracta videri potest mora in faciendo, eo propter quod non factum pœna commissa sit, & in pœna soluenda. 4 Præter id quòd cùm pœnalis stipulatio non nouet præcedentem obligationem, 5 licèt pœnalis stipulatio ipso iure committatur, 6 prius tamen est vt dicat stipulator velle se pœnam consequi quàm vt in ea exsoluenda moram contraxisse videatur: Itaque

Itaque ad rem non pertinet si quis obiiciat, In pœnalibus diē interpellare p̄ homine.8 Nā id eò spectat vt ex solo die lapsu pœna committatur, 9 non etiam vt pœnæ in pecunia numerata debitæ vsuræ vllæ debeantur, 10 Certè pœna ipsa omnimodo debetur post moram, nec moræ purgatio admittitur, postquam cœpit iam interesse. 11 Maximè verò si ea purgatio nullam creditori vtilitatem sit allatura. Vt puta si iure aut facto suo id iam consecutus sit quod facto & diligentia promissoris consequi debuerat. *Ita Senatus* ex tempore pro heredibus Iacobi Pic contra Dominos fratres de Leschereine Prid. Cal. Aug. 1597.

1. Quomodo stipulationibus faciendi solet subiici pœnalis stipulatio *l. prædia* 28. *de act. empt. l. obligationum ferè* 44. *§. vlt. De oblig. & act.* ex consilio Iurisc. *in l. vlt. de prat. stipulat.*

2. Vsuræ enim ex stipulatione non possunt deberi nisi quæ in stipulationem sint deductæ *l.* 3. *C. hoc tit. l. Titius* 24. *D. de præs. verb.* ne quidem ex mora. Id enim bonæ fidei iudiciorum vt vltimarum voluntatum proprium est vt in ijs vsuræ debeantur ex mora *l. in bonæ fidei* 13 *C. hoc tit. l.* 3. *C. hoc tit. l.* 3. *C. in quib. caus. in integr. rest. non est necess.*

3. Addenda fuit dictio *saltem* quia non est sine dubitatione quod dicimus huius pœnæ deberi vsuras etiam post moram cùm generaliter sit constitutum vsuras pœnarum non deberi *l. vlt. D. de magistr. conuen.* Nisi dicamus de pœnis iudiciarijs intelligi debere de quibus *& in l.* 1. *C. de fiscal. vs. lib.* 10. *tit.* 8. *non etiam de conuentionalibus.*

4. *l. promissor* 21. *§.* 1. *D. de const. pec.* iunctis ijs quæ de illius loci sensu scripsimus *lib.* 13. *coniect. cap.* 4.

5. *d. l. prædia* 28. *de act. empt. l. si pacto quo pœnam* 14. *de pact.* Nam implicat contradictionem vt stipulatio sit pœnalis & vt nouet præcedentem obligationem, quia si eam nouaret hoc ipso liberaret debitorem in cuius pœnam tamen interposita est. Et verò cur ad pœnam teneretur promissor ob non factum id à quo faciendo per stipulationem pœnalem esset liberatus? Nec obstat *d. l. obligationum ferè* 44. *§. vlt. de oblig. & action.* Ibi enim stipulatio illa secunda *& si non fecerit centum*, non fuit pœnalis, qualis nec in dubio præsumenda vnquam est, sed adiecta potius ad taxandam incertam quantitatem eius quod interest iuxta consilium Iureconsulti *in d. l. vlt. de prat stipulat.* iunct. *l. si quis ab alio* 13. *§. vlt. D. de re iudic. l. quoties quis alium* 81. *de verb. oblig.* Habet autem hæc stipulatio simile illud cum stipulatione pœnali quod in neutra quærendum est an aut quantum interfit stipulatoris *l. stipulatio ista* 38 *§. alteri eod.* Sed hoc dissimile quod hæc nouat, aut saltem quasi nouat, illa non item vt diximus. Rursum quòd hæc stipulatio vsurarum accessionem facilius admittit, quoniam ex ea id quod interest debetur non tanquam accessorium, sed tanquam principale, etsi semper verum est vsuras non promissas ex stipulatione non deberi.

6. *l. quid tamen* 21. *aliàs l. si cùm dies §. vlt. l. Celsus* 23. *§. vlt. cum l. seq. D. de recept. qui arbitr.*

7. Quid enim si quod principaliter promissum fuerat petere maluisset? *d. l. prædia l. si debeas* 22. *D. de compensat.*

8. *l. ad diem* 77. *D. de verb. oblig. l. magnam* 12. *C. de contr. & committ stipulat.*

9. *d. l.* 21. *§. vlt. & d. l. Celsus* 23. *D. de recept. qui arbitr.*

10 Præsertim verò citra interpellationem & moram, duplici illa ratione quam attulimus, & quia pœnæ vsura non debetur *d. l. vlt. D. de magistr. conuen.* & quia ex stipulatione non possunt vsuræ non promissæ peti ne quidem post moram, non quòd ex stipulatione mora non contrahatur per interpellationem etiam extraiudicialem, vt plerique vulgò malè putant, sed quia in stipulationibus aliisque contractibus strictis nullus est effectus moræ ad inducendum officium iudicis pro accessionibus, quomodo esset in iudicijs bonæ fidei & arbitrarijs *l. mora* 32. *§. in bonæ fidei D. hoc tit.* iunct. *l.* 3. *in princip. & §.* 1. *eod.* sed tantùm ad perpetuandam obligationem principalem *l. si ex legati* 23. *de verb. obligat.*

11. *d. l. quid tamen* 21. *§. vlt. cum l. seq D. de recept. d. l. etsi post tres* 8. *D. si quis caution. l. si ita quis* 135. *§. Seia.* ibi: *nec mulieris quicquam propter eam moram interesset D. de verb. oblig.* Vide tamen quæ de purgatione moræ scripsi pluribus *lib.* 6. *Coniect. cap.* 7.

12. Non enim potest videri purgata mora nisi omnia sint vel reponantur in integro, quod non fit quoties propter moram promissoris aliquid abfuit stipulatori quod adhuc ei abest vt *in l. si seruus* 21. *§. & ideo cum l. seq. l. si rem* 29. *D. de euict. l. quid si minor.* 24. *§. Scæuola D. de minor. l. vlt. C. de repud. vel ab. in hered. l. si quis suus* 8. *de iur. delib. l. mancipiorum* 6. *in fin. D. de opt. in legat.*

DEFINITIO XIX.

Ad quam proportionem redigenda sit emptio reditus annui frumentarij vel vinarij.

SI quis reditum annuum certa quantitate æstimatum in mercibus puta in tot cadis vini aut olei tótve frumenti modijs consistentem emerit, 1 quamuis ob incertitudinem precij contractus licitus videatur, 2 cùm tamen eo prætextu plerique abuterentur, infamésque vsuras passim sub emptionis titulo exercerent, 3 rectissimè prouisum est edicto Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti, vt in pecuniariam vsuram is reditus conuerteretur ad modum vsque septuncis. 4 Idque iam antè à Gallotum curia cùm in hac prouincia armis occupata ius redderet, citra edictum factitatum & obseruatum audio, vt quoties venditor de reditus excessu conquerebatur ad eúdem modum æstimaretur. 5 Sed hoc hodie plus est propter edicti autoritatem quod etiam non conquerente tacentéque venditore contractus habetur irritus quod ad reditum in mercibus præstandum attinet, quatenus septuncis vsuræ modum excedit, fitque ea reductio non solùm ipso iure, sed etiamsi non petatur. 6 An ergo de crimine vsuræ accusari non poterit, qui supra modum edicti annuum reditum in mercibus emit? Ita videtur, cùm id quod excedit pro non scripto sit, 7 possitque etiam solutum repeti via ordinaria & ciuili, id est indebiti condictione, 8 Sed tamen absurdum sit dicere, eum qui si edictum non esset vsuræ crimen commisisse videretur, hoc solo liberari à criminis suspicione quòd contra edictum fecerit. 9 Igitur criminis persecutio etiam post edictum salua erit, maximè verò si creditor idémque reditus annui emptor supra statutũ modum quid exegerit. 10 *Ita Senatus* in causa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de S. Ioire 6. Id. Decemb. 1593.

1. Sicut enim possunt vendi fructus ita & reditus fundi consistens in fructibus, & sicut reditus vnius anni ita & perpetuus reditus annuus qui consistat in fructibus *l. si debitor* 39. *§.* 1. *D. de contr. empt. l. cùm certus* 5. *D. de tritic. legat. l. stipulationum* 74. *§. vsque adeo de verb. oblig. l. legatum* 17. *§.* 1. *D. de ann. legat.*

2. Incertitudo enim pretij multa suasit admitti quæ alioqui non essent admittenda *l. si ea lege* 17 *l. oleo* 23. iunct *l. frumenti* 12. *l. si ea pactione* 14. *C. hoc tit.*

3. Facile namque est in huiusmodi contractibus fraudem facere vsuris legitimis, ideóque ne hoc eueniat diligenter cauendum est *l. cùm non frumentum* 16. *C. eod.* etsi lex illa non loquitur de emptione reditus annui quæ licita est per extrauag. regimini. sed de pecunia fœnori accepta ea lege vt modi actio certa, tritici præstetur ac nisi sua die is modius oblatus esset mensurarum additamenta præstarentur idque in fraudem legitimarum vsurarum.

4. Vt nimirum aucto modij valore liceat debitori soluere vsuras in pecunia id est septunces, tanquam ex electione: quomodo in Gallia dari ei electionem testatur Papon. *lib.* 12. *Arest. tit.* 7. *num.* 17.

5. Quamquam in Gallia modus alius est vsuræ legitimæ. Nam constitutionibus regijs cõstituitur reditus ad analogiam asslij vt loquitur Gothofr. *ad dict. l. cùm non frumentum* quod Galli dicunt *au denier douze* Secundum quod modio valente decem aureis reditus modij emendus erit centum & decem, vt ille ibidem scribit. Ex ratione iuris alia est proportio ad quam redigenda est emptio reditus frumentarij, Nimirum ea de qua *in Nouell.* 34 *ne quis quod agricola mutuam pecun. dedit.* vnde sumpta est *auth. ad hæc C. hoc tit.* vt in vnoquoque anno pro modio vno pars octaua modij inferatur: quæ vsura paullò minor est Gallica, de qua proximè diximus.

6. Ne alioqui fiat iniuria creditori si aucta mercis æstimatione diminuatur vsura quæ tamen è contrario non augeatur imminuto valore. Sic enim fit vt contractus claudicet, nec æqua sit ratio dubij euentus in vtrumque casum quod videtur alienum à regulis iuris vt supradicto loco disputat Gothofr. Nec enim debet quisquam id petere cuius contrarium non fuerat in alium euentum postulaturus *l. pen. C. de solut. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater* 12. *C. de inoff. testam.* Itaque melius & æquius est ab initio prouideri vt contractus isti certam habeant naturam quæ nihil vnquam possit habere iniquitatis quàm post vulneratam causam remedium illud contra iniquitatem quærere quod nonnihil iniquitatis eo tempore habiturum esse videatur *arg. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

DEFINITIO XIV.

Qui fundum debuit retrouendere si sit in mora condemnandus est ad restitutionem fructuum, quos vendit. ipse percipere potuisset.

EVm qui ex conuentione fundum retrouendere debuerat, & oblatum precium obsignatúmque accipere sine causa distulerat, fundi fructus ex mora restituere debere constabat, 1 nec eos tantùm quos percepisset, sed etiam quos percipere potuisset. 2 Sed quos propter peremptum casu fortuito fundum percipere non potuit, eos visum est in condemnationem non venire, 3 licèt mora casum præcessisset. 4 Finge molestrinam in ea esse ciuitate quæ propter grassantem eo tempore pestem nullos aut perpaucos habitatores habuerit. Finge subito aquarum impetu dirutam aut alia vi maiore cui resisti ac prouideri non potuerit. 5 Æquum sanè non est moratorem, quicquam præstare eius incommodi nomine quod similiter cuenisset possessione rei iam penes actorem constituta. 6 Planè si quid culpa debitoris cõtigerit siue ante siue post moram, id eum præstare oportebit. 7 *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la foreſt D. de la Barre & heredum Petri Gleyron ante Id. Ianuar. 1593.

1. *l. 2. C. de pact. int. emptor. & vendit.* alioqui & re & precio simul caruisse venditor videretur quod esset iniquum *l. quia autem l. ex empto* 31. *& l. bona fides* 30. *de act. empt.*

2. Quomodo ad fructus condemnari solet quilibet alius malæ fidei possessor *l. 2. C. de fructib. & lit. expens. l. fructus* 33. *D. de rei vindic. l. certum* 32. *C. eod.* hic enim malæ fidei possessor est qui contra propriam conuentionem retinet rem alienam cùm obsignatio rité facta pro solutione habeatur *l. accepta* 19. *C. hoc tit. l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

3. Necesse enim vt probetur potuisse eos percipi adeóque honestè nedum reuera *d. l. fructus* 33. licèt in fructibus perceptis ea distinctio non adhibeatur *l. si possessor* 52. *de petit. hered.*

4. Solet enim à nostris distingui an culpa præcesserit casum necne ex *l. idem iuris* 8 §. 1. *l. si seruus* 27. §. *si formicarius l. si putator* 31. *l. si ex plagis* 52. §. 1 *& §. in cliuo D. ad leg. Aquil. l. si negotia* 11. *de neg. gest. l.* 1. §. *& ille quidem in fin. de oblig. & act. l. contractus* 23. *in fin. de reg. iur.*

5. *d. l. contractus in fin. & d. §. & ille quidem in fin. d. l.* 1. *de oblig. & act.*

6. Sic enim distinguere Iureconsulti solent, An res fuerit æquè penes actorem peritura vt eo casu nihil præstetur *l. si plures* 14. §. 1. *depos. l. item si cùm* 14 §. *quid si homo quod met. caus. l. is qui* 44. *D. ex quib. caus. maior. l. si alius* 7. §. *est & alia D. quòd vi aut clàm.*

7. Culpam enim suam præstare semper quisque debet *d. l. contractus & alijs suprà citatis* iunct. *l. quod quis* 203. *eod.*

DEFINITIO XV.

Ex die tantum agniti aut denegati chirographi vsuræ hodie adiudicantur.

EO iure, aut potius errore à pragmaticis inducto vtimur vt ex chirographo vsuræ quamuis promissæ si ad diem pecunia non solueretur, non nisi à die recogniti aut denegati chirographi debeantur. 1 *Ita pronunciatum* in ea causa de qua SC. 8. De contr. & committ. stipulat.

1. Contra quem errorem vide quæ scripsi *Decad. 1. De error. pragmat.*

DEFINITIO XVI.

Paucorum dierum mora non attenditur. Eius tamen temporis quo causa appellationis protrahitur, vsuræ præstandæ sunt.

CVm tamen eiusmodi quæstio incidisset, ac sexto aut septimo post chirographi recognitionem die sentẽtia contra debitorem lata fuisset, nec de vsuris iudex quicquam pronunciasset, visum est tametsi inter mercatores ageretur, bene iudicatum, 1 propterea quòd in mora tam modici temporis parum creditoris interesset. 2 Planè cùm appellationis causa per aliquot menses tracta fuisset, æquum visum est totius illius temporis quod intercessisset, moram impunitam esse non debere vsúrásque præstari oportere. 3 *Ita Senatus* in causa Benedicti Gilland 8. Id. Iulij 1593.

1. Præsuppositio nimirum errore illo pragmaticorum de quo diximus *Defin. praced.*

2. Neque enim magnum damnum est in mora modici tẽporis, inquit Vlp. *l. si debitor* 21. *D. de iudic. l. etsi post tres* 8. *D. si quis caution l. quid tamen* 21. *alias l. si cùm dies* §. *vlt. D. si quis caution. l. si ita quis* 131. §. *Seia de verb. oblig. l. quod dicimus* 105. *de solut. l. sed etsi alia die* 17. *D. de cond. pecun.*

3. *l. tutor* 41. *in princip. D. hoc tit. l. vlt. D. de rei iudic. l. negotiorum* 24. *de appellat.*

DEFINITIO XVII.

Soluens vltro partem debiti chirographarij licèt agnoscat debitum, non tamen se obligat ad præstandas vsuras quas non deberet si nihil solutum esset.

QVid verò si pars debiti multis ante iudicialem interpellationem mensibus à debitore soluta proponeretur? An non satis agnitum ex eo chirographum dicendum esset, 2 vt proinde vsuræ saltem exinde deberentur? vtique, 3 sed agnitio illa chirographi, quæ inducitur ex solutione, licèt tantum prosit quantùm si publicè & in iudicio agnitum esset chirographum ad hoc, vt ab eo tempore bona debitoris creditori obligata intelligantur [postquàm inueterato nostrorum errore receptum est vt per solam chirographi agnitionem tacita inducatur hypotheca 4] non tamen quod ad hoc vt vsuræ deberi incipiant quasi ex mora, cùm ex contrario prodesse potiùs debeat solutio ad purgandam moram si qua ante contracta esset: 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nihil enim vetat solui partem debiti saltem consentiente creditore *l. quidam* 21. *D. de reb. credit. l. permittendum* 8. *D. si pars hered. petat. l. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut. l. stipulatus sum* 9. §. 1. *D. de solut.*

2. Soluens enim partem debiti agnoscit totum debitum si modo debitum sit ipsius proprium non alienum *l. vlt. C. ne vxor pro marit.* sicut & agnoscens partem legati totum legatum agnoscere intelligitur *l. si cui* 58. *de leg.* 24. partis petitio totius præscriptionẽ interrumpit *l.* 25. §. *qui vsumfructum* 22. vbi Bart. & Bald. *quib. mod. vsufr. amitt.* & rursum vsus partis seruitutis facit vt tota seruitus retineatur *l.* 2. *l. si stillicidij* 8. §. 1. *quem. seruit. amitt.*

3. Cùm nihil esset quod impediret quominus vsuræ deberentur ex die solutioni dicta nisi quòd nondum agnitum esset chirographum. Quid verò refert quomodo agnoscatur an verbis, an factis *l. non tantùm D. rat. rem haber.* iunct. *l. cùm quis* 37. §. *codicillis de leg.* 3.

4. De quo scripsi *Decad.* 1. *De error. pragmat. Err.* 1.

5. Vt diximus *Defin.* 6. *num.* 5. *supr. eod.* Aliud tamẽ esset in vsuris si quæ eo chirographo promissæ essent, vt dicam *infr. Defin.* 26.

DEFINITIO XVIII.

Ex stipulatione pœnali vsuræ non debentur nec nouat illa præcedentem obligationem.

PRomiseras facturum te vt mihi intra annum proximum fundo Corneliano frui liceret, ac nisi id fecisses, daturum pœnæ nomine te centum. 1 Si post multos annos petam centum ex ea causa quòd non feceris, vsuras nullas debebis, 2 Nisi saltem ab eo tempore quo centum illa pœnæ nomine petere cœperim. 3 Neque enim eodem temporis momento contracta videri potest mora in faciendo, eo propter quod non factum pœna commissa sit, & in pœna soluenda. 4 Præter id quòd cùm pœnalis stipulatio non nouet præcedentem obligationem, 5 licèt pœnalis stipulatio ipso iure committatur, 6 prius tamen est vt dicat stipulator velle se pœnam consequi quàm vt in ea exsoluenda moram contraxisse videatur. Itaque

Itaque ad rem non pertinet si quis obiiciat, In pœnalibus diē interpellare p̃ homine.8 Nā ideò spectat vt ex solo diei lapsu pœna committatur, 9 non etiam vt pœnæ in pecunia numerata debitæ vsuræ vllæ debeantur, 10 Certè pœna ipsa omnimodo debetur post moram, nec moræ purgatio admittitur, postquam cœpit iam interesse. ni Maximè verò si ea purgatio nullam creditori vtilitatem sit allatura. Veluti si iure aut facto suo id iam consecutus sit quod facto & diligentia promissoris consequi debuerat. *Ita senatus* ex tempore pro heredibus Iacobi Pic contra Dominos fratres de Lescheraine Prid. Cal. Aug 1597.

1. Quomodo stipulationibus faciendi solet subiici pœnalis stipulatio *l. prædia* 28. *de act. empt. l. obligationum ferè* 44. *§. vlt. De oblig. & act.* ex consilio Iurisc. *in l. vlt. de prat. stipulat.*

2. Vsuræ enim ex stipulatione non possunt deberi nisi quæ in stipulationem sint deductæ *l* 3. *C. hoc tit. l. 1 tritus* 24. *D. de præs. verb.* ne quidem ex mora. Id enim bonæ fidei iudiciorum vt vltimarum voluntatum proprium est vt in ijs vsuræ debeantur ex mora *l. in bonæ fidei* 13 *C. hoc tit. l.* 3. *C. hoc tit. l.* 3. *C. in quib. caus. in integr. rest. non est necess.*

3. Addenda fuit dictio *saltem* quia non est sine dubitatione quod dicimus huius pœnæ deberi vsuras etiam post moram cùm generaliter sit constitutum vsuras pœnarum non deberi *l. vlt. D. de magistr. conuen.* Nisi dicamus de pœnis iudiciarijs intelligi debere de quibus *& in l.* 1. *C. de fiscal. vs. lib.* 10. *ni.* 8. *non etiam de conuentionalibus.*

4. *l. promissor* 21. §. 1. *D. de const. pec.* iunctis ijs quæ de illius loci sensu scripsimus *lib.* 1. *coniect. cap.* 4.

5. *d l. prædia* 28. *de act. empt. l. si pacto quo pœnam* 14. *de pact.* Nam implicat contradictionem vt stipulatio sit pœnalis & vt nouet præcedentem obligationem, quia si eam nouaret hoc ipso liberaret debitorem in cuius pœnam tamen interposita est. Et verò cur ad pœnam teneretur promissor ob non factum id à quo faciendo per stipulationem pœnalem, esset liberatus? Nec obstat *d. l. obligationum ferè* 44. §. *vlt. de oblig. & action.* Ibi enim stipulatio illa secunda *& si non fecero centum*, non fuit pœnalis, qualis nec in dubio præsumenda vnquam est, sed adiecta potius ad taxandam incertam quantitatem eius quod interest iuxta consilium Iureconsulti *in d. l. vlt. de prat. stipulat.* iunct. *l. si quis ab alio* 13. §. *vlt. D. de re iudic. l. quoties quis alium* 81. *de verb. oblig.* Habet autem hæc stipulatio simile illud cum stipulatione pœnali quod in neutra quærendum est an aut quantum interfit stipulatoris *l. stipulatio ista* 38. §. *alteri eod.* Sed hoc dissimile quod hæc nouat, aut saltem quasi nouat, illa non item vt diximus. Rursum quòd hæc stipulatio vsurarum accessionem faciliùs admittit, quoniam ex ea id quod interest debetur non tanquam accessorium, sed tanquam principale, etsi semper verum est vsuras non promissas ex stipulatione non deberi.

6. *l. quid tamen* 21. *alias l. si cùm dies* §. *vlt. l. Celsus* 23. §. *vlt. cum l. seq. D. de recept. qui arbitr.*

7. Quid enim si quod principaliter promissum fuerat petere maluisset? *d. l. prædia l. si debeas* 22. *D. de compensat.*

8. *l. ad diem* 77. *D. de verb. oblig. l. magnam* 12. *C. de contr. & commiss stipulat.*

9. *d. l.* 21. §. *vlt. & d. l. Celsus* 23. *D. de recept. qui arbitr.*

10 Præsertim verò citra interpellationem & moram, duplici illa ratione quam attulimus, & quia pœnæ vsura non debetur *d. l. vlt. D. de magistr. conuen.* & quia ex stipulatione non possunt vsuræ non promissæ peti ne quidem post moram, non quòd ex stipulatione mora non contrahatur per interpellationem etiam extraiudicialem, vt plerique vulgò malè putant, sed quia in stipulationibus aliisque contractibus strictis nullus est effectus moræ ad inducendum officium iudicis pro accessionibus, quomodo esset in iudicijs bonæ fidei & arbitrarijs *l. mora* 32. §. *in bona fidei D. hoc tit.* iunct. *l.* 3. *in princip. &* §. 1. *eod.* sed tantùm ad perpetuandam obligationem principalem *l. si ex legati* 23. *de verb. obligat.*

11. *d. l. quid tamen* 21. §. *vlt. cum l seq D. de recept. d. l. etsi post tres* 8. *D. si quis caution. l si ita quis* 135. §. *Seia.* ibi: *nec mulieris quicquam propter eam moram interesset D. de verb. oblig.* Vide tamen quæ de purgatione moræ scripsi pluribus *lib.* 6. *Coniect. cap.* 7.

12. Non enim potest videri purgata mora nisi omnia sint vel reponantur in integro, quod non fit quoties propter moram promissoris aliquid abfuit stipulatori quod adhuc ei abest vt *in l. si seruus* 21. §. *& ideo cum l. seq. l. si rem* 29. *D. de euict. l. quod si minor.* 24. §. *Scæuola D. de minor. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered. l si quis suus* 8. *de iur. delib. l. mancipiorum* 6. *in fin. D. de option. legat.*

DEFINITIO XIX.

Ad quam proportionem redigenda sit emptio reditus annui frumentarij vel vinarij.

SI quis reditum annuum certa quantitate æstimatum in mercibus puta in tot cadis vini aut olei tótve frumenti modijs consistentem emerit, 1 quamuis ob incertitudinem precij contractus licitus videatur, 2 cùm tamen eo prætextu plerique aburerentur, infamesque vsuras passim sub emptionis titulo exercerent, 3 rectissimè prouisum est edicto Sereniss. Ducis Emanuelis Philiberti, vt in pecuniariam vsuram is reditus conuerteretur ad modum vsque septuncis. 4 Idque iam antè à Gallotum curia cùm in hac prouincia armis occupata ius redderet, citra edictum factitatum & obseruatum audio, vt quoties venditor de reditus excessu conquerebatur ad eūdem modum æstimaretur. 5 Sed hoc hodie plus est propter edicti autoritatem quod etiam non conquerente tacentéque venditore contractus habetur irritus quod ad reditum in mercibus præstandum attinet, quatenus septuncis vsuræ modum excedit, fitque ea reductio non solùm ipso iure, sed etiamsi non petatur. 6 An ergo de crimine vsuræ accusari non poterit, qui supra modum edicti annuum reditum in mercibus emit? Ita videtur, cùm id quod excedit pro non scripto sit, 7 possitque etiam solutum repeti via ordinaria & ciuili, id est indebiti condictione, 8 Sed tamen absurdum sit dicere, eum qui si edictum non esset vsuræ crimen commisisse videretur, hoc solo liberari à crimininis suspicione quòd contra edictum fecerit. 9 Igitur criminis persecutio etiam post edictum salua erit, maximè verò si creditor idémque reditus annui emptor supra statutū modum quid exegerit. 10 *Ita Senatus* in causa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de S. Ioire 6. Id. Decemb. 1593.

1. Sicut enim possunt vendi fructus ita & reditus fundi consistens in fructibus, & sicut reditus vnius anni ita & perpetuus reditus annuus qui consistat in fructibus *l si debitor* 39. §. 1. *D. de contr. empt. l. cùm certus* 5. *D. de tritic. legat. l. stipulationum* 74. §. *vsque adeo de verb. oblig. l. legatum* 17. §. 1. *D. de ann. legat.*

2. Incertitudo enim pretij multa suasit admitti quæ alioqui non essent admittenda *l si ea lege* 17 *l. oleo* 23. iunct *l. frumenti* 12. *l. si ea pactione* 14. *C. hoc tit.*

3. Facile namque est in huiusmodi contractibus fraudem facere vsuris legitimis, ideóque ne hoc eueniat diligenter cauendum est *l cùm non frumentum* 16. *C. eod.* etsi lex illa non loquitur de emptione reditus annui quæ licita est per extrauag. regimini. sed de pecunia fœnori accepta ea lege vt modi actio certa tritici præstetur ac nisi sua die is modius oblatus esset mensurarum additamenta præstarentur idque in fraudem legitimarum vsurarum.

4. Vt nimirum aucto modij valore liceat debitori soluere vsuras in pecunia id est septunces, tanquam ex electione: quomodo in Gallia dari ei electionem testatur Papon. *lib.* 12. *Arest. tit.* 7. *num.* 17.

5. Quamquam in Gallia modus alius est vsuræ legitimæ. Nam constitutionibus regijs cōstituitur reditus ad analogiam assij vt loquitur Gothofr. *ad dict. l. cùm non frumentum* quod Galli dicunt *au dernier douze* Secundum quod modio valente decem aureis reditus modij emendus erit centum & decem, vt ille ibidem scribit. Ex ratione iuris alia est proportio ad quam redigenda est emptio reditus frumentarij, Nimirum ea de qua *in Nouell.* 34 *ne quis quod agricola mutuam pecun. dedit.* vnde sumpta est *auth. ad hæc C. hoc tit.* vt in vnoquoque anno pro modio vno pars octaua modij inferatur: quæ vsura paullò minor est Gallica, de qua proximè diximus.

6. Ne alioqui fiat iniuria creditori si aucta mercis æstimatione diminuatur vsura quæ tamen è contrario non augeatur imminuto valore. Sic enim fit vt contractus claudicet, nec æqua fit ratio dubij euentus in vtrumque casum quod videtur alienum à regulis iuris vt supradicto loco disputat Gothofr. Nec enim debet quisquam id petere cuius contrarium non fuerat in alium euentum postulaturus *l pen. C. de solut. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater* 12. *C. de inoff. testam.* Itaque melius & æquius est ab initio prouideri vt contractus isti certam habeant naturam quæ nihil vnquam possit habere iniquitatis quàm post vulneratam causam remedium illud contra iniquitatem quærere quod nonnihil iniquitatis eo tempore habiturum esse videatur *arg. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

7. *l.licet* 12.*D.vt leg.nom.cau.* quicquid enim fit contra leges pro nõ scripto est ipso iure & nullius effectus *l.non dubium 5.C.de legib.* Videtur autem implicare contradictionem vt quid pro non facto habeatur,& tamen puniatur ob id solum quod factum sit. Namque & ob eam causam delicta eleganter admissa appellantur à Papin.*in l.Sichum aut Pamphilum* 95.§.1. *D. de solut.*

8. Vt euenit alijs quibuscunque vsuris illegitimis solutis. Repetuntur enim condictione indebiti non tanquam vsurę sed tanquam sors indebita,si iam sors ipsa sit soluta vt in eam non possint imputari *l si non sortem* 26.*in princip.& §.1.D.de condict. indeb.l.creditor* 102.§.*vlt.de solut.* Simile est quod è contrario dici solet,eum qui pœnam promiserat si quid non faceret nullam pœnam debere si id non fecerit, dummodo ob hoc ipsum quod non fecit habeatur pro facto sola legis potestate *l.pen. & vlt.C.si mancip.ita fuer.alien.* Cur ergo pœnam debebit ille qui id fecerit quod à lege pro non facto habeatur?

9. Nunquam enim plura delicta concurrentia faciunt vt vllius impunitas detur nec delicti vnius pœna ob aliud delictum minuitur *l.2.D.de priuat.delict.* hic autem ad crimen vsuræ accessit quod factum est aduersus edictum *d.l. non dubium vers. nec pœnas* iunct.*vers.hoc est.*

10. Non enim sicut quod scriptum est contra leges, habetur pro non scripto,ita & quod iniuriosè exactum est potest haberi pro non exacto *l.illicitas 6.D.de offic.præsid.*

DEFINITIO XX.

Vsuræ debentur etiam citra agnitionem chirographi si chirographaria pecunia petatur ex causa mandati vel negotiorum gestorum.

ETiam quod ex chirographo petitur ! quasi ob eam causam debitum quod solutum sit pro debitore qui conuenitur, 2 vsurarum accessionem admittit non à die recogniti chirographi vt contingeret si de mutua data pecunia tractaretur, 3 sed ab eo tempore quo factam constat solutionem: 4 Id nimirum exigente causa debiti,id est siue negotiorum gestorum,siue mandati actione. 5 *Ita Senatus* pro Marino Mugnier contra D.de Dinge 6.Id.Mart. 1594.

1. Ratio enim dubitandi illa erat quod non solent vsuræ etiam promissæ ex chirographo deberi nisi à die chirographi vel agniti vel denegati vt ex inueterato pragmaticorum nostrorum errore scripsimus *Defin.*15.*sup.eod.*

2. Puta à fideiussore siue mandatum ille habuerit siue non. Vtroque enim casu habet actionem pro consequenda indemnitate,aut mandati si mandatum præcessit aut negotiorum gestorum si mandatum nullum interuenerit *l.ex mandato* 20. §.1. *D.mandat.*

3. Secundum id quod scripsimus *dicta Defin.*15.

4. Ex eo namque tempore abest pecunia ei qui pro alio soluit quod vnum est inspiciendum vt debeantur etiam vsuræ *l.si verò* 12.§.*si mihi mandaueris & §. seq. D. mandat.* iunct. *l. inter causas* 26.§.*abesse & pass.eod.tit.l* 1. *l. post solutionem* 18. *C. eod.* Paul.*lib.*2.*sentent.tit.*15.*de mandat.*§.*si meis nummis.*

5. Nam in actione quoque negotiorum gestorum constat venire vsuras quas negotiorum gestor præstitit,vel quas ex pecunia sua percipere potuit *l.atqui natura* 19.§.*penult.D.de negot. gest.l.ob negotium* 18.*C.eod.* Adhibenda tamen distinctio est de qua *in l.& in contraria* 37.*D.hoc tit.* Etsi in proposito casu non tam negotiorum gestorum quàm mandati actio locum habere videbatur,cùm interuenisset voluntas debitoris pro quo fuerat solutum *dict.l.ex mandato* 20.§.1.*D.mandat.*

DEFINITIO XXI.

Non facilè maiores quàm quincunces vsuræ præstandæ sunt.

AVus cùm generi mores suspectos haberet 1 legauerat nepotibus ex filia præmortua pro omni legitimæ iure certam pecuniæ quantitatem 2 soluendam sua die genero, sed ita tamen si ille satisdaret heredi eam se pecuniam post mortem suam filijs suis restituturum, 3 quod ni faceret inferat mercatori idoneo pecuniam solui, 4 qui moderatas vsuras [scriptum erat *à prix honneste*] nepotibus iisdémque legatarijs præstaret. Patre ante præstitam satisdationem defuncto si mora legatarijs facta sit non idcirco eas vsuras debebit heres quæ inter mercatores frequentantur, 5 quæque sperari poterant & percipi a mercatore,si non nisi post patris mortem heres in soluendo morã contraxerit. 6 Alius enim hic casus est,in quem testator non prouidit. 7 Quincunces igitur vsuras præstari sufficiet, 8 eo magis quod si legitima in corporibus bonorum deberetur, non pluris æstimarentur fructus qui accessionis iure deberentur, 9 nec aliud erit si proponas toto eo tempore quo mora durauit eam fuisse mercium & fructuum qui ex bonis hereditarijs percepti sunt æstimationem,vt ex eorum distractione longè plus percipi potuerit quàm vsurarum quincuncium ratio ferat. Vsurarum enim iustus modus etiam cùm vice fructuum præstantur,ex communi fructuum valore non ex momentaneo & insolito æstimandus est. 10 Accedebat quod honestas & moderatas vsuras,etiam à mercatore præstari testator iusserat.Cuiusmodi esse quincunces ex eo constat quod eas passim adcóque inter mercatores sæpissimè nisi aliud vrgeat probare Senatus noster solet. 11 *Ita Senatus* in causa N.du Frency ,& Humberti Fay 13. Cal.Iunij 1594.

1. *Vt & in l.penult.§.1.vers potuit D.de curat.furios.*

2. Vt hodie fieri solet, addito duntaxat titulo institutionis in ea quantitate quasi nihil aliud requiratur ad validitatem testamenti , Contra quem errorem nostrorum interpretum scripsi in *prima parte nostra Chiliadis de error. pragmat. Dec.* 14.*err.*6.

3. Etsi enim non potuit hæc satisdatio à patre præstari proprijs liberis saluo iure potestatis *l.imperator* 50.*D.ad SC. Treb.* potest tamen præstari heredi tanquam cuius interest,ne alioqui malè consumpta pecunia possint quandoque nepotes ei imputare cur non exegerit cautionem,adeò vt etiamsi testator exigi satisdationem prohibuerit dubitetur tamen an ex hac causa cogendus sit pater satisdare,etsi verius est nihil faciendum cõtra voluntatem *l licèt* 12.*l.vlt.D.vt legat.nom.caueat.*

4. Quod vulgare temperamentum est tunc necessarium cùm satisdatio ex aliqua causa præstari non potest *l.5.§.1. vers. sed si nec ipsi eod.tit.vt leg nom.caueat.l.*1.§.*si frater* 10. *D. de coll. bon.cap.per vestras Extr.de donat.int.vir.& vxor.*

5. Quæ vt plurimum sunt dextantes, cùm inter alios sint quincunces.

6. Vsuræ tamen totius antecedentis temporis non eò minùs debentur,cùm dilatio sit apposita in fauorem nepotum eorundémque legatariorum,non ipsius heredis grauati *l.si ita reictum* 43.§.*Pegasus de leg.*2.*l.*3.§.*cùm Pollidius D.hoc tit.l.liberto* 21.§.*filium in fin.de ann.legat.l.Lucius* 78.§.*heredum* 12.*D.ad SC. Trebell.*

7. Itaque tanquam casus omissus remanet in dispositione iuris communis *l.si cùm dotem* 22 *in princip.D. solut. matr. l. commodissimè* 10.*de liber.& posthum.* Poterat tamen dici ex testatoris voluntate heredem debuisse hoc casu afferre pecuniam genero exacta satisdatione aut si ille satisdare vel non posset vel nollet eam soluere mercatori vt se ab iunctarum vsurarum onere liberaret.Ne alioqui eueniat vt mora patris in petendo fideicommisso noceat liberis quibus è contrario voluit eam prodesse testator *l.*1.§.1.*hoc tit.l.*4.§.*vlt.de leg.*

8. Quas solitas & modestas vsuras esse diximꝰ *supr.Defin.*2.

9. Æstimandi scilicet ad proportionem vsurarum quincuncium quas vix est vt possint excedere cùm fructus dicantur qui deductis sumptibus supersunt *l.si à domino* 36. §. *vlt. de pet. hered.l.quòd in fructus* 46.*D.hoc tit.l.*1.*C.de fructib.& lit.expens.*

10. *l.precia* 63.*in princ.& in fin.D.ad leg falcid.*

11. Dixi *Defin.*2.*sup.eod.*

DEFINITIO XXII.

Certiorari non debet qui iam certus est nisi certioratio fiat ad alium constituendum in mora vel in culpa.

QVi iam certus est non eò minùs certiorari debet per specialem denunciationem si eò tendat certioratio vt excitetur is qui fit certior ad aliquid faciendum, aut ne quid faciat prohibeatur. 1 Tunc enim certioratio non requiritur cùm ad aliud necessaria non est nisi vt aduersarius certioretur. Nam qui iam certus est amplius certiorandus minimè est , 2 sufficit igitur hoc casu scientia qualiscunque

qualiſcunque. In dubio autem credendum eſt certiorationem ob hoc ſolum requiri vt certior fiat aduerſarius, non vt ad aliquid faciendum excitetur aut à faciẽdo prohibeatur. 3 *Ita Senatus* in cauſa illuſtris D. Marchionis de la Chambre & Sp. Caroli Franciſci Ruſſin. 12. Cal. Ianuar. 1594.

1. Bart. *de oper noui nunciat.*
2. *l. 1. §. vlt. D. de action.*
3. Ea namque res magis accedit ad denunciationem quàm ad certiorationem.

DEFINITIO XXIII.

Vſuras tum quoties principale debitum conſtituunt vſuræ deberi poſſunt.

PRomiſeram ſoluturum me pro te mille aureos Titio intra biennium, ſi pro me Romam ires, & interea ſeptunces totius pecuniæ vſuras. Cùm tu Romam ire ceſſares egi contra te ad vſurarum reſtitutionem ac præterea ad earum vſurarum vſuras tanquam ex ſtipulatu, aut bonæ fidei iudicio debitas. 1 Placet non eo minus condemnari te ad eas oportere, quod acceſſionis acceſſio numquam permittatur. Neque enim quod ad me attinet acceſſionis iſta acceſſio eſt, cùm ex iis vſuris quas pro te ſolui, conſtet ſors & principale debitum quod mihi abeſt. 2 Sanè vſuræ iſtæ vſurarum alias vſuras non parient. 3 *Ita Senatus* in cauſa illuſtriſſ. D Ducis de Nemours contra D. de Cardé. 4. Cal Maij 1595.

1. Vt ſcripſimus *Defin. 4 ſupr. ex l. vlt. C. hoc tit. ex l. vlt. C. de vſur. rei iudic.* Illa ſanè ratio melior eſt propter quam nullæ hic vſuræ debeantur, quia non debentur ex ſtipulatione niſi quæ in ſtipulationem deductæ ſunt *l. 3. C. hoc tit.* nec rurſus ex actione præſcriptis verbis *l. Titius 24. D. de præſcr. verb.* qualis iſta eſt cùm naſcatur ex contractu innominato *l. naturalis 5. §. vt cùm do eod.* At neque ex bonæ fidei iudicio debentur vſuræ citra moram *l. mora 32. §. in bonæ fidei D. hoc tit. l. in bonæ 13. C. eod.* In propoſito igitur caſu nullæ vſuræ poſſunt deberi tanquam vſuræ. Poteſt tamen deberi id quod intereſt cuius loco ſolet facilè Senatus noſter quincuncem vſuram adiudicare ne fiat noua lis & longior in probando quantum interſit cùm certum eſt intereſſe, vt ſcripſi *Defin. 7. ſup. eod.*

2. Aliud enim eſt de vſuris quærere, aliud de iis quæ ipſæ ſint in debito *l. cùm vnus 10. §. verſus De alim. legat.*

3. Eſſet enim ille anatociſmus prohibitus *in l. vlt. C. hoc tit. & d. l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Fortuiti caſus pertinent ad periculum moratoris niſi probet rem æquè apud actorem perituram fuiſſe.

QVod dicimus caſus fortuitos ad dominũ ſpectare, 1 toties fallit quotics in reſtituendi mora fuit is penes quem res caſu fortuito periit. 2 Nam ex pluribus moræ effectibus vnus ille eſt vt periculum rei transferat in morioſum. 3 Sed hoc ita accipi debet ſi non æquè res peritura erat penes aduerſarium. 4 Hoc enim caſu & humanius & verius eſt, rationem moræ haberi nullam debere, quaſi nihil interſit aduerſarij, qui ſi rem habuiſſet æquè illam amiſiſſet. 5 *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Carlet, & Ludouici Durand 13. Cal. Iunij 1595.

1. *l. quæ fortuitu 6. C. de pign. act. l. cõtractus 23. in fi. de reg. iur.*
2. *l. ſi ex legati 23. D. de verb. oblig.*
3. *l. ſi ſeruum 91. §. ſequitur & §. vlt. eod. tit. l. item ſi verberatum 15. §. vlt. D. de rei vindic. l. cùm ſeruus 39. §. 1. l. cùm res 47. §. vlt. l. ſi ſeruus 108. §. ſi ſeruus 11. de legat. 1. l. ſi vſusfructus 6. D. de vſufr. leg. 3. C. de vſur. & fruct. legat.*
4. *l. ſi plures 14. §. 1. D. depoſ. l. item ſi cum 14. §. quid ſi homo ad fin. D. quod met. cauſ.* facit *l. is qui reipublicæ 44. D. ex quib. cauſ. maior.*
5. *l. ſi alius 7. §. eſt & alia exceptio D. quod vi aut clam.* Ei tamen qui moram fecit incumbit onus vt probet rẽ fuiſſe æquè perituram, alioqui contra eũ præſumptio eſt, quod creditor ſi morã paſſus non eſſet rẽ illã diſtraxiſſet atq; ita ſe ab interitus rei illius periculo liberaſſet *d. l. item ſi cum 14. §. quid ſi homo in fi. D. quod met. cauſ. d. l. item ſi verberatum 15. §. vlt. de rei vindic.*

DEFINITIO XXV.

Fructus pignoris quando computandi ſint in ſortem aut pro vſuris remanere debeant penes creditorem.

FRuctus ex pignore percepti à creditore cui ſub vſuris pecunia debebatur, ſi conuentarum vſurarum modũ excedant, aut reſtituendi ſunt, aut in ſortem imputandi 1 ſi non iuſta antichreſis cõtracta ſit. 2 At fingebam illam fuiſſe & vſurarum & hypothecæ conuentionem, vt quandiu debitor viueret ſeptunces vſuræ præſtarentur, nec creditor corporalem rerum obligatarum poſſeſſionem ingrederetur: Eo verò mortuo liceret creditori poſſeſſionem hypothecarum nanciſci & retinere in id vſque tempus quo debitum ſolueretur. Nemo dubitat quin ſi plutis fuerint fructus percepti quàm ſeptunces vſuræ, ſuperfluũ debeat reſtitui debitori eiúſve ſucceſſori. Neque enim vſurarum conuentarum modum augere illud poteſt, quòd in pignorum corporali poſſeſſione creditor fuerit cùm de lucrandis fructibus nihil conuenerat. 3 Nam nec niſi quincunces vſuræ debitæ eſſent ſi recederes à conuentione facta de ſeptuncibus. 4 Sed dubitari probabilius poteſt, an ſeptuncẽs debeantur: cùm earum conuentio ad id tempus relata proponatur, quo debitum peti non poſſet id eſt quo debitor viueret, vt proinde ad ſequens tempus protrahi non debere videretur, quo in poteſtate fuerat creditoris vt vel actione, vel pignorum diſtractione ſuũ conſequeretur. 5 Eſt enim multò fauorabilior cauſa creditoris [quod ad vſuras pertinet] qui ſortem exigere non poteſt, tametſi maximè velit, quàm eius qui cùm poſſit non vult. 6 Accedebat quod diximus 7 nulla facta vſurarum conuentione futurum vt quincunces tantùm vſuræ deberentur. Quid verò intererat mortuo iam debitore an nulla de vſurarum modo interueniſſet pactio, an interueniſſet de vſuris viuo duntaxat debitore præſtandis? 8 *Senatus* tamen pronunciauit, eaſdem vſuras ab hærede vniuerſali aut à donatario qui heredis loco eſſe crederetur, 9 deberi quas defunctus præſtitiſſet. 10 Quaſi tacitè continuata pactione quandiu non eſſet immutata licèt tempus conuentionis præteriiſſet. 11 Nimirum ſi tanti quoq; eſſent fructus percepti ex pignore. Nam ſi ad eam quantitatem non aſcẽderent, cauſæ nihil videbatur, quamobrem præter fructus aliquid vſurarum nomine præſtaretur creditori qui cùm poſſet ſuum conſequi, tamen incumbere pignori maluiſſet. 12 *Ita Senatus* in cauſa Amedei Moche & D. de la Tornette Idib. Iul. 1595.

1. *l. 1. 3 & vlt. C. de pignor. action.*
2. Antichreſis enim eſt cùm pignus ea lege datur vt in vicem vſurarum creditor percipiat fructus pignoris eóſque ſuos faciat *l. ſi is qui 11. §. ſi antichreſis D. de pignor. l. ſi pecuniam 33. D. de pign. act.* Eſt autem antichreſis duplex, vna expreſſa, alia tacita. De qua vtraque ſcripſimus *Decad. 9. Err. 5. 6. & 7.*
3. Quod enim creditor fuerit in pignoris poſſeſſione conſentiente debitore non facit antichreſim cùm pecunia gratuita non eſt, ſed ſub vſuris *l. cùm debitor 8. D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*
4. Cùm quincunces vſuræ ſint ex quæ apud nos magis frequentantur vt diximus *Defin. 2.* quod præcipuè inſpiciendum eſt *l. tutor 7. §. quæ autem in fin. D. de admin. tutor. l. cùm ſeruum 39. §. 1. verſ. in vſurarum De legat. 1.*
5. Vſuræ enim ſicut ex ſtipulatione tantum debentur fœneratitio creditori *l. 3. C. hoc tit. l. Titius 24. D. de præſcr. verb.* ita non niſi quatenus ex ſtipulatione promiſſæ ſunt. Iunge *l. ſi pro patre 19. §. ſed vtrum D. de in rem verſo.*
6. Huic enim non poteſt imputari quod alij poteſt cur non egerit ad debitum cõſequendum. Adeò vt hoc caſu etiam theologi patiantur creditæ pecuniæ vſuras exigi etiam non promiſſas.
7. *Num. 4.*
8. Conuentio enim ad certum tempus limitata vltra illud tempus porrigi non poteſt *l. cùm pater 11. D. de pact. dotal. l. Thais 41. § intra certa tempora D. de fidei. libert. l. ſi intra 23. D. de ſtatulib.*
9. Sicut & emptor hereditatis *l. 2. §. vlt. D. de hered. vel act. vendit.* Vide tamen Capell. Tholoſ. *quæſt. 386.* vbi Aufrer. Nec enim puto donatarium quantumuis bonorum vniuerſorum

heredis loco, vnquam esse vt alibi scripsi contra Guid. Pap. *quæst.* 460.

10. *arg. l. cùm de in rem verso 6. D. hoc tit.* de cuius sententia scripsi *lib. 7. Coniect. cap. 8 & 9.*

11. *arg. eorum quæ scripsimus Defin. 1. num. 3. 4. & 5. supr. eod.* quibus adde *l. si certis annis 28. C. de pact. l. operis 31. de oper. libert. l. aduersus 5. l. creditor 7. C. hoc tit.*

12. Videbatur enim ex verbis huius conuentionis id actum vt maller creditor habere fructus pignoris quàm vsuras, cùm de vsuris non conuenisset nisi pro eo tempore quo nec pignus tenere nec fructus ex eo percipere creditor posset. Cæterùm nihil vetat percipi fructus pignoris à creditore cui vsuræ debeantur quæ excedant valorem fructuum, ita vt ad concurrentem vsque fructuum quantitatem imputentur in vsuras, pro eo verò quod deest vsuræ peti possint, sicut è contrario cùm fructus plutis sunt quàm vsuræ, quatenus excedunt vsuras in sortem imputantur *l. 5 §. vlt. D. de solut. l. si non sortem 26. D. de condict. indeb. iunct. l. 1. 3. & vlt. C. de pignor. act.*

DEFINITIO XXVI.

Pecunia chirographariæ vsuræ deberi possint citra agnitionem chirographi. Puta ex causa mandati etiam non promissæ & propter solutionem partis debitæ si sint promissæ.

ET si eo iure vtimur vt pecuniæ chirographariæ vsuræ licèt expressim promissæ non debeantur nisi à die recogniti vel denegati chirographi, 1 Id tamen fallit cùm agitur iudicio mandati. Indemnem enim omnimodo seruari mandatarium oportet. 2 Idem est si debitor antequàm in ius vocaretur debitum iam agnouerit extra iudicium, siue per nudam confessionem, siue per solutionem partis debiti, aut vsurarum. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 9. infr. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.

1. Ex eo pragmaticorum nostrorum errore quem retulimus *Defin. 15. sup. eod.*

2. Dixi *Defin. 10. sup. eod.* vbi etiam monui non aliud in actione negotiorum gestorum obtineri.

3. Nihil enim vetat etiam extra iudicium agnosci bonam fidem *l. quoties 9. §. sicut autem vers. nec vtique D. de admin. tut.* cùm iudicia non sint comparata nisi in perfidos vt tractat Theoph. initio *tit. De action. & in inuitos l. si rem 73. D. de procurat. l. si debitori 21. D. de iudic. l. debitoribus 31. D. de re iudic. l. inter stipulationem 83. §. 1. de verb. oblig.* Nec est huic Definitioni contrarium quod diximus *Defin. 17.* eum qui vltro soluit partem chirographarij debiti licèt agnoscat debitum, non ideò tamen se obligare ad præstandas vsuras quas non deberet si nihil soluisset. Ibi enim agebamus de vsuris ex sola mora debitis non etiam chirographo promissis. Hic verò de iis quas chirographaria promissio debitas fecerit.

DEFINITIO XXVII.

De potestate clausulæ soluendæ ad primam creditoris interpellationem quam ex nunc facit.

CLausula illa quæ in chirographis apponi plerumq; solet *payable à sa premiere requeste laquelle il fait dés à present* nullius momenti est in mutuo, quia repugnat naturæ mutui, quod ita contrahi necesse est vt de meo fiat tuum. 1 Atqui non alienantur nummi, qui sic dantur vt statim recipiantur. 1 Igitur nec proderit vt ex eo die debitor in mora constitutus videatur, vsuráque debere incipiat, 3 & cõsequenter alia interpellatione opus est, 4 nec tantùm si ex chirographo agatur, sed & si ex publico instrumento. 5 *Ita Senatus* in causa D. Marchionis d'Aix & D. de Macorsey 9. Cal. Decemb. 1595.

1. *l. 2. §. appellata D. de reb. cred.*

2. *l. qui sic soluit 55. D. de solut.* Cui non obstat quod scriptum est *in l. qui id quod 33. §. 1. D. de donat.* posse ea lege donationis causa pecuniam Titio numerari vt statim donatori mutua detur, non impediri transactionem dominij, ac propterea iisdem nummis donatori creditis nouum dominium in eis quæri. Id enim fit propter diuersitatem tituli cùm ex nouo titulo & iure penes donatorem sint nummi adeóque ex tali titulo cui non aliter locus esse possit quàm si ex priore traditione translatio dominij inducatur.

3. Præposterum enim est vt priùs aut tam citò sit quis in mora restituendæ pecuniæ mutuæ quam ex ea causa mutui suam fecerit *l. promissor 21. §. 1. D. de condict. pecun.*

4. Vt debitor in mora constituatur quæ regulariter sine interpellatione non contrahitur. *l. morâ 32. D. de vsur. l. si ex legati 23. de verb. obligat.* Præsupponit autem hæc ratiocinatio deberi omnimodo ex mora vsuras siue tanquam vsuras, siue tanquam id quod interest. Quod in bonæ quidẽ fidei iudiciis verum est, sed in strictis falsum si iuris rationem inspicias magis quàm pragmaticorum nostrorum errorem. Volunt enim illi in omni contractu deberi vsuras & id quod interest ex die moræ quasi hodie contractus omnes sint bonæ fidei. Quem errorem nos satis superq; refutauimus *Dec. ad. 9. De error. pragmat. err. 1.*

5. Publicum enim instrumentum non facit ampliorem aut fauorabiliorem causam debiti, sed tantùm probationem eius certiorem *l. 4. D. de pignor. l. scripturas 11. C. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo non facit contractum vsurarium quamuis res ideò minoris vendatur, nisi adsit læsio etiam subducta æstimatione pacti.

NOn ob id solùm contractus dici potest vsurarius, quòd is qui vendidit sub pacto de retrouendendo viliore pretio potuerit carius vendere si absolutè vendidisset. 1 Quid enim si re sua omnino carere noluit? 2 Cur ei imputemus, quod licito contractus genere vti maluerit? 3 Alioqui erunt huiusmodi contractus omnes vsurarij, cùm fieri nequeat, vt non pluris res vendatur absolutè & simpliciter quàm sub pacto de retrouendendo. 4 *Ita Senatus* in causa D. de Chaffardon & Clement Anguisard 5. Cal. Decembr. 1595.

1. Quamuis ita putet Guid. Pap. *quæst. 516. num. 2.* post glos. *in cap. conquestus de vsur.* Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 12. tit. 7. de contr. vsur. §. 4* Et malè, nam glos. *in d. cap. conquestus*, loquitur de illo casu quo precium emptionis sit modicum, id est minus quàm res æstimari iustè debeat etiam deducta iusta æstimatione pacti de retrouendendo, de qua vide *Defin. 26. infr. de rescind. vendit.*

2. *arg. l. in causa 13. §. interdum & l. si ex causa 9. in princip. Dl de minor.*

3. Est enim licitum genus contractus venditio facta sub pacto de retrouendendo vt ait Guid. Pap. *dict. quæst. 516. in princip. l. 2. l. si à te 7 C. de pact. int. empt. & vendit.*

4. Cùm pactum ipsum de retrouendendo sit pars precij vt dicam *in Defin. 26. infr. de rescind. vendit. ex l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. si sterdis 21. § si tibi D. de action. empt. l. si venditor 6. §. 1 in fin. D. de fer. export.*

DEFINITIO XXIX.

Æstimationis quanti plurimi accessiones frumento mutuo dato non debentur, ne quidem à die litis contestatæ.

FRumenti mutuò dati æstimatio quanti plurimi præstanda quidem est à die litis contestatæ, 1 sed non accessiones eius æstimationis, 2 quia stricti iuris contractus est. 3 *Ita Senatus* 17. Cal. Mart. 1596.

1. Ex not. per Bart. & alios *in l. vinum 22. D. de reb. credit. l. 3. §. in hac D. commod. l. vlt. D. de condict. furtiv.*

2. Neque enim debentur accessiones ex contractu stricto nisi naturales vt sunt fructus, & quidem officio iudicis *l. 2. l. videamus 38. § si actionem D. hoc tit.*

3. Nisi pactum interuenerit & quidem incontinenti. Tunc enim debentur accessiones frumenti mutuo dati *l. frumenti 17. C. hoc tit.* ob rationem positam *in l. oleo 23. eod.* Non etiam pecuniæ creditæ *l. 3. eod. tit.*

DEFINITIO XXX.

Moræ purgatio admittitur quandiu non interest creditoris licèt cœperit interesse illius qui habet ius cessum à creditore.

Facilè

FAcilè admittitur purgatio moræ, licèt ex conuentione descendentis cùm nihil interest actoris. 1 At quid si actor iure suo cesserit,& ex aliqua causa interesse cessionarij,licèt non interesse auctoris? Non habebitur ratio huius vtilitatis,ne ex facto cedentis durior fiat cõdicio cessi debitoris.2 *Ita Senatus* in causa nobilis Gaspardi de Lucinge & liberorũ N.Petri de Bellegarde de S. Ciergue 8.Non.April.1596.

1. *I si ita quis* 115.§.*Seia cum ibi not. D.de verb.obligat.l.etsi post tres* 8.*D si quis caution.*

2. Neque enim potest quisquam credendo facere deteriorem sui debitoris condicionem *l.*1.*D.de alienat.iudic.mut. caus. fact.*

DEFINITIO XXXI.

Mora non contrahitur ex solo lapsu diei tacitæ; Ideóque nec debentur fructus nisi à die litis contestatæ cùm nulla præcesserit interpellatio.

NOn potest quis in mora constitui eo ipso instanti quo obligatur tacitè ad rem tradendam. 1 Secus si conuenerit expressè, vt certo die res traderetur. 2 Ideóque interpellatione opus est,3 & in eo nimirum minor est vis taciti quàm expressi. 4 Proinde non possunt ex eo contractu fructus deberi,nisi à die litis contestatæ, 5 si interpellatio nulla præcesserit. 6 *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde contra D.de Cardé 12.Decemb.1596.

1. Vt dixi *Defin.*27 *sup.& Defin.*12. *infr. de contr. empt. ex l. promissor* 22.§.1.*D.de pecun.constit.*

2. Quia tunc eodem tempore & dies venit & mora contrahitur si vltimo saltem instanti eius diei solutio facta non sit. *l. qui hoc anno* 42.*l.ad diem* 77.*D.de verb.oblig.*iunct. *l.si fundum* 214.*eod.*

3. Quæ regulariter necessaria est ad debitorem in mora constituendum *l.mora* 32.*D.hoc tit.l.Titia Seio* 87.§. *vsuras de leg.*2.

4. Quod non est nouum vt notant nostri *ad l.*3.*D.de reb.cred. & ad l.expressa* 88.*de reg.iur.*

5. *l.*2.*l.videamus* 38.§.*si actionem D.hoc tit.*cùm tamen deberentur isti fructus ex die posita in stipulatione/si stipulatio in diem concepta esset *d.l.si fundum* 114.*de verb.obligat.*

6. Intellige si contractus talis sit ex quo debeantur fructus à tempore moræ,quod ius proprium est contractuum bonæ fidei *d.l.videamus* 38.§.*penult.D.hoc tit.*

DEFINITIO XXXII.

Vsurarum conuentio ab vno facta non potest nocere alteri nisi ei qui alias eiusdem contractus partes sibi prodesse velit.

COnuentio vsurarum facta per eum cui tu indemnitatem præstare debeas te quidem afficere non potest,si maiores ille promiserit, quàm quæ citra conuentionem deberentur. 1 Nisi post moram tuam ea conuentio facta sit. Tunc enim potest imputari tibi, cur non prius satisfeceris,aut de vsuris ipsis meliore condicione conueneris. 2 Sed si creditor tuus cum primo creditore transegerit de debito in tuam vtilitatem, non est tibi permittendum,vt conuentionem vsurarum improbes,& reliquam contractus partem sequare. Itaque condicio tibi deferenda est,vt vel omnia, quæ ab eo gesta sunt, probes,vel præstes quicquid primo creditori deberetur, si ei nondum satisfactum esset. 3 *Ita Senatus* in causa D. de Sauigni & D.Comitis de Salencufue.

1. Ne sit in alterius potestate tuam ignorantis condicionem deteriorem facere *l.*2.*D.quod vi aut clam l soluendo* 39.*D.de negot gest.*

2. Quod si fecisses non habuisset necesse is cui indemnitatem præstare debes de vsuris conuenire. Itaque mora tua conuentioni sic incundæ causam & necessitatem dedisse videtur.

3. *arg.l.cùm quæritur* 16.*D.de admin.tutor.l.nam absurdum* 7. *D.de bon.liber.l.si ita stipulatio* 39.§.1.*D.de oper.libert.*

DEFINITIO XXXIII.

Vsuræ adiudicantur ex mutuo à die litis contestatæ siue contestatio vera intercesserit,siue ficta quæ inducitur ex contumacia.

VSuras ex mutuo à die litis contestatæ deberi obtinuit ex inueterato pragmaticorum errore, 1 contra iuris rationem, quæ sanè non patitur,vt ex contractu stricto vsuræ vllæ citra stipulationem debeantur, 2 ne quidem à die litis contestatæ,sed fructus duntaxat,& quidem ex æquitate. 3 Quid ergo si vera litis contestatio nulla intercesserit. 4 Sed debitor in ius vocatus contumax fuerit.Contumacia perfecta habebitur pro contestatione. 5 Itaque non ex die vocationis in ius,sed ex die perfectæ contumaciæ vsuræ adiudicabuntur. 6 *Ita Senatus* in causa N.Volant & Id.Maij 97.

1. Quasi ea sit sententia *legis lite contestata* 35.*D.hoc tit.*cuius tamen longè alia sententia est,vt scripsi *in Error.* L. *Decad.* 1.*de error.pragmat.*

2. *l.*3.*C.hoc tit.l.Titius* 24.*D.de præscr.verb.*

3. Ex ratione posita *in l.*20.*& l.videamus* 38.§.*si actionem D. hoc tit.*quia fructus sunt accessiones naturales,vsura autem non naturâ sed iure percipitur *l si nauis* 62.*D.de rei iudic.* Vide quæ scripsi *in Err.*1.*Decad.*11.*de error.pragmat.*

4. Quæ fit per narrationem negotij apud iudicem *l.vnic. C.de lit.contest.*

5. Alioqui non posset ad sententiam procedi aduersus contumacem,cùm litis contestatio necessaria sit, quod tamen non ita est *l.contumacia* 53.*D.de re iudic.Auth.qua in prouincia C.vbi de crimin.agi oport.*

6. Vt idipsum operetur fictio in casu ficto, quod veritas in casu vero.

DEFINITIO XXXIV.

Non potest conductor prætextu remissionis faciendæ totam mercedem retinere,quin hoc ipso se obliget ad vsuras eius quantitatis quam debitam esse tandem apparebit.

CONductor cui mercedis remissio ex iusta causa fieri debuit, 1 si eo prætextu totam mercedis quantitatem aut plus quàm deberet retinuerit, 2 non ob id liberatur,quo minus eius quantitatis,cuius tandem verus debitor reperitur, vsuras præstare debeat, licèt non potuerit certò scire quam demum quantitatem soluere deberet. 3 Ei namque potest imputari, cur non saltem eam summam quam putabat se debere obtulerit, & recusante locatore obsignauerit. 4 Quod cùm non fecit, æquum non est,vt & rei conductæ fructus,& mercedis vsuras pro eodem tempore retineat. 5 *Ita Senatus* in causa D.de Moyron Thesaurarij Ducis Gebennensis & D.Ducis de Mercœur. 3.Non.Maij 1597.

1. Puta ob sterilitatem *l.ex conducto* 15.§.*Papinianus aliàs l.si vno D.locat.l.licèt certis annis* 8.*C.eod.*

2. Quod facere plerumque conductores solent.

3. Siquidem ea remissio mercedis arbitrio boni viri solet fieri,quod plerumque imò semper incertum est *l.si libertus* 32. *D.de oper.libert.l.societatem* 76.*in fin.cum sequentib.D.pro socio.*

4. Vt pro ea saltem quantitate obsignatio esset vice solutionis *l.obsignatione* 9.*C.de solut.*

5. Est enim id alienum à bona fide non minùs quàm vt rem & precium aut emptor,aut venditor retineat *l.ex empto* §. *qui autem l.Iulianus* 13.§.*veniunt autem l.bona fides l.liberalitatis* 16.§.1.*D.hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Venditori qui rem tradidit debentur vsuræ precij non soluti tanquam interesse damni emergentis. Interdum etiam fructus ipsi.

VSuræ quidem prohibitæ sunt omni iure, id est diuino & pontificio,& ciuili: sed eæ demum quæ nomen fœnoris merentur,& auaritiæ notam exprobrant

petitori.1 At non etiam illæ,quæ in vicem fructuum, & quasi iure eius quod interest debentur: quales sunt quas venditori præstari æquum est ab emptore qui in pretio soluendo moram fecit post acceptam à venditore rei vēditæ possessionem, ex qua fructus vel perceperit vel percipere potuerit.3 Hoc enim casu mora contrahitur re ipsa etiam citra interpellationem 4 cùm contra bonam fidem fit,vt emptor & rem habeat, & pretium retineat.5 Ergo si iustam non soluendi causam emptor habuerit, fortè quòd ab initio & in ipso,quod aiunt, limine contractus immineret periculum euictionis,nec venditor de euictione satisdedisset,6 aliter dicendum erit vt ad vsurarū præstationem nullomodo emptor condemnetur. 7 Tutius tamen fecerit,si pecuniam precij obsignauerit,ne eodem tempore,& rem & pretium habuisse dici possit. 8 Planè si venditor non contentus vsuris pretij petat etiam quāti sua interest ratione lucri cessantis,vix est,vt audiri debeat, nec si probetur solitus negotiari, lucrúmque ex negotiatione sentire 9 nisi probet in eo statu res suas fuisse, vt omnimodo, &, vt loquuntur,certitudinaliter lucrum ex negotiatione fuerit percepturus.10 Hæc autem tunc obtinent cùm venditor, qui rem tradidit fidem de pretio habuit emptori,alioqui nec dominium rei venditę,quāuis traditæ transit in emptorem 11 nec proinde fructus ex re vendita percepti acquiruntur,cùm fructus iure soli nō seminis percipiantur.12 Nisi cùm bona fides tantum possidenti præstat, quantum veritas præstaret. 13 Proinde si pars pretij soluta sit, nec de reliquo pretio fides habita, fructus quidem pro rata pretij soluti emptori acquirentur iure dominij: 14 venditori autem non tam reliqui pretij vsuræ debentur, quàm fructuum ab emptore perceptorum, aut vindicatio,si extent, aut si consumpti sint condictio salua erit,15 nisi malit vsuras pretij non soluti petere, fructuúmque commodum relinquere emptori.16 *Sine die.*

1. *cap.1.& pass.extr.de vsur.*

2. Canonist.maximè Ioan.de Anan. *in cap. conquestus & in cap.salubriter eod.tit.de vsur.*

3. *l.curabit 5.C.de action. empt.*

4. Vt & aliis quibusdam casib. de quib.*in l.3.C.de in integr. restit.min.l.Titia Seio 87.S vsuras de leg.2.*

5. *l.ex empto 11.§.vlt.l.bona fides 50.de action.empt.*Bald.*in l. fin in fin.D.de iur.det.*Alex.*cons.111.vol.4.*

6. Iuxta formam *l si post perfectam C.de euiction.*

7. Afflict.*dec.20.num.5.*post Bald.*ad l.1.C. de bon. mater.*

8. *arg.l.si per te non stat 7.& l.acceptam 19.C.hoc tit.*Dixi *Defin.praced.*

9. Quamuis hoc casu videatur licitè peti interesse etiam lucri cessantis secundum Bart.*in l. vnic.C. de sent. quæ pro eo quod interest.* Canon. *in cap. salubriter & in cap. conquestus Extr. hoc tit.*

10. Afflict. *dict. dec.20.*post Castr *in l.2.§.nunc de officio de eo quod cert.loc.per text.in l. quemadmodum §. si nauis in fin. D. ad l.Aquil.l.naturalem §.1.de acq.rer.domin.*

11. *l.quod vendidi 19.D.de contr.empt.*

12. *l.qui scit 25.§.1.D.de vsur.*

13. *l.bona fides D.de reg.iur.*

14. Quia licèt non potuerit cogi venditor,vt acciperet partem pretij *l.Iulianus 13.§.efferri de action.empt.* sibi tamen debet imputare cùm accepit.

15. Tanquam quorum dominium non sit acquisitum emptori,nec amissum venditori nisi per consumptionem *l.certi conditio 9.§.si nummi D.de reb.cred.l.si à furioso 12.D.eod.*

16. Non enim potest recusare emptor quo minus ita volēte venditore retineat fructus, quos percepit, præstétque vsuras pretij,quod promisit.Quidni enim liceat venditori habere fidē de pretio etiam ex postfacto? Vid.Thom. Grammat.*in addi.ad* Afflict. *dict. decis.* 20. & Steph. Bert.quem citat *cons.* 318.*num.7. part.1.& cons.*109.*part.*3.Anchar.*cons.*19.*num.*2.

DEFINITIO XXXVI.

Relicta repetitio vsurarum ad exonerandam conscientiam,quam vim habeat & quam recipiat interpretationem.

NObilissima fœmina quæ magnam pecunię quantitatem tam ex paternis maternisque quàm ex mariti facultatibus corrogauerat, cùm toto ferè viduitatis suæ tempore fœnus exercuisset, tandem in extremis constituta & à religioso confessario vt animæ iamiam periclitāti consuleret persuasa,accersito confestim notario, & præsentibus septem testibus declarauerat velle se in exonerationem conscientię,vt vsurę omnes,fructus,reditus,lucra denique & emolumenta omnia quæ à suis debitoribus viua percepisset eisdem omnibus à suis heredibus restituerentur,si quid pro interusurio præteriti temporis debebatur,id ne vnquam peteretur, nemine tamen ex debitoribus stipulante,at ne tum quidem præsente, sequenti die mutata sententia eódémque vocato notario, & adstante solenni testium numero dixerat pœnitere se prioris voluntatis, nec causam vllam habere propter quam suis heredibus tantum infligere damnum deberet, vt iis prodesset à quibus nullum vnquam beneficium accepisset.Mox ab eodem à quo priùs confessario admonita vt de salute animæ seriò & ante omnia cogitaret, tertia vel quarta post priorem scripturam hora redierat ad primam voluntatem,expressímque præceperat heredibus, rogare debitores à quibus illa vsuras perceperat, vt liberaliter illas defunctæ condonarent. Id si à debitoribus impetrare heredes non possent,vniuersas iis vsuras lucráque omnia quæ debitores à se persolúta dicerent, heredes ad vltimū vsque quadrantem redderent. In eáque voluntate post paucas horas, & eo ipso die decesserat. Cùm heredes à debitoribus qui per multos annos vsuras partim septunces & besses,partim deunces solucrant,ad earum restitutionem vrgerentur, Negabant se teneri eas reddere quas defuncta intra legitimum & Principum nostrorum edictis licitum modum accepisset,1 non alias autem hucusque prohibitas fuisse quàm quæ supra deunces essent, cæteras omnes & ipsas quoque deunces, nisi quæ ab initio anni prorogarentur atque ita in deunces deflecterent,si non expressim permissas tacito tamē & Principis & magistratuum consensu in hunc vsque diem fuisse toleratas.2 Addebant per debitorum fraudes extortam eam liberalitatem à defuncta quæ toties mutata voluntate nō obscurè indicasset solicitatam se à confessario,ipsis fortasse debitoribus instigantibus, potiùs quàm certo iudicio aut pietatis zelo ad eam dispositionem decurrisse.3 Placuit contra defunctæ voluntatem heredes facere ac parum piè si non omnes vsuras restituerent quarum perceptione conscientiam suam defuncta oneraisset: In quo numero dubitari non oportebat quin omnes eæ essent quæ fœnoris iure censebantur etiamsi quincunces tantū aut etiam quincuncibus minores proponerentur.4 Nec enim quænam iure ciuili aut permissæ essent aut toleratę 5 inspiciendum erat,sed quænam licitæ in foro conscientiæ,6 quænam illicitæ. Porro illicitas esse constabat omnes quotquot fœnoris appellatione continerentur, Fœnus autem & vsuram esse quicquid excedit sortem.8 Nec voluntatis secundæ ratio habenda videbatur quę & per tertiam posteriorem reuocata fuisset,9 & anteriorem factam in piam causam & exonerandæ eōscientię gratiā reuocare nullomodo potuisset, tametsi per speciem vltimæ voluntatis, non per donationem inter viuos ea vsurarum restitutio fuisset imperata. 10 Quid verò indignius quàm propitiis auribus audiri heredes qui ne conscientiam defunctæ exonerarent, propriam onerare non erubescerent? 11 Neque ad rem pertinebat, quod vice eius quod interesset perceptæ viderentur ab ea quæ si sortem exegisset,bona pleraque ex suis pecuniis comparare, corúmque fructus suo iure ac licitè subinde percipere potuisset.Idem enim de pecunia qualibet fœneratitia tractari posset,atque ita fieret vt si bona esset ratio fœnus omne saltem moderatum licitum dici deberet:in foro conscientiæ:quod tamen Theologi nunquam admitterent.12 Planè quas vsuras ab iis defuncta percepisset qui vicissim fructus pignorum dotalium ex contractu cum ea inito perceperant,placuit nullomodo restitui debere,tanquam quæ omnino licitè, ac salua conscientia percipi potuissent,dum ne quincuncibus grauiores fuissent.13 *Ita Senatus pro D.Comite de Grolee & alijs 13.Cal.Ianuar.1604.*

1 Quod enim fit lege permittente pœnam non meretur, *vulg.*

vulg. l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult. Papiens. *de act. hypoth. vers si ie aliqua num. 4.*

2. Nec enim alij vsurarij apud nos hucusque mulctati & condemnati sunt, quàm qui probantur vsuras grauiores de cunctibus exegisse. Ita scilicet ferente temporum auaritia & infelicitate.

3. Nemo enim credendus est tam facilè mutasse voluntatem in ea re quam priùs certo iudicio constituerit *l. non ad ea 89. de condit. & demonstr.*

4. Cùm vsuræ omnes prohibitæ sint omni iure diuino, Pontificio & ciuili, vt diximus *Defin. prox. praced. in princip.*

5. Hoc ideo quia verum est nullas vsuras permissas esse etiã iure ciuili, sed tantùm toleratas quod longè diuersum est. Sic dicimus concubinatum iure ciuili toleratum esse non permissum *l. 3 D. de concub.*

6. Cùm defuncta dispositionis suæ causam non ad ius nostrum, sed ad conscientiam suam retulisset.

7. *Cap. 1. & pass. Extr. de vsur.*

8. Adeo vt nec salutem à debitore aucupari vel accipere ex hac causa liceat citra peccatum iuxta Theologos.

9. Vltima enim voluntas prævalet in vltimis voluntatibus *l si mihi 12. §. 1. de leg. 1. l. si quis 22. de leg. 3.*

10. Quia relictum pro male ablatis videtur relictum vt debitum & habet vim debiti confessati in præsentia partis, vt loquitur Guill. Bened. in verb. *si absque liberis 1. nu. 27. 28. & 29.* Nimirum si relictum sit certis personis aut incertis ex certis non autem si incertis prorsus. idem Boer. *num. 10.*

11. *Arg. auth. hoc autem C. de fideic. l. cùm quis 37. §. codicillis de leg. 3.*

12. Nam interesse taxatum ab initio non debetur nisi probetur. Affict. *decis. 284. num. 3.*

13. Didac. Couar. *lib. 3. var. resol. cap. 4 a. l. cum alibi num. 5.*

TIT. XXV.

Depositi.

DEFINITIO I.

Qui rei propriæ sequestrem se fieri patitur, non ideo dominium amittit.

QVi rei quam bona fide comparauerat sequestrem se fieri passus est 1 per simplicitatem & rusticitatẽ, 2 cùm ius suum tueri potius debuisset, non idcirco dominij ius aut aliud si quod habebat, amisisse intelligitur. 3 Nam quod dici solet rei suæ depositarium neminem esse posse, 4 facere debet vti ne tale depositum valeat, 5 potiùs quàm vt dominium quod nec nuda voluntate nec nisi certis modis amittitur, 6 à se abdicasse videatur qui iuris ignorantia lapsus est. 7 *Ita Senatus* 10. Cal. Decemb. 1588.

1. Sequestrem vocant iureconsulti non depositarium quẽliber, sed eum penes quem deponitur per plures aliqua res integra, sed eum penes quem deponitur per plures aliqua res integra, sed eum penes quem deponitur per plures aliqua res integra

DEpositarius quidem nullas habet exceptiones si depositi conueniatur, 1 Sed si ante redditum depositū decesserit, & heredem cum beneficio legis ac inuentarij reliquerit, 2 non vsque adeò fauebimus depositario, vt non cogatur is qui deposuit eo nomine agere sicut & cæteri creditores in generali discussionis instantia. 3 Est enim depositi actio personalis, quamuis inter cæteras actiones habeat priuilegium post dotem. 5 Planè si deposita pecunia extet vindicari poterit, neque eo casu de priuilegio aut de discussionis instantia quærendum erit. 6 Nam cùm per depositum nec transferatur dominium, nec possessio, 7 apparet rem depositam, quandiu extat, esse extra causam hereditatis, 8 ideóque persecutionem eius nihil commune habere cum personalibus aliorum creditorum actionibus. 9 *Ita Senatus* in causa N. Alexandri d'Vretal & N. Gallet 4. Cal. April. 1593.

1. *l. penult. C. hoc tit. l. quod seruum* 11 *D. eod. l. vlt. ad fin. C. de compensat.*

2. Quo casu relinquit heredem suum obligatum actione depositi licèt heres depositarij non sit depositarius, nec si legatus eius electa dici possit *l. si in Asia* 12 §. *cum sequitur l. die fideiussoribus* 25. *in princip. D. hoc tit. l. si is qui* 8. *cum seq. C. eod.* Omnes enim actiones ex contracta descendentes transeunt in heredem exceptis perpaucis casibus §. *aliquando Inst. de perpet. & temp. action. l. ex depositi* 12. *l. ex contractibus* 49. *D. de oblig. & action.* Scripsi *lib.* 1. *Coniect. cap.* 12.

3. Secundum ea quę constituta sunt *in l. vlt.* §. *& si præfatam. num seqq.*

4. Cùm nascatur ex contractu *l.* 1. *& tot. hoc tit. D. & C. d. l. 1. de oblig. & action.*

5. *l. si hominem* 7. § *quoties vltim. ff. D. hoc tit.* iunct. *l. si extranei* 24. § *in bonis D. de reb. autor. iudic. possid. alias l. 9. de privil. credit.*

6. *d.* §. *in bonis in fin.*

7. *l. licet* 17. § *rei depositæ D. hoc tit.*

8. Extra quam scilicet sunt omnia quæ in bonis defuncti non possunt computari *l. sequens quæstio* 67. *de legat.*

9. *l. procuratoris* 5. § *penult. D. de tribut. act. l. si à domino* 36. *D. de petit. hered. l. depositi* 38 *in princip. D. de peculio.* Vide quæ scripsi *Decad.* 2. *de error. pragmat. Err.* 1.

DEFINITIO IV.

Depositarius non tenetur de culpa nisi certis casibus: Tenetur autem de dolo etiam præsumpto.

DEpositarius qui neque culpam promisit, 1 neque depositio se vltrò obtulit 2 de culpa non tenetur, multóque minùs de casu fortuito, 3 sed tantùm de dolo. 4 Sed tamen dolum præsumptum esse sufficiet, vt conueniri possit. 5 Finge depositas pecunias in eo loco cuius claues semper penes depositarium fuerint, & illæso cubiculo amissas subtractásque res depositas, ac præterea nihil ex iis rebus quæ ad depositarium ipsum pertinebant. Negari non potest quin doli præsumptio vrgeat contra depositarium, ideóque teneri eum depositi æquum erit, 6 adeóque quanti actor in litem iurauerit, si non appareat quid & quantum depositum fuerit, 7 sicut & si cista obsignata deposita esset quæ aperta redderetur. 8 Nec depositario proderit, quòd probet ex rebus subtractis quasdam in alterius manu & potestate visas esse, nisi probet etiam qua ratione fieri potuerit vt ad possessorem res illæ peruenerint. 9 Cùm alioqui necessariò præsumendum sit peruenisse facto & dolo eius qui claues habuit, sine quibus fieri non poterat vt illæsis ianuis aut fenestris cubiculi in quo res erant reconditæ, quicquam ex iis subtraheretur. 10 Nulla præsertim probata amissione earum quæ ad depositarium ipsum pertinebant. 11 *Ita Senatus* pro N. Antermet mens. Mart. 1594.

1. Nam qui culpam promisit eam præstare debet cùm contractus ex conuentione legem accipiant *l.* 1. §. *si conuenit* 6. *D. hoc tit.*

2. Hic enim periculo se illigauit ita scilicet vt non solùm præstare dolum debeat sed etiam culpam & custodiam, non tamen casus fortuitos *d. l.* 1. §. *sæpe euenit D. eod.*

3. *l. contra ius* 23. *de reg. iur. in fin. l. quæ fortuiti* 6. *D. de pign. act.*

4. *l.* 1. §. *ait quoque D. de oblig. & action.*

5. Nam & magnam negligentiam placuit hoc casu in dolo crimen cadere *d.* §. *ait quoque in fin. & l. quod Neruæ* 32. *D. hoc tit. l. mulier* 22. §. *sed enim D. ad SC. Trebell.*

6. Textus est *in l.* 1. *C. de locat.*

7. Nam in actione depositi sicut & in cæteris bonæ fidei actionibus ex quibus quis petat rem suam qua propter aduersarij dolum carere cogatur, in litem iuratur *l.* 1. §. *in depositi* 26. *D. hoc tit. l. in actionibus* 5. *D. de in lit. iur. l.* 2 *ff. C. unde vi.* Non tamen similiter in depositi actione contraria, quia in ea non agitur de fide rupta sed tantùm de calculo *l. is apud quem* 5. *D. hoc tit.* iunct. *l. furti* 6. §. 2 *ff. de his qui not. infam.*

8. *l.* 1. §. *si pecunia* 36. *&* § *si eisa* 41. *D. hoc tit.*

9. Debent enim probationes esse concludentes, nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse vt vulgo dici solet ex *l. neque natales* 10. *l. non nudis* 14. *& pass. C. de probat. l. non hoc* 4 *C. vnd. legit.*

10. *d l.* 1. ponderando verba illa *illæsis horreis C. de locat.*

11. Non enim parua suspicio est malè circa res alienas versatum eum qui suis eundem casum perpessis mèlius prospexerit *arg. l. chirographis* 57. *D. de admin. tutor.* vbi non dubito quin pro *priores* legendum sit *proprios* in illis verbis: *cùm idem circa priores debitores fecissent.* Adde *l. procurator* 55. *D. mandat.* iunct. *l.* 1. *C. de furt.*

TIT. XXVI.

Mandat.

DEFINITIO I.

Pactum de certo quamuis maximo salario valet, quamuis non de quota litis.

NOn videri contra bonos mores pactum fecisse de quota litis aduocatum qui alienam litem maxima mercede prosequendam susceperat *Senatus* pronunciauit 1 in causa D. Dintroz Augustani 3. Non. Decemb. 1598. Quid enim aut quantum salarij nomine detur nihil interest, 2 dùm ne qua litis portio eo nomine præstetur aut promittatur. 3

1. Per text. *in l. si remunerandi* 6. §. *vlt. cum l. seq. D. hoc tit. l. vnic. C. de suffrag.*

2. Salarium tamen certum esse oportet *l. salarium* 17. *C. hoc tit.* iunct. *l.* 1. *eod. l. qui mutuam* 56. § *penult. D. eod. tit.*

3. Hoc enim districtè prohibitum est tanquam quod sit contra bonos mores *l. sumptus* 53 *D. de pact. l. litem* 15. *C. de procurat. l. si contra* 10. *C. hoc tit. l. si qui aduocatorum* 5. *C. de postul.* iunct. *l. quisquis* 6. § *præterea eod.* Adde *l.* 2. §. *si cui cautum D. de extraord. cognit.* Guid. Pap. *quæst.* 102.

DEFINITIO II.

Ex facto substituti tenetur qui eum substituit, sed non nisi in subsidium.

QVi per substitutum fecit quod per seipsum facere debuit, tenetur ex facto substituti. 1 Sed an principaliter, an in subsidium duntaxat? Placuit Senatui non nisi in subsidium. 2 Pro Pantaleone Thomassin contra D. Bonauenturam Besse ex tempore 10. Cal. Aug. 1591.

1. Hic enim est quod dici solet eum qui per alium facit per seipsum facere videri *l. nullius* 60. *l. neminem* 64. *C. de decur. lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 2. *C. de pericul. nominat. lib.* 11. *tit.* 33. Papon. *lib.* 6. *syntagm. tit.* 6. § 1. Adde *l. ex facto* 30. *de negot. gest.*

2. Vt

2. Vt ille semper primus conueniatur, qui primus ge sit, quandiu soluendo est vt euenit in tutoribus quamquam simul & in solidum singulis obligatis *l.2 C si tut.vel curat.non gesser. l.etsi sisses 8.C.de admin.tutor.l.vlt.C.de simul. tutel.*

DEFINITIO III.

Ex violento facto executoris non tenetur is pro quo facta executio est nisi is ratam eam habuerit.

SI apparitor aliúsve executor te mandante perperam & iniuriosè executus sit,[1] cóque nomine & in pœnam pecuniariam & in litis expensas mihi condemnatus,[2] tùm cedat bonis,[3] Æquum est dari mihi contra te actionem in omne id quod ab eo seruare non potuero, [4] Tametsi non ei mandaueris vt mihi iniuriam inferret, [5] si modò vel præsente te facta sit executio [6] vel tu eam ratam habueris. [7] Imputari namque tibi potest, cur talem elegeris executorem, [8] & cur non statim ab eo iure quod tibi per executoris iniuriam quæsitum fuerat, recesseris. [9] *Ita Senatus* in causa Clementis Anguisardi 12. Cal. Mart. 1589.

1. Puta si excesserit fines mandati, vt *in l. ab executione 5. C. quor. appellat. non recipit.* aut si facta executio contra formam à iure siue communi, siue municipali præscriptam, quo casu licet etiam de facto vt aiunt resistere executori *l. contra nostra 5. C. de execut. & exact. lib. 12. tit. 61.* alioqui iuris executio non potest habere iniuriam *l. iniuriarum 13 §. 1. & §. qui à magistratu D. de iniur.*

2. Neque enim cuiquam permitti debet vt publicæ autoritatis prætextu in alterius necem abutatur *l. illicitas 6. in princip. & §. ne potentiores eum seq D. de offic. præsid.*

3. Atque ita meam actionem mihi quodammodo eripiat, nulla enim actio esse videtur quam debitoris excludit inopia *l. nam ut 6. D. de dolo mal.*

4. Factum enim executoris vt & interdum ipsius iudicis censetur factum partis vt *in l. si ob causam 13. C. de evict. l. 1. C. si in cans. iudic pign. capt. sit.*

5. Mandato enim generali nunquam censetur comprehensum mandatum delinquendi cùm nec rei turpis mandatum vllum sit *l. si remunerandi 6. §. rei turpis l. si mandavero 22. §. quidem D. hoc tit.*

6. Quo casu potest tibi imputari cur passus sis id fieri quod ne fieret poteras prohibere *d l. si remunerandi 6. §. si passus sim. l. qui patitur 18. l. qui fide 53. D. hoc tit. l. si fideiussor 6. C. eod.* quibus omnibus locis scriptum est præsentem & patientem haberi pro mandante.

7. Tritum enim est ratihabitionem comparari mandato *l. vlt. C. ad Maced.* & per eam fieri meum negotium quod alioqui non esset meum *l. si pupilli 6. §. item quæritur l. Pomponius 9. D. de negot. gest.*

8. Vt de eo dici solet qui talem depositarium elegit *l. 1. §. is quoque de oblig. & act. aut talem iudicem l. cùm Papinianus 14. C. de sentent. & interl. omn. iudic.*

9. Quo casu procul dubio securus fuisses quia tibi alienum factum imputari nõ potuisset cùm alterius facto vel odio alius non debeat prægrauari *l si quis suo 33. §. 1 C. de inoff. test. l. sancimus 22. C. de pœn. l. non debet 74. de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Neque transactio neque compromissum alieno nomine fieri potest sine speciali mandato.

SIue transigere de alieno iure, siue quod transactioni proximum est, compromittere quis velit speciali mãdato indiget nec generale sufficit. [1] *Ita tractatum est 7. Id. Iun. 1591.*

1. *l. mandato 60. D. de procurat.* Guid. Pap. *quæst. 69.* Sunt etiam alij casus in quibus mandatum speciale requiritur vt *in l. non solum 39. §. vlt. & l. seq. l. qui duos 47. & seq. D. de procur. l. illud 25. §. 1. & seq. D. de minor.*

DEFINITIO V.

Mandatum finitur interueniente noua causa que rerum statum mutet.

VT mandatum finitum videatur, sufficit mandatario iustam habere causam timendi ne præter aut contrà voluntatem mandatoris mandatum exequatur. Inter cæteras enim finiendi mandati rationes illa etiam est si noua causa emergat. [1] Siquidem in omni mandato subintelligitur semper clausula illa: *si res in eo tem statu permanserit.* [2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 7. infr. De insin. donat.

1. *l. quod seruus 35. l. si cùm Cornelius 81. D. de ſ l. ut. l. quod seruus 11. D. deposit.*

2. Vt & in alijs rebus ferè omnibus *l. cùm quis 38. vers. tacitè enim D. de solut.*

DEFINITIO VI.

De mandato exigendarum pecuniarum conuenta mercede.

MAndauerat tibi Sempronius vt à debitorib. ipsius exigeres, [1] data tibi in mercedis vicem debiti parte, sed ea lege vt in singulos menses exactarum pecuniarũ rationem redderes. Cùm à pluribus, non tamen ab omnibus exegisses necdum rationem vllam reddidisses, petierat Sempronius à iudice porrecto in eam rem supplici libello vt inhiberetur tibi, ne quid amplius exigeres, quoadusque exacti ratio per te reddita esset. [2] Ob eam causam in ius vocari te iudex præceperat: Tu ex quo die vocatus fueras nihil exegeras. Quærebatur an imputare tibi Sempronius posset cur non exegisses si interea facti essent non soluendo ij à quibus debitum alioqui seruari potuisset. Placuit non posse, vtpote reuocato mandato contraria expressáque mandantis voluntate. [3] Etsi enim non prohibuerat te exigere, tamen sufficiebat quòd supplicem libellum quem porrexerat iudici vt prohibendi ius haberet, tibi insinuasset. [4] neque enim mandati reuocatio est ex earum rerum numero quæ per iudicem expediri debent, cùm pendeat ex solo animo reuocantis. [5] Quin imò satis est quòd iustam dubitandi causam habueris ne inuito Sempronio exigeres, [6] Nec ad rem pertinebat quod mandatum hoc non potuerat te inuito reuocari, cùm non tantùm mandantis sed etiam tua gratia factum fuisset. [7] Non enim id tibi nocere debebat quod in gratiam, & vtilitatem tuam constitutum esset, [8] præsertim si tali reuocationi consensisse te facto ipso comprobasses. Nam quid intererat an verbis an facto voluntatem tuam declarasses? [9] Planè si constaret non eò minùs exegisse te à debitoribus, æquissimum esset imputari tibi cur ab omnib. nõ exegisses. [10] Hic enim locũ habere poterat quod proditũ est, Dolũ esse si quis nolit persequi quod persequi potest, aut si quis non exegerit vel soluerit, quod exigere, soluere. [11] Quasi hoc ipso quod à quibusdam debitoribus exegisses, satis declarasses nolle te reuocationi consentire. [12] Diuersum esset si ad nutum Sempronij mandatoris reuocari mandatum potuisset. Nã quod exegisses post reuocationem non faceret vt de eo quod non exegisses, rationem reddere deberes, sed potiùs vt furtum fecisse videreris, ideóque & furti posses conueniri. [13] *Ita Senatus* in causa Francisci Garin procuratoris Neciensis & N. Pollet 3. Cal. Febr. 1593.

1. Mandatum enim ita contrahi posse certum est *l. si verò 12. §. penult. D. hoc tit.* Sed tamen quod sequitur conuentum fuisse de mercede impedit ne hoc mandatum dici possit; quia mandatum omne gratuitum esse debet; cùm originem ex officio & amicitia trahat, contrarium autem officio est merces. Nam interueniente pecunia res ad locationem, & conductionem potius respicit *l. 1. §. vlt. l. ità vt 36. §. 1. D. eo. tit.* quãuis impleto mandato nihil vetet remunerationem promitti *l. si remunerandi 6. in princip. eod.* quomodo accipiendæ sunt omnes quæ loquuntur de salario constituto ei qui mandatũ suscepit *vt in l. salarium 7. eod. l. 1. salarium 17.* iunct. *l. si contra 20. C. eod.* Ità-

que hæc Definitio magis pertinet ad *tit. De locat.* quàm ad hûc.

2. Certum enim est potuisse mandatum finiri, immo verò fuisse extinctum finita mandantis voluntate *d. l. si verò* 12. *§. penult. hoc tit.*

3. *d. §. penult. l. 3. C. eod. l. ante litem* 16. *D. de procurat.*

4. *Arg. l. sicut* 3. *vers. nisi allegato. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor. l. Item venunt* 20. *§ potiam & l. sed etsi* 25. *§. si ante D. de petit. hered.*

5. Quo casu qualiscunque certioratio sufficit per qualemcunque denunciationem facta *arg. l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. l. 2. lit. D. de transact.*

6. Vt diximus *Defin. præced. ex l. quod servus* 11. *D. depositi. l. quod servus* 35. *l. si cum Cornelius* 82. in illis verbis, *Nec causam habuisset existimandi id inutile Scia sanè rum esse D. de solut.*

7. Immò cùm non tam mandatum esset quàm locatio & conductio, vt diximus *num.* 1. Certum namque est in contractibus nominatis ex quo tempore semel perfecti sunt non esse locum pœnitentiæ *l. sicut initio* 5. *C. de oblig. & action.*

8. Absurdum enim fuerit aduersarium tibi imputare velle cur ei tam facilè consenseris, & in odiũ tuum retorquere quod in tui fauorem fuerit constitutum *l. nulla* 25. *D. de legib. l. quãtus* 6. *in princip. D. de pignor. act. l. Lucius* 40. *§.* 1. *D. de fidei. libert.*

9. *l. non tantùm* 5 *D. rat. rem haber.*

10. Non enim tibi licere debuit inducere diuisionem voluntatis aduersarij & eam partim probare, partim improbare *l. cùm quæritur* 16. *D. de admin. tutor. l. eum qui* 18 *§. vlt. de his quæ ut indign. auser. l. si ita* 39. *§.* 1. *D. de oper. libert. l. nam absurdum* 7. *De bon. libert.*

11. *l. dolus est* 44. *D. hoc tit.* Sic enim habet vulgata illius loci lectio, quam nescio cur Haloande., Rob. Stephan. & alij non nulli emendarint.

12. Eadem ratione quam supra attulimus *num.* 9. quo ni hil interest an verbis an factis voluntas declaretur *d. l. non tantum* 5. *D. rat. rem haber.*

13. *l. si is qui* 6. *§ Iulianus D. de furt.* Non eo minùs tamen debitores qui tibi soluissent liberarentur dummodò soluissent ignorantes reuocatum mandatum *l. cum qui* 41. *D. de reb. credit. l. si quis servo* 18. *d. l. quod servus* 35. *l. cùm quis* 38 *§.* 1. *D. de solut.* Nec enim hic falsus procurator omnino videtur qui aliquando verus fuit *arg. l. cùm filius* 76. *§. heres meus de leg.* 2. Nam in falso procuratore aliud est quia nummi manent debitoris qui soluit, & ideo debitor non liberatur *l. falsus* 43. *§.* 1. *cum l. seq. l. si vendidero* 8. *§ falsus D. de furt. l. falsus* 19. *C. eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet idoneum mandatum non cogitur exhibere domini ratihabitionem quamuis eam promiserit.

CVm Titij nomine & tanquam eius procurator ex mandato de quo constabat fundum venderes, promisisti facturum te vt is ratam haberet venditionem: 1 si precium petas priusquàm ille ratam habuerit non es repellendus ea exceptione, quasi ex parte tua prior non satisfeceris. 2 Superuacua enim est illa de rato promissio intercedente mandato, 3 Nisi fortasse de mandati viribus & potestate dubitetur, quo casu aliqua ratihabitionis vtilitas esse possit. 4 *Ita Senatus* ex tempore 14 Cal. Mart. 1593.

1. Quæ clausula solet apponi in omnibus contractibus per procuratorem initis tùm etiam cùm de mandato constat ne facti quæstio supereresse possit an seruata sit forma mandati, & consequenter an valeat, quod ex mandato gestum est *l. diligenter* 5. *D. hoc tit. l. cùm mandati* 12. *C. eod.*

2. Qui enim agit ex contractu recipsoco, & vltro citróque obligatorio prior implere debet. *l. Iulianus* 13. *§. offerri D. de action. empt. l. si pater* 8. *C. eod. l. cum fundus* 31. *vers. sed adjicere D. de reb. credit.*

3. Nullus enim alius ratihabitionis effectus esse potest, quàm vt mandato æquiparetur *l. vlt. C. ad SC. Maced. l. vero* 12. *in fin. D. de solut.*

4. *l. quòd si* 16. *D. de minor. l. non solum* 39. *§. pen. D. de procurat.* Adde idem esse si probabiliter dubitari possit an forma mandati sit seruata ex iis quæ dixi *num.* 1. Alioqui non est audiendus quisquam siue agendo siue excipiendo si eius non interfit *l.* 3. *§.* 1. *l. stipulatio ista* 38. *§. alteri De verb. obligat.*

DEFINITIO VIII.

Cessionarius à præcisa executione incipere non potest suo nomine: Alieno potest non tamen contra heredem debitoris.

CEssionarius suo nomine incipere à præcisa executione non potest cedentis nomine, & tãquam simplex mandatarius & procurator potest, aduersus debitorẽ quidem ipsum, 2 sed non etiam contra eius heredem. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 10. infr. De hered. vel act. vendit.

1. Non solùm si spectes rationem iuris quæ non patitur vt ab executione vnquam incipiatur *l. 1 C. de execut. rei iud.* sed etiam si ius illud inspicias quo hodie vtimur. Ex quo receptũ est vt possit incipi ab executione instrumenti guarentigiati, vtpote quod habeat vim sententiæ & condemnationis, quia instrumentum cessionis non potest esse guarentigiatum vt loquuntur. De quo latè Boer. *quæst.* 10.

2. Quoniam qui mandatis actionibus experitur, alieno agit nomine non suo *l. qui stipendia* 9. *l. ita demum* 13. *C. de procurat. l. filiusfamilias* 8. *§. veterani l. procuratore* 55. *D. eod.*

3. Quia non potest instrumentum esse guarentigiatum contra debitoris heredem quantumuis sit alle eiusdem iuris cuius & defunctus fuit, quin prius exploratum sit heredem eũ esse, quod facti est & animi non iuris *l. pro herede* 20. *l. gerit* 88. *de acquir. hered.* Prius ergo est citandus heres & interrogandus an sit heres & pro qua parte *l.* 1. *& tot. tit. D. de interrog. in jur. faciend.* Quòd si nec ipse cedens qui actiones directas habet non potest incipere ab executione contra heredẽ quantò minus cessionarius qui suo nomine non habet nisi vtiles, alieno verò non plus iuris habere potest quàm habeat is ex cuius persona agit *d. l. procuratore* 55. *de procur. l. si cum emptore* 16. *D. de pact. l. empior* 5. *l. postquàm* 7. *& seq. C. de hered. vel act. vendit.*

DEFINITIO IX.

Cessiones quales prohibitæ sint Anastasiana constitutione.

NOn omnes cessiones Anastasiana lege 1 quæ apud nos obtinet, 2 improbatæ sunt, 3 sed ex tantùm quæ fiunt alienarum litium redimendarum gratiâ, data in eam causam pecunia siue venditionis nomen cessioni insertũ sit, siue nuda cessio facta proponatur citra causam tamen donationis. 4 Abrogato hac parte iure vetere, quod nominis etiam controuersi cessionem & venditionem fieri permittebat. 5 Quid ergo si cui cessio facta sit purè & simpliciter, nulla precij adiecta mentione, sed intuitu tamen nouæ obligationis quam cessionarius contraxerit, de pari quantitate cedenti post diem soluenda? Addito etiam pacto vt quantò minus à debitore exigi poterit, tantundem de noua illa obligatione deduceretur. Quidã putabant non pertinere casum hunc ad Anastasij constitutionem, quasi facta cessione ex causa onerosa, 6 susceptóque potiùs gratuito mandato bona fide de alieno debito exigendo, 7 cùm id apertè actum esset vt exactionis periculum ad cedentem pertineret? 8 Alij contrà, non videri causam onerosam quam hic cessionarius vltrò subiisset. Quid enim cogebat eum nouam in se suscipere obligationem alieni debiti, nisi quod priusalieni debiti exactionem vltrò suscepisset? 9 quod verò exactionis periculum ad se pertinere noluisset, An non faciebat potius vt aduersarij tantùm vexandi gratiâ cessionem audaciùs suscipere voluisse videretur, nullo scilicet imminente damni metu? 10 nam si periculo suo fieri cessionem voluisset, equidem excessisset ea res notissimos mandati terminos, 11 sed tamen magis ex bona fide rem gessisse credendus esset, præsertim cùm cedens pupillus proponeretur, 12 tametsi tutoris autoritas interuenisset. 13 Denique non poterat videri gratuitum mandatum susceptũ cùm cessionis instrumento expressum esset, factam cessionem ad cessionarij heredúmque ipsius vtilitatem, eúmque in rem suam procuratorem constitutum fuisse. 14 Quamuis non dubitaretur quin potuisset ille nudi & simplicis mandatarij officium exequi si maluisset. 15 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quæ extat *in l. per diuersas* 11. *C. hoc tit.*

2. Quamuis in Gallia eam non obtinere quidam scripserint. Imbert. *en enchirid.* in verb. *Peines pecuniaires.* Gothofr. *ad d. l. ad diuersas.*

3. Alioqui sequeretur abrogatum esse *tit. De hered. vel act. vendit. D. & C.* quod absurdum esset.

4. *d. l. per diuersas & l. ab Anastasio* 23. *C. hoc tit.* ex quibus locis

locis petendæ sunt exceptiones in quibus placuit Anastasio cessionem actionis fieri posse.

5. *l.si nomen 4.l.qui filyfamilias 14.l.nomina 17. l. venditor 23. & pass.D.de hered.vendi.* Nec enim ante Anastasium quicquam erat quod talem venditionem impediret, etiam inuito debitore *l.3.C.eod.l.1.C.de nouat.*

6. Excipiuntur enim Anastasiana constitutione cessiones factæ ex causa onerosa *d.l.per diuersas vers. exceptis.*

7. *Vt & in l.si verò 12.§. penult.D. hoc tit.*

8. Quod tamen regulariter solet pertinere ad cessionarium si eius fauore facta sit cessio *l.pupilli 96.§.soror D.de solut.* Scripsi *lib.12 Coniect.cap.7.& 12.*

9. Cùm enim quis vltrò se in aliquam necessitatem coniicit non eò minùs actus dicitur voluntarius *l.si fideiussor 7.§. 1. D.qui satisd.cogant.*

10. *l.1. & 2. C. ne lic. potent. patroc. litig.præst. vel action.in se transfer.*

11. Mandatum enim sicuti gratuitum esse debet ita nec mãdatario damnosum *l ita vt 36.§.1.& pass.D.hoc tit. l si seruus 61. §.quod verò ad mandati D.de furt.*

12. Contra quem minor præsumptio, & suspicio fraudis est *l.quod autem 6.§.si quid cum pupillo D.qua in fraud.credit.*

13. Quo tamen casu tutoris dolus si quis esset pupillo nocere deberet *l.4.§.illa etiam quæstio D.de dol.except.*

14. Qui enim gratuitum mandatum suscipit nihil ex mandato acquirit: At is qui sit procurator in rem suam acquirit sibi vtiles actiones *l procuratore 55.* D.*de procurat.*

15. *l.qui stipendia 9.l.ita demum 13.C.eod. titul.De procurat. l. quamuis 40.§.vlt.& seqq.* vbi DD. *& in l.apud Iulianum 11. §.verum D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO X.

Agenti ex cessione vicieſa debet obuci vicium ante litem conteſtatam aut nunquam.

PVrgatur vicium cessionis si debitor agentem cessionarium admiserit quem Anastasianæ constitutionis auxilio potuit summouere.1 Itaque sicut ante omnia cessionarius docere debet de cessione,2 Ita & debitor vicium cessionis statim obiicere, id est ante litem cum cessionario contestatam.3 Multò magis nocebit debitori, si cessionario soluere inceperit.4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim prohibitæ sunt cessiones nisi in fauorem eius contra quem fiunt, Ei verò vt & alii cuilibet licet iuri pro se inducto renunciare *l penult.C.de pact.*

2. Vt diximus *Defin.8 sup.* ex Boer.*quæst.10.*

3. Alioqui litem contestando cum cessionario videtur cum eo quasi contrahere *l. 3. § idem scribit D. de pecul.* & cessionem agnoscere *l.3 C.de nouat.l.3.C.de oblig. & action.*

4. *d. l. 3.C.de nouat.* de qua vide quæ scripsi *lib. 12. Coniect. cap.6.*

DEFINITIO XI.

Plenior est mandati actio quàm ex empto.

PLenior est mandati actio quæ competit fideiussori aduersus debitorem pro quo soluit,1 quàm ex empto, quæ emptori aduersus venditorem ex causa secutæ euictionis laudatum.2 Etsi enim vtraque est ex bona fide,3 omnes tamen impensas in litem factas fideiussor repetit etiam quas ante denunciationem fecerit, 4 si non eas propriæ potiùs culpæ possit adscribere.5 Emptor verò non alias quàm quæ factæ sunt post solennem denunciationem.6 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.26.infr.de fideiuss.

1. Mandato scilicet interueniente. Alioqui non mandati sed negotiorum gestorum actio est *l.ex mandato 20.§.1.D hoc tit.*

2. *l.2.l.si in venditione 60.D.de euict.l.non dubitatur 6.& pass. C.eod.*

3. Nam inter bonæ fidei actiones & mandati & ex empto actio numerantur *in §. actionum Inst. de actio.*

4. Nec enim damnum pati debet ex impleta fide suscepti mandati *l si seruus 61.§.quod verò D.de furt.*

5. Aut etiam casibus fortuitis. Nam nec ea quæ casibus fortuitis potiùs quàm mãdato imputantur, ex mãdati iudicio non præstantur *l.inter causas 26.§. non omnia* D. *hoc tit.* licèt Accurs. ad eum locum notet illius loci sententiam de curialitate non obseruari, id est à bono & honesto mãdatore negligi. Sanè mandatario propriam ipsius culpam imputandam esse constat *d. l. inter causas §.sed cùm seruus.*

6. *l. Herennius 63.in princip.& §.1.D.de euict.l.emptor 8.& seq. & pass.C.eod.*

DEFINITIO XII.

Vsuræ ex causa mandati præstitæ repetuntur etiam contra eum qui vel nullas vel minores debuisset.

CVm deberes Titio trecenta ex chirographo nec haberes vnde solueres actum erat inter nos vt pro te expromissorem me constituerem:1 Itaque tuum tibi Titius chirographum reddiderat. Ego verò me Titio in eandem quantitatem obligaueram quasi meo nomine & ex causa mutui, tametsi nulla mihi pecunia numerata esset. Tu mihi vicissim eandem quãtitatem promiseras, nulla quidem Titij aut prioris debiti mentione facta, sed tamen vtroque chirographo manu tua scripto & eodem die iisdémque condicionibus expressis,2 hoc est vt si ad diem non solueres præstares mihi quanti mea interesset si mora per me fieret solutioni. Constat agenti mihi contra te ex chirographo condemnarite debere vt easdem vsuras præstes quas Titio à me præstitas docuero.3 Etsi enim eo iure vtimur, vel inuita iurisprudentia vt ex chirographo etiam cùm certa dies solutioni dicta & vsurarum pœna subiecta est vsuræ nullæ debeantur nisi à die interpellationis, 4 Id tamen obtinet cùm ex chirographo agitur certi condictione quæ ex mutuo proficiscitur.5 Hic autem subest causa mandati, 6 inspecta scilicet non tam chirographi scriptura quàm negotij gesti veritate.7 Iniquum namque fuerit propter mandatum tuum damno me adfici,8 licèt proponas pristini debiti condicionem talem fuisse vt nullæ eo nomine vsuræ deberentur.9 Nec rursus mihi oberit, quòd vsuras vltro soluerim quarum petitio nulla erat ex chirographo citra interpellationem.10 Non enim ex bona fide est vt mihi imputetur cur bonam fidem agnouerim, & eas vsuras soluerim quas promiseram.11 Finge Titium mercatorem esse qui vsuras decunces solitus sit ex negotiatione percipere.12 Denique indemnem me abs te præstari æquissimum est, Et tanto magis si neges mandatum,13 Cuius vtique apertissimam coniecturam illud præbebat in proposita specie, quòd eodem tempore iisdem verbis & condicionibus, eademque tua manu chirographum vtrumque scriptum constabat: nulla præsertim prolata in contrarium probatione.14 Quanquam si certus promissarum vsurarum modus non fuit, non debui te inscio maiores soluere quàm quę tum in regione frequentarẽtur, aut quas iudex taxauisset. Quid enim si vsuras centesimas vltro soluerim ei qui non nisi quincunces petere in iudicio potuisset? Non debet id tibi nocere 15 nisi probem centesimas aut eas ipsas quas soluerim fuisse debitas & exigi iure potuisse.16 *Ita Senatus* in causa D. de Charanson magistri computorum & Dominę de la Foreſt 11. Cal. April.1593.

1. Sic enim plerumque solutio fieri solet expromissore dato si creditor pro pecunia expromissorem accipere sit paratus, non aliter *l.quod si 10.D.de pign. act, l.quamuis 8. §. si conuenerit* D.*ad SC.Velleian.*

2. Ex quibus circunstantiis non obscurè colligi posse videbatur in vtroque chirographo actum fuisse de eodem negotio. Id enim est quod dici solet ea quæ fiunt incontinenti inesse videri *l.iuris 7.§.quinimo* D.*de pact.l.lecta 40.D.de reb. credit.*

3. Iudicio scilicet mandati *l. si verò 12. §. si mihi mandaueris vers.sed etsi* D.*hoc tit.*

4. Vt diximus *Defin.15.sup.de vsur.*

5. Quia condictio certi ex mutuo est stricti iuris *§.actionum Inst.de action.* & consequenter non facilè admittit accessionem vsurarum: at nec aliam quamlibet *l.3.§.in his quoque l.mera 32.§. in bona fidei D.de vsur.17.de naut.fœnor.*

6. Dixi *Defin.26.sup.de vsur.*

7. *l.1.l.penult.& tot.tit.C.plus valer.quod agit.quàm quod simul concip.*

8. *l.si seruus 61.§.quod verò ad mandati* D. *de furt.*

9. *d.l.si verò 12.§.si mihi l.si quis alieni 27.§.impendia* D.*hoc ti.*

10. Quamuis dici soleat parum fideliter facere fideiussorem qui reo eximit potestatem vtendi iure suo *l. Quintus Mucius* 48 *vers parum enim* D.*eod.*

11. Numquam enim debet fideiussori esse noxiæ si pepercerit pudori suo *dict .l.Quintus in fine principij.l. si fideiussor* 29.§. *quadam tamen* D.*hoc tit.*

12. Frequentantur enim & tolerantur grauiores vsuræ inter mercatores,quàm inter cæteros, propterea quòd pecuniã vberiore lucro exercere solent,propter pericula quæ vicissim subeunt grauiora *arg.l.3.4.5.& pass.3.de nautic.fœnor.*

13. Maior enim fit perfidia ex inficiatione.Vnde & inficiator grauiùs puniri solet *l.inde Neratius* 23.§ *pen.*D.*ad leg.Aquil. l.cùm de indebito* 25.§.1.D.*de probat.l.si quis inficiatus* 13.*D.depos.* iunct.*l.*1.§.*hæc autem in fin eod.*

14. Ex ijs quæ dixi *num.*2.*sup.eod.*

15. Parum enim fideliter facere videor qui facio condicionem tuam deteriorem *l.Quintus* 48.*vers.parum enim* D. *hoc tit.*

16 Eo namque casu absurdũ & iniquum esset non potuisse me impunè vltrò soluere quod vt soluerem cogi poteram per prætorem *l. quod autem* 6.*apud Labeonem D.qui in fraud. credit.*

DEFINITIO XIII.

Pecunia debita ex causa mandati si controuersia sit in causam precij soluti vsuræ non debentur.

AT finge in suprascripta specie cõuenisse inter nos vt tu mihi fundũ venderes,nullo quidem precio conuento 1 sed quem tamen constaret longè pluris esse quàm trecentorum aureorum, 2 & inter nos actum fuisse extra contractum vt pecunia illa quam te mihi ex causa mutui debere dixeras in causam precij spe futuræ numerationis conuerteretur, 3 nec tamen secutam venditionem. 4 An eò minùs cogendus eris vsuras mihi reddere quas ego pro te præstiterim? Dubitationem facit quòd semper verum est eas mihi abesse & quidem ex mandati tui causa. 5 Sed tamen verius est,si per me non per te steterit quo minùs venditio fieret,non magis ad has vsuras te condemnãdum esse, quàm si vendidisses? 6 Quo casu nemo diceret condemnari te debere ad vsuras eius pecuniæ quam non vt mutuam sed tanquam tibi ex causa venditionis debitã accepisses.7 Quid enim tua referret qua condicione aut à quo pecuniam illã mutuatus essem vt tibi soluerem, cùm in eo meum negotium non tuum gessisse me appareret, 8 nec quod nulla secura venditione incipiat pretium huiusmodi penes te esse sine causa, 9 faciet vt causa condictionis vsurarumobligationẽ inducat: nisi à quo tempore proposita condictione fueris in mora restituendi, 10 quod cuenit si retinendæ pecuniæ causã nullã habueris.11 Quid enim si per me steterit quo minùs venditio secuta sit vt eo nomine condemnari etiam debeã in id omne quod tua interfit? 12 Quid si tantumdem aliunde tibi debebam ciuiliter aut naturaliter? Non videberis moram fecisse si efficaciter à te pecunia peti & exigi non potuit.13 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Propter quam causam si nihil aliud interuenisset,venditio contracta videri non posset,quę scil:cet sine precio esse non posset cùm eius substantia consistat ex precio *l.*1.*&* 2.*l.*1.*l.pacta conuenta* 72.*& pass.D.de contr.empt.*

2. Vt proinde nihil vetaret eum fundum mihi vendi aut in solutum dari pro ea pecunia quam mihi debebas *vt & in specie l.vlt.in princip.D.eod.tit.de contr empt.*

3. Pecunia enim ex causa mandati debita facilè in aliam causam potest conuerti *l.singularia* 15.*D.de reb.credit.*licèt cum ea lege pugnet *l.qui negotia* 34.*D.hoc tit.*

4. Aliud autem est venditio, aliud promissio de vendendo *l.vlt.*vbi Bart.*num.*8.D.*de condict.caus.dat.*

5. Quæ res solet inducere actionem mandati *l.inter causas* 26.§.*abesse & pass.*D.*hoc tit.*

6. Semper enim habetur actus pro impleto,in præiudicium eius per quem fterit ne impleretur *l.iure ciuili* 24. *De condict.& dem.l.in iure* 161.*de reg iur.l.*2.*C.de pact.int.empt.& vendit.*

7. Eius namque precij vsuræ solent deberi quod solutum non fuit,non eius quod solutum est aut pro soluto habetur *l.* 2.*C.de vsur.l.curabit* 5.*C.de act.empt.cum similib.*

8. Nemo enim ex eo negotio quod tanquam suum gessit actionem habere contra alium debet *l. ita vt omnes* 36. §.*quòd si fundus D.hoc tit.*iunct.*l.creditor* 60.§.1.*vers. palam enim eod.l. si pupilli* 6.§ *sed & si quis* 3.*de neg.gest.*

9. Nihil enim refert verum ab initio sine causa qui l datum sit,an causa propter quam datum fuit secuta sit *l.pen.*D. *de condict.sin.caus.*

10. Condictiones enim sunt stricti iuris ex quibus proinde non debentur vsuræ ne quidem ex die moræ, adeóque nec ex die litis contestatæ si rationem iuris inspicias potiùs quàm interpretum opinionem *l.videamus* 38.§ *si actionem D. de vsuris* iunctis iis quæ scripsi *in Err.*1.*Decad.*11.*De erro pragmat.*

11. Non enim moram facit qui iustam causam habet vel recusandæ vel differendæ solutionis *l. sciendum* 21. *cum trib. segq. D.de vsur.*

12. Id enim euenit in omnibus faciendi obligationibus vt in locum facti succedat id quod interest, quamuis non fuerit promissum *l.si quis ab alio* 13 §.*vlt* D.*de rei vindic l.quoties quis alium* 81.*D.de ver.obl.*i lũge *l.*1.D.*de act.empt.l. si traditio* 4.*C.eod.*

13. Mora enim nulla esse potest vbi petitio nulla est *l.si pupillus* 127.*de verb.oblig.l.nulla* 88.*de reg.iur.*

DEFINITIO XIV.

Qui debet vsuras ob defectam aliquam condicionem casualem quæ si extitisset nullas ille fuerat debiturus,certiorari debet de condicione defecta vt in mora constitutus,& exinde vsuras debere videri possit.

QVid rursum si inter nos conuenerat,vt tu mihi fundum venderes sub aliqua condicione casuali 1 cuius euentus in neutrius nostrũm fuerit potestate, vt proinde non impleta condicione,ob id quę nec secura venditione neutri ex nobis imputari quicquam possit: 2 An non perinde condemnandus eris ad eas vsuras, quas ego pro te soluerim Titio si legitimum modum non excedant, acsi nulla contrahendæ venditionis spes ab initio fuisset? Minimè.Debui enim cùm primùm defecta condicio est denunciare tibi,4 vt intelligeres cessante causa venditionis superesse pristinam mãdati causam, ex qua maneres mihi obligatus,5 vt si eam tibi duriorem fore prospiceres ob vsuras quas me Titio pro te soluere oporteret tantò citiùs pecuniam conquireres ad dissoluendam obligationem. 6 Finge post elapsam diem quæ chirographo dicta solutioni fuerat,venditionis spem adhuc subsitisse, vt si pecuniam eo tempore mihi obtulisses fuerim ego recusaturus,vtpote quæ nondum defecta promissæ venditionis condicione in precij causam conuerti adhuc potuisset,7 An non in dolo sim si defecta posteà sine facto tuo 8 condicione imputare tibi velim cur ad diem non solueris,Eo solo prætextu,quòd ad eandem diem soluere me Titio oportuerit, aut ob non solutam sortem exinde vsurarum præstationi obnoxium fieri?9 Noua igitur interpellatione & denunciatione opus fuit ad inducẽdam obligationem vsurarum quasi pecuniæ siue creditæ,siue ex mandato debitæ. 10 Itaque cùm in suprascripta facti specie de vsuris tantùm quæreretur,& ego negarem id inter nos actum vt pecunia quam tu mihi debere fassus esses in precij solutionem cederet,11 tametsi non inficiarer ea spe factam à me expromissionem vt si venditio sequeretur tantundem ex precio soluisse viderer. 12 Pronunciauit Senatus deferente te iusiurandum,cogendum esse me vt iurem vel referam,13 quia non aliter sciri possit an vsuræ mihi debeantur quas pro te soluerim,an vel nullæ,vel minores. 14 Nec ad rem pertinuit quòd chirographo scriptum fuerat creditam esse pecuniam nulla futuræ venditionis aut tractatus de ea habiti facta mentione.Plus enim valere debuit quod actum, quàm quod simulatè conceptum esset. 15 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Prudentes nostri vocant non promiscuam ad differentiã condicionis potestatiuæ quam promiscuam appellant *l. fi iam facta* 11.§.1.*De condict.& demonst.* Ideò fortasse quòd de facili possint impleri vt Cuiac.scribit *lib.*14.*Obser.cap.*2.

2. Quod enim casu euenit vel non euenit nemini potest imputari *l.contractus* 23.*in fin.*D.*de regul.iur.*Ex contractu potrò condicionali nihil debetur antequàm condicio extiterit,sed tantùm

tantùm spes est debitum iri §. *ex conditionali Inst. de verb oblig. l. cedere diem* 213. *de verb. signific.*

3. Siquidem actus conditionalis cuius conditio defecit pro nullo habetur, sicut e contrario si conditio extitisset, pro puro haberetur *l.2 § potior* 11. §. 1. *D. qui potior. in pign. hab.*

4. *Arg. l. si filiusfamilias* 7. D. *de SC. Macedon.*

5. Hic enim ita sunt duæ cautiæ obligationis vt ex vna alterutrius origo solutionis proficiscatur vt loquitur Paulus in *l. Iulianus* 60. *in princip. De condict. indeb.*

6. Alioqui potes causari te ignorasse defectã esse conditionem, citiusque soluturum fuisse si id scisses. Itaque hic necessaria est denunciatio tantum impletę cõditionis, at non etiam interpellatio.

7. Secundum ea quæ diximus *Defin. præced. num.* 5.

8. Si enim factum tuum interueniisset aliud probandum esset. Semper enim de suo facto quemlibet teneri æquum est *l. de suo* 9. *D. hoc tit. l. 2. in princ. D. de hered. vel act. vendit.*

9. Neque enim audiendus quisquam est id petens quod in contrarium euentum non fuerat postulaturus *l penul. C. de solu. l. 4. in princip. D. de dol. mal. except.*

10. Prius enim est vt certi debeat non solùm an pecunia debeatur, sed etiam quónam iure, quàm vt vsuræ debeantur. Hic verò iustam habuisti causam non soluendi quandiu ignorasti defectam conditionem quæ si extitisset nihil debuisses. Meritò enim expectatur conditio cuius euentus aliquid potest operari *l. aliquando* 13 § *vlt. ad Vellæan. l si quis ita* 33. *de hered. instit.*

11. Quasi iam exinde contracta venditione sub condicione vt *in l. vlt. in princip. D. de contr. empt.*

12. Non enim potest ea spes facere venditionem quę scilicet expressum & formalem consensum exigit *l. 1. & pass. D. de contr. empt.*

13. *Ex l. manifesta* 38. iunct. *l. iusiurandum* 34. §. *pen. D. de iureiur. l. actori* 8. *cum l. seq. C. de reb. credit. & iureiur.*

14. Hoc enim demum casu necessarius est vsus iurisiurandi vt nimirum probetur id ex quo pendet decisio litis præsertim si aliter probari non possit. *l. penult. & pass. eod. tit C. de reb. credit. & iureiur.* iunct *l. tutor pupilli* 35. *in princ. D. eod. de iureiur.*

15. *l. 1 & pass. C. plus valer. quam agit. quàm quod simul. cone p.*

DEFINITIO XV.

Suscipiens mandatum renouandorum instrumentorum censualium intra certum tempus vt sit certa merce-de, condemnandus est ad censûs ipsos præstandos cum vsuris etiam decuncibus.

NOtarius qui certa, & vt fit, ampla mercede censualiũ & emphyteuticariorum instrumentorum renouandorum mandatum susceperat, 1 & in eo exequendo longiorem moram fecerat, cùm nullas moræ excusationes haberet, vt proinde ipsius negligentiam dolo malo potiùs quàm culpæ imputandam esse constaret, 2 æquissimo Senatusconsulto condemnatus est vt annuarum pensitationum reliqua omnia solueret, quæ ob non confecta redditáque instrumenta exigi non potuerant. 3 Adeóque, quod magis mirum videri possit, cum vsuris decuncibus, 4 salua illi cessáque in eam rem actione pro reliquis exigendis aduersus prædiorum possessores, 5 non tam quòd tanti interesse mandantis videretur, quàm vt hac veluti pœna, notarii contumacia coercereretur. 6 Quàm enim non negligenter solùm, sed etiam dolosè in huiusmodi mandatis exequendis versari soleant ij quibus cura ista iniungitur, sciunt omnes qui eorum implorant operam, & ex frequentissimis quæ aduersus eos proponũtur querelis Senatus noster optimè compertum habet. 7 Sic iam pridẽ à Senatu pro D. Guillielmo Du Four Iuridico maiore Sabaudiæ contra N. Chandeuil relatum est in causa quadam Curati Des Alluës contra Ludouicum Plaisance Prid. Id. August. 1593.

1. Hoc verò non tam mandatum videri debet quàm locatio & conductio cùm merces interuenerit. Mãdatum enim gratuitum esse debet vt diximus *Defin. 6 num. 1. sup. eod.* Adde *l. naturalis* 5. §. *at cum de* D. *de præscr. verb.* hoc enim factum tale est quod locari & potest & solet.

2. Magna enim negligentia culpa est: magna verò culpa dolus est *l. magna negligentia* 226. *de verb. signific. l. quod Nerua* 32. *D. deposit.*

3. Tanti siquidem videbatur interesse actoris, cui etiam ex hac causa iusiurandum in litem deferri posset *l. in instrumentis* 10. D. *de in lit. iur. l. 4. C. eod.* sicut & In actione ex conducto iuratur in litem cùm dominus cogitur re sua carere *l. si cui locatarium* 48. §. 1. *D. locat.* iunct. *l. in actionibus* 5. *D. de in lit. iur.*

4. Veniunt enim vsuræ ex mora in iudicio locationis vt & in aliis bonæ fidei iudicijs officio nimirũ iudicis *l. quæro* 54. *D. locat.* Non tamen decunces sed quæ in regione magis frequẽtantur *l 1 in princ. D. de vsur. l. tutor* 7. §. *quæ autem. D. de admin. tut.* Neque verò solet Senatus noster vsuras decunces, aut, vt alij vocant, dextantes facilè adiudicare, ne quidem inter mercatores, vt diximus *Defin. 2. sup. De vsur.*

5. Cui enim non hoc saltem æquum videatur, consequi reum ab actore id quod sine dispendio actoris futurum est vt ait *l. in creditore* 38. *de euict.* licèt non facile audiendus sit qui actiones sibi cedi postulat si sit ipse in mala fide *l. mulier* 19. D. *qui potior. in pign. hab.* Debet enim sibi imputare *argum. l. & ex diuerso* 35. §. *pen. D. de rei vindic.*

6. Publicè enim interest negligentiã hanc puniri quæ tam multis malo exemplo sit, & tam multis dominis noceat.

7. Ideóque tanto grauius & acerbiùs cum iis agendum fuit *arg. l. aut facta* 16. §. *vlt.* D. *de pœn. l. quanta* 12. D. *de public. & vectig.*

DEFINITIO XVI.

Mandatum exercendæ iurisdictionis an & quando reuocari possit.

EVm cui iurisdictionis dominus mandauit exercendam iurisdictionem, posse ad mandantis nutum reuocari non ambigitur, si liberalis & voluntaria mãdandi causa fuit. 1 Tametsi probet is cui mandata est iurisdictio magnis à se beneficijs affectum eum qui mandauit, in quorum compensationem videatur ea veluti merces debita fuisse. 2 Nec aliud erit si iureiurando affirmauerit dominus rata se habiturum omnia quæ gesserit is cui mãdauit, nisi etiam iurauerit nunquam à se reuocatum iri mandatam iurisdictionem. 3 Quamquam enim dici solet iusiurandum sequi naturam actus in quo interponitur, 4 mandatum autem omne sui natura est reuocatorium. 5 Tamen quod ad ius reuocandi pertinet addit aliquid, firmúmque facit; & irreuocabile quod alioquin erat reuocabile cùm idipsum nominatim iuratum est De non reuocando: 6 nemo enim dubitat quin eam sibi legem dominus possit dicere quæ nec turpis nec illicita est. 7 Imò tanto honestior, quantò difficilius est vt ea reuocatio fiat sine auaritiæ aut vindictæ suspicione. 8 Propter quam fortasse causam singulari quodam iure illud receptum est, vt qui à supremo Principe iudicandi munere donati sunt, non similiter ad nutum reuocari possint. 9 Beneficium namque Principis decet esse mansurum, 10 nec de eorum animo & voluntate malè vnquam suspicari licet. 11 Quo exemplo addunt nonnulli idem admittendum esse in iis quibus à prælato, puta Abbate aut Episcopo mãdata iurisdictio sit. Sed nos alio iure vtimur, & Prælatos quantumuis præcelsæ dignitatis hac parte vassallis potiùs quàm Principibus æquamus. 12 Plane cùm ex causa remuneratoria aliáve onerosa mandatum exercendæ iurisdictionis interuenit, licèt non desint qui referant à Senatu Parisiensi iudicatum non eo minus reuocandi ius habere dominum, salua iudici reuocato actione pro indemnitate consequenda: 13 sequimur tamen contrariam sententiam existimantium reuocandi facultatem sine causa nullam superesse, quasi inito contractu, solutóque eo, quod debebatur. 14 *Ita Senatus* ex tempore R. D. Abbate d'Entremons contra D. Floccard Præsidem Rationalium apud Gebennenses, in secreto auditorio 6. Id. Decemb. 1593.

1. Est enim hoc ex natura cuiuslibet mandati vt reuocari possit ad nutum mandantis *l. si verò* 12. §. *penult.* D. *hoc tit.* qui enim mandatam iurisdictionem habet, alienam habet nõ suam *l. 1. §. qui mandatam l. 9. D. de offic eius cui mandat. est iurisd. l. solet prætor* 16. *D. de iurisd. l. iudicium solvitur* 58. *D. de iudic.*

2. Non enim quasi remunerandi gratia solutum fuisse præsumendum est quod mandans ita in alium transtulit vt tamen suum esse maneréque voluerit.

3. Reuocando namque iurisdictionem non reuocat gesta ab eo cui mandauerat iurisdictionem, sed impedit tantùm ne quid amplius gerere is possit ex quo reuocationem sciuit

l. si verò 11. §. *penult.* D. *hoc tit. l. si quis seruo* 18. *l. si cùm Corne. ius* 82. D. *de solut.*

4. *Vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun.*

5. *§. rectè quoque Inst. de mandat. l. si mandassem* 15. *D. eod.*

6. Iuramentum enim omne seruandum est quod seruari potest citra dispendium salutis æternæ nisi iurasi randi gratiam is fecerit qui facere potuit *l. vlt. in princ. D. ad municip. cap. cùm contingat. Extr. de iureiur. cap.* 2 *De pact. in* 6.

7. Vt enim iuramentum sit obligatorium sufficit quod non sit contra bonos mores *cap. non est obligatorium de reg. iur. in* 6. & vt habeat tres comites iustitiam, veritatem, & honestatem *cap. animaduertendum* 22. *quæst.* 2.

8. Fecit enim seculi nostri infelicitas vt ista quoque iudicãdi & iurisdictionis exercendæ officia venalia sint plerisque contra sanctissimam Iustiniani constit. *Nouell.* 8. *vt iudic. sine quoquo suffrag. fiant.*

9. Adeò vt tum etiam cùm Princeps alicui concessit iurisdictionem ordinariam ad suum beneplacitum non ideo tamen illius morte extinguatur, sed necessaria sit reuocatio successoris Bald. *ad l. meminisse* De *offic. proconsul. ex Nouell.* 80. *de quæstor. in* 3. *super hoc.* Capic. *decis.* 116. & 126.

10. Adeóque plenissimè interpretandum *l. penult.* D. *de constit. Princip.*

11. Principes enim magis quàm alij ab illicitis abstinere debent *l. penult.* vbi Bald. D. *de hared. instit.* præsertim ne quid per auaritiam aut vindictam facere videatur *l. vnic. C. si quis Imp. male l.*

12. Vt possint ad nutum reuocare iudices à se constituros.

13. Quasi mandatum nullum esse possit, quod hoc ipso non sit reuocatorium, quod tamen falsum est quia procurator constitutus in rem suam reuocari non potest *l. quæ omnia* 25. *vers. planè l. procuratore* 55. *D. de procurat.*

14. Qui enim remuneratur agnoscit debitum saltem naturale cùm esset naturaliter obligatus ad *εὐεργεσίαν* videturque genus quoddã permutationis cõtraxisse. *l. sed etsi lege* 25. *§. consulit. D. de petit. hared.* Vnde & speciem lucri esse dicimus etiam ex alieno largiri & beneficij debitorem sibi acquirere *l. si pignore* 54. *§.* 1. D. *de furt.* porro naturalis quoque obsignatio impedit repetitionem soluti *l. naturales* 10. D. *de oblig. & action. l. si deiussor* 16. *§. naturales. de fideiuss. l. naturaliter* 13. & *pass.* D. *de cond. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Mandati actio datur in solidum contra mandatorem etiamsi ad eum solum non pertineat totum negotium, negotiorum gestorum actio non item.

MAndatum factum ab vno ex pluribus quorum erat negotium non eo minùs in solidum obligat mandantem, vt solus conueniri possit totius indemnitatis nomine, nec cogitur mandatarius aduersus alios agere qui solius mandantis fidem secutus est. 1 Diuersum esset si nullo intercedente mandato negotiorum gestorum agi oporteret propter gestum negotium quod plurium commune fuisset. Tunc enim contra eos omnes agi necesse esset ad quos negotium pertineret. 2 *Ita Senatus* pro Ogerio Inard contra Syndicos de Mellionnax prid Non. Feb. 1595.

1. Nam etsi plures simul mandassent, vnus tamen ex mandatoribus eligi posset etiamsi non esset dictum in mandato *l. si mandatu* 59. §. *Paulus respondit vnum ex mandatoribus D. hoc tit,* adeo vt nec vnius electione alij liberarentur quod olim diuersum erat in fideiussoribus *l. reos* 23. & *l. vlt. C. de fideiuss.*

2. Et quidem in viriles nisi ab altero ex sociis esset prohibitus *l. si autem* 8. §. *Iulianus de negot. gest.*

DEFINITIO XVIII.

Procurator in rem suam constitutus potest habere executionem sententiæ etiam in mandantis fauorem lata dummodo faciat ex qua mandans facere deberet.

PRocurator in rem suam constitutus ab eo qui ex conuentione litem iam cœptam suo nomine prosequi debuit non ex eo solo credendus est à contractu recedere voluisse, quòd sententiam postmodum siue à iudice siue ab arbitro redditam in persona cedentis cõcipi passus sit: Cùm ex conuentionis potestate ita fieri oporteret, nec dubitari debeat quin & ex persona & nomine mandatoris possit agere cessionarius. 3 Cui consequẽs est vt si per sententiam condemnatus sit is qui mandauit vt aliquid daret vel faceret, liceat mandatario idipsum dare vel facere dummodo perinde aduersarij indemnitati consulatur. 4 Finge cùm de diuidenda hereditate inter fratres ageretur, bona vniuersa, siue quia commodam diuisionem non recipierent siue qua alia ratione vni ex fratribus adiudicata fuisse, 5 alteri autem certam pecuniæ quantitatem ea lege, vt ex parte pecuniæ fundus emeretur in causam fideicommissi mutui inter fratres relicti. 6 Sufficiet cessionariam qui pecuniam hanc ex cessione petere potuit fundum emisse, fratris cedentis licèt absentis nomine, 7 quamuis nulla sequi possit ratihabitio propter absentiam cedentis. Nihil enim alterius fratris interest. 8 Igitur & pecuniã quæ fratri solui debuit soluere cessionario cogẽdus erit frater, qui vni uersa bona retinet, licèt fratri nõ cessionario fuerit cõdemnatus. 9 Nec vlla in eã rẽ noua cessione aut indẽnitatis repromissione opus erit. 11 Adeò verum est hereditate vendita iura omnia quæ venditori competebant ad emptorem cum hereditate ipsa & habitu & potentia transire. 12 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 13. sup. Commun. vtriusque iudic.

1. Nihil enim vetat eum quoque qui alium constituerit procuratorem in rem suam nihilominùs agere & in litem persequi suo nomine cùm retineat etiam inuitus actiones directas, nec cogatur procurator eas ipse alieno nomine exercere si nolit *l. 3. C. de nouat. l. Paulus respondit* 69. D. *de procurat. l. procuratoribus* 21 C. *eod.* vbi eis qui mandauerint denegatur facultas negotia persequendi, eo demum casu quo procurator factus sit dominus per litis contestationem. Nec tursus quicquam interest vtrum ab initio an cœpta iam lite negotium ad personam procuratoris transitum fecerit *l. nihil arbitramur* 20. *C. eo. tit. de procurat.*

2. Debet enim sententia ferri conformis libello & actis iudicij *l. vt fundus* 18. D. *commun. diuid. l. vlt. C. de fideic. libert. l. vinum D. si cert. petat.*

3. Si malit directam alieno nomine exercere quàm vtilem suo proprio *l. emptor* 5. *l. ex nominis* 8. *C. de hered. vel act. vendit. l. procuratore* 55. *D. de procurat.*

4. Cui enim aliquid conceditur, illa etiam concessa intelliguntur sine quibus id facere non possit *l.* 2. D. *de iurisd. l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. D. *de procurat.* Sed & cuilibet licet pro alio soluendo eum liberare *l. soluendo* 39. *D. de negot. gest. l. soluere* 23. *D. de solut.*

5. *l. ad officium* 3. *C. commun. diuid. l.* 3. *l. item Labeo* 22. § 1. & *pass.* D *famil. ercis.*

6. Vt quod inde comparatum esset vice permutati dominij restitueretur vt *in l. sed quod inde* 71. iunct. §. *vlt. leg. præced. de legat.* 2.

7. Postquam placuit ex generali consuetudine Decorum omnium vt notarius alteri vtiliter stipuletur siue ex causa emptionis siue ex alia qualibet etiam absenti & ignoranti Anto. Tessaur. *Decis. Pedemont.* 70.

8. Ei verò cuius nihil interest, neque actio neque exceptio dari debet *l.* 3. § 1. *l. stipulatio ista* 38. §. *alteri de verb. obligat.*

9. Ne alioqui permittatur ei & rem & precium retinere cõtra *l. ex empto* 11. §. *vlt. & l. bona fides D. de action. empt.* Certum enim est procuratori in rem suam dato rectè solui posse tãquam qui sit dominus non solùm litis post contestationem sed etiam ipsius rei quamuis non exteris procuratoribus ad litem demandatis *l. hoc iure* 86. D. *de solut. l. sed si tantum* 13. D. *de pact. l. transactionis* 7. C. *de transact.*

10. Qui enim procurator in rem suam datus est iudicati executionem ex persona cedentis habere potest, sicut & in ipsum iudicati executio datur *l.* 4. *in princip. D. de re iudicat.*

11. Est enim iniquum onerari quem superuacua, siue cautione, siue cessione, siue repromissione *l. hac stipulatio* 14. §. 1. D. *si legat. nom. caueat l.* 2. §. *vlt. & l.* 2. *D. vt in possess. legat.*

12. *l.* 2. & *pass.* D. *de hered. vel act. vendit. l. qui nondum* 4. *C. eod.*

DEFINITIO XIX.

Casus in quo mãdatum non finitur morte mandantis.

Non

NOn semper proximi mandantis morte finitur mandatum, 1 si alius mandans superior supertit ad quem præcipuè negotium pertineat. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 24. sup. De procurat.

1. Quamuis regulare sit vt mandantis morte mandatum finiatur *l. si quis alicui* 27. §. *morte.* iunct. *l. inter causas* 26. D. *hoc tit. l. mandatum* 15. C. *eod.*

2. Quod euenit cùm procurator datus alium procuratorem substituit, siue ab initio datus esset cum substituendi potestate vt plerumque fit, siue litem esset contestatus *l. nulla dubitatio* 23. C. *de procurat* Ioan. Papon. *lib.* 6. *tit.* 4. §. 15.

3. Puta quia procurator ab eo constitutus quem ponimus decessisse non fuerat factus procurator in rem suam, sed in rem mandantis. Similiter nec finitur mandatum eius qui à procuratore substitutus est quamuis decesserit prior mandans si modò decesserit post litem à procuratore contestatam *d. l. nulla* 23. C. *de procurat.*

DEFINITIO XX.

Cessionis causa vera probanda est aliter quàm ex solius cedentis confessione.

VT cessio valeat quæ fit dato precio, necesse est interuenire veram numerationem, & numerationis probationes veras esse, non ex sola cedentis confessione effectas. 1 Quotie. enim actus aliquis prohibitus aut suspectus est siue ratione personarum, siue ex qualitate negotij quod tractatur, confessio sola contrahentis non potest sufficere ad probationem, 2 ne alioqui facilè fraus fiat legi. 3 Tametsi quod ad cedentem pertinet verius sit nocere illi debere propriam confessionem. 4 Quòd si cessio facta sit ex causa dationis in solutum, causa quidem iusta est & legitima, 5 sed tamen eadem iuris ratione probandum necessariò est præcedens debitum quod sit loco precij. 6 Et consequenter si quis fingat se debitorem & propterea cedat & det in solutum, cessio non valebit. 7 Diuersum tamen est si cedens non tantùm confessus sit, sed etiam affirmauerit se debitorem adiecto in eam rem iureiurando. 8 Iusiurandum enim pro veritate habetur, 9 nec facilè credendus est cedens peierare voluisse verandi tantùm debitoris gratiâ. 10 Præsertim si quo tempore de cessionis viribus disputatur, cedens iam defunctus proponatur, vt non sit integra probatio debiti cessionario, 11 qui fortassis tempore cessionis instrumenta sua omnia reddiderit cedenti, existimans sibi satis cautum esse iurata cedétis assertione. 12 Illud sanè omninodo requiritur vt cessio facta sit inter personas nõ suspectas. 13 Quid enim si extra casus exceptos facta sit aduocato aut procuratori aut alteri qui litium redemptor videri possit? 14 *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan. 12. Cal. Sept. 1595.

1. *l. per diuersas* 22. *vers. vsque ad ipsam* C. *hoc tit* & ibi DD.

2. Cravet. *cons.* 175. *num.* 4 post Dec. *consil.* 351. *col.* 2. *in fin. & in cap præterea col.* 6. *de offic. delegat.*

3. Quod ne fieri possit diligenter cauendum est *l. qui testamentum* 27. D. *de probat.*

4. Nemini enim licet venire contra suam confessionem *l. aùn de indebito* 25. D. *de probat. l. generaliter* 13. C. *de non numer. pecun.*

5. Est enim titulus pro soluto proximus titulo emptionis *l. pro soluto* 46. *& l penult. de solut. aliàs l.* 2. *& pen.* D. *pro solut.*

6. Non enim valet datio in solutum ne quidem ex parte si non respondeat quantitati reuera debitæ id est si plus vel minùs reperiatur debitum, quàm pro quanto fiat datio in solutũ. *l. si non sortem* 26. §. *si centum.* vbi Bart. & alij D. *de condict. indeb.*

7. *d. l. per diuersas.* in illis verbis: *vel is qui res aliquas possidet pro debito &c. l. hoc tit.* Gabr. *lib.* 2. *concluf.* 5. *de act. num.* 21. ex Aret. *cons.* 95. *dub.* 2.

8. *Arg. l. cum quis decedens* 37. §. *codicillis in fin. de legat.* 3. iunct. *l. cùm pater* 77. § *filius matrem de legat.* 2.

9. Sicut & res iudicata *l. ingenuum* 28. D. *de stat. homin. l. res iudicata* 208. *de regul. iur.* iunct. *l.* 1. *&* 2. D. *de iureiur.*

10. Nec enim probabilis in dubio est suspicio periurij cùm periurium sit crimen & quidem grauissimũ quod solum Deum vltorem habere potest *l. vlt.* ibi: *sed si verum fuerit inuentum l. de reb. credit. & iureiur.* iunct. *l. meritò* 11. D. *pro socio.*

11. Solent siquidem ex huiusmodi casibus intercidere probationes *l. in lege Aquil in* 40. D. *ad leg. Aquil. l. qui Romæ* 122. §. *Agerius de verb. oblig.*

12. Intellige tamen nisi aduersarius oneret se probatione quòd cessio sit simulata, & confessio cedentis falsa quamuis iurata: 1 nec enim æquum esset maiorem esse vim iurisiurandi inter alios præstiti, quàm veritatis de qua cõstet in cõtrarium.

13. Multò enim maior fraudis suspicio est inter personas suspectas & prohibitas *d. l. qui testamentum* 27. D. *de probat. l. data* 27. C. *de donat.*

14. *l. sumptus* 53. D. *de pact. l. quisquis* 6. §. *præterea* C. *de postul. l. litem* 15. C. *de procurat.* Vide tamen in hanc Defin. Anton. Gabriel. *libr.* 2. *com. mun. opin. titul. De action. concl.* 5. *numer.* 3. vbi defendit cessionem actionis etiam iuratam non valere, Et eundem *libr.* 5. *titul. De donat. concluf.* 3. *numer.* 13. vbi ait confessionem dotis receptæ factam per maritum constante matrimonio etiamsi iurata sit nocere quidem marito sed non creditoribus. Quod & post Bart. tractat Ferra. *in form. libell. quo vxor agit ad dot. & vsumfr.* in verb. *Dedit & tradidit in dotem. num.* 5. *in fin.*

DEFINITIO XXI.

Vt valeat cessio sufficit habitam esse fidem de precio & precium aliquando solutum fuisse pendente etiam iudicio.

QVod tamen proximè diximus non valere cessionem nisi probetur vera pretij numeratio locum nõ habet si tantùm habita sit de pretio. 1 Sed habere fidem de pretio non illud est, cedentem qui non sit debitor mentiri se debitorem, 2 at sequi fidem cessionarij promittentis se soluturum ad certam diem: 3 quo casu etsi valet cessio, non priùs tamen agi ex ea potest quàm precium solutum sit. 4 Planè si priùs actum sit & pendente iam lite solutum fuerit, placet ex solutione quandocunque secuta præcedens iudicium confirmari. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Solent enim ista plerunque esse similia, solutum esse precium, & fidem habitam esse de precio *l. quod vendidi* 19. D. *de contr. empt.* iunct. *l. vt res* 53. *eod. l. si rem* 9. §. *omnis* D. *de pign. act. l. satisfactio* 52. *D de solut.* DD. *ad d. l. per diuersas* 22. *& ad l. ab Anastasio* 23. C. *hoc tit.*

2. Ita enim facilè fraus fieret legi quæ requirit veram & realem non fictam numerationem, vt diximus *D. fin. præced. n.* 1 *&* 2.

3. Hoc enim casu certum est deberi cùm iam dies cesserit licèt nondum venerit *l. cedere diem* 213. *de verb. signific. l. in diem* 10. *D. de condict. indeb.*

4. Quia cùm non aliter lex permittat valere huiusmodi condicionem quàm sub ea veluti condicione *si cessionis precium solutum erit*, necesse est impleri condicionem priusquàm ex cessione agi possit, quia condicionalis actus quandiu condicio pendet pro nullo est *d. l cedere diem. l. qui Romæ* 122. §. *Agerius D. de verb. obligat.*

5. Ex postfacto enim apparet cessionem ab initio non sine causa factam fuisse atque ita suspicione fraudis finita nihil impedit quominùs dicendum sit cessionem ab initio valuisse. Actus enim condicionalis ex quo tempore extitit condicio habetur pro eo acsi fuisset ab initio purus *l potior* 11. *in fine principij* D. *qui potior. in pign. hab.* Textus est in hanc sententiam satis accommodatus *in d. l. si rem* 9. §. *vlt.* D. *de pignor. act.*

DEFINITIO XXII.

Cessio facta per dationem in solutum nõ valet nisi ad concurrentem vsque quantitatem qua debetur, nec admittit accessionem vsurarum nisi ex quo die actum sit ex cessione.

CVi octinginta debebantur tam sortis quàm vsurarum nomine, cesserat creditori suo actionem in solutum sexcentorum, 1 non nisi sexcenta cessionario debebuntur, 2 cum vsuris à die cessionis. Loquimur enim de debito quod vsurarum accessionem admittebat in persona cedentis. 3 Alioqui enim dici non potest meliorem esse debere condicionem cessionarij, quàm cedentis 4 vt vsuras consequi debeat à debitore, nisi ab eo saltem tempore quo egit ex cessione. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Certũ enim est pro pecunia posse in solutum dari nomen

volenti nempe creditori,non etiam si nolit *l.eum à quo* 16. *C.de solut.*

2. Quia pro ea duntaxat quantitate cessio precium habuit, quod necesse est interuenire ad validitatem cessionis *l. per diuersas C.mandat.* Dixi in duabus precedentibus Definitionibus.

3. Puta quòd deberetur pro emptionis precio vt in *l.* 2. *C.de vsur. l.curabit* 5.*C.de action.empt.*

4. *l.innitus* 156.§. *plerumque l. aliud est* 160. §. *absurdum est.* De *regul.iur.*

5. Exemplo eius quod dicimus legatario qui cessionarius quodammodo est *l.ex legato* 18.C.*de legat.* non deberi vsuras,neque fructus nisi ex die litis contestatæ *l.* 1. *& tot. tit. C.de vsur. fructib.legat.* aut saltem ex ex die moræ contractæ per interpellationem *l.Titia Seio* 87.§. *vsuras de legat.*2.*l.si quis seruo* 84. *eod. cum similib.*

DEFINITIO XXIII.

Non valet cessio sic facta vt cessionarius post victoriam litis precium soluat cedenti.

CEssionem actionis ad litigandum factam ea lege adiecta,vt post victoriam cessionarius conuentum precium cedenti solueret,placuit nullius esse momenti: neque permittendum cessionario vt ex ea ageret,ne quidem ad illam vsque quantitatem de qua fides habita fuisset, 2 quòd ex dilatione soluendi precij in tempus vsque victoriæ appareret, non nisi vexandi aduersarij gratia factam cessionem, 3 & in odium litis quam idem cessionarius paullo antè ab eodem debitore passus fuerat. 4 Sanè saluum cedenti ius suum manere cóstitit. 5 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro Hugone Mottet contra Ioannem Rauassot 8 Cal.Sept.1595.

1. Hæc enim cautio futuri emolumenti societatem suspensa lite polliceri videbatur,quod districtè prohibitum est *l.* 2. §. *si cui cautum* D.*de extraord.cognit.*

2. Quamuis soleant huiusmodi cessiones valere non minùs cùm habita est fides de precio quàm cùm precium reuera numeratum est, vt dixi *Desin.* 21.

3. Quæ præcipua ratio fuit improbandarum cessionum in *d.l.per diuersas* 22.*& l.seq.*C.*hoc tit.* iunge *l si quis* 7.§.*exigitur D. de edend.*

4. Solent verò reuocari,aut potiùs,vt loquuntur, annulari omnia quæ fiunt in odium litis iure & priuilegio attẽtatorum vt supra diximus *in tit.Vt lit.pendent. vel post pronocat. aut definit.sent.null.lic.Imper.supplic.*

5. *l.*2.C.*de litigios.*

DEFINITIO XXIV.

Potest fideiussor etiam priùs quàm soluerit petere vt capiantur & vendantur bona debitoris ex quorum precio satisfiat creditori.

FIdeiussor licèt mandati agere nõ possit antequam soluat:1 si tamen à creditore inquietetur,aut in eo sit vt mox inquietandus videãtur,2 potest iure petere,vt debitoris bona capiantur, ex quibus possit satisfieri creditori,3 adeóque ex iis bonis ipse tantum potest vendere, quantum satis sit debito exsoluendo. 4 Sícque aliàs iudicatum à Senatu in causa D. de Roasson & iudicandum esse tractatum est in causa N.Moret 13.Cal.Mart.1596.

1. Nisi in casibus de quibus in *l.Lucius* 38.§.1. *D.hoc tit. l.si pro ea contra quam* 10.C.*eod.*

2. Parum enim refert an quid fiat per meram & præsentem coactionem,an verò metu futuræ & proximæ coactionis *l. nonnisi pro* 7.§.1.vbi Bald.notat *D.quod falsi tutor. autor.*

3. Nec enim quicquam interest debitoris qui indemnitatem omnimodo præstare debet fideiussori: Interest autem fideiussoris nõ soluere potiùs quàm solutum repetere *l.si stipulatus* 15.*in princip.D.ne fideiuss.l.*3.D.*de compensat.*

4. Quasi videatur fideiussor mandatum habere à debitore ad soluendum & consequenter ad ea omnia facienda sine quibus non possit soluere,ac proinde ad bona ipsius debitoris vendenda,vt ex precio satisfiat non fideiussori ipsi cui nihil adhuc abest sed creditori.

DEFINITIO XXV.

Fideiussori qui pecuniam aliquam acccepit pignori à debitore non potest imputari cur ex ea non soluerit, & ideo non ob id minùs plenam habet actionem mandati contra debitorem.

QVi erga Titium fideiussorem meum incertæ quantitatis nomine fideiusserat, certã quantitatem à me innumerato acceperat,penes se mãsuram pignoris iure pro sua indemnitate.Sed si ea summa indemnitati non sufficeret, voluerat habere te fideiussorem in id omne quod excederet.Cúmque ad diem neque per me,neque per Titium solutum esset,condemnatus fuerat Titius non tantùm in quantitatem debitam: sed in id etiam quod creditoris interesset.Quæsitum est cùm ille aduersus secundum fideiussorem egisset ac obtinuisset, secundus autem contra te ageret ad consequendam indemnitatem,An præstare ei deberes quicquid ex condemnatione præstitisset,detracta ea pecunia quæ apud se pignoris loco esset,An verò id duntaxat quod primi fideiussoris interfuisset ob non solutam eam quantitatem quæ excederet summam pignori datam.Videtur enim ad eam vsque quantitatem,fideiussoris facto & culpa accidisse,vt tantò pluris interesset creditoris,cùm si ea saltem quantitas soluta fuisset tantò minus creditoris interfuisset. 1 Aliud tamen visum est, quoniam non ideo pecunia erat penes secundum fideiussorẽ vt ex ea solueret, sed vt si quid ob fideiussionem quandoque præstare eum oporteret, haberet vnde indẽnitati suæ aliqua ex parte consuleret.2 Itaque placuit totius debiti & accessionum nomine teneri te vt indemnem eum præstares,3 sed tamen prius subducendum quantum ex pecunia pignorata,cuiusque vsuris de quibus ab initio conuenerat, satisfieri posset. 4 *Ita Senatus* in causa D. Bernardi Castagne & Dominici Ciza & Andreæ Sardez.

1. Nempe quia pro parte quæ fuisset soluta contigisset liberatio tam sortis quàm vsurarum *l. quidam* 21. *D. de reb. credit l.stipulatus sum* 9.§.1.D.*de solut.*iunct.*l.eos C.de vsur.* Proinde nihil videbatur hac parte tua interesse quia quod quis ex culpa sua damnum sentit sentire nec videtur *l.quod quis* 203. *de regul. iur.*

2. Et velut pignoris iure. Nam & pecunia pignori dari potest *l.idémque* 7.*in fin.*D.*qui potior in pignor.l.ab.*

3. Actione nimirum mandati per quam is qui agit,plenissimam consequi debet indemnitatem. *l. inter causas* 26. §.*abesse & pass.D.hoc tit.*

4. Quia nec videtur ei abesse nisi quantò plus solutum est quàm esset in quantitate pignorata.

DEFINITIO XXVI.

Fideiussori competit actio contra debitorem etiam priùs quàm condemnetur, sed ad liberationem tantùm non ad solutionem.

QVibusdam casibus euenit vt fideiussori competat actio mandati etiam prius quàm soluerit, inter quos ille est,si fuerit condemnatus, 1 Aut,quod fere idem est,si pro condemnato habeatur, 2 qualis ille est qui obligatus est ex instrumento authentico,& guarẽtigiato,quod sententiæ & condemnationis vim obtinet. 3 Obseruandum tamen est his casibus & si qui alij sunt similes non id agere fideiussorem debere,vt sibi soluatur, 4 sed vt liberetur, 5 aut vt ex ipsius debitoris bonis soluatur & satisfiat creditori.6 Quę actio multò magis fideiussori competere debet si qua illi molestia facta sit ad extorquendam solutionem, 7 licèt nihil dum soluerit,siue molestia illa iure facta sit,siue non:sufficit enim quòd molestia fideiussori facta sit ob hoc ipsum,quòd soluta non sit pecunia pro qua fideiussor acceptus fuit. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.Lucius* 38.§.1.*D.hoc tit.l.si pro ea contra quam* 10.*C. eod.*

2. Parum enim refert an reuera quis condemnatus sit,an verò

verò pro condemnato habeatur *l.1.D.de confess.l.1.C.eod.*

3. Ex autoritate nimirum statuti & ex recepta consuetudine potius quàm ex iuris communis ratione, vt dicemus ad *tit. De exec.rei iudic.*

4. Cùm nihil adhuc ei absit in pecunia.

5. Hoc enim tantum ei abest quòd ex causa fideiussionis est obligatus.

6. Secundum ea quæ diximus *Defin.24.supr.*

7. Nec enim cogendus est expectare vt detrudatur in carceres & solus coactionis metus pro coactione est.*l. nouissimè 7.§. 1.vbi Bald.D.quod falsi.tutor.autor.*

8. Cùm si debitor soluisset eam pecuniam, fideiussor nunc talem molestiam non pateretur. Facit *l.si plus antepen.§.nota quæstione D.de euict.l.sine in libertatem 12.C.eod.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiussori debentur sumptus ab eo facti etiam priùs quàm litem debitori denunciauerit, Maximè si fideiussor fuit ex aliena prouincia.

QVi pro me Cãberiensi fideiusserat Gratianopoli, & soluerat priusquàm mihi denũciaret, postea egerat contra me apud iudicẽ Gratianopolitanũ, & cùm aduersus me ignorantẽ, quasi contumacẽ peractus esset ordo edictorum, obtinuerat. Constabat non satis ritè apud alienum iudicem me conuentum & cõdemnatum fuisse, qui non nisi Camberii apud meum iudicem debueram conueniri.1 Sed tamen cùm sententiæ Gratianopolitanæ executio cõtra me Camberij peteretur, Visum est ex bona fide quæ in iudicio potissimum mandati exuberat, 2 vt non solùm pecuniam pro me salutam: sed etiam impensas omnes eo nomine factas restituere debeam, 3 quia verum est per me factum esse vt eas impensas feceris, quibus scilicet faciendis locus nullus relictus fuisset, si aut tu pro me non fideiussisses, 4 aut ego diligentior fuissem in soluendo creditori, aut in numerando tibi pecuniam ex qua soluere quandocunque posses. 5 Non idem fortasse censuisset Senatus si indemnitas ex causa euictionis peteretur. 6 Minus enim plena est illa actio, quàm quæ exercetur ex causa suscepti impletíque mandati. 7 *Ita Senatus* in publico Auditorio pro Petro Vassal Gratianopol. contra Ioannem Gautier.

1. Est enim mandati actio personalis in qua proinde cogitur actor sequi forum rei *l.vlt.C.vbi in rem act.l.2. C.de iurisd. omn.iudic.*

2. *L.si fideiussor 29.§ quadam D.hoc tit.*

3. Cùm non possint illa impendia illa causæ quàm mandato imputari *l.inter causas 26.§.non omnia eod.tit.*

4. *l.si seruus 61.§.quod verò D.de furt.* vbi est textus elegans.

5. Debueram enim ego esse diligentior & me ipsum interpellare vt euitarem condemnationem quam præuidere potui à me subeundam, si quid tu pro me ex fideiussionis causa præstare cogereris.

6. Quia tunc non potest emptor vllos sumptus repetere à venditore, nisi qui facti sint ex quo die lis fuit denunciata venditori *l.emptor 8.cum ibi not.C.de euict.*

7. Quoniam actio mandati est fauorabilior, nempe quod emptio fiat gratia vtriusque contrahentium: mandatum verò de quo agimus gratia solius mandantis: *d.§. quod verò & d.§. quadam.* Præsertim cùm denunciandi necessitas pacto remitti possit *l.Herennius 63.in princip.D.de euict.*

DEFINITIO XXVIII.

Qui agit ex cessione non potest petere nisi quatenus cessum est, etsi plus cedenti debebatur.

CReditor centum florenorum, quorum nomine ob deteriorationem monetarum augmentum debebatur,1 cessit tibi nomen 2 hac adiecta causa *Pro simili quantitate quam tu eo cessionis die ipsi credidisti.*3 Cessio tibi proderit pro centum florenis duntaxat, non etiam pro augmento quod ille petere potuit, quoniam apparet id actum esse, vt quantum tibi debere cœpit tantũ tibi cederet. 4 Porrò augmentum monetæ nullum tibi debuit. Ergo si augmentũ monetæ petas, repellendus es quasi qui agas sine cessione. 5 Sed hoc ita, si non te in locum suum, vt fieri solet, substituerit, aut te procuratorem suum constituerit, siue expresse id fecerit, siue tacitè, id est tibi tradito instrumento 6 ex quo non modò centum florenos, sed etiam augmentum petere potuisset. *Ita Senatus* in causa Ioannis Brayer & Michaelis Tissot.

1. Secundum ea quæ scribemus ad *tit. De solut.ex l.3. D.de reb.credit.l.Paulus 99 alias l.creditorem* D.*de solut.*

2. Postquam placuit etiam nomen & vendi & cedi posse *l. postquam 7.& seq.C.de hered.vel act.vendit. l si nomen* 4.D.*eod.*

3. Cessionem enim nominis & actionis vt valeat necesse est fieri ex aliqua iusta causa, maximè verò dationis in solutum ne contra bonos mores lis redempta videatur *l. per diuersas 34. C.hoc tit.*

4. Non enim potest fieri datio in solutum nisi pro eadem ipsa quantitate quæ fuit debita, adeò vt non valeat si vel in vno nummo excedat per errorem *l si non sortem 26.§.si centum de condic.indeb.*

5. Et consequenter sine actione quod fieri non potest *l.si pupilli 6.§.de negot. gest.*

6. Ex qua traditione præsumitur mandatum *l.1. C.de donat.*

DEFINITIO XXIX.

Non competit actio mandati pro casu fortuito etiam qui per occasionẽm si non etiam per causam mandati contigerit.

QVi pro negotiis vniuersitatis iter susceperat, iacturam equi quo vehebatur ex casu fortuito in itinere passus iustam eius æstimationem, ac præterea quanti interesset contrario mandati iudicio repetebat, tanquam qui damnum illud passurus non fuerat, si mandatum non suscepisset.1 Placuit non teneri vniuersitatem id damnum præstare, quod casui fortuito magis quàm mandato imputari oporteret, 2 quanquam si inter priuatos ageretur ciuilius mandator facturus videbatur si cum quoque casum præstaret cui mandatum si non causam, saltem occasionem præbuisset, quíque non contigisset si mandatum nullum intercessisset.3 *Sine die.*

1. *l.si si seruus 61.§.quod verò 5.D.de furt.*
2. *l.inter 26.§.non omnia D.6.mandat.*
3. *Glos.ad §.non omnia verb.mandato in fin.*

DEFINITIO XXX.

Cessionarius non potest agere proprio nomine si neque precium neque alia cedendi causa iusta intercesserit, sed tanquam simplex procurator directas exercere potest.

EX ea nominis cessione, quæ nec precii conuentionẽ, nec aliam causam vllam habeat, actionem cessionario competere nullam posse certum est, 1 scilicet si proprio nomine agere velit, & vtiles actiones ex propria persona exercere, quas rescriptum D. Pij emptori nominis dedit. 2 Nam si ex cedentis persona, & mandãtis actionibus directis experiri malit tanquam simplex procurator audiendus est. 3 in dubio tamen credendus est agere suo nomine potiùs quàm alieno. 4 *Sine die.*

1. *l.per diuersas 34.C.mandat.*
2. *l. Si cũ emptore 16.D.de pact.l.postquam & seq.C.de hered. vel act.vend.*
3. *l.quamuis 37 §.vlt.& l.seq.D.Ad SC.Tubel.qui stipendia 9.& pass.C.de procurat.*
4. *l.4 & 5.D.de solut.*

DEFINITIO XXXI.

Non competit actio mandati nisi ad id solum repetendum quod mandatarius probat sibi abesse.

MAndatarius si actione mandati experiatur, vt quod sua interest consequatur allegétque solutas à se vsuras fuisse, non aliter audiendus est, quàm si quod allegat probet. 1 Quid enim refert an nihil alleget, an nihil probet, Neque verò præsumi potest solutio cùm sit facti, 4 Neque rursus odiũ vsurarũ patitur vt si qua consuetudo

in cõtrariũ allegetur, ea debeat admitti; aut vt stari debeat dicto mãdatarij si non in forma mãdati id ipsum nominatim expressum proponatur, 6 Ne alioquí facilè eueniat, vt lucrum per occasionem mandati sentiat mandatarius, cui satis est hactenus prospici ne in damno moretur. 7 *Sine die.*

1. *l. Actor quod à socero* 33 D. *de probat* Bart. *in illa* D. *de verb.oblig. & in l. si quis* C. *de fabric. lib.* 11. *l. ab ea parte* 5. *& in l. in exceptionibus* 19 D. *de probat.* Nã nec Papa qui habet plenitudinẽ potestatis posset quẽquã cõdemnare ad debitum non probatum. Alex. *cons.* 2. *vol.* 2. Et qui fundat suam intentionem super quantitate certa debet eam probare *l. vlt. D. de prat. stip.* Rald. *in l. fi.* 1. *C. de appellat.*

2. Alex *cons.* 72. *vol* 3. § *si aduersus Instit.* De *nupt.*

3. *l.* 1. *C. de probat.* Not. Giof. & DD. *in l.* 2. *C. de iur. Emphyt.* Bart. *in d. l. in illa.*

4. *l. consilio* 7. §. *vlt.* D. *de curat furios.*

5. Quia neque propter bonum neque propter vitandum malum debet permitti exactio vsurarum cùm sint prohibitæ etiam iure diuino *Not. in Clem.* 1 *De iur.* Alex *cons.* 1. *& cons.* 131. *in fin. col.* 2.

6. Bart. *in d. l finał. De prat. stipul.* Affict. *decis.* 22. *num.* 4.

7. *l. qui proprio* 41. §. *procurator D. de procurat. cum similib.*

TIT. XXVII.

Pro Socio.

DEFINITIO I.

Non tenetur socius ad as alienum à socio contractum extra causam societatis.

SOCIO creditori non obligatur socius nisi pecunia in communẽ societatis vsum versa sit. 1 Quod enim vnus ex sociis facit proprio non ipsius societatis nomine non venit in rationem societatis. 2 Ergo nec aliæ impensæ societati imputabuntur quam quæ ipsius causa factæ sint. 3 Et consequenter si vnius negotiationis societas contracta est, non habebitur ratio sumptuum in aliam negotiationem erogatorum. 4 *Ita Senatus* in causa D. Iohannis Claudii De la Roche Senatoris, & Iohannis Bay Thadei & Cæsaris Grand Non. Decemb. 1588.

1. *l. iure societatis* 82. D. *hoc tit.* Sicque accipiendum & restringendum est quod paullò generalius ait Paulus *in l. omne* 27. *eod.* omne æs alienum quod manente societate contractum est de communi soluendum esse. Ita enim scripsit ad includendum etiam illud æs alienum quod vnus ex sociis pendente condicione contraxerit, scilicet ex causa societatis, non etiam illud quod vnus ex sociis pro suo negotio extra causam societatis cõtraxerit *l sed nec as* 12. *eod.*

2. *l. si vnus* 67. §. 1. D. *eod.* qui tamen locus ostendit intelligendum hoc esse de societate quæ non sit vniuersorum bonorum, quomodo etiam accipienda est *l. si quis societatem* 47. *eod. tit.*

3. *l. cùm duobus* 52. *aliàs l. si fratres* §. *item in communẽ.* iunct. *l. pro socio* 38 §. 1. *d. l. si vnus* §. *penult. eod.*

4. *d. l. cùm duobus aliàs l si fratres* §. *si quis ex sociis eod.*

DEFINITIO II.

De facto institoris socius qui eum præposuit cæteris etiam si eum institorem adiiserit tenetur. Præposuisse autem intelligitur qui salarium constituit.

CVm ex pluribus sociis quidam institorem præposuerunt, tenentur ij actione Pro socio de omni damno quod societati per institorem contigerit: 1 nec ad rem pertinebit quòd is institor à cæteris sociis admissus probatúsque proponatur, nec si lucra quæ per eum obuenerunt, diuiserint. 2 Possunt enim dicere id à se ob eam causam factum quòd scirent futurum, vt si quod ab eo damnum societati eueniret per eos qui præposuissent sarciri oporteret. 3 Sanè qui præposuerunt, mutuam de institoris facto agere non possunt. 4 Præposuisse autem ij demum videntur, non qui pecuniam expendendam numerarunt (cur non enim socii institori quemadmodum & ipsi socio dare alij potuerunt?) sed qui laboris salarium constituerunt, 6 quod socio cõstitui non fuerat necesse. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. qui admittitur* 19. *cum* ~. *sequentibus D. hoc tit.*

2. Non enim potest hoc casu compensari damnum quod per hunc institorem societati accessit cum lucro quod per eundem obuenerit, nec socio dicere *abstine commode quod per seruum accessit si damnum petis l. de illo* 23. *in fin. D. eod.*

3. *Arg. l sicut* 8. §. *non videtur.* in illis verbis: *quod sciebat vtique pignus durare* D *quib. mod. pign. vel hypoth. solui.*

4. *l. planè si ambo* 24. *D. hoc tit.*

5. Parum enim refert an per se an per alium negotia societatis quis gerat. *d. l qui admittitur* & qui pecuniam numerat institori videtur numerare illi qui eum præposuit *l. 1. & tot tit. D de instit. action.*

6. Salarij enim constitutio probatio est præcedentis mandati & præpositionis *l. 1. §. vlt. D. mandat.*

7. Debet enim socius conferre quantum potest operæ & industriæ ex natura contractus quæ ratio est *l. non ob eam rem* 25. *& seq. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Tacita societas quando intelligatur cõtracta inter fratres.

SI fratres indiuisum parentum hereditatem quantumuis longo tempore retinuerint, certum est id quod alteruter aliunde quæsierit non esse in commune redigendum, 1 nunquam enim societas vniuersorum bonorum contracta intelligitur, nisi cùm specialiter id actũ est. 2 Interdum tamen euenit vt tacitè id actum videatur, nimirum si fratres non tantùm hereditatem parentum indiuisam habuerint, sed etiam bona cætera omnia in quorum communionem inciderunt, si simul habitauerint, lucra etiã omnia communicauerint, nec à se inuicẽ rationes vnquã exegerint. 3 Hæc enim omnia coniunctim requiruntur, quorum si vel minimum desit, puta si quid quantulumcunque alter proprio nomine gesserit sibíve habuerit, vniuersalis societas minimè contracta videbitur. 4 *Ita Senatus* in causa Petri Mermier & N. Porterat 4. Cal. Iulij 1591.

1. *d. l. cùm duobus* 52. §. *cùm duo & §. Papinianus aliàs d. l. si fratres D. hoc tit.*

2. *l.* 3. §. 1. *l. societates* 5. *l. si vnus* 67. § *si vnus D. eod.*

3. *l. Titium* 47. §. *altero.* vbi Bart. & cæteri *D. de admin tutor.*

4. *l. si patrus* 4. *C. commun vtrinsque iudic.*

DEFINITIO IV.

Tacita societas licèt finiatur morte, tamen renouari facilè potest consensu tacito præter quàm à pupillo vel minore, quia nec expressim renouare isti possent nisi per ratihabitionem factã post annum vicesimum quintum.

AT finge contractam inter fratres tacitam hanc bonorum societatem, tum altero defuncto superstitibus liberis iisdémque heredibus, alterum bona omnia communi nomine administrare, nec sibi quicquam seperatim quærere. Si fratris præmortui hæredes eadem faciant quæ ipse facere solitus erat, eadem durabit societatis inducendæ ratio, non quòd prior morte vnius ex sociis finita non sit, (illud namque in omni societate siue expressa siue tacita perpetuum est vt morte finiatur 2) sed quòd iisdem modis quibus contracta primùm fuerat, videatur postea renouata & tacito consensu repetita. 3 Sed hoc ita si heredes tales sint qui si vellent expressam societatem inire possent. 4 Finge pupillos aut minores annis vigintiquinque. Constat non posse illos sine tutoris autoritate obligari, 5 hos verò ne curatore

tore quidem autore sine decreto alienare. 6 Atqui per societatem vniuersalem fit bonorum omnium communicatio,7 & consequenter alienatio. 8 Non potest igitur tacita societas contrahi cum pupillo aut minore 9nec renouari quæ contracta cum defuncto fuerat & ipsius morte finita. 10 Si tamen pupillus aut minor maior factus rata habeat omnia quæ à patruo communi nomine gesta sunt, tacita societas quæ antea, vt diximus, nulla fuerat: velut nasci & conualescere videbitur, vt eosdem producat effectus quos si ab initio contracta vel continuata fuisset, 11 propter ratihabitionem. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Concurrentibus scilicet iis omnibus quæ requirunt nostri post Bart. *ad d.l. Titium* 47.§. *altero* D. *de admin. tr. & pericul. tutor.*

2. *l.* 4.§.1. *l. heres socij* 40. *l. actione* 61.§. *morte cũ duobus seqq.* D. *hoc tit.* vbi ratio redditur ne alioqui fiat quis inuitus socius ei cui esse non vult. Idque adeò verum est, morte scilicet solui societatem, vt nec ab initio paciscì liceat, vt heres quoque succedat societati *l. cum duobus* 52. *alias l. si fratres* §. *idem respondit societatem l. adeo* 59 *in princ.* D *eod.*

3. Vt euenit facilè in cæteris quo que contractibus qui consensu perficiuntur *l. item quæritur* 13 §. *qui impleto D. locat. l. in rebus* 4.§. *vlt.* iunct. *l.* 1. & *l. precario* 9. D. *de precar.*

4. Semper enim supponendi sunt termini habiles *l. adigere* 6.§. *quamuis D de iur patron. l.* 1. §. *vlt.* D. *ad SC. Tertyl.*

5. *l. pupillus* 5. *l. obligari* 9. & *pass D. de auctor. tutor.*

6. Scilicet res immobiles, quarum scilicet prohibita est alienatio prædiorum quidem rusticorum & suburbanorum ex oratione Seueri *l.* 1. & *tot. tit. de reb. eorum qui sub tutel. l. prædia* 8. *cum seq.* C. *de prad. minor.* vrbanorum verò adeóque etiam rerum mobilium exceptis vilioribus ex lege Constantini *in l lex quæ tutores* 22. C. *de admin. tutor.* Immò nec res mobiles poterat olim minor alienare sine curatore si curatorem haberet quamuis potuisset is qui curatorem non habuisset *l. si curatorem l. abens* 3. C. *de in integr. restit. minor*

7. *l.* 1.§. *vlt.* & *l.* 2. *d. l. cum duobus* 52. *alias l. si fratres* §. *socius* D. *hoc tit.*

8. Alienat enim qui rem suam alteri communicat *l. vt sit* 3. *cum seqq.* D. *eod. l.* 2. D. *commun. diuid.*

9. *l. vlt. in conductionibus* 33. & *seq.* D. *hoc tit.* Immò nec minori aut pupillo permittitur prouocare ad communionem ob hanc eandem rationem, quia diuisio rei communis non potest fieri citra alienationem *l.* 1.§. 1. *l. magis puto* 5.§. *vlt. cum ll seqq. l. qui neque* 8. *in fin. D. de reb. eor. qui sub tutel. l penult. C. de prad. min.*

10. Alex. *cons.* 24. *num.* 5. *vol.* 1. & *cons.* 30. *num.* 8. & 9. *vol.* 2. Guid. Pap. *cons.* 104. & 226. Crauet. *cons.* 26. *num.* 1. 3. & 4. & *cõs.* 159. Anchar. *cons* 300. Decius *cons* 21. 66. 488 & 548.

11. Alex. *cons.* 37. *lib.* 4. post Bald. ibidem citatum.

12. Quæ mandato æquiparari passim solet *l. vlt. C. ad SC. Macced. l. verò* 12.§. *vlt.* D. *de solut.*

DEFINITIO V.

De re empta ex pecunia communi vel ex pecunia redacta ex re communi an sit communis.

CVm verò ita sit vt tacita videatur contracta societas inter fratres propter communicata bona & lucra omnia, nec vnquam exactas à se inuicem rationes, 1 quæri potest si ex pecunia quæ inter fratres communis fuerat altero præmortuo superstes aliquid acquirat proprio nomine, an id sit commune inter acquirentem & præmortui heredes. Non quærimus an communicandum sed an commune sit. 2 Communicandum enim non esse certum est, quandoquidem vt diximus 3 nulla hîc est tacita societas: 4 nec si eos præmortui heredes proponeres qui societatis inundæ capaces essent. 5 Nempe quoniam actus ille priuatæ acquisitionis alienus est ab inundæ societatis ratione quæ lucrorum & quæstuum omnium exigit communicationem. 6 Et hoc ipso quod quis sibi acquirit proprio nomine, vel declarat nolle se tacitam vllam societatem contrahere vel si qua iam contracta fuerat exinde illam dissoluit: nisi ponas & ante & post acquisitionem illam ab vno separatim factam, cætera & bona & lucra omina inter eos inuicem communicata: 8 vtroque nimirum negotiante, non si vel alteruter tantùm, vel neuter

9 Quæstio igitur in eo tantùm esse potest, an fundus extra societatis caulam ab vno quæsitus ex pecunia communi fit communis? In quo statim occurrit quod respondeamus, sicuti res per te empta ex pecunia mea non est mea sed tua, 10 ita rem emptam ex pecunia communi non esse communem sed propriam illius qui comparauit, 11 salua ei cuius pecunia pro parte fuit, actione in personam, ad eam precij partẽ repetendam. 12 Sed fallit ea res in quibusdam personis quarum fauore singulariter receptum est vt ad quærendum ijs dominium sufficiat rem ex pecunia ipsorum emptam esse. In eo nũmero sunt milites, 13 pupilli & minores, [si tutor vel curator non etiã alius comparauerit 14 vtérque] 15 quibus testator ex pecunia hereditaria fundos comparari iussit. 15 Multùm tamen interest an empta res sit ex pecunia cum pupillo communi, quo casu dicimus rei quoque ex ea pecunia emptæ communionem induci, 16 an verò res empta sit ex pecunia quæ ipsa fuerit redacta ex venditione rei communis. Nam cùm ea pecunia redacta ex re communi non sit communis 17 quia precium non ex re sed ex negotiatione percipitur, 18 consequens est vt multò minùs communis sit res ex ijs nummis comparata: 19 nisi fortè propter personam pupilli duplex priuilegium velis inducere, vnum ratione pecuniæ redactæ ex venditione rei communis, 20 alterum ratione fundi ex ea pecunia empti: 21 sed id nequaquam admittendum est, maximè si nostris credamus, qui negant plura singularia circa eandem personam posse concurrere. 22 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Tria enim illa sunt ex quibus tacitam societatem inducũt nostri post Bart. *ad d. l. Titium* 47.§. *altero D. de administr. & pericul. tutor.*

2. Sunt enim ista differentia cùm nec sit communicandum quod iam est commune, nec adhuc commune quod est communicanduum, quia sicuti quod iã meũ est, non magis fieri meum potest, *l. non vt ex pluribus* 159. *de regul. iur.* §. *sic itaque Inst. de action.* ita nec magis commune quod iam est commune.

3. *Desin. praced.*

4. Quæ porro sola illa est per quam posset induci necessitas communicandi *d. l.* 1.§. *vlt.* & *ad d. l. cum duobus* 52. *aliàs l. si fratres* §. *socium* D. *hoc tit.*

5. Id est qui liberam bonorum suorum administrandorum & alienandorum potestatem haberent. Hi enim sunt termini habiles quos ad tacitam societatem contrahendam supponendos esse diximus *Desin. praced. num.* 4.

6. Tacita enim societas non aliam interpretationem habere potest quàm eam quam haberet expressa facta simpliciter. Atqui ea quæ expressim quidem sed simpliciter coita est, videtur coita esse quæstuum vniuersorum *l. coiri* 7. *cum duab. seqq.* D. *hoc tit.*

7. licèt contrà sentire videatur Bart. *in d.* § *altero num.* 6. vbi vide amplam additionem in verb. *contracta societas.* Itémque Anchar. & Roman. in consilijs ibi citatis.

8. Anchar. *cons* 137. & 289.

9. Ex doctrina Bart. communiter adprobati *in d.* §. *altero.*

10. *l. si ex ea* 6. C. *de rei vindic. l. ex pecunia* 12. C. *de iur. dot. l. multum* 6. *l qui aliena* 8 C *si quis alter. vel sibi.*

11. *l. si patruus* 4 C. *commun. vtriusque iudic.*

12. *l.* 2. C. *hoc tit.* Roman. *consil.* 3.

13. *l. si vt proponis* 8. C. *de rei vindicat.*

14. *l.* 2. D. *quand. ex fact. tutor. vel curat. l.* 3. C. *arbitr. tutel.* Vide tamen quæ in hanc rem scripsi contra interpretes *lib.* 5. *Coniectur. cap.* 9. longe *l.* 7. *qui pot. in pign.*

15. *d. l.* 3. C. *arbitr. tutel.*

16. Ex priuilegio pupillari de quo in *d. l.* 2. D. *quand. ex fact. tutor.*

17. Sed eius propria qui eam redegit suo nomine, sicut nec pecunia est furtiua quæ redigitur ex precio rei furtiuæ *l. qui vas* 48 §. *vlt. D. de furt.* & è contrario non fit res pignorata quæ emitur ex pignorata pecunia *l. idémque* 7.§. *vlt. D. qui potior. in pign. hab.*

18. *l. venditor* 21. *vers. quoniam D. de hered. vel action. vend.*

19. *d. l.* 47.§. *altero de admin. tutor.* vbi tractatur de patruo tutore qui merces omnes negotiationis communis vendiderat & sibi redemerat suóque nomine negotium exercuerat, & tamen negat eo loco Scæuola compendium negotij præstare eũ debere sed tantùm vsuras pecuniæ. Cui non valde dissimile est quod scribitur de socio qui pecuniam communem suo nomine fœnerauit *in l. si vnus* 67.§. 1. *D. hoc tit.*

10. Vt videatur illa esse communis, contra id quod dixi *num.*1.

11. Vt videatur etiam communis tanquam emptus ex pecunia communi quod etiam falsum est, nisi cùm tractatur de re quam tutor ipse suo nomine emerit ex pupilli pecunia vt diximus *num.*14. Alioqui priuilegium pupilli totum in eo est vt rem illam ex nummis suis emptam tacitè habeat obligatam *l. itémque 7. in princip. D. qui potior. in pign. hab.*

12. *ex vulg. l. 1. C. de dot. promiss.* etsi alibi scripsimus brocardicum hoc nobis non probari.

DEFINITIO VI.

Pecunia præsumitur fuisse ementis & soluentis præterquam certis casibus.

QVid autem si dubitetur an pecunia ex qua comparatum est sit communis necne? Credemus in dubio eius fuisse qui emit 1 præterquàm si is filius familias fuit, 2 aut mulier nupta, 3 aut rector Ecclesiæ, aliúsve administrator. 4 Cui simile illud quoque est quòd dicimus, videri quem in dubio emere sicut & soluere proprio nomine potiùs quàm alieno, 5 ne extrinsecus persona intelligatur. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. si defunctus* 19. *C. arbitr. tutel.*

2. *l. cum oportet* 6 *vbi gloss. C. de bon. quæ liber.*

3. Hæc enim præsumuntur emisse ex pecunia viri ad vitandam suspicionem turpis quæstus, quod & in vidua obtinet *l. Quintus Mucius* 52. *D. de donat. int. vir. & uxor.* Nempe si non demonstretur aliunde profectam esse pecuniam, vt ibi loquitur Pomponius. Semper enim præsumptio veritati cedit *l. si chirographum* 24. *cum l. seq. & pass. D. de probat.*

4. *Auth. licentia C. de episcop. & cleric.* Bart. *in d. l. Titium* 47. *altero* D. *de administr. & peric. tutor.*

5. Idem Bart. ibidem *ex l. & magis* 4 D. *de solut.* Excepto casu *l. qui negotiationē* 58 D. *de admin. tutor.* propter præcedens mãdatum testatoris. Adde Roman. *cons.* 3.

6. Quod nunquam faciendum est *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus in fin. D. de verbor. obligat.*

DEFINITIO VII.

In societate vniuersali non communicantur dotes sed tantùm fructus dotium.

IN societate quantumuis vniuersali non communicantur dotes, sed tantùm fructus dotium, 1 quia nec facere societas potest vt mariti socius maritus existimetur, 2 sed tantùm vt onera matrimonij communicentur, 3 quod ad mulieris & liberorum exhibitionē pertinent. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Roman. *consil.* 306.

2. Maritus autem non nisi quia maritus est fit dominus dotis bonitarius *l. quamuis* 75. D. *de iur. dot. l. doce* 6. C. *de rei vindicat.* §. 1. *Instit. quib. alien. licet vel non. l. in rebus* 30. C *de iur. dot.*

3. Quandiu & matrimonium & societas durat *l. actione* 65. §. *vlt. cum l. seq.* D. *hoc tit. l. si filia* 20 §. *hoc amplius l. si maritus* 46. *l. fundus* 51. *D. famil. ercisc. l.* 2. C. *eod.*

4. In his enim præcipuè consistunt onera matrimonij *d.* §. *hoc amplius & d. l. si maritus. l. si is qui* 56. §. *post mortem* D. *de iur. dot.*

TIT. XXVIII.

De contrah. empt.

DEFINITIO I.

Mater curatrix eadémque fructuaria si vendat cum filio, an & quatenus de euictione obligetur.

IMater quæ & minoris filij curatrix erat 1 & vsufructuaria rem illij cum ipso distraxerit, credenda est, si non aliud actum appareat, curatorio potiùs quàm proprio nomine vendidisse, 3 & consequenter tanquam curatrix de euictione se obligasse, 4 maximè verò si curatricē se dixerit. Idenim constat sufficere vt hoc ipso nomine contraxisse videatur. 5 Neque tamen còminùs doli mali exceptione repelletur si vsumfructum quem in venditione non excepit, vindicare quandoque velit. Satis enim est ad tacitam vsufructus remissionem inducendam, quòd sciente & consentiente fructuario fundus venditus sit, tametsi ex ea causa nulla precij pars ad fructuarium peruenerit. 6 Negari autem non potest quin venditioni consenserit mater quæ ipsa vendidit, alieno licèt nomine. 7 Quòd si proponas nō curatricem fuisse matrem, sed fructuariam duntaxat, magis est vt sui vsusfructus solum ius remisisse potius quàm vt pro filio se obligasse intelligatur. 8 His consequens est vt priore casu si res euicta sit non in matrem danda sit actio, 9 sed tantùm in filium minorem quatenus ex precio locupletior factus erit. 10 Posteriore verò ita demum tenetur mulierem æquum sit si propter vsusfructus remissionē aliquid acceperit: 11 Hactenus nimirum vt ad acceptæ pecuniæ restitutionem non etiam ad id quod emptoris interierit, teneatur, 12 Vtpote quæ vsumfructum certo precio amisisse potiùs quàm cessisse videri debeat, 13 quem nec cedere extraneo potuit quin eo ipso amitteret locúmque daret consolidationi. 14 *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie & Bartholomeæ de Vallon 8. Id. Aug. 1583. Iunge Defin. 1. Tit. ad SC. Velleian.

1. Postquam placuit matrem filio dari posse tutricem & curatricem *ex noua Iustin. constitutione* 118. *de hered. ab intest. l. veniens. cap.* 5. §. *ex his.*

2. Nihil enim vetat vtrunque ius in eandem matris personam aut auiæ concurrere, quamuis non idem sit in cæteris *Nouel.* 94. *vt sine prohibit. matr. debit. & credit. tutel. ger. minor.*

3. *arg. l. quoties* 81. § *si procurator* D. *de verb. obligat.*

4. Obligatio enim de euictione sicut fit in consequentiam venditionis, ita eandem recipit interpretationem quam venditio, cùm clausulæ accessoriæ interpretandæ sint ex eo quod actum est in negotio principali *vulg. iurib.*

5. *l. post mortem* 5. §. 1. *D. quand. ex fact. tutor l. vlt.* vbi Bart. *D. de instit. action.* Idem Bart. *in l. Titium* 47. §. *altero num.* 2. *in fin.* vbi vide *addit.* in verb. *dicam D. de admin. tutor.*

6. *l. apud Celsum* 4. §. *quæsitum est D. de doli mali except.*

7. Adeò vt ex ea causa de euictione teneatur *l. seruum Titij* 49. *D. mandat.* vbi ob hanc causam ei quoque qui rem suam ignorans vendidit, tanquam procurator vindicatio denegatur.

8. Nunquam enim faciles esse debemus ad obligationē inducendam cùm alia interpretatio capi potest *l. Arrianus* 47. *D. de oblig. & action.*

9. Scilicet proprio nomine nisi se proprio nomine de euictione obligauerit, vt in *l. procurator qui pro euictione* 67. *D. de procur.* alioqui potest conueniri tanquam ea quæ aliquando curatrix fuerit, vt de procuratore scriptum est *in d. l. seruum Titij.*

10. Intellige si petita sit per minorem in integrum restitutio, vt *in l. patri* 27. §. 1 *versic. item ex diuerso* D. *de minor.* Nimirū cùm ipso iure contractus tenuit intercedente vel iuramento minoris, vel decreto iudicis. Nam si contractus non tenuit nulla opus est restitutione *l.* 2. *C. de prad minor.* sed ea tantùm cautione ne locupletetur minor ex aliena iactura *l. vtere* 14. *eod. l. si fundus* 13. §. 1. *D. de reb. eor. qui sub tutel.* Sicut è contrario cum contractus tenet neque rescinditur per restitutionem. minor qui alienam rem vendidit, tenetur in solidum de euictione vt alius venditor quilibet.

11. Alioqui videtur donasse *l. donari* 29. *de donat.* iunct. *l.* 3. *ad fin.* D. *quæ in fraud. credit.* donator autem non tenetur de euictione quam non promisit, si non sit in dolo *l.* 1. *C. de iur. dot.*

12. Condictione scilicet sine causa, quia incipit penes eam esse sine causa id quod ei datum fuerat ex causa venditionis *l.* 1. §. *pen. & vlt. l.* 2. *D. de cond. sin. caus.* condictio autem numquam competit ad ciuiles accessiones, sed tantùm ad naturales *l. indebiti* 15. *D. de cond. indeb. l. videamus* 38. §. *item si indebitum D. de vsur.*

13. Aliud enim est cedere, aliud amittere. Qui cedit, transfert:

qui

qui amittit, nihil transfert, sed tanti habet re carere si quid eo nomine accipiat.

14. *§ finitur Inst. de vsufr. l si vsusfructus 67. D. de iur. dot.* Potest tamen vsusfructus etiam extraneo vendi *l. arboribus 12. §. vsufructuarius l. non vtitur 38. & seq. D. de vsufr.* de quo alibi scripsi.

DEFINITIO II.

De contractu innominato simili venditioni.

COnuenerat inter te & fabrum lignarium vt ligneam supellectilem tibi faceret, túque vicissim ei dares quantum pecuniæ satis esset si tibi opus probaretur. Cùm fecisset, & a te probatum opus esset nolueras accipere, hoc solum cauſatus quòd aliunde tibi parasses. Agebat ille vt precium solueres, quantum arbitrio boni viri constitueretur, tu contrà dicebas non esse contractam venditionem cùm de precio nullo conuenisset, 1 quod aut certum esset 2 aut per relationem ad arbitrium certæ personæ certum fieri posset: 3 offerebas itaque quanti eius interesset. 4 Recusante eo accipere, & precisè ad precium agente acta causa est in publico Senatus auditorio. Placebat non videri factam venditionem quia neque de precio conuenerat, neque vlladum pecunia numerata fuerat vt opus fieret: 5 sed potius contractum dici debere innominatum *facio vt des.* 6 In quo contractus genere si postea quàm feci cessas dare, nulla nisi de dolo actio nasci potest. 7 De dolo autem actio ad id duntaxat competit, quod interest actoris. 8 Pronunciatum tamen est condemnandum te vt precium solueres quale quantúmque bonus vir arbitretur, 9 non quasi cõtracta vẽditione sed quasi taxato breui manu eo quod poterat interesse petitoris: 10 In quo dubitari non poterat quin ipsa saltem iusta operis æstimatio cõtineretur. 11 *Ita Senatus* ex tẽpore 3. Cal. Ianuar. 1590.

1. Nam sine precio nulla venditio esse potest *l. 1. D. hoc tit.*
2. Precium enim debet esse certum adeóque consistere in pecunia numerata *§. sed & certum cum § seq. Inst. eod. l. pen. C. de ver. permut. l. 1. D. eod. & l. 1. l. si quis fundum 37. hoc tit.*
3. Hoc enim sufficit precium esse certum per relationem *l. hac venditio 7. in princ. & §. 1. eod. l. 2 l. 1. C. eod.*
4. Nam ex contractibus innominatis agi solet in id quod interest cùm similes sunt emptioni *l. 1. C. de ver. permut.*
5. Ex legibus citatis *num. 1. & 2.*
6. Est enim contractus innominatus quisquis nomen non habet dummodo habeat *συνάλλαγμα l. naturalis 5. & pass. D. de præscr. verb. l. iurisgentium 7. §. 1. D. de pact.* quia plura sunt negotia quàm vocabula *l. 4. cum præced. de præscr. verb.*
7. *d. l. naturalis 5. §. quod si faciam eod.*
8. *l. arbitrio 18. & pass. D. de dolo.*
9. *arg. d. l. hac venditio 7. D. hoc tit.*
10. Quia quatenus cuiusque interest in facto non in iure consistit *l. quatenus 24. de reg. iur.* ideóque sicut prudentes faciunt contrahentes cùm taxant id quod interest ex consilio Iurisconsulti in *l. vlt. D. de præt. stipulat.* ita & iudex ne longioris litis materia detur & vt suppleat quod à contrahentibus omitti non debuit *arg. l. quæsitum 13. vers. verum tamen D. de testib.*
11. Vix enim est vt id quod interest non contineat iustum precium *l. in interdicto 6. D. de vi & vi armat. l. 1. D. de action. empt.*

DEFINITIO III.

Quantum interſit an venditio incipiat à corpore an à mõdo vel mensura.

IN venditione certi corporis cum modi aut mensuræ adiectione, si quæratur quid in venditionem veniat aut quando perfecta venditio videatur, placet Senatui ea distinctio 1 quæ & summa nititur iuris ratione, an venditio à corpore cœperit, an à modo vel mensura. Nam posteriore casu non priùs perfecta venditio videtur quàm modus probatus sit aut mensura. 2 Ideóque & periculum rei venditæ interim ad venditorem pertinebit si non facta sit mora per emptorem. 3 Nec plus minúsve venditum intelligetur quàm quod in modo erit vel in mensura, licèt confines plus minúsve largiantur. 4 Priore verò casu 5 non ex modo vel mensura æstimatur venditio sed ex corpore certis confinibus demonstrato. 6 Illud autem difficilius est, an à mensura cœpisse venditio dicenda sit non solùm si ager vẽditus sit, vt loquuntur ad mensuram, sed etiam si prius facta sit mentio corporis, deinde mensuræ antè fundi confines iudicatos. Sed tamen magis est vt hoc casu incipiat venditio à corpore 7 & consequentet vt statim perfecta intelligatur, & quicquid intra confines est pro vendito habeatur. 8 Alioqui vix sanè esset vt inciperet vnquam venditio à corpore, cùm vt plurimùm non nisi postremo loco id est post expressam mensuram, confines subiiciantur. 9 *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Cley Aduocati, & Sebastiani de la Cley 8. Id. mart. 1591. & rursùm in causa Ioannis Gorrandi cõtra Petrum Ramum 13. Cal Decemb. 1592.

1. Quam vulgo probatam esse testatur Capyc. *decis. Neapolit. 14.*
2. *l. quod sæpe 35. §. in his quæ pondere & seq. D. de contr. empt. l. 1. §. 1. D. de peric. & commod. rei vendit. l. 2. C. eod.*
3. *d. l. 2. C. de peric. & commod. rei vendit.* mora enim facit periculum eius, alioquin nõ esset *l. 4. 5. & l. quod si neque 14 & pass. D. eod. l. si ex legati 23 D. de verb. oblig.*
4. Videtur enim hæc venditio facta sub condicione quæ per modi & mensuræ probationem impletur *d. l. 1. §. 1. D. de peric. & commod. rei vend. d. l. 35. §. in hoc tit.*
5. Quem sic prudentes nostri exprimere solent vt dicant auersione factam esse venditionem *l. qui officij 62. §. vlt. hoc tit. d. l. 4. §. 1. & 2. D. de peric. & commod. rei vend.* id est confusè & vno precio *d. l. 35. §. in his hoc tit.* Quod Galli dicunt *vendre en gros & en bloc.*
6. *l. Lanibus 74. D. hoc tit. l. si vina 15. D. de peric. & commod. rei vend.*
7. Quia verum est venditum esse corpus ipsum fundi non autem tot iugera Omnes enim contractus æstimandi sunt ex modo ineundi *l. si procuratorem 8. in princip. D. mandat. l. si tantùm 12. D. de SC. Maced.*
8. Siue maior siue minor sit modus quàm expressum sit in contractu. Modum tamen de quo venditor pronunciauit & expressim adfirmauit præstare debet si emptori ignoranti adfirmauerit dolo malo *l. si duorum 42. D. de action. empt.* Nec ideo tamen potest causari similiter se non vendidisse quicquid est intra confines, si maior sit modus quàm qui fuerit expressus, quia imputare sibi omni casu debet cur & modum & confines simul expresserit, vtraque enim illa expressio fit pro emptore, neutra pro venditore si vtraque simul fiat *d. l. si duorum iunct. l. quare 39. eod.* & ita mihi omnino videtur *ex d. l. si duorum vers. nec enim.*
9. Expressio enim confinium facta post fundi modum expressum, intelligitur facta ad locum fundi demonstrandum & ne quid ex vicinorum fundis venditum videatur, potiùs quàm ad restringendum modum qui separatim quoque expressus reperitur. Alioqui expressio modi superuacua inueniretur, quod non est dicendum. Verba enim omnia in quacunque dispositione sed præsertim in contractibus debent operari *l. si quando 106. de leg. 1. l. generale 32. §. 1. de vsufr. leg. l. 4. D. de vsur. cum similib.*

DEFINITIO IV.

Intelligitur venditio cœpisse à mensura quoties restricta est ad mensuram verbis præcisis & limitatiuis.

EXceptio tamen adhibenda est, nisi post demonstratum corpus proponas venditum fuisse *quantum est in tali mensura.* His enim verbis cùm restrictiua sint vt nostri loquuntur, & limitatiua verius est cœptam videri venditionem à mensura 1 licèt verborum ordo corpus ipsum prius demonstrauerit. 2 Quid ergo si longè plus minúsve sit in mensura quàm verbis contractus expressum fuerit? Id quidem quod intra confines quantum aut quantulumcumque erit, pro vendito habebitur, sed ita tamen vt pro modo eius quod deest, vel excedit, precium arbitrio boni viri vel suppleatur vel minuatur, 3 cùm venditio cœpit à corpore. Nam si à mensura, nec plus nec minus venditum intelligi vnquam potest. 4 Nimirum si magnus sit excessus vel defectus. Nam qui modicus est eius ratio ha-

beri nulla debet. 5 Mensura præsertim dicta cùm adiectione illa quam vix vnquam notari prætermittunt *circumcisi*. 6 quæ pro ratione & comparatione quantitatis de qua agitur, plus minúsve solet operari. 7 *Ita Senatus* in iisdem causis.

1. Limitata enim causa limitatum parit effectum *vulg. l. in agris* 16. D. *de acquir. rer. domin.*

2. Ordo enim scripturæ non potest mutare ordinem iuris & voluntatis. *l. cùm pater* 73. §. *fidei tuæ* 12. *de leg.* 2. *l. nec enim* 6. *de solut.*

3. Non enim hoc casu pro emptore locum habere potest ea ratio quam attulimus *ad Defin. præced. num.* 8. *&* 9. propter vim & potestatem restrictionis.

4. Secundum ea quæ diximus *Defin. præced.* Est tamen notanda meo iudicio hæc differẽtia inter expressionem modi & confiniũm, quod expressio modi aut mẽsuræ semper intelligitur fieri limitatiuè, sed ita tamen vt per subiectã expressionem confiniũm ampliari possit fauore emptoris, non autem restringi. Expressio autem confiniũm fit demonstratiuè quantum ad emptorem, limitatiuè verò quantum ad venditorem, ne possit prætextu minoris modi vel mensuræ dicere quicquam exceptum ex omni eo quod intra confines reperiatur, quia potest imputari venditori non autem emptori *d. l. si duorum* 42. *vers. nec enim de action. empt.*

5. *l. scio* 4. D. *de in integr. restit. l. res bona fide* 54 D. *hoc tit. d. l. si duorum* 42. *vers. vtique si exiguus modus sylvæ desit* D. *de action. empt.*

6. Quod iidem notarij solent latinè sic exprimere *aut circiter* vel *circa*.

7. Arbitrio nimirum boni viri, ex personarum & facti circunstantiis æstimaturi quid probabiliter actum videri possit eiusmodi adiectione.

DEFINITIO V.

Standum est scripturæ nisi in his quæ post scripturam & extra contractum facta proponuntur.

NOn est audiendus qui dicit viginti iugera sibi vendita si tabulis venditionis pauciora continentur. 1 Cur non enim curauit ille vt viginti scriberẽtur? 2 Nisi fortè decipiendi animum ille habuit: quo admisso æquum sanè est ipsi esse fraudi malum quod iniit alterius fraudandi consilium. 3 Hoc ita si non secunda nouáque venditio post scriptas tabulas contracta proponatur. Posteriores enim conuentiones licèt non scriptas prioribus etiam scriptis derogare certum est 4 in iis contractibus in quibus scriptura non requiritur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm enim nulla in verbis ambiguitas est non debet admitti quæstio voluntatis *l. ille aut ille* 25. §. 1. *de leg.* 3. Ad quid enim verba nisi vt animi sensum exprimant *l. non aliter* 67. *eod. l. Labeo* 7. §. 1. D. *de supell. legat.*

2. Semper enim est imputandũ ei qui potuit apertius dicere aut scribere, *l. veteribus* 39. *de pact.* Nec facilè in contractibus euenit quod in testamentis vt plus dictum minùs scriptum intelligatur, *l. cùm auus* 102. D. *de condic. & demonstr.* Sed potius vt propositum in mente retentum nihil operetur *l. si maiores* 25. *C. de transact. l. si repetẽdi* 7. *C. de cond. indeb. l. quod quis* 50. D. *eod.*

3. Qua enim fronte posset turpitudinem propriam allegare? *l. alias* 18. *in fin.* D. *de iureiur. l. si plures* 38. *in fin.* D. *de admin. tutor. l. itaque* 12. §. 1. D. *de furt.*

4. *l. pacta nouissima* 12. *C. de pact. l. pacta conuenta* 72. D. *hoc tit.*

5. Cuiusmodi sunt omnes contractus iis exceptis quos in scriptis fieri placuit de quibus in *l. contractus* 17. *C. de fid. instrum.* Scriptura enim adhiberi solet non ad substantiã actus sed ad rei gestæ probationem perpetuámque memoriam *l.* 4. *D. de fid. instrum. l. cùm te* 5. C. *de transact.*

DEFINITIO VI.

Qui sub venditoris nomine accedit alienæ venditioni, censetur iure fideiussoris, vtique potest exceptionibus conuenditori suo competentibus dummodo rei cohæreant non personæ.

CVm fundum quem sciebam ad matrem tuam pertinere vellem emere vili precio, vererer tamen ne tu quandoque defuncta ea venditionem improbare velles, dixi non aliter me cum matre contracturum quàm si tecum venditorem adhiberet, promissa etiam tibi in eam rem pecunia aliqua vt nomen tuum venditionis instrumento adiici patereris. Magis est vt non tam venditer quàm venditionis fideiussor esse videaris: 1 quippe qui cõtractui accesseris pro re & negotio ad alium pertinente. 2 Cui cõsequens est vt si qua matri tuæ exceptio doli metúsve aut petendæ in integrum restitutionis ratio competere potuit, eadem tibi prodesse debeat, siue ex empto ad rem tradendam, siue de euictione conueniaris, dummodo talis sit exceptio quæ rei & causæ non tantùm personæ priuilegio nitatur. 3 Cuiusmodi illa est quæ datur ex causa doli, 4 vel simulationis, 5 vel enormissimæ læsionis. 6 Rẽ enim ipsam contractúmque afficit & inficit adeò vt ad eum statum rem reduci oporteat in qua esset si contractus nullus præcessisset. 7 *Ita Senatus* in causa D. Senatoris Dauise contra Franciscum le Maistre Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Inspecto scilicet eo quod reuera actum fuit potiùs quàm quod simulatè conceptum *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit.*

2. *l. vir vxori* 19 §. *mulier & Titius D. ad SC. Velleian.*

3. Omnes enim exceptiones quæ rei & causæ magis quàm personæ cohærent trãseunt in fideiussorem *l. exceptiones* 7. *vers. rei autem cohærentes D. de except. l. & hæredi* 21. §. *vlt. cum seqq.* D. *de pact.*

4. *d. §. rei autem l* 2. §. 1 *&* 2. D. *de dolo mal. except. l. si testamento* 49. D. *de fideiuss.*

5. *l. si non singuli* 5. *& seq. C. si cert pet.*

6. *l. si quis cum aliter* 36. vbi DD. *de verb. oblig.*

7. Si quidem enormissima læsio reddit contractum ipso iure nullum vt nostri tractant *ad d. l. si quis cum aliter.* vbi æquiparant hoc casu dolum qui sit in re ipsa dolo ex proposito. Nunquam autem dolus suus prodesse cuiquam debet *l.* 1. §. 1. D. *de dolo except.* Simulata verò pro infectis semper habenda sunt *d. l. si ex precio.*

DEFINITIO VII.

Res redempta ex voluntate illius qui habebat ius redimendi quando irreuocabiliter acquiratur redimenti.

QVi rem sub pacto de retrouendendo venditam ab emptore redemit præsente & consentiente eo ad quem redimendi ius pertinebat, non tantùm in emptoris iura successisse intelligitur 1 quæ scilicet etiam ignorãte adeóque inuito primo venditore nancisci potuit, 2 sed etiam dominium quod non nisi reuocabile fuerat penes emptorem sibi acquisisse irreuocabiliter, perinde acsi primus venditor redemisset, tum huic vendidisset. 3 Hic enim contingit quod & sæpe aliàs vt celeritate coniungendarum inter se actionum vna occulterur. 4 Sed hoc ita si nullum redimendi ius alioqui competere poterat ei qui ex venditoris voluntate redemit, Nam si redimendi pro parte ius habebat, & consequenter in solidum quandoquidem ius illud redimendi indiuiduum est: 5 vt puta si plures fuerunt eiusdem venditoris coheredes, consensus interueniens coheredum licèt non necessarius non impediet quominus in iudicium familiæ erciscũdæ veniat res à cohærede redempta 6 oblato ei precio quod de suo rediderit, 7 quia nec ob aliam causam consensus coheredum hoc casu interuenisse creditur, quàm dubitationis tollendæ gratia, 8 id est vt minùs dubitandum haberet emptor, quin vni ex coheredibus retrouendere cogeretur. *Ita Senatus* in causa D. de la Tornette & Philiberti Gay 7. Cal. Febr. 1595.

1. Quia cùm sit ipse emptor succedit in iura omnia sui vẽditoris, qui & ipse emptor erat *l. inuitus* 156. §. *plerumque De reg. iur.*

2. Potest enim quilibet ius suum vendere nisi vbi aliqua impedit prohibitio vel legis vel hominis *l. vlt. C. de reb. alien. non alien. l.* 1. *C. de nouat.*

3. Quo casu non posset dubitari quin dominium esset irreuocabiliter acquisitum emptori, quod fuisset irreuocabiliter penes

penes venditorem *l.traditio* 20. *D.de acquir.rer.domin.*

4. *l.3.§ sed si debitorem D de donat int.vir. & uxor. l. singularia* 25. *D. de reb. credit.* quod Iurisconsulti dicunt fieri breui manu *l.licet* 43.§.1.*D.de iur.dot.*

5. Non enim cogendus est pro parte retrouendere qui pro parte non fuerat empturus, ne inuitus incidat in communionem *l.si quis aliam* 46. *D.de solut.*iunct.*l si non sortem* 26. §.*si certum D.de condict.in leb.*

6. Tanquam redempta ex eo iure quod fuit hereditarium & commune, vt in locum iuris redimendi succedat ipsa res redempta *l. heredes* 25. §. *si vnus ex coheredibus D. famil. erciſc.*

7. Officium enim arbitri est curare vt indemnitas inuicem præstetur *l.ex parte* 39.*in princip.l.inter coheredes* 44 §. *vlt. & pass. eod.*

8. Quæ autem dubitationis tollendæ gratiâ fiunt ius commune non lædunt *l.qui mutuam* 56. *D. mandat. l. qua dubitationis* 81. *De reg.iur.l.testamentum* 17.*C.de testam.*

DEFINITIO VIII.

Qui iura sua & actiones tantùm præstare obligatus, est; non tenetur de euictione nisi de suo facto: Laudimia tamen quæ soluit repetere non potest.

REm quam emere volebam permisi tibi vt emeres; ita tamen vt mihi eandem certo conuentóque inter nos precio traderes. Precij adiecta mentio facit vt perinde sit ac si vendere promisisses.1 An ergo mihi obligaberis de euictione ex natura venditionis? 2 Minimè, Id enim duntaxat inter nos actum videtur vt tu me in locum tuum substitueres, id est iura tua & actiones mihi præstares. 3 Ex quo contractus genere constat nullam de euictione obligationem nasci 4 nisi hactenus vt de facto suo repromittere cedens debeat. 5 Adeò vt neque de precio euicta re teneatur, cuius nomine ex cessa actione agi potest, sicut & ad id omne quod interest aduersus primum venditorem. 6 Sed an laudimia quæ tu prior emptor directo domino soluere coactus es, 7 ego tibi restituere debebo? Videntur enim accessiones esse emptionis 8 sed verius est me ad id non teneri cùm ob posteriorem hanc alienationem quam te in me facere oportet noua laudimia sim debiturus: 9 tibique imputari possit cur cautius non fueris negotiatus, 10 Id est cur tibi emens non etiam emeris amico per te eligendo. 11 Quod si fecisses túmque me in amicum elegisses intra tempora constituta 12 vna tantum venditio fuisset, 13 cuius ego solus laudimia debuissem, tu nulla. 14 *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu contra N. Gothofredum de Dompierre Idib. April. 1595.

1. Quia venditio est quoties conuenit de certo precio pro re dando. *l.* 1. *D. rer. permut. l. naturalis* 5. §. 1. *De præscr. verb.*

2. Ea siquidem est natura venditionis vt venditor teneatur de euictione quamuis nihil dictum sit *l. si in venditione* 60. *& pass. D. de euict.*

3. Videor enim ego non solùm tuam sed etiam tui venditoris fidem tecum secutus esse, túque mihi quodam modo nomen tuum duntaxat accommodasse.

4. *l.*2.*D.de hered.vel act.vend.*

5. *d.l.*2.*l.de tuo* 9.*D.mandat.*

6. *d.l.si in venditione* 60.*& prec.D.de euict.*

7. Pro inuestitura iuxta *l. vlt. C. de iur. emphyt.* Clar. in verb. *emphyteusis quæst.*15.

8. Quia debentur in consequentiam alienationis siue per venditionem siue aliter facta sit *d.l.vlt.*Iul.Clar.*dict.quæst.*15.17. 18.23.*& alibi.*

9. Tot enim laudimia debentur quot sunt alienationes cùm non debeantur nisi propter alienationem vt proximè diximus. Alienatio autem esse intelligitur quoties dominium transfertur *l.*1.*C.de fund.dotal.*

10. *Vt in l.* 2. *C.de furt.& seru. corrupt.*

11. Moribus enim nostris contra iuris rationem receptum est vt possit quis emere non tantùm sibi sed etiam alij adeóque incertæ personæ quem vocant amicum eligendum, dummodo sequatur electio intra quadragesimum diem, vt diximus *ad tit.si quis alter. vel sibi.*

12. Id est intra diem quadragesimum vt proximè dixi.

13. Quia & eligens & electus quoties ritè fit electio vnius tantùm personæ vice funguntur.

14. Nam & ob hanc causam introducta est forma ista electionis vt vna tantùm laudimia debeatur, quæ alioqui ex pluralitate venditionum plura deberentur, vt dixi *num.*9.

TIT. XXIX.

De hered. vel action. vendit.

DEFINITIO I.

Ius competens ex contractu condicionali translatum intelligitur per omnium iurium alienationem, etiam quæ facta sit ante impletam condicionem.

VEndITIONE pignoris sub ea condicione contracta si ad diem pecunia non solueretur, 1 debitor idémque venditor sibi ius redimendi exceperat, 2 tum antequàm dies veniisset sua omnia rerum quas alienasset redimendarum iura Titio donauerat, aut, si mauis, vendiderat. 3 Si postea existat prioris venditionis condicio, ius quoque redimendi quod priore venditione exceptum fuerat, posteriore contractu translatum intelligetur, 4 non secus ac si iam eo tempore prioris venditionis condicio extitisset: 5 quia condicionum omnium natura illa est, vt quandocunque existentes ad initi cõtractus diem retrotrahantur, præterquàm si potestatiuæ sint 7 ac præterea alteri medio tempore quæsitum proponatur. Id enim vnum est quod impedit retroactionem. 8 At in proposito nullius interest, nisi fortè defuncto antè diem solutioni dictam venditore heres eius sua interesse dicat, vt tantò locupletiorem habeat hereditatem. Sed cùm heredis eadem quæ defuncti persona esse intelligatur 9 non magis audiendus erit hic heres quàm audiretur venditor ipse si viueret, 10 eáque ratione contenderet posteriore contractu ius illud redimendi translatum non esse, quòd sua maximè interesset ad hoc vt ampliore patrimonio frueretur. 11 *Ita ex tempore* tractatum non tamen quod sciam decisum est 11. Cal. Iun. 1593. Iunge Defin. 4. de contr. & commit. stipul.

1. Potest enim ita fieri pignoris datio & venditio dummodo id agatur vt res obligata tunc certo precio æstimetur *l. si fundus* 16.§.*vlt.D.de pignor.*

2. Vt passim hodie fieri solet *l.* 2. *l. si à te* 7. *C. de pact. int. empt.& vendit.*

3. Nihil enim refert cùm æquè per donationem ac per venditionem fiat alienatio *l.*1.*C.de fund. dotal.*

4. Etsi tunc res erat in pendenti. Est enim hoc ex eorum genere in quibus quid ante fuerit ex postfacto demum apparet, de quibus *in l.quadam* 15.*D.de reb.dub.l.qui res* 98.§.*rem autem D.de solut.*

5. Inspecto scilicet tempore contractus quod semper inspiciendum est etiam in contractibus condicionalibus secuto quandocunque condicionis implemento *leg si filiusfamilias* 78. *D. de verb. oblig.*

6. *d.l si filiusfamilias l.qui balneum 9.l.potior* 11.*D. qui pot. in pign.hab.*

7. *l.1.in fin.eod.* Tunc enim tempus prioris actus inspicitur cùm id quod postea fit habet necessariam, vt loquuntur, dependentiam à priore illo actu *d.l.1.in princip.*

8. Quia nunquam debet esse in vnius potestate vt ius alteri iam quæsitum tollat *vulg.l. id quod nostrum* 11. *& l. non debet alteri* 74. *de regulis iuris.dicta lege qui balneum. & dicta lege potior.*

9. *l.nihil est aliud* 24. *D. de verborum significatione l. quoties* 9.§. *heredes D. de heredum institutionib. l. si rem* 6. *D. de exceptionib. l. cùm heres* 11. *D. de diuersorum temporum præscriptionibus.*

10. Absurdum enim est plus iuris habere heredem quàm habiturus esset defunctus ipse si viueret *l.aliud est vendere* 160. *absurdum.*§.*de reg.iur.l nemo plus commodi* 120.*l. quod ipsis* 143.*l. qui in ius* 177. *eod.*

11. Non enim sufficit quoquomodo interesse nisi iusta & honesta causa sit ex qua interest *leg. si plures* 38. *in fine de administratione tutorum l.*1. §.*item quæritur cum precedenti D. de separat.*

DEFINITIO II.

Etiamsi cedens retineat directas actiones, eásque efficaces, tamen cessionarius liti sistendus est si debitor id postulet.

VEnditis alitérve cessis 1 per creditorem actionibus, vsque adeò quidem remanent directæ penes cedentem vel inuitum 2 vt ex iis si volet perinde ac ante cessionem possit agere: 3 sed tamen cogendus est cessionarius liti quoque sistere si id debitor postulet, cuius nimirum interest vt eodem iudicio de vtriusque iure cognoscatur. 4 Itaque cùm actor quidam actionibus suis cessisse diceretur & de eo apud iudicem interrogatus respondere nollet, quasi superuacua & illusoria esset interrogatio, 5 propterea quòd siue cessio facta esset siue non, agere nihilominus posset ex directa, nulladum per cessionarium facta debitori denunciatione, 6 Senatus pronunciauit dignam esse interrogationem cui responderi oporteret: siue quòd facta cessione vocari in ius cessionarium interesset debitoris, 7 siue quòd si periculo & commodo cessionarij facta cessio proponeretur, posset debitor cum eo transigendo litem effugere. 8 *Ita Senatus* 7. Cal. Febr. 1590.

1. Cessio enim actionis potest fieri aliis] multis modis quàm per venditionem *leg. per diuersas* 22. *& sequenti C. mandat.*

2. Quia directæ actiones non possunt separari à persona cui semel adhæserunt, &, vt nostri loquuntur, inhærent ossibus *l. ita tamen* 27. §. *qui ex Trebelliano l. cùm hereditas* 49. *l. si heres* 70. *D. ad SC. Trebell.*

3. *l.* 3. *C. de nouationib. & delegationib.* vbi hæc differentia ponitur inter cessionem & delegationem actionis & *in l.* 1. *eodem.*

4. Vt res cum vno iudicata prosit cum alio *lege vltima D. de transactionibus l.si cum emptore* 16. *D. de pact. dicta lege* 3. *C. de nouat.*

5. Non enim admittendæ sunt passim interrogationes, sed vbi necessitas causæ vel euidens æquitas, iudicem mouerit *l. penultima C. de interrogationibus in iure faciendis.* & cauere bonus iudex debet quantum potest ne quid superuacuum in lite fiat *leg. hac stipulatio* 14. *in fine D. vt legati nomine caueatur.*

6. Aliud enim esset si per cessionarium facta fuisset denunciatio, quia eo casu directa quæ mansisset penes cedentem facta esset inutilis *d.l.*3. *C. de nouat. l.nomen* 4. *C. quæ res pignor. oblig. poss.*

7. Vt dictum est *num.*4.

8. Placet enim transactionem factam quandocunque cum cedente nocere cessionario quoties facta est cessio periculo & comodo cedentis. De quo scripsi *libro* 12. *Coniect.*

DEFINITIO III.

Cessionarius in rem suam procurator factus potest etiam directas actiones exercere suo nomine dummodo ex persona cedentis.

CEssione sic alicui facta vt is procurator in rem suam sit constitutus, 1 etsi non eò minùs directam actionem exercere potest is qui cessit, 2 nihil tamen vetat ipsum quoque cessionarium directis actionibus experiri, 3 & quidem suo nomine si modò non ex suâ sed ex cedentis persona experiatur, 4 & tanquam simplex procurator. 5 Neque enim minùs iuris ad agendum habere debet ob id solum quòd in rem suam fuerit constitutus. 6 Nec inutilis videri potest deliberatio quasi nihil referat directáne an vtili agat, cùm vtraque eiusdem soleat esse effectus & potestatis, 7 fieri siquidem queat vt exceptio quæ obstaret exercenti vtilem actionem, non obstet agenti directa. 8 *Ita in Senatu* tractatum in eadem causa.

1. Vt contingit in ea cessione quæ fit fideicommissario aut legatario aut in solutum de qua in *leg. per diuersas* 22. *C. mandati l. si quis in rem suam* 34. *l. procuratore* 55. *D. de procuratoribus.*

2. Quoniam directa actio semper remanet penes cedentem etiam inuitum vt dixi *Definitione precedenti numero secundo.*

3. *leg. qui stipendia* 9. *leg. ita demum* 13. *Codice de procuratoribus.*

4. Nihil enim vetat suo nomine quem experiri & ex alterius persona *d.l.qui stipendia.*

5. Id est tanquam alius quilibet procurator qui non esset in rem suam constitutus, de quo *in leg.quamuis* 40. §. *vltimo cum ll. sequentibus D. ad SC. Trebell.*

6. Ideo enim constituitur quis procurator in rem suam vt plus iuris habeat non vt minus, & inducta ad augmentum non debent operari diminutionem *l. legata inutiliter* 14. *de adim.legat. l.legata* 19. *de leg.*1.

7. *l.actio* 47. *D. de negot. gest.*

8. Cùm exceptio accommodanda sit ad naturam actionis cui opponitur *l. cùm reus* 14. *de fideiussoribus.* de cuius sententia, & emendatione scripsimus *libro primo Coniecturarum capite* 8. Adde *l. seruum quoque* 33. §. *vltimo cum l. sequenti D. de procuratoribus.*

DEFINITIO IV.

In obscuro iure potior est causa venditoris precium petentis quàm emptoris cui iam traditum res est, nec potest emptor discedere ab emptione inuito venditore.

HEreditatem Titij Sempronius vendiderat ea lege, vti ne de euictione supra eam quantitatem quam ab emptore acciperet, teneretur. 1 Cùm ex hereditate vendita deducendum esset fideicommissum quod Mæuio adiudicatum fuerat, 2 placuit non eò minùs integrum venditionis precium ab emptore persolui debere, 3 nisi constaret in promptu detractiones ex fideicommisso faciendas cæteráque hereditatis iura minoris esse quàm vt conuenti precij quantitatem æquare possent. 4 Nam quandiu de eo dubitatur venditoris causam potiorem esse conuenit, 5 præstita tamen per eum satisdatione De restituendo si quid amplius acceperit precij nomine quàm ex conuentione accipere debuerit. 6 Alioqui haberet interim emptor & rem & precium si venditori actio ad precium lite pendente denegaretur. 7 Quid verò si emptor paratum se dicat recepto precio ab emptione discedere? Ne hoc quidem ei permittendum est, 8 si non venditor quoque

quoque consentiat, vt à perfecta venditione resiliatur. 9 *Ita Senatus* in causa N. Bernardi d'Auise contra D. de Varax 3. Cal. Febr. 1590.

1. Valet enim hæc cõuentio etiá in rei singularis vẽditione *l. ex empto* 11. *§. vlt. D. de act. empt.* multò magis in venditione hereditatis, cuius venditori sufficit vt sit aliqua hereditas & vt sit ipse heres dum ne quid faciat dolo malo *l. cùm hereditatem 7. cum seq. D. hoc tit.*

2. Tanquam quod esset æris alieni loco *l. cùm pater* 77. *§. antepen. de leg. 2. l. irritum* 8. iunct. *l. in imponenda 6. C. ad leg. falcid.*

3. Actione scilicet ex vendito *d. l. ex empto* 11. *D. de action. empt.*

4. Si enim emptor dicat velle se de eo docere in promptu audiendus est *leg. 3. vt in poss. legat.*

5. Eius siquidem est probare qui dicit non qui negat *l. 2. de probat.* Est enim ista exceptio emptoris qui licèt reus sit, tamẽ in exceptione sua actor est *l. in exceptionibus* 19. *eod.*

6. *arg. l. 1. & tot. tit. si cui plusquam per leg. falcid. l. statuliber. 5. de statulib.*

7. Quod esset iniquum *d. l. ex empto* 11. *§. vlt. l. bona fides* 50. *de act. empt.*

8. Contractus enim ab initio sunt voluntatis ex postfacto necessitatis *l. 5. C. de oblig. & action.*

9. Scilicet re adhuc integra, aut si res integra non sit, omnia retrotagenda sunt *l. 1. & 2. C. quand. lic. ab empt. disced. l. ab emptione* 58. *de pact.*

DEFINITIO V.

Actionis cessio regulariter non valet nisi ad concurrentem datæ re vera precij quantitatem, aut nisi facta sit per meram donationem.

ACtionis cessio si non per meram donationẽ facta sit 1 non aliter valere potest quàm intercedente iusto pretio, & re vera numerato: exceptis ijs casibus quos Anastasij constitutio exceptos voluit. 2 Quòd si partim vendita actio partim donata proponatur non nisi ad concurrentem vsque pretij quantitatem valebit cessio, ne qua fraudis comminiscendæ detur occasio. 3 Ergo neque valere poterit si cedens fateatur precium numeratum nec aliũde probetur numeratio 4 nisi fidem de precio habitam fuisse ex solenni obligationis instrumento aliisve idoneis probationibus appareat. 5 *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. 1590. Et rursum in causa Iacobi Bluet & D. Emerij de Montfalcon Aduocati Idib. Iulij 1591.

1. *l. per diuersas* 22. *in fin. cum l. seq. C. mandat.*
2. *d. l. per diuersas.*
3. *l. ab Anastasio* 23. *§. si quis autem eod.*
4. Nuda enim confessio in actibus suspectis semper suspecta est, & numquam probat *l. qui testamentum* 27. *de probat.* Alioqui erit inuenta ratio per quam facilè fraus legi fiat, vt in simili argumentatur Vlp. *in l. 3. §. si pupillus de reb. eor.* iunct. *l. sine oportet* 21. *de tutor. & cur. dat.*
5. Nihil enim refert an precium reuera solutum fuerit an fides habita sit de precio *l. quod vendidi* 19. *de contr. empt. §. vendita* 41. *Inst. de rer. diuis.*

DEFINITIO VI.

Sola meritorum assertio in actu suspecto non probat.

CVi consequens est vt si remunerationis color cessioni validandæ quæsitus sit ad hoc, vt non minùs ex causa onerosa cessio facta videatur quàm si solutum precium probaretur, 1 non non aliter valere illam admittendum sit quàm probatis meritis, quorum remuneratio obtenditur. Sola enim meritorum assertio numquam pro probatione est ad validitatem actus qui alioqui suspectus sit, & prohibitus ne huiusmodi commento nimis facilè fraus fiat legibus. 2 *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Maij 1591.

1. Non enim donat qui remunerator *l. Aquilius Regulus* 27. *de donat. l. sed etsi lege* 25. *§. consuluit. de pecul. hered.*
2. Dixi *ad Defin. præced. nu.* 4.

DEFINITIO VII.

Non est prohibita cessio condictionis ex Can. redimendæ contra spoliatorem in fauorem domini directi etiam ratione fructuum.

EMphyteuta spoliatus iura sua omnia per cessionem in dominum directum 1 transtulerat, adeóque ius repetendorum cum possessione fructuum quos à spoliatore perceptos constaret: Addita etiam illa cessionis faciendæ causa, 2 quod æquum non esset manere emphyteutam obligatum ad præstandum directo domino censum annuum pro ea re, quam à spoliatore præpotente aduersario auocare non posset. Conuenerat autem vt litem eo nomine contra spoliatorem exercendam directus dominus propriis sumptibus persequeretur: in qua si obtineret, cogeretur ea ipsa bona emphyteutæ reddere, ita tamen vt & nouas conuentiones inire & nouum censum constituere posset, déque ea re separatim ac priuatâ scripturâ cautum fuerat. Quærebatur an ea cessio valeret. Videbantur enim obstare Anastasij & Iustiniani constitutiones, quæ licèt apud Gallos abrogatæ, 4 apud nos tamen sunt in vsu: præsertim cùm ex pactione illa de retrocedendo extra contractum, & quasi clàm facta, 5 videretur directus dominus vexandi spoliatoris gratia potiùs quàm pro suo iure tuendo alienam actionem remisisse. 6 Verùm placuit non esse hoc casu locum constitutionibus, propterea quòd interesit domini directi emphyteutam non esse spoliatum: 7 qui si re carendum habeat, multo iustius est dominium vtile cum directo quod iam penes cessionarium sit consolidari: 8 Sed & ferè est vt huiusmodi cessio necessariam causam habere videatur. 9 Ne alioqui euenire necesse esset vt spoliatus emphyteuta qui à potentiore aduersario possessionem recuperare non posset, censum nihilominùs persoluere compelleretur. 10 Neque enim ad solutionem denegandam ea ratio sufficeret quòd emphyteuta diceret se spoliatum, quippe cui ad reuocandam possessionem ordinario iuris remedio consultum esse possit, vt per eum stare videatur quominus possideat si non possidet. 11 Nam quemadmodum rem ipsam ita & possessionem habere videtur qui actionem habet ad eam persequendam. 12 Accedebat quòd non videatur in fraudem quicquam facere is qui actionem idcirco cedit in potentiorem, ne à potentiore opprimatur. 13 Nec nocebat pactum adiectum de retrocedendo, 14 quia conuenerat vt ea retrocessione nouæ conuentiones fierent, aliúsque census imponeretur, 15 non vt pristino iure esset ea res penes emphyteutam. Proinde nec frustrà nec simulatè fiebat cessio quæ retrocedenti domino directo quale quantumque vellet commodum esset allatura. 16 Non tamen deerant qui putarent quod ad fructus à spoliatore ante cessionem perceptos attineret non idem iuris constitui debere, ex eáque parte inutilem & prohibitam videri

debere cessionem, quòd ea fructuum restitutio nihil cum directi dominij iure commune haberet? 17 nec quicquam cessionarij eo nomine interesset, qui toto illo tempore solitos census annuos à spoliato perceperat. 18 Proinde videbatur digna res æquitate Senatus, vt in eo saltem quod in fraudem legis excogitatum videri poterat, inutilis cessio pronunciaretur. 19 Sed aliud Senatui visum est, & quòd ita ferat huius iudicij natura vt fructus omnes à spoliatore indebitè perceptos restitui oporteat, 20 quasi ex consequentia necessaria, per quam concedi multa solent, quæ aliàs non concederentur. 21 Et quia eius commodi spe videretur facilius inductus dominus directus, vt propriis expensis persequendæ litis necessitatem in se susciperet. 22 Maximè quòd spoliatoris odium tale esset vt nullo fauore adiuuandus videretur. 23 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 32. infr. de iur. emphyt.

DEFINITIO X.

Cessionarius non potest agere præcisè ex persona sua, sed potest ex persona cedentis, sicut & heres, non tamen contra heredem debitoris.

CEssionarius licèt non possit à præcisa executione incipere aduersus cedentis debitorem 1 siue vtili actione experiri velit siue directa ex persona cedentis si ad proprium suum commodum eam referat [nam ante omnia cessionis fidem facere debet 2] si tamen & ex cedentis persona & ad ipsius vtilitatem non ad suam, fieri executionem curauerit, ritè facta executio videbitur: 3 quoniam cessio facere non potest, quin directæ actiones remanent penes cedentem, 4 quas proinde ab eo exercerí aut eius nomine ab alio nihil prohibet, præsertim si cessionarij voluntas non refragetur. Ipsum quoque cessionarium simplicis procuratoris & mandatarij vicem gerere nihil prohibet, si id sibi vtilius, & ad debiti solutionem extorquendum commodius esse existimet, 5 cùm paratam ex cessione actionem habiturus sit aduersus cedentem, vt quicquid eius commodo exactum erit sibi restituat. 6 Nec aliud erit si non creditor, sed creditoris heres cessisse proponatur. Idem enim quod ipsi creditori ius competit incipiendi ab executione ex instrumento guarentigiato, si modò posteà se in totum vel pro parte heredem esse, & alleget & probet. Sanè aduersus debitoris heredem nec creditor ipse eodem iure vtetur, quia prius est vt constet quòd debitoris heres sit, quàm vt pro tali conueniatur, & vrgeatur. 8 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Mauris & Andreæ Grumel 3 Non. Mart. 1593.

1. Recepta enim est apud nos in praxi vt & apud interpretes distinctio illa duplicis dominij vtilis & directi: contra quam vide quæ scripsi *libr.* 20. *Coniect.*

2. Nec enim posset valere cessio quæ causam eámque iustam non haberet *l. per diuersas* 34. *C. mandat.*

3. *in dict. leg. per diuersas & leg. ab Anastasio* 35. *C. mandat.*

4. Nisi cùm factæ sunt in potentiorem aut iudicij mutandi causa, teste Paponio in syntagmate Arestorum.

5. Nam vt Tertullianus dicebat malum est quod occultatur, & ad dolum proximè accedit si quid clam fiat *l. vlt. in fin. de rit. nupt. l. pupillus* 5. §. *sed si per interpositam D. de autor. tutor.*

6. Quæ ratio fuit prohibendarum cessionum per constitutionem Iustiniani in *d. l. per diuersas.*

7. Est enim hic vnus casus ex iis qui excepti sunt *in d. l. per diuersas.* Cùm cessio facta est ad tuitionem iuris quod habuit cessionarius ante cessionem.

8. Vnaquæque enim res facilè redit ad suam naturam *l. si vnus* 27. *§. pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

9. Cuiusmodi quæ sunt? Est quæ causam necessariam habent cessiones semper valent, vt & cæteræ alienationes, quæ alioquin essent prohibitæ *l. alienationes* 13 *famil. erciscund. l. de fund. dotal. d. l. per diuersas.*

10. Et ita sentiret incommodum pro ea re ex qua nullum sentiret commodum contra *l. secundùm naturam* 10. *de reg. iur.*

11. *l. vlt. C. de action. empt.*

12. *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur.*

13. Non enim facit dolo, qui dolum excludit *leg. cùm pater* 77. *§. antepen. de leg.* 2. *leg. Iulianus* 42. *de acq. hæredit.*

14. Quod pactum solet esse suspectum quoties adsunt aliæ coniecturæ, vt dici solet de pacto retronendendi, quasi non videatur habere animum alienandi is qui voluntatem habet rei retinendæ vel recuperandæ *l. qui sic soluit* 55 *de solut. leg. sicut* 8. *§. superuacuum D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. leg. & qui sub imagine* 10. *C. de distra. pignor.*

15. Nouæ siquidem conuentiones præsertim circa censum faciunt nouum contractum emphyteuticum, qui nec aliam naturam habet quàm quæ formatur ex partium conuentione *l.* 1. *C. de iur. emphyt.*

16. Nec enim alioqui contractus emphyteuticus semel perfectus posset reformari ex interuallo inuito emphyteuta *l.* 7. *§. quinimò & §. adeò de pact. l. vero* 12. *§ pen. de solut.*

17. Separata namque est causa proprietatis & fructuum *l. pen. de acquir. poss. l. bonæ fidei* 48. *de acquir. rer. domin. l. si seruus* 61. *§. locaui de furt.*

18. Nam census isti annui debentur à re non à persona *l. imperatores* 7. *de public. & vectig.*

19. *arg. l. placuit* 29. *D. de vsur.*

20. *Can. redintegranda* 3. *quæst.* 1. *l.* 1. *§. ex die de vi & vi armat.*

21. *l.* 1. *l. quod diximus* 7. *D. de autor. tutor.*

22. Non aliàs susceptarus *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l.* 5. *§. pen. D. de dol. except.*

23. *leg. non est singulis* 176. *de reg. iur. §. sic itaque Inst. de action.*

1. Bald. *in l. per diuersas quæst.* 10. *C. mandat.* Roman. *cons.* 142. incip. *quod cessionarius.*

2. Boer. qui supradictos, & alios plerosque refert & sequitur *quæst.* 10. *num.* 1. & 2. Bart. & Ang. *in l. postulante D. ad SC. Trebell.* contra distinctionem Baldi de qua idem Boer. *num.* 3.

3. *Not. in leg. qui stipendia* 9. *C. de procurat.*

4. *l.* 3. *vbi notat. C. de nouat. l. si heres* 70. *D. ad SC. Trebel.*

5. Notatur ad *dict. leg. qui stipendia & in dict. leg. per diuersas.* Imò & in dubio credendus est cessionarius egisse via sibi vtiliore Bald. in *l. ait prætor §. si quis de procur.* Boer. *d. q.* 10. *num.* 3.

6. *Not. in d. l.* 3. *C. de nouat.*

7. Eadem enim persona est creditoris & heredis *Auth. de iureiur. à mor. præstit.* Atque ita concludit Boer. vbi supra *num. vlt.* post Decium *cons.* 536. *num.* 1 & 2. *vol.* 3. Licèt contrà senserint plerique quos idem Boer. refert *dict. num. fin. & præced.* Existimantes malè heredem creditoris non posse constituere debitorem in mora quousque probauerit se heredem.

8. Bart. *in d. l postulante & in l. si decesserit qui satisd. cogant.* Boer. *dict quæst.* 10. *num.* 1. & 2. vbi addit aliud esse si executio facienda sit contra tertium detentorem. Hanc enim fieri statim posse *ex cap. veniens de testib.* post Bart. *in l.* 1. *§. necessario D. si ventr. nomin. mulier in poss.*

DEFINITIO XI.

In cessionarium transit pignus sed non possessio pignoris.

NOminis cessionarius haud dubiè succedit etiam in iura hypothecarũ, 1 non tamen succedit in ius possessionis pignorum, 2 præsertim quam cedens habuerit ex sola clausula constituti, nisi ipse quoque cedens expressè constituerit se illius nomine possidere. Possessio enim quæ per clausulam constituti mihi quæritur, 3 licèt videatur

deatur pendere ex animo prioris constituentis qui meo tantùm non etiam tuo nomine possidere constituit, 4 potest tamen eo quoque inscio per me transferri in te, sed hoc vno modo si tuo nomine constituam possidere. 5 *Ita Senatus* ex tempore 8. Id. April. 1593. Et iterum in causa D. de Setuette & Dominorum de Charmoisy & de Cohédiet 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. Hactenus scilicet vt ei præstandæ sint hypothecæ, non vt hypothecariam exercere possit sine speciali cessione *l. emptori 6. D. hoc tit.*

2. Possessio enim est facti quæ ideo numquam transit ipso iure *l. cùm heredes 25. D. de acq. poss. denique 19. D. ex quib. caus. maior.*

3. *vulg. l. quod meo 18 D. de acquir. poss.*

4. Actus autem non possunt operari vltra intentionem agentium *vulg non omnis 19. D. de reb. credit.*

5. Quia modus transferendæ per constituti clausulam possessionis est factus, licèt veram quoque realem & actualem possessionem transferat *d. l. quod meo.* vbi notat.

DEFINITIO XII.

Casus in quo exposse ante litis denunciationem facta, veniunt tamen in actionem de euictione.

NOmen Titij quasi is centum tibi deberet mihi cesserat in solutum paris quantitatis quæ mihi abs te debebatur: Cùm aduersus Titium agerem, passus est se per contumaciam condemnari, sed postea ex iudicato cõuentus prouocauit ab ea sententia, & in causa appellationis negauit se tibi quicquam debere ab eo tempore litem tibi denunciaui, vt nomen si bonum esset defenderes. 3 Noluisti ad iudicem venire atque ita mihi per contumaciam es condemnatus. 4 Placet, prioris litis quam cum Titio exercui sumptus in condemnationem deduci oportere. Nam quod dici solet eum qui ad litem pro alio defendendam autor laudatus est eas duntaxat impensas actori restituere debere, quas ipse post denunciationem non quas antè fecerit, adeò vt si omissa sit ante sententiã denunciatione quidem actio de euictione vlla superstit, nisi is qui condemnatus est doceat se non iniuria sed iusta ratione superatum, 6 Id, inquam, in proposita specie locum non habet, cùm imputari non possit mihi cur nõ litem tibi denunciauerim, quandiu debiti controuersiam Titius nullam fecit. Auctorem enim tum laudari sufficit, cùm quæstio & controuersia fieri incipit. 7 Quia tamen Titius quantumuis bonam causam habeat, non priùs audiendus est quàm contumaciam purgauerit, hoc est sumptus omnes contumaciales, vt vocant, refuderit, 8 Æquum sanè non est eorum sumptuum nomine quos à Titio vel iam consecutus sim vel consequi æquè commodè possim mihi contra te actionem dari, potiúsque tibi ex ea causa doli exceptio accommodabitur, si aut ego bis idem exigere velim, 9 aut iure meo aduersus Titium vti nolim, ob hoc solum quò magis damno te afficiam. 10 *Ita Senatus* 4. Non. Aug. 1593.

1. Vnam enim rem & pro alia & fundum pro pecunia & insolutum dari posse receptũ est si modò creditor consentiat *l. si non sortem 26. § si centum D. de condict. indeb. l. eum à quo 16. & seq. C. de solut.*

2. Eo siquidem iure vtimur, vt contumax possit appellare intra tempus legitimum computandum à die notitiæ, refusis tamen prius expensis contumaciæ.

3. *l. si nomen 4. & seqq. D. hoc tit.*

4. Contumacia enim eorũ qui ius dicenti non obtemperant, litis damno coërceri solet *l. contumacia 53. D. de re iudic.*

5. *l. emptor fundi 18. C. de euict.*

6. *leg. si ideò 55.* vbi Bart. & alij contra glos. *ibid. D. eod. tit.*

7. Autor enim laudatur ad rem duntaxat defendendam, quod fieri non potest nisi post motam litem *l. si plus 74. § mota quæstione eod. tit. d. l. emptor 8. & seq. C. eod.*

8. Nemo enim contumax auditur quousque desinat haberi pro contumace, quod fit purgata per sumptuum refusionem contumacia *l. 1. & 4. C. quor. appell. non recip. l. properandum 13. §. & si quidem. C. de iudic. l. si prætor 73. D. eod.*

9. Improbus namque est qui bis idem consequi velit *l. si quis dolo 51. § 1. de re iudic.*

10. Nihil enim mea interesse videtur nec malitiis indulgendum est *l. in fundo 38. D. de rei vindic.*

DEFINITIO XIII.

Cessio iurium stricti iuris est, probandique est per scripturam, nec probari potest per iusiurandum suppletiuum.

IVrium cessio stricti iuris est, 1 idcóque nec in eam veniunt nisi quę expressa sunt. 2 Propter quam causam nõ desunt, qui putent per testes probari eam non posse sed per scripturã duntaxat, 3 & consequenter nec ad eius probationem iusiurandum quod suppletiuum vocant deferri oportere. 4 *Ita tractatum est* ex tempore 7. Cal. Sept. 1593.

1. Contrahitur enim per stipulationem quæ sui natura stricti iuris est *l quicquid 98 de verb. obligat.*

2. Aut expressis consequentia *l. emptori 6. D. hoc tit.*

3. Quomodo dici etiam solet de contractu emphyteutico *l. 1. C. de iur. emphyt.* & aliis nonnullis quæ necessariò probandâ sunt per scripturam, ne tam facilè in iis fit falsum comminisci *l. testium facilitatem 18. vbi not. C. de testib.*

4. Iusiurandum enim suppletiuum habet vim probationis per testes, quia qui iurat fit hoc casu testis non iudex in causa propria, secus in iureiurando decisiuo *l. 1. quæ. rer. act. non det.*

DEFINITIO XIV.

Cessionarius actionis litigiosæ cogitur pati executionem quam cedens ipse pati cogeretur.

CVm venditor fundi ab emptore ex causa euictionis laudatus imploraſſet restiturionem, ac lite pendente prouisionaliter, vt aiunt, condemnatus actione sua fratri per donationem cessisset, deinde frater ex iure cesso litem prosequeretur defuncto iam cedente qui alium heredẽ reliquerat, dubitabatur an ea indemnitas quam emptori præstare interim ex iudicato cedens debuerat à cessionario præstanda esset. Placuit præstãdam esse. An quia cùm in defuncti ius successisset quod ad eum fundum pertinebat obnoxius esset præstandis iis omnibus quæ eiusdem fundi nomine emptor præstare debuisset? 1 Minimè. Actio enim ex empto cùm in personam sit non sequitur singularem successorem. 3 Sed quia ius restitutionis nominatim cessum fuerat, adeóque lite iam pendente, 4 Ac proinde cùm non rei duntaxat sed ipsius quoque actionis successor esset donatarius, recusare non poterat, quo minùs omnia actionis incommoda subiret: 5 inter quæ illud erat vt pendente restitutionis iudicio quæcunque per contractum promissa fuissent impleri oporteret. 6 *Ita Senatus* in causa D. de Cheurier & fratrum de Beaumont, 4. Non. April. 1594.

1. *arg. l. ex qua persona 143.* iunct. *l. aliud est 160. §. 1. de reg. iur.*

2. *l. ex empto 11. & pass. D. de action. empt.*

3. *vulg. l. vlt. §. 1. D. de contr. empt. l. 1. §. si heres D. ad SC. Trebell. l. aris alieni 15. C. de donat.*

4. Et ita eo tempore quo non potuit fieri per cessionem durior condicio aduersarij nec litis status mutari *l. 1. & tot. tit. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

5. Fit enim semper alienatio cum sua causa *l. alienatio 67. de contr. empt.*

6. Id enim est quod pragmatici dicunt pendente lite contractum tenere, quamuis certum sit restitutione in integrum postulata nihil noui fieri debere *l. vnic. C. ill. tit.* ad quem vide quæ scripsi.

DEFINITIO XV.

Quid præstare debeat is qui nomen cessit precio accepto.

CEdens quicquid iuris habet accepto precio aliáve re qualibet, 1 venditoris loco est. 2 Idcóque si cessionario ex causa aliqua prorsus inutilis sit cessio, & infructuosa, tenetur cedens ad restitutionem precij, eorúmque omnium quæ accepit, 3 Non tamen ad id quod cessionarij interest 4 si non expressè conuenerit, 5 aut nisi ipsius dolo malo aliquid factum sit, 6 pũta si ius quod antea habebat aut in totum aut pro parte vel exegerit vel remiserit. Tenetur enim de facto suo. 7 Et quamuis non teneatur facere bonum nomen, tenetur tamen facere verum, id est præstare se creditorem licèt non locupletem debitorem. 8 Præstare autem se potiorem non tenetur nisi hactenus ne precium aliáve quæ cessionis nomine accepit retinere possit, *vtia tractatum est* in causa R^m. D. Alphõsi d'Elbene Abbatis Alracombani & Claudij Thorombert 10. Cal. maij 1594.

1. Scilicet quæ sit loco precij, vt *in l. 1. C. de rer. permut.*
2. *l. naturalis* §. 1. *D. de præscr. verb.* iunct. *l. pacta conventa* 72. *versic. an idem D. de contr. empt.*
3. Per condictionem quia incipit pretium penes eum esse sine causa *l. cùm hereditatem* 7. *in fin. D. hoc tit.*
4. Nunquam enim id quod interest venit in condictionem quia actio stricta est *l. videamus* 38. §. *si actionem de vsur.* Aliud est si agatur ex empto *l.* 5. & 9. *D. hoc tit.*
5. *l. si nomen* 4 *in fin. eod. ill. tit.*
6. *l. hoc autem* 12. *eod.*
7. *l. de tuo* 9. *D. mandat.*
8. *d. l. si nomen.*
9. Intellige nisi alea vendita sit & quasi iactus retis vt in *l. quod si* 20. & *seq. D. hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Non valet præcisa executio facta per cessionarium siue proprio suo nomine, siue simpliciter sed suum quæ facta est ex cedentis persona.

VTiles quidem actiones habet cessionarius ritè solum personales, sed etiam reales aduersus eum cuius nomen cessum est si suo nomine agere velit, 1 Itémque directas ex persona cedentis, si mandatæ sint. Sed tamen si ex causa cessionis præcise velit exequi ex principali diplomate quod nos De debitis appellamus, non potest, &, si fecerit, irrita pronuncianda est executio, 4 etiam quæ simpliciter facta fuit, id est non expresso eo an proprio an ipsius mandantis nomine, propterea quòd quoties simpliciter quis facit quod suo & alieno nomine facere potuit, suo potius quàm alieno fecisse credendus est. 5 Igitur tùm demùm ritè facta executio dicetur cùm apparebit factam a cessionario tanquam procuratore cedentis, & mandatam non vtilem actionem exercente. *Ita Senatus* in causa Ioannis Guichard & Claudij Bonier 6. Cal. Iulij 1594.

1. Post rescriptum Diui Pij de quo *in l. si cum emptore* 16. *D. de pact. l.* 2. *C. de obl. & action.*
2. Dixi *ad Defin.* 11. *num* 1 *supr.*
3. *l. qui stipendia* 9. *C. de procur.* Dixi *Defin.* 10. *num.* 3. *supr.*
4. Vide *dict. Defin.* 10. *supr.*
5. *l.* 4. *D. de solut.*
6. Hoc enim casu executionem valere constat, vt dixi *Defin.* 10. *supr.*

DEFINITIO XVII.

Valet facta etiam ex interuallo post solutionem cessio cõtra eum qui per solutionem non fuit ipso iure liberatus.

NOn semper verum est cessionem factam ex interuallo esse inutilem. 1 Quid enim si per solutionem debitor non sit liberatus? Finge non tam ipsius nomine solutum esse quàm ex alia causa. Procul dubio cedi actio poterit quæ penes creditorem adhuc manet integra. 2 *Ita Senatus* in causa Ioannæ Masuyer & Antonij Bourgeois 8. Id. Iun. 1594.

1. Est tamen hoc regulare ex *l. Molestianus* 6. *D. de solut.*
2. *Vt in l. si res obligata* 59. *De legat.* & aliis similibus de quibus vide quæ scripsi *lib.* 13. *Coniect.*

DEFINITIO XVIII.

Solutio facta cedenti, nocet cessionario, qui no denunciauit, secus in conuentione facta cum cedente. Et quid in mandatario.

CEssus debitor qui cessionem scivit, licèt non ab ipso cessionario, non potest de debito pacisci aut transigere cum cedente in præiudicium cessionarij, 1 cui nimirum post rescriptum Diui Pij vtiles ex propria persona competunt actiones. 2 Soluere tamen non prohibetur, quandiu ab ipso cessionario de cessione nominatim certior factus non est, 3 quamuis cedentem ipsum si nunc ageret doli exceptione repellere posset 4 quia dubitare probabiliter potest an ius suum exequi cessionarius velit qui minus diligens est in certiorando debitore, & tamen verum est factam solutionem vero creditori, 6 & quidem bona fide. Ex qua causa non potest non contingere debitori liberatio 7 Eius qui nullas ex propria persona vtiles actiones habeat, sed tantùm alienas & mandatas ac proinde ex persona mandantis 8 alia ratio est. Namque solui quidem vtiliter potest si exigendæ solutionis gratiâ fuerint mandatæ, 9 sed non eo minùs soluere debitor mandatori poterit, tametsi ab ipso mandatario certior antea factus sit de mandato 10 nisi mandatarius vel litem contestatus sit vel debiti partem acceperit [quo tamen casu obseruandũ est ne fidei exactionem non impediri 11] vel debitori denunciauerit, ne solueret mandatori. 12 *Ita Senatus* in causa Illustris D. Marchionis de la Chambre & Sp. Caroli Francisci Ruffin Referendarij Augustæ 12. Cal. Ianuar. 1594.

1. Sola enim probabilis ignorantia tueri eum potest *l. vlt. D. de transact. & contrar. sent.*
2. *l. si cùm emptore* 16. *D. de pact.*
3. *l. nomen* 4 *C. quæ res pignor.* in illis verbis: *certior à te factus l.* 1. *C. de nouat.*
4. *d. l. si cùm emptore.*
5. Qui enim tardè quid facit diu noluit inquit Seneca *lib.* 1. *cap.* 1. *de benefic.*
6. Cedens enim remanet verus creditor cùm penes eum remaneant directæ actiones, vt dixi *Defin.* 10. *num.* 4. *supr.*
7. *l. penult. D. de solut.*
8. De quo *in l.* 3. *C. de nouat. & in l.* 1. *C. de oblig. & action.*
9. *vt in d. l.* 3. Alioqui non potest solui procuratori ad solam litem dato *l. hoc iure* 86. *D. de solut.*
10. Cùm exigendi debiti ius totum hoc casu remaneat penes mandantem *l. qui stipendia* 9. *vbi notat. C. de procurat. l.* 4. *C. de nouat.*
11. Secundum eam sententiam quam nos attulimus *ad d. l.* 3. *C. de nouat lib.* 12. *Coniect.*
12. *d. l.* 3. *C. de nouat.* vbi tres tantùm casus isti excipiuntur.

DEFINITIO XIX.

In emptorem hereditatis transit ius implendæ condicionis vt & cætera omnia.

IN emptorem hereditatis sicuti cætera iura omnia trãseunt, 1 ita & ius implendæ condicionis quam venditor siue ex testamento, siue ex iudicato implere debuit, 2 Nec vlla aut ratihabitione aut indemnitatis repromissione ex ea causa opus est. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 19. sup. mandat.

1. *l.* 2. & *pass. D. hoc tit.*
2. Sicut è contrario quod hæredi dari condicionis implendæ causa debuit, etiam emptori hereditatis dari potest quasi translata condicio videatur *l.* 4. §. *si sub condicione D. de fideic. libert.*
3. Emptor enim hereditatis succedit in vniuersum ius venditoris *d. l.* 2. 6. *cùm quis D. hoc tit.* licèt succedat titulo singulari non vniuersali.

TIT.

TIT. XXX.

De rescind. vendit.

DEFINITIO I.

Restitutio in integrum ex beneficio l. 2. C. hoc tit. non amittitur per clausulas positas in contractu venditionis, nec per iusiurandum.

QVOD in venditionum instrumentis emptorum gratiâ exprimi solet vltrò donatam à sciente venditore hyperocham rei venditæ quanticumque sit precij, non magis excludit beneficium restitutionis quæ venditoribus vltra dimidiam iusti precij deceptis competit, quàm si ei nominatim beneficio venditor adhibito etiam vt fit iureiurando renunciasset, non tam illa ratione quæ vulgò affertur; quòd credibile non sit venditorem de tam graui damno, &, vt loquuntur, excessu cogitasse, quàm quia bonæ fidei contractus non facilè tam iniquas admittat conuentiones, quódque dubitandum non sit, quin ea ipsa facilitate qua venditor contrahit & decipitur, iusiurandum etiam interponat, cæteráque eiusmodi vulgares clausulas inseri patiatur, tametsi nec donandi animum habeat, nec beneficij quod sibi competiturum intelligat, abiiciẽdi. Quare nec nocebit venditori quòd venditio fuerit geminata si vtraque eodem læsionis immodicæ vicio laborabit. Sanè non tantùm iurisiurandi venia ab Episcopo aut eo qui Episcopi vices gerat impetranda erit, sed etiam in integrum restitutio ex principali diplomate postulanda vt contractus rescindatur, qui re verâ tenet, cùm emptoris dolus in contractum inciderit potiùs quàm contractui causam dederit, nisi in hoc ipso circumscriptus venditor proponatur vt venderet, quo tamen etiam casu turius fuerit impetrari restitutionem, ne disputationi locus relinquatur, an propter sacramenti autoritatem contractus nihilominùs teneat. Nam quod dici solet iusiurandum quod iustitiæ, veritatis, & æquitatis potissimùm venerationè sacrosanctum esse debeat, iniquitatis vinculum esse non oportere, restitutionis quidem beneficium inducit, at non etiam facit vt omnino & impunè contemni possit religio iurisiurãdi quod nullo salutis æternæ periculo seruari queat. Planè Augustanorum hac parte ius singulare est vt sacramenti absolutione impetrata nullo egeant Principis diplomate, sed tamen egent in integrũ restitutione, ad rescindendam ex causa immodicæ læsionis venditionẽ. *Ita Senatus* 9. April. 88. Et rursus in alia causa 16. Cal. Iunij 1591.

1. Hoc ideo quoniam alioqui læsio faceret præsumi ignorantiam, cùm nemo præsumatur iactare suum *vulg. l. cùm de indebito* 25. *D. de probat.* Bart. & alii *ad l. 2. C. hoc tit.*

2. Vulgò barbarè vocant *plurisualentiam* de qua *in l. & quæ nondum* 15. *§. vlt. D. de pignor. l. quærebatur* 20. *D. qui potior. in pign. hab.* Tess. *dec.* 165. *num* 8.

3. *Ex l. 2. C. hoc tit. l. si voluntate* 8. *eod.*

4. Contrà quàm traditum sit à Bart. & aliis vulgò *ad d. l. 2.*

5. *Ex l. si libertum ita inuenerit* 30. *D. de oper. libert.*

6. Cessat enim hæc ratio cùm verba illa sunt addita *quanticunque sit precij*, quæ omnem excessum comprehendunt.

7. *Arg. l. ex empto* 11. *§. vlt. D. de action. empt. l. bona fides* 30. *eod.*

8. Itaque aliter posito iure inuenta esset ratio fraudandæ legis, quod non est ferendum *arg. l. 5. §. si pupillus D. de reb. iur. l. quidam* 29. *§. vlt. D. ad SC. Velle an.*

9. Non enim habet donandi animum qui vendit & si valet venditio facta donationis causa precio viliore *l. si quis* 38. *D. de contr. empt.*

10. *Arg. l. doli* 19. *§. aduersus D. de nouat. & delegat.*

11. Ne periurium incurratur cùm seruari possit iusiurandum sine periculo salutis vt sequitur in Definitione.

12. Hoc enim iure vtimur vt beneficium *d. l. 2. C. hoc tit.* non nisi per auxilium restitutionis imploretur, quæ res facit beneficium planius, quia facilius potest amitti beneficium legis, quàm restitutionis in integrum, quæ scilicet tanto magis competit, quanto magis læsus quis est per clausulas supradictas. Aliud ergo esset si quis vellet venire aduersus contractum ex beneficio solius legis citra restitutionem. Et ad eum casum restringendi sunt Doctores qui contra hanc Definitionem sentiunt, quos vide apud Tessaur. *decis* 165.

13. Eo namque casu contractus est ipso iure nullus *l. 7. in princ. D. de dolo*, nec proinde opus est restitutione vt rescindatur *l. in causa* 16. *in pr. D. de minor. l. 2. C. de præd. minor.*

14. Et vt quod de facto præcessit de facto quoque rescindatur, quomodo pragmatici nostri loquuntur.

15. *Cap. cùm contingat cap. debitores Extr. de iureiur.* iunct. *cap. quanto eod.*

16. Idque etiam iure communi obtinet ex quo prætor ipse restituit non Princeps *l. 1. & tot. tit. D. de restit. in integr. l. 1. D. ex quib. caus. maior.* iunct. *l. imperatores* 30. *de reb. auctor. iudic. possid.* Quamuis non sit iure communi hac in specie necessarium auxilium restitutionis, vt dixi *num.* 12.

DEFINITIO II.

Enormis læsio est quæ vltra dimidiam & probanda est per testes inspecto tempore contractus, & communi opinione.

IMmodica læsio, quam nostri enormem vocant, in venditionibus aliisve contractibus non aliter interuenisse creditur, quàm si dimidiam iusti &, quod hac parte idem est, veri precij excedat, etiamsi de ecclesiæ quæ fauorabilior esse solet, iuribus controuertatur. Probari autem per instrumenta cùm incerti facti sit vix potest: per testes commodè potest, non solùm si de annuo reditu testificẽtur ex cuius comparatione vetus iustúsque rei valor dignosci possit, quæ tamen certior probatio est: sed etiam si alias rationes adferant ex loci aut temporis aliisve eiusmodi circunstantiis depromptas: cùm fieri possit vt pro locorum & temporum varietate illa quoque prædia quę minoris sint reditus pretiosiora tamen existimentur. Illud districtè obseruandum est vt de ea æstimatione testes loquantur quæ & ad id præcisè tempus quo contractum est, & ad communem hominum proborum existimationem non ad singulorum testium opinionem referatur. *Ibidem.*

1. *l. 2. l. si voluntate* 8 *C. hoc tit.*

2. Interest enim ecclesiæ cùm nec aliter possit valere venditio rei ecclesiasticæ quàm si facta sit ob ecclesiæ necessitatem *arg. l. 1 ad d. 7. C. hoc tit.* iuncto *tit. De reb. eccles. non alien. l. inhemus* 14. *in fin. &* Authl. *hoc ius porrectum C. de sacros. eccles. cap. 1.* vbi glos. *de restit.*

3. *l. prædia* 48. *de acq. poss. l. precia* 63 *ad leg. falcid.*

4. Obserua tamen non eo minus æstimanda esse ea quæ nullius sunt reditus, vt puta castra, turres, ædificia. Nam & hæc tunc etiam æstimarentur cùm de solius reditus quantitate ageretur, si modò ad conseruationem non solùm personarum sed etiam fructuum facta essent Borr. *quæst.* 19. *num.* 1. *ex l. si à domino §. fructus de petit. hered. l. fin. de impens. in reb. dotal. fact.* Iunge *l. si fundum* 92. *de legat.* 1. *l. si fundus* 13. *D. de reb. eor. qui sub tutel.*

5. *l. 1. §. & aliàs videamus D. si quid in fraud. patron. d. l. precia rerum* 63. *D. ad leg. falcid.*

6. *d. l. precia l. si seruus* 33. *D. ad leg. Aquil.* Et hæc verior ratio est propter quam læsio non potest bene probari per instrumenta quia sunt singulorum.

DEFINITIO III.

Emptor qui venditorem enormissimè læsit non habet electionem supplendi iusti precij, & ad omnium fructuum restitutionem condemnatur.

SI in venditione læsio tam immodica interuenerit vt non solùm vltra dimidiam, sed etiam vltra bessem iusti precij venditor deceptus sit, quam nostri enormissimã læsionem appellant, sic rescindenda erit venditio vt emptori electio non relinquatur, an supplere iustum preciũ malit rémque retinere.1 Condemnandus enim est vt rem ipsam præcisè restituat,2 adeóque cum fructibus omnibus quos à contractus die perceperit, aut percipere potuerit,3 Vtpote qui perinde malæ fidei possessor censendus sit acsi possessionis suæ titulum nullum haberet.4 Tanta enim læsio præ se fert inesse contractui dolum re ipsâ, qui hac parte dolo ex proposito non malè comparatur.5 *Ita Senatus* ex tempore pro D. Doget contra D. de Boege Sarciny 7. Cal. Aug. 1588.

1. Quia contractus hoc casu ipso iure nullus est tanquam continẽs dolum in re ipsâ vt sequitur in Definit. Vide Tessaur. *decis. 165. num. 6. & 7.*

2. Tanquam nullo titulo eam possidens *vt in l. eleganter 7. D. de dolo l. nullo 24. C. de rei vindic.*

3. Vt seruatur in quolibet alio malæ fidei possessore *l. certum 22. C. de rei vindicat.*

4. Nihil enim refert an quis habeat titulum nullum an vitiosum *l. quoties 6. qui satisd. cog. l. 2. de auctor. tutor.*

5. *l. si quis cùm aliter 36.* vbi DD. *de verb. oblig.* Tessaur. *dict. decis. 165. num. 6.*

DEFINITIO IV.

Etiam venditiones publicæ sub hasta factæ rescinduntur ex causa immodicæ lesionis nullo quoque dolo probato.

PVblicas venditiones quæ sub hasta fiunt non facilè ex causa læsionis in precio irritas fieri publicè interest,1 non solùm quòd alioqui futurum sit, vt difficiliùs reperiantur qui ad eiusmodi emptiones velint accedere,2 propterea quòd nulla de euictione obligatio hoc casu quæritur,3 sed etiam quia vix sciri possit quodnam sit iustum precium ex communi hominum opinione æstimandũ,4 ni iustum illud est quod publicè facta venditione constitutum reperitur.5 Id enim est quod dici solet tanti rem esse quanti vendi potest:6 neque verò vlla de iusto precio probabilior testatio est, cùm de priuata venditione rescindenda agitur, quàm si testis eam dicti sui rationem adferat, quòd si res publicè vendita fuisset, tanti vendi potuisset.7 Ne tamen sub nomine subhastationis publicæ locus fraudibus relinquatur æquissimè placuit vt si immodica, & vt loquuntur, enormis læsio interuenerit perinde publica ac priuata venditio rescindi possit,8 etiãsi neque fraus neque collusio aliter probetur,9 quæ sanè vt plurimùm difficillimæ esset probationis:10 eóque passim iure Senatus noster vtitur, nec alias ad publicæ venditionis rescissionem probationes requirit quàm si de priuata rescindenda tractaretur.11 *Ita Senatus* in causa viduæ D. de Genuille contra Ioannem Baptistam Varronem Geneuensem 13. Cal. Sept. 1588.

1. *l. ait prætor 7. aliàs l. etsi sine §. quæsitum l. quod si minor 24. §. non semper D. de minor.*

2. *Quæ ratio est Vlpiani in dict. §. quæsitum.*

3. *l. 1. & tot. tit. C. credit. euict. pignor. non debere.*

4. Quomodo æstimandum esse constat *l. precia rerum 63. ad leg. falcid. l. si seruum 33. ad leg. Aquil.*

5. *d. §. quæsitum. l. pupillus 5. §. sanè D. de autor. & cons. tutor.*

6. *Arg. l. si fundus 13. in princip. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. 1. §. si heres ad Trebell.*

7. Vt testificetur de communi non de sua opinione vt dixi *num. 4.*

8. *Ex l. si quos 16. C. hoc tit.* cuius tamen aliam esse sententiã docuimus in priore parte Hemichiliadis nostræ *de erroribus pragmat.* vbi videbis quid nos in hac quæstione sentiamus.

9. Hoc enim casu res nullam habet dubitationem *l. 2. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3.*

10. Vt & cætera omnia quæ in animo consistunt *l. non omnes 5. §. à barbaris de re milit. l. 3. de interrog. in iur. fac.*

11. Ideo fortasse quòd plerumque emptorum calliditate fiat ne iusto precio res distrahantur, tum quoque cùm publicè vẽditio fit. quamuis Guid Pap. *quæst. 22. num. 3. in fin.* teneat contrarium etiam in rebus minorum venditis sub hasta. Nec sequimur distinctionem quam ibi ponit Ranchinus an subhastatio facta sit ex decreto iudicis inferioris, an ex decreto Senatus, vt constat *ex Defin. 25. infr.*

DEFINITIO V.

Venditio facta sub pacto de retrouendendo temporali non annullatur ex causa enormissimæ lesionis sed perpetuatur: & quid de fructibus.

CVm in venditione læsio enormissima interuenit, multùm interest an purè contracta fuerit, an sub pacto de retrouendendo temporali: illo casu sic rescindi vẽditionem oportet, vt omnimodo res cum fructib. omnib. restituatur, acsi titulus nullus præcessisset:1 posteriore verò, pactum de retrouendendo venditioni insertum facit vt quod temporale fuit ex conuentione, fiat ex læsione perpetuum,2 & consequenter ne ad aliorum fructuum restitutionem emptor teneatur, quàm quos perceperit post litem contestatam.3 Nam nec alios deberet si ex pacto retrouenditio peteretur,4 nisi contestationem mora emptoris aliqua cum precij obsignatione præcessisset.5 Hoc ita si non solitus sit emptor fœnerari. Hoc enim etiam concurrente simulatus & pignoratitius contractus esse intelligitur, obidque nullum ex eo commodũ fructuum acquiri emptori potest.6 *Ita Senatus* pro Benedicto Bosson contra Claudium Morellum 16. Cal. Aug. 1587.

1. Dixi *Defin. 3. supr. hoc tit.*

2. Vt scilicet ab ea forma quam ex conuentione contractus habuit minùs recedatur. Quid enim necesse est rescindi venditionem cùm potest consultum esse venditori per pactum de retrouendendo? Vbi namq; hoc pactũ interuenit nulla potest esse læsio nisi in temporis præfinitione, nec igitur ad aliud danda restitutio est, quàm vt eiusmodi præfinitio tollatur. Id enim tantùm reddere debet restitutio, quod abstulit læsio *l. sed etsi 26. §. quoties D. ex quib. caus. maior.*

3. Nam post litem contestatam possessores omnes sunt pares *l. sed etsi lege 25 §. si ante de petit. hered.*

4. Sed ita vt vicissim à tempore litis contestatæ condemnaretur emptori venditor ad vsuras precij ne alioqui & rem & precium habere videretur, quod bona fides non admittit *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. de action. empt.*

5. Eo namque casu fructus exinde perceptos reddere deberet emptor, nec vicissim tamen vsuras petere vllas posset quia obsignatio pro solutione est *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.* iunct. *l. obsignatione 9. C. de solut.*

6. Nemo enim dubitat quin contractus sit pignoratitius cùm hæc tria concurrunt, Pactum de retrouendendo, modicitas precij & consuetudo fœnerandi, quamuis plerique terrium hoc non requirant. Quorum sententiam communiorem esse testatur Grammat. *decis. 76.* quamuis mihi videatur minùs vera.

DEFINITIO VI.

Emptori redimenti pignora publicè vendita non reddunturfructus nisi qui post litem contestatam percepti sunt.

EA res fortasse facit vt quoties publicè & sub hasta venditio facta est, indistinctè verum sit emptorem nõ alios fructus restituere compelli quàm quos lite iã contestata perceperit,1 quia cùm redimendi ius ex statuto intra semestre competat,2 huiusmodi venditionum genus comparari debeat venditionibus factis sub pacto de retrouendendo, potiùs quàm iis quæ purè & simpliciter factæ sint.3 Quamquam & illa ratio pro emptore facit quòd vix sit vt non iustè videatur possidere qui autore Prætore possidet,4 hactenus saltem vt fructus suos fecisse videri debeat.5 *Ita Senatus* sæpius.

1. De quibus dubitari non potest quin exinde debeantur vt dixi *Defin. praced. num. 3.*

2. *Libr. 9 statut. Sabaud. cap. 13. in statut. Philib. fol. 98.*

3. Adeò enim hoc verum est, vt si intra semestre luatur pignus,

gnus,nulla debeantur laudimia quasi nulla facta venditione vt dicam *ad tit. De iur.emphyt. Defin.*30.

4. *l iuste* 6 *possidet* 11.*De acq.poss.*

5. *l.bona fides* 48.*de acquir.rer.domin. l. certum* 22. *C. de rei vindic.*

DEFINITIO VII.

Cum enormissima læsio perpetuat patlum de retrouendendo restitutio rei præcisè petitur,nulla præcedente retrouenditione.

OBseruandum tamen est,iis etiam casibus quibus enormissima læsio facit vt perpetuum sit ius redimendi quod ex pacto erat tẽporale, non in id agi contra emptorem vt retrouendat,sed perinde acti retrouenditio iam facta esset,fundi restitutionem postulari,2 quia quæ legis potestas redimendi facultatem dat perpetuam citra conuentionem,eadem efficit vt retrouenditio pro facta habeatur,præcisamque restituendi necessitatem iniungit. *Ita Senatus* pro Claudio Morel contra Benedictum Boilon 12.Cal.Iunij 1590.Iunge Defin.8.& 9. De distract. pignor.

1. Hoc est cùm non concurrit fœnerandi consuetudo, Secundùm ea quæ dixi *Def.5.num.*6.

2. Oblato scilicet precio vt & *in l.2.C.de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO VIII.

Nec donatio,nec proinde liberatio gratuita potest rescindi ex causa immodicæ lesionis.

AD rescindendam liberationem gratuitam ex causa enormis & immodicæ læsionis non magis actio competit, quàm ad rescindendam donationem.1 Nam & eiusmodi gratuita liberatio donationis species quædam est: 2 qui autem donat cum necesse est vel numquam lædi vel semper lædi.3 Vnde illud etiam est quod plerisque placet gratuitam liberationem non valere citra insinuationem 4 quia nec donatio valet.5 Quanquam magis est vt hac parte alio iure vtamur fauore liberationis,6 vel ob id maximè,quòd ex liberatione solenniter facta inducitur saltem pactum de non petendo,7 quod ad producendam exceptionem insinuatione egere nemo dixerit,8 planè cùm liberatio non liberaliter,sed certo respectu & intuitu mutuæ alicuius præstationis facta est, vix est vt donationi comparari debeat,9 quin potius contractui innominato,10 in quo contractuum genere si immodica læsio intercenerit,placet ad rescindendum contractum agi posse.11 *Ita tractatum est* in causa N.Guillielmi De Riddes 5.Non.Decemb.1590.

1. Qui enim donat non potest conqueri se læsum, siquidem donare nihil aliud est quàm vltro perdere *l.filiusfamilias* 7. *D. de donat.l.Campanus* 47.*de oper.libert.*

2. *l.donari* 81.*de reg.iur.l.donari* 28.*D.de donat.*

3. *l.cùm donationis* 34.*C.de transact.*

4. Tiraquell.*ad l.si vnquam* 8.in verb.*donatione largitus. C. de reuoc.donat.*

5. Nempe iure communi si excedat quingentos aureos *l.si quis argentum* 35.*C.de donat.*Iure verò nostro prouinciali cuiuscunque summæ sit.

6. Solemus enim proniores esse ad liberandum *l. Arrianus* 41.D.*de oblig.& act.*

7. *l.si accepto latum* 18.D.*de acceptilat.l.si vnus* 27.§. *pen. D. de pact*

8. Pacta enim pariunt exceptionem ex æquitate naturali *l.Stichum* 95.§ *naturalis D.de solut.* quæ æquitas nulla indiget insinuatione,aliáve solennitate.

9. Quemadmodum dici solet de donatione remuneratoria ex *l.Aquilius Regulus* 27.*D de donat.*

10. *l.naturalis* 5 §.1 *& sequentib.De præscr.verb.*

11. *Ex doctr.*Bart.& aliorum *ad l.2.C.hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Non potest læsio æstimari ex futura incertáque vsurarum adiudicatione,vt neque ex debito augmento,quod aiunt,monetæ.

QVotics in contractu pecuniario immodica & enormis læsio intercenisse dicitur, non est habenda ratio vsurarum quæ aut ex conuentione,aut officio iudicis adiudicari potuerunt, cùm certam ab initio legem formámque non habuerunt.1 Etsi enim solet Senatus nostet quincunces infligere,2 fieri tamen potuit vt vel trientibus vel leuionibus contentus esset creditor, quinimò vt ne leuissimas quidem posceret, quas nec poposcit is qui omnes remisit.3 Augmentum verò illud quod propter monetarum deteriorationem præstari solet, æque ad incundam læsionis æstimationem nihil prodest: sed alia ratione,quia debiti contracti pars est,4 nec auget quantitatem debitam, sed tantùm numerum corporum quæ pro quantitate debita solui debuerunt, & quidem ita demum si in deteriore moneta offeratur solutio, nec velit creditor accipere.Inuitus enim nó cogitur,ceterùm si de monetæ in qua soluitur deterioratione non conqueratur, perinde contingit debitori liberatio atque si in meliore moneta soluceret:idcóque nec læsus videri creditor potest qui solutioni vltrò consensit, cùm in deteriore moneta debitum offerretur.6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Læsio enim debet esse certa, qualis esse non potest illa quæ ex incerto vsurarum debito elicitur *arg. l. Seio* 10. §. 1. *De annuis legat.*

2. Quia hæ sunt quæ potissimùm in Sabaudia frequentantur de quibus *in l. cùm quidam* 17.*D.de vsur. l. tutor* 7. §. *quæ autem in fin.de admin.& peric.tutor.*

3. Vsurarum enim remissio etiam tacita facilè præsumitur *d. l.cùm quidam* §. *Diuus Pius de vsur.l.vir vsuras* 54.*D. de donat. int.vir.& vxor.*

4. *l.cùm quid* 3.*vbi notat.D.de reb.credit.*

5. *l.creditorem* 99.*alias l.Paulus.* vbi latè Bart.& cæteri *D. de solut & d.l.cùm quid.*

6. Quia etiam aliud pro alio volenti & consentienti creditori solui potest *l.manifesti* 17.*& præced.C.de solut.*

DEFINITIO X.

Aduersus delegationem damnosam solus minor restituitur, non etiam maior,ne quidem ex causa immodicæ lesionis.

QVi minùs idoneum debitorem pro diuite admisit ex causa delegationis non ideirco iustam causam habet petendæ restitutionis tanquam læsus immodicè: neque enim læsus videri potest qui iure communi vtitur.1 Iuris autem communis ratio illa est vt bonum nomen facere videatur quisquis admittit debitorem delegatum: 2 vtque nouatione facta, prior obligatio non eò minùs perimatur,quòd sequens in quam fit transfusio aut ipso iure non teneat,aut ex aliqua causa sit inefficax ad agendum.3 solus minor priuilegium habet propter ætatem vt aduersus damnosam nouationem à se factam restitui debeat.4 Ergo in maioribus aliud iuris est,5 nisi dolo debitoris qui delegauit aut falsa eius persuasione inductus sit creditor vt malum nomen admitteret:Hoc enim casu ex capite doli,aut saltem ex generali clausula, si qua mihi iusta causa videbitur, dubitari non oportet quin locus sit indulgendæ restitutioni.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.vlt.C.de in integr.rest.minor.*

2. *l.inter causas* 26.§.*abesse.D.mandat.*

3. *l.1.D.de nouat.*

4. *l.patri* 27.§.*pen.D.de minor.*

5. Plenior enim est & facilior restitutio quæ minoribus datur quàm quæ maioribus *l.minoribus* 61.*l.prasci* 42.*eod. l. vlt. in princip.D.ad SC.Velleian.*

6. Est enim dolus semper iusta causa restitutionis ne alicui qui lucrum adferat dolosо *l.ne ex dolo* 12.*& pass.D.de dolo.*

DEFINITIO XI.

Etiam cessio iurium omnium rescindi potest ex causa immodicæ lesionis sed subducto dubio eventu litis.

QVi per cessionem in alium transtulit quicquid iuris habebat in fundo Corneliano, hoc etiam addito vt de euictione non teneatur, 1 licèt eo nomine precium acceperit, non ço minùs tamen implorare potest vulgare auxilium restitutionis in integrum ex causa immodicæ læsionis. 2 Ea siquidem cessio cum fiat accepto precio, emptio & venditio est aut saltem emptioni, & venditioni similis. 3 Alioqui facilè fraus fieret legi & æquitati restitutionis, quæsito per emptorem colore cessionis iurium omnium, ne venditor quantuncunque certo & explorato iure dominus rei venditæ, læsum se vnquam conqueri posset. 4 Neque obstat quod qui vendidit quicquid iuris habuit non tenetur de euictione nisi ex facto suo aut eius in cuius locum successit. 5 Non enim facere ea res potest quominùs probata læsione restitui possit aduersus venditionem: scilicet quia subducto dubio euentu nulla superest incertitudo quæ facere possit ne qua læsionis ratio haberi debeat. 6 Sanè dubium euentum subduci necesse est, euentum inquam non condicionis alicuius contingentis quæ indifferenter potuerit existere aut non existere, sed litis quam pro venditoris iure explicando emptor iam susceperit aut suscepturus fuerit, 8 vt fit cùm aduersus trãsactionem non vi, non metu, non dolo factam ex sola læsionis causa restitutio postulatur. 9 *Ita Senatus* in causa Claudij Iacobi Picquet contra sorores Picquet Cal. Mart. 1591.

1. Quæ conuentio valet *l. ex empto* 11. *§. vlt. D. de action. empt.*

2. Scilicet si precium quod accepit, sit intra dimidiam æstimationis eorum iurium quæ in alium transtulit.

3. *l. naturalis 5. §. 1. de præscript. verb. l. 1. C. de rerum permut.*

4. Numquam autem admitti debet id per quod fraus possit fieri legi vel æquitati *l. 5. § si pupillus D. de reb. eor. qui sub tutel. l scire oportet* 23. *§. 1. de tutor. & curat. dat.*

5. *l. quod si* 10. *D. de hered. vel act. vendit.* iunct. *l. de tuo 9. D. mandat.*

6. Incertitudo enim obstat ne haberi possit ratio læsionis quæ semper certa esse debet vt dixi *Defin. 9. num. 1.*

7. Non enim posset euentus hic subduci quin condicio tolleretur, nec proinde quin actus ipse condicionalis destrueretur.

8. Litis namque euentus semper dubius & incertus est *l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

9. Ex doctrina Bart. *ad l. 2. C. hoc tit. & ad l. si quis cùm aliter* 36. *de verb. oblig.* quam tamen truffam esse non immeritò dixit Baldus vt scripsi in priore parte *Hemichil. De err. pragm.* Æstimari tamen interdum potest etiam dubius euentus *l. propter spem* 23. *famil. erciscund.*

DEFINITIO XII.

Qui alij vendidit quicquid iuris habuit cùm nullum haberet nisi petendæ restitutionis contra suum autorem non eo minùs potest restitui contra emptorem ex causa læsionis.

SEd & si Titio qui fundum Cornelianum minore precio vendiderat heres extiteris, 1 tum alteri vendideris quicquid iuris in eo fundo haberes, verius est te aduersus secundam venditionem posse restitui, si modò priùs obtinueris, vt prima rescindatur. 2 Eo namque facto ad illum statum res reducitur in quo futura erat si posterioris venditionis tempore in tuo dominio res fuisset. 3 Meráque cauillatio est si quis dicat Restitutionem in integrum ex causa immodicæ læsionis non aliter concedi quàm si ea læsio probetur quæ fuit tempore contractus, 4 vt inferat non posse te videri lęsum qui eo tempore rem iam à Titio venditam in bonis ampliùs non habebas. 5 Sufficit enim quòd tùm haberes in bonis actionem ad rem reuocandam rescissa venditione. 6 Sicut nec ad rem pertinebit, quòd prior venditio sumptibus secundi emptoris rescissa proponatur. Id enim efficit duntaxat vt eos sumptus emptori restitui oporteat, 7 non vt eo prætextu rem retinere emptor debeat, 8 aut vt tanto minoris res fuisse videatur. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quo casu cõperit tibi illud ipsum ius restitutionis quod competebat defuncto *l non solum D. de in integr. restit.*

2. Hoc verò potest obtineri viribus actionis quæ competebat ad petendam restitutionem cùm ea actio non adeò per venditionem transferri potuerit in emptorem vt non remaneat directa penes venditorem. Alioqui non posses tu contra autoris tui venditorem agere sine actione *l. si pupilli 6. §. vlt. de negot. gest.*

3. Restitutionis namque proprium hoc est, vt omnia in pristinum statum reponat *l. quòd si minor* 24. *§. restitutio D. de minor.* Itaque ex postfacto apparet venditum fuisse fundum Cornelianum, non autem solum euentum restitutionis *arg. l. qui res* 98. *§. rem autem D. de solut.*

4. *l. si voluntate* 8. *in fin. C. hoc tit.*

5. Quasi vendita re aliena vt *in l. rem alienam* 28. *de contr. empt.*

6. Cùm is qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam quoque rẽ habere videatur *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur. l. rem in bonis* 51 *de acquir. rer. domin.*

7. *l. quòd si nulla* 8 *in fin. D. de hered. vel act. vendit.*

8. *Arg. l. in fundo* 38. *D. de rei vindic. l. si seruus* 25. *D. de pign. act.*

9. Nihil enim cum vero rei valore commune habet necessitas sumptuum ad eam repetendam faciendorum.

DEFINITIO XIII.

Cùm quis vendidit quicquid iuris habuit imputandum est in precium quicquid emptor in eam rem impendit.

NOn idem erit, si cùm alicui vendidisses quicquid iuris in eo fundo haberes, ita vt nullus illi contra te regressus daretur, 1 is postea pro re tuenda aduersus creditores, aut pro ea ab iniustis possessoribus vindicanda de suo aliquid impenderit. Eas namque impensas in precio computari oportebit tanquam partem precij, 2 vt tanto maiore precio vendidisse videaris si fortè nunc causari velis læsionem immodicam & vltra dimidiam interuenisse. Nisi fortasse tu antè petitam restitutionem expensas illas emptori restituere condemnatus sis siue per imperitiam iudicis, 3 siue quòd ad id omnimodo tenereris, puta dolo tuo interueniente, 4 cùm tu eandem rem inscio nouo emptore alteri iam aut vendidisses, aut obligasses. 5 Nam sicuti de facto tuo te teneri æquum est, 6 ita sumptus quos emptori de tuo solueris tibi in precium imputari non oportet. 7 *Sic Senatus* in eadem causa.

1. Quo casu videtur incertum ipsum veniisse vt in retibus *l. nam hoc modo* 11. *D. de hered. vel act. vend.*

2. *Arg. l. fundi partem* 79. *D. de contr. empt.* Viliùs enim emere solemus eas res quarum nomine si euincantur, nullum regressum habituri simus *d. l. nam hoc modo* iunct. *l. quòd si* 8. *eod.*

3. Alioqui non debuisti condemnari qui vendidisti tantùm quicquid iuris habuisti *d. l. nam hoc modo & præced.*

4. Doli enim causa semper excepta esse intelligitur *l. 1. vbi notas. C. credit. euict. pign. non deber.*

5. Quibus casibus stellionatus & falsum committitur *l. & quæ nondum* 15. *§. vlt. de pign. l. 3. de crim. stell. l. qui duobus* 21. *de leg. Cornel. de falsis.*

6. *l. de tuo 9. D. mandat.*

7. Ita namque fieret vt bis eos præstares quod esset iniquum & contra bonam fidem *l. bona fides* 57. *de reg. iur. l si quis dolo* 51. *§. 1. de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Quod ad extinguendam pensitationis annuæ obligationem soluendum est ab emptore, prodest ei ad precij diminutionem.

ILlud sanè constat, si vendideris mihi quicquid iuris in illo fundo haberes & fundus annuam pẽsitationem decem aureorum Sempronio debeat, 1 quousque ducenta soluantur, ducenta illa etiam prius quàm à me soluta sint in æstimationem fundi venire, nempe quia tantisper fundus tanto minoris esse intelligitur, 2 cùm non nisi à me solui ducenta debeant, qui nullam eo nomine contra te habeo actionem. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quòd

1. Quòd in eam rem sit obligatus, iure pignoris. Alioqui personalis obligatio non sequeretur emptorem *l. vlt. in fin. D. de contr. empt.*

2. Cuius scilicet dominium pleno iure liberum habere non possum nisi priùs soluto iure pignoris, siquidem alienatio omnis fit cum sua causa *l. alienatio 67. de contr. empt. l. 1. §. cùm prædium D. de pignor.*

3. Emi siquidem periculo meo cùm emi quicquid iuris habuisti *l. nam hoc modo 11. D. de hered. vend.*

DEFINITIO XV.

Impensæ factæ ab emptore non augent precium ad impediendam immodicæ læsionis probationem.

DE vtilibus impensis in eum fundum factis quem quis periculo suo emerit, emendo duntaxat quicquid iuris in illo fundo venditor habuit, dubitatum quoque est, An in computationem precij venire debeant, 1 cùm de læsione iustáque rei æstimatione disputatur, an in restitutionem tantùm, 2 Sed placuit non nisi in restitutionem venire. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt tanto minore precio fundus venditus fuisse videatur vt in specie *Defin. præced.*

2. Vt scilicet restitui debeant emptori si venditor fundum euincat ex causa immodicæ læsionis quæ aliunde probata sit.

3. Inspiciendum enim est tempus contractus in cuiusque rei æstimatione ineunda *l. si voluntate 8. in fin. C. hoc tit.* Impensæ autem post emptionem factæ faciunt quidem rem pretiosiorem, sed ex postfacto.

DEFINITIO XVI.

De metu reuerentiali concurrente cum læsione magna.

EVenit aliquando vt etiam inter maiores locus sit rescindendæ venditioni ex causa læsionis, licèt ea læsio non sit immodica, id est vltra dimidiam iusti precij, 1 vt puta si cum læsione ad immodicam proximè accedente concurrat duplex metus reuerentialis, id est paternus & maritalis. 2 Alioqui læsionem immodicam interuenire necesse est, vt ex edicto De eo quod metus causa rescindi contractus possit. 3 Quantum verò interfit an ex capite metus rescindatur venditio, an ex causa læsionis ex eo apparet quòd priore casu non habet emptor electionem supplendi iusti precij, quam posteriore habet. 5 *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum 16. Cal. Iulij 1591.

1. Regulariter tamen contra est *l. in causa 16. §. idem Pomponius D. de minor.* iunct. *l. 2. C. hoc tit.*

2. *Arg. l. 1. §. qui oneranda D. quar. rer. act. non det l. pen. D. de furt.*

3. *Notat. ad d. §. qui oneranda & ad l. si quis cùm alter 36. de verb. obligat.*

4. Quia id quod per vim aut metum gestum est prætor nullo tempore ratum habet *l. si mulier 21. §. 1. quod met. caus.*

5. *l. 2. l. si voluntate 8. C. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Qui petit rescindi venditionem ex causa læsionis, debet probare se dominum fuisse.

REstitutio in integrum ex causa immodicæ læsionis habet implicitam dominij quæstionem, 1 cùm fieri nequeat vt in precio læsus videatur, qui vendidit rem alienam. 2 Inde fit vt dominium probare actor debeat, perinde ac si rem vindicaret aduersus eum, qui ab alio emisset. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 10. supr. De rei vindic.

1. Vnde est quòd nostri passim cumulant rescindens & rescissorium ex *l. in causa 13. § interdum D. de minor.*

2. Nihil enim alienat qui vendidit rem alienam, cùm alienatio dicatur is demum actus per quem dominium transfertur *l. 1. C. de fund. dotal.* nisi in casu *l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*

3. Non quasi is qui emit possit referre quæstionem dominij nisi si vēditor velit ab eo vindicare vt alibi scripsi, sed quia non aliter probari potest lęsio, quam tamen probare actor omnino debet *d. l. 2. & l. si voluntate 8. C. hoc tit. l. 2. D. de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Si emptor periculo suo susceperit necessitatem expellendi prepotentis spoliatoris, tanto maiore precio emisse intelligitur.

QVamquam ob id solum quòd emptor per alterius vim re vendita frui prohibeatur, non habet ex empto actionem 1 si tamen agatur de rescindenda venditione ex causa immodicæ læsionis, non parùm emptori proderit, quòd contractus tempore res vendita per occupatoris præpotentis violentiam deinceretur, licèt nullum sibi ius in re adferentis, si nec facilè & primo iudicis imperio, nec sine magnis difficultatibus & expensis inde expelli potuit. 2 Nemo enim dubitat quin tanto minoris res sit, quanto difficilior futura est eius fruitio. 3 Cúmque vacuam rei possessionem emptori tradere venditor teneatur, 4 sanè pro parte precij haberi illud debet, quòd emptor contentus iure venditoris, eas possessionis adprehendendæ difficultates periculo suo adsumpserit, & à rei tradendæ obligatione venditorem ab initio liberauerit. 5 Neque audiendus est venditor si post difficultates illas ab emptore superatas expulsúmque spoliatorem, velit rescindere venditionem, eo prætextu quasi rem viliore precio distraxerit, 6 nec si emptor nacta possessione rem eandem alij non ita multò post longè pluris vendiderit, quia non quid ex postfacto emptoris industria diligentia & periculo euenerit, 7 sed quid euenire potuerit, inspiciendum est, ísque rei valor & status attendendus qui fuisse probatur contractus tempore, 8 non tam enim facilitate inconsulta quàm certo rectóque iudicio fecisse credendus est qui ipse tanti æstimauerit re carere, ne propter eam aut sæpiùs aut cum potentiore violentóque aduersario litigaret. 9 Præsertim verò si cùm creditori iam esset condemnatus, iamiámque ex iudicato vrgendus, nec haberet vnde solueret, iura illa sua vendiderit, vt se ab obligatione liberaret, ac litium perplexitatibus sumptibúsque eximeret. 10 Cur enim verecundam cogitationem eius qui lites execratur reprehendemus? 11 aut consilium debitoris qui vt certum debitum dissolueret, præsentíque molestia se liberaret, in solutum dederit certam quidem sibíque haud dubiè competentem actionem, sed tamen cuius executio innumeris difficultatibus implicita maiorem sumptus quàm compendij materiam erat allatura? 12 *Ita Senatus* in causa Claudiæ Rigollet, & Ioannis Quinerry 16. Cal. Iul, 1593.

1. *l. vlt. C. de action. empt.*

2. Id tamen exactè probandum est *l. vlt. in princip.* & per totam legem *D. quod met. caus.*

3. Et persecutio, cuius euentus plerumque incertus est, nec sine sumptu *l. quod debetur 51. D. de pecul. l. minor 40. in princip. D. de minor.* iunct. *l. minoribus 6. eod.*

4. *l. 1. l. 3. in princip. l. ex empto 11. D. de action. empt.*

5. *arg. l. fundi partem 79. de contr. empt. l. si venditor 6. §. 1. in fin. D. de contr. empt.*

6. *arg. l. quòd si minor 24. §. Scæuola D. de minor.*

7. Potest enim fieri vt alij pluris vendiderit ex stultitia ipsius emptoris vt *in l. 3. D. ad leg. falcid.* nam nec tam ex re quàm ex negotiatione precium percipitur *l. venditor 21. de hered. vel act. vend.*

8. *l. 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

9. *l. 4. §. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.* Potentioribus enim pares esse non possumus, inquit Caius *in l. 3. in princip. eod.*

10. Nec enim deceptus quis videri potest in eo quod vltrò facere coactus fuit vt sibi suisque rebus prospiceret, quódque diligentissimus quilibet patersfamilias facere debuisset *l. verum 11 § si locupleti l. minor 48. §. 1. de minor.*

11. *d. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

12. *d. l. minoribus 6. D. de minor. l. in summa 63. §. 1. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Læsio non bene probatur ex præsenti æstimatione, neque ex instrumentis præcedentium aut subsecutarum venditionum.

QVoniam verò in probanda læsione quoties ad rescindendam venditionem agitur, venditionis tempus præcisè spectandum est 1 cùm pro temporum non minus quàm locorum varietate precia rerum mutentur, 2 consequens est, vt non satis probata videatur læsio si testes dicant tanti rem nunc esse, nec minoris fuisse tempore contractus quòd eiusdem bonitatis iam tùm esset, cùius nunc est. Fieri siquidem potest vt eadem bonitate eodémque rei statu manente, nunc tamen res aut pluris aut minoris sit quàm antea, solo precio ex aliis causis extrinsecis immutato. 3 Multò minùs ergo probata videbitur ex eo solo quòd testes eam dicti sui rationem adferant quòd eadem res non facta melior posteà longè pluris distracta sit. Nam præter id quòd tempus contractus semper inspici debet; 4 spectandus quoque est communis valor, hoc est ex communi hominum opinione non ex huius vel illius emptoris stultitia æstimandus. 5 Quòd si duæ eiusdem rei venditiones diuersis quidem sed æquè proximis temporum interuallis factæ proponantur, vna publicè, priuatim altera, proculdubio ex illa potiùs quæ publica quàm quæ priuata fuerit, iusti valoris probatio sumetur, 6 cùm dici solear, tanti rem esse quanti vendi potest, 7 quamuis non eo minùs verum sit ex causa immodicæ læsionis aduersus publicas quoque venditiones restitutionem dari, 8 eadem ratione admittendum est potiorem fore iusti valoris probationem quæ fiat per publici vt vocant catastri exhibitionem quàm quæ per testes. 9 *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum in causa N. Ducloz Maurianensis 11. Cal. Aug. 1593.

1. *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*
2. *l. precia rerum* 63 *D. ad leg. falc. l. si seruum* 33. *D. ad l. Aquil.*
3. *l.* 3. *D. de condict. triti. cum similib.*
4. *d. l. si voluntate.* Iunge *l. Rutilia Polla* 69. *D. de contr. empt.*
5. *d. l. precia d. l. si seruum.* iunct. *l* 3. *D. ad leg falcid.*
6. Nam quod publicè fit, hoc ab omnibus si non factum, certè adprobatum intelligitur.
7. Dixi *Defin.* 4. *supr eod.*
8. Scilicet ex ea interpretum opinione quam retulimus *dict. D. fin.* 4.
9. Semper enim potentior est fides publica quàm priuata, tanquam minùs obnoxia fraudibus & falsitatibus *l. Iaia* 27. *C. de donat. l. scripturas* 11 *C qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. tertium facilitatem* 17. *C. de testib.*

DEFINITIO XX.

Non bene probatur læsio si non omnium circumstantiarum ratio habeatur quæ rem minoris faciant.

QVid si testes de communi quidem precio testificentur 1 adeóque contractus tempore inspecto, 2 sed tamen non æstimato eo quanto minoris res sit ob id, quòd emptor omne euictionis periculum in se susceperit, & venditorem à vacuæ possessionis tradendæ obligatione liberauit, cùm & anterioribus creditoribus eam rem obligatam, & à violento potentique spoliatore occupatã esse constaret? manca erit probatio, quia certè hoc ipso longè minoris res est cùm vel maximè interfit emptoris & vacuam possessionem sine dispendio consequi & vẽditorem habere de euictione obligatum. 3 Quid si testes de totius rei valore testificentur, cum tamen pars quædã duntaxat eius rei vendita sit? non sufficiet ad hoc vt læsio bene probata videatur Nam si fundus commodè diuidi non possit, 4 aut prædium fortè sit vrbanum cuius pars diuisa nullã possessori suo vtilitatem adferre queat, 5 nemo negauerit longè pluris rem esse, si totã æstimetur, quàm pro parte sit pars, si separatim & tanquam diuisa consideretur. 6 Itaque si pars illa socio vendita, sit, tanto minoris æstimanda est quòd eam solam alius fortasse præter socium nullo precio empturus fuisset 7 propter metum discordiarũ quas materia communionis excitare solet, 8 cùm fortè is qui partem socij emit, suã non æquè fuerit venditurus. 9 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 17.

1. Iuxta id quod supr. diximus ex *d. l. precia rerum* 63. *ad leg. falcid.*
2. *Ex l si voluntate* 8 *in fin. C. hoc tit.*
3. Dixi *Defin* 17. *supr. eod.*
4. Quod plerumque euenit *l.* 3. *C. commun. diuid. cum similib.*
5. Facilius enim hoc euenit in prædio vrbano quàm in rustico vt commodè diuidi regionibus non possit.
6. Pluris enim sunt partes totius totaliter consideratæ, quàm partes singulæ separatim sumptæ, quamuis dici soleat eandem esse rationem partis quod ad partem, quæ est totius quod ad totum *l. quæ de tota* 76. *de rei vindic.* iunct. *l. si duo* 51. *in fin. D. de admin. tutor.*
7. *l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*
8. *l. cùm pater* 77. *§. de alienis de leg.* 2. *l. si non sortem* 26. *§ si centum de condict. indeb. l. vlt. C. commun. diuid.*
9. Nec enim regulariter quisquam cogitur partem suam vendere *l. fundus* 30. *D. famil. erciscund.* sicut nec emere *l. nec emere* 16. *C. de iur. delib.*

DEFINITIO XXI.

Probata enormi læsione satis videtur imploratum beneficium l. 2. C. hoc tit. ab eo qui maius auxilium implorauit.

VEnditor cùm diceret aduersarij dolo inductum se vt venderet, & in precio supra dimidiam circumuentum, impetrauerat rescriptum Principis, vt in integrum restitueretur, nec tamen dolum emptoris, sed læsionem duntaxat in precij quantitate probauerat. Placuit tametsi nulla litis parte implorasset beneficium nouæ constitutionis, quæ emptori dat supplendi iusti precij facultatem, iudicem tamen ex officio sic ferre sententiam debere, vt iubeat emptorem vel fundum cum fructibus à die litis contestatæ reddere recepto precio, cum vsuris ab eodem tempore quincuncibus, aut quod iusto veróque deest precio supplere. 4 Videtur enim illius legis æquitas officium iudicis inducere potiùs quàm potestatem actionis quod ad precij supplementum pertinet, 5 solámq; rei venditæ restitutionem in petitione esse, precij verò supplendi facultatem in emptoris potestate & electione. 6 Licèt tutius sit, ne plus petere venditor videatur, vt electionem det emptori. 7 Sed cùm hodie sublatum sit periculum pluris petitionis quod ad causæ bonæ iacturam attinet, 8 nihil vetat quòd actor in libello prætermiserit iudicis officio ac iurisdictione suppleri & tẽperari. 9 *Ita tractatum est* in causa N. de l'Isle & Claud. Ducloz 12. Cal. Aug. 1593.

1. Quo casu dicitur dolus dedisse causam contractui *l. & eleganter* 7. *D. de dolo.*
2. Ex qua precij quantitate dolus nec probatur, nec præsumitur *l. dolus* 10. *C. hoc tit.*
3. Quæ extat *in l.* 2 *C hoc tit & in l. si voluntate* 8. *eod.*
4. Quomodo iudicari solet, & debet cùm agitur ex beneficio *d. l.* 2.
5. Quia pendet id ex æquitate iudicij, nec tam fit ex contractu quàm præter contractum, vt contractus iniquitas corrigatur, quomodo etiam contingit in specie *l. maioribus* 3. *C. commun. vtr. iudic.*
6. Exemplo eius quod de noxali actione scriptum est *in l. miles* 6. *§. decem D. de re iudic.* Iunge *l.* 1. *§. item si ita D. ad leg. falcid. l. cùm fine* 19. *& l. si penum* 24. *D. quand. dies leg. ced. l. si quis stipulatus* 57. *D. de solut.*
7. Petit enim plus causæ qui suo aduersario adimit electionem *§. huic autem Inst. de action.*
8. *§. sed hæc quidem eod. tit.*
9. *arg. l. si res obligata* 58. *in fin. de leg.* 1. *l. quæsitum* 15. *D. de testib.*

DEFINITIO XXII.

De æmi reditus venditione & redemptione.

Qui

QVi annuum reditum perpetuum quandocunque redimendum certo iustóque precio comparauit, licèt cogere non possit venditorem vt redimat, dummodò paratus ille sit annuum reditum præstare, si tamen reditum petens ea exceptione repellatur per venditorem quasi iam facta fuerit redemptio, preciúmque restitutum, idque per calumniam & falsò dictum appareat, æquissimum est venditorem eas mendacij sui pœnas luere, vt reditum redimere cogatur, si id emptor malit, cuius sanè quàm maximè interest non habere rem diutius cum tam improbo debitore. Nam & idem est si in reditu prestando moram contrahere venditor soleat, emptorémque litibus ac sumptibus vexare. Etsi autem iuris regula est, nihil esse tam naturale quàm vnumquodque dissolui eo modo quo colligatum est præsertim in emptione, in hoc tamen contractus genere speciale videtur vt ad resoluendum contractum nulla aliarum rerum venditione opus sit, solàque sufficiat restitutio pecuniæ qua reditus ille annuus velut iusto precio fuerat æstimatus. An quòd hypotheca potiùs, quàm venditio contracta videatur? Minimè. Alioqui iure Pontificio contractus improbaretur tanquam vsurarius, quandoquidem quicquid excedit sortem vsura & fœnus est. Sed quoniam licèt contractus hic vltrò citróque obligatorius sit mutuáque prestationes habeat quandiu subsistit, ex vna tamen duntaxat parte restitutionem habet cùm resoluitur, nempe ex parte venditoris qui precium reddit, non item ex parte emptoris, qui cùm nihil aliud à venditore acceperit præter annuos reditus, quos vtique restituere cogendus non est, nihil habet quod possit restituere: satísque hoc ipso cautum est venditori, quod post restitutum à se precium, nulla ampliùs emptori actione tenebitur pro annuo reditu in futurum exhibendo: quippe sublata causa propter quam debebatur, nullóque subsistente precio ex cuius comparatione & relatione obsignatio reditus subsistere possit, Id scilicet exigente correlatiuorum natura, vt sublato vno alterum quoque tolli sit necesse. Quare etsi instrumentum quod de eo contractu scriptum fuerat, cancellatum reperiatur penes emptorem, aut vèditori ab ipso emptore redditum probetur, perinde tutus erit venditor solutionis præsumptionem obiiciens, aut exceptionem pacti de non petendo, acsi mutui & pignoris obligatio contracta, tùm chirographum aut cancellatum aut redditum proponeretur. Quamuis non idem esset in cæteris contractibus vltrò citróque obligatoriis, ad quorum resolutionem omnia retroagi oporteret. Vnde illud etiam fit, vt si emptor deperditum instrumentum conqueratur, non magis nouam ipsius descriptionem à notario petere possit inscio venditore, quàm si esset creditor, inscio debitore. *Ita Senatus* in causa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de S. Ioire 6. Id. Nouemb. 1593.

1. Intelligitur autem iustum esse precium ex constitutionibus Gallicis ad ratam duodecimæ, quod nos dicimus *au denier douze à huit & tiers pour cent.*

2. Alioqui contractus esset vsurarius & prohibitus.

3. Nam si in eo præstando moram faciat, resolui contractus potest vt & in specie *l.1.& 2 si ager vectig. l. lex vectigali* 31. *D. de pignor.*

4. Non enim potest dicere se nolle redimere qui falsò allegat se iam redemisse. Sic punitur mendacium & in *l. vlt. D. de rei vindic. & in Auth. possessor C. qui potior. in pign. hab.*

5. Improbus enim est & perfidus & violator iuris gentium qui negat se debere *l. cùm amplius* 84. *§. is naturæ debet de reg. iur.* Theoph. initio *tit. De action.*

6. Interest enim cuiusque non vexari litibus *l. minoribus* 6. *D. de minor. l. 1. C. de admin. tutor. l.* 4. *§.* 1. *D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

7. *l. nihil tam naturale* 35. *de reg. iur. l. prout* 80. *de solut.*

8 *l. ab emptione* 58. *D. de pact. l. 2. D. hoc tit.*

9. *Vt & in specie l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit. & in l. si à te* 7. *eod.*

10. *Vt in l. 3. C. plus valer. quod agit.*

11. Quo perinde ac iure diuino vsuræ omnes districtè sunt prohibitæ *tot. tit. Extr. de vsur.*

12. *l. rogasti* 12. *§. si tibi. de reb. credit.*

13. Quod non similiter contingit in venditione rerum corporalium *d. l. ab emptione* 58. *de pact.*

14. Quippe quos non sine causa accepit sed suo iure. Nec enim hoc casu contractus iste ita resoluitur vt nunquam factus videatur, quomodo contingit cùm resoluitur ex lege commissoria, vel ex pacto addictionis in diem *l. 4. §. sed & Marcellus D. de in diem addict.*

15. Ne alioquin emptor & rem & precium habeat quod fieri non potest *l. ex empto* 11. *§. vlt. l. bona fides* 50. *de action. empt.*

16. Precium enim non dicitur nisi ex comparatione rei venditæ *l. 1. D. de rer. permut.*

17. *l. 1. C. de rei vendic. lib.* 11. *tit. vlt.* cum similib.

18. *ex l. si chirographum* 24. *D. de probat.*

19. *Ex l. 2. §. 1. D. de pact.*

20. Vt in legibus proximè citatis.

21. *d l. ab emptione.*

22. Quamuis neque emptor ipse sit creditor, neque venditor sit debitor. Differunt enim toto genere ista Emere & credere *l. quod si minor* 24. *§. restitutio D. de minor.*

DEFINITIO XXIII.

Geminatio contractus non excludit beneficium l. 2. C. hoc tit. si in secundo quoque contractu enormis læsio interuenerit.

INterueniente geminata renunciatione successionis totius, aut legitimæ portionis etiamsi læsio interuenerit, sunt qui putent non esse restitutioni locum, nec si læsio immodica & vltra dimidiam iusti precij proponatur, dummodo secunda renunciatio ex interuallo facta sit, quamuis primus consensus in minori quoque ætate interuenerit: nam & generaliter nostris placet Approbantem contractum non posse postèà petere vt rescindatur propter dolum, aliámve causam restitutionis, itémque ex actu geminato tolli omnem erroris metúsque præsumptionem, induci probationem seruilis condicionis, excludi beneficium Vellciani, exceptionem dotis non solutæ, itémque non numeratæ pecuniæ. Cui simile illud etiam est, quod dicimus, ex geminatione cõtractuum cessare præsumptionem simulationis, & verba geminata in contractibus probare etiam vbi aliàs non probarent. Sed tamen licèt tanta vis sit geminationis, verius est, si in secunda quoque renunciatione læsio talis intercesserit quæ sufficiat ad petendam restitutionem non eo minùs concedi debere cùm eadem semper subsit causa restitutionis. Quod & ex contradictoribus plerique nõ illibenter admittebant, eo saltem casu quo renunciatio ante biennium elapsum reiterata proponatur. *Ita Senatus* in causa D. de Bellegarde contra N. Annam de Bellegarde vxorem D. de Bienvenu 15. Cal. April. 1595.

1. Propter potestatem geminationis cuius effectus plerique sequuntur in Definitione.

2. Quasi non possit dici læsus ab alio quàm à seipso is qui cùm posset petere contractus rescissionem maluit eum nouo contractu confirmare *l. 1. §. in summa vers. sed si post eum interuallum D. quar. rer. act. non det. l. si mulier* 22 *C. ad SC. Velleian.*

3. Vt in locis supradictis. Alioqui ea quę incontinenti fieret videretur eadem esse cum prima non alia cum ea quæ in continenti fiunt dicantur inesse *l. iuris gentium* 7. *§. quinimò D. de pact. l. lecta* 40. *de reb. credit.*

4. Posterior enim consensus prævalet, qui in maiori ætate interuenit *tot. tit. C si maior. fact. rat. habuer. & tit. C. si maior fact. alienat. rat. hab.*

5. Cùm dolus præteritus possit remitti per transactionem *l. pen. C. de transact.*

6. *l. 2. C. de his quæ vi metúsve caus.*

7. *l. cùm scimus* 22. *C. de agric. & censit. lib.* 11. *tit.* 47.

8. *d. l. si mulier* 22. *C. ad SC. Vell.*

9. *l. in contractibus* 14. *§. sed quoniam C. de non numer. pecun.*

10. *l. cùm fidem* 4. *l generaliter* 13. *eod. tit.*

11. Quia talis geminatio inducit magnam scientiam & deliberationem Tessaur. *decis.* 223. *num.* 6. Corset. quem ibi citat, *in tract. De geminat.*

12. *Arg. l.* 4. *D. de vsur. l. Ballistæ* 32. *ad SC. Trebell.*

13. *l. doli* 19. *§. diuersam D. de dol. except.*

14. *Arg. d. l. si mulier* 22. *C. ad Velleian.* quæ non aliter

mulierem excludit à beneficio Senatusconsulti ob secundam & geminatam eius intercessionem, quam si secunda facta sit post biennium.

DEFINITIO XXIV.

Non laditur qui remittit actionem iustam quidem sed inutilem sine ob exceptionem aliquam sine ob egestatem debitoris.

EX maternæ hereditatis renunciatione nullo aut modico accepto facta non potest induci læsio, si materna hereditas tota in iuribus consistat aduersus paternam hereditatem exercendis, paterna autem hereditas nec sit soluendo, nec heredem habeat parum: qui faciat vt pro idonea habeatur. 3 Parum namque interest an nulla prorsus sit actio, an inanis, & inefficax: nec rursum an propter exceptionem aliquam quæ opponi potest inanis sit: an propter inopiam & egestatem debitoris. 4 Itaque non posse ex ea causa locum fieri restitutionem pronunciauit *Senatus* in eadem causa.

1. Æstimanda enim semper est læsio ex damno quod reuera & in effectu passus sit is qui se læsum dicit, vt de lege Aquilia scribit Paulus *in l. si seruum 33. ad leg. Aquil.*

2. Id est non cum beneficio legis & inuentarij: nam qui beneficium illud implorauit perinde quidem heres est verè sed non purè *l. vlt. C. ac iur. delib.*

3. Soluendo enim est hereditas quæ inuenit heredem *l. libertus 35. D. de bon. libert. l. qui dotis 11. sol. matrim.*

4. Omnis enim actio refertur & ordinatur ad exactionem in eo quæ totum actionis emolumentum veritatur. *l. vlt. §. pen. D. quib. ex caus. in poss.*

5. *l. mulier interpretatio 12. de reg. iur.*

6. *l. nam is 6. D. de dolo.*

DEFINITIO XXV.

Subhastationes etiam Senatus decreto confirmatæ possunt rescindi ex causa immodicæ læsionis quæ sit bene probata.

ETiamsi Senatusconsulto confirmatæ sint subhastationes, tanquam bene ritéque peractæ, non tamen prohibetur debitor implorare beneficium restitutionis ad eas ex causa immodicæ læsionis rescindendas, nulla quoque in eam rem proposita ciuili, vt vocat, supplicatione, quoniam noua hæc agendi causa est, nondum quicquam eius, quod sicut in iudicium antea deductum non fuit, ita nec de eo cognitum, & pronunciatum videri potest. 4 Nec aliud erit tametsi nondum solutum precium subhastationis debitor post arrestum acceperit. Quod enim fit in executionem iudicati non magis nocet condemnatio quàm iudicatum ipsum debet. 5 Sed si debitor ad probandam læsionem petat bona iterum sub hasta vendi, quod ita futurum sit vt tanti esse probetur quanti vendi poterunt, non est audiendus, 6 imo ante omnia probare cogitur immodicam lætionem in priori venditione interuenisse, 7 non solùm quòd aliter potito iure passim eueniret vt publicatum venditionum fides facilè conuelleretur, 8 sed etiam quia læsio probanda est inspecta æstimatione quæ fuit tempore factæ subhastationis, non quæ nunc est. 9 *Ita tractatum est* in publico auditorio, contra N. Riondet Cal. Iul. 1595.

1. Quod fit si debitor pignora non redemerit intra sex menses à die missionis in possessionem numerandos.

2. Postquam eo iure vtimur vt ex hac causa subhastationes quoque rescindi possint vt dixi *Defin. 4. sup.*

3. Quæ tamen necessaria est quoties condemnatus vult impugnare rem à Senatu iudicatam. *Auth. qua supplicatio C. de prec. Imp. offer.* Itaque non sequimur opinionem Ranchini ad Guid. Pap. *qu. 22. in fin.* vbi ait necessariam esse hoc casu supplicationem ciuilem.

4. *l. cum quæritur 12 & seqq. D. de except. rei iudic.*

5. Initio scilicet inspecto, & quia noua fit nisi in consequentiam *l. 3 §. scio D. de minor.*

6. Nec si consentiat vt emptori non priùs possessio auferatur, quàm fuerit ei satisfactum.

7. Quia rescindenda est subhastatio cùm bona quæ fuerunt vendita transierint in dominium emptoris *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit l. 3 C. de fid. & tut. hast. fiscal.*

8. Quod edè non debet *l. si hypothecam 8 C. de remiss. pignor.*

9. *l. si voluntate 8. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 2. supr.*

DEFINITIO XXVI.

Rescissis ex causa immodicæ lætionis subhastationibus fructus tamen non restituuntur.

IS quidem publicam secutus sub hasta emit adeò fructus suos facit, vt etiamsi enormissima læsio id est vltra bessem interuenerit, & ex ea causa subhastatio rescissa sit, fructus tamen perceptos restituere non cogatur: quod in priuatis venditionibus secus esse supra diximus. 4 Ideò fortasse quòd ex tam immodica & enormi lætione inducatur dolus re ipsa qui dolo ex proposito æquiparatur; quæ, vt ita dicam, æquiparatio in priuatis tantùm venditionibus locum habere potest, non etiam in publicis, in quibus scilicet non debitor vendit sed pro debitore apparitor exequens iussum iudicis, 6 nec sciri potest quis emptor futurus sit. 7 Proinde nec fieri facile potest vt dolus emptoris vllus ex proposito interueniat re vera, ergo neque vt per fictionem aut præsumptionem interuenisse videatur. 8 *Ita Senatus* in causa Guilielmæ Morel 14. Cal. Sep. 1595.

1. Tanquam qui sit bonæ fidei possessor vt dixi *Defin. 6. supr.* si modò bene peractus sit ordo subhastationis *l. 1. & 2. C. de fid. & tut. hast. fisc. lib. 10. tit. 3.*

2. Secundùm ea quæ scripsimus *prox. Defin.*

3. Nisi quos perceperit post litem contestatam, vt dixi *Defin. 6 supr.*

4. *Defin. 5 supr. hoc tit.*

5. *l. si quis cùm aliter 36. vbi not. De verb. oblig.*

6. *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 1 C. si in caus. iudic.*

7. *l. 2 C. eod. tit.*

8. Fictiones enim istæ debent respondere veritati *l. confessionibus 13 & l. seq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO XXVII.

Æstimandum est pactum de retrouendendo cùm tractatur de immodica læsione, & quanti æstimandum sit.

VEndita re sub pacto de retrouendendo si venditor dicat se immodicè læsum, non aliter læsio per testes probata videri potest, quàm si testificentur de communi æstimatione, subducto eo quanto minoris res est propter pactum illud De retrouendendo, quod vtique pars precij est, sed tamen magis est vt si de ea testificentur æstimatione quæ tanta sit, vt appareat etiam subducto precio pacti de retrouendendo adhuc immodicam læsionem interuenisse, non eo minùs pro venditore pronunciari oporteat. 2 Est enim ea res iuris magis quàm facti, & plerosque latet etiam perspicaces viros, quanti æstimandum sit onus illud talis pacti, cùm de eo ipsi quoque interpretes dubitent, 4 quãquam magis communiter nec sine ratione receptum videtur, vt res quæ alioqui digna esset centum aureis non æstimetur nisi septuaginta, si sub eiusmodi pacto vendita sit. 5 Nimirum si pactum de retrouendendo fuit liberum & perpetuum. Nam quo breuius est eo certè minoris est, & consequenter tãto minùs precium diminuit, licèt non desint qui hanc temporum distinctionem non probent. 6 *Ita Senatus* pro Ludouico Velat contra Bartholomeum Truchet 3. Cal. Decembr. 1595.

1. *l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. si venditor 6. §. 1. in fin. D. de seru. export. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

2. Quasi bene probata læsione. Testium enim dicta adiuuanda sunt & benignè accipienda, non calumnianda: tanquam quæ sint fauorabilia *arg. l. cùm quidam 19. D. de liber. & post. l. hoc modo 64. De condit. & demonstr.*

3. Ideóque per iudicem facilè suppleri potest *arg. tit. C. vt quæ desunt aduoc. part. & l. quæsitum 13. D. de testib.*

4. Nihil enim de eo certi constitutum est à Iureconsultis.

5. Andr. Tiraq. *in tract. De retract. conuent. in præfat. num. 20. & 25.*

6. Ludo-

6. Ludouic. Peruſ. *deciſ.97.* vbi ait ſemper ita eſſe æſtimandum hoc pactum, adeóque tum etiam cùm triennio concluditur.

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo ita demum facit partem precij ſi adhibitum ſit in continenti, non ſi ex intervallo.

QVod tamen diximus, pactum de retrouendendo eſſe partem precij ſic accipiendum eſt, ſi in ipſo venditionis tractatu interuenerit, aut in continenti poſt factam venditionem vt inciſe contractui videatur. 2 Alioqui ſi ex intervallo ſecutum ſit, & proinde ex mera liberalitate emptoris, non poteſt fieri vt precij partem conſtituat. 3 Propter quam cauſam ſolent plerique emptores vt ſibi proſpiciant, nec tam facilè dubitari poſſit an ſimulatus & fœneratitius ſit contractus necne, 4 curare vt pactum de retrouendendo ſeparato inſtrumento conſcribatur, ac pleramque coram aliis teſtibus alióque notario ſtipulante, & intermedio dierum aliquot intervallo, 5 quod ſi faciant data per chirographum fide 6 venditori non aliter contracturo, & ita geſta res probetur, inane fraudis cõſilium eſt, 7 tantoque ſuſpectius pactum videri debet. 8 Non enim quid aut quando aut quomodo ſcriptum ſit inſpiciẽdum eſt, ſed quid actum & tractatum cùm venditio contraheretur. 9 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *Ex l. fundi partem* 79. D. *de contr. empt.* & aliis citatis *Deſin. prox num.* 1.

2. Quoniam quæ in continenti fiunt ineſſe videntur *l. iuris gentium* 7. §. *quinimò.* D. *de pact. l. Iulia* 40 *D. de reb. credit.*

3. Magiſque hoc caſu accedit ad cauſam donationis & liberalitatis *arg. l. donari* 29. D. *de donat. l. donari* 82. *de reg. iur.*

4. Quia ſolet huiuſmodi pactum inducere præſumptionem ſimulationis ſi concurrat immodica læſio, maximè accedente conſuetudine fœnerandi, vt dixi *Deſin.* 5. *num. vlt. ſupr.*

5. Non enim alia incontinenti facta dici poſſunt, quàm quę fecerunt contrahentes priuſquàm ad alia negotia diuerterent.

6. *Vt in l. in tacitis* 103. *de leg.* 1.

7. Nunquam enim ratum habendum eſt quod dolo malo & in fraudem factum probatur *l. in fraudem* 29. *de legib. l. quidam* 19. *in fin. ad SC. Velleian. l. qui testamentum* 27. *D. de probat.*

8. Suſpectum enim ſemper eſt quod clam fit *l. vlt. in fin. de rit. nupt.*

9. *l. ſemper in ſtipulationibus* 34. *De reg. iur.*

DEFINITIO XXIX.

Pactum de retrouendendo cum læſione etiam enormiſſima non facit contractum pignoratitium niſi adſit conſuetudo fœnerandi.

EX ſolo pacto de retrouendendo etiamſi accedat enormiſſima læſio in precio, non præſumitur venditionis contractus fœneratitius & ſimulatus niſi fœnerandi quoque conſuetudo interueniat ex parte emptoris, aut alia coniectura. 1 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Vide in hanc rem Doctores citatos à Thoma Grammat. *deciſ 76.* vbi tamen concludit opinionem contrariam quæ prioribus duobus contenta eſt, magis eſſe communem. Eam ſanè in ſupremis Galliæ curiis receptiorem eſſe audio. Dixi *Deſin. 5. ſupr.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interſit an is qui enormiſſimam læſionem alleganit, eam probauerit, an enormem tantùm.

QVi contractum nullum dicit ex cauſſa enormiſſimę læſionis non cenſetur implorare beneficium nouæ conſtitutionis, 1 ideóque etiamſi probauerit enormem læſionem debet ſuccumbere, 2 nec emptori danda eſt electio iuſti precij, quæ alioqui daretur. 3 *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Velat. & Bartholomęi Trucher 3. Cal. Decemb. 1595.

1. Hoc eſt *legis* 2. *C. hoc tit.* Ulla enim lex præſupponit contractum valere, ſed vel reſcindendum eſſe vel ad æquitatem ſuam reuocandum. Qui verò allegat enormiſſimam læſionem, contendit nullum eſſe ipſo iure contractum propter dolum qui ineſt re ipſa quem noſtri volunt æquiparari dolo ex proposito. Dixi *Deſin 3 ſupr.*

2. Tanquam qui ſuam intentionem non impleuerit *l. qui accuſare* 4. *C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic. l. actor* 23. *C. de probat.*

3. Sicut è contrario emptor condemnandus eſſet præcisè ad reſtitutionem rei, ſi enormiſſima læſio probata eſſet, vt dixi *Deſ. 3 ſupr.*

DEFINITIO XXXI.

Caſus ſingularis in quo etiam enormiſſima læſione probata fructus non reſtituuntur venditori, niſi qui lite conteſtata percepti ſunt.

ALiquando accidit vt enormiſſima ſit læſio, ex eáque inducatur dolus re ipſa qui dolo ex proposito æquiparatur, 1 nec tamen fructus à die contractus reſtitui oporteat, ſed tantum à die conteſtationis vt contingeret ſi enormis tantùm læſio proponeretur, 2 Aut à die obſignati precij quod datum & reſtituendum eſt. 3 Quid enim ſi magnus probationum conflictus ſit, emptorque probet non tam grandem læſionem interuenſſe, & tamen venditoris probationes præponderent? 4 *Ita Senatus* iampridem in cauſa D. de Charmoiſel. D. de la Pie contra fratres Ponthus Lugdunenſes. *Sine die.*

1. Secundùm ea quæ ſcripſimus *Deſ. 3. ſupr. ex l. ſi quis eùm aliter* 36. *vbi not. D. de verb. oblig.*

2. Quia vſque in tempus litis conteſtatæ emptor bonæ fidei poſſeſſor eſt. non prædo qui ſcilicet precium numerauit *l. nemo prædo eſt* 126. *de reg. iur.*

3. *Vt in l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

4. In huiuſmodi enim cauſis dubiis de quibus in *l. admonendi* 31. *D. de iureiur.* multa permittuntur arbitrio iudicis præſertim quantum ad fructus attinet ſumptúſque litis *l.* 3. *D. de teſtib. l. qui ſolidum* 78. §. 1. *De leg.* 2.

DEFINITIO XXXII.

Probabilis ignorantia iuſti valoris excuſat emptorem à reſtitutione fructuum ante litem conteſtatam perceptorum etiamſi læſio enormiſſima probata ſit.

QVid ſi emptor probabiliter ignorauerit iuſtum rei valorem? Finge pupillum cuius nomine tutor comparauerit, 1 tutorem verò nihil dolo malo feciſſe. Scio nocere pupillo interdum ſcientiam tutoris, ſed hactenus ne ex tutoris facto pupillus cum aliena iactura locupletetur, 2 non etiam vt damnum ſentiat. 3 Atqui damnum ſentiret ſi fructus omnes reſtituere teneretur, etiam ex quibus non eſſet factus locupletior. 4 Igitur iuſta valoris ignorantia excuſare debet à fructuum reſtitutione, 5 quandiu præſertim venditor precium retinet. 6 Eáque ignorãtia iuſti precij in dubio præſumenda eſt contra venditorem qui neque vi neque dolo coactus vendidit, 7 niſi proponas emptorem ſolitum fœnerari. 8 Sanè cùm quæritur an redimendi ius temporale perpetuetur ex cauſa enormiſſimæ læſionis, nulla diſtinctione opus eſt, an emptor iuſtum valorem ſciuerit, an ignorauerit. Vtroque enim caſu perpetuatur. 9 Non idem eſt ſi quæratur, an remedium quod ex canone pontificio ſpoliatis datur 10 cumulandum ſit cum in integrum reſtitutione quæ aduerſus vẽditionem competat ex cauſa enormiſſimæ læſionis. Eadem enim diſtinctio adhibenda eſt inter ſcientem & ignorantem, 11 quoniam non idem alioqui vtriuſque actionis euentus & effectus futurus ſit, cùm ex canone pontificio fructuum omnium reſtitutio omnimodo debeatur. 12 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 29. ſupr.

1. Nam illa ætas etiam ea quæ videt ignorat *l.vnic.C.de falsi monet.*

2. *l.4.§.illa etiam quæstio* D.*de doli mal.except.l.sed & ex dolo* 15.*D.de dolo.*

3. *l* 3.*& 4.D.quod ex fact.tutor.*

4. *l sed etsi lege* 25.*§.consuluit.de petit.hered.*

5. Vt bona fides tantùm hac parte præstet possidenti quantùm veritas *l.bonæ fidei* 48.*de acquir.rer.domin.l.bona fides* 136.*de reg.iur.*

6. Ne alioqui futurum sit vt & re & precio fruitus videatur, quod esset iniquum *l.ex empto* 11.§.*vlt.l.bonæ fides* 50.*D.de actio. empti.*

7. Non enim facilè præsumenda est mala fides, nec dolus *l. dolum* 6.*C.de dolo.*

8. Quia fœneratores sunt odiosi, etiam ij qui non sunt improbiores, de quibus *in l.improbum* 20.*C.de his qui notant.infam.* quoniam pecunia res sterilis est nec pecuniam gignit. Ideóque dicitur vsura percipi iurè non natura *l si nauis* 62. *D. de rei vin die.* Iunge *l.*1. vbi Bald.*C.si aduers.credit.*

9. Ex iis quæ diximus *Defin.*5. *supr.*

10. *Ex can.redintegranda* 3.*qu.*8.2.

11. Nec enim ignorans quisquam alium spoliat.

12. *ex d.can.* redintegranda quia remedium illud datur etiam contra eum qui bonâ fide & cum titulo possidet, ac plenissimam continet restitutionem, vt dicemus ad *Dist.Vnde vi.*

DEFINITIO XXXIII.

Agenti ad rescindendam venditionem ex causa lesionis non est necessaria probatio æstimationis per probos viros.

CVm agitur de rescindenda venditione, ex causa immodicæ læsionis, potest esse necessaria æstimatio, quæ fiat per probos viros ab vtraque parte eligendos: sed ita demum si conflictus aliquis sit & magnus probationum, vt non facilè sciri possit vtrius partis probationes præponderent. 3 Cæterùm si alterutra pars intentionem suam sufficienter probauerit, nihil causæ est cur recurratur ad æstimationem. 4 *Ita Senatus* in causa, de qua Definit. 28. tit. de vsur.

1. *ex l.2.& l.si voluntate* 8.*C.hoc tit.*

2. *arg.l.1.§.cùm dicitur D.si cui plusquam per leg falcid.*

3. Quod euenit plerunque aliis atque aliis testibus aliter atq; aliter rem æstimantibus. Vnde est quod interpretes nostri solent agitare vtrius testibus magis credendum sit an venditoris deponentibus de affirmatiua, an emptoris deponentibus de negatiua. De quo scripsimus *in tit.De testib.*

4. Ne scilicet superuacua probatione & superuacuo sumptu oneretur is qui suam intentionem plenè iam probauit. *l.hac stipulatio* 14.*in fin.*D.*vt legat.seu fideic.seruand.cauf. caueat.*

TIT. XXXI.

Sin.cens.vel reliq.

DEFINITIO I.

Canonis annui præstandi obligatio transit in quemlibet possessorem. Et quid de laudimijs.

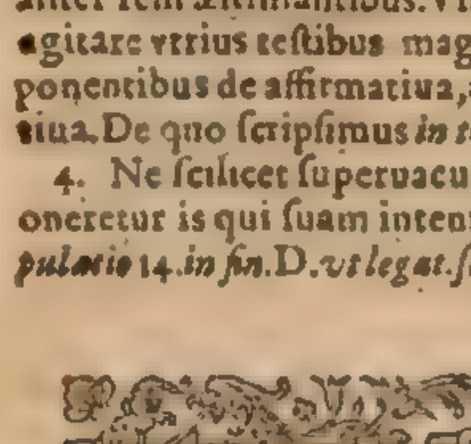

NVs soluendi canonis ex contractu emphyteutico debiti adeò reale est, 1 vt re alienata transeat in quemcunque possessorem, 2 nec pactione vlla fieri possit ne transeat. 3 Nempe quod ad domini directi ius attinet, cui aliorum pactionibus derogari non oportet. 4 nam inter eos qui contraxerũt, si aliud nihil obstet lex contractus seruanda est. 5 Domini verò directi interesse potest vt in rem ipsam aut in noui possessoris personã agat potius quàm aduersus alienatorem: 6 licèt alienator quoque si aut emphyteusim accepe rat aut emphyteuticariæ obligationis professionem emiserat perinde obligatus remaneat, eiúsque heres acsi possideret, 7 quandiu nec dominus directus ratam habuit alienationem, nec à possessore obligationem suscipere parato vt ratam haberet interpellatus est. 8 Certè non vsque adeò transit hoc onus in possessorem, vt secum trahat personalem illam obligationem ex qua conueniri poterat is qui alienauit. Neque enim personalis obligatio ex contractu proficiscens transire potest in successorẽ singularem, qui non contraxit: 9 Nec fauore quidem Principis aut Reipublicæ si agas de tributo, quod ex cõuentione, non item de eo quod ex lege debeatur. 10 Ob idque nimirum necessaria fuit Statuti nostri auctoritas quæ faceret vt possessor quilibet personali actione conueniri posset. 11 Laudimiorum non aliud ius est. Nam si per multorum personas emptio rei emphyteuticariæ ambulauerit, laudimia omnia ab eo solo qui possidet, exigere dominus poterit, nõ vt cogatur ille præcisè soluere, sed vt, ni soluat omnia, liceat domino quasi commissam rem vindicare. 12 Quamquam multò consultius faciet dominus si à singulis emptoribus singula laudimia petat, 13 ne alioqui rem emphyteuticariam cuius dominium directum retinet, vltrò grauiore onerans obligatione sibi ipsi damnum inferat. Idque est quod dici solet, 14 laudimium actione in personam Canonem annuum actione in rem peti debere. *Ita Senatus* in causa N. Claudij Leyderij, Ioannis Pensabini, & Procuratoris fiscalis Gebennensis 5. Id. Iul. 1588. Vide tit. de iur. emphyt. Defin. 4. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1. Debetur enim à re in dominij directi recognitionem non à persona *l.1.& vlt.C.de iur.emphyt.*

2. *l.imperatores* 7.*de public.& vectigal.l.alienatio* 67.*de contr. empt.*

3. *l.2.& 3.C.hoc tit.*

4. *l.inter debitorem* 42.*D.de pact.*

5. *l.epistola* 52.§ *pactum eod.*

6. Quia solet plus cautionis esse in rem quàm imperfonam. *l.plus cautionis* 25.*de reg.iur.*

7. Quia obligatus est ex contractu & personali obligatione quæ non potest ipso iure extingui per alienationem rei, quamuis propter ipsam rem fuisset contracta *l.vlt.in fin.* D. *de contr. empt.* Obligationes enim semel contractæ non nisi certis modis finiuntur *l.obligationum ferè* 44.§. *placet de oblig. & actien.* inter quos modos non est alienatio.

8. Interpellatus enim dominus directus non potest recusare quominùs venditionem laudet in fauorem noui possessoris ex eóque tempore vetus emphyteuta omnino liberatur *l. vlt.* vbi Ias.& alij C.*de iur.emphyt.*

9. *d.l.vlt.in fin.de contr.empt.l.1.§.si heres,* D.*ad SC.Trebell.*

10. *l.cùm possessor* 5 *in princip.& §.vlt.D.de censib.* Res enim oneri addicta est non persona *l.* 2. *C. de prad. nauicul. lib.* 11. *tit.*2.

11. *In cap.rempublicam libr.*3.*Statutorum Sabaudiæ cap.* 4.

12. *l.vlt.C.de iur.emphyt.*

13. Actione scilicet personali quia debentur laudimia ob inuestituram, quæ necessaria est cuilibet nouo possessori *d.l. vlt.vbi notat.*

14. A pragmaticis scilicet. Nulla enim lex est quę hoc dicat.

TIT. XXXII.

De peric.& commod.rei vendit.

DEFINITIO I.

Facta venditione rerum quæ consistunt in pondere, vel numero, vel mensura quando periculum ad emptorem pertineat, quando ad venditorem.

In

IN ijs rebus quæ pondere vel numero vel mensura constant, placet hæc distinctio, vt si non vno precio venierint sed ita vt in singulas amphoras vinum, in singulos metretas oleum, in singulas libras argentum aut quid aliud simile certo precio vendatur, non priùs perfecta dici possit venditio quàm res huiusmodi adnumeratæ, admensæ, adpensæve sint, quasi contracta sub hac condicione. 1 Ergo si rei venditæ damnum aliquod interea contigerit, ad venditorem non ad emptorem pertinebit. 2 Quid autem si vinum degustatum quidem sit, sed nondum tamen admensum: Non poterit verum esse quod dici solet, 3 plenissimè venisse videri vinum statim atque fuit degustatum & ex eo tempore periculum ad emptorem spectare. Id enim tùm rectè dicitur cùm singulatim empræ sunt certæ vini amphoræ, perfectáque venditio est. 4 Cui conuenit quod dicimus aliam caulam esse degustandi vini, aliam metiendi: gustum enim ad hoc tantùm proficere vt improbare liceat, mensuram verò non vt plus vel minùs veneat, sed vt sciatur quantum ematur. 5 Proinde facta etiam degustatione cùm nondum perfecta emptio est periculum qualitatis puta acoris aut mucoris non minus quàm substantiæ spectabit ad venditorem. 6 Planè si emptor vina degustauerit, & malè probauerit, iam tum fortè acida aut mucida de se queri debebit, nec eo solo prætextu quòd nondum perfecta sit emptio ea improbare posteà poterit, quæ semel probauit. 7 *Ita tractatum est* in causa N. Berthet Nantuacensis contra N. Franciscum Gelà Lugdunensem 5. Nou. Aug. 1588. Iunge SC. 3. & seq. sup. de contr. empt.

1. Textus est elegans *in l. quod sæpe 35. §. in hu D. de contr. emp. l. 2. C. hoc tit.*
2. Damnum enim quod rei venditæ contingit ante perfectam emptionem ad venditorem pertinet *d. l. 2. & l. 1. eod.*
3. *l. 1 D. hoc tit.*
4. Alioqui obstarent supradicti iuris loci & alij innumeri quibus idem probatur.
5. *d. l. si in emptione 34. §. alia causa est D de contr. empt.*
6. Eadem enim vtriusque ratio est quia omne periculũ pertinet vt dixi ad venditorem quousque perfecta venditio sit *§. cùm autem Inst. de empt. & vendit.*
7. *l. si quis vina 15. D. hoc tit.* Vide Anton. Capyc. *decis. 14. & Desia. 3. supr. de contr. empt.*

DEFINITIO II.

De fructibus venditis creditori in vicem vsurarum cuius periculo sint.

QVi mutua centum à Titio acceperat soluenda post tres annos, eique bona sua omnia pignori obligauerat, alio & seperato contractu certi prædij fructus eidem vendiderat precio legitimarum vsurarum, vt in earum vicem cederent. Cùm ex causa belli secuti ac vi maiore factum esset vt eo prædio frui creditor nunquam potuisset, petebat restitui sibi pecuniam, quamuis eius soluẽdæ dies nondum venisset, adeóque cum vsuris legitimis, & obtinuerat. Prouocatione facta dicebam male iudicatum, quia cùm fructus illi certo precio essent venditi, periculum eorum non ad venditorem eundémque debitorem sed ad emptorem eundémque creditorem pertinuerat, adeóque tametsi nunquam traditus fundus fuisset, 1 ni mora in tradendo facta esset. 2 Proinde non debebat ex eo quod fructus vnà cum prædio periissent durior fieri conditio debitoris, præsertim vt ante diem conueniretur, 3 qui iam satis magnum ex ipsius prędij amissione damnũ sentiat. Quamquam nec aliud dicendum esset etiamsi fructus soli periissent. Eadẽ enim iuris ratio subsisteret. 5 Nec simile est quod locato fũdo fico frui cõductor nequeat, licèt vi maiore mercedis remissio facienda est. 6 Locator enim & rei locatæ, 7 & fructuum 8 dominus manet, quod in fructuum venditore diuersum est. 9 Cùm tamen in promptu quidam contradicerent quibus contra quàm mihi absurdum videbatur priuari creditorem commodo vsurarum item que fructuum pro vsuris venditorum, 10 nihil ex tempore decisum est. In publico auditorio Prid. Id. Aug. 1593. in causa Nicolai Morin.

1. Textus est *in* §. *eum autem. Instit. de empt. & vendit. l.* 1. C. *hoc tit. l. necessario* 8 D. *eod.*
2. Semper enim periculum pertinet ad eum qui est in mora *l. quòd si neque* 14. *eod.* cùm sit ille vnus ex moræ effectibus vt periculum transferat in moratorem *l. si seruum* 91. §. *sequitur iunct. l. si ex legati* 23. *eod.*
3. *l. qui hoc anno* 42. *cum similib. eod.*
4. *Arg. l. iure succursum* 6. D. *de iur. dot.*
5. Quod minimum perfecta esset venditio ac proinde ipsorum periculum ad emptorem pertinere deberet.
6. Socin. *cons.* 107. *lib.* 3.
7. *l. non solet* 39. D. *locat. l. neque pignus* 45. *de reg. iur.*
8. Scilicet quousque conductor eos perceperit. Exinde namque pertinent ad conductorem tanquam percepti ex re quidem aliena sed tamen ex domini voluntate *l. si seruus* 61. §. *locauit de furt.*
9. Quia venditio titulus habilis est ad transferendum dominium scilicet secuta traditione §. *vendita Instit. de rer. diuis. l. ex empto* 11. *in princip. l. si quis alienam* 46. D. *de action. empt.*
10. Vide quid simile in *l. si ea pactione* 14. C. *de vsur.* vbi agitur de habitatione data in vicem vsurarum.

TIT. XXXIII.

De action. empt.

DEFINITIO I.

Qui onus rei venditæ quod scivit celauit, tenetur eo nomine non tantùm quanto minoris, sed etiam ex empto in id omne quod interest, etiamsi per clausulam generalem id onus transferre voluerit in emptorem.

QVi feudi emphyteuticarij possessionẽ, annuúmque canonẽ eo nomine debitum professus erat, post septẽ annos eundẽ fundum tibi vendiderat, & conuenerat vt pensitationẽ illam annuá quátacũque esset tu præstare tenereris. Interrogatus tamẽ quid & quantũ & cui deberetur, dixerat & iurauerat se nescire. Visum est dolo malo eũ fecisse qui celauerit quod sciebat, quódque denunciare tibi ex bona fide cùm posset debuerat. 1 Ideóq; cõdemnandũ esse nõ solùm quãtò minoris empturus fueras si tá graue fundi onus sciuisses, 3 sed etiã in id omne quod tua interesset deceptũ non esse. 4 Nã generalis illa cautio vẽditoris tibi adscribẽtis onus soluẽdi canonis qui debebatur prodesse illi nõ debuit in eo quod specialiter exprimere poterat, & debebat, sed in eo tãtùm si quid erat quod verisimiliter ignoraret. 5 Atqui nec facti proprij ignorantiã prætẽdere poterat, 6 nec obliuionẽ priusquàm decenniũ elapsum esset. 7 Denique quãtò minoris actio datur contra ignorantem: ex empto autem ad id omne quod emptoris interest contra sciẽtem venditorem. 8 *Ita Senatus* Prid. Id. Ianuar. 1589.

1. *l. quod sæpe* 35. §. *vlt. l. ea quæ* 43. §. *vlt. D. de contr. empt. l.* 1. §. *vlt. l. Iulianus* 13. §. *idem Iulianus l. si sterilis* 21 §. 1 D. *hoc tit.*
2. *d. l. Iulianus in princip. l. quoties* 61. *de ædilit. edict.* Vide Mynsinger. *obser.* 56. *centur.* 1.
3. De quo dubitari nullo modo potest *l. si minor* 9. *C. hoc tit.*
4. Secundùm distinctionẽ positam in *d. l. Iulianus in princip.*
5. Textus est *in l. quæro* 39. D. *hoc tit.*
6. *l quamquam* 7. *ad SC. Velleian. l. vlt. D pro suo.*
7. Nam ex lapsu decennij obliuionem præsumi volunt nostri *ad l. si de eo* 40. *& l. peregrè* 44. *de acquir. poss.*
8. *d. l. Iulianus* 13. *in princip.* Videtur enim hoc casu venditor esse in mala fide quæ facit plerunque vt etiã de euictione teneatur is qui alioqui non teneretur *l. vlt.* vbi Bald. *C. credit. euict. pign. non deber.* Obstare tamen videtur quod *in d. l si minor* 9. *C. hoc tit.* non distinguitur sciens ab ignorante. Sed id ita intelligi debet vt quod pertinet ad actionem, quanto minoris nulla distinctio adhibeatur, nam ignorans quoque ea actione tenebitur. At quod ad actionem ex empto ad id quod interest adhibenda est distinctio, quia sciens tenetur, ignorans non tenetur.

DEFINITIO II.

Lis mota emptori per quasi Seruianam non facit quominus interim soluend. m sit precium venditori, offerenti satisdationem de euictione.

NOn potest emptor recusare solutionem precij ex eo solo quòd sibi mota sit lis à creditore vẽditoris, quasi Seruianam exercente: si modò venditor rem defendere litémque suscipere sit paratus: nam etsi de fundi venditi proprietate lis moueretur, satisdationem præstari sufficeret. 2 Nec aliud erit si iam pro creditore dicta sit, non tamen executioni mandata sententia, cùm etiam post sententiam fieri facilè possit vt emptori nihilominus rem habere liceat, 3 præsertim si non directa rei vindicatio sed hypothecaria tantùm proponatur: neque enim habendi spes abscissa videri debet quandiu solui pecunia potest. 4 Kursum quid si emptor à sententia pro creditore lata prouocauerit? Aut cùm prouocare posset vel deberet, vel ob hoc ipsum vt venditori litem denunciaret, eique defendendæ rei potestatem faceret 5 appellationis auxilio consultò vel per imperitiam neglexerit? Atque nemo dixerit æquum esse vt interea emptor & rẽ & precium retineat. 6 Quandoquidem omni casu satis ei consultum & cautum esse potest oblata per venditorem satisdatione. 7 *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Iunij 1590.

1. *l. si plus 74 §. mota quæstione D. de euict. l. 3 C. eod.*
2. *l. si post perfectam 24 C. eod.*
3. *l. habere licere 57. D. eod. tit.*
4. *l si mancipium 34. §. vlt. & l. seq. eod. ill. tit. de euict.*
5. Appellatio siquidem extinguit iudicatum & reducit rem ad terminos litis contestatæ *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpil.*
6. *l. ex empto 11. §. vlt. & l bona fides 50. D. hoc tit.* Non tamen amittit hoc casu emptor actionem de euictione si modò probet fundum vel alienum fuisse vel obligatum *l. Herennius 63. §. Caia Seia D. de euict.*
7. *d l si post perfectam.*

DEFINITIO III.

Qui pupillarem fundum à tutore emit si re decreto nullam actionem eo nomine habet contra tutorem antequàm sit res euicta.

PVpillarem fundum Titius Mæuij tutor tibi sine decreto vendiderat, séque de euictione tam proprio quàm tutorio nomine obligauerat. Non est quod vel ex rescripto Principis vel qua alia ratione licere tibi debeat resilire à contractu, hoc solo prætextu quòd venditio illa contra leges facta prorsus nulla sit vt ex ea rem habere omnimodo non possis. Imputare namque tibi debes cur priusquàm emeres tibi diligentius non prospexeris, siue fundum pupillarem esse sciuisti, 2 siue ignorasti: 3 totáque tua illa ratio pertinet ad ius tertij nanquam fortassis acturi. 4 Quid enim si pupillus maior factus eam venditionẽ fortasse sibi vtilem aut pacto expresso aut longo temporis silentio ratam habebit? 5 sed neque omnino verum est venditionem hanc nullam esse cùm non solum vt pupillaris sed etiam tanquam alienus fundus à te venditus proponeretur: 6 túque non tantùm tutorio sed etiam proprio nomine de euictione obligatus. Nam venditio rei alienæ valet, hactenus nimirum vt obligatio nascatur & ex empto actio. 7 Nulla igitur rescindendæ venditionis ratio tibi superesse potest si non vel immodica læsio, 8 vel dolus ex proposito, 9 aut vis metúsve, 10 aut aliud quid simile interuenerit. 11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quæ scilicet non patiuntur valere venditionem rei pupillaris immobilis sine decreto *l. 1. & tot tit. de reb. eor. qui sub tutel.*
2. Nam in mala fide est quisquis sciens contra leges mercatur.
3. Non enim debuisti esse ignarus condicionis eius personæ cum qua contrahebas, nec rei de qua contrahebas *l. qui cum alio 19. de reg. iur.*
4. Nemo autem se iurare potest iure tertij *vulg. l. loci 45. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic.*
5. His enim casibus confirmaretur ex postfacto venditio quæ ab initio non valuisset *tot. tit. C si maior fact. rat. habuer. & tit. C. si maior fact. alien. rat. hab.*
6. Ea namque demum venditio fundi pupillaris non valet quæ facta est tanquam fundi pupillaris *l. 5. §. 1. D de reb. eor.*
7. *l. rem alienam 28 D. de contr. empt.*
8. *ex l. 2 C de rescind. vendit.*
9. *l. dolus 10. l. si dolo 5. eod.*
10. *l si voluntate 8. eod.*
11. Et enim hoc casu in potestate minoris vt bonum faciat contractum qui prouocare claudicat sicut si quis à pupillo sine tutoris auctoritate comparasset *l. Iulianus 13. § si quis à pupillo D. de act. empt.*

DEFINITIO IV.

Vsuræ precij non soluti ab emptore qui fructus rei venditæ percepit posse peti etiam in causa appellationis.

VEnditori qui rem tradidit, vsuræ precij vsque adeò debentur in vicem fructuum quos vicissim emptor ex re vendita percepit: vt quamuis prior iudex de iis cum petitæ essent nihil pronunciauerit, earum tamen petitio tolli non sit in causa appellationis, etsi solus emptor non etiam venditor a sententia prouocauerit. 4 Si non à priore iudice pronunciatum sit vsuras nullas deberi. Eo namque casu ad obtinendas vsuras ne obstaret exceptio rei iudicatæ, prorsus necessaria esset prouocatio. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. supr. de vsur.

1. *l. curabit 5 C. hoc tit.*
2. Nam si pronunciasset nullas vsuras deberi, standum esset sententiæ quantumuis iniquæ à qua non esset appellatum *l. res iudicata 207. de reg. iur. vt scribitur in Defin.*
3. Siue debeantur iure obligationis vt cùm in precij obligatione adiecta est pœna vsurarum his verbis vulgaribus: *à peine de tous despens, dommages & interests*: quo casu adhuc pronunciari potest de vsuris, siue debeantur tãtùm officio iudicis, quia licèt eo casu iudex qui de principali negotio pronunciauit functus sit officio *l. qui per collusionem 49. §. vlt. D. hoc tit. l si deposita 4. C. deposit.* iniquum tamen est & contra bonam fidem locupletari emptorem cum iactura venditoris, quod eueniret si & fructus rei & vsuras precij retineret, venditor autem vtrisque careret *d. l. curabit.*
4. Quamuis enim dici soleat videri iudicem repulisse petitionem super qua non pronunciauit, id tamen non perpetuum est, scilicet si æquitas interpretationem hanc non patiatur *l. quod in diem 7. §. 1. de compens. l si autem 8 §. si quocunque de negot. gest.*
5. Propter rei iudicatæ autoritatem *l. seruo 65. §. cùm prætor ad Trebell. l. si fundus 16. §. si plures* D. *de pignor.*

DEFINITIO V.

Qui rem communem sine socijs vendidit quos venditionem laudaturos promiserat, cogitur quidem satisfacere aut satisdare sed non ideo potest interim emptor precium retinere impunè, si rem iam teneat.

SI quis rem sibi cum aliis communem vendiderit ea lege vt venditionem à sociis approbari curet 1 cogendus quidem est conuentioni satisfacere, hoc est vel curare cum effectu vt venditio à sociis approbetur, vel eo nomine cauere 2 si non approbari confestim poterit, De præstando quanti emptoris interierit si quid aduersus venditionem à condiuisoribus factum erit. 3 Sed si emptor interea rem habeat, eiúsque fructus percipiat, nec soluat precium, æquum sanè non est vt prætextu non impletæ per venditorem conuentionis, impunè ille & rem & precium retineat. 4 Ergo vice fructuum quos ex re vendita percipit condemnandus est ad vsuras, 5 sicut & venditor si contractum nõ impleat, in id omne quod emptoris interierit impletum esse. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia

1. Quia socius non potest vendere partem socij inuiti vel ignorantis *l.fundus* 30 *famil.erciſc.*
2. Illa enim cautio & fictilatio vice implementi esse potest si aliud nihil melius fieri possit.
3. *arg.l.Iulianus* 13.§.*offerri* D.*hoc tit.*
4. *l.ex empto* 11.§.*2li.l.bona fides* 50.*eod.*
5. *l.curabit* 5 *C.hoc tit.*
6. *l.ea conditione* 14.C *de reſc.vendit.*

DEFINITIO VII.

Res vendita & iam tradita potest tota repeti iure pignoris de quo conuenerit,& de tota retineri pro parte precij non soluti.

POst rei venditæ traditionem si de precio fidem venditor habuit, atque ita dominium rei venditæ in emptorem transtulit, emptor autẽ parte precij iam soluta in reliquo soluendo morã facit, potest venditor si de pignore siue generaliter siue specialiter cõuenerit, 2 totã rem venditam pignoris iure vindicare, tàm retinere quoadusque totum sibi precium soluatur. 3 Nam & idem esset si nulla intercedente pignoris conuentione nẽdum tamen habita fide de precio cuius pars adhuc deberetur, ageret emptor ex empto ad rem tradendam. Posset enim venditor quasi pignoris iure totam rem retinere in id vsque tempus quo precium integrum solutum esset. 4 Nec rectè emptor cauebitur ita futurum vt & rem venditam & precij partem fortasse maiorem venditor penes se habeat, quod vtique à bona fide alienum esse videatur. 5 Cùm in potestate emptoris sit pignus luere, oblato quandocunque eo quod adhuc ex precio debeat: 6 quòd si pecuniam in manu non habeat ad luendum, hoc ipsũ tamen commodi emptor consequetur, vt fructibus quos ex pignore venditor percipiet in sortem computatis 7 tantò citius pignoratitiam exercitaturus sit, toto debito ea ratione soluto, quanto ampliores fuerint fructus quos venditor perceperit. Tanto autem ampliores erunt quanto pluris erit res vendita, aut quanto plura erunt bona quæ pignoris iure venditor retinuerit. Itaque nihil hac parte videri potest emptoris interesse. 8 *Sic tractatum est* in publico auditorio 13. Cal. April. 1593. relatúmque aliàs ita iudicatum in causa Dominorum de Leschaux contra Dominos Dyonne. *Hæc die.*

1. *l.quod vendidi* 19.D.*de contr.empt.*
2. Alioqui nullam actionem habere potest in rem venditã *l.procuratoris* 5.§.*planè si in eadem taberna* D.*de tribut.act.*
3. Quoadusque enim totum debitum soluatur totum pignus ei peti & retineri iure potest *l.quandiu* 6.*C.de distr.pign.l.2.ver. nam si vel modicum C.debit.vendit.pign.impet.non poss.*
4. *l.Iulianus* 13.§.*offerri* D.*hoc tit.*
5. *l.ex empto* 11.§.*quia autem l.bona fides* 50.*eod.*
6. Qui autem potest facere vt possit iam posse is videtur *l.qui potest facere* 174.*de reg iur.*
7. Fructus enim pignoris certum est imputari in sortem *l.*1. 2.3.& *pass.C.de pignor.act.*
8. Cùm fiat locupletior quisquis à debito liberatur *l. si pupilli* 66.*in fin.de solut.l.species* 11.D.*de acceptilat.*

DEFINITIO VII.

Non valet antichresis expressa in eo quòd excedat legitimum modum vsurarum.

AT quid si conuenerit vt parte precij non soluta possit venditor totam rem venditam retinere iure pignoris in antichresim, hoc est ita vt fructus ex eo pignoris percepti in sortem non imputentur? 1 non valebit conuentio quatenus pluserit in fructibus quàm in legitimo modo vsurarum. Sic enim contrahitur antichresis vt fructus pignoris vice vsurarum cedant. 2 Alioqui in fraudem legis id est legitimarum vsurarum facta conuentio videbitur, 3 licèt emptori liberum ius luendi relictum sit, quid enim si pecuniam non ita habeat in expedito? *Ita tractatum est* in eodem auditorio.

1. Nam & hic contractus licitus est de quo *in l.si pecuniam* 33.D.*de pignor.act.l.si is qui* 11 §1 *D.de pignorib.*
2. Indéque nimirum nomen apud Græcos sumpsit. Nihil enim aliud est ἀντίχρησις quàm contrafruitio.
3. *l.si ea pactione* 14.*C. de vsur.* Valebit tamen conuentio vsque ad legitimum modum *l.placuit* 29.*D eod.*
4. Nec enim tam facile est vt semper habeat debitor totius debiti numerationem in expedito *l.si quibus* 10.D.*de fideiuss.*

DEFINITIO VIII.

Pro parte precij non soluti potest venditor totam rem venditam quantacunque precij sit vendere, si modò habeat eam obligatam.

RVrsus finge venditorem eundémque creditorem vt citiùs & vnica solutione debitum consequatur non per partes [quod fieret imputatis in sortem annuis fructibus pignoris] malle pignus vendere, an ei permittẽdum erit vt pro ea precij parte quæ nondum soluta est, fortasse perexigua distrahat vniuersa bona quæ ille ipse longè pluris vendiderit? vtique, cùm & venditionem impedire emptor possit oblato debito, & vendita bona redimere intra constitutum tempus oblato precio. 2 Nam etsi pluris vendita sint quàm debeatur, superfluum emptori eidémque debitori restituetur, deducto eo quod in debiti solutionem cedet. 3 Quòd si præmunia egestate nec precium offerre emptor possit nec debitum, & post elapsum semestre quod ad pignora sub hasta vendita redimenda præfixum est 5 decreto confirmari subhastationes venditor velit, aliud remedium creditori non superest quàm vt vel aduersus decretum interpositum postulet in integrum restitutionẽ ex causa enormis læsionis, si læsio vltra dimidiam duntaxat iusti precij intercesserit, 6 vel non obstante decreto perpetuum sibi ius redimendi asseratur, hoc est in annum vsque trigesimum. 7 si enormissima læsio id est supra precij bessem fuit. Denique idem obseruabimus his omnibus casibus quod obseruaremus si in alia emptoris & debitoris bona actum esset quàm quæ fuissent vendita. 8 Neque enim durior esse debet creditoris condicio ob id solum quòd ipse vendiderit. 9 Nec quòd in precio fortasse emptorem decepit facere debet vt eorundem bonorum partem eodem precio in solutum accipere cogatur cùm suo iure id fecerit. 10 Alioqui facto & voluntate solius emptoris morosi cueniret vt pro parte venditio rescinderetur, 11 & vt partem duntaxat venditor vendidisse videretur; quem tamen verisimile sit non fuisse si hoc scisset partem fundi venditurum. 12 Nam nec optio emptori danda est vt à toto contractu recedatur, si venditor non consentiat; quia nec venditori daretur inuito emptore. 13 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Habet enim solutio per partes magna incommoda *l.*3. *D. fam.erciſc.*
2. *l.*1.& 2.*C.de pignor.act.* Nam & fructus per partes & per annos singulos percipiuntur.
3. Itaque sibi imputare debet si iure suo communíque non vtatur.
4. *l.eleganter* 24. 5 *si vendiderit* D.*de pign. act.l. vlt.* C. *de distr.pignor.l.vlt.*5.*pen.*C.*de iur.domin.impetr.*
5. Nimirum ex statuto Sabaudiæ & eo iure quo vtimur.
6. Secundùm ea quæ diximus *Defin.*4.*Tit.de rescind.vendit.*
7. Vt scripsimus *Def.*5.*eod. ill. tit.* vbi vide.
8. Omnium enim bonorum eadem ratio in eo est quòd bona omnia sunt debitoris.
9. Deberet enim ea ratio potiùs venditorem facere fauorabiliorem tanquam qui cæteris creditoribus præbuerit pignoris causam. Vnde est quòd si conuenerit de pignore habet ius prælationis *arg.l.licèt* 7.C.*qui potior.in pign.hab.*
10. Siquidem in emendo & vendendo licet contrahentibus naturaliter se decipere *l.in causa* 16.§.*idem Pomponius* D.*de minor.l.litem si precio* 22.§.*vlt.locat.*
11. Quod tamen fieri non potest quia substantia contractus est indiuidua & vt dicunt philosophi essentiæ omnes rerũ indiuiduæ sunt.
12. *l.si quis aliam* 46.*D.de solut.* Ne scilicet inuitus incidat in communionem in qua nec inuitus manere cogeretur *l. si non sortem* 26.§.*si census de cond.indeb.l. vlt.* C. *comm. diuid.l. cùm pater* 77.§.*dulcissimus de leg.*2.

13. *l.tutor 47.§.1.D.de minor.* Contractus enim vbi perfecti sunt, necessitatis sunt, non vt ab initio voluntatis *l.sicut 5.C. de oblig. & act.*

DEFINITIO IX.

Vendita re sic tradita vt non priùs trãsferatur dominium quàm solutum sit totum precium non eo minus habet creditor eius persecutionem.

QVid rursum si in vendendo sibi exceperit venditor vt nec priùs dominium in emptorem translatum intelligeretur, quàm totum precium solutum esset? 1 Ferè est vt quis dicat non esse permittendum venditori vt rem suam pignoris iure persequatur. 2 Quin potiùs cogendum eum vt vel vniuersa bona vendita ubi retineat, reddita ea precij parte quæ iam soluta est, 3 vel si malit bonorum partem pro rata precij portione. 4 Hunc enim electionem ei dari vel inuito emptore æquum est tãetsi bonorum partem is emptuus non fuerit quoniam per eum stat quominus totum precium soluatur. 4 Sed tãmen magis est vt non sit hoc casu deterior conditio venditoris quam esset, si nullum sibi in re vẽdita præter quam pignoris ius retinuisset, 5 cùm ea dominij exceptio & reseruatio ipsius venditoris causa facta sit. 6 Itaque venditionem ratam habere velit post acceptam precij partem non erit prohibendus pto reliquo precio quod debetur vniuersa bona vindicare, 7 nec eo magis tamen quòd ex precij causa acceperit quasi sine causa apud eum esse cœperit ipsi condicetur. Subest enim causa venditionis, quæ extra voluntate & facto solius emptoris vt diximus irrita fieri non potest, 8 & in cuius consequentiam non solum precium retinetur solutum, sed etiam quod solutum non est petitur 9 pignoribus in eam rem captis mox distrahendis si non soluatur. 10 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nam nec sufficit traditam esse rem venditam si neque precium sit solutum, neque habita fides de precio *l.quod vendidi 19.de contr.empt.*
2. Nemini enim res sua potest esse obligata *l.neque pignus 45.de reg.iur.*
3. Vt omnia in pristinum statum restituantur potiùs quàm vt iniquitas aliqua inducatur, vt in *l.cùm te 6.C. de pact. inter emptor. & vendit.*
4. Itaque nullum damnum sentire videtur qui non nisi ex culpa sua sentit *l.quod quis 203.de reg.iur.*
5. Textus est elegans & accommodatus quamuis in specie dissimili *in l.in bello 12.§.si quis vers.rursum seruũ D.de capt postlim.*
6. *Arg.l.quamuis 7.D.de pignorat.act. l.in ratione 30.§.iamet si ad leg.falcid. l.nulla 25.D. de legib. l. quod fauore 6. C.eod.*
7. *l.quandiu 6.C.de dist pign. l. 2.adfin. C.debit. vend. pign. imped.non poss.*
8. Dixi *Defin.praced.num.13.*
9. *l.naturales 10.de oblig.& act.*
10. *Tot.tit.C.debit.vendit.pignor.imped.non pss.*

DEFINITIO X.

Qui alienam rem vendidit non aliter cogitur implere venditionem dominium postea nactus, quàm si venditio ab initio valida fuerit & iusta.

QVod dicimus eum qui rem alienam siue sciens, siue ignorans vendidit si posteà dominus factus sit actione ex empto cogendum vt venditionem impleat 1 hoc est vt dominium transferat in emptorem aut iam fortè translatum manere penes eum patiatur, 2 eo demum casu obtinet quo venditionis contractus ipso iure valuerit. 3 Nam si vel ab initio nullus fuerit vel annullandus ex causa doli siue ex proposito siue in re ipsa propter enormissimam læsionem, 5 absurdum fuerit cogi venditorem ad implendam vendtionem. 6 *Ita tractatum est* in causa D. Senatoris Dauise contra Franciscum le Maistre Prid.Cal.Sept. 1593.

1. *si quis alienam 46.D.hoc tit.*
2. *l.Seia 73.* iunct. *l.vindicantem 17.D.de euict.*
3. Siquidem etiam res aliena vendi potest *l. rem alienam 28.de contr.empt.*
4. *l si dolo 5.l.dolus 10.C.de rescind.vendit.*
5. *ex l.si quis cùm aliter 36.D.de verb.oblig.*
6. Glos.singul. *add.l.si quis alienam in fine ex l.si seruo 20. D. qui & à quibus manum.*

DEFINITIO XI.

Non secuta ratihabitione quam venditor promisit, debet ille satisdare vt precium petere possit.

REa aliena aut quæ alteri obligata fuit, sic vendita, & ea lege vt dominus aut creditor ratam haberet venditionem intra certum tempus, si ratihabitio non sequatur, non statim contractus irritus constituendus est, sed condemnandus venditor vt contractum impleat si possit, si non possit præstet quãti interest emptoris. 1 Porrò interesse nihil videbitur si venditor satisdet de euictione. 2 Ideóque præstita ea satisdatione actionem ad consequendum precium habere debet 3 cùm alioqui absurdum futurum sit prætextu non secutæ ratihabitionis emptorem qui à nemine adhuc controuersiam patiatur, frui interim & re & precio. 4 Quid ergo si nec satisdare venditor possit? 5 Idoneis saltẽ pignoribus cauere debet. 6 Quid si ne hoc quidem? tantisper vt puto abstinere debet à precij petitione, 7 emptor autem ne & rem & precium retineat, precium obsignare cogendus est. 8 *Ita Senatus* in causa N.D.Liebe de la Fõtiane & N.Dubois Prid.Cal.Sep. 1593.

1. *l.ea conditione 14 C. de rescind.vendit.*
2. Cùm per satisdationem securus fiat is cui cauetur *l. 1. D. qui satisd.cog.*
3. *l.si post perfectam 24 C.de euict.*
4. *l.ex empto 11. §.quia autem l.bona fides 50.D.hoc tit.l.curabit.5.C.eod.*
5. Nec enim semper facile est inuenire fidei iussorem *l. omnes 33 § praterea C.de epis.& cleric.*
6. *l.si mandatu 59 §.vlt. D.mandat.l.4.§.addici 8.D.de fidei.libert.*
7. *l.Iulianus 13.§.offerri D.hoc tit.*
8. Obsignatio enim hoc casu vice solutionis cedit *l. obsignatione 9.C.de solut.l.acceptam 19.C. de vsur.* Alioquĩ satisfaciente postea quandocunque venditore cogendus esset emptor vsuras totius præteriti temporis præstare *d.l.curabit 5.C.hoc tit.* quippe quæ hoc casu non tam propter moram debentur quàm ob perceptos ab emptore fructus.

DEFINITIO XII.

De emptore qui conuenit vt in casum secutæ euictionis non nisi ad precij restitutionem agere ex empto possit.

COnuentio in contractu venditionis apposita vt secuta euictione venditor non nisi ad precij restitutionem teneatur, non etiam ad id quod præterea interfit emptoris, haud dubiè valet, 1 sed tùm demum vires suas exerit cùm emptori rem habere non licet, puta quòd sit aliena aut eiusmodi quam alius iure dominij vindicare, & emptori omnimodo auferre possit. 2 Nam si duntaxat pignoris iure obligata dicatur non eo minùs luere pignus debebit venditor, præsertim si rem liberam ab omni pignoris iure, vt fieri solet, ac vti optima maximáque est vendiderit, quamuis pro longè maiori quantitate obligata sit quàm quæ est in precio, 3 quoniam cùm emptori habere liceat vel inuito petitore soluto per debiti oblationem vinculo pignoris, 4 non potest videri commissa stipulatio quæ de solo precio restituendo non nisi in casum secutæ euictionis interposita fuit. 5 Si tamen post eam clausulam qua fundum ab omni pignoris iure liberum & immunem vẽditor affirmauit, subiecta sit conuentio his verbis: *& sur ladite piece vendue & autres siens biens promet maintenir ledit prix*, id omnino actum intelligitur, vt si pignoris luendi causa plus creditori præstare emptorem oporteat quàm sit in precio, liberetur tamen venditor solius precij restitutione: 6 quasi ob id tantum adiecta priore conuentionis parte, ne rem qualis esset suóque prorsus periculo comparasse emptor

ptor videretur. 7 Nec aliud erit si promissa sit precij restitutio cum legitimis accessionibus. Eo namque verbo accessiones precij intelligendæ sunt, id est vsuræ legitimæ 8 & quincunces, 9 non autē id quod interest emptoris. Nunquam enim ratione pecuniæ præstatur id quod interest nisi ad æstimandam loci vel temporis in quo solui debuit, vtilitatem. 10 *Ita Senatus* in causa Aynardi Thomæ 8. Cal. Febr. 1594.

1. *l. ex empto 11. §. quia autem D. hoc tit.*
2. *l. habere licere 57. D. de euict. empt.*
3. *l. si mancipium 34. §. vlt. & l. seq. eod.*
4. *l. Paulus 14. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut. l. euictus 35. D. de euict.*

5. Ne sit in potestate venditoris non faciendo id quod facere debet, assequi tamen vt se obligatione grauiore exoneret contra *reg. l. qui non facit 121. de reg. iur.*

6. Imputare namque sibi debet emptor cur ea lege emerit cúrque pignus luere maluerit quàm re carere & precij à se dati restitutione contentus esse: denique tanti ipse incommodum suum æstimauit *arg. l. imperator 70. §. si census de leg. 2.*

7. Vna enim clausula per aliam interpretanda est *l. verum autem 21. de petit. hered.*

8. Sunt enim illæ accessiones precij *l. vlt. C de vsur.*

9. Hæ namque sunt quæ apud nos maximè frequentantur.

10. Ne alioqui res excurreret in infinitum *l. 3. D. de in lit. iurando.*

DEFINITIO XIII.

Quæ venditori debentur propter rem venditam, pro annis præteritis, non transeunt in emptorem si nihil de iis specialiter dictum sit.

IVs quod venditor habuit exigendi reliqua præstationis annuæ quæ fundo vēdito debebatur non ex eo solo translatum in emptorem intelligitur, quòd venditor cum re ipsa iura sua omnia in eum transtulerit. Id enim ad futuras præstationes pertinet non ad illas præteritorum annorum, 1 quippe quæ iam personali actione debeantur ei quoque qui rem ipsam non amplius non habeat, postquam earum dies non tantùm cessit sed etiam venit. 2 Ideóque speciali in hanc rem conuentione & cessione opus est. 3 Planè si eo nomine iam ipso venditionis tempore lis erat per vēditorem instituta, ísque litis acta emptori tradiderit, potest ea traditio cessionis loco esse vt hoc quoque ius cessū intelligatur. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 24. infr. de acquir. vel amitt. possess.

1. Quia futuræ præstationes sequuntur rem cui debentur non etiam præteritæ *Litem quod dictum 6. D. de in diem addict. l. si venditor 14. pen. & vlt. eod.*
2. *l. cedere diem 213. de verb. signific.*
3. Cùm venditio possit effectum suum habere plenissimum etiamsi reliqua ista non comprehendat.
4. Scilicet quia instrumentorum traditio pro mandato est *l. 2. vbi notat. C. de donat.*

DEFINITIO XIV.

Quod quis luit vel redimit ex persona sui venditoris, licèt ex propria ipsius emptoris pecunia, ex causa venditionis habere intelligitur.

EMisti à me ius quod habebam luēdi à Titio pignoris aut redimendæ rei quam ego anteà vendideram sub pacto de retrouendēdo, 1 secuta postea luitione aut redemptione licèt neque pecuniam neque aliud quicquam præstiterim, videris tamen & à me & ex nostro contractu illo rem habere, 2 cùm si tecum non contraxissem, neque luendi neque redimendi ius habuisses: 3 Ita fit vt quamuis in creditoris mei aut emptoris iura ex cessione succesferis, non tamen possis negare quin ex meo quoque contractu rem habeas. Proinde si quid causæ sit cur ab eo contractu velis & possis recedere, cogendus es ab eo quoque commodo discedere vt omnia in pristinum & integrum reponantur, 4 restitutis nimirum per me pecunia quæ tibi abest. 5 Et quidem etiamsi quo tēpore à contractu discedimus, elapsa sint tempora intra quæ pignus lui aut res redimi debuisset. Non tam enim de pristino creditoris aut emptoris iure quærendum est 6 quàm de nostro, faciendúmque ne quid ex eo contractu commodi penes te remaneat. 7 Sed etsi pecuniā in numerato non habeam, quam tibi possim reddere, non eo minùs æquum erit præstare te mihi vicissim quòd ex eo contracta debeas quasi impleto contractu ex mea parte. 8 Quod si cum eo luendi, aut redimēdi iure bona quædam alia tibi vendideram, quæ postmodum euicta sint, aut quæ tu habere possidere numquam potueris, ita æquum erit haberi huius rei rationem vt pro portione duntaxat impleti contractus cogaris præstare precium, aut si quid aliud vice precij conuentum sit, vt puta annuam pensionem. Neque enim ob id solum quod contractui in omnibus non satisfecerim iustum est frui te integro precio & parte rei meæ acsi nihil omnino præstitissem. 9 Quantum autem eo nomine præstare debeas in iudicis arbitrio est, idipsum ex causarum & personarum qualitate precíque & rerum venditarum collata quantitate æstimaturi. 10 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiscalis, & Frāciscí Luquet 18. Cal. Maij 1595.

1. Nam & hoc ius vendi posse placet interpretibus nostris *ad l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*
2. Vt scilicet contractus origo & prima luitionis ac redemptionis causa inspiciatur *l. quoties 16. D. de iur. dot.*
3. Nec enim alius luere potest, quàm debitor, nec alius redimendi ius habere quàm qui vēdidit *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit & tot. tit. de luit. pignor.*
4. Nullum enim debet quis retinere commodum ex eo cōtractu à qua recessit *arg. l. cùm quæritur 6 D. de admin. & peric. tutor. l. si ita stipulatio 39. de oper. libert.*
5. Nam nec æquum esset te morari in damno ex eo contractu ex quo nullum commodum sentias *l. secundùm naturam 10. de reg. iur.* iunge *l. tutor. 47. §. 1 de minor.*
6. Quod extinctum fuit per luitionem & redemptionem aut saltem immutatum per conuentionem inter nos factam.
7. Alioqui contractus remaneret pro parte quod fieri nequit, vt diximus.
8. Ita tamen vt interim rem retineas quæ ex contractu nostro ad te peruenit.
9. Nam & pecunia & emolumentum contractus potest recipere diuisionem.
10. Ista enim omnia quæ ex facti circunstantijs pendent arbitrio iudicantis relinquuntur *l. ordine 15. D. ad municip.*

DEFINITIO XV.

Oblatio sola non liberat emptorem à præstatione vsurarum nisi secuta sit obligatio, quamuis venditor fuerit in mora accipiendi.

EMptor qui accepta re conuēctum precium ad certam diem soluere debuit si adueniente die pecuniam obtulerit venditori, venditor autem sine iusta causa solutionem accipere distulerit aut recusauerit, atque ita moram contraxerit, non eo minùs ad vsuras precij condemnandus est, ni eam pecuniam obsignauit. 1 Non enim hoc casu locum habet quod dici solet oblationem solam debiti sufficere vt vsurarum cursus impediatur, 2 cùm huiusmodi vsuræ non tā propter morā debeantur, quàm in vicem & compensationem fructuum quos vicissim emptor percipit ex re vendita sibíque tradita, 3 quia nec vllo casu æquum esse potest vt emptor & rem & precium retineat, 4 nec consequenter vt rei fructus preciúque commoda nanciscatur. 5 *Ita Senatus* in publico auditorio pro Petro Pignier contra N. Forey 15. Cal. Maij 1595.

1. *ex l. curabit 5. C. hoc tit.*
2. *l. si per te non stat 9. C. de vsur.* Oblatio enim sufficit ad impediendam moram, sed non ad obligationem tollendam vt scripsi in *Decadibus*.
3. *d. l. curabit.*

4. *l. ex empto* 11. §. *quia autem l. bona fides* 50. *D. hoc tit.*

5. Eadem enim est ratio fructuum ex re perceptorum & vsurarum quæ ex pecunia percipi potuerunt quæ est ipsius rei & precij.

TIT. XXXIV.

Si quis alter. vel sibi.

DEFINITIO I.

Cum quis emit sibi & amico aut electo aut eligendo ac postea eligit, vna tantum venditio est dum modò fiat electio intra dies 40. & eodem precio.

ET s iure ita cõparatũ est vt sibi tantùm emere quis possit non etiam alteri in cuius non sit potestate, 1 moribus tamen nostris receptum est vt quisquis sibi emere potest, possit etiam alij adeóque incertæ personæ, amico scilicet, vt vocant, aut electo aut eligendo. 2 Cuius inducendi iuris ratio ex ijs primùm venditionibus originem habuisse videtur quæ publicè sub hasta fiunt, propterea quòd non facilè honesti plerique viri ad emptionem accedentes nomina sua publicis actis inseri patiantur, veriti ne ambitiosum id aut inuidiosum existimetur, 3 malintque per alios rem agere ex quorum persona non minus iuris habituri sint quàm si illi ipsi comparassent. Postea verò ad priuatas quoque venditiones id ius tractum est, vsúque apud nos frequentissimo comprobatum. Ita vt licèt non in continenti sed distinctis temporibus contractúque separato ea fiat electio, vnus tamen contractus, vna emptio esse intelligatur, emptorísque iure non tam qui elegit quàm qui electus est censeatur, 4 quamuis non eò magis liberetur qui cum venditore contraxit ne precij nomine conueniri possit si id venditor malit, quam ob causam indemnitatem eligenti repromittere electus solet: cùm fieri potuerit vt qui eligenti vendidit non item electo fuerit venditurus. 5 Inde fit vt si ager venditus vectigalis vel emphyteuticarius esse dicetur non nisi vna laudimia, & quidem etiam ab electo debeantur, 6 tametsi verum sit quot sunt venditiones dominiique translationes totidem laudimia deberi. Sed ne fraudi locus relinquatur optima ratione illud etiam receptum est vt intra certum tempus electionem fieri oporteat, id est intra quadraginta dies ab inito contractu numerandos: 8 Illud etiam necesse est vt conuento precio neque adiiciatur quicquam neque detrahatur. Alioqui cùm emptionis substantia consistat ex precio, fieri sanè non potest quin precij quantulacunque diuersitas emptionis quoque diuersitatem inducat. 9 De cæteris pactis ad venditionis causam potiùs quàm substantiam pertinentibus dubitatio maior est, an si in facienda electione adposita sint nouam emptionem efficiant: vt puta si eligens de euictione se obligauerit. 10 Sed magis est vt nisi per notarij inscitiam aut aduersarij dolum ea clausula irrepserit valeat obligatio, 11 nec emptionẽ aliam faciat; quandoquidem nihil prohibet eum quoque qui non sit venditor obligari de euictione si velit, vt in donatore aliísque personis euenit. 12 Cæterùm si tale pactum fit, quod videri possit constituere partem precij veluti vt pro me Romam eas, aliud est. 13 *Ita Senatus* in causa Petri Rubin ex tempore 9. Cal. Iul. 1592.

1. *Multum interest 6. C. hoc tit. l. stipulatio ista* 38. §. *alteri de verb. obligat. l. quacunque* 11. *D. de oblig. & action.*

2. Nulla enim sanè huius iuris vestigia extant in libris nostris. In eóque multi abutũtur hoc titulo qui est in codice quasi eius sensus sit valere emptionem siue quis sibi siue alij emerit. Cùm è contrario leges omnes tituli probent, sibi quidem posse quem emere etiam ex aliena pecunia, sed alij non posse.

3. *l. pupillus* 5 § *sane si ipse D de autor. & consens. tutor.*

4. Quasi eligens nullum tantum ministerium electo præbere videatur, quomodo de procuratore scriptum est *in l. quod meo* 18. *D. de acquir poss.*

5. Præsertim cum electi persona semper sit incerta, aut saltem incognita venditori qui proinde non potest videri eius fidem secutus *l. qui cum alio* 16. *de regul. iur.*

6. Quoniam vnica tantùm dominij translatio est quæ fit à venditore in electum tanquam verum emptorem.

7. Debentur siquidem laudimia ob dominij translationem *l. vlt. C. de iur. emphyt.* At hic vna tantùm translatio est vt dixi.

8. Alioqui plures venditiones esse intelliguntur, & consequenter laudimia plura debentur.

9. *l. pacta conuenta* 72. *D. de contr. empt. l. 1. de resc. vend.*

10. Ratio dubitandi est quia pacta hæc partem precij constituere videntur *l. fundi partem* 79. *eod. tit.* Sed id pertinet ad ea pacta quæ adhibentur fauore venditoris, non ad ea quæ fauore emptoris.

11. Alioqui quod per dolum aut per errorem adiectum est ratum haberi non debet *l. si quis per errorem* 15. D. *de iurisd. l. si dolos. C. de rescind. vend.*

12. *l. 1. C. de iur. dot.*

13. Diuersitas enim talium pactorum, precij quoque diuersitatem necessariò inducit *arg. d. l. fundi partem* iunct. *d. l. pacta conuenta.*

DEFINITIO II.

Electio acceptata post quadragesimum diem nouam venditionem facit.

QVid verò si ante quadragesimum diem electio quidem facta sit sed absentis & ignorantis, solo notario citra mandatum stipulante? Valebit quidem electio, 1 sed secuta quandocunque post quadragesimum diem acceptatione noua venditio contracta videbitur, ob idque & noua laudimia debebuntur, 2 quasi non antè perfecta electione, 3 quippe quæ post notarij quoque stipulationem reuocari potuerit. 4 Nec aliud erit tametsi proponas à principe factam venditionem quam à Rationalium Curia approbari oporteat. Non enim ea res facit quominùs à die contractus initi tempus computandum sit, 5 maximè si bona vendita sint eiusmodi quæ ad Principem magis quàm ad coronam, vt aiunt, pertinentia liberam patiantur distractionem. 6 Nam etsi ex domanio coronæ fuissent, secuta quandocunque Curiæ approbatio ad ipsũ contractus diem retrotraheretur, licèt fieri potuerit vt non sequeretur. 7 Neque enim edictis Principum nostrorum prohibitum est ne tales alienationes antè Cameræ adprobationem valeant; sed constitutum duntaxat vt non priùs effectum habeant: quæ res non impedit retroactionem, quia neque ex Curiæ approbatione sed ex ipsa venditione secutáque traditione dominium translatum videri debet. 8 *Ita Senatus* pro Passerato cõductore reditus Caluimontis in prouincia Gebẽnensi contra D. Baronẽ de Viry mense Iulio 1588.

1. Quia intra diem quadragesimum factam eam esse verum est.

2. Tot enim laudimia debentur quot sunt venditiones dominiique translationes *l. vlt. C. de iur. emphyt.*

3. Perfectum enim quid dici non potest in contractuum genere quandiu reuocari potest *l. sicut* 5. *C. de oblig. & action.*

4. Non enim ex stipulatione notarij acquiritur ius irreuocabiliter ante acceptationem Tessaur. *decis.* 70. vbi quàm plures citat.

5. *arg. l. sciendum* 19. §. *vlt. de ædilit. edict. l. ait lex* 21. *ad leg. Aquil. l. annus* 6. *de calumniat. l. marito* 29. §. *sex mensium* D. *ad l. Iul. de adult. l.* 1. § *dies de lib. agnosc. l. vlt. de man. testam.* Tiraq. latè *in tract. de retract. lignag.* in verb. *dedãs l'an glos.* 10. *num.* 1. 15. *& seq.*

6. Potest enim Princeps pro arbitrio suo rem priuatam propriam alienare Iacob de sanct. Georg. *in tract. feudorum* in verb. *in feudum num.* 2. latè Ias. *in vsib. feudor. num.* 77 & 78. Iunge *l. bene à Zenone* 4. §. *quæ omnia*, & paulò ante *fin. C. de quadr. præscr.*

7. Nam & ita concipi Arresta solent vt huiusmodi alienationes

nationes adprobentur secundùm tenorem contractus. Ergo ex die contractus.

8. *l. traditionibus* 20. C. *de pact. l. numquam nuda* 31. D. *de acquir. rer. domin.* Adprobationē tamen sequi necesse est *l. nec venditio* 2. ibi: *nisi apud a 7a* C. *de prad. decur. lib.* 10. *tit.* 33. Bald. *in l. iubemus* C. *de sacrosc. eccles.* Bart. & Alex. *in l. prohibere* §. *plane. quod si aut etiam.*

DEFINITIO III.

Pluribus electis amicis ab vno eodémque emptore an & quanto plures venditiones contracta intelligantur.

PLuribus rebus confuso precio venditis ei qui sibi amicóque suo eligendo emerat, nihil prohibet vel in vna amicum ab emptore eligi vel in singulis singulos. 1 Nec idcirco plures emptiones contractæ videbuntur, vt consequenter plura laudimia debeantur: si modò ea precij distributio facta sit, vt vir bonus ex singularum rerum inter se comparatione arbitraturus sit nihil de conuento precio immutatum. Precium enim licèt confusè pluribus rebus dictum pro cuiusque portione in singulas ab initio cōstitutum intelligitur. 2 Ergo si vtraque seperatim æstimata fuit decem aureis viginti vno precio promissis, siue plutis essent, siue minoris, & vnius nomine electus Titius quindecim præstiterit, non eodem precio facta electio videbitur, tametsi pro altera electus Sempronius non nisi quinque dederit, ideóque & laudimia debebuntur. 3 E contrario si cum Titio conuenerit, vt decem tantùm præstaret, cum Sempronio autem vt quindecim daret, Titius laudimia nulla debebit, debebit Sempronius. 4 Vterque verò si vel diuersis electionibus res singulæ vel vnica electione omnes simul pluris æstimatæ sint quàm fuerant venditæ, inspecta scilicet conuenti duntaxat non etiam iusti precij quantitate. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia moribus nostris receptum est vt possit ista electio fieri etiam pro parte.

2. *l. si duos* 47. *l. cùm plures* 71. D. *de euict. l. si duorum* 42. *de act. empt.*

3. *arg. d. l. si duorum.*

4. Quia quod ad Titium, noua venditio non est, sed quod ad Sempronium propter precij mutationem *l. pacta conuenta* 72. *de contr. empt. l.* 2. D. *de rescind. vendit.*

5. Emptionem enim facit precium quod conuentum non quod iustum est *l. vlt.* C. *de contr. empt.*

DEFINITIO IV.

Electio facta per talliabilem in fraudem patroni quatenus reuocanda sit contra tertium bonæ fidei possessorem.

TItius cùm esset dedititiæ &, vt loquimur, talliabilis condicionis, nec minùs tamen se pro ingenuo geteret, fundum emerat sibi, amicóque eligendo, 1 quem incontinenti & ante traditionem elegerat fratris sui filium cum absentem, 3 notario absentis nomine vt fieri adsolet stipulante: 4 preciúmque in promptu soluerat ex pecunijs, vt instrumenti verba ferebant, 5 penes se paulò antè à fratris filio depositis: sibi tamen quoad viueret eius fūdi vsumfructū exceperat. 6 Idem posteà moriēs eundē ex fratre nepotem heredem scripserat, 7 & ne fundum illum alienaret expressim prohibuerat, substitutis etiam, si contrà faceret, pauperibus ciuitatis. 8 Feudi dominus controuersiam heredi faciebat quasi fundus ille cum cæteris libertini bonis ex consuetudinaria feudi condicione sibi obuenisset, 9 nec nisi simulatè facta electio, electíque nomen instrumento inscriptum fuisset. 10 Pendente lite, sed per multos iam annos silente, heres fundū illum tanquam suum ignoranti litem Sempronio vendiderat, qui postmodum repetita lite iudicio adesse iussus erat, vt iudicato parēdum haberet si quid in actoris commodum pronunciaretur. 11 Cùm simulationis coniecturæ pleræque concurrerent, nec dubitaret Senatus quin fraudandi patroni consilium Titius habuisset, 12 Pronuntiauit tamen nihil cum iuris in fundo habere, propterea quòd ne momento quidem vno in persona Titij acquisitio constitisset, 13 ob electionem secutam incontinenti, 14 & ante traditionem per quam venditor ius omne dominij & possessionis in electum fratris filium transtulerat. Quantumuis enim pro certo haberetur id re vera Titium egisse vt sibi non fratris filio fundum quæreret, non alius tamen dominus fieri potuerat quàm cui fundum venditor, ipso præsertim Titio consentiente, tradiderat, 15 traditionem verò in electi vtilitatem notario quoque stipulante factam constabat, vt dubitari non posset quin venditoris voluntas illa fuisset, vt in electum non in Titium dominium transferretur, 16 maximè cùm nec diceretur venditor fraudem cum Titio participasse. 17 Precij tamen nomine domino aduersus heredem saluam actionem esse *Senatus* voluit, 18 vt quæ in pretio duntaxat verè facta fraus fuerat, in precio quoque coerceretur. 19 Nec ad rem pertinuit quòd pecuniam fratris filio inter viuos palàm donare libertinus potuerat. 20 Multa enim tenent facta palàm & bona fide, quæ si per cuniculos fiant in fraudem facta creduntur & reuocantur. 21 Neque rursus donandi animum habuisse videbatur, qui re vera id egerat, vt sibi non alteri rem quæreret. 22 Atqui potuerat libertinus etiam in fraudem patroni pecuniam abiicere & perdere. 23 Fateor, sed nec poterat videri deperdita quæ in fundi emptionem versa erat. 24 Sanè tametsi ea inopia heredis proponeretur, vt precij nomine nulla in eum efficax actio exerceri posset, 25 non idcirco tamen visum est subsidiaria vtili vindicatione teneri debere emptorem qui bona fide litisque nescius emerat, 26 quem teneri ex contrario æquum fuisset si sciens emisset. 27 Quamquam enim emptoris ignorantia litigiosi vitium non excludit, 28 sicut nec actoris eum qui litigiosam rem effecit damno debet afficere, 29 in proposito tamen non tam de illo mota lis videbatur an fundus esset Titij, quàm de illo, vtrum ex feudi condicione commissa, actori deberetur. 30 Proinde nullum litigiosi vicium subesse videbatur, quod non nisi per motam de dominio & proprietate quæstionem contrahitur. 31

1. Quæ res potest præbere coniecturam, & suspicionem simulationis quia isti nihil non agere solent, vt dominos fraudent: Idem namque euenit in ijs omnibus quæ facta sunt per suspectas personas aut per prohibitas *l. qui testamentū* 27. D. *de probat.*

2. Quod ex generali consuetudine receptum est, vt dixi *Definit.* 1. *supr.*

3. Hinc quoque alia coniectura fraudis. Non enim facilè solet quis abstēri potiùs quàm sibi stipulari. Omnes enim sibi malunt bene esse quàm alteri.

4. Nam & hoc quoque generali consuetudine receptum est vt possit notarius etiam absenti stipulari. Tessaur. *decis.* 71. quod plerique volunt deductam ex eo quod de seruo publico alij stipulante scriptū est *in l. non aliter* 18. D. *de adopt. l.* 2. D. *rem pupil. salu. for.* de quo alibi scripsimus.

5. Quæ verba enunciatiua prolata per suspectam personam fidem nunquam faciunt, nisi forte iureiurando assertorio comprobata sint *l. cùm quis decedens* 37. §. *codicillis de leg.* 3. In proposito autem tantò maior erat fraudis suspicio quod regulariter præsumitur facta solutio de pecunia soluentis *l.* 2. vbi Bart. C. *pro socio.*

6. Hoc verò quo iure aut colore si pecuniam fratris filius præbebat? Erat igitur hæc quoque alia coniectura simulationis *l.* 6. §. *supernacuum. quibus modis pignus vel hypot soluit.*

7. Voluerat igitur viuus quasi futuro heredi prouidere *vt in l. tale pactum* 40. § 1. *de pact. l. cum quo* 56. §. *vlt. ad leg. falcid.* cùm tamen sciret se ex testamento heredem habere posse neminem.

8. Erat hæc vltima coniectura simulationis: solet enim quisque & debet de rebus suis testari non de alienis *l. conficiuntur* 8. §. *si post factum de iur. codicill. l.* 1. *verbis legis* 120. *de verb. signific.*

9. Ex generali enim consuetudine obtinet vt moriente talliabili sine liberis & condinisoribus bona ipsius omnia pertineant ad dominum feudi, vt dicam *ad tit. de dedit. libert. tollend.*

10. Potest enim simulatio probari etiam per coniecturas, tanquā sit difficillimę probationis quia in animo consistit, ma-

gis, quàm in re ipsa DD. *in l. emptione 3. C. plus valer. quod agit.* Cravet. *cons 156. n. 7. l. dolum 6. C. de dolo. l. non omnes 5. §. à barbaris D. de re milit.*

11. Ne alioqui posset ille frustrari executionem iudicati, hoc prætextu quòd esset res inter alios acta *tit. C. inter. alios act.*

12. Ex coniecturis scilicet supradictis.

13. Non enim potest dominus feudi habere plus iuris ex persona defuncti talliabilis quàm defunctus ipse habuerit.

14. Electio enim dummodo ritè facta hoc efficit vt electus primi emptoris loco habeatur.

15. Siquidem traditionibus tantùm non mutis conuentionibus rerum dominia transferuntur *l. traditionibus 20. C. de pact. l. 1. 2. 3. 4. l. multum 6. & pass. C. hoc tit.*

16. *l. in omnibus rebus 55. D. de oblig. & action.*

17. Nihil enim vetat venditorem bona fide vendere licèt emptor sit in dolo.

18. Quia ex pecunia defuncti talliabilis precium fuerat solutum *l. pen. C. hoc tit. l. 2. C. pro socio l. si ex ea 6. C. de rei vindic.*

19. In eo namque debet puniri fraus, in quo est admissa *l. rescriptum. 6 de Lis qua vt indign. l. Paulus 24 aliàs l falcidia D. ad leg. falcid.*

20. *l. vinus libertus 9. D. si quid in fraud. patr.*

21. *l pupillus 3. § sanè si ipse D. de autor. tut. l. vl. D. de vit. nupt.*

23. *l. si id quod à liberto 10. D. si quid in fraud. patr.*

24. *l. idem seruandum 72. de leg. 2.* Nam & lucri species est acquirere sibi beneficij debitorem *l si pignore 54. §. 1. D. de furt.*

25. Inanis enim est actio quam debitoris eludit inopia *l. nam is 6. D. de dolo.*

26. *argumento l. 1. §. sed si rem quidem D. si quid in fraudem patroni.*

27. *arg. d. §. sed si rem* iunct. *l. vxor marito 55. de donat. int. vir. & vxor.*

28. *l. vlt. C. de litigios.*

29. Nunquam enim vnius ignorantia debet alteri esse captiosa *l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo D. quæ in fraud. credit.*

30. Aliud enim est deberi fundum Titio, aliud esse Titij, quia nemini res sua deberi potest §. *sic itaque Inst. de action. l. non vt ex pluribus 159. de reg. iur.*

31. *Auth. litigiosa C. de litigios.*

DEFINITIO V.

Simulata electio quandocunque facta etiam intra tempus consuetudinarium non nocet domino.

QVid ergo si electio non in continenti sed ex interuallo id est post factam Titio traditionem secuta fuisset? Non eò quidem minus vnica emptio contracta videretur, emptórque constitutus is qui intra quadragesimum diem electus esset potiùs quàm qui elegisset. 1 At quia negari non potest, quin dominium rei venditæ quod à bonis vēditoris abscessit in Titij persona toto medio tempore constiterit, 2 omnino consequens est, vt simulata electio quandocunque secuta nón debeat nocere domino, præsertim cui ius interea quæsitum fuit 3 propter Titij fraudem, quæ etsi núlla simulatio interuenisset, locum faceret reuocationi. 4 Quo casu resoluto datoris iure, resolui quoque ius emptoris licèt bonæ fidei possessoris necesse esset. 5 *Ita Senatus* pro D. Dyuonne Chamberiensi contra D. de Clairmont Dominum de St. Cassin Idib. Iunijs 1588.

1. Vt dixi *Defin. 1. num. 8. supr. hoc tit.*

2. Id est à tempore factæ traditionis, vsque ad tempus secutæ electionis: quia dominij translatio non potest pendere nisi per retrofictionē *l. de hereditate 19. §. quid autem D. de castr. pecul si seruus 43. §. vlt. de acquir. rer. domin.*

3. Solet enim retroactio impediri quoties medio tempore ius alij est quæsitum etiam in ijs casibus in quibus alioqui locum haberet *l. pen. D. rat. rem. haber. l. si ego 9. §. si res. D. de iur. dot.*

4. Contra eum scilicet qui fraudem fecisset aut qui à fraudatore ius habuisset, tametsi fraudem ipse non participasset *l. 1. § si quid in fraudem D. si quid in fraud. patr.* In quo melior est condicio domini quem patrono comparamus quàm creditoris reuocatoriam exercentis *ex tit. quæ in fraud. credit.*

5. *vulg. l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Voluntas ineundæ societatis non potest declarari post mortem eius cuius viuentis socius fieri quis potuisset.

SI emero fundum mihi itémque tibi stipulante notario adiecta tamen hac condicione, *si socius meus in eo fundo esse volueris*, Placet non posse te voluntatem tuam declarare nisi me viuo: 1 alioqui fundum mihi soli & in solidum emptum videri. 2 Nam si societas iam contracta vnius ex socijs morte dissoluitur, 3 quanto minùs post mortem eius qui socius esse debuerat contrahi poterit? 4 At quid si priusquàm emerem ita inter nos conuenerat vt tibi mihíque coniunctim fundum compararem ad certam vsque precij quantitatem? non ideò tibi pars vlla proprietatis acquireretur nisi subsecuta etiam emptione res empta tibi tradatur pro parte, in eámque rem tuam declares voluntatem, 5 quoniam traditionibus non conuentionibus rerum dominia transferuntur 6 Quamquam & illud verum est eo nomine teneri me tibi ex præcedenti conuentione, 7 cui non satisfecerim vt debueram, ad tradendam tibi rem pro parte vt inter nos communis fiat. 8 *Ita Senatus* in causa Petri Ludouici de Lallee & Anton. Chardon mens. Aprilis 1589.

1. *l. qui Romæ 122. §. Agerius. de verb. oblig.*

2. *l. fundus ille 64. D. de contr. empt.*

3. *l. 4. l. actione 65. §. morte pro socio.*

4. Nihil enim potest incipere ab eo tempore quo si iam coeptum esset, finiretur *l. Titio cùm moretur 51. de vsufr. l. nemo potest. 35. D. pro socio.*

5. *l. 1. 2. 3. & pass. C. hoc tit. l. res ex mandatu 58. D. de acquir. rer. domin.*

6. *Vulg. l. traditionibus 20. C. de pact.*

7. *Arg. l. si sterilis 21. §. pen. D. de action empt.*

8. *Arg. l 2. C. pro socio. l. si ex ea 6. C. de rei vindic.* Vide *l. si fundum 35. & seq. D. mandat.*

DEFINITIO VII.

Res quam sibi emit mulier constante matrimonio vindicari per creditores mariti non potest.

MAriti creditore per hypothecariam vindicante eam rem quam mulier suam esse dicat & à se emptam, inhibenda est pignoris persecutio 1 & audienda mulier si probare volet eam se rem emisse suo nomine. 2 Nec ad rē pertinet quòd iuris præsumptio sit emptam ex pecunia mariti: 3 iuris enim præsumptio tantùm illa est non etiam de iure, vt nostri loquuntur, obidque probationem quæ in contrarium afferri potest non excludit, 4 Neque verò si constaret emptam ex pecunia mariti, tamen sufficeret vt mariti rem esse probaretur. Cùm enim de rei dominio disputatur, non ex cuius pecunia sed cui res empta & tradita sit inspiciendum est. 5 Sed etsi ponas agi de re mobili quæ in domo mariti reperta fuerit, præsumptio quidem erit eam rem mariti esse: 6 sed si mulier contrà probare velit suam esse, nihil causæ est cur non sit audiēda. 7 *Ita Senatus* ex tempore Cal. Iun. 1591.

1. Quæ non aliter iure competit quàm si creditor probet in dominio sui debitoris rem esse aut saltem aliquando fuisse ex die contracti pignoris *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur D. de pignor.*

2. Nec enim mulierem constante matrimonio sibi emere, fierique locupletiorem quicquam vetat *l. multum interest 6. C. hoc tit.*

3. Vitandæ scilicet suspicionis turpis quæstus gratiâ *l. Quintus 51. D. de donat. int. vir. & vxor. l. etiamsi 6. in fin. C. eod.*

4. Debet enim sēper præsumptio cedere probationi, suspicio veritati *l. si chirographum 24.* & *l. seq. l. imperatores 29. in fin. & pass D. de probat.*

5. *d. l. multum 6. l. qui aliena 8. & pass. C. hoc tit. l. si ex ea 6. C. de rei vindic. l. 2. C. pro socio.*

6. Nam cuius est domus eius & bona omnia quæ in domo sunt esse præsumuntur Bart. *in l. is cui 5. §. bonorum D. vt in poss. legat.*

7. Quia & illa præsūptio iuris tantùm est, non etiā de iure.

DEFINITIO VIII.

Electus ab emptore numquam potest plus iuris habere contra venditorem quàm haberet primus emptor qui eum elegit.

Ade

ADeò verum est quod iam suprà diximus, rcùm quis sibi & amico siue electo, siue eligẽdo aliquid emit, facta electione vnicũ nihilominus contractum esse, 2 vt si fortè is qui elegit prohibitus erat emere ab eo qui vendidit, puta cui propter prodigalitatem aut ex qua alia causa sciret interdictam venditionem, 3 non eò minùs noceat ea res electo quòd prohibitionem aliúdve siue iuris siue facti impedimentum ignorauerit. 4 Itaque perinde vindicandi ab eo dominij ius venditor habere debebit. 5 Qui enim electionis iure in emptoris locum substitúitur vt ipse emptor fiat, id omnino agit vt eadem prorsus conditione rem nanciscatur, qua esset penes eligentem si electio nulla facta fuisset: 6 habetúrque huiusmodi electio pro iurium cessione, in qua idagi solet vt nec plus nec minus iuris quàm cedens habuit in cessionarium transferatur: 7 quanquam cessionarij interdum alia causa esse potest quàm cedentis: 8 electi alia numquam esse potest quàm eligentis, 9 nisi cùm interuenit diuersitas precij, 10 aut pactorum quæ veluti partem quandam precij constituere videantur. 11 *Ita Senatus* in causa Petri Rubin de qua SC. 1. supr.

1. *Defin. 1 2. 3. & 4 sup. hoc tit.*
2. Nempe cùm electio ntè facta est, eodem precio intra diem quadragesimum & non in fraudem, vt dictum est in præcedentibus.
3. *l. 1. D. de curat. furios. l. is cui bonis 6. D. de verb. oblig.*
4. Scientia enim eligentis debet nocere electo qui eius facto & ministerio vtitur ad acquirendum *l. ex quæ persona 149. de reg. iur.*
5. Qui scilicet cum eligente non cum electo contraxit.
6. Vt in specie *l. 2. D. de hered. vel act. vendit. l. 2. D. ad SC. Trebell.*
7. *l. nemo plus iuris 54. l. quod ipsis 143. de reg. iur.*
8. Adhibendæ enim sunt quædam distinctiones de quibus *in l. 4. 5. si cùm legitima & seq. & §. autoris D. de dolo except. scripsi lib. 12. Coniect.*
9. Quia electus semper habet causam lucrativam, cùm nihil vnquam præstet ob id quod electus est, quin hoc ipso noua venditio contracta videatur, vt sequitur in Definit.
10. Quæ semper inducit diuersitatem emptionis *l. pacta conuenta 72. de contr. empt.*
11. *l. fundi partem 79. eod. tit. l. si sterilis 21. § si tibi. de act. empt.*

DEFINITIO IX.

Ex contractu mariti stipulantis cùm notario acquiri potest dominium vxori etiam absenti, si ei quoque res tradita sit per clausulam constituti.

EMerat maritus fundum sibi suæque vxori coniunctim, 1 vxore tamen absente sed notario pro ea, vt fieri solet, stipulante, subiecta etiam constituti clausula per quã rei venditæ possessio in ambos coniuges transferretur. Quærebatur an soli marito, an & vxori pro parte quæsitum dominium videretur. Non enim deerant qui putarent vxoris nomen simulatè adiectum intelligi, 2 propterea quòd absens ea fuisset. Dicebam cessare simulationis præsumptionem, quoties absentis vxoris nomine alius quàm maritus stipulatus proponitur qui stipulandi ius habuerit, 3 quomodo notarius quem constat ex generali & vbique gentium recepta consuetudine pro absentibus stipulandi ius habere. 4 Itaque omnibus aliis simulationis indiciis deficientibus hoc solum marito eiúsve heredibus aut creditoribus superesse ius poterat, vt agerent ad precium, aut mulierem partem fundi vindicantem exceptione summouerent si non partem quoque precij offerret. 5 Illud enim sanè constat præsumi pecuniam ex bonis viri profectam vt vitetur suspicio turpis quæstus, etiam cùm ab ipsa muliere precium solutum est: 6 nec aliud dicendum esse si vxor precium venditori soluens de suo soluere se dixerit, nisi præsente & consentiente aut saltem pariente marito id dixerit: quo demùm casu & aliis præterea nonnullis præsumpti oni iuris contra mulierem locus nullus est. 7 *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand & Petronetæ Talon 8. Cal. Decemb. 1592.

1. *Vt in l. 2. C. pro socio.*
2. *Vt in l. cum propria 5. & seq. C. hoc tit.*
3. Maximè si non tantùm stipulatio sed etiam traditio interuenerit pro vxore, vt *in l. multum interest 6. C. hoc tit.* Hìc autem interuenerat traditio facta per clausulam constituti *l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*
4. vt dixi *Defin. 4. num. 4. supr.*
5. *d. l. 2. C. pro socio. l. si patruus 4. C. commun. vtriusque iudic. d. l. multum & l. pen. C. hoc tit.*
6. *l. Quintus 51. D. de donat. int. vir. & vxor. l. etiamsi 6. l. etsi de tua 9. C. eod.*
7. Ita Salicet. *ad l. cùm propria 5. C. hoc tit.* quem post alios multos refert ac sequitur Cravet. *cons. 61. num. 7.*

DEFINITIO X.

Quantum interest an quis ex aliena pecunia sibi emat, an verò alteri ementi nomen duntaxat suum accommodet.

QVi alteri ex propria pecunia ementi nomen duntaxat suum accommodauit, multùm differt ab eo qui ex aliena pecunia sibi emit, alteri posteà, cuius pecunia fuit reuenditurus: ille enim nihil sibi vel momento vllo temporis acquisiuisse videtur, sed ei soli cui nomen accommodauit, quamuis traditio ipsi facta sit, 1 inspecto scilicet eo quod verè actum est potius quàm quod simulatè conceptum. 2 Ideóque & ad fructuum omnium restitutionem tenetur quos ex illa re perceperit 3 quòd eos non solùm ex re aliena, sed etiam mala fide & cõtra proprij facti conscientiam percepisse dicendus sit. 4 Hic verò qui ex aliena pecunia sibi emit, & cui traditio facta est quantumuis se obliget pecuniæ domino de eadem re illi ipsi subinde eodem precio vendenda, interea tamen fit dominus rei emptę, 5 nec nisi personali actione conueniri potest de precio aut vt reuendat. 6 Proinde nec ad restitutionem fructuum medio tempore perceptorum tenebitur nisi ab eo die quo fuerit in mora reuendendi, 7 mora autem per eum contracta videbitur statim atque interpellatus vt reuenderet recusauerit vel sine causa distulerit. 8 Neque enim necessaria esse potest oblatio 9 & obsignatio eius pecuniæ quæ precium rei constituat, cùm & precium iam solutum sit ex actoris pecunia. Duplicem enim precij solutionem pro vna re fieri non oportet licèt duplex venditio intercedat. 10 *Ita tractatum est* in causa Dominæ Du Four & viduæ Andreæ Pignier medici 9. Cal. Mart. 1593. Sed nihil fuit pronunciatum lite postea per transactionem sopita.

1. *l. cùm propria 5. & l. seq. C. hoc tit.*
2. *Ex l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. quàm quod simul. concip.*
3. *d. l. cùm propria in fin.* sic enim debet intelligi vt fructus omnes hoc casu restituantur non ij tantùm qui post litem contestatam percepti sunt, cùm nulla ibi fiat mentio litis contestatæ.
4. Est enim ista non tantùm mala fides sed etiam calumnia vt loquuntur Impp. *in l. quamuis 4. C. hoc tit.*
5. Cùm in eius fauorem & venditio præcesserit & traditio secuta sit *l. numquam nuda 31. de acq. rer. dom. l. traditionibus 20. C. de pact.*
6. *arg. l. 2. C. de pact. Int. empt. & vendit. l. si sterilis 21. §. pen. D. de action. empt.*
7. Nam in bonæ fidei iudiciis fructus omnimodo debentur ex die moræ *l. videamus 38. § pen. D. de vsur.* Ante moram verò hic bonæ fidei possessor est qui proinde fructus suos facit *l. bonæ fidei 48. de acquir. rer. domin.*
8. *l. mora 32. D. de vsur.*
9. Quæ alioqui esset necessaria *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit. l. si per te non stat 7. C. de vsur. l. acceptam 19. eod. ill. tit.*
10. Offerri tamen necesse est remissionem actionis quæ alioqui competeret huic actori ad precium recuperandum. Plus enim quàm soluere offert is qui actionem pro eadem pecunia sibi competentem remittere paratus est.

DEFINITIO XI.

Quantum interest an pecuniam à me acceperis, an mãdatum vt mihi fundum emeres.

NOn idem esset si mandassem tibi vt fundum mihi emeres.1 Tunc enim quantumuis tibi emisses nullos tamen fructus tibi ex eiusmodi emptione retinere posses, sed omnes restituere te oporteret, ne lucrum ex mandato captare videreris. 2 Id nimirum exigente bona fide quam in iudicio mandati præcipuè exuberare oportet. Nam & inde fit quod magis mirum videri debet, vt fideiussor qui rem pignoris iure ablatam à creditore emit, mandati iudicio conuentus à debitore aut eius herede oblato omni debito restituere eam cum fructibus cogatur, neque hac parte similis habeatur extraneo emptori. 4 Denique perpetuum illud est vt ex mandato apud eum qui mandatum suscepit, nihil remanere oporteat. 5 Cùm verò dedi tibi pecuniam vt tibi emeres subiecto tamen pacto vt mihi postea eodem precio reuenderes, non tam mandatum est, quàm contractus innominatus, 6 qui licèt mandato proximus, 7 non tamen easdem nec tam vberes recipit præstationes. 8 Atqui mandare tibi possum vt ab alio tibi stipuleris, quo casu licet obligatio tibi acquiratur possum tamen tecum agere mandati, vt vel debitorem accepto liberes vel si hoc malim deleges eum mihi aut alij cui voluero. Ità est: 9 sed mandatum in hoc casu intercessit quod in specie à nobis tractata nullâ intercedebat. 10 Itaque quamuis parum, aut nihil intersit quod ad contrahendam mandati obligationem attinet, vtrùm mandauerim tibi vt mihi emeres, an vt tibi, multum tamen refert an mandauerim tibi vt ex pecunia mea emeres, an verò pecuniam tibi dederim vt emeres, subiecto tantùm pacto vt mihi reuenderes. 12 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Vt in l. si fundum 35. & seq. D. mandat.*
2. *l. qui proprio 46. §. procurator D. de procurat. l. 2. l. si autem 8. §. item si fundum de negot. gest.*
3. *l. si seruus 61. §. quod verò de furt. l. creditor 60. §. vlt. l. ita vt 36. §. 1. D. mandat.* iunct. *l. si fideiussor 29. §. quidam l. idémque 10. §. si mandauero & §. idem Labeo alii l. si procuratorem 8. §. vlt. eod.*
4. Textus est elegans *in l. si mandatu 59. §. 1. eod. tit. l. 1. C. de dolo. l. cùm secundùs 5. §. 1. & l. seq. D. de distr. pignor. l. Paulus respondit 59. D. de fideiuss.*
5. *d. l. qui proprio 46. §. procurator de procurat. d. l. ita vt §. 1. lex mandato 20. eod.*
6. Scilicet Do vt facias, quod ex ipsa ineundi contractus forma apparet.
7. *l. naturalis 5. §. at cùm do & §. sed si facio D. de præscr. verb.* iunct. *l. Titius 14. l. si tibi 13. eod.*
8. *d. l. Titius.* Contractus enim omnes innominati sunt stricti iuris. *d. l. naturalis §. 1. & seqq. vbi notat.*
9. *d. l. idémque 10. §. si cui mandauero D. mandat.*
10. Mandati enim actio esse non potest vbi mandatum nullum intercessit, *d. l. ex mandato 20. §. 1. eod.*
11. Vtroque enim casu mandatum intercedit ac proinde mandati actio competit.
12. Quia hoc posteriore casu mandatum nullum est, sed tantùm mandato simile ac finitimum negotium.

DEFINITIO XII.

Vsuræ citra moram non debentur ei ex cuius pecunia fuit ab alio res comparata, quamuis alius ille fructus perceperit.

DE vsuris pecuniæ dubitatio maior erat, an præstare eas primus emptor deberet. Mouebat quòd alioqui & rem & precium habuisse videretur. 1 Sed tamen verius visum est non eandem hac parte constituendam esse rationem eius qui venditionem sibi fieri peteret, tametsi pecuniam precij iam numerasset, quæ constitueretur venditoris re per eum tradita, necdum soluto ipsi precio. Ille enim cùm rem suam tradiderit, eiúsque fructibus careat, vsuras saltem precij consequi debet in vicem fructuum, 2 & consequenter etiam citra moram. 3 Hic verò de quo loquimur pecuniam quidem suam tradidit, sed ei qui eâdem pecuniam alteri dare coactus fuit vt rem haberet, ac proinde qui nullo tempore & rem & precium simul habuit. 4 Alioqui eadem ratione dicendum esset eum qui ex aliena pecunia comparasset sibi, nec de reuendendo se obligasset, perinde obstrictum fore præstationi vsurarum ab eo die quo vel pecuniam accepisset, vel fundum emisset, quod tamen nusquam proditum est: solam enim de precio actionem lex illi dat non etiam de precij vsuris si mora nulla interuenerit. 6 Quin nec moram interuenisse sufficeret si pecunia tantùm credita proponeretur. Neque enim mutui vsuræ debentur ex mora citra vinculum stipulationis 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quòd numquam permittendum est tanquam bonæ fidei contrarium *l. curabit 5. C. de act. empt. l. Iulianus 13. §. veniunt autem D. eod. l. 2. C. de vsur. Lib. 2. sent. tit. 17. §. 9.*
2. *d. §. veniunt.*
3. *d. l. curabit. & d. l. 2. C. de vsur.*
4. In quo vno tamen maxime iniquitas eluceret *l. ex empto 11. § quia autem l. bona fides 50. D. de action. empt.*
5. Nã de solo precio recuperando nõ etiam de precij vsuris loquuntur Impp. *in l. mutuum 6 & l. pen. C. hoc tit. l. 2. C. pro socio.*
6. In locis proximè suprà citatis.
7. *l. 3. C. de vsur. l. Titius 24. D. de præscr. verb.*

DEFINITIO XIII.

Qui se dicit electum licèt tanquam talis missus sit in possessionem consentiente debitore non potest tamen vincere in petitorio si non proferat instrumentum electionis.

SI vt fieri adsolet pignora sub hasta vendita quis emerit pro se aut amico tam electo vel eligendo, non aliter audiendus est qui electum se dicit, & decreto subhastationes confirmari postulat, quàm si doceat se electum fuisse, ac per eiusmodi electionem translatum in se ius emptionis, 4 nec quod tanquam electus in possessionem iam missus sit consentiente debitore, quicquam proderit, nisi cùm de possessione agetur. 5 Decreti namque interpositio ad causam proprietatis dominiique adiudicationem pertinet, 6 cuius gratia necesse est præcedere tituli probationem ex quo dominium transferri possit. 7 Cõstat autem ex emptione per alium facta non alij posse quæri dominium, 8 nec si procurator fuisse probetur is qui suo nomine comparauit 9 aut pro amico electo vel eligendo, si nulla electio proferatur. 10 *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Francisci de la Couz & Euerardi Dauignon 13. Cal. April. 1593.

1. Vt solent honestiores homines non facilè pati nomina sua publicis actis inscribi *l. 5. §. pen. de autor. tutor.* Dixi *Defin. 1 supr.*
2. Post elapsos sex menses à die missionis in possessionem numerandos.
3. Semper enim qui agit tanquam talis talem se ante omnia probare debet *vulg. iurib.*
4. Ita loquendum est nõ ius emptoris, cùm sit ipse emptor & quidem primus, vt dixi *Defin. 1. & alys supr.*
5. Nam cùm de possessione agitur sufficit probari possessionem quæ nec violenta sit nec clandestina, nec precaria *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti possid.*
6. Quæ causa proprietatis nihil commune habet cum causa possessionis *vulgat. l. naturaliter 12. §. nihil commune D. de acquir. poss.*
7. Dominium enim sine titulo non transfertur, neque traditione interueniente *l. numquam nuda 31. de acquir. rer. dom.* Estque facilius vt transferatur dominium sine traditione quàm vt sine titulo *l. 2. D. de publician. in rem action.*
8. *l. quæcumque gerimus 11. De oblig. & action.*
9. *l. res ex mandatu 59. D. de acquir. rer. domin.* iunct. *l. si procuratorem 13. eod.*
10. Nulla enim secuta electione subsistit & residet emptio in persona emptoris qui ipse emit & contraxit, quique beneficio quod habet vt aliũ eligere possit, non cogitur vti si nolit: est enim ea eligendi facultas meræ voluntatis & liberalitatis.

DEFINITIO XIV.

Maritus procurator vxoris ad vendendum si emat soluíssit & suo tantùm nomine rem accipiat & se obliget de precio sibi soli acquirit, licèt mitio dixerit se tam suo, quàm procuratorio nomine contrahere.

Maritus

MAritus ab vxore procurator constitutus vt bona sibi cum fratre communia diuideret partémque sua venderet, partem fratris ante diuisionem emerat, & in contractus præfatione dixerat se tam suo suorúmque quàm vxoris nomine contrahere: item postrema instrumenti parte tam suo quàm vxoris nomine promiserat, cũ contractum perpetuò ratum fore. In ipsa tamen stipulationis & traditionis clausula solius mariti mentio facta fuerat non etiam vxoris aut procurationis: totó que reliquo contractu maritus solus emptor & cessionarius dicebatur. Cùm quæreretur, An vxori pro parte quæsitum esset bonorum emptorum dominium, placuit non esse. Etsi enim nouum non est vt vna contractus clausula interpretationem capiat ex alia, 1 in emptionibus tamen & stipulationibus omnibus præcisè spectanda sunt verba stipulationis 2 & veritas traditionis, 3 nec alij quæsitum videri potest ex emptione dominium quàm cui venditor rem tradidit. 4 In quo differt causa dominij à causa possessionis, nam in transferenda possessione accipientis voluntas potissimùm inspicitur, cui acquirere possessionem velit. 5 In transferendo autem dominio voluntas tradentis, cui tradere cogitet. 6 Idque in proposito tãtò certius erat quòd maritus non ad emendum sed ad vẽdendum procurator constitutus fuerat, 7 quódque precij non soluti nomine in eodem instanti coram eodem notario isdémque testibus maritus solus & suo tantùm non etiam procuratorio nomine se obligauerat. 8 *Ita Senatus* pro N. Claudio de Platiere contra heredes N. Ioannis Geneuois 7. Cal. Iun. 1594.

1. *l. Titia* 134 § *idem respondit plerumque de verb. oblig. l. qui filiabus* 17. *de leg* 1.
2. *l. vereri* 37 *D. de pact.*
3. *l.* 4. 6. *& pen. C. hoc nt.*
4. *dictu legib & l. si ex ea* 6. *C. de rei vindic.* iunct. *l. traditionum* 20. *C. de pact.*
5. Quia possessionis acquisitio solo acquirentis facto, & animo contenta est, facilitórque est alienatio possessionis quàm dominij *l. si quis vi* 17. §. *D. de acquir. poss.*
6. Arrest. *decis. Neapol.* 301.
7. Ac proinde emerat sine mandato, diligenter enim fines mandati custodiendi sunt *l.* 5. *D. mandat. l. marium* 21. *C. de procurat.*
8. Non alius enim emptor videri poterat quàm qui de precio esset obligatus *l.* 1. *D. de rer. permut. l. ex empto* 11. *de action empt.*

TIT. XXXV.

De comm. rer. alien.

DEFINITIO I.

Communi re venditâ interdum causa venditionis est indiuidua etiam ex parte venditoris ita vt restitutio vni ex venditoribus concessa debeat prodesse alteri.

RESTITVTIO minoris prodest maiori in causis indiuiduis, in diuiduis nó item: quid ergo si minor & maior simul fundũ vendiderint? An dicemus agi de re diuidua, quia fundus cómodè diuidi possit? 2 Atqui etiã res pignori obligata potest cómodã recipere diuisionẽ, 3 nec eo minùs tamen hypothecaria dicetur indiuidua. 4 An ergo dicemus contractum venditionis indiuiduum, vtpote ex vno, eóque indiuisibili actu æstimandum? Atqui id non nisi ex parte emptoris verum est, qui partem empturus non fuit, & non etiam ex parte venditoris minoris, qui cùm non nisi partem habuerit in re diuisibili non potest dicere partem venditurum se non fuisse: 6 sed tamen potest aliquando contingere, vt non aliter possit videri minor pro parte sua restitutus in integrum, quàm si in solidum restituatur. 7 Finge venditum esse non fundum, sed ius redimendi fundi, qui iam antea fuerat venditus sub pacto de retrouendendo, 8 Aut quod idem est venditam hyperocham quam vulgò *plus petitiõ* vocant, 9 ius indiuiduũ venditum videbitur, quia nõ potest redimi fundus pro parte: 10 ponimus siquidem factam eam venditionẽ alteri, quàm priori emptori. Alioqui nõ tam venditio illa dicenda esset, quàm remissio iuris venditori competentis, cùm fundus, & fundi hyperocha nihil hac parte distent. 11 Hoc igitur casu restitutio minoris proderit maiori. 12 Sed etsi fundus ipse venditus sit, fieri potest, vt minoris restitutionem necesse sit prodesse maiori. Finge venditum fuisse fundum communem à fratribus, qui in eum vsque diem indiuisam retinuerant paternam hereditatem 13 si minorem dumtaxat restituas in integrum, non facies vt sit in integrum restitutus: efficies enim, vt incidat in communionem cum emptore, qui antea longè meliore condicione in communione erat cũ fratre, cum quo familiæ erciscundæ accepto iudicio 14 potuisset assequi, vt totam rem illam sibi haberet, tantumdem ex reliquis bonis fratri concessurus. 15 *Ita tractatum est* in causa D. Fratrum Du Saix, & d'Aruen contra D. de Conflens 4. Mart. 97.

1. *Notat. in l. 1. C. si in commun. cauf restit. in integr. pet. sit.*
2. Ponimus enim talem fundum esse qui possit commodè diuidi regionibus, quamuis non omnes fundi possint diuidi.
3. Nam & fundus potest obligari pignori *l. si fundus* 16. *& pass. D. de pignor.*
4. *l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit. l. rem hereditariam* 68. *D. de euict.*
5. *l. tutor vrgentibus* 4. § 1. *D. de minor. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*
6. Cùm non potuerit totum vendere nisi vendendo rem alienam.
7. Quo casu non est dubitandum quin minori concessa restitutio debeat etiam maiori prodesse.
8. *Vt in l. 2. D. de pact. int. empt. & vendit.*
9. De qua in *l. & qua nondum* 15. §. *vlt. D. de pignor. l. quarebatur* 20. *D. qui potior. in pign. hab.*
10. Not. per Bart. & alios *ad d. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*
11. *arg. d. l. & qua nondum* 15. §. *vlt. D. de pignor.*
12. Ne alioqui eueniat vt nec ipsi minori sit profutura.
13. *Vt in l. cùm duobus* 52. §. *Papinianus aliàs l. si fratres D. pro socio. & sot. hoc tit. C. de commun. rer. alien.*
14. Quod non potest accipi cum nouo socio quia iudicium familiæ erciscundæ non accipitur nisi inter coheredes *l. 1. & 2. l. cùm putarem & pass. D. famil. erciscæ.*
15. Sic enim plerumque fit diuisio hereditatis scilicet per mutuas adiudicationes. *l. 3. l. item Labeo* §. *familia & pass. eod. tit.*

DEFINITIO II.

De pluribus eandem rem communem vendentibus & se in solidum de euictione obligantibus quorum vnus minor alius maior fuit.

QVid verò si plures fratres, quorum vnus minor, alius maior fuit, hic fundũ vendiderint, vt quilibet in solidũ de euictione se obligauerit? nemo dubitat, quin videantur hoc casu inuicẽ fideiussisse. 1 Proinde non est æquum, vt restitutio minoris prosit maiori, 2 cùm nec prosit fideiussori, nisi si dolus interuenerit. 5 Cui cõsequens est, vt nec pro sua parte possit minor in integrum restitui si sit heres maioris, qui in solidũ obligatus fuit. 4 Dicebã tamen non semper id verũ esse. Tunc enim verũ est restitutionẽ minoris non prodesse fideiussori cùm fideiussor acceptus est intuitu minoris ætatis, & contemplatione iuris prætorij. Non etiã si acceptus sit pro minore eo modo quo accipi solet etiam pro maiore. 5 In proposito autem id est non eo solùm ex fratribus, qui maior fuit, sed etiam minore in solidũ vendente, 6 apparet id actũ esse, vt non magis fideiuberet maior pro minore, quàm minor pro maiore, idcóq; admittendũ esse, vt minoris restitutio prosit maiori, nec proinde impediatur ex eo, quòd minor ipse maiori heres extiterit. 7 *Senatus* nihildum quod sciam decidit. *In eadem causa.*

Poterãt & debebant hæ Definitiones collocari sub tit. si in commun cauf. in integr. rest. postul. vbi per errorem fuerunt prætermissæ.

1. Cùm negotium non spectet ad singulos in solidum, sed ad vnumquenique pro parte *arg.l.vir vxori 17 §.mulier & Titius cum ibi not.D.ad SC.Velleian.*

2. *l.3.§.sed verum l.cùm mandato 23.D.de minor.*

3. *l 2.C.de fideiuss.minor.cum ibi not.*

4. Quia censetur eadem persona cum defuncto *Nouell.* 48. *de iureiur.à morient.præst.*

5. Vt dixi *in tit.De fideiuss.minor.suprà Ex l.Stichum aut Pamphilum 95.§.quod vulgo D.de solut.& l.6 C.de fideiuss.min.*

6. Nam & ex causa venditionis possunt fieri correi debendi *l.eandem 9.D.de duob.reis.*

7. Ne alioqui deterior sit condicio minoris qui maiori heres extitit quàm futura esset ipsius maioris, quod absurdum esset. Sufficit enim vt non sit melior. Sed hoc intellige vt possit minor restitui pro sua parte, at non etiam pro parte maioris cui minor heres extitit.

TIT. XXXVI.

De pact.int.empt.& vendit.

DEFINITIO I.

Pactum prælationis paciscenti prodest contra nouum emptorem, si paciscens possideat, aut si de pignore quoque conuenerit.

ENDIDISTI mihi fundum excepta tibi facultate redimendi, quod vulgò pactum De retrouendendo appellant; 1 Et promisisti eius fundi hyperocham 2 &, vt barbari loquuntur, pluris ualentiam te non alij quàm mihi si aliis præferri vellem, vēditurum: 3 Si alij postmodùm contra legem inter nos dictam vendideris, vtilis mihi erit exceptio 4 pacti siue in ipsa venditione siue post eam contractam maximè incontinenti adpositi, cùm non plus iuris contra me habere possit qui à te emit, & ex tua persona agit, quàm tu haberes si ipse experireris. 5 Verum enim est pacta incontinenti facta vestiri vt aiunt cohærentia contractus, éique vsque adeò inesse videri 6 vt contractus portio esse existimentur. 7 Quare nec requiremus vt in eo pacto quicquam de pignore conuenerit, instar namque pignoris esse debet, quod ex pacto retentionis ius habeo. 8 Quæ ratio facit vt nec aliud dicendum videatur, tametsi ex interuallo pactum initum sit. Nam & pacta ex interuallo facta vtilia sunt ad excipiendum licèt non ad agendum. 9 *Ita tractatum est* in publico auditorio Idib. Decemb. 1589.

1. De quo nostri *in l.2.C.de pact.int.empt.& vendit.* Aliud pactum est de quo *in l.si super 9.C.de transact.*

2. De qua *in l.si pecuniam 33 D.de pign.act.l.quarebatur 20.D. qui potior.in pign.hab.*

3. Vulgò pactum prælationis vocant de quo *in l.si sterilis 21. § penult.D.de action.empt.l.dudum 14.C.de contr.empt.*

4. Semper enim ex pacto datur exceptio *l.iuris gentium 7. §.igitur nuda D.de pact.*

5. *l.quod ipsis 143.de regul.iur.l.si à te 9.§.vlt.& l.seq.D. de except.rei iudic.*

6. *d.l.iuris gentium §.quinimò de pact.l.lecta 40.D.de reb. credit.*

7. *l.fundi partem 79.de contr.empt.l.si sterilis 21.§.si tibi de action.empt.*

8. Requirimus enim conuentionem de pignore ad agendum non ad excipiendum, sempérque facilior est retentio *l.1. D.de pignor.*

9. *d.§.igitur nuda.*

DEFINITIO II.

Cum eo qui emit rem quæ mihi vendi debuit non possum agere nisi in casibus.

SEd si cùm alius à te fundum emisset & possideret, ea conuentio inter nos facta sit, vt fundi hyperocham non alij quàm mihi posses vendere, deinde alij venderis, tu quidem personali ex empto actione mihi tenebris, 1 sed tamen emptor ille mihi præferetur, quoniam plus iuris habet ad rem is cui vendita iam res est quàm cui vendi debuit. 2 Multò minùs aliqua mihi cōtra ipsum actio competet si fortè rem iam redemerit eiúsque possessor factus sit. Neque enim ex contractu inter alios inito vt nec ex pacto dari potest actio contra singularem successorem qui non contraxit. 3 Ac præterea tametsi vtrique facta venditio esset is tamen in quæstione dominij præferretur, cui priùs tradita res fuisset. 4 Cui consequens est vt si mihi cauerim per clausulam constituti, per quā iurium perinde ac rerum corporalium possessionem transferri placuit, 5 præferri debeam iure possessoris, 6 quandoquidem ad tuendam meam possessionem non minus vtilis est exceptio pacti cum actoris autore initi quàm si actor ipse pactus proponeretur, 7 cùm ex cuius persona quis agit eius factum præstare debeat, licèt non nisi singularis sit successor. 8 Sed & nulla adiecta cōstituti clausula, præferri me oportebit si mihi sic prospexerā vt hyperocham illā iure pignoris habere obligatā, siue speciali siue generali conuentione de pignore. 9 Nā cùm pignus tribuat ius non ad rem solùm sed etiam in re, 9 fieri nequit vt semel affecta res in quemquam transeat, nisi cum suo onere. 10 Et consequenter nulla est venditio vt pactioni stetur. 11 Neque specialem hypothecam constitutam esse necesse est, cùm hac parte vt & in aliis ferè omnibus iuris partibus 12 tantundem prosit generalis quantum specialis, 13 maximè verò cōiuncta clausula constituti. 14 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l si sterilis 21.§.penult.D.de action.empt.*

2. Etiamsi neuter possideret, ac multò magis si idem ille qui emit possidet *l quoties 15.C.de rei vindic.*

3. *l.vlt.in fin.D.de contr.empt.l.1.§ si heres D.ad SC. Trebell.l. eris alieni 15.C.de d-nat.*

4. *d.l.quoties l.sive autem 9.§.si duobus D. de publician. in rem act.*

5. *l.quod meo 18.de acq poss.*

6. Nam & cæteris paribus semper plus iuris habet qui possidet hoc ipso quòd possidet *d.§ si duobus l.1.§.vlt.l.2.vti possid. l.vlt.de acquir.poss.*

7. *l si decem 17.§ pactum conuentum D.de pact.*

8. *l.ex qua persona 149.de reg.iur.l.quod ipsis 143.eod.*

9. *l.pignoris 17 D.de pignor.*

10. *l.1.§ 1.eod.l.vnic.C rem alien gerēt.nō interd.rer.sua.alien.*

11. *l si creditor 7.§.vlt.* vbi Bart. *D de distr.pignor.*

12. Hoc propter speciem *l.licèt 7.C.qui potior. in pign. hab.* vbi specialis hypotheca requiritur.

13. *l quamuis 17.C.de pign.l.2.eod.*

14. *d.l.quod meo 18.de acquir.poss.*

DEFINITIO III.

Per actionem quæ competit ex pacto de retrouendendo debentur omnimodo fructus ei qui pecuniam ritè obtulit & obsignauit, siue à possessore, siue à primo emptore.

VEndideram tibi fundum subiecto pacto de retrouendēdo. Tu eundem subinde Titio, ea lege adiecta vt mihi quandocunque redimere volenti retrouendere cogeretur. Titius denique Sempronio eadem expressa condicione. Certum est in mea electione positum esse ex Statuti nostri potestate 1 an contra te velim agere, vt retrouendendas licèt non possideas, 2 an contra possessorem eundémque emptorem, tametsi mecum non contraxerit. 3 At quid si contra te agere maluero, ignorans fortè ab alio possideri fundum, tu dixeris vendidisse te Titio, mox ego aduersus Titium quoque egero, & ille rursus dicat se vendidisse Sempronio, vt postremò agam etiam contra Sempronium ísque conuentus statim retrouenditionem offerat, sed tamen iam perceptis fructibus qui eō tempore quo tecum agere cœperam nondum erant percepti? Placuit non posse mihi Sempronium condemnari fructuum nomine, cùm eos suo iure percepe-

perceperit,4 neque in mora fuisse videri queat, priusquàm conueniretur:5 nec si multo antè tempore debitam pecuniam tibi obtulerim, atque obsignauerim: Nihil enim est quod ei ignoranti possit imputari. 6 Quid ergo? An perdidisse me fructus dicendum erit qui pecuniam congruo loco & tempore tibi obtuli, téque recusante obsignaui? At id iniquum fuerit, 7 An ad fructuum restitutionem condemnaberis quos ipse non perceperis? Ita sanè est. Perinde fructuum nomine condemnari debes ac si possideres,8 quia per te stat, id est per venditionem à te factam quominùs possideas: 9 non potuit autem ea venditio inscio me facta iuri meo derogare. 10 Idque tantò magis in proposito dicendum videbatur quòd imputari tibi posset cur à me conuentus non tertium emptorem indicasses qui possidebat, sed secundum, qui cùm non possideret retrouendere mihi non potuerat, & contra quem, quia nec possidebat, nec contraxerat, nulla mihi actio competebat. 11 Nam si tertium emptorem eundémque possessorem indicasses potuissem aduersus eum confestim agendo assequi vt in mora constitueretur, 12 atque ita ad fructuum exinde percipiendorum restitutionem obligaretur. 13 *Ita Senatus* ex tempore pro D. Du col Maurianensi contra N. De plans 4. Id. Nouemb. 1590.

1. *In cap. rempublicam lib. 1. statut. cap. 4.*

2. Nam & qui non possidet retrouendere tamen potest, & debet, cùm vt id faciat obligatus est potéstque facere citra iniuriam possessoris qui fundum ea lege emit, vt retrouenderetur.

3. In quo statutum nostrum abhorret à iure. Nec enim potest possessor ob hoc solum quod possessor sit teneri vlla personali actione si neque contraxerit vel quasi neque deliquerit vel quasi præterquàm cùm nascitur obligatio ex variis causarum figuris *l. 1. D. de oblig. & action. §. 1. Instit. eod.*

4. Id est tanquam dominus. Fructus enim iure soli percipiuntur *l. qui scit 25. §. 1. de vsur.* quamquam sufficeret bona fides ad fructuum acquisitionem *l. bona fides 48. de acquir. rer. domin.*

5. *l. 2. C. hoc tit. l. mora 32. D. de vsur.*

6. Numquam enim vnius mora nocet alteri *l. in condemnatione 73. §. 1. de reg. iur.*

7. Cùm obsignatio legitimè facta pro solutione sit *l. obsignatione 6. C. de solut. l. acceptam 19. C. de vsur.*

8. Nec enim nouum est vt etiam is qui non possidet fructus quoque ab alio perceptos restituere teneatur *l. sed etsi lege 25. §. sed vtrum is solus D. de petit. hered.*

9. Ne alioqui in potestate vnius sit alterius non delinquentis condicionem deteriorem facere *l. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. 2. quod vi aut clam.*

10. *l. 4. aliàs l. si ex duobus § sed & Marcellus D. de in diem addict. l. penult. D. de seru. export* Dec. *cons. 239.*

11. Non enim potest nasci hæc actio nisi vel ex contractu vel ex statuto, statutum autem non dat eam nisi contra possessorem. Iunge *l. si cùm venderet 13. D. de pignor. act.*

12. Potest enim constitui in mora quisquis potest interpellari & conuenirì *l. mora 32. D. de vsur. l. si pupillus 127. de verb. oblig.*

13. Nam in bonæ fidei iudicijs fructus omnimodo præstandi sunt ex die moræ *l. videamus 38. §. penult. de vsur. l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Pactum de retrouendendo simulatum esse potest ex variis causis etiamsi in persona emptoris non concurrat fœnerandi consuetudo.

ETsi pactum de retrouendendo non ob id solum simulatum videri debet quòd precij vilitas interuenerit nisi accedat quod emptor solitus sit fœnerari,1 potest tamen ea præsumptio capi ex aliis quamplurimis causis, pro personarum & rerum varietatibus,2 inter quas non leuis illa est si incontinenti post venditionem venditor ab emptore eundem fundum conduxerat, & ex ea causa in possessione remanserat,3 ipsa autem pensio cõstituta non tam quantitati fructuum ex fundo percipiendorũ quàm iusto fœnori pecuniæ pro precio datæ respondere videatur. 4 Finge illud etiam accedere vt finito tempore quod ad redimendum priore contractu statutum fuerat, aliud tempus idque longissimum in eandem rem véditori emptor indulserit. Ex eo sanè fit credibile non nisi de pecuniæ reditu acquirendo & pignorum fide stabilienda emptorem cogitasse. 5 *Ita tractatum est* in ea causa de qua Defin. 12. & 13. infr. De legat.

1. Eo nimirum iure quo Senatus noster vtitur. Nam in Gallia prævalet contraria opinio, vt sufficiat pactum de retrouendendo cum precij vilitate. Quam esse communem nostrorum opinionem testatur Thom Grammat. *decis. 76.*

2. Simulatio enim cùm sit dolus & in animo consistat probari potest ex solis indiciis & coniecturis *l. 1. & 3. vbi not. C. plus valer. quod agit. l. dolum 6. C. de dolo l. non omnes 5. §. à barbaro De re milit.*

3. *l. sicut 8. § supernacuum D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit.*

4. Alioqui pactum hoc non est prohibitum *l. qui fundum 75. D. de contr. empt.* Iunge *l. si ea pactione 14. C. de vsur.*

5. Vera enim conductio solet æstimationem pensionis inire ex fructuum comparatione, cùm per eam fiat vt conductori acquirantur fructus tanquam percepti ex domini voluntate *l. si seruus 61. §. locans D. de furt. l. ex conducto 15. per tot. & pass. D. locat.*

DEFINITIO V.

Non cogitur quis deducere in conuentionem quod potest aduersarius solus facere per protestationem.

SI fundum tibi vendiderim sub pacto de retrouendendo & ea lege adiecta vt quandocunque volente me rei hypercham aut ius omne quod in eo fundo habebam vendere, tu eodem precio oblato quod alius offerret, omnibus præferreris:1 agenti mihi ex contractu vt retrouendas non potes recusare hoc prætextu quòd nolim fortasse pati vt in redemptionis instrumento eadem de iure prælationis cõuentio repetatur. Neque enim tua quicquam interest,2 cùm & inuito me protestari possis vt salnum tibi sit ius prælationis,3 nec eo minùs saluum tibi futurum esset si nulla facta protestatione reuendidisses. Dispar siquidem hac parte causa est venditionis quæ vltrò ac voluntariè fit, & eius quam fieri necesse est ex iure & necessitate præcedentis contractus: illa non tantùm venditoris ius perimit, quod vel in re vel ad rem habebat,4 sed eorum quoque omnium, qui venditioni consenserunt.5 Hæc verò nec illi ipsi qui vendidit nocet. Ex eo namque quod vel inuitus quis facere cogitur, voluntatis coniectura capi potest, quasi ius suum vltro remisisse intelligatur.6 Porrò superuacuam conuentionem instrumento inseri vt quis patiatur cogi non potest. 7 *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Sion & de Lomgecombe contra D. de Pierrecloz 8. Id. Maii 1593.

1. Quod pactum prælationis dicitur & vulgare est in omnibus venditionibus quæ fiunt sub pacto de retrouendendo: De quo dixi *Defin. 1. num. 3. supr.* Iunge *l. qui fundum 75. D. de contr empt.*

2. Nunquam autem vel actio vel exceptio danda est ei cuius nihil interest *l. 3. §. 1. l. stipulatio ista 38. §. alteri de verb. obligat.*

3. Nec enim protestatio exigit consensum aduersarij cùm ius nullum tribuat protestanti: sed tantùm cõseruet si quod habeat *l. 4. §. 1. D quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. etsi quis 14. §. plerique De relig. & sumpt funer.*

4. *l. ex empto 11. §. 1. de act. empt. l. etsi is 10. D. de distract. pignor.*

5. Saltem hactenus vt per dòli exceptionem repellantur *l. 4. §. quæsitum est si cùm fundi D. de doli mal. except.*

6. Iis demùm namque imputari potest cur non contradixerint, qui contradicere potuerunt, non illis quibus inuitis fieri actus potuit *l. Caius 39.* vbi Bart. & alii notant *D. de pign. act.*

7. Quamuis dici soleat ea quæ abundant, non vitiare *l. non solent 94. de reg. iur.*

DEFINITIO VI.

Obsignatio non est necessaria ad impediendum ne curret tempus intra quod retrouendi-tio peti debuit.

INtra certum tempus quod redimendo fundo præscriptum fuerat interpellarat emptorem venditor vt retrouenderet, ac recusante eo precium obsignauerat, sed non tamen integram quantitatem quæ emptori restitui debuerat. 1 Non eo minùs interrupta præscriptio videbitur, quod obsignatio non satis plena fuerit. Ad solam enim fructuum acquisitionem obsignationis vtilitas pertinet, 2 non etiam ad præscriptionis interruptionem, quæ sola etiam interpellatione verbalique oblatione contenta est, 3 nisi cùm venditori dicenti paratum se precium numerare emptor respondit paratum se accipere. Sic enim verbalis oblatio verbali acceptatione eludenda est. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ac proinde non fuit sufficiens obsignatio, debet enim esse plena & integra, adeò vt si quid debeatur quod minùs liquidum sit, satisdati eo nomine oporteat *l. Statuliber rationem 5. D. de statulib.* iunct. *l. obsignatione 9. C. de solut.*

2. Aut potiùs ad hoc ne is qui fructus petit, vsuras vicissim præstare cogatur. Nam vt fructus restituendi sint venditori agenti ex pacto de retrouendendo sola oblatio videtur sufficere, sine obsignatione *l. 2. C. hoc tit.* Saltem ex die contestationis vt dicam *Defin. 17. infr.*

3. Cùm per eam oblationem & interpellationem emptor in mora constituatur, *d. l. 2. & l. si per te non stat 7. C. de vsur.*

7. Bart. *ad l. creditor 13. num. 5. D. de distract. pignor. arg. l. aut qui aliter 5. quod vi aut clam. l. 1. de liber. agnosc.*

DEFINITIO VII.

An & quando valeat obsignatio debiti si nihil pro monetæ augmento obsignauerit is qui petit retrouenditionem.

AT finge obsignatum precium integrum quod ad numerum duntaxat & quantitatem corporum debitorum attinet, non etiam quod ad nummorum bonitatem, vt proinde emptori ius sit petendi augmenti quod ex monetæ deterioratione debetur. vulgò *rensortum* vocãt, 1 sufficit ad obsignationis validitatem, vt protestatus sit venditor paratum se maiorem quantitatem si opus erit obsignare, nec requiretur vt eo nomine præstet satisdationem, quæ alioqui pro non liquidis necessaria esse solet. 2 Nempe quia licèt augmentum monetæ dicatur, sítque pars debiti principalis, 3 in facto tamen & plerumque incerto est an moneta quæ soluitur deterior sit, an melior, aut æquè bona, item an parem aut minorem maiorémve vtilitatem afferre possit ei qui accipit solutionem. Ideóque facto & declaratione voluntatis opus est vt sciatur an de imminuta bonitate intrinseca conqueri velit is, cui pecunia debetur. Quid enim si nec post factã obsignationem conqueratur? 5 Quòd si conqueratur siue ante siue post litem inchoatam, siue in prima siue in secunda instantia, ab eo demùm tempore minus obsignatum videbitur si monetæ augmentum non offeratur, 5 & quoadusque liquidatum sit, cautio eo nomine præstetur. 6 Nec obsignanti proderit, quod pro accessoriis quæ vt plurimùm sunt incerta, certam quantitatem obsignauerit, cum protestatione, vt fieri solet, vel addendi vel detrahendi: 7 quoniam, vt dictum est, monetæ augmentũ non est quid accessorium ad principale debitũ, sed ipsius principalis debiti partem integralem constituit. 8 An igitur fructus qui ante petitum augmentum ex fundo percepti sunt ab eo, qui retrouendere debuit ad eum pertinebunt qui obsignauit quandiu nihil ei potest imputari, hoc est quãdiu de non obsignato augmento conquestus non est is qui solutionem accipere debuit, post id verò tempus quasi purgata mora retineri ab emptore poterunt? Maximè, quia posterior mora nocere venditori deber. 9 Planè si emptori augmentum illud in iudicio petenti venditor in iudicio quoque offerat, licèt nec statim soluat, nec obsignet, nec satisdet, perinde condemnandus est emptor ad fructuum omnium in id vsque tempus perceptorum restitutionem acsi augmentum hoc vel numquã petitum vel ab initio consignatũ aut eo nomine cautum fuisset. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. De quo vide quæ scripsi latè *in tract. De variis numer. debit. solut.*

2. *l. Statuliber rationem 5. D. de statulib.*

3. Nascitur enim ex eo quod quale quid est quod debetur tale solui debet, ac in eadem bonitate & qualitate *l. 3. D. de reb. cred. l. creditorem 99. aliàs l. Paulus de solut.*

4. Sunt enim plerique creditores minùs difficiles qui de ista bonitatis imminutione non conqueruntur, ne nimis onerosi videantur. Fuitque tempus cùm nulla apud nos huius iuris ratio habebatur vt nec hodie habetur vlla in plerisque Galliæ locis.

5. Quia sanè ex iuris ratione deberur *dict. l. 3. de reb. credit. & l. 99. de solut.*

6. *Ex d. l. Statuliber rationem 5. D. de statulib.*

7. Quæ protestatio prodesse solet quia nihil potest imputari ei qui non obsignauit quantum debuit, si quantum debuerit ignorauit *arg. l. non potest improbus 99. D. de regul. iur.*

8. Cùm nihil aliud sit, quàm eadem quantitas debita corporum non deterioratorum *d. l. 99. de solut.*

9. *l. qui decem 72. §. 1. & seq. D. eod. tit. de solut.*

10. Eam nempe vim habet iudicialis oblatio vt impediat moram, quia nimirum ex ea sequi condemnatio statim potest *l. si rem alienam 9. §. vlt. D. de pignor. act.*

DEFINITIO VIII.

De retrouendendo actio scripta hodie est in rem non in personam, ideóque & contra possessorem quemcumque competit ad rem præcisè habendam & ad instantiam discussionis remitti non potest.

ACtio venditori competens ex pacto de retrouendendo incontinenti adposito licèt in personam sit, cùm ex contractu proficiscatur, 1 in rem tamen scripta est, eo præsertim iure quo vtimur, quando ex statuti nostri potestate non tantùm aduersus emptorem detur sed etiam aduersus quemcunque possessorem: 2 Datúrque ad rem præcisè consequendam nec liberaretur emptor aut alius possessor præstando id quod venditoris interesset, 3 sicut nec venditor ipse qui ad rem tradendam obligatus est. 4 Plus enim iuris habet certè non minus venditor ad eam rem quæ aliquando sua fuit redhibendam, quàm emptor ad habendam à venditore illam quam nunquam habuit. 5 Ideóque si is qui retrouendere debuit decesserit non alio herede relicto quàm cum beneficio legis & inuentarij, non erit venditor aut qui ab eo causam habet remittendus ad instantiam generalis discussionis hereditariæ: quæ scilicet eorum propria est qui personalibus non directis in rem ipsam actionibus experiuntur. 6 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa Claudij Duport chirurgi 10. Cal. Aug. 1593.

1. *l. 2. C. hoc tit. l. qui fundum 75. D. de contr. empt. l. dudum penult. C. eod.*

2. Dixi *Defin. 3. supr.* Nec desunt qui putent, sed malè meo iudicio, id esse ex iuris ratione, post Paul. Castrens. *ad l. si cùm venderet 13. D. de pignor. act.*

3. Interest enim venditoris rem ipsam habere potiùs quàm rei æstimationem.

4. De quo nostri tractant ad *l. 1. D. de action. empt.* Scripsi *lib. 6. Coniectur.*

5. Quia non aliter fuerat rem suam alienaturus *l. vlt. C. hoc tit.* Sempérque minùs fauorabilis est is qui persequitur rem quę nunquam fuit sua *l. videamus 38. §. si actionem D. de vsur.* iunct. *l. si in emptionem 35. D. de minor.*

6. Excipe tamen eos qui agunt hypothecariâ. Nam & isti in rem agunt, & tamen non eo minùs ad instantiam discussionis remittendi sunt quia actio hypothecaria non principalis est sed accessoria ad personalem, sicut & hypotheca ipsa accessio est debiti principalis.

DEFINITIO IX.

Ex pacto prælationis si adsit hypotheca etiam generalis, præsertim cùm clausula constituti detur actio etiam contra secundum emptorem.

Cùm

CVm rem meam tibi venderem aut cum tua permutarem constitueram me tuo nomine possidere atque ita possessionem in te transtuleram, 1 sed hoc tamen acto & retento, vt si alij eam rem velles vendere, præferter ego cuilibet emptori eodem precio oblato: 2 bonis quoque nostris in eam rem inuicem obligatis. 3 Tu subinde alij vendideras me inscio. Cùm autem rei dominium & possessionem auocare vellem, obiiciebat ille translatum in se ius dominij proprietatis & possessionis, nec aliquam mihi actionem nisi personalem contra te competere: 4 quæstio in eo esse videbatur, An ex pacto illo de iure prælationis ius aliquod mihi contra nouum emptorem acquisitum esset. Sunt enim qui putent non aliter id admitti posse quam si duo hæc concurrant, nimirùm vt res illa in qua ius prælationis exceptum est sit specialiter obligata, 5 & vt adsit clausula constituti quæ in eum casum faciat possessorem illum qui prælationis ius stipulatus est: 6 neque sufficere generalem pignoris conuentionem etiamsi adsit clausula constituti. Alij contrà nihil referre putant vtrum generalis an specialis obligatio interuenerit, vtramque enim eiusdem esse hac in re potestatis. 7 Quæ sententia Senatui nostro probabilior videbatur. In proposita autem specie pro me faciebat quod id prælationis ius ego mihi exceperam, & retinueram in actu ipso transferendi dominij, & possessionis, 8 nemo enim dubitat quin traditioni & alienationi rei meę potuerim quam volui legem dicere 9 etiam quæ alioqui non valeret. 10 Quo admisso illud etiam consequens est vt is cum quo contraxi, non alia lege & condicione dominium transferre in alium potuerit quàm qua ipse habuit. 11 Itaque eueniente condicione iuris prælationis si legem contractus exerceam non tam videtur per me auocari dominium à secundo emptore, quàm nec translatum in eum fuisse, 12 præter id quod nec nisi certa illa lege & condicione dominium ac possessionem à me abdicaueram. 13 *Ita Senatus* ex tempore pro Amedeo Besson contra Antonium Richard 11. Cal. Febr. 1594.

1. *Vulg l. quod meo 28. de acquir. poss.*

2. Iam enim diximus in præcedentibus huiusmodi pactum prælationis frequentissimum esse in omnibus venditionibus quæ fiunt sub pacto de retrouendendo, sed & fiunt etiam plerunque in venditionibus puris *l. qui fundum 75. D. de contr. empt. l. si sterilis 21. § pen. D. de act. empt.*

3. Hoc enim modo fit pactum potentius quia non tantùm personam paciscentis afficit, sed etiam rem ipsam vt dixi *ad l. 2. in fin. supr. ex l. si creditor 7. §. vlt. D. de distract. pignor.*

4. *Ex d. l. qui fundum 75. D. de contr. empt. l. si sterilis 21. §. penult. D. de action. empt.*

5. *Arg. l. licèt 7. C. rei potior. in pign. hab.* Imbert. *in Enchir.* in verb. *locatio.*

6. Vt non tam de auocanda possessione laborandum habeat quàm de retinenda. Facilius enim est vt possidenti detur retentio, quàm non possidenti actio *l. 1. D. de pignor.*

7. *arg. l. 3. & l. quamuis 17. C. eod. tit. de pignor.* Semper enim specialia generalibus insunt *l. semper 147. de reg. iur.* Castr. *in l. si ita quis 135. § ea lege de verb. oblig.*

8. Vt appareret non aliter me fuisse venditurum *l. vlt. C. hoc tit. l. 5. § pen. de dol. except.*

9. *l. in traditionibus 48. D. de pact.*

10. *l. ei fundo 19. D. de seruit.* iunct. *l. quoties 15. eod. l. venditor 13. D. commun. prad.*

11. Alienatio siquidem semper fit cum sua causa *l. alienatio 67. de contr. empt. l. vnic. C. rem alien gerent. non interd. rer. suar. alien.* Imò in hoc casu videtur non valere alienatio propter alienandi prohibitionem quæ includi videtur in pacto prælationis, quod ideo solet concipi negatiuè *d. l. qui fundum & d. l. si sterilis § penult.* iunct. *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand. d. l. si creditor 7. § vlt. de distract pignor.*

12. Propter prohibitionem *d. l. vlt C. de reb. alien. non alienand. d. l. si creditor 7 § vlt de distr. pignor.*

13. Vt incertum casum ad me rediret, essetque mihi quasi manus iniectio *arg. l. penult. vers. nec poterit. de seru. export.* vide in hanc Definit. super *numer. 5. & 7.* Tiraq. *de retract. conuent. § 3 glos 1. nu. 6. & sequent.* Ioannem Fabrum *in l. ea lege C. de condict. ob caus.* vbi defendunt specialem hypothecam requiri.

DEFINITIO X.

Pactum vt ex causa euictionis non præstet venditor id quod interest valet, sed alias & alias recipit interpretationes.

ETsi valet conuentio inter emptorem & venditorem vt secuta euictione non nisi ad precij restitutionem venditor teneatur, non etiam siquid præterea emptoris interfit 1 aliam tamen atque aliam ex præcedentib. & sequentibus ea pactio recipere potest interpretationem. 2

1. *l. ex empto 11. §. quia autem D. de action. empt.*

2. Exemplum pete ex iis quæ scripsi *Defin. 12. supr. de action. empt.*

DEFINITIO XI.

Qui cessum nomen promisit præstare idoneum, non potest conueniri ante excussum debitorem.

INter emptorem & venditorem conuenerat de precio & vt in solutum venditor acciperet nomen debitoris, 1 in eámque rem cessum fuerat nomen, & instrumenti obligatorij traditio secuta: sed tamen ea subiecta lege vt exactionis impensam & diligentiam duntaxat præstaret venditor, periculum autem nominis ad emptorem pertineret vt cogeretur de suo soluere si fortè nomen exigi nõ posset. 2 Egerat venditor aduersus debitorem, eique non soluenti carceres indixerat. Cùm debitor apparitori non paruisset regressus venditor aduersus emptorem agebat ex vendito ad precium, quasi stipulationis condicio extitisset, nec maiorem in exigendo diligentiam præstare debuisset. 3 Emptor contra dicebat neque personæ, neque bonorum debitoris legitimè factam excussionem, debuisséque venditorem exactiore diligentia curare vt vel debitor in carceres detruderetur, vel bona eius sub hasta venderentur. 4 Visum est, iustum esse desiderium emptoris quasi partem precij pactum illud constituisset, 5 maiúsque precium emptor ipse obtulisset, quod eam sibi commodiùs soluendi precij oblatam videret condicionem, 6 sine qua credibile erat aut non accessurum eum ad venditionem aut minùs oblaturum fuisse difficultate explicandæ pecuniæ. 7 Siquidem longè minùs est actionem habere ad rem quàm rem ipsam, 8 nec similis causa videbatur huius venditoris, & illius qui numeratam pecuniam credidisset, túmque debitoris nomen supradicta lege in solutum accepisset. Esset enim multò æquius illi subueniri statim atque vel leuissimam diligentiam præstitisset in exigendo nomine, 10 ne alioqui debitæ sibi pecuniæ partem maximam in eiusmodi litis sumptus erogare cogeretur. 11 Quamquam imputari adhuc ei posset cur ita contraxisset. 12 Semper enim in stipulationibus cæterísque contractibus sequimur id quod actum est, & quod nominatim conuenit. 13 At non est quod conqueratur venditor, qui accepto in solutum debitoris nomine eo ipso instanti quo de precio conuenit tanti rem suam æstimasse videatur, quantum deductis litis & exactionis sumptibus in nomine supereresset. 14 Nec magis ei succurrendum est, quàm si rem longè plurisdignam viliore precio vendidisset. 15 Imo multò minùs quoniam illo casu si supra dimidiam læsio interuenisset, locus esset restitutioni. 16 Hoc verò casu nullus restitutioni locus esse potest propter incertitudinem quantitatis sumptuum in futuram litem erogandorum, 17 cùm inspecto initio dubium fuerit an futura lis vlla esset, aut quãto tempore duratura. 18 *Ita Senatus* in publico auditorio in causa Rey & N. Paquier 3. Non. Mart. 1594.

1. Hoc enim fieri potest *l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat. l. eum à quo 16. & seq. C. de solut.*

2. Alioqui citra conuentionem istam periculum nominis ad venditorem eundémque cessionarium pertinuisset *l. pupilli 96 §. soror D. de solut.* Scripsi *lib. 12. Coniect.* Iunge *l. si nomen 4. D. de hered. vel act. vendit.*

3. Paria enim videntur nihil esse quod possideatur, aut id quod est sine controuersia possideri non posse *l. quamuis 13. D.*

de reb.autor.iudic.possid.

4. Excussum enim debitorem esse necesse est vt huius stipulationis condicio extitisse videatur *l. decem stipulatus* 116. *in fin. D. de verb.oblig.* Iunge *l. si fideiussores* 41. *D. de fideiuss.*

5. *l. fundi partem* 79. *de contr.empt. l. si sterilis* 21. *§. penult. D. de action. empt.*

6. Est enim plerumque facilius dare nomen in solutum, quàm pecuniam numerare *d. l. eum à quo* 16. *C. de solut. l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.*

7. *Arg. l. si venditor* 6 *in fin. D. de serv. export.*

8. *Vulg. l. plus cautionis* 25. *de regul. iur. l. minor* 40. *in princ. D. de minor.*

9. Vt in specie *d. l. eum à quo.*

10. Tractamus enim non de fœneratore sed de creditore gratuito, cuius fauorabilior causa esse solet *l. cùm debitor* 8. *D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

11. Vt quod de sumptibus prorogandis conuenisset ad modicos sumptus restringeretur, nec ad immodicos extenderetur *arg. l. si libertus* 30. *D. de oper. libert.*

12. Debuit enim cautiùs negotiari *l. 2. C. de furt.* iunct. *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

13. *l. semper in stipulationibus* 34 *eod. tit.*

14. *Arg. l. imperator* 70 *§. si centum De legat. 2.*

15. Quo casu non restitueretur regulariter quia contrahentibus permissum est in emendo & vendendo se decipere in precio *l. in causa* 16. *§. idem Pomponius D. de minor.*

16. *Ex l. 2. C. de rescind. vendit.*

17. Debet enim læsio certa esse ab initio & contractus tempore inspecto *l. si voluntate* 8. *eod. l. si ea pactione* 14. *C. de usur.* Et multa propter incertitudinem tolerantur quæ alioqui non valerét. *l. olea* 23. *eod. l. 1. C. de pact. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater* 12. *C. de inoff. testam. l. pen. C. de solut.*

18. Poterat enim sperari & fieri vt debitor bonam fidem agnosceret nec litigare vellet, cùm actiones non sint comparatæ nisi in perfidos, vt ait Theoph. initio *tit. De action.*

DEFINITIO XII.

Ei qui debitorem excutere debuit non potest imputari cur non vrserit ad solutionem illum quem constat fuisse non soluendo.

SI tamen emptoris debitor nõ soluendo esse proponatur, & probetur, imputari venditori non poterit, cur eum in carceres non detruserit. 1 Neque enim ob id locupletior est debitor quòd in carceres coniectus sit, vel coniici possit, 2 neque id actum esse credendum est vt inanibus se expensis venditor, ad consequendam pecuniã vexaret, 3 quippe pro quarum repetitione nullam sit posteà vel in emptorem ipsum vel in debitorem habiturus actionem. In quo melior videtur esse debere condicio istius venditoris, quàm sit creditoris hypothecarij excussionem debitoris sui peragentis ad parandam sibi contra tertios possessores actionem. 4 Is enim tametsi inopis debitoris excussionem facere cogitur exactissimè id est ad peram vsque, vt loquuntur, & sacculum: 5 nempe quòd ita postulet fauor tertij possessoris 6 qui non contraxit, & cui nihil nisi debitoris factum imputari possit, vt quàm tardissimè fieri potest inquietetur: 7 neque tamen ex eo læditur ius creditoris, qui pro eiusmodi sumptuũ omnium repetitione ad vltimum vsque quadrantem eandem hypothecam idémque temporis priuilegium habiturus sit in res pro debito principali obligatas. 8 Itaque eadem ratio facit vt si in proposita specie emptor interpellatus vt debitoris sui qui non soluendo esse dicitur, bona quædam indicet quæ pignori capi possint 9 nulla indicare velit, statim condemnandus sit, vt de suo soluat: 10 cùm tamen tertius possessor creditori excussuro debitoris facultates nullas indicare sit cogendus. 11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nemo enim vnquam cogendus est contra eum agere qui non sit soluendo, cùm nulla & inanis actio sit quam debitoris inopia eludit *l. nam is* 6. *D. de dolo.*

2. Possétque hoc casu non malè illud dici quod ait Papin. *in l. si seruus 7. de serv. export.* de pœna non irrogata, non irrogati carceris indignationem solam duritiam continere, nec enim coniicitur in carcerem debitor, pœnæ nomine, sed vt creditor tædio carceris ab eo extorqueat solutionem *l. a cui 5. in princip. D. vt in poss. legat.*

3. Esset enim hæc maligna interpretatio, & ideo reiicienda *l. si ita* 126. *§. Chrysogonus. vers. sequens de verb. oblig.* Iunge *l. si extraneus* 33. *de iur. dot.*

4. Ex forma *Auth. hoc si debitor C. de pignor. & Nouell.* 4. *De fideiuss.*

5. Vt nimirum adigatur debitor tædio carceris ad faciendã bonorum cessionem. Notat. *ad dict. Auth. hoc si debitor.*

6. Non enim alij possessori competit hoc beneficiũ quàm ei qui sit iustus, id est habeat titulum & bonam fidem vt sit dignus cui succurratur. *l. mulier* 19. *D. qui potior. in pignor. hab.*

7. Idque interest etiam reipublicæ ne tam facilè fiant de lite lites, odio scilicet multiplicandarum litium *l. singulis* 6. *De except. rei iudic.*

8. *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. habeant.*

9. Adde, & possideri sine controuersia ex *l. quamuis* 13. *D. de reb. autor. iudic. possid.*

10. Quasi qui negare iam non possit extitisse condicionem stipulationis ex qua conuenitur.

11. Eo namque iure vtimur vt creditor cogatur inquirere in facultates debitoris & probare quòd non sit ille soluendo, licèt id in negatione consistat. Ferrariens. *in form. libell. in act. hypothec.*

DEFINITIO XIII.

Venditio pensionis annuæ certo precio soluto, an resoluitur ipso iure ob solam cessationem, an possit purgari mora.

ANnuam pensionem vnius & vigintiaureorum precio trecentorum quidam vendiderat soluendam in singulos annos certa die, eiúsque rei nomine dederat fideiussorem, Adiecta ea lege & condicione, vt ni ad dictã diem solueretur pensio, cogi venditor posset ad eam redimendam & restituendósque emptori aureos trecentos quos ex venditione acceperat, 2 Venditor post continuatam per aliquot annos solutionẽ decesserat impuberibus heredibus relictis qui in solutione per aliquod tempus cessauerant. Cùm ob eam causam emptor non tantum aduersus pupillos eorúmque tutores, sed etiam contra fideiussorem ageret vt emptionis precium redderent quasi resoluta venditione sola vi & potestate pacti pœnalis, 3 visum est malè illum agere, non ea quidem ratione, quòd tale pactum nullum sit & inualidũ quasi factum in fraudem vsurarum vt quidam malè crediderunt, 4 sed quia interpellatus tutor itémque fideiussor præteritorum annorum pensiones confestim obtulerat, & recusante solutionem emptore obsignauerat. 5 Constabat sanè tametsi cum pupillis res esset, moram tamen ipso iure contractã intelligi ex solo lapsu diei propter subiectam pœnam 6 quanti emptoris interesset, pactúmque illud pœnale de quo diximus: neque hîc locum esse legibus quæ negant pupillum in mora constitui posse, à quo scilicet peti non possit. 7 Nam quoties certa dies solutioni dicta est pœnáque adiecta, nulla interpellatio necessaria est, & pœna committitur etiamsi nemo sit qui interpellari queat, vt puta si iaceat hereditas. 8 Sed tamen erat hæc mora eiusmodi quæ etiam à maiore contracta purgari posset quandocumque, dummodò ante litem contestatam satisfaciente venditore. 9 Propterea quòd contractus venditionis non tantùm precij conuentione, sed etiam traditione perfectus, sola pacti potestate resolui non poterat, nouóque in eam rem contractu opus erat. 10 Idque inter contrahentes satis apertè actum fuerat subiecta expressim conuentione vt si in solutione pensionis venditor cessaret eam redimere cogeretur. 11 Proinde interpellatio erat necessaria vt hoc ipsum sciretur an à contractu recedere emptor vellet cùm ipsius gratia eiusmodi conuentionem adiectam constaret. 12 Interpellatus autem venditor eiúsve heres si satisfacere paratus sit, indemnémque constituere emptorem, quidni sit audiendus? Porrò non aliter indemnis seruari emptor poterat, quàm si omnes ei litis sumptus sarcirentur, ac præterea quanti ipsius interesset. 14 Neque enim ea videri poterat accessio accessionis, 15 cùm pensio illa annua non tanquã vsura aut accessio, sed tanquam res ipsa vendita deberetur. 16 Constat autem venditorem si rem venditam non tradat

tradat condemnandum ex ea causa in id omne quod interest emptoris.17 Quamquam quòd ea res vendita consistat in pecunia numerata, difficilius admittendum est vt ad condemnationem vsurarum eius quantitatis deueniatur, quin priùs emptor probauerit sua interesse. 18 Nam cùm non debeatur vt precium aut vt pecunia, sed vt res ipsa vendita quemadmodum diximus, consequens est vt eo nomine vsuræ nullæ debeantur, 19 sed tantùm si quid revera interest, puta si sub grauioribus vsuris aut sub pœna probetur emptor pecuniam mutuatus.20 Neque quòd solutionis cessatio in pupillorum tempora inciderit quicquam iis proderit vt liberentur à pœna quæ ex cõtractu cum maiore gesto debeatur,21 ob moram ipso iure ex solo lapsu diei contractam, & citra interpellationem. Multò minùs proderit ætas pupillorum fideiussori, à quo sanè precium reposcì nihil prohibet etiamsi numquam fuerit interpellatus, dummodò ea mora per pupillos contracta sit quæ amplius purgari nequeat, puta si litem secum cõtestari passi sint.22 Neque enim nouum est moram debitoris principalis nocere fideiussori.23 Quamquam probabile est si pupillo vtilius sit stare contractum, posse eum in integrum restitui aduersus moram quæ non nisi ex tutoris facto & culpa contigerit:24 cui consequens est vt ea restitutio fideiussori quoque prodesse debeat,25 nisi nominatim ille interpellatus moram ex propria quoque persona contraxerit.26 *Ita senatus* in secreto auditorio pro liberis Nicolai Villaret & Martini Bruyser procuratoris patrimonialis contra D. de Ginisliz 17. Cal. Ianuar. 1594.

1. Nam citra hanc conuentionem non posset venditor cogi vt redimeret, haberet tamen liberam redimendi facultatem etiam inuito emptore. Id enim est quod facit ne huiusmodi conuentiones possint dici vsurariæ, quia pensio venditur, non pro vsura datur. *Extrauag. regiminis.* quæ hoc ius induxit, Galli vocant *rentes constituées.*

2. Iniquum enim esset cogi emptorem in singula solutionum tempora litigare eiúsque interest litibus & sumptibus nõ vexari *l. 6. D. de minor.*

3. Exemplo eius quod scriptum est de lege commissoria *in l. 4. l. de lege 6. & pass. ill. tit.* De *leg. commiss.*

4. Est enim pactum iustissimum vt dixi *num.* 2. quia & laudanda est cogitatio eius qui lites execratur *l. 4 §. 1. de alien. iud. mut. caus fact.* Adde *l. pecunia 8. in fin. D. de alim. & cibar. legat.*

5. Quæ oblatio iuncta cum obsignatione non modò purgabat moram sed etiam vim solutionis habebat *l. qui decem 72. §. 1. de solut. l. obsignatione 9. C. eod. l. si per te 7. l. acceptam 19. C. de vsur.*

6. Nam in pœnalibus dies interpellat pro homine *l. magnam 12. C. de contr. & committ. stipulat.*

7. *l. si pupillus 127. de verb. oblig.* iunct. *l. nulla 88. de reg. iur.*

8. *l. ad diem 97. de verb. oblig.*

9. Moræ siquidem purgatio facilè admittitur vsque ad litẽ contestatam *l. si insulam 84. eod. tit.* nisi actoris ius factum sit deterius, aut eius cœperit interesse *l. si ita quis 135. §. Seia eod. l. etsi post tres 8. D. si quis caution.* Posterior enim mora nocet *l. qui decem 72. §. 1. de solut.*

10. *l. ab emptione 58. D. de pact. l. 2. D. de rescind. vendit.* In quo differt hoc pactum à lege commissoria quæ supponit nõdum fuisse solutum precium, nec proinde impletum contractũ vt scripsi *Decad. 21. De error pragmat.*

11. Relatis nimirum verbis conuentionis non ad ius sed ad factum, quod numquam suppletur nisi potestate iuris repræsentetur vt in specie *l. vlt. C. si mancip ita fuer. alien.*

12. Quam proinde non poterat cogi vt exerceret si nollet, vt de lege commissoria scriptum est *in l. 2. & 3. D. de leg. comm.*

13. *Arg. d. l. si insulam 84. & d. l. si ita quis 135. §. Seia. de verb. oblig.*

14. *l. eum quem temerè 79. de iudic.*

15. Quæ numquam permissa est *l. vlt. C. de vsur.*

16. Nam cùm sit emptio & venditio sicut precium ex vna parte, ita ex altera tem-, & mercem esse oportet *l. 1. de rer. perm.*

17. *l. 1. D. de action. empt. l. si traditio 4. C. eod.*

18. Quatenus enim cuiusque interest in facto non in iure consistit *l. quatenus 24. de reg. iur.* ideóque probatione opus est *l. vlt. D. de prator. stipulat.*

19. Vsura enim accessio est pecuniæ quatenus pecunia non quatenus merx est *l. ex empto 15. §. 1. l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de act. empt.*

20. *Vt in l. 3. De in lit. iur.*

21. *l. Æmilius 38. D. de minor. l. 3. §. 1 ex quib. caus. in poss ear. l. 2. C si aduers. vendit. pignor.*

22. Siquidem post contestationem mora purgari nõ potest *dict. l. si insu am l. si Titius 9. de verb oblig.*

23. *l. mora 28. eod. tit.* iunct. *l. cùm filius familias 49. eod.*

24. Quia vt dixi necessaria est interpellatio, vbi autem aliquid vel minimum gestum est cum pupillo vel tutore restitui pupillus potest Bart. & alij *ad d. l. Æmilius.*

25. *l. 2 C. de fideiuss minor. l. 7. § 1 de except.*

26. *l. 1. C. de fideiuss. minor. d. l. mora l si seruum 91. §. nunc videamus eod.*

DEFINITIO XIV.

Ad retractum conuentionalem admittitur etiam is qui contractus tempore non fuit in rerum natura.

IVs retrahendi consuetudinarium apud nos nullum est, præterquam in prouincia Augustanorum apud quos anno & die vno concluditur.1 Intra id tempus si venditori nascatur filius admittetur procul dubio ad retrahendum, & iis omnibus qui venditionis tempore proximiores agnati fuerunt licèt venditoris hæres sit, præferetur,2 quia ex propria persona venit non ex iure defuncti.3 Non enim venditionis, sed euenientis diei tempus inspiciendũ est cùm quæritur quis sit proximior, vt ad retrahendum admittatur. 4 Sicut & cùm de fideicommisso condicionali agitur, quod proximioribus de agnatione & familia relictum sit non testamenti aut mortis, sed existentis condicionis tempus spectamus, quantumcunque tempus sit quod intercessit.5 Adeò vt ad fideicommissum ij quoque admittantur qui ex iis personis nati sunt quas aut propriá renunciatio aut alienatio contra testatoris voluntatem facta à fideicommissi petitione exclusit.6 *Sine die.*

1. Vt scriptum est *in libr. de morib. & consuet. Augustan.*

2. Boer. *quæst. 12. num. 1. 2. & 3.*

3. Et tanquam filius non tanquam hæres denique iure sanguinis non successionis.

4. Boer. *dict. num. 3.* contra Chassan. *in consuet. Burgund. tit. de consuet. retr. §. 1. in glos. le plus prochain num. 14.*

5. *l. si in persona C. de fideic. l. eum qui post* vbi glos. & DD. *de condic & demonstr. l. interuenit de leg. præst.*

6. *l. peto 69. § fratre de leg. 2. l. si cognatis de reb. dub.* Boer. vbi supr. *num. 4.* post Fulgosium & Corneum *in l. quoties C. de fideic.* Non tamen admitterentur hi ad legitimam patrisfamilias successionem, quia neque agnati neque cognati videri possunt qui post mortem concepti fuerunt. Ergo neque ad ius retrahendi quia non alijs ius illud competit quàm iis qui ab intestato succedere possent. Boer. *quæst. 13. num. 22.*

DEFINITIO XV.

Etiam ex interuallo apposita pacta si sint correspectiua tantum possunt quantum si incontinenti adhibita fuissent.

ET si quæ ex interuallo fiunt non solent inesse,1 si tamẽ ad ea quæ alio tempore facta sunt referantur, vt correspectiua videri possint, perinde alia ex aliis interpretanda sunt, ac si semel eodémque tempore facta essent. Ita vt si quid sit quod impediat ne vnum ex iis fieri possit, nec alterum quoque fieri debeat.2 Secundùm quæ cùm quidam vno die centum frumenti modios alij vendidisset pretio mille florenorum, quos sibi solutos esse profitebatur, sequenti verò die emptor pro ea nummorum quantitate certum ferri pondus eidem venditori tradere promisisset,3 neque tamen ab eo traditum fuisse cõstaret, visum est non esse ei permittendum, vt frumentum ex venditione peteret 4 quasi iam soluto pretio, cuius soluti professionem nó nisi spe futuræ habitionis factam esse ex posteriore instrumento apparebat. 5 *Sine die.*

1. Sed ea tantùm quæ fiunt incontinenti *l. iuris gentium 7. §. quin imò & seq. D. de pact. l. lecta 40. de reb cred.*

2. *l. cum te 6. C. de pact. inr. empt. & vend. l. 1. C. de rescind. lib. 19.*

3. Ex qua promissione apparebat pretium non fuisse reuera solutum. Nam verba enunciatiua probant inter easdem partes *l. ptimam 14. C. de cont. & commiss. stipul.*

4. Priùs enim debet implere is qui agit, ex contractu vltrò citróque obligatorio *l. Iulianus 13. §. offerri. de action. empt.*

5. *l. adseueratio 10. C. de non num pecun.*

DEFINITIO XVI.

Precium solutum priori creditori mulieris cuius pecunia fuerat per maritum deperdita an prioris creditoris periculo esse debeat an posterioris, an mulieris.

MVlier & Titius coniuges vendiderant Mœuio fundum Cornelianum sub pacto de retrouendendo, precio mille florenorum, postmodum eiusdem fundi hyperocham 1 vendiderant Sempronio quingẽtis florenis, ea proinde lege adiecta, vt Mœuio precium prioris emptionis, id est mille florenos Sempronius reddere cogeretur. Mœuius ex eo contractu conuentus vt retrouenderet, recusabat, quasi ius prælationis habere deberet. 2 Tandémque fuerat condemnatus ad retrouendendum, atque ita mille florenos à Sempronio acceperat. 3 Postmodum muliere aduersus vtrumque emptorem in integrum restitutionem postulante, quærebatur, an iure ageret, vt eos mille florenos quasi malè nec in rem suam vtiliter consumptos restituere non teneretur. Et eo casu vtrius periculum esse deberet an prioris emptoris, an posterioris. Prior dicebat nihil sua interesse, quippe qui nec amplius possideret, nec dolo possidere desiisset, 4 quíque nõ a muliere, sed à Sempronio, nec volens & lubens, sed inuitus ex iudicati authoritate coactus mille illos florenos accepisset. 5 Nullam enim repetitionem esse ab eo, qui suum acceperat, licèt alius solucrit quàm qui debebat. 6 Sempronius verò dicebat non posse sibi imputari cur Mœuio soluisset eam pecuniam, quam muliere mandante, & ex contractu cum ea gesto soluere debuerat, 7 cùm alioqui futurum erat, vt nullum ex hyperochæ emptione commodum sperare posset. 8 Neque posse negare mulierem quin vtiliter in rem suam ea pecunia impensa esset, quæ Mœuio soluta fuerat, quandiu saltem prior ille contractus cum Mœuio initus subsisteret. 9 Qui si rescinderetur, cum Mœuio de ea pecunia, non cum Sempronio disceptari oportere. 10 Replicabat Mœuius rem non esse amplius integram, vt secum de rescindendo contractu disputari posset, posteaquam contractus ille iam esset resolutus secuta retrouenditione. 11 Vrgebat pro muliere, quòd non posset videri Mœuio bene soluta pecunia & in rem mulieris versa, si quam Mœuius ipse soluerat à marito miserè perditam, profligatámque constaret. Debuisse etiã Sempronium esse diligentiorem, vt sciret & inquireret in quos primùm vsus ea pecunia impensa fuisset. 12 Videri enim in se suscepisse periculum hoc ipso quòd Mœuiũ ad retrouenditionem vrsisset. 13 Placuit condemnandam mulierem, vt fundum recipiendo mille illos florenos Sempronio redderet, quos ille Mœuio soluerat, quasi ei bene solutos à quo inuito fundus ablatus fuisset. 14 *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum. Quidam tamen dubitabant, magísque ferè probabant, vt Sempronij periculum esse deberet. 15

1. Vulgo pluris ualentiam vocant *l. & quæ nondum 15. §. vlt. D. de pignor. l. quærebatur 20. D. qui potior. in pign. hab.*

2. Ex pacto scilicet quod allegabat nec tamen probabat.

3. Secundam legem dictam in venditione facta Sẽpronio.

4. *arg. l. officium 9. l. qui restituere 68. l. vlt. D. de rei vindic.*

5. Quid enim potest imputari ei qui nihil fecit nisi tutore autore cui parere habuit necesse *l. non videntur 167. §. 1. de reg. iur. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*

6. *l. repetitio 44. D. de condict. indeb.*

7. Iniquum enim est impunè non soluere illum qui possit per prætorem cogi vt soluat *l. quod autem 6. §. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.*

8. *l. & quæ nondum 15. §. qui res suas D. de pignor.*

9. Subsistente siquidem illo contractu negari non poterat quia quod fuerat solutum Mœuio, solutum esset vero creditori.

10. Cùm Mœuij potissimum interesset *vulg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29 §. vlt. D. de minor.*

11. Contractus enim iam resolutus non potest rescindi per restitutionem in integrum *l. ab empturne 58. D. de pact. l. vltate 10. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

12. *arg. l. vir vxori 17. D. ad SC. Vellæan.*

13. Cùm ita fecerit vt ex eo tempore desierit periculum posse ad Mœuium pertinere.

14. Cùm non potuerit citra iniuriam fundus auferri Mœuio nisi priùs restituta ei sua pecunia *l. cùm te 6. iunct. l. 2. C. hæc tit.*

15. Ob rationem allatam *num. 12. & 13.*

DEFINITIO XVII.

Qui agit ex pacto de retrouendendo lucratur fructus ex die litis contestatæ etiam citra obsignationem, sed vsuras vicissim præstare cogitur.

VEnditori retrouenditionem ex pacto vrgenti contra emptorem necessaria quidem obsignatio est, adeóque totius & integri precij, ita ne quid vel minimum desit, ad hoc vt ex die obsignationis luctum fructuum exinde ab emptore perceptorum venditori acquiratur. 1 Sed non facit ea res vt si vel nulla penitus, vel minus plena 2 interuenerit obsignatio, debeant fructus omnes cedere lucro emptoris, etiam quos post litem de redimẽdi iure contestatam perceperit, cùm ex eo saltẽ die quo lis contestata fuit, malæ fidei possessor effectus sit, 3 exindeq; propterea fructuum omnium quos & percepit & percipere potuit restitutioni obstrictus. 4 Nemo enim dixerit necessariam esse obsignationem, vt ex litis contestatione mala fides inducatur, 5 aut vt malæ fidei quæ ex contestatione inducitur rationem haberi oporteat in irroganda fructuum restitutione: 6 sed cùm pro eo quoque tempore condemnandus sit venditor emptori ad vsuras precij, ne alioqui & rem & precium simul penes se habuisse videatur, 7 hactenus nocebit vẽditori quòd vel nullo modo vel minùs ritè pecuniam precij obsignauerit, cùm si obsignasset, nulla hodie vsurarum præstatione oneraretur, 8 fructúsque integros non ex contestationis duntaxat, sed ex ipso obsignationis die lucraretur. 9 *Ita Senatus* in causa illustris D. Comitis de la Foreſt, & Francisci Vectier procuratoris mense Iunij 1605.

1. *l. 2. vbi not. C. hoc tit.* Ideo autem Definitio loquitur de precio quia pro accessoriis quæ non sunt liquida sufficit offerri & præstari satisdationem vt ibid. not. *ex l. statuliber rationem 5. D. de statulib.*

2. Nam nec quicquam interest an nulla facta sit obsignatio an aliqua minus ritè *vulg. l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de autor. tutor.*

3. *l. sed etsi lege 25. § si ante D. de petit. hered.*

4. *l. 3. D. de vsur. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

5. Cùm sola litis contestatio per se possit sufficere ad effectum illum inducendum etiam citra obsignationem. Simulis ratiocinatio est in *l. cùm is 36. §. mulier. D. de condict. indeb.*

6. Quos vtique restituendos esse constat ex die moræ & motæ controuersiæ *d. l. 3. de vsur. d. l. sed etsi 25. §. si antè* D. *de petit. hered.*

7. Contra *l. ex empto 11. §. qui autem l. Iulianus 13. §. veniunt autem l. bona fides 50. D. de act. empt. l. curabit 5. C. eod. l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vsur.*

8. Cùm obsignatio pro solutione sit ad inducendam plenissimam liberationem *l. si per te non stat 7. in fin. l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione 9. C. de solut.*

9. Quoniam eos haberet sine onere vsurarum in fructuum vicem præstandarum.

TIT. XXXVII.

De leg. commissor.

DEFINITIO I.

Non cogitur emptor stare venditioni factæ sub lege commissoria etiam si venditor velut, si res desierit esse integra præsertim si facto venditoris id acciderit.

Legem

LEGEM commissoriam in venditione adpositam exercere venditor non cogitur,1 emptor autem, si venditor velit, omnino venditioni stare eámque implere cogitur.2 Sed hoc ita si emptori integrum sit vt rem emptam sine cotrouersia possideat.3 Nam si iam vel alteri vendita vel addicta fuit, vel ab alio possessa non est cogendus emptor vt l:tem pro contractus lege exerceat.4 idcóque pecuniam sibi debitam (si in pignore pactum hoc cum iureiurando interuenerit5) petere potest quamuis nondum euicta res sit, paratúmque se dicat venditor satisdare de euictione.6 Imminet enim hoc casu periculum euictionis non post perfectam emptionem, quo casu satisdatio sufficeret,7 sed pẽdente etiã cõdicione, & priùs quàm vẽditio perficiatur, cùm ab initio contractũ fuit pignus, & pactũ huiusmodi appositũ in pignoris cõuentione.8 Alioqui sanè vẽditio non tam sub condicione contracta quàm sub cõdicione resoluẽda videretur.9 Quàmquam & eo casu perinde ferè hac parte de venditione iudicandũ est acsi non esset perfecta, cùm ex contrahentiũ voluntate legem illã ab initio acceperit vt resolui posset.10 Id verò certiùs & indubitatè procedit si vel extra iudicium vel in iudicio consenserit venditor, vt venditio pro resoluta haberetur,11 aut si sententiæ de ea re pro emptore latæ acquieuerit.12 Adeò vt nec si in integrum restitui posteà velit, audiendus sit,13 quia res hæc ex earum genere est, in quibus non licet variare.14 *Ità Senatus* ex tempore in causa Franciſci Croſet & Claudij Lombard 5. Cal. Decemb. 1593.

1. Quia pactum hoc fit pro venditore non pro emptore *l. 2. & 3. D hoc tit.* Iunge simile quiddam *in l. in ratione 30. §. tametsi ad leg. falcid. l. Lucius 40. in fin. D. de fideic. libert.*

2. Numquam enim est in potestate illius qui obligatus est an sit obligatus *l. 2. §. 1. de eo quod cert. loc.* Ratio est *in l. sub hac 8. D. de oblig. & action.*

3. Sunt enim ista ferè paria non posse quid possideri & non posse sine controuersia *l. quamuis 13. D. de reb. autor. iudic. possid.*

4. Laudanda enim est cogitatio eius qui lites execratur *l. 4. §. 1 de alien. iudic. mut. caus. fact.*

5. Quo casu placet interpretibus hoc pactum valere propter autoritatem iurisiurandi quod potest seruari citra dispendium salutis æternæ *cap. debitores & cap. cùm contingat. de iureiur.* Quamuis alioqui putent hoc ipsum pactum in pignoribus esse improbatum *l. vlt. C. de pact. pignor.* De quo vide quæ scripsi *Decad. 21. de error. pragmat.*

6. Quæ satisdatio solet sufficere quoties imminet periculum euictionis *l si post perfectam 24. C. de euict.*

7. *d. l si post perfectam.*

8. Cur enim cogatur emptor emptionem implere & perficere quam venditor ex parte sua implere ac perficere non potest *l. ex empto 11. l. Iulianus 13. §. offerri l si quis alienam 46. D. de action. empt.* Iunge *l si fundus 16 §. vlt. D. de pignor. l. cùm ab eo 41. in fine principij C. de contr. empt.*

9. *l. 1. D. hoc tit. l. 2. D. de in diem addict.*

10. *Arg. l. 4. alias l si ex duobus § sed & Marcellus eod. tit. l. lege 5. D. hoc tit. l. voluntate 10. in fin. D. quib. mod pign. vel hyp. soluit.*

11. Id enim nihil aliud est quàm legem commissoriam exercere, per quam scilicet fit vt venditio resoluatur ipso iure si venditor velit.

12. Quia res iudicata pro veritate habetur *l. res iudicata 207. de regul. iur.*

13. Non enim læditur qui ius commune sequitur *l. vlt. C. de in integr. restit. minor.*

14 *l. si fundus 4 §. eleganter l. post diem 7. D. hoc tit.*

TIT. XXXVIII.

De reb. alien. non alienand. & prohib. alien.

DEFINITIO I.

Venditio facta per minorẽ alienarę prohibitum à lege & à testatore, aut à testatore solo nõ valet etiamsi sit vallata iuramento.

SI pater filium minorem annis vigintiquinque heredem ex asse institutum quicquam ex bonis suis antè 30. annum alienare prohibuerit, & si alienaret venditionem nullam esse iusserit, dato etiam curatore, certũ est nullas esse ipso iure & irritas venditiones ante ęam ætatem à filio factas, non solùm si sine curatore sed etiamsi cum autoritate curatoris factæ proponantur. Prohibitio namque testatoris impedit omnino alienationem,1 nec sine causa facta videri potest quæ aduersus ætatis lubricum prospicit filij commodo & vtilitati.2 Parúmque interest antẽne an post vicesimum quintum annum factæ sint, dummodò ante trigesimũ completũ.3 Nisi quod antè vicesimum quintum duplex prohibitio cõcurrit legis nimirum & hominis.4 Sed siue vtraq; cõcurrat, siue hominis tantùm adsit, idem effectus est,5 adeò vt nec iureiurando confirmetur alienatio, quæ cõfirmaretur si sola legis prohibitio adesset.6 Hoc enim casu nominatim id iure cautũ est,7 nõ itẽ illo. Nec nouum est vt hominis prohibitio fortior sit quàm legis,8 planè quod dicimus iureiurando minoris confirmari alienationem sine decretò factã cùm sola legis prohibitio impedimento fuit,9 non aliter verum est quàm si minor curatorem nullum habuit. Alioqui iusiurandum non magis prodest quàm si ab impubere præstitum esset,10 cùm minor curatorem habens pupillo hac parte comparetur,11 id est quod ad rerum saltem immobilium alienationem attinet.12 *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum 13. Cal. Ianuar. 1588. Iunge SC. 1. & 2. De in integ. restit. minor.

1. *l. Filiusfamilias 114. §. Diui de legat. 1. l. vlt. C. hoc tit.*

2. *arg. d. §. Diui l. 3. §. cùm Pollidius de vsur.*

3. Cùm prohibitio testatoris in annum vsque trigesimum, cúmque completũ extendatur. Potest enim testator quã velit legem bonis suis dicere, dum ne quid statuat contra leges *§. disponat Nouell. 22. de nupt. d. l. vlt. C. hoc tit.*

4. Solet autem dici duo vincula esse fortiora vno *l. penult. C. de adopt. cum similib.*

5. Præsertim post Iustiniani constitutionem *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

6. *Not. ad Auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*

7. *d. Auth. sacramenta.* Ante quam constitutionem aliud sanè iuris erat *l. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de leg. 1. l. iuris gentium 7. §. & generaliter D. de pact.*

8. Circumueniri enim voluntatem testatoris non oportet, qui non eum casum excepit quo iuratum esset, quem tamen lex ipsa excipit quæ iurisiurandi tantam esse vult potestatem *d. Auth sacramenta.* Sic dicimus prouisionem hominis facere vt cesset prouisio legis, nempe quia fortior est *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

9. *d. Auth. sacramenta.*

10. Atqui noua constitutio non nisi de sacramentis puberum loquitur.

11. *l. si curatorem habens 3. C. de in integr. restit. minor.*

12. Aliud enim est si de solo minore obligando tractetur *l. puberes 101.* Iacob. Cuiac. *D. de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

Prohibita alienatione, etiam transactio censetur prohibita per quam res in alium transferatur.

ALienare prohibitus non magis per transactionem quàm per aliam quamlibet alienationis speciem rei suæ dominium amittere potest.1 Omnis enim actus prohibitus intelligitur per quem dominiũ in aliũ transferatur.2 Trãsigere tamẽ non eò minùs poterit, dum ne per transactionem res vlla dimittatur.3 *Ità Senatus* in eadem causa.

1. *l. non solùm 4. C. de prad. minor.*

2. *l. vlt. C. hoc tit.* vbi additur etiam constitutionem vsusfructus & pignoris hoc casu prohibitam intelligi, quamuis ex his causis dominium non nisi per occasionem transferatur, ne scilicet alioqui inuenta sit ratio alienandi *l. 5. §. si pupillus D. de reb. eor. qui sub tutel.* Iunge *l. 1. C. de fund. dotal.*

3. DD. *in l. cùm proponas 2. & l. si pro fundo 33. C. de transact.*

DEFINITIO III.

Prohibitus alienare ante certum tempus nihil interim potest facere per quod alienatio vel confirmetur, vel inducatur.

AT quid si in suprascripta specie post annum vicesimum quintum venditor precium exigat, atque ita comprobet venditionem? Non ideirco confirmabitur alienatio quæ ab initio perperam facta fuit. Initium enim inspiciendum est,[1] nisi noua conuentio facta sit.[2] Sed neque nouam ante tricesimum annũ completum, factam esse quicquam proderit, Obstante nimirum prohibitione testatoris,[3] quæ tanti momenti est vt nec probare cogatur venditor se læsum:[4] quod tamen probandum esset, si sola interueniente legis prohibitione iusiurandum à minore interpositũ alienationem confirmaret.[5] Læsionis enim probatio tum necessaria est, cùm ipso iuré contractus tenet vt per in integrum restitutionem rescindi eum necesse sit.[6] An verò precium emptori restituere filius rem suam vindicans compelletur?[7] Minimè, nec si post annum vicesimũ quintum accepisse precium probetur. Nam & id æquè contra prohibitionem testatoris factum videri debet.[8] Qui enim vetat vendere, vetat etiam venditionis nomine pecuniam accipere.[9] Igitur hoc etiam casu sicut in restitutionibus minorum ferè semper euenit, incumbet emptori onus probandi versam pecuniam in rem venditoris.[10] Quid denique si minor hic maior factus antè tamen quàm tricesimum annum compleuisset, impetrationi restitutionis in integrum renunciauerit?[11] Non valebit renunciatio, tametsi iudicialis, quoniam & hæc quoque alienationis species quædam est.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Non id quod fit in consequentiam præcedentis actus *l. 3.§.scio D.de minor.*
2. Quo casu locum haberet *tit.C.si maior fact.rat.hab.in præsentia Extr.cap.de probat.*
3. Vbi enim secundus actus eodem vicio laborat quo primus, nihil operatur *l.doli 19.§.diuersum D.de nouat.*
4. Sufficit enim vt probet factam esse alienationem contra testatoris prohibitionem *d.l.vlt.C.hoc tit.*
5. Tessaur. qui multos citat *decis.66.num.2.*
6. *l.2.l.si quidem 11.C.de præd.minor.l.nam postquam 9.§.si minor D.de iureiur.*
7. Sic enim fieri solet tum quoque cùm minor restituitur, vt omnia in pristinum statum reponantur *l. quòd si minor 24.§. restitutio D.de minor.* Nec æquum est vt filius & rem & precium retineat *l. ex empto 11.§. quia autem l. bonæ fides 50. D. de action. empt.*
8. Quę ex hypothesi ad trigesimum vsque annũ extenditur.
9. *Arg.l.1.C.de cuprest.lib.11.tit.77.*
10. *l prædiorum 10.vbi notat.C.de præd.minor.l.patri 27.§.item ex diuerso D.de minor.*
11. Potest enim quilibet renunciare iuri suo *l.pactum 46. D. de pact.l.penult.C.eod.*
12. Alienat enim qui amittit actionẽ sicut & qui amittit debitorem §. *nunc admonendi vers. ideóque Inst. quib. alien. licet vel non.*

DEFINITIO IV.

Prohibitus res suas alienare vel obligare ante certũ tempus, interim tamen tutor esse potest.

QVi patris testamento prohibitus fuit ante trigesimum quintum annum impletum res suas gerere, alienare, vel obligare, non eò minùs cogi poterit vt proximi agnati, cui ab intestato successurus esset tutelam agnoscat[1] dum ne minor sit annis vigintiquinque[2] aut re vera prodigus[3] aliisve moribus propter quos etiam à suscepta tutela remoueri deberet.[4] Etsi enim qui tutelam agnoscit eo ipso res suas obligat pro reddẽdis rationibus,[5] ea tamen obligatio necessaria est, vtpote quę ex legis potestate, & magistratus imperio[6] potiùs quàm ex prohibiti facto descendat. Ideóque nec ad eam prohibitio per testatorem facta extendi potest.[7] *Ita Senatus* contra N. Trollioux 14. Cal. Febr. 1591.

1. Quia ad quem hereditas ad eundem & tutela pertinet *l. quo tutela 73. de reg.iur. & Inst.de legit.patron.tutel.*
2. Hoc enim hodie prohibitum est ne quis minor 25. annis possit esse tutor ne quidem legitimus, quod olim non obtinebat *l.vlt.C.de legit.tutel.*
3. Absurdum enim est aliena negotia ei committi qui sua tractare nesciat *d.l.vlt.*
4. Facilius enim est vt quis ad tutelam non admitti quàm vt ab ea remoueri debeat, cùm multa facta teneat quæ fieri prohibẽtur *vulg.l patre furioso 8. D.de his qui sunt sui vel alien.iur.*
5. Quia tutelæ actio adeóque & pro tutelæ tacitam habet hypothecam *l.pro officio 20 C.de admin.tutor.l.vnic.§.1.C.de rei vxor. action.*
6. Cui non parere dolus est *l.non potest 199.de reg.iur.* vt è cõtrario non potest videri dolo facere qui iudicis iussu aliquid facit cùm parêre habeat necesse *l.non videntur 167.§.1.eod.*
7. Excipiuntur enim semper alienationes quæ causam habent necessariam, vt & quæ fiunt ex autoritate iudicis *l. alienationes 13 famil.ercisc.l.3.D.de reb.eor.l.filiusfamilias 114.§.Diu de legat.1.l.peto 68.§.1.de leg.2.*

DEFINITIO V.

Recognitio directi dominij facta per minorem sine curatoris sui autoritate non eò minùs valet.

NOn dissimile illud est, quòd si minori à patre curator datus sit & interdicta administratio, placet non eo minùs posse illum profiteri se possessorem fundi emphyteuticarij,[1] quam nos vulgò recognitionem appellamus: siue quòd profitendi obligatio & necessitas ex re ipsa, non ex persona proficiscatur,[2] siue quòd non possit videri læsus minor quiuis iure communi vsus est,[3] dummodò ex præcedentium recognitionum comparatione appareat nihil per errorem & inconsultam minoris facilitatem factum fuisse.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 6. Id. Iun. 1591.

1. Quamuis dici soleat minorem qui habet curatorem æquiparandum esse pupillo aut prodigo *l.si curatorem habens 3. C.de in integr.restit.minor. & ibi not.*
2. Obligationes enim quæ ex negotio & re ipsa proficiscuntur etiam furiosum & pupillum tenent *l.furiosus 46.D. de oblig. & action.*
3. *l.vlt.C.de in integr.restit.minor.l.nullus videtur 55. de regul.iur.*
4. Non enim læditur minor qui id facit quod maior quilibet bene sanus & bene consultus facere deberet *l. veram 11.§. item non restituetur & seq.l.minor.48.D.de minor.*

DEFINITIO VI.

REs ecclesiastica sicut alienari non potest sine solennitatibus, inter quas est ipsa quoque alienandi necessitas, ita nec in emphyteusim dari. Est enim contractus emphyteuseos alienationis species. Nec quicquam refert an res sit ex bonis ecclesiæ, an de mensa tantùm Episcopi. Nec rursus, an sit sterilis & inutilis, necne: nam nec quæ sterilis est, alienari potest sine solennitate, sicut nec fundus pupillaris,[4] quamuis non desint qui distinguant vtrum res omnino, & simpliciter sit inutilis, an, vt loquũtur, respectiuè duntaxat, id est ex aliarum rerum comparatione.[5] Certè si necessitas vrgeat possunt terrulæ & vineolæ aliáque huiusmodi quæ nullius ferè reditus sunt sine solennitate alienari,[6] sicut & ea quæ plus incommodi & dispendij quàm vtilitatis ecclesiæ adferunt: in quibus hoc plus est, quòd ad earum alienationem nulla alienandi necessitas requiritur.[7] Quod si & alienandæ rei necessitas aliáve iusta alienationis causa interuenerit, & solennitas vtique valebit alienatio, tametsi ecclesia læsa sit, siue in precio siue qua alia conuẽtionis parte: sed ex causa læsionis competet ei in integrum restitutio.[8] Si causa non fuerit alienandi, licèt cæteræ alienationes adsint, non tenet alienatio.[9] Sin è contrario solennitates desint quamuis iusta sit alienandi ratio, æquè nulla alienatio est:[10] nisi vno illo casu quo ex communi hominum existimatione credebatur alienatio vtilis ecclesiæ cùm reuera non esset.[11] Si tamen dubitetur & in obscu-

in obscuro sit an ecclesiæ vtilis fuerit alienatio an nó præsumendum erit pro validitate alienationis, quasi videatur locupletior facta ecclesiâ quæ non probatur facta pauperior, aut potiùs quod satis sit non probari factam ecclesiam pauperiorem. 11 *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. seq.

1. *Tot. tit. de reb. eccles. non alien. maximè in cap. nulli.*
2. *l. vlt. C. hoc tit. cap. 1. & 2. de reb. eccles. non alien. in 6. cap. 1. & cap. tua. de his quæ fiunt à prælat. sin. consens capit. can. sine exceptione 12. quæst. 2.* Clem. 1. *de reb. eccles. non alien.* Novell. 7. *De non alien. aut permut. reb. e eccl. § emphyteusim.* Guid. Pap. *quæst.* 100. Didac. Couarr. *lib. 2. variar. resol. cap. 16. & 17.*
3. *Cap. possessiones. Extr. de reb. eccles. non alien.* Alex. *cons.* 45. *ad fin. lib.* 5.
4. *l. si fundus* 13. *D. de reb. eor. qui sub tutel.* Capyc. *decis. Neapol.* 105.
5. Idem Capycius *decis.* 113.
6. *Can. terrulas* 12. *quæst. 2.*
7. *d. can. sine exceptione in fine ead. quæst.*
8. *Cap. 1. Extr. de in integr. restit.*
9. Ita Couarr. contra Hostiensem *dict. cap. 17. num. 2.*
10. Quamuis contrà sentiat glos. mágna *in d. can. sine exceptione* quàm in eo communiter reprobatam esse testatur ibi apostillator Parisiensis.
11. Anton. Corset. in singularibus in verb. *alienatio.*
12. Glos. magna *in d. can sine exceptione.* vbi idem apostillator notat hoc iure vti Senatum Parisiensem.

DEFINITIO VII.

Valet hodie emphyteusis rei ecclesiastica indistincte dummodo facta sit in vtilitatem ecclesiæ.

QVamquam autem supradicta ex iuris ratione verissimè disputantur, eo tamen iure vtimur vt emphyteusis cuiuslibet rei ecclesiasticæ valeat, etiam nulla necessitate alienandi aut solennitate interueniente dummodò facta sit in euidentem ecclesiæ vtilitatem. 1 Credo, ne alioqui quod in ecclesiæ fauorem constitutum est in eius odium retorqueatur, si ne quidem ecclesiæ vtilem emphyteusim permittamus. 2 Id verò potissimùm procedit si pro possessore adsit adminiculum longissimi temporis, aut saltem viginti annorum. Tanti enim temporis decursu nascitur præsumptio quòd ritè omnia & solenniter acta sint, licèt ex tituli exhibitione non constet de solennitatibus, 3 ex ea verò præsumptione alia quoque nascitur, videri omnia in ecclesiæ vtilitatem facta nisi contrarium probetur. 4 Neq; ad rem pertinet quod dici solet non currere præscriptionem aduersus ecclesiam quandiu viuit prælatus qui perperam alienauit: 5 aliud enim est quærere de præscriptione, aliud verò ex longinquitate temporis solennitatum præsumptionem inducere: 6 nec possidenti præscriptio necessaria est, nisi cùm malè & in dispendium ecclesiæ alienatio facta est. Quo demùm casu quæri potest à quo tempore præscriptio currere incipiat: 7 frustra enim hodie tractetur de præscriptione rei ecclesiasticæ in emphyteusim datæ, posteaquam hac parte iuri derogatũ est, generali locorum ferè omnium consuetudine: ex qua obtinet vt possit emphyteusis cõstitui rei ecclesiasticæ sine vllá solennitate non solùm si res talis sit, quam emphyteuta diligentia sua meliorem fecerit, aut quæ dari in emphyteusim solita sit, quibus casibus ita olim ius erat, vt diximus. Sed etsi res iam exculta proponatur nec vnquam in emphyteusim concessa, dummodo fiat ea res in vtilitatem ecclesiæ quod variis ex causis potest contingere, tametsi emphyteotæ sexta pars annui & soliti reditus remittatur. 10 Sanè si proponas precioſiores ecclesiæ res in emphyteusim sine solennitate datas esse, difficile est vt emphyteusis valeat quia & vix est vt in ecclesiæ vtilitatem id factum videatur. 11 Quænam verò solennitates requirãtur in alienatione rei ecclesiasticę, & an emphyteusis ecclesiastica ad quartam vsque generationem aut in extraneos heredes transire possit alibi tractandum erit. 12 *Ita Senatus* pro Ioanne Baptista Durant contra Archiepiscopum Tarentasiensem 4. Id. Aug. 1592.

1. Ex sententia Baldi ad *Auth. res quæ ad fin. C. comm. de legat.*
2. Quod esset absurdum *l. quod fauore 6. C. de legib. l. nulla* 25. *D. eod. l. penult. C. ad SC. Trebell.* Vide addit. ad Guid. Pap. *quæst.* 156.
3. Alex. *consil. 79. vers. sed præmissis omnibus lib. 1. & cons. 45. ad fin. lib. 3.* Dec. *cons* 34. *Not. ad l. sciendum D. de verb. oblig.*
4. Alex. *dict. cons. 79. vers. fortificatur.* post Bald. *in cap. 1. col. 5. qui feud. dar. poss. arg. l. 1. C. de prad. decur. lib. 10. tit. 33.*
5. Bart. *in l. qui fundũ 7. § si tutor. D pro empt.* Guid. Pap. *quæst.* 150. *per text. in can si sacerdos 16. quæst. 3.*
6. *Cap. noscitur de his quæ fiunt à prælat. sin. cons. capit.* Idem Guid. Pap. *quæst.* 15. *in fin.*
7. De quo tractat Guid. Pap. *quæst.* 161.
8. *Cap. ad aures. Extr. de reb. eccles. non alien.* Dydac. *dict. cap. 17. lib. 2. var. resolut.* Iul. Clar. *lib. 4. sentent. in § emphyteusis quæst. 6.*
9. Alex. *d. cons. 79. col. 4. vers. præterea & in contrarium.* post Specul. *in tit. de locat. 2. nunc aliqua vers. sextò quæritur.* Et Angel. *in § quia verò Auth. de non alien. aut permut. reb. eccles.*
10. Idem Alex. *d. cons. 79. in quinto dubio.*
11. Vide addit. ad Guid. Pap. *quæst.* 156. incip. *istud videtur esse verum.*
12. De quo vide Didacũ & Clarum supradictis locis. Guid. Pap. *à quæst* 149. *vsque ad* 161.

DEFINITIO VIII.

Res capta pignori per apparitorem non potest vendi à debitore in præiudicium creditoris vel emptoris iudicialis.

VEnditio rei quæ iam autoritate iudicis in pignus capta sit, non valet 1 nec qui emit præferri potest creditori cui pignus illud postea sit addictum, 2 sicut neque extraneo emptori. 3 Nempe quoniã licet emerit à domino, tamen à tempore constituti pignoris prætorij aut iudicialis non dominus possidebat sed curia, 4 Sine possessione autem non potest transferri dominium. 5 Ideóque nec potest hoc casu locum habere quod dici solet, Ex pluribus emptoribus eum præferri cui priùs res tradita fuerit. 6 Id enim tum obtinet cùm traditio facta est ab eo qui tùm possidebat. 7 *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Philippi & Claudij de Toyre 8. Cal. Febr. 1594.

1. Guid. Pap *quæst.* 82.
2. Vnica enim executio est quæ incipit à capione pignoris & finitur eiusdem addictione aut venditione *l. à diuo Pio per tot. D. de re iudic.*
3. Eadẽ enim hac parte causa est creditoris & extranei emptoris quia non solet addici pignus creditori nisi in vicem extranei emptoris nullóque alio emptore existente *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
4. Cùm non constituatur pignus prætorium nisi ex quo die ventum est in possessionem *l. g. non est mirum* 26. § 1. D. *de pignor. act.*
5. *l. traditionibus* 20. *C. de pact. l. per procuratorem* 8. *C. de acq. possess.*
6. *l. quoties* 15. *C. de rei vindic. l. siue autem* 9. § *si duobus D. de publician. in remact.*
7. Et quidem iusta possessione non à iure improbata. Cùm traditio nihil aliud sit, quàm datio possessionis *l. 3. de actiõ. empt. l. quod meo* 18. *de acquir. poss.*

DEFINITIO IX.

Res alienari prohibita & à lege & ab homine nullomodo alienari potest ne quidem ex causa necessaria si alia sint bona.

ALienationis prohibitio facta non solùm ab homine, sed etiam à lege, vsque adeò impedit translationem dominij vt quamuis necessaria sit alienatio & alioquin permissa hoc tamen casu prohibita censeatur. 1 Inde fit vt si rei per fideicommissum relictæ prohibita sit per testatorem alienatio & contingat ex delicto heredis grauari bona applicari fisco, licèt huiusmodi condemnationis ea vis esse soleat vt durante vita delinquentis bona transeant ad fiscum: 2

aliud tamen in proposito dicendum sit propter expressam hominis prohibitionem.3 Idem igitur est si agatur de facienda solutione legatorum. Præsertim si alia bona sint alienari non prohibita ex quibus solui legata possint. 4 Quod & ad æris alieni soluendi causam pertinere videtur, 5 quamquam multo magis necessaria est solutio æris alieni quod sit fideicommisso antiquius, quàm legatorum. Illud etiam obseruandum est actum generaliter prohibitum, nec nisi certo casu permissum præsumi in dubio factum in casu prohibito potius quam in permisso.6 *Ita Senatus* in causa D. Marchionis d'Aix contra dominos de Drameley & Dasnieres. Cal. Feb. 1595.

1. Glos. magna ad *l. fin. in fine C. hoc tit.* Alex. *cons. 93 in fin. vol. 7.* Ias. *in l. si mulier. ad l. 4. §. diui Iul. 1. num. 23. de leg. 1.* Cranet. *cons. 20. num. 42. in fin. ex § sanctissimas Nouel. 7. de non alien. reb. eccles.*

2. *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici D. de iur. fis.*

3. Bart. *ad l. Imperator D. de fideic. libert.* Alex. *cons. 23. vol. 1.*

4. Rip. *ad l. in quartam num. 100. D. ad leg. falcid.* Ias. & ad eum Purpur. *in d. §. diui.*

5. *l. pater filium 38 in princip. de legat. 3.*

6. *l. qui testamentum 27. D. de probat.*

TIT. XXXIX.

De monopol. & conuent. negotiat.

DEFINITIO I.

Indictio tributorum non nisi ex necessaria causa fieri potest ne quidem ab iis qui inducendi eius habent si secus sint statuendum priuilegium est.

MONOPOLIA quæ nostri barbarè sic vocant pro conuentionibus citra iudicis licentiam factis non solum priuatis interdicta sunt sed etiam corporibus vniuersitatum, nisi quibus aut ex priuilegio concessa sunt à Principe aut ex inueterata consuetudine 2 quæ priuilegij instar obtineat. 3 Cui consequens est vt neque ad indicendum tributum quantumuis iusta indicendi causa sit liceat vniuersitatis hominibus in vnum conuenire nisi prius impetrata à Iudice aliove superiore ad quem ea res pertinet licentia, quoniam vel hoc maximè ad Principis publicámque vtilitatem spectat, ne priuato cuiquam sine magistratus autoritate tributum indicatur. 5 Sed & si cui ciuitati priuilegium huiusmodi concessum sit eam interpretationem habere debet vti ne tamen sine iusta & necessaria causa indictio tributi vlla fiat. 6 Itaque si priuilegio ciuitas, vt plerumque fit, abutatur, ex magistratus partes esse debebunt vt priuilegij vim suspendat quo vsque priorem dolum adeóque doli & abusus suspicionē vniuersitas purgauerit. 7 *Ita Senatus* in causa Ioannis Autmau Germani & ciuitatis Montislupelli 8. Id. Febr. 1589.

1. Aut à iudice aut ab alio superiore eam potestatem habente Bart. *ad l. actor rem rat. haber.*

2. Guid. Pap. *quæst. 106. incip. omnes villæ.*

3. Scilicet quæ hominum memoriam excedat *l. 1. §. vlt. de aqua & aquæ pluu. arcen. l. 3. §. ductus aquæ de aqua quoti. & æstiu.*

4. *l. non est singulis 186. de reg. iur.*

5. Tributorum namq; indictio de iuribus regalibus est quæ proinde non competit nisi quibus data est à Principe *l. vnic. C. de superin. distr. lib. 10. tit. 18.*

6. Vide Guid. Pap. *quæst. 5. 7. 87. 372. & 631. incip. in quadam causa num. 5. & 6. & ibi addit. in verbo pro necessitate.*

7. In eo namque puniri quis debet in quo peccauit *l. rescriptum 6. D. de his quæ vt indign.* Et publicè interest ne quis re sua malè vtatur §. 1. *Inst. de his qui sunt sui vel alien. iur.*

TIT. XL.

De vectigal. & commiss.

DEFINITIO I.

Conductores publicorum vectigalium etsi fauoris publici causam fouere credantur, non tamen habent ea priuilegia quę haberet fiscus, aut Princeps a quo conduxerunt, si non speciali conuentione sibi prospexerint, quia non fisci sed propriam causam agunt, & quidē propriæ non publicæ vtilitatis causa. Nec aliud in ecclesiasticorum redituum cæterísque similibus causis obtinet. Ita Senatus sæpius.

1. Guid. Pap. *quæst. 208.* post Specul. *tit. de imminut. eccles. in fin.*

DEFINITIO II.

Non adiudicatur commissa nisi probato dolo. Probatus autem dolus purgari non potest.

COmmissa etiam quæ petuntur ob fraudata vectigalia publica, vel ob non solata laudimia, annúave illa debita fundiaria quæ nos seruitia appellamus, vel denique ob non factā solennem contractus acquisitorij, vel potiùs instrumenti de contractu facti inscriptionem quæ ex Sereniss. Ducis Emanuelis Philiberti edicto fieri debet odiosa esse creduntur, Ideóque vix vnquā adiudicantur, si non probetur dolus aliquis eius qui conuenitur. 2 Sane post dolu probatū sera debiti oblatio est. Nec enim sicut mora interdum, ita & doli purgatio vnquam admittitur ad eludendam pœnam quæ vel iure cōmuni vel per edictum Principis solo delinquentis facto demonstrato iam sit irrogata. 3 *Ita Senatus* pro illustri D. Ludouico de Coste, Comite de Chastillio & Pōrdeueyle cōtra N. Gonard. *Sim dict.*

1. *Quæ sunt pœnalia* Guid. Pap. *quæst. 335.* vbi ait papillum ob hanc causam non incidere in commissum. Adde eundem Guid. Pap. *quæst. 73 & seq.*

2. Nam nec delictum potest esse sine dolo *vulg. iurib.* Interim ergo potest cuitari condemnatio & purgari mora si debitum offeratur.

3. Idem Guid Pap. *quæst 171.* vbi latè.

DEFINITIO III.

Nulla debentur vectigalia pro mercibus quæ proprij vsus aut victus causâ transuehuntur.

VEctigalia transuehendis mercibus imposita ad eas tantùm merces pertinēt quæ negotiationis & commercij gratiâ transuehuntur, non ad eas, quæ proprij vsus aut victus causâ. 1 Nec enim aliquo tributo æquū est onerari eum qui necessitatibus suis prospicere cogatur, sed illos tantùm qui hac lege tractāt commercium publicum, vt priuatam ex eo vtilitatem capiant. *Sine die.*

1. Guid. Pap. *quæst. 4. per l. vniuersi vbi DD. C. hoc tit.* Non ergo debebitur vectigal pro mercibus quæ domus faciendæ vel reficiendæ gratia transuehuntur Guid. Pap. *ibid. per glos. fin. in d. l. vniuersi.*

TIT. XLI.

De rer. permut.

DEFINITIO I.

Potest vnus idémque contractus partim emptionis, partim permutationis iure censeri.

PERMV.

PERMVTATIONE inter nos sic inita, vt pro fundo æstimato, mille aureis darem tibi fundum æstimatum quingentis, ac præterea quingentos aureos, placet non tam permutationem quàm emptionem contractam videri.1 Pro ea nimirum æstimationis parte quæ excedit concurrentem valorem rerum permutatarum.2 Itaque cùm in ea prouincia contractum proponeretur in qua ius municipale sic cõparatum erat vt ex permutatione laudimia non nisi dimidiata, ex emptione verò integra deberentur.3 *Senatus* pronunciauit deberi in proposito laudimia pro portione dimidij pretij ad quingentos vsque aureos, pro reliquo autem precio sine diminutione quasi partim ex permutatione, partim ex emptione.4 Ita Senatus 8. Id. Mart. 1589.

1. *arg. l.1. ponderan la verba illa: licèt non taxata quantitate* C. *hoc tit. l naturaliter 5. §.1. D. de præscr verb.*

2. Nam vsque ad concurrentem valorem vera permutatio est, cùm non possit vterque contrahentiũ, aut vnus magis quàm alius vel emptor dici vel venditor, *l.1. D. hoc tit.*

3. De quo vide Boerium *quæst.144.* & Guid Pap. *quæst.92.* in cip. *de consuetudine.*

4. Nec nouum id videri debet propter similitudinem & affinitatem magnam quam habet permutatio cum emptione *l.2. C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Qui rem alterius ex permutatione accepit suam vicissim dare debet. Et quid si pœniteat eum qui iam dedit.

QVi ab alio rem ex permutatione accepit si ex parte sua implere nolit, non vtique cogi potest vt rẽ suam tradat, sed condemnandus est vt acceptam restituat, & præterea præstet si quid alterius interfit nimirum rationem doli.1 At quid si cùm rem tuam accepissem, & vellem tibi meam tradere tu recusaueris negãs perfectam adhuc permutationem, & petens tuam tibi restitui quasi datam ob causam quæ non sit secuta.2 Si probetur perfecta permutatio; cogendus es rem meam accipere si extet, & in litis expensas condemnandus.4 si modò cùm recusares rem meam accipere ab initio oblatam ego illam deposuerim si res mobilis fuit.5 Quòd si res amplius non extet sed aut casu amissa sit aut naturaliter propterea quòd seruando seruari non poterat,6 distinguendum etiam est an depositio illa facta fuerit, necne, depositione legitimè facta periit tibi acti soluta esset, quia in odium eius qui moram fecit depositio habet vim traditionis.7 Sed si depositio nulla aut quod idem est non satis ritè facta8 præcesserit, dicendum est mihi periisse non soli tanquam domino (neque enim ex solo pacto permutationis citra traditionem transfertur dominium 10) sed etiam tanquam moratori quoniam hoc ipso in mora fui, quod rem tuam habens meam quoque retinui:11 nec quòd tibi eam obtuli excusare moram potest, quandoquidem vbi traditio necessaria est, sola oblatio non sufficit, quæ nec traditionis vim habet, sed depositio requiritur.12 Hic autem fuit necessaria traditio non modo vt ex parte mea contractum implerem,13 sed etiam ne eodem tempore & tuam & meam rem viderer habuisse.14 Quare nec mihi proderit quod tu à me oblatam sine causa recusaueris. Perinde enim condemnandus sum in id omne quod tua interest siue rẽ meam tibi postea tradam si extet, nec deterior facta sit;15 siue perempta illa vel deteriore facta cogar tibi condicenti rem tuam restituere.16 debetur namque ex mora id quod interest17 præsertim in permutatione rerum venaliũ quæ censetur bonæ fidei esse & ad instar venditionis.18 In venditione autem constat, Si emptor accepta re vendita precium non soluerit, licèt obtulerit recusanti sine causa venditori, non eò minùs debere eum vsuras precij si non obsignauerit, ne alioqui & re & precio vsus videatur.19 Ita Senatus in causa Ioannis Guibourg & Claudij Chastelain 4. Cal. Iul. 1591.

1. *l.1. §. vlt. D hoc tit. l.1. §. vlt. & pass. C. eod.*

2. Eo fortassis prætextu quòd in contractibus innominatis locus sit pœnitentiæ quousque contractus impleatur ex vtraque parte *l. si pecuniam*, vbi Bart. *D. de condict. caus. dat.*

3. Non quidem per traditionem quia hoc modo non perficitur nisi cùm res vtrinque data est, & datio quæ fit ex vna tantum parte mixtum duntaxat obligationi præbet *l.1. §. item emptio D. hoc tit.* Sed interueniente stipulatione; quo casu non tam permutatio est quàm stipulatio ex causa permutationis *l. si ita 6. §.1. & l. seq. D. de nouat* Ideoque hoc casu nullus pœnitentiæ locus esse potest *l.3. C. hoc tit.*

4. *l. qui solidum 78. § etiam de leg.2. & Instit. de pœn. temer. litig.*

5. Vt depositio illà vim habeat traditionis, quomodo haberet obsignatio vim solutionis si de pecunia tractaretur *l. accepiam 19.* iunct. *l. si per te non stat 7. C. de vsur.*

6. Cuius condicionis sunt fere res omnes mobiles *l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tutor.*

7. *d. l. accepta 19. C. de vsur l. obsignatione 9. C. de solut.* Mora enim transfert semper periculum in moratorem *l. si ex legat. 23. & seq. l si seruum 91. § sequitur D. de verb. oblig.*

8. Nihil enim refert an quid factum non sit an minus ritè factum sit *l. quoties 5. D. qui satisd. cog. l.2. de autor. tutor.*

9. *l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act.*

10. *l. traditionibus 20. C. de pact.*

11. Neque enim æquum est vt alteruter contrahentium vtramque rem retineat nec magis in permutatione quàm in emptione *l.1. & 2. D. hoc tit. l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. de action. empt.*

12. *d. l si per te non stat 7. d. l. acceptam 19. C. de vsur.*

13. Permutatio enim non tantùm traditionem mutuam requirit, sed etiam mutuam dominij translationem *l. 1. §. 1. vers. idcóque D. hoc tit.*

14. Contra *d. l ex empto §. vlt. & l. bona fides 50. D. de action. empt. l. curabit 5. C. eod.*

15. Quo casu tradi semper potest.

16. *l. cum precibus 4. & seq.* iunct. *l.* ibi: *non immeritò id quod tua interest C. hoc tit.*

17. *d. l.1 l. si permutationis 29. C. de euict.* Glos. *in l.1. §. vlt. D. eod.*

18. *d. l.1. & 2. C. hoc tit. l.2. D. eod.* Sunt tamen aliquæ differentiæ inter venditionem & permutationem quas vide apud glos. & Bart. *in d. l.1. D. hoc tit.*

19. *d. l. curabit 5. C. de action. empt.* iunct. *l. si per te non stat 7. C. de vsur.*

DEFINITIO III.

Si res permutanda non datur, præstanda est æstimatio quanti plurimi res fuit à tempore moræ.

AT finge factam permutationem mercium quarum æstimatio in singulos dies variatur:1 cuius temporis ineunda erit æstimatio? si rem ipsam de qua permutanda conuenit possim tradere, quòd extet adhuc nec deterior facta sit, non est quærendum de æstimatione, sed solùm facienda condemnatio eius quod præterea interest aduersarij.2 Sed si rem ipsam non possim tradere, quod peremta sit aut facta deterior,3 cùm necessariò recurrendum sit ad æstimationem, condemnandus ero, vt præstẽ quanti plurimi res fuerit à tempore moræ vsque ad tempus condemnationis4 vt in cæteris bonæ fidei iudiciis,5 aut, quod idem est, vtro tempore pluris res fuit aut moræ aut condemnationis,6 nec ideo tamen excludetur condemnatio eius quòd præterea interfuerit,7 maximè si agatur inter mercatores, inter quos lucri quoque cessantis ratio habenda est.8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. pen. & vlt. D. de condict. triticar.*

§ 2. Nam & id quod interest plerumque & rem & rei precium egreditur *l.1. l. si sterilis 21. §. cùm per venditorem D. de action. empt. l. in interdicto 6. D. vnde vi.*

3. Neque enim reddi videtur res quæ deterior redditur *l.3. §.1. l. in rebus 18 §.1. D. commod. l.1. §. si res depositæ D. depositi.*

4. *l.3. §. in hac D. commod. l. pen. & vlt.* vbi notat. *D. de condict. triticar.* Iunge Bart. *in l.2. D. hoc tit.*

5. Bart. & alij *in d. §. in hac & ad l. vinum 22. D. de reb. cred.*

6. Quomodo loquitur Vlp. *in l 3. §. vlt. D. de action. empt.*

7. Quia æstimatio quanti plurimi non excludit præstationem eius quod interest, quia æstimatio quanti plurimi est ipsa res, quæ principaliter debetur, id verò quod interest, est quid accessorium.

8. Nam id quod interest, æstimatur etiam ex eo quod actori abest & quòd lucrari potuit *l. si commissa* 13 D. *rat. rem haber.* Præsertim si creditor mercator proponatur. Et huius interesse haberetur potissimùm ratio in bonæ fidei iudiciis, ac proinde in actione ex permutatione quæ etiam bonæ fidei est §. *fuerat Inst. de action. l. 2. C. hoc tit.* Nec ad rem facit quòd permutatio sit contractus innominatus. Habet enim easdem ferè præstationes quas contractus emptionis & venditionis, vt solent cæteri etiam contractus innominati iudicari secundùm naturam contractuum nominatorum quibus æquiparantur Bart. *ad l. 2. per ill. text. D. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Euicto vel redhibito feudo quod fuerat permutatum an aliud feudum in eius vicem dandum sit, an pecunia dari possit.

TRansactione facta inter Serenissimũ Sabaudiæ Ducem Carolum, & Antermum Baronem de Miolans, conuenerat vt Castrum de Cusy ad Antermum pertineret. Postmodum alio contractu placuerat vt castrum illud de Cusy Dominis de Luxemboarg donatum esset, vicissímque & permutationis iure Antermus Baroniam & iurisdictionem de Monfalcon sibi haberet cum iuribus adnexis omnibus: ea tamen lege adiecta vt Serenissimo Duci ius esset redhibendæ illius quandocunque *reddendo & restituendo* (verba erant instrumenti) *ipsum castrum de Cusy aut pro eo aliam recompensam ad valorem dicti castri de Cusy.* Cùm post multos annos de redhibitionis iure quæreretur inter Illustrem Georgium de Mouxi Comitem de Mõreal qui à Serenissimo Duce ius habebat, & Illustrem Henricum de Saluces D. de Cardé qui in Antermi iura successerat, dubitabatur quid pro castro de Cusy actor reo præstare deberet. Dicebant quidam condemnandum eum esse, vt in vicem feudi de Monfalcon aliud feudum substitueret ad valorem vsque feudi de Cusy, eámque fuisse proculdubio nec obscuram contrahentium voluntatem. 1 Alioqui passurum iniuriam Dominum de Cardé si pro fundo feudóque pecuniam acciperet, 2 atque ita rem suam quodammodo vend. re quantumcunque iusto precio cogeretur. 3 Non enim æstimatio castri de Cusy in casum redhibitionis promissa fuerat, sed vt contractus verba sonabant, *recompensa ad valorem*, adiecta etiam dictione *aliam* quæ implicare solet identitatem, vt nostri loquuntur, & naturę & qualitatis. 4 Atqui prima permutatione datum fuerat pro castro de Cusy castrum de Montfalcon feudum nobilissimum & præcipuæ inter cætera dignitatis, non pecunia. 5 Neque verò permutatio contracta videretur, sed venditio potius si conuenisset vt pro re dari posset pecunia. 6 Nec rursum negari poterat, quin eius cui feudum cuinceba-tur maximè interesset feudum aliud habere magis quàm pecuniam, 7 quæ & perit faciliùs, 8 & siue in arca reponatur, siue detur fœnori nullam possessori suo dignitatem adferre potest. 9 Atque ita cùm octo in Senatu sententiam diceremus quatuor præcipuæ eruditionis Senatores sentiebant. Cæteri contrà, in quorum sententiam postea iit vnus ex aliis ne votorum diuisione & æqualitate Senatusconsultum impediretur. Duplex autem ratio illorum fuit: Prima quòd nomen *recompensæ* quo contrahentes vsi fuerant, non minùs pecuniæ quàm fundi dationem vi sua comprehenderet, quandoquidem per pecuniam res omnes æstimantur. 10 Facienda præsertim interpretatione fauore Principis contra priuatum qui poterat legem apertiùs dicere. 11 Maximè cùm is qui recompensam dare promiserat emptori similior, quàm venditori videretur. 12 Altera, quòd si cogeretur Princeps in vicem feudi de Monfalcon aliud feudum reddere, eadem semper subesset ratio vindicandi quandocunque feudi illius, quippe quod perinde esset inalienabile, & consequenter eò tandem recidere rem oporteret vt quod vltimo loco vindicaretur certo precio æstimandum esset. 13 Aliis tamen neutra ratio probabatur. Non prima quoniam & ex verbis contractus & ex natura permutationis quæ inita fuerat, satis apparebat quid actum esset: nimirum de dando feudo quod ex comparatione valoris castri de Cusy æstimandum esset: quid enim aliud significare poterant verba illa *ad valorem castri de Cusy*. Atqui pecunia quæ ad cæteras res omnes æstimãdas comparata est æstimare seipsam aut ab alia re æstimari non potest. 14 Non altera, quoniam nihil erat quod obstaret, quominùs princeps iure priuati feudum aliquod à priuato emeret eiusdem valoris cuius esset Castrum de Cusy, quod proinde inalienabile videri non posset, 15 vt pote fisco coronæ nunquam incorporatum. 16 Certi namque iuris est principem in his quæ tanquam priuatus gerit, priuati iure censeri. 17 Item quia non princeps hic actor erat, sed alius plurium feudorum possessor & dominus, in cuius erat potestate aliud feudum dare. 18 cuius restituendi certóque precio æstimandi nulla vnquam futura esset necessitas. 19 Tametsi enim is in iura principis successerat, non tamen idcirco videri poterat ipsius personam vsque adeò repræsentare vt quæ de proprio patrimonio erogasset ea de coronæ domanio erogasse videretur. 20 *Ita Senatus* mense Iulij 1592.

1. Id enim quod in alterius rei locum subrogatur debet eiusdem esse naturæ & condicionis *l. 3. l. 2. §. appellata D. de reb. cred.*

2. Text. est *in cap. de inuestit. de re alien. fact.* quem mirabilem esse ait post Baldum & alios Boerius *q. 19. nu. 3.* Iunge *l. qui autem 14. §. quid si ante de constit. pecun. l. si quis domum 9. D. locat. l. Labeo 30. §. vlt. de arbitr.*

3. *Contra l. nec quasi 70. de publician.*

4. Idem Boer. *dec. quæst. 19. num. vlt.* paullo ante fin. vbi citat Bald. Ang. Imol. & modernos *in l. qui liberis in princ. de vulg. & pupill. substit.*

5. Nam sicuti non potest quis inuitus cogi vt rem pro pecunia accipiat *l. cum à quo 16. & seq. C. de solut. ita nec vt pecuniam pro re.*

6. *l. naturalis 5. §. 2. de præscr. verb.*

7. Non enim sicut is qui rem habet, æstimationem quoque habere videtur, ita & rem habere qui æstimationem habet. *§. si res aliena vers. hac ratione I. est. de legat. cum similib.*

8. Est enim pecunia res fragilis *l. si chorus 79. §. 1. de leg. 1. & sic ibi l. si navis 62. D. de rei vindic.*

9. Quam adfert feudum nobile quippe quod nobilitat vt plurib. ex profesSo disputat Tiraq. *in tract. de nobilit.*

10. Est enim pecunia mensura rerum omnium præterquàm sui ipsius *l. si ita fideiussorem 42. D. de fideiuss.*

11. *Ex reg. l. veteribus 39. D. de pact.*

12. Emptoris autem est pecuniam pro re non aliam rem dare *l. 1. D. hoc tit. l. ex empto 11. §. 1. de action. empt.*

13. Ne alioqui dandus esset progressus in infinitum quod nostra iurisprudentia non minùs quam natura ipsa abhorret. *l. vt inter 23. C. de sacros. eccles. l. item si vnus 17. §. principaliter D. de recept. qui arbitr. recep.*

14. *d. l. si ita fideiussorem 42. D. de fideiuss. l. 1. D. hoc tit. l. 1 D. de contr. empt.*

15. Non enim omnia quæ Princeps habet sunt inalienabilia sed ea tantùm quæ ad domanium coronę pertinent. Cùm in cęteris quæ habet tanquam priuatus vtatur iure priuati *l. bene à Zenone §. sed sancimus C. de quadr. præscript.* Vide Specul. *in tit. De feudis §. quoniam quæst. 24.*

16. Sic enim nostri loqui solent.

17. *l. fiscus 6. D. de iur. fisc. l. cùm quidam 17. §. fisc. de vsur.*

18. Semper enim præstandum est id quod debetur si non præcisè in specie saltem per æquipollens quantum fieri potest.

19. Nihil enim magis naturale est quàm domini res suas in alium transferre volentis ratam haberi voluntatem, nisi lex impedimento sit *l. qua ratione 9. §. hæ quoque res D. de acquir. rer. domin.*

20. Mutatione scilicet personæ ipsa quoque bonorum qualitas & condicio immutatur *l. per curatorem 99. §. 1. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*

DEFINITIO V.

Cùm agitur de æstimanda re cuius solutione debitor liberaretur, solutionis tempus inspiciendum est.

SVperiori proxima successit quæstio, cuius temporis rationem in æstimando Castro de Cusy haberi oporteret vt sciri posset quid & quantum reo ab actore præstan-

præstandum esset, an eius temporis quo permutatio facta fuisset, an quo ex permutatione ageretur. Placuit nó quanti tunc fuisset cùm contrahebatur inspiciendam esse, sed quanti nunc sit aut erit cùm feudum de Monfalcon redhibebitur. Id enim ex bona fide erat & ex natura permutationis, vt quemadmodum si permutatio illa facta non fuisset aut si nunc retrofieret, haberet hodie D. de Cardecastrum de Cusy quale nunc quantúmque est, 1 ita in æstimando eo præsentis temporis ratio haberetur, siue pluris hodie esset siue minoris. 2 Quare cùm Comes de Montreal precium offerret quod paucis post permutationem diebus vendito castro illo de Cusy redactum fuisse constabat quasi ipso permutationis tempore tanti fuisset, 3 non admisit Senatus oblationem. Iusta siquidem precia rerum non ex præterita emptione sed ex præsenti æstimatione constitui oportet 4 cùm sicut diligenti cultura ampliantur, ita si prædia negligentius habita fuerint minui ea necesse sit. 5 Hactenus tamen contractus initi tempus inspici debere visum est, vt ea demum bona æstimarentur, quæ eo tempore ad castrum de Cusy pertinebant, non illa etiã quæ exinde accessissent. Id enim agebatur procul dubio inter contrahentes, vt in eũ casum quo feudum castrúmque de Monsalcon redhiberetur, aliud quidpiam in eius vicem daretur quod adæquaret valorem castri de Cusy quale tunc quantúmve esset, non quale quãtúmve postea futurum esset: quod in dubio euentu erat positum. Atque ita nimirum accipi debet quod dici solet, In contractibus tempus contractus inspici oportere, 6 nempe cùm quæritur quid veniat in contractum & obligationem, 7 aut cui ex contractu acquiratur actio, 8 non etiam si agatur de æstimando eo quod debetur. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Similis fere ratiocinatio est qua Paulus vtitur *in l si sterilia 21. §. cum per venditorem in fin. D. de acquirendo rerum dominio.*

2. *arg. l. pen. D. de condict. triti.*

3. Tanti enim vnaquæque res esse creditur, quanti vendi potest.

4. *l precia rerum 63. D. ad leg. falcid. l. si seruum 33. D. ad leg. Aquil.*

5. *l. 3. §. Diui fratres D. de iur. fisc.*

6. *l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt. l. si filiusfamilias 76. D. de verb. oblig. l. bonitatis 13. D. de verb. oblig. l. bonitatis 13. D. de euict.*

7. *vt in d. l. Rutilia l. 3. D. de reb. credit. l. 2. §. 1. de hered. vel action. vendit.*

8. *Vt in d. l. si filiusfamilias.*

9. *l. vinum 22. D. de reb. credit. l. penult & vlt. D. de condict. triticar. l. 3. §. in hac D. commod. l. hominem 37. mandat. l. 3. §. vlt. de action. empt. l. quoties in diem 59. de verb oblig.* Excipe casum *l cùm quis 22. D. de oblig. & action.* Valde tamen obstare huic Definitioni videtur quod scriptum est in *dict. l. bonitatis 13 D. de euict.* nisi relatiuum *quæ* referas non ad æstimationem sed ad bonitatem *arg. l. ex mille 64. vers. ceterum eod. tit.* Et sanè absurdum est id quod etiam hodie solui in specie possit pluris minorisve æstimari quàm quanti nunc sit. Vide quæ scripsi *lib. 16. Coniect.*

DEFINITIO VI.

Differentia permutationis & venditionis quoties rei permutatæ & tradita controuersia sit possidenti.

EX contractu permutationis, qui rei sibi traditæ controuersiam patitur etiamsi nondum sit euicta, actionem habet vt interim quod dedit recipiat, 1 saluo tamen contractu, id est, ita vt si is qui controuersiam faciebat succubuerit, reddatur vtrimque & præstetur quod ex contractu dari præstarique debuit. Vtrumque enim ex bona fide est vt neque facile & sine iusta causa contractus rescindatur, 2 neque pendente controuersia cogatur is qui rem suam tradidit, aut carere vtraque, aut litem pro vacua possessione suscipere. Venditionis alia ratio est. Neque enim si rei venditæ controuersiam emptor patiatur statim actio ei danda est vt lite pendente, vel precium repetat, vel id quod sua interest consequatur. 3 Hæc tam variè, quoniam non sicut ex permutatione ita & ex venditione nascitur actio vt id quod datum est reddatur: 4 sed tantùm ad rem defendendam si rei controuersia fiat, 5 aut ad id quod interest re tandem euicta, 6 aut denique ad solutionem precij & vsurarum si in soluendo precio emptor moram fecerit. 7 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa R. D. Præceptoris Antoniani Camber. contra D. Dufour. Non. Maij 1594.

1. Qui enim alienam rem ex permutationis causa tradidit is nullam videtur contraxisse permutationem *l. 1. vers. ideóque D. hoc tit.* Et ideirco quasi ex sua parte contractum non impleuerit tenetur condictione *dicta lege prima §. vltim. l. 3. 4. & pass. C. eod.*

2. *l. res bona fide 54. D. de contr. empt.* Est enim permutationis contractus fauorabilissimus quia vetustissimus, à quo scilicet commercia cœperunt *d. l. 1. D. eod.*

3. Tantùm enim obligatur venditor ad rem defendendam litémque pro emptore suscipiendam *l. si plus 74 §. penult. D. de euict. l 3. C. eod.* præterquam si aliter conuenerit *l. siue in libertatem 12. eod. tit.* Aut satisdandum si in limine contractus immineat periculum euictionis *l si post perfectam 24. eod.*

4. *l. ea condicione 14. D. de rescind. vendit.* Bart. *ad l. vlt. num. 5. C. de condict. caus. dat. caus. non sec.*

5. *d. l. 74. § pen.*

6. *l. si in venditione 60. D. de euict.*

7. *l. ex empto 11. §. 1. l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de act. empt.*

DEFINITIO VII.

Resoluta permutatione quæ per traditionem fuerat perfecta non recuperatur possessio nisi retrotraditio sequatur.

TRanslata cum dominio possessione ex causa permutationis, si aut mutuo permutantium consensu aut per sententiam iudicis resoluta sit permutatio, non reddita videbitur possessio si non retrotraditio quoque sequatur. 1 Neque enim aut nudo consensu, aut per solam sententiam transferri possessio potest. 2 Ideóque etsi alter cõtrahentium rei quam permutauerat possessionem recuperauerit, nihilomagis poterit alius interdicto experiri siue retinendæ, siue recuperandæ possessionis. 3 Multò minus stãte permutatione, cùm propriam ipse possessionem facto suo amiserit, rem suam permutando, 4 An igitur resoluta permutatione, & reddita vni ex contrahentibus re sua nulla actio alteri competet ad rem suam repetendam? Imò competet condictio aduersus permutantem quasi sine causa rem alienam habere incipiat qui suam recepit. 5 Ea verò actione consequetur actor, vt reus vel rem ipsam tradat si tradendi habeat facultatem, vel actionibus suis possessoriis cedat 6 aduersus detentorem, si qua ratione naturalem & corporalem rei possessionem amiserit. *Ita Senatus* in causa D. Du four & Iacobinæ Berru 3. Id. Maij 1595.

1. Nihil enim tam naturale est quàm vnumquodque dissolui eo modo quo contractum fuit *l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. l. prout 80. D. de solut. l. ab emptione 58. D. de pact.*

2. Traditio siquidem necessaria est *l. traditionibus 20. C. de pact.* quia nec acquiritur possessio sine corpore *l. 3. §. in amittenda l. quemadmodum 8. D. de acquir. poss.*

3. Quia possessio facti est *l. denique 19. D. ex quib. caus. maior. l. cùm heredes 23. de acquir. poss.*

4. Qui enim facto suo cecidit à possessione numquam potest vincere in iudicio possessorio, cùm debeat sibi imputare.

5. *l. 1. §. vlt. D. hoc tit. l. 3. 4. & pass. C. eod.*

6. Et quidem periculo suo non illius cum quo contraxit, cuius vtique ius deterius reddere non potuit, *arg. l. item si cùm exceptione 14. §. quatenus vers. quid si homo D. quod met. caus.*

DEFINITIO VIII.

Periculum rei permutatæ spectat ad eum qui dominus est: sufficit tamen vt in eum fuerit translata possessio per clausulam constituti.

INter venditionem & permutationem hoc interest quòd rei venditę periculum statim atque nudo consensu perfecta venditio est ad emptorem pertinet, licèt nondum secuta traditio sit,[1] adeóque quamuis sub condicione contracta emptio proponatur, necdum condicio euenerit.[2] At rei permutatæ periculum quamdiu non est traditio secuta pertinet ad permutantem. Ideò nimirũ quòd emptio solo consensu,[3] at permutatio non nisi rei traditione perficitur. [4] An verò satis erit factam traditionem per clausulam constituti si corporalis possessio manserit penes constituentem? vtique, nam per eam clausulam licèt fictitius modus sit transferendæ possessionis, transferetur tamen vera possessio, nec solùm ciuilis sed etiam naturalis & realis, licèt non corporalis,[5] ideóque si corporalem quoque possessionem nanciscì velit is cuius nomine alius possidere se constituit, non ad vacuam possessionem tradendam agere debet,[6] sed rem quasi iam traditam, & ex traditione suam effectam vindicare.[7] Cui consequens est vt si interim res perierit casu fortuito, nec possessoris culpa vlla casum præcesserit, periculum eius sit qui potuit vindicare, nó eius qui adhuc corporaliter rem detinebat. Iuris enim regula est casus fortuitos ad eum spectare qui sit dominus:[8] licèt in emptione vt dictum est aliud obtineat, propterea quòd solo consensu perficitur & ab eo tempore ius habet emptor dominij quandocumque volet nanciscendi. [9] *Ita Senatus* pro Ioanne Carlet contra Ludouicum Durand 13. Cal. Iun. 1595.

1. *l.1.C.de peric.& commod.rei vendit.§. cùm autem Instit. de empt.& vendit.*

2. Scilicet si res deterior tantùm facta sit, non etiam si perierit *l.necessario 8.in fine principy* D.*de peric.& commod.rei vendit.* Alioqui necessarium est pactum vt res seruetur periculo emptoris *l.si in venditione* 10.*eod.*

3. *d.§.cùm autem Inst.de empt.& vendit.*

4. *l.1.§.item emptio* D.*hoc tit.*

5. *l.quod meo* 18.*de acquir.poss.*& ibi omnes notant.

6. Quomodo agi solet & debet contra eum qui rem tradere debuit necdum tradidit *l.1.in princip. l.3.l. ex empto* 11.*in princip. de action.empt.*

7. Effectus enim vindicationis est vt corporalis possessio quæ penes reum sit actori restituatur *l. officium* 9. D.*de rei vindicat.*

8. *vulg.l.quæ fortuitis 6.C.de pign.act.l.contractus 25. in fin. D. de regul.iur.*

9. Vt proinde quamuis dominus non sit ante traditionem §. *vendita Inst.de rer.diuis.* perinde tamen haberi debeat acsi iam esset dominus cùm non stet nisi per eum *arg.l. is qui actionem* 35.& *l.qui potest facere* 174.*de reg.iur.*

DEFINITIO IX.

Ex placito permutationis etiam secuta traditione nulla sive in personam, sive in rem actio nasci potest contra tertium possessorem.

EX permutatione rem meam in te transtuli, tu verò in tradenda tua moram fecisti, & interea tamen eam quam à me habueras Titio vendidisti. Licèt ex placito permutationis secuta ex vna parte traditione nascatur actio præscriptis verbis ad hoc vt vel placitis stetur vel quod acceptum est restituatur, non tamen ea res faciet vt contra emptorem aliúmve singularem successorem qui à vero domino causam habuit, actio vlla sive in personam sive in rem[3] dari debeat. Heredis & alterius cuiuslibet successoris vniuersalis qui heredis loco sit, alia causa est. Hic enim eadem actione conueniri potest, qua defunctus ipse si viueret conueniretur,[4] nec magis præscriptione longi temporis tueri se potest si fortè post trigesimum aut quadragesimum annum conueniatur, obstante nimirum mala fide quam placet etiam heredi & vniuersali successori cuilibet nocere.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.3.4.5.& vlt.C.hoc tit.*

2. Neque enim personalis obligatio transit in singularẽ successorẽ *l.vlt.in fin.D.de contr.empt.l.1.§.si vero D.ad S.C. Trebel.*

3. Non enim actione in rem alius tenetur quàm qui possidet rem vel alienam vel obligatam §.1.*Inst.de action l. pignus* 17.*D.de pignor.*

4. *l.vlt.C.de heredit.action.l.1.C.si ex pact.*

5. *l.cùm heres* 11.*D.de diuers temp.prescript.* Edicto tamẽ Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti constitutum est vt actiones omnes personales etiam hodie spatio triginta annorum præscribantur, ac proinde non tantùm ab heredibus debitoris, sed etiam à debitore ipso.

DEFINITIO X.

Qui rei sibi tradita ex causa permutationis vel dominium amisit, vel possessionem, nullum eo nomine regressum habere potest.

PErmutaueram tecum insulam, quæ tibi iã tradita fuerat, postmodum casu fortuito exusta. Cùm aream negligeres, nec annuum canonem emphyteuticarium eo nomine debitum directo domino solueres, is iure suo vsus aream siue vt vacantem siue vt commissam ob cessatam canonis solutionem occupauerat, tum alteri in nouam emphyteusim concesserat: nouus emphyteuta in ea area ædificauerat. Si tu insulam nunc vindicare velis,[2] & nouus emphyteuta te repellat siue longi temporis præscriptione,[3] siue quòd neget aream tibi deberi in qua nouum ille ædificium bona fide sumptibus suis construxerit quasi res alia facta sit,[4] nulla tibi eo nomine actio contra me competere potest, quia non per me sed per te fictum fuit quominus aream habeas. Cùm si post exustam periculo tuo insulam[5] aut in area ædificare voluisses aut saltem aream possessionem retinere,[6] debitúmque pro ea canonem annuum persolueres ius tuum hodie saluum esset. [7] *Ita senatus* in eadem causa.

1. *l.lex vectigali fundo* 31 D.*de pignor.l.vlt. C.de iur.emphyt.*

2. Scilicet per vtilem in rem actionem quæ datur emphyteutæ etiam contra dominum directum *l.1.§. vlt.*D.*si ager.vectig.petat.*

3. Quod possederit cum titulo & bona fide per decennium inter præsentes,& viceannium inter absentes. Est enim titulus emphyteuseos habilis ad acquirendum dominium saltem vtile *d.l.vlt.C.de iur.emphyt.l.vlt.C.de reb.alien.non alien.*

4. Propter nouum ædificium in ea constructum *l. si chorus* 79.§. *area legata de leg.*3. Nam si nullum sit aut supersit nouum ædificium area perinde atque anteà debetur *l.si à grege* 22. *de leg.*1. Iunge *l.5.§. vlt.quib.mod. vsusfr.amitt.l.qui res* 98. §. *aream de solut.*

5. Periculum enim rei permutatæ post traditionem pertinet ad eum qui accepit, tanquam qui factus sit dominus vt dixi *Defin.8.supr.*

6. Est enim area pars insulæ, & quidem maxima cui etiam superficies cedit *d.l.qui res* 98.§ *aream. de solut.*

7. Proinde est quod tibi imputes nullúmq; videris damnum sentire, quod ex culpa tua sentis *l. quod quis* 203 *de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Qui possessionem rei suæ amisit ex causa permutationis, si postea rem illam recuperet, potest iisdem Remedijs possessorijs vti quibus poterat ante permutationem.

PErmutatione inter te & Sẽpronium facta cùm fundi Corneliani, quem à Sempronio acceperas controuersiam possessionis patereris à Mæuio, autorem laudaueras Sempronium, & obtinueras, vt fundus quem Sempronio ex permutatione tradideras, tibi redderetur.[1] Permittendum est Sempronio, vt tanquam autor tuus etiam cessionẽ isdem actionibus contra Mæuium experiatur, siue proprietatis, siue possessionis ratione, quibus tu ipse experiri potuisses.[2] Proinde, licèt tradendo tibi fundum Cornelianũ desierit eũ possidere facto suo,[3] perinde tamẽ interdictis retinendæ & recuperãdæ possessionis vti poterit, atque tu vtereris si fundum tuum non recepisses.[4] Indemnitas enim quam tibi Sẽpronius præstat, facit vt pristinum ius suum recipiat, perindéque haberi debeat, ac si nulla vnquam permutatio facta esset,[5] eámque ipsam cõtrouersiam pateretur, quam tu passus es. *Ita Senatus* in causa D. Du Iour, & Iacobinæ Berru 29. Mart. 97.

1. *iuxta*

1. *Iuxta l.1.in fin.C hoc tit.*

2. Qui enim autor laudatus est is litem tractat partim suã partim alienam *l.1.C.vbi in rem act.*

3. Ei autem qui facto suo desiit possidere, non solet dari actio ad repetendam possessionem *l. vlt. vbi not. C. de acquir. possess.*

4. Nec enim nouum est vt ex alterius persona facere quis possit quod per sipsum facere non posset *l. Aristo 3.in fin.D.quæ res pignor.oblig p ssl.cùm hereditate 55. D. de acquir. hered. l si is qui duos 29.De liber.legat.*

5. Quia potestas euictionis & restitutionis tollit intellectum permutationis, vt in simili loquitur Papinianus *in l.si patroni 55.§. vlt.D.ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XII.

De permutatione rerum ecclesiæ siue fiat cum Principe siue cum priuato.

POtest quidem Princeps rem suam cum re Ecclesiastica ex iusta causa permutare, etiam Ecclesia inuita si modò indemnitatem præstet Ecclesiæ,1 & imploret authoritatem superioris, per quem rector Ecclesiæ cogi possit. 2 Sed hoc ita si pro se ipso non pro alio eiusmodi permutationem facere Princeps velit. 3 Alioqui seruanda sunt omnia quæ in permutatione inter Ecclesiam & priuatum facta requirerentur, vt nimirum facta sit vel in euidentem Ecclesiæ vtilitatem, vel ob Ecclesiæ necessitatem. 4 Illud etiam obseruandum est ne permutatio fiat rei spiritualis cum temporali 5 quia neque fieri citra simoniã posset. 6 Item ne per eiusmodi permutationem Episcopatus aliquis extingueretur, quod nec nisi ex magna causa facere summus Pontifex solet. 7 Quid rursum si non possit fieri à Principe, quin faciat ille aduersus ea, quæ ipsius prædecessoribus placuerunt, quorum factum præstare teneatur: 8 Quid denique si res de qua permutanda agitur data sit Ecclesiæ ea lege ne alienari vnquam posset? Hoc nimirũ casu certũ est non posse illã alienari, ne quidem ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem, at neque ob necessitatem quandiu alia Ecclesiæ bona sunt, quæ alienari possint. 9 *sine die.*

1. *Cap.1 Extr.de rer.permut.*

2. Afflict.*decis.17.num.1.ex cap.quæsitum eod. tit.* post Abbat. *in d.cap.1.*

3. *Auth.vt de cætero non fiant commut.*

4. *d.cap.quæsitum* vbi Abbas *& in cap. nisi cùm pridem de renuntiat.7.quæst.1.can scias & can.Episcopus* Not. Archid. *in cap. 1.de rer.permut.lib.6.*

5. *Cap.fin.extr.de rer.permut.d.cap finali & cap.cùm pridem de pact.& 1.quæst.2.cap quàm pia Not.in cap. super hoc de renuntiat.* Iunge *cap.irrefragabili §.inter de offic.ordin.* Oldr.*cons.262.incip. in quæstione.*

7. Andr.de Isern.*in cap. 1. in addit. magna de capit.* Corrad. *cap sicut vnica de eccles præl.glos.not.9. quæst.3.can.per principalem*: non enim posset hoc fieri nisi per vnionem, quæ numquã facienda est nisi ob euidentem vtilitatem, vel necessitatem secundum Andr. *ibid.* & Oldrad.*d.cap.262.cap. exposuisti de preb. cap dudum.De rebus Ecclesiast. non alien.in 6.* Afflict. *d.decis.* 17. *num.4.*

8. *Cap.1.qui succed.ten.*Not.Cin. & Bald.*in l. digna vox C. de legib.Not in cap.Abbatis sanè de re iudic. in 7.*Afflict. *ibid. num.5. & decis.2.num.2.*

9. *Glos.in cap.verum de condic.appr.*

TIT. XLII.

De locato.

DEFINITIO I.

Conductor frus prohibitus ex ea causa quam locator præuidere potuerit indemnis omnino & plenè seruandus est à locatore.

VM Canonicus quidam præbendæ suæ fructus in triennium locasset ac Capitulum ecclesiæ ad quotidianas eleemosynas præstãdas in maxima frumenti penuria singulorum Canonicorum præbendas pro suo iure reuocaret, ex ea causa cõtrouersiam passus conductor fuitque prohibitus postulabat vt quanti sua interesset locator condemnaretur. Ille teneri se negabat, nisi hactenus vt mercedem remitteret; quasi vi maiore impediretur, cùm Capitulo ius suum exequenti resistere non posset. Placuit non eò minùs condemnandum in id omne quod conductoris interesset, quandoquidem vi maiore factum videri non posset quod iure factum diceretur. 2 Præsertim cùm ex ea causa frui conductor prohiberetur, quam locator contractus tempore & scire potuerat, 3 & præmonere ex bona fide debuerat. 4 Cùm tamen ex pleriſque coniecturis appareret non nisi per Capituli & Canonici collusionem institutam litem in necem conductoris, visum est absolui potiùs conductorem debere. 5 In secretò auditorio ex tempore 8. April. 1588.

1. *arg.l.si fundus 33.D.hoc tit.*

2. Non enim vi aut dolo malo quicquam facere videri potest is qui suo iure vtitur, *l.fruendorum 42.D.de action. empt.*

3. Nec enim poterat ignorare quibus legibus præbendam haberet. Facit *l.si quis domum 9. §.* 1. in illis verbis: *quia hoc euenire posse prospicere debuit* D. *hoc tit.*

4. *arg.l quare 39.D.de action. empt.*

5. Neque enim malitiis vnquam indulgendum est *l. infundo 38.D.de rei vindic.* Et lis per collusionem instituta ac proinde simulata pro non lite est, quia simulata semper pro infectis habenda sunt *l.si ex precio 8.C. si cert. pet. l. in summa 65. §. 1. de condict. indeb.* qui tamen locus est de lite per calumniam non per collusionem instituta.

DEFINITIO II.

Suscipiens in se casum fortuitum tenetur etiam de insoluto, præsertim si de incogitatis quoque casibus tractatum sit.

CONductor si in se receperit periculum casuum omnium fortuitorum 1 mercedis remissionem prætextu pestis postea emergentis quantuncunque grauis & insolitæ petere non potest. 2 Nihil enim est quod prohibeat quominùs valeat cõuentio vt de casu fortuito teneatur, qui alioqui non teneretur, 3 cùm ob eam causam tantò viliore mercede factam conductionem credibile sit ab eo qui non aliter fuerat locaturus, 4 nec probabilis est eorum sententia qui conuentionem hanc sic interpretantur vt ad casus insolitos extendi nolint. 5 Neque enim extensio illa dicenda est si generaliter casuum omnium fortuitorum periculum susceptum sit. 6 Præsertim verò, si vt fieri adsolet tam de non cogitatis quàm de cogitatis casibus tractatum proponatur. 7 *Ita Senatus* pro Syndicis Chamberiensibus contra Ioannem Socquet Non. Iul. 1588. & aliàs sæpius.

1. Valet enim conuentio vt quis de casu fortuito teneatur *l.si quis domum 9.§.Iulianus.D.hoc tit.l.licèt 8.C.eod.l.1. C. cõmod. l.quæ fortuitis 6.C.de pign. act.*

2. Quam vtique alioquin petere posset si modò læsio esset vltra dimidiam mercedis. Ita Bart. *ad l. inter stipulantem §. sacram.de verborum oblig. & ad l.si merces 25. §.maior. per ill.text. D.hoc tit.*

3. Seruanda enim sunt quæ inter contrahentes placuerunt si non legibus aut bonis moribus aduersentur *l.iuris gentium 7.§. ait prætor D.de pact.* hæc autem conuentio non est improbata vt constat ex legibus ætatis *num.1.*

4. *arg.l.si venditor 6.§.1.in fin.D. de seru.export. l.si sterilis 21. §.si tibi* D.*de action.empt.*

5. Glos.& Bart. *ad l.sed etsi quis §.quæsitum D. si quis caution. & in l.fistulas §.fruments* D.*de contr. empt.*

6. *Per text.in d.§.fruments. & in l.1.vers. ita vt si interdum à contr.sens.C. de iur.emphyt.* Semper enim specialia generalibus insunt. *l.semper specialia 147.de reg.iur.* Vide Bald. *in l. sub prætextu C.de transact.* Iunge *l.ex conducto 15.§ si vis hoc tit.*

7. Cauet.latè *cons.*194.Rip.*in tract.de pest.à num.*74.*vsque ad* 84.Boer.*quæst.*228.Guid.Pap.*quæst.*171.*in fin.& ibid.apostil.*

DEFINITIO III.

Non potest peti remissio mercedis nisi læsio sit vltra dimidiam, nec nisi in fine locationis.

LAEsis vi maiore aut tempestate alióve quo fortuito casu fructibus non aliter mercedis remissionem ex ea causa petere conductor potest, quàm si alioqui futurum sit vt supra dimidiam conuentæ mercedis partem iacturam sentiat: 1 confusis scilicet omnium annorum fructibus & pensionibus: 2 si in plures annos locatio facta sit, vt si quid priorum vbertati defuit, sequentium vtilitate compensetur. 3 Neque enim tot locationes videri debent quot anni sunt, sed omnium annorum vnica & consequenter indiuidua est locatio, multas licèt distinctásque habens præstationes. Itaque non nisi finita locatione omnibúsque annis præteritis de mercedis remissione tractandum est: 5 *Ita Senatus* sæpius sine die. Et nouissimè in causa D. Episcopi Maurianensis cõtra Claudium Pernollet ante Cal.Septemb.94.

1. Bart.*ad l.inter stipulantem* 8.§.*sacram.de verb.oblig & ad l si merces* 25.§.*vis maior per tot.tex.*D.*hoc tit.*Dixi *Defin.praced. num.*2.

2. *l.licèt certis annis* 8.C.*hoc tit.*

3. *l.ex conducto* 15.§.*Papinianus aliàs l.si vno* D.*hoc tit.*

4. Omnium enim rerum essentiæ sunt indiuiduæ vt aiunt philosophi.

5. Nam etsi facta esset remissio primo anno pro sterilitate quam sequentium annorum vbertas compensasset, adhuc peti posset pensio totius anni *d.*§.*Papinianus aliàs d.l si vno.* Hoc ita nisi conuenerit vt in singulos annos separatim pensionis remissio peti possit, quod hodie plerumque fit. An autem peti possit remissio pensionis ob casum superuenientem in conductionibus publicorum vectigalium tractat Bart. *in l. eotem.* §. *publicanus D.de public.& vect g.*Guid. Pap.*quæst.* 3.

DEFINITIO IV.

Pendente lite conductor qui negat sibi frui licuisse condemnandus est prouisionaliter & oblata satisdatione, nisi conquestus sit ante litem sibi notam.

EX locationis contractu cùm sit vltrò citróque obligatorius non est præcisè cogendus conductor vt mercedem soluat, 1 Prius enim est vt constet impletum ex locatoris parte contractũ 2 id est per eum non stare quominùs conductor fruatur re conducta, 3 quàm vt paratam ex contractu habeat actionem: si tamen facti quæstio discutiẽda sit, an cõductori liceat re cõducta frui necne, æquissimum est pendente lite mercedis condemnationem heri, quam prouisionalem vocant, præstita scilicet per locatorem satisdatione, vt hoc veluti remedio solitis conductorum fraudibus occurratur, qui hac plerumque vtuntur cauillatione 4 cùm ad solutionem vrgentur vt & rem & pecuniam habeant. 5 Sanè si conductor priusquàm solutionis dies venisset, aut quàm ex locato cõueniretur conquestus erat frui sibi non licere, eóque nomine locatorem siue in iudicio, siue extra iudicium testatò interpellauerat, magis est vt cessante cauillationis suspicione non antè cõdemnandus sit, quàm locator intentionis suæ probationem impleuerit, 6 tametsi satisdatio per locatorem offeratur. 7 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Non enim solent dari literæ præcisæ nisi ex instrumento guarentigiato: non potest autem tale instrumentum.

2. Nam qui prior agit ex contractu vltro citróque obligatorio, prior quoque implere debet *l. Iulianus* 13. §. *offerri D. de action.empt.*

3. Debet enim locator conductori præstare vt frui possit *l. ex conducto* 15.§.*si vis tempestatis in fin.D.hoc tit.*

4. Cauillatio enim hæc est, maximè si non allegetur ista fruitio, nisi postquàm pensionis dies venit, verisimile nãque est quòd non fuisset conductor tandiu expectaturus si frui non potuisset vt sequitur in Defin.

5. Quod est contra bonam fidem *l.ex empto* 11.§.*vlt.l. bona fides* 50.D.*de action.empt.*

6. Debet enim prior probare is qui prior agit vt dixi *num.* 2.*ex l.Iulianus* 13.§.*offerri* D.*de action.empt.*

7. Nemo enim debet ideò cogi soluere quod ab alio postea sit repetiturus *l.nemo ideò* 171.*de reg.iur.*quoniam interest nostra non soluere potiùs quàm solutum repetere *l.* 3.*D.de compensat. l.si stipulatus* 15 *in princ. D. de fideiuss.* Iunge *l.quia satisdare* 6. *D.de suspect.tutor.l.testamento* 17.§. *non omnim.de* De *testamen. tutel.*Iunge *Defin.*7.*infr.*

DEFINITIO V.

Res empta ex precio alterius rei venditæ non censetur in eius locum substituta, nisi destinatione contrahentium.

FRequentissimum est apud nos locationis nouum genus quo quis animalia sua nutrienda alteri curãdáque tradit, æstimata quidem vt si fortè conductoris culpa non etiam fato suo aut casu pereant, vel deteriora fiant, sciatur quid ille reddere debeat, 1 sed ita tamen vti ne liceat conductori ea vendere inscio locatore, 2 nec eò minùs fœtus qui pendẽte cõductionis tempore prouenerit, inter locatorem & conductorem diuidatur, acsi communis inter eos esset proprietas: reliquus fructus ad solum conductorem spectet. 3 Commendam vulgò vocant. 4 Finge igitur ex vacca sic locata editum vitulum, quem conductor inscio locatore vendiderit, tum ex precio alium comparauerit, quem rursum alteri vendiderit, vix est vt locatori vlla in posteriorem hunc emptorem actio competat siue in rem siue in personam, quia nec locatoris vnquam vitulus fuit, nec substitutus videri potest in locum priùs venditi, 5 quando certissimi iuris est in iudiciis singularibus quale est vindicationis rem vnam numquam in alterius locum succedere, 6 multò minùs verò eam quæ comparata sit ex precio alterius rei venditæ: nam nec in vniuersali iudicio ea subrogationis species admitteretur. 7 Sed si ponas conductoris destinatione 8 id actum, vt is vitulus ex prioris precio emptus eius loco cederet, adéque conductorem constituisse eum se vitulum possidere nomine locatoris, magis est vt locatori traditus videatur, 9 & consequenter ita acquisitus vt cum possit à quocumque possessore vindicare. 10 Quod sine dubio procedit si addas prioris vituli venditioni consensisse locatorem ea lege vt ex precio alius emeretur, & in prioris vicem substitueretur, 11 præsertim si illud etiam concurrat vt conductor non sit soluendo: ex qua causa etiamsi directa vindicatio deficeret, vtilis tamen ex æquitate competere deberet. 12 Etsi enim non solet dominium nuda voluntate transferri, 13 in proposito tamen destinatio illa conductoris vitulum hunc suo licèt emptum nomine & ex propria pecunia, tamen pro locatore possidentis, traditionis vicem repræsentat ad transferendam possessionem, 14 & per possessionem dominium, 15 præcedente nimirum propter conuentionem, vtili transferendi dominij causa. 16 *Ita Senatus* 10.Cal.Decemb.1588. Iunge SC.De rei vindicat. & SC.9.infr.

1. Fit enim aliquando æstimatio ob hanc causam non vt vẽditionem faciat *vt in l. si inter* 21. *C. de iur.dot .l.æstimatis* 50. *solut matrim.*

2. *d. l. æstimatis* ibi: *si neque volente, neque ratum habente muliere l. vlt. D.de pact. dotal.*

3. Nec enim nouum est vt fructus rei locatæ pertineant ad conductorem quamuis non sit ipse dominus, quia eos percipit ex domini voluntate *l si seruus* 61.§. *locauit D.de furt.*

4. Quo tamen nomine depositum magis quàm locatio significatur *l.is penes quem* 6.*l.cùm hereditas* 9.*C.depos it.*

5. Actio autem in rem non datur nisi ei qui sit dominus vel iure gentium vel iure ciuili *l.in rem* 23.*D.de rei vindic.*vel qui habeat rem obligatam *l. pignoris* 17. *D. de pignor.* Vide Cauet. *cons.*202.*num.*3.

6. Bart.Castr.& alij *in l. vtrum l.si & rem l.sed etsi* §.1.*D. de petit.hered.*

7. Bart.*in l.imperator* 70.§.*si centum de leg.*2.*ex l.Titium* 47. §.*altero D.de admin.tutor.l.si patrum* 4.*C.commun.vtr.iudic.* Vide Bald.

de Bald. *in l. si mater* 3. C. *de rei vindic.* Non enim res ex precio aut precium ex re percipitur, sed ex negotiatione *l. venditor* 21. D. *de hered. vel act. vendit.*

8. Sæpe enim multùm potest destinatio *l. fundi* 17. §. *pen. & vlt.* D. *de action. empt. l. si chorus* 79. §. 1. *de leg.* 3. *l. qui res* 98. §. *ream* D. *de solut.*

9. Quia per clausulam constituti transfertur vera possessio *l. quod meo* 18. *de acquir. poss.*

10. *l. traditionibus* 20. C. *de pact.*

11. Non enim debet pacti sui cõmodo fraudari ille qui non aliter fuerat contracturus *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

12. Arg. *l. vxor marito* 55. D. *de donat. int. vir. & vxor.*

13. *d. l. traditionibus.*

14. *d. l. quod meo l. si quis conductionis* 25. C. *hoc tit.* Iunge *l. res ex mandatu* 59 D. *de acquir. rer. domin.*

15. *l. per procuratorem* 8. C. *de acquir. poss.*

16. Titulum enim aliquem præcedere necesse est qui sit habilis ad dominium transferendum *l. numquam nuda* 31. D. *de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO VI.

In contractu quem commenda vocant consuetudo loci seruanda est, & maximè attendendum ne fiat per conductorem deterior condicio ignorantis locatoris.

IN eo locationis genere de quo proximè diximus, sicut & in cæteris omnibus, id maximè seruandum est quod inter contrahentes actum probatur, siue scriptum sit siue non, 1 Dummodo nihil in fraudem legitimarum vsurarum factum fuerit. 2 Iam enim eò deuẽtum est vt plerique hac contractus specie in quo maximè bonam fidem præstari oporteret, ad occultandas vsurarias pactiõnes impiissimè abutantur. Cessante conuentionis potestate cuiusque loci consuetudo seruanda est. Alias enim apud alios contractus hic admittit condiciones. 3 Illa tamen ferè vbique viget consuetudo vt liberum sit conductori ex animalibus conductis aut quæ ex conductis edita sint quę vult vendere dum alia emat, & in venditorum locum substituat, ita vt non possit deterior facta videri condicio ignorantis locatoris. 4 Itaque sicuti hoc casu nulla locatori vindicatio, priuati dominij iure cõpetit aduersus emptorem, sic ita rem à conductore proprio quamuis emptã nomine, tanquam in suæ locum ipso iure substitutam vindicare prohibetur: tametsi iuris regula faciat vt quod ex mea pecunia comparatum est non ideirco meum fiat, 7 multòque minus quod emptum fuerit de pecunia ex rei meæ venditione rẽdacta, quandoquidem nec pecunia illa mea vnquam fuisse videri potest. 8 Planè si locatoris inscij animalia conductor vendiderit, nec alia substituerit quæ sint eiusdem aut maioris etiam precij, æquum est saluum esse locatori ius rei suæ à quocumque possessore vindicandæ siue bonæ fidei emptorem proponas, siue malæ fidei possessorem. 9 Nam quod dici solet moribus Galliæ qui non omnes ad nos vsque peruenerunt receptum esse, vt mobilium aut se mouentium rerum persecutio nulla sit, ad quam Seruianam inhibendam pertinet, 10 non ad auferẽdam domino cuius voluntas in alienatione non interuenerit, directam rei vindicationem. 11 *Ita tractatum* & decisum est in eadem causa.

1. *l. semper in stipulationibus* 34. *de regul. iur.*
2. *Arg. l. si ea pactione* 14 C. *de vsur.*
3. Quia cõtractus cõsuetudinarius iuri nostro est incognitus.
4. Numquam enim alter alterius condicionem deteriorem facere potest *l. 2. quod vi aut clam l. non debet alteri* 74. *de reg. iur. l. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fa. l.*
5. Cùm ex ipsius voluntate videatur conductor eam rem vendidisse.
6. Vice permutati dominij vt loquitur Papin. *in l. sed quod inde* 71. *& seq de leg. 2.*
7. *l. qui aliena* 8. C *si quis alter. vel sibi l. si ex ea* 6. C. *de rei vindic. l. si patruus* 4. C. *commun. vtrius que iudic. l. 2. C. pro socio.* Idémque est etiam si res empta sit ex mandatu meo *l. res ex mandatu* 59. D. *de acquir. rer. domin. l. 2. l. 1. qui potior in pign. hab.* nisi fuerit etiam meo nomine tradita *l. si procurator rem* 11. *De acquir. rer. dom. l. si ego* 24. vbi Bart. Bald. Castr. *de negot. gest.* Idem Bald. *in l. si vt proponis pag. 1. vers. cõsiderandum ergo ejs* C. *de rei vindicat.*
8. Pecunia enim precij non ex re sed ex negotiatione percipitur *l. venditor* 21. D. *de hered. vel act. vendit.* sicut nec res empta ex pecunia pignerata est pignerata, nec contrà, neque rursum pecunia furtiua quæ redacta est ex precio rei furtiuæ *l. idémque 7. in fin.* D *qui potior. in pignor. hab. l. si vnus* 67. § 1. D *pro socio. l. qui vas* 48. §. *vlt.* D. *de furt.*
9. *Ex reg. d. l non debet alteri* iunct. *l. id quod nostrum est* 11. *de regul. iur.* Hoc enim casu possessor & iuris communis & consuetudinis potestate destituitur.
10. Facilius enim est vt pignoris quàm dominij ius extinguatur.
11. *l. si liberam* 10. C. *quod cum eo qui in alien. potest.*

DEFINITIO VII.

Executio etiam quæ non sit præcisa non potest fieri vigore literarum præcisarum aduersus conductorem.

QVod supra diximus, 1 ex contractu locationis cùm sit vtrò citróque obligatorius exactionis præcisæ ius locatori aduersus conductorem non competere adeò verum est vt nec si locator admittat interceptionẽ conductoris, 2 valere tamen debeat executio quæ ex præcisis literis à iudice perperam concessis facta sit; 3 si non in ipso executionis primordio, & ante omnia locator protestetur nolle se præcisam fieri executionem. 4 Idémque est si de alio quolibet cõtractu simili agatur, id est qui sit vtrò citróque obligatorius. 5 *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Decemb. 1588.

1. *D. fin. 4. hoc tit.*
2. Quæ tamen non solet admitti cùm executio fit ex literis præcisis, hactenus nimirum vt impediat aut suspendat effectum executionis.
3. *Arg. l. 3 in princip. D. quod quisque iur.* Metus enim coactionis coactio est *l. nouissimè* 7. §. 1. vbi Bald. D. *quod falsi. tutor. autor.*
4. Hoc enim casu non habet conductor de quo conqueratur *arg. l. 1. §. quia autem in fin.* D. *quod legat.*
5. Puta de contractu emptionis *l. Iulianus* 13. §. *offerri de action. empt.* Nam emptio & locatio iisdem ferè iuris regulis constant. *l. 2. in princip.* D. *hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Casus in quo locator non cogitur præstare vt conductor fruatur ipsa re conducta, quæ alij tam locata fuerat.

PRæstare quidem locator ex natura contractus debet vt conductori re conducta frui liceat. 1 Sed si tibi pluresres vno contractu locauerim, quarum nonnullas iam anteà alij locaueram, túque sciens ac prudens licèt tacente me ad hãc conductionem accesseris, & pensionem quam à priore conductore habere debueram tu pro tuo iure me consentiente acceperis, 2 placet nulla me tibi actione teneri si posteà rebus ipsis frui malis, 3 quòd sufficiat pati me vt pensionem accipias. Adeò vt etsi fortè cum priore conductore conuenerat vt pensionis remissio ex causa peti posset, tecum verò ne vllo casu, 4 non ideò tibi remissionem fieri oporteat, quòd integram pensionem ab alio exigere non possis, videris enim consentisse vt quod ad eum pertinebat in meum locum succederes, ísque tibi, tu mihi solus maneres obligatus. 5 Idque facilius admittendum est si minori pensione rem conduxeris, quàm ille conduxisset. 6 *Ita Senatus* ex tempore 6 Cal. Decemb. 1588.

1. *l ex conducto* 15. §. 1. *& 2. in fin. D. hoc tit.*
2. Quasi translata in te locatione.
3. Nemo enim consilium mutare potest in alterius iniuriã *l. nemo potest mutare* 75. *de reg. iur.* & quod semel placuit amplius displicere non potest *vulg. cap. quod semel rod. tit in* 6.
4. Iam enim diximus conuẽtionem istã valere *Defin. 2. supr.*
5. Quasi breui manu *l. 3. §. sed si debitorem* D. *de donat. int. vir. & vxor. l. licèt* 43. §. *quoties D. de iur. dot.* Itaque potest tibi imputari cur securus sis nomen prioris conductoris *arg. l. 1. §. illud sciendum* D. *de separat.*
6. Quasi fuerat hoc precium periculi vt loquitur Scæuola *in*

l.vlt.D.de nautic.fœnor. Iunge *l si venditor 6 in fin.* D. *de seru. export. l. si sterilis 25. §. si tibi. de action. empt.* Cæterùm his omnibus casibus videtur secundus conductor.

DEFINITIO IX.

Æstimatio rei locatæ neque dominium neque periculum transfert in conductorem.

NOn quælibet æstimatio facit emptionem sed ita demum si id actũ sit, & negotij natura patiatur. 1 Itaque si ea locatio facta sit de qua supra diximus 2 non liberabitur conductor soluendo æstimationem si locator animalia ipsa habere malit. 3 Et vicissim si sine culpa conductoris animalia illa perierint, locatori peribunt non conductori. 4 Neque enim id actum videri potest locatione contracta vt dominium in conductorem transferretur: 5 proinde cùm quidam aduersus debitorem suum personali actione egisset ex chirographo, debitor autem prædium rusticum alij locasset cum animalibus æstimatis, adiectáque conuentione vt finita conductione æstimatio solueretur, placuit iure postulasse creditorem vt ea animalia tanquam ex bonis condemnati debitoris pignori caperentur, 6 neque potuisse conductorem eo prætextu intercedere quòd paratus esset æstimationem conuentam offerre si non integrum debitum persolueret, cuius consequendi gratiâ executio facta est. 7 *Ita Senatus* ex tempore 3. Cal. Decemb. 1588.

1. *l.1. D de æstimat. l. si inter 22. C. de iur. dot. l. æstimatis 50. solut. matr.*
2. *Defin. 5.*
3. *Vt in d.l. si inter.* Æstimatio enim fit hoc casu ea prorsus mente qua *in d.l si inter.*
4. Æstimatio enim periculum non facit eius qui accipit nisi cùm in eum transfert dominium *d.l.1.§. vlt. de æstim. act. l. plerumque 11. de iur. dot.*
5. *l. non solet 39. D. hoc tit.*
6. *l. à Diuo Pio D. de re indic.*
7. Cùm enim agitur hypothecaria oblatio facienda est totius debiti aut executio patienda *l. quandiu 6. C. de distract pign.*

DEFINITIO X.

Varij casus in quibus potest conductor locatori referre quæstionem dominij.

CErtum quidem est locatori ex contractu locationis agenti non posse referri quæstionem dominij: 1 sed tamen si dominij quæstionem in iudicium deductam à conductore locator contestatus sit, vtilis erit conductori exceptio iusti dominij: 2 quemadmodum & si ex nouo iure post locationem contractam res locata ad conductorem pertinere cœperit, 3 sed & si ponas locatum fundum aut ea lege acquisitum locatori fuisse vt eum retrouendere cogeretur illi ipsi cui subinde locauerit, aut pignoris tantum iure, vt plerumque fit, possessum, 4 nihil prohibet quominùs possit conductor ex locatione conuentus luere pignus, aut rem redimere. Non enim locatori iniuriam facere videri potest, aut mutare sibi causam possessionis qui iure suo vtitur. 5 *Ita Senatus* ex tempore 16. Cal. Ianuar. 1589. Iunge Defin. 3. De rei vindic. & Defin. 12. infr. hoc tit.

1. *l. si quis conductionis 20. C. hoc tit.* Iunge *l. conductores 34. eod. l. malè agitur 2. C. de præscript. 30. vel 40. annor. l non ab re 10. C. vnde vi.*
2. Propter vim contestationis quæ facit vt in iudicio quasi contrahatur *l.3. §. idem scribit* D. *de pecul.* Facit *cap. 1. Extr. de restit. spoliat.*
3. Iacobus Menochius *in remedio 11. recipiendæ poss. num. 42. & per tot.*
4. *Vt in l. qui fundum 75. D. de contr. empt. l. quadam mulier 77. D. de rei vindicat.*
5. *l. non solùm 35. §. quod vulgo in fin. D. de vsurpat. & vsucap.* Iunge *l. si duorum 42. D. de act. empt. l. iniuriarum 13. §. 1. D. de iniur.*

DEFINITIO XI.

Conductor ijs casibus quibus expelli per locatorem potest, non nisi ex autoritate magistratus expelli debet.

CConductorem qui re conducta malè vtitur expelli posse certum est. 1 Sed an propria locatoris autoritate & facto ipso, an iudicis accedente cognitione & imperio? Senatui placuit non nisi causa cognita id fieri debere, ne tumultus aut iniuriæ detur occasio, si locatori ius suum sine iudice exequi concedatur: 2 cùm fieri possit vt tandem appareat nihil dolo malo factum à conductore si eo audito & apud iudicem negotium discepteretur. 3 *Ita Senatus* pro Bartholomæo Blanc contra D. Baronem de la Serrà 3. Id Febr. 1589. & iterum pro N. Burdinat contra N. Rauiet 17. Cal. Ianuar. 1589.

1. *l. a lege 3. C. hoc tit.*
2. *l. non est singulis 176. De regul. iur. l. extat 13. D. quod met. caus l. 3. C. de pignor.*
3. Vide Ioannem Imbertum in Enchiridio *in verb. Le fermier.* Secus tamen est si iam finita locatione velit locator conductore n propria autoritate expellere. Id enim tunc potest Guid. Pap. *quæst 480* Boer. *cons. 7.* Canon *in cap. vlt. Extr. hoc tit.* Innoc. *in cap. 1. de imminut. eccles.*

DEFINITIO XII.

Casus in quo non potest conductor referre quæstionem dominij nec ob ius quæsitum ex postfacto nec si locator super eo nouo iure litem fuerit contestatus.

FVndum quem à Titio emeram ea lege vt ei quandocunque precium offerenti restituere deberem, 1 tibi in quinquennium locaueram. Finito locationis tempore cùm ex locato agerem vt fundum redderes, dixisti te non teneri, quòd redimendi ius Titio competens tibi acquisuisses. 2 Itaque oblato mihi precio cum accessionibus petisti vt ad retrouendendum condemnarer. 3 Placuit non priùs cogendum me fundum retrouendere, aut de iure redimendi tecum disputare quàm possessio mihi per te fuerit restituta. 4 Nam si aduersus locatorem ex locationis contractu agẽtem dominij quæstionem referre conductor nõ potest, 5 tametsi iam factus dominus, 6 multò minùs ex ea causa poterit quæ ad quærendum dominium pertineat, siquidem plus iuris habet qui iam dominus est, quàm qui in eo est vt dominus fieri debeat. 7 Nec aliud erit quamuis super ea redimendi facultate quam tibi competere intendis, litem tecum sim contestatus: 8 si non adeò in promptu doceas de iure tuo vt nihil à me in contrarium obiici possit. Tunc enim circuitus vitandi causâ 9 æquissimum est de tua quoque petitione de qua cognitum sit statim pronunciari. 10 Alioqui non ex eo solo quòd minùs cautè super iure redimendi contestari cœpero, vsque adeò mihi imputandũ est, vt lite pendente possessionis meæ iacturam pati debeam. 11 Illud verò multò alienius est, si quis dicat, quoties cumulatum est petitorium cum possessorio, debere vtrumque eadem sententia terminari propterea quòd petitorij quæstio possessionis momentum absorbeat. 12. Neque enim hoc casu ea cumulatio facta videri potest, cum reconueniendo potiùs quàm excipiendo, redimendi ius in iudicium à te deductum intelligatur. 13 Tantúmque abest vt in proposito petitorium absorbeat possessorij quæstionem, vt vel ad hoc ipsum præstandum quod petis, id est ad retrouendendum tibi, necesse sit me priùs fieri possessorem: cùm retrouenditio suapte natura requirat retrotraditionem, 14 quæ nisi à possessore fieri nullomodo potest. 15 Itaque multùm hic casus ab illo differt quo tu rem iam esse tuam diceres dominiique non acquirendi sed iam quæsiti referres quæstionem. 16 *Ita Senatus* 15. Cal. Ianuar. 1589.

1. *Vt in l.2.C.de pact.int.empt.& vendit.*
2. *Arg.eorum quæ dixim.in* Defin 10.*num* 3 *supr.*
3. Vitanda li circuitus gratiâ, qui semper vitandus est *l. domi-*
nus 53.*D.de condict.indeb.*
4. Numquam enim ob id solum debes me vincere quod possideas si à me habeas possessionem *l.1.§. vlt.D. vti possid.*
4. Vt dixi D.*fin.10.num.1.supr.*
6. Intellige si factus sit dominus ex causa affectata & malo more acquisitæ vt commiscendæ iniuriæ color quæreretur sicut in proposita specie, ne alioqui obstet quod dixi *Defin.10.* *num.3 supr.*
7. Plus enim est quæsitum ius habere quàm quærendum *Not.in l.is qui actionem 11.de reg.iur.*
8. Acquisitio litis quasi cõtrahitur per litis contestationẽ vt dixi *Defin.10.num.3.supr.eod.* Sed in proposito facta fuit contestatio super dominio quærendo non super quæsito, quæ minoris est efficaciæ ad impediendam restitutionem possessionis vt sequitur *in Defin.*
9. *Arg.l.dominus 53. D. de condict. indeb.l.3. §.pen. de donat. int.vir.& vxor.*
10. Quod pragmatici nostri solent dicere *per modò constat, modò agatur ex l.3 in princip.D.vt in possess.legat.* Iunge *l.ill à quo* 13.§ *si de testamento vers quid ergo ad* 3*C.Trebell.*
11. Magnum enim commodum est possessionis pendente lite §.*commodũ, Inst. de interdict.* Nec eius damno tã facilè affici debet litigator ob contestationẽ quæ fit persæpe metu comminationũ vt pragmatici nostri loquuntur.
12. *Ex notat.* per Bart. & alios *ad l.naturaliter* 12. §. *nihil commune D.de acquir.poss.* Canonist. *in cap. etsi causam Extr. de caus poss & propr.*
13. Aliud enim est reconuenire, aliud excipere, *l. cùm Papi-*
nianus 14.iunct. *Auth.& consequenter vbi notat. C. de sent.& in-*
terloc.omn.iud.c.
14. Quemadmodum venditio requirit traditionem *l.1.D.de act.empt.l.ab emptione* 58.D.*de pact.*
15. Cùm nihil aliud sit traditio quàm datio possessionis *l.* 3.*in princip.* D.*de act.empt.*
16. Quo demum casu ea obtinere deberent, quæ scripsimus *Defin* 10.

DEFINITIO XIII.

Casus in quo locator possessionem rei locatæ non potest repe-
tere à conductore citra satisdationem.

CVm tamen in suprascripta specie tu retrouenditionis petitæ precio vnà cum accessionibus omnibus obligaties, 1 satisdationis præstandæ onus mihi Senatus iniunxit, 2 nimirum de restituendis tibi fructibus si redimendi tibi ius competere quandocunque constaret, propterea quòd dubitari eo casu non posset quin ab illo tempore mora per me contracta fructus tibi deberentur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod necesse est fieri ad hoc vt fructus possint peti nec vicissim vsuræ vllæ debeantur, vt dixi *Defin.6.num.2.supr.de pact. int.empt.& vendit.*
2. Est enim satisdatio maximum & promptissimum in iure nostro remedium ad iniquitates multas corrigendas.
3. *l.2.C.de pact.int.empt.& vendit.*

DEFINITIO XIV.

Exceptio quæ ex ipsis contractus verbis nascitur facit ne pendente facti quæstione conductor sit prouisionaliter vt aiunt condemnandus.

IN locatione conuenerat vt si qua de causa conductor re conducta frui prohiberetur, remissio fieret pensionis, 1 Cùm allegaret conductor se propter pestem frui non potuisse, locator verò negaret, visum est nullam locatori adiudicationẽ fieri debere, ne fiduciariũ quidẽ lite pẽdẽte, 2 quoniam ea exceptio ex contractu ipso, & verbis conuentionis nasceretur, 3 præsertim cùm eo tempore pestem grassatam esse constaret: 4 itaque de facti veritate ante omnia inquiri debere placuit. *Ita Senatus* 4. Non. Decembr. 1590.

1. Quæ tamen conuentio superuacua videbatur cùm inesset ex ipsa natura cõtractus *l.ex conducto* 15.§ 1.*& seq.D.hoc tit.*
2. Quomodo fieri solet adiudicatio ista prouisionalis, cùm talis nulla conuentio expressè interposita fuit, vt dixi *Defin.* 4.*supr.*
3. Sunt enim fauorabiliores exceptiones quæ ex ipsis cõtractus verbis nascuntur, quàm quæ ex tota negotij æquitate, sicut & illæ quæ ex negotio natũ vt fauorabiliores sunt, quàm quæ extrinsecus veniunt *arg.l.maioribus 3.C.comm.vtr. iudic.*
4. Quod enim notorium est allegari sufficit, nec probari necesse est *vulg. iurib.*

DEFINITIO XV.

Minor non potest restitui aduersus conductionem ob id solum quod recepit in se casus fortuitos nisi aliunde læsio probetur.

ADeò verum est pluriem annorum facta locatione vnicum contractum intelligi, 1 & vnius anni sterilitatem cum aliorum vbertate compensari debere, 2 vt nec minor audiendus sit si in integrum restitui velit aduersus conductionem ex eo solo quòd periculum in se receperit omnium casuum fortuitorum 3 per quos factum sit vt per aliquod tempus frui non potuerit. Fieri enim potest vt sequentis temporis vbertas cum eo commodo compensata, fructuosam tandem & vtilem faciat conductionem. 4 Aliam igitur probandæ læsionis rationem iure minor debebit vt restituatur. 5 In proposita verò specie illud etiam minori obstabat, quòd non solus ipse, sed cum patre & ex patris consilio contraxerat, vt nihil temerè & inconsultò per ætatis lubricum fecisse videretur. 6 Quamquam magis placebat si aliunde læsio bene probaretur, non ex eo solo impediri debere restitutionem, non magis quàm si minor cum alio maiore contraxisset. 7 *Ita Senatus* in causa Iohannis Antonij Gleyron, & Ioannis Crispini contra D. de Moyron Idib. Decemb. 1590.

1. Dixi *Defin.3.num.4.supr.*
2. *l.licèt certis annis 8.C.hoc tit.l.ex conducto 11.§. Papinianus aliàs l.si vno D.eod.*
3. Non enim restituitur minor aduersus eam pactionem quæ etiam à maiore eóque diligente patrefamilias fieri possit, *l. minor* 48.§.*vlt.*D.*de minor.*iunct.*l.verum* 11.§. *item non restituetur.& seq.eod.ill.tit.*
4. *d.l.Papinianus aliàs d.l.si vno anno.*
5. Non enim restituendus est minor ob hoc solum quòd sit minor, nisi se etiam læsum probet *d.l.verum* § *fciendum l. quod si minor* 24.§.*non semper de minor. l.nam post.aquàm* 9.§.*si minor. de iureiur.*
6. Nullum enim melius consilium est pro filio quàm paternum *l.vlt.C.de curat.furios l.vlt.C.qui & aduers.quos.*
7. Nam & restitueretur contra patrem ipsum si ab eo læsus esset *l si superstite 5.vers.sanè C.de dolo.*Iunge *tit. C si tut. vel cur.at.interuen.*

DEFINITIO XVI.

In contractu locationis cùm sit bonæ fidei faciendæ est interpretatio ex æquitate contra rigorem verborum.

LOcauerat mihi Titius fundum in triennium fruendũ ex eo tempore quo prior alterius triennij conductio finita esset, quæ ex verbis contractus finem accipere debuerat Cal. Nouembribus. Eundem fundum ego tibi sublocaueram ex iisdem Cal. Nouembr. subiecta clausula vt præstarem tibi frui licere eo prorsus modo quo frui mihi ex contractu meo liceret. Euenerat vt propter intercalatũ eo anno decendiũ celebri illa neque vnquam satis laudata Diui Gregorij decimi tertij Põtificis maximi constitutione, 1 prioris conductionis prorogatio facta esset in vndecimum vsque Nouembris diem: facto in eam rem generali Senatusconsulto, 2 ne qua ex eiusmodi intercalatione debitoribus aut creditoribus iniuria fieret. Non putauit Senatus teneri me præstare, vt ex Calendis Decẽbribus frui incipias, cùm ego non nisi post elapsum decendium illud, incipiam habere ius fruendi: 3 nec ad rem pertinuit, quòd alienam rem sicut vendere ita & locare potuerim, 4 sitque mihi imputandum cur ex eo præci-

sè die Calendarum Nouembrium cõductionis tuæ tempus incipere voluerim. 5 Quis enim credat id inter nos actum, vt sine causa nullóque proposito fraudis emolumento plus iuris in te transfere vellem quàm ego haberẽ? 6 Aut quid apertius, quàm noluisse me in duriorem causam obligari cùm hoc ipsum diserte inter nos conuenisset, vt eodẽ prorsus modo, tu egóque frueremur 7 ? Præsertim cùm fruendi impedimentum non ex facto meo, aut in aliquam meam vtilitatem veniat, sed ex casu fortuito, hoc est ex summi Pontificis improuisa voluntate, 8 Senatúsque ad Pontificiam constitutionem interpretatione: commodo autem prioris conductoris. Minus mouere potuit, quòd subiecta illa clausula generalis sic intelligi debere videretur, ne præcedenti clausulæ speciali derogaret. 9 Neque enim aliam quàm supradictam interpretationem recipere poterat, cùm alioqui futurum esset vt nihil operaretur. 10 Erátque potius quod imputaretur tibi cur non fuisses diligentior in exquirendo, quonam demũ tẽpore cõductionis meæ tẽpus inchoandũ foret. Ita enim cognouisses, non ex eo die quem conductionis tuæ principio destinaueram inchoatum eam iri, sed ex eo tãtùm quo prior conductio finem accepisset. 12 Satis igitur tibi esse debet, maximè lucrum captanti, 13 si quanto tardiùs frui cœpisti tanto tardiùs frui desinas, prorogato etiam in aliud decendiũ conductionis tuæ tẽpore, 14 quamuis tua possit interesse si fortè posterioris decendij longè minor sit quàm prioris vtilitas ob casuales & fortuitas aliquas obuentiones. 15 Vtique enim euenire ex contrario potuit vt maior esset, non tam autem quid euenerit quàm quid euenire potuerit, regulariter in interpretandis contractibus inspiciendum est: 16 sicuti nec tam quod nominatim dictum scriptúmque quàm quod re vera & ex bona fide actum est. 17 *Ita Senatus* ex summa æquitate contra verborum rigorem consentientibus omnium sententijs pro Andræa Morard contra Ioannem Franciscum Durádard procuratorem fiscalem Tarentasiæ 4. Id. Nouembr. 1592.

1. Quæ in Calendarij emendationem facta est anno 1582.
2. Quo adprobata fuit illa Calendarij emendatio.
3. Vt ius subconductoris ex persona & iure primi conductoris æstimetur ne plus iuris habeat secundus conductor, quàm primus.
4. *l. rem alienam 28. D. de contr. empt. l. non solet 38. D. hoc tit.*
5. Cùm enim nulla in verbis est ambiguitas non debet admitti quæstio voluntatis *l. illè aut ille 25. §. 1. l. non aliter 69. de leg. 3.*
6. Contra *vulg. l. nemo plus iuris 71. de reg. iur. l qui tabernas 32. D. de contr. empt.*
7. Tanquam substituto secundo conductore in ius & locum primi vt in specie *l. 1. D. ad SC. Treb. l. 2. §. 1. de hered. vel act. vend.*
8. Voluntas enim Principis quæ præuideri non potuit, censetur casus fortuitus *l. Lucius 11. D. de euict. l. si fundus 33. D. hoc tit.*
9. Vna enim clausula recipit ex alia interpretationem *l. qui filiabus 17. de leg. 1. l. Titia 134. § idem respondit de verb. oblig.*
10. Est autem semper ea interpretatio capienda per quam fiat vt verba omnia aliquid operentur *l. si quando 109. de leg. 1. l. 4. De vsur.*
11. *Arg. l. qui eum alio 19. de reg. iur. l. 2. C. de furt.*
12. Idque euidenter actum fuit inter nos, semper autem in stipulationibus cæteríque contractibus sequimur id quod actum est *l semper in stipulationibus 34. de regul. iur.*
13 Est enim semper minùs fauorabilis causa eius qui certat de lucro captãdo quàm eius de damno vitando, *l. quod autem 6. §. simili modo dicimus D. quæ in fraud. credit. cum similib.*
14. Ita enim fit vt nihil de conductionis tuæ tempore detrahatur.
15. Quæ ideò casuales appellantur, quòd non nisi casu obueniant, ac proinde indifferenter ad quo lcumque tempus.
16. *l. pen. C. de solut. l si pater 12. C. de inoff. test. l. qui bona 13. § eum inter D. de damn. infect. l. Statius Florus 48. §. 1. de iur. fisc.*
17. *d. l. semper in stipulationibus l. Labeo 7. §. vlt. de supell. legat.*

DEFINITIO XVII.

Conductor non est condemnandus pendente lite si certam alleget solutionem, quousque actor ipse eam negauerit.

CConductor ex locationis instrumento conuentus ad solutionem pensionis si fateatur se vsum re cõducta, sed alleget solutionem, 1 non priùs condemnationi fiduciariæ & prouisionali sit obnoxius, 2 quàm locator ipse de solutionis veritate interrogatus vel confessus sit vel negauerit. Cùm non nisi per negationem fiat res dubia, 3 nec æquum sit bis idem solui. 4 Sed hoc ita si solutio non in genere allegetur, sed in specie, hoc est expresso tempore solutionis, & quantitate pecuniæ solutæ, vt scire locator possit quid respondere debeat, & quid fateri vel negare. 5 *Ita Senatus* ex tempore pro D. de Combefort contra N. Coyrin 4 Id. Decemb. 1592.

1. Est enim solutio allegata adeóque probanda cùm sit facti *l. consilio 7. §. vlt. D. de curat. furios.*
2. Cui solet locus esse pendente quæstione facti inter locatorem & conductorem, vt dixi *Defin. 4 sup.*
3. *l. vlt. C. quib. ad libert. procl. non licet.*
4. *l si quis dolo 51. in fin. D. de reb. iudicat. l. bona fides 57. De regul. iur.*
5. Solent enim captiosæ & incertæ esse generales allegationes *l. cùm Aquiliana 5. D. de transact. l. 3 D. de accusat.*

DEFINITIO XVIII.

Si solutio probetur incontinenti vel probari possit, intra dilationem competentem, non est interim conductor condemnandus.

SEd nec vsque adeò præcipitandus est conductor allegans solutionem vt non ei detur dilatio competens si dicat velle se eam in promptu & per instrumenta probare. 1 Interea igitur fiduciariæ & prouisionali condemnationi locus nullus erit. 2 Quòd si locatori non cum conductore res sit, sed eum ipius herede qui legis & inuentarij beneficium à se imploratum dicat, multò magis differenda omnis condemnatio est, dandáque heredi dilatio intra quam doceat de inuentario. 3 Cùm eo etiam facto adhuc sustinenda sit condemnatio in id vsque tẽpus quo vocati sunt, & auditi cæteri creditores & legatarij, omnes denique quorum interest. 4 Sanè post elapsa dilationis datæ tempora si nihil probatum sit, prouisionali adiudicationi locus fit, interdum etiam diffinitiuæ. 5 *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron contra illustres Comites de Rouilliase fratres R. Archiepiscopi Tarentasiensis 17. Cal. Febr. 1593.

1. Officium enim boni iudicis est lites & diminuere & expedire quantum potest *l. quidam 21. De reb. credit. l. 1. C. de administr. tutor.*
2. Vt lis expediatur per *modò confitat modò negat. ut l. 3. in princip. vt in poss. legat. l ille à quo 13. §. 1. D. ad SC Trebell.*
3. Inuentarium enim facit vt non possit heres condemnari, nisi quatenus est in hereditate *l. vlt. C. de iur. delib.*
4. *d. l. vlt. §. & si præfatam. iunct. l. etiam 21. §. vlt. D de minor. l. nam ita 39. de adopt.*
5. Ex postfacto enim apparet non nisi per calumniam & falsò allegatam fuisse solutionem cùm non eatium & non apparẽtium idem sit iudicium *vulg. l. duo sunt Titij 30. D. de testa. tutel. §. si aduersus rest. de nupt.*

DEFINITIO XIX.

Successor in beneficio non tenetur stare colono prædecessoris, vt nec emptor colono venditoris, nisi in casibus.

REctor ecclesiæ non tenetur stare colono prædecessoris cùm non ab eo, sed ab ordinario beneficij collatore ius in beneficio habeat. 1 Nam nec emptor tenetur stare colono venditoris si non ea lege emerit. 2 Nec tantùm in emptore fundi id locum habet, sed & quod magis est in emptore fructuum. Id enim est quod Galli dicunt *Vente de fruicts rompt cense*. Sed hoc ita, si non fructus ipsi specialiter aut fundus conductus, aut denique bona locatoris omnia generaliter sint conductori obligata: eo namque casu non priùs locatori res aufferenda est quàm indemnitas ei præstita sit. 3 Sed ea distinctio non cadit in rem ecclesiasticam,

cam, quippe quæ à prælato non magis obligari possit, nisi in vtilitatem ecclesiæ, quàm alienari. 4 *Ita Senatus* in causa Bartholomei Falcoz contra R. Petrum Trabuchet Canonicum Maurianensem 5. Id Febr. 1593.

1. Bal. *in l. emptorem 9. vers. quæro nunquid successor C. hoc tit.* Guid. Pap *quæst.* 480.
2. *d. l. emptorem l. si merces 25. §. 1. D. eod.*
3. Imbert. *in Enchirid.*
4. *Novell. 7. De non alien. reb. eccles.*

DEFINITIO XX.

Qui ius habet à meo conductore non magis potest referre mihi quæstionem dominij quàm conductor ipse.

REm quam tu mihi vendideras, ego subinde tibi locaueram, 1 eandem tu alteri postea donaueras, quasi venditio sine causa & perperam facta fuisset, possum aduersus donatarium perinde ac contra te agere, 2 nec magis ei licebit referre quæstionem dominij, quàm tibi liceret si ex locato conueniteris, 3 non solùm quòd lucrativam causam habeat, ideóque nocere illi debeat dolus autoris sui, 4 sed etiam quòd cùm ab eo ipso ius habeat qui mihi vendidit, non possit ille plus iuris habere ex donatione quàm ego ex venditione, saltem quandiu venditio subsistit, 5 saluo ei iure si quod habeat impugnandæ meæ emptionis: 6 Sed & si agam interdicto retinendæ possessionis aduersus donatarium, tuëdus ero in mea possessione, licèt eam donator idémque cõductor meus corporaliter donatario tradiderit, 7 non solùm si agam conditione ex lege Iustiniani vt facto conductoris amissa possessio, & in alium translata, retenta videatur, 8 sed etiã si quid aliud sit quod odiosam faciat donatarij causam, 9 vt puta si prętextu donationis à mulierecula extorte alienam litẽ redemisse existimetur. 10 *Ita Senatus* in causa quàdam Augustanorum ex tempore 10. Cal. Mart. 1593.

1. Fit enim hoc plerumque nec semper hoc pactum illicitum aut vsurarium est *l. qui fundum 75. D. de contr. empt.* quasi in partem precij ea res sit *l. si sterilis 21. § si tibi D. de action. empt.*
2. Iuxta *reg. l. quod ipsis 141. de regul. iur.*
3. Tibi autem certè non liceret *l. si quis conductionis 25. C. hoc tit.*
4. *l. apud Celsum 4. § si cùm legitima D. de doli except.*
5. *l. sive autem 9. § si duobus D. de publician. l. si ea res 31. §. vlt. de act. empt.*
6. Nam neque potest donari res quæ iam fuit vendita quanuis à non domino, cùm si postea is qui vendidit dominus fiat, cogatur implere venditionem *l. si quis alienam 46. eod. tit. de action. empt.*
7. Non enim potuit conductor meus in alium transferre rei meæ possessionem quam ipse non habuit *l. 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*
8. *Ex l. vlt. vbi not. C. de acquir. possess.*
9. Quę semper minùs fauorabilis ideo est quia donatarius certat de lucro captando l. *non dubet 41. §. 1. de reg. iur. l. quod autem 6. § simili modo dicimus D. quæ in fraud. cred.*
10. Sunt enim odiosi omnes alienarum litium redemptores *l. per diuersas 34. C. mandat.* præsertim qui donationis colorem quærunt vt fraudem faciant legi *l. ab Anastasio 35. eod.*

DEFINITIO XXI.

Periculum fructuum collectorum pertinet ad conductorem, nec si omnes fortuitò perierint, remissio tamen eo nomine vlla peti potest.

PEnsionis remissio non solet fieri conductori ob damnum casu fortuito aut vi maiore contingens in fructibus iam perceptis, 1 quoniam eorum periculum ad conductorem pertinet ad quem & dominium spectat. 2 Etsi enim fructus non tam seminis quàm soli iure percipiuntur, 3 ex locatione autem nec dominium transfertur, 4 nec possessio, 5 domini tamen voluntate eos percipere conductor videtur, ideóque & suos facit perceptione sola, 6 quasi perceptionis patiẽtia sit vice traditionis. 7 Nam & inde fit vt si fundi locati fructus conductor aut clam deportauerit, id est præter voluntatem domini cui pro pensione obligati expressè fuerant, aut alteri ante perceptionem vendiderit, furtiui fiat deportatione, 8 quia priore casu voluntas deficit ex parte domini, posteriore verò deest perceptio ex parte conductoris, quippe cùm eos emptor suo non conductoris nomine percipiat. 9 Et sanè cùm percepris à conductore fructibus locator ex parte sua contractui prorsus satisfecerit, æquissimum est & ex bona fide vt vicissim conductor ex parte sua satisfaciat, quod non aliter facere potest, quàm si conuentam pensionem totam soluat, 10 etiamsi quid esset quod impediret ne conductor fructuum dominus factus videretur. Nam & eadem ratione constitutum cernimus vt quamuis rei venditæ dominium ante traditionem maneat venditoris, 11 periculum tamen spectet ad emptorem statim atque perfecta emptio est 12 quod fit nudo consensu citra traditionem, 13 nimirum quia emptori imputari potest cur ex quo perfecta emptio fuit, non obtulerit precium & petierit rem sibi tradi; 14 quamquàm non eadem prorsus hac parte conductionis & emptionis ratio est vt nos primis Coniecturarum nostrarum libris docuimus. 15 Illud sanè obseruandum est non statim atque fructus sunt à solo separati esse eos periculo conductoris, sed ita demum si fuerint collecti, & in horreo recónditi 16 quia nec ante percepti videntur, 17 dummodò non steterit per conductorem quominus eos colligeret suo tẽpore. Nam si in mora fuerit colligendi & percipiẽdi, ad eum perinde periculum spectare debebit. 18 *Ita Senatus* causa in Nicolai Fabri cõtra Ioannem Mouton & alios 5. Cal. Mart. 1593.

1. Bart. *ad l. ex conducto 15. §. si vis temperastis D. hoc tit. & ad l. si merces §. vis maior eod.*
2. Casus enim fortuiti pertinent ad dominum *l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act.* Castrens. *ad d. §. si vis, num. 2. & 3.*
3. *l. qui scit 21 §. 1. D. de vsur.*
4. *l. non solet 39. D. hoc tit.*
5. *l. si quis ante 10. §. 1. de acq. p. ff. l. 2. C. de præscr. 30. annor.*
6. *l. si seruus 61 §. locauit de furt.*
7. *Arg. l. 2. C. si quis alter vel sibi l. quis saxum 6. vers. quæs. traditio D. de donat. l. 1. §. vlt. rustic. prad.*
8. *d. §. locauit l. si seruus 61 de furt.*
9. *l. Pomponius 29. quib. mod. vsusfr. amitt.*
10. Ratio est Bartoli *ad d. l. si merces 25. §. vis maior.*
11. *§. vendita Inst. de rer. diuis. l. traditionibus 20. C. de pact.* sed neque traditio secuta ex causa venditionis transfert dominium nisi solutum sit precium aut saltem habita fides de precio *l. quod vendidi 19. D. de contr. empt.*
12. *§. cùm autem Inst. de empt. & vendit. l. 1. C. de peric. & commod. rei vendit.*
13. *d. §. cùm autem l. 1. §. item emptio D. de rer. permut.*
14. Vt proinde nullum damnum sentire videatur ex regula *l. quod quis 203. de regul. iur.*
15. *libr. 2. Coniect. cap. 4. & 5.*
16. Castrens. *ad d. l. ex conducto 15. §. si vis hoc tit.*
17. *l. si fructuarius messem 13. D. quib. mod. vsusfr. amitt.*
18. Idem Castr. *ad d. § si vis in princip. l. si ex legati 23. & seq. l. si seruum 91. § sequitur de verb. oblig. l. lectos 12. & l. quod si neque 14. D. de peric. & commod. rei vendit.*

DEFINITIO XXII.

De differentijs conductorum, & quando fructus pereant locatori.

DIstinguendæ tamen sunt hac parte tres conductorum & colonorum species. 1 Aut enim colonus partiarius est, aut qui totam rem sibi cõduxerit certa mercede in pecunia, qui magis propriè conductor dicendus videtur, aut qui certam illam mercedem præstet in frumento, vino, vel oleo aliáve simili re qualibet, 2 & hic contractus innominatus est locationi tamẽ simillimus & proximus, easdémque recipiens præstationes. 3 Priore casu damnum quod in fructibus contingit etiam postquam percepti sunt, inter dominum & colonum pro partibus diuiditur, quasi contracta inter eos societate. 4 Secundo verò demùm casu ea obtinent quæ suprà diximus, vt mercedis remissio fiat propter damnum emergens vi maiore ante non post perceptos fructus. 5 Quò etiam

pertinet 'quod rescriptum est 6 dominum horreorum periculum vis maioris,& effractarum latronum præstare non deberet: id est periculum fructuum in horreo reconditorum,quippe qui iure dominij, vt diximus,spectēt ad conductorem,ex quo percepti sunt. 7 Quamquam & damnū quod ante perceptos fructus contingit non semper locatori imputandum est,sed ita si graue sit & intolerabile. 8 Vltimo verò casu licèt fructuum dominium perinde eadémque ratione spectet ad percipientem quòd eos voluntate domini percipiat,9 si tamen cōuenerit vt merces soluatur ex iis ipsis mercibus quæ in fundo locato nascerentur, indubitatum est ad eam vsque quantitatem quæ mercedis nomine præstari debeat damnū fructuū quāuis perceptorū ad locatorem pertineret:10 sed si de mercibus in genere actū sit, puta si locatus sit fundus frumentarius certo modiorū fruméti numero,aut oliuetū sub certa olei pōderatione, difficilius est quid dicēdū videatur.11 Adhuc tamen tentari potest æquum esse vt ad eā vsq; quantitatē quæ pro mercede debeatur,succurramus cōductori, quia nihil ei potest imputari cur non citiùs distraxerit, aut cōsumpserit fructus perceptos,quos vtique locatori reddere aliquando debuit. 12 Nec ad rem facit quòd iis venditis potuisset alios soluere cùm frumentum,oleum ,& alia eiusmodi sint ex earum rerum numero quę recipiūt in suo genere functionem.13 Boni enim consulere dominus debet,quòd ex iis fructib. qui in suo fundo prouenerūt sibi soluatur.14 Neque cogendus est conductor , vt vitandi periculi causa, fructus quos percepit , & iam in horreo habet,ante tempus distrahat,aliósque subinde comparet, 15 præsertim cùm cariores esse soleant , qui longiore post messes tempore comparantur.16 Aliáque causa est eius qui fundum ad pecuniam numeratam conduxerit. Hic enim si fructus tardiùs distrahat,quod pro suo iure facere credendus est,idcirco facere videtur vt cariùs posteà vendat.Proinde est quod sibi imputet si eum spes fallat,& pro sperato lucro quod euenire poterat , damnum præsens sentiat: quasi qui huius periculi precio lucri spem vltrò æstimauerit.17 Ergo si maiore vi siue diuina , 18 vt nostri distinguunt,siue humana fructus omnes absumantur,totius mercedis remissio facienda erit. Sed hoc ita si & sine culpa conductoris damnum contigerit , 19 & ante tēpus quo merces solui debuit. Nam post lapsum id tempus imputari potest conductori cur ad diem non soluerit,20 cessátque supradicta ratio quæ anteà conductorem excusabat,21 licèt dici soleat non ex solo tēporis lapsu cōstitui debitorem in mora, nisi sequatur interpellatio 22 præterquàm in pœnalibus,23 non enim sola moræ ratio facit vt fructus post diem pereant conductori , sed illa etiam & præcipua quod fructuum dominium ad eum pertineat, 24 & regulare sit vt res pereat domino: 25 si non euidens æquitas contrarium suadeat. Sufficítque diem euenisse, cuius expectandi necessitas conductorem in id vsque tēpus à periculo liberauerat. Dico expectādi necessitatem, quia plerumque locatoris interest vt ante dictam diem promissa in fructib. merces non soluatur,26 cùm seruādo seruari nequeant,& plerumque longiore custodia vel minuantur,vel deteriores fiant. 27 *Ita tractatum est* in supradicta causa.

1. Ex doctrina Bart. *ad l si merces 25.§. vis maior D. hoc tit.*
2. *Vt in l. si olei 21. C. hoc tit.*
3. Ex doctrina eiusdem Bart. *ad l. 2. D. de rer. permut.*
4. *d. §. vis maior in fin.* Damna enim omnia sicut & lucra inter socios communicantur *l. pro socio arbitr 38. & pass. D. pro socio.*
5. Dixi *Defin. præced.*
6. *in l. 1. C. hoc tit.*
7. *d. l si seruus 61. §. locani de furt.*
8. *d. §. vis maior.* Dixi *Defin. 3. supr.*
9. Quæ ratio est Africani *in d. §. locani.*
10. Quasi hoc casu conductor sit debitor speciei potiùs quàm generis aut quod effectu idem est generis quidē sed per modum speciei *arg. l. si debitor 39. §. verisimile de contr. empt.*
11. Quia hoc casu conductor est debitor generis quod perire numquam potest *l. incendium 11. C. si cert. pet.*
12. Hoc enim damnum ad conductorem pertinet cùm aliquid potest ei imputari.
13. Sicut cætera omnia quæ consistunt in pondere, numero & mensura *l. 2. §. mutui D. de reb. credit.*
14. Quos & tacitè obligatos habuit pro pensione *l. in prædijs 7. C. in quib. caus. pign. tacit. contr.*
15. Nam & qui inde comparati essent: æquè perire possunt.
16. Precia enim rerum pro temporum varietate mutantur *l. precia 63 D. ad leg. falc.* & quo rariores sunt merces, eo etiam pretiosiores, sunt autem rariores posteriore anni tempore.
17. *Vt in l. vlt. D. de nautic. fœner. l. pen. C. de solut.*
18. Quam Græci μεῖζον βίαν appellant de qua *in dict. §. vis maior.*
19. Numquam enim casus fortuitus eum excusat cuius culpa præcessit casum.
20. Etiam citra interpellationem,quia debuit offerre vt se periculo eximeret,& in mora constitueret aduersarium vt periculum in eum transferret,semper enim periculum eius est qui est in mora *l. si seruum 91. §. sequitur de verb. oblig.*
21. Vbi autem diuersa ratio est,ibi ius quoque diuersum esse debet *l. illud. 32. ad leg. Aquil.*
22. *l. mora 32. D. de vsur.*
23. *Ex l. magnam 12. C. de contr. & committ. stipul.*
24. Dixi §. 7. *supr.*
25. *l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act.*
26. Quo casu cùm dies pro creditore apposita est,non potest ei solui ante diem *l. eum qui 15. alias l. 3 nouellæ De ann. legat. l. 3. §. cum Pollidius de vsur. l. si ita relictum 43. §. Pegasus de leg 2.* Esset tamen tutius vt conductor etiam ante diem offerret merces istas locatori,vt appareret an sui gratia locator adiecta diem vellet an gratia conductoris. Alioqui poterit semper causari locator, sibi etiam ante diem solui potuisse, ne possit conductor dicere nihil sibi esse imputandum quòd non soluerit , quia tempus regulariter adicitur pro debitore non pro creditore *l. quod certa die 70. de solut.*
27. De quibus *in l. lex quæ tutores ad fin. C. de administ. tutor.*

DEFINITIO XXIII.

Fructus à conductore percepti ei pereunt , quamuis æquè fuissent apud locatorem peruuri.

ILlud verò conductorem excusare nō debet à periculo damni post diem vi maiore contingentis , quòd si ad diem soluisset æquè damnum illud locatori contigisset.2 Potuit enim locator eos fructus si ad diem habuisset,vendere,atque ita futuri cuiuslibet periculi metu se liberare.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg. l. si alius 7. §. est & alia D. quod vi aut clam.* in illis verbis: *æquè periturus ædibus.*
2. *l. cùm res 47. §. vlt. de leg. 1. l. item si cum 14. §. quid si rem in fin. D. quod met. caus. l. item si verberatum 15. §. vlt. D. de rei vindic. l. in Asia 12. §. vlt. D. depos.*

DEFINITIO XXIV.

Damnum contingens fructibus in odium aut locatoris aut conductoris ei imputatur cuius odio contigit.

NOn solùm autem imputatur omnimodo conductori damnum quod in fructibus contingit post diem quo solui domino mercedis nomine debuerunt,1 sed etiam si eius culpa aut facto damnum antè diem contigerit.2 Culpæ autem annumeratur & si ab eius inimico,aut in ipsius odium damnum datum sit,siue iustæ siue iniustæ inimicitiæ proponantur.3 Ex contrario igitur, si in odium aut incommodū locatoris damnum emerserit, præstare id locator conductori omnimodo debet.Multò igitur magis remissionem pensionis pro portione damni facere compelletur. 4 Exemplum esto , si frumentum ex decimis ecclesiasticis collectum à conductore& in ipsius horreo iam reconditum in vsus belli occupatum sit imperio supremi Principis aut magistratus,qui non frumēta cōductoris,sed fructus decimarū capi iusserit. Id enim apparet fieri in præiudicium & dispendium possessoris beneficij ad quem decimæ ipsæ pertinent , non conductoris.Alia ratio est damni quod rebus coloni in fundo locato existentibus illatum est. Id enim omnimodo pertinet ad conductorem,tanquam ad dominum,5 Nisi in odium locatoris contigerit.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secun-

1. Secundum ea quæ diximus *Desin.22.num.20.supr.*

2. *l.si quis domum 9.alias l.si quis fundum § si colonus & seq. l.videamus 21.& pass.D.hoc tit.*

3. *l si merces 25 §.conductor.* vbi glos. *eod.tit.l.in his rebus 65. D.solut.matrim.l.si us cum quo 26 D.commun.diuid.*

4. Facilius enim est vt locator teneatur remittere pensionem quàm vt cogendus sit præstare id quod interest conductoris.

5. *l.quæ fortuitus 6.C.de pign.act.cum similib.* & apertiùs *in l. damnum 12.C.hoc tit.* Bart *in l.si merces 25.§.vis maior.D.eod.*

6. *d.§.conductor est d.l.in his rebus 66.solut.matr.*

DEFINITIO XXV.

De differentia locationis & venditionis fructuum, itémque tacitæ & expressi pignoris fructuum pro pensione.

NOn est fructuum emptio in omnibus similis conductioni. Etsi enim vtroque casu dominium fructuum [1] acquiritur percipienti, tamen ex causa emptionis acquiritur statim atque fructus à solo separati sunt [quàdiu enim solo cohærent fundi dominium vel inuito domino sequuntur. 2] idcóque eos deportare inscio venditore, & alii etiam ante perceptionem vẽdere emptor potest citra periculum furti. 3 Quod secus est in fructibus locati fundi. Illi enim vt diximus non prius acquiruntur conductori, quàm eos perceperit, & quidem ex domini eiusdémque locatoris voluntate: 4 quamquam hac parte distinguendum est, An fundi locati fructus expressè obligati sint locatori, an tacitè duntaxat: 5 hoc enim casu, id est cùm de pignore nihil conuenit non facit furtum conductor qui fructus deportat inscio domino. Alioqui furtum facerent omnes ferè conductores, qui cùm fructus percipiunt non solent domino denunciare, nisi si dominus ipse priùs sibi caucrit, & à iudice vt moris est impetrauerit, ne cõductori liceat fructus exportare, quin prius aut mercedis solutio, aut saltem quantitatis, & qualitatis fructuum descriptio facta sit. 6. At expressa illa conuentio vt fructus specialiter obligati sint pro mercede, facit vt iam inde ab eo tempore quo pignus contractum est videatur dominus voluntatem suam declarasse, 7 sibique per fructuum retentionem consulere voluisse, 8 si ante perceptionem solui debuit, 9 nec solutum fuit. Proinde non est hîc verum quod iactari solet eandem taciti & expressi esse potestatem. 10 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. De quo vide quæ scripsi in *prima parte Chiliadis nostræ De error.pragmat.*

2. *l fructus pendentes 44.de rei vindicat.*

3. Iure namque suo vtitur qui vendit rem quam emit priùs. Facit *text.in l.si seruus §.locauit D.de furt.*

4. Ideóque fiunt furtiui si eos emptor perceperit suo nomine vt ratiocinatur Afric *in d.§.locauit* vbi additur idem esse si conductor eos clam deportauerit, id est inscio locatore.

5. Nam & tacitè obligati intelliguntur *l. in prædys 7. D. in quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.*

6. Nam cùm pensio non soluitur etiam expelli conductor potest *l.ade 3.C.hoc tit.* multò magis possunt ex hac causa fructus sequestrari in quo præcipuum taciti pignoris commodum versatur.

7. Quod nollet se inscio eos fructus exportari.

8. Pignus enim tribuit ius retentionis possidenti *l. 1. D. de pignor.* locator autem ille est qui possidet, non conductor *l.si quis ante 10.§.1. D.de acquir.poss.l.2.C.de præscr.30.annor.*

9. Solent tamen soluendæ pensionis tempora in id tempus differri quo fructus etiam omnes percepti sint & ex parte vendi potuerint ad pecuniam explicandam.

10. De quo tractant nostri ad *l.3. D.de reb.credit.& ad l. expressa 195.de reg.iur.*

DEFINITIO XXVI.

Refert an vendantur fructus nascituri ex certo fundo an verò perceptio fructuum ex eo fundo.

MVltum interest, An fructus quis vendat, qui ex eo fundo nascentur, an verò perceptionem fructuum ex eo fundo. Priore casu quasi condicionalis venditio est quæ non nisi natis fructibus perficitur: idcóque si nulli fructus eo anno ex illo fundo prouenerint, nihil venditori debetur. Posteriore verò pura emptio est & alea potiùs quàm certa aliqua res empta intelligitur. 1 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Bart. *ad l.eotem §.qui maximes D.de publican. & vectigal. ex l.nec emptio 8.D.de contr.empt.* Bald. *ad l.licèt 3.C.hoc tit.* Iunge *l.si debitor 39.§.verisimile D.de contr.empt.l.si vsumfructum 66. in fin.D.de iur.dot.*

DEFINITIO XXVII.

Secundus locator cogitur interdum facere remissionem mercedis secundo conductori etiamsi non possit eam ipse petere à primo locatore.

QVi vniuersum fundi reditum, ad pecuniam numeratam conduxerat, eundem per partes pluribus sublocauerat, conuenta pensione non in pecunia sed in frumento, aliáve fructuum specie, [1] si fructus illos secundo conductori vis maior eripuerit, cui nec secundus locator resistere potuerit, 2 non eò minùs facienda erit remissio secundo conductori culpa carenti, quòd eam secundus locator à primo locatore impetrare non possit: cùm quòd in vna reditus parte damnum contigit maiore lucro in alia superueniente compensari possit, áque pecuniæ quãtitas quæ ex generali conductione debetur, vel ex minimæ partis fructuum distractione plerumque conficiatur. 3 Maximè verò si generalis illa conductio plurium annorum fuit, specialis verò vnius duntaxat. 4 Item finge secũdum locatorem priùs se condemnari passum esse, & consensisse, quàm secundus conductor debitæ sibi remissionis & apud iudicem iam petitæ causas explanasset. Debuit enim potius secundi conductoris defensiones adiuuare vt eodem ipse contra locatorem suum iure si fieri posset vteretur. 5 Planè si talem vim secundo conductori factam proponeres cui primus resistere potuisset si ei denunciatum fuisset, imputabitur secundo conductori cur cùm resistere ipse non posset ei non denunciauerit qui resistere potuerat, & cuius periculo nunc velit cessisse damnum quod alioqui fortasse non contigisset. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Vt in l.si olei 21.C.hoc tit.*

2. Illa enim dicitur vis maior cui resisti non potest *l.si merces 25.§.vis maior D.eod.*

3. Itaque non habet hoc casu locum id quod dici solet idem esse iudicium partis quod ad partem quod totius ad totum. Est enim hîc diuersa ratio partis & totius.

4. Compensatio enim facienda est vbertatis vnius anni cum sterilitate aliorum *l.ex conducto 15.§. Papinianus alias l.si vno D.hoc tit.*

5. Nec potuit factum ipsius alij quàm ipsi nocere *l.factum 155.de reg.iur.*

6. Culpa enim est non denuntiare vim ei qui si sciret prohibere posset *l.vlt.quod met.caus.l si fundus 33.ad fin.D.hoc tit.* Iunge *l.culpa caret qui scit.& l.nullum crimen patitur de reg.iur.*

DEFINITIO XXVIII.

Etiamsi primus locator solutionem acceperit à secundo conductore, non ideò tamen amittit actionem aduersus suum conductorem.

PRædium quod à me conduxeras alteri sublocaueras me inscio, aut si mauis alium loco tuo substitueras. 2 Ille autem mihi pensiones quasdam soluerat iuxta eum contractum qui inter nos initus fuerat. Ita factum est vt negotium quod inter te & illum gestum est, videar ratum habuisse. 3 Non idcirco nouatus prior contractus videbitur, 4 sed perinde salua mihi erit contra te actio, si cesset ille in solutione pensionis, acsi conductionis periculum tibi retinuisses. 5 Neque enim delegationis potestatem inducere illud potest quod ab eo quem tuo loco constitueras solutionem sæpiùs acceperim, 6 cùm proprio tu

nomine conduxisses, nec mea quicquam referret an tu ipse solueres, an alius quod tu debebas.7 Itaque & tu mihi condēnandus eras, & ille vicissim tibi.8 Quòd si tu pro te, & , vt plerumq; fit, pro amico tuo electo aut eligendo à me conduxisses, posteà Titium elegisses, possem vtique si mallem contra Titium agere, 9 sed si te mallem obligatum habere quàm Titium, non eò minus danda mihi esset contra te actio , quia semper verum est tecum me non cum Titio contraxisse,10 & electio posteà secuta sicuti me inscio fieri potuit, ita mihi nocere non debuit.11 *Ita Senatus* ex tempore pro Domina de Cardé contra Bonum Iacquilliard & N. Grosset 3. Cal. Mart. 1593.

1. Nec enim cogitur conductor frui per seipsum, satisque fruitur qui alij locauit *l. non vtitur* 38. *& seq. D. de vsufr.*

2. Quod facere potuisti etiam per fructuum venditionem *l. si seruus* 61. §. *locaui. D. de furt.*

3. Ratum enim habere possumus, non tantùm verbo & contractu expresso, sed etiam facto & tacitè *l. non tantùm* 5. *D. rat. rem haberi.*

4. Nouatio enim numquam fit, nisi id actum dictúmque sit *l.* 2. *D. de nouat. l. vlt. C. eod.*

5. Obligationes enim legitimè contractæ non nisi certis, & legitimis modis finiuntur *l. obligationum ferè* 44. §. *placet D. de oblig. & action.* Inter quos modos non est sublocatio.

6. Delegatio siquidem non fit sine stipulatione quæ interponatur inter primum creditorem & nouum debitorem *l. delegare* 11. *D. de nouat. & delegat.*

7. Nam & alius pro alio etiam ignorante adeóque inuito potest soluere *l. soluendo* 39. *de neg. gest. l. solutionem* 23. *de solut.*

8. *Arg. l. si res quam* 57. *D. de euict. l. indebitam* 47. *D. de cond. indeb.*

9. Quasi mecum ille etiam contraxerit, quoniam vnicus contractus esse intelligitur, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 4. *supr. si quis alter. vel sib.*

10. Intelliges tamen nisi ego Titij nomen vltrò sequi maluerim, quo casu debeo mihi imputare *l.* 1, §. *illud sciendum D. de separat.*

11. Ne sit in vnius potestate condicionem alterius ignorantis facere deteriorem *l.* 2. *quod vi aut clam.* & actionem quæsitam alij adimere *l. Granius* 71. §. *vlt. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXIX.

Potest interdum locator exigere pensionem, etiam antequàm tradiderit instrumenta, sed ea tamen postea tradere debet. Nec valet conuentio in contrarium.

CConductor prædij rustici cui ex lege locationis tradi debuerunt instrumenta censualia ad exigendas annuas pensitationes, si primæ pensioni soluendæ cum diē dixerit, quo nondum dies exactionis venturus fuerit nullam recusandæ solutionis aut petendę remissionis causam habet eo prætextu quòd instrumenta illa nondum à locatore acceperit.1 Præsertim si prædij reditus, non tātùm ex iis censibus constet, sed etiam ex decimis fortasse aliisve obuentionibus quas conductor iam perceperit, aut percipere suo tempore possit. 2 Videtur enim ille ad conductionem ea lege accessisse vt primæ saltem pensioni soluendæ nulla mora fieret obtentu futuræ necdum tunc competiturę exactionis.3 Sanè si perseueret locator ea instrumenta non tradere quæ habeat, & sine quib. nō possit conductor frui re conducta, æquissimum erit in sequentibus solutionibus rationem huius rei haberi, 4 quamuis contraria pactione locator sibi prospexerit. Neque enim bona fides conuentionē hanc patitur, vt conductor mercedē præstare cogatur, locator verò instrumenta ad fruēdum necessaria dolo malo retineat.5 *Ita Senatus* in causa Illustrissimi D. Cardinalis de Mōtelbero Prioris de S. Ioire & Claudij Combet procuratoris ex tempore 3. Non. Mart. 1593.

1. Id enim actum esse inter contrahentes apparet ex die solutioni dicta, vt non expectaretur censuum exactio ad soluendam pensionem.

2. *Vt in Defin.* 28. *&* 29. *supr.*

3. Certum enim est quod in diem debetur non posse peti antequam dies venerit *vulg. l. cedere diem* 213. *de verb. signific. l. qui hoc anno* 42. *D. de verb. oblig.*

4. Quia debet locator omnimodo præstare conductori vt possit frui *l. ex conducto* 15. §. 1. *& seq. D. hoc tit.*

5. *l. ex empto* 11. §. *quia autem l. Iulianus* 13. §. *offerri l. Lena* §. *des* 50. *D. de act. empt.* iunct. *l.* 2. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXX.

De remissione pensionis facienda ob belli casum si iam conductionis tempore bellum erat.

QVid verò si iam cœpto bello inita sit locatio, & tamen conuenerit, vt si belli causa frui conductor nō posset, remissio mercedis ei fieri deberet? 1 Videbitur de illo casu cogitatum quo fœuius bellum exardesceret, vt difficilior esse inciperet fruitio rei conductæ. Alioqui nō potest conductor conqueri de eo rerum statu qui fuerit tempore cōductionis. 2 Imò nec de eo quem breui futurum præuidere tum potuit.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Huiusmodi enim conuentionem valere constat, vt & cæteras omnes quæ fiunt in locatione, si modò sint ex bona fide *l. si quis domum* 9. §. *Iulianus aliàs l. si quis fundum D. hoc tit.*

2. Nam & in omni conuentione subintelligitur clausula *rebus sic stantibus l. cùm quis* 38. *l. si cùm Cornelius* 82. *de solut.*

3. *arg. d. l. si quis domum* 9. §. 1. in illis verbis: *quia hoc euenire posse prospicere debuit D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXI.

Locatio non probat possessionem nisi probetur effectum habuisse, aut nisi in præiudicium scientis & consentientis.

CErtum est locationem non solùm dominium non probare,1 sed nec possessionem, nisi secuta probetur solutio pensionis, fructuúmque perceptio.2 Sed si te præsente & consentiente adeóque subscribente locauerim Titio fundum de cuius possessione inter te & me posteà contendatur, negari non potest quin ex eiusmodi locationis instrumento probetur mea possessio in tui præiudicium.3 Etsi enim dici solet testis officium non debere illi esse damnosum,4 quis tamen credat passurum te fuisse locati à me rem meo nomine quam tu ipse possideres? An potest quisquam tam simplex aut supinus inueniri qui in publico instrumento aliquid contra se scribi patiatur? 5 quin & tentare quis fortasse possit eiusmodi subscriptione remissum à te ius pignoris si quod tibi in re locata competebat. 6 Sed non ita est, nisi hactenus vt pendente locatione conductorem inquietare non possis, 7 quia locatio temporaria sicut dominium transferre nō potest,8 Ita pignoris remissionem perpetuam nec exigit, nec inducit. *9 Ita Senatus* ex tempore in causa N. Baulx contra N. Paquier 13. Cal. April. 1593.

1. Quoniam res aliena locari potest, sicut & vendi *l. rem alienam* 28. *D. de contr. empt.* iunct. *l.* 2. *D. hoc tit. l. ad probationem C. hoc tit.*

2. Fructuum enim perceptio maximè illa est quæ probat possessionem *l. Titia* 48. *D. de solut.*

3. *Arg. l. si non subscripsisti* 15. *C. de admin. tutor.*

4. Glos. *in l. Cassus* 39. *D. de pignor. act.*

5. Verba sunt Iustiniani *in l. vlt. C. arbitr. tutel.* Iunge *l. ex sententia* 29. *in fin. de test. tutel.*

6. *Arg. l. fideiussor* 26. §. 1. *D. de pignor. l. sicut* 8. §. *non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

7. Non quasi actionem amiserit ipso iure , sed quia obstare tibi debet exceptio doli si ius tuum exequi velis contra conductorem *arg. l.* 4. §. *quæsitum est si cùm fundi D. de doli mal. except.*

8. *l. non solet* 39. *D. hoc tit.*

9. Ne latiùs pateat effectus quàm causa.

DEFINITIO XXXII.

Resoluta locatione resoluuntur etiam ius tertij cui ex lege locationis solui debuit.

Resoluto

REsoluto contractu locationis, quo conuenerat vt pensionis partem conductor alteri solueret, ius quoque tertij resolui necesse est etiam post factam ab illo acceptationem, 1 adeóque licèt causam habeat onerosam, 2 præsertim si locatore ipso postulante ea resolutio fiat, licèt ex facto & culpa conductoris, 3 nisi delegatio interuenerit quæ debitoris obligationem transtulerit in personam conductoris. 4 Non enim fieri potest vt sublata conductione obligatus maneat conductor ad præstãdum huic vel illi quòd non nisi pensionis nomine præstari debuit. 5 Idémque dicendum est si ex alio quolibet contracta qui postea resolutus sit, debeatur. 6 *Ita Senatus* in causa procuratorum Claudij Combet, & Petri Mongellà ante Cal. Iul. 1593.

1. Hoc enim est quòd dici solet resoluto iure datoris resolui ius acceptoris *vulg. l. lex vectigali fundo* 31. *D. de pignor. act. l.* 4. *aliàs l. si ex duobus* §. *sed & Marcellus D. de in diem addict.*

2. Vt in legibus suprà citatis.

3. Quamuis dici soleat ex vnius facto non debere alterius conditionem fieri deteriorem *l.* 2. *D. quod vi aut clam l. nec debet alteri* 74. *de reg. iur.*

4. Delegatio enim cùm sit nouatio mutat debitorem *l.* 1. *C. de nouat. l. de egare* 11. *D. eod.*

5. Sublata enim causa effectum quoque tolli necesse est *vulgat. iurib.*

6. *d. l. lex vectigali d.* § *sed & Marcellus.* Iunge *l. voluntate* 10 *in fin. D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit. l. cùm te* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui ab hoste post occupatam prouinciam conduxit eique soluit non potest ex ea causa per priorem locatorem pro hostilitatis tempore restituta per pacem prouincia conueniri.

CVm Gallorum & Heluetiorum exercitus infestis armis fines nostros inuasisset, ac Chablasiésem prouinciam maiori ex parte occupasset, conduxerat quidam ex nostris ab hostibus prædia rustica quæ iam ante bellum ex causa conductionis cum domino contractæ possidebat, sed longè viliore mercede quàm illa esset de qua inter eum & dominum conuenerat: subindéque hostibus soluerat. Posteà recuperata fortiter felicitérque prouincia idem conductor à prædij domino conueniebatur ad totius pensionis exsolutionem, & quidem eius quantitatis quam pro superioribus annis præstare solitus erat. Quidam existimabant iustam esse domini petitionem, cum hac tamen distinctione, si tanti eo anno fructus fuissent, quasi huic conductori imputari posset cur cum hoste publico qui longè plus quàm prædo est, contraxisset. 1 Sed humanius visum est non teneri eum nisi iuxta formam locationis quam hostis fecerat, & pro ea duntaxat parte quæ hosti soluta non inueniretur. 2 Exemplo eius quod in vrbanis prædijs à prædone locatis constitutum est. 3 Eadem enim hac parte ratio est prædij rustici, si in pecunia, non item si in parte fructuum facta conductio sit. 4 Neque verò imputari quicquam posse videbatur ei qui iam occupata prouincia cum hoste contraxerat, 5 sibíque ex negotiatione lucrum aliquod quæsierat, quod alioquin hostis fuerat crepturus. 6 *Ita vacatum est* in causa R. D. Philiberti Milliet Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aux 12. Cal. Sept. 1593.

1. Nec enim ei succurri solet qui prudens & sciens alienam rem vel emit, vel conduxit, id est ab alio quàm ab eo quem dominum sciuit, quia est in mala fide, adeóque si emat à vero domino quem tamen sciat alienandi ius non habere *l. si sciens* 26. *D. de contr. empt.*

2. Quia prior conductio per hostilem inuasionem fuerat interrupta, cùm neque resistere, neque denunciare conductor potuisset *l. item quaritur* 13. §. *exercitu veniente & l. ex conducto* 15. §. *si vis tempestatis in fin. D. hoc tit.*

3. *Ex l. si vrbana prædia* 55. *D. de condict. indeb.*

4. Glos. & Bart. *ad d. l. si vrbana.*

5. Multò minùs ei qui soluerat illi ipsi cui fuerat obligatus *arg. l. si ita* 88. *D. de solut.*

6. Nullum enim damnum infert qui auffert rem æquè perituram *l. si alius* 7. §. *est & alia*, ibi: *aquè perituris ædibus D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XXXIV.

Procurator non potest petere salarium post biennium à die tamen finiti officij non finitæ litis numerandum.

DEbitum procuratori ob locatas à se operas salarium si intra biennium non petatur, peti apud nos & eo iure quo vtimur, non potest. 1 Sed id ita debet accipi, vt biennium illud non à die exhibitionis operarum, sed finiti officij computetur. 2 Itaque qui per triginta plùs minùs annos pro Titio procurationem exercuit, primi quoque anni mercedem etiam post trigesimum elapsum non malè petit, dummodò à quo tempore procurare destitit biennium; non effluxerit, nec distinguemus an eadem lis per tam longum tempus tractata fuerit, an plures, quarum vna finita alia emerserit. Sufficiet enim toto illo tẽpore quod inter susceptum finitúmque mandatum intercessit, vel vnam litem superfuisse quam procurator hic exercuerit, nec biennium vllum præteriisse à quo procurare desierit. 4 Alioqui sanè tranlacto biennio si qua de nouo lis emergat non idcirco præteriti temporis salariorum extincta petitio reuiuiscet; quod idem ille procurator nouam litem exercere iussus sit, nisi intermedio illo biennij tempore aut salarium petiisse probetur, aut ne instantius vrgeret, præsens aliquid à Titio accepisse. 6 *Ita Senatus* pro Claudio Combet procuratore contra heredes D. Amedei Michal magistri computorũ Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Hoc autem commentitio & recepto potiùs quàm constituto iure. Nato fortassis ex eo, quod procuratoris officium, vt & mandatum quodlibet debeat esse gratuitum *l.* 1. §. *vlt. D. mandat.* & vnaquæque res facilè redeat ad suam naturam *l. si vnus* 27. §. *pactus ne peteres in fin. de pact. l. cùm quidam* 17. §. *Diuus Pius de vsur.*

2. Quamdiu enim officium durat, non potest imputari ei qui procurator fuit cur non egerit, sed ex quo tantùm officio suo functus est.

3. Ideo autem biennium qui plerisque casibus hoc tempus longum esse creditur vt in specie *l. ade* 3. *vbi glos. C. hoc tit. l. si mulier* 22. *C. ad SC. Velleian.*

4. Eadem enim ratio est iuris & æquitatis in omnibus istis casibus. Ergo idem ius *vulg. l. illud* 31. *D. ad leg. Aquil.*

5. Semel enim extincta obligatio nunquam reuiuiscit *l. qui res* 98. §. *aream de solut.* iunct. *l.* 3. *& 4. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.*

6. Ex quo appareat noluisse illum tacitè remittere id quod sibi debebatur.

DEFINITIO XXXV.

Si conuenerit de facienda in singulos annos remissione non potest vnius anni sterilitas cum vbertate sequentium compensari.

CVm ob vnius anni sterilitatem plurium annorum conductor remissionem petit ex lege conductioni dicta, multum interest an ita simpliciter concepta sit cõuentio & consequenter ex iuris communis ratione interpretanda, 1 an verò ita vt singuli anni sint demonstrati. 2 Hoc enim posteriore casu si de primi anni sterilitate constet pensionis remissio statim facienda est, id est non expectato eo an sequentium annorum vbertas talis futura sit vt cum ea possit sterilitas compensari. 3 Priore verò casu non aliud obseruatur, quàm quod citra conuentionem ex iuris ratione seruari oporteret. Itaque frustra remissio petetur quandiu spes est compensari posse vnius anni sterilitatem cum sequentiũ sterilitate. 4 *Ita Senatus* ex tempore in causa R. D. Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aux contra Claudium Pernolet 1 dib. Nouemb. 1593.

1. Conuentiones enim omnes recipiunt interpretationem ex iure communi, quia & contrahentes in dubio censentur velle se confirmare vt nostri loquuntur, cum dispositione iuris communis sicut & testatores *l. vlt. vbi not. C. de verb. signific.*

2. Hoc scilicet modo vt in singulos annos conductionis peti possit remissio si qua eius petendæ iusta causa erit.

3. Quod tamen expectari oporteret ex iuris communis ratione *l. ex conducto* 15. §. *Papinianus aliàs l. si vno anno D. hoc tit.*

4. Nam etsi remissio facta esset primo anno, appareret autem ex vbertate sequentium annorum fieri eam non debuisse, tota pensio nihilominùs peti posset *d. §. Papinianus.*

DEFINITIO XXXVI.

Heres illius qui socius fuit conductoris neque à locatore, neque à conductore cogi potest, nisi perstiterit in societate.

ET si obligatio quæ descendit ex contractu locationis transit vtique in heredes, si tamen is qui fundum à te conduxerat, me in conductionis socium admiserit, tum ante finitum locationis diem decesserit, non possum cogi aut à te, aut ab eius heredibus vt maneam in conductione: non à te, quia tecum non contraxi nec vlla tibi ex contractu cum alio aut inter alios inito, contra me competere potest actio. 3 Non a conductoris heredibus, quia inter me tuúmque conductorem non conductio inita fuerat, sed societas, quæ morte vnius ex socijs haud dubiè finitur. 4 Planè si mortuo iam conductore pertiteris in gerendis rebus conductionis, scientibus & patientibus heredibus conductoris tacita quædam videbitur redintegrata societas, 5 à qua proinde mihi resilire non licebit, 6 nisi heredes offerant condicionem. 7 *Ita Senatus* ex tempore pro heredibus Claudij Quinier contra N. Cheuron 3. Non. Iunij 1595.

1. *l. viam veritatis* 10. *C. hoc tit.*

2. Quamuis dici soleat omnes istos contractus ab initio esse voluntatis, ex postfacto autem necessitatis *l. si. vt* 5. *C. de oblig. & action.*

3. *l. quacumque* 11. *D. de oblig. & action. cum similib.*

4. *l. actione* 65. *S. morte l.* 1. *& pass. D. pro socio.*

5. Aut certè imago quædam societatis vt loquitur Vlpian. *in l.* 1. §. *vlt. D. de bon. libert.*

6. Coita enim societate ad tempus, is qui ante tempus renunciat socium quidem à se, sed non se à socio liberat *d. l. actione* §. *item qui societatem pro socio.* tenetúrque quanti interest socij in cuius fraudem renunciauit §. *diximus & seq eod. leg.*

7. Eadem condicio est in specie *l. cùm hereditate* 55. *D. de acquir. hered.*

DEFINITIO XXXVII.

Tacita reconductio inducitur ex patientia mulieris etiam nuptæ siue de bonis dotalibus agatur, siue de paraphernalibus.

SI nupta mulier fundum suum locauerit, & maritus cũ ea simul contraxerit, ac finito locationis tempore cõstante adhuc matrimonio passa sit conductorem in conductione remanere, æquè renouata conductio videbitur acsi matrimonium nullum fuisset. 1 Nam siue fundus dotalis fuit, fructus eius ad maritum pertinuerunt quandiu vixit. 2 Eo verò mortuo imputare sibi debet illa cur non conductori fundum abstulerit. 3 Siue fuit aduentitius aut paraphernalis 4 non potuit matrimonium impedire quo minus illa contradiceret ac finito conductionis tempore rem suam auocaret. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 37. supr.

1. Eadem enim ratio est in hoc casu quæ in aliis personis, & generalis est sententia Vlpiani *in l. item quæritur* 13. § *qui impleto D. hoc tit.*

2. Scilicet pro oneribus matrimonij *l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot.*

3. Quod vtique facere potuit, dummodo præstita marito indemnitate *l. si filiofamilias* 25. §. *si vir in quinquennium* vbi Bart. & cæteri *D. solut. matrim.*

4. De quo bonorum genere agitur *in l. si ego* 9. §. *vlt. D. de iur. dot l. hac lege* 8. *C. de pact. conuent.*

5. Quoniam in hoc bonorum genere nihil penitus iuris habet maritus prohibente vxore *d. l. hac lege. iunct. l. marita* 22. *C. de procurat.*

DEFINITIO XXXVIII.

De differentia venditionis fructuum & conductionis quantum ad tacitam prioris contractus continuationem.

QVid rursum si aliquot annorum fructus & reditus venditi sint? Is contractus locationi quidem similis est, sed tamen à locatione distat, quia venditio est. Itaque si finito tempore venditor passus sit emptorem in fundi possessione remanere non censebitur venditio continuata. In eóque obseruanda differentia est inter venditionem & locationem. 2 Venditio enim dominium rei venditæ transfert in emptorem, & quidem in perpetuum non ad tempus, 3 in ea autem re quæ vendita non est nullum omnino ius, at nec iuris occasionem vllam tribuit emptori. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Aliud enim est vendere aliud locare, licèt iisdem regulis venditio & locatio consistant, ideóque veteres istis appellationibus promiscuè vsi sint *l. veteres* 19. *& seq. D. de action. empt.* iuncti is quæ docet Cuiacius *lib.* 9 *obser. cap.* 15 Vide *l. liberto* 21 *in princip. D. de annu. legat.* & quæ scripsi *in priore parte Hemicheiridis de error. pragmat.*

2. Quæ differentia nascitur ex diuersa natura negotium.

3. Quia transfertur dominium per traditionem quæ non fit nisi semel, ac proinde nihil est quod possit de tacita continuatione tractari in venditione. At locatio fit ad tempus, ideóque potest continuari & quidem per solam patientiam sine noua traditione, quia sufficit vt conductor percipiat fructus ex voluntate locatoris ad eos acquirendos *l. si seruus* 61. §. *Iecanii D. de furt.*

4. Quoniam id quod reuera venditum non est pro vendito possideri non potest, nec si traditum sit ex causa falsa venditionis *l penult. D. de vsucap. aliàs l. pen. de solut.*

DEFINITIO XXXIX.

Non semper ex causa inobseruantiæ potest rescindi aut resolui locatio.

CONuenerat inter locatorem & conductorem vt cẽsualia instrumenta quæ habebat omnia locator traderet conductori, 1 sed ita tamen vt eo prætextu non traditorum instrumentorum solutio pensionis differri non posset. 2 Conductor posteà conquestus de mora locatoris quasi is non omnia quæ in manibus habebat tradidisset, ac nihilominùs ex contractus lege præteriti temporis pensionem soluere condemnatus, nec conuentioni, nec iudicato paruerat. 3 Locator ex ea causa contractum resolui postulabat, expellíque conductorem propter inobseruantiam 4 vt nostri loquuntur. Placuit, in mora quidẽ esse conductorem qui contra legem contractus solutionem differat prætextu non traditorum instrumentorum, 5 sed tamen non id sufficere ad contractus resolutionem si ex parte quoque locatoris mora aliqua probetur interuenisse, 6 Cùm non solùm ex natura contractus prior satisfacere debeat qui prior agit, 7 verùm etiam in proposito mora conductoris ex præcedente mora locatoris descendere videatur. Non enim poterat conductor pecuniam soluendæ pensioni necessariam in promptu habere si ob non tradita instrumenta censualia vti frui re conducta nequiuisset. 8 Denique ita demum ex inobseruantia resolui contractum locationis necesse est, si eius solius mora interuenerit aduersus quem resolutio postulatur, cáque aperta & explorata non si tantùm, vt vocant, dubitatiua 9 aut si ex parte vtriusque. 10 Priùs igitur de illo inquirendum visum est, An in tradendis instrumentis censualibus mora per locatorem contracta esset, conductorem verò ad id duntaxat condemnandum vt pensiones quarum dies cessisset interea solueret, An etiam vt eo nomine satisdaret. 11 Minimè. Nec enim iusta interponendæ cautionis ratio est, quod conductor in mora sit

quan-

quandiu dubitari probabiliter potest, an in mora quoque sit locator, præsertim in præstando eo ad quod ex contractus natura sit obligatus. 2 *Ita Senatus* in causa illustriss. D. Cardinalis de Montelibero Prioris Sancti Georgij, & Claudij Combet procuratoris 9. Cal. Iulij 1593.

1. Scilicet quia censuum exactio aliter fieri non posset *l.* 2. § 1. *le pact. l. quirographum* 59. *de leg.* 3. *l. instrumenta* 24. *C. de fid. inst. l.* 1. *C. de donat.*

2. Solent enim conductores vt plurimùm per tergiuersatio nem hoc prætextu recusare solutionem citâtes *vulg.* § *offerri l. Iul. annus* 13. *D. de action. empt.*

3. Atque ita duplicem moram contraxerat.

4. Ex traditis in *l.* 1. *de* 3. *C. hoc tit.* & per Alex. *cons.* 105. *vol.* 3.

5. Lex enim contractus semper seruanda est *l. legem C. de pact. l.* 1. § *si conuenerit D. depos.*

6. Odiosa enim est interpretatio per quam bonæ fidei cõtractus resoluitur, vnde & odiosa esse creditur lex commissoria *l. Æmilius* 38. *D. de minor.*

7. *d. l. Iulianus* 13 § *offerri D. de action. empt.*

8. Plerumque enim fit vt nulla possit esse exactio sine actione scilicet cùm debitor non vult bonam fidem agnoscere Theoph. *in tit. de action.* Actio autem bene exerceri non potest sine probationibus, quæ porro in hac specie petendæ sunt ex censualibus instrumentis, nostri vocant libros recognitionum.

9. Id est de qua dubitari possit an mora dici debeat. Est enim quæstiõ hæc facti, & ideo plerumque obscura *l. mora* 32. iunct. *l. sciendum* 21. *D. de vsur.*

10. Hoc enim casu compensatio moræ vtrimque fieri debet, sicut fieri solet etiam doli & delicti *l. domum* 57 *in fin. D. de contr. empt. l. vir o* 39 *D. solut. matr.*

11. Nam in bonæ fidei iudiciis ex iusta causa plerumque satisdandi necessitas iniungitur *l. in omnibus* 41. *D. de iudic. l. pro socio* 38. *D. pro socio.*

12. *d.* § *offerri.* Ex natura enim locationis est vt locator præstet conductori licere vti frui *l. ex conducto* 15. § 1. & *pass. D. hoc tit.*

DEFINITIO XL.

Quomodo succurrendum sit locatori si conductor non sit soluendo, & tamen aliquid sit propter quod non possit locator cogere conductorem ad solutionem.

QVid ergo si negetur conductor esse soluendo? An patiemur nil soluentem eum frui re conductoris? 1 Quid si reditus ex pletisque aliis fructibus constet, ad quorum perceptionem nulla sint instrumenta necessaria? 2 an adhuc dicemus locatorem facilitati & stultitiæ suæ imputare debere quòd cum tali contraxerit? 3 Iniquum sanè videatur vt idcirco moretur in damno cui obuiam iri possit. 4 Igitur sic temperanda res erit, vt vir bonus ab vtraque parte eligatur apud quem vt sequestrem fructus deponantur, 5 prius tamen præstita per locatorem cautione de iudicato soluendo si in mora ipse fuisse comperietur, 6 nisi conductor ipse cauere malit, & satisdare de pensionibus futuris ad diem soluendis, præteriti verò tẽporis reliqua in promptu soluere. Ipsi enim deferenda condicio est. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Solet enim hæc iusta causa esse iniungendæ satisdationis *d. l. in omnibus* 41. *de iudic.*

2. Non enim potest hoc casu capi prætextus non traditorũ censualium instrumentorum si nullam pensionis partem soluat conductor qui bonis locatis fruitur ex parte.

3. *Arg. l. qui cum alio* 19. *de reg. iur. l. penult. D. de iur. dot.*

4. Melius enim est ab initio intactum quem & illæsum conseruare quàm post vulnus remedium quærere *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

5. *Arg. l. postquàm* 5. § 1 *in fin. D. vt legat. nomin. caueat.*

6. Est enim locator quodammodo reus ex qua parte potest ex conducto reconueniri ad id quod interest conductoris. *arg. l. non solùm* 39. § *est & casus D. de procurat.*

7. Nam cùm sequestratio sit odiosa *tot. tit. de prohib. sequestr. pecun.* nec permittatur nisi vt aduersario cautum sit, præferendum est remedium satisdationis remedio sequestrationis *d. l. postquam* § 1. iunct. *l.* 1. *D. qui satisd. cog. l. imperatores* 21. § *vlt. de appellat.*

DEFINITIO XLI.

Conductor locatoris vindicanti dominium referre quæstionem domus, potest, at non condicenti possessionem.

PAssus bonorum suorum venditionem in quorum possessionem creditor, idemque nouissimus licitator 1 missus fuerat, ab eodem creditore bona eadem sib, vt plerumq; fit, 2 ex conductionis causa retinuerat. Si creditori nõ dominium vindicanti, sed possessionem suam repetenti controuersiam facere velit, eo prætextu quòd nõdum subhastationis decreto confirmatæ sint, quódque in iis aut enormissima læsio, aut aliqua, vt loquuntur, nullitas interuenerit, audiendus non est, etiamsi sex mensium tempus quod ad redimenda pignora præstitutum est nondum præterierit, quoniam possessionem ante omnia restituere conductor debet, hic deinde redimere, aliúdve ius suum prosequi si quod habet. 4 Hoc ita si merces non pro vsuris pecuniæ debitæ conuenta sit, sed pro fundi fructibus, licet iusto vsuratum modo magis quam fructuum æstimationi respondeat. 5 Nam si de pecuniæ debitæ vsuris à debitore, eodemque conductore exsoluendis conuenerit, magis est vt pristinum ius pignoris in *tempore* conseruare, quàm ius dominij sibi adiuere voluisse videatur. 6 Proinde redimendi ius saluum erit debitori, etiam post sex menses. 7 Neque enim quicquam prohibet tempus illud quod ad redimendum pignus creditori per statutum indulgetur, ex voluntate creditoris longius fieri si crediti magis quàm dominij ius exequi velit. 8 Quòd si creditor idemque locator dominium vindicet, referre quidem dominij quæstionem etiam cõductor poterit. 9 Sed id ita erit accipiendum si dominiũ ad se aut alium pertinere doceat, aut quod satis est ad actorem pertinere neget, 10 non etiam si de creditoris iure quod ab ipso debitore habuit, & ex pignorum addictione creditor quæsiit contendere debitor velit. Qua enim fronte inficiari debitor possit ius creditoris quod ab ipso habeat debitore? Neque sanè rursus æquum est prodesse illi possessionem aduersus creditorem quam ab ipso creditore habuerit. 11 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa viduæ D. Battandier Collateralis Neciẽsis & heredum Petremandi Falquet Prid. Cal. Aug. 1593.

1. Idem enim potest esse creditor & licitator non quidem cùm venditur pignus à creditore iure creditoris *l. & qui sub imagine* 10. *C. de distr. pign.* sed cùm venditur ex autoritate iudicis *vt in l.* 1. *& l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. l. cùm bona* 26. *de reb. auctor. iudic. possid. alias l.* 1. *de priuileg. credit.*

2. *l. qui fundum* 75. *D. de contr. empt. l. si sterilis* 21. § *si tibi. D. de action. empt.*

3. Nam si ageret vindicatione etiam contra conductorem dominium probare omnimodo deberet. Bart. *in l. commodare D. commod. & in l. si alienam solut. matr.* Corn. *cons.* 219. *vol.* 4. Cravet. *cons.* 157. *à num.* 4. *vsque ad* 9. *ex l. vlt. C. de rei vindic.*

4. Non enim potest dominij quæstionem referre locatori possessionem solam repetenti *l. si quis conductionis* 25. *C. hoc tit.*

5. *Arg. l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.*

6. Non enim possunt deberi vsuræ nisi ex comparatione sortis debitæ, sors autem nulla debetur creditori qui verè pignus emit *d. l. & qui sub imagine* 10. *ad fin. C. de distr. pign.*

7. Quasi subhastatione & licitatione simulatè facta *d. l. & qui sub imagine.*

8. Quandiu enim creditor remanet verus creditor tandiu superest debitori ius offerendi *dict. l. & qui sub imagine l. si mandatu* 59. § 1. *D. mandat. l.* 2. *&* 3. § 1. *l.* 5. *&* 6. *D. de distr. pignor.*

9. Dixi *num.* 3. *supr.*

10. Hoc enim sufficit *l. vlt. C. de rei vindicat. l. vlt. D. de acquir. poss.*

11. *l.* 1. § *vlt. D. vti possid.*

DEFINITIO XLII.

Potest expelli conductor qui diu cessauit in solutione pensionis etiamsi dederit fideiussorem idoneum.

ADuersus conductorem qui præteritorum annorum pensiones non soluit, tametsi fideiussores idoneos dederit potest dominus vti iure suo, 1 & prohibere ne sequentium annorum fructus conductor priùs percipiat, quàm pro præteritis satisfecerit : 2 ac multò magis si, vt fieri solet, bona sua omnia conductor obligauerit. 3 Quidni enim tantundem iuris habeat dominus in rei suæ fructibus, quantum in alienis percipiendis? 4 Nam & constat ex ea causa conductorem expelli posse, quòd in exsoluenda pensione moram fecerit. 5 Nec quod fideiussores idoneos conductor dedit prodesse illi debet vt tanto liberiùs re aliena abutatur. 6 Nisi curet vt solutio per fideiussores fiat, quoniam interest domini vt rei suæ incumbat potiùs quàm vt in personam experiatur. 7 Neque aliud erit etiamsi dominus cum fideiussoribus pactum fecerit de non petendo siue simpliciter, 8 siue ante certum tempus. Non enim sicut pactum cum debitore factum prodest fideiussoribus, 9 ita ex contrario pactum cum fideiussoribus initum prodesse debet reo. 10 Et sanè absurdum fuerit conductorem imputare locatori cur fideiussoribus suis voluerit fauere. 11 *Ita tractatum est* in publico auditorio pro R. D. Philiberto Millet Episcopo Mauriànensi Abbate d'Aulps, contra Claudium Pernollet Cal. Mart. 1594.

1. Nec enim fideiussores dedisse soluisse est *l. quod si non soluere* 10. *D. de pign. act. l. item liberatur* 6. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

2. Quia satisdatio diutius grassandi in re aliena potestatem facere non debet *l. quia satisdatio* 6. *D de suspect. tutor.* iunct. *l. ade* 3. *C. hoc tit.*

3. Plus enim cautionis in rem esse solet quàm in personam vulg. *l. plus cautionis* 25. *de reg. iur.*

4. Posset enim per hypothecariam auocare possessionem prædiorum conductoris obligatorum pro pensione eorúmque fructus suo iure percipere quamuis cum onere imputandi eos in sortem. *l.* 1. 2. *& pass C. de pign. act.* Sunt enim fructus isti tacitè pro pensione obligati tum quoque cùm de pignore non conuenit *l. in prædys* 7. *D. in quib. ca. tac. pign. contr.*

5. *d. l. ade* 3 *C. hoc tit. l. quæro* 54. *§. inter locatorem D. eod.*

6. *d. l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.* Nam si publicè interest ne quis re sua abutatur *§.* 1. *Inst. de his qui sunt sui vel alien. iur.* multò magis ne aliena *l. si constante* 24. *§ si maritus D. solut. matrim.*

7. *d. l. plus cautionis* 25. *de regul iur.*

8. Id est de nunquam petendo. Pactum enim de non petendo duplex est, vnum perpetuum, alterum temporale. Vtriusque exempla vide *in l. si pactus* 54. *& l. qui in futurum* 57. *& pass. D. de pact.*

9. *l. quod dictum* 32. *eod. tit.*

10. *l. fideiussoris* 23. *cum præced. & s. q. eod.*

11. Qui vtique aduersus conductorem ipsum habituri fuerant regressum *l. cùm lex* 46 *de fideiuss. & dict. l. quod dictum.* Quamquam nec aliud esset etiamsi donandi animo fideiussissent *vt in d. l. quod dictum l.* 5. *de liber. leg.* Est enim in potestate creditoris plures debitores habentis quem velit conuenire & quem velit liberare, dum persona tantum eximatur, non etiam obligatio tota extinguatur. *l. Granius* 71. *D. de fideiuss. l. penult. C. eod.*

DEFINITIO XLIII.

Non est facienda prouisionalis adiudicatio locatori qui vrgetur aliqua præsumptione doli.

NOn semper ex contractu locationis condemnatio prouisionalis pendente lite fieri debet aduersus conductorem solutum allegantem, tametsi solutio in promptu non probetur. 1 Nempe si doli præsumptio aliqua vrgeat contra locatorem. Finge hominem esse mali nominis, solitum bis idem exigere, 2 qui post decem pluresve annos ex eo contractu agat contra heredes conductoris, 3 quicum sæpius posuerat rationes. 4 Finge nolle hunc locatorem iurare de calumnia, & purgare se de dolo malo. 5 His sanè concurrentibus nemo dixerit pro locatore præsumendum esse. Igitur litis exitus expectandus erit, vt sciatur an re vera debeatur. 6 *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. April. 1594.

1. Quod tamen regulariter obtinet vt dixi *Defin.* 4. *sup.*

2. Quod qui facit improbus est *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic. l. bona fides* 57. *de reg. iur. cum concord.*

3. Qui possunt verisimiliter ignorare solutionem à defuncto factam, & probationes, quas haberet defunctus si viueret *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur. l. vlt. D pro socio.*

4. Ex quo sumi potest coniectura non tantùm solutionis sed etiam tacitæ remissionis saltem aliis concurrentibus de quibus *in l. Proculo* 26. *D. de probat.*

5. Quod sanè manifestum est calumniæ argumentum & ideo hoc iuramentum de calumnia neque patrono neque parentibus remittitur *l. iusiurandum* 34. *§. qui iusiurandum D. de iureiur.* Vide tamen Cuiac. *lib.* 9. *obser. cap* 37.

6. Numquam enim pendente lite iudicandum est pro eo contra quem aliqua viget præsumptio, cùm ea præsumptio in ipsum transferat onus probandi *l. si chirographum* 24. *D. de probat. l. moueor* 4 *C. si seruus export. non.*

DEFINITIO XLIV.

Cessante conductore per biennium in solutione expelli per locatorem potest, Nisi vel satisdet, vel sequestrationem fructuum patiatur.

SI iterum atque iterum conductor in solutione pensionis cessauerit, non vtique statim expelli à locatore potest, sed ita demum si diu cessauerit, 1 id est per biennium integrum vt vulgo nostri interpretantur. 2 Quòd si superueniens egestas conductoris 3 iustam suspicandi causam præbeat vt non sua die soluere conductor possit, 4 aut si malè is rei conductæ fructus, rémque suam dilapidet, 5 æquum est locatori consuli per fructuum sequestrationem præstita satisdatione: 6 nisi paratus sit conductor eiusmodi sequestrationis impediendæ gratiâ satisdare de soluendo ad præscriptum diem omni eo quod debetur, 7 quódque in futurum ex conductione debebitur. 8 Nec melior conductoris esse debebit condicio quod cùm ab initio contraheret iam dederit fideiussorem siue idoneus ille sit siue non, 9 si modò perinde in soluendi mora sit fideiussor. Neque enim cuiquam permittendum est vt sub prætextu præstitæ satisdationis in re aliena liberè grassetur: 10 nec eo minùs bonam fidem conductor præstare debet in exsoluenda mercede quòd satisdederit, quippe qui etiam satisfacere promisit. 11 Nam qua fronte obsecro potest conductor imputare locatori cur tali fideiussore contentus fuerit, qui ipse promissa non impleat? 12 Imputaret sanè, si locator, cui hucusque ad diē satisfactā esset alium peteret fideiussorem: maioris cautionis & indemnitatis habendæ causa. 13 Faciliùs verò quis admittat succurrendum locatori, si datus antèà fideiussor non solùm in solutione cessauerit, sed etiam de conductoris mora & dilapidatione conqueratur, 14 ex eáque causa fructuum sequestrationem postulet, aut eorum percipiendorum fieri sibi potestatem vt habeat vnde possit soluere. Quod certè ipsi concedi, si alio modo locatori non consuleretur, longè esset æquius, quàm pati vt ex conductoris improbitate aut locator, aut fideiussor periclitaretur. 15 *Ita Senatus* pro R. D. Episcopo Mauriànensi contra Claudium Pernollet 3. Id. Maij 1594.

1. *l. ade* 3. *C. hoc tit.*

2. *ad d. l. ade.* Aliud est in conductore publicorum vectigaliū. Hic enim statim post primam cessationē expelli potest. Guid. Pap. *quæst.* 3 *per l. vectigalia. §. non solutis D. de publican. & vectig.*

3. Egestas enim quæ iam ipso contractus tempore fuisset attendi non deberet *ex reg. l. qui cum alio* 19. *de reg. iur.*

4. *Arg. l. in omnibus* 41. *D. de iudic.*

5. *d. l. ade.*

6. *l. imperatores* 23. *§. vlt. D. de appellat.*

7. *Arg. l. postquam* 5. *§.* 1. *in fin.* illis verbis: *sed si is qui venit non posset cauere. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

8. Satisdandum enim est in omnem causam locationis *l. quæro* 54. *C. hoc tit.*

9. Dixi *Defin.* 31. *num.* 6. *supr.*

10. *l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.*

11. Plus enim est satisfacere quàm satisdare, quia satisfactio non satisdatio pro solutione est *l. satisfactio* 52. *D. de solut. l. solutionis* 176. *de verb. signific.* iunct. *l.* 1. *qui satisd. cogant.*

12. Nec

12. Nec enim datur fideiussor vt debitor liberetur, sed potiùs vti pro iam obligato debitor nouus adiiciatur.

13. *l.si ab arbitro* 10.§.1. *D.qui satisd.cogant.l.1.§.item quaritur. D.de separat.*

14. Quomodo potest conqueri ex eáque causa etiam priùs quàm soluat agere mandati *l.Lucius* 38.*mandat.l.si pro ea contra quam* 10.*C.eod.*

15. Nec enim malitijs est indulgendum *l.in fundo* 38. *de rei vindic.* Nec ferendum vt fideiussori officium suum sit damnosum *l si seruus* 61.§.*quod verò de furt.*

DEFINITIO XLV.

De tacita reconductione.

COnductor qui finito conductionis tempore remansit in conductione prædij rustici, reconduxisse quidem intelligitur iisdem quibus antèà condicionibus,[1] sed non in annos totidem, si forte prior in plures annos facta fuerat, at pro eo anno duntaxat,[2] si quotannis prædij conducti fructus extent,[3] ne tacitus consensus qui ex facto inducitur, vltrà quàm factum sit extendatur.[4] Propter quam causam separamus hac parte rusticũ prædium ab vrbano, quia vrbani prædij fructus in singulos dies percipitur.[5] Nam & ex contrario si rusticum tale esset quod non nisi in triennium aut quinquennium fructus ferret, dicendum esset, in triennium aut quinquennium subsequens repetitam intelligi conductionem.[6] *Ita tractatum est* in causa D. Dufour & Iacobinæ Berru 4. Id. Ianuar. 1595. Iunge Defin. 37. infr.

1. *l.item quaritur* 13.§ *qui impleto D.hoc tit.& l.seq.*
2. *d.§.qui impleto.* in illis verbis: *vt in ipso anno.*
3. Quid ergo si bis in anno fructus ex eo fundo proueniãt? aut lustratim? Eadem reconductio cẽsebitur, inquit Gothofred. *ad d.§ qui impleto.*
4. Quod enim ex facto inducitur non potest extendi vltra quàm factum est, ne latiùs pateat effectus quàm causa.
5. *d.§.qui impleto in fin.*
6. Dixi *num.*3. ex Gothofredo & alijs *ad d.§.qui impleto.*

DEFINITIO XLVI.

Periculum fructuum collectorum ad conductorem omnino pertinet.

FRuctus à conductore percepti, & à solo separati periculo ipsius sunt, non locatoris, siue casu fortuito pereant, siue vi maiore,[1] quia iam inde à quo tempore percepti sunt facti fuerunt conductoris.[2] Idque multò magis obtinet si constet fuisse eos à conductore in longius tempus asseruatos vt carius venderentur. Cur enim recusset damnum suscipere, cuius periculum spe maioris lucri vltrò incurrere voluit?[3] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin contra Franciscum Iambaz 9. Cal. Iunij 1595.

1. Dixi *Defin.*21.*& seq.sup.hoc tit.*
2. Tanquam percepti ex domini voluntate *l.si seruus* 61.§. *locaui D.de furt.*
3. Ad quem enim spectare potuit commodum ad eundem spectare etiam incommodum debet *vulg.l. secundum naturam* 10.*de regul.iur.*

DEFINITIO XLVII.

Compensatio facienda est vbertatis cum sterilitate non tantum ratione temporis, sed etiam ratione specierum in quibus fructus consistunt.

LOcatione in plures annos facta non tantùm vnius anni sterilitas cum aliorum annorum vbertate compensatur,[1] sed etiam vnius speciei sterilitas cùm aliarum specierum fertilitate.[2] Cùm enim vnicus contractus sit,[3] sufficit vt conductor aliqua ratione indemnis seruari possit.[4] Itaque si cùm vinum & frumentum speraretur, frumẽti penuria magna, vini copia maxima fuerit, remissionem mercedis nullam fieri oportebit.[5] Non idem erit si aliqua conducti fundi parte frui conductor prohibitus sit. Omnimodo enim præstare locator debet, vt tota re conductor frui possit,[6] licèt alia pars qua fruitus est indemnitatem plenam attulerit.[7] *Ita senatus* in eadem causa.

1. *l.ex conducto* 15.§. *Papinianus aliàs l.si vno D. hoc tit.* Dixi *Defin* 3 *&* 15. *sup.*
2. Ratio & exemplum sequitur in Definitione.
3. Ac proinde indiuiduus, quia essentiæ omnes rerum sunt indiuiduæ secundùm philosophos vt Dixi *Defin.*3.*n.*4.*sup.*
4. Imò quod magis est non debet recusare modicum damnum qui immodicum lucrum sperare potuit *l.*51. *merces* 25.§. *vis maior D.hoc tit.*
5. Confundi enim debẽt fructus omnes & messis & vindemiæ *l.fructus* 7.§. *Papinianus aliàs l.diuortio D.solut.matrim.*
6. *l.ex conducto* 15.§.1.*& seq. D hoc tit.*
7. *Arg.l si duorum* 42. *D.de act.empt. l.sicut periculum* 12. *l. eod.* iunct. *l.*2. *D.hoc tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Contractu locationis in scriptis habito tacita reconductio nulla esse potest.

QVod placuit conductionem prædij rustici ad certum tempus factam finito tempore intelligi tacitè repetitam si locator patiatur conductorem in possessione remanere[1] constat non habere locum si contractus fuerit in scriptis celebratus.[2] Tunc enim cùm contractus ex scriptura vires suas accipiat, solus ille tacitus consensus qui ex locatoris patientia inducitur,[3] facere non potest vt plus scriptum videatur quàm reuera scriptum sit. Quanquam ex Iustiniani cõstitutionibus[4] potiùs quàm ex iuris veteris ratione ea distinctio profecta videtur.[5] *Ita Senatus* in causa fratrum Nouellet 12. Cal. Sept. 1595.

1. Dixi *Defin.*34.*sup.*
2. *l.item quaritur* 13.§.*qui impleto in fin.D.hoc tit.*
3. *l.qui patitur* 18.*D.mandat.*
4. *in l.contractus* 17.*C.de fid.instrum.*
5. Scripsi in priore parte Hemischiliadis *de error.pragmat.*

DEFINITIO XLIX.

Casus in quo conductor temporalis non potest expelli ne quidem post tempus quandiu soluit pensionem vt alius conductor inducatur.

LOcator cum conductore conuenerat, vt quandiu conductor pensionem solueret non posset expelli ad alium substituendum conductorem.[1] Proderit ea cõuentio conductori, vt etiamsi condictionis tempus effluxerit, tamen expelli non possit si soluat pensionem:[2] nimirum si ob id eum expellere locator velit, vt alij locet. Nam si vt ipse vtatur fruatur per se aut per domesticos vtique licere ei debet, etiamsi alia nulla subsit causa ex ijs propter quas iure receptum est vt etiam ante tempus expelli conductor possit.[3] Tunc enim quærimus an iusta causa aliqua sit expellendi conductoris, cùm vult eum locator expellere ante tempus,[4] non cùm post tempus.[5] *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian & Cornelij Pernet 9. Cal. Decemb. 1595.

1. Potest enim hac lege fieri conductio vt sit huiusmodi pactum velut in partem emptionis quomodo de simili pacto in venditione apposito scriptum est in *l.si sterilis* 21.§. *si tibi D. de act.empt.l.qui fundum* 75. *D.de contr.empt.*
2. Non enim nisi perfidè possit fides frangi ei qui præstat quod promisit *l.*1. *D.de constit.pecun.l.si diuersa* 14. *C.de transact. l.cùm te* 6. *C.de pact.int.empt.& vendit.*
3. De quibus *in l.ade* 3. *C.hoc tit.*
4. Quod certè sine causa facere non potest, nec si paratus sit præstare quanti interest conductoris quia cõtractus isti omnes ab initio quidem sunt voluntatis, ex postfacto autem necessitatis *l.sicut* 5. *C.de oblig.& action.*
5. Nam & quę ad tẽpus sunt prohibita cẽsentur post tempus permissa, nec quisquam vrgendus est rationem reddere cur id faciat, quod suo iure facere potest *l.*4. *D.ad SC. Trebell.*

DEFINITIO L.

Expensarum quæ à conductore facta sunt in rem conductam ad suam vtilitatem repetitio quando conductori detur.

EXpensæ per conductorem factæ, licèt bona fide & sciente locatore, non ad meliorandam aut conseruãdam rem conductam, sed proprij commodi, & propriæ negotiationis exercendæ gratiâ,[1] non sunt ei restituendæ si locator illum expellat suo iure.[2] Quid enim si locatori plus incommodi afferant quàm commodi? Sanè si per iniuriam conductor expulsus sit, nemo dubitat quin præstare locator debeat quanti ipsius interfit.[3] In quo etiã expensæ procul dubio continebuntur.[4] Quamquam non est permittendum locatori vt expellat eo prætextu quòd paratus sit indemnem præstare si malit conductor stare locationi,[5] nisi cùm iusta causa superuenit quam conductor prospicere debuit euenire posse. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Potest enim facilè fieri vt alia sit negotiatio locatoris, alia conductoris.

2. Non enim facit iniuriam qui suo iure vtitur *l. iniuriarũ* 13.§.1.*D.de iniur.*

3. *Lex conducto* 15.§.1.*l.si fundus* 33. *versic. nam etsi colonus D. hoc tit.*

4. Imò etiam lucrum *d.l. si fundus*, ibi: *in quo etiam lucrum eius continebitur.* Mea enim dicitur interesse siue quid mihi absit siue quid lucrari potuerim *l si commissa* 13. *D.rat.rẽ haber.*

5. Idipsum enim semper præstandum est quod debetur si præstari possit, non aliud pro alio inuito creditore *l.* 2.§.*mutui de reb. credit. l. eum à quo* 16. *& fq. C. de solut.* Aliud autem est id quod interest frui, aliud fruitio: nec recurrimus ad præstationem eius quod interest, nisi in obligationibus faciendi ne scilicet alioqui necesse esset cogere quem præcisè ad factum quod sine vi & impressione fieri non potest *l.si quis ab alio* 13.§. *vlt. D.de re iudic. l. quoties quis alium* 81. iunct. *l stipulationes non diuiduntur* 72 *in fine principij de verb. obligat.* Atqui locator non tam ad factum tenetur quàm ad patientiam. Sufficit enim vt neque ipse impediat fruitionem neque alius quisquam ex iis quos prohibere potest *d.l. si fundus.*

6. Iusta autem causa potissimũ illa est, quæ sit vna ex tribus de quibus in *l. ade* 3. *C. hoc tit. l. quare* 54.§. *inter locatorem. D. eod.*

DEFINITIO LI.

Non potest conductor expelli prætextu necessitatis, nisi de ea constet aliter quàm per iuramentum locatoris, & nisi ea necessitas superuenerit ex post facto.

LOcatoris iuramento standum non est si ante finitum conductionis tempus velit conductorem expellere, eo prætextu quòd domo egeat ad habitandum.[1] Sed probanda est necessitas per ædium inspectionem considerata præsertim qualitate personarum & quantitate familiæ.[3] Necessitatem verò illam superueniisse necesse est. Nam si iam fuerat tempore contractæ locationis, ea quæ de nouo non emergunt nouo non egent auxilio.[3] Alij sanè casus sunt in quibus etiam licet expellere conductorem quamuis soluentem, inter quos ille est, si domus ruinam minetur, & reficienda sit. [4] Sed hoc fallit si in contractu locationis conuenerit, vt conductori domum reficere liceret, quæ iam tum erat æquè ruinosa. [5] *Ita tractatum*, & conclusum est ex tempore in causa viduæ D. de Montfort des Eschelles, & D Aduocati Poncier 13. Febr. 1596.

1. Semper enim nimis periculosum est iudicem quem fieri in sua causa *l. Iulianus* 17. *D. de iudic* iunct. *l. in princip. D. quar. rer. act. non det. & tit. C. ne quis in sua caus. iudic. vel ius dic.* Præsertim ne sit in potestate vnius ex contrahentibus recedere à contractu iam perfecto *l. sicut* 5. *C. de oblig. & action.* Maximè his temporibus quibus plerique hominum tam faciles sunt ad iurandum.

2. *l. ade* 3. *vbi not. C. hoc tit.*

3. *l. de ætate* 11.§. *ex causa à contr. sens. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad d.l. ade.*

4. *d.l. ade.*

5. Quia prouisio hominis hoc casu vt & in aliis plerisque facie cessare prouisionem legis *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus* 21. *C. de procur.*

DEFINITIO LII.

Periculum fructuum iam perceptorum pertinet omnimodo ad conductorem.

OB fructus à conductore iam perceptos, sed postea, quanuis intra annum quo vendi potuissent, maiore vi ereptos remissionem mercedis petere conductor non potest, ad cuius periculum à die perceptionis, quo dominus eorum factus fuit,[1] pertinere cœperunt.[2] *sine die.*

1. Fructus enim à conductore percepti pertinent iure dominij ad conductorem non ad locatorem, qui licèt fructus nõ iure seminis percipiantur, sed iure soli *l. qui scit* 25 §. 1. *D. de vsur* tamen eos percepit conductor ex voluntate locatoris quod sufficit *l. si seruus* 61. §. *locani D. de furt.* Sic creditor quamuis non sit dominus pignoris, tamen vendendo pignus transfert dominium quia vendit ex domini voluntate *Instit. quib. alien. licet vel non.*

2. Est enim regulare vt periculum casus fortuiti pertineat ad dominum *l. quæ fortuito* 6. *C. de pignor. act. l. contractus* 25. *in fin. D. de regul iur.*

DEFINITIO LIII.

Potest conductor in se suscipere periculum omnium casuũ fortuitorum quantumlibet insolitorum.

COnductor qui casuum omnium fortuitorum tam incogitatorum, quàm cogitatorum periculũ aperta conuentione in se recepit, non est audiendus si postea remissionem mercedis petat ob casum fortuitum qui superuenerit quantuncunque insolitus proponatur. [1] Etsi enim non solent conuentionum clausulæ quanuis generales ad incogitata extendi,[1] non potest tamen dici de casibus insolitis nõ cogitasse illos, qui incogitatum quemlibet conuentione comprehendi voluerunt.[3] *sine die.*

1. Pacta enim & conuentiones legem dant contractibus *l. 1.§. si conuenerit D. depos. l. contractus* 25. *de reg iur.*

2. *l. cùm Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9.§.1. *D. de transact.*

3. Vt dixi *Defin.* 2. *supr. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Conductor quire conducta frui prohibetur non ad remissionem agere debet sed ad id quod interest, interim tamen non est inquietandus dummodo abstineat à tota conductione.

SI quid ex bonis locatis sit quo conductor vti prohibeatur, siue à locatore ipso, siue alterius cuiuslibet vi maiore, non mercedis remissio eam ob causam petenda est,[1] sed ad id agendum quod interest conductoris,[2] aut mercedis solutio deneganda, quam scilicet locator petere non potest ex contractu vltro citróque obligatorio, quẽ ipse prior ex parte sua non impleuerit:[3] sed obseruare hoc casu conductor debet, ne in reliquorum bonorum conductione perseueret, ne alioqui eo prætextu deficientis pro parte perceptionis fructuum, totius mercedis solutionem denegando reliquos fructus impunè ac sine causa retinere velle videatur.[4] *sine die.*

1. Quæ scilicet non solet peti nisi quando conductor fruitus quidem est sed minus percepit ex fructibus quàm sperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam causam.

2. Quia locator conductori patientiam præstare debet *l. ex conducto* 15. *vbi not. D. hoc tit.*

3. *l. Iulianus* 13. §. *offerri D. de action. empt.* iunct. *l.* 2. *D. hoc tit.*

4. Ita enim fieret vt conductor & rem & pensionem haberet quod bona fides pati non potest *l. ex empto* 11 §. *veniunt l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

DEFI-

DEFINITIO LV.

Prius est vt locator respondeat si obiiciatur non fuisse ab eo impletum contractum, quàm vt interim conductor ei prouisionaliter condemnetur.

IS qui ex contractu vltro citróque obligatorio conuenitur, sicuti non prius vrgeri potest ad præcisam solutionem, quàm aduersarius se ex parte sua contractum impleuisse ostenderit, 1 ita nec facilè pendente lite per modum, vt loquuntur, prouisionis, & in fiduciæ speciem condemnari debet, 2 quantumcumque oblata in eam rē, vt offerri necesse est indemnitatis satisdatione: 3 sed tunc demum cùm ad ea quæ debitor in suis exceptionibus iuratò allegauerat creditor, idémque actor iuratò responderit, & quæ ille affirmauerat, hic negauerit. 4 Interim ergo si adiudicatio fiduciaria petatur, non debet iudex ita pronunciare, vt actorem, ab ea petitione submoueat ne si postea, & suo tempore actor petat exceptione rei iudicatæ repellatur: sed nullam petitionis rationem habere, 5 vt sit ei integrum eandem adiudicationem si quando iterum petetur, vel concedere, vel denegare. 5 *Sine die.*

1. *l. Iulianus 13. §. offerri. D. de action. empt.*

2. Quamuis dici soleat pendente lite mandandum esse contractum executioni per modum vt aiunt prouisionis.

3. Quæ semper præstanda est quoties adiudicatio aliqua fit pendente lite *l. 1. & tot. tit. D. si cui plusquàm per leg. Falcid.*

4. Hæc enim negatio est quæ rem dubiam facit *l. 2. C. quib. ad libert. proclam. non licet.*

5. Exemplo eius quod scriptum est *in l. quod in diem 7. §. 1. D. de compensat. l. non solum 8. §. si quocunque D. de negot. gest.*

DEFINITIO LVI.

Conductor qui ante elapsa conductionis tempora non est conquestus non auditur si postea quid allegare velit, quominùs lite pendente prouisionaliter sit condemnandus.

CONductor ad pensionis exsolutionem conuentus, non solùm dominij quæstionem referre non potest 1 ac multò minus obiicere, quòd bona ad alium pertineant, quàm ad locatorem. 2 Sed neque allegare nullos se ex bonis conductis fructus, percipere potuisse si totum conductionis tempus sine querela elabi passus sit. Nec enim credibile est non citius conquesturum fuisse conductorē, & molestiam denuntiaturum locatori, si qua de causa frui & conducta prohibitus fuisset. 3 Quod tamen non eò pertinet, vt ista non fruitionis exceptionem omnino reiici oporteat 4 sed vt ne qua per eam solutioni & condemnationi fieri debeat mora pendente lite, & vt loquūtur per modum prouisionis: oblata scilicet per locatorē cautione de restituenda pecunia, si ex faciendis probationibus, euentúque litis apparebit nihil aut minus conductorem locatori debuisse. 5 *Sine die.*

1. *l. si quis conductionis C. de locat.*

2. Nam & aliena res locari potest, sicut & vendi *l. rem alienam 28. de contr. empt.* iunct. *l. 2. D. locat.* hactenus nimirum vt personalis obligatio inter contrahentes inducatur, non vt domino quicquam noceatur.

3. *Arg. l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius de vsur. l. cùm postulassem 44. D. de damn. infect.*

4. Debet enim locator præstare conductori vt liceat ei vti frui *l. si quis domum 9. & pass. locat.*

5. Secundum id quod dixi *Defin. prox. praced. num. 3.*

DEFINITIO LVII.

Potest instrumentum locationis haberi pro guarentigiato ex conuentione partium.

ET si neque ratio iuris, neque forensis vsus patitur vt ex instrumento locationis præcisè cogi possit cōductor ad promissæ mercedis solutionem quoniam contractus vltrò citróque obligatorius est, in quo contractuū genere incipiendum est ab actione non ab executione, 2 si tamē expressa conuentione placuerit, vt pro tēporis præteriti pensionibus præcisè vrgeri conductor posset, tanquam si ex instrumento, vt vocant, guarentigiato conueniretur, quod plerique prouidi locatores facere solent, vt sibi prospiciant aduersus solitas conductorum fraudes & tergiuersationes, seruanda conuentio est. 3 Non enim habet conductor de quo conqueratur, qui eam sibi legem dicere & voluit & potuit, & cui locatorem verisimile est non alia lege fuisse locaturum. 4 *Sine die.*

1. *l. 1. C. de exécut. rei iudic.*

2. Nec enim ex contractu vltro citróque obligatorio agere quisquam potest, nisi prior impleuerit ex sua parte *l. Iulianus 13. §. offerri D. de act. empt.*

3. *Vulg. l. 1. l. iuris gentium 6 §. ait Prætor D. de pact. l. 1. §. si conuenerit D. deposit.*

4. *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO LVIII.

Post finitam locationem potest tam locator quàm qui à locatore emit propria autoritate conductorem expellere sine metu interdicti, quamuis conductor dicat se à locatore emisse priorem, nisi hoc ipsum probet.

FInita locatione si conductor locatoris sui possessionē velit interuertere, aut mutare sibi causam possessionis, 1 quasi possideat ex emptione quam locator interuenisse neget, 2 ciuiliùs quidem & congruentiùs locator faciet si per iudicem expellat conductorem, 3 ne fortè maioris inde rixæ vel tumultus occasio nascatur. 4 Sed si possessionis suæ tuendæ gratia iure suo vti malit, ac propria autoritate conductorem expellere, 5 non est prohibendus. Nec iustam querelæ causam conductor habebit quasi vim priuatam vel iniuriam aliquam passus, cùm neque vim neque iniuriam faciat, qui iure suo vtitur. 6 Multo minùs autem permittendum ei erit vt quasi spoliatus petat restitui sibi pristinam possessionem 7 cùm numquam possederit qui nullo nisi conductionis titulo rem tenuit, 8 ac proinde locatori non sibi, 9 eo quoque tempore quo stetit locatio, 10 qua finita, quis obsecro, possessionis color ei superesse potuit? 11 Nam & si locatorem volentem ingredi possessionem rei suæ post finitam locationem prohiberet, vtique hoc ipso vim faceret, 12 adeóque deiici dummodo incontinenti etiam per vim posset impunè 13 cùm aduersus vim nihil sine vi fieri possit. 14 Sed & interdictis aliísque actionibus possessoriis rectè conueniretur, quæ scilicet locatori semper competunt, conductori numquam. 15 Nec distinguemus an conductori res sit cū locatore ipso, an cum eo cui locator rem vendiderit. 16 Planè si durante locatione vel locator ipse ex emergente causa aliqua necessaria conductorem velit expellere, iis nimirum casibus quibus hoc ipsum licet, 17 vel is qui à locatore emit, ius suum exequi velit (nec enim colono stare cogitur 18) certum est nihil nisi per iudicem fieri oportere, 19 quòd non improbabilem rei tenendę causam habeat conductor etiam aduersus locatorem quandiu ex causa conductionis eam naturaliter tenet, 20 quamuis nec dominij nec possessionis quæstionem referre possit. 21 *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio 3. Id. Aug. 1605.

1. Quod facere nemo potest, nisi probetur noua causa possidendi quæ superuenerit *l. non solùm 33. §. quod vulgo D. de vsucap. leg. 2 §. 1. D. pro hered.* Imò nisi possessio prima dimittatur *l. qui bona 19. §. 1. de acq. poss.* quamquam non conuenit hoc conductori qui ne possidebat quidem *l. 1. §. sed si is qui eod. tit.*

2. Quæ negatio facit vt longè minùs credendum sit conductori quàm locatori: semper enim probandi onus ei incumbit qui dicit *l. 2. D. de probat. l. in exceptionibus 19. & pass. eod.*

3. *Arg. l. creditores 3. C. de pignor.*

4. *l. non est singulis 196. de reg. iur. l. 1. D. quod legat. l. si cuius aliàs l. aquissimum 13. D. de vsufr.*

5. Eo scilicet iure quo liberum est cuique de rebus suis disponendi arbitrium *l. in re mandata 21. C. mandat. l. 2. D. si quis à parent. manum. sit.*

6. *l.nullus videtur 55.de reg.iur.* Iuris enim executio non habet iniuriam *l.iniuriam 13.§.1.D.de iniur.* Itaque non potest hic obiici quicquam de vi priuata *ex l.extat 13.quod met. caus.l.vlt. D.ad leg.Iul.de vi priuat.*

7. *Ex can.redintegranda 3.quæst.1.* ex quo agere nemo potest nisi qui possedit.

8. Aliud enim est possidere, aliud verò esse in possessione *l.si quis antè conduxit 10 D.de acquir poss.* vbi dicitur conductorem non possidere sed locatorem. Facit *l. si de eo 40. §. 1. l.si colonus 31.eod. tit.*

9. *l.communi 8 §.neque colonis D.commun.diuid.l.certè 6.§.1. D. de precar.*

10. *l.malè agitur 2.C.de præscr.30.vel 40. anner.* Qui autem agit *ex Can.redintegranda* dicit se antea possedisse.

11. Ius enim omne siue dominij siue possessionis quod ex contractu quæsitum fuerat finiri necesse est finito contractu *l.ab emptione 58.D.de pact. l. voluntate 10. D.quib.mod.pign.vel hyp.soluit.l.4.§.sed & Marcellus D.de in diem addict.*

12. *l.vim facit 11.& seq.D.vnde vi & de vi armat.*

13. *l.3.§.eum igitur eod. tit.*

14. *l.vt vim 3.* vbi omnes scribentes *D.de iustit.& iur.*

15. Scilicet aduersus locatorem à quo possessionem habet *l.1.§.vlt.D.vti possid.* Nam aduersus alium à quo fuerit colonus vi deiectus nihil vetat habere illum interdictum vnde vi *l.colonus 12.D.vnde vi* in illis verbis: *vi ab alio deiectus est* quod minùs bene perceptum videtur ab iis qui verba illa emendant vt reponant *vi ab eo deiectus est.*

16. *d.l.colonus vers dixi nihil interesse.*

17. De quibus *in l.ade 3.C.hoc tit.*

18. *l.emptorem 9.eod.l si mercei 25.§.1.D.eod.*

19. *Not.in d.l.ade.*

20. Conductor enim naturaliter & ex voluntate domini rem tenet *l.certè 6.§.1.D.de precar.d.l. communi 8.§. neque colonis D.commun.diuid.*

21. *l si quis conductionis 25.C. hoc tit.* Vide pro hac Definit. Guid. Pap. *quæst.* 480. & Ioan. Papon. *in syntagm. hoc tit. §. 6.* vbi tamen notat moribus Galliæ receptum esse vt quicquid propria autoritate per se facere quis potest id per iudicem expediri oporteat. Quod & Rebuff. tradidit. Sed nos iure scripto vtimur hac parte vt & in aliis ferè omnibus. Non tamen potest agere conductor *ex Can.redintegranda* qui nunquam possedisset, sed vt ei restitueretur possessio ipsa fuisset durante cõductione, conductor enim etsi non possidet tamen est in possessione *l.si quis ante 10.D.de acq.poss.* Galli appositè dicunt *estre restably*: quod longè aliud est. Debet autem petere vt restituatur in possessionem non quidem suam quam nullam habuit, sed in qua erat, aliud enim est possidere aut possessionem habere, aliud esse in possessione *d.l.si quis ante.*

DEFINITIO LIX.

Expensæ litium criminalium incumbunt oneri locatoris & domini iurisdictionis non oneri conductoris si nihil de eo dictum sit.

LOcatis fructib. & reditib. vniuersis castri omnimoda, vt loquuntur, iurisdictione insigniti, mulctas quoque pecuniarias cùm sint fructus iurisdictionis 1 ad conductorem pertinere constabat, Præsertim cùm de iis quoq; vt conductori cederent conuenisset. 2 Expensas tamen quas pro criminis persecutione in causam litis fieri oportebat, cùm nihil de illis in lege locationis comprehensum esset, ad onus locatoris spectare visum est, 3 Non solùm quòd in dubio facienda sit interpretatio contra locatorẽ qui legem apertiùs dicere potuit & debuit, 4 sed etiam quia expensæ illæ onera sint non tam fructuum iurisdictionis, [tametsi non nisi prorogatis sumptibus in litẽ criminalem necessariis sperari mulcta pecuniaria, & adiudicari possit, 6] quàm ipsius iurisdictionis. 7 Eiúsque rei argumento illud est quòd etiamsi vel accusati innocentia cum condemnationi subtrahat, 8 vel cuidens inopia faciat vt qui corporalem pœnam meretur pecuniariã nihilominùs euadat, 9 Perinde tamen cogitur dominus iurisdictionis curare vt lis de crimine ad exitum perducatur, in eámque rem sumptus omnes litis si priuatus accusator desit, 10 non modò de castri sui fructibus si sufficiant sed etsi sufficere nó possint de aliis subministrare, 11 Quòd ea res maximè ad publicam tranquillitatem pertineat vt vindicentur delicta, neque ob incommodum expensarũ remaneant impunita: 12 quæ ratio locatorem solum cuius iurisdictio est, non conductorem onerare debet. Nam & illud magis communiter probatum est, onera etiam realia, vtputa collectas, adeóque seruitia per fundos ipsos conductos debita, si de eo nihil in contractu dictum sit locatori incumbere 13 qui percipiendo pensionem quæ pro fructibus à colono penditur, ipsos fructus percipere intelligitur 14 & quidem suo iure, quod non similiter de conductore dici potest, qui non suo iure vt emphyteutarius 15 & fructuarius 16 fructus percipit vt eos in lucro habeat, sed ex conductionis causa 17 quæ ipsi haud dubiè onerosa est. 18 Neque verò desunt qui emphyteutam quoque licèt fructus suo iure percipiat, negant teneri ad pensionis annuæ exsolutionem nisi pro rata fructuum si pensio talis tantáque sit vt dubitari nequeat, quin ex comparatione fructuum potius quàm ob solam directi dominij recognitionem constituta videatur. 19 Nec simile est quod locatis etiam vt fieri adsolet laudimiis & canonibus emphyteuticariis si qua lis ad eorum exactionem instituenda, & ad tractandam litem expensa facienda est, totum id & periculo & incommodo conductoris cedit, non etiam locatoris si nullam laudimiorum & emphyteuticariorũ reddituum portionem sibi exceperit. 20 Tametsi negare non possit, quin & laudimia & cæteros reditus perinde videatur percipere, qui tanto maiorem eo nomine percipit ex conductione pensionem. 21 Sunt enim expensæ illæ onera vt loquuntur adæquata fructuum qui locati sunt 22 non iurisdictionis 23 aut pensionis, ideóque liberã est conductori ab eiusmodi emolumentorum commodo & petitione abstinere, si tanti æstimet iis carere potiùs quàm litem vel dubiam vel damni plus & incommodi quàm vtilitatis habituram eo nomine instituere. 24 At criminis persecutionem prætextu damni pecuniarij 25 negligere numquam licèt ei ad cuius onus pertinet vt publicam vindictam persequatur. 26 Obídque nimirum solemus dicere iurisdictiones omnes hodie patrimoniales esse, adeóque onerosas & dispendiosas magis quàm vtiles & fructuosas. *Sine die.*

1. Chassan. *in consuet. Burgund. tit. des justices §. 6 in princip.*

2. Lex enim contractus omnimodo seruanda est *l. 1. § si conuenerit D.depos.l pen.& pass.D.hoc tit.l.contractus 23. de reg.iur.*

3. Ioan. Papon. 2. Notar. *lib. 7. tit. Des proces criminels & extraordinaires vers nous auons donc.*

4. *vulg.l.veteribus 39.D.de pact.l.Labeo 21.l.cùm in lege 23 & seq.D.de contr.empt.*

5. Nam si essent onera fructuum aliud dicendum esset cùm fructus non dicantur nisi deductis expensis quæ ad eos colligendos faciendæ sunt *l. si à domino 36. §. vlt.D.de petit. hæred.l. quod in fructus 46.D.de vsur.*

6. Itaque expensæ istæ se habent ad fructus iurisdictionis per modum condicionis sine qua non, potiùs quàm per modum causæ.

7. Ergo spectare debent ad dominũ iurisdictionis Capell. Tholos. *quæst. 41. Chassan. vbi supr.*

8. Nec enim qui innocens est condemnari ad pœnam debet *l.sancimus 22.C.de pœn.l.si pœna 20.& l.absentem 5.D.eod.*

9. *vt in l.1.§.vlt.eod.l.si quis iniuriam 35.D.de iniur.*

10. Nam si priuatus aliquis sit accusator ad eius onus hæc res pertinet Papon. *vbi supr.* Imbert. *lib. 4. Inst. forens.*

11. Sibi enim imputet qui tanti æstimauit iurisdictionem habere à Principe, ad quem alioquin & iurisdictio & eius onera omnia pertinerent. Omnes enim iurisdictiones manant à Principe tanquam à fonte.

12. *l.ita vulneratus 51.ad leg. Aquil.l.Stichum 95.de solut.l. si à reo 70.§. vlt. De fideiuss.*

13. Olasch. Cacher. *decis 83. num. 5. & 6.* Alex. *cons. 55. num. 12. lib. 4.*

14. *l non vtitur 38.& seq.D. de vsufr.*

15. Hic enim dominus vtilis est *l. vlt.* vbi omnes notant *C. de iur.emphyt.*

16. Hic enim naturaliter possidere videtur propter ius quod habet percipiendorum fructuum *l. naturaliter 12. D. de acq.poss.l.si fructuarius messem 13.quib mod.vsufr. amitt.*

17. Nam neque fructus suos facit alio iure quàm quia eos percipit ex domini locantis voluntate *l.si seruus 61.§. locaui D. de furt.*

18. Abest enim ei pecunia quam dat pro mercede conductionis,

ctionis. Itaque pro conductore facit duplex illa distinctio quã tradit Bald. *ad l.1.C. de fructib. & lit. expens.* vbi ait, Referre an nomen fructuum apponatur ab homine in contractu, an à lege, vt posteriore tantùm casu non etiam priore fructus dicantur deductis expensis. Item, Referre an fructus debeantur alicui ratione perceptionis quòd eos reus perceperit, vt tunc sumptus deducantur: An verò ratione promissionis, & tunc ita demum deducantur si ex causa lucrativa debeantur, non etiam si ex onerosa.

19. Iulius Clarus *lib.4. Sententiar. in §. emphyteusis quæst. 46. in fine.*

20. Alioqui tenererur locator ad expensas litis pro rata parte laudimiorum & seruitiorum quam sibi excepisset, ob rationem quæ sequitur *in Definit.*

21. *d.l. non vtitur 38. & seq. D. de vsufr. l. Pomponius 29. D. quibus mod. vsusfr. amit.*

22. Nam neque aliam causam habent quàm colligendorum fructuum, neque sine iis colligi fructus isti possent.

23. Cum qua scilicet nil commune habent: possunt enim deberi & passim debentur ei qui nullam iurisdictionem habeat.

24. Nam neque iure suo vti cogitur si nolit *l. si iudex 28. D. de minor. & tot. tit. C. vt nem. innit. accus. vel ager. cogat.* Neque verecunda eius cogitatio qui lites execratur vituperanda est *l. 4. §.1. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

25. Simile quiddam est *in l. cùm pater 77. §. cùm existimaret de leg. 2.*

26. Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ *l. vnic. Auth. res quæ C. commun. de legat.*

TIT. XLIII.

De iur. emphyteut. & feud.

DEFINITIO I.

Acquisito subfeudo per Principem an ius feudi extinguatur.

VASSALLI feudatarij subuassallus inscio eo, & irrequisito sub feudum in Principem ex causa donationis transtulerat. Postmodum Princeps id feudum nobili cuidam vendiderat, præfatus id se facere vt ad suam naturã feudum reuerteretur, priorique feudatario pristinum ius suum restitueretur. Eodem contractu Princeps caucrat nulla eo nomine laudimia per emptorem debitum iri, re promissa etiam indemnitate si de ijs controuersiam pateretur. Quærebatur de iure primi feudatarij an extinctum prorsus fuisset per alienationem factam in Principem, an hactenus saluum esset vt saltem laudimiorum petendorum ius haberet. Constabat non idcirco equidem videri commissam amittendi feudi condicionem ad superioris feudatarij commodum quòd in alienatione ipsius consensum vassallus inferior non exquisiisset.[1] Quando apud nos, vt & apud Gallos redacta hodie sunt feuda omnia ad instar patrimoniorum,[2] Sed tamen quia subuassalli facto deterior ignorantis vassalli condicio fieri non potuerat, reuocandi à Principe feudi, si summo iure secum ille agi pateretur potestatem ei fieri debere; quoniam ipsius quàm maximè interesset eum habere vassallum à quo debita obsequia exigere pro arbitrio posset:[4] nec à Principis dignitate aliena videbatur ea sententia, cùm Principem vassalli sui vassallum fieri prorsus incongruum foret,[5] quod tamẽ alioqui euenire necesse esset. Nisi quis tentare vellet quod multò esset absurdius & iniquius,[6] ex ea donatione cui vassallus non consenserat omnia feudi iura extincta fuisse quasi consolidationis potestate. 7 Quænam enim obsecro vtilis dominii consolidatio fieri potuit cum eo dominio quod penes Principem manserat, quod scilicet non directum erat sed subiectionis potiùs & superioritatis. 8 Eo nimirum ferè iure quo dicimus omnia Principis esse imperio non dominio. 9 Denique eum rei gestæ ordinem esse oportuerat ad faciendam consolidationem vt dominium vtile cum directo primùm, deinde directum cum superioritatis dominio coniungeretur. 10 Alioqui medium illud ius directi domini quod sanè inuito & ignoranti ei aufferri non potuit, 11 obstat omnino ne alia duo iungi possint. 12 Quam ob causam, illud quoque non immeritò placuit si subuassalli bona ob admissum crimen læsæ maiestatis confiscanda sint non debere eam rem nocere domino directo qui nihil deliquerit, ideóque rem ita temperandam esse, vt feudum vendatur redactúmque precium æquis portionibus inter Principem & vassallum diuidatur 14 ne aut vassalli ius obstet Principi, aut Principis maiestas vassallo iniuriam adferat. 15 Quantò minùs igitur nocere vassallo debebit, quòd subfeudum illud ad Principem non feudi iure, vt nostri loquuntur, primæuo & naturali, sed ex mera subuassalli voluntate adcóque liberalitate peruenerit? 16 Proinde nec dubitandum videbatur quin ex vera iuris ratione saltem laudimia Princeps deberet 17 propter inuestituram 18 quæ ipsi non secus ac alij cuilibet necessaria esset, iure prioris vassalli integro subsistente. 19 Etsi enim dici solet inuestituræ ius hoc esse vt eam præcedere aut subsequi debeat fidelitas, 20 quam vassallum à Principe suo exigere ferendum non sit, 21 nihil tamen prohibet remissa propter Principis personam præstandæ fidelitatis necessitate, 22 supersesse ius reale feudi, cuius ratione & inuestituram accipere necesse sit, & laudimia soluere, 23 quorum quippe obligationi causam det res ipsa non persona, 24 licet ob contractum debeantur, & proposita vt plurimum in personam actione exigantur. 25 Quamquam nec defuerunt, qui dicerent Principem cùm hac parte vt & in cæteris omnibus contractibus priuati iure censendus sit, 26 iustè recusare non posse si feudum retinere malit quominùs hominium aut vt vocant homagium etiam vassallo suo præstet saltem per procuratorem. 27 Sed cùm id planè indecens, & inconueniens futurum sit 28 nec omne quod licèt expediat, 29 modestiùs vtique & prudentiùs vassallus fecerit si contra Principem ius suum non exequatur, Princeps verò & liberaliùs & magis ex dignitate, si feudum sibi donatum alitérve acquisitum, quamprimùm in alium transferat, nec suprema sua potestate in vassalli dispendium abutatur. 30 quam ob causam nec errauerit meo iudicio qui eam alienationem necessariam esse dixerit. 31 Illud certè indubitatum est, & superioribus prorsus consequens, ex ea alienatione quam in priuatum Princeps contulerit laudimia deberi, non ea solùm ratione quòd quæ in persona Principis mouere poterant ea locum habere in priuato nequeant, qui haud dubiè capax sit & accipiendæ inuestituræ & præstandæ fidelitatis, 32 sed illa etiam quam diximus, quod vtile dominium cum superioritatis dominio consolidari non potuerit propter intermedium ius directi domini, quod impedit coniunctionem extremorum 33 cum eodem tempore penes duos in solidum esse nequiuerit. 34 In quo errarunt grauiter qui contrà scripserunt feudum quod ad Principem quouis modo redierit ad primam naturam rediisse intelligi, obídque à præstandæ fidei vel homagij necessitate immune esse. 35 quod nos negamus. *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis Gebennensis contra D. Baronem de Viry mense Iulij 1588.

1. Quod tamen dicendum esset de iure communi feudorum *tit. quib. mod. feud. amit. §. vlt. in vsib. feudor.*

2. Boet. *decis. 204 num. 7.*

l. non debet alteri 74. de reg. iur. Specu. *in tit. De feu. §. de hpmagio & fidelitate quæst. 40. & l. milites C. de loc. & conduct. curial. l. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. cap. 2. Extr. eod.*

4. Quod non tam facilè fieri potest contra Principem quia potentioribus pares esse non possumus *l. 3. in princip. D. de alien. iudic. mut. caus fact.* Specul. *dict. quæst. 40.*

5. Quia vassallus tenetur præstare fidelitatem & homagium domino suo, & inuestituram solet sequi vel præcedere fidelitas, in signũ subiectionis & superioritatis, atqui absurdum

est dicere aliquem esse superiorem Principe in ipsius Principis territorio Iac.de Sanct.Georg. *de feud.§.qui quidem inuestiuit. num.*64.

6. Ex ratione posita *num.*3 *supr.*

7. Quæ sententia est Petri Gregorij *part.*3 *Syntagmat.lib.*45. *cap.*16 *num.*5.& 6.Ægid.Magister qui sic iudicatum refert *Tit. de feud.*quasi res vnaquæque facile redeat ad suam naturam *l. si vnus* 27.*§.pactus ne peteret.*

8. Dominium enim vtile non potest consolidari nisi cum directo,Directum porrò cum dominio illo superioritatis, maximè verò hoc obtinet,cùm dominij vtilis acquisitio facta est non ex natura & iure primæuo feudi sed ex causa extrinsecus accedente: placet enim dominum feudi conueniri posse tanquam extraneum quemlibet possessorem quãdo nactus est rem feudalem,non potestate feudali sed ex alia causa voluntaria vti priuatus velut ex emptione donatione legito. Vide Cacher.*decis.Pedem* 156.*num.*9.& 14.vbi citat.*cap. imperialem* §.*præterea* & §.*callidus* vbi DD.*de prohib.feud.alien.* per Frider. Dec *cons.* 239.*n*4.12.& *con.*607.*num.*12 Afflict.*ad lect.tit.De prohib. feud.alien in pr.num.*14.Paris.*vbi sup.*§.30 *quæst.*22. *num.* 93. Guill. Bened.in verb.& *uxorem num.*560.Steph.Bertr.*cons.*207.*vol.*1.& *cons*3.*inspecto in fin.lib.*3.Guid.Pap.*quæst.*575.Iacob, de S. Georg. *in tract.feudor.*in verb.*qui quidem inuestit.col.*16.*vers.item quæro.*

9. Sic Seneca quodam loco scribit quem refert ac alios plerosque in hanc rẽ D.Ion.Goth.*ad Nouell.*105.*de consul in fin.*vbi vide. Et sanè non poterat dominium directum hoc casu esse penes Principem cùm ab eo alienatum esset in vassallum qui habebat subuassallum, nec quicquam sibi Princeps reseruasset nisi superioritatem.Vnum enim idémque dominium non potest in solidum esse penes duos *l.*5.§ *si duobus vehiculum* D. *cõmod.l.de hereditate* 19.§.*pater* D. *de capt.& postlim.*

10. Nam cùm Princeps supremus habet vassallum & subuassallum,sit necessariò vt dominium directum sit medium inter dominium vtile,& dominium superioritatis.

11. Ex citatis *num.*3 *supr* Iunge *l.vlt* D.*de past.*

12. Medium enim vbique semper implet coniunctionem extremorum *l.pen.D.rat.rem haber.l.*3.*in fin.l potior.*11.*in princip.* D.*qui potior.in pign.hab.cum similib.*

13. Specul.*in d.§.de homagio & fidelit. quæst.*40.*ex l.res uxoru* 24.*C.de donat.inter vir.& uxor.l.cotem* 11.§.*dominus De publ.c.& vectig l.sacimus* 22.C.*de pan.l si finita* 15.§.*si de vectigalibus vers. sed decernendum D.de damn.infect.*

14. Specul.ibid.*ex l.qui solidum* 78.§ 1.*de leg* 2.*l item si verberatũ* 15.§.1.*D.de rei vindic l.si fundus* 33.D.*locat.l. Lucius* 11. *D. de euict.*Nam & fiscus vendere potest rem communem inuito socio dummodo ei partem precij restituat *l.*2. *C. de comm.rer. alien.l.vnic,C.de vendit.rer.fiscal.cum priuat.commun.lib.*10. *tit.* 4.Nam nec dominus directus cogitur incidere in communionem *l.actione* 65.§.*societas D pro socio.*

15. Vide Capell.Tholos.*quæst.*395.& ibi Aufrer.

16. Ex citatis *num* 8 *sup.*

17. Laudimia enim sunt ex fructibus feudi & dominij directi cùm fructuum nomine veniant etiam fructus ciuiles & omnes obuentiones,omnísque vtilitas rei Bald. *in l.si traditio* 4.*C.de act.empt* Alex.*ad l.diuortio alias* §.*Papinianus l.fructus solut.matr.per l.cùm autem* 23 §.*vlt.de edil.edict.l.mercedes* 29. D. *de petit.hered.*Chass.*in cons.Burg.tit.*4 §.17.*glos.*5.

18. Hęc enim vnica ratio est propter quam laudimia debẽtur,in recognitionem scilicet dominij directi *l.vlt.C.hoc tit.*

19. Et ideò qui contrà putant coguntur dicere extingui hoc casu ius vassalli quod sanè iniquum esset vt suprà diximus.

20. *tot.tit.quid præc.l.deb.an inuest.an fidel.in vsib.feud.* iuncto *tit.quid sit inuest.& seq.*

21. Iacob.de Sanct.Georg *de feud.in* §.*qui quidem inuestiuit num.*64. & Prætext.*in cap* 1 *an filij vel aquat.poss. reb. feud.* Specul.d.§.*de homagio quæst.*24.

22. Propter illam inconueniẽtiam,vt in *l. interdum* 34. *D. de oper.libert.*

23. Quamuis laudimia in signum subiectionis debeantur, vt notat Aluarot.*in tit.De prohib.feud.aliẽ.*per Frid.§.*illud*,quem refert Gozad.*cons.*65.*num.*13.Bud.ad *l.Herennius de euict.* DD. *in l.fin.C.hoc tit.*

24. Sunt enim laudimia onera realia feudi nõ minùs quàm seruitia & rem sequuntur quocunque progrediatur Chass. *in cons.Burg.rubr.*11.*glos.*1.*num.*9.Res enim trãsit regulariter cum suo onere *l.alienatio* 67.*D.de contr.empt. l. vnic. rem alien. gerent.non interd.rer suar alien.l.possessores* 12.*vers.illud quoque C. de fund.patrim.lib.*11.*tit.*61.

25. Vulgaris enim pragmaticorum vox est Seruitia in rem, laudimia in personam peti debere.

26. Princeps enim aut fiscus succedens priuato vtitur iure priuati *l.fiscus* 6.*D.de iur fisc.l.cùm quidam* 27. § *fiscus de vsur.l. via* 23.§ *si fundus.rust.c prad.* Specul.*in titul.de feud.* §. *quoniam quæst.*24.

27. Specul.*in d.*§.*de homagio quæst.*24.& 40.

28. *d.l.interdum* 34.*de oper.libert.*

29. *l.non omne* 144.*de reg.iur.*

30. Nam cùm Princeps non sit dominus vniuersalis rerum in suo territorio existentium nisi quod ad iurisdictionem & protectionẽ Glos.& DD *ad l.*3.*C.de quadr.præscr.* Glos.& Bart. *in l.*2.in verb.& *cuius C in quib.caus.colon.censit.dom. accus pos. lib.*11.*tit.*49. non potest inferri à iurisdictione, & potestate suprema ad iura feudalia & emphyteutica quæ nihil commune habent cum iurisdictione sed per se, ac separatim consistunt. Alex.*cons.*112.*in causa & lite volum.*4. Rebuff.*de cong.port.numero* 125.

31. Necessariæ autem alienationes semper sunt permissæ *l. alienationes* 13.*D.famil.ercisc.*

32. Quod enim absurdum & inconueniens est in persona Principis vt vassallo suo fidelitatem & homagium præstet, nõ est inconueniens in persona priuati & pro varietate personarum,mutatur qualitas & conditio bonorum *l.per curatorem* 90. §.1.*de acquir.hered.l.vlt.C.de inoff testam.*

33. Dixi *num.*10.& 12.*supr.*

34. *l.*5.§.*si duobus vehiculum* D.*commod.l.de hereditate* 19.§. *si pater* D.*de castr.pecul.*

35. Quos retulimus *num.*7.*supr.*

DEFINITIO II.

Directus dominus an & quando teneatur ad onera feudi vel subfeudi ad se reuersi.

NOn tenetur directus dominus ad onera feudi aut subfeudi quod iuris feudalis potestate ad se reuersum est, qui tamen si iure priuato & ex causa aliqua voluntaria puta ex emptione donatione, legato aliáve simili rem feudalem nactus esset,vt extraneus possessor quilibet non malè conueniretur.1 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ofasch.Cacher.*decis.Pedem.*156.*numero* 9.& 14. Tiraquel. *De retract.conuent* § 3.*glos.vnic numer.*13.& alij quos citaui *supra Definitione prox. num.*8. Adde Guid. Papam *quæst.* 57. vbi Ranchin.in addit.

DEFINITIO III.

Ex alienatione subfeudi debentur laudimia feudi domino si Princeps subfeudum alienauerit posteriore loco.

QVi dominus erat feudi & subfeudi vtrumque diuersis personis eodem tempore vendiderat,alióve genere alienationis transtulerat. Nulla eo nomine laudimia deberi constabat. Sed si diuersis quoque temporibus sic contraxerit vt feudum primùm deinde subfeudum alienauerit, ex causa posterioris venditionis laudimia nouo feudi domino haud dubiè debebuntur:1 quasi reddita feudo subfeudóque per alienationem pristina natura, quæ dominij confusione in eiusdem dominj & possessoris persona paulò antè intercidisse videbatur.2 *Sic tractatum* in eadem causa.

1. Facilis enim est vniuscuiusque rei reditus ad suam naturam *l.si vnus* 27.§.*pactus ne peteret in fin.D. de pact.* Can.*quæris De consecr.dist.*4.

2. Simile quiddam est *in l.penult.*§.1.*de except.rei iudic. l.qui res* 98.§.*aream D.de solut.*

DEFINITIO IV.

Laudimiorum onus est reale,& pro laudimiis perinde atque pro seruitijs competit hypothecaria.

LAudimiorum præstandorum obligatio sicut ex re ipsa proficiscitur,1 quandoquidem laudimia in directi dominij fructu esse existimantur,2 ita sequitur quẽcumque fundi possessorem,3 petique possunt etiam hypothecaria, si dominus directus suum ius exequi, & dominij vtilis

vtilis consolidationem quasi existente condicione persequi nolit. 4 In ea verò actione hypothecaria si alij creditores concurrant directus dominus sine dubio omnibus omnimodo vt anterior præferetur, non secus ac pro annui canonis pensatione. 5 *Sic tractatum* in eadem causa. Vide tit. fin. cens. vel reliq. Defin. 1.

1. Quia causam habent à translatione dominij rei feudalis vel censualis vel emphyteuticæ *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*, Chassan. *in consuet. Burg. rubr* 11. § 1. *num.* 1. *& 9.* Mod. *in Consuet. Paris. tit.* 1 § 12 *num.* 156. *& fusius in* § 1. *glos.* 5. *num* 1. *&* 2.

2. Siquidem fructuum nomine continentur etiam ciuiles, & omnes obuentiones. Bald. *ad l. si traditio* 4. *C. de act. empt.* & alij citati *Defin.* 1. *num.* 17 *supr.*

3. Sicut & cætera onera omnia realia *l. si debitor* 12. *C. de distr. pignor.* Dixi *Defin.* 1. *num.* 17. *supr.*

4. Nec enim cogitur quisquam vti iure suo, aut pro se introducto *l. si in tex* 28 *D. de minor.*

5. Nemo enim priuilegium habere potest contra dominum in ea re quæ est ipsius domini *l. ex facto* 52. *vers. respondi. D. de pecul.* quamuis ea lex non habeat locum contra creditores pignoratitios. Glossa ibid. ex *l.* 5. § *quid tamen. D. de tribut. act.* melius facit *l. in liberto* 77. *D. de solut.*

6. Quamuis dici soleat seruitutum petitionem esse in rem, laudimiorum verò in personam. Dixi *Defin.* 1. *num.* 24. *& 25 supra.* Vide Amed. de pont. *in quæst. laudim. quæst.* 4. Excipe tamen creditores possidentes eam ipsam rem, pro cuius venditione laudimia petuntur. Quia sicut non debentur laudimia sine translatione dominij vtilis, vt vocant: ita neque transferri potest dominium illud in emptorem, nisi per translationem possessionis, quæ porrò auferri non potest creditori pignoratitio, quin ei debitum conferatur, posteaquàm placuit etiam feudalia bona & emphyteutica posse alienari, obligari, & eorum possessionem transferri etiam ignorante domino, adeoque inuito. *Defin.* 8 *num.* 2. *infr.* Itaque cùm laudimia non debeantur nisi in casum, & quidem in eum casum quem creditor anteriori, idemque possessor impedire potest, consequens est vt potior debeat esse causa possessoris, quàm emptoris, & consequenter quàm domini, cuius ius hac parte pendet ex causa emptionis. Aliud iuris est in seruitutis quæ debentur absolutè, non in casum, & immediatè in recognitionem domini directi.

DEFINITIO V.

De tributo subditis indicto ob equestris dignitatis accessionem.

TRibutum cuius subditis indicendi ius feudatarij plerique habent ob equestris dignitatis accessionē, non eò minùs indici potest, quòd dominus equestrem dignitatem nactus sit ab alio Principe, quàm qui in eos subditos supremam habeat potestatem. Est enim ius hoc personale competens ob iurisdictionem quam in subditos habet dominus, cui proinde sufficit quòd eques est, vndecumque tandem eam nactus sit dignitatem. 2 *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiaz contra Syndicos & incolas De Cormoran 5. Cal. Iul. 1588.

1. De quo vide Chass. *in consuet. Burg. ti. Des iustices & droicts d'icelles* § 4. in verb *Nouuelle Cheualerie ex l. vnic. C. de aur. coron. lib.* 12. *tit.* 74.

2. Chassan. vbi suprà *num* 44. *vers. vt à diuerticulo.* Bart. *ad l.* 1. *C. de mulier. & in quo loco.* Papon. *in syntagmate Arestorum tit. Des tailles és quatre cas. Arest.* 5.

DEFINITIO VI.

De taxatione tributi per subditos pendendi quatuor casibus.

QVibus habent indicendi subditis tributi 1 quatuor illis vulgaribus notissimisque casibus, si nuptui collocanda sit primogenita filia, si transmarina profectio incunda ad bellum contra infideles gerendum, si iusto bello captus dominus magna pecunia redimendus sit, si denique equestrem dignitatē à Principe quolibet nactus fuerit, non pro arbitrio quanutm lubet possunt indicere, sed quod iustum & moderatum videatur. 2 Id verò Senatus noster cùm de ea re quæstio incidisset sic temperandū existimauit vt in singulos casus à singulis focis quatuor florenos monetæ nostræ domino pendi oporteret, focorum duntaxat non etiam capitum aut facultatum habita ratione. 3 Sic iudicatum contrà D. Marchionem de la Chambre 5. Id. Iunij 1581.

1. Quod ius necesse est proficisci vel à concessione Principis, tanquam quòd sit ex regalibus *cap.* 1. *quæ sunt regal. in vsib. feudor.* Alex. *cons.* 145. *volum.* 2. *l.* 1. vbi Bart. C. *de superind. lib.* 10. *tit.* 18. Vel à conuentione & recognitione expressa Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius.* in verb. *& vxorem decis.* 4. *numer.* 555 *vers. tamen*, vel denique ex generali & immemoriali consuetudine quæ vicem legis & priuilegij obtineat. Guid. Pap. *cons.* 1. Boer. *quæst.* 126. Chassan. *tit. Des iustices & droits d'icelles* § 4. *num* 55. *Ex cap. super quibusdam* § *præterea de verb. signif. l.* 3. § *ductus aqua de aqua quotid. & æstiu.*

2. *Arg. l. si libertus* 30. *D. de oper. libert.*

3. Quia loci onus magis est, quàm personæ aut patrimonij. Nam qui non habitat in territorio iurisdictionis, ille demum ad onera ista tenetur.

DEFINITIO VII.

Vindicatio & hypothecaria & actio in personam competunt domino directo contra emphyteutam & quidem tertia etiam contra heredem eius post alienationem factam irrequisito domino, cætera verò duæ contra possessorem.

QVi emphyteusim accepit, & eo nomine ad canonis annui, quod seruitium dicimus, prætationem stipulanti domino se obligauit, si nō soluat, triplici actione quandiu rem tenet conueniri potest, vindicatione, quoniam qui emphyteusim concessit dominium directum penes se retinuit: nec ei nocere debet quòd vtile certa lege transtulerit in eum, qui contractus legi non obtēperat. 2 Hypothecaria, propter illam vtilis dominij translationē, quæ facit vt in cæteris ferè omnibus eadē sit emphyteutæ condicio, quę esset si directū quoque haberet: 3 etsi enim dici solet nemini rē suam obligatam esse posse, 4 verū tamen est vtile dominium cuius solius ratione pignus contrahitur ad directum dominum non pertinere. Denique in personam, quia ex contractu propriáque stipulatione obligatus est, 6 Si rē alienauerit irrequisito domino, constat iuris emphyteuticarij rationem illam esse vt iure suo cecidisse dicendus sit, ac domino directo liberum esse debeat rem quasi commissam reuocare, nullo etiam precio emptori restituto, 7 Sed si malit potest agere non solùm vindicatione aut hypothecaria aduersus nouum possessorem, 8 sed etiam personali aduersus emphyteutam acsi rē adhuc possideret, quia dolo malo desisse videtur possidere qui alienauit non exquisito domini consensu quem ante omnia exquirere debuit. 9 Idcóque pro possessore condemnandus est cùm dolus pro possessione sit, 10 Nam & domini directi interest vt quamplures ad suum consequendum habeat actiones, 11 & consequenter vti ne amittat personalem illam, quam contrà nouum possessorem qui nec contraxit nec quasi, 12 habere nullam potest. 13 Sed etsi emphyteuta discesserit, eius heres licèt non possideat eadem personali actione perinde tenebitur acsi possideret, 14 cui nimirum dolus factúmque defuncti, æquè ac ipsi defuncto cuius vices gerit, nocere debeat. 15 Hæc ita, si non ex postfacto alienationem scierit dominus directus, & laudauerit. Tum enim nō magis æquum est teneri emphyteutam ipsiúsve heredem personali actione 16 quàm si priùs requisito & cōsentiente domino alienatio facta esset. 17 Quid .n. interest an domini consensus præcesserit, an subsecutus sit? 18 Aut quænam personalis obligatio superesse debeat aduersus eum qui rem possidere desierit volente illo cui non nisi propter rem illam erat obligatus? 19 *Ita Senatus* in causa N. Claudii Leydetii Ioannis Pensabini & Procuratoris fiscalis Gebennensis Prouinciæ 5. Idus Iulij 1588. Iunge sequentem Definitionem.

1. Datio namque in feudum vel emphyteusim non est modus transferendi dominij directi, sed potius retinẽdi *l.1. & pass. C.hoc tit.l.1.D.si ager.vectig.& emphyt.petat.* Transfertur tamen ex his causis dominium vtile, secundùm interpretes. De quo vide quæ scripsi *lib.vlt.Coniect.*

2. Non enim potest contractu se tueri, is qui prior ipse facit aduersus contractum *l.quæro* 54.§. *inter locatorem D. locat.l. Iulianus* 13.§. *offerri* D. *de action.empt.lege secunda & tertia* D *si ager vectig.*

3. Adeò vt habeat vtilem actionem in rem etiam aduersus dominum *l.1 §. vlt.eod.tit.si ager.vectig.id est emphyt.pet.*

4. *l.neque pignus* 45. *de reg.iur.l penultim.* §.1. D. *de except rei iudic.*

5. Et consequenter directo domino obligari posse. Non enim potest vtrumque dominium directum & vtile locam habere in eadem persona sicut nec obligatio directa & vtilis, quia maior & plenior tollit minorem. *debitori* 59. D. *de fideiuss.*

6. *l.2.de oblig & action l.1.& pass.de verb.obligat.*

7. *l.vlt.* vbi Iaso & alij *C hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.*162. *ex cap. imperialem 8.callidus.de prohib feud alienat. per Frider. & quæst.* 101.

8. Quia cùm sint istæ actiones in rem non possint exerceri nisi contra possessorem *l.qui petitorio* 36. *D. de rei vindicat. l.pignoris* 17. *D.de pignor.*

9. Dolo enim facit quisquis non facit id quod facere debet, aut id facit quod facere non debet *l qui non facit* 121. *de reg. iur. l.*4.D. *quæ in fraud.credit.*

10. *l.qui dolo* 131. *l.parem* 150. *de reg.iur.*

11. *l.cùm filius* 76.§. *varijs de legat.2 l.1.*§.1. *D.quod legat.*

12. Actio enim personalis non potest dari nisi præcedente aliqua obligatione, nec obligatio vlla nasci nisi ex contractu vel quasi aut ex delicto vel quasi aut aliis quibusdam modis *l.1.l.nihil aliud* 51. *de obli. & action. Licèt* 43.§. *ea obligatio de procurat.*

13. Obligatio enim personalis non sequitur singularem successorem *l.vlt.*§.1. *D. de contr.empt.l.*1 §. *si heres ad SC. Trebell.* Specul. *in tit. De locato* §. *nunc aliqua vers.*108 *quæritur num.* 152. *& vers.precedentem.*153. *& vers.* 166. *num.* 192. *et l.* 3.§. *vlt l. etsi vsusfructus* 7. *D. vsufr. quem.cau.* Anchar. *cons.*386, incip. *in lite & quæstione* latè Iaso *in l.vlt fol.mihi* 33. *col.*1. quem omnino vide in *principali notab.* Guid. Pap. *quæst.*9. Vbi defendit gardam Delfinalem, vt ipse loquitur, debitam ex recognitione, deberi ab herede recognoscentis etiam qui bona non teneat, nec esse onus reale quale est tributũ Principi debitum, vt efficiat tertium possessorem, nisi cùm heres vel nullus appareat, vel solũdo non est. Et ita ibid. Ranchin. *ex l.fi* 2. *De contr.empt l.*1. *C.in quib. caus. l.Imperatores.de public & vectig.l.*1 C. *in quib. caus. pign. l.*1. C. *de annon. & tribut. lib.*10. *l.fin.* C *sine cens.vel reliq.*

14. Quia omnes personales obligationes & actiones transeunt in heredem *l.vlt.C. de hered.action. l.*1. *C. si cert petat.* Vide *l.*1. *C. hoc tit.* Bart. *in l.*1. *num* 7. *&* 8. D *de condit.l.ex reg.* Specul. *in d.*§. *nunc aliqua. quæst.*9. *num* 18 *quæst.* 56. *num.*70. *& vers.* 127. *num.* 153.

15. Ex regula *legis quod ipsis* 143 *& l.ex qua persona* 149. *de regulis iuris.*

16. Quæ non supererat nisi in pœnam alienationis factæ domino irrequisito: quæ pœna remittitur cùm venditio quandocumque approbatur, vt *in l.de lege* 6.§.1. *& l. seq. D. de leg. commiss. l. vlt de eo quod cert.loc.*

17. Nec enim cogitur dominus vti iure suo *si nolit l.si iudex* 28. D. *de minor. l.pactum* 46. *D. de pact.*

18. Non enim requiritur hic consensus pro forma actus, vt præcedere debeat quomodo *in l.si quis mihi bona* 25.§ *iussum* D. *de acq.hered.* sed pro tuendo iure domini directi ne sit in potestate emphytentæ ius ipsius lædere *l.vlt.vbi not.* C. *hoc tit.*

19. Obligatio enim emphyteutæ est quidem personalis quia nascitur ex stipulatione, sed tamen non alia de causa contrahitur, quàm quia is rem emphyteuticã possidet, ideóque cùm non competat nisi quatenus contra possessorem, non potest supersse aduersus eum qui desiit possidere, si nulla ei culpa obiici possit. *l.vlt.vbi glos.fin.C.fin.cens.vel reliq.* Nec contrariũ est quod ait *l.apud Iulianum* 40.§ *heres de leg.*1. *& l. qui concubinam* 39.§. *qui hortos de leg.*3. heredem cogi tributa præterita legati prædij soluere. Sic enim id accipi debet vt teneatur legatario non reipubl. vt ibidem glos. interpretatur. Denique tritum est cessante causa finali cessare quoque dispositionem *vulg. l. vltim. de hered. inst.*

DEFINITIO VIII.

Postquàm bona emphyteuticaria redacta sunt ad instar patrimoniorum, Ar. & quo casu post prior emphyteuta conuenire etiam post alienationem.

AT postquàm moribus nostris eò decursum est vt nõ tantum bona emphyteuticaria, sed feuda quoque ipsa redacta sint ad instar patrimoniorum, hæc profundè requisito etiam domino non secus ac ea quæ prorsus libera sunt, &, vt vocant, allodialia alienari possint: illud quoque consequens fuit, vt per quamlibet fundi emphyteuticarij alienationem tam personalis illa actio quæ contra emphyteutam competebat, quàm fundi velut commissi auocandi ius intercidat, si modò emphyteuta possessorem exhibeat, qui & personalem obligationem annui canonis soluendi in se suscipere, & laudimia quæ propter alienationem debentur, soluere paratus sit. Alioqui licèt in promptu varias certásque actiones dominus habeat quibus possit adigere possessorem vt vel recedat, vel emphyteuticariæ obligationis condicionem agnoscat, ipsius tamen interest emphyteutam iam obligatum in obligatione retinere potius quàm litem aduersus nouum possessorem vt se obliget instituere. Itaque non minùs agere cum emphyteuta eiúsve herede hoc casu poterit vt in posterum quoque præstet canonem etiam post alienationem, quàm vt reliqua soluat, si qua fortè pro annis præteritis alienationis tempore debebantur, idque domino directo plerumque sanè commodius est, quoniam emphyteuta eiúsve heres neque dominij, neque possessionis quæstionem referre potest. At qui ab emphyteuta comparauit, potest, quousque probauerit dominus eam ipsam esse rem quæ primùm in emphyteusim concessa fuerit. Planè si nouus possessor petat instituram laudimiáque offerat, cogitur dominus laudare ratámque habere alienationem. Pro quo incommodo quod inuitus emphyteutam habere cogitur illum quem prior emphyteuta elegerit, in eo quoque ipsi prospici æquum fuit quod statuto nostro summa ratione constitutum est vt quisquis rem emphyteuticariam tenere probatur, hoc ipso perinde obstrictus sit ad cẽsus & canonis annui professionem solutionémque faciendam, acsi is ipse contraxisset. Quo veluti remédio aduersus frequẽtissimas possessorum cauillationes proposito, cœpit parùm interesse domini quòd eo irrequisito possit res emphyteuticaria alienari, cùm triplicem illam actionem quam aduersus emphyteutam exercere poterat, æquè habiturus sit contra nouum possessorem, adeò vt & quasi iam obligatũ cum ad hoc cogere possit vt se obliget, debitique professionem faciat quam vulgò recognitionem appellant, ne alioqui lapsu temporis, mutatísque possessorum personis tandem eueniat, vt probationes pereant, hoc est vt nesciatur an res de qua agitur illa ipsa sit, quæ in emphyteusim data dicitur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæst.*59.

2. Ioann. Faber *ad* §. *adeo num.*3. *Instit. de locat.* Bocr. *decis.* 204. *num.*7. Itaque ociosa hodie quæstio est quæ olim fuit agitata inter nostros, An possit emphyteuta donare irrequisito Domino, vt notat Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.*46.

3. Tanquam quæ non possit subsistere sine possessione rei propter quam datur *arg. l. imperatores 7. de public. & vectigal.*

4. Non enim sufficiet, vt dicat se non possidere quod sufficeret in actione in rẽ *l.vlt.* D. *de rei ven.* quia nõ potuit in amittenda possessione damnum inferre domino. Dixi *Defin. præced. num* 9.

5. Quo casu non potest sanè dominus directus dicere quicquam sua interesse. Nemo autem sine interesse aut agere aut excipere potest *l.*3.§.1. *l stipulatio ista* 38.§. *alteri. de verb. oblig.*

6. Interest enim cuiusque non vexari litibus & sumptibus *l.minoribus* 6. *D. de minor. l.*1. *D. de inoff. test. l.* 1. *C. de adm. tut.*

7. Specul. *in tit. De locat.* §. *nunc aliqua quæst.* 9. *num.* 18. *& quæst.*56. *num.*70. *& vers.*127. *num.*153.

8. Quamuis reliquorum præstandorum obligatio sequatur emptorem *l.vlt. & tot tit. C. fin. cens. vel reliq.*

9. *l.si quis conductionis* 25. C. *de locat.*

10. Nec

10. Nec enim confessio & recognitio vnius potest aduersus alium fidem facere *tot tit in alios act.*

11. *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

12. Nemo cùm cogitur alium socium habere quàm quem ipse elegerit *l. actione 65. §. societas D.pro socio.* Emphyteuta verò socius quodam modo est §. *ideò Inst.de locat. & conduct.*

13. Vt qui in vno grauatur in alio releuetur. *vulg. l.eum qui 30. D.de iureiur.*

14. *Incip.rempublicam lib.3.statut. Sabaud.cap.4.*

15. Hoc verò non tantùm per actionem in rem sed etiam per actionem personalem Guid. Pap. *quæst 42.* Vide quid non prorsus dissimile *in l.quidam 19. D.ad SC. Velleian.* Intelligo tamen pro annis secutis alienationem. Nam pro reliquis præteriti temporis non potest nouus emphyteuta conueniri in personam, neque hoc statutum loquitur.

16. Solent enim possessores vt plurimum cùm ex iure emphyteutico conueniuntur negare omnia dominium scilicet directum eius qui agit & identitatem rei pro qua conueniuntur vt actorem onerent quàm grauiore possunt probatione, & consequenter maioribus sumptibus.

17. Est etiam alia ratione succursum dominis directis vt pro precij quinquagesima quam olim habebant laudimiorum nomine *l. vlt.C.hoc tit.* habeant hodie aut tertiam aut quartam apud nonnullos etiam dimidiam, vt plurimùm verò sextam precij partem.

18. Scilicet vindicationem hypothecariam, & actionem personalem: de quibus omnibus dictum est *Defin. præced.*

19. Hoc enim vnum est quod hodie probari debet propter statuti nostri autoritatem. Alioqui ex ratione iuris ptobandum esset quòd is qui recognouit fuerit dominus vtilis & possessor tempore recognitionis, ne alioqui sequeretur vt verba enunciatiua probarent in non antiquis etiam inter alias partes contra ea quæ notantur in *l.optimam C. de contr. & comm. stipulat.* Iunge *Defin seq.*

DEFINITIO IX.

Neque rem emphyteuticariam nouo censu onerare licet sine voluntate domini directi, neque alius profiteri potest quàm qui reuera possidet: Et quid si contrà factum sit.

EDicto Diui Emanuelis Philiberti Ducis nostri prohibitum est non solùm ne emphyteuta liceat quod nec iam olim licebat, rem emphyteuticariam alienando nouum ei censum aliúdve vllum onus imponere, ne sit in ipsius potestate duriorem facere domini directi condicionem 2 cùm eo difficilius precióque viliore emptorem res inueniat quò grauiori opere affecta est, 3 sed etiam ne quis annui census obligationem tanquam possessor profiteatur, nisi qui verus sit possessor: nimirum ne illudatur domino directo, cuius sanè interest vt sciat quis rem possideat, 4 cùm nec quicquam iuris ei tributura sit ea professio cõtra verum possessorem si ab eo facta probetur qui nõ possidebat. 5 Etsi enim statuto nostro remissa est domino directo necessitas probandi quòd professionis tempore possideret is qui professionem emisit, 6 tamen contrariæ probationis facultas illi qui ex eiusmodi obligatione conueniatur, erepta non est. 7 Sed & domini interest scire an vetus emphyteuta rem alienauerit, cùm propter laudimia quæ ex alienatione debentur, 8 tùm etiam vt sciat vbi res sit, si vel ob non soluta laudimia, rem quasi commissam persequi velit, 9 vel qua alia ratione in rem agere malit, quàm in personam. 10 Neque tamen eò minus obligatur is qui cùm non possideret mentitus est se possidere, 11 multóque magis ex ea professione tenebitur si subinde canonem annuum per aliquot annos soluerit, 12 adeò vt nec cogendus sit dominus ab eius obligatione discedere si cõtra eum agere malit quàm contra nouum possessorem, 13 tametsi possessor ipse totam obligationem in se suscipere non recuset. Ne quod in domini fauorem inductum Princeps voluit, in eius incommodum iniqua interpretatione retorqueatur. 14 Nec rursum condici poterit ea obligatio, aut solutio quasi sine causa facta ob id solùm quod qui professus fuit non possideret. 15 Subest enim vetus illa causa quòd iam antè fuerat eo nomine obligatus, 16 quódque imputare sibi debeat qui in obligatione remanere maluerit, quàm suscipiendæ obligationis necessitatem in nouum possessorem transferre. 17 At non liberabit ea res nouum possessorem si malit illum dominus habere obligatum. 18 Quamquam si aduersus eum egerit, aut quo alio modo alienationem inscio se factam laudauerit, 19 non erit ipsi permittendum vt recurrere possit contra priorem emphyteutam à quo semel recesserit. 20 Solent verò qui tanquam possessores profitentur, vt huic periculo occurrant, in ipso actu protestari, vt siquid per errorem professi sint nocere iis non debeat. 21 Qua protestatione sicut multorum rusticitati & imprudentiæ consulitur, 22 ita iuuari eos æquum non est qui vltrò professi cùm scirent se non possidere fraudandi domini consilium habuisse credendi sunt. 23 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam cùm non liceret olim emphyteutæ rem alienare irrequisito domino, multò minus poterat nouum ei censum imponere alienando *l.vlt.vbi not.C. hoc tit.*

2. Quod permitti nunquam debet *l.3. D.de alien. iudic. mut. caus fact.l.2.D.quod vi aut clam.*

3. *l si venditor 6.§.vlt.de serv.export.l fundi partem 79. l. qui fundum 35.de contr.empt.*

4. Nempe ad laudimia & seruitia exigenda, quorum nomine actio in rem competit aduersus possessorem vt dixi *Defin.4. supr.* Iunge *l.4.§.is verò qui agrum & §.si cùm ego.D. de censib.*

5. Census enim professio neque dominium auffert vero domino, neque possessionem vero possessori *l.qua quisque 64. D.de acquir.rer.domin.*

6. *In cap.rempublicam*, de quo dixi *Defin.precedente num.vlt.* Et sanè non quilibet admittitur ad profitendum sed is demùm quem prius constitit possidere.

7. Semper enim contra præsumptionem superest locus veritati *l.si chirographum 24.& seq.l.imperatores 29 in fin.D.de probat.*

8. Debentur enim ex quacumque dominij translatione *l. vlt.C.hoc tit.* alienatio autem est omnis actus per quem dominium transfertur *l.1.C.de fund. dotal.*

9. Quod suo iure facere potest *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

10. Cum dici soleat plus cautionis esse in rem quàm in personam *l plus cautionu.de reg.iur.*

11. In pœnam scilicet mendacij vt & in *l.vlt.D.de rei vindic. Auth.item possessor.C.qui potior.in pign.hab.* nisi postea veniam petierit vt sibi liceret professionem emendare vt *in d.l.4. §.vlt. de censib.*

12. Quia per huiusmodi solutionem tanto magis decipitur dominus directus *arg.l.Pomponius 29.D.quib.mod. vsufr. amit.*

13. Scilicet actione illa personali quæ nascitur ex contractu ipso emphyteutico.

14. *arg l.nulla 25 D.de legib.l.quod fauore 6.C.eod.*

15. Quasi hoc ipso probetur facta per errorem: semper enim incipitur à professione possessionis, vt sequatur professio debiti.

16. Ergo conueniendus est hoc casu ex prima confessione non ex secunda.

17. Nunquam enim ei succurritur qui seipsum in necessitatem coniecit *l si fideiuss.7.§ si necessaria D.si quis satisd. cog.l.2.§ vim fluminis D si quis caution.*

18. Est enim obligatus ille nouo & proprio iure quia rem possidet, idque ex autoritate statuti de quo diximus in præcedentibus.

19. Laudat verò satis hoc ipso quòd contra eũ agit tanquam contra possessorem. *arg.l.1.§.illud quæritur D.de separat.*

20. Iis enim qui suas actiones siue expressè siue tacitè remittunt, non est dandus regressus *l.quæritur 14.§.si venditor D. de adilit.edict.d.l.1.§.illud quæritur.de separat.*

21. Vnde & professiones istæ à rusticis nostris vt plurimùm vocantur, protestationes.

22. Cui sanè succurri æquum est aduersus errorem siue iuris ille sit siue facti, vt & in aliis ferè omnibus *l.vlt.vbi not.C.de testam.l.si quis id quod 7.§.pen.D.de iurisd.* Iunge *l.regula 9. D. de iur.& fact.ignor.*

23. *l.is qui se obtulit 25.& l.sin autem 27.D.de rei vindic.l.pen. D.de dolo.cum similib.*

DEFINITIO X.

Potest fundus emphyteuticarius diuidi inter plures personas & ita solutio quoque canonis annui, sed possessorum expensis ac sine incommodo domini directi.

ETsi solutio per partes magna incommoda habere dicitur, 1 non tamen prohibetur is qui fundũ amplissi-

mum in emphyteusim accepit per partes eum distrahere, tametsi ita futurum sit vt canonis annui solutio inter omnes possessores pro rata diuidi debeat: 2 siue quòd id omnino consequens sit ei quod dicimus bona omnia emphyteuticaria adeóque feudalia redacta esse ad instar patrimoniorum, 3 siue quòd pro leuiore illo incommodo longè maius commodum dominus sentiat 4 in laudimiorum perceptione quæ præcipuũ iuris emphyteutici fructum constituit. 5 Nam quò plures fuerint possessorum personæ eo plura sperari possunt laudimia ex plurium spe venditionum. 6 Hactenus tamen domino succurritur, vt quę in distribuendis diuisi canonis portionibus cura, diligentia impensáque necessaria est, tota ab ipsis possessoribus conferatur, 7 nec ad aliud teneatur dominus, quàm vt censualia instrumenta quorum inspectione in eam rem opus est, proferat vt sciatur quid & quantum, & pro qua quantáve bonorum emphyteuticariorum quantitate debeatur, 8 si in eo negligentes possessores fuerint, non proderit singulis quod partem offerant ni totum soluant, 9 totiúsque emphyteuseos auocandæ ius domino perinde competet acti nemo offerre vellet. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 3. in princip. D. famil. ercisc. l. cum hi 8. §. in causa D. de transa & l. 3. D. de alim. legat.*

2. Vel vt confundatur, quomodo loquitur Vlp. *in l. communi. diuid.* ob hanc causam scriptum est iudicem non facilè debere agrum vectigalem regionibus diuidere.

3. Scripsi *Defin. 8 supr. ex* Guid. Pap. *quæst. 59.*

4. *arg. l. eum qui 30. D. de iureiur* Sic commodum compensari debet cum incommodo in specie *l. 1. §. vlt. de aqua & aquæ pluu. arcend.* Specul. *quæst. 71. num. 92. & seq. de locat.*

5. *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

6. Quia facilius est vt ex pluribus vnus velit vendere aut aliter alienare, quàm si vnus tantùm esset qui alienare posset.

7. Ne videatur in eorum fuisse potestate vt læderent ius domini directi *d. l. 7. in princip. D commun. diuid.*

8. *arg. l. instrumenta 24. C. de fideic.* Quidni enim hoc saltem præstare cogatur dominus directus quod sine dispendio ipsius futurum sit *arg. l. in creditore 38. D. de euict.*

9. Propter naturam actionis quæ indiuidua est *l. rem hereditariam 65. D. de euict l quandiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. imped. non poss.*

DEFINITIO XI.

Emphyteuta potest inuito domino directo rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione personali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta sunt in onere.

IVris quidem ratio prohibet ne liceat emphyteutę, inuito domino resilire à contractu qui vltrò citroque obligatorius est. 1 Sed tamen eo iure vtimur, 2 vt si emphyteuta licèt personali actione conuentus rem delinquere malit quàm canonem soluere, audiri debeat, 3 si non expressa conuentione sibi dominus in contrarium prospexerit: 4 quoniam & plus præstat, 5 si modò non deteriore conditione res sit quo tempore derelinquitur, quàm erat cùm accipiebatur, 6 nec quicquam impediat quominus vacuã eius possessionem nanciscì dominus possit: 7 sed & illud requiritur vt præteritorum annorum reliqua omnia ad quadrantem vsque soluat is qui rem derelinquere paratus est, 8 itémque vt nihil omnino ex iis bonis retineat quæ vnius tantùm canonis confusum onus ab initio habuerunt. 9 Cætera enim quæ eodem quidem contractu, sed distincto canonis onere concessa fuerint retinere, si velit, non prohibetur, 10 solius Principis ius illud est, vt qui tributum debet personæ, vt plerumque fit pro bonis indictum, non liberetur, tametsi maximè bonis velit cedere quoniam inuidiosum id & à Principis maiestate alienum videatur. 11 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 37. infr.

1. Cùm enim hic sit contractus verus propriam naturam propriúmque nomen habens *l. 1. C. hoc tit.* ab initio quidem est voluntatis, sed ex postfacto necessitatis vt cæteri *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

2. Ex consuetudine quæ hic maximè spectanda est Chassan. *in Consuet. Burgund. tit. De mains mortes § 8. in verb. en delaissant, num. 4.* post Alber. de Rosat. *in l. cùm fructuarius 64. de vsufr.* Specul. *tit. de locat. § nunc aliqua vers. 128. num. 154. ex l. venditor 13. § si const. 1. D. commun. Prad.*

3. *arg. l. l. cùm fructuarius & seq. l. si absente 48. D. de vsufr. l. etsi forte 6. §. etiam in fin. D si seruit. vindic.* Alber. *in d. l. cùm fructuarius & in l 2. col pen. C. de iur. emphyt. Not. in cap quæ in ecclesiarum de constit. & in cap. 1. de voss. qui contra const. Lot.* Vide tamen Bart. *ad l. is cum quo De aqua & aquæ pluu. arcend.* vbi distinguit an onus sit certum an incertum vt posteriore casu liberetur possessor non derelinquendo, priore non item per *l. quicumque C. de fund. patrim. lib. 11. l. imperator 70 §. si centum de leg. 2. l. prator 7. § 1. de damn. inf. §. si verò quis locat. Nou de alien. & emph.* Nisi conueniatur actione reali vel officio iudicis inquit Bart. *ex d. § 1. & d. §. etiam.*

4. Plus enim potest conuentio quàm consuetudo *l. licèt & l. cura 19. C. hoc tit.* vbi Cuiac. ex Græcis ob hanc causam legit affirmatiuè *si specialiter exprimatur* sublata dictione *nihil*, quę est *in vulg. edit.*

5. Quò casu admittit Bart. posse rem derelinqui etiamsi onus fieret certum à principio ex *l. illud 7. §. 1. de trib. act. & d l is cum quo.* Non aliter ex *l. propter 5. C. qui bon. ced. non poss. l. pen. C. de rescind. vendit.* Vide *l. cum qui 15. alias l. Iauolenus de ann. leg.*

6. *l. sed cum 65. de vsufr.*

7. Vide Auster. *ad decis. Cap. Tholos. 404.*

8. Nam quòd rem derelinquit non debet ei prodesse quantum ad tempus quo ipse possedit, cùm sibi debeat imputare cur non citius dereliquerit.

9. Est enim hoc onus planè indiuiduum *d. l. 7. in princ. com. diuid. l. cùm quæritur 16. de admin. tut. l si ita 39. in fin. de oper. libert.*

10. Quia eorum causa est separata *arg. l. etiam 19. §. 1. D. de minor.*

11. *d l. propter 5. C. qui bon. ceder. poss. l. quicumque cum glos in l. 1. C. de fund. patrim. lib. 11. tit. 61.* Chassan. *tit. de mains mortes §. 8. in verb en delaissant, num. 4.* vbi distinguit an agatur de cẽsu tributo, & collecta quæ debentur Principi, an de huiusmodi oneribus debitis priuato aut alicui domino inferiori, vt posteriore casu liberetur possessorem derelinquendo, non etiam priore.

DEFINITIO XII.

Primus emphyteuta quam actionem habeat contra secundum sine cessione.

SI is qui fundum in emphyteusim acceperat eundem alteri in secundam emphyteusim quam liuellum vocant, concesserit, 1 eodem iure aduersus liuellarium vti potest, quo is ipse domino directo teneatur. 2 Quasi domini quoque directi iure censeri debeat si cum secundo emphyteuta comparetur. 3 Quamquam enim eiusdem rei duo in solidum domini eiusdem dominij genere esse nequeunt, 4 nihil tamen prohibet duos esse directos dominos duósque vtiles diuersis, vt aiunt, respectibus. 5 Itaque si primus emphyteuta ex propria obligatione conuentus canonem soluerit quem secundus ex sua soluere debuit, potest eo nomine contra secundum etiam citra cessionem eadem actiones exercere quas & directus dominus aduersus eũ quẽ ex illis vellet, posset, 6 vindicationem scilicet saltem vtilem, 7 hypothecariam & personalem. At quid si nõ appareat quo iure & per cuius personã ad possessorem peruenerit res emphyteuticaria, pro qua canonem domino soluere primus emphyteuta coactus sit? An vlla ei aduersus possessorem pro repetitione actio competet? 8 mouet quod suum potius quam alienum negotiũ gessisse videatur qui id soluit ad quod proprio nomine & ex propria obligatione tenebatur. 9 Atqui verum est obligationis illius personalis cõtrahendæ aliã causam nõ fuisse quã quod tum emphyteuta rẽ haberet, quæ nunc ab alio possidetur. 10 Ergo æquius est vtili saltẽ negotiorũ gestorũ actione teneri possessorẽ, qui solutionis comodũ sentit, 11 quod rẽ habet quã alioqui dominus non soluto canone iure suo euincere potuisset. 12 Siquidem canonis præstandi onus reale est, & proinde rẽ ipsam sequitur ad quoscunque transeat possessores, 13 nec cogi potest directus dominus fidem à se emphyteutæ datã seruare possessori, non satisfaciente ex sua parte emphyteuta, à quo neces-

cesse est vt possessor quisquis ille est causam habuerit proximam aut remotam. 14 Emphyteutæ verò multò minùs imputare possessor potest, cur non soluat canonem eius rei nomine debitũ, quàm ipse nõ emphyteuta possideat. 15 Tutiùs tamen emphyteuta fecerit si soluens domino impetret incontinenti cessionẽ actionũ, vt indemnitati suæ melius cõsulat, 16 nec personalẽ tantùm habeat actionem, sed etiam hypothecariam, & vindicationem, quas haud dubiè citra cessionem & suo iure habere non potest. 17 *Ita Senatus* in eadem causa. Vide tit. Sin.cens.vel reliq.Defin.1.

1. Est tamen differentia inter contractum emphyteuticum, liuellarium & censualem de quibus omnibus tractant nostri ad *l.1 & vlt.C.hoc tit.*

2. Vt scilicet indemnis præstetur à secundo emphyteuta in quem ius suum transtulit, quamuis non nisi periculo suo *Auth.sed & periculum C. sin. cens vel reliq.* Spec. *in tit. de locat. §.nunc aliqua vers.*166.*num.*192. Ias.*in l fin num.* 154.*C. hoc tit.*

4. *l.si vt certo* 5. *§.si duobus vehiculum D.commod.l.de hereditate* 19.*§.pater de castr.pecul.*

5. Ioann.Faber *in §.adeo num.*6.*Inst.de locat.*

6. Quia eas habet ex proprio contractu nec proinde indiget cessione.

7. Non enim potest habere directam; cùm reuera non sit dominus directus *l.1. D.si ager vectig. l* 2.*§. quia autem & seq. D.de superfi.*

8. Intellige sine cessione. Nam si qua cessio per dominum directum facta esset, res non haberet dubitationem, quia ius cessum æstimatur semper ex persona cedentis.*l.fideiussoribus* 17. *l.vt fideiussor* 39.*de fideiuss l.Modestinus* 79. D.*de solut.*

9. Nemo autem actionem habet pro repetitione eius quod soluit suo nomine *l. Papinianus* 28. *D.mandat l. si quid pssessor* 31.*de petit.hered.*

10. *d.l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

11. Alioqui fieret locupletior ex aliena iactura contra *l.nam hoc natura* 14.D.*de condict.indeb.l.si & me & Titium* 32.*D.de reb. credit.*Afflict.*decis.*153.

12. *l.si pupilli* 6.*§.sed & si quis negotia mea* D.*de negot. gest.l. planè* 38.D.*de petit.hered.* Specul. *in d.§.nunc aliqua vers.*127. *ex l.omnes* 3.*§. vlt.l.si vsusfructus nomine* 7. *D. vsufr.quem. caueat, l.lex vectigalis* 31.D.*de pignor.*

13. Bald.*in Auth.si quas ruinas num.*5.*C.de sacros.eccles* Castr. *in l.imperatores de public. & vectig.* Afflict. *decis.* 95. Negus.*in tract.*D.*de pignor in* 4. *parte partis principalis num.*127, Ias. *in l.1. num.*70.*C.hoc tit.ex l.murilegulis* 11.*C.de murileg. lib.*11 *tit.*7.*l. inter debitorem* 42.*de pact.*Crauet.*cons.*117.*num.*6.

14. *Arg.l.cùm proponas* 17 *C.de pact. & cap. peruenit Extr.de iureiur.*Debet enim possessor vti possessione autoris sui cum suis oneribus & vitiis *l.* 3. *§.cùm quis D. de acquir. poss.cap. pastoralis & cap.cùm non sit Extr. de decim.* Iunge *l. quod ipsis* 145. *& l. ea quæ persona* 149.*de reg.iur.*

15. Cùm huius Canonis soluendi onus transierit in ipsum possessorem Specul. *d.vers.*166.*num.*192. *arg. l. cùm fundum* 12. *commun.prad.& vers.*9.*num.*18.*ex l. soluendo* 75.*de negot. gest.*

16. Nam cùm sit possessor bonæ fidei potest petere vt sibi cedantur actiones *l.mulier* 19.D.*qui potior.in pign.hab.*quas præstare sine suo incommodo creditor potest *l.in creditore* 38.*D. de euict.*

17. Non desunt tamen qui putent primum emphyteutam habere vtilem actionem in rem aduersus quemcumque possessorem Specul. *in d.§.nunc aliqua quæst.*66.*num.*80.adeò vt in ea actione præferatur domino directo si fortè velit dominus directus contra possessorem directa experiri vt concludere videtur idem Specul.*quæst.*51.*num.*65.*ex l. si cùm emptorem* 16. *D. de pact.l si procurator* 28.*l procuratore* 55.*D.de procurat.*

DEFINITIO XIII.

Emphyteuta rõ vltrò derelinquens, non potest impensas repetere quas in eam fecit.

EMphyteuta si re emphyteuticaria quam meliorem fecerat cedere domino velit vt se liberet à præstandi canonis annui necessitate, nullam sumptuum à se factorum habere potest repetitionem: quoniam ad hoc ipsum emphyteusim acceperat vt rem meliorem faceret, sibique imputare debet quòd meliorem factã velit vltrò derelinquere. 1 *Ita* in eadem causa.

1. Videtur enim donare *arg.l.donari* 82.*de reg.iur.l.adeò* 7.*§.ex diuerso. de acquir. rer.domin.* vel saltẽ tanti habuisse recarere *arg.l.*4.*§.*1.*de alien.iudic.mut.caus.fact.* Clar.*§.emphyteusis* 4. 45.

DEFINITIO XIV.

Remissio præteritarum pensionum non præsumitur ex recognitione futurarum.

DIrectus dominus qui emphyteutam admittit ad censualis aut emphyteuticarij debiti nouam professionem, non ex eo credendus est præteriti temporis pensiones non solutas remittere voluisse; tametsi nihil sit protestatus. 1 Neque enim noua illa professione id actum videri potest vt emphyteuta vllomodo liberaretur, at potiùs vt magis obligaretur, & consequenter non minùs ad præteritarum, quàm ad futurarum pensionum solutionẽ. 2 Idẽ de laudimiis si qua iam debebantur, iuris est. 3 Quid enim absurdius quàm ex eo instrumento quod ad obligationem inducendam conscriptum sit inducere liberationem? 4 Hoc ita si nulla consuetudo sit in contrarium qualis est apud Augustanos. *Ita Senatus* 13. Cal. Ianuar. 1588.

1. Quamuis nonnulli contrà putarent, eo prætextu quòd credibile sit dominum directum præteritas pensiones exigere ideò noluisse, vt facilius emphyteutam aut possessorem nouum alliceret ad recognoscendum *arg. l.cùm quidam* 17. *§. Diuus Pius* D.*de vsur.l.vir vxoris* 54.D.*de donat.int.vir.& vxor.*

2. Cùm tam præteritæ pensiones quàm futuræ ex eadem causa eodémque contractu debeantur. Vide Abbat.*in cap.potuit. num.*14.*Extr.de locat.*

3. Ex eodem enim fonte debitum laudimiorum & seruitiorum proficiscitur, quamuis laudimia non in singulos annos sed in singulas tantùm alienationes debeantur *l. vlt.C.hoc tit.*

4. Ita enim fieret vt actus operaretur vltra intentionem agentis contra *l.non omnis* 19. D.*de reb.credit,* Itémque vt ad vnum finem inducta, contrarium effectum operarentur contra *l.legata inutiliter* 14.*de adim.legat.l.in ratione* 30.*§.tametsi D. ad leg.falcid.cum similib.*

5. Consuetudo enim cuiusque loci spectanda est in his maximè quæ ad hanc contractus speciem pertinent *l.circa locationes* 19.*C.de locat.Not.in l.vlt.C.hoc tit.& in l.venditor* 13.*§.sicuti* D.*communi.prad.*

DEFINITIO XV.

Emphyteuta tenetur ad æstimationem quanti plurimi ex tempore moræ duntaxat, & quando in mora esse videatur.

EMphyteuta qui canonem annuum ad certam diem & ad domum creditoris soluere debuit, 1 si non satisfecerit condemnandus est vt præstet quanti plurimi, vno quoque anno merx fuit etiamsi nulla interpellatio præcesserit. 2 Hoc enim casu sola dies interpellat satis ad constituendum in mora debitorem cùm ad eius domum ire creditor non debuerit. 3 At si dies dicta non sit, requiritur denunciatio, ad hoc duntaxat vt sciat & certioretur emphyteuta ad quam diem dominus sit adfuturus: ne cùm ad creditoris absentis domum venerit frustrà id fecerit. 4 Quòd si de solutione ad creditoris domum facienda nihil conuenerit, interpellari debitorem oportet vt in mora constituatur. 5 Quo facto trãsferetur in debitorem necessitas soluendi cùm anteà domino incumberet necessitas petendi. 6 Extra hos casus non quanti plurimi eo anno merx fuit, sed ad communem æstimationem solutio fieri debebit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro N. Iacobo De Monfort contra Antonium Mollier 13. Cal. Iulij 1592. Iunge Defin. 2. De contr. & committ.stipul. & Defin. 5. De solut.

1. Quod euenit cùm reditus est portabilis vt nostri loquũtur, vocant enim *rente portable.*

2. Ex ea scilicet Doctorum nostrorum opinione quæ vult in bonæ fidei iudiciis deberi æstimationem quanti pluriml à die moræ. De quo Bart. & alij *ad l.vinum* 22. *D.de reb. credit.l.pen.& vlt.*D.*de condict.triti.c.l.*3.*§ in hac* D.*commodat.*

3. Quomodo tamen regulariter cogitur creditori ire ad domum debitoris si aliud nihil conuenerit *l. item illa* 18. *vbi not.* D.*de pecun.constit.*

4. Nec enim est in morã is qui ad diem non soluit si nemõ fuit cui solueretur *arg.l.vlt.*D.*de leg.commiss.l. cùm quidam* 17. *§.si pupillo* D. *de vsur.*

5. Siquidem regulariter non potest contrahi mora nisi per interpellationem factam congruo loco & congruo tempore *l. mora 32. eod. tit. de vsur. l si pupillus 127. de verb. obligat.*

6. Vide Aflict. *decis* 316. Aut Gabriel. *lib. 3. commun. opin. De solut. & liber. conclus. 9.*

7. Æstimatio enim quanti plurimi numquam præstatur nisi in pœnam moræ aut delicti *l. in re furtiua 8. § 1. D. de cõdict. furt. l. 3. § si per venditorem D. de act. empt.* Vide tamẽ quæ scripsi latè circa hunc tractatum *lib. 16. Coniect. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVI.

Commisso renunciat dominus directus qui sciens ius suum exigit canonem aut admittit possessorem ad recognoscendum.

COmmisso renunciasse videtur dominus directus qui post ius sibi quæsitum cùm rem ipsam posset ab emphyteuta auferre canonem annuum ab eo petere & exigere maluerit: 1 adeóque si emphyteutam ad canonis annui nouam professionem admiserit, 2 vtique si ius suum non ignorabat. 3 Ius enim commissi cùm pœnale sit, facilè remissum intelligitur: 4 sicut euenit cum alia qualibet pœna commissa ob non solutam sua die pecuniam, fors petitur post diem: 5 aut cùm venditor qui legem commissoriam exercere potuit, precium petere maluit. 6 Quare nec domino proderit quòd canonem annuum exigendo protestatus sit, ne quid ex eo præiudicij fieret petitioni commissi. Inutilis enim protestatio est cùm fieri nequeat vt & commissum & secuti temporis pensitatio emphyteuticaria debeatur. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua scripsimus Defin. 14.

1. Abbas *in ca. potuit, num. 14. Extr. de locat.*

2. Posteriora enim semper derogant prioribus *vulg. l. pacta nouissima C. de pact.* cùm nec quisquam cogatur vti iure suo *l. si iudex circumuento D. de minor. l. pactum 46 D. de pact.*

3. Alioqui nemo credendus est voluisse remittere ius quod sibi competere ignorabat *l. mater decedens 19. D. de inoff. testam. l. Campanus 47. de oper. libert.*

4. In odium scilicet pœnarum quæ semper odiosæ sunt siue conuentionales sint siue legales *l. vlt. De eo quod cert. loc. l. pen. D. de pœn.*

5. *l. apud Celsum 4. § Labeo ait 7. & l. 2. § non male D. de dolo mal. except.*

6. *l. de lege 6. § l. post diem 7. D. de leg. commiss.* iunct. *l 3. eod.*

7. Guid. Pap. *quæst. 171. num 1. & 4.*

DEFINITIO XVII.

Nouus possessor quando incidat in pœnam commissi, & quando ab ea excusetur.

EXcusatur à pœna commissi emptor cui vendita res fuit tanquam libera si à domino intra statutum tempus non petierit inuestituram. 1 Sed tamen indiget restitutione in integrum 2 quæ ipsi vtique concedenda est ex generali illa clausula *si qua mihi iusta causa esse videbitur.* 4 Non idem erit si edicto nõ satisfecerit quod de inscriptionibus vocant, quo cautum est vt quisquis fundum acquisiit quocunque tandem acquisitionis genere id ipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat. Id enim dominorum directorum causa constitui necesse fuit, vt exploratis ea ratione alienationibus certiores fieri possent de iure suo, nec per acquirentium aut fraudem aut ignorantiam circumuenirentur, 5 si fortè aut simulatus contractus factus esset 6 aut alienata res tanquam libera quæ tamen vel feudalis esset vel emphyteuticaria. 7 Quam ob causam rectè probatum est, etiamsi de eo contractu agatur ex quo nulla laudimia debeantur, 8 non eò minùs tamen commisso locum fore si edicto non fuerit satisfactum: cui nimirum satisfieri necesse fuit vel ob hoc ipsum vt sciri posset an laudimia vlla deberentur. 9 Humaniter tamen & æquissimè receptum est vt siue ob non factam inscriptionem siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit, commisso locus apertus fuerit, moram purgare liceat quandocunque ante litem contestatam. 10 *Ita in Senatu* tractatum est in eadem causa.

1. Est enim in bona fide non solùm ob assertionem venditoris, & probabilem ignorãtiam facti & iuris alieni *arg. l vlt. D. pro suo l. qui in alterius 42. de reg. iur.* sed etiam quia bona omnia naturaliter sunt libera & talia præsumuntur *vulg. l. alius 8. C. de seruit. & aqua. l. cum eo 9. D. vrban. prad.* Clar. *in § empyteusis 4. 8.*

2. Guid. Pap. *quæst. 24.* quia verum est ipso iure commissam rem fuisse, ob non petitam inuestituram etiamsi non fuerit interpellatus possessor, *Notat. in l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

3. Guid. Pap. *d quæst. 24.*

4. De qua *in l. 1. & tot. tit. D ex quib. caus. maior.* Andr. Gayll. *lib. 2. obs. cap. 48. num 4.*

5. Nam neque dolus neque ignorantia vnius fraudi esse alteri debet *l. 1. l. quod autẽ 6. § si quid cum pupillo & pass. D. qua in fraud. credit.*

6. Quales hodie plerique fiunt in fraudem dominorum directorum: quæ res dedit causam edicto.

7. Non enim quid in opinione sit hoc casu inspicimus, sed vt in aliis plerisque quid in veritate.

8. Qualis est apud Sebusianos meos contractus donationis, at non etiam apud Sabaudos.

9. Simile quid dam scriptum est *in l. 2. D. si quis in ius vocat. non ier. & in l si quis ex alterna 5. D. de iudic.*

10. Guid. Pap. *quæst. 123.* vbi etiam tractat quid in vassallo, & quid in promissione iurata.

DEFINITIO XVIII.

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare possessori qui ipse recognouit nec heredi eius.

QVamquam eo iure vtimur vt dominus directus agens contra fundi emphyteuticarij possessorem ad canonem annuum siue profitendum siue soluendum teneatur possessoris conuenti oculis subiicere digitóque demonstrare rem de qua agitur, 1 non tamen id locum habet cùm aduersus eum ipsum agitur qui iam semel professus est, & ex propria confessione obligatus. 2 Hic enim si vel iterũ profiteri vel soluere recuset eo prætextu quòd dicat se non possidere aut nescire an possideat, non aliter audiendus est, quàm si fundi possessorem indicet, 3 vt cõtra quem subinde possit dominus experiri. Nec id emphyteutis durum videri debet, 4 qui si summo cum ijs iure ageretur, rem emphyteuticariam irrequisito domino alienare non possent: 5 in herede emphyteutæ licèt nondum professus sit idem obseruatur, 6 nisi quòd ante omnia interrogandus est an heres sit & pro qua parte 7 præsertim si personali agatur. 8 Alioqui nõ potest aut tanquã heres aut tãquã possessor statim cõdẽnari, 9 nec si filius emphyteutæ proponatur: 10 planè si heres sit non distinguemus an parè an cũ beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouerit, 11 quia beneficium legis nihil commune habet cum iure dominij directi ad quem res ipsa pertinet, 12 & cui antè omnia satisfieri necesse est ne dominium vtile quod in hereditate repertum fuit, cum directo consolidetur, atque ita hereditarium esse desinat. 13 *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro Antonio De la Cuaz contra Dominum Marchionem De Villars ex tempore 7. Id. Iulij 1591.

1. Quod fieri etiam solet & necesse est in iudicio finium regundorum *l. si irruptione 8. § 1.* iunct. *l. 4. § finium & l. penult. D finium regund.* & generaliter quoties possessor dicit se nescire an possideat rem de qua agitur.

2. Stare enim quæque oportet suæ confessioni *l. cùm de indebito 25. in fin. de probat.* & elegantiùs *in l. generaliter 13. vers. nimis enim indignum C. de non numer. pecun.*

3. Non enim potuit amittere possessionem quam semel habuit nisi interueniente aliquo facto suo, aut saltem quin sciat à quo fuerit spoliatus, cùm possessio non amittatur nisi animo & corpore *l. quemadmodum 8. l. si quis vi 17. § 1. D. de acquir. possess.*

4. Cùm in possessore indicando neque dispendium neque incommodum vllum sit *arg. l in creditore 38. D. de cust.*

5. *l. vlt. vbi notant omnes C. hoc tit.*

6. Est enim heres successor in vniuersa defuncti iura etiam in vitia ipsius *l. cùm heres 11. D. de diuers. tempor. prascript.*

7. *l. 2. 3. & pass. D. de interrog. in iur. faciend.*

8. Quia

8. Quia personales actiones non transeunt in singulárem successorem sed tantùm in heredem aut eum qui heredis loco sit *l.vlt.C.de hered.act.l.1.§.si heres D.ad SC.Treb.l.vlt.in fin.D. de contr.empt.*

9. Heres enim nemo præsumitur nisi probetur, quamuis ea probatio plerumque difficilis sit *d.l.3. de interrog.in iur.fac.l. nec emere 16.C.de iur.delib.*

10. Nam post inductum à prætore beneficium abstensionis filius non præsumitur heres in odiosis, secundùm doctrinam Bart.*in l.1.C si vt minor se ab hered. abstin.* contra quam tamen vide quæ scripsi *in Hemischiliade De errorib.pragmat.ex l.1.§.qui sunt in potestate* D.*si quis omisso caus.testam. l. ita tamen 17.§.si pater filium ad SC.Trebell.*

11. Nam & qui cum beneficio legis, & inuentarij heres est, perinde heres verè est acsi beneficium legis non imploraſſet.

12. Dominus enim directus verè est dominus nec proinde potest in hereditate aut penes heredem reperiri nisi dominium vt le quod fuit penes defunctum *l.1.§.Scaevola* D.*si is qui test.lib. esse iuss.est.*

13. Est enim antiquius & potentius ius domini directi quàm heredis aut creditorum defuncti, in ea saltem re quæ data est in emphyteusim.

DEFINITIO XIX.

Solutio facta per emphyteutam ei, qui procurator credebatur, valet ad liberationem.

EMphyteutæ qui canonem emphyteuticarium soluit actori de cuius mandato non constat, imputari nihil potest, si vulgo habebatur ille pro actore & procuratore ad eam rem constituto, 1 multo minùs si non ignorabat dominus, quòd is tanquam procurator exigere solitus esset. 2 Neque enim solet pro leuioribus huiusmodi debitis exigendis mandati exhibitio esse necessaria: 3 vt nec apocham, 4 in singulas solutiones conscribi necesse est, 5 sufficitque nihil mala fide ab emphyteuta factum esse, & imputari potiùs domino posse, cur non fuerit diligentior in canone per se aut per verum procuratorem exigendo. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa de qua SC.14.

1. *Arg.l.3.in princip.D.de SC.Maced.l.sed si pupillus 11.§.de quo palam & seq.*D.*de instit.action.*

2. Qui enim patitur mandare videtur *l. qui patitur 18. D. mandat.*Ratum enim quis habet non tantùm verbo, sed etiam facto *l.non tantùm 5.D.rat.rem haber.*

3. *Arg l.sancimus 25.vers.non autem & l.constitutionem 27. C.de admin.tutor.*

4. Id est pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l. pecunia 14 C de solut.*

5. Quia nec moris est. Id enim maximè inspici debet quod fieri consueuit *l.quod si nolit 31 §.quia assidua de addict.edict.*

6. Nec enim machinatio domini directi debet nocere emphyteutæ *l.2.in fin.C.hoc tit.*vide Guid.Pap. *quæst.173.*

DEFINITIO XX.

Ex pluribus rebus in emphyteusin ab eodem recognitis an & quando possit emphyteuta quasdam derelinquere & quasdam retinere.

QVi ab eodem domino plures res in emphyteusin accepit, potest quasdam derelinquere vt se ab annui canonis præstatione eximat, alias verò retinere. 1 Nisi cõstet vel omnes res simul, & vnica concessione in emphyteusim datas licèt distinctis oneribus, 2 vel plures sub eiusdem canonis onere recognitas fuisse. 3 His enim casibus manifesta domino fiet iniuria si emphyteutæ liceat obligationem diuidere 4 quæ indiuidua ab initio contracta fuit: 5 quod contingeret si ex eiusmodi rebus emphyteuticariis posset, quibusdam derelictis, alias retinere. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Tot enim videntur esse obligationes & stipulationes quot sunt res *l scire debemus 29.D.de verb. oblizat. l. quia dicitur 12. D.de evict.*

2. Quo casu nõ est cogẽdus dominus partem recipere quia non fuerat partem duntaxat in emphyteusim concessurus *arg. l. si quis aliam 46.D.de solut.l.tutor. 47.§.1.D.de minor. & quòd si pro 13.D.de in diem addict.*

3. Vna enim res intelligitur quæ vnicum & indiuiduum onus habet *l.sed duobus 5.§.1.*iuncta *l.praced.de legat.2.* Nam ex comparatione oneris interpretamur dispositionem *l. a tumus 30.§.ab heredibus.D.de admin.legat.*

4. *Arg.l.cùm quæritur 16. de adm. tut.l.si ita 39.de oper. libert.*

5. *arg. l. communi 7. D. commun. diuid.* Certam enim legem ab initio habuit stipulatio quæ immutari postea non potest *l.vero 12.§.pen.D.de solut.*

6. Aut igitur totum onus agnoscat, aut è toto contractu recedat *d.l. cùm quæritur.*iunct. *l.nam absurdum 7. D. de bon.libert.* Numquam enim est inducenda diuisio voluntatis *l. eum qui 18.in fin.D.de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XXI.

Etiam singularis successor cogitur titulum suæ possessionis edere domino directo si fateatur rem esse emphyteuticam.

NOn solùm is qui fundum accepit in emphyteusim cogitur contractum edere domino directo quandocunque petenti, sed & is qui fundum emphyteuticarium siue emptionis siue alio quouis titulo ab emphyteuta cõparauit: 1 si modò contractum fuisse constet. Nam si negetur, nullum hac parte ius aliud est domini directi 2 nisi vt si id ipsum postea probet, atque ita per calumniam negationem factam esse appareat commisso locus fiat 3 in pœnam doli & mendacij. *Ita Senatus* ex tempore 16. Cal. Iul. 1590.

1. *l.2.vli not.C. hoc tit.* Editionem enim & exhibitionem petere possunt omnes quorum interest *l.quædam 9.§.pen.& vlt. D.de edend.l.3.§.sciendum D.ad exhib.*

2. Licèt enim obligatio personalis non soleat transire in singularem successorem, transit tamen hoc casu ex autoritate statuti de quo dixi *Defin.8 & 9 supr.* Et præterea est hoc onus rei non personæ, quia propter rem non propter personam hæc editio facienda est *l.vlt.& tot.tit.C.sin.cens.vel reliq.fund. comp. non poss.*

3. Negatio enim facit rem dubiam *l.vlt.C.quib ad liberi.proclam.non licet* quousque actor plenè probauerit suam intentionem *l.4 C.de edend.*

4. Dolus enim & contumacia possessoris locum facit commisso: cùm ad hoc sufficeret etiam sola negligentia & cessatio in solutione per triennium in emphyteusi priuata, per biẽnium verò in ecclesiastica *d.l.2 C.hoc tit.& Nouell.7 de non alien.aut permut.§.emphyteusim vers.sic autem.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis quæst.8.*

5. *Arg.l.vl.D de rei vindic. Authitem possessor. C.qui potior. in pignor.hab.l.si quis insciatus 13. in princip. D.depos.* Est autem hic casus notãdus, quia regulariter nemo cogitur titulum possessionis suæ ostendere *l.cogi 11.C.de petit.hered.*

DEFINITIO XXII.

Oblatio sola canonis annui sine obsignatione impedit ne æstimatio quanti plurimi debeatur.

CAnonem annuum emphyteuticarium ad certam diem certúmque locum ex lege emphyteusi dicta soluere obligatus si congruo loco & tempore 1 obtulerit; non idcirco æstimationis quanti plurimi quandoque præstandæ periculum vereri poterit, quòd recusante solutionem creditore is debitam mercem non obsignauerit. 2 Sola enim oblatio sufficit ad impediendam moram licèt ad eam purgandam non item. 3 Receptissima autem est quamuis mihi suspectissima interpretum nostrorum traditio æstimationem quanti plurimi non nisi ob moram præcedentem peti posse. 4 Porrò de ea oblatione intelligimus quæ ritè facta sit; ita vt creditor nullam recusandæ solutionis causam habere potuerit. Alioqui nec in à mora creditorem constituere poterit, nec debitorẽ à mora liberare. 5 *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iunij 1590. pro Antonio Lespine contra D. de Romans.

ADuersus conductorem qui præteritorum annorum pensiones non soluit, tametsi fideiussores idoneos dederit potest dominus vti iure suo, 1 & prohibere ne sequentium annorum fructus conductor priùs percipiat, quàm pro præteritis satisfecerit: 2 ac multò magis si, vt fieri solet, bona sua omnia conductor obligauerit. 3 Quidni enim tantundem iuris habeat dominus in rei suæ fructibus, quantum in alienis percipiendis? 4 Nam & constat ex ea causa conductorem expelli posse, quòd in exsoluenda pensione moram fecerit. 5 Nec quod fideiussores idoneos conductor dedit prodesse illi debet vt tanto liberiùs re aliena abutatur. 6 Nisi curet vt solutio per fideiussores fiat, quoniam interest domini vt rei suæ incumbat potiùs quàm vt in personam experiatur. 7 Neque aliud erit etiamsi dominus cum fideiussoribus pactum fecerit de non petendo siue simpliciter, 8 siue ante certum tempus. Non enim sicut pactum cum debitore factum prodest fideiussoribus, 9 ita ex contrario pactum cum fideiussoribus initum prodesse debet reo. 10 Et sanè absurdum fuerit conductorem imputare locatori cur fideiussoribus suis voluerit fauere. 11 *Ita tractatum est* in publico auditorio pro R. D. Philiberto Milliet Episcopo Mauriannensi Abbate d'Aulps, contra Claudium Pernollet Cal. Mart. 1594.

1. Nec enim fideiussores dedisse soluisse est *l. quod si non soluere* 10. *D. de pign. act. l. item liberatur* 6. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

2. Quia satisdatio diutius grassandi in re aliena potestatem facere non debet *l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.* iunct. *l. ade* 3. *C. hoc tit.*

3. Plus enim cautionis in rem esse solet quàm in personam vulg. *l. plus cautionis* 25. *de reg. iur.*

4. Posset enim per hypothecariam auocare possessionem prædiorum conductoris obligatorum pro pensione eorúmque fructus suo iure percipere quamuis cum onere imputandi eos in sortem. *l.* 1. 2. *& pass. C. de pign. act.* Sunt enim fructus isti tacitè pro pensione obligati tum quoque cùm de pignore non conuenit *l. in prædys* 7. *D. in quib. caus. pign. tacit. contr.*

5. *d. l. ade* 3 *C. hoc tit. l. quæro* 54. *§. inter locatorem D. eod.*

6. *d. l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.* Nam si publicè interest ne quis re sua abutatur *§.* 1. *Inst. de his qui sunt sui vel alien. iur.* multò magis ne aliena *l. si constante* 24. *§ si maritus D. solut. matrim.*

7. *d. l. plus cautionis* 25. *de regul. iur.*

8. Id est de nunquam petendo. Pactum enim de non petendo duplex est, vnum perpetuum, alterum temporale. Vtriusque exempla vide *in l. si pactus* 54. *& l. qui in futurum* 57. *& pass. D. de pact.*

9. *l. quod dictum* 32 *eod. tit.*

10. *l. fideiussoris* 23. *cum præced. & sq. eod.*

11. Qui vtique aduersus conductorem ipsum habituri fuerant regressum *l. cùm lex* 46 *de fideiuss. & dict. l. quod dictum.* Quamquam nec aliud esset etiamsi donandi animo fideiussissent. *Et in d. l. quod dictum l.* 5. *de liber. leg.* Est enim in potestate creditoris plures debitores habentis quem velit conuenire & quem velit liberare, dum persona tantùm eximatur, non etiam obligatio tota extinguatur. *l. Granius* 71. *D. de fideiuss. l. penult. C. eod.*

DEFINITIO XLIII.

Non est facienda prouisionalis adiudicatio locatori qui vrgetur aliqua præsumptione doli.

NOn semper ex contractu locationis condemnatio prouisionalis pendente lite fieri debet aduersus conductorem solutum allegantem, tametsi solutio in promptu non probetur. 1 Nempe si doli præsumptio aliqua vrgeat contra locatorem. Finge hominem esse mali nominis, solitum bis idem exigere, 2 qui post decem pluréssve annos ex eo contractu agat contra heredes conductoris, 3 quicum sæpius posuerat rationes. 4 Finge nolle hunc locatorem iurare de calumnia, & purgare se de dolo malo. 5 His sanè concurrentibus nemo dixerit pro locatore præsumendum esse. Igitur litis exitus expectandus erit, vt sciatur an re vera debeatur. 6 *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. April. 1594.

1. Quod tamen regulariter obtinet vt dixi *Defin.* 4. *sup.*

2. Quod qui facit improbus est *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic. l. bona fides* 57. *de reg. iur. cum concord.*

3. Qui possunt verisimiliter ignorare solutionem à defuncto factam, & probationes, quas haberet defunctus si viueret *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur. l. vlt. D. pro socio.*

4. Ex quo sumi potest coniectura non tantùm solutionis sed etiam tacitæ remissionis saltem aliis concurrentibus de quibus *in l. Proculæ* 26. *D. de probat.*

5. Quod sanè manifestum est calumniæ argumentum & ideo hoc iuramentum de calumnia neque patrono neque parentibus remittitur *l. iusiurandum* 34. *§. qui iusiurandum D. de iureiur.* Vide tamen Cuiac. *lib.* 9. *obser. cap* 37.

6. Numquam enim pendente lite iudicandum est pro eo contra quem aliqua vrget præsumptio, cùm ea præsumptio in ipsum transferat onus probandi *l. si chirographum* 24. *D. de probat. l. moueor* 4 *C. si seruus export. non.*

DEFINITIO XLIV.

Cessante conductore per biennium in solutione expelli per locatorem potest, Nisi vel satisdet, vel sequestrationem fructuum patiatur.

SI iterum atque iterum conductor in solutione pensionis cessauerit, non vtique statim expelli à locatore potest, sed ita demum si diu cessauerit, 1 id est per biennium integrum vt vulgo nostri interpretantur. 2 Quòd si superueniens egestas conductoris 3 iustam suspicandi causam præbeat vt non sua die soluere conductor possit, 4 aut si malè is rei conductæ fructus, rémque suam dilapidet, 5 æquum est locatori consuli per fructuum sequestrationem præstita satisdatione: 6 nisi paratus sit conductor eiusmodi sequestrationis impediendæ gratiâ satisdare de soluendo ad præscriptum diem omni eo quod debetur, 7 quódque in futurum ex conductione debebitur. 8 Nec melior conductoris esse debebit condicio quod cùm ab initio contraheret iam dederit fideiussorem siue idoneus ille sit siue non, 9 si modò perinde in soluendi mora sit fideiussor. Neque enim cuiquam permittendum est vt sub prætextu præstitæ satisdationis in re aliena liberè grassetur: 10 nec eo minùs bonam fidem conductor præstare debet in exsoluenda mercede quòd satisdederit, quippe qui etiam satisfacere promisit. 11 Nam qua fronte obiecto potest conductor imputare locatori cur tali fideiussore contentus fuerit, qui ipse promissa non impleat? 12 Imputaret sanè, si locator, cui hucusque ad diē satisfactū esset alium peteret fideiussorem maioris cautionis & indemnitatis habendæ causa. 13 Facilius verò quis admittat succurrendum locatori, si datus anteà fideiussor non solùm in solutione cessauerit, sed etiam de conductoris mora & dilapidatione conqueratur, 14 ex eáque causa fructuum sequestrationem postulet, aut eorum percipiendorum fieri sibi potestatem vt habeat vnde possit soluere. Quod certè ipsi concedi, si alio modo locatori non consuleretur, longè esset æquius, quàm patiri vt ex conductoris improbitate aut locator, aut fideiussor periclitaretur. 15 *Ita Senatus* pro R. D. Episcopo Mauriannensi contra Claudium Pernollet 3. Id. Maij 1594.

1. *l. ade* 3. *C. hoc tit.*

2. *ad d. l. ade.* Aliud est in conductore publicorum vectigaliū. Hic enim statim post primam cessationē expelli potest. Guid. Pap. *quæst.* 3 *per l. vectigalia. §. non solutis D. de publican. & vectig.*

3. Egestas enim quæ iam ipso contractus tempore fuisset, attendi non deberet *ex reg. l. qui cum alio* 19. *de reg. iur.*

4. *Arg. l. in omnibus* 41. *D. de iudic.*

5. *d. l. ade.*

6. *l. imperatores* 23. *§. vlt. D. de appellat.*

7. *Arg. l. postquam* 5. *§.* 1. *in fin.* illis verbis: *sed si is qui venit non possit cauere. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

8. Satisdandum enim est in omnem causam locationis *l. quæro* 54. *C. hoc tit.*

9. Dixi *Defin.* 31. *num.* 6. *supr.*

10. *l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.*

11. Plus enim est satisfacere quàm satisdare, quia satisfactio non satisdatio pro solutione est *l. satisfactio* 52. *D. de solut. l. solutionis* 176. *de verb. signific.* iunct. *l.* 1. *qui satisd. cog. non.*

12. Neq

12. Nec enim datur fideiussor vt debitor liberetur, sed potiùs vti pro iam obligato debitor nouus adiiciatur.

13. *L.si ab arbitro* 10.§.1.*D.qui satisd.cogant.L.*1.§.*item quaritur. D.de separat.*

14. Quomodo potest conqueri ex eáque causa etiam priùs quàm soluat agere mandati *l.Lucius* 38.*mandat.l.si pro ea contra quam* 10.*C.eod.*

15. Nec enim malitijs est indulgendum *l.in fundo* 38. *de rei vindic.* Nec ferendum vt fideiussori officium suum sit damnosum *l si seruus* 61.§.*quod verò de furt.*

DEFINITIO XLV.

De tacita reconductione.

COnductor qui finito conductionis tempore remansit in conductione prædij rustici, reconduxisse quidem intelligitur iisdem quibus anteà condicionibus, sed non in annos totidem, si fortè prior in plures annos facta fuerat, vt pro eo anno duntaxat, 2 si quotannis prædij conducti fructus extent, 3 ne tacitus consensus qui ex facto inducitur, vltrà quàm factum sit extendatur. 4 Propter quam causam separamus hac parte rusticũ prædium ab vrbano, quia vrbani prædij fructus in singulos dies percipitur. 5 Nam & ex contrario si rusticum tale esset quod non nisi in triennium aut quinquennium fructus ferret, dicendum esset, in triennium aut quinquennium subsequens repetitam intelligi conductionem. 6 *Ita tractatum est* in causa D.Dufour & Iacobinæ Berru 4. Id. Ianuar. 1595. Iunge Defin. 37. infr.

1. *l.item quaritur* 13.§ *qui impleto D hoc tit.& l seq.*
2. *d §.qui impleto.* in illis verbis: *vt in ipso anno.*
3. Quid ergo si bis in anno fructus ex eo fundo proueniãt? aut lustratim? Eadem reconductio cẽlebitur, inquit Gothofred. *ad d.§ qui impleto.*
4. Quod enim ex facto inducitur non potest extendi vltra quàm factum est, ne latiùs pateat effectus quàm causa.
5. *d §.qui impleto in fin.*
6. Dixi *num.*3. ex Gothofredo & alijs *ad d.§.qui impleto.*

DEFINITIO XLVI.

Periculum fructuum collectorum ad conductorem omnino pertinet.

FRuctus à conductore percepti, & à solo separati periculo ipsius sunt, non locatoris, siue casu fortuito perierẽt, siue vi maiore, 1 quia iam inde à quo tempore percepti sunt facti fuerunt conductoris. 2 Idque multò magis obtinet si constet fuisse eos à conductore in longius tempus asseruatos vt carius venderentur. Cur enim recusset damnum suscipere, cuius periculum spe maioris lucri vltro incurrere voluit? 3 *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin contra Franciscum Iambaz 9. Cal. Iunij 1595.

1. Dixi *Defin.*21.*& seq.sup.hoc tit.*
2. Tanquam percepti ex domini voluntate *l.si seruus* 61.§. *locaui D.de furt.*
3. Ad quem enim spectare potuit commodum ad eundem spectare etiam incommodum debet *vulg.l. secundum naturam* 10.*de regul.iur.*

DEFINITIO XLVII.

Compensatio facienda est vbertatis cum sterilitate non tantum ratione temporis, sed etiam ratione specierum in quibus fructus consistunt.

LOcatione in plures annos facta non tantùm vnius anni sterilitas cum aliorum annorum vbertate compensatur, 1 sed etiam vnius speciei sterilitas cùm aliarum specierum fertilitate. 2 Cùm enim vnicus contractus sit, 3 sufficit vt conductor aliqua ratione indemnis seruari possit. 4 Itaque si cùm vinum & frumentum speraretur; frumẽti penuria magna, vini copia maxima fuerit, remissionem mercedis nullam fieri oportebit. 5 Non idem erit si aliqua conducti fundi parte frui conductor prohibitus sit. Omnimodo enim præstare locator debet, vt tota re conductor frui possit, 6 licèt alia pars qua fruitus est indemnitatem plenam attulerit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.ex conducto* 15.§.*Papinianus aliàs l.si vno D. hoc tit.* Dixi *Defin* 3 & 15.*sup.*
2. Ratio & exemplum sequitur in Definitione.
3. Ac proinde indiuiduus, quia essentiæ omnes rerum sunt indiuiduæ secundùm philosophos vt Dixi *Defin.*3.*n.*4.*sup.*
4. Imò quod magis est non debet recusare modicum damnum qui immodicum lucrum sperare potuit *l.*51. *merces* 25.§. *vis maior D.hoc tit.*
5. Confundi enim debẽt fructus omnes & messis & vindemiæ *l.fructus* 7.§.*Papinianus aliàs l.diuortio D.solut.matrim.*
6. *l.ex conducto* 15.§.1.*& seq.D.hoc tit.*
7. *Arg.l si duorum* 42.*D.de act.empt. l.sicut periculum* 12.*l. eod.*iunct.*l.*2.*D.hoc tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Contractu locationis in scriptis habito tacita reconductio nulla esse potest.

QVod placuit conductionem prædij rustici ad certum tempus factam finito tempore intelligi tacitè repetitam si locator patiatur conductorem in possessione remanere 1 constat non habere locum si contractus fuerit in scriptis celebratus. 2 Tunc enim cùm contractus ex scriptura vires suas accipiat, solus ille tacitus consensus qui ex locatoris patientiâ inducitur, 3 facere non potest vt plus scriptum videatur quàm reuera scriptum sit. Quanquam ex Iustiniani cõstitutionibus 4 potiùs quàm ex iuris veteris ratione ea distinctio profecta videtur. 5 *Ita Senatus* in causa fratrum Nouellet 12. Cal. Sept. 1595.

1. Dixi *Defin.*34.*sup.*
2. *l.item quaritur* 13.§.*qui impleto in fin.D.hoc tit.*
3. *l.qui patitur* 18.*D.mandat.*
4. *in l.contractus* 17.*C.de fid.instrum.*
5. Scripsi in priore parte Hemischiliadis *de error.pragmat.*

DEFINITIO XLIX.

Casus in quo conductor temporalis non potest expelli ne quidem post tempus quandiu soluit pensionem vt alius conductor inducatur.

LOcator cum conductore conuenerat, vt quandiu conductor pensionem solueret non posset expelli ad alium substituendum conductorem. 1 Proderit ea cõuentio conductori, vt etiamsi condictionis tempus effluxerit, tamen expelli non possit si soluat pensionem: 2 nimirum si ob id eum expellere locator velit. vt alij locet. Nam si vt ipse vtatur fruatur per se aut per domesticos vtique licere ei debet, etiamsi alia nulla subsit causa ex ijs propter quas iure receptum est vt etiam ante tempus expelli conductor possit. 3 Tunc enim quærimus an iusta causa aliqua sit expellendi conductoris, cùm vult eum locator expellere ante tempus, 4 non cùm post tempus. 5 *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian & Cornelij Pernet 9. Cal. Decemb. 1595.

1. Potest enim hac lege fieri conductio vt sit huiusmodi pactum velut in partem emptionis quomodo de simili pacto in venditione appositio scriptum est in *l.si sterilis* 21.§.*si tibi D. de act.empt.l.qui fundum* 75.*D.de contr.empt.*
2. Non enim nisi perfidè possit fides frangi ei qui præstat quod promisit *l.*1.*D.de constit.pecun.l.si diuersa* 14.*C.de transact. l.cùm te* 6.*C.de pact.int.empt.& vendit.*
3. De quibus *in l.ade* 3.*C.hoc tit.*
4. Quod certè sine causa facere non potest, nec si paratus sit præstare quanti interest conductoris quia cõtractus isti omnes ab initio quidem sunt voluntatis, ex postfacto autem necessitatis *l.sicut* 5.*C.de oblig.& action.*
5. Nam & quę ad tẽpus sunt prohibita cẽsentur post tempus permissa, nec quisquam vrgendus est rationem reddere cur id faciat, quod suo iure facere potest *l.*4.*D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO L.

Expensarum quæ à conductore factæ sunt in rem conductam ad suam vtilitatem repetitio quando conductori detur.

EXpensæ per conductorem factæ, licèt bona fide & sciente locatore, non ad meliorandam aut conseruãdam rem conductam, sed proprij commodi, & propriæ negotiationis exercendæ gratiâ,[1] non sunt ei restituendæ si locator illum expellat suo iure. [2] Quid enim si locatori plus incommodi afferant quàm commodi? Sanè si per iniuriam conductor expulsus sit, nemo dubitat quin præstare locator debeat quanti ipsius interfit. [3] In quo etiã expensæ procul dubio continebuntur. [4] Quamquam non est permittendum locatori vt expellat eo prætextu quòd paratus sit indemnem præstare si malit conductor stare locationi, [5] nisi cùm iusta causa superuenit quam conductor prospicere debuit euenire posse. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Potest enim facilè fieri vt alia sit negotiatio locatoris, alia conductoris.

2. Non enim facit iniuriam qui suo iure vtitur *l. iniuriarũ* 13. §. 1. *D. de iniur.*

3. *l. ex conducto* 15. §. 1 *l. si fundus* 33. *versic. nam etsi colonus D. hoc tit.*

4. Imò etiam lucrum *d. l. si fundus*, ibi: *in quo etiam lucrum eius continebitur.* Mea enim dicitur interesse siue quid mihi absit siue quid lucrari potuerim *l. si commissa* 13. *D. rat. rẽ haber.*

5. Idipsum enim semper præstandum est quod debetur si præstari possit, non aliud pro alio inuito creditore *l.* 2. §. *mutui de reb. credit. l. eum à quo* 16. *& seq. C. de solut.* Aliud autem est id quod interest frui, aliud fruitio: nec recurrimus ad præstationem eius quod interest, nisi in obligationibus faciendi ne scilicet alioqui necesse esset cogere quem præcisè ad factum quod sine vi & impressione fieri non posset *l. si quis ab alio* 13. §. *vlt. D. de re iudic. l. quoties quis alium* 81. iunct. *l. stipulationes non diuiduntur* 72 *in fine principij de verb. obligat.* Atqui locator non tam ad factum tenetur quàm ad patientiam. Sufficit enim vt neque ipse impediat fruitionem neque alius quisquam ex iis quos prohibere potest *d. l. si fundus.*

6. Iusta autem causa potissimũ illa est, quæ sit vna ex tribus de quibus in *l. ade* 3. *C. hoc tit. l. quare* 54. §. *inter locatorem. D. eod.*

DEFINITIO LI.

Non potest conductor expelli prætextu necessitatis, nisi de ea constet aliter quàm per iuramentum locatoris, & nisi ea necessitas superuenerit ex post facto.

LOcatoris iuramento standum non est si ante finitum conductionis tempus velit conductorem expellere, eo prætextu quòd domo egeat ad habitandum. [1] Sed probanda est necessitas per ædium inspectionem considerata præsertim qualitate personarum & quantitate familiæ. [3] Necessitatem verò illam superuenisse necesse est. Nam si iam fuerat tempore contractæ locationis, ea quæ de nouo non emergunt nouo non egent auxilio. [3] Alij sanè casus sunt in quibus etiam licet expellere conductorem quamuis soluentem, inter quos ille est, si domus ruinam minetur, & reficienda sit. [4] Sed hoc fallit si in contractu locationis conuenerit, vt conductori domum reficere liceret, quæ iam tum erat æquè ruinosa. [5] *Ita tractatum*, & conclusum est ex tempore in causa viduæ D. de Montfort des Eschelles, & D Aduocati Poncier 13. Febr. 1596.

1. Semper enim nimis periculosum est iudicem quem fieri in sua causa *l. Iulianus* 17. *D. de iudic* iunct. *l. in princip. D. quar. rer. act. non det. & tit. C. ne quis in sua caus. iudic. vel iur. dic.* Præsertim ne sit in potestate vnius ex contrahentibus recedere à contractu iam perfecto *l. sicut* 5. *C. de oblig. & action.* Maximè his temporibus quibus plerique hominum tam faciles sunt ad iurandum.

2. *l. ade* 3. *vbi not. C. hoc tit.*

3. *l. de ætate* 11. §. *ex causa à contr. sens. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad d. l. ade.*

4. *d. l. ade.*

5. Quia prouisio hominis hoc casu vt & in aliis plerisque facit cessare prouisionem legis *l. vlt. C. de pact. conuent. tam vp. dot. l. maritus* 21. *C. de procur.*

DEFINITIO LII.

Periculum fructuum iam perceptorum pertinet omnimodo ad conductorem.

OB fructus à conductore iam perceptos, sed postea, quanuis intra annum quo vendi potuissent, maiore vi ereptos remissionem mercedis petere conductor non potest, ad cuius periculum à die perceptionis, quo dominus eorum factus fuit, [1] pertinere cœperunt. [2] *Sine die.*

1. Fructus enim à conductore percepti pertinent iure dominij ad conductorem non ad locatorem, qui licèt fructus nõ iure seminis percipiantur, sed iure soli *l. qui scit* 25 §. 1. *D. de vsur* tamen eos percepit conductor ex voluntate locatoris quod sufficit *l. si seruum* 61. §. *locauit D. de furt.* Sic creditor quamuis non sit dominus pignoris, tamen vendendo pignus transfert dominium quia vendit ex domini voluntate *Instit. quib. alien. licet vel non.*

2. Est enim regulare vt periculum casus fortuiti pertineat ad dominum *l. quæ fortuito* 6. *C. de pignor. act. l. contractus* 25. *in fin. D. de regul iur.*

DEFINITIO LIII.

Potest conductor in se suscipere periculum omnium casũ fortuitorum quantumlibet insolitorum.

CConductor qui casuum omnium fortuitorum tam incogitatorum, quàm cogitatorum periculũ aperta conuentione in se recepit, non est audiendus si postea remissionem mercedis petat ob casum fortuitum qui superuenerit quantuncunque insolitus proponatur. [1] Etsi enim non solent conuentionum clausulæ quamuis generales ad incogitata extendi, [2] non potest tamen dici de casibus insolitis nõ cogitasse illos, qui incogitatum quemlibet conuentione comprehendi voluerunt. [3] *Sine die.*

1. Pacta enim & conuentiones legem dant contractibus *l. 1. §. si conuenerit D. depos. l. contractus* 25. *de reg iur.*

2. *l. cùm Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9. §. 1. *D. de transact.*

3. Vt dixi *Defin.* 2. *supr. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Conductor quire conducta frui prohibetur non ad remissionem agere debet sed ad id quod interest, interim tamen non est inquietandus dummodo abstineat à tota conductione.

SI quid ex bonis locatis sit quo conductor vti prohibeatur, siue à locatore ipso, siue alterius cuiuslibet vi maiore, non mercedis remissio eam ob causam petenda est, [1] sed ad id agendum quod interest conductoris, [2] aut mercedis solutio deneganda, quam scilicet locator petere non potest ex contractu vltro citróque obligatorio, quẽ ipse prior ex parte sua non impleuerit: [3] sed obseruare hoc casu conductor debet, ne in reliquorum bonorum conductione perseueret, ne alioqui eo prætextu deficientis pro parte perceptionis fructuum, totius mercedis solutionem denegando reliquos fructus impunè ac sine causa retinere velle videatur. [4] *Sine die.*

1. Quæ scilicet non solet peti nisi quando conductor fructus quidem est sed minus percepit ex fructibus quàm sperati potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam causam.

2. Quia locator conductori patientiam præstare debet *l. ex conducto* 15. *vbi not. D. hoc tit.*

3. *l. Iulianus* 13. §. *offerri D. de action. empt.* iunct. *l.* 2. *D. hoc tit.*

4. Ita enim fieret vt conductor & rem & pensionem haberet quod bona fides pati non potest *l. ex empto* 11 §. *veniunt l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

DEFI-

DEFINITIO LV.

Prius est vt locator re spondeat si obiiciatur non fuisse ab eo impletum contractum, quam vt interim conductor ei prouisionaliter condemnetur.

IS qui ex contractu vltro citróque obligatorio conuenitur, sicuti non prius vrgeri potest ad præcisam solutionem, quàm aduersarius se ex parte sua contractum impleuisse ostenderit, 1 ita nec facilè pendente lite per modum, vt loquuntur, prouisionis, & in fiduciæ speciem condemnari debet, 2 quantumcumque oblata in eam rem, vt offerri necesse est indemnitatis satisdatione: 3 sed tunc demum cùm ad ea quæ debitor in suis exceptionibus iuratò allegauerat creditor, idémque actor iuratò responderit, & quæ ille affirmauerat, hic negauerit. 4 Interim ergo si adiudicatio fiduciaria petatur, non debet iudex ita pronunciare, vt actorem, ab ea petitione submoueat ne si postea, & suo tempore actor petat exceptione rei iudicatæ repellatur: sed nullam petitionis rationem habere, vt sit ei integrum eandem adiudicationem si quando iterum petetur; vel concedere, vel denegare. 5 *Sine die.*

1. *l. Iulianus 13. §. efferri. D. de action. empt.*

2. Quamuis dici soleat pendente lite mandandum esse contractum executioni per modum vt aiunt prouisionis.

3. Quæ semper præstanda est quoties adiudicatio aliqua fit pendente lite *l. 1. & tot. tit. D. si eui plusquàm per leg. Falcid.*

4. Hæc enim negatio est quæ rem dubiam facit *l. 2. C. quib. ad libert. proclam. non licet.*

5. Exemplo eius quod scriptum est *in l. quod in diem 7. §. 1. D. de compensat. l. non solum 8. §. si quocunque D. de negot. gest.*

DEFINITIO LVI.

Conductor qui ante elapsa conductionis tempora non est conquestus non auditur si postea quid allegare velit, quominùs lite pendente prouisionaliter sit condemnandus.

CONductor ad pensionis exsolutionem conuentus, non solùm dominij quæstionem referre non potest 1 ac multò minus obiicere, quòd bona ad alium pertineant, quàm ad locatorem. 2 Sed neque allegare nullos se ex bonis conductis fructus, percipere potuisse si totum conductionis tempus sine querela elabi passus sit. Nec. n. credibile est non citius conquesturum fuisse conductorẽ, & molestiam denuntiaturum locatori, si qua de causa frui le conducta prohibitus fuisset. 3 Quod tamen non eò pertinet, vt istam non fruitionis exceptionem omnino reiici oporteat 4 sed vt ne qua per eam solutioni & condemnationi fieri debeat mora pendente lite, & vt loquũtur per modum prouisionis: oblata scilicet per locatorẽ cautione de restituenda pecunia, si ex faciendis probationibus, euentúque litis apparebit nihil aut minus conductorem locatori debuisse. 5 *Sine die.*

1. *l. si quis conductionis C. de locat.*

2. Nam & aliena res locari potest, sicut & vendi *l. rem alienam 28. de contr. empt.* iunct. *l. 2. D. locat.* hactenus nimirum vt personalis obligatio inter contrahentes inducatur, non vt domino quicquam noceatur.

3. *Arg. l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius de vsur. l. cùm postulassem 44 D. de damn. infect.*

4. Debet enim locator præstare conductori vt liceat ei vti frui *l. si quis domum 9. & pass. locat.*

5. Secundum id quod dixi *Defin prox. praced. num. 3.*

DEFINITIO LVII.

Potest instrumentum locationis haberi pro guarentigiato ex conuentione partium.

ET si neque ratio iuris, neque forensis vsus patitur vt ex instrumento locationis præcisè cogi possit cõductor ad promissæ mercedis solutionem quoniam contractus vltrò citróque obligatorius est, in quo contractuũ genere incipiendum est ab actione non ab executione, 2 si tamẽ expressa conuentione placuerit, vt pro tẽporis præteriti pensionibus præcisè vrgeri conductor posset, tanquam si ex instrumento, vt vocant, guarentigiato conueniretur, quod plerique prouidi locatores facere solent, vt sibi prospiciant aduersus solitas conductorum fraudes & tergiuersationes, seruanda conuentio est. 3 Non enim habet conductor de quo conqueratur, qui eam sibi legem dicere & voluit & potuit, & cui locatorem verisimile est non alia lege fuisse locaturum. 4 *Sine die.*

1. *l. 11. C. de exècut. rei iudic.*

2. Nec enim ex contractu vltro citróque obligatorio agere quisquam potest, nisi prior impleuerit ex sua parte *l. Iulianus 13. §. efferri D. de act. empt.*

3. *Vulg. l. 1. l. iuris gentium 6 §. ait Prator D. de pact. l. 1. §. si conuenerit D. deposit.*

4. *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO LVIII.

Post finitam locationem potest tam locator quàm qui à locatore emit propria autoritate conductorem expellere sine metu interdicti, quamuis conductor dicat se à locatore emisse priorem, nisi hoc ipsum probet.

FInita locatione si conductor locatoris sui possessionẽ velit interuertere, aut mutare sibi causam possessionis, 1 quasi possideat ex emptione quam locator interuenisse neget, 2 ciuiliùs quidem & congruentiùs locator faciet si per iudicem expellat conductorem, 3 ne fortè maioris inde rixæ vel tumultus occasio nascatur. 4 Sed si possessionis suæ tuendæ gratia iure suo vti malit, ac propria autoritate conductorem expellere, 5 non est prohibendus. Nec iustam querelæ causam conductor habebit quasi vim priuatam vel iniuriam aliquam passus, cùm neque vim neque iniuriam faciat, qui iure suo vtitur. 6 Multo minùs autem permittendum ei erit vt quasi spoliatus petat restitui sibi pristinam possessionem 7 cùm numquam possederit qui nullo nisi conductionis titulo rem tenuit, 8 ac proinde locatori non sibi, 9 eo quoque tempore quo stetit locatio, 10 qua finita, quis obsecro, possessionis color ei superesse potuit? 11 Nam & si locatorem volentem ingredi possessionem rei suæ post finitam locationem prohiberet, vtique hoc ipso vim faceret, 12 adeóque deiici dummodo incontinenti etiam per vim posset impunè 13 cùm aduersus vim nihil sine vi fieri possit. 14 Sed & interdictis aliisque actionibus possessoriis rectè conueniretur, quæ scilicet locatori semper competunt, conductori numquam. 15 Nec distinguemus an conductori res sit cũ locatore ipso, an cum eo cui locator rem vendiderit. 16 Planè si durante locatione vel locator ipse ex emergente causa aliqua necessaria conductorem velit expellere, iis nimirum casibus quibus hoc ipsum licet, 17 vel is qui à locatore emit, ius suum exequi velit (nec enim colono stare cogitur 18) certum est nihil nisi per iudicem fieri oportere, 19 quòd non improbabilem rei tenendę causam habeat conductor etiam aduersus locatorem quandiu ex causa conductionis eam naturaliter tenet, 20 quamuis nec dominij nec possessionis quæstionem referre possit. 21 *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio 3. Id. Aug. 1605.

1. Quod facere nemo potest, nisi probetur noua causa possidendi quæ superuenerit *l. non solùm 33. §. quod vulgo D. de vsucap. leg. 2 §. 1. D. pro hered.* Imò nisi possessio prima dimittatur *l. qui bona 19. §. 1. de acq. poss.* quamquam non conuenit hoc conductori qui ne possidebat quidem *l. 1. §. sed si is qui eod. tit.*

2. Quæ negatio facit vt longè minùs credendum sit conductori quàm locatori: semper enim probandi onus ei incumbit qui dicit *l. 2. D. de probat. l. in exceptionibus 19. & pass. eod.*

3. *Arg. l. creditores 3. C. de pignor.*

4. *l. non est singulis 196. de reg. iur. l. 1. D. quod legat. l. si cuius aliàs l. aquissimum 13. D. de vsufr.*

5. Eo scilicet iure quo liberum est cuique de rebus suis disponendi arbitrium *l. in re mandata 21. C. mandat. l. 2. D. si quis à parent. manum. sit.*

6. *l.nullus videtur 55.de reg.iur.* Iuris enim executio non habet iniuriam *l.iniuriam 13.§.1.D.de iniur.* Itaque non potest hic obiici quicquam de vi priuata *ex l.extat 13.quod met. caus.l.vlt. D.ad leg.Iul.de vi priuat.*

7. *Ex can redintegranda 3 quæst.1.* ex quo agere nemo potest nisi qui possedit.

8. Aliud enim est possidere, aliud verò esse in possessione *l si quis amè conduxit 10 D.de acquir.poss.* vbi dicitur conductorem non possidere sed locatorem Facit *l. si de eo 40. §. 1. l.si colonus 31.eod. tit.*

9. *l.communi 8 §.neque colonis D.commun.diuid.l.certè 6.§.1. D. de precar.*

10. *l.male agitur 2.C.de præscr.30.vel 40. annor.* Qui autem agit *ex Can redintegranda* dicit se antea possedisse.

11. Ius enim omne siue dominij siue possessionis quod ex contractu quæsitum fuerat finiri necesse est finito contractu *l.ab emptione 58.D.de pact. l. voluntate 10. D.quib.mod.pign vel hyp.solut.l.4 §.sed & Marcellus D.de in diem addict.*

12. *l.vim facit 11.& seq.D.vnde vi & de vi armat.*

13. *l.3.§.eum igitur eod. tit.*

14. *l.vt vim 3.* vbi omnes scribentes *D.de iustit.& iur.*

15. Scilicet aduersus locatorem à quo possessionem habet *l.1.§.vlt.D.vti possid.* Nam aduersus alium à quo fuerit colonus vi deiectus nihil vetat habere illum interdictum vnde vi *l.colonus 12.D.vnde vi* in illis verbis: *vi. ab alio deiectus est* quod minùs bene perceptum videtur ab iis qui verba illa emendant vt reponant *vi ab eo deiectus est.*

16. *d.l.colonus vers sixi nihil interesse.*

17. De quibus *in l.ade 3 C hoc tit.*

18. *l.emptorem 9.eod.l.si merces 25.§.1.D.eod.*

19. *Not.in d.l.ade.*

20. Conductor enim naturaliter & ex voluntate domini rem tenet *l.certè 6.§.1.D.de precar.d.l. communi 8.§. neque colonis D.commun.diuid.*

21. *l si quis conductionis 25.C. hoc tit.* Vide pro hac Definit. Guid. Pap. *quæst. 480.* & Ioan. Papon. *in syntagm. hoc tit. §. 6.* vbi tamen notat moribus Galliæ receptum esse vt quicquid propria autoritate per se facere quis potest id per iudicem expediri oporteat. Quod & Rebuff. tradidit. Sed nos iure scripto vtimur hac parte vt & in aliis ferè omnibus. Non tamen potest agere conductor *ex Can.redintegranda* qui nunquam possedisset, sed vt ei restitueretur possessio ingressa fuisset durante cõductione, conductor enim etsi non possidet tamen est in possessione *l si quis ante 10.D de acq. poss.* Galli appositè dicunt *estre restably*: quod longè aliud est. Debet autem petere vt restituatur in possessionem non quidem eam quam nullam habuit, sed in qua erat, aliud enim est possidere aut possessionem habere, aliud esse in possessione *d.l si quis ante.*

DEFINITIO LIX.

Expensa litium criminalium incumbunt oneri locatoris & domini iurisdictionis non oneri conductoris si nihil de eo dictum sit.

LOcatis fructib. & reditib. vniuersis castri omnimoda, vt loquuntur, iurisdictione insigniti, mulctas quoque pecuniarias cùm sint fructus iurisdictionis 1 ad conductorem pertinere constabat, Præsertim cùm de iis quoq; vt conductori cederent conuenisset. 2 Expensas tamen quas pro criminis persecutione in causam litis fieri oportebat, cùm nihil de illis in lege locationis comprehensum esset, ad onus locatoris spectare visum est, 3 Non solùm quòd in dubio facienda sit interpretatio contra locatorẽ qui legem apertiùs dicere potuit & debuit, 4 sed etiam quia expensæ illæ onera sint non tam fructuum iurisdictionis, 5 [tametsi non nisi prorogatis sumptibus in litẽ criminalem necessariis sperari mulcta pecuniaria, & adiudicari possit, 6] quàm ipsius iurisdictionis. 7 Eiúsque rei argumento illud est quòd etiamsi vel accusati innocentia cum condemnationi subtrahat, 8 vel euidens inopia faciat vt qui corporalem pœnam meretur pecuniariã nihilominùs euadat, 9 Perinde tamen cogitur dominus iurisdictionis curare vt lis de crimine ad exitum perducatur, in eámque rem sumptus omnes litis si priuatus accusator desit, 10 non modò de castri sui fructibus si sufficiant sed etsi sufficere nó possint de aliis subministrare, 11 Quòd ea res maximè ad publicam tranquilliratem pertineat vt vindicentur delicta, neque ob incommodum expensarũ remaneant impunita: 12 quæ ratio locatorem solum cuius iurisdictio est, non conductorem onerare debet. Nam & illud magis communiter probatum est, onera etiam realia, vtputa collectas, adeóque seruitia per fundos ipsos conductos debita, si de eo nihil in contractu dictum sit locatori incumbere 13 qui percipiendo pensionem quæ pro fructibus à colono penditur, ipsos fructus percipere intelligitur 14 & quidem suo iure, quod non similiter de conductore dici potest, qui non suo iure vt emphyteutarius & fructuarius 16 fructus percipit vt eos in lucro habeat, sed ex conductionis causa 17 quæ ipsi haud dubiè onerosa est. 18 Neque verò desunt qui emphyteutam quoque licèt fructus suo iure percipiat, negant teneri ad pensionis annuæ exsolutionem nisi pro rata fructuum si pensio talis tantáque sit vt dubitari nequeat, quin ex comparatione fructuum potiùs quàm ob solam directi dominij recognitionem constituta videatur. 19 Nec simile est quod locatis etiam vt fieri adsolet laudimiis & canonibus emphyteuticariis si qualis ad eorum exactionem instituenda, & ad tractandam litem expensa facienda est, totum id & periculo & incommodo conductoris cedit, non etiam locatoris si nullam laudimiorum & emphyteuticariorũ reddituum portionem sibi exceperit. 20 Tametsi negare non possit, quin & laudimia & cæteros reditus perinde videatur percipere, qui tanto maiorem eo nomine percipit ex conductione pensionem. 21 Sunt enim expensæ illæ onera vt loquuntur adæquata fructuum qui locati sunt 22 non iurisdictionis: 23 aut pensionis, ideóque liberũ est conductori ab eiusmodi emolumentorum commodo & petitione abstinere, si tanti æstimet iis carere potiùs quàm litem vel dubiam vel damni plus & incommodi quàm vtilitatis habituram eo nomine instituere. 24 At criminis persecutionem prætextu damni pecuniarij 25 negligere numquam licèt ei ad cuius onus pertinet vt publicam vindictam persequatur. 26 Obidque nimirum solemus dicere iurisdictiones omnes hodie patrimoniales esse, adeóque onerosas & dispendiosas magis quàm vtiles & fructuosas. *Sine die.*

1. Chassan. *in consuet. Burgund. tit. des iustices §.6.in princip.*

2. Lex enim contractus omnimodo seruanda est *l. 1.§ si conuenerit D.depos l pen.& pass. D.hoc tit.l.contractus 23. de reg.iur.*

3. Ioan. Papon. 2. Notar. *lib. 7. tit. Des procez criminels & extraordinaires vers nous auons donc.*

4. *vulg.l.veteribus 39.D.de pact.l.Labeo 21.l.cùm in lege 23 & seq.D.de contr.empt.*

5. Nam si essent onera fructuum aliud dicendum esse: cùm fructus non dicantur nisi deductis expensis quæ ad eos colligendos faciendæ sunt *l. si à domino 36. §. vlt.D.de petit. hered.l. quod in fructus 46.D.de vsur.*

6. Itaque expensæ istæ se habent ad fructus iurisdictionis per modum condicionis sine qua non, potiùs quàm per modum causæ.

7. Ergo spectare debent ad dominũ iurisdictionis Capell. Tholos. *quæst.41.Chassan. vbi supr.*

8. Nec enim qui innocens est condemnari ad pœnam debet *l.sancimus 22.C.de pœn.l.si pœna 20.& l.absentem 5.D.eod.*

9. *vt in l.1.§.vlt.eod.l.si quis iniuriam 35.D.de iniur.*

10. Nam si priuatus aliquis sit accusator ad eius onus hæc res pertinet Papon. *vbi supr.* Imbert. *lib.4.Inst. forens.*

11. Sibi enim imputet qui tanti æstimauit iurisdictionem habere à Principe, ad quem alioquin & iurisdictio & eius onera omnia pertinerent. Omnes enim iurisdictiones manant à Principe tanquam à fonte.

12. *l.ita vulneratus 51.ad leg. Aquil.l.Stichum 95.de solut.l.si à reo 70.§.vlt. De fideiuss.*

13. Osasch. Cacher. *decis 83.num.5.& 6.* Alex. *cons.55.num.12. lib. 4.*

14. *l.non vtitur 38.& seq.D. de vsufr.*

15. Hic enim dominus vtilis est *l. vlt.* vbi omnes notant *C. de iur.emphyt.*

16. Hic enim naturaliter possidere videtur propter ius quod habet percipiendorum fructuum *l. naturaliter 12. D. de acq.poss.l.si fructuarius messem 13.quib mod.vsusfr. amitt.*

17. Nam neque fructus suos facit alio iure quàm quia eos percipit ex domini locantis voluntate *l.si seruus 61.§. locaui D. de furt.*

18. Abest enim ei pecunia quam dat pro mercede conductionis,

ctionis. Itaque pro conductore facit duplex illa distinctio quã tradit Bald. *ad l.1.C. de fructib. & lit. expens.* vbi ait, Referre an nomen fructuum apponatur ab homine in contractu, an à lege, vt posteriore tantùm casu non etiam priore fructus dicantur deductis expensis. Item, Referre an fructus debeantur alicui ratione perceptionis quòd eos reus perceperit, vt tunc sumptus deducantur: An verò ratione promissionis, & tunc ita demum deducantur si ex causa lucratiua debeantur, non etiam si ex onerosa.

19. Iulius Clarus *lib.4. Sententiar. in §. emphyteusis quæst. 46. in fine.*

20. Alioqui tenererur locator ad expensas litis pro rata parte laudimiorum & seruitiorum quam sibi excepisset, ob rationem quæ sequitur *in Definit.*

21. *d.l non vtitur 38. & seq. D. de vsufr. l. Pomponius 29. D. quibus mod. vsusfr amit.*

22. Nam neque aliam causam habent quàm colligendorum fructuum, neque sine iis colligi fructus isti possent.

23. Cum qua scilicet nil commune habent: possunt enim deberi & passim debentur ei qui nullam iurisdictionem habeat.

24. Nam neque iure suo vti cogitur si nolit *l. si iudex 28. D. de minor. & tot. tit. C. vt nem. innit. accus. vel ager. cogat.* Neque verecunda eius cogitatio qui lites execratur vituperanda est *l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

25. Simile quiddam est *in l. cùm pater 77. §. cùm existimaret de leg. 2.*

26. Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ *l. vnic. Auth. res quæ C. commun. de legat.*

TIT. XLIII.

De iur. emphyteut. & feud.

DEFINITIO I.

Acquisito subfeudo per Principem an ius feudi extinguatur.

VASSALLI feudatarij subuassallus inscio eo, & irrequisito sub feudum in Principem ex causa donationis transtulerat. Postmodum Princeps id feudum nobili cuidam vendiderat, præfatus id se facere vt ad suam naturã feudum reuerteretur, priorique feudatario pristinum ius suum restitueretur. Eodem contractu Princeps cauerat nulla eo nomine laudimia per emptorem debitum iri, re promissa etiam indemnitate si de ijs controuersiam patieretur. Quærebatur de iure primi feudatarij an extinctum prorsus fuisset per alienationem factam in Principem, an hactenus saluum esset vt saltem laudimiorum petendorum ius haberet. Constabat non idcirco equidem videri commissam amittendi feudi condicionem ad superioris feudatarij commodum quòd in alienatione ipsius consensum vassallus inferior non exquisisset. 1 Quando apud nos, vt & apud Gallos redacta hodie sunt feuda omnia ad instar patrimoniorum, 2 Sed tamen quia subuassalli facto deterior ignorantis vassalli condicio fieri non potuerat, reuocandi à Principe feudi, si summo iure secum ille agi pateretur potestatem ei fieri deberet; quoniam ipsius quàm maximè interesset eum habere vassallum à quo debita obsequia exigere pro arbitrio posset: 4 nec à Principis dignitate aliena videbatur ea sententia, cùm Principem vassalli sui vassallum fieri prorsus incongruum foret, 5 quod tamẽ alioqui euenire necesse esset. Nisi quis tentare vellet quod multò esset absurdius & iniquius, 6 ex ea donatione cui vassallus non consenserat omnia feudi iura extincta fuisse quasi consolidationis potestate. 7 Quænam enim obsecro vtilis dominii consolidatio fieri potuit cum eo dominio quod penes Principem manserat, quod scilicet non directum erat sed subiectionis potiùs & superioritatis. 8 Eo nimirum ferè iure quo dicimus omnia Principis esse imperio non dominio. 9 Denique cum rei gestæ ordinem esse oportuerat ad faciendam consolidationem vt dominium vtile cum directo primùm, deinde directum cum superioritatis dominio coniungeretur. 10 Alioqui medium illud ius directi domini quod sanè inuito & ignoranti ei auferri non potuit, 11 obstat omnino ne alia duo iungi possint. 12 Quam ob causam, illud quoque non immeritò placuit si subuassalli bona ob admissum crimen læsæ maiestatis confiscanda sint non debere eam rem nocere domino directo qui nihil deliquerit, ideóque rem ita temperandam esse, vt feudum vendatur redactúmque precium æquis portionibus inter Principem & vassallum diuidatur 14 ne aut vassalli ius obstet Principi, aut Principis maiestas vassallo iniuriam adferat. 15 Quantò minùs igitur nocere vassallo debebit, quòd subfeudum illud ad Principem non feudi iure, vt nostri loquuntur, primæuo & naturali, sed ex mera subuassalli voluntate adeóque liberalitate peruenerit? 16 Proinde nec dubitandum videbatur quin ex vera iuris ratione saltem laudimia Princeps deberet 17 propter inuestituram 18 quæ ipsi non secus ac alij cuilibet necessaria esset, iure prioris vassalli integro subsistente. 19 Etsi enim dici solet inuestituræ ius hoc esse vt eam præcedere aut subsequi debeat fidelitas, 20 quam vassallum à Principe suo exigere ferendum non sit, 21 nihil tamen prohibet remissa propter Principis personam præstandæ fidelitatis necessitate, 22 superesse ius reale feudi, cuius ratione & inuestituram accipere necesse sit, & laudimia soluere, 23 quorum quippe obligationi causam det res ipsa non persona, 24 licèt ob contractum debeantur, & proposita vt plurimum in personam actione exigantur. 25 Quamquam nec defuerunt, qui dicerent Principem cùm hac parte vt & in cæteris omnibus contractibus priuati iure censendus sit, 26 iustè recusare non posse si feudum retinere malit quominùs hominium aut vt vocant homagium etiam vassallo suo præstet saltem per procuratorem. 27 Sed cùm id planè indecens, & inconueniens futurum sit 28 nec omne quod licèt expediat, 29 modestiùs vtique & prudentiùs vassallus fecerit si contra Principem ius suum non exequatur, Princeps verò & liberaliùs & magis ex dignitate, si feudum sibi donatum alitérve acquisitum, quamprimùm in alium transferat, nec suprema sua potestate in vassalli dispendium abutatur. 30 quam ob causam nec errauerit meo iudicio qui eam alienationem necessariam esse dixerit. 31 Illud certè indubitatum est, & superioribus prorsus consequens, ex ea alienatione quam in priuatum Princeps contulerit laudimia deberi, non ea solùm ratione quòd quæ in persona Principis mouere poterant ea locum habere in priuato nequeant, qui haud dubiè capax sit & accipiendæ inuestituræ & præstandæ fidelitatis, 32 sed illa etiam quam diximus, quod vtile dominium cum superioritatis dominio consolidari non potuerit propter intermedium ius directi domini, quod impedit coniunctionem extremorum 33 cum eodem tempore penes duos in solidum esse nequiuerit. 34 In quo errarunt grauiter qui contrà scripserunt feudum quod ad Principem quouis modo redierit ad primam naturam rediisse intelligi, obíque à præstandæ fidei vel homagij necessitate immune esse. 35 quod nos negamus. *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis Gebennensis contra D. Baronem de Viry mense Iulij 1588.

1. Quod tamen dicendum esset de iure communi feudorum *tit. quib. mod. feud. amit. §. vlt. in vsib. feudor.*

2. Boer. *decis. 204 num. 7.*

l. non debet alteri 74. de reg. iur. Specu. *in tit. De fen. §. de homagio & fidelitate quæst. 40. & l. milites C. de loc. & conduct. curial. l. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. cap. 2. Extr. eod.*

4. Quod non tam facilè fieri potest contra Principem quia potentioribus pares esse non possumus *l. 3. in princip. D. de alien. iudic. mut. caus fact.* Specul. *dict. quæst. 40.*

5. Quia vassallus tenetur præstare fidelitatem & homagium domino suo, & inuestituram solet sequi vel præcedere fidelitas, in signũ subiectionis & superioritatis, atqui absurdum

6. *l.nullus videtur 55.de reg.iur.* Iuris enim executio non habet iniuriam *l.iniuriam 13.§.1.D.de iniur.* Itaque non potest hic obiici quicquam de vi priuata *ex l.extat 13.quod met. caus.l.vlt. D.ad leg.Iul.de vi priuat.*

7. *Ex can. redintegranda 3 quæst.1.* ex quo agere nemo potest nisi qui possedit.

8. Aliud enim est possidere, aliud verò esse in possessione *l si quis amè conduxit 10.D.de acquir poss.* vbi dicitur conductorem non possidere sed locatorem Facit *l. si de eo 40. §. 1. l.si colonus 31.eod. tit.*

9. *l.communi 8 §.neque colonis D.commun.diuid.l.certè 6.§.1. D. de precar.*

10. *l.malè agitur 2.C.de præscr.30.vel 40. annor.* Qui autem agit *ex Can.redintegranda* dicit se antea possedisse.

11. Ius enim omne siue dominij siue possessionis quod ex contractu quæsitum fuerat finiri necesse est finito contractu *l.ab emptione 58.D.de pact. l. voluntate 10. D quib.mod.pign vel hyp.solu.l.4 §.sed & Marcellus D.de in diem addict.*

12. *l.vim facit 11.& seq.D.vnde vi & de vi armat.*

13. *l.3.§.eum igitur eod. tit.*

14. *l.vt vim 3.* vbi omnes scribentes *D.de iustit.& iur.*

15. Scilicet aduersus locatorem à quo possessionem habet *l.1.§.vlt.D.vti possid.* Nam aduersus alium à quo fuerit colonus vi deiectus nihil vetat habere illum interdictum vnde vi *l.colonus 12.D.vnde vi* in illis verbis: *vi ab alio deiectus est* quod minùs bene perceptum videtur ab iis qui verba illa emendant vt reponant *vi ab eo deiectus est.*

16. *d.l.colonus vers dixi nihil interesse.*

17. De quibus *in l.ade 3 C.hoc tit.*

18. *l.emptorem 9.eod.l si merces 25.§.1.D.eod.*

19. *Not.in d.l.ade.*

20. Conductor enim naturaliter & ex voluntate domini rem tenet *l.certè 6.§.1.D.de precar.d.l. communi 8.§. neque colonis D.commun.diuid.*

21. *l si quis conductionis 25.C. hoc tit.* Vide pro hac Definit. Guid. Pap. *quæst. 480.* & Ioan. Papon. *in syntagm. hoc tit. §. 6.* vbi tamen notat moribus Galliæ receptum esse vt quicquid propria autoritate per se facere quis potest id per iudicem expediri oporteat. Quod & Rebuff. tradidit. Sed nos iure scripto vtimur hac parte vt & in aliis ferè omnibus. Non tamen potest agere conductor *ex Can.redintegranda* qui nunquam possedisset, sed vt ei restitueretur possessio in qua fuisset durante cõductione, conductor enim etsi non possidet tamen est in possessione *l.si quis ante 10.D.de acq.poss.* Galli appositè dicunt *estre restably*: quod longè aliud est. Debet autem petere vt restituatur in possessionem non quidem suam quam nullam habuit, sed in qua erat, aliud enim est possidere aut possessionem habere, aliud esse in possessione *d.l.si quis ante.*

DEFINITIO LIX.

Expensæ litium criminalium incumbunt oneri locatoris & domini iurisdictionis non oneri conductoris si nihil de eo dictum sit.

LOcatis fructib. & reditib. vniuersis castri omnimoda, vt loquuntur, iurisdictione insigniti, mulctas quoque pecuniarias cùm sint fructus iurisdictionis [1] ad conductorem pertinere constabat, Præsertim cùm de iis quoq; vt conductori cederent conuenisset. [2] Expensas tamen quas pro criminis persecutione in causam litis fieri oportebat, cùm nihil de illis in lege locationis comprehensum esset, ad onus locatoris spectare visum est, [3] Non solùm quòd in dubio facienda sit interpretatio contra locatorẽ qui legem apertiùs dicere potuit & debuit, [4] sed etiam quia expensæ illæ onera sint non tam fructuum iurisdictionis, [5] tametsi non nisi prorogatis sumptibus in litẽ criminalem necessariis speratæ mulctæ pecuniariæ, & adiudicari possit, [6] quàm ipsius iurisdictionis. [7] Eiúsque rei argumento illud est quòd etiamsi vel accusati innocentia eum condemnationi subtrahat, [8] vel cuidens inopia faciat vt qui corporalem pœnam meretur pecuniariã nihilominùs euadat, [9] Perinde tamen cogitur dominus iurisdictionis curare vt lis de crimine ad exitum perducatur, in eámque rem sumptus omnes litis si priuatus accusator desit, [10] non modò de castri sui fructibus si sufficiant sed etsi sufficere nó possint de aliis subministrare, [11] Quòd ea res maximè ad publicam tranquillitatem pertineat vt vindicentur delicta, neque ob incommodum expensarũ remaneant impunita: [12] quæ ratio locatorem solum cuius iurisdictio est, non conductorem onerare debet. Nam & illud magis communiter probatum est, onera etiam realia, vt puta collectas, adeóque seruitia per fundos ipsos conductos debita, si de eo nihil in contractu dictum sit locatori incumbere [13] qui percipiendo pensionem quæ pro fructibus à colono penditur, ipsos fructus percipere intelligitur [14] & quidem suo iure, quod non similiter de conductore dici potest, qui non suo iure vt emphyteutarius & fructuarius [16] fructus percipit vt eos in lucro habeat, sed ex conductionis causa [17] quæ ipsi haud dubiè onerosa est. [18] Neque verò desunt qui emphyteutam quoque licèt fructus suo iure percipiat, negant teneri ad pensionis annuæ exsolutionem nisi pro rata fructuum si pensio talis tantáque sit vt dubitari nequeat, quin ex comparatione fructuum potius quàm ob solam directi dominij recognitionem constituta videatur. [19] Nec simile est quod locatis etiam vt fieri adsolet laudimiis & canonibus emphyteuticariis si qualis ad eorum exactionem instituenda, & ad tractandam litem expensa facienda est, totum id & periculo & incommodo conductoris cedit, non etiam locatoris si nullam laudimiorum & emphyteuticariorũ reditum portionem sibi exceperit. [20] Tametsi negare non possit, quin & laudimia & cæteros reditus perinde videatur percipere, qui tanto maiorem eo nomine percipit ex conductione pensionem. [21] Sunt enim expensæ illæ onera vt loquuntur adæquata fructuum qui locati sunt [22] non iurisdictionis [23] aut pensionis, ideóque liberũ est conductori ab eiusmodi emolumentorum commodo & petitione abstinere, si tanti æstimet iis carere potiùs quam litem vel dubiam vel damni plus & incommodi quàm vtilitatis habituram eo nomine instituere. [24] At criminis persecutionem prætextu damni pecuniarij [25] negligere numquam licèt ei ad cuius onus pertinet vt publicam vindictam persequatur. [26] Obíque nimirum solemus dicere iurisdictiones omnes hodie patrimoniales esse, adeóque onerosas & dispendiosas magis quàm vtiles & fructuosas. *Sine die.*

1. Chassan. *in consuet. Burgund. tit. des iustices §. 6 in princip.*

2. Lex enim contractus omnimodo seruanda est *l. 1.§ si conueneris D.depos.l pen.& pass.D.hoc tit.l.contractus 23. de reg.iur.*

3. Ioan. Papon. 2. Notar. *lib. 7. tit. Des procez criminels & extraordinaires vers nous auons donc.*

4. *vulg l.veteres 39 D.de pact.l.Labeo 21.l.cùm in lege 23 & seq.D de contr empt.*

5. Nam si essent onera fructuum aliud dicendum esse: cùm fructus non dicantur nisi deductis expensis quæ ad eos colligendos faciendæ sunt *l. si à domino 36. §. vlt.D.de petit. hered.l. quod in pactum 46.D de vsur.*

6. Itaque expensæ istæ se habent ad fructus iurisdictionis per modum conditionis sine qua non, potiùs quàm per modum causæ.

7. Ergo spectare debent ad dominũ iurisdictionis Capell. Tholos. *quæst. 41. Chassan. vbi supr.*

8. Nec enim qui innocens est condemnari ad pœnam debet *l sanximus 22.C.de pœn.l.si pœna 20.& l.absentem 5.D.eod.*

9. *vt in l.1.§.vlt.eod.l si quis iniuriam 35. D.de iniur.*

10. Nam si priuatus aliquis sit accusator ad eius onus hæc res pertinet Papon. *vbi supr.* Imbert. *lib.4. Inst. forens.*

11. Sibi enim imputet qui tanti æstimauit iurisdictionem habere à Principe, ad quem alioquin & iurisdictio & eius onera omnia pertinerent. Omnes enim iurisdictiones manant à Principe tanquam à fonte.

12. *l.ista vulneratus 51.ad leg. Aquil.l.Stichum 95.de solut.l. si à reo 70.§.vlt. De fideiuss.*

13. Oldsch. Cacher. *decis 83.num.5.& 6.* Alex. *cons.35.num.11. lib. 4.*

14. *l non vtitur 38.& seq.D. de vsufr.*

15. Hic enim dominus vtilis est *l. vlt.* vbi omnes notant *C. de iur.emphyt.*

16. Hic enim naturaliter possidere videtur propter ius quod habet percipiendorum fructuum *l. naturaliter 12. D.de acq.poss.l.si fructuarius messem 13.quib mod.vsufr. amitt.*

17. Nam neque fructus suos facit alio iure quàm quia eos percipit ex domini locantis voluntate *l.si seruus 61.§. locauit D. de furt.*

18. Abest enim ei pecunia quam dat pro mercede conductionis,

ctionis. Itaque pro conductore facit duplex illa distinctio quã tradit Bald. *ad l.1. C. de fructib. & lit. expens.* vbi ait, Referre an nomen fructuum apponatur ab homine in contractu, an à lege, vt posteriore tantùm casu non etiam priore fructus dicantur deductis expensis. Item Referre an fructus debeantur alicui ratione perceptionis quòd eos reus perceperit, vt tunc sumptus deducantur: An verò ratione promissionis, & tunc ita demum deducantur si ex causa lucrativa debeantur, non etiam si ex onerosa.

19. Iulius Clarus *lib.4. Sententiar. in §. emphyteusis quæst. 46. in fine.*

20. Alioqui teneretur locator ad expensas litis pro rata partis laudimiorum & seruitiorum quam sibi excepisset, ob rationem quæ sequitur *in Definit.*

21. *d.l. non vtitur* 38. *& seq. D. de vsufr. l. Pomponius* 29. D. *quibus mod. vsusfr. amit.*

22. Nam neque aliam causam habent quàm colligendorum fructuum, neque sine iis colligi fructus isti possent.

23. Cum qua scilicet nil commune habent: possunt enim deberi & passim debentur ei qui nullam iurisdictionem habeat.

24. Nam neque iure suo vti cogitur si nolit *l. si iudex* 28. *D. de minor. & tot. tit.* C. *vt nem. invit. accus. vel ager. cogat.* Neque verecunda eius cogitatio qui lites execratur vituperanda est *l.* 4. §. 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*

25. Simile quiddam est *in l. cùm pater* 77. §. *cùm existimaret de leg.* 2.

26. Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ *l. vulg. Auth. res quæ* C. *commun. de legat.*

TIT. XLIII.

De iur. emphyteut. & feud.

DEFINITIO I.

Acquisito subfeudo per Principem an ius feudi extinguatur.

VASSALLI feudatarij subuassallus inscio eo, & irrequisito sub feudum in Principem ex causa donationis transtulerat. Postmodum Princeps id feudum nobili cuidam vendiderat, præfatus id se facere vt ad suam naturã feudum reuerteretur, priorique feudatario pristinum ius suum restitueretur. Eodem contractu Princeps cauerat nulla eo nomine laudimia per emptorem debitum iri, re promissa etiam indemnitate si de ijs controuersiam pateretur. Quærebatur de iure primi feudatarij an extinctum prorsus fuisset per alienationem factam in Principem, an hacterus saluum esset vt saltem laudimiorum perendorum ius haberet. Constabat non idcirco equidem videri commissam amittendi feudi condicionem ad superioris feudatarij commodum quòd in alienatione ipsius consensum vassallus inferior non exquisiisset. 1 Quando apud nos, vt & apud Gallos redacta hodie sunt feuda omnia ad instar patrimoniorum, 2 Sed tamen quia subuassalli facto deterior ignorantis vassalli condicio fieri non potuerat, reuocandi à Principe feudi, si summo iure secum ille agi pateretur potestatem ei fieri debere; quoniam ipsius quàm maximè interesset eum habere vassallum à quo debita obsequia exigere pro arbitrio posset: 4 nec à Principis dignitate aliena videbatur ea sententia, cùm Principem vassalli sui vassallum fieri prorsus incongruum foret, 5 quod tamẽ alioqui euenire necesse esset. Nisi quis tentare vellet quod multò esset absurdius & iniquius, 6 ex ea donatione cui vassallus non consenserat omnia feudi iura extincta fuisse quasi consolidationis potestate. 7 Quænam enim obsecro vtilis dominii consolidatio fieri potuit cum eo dominio quod penes Principem manserat, quod scilicet non directum erat sed subiectionis potiùs & superioritatis. 8 Eo nimirum ferè iure quo dicimus omnia Principis esse imperio non dominio. 9 Denique eum rei gestæ ordinem esse oportuerat ad faciendam consolidationem vt dominium vtile eum directo primùm, deinde directum cum superioritatis dominio coniungeretur. 10 Alioqui medium illud ius directi domini quod sanè inuito & ignoranti ei aufferri non potuit, 11 obstat omnino ne alia duo iungi possint. 12 Quam ob causam, illud quoque non immeritò placuit si subuassalli bona ob admissum crimen læsæ maiestatis confiscanda sint non debere eam rem nocere domino directo qui nihil deliquerit, ideóque rem ita temperandam esse, vt feudum vendatur redactúmque precium æquis portionibus inter Principem & vassallum diuidatur 14 ne aut vassalli ius obstet Principi, aut Principis maiestas vassallo iniuriam adferat. 15 Quantò minùs igitur nocere vassallo debebit, quòd subfeudum illud ad Principem non feudi iure, vt nostri loquuntur, primæuo & naturali, sed ex mera subuassalli voluntate adeóque liberalitate peruenerit? 16 Proinde nec dubitandum videbatur quin ex vera iuris ratione saltem laudimia Princeps deberet 17 propter inuestituram 18 quæ ipsi non secus ac alij cuilibet necessaria esset, iure prioris vassalli integro subsistente. 19 Etsi enim dici solet inuestituræ ius hoc esse vt eam præcedere aut subsequi debeat fidelitas, 20 quam vassallum à Principe suo exigere ferendum non sit, 21 nihil tamen prohibet remissa propter Principis personam præstandæ fidelitatis necessitate, 22 supersesse ius reale feudi, cuius ratione & inuestituram accipere necesse sit, & laudimia soluere, 23 quorum quippe obligationi causam det res ipsa non persona, 24 licet ob contractum debeantur, & proposita vt plurimum in personam actione exigantur. 25 Quamquam nec defuerunt, qui dicerent Principem cùm hac parte vt & in cæteris omnibus contractibus priuati iure censendus sit, 26 iustè recusare non posse si feudum retinere malit quominùs hominium aut vt vocant homagium etiam vassallo suo præstet saltem per procuratorem. 27 Sed cùm id planè indecens, & inconueniens futurum sit 28 nec omne quod licèt expediat, 29 modestiùs vtique & prudentiùs vassallus fecerit si contra Principem ius suum non exequatur, Princeps verò & liberaliùs & magis ex dignitate, si feudum sibi donatum alitérve acquisitum, quamprimùm in alium transferat, nec suprema sua potestate in vassalli dispendium abutatur. 30 quam ob causam nec errauerit meo iudicio qui eam alienationem necessariam esse dixerit. 31 Illud certè indubitatum est, & superioribus prorsus consequens, ex ea alienatione quam in priuatum Princeps contulerit laudimia deberi, non ea solùm ratione quòd quæ in persona Principis mouere poterant ea locum habere in priuato nequeant, qui haud dubiè capax sit & accipiendæ inuestituræ & præstandæ fidelitatis, 32 sed illa etiam quam diximus, quod vtile dominium cum superioritatis dominio consolidari non potuerit propter intermedium ius directi domini, quod impedit coniunctionem extremorum 33 eum eodem tempore penes duos in solidum esse nequiuerit. 34 In quo errarunt grauiter qui contrà scripserunt feudum quod ad Principem quouis modo redierit ad primam naturam rediisse intelligi, obidque à præstandæ fidei vel homagij necessitate immune esse. 35 quod nos negamus. *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis Gebennensis contra D. Baronem de Viry mense Iulij 1588.

1. Quod tamen dicendum esset de iure communi feudorum *tit. quib. mod. feud. amit. §. vlt. in vsib. feudor.*

2. Boer. *decis.* 204 *num.* 7.

l. non debet alteri 74 *de reg. iur.* Specu. *in tit. De feu. §. de homagio & fidelitate quæst.* 40. *& l. milites C. de loc. & conduct. curial. l. 1. de alien. indic. mut. caus. fact. cap.* 2. *Extr. eod.*

4. Quod non tam facilè fieri potest contra Principem quia potentioribus pares esse non possumus *l.* 3. *in princip. D. de alien. iudic. mut. caus fact.* Specul. *dict. quæst.* 40.

5. Quia vassallus tenetur præstare fidelitatem & homagium domino suo, & inuestituram solet sequi vel præcedere fidelitas, in signũ subiectionis & superioritatis, atqui absurdum

est dicere aliquem esse superiorem Principe in ipsius Principis territorio Iac.de Sanct.Georg. *de feud.§.qui quidem inuestiuit. num.64.*

6. Ex ratione posita *num.3.supr.*

7. Quæ sententia est Petri Gregorij *part.3.syntagmat.lib.45. cap.16.num.5.& 6.*Ægid.Magister qui sic iudicatum refert *Tit. de feud.*quasi res vnaquæque facile redeat ad suam naturam *l. si vnus 27.§.pactus ne peteret.*

8. Dominium enim vtile non potest consolidari nisi cum directo,Directum porrò cum dominio illo superioritatis, maximè verò hoc obtinet,cùm dominij vtilis acquisitio facta est non ex natura & iure primæuo feudi sed ex causa extrinsecus accedente: placet enim dominum feudi conuenire posse tanquam extraneum quemlibet possessorem quãdo nactus est rem feudalem,non potestate feudali sed ex alia causa voluntaria vti priuatus velut exemptione donatione legato. Vide Cacher.*decis.Pedem 156.num.9.& 14.*vbi citat.*cap. imperialem §.praterea & §.callidus* vbi DD.*de prohib.feud.alien.* per Frider. Dec *cons. 239.n.4.12 & con.607.num.12* Afflict.*ad dict.tit.De prohib feud.alien in pr.num.14.*Paris.*vbi sup.§.30.quæst.12.num.93.* Guill. Bened.in verb.*& uxorem num.560.*Steph.Bertr.*cons.207.vol.1. & cons.3.inspecto in fin.lib.3.*Guid Pap.*quæst.575.*Iacob. de S. Georg. *in tract.feudor,*in verb.*qui quidem inuestiuit.column.16.versic.item quæro.*

9. Sic Seneca quodam loco scribit quem refert ac alios plerosque in hanc rẽ Dion.Goth.*ad Nouell.105.de consul.in fin.*vbi vide. Et sanè non poterat dominium directum hoc casu esse penes Principem cùm ab eo alienatum esset in vassallum qui habebat subuassallum, nec quicquam sibi Princeps reseruasset nisi superioritatem.Vnum enim-idémque dominium non potest in solidum esse penes duos *l.5.§ si duobus vehiculum D. cõmod.l.de hereditate 19.§ pater D de capt.& postlim.*

10. Nam cùm Princeps supremus habet vassallum & subvassallum,fit necessariò vt dominium directum sit medium inter dominium vtile,& dominium superioritatis.

11. Ex citatis *num.3.supr* Iunge *l.vlt.D.de pact.*

12. Medium enim inhabile semper impedit coniunctionem extremorum *l.pen.D.rat.rem haber.l.1.in fin.l potior.11.in princip. D.qui potior.in pign.hab.cum similib.*

13. Specul.*in d.§ de homagio & fidelit.quæst.40.ex l.res uxoru 24.C.de donat.int.vir.& uxor.l.cotem 11.§.dominus De public. & vectig.l.sacimus 32.C.de pœn.l.si finita 15.§.si de vectigalibus vers. sed decernendum D.de damn.infect.*

14. Specul.ibid.*ex l.qui solidum 78.§.1.de leg 2.l item si verberatũ 15.§.1.D.de rei vindic.l.si fundus 33.D.locat.l. Lucius 11. D. de eui.*Nam & fiscus vendere potest rem communem inuito socio dummodo ei partem precij restituat *l.2. C. de comm.rer. alien.l.vnic.C.de vendit.rer.fiscal.cum priuat.commun.lib.10. tit.* 4.Nam nec dominus directus cogitur incidere in communionem *l.actione 65.§.societas D pro socio.*

15. Vide Capell.Tholos.*quæst.395.*& ibi Aufrer.

16. Ex citatis *num 8 sup.*

17. Laudimia enim sunt ex fructibus feudi & dominij directi cùm fructuum nomine veniant etiam fructus ciuiles & omnes obuentiones,omnisque vtilitas rei Bald. *in l.si traditio 4.C.de act.empt* Alex.*ad l.diuortio alias §.Papinianus l.fructus solut.matr.per l.cùm autem 23 §.vlt.de ædil.edict.l.mercedes* 29. D. *de petit.hered.*Chass.*in cons.Burg.tit.*4 §.17.*glos.5.*

18. Hęc enim vnica ratio est propter quam laudimia debẽtur,in recognitionem scilicet dominij directi *l.vlt.C.hoc tit.*

19. Et ideò qui contrà putant coguntur dicere extingui hoc casu ius vassalli quod sanè iniquum esset vt suprà diximus.

20. *tot.tit.quid præced.deb.an inuest.an fidel.in vsib.feud.* iuncto *tit.quid sit inuest.& seq.*

21. Iacob.de Sanct.Georg *de feud.in §.qui quidem inuestiuit num.64.* & Prætext.*in cap 1 an filij vel æquat.poss.reb. feud.* Specul.*d.§.de homagio quæst.24.*

22. Propter illam inconueniẽtiam,vt in *l. interdum 34. D. de oper.libert.*

23. Quamuis laudimia in signum subiectionis debeantur, vt notat Aluarot.*in tit.De prohib.feud.alien.*per Frid.*§.illud,*quem refert Gozad.*cons.65.num.*13.Bud.ad *l.Herennius de euict.* DD. *in l.fin.C.hoc tit.*

24. Sunt enim laudimia onera realia feudi nõ minùs quàm seruitia & rem sequuntur quocunque progrediatur Chass. *in cons.Burg.rubr.11.glos.1.num.*9.Res enim trãsit regulariter cum suo onere *l.alienatio 67.D.de contr.empt. l. vnic. rem alien. gerent.non interd.rer.suar.alien.l.possessores 12.vers.illud quoque C. de fund.patrim.lib.11.tit.61.*

25. Vulgaris enim pragmaticorum vox est Seruitia in rem, laudimia in personam peti debere.

26. Princeps enim aut fiscus succedens priuato vtitur iure priuati *l.fiscus 6.D.de iur.fisc.l.cùm quidam 17. § fiscus de vsur.l. via 23.§ si fundus.rustic.prad.* Specul.*in titul.de feud. §. quoniam quæst.24.*

27. Specul.*in d.§.de homagio quæst.24.& 40.*

28. *d.l.interdum 34.de oper.libert.*

29. *l.non omne 144.de reg.iur.*

30. Nam cùm Princeps non sit dominus vniuersalis rerum in suo territorio existentium nisi quod ad iurisdictionem & protectioné Glos.& DD.*ad l.3.C.de quadr.præscr.* Glos.& Bart. *in l.2.*in verb.*& cuius C in quib.caus.colon.censit.dom. accus pos. lib.11.tit.49.* non potest inferri à iurisdictione, & potestate suprema ad iura feudalia & emphyteutica quæ nihil commune habent cum iurisdictione sed per se, ac separatim consistunt. Alex.*cons.112.in causa & lite volum.4.* Rebuff.*de cong.part.numero 125.*

31. Necessariæ autem alienationes semper sunt permissæ *l. alienationes 13.D.famil.ercisc.*

32. Quod enim absurdum & inconueniens est in persona Principis vt vassallo suo fidelitatem & homagium præstet, nó est inconueniens in persona priuati & pro varietate personarum,mutatur qualitas & condicio bonorum *l.per curatorem 90. §.1.de acquir.hered.l.vlt.C.de inoff testam.*

33. D.xi *num.10.& 12.supr.*

34. *l.5.§.si duobus vehiculum* D.*commod.l. de hereditate 19.§. si pater* D.*de capt.pecul.*

35. Quos retulimus *num.7.supr.*

DEFINITIO II.

Directus dominus an & quando teneatur ad onera feudi vel subfeudi ad se reuersi.

NOn tenetur directus dominus ad onera feudi aut subfeudi quod iuris feudalis potestate ad se reuersum est, qui tamen si iure priuato & ex causa aliqua voluntaria puta ex emptione,donatione, legato aliáve simili rem feudalem nactus esset,vt extraneus possessor quilibet non malè conueniretur.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ofasch.Cacher.*decis.Pedem.156.numero 9.& 14.* Tiraquel. *De retract.conuent.§.3.gloss.vnic.numer.13.*& alij quos citaui *supra Definitione prox. num.8.* Adde Guid. Papam *quæst. 57.* vbi Ranchin.in addit.

DEFINITIO III.

Ex alienatione subfeudi debentur laudimia feudi domino si Princeps subfeudum alienauerit posteriore loco.

QVi dominus erat feudi & subfeudi vtrumque diuersis personis eodem tempore vendiderat,alióve genere alienationis transtulerat. Nulla eo nomine laudimia deberi constabat. Sed si diuersis quoque temporibus sic contraxerit vt feudum primùm deinde subfeudum alienauerit, ex causa posterioris venditionis laudimia nouo feudi domino haud dubiè debebuntur:[1] quasi reddita feudo subfeudóque per alienationem pristina natura, quæ dominij confusione in eiusdem domini & possessoris persona paulò antè intercidisse videbatur.[2] *Sic tractatum* in eadem causa.

1. Facilis enim est vniuscuiusque rei reditus ad suam naturam *l.si vnus 27.§.pactus ne peteret in fin.D. de pact.* Can.*quæris De consecr.dist.4.*

2. Simile quiddam est *in l.penult.§.1 de except.rei iudic. l.quæres 98.§.aream D.de solut.*

DEFINITIO IV.

Laudimiorum onus est reale, & pro laudimiis perinde atque pro seruitijs competit hypothecaria.

LAudimiorum præstandorum obligatio sicut ex re ipsa proficiscitur,[1] quandoquidem laudimia in directi dominij fructu esse existimantur,[2] ita sequitur quécumque fundi possessorem,[3] petique possunt etiam hypothecaria, si dominus directus suum ius exequi, & dominij vtilis

vtilis consolidationem quasi existente condicione persequi nolit. 4 In ea verò actione hypothecaria si alii creditores concurrant directus dominus sine dubio omnibus omnimodo vt anterior præferetur, non secus ac pro annui canonis pensitatione. 5 *Sic tractatum* in eadem causa. Vide tit. fin. cens. vel reliq. Defin. 1.

1. Quia causam habent à translatione dominij rei feudalis vel censualis vel emphyteuticæ *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.* Chassan. *in consuet. Burg. rubr* 11. § 1 *num.* 1. & 9. Mod. *in Consuet. Paris. tit.* 1. § 22 *num.* 156. & *sequentibus* in § 1 *glos.* 1. *num* 1. & 2.

2. Siquidem fructuum nomine continentur etiam ciuiles, & omnes obuentiones. Bald. *ad l. si traditio* 4. *C. de act. empt.* & alij citati Defin 1. *num.* 17 *supr.*

3. Sicut & cæteræ onera omnia realia *l. si debitor* 12. *C. de distr. pignor.* Dixi Defin 1. *num.* 17. *supr.*

4. Nec enim cogitur quisquam vti iure suo, aut pro se introducto *l. si iudex* 28. *D. de minor.*

5. Nemo enim priuilegium habere potest contra dominum in ea re quæ est ipsius domini. *Lex facto* 52. *vers. respondi. D. de peculio* quamuis ea lex non habeat locum contra creditores pignoratitios. Glos. ibid. ex *l.* 5. § *quid tamen. D. de tribut. act.* melius facit *l. in liberto* 77. *D. de solut.*

6. Quamuis dici soleat seruitiorum petitionem esse in rem, laudimiorum verò in personam. Dixi *Defin. 1. num.* 24. & 25. *suprà.* Vide Amed. de pont. *in quæst. laudim. quæst.* 45. Excipe tamen creditores possidentes eam ipsam rem, pro cuius venditione laudimia petuntur. Quia sicut non debentur laudimia sine translatione dominij vtilis, vt vocant: ita neque transferri potest dominium illud in emptorem, nisi per translationem possessionis, quæ porrò auferri non potest creditori pignoratitio, quin ei debitum offeratur, posteaquàm placuit etiam feudalia bona & emphyteutica posse alienari, obligari, & eorum possessionem transiri etiam ignorante domino, adeóque inuito. *Def. 8. nu.* 2. *infr.* Itaque cùm laudimia non debeantur nisi in casum, & quidem in eum casum quem creditor anterior, idemque possessor impedire potest, consequens est vt potior debeat esse causa possessoris, quàm emptoris, & consequenter quàm domini, cuius ius hac parte pendet ex causa emptionis. Aliud iuris est in seruitiis quæ debentur absolutè, non in casum, & immediatè in recognitionem domini directi.

DEFINITIO V.

De tributo subditis indicto ob equestris dignitatis successionem.

TRibutum cuius subditis indicendi ius feudatarij plerique habent ob equestris dignitatis accessionē, non eò minùs indici potest, quòd dominus equestrem dignitatem nactus sit ab alio Principe, quàm qui in eos subditos supremam habeat potestatem. Est enim ius hoc personale competens ob iurisdictionem quam in subditos habet dominus, eam proinde sortiens quòd eques est, vndecumque tandem eam nactus sit dignitatem. 2 *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiaz contra Syndicos & incolas De Corneran 5. Cal. Iul. 1578.

1. De quo vide Chass. *in consuet. Burg. ti. Des iustices & droicts d'icelles* § 4. in verb *Nouuelle Cheualerie ex l. vnic. C. de aur. coronar. libr.* 11. *tit.* 74.

2. Chassan. vbi suprà *num* 44. *vers. vt à diuerticulo.* Bart. *ad l.* 1 *C. de in dict. & in quo loco.* Papon. *in syntagmate Arestorum tit. Des tailles és quatre cas. Arest.* 5.

DEFINITIO VI.

De taxatione tributi per subditos pendendi quatuor casibus.

QVibus habent indicendi subditis tributi 1 quatuor illis vulgatibus notissimisque casibus, si nuptui collocanda sit primogenita filia, si transmarina profectio incunda ad bellum contra infideles gerendum, si iusto bello captus dominus magna pecunia redimendus sit, si denique equestrem dignitatē à Principe quolibet nactus fuerit, non pro arbitrio quanum lubet possunt indicere, sed quod iustum & moderatum videatur. 2 Id verò Senatus noster cùm de ea re quæstio incidisset sic temperandū existimauit vt in singulos casus à singulis focis quatuor florenos monetæ nostræ domino pendi oporteret, focorum duntaxat non etiam capitum aut facultatum habita ratione. 3 Sic iudicatum contra D. Marchionem de la Chambre 5. Id. Iunij 1581.

1. Quod ius necesse est proficisci vel à concessione Principis, tanquam quòd sit ex regalibus *cap. 1. quæ sint regalia. vsib. feudor.* Alex. *cons.* 145. *volum.* 2 *l.* 1. vbi Bart. C. *de sacr. eccles. l.* 10. *tit.* 18. Vel à conuentione & recognitione expressa Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius.* in verb. *& vxorem decis.* 4 *numer.* 555 *vers. tamen*, vel denique ex generali & immemoriali consuetudine quæ vicem legis & priuilegij obtineat. Guid Pap. *cons.* 1. Boer. *quæst.* 126. Chassan *tit. Des iustices & droits d'icelles* § 4. *num* 55. *Ex cap. super quibusdam* § *præterea de verb. signif. l.* 3. § *ductus aquæ de aqua quotid. & æstiu.*

2. *Arg. l. si libertus* 50. *D. de oper. libert.*

3. Quia loci onus magis est, quàm personæ aut patrimonij. Nam qui non habitat in territorio iurisdictionis, ille demum ad onera ista tenetur.

DEFINITIO VII.

Vindicatio & hypothecaria & actio in personam competunt domino aduersus emphyteutam & quidem tertia etiam contra heredem eius post alienationem factam irrequisito domino, cætera verò dua contra possessorem.

QVi emphyteusim accepit, & eo nomine ad canonis annui, quod seruitium dicimus, præstationem stipulanti domino se obligauit, si nō soluat, triplici actione quandiu rem tenet conueniri potest, vindicatione, quoniam qui emphyteusim concessit dominium directum penes se retinuit: nec ei nocere debet quòd vtile certa lege transtulerit in eum, qui contractus legi non obtēperat. 2 Hypothecaria, propter illam vtilis dominij translationē, quæ facit vt in cæteris ferè omnibus eadē sit emphyteutæ condicio, quę esset si directū quoque haberet: 3 etsi enim dici solet nemini rē suam obligatam esse posse, 4 verū tamen est vtile dominium cuius solius ratione pignus contrahitur ad directum dominum non pertinere. Denique in personam, quia ex contractu propriáque stipulatione obligatus est, 6 Si rē alienauerit irrequisito domino, constat iuris emphyteuticarij rationem illam esse vt iure suo cecidisse dicendus sit, ac domino directo liberum esse debeat rem quasi commissam reuocare, nullo etiam precio emptori restituto, 7 Sed si malit potest agere non solùm vindicatione aut hypothecaria aduersus nouum possessorem, 8 sed etiam personali aduersus emphyteutam acsi rē adhuc possideret, quia dolo malo desisse videtur possidere qui alienauit non exquisito domini consensu quem ante omnia exquirere debuit. 9 Idcóque pro possessore condemnandus est cùm dolus pro possessione sit, 10 Nam & domini directi interest vt quamplures ad suum consequendum habeat actiones, 11 & consequenter vti ne amittat personalem illam, quam contrà nouum possessorem qui nec contraxit nec quasi, 12 habere nullam potest. 13 Sed etsi emphyteuta discesserit, eius heres licèt non possidear eadem personali actione perinde tenebitur acsi possideret, 14 cui nimirum dolus factúmque defuncti, æquè ac ipsi defuncto cuius vices gerit, nocere debeat. 15 Hæc ita, si non ex postfacto alienationem sciuerit dominus directus, & laudauerit. Tum enim nō magis æquum est teneri emphyteutam ipsiúsve heredem personali actione 16 quàm si priùs requisito & cōsentiente domino alienatio facta esset. 17 Quid .n. interest an domini consensus præcesserit, an subsecutus sit? 18 Aut quænam personalis obligatio superesse debeat aduersus eum qui rem possidere desierit volente illo cui non nisi propter rem illam erat obligatus? 19 *Ita Senatus* in causa N. Claudii Leyderii Ioannis Pensabini & Procuratoris fiscalis Gebennensis Prouinciæ 5. Idus Iulij 1588. Iunge sequentem Definitionem.

1. Datio namque in feudum vel emphyteusim non est modus transferendi dominij directi, sed potius retinẽdi *l.1. & pass. C.hoc tit.l.1.D.si ager.vectig.& emphyt.petat.* Transfertur tamen ex his causis dominium vtile, secundùm interpretes. De quo vide quæ scripsi *lib.vlt.Coniect.*

2. Non enim potest contractu se tueri, is qui prior ipse facit aduersus contractum *l.quæro 54.§. inter locatorem D. locat.l. Iulianus 13.§.offerri D.de action.empt.lege secunda & tertia D.si ager vectig.*

3. Adeò vt habeat vtilem actionem in rem etiam aduersus dominum *l.1 §.vlt.eod.tit.si ager.vectig.id est emphyt.pet.*

4. *l.neque pignus 45.de reg.iur.l penultim. §.1. D.de except.rei iudic.*

5. Et consequenter directo domino obligari posse. Non enim potest vtrumque dominium directum & vtile locum habere in eadem persona sicut nec obligatio directa & vtilis, quia maior & plenior tollit minorem *l. debitori 50. D. de fideiuss.*

6. *l.2.de oblig.& action.l.1.& pass.de verb.obligat.*

7. *l.vlt.*vbi Iaf.& alij *C hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.162. ex cap. imperialem 8.callidis.de prohib feud.alienat. per Frider. & quæst. 101.*

8. Quia cùm sint istæ actiones in rem non possunt exerceri nisi contra possessorem *l.qui petitorio 56. D. de rei vindi. at. l.pignoris 17.D.de pignor.*

9. Dolo enim facit quisquis non facit id quod facere debet, aut id facit quod facere non debet *l qui non facit 121.de reg. iur. l.4.D.quæ in fraud.credit.*

10. *l.qui dolo 131.l.parem 150.de reg.iur.*

11. *l.cùm filius 76.§.variis de legat.2.l.1.§.1.D.quod legat.*

12. Actio enim personalis non potest dari nisi præcedente aliqua obligatione, nec obligatio vlla nasci vlli ex contractu vel quasi aut ex delicto vel quasi aut aliis quibusdam modis *l.1.l.nihil aliud 51.de obli.& action.Lucet 43.§.ea obligatio de procurat.*

13. Obligatio enim personalis non sequitur singularem successorem *l.vlt.§.1.D.de contr.empt.l.1.§.si heres ad SC.Trebell.* Specul.*in tit. De locato §.nunc aliqua vers.108.quæritur num. 152. & vers.præced.num.153.& vers. 166.num. 192. ex l. 3.§. vlt.l. etsi vsusfructus 7.D.vsufr.quem.ex.* Anchar.*cons 386.* incip. *in lite & quæstione* latè Iaf.*in l.vlt fol.mihi 33. col.1.* quem omnino vide in *principali notab.* Guid. Pap.*quæst.9.* Vbi defendit gardam Delfinalem, vt ipse loquitur, debitam ex recognitione, deberi ab herede recognoscentis etiam qui bona non teneat, nec esse onus reale quale est tributũ Principi debitum, vt efficiat tertium possessorem, nisi cùm heres vel nullus apparet, vel soluẽdo non est. Et ita ibid. Ranchin.*ex l.fin.De contr.empt.l.1.C.in quib. caus. l.Imperatores.de public.& vectig.l.1 C.in quib.caus. pign. l.1. C.de annon.& tribut. lib.10.l.fin.C sine cens.vel reliq.*

14. Quia omnes personales obligationes & actiones transeunt in heredem *l.vlt.C.de hered.action. l.1. C. si cert.petat.* Vide *l.1. C.hoc tit.* Bart.*in l.1.num.7.& 8.D de condict.ex leg.* Specul.*in d.§. nunc aliqua.quæst.9.num.18 quæst. 56.num.70.& vers. 127. num. 153.*

15. Ex regula *legis quod ipsis 143.& l.ex qua persona 149. de regulis iuris.*

16. Quæ non supererat nisi in pœnam alienationis facta domino irrequisito; quæ pœna remittitur cùm venditio quandocumque approbatur, vt *in l.de lege 6.§.1.& l. seq. D. de leg. commiss.l.vlt.de eo quod cert.loc.*

17. Nec enim cogitur dominus vti iure suo *si nolit l.si iudex 28.D.de minor.l.pactum 46. D.de pact.*

18. Non enim requiritur hic consensus pro forma actus, vt præcedere debeat quomodo *in l.si quis mihi bona 25.§ iussum D. de acq.hered.* sed pro tuendo iure domini directi ne sit in potestate emphyteutæ ius ipsius lædere *l.vlt.vbi not. C.hoc tit.*

19. Obligatio enim emphyteutæ est quidem personalis quia nascitur ex stipulatione, sed tamen non alia de causa contrahitur, quàm quia is rem emphyteuticã possidet, ideóque cùm non competat nisi quatenus contra possessorem, non potest supersesse aduersus eum qui desiit possidere, si nulla ei culpa obiici possit. *l.vlt.vbi glos.fin.C.sin.cens.vel reliq.* Nec contrariũ est quod ait *l.apud Iulianum 40.§ heres de leg.1.& l. qui concubinam 39.§. qui hortos de leg.3.* heredem cogi tributa præterita legati prædij soluere. Sic enim id accipi debet vt teneatur legatario non reipubl. vt ibidem glos. interpretatur. Denique tritum est cessante causa finali cessare quoque dispositionem *vulg. l. vltim. de hered. inst.*

DEFINITIO VIII.

Postquàm bona emphyteuticaria redacta sunt ad instar patrimoniorum. An & quo casu posit prior emphyteuta conuenire etiam post alienationem.

AT postquàm moribus nostris eò decursum est vt non tantùm bona emphyteuticaria, sed feuda quoque ipsa redacta sint ad instar patrimoniorum, ac proinde requisito etiam domino non secus ac ea quæ prorsus libera sunt, &, vt vocant, allodialia alienari possint: illud quoque consequens fuit, vt per quamlibet fundi emphyteuticarij alienationem tam personalis illa actio quæ contra emphyteutam competebat, quàm fundi velut commissi auocandi ius intercidat, si modò emphyteuta possessorem exhibeat, qui & personalem obligationem annui canonis soluendi in se suscipere, & laudimia quæ propter alienationem debentur, soluere paratus sit. Alioqui licèt in promptu varias certáque actiones dominus habeat quibus possit adigere possessorem vt vel recedat, vel emphyteuticariæ obligationis conditionem agnoscat, ipsius tamen interest emphyteutam iam obligatum in obligatione retinere potius quàm litem aduersus nouum possessorem vt se obliget instituere.6 Itaque non minùs agere cum emphyteuta eiúsve herede hoc casu poterit vt in posterum quoque præstet canonem etiam post alienationem,7 quàm vt reliqua soluat, si qua fortè pro annis præteritis alienationis tempore debebantur,8 idque domino directo plerumque sanè commodius est, quoniam emphyteuta eiúsve heres neque dominij, neque possessionis quæstionem referre potest,9 At qui ab emphyteuta comparauit, potest, quousque probauerit dominus eam ipsam esse rem quæ primùm in emphyteusim concessa fuerit.10 Planè si nouus possessor petat inuestituram laudimiáque offerat, cogitur dominus laudare ratámque habere alienationem.11 Pro quo incommodo quod inuitus emphyteutam habere cogitur illum quem prior emphyteuta elegerit,12 in eo quoque ipsi prospici æquum fuit 13 quod statuto nostro 14 summa ratione constitutum est vt quisquis rem emphyteuticariam tenere probatur, hoc ipso perinde obstrictus sit ad cẽsus & canonis annui professionem solutionémque faciendam, acsi is ipse contraxisset.15 Quo veluti remedio aduersus frequẽtissimas possessorum cauillationes proposito,16 cœpit parùm interesse domini quòd eo irrequisito possit res emphyteuticaria alienari,17 cùm triplicem illam actionem quam aduersus emphyteutam exercere poterat, æquè habiturus sit contra nouum possessorem,18 adeò vt & quasi iam obligatũ cum ad hoc cogere possit vt se obliget, debitáque professionem faciat quam vulgò recognitionem appellant, ne alioqui lapsu temporis, mutatísque possessorum personis tandem eueniat, vt probationes pereant, hoc est vt nesciatur an res de qua agitur illa ipsa sit, quæ in emphyteusim data dicitur.19 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Guid.Pap.*quæst.59.*

2. Ioann. Faber *ad §. adeo num.3. Instit. de locat.* Boer. *decis. 204.num.7.* Itaque ociosa hodie quæstio est quæ olim fuit agitata inter nostros, An possit emphyteuta donare irrequisito Domino, & notat Ranchin.ad Guid.Pap.*quæst.46.*

3. Tanquam quæ non possit subsistere sine possessione rei propter quam datur *arg. l. imperatores 7. de public. & vectigal.*

4. Non enim sufficiet, vt dicat se non possidere quod sufficeret in actione in rẽ *l.vlt.*D.*de rei ven.* quia nõ potuit in amittenda possessione damnum inferre domino. Dixi *Defin. præced. num 9.*

5. Quo casu non potest sanè dominus directus dicere quicquam sua interesse. Nemo autem sine interesse aut agere aut excipere potest *l.3.§.1.l stipulatio ista 38.§.alteri.de verb. oblig.*

6. Interest enim cuiusque non vexari litibus & sumptibus *l.minoribus 6.D.de minor.l.1. D. de inoff. test.l. 1. C. de admin. tutor.*

7. Specul.*in tit. De locat. §. nunc aliqua quæst. 9. num. 18. & quæst.56.num.70.& vers.127.num.153.*

8. Quamuis reliquorum præstandorum obligatio sequatur emptorem *l.vlt.& tot.tit.C.sin.cens.vel reliq.*

9. *l.si quis conductionis 25.C.de locat.*

10. Nec

10. Nec enim confessio & recognitio vnius potest aduersus alium fidem facere *tot.tit.in alios act.*

11. *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

12. Nemo cùm cogitur alium socium habere quàm quem ipse elegerit *l. actione 65. §. societas D.pro socio.* Emphyteuta verò socius quodam modo est *§.adeò Inst.de locat. & conduct.*

13. Vt qui in vno grauatur in alio releuetur. *vulg. l.eum qui 30.D.de tutelar.*

14. *Incip.rempublicam lib.3.statut. Sabaud.cap.4.*

15. Hoc verò non tantùm per actionem in rem sed etiam per actionem personalem Guid. Pap. *quæst 42.* Vide quid non prorsus dissimile *in l.quidam 29.D.ad SC.Velleian.* Intelligo tamen pro annis secutis alienationem. Nam pro reliquis præteriti temporis non potest nouus emphyteuta conuenirí in personam, neque hoc statutum loquitur.

16. Solent enim possessores vt plurimum cùm ex iure emphyteutico conueniuntur negare omnia dominium scilicet directum eius qui agit & identitatem rei pro qua conueniuntur vt actorem onerent quàm grauiore possunt probatione, & consequenter maioribus sumptibus.

17. Est etiam alia ratione succursum dominis directis vt pro precij quinquagesima quam olim habebant laudimiorum nomine *l. vlt.C.hoc tit.* habeant hodie aut tertiam aut quartam apud nonnullos etiam dimidiam, vt plurimùm verò sextam precij partem.

18. Scilicet vindicationem hypothecariam, & actionem personalem: de quibus omnibus dictum est *Defin.praced.*

19. Hoc enim vnum est quod hodie probari debet propter statuti nostri autoritatem. Alioquì ex ratione iuris probandum esset quòd is qui recognouit fuerit dominus vtilis & possessor tempore recognitionis, ne alioqui sequeretur vt verba enunciatiua probarent in non antiquis etiam inter alias partes contra ea quæ notantur in *l.optimam C. de contr. & comm. stipulat.* Iunge *Defin seq.*

DEFINITIO IX.

Neque rem emphyteuticariam nouo censu onerare licet sine voluntate domini directi, neque alius profiteri potest quàm qui reuera possidet: Et quid si contrà factum sit.

EDicto Diui Emanuelis Philiberti Ducis nostri prohibitum est non solùm ne emphyteutæ liceat quod nec iam olim licebat, 1 rem emphyteuticariam alienando nouum ei censum aliúdve vllum onus imponere, ne sit in ipsius potestate duriorem facere domini directi conditionem 2 cùm eo difficiliùs precióque viliore emptorem res inueniat quò grauiori opere affecta est, 3 sed etiam ne quis annui census obligationem tanquam possessor profiteatur, nisi qui verus sit possessor: nimirum ne illudatur domino directo, cuius sanè interest vt sciat quis rem possideat, 4 cùm nec quicquam iuris ei tributura sit ea professio cõtra verum possessorem si ab eo facta probetur qui nõ possidebat. 5 Etsi enim statuto nostro remissa est domino directo necessitas probandi quòd professionis tempore possideret is qui professionem emisit, 6 tamen contrariæ probationis facultas illi qui ex eiusmodi obligatione conueniatur, erepta non est. 7 Sed & domini interest scire an vetus emphyteuta rem alienauerit, cùm propter laudimia quæ ex alienatione debentur, 8 tùm etiam vt sciat vbi res sit, si vel ob non soluta laudimia, rem quasi commissam persequi velit, 9 vel qua alia ratione in rem agere malit, quàm in personam. 10 Neque tamen eò minus obligatur is qui cùm non possideret mentitus est se possidere, 11 multóque magis ex ea professione tenebitur si subinde canonem annuum per aliquot annos soluerit, 12 adeò vt nec cogendus sit dominus ab eius obligatione discedere si cõtra eum agere malit quàm contra nouum possessorem, 13 tametsi possessor ipse totam obligationem in se suscipere non recuset. Ne quod in domini fauorem inductum Princeps voluit, in eius incommodum iniqua interpretatione retorqueatur. 14 Nec rursum condici poterit ea obligatio, aut solutio quasi sine causa facta ob id solùm quod qui professus fuit non possideret. 15 Subest enim vetus illa causa quòd iam antè fuerat eo nomine obligatus, 16 quódque imputare sibi debeat qui in obligatione remanere maluerit, quàm suscipiendæ obligationis necessitatem in nouum possessorem transferre. 17 At non liberabit ea res nouum possessorem si malit illum dominus habere obligatum. 18 Quamquam si aduersus eum egerit, aut quo alio modo alienationem inscio se factam laudauerit, 19 non erit ipsi permittendum vt recurrere possit contra priorem emphyteutam à quo semel recesserit. 20 Solent verò qui tanquam possessores profitentur, vt huic periculo occurrant, in ipso actu protestari, vt siquid per errorem professi sint nocere iis non debeat. 21 Qua protestatione sicut multorum rusticitati & imprudentiæ consulitur, 22 ita iuuari eos æquum non est qui vltrò professi cùm scirent se non possidere fraudandi domini consilium habuisse credendi sunt. 23 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam cùm non liceret olim emphyteutæ rem alienare irrequisito domino, multò minus poterat nouum ei censum imponere alienando *l.vlt.vbi not.C. hoc tit.*

2. Quod permitti nunquam debet *l.1. D.de alien. iudic. mut. caus fact.l.2.D.quod vi aut clam.*

3. *l si venditor 6.§.vlt.de seru.export.l fundi partem 79. l. qui fundum 35.de contr.empt.*

4. Nempe ad laudimia & seruitia exigenda, quorum nomine actio in rem competit aduersus possessorem vt dixi *Defin.4. supr.* Iunge *l.4.§.in verò qui agrum & §.si cùm ego.D. de censib.*

5. Census enim professio neque dominium auffert vero domino, neque possessionem vero possessori *l.qua quisque 64. D.de acquir.rer.domin.*

6. *In cap.rempublicam*, de quo dixi *Defin.precedente num.vlt.* Et sanè non quilibet admittitur ad profitendum sed is demùm quem prius constitit possidere.

7. Semper enim contra præsumptionem superest locus veritati *l.si chirographum 24.& seq.l.imperatores 29 in fin.D.de probat.*

8. Debentur enim ex quacumque dominij translatione *l. vlt.C.hoc tit.* alienatio autem est omnis actus per quem dominium transfertur *l.1.C.de fund. dotal.*

9. Quod suo iure facere potest *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

10. Cùm dici soleat plus cautionis esse in rem quàm in personam *l plus cautionis.de reg.iur.*

11. In pœnam scilicet mendacij vt & in *l.vlt.D.de rei vindic. Auth.item possessor.C.qui potior.in pign.hab.* nisi postea veniam petierit vt sibi liceret professionem emendare vt *in d.l.4. §.vlt. de censib.*

12. Quia per huiusmodi solutionem tanto magis decipitur dominus directus *arg.l.Pomponius 29 D.quib.mod. vsusfr. amit.*

13. Scilicet actione illa personali quæ nascitur ex contractu ipso emphyteutico.

14. *arg l.nulla 25. D.de legib.l.quod fauore 6.C.eod.*

15. Quasi hoc ipso probetur facta per errorem: semper enim incipitur à professione possessionis, vt sequatur professio debiti.

16. Ergo conueniendus est hoc casu ex prima confessione non ex secunda.

17. Nunquam enim ei succurritur qui seipsum in necessitatem coniecit *l si fideiuss.7.§ si necessaria D.si quis satisd. cog.l.2.§. vim fluminis D si quis caution.*

18. Est enim obligatus ille nouo & proprio iure quia rem possidet, idque ex autoritate statuti de quo diximus in præcedentibus.

19. Laudat verò satis hoc ipso quòd contra eũ agit tanquam contra possessorem. *arg.l.1.§.illud quæritur D.de separat.*

20. Iis enim qui suas actiones siue expressè siue tacitè remittunt, non est dandus regressus *l.quæritur 14.§.si venditor D. de ædilit.edict.d.l.1.§.illud quæritur.de separat.*

21. Vnde & professiones istæ à rusticis nostris vt plurimùm vocantur, protestationes.

22. Cui sanè succurri æquum est aduersus errorem siue iuris ille sit siue facti, vt & in aliis ferè omnibus *l.vlt.vbi not.C.de testam.l.si quis id quod 7.§.pen.D.de iurisd* Iunge *l.regula 9. D. de iur.& fact.ignor.*

23. *l.is qui se obtulit 25.& l.fin autem 27.D.de rei vindic.l.pen. D.de dolo.cum similib.*

DEFINITIO X.

Potest fundus emphyteuticarius diuidi inter plures personas & ita solutio quoque canonis annui, sed possessorum expensis ac sine incommodo domini directi.

ETsi solutio per partes magna incommoda habere dicitur, 1 non tamen prohibetur is qui fundũ amplissi-

mum in emphyteusim accepit per partes eum distrahere, tametsi ita futurum sit vt canonis annui solutio inter omnes possessores pro rata diuidi debeat: 2 siue quòd id omnino consequens sit ei quod dicimus bona omnia emphyteuticaria adeóque feudalia redacta esse ad instar patrimoniorum, 3 siue quòd pro leuiore illo incommodo longè maius commodum dominus sentiat 4 in laudimiorum perceptione quæ præcipuū iuris emphyteutici fructum constituit. 5 Nam quò plures fuerint possessorum personæ eo plura sperari possint laudimia ex plurium spe venditionum. 6 Hactenus tamen domino succurritur, vt quę in distribuendis diuisi canonis portionibus cura, diligentia impensáque necessaria est, tota ab ipsis possessoribus conferatur, 7 nec ad aliud teneatur dominus, quàm vt censualia instrumenta quorum inspectione in eam rem opus est, proferat vt sciatur quid & quantum, & pro qua quantáve bonorum emphyteuticariorum quantitate debeatur, 8 si in eo negligentes possessores fuerint, non proderit singulis quod partem offerant ni totum soluant, 9 totiúsque emphyteuseos auocandæ ius domino perinde competet acsi nemo offerre vellet. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 3. in princip. D. famil. erciſc. l. cum hi* 8. §. *in causa D. de tranſa & l. 3. D. de alim. legat.*

2. Vel vt confundatur, quomodo loquitur Vlp. *in l. commun. diuid.* ob hanc causam scriptum est iudicem non facile debere agrum vectigalem regionibus diuidere.

3. Scripsi *Defin.* 8 *supr. ex* Guid. Pap. *quæst.* 59.

4. *arg. l. eum qui* 30. *D. de iureiur* Sic commodum compensari debet cum incommodo in specie *l. 1. §. vlt. de aqua & aquæ pluu. arcend.* Specul. *quæst.* 71. *num.* 92. *& seq. de locat.*

5. *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

6. Quia facilius est vt ex pluribus vnus velit vendere aut aliter alienare, quàm si vnus tantùm esset qui alienare posset.

7. Ne videatur in eorum fuisse potestate vt læderent ius domini directi *d. l. 7. in princip. D. commun. diuid.*

8. *arg. l. instrumenta* 24. *C. de fideic.* Quidni enim hoc saltem præstare cogatur dominus directus quod sine dispendio ipsius futurum sit *arg. l. in creditore* 38. *D. de euict.*

9. Propter naturam actionis quæ individua est *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict. l. quandiu* 6. *C. de distr. pignor. l.* 2. *C. debit. vend. pign. imped. non poss.*

DEFINITIO XI.

Emphyteuta potest inuito domino directo rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione personali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta sunt in onere.

IVris quidem ratio prohibet ne liceat emphyteutę, inuito domino resilire à contractu qui vltrò citróque obligatorius est. 1 Sed tamen eo iure vtimur, 2 vt si emphyteuta licèt personali actione conuentus rem delinquere malit quàm canonem soluere, audiri debeat, 3 si non expressa conuentione sibi dominus in contrarium prospexerit: 4 quoniam & plus præstat, 5 si modò non deteriore conditione res sit quo tempore derelinquitur, quàm erat cùm accipiebatur, 6 nec quicquam impediat quominus vacuā eius possessionem nanciscì dominus possit: 7 sed & illud requiritur vt præteritorum annorum reliqua omnia ad quadrantem vsque soluat is qui rem derelinquere paratus est, 8 itémque vt nihil omnino ex iis bonis retineat quæ vnius tantùm canonis confusum onus ab initio habuerunt. 9 Cætera enim quæ eodem quidem contractu, sed distincto canonis onere concessa fuerint retinere, si velit, non prohibetur, 10 solius Principis ius illud est, vt qui tributum debet personæ, vt plerumque fit pro bonis indictum, non liberetur, tametsi maximè bonis velit cedere quoniam inuidiosum id & à Principis maiestate alienum videatur. 11 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 37. infr.

1. Cùm enim hic sit contractus verus propriam naturam propriúmque nomen habens *l. 1. C. hoc tit.* ab initio quidem est voluntatis, sed ex postfacto necessitatis vt cæteri *l. sicut* 5. *C. de oblig. & action.*

2. Ex consuetudine quæ hic maximè spectanda est Chas. *in Consuet. Burgund. tit. De mains mortes* § 8. in verb. *en delaissant num.* 4. post Alber. de Rosat. *in l. cùm fructuarius* 64. *de vsufr.* Specul. *tit. de locat.* § *nunc aliqua vers.* 128. *num.* 154. *ex l. venditor* 13. § *si conjt. 8. D. commun. Prad.*

3. *arg. l. l. cùm fructuarius & seq. l. si absente* 48. D. *de vsufr. l. ei si fortè* 6. §. *etiam in fin. D si ſeruit. vindic.* Alber. *in d. l. cùm fructuarius & in l. 2. col pen. C. de iur. emphyt. Not. in cap quæ in ecclesiarum de constit. & in cap. 1. de vass. qui contra conjt. Lot.* Vide tamen Bart. *ad l. is cum quo De aqua & aquæ pluu. arcend.* vbi distinguit an onus sit certum an incertum vt posteriore casu liberetur possessor non derelinquendo, priore non item per *l. quicumque C. de fund. patrim. lib.* 11. *l. imperator* 70. §. *si centum de leg.* 2. *l. prætor* 7. § 1. *de damn. inf.* §. *si verò quis locat. Nou de alien. & emph.* Nisi conueniatur actione reali vel officio iudicis inquit Bart. *ex d.* §. 1. *& d.* §. *etiam.*

4. Plus enim potest conuentio quàm consuetudo *l. licèt* 8 *l. citra* 19. *C. hoc tit.* vbi Cuiac. ex Græcis ob hanc causam legit affirmatiuè *si specialiter exprimatur* sublata dictione *nihil*, quę est *in vulg. edit.*

5. Quo casu admittit Bart. posse rem derelinqui etiamsi onus fuerit certum à principio ex *l. illud* 7. §. 1. *de trib. act. & d. l. cum que.* Non aliter ex *l. propter* 5. C. *qui bon. ced. non poss. l. pen. C. de rescind. vendit.* Vide *l. eum qui* 15. *aliàs l. Iauolenus de ann. legat.*

6. *l. sed cum* 65. *de vsufr.*

7. Vide Auffrer. *ad decis. Cap. Tholos.* 404.

8. Nam quòd rem derelinquit non debet ei prodesse quantum ad tempus quo ipse possedit, cùm sibi debeat imputare cur non citius dereliquerit.

9. Est etiam hoc onus planè indiuiduum *d. l. 7. in princ. com. diuid. l. cùm quæritur* 16. *de admin. tut. l si ita* 39. *in fin. de oper. libert.*

10. Quia eorum causa est separata *arg. l. etiam* 29. §. 1. D. *de minor.*

11. *d l. propter* 5. *C. qui bon. ceder. poss. l. quicumque cum glos. in l.* 1. *C. de fund. patrim. lib.* 11. *tit.* 61. Chasian. *in. de mains mortes* §. 8. in verb *en delaissant, num.* 4. vbi distinguit an agatur de cessu tributo, & collecta quæ debentur Principi, an de huiusmodi oneribus debitis priuato aut alicui domino inferiori, vt posteriore casu liberetur possessorem derelinquendo, non etiam priore.

DEFINITIO XII.

Primus emphyteuta quam actionem habeat contra secundum sine cessione.

SI is qui fundum in emphyteusim acceperat eundem alteri in secundam emphyteusim quam liuellum vocant, concesserit, 1 eodem iure aduersus liuellarium vti potest, quo is ipse domino directo teneatur. 2 Quasi domini quoque directi iure censeri debeat si cum secundo emphyteuta comparetur. 3 Quamquam enim eiusdem rei duo in solidum domini eiusdem dominij genere esse nequeunt, 4 nihil tamen prohibet duos esse directos dominos duósque vtiles diuersis, vt aiunt, respectibus. 5 Itaque si primus emphyteuta ex propria obligatione conuentus canonem soluerit quem secundus ex sua soluere debuit, potest eo nomine contra secundum etiam citra cessionem eadem actiones exercere quas & directus dominus aduersus eū quē ex illis vellet, posset, 6 vindicationem scilicet saltem vtilem, 7 hypothecariam & personalem. At quid si nō appareat quo iure & per cuius personā ad possessorem peruenerit res emphyteuticaria, pro qua canonem domino soluere primus emphyteuta coactus sit? An vlla ei aduersus possessorem pro repetitione actio competet? 8 mouet quod suum potius quam alienum negotiū gessisse videatur qui id soluit ad quod proprio nomine & ex propria obligatione tenebatur. 9 Atqui verum est obligationis illius personalis cōtrahendæ aliā causam nō fuisse quā quod tum emphyteuta rē haberet, quæ nunc ab alio possidetur. 10 Ergo æquius est vtili saltē negotiorū gestorū actione teneri possessorē, qui solutionis comodū sentit, 11 quod rē habet quā alioqui dominus non soluto canone iure suo euincere potuisset. 12 Siquidem canonis præstandi onus reale est, & proinde rē ipsam sequitur ad quoscunque transeat possessores, 13 nec cogi potest directus dominus fidem à se emphyteutæ datā seruare possessori, non satisfacientre ex sua parte emphyteuta, à quo nec-

cesse

ceſſe eſt vt poſſeſſor quiſquis ille eſt cauſam habuerit proximam aut remotam. 14 Emphyteutæ verò multò minùs imputare poſſeſſor poteſt, cur non ſoluat canonem eius rei nomine debitũ, quàm ipſe nõ emphyteuta poſſideat. 15 Tutiùs tamen emphyteuta fecerit ſi ſoluens domino impetret incontinenti ceſſionẽ actionũ, vt indemnitati ſuæ melius cõſulat, 16 nec perſonalẽ tantùm habeat actionem, ſed etiam hypothecariam, & vindicationem, quas haud dubiè citra ceſſionem & ſuo iure habere non poteſt. 17 *Ita Senatus* in eadem cauſa. Vide tit. Sin. cenſ. vel reliq. Defin. 1.

1. Eſt tamen differentia inter contractum emphyteuticum, liuellarium & cenſualem de quibus omnibus tractant noſtri ad *l. 1. & vlt. C. hoc tit.*

2. Vt ſcilicet indemnis præſtetur à ſecundo emphyteuta in quem ius ſuum tranſtulit, quamuis non niſi periculo ſuo *Auth. ſed & periculum C. ſin. cenſ. vel reliq.* Spec. *in tit. de locat. §. nunc aliqua verſ. 166. num. 192.* Ialan *l. fin num. 154. C. hoc tit.*

4. *l. ſi vt certo 5. §. ſi duobus vehiculum D. commod. l. de hereditate 19. §. pater de caſtr. pecul.*

5. Ioann. Faber *in §. adeò num. 6. Inſt. de locat.*

6. Quia eas habet ex proprio contractu nec proinde indiget ceſſione.

7. Non enim poteſt habere directam, cùm reuera non ſit dominus directus *l. 1. D. ſi ager vectig. l 2. §. quia autem & ſeq. D. de ſuperfi.*

8. Intellige ſine ceſſione. Nam ſi qua ceſſio per dominum directum facta eſſet, res non haberet dubitationem, quia ius cedum æſtimatur ſemper ex perſona cedentis. *l. fideiuſſoribus 17. l. vt fideiuſſor 39. de fideiuſſ. l. Modeſtinus 79. D. de ſolut.*

9. Nemo autem actionem habet pro repetitione eius quod ſoluit ſuo nomine *l. Papinianas 28. D. mandat l. ſi quis pſſeſſor 31. de petit. hered.*

10. *d. l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

11. Alioqui fieret locupletior ex aliena iactura contra *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. ſi & me & Titium 32. D. de reb. credit.* Afflict. *deciſ. 153.*

12. *l. ſi pupilli 6. §. ſed & ſi quis negotia mea D. de negot. geſt. l. plane 38. D. de petit. hered.* Specul. *in d. §. nunc aliqua verſ. 127. ex l. omnes 3. §. vlt. l. ſi vſusfructus nomine 7. D. vſufr. quem. caueat. l. lex vectigali 31. D. de pignor.*

13. Bald. *in Auth. ſi quas ruinas num. 5. C. de ſacroſ. eccleſ.* Caſtr. *in l. imperatores de public. & vectig.* Afflict. *deciſ. 95.* Neguſ. *in tract. D. de pignor. in 4. parte partis principalis num. 127.* Ial. *in l. 1. num. 70. C. hoc tit. ex l. murileguli 11. C. de murileg. lib. 11 tit. 7. l. inter debitorem 42. de pact.* Crauet. *conſ. 117. num. 6.*

14. *Arg. l. cùm proponas 17 C. de pact. & cap. peruenit Extr. de iureiur.* Debet enim poſſeſſor vti poſſeſſione autoris ſui cum ſuis oneribus & vitiis *l. 3. §. cùm quis D. de acquir. poſſ. cap. paſtoralis & cap. cùm non ſit Extr. de decim.* Iunge *l. quod ipſis 145. & l. ea quæ perſona 149. de reg. iur.*

15. Cùm huius Canonis ſoluendi onus tranſierit in ipſum poſſeſſorem Specul. *d. verſ. 166. num. 192. arg. l. cùm fundus 12. commun. prad. & verſ 9. num. 18. ex l. ſo uendo 75. de negot. geſt.*

16. Nam cùm ſit poſſeſſor bonæ fidei poteſt petere vt ſibi cedantur actiones *l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.* quas præſtare ſine ſuo incommodo creditor poteſt *l. in creditore 38. D. de euict.*

17. Non deſunt tamen qui putent primum emphyteutam habere vtilem actionem in rem aduerſus quemcumque poſſeſſorem Specul. *in d. §. nunc aliqua queſt. 66. num. 80.* adeò vt in ea actione præferatur domino directo ſi forte velit dominus directus contra poſſeſſorem directa experiri vt concludere videtur idem Specul. *quæſt. 51. num. 65. ex l. ſi cùm emptorem 16. D. de pact. l. ſi procurator 28. l procuratore 55. D. de procurat.*

DEFINITIO XIII.

Emphyteuta rõ vltrò derelinquens, non poteſt impenſas repetere quas in eam fecit.

EMphyteuta ſi re emphyteuticaria quam meliorem fecerat cedere domino velit vt ſe liberet à præſtandi canonis annui neceſſitate, nullam ſumptuum à ſe factorum habere poteſt repetitionem: quoniam ad hoc ipſum emphyteuſim acceperat vt rem meliorem faceret, ſibique imputare debet quòd meliorem factã velit vltrò derelinquere. 1 *Ita* in eadem cauſa.

1. Videtur enim donare *arg. l. donari 82. de reg. iur. l. adeò 7. §. ex diuerſo. de acquir. rer. domin.* vel ſaltẽ tanti habuiſſe recarere *arg. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* Clar. *§. emphyteuſis 4. 45.*

DEFINITIO XIV.

Remiſsio præteritarum penſionum non præſumitur ex recognitione fatarum.

DIrectus dominus qui emphyteutam admittit ad cenſualis aut emphyteuticarij debiti nouam profeſſionem, non ex eo credendus eſt præteriti temporis penſiones non ſolutas remittere voluiſſe; tametſi nihil ſit proteſtatus. 1 Neque enim noua illa profeſſione id actum videri poteſt vt emphyteuta vllo modo liberaretur, at potiùs vt magis obligaretur, & conſequenter non minùs ad præteritarum, quam ad futurarum penſionum ſolutionẽ. 2 Idẽ de laudimiis ſi qua iam debebantur, iuris eſt. 3 Quid enim abſurdius quàm ex eo inſtrumento quod ad obligationem inducendam conſcriptum ſit inducere liberationem? 4 Hoc ita ſi nulla conſuetudo ſit in contrarium qualis eſt apud Auguſtanos. *Ita Senatus* 13. Cal. Ianuar. 1588.

1. Quamuis nonnulli contrà putarent, eo prætextu quòd credibile ſit dominum directum præteritas penſiones exigere ideò noluiſſe, vt faciliùs emphyteutam aut poſſeſſorem nouum alliceret ad recognoſcendum *arg. l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius D. de vſur. l. vir vſuras 54 D. de donat. int. vir. & vxor.*

2. Cùm tam præteritæ penſiones quàm futuræ ex eadem cauſa eodẽmque contractu debeantur. Vide Abbat. *in cap. potuit. num 14. Extr. de locat.*

3. Ex eodem enim fonte debitum laudimiorum & ſeruitiorum proficiſcitur, quamuis laudimia non in ſingulos annos ſed in ſingulas tantùm alienationes debeantur *l. vlt. C. hoc tit.*

4. Ita enim fieret vt actus operaretur vltra intentionem agentis contra *l. non omnis 19. D. de reb. credit.* Itẽmque vt ad vnum finem inducta, contrarium effectum operarentur contra *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. in ratione 30. §. tametſi D. ad leg. falcid. cum ſimilib.*

5. Conſuetudo enim cuiuſque loci ſpectanda eſt in his maxime quæ ad hanc contractus ſpeciem pertinent *l. circa locationes 19. C. de locat. Not. in l. vlt. C. hoc tit. & in l. venditor 13. §. ſi conſtat D. commun. prad.*

DEFINITIO XV.

Emphyteuta tenetur ad æſtimationem quanti plurimi ex tempore moræ duntaxat, & quando in mora eſſe videatur.

EMphyteuta qui canonem annuum ad certam diem & ad domum creditoris ſoluere debuit, 1 ſi non ſatisfecerit condemnandus eſt vt præſtet quanti plurimi, vno quoque anno merx fuit etiamſi nulla interpellatio præceſſerit. 2 Hoc enim caſu ſola dies interpellat ſatis ad conſtituendum in mora debitorem cùm ad eius domum ire creditor non debuerit. 3 At ſi dies dicta non ſit, requiritur denunciatio, ad hoc duntaxat vt ſciat & certioretur emphyteuta ad quam diem dominus ſit adfuturus: ne cùm ad creditoris abſentis domum venerit fruſtrà id fecerit. 4 Quòd ſi de ſolutione ad creditoris domum facienda nihil conuenerit, interpellari debitorem oportet vt in mora conſtituatur. 5 Quo facto trãsferetur in debitorem neceſſitas ſoluendi cùm anteà domino incumberet neceſſitas petendi. 6 Extra hos caſus non quanti plurimi eo anno merx fuit, ſed ad communem æſtimationem ſolutio fieri debebit. 7 *Ita Senatus* in eadem cauſa, & iterum pro N. Iacobo De Monfort contra Antonium Mollier 13. Cal. Iulij 1592. Iunge Defin. 2. De contr. & committ. ſtipul. & Defin. 5. De ſolut.

1. Quod euenit cùm reditus eſt portabilis vt noſtri loquũtur, vocant enim *rente portable.*

2. Ex ea ſcilicet Doctorum noſtrorum opinione quæ vult in bonæ fidei iudiciis deberi æſtimationem quanti plurimi à die moræ. De quo Bart. & alij *ad l. vinum 22. D. de reb. credit. l. pen. & vlt. D. de condict. triſtic. l. 3. §. in hac D. commodat.*

3. Quomodo tamen regulariter cogitur creditori ire ad domum debitoris ſi aliud nihil conuenerit *l. item illa 18. vbi not. D. de pecun. conſtit.*

4. Nec enim eſt in morâ is qui ad diem non ſoluit ſi nemõ fuit cui ſolueretur *arg. l. vlt. D. de leg. commiſſ. l. cùm quidam 17. §. ſi pupillo D. de vſur.*

mum in emphyteusim accepit per partes eum distrahere, tametsi ita futurum sit vt canonis annui solutio inter omnes possessores pro rata diuidi debeat: 2 siue quòd id omnino consequens sit ei quod dicimus bona omnia emphyteuticaria adeóque feudalia redacta esse ad instar patrimoniorum, 3 siue quòd pro leuiore illo incommodo longè maius commodum dominus sentiat, 4 in laudimiorum perceptione quæ præcipuũ iuris emphyteutici fructum constituit. 5 Nam quò plures fuerint possessorum personæ eo plura sperari possunt laudimia ex plurium spe venditionum. 6 Hactenus tamen domino succurritur, vt quę in distribuendis diuisi canonis portionibus cura, diligentia impensáque necessaria est, tota ab ipsis possessoribus conferatur, 7 nec ad aliud teneatur dominus, quàm vt censualia instrumenta quorum inspectione in eam rem opus est, proferat vt sciatur quid & quantum, & pro qua quantáve bonorum emphyteuticariorum quantitate debeatur, 8 si in eo negligentes possessores fuerint, non proderit singulis quod partem offerant ni totum soluant, 9 totiúsque emphyteuseos auocandæ ius domino perinde competet acti nemo offerre vellet. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 3. in princip. D. famil. erciſc. l. cum hi 8. §. in causa D. de tranſa & l. 3 D de alim. legat.*

2. Vel vt confundatur, quomodo loquitur Vlp. *in l. commun. diuid.* ob hanc causam scriptum est iudicem non facilè debere agrum vectigalem regionibus diuidere.

3. Scripsi *Defin. 8 supr. ex* Guid. Pap. *quæſt. 59.*

4. *arg. l. eum qui 30. D. de iureiur* Sic commodum compensari debet cum incommodo in specie *l. 1. §. vlt. de aqua & aquæ pluu. arcend.* Speculator. *quæſt. 71. num. 92. & ſeq. de locat.*

5. *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

6. Quia facilius est vt ex pluribus vnus velit vendere aut aliter alienare, quàm si vnus tantùm esset qui alienare posset.

7. Ne videatur in eorum fuisse potestate vt læderent ius domini directi *d. l. 7. in princip. D. commun. diuid.*

8. *arg. l. inſtrumenta 24. C. de fideic.* Quidni enim hoc saltem præstare cogatur dominus directus quod sine dispendio ipsius futurum sit *arg. l. in creditore 38. D. de cuict.*

9. Propter naturam actionis quæ indiuidua est *l. rem hereditariam 65. D. de cuict. l. quandiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. imped. non poſſ.*

DEFINITIO XI.

Emphyteuta potest inuito domino directo rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione personali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta sunt in onere.

IVris quidem ratio prohibet ne liceat emphyteutę, inuito domino resilire à contractu qui vltrò citróque obligatorius est. 1 Sed tamen eo iure vtimur, 2 vt si emphyteuta licèt personali actione conuentus rem delinquere malit quàm canonem soluere, audiri debeat, 3 si non expressa conuentione sibi dominus in contrarium prospexerit: 4 quoniam & plus præstat, 5 si modò non deteriore conditione res sit quo tempore derelinquitur, quàm erat cùm accipiebatur, 6 nec quicquam impediat quominus vacuã eius possessionem nanciscì dominus possit: 7 sed & illud requiritur vt præteritorum annorum reliqua omnia ad quadrantem vsque soluat is qui rem derelinquere paratus est, 8 itémque vt nihil omnino ex iis bonis retineat quæ vnius tantùm canonis confusum onus ab initio habuerunt. 9 Cætera enim quæ eodem quidem contractu, sed distincto canonis onere concessa fuerint retinere, si velit, non prohibetur, 10 solius Principis ius illud est, vt qui tributum debet personæ, vt plerumque fit pro bonis indictum, non liberetur, tametsi maximè bonis velit cedere quoniam inuidiosum id & à Principis maiestate alienum videatur. 11 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 37. infr.

1. Cùm enim hic sit contractus verus propriam naturam propriúmque nomen habens *l. 1. C. hoc tit.* ab initio quidem est voluntatis, sed ex postfacto necessitatis vt cæteri *l. ſicut 5. C. de oblig. & action.*

2. Ex consuetudine quæ hic maxime spectanda est Chaſſan. *in Conſuet. Burgund. tit. de mains mortes §. 8. in verb. en delaſſant, num. 4.* post Alber. de Rosat. *in l. cùm fructuarius 64. de vſufr.* Specul. *tit. de locat. §. nunc aliqua verſ. 128. num. 154. ex l. venditor 13. §. ſi conſtat. D. commun. Prad.*

3. *arg. l. l. cum fructuarius & ſeq. l. ſi abſente 48. D. de vſufr. l. etſi forte 6. §. etiam in fin. D ſi ſeruit. vindic.* Alber. *in d. l. cùm fructuarius & in l. 2. col pen. C. de iur. emphyt. Not. in cap quæ in eccleſiarum de conſtit & in cap 1. de vaſſ qui contra conſt. Lot.* Vide tamen Bart. *ad l. 11 cum quo De aqua & aquæ pluu. arcend.* vbi distinguit an onus sit certum an incertum vt posteriore casu liberetur possessor non derelinquendo, priore non item per *l. quicumque C. de ſand. patrim. lib 11. l. imperator 70 §. ſi centum de leg. 2. l. prator 7. § 1. de damn. inf. §. ſi verò quis locat. Non de alien. & emph.* Nisi conueniatur actione realì vel officio iudicis inquit Bart. *ex d. § 1. & d §. etiam.*

4. Plus enim potest conuentio quàm consuetudo *l. licèt 8 l. cura 19. C. hoc tit.* vbi Cuiac. ex Græcis ob hanc causam legit affirmatiuè *ſi ſpecialiter exprimatur* sublata dictione *nihil*, quę est *in vulg. edit.*

5. Quò casu admittit Bart. posse rem derelinqui etiamsi onus fieret certum à principio ex *l. illud 7. §. 1. de trib. act. & d l. cum quo.* Non aliter ex *l. propter 5. C. qui bon. ced. non poſſ. l. pen. C. de reſcind. vendit.* Vide *l. cum qui 15. alias l. Iuuolenus de ann. legat.*

6. *L. ſed cum 65. de vſufr.*

7. Vide Auffer. *ad deciſ. Cap. Tholoſ. 404.*

8. Nam quòd rem derelinquit non debet ei prodesse quantum ad tempus quo ipse possedit, cùm sibi debeat imputare cur non citius dereliquerit.

9. Est enim hoc onus planè indiuiduum *d. l. 7. in princ. com. diuid. l. cùm quæritur 36. de admin. tut. l ſi ita 39. in fin. de oper. libert.*

10. Quia eorum causa est separata *arg. l. etiam 29. §. 1. D. de minor.*

11. *d. l. propter 5. C. qui bon. cedor. poſſ. l. quicumque cum gloſ in l. 1. C. de fund. patrim. lib. 11. tit. 61.* Chaſſan. *tit. de mains mortes §. 8. in verb en delaiſſant, num. 4.* vbi distinguit an agatur de cēsu tributo, & collecta quæ debentur Principi, an de huiusmodi oneribus debitis priuato aut alicui domino inferiori, vt posteriore casu liberetur possessorem derelinquendo, non etiam priore.

DEFINITIO XII.

Primus emphyteuta quam actionem habeat contra secundum sine cessione.

SI is qui fundum in emphyteusim acceperat eundem alteri in secundam emphyteusim quam liuellum vocant, concesserit, 1 eodem iure aduersus liuellarium vti potest, quo is ipse domino directo teneatur. 2 Quasi domini quoque directi iure censeri debeat si cum secundo emphyteuta comparetur. 3 Quamquam enim eiusdem rei duo in solidum domini eiusdem dominij genere esse nequeunt, 4 nihil tamen prohibet duos esse directos dominos duósque vtiles diuersis, vt aiunt, respectibus. 5 Itaque si primus emphyteuta ex propria obligatione conuentus canonem soluerit quem secundus ex sua soluere debuit, potest eo nomine contra secundum etiam cita cessionem easdem actiones exercere quas & directus dominus aduersus eũ quẽ ex illis vellet, posset, 6 vindicationem scilicet saltem vtilem, 7 hypothecariam & personalem. At quid si nõ appareat quo iure & per cuius personã ad possessorem peruenerit res emphyteuticaria, pro qua canonem domino soluere primus emphyteuta coactus sit? An vlla ei aduersus possessorem pro repetitione actio competet? 8 mouet quod suum potius quam alienum negotiũ gessisse videatur qui id soluit ad quod proprio nomine & ex propria obligatione tenebatur. 9 Atqui verum est obligationis illius personalis cõtrahendæ aliã causam nõ fuisse quã quod tum emphyteuta rẽ haberet, quæ nunc ab alio possidetur. 10 Ergo æquius est vtili saltẽ negotiorũ gestorũ actione teneri possessorẽ, qui solutionis comodũ sentit, 11 quod rẽ habet quã alioqui dominus non soluto canone iure suo euincere potuisset. 12 Siquidem canonis præstandi onus reale est, & proinde rẽ ipsam sequitur ad quoscunque transeat possessores, 13 nec cogi potest directus dominus fidem à se emphyteutæ datã seruare possessori, non satisfacientre ex sua parte emphyteuta, à quo neces-

cesse est vt possessor quisquis ille est causam habuerit proximam aut remotam. 14 Emphyteutæ verò multò minùs imputare possessor potest, cur non soluat canonem eius rei nomine debitũ, quàm ipse nõ emphyteuta possideat. 15 Tutiùs tamen emphyteuta fecerit si soluens domino impetret incontinenti cessionẽ actionũ, vt indemnitati suæ melius cõsulat, 16 nec personalẽ tantùm habeat actionem, sed etiam hypothecariam, & vindicationem, quas haud dubiè citra cessionem & suo iure habere non potest. 17 *Ita Senatus* in eadem causa. Vide tit. Sin. cens. vel reliq. Defin. 1.

1. Est tamen differentia inter contractum emphyteuticum, liuellarium & censualem de quibus omnibus tractant nostri ad *l. 1 & vlt. C. hoc tit.*

2. Vt scilicet indemnis præstetur à secundo emphyteuta in quem ius suum transtulit, quamuis non nisi periculo suo *Auth. sed & periculum C. sin. cens. vel reliq.* Spec. *in tit. de locat. §. nunc aliqua vers. 166. num. 192.* Ias. *in l. fin. num. 154. C. hoc tit.*

4. *l. si vt certo 5. §. si duobus vehiculum D. commod. l. de hereditate 19. §. pater de castr. pecul.*

5. Ioann. Faber *in §. adeò num. 6. Inst. de locat.*

6. Quia eas habet ex proprio contractu nec proinde indiget cessione.

7. Non enim potest habere directam, cùm reuera non sit dominus directus *l. 1. D. si ager vectig. l 1. §. quia autem & seq. D. de superfi.*

8. Intellige sine cessione. Nam si qua cessio per dominum directum facta esset, res non haberet dubitationem, quia ius cessum æstimatur semper ex persona cedentis. *l. fideiussoribus 17. l. vt fideiussor 39. de fideiuss. l. Modestinus 79. D. de solut.*

9. Nemo autem actionem habet pro repetitione eius quod soluit suo nomine *l. Papinianas 28. D. mandat. l. si quis possessor 31. de petit. hered.*

10. *d. l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

11. Alioqui fieret locupletior ex aliena iactura contra *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. si & me & Titium 32. D. de reb. credit.* Afflict. *decis. 153.*

12. *l. si pupilli 6. §. sed & si quis negotia mea* D. *de negot. gest. l. plane 38. D. de petit. hered.* Specul. *in d. §. nunc aliqua vers. 127. ex l. omnes 1. §. vlt. l. si vsusfructus nomine 7. D. vsufr. quem. caueat, l. lex vectigali 31. D. de pignor.*

13. Bald. *in Auth. si quas ruinas num. 5. C. de sacros. eccles.* Castr. *in l. imperatores de public. & vectig.* Afflict. *decis. 95.* Neguf. *in tract. D. de pignor. in 4. parte partis principalis num. 127.* Ias. *in l. 1. num. 70. C. hoc tit. ex l. murilegulis 11. C. de murileg. lib. 11 tit. 7. l. inter debitorem 42. de pact.* Crauet. *cons. 17. num. 6.*

14. *Arg. l. cùm proponas 17 C. de pact. & cap. peruenit Extr. de iureiur.* Debet enim possessor vti possessione autoris sui cum suis oneribus & vitiis *l. 3. §. cùm quis D. de acquir. poss. cap. pastoralis & cap. cùm non sit Extr. de decim.* Iunge *l. quod ipsis 145. & l. ea quæ persona 149. de reg. iur.*

15. Cùm huius Canonis soluendi onus transierit in ipsum possessorem Specul. *d. vers. 166. num. 192. arg. l. cùm fundus 12. commun. prad. & vers. 9. num. 18. ex l. seruendo 75. de negot. gest.*

16. Nam cùm sit possessor bonæ fidei potest petere vt sibi cedantur actiones *l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.* quas præstare sine suo incommodo creditor potest *l. in creditore 38. D. de euict.*

17. Non desunt tamen qui putent primum emphyteutam habere vtilem actionem in rem aduersus quemcumque possessorem Specul. *in d. §. nunc aliqua quæst. 66. num. 80.* adeò vt in ea actione præferatur domino directo si fortè velit dominus directus contra possessorem directa experiri vt concludere videtur idem Specul. *quæst. 51. num. 65. ex l. si cùm emptorem 16. D. de pact. l. si procurator 28. l. procuratore 55. D. de procurat.*

DEFINITIO XIII.

Emphyteuta rõ vltrò derelinquens, non potest impensas repetere quas in eam fecit.

EMphyteuta si re emphyteuticaria quam meliorem fecerat cedere domino velit vt se liberet à præstandi canonis annui necessitate, nullam sumptuum à se factorum habere potest repetitionem: quoniam ad hoc ipsum emphyteusim acceperat vt rem meliorem faceret, sibique imputare debet quòd meliorem factã velit vltrò derelinquere. 1 *Ita* in eadem causa.

1. Videtur enim donare *arg. l. donari 82. de reg. iur. l. adeò 7. §. ex diuerso. de acquir. ver. domin.* vel saltẽ tanti habuisse recarere *arg. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.* Clar. *§. emphyteusis 4. 45.*

DEFINITIO XIV.

Remissio præteritarum pensionum non præsumitur ex recognitione futurarum.

DIrectus dominus qui emphyteutam admittit ad censualis aut emphyteuticarij debiti nouam professionem, non ex eo credendus est præteriti temporis pensiones non solutas remittere voluisse; tametsi nihil sit protestatus. 1 Neque enim noua illa professione id actum videri potest vt emphyteuta vllomodo liberaretur, at potiùs vt magis obligaretur, & consequenter non minùs ad præteritarum, quàm ad futurarum pensionum solutionẽ. 2 Idẽ de laudimiis si qua iam debebantur, iuris est. 3 Quid enim absurdius quàm ex eo instrumento quod ad obligationem inducendam conscriptum sit inducere liberationem? 4 Hoc ita si nulla consuetudo sit in contrarium 5 qualis est apud Augustanos. *Ita senatus* 13. Cal. Ianuar. 1588.

1. Quamuis nonnulli contrà putarent, eo prætextu quòd credibile sit dominum directum præteritas pensiones exigere ideò noluisse, vt facilius emphyteutam aut possessorem nouum alliceret ad recognoscendum *arg. l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius* D. *de vsur. l. vir vxori 54* D. *de donat. inter vir. & vxor.*

2. Cùm tam præteritæ pensiones quàm futuræ ex eadem causa eodémque contractu debeantur. Vide Abbat. *in cap. potuit. num. 14. Extr. de locat.*

3. Ex eodem enim fonte debitum laudimiorum & seruitiorum proficiscitur, quamuis laudimia non in singulos annos sed in singulas tantùm alienationes debeantur *l. vlt. C. hoc tit.*

4. Ita enim fieret vt actus operaretur vltra intentionem agentis contra *l. non omnis 19. D. de reb. credit.* Itémque vt ad vnum finem inducta, contrarium effectum operarentur contra *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. in ratione 30. §. tametsi D. ad leg. falcid. cum similib.*

5. Consuetudo enim cuiusque loci spectanda est in his maximè quæ ad hanc contractus speciem pertinent *l. circa locationes 19. C. de locat. Not. in l. vlt. C. hoc tit. & in l. venditor 13. §. si constat D. commun. prad.*

DEFINITIO XV.

Emphyteuta tenetur ad æstimationem quanti plurimi ex tempore moræ duntaxat, & quando in mora esse videatur.

EMphyteuta qui canonem annuum ad certam diem & ad domum creditoris soluere debuit, 1 si non satisfecerit condemnandus est vt præstet quanti plurimi, vno quoque anno merx fuit etiamsi nulla interpellatio præcesserit. 2 Hoc enim casu sola dies interpellat satis ad constituendum in mora debitorem cùm ad eius domum ire creditor non debuerit. 3 At si dies dicta non sit, requiritur denunciatio, ad hoc duntaxat vt sciat & certioretur emphyteuta ad quam diem dominus sit adfuturus: ne cùm ad creditoris absentis domum venerit frustrà id fecerit. 4 Quòd si de solutione ad creditoris domum facienda nihil conuenerit, interpellari debitorem oportet vt in mora constituatur. 5 Quo facto trãsferetur in debitorem necessitas soluendi cùm antèà domino incumberet necessitas petendi. 6 Extra hos casus non quanti plurimi eo anno merx fuit, sed ad communem æstimationem solutio fieri debebit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro N. Iacobo De Monfort contra Antonium Mollier 13. Cal. Iulij 1592. Iunge Defin. 2. De contr. & committ. stipul. & Defin. 5. De solut.

1. Quod euenit cùm reditus est portabilis vt nostri loquũtur, vocant enim *rente portable.*

2. Ex ea scilicet Doctorum nostrorum opinione quæ vult in bonæ fidei iudiciis deberi æstimationem quanti plurimi à die moræ. De quo Bart. & alij *ad l. vinum 22. D. de reb. credit. l. pen. & vlt.* D. *de condict. triticr. l. 3. §. in hac* D. *commodat.*

3. Quomodo tamen regulariter cogitur creditori ire ad domum debitoris si aliud nihil conuenerit *l. item illa 18. vbi not.* D. *de pecun. constit.*

4. Nec enim est in mora is qui ad diem non soluit si nemo fuit cui solueretur *arg. l. vlt.* D. *de leg. commiss. l. cùm quidam 17. §. si pupillo D. de vsur.*

5. Siquidem regulariter non potest contrahi mora nisi per interpellationem factam congruo loco & congruo tempore *l. mora 32. eod. tit. de vsur. l si pupillus 127. de verb. obligat.*

6. Vide Afflict. *decis* 316. Aut Gabriel. *lib. 3. commun. opin. De solut. & liber. conclus. 9.*

7. Æstimatio enim quanti plurimi numquam præstatur nisi in pœnam moræ aut delicti *l. in re furtiua 8 § 1. D. de cõdict. furt. l. 3. § si per venditorem D. de act. empt.* Vide tamẽ quæ scripsi latè circa hunc tractatum *lib. 6. Coniect. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVI.

Commissoria renunciat dominus directus qui sciens ius suum exigit canonem aut admittit possessorem ad recognoscendum.

COmmisso renunciasse videtur dominus directus qui post ius sibi quæsitum cùm rem ipsam posset ab emphyteuta auferre canonem annuum ab eo petere & exigere maluerit: 1 adeóque si emphyteutam ad canonis annui nouam professionem admiserit, 2 vtique si ius suum non ignorabat. 3 Ius enim commissi cùm pœnale sit, facilè remissum intelligitur: 4 sicut euenit cum alia quælibet pœna commissa ob non solutam sua die pecuniam, fors petitur post diem: 5 aut cùm venditor qui legem commissoriam exercere potuit, precium petere maluit. 6 Quare nec domino proderit quòd canonem annuum exigendo protestatus sit, ne quid ex eo præiudicij fieret petitioni commissi. Inutilis enim protestatio est cùm fieri nequeat vt & commissum & secuti temporis pensitatio emphyteuticaria debeatur. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua scripsimus Defin. 14.

1. Abbas *in ca. potuit, num. 14. Extr. de locat.*

2. Posteriora enim semper derogant prioribus *vulg. l. pacta nouissima C. de pact.* cùm nec quisquam cogatur vti iure suo *l. si iudex circumuento D. de minor. l. pactum 46 D de pact.*

3. Alioqui nemo credendus est voluisse remittere ius quod sibi competere ignorabat *l. mater decedens 19. D. de inoff. testam. l. Campanus 47. de oper. libert.*

4. In odium scilicet pœnarum quæ semper odiosæ sunt siue conuentionales sint siue legales *l. vlt. De eo quod cert. loc. l. pen. D. de pœn.*

5. *l. apud Celsum 4. § Labeo ait 7. & l. 2. §. non male D. de dolo mal. except.*

6. *l. de lege 6. § 1. post diem 7. D. de leg. commiss.* iunct. *l. 3. eod.*

7. Guid. Pap. *quæst. 171. num. 1. & 4.*

DEFINITIO XVII.

Nouus possessor quando incidat in pœnam commissi. & quando ab ea excusetur.

EXcusatur à pœna commissi emptor cui vendita res fuit tanquam libera si à domino intra statutum tempus non petierit inuestituram. 1 Sed tamen indiget restitutione in integrum 2 quæ ipsi vtique concedenda est ex generali illa clausula *si qua mihi iusta causa esse videbitur.* 4 Non idem erit si edicto nõ satisfecerit quod de inscriptionibus vocant, quo cautum est vt quisquis fũdum acquisiit quocunque tandem acquisitionis genere id ipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat. Id enim dominorum directorum causa constitui necesse fuit, vt exploratis ea ratione alienationibus certiores fieri possent de iure suo, nec per acquirentium aut fraudem aut ignorantiam circumuenirentur, 5 si fortè aut simulatus contractus factus esset 6 aut alienata res tanquam libera quæ tamen vel feudalis esset vel emphyteuticaria. 7 Quam ob causam rectè probatum est, etiamsi de eo contractu agatur ex quo nulla laudimia debeantur, 8 non eò minùs tamen commisso locum fore si edicto non fuerit satisfactum: cui nimirum satisfieri necesse fuit vel ob hoc ipsum vt sciri posset an laudimia vlla deberentur. 9 Humaniter tamen & æquissimè receptum est vt siue ob non factam inscriptionem siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit, commisso locus apertus fuerit, moram purgare liceat quandocunque ante litem contestatam. 10 *Ita in Senatu* tractatum est in eadem causa.

1. Est enim in bona fide non solùm ob assertionem venditoris, & probabilem ignorãtiam facti & iuris alieni *arg. l vlt. D. pro suo l. qui in alterius 42. de reg. iur.* sed etiam quia bona omnia naturaliter sunt libera & talia præsumuntur *vulg. l. alienus 8. C. de seruit. & aqua. l. cum eo 9. D. vrban. prad.* Clar. *in §. emphyteusis 4. 8.*

2. Guid. Pap. *quæst. 24.* quia verum est ipso iure commissam rem fuisse, ob non petitam inuestituram etiamsi non fuerit interpellatus possessor, *Notat. in l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

3. Guid. Pap. *d quæst. 24.*

4. De qua *in l. 1. & tot. tit. D ex quib. caus maior.* Andr. Gayll. *lib. 2. obs. cap. 48. num 4.*

5. Nam neque dolus neque ignorantia vnius fraudi esse alteri debet *l. 1. l. quod autẽ 6. § si quid cum pupillo & pass. D. quæ in fraud. credit.*

6. Quales hodie plerique fiunt in fraudem dominorum directorum: quæ res dedit causam edicto.

7. Non enim quid in opinione sit hoc casu inspicimus, sed vt in alijs plerisque quid in veritate.

8. Qualis est apud Sebusianos meos contractus donationis, at non etiam apud Sabaudos.

9. Simile quiddam scriptum est *in l. 2. D. si quis in ius vocat. non ier. & in l si quis ex aliena 5. D. de iudic.*

10. Guid. Pap. *quæst. 123.* vbi etiam tractat quid in vassallo, & quid in promissione iurata.

DEFINITIO XVIII.

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare possessori qui ipse recognouit nec heredi eius.

QVamquam eo iure vtimur vt dominus directus agens contra fundi emphyteuticarij possessorem ad canonem annuum siue profitendum siue soluendum teneatur possessoris conuenti oculis subiicere digitóque demonstrare rem de qua agitur, 1 non tamen id locum habet cùm aduersus eum ipsum agitur qui iam semel professus est, & ex propria confessione obligatus. 2 Hic enim si vel iterũ profiteri vel soluere recuset eo prætextu quòd dicat se non possidere aut nescire an possideat, non aliter audiendus est, quàm si fundi possessorem indicet, 3 vt cõtra quem subinde possit dominus experiri. Nec id emphyteutis durum videri debet, 4 qui si summo cum ijs iure ageretur, rem emphyteuticariam irrequisito domino alienare non possent: 5 in herede emphyteutæ licèt nondum professus sit idem obseruatur, 6 nisi quòd ante omnia interrogandus est an heres sit & pro qua parte 7 præsertim si personali agatur. 8 Alioqui nõ potest aut tanquã heres aut tãquã possessor statim cõdẽnari, 9 nec si filius emphyteutæ proponatur: 10 planè si heres sit non distinguemus an purè an cũ beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouerit, 11 quia beneficium legis nihil commune habet cum iure dominij directi ad quem res ipsa pertinet, 12 & cui antè omnia satisfieri necesse est ne dominium vtile quod in hereditate repertum fuit, cum directo consolidetur, atque ita hereditarium esse desinat. 13 *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro Antonio De la Cuaz contra Dominum Marchionem De Villars ex tempore 7. Id. Iulij 1591.

1. Quod fieri etiam solet & necesse est in iudicio finium regundorum *l. si irruptione 8. § 1.* iunct. *l. 4. § finium & l. penult. D finium regund.* & generaliter quoties possessor dicit se nescire an possideat rem de qua agitur.

2. Stare enim quæque oportet suæ confessioni *l. cùm de indebito 25. in fin. de probat.* & elegantiùs *in l. generaliter 13. vers. nimis enim indignum C. de non numer. pecun.*

3. Non enim potuit amittere possessionem quam semel habuit nisi interueniente aliquo facto suo, aut saltem quin sciat à quo fuerit spoliatus, cùm possessio non amittatur nisi animo & corpore *l. quemadmodum 8. l. si quis vi 17. §. 1. D. de acquir. possess.*

4. Cùm in possessore indicando neque dispendium neque incommodum vllum sit *arg. l in creditore 38. D. de euict.*

5. *l. vlt. vbi notant omnes C. hoc tit.*

6. Est enim heres successor in vniuersa defuncti iura etiam in viria ipsius *l. cùm heres 11. D. de diuers. tempor. præscript.*

7. *l. 2. 3. & pass. D. de interrog. in iur. faciend.*

8. Quia

8. Quia personales actiones non transeunt in singularem successorem sed tantùm in heredem aut eum qui heredis loco sit *l.2.vt.C.de hered.act.l.1.§.si heres D.ad SC.Treb.l.vlt.in fin.D. de contr.empt.*

9. Heres enim nemo præsumitur nisi probetur, quamuis ea probatio plerumque difficilis sit *d.l.3. de interrog.in iur.fac.l. nec emtre* 16.*C.de iur.delib.*

10. Nam post inductum à prætore beneficium abstentionis filius non præsumitur heres io odiosis, secundùm doctrinam Bart.*in l* 1.*C si vt minor se ab hered. abstin.* contra quam tamen vide quæ scripsi *in Hemischiliade De errorib.pragmat.ex l.1.§.qui sunt in potestate D.si quis omissa caus.testam. l. ita tamen* 27.§. *pater filium ad SC.Trebell.*

11. Nam & qui cum beneficio legis, & inventarij heres est, perinde heres verè est ac si beneficium legis non imploraſſet.

12. Dominus enim directus verè est dominus nec proinde potest in hereditate aut penes heredem reperiri nisi dominium vtile quod fuit penes defunctum *l.1.§.Scaeola D.si is qui test.lib. esse iuss.est.*

13. Est enim antiquius & potentius ius domini directi quàm heredis aut creditorum defuncti, in ea saltem re quæ data est in emphyteusin.

DEFINITIO XIX.

Solutio facta per emphyteutam ei, qui procurator credebatur, valet ad liberationem.

EMphyteutæ qui canonem emphyteuticarium soluit actori de cuius mandato non constat, imputari nihil potest, si vulgo habebatur ille pro actore & procuratore ad eam rem constituto, 1 multo minùs si non ignorabat dominus, quòd is tanquam procurator exigere solitus esset. 2 Neque enim solet pro leuioribus huiusmodi debitis exigendis mandati exhibitio esse necessaria: 3 vt nec apocham, 4 in singulas solutiones conscribi necesse est, 5 sufficitque nihil mala fide ab emphyteuta factum esse, & imputari potiùs domino posse, cur non fuerit diligentior in canone per se aut per verum procuratorem exigendo. *6 Ita tractatum est* in eadem causa de qua SC.14.

1. *Arg.l.3.in princip.D.de SC.Maced.l.sed si pupillus* 11.§. *de quo palam & seq.*D.*de instit.action.*

2. Qui enim patitur mandare videtur *l. qui patitur* 18. *D. mandat.*Ratum enim quis habet non tantùm verbo, sed etiam facto *l.non tantùm* 5.*D.rat.rem haber.*

3. *Arg l.sancimus* 25.*vers.non autem & l.constitutionem* 27. *C.de admin.tutor.*

4. Id est pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l. pecunia* 14 *C de solut.*

5. Quia nec moris est. Id enim maximè inspici debet quod fieri consuevit *l.quod si nolit* 31 §.*quia assidua de adult.edict.*

6. Nec enim machinatio domini directi debet nocere emphyteutæ *l.2.in fin.C.hoc tit.*vide Guid.Pap. *quæst.*273.

DEFINITIO XX.

Ex pluribus rebus in emphyteusin ab eodem recognitis an & quando possit emphyteuta quasdam derelinquere & quasdam retinere.

QVi ab eodem domino plures res in emphyteusin accepit, potest quasdam derelinquere vt se ab annui canonis præstatione eximat, alias verò retinere. 1 Nisi cõstet vel omnes res simul, & vnica concessione in emphyteusim datas licèt distinctis oneribus, 2 vel plures sub eiusdem canonis onere recognitas fuisse. 3 His enim casibus manifesta domino fiet iniuria si emphyteutæ liceat obligationem diuidere 4 quæ indiuidua ab initio contracta fuit: 5 quod contingeret, si ex eiusmodi rebus emphyteuticariis posset, quibusdam derelictis, alias retinere. *6 Ita senatus* in eadem causa.

1. Tot enim videntur esse obligationes & stipulationes quot sunt res *l scire debemus* 29.D.*de verb. oblig.t. quia dicitur* 12. D.*de evict.*

2. Quo casu nõ est cogẽdus dominus partem recipere quia non fuerat partem duntaxat in emphyteusim concessurus *arg. l. si quis aliam* 46.D.*de solut.l.meor.* 47.§.1.D.*de minor. & quòd si ita* 13.D.*de in diem addict.*

3. Vna enim res intelligitur quæ vnicum & indiuiduum onus habet *l.sed aucbus* 5. §.1.iunct.*l.praced.de legat.*2. Nam ex comparatione oneris interpretamur dispositionem *l. summa* 30.§.*ab heredibus.D.de admin.legat.*

4. *Arg.l.cùm quæritur* 16. *de adm. tut.l.si ita* 39.*de oper. libert.*

5. *arg. l. communi* 7. D. *commun. divid.* Certam enim legem ab initio habuit stipulatio quæ immutari postea non potest *l.vero* 12.§.*pen.D.de solut.*

6. Aut igitur totum onus agnoscat, aut è toto contractu recedat *d.l. cùm quæritur.*iunct. *l.nam absurdum* 7. *D. de bon.libert.* Numquam enim est inducenda diuisio voluntatis *l. eum qui* 18.*in fin.D.de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XXI.

Etiam singularis successor cogitur titulum suæ possessionis edere domino directo si fateatur rem esse emphyteuticam.

NOn solùm is qui fundum accepit in emphyteusim cogitur contractum edere domino directo quandocunque petenti, sed & is qui fundum emphyteuticarium siue emptionis siue alio quouis titulo ab emphyteuta cõparauit: 1 si modò contractum fuisse constet. Nam si negetur, nullum hac parte ius aliud est domini directi 2 nisi vt si id ipsum postea probet, atque ita per calumniam negationem factam esse appareat commisso locus fiat 3 in pœnam doli & mendacij. *5 Ita Senatus* extempore 16. Cal. Iul.1590.

1. *Arg.l.vlt.C. hoc tit.* Editionem enim & exhibitionem petere possunt omnes quorum interest *l.quadam* 9.§.*pen.& vlt. D.de edend.l.3.§.sciendum D.ad exhib.*

2. Licèt enim obligatio personalis non soleat transire in singularem successorem, transit tamen hoc casu ex autoritate statuti de quo dixi *Defin.*8 *& 9 supr.* Et præterea est hoc onus rei non personæ, quia propter rem non propter personam hæc editio facienda est *l.vlt.& tot.tit.C.fin.cons.vel reliq.fund. comp. non poss.*

3. Negatio enim facit rem dubiam *l.vlt.C.quib ad libert.proclam.non licet* quousque actor plenè probauerit suam intentionem *l.4 C.de edend.*

4. Dolus enim & contumacia possessoris locum facit commisso: cùm ad hoc sufficeret etiam sola negligentia & cessatio in solutione per triennium in emphyteusi priuata, per biẽnium verò in ecclesiastica *d.l.2 C.hoc tit.& Nouell.*7.*de non alien.aut permut.*§.*emphyteusim vers.sire autem.* Iul. Clar. *in* §. *emphyteusis quæst.*8.

5. *Arg.l.vl.D.de rei vindic.Auth.item possessor.C.qui potior. in pignor.hab.l.si quis inficiatus* 13. *in princip. D.depos.* Est autem hic casus notãdus, quia regulariter nemo cogitur titulum possessionis suæ ostendere *l.cogi* 11.*C.de petit.hered.*

DEFINITIO XXII.

Oblatio sola canonis annui sine obsignatione impedit ne æstimatio quanti plurimi debeatur.

CAnonem annuum emphyteuticarium ad certam diem certúmque locum ex lege emphyteusi dicta soluere obligatus si congruo loco & tempore 1 obtulerit; non idcirco æstimationis quanti plurimi quandoque præstandæ periculum vereri poterit, quòd recusante solutionem creditore is debitam mercem non obsignauerit. 2 Sola enim oblatio sufficit ad impediendam moram licèt ad eam purgandam non item. 3 Receptissima autem est quamuis mihi suspectissima interpretum nostrorum traditio æstimationem quanti plurimi non nisi ob moram præcedentem peti posse. 4 Porrò de ea oblatione intelligimus quæ ritè facta sit, ita vt creditor nullam recusandæ solutionis causam habere potuerit. Alioqui nec in à mora creditorem constituere poterit, nec debitorẽ à mora liberare. *5 Ita Senatus* extempore 9. Cal. Iunij 1590. pro Antonio Lespine contra D. de Romans.

1. Alioqui oblatio inutilis est *l. qui Romæ 122. in princip. de verb. oblig.* de cuius sententia scripsi *lib. 1. Coniect. cap. 1.*

2. Obsignatio tamen necessaria est ad euitandam pœnam commissi, tum quoque cùm dominus directus est in dolo *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

3. *l. si per te non stat 7.* iunct *l. acceptam 19 C. de usur.*

4. Bart. *ad l. vinum 22. D. de reb. cred. & ad l. 3. §. in hac D. commod.* Dixi *Defin. 15. supr.*

5. *d. l. qui Romæ 122. in princip. de verb. oblig. l. mora 32.* iunct. *l. sciendum 21. & sequent. D. de usur.*

DEFINITIO XXIII.

Laudimia de consuetudine debentur, etiam pro emptione facta sub hasta.

EX publica distractione pignorum quæ sub hasta postulante creditore facta sit receptum est ex inueterata consuetudine vt laudimia debeantur, quamuis ex iuris feudalis ratione numquam ex venditione necessaria qualis illa est peti possint.[1] *Ita tractatum est 7. Id. Nouemb. 1590.*

1. Guid. Pap. *quæst. 411. num. 2.* Ioan. Papon. *lib. 13. tit. 2. §. 22.* Inde est quod ex remissione quæ fit inter socios vel coheredes diuidentes nulla debentur laudimia. Item Guid. Pap. *quæst. 48. in fin.* post Bart. *in l. & ideò. D. de cond. furt.* Est enim illa alienatio prorsus necessaria, cùm nemo cogendus sit stare in communione *l. vlt. C. comm. diuid.* At venditio quæ fit sub hasta cùm intelligatur fieri à debitore non à creditore *l. 1 & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. fit.* non tam ex præcisa necessitate fit quàm ex voluntate debitoris qui hoc mauult quàm aliter soluere. *l. si ob causam 13. C. de euict.* Adde Ranchin. *in annot. ad Guid. Pap. dicta quæst. 48.*

DEFINITIO XXIV.

Meliorationes reddit dominus directus nisi eum emphyteusis vel feudum ad eum redit ex culpa possessoris.

SI quando viudicandi feudi ius domino obtigit, impensas in rem factas quæ necessariam aut vtilem ac permanentem casum habuerunt ante omnia reddere cogitur,[1] habétque vassallus aut qui in eius locum successit ius retentionis, eo nomine. [2] Nimirum si non ex dolo & delicto vassalli feudum apertum sit domino, sed aliter puta defectu masculorum aut agnatorum. [3] *Sine die.*

1. Ne scilicet alioqui eueniat vt ex alterius iactura locupletetur dominus directus contra *l. planè 38. D. de petit. hered. l. iure naturæ 206. de reg. iur. l. nam hoc naturæ 14. de cond. indeb.*

2. *l. si in aream 33. D. de condict. indeb. l. heres 21 D. ad SC. Treb.*

3. Guid. Pap. *quæst. 169.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis quæst. 45.* Vurmser. 1. *pract. 3. obser. 1.* Iunge *l. dominus 55. §. 1. l. colonus 61. D. locat.* Vide eundem Iulium Clarum *in §. feudum quæst. 88.*

DEFINITIO XXV.

Dominus directus, cogitur indicare possessori rem emphyteuticam, etiam ei qui recognouit si is neget se possidere, sed periculo possessoris.

QVod dici solet dominum directum pro emphyteusi agentem contra possessorem non esse cogendum indicare rem emphyteuticariam si is possideat qui ipse emphyteusim accepit aut professus est eiúsve heres,[1] ad eam indicationem pertinet, quam alioqui fieri necesse est priusquàm possessor ad litem contestandam vrgeatur. [2] Nam si lite contestata negetur fundi possessio, &, vt loquuntur, identitas, etsi confines iidé proponantur ex scripto, non eò minus cogendus erit dominus intentionem suam implere, [4] & quidem per testes, quoniam fieri nequit vt per solam instrumentorum exhibitionem & collationem certa fiat rei controuersæ demonstratio. [5] Inter hanc verò & illam indicationem hoc interest, quòd illa non afficit damno vllo aut incommodo possessorem, qui ea facta paratus sit satisfacere. [6] Hæc verò cùm post moram & calumniosam denegationem possessoris fit, [7] adeò ei nocet vt etiamsi alias exceptiones alleget, puuandus tamen sit non tantùm possessione rei in odium pœnámque mendacij, [8] sed & omni alio iure quod in ea ré habuit, singulari quodam emphyteuticarij iuris priuilegio. *9 Ita Senatus* pro D. Marchione d'Aix 17. Calen. Decemb. 1590.

1. De quo scripsimus *Defin. 18. supr.*

2. Neque enim cogitur possessor litem cõtestari priusquàm appareat possideri ab eo rem quæ emphyteuticaria dicitur.

3. Dicente scilicet possessore eam rem quam possideat alienam esse quàm de qua in instrumento recognitionis emphyteuticariæ.

4. Ex regula quæ vult Actorem debere omnimodo intentionem suam implere, alioqui condemnandum esse, *l. 4. C. de ed. dend. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. de probat. l. actor quod assueras 23. C. eod.*

5. Nihil enim vetat confines qui sint reuera diuersi habere tamé eadem nomina scilicet quæ ab hominibus sunt, non à natura *l. 4 de leg. 1.* Bart. *in l. demonstratio D. de condic. & dem.*

6. Fit enim expensis domini propter bonam fidem possessoris *ex reg. l. qui in alienis 42 de reg. iur.*

7. Siquidem post litem contestatam omnes possessores sũt pares *l. sed si lege 25. §. si ante D. de petit. hered.*

8. *Ex l. vlt. D. de rei vindic. Auth. item possessor C. qui potior. in pign. hab.*

9. Ita scilicet constituto iure *in l. 2. & 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Contentio de dominio directo inter plures excusat emphyteutam ne interim cogatur soluere.

QVoties de dominij directi iure inter duos controuersia est, excusatur emphyteuta nec morã cõtrahere videtur si cesset in canonis annui solutione, quandiu mutuo vtriusque consensu aut per sententiam decisum non est vtri solui oporteat: [1] ne accidat vt cùm vni soluerit, ab altero non sit liberatus. [2] Quid tamen si is qui prior egit paratus sit satisdare de eo aduersus quemcumque alium defendẽdo? non faciet ea res meliorem actoris condicionẽ. [3] Alioqui eadem iuris & æquitatis ratione dicendum esset vtroque offerente satisdationem condemnari emphyteutam vtrique debere: [4] quod tamen sani iudicij nemo dixerit. [5] *Ita Senatus 16.* Cal. Decemb. 1590.

1. Requiritur tamen vt possessor offerat se paratum ei soluere pro quo iudicabitur.

2. Is enim demum liberatur qui soluit vero creditori non qui alijs: verus autem creditor hoc casu ille est qui probat se dominum directum.

3. In quo differt hæc species ab illa de qua *in l. penult. D. de petit. hered. l. is à quo fundus 57. D. de rei vindic.*

4. Consentire igitur vel sua sponte debent, vel iudice imminente alioqui se mutuo impediant, *vt in l. huiusmodi 84. §. vlt. de leg. 1. l. inuicem 43 de hered. instit.*

5. Nec enim possunt esse duo domini directi eodem respectu *l. si vt certò 5. §. si duobus vehiculum D. commod.*

DEFINITIO XXVII.

Maior est potestas conuentionis quàm legis in eo vt per cessationem in solutione canonis annuæ res committatur, nec mora purgari possit.

IScui in emphyteusim res cõcessa est ea lege vt si vel vno anno cesset in canonis emphyteuticarij solutione cadat à iure suo,[1] liberúmq; sit domino directo fundi possessionem ingredi propria autoritate,[2] priuandus est emphyteusi ob solam cessationem, etiamsi nulla interpellatio præcesserit. [3] Neque enim admoneri & interpellari debuit, qui ipse emphyteusim ea condicione accepit. [3] Præsertim cùm ea sit quoque emphyteuticarij contractus natura, [4] tametsi expressa cõuentio nulla proponatur. Quãquam hoc casu hactenus melior emphyteutæ condicio est

est, quòd morâ purgare quandocunque potest, dummodo ante litê contestatâ,5 quod tamen interueniente conuentione diuersum est, si non saltem pars aliqua census annui soluta sit. 6 Inde illud etiam fit vt eius qui in emphyteutæ ius successit, siue vniuersali iure, siue singulari melior condicio esse debeat, quàm emphyteutæ, 7 in co nimirum vt non magis cadat à iure suo propter solam cessionem licèt conuentio intercenerit, 8 quàm si nulla interuenisset, quia iustam eius ignorandæ causam habet quandiu admonitus, & interpellatus non est: 9 sed & accedente admonitione & interpellatione citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem, ratio facit vt etiamsi summo iure cum successore agere liceret, legémque cõtractus commissam dicere, 10 ipsi tamen succurri æquum esset ex generali illa edicti clausula: *si qua mihi iusta causa esse videbitur*, 11 cùm is qui in alterius locum succedit iustam hoc ipso habeat ignorantiæ causam vtrum id quod petitur debeatur. 12 *Ita Senatus* in publico auditorio 6. Id. Iulij 1591.

1. Est enim necessaria ista conuentio, alioqui requiritur cessatio per triennium, nec antea cadit emphyteuta à iure suo, etiamsi iurauerit se annuatim soluturum, si credimus Iulio Claro contra communem *in §. emphyteusis quæst.* 8.

2. Est etiam hæc pactio vtilis, alioqui officio iudicis expellendus est emphyteuta non propria autoritate. Clarus *in d. §. emphyteusis quæst.* 11. Varinser. 11. *pract* 34. *ol* 1.

3. *l. 2. vers. neque pretendente C. hoc tit.*

4. Vt scilicet nulla interpellatione opus sit, sed debeat emphyteuta non tantùm offerre, verùm etiam obsignare vt pœnam commissi effugiat *d. l. 2. in fin.*

5. *Cap. potuit de locat. Nouell. 91. vt exact. instant. §. illud quoque vers. qui enim dare voluit.*

6. Solutio enim partis census impedit commissum Guid. Pap. *quæst.* 174.

7. Quamuis dici soleat eiusdem iuris esse successorem cuius fuit autor *l. inuitus* 56. §. *plerumque de reg. iur.*

8. Nihil enim potest mala fide facere is qui nescit se debere, quia ignorantis nulla voluntas est *l. si per errorem* 15. *D. de iurisdict. l. 1. C. de falsi. monet. l. pen. C. de iur. & facti ignor.*

9. Non solùm quòd alieni facti ignorantia semper probabilis sit *l. vlt. D. pro suo.* sed etiam quia vna quæque res præsumitur libera & allodialis *vulg. l. altius* 8. *C. de seruit. & aqua.*

10. Secundùm ea quæ diximus *Desin.* 17. *num.* 2. *supr.*

11. De qua *in l. 1. l. sed etsi* 26. §. *vlt. D. ex quib. caus. maior.*

12. *Vulg. l. qui in alterius* 42. *de re regul. iur.* Ideóque adieci *citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem*, quia cùm instrumentum hoc exhibitum fuit, non potest possessor facti ignorationem obtendere *l. quamquam* 7. *D. ad SC. Velleian. l. 1. §. vlt. D. de action. empt.* Vide Andr. Gayll. 2. *obs. cap.* 48. *num.* 4. & ãnotationes clarissimi Iureconsulti Dionysij Gothofredi *ad leg.* 2. & 3. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex contractu nullo non debentur laudimia, sed ex resoluto & reuocato debentur.

QVamuis ex contractu nullo laudimia non debeantur, propterea quòd nec dominium ex eo transfertur, 1 sicut nec ex contractu sub condicione inito priusquam condicio impleta sit, 2 adeò vt per errorem soluta repeti possint, 3 si tamen venditio aut alia quælibet alienatio constiterit ab initio, ex eáque translatum sit per traditionem dominium, 4 non eò minùs laudimia debebũtur, quòd ex postfacto alienationem illam resolui contigerit, 5 siue fiat ea resolutio interueniente hominis facto licèt necessario puta ex retrouenditione ad quam emptor se obligauerat, 6 siue ex spontanea contrahentium voluntate, 7 siue ipsa etiam iuris potestate, vt puta susceptis ab eo liberis qui bona sua extraneo donauerat. 8 Nam quemadmodum huiusmodi reuocatio non retrotrahitur ad tempus donationis, vt ex eo apparet quòd fructus medio tempore perceptos restituere donatarius non cogitur; 9 ita fieri non potest vt semel debita laudimia ob solam donationis resolutionem deberi desinant. 10 Vt enim perpetuò debeantur, sufficit semel translatũ fuisse dominiũ ex ea causa, quæ sui naturâ poterit esse perpetua, 11 cùm sola dominij translatio illa sit quæ laudimiorum præstandorũ obligationem parit. 12 At si donatio nulla ab initio fuit fortè quòd inter coniuges facta 13 nec iuramento firmata, 14 aut iurata quidem, sed non insinuata, 15 consequens est vt laudimia nulla debeãtur. 16 *Ita Senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. contra Priorem monasterij de Talloire.

1. Quia quod nullum est, effectum nullum producere potest, *l. filium* 20. D. *de bonor. poss. contr. tabul.* Vide Steph. Bertr. *cons.* 45. *vol.* 1.

2. Guid. Pap. *con.* 116. *in* 1. *dub. ex not.* per Bart. *in l.* 4. *aliàs l. si ex duobus* §. *sed & Marcellus.* D. *de in diem addict.*

3. *l. cuius per errorem* 53. *de reg. iur. & tot. tit. D. de condict. indeb.*

4. Transfertur enim dominium per traditionem quoties iusta & habilis causa præcedit *l. numquam nuda* 31. iunct. *l. traditio* 20. D. *de acquir. rer. domin.*

5. Quia resolutio contractus non facit quin verum fit dominium aliquando translatum fuisse *d. §. sed & Marcellus.* laudimia verò debentur ob translationem dominij *l. vlt. C. hoc tit.*

6. Iacob. de sanct Georg. *in tract. de reydis col.* 20. *vers.* per prædicta infertur post Bald. & Ang. *in l. ab emptione* 58. *de pact.* licèt contrà sentiat Ioan. Faber *in l. vlt. D. commun. de legat.* quem refert & sequitur Chassan. *in rubr. de censes* §. 1. in verb. *Lhouds num.* 15. & §. 7. *num.* 5.

7. Specul. *in tit. de locat.* §. *nunc antiqua vers:* 96. vbi etiam Ioan. Andr. Chassan. *in rubr. de droicts & appert. à gens mariés* §. 1. in verb. *contract entre vifs. num.* 5.

8. *Ex l. si vnquam* 8. *C. de reuoc. donat.*

9. Ioan. Bernard. Dias. *reg.* 218. *limit.* 13.

10. Semel enim commissa stipulatio resolui postea numquã potest *l. euicta* 16. §. *si seruum l. habere* 57. *in fin. D. de euict.*

11. Nam nec solet dominium transferri ex causa temporali *l. 1. D. de iur. dot.* vbi & Cuiac. notat.

12. *l. vlt. C. hoc tit.*

13. *l. 1. D. tot. tit. de donat. in. vir. & vxor.* D. & C.

14. Hoc enim iure vtimur vt huiusmodi donationes confirmentur *cap. cùm contingat extr. de iureiur.*

15. Quia iuramentum supplet quidem defectum iuris rationis legalis, sed non statutariæ.

16. *num.* 1 *supr.*

DEFINITIO XXIX.

Etiam ex donatione debentur laudimia, nisi vbi contraria viget consuetudo.

QVæsitum est inter veteres, an ex valida donatione laudimia debeantur. Et magis communiter placuit deberi, 1 non secus ac ex alia qualibet trãslatione dominij. 2 Idque statuto Sabaudiæ cautum est. Sed hoc ita intelligi debet, si non in contrarium vigeat loci inueterata consuetudo. 3 Nam apud Sebusianos meos obtinuit vt nulla debeantur. Alij sunt apud quos debentur quidem sed non nisi dimidiata, sicut & ex permutatione in tota ferè Sabaudia; vt & apud Delphinates. 4 Igitur cuiusque loci consuetudo spectanda seruandáque est. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæst.* 48. & *cons.* 162. incip. *consului vers. ad sextum.*

2. *l vlt. vbi not. C. hoc tit.*

3. Consuetudo enim seruanda est, *l. venditor* 13. §. *si constat* D. *commun. præd.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus comprobet cõsuetudo *l. imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.* Obserua tamen etiam de iure differentiam esse inter donationem & cæteros cõtractus quòd donari res potest etiam irrequisito domino, non autem vendi, alitérve alienari. Guid. Pap. *quæst.* 46.

4. Guid. Pap. *quæst.* 92.

DEFINITIO XXX.

Laudimia in subhastationibus debentur ei qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis non ei qui tempore elapsi sequestris.

ELeganter disputatum est, bonis debitoris sub hastâ venditis, subsecutáque missione in possessionem eo tempore quo directi dominij fructus 1 ad te ex cõductione pertinebant, si sexto post mense iidem fructus finito conductionis tuæ tempore ad me pertinere cœperint, vtri ex nobis laudimia debeantur. Et plerisque placebat tibi deberi, propterea quòd sola dominij translatio facere possit vt debeantur: 2 negari autem non possit quin ab

ipso expeditionis instanti iudicialis illa venditio perfecta sit, adeoque trãslatum ex ea dominiũ, posteaquam generali ferè locorum omnium consuetudine & eo iure municipali quo vtimur obtinuit vt per solam calami traditionem possessio translata intelligatur, 3 & consequenter per possessionem dominium. 4 Idque euidenter ex eo apparere, quòd à die expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinẽt, non alio vtique quàm dominij iure perinde acsi debitor ipse vendidisset. Quòd si sola calami traditio non sufficeret ad possessionis & dominij translationem, ipsa saltẽ missio in possessionẽ quæ realis traditionis loco est sustinere deberet. 7 Quò respexisse ij videntur quibus nostrum municipale sic constituerunt vt sex illi menses intra quos licet debitori bona redimere quæ vendita sub hasta fuêre, non à die expeditionis currant, vt antea ex vetere statuto currebant, sed ex die ipso missionis in possessionem. 8 Nec est contrarium quod plerisque iuris locis traditum est neque dominium neque possessionem transferri ex primo decreto sed tantùm ex secundo. 9 Pragmaticorum enim error ille est, quòd bonorum sub hasta vẽditorum expeditionem primo decreto comparant, cùm tamẽ dominij nõ custodiæ causa bona vẽdantur: 10 sicuti neque secundo decreto similis est ea iudicis sententia quã nos decreti interpositionem appellamus: 11 quandoquidẽ nullomodo necessaria est, nullúsque vtilitatis si subhastationes ritè rectéque peractæ sint. 12 Sufficit enim elapsum semestre vt redimendi ius debitori adimatur. 13 Planè si quid in subhastationum forma peccatum sit, facit interpositio decreti propter autoritatem rei iudicatæ vt ritè, & solenniter acta omnia existimentur. 14 Multò minùs autem ad rem faciet si quis obiciat, venditiones huiusmodi quæ sub hasta fiunt videri condicionales propter ius redimendi quod intra sex menses competit, condicionalium autem venditionum naturam illam esse vt ante condicionis euentum imperfectæ habeantur, obídque nec priùs laudimia ex ijs vlla debeantur. 15 Nam permultũ interest vtrum venditio sub condicione contrahatur, an verò purè contracta sub cõdicione resoluatur, 16 vt cernere est in venditione quæ fit sub pacto legis commissoriæ 17 aut additionis in diem. 18 Hæc autem quæ sub hasta fit, procul dubio pura est, tametsi resoluenda sub ea cõdicione si intra sex menses bona redimantur. 19 Non igitur eò minùs laudimia debebuntur, propter translationẽ dominij. 20 Quemadmodum & si debitor ipse venderet sub pacto de retrouendendo laudimia deberẽtur, 21 adéque duplicia fecura quandocunque retrouenditione 22 nisi vbi consuetudo contraria obtinet. 23 Atque ita sæpius à Senatu nostro pronunciatum quod ad causam retrouenditionis attineret, plerique ex Dominis Senatoribus referebant. Quidam tamen in proposita quæstione contrà sentiebant, laudimia nimirum secundo conductori deberi non primo. Mouebantur quòd longo apud nos vsu receptum videbant vt ex subhastationibus quantumuis perfectis & absolutis nulla nisi post elapsos sex illos menses laudimia debeantur, 24 ijs verò elapsis non duplicia sed simplicia præstentur. Ex eo namque vel maximè apparet non esse rectam in omnibus conuentionalis & iudicialis venditionis, itémque statutariæ & conuentionalis redemptionis comparationem. 25 Inde portò inferebant, laudimia quæ non debentur nisi post elapsum semestre, 26 ei demum deberi qui eo tempore iura fructúsque dominij haberet, quasi tum solùm impleta condicione non venditionis quam ab initio purè contractam fuisse sanè fatendum est, sed debiti laudimiorum. 27 Cúmque ea condicio si debitor intra sex menses redimere nolet sit merè potestatiua, tum etiam cùm debitor pecuniã nullã habet ex quapossit soluere, 28 succedit iuris regula quæ non patitur vt cõdicio potestatiua vnquã retrotrahatur in præiudicium illius cui interea, & medio tempore ius quæsitum est: quòd in condicione casuali vel mixta non similiter obtinet. 29 Sed eos posteà subtiliùs cogitantes in contrariam sententiam illud reuocauit, quod verè dici nequeat ius vllum petendorum laudimiorum medio tempore quæsitum esse secundo creditori. Quippe qui eo tantùm instãti ius aliquod habere incipiat quo sextus mensis omnino præterierit. 30 Priùs enim est vt impleatur condicio quæcunque tandem illa sit, quàm vt ob eam impletam ius vllum acquiratur. 31 Atqui vltimo sexti mentis instanti cõdicio illa impletur sub qua laudimia certum erat debitum iri, si debitor non redimeret. 32 Neque enim potest redemptio fieri in instanti cùm requirat non modò nam. rationem exparte redimentis, verùm etiam retrocessionem exparte retrouendentis, 33 Ergo nihil est quod impediat, quominùs condicio illa quamuis potestatiua retrotrahatur ad tempus subhastationum, 34 ac proinde priori non posteriori domino aut conductori laudimia debebuntur. 35 Nam vltimum illud instans quo impletur condicio illa negatiua si debitor non redemerit non septimo mensi cõputandum est sed sexto: Exẽplo eius quod dicimus vltimum instans vitæ quod ipsum instans mortis appellatur, non morti computandum esse sed vitæ, quia mortuus non moritur sed viuus. 36 *Ita Senatus* in causa Francisci Louys & N. Portal 4. Id. Decemb. 1592.

1. Quo fructuum nomine certum est laudimia contineri quia nascuntur & renascuntur pro alienationum diuersitate *ar. l. fructus 7. alàs l. diuortio §. si vir D. solut. matrim.* Dixi *Defin* 1. *num.* 17. *supr.*

2. *l. vlt. C. hoc tit.*

3. Gaid. Pap *quæst.* 22.

4. *l. 1. l. per procuratorem 8 C. de acquir poss.*

5. Fructus enim acquiruntur non iure feminis sed iure soli *l. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*

6. Factum enim iudicis aut apparitoris hoc casu est factum partis *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. fit.*

7. *l. non est mirum 26. §. 1. D. de pignor. act.*

8. Quasi ante illud tempus amiserit quidem debitor suam possessionem scilicet per pignoris capionem quam nos leuationem appellamus, sed tamen non sit emptor adhuc factus possessor.

9. *l. 5. in princip. l. si finita 15. §. Iulianus D. de damn. infect. l. cùm legatorum 12. quib. ex caus. in poss. eat.*

10. Cùm è contrario ex primo decreto bona non dominij, sed custodiæ causa possideantur *leg. is cui 5. in principio D. ut in poss. legat.* Iunge *l. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.*

11. Quæ nihil aliud est quàm pronunciatio quæ sit causa cognita de validitate subhastationum.

12. Nisi hactenus vt de illarum validitate dubitari non possit quia res iudicata pro veritate habetur *l. res iudicata 207. de regul. iur.*

13. Nempe si neque in materia neque in forma subhastationum peccatum sit.

14. *d. l. res iudicata* & ideo hoc casu necessaria est alienario.

15. *l. necessariò 8. D. de peric. & om. rei vendit. dixi defin. 28. num. 2. sup.*

16. Vide Purpur. *in l. 2. §. appellata D. de reb. cred. num. 33.* Socin. *cons. 70. num. 10. vol 4.* Boer. *quæst. 5. num. 25.*

17. *l. 1. D. de leg. commiss.*

18. *l. 2. D. de in diem addict.*

19. Quod redimendi beneficium competit ex sola autoritate statuti.

20. *d. l. vlt. C. hoc tit.*

21. Quia pactum de retrouendendo non impedit dominij translationem *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.* Quid autem interest an redimendi ius competiturum sit ex pacto an ex statuto.

22. Quia duplex traditio necessaria est *l. ab emptione 58. D. de pact.* & consequenter duplex dominij translatio intercuenit.

23. Est enim seruanda consuetudo vt dixi *defin. praced.*

24. Quamuis laudimia debeantur ob translationem dominij, dominium autem transferatur in eum qui sub hasta emit, priùs quàm semestre elapsum sit.

25. Venditio enim quæ fit ex autoritate statuti recipit interpretationem & suas conditiones ex ipso statuto, conuentionales verò non nisi ex partium voluntate & ex iure communi *argum. leg. in conuentionalibus 52. D. de verborum obligat. l. si finita 15. in princ. D. de damn. infect. l. in prætorij 9. de præst. stipulat.*

26. Et in hoc nimirum errabant quia sine laudimia debentur ex die translati dominij, licèt non possint peti ante sex mẽses elapsos, fauorem nimirum debitoris cui totum illud medium tempus ad soluendum indulgetur, Simile quiddam est in *l. in bello 12. §. si quis seruum & l. si patre 15. D. de capt. & passim.*

27. Qua

27. Quasi nihil vetet venditione esse puram, laudimia verò sub condicione deberi.

28. Quia difficultas solutionis recedit ab impedimento naturali & pertinet ad facultatem dandi *l. continuus* 137. §. *illud D. de verb. oblig.*

29. *l. qui balneum* 9. *l. potior* 11. *l. Claudius* 16. *D. qui potior. in p. gn. hab. l. si partem* 9. §. *vlt. D. quem fernus amitt.*

30. Vide Purpur. *in simili ad l.* 2. §. *appellata in fin. D. de reb. cred.*

31. *l. si qui de condic. instit. l. condicionibus* 5. *D. de condic. & demonstr.*

32. Tunc enim impletur cùm incipit certum esse redemptionem intra tempus fieri amplius non posse, vt *in* § *si filius* 16. *D. de liber. & posthum. l. vlt. D. de condit. instit.*

33. *l. ab emptione* 58. *D. de pact. l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

34. Tanto magis quòd ista condicio si qua sit negativa est, ideóque sicut solo temporis lapsu impletur, ita facilius retro trahitur.

35. Siquidem lapsus sex mensium non inducit translationẽ dominij, sed tantùm irrevocabilem eam, quæ alioqui erat in id vsque tempus revocabilis.

36. *d. l. vlt. de condic. instit. l. qui duos* 18. §. 1. *D. de manum. test.*

DEFINITIO XXXI.

Laudimia soluta ei cui nulla debebantur, non eo minus exigi possunt per eum cui debentur.

AT quoniam priori conductori soluta laudimia proponebantur, non deerant qui putarent vel hac vna ratione repelli posse posteriorem, qui ab eodem emptore pro iisdem bonis laudimia peteret, tametsi alioquin ad eum non ad priorem pertinere laudimia debuissent, 1 Exemplo eius quod traditum est si quis ob promissionem de vendendo laudimia perceperit quæ non debebantur, tum sequatur venditio traditióque non alia peti posse laudimia & præcedentem licet indebitam solutionem sufficere. 2 Sed non sunt hæc similia. Id enim tũ obtinet, cùm ex promissione de vendendo laudimia accepit ille ipse, cui nunc ex secuta venditione deberentur. 3 In quo nec ipsi nec alij vlli fit iniuria, si quod prius indebitum fuit postea factum debitum in eam causam imputetur ex qua deberi cœperit. 4 Nos verò eum casum tractamus in quo posteriori conductori sanè fiat iniuria si hoc solo prohibeatur à petitione laudimiorum sibi debitorum, quòd ea conductor alius indebitè ac sine causa perceperit. 5 Non enim solutio alij facta quam cui debetur liberare debitorem potest. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ne duplici præstatione nouus possessor oneretur, & ne bis soluere cogatur *arg. l. si vrbana* 55. *de condict. indeb.*

2. Ita Iacob. de sanct. Georgio *in tract. de reydis nu.* 38. & 39.

3. Facilius enim est vt mutetur causa solutionis in persona eiusdem creditoris quàm si ipsa creditoris persona mutetur *arg. l. Iulianus verum debitorem.* 60. *de cond. indeb.*

4. Nam & species lucri est liberari ab obligatione *l. si pupilli* 66. *infr.* D. *de solut. l. species* 11. *D. de accept.*

5. *d. l. si vrbana.* ibi: *ob indebitum ei tenebitur de condict. indeb.*

6. *l. nihil interest* 4. *l. inuito* 12. *C. de solut.*

DEFINITIO XXXII.

Remedia possessoria quæ competunt emphyteutæ turbato in sua possessione aut spoliato, dantur etiam domino directo siue cessionem aliquam habeat siue nullam.

POtest dominus directus agere remediis omnib. possessoriis, quibus posset emphyteuta siue ad retinendã siue ad recuperandam possessionem, si emphyteuta vel turbatus fuerit vel spoliatus. Interest enim procul dubio domini directi qui ipse in emphyteutæ persona turbari spoliarive intelligitur. 1 Itaque cùm emphyteuta quidam spoliatus cessisset domino directo ius omne quod habebat recuperandæ possessionis aduersus spoliatorem, visum est non posse obiici vicium cessionis quasi factæ in potentiorem aut vexandi animo, nec eo minus concedendam ex cessione actionem, quæ & citra cessionem esset competitura. 3 Nam nec dubitatur quin ius recuperandæ possessionis siue ex ciuilibus siue ex pontificiis constitutionibus, 4 vt & alia ferè omnia, cedi possit. 5 *Ita Senatus* pro R. D. Archiepiscopo Tarentasiensi contra hæredes D. Michaelis Thierry iuridici maioris Tarentasiæ 4. Id. Aug. 1592.

1. Ioan. Faber *ad l. cùm aliquid* 8. *num.* 2. *C. vbi caus. fis. al.* post Specul. *in tit. de caus. poss. & propr.* §. 1. *vers. & sciat.* Citans *cap.* 1. *extr. de iniur. l.* 1. *C. commun. de vsucap. l. serui* 15. *D. de appellat.*

2. Dixi *Defin.* 7. *supr. de hered. vel act. vendit.* vbi vide.

3. Quid enim potest interesse spoliatoris, quem æquè possit conuenire dominus directus etiam citra cessionem.

4. Scilicet ex remedio quod hodie omnium vsitatissimum est *Can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

5. Andr. Tiraq. *in tractatu de retract. gentilit.* §. 26. *in verb. le conuentionel glos.* 3. *num.* 18.

DEFINITIO XXXIII.

Emphyteuta ab alio spoliatus citra factum & consensum domini directi perinde annuum canonem soluere legitur.

NOn est iusta causa denegandæ solutionis canonis emphyteuticarij, ex eo solo quòd emphyteuta dicat probétque se ab alio spoliatum si non ipsius directi domini factum spoliationi causam dederit 1 aut consensus illius interuenerit. 2 Nam cùm emphyteuta ordinario iuris remedio sibi consulere possit ad reuocandam possessionem, 3 per eum stare videtur quominus possideat, si ob id tantum desierit possidere quod fuerit spoliatus. 4 Sicut enim rem ipsam ita & possessionem habere videtur qui actionem habet ad eam persequendam. *Ita Senatus* in eadẽ causa Iunge defin. 9. de hæred. vel act. vendit.

1. Quod enim propter aliquem intelligitur nisi damnum ab ipso etiam ignorante inflictum intelligitur *l. si merces* 25. §. *culpa autem D. locat. l penult. in princ. D. solut. matrim. l. si is cum quo* 20. *D. commun. diuid.*

2. Culpa enim non caret qui sciuit nec prohibuit si potuit prohibere *l. item quæritur* 13. §. *exercitu D. locat. l.* 2. §. 1. *D. de nexal. act. l. adigere* 6. *in princip. D. de iureiur. Notat. in l. culpa caret* 50. *de reg. iur.*

3. *l. vlt. C. de action. empt.*

4. *l. is qui actionem* 15. *D. de regul. iur.*

DEFINITIO XXXIV.

Feuda etiam recta & propriè feuda possunt hodie alienari ex causa dotis.

QVod iure feudorum obtinet, vt feuda recta & propria non possint alienari ne quidem ex cãusa dotis, 1 apud nos abrogatum est non solum statutis diuæ Yolandæ Augustæ & Philiberti ducis nostri. Sed etiam generali consuetudine nobis cum Gallis communi per quam feuda redacta sunt ad instar patrimoniorum. 2 Nec aliud est tametsi ad legis prohibitionem ipsa quoque testatoris prohibitio accesserit, siue generalis sit, quia causa dotis tanquam necessaria excepta esse intelligitur; sicut & cæteræ omnes alienationes necessariæ. 4 Siue specialis, quoniam contra bonos mores esse crederetur, quasi per quam matrimonij contrahendi facultas impediretur. 5 Si non alia essent bona quæ congruæ doti constituendæ sufficerent. Quandiu enim alia sunt ex quibus dos constitui possit non magis permittendum est vt constituatur ex feudalibus, quàm vt ex iis quæ fideicommisso obstricta proponerentur. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4. infr. Commun. de legat.

1. §. *donare tit. 9. qualis olim poter. feud. alien in vsib. feud. lib. 2.*
2. Dixi *Defin* 8 *num. 1. & 2 supr.*
3. Et omnium fauorabiliſſima propter publicam vtilitatem *Auth. res quæ C. commun. de legat. l. mulier 22. §. cùm proponeretur de legat. 2.*
4. *l. alienationes 13. D famil. erciſc. l. filiusfamilias 114. §. diui 2. de legat. 1.*
5. Vix enim eſt vt reperiatur qui velit vxorem ducere ſine dote *l. 1. D. ſolut. matrim. dict. §. cùm proponeretur.*
6. Guid. Pap. *queſt. 96.*

DEFINITIO XXXV.

Feudum datum ea lege vt nullo modo poſſit alienari ne quidem ex cauſa dotis eſt omnino malienabile & quod in eius vicem datum fuit.

QVid tamen ſi Princeps ab initio & cùm feudum concederet eam legem dixerit vt ne quidem ex cauſa dotis alienari vnquam poſſet? Contractus lex vtique ſeruanda erit. 1 Nec tantùm ſi de eo feudo agatur, quod illa lege conceſſum ſit, ſed etiãſi de alio quod in locũ ipſius fuerit ſubrogatum. 2 Nam etſi ponas in vicem feudi Pedemontani ſubſtitutum ſiue ex permutatione ſiue qua alia ratione feudum Sabaudicum ita vt iiſdem legibus eodémque iure poſſideretur, dubitari non poteſt quin ſubrogatum eius naturam induat pro quo ſubrogatum eſt. 3 Itaque primæuam propriámque feudorum naturam retinebit, quemodo feuda omnia quæ ſunt apud Pedemontanos. 4 Sed & eo caſu quo feudum alienari poteſt ex cauſa dotis aut alia eiuſmodi, æquiſſima eſt ſententia exiſtimantium non niſi vocato Principe & agnatis permittendam diſtractionem, vt cæteris emptoribus eadem oblata condicione ſi velint præferantur. 5 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 1. C. hoc tit. l. 1. § ſi conuent. D. depoſit l. ei fundo 19. D. de ſeruit. l. venditor 13. D. commun. prad.*
2. *arg. l ſed quod in le 71. de legat. 2.*
3. *Vulg. l. ſi enim 10. §. qui iniuriarum D. ſi quis caution.*
4. Non enim ſunt redacta illa ad inſtar patrimoniorum vt in Gallia & in Sabaudia.
5. *arg. l. vlt. C. hoc tit. l. cùm bona 16. D. de reb. auctor. iudic. poſſid. alia l. 1. de priuileg. credit.*

DEFINITIO XXXVI.

Diminuta re emphyteuticaria penſionis quoque diminutio fieri debet ſi ſoluatur propter fructus non propter vtile dominium.

CErtum eſt, quandiu aliquid ſupereſt ex re feudali vel cenſuali vel emphyteuticaria, totius oneris ſine diminutione præſtandi neceſſitatem ſupereſſe, tametſi nihil vtilitatis poſſeſſor ex ea re percipiat, 1 nec aliter liberari poſſeſſorem quàm ſi vel tota re cedere paratus ſit 2 vel tota res perierit. 3 Sed tamen non eſt id perpetuum. Nam ſi tale onus ſit ex cuius grauitate & cõparatione cũ annuo reditu, appareat locationem potiùs iuſta mercede factam, quàm feudalem, vel cenſualem vel emphyteuticum contractum, poſſeſſori vtique ſuccurrendum eſt, hactenus nimirum vt vel à cenſus ſolutione prorſus liberetur, vel remiſſio aliqua mercedis ei fiat arbitrio boni viri. 4 Nec ad rem faciet, quòd contractus verba non ſonent in locationem. Semper enim & in omnibus contractibus ſequimur id quod actum eſt, 5 nec tam nomen conuentionis inſpiciendum eſt quàm natura & condicio negotij, quod geritur. 6 Conſtat autem hoc potiſſimùm differre contractum locationis ab emphyteutico, quòd qui dat in emphyteuſim præſtare tantùm patientiam tenetur, non etiam vt emphyteuta vtatur fruatur. Niſi fruendi impedimentum ex eo proficiſcatur quòd emphyteuſeos eo modo conſtituendæ ius habuiſſe negetur is qui conſtituit. Iuris enim non etiam facti euictionem præſtare dominus directus debet. 7 Qui verò locat non tantùm ad id tenetur vt patientiam præſtet, ſed etiam ad faciendum vt conductori liceat vti frui 8 ſiue iure ſiue iniuria ſiue per vim alterius ſiue per ipſam rem fiat vt frui prohibeatur 9 *Ita Senatus* pro D. Antonio de Brueil, Barone de l'Iſle contra hæredes Franciſci Derchet Prid. Id. Nouemb. 1591. Et iam antea vt quidam referebant pro Canonicis ſanctæ Mariæ de Mouſtiers contra R. D. Archiepiſcopum Tarentaſienſem.

1. *l. 1. in fin. C. hoc tit. & ibi omnes* Iul. Clar. *lib. 4. ſentent §. emphyteuſis queſtion. 4.* Andr. Gayll. *lib. 2. obſer. pract. cap 23. num. 23.* Idem obtinet in annua penſione aſſignata ſuper aliqua re quæ poſteà ſit diminuta. Nec enim eò minùs integra penſio peti poteſt. Guid. Pap *queſt. 8. per l. Lucius Titius. 9. de alim. & cibar. leg.* poſt. Ioann. Fabr. *in l. ſi quis argentum in princ. C. de donat.*
2. Secundùm ea quæ diximus *Defin. 11. ſupr. hoc tit.*
3. Vnde illud vulgare noſtrorum brocardicum *ſi pereat tota liberabitur emphyteuta.*
4. Bald. *ad l. 2. col. 3. verſic. quæro an propter ſterilitatem C. hoc tit. vide l. 1. vbi D. de ſuperficie b.* Petr. Auchar. *3. qua, l. 78. num. 2.*
5. *l. ſemper in ſtipulationibus 34. de regul. iur.*
6. *l. 3. & paſſ. C plus valer. quod agit. l. cum ſecundus 5. §. 1. & l. ſeq. D. de diſtract. pignor.*
7. Dixi *Defin. 33 ſupr.* vbi vide.
8. *l. ex conducto 15 §. 1. & ſequ. in fin. D. locat.*
9. *Iaſ. & cæteri ad l. 1. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVII.

Non liberatur emphyteuta per rei emptionem quæ paulatim contigit per negligentiam poſſeſſoris.

SEd quod proximè diximus liberari emphyteutam ſi tota res perierit, ita accipiendum eſt ſi caſu fortuito & vno impetu fortè chaſmate vel inundatione perierit, 1 non ſi paulatim & per negligentiam poſſeſſoris, qui ſi in ripa munienda aut protegenda inſula fuiſſet, vt eſſe debuerat, diligentior ſeruare rem potuiſſet. 2 Itaque cùm quidam in emphyteuſim accepiſſet molettrinam quæ poſteà vetuſtate & per poſſeſſorum iniuriam ita erat collapſa vt nihil ex priſtina facie, ſolum tamen ſupereſſet, Placuit condemnandos nihilominus poſſeſſores ad annui canonis præſtationem: ſufficit enim extare ſolum 3 & ius fluuij ac conſequenter reædificandi facultatem. 4 Quænam enim alia ab initio cauſa fuit conſtituendæ emphyteuſeos niſi vt viliſſima quæque res & nullius momenti vel vſus aut precij modici ſumptibus emphyteutæ melior fieret. 5 Qua ratione nec malè à pleriſque meliorationis contractus appellatur, 6 cui & illud quoque conſequens eſt quod iam ſuprà monuimus. 7 Vt quãuis emphyteutæ liceat rem derelinquendo immunitatem canonis conſequi. Id tamen ei permittendum non ſit ſi rem deteriorem velit relinquere quam ipſe aut ij à quibus haberet accepiſſent dummodo per eorum culpam & negligentiam ea deterioratio contigerit. Rurſus vt impenſas ad rem meliorandam factas reposcere non poſſit emphyteuta qui rem derelinquit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Idem ſi qua alia vi maiore qui reſiſti non potuerit.
2. Nullum enim hoc caſu damnum ſentire videtur emphyteuta qui ſentit ex propria culpa *l. quod quis 203. de reg. iur.*
3. Si quidem ſolum pars eſt ædificio & quidem maxima *l. qui res 98. §. aream D. de ſolut.*
4. *l. quominus vbi vulgo notant D. de fluminib.*
5. Nam etſi quod commodum accedat rei emphyteuticariæ per alluuionem id ad emphyteutam pertinet. Iul. Clar. *in §. emphyteuſis quæſt. 41.* debet igitur cum hoc commodo compenſare incommodum ſi quod accedit *arg. l. 1. §. vlt. D. de aquâ & aquæ pluu. arcend.*
6. *l. vlt. vbi notat. in princ. C. hoc tit.*
7. Dixi *Defin. 11. num. 6 ſupr.*
8. Quemadmodum ſi per dolum aut culpam ſuam amitteret rem emphyteuticariam de quo ſcripſi *Defin. 24. & 15. ſupr.*

DE FI-

DEFINITIO XXXVIII.

Confirmatis quandocumque subhastationibus laudimia debentur ei qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi.

QVod Senatus noster facere solet vt ex causa proroget solutionis tempus debitori cuius bona sub hasta vendita fuerunt, détque illi ius redimendi etiam post elapsos sex menses quos in eam rem posterioribus Principũ nostrorũ statutis præscribi placuit vt puta si egregia quãtitas sit quæ debetur quam non facilè explicare debitor possit: aut si inter consanguineos agatur, vel si quo alio modo peccatum sit in forma & solennitate subhastationum: aut denique si longè pluris sint bona capta pignori, quàm fuerit in debito. 4 Id inquam nó facit quominus redemptione nulla secuta teneat subhastatio viréque suas exerat, perinde acsi ea prorogatio data nó esset. Idéque & laudimia debebuntur ei qui addictionis &, vt loquuntur, expeditionis tempore dominus directus fuit aut à domino directo causam habuit, non illi qui eo tempore quo iudicatum est. 5 Nec aliud erit tametsi subhastatio aliquo vicio laboret. Quamuis enim quoties actus aliquis nullus & inualidus cõfirmatur, confirmãtis potiùs quàm confirmati rationem haberi oporteat. 6 Id tamen in proposito locum habere non potest quoniam subhastatio quantumuis nulla dummodo pro debito facta sit, tenet, ac consequenter necessariò confirmanda est si debitor nõ offerat & soluat, aut obsignet id quod debet. 7 Itaque ad tempus factæ addictionis semper retrotrahi debet confirmatio quandocumque sequatur. 8 Quemadmõdum & si missioni in possessionem quæ post expeditionem fit siue debitor siue alius quispiam frustrà intercesserit, semestre quidem illud tempus quod currit à die duntaxat missionis in possessionem inter. à non currat. 9 Sed tamen quandocunque secuta missionis confirmatione, dominium iam inde à die expeditionis in emptorẽ translatum intelligetur, eique fructus omnes si quos medio tempore debitor perceperit, restitui oportebit. 10 *Ita Senatus* pro Francisco Louys contra Franciscũ Porral, in ea ipsa causa de qua supra SC. 30. & seq 4. Id Decemb. 1592.

1. Nec enim semper numeratio totius debiti est in expedito *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.* Iunge *l. si debitori* 21. *D. de iudic.*

2. Nam & consanguinitatis ratio habenda est vt *in l. cum bona 6. de reb. auctor. iudic. poss. alias l. 1. de priuil. cred.*

3. Omissio enim formæ vitiat quidem actum, sed ita tamẽ vt non liberet debitorem, qui nec potest nullitatem obiicere aduersus subhastatiónes pro debito factas, nisi prius offerat debitum. Idque tam ex iure quàm ex stylo Senatus nostri.

4. Nã & statuto nostro diserté cautum est ne possit pignus capi quod excedat duplum debitæ quantitatis.

5. Iudicatum enim nullum ius nouum tribuit sed quod iam est declarat. Vide quæ scripsi *defin. 30. supr.*

6. *Ex notat. in cap. cum ecclesia de caus. poss. & proprie.*

7. Nam & nullitati si non causam certè occasionem dedit factum debitoris, qui si soluisset quod debebat nulla fuisset facta subhastatio nec proinde in subhastationis forma peccatum fuisset: dixi *num. 3. supr.*

8. Initio scilicet inspecto vt *in l. 3. §. scio. D. de minor.*

9. Quia intercessio etiam iniusta remoratur vim executionis si modo talis sit intercessio quæ per executorem admitti debuerit. Quid enim si debitor iam condemnatus intercesserit, & eam intercessionem apparitor malè admiserit. Habenda est pro non facta. Et ita Senatus pronunciauit pro Comite Pótisualium contra D. Romagniali mense Martij 1604.

DEFINITIO XXXIX.

Per diuisionem feudi emphyteuticarij inducitur diuisio pensionis. Et ad quid hoc casu dominus directus teneatur.

DIuiso fundo emphyteuticario pensionis quoque onus inter possessores diuidi necesse est. 1 Nec tantùm si in personam, sed & si in rem agatur, 2 si modò pro certis & æquis partibus, non etiam pro regionibus duntaxat diuisus fundus fuit. Alioqui inter condiuisores eorúmque non domini sumptibus & diligentia diuidi pensio debebit: nec aliud quicquam præstare dominus cogetur, 3 nisi vt instrumenta emphyteuticaria in re præsenti, & vt pragmatici loquuntur super loco exhibeat per manus notarij & commissarij ad excipiendas conscribendásque possidentium professiones constituti. 4 In qua pensionis diuisione facienda si negligentiores sint condiuisores, hactenus negligentiæ suæ pœnas luent, vt singulorum partes pro rota pensione interea velut pignoris iure capi possint. 5 Ita extempore tractatum est pro Illustri D. Carolo Emanuele de Seyssel Marchione d'Aix contra N. Alexandrum Gallay Idib. Decemb. 1592.

1. Dixi *Defin. 10. supr.* vbi vide.

2. Qui tamen casus maiorem habet dubitationem quoniã in rem agitur per hypothecariam quæ indiuidua est. *l. rem hereditariam 65. D. de euict.* Sed hoc casu diuidua est, vt & in specie *l. 1. C. commun. de legat.*

3. Dixi *in dict. Defin. 10. num. 7. & 8.*

4. Aliud est in exhibitione illa oculari quam dominus directus tenetur facere suis expensis, de qua diximus *Def. 18. supr.*

5. Quandiu enim diuisio facta non est, ius canonis annui est indiuiduum *l. communi 7. D. comm. diuid.* Simile quiddam est *in l. tale pactum 40 § post diuisionem D. de pact.* Vide Guid. Pap. *quæst. 176.* Manuel. *in sua praxi, tit. De locat. num. 18.*

DEFINITIO XL.

Sola oblatio canonis annui facta in iudicio impedit moram.

IS à quo annuæ pensitationes per iudicem petitæ sunt pro fundo emphyteuticario, si dicat paratum se soluere nec tamen soluat, moram contrahere non videtur: 2 ideó que nec condemnandus est ad æstimationem quanti plurimi, 3 nisi vel ad creditoris domum solutionem facere debuit, 4 vel creditorem qui ad debitoris dõmum cum sacco venerat, verbali inaníque oblatione eluserit. 5 Morã enim quæ per iudicialem petitionem contraheretur, per iudicialem quoque oblationem non tam purgari quàm impediri æquum est, cùm de ea re agitur, quæ in ipso iudicio solui non potest. 6 & ad cuius solutionem facto aliquo ipsius creditoris opus sit, puta vt eat ad domum debitoris. 7 Nam si ex conuentione ad ipsius creditoris domum ire debitorem oportuit, Aut si pecunia debita fuit quæ solui vbique commodè potest, sola oblatio etiam in iudicio facta moram non impediet. 8 Procedunt verò supradicta multo magis si creditor plus petebat quàm sibi deberetur. Imputari namque minus potest debitori cur non soluerit quandiu creditor non declarauit paratum se accipere quod oblatum fuit. 9 *Ita Senatus* in causa D. Antonij du Passier Senatoris meritissimi tutoris liberorum D. Senatoris de la Chappelle & N. Ioannis Antonij Bruni nunc magistri computorum 13. Cal. Ianuar. 1592.

1. Oblatio enim iudicialis magnam vim habet quoniam ex ea statim potest sequi condemnatio *l. si rem 9. §. vlt. D. de pign. act.* Quamuis dici soleat non sufficere verba vbi facto est opus, nimirum ad acquirendam liberationem quod difficilius est quàm vt mora impediatur.

2. Nam & ei qui fatetur se debere danda est dilatio ad soluendum *l. si debitori. D. 21 de iudic. l. si rem paratam 73. D. de procurat.*

3. Cui scilicet locum facit sola mora *l. in re furtiua 8. §. 1. D. de cond. furtiu.* scripsi *Defin. 22. supr.*

4. Dixi. *Defin. 15. supr.* vbi vide.

5. Non enim potest verbalis oblatio prodesse contra eum qui se quoque dicit paratum accipere Bart. *in l. creditori 8. D. de distr. pignor.*

6. Nec enim cum sacco nummario litigare debitor cogitur, vt statim & in ipso iudicio soluat *l. quod dicimus 105. D. de solut.*

7. Cùm enim facto creditoris opus est nulla potest intercedere debitoris antequam creditor fecerit quod facere debuit. Vide Dec. *cons. 2.* vbi eleganter.

mum in emphyteusim accepit per partes eum distrahere, tametsi ita futurum sit vt canonis annui solutio inter omnes possessores pro rata diuidi debeat: 2 siue quòd id omnino consequens sit ei quod dicimus bona omnia emphyteuticaria adeóque feudalia redacta esse ad instar patrimoniorum, 3 siue quòd pro leuiore illo incommodo longè maius commodum dominus sentiat 4 in laudimiorum perceptione quæ præcipuū iuris emphyteutici fructum constituit. 5 Nam quò plures fuerint possessorum personæ eo plura sperari possunt laudimia ex plurium spe venditionum. 6 Hactenus tamen domino succurritur, vt quę in distribuendis diuisi canonis portionibus cura, diligentia impensáque necessaria est, tota ab ipsis possessoribus conferatur, 7 nec ad aliud teneatur dominus, quàm vt censualia instrumenta quorum inspectione in eam rem opus est, proferat vt sciatur quid & quantum, & pro qua quantáve bonorum emphyteuticariorum quantitate debeatur, 8 si in eo negligentes possessores fuerint, non proderit singulis quod partem offerant ni totum soluant, 9 totiúsque emphyteuseos auocandæ ius domino perinde competet acsi nemo offerre vellet. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 3. in princip. D. famil. ercisc. l. cum hi 8. §. in causa D. de transa & l. 3. D. de alim. legat.*

2. Vel vt confundatur, quomodo loquitur Vlp. *in l. communi. diuid.* ob hanc causam scriptum est iudicem non facilè debere agrum vectigalem regionibus diuidere.

3. Scripsi *Defin. 8 supr. ex* Guid. Pap. *quæst. 59.*

4. *arg. l. eum qui 30. D. de iureiur* Sic commodum compensari debet cum incommodo in specie *l. 1. §. vlt. de aqua & aquæ plun. arcend.* Specul. *quæst. 71. num. 92. & seq. de locat.*

5. *l. vlt. vbi not. C. hoc sit.*

6. Quia facilius est vt ex pluribus vnus velit vendere aut aliter alienare, quàm si vnus tantùm esset qui alienare posset.

7. Ne videatur in eorum fuisse potestate vt læderent ius domini directi *d. l. 7. in princip. D. commun. diuid.*

8. *arg. l. instrumenta 24. C. de fideic.* Quidni enim hoc saltem præstare cogatur dominus directus quod sine dispendio ipsius futurum sit *arg. l. in creditore 38. D. de euict.*

9. Propter naturam actionis quæ indiuidua est *l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. quandiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. imped. non poss.*

DEFINITIO XI.

Emphyteuta potest inuito domino directo rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione personali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta sunt in onere.

IVris quidem ratio prohibet ne liceat emphyteutę, inuito domino resilire à contractu qui vltrò citróque obligatorius est. 1 Sed tamen eo iure vtimur, 2 vt si emphyteuta licèt personali actione conuentus rem delinquere malit quàm canonem soluere, audiri debeat, 3 si non expressa conuentione sibi dominus in contrarium prospexerit: 4 quoniam & plus præstat, 5 si modò non deteriore conditione res sit quo tempore derelinquitur, quàm erat cùm accipiebatur, 6 nec quicquam impediat quominus vacuã eius possessionem nanciscì dominus possit: 7 sed & illud requiritur vt præteritorum annorum reliqua omnia ad quadrantem vsque soluat is qui rem derelinquere paratus est, 8 itémque vt nihil omnino ex iis bonis retineat quæ vnius tantùm canonis confusum onus ab initio habuerunt. 9 Cætera enim quæ eodem quidem contractu, sed distincto canonis onere concessa fuerint retinere, si velit, non prohibetur, 10 solius Principis ius illud est, vt qui tributum debet personæ, vt plerumque fit pro bonis indictum, non liberetur, tametsi maximè bonis velit cedere quoniam inuidiosum id & à Principis maiestate alienum videatur. 11 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 37. infr.

1. Cùm enim hic sit contractus verus propriam naturam propriúmque nomen habens *l. 1. C. hoc sit.* ab initio quidem est voluntatis, sed ex postfacto necessitatis vt cæteri *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

2. Ex consuetudine quæ hic maximè spectanda est Chassan. *in Consuet. Burgund tit. des mains mortes § 8. in verb. en delaissant, num. 4.* post Alber. de Rosat. *in l. cùm fructuarius 64. de vsufr.* Specul. *tit. de locat. § nunc aliqua vers. 128. num. 154. ex l. venditor 13. § si constat. 1. D. commun. Prad.*

3. *arg. l. l. cùm fructuarius & seq. l. si absente 48. D. de vsufr. l. etsi forte 6. §. etiam in fin. D. si seruit. vindic.* Alber. *in d. l. cùm fructuarius & in l. 2. col pen. C. de iur. emphyt.* Not. *in cap. qua in ecclesiarum de constit. & in cap. 1. de vsuf. qui contra const.* Lot. Vide tamen Bart. *ad l. is cum quo De aqua & aquæ plun. arcend.* vbi distinguit an onus sit certum an incertum vt posteriore casu liberetur possessor non derelinquendo, priore non item per *l. quicumque C. de fund. patrim. lib. 11. l. imperator 70. §. si certum de leg. 2. l. prætor 7. § 1. de damn. inf. §. si verò quis locat. Nou. de alien. & emph.* Nisi conueniatur actione reali vel officio iudicis inquit Bart. *ex d. §. 1. & d. §. etiam.*

4. Plus enim potest conuentio quàm consuetudo *l. licèt & l. citra 19. C. hoc sit.* vbi Cuiac. ex Græcis ob hanc causam legit affirmatiuè *si specialiter exprimatur* sublata dictione *nihil*, quę est *in vulg. edit.*

5. Quo casu admittit Bart. posse rem derelinqui etiamsi onus fuerit certum à principio ex *l. illud 7. §. 1. de trib. act. & d. l. is cum quo.* Non aliter ex *l. propter 5. C. qui bon. ced. non poss. l. pen. C. de rescind. vendit.* Vide *l. cum qui 15. aliàs l. Iauolenus de aun. legat.*

6. *l. sed cum 65. de vsufr.*

7. Vide Autter. *ad decis. Cap. Tholos. 404.*

8. Nam quòd rem derelinquit non debet ei prodesse quantum ad tempus quo ipse possedit, cùm sibi debeat imputare cur non citius dereliquerit.

9. Est enim hoc onus planè indiuiduum *d. l. 7. in princ. com. diuid. l. cùm quæritur 16. de admin. tut. l. si ita 39. in fin. de oper. libert.*

10. Quia eorum causa est separata *arg. l. etiam 29. §. 1. D. de minor.*

11. *d. l. propter 5. C. qui bon. cedet. poss. l. quicumque cum glos. in l. 1. C. de fund. patrim. lib. 11. tit. 61.* Chassan. *tit. de mains mortes §. 8. in verb. en delaissant, num. 4.* vbi distinguit an agatur de cessu tributo, & collecta quæ debentur Principi, an de huiusmodi oneribus debitis priuato aut alicui domino inferiori, vt posteriore casu liberetur possessorem derelinquendo, non etiam priore.

DEFINITIO XII.

Primus emphyteuta quam actionem habeat contra secundum sine cessione.

SI is qui fundum in emphyteusim acceperat eundem alteri in secundam emphyteusim quam liuellum vocant, concesserit, 1 eodem iure aduersus liuellarium vti potest, quo is ipse domino directo teneatur. 2 Quasi domini quoque directi iure censeri debeat si cum secundo emphyteuta compatetur. 3 Quamquam enim eiusdem rei duo in solidum domini eiusdem dominij genere esse nequeunt, 4 nihil tamen prohibet duos esse directos dominos duósque vtiles diuersis, vt aiunt, respectibus. 5 Itaque si primus emphyteuta ex propria obligatione conuentus canonem soluerit quem secundus ex sua soluere debuit, potest eo nomine contra secundum etiam citra cessionem eadem actiones exercere quas & directus dominus aduersus eũ quẽ ex illis vellet, posset, 6 vindicationem scilicet saltem vtilem, 7 hypothecariam & personalem. At quid si nõ appareat quo iure & per cuius personã ad possessorem peruenerit res emphyteuticaria, pro qua canonem domino soluere primus emphyteuta coactus sit? An vlla ei aduersus possessorem pro repetitione actio competet? 8 mouet quod suum potius quàm alienum negotiũ gessisse videatur qui id soluit ad quod proprio nomine & ex propria obligatione tenebatur. 9 Atqui verum est obligationis illius personalis cõtrahendæ aliã causam nõ fuisse quã quod tum emphyteuta rẽ haberet, quæ nunc ab alio possidetur. 10 Ergo æquius est vtili saltẽ negotiorũ gestorũ actione teneri possessorẽ, qui solutionis cõmodũ sentit, 11 quod rẽ habet quã alioqui dominus non soluto canone iure suo euincere potuisset. 12 Siquidem canonis præstandi onus reale est, & proinde rẽ ipsam sequitur ad quoscunque transeat possessores, 13 nec cogi potest directus dominus fidem à se emphyteutæ datã seruare possessoti, non satisfaciente ex sua parte emphyteuta, à quo neces-

ce

ceſſe eſt vt poſſeſſor quiſquis ille eſt cauſam habuerit proximam aut remotam. 14 Emphyteutæ verò multò minùs imputare poſſeſſor poteſt, cur non ſoluat canonem eius rei nomine debitũ, quàm ipſe nõ emphyteuta poſſideat. 15 Tutiùs tamen emphyteuta fecerit ſi ſoluens domino impetret incontinenti ceſſionẽ actionũ, vt indemnirati ſuæ melius cõſulat, 16 nec perſonalẽ tantùm habeat actionem, ſed etiam hypothecariam, & vindicationem, quas haud dubiè citra ceſſionem & ſuo iure habere non poteſt. 17 *Ita Senatus* in eadem cauſa. Vide tit. Sin.cenſ.vel reliq.Defin.1.

1. Eſt tamen differentia inter contractum emphyteuticum, Iiuellarium & cenſualem de quibus omnibus tractant noſtri ad *l.1.& vlt.C.hoc tit.*

2. Vt ſcilicet indemnis præſtetur à ſecundo emphyteuta in quem ius ſuum tranſtulit, quamuis non niſi periculo ſuo *Auth.ſed & periculum C. ſin. cenſ.vel reliq.* Spec. *in tit. de locat. §.nunc aliqua verſ.166.num.192.* Iaſ.*in l.fin num. 154.C. hoc tit.*

4. *l.ſi vt certo 5.§.ſi duobus vehiculum D.commod.l.de hereditate 19.§.pater de caſtr.pecul.*

5. Ioann.Faber *in §.adeò num.6.Inſt.de locat.*

6. Quia eas habet ex proprio contractu nec proinde indiget ceſſione.

7. Non enim poteſt habere directam, cùm revera non ſit dominus directus *l.1. D.ſi ager vectig. l 1.§. quia autem & ſeq. D.de ſuperfi.*

8. Intellige ſine ceſſione. Nam ſi qua ceſſio per dominum directum facta eſſet, res non haberet dubitationem, quia ius ceſſum æſtimatur ſemper ex perſona cedentis.*l.fideiuſſoribus 17. l.vt fideiuſſor 39.de fideiuſſ l.Modeſtinus 79. D.de ſolut.*

9. Nemo autem actionem habet pro repetitione eius quod ſoluit ſuo nomine *l. Papinianas 28. D.mandat l. ſi quis poſſeſſor 31.de petit.hered.*

10. *d.l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

11. Alioqui fieret locupletior ex aliena iactura contra *l.nam hoc natura 14.D.de condict.indeb.l.ſi & me & Titium 32.D.de reb. credit.*Affict.*deciſ.153.*

12. *l.ſi pupilli 6.§.ſed & ſi quis negotia mea D.de negot. geſt.l. planè 38.D.de petit.hered.* Specul. *in d.§.nunc aliqua verſ.127. ex l.omnes 1.§. vlt.l.ſi vſusfructus nomine 7. D. vſufr. quem. caveat, l.lex vectigalis 31.D.de pignor.*

13. Bald.*in Auth.ſi quas ruinas num.5.C.de ſacroſ.eccleſ* Caſtr. *in l.imperatores de public. & vectig.* Affict. *deciſ. 95.* Neguſ.*in tract.D.de pignor.in 4. parte partis principalis num.127.* Iaſ. *in l.1. num.70.C.hoc tit.ex l.murilegulis 11.C.de murileg. lib.11 tit.7.l. inter debitorem 42.de pact.*Crauet.*conſ.117.num.6.*

14. *Arg.l.cùm proponas 17 C.de pact. & cap. peruenit Extr.de iureiur.*Debet enim poſſeſſor vti poſſeſſione autoris ſui cum ſuis oneribus & vitiis *l. 3. §.cùm quis D. de acquir. poſſ.cap. paſtoralis & cap.cùm non ſit Extr. de decim.* Iunge *l. quod ipſis 145. & l. ea quæ perſona 149.de reg.iur.*

15. Cùm huius Canonis ſoluendi onus tranſierit in ipſum poſſeſſorem Specul. *d.verſ.166. num. 192. arg. l. cùm fundus 12. commun pred.& verſ.9.num.18.ex l. ſolvendo 75.de negot. geſt.*

16. Nam cùm ſit poſſeſſor bonæ fidei poteſt petere vt ſibi cedantur actiones *l.mulier 19.D.qui potior.in pign.hab.*quas præſtare ſine ſuo incommodo creditor poteſt *l.in creditore 38.D. de evict.*

17. Non deſunt tamen qui putent primum emphyteutam habere vtilem actionem in rem aduerſus quemcumque poſſeſſorem Specul. *in d.§.nunc aliqua queſt.66.num.80.* adeò vt in ea actione præferatur domino directo ſi forte velit dominus directus contra poſſeſſorem directa experiri vt concludere videtur idem Specul.*queſt.41. num.65.ex l. ſi cùm emptorem 16. D. de pact.l ſi procurator 28.l procuratore 55.D.de procurat.*

DEFINITIO XIII.

Emphyteuta rõ vltrò derelinquens, non poteſt impenſas repetere quas in eam fecit.

EMphyteuta ſi re emphyteuticaria quam meliorem fecerat cedere domino velit vt ſe liberet à præſtandi canonis annui neceſſitate, nullam ſumptuum à ſe factorum habere poteſt repetitionem: quoniam ad hoc ipſum emphyteuſim acceperat vt rem meliorem faceret, ſibique imputare debet quòd meliorem factã velit vltrò derelinquere. 1 *Ita* in eadem cauſa.

1. Videtur enim donare *arg.l.donari 82.de reg.iur.l.adeò 7.§.ex diverſo. de acquir. rer.domin.* vel ſaltẽ tanti habuiſſe recarere *arg.l.4.§.1.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.* Clar.*§.emphyteuſis 4. 45.*

DEFINITIO XIV.

Remiſsio præteritarum penſionum non præſumitur ex recognitione futurarum.

DIrectus dominus qui emphyteutam admittit ad cenſualis aut emphyteuticarij debiti nouam profeſſionem, non ex eo credendus eſt præteriti temporis penſiones non ſolutas remittere voluiſſe, tametſi nihil ſit proteſtatus. 1 Neque enim noua illa profeſſione id actum videri poteſt vt emphyteuta vllomodo liberaretur, at potiùs vt magis obligaretur, & conſequenter non minùs ad præteritarum, quàm ad futurarum penſionum ſolutionẽ. 2 Idẽ de laudimiis ſi qua iam debebantur, iuris eſt. 3 Quid enim abſurdius quàm ex eo inſtrumento quod ad obligationem inducendam conſcriptum ſit inducere liberationem? 4 Hoc ita ſi nulla conſuetudo ſit in contrarium qualis eſt apud Auguſtanos *Ita Senatus* 13.Cal.Ianuar.1588.

1. Quamuis nonnulli contrà putarent, eo prætextu quòd credibile ſit dominum directum præteritas penſiones exigere ideò noluiſſe, vt facilius emphyteutam aut poſſeſſorem nouum alliceret ad recognoſcendum *arg. l.cùm quidam 17., §. Divus Pius D.de vſur.l.vir vſuras 54.D.de donat.inter vir.& vxor.*

2. Cùm tam præteritæ penſiones quàm futuræ ex eadem cauſa eodémque contractu debeantur. Vide Abbat.*in cap.potuit. num.14.Extr.de locat.*

3. Ex eodem enim fonte debitum laudimiorum & ſeruitiorum proficiſcitur, quamuis laudimia non in ſingulos annos ſed in ſingulas tantùm alienationes debeantur *l. vlt.C.hoc tit.*

4. Ita enim fieret vt actus operaretur vltra intentionem agentis contra *l.non omnis 19. D.de reb.credit,* Itémque vt ad vnum finem inducta, contrarium effectum operarentur contra *l.legata inutiliter 14.de adim.legat.l.in ratione 30.§.tametſi D. ad leg.falcid.cum ſimilib.*

5. Conſuetudo enim cuiuſque loci ſpectanda eſt in his maximè quæ ad hanc contractus ſpeciem pertinent *l.circa locationes 19.C.de locat.Not.in l.vlt.C.hoc tit.& in l.venditor 13.§.ſi conſtat D.commun.pred.*

DEFINITIO XV.

Emphyteuta tenetur ad æſtimationem quanti plurimi ex tempore moræ duntaxat, & quando in mora eſſe videatur.

EMphyteuta qui canonem annuum ad certam diem & ad domum creditoris ſoluere debuit, 1 ſi non ſatiſfecerit condemnandus eſt vt præſtet quanti plurimi, vno quoque anno merx fuit etiamſi nulla interpellatio præceſſerit. 2 Hoc enim caſu ſola dies interpellat ſatis ad conſtituendum in mora debitorem cùm ad eius domum ire creditor non debuerit. 3 At ſi dies dicta non ſit, requiritur denunciatio, ad hoc duntaxat vt ſciat & certioretur emphyteuta ad quam diem dominus ſit adfuturus: ne cùm ad creditoris abſentis domum venerit fruſtrà id fecerit. 4 Quòd ſi de ſolutione ad creditoris domum facienda nihil conuenerit, interpellari debitorem oportet vt in mora conſtituatur. 5 Quo facto trãsferetur in debitorem neceſſitas ſoluendi cùm antea domino incumberet neceſſitas petendi. 6 Extra hos caſus non quanti plurimi eo anno merx fuit, ſed ad communem æſtimationem ſolutio fieri debebit. 7 *Ità Senatus* in eadem cauſa, & iterum pro N.Iacobo De Monfort contra Antonium Mollier 13.Cal.Iulij 1592.Iunge Defin.2. De contr. & committ.ſtipul. & Defin.5.De ſolut.

1. Quod euenit cùm reditus eſt portabilis vt noſtri loquũtur, vocant enim *rente portable.*

2. Ex ea ſcilicet Doctorum noſtrorum opinione quæ vult in bonæ fidei iudiciis deberi æſtimationem quanti plurimi à die moræ. De quo Bart. & alij *ad l.vinum 22. D.de reb. credit.l.pen.& vlt.D.de condict.triſtic.l.3.§ in hac* D.*commodat.*

3. Quomodo tamen regulariter cogitur creditori ire ad domum debitoris ſi aliud nihil conuenerit *l. item illa 18. vbi not.* D.*de pecun.conſtit.*

4. Nec enim eſt in mora is qui ad diem non ſoluit ſi nemo fuit cui ſolueretur *arg.l.vlt.D.de leg.commiſſ.l. cùm quidam 17. §.ſi pupillo D. de vſur.*

5. Siquidem regulariter non potest contrahi mora nisi per interpellationem factam congruo loco & congruo tempore *l. mora 32. eod. tit. de vsur. l si pupillus 127. de verb. obligat.*

6. Vide Afflict. *decis 316.* Aut Gabriel. *lib. 3. commun. opin. De solut. & liber. conclus. 9.*

7. Æstimatio enim quanti plurimi numquam præstatur nisi in pœnam moræ aut delicti *l. in re furtiua 8 § 1. D. de cōdict furt. l. 3. 9. si per venditorem D. de act. empt.* Vide tamē quæ scripsi latè circa hanc tractatum *lib. 16. Coniect. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVI.

Commissoria renunciat dominus directus qui sciens ius suum exigit canonem aut admittit possessorem ad recognoscendum.

COmmisso renunciasse videtur dominus directus qui post ius sibi quæsitum cùm rem ipsam posset ab emphyteuta auferre canonem annuum ab eo petere & exigere maluerit: 1 adeóque si emphyteutam ad canonis annui nouam professionem admiserit, 2 vtique si ius suum non ignorabat. 3 Ius enim commissi cùm pœnale sit, facilè remissum intelligitur: 4 sicut euenit cum alia qualibet pœna commissa ob non solutam sua die pecuniam; fors petitur post diem: 5 aut cùm venditor qui legem commissoriam exercere potuit, precium petere maluit. 6 Quare nec domino proderit quòd canonem annuum exigendo protestatus sit, ne quid ex eo præiudicij fieret petitioni commissi. Inutilis enim protestatio est cùm fieri nequeat vt & commissum & secuti temporis pensitatio emphyteuticaria debeatur. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua scripsimus Defin. 14.

1. Abbas *in ca. potuit, num. 14. Extr. de locat.*

2. Posteriora enim semper derogant prioribus *vulg. l. posta nouissima C. de pact.* cùm nec quisquam cogatur vti iure suo *l. si iudex circumuento D. de minor. l. pactum 46 D de pact.*

3. Alioqui nemo credendus est voluisse remittere ius quod sibi competere ignorabat *l. mater decedens 19. D. de inoff. testam. l. Campanus 47. de oper. libert.*

4. In odium scilicet pœnarum quæ semper odiosæ sunt siue conuentionales sint siue legales *l. vlt. De eo quod cert. loc. l. pen. D. de pœn.*

5. *l. apud Celsum 4. § Labeo ait 7. & l. 2. §. non male D. de doli mal. except.*

6. *l. de lege 6. §. l. post diem 7. D. de lex. commiss.* iunct. *l. 3. eod.*

7. Guid. Pap. *quæst. 171. num. 1. & 4.*

DEFINITIO XVII.

Nouus possessor quando incidat in pœnam commissi. & quando ab ea excusetur.

EXcusatur à pœna commissi emptor cui vendita res fuit tanquam libera si à domino intra statutum tempus non petierit inuestituram. 1 Sed tamen indiget restitutione in integrum 2 quæ ipsi vtique concedenda est ex generali illa clausula *si qua mihi iusta causa esse videbitur.* 4 Non idem erit si edicto nō satisfecerit quod de inscriptionibus vocant, quo cautum est vt quisquis fūdum acquisiit quocunque tandem acquisitionis genere id ipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat. Id enim dominorum directorum causa constitui necesse fuit, vt exploratis ea ratione alienationibus certiores fieri possent de iure suo, nec per acquirentium aut fraudem aut ignorantiam circumuenirentur, 5 si fortè aut simulatus contractus factus esset 6 aut alienata res tanquam libera quæ tamen vel feudalis esset vel emphyteuticaria. 7 Quam ob causam rectè probatum est, etiamsi de eo contractu agatur ex quo nulla laudimia debeantur, 8 non eò minùs tamen commisso locum fore si edicto non fuerit satisfactum: cui nimirum satisfieri necesse fuit vel ob hoc ipsum vt sciri posset an laudimia vlla deberentur. 9 Humaniter tamen & æquissimè receptum est vt siue ob non factam inscriptionem siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit, commisso locus apertus fuerit, moram purgare liceat quandocunque ante litem contestatam. 10 *Ita in Senatu* tractatum est in eadem causa.

1. Est enim in bona fide non solùm ob assertionem venditoris, & probabilem ignorantiam facti & iuris alieni *arg. l. vlt. D. pro suo l. qui in alterius 42. de reg. iur.* sed etiam quia bona omnia naturaliter sunt libera & talia præsumuntur *vulg. l. alium 8. C. de seruit. & aqua. l. cum eo 9. D. vrban. prad.* Clar. *in 5. empyteusis 4.8.*

2. Guid. Pap. *quæst. 24.* quia verum est ipso iure commissum rem fuisse, ob non petitam inuestituram etiamsi non fuerit interpellatus possessor, *Notat. in l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

3. Guid. Pap. *d quæst. 24.*

4. De qua *in l. 1. & tot. tit. D ex quib. caus maior.* Andr. Gayll. *lib. 2. obs. cap. 48. num 4.*

5. Nam neque dolus neque ignorantia vnius fraudi esse alteri debet *l. 1. l. quod amic 6. § si quid cum pupillo & pass. D. qua in fraud. credit.*

6. Quales hodie plerique fiunt in fraudem dominorum directorum: quæ res dedit causam edicto.

7. Non enim quid in animo ille sit hoc casu inspicimus, sed vt in aliis plerisque quid in veritate.

8. Qualis est apud Sebusianos meos contractus donationis, at non etiam apud Sabaudos.

9. Simile quiddam scriptum est *in l. 2. D. si quis in ius vocat. non ier. & in l si quis ex aliena 5. D. de iudic.*

10. Guid. Pap. *quæst. 123.* vbi etiam tractat quid in vassallo, & quid in promissione iurata.

DEFINITIO XVIII.

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare possessori qui ipse recognouit nec heredi eius.

QVamquam eo iure vtimur vt dominus directus agens contra fundi emphyteuticarij possessorem ad canonem annuum siue profitendum siue soluendum teneatur possessoris conuenti oculis subiicere digitóque demonstrare rem de qua agitur, 1 non tamen id locum habet cùm aduersus eum ipsum agitur qui iam semel professus est, & ex propria confessione obligatus. 2 Hic enim si vel iterū profiteri vel soluere recuset eo prætextu quòd dicat se non possidere aut nescire an possideat, non aliter audiendus est, quàm si fundi possessorem indicet, 3 vt cōtra quem subinde possit dominus experiri. Nec id emphyteutis durum videri debet, 4 qui si summo cum ijs iure ageretur, rem emphyteuticariam irrequisito domino alienare non possent: 5 in herede emphyteuræ licèt nondum professus sit idem obseruatur, 6 nisi quòd ante omnia interrogandus est an heres sit & pro qua parte 7 præsertim si personali agatur. 8 Alioqui nō potest aut tanquā heres aut táquā possessor statim cōdēnari, 9 nec si filius emphyteutæ proponatur: 10 planè si heres sit non distinguemus an purè an cū beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouerit, 11 quia beneficium legis nihil commune habet cum iure dominij directi ad quem res ipsa pertinet, 12 & cui antè omnia satisfieri necesse est ne dominium vtile quod in hereditate repertum fuit, cum directo consolidetur, atque ita hereditarium esse desinat. 13 *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro Antonio De la Cuaz contra Dominum Marchionem De Villars ex tempore 7. Id. Iulij 1591.

1. Quod fieri etiam solet & necesse est in iudicio finium regundorum *l. si irruptione 8. § 1.* iunct. *l. 4. § finium & l. penult. D finium regund.* & generaliter quoties possessor dicit se nescire an possideat rem de qua agitur.

2. Stare enim quæsique oportet suæ confessioni *l. cùm de indebito 25. in fin. de probat.* & elegantiùs *in l. generaliter 13. vers. nimis enim indignum C. de non numer. pecun.*

3. Non enim potuit amittere possessionem quam semel habuit nisi intercedente aliquo facto suo, aut saltem quin sciat à quo fuerit spoliatus, cùm possessio non amittatur nisi animo & corpore *l. quemadmodum 8. l. si quis vi 17. § 1. D. de acquir. possess.*

4. Cùm in possessore indicando neque dispendium neque incommodum vllum sit *arg. l. in creditore 38. D. de cuict.*

5. *l. vlt. vbi notant omnes C. hoc tit.*

6. Est enim heres successor in vniuersa defuncti iura etiam in vitia ipsius *l. cùm heres 11. D. de diuers. tempor. præscript.*

7. *l. 2. 3. & pass. D. de interrog. in iur. faciend.*

8. Quia

8. Quia personales actiones non transeunt in singularem successorem sed tantùm in heredem aut eum qui heredis loco sit *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. §. si heres D. ad SC. Treb. l. vlt. in fin. D. de constr. empt.*

9. Heres enim nemo præsumitur nisi probetur, quamuis ea probatio plerumque difficilis sit *d. l. 3. de interrog. in iur. fac. l. nec emtre 16. C. de iur. delib.*

10. Nam post inductum à prætore beneficium abstensionis filius non præsumitur heres in odiosis, secundùm doctrinam Bart. *in l. 1. C si vt minor se ab hered. abstin.* contra quam tamen vide quæ scripsi *in Hemischiliade De errorib. pragmat. ex l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omissa caus. testam. l. ita tamen 27. §. si pater filium ad SC. Trebell.*

11. Nam & qui cum beneficio legis, & inuentarij heres est, perinde heres verè est acsi beneficium legis non imploraſſet.

12. Dominus enim directus verè est dominus nec proinde potest in hereditate aut penes heredem reperiri nisi dominium vtile quod fuit penes defunctum *l. 1. §. Scaeuola D. si is qui test. lib. esse iuss. est.*

13. Est enim antiquius & potentius ius domini directi quàm heredis aut creditorum defuncti, in ea saltem re quæ data est in emphyteusin.

DEFINITIO XIX.

Solutio facta per emphyteutam ei, qui procurator credebatur, valet ad liberationem.

EMphyteutæ qui canonem emphyteuticarium soluit actori de cuius mandato non constat, imputari nihil potest, si vulgo habebatur ille pro actore & procuratore ad eam rem constituto, 1 multò minùs si non ignorabat dominus, quòd is tanquam procurator exigere solitus esset. 2 Neque enim solet pro leuioribus huiusmodi debitis exigendis mandati exhibitio esse necessaria: 3 vt nec apocham, 4 in singulas solutiones conscribi necesse est, 5 sufficitque nihil mala fide ab emphyteuta factum esse, & imputari potiùs domino posse, cur non fuerit diligentior in canone per se aut per verum procuratorem exigendo. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa de qua SC. 14.

1. *Arg. l. 3. in princip. D. de SC. Maced. l. sed si pupillum 11. §. de quo palam & seq. D. de instit. action.*

2. Qui enim patitur mandare videtur *l. qui patitur 18. D. mandat.* Ratum enim quis habet non tantùm verbo, sed etiam facto *l. non tantùm 5. D. rat. rem haber.*

3. *Arg l. sancimus 25. vers. non autem & l. constitutionem 27. C. de admin. tutor.*

4. Id est pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l. pecunia 14 C de solut.*

5. Quia nec moris est. Id enim maximè inspici debet quod fieri consueuit *l. quod si nolit 31 §. quia assidua de edilit. edict.*

6. Nec enim machinatio domini directi debet nocere emphyteutæ *l. 2. in fin. C. hoc tit.* vide Guid. Pap. *quæst. 173.*

DEFINITIO XX.

Ex pluribus rebus in emphyteusin ab eodem recognitis an & quando possit emphyteuta quasdam derelinquere & quasdam retinere.

QVi ab eodem domino plures res in emphyteusin accepit, potest quasdam derelinquere vt se ab annui canonis præstatione eximat, alias verò retinere. 1 Nisi cõstet vel omnes res simul; & vnica concessione in emphyteusim datas licèt distinctis oneribus; 2 vel plures sub eiusdem canonis onere recognitas fuisse. 3 His enim casibus manifesta domino fiet iniuria si emphyteutæ liceat obligationem diuidere 4 quæ indiuidua ab initio contracta fuit: 5 quod contingeret si ex eiusmodi rebus emphyteuticariis posset, quibusdam derelictis, alias retinere. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Tot enim videntur esse obligationes & stipulationes quot sunt res *l. scire debemus 29. D. de verb. obligat. l. quia dicitur 12. D. de euict.*

2. Quo casu nõ est cogẽdus dominus partem recipere quia non fuerat partem duntaxat in emphyteusim concessurus *arg. l. si quis aliam 46. D. de solut. l. tutor. 47. §. 1. D. de minor. l. quòd si 2 no 13. D. de in diem addict.*

3. Vna enim res intelligitur quæ vnicum & indiuiduum onus habet *l. sed duobus 5. §. 1. iunct. l. præced. de legat. 2.* Nam ex comparatione oneris interpretamur dispositionem *l. a vnus 30. §. ab heredibus. D. de admin. legat.*

4. *Arg. l. cùm quæritur 16. de adm. tut. l. si ita 39. de oper. libert.*

5. *arg. l. communi 7. D. commun. diuid.* Certam enim legem ab initio habuit stipulatio quæ immutari postea non potest *l. vero 12. §. pen. D. de solut.*

6. Aut igitur totum onus agnoscat, aut è toto contractu recedat *d. l. cùm quæritur.* iunct. *l. nam absurdum 7. D. de bon. libert.* Numquam enim est inducenda diuisio voluntatis *l. eum qui 18. in fin. D. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XXI.

Etiam singularis successor cogitur titulum suæ possessionis edere domino directo si fateatur rem esse emphyteuticam.

NOn solùm is qui fundum accepit in emphyteusim cogitur contractum edere domino directo quandocunque petenti, 1 sed & is qui fundum emphyteuticarium siue emptionis siue alio quouis titulo ab emphyteuta cõparauit: 2 si modò contractum fuisse constet. Nam si negetur, nullum hac parte ius aliud est domini directi; 3 nisi vt si id ipsum postea probet, atque ita per calumniam negationem factam esse appareat commisso locus fiat 4 in pœnam doli & mendacij. *5 Ita Senatus* ex tempore 16. Cal. Iul. 1590.

1. *l. 2. vbi not. C. hoc tit.* Editionem enim & exhibitionem petere possunt omnes quorum interest *l. quadam 9. §. pen. & vlt. D. de edend. l. 3. §. sciendum D. ad exhib.*

2. Licèt enim obligatio personalis non soleat transire in singularem successorem, transit tamen hoc casu ex autoritate statuti de quo dixi *Defin. 8. & 9. supr.* Et præterea est hoc onus rei non personæ, quia propter rem non propter personam hæc editio facienda est *l. vlt. & tot. tit. C. sin. cens. vel reliq. fund. comp. non poss.*

3. Negatio enim facit rem dubiam *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet* quousque actor plenè probauerit suam intentionem *l. 4 C. de edend.*

4. Dolus enim & contumacia possessoris locum facit commisso: cùm ad hoc sufficeret etiam sola negligentia & cessatio in solutione per triennium in emphyteusi priuata, per biẽnium verò in ecclesiastica *d. l. 2 C. hoc tit. & Nouell. 7. de non alien. aut permut. §. emphyteusim vers. scire autem.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis quæst. 8.*

5. *Arg. l. vl. D de rei vindic. Authistem possessor. C. qui potior. in pignor. hab. l. si quis insciatus 13. in princip. D. depos.* Est autem hic casus notãdus, quia regulariter nemo cogitur titulum possessionis suæ ostendere *l. cogi 11. C. de petit. hered.*

DEFINITIO XXII.

Oblatio sola canonis annui sine obsignatione impedit ne æstimatio quanti plurimi debeatur.

CAnonem annuum emphyteuticarium ad certam diem certúmque locum ex lege emphyteusi dictâ soluere obligatus si congruo loco & tempore 1 obtulerit; non idcirco æstimationis quanti plurimi quandoque præstandæ periculum vereri poterit; quòd recusante solutionem creditore is debitam mercem non obsignauerit. 2 Sola enim oblatio sufficit ad impediendam moram licèt ad eam purgandam non item. 3 Receptissima autem est quamuis mihi suspectissima interpretum nostrorum traditio æstimationem quanti plurimi non nisi ob moram præcedentem peti posse. 4 Porrò de ea oblatione intelligimus quæ ritè facta sit; ita vt creditor nullam recusandæ solutionis causam habere potuerit. Alioqui nec in à mora creditorem constituere poterit; nec debitorẽ à mora liberare. 5 *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iunij 1590: pro Antonio Lespine contra D. de Romans.

1. Alioqui oblatio inutilis est *l. qui Romæ 122. in princip. de verb. oblig.* de cuius sententia scripsimus *lib. 1. Coniect. cap. 1.*

2. Designatio tamen necessaria est ad euitandam pœnam commissi, tum quoque cùm dominus directus est in dolo *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

3. *l. si per te non stat 7.* iunct. *l. acceptam 19 C. de vsur.*

4. Bart. *ad l. vnum 22 D. de reb. cred. & ad l. 3. §. in hac D. commod.* Dixi *Defin. 15. supr.*

5. *d. l. qui Romæ 122. in princip. de verb. oblig. l. mora 32* iunct. *l. sciendum 21. & sequent. D. de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

Laudimia de consuetudine debentur, etiam pro emptione facta sub hasta.

EX publica distractione pignorum quæ sub hasta postulante creditore facta sit receptum est ex inueterata consuetudine vt laudimia debeantur, quamuis ex iuris feudalis ratione nunquam ex vendition· necessaria qualis illa est peti possint. *Ita tractatum est 7. Id. Nouemb. 1590.*

1. Guid. Pap. *quæst. 411. num. 2.* Ioan. Papon. *lib. 13. tit. 2. §. 22.* Inde est quod ex remissione quæ fit inter socios vel coheredes diuidentes nulla debentur laudimia. Item Guid. Pap. *quæst. 48. in fin.* post Bart. *in l. & ideò. D. de cond. furt.* Est enim illa alienatio prorsus necessaria, cùm nemo cogendus sit stare in in communione *l. vlt. C. comm. diuid.* At venditio quæ fit sub hasta cùm intelligatur fieri à debitore non à creditore *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. fit.* non tam ex præcisa necessitate fit quàm ex voluntate debitoris qui hoc mauult quàm aliter soluere. *l. si ob causam 13. C. de euict.* Adde Ranchin. *in annot. ad Guid. Pap. dicta quæst. 48.*

DEFINITIO XXIV.

Meliorationes reddit dominus directus nisi eius emphyteusis vel feudum ad eum redit ex culpa possessoris.

SI quando viudicandi feudi ius domino obtigit, impensas in rem factas quæ necessariam aut vtilem ac permanentem casum habuerunt ante omnia reddere cogitur, 1 habétque vasallus aut qui in eius locum successit ius retentionis, eo nomine. 2 Nimirum si non ex dolo & delicto vasalli feudum apertum sit domino, sed aliter puta defectu masculorum aut agnatorum. 3 *Sine die.*

1. Ne scilicet alioqui eueniat vt ex alterius iactura locupletetur dominus directus contra *l. planè 38 D. de petit. hered. l. iure naturæ 206. de reg. iur. l. nam hoc naturæ 14. de cond. indeb.*

2. *l. si in area 33. D. de condict. indeb. l. heres 21. D. ad SC. Treb.*

3. Guid. Pap. *quæst. 169.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis quæst. 45.* Vurmser. 1. *pract. 3. obser. 1.* Iunge *l. dominus 55. §. 1. l. colonus 61. D. locat.* Vide eundem Iulium Clarum *in §. feudum quæst. 83.*

DEFINITIO XXV.

Dominus directus, cogitur indicere possessori rem emphyteuticam, etiam ei qui recognouit si is neget se possidere, sed periculo possessoris.

QVod dici solet dominum directum pro emphyteusi agentem contra possessorem non esse cogendum indicare rem emphyteuticariam si is possideat qui ipse emphyteusim accepit aut professus est ciúsve heres, 1 ad eam indicationem pertinet, quam alioqui fieri necesse est priusquàm possessor ad litem contestandam vrgeatur. 2 Nam si lite contestata negetur fundi possessio, &, vt loquuntur, identitas, tametsi confines iidē proponantur ex scripto, non eò minus cogendus erit dominus intentionem suam implere, 4 & quidem per testes, quoniam fieri nequit vt per solam instrumentorum exhibitionem & collationem certa fiat rei controuersæ demonstratio. 5 Inter hanc verò & illam indicationem hoc interest, quòd illa non afficit damno vllo aut incommodo possessorem, qui ea facta paratus sit satisfacere. 6 Hæc verò cùm post moram & calumniosam denegationem possessoris fiat, 7 adeò ei nocet vt etiamsi alias exceptiones allegat, prouandus tamen sit non tantùm possessione rei in odium pœnámque mendacij, 8 sed & omni alio iure quod in ea re habuit, singulari quodam emphyteuticarij iuris priuilegio. 9 *Ita Senatus* pro D. Marchione d'Aix 17. Calen. Decemb. 1590.

1. De quo scripsimus *Defin 18 supr.*

2. Neque enim cogitur possessor litem cōtestari priusquàm appareat possideri ab eo rem quæ emphyteuticaria dicitur.

3. Dicente scilicet possessore eam rem quam possideat aliam esse quàm de qua in instrumento recognitionis emphyteuticæ.

4. Ex regula quæ vult Actorem debere omnimodo intentionem suam implere, alioqui condemnandum esse, *l. 4. C. de ed. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. de probat. l. actor quod asseuerat 23. C. eod.*

5. Nihil enim vetat confines qui sint reuera diuersi habere tamē eadem nomina scilicet quæ ab hominibus sunt, non à natura *l. 4 de leg. 1.* Bart. *in l. demonstratio D. de condit. & dem.*

6. Fit enim expensis dominii propter bonam fidem possessoris *ex reg. l. qui in alterius 42 de reg. iur.*

7. Si quidem post litem contestatam omnes possessores sūt pares *l. sed si lege 25. §. si antè D. de petit. hered.*

8. *Ex l. vlt. D. de rei vindic. Auth. item possessor C. qui potior. in pign. hab.*

9. Ita scilicet constituta iure *in l. 2. & 3 C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Contentio de dominio directo inter plures exercitat emphyteutam ne interim cogatur soluere.

QVoties de dominij directi iure inter duos controuertitur est, excusatur emphyteuta nec morā cōtrahere videtur si cesset in canonis annui solutione, quandiu mutuo vtriusque consensu aut per sententiam decisum non est vtri solui oporteat: 1 ne accidat vt cùm vni soluerit, ab altero non sit liberatus. 2 Quid tamen si is qui prior egit paratus sit satisdare de eo aduersus quemcumque alium defendēdo? non facit ea res meliorem actoris conditionē. 3 Alioqui eadem iuris & æquitatis ratione dicendum esset vtroque offerente satisdationem condemnari emphyteutam vtrique debere: 4 quod tamen sani iudicij nemo dixerit. 5 *Ita Senatus 16. Cal. Decemb. 1590.*

1. Requiritur tamen vt possessor offerat se paratum ei soluere pro quo iudicabitur.

2. Is enim demum liberatur qui soluit vero creditori non qui alijs: verus autem creditor hoc casu ille est qui probat se dominum directum.

3. In quo differt hæc species ab illa de qua *in l. penult. D. de petit. hered. l. is à quo fundus 57. D. de rei vindic.*

4. Consentire igitur vel sua sponte debent, vel iudice imminente alioqui se mutuo impediunt, *vt in l. huiusmodi 84. §. vlt. de leg. 1. l. inuicem 43 de hered. instit.*

5. Nec enim possunt esse duo domini directi eodem respectu *l. si vt certò 5. §. si duobus vehiculum* D. *commod.*

DEFINITIO XXVII.

Maior est potestas conuentionis quàm legis: in eo vt per cessationem in solutione canonis annui res committatur, nec mora purgari possit.

IS cui in emphyteusim res cōcessa est ea lege vt si vel vno anno cesset in canonis emphyteuticarij solutione eadat à iure suo, 1 liberúmq; sit domino directo fundi possessionem ingredi propria autoritate, 2 priuandus est emphyteusi ob solam cessationem, etiamsi nulla interpellatio præcesserit. 3 Neque enim admoneri & interpellari debuit, qui ipse emphyteusim ea condicione accepit. 4 Præsertim cùm ea sit quoque emphyteuticarij contractus natura, 4 tametsi expressa cōuentio nulla proponatur. Quāquam hoc casu hactenus melior emphyteutæ condicio

est

est, quòd morâ purgare quandocunque potest, dummodo ante litẽ contestatã, 5 quod tamen interueniente conuentione diuersum est, si non saltem pars aliqua census annui soluta sit. 6 Inde illud etiam fit vt eius qui in emphyteuſæ ius successit, siue vniuersali iure, siue singulari melior condicio esse debeat, quàm emphyteutæ, 7 in eo nimirum vt non magis cadat à iure suo propter solam cessionem licèt conuentio interuenerit, 8 quàm si nulla interuenisset, quia iustam eius ignorandæ causam habet quandiu admonitus, & interpellatus non est: 9 sed & accedente admonitione & interpellatione citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem, ratio facit vt etiamsi summo iure cum successore agere liceret, legémque cõtractus commissam dicere, 10 ipsi tamen succurri æquum esset ex generali illa edicti clausula: *si qua mihi iusta causa esse videbitur*, 11 cùm is qui in alterius locum succedit iustam hoc ipso habeat ignorantiæ causam vtrum id quod petitur debeatur. 12 *Ita Senatus* in publico auditorio 6. Id. Iulij 1591.

1. Est enim necessaria ista conuentio, alioqui requiritur cessatio per triennium, nec antea cadit emphyteuta à iure suo, etiamsi iurauerit se annuatim soluturum, si credimus Iulio Claro contra communem *in §. emphyteusis quæst.* 8.

2. Est etiam hæc pactio vtilis, alioqui officio iudicis expellendus est emphyteuta non propria autoritate. Clarus *in d. §. emphyteusis quæst.* 11. Vermser. 11. *pract* 34. *obs* 1.

3. *l. 2. vers. neque pretendente C. hoc tit.*

4. Vt scilicet nulla interpellatione opus sit, sed debeat emphyteuta non tantùm offerre, verùm etiam obsignare vt pœnam commissi effugiat *d. l. 2. in fin.*

5. *Cap. potuit de locat. Nouell. 91. vt exact. instant. §. illud quoque vers. qui enim dare voluit.*

6. Solutio enim partis census impedit commissum Guid. Pap. *quæst.* 174.

7. Quamuis dici soleat eiusdem iuris esse successorem cuius fuit autor *l. inuitus* 56. § *plerumque de reg iur.*

8. Nihil enim potest mala fide facere is qui nescit se debere, quia ignorantis nulla voluntas est *l. si per errorem* 15. *D. de iurisdict. l. 3. C. de fals. monet. l. pen. C. de iur. & fact ignor.*

9. Non solùm quòd alieni facti ignorantia semper probabilis sit *l. vlt. D. pro suo.* sed etiam quia vna quæque res præsumitur libera & allodialis *vulg. l. altius* 8. *C. de seruit. & aqua.*

10. Secundùm ea quæ diximus *Defin.* 17. *num.* 2. *supr.*

11. De qua *in l. 1. l. sed etsi* 26. *§. vlt. D. ex quib. caus. maior.*

12. *Vulg. l. qui in alterius* 42. *de re regul. iur.* Ideóque adieci *citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem*, quia cùm instrumentum hoc exhibitum fuit, non potest possessor facti ignorationem obtendere *l. quamquam* 7. *D. ad SC. Velleian. l. 1. §. vlt. D. de action. empt.* Vide Andr. Gayll. 2. *obs. cap.* 48. *num.* 4. & ãnotationes clarissimi Iureconsulti Dionysij Gothofredi *ad leg.* 2. *& 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex contractu nullo non debentur laudimia, sed ex resoluto & reuocato debentur.

QVamuis ex contractu nullo laudimia non debeantur, propterea quòd nec dominium ex eo transfertur, 1 sicut nec ex contractu sub condicione inito priusquam condicio impleta sit, 2 adeò vt per errorem soluta repeti possint, 3 si tamen venditio aut alia quælibet alienario constiterit ab initio, ex eáque translatum sit per traditionem dominium, 4 non eò minùs laudimia debebũtur, quòd ex postfacto alienationem illam resolui contigerit, 5 siue fiat ea resolutio interueniente hominis facto licèt necessario puta ex retrouenditione ad quam emptor se obligauerat, 6 siue ex spontanea contrahentium voluntate, 7 siue ipsa etiam iuris potestate, vt puta susceptis ab eo liberis qui bona sua extraneo donauerat. 8 Nam quemadmodum huiusmodi reuocatio non retrotrahitur ad tempus donationis, vt ex eo apparet quòd fructus medio tempore perceptos restituere donatarius non cogitur; ita fieri non potest vt semel debita lau[illegible] donationis resolutionem deberi desinat; perpetuò debeantur, sufficit semel transisse ea causa, quæ sui naturâ poterit ess[illegible] dominij translatio illa sit quæ laudimiorum præstandorũ obligationem parit. 12 At si donatio nulla ab initio fuit fortè quòd inter coniuges facta 13 nec iuramento firmata, 14 aut iurata quidem, sed non insinuata, 15 consequens est vt laudimia nulla debeãtur. 16 *Ita senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. contra Priorem monasterij de Talloire.

1. Quia quod nullum est, effectum nullam producere potest, *l. finem* 20. *D. de bonor. poss. contr. tabul.* Vide Steph. Bertr. *cons.* 45. *vol.* 1.

2. Guid. Pap *con.* 126. *in 2. dub. ex not* per Bart. *in l. 4. alias l. si ex duobus §. sed & Marcellus. D. de in diem addict.*

3. *l. cuius per errorem* 53. *de reg. iur. & tot. tit. D. de condict. indeb.*

4. Transfertur enim dominium per traditionem quoties iusta & habilis causa præcedit *l. numquam nuda* 31. iunct. *l. traditio* 20. *D. de acquir. rer. domin.*

5. Quia resolutio contractus non facit quin verum sit dominium aliquando translatum fuisse *d. §. sed & Marcellus.* laudimia verò debentur ob translationem dominij *l. vlt. C. hoc tit.*

6. Iacob. de sanct Georg. *in tract. de roydis col.* 20. *vers.* per prædicta infertur post Bald. & Ang *in l. ab emptione* 58. *de pact.* licèt contrà sentiat Ioan. Faber *in l. vlt. D. commun. de legat.* quem refert & sequitur Chassan. *in rubr. de censes §.* 1. in verb. *Ikonds num.* 15. *& §.* 7. *num.* 5.

7. Specul. *in tit. de locat. §. nunc antiqua vers:* 96. vbi etiam Ioan. Andr. Chassan. *in rubr. de droicts & appert. à gens mariés §.* 1. in verb. *contract entre vifs. num.* 5.

8. *Ex l. si vnquam* 8. *C. de reuoc. donat.*

9. Ioan. Bernard. Dias. *reg.* 211. *limit.* 10.

10. Semel enim commissa stipulatio resolui postea numquã potest *l. euicta* 16. *§. si seruum l. habere* 57. *in fin. D. de euict.*

11. Nam nec solet dominium transferri ex causa temporali *l. 1. D. de iur. dot.* vbi & Cuiac. notat.

12. *l. vlt. C. hoc tit.*

13. *l. 1. D. tot. tit. de donat. in. vir. & vxor.* D. & C.

14. Hoc enim iure vtimur vt huiusmodi donationes confirmentur *cap. cùm contingat extr. de iureiur.*

15. Quia iuramentum supplet quidem defectum iuris rationis legalis, sed non statutariæ.

16. *num.* 1 *supr.*

DEFINITIO XXIX.

Etiam ex donatione debentur laudimia, nisi vbi contraria viget consuetudo.

QVæsitum est inter veteres, an ex valida donatione laudimia debeantur. Et magis communiter placuit deberi, 1 non secus ac ex alia qualibet trãslatione dominij. 2 Idque statuto Sabaudiæ cautum est. Sed hoc ita intelligi debet, si non in contrarium vigeat loci inueterata consuetudo. 3 Nam apud Sebusianos meos obtinuit vt nulla debeantur. Alij sunt apud quos debentur quidem sed non nisi dimidiata, sicut & ex permutatione in tota ferè Sabaudia; vt & apud Delphinates. 4 Igitur cuiusque loci consuetudo spectanda seruandáque est. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæst.* 48. *& cons.* 162. incip. *consului vers. ad sextum.*

2. *l vlt. vbi not. C. hoc tit.*

3. Consuetudo enim seruanda est, *l. venditor* 13. *§. si constat* D. *commun. prad.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus comprobet cõsuetudo *l. imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.* Obserua tamen etiam de iure differentiam esse inter donationem & cæteros cõtractus quòd donari res potest etiam irrequisito domino, non autem vendi, alitérve alienari. Guid. Pap. *quæst.* 46.

4. Guid. Pap. *quæst.* 92.

DEFINITIO XXX.

Laudimia in subhastationibus debentur ei qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis non ei qui tempore elapsi sequestris.

ELeganter disputatum est, bonis debitoris sub hasta venditis, subsecutáque missione in possessionem eo tempore quo directi dominij fructus 1 ad te ex cõductione pertinebant, si sexto post mense iidem fructus finito conductionis tuæ tempore ad me pertinere cœperint, vtri ex nobis laudimia debeantur. Et plerisque placebat tibi deberi, propterea quòd sola dominij translatio facere possit vt debeantur: a negari autem non posse quin ab

1. Alioqui oblatio inutilis est *l. qui Romæ 122. in princip. de verb. oblig.* de cuius sententia scripsi *lib. 1. Coniect. cap. 1.*

2. Obsignatio tamen necessaria est ad euitandam pœnam commissi, tum quoque cùm dominus directus est in dolo *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

3. *l. si per te non stat 7.* iunct. *l. acceptam 19 C. de vsur.*

4. Bart. *ad l. vinum 22 D. de reb. cred. & ad l. 3. §. in hac D. commod.* Dixi *Defin. 15. supr.*

5. *l. d. l. qui Romæ 122. in princip. de verb. oblig l. mora 32.* iunct. *l. sciendum 21. & sequent. D. de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

Laudimia de consuetudine debentur, etiam pro emptione facta sub hasta.

EX publica distractione pignorum quæ sub hasta postulante creditore facta fit receptum est ex inueterata consuetudine vt laudimia debeantur, quamuis ex iuris feudalis ratione numquam ex venditione necessaria qualis illa est peti possint.1 *Ita tractatum est 7. Id. Nouemb. 1590.*

1. Guid. Pap. *quæst. 411. num 2.* Ioan. Papon. *lib. 13. tit. 2. §. 22.* Inde est quod ex conditione quæ fit inter socios vel coheredes dividentes nulla debentur laudimia. Idem Guid. Pap. *quæst. 48. in fin.* post Bart. *in l. & ideò. D. de cond. & demonst.* Est enim illa alienatio prorsus necessaria, cùm nemo cogendus sit stare in communione *l. vlt. C. comm. divid.* At venditio quæ fit sub hasta cùm intelligatur fieri à debitore non à creditore *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. fit.* non tam ex prærcita necessitate fit quàm ex voluntate debitoris qui hoc maluit quàm aliter soluere. *l. si ob causam 13. C. de cuict.* Adde Ranchin. *in ann. 1 ad Guid. Pap. dicta quæst. 48.*

DEFINITIO XXIV.

Meliorationes reddit dominus directus nisi eum emphyteusis vel feudum ad eum recidit ex culpa possessoris.

SI quando vindicandi feudi ius domino obtigit, impensas in rem factas quæ necessariam aut vtilem ac permanentem casum habuerunt ante omnia reddere cogitur,1 habéreque vasallus aut qui in eius locum successit ius retentionis, eo nomine. 2 Nimirum si non ex dolo & delicto vasalli feudum apertum sit domino, sed aliter puta defectu masculorum aut agnatorum. 3 *Sine die.*

1. Ne scilicet alioqui eueniat vt ex alterius iactura locupletetur dominus directus contra *l. planè 38 D. de petit. hered. l. iure naturæ 206. de reg. iur. l. nam hoc naturæ 14. de cond. indeb.*

2. *l. si in area 33. D. de condict. indeb. l. heres 21. D. ad SC. Treb.*

3. Guid. Pap. *quæst. 169.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis quæst. 45.* Vurmser. 1. *pract. 3. obser. 1.* Iunge *l. dominus 55. §. 1. l. colonus 61. D. locat.* Vide eundem Iulium Clarum *in §. feudum quæst. 88.*

DEFINITIO XXV.

Dominus directus, cogitur indicare possessori rem emphyteuticam, etiam ei qui recognouit si is neget se possidere, sed periculo possessoris.

QVod dici solet dominum directum pro emphyteusi agentem contra possessorem non esse cogendum indicare rem emphyteuticariam si is possideat qui ipse emphyteusim accepit aut professus est eiúsve heres,1 ad eam indicationem pertinet, quam alioqui fieri necesse est priusquàm possessor ad litem contestandam vrgeatur. 2 Nam si lite contestata negetur fundi possessio, &, vt loquuntur, identitas, etiamsi confines idé proponantur ex scripto, non eò minus cogendus erit dominus intentionem suam implere, 4 & quidem per testes, quoniam fieri nequit vt per solam instrumentorum exhibitionem & collationem certa fiat rei controuersæ demonstratio. 5 Inter hanc verò & illam indicationem hoc interest, quòd illa non afficit damno vllo aut incommodo possessorem, qui ea facta paratus sit satisfacere. 6 Hæc verò cùm post moram & calumnioſam denegationem possessoris fit, 7 adeò ei nocet vt etiamsi alias exceptiones alleget, paratus tamen sit non tantùm possessione rei in odium pœnámque mendacij, sed & omni alio iure quod in ea re habuit, singulari quodam emphyteuticarij iuris priuilegio. 9 *Ita Senatus* pro D. Marchione d'Aix 17. Calen. Decemb. 1590.

1. De quo scripsimus *Defin. 18. supr.*

2. Neque enim cogitur possessor litem cõtestari priusquàm appareat possideri ab eo rem quæ emphyteuticaria dicitur.

3. Dicente scilicet possessore eam rem quam possidet aliam esse quàm de qua in instrumento recognitionis emphyteuticariæ.

4. Ex regula quæ vult Actorem debere omnimodo intentionem suam implere, alioqui condemnandum esse, *l. 4. C. de rei vend. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. de probat. l. actor quod asseuerat 23. C. eod.*

5. Nihil enim vetat confines qui sint reuera diuersi habere tamẽ eadem nomina scilicet quæ ab hominibus sunt, non à natura *l. 4 de leg. 1.* Bart. *in l. demonstratio D. de condic. & dem.*

6. Fit enim expensis domini propter bonam fidem possessoris *ex reg. l. qui in alterius 42 de reg. iur.*

7. Si quidem post litem contestatam omnes possessores sũt pares *l. si filiæ familias 25. §. si ante D. de petit. hered.*

8 *Ex l. vlt. D. de rei vindic. Auth. item possessor C. qui potior. in pign. hab.*

9. Ita scilicet constituto iure *in l. 2. & 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Contentio de dominio directo inter plures excusat emphyteutam ne interim cogatur soluere.

QVoties de dominij directi iure inter duos controuertia est, excusatur emphyteuta nec morã cõtrahere videtur si cesset in canonis annui solutione, quandiu mutuo vtriusque consensu aut per sententiam decisum non est vtri solui oporteat:1 ne accidat vt cùm vni soluerit, ab altero non sit liberatus.2 Quid tamen si is qui prior egit paratus sit satisdare de eo aduersus quemcumque alium defendẽdo? non faciet ea res meliorem actoris conditionẽ. 3 Alioqui eadem iuris & æquitatis ratione dicendum esset vtroque offerente satisdationem condemnari emphyteutam vtrique debere:4 quod tamen sani iudicij nemo dixerit. 5 *Ita Senatus 16. Cal. Decemb. 1590.*

1. Requiritur tamen vt possessor offerat se paratum ei soluere pro quo iudicabitur.

2. Is enim demum liberatur qui soluit vero creditori non qui alijs: verus autem creditor hoc casu ille est qui probat se dominum directum.

3. In quo differt hæc species ab illa de qua *in l. penult. D. de petit. hered. l. is à quo fundus 57. D. de rei vindic.*

4. Consentire igitur vel sua sponte debent, vel iudice imminente alioqui se mutuo impedient, *vt in l. huiusmodi 84. §. vlt. de leg. 1. l. inuicem 43 de hered. inst.*

5. Nec enim possunt esse duo domini directi eodem respectu *l. si vt certò 5. §. si duobus vehiculum D. commod.*

DEFINITIO XXVII.

Maior est potestas conuentionis quàm legis in eo vt per cessationem in solutione canonis annui res commutatur, nec mora purgari possit.

ISCui in emphyteusim res cõcessa est ea lege vt si vel vno anno cesset in canonis emphyteuticarij solutione excidat à iure suo,1 liberúmq; sit domino directo fundi possessionem ingredi propria autoritate,2 priuandus est emphyteusi ob solam cessationem, etiamsi nulla interpellatio præcesserit. 3 Neque enim admoneri & interpellari debuit, qui ipse emphyteusim ea condicione accepit. 4 Præsertim cùm ea sit quoque emphyteuticarij contractus natura, 4 tametsi expressa cõuentio nulla proponatur. Quãquam hoc casu hactenus melior emphyteutæ condicio

est

est, quòd morã purgare quandocunque potest, dummodo ante litẽ contestatã, 5 quod tamen interueniente conuentione diuersum est, si non saltem pars aliqua census annui soluta sit. 6 Inde illud etiam fit vt eius qui in emphyteutæ ius successit, siue vniuersali iure, siue singulari melior condicio esse debeat, quàm emphyteutæ, 7 in eo nimirum vt non magis cadat à iure suo propter solam cessionem licèt conuentio interuenerit, 8 quàm si nulla interuenisset, quia iustam eius ignorandæ causam habet quandiu admonitus, & interpellatus non est: 9 sed & accedente admonitione & interpellatione citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem, ratio facit vt etiamsi summo iure cum successore agere liceret, legémque cõtractus commissam dicere, 10 ipsi tamen succurri æquum esset ex generali illa edicti clausula: *si qua mihi iusta causa esse videbitur*, 11 cùm is qui in alterius locum succedit iustam hoc ipso habeat ignorantiæ causam vtrum id quod petitur debeatur. 12 *Ita Senatus* in publico auditorio 6. Id. Iulij 1591.

1. Est enim necessaria ista conuentio, alioqui requiritur cessatio per triennium, nec antea cadit emphyteuta à iure suo, etiamsi iurauerit se annuatim soluturum, si credimus Iulio Claro contra communem *in §. emphyteusis quæst.* 8.

2. Est etiam hæc pactio vtilis, alioqui officio iudicis expellendus est emphyteuta non propria autoritate. Clarus *in d. §. emphyteusis quæst.* 11. Vurmser. 11. *pract* 34. *obs* 1.

3. *l. 2. vers. neque pretendente C. hoc tit.*

4. Vt scilicet nulla interpellatione opus sit, sed debeat emphyteuta non tantùm offerre, verùm etiam obsignare vt pœnam commissi effugiat *d. l. 2. in fin.*

5. *Cap. potuit de locat. Nouell. 91. vt exact. in fant. §. illud quoque vers. qui enim dare voluit.*

6. Solutio enim partis census impedit commissum Guid. Pap. *quæst.* 174.

7. Quamuis dici soleat eiusdem iuris esse successorem cuius fuit autor *l. inuitus* 56. §. *plerumque de reg. iur.*

8. Nihil enim potest mala fide facere is qui nescit se debere, quia ignorantis nulla voluntas est *l. si per errorem* 15. *D. de iurisdict. l. 1. C. de fals. monet l. pen. C. de iur. & fact ignor.*

9. Non solùm quòd alieni facti ignorantia semper probabilis sit *l. vlt.* D. *pro suo.* sed etiam quia vna quæque res præsumitur libera & allodialis *vulg. l. altiùs* 8. *C. de seruit. & aqua.*

10. Secundùm ea quæ diximus *Defin.* 17. *num.* 2. *supr.*

11. De qua *in l. 1. l. sed etsi* 26. §. *vlt.* D. *ex quib. caus. maior.*

12. *Vulg. l. qui in alterius* 42. *de re regul. iur.* Ideóque adieci *citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem*, quia cùm instrumentum hoc exhibitum fuit, non potest possessor facti ignorationem obtendere *l. quamquam* 7. D. *ad SC. Velleian. l. 1. §. vlt. D. de action. empt.* Vide Andr. Gayl. 2. *obs. cap.* 48. *num.* 4. & ãnotationes clarissimi Iureconsulti Dionysij Gothofredi *ad leg.* 2. & 3. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex contractu nullo non debentur laudimia, sed ex resoluto & renocato debentur.

QVamuis ex contractu nullo laudimia non debeantur, propterea quòd nec dominium ex eo transfertur, 1 sicut nec ex contractu sub condicione inito priusquam condicio impleta sit, 2 adeò vt per errorem soluta repeti possint, 3 si tamen venditio aut alia quælibet alienatio constiterit ab initio, ex eáque translatum sit per traditionem dominium, 4 non eò minùs laudimia debebũtur, quòd ex postfacto alienationem illam resolui contigerit, 5 siue fiat ea resolutio interueniente hominis facto licèt necessario puta ex retrouenditione ad quam emptor se obligauerat, 6 siue ex spontanea contrahentium voluntate, 7 siue ipsa etiam iuris potestate, vt puta susceptis ab eo liberis qui bona sua extraneo donauerat. 8 Nam quemadmodum huiusmodi reuocatio non retrotrahitur ad tempus donationis, vt ex eo appareat quòd fructus medio tempore perceptos restituere donatarius non cogitur, 9 ita fieri non potest vt semel debita laudimia ob solam donationis resolutionem deberi desinant. 10 Vt enim perpetuò debeantur, sufficit semel translatũ fuisse dominiũ ex ea causa, quæ sui naturâ poterit esse perpetua, 11 cùm sola dominij translatio illa sit quæ laudimiorum præstandorũ obligationem parit. 12 At si donatio nulla ab initio fuit fortè quòd inter coniuges facta 13 nec iuramento firmata, 14 aut iurata quidem, sed non insinuata, 15 consequens est vt laudimia nulla debeãtur. 16 *Ita Senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. contra Priorem monasterij de Talloire.

1. Quia quod nullum est, effectum nullum producere potest, *l. filium* 20. D. *de bonor. poss. contr. tabul.* Vide Steph. Bertr. *cons.* 45. *vol.* 1.

2. Guid. Pap. *con.* 116. *in* 2. *dub. ex not.* per Bart. *in l.* 4. *aliàs l. si ex duobus* §. *sed & Marcellus.* D. *de in diem addict.*

3. *l. cuius per errorem* 53. *de reg. iur. & tot. tit. D. de condict. indeb.*

4. Transfertur enim dominium per traditionem quoties iusta & habilis causa præcedit *l. numquam nuda* 31. iunct. *l. traditio* 20. D. *de acquir. rer. domin.*

5. Quia resolutio contractus non facit quin verum sit dominium aliquando translatum fuisse *d. §. sed & Marcellus.* laudimia verò debentur ob translationem dominij *l. vlt. C. hoc tit.*

6. Iacob. de sanct Georg. *in tract. de roydis col.* 20. *vers.* per prædicta infertur post Bald. & Ang *in l. ab emptione* 58. *de pact.* licèt contrà sentiat Ioan. Faber *in l. vlt. D. commun. de legat.* quem refert & sequitur Chassan. *in rubr. de censes* §. 1. in verb. *Ikonds num.* 15. *&* §. 7. *num.* 5.

7. Specul. *in tit. de locat.* §. *nunc antiqua vers.* 96. vbi etiam Ioan. Andr. Chassan. *in rubr. de droicts & appert. à gens mariés* §. 1. in verb. *contract entre vifs. num.* 5.

8. *Ex l. si vnquam* 8. C. *de reuoc. donat.*

9. Ioan. Bernard. Dias. *reg.* 211. *limit.* 10.

10. Semel enim commissa stipulatio resolui postea numquã potest *l. euicta* 16. §. *si seruum l. habere* 57. *in fin. D. de euict.*

11. Nam nec solet dominium transferri ex causa temporali *l.* 1. *D. de iur. dot.* vbi & Cuiac. notat.

12. *l. vlt. C. hoc tit.*

13. *l.* 1. *D. tot. tit. de donat. in. vir. & vxor.* D. & C.

14. Hoc enim iure vtimur vt huiusmodi donationes confirmentur *cap. cùm contingat extr. de iureiur.*

15. Quia iuramentum supplet quidem defectum iuris rationis legalis, sed non statutariæ.

16. *num.* 1 *supr.*

DEFINITIO XXIX.

Etiam ex donatione debentur laudimia, nisi vbi contraria viget consuetudo.

QVæsitum est inter veteres, an ex valida donatione laudimia debeantur. Et magis communiter placuit deberi, 1 non secus ac ex alia qualibet trãslatione dominij. 2 Idque statuto Sabaudiæ cautum est. Sed hoc ita intelligi debet, si non in contrarium vigeat loci inueterata consuetudo. 3 Nam apud Sebusianos meos obtinuit vt nulla debeantur. Alijs sunt apud quos debentur quidem sed non nisi dimidiata, sicut & ex permutatione in tota ferè Sabaudia; vt & apud Delphinates. 4 Igitur cuiusque loci consuetudo spectanda seruandáque est. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæst.* 48. *& cons.* 162. incip. *consului vers. ad sextum.*

2. *l vlt. vbi not. C. hoc tit.*

3. Consuetudo enim seruanda est, *l. venditor* 13. §. *si constat* D. *commun. prad.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus comprobet cõsuetudo *l. imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.* Obserua tamen etiam de iure differentiam esse inter donationem & cæteros cõtractus quòd donari res potest etiam irrequisito domino, non autem vendi, aliterve alienari. Guid. Pap. *quæst.* 46.

4. Guid. Pap. *quæst.* 92.

DEFINITIO XXX.

Laudimia in subhastationibus debentur ei qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis non ei qui tempore elapsi sequestris.

ELeganter disputatum est, bonis debitoris sub hasta venditis, subsecutáque missione in possessionem eo tempore quo directi dominij fructus 1 ad te ex cõductione pertinebant, si sexto post mense iidem fructus finito conductionis tuæ tempore ad me pertinere cœperint, vtri ex nobis laudimia debeantur. Et plerisque placebat tibi deberi, propterea quòd sola dominij translatio facere possit vt debeantur: 2 negari autem non possit quin ab

DEFINITIO L.

Expensarum quæ à conductore factæ sunt in rem conductam ad suam vtilitatem repetitio quando conductori detur.

EXpensæ per conductorem factæ, licèt bona fide & sciente locatore, non ad meliorandam aut conseruãdam rem conductam, sed proprij commodi, & propriæ negotiationis exercendæ gratiâ,[1] non sunt ei restituendæ si locator illum expellat suo iure.[2] Quid enim si locatori plus incommodi afferant quàm commodi? Sanè si per iniuriam conductor expulsus sit, nemo dubitat quin præstare locator debeat quanti ipsius interfit.[3] In quo etiã expensæ procul dubio continebuntur.[4] Quamquam non est permittendum locatori vt expellat eo prætextu quòd paratus sit indemnem præstare si malit conductor stare locationi,[5] nisi cùm iusta causa superuenit quam conductor prospicere debuit euenire posse. *6 Ita Senatus* in eadem causa.

1. Potest enim facilè fieri vt alia sit negotiatio locatoris, alia conductoris.

2. Non enim facit iniuriam qui suo iure vtitur *l. iniuriarũ* 13.§.1.*D.de iniur.*

3. *l.ex conducto* 15.§.1.*l.si fundus* 33. *versic. nam etsi colonus D. hoc tit.*

4. Imò etiam lucrum *d.l. si fundus*. ibi: *in quo etiam lucrum eius continebitur.* Mea enim dicitur interesse siue quid mihi absit siue quid lucrari potuerim *l si commissa* 13. *D.rat.rẽ haber.*

5. Idipsum enim semper præstandum est quod debetur si præstari possit, non aliud pro alio inuito creditore *l.* 2.§.*mutui de reb. credit. l. eum à quo* 16. *& seq. C. de solut.* Aliud autem est id quod interest frui, aliud fruitio: nec recurrimus ad præstationem eius quod interest, nisi in obligationibus faciendi ne scilicet alioqui necesse esset cogere quem præcisè ad factum quod sine vi & impressione fieri non posset *l.si quis ab alio* 13.§. *vlt. D.de re iudic. l. quoties quis alium* 81. iunct. *l stipulationes non diuiduntur* 72. *in fine principij de verb. obligat.* Atqui locator non tam ad factum tenetur quàm ad patientiam. Sufficit enim vt neque ipse impediat fruitionem neque alius quisquam ex iis quos prohibere potest *d.l. si fundus.*

6. Iusta autem causa potissimũ illa est, quæ sit vna ex tribus de quibus in *l. ade* 3. *C. hoc tit. l. quare* 54.§. *inter locatorem. D. eod.*

DEFINITIO LI.

Non potest conductor expelli prætextu necessitatis, nisi de ea constet aliter quàm per iuramentum locatoris, & nisi ea necessitas superuenerit ex post facto.

LOcatoris iuramento standum non est si ante finitum conductionis tempus velit conductorem expellere, eo prætextu quòd domo egeat ad habitandum.[1] Sed probanda est necessitas per ædium inspectionem considerata præsertim qualitate personarum & quantitate familiæ.[3] Necessitatem verò illam superueniisse necesse est. Nam si iam fuerat tempore contractæ locationis, ea quæ de nouo non emergunt nouo non egent auxilio.[3] Alij sanè casus sunt in quibus etiam licet expellere conductorem quamuis soluentem, inter quos ille est, si domus ruinam minetur, & reficienda sit.[4] Sed hoc fallit si in contractu locationis conuenerit, vt conductori domum reficere liceret, quæ iam tum erat æquè ruinosa. *5 Ita tractatum*, & conclusum est ex tempore in causa viduæ D. de Montfort des Eschelles, & D Aduocati Poncier 13. Febr. 1596.

1. Semper enim nimis periculosum est iudicem quem fieri in sua causa *l. Iulianus* 17. *D. de iudic.* iunct. *l. in princip. D. quar. rer. act. non det. & tit. C. ne quis in sua caus. iudic. vel ius dic.* Præsertim ne sit in potestate vnius ex contrahentibus recedere à contractu iam perfecto *l. sicut* 5. *C. de oblig. & action.* Maximè his temporibus quibus plerique hominum tam faciles sunt ad iurandum.

2. *l. ade* 3. *vbi not. C. hoc tit.*

3. *l. de state* 11.§. *ex causa à contr. sent. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad d.l. ade.*

4. *d.l. ade.*

5. Quia prouisio hominis hoc casu vt & in aliis plerisque facit cessare prouisionem legis *l. vlt. C. de pact. conuent. tam exp. dot. l. maritus* 21. *C. de procur.*

DEFINITIO LII.

Periculum fructuum iam perceptorum pertinet omnimodo ad conductorem.

OB fructus à conductore iam perceptos, sed postea, quamuis intra annum quo vendi potuissent, maiore vi ereptos remissionem mercedis petere conductor non potest, ad cuius periculum à die perceptionis, quo dominus eorum factus fuit,[1] pertinere cœperunt.[2] *Sine die.*

1. Fructus enim à conductore percepti pertinent iure dominij ad conductorem non ad locatorem, qui licèt fructus nõ iure feminis percipiantur, sed iure soli *l. qui scit* 25 §. 1. *D. de vsur* tamen eos percepit conductor ex voluntate locatoris quod sufficit *l. si seruus* 61. §. *locaui D. de furt.* Sic creditor quamuis non sit dominus pignoris, tamen vendendo pignus transfert dominium quia vendit ex domini voluntate *Instit. quib. alien. licet vel non.*

2. Est enim regulare vt periculum casus fortuiti pertineat ad dominum *l. qua fortuito* 6. *C. de pignor. act. l. contractus* 25. *in fin. D. de regul iur.*

DEFINITIO LIII.

Potest conductor in se suscipere periculum omnium casuũ fortuitorum quantumlibet insolitorum.

CConductor qui casuum omnium fortuitorum tam incogitatorum, quàm cogitatorum periculũ aperta conuentione in se recepit, non est audiendus si postea remissionem mercedis petat ob casum fortuitum qui superuenerit quantuncunque insolitus proponatur.[1] Etsi enim non solent conuentionum clausulæ quamuis generales ad incogitata extendi,[2] non potest tamen dici de casibus insolitis nõ cogitasse illos, qui incogitatum quemlibet conuentione comprehendi voluerunt.[3] *Sine die.*

1. Pacta enim & conuentiones legem dant contractibus *l. 1.§. si conuenerit D. depos. l. contractus* 25. *de reg iur.*

2. *l. cùm Aquiliana* 5. *l. qui cum intoribus* 9.§.1. *D. de transact.*

3. Vt dixi *Defin.* 2. *supr. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Conductor quire conducta frui prohibetur non ad remissionem agere debet sed ad id quod interest, interim tamen non est inquietandus dummodo abstineat à tota conductione.

SI quid ex bonis locatis sit quo conductor vti prohibeatur, siue à locatore ipso, siue alterius cuiuslibet vi maiore, non mercedis remissio eam ob causam petenda est,[1] sed ad id agendum quod interest conductoris,[2] aut mercedis solutio deneganda, quam scilicet locator petere non potest ex contractu vltro citróque obligatorio, quẽ ipse prior ex parte sua non impleuerit:[3] sed obseruare hoc casu conductor debet, ne in reliquorum bonorum conductione perseueret, ne alioqui eo prætextu deficientis pro parte perceptionis fructuum, totius mercedis solutionem denegando reliquos fructus impunè ac sine causa retinere velle videatur.[4] *Sine die.*

1. Quæ scilicet non solet peti nisi quando conductor fruitus quidem est sed minus percepit ex fructibus quàm sperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam causam.

2. Quia locator conductori patientiam præstare debet *l. ex conducto* 15. *vbi not. D. hoc tit.*

3. *l. Iulianus* 13. §. *offerri D. de action. empt.* iunct. *l.* 2. *D. hoc tit.*

4. Ita enim fieret vt conductor & rem & pensionem haberet quod bona fides pati non potest *l. ex empto* 11.§. *veniunt l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

DEFI-

DEFINITIO LV.

Prius est vt locator re pendeat si obijciatur non fuisse ab eo impletum contractum, quam vt interim conductor ei prouisionaliter condemnetur.

IS qui ex contractu vltro citróque obligatorio conuenitur, sicuti non prius vrgeri potest ad præcisam solutionem, quàm aduersarius se ex parte sua contractum impleuisse ostenderit, 1 ita nec facilè pendente lite per modum, vt loquuntur, prouisionis, & in fiduciæ speciem condemnari debet, 2 quantumcumque oblata in eam rem, vt offerri necesse est indemnitatis satisdatione: 3 sed tunc demum cùm ad ea quæ debitor in suis exceptionibus iuratò allegauerat creditor, idemque actor iuratò responderit, & quæ ille affirmauerat, hic negauerit. 4 Interim ergo ti adiudicatio fiduciaria petatur, non debet iudex ita pronunciare, vt actorem, ab ea petitione submoueat ne si postea, & suo tempore actor petat exceptione rei iudicatæ repellatur: sed nullam petitionis rationem habere, vt sit ei integrum eandem adiudicationem si quando iterum petetur; vel concedere, vel denegare. 5 *Sine die.*

1. *l. Iulianus 13. § offerri. D. de action. empt.*

2. Quamuis dici soleat pendente lite mandandum esse contractum executioni per modum vt aiunt prouisionis.

3. Quæ semper præstanda est quoties adiudicatio aliqua fit pendente lite *l. 1. & tot. tit. D. si cui plusquàm per leg. Fal. l.*

4. Hæc enim negatio est quæ rem dubiam facit *l. 2. C. quib. ad libert. proclam. non licet.*

5. Exemplo eius quod scriptum est *in l. quod in diem 7. § 1. D. de compensat. l. non solum 8. § si quocunque D. de negot. gest.*

DEFINITIO LVI.

Conductor qui ante elapsa conductionis tempora non est conquestus non audiatur si postea quid allegare velit, quominùs lite pendente prouisionaliter sit condemnandus.

CONductor ad pensionis exsolutionem conuentus, non solùm dominij quæstionem referre non potest 1 ac multò minus obiicere, quòd bona ad alium pertineant, quàm ad locatorem. 2 Sed neque allegare nullos se ex bonis conductis fructus, percipere potuisse si totum conductionis tempus sine querela elabi passus sit. Nec n. credibile est non citius conquesturum fuisse conductorẽ, & molestiam denuntiaturum locatori, si qua de causa frui ea conducta prohibitus fuisset. 3 Quod tamen non eò pertinet, vt istam non fruitionis exceptionem omnino reiici oporteat 4 sed vt ne qua per eam solutioni & condemnationi fieri debeat mora pendente lite, & vt loquũtur per modum prouisionis: oblata scilicet per locatorẽ cautione de restituenda pecunia, si ex faciendis probationibus, cuiuscunque litis apparebit nihil aut minus conductorem locatori debuisse. 5 *Sine die.*

1. *l. si quis conductionis C. de locat.*

2. Nam & aliena res locari potest, sicut & vendi *l. rem alienam 28. de contr. empt.* iunct. *l. 2. D. locat.* hactenus nimirum vt personalis obligatio inter contrahentes inducatur, non vt domino quicquam noceatur.

3. *Arg. l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius de vsur. l. cùm postulassem 44 D. de damn. infect.*

4. Debet enim locator præstare conductori vt liceat ei vti frui *l. si quis domum 9. & pass. locat.*

5. Secundum id quod dixi *Defin. prox. praced. num. 3.*

DEFINITIO LVII.

Potest instrumentum locationis haberi pro guarentigiato ex conuentione partium.

ET si neque ratio iuris, neque forensis vsus patitur vt ex instrumento locationis præcisè cogi possit cõductor ad promissæ mercedis solutionem quoniam contractus vltro citróque obligatorius est, in quo contractuũ genere incipiendum est ab actione non ab executione, 2 si tamẽ expressa conuentione placuerit, vt pro tẽporis præteriti pensionibus præcisè vrgeri conductor posset, tanquam si ex instrumento, vt vocant, guarentigiato conueniretur, quod plerique prouidi locatores facere solent, vt sibi prospiciant aduersus solitas conductorum fraudes & tergiuersationes, seruanda conuentio est. 3 Non enim habet conductor dẽ quo conqueratur, qui eam sibi legem dicere & voluit & potuit, & cui locatorem verisimile est non alia lege fuisse locaturum. 4 *Sine die.*

1. *l. 1. C. de execut. rei iudic.*

2. Nec enim ex contractu vltro citróque obligatorio agere quisquam potest, nisi prior impleuerit ex sua parte *l. Iulianus 13. § offerri D. de act. empt.*

3. *Vulg. l. 1. l. iuris gentium 6 § ait Prætor D. de pact. l. 1. § si conuenerit D. deposit.*

4. *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO LVIII.

Post finitam locationem potest tam locator quàm qui à locatore emit propria autoritate conductorem expellere sine metu interdicti, quamuis conductor dicat se à locatore emisse priorem, nisi hoc ipsum probet.

FInita locatione si conductor locatoris sui possessionẽ velit interuertere, aut mutare sibi causam possessionis, 1 quasi possideat ex emptione quam locator interuenisse neget, 2 ciuiliùs quidem & congruentiùs locator faciet si per iudicem expellat conductorem, 3 ne fortè maioris inde rixæ vel tumultus occasio nascatur. 4 Sed si possessionis suæ tuendæ gratia iure suo vti malit, ac propria autoritate conductorem expellere, 5 non est prohibendus. Nec iustam querelæ causam conductor habebit quasi vim priuatam vel iniuriam aliquam passus, cùm neque vim neque iniuriam faciat, qui iure suo vtitur. 6 Multo minùs autem permittendum ei erit vt quasi spoliatus petat restitui sibi pristinam possessionem 7 cùm numquam possederit qui nullo nisi conductionis titulo rem tenuit, 8 ac proinde locatori non sibi, 9 eo quoque tempore quo stetit locatio, 10 qua finita, quis obsecro, possessionis color ei superesse potuit? 11 Nam & si locatorem volentem ingredi possessionem rei suæ post finitam locationem prohiberet, vtique hoc ipso vim faceret, 12 adeóque deiici dummodo incontinenti etiam per vim posset impunè 13 cùm aduersus vim nihil sine vi fieri possit. 14 Sed & interdictis aliisque actionibus possessoriis rectè conueniretur, quæ scilicet locatori semper competunt, conductori numquam. 15 Nec distinguemus an conductori res sit cũ locatore ipso, an cum eo cui locator rem vendiderit. 16 Planè si durante locatione vel locator ipse ex emergente causa aliqua necessaria conductorem velit expellere, iis nimirum casibus quibus hoc ipsum licet, 17 vel is qui à locatore emit, ius suum exequi velit (nec enim colono stare cogitur 18) certum est nihil nisi per iudicem fieri oportere, 19 quòd non improbabilem rei tenendæ causam habeat conductor etiam aduersus locatorem quandiu ex causa conductionis eam naturaliter tenet, 20 quamuis nec dominij nec possessionis quæstionem referre possit. 21 *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio 3. Id. Aug. 1605.

1. Quod facere nemo potest, nisi probetur noua causa possidendi quæ superuenerit *l. non solùm 33. §. quod vulgo D. de vsucap. leg. 2 §. 1. D. pro hered.* Imò nisi possessio prima dimittatur *l. qui bona 19. §. 1. de acq. poss.* quamquam non conuenit hoc conductori qui ne possidebat quidem *l. 1. §. sed si is qui eod. tit.*

2. Quæ negatio facit vt longè minùs credendum sit conductori quàm locatori: semper enim probandi onus ei incumbit qui dicit *l. 2. D. de probat. l. in exceptionibus 19. & pass. eod.*

3. *Arg. l. creditores 3. C. de pignor.*

4. *l. non est singulis 196. de reg. iur. l. 1. D. quod legat. l. si cuius aliàs l. aquisitum 13. D. de vsufr.*

5. Eo scilicet iure quo liberum est cuique de rebus suis disponendi arbitrium *l. in re mandata 21. C. mandat. l. 2. D. si quis à parent. manum. sit.*

DEFINITIO L.

Expensarum quæ à conductore facta sunt in rem conductam ad suam vtilitatem repetitio quando conductori detur.

EXpensæ per conductorem factæ, licèt bona fide & sciente locatore, non ad meliorandam aut constituãdam rem conductam, sed proprij commodi, & propriæ negotiationis exercendæ gratiã,[1] non sunt ei restituendæ si locator illum expellat suo iure.[2] Quid enim si locatori plus incommodi afferant quàm commodi? Satiè si per iniuriam conductor expulsus sit, nemo dubitat quin præstare locator debeat quanti ipsius interfit.[3] In quo etiã expensæ procul dubio continebuntur.[4] Quamquam non est permittendum locatori vt expellat eo prætextu quòd paratus sit indemnem præstare si malit conductor stare locationi,[5] nisi cùm iusta causa superuenit quam conductor prospicere debuit euenire posse. *6 Ita Senatus* in eadem causa.

1. Potest enim facilè fieri vt alia sit negotiatio locatoris, alia conductoris.

2. Non enim facit iniuriam qui suo iure vtitur *l. iniuriarũ* 13. §. 1. *D. de iniur.*

3. *l. ex conducto* 15. §. 1 *l. si fundus* 33. *versic. nam etsi colonus D. hoc tit.*

4. Imò etiam lucrum *d. l. si fundus*, ibi: *in quo etiam lucrum eius continebitur.* Mea enim dicitur interesse siue quid mihi absit siue quid lucrari potuerim *l. si commissa* 13. *D. rat. rem haber.*

5. Idipsum enim semper præstandum est quod debetur si præstari possit, non aliud pro alio inuito creditore *l.* 2. §. *mutui de reb. credit. l. cum à quo* 16. *& seq. C. de solut.* Aliud autem est id quod interest frui, aliud fruitio: nec recurrimus ad præstationem eius quod interest, nisi in obligationibus faciendi ne scilicet alioqui necesse esset cogere quem præcisè ad factum quod sine vi & impressione fieri non potest *l. si quis ab alio* 13. §. *vlt. D. de re iudic. l. quoties quis alium* 81. iunct. *l. stipulationes non diuiduntur* 72. *in fine principij de verb. obligat.* Atqui locator non tam ad factum tenetur quàm ad patientiam. Sufficit enim vt neque ipse impediat fruitionem neque alius quisquam ex iis quos prohibere potest *d. l. si fundus.*

6. Iusta autem causa potissimũ illa est, quæ sit vna ex tribus de quibus in *l. ade* 3. *C. hoc tit. l. quæro* 54. §. *inter locatorem. D. eod.*

DEFINITIO LI.

Non potest conductor expelli prætextu necessitatis, nisi de ea constet aliter quàm per iuramentum locatoris, & nisi ea necessitas superuenerit ex post facto.

LOcatoris iuramento standum non est si ante finitum conductionis tempus velit conductorem expellere, eo prætextu quòd domo egeat ad habitandum.[1] Sed probanda est necessitas per ædium inspectionem considerata præsertim qualitate personarum & quantitate familiæ.[2] Necessitatem verò illam superuenisse necesse est. Nam si iam fuerat tempore contractæ locationis, ea quæ de nouo non emergunt nouo non egent auxilio.[3] Alij sanè casus sunt in quibus etiam licet expellere conductorem quamuis soluentem, inter quos ille est, si domus ruinam minetur, & reficienda sit.[4] Sed hoc fallit si in contractu locationis conuenerit, vt conductori domum reficere liceret, quæ iam tum erat æquè ruinosa. *5 Ita tractatum*, & concluſum est ex tempore in causa viduæ D. de Montfort des Eschelles, & D Aduocati Poncier 13. Febr. 1596.

1. Semper enim nimis periculosum est iudicem quem fieri in sua causa *l. Iulianus* 17. *D. de iudic* iunct. *l. in princip. D. quar. rer. act. non det. & tit. C. ne quis in sua cauſ. iudic. vel iur. dic.* Præsertim ne sit in potestate vnius ex contrahentibus recedere à contractu iam perfecto *l. sicut* 5. *C. de oblig. & action.* Maximè his temporibus quibus plerique hominum tam faciles sunt ad iurandum.

2. *l. ade* 3. *vbi not. C. hoc tit.*

3. *l. de ætate* 11. §. *ex causa à contr. sens. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad d. l. ade.*

4. *d. l. ade.*

5. Quia prouisio hominis hoc casu vt & in aliis plerisque facit cessare prouisionem legis *l. vlt. C. de pact. conuent. tam, vp. dot. l. maritus* 21. *C. de procur.*

DEFINITIO LII.

Periculum fructuum iam perceptorum pertinet omnimodo ad conductorem.

OB fructus à conductore iam perceptos, sed postea, quanuis intra annum quo vendi potuissent, maiore vi ereptos remissionem mercedis petere conductor non potest, ad cuius periculum à die perceptionis, quo dominus eorum factus fuit,[1] pertinere cœperunt.[2] *Sine die.*

1. Fructus enim à conductore percepti pertinent iure dominij ad conductorem non ad locatorem, qui licèt fructus nõ iure feminis percipiantur, sed iure soli *l. qui scit* 25 §. 1. *D. de vsur* tamen eos percepit conductor ex voluntate locatoris quod sufficit *l. si seruus* 61. §. *locaui D. de furt.* Sic creditor quamuis non sit dominus pignoris, tamen vendendo pignus transfert dominium quia vendit ex domini voluntate *Instit. quib. alien. licet vel non.*

2. Est enim regulare vt periculum casus fortuiti pertineat ad dominum *l. quæ fortuito* 6. *C. de pignor. act. l. contractus* 25. *in fin. D. de regul iur.*

DEFINITIO LIII.

Potest conductor in se suscipere periculum omnium casuũ fortuitorum quantumlibet insolitorum.

COnductor qui casuum omnium fortuitorum tam incogitatorum, quàm cogitatorum periculũ aperta conuentione in se recepit, non est audiendus si postea remissionem mercedis petat ob casum fortuitum qui superuenerit quantuncunque insolitus proponatur.[1] Etsi enim non solent conuentionum clausulæ quamuis generales ad incogitata extendi,[2] non potest tamen dici de casibus insolitis nõ cogitasse illos, qui incogitatum quemlibet conuentione comprehendi voluerunt.[3] *Sine die.*

1. Pacta enim & conuentiones legem dant contractibus *l. 1. §. si conuenerit D. depos. l. contractus* 25. *de reg iur.*

2. *l. cùm Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9. §. 1. *D. de transact.*

3. Vt dixi *Defin.* 2. *supr. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Conductor quire conducta frui prohibetur non ad remissionem agere debet sed ad id quod interest, interim tamen non est inquietandus dummodo abstineat à tota conductione.

SIquid ex bonis locatis sit quo conductor vti prohibeatur, siue à locatore ipso, siue alterius cuiuslibet vi maiore, non mercedis remissio eam ob causam petenda est,[1] sed ad id agendum quod interest conductoris,[2] aut mercedis solutio deneganda, quam scilicet locator petere non potest ex contractu vltro citróque obligatorio, quẽ ipse prior ex parte sua non impleuerit:[3] sed obseruare hoc casu conductor debet, ne in reliquorum bonorum conductione perseueret, ne alioqui eo prætextu deficientis pro parte perceptionis fructuum, totius mercedis solutionem denegando reliquos fructus impunè ac sine causa retinere velle videatur.[4] *Sine die.*

1. Quæ scilicet non solet peti nisi quando conductor fruitus quidem est sed minus percepit ex fructibus quàm sperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam causam.

2. Quia locator conductori patientiam præstare debet *l. ex conducto* 15. *vbi not. D. hoc tit.*

3. *l. Iulianus* 13. §. *offerri D. de action. empt.* iunct. *l.* 2. *D. hoc tit.*

4. Ita enim fieret vt conductor & rem & pensionem haberet quod bona fides pati non potest *l. ex empto* 11 §. *veniunt l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

DEFI-

DEFINITIO LV.

Prius est vt locator respondeat si obiiciatur non fuisse ab eo impletum contractum, quam vt iterum conductor ei prouisionaliter condemnetur.

IS qui ex contractu vltro citróque obligatorio conuenitur, sicuti non prius vrgeri potest ad præcisam solutionem, quam aduersarius se ex parte sua contractum impleuisse ostenderit, 1 ita nec facilè pendente lite per modum, vt loquuntur, prouisionis, & in fiduciæ speciem condemnari debet, 2 quantumcumque oblata in eam rem, vt offerri necesse est indemnitatis satisdatione: 3 sed tunc demum cùm ad ea quæ debitor in suis exceptionibus iurató allegauerat creditor, idémque actor iurató responderit, & quæ ille affirmauerat, hic negauerit. 4 Interim ergo ti adiudicatio fiduciaria petatur, non debet iudex ita pronunciare, vt actorem, ab ea petitione submoueat ne si postea, & suo tempore actor petat exceptione rei iudicatæ repellatur: sed nullam petitionis rationem habere, vt sit ei integrum eandem adiudicationem si quando iterum petetur; vel concedere, vel denegare. 5 *Sine die.*

1. *l. Iulianus 13. §. offerri. D. de action. empt.*

2. Quamuis dici soleat pendente lite mandandum esse contractum executioni per modum vt aiunt prouisionis.

3. Quæ semper præstanda est quoties adiudicatio aliqua fit pendente lite *l. 1. & tot. tit. D. si cui plusquàm per leg. Falcid.*

4. Hæc enim negatio est quæ rem dubiam facit *l. 2. C. quib. ad libert. proclam. non licet.*

5. Exemplo eius quod scriptum est *in l. quod in diem 7. §. 1. D. de compens. l. non solum 8. §. si quocunque D. de negot. gest.*

DEFINITIO LVI.

Conductor qui ante elapsa conductionis tempora non est conquestus non auditur si postea quid allegare velit, quominùs lite pendente prouisionaliter sit condemnandus.

CONductor ad pensionis exsolutionem conuentus, non solùm dominij quæstionem referre non potest 1 ac multò minus obiicere, quòd bona ad alium pertineant, quàm ad locatorem. 2 Sed neque allegare nullos se ex bonis conductis fructus, percipere potuisse si totum conductionis tempus sine querela elabi passus sit. Nec enim credibile est non citius conquesturum fuisse conductorem, & molestiam denuntiaturum locatori, si qua de causa frui ea conducta prohibitus fuisset. 3 Quod tamen non eò pertinet, vt istam non fruitionis exceptionem omnino reiici oporteat 4 sed vt ne qua per eam solutioni & condemnationi fieri debeat mora pendente lite, & vt loquuntur per modum prouisionis: oblata scilicet per locatorem cautione de restituenda pecunia, si ex faciendis probationibus, cui utique litis apparebit nihil aut minus conductorem locatori debuisse. 5 *Sine die.*

1. *l. si quis conductionis C. de locat.*

2. Nam & aliena res locari potest, sicut & vendi *l. rem alienam 28. de contr. empt.* iunct. *l. 2. D. locat.* hactenus nimirum vt personalis obligatio inter contrahentes inducatur, non vt domino quicquam noceatur.

3. *Arg. l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius de vsur. l. cùm postulassem 44 D de damn. infect.*

4. Debet enim locator præstare conductori vt liceat ei vti frui *l. si quis domum 9. & pass. locat.*

5. Secundum id quod dixi *Desin. prox. præced. num. 3.*

DEFINITIO LVII.

Potest instrumentum locationis haberi pro guarentigiato ex conuentione partium.

ET si neque ratio iuris, neque forensis vsus patitur vt ex instrumento locationis præcisè cogi possit cõductor ad promissæ mercedis solutionem quoniam contractus vltrò citróque obligatorius est, in quo contractuũ genere incipiendum est ab actione non ab executione, 2 si tamẽ expressa conuentione placuerit, vt pro tẽporis præteriti pensionibus præcisè vrgeri conductor posset, tanquam si ex instrumento, vt vocant, guarentigiato conueniretur, quod plerique prouidi locatores facere solent, vt sibi prospiciant aduersus solitas conductorum fraudes & tergiuersationes, seruanda conuentio est. 3 Non enim habet conductor de quo conqueratur, qui eam sibi legem dicere & voluit & potuit, & cui locatorem verisimile est non alia lege fuisse locaturum. 4 *Sine die.*

1. *l. 2. C. de execut. rei iudic.*

2. Nec enim ex contractu vltro citróque obligatorio agere quisquam potest, nisi prior impleuerit ex sua parte *l. Iulianus 13. §. offerri D. de act. empt.*

3. *Vulg. l. 1. l. iuris gentium 6 §. ait Prætor D. de pact. l. 1. §. si conuenerit D. deposit.*

4. *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO LVIII.

Post finitam locationem potestatem locator quàm qui à locatore emit propria autoritate conductorem expellere sine metu interdicti, quamuis conductor dicat se à locatore emisse priorem, nisi hoc ipsum probet.

FInita locatione si conductor locatoris sui possessionẽ velit interuertere, aut mutare sibi causam possessionis, 1 quasi possideat ex emptione quam locator interuenisse neget, 2 ciuiliùs quidem & congruentiùs locator faciet si per iudicem expellat conductorem, 3 ne fortè maioris inde rixæ vel tumultus occasio nascatur. 4 Sed si possessionis suæ tuendæ gratia iure suo vti malit, ac propria autoritate conductorem expellere, 5 non est prohibendus. Nec iustam querelæ causam conductor habebit quasi vim priuatam vel iniuriam aliquam passus, cùm neque vim neque iniuriam faciat, qui iure suo vtitur. 6 Multo minùs autem permittendum ei erit vt quasi spoliatus petat restitui sibi pristinam possessionem 7 cùm numquam possederit qui nullo nisi conductionis titulo rem tenuit, 8 ac proinde locatori non sibi, 9 eo quoque tempore quo steterit locatio, 10 qua finita, quis obsecro, possessionis color ei superesse potuit? 11 Nam & si locatorem volentem ingredi possessionem rei suæ post finitam locationem prohiberet, vtique hoc ipso vim faceret, 12 adeóque deiici dummodo incontinenti etiam per vim posset impunè 13 cùm aduersus vim nihil sine vi fieri possit. 14 Sed & interdictis aliísque actionibus possessoriis rectè conueniretur, quæ scilicet locatori semper competunt, conductori numquam. 15 Nec distinguemus an conductori res sit cũ locatore ipso, an cum eo cui locator rem vendiderit. 16 Planè si durante locatione vel locator ipse ex emergente causa aliqua necessaria conductorem velit expellere, iis nimirum casibus quibus hoc ipsum licet, 17 vel is qui à locatore emit, ius suum exequi velit (nec enim colono stare cogitur 18) certum est nihil nisi per iudicem fieri oportere, 19 quòd non improbabilem rei tenendę causam habeat conductor etiam aduersus locatorem quandiu ex causa conductionis eam naturaliter tenet, 20 quamuis nec dominij nec possessionis quæstionem referre possit. 21 *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio 3. Id. Aug. 1605.

1. Quod facere nemo potest, nisi probetur noua causa possidendi quæ superuenerit *l. non solùm 33. §. quod vulgo D. de vsucap. leg. 2 §. 1. D. pro hered.* Imò nisi possessio prima dimittatur *l. qui bona 19. §. 1. de acq. poss.* quamquam non conuenit hoc conductori qui ne possidebat quidem *l. 1. §. sed si is qui eod. tit.*

2. Quæ negatio facit vt longè minùs credendum sit conductori quàm locatori: semper enim probandi onus ei incumbit qui dicit *l. 2. D. de probat. l. in exceptionibus 19. & pass. eod.*

3. *Arg. l. creditores 3. C. de pignor.*

4. *l. non est singulis 196. de reg. iur. l. 1. D. quod legat. l. si cuius aliàs l. æquissimum 13. D. de vsufr.*

5. Eo scilicet iure quo liberum est cuique de rebus suis disponendi arbitrium *l. in re mandata 21. C. mandat. 2. D. si quis à parent. manum. sit.*

6. *l.nullus videtur 55.de reg.iur.* Iuris enim executio non habet iniuriam *l.iniuriam 13.§.1.D.de iniur.* Itaque non potest hic obiici quicquam de vi priuata *ex l.extat 13.quod met. causa.l.vlt. D.ad leg.Iul.de vi priuat.*

7. *Ex can.redintegranda 3.quæst.1.* ex quo agere nemo potest nisi qui possedit.

8. Aliud enim est possidere, aliud verò esse in possessione *l.si quis antè conduxit 10.D.de acquir.poss.* vbi dicitur conductorem non possidere sed locatorem Facit *l.si de eo 40.§.1. l.si colonus 31.eod. tit.*

9. *l.communi 8 §.neque colonis D.commun.diuid.l.certè 6.§.1. D. de precar.*

10. *l.malè agitur 2.C.de præscr.30.vel 40. anner.* Qui autem agit *ex Can.redintegranda* dicit se antea possedisse.

11. Ius enim omne siue dominij siue possessionis quod ex contractu quæsitum fuerat finiri necesse est finito contractu *l.ab emptione 58.D.de pact. l. voluntate 10. D.quib.mod.pign.vel hyp.soluit.l.4.§.sed & Marcellus D.de in diem addict.*

12. *l.vim facit 11.& seq.D.vnde vi & de vi armat.*

13. *l.3.§.eum igitur eod. tit.*

14. *l.vt vim 3.* vbi omnes scribentes *D.de iustit.& iur.*

15. Scilicet aduersus locatorem à quo possessionem habet *l.1.§.vlt.D.vti possid.* Nam aduersus alium à quo fuerit colonus vi deiectus nihil vetat habere illum interdictum vnde vi *l.colonus 12.D.vnde vi* in illis verbis: *vi.ab alio deiectus est* quod minùs bene perceptum videtur ab us qui verba illa emendant vt reponant *vi ab eo deiectus est.*

16. *d.l.colonus vers dixi nihil interesse.*

17. De quibus *in l.ade 3.C.hoc tit.*

18. *l.emptorem 9.eod.l si merces 25.§.1.D.eod.*

19. *Not.in d.l.ade.*

20. Conductor enim naturaliter & ex voluntate domini rem tenet *l.certè 6.§.1.D.de precar.d.l. communi 8.§. neque colonis D.commun.diuid.*

21. *l.si quis conductionis 25.C. hoc tit.* Vide pro hac Definit. Guid. Pap. *quæst. 480.* & Ioan. Papon. *in syntagm. hoc tit. §. 6.* vbi tamen notat moribus Galliæ receptum esse vt quicquid propria autoritate per se facere quis potest id per iudicem expediri oporteat. Quod & Rebuff. tradidit. Sed nos iure scripto vtimur hac parte vt & in aliis ferè omnibus. Non tamen potest agere conductor *ex Can.redintegranda* qui nunquam possedisset, sed vt ei restitueretur possessio in qua fuisset durante cõductione, conductor enim etsi non possidet tamen est in possessione *l.si quis ante 10.D.de acq.poss.* Galli appositè dicunt *estre restably*: quod longè aliud est. Debet autem petere vt restituatur in possessionem non quidem suam quam nullam habuit, sed in qua erat, aliud enim est possidere aut possessionem habere, aliud esse in possessione *d.l.si quis ante.*

DEFINITIO LIX.

Expensa litium criminalium incumbunt oneri locatoris & domini iurisdictionis non oneri conductoris si nihil de eo dictum sit.

LOcatis fructib. & reditib. vniuersis castri omnimoda, vt loquuntur, iurisdictione insigniti, mulctas quoque pecuniarias cùm sint fructus iurisdictionis [1] ad conductorem pertinere constabat, Præsertim cùm de iis quoq; vt conductori cederent conuenisset. [2] Expensas tamen quas pro criminis persecutione in causam litis fieri oportebat, cùm nihil de illis in lege locationis comprehensum esset, ad onus locatoris spectare visum est, [3] Non solùm quòd in dubio facienda sit interpretatio contra locatorẽ qui legem apertiùs dicere potuit & debuit, [4] sed etiam quia expensæ illæ onera sint non tam fructuum iurisdictionis, [5] [tametsi non nisi protogatis sumptibus in litẽ criminalem necessariis sperari mulcta pecuniaria, & adiudicari possit, [6]] quàm ipsius iurisdictionis. [7] Eiúsque rei argumento illud est quòd etiamsi vel accusati innocentia eum condemnationi subtrahat, [8] vel euidens inopia faciat vt qui corporalem pœnam meretur pecuniariã nihilominùs euadat, [9] Perinde tamen cogitur dominus iurisdictionis curare vt lis de crimine ad exitum perducatur, in eámque rem sumptus omnes litis si priuatus accusator desit, [10] non modò de castri sui fructibus si sufficiant sed etsi sufficere nó possint de aliis subministrare, [11] Quòd ea res maximè ad publicam tranquillitatem pertineat vt vindicentur delicta, neque ob incommodum expensarũ remaneant impunita: [12] quæ ratio locatorem solum cuius iurisdictio est, non conductorem onerare debet. Nam & illud magis communiter probatum est, onera etiam realia, vt puta collectas, adeóque seruitia per fundos ipsos conductos debita, si de eo nihil in contractu dictum sit locatori incumbere [13] qui percipiendo pensionem quæ pro fructibus à colono penditur, ipsos fructus percipere intelligitur [14] & quidem suo iure, quod non similiter de conductore dici potest, qui non suo iure vt emphyteuta [15] & fructuarius [16] fructus percipit vt eos in lucro habeat, sed ex conductionis causa [17] quæ ipsi haud dubiè onerosa est. [18] Neque verò desunt qui emphyteutam quoque licèt fructus suo iure percipiat, negant teneri ad pensionis annuæ exsolutionem nisi pro rata fructuum si pensio talis tantáque sit vt dubitari nequeat, quin ex comparatione fructuum potiùs quàm ob solam directi dominij recognitionem constituta videatur. [19] Nec simile est quod locatis etiam vt fieri adsolet laudimiis & canonibus emphyteuticariis si qua lis ad eorum exactionem instituenda, & ad tractandam litem expensa facienda est, totum id & periculo & incommodo conductoris cedit, non etiam locatoris si nullam laudimiorum & emphyteuticariorũ reddituum portionem sibi exceperit. [20] Tametsi negare non possit, quin & laudimia & cæteros reditus perinde videatur percipere, qui tanto maiorem eo nomine percipit ex conductione pensionem. [21] Sunt enim expensæ illæ onera vt loquuntur adæquata fructuum qui locati sunt [22] non iurisdictionis [23] aut pensionis, ideóque liberũ est conductori ab eiusmodi emolumentorum commodo & petitione abstinere, si tanti æstimet iis carere potiùs quàm litem vel dubiam vel damni plus & incommodi quàm vtilitatis habituram eo nomine instituere. [24] At criminis persecutionem prætextu damni pecuniarij [25] negligere numquam licèt ei ad cuius onus pertinet vt publicam vindictam persequatur. [26] Obidque nimirum solemus dicere iurisdictiones omnes hodie patrimoniales esse, adeóque onerosas & dispendiosas magis quàm vtiles & fructuosas. *Sine die.*

1. Chassan. *in consuet. Burgund. tit. des iustices §.6.in princip.*

2. Lex enim contractus omnimodo seruanda est *l.1.§ si conuenerit D.depos.l pen.& pass.D.hoc tit.l.contractus 23. de reg.iur.*

3. Ioan. Papon. 2. Notar. *lib. 7. tit. Des procez criminels & extraordinaires vers nous auons donc.*

4. *vulg.l.veteribus 39.D.de pact.l.Labeo 21.l.cùm in lege 23 & seq.D de contr.empt.*

5. Nam si essent onera fructuum aliud dicendum esset cùm fructus non dicantur nisi deductis expensis quæ ad eos colligendos faciendæ sunt *l. si à domino 36. §. vlt.D.de petit. hered.l. quod in fructus 46.D.de vsur.*

6. Itaque expensæ istæ se habent ad fructus iurisdictionis per modum condicionis sine qua non, potiùs quàm per modum causæ.

7. Ergo spectare debent ad dominũ iurisdictionis Capell. Tholos. *quæst.41. Chassan. vbi supr.*

8. Nec enim qui innocens est condemnari ad pœnam debet *l.sancimus 22.C.de pœn.l.si pœna 20.& l.absentem 5.D.eod.*

9. *vt in l.1.§.vlt.eod.l.si quis iniuriam 35.D.de iniur.*

10. Nam si priuatus aliquis sit accusator ad eius onus hæc res pertinet Papon. *vbi supr.* Imbert. *lib.4.Inst. forens.*

11. Sibi enim imputet qui tanti æstimauit iurisdictionem habere à Principe, ad quem alioquin & iurisdictio & eius onera omnia pertinerent. Omnes enim iurisdictiones manant à Principe tanquam à fonte.

12. *l.ita vulneratus 51.ad leg.Aquil.l.Stichum 95.de solut.l.si à reo 70.§.vlt. De fideiuss.*

13. Olasch. Cacher. *decis 83.num.5.& 6.* Alex. *cons.35.num.12. lib. 4.*

14. *l.non vtitur 38.& seq.D. de vsufr.*

15. Hic enim dominus vtilis est *l. vlt.* vbi omnes notant *C. de iur.emphyt.*

16. Hic enim naturaliter possidere videtur propter ius quod habet percipiendorum fructuum *l. naturaliter 12. D.de acq.poss.l.si fructuarius messem 13.quib mod.vsusfr. amitt.*

17. Nam neque fructus suos facit alio iure quàm quia eos percipit ex domini locantis voluntate *l.si seruus 61.§. locaui D. de furt.*

18. Abest enim ei pecunia quam dat pro mercede conductionis,

ctionis. Itaque pro conductore facit duplex illa distinctio quã tradit Bald. *ad l.1.C. de fructib. & lit. expens.* vbi ait, Referre an nomen fructuum apponatur ab homine in contractu, an à lege, vt posteriore tantùm casu non etiam priore fructus dicantur deductis expensis. Item, Referre an fructus debeantur alicui ratione perceptionis quòd eos reus perceperit, vt tunc sumptus deducantur: An verò ratione promissionis, & tunc ita demum deducantur si ex causa lucrativa debeantur, non etiam si ex onerosa.

19. Iulius Clarus *lib.4. Sententiar. in §. emphyteusis quæst. 46. in fine.*

20. Alioqui teneretur locator ad expensas litis pro rata partis laudimiorum & seruitiorum quam sibi excepisset, ob rationem quæ sequitur *in Definit.*

21. *d.l. non vtitur 38. & seq. D. de vsufr. l. Pomponius 29. D. quibus mod. vsusfr. amit.*

22. Nam neque aliam causam habent quàm colligendorum fructuum, neque sine iis colligi fructus isti possent.

23. Cum qua scilicet nil commune habent: possunt enim deberi & passim debentur ei qui nullam iurisdictionem habeat.

24. Nam neque iure suo vti cogitur si nolit *l. si iudex 28. D. de minor. & tot. tit. C. vt nem. invit. accus. vel ager. cogat.* Neque verecunda eius cogitatio qui lites execratur vituperanda est *l. 4. § 1. de alien. indic. mut. caus. fact.*

25. Simile quiddam est *in l. cùm pater 77. §. cùm existimaret de leg. 2.*

26. Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ *l. vulg. Auth. res quæ C. commun. de legat.*

TIT. XLIII.

De iur. emphyteut. & feud.

DEFINITIO I.

Acquisito subfeudo per Principem an ius feudi extinguatur.

VASSALLI feudatarij subuassallus inscio eo, & irrequisito sub feudum in Principem ex causa donationis transtulerat. Postmodum Princeps id feudum nobili cuidam vendiderat, præfatus id se facere vt ad suam naturã feudum reuerteretur, priorique feudatario pristinum ius suum restitueretur. Eodem contractu Princeps cauerat nulla eo nomine laudimia per emptorem debitum iri, re promissa etiam indemnitate si de ijs controuersiam pateretur. Quærebatur de iure primi feudatarij an extinctum prorsus fuisset per alienationem factam in Principem, an hactenus saluum esset vt saltem laudimiorum petendorum ius haberet. Constabat non idcirco equidem videri commissam amittendi feudi condicionem ad superioris feudatarij commodum quòd in alienatione ipsius consensum vassallus inferior non exquisiisset.[1] Quando apud nos, vt & apud Gallos redacta hodie sunt feuda omnia ad instar patrimoniorum,[2] Sed tamen quia subuassalli facto deterior ignorantis vassalli condicio fieri non potuerat, reuocandi à Principe feudi, si summo iure secum ille agi pateretur potestatem ei fieri debere[3] quoniam ipsius quam maximè interesset eum habere vassallum à quo debita obsequia exigere pro arbitrio posset:[4] nec à Principis dignitate aliena videbatur ea sententia, cùm Principem vassalli sui vassallum fieri prorsus incongruum foret,[5] quod tamẽ alioqui euenire necesse esset. Nisi quis tentare vellet quod multò esset absurdius & iniquius,[6] ex ea donatione cui vassallus non consenserat omnia feudi iura extincta fuisse quasi consolidationis potestate. 7 Quænam enim obsecro vtilis dominii consolidatio fieri potuit cum eo dominio quod penes Principem manserat, quod scilicet non directum erat sed subiectionis potiùs & superioritatis. 8 Eo nimirum ferè iure quo dicimus omnia Principis esse imperio non dominio. 9 Denique cum rei gestæ ordinem esse oportuerat ad faciendam consolidationem vt dominium vtile cum directo primùm, deinde directum cum superioritatis dominio coniungeretur. 10 Alioqui medium illud ius directi domini quod sanè inuito & ignoranti ei aufferri non potuit, 11 obstat omnino ne alia duo iungi possint. 12 Quam ob causam, illud quoque non immeritò placuit si subuassalli bona ob admissum crimen læsæ maiestatis confiscanda sint non debere eam rem nocere domino directo qui nihil deliquerit, ideóque rem ita temperandam esse, vt feudum vendatur redactúmque precium æquis portionibus inter Principem & vassallum diuidatur 14 ne aut vassalli ius obstet Principi, aut Principis maiestas vassallo iniuriam adferat. 15 Quantò minùs igitur nocere vassallo debebit, quòd subfeudum illud ad Principem non feudi iure, vt nostri loquuntur, primæuo & naturali, sed ex mera subuassalli voluntate adeóque liberalitate peruenerit? 16 Proinde nec dubitandum videbatur quin ex vera iuris ratione saltem laudimia Princeps deberet 17 propter inuestituram 18 quæ ipsi non secus ac alij cuilibet necessaria esset, iure prioris vassalli integro subsistente. 19 Etsi enim dici solet inuestituræ ius hoc esse vt eam præcedere aut subsequi debeat fidelitas, 20 quam vassallum à Principe suo exigere ferendum non sit, 21 nihil tamen prohibet remissã propter Principis personam præstandæ fidelitatis necessitate, 22 supersesse ius reale feudi, cuius ratione & inuestituram accipere necesse sit, & laudimia soluere, 23 quorum quippe obligationi causam det res ipsa non persona, 24 licet ob contractum debeantur, & proposita vt plurimum in personam actione exigantur. 25 Quamquam nec defuerunt, qui dicerent Principem cùm hac parte vt & in cæteris omnibus contractibus priuati iure censendus sit, 26 iustè recusare non posse si feudum retinere malit quominùs hominium aut vt vocant homagium etiam vassallo suo præstet saltem per procuratorem. 27 Sed cùm id planè indecens, & inconueniens futurum sit 28 nec omne quod licèt expediat, 29 modestiùs vtique & prudentiùs vassallus fecerit si contra Principem ius suum non exequatur, Princeps verò & liberaliùs & magis ex dignitate, si feudum sibi donatum aliterve acquisitum, quamprimùm in alium transferat, nec suprema sua potestate in vassalli dispendium abutatur. 30 quam ob causam nec errauerit meo iudicio qui eam alienationem necessariam esse dixerit. 31 Illud certè indubitatum est, & superioribus prorsus consequens, ex ea alienatione quam in priuatum Princeps contulerit laudimia deberi, non ea solùm ratione quòd quæ in persona Principis mouere poterant ea locum habere in priuato nequeant, qui haud dubiè capax sit & accipiendæ inuestituræ & præstandæ fidelitatis, 32 sed illa etiam quam diximus, quod vtile dominium cum superioritatis dominio consolidari non potuerit propter intermedium ius directi domini, quod impedit coniunctionem extremorum 33 cum eodem tempore penes duos in solidum esse nequiuerit. 34 In quo errarunt grauiter qui contrà scripserunt feudum quod ad Principem quouis modo redierit ad primam naturam rediisse intelligi, obídque à præstandæ fidei vel homagij necessitate immune esse. 35 quod nos negamus. *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis Gebennensis contra D. Baronem de Viry mense Iulij 1588.

1. Quod tamen dicendum esset de iure communi feudorum *tit. quib. mod. feud. amit. §. vlt. in vsib. feudor.*

2. Boer. *decis. 204 num. 7.*

l. non debet alteri 74. de reg. iur. Specu. *in tit. De feu. §. de homagio & fidelitate quæst. 40. & l. milites C. de loc. & conduct. curial. l. 1. de alien. indic. mut. caus. fact. cap. 2. Extr. eod.*

4. Quod non tam facilè fieri potest contra Principem quia potentioribus pares esse non possumus *l. 3. in princip. D. de alien. iudic. mut. caus fact.* Specul. *dict. quæst. 40.*

5. Quia vassallus tenetur præstare fidelitatem & homagium domino suo, & inuestituram solet sequi vel præcedere fidelitas, in signũ subiectionis & superioritatis, atqui absurdum

est dicere aliquem esse superiorem Principe in ipsius Principis territorio Iac.de Sanct.Georg. *de feud.§.qui quidem inuestiuit. num.*64.

6. Ex ratione posita *num.*3.*supr.*

7. Quæ sententia est Petri Gregorij *part.*3 *Syntagmat.lib.*45. *cap.*16 *num.*5.& 6.Ægid.Magister qui sic iudicatum refert *Tit. de feud.*quasi res vnaquæque facile redeat ad suam naturam *l. si vnus* 27.§.*pactus ne peteret.*

8. Dominium enim vtile non potest consolidari nisi cum directo,Directum porrò cum dominio illo superioritatis, maximè verò hoc obtinet,cùm dominij vtilis acquisitio facta est non ex natura & iure primæuo feudi sed ex causa extrinsecus accedente: placet enim dominum feudi conueniri posse tanquam extraneum quemlibet possessorem quãdo nactus est rem feudalem,non potestate feudali sed ex alia causa voluntaria vti priuatus velut ex emptione donatione legato. Vide Cachet.*decis.Pedem* 156.*num.*9.& 14.vbi citat.*cap. imperialem* § *præterea* & §.*callidus* vbi DD.*de prohib.feud.alien.* per Frider. Dec *cons.* 239.*n.*12.& *con.*607.*num.*12 Afflict.*ad dict.tit.De prohib. feud.alien in pr.num.*14.Patis.*vbi sup.*§.30 *quæst.*22.*num.* 93. Guill. Bened.in verb.& *uxorem num.*560.Steph.Bertr.*cons.*207.*vol.*1.& *cons.*3.*inspecto in fin.lib.*3.Guid.Pap.*quæst.*575.Iacob. de S. Georg. *in tract.feudor.*in verb.*qui quidem inuestit.column.*16.*versic.item quæro.*

9. Sic Seneca quodam loco scribit quem refert ac alios plerosque in hanc rẽ Dion.Goth.*ad Nouell.*105.*de consul.in fin.*vbi vide. Et sanè non poterat dominium directum hoc casu esse penes Principem cùm ab eo alienatum esset in vassallum qui habebat subvassallum, nec quicquam sibi Princeps reseruasset nisi superioritatem. Vnum enim idémque dominium non potest in solidum esse penes duos *l.*5.§ *si duobus vehiculum D. cõmod.l.de hereditate* 19.§.*pater D.de capt.& postlim.*

10. Nam cùm Princeps supremus habet vassallum & subvassallum,fit necessariò vt dominium directum sit medium inter dominium vtile,& dominium superioritatis.

11. Ex citatis *num.*3.*supr* Iunge *l.vlt.D.de pact.*

12. Medium enim inhabile semper impedit coniunctionem extremorum *l.pen.D.rat.rem haber.l.*1.*in fin.l potior.*13.*in princip. D.qui potior.in pign.hab.cum similib.*

13. Specul.*in d.*§.*de homagio & fidelit.quæst.*40.*ex l.res uxoru* 24.*C.de donat.int.vir.& uxor.l.cotem* 11.§.*dominus De public.& vectig l.sacimus* 32.*C.de pœn.l si finita* 25.§.*si de vectigalibus vers. sed decernendum D.de damn.infect.*

14. Specul.ibid.*ex l.qui solidum* 78.§.1.*de leg* 2.*l item si verberatũ* 15.§.1.*D.de rei vindic.l.si fundus* 33.D.*locat.l. Lucius* 11. *D. de euict.*Nam & fiscus vendere potest rem communem inuito socio dummodo ei partem precij restituat *l.*2. *C. de comm.rer. alien.l.vnic.C.de vendit.rer.fiscal.cum priuat.commun.lib.*10. *tit.* 4.Nam nec dominus directus cogitur incidere in communionem *l.actione* 65.§.*societas D pro socio.*

15. Vide Capell.Tholos.*quæst.*395.& ibi Autrer.

16. Ex citatis *num* 8 *sup.*

17. Laudimia enim sunt ex fructibus feudi & dominij directi cùm fructuum nomine veniant etiam fructus ciuiles & omnes obuentiones,omnísque vtilitas rei Bald. *in l.si traditio* 4.*C.de act.empt* Alex.*ad l.diuortio alias* §.*Papinianus l.fructus solut.matr.per l.cùm autem* 23 §.*vlt.de ædil.edict.l.mercedes* 29. D. *de petit.hared.*Chass.*in cons.Burg.tit.*4 §.17.*glos.*5.

18. Hęc enim vnica ratio est propter quam laudimia debẽtur,in recognitionem scilicet dominij directi *l.vlt.C.hoc tit.*

19. Et ideò qui contrà putant coguntur dicere extingui hoc casu ius vassalli quod sanè iniquum esset vt suprà diximus.

20. *tot.tit.quid prace.l.deb.an inuest.an fidel.in vsib.feud.* iuncto *tit.quid sit inuest.& seq.*

21. Iacob.de Sanct.Georg *de feud.in* §.*qui quidem inuestiuit num.*64. & Prætext.*in cap* 1 *an filij vel aquas.poss. reb. feud.* Specul.*d.*§.*de homagio quæst.*24.

22. Propter illam inconuenientiam,vt in *l. interdum* 34. *D. de oper.libert.*

23. Quamuis laudimia in signum subiectionis debeantur, vt notat Aluarot.*in tit.De prohib.feud.aliẽ.*per Frid.§.*illud*,quem refert Gozad.*cons.*65.*num.*13.Bud.ad *l.Herennius de euict.* DD. *in l.fin.C.hoc tit.*

24. Sunt enim laudimia onera realia feudi nõ minùs quàm seruitia & rem sequuntur quocunque progrediatur Chass. *in cons.Burg.rubr.*11.*glos.*1.*num.*9.Res enim trãsit regulariter cum suo onere *l.alienatio* 67.*D.de contr.empt. l. vnic. rem alien. gerent.non interd.rer.suar.alien.l.possessores* 12.*vers.illud quoque C. de fund.patrim.lib.*11.*tit.*61.

25. Vulgaris enim pragmaticorum vox est Seruitia in rem, laudimia in personam peti debere.

26. Princeps enim aut fiscus succedens priuato vtitur iure priuati *l.fiscus* 6.*D.de iur.fisc.l.cùm quidam* 17. § *fiscus de vsur.l. via* 23.§ *si fundus.rust.c prad.* Specul.*in titul.de feud.* §. *quoniam quæst.*24.

27. Specul.*in d.*§.*de homagio quæst.*24.& 40.

28. *d.l.interdum* 34.*de oper.libert.*

29. *l non omne* 144.*de reg.iur.*

30. Nam cùm Princeps non sit dominus vniuersalis rerum in suo territorio existentium nisi quod ad iurisdictionem & protectionẽ Glos.& DD.*ad l.*3.*C.de quadr.prascr.* Glos.& Bart. *in l.*2.in verb.& *cuius C in quib.caus.colon.censit.dom. accus pos. lib.*11.*tit.*49. non potest inferri à iurisdictione, & potestate suprema ad iura feudalia & emphyteutica quæ nihil commune habent cum iurisdictione sed per se, ac separatim consistunt. Alex.*cons.*112.*in causa & lite volum.*4. Rebuff.*de cong. pert.numero* 125.

31. Necessariæ autem alienationes semper sunt permissæ *l. alienationes* 13.*D.famil.ercisc.*

32. Quod enim absurdum & inconueniens est in persona Principis vt vassallo suo fidelitatem & homagium præstet, nõ est inconueniens in persona priuati & pro varietate personarum,mutatur qualitas & condicio bonorum *l.per curatorem* 92. §.1.*de acquir.hered.l.vlt.C.de inoff.testam.*

33. Dixi *num.*10.& 12.*supr.*

34. *l.*5.§.*si duobus vehiculum* D.*commod.l. de hereditate* 19.§. *si pater* D.*de captiv.pecul.*

35. Quos retulimus *num.*7.*supr.*

DEFINITIO II.

Directus dominus an & quando teneatur ad onera feudi vel subfeudi ad se reuersi.

NOn tenetur directus dominus ad onera feudi aut subfeudi quod iuris feudalis potestate ad se reuersum est, qui tamen si iure priuato & ex causa aliqua voluntaria pura ex emptione,donatione, legato aliáve simili rem feudalem nactus esset,vt extraneus possessor quilibet non malè conueniretur.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ofasch.Cacher.*decis.Pedem.*156.*numero* 9.& 14. Tiraquel. *De retract.conuent* § 3.*glos.vnic numer.*13.& alij quos citaui *supra Definitione prox. num.*8. Adde Guid. Papam *quæst.* 57. vbi Ranchin.in addit.

DEFINITIO III.

Ex alienatione subfeudi debentur laudimia feudi domino si Princeps subfeudum alienauerit posteriore loco.

QVi dominus erat feudi & subfeudi vtrumque diuersis personis eodem tempore vendiderat,alióve genere alienationis transtulerat. Nulla eo nomine laudimia deberi constabat. Sed si diuersis quoque temporibus sic contraxerit vt feudum primùm deinde subfeudum alienauerit, ex causa posterioris venditionis laudimia nouo feudi domino haud dubiè debebuntur:[1] quasi reddita feudo subfeudóque per alienationem pristina natura, quæ dominij confusione in eiusdem domini & possessoris persona paulò antè intercidisse videbatur.[2] *Sic tractatum* in eadem causa.

1. Facilis enim est vniuscuiusque rei reditus ad suam naturam *l.si vnus* 27.§.*pactus ne peteret in fin.D. de pact.* Can.*quæris De consecr.dist.*4.

2. Simile quiddam est *in l.penult.*§.1.*de except.rei iudic. l.quæ res* 98.§.*aream D.de solut.*

DEFINITIO IV.

Laudimiorum onus est reale, & pro laudimiis perinde atque pro seruitijs competit hypothecaria.

LAudimiorum præstandorum obligatio sicut ex re ipsa proficiscitur,[1] quandoquidem laudimia in directi dominij fructu esse existimantur,[2] ita sequitur quẽcumque fundi possessorem,[3] petique possunt etiam hypothecaria, si dominus directus suum ius exequi, & dominij vtilis

vtilis consolidationem quasi existente condicione persequi nolit. 4 In ea verò actione hypothecaria si alii creditores concurrant directus dominus sine dubio omnibus omnimodo vt anterior præferetur, non secus ac pro annui canonis pensitatione. 5 *Sic tractatum* in eadem causa. Vide tit. sin. cens. vel reliq. Defin. 1.

1. Quia causam habent à translatione dominij rei feudalis vel censualis vel emphyteuticæ *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.* Chassan. *in consuet. Burg. rubr.* 11. § 1 *num.* 3. & 9. Mod. *in Consuet. Par. tit.* 1. § 22 *num.* 156. & *seqq.* Ias. *in* § 1 *gloss. num.* 1. & 2.

2. Siquidem fructuum omnium continentur etiam ciuiles, & omnes obuentiones. Bald. *ad l. si traditio* 4. *C. de act. empt.* & alij citati *Defin.* 1. *num.* 17 *supr.*

3. Sicut & cætera onera omnia realia *l. si debitor* 12. *C. de distr. pignor.* Dixi *Defin.* 1. *num.* 17 *supr.*

4. Nec enim cogitur quisquam vti iure suo, aut pro se introducto *l. si iussu ex* 28 *D. de minor.*

5. Nemo enim priuilegium habere potest contra dominum in ea re quæ est ipsius domini *l. ex facto* 52. *vers. re pondi. D. de pecul.* quamuis ea lex non habeat locum contra creditores pignoratitios. Glos. ibid. ex *l. c.* § *quid tamen. D. de tribut. act.* melius facit *l. in liberto* 77. *D. de solut.*

6. Quamuis dici soleat seruitiorum petitionem esse in rem, laudimiorum verò in personam. Dixi *Defin.* 1. *num.* 24. & 25. *supra.* Vide Amed. de pont. *in quæst. laudim. quæst.* 45. Excipe tamen creditores possidentes eam ipsam rem, pro cuius venditione laudimia petantur. Quia sicut non debentur laudimia sine translatione dominij vtilis, vt vocantur: ita nequeunt ferri potest dominium illud in emptorem, nisi per translationem possessionis, quæ porrò auferri non potest creditori pignoratitio, quin ei debitum efferatur, postea quàm placuit etiam feudalia bona & emphyteutica posse alienari, obligari, & eorum possessionem transferri etiam ignorante domino, adeoque inuito. *Def.* 5. *num.* 2 *infr.* Itaque cùm laudimia non debeantur nisi in casum, & quidem in eum casum quem creditor anterior, idémque possessor impedire potest, consequens est vt potior debeat esse causa possessoris, quàm emptoris, & consequenter quàm domini, cuius ius hac parte pendet ex causa emptionis. Aliud iuris est in seruitiis quæ debentur absolutè, non in casum, & immediatè in recognitionem domini directi.

DEFINITIO V.

De tributo subditis indicto ob equestris dignitatis accessionem.

TRibutum cuius subditis indicendi ius feudatarij plerique habent ob equestris dignitatis accessionè, non eò minùs indici potest, quòd dominus equestrem dignitatem nactus sit ab alio Principe, quàm qui in eos subditos supremum habeat potestatem. Est enim ius hoc personale competens ob iurisdictionem quam in subditos habet dominus, cui proinde satisfit quòd eques est, vndecumque tandem eam nactus sit dignitatem. 2 *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiaz contra Syndicos & incolas De Cormoran 5. Cal. Iul. 1588.

1. De quo vide Chass. *in consuet. Burg. tit. Des iustices & droicts Directes* § 4. in verb *Nouuelle Cheualerie ex l. vnic. C. de extr. cognit. lib.* 10. *tit.* 74.

2. Chassan. vbi supra *num* 44. *vers. vt à diuerticulo.* Bart. *ad l.* 1 *C. de mulier. & in quo loco.* Papon. *in syntagmate Arestorum tit. Des tailles és quatre cas. Arest.* 5.

DEFINITIO VI.

De taxatione tributi per subditos pendendi quatuor casibus.

QVibus habent indicendi subditis tributi 1 quatuor illis vulgatibus notissimisque casibus, si nuptui collocanda sit primogenita filia, si transmarina profectio ineunda ad bellum contra infideles gerendum, si iusto bello captus dominus magna pecunia redimendus sit, si denique equestrem dignitatè à Principe quolibet nactus fuerit, non pro arbitrio quanum lubet possunt indicere, sed quod iustum & moderatum videatur. 2 Id verò Senatus noster cùm de ea re quæstio incidisset sic temperandū existimauit vt in singulos casus à singulis focis quatuor florenos monetæ nostræ domino pendi oporteret, focorum duntaxat non etiam capitum aut facultatum habita ratione. 3 Sic iudicatum contra D. Marchionem de la Chambre 5. Id. Iunij 1581.

1. Quod ius necesse est proficisci vel à concessione Principis, tanquam quòd sit ex regalibus *cap.* 1. *quæ sunt regal. in vsib. feudor.* Ale. *x. cons.* 145. *volum.* 2 1. vbi Bart. *C. de sacrosanct. eccles. tit.* 18. Vel à conuentione & recognitione expressa Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius.* in verb. & *uxorem decis.* 4. *numer.* 555 *vers. tamen*, vel denique ex generali & immemoriali consuetudine quæ vicem legis & priuilegij obtineat. Guid. Pap. *cons.* 1. Boet. *quæst.* 126. Chassan. *tit. Des iustices & droits d'icelles* § 4. *num* 55. *Ex cap. super quibusdam* § *præterea ne vtr. signif. l.* 3. § *ductus aqua de aqua quotid. & æstiu.*

2. *Arg. l. si libertus* 30. *D. de oper. libert.*

3. Quia loci onus magis est, quàm personæ aut patrimonij. Nam qui non habitat in territorio iurisdictionis, ille demum ad onera ista tenetur.

DEFINITIO VII.

Vindicatio & hypothecaria & actio in personam competunt domino directo contra emphyteutam & quidem tertia etiam contra heredem eius post alienationem factam irrequisito domino, cæteræ verò dua contra possessorem.

QVi emphyteusim accepit, & eo nomine ad canonis annui, quod seruitium dicimus, præstationem stipulanti domino se obligauit, si nó soluat, triplici actione quandiu rem tenet conuenirí potest, vindicatione, quoniam qui emphyteusim concessit dominium directum penes se retinuit: nec ei nocere debet quòd vtile certa lege transtulerit in eum, qui contractus legi non obtemperat. 2 Hypothecaria, propter illam vtilis dominij translationē, quæ facit vt in cæteris ferè omnibus eadē sit emphyteutæ condicio, quę esset si directū quoque haberet: 3 etsi enim dici solet nemini rē suam obligatam esse posse, 4 verū tamen est vtile dominium cuius solius ratione pignus contrahitur ad directum dominium non pertinere. Denique in personam, quia ex contractu propriáque stipulatione obligatus est, 6 Si rē alienauerit irrequisito domino, constat iuris emphyteuticarij rationem illam esse vt iure suo cecidisse dicendus sit, ac domino directo liberum esse debeat rem quasi commissam reuocare, nullo etiam precio emptori restituto, 7 Sed si malit potest agere non solùm vindicatione aut hypothecaria aduersus nouum possessorem, 8 sed etiam personali aduersus emphyteutam acsi tē adhuc possideret, quia dolo malo desiisse videtur possidere qui alienauit non exquisito domini consensu quem ante omnia exquirere debuit. 9 Idcóque pro possessore condemnandus est cùm dolus pro possessione sit, 10 Nam & domini directi interest vt quamplures ad suum consequendum habeat actiones, 11 & consequenter vti ne amittat personalem illam, quam contrà nouum possessorem qui nec contraxit nec quasi, 12 habere nullam potest. 13 Sed etsi emphyteuta discesserit, eius heres licèt non possidear eadem personali actione perinde tenebitur acsi possideret, 14 cui nimirum dolus factúmque defuncti, æquè ac ipsi defuncto cuius vices gerit, nocere debeat. 15 Hæc ita, si non ex postfacto alienationem sciuerit dominus directus, & laudauerit. Tum enim nó magis æquum est teneri emphyteutam ipsiúsve heredem personali actione 16 quàm si priùs requisito & cōsentiente domino alienatio facta esset. 17 Quid .n. interest an domini consensus præcesserit, an subsecutus sit? 18 Aut quænam personalis obligatio superesse debeat aduersus eum qui rem possidere desierit volente illo cui non nisi propter rem illam erat obligatus? 19 *Ita Senatus* in causa N. Claudii Leyderii Ioannis Pensabini & Procuratoris fiscalis Gebennensis Prouinciæ 5. Idus Iulij 1588. Iunge sequentem Definitionem.

est dicere aliquem esse superiorem Principe in ipsius Principis territorio Iac. de Sanct. Georg. *de feud. §. qui quidem innuestiuit. num.* 64.

6. Ex ratione posita *num.* 3 *supr.*

7. Quæ sententia est Petri Gregorij *part.* 3 *Syntagmat. lib.* 45. *cap.* 16. *num.* 5. & 6. Ægid. Magister qui sic iudicatum refert *Tit. de feud.* quasi res vnaquæque facile redeat ad suam naturam *l. si vnus* 27. §. *pactus ne peteret.*

8. Dominium enim vtile non potest consolidari nisi cum directo, Directum porrò cum dominio illo superioritatis, maximè verò hoc obtinet, cùm dominij vtilis acquisitio facta est non ex natura & iure primæuo feudi sed ex causa extrinsecus accedente: placet enim dominum feudi conueniri posse tanquam extraneum quemlibet possessorem quãdo nactus est rem feudalem, non potestate feudali sed ex alia causa voluntaria vti priuatus velut ex emptione donatione legato. Vide Cacher. *decis. Pedem* 156. *num.* 9. & 14. vbi citat. *cap. imperialem* § *præterea* & §. *callidus* vbi DD. *de prohib. feud. alien.* per Frider. Dec. *cons.* 239. *n.* 12. & *cons.* 607. *num.* 12 Afflict. *ad dict. tit. De prohib. feud. alien in pr. num.* 14. Paris. *vbi sup.* §. 30. *quæst.* 22. *num.* 93. Guill. Bened. in verb. & *vxorem num.* 560. Steph. Bertr. *cons.* 207. *vol.* 1. & *cons* 3. *inspecto in fin. lib.* 3. Guid Pap. *quæst.* 575 Iacob. de S. Georg. *in tract. feudor.* in verb. *qui quidem innuestit. col. amn.* 16. *versic. item quæro.*

9. Sic Seneca quodam loco scribit quem refert ac alios plerosque in hanc rẽ Dion. Goth. *ad Nouell.* 105. *de consul. in fin.* vbi vide. Et sanè non poterat dominium directum hoc casu esse penes Principem cùm ab eo alienatum esset in vassallum qui habebat subuassallum, nec quicquam sibi Princeps, reseruasset nisi superioritatem. Vnum enim idémque dominium non potest in solidum esse penes duos *l.* 5. § *si duobus vehiculum D. cõmod. l. de hereditate* 19. §. *pater D de capt. & postlim.*

10. Nam cùm Princeps supremus habet vassallum & subvassallum, fit necessariò vt dominium directum sit medium inter dominium vtile, & dominium superioritatis.

11. Ex citatis *num.* 3. *supr* Iunge *l. vlt. D. de pact.*

12. Medium enim inhabile semper impedit coniunctionem extremorum *l. pen. D. rat. rem haber. l.* 1 *i 2 fin. l potior* 11. *in princip. D. qui potior. in pign. hab. cum similib.*

13. Specul. *in d.* § *de homagio & fidelit. quæst.* 40. *ex l. res vxoris* 24. *C. de donat. int. vir. & vxor. l. cotem* 11. §. *dominus De public. & vectig. l. facimus* 32. *C. de pœn. l. si finita* 15. §. *si de vectigalibus vers. sed decernendum D. de damn. infect.*

14. Specul. ibid. *ex l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg* 2. *l item si verberatũ* 15. §. 1. *D. de rei vindic l. si fundus* 33. *D. locat. l. Lucius* 11. *D. de euict.* Nam & fiscus vendere potest rem communem inuito socio dummodo ei partem precij restituat *l.* 2. *C. de comm. rer. alien. l. vnic. C. de vendit. rer. fiscal. cum priuat. commun. lib.* 10. *tit.* 4. Nam nec dominus directus cogitur incidere in communionem *l. actione* 65. §. *societas D pro socio.*

15. Vide Capell. Tholos. *quæst.* 395. & ibi Aufrer.

16. Ex citatis *num* 8 *sup.*

17. Laudimia enim sunt ex fructibus feudi & dominij directi cùm fructuum nomine veniant etiam fructus ciuiles & omnes obuentiones, omnísque vtilitas rei Bald. *in l. si traditio* 4. *C. de act. empt* Alex. *ad l. diuortio a'ius* §. *Papinianus l. fructus solut. matr. per l. cùm autem* 23 §. *vlt. de ædil. edict. l. mercedes* 29. D. *de petit. hered.* Chass. *in cons. Burg. tit.* 4 §. 17. *glos.* 5.

18. Hæc enim vnica ratio est propter quam laudimia debẽtur, in recognitionem scilicet dominij directi *l. vlt. C. hoc tit.*

19. Et ideò qui contrà putant coguntur dicere extingui hoc casu ius vassalli quod sanè iniquum esset vt suprà diximus.

20. *tot. tit. quid præce. l. deb. an inuest. an fidel. in vsib. feud.* iuncto *tit. quid sit inuest. & seq.*

21. Iacob. de Sanct. Georg *de feud. in* §. *qui quidem inuestiuit num.* 64. & Prætext. *in cap* 1 *an filij vel æquat. poss. reb. feud.* Specul. *d.* §. *de homagio quæst.* 24.

22. Propter illam inconuenientiam, vt in *l. interdum* 34. *D. de oper. libert.*

23. Quamuis laudimia in signum subiectionis debeantur, vt notat Aluarot. *in tit. De prohib. feud. alié.* per Frid. §. *illud*, quem refert Gozad. *cons.* 65. *num.* 13. Bud. ad *l. Herennius de euict.* DD. *in l. fin. C. hoc tit.*

24. Sunt enim laudimia onera realia feudi nõ minùs quàm seruitia & rem sequuntur quocunque progrediatur Chass. *in cons. Burg. rubr.* 11. *glos.* 1. *num.* 9. Res enim trãsit regulariter cum suo onere *l. alienatio* 67. *D. de contr. empt. l. vnic. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien. l. possessores* 12. *vers. illud quoque C. de fund. patrim. lib.* 11. *tit.* 61.

25. Vulgaris enim pragmaticorum vox est Seruitia in rem, laudimia in personam peti debere.

26. Princeps enim aut fiscus succedens priuato vtitur iure priuati *l. fiscus* 6. *D. de iur. fisc. l. cùm quidam* 17. § *fiscus de vsur. l. via* 23. § *si fundus. rust. e prad.* Specul. *in titul. de feud.* §. *quoniam quæst.* 24.

27. Specul. *in d.* §. *de homagio quæst.* 24. & 40.

28. *d. l. interdum* 34. *de oper. libert.*

29. *l. non omne* 144. *de reg. iur.*

30. Nam cùm Princeps non sit dominus vniuersalis rerum in suo territorio existentium nisi quod ad iurisdictionem & protectionẽ Glos. & DD. *ad l.* 3. *C. de quadr. præscr.* Glos. & Bart. *in l.* 2. in verb. & *cuius C in quib. caus. colon. censit. dom. accus pos. lib.* 11. *tit.* 49. non potest inferri à iurisdictione, & potestate suprema ad iura feudalia & emphyteutica quæ nihil commune habent cum iurisdictione sed per se, ac separatim consistunt. Alex. *cons.* 112. *in causa & lite volum.* 4. Rebuff. *de cong. port. numero* 125.

31. Necessariæ autem alienationes semper sunt permissæ *l. alienationes* 13. *D. familerciscæ.*

32. Quod enim absurdum & inconueniens est in persona Principis vt vassallo suo fidelitatem & homagium præstet, nõ est inconueniens in persona priuati & pro varietate personarum, mutatur qualitas & condicio bonorum *l. per curatorem* 92. §. 1. *de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*

33. D. xi *num.* 10. & 12. *supr.*

34. *l.* 5 §. *si duobus vehiculum* D. *commo l. l. de hereditate* 19. §. *si pater* D. *de castr. pecul.*

35. Quos retulimus *num.* 7. *supr.*

DEFINITIO II.

Directus dominus an & quando teneatur ad oner. a feudi vel subfeudi ad se reuersi.

NOn tenetur directus dominus ad onera feudi aut subfeudi quod iuris feudalis potestate ad se reuersum est, qui tamen si iure priuato & ex causa aliqua voluntaria puta ex emptione, donatione, legato aliáve simili rem feudalem nactus esset, vt extraneus possessor quilibet non malè conueniretur. 1 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Osasch. Cacher. *decis. Pedem.* 156. *numero* 9. & 14. Tiraquel. *De retract. conuent.* § 3. *glos. vnic. numer.* 13. & alij quos citaui *supra Definitione prox. num.* 8. Adde Guid. Papam *quæst.* 57. vbi Ranchin. in addit.

DEFINITIO III.

Ex alienatione subfeudi debentur laudimia feudi domino si Princeps subfeudum alienauerit posteriore loco.

QVi dominus erat feudi & subfeudi vtrumque diuersis personis eodem tempore vendiderat, alióve genere alienationis transtulerat. Nulla eo nomine laudimia deberi constabat. Sed si diuersis quoque temporibus sic contraxerit vt feudum primum deinde subfeudum alienauerit, ex causa posterioris venditionis laudimia nouo feudi domino haud dubiè debebuntur: 1 quasi reddita feudo subfeudóque per alienationem pristina natura, quæ dominij confusione in eiusdem domini & possessoris persona paulò antè intercidisse videbatur. 2 *Sic tractatum* in eadem causa.

1. Facilis enim est vniuscuiusque rei reditus ad suam naturam *l. si vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin. D. de pact.* Can. *quæris De consecr. dist.* 4.

2. Simile quiddam est *in l. penult.* §. 1. *de except. rei iudic. l. quæres* 98. §. *aream D. de solut.*

DEFINITIO IV.

Laudimiorum onus est reale, & pro laudimiis perinde atque pro seruitijs competit hypothecaria.

LAudimiorum præstandorum obligatio sicut ex re ipsa proficiscitur, 1 quandoquidem laudimia in directi dominij fructu esse existimantur, 2 ita sequitur quẽcumque fundi possessorem, 3 perique possunt etiam hypothecaria, si dominus directus suum ius exequi, & dominij vtilis

vtilis consolidationem quasi existente condicione persequi nolit. 4 In ea verò actione hypothecaria si alii creditores concurrant directus dominus sine dubio omnibus omnimodo vt anterior præferetur, si non secus ac pro annui canonis pensitatione. 5 *Sic tractatum* in eadem causa. Vide tit. fin. cens. vel reliq. Defin. 1.

1. Quia causam habent à translatione dominij rei feudalis vel censualis vel emphyteuticæ *l. vlt. vbi nos. C. hoc tit.* Chassa. *in consuet. Burg. rubr* 11. § 1 *num.* 3. *&* 9. Mod. *in Consuet. Paris. tit.* 1. § 22 *num.* 150. *& sequentibus* § 1 *glos.* 5. *num* 1. *&* 2.

2. Siquidem fructuum nomine continentur etiam ciuiles, & omnes obuentiones. Bald. *ad l. si traditio* 4. *C. de act. empt.* & alij citati Defin 1. *num.* 17 *supr.*

3. Sicut & cætera onera omnia realia *l. si debitor* 12. *C. de distr. pignor.* Dixi Defin 1 *num.* 17 *supr.*

4. Nec enim cogitur quisquam vti iure suo, aut pro se introducto *l. si quis ex* 28 *D. de minor.*

5. Nemo enim priuilegium habere potest contra dominum in ea re quæ est ipsius domini *l. ex facto* 52. *vers. respondi. D. de pecul* quamuis ea lex non habeat locum contra creditores pignoratitios. Glos. ibid. ex *l.* 5. § *quid tamen. D. de tribut. act.* melius facit *l. in liberto* 77. *D. de solut.*

6. Quamuis dici soleat seruitiorum petitionem esse in rem, laudimiorum verò in personam. Dixi *Defin. 1. num.* 24. *&* 25 *supra.* Vide Amed. de pont. *in quæst. laudim. quæst.* 46. Excipe tamen creditores possidentes eam ipsam rem, pro cuius venditione laudimia petantur. Qui ri sicut non debentur laudimia sine translatione dominij vtilis, vt vocant: ita nequeant ferri potest dominium illud in emptorem, nisi per translationem possessionis, quæ porrò auferri non potest creditori pignoratitio, quin ei debitum efferatur, posteaquàm placuit etiam feudalia bona & emphyteutica posse alienari, obligari, & eorum possessionem transferri etiam ignorante domino, adeoque inuito. *Def.* 8 *nu.* 2 *infr.* Itaque cùm laudimia non debeantur nisi in casum, & quidem in eum casum quem creditor anteuortat, idemque possessor impedire potest consequens est vt potior debeat esse causa possessoris, quàm emptoris, & consequenter quàm domini, cuius ius hac parte pendet ex causa emptionis. Aliud iuris est in seruitiis quæ debentur absolutè, non in casum, & immediate in recognitionem domini directi.

DEFINITIO V.

De tributo subditis indicto ob equestris dignitatis accessionem.

TRibutum cuius subditis indicendi ius feudatarij plerique habent ob equestris dignitatis accessionē, 1 non eò minùs indici potest, quòd dominus equestrem dignitatem nactus sit ab alio Principe, quàm qui in eos subditos supremam habeat potestatem. Est enim ius hoc personale competens ob iurisdictionem quam in subditos habet dominus, cui proinde sufficit quòd eques est, vndecumque tandem eam nactus sit dignitatem. 2 *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiaz contra Syndicos & incolas De Cormoran 5. Cal. Iul. 1588.

1. De quo vide Chass. *in consuet. Burg. ti. Des iustices & droicts d'icelles* § 4. in verb *Nouuelle Cheualerie ex l. vnic. C. de aur. coron. lib.* 12. *tit.* 74.

2. Chassan. vbi suprà *num.* 44. *vers. vt à diuerticulo.* Bart. *ad l.* 1. *C. de mulier. & in quo loco.* Papon. *in syntagmate Arestorum tit. Des tailles és quatre cas. Arest.* 5.

DEFINITIO VI.

De taxatione tributi per subditos pendendi quatuor casibus.

QVi ius habent indicendi subditis tributi 1 quatuor illis vulgaribus notissimisque casibus, si nuptui collocanda sit primogenita filia, si transmarina profectio incunda ad bellum contra infideles gerendum, si iusto bello captus dominus magna pecunia redimendus sit, si denique equestrem dignitatē à Principe quolibet nactus fuerit, non pro arbitrio quanutm lubet possunt indicere, sed quod iustum & moderatum videatur. 2 Id verò Senatus noster cùm de ea re quæstio incidisset sic temperandā existimauit vt in singulos casus à singulis focis quatuor florenos monetæ nostræ domino pendi oporteret, focorum duntaxat non etiam capitum aut facultatum habita ratione. 3 Sic iudicatum contra D. Marchionem de la Chambre 5. Id. Iunij 158[illegible].

1. Quod ius necesse est proficisci vel à concessione Principis, tanquam quòd sit ex regalibus *cap.* 1. *quæ sint regalia. vsib. feudor* Alex. *cons.* 145. *volum.* 2 *l.* 1. vbi Bart. *C. de sup. permi. l. lib. tit.* 18. Vel à conuentione & recognitione expressa Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius.* in verb. *& eadem decis.* 4 *numer.* 555 *vers. tamen*, vel denique ex generali & immemoriali consuetudine quæ vicem legis & priuilegij obtineat. Guid Pap. *cons.* 1. Boer. *quæst.* 126. Chassan *tit. Des iustices & droits d'icelles* § 4. *num* 55. *Ex cap. super quibusdam* § *præterea ne vter. signif. l.* 3. § *ductus aquæ de aqua quotid. & æstiu.*

2. *Arg. l. si libertus* 30. *D. de oper. libert.*

3. Quia loci onus magis est, quàm personæ aut patrimonij. Nam qui non habitat in territorio iurisdictionis, ille demum ad onera ista tenetur.

DEFINITIO VII.

Vindicatio & hypothecaria & actio in personam competit domino aduersus emphyteutam & quidem tertia etiam contra heredem eius post alienationem factam inrequisito domino, cætera vero data contra possessorem.

QVi emphyteusim accepit, & eo nomine ad canonis annui, quod seruitium dicimus, præstationem stipulanti domino se obligauit, si nō soluat, triplici actione quandiu rem tenet conueniri potest, vindicatione, quoniam qui emphyteusim concessit dominium directum penes se retinuit: nec ei nocere debet quòd vtile certa lege transtulerit in eum, qui contractus legi non obtēperat. 2 Hypothecaria, propter illam vtilis dominij translationē, quæ facit vt in cæteris ferè omnibus eadē sit emphyteutæ condicio, quę esset si directū quoque haberet: 3 etsi enim dici solet nemini rē suam obligatam esse posse, 4 verū tamen est vtile dominium cuius solius ratione pignus contrahitur ad directum dominum non pertinere. Denique in personam, quia ex contractu propriáque stipulatione obligatus est, 6 Si rē alienauerit irrequisito domino, constat iuris emphyteuticarij rationem illam esse vt iure suo ceciderisse dicendus sit, ac domino directo liberum esse debeat rem quasi commissam reuocare, nullo etiam precio emptori restituto, 7 Sed si malit potest agere non solùm vindicatione aut hypothecaria aduersus nouum possessorem, 8 sed etiam personali aduersus emphyteutam acsi tē adhuc possideret, quia dolo malo desisse videtur possidere qui alienauit non exquisito domini consensu quem ante omnia exquirere debuit. 9 Ideóque pro possessore condemnandus est cùm dolus pro possessione sit, 10 Nam & domini directi interest vt quamplures ad suum consequendum habeat actiones, 11 & consequenter vti ne amittat personalem illam, quam contrà nouum possessorem qui nec contraxit nec quasi, 12 habere nullam potest. 13 Sed etsi emphyteuta discesserit, eius heres licèt non possidear eadem personali actione perinde tenebitur acsi possideret, 14 cui nimirum dolus factúmque defuncti, æquè ac ipsi defuncto cuius vices gerit, nocere debeat. 15 Hæc ita, si non ex postfacto alienationem sciuerit dominus directus, & laudauerit. Tum enim nō magis æquum est teneri emphyteutam ipsiúsve heredem personali actione 16 quàm si priùs requisito & cōsentiente domino alienatio facta esset. 17 Quid .n. interest an domini consensus præcesserit, an subsecutus sit? 18 Aut quænam personalis obligatio superesse debeat aduersus eum qui rem possidere desierit volente illo cui non nisi propter rem illam erat obligatus? 19 *Ita Senatus* in causa N. Claudii Leyderii Ioannis Pensabini & Procuratoris fiscalis Gebennensis Prouinciæ 5. Idus Iulij 1588. Iunge sequentem Definitionem.

1. Datio namque in feudum vel emphyteusim non est modus transferendi dominij directi, sed potius retinẽdi *l.1. & pass. C.hoc tit.l.1.D si ager.vectig.& emphyt.petat.* Transfertur tamen ex his causis dominium vtile, secundùm interpretes. De quo vide quæ scripsi *lib.vlt.Cons.1.*

2. Non enim posset contractu se tueri, is qui prior ipse facit aduersus contractum *l.quæro* §4.*in. inter locatorem D. locat.l. Iulianus* 13.§.*offerri D.de action.empt.lege secunda & tertia D.si ager vectig.*

3. Adeò vt habeat vtilem actionem in rem etiam aduersus dominum *l.1 §.vlt.eod.tit.si ager.vectig.id est emphyt.pet.*

4. *l.neque pignus* 45.*de reg.iur.l penultim. §.1. D.de except.rei iudic.*

5. Et consequenter directo domino obligari posse. Non enim potest vtrumque dominium directum & vtile locum habere in eadem persona sicut nec obligatio directa & vtilis, quia maior & plenior tollit minorem *l. debitori* 50. *D. de fideiuss.*

6. *l.2.de oblig.& action.l.1.& pass.de verb.oblig.t.*

7. *l.vlt.* vbi Ias.& alij *C hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.*162. *ex cap. imperialem §.callidii.de prohib feud.alienat. per Frider. & quæst.* 101.

8. Quia cùm sint istæ actiones in rem non possunt exerceri nisi contra possessorem *l.qui petitorio* 36. *D. de rei vindicat. l.pignoris* 17.*D.de pignor.*

9. Dolo enim facit quisquis non facit id quod facere debet, aut id facit quod facere non debet *l. qui non facit* 121.*de reg. iur. l.*4.D.*quæ in fraud l.credit.*

10. *l.qui dolo* 131.*l.parem* 150.*de reg.iur.*

11. *l.cùm filius* 76.§.*varus de legat.2.l.*1.§.1.*D.quod legat.*

12. Actio enim personalis non potest dari nisi præcedente aliqua obligatione, nec obligatio vlla nasci nisi ex contractu vel quasi aut ex delicto vel quasi aut aliis quibusdam modis *l.1.l.nihil aliud* 51.*de obli.& action.Licèt* 43.§.*ea obligatio de procurat.*

13. Obligatio enim personalis non sequitur singularem successorem *l.vlt.*§.1.*D.de contr.empt.l.*1 §.*si heres ad SC. Trebell.* Specul.*in tit. De locato* §.*nunc aliqua vers.*108 *quæritur num.* 152. *& vers.precedentem.*153.*& vers.* 166.*num.* 192. *ex l.* 3.§. *vlt l. etsi, vsusfructus* 7.*D.vsufr.quem.cau.* Anchar.*cons.*386, incip. *in lite & quæstione* latè Ias.*in l.vlt.fol.mihi* 33. *col.*1. quem omnino vide in *principali notab.* Guid. Pap.*quæst.*9. Vbi defendit gardam Delfinalem, vt ipse loquitur, debitam ex recognitione, deberi ab herede recognoscentis etiam qui bona non teneat, nec esse onus reale quale est tributũ Principi debitum, vt efficiat tertium possessorem, nisi cùm heres vel nullus apparet, vel soluẽdo non est. Et ita ibid. Ranchin.*ex l.fi* 2.*De contr.empt l.*1.*C.in quib. caus. l.Imperatores.de public & vectig.l.*1 C.*in quib. caus. pign. l.*1. C.*de annon.& tribut.lib.*10.*l.fin.* C *sine cens.vel reliq.*

14. Quia omnes personales obligationes & actiones transeunt in heredem *l.vlt.C.de hered.action. l.*1. *C. si cert petat.* Vide *l.*1. *C.hoc tit.* Bart.*in l.*1.*num.*7.*&* 8.D.*de condict.ex leg.* Specul.*in d.*§. *nunc aliqua.quæst.*9.*num.*18 *quæst.* 56.*num.*70.*& vers.* 127. *num.* 153.

15. Ex regula *legis quod ipsis* 143. *& l.ex qua persona* 149. *de regulis iuris.*

16. Quæ non superetat nisi in pœnam alienationis factę domino irrequisito: quæ pœna remittitur cùm venditio quandocumque approbatur, vt *in l.de lege* 6.§.1.*& l. seq. D. de leg. commiss.l.vlt.de eo quod certo loc.*

17. Nec enim cogitur dominus vti iure suo *si nolit l.si iudex* 28.D.*de minor.l.pactum* 46. *D.de pact.*

18. Non enim requiritur hic consensus pro forma actus, vt præcedere debeat quomodo *in l.si quis mihi bona* 25.§ *iussum* D. *de acq.hered.* sed pro tuendo iure domini directi ne sit in potestate emphyteutæ ius ipsius lædere *l.vlt.vbi not. C.hoc tit.*

19. Obligatio enim emphyteutæ est quidem personalis quia nascitur ex stipulatione, sed tamen non alia de causa contrahitur, quàm quia is rem emphyteuticã possidet, ideóque cùm non competat nisi quatenus contra possessorem, non potest superesse aduersus eum qui desiit possidere, si nulla ei culpa obiici possit. *l.vlt.vbi glos.fin.C.fin.cens.vel reliq.* Nec contrariũ est quod ait *l.apud Iulianum* 40.§ *heres de leg.*1.*& l. qui concubinam* 39.§. *qui hortos de leg.*3. heredem cogi tributa præterita legati prædij soluere. Sic enim id accipi debet vt teneatur legatario non reipubl. vt ibidem glos. interpretatur. Denique tritum est cessante causa finali cessare quoque dispositionem *vulg. l. vltim. de hered. inst.*

DEFINITIO VIII.

Postquàm bona emphyteuticaria redacta sunt ad instar patrimoniorum, An & quo casu posse prior emphyteuta conuenire etiam post alienationem.

AT postquàm moribus nostris eò decursum est vt nõ tantum bona emphyteuticarij, sed feuda quoque ipsa redacta sint ad instar patrimoniorum, 1 ac proinde irrequisito etiam domino non secus ac ea quæ prorsus libera sunt, &, vt vocant, allodialia alienari possint: 2 illud quoque consequens fuit, vt per quamlibet fundi emphyteuticarij alienationem tam personalis illa actio quæ contra emphyteutam competebat, quam fundi velut commissi auocandi ius intercidat, 3 si modò emphyteuta possessorem exhibeat, 4 qui & personalem obligationem annui canonis soluendi in se suscipere, & laudimia quæ propter alienationem debentur, soluere paratus sit. Alioquin licèt in promptu varias certásque actiones dominus habeat quibus possit adigere possessorem vt vel recedat, vel emphyteuticariæ obligationis conditionem agnoscat, ipsius tamen interest emphyteutam iam obligatum in obligatione retinere potiùs quàm litem aduersus nouum possessorem vt se obliget instituere. 6 Itaque non minùs agere cum emphyteuta eiúsve herede hoc casu poterit vt in posterum quoque præstet canonem etiam post alienationem, 7 quàm vt reliqua soluat, si qua fortè pro annis præteritis alienationis tempore debebantur, 8 idque domino directo plerumque sanè commodius est, quoniam emphyteuta eiúsve heres neque dominij, neque possessionis quæstionem referre potest. 9 At qui ab emphyteuta comparauit, potest, quousque probauerit dominus eam ipsam esse rem quæ primùm in emphyteusim concessa fuerit. 10 Planè si nouus possessor petat inuestituram laudimiáque offerat, cogitur dominus laudare ratámque habere alienationem. 11 Pro quo incommodo quod inuitus emphyteutam habere cogitur illum quem prior emphyteuta elegerit, 12 in eo quoque ipsi prospici æquum fuit 13 quòd statuto nostro 14 summa ratione constitutum est vt quisquis rem emphyteuticariam tenere probatur, hoc ipso perinde obstrictus sit ad cẽsus & canonis annui professionem solutionémque faciendam, acsi is ipse contraxisset. 15 Quo veluti remedio aduersus frequẽtissimas possessorum cauillationes proposito, 16 cœpit parùm interesse domini quòd eo irrequisito possit res emphyteuticaria alienari, 17 cùm triplicem illam actionem quam aduersus emphyteutam exercere poterat, æquè habiturus sit contra nouum possessorem, 18 adeò vt & quasi iam obligatũ cum ad hoc cogere possit vt se obliget, debitíque professionem faciat quam vulgò recognitionem appellant, ne alioquin lapsu temporis, mutatísque possessorum personis tandem eueniat, vt probationes pereant, hoc est vt nesciatur an res de qua agitur illa ipsa sit, quæ in emphyteusim data dicitur. 19 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Guid.Pap.*quæst.*59.

2. Ioann. Faber *ad* §. *adeo num.*3. *Instit. de locat.* Boer. *decis.* 204.*num.*7. Itaque ociosa hodie quæstio est quæ olim fuit agitata inter nostros, An possit emphyteuta donare irrequisito Domino, & notat Ranchin.ad Guid.Pap.*quæst.*46.

3. Tanquam quæ non possit subsistere sine possessione rei propter quam datur *arg. l. imperatores* 7. *de public. & vectigal.*

4. Non enim sufficiet, vt dicat se non possidere quod sufficeret in actione in rẽ *l.vlt.*D.*de rei ven.* quia nõ potuit in amittenda possessione damnum inferre domino. Dixi *Defin. præced. num* 9.

5. Quo casu non potest sanè dominus directus dicere quicquam sua interesse. Nemo autem sine interesse aut agere aut excipere potest *l.*3.§.1.*l stipulatio ista* 38.§.*alteri.de verb. oblig.*

6. Interest enim cuiusque non vexari litibus & sumptibus *l.minoribus* 6.*D.de minor.l.*1. *D. de inoff. test.l.* 1. *C. de aduin. tutor.*

7. Specul.*in tit. De locat.* §. *nunc aliqua quæst.* 9. *num.*18. *& quæst.*56.*num.*70.*& vers.*127.*num.*153.

8. Quamuis reliquorum præstandorum obligatio sequatur emptorem *l.vlt.& tot tit.C.fin.cens.vel reliq.*

9. *l.si quis conductionis* 25.*C.de locat.*

10. Nec

10. Nec enim confessio & recognitio vnius potest aduersus alium fidem facere *tot.tit.in alios act.*

11. *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

12. Nemo cùm cogitur alium socium habere quàm quem ipse elegerit *l. actione 65. §. societas D.pro socio.* Emphyteuta verò socius quodam modo est *§.adeò Inst.de locat. & conduct.*

13. Vt qui in vno grauatur in alio releuetur. *vulg. l.eum qui 30. D.de iureiur.*

14. *Incip rempublicam lib.3.statut. Sabaud.cap.4.*

15. Hoc verò non tantùm per actionem in rem sed etiam per actionem personalem Guid. Pap *quæst 42.* Vide quid non prorsus dissimile *in l.quidam 29. D.ad SC. Velleian.* Intelligo tamen pro annis secutis alienationem. Nam pro reliquis præteriti temporis non potest nouus emphyteuta conueniri in personam, neque hoc statutum loquitur.

16. Solent enim possessores vt plurimum cùm ex iure emphyteutico conueniuntur negare omnia dominium scilicet directum eius qui agit & identitatem rei pro qua conueniuntur vt actorem onerent quàm grauiore possint probatione, & consequenter maioribus sumptibus.

17. Est etiam alia ratione succurtum dominis directis vt pro precij quinquagesima quam olim habebant laudimiorum nomine *l. vlt.C.hoc tit.* habeant hodie aut tertiam aut quartam apud nonnullos etiam dimidiam, vt plurimùm verò sextam precij partem.

18. Scilicet vindicationem hypothecariam, & actionem personalem: de quibus omnibus dictum est *Defin.præced.*

19. Hoc enim vnum est quod hodie probari debet propter statuti nostri autoritatem. Alioqui ex ratione iuris probandum esset quòd is qui recognouit fuerit dominus vtilis & possessor tempore recognitionis, ne alioqui sequeretur vt verba enunciatiua probarent in non antiquis etiam inter alias partes contra ea quæ notantur in *l.optimam C. de contr. & comm. stipulat.* Iunge *Defin seq.*

DEFINITIO IX.

Neque rem emphyteuticariam nouo censu onerare licet sine voluntate domini directi, neque alius profiteri potest quàm qui reuera possidet: Et quid si contrà factum sit.

EDicto Diui Emanuelis Philiberti Ducis nostri prohibitum est non solùm ne emphyteutæ liceat quod nec iam olim licebat, rem emphyteuticariam alienando nouum ei censum aliúdve vllum onus imponere, ne sit in ipsius potestate duriorem facere domini directi conditionem 1 cùm eo difficilius precióque viliore emptorem res inueniat quò grauiori opere affecta est, 2 sed etiam ne quis annui census obligationem tanquam possessor profiteatur, nisi qui verus sit possessor: nimirum ne illudatur domino directo, cuius sanè interest vt sciat quis rem possideat, 4 cùm nec quicquam iuris ei tributura sit ea professio cõtra verum possessorem si ab eo facta probetur qui nõ possidebat. 5 Etsi enim statuto nostro remissa est domino directo necessitas probandi quòd professionis tempore possideret is qui professionem emisit, 6 tamen contrariæ probationis facultas illi qui ex eiusmodi obligatione conueniatur, erepta non est. 7 Sed & domini interest scire an vetus emphyteuta rem alienauerit, cùm propter laudimia quæ ex alienatione debentur, 8 tùm etiam vt sciat vbi res sit, si vel ob non soluta laudimia, rem quasi commissam persequi velit, 9 vel qua alia ratione in rem agere malit, quàm in personam. 10 Neque tamen eò minus obligatur is qui cùm non possideret mentitus est se possidere, 11 multóque magis ex ea professione tenebitur si subinde canonem annuum per aliquot annos soluerit, 12 adeò vt nec cogendus sit dominus ab eius obligatione discedere si cõtra eum agere malit quàm contra nouum possessorem, 13 tametsi possessor ipse totam obligationem in se suscipere non recuset. Ne quod in domini fauorem inductum Princeps voluit, in eius incommodum iniqua interpretatione retorqueatur. 14 Nec rursum condici poterit ea obligatio, aut solutio quasi sine causa facta ob id solùm quod qui professus fuit non possideret. 15 Subest enim vetus illa causa quòd iam antè fuerat eo nomine obligatus, 16 quódque imputare sibi debeat qui in obligatione remanere maluerit, quàm suscipiendæ obligationis necessitatem in nouum possessorem transferre. 17 At non liberabit ea res nouum possessorem si malit illum dominus habere obligatum. 18 Quamquam si aduersus eum egerit, aut quo alio modo alienationem inscio se factam laudauerit, 19 non erit ipsi permittendum vt recurrere possit contra priorem emphyteutam à quo semel recesserit. 20 Solent verò qui tanquam possessores profitentur, vt huic periculo occurrant, in ipso actu protestari, vt siquid per errorem professi sint nocere iis non debeat. 21 Qua protestatione sicut multorum rusticitati & imprudentiæ consulitur, 22 ita iuuari eos æquum non est qui vltrò professi cùm scirent se non possidere fraudandi domini consilium habuisse credendi sunt. 23 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam cùm non liceret olim emphyteutæ rem alienare irrequisito domino, multò minus poterat nouum ei censum imponere alienando *l.vlt.vbi not.C. hoc tit.*

2. Quod permitti nunquam debet *l.1. D.de alien. iudic. mut. caus fact.l.2.D.quod vi aut clam.*

3. *l si venditor 6.§.vlt.de serv.export.l fundi partem 79. l. qui fundum 35.de contr.empt.*

4. Nempe ad laudimia & seruitia exigenda, quorum nomine actio in rem competit aduersus possessorem vt dixi *Defin.4. supr.* Iungè *l.4.§.in verò qui agrum & §.si cùm ego.D. de censib.*

5. Census enim professio neque dominium auffert vero domino, neque possessionem vero possessori *l.quæ quisque 64. D.de acquir.rer.domin.*

6. *In cap.rempublicam*, de quo dixi *Defin.precedente num.vlt.* Et sanè non quilibet admittitur ad profitendum sed is demum quem prius constitit possidere.

7. Semper enim contra præsumptionem superest locus veritati *l.si chirographum 24.& seq.l.imperatores 29 in fin.D.de probat.*

8. Debentur enim ex quacumque dominij translatione *l. vlt.C.hoc tit.* alienatio autem est omnis actus per quem dominium transfertur *l.1.C.de fund. dotal.*

9. Quod suo iure facere potest *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

10. Cùm dici soleat plus cautionis esse in rem quàm in personam *l plus cautionis.de reg.iur.*

11. In pœnam scilicet mendacij vt & in *l.vlt.D.de rei vindic. Auth.item possessor.C.qui potior.in pign.hab.* nisi postea veniam petierit vt sibi liceret professionem emendare vt *in d.l.4. §.vlt. de censib.*

12. Quia per huiusmodi solutionem tanto magis decipitur dominus directus *arg.l.Pomponius 29 D.quib.mod. vsusfr. amit.*

13. Scilicet actione illa personali quæ nascitur ex contractu ipso emphyteutico.

14. *arg l.nulla 25. D.de legib. l.quod fauore 6.C.eod.*

15. Quasi hoc ipso probetur facta per errorem: semper enim incipitur à professione possessionis, vt sequatur professio debiti.

16. Ergo conueniendus est hoc casu ex prima confessione non ex secunda.

17. Nunquam enim ei succurritur qui seipsum in necessitatem conjecit *l si fideiuss.7.§ si necessaria D.si quis satisd. cog. l.2.§ vim fluminis D si quis caution.*

18. Est enim obligatus ille nouo & proprio iure quia rem possidet, idque ex autoritate statuti de quo diximus in præcedentibus.

19. Laudat verò satis hoc ipso quòd contra eũ agit tanquam contra possessorem. *arg.l.1.§.illud quæritur D.de separat.*

20. Iis enim qui suas actiones siue expressè siue tacitè remittunt, non est dandus regressus *l.quæritur 14.§.si venditor D. de ædilit.edict.d.l.1.§.illud quæritur.de separat.*

21. Vnde & professiones istæ à rusticis nostris vt plurimùm vocantur, protestationes.

22. Cui sanè succurri æquum est aduersus errorem siue iuris ille sit siue facti, vt & in aliis ferè omnibus *l.vlt.vbi not.C.de testam.l.si quis id quod 7.§.pen.D.de iurisd* Iunge *l.regula 9. D. de iur.& fact.ignor.*

23. *l.is qui se obtulit 25.& l.sin autem 27.D.de rei vindic.l.pen. D.de dolo.cum similib.*

DEFINITIO X.

Potest fundus emphyteuticarius diuidi inter plures personas & ita solutio quoque canonis annui, sed possessorum expensis ac sine incommodo domini directi.

ETsi solutio per partes magna incommoda habere dicitur, 1 non tamen prohibetur is qui fundũ amplissi-

mum in emphyteusim accepit per partes eum distrahere, tametsi ita futurum sit vt canonis annui solutio inter omnes possessores pro rata diuidi debeat: 2 siue quòd id omnino consequens sit ei quod dicimus bona omnia emphyteuticaria adeóque feudalia redacta esse ad instar patrimoniorum, 3 siue quòd pro leuiore illo incommodo longè maius commodum dominus sentiat, 4 in laudimiorum perceptione quæ præcipuũ iuris emphyteutici fructum constituit. 5 Nam quò plures fuerint possessorum personæ eo plura sperari possint laudimia ex plurium spe venditionum. 6 Hactenus tamen domino succurritur, vt quę in distribuendis diuisi canonis portionibus cura, diligentia impensáque necessaria est, tota ab ipsis possessoribus conferatur, 7 nec ad aliud teneatur dominus, quàm vt censualia instrumenta quorum inspectione in eam rem opus est, proferat vt sciatur quid & quantum, & pro qua quantáve bonorum emphyteuticariorum quantitate debeatur, 8 si in eo negligentes possessores fuerint, non proderit singulis quod partem offerant ni totum soluant, 9 totiúsque emphyteuseos auocandæ ius domino perinde competet acsi nemo offerre vellet. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 3. in princip. D. famil. erciſc. l. cum hi 8. §. in causa D. de tranſa & l. 3. D. de alim. legat.*

2. Vel vt confundatur, quomodo loquitur Vlp. *in l. commun. diuid.* ob hanc causam scriptum est iudicem non facilè debere agrum vectigalem regionibus diuidere.

3. Scripsi *Defin. 8 supr. ex* Guid. Pap. *quæst. 59.*

4. *arg. l. eum qui 30. D. de iureiur* Sic commodum compensari debet cum incommodo in specie *l. 1. §. vlt. de aqua & aquæ pluu. arcend.* Specul. *quæst. 71. num. 92. & seq. de locat.*

5. *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

6. Quia facilius est vt ex pluribus vnus velit vendere aut aliter alienare, quàm si vnus tantùm esset qui alienare posset.

7. Ne videatur in eorum fuisse potestate vt læderent ius domini directi *d. l. 7. in princip. D. commun. diuid.*

8. *arg. l. inſtrumenta 24. C. de fideic.* Quidni enim hoc saltem præstare cogatur dominus directus quod sine dispendio ipsius futurum sit *arg. l. in creditore 38. D. de euict.*

9. Propter naturam actionis quæ indiuidua est *l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. quandiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. imped. non poss.*

DEFINITIO XI.

Emphyteuta potest inuito domino directo rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione personali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta sunt in onere.

IVris quidem ratio prohibet ne liceat emphyteutę, inuito domino resilire à contractu qui vltrò citróque obligatorius est. 1 Sed tamen eo iure vtimur, 2 vt si emphyteuta licèt personali actione conuentus rem delinquere malit quàm canonem soluere, audiri debeat, 3 si non expressa conuentione sibi dominus in contrarium prospexerit: 4 quoniam & plus præstat, 5 si modò non deteriore conditione res sit quo tempore derelinquitur, quàm erat cùm accipiebatur, 6 nec quicquam impediat quominus vacuã eius possessionem nanciscì dominus possit: 7 sed & illud requiritur vt præteritorum annorum reliqua omnia ad quadrantem vsque soluat is qui rem derelinquere paratus est, 8 itémque vt nihil omnino ex iis bonis retineat quæ vnius tantùm canonis confusum onus ab initio habuerunt. 9 Cætera enim quæ eodem quidem contractu, sed distincto canonis onere concessa fuerint retinere, si velit, non prohibetur, 10 solius Principis ius illud est, vt qui tributum debet personæ, vt plerumque fit pro bonis indictum, non liberetur, tametsi maximè bonis velit cedere quoniam inuidiosum id & à Principis maiestate alienum videatur. 11 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 37. infr.

1. Cùm enim hic sit contractus verus propriam naturam propriúmque nomen habens *l. 1. C. hoc tit.* ab initio quidem est voluntaris, sed ex postfacto necessitatis vt cæteri *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

2. Ex consuetudine quæ hic maximè spectanda est Chassan. *in Consuet. Burgund. tit. De mains mortes § 8. in verb. en delaissant, num. 4.* post Alber. de Rosat. *in l. cùm fructuarius 64. de vsufr.* Specul. *tit. de locat. § nunc aliqua vers. 128. num. 154. ex l. venditor 13. § si constat. 1. D. commun. Prad.*

3. *arg. l. l. cùm fructuarius & seq. l. si absente 48. D. de vsufr. l. eiſi fortè 6. §. etiam in fin. D. si ſeruit. vindic.* Alber. *in d. l. cùm fructuarius & in l. 2. col. pen. C. de iur. emphyt. Not. in cap. qua in eccleſiarum de conſtit. & in cap. 1. de vaſſ. qui contra conſt. Lot.* Vide tamen Bart. *ad l. cum quo De aqua & aquæ pluu. arcend.* vbi distinguit an onus sit certum an incertum vt posteriore casu liberetur possessor non derelinquendo, priore non item per *l. quicumque C. de fund. patrim. lib. 11. l. imperator 70. §. ſi certum de leg. 2. l. prætor 7. § 1. de damn. inf. § ſi verò quis locat. Nou. de alien. & emph.* Nisi conueniatur actione reali vel officio iudicis inquit Bart. *ex d. § 1. & d. §. etiam.*

4. Plus enim potest conuentio quàm consuetudo *l. licèt 8 l. cura 19. C. hoc tit.* vbi Cuiac. ex Græcis ob hanc causam legit affirmatiuè *ſi ſpecialiter exprimatur* sublata dictione *nihil*, quę est *in vulg. edit.*

5. Quo casu admittit Bart. posse rem derelinqui etiamsi onus faciat certum à principio ex *l. illud 7. §. 1. de trib. act. & d. l. in cum quo.* Non aliter ex *l. propter 5. C. qui bon. ced. non poſſ. l. pen. C. de reſcind. vendit.* Vide *l. eum qui 15. aliàs l. Iauolenus de ann. leg.*

6. *l. ſed cum 65. de vſufr.*

7. Vide Aufrer. *ad deciſ. Cap. Tholoſ. 404.*

8. Nam quòd rem derelinquit non debet ei prodesse quantum ad tempus quo ipse possedit, cùm sibi debeat imputare cur non citius dereliquerit.

9. Est enim hoc onus planè indiuiduum *d. l. 7. in princ. com. diuid. l. cùm quæritur 16. de admin. tut. l. ſi ita 39. in fin. de oper. libert.*

10. Quia eorum causa est separata *arg. l. etiam 29. §. 1. D. de minor.*

11. *d. l. propter 5. C. qui bon. cedet. poſſ. l. quicumque cum gloſ. in l. 1. C. de fund. patrim. lib. 11. tit. 61.* Chassan. *tit. de mains mortes §. 8. in verb. en delaiſſant, num. 4.* vbi distinguit an agatur de cęsu tributo, & collecta quæ debentur Principi, an de huiusmodi oneribus debitis priuato aut alicui domino inferiori, vt posteriore casu liberetur possessorem derelinquendo, non etiam priore.

DEFINITIO XII.

Primus emphyteuta quam actionem habeat contra secundum sine cessione.

SI is qui fundum in emphyteusim acceperat eundem item in secundam emphyteusim quam liuellum vocant, concesserit, 1 eodem iure aduersus liuellarium vti potest, quo is ipse domino directo teneatur. 2 Quasi domini quoque directi iure censeri debeat si cum secundo emphyteuta comparetur. 3 Quamquam enim eiusdem rei duo in solidum domini eiusdem dominij genere esse nequeunt, 4 nihil tamen prohibet duos esse directos dominos duósque vtiles diuersis, vt aiunt, respectibus. 5 Itaque si primus emphyteuta ex propria obligatione conuentus canonem soluerit quem secundus ex sua soluere debuit, potest eo nomine contra secundum etiam citra cessionem easdem actiones exercere quas & directus dominus aduersus cũ quẽ ex illis vellet, posset, 6 vindicationem scilicet saltem vtilem, 7 hypothecariam & personalem. At quid si nõ appareat quo iure & per cuius personã ad possessorem peruenerit res emphyteuticaria, pro qua canonem domino soluere primus emphyteuta coactus sit? An vlla ei aduersus possessorem pro repetitione actio competet? 8 mouet quod suum potius quam alienum negotiũ gessisse videatur qui id soluit ad quod proprio nomine & ex propria obligatione tenebatur. 9 Atqui verum est obligationis illius personalis cõtrahendæ aliã causam nõ fuisse quã quod tum emphyteuta rẽ haberet, quæ nunc ab alio possidetur. 10 Ergo æquius est vtili saltẽ negotiorũ gestorũ actione teneri possessorẽ, qui solutionis cõmodũ sentit, 11 quod rẽ habet quã alioqui dominus non soluto canone iure suo euincere potuisset. 12 Siquidem canonis præstandi onus reale est, & proinde rẽ ipsam sequitur ad quoscunque transeat possessores, 13 nec cogi potest directus dominus fidem à se emphyteutæ datã seruare possessori, non satisfaciente ex sua parte emphyteuta, à quo nec-

cesse

cesse est vt possessor quisquis ille est causam habuerit proximam aut remotam. 14 Emphyteutæ verò multò minùs imputare possessor potest, cur non soluat canonem eius rei nomine debitũ, quàm ipse nõ emphyteuta possideat. 15 Tutiùs tamen emphyteuta fecerit si soluens domino impetret incontinenti cessionẽ actionũ, vt indemnitati suæ melius cõsulat, 16 nec personalẽ tantùm habeat actionem, sed etiam hypothecariam, & vindicationem, quas haud dubiè citra cessionem & suo iure habere non potest. 17 *Ita Senatus* in eadem causa. Vide tit. Sin. cens. vel reliq. Defin. 1.

1. Est tamen differentia inter contractum emphyteuticum, liuellarium & censualem de quibus omnibus tractant nostri ad *l. 1. & vlt. C. hoc tit.*

2. Vt scilicet indemnis præstetur à secundo emphyteuta in quem ius suum transtulit, quamuis non nisi periculo suo *Auth. sed & periculum C. sin. cens. vel reliq.* Spec. *in tit. de locat. §. nunc aliqua vers. 166. num. 192.* Ias. *in l fin num. 154. C. hoc tit.*

4. *l. si vt certo 5. §. si duobus vehiculum D. commod. l. de heredit ate 19. § . pater de castr. pecul.*

5. Ioann. Faber *in §. adeò num. 6. Inst. de locat.*

6. Quia eas habet ex proprio contractu nec proinde indiget cessione.

7. Non enim potest habere directam, cùm reuera non sit dominus directus *l. 1. D. si ager vectig. l 1. §. quia autem & seq. D. de superfi.*

8. Intellige sine cessione. Nam si qua cessio per dominum directum facta esset, res non haberet dubitationem, quia ius cessum æstimatur semper ex persona cedentis. *l. fideiussoribus 17. l. vt fideiussor 39 de fideiuss l. Modestinus 79. D de solut.*

9. Nemo autem actionem habet pro repetitione eius quod soluit suo nomine *l. Papinianus 28. D. mandat l. si quid pssessor 31. de petit. hered.*

10. *d. l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

11. Alioqui fieret locupletior ex aliena iactura contra *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. si & me & Titium 32. D. de reb. credit.* Afflict. *decis. 153.*

12. *l. si pupilli 6. §. sed & si quis negotia mea D. de negot. gest. l. plane 38. D. de petit. hered.* Specul. *in d. §. nunc aliqua vers 127. ex l. omnes 1. §. vlt. l. si vsusfructus nomine 7. D. vsufr quem. caueat. l. lex vectigalis 31. D. de pignor.*

13. Bald. *in Auth si quas ruinas num. 5. C. de sacros. eccles* Castr. *in l. imperatores de public. & vectig.* Afflict. *decis. 95.* Negus. *in tract. D. de pignor. in 4. parte partis principalis num. 127.* Ias. *in l. 1. num. 70. C. hoc tit. ex l. murilegus 11. C. de murileg. lib. 11 tit. 7. l. inter debitorem 42. de pact.* Crauet. *cons. 17. num. 6.*

14. *Arg. l. cùm proponas 17 C. de pact. & cap. pernenit Extr. de iureiur.* Debet enim possessor vti possessione autoris sui cum suis oneribus & vitiis *l. 3. §. cùm quis D. de acquir. poss. cap. pastoralis & cap. cùm non sit Extr. de decim.* Iunge *l. quod ipsis 145. & l. ea quæ persona 149. de reg. iur.*

15. Cùm huius Canonis soluendi onus transierit in ipsum possessorem Specul. *d. vers. 166. num. 192. arg. l. cùm fundus 12. commun. prad. & vers 9. num. 18. ex l. locando 75. de negot. gest.*

16. Nam cùm sit possessor bonæ fidei potest petere vt sibi cedantur actiones *l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.* quas præstare sine suo incommodo creditor potest *l. in creditore 38. D. de euict.*

17. Non desunt tamen qui putent primum emphyteutam habere vtilem actionem in rem aduersus quemcumque possessorem Specul. *in d. §. nunc aliqua quæst. 66. num. 80.* adeò vt in ea actione præferatur domino directo si fortè velit dominus directus contra possessorem directa experiri vt concludere videtur idem Specul. *quæst. 51. num. 65. ex l. si cùm emptorem 16. D. de pact. l. si procurator 28. l procuratore 55. D. de procurat.*

DEFINITIO XIII.

Emphyteuta rõ vltrò derelinquens, non potest impensas repetere quas in eam fecit.

EMphyteuta si re emphyteuticaria quam meliorem fecerat cedere domino velit vt se liberet à præstandi canonis annui necessitate, nullam sumptuum à se factorum habere potest repetitionem: quoniam ad hoc ipsum emphyteusim acceperat vt rem meliorem faceret, sibique imputare debet quòd meliorem factã velit vltrò derelinquere. 1 *Ita* in eadem causa.

1. Videtur enim donare *arg. l. donari 82. de reg. iur. l. adeò 7. §. ex diuerso. de acquir. rer. domin.* vel saltẽ tanti habuisse recarere *arg. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.* Clar. *§. emphyteusis 4. 45.*

DEFINITIO XIV.

Remissio præteritarum pensionum non præsumitur ex recognitione futurarum.

DIrectus dominus qui emphyteutam admittit ad censualis aut emphyteuticarij debiti nouam professionem, non ex eo credendus est præteriti temporis pensiones non solutas remittere voluisse, tametsi nihil sit protestatus. 1 Neque enim noua illa professione id actum videri potest vt emphyteuta vllo modo liberaretur, at potiùs vt magis obligaretur, & consequenter non minùs ad præteritarum, quàm ad futurarum pensionum solutionẽ. 2 Idẽ de laudimiis si qua iam debebantur, iuris est. 3 Quid enim absurdius quàm ex eo instrumento quod ad obligationem inducendam confectum sit inducere liberationem? 4 Hoc ita si nulla consuetudo sit in contrarium qualis est apud Augustanos. *Ita Senatus* 13. Cal. Ianuar. 1588.

1. Quamuis nonnulli contrà putarent, eò prætextu quòd credibile sit dominum directum præteritas pensiones exigere ideò noluisse, vt facilius emphyteutam aut possessorem nouum alliceret ad recognoscendum *arg. l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius D. de vsur. l, vir vsuras 54. D. de donat. int, vir. & vxor.*

2. Cùm tam præteritæ pensiones quàm futuræ ex eadem causa eodẽmque contractu debeantur. Vide Abbat. *in cap potuit. num 14. Extr. de locat.*

3. Ex eodem enim fonte debitum laudimiorum & seruitiorum proficiscitur, quamuis laudimia non in singulos annos sed in singulas tantùm alienationes debeantur *l. vlt. C. hoc tit.*

4. Ita enim fieret vt actus operaretur vltra intentionem agentis contra *l. non omnis 19. D. de reb. credit.* Itẽmque vt ad vnum finem inducta, contrarium effectum operarentur contra *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. in ratione 30. §. tametsi D. ad leg. falcid. cum similib.*

5. Consuetudo enim cuiusque loci spectanda est in his maximè quæ ad hanc contractus speciem pertinent *l. circa locationes 19. C. de locat.* Not. *in l. vlt. C. hoc tit. & in l. venditor 13. §. si constat D. comm. prad.*

DEFINITIO XV.

Emphyteuta tenetur ad æstimationem quanti plurimi ex tempore moræ duntaxat, & quando in mora esse videatur.

EMphyteuta qui canonem annuum ad certam diem & ad domum creditoris soluere debuit, 1 si non satisfecerit condemnandus est vt præstet quanti plurimi, vno quoque anno merx fuit etiamsi nulla interpellatio præcesserit. 2 Hoc enim casu sola dies interpellat satis ad constituendum in mora debitorem cùm ad eius domum ire creditor non debuerit. 3 At si dies dicta non sit, requiritur denunciatio, ad hoc duntaxat vt sciat & certioretur emphyteuta ad quam diem dominus sit adfuturus: ne cùm ad creditoris absentis domum venerit frustrà id fecerit. 4 Quòd si de solutione ad creditoris domum facienda nihil conuenerit, interpellari debitorem oportet vt in mora constituatur. 5 Quo facto trãsferetur in debitorem necessitas soluendi cùm antea domino incumberet necessitas petendi. 6 Extra hos casus non quanti plurimi eo anno merx fuit, sed ad communem æstimationem solutio fieri debebit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro N. Iacobo De Monfort contra Antonium Mollier 13. Cal. Iulij 1592. Iunge Defin. 2. De contr. & committ. stipul. & Defin. 5. De solut.

1. Quod euenit cùm reditus est portabilis vt nostri loquũtur, vocant enim *rente portable.*

2. Ex ea scilicet Doctorum nostrorum opinione quæ vult in bonæ fidei iudiciis deberi æstimationem quanti plurimi à die moræ. De quo Bart. & alij *ad l. vinum 22. D. de reb. credit. l. pen. & vlt. D. de condict. triticar. l. 3. § in hac D. commodat.*

3. Quomodo tamen regulariter cogitur creditori ire ad domum debitoris si aliud nihil conuenerit *l. item illa 18. vbi not. D. de pecun. constit.*

4. Nec enim est in mora is qui ad diem non soluit si nemõ fuit cui solueretur *arg. l. vlt. D. de leg. commiss. l. cùm quidam 17. §. si pupillo D. de vsur.*

5. Siquidem regulariter non potest contrahi mora nisi per interpellationem factam congruo loco & congruo tempore *l. infra* 32. *eod. tit. de vsur. l si pupillus* 127. *de verb. obligat.*

6. Vide Afflict. *decis* 316. Aut Gabriel. *lib. 3. commun. opin. De solut. & liber. conclus.* 9.

7. Æstimatio enim quanti plurimi numquam præstatur nisi in pœnam moræ aut delicti *l. in re furtiua* 8 § 1. *D. de cōdict. furt. l.* 3. § *si per venditorem D. de act. empt.* Vide tamē quæ scripsi latè circa hunc tractatum *lib.* 16. *Coniect. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVI.

Commisso renunciat dominus directus qui sciens ius suum exigit canonem aut admittit possessorem ad recognoscendum.

COmmisso renunciasse videtur dominus directus qui post ius sibi quæsitum cùm rem ipsam posset ab emphyteuta auferre canonem annuum ab eo petere & exigere maluerit: 1 adeóque si emphyteutam ad canonis annui nouam professionem admiserit, 2 vtique si ius suum non ignorabat. 3 Ius enim commissi cùm pœnale sit, facilè remissum intelligitur: 4 sicut euenit cum alia qualibet pœna commissa ob non solutam sua die pecuniam, fors petitur post diem: 5 aut cùm venditor qui legem commissoriam exercere potuit, precium petere maluit. 6 Quare nec domino proderit quòd canonem annuum exigendo protestatus sit, ne quid ex eo præiudicij fieret petitioni commissi. Inutilis enim protestatio est cùm fieri nequeat vt & commissum & secuti temporis pensitatio emphyteuticaria debeatur. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua scripsimus Defin. 14.

1. Abbas *in ca. potuit, num.* 14. *Extr. de locat.*

2. Posteriora enim semper derogant prioribus *vulg. l. post nouissima C. de pact.* cùm nec quisquam cogatur vti iure suo *l. si iudex circumuenta D. de minor. l. pactum* 46 *D de pact.*

3. Alioqui nemo credendus est voluisse remittere ius quod sibi competere ignorabat *l. mater decedens* 19. D. *de inoff. testam. l. Campanus* 47. *de oper. libert.*

4. In odium scilicet pœnarum quæ semper odiosæ sunt siue conuentionales sint siue legales *l. vlt. De eo quod cert. loc. l. pen. D. de pœn.*

5. *l. apud Celsum* 4. § *Labeo ait* 7. *& l.* 2. §. *non male D. de dolo mal. except.*

6. *l. de lege* 6. §. *l. post diem* 7. *D. de leg. commiss.* iunct. *l* 3. *cod.*

7. Guid. Pap. *quæst.* 171. *num* 1. *& 4.*

DEFINITIO XVII.

Nouus possessor quando incidat in pœnam commissi, & quando ab ea excipiatur.

EXcusatur à pœna commissi emptor cui vendita res fuit tanquam libera si à domino intra statutum tempus non petierit inuestituram. 1 Sed tamen indiget restitutione in integrum 2 quæ ipsi vtique concedenda est ex generali illa clausula *si qua mihi iusta causa esse videbitur.* 4 Non idem erit si edicto nō satisfecerit quod de inscriptionibus vocant, quo cautum est vt quisquis fūdum acquisiit quocunque tandem acquisitionis genere id ipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat. Id enim dominorum directorum causa constitui necesse fuit, vt exploratis ea ratione alienationibus certiores fieri possent de iure suo, nec per acquitentium aut fraudem aut ignorantiam circumueniréntur, 5 si fortè aut simulatus contractus factus esset 6 aut alienata res tanquam libera quæ tamen vel feudalis esset vel emphyteuticaria. 7 Quam ob causam rectè probatum est, etiamsi de eo contractu agatur ex quo nulla laudimia debeantur, 8 non eò minùs tamen commisso locum fore si edicto non fuerit satisfactum: cui nimirum satisfieri necesse fuit vel ob hoc ipsum vt sciri posset an laudimia vlla deberentur. 9 Humaniter tamen & æquissimè receptum est vt siue ob non factam inscriptionem siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit, commisso locus apertus fuerit, moram purgare liceat quandocunque ante litem contestatam. 10 *Ita in Senatu* tractatum est in eadem causa.

1. Est enim in bona fide non solùm ob assertionem venditoris, & probabilem ignorātiam facti & iuris alieni *arg. l vlt. D. pro suo l. qui in alterius* 41. *de reg. iur.* sed etiam quia bona omnia naturaliter sunt libera & talia præsumuntur *vulg. l. alienis* 8. *C. de seruit. & aqua. l. cùm eo* 9. *D. vrban. prad.* Clar. *in* §. *emphyteusis* 4. 8.

2. Guid. Pap. *quæst.* 24. quia verum est ipso iure commissam rem fuisse, ob non petitam inuestituram etiamsi non fuerit interpellatus possessor, *Notat. in l.* 2. *& vlt. C. hoc tit.*

3. Guid. Pap. *d quæst.* 24.

4. De qua *in l.* 1. *& tot. tit.* D *ex quib. caus. maior.* Andr. Gayll. *lib.* 2. *obs. cap.* 48. *num* 4.

5. Nam neque dolus neque ignorantia vnius fraudi esse alteri debet *l.* 1. *l. quod autē* 6. §. *si quid cum pupillo & pass. D. qua in fraud. credit.*

6. Quales hodie plerique fiunt in fraudem dominorum directorum: quæ res dedit causam edicto.

7. Non enim quid in opinione sit hoc casu inspicimus, sed vt in alijs plerisque quid in veritate.

8. Qualis est apud Sebusianos meos contractus donationis, at non etiam apud Sabinianos.

9. Simile quiddam scriptum est *in l.* 2. *D. si quis in ius vocat. non ier. & in l si quis ex aliena* 5. D. *de iudic.*

10. Guid. Pap. *quæst.* 123. vbi etiam tractat quid in vassallo, & quid in promissione iurata.

DEFINITIO XVIII.

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare possessori qui ipse recognouit nec heredi eius.

QVamquam eo iure vtimur vt dominus directus agens contra fundi emphyteuticarij possessorem ad canonem annuum siue profitendum siue soluendum teneatur possessoris conuenti oculis subiicere digitóque demonstrare rem de qua agitur, 1 non tamen id locum habet cùm aduersus eum ipsum agitur qui iam semel professus est, & ex propria confessione obligatus. 2 Hic enim si vel iterū profiteri vel soluere recuset eo prætextu quòd dicat se non possidere aut nescire an possideat, non aliter audiendus est, quàm si fundi possessorem indicet, 3 vt cōtra quem subinde possit dominus experiri. Nec id emphyteutis durum videri debet, 4 qui si summo cum ijs iure ageretur, rem emphyteuticariam irrequisito domino alienare non possent: 5 in herede emphyteutæ licèt nondum professus sit idem obseruatur, 6 nisi quòd ante omnia interrogandus est an heres sit & pro qua parte 7 præsertim si personali agatur. 8 Alioqui nō potest aut tanquā heres aut tāquā possessor statim cōdēnari, 9 nec si filius emphyteutæ proponatur: 10 planè si heres sit non distinguemus an purè an cū beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouerit, 11 quia beneficium legis nihil commune habet cum iure dominij directi ad quem res ipsa pertinet, 12 & cui antè omnia satisfieri necesse est ne dominium vtile quod in hereditate repertum fuit, cum directo consolidetur, atque ita hereditarium esse desinat. 13 *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro Antonio De la Cuaz contra Dominum Marchionem De Villars ex tempore 7. Id. Iulij 1591.

1. Quod fieri etiam solet & necesse est in iudicio finium regundorum *l. si irruptione* 8. §. 1. iunct. *l.* 4. § *finium & l. penult. D finium regund.* & generaliter quoties possessor dicit se nescire an possideat rem de qua agitur.

2. Stare enim quǽque oportet suæ confessioni *l. cùm de indebito* 25. *in fin. de probat.* & elegantiùs *in l. generaliter* 13. *vers. nimis enim indignum C. de non numer. pecun.*

3. Non enim potuit amittere possessionem quam semel habuit nisi interueniente aliquo facto suo, aut saltem quin sciat à quo fuerit spoliatus, cùm possessio non amittatur nisi animo & corpore *l. quemadmodum* 8. *l. si quis vi* 17. §. 1. *D. de acquir. possess.*

4. Cùm in possessore indicando neque dispendium neque incommodum vllum sit *arg. l in creditore* 38. D. *de euict.*

5. *l. vlt. vbi notant omnes C. hoc tit.*

6. Est enim heres successor in vniuersa defuncti iura etiam in vitia ipsius *l. cùm heres* 11. *D de diuers. tempor. prascript.*

7. *l.* 2. 3. *& pass.* D. *de interrog. in iur. faciend.*

8. Quia

8. Quia personales actiones non transeunt in singularem successorem sed tantum in heredem aut eum qui heredis loco sit *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. §. si heres D. ad SC. Treb. l. vlt. in fin. D. de contr. empt.*

9. Heres enim nemo præsumitur nisi probetur, quamuis ea probatio plerumque difficilis sit *d. l. 3. de interrog. in iur. fac. l. nec emisse 16. C. de iur. delib.*

10. Nam post inductum à prætore beneficium abstensionis filius non præsumitur heres in odiosis, secundùm doctrinam Bart. *in l. 1. C. si vt minor se ab hered. abstin.* contra quam tamen vide quæ scripsi *in Hemischuiade De errorib. pragmat. ex l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omissa causa testam. l. ita tamen 27. §. si pater filium ad SC. Trebell.*

11. Nam & qui cum beneficio legis, & inuentarij heres est, perinde heres verè est ac si beneficium legis non imploraſſet.

12. Dominus enim directus verè est dominus nec proinde potest in hereditate aut penes heredem reperiri nisi dominium vtile quod fuit penes defunctum *l. 1. §. Scaeuola D. si is qui test. lib. esse iussus est.*

13. Est enim antiquius & potentius ius domini directi quàm heredis aut creditorum defuncti, in ea saltem re quæ data est in emphyteusin.

DEFINITIO XIX.

Solutio facta per emphyteutam ei, qui procurator credebatur, valet ad liberationem.

EMphyteutæ qui canonem emphyteuticarium soluit actori de cuius mandato non constat, imputari nihil potest, si vulgo habebatur ille pro actore & procuratore ad eam rem constituto, 1 multò minùs si non ignorabat dominus, quòd is tanquam procurator exigere solitus esset. 2 Neque enim solet pro leuioribus huiusmodi debitis exigendis mandati exhibitio esse necessaria: 3 vt nec apocham, 4 in singulas solutiones conscribi necesse est, 5 sufficitque nihil mala fide ab emphyteuta factum esse, & imputari potiùs domino posse, cur non fuerit diligentior in canone per se aut per verum procuratorem exigendo. *6 Ita tractatum est* in eadem causa de qua SC. 14.

1. *Arg. l. 3. in princip. D. de SC. Maced. l. sed si pupillus 11. §. de quo palam & seq. D. de instit. action.*

2. Qui enim patitur mandare videtur *l. qui patitur 18. D. mandat.* Ratum enim quis habet non tantùm verbo, sed etiam facto *l. non tantùm 5. D. rat. rem haber.*

3. *Arg. l. sancimus 25. vers. non autem & l. constitutionem 27. C. de admin. tutor.*

4. Id est pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l. pecunia 14 C. de solut.*

5. Quia nec moris est. Id enim maximè inspici debet quod fieri consueuit *l. quod si nolit 31 §. quia assidua de adilit. edict.*

6. Nec enim machinatio domini directi debet nocere emphyteutæ *l. 2. in fin. C. hoc tit.* vide Guid. Pap. *quæst. 173.*

DEFINITIO XX.

Ex pluribus rebus in emphyteusin ab eodem recognitis an & quando possit emphyteuta quasdam derelinquere & quasdam retinere.

QVi ab eodem domino plures res in emphyteusin accepit, potest quasdam derelinquere vt se ab annui canonis præstatione eximat, alias verò retinere. 1 Nisi cõstet vel omnes res simul; & vnica concessione in emphyteusim datas licèt distinctis oneribus, 2 vel plures sub eiusdem canonis onere recognitas fuisse. 3 His enim casibus manifesta domino fiet iniuria si emphyteutæ liceat obligationem diuidere 4 quæ indiuidua ab initio contracta fuit: 5 quod contingeret si ex eiusmodi rebus emphyteuticariis posset, quibusdam derelictis, alias retinere. *6 Ita Senatus* in eadem causa.

1. Tot enim videntur esse obligationes & stipulationes quot sunt res *l. scire debemus 29. D. de verb. obligat. l. quia dicitur 12. D. de euict.*

2. Quo casu nõ est cogẽdus dominus partem recipere quia non fuerat partem duntaxat in emphyteusim concessurus *arg. l. si quis aliam 46. D. de solut. l. meor. 47. §. 1. D. de minor. & quòd si 2 no 13. D. de in diem addict.*

3. Vna enim res intelligitur quæ vnicum & indiuiduum onus habet *l. sed duobus 5. §. 1. iunct. l. præced. de legat. 2.* Nam ex comparatione oneris interpretamur dispositionem *l. summa 30. § ab heredibus. D. de admin. legat.*

4. *Arg. l. cum quæritur 16. de adm. tut. l. si ita 39. de oper. libert.*

5. *arg. l. communi 7. D. commun. diuid.* Certam enim legem ab initio habuit stipulatio quæ immutari postea non potest *l. vero 12. §. pen. D. de solut.*

6. Aut igitur totum onus agnoscat, aut è toto contractu recedat *d. l. cùm quæritur. iunct. l. nam absurdum 7. D. de ben. libert.* Numquam enim est inducenda diuisio voluntatis *l. eum qui 18. in fin. D. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XXI.

Etiam singularis successor cogitur titulum suæ possessionis edere domino directo si fateatur rem esse emphyteuticam.

NOn solùm is qui fundum accepit in emphyteusin cogitur contractum edere domino directo quandocunque petenti, 1 sed & is qui fundum emphyteuticarium siue emptionis siue alio quouis titulo ab emphyteuta cõparauit: 2 si modò contractum fuisse constet. Nam si negetur, nullum hac parte ius aliud est domini directi; 3 nisi vt si id ipsum postea probet, atque ita per calumniam negationem factam esse appareat commisso locus fiat 4 in pœnam doli & mendacij. *5 Ita Senatus* ex tempore 16. Cal. Iul. 1590.

1. *l. 2. vbi not. C. hoc tit.* Editionem enim & exhibitionem petere possunt omnes quorum interest *l. quædam 9. §. pen. & vlt. D. de edend. l. 3. §. sciendum D. ad exhib.*

2. Licèt enim obligatio personalis non soleat transire in singularem successorem, transit tamen hoc casu ex autoritate statuti de quo dixi *Defin. 8. & 9. supr.* Et præterea est hoc onus rei non personæ, quia propter rem non propter personam hæc editio facienda est *l. vlt. & tot. tit. C. sin. cens. vel reliq. fund. comp. non poss.*

3. Negatio enim facit rem dubiam *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet* quousque actor plenè probauerit suam intentionem *l. 4 C. de edend.*

4. Dolus enim & contumacia possessoris locum facit commisso: cùm ad hoc sufficeret etiam sola negligentia & cessatio in solutione per triennium in emphyteusi priuata, per biẽnium verò in ecclesiastica *d. l. 2 C. hoc tit. & Nouell. 7. de non alien. aut permut. §. emphyteusim vers. sire autem.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis quæst 8.*

5. *Arg. l. vl. D de rei vindic. Aut item possessor. C. qui potior. in pignor. hab. l. si quis insciatus 13. in princip. D. depos.* Est autem hic casus notãdus, quia regulariter nemo cogitur titulum possessionis suæ ostendere *l. cogi 11. C. de petit. hered.*

DEFINITIO XXII.

Oblatio sola canonis annui sine obsignatione impedit ne æstimatio quanti plurimi debeatur.

CAnonem annuum emphyteuticarium ad certam diem certúmque locum ex lege emphyteusi dictâ soluere obligatus si congruo loco & tempore 1 obtulerit; non idcirco æstimationis quanti plurimi quandoque præstandæ periculum vereri poterit, quòd recusante solutionem creditore is debitam mercem non obsignauerit. 2 Sola enim oblatio sufficit ad impediendam moram licèt ad eam purgandam non item. 3 Receptissima autem est quamuis mihi suspectissima interpretum nostrorum traditio æstimationem quanti plurimi non nisi ob moram præcedentem peti posse. 4 Porrò de ea oblatione intelligimus quæ ritè facta sit; ita vt creditor nullam recusandæ solutionis causam habere potuerit. Alioqui nec in à mora creditorem constituere poterit, nec debitorẽ à mora liberare. *5 Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iunij 1590: pro Antonio Lespine contra D. de Romans.

1. Alioqui oblatio inutilis est *l. qui Romæ 122. in princip. de verb. oblig.* de cuius sententia scripsi *lib. 1 Coniect. cap. 1.*

2. Obsignatio tamen necessaria est ad euitandam pœnam commissi, tum quoque cùm dominus directus est in dolo *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

3. *l. si per te non stat 7.* iunct. *l. acceptam 19 C. de vsur.*

4. Bart. *ad l. vinum 22. D. de reb. cred. & ad l. 3. §. in hac D. commod.* Dixi *Defin. 15. supr.*

5. *d. l. qui Romæ 122. in princip. de verb. oblig l. mora 32.* iunct. *l. secundum 21. & sequent. D. de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

Laudimia de consuetudine debentur, etiam pro emptione facta sub hasta.

EX publica distractione pignorum quæ sub hasta postulante creditore facta sit receptum est ex inueterata consuetudine vt laudimia debeantur, quamuis ex iuris feudalis ratione numquam ex venditione necessaria qualis illa est peti possint. *Ita tractatum est 7. Id. Nouemb. 1590.*

1. Guid. Pap. *quæst. 411. num. 2.* Ioan. Papon. *lib. 13. tit. 2. §. 22.* Inde est quod ex remissione quæ fit inter socios vel coheredes diuidentes nulla debentur laudimia. Idem Guid. Pap. *quæst. 48. in fin.* post Bart. *in l. & ideò D. de cond. furt.* Est enim illa alienatio prorsus necessaria, cùm nemo cogendus sit stare in in communione *l. vlt. C. comm. diuid.* At venditio quæ fit sub hastâ cùm intelligatur fieri à debitore non à creditore *l. 1 & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. fit.* non tam ex præcisa necessitate fit quàm ex voluntate debitoris qui hoc mauult quàm aliter soluere. *l. si ob causam 13. C. de euict.* Adde Ranchin. *in annot. ad Guid. Pap. dicta quæst. 48.*

DEFINITIO XXIV.

Meliorationes reddit dominus directus nisi eum emphyteusis vel feudum ad eum redit ex culpa possessoris.

SI quando vindicandi feudi ius domino obtigit, impensas in rem factas quæ necessariam aut vtilem ac permanentem casum habuerunt ante omnia reddere cogitur, 1 habétque vasallus aut qui in eius locum successit ius retentionis, eo nomine. 2 Nimirum si nón ex dolo & delicto vasalli feudum apertum sit domino, sed aliter puta defectu masculorum aut agnatorum. 3 *Sine die.*

1. Ne scilicet alioqui eueniat vt ex alterius factura locupletetur dominus directus contra *l. planè 38 D. de petit. hered. l. iure naturæ 206. de reg iur. l. nam hoc naturæ 14. de cond. indeb.*

2. *l. si in aream 33. D. de condict. indeb. l. heres 21. D. ad SC. Treb.*

3. Guid. Pap. *quæst. 169.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis quæst. 45.* Vurmser. *1. pract. 3. obser. 1.* Iunge *l. dominus 55. §. 1. l. colonus 61. D. locat.* Vide eundem Iulium Clarum *in §. feudum quæst. 88.*

DEFINITIO XXV.

Dominus directus, cogitur indicare possessori rem emphyteuticam, etiam ei qui recognouit si is neget se possidere, sed periculo possessoris.

QVod dici solet dominum directum pro emphyteusi agentem contra possessorem non esse cogendum indicare rem emphyteuticariam si is possideat qui ipse emphyteusim accepit aut professus est eiúsve heres, 1 ad eam indicationem pertinet, quam alioqui fieri necesse est priusquàm possessor ad litem contestandam vrgeatur. 2 Nam si lite contestata negetur fundi possessio, &, vt loquuntur, identitas, stametsi confines iidé proponantur ex scripto, non eò minus cogendus erit dominus intentionem suam implere, 4 & quidem per testes, quoniam fieri nequit vt per solam instrumentorum exhibitionem & collationem certa fiat rei controuersæ demonstratio. 5 Inter hanc verò & illam indicationem hoc interest, quòd illa non afficit damno vllo aut incommodo possessorem, qui ea facta paratus sit satisfacere. 6 Hæc verò cùm post moram & calumnioſam denegationem possessoris fiat, 7 adeò ei nocet vt etiamsi alias exceptiones alleget, priuandus tamen sit non tantùm possessione rei in odium pœnámque mendacij, 8 sed & omni alio iure quod in ea re habuit, singulari quodam emphyteuticarij iuris priuilegio. *9 Ita Senatus* pro D. Marchione d'Aix 17. Calen. Decemb. 1590.

1. De quo scripsimus *Defin. 18. supr.*

2. Neque enim cogitur possessor litem cõtestari priusquàm appareat possideri ab eo rem quæ emphyteuticaria dicitur.

3. Dicente scilicet possessore eam rem quam possideat alienam esse quàm de qua in instrumento recognitionis emphyteuticarix.

4. Ex regula quæ vult Actorem debere omnimodo intentionem suam implere, alioqui condemnandum esse, *l. 4. C. de ed end. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. de probat. l. actor quod asseuerat 23. C. eod.*

5. Nihil enim vetat confines qui sint reuera diuersi habere tamẽ eadem nomina scilicet quæ ab hominibus sunt, non à natura *l. 4 de leg. 1.* Bart. *in l. demonstratio D. de condic. & dem.*

6. Fit enim expensis domini propter bonam fidem possessoris *ex reg. l. qui in alterius 42 de reg. iur.*

7. Quidem post litem contestatam omnes possessores sũt pares *l. si à filio 25. §. si antè D. de petit. hered.*

8. *Ex l. vlt. D. de rei vindic. Auth. item possessor C. qui potior. in pign. hab.*

9. Ita scilicet constituto iure *in l. 2. & 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Contentio de dominio directo inter plures excusat emphyteutam ne interim cogatur soluere.

QVoties de dominij directi iure inter duos controuersia est, excusatur emphyteuta nec morã cõtrahere videtur si cesset in canonis annui solutione, quandiu mutuo vtriusque consensu aut per sententiam decisum non est vtri solui oporteat: 1 ne accidat vt cùm vni soluerit, ab altero non sit liberatus. 2 Quid tamen si is qui prior egit paratus sit satisdare de eo aduersus quemcumque alium defendẽdo? non faciet ea res meliorem actoris condicionẽ. 3 Alioqui eadem iuris & æquitatis ratione dicendum esset vtroque offerente satisdationem condemnari emphyteutam vtrique debere: 4 quod tamen sani iudicij nemo dixerit. *5 Ita Senatus 16.* Cal. Decemb. 1590.

1. Requiritur tamen vt possessor offerat se paratum ei soluere pro quo iudicabitur.

2. Is enim demum liberatur qui soluit vero creditori non qui alijs: verus autem creditor hoc casu ille est qui probat se dominum directum.

3. In quo differt hæc species ab illa de qua *in l. penult. D. de petit. hered. l. is à quo fundus 57. D. de rei vindic.*

4. Consentire igitur vel sua sponte debent, vel iudice imminente alioqui se mutuo impediunt, *vt in l. huiusmodi 84. §. vlt. de leg. 2. l. inuicem 43 de hered. instit.*

5. Nec enim possunt esse duo domini directi eodem respectu *l. si vt certò 5. §. si duobus vehiculum D. commod.*

DEFINITIO XXVII.

Maior est potestas conuentionis quàm legis in eo vt per cessationem in solutione canonis annuæ commutatur, nec mora purgari possit.

IS cui in emphyteusim res cõcessa est ea lege vt si vel vno anno cesset in canonis emphyteuticarij solutione cadat à iure suo, 1 liberúmq; sit domino directo fundi possessionem ingredi propria autoritate, 2 priuandus est emphyteusi ob solam cessationem, etiamsi nulla interpellatio præcesserit. 3 Neque enim admoneri & interpellari debuit, qui ipse emphyteusim ea condicione accepit. 4 Præsertim cùm ea sit quoque emphyteuticarij contractus natura, 4 tametsi expressa cõuentio nulla proponatur. Quãquam hoc casu hactenus melior emphyteutæ condicio

est

est, quòd morâ purgare quandocunque potest, dummodo ante litẽ contestatã, 5 quod tamen interueniente conuentione diuersum est, si non saltem pars aliqua census annui soluta sit. 6 Inde illud etiam fit vt eius qui in emphyteutæ ius successit, siue vniuersali iure, siue singulari melior condicio esse debeat, quàm emphyteutæ, 7 in eo nimirum vt non magis cadat à iure suo propter solam cessionem licèt conuentio interuenerit, 8 quàm si nulla interuenisset, quia iustam eius ignorandæ causam habet quandiu admonitus, & interpellatus non est: 9 sed & accedente admonitione & interpellatione citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem, ratio facit vt etiamsi summo iure cum successore agere liceret, legémque cõtractus commissam dicere, 10 ipsi tamen succurri æquum esset ex generali illa edicti clausula: *si qua mihi iusta causa esse videbitur*, 11 cùm is qui in alterius locum succedit iustam hoc ipso habeat ignorantiæ causam vtrum id quod petitur debeatur. 12 *Ita Senatus* in publico auditorio 6. Id. Iulij 1591.

1. Est enim necessaria ista conuentio, alioqui requiritur cessatio per triennium, nec antea cadit emphyteuta à iure suo, etiamsi iurauerit se annuatim soluturum, si credimus Iulio Claro contra communem *in §. emphyteusis quæst.* 8.

2. Est etiam hæc pactio vtilis, alioqui officio iudicis expellendus est emphyteuta non propria autoritate. Clarus *in d. §. emphyteusis quæst.* 11. Vurmser. 11. *pract* 34. *obs* 1.

3. *l. 2. vers. neque pretendente C. hoc tit.*

4. Vt scilicet nulla interpellatione opus sit, sed debeat emphyteuta non tantùm offerre, verùm etiam obsignare vt pœnam commissi effugiat *d. l. 2. in fin.*

5. *Cap. potuit de locat. Nouel. 91. vt exact. instant. §. illud quoque vers. qui enim dare voluit.*

6. Solutio enim partis census impedit commissum Guid. Pap. *quæst.* 174.

7. Quamuis dici soleat eiusdem iuris esse successorem cuius fuit autor *l. inuitus* 56. §. *plerumque de reg. iur.*

8. Nihil enim potest mala fide facere is qui nescit se debere, quia ignorantis nulla voluntas est *l. si per errorem* 15. *D. de iurisdict. l. 1. C. de falsa mon. l. pen. C. de iur. & facti ignor.*

9. Non solùm quòd alieni facti ignorantia semper probabilis sit *l. vlt. D. pro suo.* sed etiam quia vna quæque res præsumitur libera & allodialis *vulg. l. alius* 8. *C. de seruit. & aqua.*

10. Secundùm ea quæ diximus *Defin.* 17. *num.* 2 *supr.*

11. De qua *in l. 1. fin. sed etsi* 26. §. *vlt. D. ex quib. caus. maior.*

12. *Vulg. l. qui in alterius* 42. *de re regul. iur.* Ideóque adieci *citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem*, quia cùm instrumentum hoc exhibitum fuit, non potest possessor facti ignorationem obtendere *l. quamquam* 7. *D. ad SC. Velleian. l. 1. §. vlt. D. de action. empt.* Vide Andr. Gayl. *l. 2. obs. cap.* 48. *num.* 4. & ãnotationes clarissimi Iureconsulti Dionysij Gothofredi *ad leg.* 2. & 3. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex contractu nullo non debentur laudimia, sed ex resoluto & reuocato debentur.

QVamuis ex contractu nullo laudimia non debeantur, propterea quòd nec dominium ex eo transfertur, 1 sicut nec ex contractu sub condicione inito priusquam condicio impleta sit, 2 adeò vt per errorem soluta repeti possint, 3 si tamen venditio aut alia quælibet alienatio constiterit ab initio, ex eáque translatum sit per traditionem dominium, 4 non eò minùs laudimia debebũtur, quòd ex postfacto alienationem illam resolui contigerit, 5 siue fiat ea resolutio interueniente hominis facto licèt necessario puta ex retrouenditione ad quam emptor se obligauerat, 6 siue ex spontanea contrahentium voluntate, 7 siue ipsa etiam iuris potestate, vt puta susceptis ab eo liberis qui bona sua extraneo donauerat. 8 Nam quemadmodum huiusmodi reuocatio non retrotrahitur ad tempus donationis, vt ex eo appareat quòd fructus medio tempore perceptos restituere donatarius non cogitur; 9 ita fieri non potest vt semel debita laudimia ob solam donationis resolutionem deberi desinant. 10 Vt enim perpetuò debeantur, sufficit semel translatũ fuisse dominiũ ex ea causa, quæ sui naturâ poterit esse perpetua, 11 cùm sola dominij translatio illa sit quæ laudimiorum præstandorũ obligationem parit. 12 At si donatio nulla ab initio fuit fortè quòd inter coniuges facta 13 nec iuramento firmata, 14 aut iurata quidem, sed non insinuata, 15 consequens est vt laudimia nulla debeãtur. 16 *Ita senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. contra Priorem monasterij de Talloire.

1. Quia quod nullum est, effectum nullum producere potest, *l. fitum* 20. *D. de bonor. poss. contr. tabul.* Vide Steph. Bertr. *cons.* 45. *vol.* 1.

2. Guid. Pap. *con.* 116. *in 2. dub. ex not.* per Bart. *in l. 4. aliàs l. si ex duobus §. sed & Marcellus. D. de in diem addict.*

3. *l. cuius per errorem* 53. *de reg. iur. & tot. tit. D. de condict. indeb.*

4. Transfertur enim dominium per traditionem quoties iusta & habilis causa præcedit *l. numquam nuda* 31. iunct. *l. traditio* 20. *D. de acquir. rer. domin.*

5. Quia resolutio contractus non facit quin verum sit dominium aliquando translatum fuisse *d. §. sed & Marcellus*, laudimia verò debentur ob translationem dominij *l. vlt. C. hoc tit.*

6. Iacob. de sanct Georg. *in tract. de roydis col.* 20. *vers.* per prædicta infertur post Bald. & Ang. *in l. ab emptione* 58. *de pact.* licèt contrà sentiat Ioan. Faber *in l. vlt. D. commun. de legat.* quem refert & sequitur Chassan. *in rubr. de censes* §. 1. in verb. *laouds num.* 15. *&* §. 7. *num.* 5.

7. Specul. *in tit. de locat.* §. *nunc antiqua vers.* 96. vbi etiam Ioan. Andr. Chassan. *in rubr. de droicts & appert. à gens mariés* §. 1. in verb. *contract entre vifs. num.* 5.

8. *Ex l. si vnquam* 8. *C. de reuoc. donat.*

9. Ioan. Bernard. Dias. *reg.* 211. *limit.* 10.

10. Semel enim commissa stipulatio resolui postea numquã potest *l. euicta* 16. § *si seruus l. habere* 57. *in fin. D. de euict.*

11. Nam nec solet dominium transferri ex causa temporali *l. 1. D. de iur. dot.* vbi & Cuiac. notat.

12. *l. vlt. C. hoc tit.*

13. *l. 1. D. tot. tit. de donat. in. vir. & vxor.* D. & C.

14. Hoc enim iure vtimur vt huiusmodi donationes confirmentur *cap. cùm contingat extr. de iureiur.*

15. Quia iuramentum supplet quidem defectum iuris rationis legalis, sed non statutariæ.

16. *num.* 1 *supr.*

DEFINITIO XXIX.

Etiam ex donatione debentur laudimia, nisi vbi contraria viget consuetudo.

QVæsitum est inter veteres, an ex valida donatione laudimia debeantur. Et magis communiter placuit deberi, 1 non secus ac ex alia qualibet trãslatione dominij. 2 Idque statuto Sabaudiæ cautum est. Sed hoc ita intelligi debet, si non in contrarium vigeat loci inueterata consuetudo. 3 Nam apud Sebusianos meos obtinuit vt nulla debeantur. Alij sunt apud quos debentur quidem sed non nisi dimidiata, sicut & ex permutatione in tota ferè Sabaudia; vt & apud Delphinates. 4 Igitur cuiusque loci consuetudo spectanda seruandáque est. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæst.* 48. *& cons.* 162. incip. *consului vers. ad sextum.*

2. *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

3. Consuetudo enim seruanda est, *l. venditor* 13. §. *si constat D. commun. prad.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus comprobet cõsuetudo *l. imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.* Obserua tamen etiam de iure differentiam esse inter donationem & cæteros cõtractus quòd donari res potest etiam irrequisito domino, non autem vendi, alitérve alienari. Guid. Pap. *quæst.* 46.

4. Guid. Pap. *quæst.* 92.

DEFINITIO XXX.

Laudimia in subhastationibus debentur ei qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis non ei qui tempore elapsi sequestris.

ELeganter disputatum est, bonis debitoris sub hasta venditis, subsecutáque missione in possessionem eo tempore quo directi dominij fructus 1 ad te ex cõductione pertinebant, si sexto post mense iidem fructus finito conductionis tuæ tempore ad me pertinere cœperint, vtri ex nobis laudimia debeantur. Et plerisque placebat tibi deberi, propterea quòd sola dominij translatio facere possit vt debeantur: 2 negari autem non possit quin ab

ipso expeditionis instanti iudicialis illa venditio perfecta sit, adeóque trãslatum ex ea dominiũ, posteaquam generali ferè locorum omnium consuetudine & eo iure municipali quo vtimur obtinuit vt per solam calami traditionem possessio translata intelligatur, 3 & consequenter per possessionem dominium. 4 Iaque euidenter ex eo apparere, quòd à die expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinẽt, non alio vtique quàm dominij iure perinde acsi debitor ipse vendidisset. 5 Quòd si sola calami traditio non sufficeret ad possessionis & dominij translationem, ipsa saltẽ missio in possessionẽ quæ realis traditionis loco est sufficere deberet. 7 Quò respexisse ij videntur quitius nostrum municipale sic constituerunt vt sex illi menses intra quos licet debitori bona redimere quæ vendita sub hasta fuêre, non à die expeditionis currant, vt antea ex vetere statuto currebant, sed ex die ipso missionis in possessionem. 8 Nec est contrarium quod plerisque iuris locis traditum est neque dominium neque possessionem transferri ex primo decreto sed tantùm ex secundo. 9 Pragmaticorum enim error ille est, quòd bonorum sub hasta vẽditorum expeditionem primo decreto comparant, cùm tamẽ dominij nõ custodiæ causa bona vẽdantur: 10 sicuti neque secundo decreto similis est ea iudicis sententia quã nos decreti interpositionem appellamus: 11 quandoquidẽ nullomodo necessaria est, nullusque vtilitatis si subhastationes ritè rectéque peractæ sint. 12 Sufficit enim elapsum semestre vt redimendi ius debitori adimatur. 13 Planè si quid in subhastationum forma peccatum sit, facit interpositio decreti propter autoritatem rei iudicatæ vt ritè, & solenniter acta omnia existimentur. 14 Multò minùs autem ad rem faciet si quis obiiciat, venditiones huiusmodi quæ sub hasta fiunt videri condicionales propter ius redimendi quod intra sex menses competit, condicionalium autem venditionum naturam illam esse vt ante condicionis euentum imperfectæ habeantur, obídque nec priùs laudimia ex ijs vlla debeantur. 15 Nam permultũ interest vtrum venditio sub condicione contrahatur, an verò purè contracta sub cõdicione resoluatur, 16 vt cernere est in venditione quæ fit sub pacto legis commissoriæ & aut additionis in diem. 18 Hæc autem quæ sub hasta fit, procul dubio pura est, tametsi resoluenda sub ea cõdicione si intra sex menses bona redimentur. 19 Non igitur cò minùs laudimia debebuntur, propter translationẽ dominij. 20 Quemadmodum & si debitor ipse venderet sub pacto de retrouendendo laudimia deberẽtur, 21 adéque duplicia secuta quandocunque retrouenditione 22 nisi vbi consuetudo contraria obtinet. 23 Atque ita sæpius à Senatu nostro pronunciatum quod ad causam retrouenditionis attineret, plerique ex Dominis Senatoribus referebant. Quidam tamen in proposita quæstione contrà sentiebant, laudimia nimirum secundo conductori deberi non primo. Mouebantur quòd longo apud nos vsu receptum videbant vt ex subhastationibus quantumuis perfectis & absolutis nulla nisi post elapsos sex illos menses laudimia debeantur, 24 ijs verò elapsis non duplicia sed simplicia præstentur. Ex eo namque vel maximè apparet non esse rectam in omnibus conuentionalis & iudicialis venditionis, itémque statutariæ & conuentionalis redemptionis comparationem. 25 Inde porrò inferebant, laudimia quæ non debentur nisi post elapsum semestre, 26 ei demum deberi qui eo tempore iura fructúsque dominij haberet, quasi tum solùm impleta condicione non venditionis quam ab initio purè contractam fuisse sanè fatendum est, sed debiti laudimiorum. 27 Cúmque ea condicio si debitor intra sex menses redimere nolet sit merè potestatiua, tum etiam cùm debitor pecuniã nullã habet ex quapossit soluere, 28 succedit iuris regula quæ non patitur vt cõdicio potestatiua vnquã retrotrahatur in præiudicium illius cui interea, & medio tempore ius quæsitum est: quòd in condicione casuali vel mixta non similiter obtinet. 29 Sed eos postea subtiliùs cogitantes in contrariam sententiam illud reuocauit, quod verè dici nequeat ius vllum petendorum laudimiorum medio tempore quæsitum esse secundo creditori. Quippe qui eo tantùm instãti ius aliquod habere incipiat quo sextus mensis omnino præterierit. 30 Priùs enim est vt impleatur condicio quæcunque tandem illa sit, quàm vt ob eam impletam ius vllum acquiratur. 31 Atqui vltimo sexti mensis instanti cõdicio illa impletur sub qua laudimia certum erat debitum iri, si debitor non redimeret. 32 Neque enim potest redemptio fieri in instanti cùm requirat non modò numerationem ex parte redimentis, verùm etiam retrocessionem ex parte retrouendentis. 33 Ergo nihil est quod impediat, quominùs condicio illa quamuis potestatiua retrotrahatur ad tempus subhastationum, 34 ac proinde priori non posteriori domino aut conductori laudimia debebuntur. 35 Nam vltimum illud instans quo impletur condicio illa negatiua si debitor non redemerit non septimo mensi cõputandum est sed sexto: Exẽplo eius quod dicimus vltimum instans vitæ quod ipsum instans mortis appellatur, non morti computandum esse sed vitæ, quia mortuus non moritur sed viuus. 36 *Ita Senatus* in causa Francisci Louys & N. Porral 4. Id. Decemb. 1592.

1. Quo fructuum nomine certum est laudimia contineri quia nascuntur & renascuntur pro alienationum diuersitate *ar. l. fructus 7. & ibi l. diuortio § si vir D. solut. matrim.* Dixi *Defin. 1. num. 17. supr.*

2. *l. vlt. C. hoc tit.*

3. Gaid. Pap *quæst. 22.*

4. *l. 1. l. per procuratorem 8 C. de acquir poss. ff.*

5. Fructus enim acquiruntur non iure seminis sed iure soli *l. qui scit 25. § 1. D. de vsur.*

6. Factum enim iudicis aut apparitoris hoc casu est factum partis *l. si ob causam 13. C. de cuict. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7. *l. non est mirum 26. § 1. D. de pignor. act.*

8 Quasi ante illud tempus amiserit quidem debitor suam possessionem scilicet per pignoris capionem quam nos leuationem appellamus, sed tamen non sit emptor adhuc factus possessor.

9. *l. 5. in princip. l. si finita 15. §. Iulianus D. de damn. infect. l. cùm legatorum 12. quib. ex caus. in poss. eat.*

10. Cùm è contrario ex primo decreto bona non dominij, sed custodiæ causa possideantur *leg. is cui 5. in principio D. vt in poss. legat.* Iunge *l. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.*

11. Quæ nihil aliud est quàm pronunciatio quæ fit causa cognita de validitate subhastationum.

12. Nisi hactenus vt de illarum validitate dubitari non possit quia res iudicata pro veritate habetur *l. res iudicata 207. de regul. iur.*

13. Nempe si neque in materia neque in forma subhastationum peccatum sit.

14. *d. l. res iudicata* & ideo hoc casu necessaria est alienatio.

15. *l. necessariò 8. D. de peric. & om. res vendit. dixi defin. 28. num. 2. sup.*

16. Vide Purpur. *in l. 2. § appellata D. de reb. cred. num. 33* Socin. *cons. 70. num. 10. vol. 4.* Boer. *quæst. 5. num. 25.*

17. *l. 1. D. de leg. commiss.*

18. *l. 2. D. de in diem addict.*

19. Quod redimendi beneficium competit ex sola authoritate statuti.

20. *d. l. vlt. C. hoc tit.*

21. Quia pactum de retrouendendo non impedit dominij translationem *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.* Quid autem interest an redimendi ius competiturum sit ex pacto an ex statuto.

22. Quia duplex traditio necessaria est *l. ab emptione 58. D. de pact.* & consequenter duplex dominij translatio interuenit.

23. Est enim seruanda consuetudo vt dixi *defin. preced.*

24. Quamuis laudimia debeantur ob translationem dominij, dominium autem transferatur in eum qui sub hasta emit, priùs quàm semestre elapsum sit.

25. Venditio enim quæ fit ex autoritate statuti recipit interpretationem & suas conditiones ex ipso statuto, conuentionales verò non nisi ex partium voluntate & ex iure communi *argum. leg. in conuentionalibus 52. D. de verborum obligat. l. si finita 15 in princ. D. de damn. infect. l. in prætorij 9. de præt. stipulat.*

26. Et in hoc nimirum errabant quia sine laudimia debentur ex die translati dominij, licèt non possint peti ante sex mẽses elapsos, fauorem nimirum debitoris cui totum illud medium tempus ad soluendum indulgetur, simile quiddam est in *l. in bello 12. § si quis seruum & l. si patre 15. D. de capt. & passim.*

27. Quæ

27. Quasi nihil vetet venditione esse puram, laudimia verò sub condicione deberi.

28. Quia difficultas solutionis recedit ab impedimento naturali & pertinet ad facultatem dandi *l. continuus* 137. §. *illud D. de verb oblig.*

29. *l. qui balneum* 9. *l. potior* 11. *l. Claudius* 16. *D. qui potior. in pign. hab. l. si partem* 9. §. *vlt. D. quem seruus amitt.*

30. Vide Purpur. *in simili ad l.* 2. §. *appellata in fin. D. de reb. cred.*

31. *l. ei qui de condic. instit. l. condicionibus* 5. *D. de condic. & demonstr.*

32. Tunc enim impletur cùm incipit certum esse redemptionem intra tempus fieri amplius non posse, vt *in* § *si finis* 16. *D de liber. & posthum. l. vlt. D. de condic. instit.*

33. *l. ab emptione* 58. *D. de pact. l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

34. Tanto magis quòd ista condicio si qua sit negatiua est, ideóque sicut solo temporis lapsu impletur, ita facilius retro trahitur.

35. Siquidem lapsus sex mensium non inducit translationẽ dominij, sed tantùm irreuocabilem eam, quæ alioqui erat in id vsque tempus reuocabilis.

36. *d. l. vlt. de condic. instit. l. qui duos* 18. §. 1. *D. de manum. test.*

DEFINITIO XXXI.

Laudimia soluta ei cui nulla debebantur, non eo minus exigi possunt per eum cui debentur.

AT quoniam priori conductori soluta laudimia proponebantur, non deerant qui putarent vel hac vna ratione repelli posse posteriorem, qui ab eodem emptore pro iisdem bonis laudimia peteret, tametsi alioquin ad eum non ad priorem pertinere laudimia debuissent, 1 Exemplo eius quod traditum est si quis ob promissionem de vendendo laudimia perceperit quæ non debebantur, tum sequatur venditio traditióque non alia peti posse laudimia & præcedentem licet indebitam solutionem sufficere. 2 Sed non sunt hæc similia. Id enim tũ obtinet, cùm ex promissione de vendendo laudimia accepit ille ipse, cui nunc ex secuta venditione deberentur. 3 In quo nec ipsi nec alij vlli fit iniuria, si quod prius indebitum fuit postea factum debitum in eam causam imputetur ex qua deberi cœperit. 4 Nos verò cum casum tractamus in quo posteriori conductori sanè fiat iniuria si hoc solo prohibeatur à petitione laudimiorum sibi debitorum, quòd ea conductor alius indebitè ac sine causa perceperit. 5 Non enim solutio alij facta quam cui debetur liberare debitorem potest. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ne duplici præstatione nouus possessor oneretur, & ne bis soluere cogatur *arg. l. si vrbana* 15. *de condict. indeb.* l

2. Ita Iacob. de sanct. Georgio *in tract. de reydis nu.* 38. & 39.

3. Facilius enim est vt mutetur causa solutionis in persona eiusdem creditoris quàm si ipsa creditoris persona mutetur *arg. l. Iulianus rerum debitorem.* 60. *de cond. indeb.*

4. Nam & species lucri est liberari ab obligatione *l. si pupilli* 66. *infr.* D. *de solut. l. species* 11. D. *de accept.*

5. *d. l. si vrbana.* ibi: *ob indebitum ei tenetur de condict. indeb.*

6. *l. nihil interest* 4. *l. inuito* 12. *C. de solut.*

DEFINITIO XXXII.

Remedia possessoria quæ competunt emphyteutæ turbato in sua possessione aut spoliato, datur etiam domino directo siue cessionem aliquam habeat siue nullam.

POtest dominus directus agere remediis omnib. possessoriis, quibus posset emphyteuta siue ad retinendã siue ad recuperandam possessionem, si emphyteuta vel turbatus fuerit vel spoliatus. Interest enim procul dubio domini directi qui ipse in emphyteutæ persona turbari spoliariue intelligitur. 1 Itaque cùm emphyteuta quidam spoliatus cessisset domino directo ius omne quod habebat recuperandæ possessionis aduersus spoliatorem, visum est non posse obiici vicium cessionis quasi factæ in potentiorem aut vexandi animo, nec eo minus concedendam ex cessione actionem, quæ & citra cessionem esset competitura. 3 Nam nec dubitatur quin ius recuperandæ possessionis siue ex ciuilibus siue ex pontificiis constitutionibus, 4 vt & alia ferè omnia, cedi possit. 5 *Ita Senatus* pro R. D. Archiepiscopo Tarentasiensi contra hæredes D. Michaelis Thierry iudici maioris Tarentasiæ 4 Id. Aug. 1592.

1. Ioan. Faber *ad l. cùm aliquid* 8. *num.* 2. *C. vbi caus. fis. al.* post Specul. *in tit. de caus poss. & propr.* §. 1. *vers. & sciat.* Citans *cap.* 1. *extr. de iniur. l.* 1. *C. commun. de vsucap. l. seruus* 15. *D. de appellat.*

2. Dixi *Defin.* 7. *supr. de hered. vel act. vendit.* vbi vide.

3. Quid enim potest interesse spoliatoris, quem æquè possit conuenire dominus directus etiam citra cessionem.

4. Scilicet ex remedio quod hodie omnium vsitatissimum est *Can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

5. Andr. Tiraq. *in tractatu de retract. gentilit.* §. 26. *in verb. le conuentionel glos.* 3. *num.* 18.

DEFINITIO XXXIII.

Emphyteuta ab alio spoliatus citra factum & consensum domini directi perinde annuum canonem soluere legitur.

NOn est iusta causa denegandæ solutionis canonis emphyteuticarij, ex eo solo quòd emphyteuta dicat probétque se ab alio spoliatum si non ipsius directi domini factum spoliationi causam dederit 1 aut consensus illius interuenerit. 2 Nam cùm emphyteuta ordinario iuris remedio sibi consulere possit ad reuocandam possessionem, 3 per eum stare videtur quominus possideat, si ob id tantum desierit possidere quod fuerit spoliatus. 4 Sicut enim rem ipsam ita & possessionem habere videtur qui actionem habet ad eam persequendam. *Ita senatus* in eadẽ causa lunge defin. 9. de hæred. vel act. vendit.

1. Quod enim propter aliquem intelligitur nisi damnum ab ipso etiam ignorante inflictum intelligitur *l. si merces* 25. § *culpa autem D. locat. l penult. in princ. D. solut. matrim. l. si is cum quo* 20. *D. commun. divid.*

2. Culpa enim non caret qui sciuit nec prohibuit si potuit prohibere *l. item quæritur* 13. §. *exercitu D. locat. l.* 2. §. 1. *D. de noxal. act. l. adigere* 6. *in princip. D. de iureiur. Notat. in l. culpa caret* 50. *de reg. iur.*

3. *l. vlt. C. de action. empt.*

4. *l. is qui actionem* 15. *D. de regul. iur.*

DEFINITIO XXXIV.

Feuda etiam recta & propriè feuda possunt hodie alienari ex causa dotis.

QVod iure feudorum obtinet, vt feuda recta & propria non possint alienari ne quidem ex cãusa dotis, 1 apud nos abrogatum est non solum statutis diuæ Yolandæ Augustæ & Philiberti ducis nostri. Sed etiam generali consuetudine nobis cum Gallis communi per quam feuda redacta sunt ad instar patrimoniorum. 2 Nec aliud est tametsi ad legis prohibitionem ipsa quoque testatoris prohibitio accesserit, siue generalis sit, quia causa dotis tanquam necessaria excepta esse intelligitur; sicut & cæteræ omnes alienationes necessariæ. 4 Siue specialis, quoniam contra bonos mores esse crederetur, quasi per quam matrimonij contrahendi facultas impediretur. 5 Si non alia essent bona quæ congruæ doti constituendæ sufficerent. Quandiu enim alia sunt ex quibus dos constitui possit non magis permittendum est vt constituatur ex feudalibus, quàm vt ex iis quæ fideicommisso obstricta proponerentur. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4. infr. Commun. de legat.

1. §. *donare tit. 9. qualis olim poter. feud. alien in vsib. feud. lib. 2.*
2. Dixi *Defin.* 8 *num. 1. & 2 supr.*
3. Et omnium fauorabilissima propter publicam vtilitatem *Auth. res quæ C. commun. de legat. l. mulier 22. §. cùm proponeretur de legat. 2.*
4. *l. alienationes 13. D famil. erciscund. l. filiusfamilias 114. §. diui 2. de legat. 1.*
5. Vix enim est vt reperiatur qui velit vxorem ducere sine dote *l. 1. D. solut. matrim. dict. §. cùm proponeretur.*
6. Guid. Pap. *quæst. 96.*

DEFINITIO XXXV.

Feudum datum ea lege vt nullo modo possit alienari ne quidem ex causa dotis est omnino inalienabile & quod in eius vicem datum fuit.

QVid tamen si Princeps ab initio & cùm feudum concederet eam legem dixerit vt ne quidem ex causa dotis alienari vnquam posset? Contractus lex vtique seruanda erit. 2 Nec tantùm si de eo feudo agatur, quod illa lege concessum sit, sed etiâsi de alio quod in locũ ipsius fuerit subrogatum. 2 Nam etsi ponas in vicem feudi Pedemontani substitutum siue ex permutatione siue qua alia ratione feudum Sabaudicum ita vt iisdem legibus eodémque iure possideretur, dubitari non potest quin subrogatum eius naturam induat pro quo subrogatum est. 3 Itaque primæuam propriámque feudorum naturam retinebit, quemodo feuda omnia quæ sunt apud Pedemontanos. 4 Sed & eo casu quo feudum alienari potest ex causa dotis aut alia eiusmodi, æquissima est sententia existimantium non nisi vocato Principe & agnatis permittendam distractionem, vt cæteris emptoribus eadem oblata condicione si velint præferantur. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 1. C. hoc tit. l. 1. & si conuent. D. depos. l. si fundo 19. D. de seruit. l. vendator 13. D. communi. prad.*
2. *arg. l. sed quod inde 71. de legat. 2.*
3. *Vulg. l. si enim 10. §. qui iniuriarum D. si quis caution.*
4. Non enim sunt redacta illa ad instar patrimoniorum vt in Gallia & in Sabaudia.
5. *arg. l. vlt. C. hoc tit. l. cùm bona 16. D. de reb. autor. iudic. possid. alias l. 1. de priuileg. credit.*

DEFINITIO XXXVI.

Diminuta re emphyteuticaria pensionis quoque diminutio fieri debet si soluatur propter fructus non propter vtile dominium.

CErtum est, quandiu aliquid supersit ex re feudali vel censuali vel emphyteuticaria, totius oneris sine diminutione præstandi necessitatem superesse, tametsi nihil vtilitatis possessor ex ea re percipiat, 1 nec aliter liberari possessorem quàm si vel tota re cedere paratus sit 2 vel tota res perierit. 3 sed tamen non est id perpetuum. Nam si tale onus sit ex cuius grauitate & cõparatione cũ annuo reditu, appareat locationem potiùs iusta mercede factam, quàm feudalem, vel censualem vel emphyteuticum contractum, possessori vtique succurrendum est, hactenus nimirum vt vel à census solutione prorsus liberetur, vel remissio aliqua mercedis ei fiat arbitrio boni viri. 4 Nec ad rem faciet, quòd contractus verba non sonent in locationem. Semper enim & in omnibus contractibus sequimur id quod actum est, 5 nec tam nomen conuentionis inspiciendum est quàm natura & condicio negotij, quod geritur. 6 Constat autem hoc potissimùm differre contractum locationis ab emphyteutico, quòd qui dat in emphyteusim præstare tantùm patientiam tenetur, non etiam vt emphyteuta vtatur fruatur. Nisi fruendi impedimentum ex eo proficiscatur quòd emphyteuseos eo modo constituendæ ius habuisse negetur is qui constituit. Iuris enim non etiam facti euictionem præstare dominus directus debet. 7 Qui verò locat non tantùm ad id tenetur vt patientiam præstet, sed etiam ad faciendum vt conductori liceat vti frui 8 siue iure siue iniuria siue per vim alterius siue per ipsam rem fiat vt frui prohibeatur 9 *Ita Senatus* pro D. Antonio de Brueil, Barone de l'Isle contra hæredes Francisci Dercher Prid. Id. Nouemb. 1592. Et iam antea vt quidam referebant pro Canonicis sanctæ Mariæ de Moustiers contra R. D. Archiepiscopum Tarentasiensem.

1. *l. 2. in fin. C. hoc tit. & ibi omnes* Iul. Clar. *lib. 4. sentent §. emphyteusis quæstion 4.* Andr. Gayll. *lib. 2 obser. pract. cap 23. num. 23.* Idem obtinet in annua pensione assignata super aliquare quæ postea sit diminuta. Nec enim eò minùs integra pensio peti potest. Guid. Pap *quæst. 8. per l. Lucius Titius. 9. de aim. & cibar. leg.* post. Ioann. Fabr. *in l. si quis argentum in princ. C. de donat.*
2. Secundùm ea quæ diximus *Defin. 11. supr. hoc tit.*
3. Vnde illud vulgare nostrorum brocardicum *si pereat tota liberabitur emphyteuta.*
4. Bald. *ad l. 2. col. 3. versic. quæro an propter sterilitatem C. hoc tit. vide l. 1. vbi D. de superficie b.* Petr. Anchar. *3. quæst. 78. num. 2.*
5. *l. semper in stipulationibus 34. de regul. iur.*
6. *l. 3. & pass. C plus valer. quod agit. l. cum secundus 5. §. 1. & l. seq. D. de distract. pignor.*
7. Dixi *Defin. 33 supr.* vbi vide.
8. *l. ex conductio 15 §. 1. & sequ. in fin. D. locat.*
9. *Ias. & cæteri ad l. 1. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVII.

Non liberatur emphyteuta per rei emptionem quæ paulatim contingit per negligentiam possessoris.

SEd quod proximè diximus liberari emphyteutam si tota res perierit, ita accipiendum est si casu fortuito & vno impetu fortè chasmate vel inundatione perierit, 1 non si paulatim & per negligentiam possessoris, qui si in ripa munienda aut protegenda insula fuisset, vt esse debuerat, diligentior seruare rem potuisset. 2 Itaque cùm quidam in emphyteusim accepisset molettinam quæ posteà vetustate & per possessorum iniuriam ita erat collapsa vt nihil ex pristina facie, solum tamen superesset, Placuit condemnandos nihilominus possessores ad annui canonis præstationem: sufficit enim extare solum 3 & ius fluuij ac consequenter reædificandi facultatem. 4 Quænam enim alia ab initio causa fuit constituendæ emphyteuseos nisi vt vilissima quæque res & nullius momenti vel vsus aut precij modici sumptibus emphyteutæ melior fieret. 5 Qua ratione nec malè à plerisque meliorationis contractus appellatur, 6 cui & illud quoque consequens est quod iam suprà monuimus. 7 Vt quamuis emphyteutæ liceat rem derelinquendo immunitatem canonis consequi. Id tamen ei permittendum non sit si rem deteriorem velit relinquere quam ipse aut ij à quibus haberet accepissent dummodo per eorum culpam & negligentiam ea deterioratio contigerit. Rursus vt impensas ad rem meliorandam factas reposcere non possit emphyteuta qui rem derelinquit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Idem si qua alia vi maiore qui resisti non potuerit.
2. Nullum enim hoc casu damnum sentire videtur emphyteuta qui sentit ex propria culpa *l. quod quis 203. de reg. iur.*
3. Si quidem solum pars est ædificio & quidem maxima *l. qui res 98. §. aream D. de solut.*
4. *l. quominus vbi vulgo notant D. de fluminib.*
5. Nam etsi quod commodum accedat rei emphyteuticariæ per alluuionem id ad emphyteutam pertinet. Iul. Clar. *in §. emphyteusis quæst. 41.* debet igitur cum hoc commodo compensare incommodum si quod accedit *arg. l. 1. §. vlt. D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*
6. *l. vlt. vbi notat. in princ. C. hoc tit.*
7. Dixi *Defin. 11. num. 6 supr.*
8. Quemadmodum si per dolum aut culpam suam amitteret rem emphyteuticariam de quo scripsi *Defin. 24. & 13. supr.*

DE FI-

DEFINITIO XXXVIII.

Confirmatis quandocumque subhastationibus laudimia debentur ei qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi.

QVod Senatus noster facere solet vt ex causa proroget solutionis tempus debitori cuius bona sub hasta vendita fuerunt, détque illi ius redimendi etiam post elapsos sex menses quos in eam rem posterioribus Principũ nostrorũ statutis præscribi placuit vt puta si egregia quãtitas sit quæ debetur quam non facilè explicare debitor possit aut si inter consanguineos agatur, vel si quo alio modo peccatum sit in forma & solennitate subhastationum: aut denique si longè pluris sint bona capta pignori, quàm fuerit in debito. 4 Id inquam nõ facit quominus redemptione nulla secuta teneat subhastatio vtéque suas exerat, perinde acsi ea prorogatio data nõ esset. Ideóque & laudimia debebuntur ei qui addictionis &, vt loquuntur, expeditionis tempore dominus directus fuit aut à domino directo causam habuit, non illi qui eo tempore quo iudicatum est. 5 Nec aliud erit tametsi subhastatio aliquo vicio laboret. Quamuis enim quoties actus aliquis nullus & inualidus cõfirmatur, confirmãtis potiùs quàm confirmati rationem haberi oporteat. 6 Id tamen in proposito locum habere non potest quoniam subhastatio quantumuis nulla dummodo pro debito facta sit, tenet, ac consequenter necessariò confirmanda est si debitor nõ offerat & soluat, aut obsignet id quod debet. 7 Itaque ad tempus factæ addictionis semper retrotrahi debet confirmatio quandocumque sequatur. 8 Quemadmodum & si missioni in possessionem quæ post expeditionem fit siue debitor siue alius quispiam frustrà intercesserit, semestre quidem illud tempus quod currit à die duntaxat missionis in possessionem inter. à non currat. 9 Sed tamen quandocunque secuta missionis confirmatione, dominium iam inde à die expeditionis in emptorẽ translatum intelligetur, éique fructus omnes si quos medio tempore debitor perceperit, restitui oportebit. 10 *Ita Senatus* pro Francisco Louys contra Franciscũ Portal, in ea ipsa causa de qua supra SC. 30. & seq 4. Id Decemb. 1592.

1. Nec enim semper numeratio totius debiti est in expedito *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.* Iunge *l. si debitori* 21. *D. de iudic.*

2. Nam & consanguinitatis ratio habenda est vt *in l. cum bona 6. de reb. autor. iudic. poss. alias l. 1. de priuil. cred.*

3. Omissio enim formæ vitiat quidem actum, sed ita tamẽ vt non liberet debitorem, qui nec potest nullitatem obiicere aduersus subhastatiónes pro debito factas, nisi prius offerat debitum. Idque tam ex iure quàm ex stylo Senatus nostri.

4. Nã & statuto nostro diserté cautum est ne possit pignus capi quod excedat duplum debitæ quantitatis.

5. Iudicatum enim nullum ius nouum tribuit sed quod iam est declarat. Vide quæ scripsi *defin. 30. supr.*

6. *Ex notat. in cap. cum ecclesia de caus. poss. & propriet.*

7. Nam & nullitati si non causam certè occasionem dedit factum debitoris, qui si soluisset quod debebat nulla fuisset facta subhastatio nec proinde in subhastationis forma peccatum fuisset: dixi *num. 3. supr.*

8. Initio scilicet inspecto vt *in l 3. §. scio. D. de minor.*

9. Quia intercessio etiam iniusta remoratur vim executionis si modo talis sit intercessio quæ per executorem admitti debuerit. Quid enim si debitor iam condemnatus intercesserit, & eam intercessionem apparitor malè admiserit. Habenda est pro non facta. Et ita Senatus pronunciauit pro Comite Põtisuallium contra D. Romagniali mense Martij 1604.

DEFINITIO XXXIX.

Per diuisionem feudi emphyteuticarij inducitur diuisio pensionis. Et ad quid hoc casu dominus directus teneatur.

DIuiso fundo emphyteuticario pensionis quoque onus inter possessores diuidi necesse est. 1 Nec tantùm si in personam, sed & si in rem agatur, 2 si modò pro certis & æquis partibus, non etiam pro regionibus duntaxat diuisus fundus fuit. Alioqui inter condiuisores eorúmque non domini sumptibus & diligentia diuidi pensio debebit: nec aliud quicquam præstare dominus cogetur, 3 nisi vt instrumenta emphyteuticaria in re præsenti, & vt pragmatici loquuntur super loco exhibeat per manus notarij & commissarij ad excipiendas conscribendásque possidentium professiones constituti. 4 In qua pensionis diuisione facienda si negligentiores sint condiuisores, hactenus negligentiæ suæ pœnas luent, vt singulorum partes pro tota pensione interea velut pignoris iure capi possint. 5 Ita ex tempore tractatum est pro Illustri D. Carolo Emanuele de Seyssel Marchione d'Aix contra N. Alexandrum Gallay Idib. Decemb. 1592.

1. Dixi *Defin. 10. supr.* vbi vide.

2. Qui tamen casus maiorem habet dubitationem quoniã in rem agitur per hypothecariam quæ indiuidua est. *l. rem hereditariam 65. D. de euict.* Sed hoc casu diuidua est, vt & in specie *l. 1. C. commun. de legat.*

3. Dixi *in dict. Defin. 10. num. 7. & 8.*

4. Aliud est in exhibitione illa oculari quam dominus directus tenetur facere suis expensis, de qua diximus *Def. 18. supr.*

5. Quandiu enim diuisio facta non est, ius canonis annui est indiuiduum *l. communi 7. D. comm. diuid.* Simile quiddam est *in l. tale pactum 40. § post diuisionem D. de pact.* Vide Guid. Pap. *quæst. 176.* Mansuet. *in sua praxi, tit. De locat. num. 18.*

DEFINITIO XL.

Sola oblatio canonis annui facta in iudicio impedit moram.

IS à quo annuæ pensitationes per iudicem petitæ sunt pro fundo emphyteuticario, si dicat paratum se soluere nec tamen soluat, moram contrahere non videtur: 2 ideóque nec condemnandus est ad æstimationem quanti plurimi, 3 nisi vel ad creditoris domum solutionem facere debuit, 4 vel creditorem qui ad debitoris domum cum sacco venerat, verbali inanique oblatione eluserit. 5 Motã enim quæ per iudicialem petitionem contraheretur, per iudicialem quoque oblationem non tam purgari quam impediri æquum est, cùm de ea re agitur, quæ in ipso iudicio solui non potest. 6 & ad cuius solutionem facto aliquo ipsius creditoris opus sit, puta vt eat ad domum debitoris. 7 Nam si ex conuentione ad ipsius creditoris domum ire debitorem oportuit, Aut si pecunia debita fuit quæ solui vbique commodè potest, sola oblatio etiam in iudicio facta moram non impedict. 8 Procedunt verò supradicta multo magis si creditor plus petebat quàm sibi deberetur. Imputari namque minus potest debitori cur non soluerit quandiu creditor non declarauit paratum se accipere quod oblatum fuit. 9 *Ita Senatus* in causa D. Antonij du Passier Senatoris meritissimi tutoris liberorum D. Senatoris de la Chappelle & N. Ioannis Antonij Bruni nunc magistri computorum 13. Cal. Ianuar. 1592.

1. Oblatio enim iudicialis magnam vim habet quoniam ex ea statim potest sequi condemnatio *l. si rem 9. §. vlt. D. de pign. act.* Quamuis dici soleat non sufficere verba vbi facto est opus, nimirum ad acquirendam liberationem quod difficilius est quàm vt mora impediatur.

2. Nam & ei qui fatetur se debere danda est dilatio ad soluendum *l. si debitori. D. 21 de iudic. l. si reus paratus 73. D. de procurat.*

3. Cui scilicet locum facit sola mora *l. in re furtiua 8. §. 1. D. de cond. furtiu.* scripsi *Defin. 22. supr.*

4. Dixi. *Defin. 15. supr.* vbi vide.

5. Non enim potest verbalis oblatio prodesse contra eum qui se quoque dicit paratum accipere Bart. *in l. creditori 8. D. de distr. pignor.*

6. Nec enim cum sacco nummario litigare debitor cogitur, vt statim & in ipso iudicio soluat *l. quod dicimus 105. D. de solut.*

7. Cùm enim facto creditoris opus est nulla potest intercedere debitoris antequam creditor fecerit quod facere debuit. Vide Dec. *cons.* 2. vbi eleganter.

8. Satis enim dicit se paratum accipere is qui solutionem in iudicio petit.

9. Nec enim mora fieri potest ei qui plus petit *l.qui solidum 78.in princip.de legat.2.*

DEFINITIO XLI.

Pacta inter contrahentes inita cùm pars fundi emphyteuticarij alienaretur an & quatenus noceant domino.

QVi fundum emphyteuticarium totum possidebat, partem eius vendidit & conuenit vt totius canonis annui soluendi onus emptori incumberet. Valebit quidem inter emptorem & venditorem conuentio vt ni emptor satisfaciat teneatur ex vendito. 1 Sed non idcirco prohibebitur directus dominus ius suum exequi aduersus venditorem & petere vt inter emptorem & venditorem oneris annui distributio fiat pro rata cuiusque fundi portione communibus possessorum expensis. 2 Cùm in eius ignorantis præiudicium nihil ab emphyteuta fieri potuerit siue iuris rationem spectes, 3 siue edictum Serenis. Emanuelis Philiberti ducis nostri, quod in eam rem nominatim factum est. 4 Sed &, quod magis est, si emptor velit recedere vt ab onere liberetur & suam fundi partem derelinquere oblatis etiam reliquis (alioqui nec qui totum fundum derelinquere vult audiendus est 5) non aliter admitti debebit, quàm si venditor quoque aliam eiusdem fundi partem dimittere paratus sit, 6 si modò totus fundus ab initio sub vna clausula totius canonis onus susceperit, 7 quoniam hac parte indiuiduum est ius domini: licèt prohibere dominus non possit quominus canonis præstatio inter emptorem & venditorem diuidatur, 8 quia neque prohiberi potest quo minus venditor fundi partem distrahat, saluo laudimiorum iure. 9 *Ita Senatus* pro R. D. de Chauanes Æditiuo de S. Ioire contra D. Senatorem du Passier. & Ant. Cloistre procuratorem 10. Cal. Feb. 1593.

1. *l.epistola 52.§.pactum D.de pact.*
2. Secundum ea quæ diximus *Defin.39.supr.*
3. *l.inter debitorem 42.D de pact.l.1.& tot.tit. C. sin. cons. vel reliq.*
4. De quo *in defin.9.supr.* Vide Castrens. *in l.cùm hi §. si vni D.de transact.num.4.*
5. Secundum ea quæ dixi *Defin.11 supr.*
6. *arg.l.tutor vrgentibus 47.D.de minor.*
7. Nam si ab initio diuisum fuit onus, aliud est vt scripsi dicta *Defin.11.*
8. Postquam redacta sunt feuda itémque emphyteuses ad instar patrimoniorum vt scripsi *Def.8.supr.*
9. *l.vlt.vbi notatur C.hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

Ex stipulatione domini directi an & quatenus actio acquiratur ecclesiæ, adeóque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium à possessoribus singulis exigendum.

EVenit plerumque vt iuris emphyteutici professio &, vt nostri loquuntur, recognitio fiat in vtilitatem domini directi. Canonis autem annui soluendi promissio alterius commodo cedat. 1 Quo casu placet ex domini directi stipulatione acquiri actionem alteri non posse, 2 nisi fortè fauor piæ causæ intercedat, qui ius hoc elicere debeat. 3 Sed tamen non eò minùs permittendum ei cui stipulator acquiri 4 voluit vt ex eius promissionis instrumento agat aduersus emphyteutas singulos, 5 quasi in rem suam procurator constitutus fuerit hocipso quo instrumenta censualia à domino directo acceperit. 6 Facit enim ea res vt plus iuris habere debeat, quàm qui solutionis tantùm gratiâ obligationi adiectus est, quem constat accipere solutionem nó etiam exigere posse. 7 Neque tamen idcirco dominus directus ex ea stipulatione agere prohibebitur, cùm & ei soli quæsita sit actio, & ipsius interest vt ei soluatur cui solui promissum est. Nam & hoc sensu accipiendum est posse quem stipulari alteri cùm interest stipulatoris, nempe vt ex stipulatu agat stipulator ipse non alius cui stipulatus fuit. 9 *Ita Senatus* pro fratribus Franciscanis Camberiens. ex tempore 3. Cal. Febr. 1593. Et iterum in causa Francisci Gerlier & Francisci Falquet Cal. Decemb. 1593.

1. Scilicet ita stipulante domino directo.
2. *l.stipulatio ista 38.§.alteri & §.si stipuler. de verb. oblig.* Iunct. *l.liber homo 118.in fin.eod.*
3. Nemo enim nescit quàm multa in iure nostro & constituta & recepta sint fauore piæ causæ: de quo amplissimum tractatum edidit Andr. Tiraq. quem inscripsit *de priuileg.piæ caus.*
4. Est enim ista haud dubia donatio *l.donari 81.de reg. iur.* in qua singulari iure constitutum est vt ex stipulatione donatoris acquiratur actio donatario, siue à priore donatario stipulatus sit donator *vt in l.3 C.de donat.qua sub.mod.* siue ab eo qui ex alia quā donationis causa stipulatori fuerat obligatus Bart. & alij *ad l qui Romæ 122 §.Flauius de verb.oblig.*
6. Traditio enim instrumentorum habet vim mandati *l.2. C.de donat.*
7. *l.quod stipulatur 10.D.de solut.cum similib.*
8. *d.l.liber homo 118.in fin.D.de verb.obligat.*
9. *d.l.stipulatio ista 38.§.alteri eod.*

DEFINITIO XLIII.

Potest sententia lata contra priorem emphyteutam mandari executioni contra posteriorem dummodo prius ad hoc vocatum.

SEntentia aduersus emphyteutam lata qui postea rem alienauerit non potest quidem mandari executioni contra nouum possessorem inauditum, 1 quia quæ ex iudicato nascitur actio personalis est & in factum, 2 nec proinde sequitur fundi possessorem: sed si nouus hic possessor citetur, causam dicturus cur non aduersus se quoq; pati debeat executionem, non malè dominus egisse videbitur. 3 Itaque si fatcatur se possidere nec quicquam aliud alleget quod ius actoris imminuat rectè condemnabitur vt sententiæ licèt aduersus alium reddita executionem pati compellatur. 4 Nempe quia vtriusque condemnationis eadem causa est cùm nec alia ratio fuerit prioris emphyteutæ condemnandi, quàm quia rem emphyteuticam possidebat. 6 Aliud ergo erit, si prior condemnatio personalis obligationis causam habuit. 7 Neque enim ex ea vllomodo agi potest aduersus alium quàm condemnatum eiúsve heredem. 8 *Ita Senatus* in eadem causa Franciscanorum Camber 3. Cal. Febr. 1593.

1. *Vulg.l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.tot.tit.C.int.alios act. vel iudic.alys non nocer.*
2. *l.actori 8.C.de reb.credit.*
3. *l.vlt.in fin.D.de contr.empt.l.1.§.si heres D.ad SC.Trebell.*
4. Ne alioqui diuersa ea melior sit cõdicio emptoris quàm venditoris contra *l.inuitta 156.§ plerunque D de regul.iur.*
5. Nam & similiter dicimus exceptionem rei iudicatæ à persona venditoris transire in emptorem licet non è conuerso *l si à te 9.§ Iulianus D.de except.rei iudic.* iunct. *l.si mater 11.§. penult.l.excepto 28.eod.tit.*
6. Iuxta ea quæ scripsi *defin.8.supr.*
7. Vt contingit quoties actio est personalis, quia qualis actio est talis & solet esse obligatio quæ actionem parit *l.licet 43. §.ea obligato D.de procurat.* Proprium que est actionum in rem vt dentur contra non obligatum *§.1.Instit.de action.*
8. Quia personales obligationes, & actiones trãseunt in heredem & vniuersalẽ successorem, non etiam in singularem *l.vl. C.de hered.act.l.aru alieni 15.C.de donat.* dixi *num.3.sup.*

DEFINITIO XLIIII.

De priuilegio Sebusianorum pro feudis quæ habent à Principe & de eius interpretatione.

QVod priuilegium nobiles Sebusiani mei habent tam ex scripto, quàm ex inueterata consuetudine, vt pro feudorum prouincialium acquisitione (ijs exceptis quæ pendent à Marchionatu de Vilars) nulla debeãt laudimia, non facit vt qui ab ijs manumittũtur homines dediticię cõdicionis quos talliabiles vocant immunes sint ab onere prçstandi tributi quod vulgo Tot quot appellatur.

appellatur. 3 Ratio est cuidens diuersitatis, quia per feudi venditionē non diminuitur ius retrofeudi quod ad Principem spectat sed vasalli & vtilis domini persona tantùm mutatur. 3 At manumissione hominis sicut fit pauperior feudi dominus, qui hac ratione amittit hominem & consequenter patrimonium diminuit. 4 Ita retro feudum quoque diminui necesse est. 5 Ac proinde fieret iniuria Principi si non tantum eo nomine daretur illi quantum directo domino, 6 cui satis fauetur in eo quòd inconsulto quoque Principe manumittendi serui atque ita diminuendi feudi potestatem habeat. 7 Nempe quòd feuda vt sepius diximus redacta hodie sint ad instar patrimoniorum. 8 *Ita tractatum est* Idib. Feb. 1593.

1. Quod diuersum est in reliquis omnibus prouincijs ducatus Sabaudię in quibus scilicet debentur laudimia ex venditione feudorum nisi si qua sint priuilegiata.

2. Tributum est quod ponditur Principi à talliabili manumisso, tantæ quantitatis quanta per eum præstita est domino directo ex comparatione bonorum quæ talliabilis habuit tempore manumissionis.

3. Feudum enim ad quascunque manus perueniat, semanet semper de retrofeudo.

4. Vnde est quod manumissionem alienationi comparamus *l. obligari 9. §. 1. D. de autor. tutor. l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*

5. Nihil enim potest esse in retrofeudo quod non prius sit in feudo, vt nomina ipsa demonstrant.

6. Ne alioqui sit in potestate vasalli diminuere ius domini feudalis ignorantis & inuiti *l. 2. in fin. l. pen. & vlt. D. de natal. restit.*

7. Quod certè de summo iure feudorum fieri non posset: nam nec in emphyteusi simplici id liceret *l. vlt. C. hoc ius.*

8. Dixi *defin. 8. in princip. supr. & alibi sæpe.*

DEFINITIO XLV.

Per æquatio canonis annui diuiso fundo emphyteuticario fit non solum sumptibus possessorum sed etiam pro modo bonitatis naturalis, non autem accidentalis quæ superuenit.

CVm alienato per partes & in diuersas personas fundo emphyteuticario peræquationem fieri necesse sit inter possessores omnes vt sciatur quotam quisque partem debeat canonis annui qui pro indiuiso primum fuerat constitutus, & quidem sumptibus possessorum non domini directi, quemadmodum suprà diximus. 1 Quæri potest si, vt plerunque euenit, ex pluribus fūdi partibus aliæ alijs sint meliores, An pro modo quantitatis & mensuræ diuisio illa canonis facienda sit, an potiùs pro bonitate & qualitate portionum. Et quidem si eo tempore quo diuidi fundus incipit ea peræquatio fiat, verius est bonitatis rationem habendam esse, ne alioqui afficiatur iniuria is cui sterilior pars fundi ōbtigerit si parem subeat oneris portionem. 2 Sed si post multum temporis à die diuisi inter possessores fundi peræquatio canonis fiat, nec sciri amplius possit quænam fuerit singularum portionum bonitas eo tempore quo fundus ille plurium esse cœpit, 3 æquum non est eos qui in excolendis proprijs portionibus diligentiores fuerint eásque longo labore ac multis forsitan expensis meliores reddiderint ex aliorum negligentia onerari. 4 Potiúsque in dubio præsumendum est fuisse fundum sibi ab initio vbique similem, & æquè bonum. 5 Proinde pro rata quantitatis non bonitatis præstatio canonis diuidetur. Planè si appareat alias partes fūdi alijs esse naturaliter meliores, bonitatis naturalis ratio semper habenda erit vt in hoc differat naturalis bonitas ab accidentali & superuenienti. *Ita Senatus* in causa N. Iani Pensabin & N. Ludouicę Pobel viduę Nobilis de Leydier 8. Cal. Mart. 1593.

1. *Defin. 10 & 79. supr.*

2. Etsi enim non tam pro fructibus solet præstari canon hic annuus quàm in recognitionem dominij directi, solent tamen prædia emphyteuticaria quo meliora sunt, & fructuosiora eo maiore canone onerari.

3. Mutatur enim & bonitas rerum & bonitatis æstimatio pro temporum varietate *l. bonitatis 13. D. de euict. l. precia rerum 63. D. ad leg. falcid.*

4. Non enim debent melioris condicionis esse negligentes quàm diligentes *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. in fin. D. qua in fraud. credit.* nec stulti quàm periti *l. 4. D. quod vi aut clam.*

5. Siquidem quod est ex accidenti nunquam præsumitur *l. 3. §. 1. de tutel.* ex accidenti autem est vt fundus fiat melior aut deterior nisi cùm naturalis status & habitus fundi ita fert *l. 2. l. quisquis 6. & seq. C. de omni agro deser. lib. 11. tit. 58.*

6. Vide Bart. *in l. si partem 25. D. de seruit. rustic. prad.*

DEFINITIO XLVI.

Ad fructuarium laudimia pertinent sus tamen inuestiendi ad proprietarium.

LAudimia quidem si qua durante vsufructu obueniant ad fructuarium pertinent. Sunt enim in fructu directi dominij: licèt aliud sit in commissis si proprietas ipsa ex causa aliqua committatur, & dominium vtile cum directo consolidetur. 2 Sed an idcirco nouum emptorem laudare, vt loquuntur, & inuestire vsufructuarius debeat quæstionis esse potest. Quasi per vsusfructus traditionem videatur habuisse à proprietario mandatum; exequendi omnia illa, quæ ad causam vsusfructus pertinent. Verùm probabilius visum est ad proprietarium eam rem non ad fructuarium spectare, 4 quia fructuarius dominus non est: 5 nec quicquam prohibet quominus vni laudimia soluantur, & tamen ab alio inuestitura accipiatur, licet verum sit laudimia non nisi ob inuestituram deberi. 6 *Ita Senatus* in causa Dominæ du Four & Isabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici 9. Cal. Mart. 1593. Quamuis non fuerit pronunciatum propter sopitam transactione controuersiam.

1. Iul. Clar. *lib. 4 sentent §. emphyteusis quæst 23 num. 5.*

2. Guid. Pap. *quæst. 477.* Oldrad. *cons. 140.*

3. Est enim vsufructuarius quodammodo, procurator proprietarij, sicut creditor pignoratitius dicitur quasi debitoris procurator in re pignorata *l. si pignori 29. in fin. D. de pignor. act.*

4. Non enim alius potest vtile dominium transferre aut ab alio translatum laudare quàm qui dominus directus est *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

5. Est enim separata causa vsusfructus & proprietatis adeóque possessionis *l. penult. D. de acquir. poss.* cum nec re sua vti frui quisquam possit *l. vti frui 5. D. si vsusfr. pet.*

6. Quia hoc casu laudimia soluuntur ex voluntate domini directi à quo inuestitura accipitur *arg. l. si seruus 61. §. locant D. de furt.* Iunge *l. falsus 43. §. vlt. eod. l. si quis mihi 25. D. de acq. hered. l. aditio 45. §. preterea eod.* Guid. Pap. *quæst. 477.*

DEFINITIO XLVII.

Plus iuris habet heres granatus de restituenda post mortem suam hereditate quàm fructuarius hereditatis.

EIus qui heres institutus est & rogatus hereditatē post mortem suam restituere longè dissimilis ratio est, nec bene fructuario comparatur, quia cùm verè sit heres 1 consequenter est dominus. 2 Proinde non tantùm laudimia ei acquiruntur sed etiam commissa & obuentiones cæteræ, ad eámque ius pertinet laudandi & inuestiendi noui emptoris. 3 Planè sicut hereditatem restituere rogatus est, ita & ea omnia reddere debet quæ occasione hereditatis habuit, nisi quæ sunt in fructu. 4 Ita fit vt vi ipsa non mulò plus iuris habeat, quàm fructuarius, cùm & hic quoque in cæteris omnibus habeat vsumfructum. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim restitutio hereditatis facit vt heres non maneat qui semel fuit *§. restituta Inst. de fideic. l. heredit.*

2. Veteres enim heredem pro domino dicebant *§. vlt. Inst. de hered. qualit. & differ.*

3. Cùm hæc omnia pertineant ad causam dominij & proprietatis vt diximus *defin. preced.*

4. Ratio est *in l. in fideicommissaria 18. vers. quoties D. ad SC. Trebell.*

5. Scripsi *defin. 5. supr. de vsufr.*

DEFINITIO XLVIII.

Ius prælationis datū domino directo in re emphyteuticaria moribus nostris abrogatū est & quas ob causas.

IVs prælationis quod ex Iustinianea constitutione 1 directo domino competit in re emphyteuticaria, moribnostris abrogatum est. Et meritò: Nam nec dominus ipse in exigendis laudimiis communi iure vtitur, cùm pro quinquagesima parte precij quæ ab emptore pro inuestitura deberetur, soleant domini directi exigere vt plurimùm sextantem, alij quadrantem, pleriquetrientem, nõnulli etiam semissem. 2 Et verò ita posito iure vt dominis directis saluum & integrum esset ius prælationis, non haberet homo ingenuus liberam rerum suarum alienationem, 3 cùm perpauci apud nos fundi reperiantur, qui non sint emphyteuticarij, & facilè eueniret vt dominis directis hoc prælationis iure vtentibus, omnia acquirerentur. 4 Quod non perinde dicitum poterat cùm Iustiniani lex hac de re lata est. Noua enim contractus species, erat emphyteusis, vixque adhuc certam à Zenone formã & naturam acceperat; cùm dubitaretur inter veteres an emptio esset an locatio. 6 Nec proinde tam frequenter accidebat vt de feudi emphyteuticarij condicione ageretur quàm hodie accidit. Abrogatum autem esse ius hoc prælationis 7 vel ex eo maxime apparet, ꝙ quæ alias fuit inducendi eius causa nunc sublata est. Proficiscebatur enim ex eo, quòd nec venditio nec alienatio rei emphyteuticæ fieri poterat irrequisito domino. Cuius consensus necessariò exquirendus erat priusquàm ad alienationem deueniretur: Alioqui si id factum non esset cadebat emphyteuta à iure suo. 8 Nam secuta venditione & alienatione nusquam cautum reperias vt liceat domino vti iure prælationis & emptori rem auferre precio ipsi restituto. Ius enim ablationis dicendum illud fuisset non prælationis. 9 Ergo domini ius hac parte illud fuit, vt eo irrequisito alienari emphyteusis non posset. 10 Et consequenter vt tum cùm requireretur dominus posset ipse emere si vellet, 11 id est antè factam venditionẽ. Re enim iam alterius facta perfectáque vtiliter emptione fieri non potuisset vt res inuito emptori auferretur. 12 Atqui hodie non solùm emphyteuses sed feuda quoque ipsa redacta sunt ad instar patrimoniorum, vt de iis pro arbitrio disponere domini vtiles possint tam inter viuos quàm in vltima voluntate perinde acsi ac quilibet de bonis suis allodialibus. 13 Nec quicquam aliud edictis D. ui Emanuelis Philiberti Principis nostri faciendum emptori iniungitur ad euitandam commissi pœnam, nisi vt post quàm feudum emphyteuticarium acquisierit testationem de ea re conscribat apud acta, vt scire dominus possit quænam & à quo laudimia exigere debeat. 14 Potest igitur venditor irrequisito domino vendere citra metum commissi, 15 nec ipsi domino rem offerre cogitur aut ei denunciare quòd paratus ipse sit vendere. Et quod olim venditori onus erat iniunctum vt priusquàm venderet exquireret domini voluntatem 16 id hodie translatum est in emptorem vt emptione facta non quidem exquirat domini voluntatẽ vtrum ratã venditionẽ habere velit (inuitus enim cogitur 17) sed ei denunciet perfectam emptionem vt habeat dominus laudimia quæ in præmium laudati & approbati acquisitoris debentur, & in signum vt aiunt ac recognitionem dominij directi 18 licèt, ea laudatio & approbatio vel ab inuito extorqueatur. 19 Ac sanè si ius prælationis obtineret vix quisquam reperiretur qui ad rei emphyteuticariæ emptionem vellet accedere, alteri quippe id est domino directo potiùs quàm sibi mercaturus. 20 Solent enim homines proprij tantùm, non etiam alieni compendij causa negotiari præsertim cùm vendendo aut emendo tractant de quantitate precij. 21 Itaque dominum qui hoc prælationis iure nitebatur quasi nullam litigandi iustam causam habuisset non solùm à petitione sua repellendum sed etiam in omnes litis sumptus condemnandum esse placuit. 22 *Ex tempore* in publico auditorio 7. Id. Mart. 1593. pro Paulo Arbellot Burgensi contra Dominam du Saix. Postea tamen deliberatum vidi de huiusmodi prelationis iure dominis directis per edictum Principis restituendo. Et puto fore vt breui restituatur. Et restitutum tandem est edicto quod publicatum fuit anno 1606. quo & alia pleraque constituta sunt circa ius emphyteuticum fauore dominorum, & ad emphyteutarum fraudes ac tergiuersationes comprimendas.

1. *l. vlt. C. hoc tit.* Obserua tamen ius hoc datum esse domino vt eo vtatur pro se ipso non etiam pro amico. Guid. Pap. *quæst. 411. ex l. vlt. § sed nec hac occasione in fin. C. hoc tit. & Nouell. vlt. vt de cater. non fiant commutat.*

2. Cum quo commodo iubent compensare incommodum & iacturam istam iuris prælationis *arg. l. eum qui 30. D. de iurei. l. 1. § 12 lt. de aqua & aquæ pluu arcend.*

3. Quod indignum & iniquum esset *l 2. D. si à parent. quis manum. sit. l. dudum 14. C. de contr. empt. l. qua ratione 9. § ba quoque & D. de acquir. ver. domin.*

4. Hoc verò non solùm à publica sed etiam à priuata dominorum directorum vtilitate alienum est.

5. *in l. 1. C. hoc tit.*

6. *§. adeò Inst. de locat.*

7. De quo attestatur Purpur. ad Ias. *in d. l. vlt. num. 10. hoc tit.* Tessaur. *decis. 169. num. 2.* Ant. Sola *ad cap. rempublicam gloss 2. part. 1. num. 10.*

8. *d. l. vlt. C. hoc tit.*

9. *arg. l. penult. D. de seru. export.*

10. *d. l. vlt. C. hoc tit.*

11. Nec enim aliam ob causam requiritur consensus eius nisi vt possit emere si velit *d. l. vlt.* Et ideò placet valere donationem rei emphyteuticæ etiam irrequisito domino, quia in donatione ius prælationis habere locum non potest. Guid. Pap. *quæst. 47.*

12. *Vulg. l. id quod nostrum 11. D. de regul. iur.*

13. Ioan. Faber. *in §. adeò Instit. de locat.* Guid. Pap. *quæst. 59.*

14. Ne alioqui per priuatas & clandestinas alienationes facile sit fraudem facere domino directo *arg. l. data 27. C. de donat.*

15. Possunt enim etiam leges scriptæ abrogari per desuetudinem *l. de quibus 32. vbi not. D. de legib.*

16. Iuxta constitutionem Iustiniani *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

17. Nec potest dominus feudi vel emphyteuseos impedire alienationem, ne fiat in quem vasallus aut emphyteuta velit.

18. *Notat. in d. l. vlt.* Inde est quod ius prælationis non habet locum de iure in casibus in quibus laudimia non debentur Guid. Pap. *quæst. 48. num 2.*

19. Nec enim nouum est vt quis cogatur cõsentire ei quod alius fecerit *l. si ego 9. §. fires D. de iur. dot.* nec rursum vt quis commodum aliquod sentiat etiam ex eo quod inuitus fecerit *l. qui ex causa 29. de bon. libert.*

20 Etsi non semper ratio hæc impedit ius prælationis vt constat *ex l. cum bona 16. D. de reb. autor. iudic. possid. alias l. 1. de priuileg. credit.* Posset tamen emphyteuta rem vendere sub ea condicione si dominus directus laudare voluerit, atque ita impedire ne possit dominus rẽ capere iure prælationis. Guid. Pap. *d. quæst. 47.* post Bart. *in l. quod sæpe. §. si quis amico D. de contr. empt.*

21. *l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit. l. in causa 16. § idem Pomponius D. de minor.*

22. *ex l. eum quem temerè 78. de iudic.* Iunct. notatis *in l. qui solidum 78. § etiam de leg. 2.*

DEFINITIO XLIX.

Casus in quibus dominus directus etiam ex ratione iuris nullum habet ius prælationis.

DE illo certè nullomodo dubitari poterat, quin Iustinianeæ constitutioni locus nullus esse posset, si dominus vtilis fundum emphyteuticarium vendidisset, impetrata prius à domino directo licentia vendendi. 2 Siue pacto in eam rem expresso; siue tacito, multo minùs si cogente magistratus imperio publicè facta vẽditio esset. Aut denique si contraria vt apud nos consuetudo inualuisset. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

2. *l. quoties ab omnibus 11. C. de fideic.*

3. Socin. Iun. *consil. 70. vol. 1.*

4. Tessaur. *decis. 169.* Adde Guid. Pap. *quæst. 48.* vbi enumerat casus in quibus ius prælationis locum non habet quia nec laudimia debentur.

DEFINITIO L.

Venditio etiam vno nummo facta valet ad euitandã pœnam incapacitatis, quia & donatio valeret.

Cùm

CVm tenendæ emphyteuseos incapax possessor iubeturalium possessorem constituere morientem, vt dicunt, & confiscantem, aut incapacitatis suæ pœnam penderet [Gallis est *amortiser* 1] satisfacit legi aut iudicato si vel vno numo vêdat alteri dummodò capaci: nec audiendus est dominus directus si ex ea modicitate precij alíve cõiecturis simulatam & imaginariam venditionem esse dicat, 2 cùm nihil eius interfit, si modò ex persona noui possessoris qualiscumque ille sit iura sua quæ pro emphyteusi habet salua retineat. 3 Quantumuis enim simulata & imaginaria esset venditio, 4 perinde tamen in omnibus persona suppositi emptoris inspiceretur siue moreretur ille, siue confiscationis causam præberet, acsi alienatio vera fuisset, atque ita legi nulla fraus fieret. Neque verò nouum est vt vno nũmo fiat venditio quoties fit ex necessitate & vt subtilitati iuris pareatur. 6 Nec ad rem pertinet quod donationis instar habeat venditio aut donatio quæ fit vno nũmo. 7 Nam & in proposito satisfeciisset legi aut iudicato possessor incapax si alteri capaci donasset. 8 Proinde nec potest eausari dominus sua interesse quòd venditio vno nũmo facta sit prætextu landimiorũ, 9 quia & donare potuit, qui vendidit, 10 & multò igitur magis minori precio vendere. 11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. De quo Paponius *in syntagmate Arest. tit. D. amortisationis.*
2. *Arg. l si quis conduxerit 46. D. locat.*
3. Nam nec alia causa est istius vt vocant amortizationis.
4. Quæ tamen non potest dici imaginaria precio aliquo accedente *l. imaginaria 16. de regul. iur.*
5. Nec enim posset venditor obiicere simulationem, quam ipse fecisset *arg. l si plures 38 in fin. D. de admin. tutor. l. rem alienam 41. in fin. D. de pignor. action.*
6. Nam & idem euenit in specie *l si vsusfructus 66. D. de iur. dot.*
7. *d. l. si quis conduxerit 46. locat. l. si quis donationis 38. D. de contr. empt.*
8. Cùm per donationem æquè ac per venditionem dominium transferatur *l. portionem 11. l. si ea 23. & pass. C. de donat. l. numquam nuda 31. D. de acquir. rer. dom.*
9. Quæ scilicet debentur ex comparatione precij *l. vlt. C. hoc tit.*
10. Quamuis non sit hoc perpetuum *l. filiusfamilias 7. D. de donat. l. cuius est 163. de reg. iur.*
11. *d. l. si quis donationis.*

DEFINITIO LI.

Dominus directus non tenetur de euictione nisi ad precij restitutionem, praterquàm si fuerit in dolo.

SI quando emphyteuticaria re euicta dominus directus de euictione conueniatur, non ad aliud condemnandus est quàm vt acceptam pecuniam restituat. 1 Nã cùm emphyteusis speciem quandam habeat beneficij, 2 æquum sanè est mitiùs agi cum domino directo: si modò non fuerit in dolo. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 12. inst. De euict.

1. Non etiam vt præstet id quod interest, quod tamen præstari solet ex causa euictionis *l. si in venditione 60. D. de euict. l. si ob causam 13. C. eod.* Iaf. *in l. 1. C. hoc tit. arg. l. vlt. §. vlt. C. commun. de legat.*
2. Quia vili mercede dominus dat rem suam alij in perpetuum fruendam *l. 1. D si ager vectig. l. 1. C. hoc tit.* Idque multò magis de feudo dici potest. Nam nec feudi nomen nihil aliud nisi beneficium significat, vetere lingua Longobardorum.
3. Ne ex liberalitate sua periclitetur *arg. l. ne liberalitate 50. D. de re iudic. l. si extraneus 33. D. de iur. dot.*
4. *l. 1. C. eod. tit. de iur. dot.* Beneficio enim iuuari nos oportet non decipi. *l. in commodato 17. §. 1. vers. idémque D. commod.*

DEFINITIO LII.

Emphyteuta non potest expelli ob id quòd malè re vtatur, sed cogi potest vt vel bene vtatur, vel rem derelinquat.

NOn est idonea petendæ in integrum restitutionis causa ad rescindendum contractum emphyteuticũ, quòd emphyteuta malè re vtatur, licèt ex ea causa simplex locatio resolueretur. 1 Plus enim iuris habet qui perpetua quàm qui temporali nititur conductione, 2 cùm fiat hic dominus vtilis, 3 ille nõ item. 4 Sanè domino directo paratum est in eam rem aduersus emphyteutam iuris communis auxilium vt conuentionibus satisfacere compellatur, 5 hoc est vt vel tanquam bonus paterfamilias, vtatur re emphyteuticaria, 6 vel à contractu discedatur. 7 *Ita Senatus* in relationibus libellorum contra D. Abbatem de Sixt prid. Cal. Iul. 1593.

1. *l. ade 3. C. de locat.*
2. Emphyteuta autem perpetuus conductor est, & plus quàm conductor, quia & quodammodo socius est §. *adeò Inst. de locat.* & dominus vtilis vt sequitur *in Defin.*
3. Secundum interpretes qui duplex dominium agnoscunt directum & vtile. Nos enim hanc distinctionem improbauimus *libr. 20. Coniect.*
4. *l. non solet 39. D. locat.*
5. *l. 1. C. hoc tit.*
6. Nemini enim permittendum est vt re aliqua etiam quæ sua sit abutatur *§. 1. Inst. de his qui sui vel alien. iur.*
7. *Arg. l. cùm te 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO LIII.

Emphyteusis ecclesiastica non potest rescindi prætextu nullitatis ob non seruatas solennitates, maximè post longissimum tempus, nisi probata læsione.

ADuersus emphyteuticos contractus restitui ecclesia non potest, præsertim post longissimum tempus, 1 ex eo solo quòd non seruatis solennitatibus in rerum ecclesiasticarum alienatione necessariis emphyteusis data sit, 2 si non læsio aliqua nec ea quidem minima interuenisse proponatur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Magna enim vis est longissimi temporis ad confirmanda etiam ea quæ ab initio non valuerunt *arg. l. si cùm fideicommissa 16. §. Arista D. qui & à quib. manum. l. 3. & 4. C. de præscr. 30. annor.*
2. Quamuis non minùs emphyteusis quàm alia quælibet alienatio rerum ecclesiasticarum sit interdicta §. *emphyteusim Nouell. 7. de non alien. aut permut. l. vltim. C. de reb. alien. non alien.*
3. Scripsi *Def. 6. & 7. supr. ill. tit. de reb. alien. non alienand.*

DEFINITIO LIV.

Quantum interest an onus aliquod annuum debeatur ab habitatoribus certi loci iure subiectionis an ratione foci.

ANnua illa pensitatio quæ in plerisque locis ratione foci debetur, à forensibus quoque & aduenis in eo territorio habitantibus, & focum siue coniunctim cum aliquo ex municipibus & oriundis, siue separatim facientibus debetur, 1 secus si ratione subiectionis tantùm & iurisdictionis quam dominus habeat super hominibus & feudis suis ea præstatio debeatur. Tunc enim non alius tenetur, quàm qui aut subditus esse aut in feudo lares fouere probatur. 2 In dubio autem si de præstationis causa non appareat, iurisdictionis & subiectionis iure potiùs quàm foci ratione impositum onus intelligendum erit. 3 Quid ergo si ex censualium instrumentorum lectione causa non appareat, sed per testes probetur? 2 Nihil prohibebit quod instrumentis deest ex testationibus suppleri. 4 Adeò vt nec eo minùs condemnari possit vt soluat, qui nouus est aduena, 5 quamuis melius hoc casu iudex facturus videatur si manu teneat dominum in possessione exigendi & percipiendi annuas illas pensitationes ab eo qui nõ est obligatus, vt sententia in rem potiùs quàm in personam concipiatur. 6 Si tamen vel vna ex recognitionibus quæ toto volumine continentur exprimat cau-

sam propter quam annuum illud debeatur, nõ improbabilis coniectura capietur, cæteras quoque recognitiones quibus eadem & vniformis præstatio promissa sit eandẽ etiam causam habere. 7 Maximè verò si in cæteris causa expressa fuerit his verbis vulgaribus *pro vsagijs*, quæ hunc sensum habent, pro eo quòd recognoscens vtitur rebus & bonis in eo territorio existentibus permittente & patiente domino territorij. Vtitur enim quilibet idcirco quod in eo territorio focum faciat. 8 Itaque iis verbis additis perinde est acsi scriptum esset deberi pensitationem ratione foci. 9 *Ita Senatus* in causa Petri Guilliet & R. Stephani De la Couz Camerarij de S. Rambert. 14. Cal. Sept. 1595.

1. Quia debetur ratione foci & territorij, & consequenter obligat omnes focum facientes in illo territorio *l. 4. §. sed verò. de censib.*

2. Ve nimirum limitata causa limitatum producat effectũ *vulg. l. in agris 16. D. de acq. rer. domin.*

3. Est enim actus iurisdictionis aliquid exigere à priuatis *cap. 1. quæ sint regal.*

4. Par enim fides est testium & instrumentorum, nisi cùm lex nominatim requirit probationem quæ fiat per scripturam *l. 1. D. de fid. instrum. iunct. l. testium facilitatem 18 C. de testib.*

5. Quasi obligatio hoc casu ex re ipsa proficiscatur propter priuilegium in eam rem specialiter datum *arg. Libertus 17. §. sola ratio D. ad municip. & de incol.*

6. Condemnatio enim præsupponit obligationem quam non præsupponit actio in rem *§. 1. Instit. de action.*

7. Quorum enim idem effectus est eandem quoque causam esse præsumi oportet, cùm effectus pendeat à sua causa *l. 4. in fin. D. de testam. tutel.*

8. Semper enim æquum est, & secundum naturam eius rei sentire quem incommoda cuius & sentit commoda *vulg. l. secundum naturam 10. de regul. iur. l. 1. §. vlt. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

9. Parum enim curatur conceptio verborum si constet de re & de eo quod actum fuit inter contrahentes *l. semper in stipulationibus 34 de reg. iur.*

DEFINITIO LV.

Laudimia non debentur pro dote sed tamen debentur pro fundo dato in solutum ex causa dotis pecuniariæ.

IN dotem fundo dato licèt ex ea causa dominium saltẽ bonitarium transferatur in maritum, 1 nulla tamen eo nomine laudimia directo domino debentur. Idque statuto nostro nominatim cautum est, siue quòd ea alienatio sit necessaria perinde ac necesse est matrimonia contrahi ad replendam liberis ciuitatem, 2 ex alienatione autem necessaria nulla debeantur laudimia, quia nec domini directi voluntas exquirenda est an alienationem pati velit, 3 quæ causam habeat necessariam, 4 siue quia dos marito data sic in bonis eius fiat, vt tamen sit mancátque mulieris, 5 maximè post Iustiniani constitutionem qua factum est vt sibi semper tacitè stipulata videatur mulier sibi suísque heredibus dotem soluto matrimonio reddi, ex eáq; tacita stipulatione maritus eiúsve heres ad restitutionem sit obligatus. 6 Sed si cùm dos promissa esset in pecunia numerata fundus postèà in solutum datus fuerit licèt cõstante matrimonio, 7 haud dubiè laudimia debebuntur, quoniam nouus contractus est dationis in solutum, 8 emptioni cùm in cæteris ferè omnibus simillimus, 9 tum in eo maximè, quòd ex eo æquè ac ex emptione laudimia præstantur, 10 Nec ad rem pertinet quòd ob causam dotis, quę, vt diximus, necessaria est ea datio in solutũ facta sit. 10 Neque enim similiter dici potest, fuisse necesse vt dos quæ in pecunia solui debuerat, in hoc fundo solueretur. 12 Itaque planè voluntarium illud fuit, quod hic fundus pro pecunia solutus est. 13 *Ita tractatum est* in causa Guillelmi le Marquis mense Nouemb. 1593.

1. *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. dote 9. C. de rei vindic. §. 1. Inst. quib. alien. licet.* Guid. Pap. *quæst. 48. num. 2.* & ibid. Ranchin. *in annotat.*

2. *l. 1. D. solut. matr. Auth. res quæ. C. commun. de legat. l. hoc modo 64 in fin. de cond. & demonstr.*

3. Quæ tamen res potissimùm inducit laudimiorum præstandorum obligationem *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

4. Necessitas enim semper facit licitum quod alioquin esset illicitum *l. alienationes 13. D. famil. erciscund. l. minorum 6. C. de prad. minor. l. 3. C. de loca. l. quæ propter necessitatem 165.* vbi Goth. & alij *De reg. iur. cap. quod non est Extr. eod.*

5. *d. l. quamuis l. si constante 24. §. si maritus D. solut. matrim. l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

6. *in l. vnic. §. 1 & pass. C. de rei vxor. action.*

7. Nihil enim vetat ei cui debetur pecunia dari fundum in solutum si consentiat *l. manifesti 17. cum præced. C. de solut.*

8. Et differt à contractu dotis, quia dos datur marito nomine mulieris, datio autem in solutum dotis pecuniariæ fit fauore solius mariti.

9. *l. si fundum 4 C. de euict. l. 1. C. si antiq. credit. pign. vend. t.*

10. Quia per dationem in solutum transfertur dominium, & persona domini vtilis mutatur non minùs quàm per venditionem *l. si non sortem 26. § si centum D. de condict. indeb.*

11. Quamuis videatur hic fundus subrogatus in locum pecuniæ.

12. Non enim poterat adigi ad hoc mulier, at neque maritus, vt fundum acciperet in solutum pro pecunia *l. eum à quo 16. C. de solut.*

13. Modern. post Baldum quem citat *in Consuet. Paris. §. 12. num. 28.* Adde alios omnes casus in quibus laudimia nulla debentur Guid. Pap. *quæst. 48. num. 2.* vbi ait iisdem casibus nullã competere ius prælationis.

DEFINITIO LVI.

Emphyteuta qui rem alienauit etiam sine dolo non prius absoluendus est quàm indicauerit possessorem qui sit condemnatus.

EX stipulatione quæ pro canonis emphyteuticarij solutione annua interponitur, personalis quidem nascitur actio contra promissorem 1 & eius heredes, 2 sed non nisi ratione rei quæ emphyteuticaria est & præstandi canonis onere affecta. 3 Itaque ea re alienata si nihil dolo malo per promissorem factum sit, 4 non potest ille eiúsve heres ex stipulatione conueniri, 5 nisi hactenus vt iudicio præsentem sistat emptorem, aliúmve nouum possessorem, cuius æquè facilis & expedita futura sit condemnatio. Proinde non prius debebit absolui, quàm nouus ille possessor, 6 & vocatus sit in ius, & condemnatus. 7 Ex tẽpore in causa D. de Poypon & de S. Paul 8. Cal. Febr. 1594.

1. *l. 1. de oblig. & action. l. 1. & pass. De verb. oblig.*

2. *l. vlt. C. de hered. & action. & vulg.*

3. Non quasi nascatur hæc actio aut obligatio ex re ipsa, sed quia nascitur propter rem, quod longè diuersum est *l. eo tempore 50. in fin. D. de pecul. l. 1. § nunc videamus 14. in fin. D. de coniung. cum emancip. liber. eius.*

4. Nam si dolus interuenisset is pro possessione esset *l. qui dolo 131. de regul. iur.*

5. Quamus alioqui regulare sit vt nemo exuat se obligatione personali ob id solum quòd se bonis exuat *l. 1. & pass. C. qui bon. ceder. poss. l. vlt. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

6. Quem ideo indicare ipse, aut ipsius heres semper cogitur: scripsi *Defin. 18 supr.*

7. Quod vbi factum est, iam nihil interest domini directi eiusdémque stipulatoris, qui ex statuto Sabaudiæ actionem habet etiam personalem contra possessorem. Vide quæ scripsi *Defin. 7. supr. num. 13.*

DEFINITIO LVII.

Domino directo commissum petenti ob non solutionem laudimiorum laudimia adiudicari possunt.

SI ob non soluta laudimia directus dominus commissum esse dicat aduersus legem emphyteusi dictam, petátque ex ea causa vtilis dominij cum directo consolidationem, iudex tamen subesse videat rationem aliquam propter quam parcendum sit cunctationi emphyteutæ, 1 non malè iudicabit, nec vltra petita 2 si emphyteutam conde-

condemnet ad laudimiorum solutionem. Qui enim rem ipsam petit pro non solutis laudimiis, multò magis laudimia ipsa petere censendus est, in eum saltem casum quo ipsius rei adiudicationem consequi non possit, ; quomodo dicimus posse non malè prouisionalem sententiam ferri pro eo qui definitiuam vrgebat. 4 *Ita Senatus* ex tempore 4. Cal. Febr. 1594.

1. Non enim omnis cunctatio moræ adscribenda est *l. sciêdum* 21. *& seq. de vsur.* multò minus dolo: sine quo tamen vix vsquam sit locus commisso cùm sit quid pœnale *l. commissa* 14. iunct *l. imperatores* 7. *§.* 1. *de public. & vectig.*

2. Quod cauere semper bonus iudex debet *l. vlt. C. de fideic. libert.*

3. Nam nec nouum est vt quod non est in petitione sit tamen in præstatione ad euitandam pœnam *l.* 1. *§. item si ita D. ad leg Falcid. l. cùm sine* 19. *l. si pœnam* 24. *D. quand. dies leg. ced.*

4. Qui enim petit quod plus est, vtique petit etiam quod est minus *l. quæ solidum* 78. *in princ. de leg.* 2. *l. in toto* 113. *de reg. iur.*

DEFINITIO LVIII.

Si conuenerit vt ex pignoribus dentur in solutum ea quæ creditor elegerit, debentur laudimia insecto tempore secutæ electionis non conuentionis.

CReditore pignorum distractionem publicam persequente, priusquàm tamen secuta esset addictio 1 conuenerat inter debitorem & creditorem vt eligeret creditor ex bonis pignoris captis quænam in solutum accipere mallet ad concurrentem vsque debiti quantitatem. Secuta postmodum electione debebantur laudimia, sed illi qui eo tempore fuerit directus dominus aut ab eo causam habens, non illi qui fuit tempore contractus. 2 Nam cùm non nisi ob translatum dominium debeantur, 3 apparet translationem non tunc factam esse cùm eligendi potestas data, sed cùm electio secuta fuit: 4 vel maximè propter incertitudinem bonorum eligendorum, quæ incertitudo impedire solet acquisitionem dominij, eo quoque casu quo alioquin ipso iure fieret eiusmodi acquisitio. 5 Nec simile est quod supra scripsimus, 6 bonis sub hasta venditis elapsóque semestri quod redimendis iis præstitutum est, laudimia deberi ei qui dominus sit adiectionis & expeditionis tempore, non ei qui tunc cùm semestre præteriit. Id enim fit, quia per addictionem illam dominium statim & purè licet non irreuocabiliter translatum intelligitur. 7 *Ita tractatum est* in publico auditorio 4. Cal. Febr. 1594.

1. Quam statutum nostrum vocat expeditionem.
2. Quamuis dici soleat spectandam esse originem vt in casu de quo scripsi *Defin.* 30. *supr.*
3. *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*
4. *Arg. l. vnum ex familia* 67. *in princip. de leg.* 2. *l. apud Ausidium* 20. *& pass. de option. legat.*
5. Ex notat. per Bart. *in l. non amplius* 26. *§. vlt. De legat.* 1.
6. *dict. Defin.* 30. *supr. hoc tit.*
7. Adeò vt ex ea domini acquisitione etiam fructuum acquisitio sequatur, vt dixi *in dict. Defin.* 30.

DEFINITIO LIX.

Dominus directus præfertur omnibus non tantùm in fundo emphyteuticario sed etiam in caeteris bonis emphyteutæ si sint ei obligata.

CVm inter creditores de ordine & iure prælationis contenditur, placet dominum directum petentem reliqua pensitationum annuarum ex causa emphyteuticaria debitarum cæteris omnibus præferendum esse, 1 & quidem simpliciter & indistinctè si mitti velit in possessionem fundi ipsius emphyteuticarij: 2 nam cùm ob non solutum laudimium ius illi sit petendi vt dominium vtile cum directo consolidetur, 3 apparet potiorem eius causam esse debere, qui rei suæ dominium, quàm qui alienæ pignus vindicat: 4 si verò de aliis fundis agatur qui non sunt emphyteuticarij, id ipsum ita demum admittimus si, vt fieri solet, emphyteuta pro canonis annui solutione bona sua omnia obligauerit, & contractus emphyteuticarius cæteris antiquior proponatur. 5 Nam si ea obligatio non esset, aliud vtique diceremus. Quamuis enim emphyteuta ipse non liberetur à præstandis reliquis ob id solum quòd rem derelinquere & dominij vtilis cum directo consolidationem pati paratus sit. 6 Nimirũ quia personali quoque obligatione tenetur, non tamen dat ea res actionem domino directo hypothecam non habenti in præiudicium creditorum pignoratitiorum, licèt sint illi tempore posteriores. 8 Quid tamen si reliqua illa pensitationum annuarum non domino directo debeantur sed conductori qui ab eo ius habeat? Facit dubitationem quòd non eadem ratio videatur locum habere in conductore, quæ in domino directo, cùm dominij consolidationem petere non possit, 9 solámque habere videatur personalem actionem. 10 Sed verius est, vt cùm à domino ius & causam habeat, eodem iure & priuilegio vtatur. 11 Prælationis enim ratio non tam ex iure consolidationis pendet quod fundos emphyteuticarios non egreditur, 12 quàm ex eo quòd canonis emphyteutici debitum proficiscatur ex causa & contractu antiquiore, cuius implendi gratiâ solent, vt diximus, obligari bona omnia præsentia & futura. 13 *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne contra R. D. Episcopum Bellicensem 14. Cal. Mart. 1594. ibidémque relatum est sic iampridem fuisse pronunciatum in causa discussionis bonorum D. de Montagny.

1. Quia plus quàm creditor est, qui dominus quoque directus est *arg. l.* 1. *§. vlt. D. si à parent. quis manum. sit.*
2. Nemo enim potest in eo fundo ius antiquius habere, tanquam creditor.
3. *Ex l. vlt.* vbi omnes *C. hoc tit.*
4. Est enim potentior vindicatio dominij quàm pignoris, *tot. tit. C. si alien. res pign. data sit*, nec plus iuris habere possunt qui cum domino vtili contraxerunt quàm habuerit dominus ipse vtilis *l. lex vectigali* 3. *D. de pignor. cum similib.*
5. Nam inter creditores hypothecarios priuilegia æstimantur ex tempore non ex causa *l.* 2. *& pass. C. qui potior. in pignor. hab.*
6. Vt dixi *Defin.* 11. *supr.*
7. Quæ non nisi certis modis tolli potest *l. obligationum ferè* 44. *§.* 1. *de obligat. & action. l pen. D. de solut.*
8. Non enim creditor quilibet hypothecam habet sed is demum qui conuenit de pignore *l.* 3. *D. quæ res pign. oblig. poss. & Nouell.* 136. *De argent. contract. cap.* 5. *§. insuper.* Præterquàm in casibus in quibus lex tacitam dat hypothecam *tot. tit. in quib. caus. pign. vel hypoth. tac. contr.* Scripsi *in Error.* 1. *Decad.* 1. *De error. pragmat.*
9. Scilicet quia dominij vtilis consolidatio non est in fructu vt scripsi *Defin.* 46. *num.* 2. *sup.*
10. Quasi procurator & ex persona domini directi *arg. l. si pignori* 36. *in fin. D. famil. ercis.*
11. Omnis enim vtilitas dominij directi quantum ad fructus in conductorem translata intelligitur cùm locator teneatur ei præstare, vt possit plenè vti frui *l. ex conducto* 15. *§.* 1 *& seq. in fin. & pass. D. locat.*
12. Quia non alibi potest esse consolidatio, quàm vbi dominium vtile concurrit cum directo in vna eadémque persona.
13. *l. & quæ nondum* 15. *§. quod dicitur D. de pignor. l. vlt. C. quæ res pignor.*

DEFINITIO LX.

Laudimia non debentur ex antichresi quantocumque tempore durauerit, nisi facta sit in fraudem domini directi.

ANtichresis ita contracta fuerat, vt quandiu pateretur debitor frui creditorem re obligata in vicem legitimarum vsurarum 1 non posset vrgeri ad sortis debitæ solutionem. Creditor plus quàm decennio integro antichresim possederat. Quærebatur an laudimia deberentur. Quibusdam placebat deberi, propterea quòd tam longo tempore continuata antichresis, instar haberet alienatio-

nis,exemplo eius quod à nostris probatum est de conductione ad decennium facta, cuius nomine nō est qui dubitet quin laudimia debeantur, quasi alienationis speciē contineat.2 Senatui tamen contra videbatur, non illa solùm ratione quod laudimia non nisi propter dominij translationem debeantur,3 quę porrò ex antichresi quantumcunque temporis nulla fieri vnquam potest,4 cùm ex natura pignoris sit vt lui queat,5 sed etiam quia cùm toto medio tempore fuerit in potestate debitoris oblato debito antichresim exsoluere,apparet non ex obligationis necessitate,sed sola debitoris voluntate factum esse vt in decēnium vsque antichresis duraret:6 ob idque non magis laudimia ex eo contractu deberi æquum est,quàm ex cōductione annua in singulos annos vltrà decennium repetita.7 Planè conductioni rectiùs comparari antichresis posset,si eam sic contractam proponeres, vt antè decennium luendi pignoris ius debitor non haberet.8 Quo tamen casu irritam conuentionem quasi fœneratitiam hæc condicio faceret,9 si non legitimarum vsurarum modo fructuum quantitas omnino respondaret.10 Cæterùm in proposita specie fieri vno casu potest vt laudimia debeātur,nimirum si antichreseos color quæsitus sit in fraudē directi domini & laudimiorum. 11 Id verò probari & colligi potest ex coniecturis, vt puta si pecunia credita iusto precio rei æquipolleat vt non sit verisimile debitorem pignus vnquam luiturum.12 *Iain Senatu* tractatum est in causa viduæ procuratoris Francisci Tiosliet, & N. Paquier 8.Id.Mart.1594.Iunge Defin.74.infr.cod.

1. Hinc enim pendet ius, & nomen Græcum huius:contra Quos *l.si is qui* 11. §. 1. *D. de pignor. l. si pecuniam* 33 *D. de pignor. act.*

2. Siquidem ex huiusmodi conductione ad lōgum tempus facta creditur transferri dominium vtile, quia conductori competit vtilis actio in rem *l. 1. §. quid ait prætor D de superfic.* iunct. *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.* contra tamen Boer. *quæst.* 235.

3. *l. vlt.* vbi omnes *C. hoc tit.*

4. Quoniam antichresis pignus est : pignus autem dominium nunquam transfert *l. cùm & sortu* 35. *in fin. D. de pignor. act.*

5. *l. 1. & tot. tit. C. de luit. pignor.*

6. *l. 1. l potior* 11. *in princip D. qui potior. in pign. hab.*

7. Quo casu nemo diceret deberi laudimia, quia tot locationes essent, quot anni.

8. Quæ conuentio satis frequens est,sed apud eos qui solitī sunt fœnerari.

9. Nam & pactum de retrouendendo, quod minùs suspectum est tanquam quod toto genere differt à pignore,vsurariū tamen esse creditur si non sit liberum.notat Cagnolus latè post alios *ad l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

10. Quamuis expressa antichresis non soleat seruare legitimum modum vsurarum *l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.* quod in tacita secus est *l. cùm debitor* 8. *D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

11. Quæ fraus hodie est frequentissima.

12. Solet enim ab initio pluris esse quod datur iure pignoris,nisi quatenus ex postfacto crescit debitum ex vsuris *l. si res obligata* 58. *de legat.* 1. Vide *Dec. cons.* 110. Amed. à Pont. *quæst. laudim.* 34. *Def.* 74. *infr.*

DEFINITIO LXI.

Res emphyteutica quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominum directum, an redeat cum oneribus in ea per emphyteutam medio tempore constitutis.

TRactatum fuit si quis in emphyteusim bona quædam concesserit ea lege vt emphyteutam quandocūque sine liberis decedente ea bona ad se redirēt,1 & medio tēpore possessor eas res pro dote aliáve ex causa obligauerit,2 tum stipulationis condicio,& vt loquuntur casus reuersionis euenerit, An potior sit in iis bonis causa domini directi an creditoris. Pro domino facit quòd habet ius anterius, in quo nullum ei inscio & inuito præiudicium fieri potuit.3 Nec plus iuris habere debet creditor in re deditor in re debitoris,quàm ipse debitor.4 Proinde resoluto iure datoris ex causa antecedenti & necessaria, resolui quoque necesse est ius acceptoris,5 eadémque ratio locum haberet si non pignori data,sed vendita,aliterve per emphyteutam alienata ea bona proponerētur.6 Neque enim hac parte distingui potest pignus à vendatione,præsertim cùm dici soleat quæcunque vendi possunt, eadē & oppignerari posse.7 At contra pro creditore mouet quòd non tantùm debitoris fidem secutus sit,sed etiam pignoris cautionem,cùm fortè bonorum condicionem,vt plerumque fit,ignoraret8 nec æquum sit eum decipi qui totum debitoris patrimonium in contrahēdo intuitus est.9 Mihi tamen ratio hæc no placebat:ne alioqui similiter inferre liceret potiorem esse debere causam creditoris pignoratitij in re fideicommissaria quàm ipsius fideicommissarij, quod tamen sani iudicij nemo dixerit. 10 Illud sanè constabat,multum referre an vniuersam defuncti successionē dominus vindicet propter seruitutem, vt ita dicam & condicionem personalem, an verò certa duntaxat bona quæ ea qua diximus lege fuerint in emphyteusim data, aliterve alienata. 11 Priore casu nemo dubitat quin æs alienum ante omnia deducendum sit, quia nec in bonis quicquam esse intelligitur,nisi deducto ære alieno.12 Posteriore verò casu non tam aliena bona petuntur, quàm propria repetūtur posteaquàm euenit casus repetitionis. 13 Ob idque dubitari longè probabilius potest an ob æs alienum defuncti durior esse debeat cōdicio domini qui neque heres aut successor neque heredis aut successoris loco est.14 Quare nec quisquam dubitat quin si alia bona sint ex quibus satisfieri creditoribus possit,non debeat iis dari persecutio pignoris in bona illa, quæ ad dominum recurrunt, nec si specialiter ius fuerant obligata adeóque cum clausula constituti. 15 Cur non enim potiùs heres teneatur si quis est,16 aut ex bonis vacantib. satisfiat dato curatore si heres nullus sit?17 Ita enim fiet vt & creditori & domino consulatur, manente vtriusque iure illæso. De illo igitur dubitari solùm potest an in subsidium pignus maneat quod in iis bonis ad dominum recurrentib. fuerat constitutum. Quod etsi quidam magis probabāt, mihi tamen primo intuitu minùs probabile & à iuris ratione alienum videbatur, is eo saltem casu quo res emphyteuticaria ex lege ab initio dicta, id est ex necessaria non ex voluntaria causa ad dominum recurreret. 19 *Senatus* nihil tum decidit in ea causa:de qua in Defin. 15. sup. De hered. vel act. vendit.

1. Contractus enim emphyteuticus quaslibet condiciones recipit,præterquàm si sint contra leges aut contra bonos mores *l. 1. C. hoc tit.*

2. Potest enim emphyteuta rem emphyteuticariam obligare tāquam dominus vtilis,ne quis hic obiiciat *tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*

3. *l. 1. & vlt C. hoc tit. l. id quod nostrum* 11. *de regul. iur.*

4. *Arg. l quod ipsis* 145. *l. ex qua persona* 149. *eod.*

5. *Vulg. l. lex vectigali* 31. *D. de pignor.*

6. Nam nec alius pignori dare potest, quàm qui posset vēdere,cùm inutile sit pignus,quod vendi non potest *l. mulier* 11. *& pass. C. de distr pignor. l. 4. D. de pignorat. action.*

7. *l. sed & quod* 9. §. 1. *D. de pignor. l. 1. §. eam rem D. quæ res pignor. oblig. poss. l. si conuenerit* 18. *D. de pignor. act.*

8. Est enim probabilis hæc ignorantia tanquam facti alieni *l. vlt. D pro suo.* præsertim cùm bona omnia naturaliter sint libera,ideóque præsumantur allodialia *cap. imperialem. de prohib. feud. alien. per Frideric. lib. 2. tit. 55.*

9. *Vt in l. si ex duobus* 32. *vers sed licèt D. de pecul.* iunct. *l. hinc queritur* 19. §. 1. *eod.*

10. Excepto casu *Auth. res quæ vbi notatur C. commun. de legat. l. mulier* 22. §. *cùm propenderetur ad SC. Trebell. l. vlt. §. vlt. de leg.* 2.

11. Fieri enim potest vt persona sit talliabilis & bona libera, & contra vt persona sit libera, bona autem talliabilia vt loquuntur,qualia censentur apud nos illa quæ data sunt in emphyteusim eo pacto de quo hîc agimus.

12. *l. mulier bona* 72. *D. de iur. dot. l. subsignatum* 39. §. 2. *de verb. signific.*

13. Est autem semper fauorabilior causa eius qui reposcit rem,quæ aliquando fuit sua *arg. l. videamus* 38. *§ si actionem de vsur. l. cùm te* 6. *C. de pact. int. empt. & vend.*

14. Nam nec successorem singularem solet sequi onus æris alieni *l. 1. §. si heres ad SC. Trebell. l. aris alieni* 15. *C. de donat.*

15. Veri-

15. Vterque indemnis seruetur quantum fieri potest.
16. *l. vlt. C. de herod. action.*
17. *Arg. l. 1. §. an bona D. de iur. fisc.*
18. *Arg. d. l. lex vectigali 31. D. de pignor.*
19. Nam si ex voluntaria aliud esset *arg. l. 3. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.* Placet autem hæc nostra sententia etiam eo casu quo dominus directus nolit precium restituere emptori *arg. cap. imperialem de prohib. feud. alien. per Frider. l. vlt. §. vlt C. commun. de legat.*

DEFINITIO LXII.

Dominus directus qui tanquam creditor vrsit venditionem rei emphyteuticariæ non cogitur offerre creditoribus, qui post emphyteusim constitutam superuenerunt.

DOminus directus cùm cessaret emphyteuta in canonis annui solutione fundi possessionem condixerat, cúmque subhasta venditum cùm extraneus heres non reperiretur, emptoris iure retinuerat, 1 Non idcirco Seruiana agenti creditori qui cum emphyteuta antè ipsius moram contraxerat debitum offerre dominus cogetur: 2 quippe qui sit multò anterior, & in eo fundo cuius dominus directus est creditoribus omnibus præferendus non tam crediti quàm dominij iure, 3 licèt quasi creditor fundi venditionem vrserit, quam sibi curare quasi dominus rémque iam suam emere non potuisset. 4 Neque enim subsecuta emptio tollere potest priuilegium iuris quod anteà ex directi dominij ratione competebat, 5 nisi hactenus vt si alius quispiam creditor huic directo domino, eidémque emptori offerri velit quantum fuit in debito (retenta tamen canonis annui in futurum tempus soluèdi obligatione, restitutóque dominij iure quod extinctum videbatur 6) audiri debeat: 7 qui vtique non esset audiêdus si directus dominus pristino directi dominij iure potiùs quàm ex noua emptionis causa fundum retinere voluisset. Nunquam enim ius directi dominij per ius offerendi tolli potest, 8 licèt creditori, qui pignoris dominium ex venditione per iudicem pro debitore facta nactus est, perinde offerri possit atque ipsi debitori offerretur in cuius locum creditor hic successit. 9 *Ita in Senatu* tractatum est in causa Michaelis Ganiuet contra D. de la Grange 6. Id. Maij 1594.

1. Verumquè enim potuit facere pro suo iure *l. 1. & 2. C. si in causa vel pign. capt. sit l. cùm bona 16. de reb. auctor. iud. possid. aliàs l. 1. de priuil. credit.* Iunct. *l. vlt. C hoc tit.*
2. Quomodo cogeretur alius quilibet posterior creditor *l. 1. C si antiq. cred. pign. vendit. l. vlt. eod. l. 1. l. prior 5. & pass. C. qui potior in pign. hab.*
3. Dixi *Defin. 59. supr.*
4. *l. sua rei 16. D. de contr. empt.*
5. Absurdum enim esset ob id minus iuris habere dominum directum quòd sit etiã emptor *arg. l. in bello 12. §. si quis seruum D. de captiu. & postlim. l. 1. §. vlt. si à parent. quis manum sit.*
6. *Arg. l. pen. §. 1. de except rei iudic.*
7. Quia hæc venditio necessitate iuris fieri solet *arg. l. 2. l. 5. §. 1. & l seq. D. de distr. pignor.*
8. Quia ius dominij est perpetuum tãquam habens causam perpetuam *l. 1. D. de iur. dot.* non temporale vt pignoris quod habet causam temporalem *l. Paulus 16. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth soluit.*
9. *d. l. 1. C. si antiq. credit. pign. vendid. l. si rem meam 26. D. de solut.*

DEFINITIO LXIII.

Non potest referri quæstio dominij ei cui solutus est per multos annos canon annuus tanquam ius habenti à domino directo.

QVi per multos annos actori soluit canonẽ annuum emphyteuticariũm, aut ab eo emit qui soluere solitus fuit, non potest referre dominij quæstionem, quasi actor ius non habeat ab eo qui primus emphyteusim concessit, 1 præsertim cùm alius nemo est, qui ius illud sibi adserat. 2 Satis enim actoris ius agnouit qui in dominij recognitionem, vt loquuntur, canonem vltro soluit. 3 Sed hoc ita si ex contractu emphyteutico conueniatur, 4 non item si directa rei vindicatione. Huic enim semper obstat exceptio dominij, quæ & à quocunque obiici potest etiam à conductore. 5 *Ita Senatus* pro D. de Cohendier contra N. Mallin 4. Id. Ianuar. 1595.

1. Solutio enim annui canonis expressa agnitio est directi dominij, cùm nec aliam ob causam præstari soleat quàm in dominij directi recognitionem *l. vlt. C. hoc tit.* Aliud est si vẽditor in vendendo dixerit rem venditam esse de tuo dominio directo. Non enim ideò probatur dominium tuum directum si alias probationes non habeas. Guid. Pap. *quæst. 24.* ex Specul. *in tit. de locat. §. nunc aliqua vers. 74.* Prodest tamen ea accessio venditoris ad constituendum emptorem in bona fide Guid. Pap. *ibidem ex l. si ego §. item Iulianus D. de publician. in rem act.*
2. Hoc enim casu aliud esset quia cùm non possint esse duo domini directi eodem dominij genere & eodẽ respectu priùs esset lis inter eos terminanda, quàm emphyteuta alterutri eorum condemnandus, vt dixi *Defin. 26. supr.*
3. *Ex notat. in l. cùm de in rem verso 6. D. de vsur.* Iunge *l. 2. C. de eo quod met. caus.*
4. *Arg l. si quis conductionis 25. C. de locat.*
5. Dixi *defin. 10. supr. tit. prox.* vbi vide.

DEFINITIO LXIV.

Domino directo an competat exactio reliquorum pro eo tempore quo dominium illud alij locatum fuit.

IS cui annuum quid debetur fundi nomine si eum fundum locauerit, & pro iis annis quibus locatio stetit reliqua petat à possessore, repellendus est, quasi qui sine actione experiatur, 1 quoniam conductoris actio esse incipit propter locationem. 2 Eóque passim iure vtimur. Quod tamen ego non aliter admittendum putabã quàm si fructus venditi proponerentur, quia venditio transfert dominium quod penes venditorem fuit. 3 Sed locato dũtaxat fundo contrà putabam, quia locatio neque dominium transfert neque possessionem, 4 nisi hactenus vt conductor fructus suos faciat, quos nimirum domini voluntate perceperit. 5 sed id fit sola perceptionis non conuentionis potestate. 6 Proinde qui à conductore nondum percepti sunt fructus ad locatorem iure dominij pertinẽt, 7 & consequenter eos petere locator potest ni conductor prohibeat, & denunciet debitori ne soluat. 8 Nam & solutione locatori ante denunciationem facta vtique debitor liberaretur, nullãque actione conueniri à conductore potest, cui non est obligatus. 9 Nisi fortè sciuerit locatum fundum, & iam aliquando soluerit conductori, 10 nam ab eo tempore cùm sciat ius conductoris, mala fide facere videtur si soluat locatori, 11 etiamsi nulla per conductorem denunciatio facta sit. 12

1. Atqui nemo sine actione experiri potest *l si pupilli 6. §. vlt. D. de negot. gest. l quoties 9. & generaliter D. de admin. tut.*
2. Cùm ex locatione transferatur in conductorem ius omne percipiendorum omnium fructuum *l si seruus 61. §. locauit D. de furt.*
3. Differt enim venditio fructuum à locatione, vt dixi *Defin. 48. supr. tit. prox.*
4. *l non solet 39. D. locat. l. si quis ante 10. D. de acq. poss.*
5. *d. l. si seruus 61. §. locauit D. de furt.*
9. Nam nec fructuarius suos fructus facit priusquam eos perceperit, cùm tamen plus iuris habeat quàm conductor *l. si fructuarius messem 13. D. quib. mod. vsusfr. amitt.*
7. Sequuntur enim ius soli & dominij *l. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*
8. *Arg. l. 3. C. de nouat. l. nomen 4. C. qua res pignor. oblig. poss.*
9. Solutio enim quæ fit vero creditori præsertim bona fide semper liberat debitorem *l. filia 88. D. de solut.*
10. *Arg. d. l. 3. C. de nouat.*
11. *Arg. l. vlt. D. de transact.*
12. Qui enim iam certus est non debet magis certiorari *l. 1. in fin. D. de action. empt.*

DEFINITIO LXV.

Ex contractu qui ab initio tenuit licèt postea resolutus laudimia debentur.

EX contractu qui ab initio nullus fuit, aut ita conceptus vt postmodum annullari cum omnimodo oporteret, laudimia non debentur. 1 Sed si vel ex partium voluntate, vel qua alia ex re extrinsecus emergente resoluatur, & in irritum recidat, cùm initio inspecto subsisteret, laudimia perinde debentur, acsi resolutus non esset. 2 Itaque finge domum Sempronij publicè & sub hasta venditam, mihi vt pluris licitanti ab executore traditam fuisse, sed cùm in possessionē mitti vellem intercessisse Titium anteriorem Sempronij creditorem qui pro suo iure obtinuerit vt ea domus iterum venderetur aut sibi pignoris vel dominij iure addiceretur. 3 Resolui priorem venditionem necesse est, & quidem ex causa anteriore, 4 sed tamen non eo minùs laudimia debebuntur, cùm perfecta fuerit venditio dominiúque translatio per addictionem reique traditionem ab executore factam 5 sola enim dominij translatio illa est vt sæpiùs diximus, quæ facit vt laudimia debeantur. 6 Translationem verò à die addictionis & vt loquuntur expeditionis factam esse argumento illud est quòd ab eo tempore fructus emptori acquiruntur, 7 nec alio quàm dominij iure, licèt nulladum secuta sit missio in possessionem. 8 Planè si venditioni Titius intercessisset, aliud esset, quia faceret intercessio ne perfecta venditio videri posset. 9 *Ita tractatum est* in Senatu in causa Claudij Rochet, & Chartusianorum ex tempore 3. Cal. Maij 1595.

1. Parum enim refert an quid ab initio nullū sit an ex postfacto omnimodo annullandum.

2. Quia non debet esse in contrahentium potestate vt tollant ius quæsitum domino directo *l. potior 11. in princip. D. qui pot. in pign. hab. l 3 quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

3. Plerumque enim admittuntur apud nos anteriores creditores ne pignus iam distractum iterum distrahatur, nisi priori venditioni aut expressè aut tacitè consensisse probetur. Quod diuersum est apud Gallos facta venditione, vt loquuntur, ex directo.

4. Alioqui non posset inuito primo emptore vendi ea res quę iam alteri vendita fuisset *arg. l. si ego 9. §. si res D. de iur. dot.*

5. Semel enim commissa stipulatio resolui postea nūquam potest *l. euicta 16. §. si seruus l. habere 57. in fin. D. de ex. act.*

6. *l. vlt. C. hoc tit.*

7. Sic enim statuto Sabaudiæ expressim cautum est.

8. Vt scripsi *Defin. 30. supr.*

9. *l. à Diuo Pio 15. § si rerum D. de re iudic.* Sanè perfecta est venditio statim atque pignus addictum sit, licèt nondum sit secuta missio in possessionem *d. l. à Diuo Pio §. si post addictum.*

DEFINITIO LXVI.

Laudimia soluta ex contractu iurato quamuis nullo, non possunt repeti & non soluta possunt peti nisi aduersus eum contractum & restitutio in integrum & absolutio impetretur.

LAudimia ex contractu etiam nullo aut omnino resoluendo promissa solenni vt fit stipulatione interueniente, adhibitóque iureiurando, vtiliter peti possunt. 1 Estque promissori necessaria in integrum restitutio, & absolutio vt aduersus agentem creditorem iusta se exceptione tueri possit. 2 Proinde siue ante petitam restitutionem soluerit, non condicet tanquam indebitum qui iurisiurandi religione agnouit, 3 siue litigare maluerit non effugiet pœnam temerè litigantium vt in omnes sumptus condemnetur ad id vsque tempus factos quo restitutionem impetrauerit, 4 si modò post eam impetratam à lite discedat actor, quippe qui ab eo tempore bonam causam habere non possit. 5 Alioqui posterior mora noceret, 6 hactenus saltem vt litis expensas ratione mutuæ victoriæ compensari oporteret. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam & quod indebitum est si cum iureiurando promissum sit præstandum est si seruari iusiurandum possit citra dispendium salutis æternæ *cap. debitores Extr. de iureiur.* Pone exemplum in pacto commissorio iurato ex quo alioqui certum est laudimia non debeti. Guid. Pap. *quæst. 48. num. 2. & quæst. 6. in fin.*

2. Exceptio enim doli competit aduersus eum qui agit ex stipulatione interposita sine causa *l. 2. §. circa de doli except.*

3. Siquidem iusiurandum facit debitum quod esset alioqui indebitum *d. cap. debitores.*

4. *Ex l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*

5. Nec iustam litigandi causam, quod vnum inspiciendum est *l. qui solidum 73. §. etiam de legat. 2.*

6. *l. qui decem 71. de solut. d. l qui solidum in princip.*

7. Cùm iuris regula sit victum victori in expensas condemnandum esse *l. properandum 13. C. de iudic.*

DEFINITIO LXVII.

Neque ex contractu pignoratitio, neque ex cessione iurium omnium creditoris debentur laudimia, etiamsi adsit clausula deuestiturę & inuestiturę.

SIcut ex contractu pignoratitio laudimia nulla debentur, 1 ita neque ex venditione iurium omnium, quæ creditori ex eiusmodi contractu competere potuerunt, licèt adsit vulgaris clausula deuestiturę & inuestiturę: 2 quia non debentur laudimia ex sola translatione possessionis, sed ob translationem solam dominij, 3 quæ potrò fieri nulla potest cum venditor dominij ius nullum habuit, 4 nisi cùm rem vendidit iure creditoris, quo casu licèt dominus non sit, tamen dominium transfert. 5 *Ita Senatus* in causa N. Claudij Francisci Pobel D. de Pressy Equitis Senatorij nobilissimi & D. Henrici Bay Præsidis Rationalium 4. Non. Aug. 1595.

1. Quia non transfertur ex eo dominium *l. cùm & sortis 35. in fin. D. de pignor. act.*

2. Quia cessio iurium non potest plus iuris transferre in cessionarium quàm habuerit cedens *l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

3. *l. vlt. C. hoc tit.*

4. *l. traditio 20. D. de acquir. rer. domin.*

5. *§ 1. Instit. quib. alien. licet vel non l. qui à creditore 18. & pass. C. de distr. pignor.*

DEFINITIO LXVIII.

Laudimia peti possunt & actione in personam & in rem contra quemlibet possessorem, non etiam impensæ factæ eo nomine contra priorem emphyteutam.

LAudimia non tantùm actione personali peti possunt, 1 sed etiam actione in rem, siue is ipse qui contraxit, siue alius rem emphyteuticariam possideat. 2 Planè personalis actio non nisi aduersus eum dabitur, qui ex proprio contractu conuenitur, heredémve ipsius, non item successorem singularem ex contractu autoris sui. 3 Quòd si aduersus autorem iam actum proponatur in eam rem vt laudimia solueret annuámque pensitationem, An ad expensas repetendas actio in rem contra nouum possessorem competet, quod occasione rei factæ sint? 4 Minimè quoniam temeritas litigantis personam duntaxat ipsius afficit, non rem de qua litigatur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex ratione iuris contra emphyteutam eiúsve heredem ex statuto autem nostro contra possessorem quemlibet, vt dixi *Defin. 9. & 12. supr.*

2. Cùm etiam hypothecaria competat ex hac causa, vt dixi *Defin. 12. num. 13.*

3. Hoc ita si agatur ex contractu, at non item si ex statuto vt dixi *num. 1.*

4. Quasi alienatio non potuerit fieri nisi cum sua causa *vulg. l. alienatio 67. D. de contr. empt.*

5. *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. & Inst. tit. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXIX.

Emphyteuta perseuerans in lite post productas testationes condemnandus est etiam in anteriores expensas litis.

Emphyteuta

EMphyteuta qui iustam ab initio causam habuit dubitandi an rem possideret cuius nomine conueniebatur, si post prolatas testationes aliásque idoneas probationes litem defendat, nec cedat, moram iam antea contraxisse videtur, ideóque ad omnes litis expensas condemnãdus est quasi temerarie litigator, nisi aliquid sit quod compẽsationẽ inducere debeat vt puta mutua victoria si plus petebatur, quam deberetur. 2 *Ita Senatus* in cad. causa.

1. Creditor enim æquè fuisse ab initio temerè litigaturus, quisquis ex postfacto temere litigat *arg. l. 2. §. circa D. de dolo mal. except.*

2. *Vt in l. qui fundum 78 in princ. de leg. 2.*

DEFINITIO LXX.

Secundus emphyteuta non tenetur superiori domino directo ex cuius consensu accepit emphyteusim, nisi quatenus ipse permisit.

FVndum quem à te in emphyteusim habebam permisisti vt in nouam emphyteusim alij concederem 1 si cessem in canonis annui solutione, nulla tibi in fundum ipsum actio competet, dummodò secundus emphyteuta conuentionibus inter se & me initis satisfaciat. Videris enim alienationi meæ consentiendo, ius tuum remisisse quod ad illum attinet, 2 nisi hactenus vt quod ille mihi debet obligatum habeas iure dominij directi perinde acsi tibi non mihi deberetur. 3 Cæterùm si cùm ego tibi non soluerem passus sis vt mihi solueret, dubitari non potest quin is pleniss. imam liberationẽ sit consecutus vt eo nomine à te inquietari non possit. 4 Quid ergo? Sola personalis in me actio tibi ex contracta competet, itemque hypothecaria in cæteta bona mea si fuerunt tibi expressim obligata. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 86. sup. De sacrol. eccles.

1. Alioqui nõ possem hoc facere siue ex iure communi de quo *in l. vlt. C. hoc tit.* siue propter edictum *f* de quo *Def. 9 supr.*

2. *Arg. l. si ut 8. §. non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. l. 4. §. quæsitum est si cùm fundi D. de except. rei iudic.*

3. Videor enim eatenus admonendi emptoris & liberandi mei causa ita cauisse *arg. l. pen. vers. & posterior D. de seru. export.*

4. Cùm soluerit, & vero creditori & ex tua voluntate quod sufficit *l. vero procuratori 12. & pass. D. de solut.*

5. Secundum ea quæ dixi *Defin. 59. supr.* vbi vide.

DEFINITIO LXXI.

Laudimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos.

AVdio Senatum aliquando pronunciasse, ex donatione, quam pater aut mater filio, aut filius patri vel matri fecerit inter viuos, laudimia nulla deberi. 1 Pro fratribus Vuilliod eorumque matre contra Capitulum Sanctæ Capellæ Camber. Sine die.

1. Quasi sit illa non tam acquisitio ex parte donatarij quàm debitæ successionis præoccupata quædam perceptio *arg. l. in fundo 11. D. de liber. & post. l. 1. §. largius D. de succes. edict. iunct. l. scripto 7. §. 1. D. vnd. liber. l. nam etsi 15. D. de inoff. testam.*

DEFINITIO LXXII.

Non debentur laudimia pro venditione pensionis annuæ & perpetuæ impositæ super fundo emphyteutico, sed onus illud pensionis extinguendum est.

PRo pensione annua & perpetua imposita super re emphyteuticaria & censuali, si ipsa quoque pensio recognita nõ sit de feudo & emphytheosi laudimia nulla debentur, licet eiusmodi pẽsio censeatur quid immobile. Neque enim statim consequens sit, vt censeri debeat iure fundi feudalis aut emphyteuticarij, cũ non sit recognita. Atqui laudimia non debentur nisi quoties transfertur dominiũ rei feudalis, aut Emphyteuticariæ. Hoc ita nisi cõsuetudo sit in contrariũ. 2 Dices ita fore, vt facilè fraus fiat domino directo cuius fundus vtique minoris fit ob impositum onus annuæ & perpetuæ pensionis. 3 Respondeo aduersus eam fraudem succursum esse domino per edictũ Principis, quo huiusmodi pensionum super rebus Emphyteuticariis impositio districtè prohibita est, adiecta etiam pœna commissi, si secus fiat. Quid ergo si malit Dominus consentire vt ea pensio retineatur. Nequeenim dubium est, quin fauore solius domini directi edictũ ita factum sit. 4 Sed tamen placet non esse permittendum, vt quicquam fiat aduersus legem, præsertim cùm possit ea res damnum afferre Principi si fortè res illa emphyteuticaria vel feudalis sit de Principis retrofeudo, quod plerũque ignoratur, licet in dubio non præsumatur. 6 Nec aliud erit etiãsi pro ea pẽsione bona omnia generaliter obligata esse proponãtur, præter specialẽ hypothecã super fundo emphyteuticario impositã. Nõ. n. facit generalis illa hypotheca, quia pensio sit speciale onus fundi, 7 cũ si possessores bonorum generaliter obligatorum conueniantur hypothecaria possint obtinere exceptionem non factæ excussionis fundi specialiter obligati, 8 quia nec alius conueniri solet pro huiusmodi pensionibus, quàm qui rei specialiter obligatæ possessor est. 9 Sanè pensionis illa cõstitutio quæ generalem duntaxat hypothecam habeat, tolli non potest, quia non facit rem emphyteuticariũ viliorem. 10 An verò quod ad specialem attinet pronuntiãdum erit constitutionem pensionis ipso iure nullam esse quasi contra edictum factam, an verò extingui duntaxat debere. Et placuit pronuntiandum esse, extingui debere: quia edictum non procedit annullando, vt loquũtur, sed tantum prohibendo. 11 *Ita Senatus* in causa fratrum de la Chenollaz & Charrusianorum d'Aillon 30. May. 1597.

1. *l. vlt. vbi not. C. de hoc iur.*

2. Qualem esse in Pictauia refert Andr. Tiraq. *in tract. De retract municip. §. 32. gloss. 1. num. 83. & seqq.*

3. Est enim onus illud pars quædam precij *l. in venditione 41. iunct. l. si fundus 21. §. si tibi D. de action empt.*

4. Nemo autem cogitur vti iure quod pro eo fuit introductum *l. inuitus 156. §. vlt. de reg. iur. l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuenit 41. D. de minor.*

5. Ne priuatorum conuentiones legum autoritate censeantur contra *l. vlt. D. de suis & legit. 1. non dubium l. C. de legib.*

6. Cum à contratio vnaquæque res præsumatur libera *l. altius. 9. C. de seruit. & aqua cum ibi not.*

7. *d. l. in venditione l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor.*

8. *l. 2. C. eod. tit. de pignor.*

9. Onus enim sequitur rem quocunque ierit, quoniam est reale & alienatio semper sit cũ sua causa *l. alienatio 67. de contr. empt. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interdic. rer. suar. alien.*

10. Quia non afficit rem illam specialiter.

11. Inter quæ multum interest vt tractant nostri *ad tit. C. ne fil. inst. dot. dent.*

DEFINITIO LXXIII.

Cùm feudum quod fuerat extinctum per consolidationem reuiuiscit per alienationem, laudimia debentur domino retrofeudi non domino noui feudi.

QVi fundum habebat sub onere, vt aiunt, retrofeudi, rem feudalem emerat à domino vtili, eámque per multos annos possederat. Deinde cum eandem rem alij venderet, excepterat feudum vt penes nouum emptorem eodem esset iure res vendita, iisdémque oneribus, & seruitiis animis affecta, quibus erat penes pristinum venditorem. Cùm quæreretur de laudimiis quæ venditor hic iure feudi sibi debita esse, dominus verò retrofeudi ad se pertinere contendebat: Visum est pro retrofeudi domino potius pronunciandum esse, propterea quod emptionis titulo acquisitum dominium totum feudi ius, quod antea emptori competierat per consolidationem extinxisset, nemo enim potest esse dominus directus & vtilis eiusdem rei nõ magis quàm sui ipsius debitor & creditor. 1 Atqui ita quod in superioris domini persona retrofeudũ fuerat feudũ simplex, & immediatum effecisset, retrofeudum enim nullum esse potest,

vbi non est feudum aliud immediatum. At potest feudū esse sine retrofeudo : Nemo autem dubitat, quin ei qui venditionis tempore feudi dominus simplex, & immediatus reperitur laudimia debeantur. 2 Nec habet emptor, quod conqueratur, cum debeat sibi imputare, qui rē feudalem emerit, & ita consolidatione ius suum extinxerit, 3 satisque ei esse debeat, quod extinctum, in persona sua feudum ressuscitare inuito superiore domino quandoq; potest, 4 quod ei licere summo iure non deberet. Nec.n. parua fit iniuria ei, cui inuito feudum adimitur, vt in retrofeudum conuertatur. 5 Nulla siquidem ferè vtilitas est retrofeudi, si hanc tollas, quæ domino superiori contingit, conuerso retro feudo in feudum, & alienata re feudali ante feudi extincti restitutionem. 6 Prius enim est vt alienatio fiat, & propter eam laudimia debeantur, quàm vt propter factam alienationem feudum quod extinctū fuerat, restituatur. 7 Moribus tamen nostris, longáque cōsuetudine ita obtinuit, vt inuito etiam superiore domino, possit feudum consolidatione extinctum noua alienatione, & conuentione ressuscitari. 8 Sed ita tamen vt ex ea causa illi, qui posterioris alienationis tempore solus feudi domin⁹ fuit, laudimia pręstari sit necesse. 9 Sine die.

1. *l. lex vectigalis* 31. *D. de pign. l. debitor* 50. iunct. *l. heres* 21 §. *quod si stipulator D. de fideiuss.*

2. *l. vlt C. hoc tit. cum ibi notat.*

3. *vt in l. penult. ad fin. D. de except. rei iudic.*

4. Postquàm placuit feuda possideri hodie ex generali consuetudine ad instar bonorum allodialium Boer. *decis.* 240. *nu.* 7. Dixi *Defin.* 8. *supr. eod.*

5. Non debet autem cuiquam licere vt alterius ignorantis condicionem faciat deteriorem *l.* 2. *D. quod vi aut clam. l. non debet alteri* 74. *de reg. iur. l. si ego* 5. § *si res, D. de iur. dot.*

6. Frustra autem constitueretur retrofeudum quod nullo casu esset vtile *l. sicbue* 139. *infr. D. de manum. testam. l. heres à debitore* 21. § *penult. D. de fideiuss.*

7. Est enim difficile vt semel extinctum ius reuiuiscat *l. qui res* 98. §. *aream D. de solut.* Nisi cùm agitur de hypotheca quæ scilicet specialem habet rationem, de qua *in d. l. pen.* §. 1. *in fi. D. de except. rei iudic. l. debitor* 59. *ad SC. Trebell. l grege* 13. §. *etiam D. de pignor. l. si rem.* 6. §. *omnis de pignorat. action.*

8. Ex ea scilicet consuetudine de qua diximus *num.* 4. id est quæ facit vt feudo omnia redacta sint quantum ad liberam dispositionem ad instar partimoniorum.

9. Vt hæc saltem habeat fructum iuris sui quod alioqui foret inutile.

DEFINITIO LXXIV.

Neque ex venditione rei alienæ neque ex contractu pignoris debentur laudimia nec commissum potest ob non factam huiusmodi contractuum inscriptionem.

EX emptione rei alienę constat nulla deberi laudimia quæ scilicet nō aliā ob causam deberi possunt, quàm propter dominij translationem. 2 Dominium porrò vt à non domino in emptorem transferatur fieri nullomodo potest nisi secuta domini ratificatione, & ex eo demum tempore. 3 Neque ad rē facit, quod dici solet etiam alienę rei venditionem valere. 4 Id enim ad personalē vēditoris de euictione obligationē 5 non ad dominij quod vēditor non habuit transferēdi causam pertinet. 6 Illud difficilius est, si huiusmodi venditionis inscriptio & adnotatio in actis Curiæ facta non sit, quam ex diui Emanuelis Philiberti edicto intra mensem sub commissi pœna fieri oportere constitutum est, An commisso locus esse possit. Sunt enim edicti verba generalia & enixa vt omnes omnium contractuum species comprehendere videantur: Ne qua superstit via fraudibus quas emptores in dominorum directorum perniciem passim comminiscuntur. 7 Adeo vt in pœnam non factæ inscriptionis ea quoque bona committi placuerit, quæ postmodum appareat esse allodialia, quamuis certum sit eorum nomine laudimia nulla deberi. 8 Ne scilicet causari alioquin emptor possit ideo non factam à se inscriptionem quod bona sibi vendita libera, & vt loquuntur allodialia esse existimaret. 9 Sed tamen magis est vt nec edictum illud ad rei alienæ venditiones pertineat sed ad eos tantum contractus, quibus, vt verba ipsa edicti sonant alienatio continetur, 10 quo nomine certum est eos tantùm actus significari quibus dominiū transfertur. 11 Alioqui dicendum erit, quod nemo adhuc dixit si fortè quis rem suam pignori dederit, aut iure pignoris sibi in rem aliquam competentis alij cesserit, perinde habiturum eum quoque inscribendi necessitatem sub pœna commissi, quod tamē ridiculum fuerit. 12 Quid enim est quod possit committi in præiudicium eius qui neque directum neque vtile dominium vllum habeat. Si quidem commissum illud esse definimus quod tale est vt statim desinat eius esse qui crimen contraxit, & cuius dominium confestim alteri acquiratur, 13 quod re aliena vēdita tractari nullomodo potest. Res enim est, quæ in cōmissum incidit, non persona. Nec proinde committi res potest nisi in præiudicium domini, cùm ei qui rem non habet perire res non possit. Quare nec laudimia vlla ex huiusmodi contractibus debentur, vtpote ex quibus dominium non transferatur. Nec si per mille annos pignus quis possideat, 14 maximè si luendi ius perpetuò liberum fuit. 15 In quo minus iuris creditor pignoratitius habet quàm qui in decennium rem aliquam conduxit. Huic.n. dominium vtile ex longi temporis conductione acquiri vulgò creditum est: quia nec ei inuito aufferri res interim potest, ideóque laudimia ab eo perinde atque ab emptore præstari oportere. 16 Nec est contrarium quod alienatione prohibita etiam datio pignoris prohibita intelligitur. 17 Id enim ex eo fit non quòd is qui dat pignori alienet cùm transferat solam possessionē, 18 sed quia per causam pignoris etiam ad dominij alienationem peruenitur. 19 Planè si color pignoris in fraudem laudimiorum quæsitus proponatur, nemo dixerit ferendum esse vt dolosus emptor ex dolo suo lucretur. Probabilis autem est doli præsumptio tūc tantū cum à domino res data fuit pignori pro precio vt aiunt æquiualenti. Sed hoc ita si præterea illud concurrat vt in creditorē pignoris possessio corporalis trāslata sit, aut vt creditor fructus pignoris percepterit, quorum neutrum tamen per se sufficeret adeóque nec vtrumque si pro non æquiualenti 20 precio pignus datū esset. *Ita tractatum est* in relationibus libellorum Prid. Cal. Iunij 1597. Hodie ex nouo Principis edicto debentur laudimia ex contractu pignoris, post decennium à die contractus numerandum.

1. Amed. à Pont. *qu.* 39.

2. *l. vlt. vbi omnes notant C. hoc tit.*

3. Hoc.n. est quod tractat supradicto loco Amed. à Ponte dominum directum non habere fundatā intentionē pro consecutione laudimij ex venditione rei alienæ (si modò constet liquidò rem esse alienam) ante secutam domini ratificationē.

4. *l. rem alienam* 28. *D. de contr. empt.*

5. *l. si in venditione* 60. *l. euicta re* 70. *& pass. D. de euict.*

6. *d. l. rem alienam l. traditio* 20. *D. de acquir. rer. domin. l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur.*

7. Quotidiano enim vsu compertum est multa fieri in fraudem laudimiorum & domini directi.

8. Vult enim edictum bona ista allodialia committi in vtilitatem non quidem domini directi quem nullum habent sed domini iurisdictionalis, & vt edictum loquitur, iustitiarij.

9. Præsertim cùm bona omnia sui natura præsumantur libera & allodialia quandoquidem illa est qualitas naturalis vt personarum ita & rerum omnium *l.* 4. *D. de iustit. & iur. l. altius* 8. *C. de seruit. & aqua.*

10 Quæ verba sunt strictè ac propriè interpretāda cùm edictū sit exorbitans à iure communi & pœnale, ac proinde restringendum potiùs quàm ampliùs *cap. odia de reg iur. in 6. l. cū quidā* 19. *de lib. & post. l. hoc modo* 64. *de cōd. & dē. l. pen. D. de pœn.*

11. *l.* 1. *C. de fund. dotal.*

12. Quia ex contractu pignoris certū est dominiū nullum transferri *l. cùm & sortis* 35. §. 1. *D. de pign. act. l. pign.* 13. *D. de vsu.*

13. *l. commissa* 14. *D. de public. vectig. & comm.* cōmissū enim possessionis nullū est, nisi cū tractatur de feudo propter obsequia quę feudi possessor quilibet domino debet, non etiam emphyteuta.

14. *d. l. pignori* 13. *de vsucap.* Amed. à Ponte. *quæst.* 34.

15. Quia tunc non ex necessitate sed ex mera debitoris voluntate rem tamdiu detinet creditor.

16. Quamuis contra sentiat Boer. *quæst.* 235. *& verùs.*

17. *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.*

18. *l.* 4. §. 1. *de alien. iud. mut. caus fact. l. non alien.* 119. *de reg. iur.*

19. *l. qui à creditore* 18. *C. de distr. pign.*

20. Amed. à Pont. *dict. quæst.* 34.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM ET MATERIARVM QVÆ IN PRIORE CODICIS FABRIANI PARTE CONTINENTVR. L, LIBRVM T, TITVLVM. P, PAGINAM. C, COLVMNAM SEV PAGINÆ sectionem. D, Definitionem. N, Numerum. All. allegationes, demonstrat.

Absens, Absentia.

Absentia longi temporis, cum mors est fundamentum intentionis non sufficit ad probandam mortem l.4 t. 7. p.257 d.2 n.1 in all.

Absens dicitur, qui copiam sui non facit quíque latitat l.2 t.2 p.66 d.9 n. 4 in all.

Absens ritè citatus, si sit contumax, pro præsente haberi debet l.3 t.28 p.231 d.2 n.4 in all.

Absens condemnatus ex peremptorio, si appeller, audiendus est, dummodo non per contumaciam defuerit l.3 t.1 p.143 d.8 n.4 in all.

Abstentio.

Abstinendi beneficium, quod Prætor suis & necessariis heredib. indulsit, merè personale est, nec ad eorum heredes transmittitur. l.2 t.25 p.115 c.1 d.5 n.6.7 & 8.

Abstinere plus est, quàm inuentarij beneficium implorare l.2 t.26 p.146 c.1 d. 2 n.2. in all.

Abstentio iuris est, & voluntatis. l.2 t.25 p.115 d.5 n.11.& 12

Abundans.

Ex Abundanti quæ fiunt, non solent viciare, nec nocere l.1 t.2 p.3 c.1 d.7 n. 2. in all.

Acceptilatio.

Acceptilatio in quo differat ab Apocha l.4 t.22 p.336 c.1 d.1 n.2. in all.

Accessio.

Accessiones nullæ debentur pro eo anno cuius ratio habetur in æstimãdo quanti plurimi res fuit l.4 t.24 p. 348 c.1 d.9 n.7

Accessiones nullæ ex contractu stricto debentur, nisi naturales l.4 t.24 p. 355 c.2 d. 29 n.2 in all.

Accessiones æstimationis quanti plurimi frumento mutuo dato non debentur, ne quidem à die litis contestatæ l.4 t.24 p.354 c. 2 d 29 n.1 & 2

De Accessoriis cognoscere debet is qui de principali cognoscit l.3 t. 12 p.172 c.2 d.10 n.3 in all.

Accessorium non debet esse dignius & potentius suo principali l.1 t.2 p.7.c. 1 d.27 n. 2 in all.

Accessorium sublato principali non potest subsistere l.4 t.24 p.346 c.2 d.5 n.3 in all.

Accusatio.

Accusatio læsæ maiestatis non finitur morte l.4 t.15 p.300.c.2 d. 25 n. 4 in all.

Accusatio prius constituẽda est, quàm excusatio alleganda l.4 t.15 p. 300.c.2 d.25 n.2 in all.

Accusare quisquis alium vult de calũnia iurare debet, l.4 t.14 p.293 c.2 d.68 n.4 in all.

Accusator cuius nihil interest non auditur p.162 d.2 n.3 in all.

Accusator si inops sit, & Princeps de fisco sumptus erogari vetet, quid faciendum l.4 t. 9.p.250 c.1 d.1 n.13.14 15 & 16

Accusator eum habet pro se famam, vel auditum à fide dignis excusatur à calumnia, etiamsi improbatione decesserit l.4 t.14 p.288 c.1 d.49 n.1 in all.

Accusator eo ipso quod non probat suam intentionem, etiamsi de calumnia iurauerit, calumniari præsumitur l.4 t. 14 p, 288 c.2 d.49 n.9 in all.

Acquisitio.

Acquiri potest dominium vxori etiam absenti ex cõtractu mariti stipulantis cum notario, si ei quoque res tradita sit per clausulam constituti l.4 t.34 p. 397 c.1 d.9 n.1.2 & 3

Ad Acquisitionem fructuum sola fides bona sufficit l.4 t.36 p. 401 c.1 d.3 n.4 in all.

Acquirere sibi beneficij debitorem, est species lucri l.4 t.34 p.396 c. 1 d.4 n. 24.in all.

Acquirit sibi soli maritus procurator vxoris ad emendum si emat, solúsq; & suo tantùm nomine rem accipiat, & se de precio obliget, licet initio se tam suo, quàm procuratorio nomine contrahere l.4 t.34 p.399 c.1 d.14.n.1 & 2

Acquisitionis capaces sunt filijfamilias etiam parentibus inuitis l.4 t.23 p. 339 c. 1 d.1 n.1 in all.

Acquisitionis species est ab obligatione liberari l.3 t.11 p.169.c.1 d. 3 n.16 in all.

Acquisitum semel, amplius repudiari non potest l.3 t.19 p. 190 c.1 d.9 n. 7 in all.

Actior, Actor.

Ex Actionibus plurib. diuerso iure institutis quid faciendum sit l.3 t.7 p. 161 c. 2 d.6 n.1.2.3 & 4

Actio inanis est quam debitoris eludit inopia l.2. t.8 p.87 c.2 d.83 n. 12 in all.

Actio in personam neque commune, neque simile, aut annexum quicquam habet cum actione de possessione aut dominio l.3 t.7 p.162 c.2 d. 8 n. 17 in all.

Actiones quem plures habere nihil vetat & proprio iure & hæreditario l.3 t.7 p.161 v.2 d.6 n.4 in all.

Actio de dolo non nisi ad id quod actoris interest dari solet l. 2 t. 3 p.70 c.22 d.11 n.1 in all.

Actio personalis quæ defuncto competierit siue ex stipulatu illa sit, siue mandati, siue alia quælibet, nõ potest transferri in fructuarium l. 3 t. 23 p. 213 c.2 d.7 n.4

Actiones personales non nisi longissimi temporis præscriptione summouentur l.3 t. 27 p. 227 c.2 d. 7 n.5 in all.

Actio depositi habet priuilegium inter creditores personales post dotem l. 4 t. 25 p. 358 c.1 d.3 n 5 & 6

Actionem qui ex contractu vel quasi contractũ habuit, tanto locupletiorem hereditatem relinquit l.3 t.25 p. 223 c.1 d.11 n.8 in all.

Actio personalis quę ex contractu cõpetit nihil commune habet cum vindicatione, quæ non nisi domino competit l.3 t.22 p.206 c.1 d.2 n. 9 in all.

Actiones omnes ex lege duodecim tabularum in heredem solum transeunt l.3 t 23 p.214 c.2 d.7 n.4 in all.

Actiones transisse necesse est priusquàm fideicommissarius posiit agere aduersus eum qui fideicommissum non debet l.3 t.21 p.202 c.2 d.4 n. 4

Actiones remittentibus non est dandus regressus l.2 t.29 p.120 c.1 d.2 n.4 in all.& l.4 t.22 p.337 c.2 d.5 n.5 in all.

Actionis emolumentum dicitur quod supereſt deductis sumptibus litis in eam rem vel institutæ vel instituendæ l.3 t.19 p.191 c.1 d.36 n.4 in all.

Actio, licet non deficiente æquitate quandoque deficit l.3 t.15 p.180 c.2 d.1 n.21 in all.

Actionem iustam quidem, sed mutilem remittens non lædit l.4 t.30 p. 386 c.1 d.24 n.1.2.3.4.5 & 6.

Actio quanto minoris datur contra ignorantem l. 4 t.33 p.389 c.2 d. 1 n. 8.

Actio ex empto datur ad id omne quod emptoris interest contra scientem venditorem l. 4 t. 33 p. 389 c. 2 d.1 n. 8

Actio negotiorum gestorum non datur nisi contra eum qui negotia gessit l.4 t.26 p.364 c.1 d.17 n.1 & 2

Actio in rem non datur nisi ei qui sit dominus vel iure gentium, vel iure ciuili l.4 t.42 p.416 c.2 d.5 n.5 in all.

Actio directa semper remanet penes cedentem, etiam inuitum l.4 t.29 p. 374 c.2 d.3 n. 4 in all.

Actio personalis dari non potest nisi præcedente aliqua obligatione l.4 t. 43 p.436 c.1 d.7 n.12 in all.

Agenti ex cessione viciosa debet obiici vicium ante litem contestatam aut nunquam l. 4 t. 26 p.361 c.1 d.10 n.2 & 3

Actio dari non potest contra singularẽ successorem ex contractu inter alios inito, vt nec ex pacto l.4 t.36 p.400. c.2 d.2 n.3

Actione in rem possessor solus tenetur rei vel alienæ vel obligatæ l. 4 t. 41 p.414 c. 2 d.9 n.3 in all.

Actio mandati nõ competit, nisi ad id solum repetendum quod mandatarius probat sibi abesse l.4 t.26 p.367 c.2 d.31 n.1

Actio de retrouendendo scripta hodie est in rem non in personam: ideóque & contra possessorem quemcumque competit ad rem præcisè habendam & ad discussionis instantiam remitti non potest l.4 t.36 p.402 c.2 d.8 n.1.2. 3 & 4. *ex statuto Sabaudico.*

Actio mandati plenior est, quàm ex empto l. 4 t.26 p. 361 c.1 d. 11 n.1 & 2

Actio mandati pro casu fortuito, etiam qui per occasionem, si non etiam per causam mandati contigerit, non competit l. 4 t. 26 p. 367 c. 2 d.29 nu. 1.&2

Actio mandati esse non potest, vbi mãdatum nullum intercessit. l.4 t.34 p.398 c.1 d.11 n.10. in all.

Actiones directæ non possunt separari à persona cui semel adhæserunt l.4 t.29 p.374 c.1 d.2 n.2 in all.

Per Actionem quæ ex pacto de retrouendendo cõpetit debentur omnimodo fructus ei qui pecuniam ritè obtulit & obsignauit siue à possessore siue à primo emptore l.4 t.36 p.400 c.2 d.3 n.1.2 & 3

Actionis natura indiuidua est l.4 t.43 p.438 c.1 d.10 n.9 in all.

Agere ex testamento contra testamentum non licet l.3 t.19 p.191 c.1 d.13 n.1. in all.

Actionibus in rem locus est compẽsationi l.4 t.23 p.343 c.2 d.14 n.4

Actio personalis contra clericum coram iudice laico ex transactione nõ magis quàm ex alio vllo contractu exerceri potest l.3 t.12 p.171 c.2 d.9. n.1

Actiones personales non sequuntur singularem successorem l.3 t.23 p.214.c.2 d.1 n.2 in all.

Actio stricta dicitur, quæ neque interpretationem vllã, neque officiũ aut arbitrium iudicis admittit l.3 t.15 p.183 c.2 d.1 n.3 in all.

Actiones arbitrarię tertiam actionum speciem constituunt ab aliis omnibus differentem l.3 t.15 p.183 c.2 d.1 n.14

Actio stricta ex obligatione sola æstimatur l.3 t.15 p.183 c.1 d.1 n.1 & 2.

Actio ad exhibendum ex variis causis dari potest l.3 t.12 p.179 c.2 d.37 n.4 in all.

Actionum omnium instruendarũ principium ab edicto de in ius vocando proficiscitur l.3 t.14 p.182 c.2 d.3 n.3

Actio ad exhibẽdum maximè propter vindicationes inducta est l.3 t.12 p.179 c.2 d.37 n.5 in all.

In Actione ad exhibẽdũ requiritur specifica declaratio rerũ quarũ exhibitio postulatur l.3 t.12 p.179 c.2 d.37 n.7

Actio funeraria tacitæ hypothecæ ius non habet, habet tamen priuilegiũ inter omnes actiones l.3 t.12 p.179 c.2 d.35 n.11 & 12

Actio ad exhibendum actionis in rem præparatoria est l.3 t.12 p.179 c.2 d.37 n.5

Actio ad exhibendũ coram iudice laico contra clericum exerceri potest l.3 t.12 p.179 c.2 d.37 n.1.2 & 3

Sine Actione experiri nemo potest l.3 t.21 p.202 c.1 d.2 n.4 in all.

Actio hypothecaria cum personali cõcurrere potest l.3 t.12 p.177 c.2 d.29 n.4 in all.

Actione personali non heres conueniri nõ potest l.5 t.12 p.179 c.1 d.35 n.10

Actio, prout & alia res quælibet, vendi potest l.4 t.7 p.257 c.1 d.1 n.1 in all.

Actio condemnatione sequuta datur ei qui sumptus prorogauit aduersus personam aut bona condemnati l.4 t.9 p.256 c.1 d.1 n.12 in all.

Actio quæ ex contractu competit ad redhibendam rem alienatam perinde exerceri potest aduersus possessorem quemlibet atque si ipse contraxisset l.4 t.7 p.257 c.2 d.3 n.1.& 5

Actio tãtũ personalis ex chirographo nascitur contra eũ exercẽda qui est obligatus, aut si absit, contra curatorem bonis datum l.4 t.7 p.261 c.1 d.13 n.1 & 2.

Ad Actionem pignoratitiã exercẽdã oblatio sola verbalis in iudicio facta sufficit l.4 t.18 p.321 c.2 d.2 n.13

Actio quandoquè datur, non exactio l.4 t.18 p.321 c.2 d.2 n.13 in all.

Actio pignoratitia, dominij mutatione non extinguitur, aut immutatur l.4 t.18 p.322 c.1 d.3 n.5 in all.

Actio pignoratitia nõ competit priusquàm debitor pecuniam à se debitã obtulerit creditori l.4 t.18 p.322 c.1 d.4 n.2

Actio pignoratitia nullius temporis præscriptione summouetur l.4 t.18 p.322 c.1 d.4 n.1

Actionum inter se coniungendarum celeritate vna plerumque occultatur l.4 t.21 p.332 c.1 d.17 n.9 in all.

Agere non valenti non currit præscriptio l.2 t.25 p.111 c.1 d.4 n.4 in all. & t.35 p.160 d.6 n.1 & p.127 c.2 d.4 n.4 in all.

Actio quæ cõpetit ob non numeratam pecuniam, biennalis est, sicut & exceptio l.4 t.22 p.237 c.1 d.4 n.1 & 2

Actionẽ perdit qui corrumpit iudicem vel aduersarium l.2 t.1 p.61 c.1 lib.3 t.10 d.9 n.5 in all.

Actio cessa manet obnoxia periculo restitutionis l.2 t.25 p.114 c.2 d.4 n.4 in all.

Agi potest etiã quinquaginta annis reuolutis aduersus eũ qui perperã & sine decreto impuberis rem emit l.2 t.23 p.111 c.1 d.4 n.2 & 3

Actio semel extincta reuiuiscere nunquam potest l.2 t.36 p.129 c.2 d.4 n.4

Actio, priusquàm litis contestatio fieri possit, & proposita & edita esse debet l.3 t.1 p.149 c.1 d.31 n.4 in all.

Actio de ingenuitate est per quã quis se ingenuum ostendit p.159 c.1 d.1 n.4 in all.

Agere aliquando quis cogitur, accusare nũquam l.3 t.6 p.158 c.2 d.1 n.1 & 5

Actio hypothecaria, id est, pignoris persecutio, in rem est l.3 t.12 p.171 c.2 d.7 n.4 in all.

Actiones ex vendito & ex stipulatu, ex contractu proficiscuntur, ideóque personales sunt l.3 t.12 p.170 c.1 d.1 n.4 in all.

Qui Actionibus tãtum tenetur liberatur præstando actiones l.2 t.12 p.98 c.2 d.9 n.6 in all.

Actio quę in personã cõpetit cõtra feudatariũ, ex feudi iure, & ratione feudi datur l.3 t.12 p.171 c.1 d.6 n.3

Actionẽ quisquis facto suo alteri adimit, hoc ipso tenetur, & quidẽ de dolo, si actio alia nulla sit l.4 t.7 p.259 c.1 d.6 n.3 in all.

Actionis qualitas immutata nõ impedit ne vtiliter cæptũ iudicio suo mature currat l.3 t.1 p.144 c.2 d.16 n.3 & 4

Actio ad exhibẽdũ proponi potest coram iudice laico contra clericum: quia in rem scripta est l.3 t.28 p.231 c.2 d.3 n.1 & 2

Actor videri potest taciturnitate illius deceptus, cuius qualitatẽ non ignorat l.3 t.12 p.171 c.2 d.8 n.4

Qui Agit tanquam talis, talem se probare debet l.3 t.5 p.158 c.1 d.1 n.1

Prius de persona, q̃ de iure Actoris quęrendum est l.3 t.5 p.158 c.1 d.1 n.2

Actor semper cogitur probare causam suæ intentionis, etiam minor l.2 t.18 p.105 c.2 d.4 n.8 in all.

Actore nihil probante reus absoluendus est, etiamsi nihil præstet l.3 t.21 p.202 c.1 d.2 n.7 in all.

Actor vincere nunquam potest quin suam intentionem plenè probet l.4 t.1 p.244 c.1 d.45 n.7 in all.

Actoris est electio, cùm qui conuenitur forum multiplex habet l.3 t.17 p.186 c.1 d.2 n.4 in all.

In Actoris est potestate quãdo agat, nõ etiã in potestate rei quãdo cõueniatur l.4 t.14 p.276 c.1. d.1 n.5 in all.

Actionẽ prius perimi quàm nata sit impossibile est l.4 t.18 p.321.c.1.d.4.n.3

Actore ad eum diem quem reo dixit, ius non veniente, solet reus absolui ab obseruatione iudicij cum victoria expensarum, damnorum & interesse l.3 t.1. p.146 c.1 d.23 n.1

Actorem condemnari sufficit in id omne quod rei interest l.3 t.1 p.146 c.1 d.23.n.7

Actore alienãte nihil est quod amittat reus l.2.t.27 p.130 c.2 d.1 n.8 in all.

Agit, qui prior appellat l.3 t.1 p.145 c.2 d.19 n.3 in all.

Actor probationes suas de domo rei extrahere non debet l.4 t.14 p.288 c.2 d.49 n.3 in all. & p.75 d.1 n.4

Actoris probata intentione supersedet vt de rei iure & exceptionibus quæratur l.3 t.1 p.167 c.1 d.1 n.7 in all.

Actor paratus & instructus venire debet l.4 t.1 p.243 c.2 d.7 n.7 in all.

Actorum est litem prosequi: reorũ fugere l.3 t.1 p.147 c.2 d.26 n.12 in all.

Actor priuilegium nullum habere potest cùm apud eundem iudicem in eodem iudicio conuenitur l.3 t.1 p.144.c.1 d.11.n.5

Actor potest etiã post didicita testificata nouos articulos proponere si reo occasionem dederit, & quidem sine refusione expensarum l.3 t.1 p.144.c.2. d.15 n.1

Actor contra quem petitur restitutio sequi debet forum rei l.2.t.31 p.121.c.1.d.1 n.6

Actor litem inchoatã nolens prosequi, sed nouam instituere, ad prioris litis expensas condemnatur l.3 t.1 p.146.c.2 d.24 n.4

Actus reiterabilis per testes singulares pauciores quã quinque probari non potest l.4 t.15 p.307 c.1 d.51 n.1 & 2

Actus correspectiui sunt quorum posito vno alterum quoque poni necesse est, & vno sublato, tolli alterum l.2 t.11 p.95 c.1 d.8 n.7

Quoties Actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potiùs quàm confirmati rationẽ haberi oportet l.4 t.43 p.447 c.1 d.38 n.6

Actuum formę omissio licèt vitiet, nõ liberat tamen debitorem l.4 t.43 p.447 c.1 d.38 n.3 in all.

Actus geminat' solet euidẽtẽ cõsẽsũ inducere l.3 t.27 p.225 c.2.d.2 n.3 in all.

Actus sequens ad executionem præcedentium fieri præsumitur l.2 t.2 p.93 c.1 d.1 n.7 in all.

Actus omnes siue publici siue priuati diebus feriatis conquiescunt l.3 t.11 p.168 c.1 d.2 n.1 in all.

Actus geminatio solet potẽtius operari & certam inferre scientiam l.4 t.14 p.280 c.1 d.10 n.6 in all.

Actus condicionalis deficiente condicione nihil est p.9.d.14 n.4 in all.

Ex Actibus difformibus nihil inferri potest siue ad præscriptionem siue ad consuetudinem inducendam l.4 t.24 p.345 c.2 d.1 n.6 in all.

Actus possessorios probari non sufficit nisi

nisi probentur secuti ex ea causa ex qua dicit se quis possidere. l.4.t.14. p.277.c.2.d.3.n.14.in all.

Inter Actus possessorios locũ primum obtinet fructuum percepto. l.4.t.14 p.277 c.2 d.3 n.14 in all.

Actus vltra intentionem agentium operari non potest l.4 t.15. p.298 c.1 d.16.n 2.in all.

Actus omnes siue publici siue priuati, præterquã emãcipandi & manumittendi in Paschalibus quindecim diebus conquiescunt l.3 t.11 p.169 d.5 n.1 in all.

Actus qui nonnisi defectu potestatis nullus est,confirmatur superueniẽte quandocunque potestate. p.33. d.6. n.2.in all.

Acta iudicij manere debent penes scribam licet coram iudice facta, non penes ipsum iudicem l.3.t.28 p.231 c.1 d.1 n.1 in all.

Acta dicuntur,quæ fiunt coram iudice p.60 c.2 d.8 n.2 in all.

Adfinis.

Adfinis mei adfinis non est mihi adfinis p.145 c.1 d.17 n.1 in all.

Adiudicatio.

Adiudicatio prouisionalis locatori faciendã non est qui aliqua doli præsumptione vrgetur l.4 t.42 p.428 c.1 d.43 n.1 & 2

Aduersarius.

Aduersario deferente qui iurat, is iudex quodammodo in causa sua constituitur.l.4 t.1 p.232 c.1 & 2 d.1 n.8 in all.

Aduersarios nouos super iisdem articulis testes producere potest post discita testificata quibus vti nolit is qui testes produxit l.4.t.15 p.307 c.1 d.50 n.3 & 4.

Aduersarium iudicem in propria causa facit is qui iusiurandum refert l.4 t.1 p.233 c.1 d.3 n.4 in all.

Adultus.

Adulto ad diuisionem faciẽdam an sit necessaria curatoris autoritas l.3 t. 27 p.229 c.2 d.11 n.2 in all.

Aduocatus.

Aduocati & Procuratoris Principis idem est iusiurandum l.2 t.4 p.39 c.2 d.1 n.7

Aduocat⁹ nec procurator testis esse potest in ea causa clientis sui in qua Aduocatus aut Procurator est l.4 t. 15 p.298 c.2 d.19 n.1

Aduocatis & Procuratoribus inuitis postulandi, procurandique necessitas iniungi potest ni iustã adferant excusationem l.3 t.4 p.155 c.2 d.1 n.3

Ædificatio.

Ædificatio per vicini inuidiam interrumpi non debet l. 3 t. 24 p. 216 c.2 d. 5 n. 3 in all.

Ædificare ad emulationem nunquam licet ne quidẽ pro ornanda ciuitate l.3 t.24 p.156 c.1 d.5 n.3 in all.

Æquitas.

Æquitas diuisioni actionis causã dare solet l.3 t 28 p.231 c.1 d.1 n.6 in all.

Æquitas nulla est quæ facit pro eo qui in mala fide est l. 3 t. 28 p. 231 c.1 d. 1 n.6 in all.

Æquitas & æqualitas inter fratres exuberare debet,vt fraterna inter eos concordia retineatur l. 3 t. 27 p. 226 c.1 d.3 n.19 & 20

Æquipollens.

Ex Æquipollẽtib.quid fiat,nihil refert l.4 t.16 p.317 c.2 d.23 n. 6 in all.

Æs alienum.

Æris alieni onus de communi hereditate soluendum est,si hereditatis fructus sufficiãt, nec creditores vrgeãt, secus boni viri arbitrio res cõmittẽda est l.3 t.25 p.221 c.1 d.6 n.5 & 6

Æris alieni latẽtis quod in dies emergere potest indagatio difficilis est l. 3 t.19 p.189 c.1 d.6 n.3 in all.

Æstimatio.

Æstimatio rei peremptæ vel arbitrio boni viri vel ex actoris iureiurãdo præstanda est l.4 t.2 p. 250 c. 1 d. 16 n.12 & 3

Æstimatio præteriti temporis etiam post rem peremptam cõmodè iniri potest l.4 t 2 p.250 c.2 d.16 n.2 in all.

Æstimatio quanti plurimi non excludit præstationem eius quod interest l.4 t.41 p.411 c.2 d. 3 n.7 in all.

Æstimatio mortui peti non potest nisi cùm mortem præcessit mora, quæ perpetuat obligationem, & facit vt mortuus viuus existimetur l.4 t.2 p. 248 c.1 d.10 in fin.

Æstimatio ab vno facta non nocet aliis l.2 t.12 p.98 c.2 d.9 in all.

Æstimatur auri libra ex duob. & septuaginta solidis, qui nunc aurei vocantur l 4 t.15 p.299 c.1 d.22 n 4

Æstimationem rerum hereditariarum animo diuidendi fieri aliquando necesse est l.3 t. 27 p.226 c. 2 d.4 n.1 in all.

Æstimatio non facit periculum redũdare in eum qui accipit, nisi cùm in eum transfert dominium l.4 t.42 p. 418 c.1 d 9 n 4 in all.

Æstimatio quanti plurimi in iudiciis bonæ fidei debetur à die moræ l.4 t. 43 p.439 c.1 d.15 n.2 in all.

Æstimatio rerũ cõmuniũ nõnũquam necessariò fit, sed animo diuidendi, non emendi.l.3 t.27 p.228 c.2 d.9 n.2 in all.

Æstimatio quanti plurimi nunquam præstatur nisi in pœnam moræ aut delicti l.4 t. 43 p. 440 c. 1 d. 15 n.7 in all.

Æstimatio quanti plurimi res ipsa sit quæ debetur, accõmodatur ad tempus quo res petitur vel adiudicatur l.4 t.2 p.247 c.1 d.8 n.17

Æstimatio cẽsus emphyteuticarij qui annis & peti & solui debuit,si petatur cum carius frumentum vẽditur, quæ fuit vnoquoq; anno cõmunior attẽdi debet l.4 t.2 p. 249 c.1 d.13 n 1

Æstimatio communis vice rei fungitur l.4 t.2 p.151 c.2 d.18 n. 11 in all.

Æstimatio quanti plurimi non excludit vsuras l.4 t.24 p.348 c.1 d.9 n.3

Æstimatio cuiusque rei fit qualitate, quantitate,& onere inspectis p.73 d. 11 n.1 in all.

Æstimatio fieri debet rerum inter se æqualium l.4 t.2 p.150 c.1 d. 16 n.1

Æstimatio ad tempus mortis referenda est,si res post sentẽtiam petierit. l.4 t.2 p.248 c.1 d.10 n.2

Æstimatio quanti plurimi post moram spectatur ex valore qui magis eo anno communis fuit l.4 t.2 p. 250 c.2 d.17 n.1 & 2

In Æstimanda re furtiua spectatur tẽpus quo vnquam plurimi res fuit l. 4 t.2 p.249 c.1 d.13 n.2

Ætas.

Ætas illius cui annuum debetur inspicienda est,cùm quid ex legato, aliáve vltimæ voluntatis specie debetur. Si verò ex contractu inter viuos inito, reditus annorum quindecim æstimandi erunt l.4 t.2 p.244 c.2 d.2 n.1 2 & 3

Affirmatio.

Affirmantibus paucioribus, quàm pluribus negantibus,magis credendum est cæteris paribus l.4 t.14 p.292 c 2 d.64 n.4

Alienatio.

Alienatio necessaria,est iusta l.2 t.12 p. 95 c.2 d.2 n.11

Non Alienat, qui possessionem omittit l.2 t.38 p.130 c.1 d.1 n.6 in all.

Alienatio est actus omnis per quẽ dominium transfertur l.4 t.14 p.288.c.1 d.47 n.5 in all.

Alienationem partis suæ à socio factã socius ratam habere non cogitur,nisi à fitcp vendita sit.l.4 t.10 p.267.c.2 d.1 n.8 in all.

Ad Alienationem & subhastationem impediendam quid faciendum l.4 t. 18 p.323 c.2 d.6 n.5 in all.

Alienatio facta contra formam iuris & decretorum non obstante iuramento reuocari potest l.4 t.11 p. 274 c.1 d.3 n.1 in all.

Alienatio minoribus nõ interdicitur, si modò à maiore prouocentur ad diuisionem l.3 t.27 p.226 c.2 d. 3 n.11 in all.

Alienationẽ omnium iurium ius competens ex contractu cõdicionali trãslatum intelligitur, etiam si Alienatio facta sit antè impletam condicionem l.4 t.29 p.373 c. 2 d. 1 n.1.2.3 4 & 5

Alienatio per diuisionem contingit l. 3 t.25 p.223 c.2 d.12 n. 15 in all.

Alienatio facta per cũ ex sociis qui cõuenerat, vt quoad diuisio fieret,certis bonis separatim frueretur,aut ne posset fieri diuisio antè certum tempus,valet l.3 t.27 p.230 c.2 d. 12 n.1.2. 3.4.& 5

Alienatio est quoties trãsfertur dominium l. 4 t.28 p.273 c.1 d.8 n.9 in all.

Alienatio bonorum filij minoris facta per matrem eius Curatricem & etiã vsufructuariam,quando videatur curatorio seu proprio nomine facta?l. 4 t.28 p.370 c.2 d.1 n.1.2.3.4 & 5

Alienat,qui rem suam alteri cõmunicat l.4 t.27 p.369 c.1 d.4 n. 8 in all.

Alienatio omnis fit cum sua causa l.4 t.30 p.383 c.1 d.14 n.2 in all.

Alienare rem emphyteutę olim nõ licebat,multò minus nouum ei censum alienando imponere l. 4 t.43 p. 437 d.9 n.1 in all.

Alienare prohibitus ante certum tempus, nihil interim facere potest per quod alienatio vel confirmetur vel inducatur l. 4. 38 p.408 c.1 d.3 n. 1.2 & 3

Alienationis nomine hypotheca quoque & pignoris constitutio compræhenditur l.2 t.26 p.116 c.2 d.3 n.8 in all.

Alienationis nomine actus significatur per quem dominium transfertur l.2 t.26 p.116 c.1 d.3 n. 8 in all.

Alienari res ecclesiastica sine solennitatibus non potest nec in emphyteusim dari l.4 t.38 p.408 c.2 d.6 n.1

Alienari nullomodo potest res alienari prohibita & à lege & ab homine, ne quidem ex causa necessaria, si alia sint bona l.4 t.38 p. 409 c.2 & 410 c.1 d.9 n.1.& 4

Alienare vel obligare res suas ad certum tempus prohibitus interim curator esse potest l.4 t.38 p.408 c.1 d. 4. n.1

Alienat qui amittit actionem l.4 t.38 p.408 c.1 d.3 n.12 in all.

Altare.

Altare vnum non est disco operiendum vt comperiatur alterum. l. 1. t. 2. p. 14 c. 1. d. 52. n. 6.

Alimentum.

Alimenta præterita peti possunt, quæ actionis iure non etiam quæ ex officio tantū iudicis, suo tempore debita fuerunt. l. 4. t. 7. p. 263. c. 1. d. 20. n. 1. & 2.

Alimenta iudicis officio ideo decernūtur, vt quis viuat nec fame pereat. l. 4. t. 7. p. 263. c. 1 d. 20. n. 1. in all.

Allegatio.

Allegationes nouæ nunquam in tertia instãtia sine expensarum refusione admittuntur. l. 3. t. 1. p. 143. c. 2. d. 10. n. 3. in all.

Amissio.

Amissio instrumenti nõ probatur iuramento ad agendũ sed tantum ad excipiendũ. l. 2. t. 1. p. 62. c. 2. d. 15. n. 5.

Amortizatio.

Amortizatio est pœna incapacitatis acquirendi l. 1 t. 2. p. 11. c. 1. d. 44. n. 15.

Anatocismus.

Anatocismum nominatim Iustiniani prohibet constitutio. l. 4. t. 24. p. 346. c. 1. d. 4. n. 4. in all.

Antichresis.

Antichresis, est species pignoris ea lege cõstituti, vt creditor fructus pignoris percipiat in vicẽ vsurarũ pecuniæ l. 2. t. 26. p. 116. c. 1. d. 3. n. 2 in al

Antichreses contractus licet non sit prohibitus, facile tamen fit suspectus. l. 2. t. 26. p. 116 c. 1. d. 3. n. 4. in all.

Antichreses contractus accedit ad eã contractus speciem quę fieri solet in fraudem legitimarum vsurarum. l. 2 t. 26 p. 116. c. 1. d. 3. n. 4. in all.

Antichresis expressa in eo quod excedit legitimum modum vsurarum non valet. l. 4. t. 33. p. 391. c. 1. d. 7. n. 1. 2. 3. & 4.

Antichresis nihil aliud est quàm contra fruitiõ. l. 4. t. 33. p. 391 c. 2. d. 7. n. 2. in all.

Antichresis exprẽssa non seruat legitimum modum vsurarum. l. 4. t. 42. p 454. c. 1. d. 60. n. 10. in all.

Antichresis est, cũ creditor mutuũ habet vsum pignoris tanquã in vicẽ vsurarũ. l. 4. t. 18. p. 322. c. 2. d. 5. n. 9. in al.

Apocha.

Apocha non alij solet cõscribi, quàm ei qui soluit l. 2. t. 1. p. 63. c. 1. 81. d. 16. n. 6. in all.

Per Apocham quomodo dissoluatur debitum l. 2. t. 1. p. 63. c. 1. d. 16 n. 2. in al.

Apocha est pecuniæ solutę professio l. 4. t. 5. p. 255. c. 1. d. 1. n. 1. in all.

Apocha nõ tam inducit liberationẽ q̃ probat. l. 4. t. 5. p. 255. c. 1. d. 1. n. 4. in al.

Apparitor.

Apparitor vnde incipere iubeatur. l. 3. t. 12. p. 174. c. 2. d. 19. n. 4.

Apparitor qui ad iudicium siue ciuile siue criminale reum vocaturus domum eius ingressus est, vim fecisse dicitur. l. 2. t. 1. p. 66 c. 1. d. 9. n. 1 & 2.

Apparitori licet officium suum exequi affixo ad ianuam cirationis & executionis suę exemplo. l. 2. t. 2 p. 66. c. 1. d. 9. n. 4.

Apparitori extra officium suũ aliquid referenti non creditur. l. 4. t 15. p. 300. c. 2. d. 26 n. 1. & l. 4. t. 19. p. 271. c. 1. d. 8. n. 7. in all.

Apparitori sine legitima causa resisti non potest quin Magistratus dignitas offendatur l. 3. t. 18. p. 186. c. 2. d. 1. n. 3. in all.

Apparitor Principis, non tenetur requirere iudicem inferioris domini. l. 3. t. 12. p. 176. c. 1. d. 23. n. 1. in all.

Apparitori in ius ducenti, aut in carceres rapienti non obtemperans, vim facit, & delinquit. l. 3. tit. 17. p. 186. c. 2. d. 1. n. 1.

Apparitori, si autoritate propria, nulloque iudicis mandato præcedente exequi velit, resisti potest. l. 3. c. 18. p. 186. c. 2. d. 1. n. 5.

Apparitor reo citando Magistratuum iussiones edere debet. l. 3. t. 18. p. 186. c. 2. d. 1. n. 3. in all.

Appellatio.

Appellatio non impedit executionem sententię, quę per diffinitiuã emendari potest in iis quæ ad litis ordinationem spectant. l. 1. t. 10. p. 49. c. 2. d. 13. n. 1.

Appellatio extinguit iudicatũ, reuocatque omnia ad terminos litis cõtestatę. l. 4. t. 12. p. 274. c. 2. d. 1. n. 1. in all & l. 1. t. 10. p. 49. c. 1 d. 9. n. 2. in all. & p. 52. c. 1. d. 23. n 3. in all.

Appellans si decesserit pẽdente iudicio desertæ appellationis iudicium desertionis trãsit aduersus heredẽ. l. 4. t 12 p 274 c. 2. d. 2. n. 1. & 2.

Appellatio vim suspensiuam & deuolutiuam habet l. 4. t. 14. p. 289. c 2. d. 53. n 12. in all.

Appellans nunquam iudicem cũ ad quẽ appellauit, recusare potest, aut eius iurisdictionẽ declinare. l. 4. tit. 14 p. 289 c. 2. d. 53. n. 10. in all.

Appellatus iudex in iudicem eligitur. l 4. t. 14. p. 289 c. 2. d. 53. n. 20. in all.

Appellationis instãtia semper est secũda. l. 4. t. 14. p. 290. c. 1 d 53 n 21. in all.

Appellare possunt omnes quorũ interest à sententiã, etiam contra alium lata l. 4. t. 14. p. 289. c. 2. d. 53 n. 6. in all.

In Appellationis causa prima possunt non deducta deduci, & non probata probari citra vllam expensarum refusionem. l. 4. t. 14. p. 289. c 2. d. 53. n. 10 in all.

Appellãtes non audiũtur nisi quorum interest. l. 4. t. 10. p. 272. c. 2. d. 11. n. 2. in all.

Appellatio non facit quo minùs debitum sit liquidum. l. 4. t. 23 p. 343. c. 1. d. 12. n. 2.

Appellati solius voluntas non semper spectãda est, vt causæ cognitio ab appellationum iudice retineatur. l. 3. t. 12. p. 176. c. 2. d. 25. n. 1.

Appellationes à conseruatore tributi commutatorij in Senatu non in Rationalium curia tractantur. l. 3. t. 12. p. 180. c. 1. d. 40. n. 1.

Appellatio tertia nũquam est licita. l. 3. t. 12. p. 176. c. 2. p. 25. n. 3. in all.

Appellare licet ab eo iudicis præcepto quo iubetur notarius instrumentũ edere si iussum sit præcisum, nec talem faciat intercedendi potestatem. l. 2 t. 1 p. 61. c. 2. d. 12. n. 1.

Appellare nõ licet ab acceptatione facta sub modo condicionali. l. 3. t. 1. p. 144 c. 2 d. 14. n. 2.

Appellationes plerumque frustrandi tantum causa interponuntur. l. 3. t. 12. p. 180. c. 2. d. 40. n. 5 in all.

Appellare cogitur qui sententiæ à iudice prolatæ stare non vult. l. 1. t. 8. p. 89. c. 1. d. 19. n. 2. in all.

Appellationem deserere propè delictum est. l. 2. t. 8. p. 88. c. 2. d. 17. n. 3. in all.

Appellatio habet vim non solùm deuolutiuam, sed etiam suspensiuam statim atque dictum est, Appello. l. 2. t. 38. p. 132. c. 2. d. 8. n. 5. in all.

Appellans vincere nõ potest qui nullas appellationis suæ causas reddit. l. 3. t. 1. p. 145. c. 2. d. 20. n. 4. in all.

Appellans in causis ciuilibus cogitur edere scientiam, vt sciatur quid sit à quo prouocauerit. l. 2. t. 1. p. 60. c. 1. d. 7. n. 2. in all.

Appellationis instãtia per sententiam definitiuam reparabilis est l. 1, t. 10. p. 52. c. 11 d. 12. n. 2. in all.

Appellatio rescripto Principis in intercessionem aut vt loquuntur oppositionem conuerti potest. l. 1. t. 12. p. 54. c. 1. d. 5. n. 1.

Appellatio tam diu deuoluit cognitionem ad superiorẽ, quandiu ipsa subsistit, non cum extinguitur. l. 1. t. 12. p. 54. c. 1. d. 5. n. 3. in all.

Appellatione extincta in eo statu res esse debet, in quo esset si appellatũ non fuisset p. 54. d. 5. n. 5. in all.

Appellatio deuoluit ad iudicem appellationis totum negotium quale fuit apud priorem iudicem post litem contestatam. l. 4. t. 14. p. 347. c. 1. d. 6. n. 2. in all.

Appellationis auxilium nunquam cuiquam denegandum est. l. 4. t. 14. p. 285. c. 2 d. 37. n. 8. in all.

Appellationi deferendum non est, per quam fiat ne res in tuto sit. l. 4. t. 14. p 285. c. 2. d. 37. n. 2. in all.

Appellatio facit vt vna tantum lis sit. l 2 t. 8. p. 86. c. 1 d. 9. n. 3. in all.

Appellari ab executione potest quoties iustum modum excedit. l. 2. t. 2. p. 66. c. 1. d. 9. n. 2. in all.

Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiussorem eadẽ sententia condemnatum. l. 1. t. 10 p. 51. c. 2. d. 21. n. 1.

Approbatio.

In Approbatione impetranda omnes eos audiri necesse est, quorũ potest interesse l. 1. t. 9 p. 45. c. 1. d. 17. n. 7.

Approbari debet ab omnibus etiã in indiuiduis quod omnes tãgit vt singulos l. 3. t. 4. p. 157. c. 1. d. 5. n. 5. in all.

Arbiter.

Arbitri tollendarum non differendarum litium causa petuntur. l. 2. t. 38. p. 132. c. 2. d. 7. n. 4. in all.

Arbitri compromissarij sententia per viam nullitatis infirmari nullo modo potest l. 2. t. 38. p. 131. c. 2. d. 6. n. 1. & 2.

Arbitrum iudiciarium etiam ab aduersario electum sine causa recusare nemo potest l. 2. t. 38. p. 132. c. 1. d. 7. n. 2. & 3.

Arbiter & arbitrator attentare dicitur si ab eo appellatum sit, isque in spretum appellationis aliquid constituerit. l. 2. t. 38. p. 132. c. 2. d. 8. n. 1. & 2.

Arbiter à quo appellatum est, cũ appellari potest, deferre debet appellationi. p. 132. c. 2. d. 8. n. 2. in all.

Arbitri diuisorij accipiendi sunt vt sciatur an fundus diuisionem patiatur, necne. l. 3. t. 26. p. 224. c. 1. d. 3. n. 2.

Arbiter officio suo non satisfeciisse videtur, si non omnes controuersias finierit. l. 2. t. 38. p. 131. c. 1. d. 4. n. 1. in all.

Archipresbyter.

Archipresbyter in sua prouincia est oculus & quasi vicarius Episcopi. l. 1. t. 2. p. 14. c. 1. d. 52. n. 10.

Archi-

Archipresbyteri veteribus Diaconis comparantur l.1.t.3.§p.29.c.2.d.24.n.1.

Arestum.

Aresti executio per ciuilem supplicationem impediri non potest l.1.t.9.p.44.c.1.d.12.n.1.&2.

Argumentum.

Argumentum à contrario sensu non potest sumi vltra limites sensus directi.l.4.t.24.p.347.c.1.d.6.11.5.in all.

Argumentum à communiter accidentibus transfert probandi onus in aduersarium l.4.t.14.p.276.c.2.d.2.n.2.in all.

Assassinatio.

Assassinatus crimen priuilegiatum est l.3.t.12.p.176.c.2 d.26.n.4.in all.

Assecuratio.

Assecurationem iudicis autoritate impetratam esse oportet, priusquam constante matrimonio quicquam sibi iuris in mariti rebus vindicare vxor possit l.4.t.21.p.332.c.2.d.18.n.18.

Attentatum.

Attentatorum reuocatio facienda non est,si citra euidentem iniuriam fieri non possit l.1.t.10 p.50.c.2.d.16.n.5.

Attentari potest ab inferiore iudice, perinde ac ab ipsa parte l.1.t.10.p.50.c.2.d.16.n.1.in all.

Attentatum dicitur quicquid in spretũ iudicis factum est,aut in odium litis licet non habuerit effectum l.1.t.10.p 48.c.2.d.7.n.1.

Attentatorum purgatio, vltra cessionem possessioni & actui attentato faciendam,continet in se etiam pœnam refectionis expensarum, & suspensionem processus in negotio principali l.1.t.10.p.48.c.2.d.6.n.3.in all.

Attentata verba, verbis dissoluenda sunt l.2.t.38.p.132.c.2.d.8.n.7.in all.

Attentata in præiudicium pendentis litis aut interpositæ appellationis, licèt verbo tantũ,reuocanda sunt l.1.t.10.p 47.c.1.d.1.n.1.

Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta appellationis commutatione in oppositionem l.1.t.10.p.52.c.2.d.24.n.1.

Attentatorum reuocatio in quacũque litis parte peti potest l.1.t.10.p.51.c.2.d.20.n.3.

Attentatum est siue lite siue appellatione quid fiat in præiudicium litis vel appellationis p.51.c.2.d.20.n.1.in all.

Attentata semper sunt probanda & nũquam præsumenda, nunquam supplenda,cùm sint odiosa p.51.c.2.d.20 n.4.in all.

Attentatum non dicitur quod factum est ob aliam rem, quàm de qua lis pendet l.1.t.10.p.48.c.2.d.8.n.1.2.&3.

Attentans dicitur offendere eodem tempore ius,iudicem,& partem eod.l.& t.p.47.c.2.d.2.n.4.in all.

Attentata per Procuratorem, quantumuis generalem, non nocent domino.eod.l.& t.p.48.c.1.d.5.n.1.

Attentata habent vim suspensiuam eod.l.& t.p 47.c.1.d.1.n.3.in all.

Attentata de facto tantum procedẽtia, licet non de iure, reuocantur etiam de facto eod.l.& t.p.47.c.1. d.1. n.2. in all.

Attentata quousque reuocata sint remorantur iudicis officium & cognitionem,etiam in executione iudicati,si constet de iis in promptu eod.l. & t.p.47.c.1,d.1.n.3.& 4.

Attẽtatorum quæstio nõnunquã moram nullam facit liti principali, eodemque iudicio & iudicato omnia terminantur eod.l.& t.p.47.c.1.d.1. n.7.

Attentatorum reuocandorum necessitatem non solus collitigantis fauor elicit,sed publica quoque vtilitas, & spreta iudicis autoritas eod.l.& t.p. 47.c.1.d.1.n.10.

Attentatorum quæstio quoties vertitur nihil inaudito Procuratore generali Senatus decernit.eod.l. & t.p. 47.c.1.n.12.

Attestatio.

Attestationes clausæ esse debent donec publicentur, ne committatur subornatio l.4.t.1.p.240,c.1.d. 28. nume. 2. in all.

Augustani.

Augustani non nisi coram prouinciæ suæ iudice conueniri possunt l.3.t. 12. p.177.c.1.d.27.n.4.in all.

Augustani impetrata sacramenti absolutione,nullo egent Principis diplomate ad rescindendam ex causa immodicæ læsionis venditionem l.4.t. 30.p.379.c.1.d.1.n.16.

Augustani executionẽ in iura & nomina debitoris legitimè factam significare debent iis quod creditoris creditor nolit soluere proprio creditori l.4.t.10.p.270.c.1.d.7.n.8.

Augustani magis moribus, quàm legibus reguntur l.4.t.10.p.270.c.1. d.7. n.4.

Autor.

Autoris sui iure vti quilibet potest l.4. t.23.p.343.c.2.d.14.n.6.in all.

Autoritatem pro se & in rem suam præstare nemo potest l.2. t.35. p.126. c.1.d.6.n.10.

Beneficium.

Beneficium sine canonica institutione possideri non potest l.1.t.2.p.1.c.2.d. 2.n.5.in all.aut saltem colorata p. 4. d.12.n.1.& 2.& p.6.d.23.n.7.& p.14.c.1. d.23.n.7.in all.& p.27.c 1.d.14.n.6.

Ad beneficium ingressus vitiosus dari nunquam debet p.1.c.2.d.2.n.3. in all.

Beneficiorum omnium regularium est natura,vt sint electiua l.1.t.2.p.5. c.1. d.18.n.1.

Beneficium commendatum quamuis in perpetuum nihilominus dicitur variare & quidem apud sedẽ l.1.t. 2. p.3.c.1.d.10.n.5.

Beneficium retinens sine titulo peccat mortaliter l.1.t.2.p.4.c.2.d.13.n. 4. in all.

Beneficium summo Pontifici reseruatum,si conferatur per Ordinarium, aliúmve quemlibet inferiorem ipso iure nullius momenti est collatio l.1. t.2.p.5.c.2.d.12.n.1.

Beneficia secularia sui natura sunt perpetua l.1.t.2.p.6.c.2.d.26.n.1.

Beneficia regularia sunt manualia, & consequenter ad superioris nutum amouibilia nisi quæ sunt aut curata aut electiua l.1.t.2.p.6.c.2.d.26.n.1.

Beneficium quando reseruatum est, Ordinarij manus sunt ligatæ l.1.t.2. p.5.c.2.d.21.n.1.

Qui beneficium impetrauit tanquam vacans per obitum eius qui nunquã id obtinuit,nihil impetrasse videtur p.2.c.1.d.4.n.3.

Beneficia omnia Cardinalium,licèt extra Romanam Curiam defunctorum vacant in Curia p.4.c.2.d.16.n.1.

Beneficia Cardinalium Summus Pontifex solus conferre potest p.4.c.2.d. 16.n.12.&3.

Beneficiorum sequestratio rei publicè damnosa est p.13.c.2.d.51.n.11.

De beneficio nouo non tam facilè prouidendum ei qui iam aliud habet p. 1.c.2.d.2.n.7.in all:

Beneficium Principis debet esse mansurum,nec de eius animo & voluntate malè vnquam suspicari licet l.4. t.26.p.363.c.2.d.16.n.10.&11.

Beneficium malè impetrans, pro non impetrante habendus est l.1.t.2. p. 9. c.1.d.36.n.6.in all.

Beneficium inuito non datur p.5.c.2.d. 19.n.5.in all.

Beneficio electiuo dari potest Præfectus non electus l.1.t.3.p.34.c.1.d. 44. n.4.

Beneficium sequestrati Procuratoris generalis interest l.1.t.2.p. 13. c. 2. d. 51.n.9.

Beneficium impetrare priusquàm vacet damnabile est p.1.c.2.d.4.n.10. & p.7.c.2.d.29.n.3.in all.

Beneficij reseruationem sola iniectio manuum Papæ operatur, & interdũ plus potest,quàm expressa reseruatio p.5.c.1.d.16.n.4.&5.

Beneficium est,etiam Capellania simplex,si soleat conferri in titulum p.7. c.1.d.17.n.5.in all.

Beneficij qualitatem & statum prouisiones factæ per resignationem siue in manibus summi Pontificis, siue coram ordinario non mutant p. 7. c. 2.d.30.n.1.

In quæstione de Beneficij possessione sufficit quod nihil dolo malo factum sit ab impetrante p.7.c.2.d.18.n.5. in all.

Beneficij vnius plures collationes non valent p.7.c.2.d.19.n.3.

Beneficij collatio prior facta ab ordinario,posteriori à Papa factæ præualet p.8.c.2.d.35.n.14.

De beneficio controuersiam faciens nõ est audiendus, nisi qui idem beneficium sibi adserit p.12.c.2.d.47.n.2.

Beneficiorum incomparibilitas cessat quamdiu alterutrum non possidetur pacificè & absque controuersia p.7.c. 2.d.31.n.1.

In beneficiis etiam spiritualibus acquiritur ius in re ex solo interuentu autoritatis superioris p.5.c.2.d. 19. n. 1.in all.

Beneficij incompatibilis controuersia magis facti est quàm iuris p.7.c.2.d. 31.n.2.

Beneficij possessor non semper cogitur de titulo suo docere si quid ab alio petat quod spectet ad beneficij fructusque causam p.12.c.2.d.17.n.1.

Beneficij status mutatur ex mutatione personæ p.17.c.1.d.61.n.1.& 2.

Beneficia regularia, regularibus sunt conferenda:secularia secularibus p. 17.c.1.d.61.n.1.in all.

Beneficium in manibus siue Ordinarij siue summi Pontificis resignans, de spolio postea, seu interdicto recuperandæ possessionis agere non potest p.14.c.2.d.54.n.7.

Beneficij resignati ius non reuertitur ad resignãtem posteaquàm amissum est ob non adprehensam possessionem.Ne detur regressus p.16.c.1.d. 57.n.4.in all.

Beneficium suo quisque iure tenere debet non alieno p.18.c.2.d.69. n. 4. in all.

Beneficij collatio, donatio est p. 19. c. 1 d. 70 n. 6
Beneficij collatio facta per non habentem potestatem, ipso iure nulla est, nec tribuit titulum coloratum p. 24. d. 19 c. 1. n. 8. & 9.
Beneficium quantumuis simplex non nisi clerico, & canonicè conferri potest p. 19. c. 1. d. 70. n. 12.
Beneficia plura sub eodem tecto non possunt sine dispensatione ab eodem obtineri p. 19. c. 1. d. 70. n. 19.
Beneficij reservatione facta cum regressu & omnium fructuum reservatione, beneficium vacat l. 1. t. 3. p. 34. c. 1. d. 49. n. 1.
Beneficium iam semel vacans non potest amplius vacare, aut fieri magis vacans l. 1. t. 2. p. 16. c. 2. d. 60. n. 2.
Beneficium ex pluribus causis vacare potest p. 16. c. 2. d. 60. n. 2. in all.
Beneficium sequestrandum est, cùm neuter in beneficio ius habet l. 1. t. 3. p. 13. c. 2. d. 51. n. 6. & 7. & p. 35. c. 1. d. n. 3.
Beneficia sicut cętera omnia, sui natura libera præsumuntur p. 16. c. 2. d. 11. n. 4.
Beneficium si collitigator defunctus in commendam tantùm tenuerit licèt subrogationis literas quis habeat nullius erunt momenti, nec si à summo Pontifice concessæ cod. l. t. 2. p. 18. 1. d. 67. n. 5. & 6.
Beneficialem causam esse aliud est, aliud spiritualem l. 1. t. 3 p. 13. c. 2. d. 55. n. 2. in all.
Beneficium Principis non debet esse captiosum, nec trahi ad iniuriam l. cod. t. 9. p. 42. c. 1. d. 1. n. 4. in all.
Beneficij falsus & mendax impetrator non debet gaudere beneficio impetrato cod. l. t. 2. p. 14. c. 1. d. 51. n. 6. in all.
Beneficia regularia habent suum prælatum & superiorem p. 20. c. 2. d. 77. n. 2. in all.
In beneficio successoris melior est condicio, quàm eius qui in priuati ius, siue vniuersali, siue singulari titulo succedit p. 22. c. 2. d. 86. n. 14.
Beneficium presbyterale, ob non promotionem, si præmissa fuerit declaratio, vacat p. 23. c. 2. d. 91. n. 1.
Beneficij à se resignati possessionem propria autoritate retinens, ac sine noua prouisione, intrusus dicitur p. 27. d. 21. c. 1. n. 5. & l. cod. t. 3. p. 35. c. 1. d. 52. n. 2. in all.
Beneficium regulare potest ab Episcopo conferri, si Ordinarius regularis fuerit in mora prouidendi l. cod. t. 2 p. 20 c. 2 d. 77 n. 1. & 2.
Beneficium impetrãs expresso falso vacationis modo non impetrasse credendus est p. 21. c. 2. d. 82. n. 1 & 2
Beneficiorum collatio in fructu est l. cod. t. 3 p. 25. c. 1. d. 3 n. 2 in all.
Beneficij fructus ex quo pendet ius cõferendi, non pertinent ad vicarium p. 25 c. 1 d. 3 n. 2 in all.
Beneficij qualitas ex possessoris qualitate præsumitur p. 26 c. 2 d. 11 n. 5 in all.
Beneficij fructus pertinent ad heredem non ad successorem in beneficio cod. l. t. 2 p. 22 c. 2 d. 86 n. 23 in all.
Beneficia vacant vel per resignationem, vel per amotionem aut priuationem p. 23 c. 1 d. 87 n. 1 & 2.
Beneficij resignatio à sene vel infirmo facta fratri vel nepoti ex fratre vel sorore, in fraudem facta præsumitur p. 23 c. 1 d. 88 n. 1 & 2.
Beneficium habere potest qui secularibus se negotiis immiscet l. cod. t. 3 p. 30 c. 1 d. 10 n. 1.
Beneficiarius censetur fructuarius in vita, & vsuarius in morte p. 33 c. 1 d. 37 n. 2 in all.
Beneficij resignatio facta pendente appellatione ab eo qui iam fuit condemnatus, non valet cod. l. t. 2 p. 23 c. d. 89. 1 & 2.
Contra eum qui Beneficium per obreptionem impetrauit potest spoliatus exequi ius suum p 20. c. 1. d. 73 n. 5.
Beneficij sequestratio vix vnquam fit, nisi aliquo postulante, non etiam ex mero, & vt aiunt, nobili iudicis officio p. 14 c. 1 d. 51 n. 9 in all.
Beneficij possessionem adprehensurus ab alio prohibitus, non potest lite pẽdente & ante sententiam possessionẽ acquirere l. cod. t p. 35 c. 1 d. 51 n. 1.
Beneficij, quod requirente Procuratore generali sequestratum est, possessio alicui dari potest, & tamen onus satisdationis non iniungi l. 2 t. 39 p. 139 c. 1 d. 20 n 1.
Beneficium reseruatũ esse summo Pontifici nõ nisi citata parte declarari potest l. 1 t. 3 p. 34 c. 1 d 45. n. 6.
Ad Beneficij reseruationem declarandam citatio, non nisi ad iudicem ecclesiasticum fit p. 34 c. 1 d. 45 n. 4.
Beneficij fructuũ naturam sapit quod ex beneficij fructibus acquisitum est p. 33 c. 1 d. 37 n. 1 in all.
Beneficium & Officium habens si quid acquirat, magis ex officio acquisisse credendus quàm ex beneficio p. 33 c. 1 d. 37 n. 1 in all.
Beneficiarius fructus plurium ecclesiarum percipere non potest, si in earũ altera tantum residear p. 34 c. 2 d. 50 n. 12.
Beneficiario absenti quotidianarum distributionum nullum ius competit nec si pro ecclesiæ commodo absit p. 34 c. 2 d. 50 n. 13.
De beneficij possessione cognitio duplex tãtùm esse potest: vna pleni possessorij: altera momentanea l. 3 t. 7 p. 160 c. 1 d. 2 n. 1.

Bona.

Bonorum communio inter filium & heredẽ esse non potest l. 3 t. 19 p. 188 c. 2 d. 5 n. 2 in all.
Bona data liberis contemplatione patris iam defuncti non veniunt in iudicium familiæ erciscundæ l. 3 t. 25 p. 222 c. 2 d. 11 n. 1. 2 & 3.
Bonorum pars quæ ratione quotæ incerta est, possideri nullomodo potest l. 3 t. 19 p. 188 c. 2 d. 4 n. 3 in all.
Bonorum quæ cum pupillis aut minoribus communia sunt diuisio nulla fieri potest, nisi datis prius, vocatisque tutoribus & curatoribus l. 3 t. 27 p. 219 c. 2 d. 11. n. 1. 2 & 3.
Bona vacantia dicuntur quæ nec dominum habent, nec possessorem l. 1 t. 3 p. 26 c. 1 d. 8 n. 1 in all.
Bona dicuntur secundus sanguis hominis p. 36 c. 1 d. 55 n. 11 in all.
Bonorum possessionis agnitio ratihabitione contenta est l. 2 t. 25 p. 113 c. 1 d. 1 n. 1 in all.
Bona adempta ex voluntate illius qui redimendi ius habebat redimenti acquiruntur l. 4 t. 28 p. 372 c. 2 d. 7 n. 1 & 3.
Bona quasi à beando dicta sunt l. 3 t. 19 p. 189 c. 1 d. 6 n. 5 in all.
Bona emphyteuticaria postquam redacta sunt ad instar patrimoniorum, An & quo casu possit prior emphyteuta conueniri etiam post alienationem l. 4 t. 43 p. 436 c. 2 d. 8 à n. 1 ad 19.

Bullæ.

Bullas producens, non est arctandus vt signaturam proferat l. 1 t. 3 p. 25 c. 2 d. 5 n. 1 & 2.
Bullæ sunt probatio probata, propter sigilli summi Pontificis autoritatem p. 25 c. 2 d 5 n. 1 in all.

Calendarium.

Calendaria monasteriorum probant monasterio solutiones factas ne qua possit obiici præscriptio, maximè verò si sint antiqua l. 4 t. 14 p. 291 c. 2 d. 58 n 2 & 3.

Calumnia.

Calumniæ nunquam est fauendum l. 1 t. 10 p. 47 c. 2 d. 1 n. 9 in all.
Calumniam ob id solùm quòd iuncta sit mendacio, mitius puniri non oportet l. 3 t. 22 p. 207 c. 2 d. 7 n. 6.
Calũnia est, si quis neget quod omnes verum esse sciunt l. 4 t. 2 p. 251 c. 2 d. 18 n. 15 in all.
Calumnia nunquam impunita relinquenda est l. 3 t. 3 p. 142 c. 2 d. 6 n. 2 in all.
Calumniator calumniæ suæ mulctam pati debet: iudicem autem non minùs offendit qui cauillatur & tergiuersatur quàm qui calumniatur p. 149 c. 2 d. 45 n. 1 & 4.

Camera criminalis.

Camera criminalis obtinet locum & vicem Senatus l. 1 t. 12 p. 55 c. 1 d. 10 n. 1 in all.

Cancellatio, Cancellarius.

Cancellatio instrumenti & iam redditi non plus operari potest, quàm confessio soluti l. 2 t. 8 p 87 c. 1 d. 13 n. 10.
Cancellatio inducit tacitam præsumptionem quæ per contrariam probationem elidi potest p. 87 c. 2 d. 13 n. 5 in all.
Cancellarius dicitur quod ad eius officium spectet, vt literas omnes cancellet quas contra ius esse, vel publicam vtilitatem videt l. 1 t. 21 p. 53 c. 1 d. 1 n. 5 in all.

Canon annuus.

Canonis annui peræquatio diuiso fundo emphyteuticario fit non solùm sumptibus possessorũ sed etiam pro modo boniratis naturalis, non autem occidentalis quæ superuenit l. 4 t. 43 p. 449 c. 1 d. 4 5 n. 1. 2. 3. 4 & 5.
Canon annuus non tam pro fructibus quàm in recognitionem dominij directi præstari solet l. 4 t. 43 p. 449 c. 1 d. 45 n 1 in all.
Canonis annui oblatio sola sine obsignatione impedit ne debeatur æstimatio quanti plurimi l. 4 t. 43 p. 441 c. 2 d. 22 n. 1 & 2.

Canonicus.

Canonici absentes quando pro præsentibus habeantur l. 1 t. 3 p. 34 c. 2 d. 50 n 1. 2. 3. 4. 5 & 6.

Capitulum.

Quod Capituli debet vniuersitas, non debent singuli de capitulo l. cod. t. 10 p. 51 c. 2 d. 18 n. 1 in all.

Carcer.

Carcer nõ in pœnam sed ad custodiam datus est l. 2 t. 39 p. 134 c. 2 d. 3 n. 1 in all.
Carceris perpetui pœna hodie est interdicta p. 136 c. 1 d. 9 n. 7 in all.

Cardinalatus.

Cardinalatus dignitas immutat qualitatem beneficij l. 2 t. 11 p. 5 c. 1 d. 16 n. 2.

Castellanus.

Castella-

Castellanus curiali defuncto, in cuius protocollis repertum non est instrumentum quod quæritur, condemnatur ad exhibitionem l.3 t.28.p.231.c.1 d.1.n.4.

Casus.

Casum fortuitum in se suscipiens tenetur etiam de insoluto: præsertim si de incogitatis quoque casibus tractatum sit l.4.t.42.p.415.c.2.d.1.n. 1. & 2.

Casus fortuiti ad dominum spectant l. 4.t.4.p.414.c.1.d.8.n 8.& l.4. t. 18. p. 322.c.2.d.5.n.1.in all.

Casus fortuitus nunquam eum excusat cuius culpa præcessit casum l.4. t. 42. p.422.c.2.d.22.n.19.in all.

Casuũ omnium fortuitorum quantumlibet insolitorum periculum in se suscipere conductor potest l. 4. t. 42. p. 430.c 2.d.53.n.1.

Qui ex Casu fortuito alicubi est, ibi non esse videtur l.1.t.2.p.11.c.2 d. 45. n.3.

Casus fortuitus ad rei innocẽtiam allegatus ab eo probari debet qui allegat l.4.t.14.p.289 c.1.d.52.n.1.

Causa.

De Causa criminali quæ in ciuilem incidit prius cognoscendum est quàm de ciuili l.3.t.7.p.164 c.1.d.13.n.1.

Causa cessante, cessat effectus l.1.t. 2. p. 12.c.1.d. 45 n.26.in all.

Causam nullam subesse, & eam quæ est ignorari, patria sunt l.1.t.1.p.141.c.2. & 142.c.1.d.2.n.3.in all.

Causæ suæ adesse non prohibetur, qui ad litem suscipiendam procuratorem dedit l.3.t.17.p.185.c.2.d.1.n.5. in all.

Causa criminalis eo grauior est, quo grauius est crimen eod.l.t.7 p.164 c.1 d.18 n.3 in all.

Causa pendente, pendet causatum l.4 t. 10 p.272 c.1 d.10 n.1 in all.

Causa efficiente remota, nihil operatur confirmatio l.2 t.18 p.104 c.1 d.1 n. 4 in all.

Cautio.

Cautionis forma à iudice præscripta aut admissa, non facilè inaudito aduersario est mutanda l.4 t.3 p.254 .c. 1 d.5 n.5 in all.

Cautionis nomine in dubio nuda repromisso significatur l.3 t.2 p.151 c. 2 d.2 n.5 in all.

Cautio idonea est quæ habet fideiussorem vel pignora non vtrunque tamen simul exigit l 2 t 39 p 136 c 1 d 10 n. 2 in all.

Cautionis plus est in rem quàm in personam l 4 t 42 p 428 c 1 d 42 n 3 in all. & l.4 t 9 p 266 c 2 d 7 n 8 in all.& l 2 t 39 p 137 c 1 d 12 n 7

Cautio iuratoria interdum pro satisdatione habetur l 2 t 39 p 135 c 2 d 9 n 4

Census.

Census pro perceptis habentur quorum dies iam cessit & venit, licet non dum exacti l.1 t.3 p.33 c.1d.37 n.3

Cessio.

Cessio facta, etiam adprobata non facit vt debitor liberetur à creditore l 4 t 10 p 271 c 2 d 9 n 8

Cessio nominis & actionis debet fieri iusta aliqua de causa, maxime verò donationis in solutum l 4 t 26 p 367 c 2 d. 28 n. 3 in all.

Cessio aut venditio nominis nõ solum ignorante, sed etiam inuito debitore fieri potest l.4 t 7 p 257 c 2 d 1 n 13 in all.

In Cessione quæ fit dato precio vt valeat, necesse est interuenire veram numeratione, & numerationis probationes veras esse l 4 t 26 p 365 c 1 d 20 n 1

Cessio non nisi ad concurrentem precij quantitatem valet, si partim vendita sit actio, partim donata l 4 t 29 p 374 c 1 d 5 n 3

Cedens etiamsi actiones directas retineat eásque efficaces, cessionarius tamen liti sistendus est si debitor id postulet l.4 t.29 p.374 c.1 d.2 n.1.2.3 & 4

Cessio actionis etiam citra venditionem fieri potest l.4 t.29 p.374 c. 1 d. 2 n.1 in all.

Cessio actionis non valet nisi ad concurrentem dati re vera precij quantitatem, aut nisi per meram donationem facta sit l.4 t.29 p.375 c.2 d.5 n. 1.

Vt cessio valeat sufficit habitam esse fidem de precio, & precium aliquando solutum fuisse, pendente etiam iudicio l.4 t.26 p.365 c. 2 d. 21 n. 1. 2. 3 & 4.

Cessio condictionis ex Can. redintegrãda contra spoliationem domini directi, etiam ratione fructuum non est prohibita l.4 t.29 p.375 c.2 d.7 n.1.2.3. 4.5.6.& 7.

Cessio & venditio nominis etiam controuersi olim fieri poterat l.4 t. 26 p. 360 c.2 d.9 n.5.

Cessio differt à delegatione l.2 t.1 p. 63 d.17 n.5 in all.

Cessio iurium stricti iuris est, probandáque est per scripturam: probari autem per iusiurandum suppletiuum non potest l.4 t.29 p.577 c.2 d. 23 n. 1. 2.3.& 4.

Cessio facta etiam ex interuallo post solutionem, contra eum qui per solutionem ipso iure non fuit liberatus, valet l.4 t.29 p.378 c.1 d.17 n. 1. 2.& 3.

Cessio iurium omnium rescindi potest causa immodicæ læsionis l.4 t. 30 p. 382 c.1 d.11 n.2.

Cedens quicquid iuris habet accepto precio, aliáve re qualiber, venditoris loco est l.4 t.29 p.378 c.1 d. 15 n. 1. 2. & 3.

Cedens tenetur ad restitutionẽ precij, corúmq; omnium quæ accepit, quando mutilis est cessio l.4 t.29 p.473 c.1 d.15 n.1.2.& 3.

Cessionis instrumentum nõ potest esse guarentigiatum l.4 t.26 p.360 c.2 d. 8 n.1 in all.

Cessiones quę aliarum litium redimẽdarũ gratia fiunt data in eam causam pecunia lege Anastasiana improbantur l.4 t.26 p.360 c.2 d.9 n.1.2.3. & 4.

Cedere bonis vir pro ciuili debito captiuus potest, atque ita liberationem consequi: non item cùm ex causa delicti l.4 t.21 p.331 c.2 d.16 n.6 & 7.

Cedenti in præiudicium ignorantis cessionarij pacisci cum debitore non licet l.4 t.10 p.271 c.2 d.9 n.9 & 10.

Ius creditoris cui Cessio facta est, quisq; eam cessionem denunciauit ex sola cedentis voluntate tolli non potest l.4 t.10 p.271 c.2 d.9 n.6.

Cessio facta per donationem in solutũ non valet nisi ad concurrentem quãtitatem quæ debetur l.4 t.26 p.365 c.2 d.22 n.1 & 2.

Cessio facta per dationem in solutum non admittit accessionem vsuratum nisi ex quo die actum est ex cessione l.4 t.26 p.365 c.2 d.22 n.2.

Cessio sic facta vt cessionarius post litis victoriam cedenti precium soluat, non valet l.4 t.26 p.366 c.1 d. 23 n.1.

Cessionarius ad eam tenetur editionẽ ad quam cedens tenebatur p.63 c.1 d. 17 n.1 2.& 3.

Cessionarius in rẽ suã procurator fact⁹ potest etiã directas actiones exercere suo nomine dummodo ex persona cedentis l.4 t.29 p.374 c.2 d.3 n.1. 2. 3. & 4.

Cessionarius à præcisa executione suo nomine incipere non potest: alieno potest, non tamen contra heredem debitoris l.4 t.26 p.360 c.1 d.8.n.1.2.& 3 & l.4 t.29 p.376 c.2 d.10 n.3 & 8.

Cessionarius actionis litigiosæ cogitur pati executionem quam cedens ipse pati cogeretur l.4 t.29 p.377 c.2. d.14 n.4.5 & 6.

Cessionarius non potest agere proprio nomine, si neque precium, neq; aliá cedendi causa iusta interuenerit, sed tanquam simplex procurator directas exercere potest l.4 t.26 p.367 c.2 d.30 n.1.2 & 3 & l.4 t.7 p.256 c.2 d.1.n. 1.2.3.4.5.6.7 & 8.

Cessionarius qui ex cessione agit non potest petere nisi quatenus cessum est, etsi plus cedenti debebatur l. 4 t. 26 p.367 c.1 d.28 n.1 2.3.& 4.

Cessionarius agit ex cedentis personá l.4 t.29 p.378 c.1.d.16 n.1.2.& 3.

Cessionarius siue empti, siue alio quantumuis iusto titulo nitatur, non potest dicere pertinere ad se dominium eius rei, cuius possessionem nunquã nactus est l.3 t.22 p.205 c.2 d.2 n.3.

Cessionarius qui fori priuilegiũ habet ex propria persona ratione dignitatis aut officij tam in agẽdo quàm in exipiendo idẽ priuilegium retinet si ex iure cesso agat vel conueniatur dummodo causam onerosam cessio præ se ferat l.3 t.12 p.175 c.2 d.22 n.1.

Chirographum.

Chirographum rerum depositarum penes deponentem repertum an præsupponat rerum diuersitatem an identitatem l.4 t.14 p.291 c.2 d.56.n.3.

Chirographum obligationem non inducit, sed inductam probat l.4 t.2 p. 245 c.1 d.5 n.2.

Chirographum nihil aliud est quàm quod propria manu scriptum est l.4 t.16 p.317.c.2 d.23 n.3 in all.

Chirographi facta recognitione, natáq; hypotheca, nouũ genus actionis proponendum est l.3 t.12 p.171 c. 2 d. 7. n.3.

Chirographi redditio nihil aliud inducit quàm tacitum pactum de non petendo l.2 t.8 p.87 c.1 d.13 n.4.

Citatio.

Citationis & contestationis effectus peremptą durant instantia l.3 t. 8 p. 166 c.1 d.2 n.5 & 6.

Citatio realis contra impuberem fieri non potest l.2 t.2 p.65 c. 1 d. 3 n. 1. in all.

Citatio à Procuratore incipere potest l.2 t.8 p.90 c.2 d.25 n.4 in all.

Citãda pars est ad omnem actum, quæ eo lædi potest l.4 t.16 p. 315 c.1 d.16 n. 8 in all.

Citandi forma per edictũ dat extraordinariam, etiam inter clericos, iudici laico recognitionem l.3 t.1 p.150 c. 2 d.38 n. 4 in all.

Citatio & contestatio, cùm sint facti nõ possunt haberi pro infectis l.3 t.8 p.166 c.1 d.2 n.6 in all.

Citatio præcedit contumaciam l.2 t. 2 p.65 c.2 d.6 n.1 in all.

Citatio facta in persona vxoris aut alterius ex domesticis, fieri debet in do-

mo citati p.65 c.2 d.7 n.1.
Citatio facta sine literis non valet, nec reddit citatum contumacem p.65 c.2 d.7 n.2 in all.
Citatio arguit monentis superioritatem: monitio non item p.46 d.55 n.16.
Citatio vnius ex litis consortibus non nocet alteri l.1 t.3 p.35 c.2 d.8 n.1, 2, 3. & 4.
Citatus ad comparendum personaliter ad fines ciuiles tantùm, postquàm paruit, impunè abire potest, nulla petita venia l.2 t.2 p.66 c.2 d.11 n.1.
Citatus ad vnum actum etiamsi esset contumax, non potest tamen in aliis actibus grauari p.66 c.2 d.11 n.2 in all.
Citatio vna sufficit ad implendam solennitatem subhastationum p.66 c.2 d.12 n.3 in all.
Citandi sunt heredes domino mortuo ad causam reassumendam l.2 t.8 p.85 c.1 d.4 n.5 in all.
Citari possunt qui in ius rapi non possunt l.2 t.2 p.67 c.1 d.13 n.1.
Citatus ad nouum Procuratorem in locum de mortui substituendum, si in ius non veniat, iterum citandus est l.2 t.8 p.85 c.1 d.6 n.1.
Citandus est iterum qui personaliter in ius venire iussus, & ad accusationem propositam ex ore respondere, non paret licèt ad fines ciuiles tantùm cod.l.t.2 p.66 c.1 d.10 n.1.
Citatio superioritatẽ denotat, & subiectionem in eo qui citatur l.3 t.12 p.176 c.1 d.23 n.5 in all.

Clam.

Clam fieri dicitur quicquid fit ignorante eo cui denunciandum fuit l.4 t.10 p.270 c.1 d.7 n.10 in all.

Clausula.

Clausula *siue predicto, siue quouis alio modo vacet* cõprehẽdit verũ vacationis modum qui tẽpore impetrationis probabiliter ignorabatur l.1 t.2 p.2 c.1 d.4 n.8.9 & 10.
Clausula generalis nunquam comprehendit casum qui de iure non valet l.2 t.3 p.71 c.1 d.13 n.14 in all.
Clausula vulgaris quæ in Bullis Apostolicis inseri solet *Dummodo tempore datarum præsentium non sit alteri ius quæsitum*, cõseruat ius quod in re ipsa & beneficio quæsitum iam est, sed non ius ad rem l.1 t.2 p.5 c.2 d.10 n.1.
Clausula decreti irritantis ligat etiã ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, sed quod ad nullitatem actus contra decretum facti p.6 c.1 d.21 n.2.
Clausula decreti irritantis non modò titulum sed etiam possessionem inficit p.6 c.2 d.21 n.3.
Clausula *Motu proprio* in Bullis Apostolicis, est maximæ & præcipuæ potestatis, ius tamen alteri quæsitum non tollit l.eod.t.12 p.6 c.1 d.22 n.1 & 2 p.53.c.2 d.1 n.2.
Clausulæ accessoriæ interpretandæ sunt ex eo quod actum est in negotio principali l.4 t.28 p.370 c.2 d.1 n.4 in all.
Clausulæ derogatoriæ quo plus insolitæ eo magis suspectæ l.eod.t.12 p.56 c.1 d.14 n.1.2. & 3.
Clausula in pactis per quæ futuræ successioni renunciatur *Salua legali efcheata*, tum demum prodest cùm ijomnes decesserunt qui in pari gradu erant successuri l.2 t.3 p.76 c.1 d.24 n.1.
Clausula illa *A sa premiere requeste, laquelle il fait des à present*, in mutuo locum non habet l.4 t.24 p.353 c.1 d.27 n.1.
Clausula *Motu proprio* tollit omnẽ obreptionem & subreptionem l.1 t.2 p.1 c.2 d.2 n.13.
Clausula *Salua domini causa*, ius integrum dominij conseruat & tuetur l.3 t.26 p.224 c.1 d.2 n.2 in all.
Clausula constituti nõ potest ex interuallo adiici, ne quidem consentientibus contrahentibus sine iudicis autoritate l.4 t.16 p.311 c.2 d.8 n.1.2 & 3.
Clausulę appositæ in contractu simulato nihil operantur, cùm de simulatione constat, alioqui operantur l.4 t.17 p.320 c.1 d.6 n.1.2 & 3.
Clausulę accessoriæ nõ debent ampliare, alterare, aut mutare principalem depositionem l.4 t.21 p.333 c.1 d.18 n.20 in all.
Clausula vulgaris dicitur quæ regulariter apponi solet l.4 t.14 p.290 c.1 d.54 n.1 in all.
Clausula *Siue predicto siue quouis alio modo vacet* omnem vacationis modum comprehendit l.1 t.2 p.1 c.1 d.1 n.1 in all. Nisi vacet ex alterius persona Ibidem n.2. Aut nisi aliqua sit ratio diuersitatis inter verum modum & expressum: Aut nisi impetrans sit in dolo: Ibidem n.3 in all. Aut nisi expressus sit modus impossibilis de iure vel de facto p.2 c.1. d.4 n.5.

Clericus.

Clericus heres laici non sequitur forum defuncti, nec contra l.3 t.1 p.144 c.1 d.12 n.2.
Clerico non nocet (si modò constet iudici, & in confesso sit clericum eum esse qui conuenitur) quod duobus, tribúsve edictis ad iudicem vocatus non venerit l.3 t.12 p.170 c.2 d.4 n.4.
Clericatus per scripturam probari debet non per testes l.4 tit.14 p.280 c.1 d.11 n.1.
Clericatus literas quæ, proferuntur vt fidem faciant, oportet esse ab Episcopo subscriptas, aut à vicario qui characterem imprimit l.4 t.14 p.280 c.1 d.11 n.4.
Clericatus simplex sufficit ad simplicis beneficij impetrationem l.1 t.2 p.19 c.1 d.70 n.2.
Clericus secularis beneficium regulare possidens in commendam ex Apostolica dispensatione habet in causis suis iudicem episcopum ordinarium diœcesęos l.1 t.3 p.32 c.2 d.35 n.1.
Clericus dischotus aut malè morigeratus non à iudice laico condemnari poterit, tamen iudex secularis pronunciare sequestrandam beneficij possessionem p.27 c.2 d.16.num. 3.4 & 5.
Clerici comparendo, cùm vltrò id faciunt actores dicuntur, non rei l.3 t.1 p.150 c.2 d.38 n.5.
Clericus depositarius cogi potest à iudice laico ad restitutionem depositarij sed id executiuè tantum in consequentiam officij suscepti, non per modum iudicij l.1 t.3 p.35 c.2 d.55. n.13.
Clericus in non clericali habitu deprehensus, non gaudet priuilegio clericis concesso p.28 c.2 d.19 n.1.
Clericus miles factus amittit beneficiũ ecclesiasticum quod habebat, & beneficium clericale p.29 c.2 d.25 n.1.
Clericus desertæ militiæ apud iudicem laicum reus factus ad iudicem ecclesiasticum remitti non debet p.29 c.2 d.25 n.2.
Clericus militiam secularem assumens ecclesiasticæ renunciasse censetur p.29 c.2 d.25 n.2.
Clericus tanto grauiùs puniri debet ob desertam secularem militiam quanto scelestius est vtramque quàm alterutram militiam deserere p.29 c.2 d.25 n.3.
Clericus à iudice laico ex reconuentione condemnari potest l.3 t.12 p.172 c.1 d.12 n.1.2 & 3.
Clerici contributioni aliter non sunt obnoxij, nisi de ea re agatur quæ ad clericorum non minùs quàm laicorum vtilitatem directo & principaliter pertinet l.1 t.3 p.36 c.1 d.56 n.1.
Clericus à iudice laico personaliter cõdemnari potest ad expensas litis non etiam fructus rei petitæ l.3 t.12 p.173 c.1 d.15 n.3.
Clericus ad nudam chirographi recognitionem apud iudicem laicum conueniri potest l.3 t.12 p.171 c.1 d.7. n.1.
Clericus coram iudice laico vocari potest ad declarandum, An transactioni stare velit, An sententiæ à iudice ecclesiastico redditæ l.3 t.12 p.172 c.1 d.9 n.2.
Clericus, si à iudice suo condemnatus parere nolit, potest etiam personali actione coram iudice laico conueniri l.3 t.12 p.171 c.2 d.8 n.1.
Clerico transactioni stare nolente ex integro coram iudice laico agendum est l.3 t.12 p.172 c.1 d.9.n.2 in all.
Clericus à laico, nec laicus à clerico absolui aut condemnari vnquam potest l.3 t.12 p.171 c.1 d.9 n.3 in all.
Clericus licet velit, non potest iudicis iurisdictionem prorogare l.3 t.12 p.177 c.1 d.29 n.3.
Clericus repertus in habitu secularis militiæ non habet priuilegium fori l.3 t.12 p.172 c.2 d.14 n.1.2 & 3 & p.183 d.21 n.1.
Clericus ad iudicem laicum vt alienæ liti interueniat vocatus non habet priuilegium fori l.3 t.12 p.180 c.1 d.39 n.1.
Clericus falsus testis, ex eáque causa puniendus, ad suum iudicem remittendus est l.3 t.12 p.179 c.2 d.36 n.1 & 2.
Clericus ex mera actione in rem, coram iudice laico conueniri potest l.3 t.12 p.179 c.2 d.37 n.3 in all.
Clericus calumniatus apud iudicem laicum ab eo condemnari potest l.3 t.1 p.142 c.2 d.6 n.1.
Clericus per apparitorem secularem in carceres detrusus, impunè eximi & aufferri potest l.3 t.17 p.233 d.1 n.6.
Clericus qui cum armis prohibitis edicto Principis aliũ occidisse probatur à iudice seculari condemnari potest. l.3 t.12 p.176 c.2 d.26 n.1.

Coactio.

Coactio absoluta impedit obligationem l.2 t.3 p.31 c.2 d.32 n.9 in all.

Codex Rationum.

Codex rationum non aliter fidem facere potest quàm si data acceptáque omnia specialiter notentur vt rationes rectè explorari possint quid probè acceptum expensúmve sit l.4 t.16 p.311 c.1 d.5 n.1 & 2.

Cognatio.

Cognatio impedit matrimonium, affinitas verò incestum inducit l.4 t.6. p.256

p.256 c.2 d.2 n.6 in all.

Coheres.

Coheres non nisi coheredibus consentientibus iusiurandum deferre potest l.4 t.1 p.238 c.1 d.21 n.1.

Coheres totam portionem suam si velit, distrahere potest l.3 t.27 p.230 c.1 d.2. n.5.

Coheredes ius fidecommissi, nuda protestatione saluum sibi conseruare possunt l.3 t.25 p.223 c.2 d.12 n.18. in all.

Collatio.

Collationis mensis intra quem Papa conferre debet incipit currere à vacationis, non scientiæ summi Pontificis l.1 t.2 p.8.c.1.d.32 n.5.& 6. & p. 11.d.36.n.5.

Collatio facta per eum qui iam alij beneficium contulit, non valet l.1 t.3 p. 35.c.1 d.51 n.1.

Collatio beneficij donatio est l. 4 t. 14 p.287 c.2 d.45 n.3 in all.

Collatio facta per ordinarium in mense summo Pontifici reseruato neque canonica est, neque colorata l.1 t.2 p. 4 c.1 d.11 n.1.2 & 3.

Conferendi ius nunquam præsumitur nisi probetur in eius commodum qui non est ordinarius diœceseos l.1 t. 3. p.26 c.2.n. 11

Collatio non nisi inter heredes locum habet l.2 t.3 p.73 c.2 d.18 n.3.

Collatio plerumque fit ex necessitate p.73 c.1 d.17 n 4.

Collatio neque canonica est, neque colorata si ab eo facta sit qui neque conferendi ius habuit, neque in quasi possessione fuit l.1 t.2 p.4 d.11.num. 1.& 2.

Collatio facta per non ordinarium neque canonica est, neque colorata p. 4. d.11 n.1 in all.

Collatio sola fine possessione in beneficio ius tribuit p.16 c.1 d.58 num. 1 & 2.

Collatio facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino est roboris l.4 tit.14 p.285 c.1 d. 34 num. 3 in all.

Collegium.

Collegium ires facere dicuntur l.4 t.15. p.298 c.1 d.14 n.4 in all.

Colluſio.

Colluſio sicut probatur per coniecturas & præsumptiones, ita & contrariis præsumptionibus & coniecturis purgatur l.4 t.3 p.254 c.1 d.5 num. 7.in all.

Colluſio debitoris cum tertio non potest nocere creditori l.3 t.19 p.196 c.2 d.29 n.11 in all.

Commutatio.

Episcopo præstante autoritatem quod in vius pios destinatum est, in alios conuerti potest, si modò iusta commutandi causa subsit l.1 t.2 p. 19 c. 2 d.71 n.1.

Commenda.

Commenda cessante beneficium vacat eo modo quo prius quàm commendaretur p.3 c.2 d.10 n.6 sed apud sedē ibidem n.3.

Commendata beneficia sint affecta & reseruata summo Pontifici per manus appositionem p.3 c.2 d. 10 numero 5.

Commenda perpetua pro titulo haberur apud Gallos, quamuis commendare nihil aliud sit quàm deponere p.3.c.1 d.9 num.1 & d.10 num.3. & 8 & p.18 c.1 d.67 n.6 in all.& p. 32. c 2 d.34 n.5 in all.

Commenda perpetua afficit proprietatem & possessionem beneficij, & derogat autoritati ordinarij p.3 d.9 num. 2.

Commenda est titulus dispensatorius eod.l t.3 p.32 c.1 d.34 n.1.

Cōmenda facit vt non possit de beneficio cōmēdato prouideri per alium quàm per eum qui cōdemnauit eod. l.t.2 p.3 c.1 d.9 n.3.

In Commendæ contractu loci consuetudo seruanda est: & maximè attendendum ne fiat per conductorem deterior condicio ignorantis locatoris l. 4 t.42 p.417 c.1 d.6 n.1.2.& 3.

Commendatarius & titularius ecclesiæ rector, non effectu, sed nominis tantum sono differunt l.1 t.3 p.32 c.1 d. 34 n.2.

Commendatarius perpetuus censetur verus Abbas & Prælatus p.32 c.2 d.34 n.1 in all.

Commissarius.

Commissarius delegatus ad solenne inuentariū faciendū, non potest procedere in alieno territorio l.3 t. 12 p. 180 c.2 d.41 n.1.

Commissariis testes examinantibus, etiam Senatoribus adiuncti dantur l.4 t.15 p.307 c.2 d.53 n.1 in all.

Commissarius si nō sit recusatus antequam domo excedat, recusari postea non potest l.4 t.13 p.302 c.2 d.33 nu. 4 in all.

Commissarius ad inquirendum datus potest inquirere non obstante appellatione in criminalibus, ita tamen vt appellationi præiudicium nullū fiat l.4 t.14 p.285 c.2 d.37 n.1.2 & 3.

Commissario qui adiunctū habuit cùm testem interrogauit magis creditur quàm testi se ita dixisse neganti l.4 t. 15 p.307 c.2 d.53 n.1 & 2.

Cōmisso renūciat dominus directus qui sciens ius suum exigit canonem aut possessorem ad recognoscendum admittit l.4 t.43 p.440 c.1 d.16 n.1. 2 & 3.

Commodi proprij causa contra factum suum venire nemo potest, ne quidem ex alterius persona l.3 t.25 p.220 c.2 d. 5.n.10.

Compensatio.

Compensatio fructuum pignoris cum ipso debito, aut aliqua sortis parte induci non potest, sed tantū cum vsuris debiti l.4 t.18 p.322 c.2 d.5 n.10.

Compensatio quæ potest obiici contra cedentem, An, & quando possit obiici cōtra cessionarium l.4 t.23 p.340 c. 1 d.3 n.12 & 3.

Obligatus certā pecuniæ quantitatem in moneta soluere potest, Cōpēsationem obiicere eius quantitatis quę sibi in aureis à creditore debeatur l. 4 t.25 p.339 c.2 d.2 n.1.

Compensatio facienda est vbertatis cū sterilitate non tantum ratione temporis, sed etiam ratione specierum in quibus fructus consistunt l.4 t. 42 p.429 c.1 d.47 n.1 & 2.

Cōpensatio nihil aliud est quàm debiti & crediti inter se contributio l.4 t.23 p.343 c.1 d.13 n.1 in all.

Compensatio non nisi de liquido ad liquidum admittenda est: liquidum autem videtur etiam quod in promptu liquidari potest l.4 t.23 p.339 c. 2 d.2.n.3.

Cōpensatio fit ipso iure, sed ita demū si opponatur, præterquàm in pœnalibus l.4 t.23 p.340 c.2 d.4 n.1 & 3 & l. 4 t.23 p.343 c.2 d.14 n.5 in all.

Compensare heres potest id quod defunctus potuit l.4 t.23 p.342 c.1 d.9 n. 2.in all.

Compensatio eius quod defunctus debuit, cum eo quod heredi proprio nomine debetur obiici potest, licet heres inuentarium fecerit l.4 t.23 p. 342 c.1 d.9 n.1.& 2.

An & quando *Compensatio* ex causa onerosa cessionario opponi possit l.4 t. 23 p.340 c.1 d.3 n.3 in all.

Compensari debitum controuersum cum liquido non potest: controuersum tamen ex iudicis autoritate potest prouisionaliter exigi cautione præstita l.4 t.23 p.340 d.10 n.1 & 3.

Compensari non potest quod sub onere præstandæ satisdationis ante eam præstitam debetur l.4 t.23 p.342 c.2 d. 6 n.1.2 & 3.

Compensari non potest quod alternatiuè debetur quousque facta sit electio l.4 t.23 p.341 c.1 d.6 n.4 in all.

Compensari potest quod alij debetur, si debitum illud à creditore cessum sit l.4 t.23 p.341 c.2 d.8 n.10.

Compēsare tutor potest quod sibi proprio nomine debetur si pupilli nomine conueniatur l.4 t.23 p. 341 c. 2 d.8 n.6.

Compensari possunt fructus cum vsuris l.4 t.23 p.343 c.2 d.14 n 3 in all.

Compensandi ius procuratori dato non datur, nisi eo casu quo post litis contestationem vice mutua conueniatur l.4 t.23 p.341 c.2 d.8 n.3 in all.

Compensatio post rem iudicatam in ipsius iudicati executione opponi potest l.4 t.23 p.343 c.2 d.14 n.9 in all.

Compensationis & reconuentionis differentia l.4 t.23 p.343 d.15 n.1.2 3.& 4.

Compensari quod tutor debet cum eo quod pupillo debetur non potest, nec contra l.3 t.23 p.341 c. 2 d. 8 n. 1. & 2.

Compensare tutor pro pupillo conuentus potest quod sibi proprio nomine debetur l.4 t.23 p.341 c.2 d.8 n. 1.& 2.

Compensatio fieri potest etiam speciei ad speciem l.4 t.23 p.340 c.1 d. 2 n. 4 in all.

Compensari non potest quod solui nō potest l.4 t.23 p.343 c.1 d.11 n.1.

Compensari expensæ taxatæ possunt etiamsi appellatum sit ab executione, dum ne ab condemnatione vel taxatione l.4 t.23 p.343 c.1 d.11 n.1.

Compromissum.

Compromissum sine pœna stipulatione tamen interueniente factum in iuris arbitros olim valebat, hodie non valet l.2 t.38 p.130 c.2 d.5 n.1 & 2.

Compromitti in Senatores & in alios iudices ordinarios nō potest tāquam in iuris arbitros, sed in arbitratores p.130 c.2 d.2 n.1. 2 & 3.

Compromissum facturi de lite principali post desertam appellationē tollit potestatem desertionis p.131 c.2 d. 9 n.1 & 2.

Condemnatio.

Condemnatio certa esse debet l. 4 t. 14 p.293 c.1 d.65 n.9 in all.

Condemnatio personalis expensarum in pœnam litis temerariæ infligitur l.3 t.12 p.173 c.1 d.15 n.1 in all.

Condēnatio potiùs sequenda est in qua omnes consentiunt, quàm in qua maior pars l.1 t.7 p.40 c.2 d.3 n.10.

Condemnatur semper qui attentauit in id omne quod aduersarij interest l.2 t.33.p.123 c.1 d.1 n.10 in all.

Condemnatus post appellationē decisam si priori iudicato satisfaciat intra præfinitum tempus nullus condemnationi expectatum prioris instantię locus erit l.1 t.10. p.167 c.2 d.3 n.3.
Condemnari res non potest sed persona ad aliquid dandum vel faciēdum l.3 t.12 p.173 c.1 d.15 n.8 in all.
Condemnatio quanti plurimi facienda est quanti plurimi res fuit vnoquoq; anno & admittit vsuras ex die moræ l.4 t.24 p.346 c.1 d.3 n.1.2.3 & 4.
Condemnatio ex oblatione iudiciali statim sequi potest l.4 t.43 p.447 c.2 d.40 n.1 in all.
Condemnari ibi quis potest vbi conueniri actione arbitraria l.3 t.15 p.183 c.1 d.1 n.5.
Condemnatus in iudicio vindicationis potest etiā in iudicati executione habere ius retentionis pro impensis à se in eam rem factis nisi sit motosus l.3 t.22 p.210 c.1 & 2 d.15 n.1.2 & 6.
Condemnari quasi absens potest is cuius mandatum nullum exhibetur l.2 t.8 p.86 c.2 d.11.n.5.
Cōdemnatus ex iureiurādo decisorio nullas debet expensas l.4 t.1 p.232.c.1 d.1 n.1.2.3.4.5.6 & 7.
Condemnari defuncti memoria inaudi tis iis quorū interest non potest, præsertim heredibus ad quos pertinet vt pro defuncto respondeant l.4 t.15 p. 300 c.1 d.25 n.5 & 6.
Cōdēnatio in iudiciis bonę fidei fit nō tantùm iure obligationis, sed etiā ex natura & qualitate actionis, officióq; iudicis l.4 t.2 p.245.c.2 d.6 n.12.
Cōdēnatio in iudiciis arbitrariis nunc plenior nunc exilior fit prout arbitrij æquitas ex facti circunstantiis suggerit religioni iudicantis l.4 t.2 p.245 c.2 d.6 n.25.
Condemnatio semper durat quousque iudicato satisfactum sit l.4 t.2 p.251 c.1 d.8 n.2.
Condemnatio expensarū ad litis principalis causam pertinet l.2 t.8 p.87 c.2 d.14 n.1 in all.

Condicio & Condictio.

Condicio suspendit actum condicionalem l.1 t.2.p.16 c.1 d.57 n.5 in all.
Condictio ad naturales tantùm accessiones competit l.4 t.28 p.370 c.2 d.1 n.2 in all.
Condictiones omnes sunt stricti iuris l.4 t.5 p.255 c.2 d.2 n.7.
Conditio quęcunque tādē illa sit prius debet impleri, quàm vt ob eā implętam ius villū acquiratur l.4 t.43.p.444 c.2 d.30 n.3.
Cōdictio competit aduersus eū qui nō debitorem quasi debitorē delegauit l.4 t.7 p.257 c.1 d.1 n.15 in all.
Condicio tei probatur per vnicam recognitionem, etiam sine aliis adminiculis: conditio personę non itē l.4 t.14 p.279 c.2 280 c.1 d.10 n.1 & 3.
Cōdiuisorū vnūsquisq; partē suā habet vel in minima partē glebę cōmunis & hereditarię l.4 t.11 p.273 c.1 d.1 n.4. in all.
Cōdictio quę tacitè ineſt retrotrahi nō potest in damnum tertij qui medio tempore sibi prospexit l.1 t.2 p.5 c.2 d.19 n.5.6.7 & 8.
Condictio certi ex mutuo est stricti iuris, vsurarūq; accessionē nō admittit l.4 t.26 p.361 c.2 d.12 n.5 in all.
Condiciones mixtæ vel casuales non item potestatiuę retrotrahuntur, etiā in præiudiciū eius cui medio tēpore ius quæsitū est l.1 t.2 p.5 c.2 d.19 n.6.

in all.
Condictio ex beneficio d.C. de rescind. vend. nō datur ad rē præcisè, relinquit enim saluā emptori electionem iusti precij supplēdi l.2 t.12 p.96 c.2 d.3 n.7 in all.
Condicio quæ semel impleta fuit per resignationis admissionē à sūmo Pōtifice factā nō potest amplius deficere l.1 t.2 p.16 c.1 d.57 n.12 in all.
Condictiones omnes non nisi triginta annorum præscriptione summouentur l.3 t.27 p.227 c.2 d.7 n.5.
Condicionis implendæ ius in emptorē hereditatis trāsit, vt & cętera omnia l.4 t.29 p.378 c.2 d.19 n.1 & 2.
Cōdictio quibus casibus locū habet nō habet locum liberatio, & è contra. l.4 t.21 p.345 c.1 d.17 n.10 in all.
Condicionem suam meliorem facere quisque potest, etiam cum alterius detrimēto dummodò citra iniuriam l.3 t.24 p.216 c.1 d.5 n.5.
Condicio quam diu pendet, quod sub condicione factum est, nihil est l.3 t.19 p.195 c.1 d.13 n.33 in all.
Cōdictionis iure pēdēte pēdet ius liberationis l.3 t.11 p.169 c.1 d.3 n.13 in all.

Conductor.

Cōductores solēt esse laici, ac proinde ad iudicis laici iurisdictionē & auctoritatem pertinēt l.1 t.3 p.35 c.2 tl.54 n.3 in all.
Conductor contra locatorē rescriptū moratoriū impetrare nō potest nec si facta sit nouatio, dū ne sit mutata causa debiti eo.l.t.12 p.56 c.1 d.17 n.1 & 2.
Cōductio vera ęstimationem pēsionis ex fructuū comparatione inire solet l.4 t.36 p.401 c.2 d.4 n.5 in all.
Conductori non tenetur locator præstare vt fruatur ipsa re cōducta quęsi alij iam locata fuerat, licēt sciens & prudens tacente locatore ad conductionem accesserit l.4 t.42 p.417 c.2 d.8 n.1 & 2.
Casus varij in quibus *Conductor* potest locatori referre quęstionē dominij l.4 t.42 p.418 c.1 d.10 n.1 2 3.4 & 5.
Casus in quo nō potest *Conductor* referre quęstionē dominij nec ob ius quæsitū ex postfacto, nec si locator super eo nouo iure litem fuerit contestatus l.4 t.42 p.418 c.2 d.12 à n.1 ad 16.
Conductor iis casibus quibus per locatorem expelli potest, non nisi ex auctoritate magistratus expelli debet l.4 t.4 p.418 c.2 d.11 n.1.2 & 3.
Conductor non est condemnandus pēdente lite si certam alleget solutionem, quousque actor ipse eam negarit l.4 t.42 p.420 c.2 d.17 n.1.2 & 3.
Conductorum differentiæ: & quando fructus pertant locatori l.4 t.42 p.421 c.2 d.22 à n.1 ad 27.
Qui conduxit ab hoste post occupatā prouinciā, eiq; soluit, non potest ex ea causa per priorem locatorem pro hostilitatis tempore restituta per pacē prouincia conueniri l.4 t.42 p.425 c.1 d.33 n.1 & 2.
Cōductor si nō sit soluēdo, & tamē aliquid sit propter quod nō possit locator cogere cōductorē ad solutionem quid faciendum? l.4 t.42 p.427 c.1 d.40 n.1.2.3.4.5 & 6.
Conductor tēporalis nō potest expelli ne quidē post tēpus, quādiu soluit pēsionē vt alius cōductor inducatur, si ita locator cū cōductore cōuenerit l.4 t.42 p.429 c.2 d.49 n.1.2 & 3.
Conductor expelli potest qui diu cessauit in solutione pensionis, etiamsi fideiussorem idoneum dederit l.4 t.42 p.428 c.1 d.42 n.4 5 & 6.
Cōductor quāuis soluēs, si domus ruinam minetur, & reficienda sit ante finitum locationis tempus expelli potest l.4 t.42 p 430 c.1 d.51 n 4.
Conductor qui ante elapsa cōductionis tempora non est conquestus non auditur si postea quid allegare velit, quominus lite pendente prouisio aliter sit condemandus l.4 t.42 p 431 c.1.d.56 n.1 & 2.
Conductores fructuarij, & alij similes si non personali, sed actione in rem conueniantur, dominij quęstionem referre possunt l.3 t.22 p.206 c.1 d.3 n.6 & 7.
Conductor qui re conducta frui prohibetur non remissionem agere debet, sed ad id quod interest: interim tamē non est inquietandus, dummodò à tota conductione abstineat, l.4 t.42 p 340 c.2 d.54 n.1.2.3 & 4.
Conductorem & re conducta & merce de simul eodem tempore frui iniquum est l.4 t.2 p.251 c.1 d.18 n.5.
Cōductor remissionis faciēdę prętextu nō potest totā mercēdē retinere quin hoc ipso se ad vsuras obliget eius quātitatis quā debitā esse apparebit. l.4.t.24.p.355.c.2.d.34.n.1.2. & 3.
Aduersus Cōductorē iudicati executio permittēda non est, quādiu non apparet per cōductores tergiuersationem & inopiā fieri quominus ab eo res seruari possit. l.2.t.3.p.35.c.1. & 2.d.54.n3.& 4

Confessio.

Cōfessio quæ non potest mutare condicionē facile inducit probationē mutatę condicionis l.4.t.14.p 280.c 1.d.10.n.4.in all.
Confessio quæ ad aliā antiquiorē refertur nō potest dici facta sine causa l.4.t.14.p.28.c.1.d 10.n.5.in all.
Confessio limitata nō nisi limitatum effectum producere potest. l.1.t.2.p. 6.c.2 d.24.n.6 in all.
Confessiones rei accusatori edi possūt cū nihil agendū supereſt nisi vt lētia feratur p 62.l.2t.1.c.1.d.13.n.2.
Cōfessio partis neque nocet neque prodest in his quę pēdēt à volūtate cōtrahentis l.1.t.2.p.21.c.2 d.83.n.15. & l. 4 t 14.p 284.c 1.d.29 n.5.
Confessio nuda in actibus suspectis sē per est suspecta, & nunquam probat l.4.t.29.p.375.c.1.d.5.n.4.in all.
Cōfessio extra iudicialis plenè probata intelligitur, quę per singulares testes dūmodo nō pauciores quàm quinque, probata est. l.4.t.2.p.244.c. 2.d.4.n.6.
Cōfessio sola aduersarij ius enim beneficio aut ad beneficiū tribuere nō potest ei qui aliud nullum habet. p. 35.d.14.n.1.
Cōfessio vnius nō potest aduersus aliū fidem facere. l.4.t.43. p.457.c.1.d.8. n.10.in all.
Confessio numerationis etiam plenè probata non probat debitū nisi semiplenè si parte absente facta sit. l. 4.t.2.p.244.c.2.d 4 n.1
Cōfessio generalis subsequēs nō extēditur ad ea quę prius fuerāt specialiter prohibita. l.3.t.24. p.276.c.1.d.7. n.1.
Cōfessio notarii falsum esse instrumētū confitentibus conrahētibus, nisi aliæ sint probationes, non nocet. l.4 t.16.p.312.c.2.d.11.n.1.& 9.

Confessi

Confessio in causa ciuili facta rescindi non potest l.4 t.14 p.292 c.2 d.65 n.3.
Confessio probato errore per allegantem nunquam nocet l.4 t.14 p.287 c.2.d.45 n.5 in all.
Confessiones falsæ ita demum & prosunt & nocent si à confitentis voluntate pendeant l.4 t.14 p.287 c.2 d.45. n.4 in all.
Ex confessione sola & pœnitentia nemo nocens esse desinit l.4 t.14 p.291. c.1 p.54 n.31 in all.
Confessio in depositio probat verã numerationem, saltem in præiudicium confitentis l.2 t.14 p.101 c.1 d.3 n.1 in all.
Confessio non est modus soluendæ obligationis, sed tantùm solutionis probandæ l.4 t.14 p.292 c.1 d.62 n.2. in all.
Confessio erronea, errore probato, nocere non potest l.4 t.10 p.271 c.1 d.8. n.13.
Confessio præsertim tacita non potest maior esse accusatione, cùm ex accusatione sit metienda l.2 t.36 p.129 c.1. d.2 n.18 in all.
Confessio defuncti nocet heredi puro, non ei qui beneficium legis imploranit si de re ipsius agatur non de re hereditaria l.14 t.14 p.281 c.2 d.17 n.1. & 2.
Confessio sola aduersarij non probat titulum, sed si de iure beneficij agatur potest sufficere nisi probetur erronea l.4 t.14 p.287 c.1 & 2 d.45 n.1.2.3 4.& 5.
Confiteri crimen intelligitur qui de crimine pacisci tur aliquo dato vel promisso p.135 d.1 n.3 in all.
Confessio extrajudicialis probat ad liberandum non ad obligandum l.4 t.15 p.301 c.2 d.31 n.1.
Confessio nuda procuratoris ad exigẽdum constituti de soluta pecunia nõ nocet domino, nisi aliunde constet de solutione l.2 t. 6 p. 87 c.1 d.13 n.1 & 2.
Confessus habetur pro iudicato: & in confessũ nullæ iudicis sũt partes nisi ad condemnandum l.4 t.14 p.289 c.2 d.53.n.3.in all.

Confidentia.

Confidentia ex iis quæ resignans facit in beneficio resignatario ignorante non probatur l.4 t.14 p.280 c.2 d.13 n. 1.2.& 3.
Confidentia est species simoniæ l. 4 t. 14 p.280 c.2 d.12 n.3 in all.
Confidentia difficilis est probationis, ideóque per coniecturas probari potest l.4 t.14 p.280 c.2 d.12 n.1.

Confines.

Confinium diuersitas magnam diuersitatis præsumptionem inducit quæ variis modis probari potest p.293 c.2. d.69 n.3 & 4.
Confinium expressio facta post fundi modum expressum, facta intelligitur ad locum fundi demonstrandum l. 4. t.28 p.371 c.2 d.3 n.9 in all.

Coniunctio.

Cùm duo Coniunctim requiruntur vtrumque implendum est l. 1 t.2 p.16. c.2 d.59 n.2 in al.

Consuetudo.

Consuetudo iuri derogans, licèt probata, an sit seruanda p.11 c.2 d.45 n.2.
Consuetudo regionis fere semper & in omnibus attendenda est, præsertim vt valeat contractus qui alioqui non valeret l.2 t.26 p.116 c.2 d.3 n.5 in all.& l.4 t.10 p.270 c.1 d.7 n.4 in all.
Consuetudines omnes sunt locales l. 2. t.4 p.38 c.1 d.3 n.11.
Quæ consuetudo vetus comprobauit sunt tolerabilia cod l.t.2 p 6. d. 24 n. 2 in all: quin imo vim legis habent p. 32 c.2 d.34 n. 8 in all. & l.4 t. 43 p. 443 c.2 d.29 n.3 in all.
Consuetudines omnes cùm sint stricti iuris in indiuiduo probandæ sunt, maximè si à iure communi abhorreãt l.2 t.2 p.12 c.2 d.45 n.19 in all.
Consuetudo ex consensu totius populi æstimatur, & ex scientia & patientia eorum qui possent expressim consentire vel contradicere cod. l.t.4 p.37 c. 1 d.1 n.14 in al.
Consuetudo loci seruanda est, præsertim quod ad vsuras, cùm conuentio nulla est l.4 t.24 p.345 c.2 d.2 n.2 in al.

Consilium.

Consilium fraudulentum consultori suo damnosum non vtile esse debet l.4 t.15 p.298 c.2 d.19 n 2 in all.
Consilij pœnam nemo patitur l.4 t.7 p. 262 c.1 d.16 n.2.
Consilium obligatorium non est cùm sit cuique liberum explorare apud se, An id sequi expediat l.4 t.7 p.262 c. 1. d.16 n.3 in all.
Consilium secretius Principis pro iudicatis suis exequendis alieni territorij magistratus rogare non cogitur l.4 t. 12 p.179 c.1 d.34 n.2 & 3.
Consiliarius vniuersitatis ob ea quæ per Syndicum gesta sunt conueniri non potest l.4 t.7 p.262 c.1 d.16 n.1.

Constitutio.

Constitutioni Iustinianeæ in l. testium 17 C. de testib. locus non est nisi cùm in scriptis contractum est l. 4 t. 15 p. 299 c 2 d.23 n.1.
Constitutio Pontificia de publicandis resignationibus non tam fauore resignantis quàm odio resignatarij inducta eius solius personam demonstrat, cui resignatio prior facta fuit l. 1 t.2 p.17 c.1 d.61 n.1.
Constitutio procuratoris sine curatoris autoritate facta per minorem habentem curatorem licèt iusiurandum interuenerit non valet l.2 t.12 p.98 c.2. d.11 n.1.
Constitutor habet exceptionem ordinis quam habet fideiussor, nisi vel ei renunciauerit, vel animo renouandi interceserit l.4 t 13 p.275 c.1.d.1 n.1.2. 3 4.5.6.& 7.

Contractus.

Contractus resolutio, quæ voluntaria est, non potest perimere ius quod medio tempore alteri quæsitum fuit: secus si sit necessaria l. 4 t.10 p. 271 c. 2 d.9 n.7 in al.
Contractus ab initio sunt voluntatis ex postfacto necessitatis l.4 t.29 p. 375 c. 1 d.4 n.8 in all.
Contractus & distractus eadem ratio est l.3 t.7 p.160 c.2 d.3 n.1 in all.
Ex Contractibus innominatis qui similes sunt venditioni & emptioni agi solet in id quod interest l.4 t.28 p.371 c.1 d.2 n.4 in all.
Ex Contractu innominato qui similis sit venditioni & emptioni aliquando fit condemnatio ad solutionem precij, sed constituendi arbitrio boni viri l.4 t.28 p.371 c.1 d.2 à n.1 ad 11.
Contractus geminatio non excludit beneficium l 2 C. de rescin. vend. si in secundo quoque contractu enormis læsio interuenerit l.4 t.30 p.385 c.2.d. 23.n.13.
Contractus omnes æstimandi sunt ex modo incundi l.4 t.38 p.371 c.2 d.3 n. 7.in all.
In Contractibus nominatis ex quo tẽpore semel perfecti sunt non est locus pœnitentiæ l.4 t.26 p.360 c.1 d.6. n.7 in all.
Cõtractus innominatus est quisquis nomen non habet dummodo habeat συνάλλαγμα l.4 t. 18 p.371 c.1 d.2 n. 6 in all.
Qui contractum nullum dicit ex causa enormissimæ læsionis non censetur implorare beneficium nouæ constitutionis: adeóque etiamsi probauerit enormem læsionem, debet succumbere l.4 t. 30 p.387 c.1 d.30 n.1 & 2.
Contractus essentia est indiuidua, & essentiæ omnes rerum sunt indiuiduæ l.4 t.33 p.391 c.2 d.8 n.11 in all.
Contractus quando sit pignoratitius l. 4 t.30 p.380 c 2 d.5 n.6 in all.
Contractus vnus, idémque potest partim emptionis, partim permutationis iure censeri l.4 t.41 p.411.c.1 d.1 n. 1.2.3 & 4.
Contraxisse vnusquisque intelligitur in eo loco, in quo, vt solueret, se obligauit l.3 t.15 p.184 c.2 d.4 n.1.
Contractus intelligendus est non cùm interuenit stipulatio, sed cùm esse, vires que aliquas habere cæpit l.3.t.19. p.194, c.2.d.23, n.33
Ex contracta vltro citróque obligatorio agere nemo potest, nisi prior ex parte sua impleuerit l.4, t.42, p.431, c.2 d.57, n.2, in all.
Contractus, ex duorum consensu constat l.4, t. 16, p.317, c.1.d.22, num.9, & 10.
Contractus omnes etiam qui sunt iuris gentium, à legibus vires accipiunt. l. 3, t.22, p.205, c.2, d.1, n.2, in all.
Contractus ex notarij stipulatione heres accipere debet l.3.t.17, p.225, c.2. d.2, n.3.
Contractus in scriptis celebratus dici non potest, quando non inde cœpit conuentio l.4, t.16, p.314, c.1.d.14, n.5
Contractus initus contra leges iuramẽto confirmari non potest l. 4, t.21, p. 329, c.1.d.9, n.6, in all.
Contractum pendente iudicio restitutionis tenere necesse est l.4, t.21, p.330. c.1.d.13, n.9
Contractus ex quo perfectus & absolutus est, non amplius voluntatis, sed necessitatis est l.4, t.16, p.314, c.1.d.14, n. 7, in all.
Contractus emphyteuticus quaslibet condiciones recipit, præterquàm si sint contra leges aut contra bonos mores l.4, t.43, p.454, c.2.d.61, n.1, in al.
Contractus & conuentionis cuiusque initium spectandum ad dignoscendã eius qualitatẽ & naturam l.4, t. 16. p. 314, c.1.d.14.n.5.in all.
Contractus cuiusque substantia in paucis consistit l.4, t.16, p.315, c.1.d.16, n.10. in all.
Contractus simulatus nullus est citra restitutionem, probatúrque simulatio per coniecturas l.4, t.17, p.318, c.2.d. 1, n.1, 2.3.4 5.6.& 7
Contractus simulatus valet secundum id quod actum est, si eo modo valere possit l.4, t.17, p.319, c.1.d.3, num. 2, & 3.
Contractum in scriptis dicitur cum id actum est vt non aliter contractus valeat quàm si in scriptũ mũdúmq; redigatur l.4, t.15, p.299, c.2.d.23. num. 3.

De contractus simulatione querela siue agendo siue excipiendo perpetua est vt non nisi trigesimo anno etiam ad agẽdum finiatur l.4 t.22 p.336 c.1.d.2. n.1.

Contractus anterior interpretationem recipere non potest ex consuetudine post contractum inducta l.4 t.7 p.263 c.1 d.31 n.2.

Contractus mutilis confirmatur ex subsecuta obseruatione l.4 t.7 p.259 c. 2. d.7 n.1.

Verba Contractus semper ad tempus Contractus referenda sunt nisi aliud sonent l. 4 t. 18 p.362 c. 2 d.5 n.7 in all.

Controuersia.

Controuersia quælibet facit rem dubiã & obscurã propter incertũ euentũ iudiciorũ l.3 t.19 p.191 c.1 d.12 num. 8 in all.

Contestatio.

Contestatio malam semper fidem solet inducere l.4 t.2 p.351 c.1 d.18 n.2 in al.

Contradictio.

Contradictio quæ causam nullam habet non est attendenda l.2 t.38 p.132 c.2 d.7 n.3 in all.

Contradicenti æquiparatur is qui iurat sibi non liquere, nec vult sententiam dicere p.131 c.1 d.3 n.6 in all.

Contradictio pro consensu tacito habetur si cùm appellari oportuit non fuerit appellatum p. 131 c.2 d. 6 num. 10.

Contumax.

Contumax non statim condemnandus est quod legitimè in ius vocatus non venerit sed danda est ei dilatio intra quam veniat dicturus cur non debeat condemnari l.3 t.10 p.166 c.1 d.1 nn.2. 3 & 4.

Contumax est qui personaliter citatus non venit p.85 d.10 n.1 in all.

Contumax in expensas contumaciæ cõdemnandus est,licèt quod ad litis decisionem attinet, potiore interdum vtatur iure cod.lib.t.1 p.145 c.1 d.18,n. 4.

Contumax essẽ non potest qui iustam habet ignorantiam l.3 t.15 p.184 c.1. d. 4 n.5 in all.

Contumacia præscriptionem fori excludit l.3 t.12 p.170 c.2 d.3 n.1.

Consensus qui ex contumacia inducitur non nisi fictus est, tacitámque inducit prorogationem l.3 t.12 p.171 c. 2 d.8 n.8 in all.

Contumacia facit vt contumax pro cõfesso habeatur l.3 t.12 p.181 c.1 d.44 n. 1 in all.

Contumacia non solùm pro præsentia est sed etiam pro contestatione l.3 t.12 p.170 c. 2 d.3 n. 3 in all. & l.3 t. 28 p. 231 c.2 d.2 n.4. in all.

Contumax non videtur qui ad maius auditorium vocatus litem in minori inchoatam deserit cod.l.t.1 p.142 c. 2 d.3 n. 1.in all.

Contumax non est qui non fuit obsequutus cùm obedire non deberet l.3. t.12 p.177 c.2 d.29 n.1 in all.

Contumacia nulla est eius quem iudex nondum arctauit vt iuraret l.4 t. 1 p. 241 c 1 d.33 n.4 in all.

Contumacia nulla videri potest eius quum liti à falso procuratore institutæ adesse nolint l.4 t.20 p.325 d.2 n.2 in all.

Contumax,si appellet, non nisi refusis expensis audiendus est: refusio enim expensarum purgat contumaciam l.3, t.1 p.143 c.2 d.8 n.6 in all.

Contumacia eius qui noluit in iudicio venire vt chirographum vel agnoscat vel deneget adimit ei fori præscriptionem quam expressa cognitio nõ ademisset l.3 t.12 p.181 c.1 d.44.n.1.2 & 4.

Contumax aut saltem absens esse intelligitur qui nec per se comparet nec per legitimum procuratorem rtiè & vt oportuit constitutum l.2 t.8 p.88 c. 2 d.16 n.6 in all.

Contumacia eius impunita est qui aduersarium æquè cõtumacẽ ac negligentem habuit l.3 t.1 p.148 c.2 d.30.n. 1.

Contumaciales sumptus nunquam condonantur ne tum quidem cùm absens vicit & causam bonã habuit cod. l.t. 2 p.252.c.2.d.7 n.3 in all.

Cõtumax est qui ad certã diẽ petorãdæ litis dictam adesse noluit cod.l. t. 1 p. 148 c.2 d.31 n.1.

Contumax nemo fit ex primo edicto l. 2 t.8 p.85 c.2 d.6 n.1 in all.

Cõtumacia nocere non debet,nisi in eo ipso actu in quo interuenit l.3 t. 1 p. 146 c.2 d.23 n.11 in all.

A contumaciæ pœna causa iniusta non excusat cod. l.t.10 p.167 d. 17 num. 11 in all.

Contumax videri non potest qui in ius non venit si necdum aduersarius in ius vocatus sit p.146 c.2 d.6 n.1.

Contumax appellare potest intra tempus legitimum à die notitiæ computandum refusis tamen prius contumaciæ expensis l.4 t.29 p.377 c.1 d. 12 n.2 in all.

Conuentio.

Conuentio in contractu venditionis apposita, vt secuta euictione venditor nõ nisi ad precij restitutionem teneatur tum demum valet cùm emptori rem habere non licet l.4 t.33 p.392. c.2 d.12 n. 2.

Conuentio vt pecunia credita in vna numorum specie reddatur in alia valet nec aduersus eam conuentionem datur restitutio l. 4 t. 11 p. 244 c. 1 d.1 n.1.2.& 3.

Conuentiones per quas datur hereditas fauore matrimonij valent ex consuetudine etiamsi nõ sint iuratæ,multò magis si iuratæ l. 3 t.25 p.220 c.1 d. 4 n.2 in all.

Conuentio facta cum defuncto nõ semper contra heredem effectum habet l. 4 t.19 p.324 c.1 d.2 n.4 in all.

Conuentiones omnes recipiunt interpretationem ex iure communi l. 4 t. 42 p. 425 c.2 d.35 n.1 in all.

Conueniri heres illius qui conductoris socius fuit neque à locatore, neque à conductore potest nisi perstiterit in societate l.4 t.41p.426 c.1 d.36 n.1.2.3. 4.

Conueniri non potest ante excussum debitorem qui cessum nomen promisit præstare idoneum l.4 t.36.p.403 c. 2 d.11.n.1.2.3.4.5.& 6.

Citra conuentionem periculum nominis ad venditorem an pertineat l. 4 t. 36 p.403 c 2 d.11 n.2 in all.

Conueniri non potest is cuius liberatio est in pendenti l.4 t.10 p.227 c.1 d. 10.n.1.2 3 4.5.6 & 7.

Conuentionis maior est potestas quàm legis in eo vt per cessationem in solutione canonis annui res committatur nec mora purgari possit l. 4 t. 43 p.442 c.2 d.27 n.1.2 & 3.

Conuentiones posteriores licèt non scriptæ in contractibus in quibus scriptura non requiritur, prioribus etiam scriptis derogant l.4 t.28 p.372 c.1 d.5 n.4 & 5.

Conuentio ad certum tempus limitata vltra tempus porrigi non potest l. 4. t.24 p.353 c.2 d. 25 n.8 in all.

Conuentiones non sunt ad incogitata porrigẽdę l.2 t. 4 p 82 c.1 d.15 n.3 in al.

Conuentio per quam contrahitur antichresis iusta est,dum no facta sit in fraudem vsurarum l. 3 t.7 p. 165 c.1 d. 15 n.8 in all.

Correctorium ius.

Correctorium ius nouum non facilè vltra limites suos extendi debet l. 4 t. 2 p.251 c.1.d.18 n.19 in all.

Creditor.

Creditor qui ante sententiam nullum pignus habuit perinde potest iudicati executionem incipere à debitore debitoris sui, etiam cùm alia bona sunt,atque si pignori iam antea idipsum nomen habuisset l. 4 t. 10 p. 268 c.1 d.2 n.17.

Creditores debent contribuere in funus si debitori non aliunde suppetant facultates l. 1 tit.2 p. 9 d.38 n. 7.

Creditor hypothecarius chirographario iuris ratione præfertur in pignore lib.3 tit.12 pag.197 c.2 defin.35 num. 12 in all.

Creditorũ de damno vitando certantium potior ratio est, quàm eorum qui lucrũ captãt l.1 t.2 p.9 c.1 d.3 n.5.

Creditorem in mora petendi fuisse, cùm de frumento ex censu debito agitur, sufficit vt non nisi præsens æstimatio debeatur, si minor sit quàm anteà fuerit l. 4 t. 2 p.251 c.1 defin 18 n.18.

Creditore per hypothecariam agente cui nihil deberi contendebat donatarius si cum eo litis & vexationis redimendæ gratia postmodum transegerit,certámque pecuniæ quantitatẽ ex ea causa soluerit,non habet repetitionem l.2 t.19 p.106 c.1 d.1 n.15 & 16.

Creditoris interest plures habere obligationes & obligatos cod.l.t 39 p.136 c.2 d.11 n.10 in all.

Creditori semper incũbit onus probandi cod.l.t.24 p.118 c.2 d.1 n.2.

Creditor qui minus idoneũ pignus accepit nõ amittit exactionẽ eius debitę quãtitatis in quã pignus non sufficit l.4 t.9 p.266 c 2 d.7 n.8 in all.

Creditor debitoris sui nomen pignoris loco etiã in executione iudicati(si modò debitor debitoris fateatur se debere)capere potest l.4 t.10 p.268.c.1 d. 2. n.1 & 2.

Creditor chirographarius ex sola chirographi recognitione aut denegatione fit hypothecarius l.4 t.7 p.261 c.1. d.13 n.12.

Creditor agens in debitorẽ debitoris si pignoratitius non sit pignus capere non potest si alia bona sint mobilia aut immobilia,aut se mouentia l.4 t. 10 p.268 c.1 d.2 n.11.

Creditor licèt dominũ nõ sit,si tamẽ iure creditoris vẽdat,trasfert dominiũ quod non habet l.3 t.7 p.164 c.2.d.14 n.7.in al.

Creditor qui fundũ pignori accepit in antichresim si eũ male vrẽdo deteriorẽ fecerit,ita vt de dolo vel culpa teneatur creditoris creditori nocet l.4. t.10 p.262 c.2 d.4 n.1.

Creditor damnum quod in pignore datum est in rationem debiti deducere cogitur l.4 t.10 p.337 d.4 n.4.

Creditor beneficio iuuati, non decipi debet

debet l.1 t.2 p. 22. c. 2. d.86 n.11 in all.
Creditor cõtra heredẽ debitoris ab actione & libello incipere debet nõ ab executione eod.l.t.12 p.52 c.2 d.12 n.4
Creditor impugnans vitiosas subhastationes si modò pro debito factæ sint non auditur quin offerat & obsignet debitum recusante creditore accipere l.3 t.11 p.168 c.2 d.3 n.3 in all.
Creditori an liceat post decem dies à tempore interiectæ appellationis resilire ab executione l.3 t.11 p. 168 c.1 d. 3 n.9.
Creditor nec agere potest nec interpellare nisi facta electione l.4 t.24 p.349. c.1 d.13 n.14.
In creditoris præiudicium nihil fieri potest iure quæsito l.4 t. 19 p.268 c.2. d.3 n.8.
Creditor solus is habet hypothecam qui conuenit de pignore l. 4 t. 43 p. 453 c.2 d.59 n.8 in all.
Creditoris electioni liberum est An debitorẽ in domicilij loco conuenire velit, An in eo qui solutioni destinatus fuit l. 3 t.15 p.184 c.2 d.4 n.6.
Creditor cui & alio loco & in alia moneta soluitur, omnimodò & vndique indemnis prestandus est l.3 t.15.p. 183. c.2 d.2 n.1.
Creditorum qui oneratam causam habent potior in multis esse ei usu solet quàm eorum qui lucratiuam l. 3 t. 20. p.201 c.1 d.6 n.5 in all.
Creditores salua pignoris sui causa consentire in debitoris commodum possunt & debent l.3 t. 20 p. 200 c.2 d.6. n 6 in all.
Creditores filij in ea bona quæ filio relicta sunt actionem nullam habent quin prius ex filij persona soluerint quicquid filius ad consequendum legatum soluere cogeretur l. 3 t. 19 p. 196 c 2. d.29 n.7.
Creditoribus ex bonorum fructibus si fieri potest, potius quàm ex ipsis bonis satisfaciendum est l.3 t. 25 p.221 c. 2 d.6 n.12 in all.
Creditor debet vsuras superflui, siue superfluam pecuniam fœnerauerit, siue ea vsus sit, l. 4 t.18 p.321 c.1 d.1 nu. 3 in all.
Creditor conuentionem vel prefidialẽ iussionem debiti causa res debitoris possidentis aufferre pro suo arbitrio non potest l. 4 t.18 p.323 c.1 d.6 n.2 in all.
Creditores qui non reddita sibi pecunia conuentionis legem exercent ingressi possessionem vim quidem facere non videntur, autoritate tamen iudicis possessionem adipisci debent l.4 t.18 p.322 c.1 d.6 n.2 in all.
Creditor contrahens cum persona non suspecta non debet esse curiosus l.4. t.21 p.328 c.2 d.7 n.10 in all.
Creditores proprios qui ex aliena pecunia dimisit pecuniam ipsam adhuc penes se habere intelligitur, siquidem non absumitur quod in patrimonij corpore retinetur l.4.t.21 p. 330 c.1 d. 11 n.8 in all.
Creditor chirographarius nullum pignus habet in bonis condemnati nisi quod in iudicati executione captum & hoc ipso constitutum fit l.4 t.10 p. 267 c.1 d.2 n.4.
Creditoribus paternis actio nulla in res filio donatas competit l. 3 t. 25 p. 222 c.2 d.11 n.33.
Creditoris tum demum odiosa causa est cùm apparet eum scientem quicquid agit dolo malo agere l. 4 .t. 21. p.318 c.1 d.7 n.6 & 7.
Creditor fugientes debitores propria autoritate citra satisdationem capere potest l.2 t.29 p.137 c. 2 d. 13 num. 8 in all.
Creditor mariti non potest mulieri obiicere ex persona mariti compensationem quantitatis sibi à marito debitæ l.4 t.23 p. 344 c.1 d.16 n.1.
Creditoris veteris condicionem deteriorem, nouum sibi creditorem adiiciendo facere cuique licet: id tamen de chirographariis creditoribus accipiendum est l. 4 t. 8 p.273 c.2 d.1 n.4. in all.
Creditores vt satisdationis incommodum & mora effugiant, diplomate de Debitis vti solent l.2 t.39 p.133 c.2 d.1 n.4.
Creditores sunt omnes ij quibus ex quacunque causa debetur, dum ne exceptione vlla possint summoueri l. 4 t. 7 p. 257 c.1 d.1 n.2 in all.
Creditor qui bona fide mulieris personam in contrahendo secutus est, ob ea quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, exceptione summoueri non debet l.4 t.21 p.334 c. 1 d.20 n.7.

Crimen.

Crimen nullum est cuius non aliqua pœna sit quæ aut infamiam irroget, aut saltem apud bonos & graues viros oneret existimationem l.4 t.14 p. 290 c.1 d.54 n.14.&15.
Criminis pœna nihil commune habet cum rei persecutione l. 4 t.12 p. 274. c.2 d.1 n.6.
Crimen priuilegiatum trahit ad suum forum crimen commune l.3 t.12 p.176 c.2 d.26. n.6.

Curator.

Curator pignus constituere non potest sed constitutum duntaxat agnoscere libro 4 tit. 7 p.261 c.1 d. 13 num. 17 & 18.
Curatore adhibito non malè cum minoribus contrahitur l.2 t. 25 p.112 c. 1 d.2 n.2.
Curator datur non personæ sed bonis eod.l.t.2 p.64 c.2 d.3 n.9.
Curatoris datio non probat concludẽter minorem ætatem l. 4 t. 14 p. 291 c 1 d.55 n.1.
Inter Curatorem ad litem & Procuratorem litis causa constitutum nihil aut parum interest l.3 t.1 p.148 c.1 d.29 n 4.
Curator bonis absentis datus Publicianam habet pro bonis quæ ex diuisione inter alios fratres facta absenti obtigerunt si quis ea postea absente ignorante vendiderit l 3 t.22 p.209 c.2. d.1 n.1.
Curator bonis datus actiones omnes tempore perituras exercere absentis nomine potest l.3 t.22 p.209 c.2 & 210 c.1 d.13 n.13 in all.
Curator bonis absentis dari solet agnatus proximior: qui si absens esset mortuus, ei succedere ab intestato posset aut aliquis ex creditoribus quorum interest l.3 t.25 p.220 c.2 d.5 num.4 in all.
Curator adolescenti perenti semper dãdus est præsertim in litem: qui in em etiam inuitò dari potest l.2 t.17 p103 c.2 d.1.n.6 in all.
Curator bonis absentis datus tenetur satisdare sicut alius quilibet habens bonorum administrationem eod. l. t. 39 p.139 c.1 d.18 n.1 2.&3.
Curatori potissimùm incumbit vt videat An expediat minori vendere & in quam rem vertatur precium l.2 t. 16 p.102 c.2 d.4 n.2.
Curatore dato ad præstandam auctoritatem minori donaturo vel vendituro eędem iuris solennitates interuenire debent quas in alienatione rerum minoris interuenire necesse est p.102 c.1 d.2 n.1.
Curator bonis dari solet cuius magis interest bona conseruari, ac proinde qui bona in casum mortis habiturus est, cuiuscumque sexus sit aut ætatis l.4 t.7 p.257 c.2 d.2 n 2 in all.
Curatio bonorum absentis quædam futuræ successionis occupatio est l. 3 t. 25 p.220 c.2 d.5 n.14 in all.

Curia.

Curiæ supremæ sub nomine & autoritate Principis omnia decernunt l. 3 t. 12 p.179 c.1 d.34 n.1.

Damnum.

Damnum aut molestiam pro debito procuratoris in bonis suis pati nemo potest l.4 tit.10 p.269 c.1 d.5 num.2 in all.
Damnum nullum infert qui aufert rem æquè perituram l.4 t.42 p.425 c. 1 d.33 n.6 in all.
Damnum quod sua quis culpa sentit, non videtur sentire l.4 t. 1 p.240 c.1. d.29 n.5 in all.
Damnum contingens fructibus, in odium aut locatoris aut conductoris ei imputatur cuius odio contingit l. 4 t.42 p.422 c.2 d.24 n.1 & 2.
Damnum quod rebus coloni in fundo locato existentibus infertur ad conductorem pertinet, tanquam ad dominum, nisi in odium locatoris contigerit l.42 tit.4 p. 422 c.2 d. 24 n. 4. & 5.
Damnum ad cõductorem pertinet cùm aliquid potest ei imputari l.4 t.24 p. 333 d.22 n.12 in all.

Debitum, Debitor.

Debiti incertitudo impedit exactionẽ l.4 t.24 p.348 c.2 d.10 n.2 in all.
Debitor debitoris qui ignorãs captum esse pignori nomen suum soluit creditori proprio, omnimodo liberatur l.4 t.10 d.7 n.1 & 2.
Debitor ob id solùm quòd debitor est res suas etiam pignoratas vendere non prohibetur l.4 t.10 p.267 c. 2 d.1. n.1 in all.
Debitorem aut creditorem suum inuitus nemo mutare cogitur l. 2 t.8 p.87. c.2 d.13 n.13 in all.
Debitum si dotis constitutionem præcedat potior creditoris hypothecaria causa esse debet libro 4. titulo 8. pagina 263. col. 2. definitione 1. num. 2.
Debitum vniuersitatis per vim & iniuriam soluere coacto regressus dari debet per actionem negotiorum gestorum libro 4 titulo 7 pagina 261 col. 2 definitione 14. numero 2. & 3.
Debiti totius numeratio non semper est in expedito. libro 4. titulo 10. pagina 272. col. 1 definitione 10 num. 1. in all.
Debitori debitoris inficianti nec specialiter nomen pignori datum, nec in genetali bonorum omnium obligatione contineri inhiberi potest ne soluat ei cuius debitor esse dicitur libro 4 titulo 10. pagina 268. c. 1 d. 2 n.7.

Debitoris cuiuslibet bona non sunt tacitè obligata creditori, sed ex certis tantùm causis l.4,t.10,p.268, c.1 d.2 n.4 in all.

Debitor debitoris cuius nomen pignori captum est, nullomodo potest interim vrgeri à suo creditore, nec si cum eiusdem sui creditoris creditore collusserit l. 4,t. 10,p.271,c.2.d.11,n.1.2 & 3.

Debitoris nomen siue specialiter datum pignori siue in generali bonorum omnium obligatione contentum vtilem confert actionem creditoris creditori per quam assequi potest vt probet debitori suo deberi l.4.t.10 p. 268. c.1 d.2 n.5 & 6

Debitorum nomina non sunt ex iis bonis quorum obligatio summo & stricto iure permissa sit l.4 t. 10 p. 168 c.2 d.2 n.12.

Debitor debitoris iuuari non potest exceptione non factæ excussionis, quæ nouo iure tertiis possessoribus competit l.4 t. 10, p. 268, c. 1 d. 2 num. 14. & 15.

Debiti repetitio nulla sit à vero creditore qui suum recepit, nec si alius soluerit quàm qui debuit l.2 t.25,p.114,c.1 d. 4 n.2.

Debitor ob contumaciam condemnatus iussúsque pati venditionem pignorum iudiciali autoritate, captorũ decreti interpositionem remorari potest si Principi supplicationem porrigat l.1 t.9 p.43 c.1,d.7 n.1. 2 & 3.

Qui nihil *Debens* aliquid præstat, plus præstat quàm debet l.2 t.30 p.120 c.2 d. 1,n.7 in all.

Debitum petere non potest qui quod debet facere differt l. 4 t.14 p. 293 c.1,d.65 n.5 in all.

Debitor qui in soluendo moram facit ad litis expensas tenetur l.4 t.14 p.ead. c.1 d.65 n.8 in all.

Ad Debitum taxandum & liquidandum mutuo collitigatorum consensu electus ab alterutro postmodum suspectus fieri non potest l.2 t.3 p. 133 c. 1 d. 10 n.1,

Debitor ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato non potest iudicis imperio præcisè cogi ad solutionem ante sententiam & condemnationem nisi prius oblata per creditorem satisdatione l.2 t.30 p.133 c.2 d.1 n. 1 & 2.

Debiti ius concessum priùs esse oportet quàm bonorum fiat cessio l. 3 t.2 p. 151, c.1,d.1 n.3,in all.

Debitum ante liquidationem incertum est non in substantia sed in quantitate l.3 t.2 c.2 p.151 c.2.d.3 n.2 in all.

Debiti liquidatio vel per æstimationem bonorum de quibus litigatum est, vel per assertionem victoris fieri solet *ibi.* p.151 c.2 d.3 n 4.

Debitum nondum liquidum obsignare nemo potest li. 3 t.7 p.163 c.2,d.11 num. 7.

Debitum in diem purè legatum valet, nec tantùm in cõmodo medij tẽporis sed in tota etiam quantitate eod. l.t.7 p.164,c.2 d.14 n.3 in all.

Debitum quandiu liquidum non est nihil potest imputari debitori certam quantitatem non offerenti l.3 t.9 p.166, c.2 d.1 n.6.

Debiti quantitas licèt certa sit, si tamen in diẽ incertã debeatur, solui ante diẽ nõ potest l.3 t.7 p.163,c.2 d.11,n.7,in al.

Debiti partem soluens agnoscit totum debitum si modò debitum ipsius sit nõ alterius l. 4 t.24 p.350.c.2, d.17. n.2. in all.

Debiti chirographarij partem vltro soluens licèt agnoscat debitum non tamen se obligat ad præstandas vsuras quas non deberet si nihil soluisset l.4 t.24 p.ead.c.2 d.17 n.1.2,& 3.

Debiti partem soluere ad pignus liberandum nihil prodest l.4 t.20 p.248 d. 454 n. 3 in all.

Debitor qui à suis creditoribus conuenire nõ potest ob literas delatorias nõ eò minùs debitores suos conuenire potest l.1 t.9 p.45 c.1, d.19,n.1.

Debitor si certo tempore soluere debuit nec sua die soluit condemnatur ad id omne quod creditoris interest l. 3.t.15 p.183 c.1 d.1 n.10.

Debita fiscalia nullam moram patiuntur lib.1 t.10 p.51.c.2,d.19 n.6 in al.

Debitor solutionis destinatæ loco conueniri potest, si ibi domicilium habeat aut vbi reperrus fuerit l.3 t.15.p.184 c.2 d.4 n.3.

Debitor pignoris distractionem impedire non potest, siue proprio nomine debitor sit, siue alieno l.4 t. 21 p.330,c.1 d.12,n.2 in all.

Debitor pecuniæ nemo vnquam fit ob id solùm quòd rem obligatam possideat, vt personali actione cõueniri possit l.3 t.19,p.197,c.1 d.32 n.5 in all.

Debitor nunquam præcisè cogitur ad factum, sed præstatione eius quod interest liberatur l.2,t.3 p.70,c.2 d. 11, nu.7.

Debiti solutione dilata per literas dilatorias etiam vsurarum exactio differenda est, si modò concessio ad omnẽ causam referatur l. 1 t. 9 p. 43 c. 2 d. 8. n.1.

Debitor qui literas annales impetrauit liberam habet ad soluendum anni vnius dilationem l. 1 t. 9 p. 42 c.1 d. 2, n.1.

Debitor in dolo esse videtur quĩ extorta liberalitate perfidè rebus creditis abutitur l.1,t.12,p.56,c.1,d.16,n.7.

Debitum annuum ex iudicato æstimatur ad exemplum eius quod inter viuos debetur l.4,t.2 p.244,c.2.d.3,n,3.

Debitor cogendus non est vt pignus pro parte luat qui totum debitum offerre cogitur l.4 t.18,p.332,c.1 d.3,n.10.

Debitori permittendum non est vt in causa propria sibi ius dicat l. 4 t. 18, p. 323,c.1,d.6,n.7.

Debiti oblatio in iudicio facta perinde proficit ad inducẽdam pignoratitiam actionem atque si soluta creditori esset pecunia l.4 t.18,p.321,c.2 d.2 n. 1.

Debitoris electio est in alternatiuis l. 4, t.21,p.332, c.1 d.17,n.5 in all.

Debitor debitoris non fit debitor primi creditoris citra delegationem l.4 t. 23, p.344,c.1 d.6.n.5 in all.

Debitori tandiu supereſt ius offerendi quandiu creditor remanet verus creditor l.4 t.42,p.427 c.2,d.41,num. 8. in all.

Quod debetur in diem peti non potest antequàm dies venerit l.4, t.42.p.424. c.1,d.19,n.3,in all.

Debitor prohiberi non potest quominus suo & communi iure vtatur l.2, t. 39,p.137,c.2,d.14,n.6 in all.

Debitor interdum ex solo inuentario cõueniri potest l.3 t.12. p.177 c.1,d.27, n.2 in all.

Debitor interruptis subhastationibus secutáque sententia condemnatus ex integro citandus est, non eius procurator l.2.t.2,p.66,c.2.d.12,n.1, 2,& 3.

Debitor vel soluere vel bonis credere debet l.2,t.39 p.137,c.2.d.14.n.7.

Debitor pro debito incerto in carcere detrudi non potest *ibid.*d. 14 n.10.

Debitor pro debito liquido carceratus carceribus eximi non potest, licèt offerat satisdationẽ l.2,t.39,p.137.c.1, d.14 n.1 & 2.

Decima.

Decimæ tempore suo non petitæ sunt quasi iudicio tacito remissæ l.1,t.2,p.18 c.1,d.61.n.1.

Decimarum persoluendarum cognitio ad ecclesiasticum non secularem iudicem pertinet l.3,t.12 p. 172,c. 2, d. 11, n.5.

Decimæ nomen præ se fert quanta esse debeat ea fructuum portio quæ Deo in signum & recognitionem vniuersalis dominij debetur l. 1 t.2 pag. 6. c. 1.d.24,n.1.

Nihil magis quàm decimas aut primitias Deus ab hominibus exigit: vnde configi dicitur cùm eæ non soluuntur l.1 t.3 p.29 c.2 d.21 n. 2, in al.

Decimæ præstandæ oblatio ex iure diuino est: potest tamen ex iusta causa summus Pontifex quaslibet immunitates concedere l. 1 t.3 p.24, c. 2 d.1 n.2. in all.

Qui pro Decima fatetur se debere vigesimam quorundam fructuum, trigesimam verò aliorum non potest condemnari vt lite pendente omniũ vigesimam præstet l.1 t. 2 p. 6 c. 2 d. 24, n.7.

Si decimę quota incerta sit recurrendum est ad consuetudinem quæ in locis proximioribus frequentius recepta est l. 1, l.1 t.2 p.17 c.1 d 63 n.1.

Cùm de Decimæ certa quota iudici liquet non sequitur formam iuris ead. l.c.2 d.63 n.12.

Decimarum exequendarum ad formam iuris semper ecclesia ius possidet, quãdiu contraria possessio nulla est, cuius ratio, defectu probationum, in iudicando haberi possit *ibid.* d. 63 num. 13. & 14.

Decretum.

Decretì interpositio non fit ad finiendũ tempus redimendi, sed ne de subhastationum forma & viribus in trigesimum vsque annum quęri possit l.1 t. 23 p.111 c.1 d.4 n.4 in all.

Decretum iudicis patris præsentiam & curatoris supplet l.2 t.14 p.101 c. 1 d.2, n.6 in all.

Deductio.

Deducere nemo cogitur in conuentionem quod potest aduersarius solus facere per protestationem l.4 t.36 p.401, c.1 d.5 n.1 & 2.

Defensio.

Defendere est eandẽ causam quã reus subire l.4 t.9, p.164 c.2 d.2 num.12, in all.

Pro defensionum varietate diuersa potest vincendi vel succumbendi causa l.3 t.4 p.156 c.2 d.2 n.4 in all.

Defunctus.

Defuncti persona nulla est l.3 t.19 p.198 c. 2,d.35 n.2 in all.

Defuncti voluntatem scindi inconueniens est l.3t.19, p.191, c. 1 d. 12. n. 2,in all.

Delatio.

Delatio cum ex abundanti facta est iurare cogitur is cui delatũ est iusiurandum.

Delatione deferentis mors non extinguit cum eius præsentia per heredem suppleri possit l.4.t.1,p.236,c.1.d.15,n.2,in all.

Delegatio.

Delegatio quælibet necessariam nouationem includit.l.4.t.7,p.257,c,2,d,1.n,14,in all.

Delegatio nominis prosolutione est multo magis ipsa datio in solutum.l.4,t.5,p.255,c.2.d.1,n.8,in all.

Delegatio nec inter absentes,nec sine stipulatione contrahitur. l.4,t.10, p.272,c.1.d.10 n,3,in al.

Delegatio non fit sine stipulatione quę interponatur inter primum creditorem & nouum debitorem.l.4,t.42,p.424,c.1.d.28,n.6,in all.

Delegatio mutat debitorem. l.4.t,42 p.425 c.1.d.32,n 4 in all.

Delictum.

Delicti probatio nullo certo testium numero concluditur. l.4,t.15,p.295.c.1.d.3.n.5

Delicte rata grauius puniuntur.l.4.t.15,p.296,c.2.d.9,n.2,in all.

Delicta impunita manere non debent, l.4.t.15,p.297,c.2.d.10,n.5,in all.

Delicti ratione forum quis sortiri potest.l.2.t.9 p.91.c 2 d.1,n.4,in all.

Delinquunt illi qui delinquentem non manifestant.l.4,t.14,p.290,c.2.d.54,n.9,in all.

Delictis pœnæ non præmia proponuntur.l.4,t,14,p.ead.d.54,n.14,in all.

Delinquit grauius qui præsens negligit iudicem quàm qui absens l.3,t.1. p.147,c.2.d.27,n.1, in all.

Delictum admissum magis causam actioni & cõdemnationi prębet quàm mandatum l.3,t.14,p.182,c.2.d.2,n.1.

In Delictis is iudex præuenisse dicitur cuius primùm imperio delinquẽs in ius vocatus est & prehensus l.3 t. 14. p.182,c.2 d.3 n.1

Delictum est si quid vi aut clam fiat l.3 t.24,p.217.c.2,d.8,n.6 in all.

Delinquens, An & quando ex delicto forum sortiri possit l.3 t 14, p.182. c. 2 d.2 n.3.

Delicti vnius pœna ob aliud delictum nunquam minuitur l.3 t.22,p.207 c. 2 d.1 n 6 in all. & l.4 t.1 p.233 c.2 d. 5, n.5 in all.

Delictum non fit sine dolo l. 4 t. 15 p. 308 c. 1 d 54 n 9 in all.

Delinquit qui delinquendi occasionẽ & materiam alij præbet l.4.t.16 p. 315 c 2 d 19 n.5 in all.

Delinquit qui attentat in spretũ iudicis, cuius autoritas infringitur l.1 t. 10 p.48 c.1 d.5 n. 4

Delictis grauioribus nullus immunitatis fauor obtendi potest l.1 t.4 p.36 c.2 d.1 n.6.

Delictum nunquam est sine dolo, nec vnquam pręsumitur, nisi probetur l. 2 t.1 p.62 c.2 d.15 n.3 in all.

Denunciatio.

Denũciatio constituit aduersarium in mala fide,adeóq; in dolo,quoties ab eo facta est qui denunciandi ius habuit l.3 t.12 p.170 c.2 d.2 num. 7 in all.

Denunciatio domini ius suum præsertim in iudicio declarãtis inducit malam fidem si quid postea factum sit in fraudem & pręiudicium eiusmodi denunciationis l. 3 t.22 p.208 c.1 d 8. n.3 in all.

Denunciatio in vim citationis non fit l.3 t.12 p.170 c.2 d.2 n.6 in all.

Denunciationis onus per pactum remitti potest l.4 t.18 p.321 c.1 d.1 n.6 in all.& l.4 t.26 p.367 c.1 d.27 num.7 in all.

Denunciatio est actus extraiudicialis & vbicũque fieri potest nullo etiam pręcedente mandato l. 2 t.2 p.64 c. 2 d.2 n.7 in all.

Depositarius.

Depositarius verus nullas contra depositi actionem exceptiones obiicere potest l. 4 t.25 p. 357 c. 2 d. 2 n.4 in all.

Depositarius nõ tenetur de culpa,tenetur autem de dolo etiam pręsumpto l.4 t.25 p.358 c.1 d.4 n.1.2.3 & 4.

Depositum non nisi re contrahi solet l. 4 t.21 p.332 c.2 d.17 n.9 in all.

Deponens & depositarius idem esse non potest l. 2 t.14 p.101 c.1 d.3 n. 9 in all.

Depositio quando traditionis vim habeat l.4 t.41 p.411 c.1 d.2 n.7.

Res deposita penes coniuges factos correos debendi ex causa depositi non præsumitur tota peruenisse ad maritum,ideóque potest mulier cõueniri siue sit ipsa heres mariti siue alius l.4 t.21 p.334 c.2 d.24 n.1 & 2.

Depositarius re deposita citra furtum vti non potest l. 4 t.21 p.335 c. 1 d. 24. n.3 in all.

Depositum probari potest ex confessione facta inter easdem partes,licèt nõ possit contrahi l.4,t.21 p. 332 c.1 d.17. n.9 in all.

Determinatio.

Determinatio par & æqualis fieri debet p.199 d.46 n.8 in all

Deuolutio.

Deuolutioni locus est in pœnam & odium negligentiæ illius dũtaxat qui sciuit beneficium vacare nec prouidit l.4 t.14 p.285 c.1 d.34 n.3.

Qui deuolutionis causa beneficium obtinuit, prælati negligentis scientiam probare debet l.4 t. 14 p.ead. d. 34 n.1 & 2.

Dies.

Dies vtiles non sunt, nisi in quibus de iure suo experiri quis potest l.3 t.1. p. 150.c.1 d.36 n. 1.in all.

Dignitas.

Dignitatis publicæ ratio maior habenda est quàm priuatæ vtilitatis l. 4 t. 16 p. 313.c.1 d. 13.n.10.in all.

Dignitas maior incompatibilis tollit minorem l.1. t.3 p. 27 c. 1 d.13 nu. 3 in all.

Dignitas maior superueniens augere non minuere priorem statum debet l.1 t.3 p.27. c.1 d 13 n.7.in all.

Dilatio.

Dilatio moratoria vltra quinquẽnium concedi non potest,ne quidem à supremo Principe l. 1 t.9 p.45 c.1 d. 17 n 3.

Dilatio ei qui adeundi iudicis absentis copiam non habuit, non currit l.3 t. 10 p.167 c.1 d.2 n.1 2 3 & 4.

Dilationis impedita tempora non currunt l. 1 t. 9 p. 42 c. 1 d. 2 num. 3. in all.

Dilatio semel tantùm,nisi cognita causa in pecuniariis causis conceditur ead.l. p 42 c.1 d.1 n.4 in all.

Dilatio data per sententiam condicionalem à qua fuerit prouocatum non prohibet intra mẽsem proximum iudicato satisfacere, acsi nunc primùm sententia reddita, nec ab ea prouocatum esset l.3 t.10 t.10 p.167 c.2.d. 3.n.1.

Dilationum tempore pendente, iudicis officium omnino quiescit l. 3 t. 6. p. 159.c.2. d.3.n.4.in all.

Diminutio.

Diminutionem inducta ad augmentum operari non debent l. 4. t. 9,p. 374 c. 2.d.3.n.6 in all.

Diploma.

Diplomate principali aduersus peremptionem instantię opus est ad peremptam instantiam resuscitandam t.3 t.1 p.149 c.2 d.36 n.4.

Dispositio.

Plus est dispositionem inducere quàm probationem l.4 t.14 p. 282 c.2 d. 23 n. 2 in all.

Dissimulatio.

Dissimulatio pro consensu habetur l. 4. t.10 p.271.c.1 d.8 n.11 in all.

Distractio.

Distrahendi negotij eadem ratio est quę contrahendi l. 4 t.11 p. 273 c.1 d.2. n. 3

Diuisio.

Diuisionem non patitur quod vno & in diuisibili consensu celebratum est l. 4 t.11 p.ead.d.2. n.3 in all.

Diuisionis perfectus contractus ex causa enormis lxsionis rescindi potest l. 3.t.27.p.226.c.1 d.3.n.1

Diuisio differt à venditione, quod nullum precium in diuisione interueniat, neque illa diuidẽtium est voluntas vt vel emant vel distrahant l.3 t.27 p.227 c.2.d.8 n.3

Diuisioni tacito cõsensu renunciasse videntur qui post diuisionem etiam in scriptis factam bona communia retinuerunt per continuum longi temporis spatium l.3 t. 27. p. 225 c. 1 d. 1. n. 1.

Diuisionem pro modo & quãtitate temporis fieri necesse est vt iurisdictionis communis commoda diuidantur l.3 t. 26 p.224 c.2 d.5.n.5.

Diuisio rescindi potest ex causa lxsionis ad trigesimum vsque annum l.3 t. 27. p.227 c.2 d.7 n.7.

Diuisio permutationis quandoque vicẽ obtinet l. 3 t. 27. p. ead. d.7 n. 8. in all.& emptionis & l.3 t.26 p.225 c.2.n. 7 in al.& l.4 t.18.p.322 c.2 d.5 n.3 in al.

Diuisio alienatio dicitur l. 3 t.27.p. 226. c. 2 d.3 n.10 in all.

Diuisio bonorum communium in vna prouincia differri non debet ob id quod in alia prouincia quædam sint communia si non steterit per actorẽ quominùs illæ etiam diuiderentur l. 3 t.25.p.219.c 2 d.3 n.1.2.3 & 4.

Diuisio rei communis fieri non potest citra alienationem l. 4.t.27.p.369.c.2. d.4.n.9.in all.

Diuisio hereditatis plerumque fit per mutuas adiudicationes l. 4 t. 35 p. 399 c.2 d. 2.n.15 in all.

Diuidi potest fundus emphyteuticarius inter plures personas, & ita solutio quoque canonis annui sed possessorũ expẽsis ac sine domini directi incommodo l.4.t.43.p. 438. c. 1 d. 10 n. 127. & 7.

Diuidere regionibus vectigalem agrum non facilè iudex debet l. 4. t. 43. p. 438 c.2 d.10 n.2 in all.

Dolus.

Dolus & contumacia possessoris locum facit commisso, cùm ad hoc sufficiat etiam sola negligentia & cessatio per triennium in solutione in emphyteusi priuata, per biennium verò in emphyteusi ecclesiastica l. 4 t.43 p.441.c. 2 d.21.n.4.in all.

Dolus nunquam impunitus esse debet,

ne tum quidē cūm ipsi doloso damnosus futurus est, l.1.t. p.26.c. 1. d.10. n.1 in all.

Dolt suspicione non caret qui rescriptum impetrat l. 1.t.18. p.53. c.2 d. 6. 2.n.

Dolus doloso numquam prodesse debet, nec malitiis patrocinandum aut indulgendum vnquam est l 4. t. 14. p.290.c.2.d.54.n.3 & 8.in all.

Dolo carere non potest, qui magistratus imperio non paret.l.4.t.10.p.271. c.2.d.8.n.2.in all.

Dolus in delictis potiùs quàm casus præsumitur. l.4.t.14.p.289.c.1.d.51 n. 2.in all.

Dolo facere dicitur qui ex stipulatione interposita sine causa, licèt ab initio nihil dolo fecerit. l. 2.t. 18. p. 104 c.1.d.1.n.8.in all.

A dolo excusare causa quælibet, etiam iniusta in criminalibus solet l. 5. t. 7. p.165.c.2.d.17.n.12.

Qui dolum allegat probare debet l.2.t. 37.p.17.130.c.2.d.1.n.17.in all.

Doli sola allegatio etiam per viā exceptionis onerat existimationē apud bonos & viros graues.l.3.t. 1. p. 149.c.d. 35.n.2.in all.

Qui Dolo malo plus petit & per auaritiam delinquit, punitur.l.3.t.9.p.166. c.2.d.1,n.6.in all.

Culpa lata Dolo proxima est.l.4.t 16.p. 314.c.1.d.15.n.3.in all.

Dolus est si, quis persequi nolit quod persequi potest, aut si quis nō exegerit vel soluerit quod exigere vel soluere debet l.4.t.26 p.359.c 2.d.6.n.11.

Dolus patris semper vindicādus est, etsi contra filium ipsum admissus sit.l.4. t.19.p.324.c.2.d.2.n.11.in all.

Dolus incidens in contractū etiam bonę fidei, non facit eum nullū, sed tantùm restitutionis auxilium inducit. l. 4.t.22.p.336.c.2.d.1.n.9 in all.

Dolus præteritus sufficit ad rescindendam transactionem. l.2.t.4.p. 80.c.2. d.13.n 3.

In Dolo est, saltem in mora, qui partis prętextu totum retinet l.4.t.2.p.251.c. 2.d.18.n.6.in all.

Domicilium.

Domicilium patris non semper est domicilium filij l.2.t. 2. p.65. c.1.d.3, in all.

Domiciliū nouū contrahere quisn on videtur ex eo quod colendi fundi causa in eo diuersetur si in alio loco negotia sua gerat, diēsque festos celebret l.1 t.1 p.11 c.2 d.45.n.15.

Domicilium vbi quis habet, ibi percipere sacramenta debet *ibid.*d.45.n.9.

Qui domicilium in prouincia non habet certis locis in eam rem destinatis ad vtriusque prouinciæ cōfines proximiores vocari potest l.2 t.2 p. 64 c. 2 d 2 n 1.

Domicilium defuncti ad heredem non transit, domicilium enim facti est nō iuris l.3 t.1 p.142.c.1 d.4.n.5.in all.

Domus tutissimum cuiusque refugiū est l.2 t.1 p.64 c.1,d.1,n.12,in all.

Dominium.

Dominium contra tertios possessores probandum est l.4 t.14 p.277 c.2.d.3,n. 12 in all.

Dominium in vindicationis iudicio necessariò probandū est, quod vix est vt fieri possit sine alicuius tituli productione.l.4.t 15.p.294 c.2.d.2.n 1.in al.

Dominium præsens non præteritum in rei vindicatione probandum est.l.4 t.14.p.288.c.1.d.47.n.4.in all.

Dominium per pignus non transfertur sed nuda possessio.l.2.t. 33. p.124.c.1 d. 3.n.14,in all.

Dominium ex possessione & fructuum perceptione probatur si incidenter tantum non etiam principaliter de dominio quæratur. l.3.t.22.p.211.c.1. d.18.n 1 & 2.

Dominium non nisi per possessionem acquiri solet.l.3.t.22.p.211.c 1.d.18,n.3. in all.& l.2.t.4.p.78 c.1.d.3.n.2.in all.

Dominij quæstio inter locatorē & conductorem ob interuentionem eius qui se dominum rei locatæ dixit, admittitur. l.3.t.12. p.207.c.1 d 8 n 12

Dominium ex sola possessione præsumitur nisi constet de alio titulo l. 4. t. 14.p.286.c.1 d. 40.n.1.2.3 & 4

Dominium rei signatæ per signum probatur.l.4.t.14.p.293 c 2.d.69.n.5.

Dominium non amittit, qui rei proprię sequestrem se fieri patitur.l.4.t.25.p. 357.c 1.d.1 n.2 & 3.

Dominium & possessio rei depositę manent penes deponentem, l.1.t.2.p.18.c 1.d.67.n.7.

Dominium vtile quod penes defunctū fuit consolidari cum directo non potest quin reuertatur ad dominum directum l.3,t.23,p.212 c.2 d.4 n.7.

Dominium per possessionem acquiritur l.2 t.4.p.78 c.1.d,3,n,2.in all.

Dominium absenti acquisitum siue ex hereditaria causa, siue ex diuisione, ignoranti ipsi adimi alieno facto non potest l.3, t.22,p.209,c. 2,d.19. n. 1, in all.

Dominium sine possessione transferri non potest l.3,t.22,p.206.c.2.d.4.n.7, in all.

Dominij quęstio ei referri non potest cui solutus est per multos annos canon annuus tanquam ius habenti à domino directo l.4 t.43,p.455, c. 1. d. 63,n.1 2.&3.

Dominiū nullum ex contractu pignoris transferri potest l.4. t.43. p.58.c.2. d.74.n.12.in all.

Dominiū alij quæri non potest ex emptione per aliū facta l.4. t.34, p. 398 c.2,d.13.n.8.

Dominium sine titulo non trāsfertur, neque traditione interueniente: facilius verò transfertur sine traditione quàm sine tit.l.4.t.34,p.398.c.2. d. 13.n.7,in all.

Dominij directi recognitio per minorem facta sine curatoris sui autoritate non eò minùs valet l.4.t.38.p.408. c 2,d.5.n.1.& 2.

Nec Dominiū nec possessio rei depositæ in depositarium transfertur l.1.t.2 p.3,c.2,d,9,n.2,in all.

Dominiū non ex solo pacto permutationis citra traditionem transfertur l.4,t.41.p.411.c 1.d.2,n.10.

Dominium vindicāti locatori dominij quæstionē referre conductor potest, condicenti possessionem non potest l.4.t.46,p.427,c.2.d.41.n,1,2.3,& 4.

Dominij quæstionem qui ius habet à meo conductore referre mihi non magis potest quàm conductor ipse l.4.t.42,p.421.c.d.2.20.n.1,2.& 3.

Dominium vtile non potest consolidari nisi cum directo l.4. t.43,p. 436. c.1 d.1.n.8.in all.

Dominium vnum idémque in solidum penes duos esse non potest l.4,t.43.p. 416.c.1.d ,1.n.9,in all.

Dominium per traditionē transfertur quoties iusta & habilis causa præce dit l.4,t. 43,p. 443, c. 2. d. 28. n. 4. in all.

Dominus.

Dominus directus non cogitur vti iure suo l. 4, t. 43,p.436.c 1.d. 7. n. 17. in all.

Dominus directus cogitur iudicare rē emphyteuticam ei qui recognouit si is neget se possidere, sed periculo possessoris l.4,t.42,p.422.c.1,d. 25, n.1,2. 3.4.& 5.

Dominus non debet famulo medicamenta nisi sint modica, aut nisi probetur contractum esse morbum ex ea causa quæ ad domini vtilitatem spectabat l.4 t 7.p. 262.c. 2.d.19.n 3. & 4.

Dominus directus nō cogitur rem emphyteuticam indicare possessori qui ipse recognouit nec heredi eius l.4.t. 41.p.440.c.2.d.18.n 1,& 2.

Dominus sciuisse præsumitur quod in suam vtilitatē à domesticis factū est nisi probetur ignorantia l. 4. t. 14. p 288.c 1.d.48.n.1.& 2.

Dominus seruiens in subditos iurisdictione sua priuandus est l.3.t.18 p.187 c 1.d.2,n.2.

Dominus rei vindicationem habet directā pro canone emphyteuticario contra quemlibet possessorem l. 3, t. 7,p.164,c.1.d.12,n,2.in all.

Domino directo An competat exactio reliquorum pro eo tempore quo dominium illud alij locatum fuit l. 4. t. 43.p.455,c.d.64.à n.1 ad 12.

Dominus minus iuris habet in subditos iurisdictionabiles, quàm patronus in liberos l.3,t.18,p.187,c.1,d.2.n. 2.in all.

Dominus superioris molendini prohibere non potest ne in inferiore loco alius molendinū exstruat, tametsi ex eo futurum sit vt superioris reditus diminuatur l. 3.t.24. p 216. c. 1. d.5,n.1,& 2.

Dominus solus non est, qui socium habet nec in re communi inuito socio aliquid potest facere l.3. p. 224. c.1,d.1.n.1,in all.

Dominus directus præfertur omnibus non tantùm in fundo emphyteuticario sed etiam in cæteris bonis emphyteutæ si sint ei obligata l. 4.t, 43. p.453,c.1,d.59.n.1.2 & 5.

Dominus directus non tenetur de euictione nisi ad precij restitutionē prętерquàm si fuerit in dolo l.4,t.43 p. 451, c.1,d.51.n.1.2.3 & 4.

Dominus directus qui tanquam creditor vrsit venditionē rei emphyteuticariæ non cogitur offerre creditoribus qui post emphyteusim constitutā superuenerint l.4.t.43,p 455.c.1 d.62, n.1 2 3& 4.

Donatio.

Donatio facta sub mutui simulati nomine per querelā inofficiosę donationis reuocatur l.3, t,20, p.200.c. 2.d 6. n.4.& 8.

Ex donationis causa debitorem liberare videtur, qui eum sibi non teneri profitetur l.2.t.8.p.87.c.1.d.13.n. 6. in all.

Rei quam quis Donare voluit ob causam prętеritam nulla est repetitio licèt ea causa falsa reperiatur l. 2.t 20. p.107 c 2.d.1.n.11.in all.

Qui à Donatione per transactionē recessit non potest restitui tāquam maior ex causa læsionis l.2.t.21.p. 107.c. 2.d.1.n.1.

Donationis actus non facit vt alius prę-

præſumatur l.2 4 t.21 p.108 c.1.d. 1 n. 1.in all.
Donationum quæ per liberationem fiunt non eſt neceſſaria inſinuatio l.3 t.36 p.129 c.2 d.4 n.7.
Donatio transfert ius omne donationis in donatarium l. 2 t.27 p 217 c. 1. d.1 n.4 in all.
Donatio ſimplex, ſi nõ ob cauſam fiat, neque imputatur, neq ie confertur l. 3 t.19.p.196 c.2 d.30 n.1 & 2.
Donatio ob cauſam facta intell·gitur quæ pro ratione habuit propoſitam aliquam ipſius donatoris,non donatarij vtilitatẽ l.3 t.19 p.197 c 1. d.30.n.2
Donatio bonorum patris non impedit quominus ex iis bonis res quælibet alienari poſſit, non tamen ex eo diminuitur donata portio l.3 t.19 p.196. c.1 d.27 n.8.
Donatarius vniuerſalis heredis loco eſt l.3 t 20.p.200.c.2.d.5 n 3 in all.
Donationes mortis cauſa capiuntur ad inſtar legatorũ l.3 t.19 p.196 c 1. d 28. n.2.
Donationes cauſa mortis ex contractu non tanquã ex vltima voluntate debentur l 3.t. 19 p. 196. c.1 d.28 n. 4 in all.
Donationes quę ex Conſtantini lege reuocantur, ſemper pro viribus ſuperuenientium liberorum portionibus reuocantur,quas ab inteſtato habituri illi eſſent ſi donationibus exhauſtum patrimonium non fuiſſet l. 3 t.20 p.200 c.1.d.3 n.1 & 2.
Donatarius ſoluens eo tempore quo ſe rem ſuam agere exiſtimat non actionem ſibi vult acquirere ſed liberationem l.3 t.19 p.106 c. 1 d.1 n.12.
Datum in cauſam illiciti matrimonij repetitur,quia ob nullã potius quàm ob turpem cauſam datum intelligitur l.4 t.6 p.256 c.2 d.2 n.1.
Donationes inofficioſę in priorem cõiugem collatæ per liberos ſubſecuti matrimonij in totum reuocantur l. 3 t.29 p.199 c.2 d.2 n.3 4 & 5.
De Donatione inofficioſa ſi lis pendeat interim filius eſt alendus ex bonis litigioſis l.3 t.20 p. 200 c. 2 d.5 n.1.
Donationis & ademptionis eadem eſt ratio l.3 t.20 p.201 c.1 d 6 n.11 in all.
Donari videtur quod nullo iure cogente conceditur l.3 t. 20 p.201 c.1 d.6 n. 13 in all.
Donationũ variarum cumulatio facit vt locus ſit inofficioſæ donationis querelæ l. 3 t. 20 p.199 c.1 d. 1 n.1.2.3. & 4.
Donatione inofficioſa qui conqueritur nihil quicquam intereſt,An per vnicam Donationẽ, An per plures fraudem in legitima patiatur l. 3 t. 20 p. 201 c.2 d.7 n.3 in all.
Donationes ex tacita donantis voluntate reuocari poſſunt l. 3 t.20 p.199 c. 2 d 2 n.8.
Donatio omnis inter viuos inſinuatione eget excepta illa quæ fit in contractu matrimonij l.3 t.20 p.201 c. 1, d.6 n.14 in all.
Donatio mortis cauſa fieri abſenti nõ poteſt l. 3 t. 20,p. 201 c.1 d. 6 n. 17. in all.
Donatio cauſa mortis quinque teſtes requirit l.3 t.20, p.201 c.1.d.6 n. 18 in all.
At donatio inter viuos duobus eſt contenta l. 3 t. 20 p. 201. c. 1 d. 6 n. 18 in all.
Donatio inofficioſa nõ niſi inſpecto tempore mortis donatoris eſt æſtimanda l.3 t.20 p.201 c.2 d.7 n. 6.
Dat & confert & diuidit etiam qui minus accipit l.3 t.27 p.229 c.1 d. 10 n.2. in all.
Donatio inofficioſa ſtatim dici non poteſt ob id quod quis totum ſuum patrimonium dederit l.3 t.20 p.201 c. 2 d.7 n 3.
Datio in ſolutum fieri non poteſt niſi pro eadem ipſa quantitate quæ fuit debita adeò vt non valeat ſi vel in vno nummo per errorem excedat l. 4 t.26 p. 367.c.2 d.28 d.2 n 4 in all.
Donatio perfecta inter viuos reuocari nunquam poteſt niſi ex ingratitudinis cauſa,vel non ſecuti implementi l.4 t.22 p.337 c.2 d.5 n.10 in all.
Donatio bonorum omnium preſentiũ non eſt prohibita, præſertim quæ fit per viam liberationis l.4 t. 22 p.337 c. 2 d.5 n.12 13 & 14.
Donari id demum videtur quod nõ ſolum nullo iure, ſed etiã nullo facto cogẽte conceditur l.4 t.3 p.252 c.1 d.1 n. in all.
Donator non tenetur de euictione quã non promiſit,ſi non ſit in dolo l. 4 t. 28 p.370 c.2 d.1 n.11 in all.
Datione in feudum vel in emphyteuſim non transfertur dominium directum ſed retinetur l.4 t.43 p.436 c.1 d.7 n.1 in all.
Donare poteſt filiusfamilias mortis cauſa,ſi pater conſentiat l.1 t.2 p.10 c. 1 d.40 n.2 in all.
Donatio pendere debet ex mera donãtis liberalitate l.4 t.3 p.252 c.1 d. 1 in all.
Qui Donat,nihil poteſt adminiſtrare l. 1 t 3 p.25 c.1 d.3.n.6.
Donatario petẽti lite pendente ſequeſtrationẽ inſtrumentorum ad donationem pertinentium donatoris procurator iubetur inſtrumenta omnia quę penes ſe habet ſtatim exhibere, non aduerſario,ſed Senatori ad id recuperatori dato l.4,t.3,p.361,è.2.d.1,n. 1.& 14.
Donatio antequam perfecta ſit & conſummata reuocari poteſt nuda pœnitentia l.2, t.3, p.69.c.2, d. 7, n. 7. in all.

Dos.

Dos conſtante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet l.4,t. 8,p.263.c.2,d.1.n.4.in all.
Dos à muliere non magis oppignerari poteſt quàm alia quælibet res aliena l 4,t.8, p.263,c.2.d.1,n,4.in all.
Dos ibi tota eſſe debet, vbi tota ſunt matrimonij onera l.4,t.14. p.282. c.1. d 21,n.6,in all.
Dos ſine matrimonio eſſe non poteſt l. 4,t.5 p 255,c.2.d,2.n.3.
Dos alimentis amplior eſſe ſolet, licèt alimentorum loco ſuccedat l.4,t.9.p. 265,c.1,d.3,n.8.in all.
Pater obligante pro Dote filio data partem bonorum, vniuerſa patris ipſius bona hoc ipſo obligata intelliguntur. Idem eſt ſi filij nuptiis quoquo modo conſenſerit l.4,t.9, p.266. c.2.d.7,n.1,2,3.4,5,& 6.
Dos matris licèt tota conſiſtat in pecunia numerata, nec maritus ſoluendo, non eò minùs tamen in æſtimanda læſione ſi pro modica quantitate filia maternæ ſucceſſioni renunciarit, totius dotis ratio habebitur l. 2. t. 12,p.98,c.1 d.9,n.1.
Dotis promiſſæ petita obtentáque ſolutio per maiorem, non impedit reſtitutionem ex cauſa minoris ætatis & immodicæ læſionis l.2, t.30,p. 120. c.1.d.1,n.5,& 6.
Dotis cauſa iuſta eſt alienationis cauſa ſicut & donationis ante nuptias l.2,t. 22,p.109.c.1.d.1.,n.3,in all.
Dotis vſus neceſſarius eſt vt matrimonium facilius contrahatur l.2,t. 22,p. 109.c.1,d.1,n.6.
Dotem mulieris ſaluam integrámque ſeruari neceſſe eſt l.2,t.25,p. 113.c.1.d. 1.n.9
Dotis actio neceſſaria eſt ſoluto matrimonio, nec dos redit ipſo iure ad mulierem l.2,t.35, p.127,c. 2,d. 6,n.9, in all.
Dotis exactio ad ſolum maritum pertinet l.2,t.30, p. 121. c.1. d. 2. n.23 in all.
Dotem dare nemo tenetur inſtitutionis titulo. Et de varia Dotis & Legitimæ differentiis l.3.t.19.p.193.c.1.d.19 à n.1,ad 13.
Dos congrua non ſemper legitimę cõparatione ęſtimanda eſt l.3,t.19.p.193, c.1,d.20,n.3,& 4.
In dote exigenda locus ſpectandus eſt vbi maritus domicilium habet, non vbi contractum fuit matrimonium p.193.c.2,d.20,n.7,in all.
Dos inofficioſa & immodica dicitur non quæ legitimam excedit, ſed quæ facit ne cęteris libetis ſalua legitima eſſe poſſit l.3,t.19.p.193,c.2,d.20. num. 11.
Dos legitimam licèt nõ ęquet, cõgrua tamen eſſe poteſt l.3,t.19, p.193,c.1, d. 20.n.3
Dotem legitima maiorem eſſe nihil vetat l.3, t. 19, p.193.c.2. d.20. n. 14 in all.
Dos congrua dicitur inſpecto tempore conſtitutionis l.3, t.19.p.193,c.2,d. 21,n.1,& 3.
Dotare filiam paternum non maternũ officium eſt l.3,t.19.p.197.c.1,d.1.n.2. in all.ſi tamen ex bonis paternis dotari nequeat,à matre dotari debet. l.3 3.t.19,p.197,c.1,d,31,n.2.in all.
Dos in legitimam debitam in iis bonis ex quibus profecta eſt, imputatur l.3 t.19,p.197,c.1,d.31,n.1,
Dos quoties à pluribus promittitur qui non eandem ipſius promittendæ cauſam habent, preſumitur tota ab eo data, cuius officio, vt daret,incubuit l.3,t.19,p. 197.c.1.d.31.nu. 2.in all.
Dos melior fieri poteſt, deterior non poteſt l.4, t.21. p.330, c.2,d. 13. n. 3. in all.
In cauſa Dotis per mulierem promiſſæ ei qui alioquin vxorem non fuit ducturus,Velleianum ceſſat l.4. t.21, p. 330.c.2,d.14.n.1.& 5.
Dotis reſtituendæ tempus inſpiciendum eſt cùm quæritur An valeat pignorum dotalium remiſſio? probandi tamẽ onus mulieri incumbit preſertim ſi cum iureiurando renunciauerit l.4,t.21.p.330, c.1,d.13.n.1.2.3. 4.5 & 6.
Dotium fauor ęſtimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum l.4,t. 21.p.331.c.1;d.14,n.10.in all.
Dos licèt ſit mulieris, tamen eſt in bonis mariti l.4,t.22.p.333,c.1,d.6.n.1.in all.
Dos ipſo iure minuitur per impenſas neceſſarias l.4,t.23.p.334,c.1.d.16.n.2. in all.
Cùm dos repetitur ſoluto matrimonio compenſationi plerumque locus eſt l.4.t,23.p.344.c.1.d.16.n.4.in all.

Dos filiæ si data fuerit in pecunia numerata, nepotes tamen in pecunia legitimam accipere non coguntur, si malint eam habere in corporibus hereditariis l.2,t.3 p.74.c.1 d.19.n.1.

Dos filię si ád nepotes perueniat ex pacto prouidentia & dispositione aui imputari debet nepoti, non aliter l. 2.t.3 p.73,c.2,d.18.n.5.

Ebrietas.

Ebrietatis plerique sunt gradus l. 4, t.1. p.234.c.1 d.7.

Ecclesia.

Ecclesia, fiscus, & pupillus æquiparantur l.1 t.9,p.45,c.2 d.20.n.10,in all.

An & quatenus actio Ecclesię acquiratur adeóque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium à possessoribus singulis exigendũ ex stipulatione domini directi l.4,t.43.p.448 c.1;d.42,à n.1,ad 9.

Ecclesiam dotatam esse interest publicè vt possit inuenire prælatũ qui cultui diuino inseruiat l.1,t.2.p.22,c.2. d 86,n.4,in all.

Ecclesiæ antiquiori ius suum semper conseruandum est l.1,t.3,p.29,c.1,d.21 n.5,in all.

Ecclesia iure minoris vtitur l. 3. t.19. p. 199,c.1.d.36,n.12 in all.

Ecclesię & minoribus ex capite iustæ ignorantiæ aduersus quadragenariam præscriptionẽ dari potest restitutio l.2,t.28.p.109.c.2,d.1,n.4,in all.

Edictum.

Edictum in personam conceptum, nisi forensium expressim mentio fiat, subditos solos comprehendit l.1,t.5,p.37 c.2,d.2,n.2.

Edictum Principis obligat subditos vbicunque gentium l.1.t.4, p.38.c.1 d. 3,n.11.

Edicto rescinduntur ea quę cum minoribus circumuentis gesta sunt l. 2, t. 23,p.110.c.2,d.3 n.2 in all.

Edicto circumducto litigandum est ex integro, acsi omnino nihildum factũ esset p.196,d.30,n.2 in all.

Edicto non omnis metus, sed is qui in constantissimum virum cadit, continetur l.2,t. 11,p.94.c.1 d. 3. num.7,in all.

Edicto de inscriptionibus cautũ est vt quisquis fundum acquisiit quocumque tandem acquisitionis & contractus genere id ipsum apud loci curiales testetur intra duos mẽses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat l.4 t.43 p.440,c.1,d.17.n.5.

Edicta Principis cùm sint stricti iuris non sunt amplianda l.1.t.5,p.37,c.1 d. 1 n.1 & 2

Editio actorum.

Editiones actorum iudicialium fieri semper debent cum die & consule l.2,t.1,p.60,c.1.d.8,n.3 in all.& l.2.t.1 p. 58, c.2,d.2,n.1 in all.

Electio.

Electio & confirmatio in fauorem absentis facta, non priùs absenti ius in beneficio tribuit quàm ratam eam habuerit l.1.t.2.p.5.c.2.d.19 n 1.

Impetranti nõ nocet quod habeat aduersariũ qui iã tum Electus erat, si nondum secuta esset confirmatio l.1, t.2 p.5 c.2 d.20,n.2

Electio & confirmatio ostendi debẽt vt sciri possit an vtiliter & ritè vtraque facta sit l.1 t.2 p.18.c.2 d.68,n.3.

Peccans in forma electionis, eligendi iure pro ea vice priuatur l. 1.t.3 p. 33. c. 2 d.41 n.1

Electionis solenne est, vt omnium qui vocati sunt & adsunt vota exquirantur in quo si peccatum fuerit electio non tenet l.1,t.3 p.33,c.2,d.42.num.1, & 2.

Electio nulla est quæ fit ad ecclesiam non vacantem, & in locum viuentis l.1,t.3 p 33.c.2 d.43 n.3

Electione inutili facta, inutilem sequitur esse confirmationem l.1 t.3 p. 33 c. 2 d.43,n.4.

Electiones nõ fiunt nisi per viam scrutinij, aut compromissi, aut inspirationis: licet per sortem olim fieri potuerint l.1 t.3 p.33 c.1 d.38 n.1

Electus nondum confirmatus renunciare in manibus eligentiũ sine superioris autoritate, suo iuri potest, non item post confirmationem l.1 t.3,p.34 c.2.d.48.n.1 & 2

Electus in foro conscientiæ totus est, licèt in electione facienda quod ad solennitates attinet peccatum fuerit modo de iure gentium teneat electio l.1 t. 3 p. 33 c.1 d.39 num. 1, 2 & 3.

Electio non seruatis solennibus facta nulla est l.1,t.3 p.33 c.1 d.39 n.5.

Electionis ius est vt non nisi viua voce & secreto fieri debeat l. 1 t.3 p.33 c. 2 d.40,n.1.

Absens Electionis tempore, non potest ne quidem cum capituli consensu, sententiam votumque emittere p. 33, c.2 d.40,n.2.

Eligens & electus, quoties ritè fit electio, vnius tantùm personæ vice funguntur l. 4 t. 28, p. 373. c.2.d.8 n. 13 in all.

Electio facta per talliabilem in fraudẽ patroni aliquando reuocanda est cõtra tertium bonæ fidei possessorem. l. 4 t.34,p.395,c.1,d.4,à n. 1 ad 17.

Electio, dum modo ritè facta, efficit vt electus primi emptoris loco habeatur l. 4, t. 34, p.396, c. 2, d. 4 n. 14. in all.

Electus ab emptore nunquam plus iuris habere potest contra venditorem, quàm haberet primus emptor qui eũ elegit l.4,t.34,p.397,c.1.d.8,n.6.

Electio si non incontinenti, sed post traditionem sequatur, non eò minùs vnica emptio contracta videbitur, emptórque constitutus is qui intra quadragesimã diem electus erit potiùs quàm qui eliget l.4.t.34,p.396.c. 1,d.5,n.1.

Electio acceptata post quadragesimum diem nouam venditionem inducit l. 4.t.34.p.394.c.2.d.2.n.1.& 2.

Electionis de qua non apparet confirmatio non potest esse vtilis l.1.t.2.p. 18.c.2 d.68.n.1.

Eligenda ea via est per quã id fiat quod vni prosit, & alij non noceat.l.1.t.2.p. 14.c.2.d.32.n.12.in all.

Electio regulariter est debitoris l.4.t 2. p.251.c.2.d.18,n.12.in all.

Electio quæ in præsentis & acceptantis fauorem facta est, nullum in beneficio tribuit, sed ad beneficium.l.1.t.2. p.5.c.2.d.20.n.2.

Emolumentum.

Emolumentum quod ex iudicato debetur, à pragmaticis iudicati tributum nuncupatũ, non nisi facta liquidatione deberi intelligitur. l.3.t.2.p.151.c. 2.d.3.n.2& p.153.c.1.d.8.n.3 in all.

Emolumentum debetur, etiam si transactio iudicatum præcesserit.l.3.t.2.p 153.c.1.d.8.n.4

Emolumentum totius iudicati tale tantúmque debetur quale, quantumque deberetur si actor cum expensis obtinuisset aut succubuisset l.3.t.2.p.152. c.2.d.7.n.4

Emolumentum iudicati singulare nullum debetur ex ea sentẽtia per quam quis retentus sit in quasi possessione beneficij, aut prębendæ ex beneficij fructibus præstandæ l.3.t.2.p.453.c.2. d.11 n.1.& 2.

Emphyteuta.

Contra Emphyteutã vindicatio, & hypothecaria & actio in personam competunt domino directo.l.4.t.43.p.435 c.2.d.7.n 1 2.3.4.5 & 6

Emphyteuta rem vltro derelinquens, non potest impensas repetere quas in eã fecit l. 4 t.43 p.439 c.1. d.13.n.1.

Emphyteuta domini directi iure cẽsetur si cum secundo emphyteuta comparetur.l.4.t.43.p.438.c.2.d.12.n 3

Ex pluribus rebus in Emphyteusim ab eodem recognitis An & quando possit emphyteuta quasdam derelinquere, & quasdam retinere, l.4.t.43.p.441. c.1.d 20.n.1.2.3.4.5.& 6

Emphyteuta ab alio spoliatus citra factum & consensum domini directi perinde annuum canonem soluere cogitur.l.4.t.43 p.445.c.2.d.33.n.1.& 2

Emphyteuta secundus non tenetur superiori domino directo ex cuius cõsensu accepit emphyteusim, nisi quatenus ipse permisit.l.4,t 43.p.457.c.1 d.70,n.1,2,3,& 4

Emphyteuta primus quam actionem habeat contra secundũ sine cessione? l.4,t.43, p.438,c.2,d.12,à n.1,ad 17.

Emphyteuta potest inuito domino rem delinquere vt liberetur etiam ab actione personali, dũmodo omnia derelinquat quæ cõiuncta sunt in onere l,4,t.43,p.438.c.1.d.11, n. 1,2, 3. 4, 5, & 6.

Emphyteutam contentio de dominio directo inter plures excusat ne interim cogatur soluere.l.4,t.43.p.442,c. 2,d.26,n.1

Emphyteutæ rem Emphyteuticariam nouo censu onerare non licet sine voluntate domini directi, neque alius profiteri potest quàm qui re vera possidet.l.4,t.43,p.437, c.1. d.9, n.1,ad 23.

Emphyteuta qui rem alienauit, etiam sine dolo, non prius absoluendus est quàm iudicauerit possessorẽ qui sicõ demnatus.l.4,t,43,p.452.c.2,d.56,n.1.2 3,4,5,6,& 7,

Emphyteuta expelli non potest ob id quod malè re vtatur, sed cogi potest vt vel benè re vtatur, vel rem derelinquat.l.4,t.43,p.451.c.2.d.52,n.1,2,3, 4,5,6,& 7

Emphyteusis rei ecclesiasticę hodie indistinctè valet, dummodo facta sit in vtilitatẽ ecclesiæ.l.4,t. 38,p.409.c.1.d. 7,n.1

Re Emphyteuticaria diminuta pensionis quoque diminutio fieri debet si propter fructus soluatur, non propter vtile dominium.l.4,t.43.p.446,c.1,d. 36,n.1,2,3,& 4.

Emphyteuta perseuerans in lite post productas testationes condemnandus est etiam in anteriores expensas litis l.4,t.43 p.457,c 1,d 69.n,1,& 2

Res Emphyteutica quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominum directum An redeat cum oneribus in ea per emphyteutam medio tempore constitutis.L 4,t.43.p.454,c.1,d 61,à n.1,ad 19

Emphyteuta non liberatur per rei peremptionem quæ paulatim per possessoris negligentiam contingit.l.4.t 43, p.446.

p.446,c.2,d.37,n.1,& 2.Imo nec impẽsas ad rem meliorandam eo casu factas reposcere potest.Ibidem,n.3
Emphyteusis ecclesiastica rescindi non potest prętextu nullitatis ob non seruatas sollennitates,maximè post longum tempus,nisi probata læsione.l.4,t,43,p.451,c.2,d.53,n.1.2,& 3

Emptor.

Emptor non aliter indemnis seruari potest quàm si omnes litis sumptus sarciat,ac quanti venditoris interest.l 4,t.36,p.404,c,2,d.13,n.14.
Emptio rei ex pecunia communi non facit rem communem,sed propriam illius qui comparauit,salua ei cuius pecunia pro parte fuit,actione in personam ad eam precij partem repetendam.l.4,t.27.p.369.c.2.d.5,n 11,& 12
Emptio solo consensu,permutatio non nisi rei traditione perficitur.l.4,t.41,p.414.c.1.d.8,n.3,& 4
Emptor hereditatis succedit in vniuersum ius venditoris.l.4,t.29.p.378.c.2,d.19,n.3.in all.
Emptor nõ potest discedere ab emptione inuito venditore.l.4.t.29,p.374.c.2.d.4.n.1.& 2
Emptoris est pecuniam pro re non aliã rẽ dare.l.4,t.4,p.412,c.2.d.4,n.12.inal.
Emptio fructuum non est in omnibus similis conductioni.l.4,t.42.p.423.c 1.d.25,d n.1,ad 10
Quod emptum est ex pecunia communi,nec commune,nec communicandum est.l.3,t.22,p.207,c.1.d.7.n.2
Ex pluribus emptoribus præfertur is qui prior factus est possessor etiam per solum constitutum aut precarium l.3 t.22,p.206,c.1.d 4,n.1
Emptoris & venditoris vt plurimum eadem esse causa solet l.3,t.25.p.220.c 2.d.5 n.8,in all.
Emptio reditus annui frumentarij vel vinarij ad septuncem reducitur l.4,t. 24,p.351.c.2.d.19,n.4
Emens sibi & amico per se eligendo amicus solus laudimia debet, emptor nulla l.4,t.28,p.373,c.1.d.8,n.14
Emptori alisve possessori cuilibet qui autorem ali quem laudare velit dilatio danda est priusquàm ad litem contestandam vrgeri possit l.3.t.7, p.161, c.2.d.3,n.2,in all.
Emptori etiam venditoris iura prosunt l.3,t.7,p.161.c.2.d.3.n.11,in all.
Emptor probata læsione quando non teneatur ad fructuum restitutionem l.4, t.30,p 387,c.2,d.32,n.5
Emptor qui annuum reditum perpetuũ quandocunque redimendum certo iustóque precio comparauit,licet cogere non possit venditorem vt redimat, si tamen reditum petens per venditorẽ repellatur, quasi iam facta fuerit redemptio,idque falsum appareat, mendacij sui pœnas luet l.4,t.30,p.385,c.1.d 21,2.n.1,ad 22.
Emptor qui emit fundum pupillarem à tutore sine decreto,nullam eo nomine actionem habet contra tutorem antequàm res euicta sit.l.4,t.33,p.390,c.1,d.3 n.1,
Emens sibi & amico,aut electo aut eligendo,si postea eligit,vna tantum venditio est,dummodo fiat electio intra dies quadraginta & eodem precio l.4, t.34,p.394.c.1.d.1,n.3,4,& 8
Ementi alteri ex propria pecunia nomen accommodans nihil sibi vel momento vllo temporis acquirit,sed ei soli cui nomen accommodauit l.4,t.3, 4,p.397.c.2,d.10,n.1,& 2
Emens ex aliena pecunia sibi emit & dominus fit rei emptæ,nec nisi personali actione conueniri potest de precio l.4, t.37,p.397,c.2.d.10,n.5,& 6
Empta per mulierem constante matrimonio vindicari per creditores mariti nõ possũt.l.4,t,34,p.396,c.2.d.7,n.1, & 2
Emptor si suscepetat periculo suo necessitatem expellendi prępotentis spoliatoris,tanto maiore precio emisse intelligitur. l.4,t.4,t.30, p.383, c.2.d.18,n.1, & 2
Emptori redimenti pignora publicè vendita non redduntur fructus nisi qui post litem contestatam percepti sunt, l.4,t.30,p.380,c.2.d.6,n.1
Emptor qui lęsit venditorem enormissimè non habet electionem supplendi iusti precij,sed tenetur ad omnium fructuum restitutionem l.4,t.30,p.380,c.1. d.3,n.1,2,&3
Emptor dominium transferre in alium alia lege aut condicione non potest quàm qua à venditore habuit l.4,t.36,p 403,c.1.d.9,n.11
Emptio & conductio iisdem fere iuris regulisconstant l.4,t.2,p .251,c.1. d.18,n.5 in all.
Res empta ex precio alterius rei.venditæ non censetur in eius locum substituta, nisi destinatione contrahentium.l.4,tit. 41,p.416,c.2.d.5,num.1,2,3,& 4

Episcopus.

Episcopus per singula triennij curricula beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum statum & possessores inquirere ex officio debet l.1,t.2,p.2.c. 2.d.5,n.6,& l.1,t.3,p.25,c.1.d.3,n,15
Episcopus ex ordine consulere debet & parocho & archipresbytero de congrua portione disceptantibus l.1,t.2,p.14,c. 1.d 52,n.11,& l.1,t.3,p.29,c.1.d.22,n.1,in all.
Episcopus quilibet presbytero Cardinali maior est l.1,t.3,p.27.c.1.d.13,n.1,in all.
Episcopus potest etiam esse Senator quod Senatui non paruum ornamentum est l.1,t.3,p.26,c.2. d.13,n.1, & 2. & p.27.c.1.d.13,num.4,in all.
Episcopus non habet fundatam intentionem ratione beneficiorum regularium quæ suum habent superiorem, nisi superior negligens sit in prouidendo l.1, t.2,p.17,c.2.d.65,n.1,2,&3
Episcopi possunt audire leges,vt per eas melius intelligantur canones l.1,t.3,p. 27,c.1.d,13,n.2.in all.
Episcopus neque vicarius Episcopi aliorum doctrina egere debet l.1,t.3.p.30,c 2,d.18,n.3,in all.
Episcopi iurisdictio regulariter est in clericos,siue agatur ad depositionem ordinis,siue ad depositionem officij, siue ad morum correctionem l.1,t.3,p. 33,c.1.d.36,n.3,in all.
Episcopi solent iudicibus secularibus inhibere sub pœna excommunicationis vt lite pendente supersedeant l.3,t.7.p. 165,c.2.d.17,n.3,in all.
Episcopus sub alieno Principe dignitatem officiúmve gerens,officio si in eo deliquerit, priuari potest l.3,t.12,p.178, c.1.d.31.n.4
Episcopus potest ex causa commmendare beneficium vsque ad sex menses l.1,t. 2,p.3,c.1.d.9,n.7

Eques.

Eques Senatorius ante Senatores omnes ac primo post præsides loco sedet,quoties publicè,priuatímque Senatus habetur.l.1,t.8,p.41,c.1.d.1,n.1
Eques Senatorius in Senatus prætorium secretum ingredi non potest,nisi cum de armorum & belli iure tractatur. p. 41,c.1.d.1,n.3

Error.

Errorem suum corrigere notarius per se & sine iudice quandoque potest l.4,t, 16,p.312,c.1.d.9,n.1
Error quandoque ius facit aut saltem iuris noui occasionem præbet l. 4 t. 15 p. 308,c.1 d.54 n.6 in all.
Error potius quàm dolus præsumitur in eo qui palam malè fecit,secus in eo qui clam l.4, t. 5 p. 255, c.2 d.2 n. 1, in all.
Errantes mitius puniendi sunt tum quoque cùm delinquunt, quasi nec delinquere videantur l.4 t.15 p. 308 c.1.d. 54, n.9,in all.

Eremodicium.

Eremodicium contrahi non potest ex facto falsi procuratoris, nec si postea sit secuta ratihabitio l.3 t.1,p.143 c.1 d.8,n. 12 & 3.

Escheutæ.

Escheutæ legalis reseruatio non habet locum quandiu aliquis supereſt ex iis quorum fauore facta fuit renunciatio, siue masculi sint,siue fœminę l.2 t.3, p. 70 c.2 d.12 n.1.

Exceptio.

Exceptio non numeratæ pecuniæ onerat creditorem vt probare numerationem debeat, restitutio verò debitorem qui vult in integrum restitui aduersus cautionem l.4 t.22 p.337 c.1 d. 3 n.3 4 & 5.
Exceptioni locus esse nõ potest,nisi cùm proponitur actio l.4 t.22 p. 337 c.1 d. 4, n.2 in all.
Exceptio rei iudicatæ à persona venditoris transit in emptorem, non contra l. 4 t. 43 p.448 c. 2 d.43 n.5 in all.
Exceptio quæ nascitur ex pacto de non petendo,per eiusdem pacti replicationem eliditur l.2 t.3.p.68 c.1 d. 4 num.1, 2 & 3.
Exceptiones omnes quæ rei & causę magis, quàm coherent transeunt in fideiussorem l. 4 t. 28 p. 371 c. 2 d. 6 n.3 in all.
Exceptio non numeratæ pecuniæ commodior est quàm restitutio in integrũ aduersus cautionẽ l.4 t. 22 p.336,c. 2 d. 2 n.1.
Exceptio non numeratæ pecuniæ hoc ipso quod obiicitur, si modò tempora largiantur,vires suas exerit,& impedit executionem obligationis quantumlibet iuratæ l. 4 t.22 p. 337 c.1 d.3 num.1. & 2,
Exceptio procuratoria, quæ ex defectu mandati oritur, dilatoria est,si non ad causam mandati,sed ad personam procuratoris respiciat l.2 t.8 p.86,c.1 d.9,n. 4,in all.
Exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus apocham probari debet per testes vsque ad 30.annos, sed non per iusiurandum ne quidem decisiuum,multò minus per suppletorium l. 4,t.22, p. 338,c.2.d.7,n.1, & 5
Exceptio non factæ excussionis contra hypothecariam solam competit, non etiam contra dominij vindicationẽ l.3,t.19,p.197.c.1.d.32,n.1,in all.
Exceptio de nõ iure actoris sẽper admittenda est l.3,t.23.p.213,c.1.d.5,n.3,in al.
Exceptio de iure tertij regulariter est admittenda l.3,t.21,p.202,c.1. d.2,n.5, in all.
Exceptionum & defensionum quædam personæ quædam rei coherent l.2.t.24 p.111,c.2.d.3,n. 11,in all.
Exceptio quæ ex ipsis contractus ver-

bis nascitur facit ne pendente facti quæstione conductor sit prouisionaliter, vt aiunt, condemnandus l.4,t.41. p.419,c.2.d.14,n.1,2,3,& 4

Exceptiones declinatoriæ & dilatoriæ dicuntur quæ iudicis aut aduersarij personam respiciunt, non ius defensionis l.2,t.12,p.97,c.2.d.7,n.3,in all.

Exceptio est actionis exclusio l.3,t.10,p.167,c.1.d.1,n.8,in all.

Exceptio doli competit aduersus eum qui agit ex stipulatione interposita sine causa l.4,t.43,p.457,c.1,d.69,n.2,in all.

Exceptio creditoris odio inducta (qualis est Macedoniani) nõ patit condictioné l.4,t.21,p.328,c.1.d.6,n.4,in al.

Exceptio non numeratę pecunię perpetua est, sicut & doli mali, si debitor velit probare non fuisse numeratã pecuniam l.4,t.22,p.336,c.1.d.1.n.4,5,& 6.

Exceptiones quæ non impugnant iudicatum, in iudicati executione opponi possunt l.4,t 15,p.304,c.1.d.36,n.9,in al

Exceptio fori declinatoria est,& consequenter dilatoria l.3,t.12,p.170,c.2,d.3,n.3,in all.

Ad Exceptionem non numeratæ pecuniæ opponendam tempus datum constante matrimonio currit mulieri l.4,t.22,p 338,c.1.d.6,n.5,6,& 7.

Exceptio accommodanda est ad naturam actionis cui opponitur l,4,t.29,p.374,c.2.d.3,n 8,in all.

Exclusus.

Excluſus à successione intestati, excluditur quoque à legitima l.2,t.3,p.72, c.2.d.15,n.17,in all.

Excommunicatio.

Excomunicatio trahit suam executionem secum, ideóque semper metuenda l.1,t.2,p.24,c.1.d.4,n.1

Excussio.

Excussionis non factæ exceptio præsupponit alium esse obligatum, qui & conueniri & exigi possit l.4,t.13, p.275,c.2.d.1,n.9,in all.

Ei qui Excutere debitorem debuit non potest imputari cur non vrserit illum ad solutionem quem constabat non fuisse soluendo l.4,t.36,p.404,c.1.d.12. n.10,& 11

Execrabilis.

Execrabilis est qui plura obtinet beneficia, si non intra annum dimittat omnia vno excepto l.1,t.2.p.1,c.1.d.2,n.8

Exemplum.

Exempla fidem nullam faciunt, si non authentica proferantur instrumenta. l.4,t.16,p.310,c.2.d.1,n.3,in all.

Exheredatio.

Liberi licèt à matre prædefuncta Exheredati, patruo tamen æquè succedũt l.2,t.3,p 68,c.1.d.2,n.3,in all.

Exactio.

Exactio sine actione esse non potest cùm debitor non vult bonam fidem agnoscere l.4.t.42, p.427,c.2.d. 39,n. 8,in all.

Executio.

Executio vnica est quæ incipit à capione pignoris & finitur eiusdem addictione aut venditione l.4,t.38,p.409. c 2.d 8,n 2,in all.

Executio facta in nomẽ debitoris alieni pro debito procuratoris non valet l.4,t.10,p 269,c.1.d.5,n.1,2,& 3

Executio etiam quæ non sit præcisa nõ potest fieri vigore literarum præcisarum aduersus conductorem l.4,t.42,p.417 c.2,d 7,n.1,2,& 3

Executio nulla fieri potest lite pendente super literis dilatoriis l.1,t.9,p.42. c.1.d.2,n.1.

Executor testamentarius non potest vendere fundum, quin venditionem notificet heredi l.2,t.2,p.66,c.2.d.12,n. 6,in all.

Executionis instantia pars quædam est litis principalis, aut saltẽ accessio l.2 t.2 p.66 c.2 d 12 n.5 in all.

Executio facta per cessionariũ siue proprio suo nomine siue simpliciter non valet, sed tantùm quæ facta est cedentis persona l.4 t.29 p.378 c.1 d.16 n.1.2. & 3.

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licentia iudicis inferioris l.3 t.12 p.175 c.2 d.23 n.1

Executio iudicati habet suas moras l. 3 t.22 p.210 c.2 d.15 n.3 in all.

Executio est actus legitimus & individuus, ideóque debet esse certus vt valeat in solidum l.2 t.39 p.138 c.1 d. 14. n.10 in all.

Executori de facto & sine mandato exequenti non tantùm impunè non pareri sed etiam de facto resisti licet l.2 t.11 p.93 c.2 d.3 n.10.

Executio quæ pro debito facta est, tenet quousque totum soluatur l.3 t. 2. p.153 c.2 d.9 n.3 in all.

Executio facta die dominico, licèt contra verum debitorem non tenet, nec tamen nisi procuratore fiscali requirente rescinditur l. 3 t. 11 p.169 c. 1 d. 4 num. 1 & pag. 168 c.2 d.3. n. 1.2. 3.4 & 5.

Executio omnis quæ iuris non est, habet annexam iniuriam l.3 t.11 p.169 c. 1 d.4 n.2 in all.

Executio fit ex autoritate Magistratus l.4 t.15 p.300 c.2 d.26 n 3 in all.

Executioni renunciare non videtur qui pecunias per executorem exactas sibi retinet l.3 t.11 p.168 c.2 d.3 n.10.

Executio in bonis dotalibus pro posteriore mulieris debito fieri nõ potest l.4 t.3 p.263 c 2 d.1 n.1

Executio ex rescripto de debitis contra clericum fieri non potest, ne quidem ad finem hypothecariæ l.3 t.12 p. 174 c.2 d.19 n.2.

Quicquid in executionis personalis & inualidæ sententiam fit, inualidum id quoque esse necesse est l.3 t.12 p.174. c.2 d.19 n.3.

Cognitio superioris contra Executionem factam ex iussu iudicis inferioris, ex iusta causa implorari potest l. 3 t 12 p.165 c.1 d.20 n.1.

Executio in debitoris condemnati nomen fieri potest, si debitoris debitor ex ea executione non lædatur l.4 t.10 p.269 c.2 d.5 n.1,2 & 3.

Exhibitio.

Exhibitionem instrumenti petere possunt omnes interest l.4 t.16 p.315 c. 2. 19 n.4 in all.

Exhibitio quæ per calumniam petitur deneganda est l.2 t. 1 p. 61 c.2 d. 11 n. 8 in all.

Exhibere nunquam quisquam cogitur, nisi qui exhibendi facultatem habet, aut qui dolo malo fecit ne possit exhibere l.2 t.1 p.62 c.1 d.12 n.2 in all.

Expensa.

In expensas victus victori condemnandus est l.4 t.21 p.334 c.1 d.20 n.13 in al. & l.3 t.7 p.162 c.1 d.7 n.6 in all.

Expẽsarum taxatio defuncto eo qui ad eas persoluendas condemnatus fuerat, fieri potest cum procuratore ad litem constituto l. 2 t. 8 p.87 c. 2 d.14. n.1.

Expensæ per locatorem factæ proprij commodi & propriæ negotiationis non sunt ei restituendæ si locator illum iure suo expellat l.4 t. 42 p.430. c.1 d.50 n 1 & 2.

Expensæ ante litis denunciationem factæ veniunt in actionem de euictione cùm quis per contumaciam condemnatus est l.4 t. 29 p.377 c. 1 d.1.2.3 & 4.

Expensarum condemnatio non nisi in pœnam negligentiæ aut malæ institutæ actionis irrogari solet l. 4 t.1 p. 241 c 2.d.35 n.4 in all.

Expensarum maiore damno coerceetur qui plus petit, qui minùs, nullo, l 3 t 9 .p.166 c.2. d 1 n.7 in all.

Expensarum cõdemnatio non propter crimen sed propter litem infligitur l. 2.t. 39 pag. 134 c.2 defin. 3 num. 1 in all.

Expensarum taxatio demonstratio est eius quantitatis quæ in condemnationem deducta intelligitur l.2 t. 8 p. 87 c.2 d.14 n.1 in all.

Expensarum condemnatio accessoria est nec nisi officio iudicis fit l. 3 t. 12, p.172 c.1 d.10 n.3 in all.

Expressum.

Expressum facit vt cesset tacitum cùm tacitum pendet ex sola eius voluntate qui expressim voluntatem suam declarat l.4 c.9 p.266 c.2.d 7 num.9 & 10.

Expromissor.

Expromissor dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue alius ille iam obligatus antea fuerit, siue non p. 142 d. 3 n.1 in all. & l,4 t.13 p. 275 c.2 d.1 n.7. in all.

Expromissoris cura & onus est, vt sibi vndecunque volet pecuniam corroget ex quo soluat l.4 t.7 p.259 c.1 d.6. n.5.

Extensio.

Extensio semper fieri non potest à similibus ad similia l.1 t.5 p.37 c.1 d.1 n.3. in all.

Extensio de persona ad personam in condicionibus fieri non debet l.3 t.19. p.198 c.2 d.24 n.10 in all.

Extraneus.

Extranei officium non est dotem dare l. 3 tit.19. pag. 198 c. 2 defin.34 n.14. in all.

Extraneus est quisquis non est dominus l.3 t.12 p.205 c.2.d.1 n.16 in all.

Euentus.

Euentus posterior à primordio tituli formatur l.4 t.14 p.277. c.2 d.3 n.14 in all.

Euentus futuri incertitudo facit vt multa permittantur, quæ alioquin non permitterentur l.4 t.17 p. 321 c. 1 d.8. n.1 in all.

Euocatio.

Euocationes magnam litium & materiam & expensarum præbent l. t.12. p.56 c.1 d.15 n.2 in all.

Facilitas.

Facilitatem quisque sibi non alteri imputare debet l.4 t.16 p.312 c.2 d 11 n.4. in all. & l.2 t.8 p. 87 defin.13 num. 14. in all.

Factum.

Factum per duos testes solenniter probari potest l.4 t.14 p. 278 c.2 d.5 num. 10.

Facta numquam præsumuntur l 1 t. 3 p. 25 c.1 d 3 n.7 in all. & l.4 t.14 p.277. c. 1 d.3 n.2 in all.

Factum tantùm distat à concepto, quantum perfectum ab infecto l.2 t 8 p.90 c.2 d.29 n.3.

Contra

Contra factum proprium venire quis potest, si tale factum ipso iure nullum sit & contra leges l.1 t.2 p.19 c.2. d.71. n 3 in all.
Factum proprium impugnare nemo potest l.2 t.36 p.129 c.2 d.3 n.2 in all.
Factum executoris vt & interdū ipsius iudicis, censetur factum partis l. 4 t. 26 p.359 c.1 d.3 n.4 in all.
Factum requirit voluntatem naturalē non fictam aut falsam confessionem l.1 t. 3 p.27 c.2 d. 14 n.5 in all.
Facti interpretatio prudentissimos quādoque fallit l.3 t. 27 p. 227 c.1 d. 5.n.6.

Falsum.

Falsum committit quisquis in subscriptione dicit se notarium cùm non sit l. 4 t.16 p. 316 c.1 d. 20 n. 2 in all.
Falsitatis specimen habet quod verisimile non est l.4 t.14 p.289 c.1 d.51 n.6. in all.
Falsitas causata per errorem non est punibilis l. 4 t. 26 p. 316 c.1 d.19 n.11 in all.
Falsū in totū est quod veritatis primordio non adiuuatur l.4 t.16 p.317 c.2.d. 24 n.6 in all. & l.2 t.2 p.2 c.2 d.4 n.8

Fama.

Fama & vox publica licèt non plenè probent, prosunt tamen ad purgationem & excusationem l.4 t. 5 p.255 c.2 d.2 n.21 in all.
Fama quæ circumfertur de mortuo eo prōbabilior videri debet, quo longior est absentia l.4 t.5 p. 256 c.1 d. 2. n.12 in all.
Fama bona suspiciones contrarias solet tollere l.4 t.3 p.253 c.1 d. 2 n. 11 in all.
Famam multi, conscientiam pauci verētur l.4 t.14 p.290 c 2 d.54 n.11 in al.

Familia.

Familia per masculos non per fœminas conseruatur l.2 t.3 p.70 c.2 d.12 n.2 in all.
Familiæ erciscundæ iudicium amplius quàm semel agi potest, dummodo causa cognita l.3 t. 25 p.219 c.2 d. 3 n. 2 in all.
Familiæ erciscundæ iudex cauere det ne defuncti voluntas intercidat l. 3 t. 25 p.221 c.2 d.6 n.17 in all.

Fauor.

Fauori suo quilibet renunciare potest, l.1 t.9 p.45 c.2 d.20 n.14 in all.

Fatum.

Les fataux n'ont point de lieux deuant le Senat l. 3 t.1 p. 147 c. 1 d.26 n. 2 in all.

Feriæ.

Feriarum aliæ in honorem Dei indictę sunt: aliæ in honorem Principis: aliæ vindemiarum aut messium causa l. 3. t.11 p.168 c.1 d.2 n.6 in all.

Feudum.

Feudum, vetere Longobardorum lingua, beneficium significat l. 4 t. 43 p. 451. c.1. d.51.1 n.2 in all.
Feuda nunquam ad rescindentes recurrunt, ad descendentes deuoluuntur l. 3 t.19 p.192 c.2 d.17 n.1 in all.
Feudo euicto vel redhibito quod fuerat permutatum, an aliud feudum in eius vicem, an pecunia dari debeat? l. 4 t. 41 p.412 c.1 d.4 à n 1. ad 20.
Feuda etiam recta & propriè feuda possunt hodie ex causa dotis alienari l. 4 t.43 p.445 c.2 d.34 n.3.
Feudum datum ea lege vt nullomodo possit alienari, ne quidem ex causa dotis, est omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit l.4.t. 43 p.446 c.1 d.35 n.1 & 2.
Feudum ad quascunque manus peruenial, remanet semper de retrofeudo l. 4 t 43 p.449 c.1. d.44 n.3 in all.
Feuda nihil nisi profana sunt beneficia l.1 t. 2 p.13 c.1 d.8 n.7 in all.
Subfeudo per Principem acquisito, an ius feudi extinguatur? l.4 t.43 p. 433. c.1 d.1 à n.1 ad 35.
Feudum consolidatione extinctum, inuito etiam superiore domino, noua alienatione & conuentione resuscitari potest l.4 t.43 p.458 c.2 d.73 n.8.
Per feudi emphyteuticarij diuisionem, inducitur pensionis diuisio l.4 t.43 p. 447 c.1 d.39 n.1 & 2.
Feudatarius non est prohibendus vt iure communi vratur in necessariam consequentiam l.2 t.3 p. 31 c.1 d.30. n. 11.
Feuda omnia à Principe, tāquam à fonte fluunt, l.3 t.12 p. 173 c.2 d.17 n.5.
Directus dominus, an & quando teneatur ad onera feudi vel subfeudi ad se reuersi l.4 t.42 p.434 c.2 d.82 n.1.

Fictio.

Fictiones omnes de eo esse solent, quod per rerum naturam verum esse possit l.2 t.35 p.126 c.1 d.2 n.5 in all.
Fictio in casu ficto tantumdem operatur, quantum veritas in casu vero l. 3. t.1 p.147 c 1 d.25 n.3 in all.

Fideicommissum.

Fideicommissum prius restitui debet, quàm vt ex fideicommisso transeant actiones l. 3 t. 21 p. 202 c. 2 d. 4 nu.3.
Fideicommisso condicionali, quod nec expressim repudiari posset per diuisionem hereditatis non prǫiudicatur l.3 t.25 p.218 c.2 d.1 n.6 & 7.
Fideicommissum restituere iussus, si hereditarias res possideat, potest recta conueniri vt non tantùm ius ipsum restituat, sed ipsas quoque res singulas quæ hereditatis appellatione cōtinentur l.3 t. 21 p.202 c.2 d. 4 n.8.
Fideicommisso sola defuncti bona continentur l.2 p.62 c.1 d.14 n. 4. in all.
Fideicommissarius ex instrumento de domo rei subtracto, si modo subtractum constet, agere non potest l.2 t.1. p.60 c.1 d.9 n.2.
Fideicommissario probationis onus incumbit l.3 t 21 p.204 c.1 d.6 n.7 in all.
Fideicommissum ab intestato relinqui potest & capi debet per manus heredis legitimi l.2 t.3 p.77 c.1 d.27 n.6 in all.
Fideicommissi ius non immutatur ex diuisione hereditatis aliter facta inter heredes quàm testator voluerat l.3 t.25 p.223 c.1 d.12 n.12 & 3.
Fideicommissi singularis alienatio quę libet quomodocunque contingat, omne fideicommissi ius extinguit l. 3. t.25 p.223 c.1 d.12 n.16 & 17.
Fideicommissum condicionale ante condicionis euentum nihil est l.2 t.3. p.68 c.2 d.5 n.2 in all.
Fideicommissum ante mortem deberi non potest, neque cura post mortem decerni l.4 t.7 p.257 c.2 d.2 n.4 & 5.
Fideicommissum post restitutionem cedi potest, licèt ante non possit l.3 t.7. p.161 c.2 d.6 n.2 in all.
Fideicōmissarius repertus in possessione sine vicio est legitimus contradictor nisi habeat causam ab actore siue mediatam siue immediatam l. 2 t.4 p.80 c.1 d.14 n.1.

Fideiussor.

Fideiussores probatos esse sufficit vel à parte, vel à iudice, inuita etiam parte. vel ab arbitrio l.2 t.39 p.137 c.2 d.13 n. 3.in all.
Fideiussori competit actio contra debitorem etiam priusquàm cōdemnetur, sed tantùm ad liberationem non ad solutionem l.4 t. 26 p.366 c.2 d.26. n.1.2.3.4 5.& 6.
Fideiussori debentur sumptus ab eo facti etiam priùs quàm litem debitori denunciauerit maximè si fideiussor fuit ex aliena prouincia l.4 t.26 p.367 c.1 d.27 n.1.2 & 3.
Fideiussor locuples dicitur non tantùm ex facultatibus, sed etiam ex conuoniendi facilitate l.2 t.39 p.133 c.2 d.1 n. in all.
Fideiussor parum fideliter facit qui reo eximit potestatem vtendi iure suo l. 4 t.26 p.362 c.1 d.12 n.10 in all.
Fideiussorem non facilè inuenire potest qui bona nulla habet l. 2 t.39 p. 135 c.1 d.7 n.5 in all.
Fideiussor etiam prius quàm soluerit petere potest vt capiantur & vēdantur bona debitoris ex quorum precio satisfiat creditori l. 4 t.26 p.366 c.1 d 24 n.1.2.3.& 4.
Fideiussori, qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non potest imputari cur ex ea non soluerit, & ideò non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem l.4 t.26 p.368 c.2 d.25 n.1 & 2.
Fideiussor creditoris sui potest ei obiicere compensationem summę pro eo solutę ex iudicato, licèt à sentētia prouocatum fuerit l.4 t.23 p.343 c.2 d. 13 n.1 & 5.
Fideiussores minùs idoneos accipere nemo cogitur l.2 t. 39 p.138 c.2 d.27 n. 2 in all.
Fideiubere in rem suam licet l.4 t.27 p. 320 c.2 d.7 n.3 in all.
Fideiussor eo demum die acceptus videtur, in q c vt solueret, se obligauit l.4 t.2 p.249 c.2 d.12 n.1.
Fideiussores rogari solent vt intercedant l.2 t.39 p.136 c.1 d.9 n.2 in all.
Fideiussorem dare iussus à iudice, in ea prouincia dare debet in quà iussus est p.136 c.2 d.11 n.1.

Fides.

Fides bona regulariter in possidēte prǫsumitur l.3 t.24 p.217 c.2 d.9 num.3 in all.
Fides bona non patitur vt bis idem exigatur 1 t.10 p.51 c.1 d.7 n.6 in all.
Fides adhibenda est verbis enunciationis summi Pontificis & cuiuslibet alterius Principis l.1 t. 5 p.25 c.1 d. 4 num 1.
Fides bona etiam extra iudicium agnosci potest l.4 t.24 p.354 c.2 d.26 n. 3 in all.
Fides vnius alterius defectum supplere solet l.4 t.25 p.297 d.12 n.4 in all.

Fiducaria adiudicatio.

Fiduciariæ & prouisionali adiudicationi ex instrumento quāntumuis authentico & guarentigiato nullus pēdente lite locus est l.2 t.11 l.p.94 c.1 d. 5 n.5.

Filia.

Filia cui legatum est in diem aut sub condicione, si totum pro legitima petere velit ante diem, totum ei legatū solui oportet l. 3 t. 19 p. 190 c.2 d. 12. n.1.
Filia pēdente lite subministrari sibi sūptus necessarios in causam litis & alimentorum rogare potest l.3 t. 19 p. 191 c.1 d.12 n.14.
Filia cogitur vel patris iudicium sequi vel repudiato, petere legitimam qua

lis quãtáque sibi ex legitima debetur l.3 t.19 p.190 c.2 d.12 n.13.

Filia maior annis vigintiquinque post obitum patris si renunciauerit, non aliter audienda erit, nec si restitutionẽ in integrum petat, quàm si se immodicè læsam probet l.3 t.19 p.191 c.2 d.15 n.8.

Filia si ab initio congruam dotem habuit nihil ei prodest quod postea pater ditior factus sit l.3 t.19 p.194 c.1.d.25 n.20.

Filia nupta, in domicilio mariti, non patris siue viui siue defuncti, conuenienda est l.3 t.1 p.142 c.2 d.5 n.1 & 2.

Filia maior annis restitui potest aduersus factam renunciationem ex causa enormis læsionis l.2 t.12 p.98 c.1 d.8 n.4.

Filia quæ accepta dote renunciauit, si non vltra dimidiam partem ex comparatione eius quantitatis quam pro legitima habere debuisset si tum pater decessisset, læsa sit, querelæ nullus ei relinquitur locus l.3 t.19 p.194 c.1 d.23 n.14.

Filia quæ non renunciauit, si quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil nisi supplementum petere potest l.2 t.3 p.69 c.2 d.8 n.1 in all.

Filia quæ dotem à patre habuit, licèt legitima minorem, potest statuto excludi, nisi grauiter læsa proponatur l.3 t.19 p.192 c.2 d.18 n.1.& 5.

Filia quæ à legitima exclusa est, dotari nihilominùs debet l.3 t.19 p.193 c.1 d.19 n.2.

Filia quæ per iuratam renunciationem exclusa est impunè præteriri potest l.2 t.3 p.69 c.2 d.8 n.2 in all.

Filia quæ non renunciauit succedit masculo qui renunciationis tempore viuebat, si ille ante patrem decesserit l.2.t.3 p.75 c.1 d.22 n.5.

Filia renunciat plerumque futuræ successioni matris, licèt nõ cogatur mater filiam dotare l.2 t.3 p.69 c.1 d.7 n.1 in all.

Filia quæ renunciauit si ante patrẽ decesserit superstitibus nepotibus, qui repudiato legato sibi relicto, legitimam petere malint in corporibus hereditariis, eorum legitima æstimanda est ex facultatibus quæ mortis tẽpore reperientur l.2 t.3 p.73 & 74.

Filiatio.

Filiatio difficillimæ & ferè impossibilis est probationis l.4 t.14 p.279 c.1 d.6. n.5 in all. probari tamen per verba enunciatiua potest in antiquis l.4 t.14. p.284 c.1 d.28 n.7.

Filius.

Filius hereditatis partem (nec si pro ea parte onera omnia subire velit) petere non potest l.3 t.19 p.189 c.1 d.6 n.1. 2.3.& 4.

Filius paterno odio prægrauari non debet l.4 t.9 p.254 c.1 d.1 n.4 in all.

Filius aut filia cui aliquid pro legitima in pecunia solutum est; non nisi in pecunia supplementum petere potest l.3 t.19 p.128 c.1 d.2 n.8 in all.

Filius non fit ipso iure possessor pro legitima nec eam propria autoritate capere potest nisi càm institutus est in re certa l.3 t.19 p.188 c.1 d.4 n.1.2. & 3.

Filius qui legitimam solam habet, neque heres neque bonorum possessor esse potest l.3 t.19 p.189 c.1 d.6 n.8 inal.

Filius legitimam portionem in ea re hereditaria quam elegerit, sibi soluere non potest l.3 t.19 p.188 c.1 d.3 nu.1.

Filius pro patre, aut pater pro filio conueniri non potest, si non se priùs obligauerit l.4 t.20 p.325 c.2 d.4 n.5.

Filij interest ne singulis annis ius immunitatis quod ab auorum nobilitate partum habet, redimere ob factũ patris rogatur l.3 t.19.

Filius in causa status potest contra factum patris venire l.2 t.4 p.79 c.2 d.8. n.1 in all.

Filius quod à patre non habet, non potest pater filio adimere l.2 t.4 p.79 c. 2 d.8 n.2 in all.

Filiusfamilias fideiubere pro patre à carceribus liberando potest l.2 t.14 p. 100 c.1 d.1 n.3 & 4.

Iliusfamilias æs alienum patris soluere non cogitur p.100 c.2 d.1 n.3 inall.

Filiofamilias fideiubenti pro patre ex iusta causa & decreto iudicis, curator dandus non est l.2 t.14 pag. 100 c.2 d.2 n.1.2.& 3.

Filijfamilias persona cuius integra sit, potest ex omnibus contractibus agere & conueniri l.2 t.35 p.127 c.2 d.6.n. 4 in all.

Filiusfamilias heres patris pro quo contraxerat quamuis non sit heres cum beneficio inuentarij, tamen etiã pendente instantia discussionis prouisionaliter condemnandus est sub satisdatione l.4 t.19 p.323 c.2 d.1,n.1,2,3,4. 5,6,7,8,& 9.

Filius patri heres est & necessarius etiã absens & ignorans, potest tamen, si velit, abstinere l.3 t.25 p.220 c.2 d.5 n.1. in all.

Filiusfamilias regulariter ex causa mutui non obligatur efficaciter ob exceptionem Senatusconsulti Macedoniani l.4 t.19 p.324 c.2 d.1 n.1 in all.

Filiusfamilias tã ex contractibus quàm delictis obligatur, præterquàm ex mutuo & ex voto l.4 t.20 p.325 c.2.d. 3 n.10.

Filiusfamilias minor qui se obligauit pro patre non potest restitui, nec tanquam minor si maior factus debitum approbauerit, neque tanquam filiusfamilias, neque tanquam læsus, si possit quandoque indemnitatem consequi ex bonis patris l.4 t. 20 p.325 c.2. d.4 n.1.2.3.& 4.

Filius non potest videri minus habuisse à patre quàm sibi deberetur, si nihil ei à patre debebatur l.3 t.19 p.195 c.2. d.25 n.6 in all.

Filius præteritus præsumitur vixisse tẽpore testamenti, nisi mortuus probetur, si eo testamento cæteris fratribus facta est iniuria l.4 t.14 p.286 c.1 d. 39 n.7.8.& 9.

Filius omnimodo & in omnem euentũ legitimam habere debet l.3 t.19 p.189. c.1 d.6 n.1 in all.

Filij ad paterna bona veniẽtes pene ad propria veniunt l.4 t.9 p.265 c.2 d.4 n. 5 in all.

Filius qui patris creditoribus tanquam heres soluit, licèt ea priuilegio restituatur aduersus immistionẽ vt abstinendi habeat potestatem, condicere tamen quod soluit non potest l.2 t.25. p.114 c.1 d.4 n.1.

Filius heres patris reuocans ex proprio iure in suam fraudem à patre alienata, agit ad proprium commodum, nõ ad commodum patris aut alterius l. 4 t.11 p.274 c.1 d.4 n.2 in all.

Filio præterito testamentum ipso iure nullum est, non modò si filius sit in potestate, vt olim, sed etsi emancipatus l.4 t. 14 p.286 c.1 d.39 n.1 in all.

Filius si neget impendisse patrẽ ea quæ filio imputare noluit in legitimam probatio ab heredibus exigenda l.3. t.19 p.196 c. 2 d.29 n.10.

Filius propter ingratitudinem iustè exheredari potest l.4 t. 9 p. 265 d.4 n. 1.

Filiusfamilias nulla bona habere potest nisi saltem probet sibi obuenisse l.4.t. 7 p.259 c.2 d.8 n.9 in all.

Filius licèt exheredatus capax est acquisitionis etiam post mortem patris l. 3 t.25 p.223 c.1 d.11 n.2 in all.

Filius potest venire contra factum patris defuncti, si quid à patre gestum sit perperam & contra leges, licèt ipse heres sit patris, dummodo non veniat tanquam heres, sed proprio iure l.4 t 11 p.273 c.2 d.4 n.1 & 2.

Filiusfamilias si testatus sit sine consensu patris, nullomodo valebunt, ne quidem illa quæ in piam causam relicta erunt l. 1 t.2 p.10 c.1 d. 40 num. 4.

Finis.

Finis habet necessariam consequentiam ad principium l.2 t. 30 p.121 c. 1 d.1 n. 24 in all.

Fiscus.

Fiscus nunquam satisdat l.4 t.9p.164 c.1 d.1 n.7 in all.

Fiscus vendere potest rem communem inuito socio, dũmodo ei partem precij restituat l.4 t. 43 p. 434 c.1 d.1 n.14. in all.

Fœmina.

Fœmina nupta rem non dotalem etiã inscio & inuito marito vendere potest l.2 t.11 p.94 c.1 d.4 n.3.

Fœmina quando in testem admitti possit l.4 t.15 p.308 c.2 d.58 n.1,2,3.& 4.

Fœnus.

Fœnus & vsura est quicquid excedit sortem l.4 t.24 p.356 c.2 d. 36 n.8.

Forma.

Forma est quid individuum l.1 t.3 p. 33. c.2 d.40 n.3 in all.

Formam & solennitatem contrahendi nemo eam creditur eligere per quã contractus subuertatur l.1 t.2 p.1 d.7. n.2.

Forum.

Fori præscriptionem nõ habet qui apud priuilegiarium iudicem suum conuenitur l 3 t.17 p.186 c.1.d.2 n.1.

Fori præscriptionem obiicere non potest conuentus actione personali co loco in quo soluere se obligauit, & domicilium habeat in alterius iurisdictionis territorio l.3,t.16,p.185,c.1. d.1,n.1

Fori priuilegium non habet ex mandatis persona qui ex alterius mandato deliquit l.5,t.14,p. 182,c.2.d.2,n.1

Fori præscriptioni renuncians sibi nocet nisi competentis iurisdictionis procurator intercedat l.3,t.12,p.178,c. 1.d.32,n.1.& 2

Fori præscriptionem non magis obiicere potest debitor, si de rei mobilis pignore agatur quàm si rei mobilis pignus vindicaretur l.3,t.16,p.185,c.1. d.1,n.9

Frater.

Frater plerumque dicitur is qui frater non est, si modo fraterna charitate diligatur l.3,t.21,p.205,c.1.d.9,n.2.in al.

Pro fratre habitus potest ab intestato succedere, licèt præcisè non probet se fratrem l.3,t.21,p.204.c 2.d 9,n 1

Frater pro fratre in causa criminali non potest testimonium dicere, in causa ciuili dummodo patria potestate, bonorum

norum omnium communione,& cohabitatione cessantibus, potest l.4,t.14,p.283,c.1.d.24,n.1

Fraus.

Fraudem facere non videtur qui fraudem excludit l.4,t.23,p.340,c.2.d.3,n.12,in all.

Fraus filiis facta præsumitur ex magno excessu facto in alienanda ea re quæ filiis restitui debuit l.4,t.11,p.274 c.1.d.4,n.1.in all.

Fraudandus nemo est conuentionis commodo,quam dixit rei l.1,t.2,p.22,c.2.d.86,n.3,in all.

Fraus in quo admissa est,in eo debet puniri l.4,t.34,p.396,c.1.d.4,n.19,in all.

Fraudis suspecta esse solent quæ inter parentes & liberos geruntur quoties alius læditur l.3,t.20,p.201,c.1.d.6,n.4. in all.

Fraudis suspicio subest quoties mulier siue pro alio siue cum alio contrahit l.4,t.21,p.326,c.1.d.1,n.3,in all.

Fraudulentum est cogi quem exhibere quod non habet,nec dolo malo desiit habere l.1,t.3,p.25,c.2.d.4,n.3,in al.

Fraudari nõ potest qui nihil omnino iuris habet, præterquam ex mera fraudãtis liberalitate l.2,t.27,p.118,c.1 d.3,n.8.

Fraudulenti consilij potiùs præsumptio capitur,ex eo quod quis se creditores habere non ignorat l.3,t.20,p.201.c.1. d.6,n.1,in all.

Fraus præsumitur tã in venditore quàm in emptore ex omissione sollennitatum requisitarum à iure aut à statuto l.4,t.11,p.274,c.1.d.4,n.1,in all.

Quoties de fraude disputatur euentus spectandus est l.3,t.20,p.201,c.2.d.7. n.2,in all.

Fruitio.

Conductor frui prohibitus ex ea causa quam locator præuidere potuerat indemnis omnino & plenè seruandus est à locatore l.4,t.41,p.415,c.2.d.1,n.1 2,3,& 4

Conductor qui lite pendente frui sibi licuisse negat,condemnandus est prouisionaliter & oblata satisdatione nisi conquestus sit ante litem sibi motam l.4,t.41,p.416,c.1.d.4,n.1,2,3,4,5. 6,& 7

Semper ei succurrendum est qui non aliter parte sua frui potest,quàm si socij quoque portionem tractet l.4,t.11. p.273,c.1,d.2,n.4,in all.

Fructus.

Fructus beneficij nondum percepti post beneficiarij obitum pertinent ad successorem in beneficio l.1,t.3,p.33,c.1 d.37,n.3.

Fructuarius nõ cogitur satisdare nisi petenti,nec eo minus facit interim fructus suos l.3,t.23,p.212.c.2.d.3,n.3

Fructus à conductore percepti ei percunt quando æquè fuissent apud locatorem perituri l.4,t.42,p.412,c.2.d.23. n.1.

Fructus non iure seminis; sed iure soli & dominij,si alius titulus non probetur,percipi solent l.3,t.22,p.211,c.1.d. 18,n.1,in all.

Fructus causæ appellatione cõtinentur l.2,t.33,p.124,c.1.d.3,n.12,in all.

Fructus qui ante peritum augmentum ex fundo percepti sunt ab eo qui retrouendere debuit ad eum pertineat qui obsignauit,quãdiu nihil ei potest imputari l.4,t.36,p.402,c.1.d.7,n 9.

Fructus beneficij tam percepti, quàm quæ ex iis fructibus sunt comparata ad heredem beneficiarij pertinent l.1 t.3, p.33.c.1.d.37,n 3

Fructus nondum percepti post beneficiarij obitũ pertinent ad successorẽm in beneficio p 33 c.1.d.37,n.3,& 4.

Fructuarius nõ est dominus l.3,t.23,p. 214,c.1.d.8,n.2,in all.

Fructus veniũt in pignoratitiá actionem tametsi prædo sit qui alienam rẽ pignori dedit l.4,t.18,p.321,c.2.d. 2,n.3

Fructuũ collectorum periculum pertinet ad collectorẽ,nec si omnes perierint fortuitò, remissio tamen eo nomine vlla peti potest l. 4, t.42, p. 421.c.1.d.21,n.1.& 2, sed ita demũ si fuerint collecti & in horreo reconditi.Ibidem n.16.

Fructus à cõductore percepti iure dominij ad cõductorem non ad locatorem pertinẽt l.4,t.42,p.430,c.2.d. 52,n.1,in all,

Fructuum perceptio non est necessaria ad essentiam possessionis l.1,t.20 p 20,c 2,d.75,n.3,in all.

Fructus fundi locati non priùs acquiruntur conductori quàm eos perceperit & quidẽ ex domini eiusdémque locatoris voluntate l.4,t. 42 p. 423,c.1.d.25,n.4

Fruct' pignoris in antichresim dati ad creditorem,vice vsurarum, pertinẽt l.4.t 18,p.322,c.2,d.5,n.10,in all.

Fructuarius minus iuris habet quàm heres fiduciarius in hereditariis debitoribus cõueniendis l.3,t.23,p.213 c.2 d.7,n.1

Fuga.

Fuga magnum indicium est ad torturam l.4,t.15, p.294,c.2.d.1,n.8,in all.

Fumus.

Fumi venditor tenetur condictione ob turpem causam l.4 t. 6 p.256 c. 1 d.1. n.3.

Fumo pereat, inquit Alexander Imp. qui fumum vendidit l.4 t.6 p.256 c. 1 d.1 n.3 in all.

Fundus.

Fundus dotalis transit ad heredem l 3 t.25 p.222 c.2 d.10 n. 2 in all.

Fundo municipij seruitus acquiri potest l.3 t.14 p.218 c.2 d.11 n.4 in all.

Fundus à debitore debitoris pignori datus in antichresim, creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligitur l.4 t.10 p.268 c.2 d.3 n.1.

Fundi corpus demonstrari, nec eius identitas probari sine confinium demonstratione & probatione potest l.4 t 13 p.294 c.2 d.2 n.2 in all.

Fundorum fructus non pluris æstimãtur quàm vt vigesimo demum anno æquent iustam fundorum æstimationem l.3 t.7 p.164 c.2 d.14 n.6 in all.

Qui fundum debuit retrouendere, si sit in mora, condemnandus est ad fructuum restitutionem quos venditor ipse percipere potuisset l. 4 t. 24 p.356 c.1 d 14 n.1,& 2.

Furiosus.

Furiosus citari nunquam potest l. 2 t.2 p.65 c.1 d.3 n.1 in all.

Furiosus, etiam cùm adest, absens esse intelligitur l. 4 t.1 p.234 c.1 d.7 n.2 in all.

Furiosi vel ebrij hominis iudiciũ nullum esse potest l. 4 t. 1 p.234 c.1 d. 7 n.2 in all.

Furtum.

Furti probatio sine rei exhibitione fieri non potest l.3 t.22 p. 210 c. 1 d. 14. n.4.

Species non modo lucri,sed etiam furi est ex alieno largiri, & sibi beneficij debitorem acquirere l. 1 t. 2 p.9 c.2 d.38 n 5 in all.

Gabella.

Gabella iudicati est pars quædam & portio eius quæ venit non tam in condemnationem,quàm in taxationem condemnationis l.3 t.2 p.151 c. 2 d.3 n.3.

Gratia.

Gratia est obreptitia siue impetrãs nõ expresserit possessionem aduersarij coloratam,siue suam viciosam l.1 t. 2 p.1 d.2. n.4 & 5.Adeóque si priorẽ suam impetrationem, tametsi validam tacuerit l.1 t.2 p.9 c.1 d.28 & 29 Multò magis si non expresserit beneficium quod iam tum obtinebat l.1 t.2 p.1 d.2 n.7.

Gratia obreptitia vel subreptitia nullius omnino est momẽti siue de proprietate agatur siue de possessione agatur l.1 t.2 p.1 d.2 n. 1, 2, & 3. & in all.n.2 & p.2 d.4 n.6.

Hasta fiscalis.

Hastæ fiscalis fides facilè conuelli nõ debet l.4 t.21 p.326 c.2 d.2 n.4 in al.

Heres. Hereditas.

Heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est,acsi inuentarium non fecisset l.2 t. 4 p.81 c.1 d, 14 n.14 in all.

Hereditatis aditio animi potius, quàm facti l.1 t.12 p.55 c.2 d.12 n.2 in all.

Hereditas non potest recipere augmẽtũ vel diminutionẽ ex die litis cõtestatę lr4 t.24 p.346 c.1 d.4 n.7 in all.

Hereditas paterna, etiam priùs quàm fit agnita, est de numero acquisitorũ, non acquirendorũ l.2 t.25 p. 113 c.1 d.1 n.4 in all.

Heredũ appellatione etiã extranei cõtinẽtur l.2 t.3 p.75 c.2 d. 22 n. 3 in all.

Hereditas aditadici nõ potest,quã tutor pupilli nomine solus agnoscit l.2 t.25 p.113 c.1 d.1 n.4 in all.

Hereditatis substantia & quantitas æstimatur ex tempore mortis l. 2 t. 35 p. 126 c.2 d.5 n.15 in all.

Hereditarium aliquando quid dicitur quod ab herede incipit l.3 t.19 p. 198 c.2 d.35 n.1 in all.

Heres de facto defuncti iurare nõ cogitur l.4 t.1 p.236 c.1 d.15 n.3.

Hereditatis futuræ renunciatio tacitã illã habet condictionẽ *si deferetur* l. 2 t.35 p.126 c.2 d.5 n.8. incertũ enim est quanta futura sit hereditas cuius spem abscidit renunciatio.Ibid.n.14

Heres defuncti forum sequitur cùm vel absens defenditur ab alio,vel vbi ille ipse inuenitur l.3 t.1 p.142 c.1. d.4 n.1,& 2.

Hereditatis fideicommissaria petitio si instituta sit,& eodem libello petatur missio in possessionẽ bonorũ fideicommissariorum in genere aduersus eum ipsum qui de fideicommisso restituendo rogatus est, non cogitur actor antequàm pronũciatũ de fideicommissi iure indicare heredi grauato quænam bona illa sint quę fideicommisso continentur lib. 3 tit. 21 p.203 col.2 defin. 6 n.1,& 2.

Hereditas fideicommissaria post restitutionem pertinet ad fideicommissatium l.2 t.1 p. 62 c. 2 d. 14 nu. 6 in all.

In hereditate non potest videri esse quod nec defunctus nec eius heres vnquam habuerunt libro 3, titulo 19 pagina 198 col.2 definitione 35 n.2 in all.

Hereditatis aditio iure confundit ob-

ligationem l.4 t.23 p.342 c.1 d.9 n.4. in all.
Heres nõ potest teneri ex pacto defũcti nisi sub iisdem legib. & condicionibus quibus defunctus contraxit l.2 t.3 p.72 c.1 d.14 n.17 in all.
Hereditas damnosa esse potest l.2 t.3 p.71 c.1 d.13 n.10 in all.
Heres minoris nõ potest restitui in integrum aduersus immixtionẽ à minore factam l.2 t 25 p.115 c.1 d.5 n.2.
Heres sua dicere non potest instrumẽta quæ sunt hereditaria, non magis quàm hereditatẽ ipsã quę est fidei cõmissaria l.2 t.1 p.62 c.1 d.14 n.5 &6
Heres nihil potest habere tanquã heres quod non prius fuerit hereditatis l.2 t.3 p.77 c.2 d.28 n.3 in all.
Hereditatis delatio fit semel tantùm & vno instanti l.2 t.3 p.75 c.2 d.22 n.11 in all.
Hereditas est quæ inuenit heredem l.4 t.31 p.386 c.1 d.24 n.3 in all.
Ad quem hereditas ad eũdem & tutela pertinet l.4 t.38 p.408 c.2 d.4 n.2. in all.
Heres ignoratione sua defuncti vicia excludere non potest l.4 t.17 p.319.c.1 d.2 n.1 in all.
Heredem veteres pro domino dicebãt l.4 t.43 p.449 c.2 d.47 n.2 in all.
Heres grauatus de restituenda post mortem suam hereditate plus iuris habet quàm fructuarius hereditatis l.4 t.43 p.449 c.2 d.47 n.1,2,3,4,& 5.
Hereditaria iura omnia ipso iure & per legem duodecim tabularũ diuiduntur inter heredes,nisi si qua sint omnino indiuisibilia l.3 t.19 p.189 c.1 d.6 n.6 in all.
Hereditas vna duos heredes in solidũ non patitur, nec in parte hereditatis magis quàm in tota hereditate l.3 t.19 p.189 c.1 d.6 n.8 in all.
Heredi soli incumbit necessitas æris alieni soluẽdi,non singulari successori l.3 t.19 p.189 c.1 d.6 n 6 & 7
Heres multò plus iuris habet in bonis omnibus hereditariis,quàm filius l.3 t.19 p.188 c.2 d.5 n.2 in all.
Hereditariorum corporum diminutio propter legitimam non magis fieri potest quàm propter pecuniam l.3 t.19 p.188 c.2 d.5 n.3 in all.
Hereditas iuris nomen est recipiens & augmentum & diminutionem l.3.t.19 p.190 c.2 d.11 n.3 in all.
Heres ex parte,quandiu coheredes adire possunt,non nisi suam partem hereditatis petere potest l.3 t.21 p.202. c.2 d.3 n.1
Hereditatis fructus à die mortis percepti sicut augent hereditatem,ita legitimam l.3 t.19 p.190 c.1 d.11 n.1 & 2.
Hereditas aut hereditaria portio aliqua priùs esse debet quàm vt ea quicquam deliberetur l.3 t.19 p.196 c.1 d.28 n.4
Hereditas aut hereditaria portio esse incipit eo instanti quo vti l.3 t.19 p.196 c.1 d.28 n.5
Hereditatis diminutio qualiscumque ea sit,sera est,licet eam quis velit inducere ex voluntate eius qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuisset l.3 t.19 p.196.c.1 d. 28. n.6
Hereditas quæ alterius e.196 c.1 d.28. esse actoris l.3 t.21 p.202 c.2 d.2 n.9. in all.
Hereditatem petens non ex eo metitur quod possessor occupauit,sed ex suo iure l.3 t.21 p.202 c.2 d.2 n.9 in al.
Heredis nihil interest,An acceptam legari pecuniam consumpturi sint nepotes an seruaturi l.3 t.19 p.198 c.1. d.34 n.8
Heres nemo fit ex sola bona fide,si lex hereditatem non deferat l.3 t.21 p. 204 c.2 d.8 n 6 in all.
Hereditatis petitio datur contra possidentem pro herede,siue bonæ siue malę fidei sit possessor l.3 t.21 p 204. c.2 d.8 n.1,2,& 3
Heres falsus qui cęperat agere tanquã heres,in eámque rẽ admissus etiam à iudice repellendus est,apparente quandocunque postea vero herede l.3. t.21 p.203 c.1 d 5 n.1 & 2
Heredi falso nulla actio competere potest hereditatis nomine, nec ferendum est vt ex sua improbitate actionem vllam consequatur l.3 t.21 p. 203 c.2 d.5 n.3 in all.
Hereditatis nomen vniuersitatem successionis demonstrat l.3 t.22 p.206 c. 2 d.5 n.6 & 7
Hereditas rem vnam ęquè ac aliam,& rei precium æquè ac rem ipsam, & contra rem ex precio comparatam æquè ac rei precium complectitur l. 3 t.22 p.206 c.2 d.5 n.8
Hereditatis fructus augent hereditatem non item rem singularem l.3 t. 22 p.206 c.2 d.5 n.9 & 10.
Hereditas diuidi debet inter omnes liberos ex æquis partibus l.3 t.25 p. 220.c.2 d.5 n.2 in all.
Hereditatis diuisio quam pater dotalibus tabulis fecit,in familiæ erciscundæ iudicio seruanda est l.3 t.25 p. 219 c.2 d.4 n.1 & 2
Hereditarium quoties aliquod ius est rei redimendæ, quæ à defuncto vendita foerat,siue ex conuentione competat, siue ex causa immodicæ læsionis potest vnus ex coheredibus vel inuitis aliis iure proprio ius, illud exercere l.3 t.25 p.222 c.2 d.10 n. 1,2 & 3
Hereditas fideicommissaria facilè admittit subrogationẽ vnius rei in locũ alterius l.3 t.25 p.223 c.1 d.12. n.12
Heredes non coguntur stare diuisioni factę à testatore,si modo ab ea recedi omnes consentiant l. 3 t.25 p. 223 c.2 d.12 n.2 in all.
Hereditarium est quod in hereditate fuit moriente testatore, non etiam quod ex hereditate subinde profectum est, aut occasione hereditatis acquisitum l.3 t. 25 p.222 c.2 d.11 n.6 & 7.
Hereditatis fideicommissariæ petitio contra singulares rerum fideicommissarum possessores non priùs exerceri potest quàm restituta sit per fideicommissum hereditas l.3 t.21 p. 202 c.2 d.4 n.1.
Heres falsus non nisi volente vero herede hereditatem petere potest, licèt possessor nihil omnino iuris habeat l.3 t.21 p.202 c. 1 d.2 n.1,2 & 3.
Hereditatis petitio competit aduersus eum qui rem vnam hereditariam, licèt minimã possidet l.3 t.21 p 202 c.1 d.2 n.2 in all.
Hereditatis restitutio non plus iuris trãsferre potest quàm defunct⁹ habuerit l.4 t.14 p.277 c.2 d.3 n.13 in al.
Hereditatẽ petenti eius qui mortuus negatur,non cogitur reus submoiistrare litis sũptus & alimentorũ pẽdente lite,nisi actor sit ex liberis,aut parẽtib⁹ l.3 t.1 p.201 c.2 d.1 n.1,2,& 3.

Homicida.

Homicidæ confugiendo ad ecclesiam nõ effugiunt iudicis laici coercitionem l.1 t.4 p 36 c.2 d 1 n 3.

Honor.

Honor non debet esse sine honoratione nec cõtrà l. 1 t.7 p.39 c.2 d 1 n.3 in al.

Horreum.

Horreorũ dominus periculũ vis maioris & effractură latronũ prẽstare nõ debet l.4 t.42 p. 422 c.1 d.22 n.7.

Hypotheca.

Hypothecę tacitę ius inducitur ex sola chirographi agnitione vel denegatione l. 3 t.12 p.171 c.2 d.7 n.2 in all.
Hypotheca tacita pro legatis diuidua est,expressa verò indiuidua, vt nec locum habeat exceptio non discussi coheredis l.3 t.22 p.179 c.2 d.35 n.1 2,3,& 4.
Hypotheca quæ viuo debitore fuit indiuidua non debet ex persona heredum immutari p. 179 d.35 n.5.
Hypothecaria implicitam habet dominij quæstionem l.3 t. 22 p.206 c.1. d.3 n. 5 in all.
Ad ius Hypothecæ indiuiduæ constituendũ nihil refert an ab initio vnus tantùm fuerit debitor, an plures,cùm rem ipsam obligatam afficiat non personas debitorum l.3 t.12 p.179 d.35 n.7.
Hypotheca nudo consensu contracta tantum prodest,quantum pignus ad rem ipsam obligandam l.4 t.7 p.262 c.1 d. 15 n.2 in all.

Identitas.

Identitas nominis probat identitatẽ personæ de qua agatur incidenter nõ etiã si principaliter l. 4 t.14 p.285 c.1 d 35 n.2 & 3. Ibid. p.293 c.d.69,n.1.

Ignorentia.

Ignorantia facti alieni est probabilis, præsertim si factum illud sit occultum l.1 t.2 p.7 d. 2 & 1 4 1 .. d.4 n.9.
Qui per ignorantiã iustã plus petit,excusatur l 3 t.9 p 100 c.2 d.1 n.6 in all.
Ignorantiam facti proprij prętendere nemo potest l 2 t.39 p.138 c.1 d.14 n. 15 in all.
Ignorãtia facti alieni sẽper excusabilis est l.4 t.10 p. 270 c.1 d. 7 n. 2 in all.
Ignorantia licèt excuset à delicto,nũquã tamen ius tribuit l.3 t.22 p.209 c.2 d.13 n.10 in all.
Ignorantia supina facti quod omnes sciunt non est ferenda l.1 t.2 p.14 c. 1 d.51 n.8 in all.
Ignorantię causam iustã habet,vtrũ id quod petitur debeatur,qui in alterius iura succedit l.4 t.16 p.314 c.2 d.15 n. 6 in all.
Ignorantia emptoris litigiosi viciũ nõ excludit,sicut nec actorẽ.qui rem litigiosã effecit, damno debet afficere l.4 t.34 p. 395 c.2 d.4 n.28 & 29.
Ignorãtia dissoluta nõ meretur excusationẽ l.1 t.3 p.28 c 1 d.17 n. 5 in all.
Ignorantia impetrãtis nõ tollit ius alteri quæsitum l.1 t.2 p.15 c.2 d.50 n 2.
Ignorantia non prodest impetranti ad impediendũ effectum clausulæ concessionis l.1 t.2.

Immixtio.

Immixtio habet vim cõsumptionis:cõsumptio verò vim iustæ solutionis l.4 t.23 p.344 c.2 d.17 n.4 in all.

Immunitas.

Immunitatis possessio per longissimũ tẽpus, priuilegij instar habetur l 1 t. 3 p.24 c.1 d.1 n.3.
Immunitatẽ qui cõcesserunt, impunitatem concessam noluerunt l. 1 t. 4. p 36.

Impensa.

Impensæ post emptionem factę faciũt rem precioſiorem, ſed ex poſtfacto l.4 t.30.p.383 c.1 d.15 n.3 in all.

Impenſæ factæ ab emptore non augẽt preciũ ad impediendam lęſionis immodicę probationem l.4 t.30 p.383. c.1 d.15 n.1,2,& 3.

Impietas.

Impietas tantò maior & grauior eſt quę ſub pietatis ſpecie deliteſcit l.4 t.15 p.309 c.2 d.60 n.4 in all.

Incommodum.

Incommoda ad eum ſpectant ad quẽ & commoda l.3 t.12 p.178 c.1 d.30 n.5 in all.

Incompatibilitas.

Duo non poſſunt eundem gradũ tenere ac in eodẽ gradu concurrere l.1 t.3 p.27 c.1 d.13 n.5 in all.

Indicium.

Indicia per indicia probari abſurdum eſt l.4 t.14 p.289 c.1 d.51 n.7 in all.

Inducta.

Inducta ad vnum effectum nõ debent operari contrarium l.4 t.7 p.260 c.2 d.11 n.7 in all.

Indultum.

Indulta non priùs vltrã vim apud nos habent, quàm à Senatu noſtro fuerint adprobata l.11.2 p.2 c.1 d.9 n.6.

Infamis.

Infamis fit quiſquis fuit periurus l.4 t.1 p.236 c.2 d.17 n.1 in all.

Infamis nõ magis iuſiurandũ deferre quàm iurare l.4 t.1 p.236 c.2 d.17 n.1.

Infamia facti non ſufficit ad repellendum teſtem, nec infamię iuris obiectio, niſi de ea per ſententiam cõſtet l.4 t.15 p.306 c.1 d.45 n.1,& 2.

Indebitum.

Indebitum ſoluere nemo cogitur, cuius etiã ſoluti habet condictionẽ l.4 t.23 p.342 c.2 d.10 n.7 in all.

Indebitum videri debet quod ſupra taxatã quantitatẽ ſolutum eſt l.3 t.2 p.152 c.1 d.4 n.3.

Indebitum propriè illud eſt quod nullo iure debetur, ne quidem naturali l.3 t.2 p.152 c.1 d.4 n.3 in all.

Inducia.

Inducię quadrimeſtris temporis, etiã cùm mora præceſſit condemnationẽ, condemnato immunes ſunt à periculo augendæ ęſtimationis, ſi fortè interea creuerit l.4 t.2 p.250 c.1 d.15 n.10.

Inficiatio.

Inficiatio rem quidem dubiam facere poteſt, veritatis tamen præſumptionem, quę pro inſtrumento facit, tollere non poteſt l.4 t.16 p.316 c.1 d.20 n.3 in all.

Ingenuus.

Ingenuus non eſt vſque adeò ęquandus libertо, vt ingenuo non ſit libera rerũ ſuarũ alienatio l.4 t.11 p.274 c.1 d.4 n.1 in all.

Ingratitudo.

Ingratitudinis probatio in heredes recipitur l.4 t.9 p.265 c.1 d.4 n.6

Inhibitio.

Inhibitiones ſpeciales petentibus iis qui appellarũt citra cauſę cognitionẽ nõ conceduntur l.1 t.10 p.50 c.2 d.17 n.1.

Inhibitionibus ſpecialibus pendente appellatione locus eſt ad impediẽdã executionẽ euidẽter iniurioſam l.1 t.10 p.51 c.1 d.18 n.3.

Iniectio.

Iniectionẽ manus vocant pragmatici *Arreſt de main leuee* l.4 t.3 p.253 c.2 d.3 n.1.

Iniuria.

Iniuriam iuris executio non habet l.3 t.20 p.201 c.1 d.6 n.9 in all.

Iniuriam nullã aduerſario facit qui ſe probatione onerat l.4 t.16 p.315 c.1 d.16.n.7 in all.

Iniuriã non facit qui iure publico, cõmuni & perpetuo vtitur l.3 t.17 p.186 c.1 d.2 n.4 in all.

Iniuriã non facit, qui ſuo iure vtitur & ordinaria actione experitur l.2 t.31 p.121 c.2. d.3 n.7 in all.

Iniuria ſemel remiſſa poſtea ex pœnitẽtia repeti non poteſt l.3 t.36 p.128 c.2 d.2 n.4 in all.

Iniuria quę per extortã veram ſolutionẽ facta eſt, non niſi reddita pecunia tolli poteſt l.3 t.11 p.169 c.1 d.3 n.10 in all.

Innocentia.

Innocentię probatio fauorabiliſſima eſt l.4 t.1 p.243 c.1 d.43 n.3 in all.

Inquiſitio.

Inquiſitio propter ſeipſam fauorabilis eſt l.4 t.14 p.276 c.1 d.1 n.5 in all.

Inquiſitio facta facilius haberi poteſt pro infecta, quàm infecta pro facta l.4 t.14 p.285 c.2 d.37 n.5 in all.

Inquiſitio de crimine ſecreto fieri ſolet, ne alioqui reus facilè probationes corrumpat, & teſtes ſubornet l.4 t.14 p.285 c.2 d.37 n.1 in all.

Inquiſitores in partibus deputatos recuſare poſſunt, qui ex prouincia vna aut ex ciuitate vna in aliã cõmeare coguntur l.3 t.1 p.144 c.1 d.13 n.5.

Inſcriptio.

Inſcriptionis neceſſaria eſt ſolennitas ad relationes apparitorum impugnãdas ſi vnius tãtùm teſtis fide aut impugnãtis ſubſcriptione nitantur l.4 t.10 p.271 c.1 d.8 n.6 in all.

Inſinuatio.

Inſinuatio eſt rei geſtę apud acta teſtificatio l.4 t.14 p.278 c.2 d.5 n.2 in al.

Inſinuationis ſolennitas inducta eſt ad euitandas falſitates l.4 t.14 p.278 c.2 d.5 n.4 in all.

Inſinuationis probatio non fit niſi per ſcripturã ſed eã tamen etiã per teſtes aut per aliam ſcripturã probari ſufficit l.4 t.14 p.278 c.2 d.5 n.3 & 5.

Inſtrumentum.

Inſtrumentũ edere debet quiſquis ex inſtrumento agere vult & vincere l.2 t.1 p.63 c.1 d.16 n.7 in all.

Inſtrumenti perditio tunc probata intelligitur cùm facta diligẽtia ex ſuperioris autoritate nõ reperitur: probatur etiã ex iureiurando l.4 t.16. p.314 c.2 d.16 n.5 in all.

Inſtrumento in formam publicam redacto nõ opus eſt protocolli editione l.2 t.1 p.59 c.1 d.5 n.1.

Inſtrumento quod quis edere noluit, eo poſtea vti non poteſt l.2 t.1 p.58 c.2 d.2 n.2 in all.

Inſtrumenti inter alios cõfecti editionem à notario petere poſſunt omnes quorũ intereſt l.2 t.1 p.58 c.2 d.3 n.4

Inſtrumenta publica dicuntur quod fidẽ habeant publicã ex perſona notarij qui publicum officiũ gerit l.4. t.16 p.312 c.2 d.11 n.2 in all.

Inſtrumenta hereditaria tanquã communia edenda ſunt fideicõmiſſario, debẽntque remanere penes heredẽ l.2 t.1 p.62 c.1 d.14 n.1 & 2.

Inſtrumentorũ editionẽ & deſcriptionẽ petere poſſunt omnes quorũ intereſt l.3 t.19 p.197 c.2 d.33 n.3 in all.

Inſtrumenti probatio, vt & quilibet alius caſus per iuramentum probatur l.2 t.1 p.62 c.2 d.15 n.4 in all.

Inſtrumenta eduntur vt inſpiciantur, non vt retineantur, aut eorum poſſeſſio amittatur l.2 t.1 p.62 c.2 d.15 n.6 in all.

Inſtrumẽti traditio inducit probationem rei traditæ aut mandatarum actionum l.2 t.3 p.69 c.1 d.6 n.6 in al.

Inſtrumenti exemplum facit fidẽ non ſolùm cùm notarij manu confectũ eſt, ſed etiam cùm ſolẽniter fuit publicatum l.2 t.1 p.61 c.1 d.9 n.9 in al.

Inſtrumẽti tenorem qui non ignorauit de dilata inſtrumenti editione nõ poteſt conquèri l.2 t.1 p.61 c.1 d.10 n.4.

Inſtrumenti editionem per calumniã ſub iuris prętextu qui deſiderat, non eſt audiendus l.2 t.1 p.71 c.1 d.11 n.1.

Inſtrumenta guarentigiata dicuntur quod habeant vim rei iudicatæ, nõ quidem ex iuris ratione, ſed ex autoritate ſtatuti l.4 t.7 p.257 c.1 d.1 n.10 in all.

Inſtrumentum quod in perſona cedẽtis eſt guarentigiatum, & ab omni exceptionis periculo immune, deſinit eſſe tale in perſona ceſſionarij l.4 t.7 p.257 c.1 d.1 n.11.

Inſtrumẽtum publicum non facit ampliorem aut fauorabiliorem causã debiti ſed tantùm probationẽ eius certiorem l.4 t.14 p.554 c.2 d.27 n.5. in all.

Inſtrumento minùs ſolenni propter locorum diſtantiam credi ſolet l.4 t.14 p.279 c.2 d.8 n.7 in all.

Inſtrumentorum aut actorum litis amiſſio ſi ob id tantùm allegetur vt alia inſtrumenta, nouáque litis acta fieri poſſint, probata ſatis intelligitur hoc ipſo quod facta ſuperioris autoritate diligenti perquiſitione non reperiantur l.4 t.14 p.291 c.2 d.57 n.1.

Inſtrumento magis creditur quàm teſtibus inſtrumentariis, niſi cùm de falſo criminaliter agitur l.4 t.15 p.298 c.1 d.15 n.1,2,& 3.

Inſtrumentorum traditio non habet vim mandati l.4 t.43 p.448 c.2 d.42 n.6 in all.

Inſtrumentum verum protocollo falſo inſeri nihil vetat l.4 t.16 p.316 c.2 d.21 n.2 in all.

Inſtrumẽtum quod à duobus notariis exceptũ eſt, non aliter probat quàm ſi ab vtroque ſubſcriptum, aut ab vno ſcriptum, ab altero ſubſcriptũ ſit, niſi, vt plerũque fit, in ſolidum rogati ſinguli proponantur l.4 t.16 p.310 c.1 d.1 n.1,& 2.

Inſtrumenti quod ab alio notario exceptum eſt non poteſt alius deſcriptionem facere niſi mandante iudice l.4 t.16 p.310 c.1 d.2 n.1.

Inſtrumẽtum quod ſemel quis probauit poſtea reprobare non poteſt l.4 t.16 p.310 c.2 d.2 n.4 in all.

Inſtrumentum producens in quo erratum eſt, poteſt nihilominùs errorẽ allegare & probare l.4 t.16 p.312 c.1. d.10 n.2.

Inſtrumentũ productum in actis dicitur eſſe de actis, & cõſequẽter cõmune l.4 t.16 p.312 c.1 d.10 n.1 in all.

Inſtrumento publico facto plus ſcripturæ creditur quàm contrahentibus, adeóque quàm teſtibus l.4 t.16 p.313 d.13 n.4 in all.

ligationem l.4 t.23 p.342 c.1 d.9 n.4. in all.
Heres nõ potest teneri ex pacto defũcti nisi sub iisdẽm legib. & condicionibus quibus defunctus contraxit l. 2 t.3 p.72 c.1 d.14 n.17 in all.
Hereditas damnosa ẽsse potest l.2 t.3 p. 71 c.1 d.13 n.10 in all.
Heres minoris nõ potest restitui in integrum aduersus immixtionẽ à minore factam l.2 t 25 p.115 c.1 d.5 n.2.
Heres sua dicere non potest instrumẽta quæ sunt hereditaria, non magis quàm hereditatẽ ipsã quę est fidei cõmissaria l.2 t.1 p.62 c.1 d.14 n.5 &6
Heres nihil potest habere tanquã heres quod non prius fuerit hereditatis l.2 t.3 p.77 c.2 d.28 n.3 in all.
Hereditatis delatio fit semel tantùm & vno instanti l.2 t.3 p.75 c.2 d.22 n. 11 in all.
Hereditas est quæ inuenit heredem l. 4 t.31 p.386 c.1 d.24 n.3 in all.
Ad quem hereditas ad eũdem & tutela pertinet l.4 t.38 p.408 c.2 d.4 n.1. in all.
Heres ignoratione sua defuncti vicia excludere non potest l.4 t.17 p.319.c. 1 d.2 n.1 in all.
Heredem veteres pro domino dicebãt l.4 t.43 p.449 c.2 d.47 n.2 in all.
Heres grauatus de restituenda post mortem suam hereditate plus iuris habet quàm fructuarius hereditatis l.4 t.43 p.449 c.2 d.47 n.1,2,3,4,& 5.
Hereditaria iura omnia ipso iure & per legem duodecim tabularũ diuiduntur inter heredes, nisi si qua sint omnino indiuisibilia l.3 t.19 p.189 c. 1 d.6 n.6 in all.
Hereditas vna duos heredes in solidũ non patitur, nec in parte hereditatis magis quàm in tota hereditate l.3 t. 19 p.189 c.1 d.6 n.8 in all.
Heredi soli incumbit necessitas æris alieni soluẽdi, non singulari successori l.3 t.19 p.189 c.1 d.6 n 6 & 7
Heres multò plus iuris habet in bonis omnibus hereditariis, quàm filius l. 3 t.19 p.188 c.2 d.5 n.2 in all.
Hereditariorum corporum diminutio propter legitimam non magis fieri potest quàm propter pecuniam l.3 t.19 p.188 c.2 d.5 n.3 in all.
Hereditas iuris nomen est recipiens & augmentum & diminutionem l.3.t. 19 p.190 c.2 d.11 n.3 in all.
Heres ex parte, quandiu coheredes adiri possunt, non nisi suam partem hereditatis petere potest l.3 t.21 p.202. c.2 d.4 n.1
Hereditatis fructus à die mortis percepti sicut augent hereditatem, ita legitimam l.3 t.19 p.190 c.1 d.11 n.1 & 2.
Hereditas aut hereditaria portio aliqua priùs esse debet quàm vt ex ea quicquam deliberetur l.3 t.19 p. 196 c.1 d.28 n.4
Hereditas aut hereditaria portio esse incipit eo instanti quo vti l.3 t.19 p. 196 c.1 d.28 n.5
Hereditatis diminutio qualiscumque ea sit, fera est, licet eam quis velit inducere ex voluntate eius qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuisset l.3 t.19 p.196.c.1 d. 28. n.6
Hereditas quæ alterius e.196 c.1 d.28. esse actoris l.3 t.21 p.202 c.2 d.2 n.9. in all.
Hereditatem petens non ex eo metitur quod possessor occupauit, sed ex suo iure l.3 t.21 p.202 c.2 d.2 n.9 in al.
Heredis nihil interest, An acceptam legari pecuniam consumpturi sint nepotes an seruaturi l.3 t.19 p.198 c.1. d.34 n.8
Heres nemo fit ex sola bona fide, si lex hereditatem non deferat l.3 t.21 p. 204 c.2 d.8 n 6 in all.
Hereditatis petitio datur contra possidentem pro herede, siue bonæ siue malę fidei sit possessor l.3 t.21 p 204. c.2 d 8 n.1,2,& 3
Heres falsus qui cęperat agere tanquã heres, in eámque rẽ admissus etiam à iudice repellendus est, apparente quandocunque postea vero herede l.3. t.21 p.203 c.1 d 5 n.1 & 2
Heredi falso nulla actio competere potest hereditatis nomine, nec ferendum est vt ex sua improbitate actionem vllam consequatur l.3 t.21 p. 203 c.2 d.5 n.3 in all.
Hereditatis nomen vniuersitatem successionis demonstrat l.3 t.22 p.206 c. 2 d.5 n.6 & 7
Hereditas rem vnam ęquè ac aliam, & rei precium æquè ac rem ipsam, & contra rem ex precio comparatam æquè ac rei precium complectitur l. 3 t.22 p.206 c.2 d.5 n.8
Hereditatis fructus augent hereditatem non item rem singulatem l.3 t. 22 p.206 c.2 d.5 n.9 & 10
Hereditas diuidi debet inter omnes liberos ex æquis partibus l.3 t.25 p. 220.c.2 d.5 n.2 in all.
Hereditatis diuisio quam pater dotalibus tabulis fecit, in familiæ erciscundæ iudicio seruanda est l.3 t.25 p. 219 c.2 d.4 n.1 & 2
Hereditarium quoties aliquod ius est rei redimendæ, quæ à defuncto vendita fuerat, siue ex conuentione competat, siue ex causa immodicæ læsionis potest vnus ex coheredibus vel inuitis aliis iure proprio ius illud exercere l.3 t.25 p.222 c.2 d.10 n. 1,2 & 3
Hereditas fideicommissaria facilè admittit subrogationẽ vnius rei in locũ alterius l.3 t.25 p.223 c.1 d.12. n.12
Heredes non coguntur stare diuisioni factę à testatore, si modo ab ea recedi omnes consentiant l. 3 t.25 p. 223 c.2 d.12 n.2 in all.
Hereditarium est quod in hereditate fuit moriente testatore, non etiam quod ex hereditate subinde profectum est, aut occasione hereditatis acquisitum l.3 t. 25 p.222 c.2 d.11 n.6 & 7.
Hereditatis fideicommissariæ petitio contra singulares rerum fideicommissarum possessores non priùs exerceri potest quàm restituta sit per fideicommissum hereditas l.3 t.21 p. 202 c.2 d.4 n 1.
Heres falsus non nisi volente vero herede hereditatem petere potest, licèt possessor nihil omnino iuris habeat l.3 t.21 p.202 c. 1 d.2 n.1.2 & 3.
Hereditatis petitio competit aduersus eum qui rem vnam hereditariam, licèt minimã possidet l.3 t.21 p 202 c.1 d.2 n.2 in all.
Hereditatis restitutio non plus iuris trãsferre potest quàm defunct⁹ habuerit l.4 t.14 p.277 c.2 d.3 n.13 in al.
Hereditatẽ petenti eius qui mortuus negatur, non cogitur reus submi-nistrare litis sũptus & alimentorũ pẽdente lite, nisi actor sit ex liberis, aut parẽtib⁹ l.3 t.1 p.201 c.2 d.1 n.1,2,& 3.

Homicida.

Homicidæ confugiendo ad ecclesiam nõ effugiunt iudicis laici coercionem l.1 t.4 p 36 c.2 d 1 n 3.

Honor.

Honor non debet esse sine honoratio nec cõtrà l. 1 t.7 p.39 c.2 d.1 n.3 in al.

Horreum.

Horreorũ dominus periculũ vis maioris & effractură latronũ prẽstare nõ debet l.4 t.42 p. 422 c.1 d.21 n.7.

Hypotheca.

Hypothecę tacitę ius inducitur ex sola chirographi agnitione vel denegatione l. 3 t.12 p.171 c.2 d.7 n.2 in all.
Hypotheca tacita pro legatis diuidua est, expressa verò indiuidua, vt nec locum habeat exceptio non discussi coheredis l.3 t.12 p.179 c.2 d.35 n 1 2,3,& 4.
Hypotheca quæ viuo debitore fuit indiuidua non debet ex persona heredum immutari p. 179 d.35 n.5.
Hypothecaria implicitam habet dominij quæstionem l.3 t. 22 p.206 c. d.3 n. 5 in all.
Ad ius Hypothecæ indiuiduæ constituendũ nihil refert an ab initio vnus tantùm fuerit debitor, an plures, cùm rem ipsam obligatam afficiat non personas debitorum l.3 t.12 p.179 d.35 n.7.
Hypotheca nudo consensu contracta tantum prodest, quantum pignus ad rem ipsam obligandam l.4 t.7 p.262 c.1 d. 15 n.2 in all.

Identitas.

Identitas nominis probat identitatẽ personæ de qua agatur incidenter nõ etiã si principaliter l. 4 t.14 p.285 c.1 d 35 n.2 & 3. Ibid. p.293 c.d.69, n.1.

Ignorantia.

Ignorantia facti alieni est probabilis, præsertim si factum illud sit occultum l.1 t.2 p.7 d. 2 l.4 d.4 n.9.
Qui per ignorantiã iustã plus petit, excusatur l.3 t.9 p 166 c.2 d.1 n.6 l.1 all.
Ignorantiam facti proprij prętendere nemo potest l 2 t.39 p.138 c.1 d.14 n. 15 in all.
Ignorãtia facti alieni sẽper excusabilis est l.4 t.10 p. 270 c.1 d. 7 n. 2 in all.
Ignorantia licèt excuset à delicto, nũquã tamen ius tribuit l.3 t.22 p.209 c.2 d.13 n.10 in all.
Ignorantia supina facti quod omnes sciunt non est ferenda l.1 t.2 p.14 c. 1 d.51 n.8 in all.
Ignorantię causam iustã habet, vtrũ id quod petitur debeatur, qui in alteri⁹ iura succedit l.4 t.16 p.314 c.2 d.15 n. 6 in all.
Ignorantia emptoris litigiosi viciũ nõ excludit, sicut nec actorẽ, qui rem litigiosã effecit, damno debet afficere l.4 t.34 p. 395 c.2 d.4 n.28 & 29.
Ignorãtia dissoluta nõ meretur excusationẽ l.1 t.3 p.18 c 1 d.17 n. 5 in all.
Ignorantia impetrãtis nõ tollit ius alteri quæsitum l.1 t.2 p.13 c.2 d.50 n.1.
Ignorantia non prodest impetranti ad impediendũ effectum clausulæ concessionis l.1 t.2.

Immixtio.

Immixtio habet vim cõsumptionis: cõsumptio verò vim iustæ solutionis l.4 t.23 p.344 c.2 d.17 n.4 in all.

Immunitas.

Immunitatis possessio per longissimũ tẽpus, priuilegij instar habetur l.1 t. 3 p.24 c.1 d.1 n.3.
Immunitatẽ qui cõcesserunt, impunitatem concessam noluerunt l.1 t.4 p 36.

Impensa.

Impensæ post emptionem factę faciũt rem precioſiorem, ſed ex poſtfacto l.4 t.30.p.383 c.1 d.15 n.3 in all.

Impenſæ factæ ab emptore non augẽt preciũ ad impediendam lęſionis immodicę probationem l.4 t.30 p.383. c.1 d.15 n.1,2,& 3.

Impietas.

Impietas tantò maior & grauior eſt quę ſub pietatis ſpecie deliteſcit l. 4 t.15 p.309 c.2 d.60 n.4 in all.

Incommoduin.

Incommoda ad eum ſpectant ad quẽ & commoda l. 3 t.12 p.178 c.1 d.30 n. 5 in all.

Incompatibilitas.

Duo non poſſunt eundem gradũ tenere ac in eodẽ gradu concurrere l.1 t. 3 p.27 c.1 d.13 n.5 in all.

Indicium.

Indicia per indicia probari abſurdum eſt l.4 t.14 p.289 c.1 d 51 n.7 in all.

Inducta.

Inducta ad vnum effectum nõ debent operari contrarium l.4 t.7 p.269 c.2 d.11 n.7 in all.

Indultum.

Indulta non priùs vllã vim apud nos habent, quàm à Senatu noſtro fuerint adprobata l.11.2 p.2 c.1 d.9 n. 6.

Infamis.

Infamis fit quiſquis fuit periurus l.4 t. 1 p.236 c.2 d.17 n.1 in all.

Infamis nõ magis iuſiurandũ deferre quàm iurare l.4 t.1 p. 236 c.2 d. 17 n. 1.

Infamia facti non ſufficit ad repellendum teſtem, nec infamię iuris obiectio, niſi dicta per ſententiam cõſtet l.4 t.15 p.306 c.1 d.45 n.1,& 2.

Indebitum.

Indebitum ſoluere nemo cogitur, cuius etiã ſoluti habet condicionẽ l.4 t 23 p.342 c.2 d.10 n.7 in all.

Indebitum videri debet quod ſupra taxatã quantitatẽ ſolutum eſt l.3 t.2 p.152 c.1 d.4 n.3.

Indebitum propriè illud eſt quod nullo iure debetur, ne quidem naturali l.3 t.2 p.152 c.1 d.4 n.3 in all.

Inducia.

Inducię quadrimeſtris temporis, etiã cùm mora præceſſit condemnationẽ, condemnato immunes ſunt à periculo augendæ ęſtimationis, ſi fortè interea creuerit l.4 t.2 p.250 c.1 d.15 n.10.

Inficiatio.

Inficiatio rem quidem dubiam facere poteſt, veritatis tamen præſumptionem, quę pro inſtrumento facit, tollere non poteſt l.4 t.16 p.316 c.1 d.20 n.3 in all.

Ingenuus.

Ingenuus non eſt vſque adeò ęquandus liberto, vt ingenuo non ſit libera rerũ ſuarũ alienatio l.4 t.11 p.274 c.1 d.4 n.1 in all.

Ingratitudo.

Ingratitudinis probatio in heredes recipitur l.4 t.9 p 265 c.1 d.4 n.6

Inhibitio.

Inhibitiones ſpeciales petentibus iis qui appellarũt citra cauſę cognitionẽ nõ conceduntur l.1 t.10 p.50 c.2 d.17 n.1.

Inhibitionibus ſpecialibus pendente appellatione locus eſt ad impediẽdã executionẽ euidẽter iniurioſam l.1 t.10 p.51 c.1 d.18 n.3.

Iniectio.

Iniectionẽ manus vocant pragmatici *Arreſt de main leuee* l.4 t.3 p.253 c.1 d.3 n.1.

Iniuria.

Iniuriam iuris excecutio non habet l. 5 t.20 p.201 c.1 d.6 n.9 in all.

Iniuriam nullã aduerſario facit qui ſe probatione onerat l.4 t.16 p.315 c.1 d. 16.n.7 in all.

Iniuriã non facit qui iure publico, cõmuni & perpetuo vtitur l.3 t. 17 p. 186 c.1 d.2 n.4 in all.

Iniuriã non facit, qui ſuo iure vtitur & ordinaria actione experitur l.2 t. 31 p.121 c.2. d.3 n.7 in all.

Iniuria ſemel remiſſa poſtea ex pœnitẽtia repeti non poteſt l.3 t. 36 p.128 c.2 d.2 n.4 in all.

Iniuria quę per extortã veram ſolutionẽ facta eſt, non niſi reddita pecunia tolli poteſt l. 3 t. 11 p. 169 c. 1 d.3 n.10 in all.

Innocentia.

Innocentię probatio fauorabiliſſima eſt l.4 t.1 p.243 c.1 d 43 n.3 in all.

Inquiſitio.

Inquiſitio propter ſeipſam fauorabilis eſt l.4 t.14 p.276 c.1 d.1 n.5 in all.

Inquiſitio facta facilius haberi poteſt pro infecta, quàm infecta pro facta l.4 t 14 p.285 c.2 d.37 n.5 in all.

Inquiſitio de crimine ſecreto fieri ſolet, ne alioqui reus facilè probationes corrumpat, & teſtes ſubornet l. 4 t.14 p.285 c.2 d.37 n.1 in all.

Inquiſitores in partibus deputatos recuſare poſſunt, qui ex prouincia vna aut ex ciuitate vna in aliã cõmeare coguntur l.3 t.1 p.144 c.1 d.13 n.5.

Inſcriptio.

Inſcriptionis neceſſaria eſt ſolennitas ad relationes apparitorum impugnãdas ſi vnius tãtùm teſtis fide aut impugnãtis ſubſcriptione nitantur l.4 t.10 p.271 c.1 d.8 n.6 in all.

Inſinuatio.

Inſinuatio eſt rei geſtę apud acta teſtificatio l.4 t.14 p.278 c.2 d.5 n.2 in al.

Inſinuationis ſolennitas inducta eſt ad euitandas falſitates l. 4 t.14 p.278 c. 2 d.5 n.4 in all.

Inſinuationis probatio non fit niſi per ſcripturã ſed eã tamen etiã per teſtes aut per aliam ſcripturã probari ſufficit l.4 t.14 p. 278 c. 2 d.5 n.3 & 5.

Inſtrumentum.

Inſtrumentũ edere debet quiſquis ex inſtrumento agere vult & vincere l. 2 t 1 p.63 c.1 d.16 n.7 in all.

Inſtrumenti perditio tunc probata intelligitur cùm facta diligẽtia ex ſuperioris autoritate nõ reperitur: probatur etiã ex iureiurando l.4 t. 16. p.314 c.2 d.16n.5 in all.

Inſtrumento in formam publicam redacto nõ opus eſt protocolli editione l.2 t.1 p.59 c.1 d.5 n.1.

Inſtrumento quod quis edere noluit, eo poſtea vti non poteſt l. 2 t. 1 p.58 c.2 d.2 n.2 in all.

Inſtrumenti inter alios cõfecti editionem à notario petere poſſunt omnes quorũ intereſt l.2 t.1 p.58 c.2 d.3 n.4

Inſtrumenta publica dicuntur quod fidẽ habeant publicã ex perſona notarij qui publicum officiũ gerit l.4. t.16 p.312 c.2 d.11 n.2 in all.

Inſtrumenta hereditaria tanquã communia edenda ſunt fideicõmiſſario, debẽtque remanere penes heredẽ l.2 t. 1 p.62 c.1 d.14 n.1 & 2.

Inſtrumentorũ editionẽ & deſcriptionẽ petere poſſunt omnes quorũ intereſt l.3 t.19 p.197 c. 2 d. 33 n.3 in all.

Inſtrumenti probatio, vt & quilibet alius caſus per iuramentum probatur l.2 t.1 p.62 c.2 d.15 n.4 in all.

Inſtrumenta eduntur vt inſpiciantur, non vt retineantur, aut eorum poſſeſſio amittatur l.2 t. 1 p. 62 c.2 d.15 n.6 in all.

Inſtrumẽti traditio inducit probationem rei traditæ aut mandatarum actionum l.2 t.3 p.69 c.1 d.6 n.6 in al.

Inſtrumenti exemplum facit fidẽ non ſolùm cùm notarij manu confectũ eſt, ſed etiam cùm ſoleniter fuit publicatum l.2 t.1 p.61 c.1 d.9 n.9 in al.

Inſtrumẽti tenorem qui non ignorauit de dilata inſtrumenti editione nõ poteſt conqueri l.2 t.1 p.61 c.1 d. 10 n.4.

Inſtrumenti editionem per calumniã ſub iuris prętextu qui deſiderat, non eſt audiendus l.2 t.1 p.71 c.1 d.11 n.1.

Inſtrumenta guarentigiata dicuntur quod habeant vim rei iudicatæ, nõ quidem ex iuris ratione, ſed ex autoritate ſtatuti l. 4 t. 7 p.257 c. 1 d.1 n.10 in all.

Inſtrumentum quod in perſona cedẽtis eſt guarentigiatum, & ab omni exceptionis periculo immune, deſinit eſſe tale in perſona ceſſionarij l.4 t.7 p.257 c.1 d 1 n.11.

Inſtrumẽtum publicum non facit ampliorem aut fauorabiliorem causã debiti ſed tantùm probationẽ eius certiorem l.4 t.14 p.554 c.2 d.17 n.5. in all.

Inſtrumento minùs ſolenni propter locorum diſtantiam credi ſolet l. 4 t.14 p.279 c.2 d.8 n.7 in all.

Inſtrumentorum aut actorum litis amiſſio ſi ob id tantùm allegetur vt alia inſtrumenta, nouáque litis acta fieri poſſint, probata ſatis intelligitur hoc ipſo quod facta ſuperioris autoritate diligenti perquiſitione non reperiantur l.4 t.14 p.291 c.2 d. 57 n.1.

Inſtrumento magis creditur quàm teſtibus inſtrumentariis, niſi cùm de falſo criminaliter agitur l.4 t. 15 p. 298 c.1 d.15 n.1,2,& 3.

Inſtrumentorum traditio non habet vim mandati l.4 t.43 p.448 c.2 d.42 n.6 in all.

Inſtrumentum verum protocollo falſo inſeri nihil vetat l.4 t.16 p.316 c.2 d.21 n.2 in all.

Inſtrumẽtum quod à duobus notariis exceptũ eſt, non aliter probat quàm ſi ab vtroque ſubſcriptum, aut ab vno ſcriptum, ab altero ſubſcriptũ ſit, niſi, vt plerũque fit, in ſolidum rogati ſinguli proponantur l. 4 t.16 p.310 c.1 d.1 n.1,& 2.

Inſtrumenti quod ab alio notario exceptum eſt non poteſt alius deſcriptionem facere niſi mandante iudice l.4 t.16 p.310 c.1 d.2 n.1.

Inſtrumẽtum quod ſemel quis probauit poſtea reprobare non poteſt l.4 t 16 p.310 c.2 d.2 n.4 in all.

Inſtrumentum producens in quo erratum eſt, poteſt nihilominùs errorẽ allegare & probare l.4 t.16 p.312 c.1. d.10 n.2.

Inſtrumentũ productum in actis dicitur eſſe de actis, & cõſequẽter cõmune l.4 t.16 p.312 c.1 d.10 n.1 in all.

Inſtrumento publico facto plus ſcripturæ creditur quàm contrahentibus, adeóque quàm teſtibus l.4 t.16 p.313 d.13 n.4 in all.

Instrumenti iteratam expeditionem reassumptionem Itali, nostri reexpeditionem vocant l.4,t.16,p.318,c.1. d.28 n.1

Instrumentū nō est falsum cum ea quę scripta sunt cùm iis congruunt quæ scribi debuerunt l.4 t.16 p.316 c.2 d. 21,n.4,in all.

An & quando Instrumentum à notario sub nota &c. confectum in longiorem formam & longiores clausulas extendi possit l.4,t.16,p.314,c.1. d.15 n.1 & 2

Instrumenti cuiuslibet validitas nō potest cognosci nisi lectis inspectis,cognitisque verbis l.1 t.2 p.18 c.2 d.68. n.3,in all.

Instrumentum nec scriptum nec subscriptum à notario & tamen repertum in protocollo non probat maxime si alitunde suspectum sit l.4,t. 16,p.316 c.1 d 21 n.1 & 2

Instrumentum à duobus notariis exceptum & vno tantum subscriptum plenè probat cùm ab antiquo,vt loquuntur, grossatum & expeditum profertur l.4 t.16 p.316 c.2 d.22 n.2

Instrumenti deperditi exemplum si cum notarij scheda consentiat, plenè probat,non aliter,nisi aliæ adsint probationes l.4 t.16 p.317,c.2 d.25 n. 2,3 & 4.

Instrumēti iterata expeditio,si ab alio notario fiat regulariter,non nisi octo concurrentibus fieri potest l.4 t. 16 p 318 c.1 d.28 n.1 & 2

Instrumentum per notariū vni ex contrahentibus traditum ante subscriptionem & postea subscriptum absente parte suspectum est,tametsi eius qui subscriptioni non adfuit consensus ex postfacto accedat l.4 t 16. p.315 c.2 d.19 n.1.2.3.& 4

Instrumentum,quo tempore exhibetur,formam publicā habere sufficit. l.4 t.16 p.315 c. 2 d.19,n.7

Instrumentum publicum cùm nullo vicio visibili suspectum prolatum est,non cogitur is qui produxit protocollum exhibere l.4 t.16 p.314 c.2 d 16,n.1

Instrumentum,si in primo intuitu, & vt pragmatici loquuntur,in prima sui apparentia falsi suspicionem præferat,aut vicium aliquod habeat aliunde quàm ex ipsa temporis antiquitate conflatū,protocolli exhibitio necessaria est l.4 t.16 p.314 c.2 d. 16 n.3 & 4

Instrumenti publici expeditionem nō suspectam producens,protocollum exhibere non cogitur l.4 t.16 p.311 c. 2 d.6 n.1

Instrumento,cùm formā suā debitam habet,omnimodo standū l.4 t.16 p. p.311 c.2 d.6 n.1 in all.

Instrumētū falsū producēs,eóque vtēs falsū committere dicitur,quāuis nō puniatur,nisi falsum sciuerit l.4,t.16 p.312 c. 2. definitioue 11 numero 6 in all.

Instrumēti exēplū cū originali parte citata collatū & mandāte iudice plenissimam fidem facit l.4 t.16 p.312.c. 1.d.12 n.2 & 3

Instrumenta publica peregrino idiomate conscribi permittendum non est l.4 t.16 p.313 c.1 d.13 numer. 1.2.& 3.

Instrumenta obligatoria & guarentigiata,vt vocant, quæ non sunt perpetua tabellionū protocollis,in comitatu Burgundiæ non inseruntur l.4 t.16 p.314 c.1 d.15 n.5 &6.

Instrumenti exemplū tantùm probat exēplar ipsum & originale quoties ab eodē ipso notario subscriptū est l.4 t.16 p.314 c.1 d 15 n.1 in all.

Instrumētū publicū etiā illud dicitur quod ex iudicis autoritate publicatū est l.4 t.16 p.316 c.1 d.20 n.4 in al.

Instrumētorū traditio pro mādato est l.4 t.33 p.393 c.1 d.13 n.4 in all.

Instrumentorū guarentigiatorum per rescripta moratoria vis suspenditur l.1 t.9 p.42 c.2 d.5 n.1.

Aduersus instrumentum guarētigiatum possunt impetrari literæ moratoriæ p.42 c.2 d.5 n.2 & 3.

Instrumento magis originali standum est, cùm duo sunt originalia l.4 t. 16 p.317 c.2 d.24 n.5 in all.

Instrumēta & probationes litis ex domini domo prodire debēt,nō ex domo procuratoris l.2 t.8 p.84 c.2 d.4 n.6.

Instrumentū guarentigiatū sententiæ vim obtinet l. 3 t. 1 p. 142 c. 2 d.5 n. 7 in all.

Instrumēto,pendēte simulationis quæstione standū est, nisi ea quęstione per iusiurandū decisorū terminari statim possit l.4 t.17 p.319 c.2 d. 4 n. 1 & 10.

Instrumēti descriptū & recognitū fieri nō potest,nisi præsentibus vel saltē vocatis omnibus quorū interest l.3 t.12 p.177 c.1 d.27 n.3 in all.

Instrumentū bonum,publicum & authenticū dicitur quod formam publicam & solennem habet extrinsecam l.1 t.2 p.99 c.2 d.14 n.4 in all.

Instrumētum cōmune semper edi debet l.2 t.1 p.60 c.1 d.6 n.13 in all.

Instantia.

Instantia cœpta cum defuncto in heredē transire solet l. 4 t.11 p.265 c. 1. d.2 n.2 in all.

Interdictum.

Interdictum adipiscendæ possessionis non pertinet ad iudicem laicū, quia sapit naturam petitorii l.1 t.2 p.4 c.1 d.12 n.4 in all.& l.3 t. 1 p.150 c.2 d.38. n.6.

Interdictum nō nisi de possessione est l.3 t.7 p.159, c.2 d.1 n.1 in all.

Interdictum adipiscendæ possessionis cumulari potest cum petitorio,non item cæteta l.3 t.7 p.159 c.2 d.1 n.1.

Interdictū retinendæ possessionis non potest cumulari cum petitorio, per petitoriū tamen confortari potest l.3 t.7 p.163 c.1 d.9 n.1 & 2.

Interdicto agere non prohibetur qui vindicare cœpit p.163 c.1 d.9 n. 2 in all.

Intercessio.

Intercedit quisquis alienā in se recipit obligationem l.4 t.13 p.275 c.1 d. 1 n.2 in all.

Intercessio licèt iniusta, si modò per executorem admitti debuit,remoratur vim executionis l. 4 t. 43 p. 447 c.1 d.38 n.9 in all.

Intercessioni quoties colorem quæsitum esse constat, valere non potest quod in Senatusconsulti fraudē factū est l.4 t.21 p.327 c.1 d.3 n.5 in all.

Intercessionē suspectam habere debet qui mulierem corream debendi cum marito accipit l.4 t.21 p.328 c.2 d.7 n.10 in all.

Interlocutio.

Interlocutiones fiunt in pœnam contumaciæ l.4 t.12 p.99 c.2 d.14 n. 2 in all.

Interlocutionū duarum de eadē re ab eodem iudice diuersis temporibus redditarū,si à posteriore tātū prouocatum sit, prior mandanda est executioni l.1 t.10 p.50 c.1 d.15 n.1.

Interlocutio per quam pronunciatum est instrumentum bonum & authēticum non impedit restitutionem in integrum l.2 t.12 p 99 c.2 d.14 n.1.

Interlocutioni iudicis perinde parendum est ac sententiæ diffinitiuæ l.2. t.26 p.150 c. 1 d.1 n.1 in all.

Interloqui & prouisionalē, vt vocant, facere condemnationem præstita satisdatione,cùm nondum bene liquet,iudex solet & debet l.4 t.23 p. 343 c.2 d.13 n.4 in all.

Interloqui pro actore oportet tū etiam cum instrumentum, quo actor nititur, falsum esse dicitur l. 4 t.17. p.319 c.2 d.4 n.3 in all.

Interlocutoria sententia regulatur secundùm naturam definitiuę l.1 t.10 p.48.c.1 d.10 n.2 in all.

Interlocutio iudicis quoties habet vim diffinitiuę sentētię,aut prę iudiciū parit in negotio principali,non licet iudici,quanuis ducali,à quo appellatū sit,illā executioni mādare l. l.1 t.10 p.48 c.1 d 10 n.1.

Interlocutiones quæ sine plena cognitione fiunt, plenū ius tribuere non possunt l.3 t.7 p.161 c.2 d.5 n.5 in all.

Intentio.

Intētionem suam vnusquisque probare plenissimè & implere debet l. 4. t.14 p.277 c.1 d.2 n.10 in all.

Intercalatio.

Intercalatio in calendarij emendationē D.Gregorij 3 Pontificis Maximi constitutione facta est anno 1582 l. 4 t.42 p.420 c.1 d.16 n.1 in all.

Interpellatio.

Interpellatio creditoris licèt congruo loco & tēpore facta non constituit debitorē in mora, si omissa sit debitori repetendi instantia l.4 t.18 p.321 c.2 d.2 n.9 in all.

Interpellat in pœnalibus dies pro homine l.4 t.36 p.465 c.1 d.13 n.6 in all.

Interpellatio nulla necessaria est quoties solutioni certa dies dicta est, pœnáq; adiecta l.4 t.36 p. 464 c. 2 , d.13 n.8.

Interpellatio ex pluribus arbitris vno absente pronunciata, non valet l.2 t.38 p.171 c.1 d.3 n.1,2.& 3.

Interpellatione ad recognoscendum aut denegandum chirographū non tam id agitur vt fiat condemnatio quàm ne debiti probatio intercidat l.3 t.12 p.171 c.1 d.7 n.1.

Intrusus.

Intrusus est qui possessionem beneficij habet sine titulo qui sit vel canonicus vel saltem coloratus l. 1 t. 2 p. 4 c.1 d.11 n.1 & 2.

Intruso facto collatio etiam ab eo qui conferendi potestatem habuit non valet si nō purgatū sit vicium intrusionis l.1 t.2 p.4 c.1 d.11 n.5.

Inuentarium.

Inuētarij confectio nullius prę iudicij est, dum ne agatur de instrumenti describēdis aut legēdis, aut annotādis per quod fiat vt patrimonij secreta pādātur l.1 t.10 p.50 c.1 d.14 n.1 & 2.

Inuētarij cōfectionē petere potest filia etiā quę cū iureiurādo renūciauit, si velit se lęsā dicere,per in integrum restitutionē l.3 t. 119 p.197 c. 2 d. 33 n. 12 & 3.

Inuentarij,conficiendi necessitas incumbit heredi,qui non vule teneri vltra vires hereditatis l.3,t.19,p.197,c.2.d.33. n.10,in all.
Inuentarij ipsetum beneficium facere non potest quo magis heres teneatur supra quàm ferat ratio iuris,aut volũtas testatoris,sed tantum vti ne in minùs l.3,t.23,p.212,c.2.d.5,n 4,in al.
Inuentarij beneficium sicuti non facit quominus heres verè heres sit,ita nec quo minùs ex rebus hereditariis satis fieri debeat iis creditoribus qui primi veniunt l.4,t.19,p.324,c 1.d.1,n.7,in al.
Inuentarium impedit ne iura quæ habet heres confundantur cum patrimonio l.2,t.4,p.81,c.1.d.14,n.11,in all.
Inuentarium facit vt non possit heres condemnari,nisi quatenus heres est in hereditate l.4,t.48,p.420,c.2.d.18,n.3. in all.

Inuestitura.

Inuestituram præcedere aut subsequi debet fidelitas l.4,t.43,p.435,c.2.d.1.n.20.

Iudex.

Iudex bonus litibus finiendis studere debet l.3,t.7,p.164,c.1.d.15,n.2,in al.
Iudex contra leges nihil facere potest, ne Senatus quidem l.1.t,12,p.54,c.1.d. 4.n.2,in all.
Iudices maiores soli & principales inter locutionem à qua prouocatum est,exe qui possunt l.1,t.10,p.49,c.2.d.12,n.4.
Iudex primus victori in causa appellationis patrocinium præstare potest l.2,t. 5,p.82,c.2.d.1,n.1
Iudex inuentarium non conficiat nisi vocato eo cuius interest l.1, t. 10,p.50. c.1,d.14,n.3
Iudex appellationum ex quo recipit appellationem potest inhibere verbis & regulis generalibus ne quid fiat in præiudicium appellationis,etiam non citata parte,non potest tamen inhibere specialiter ne hoc vel illud fiat, nisi causa cognita l.1,t.10,p.50,c.2.d.17. n.1,in all.
Iudicis arbitrio tempus pro personarum,locorum & delicti qualitate statuitur l.2,t.39,p.135,c.2.d.9,n,6
Iudex cum saluâ facit intercidendi potestatem,resoluitur iussus eius in simplicem citationem l.2,t.1,p.62,c.1.d.12,n. 5,in all.
Iudex feudi competens est inter quascunque personas,non solum si in rem actio exerceatur, sed etiam si in personam l.3,t.12,p.171,c.1.d.6,n.1,& 2
Iudicis alterius esse non potest de sumptibus litis cognoscere, quàm eius qui de ipsa lite cognouit l.3,t.12,p.173. c.1.d.15.n.5
Iudex laicus eum qui de congrua portione conuenitur, condemnare non potest l 3,t.12.p.174,c.1.d.18,n.6
Iudex loci in quo delinquens reperitur æquè competens est atque loci Iudex in quo delictum admissum est l.3,t.14, p.182,c.2,d.1,n.3,in all.
Iudex siue ordinarius siue delegatus qui ex iusta suspicionis causa remotus est, nullam ampliùs in ea causa iurisdictionem habet l.3,t.4,p.156,c.1.d,2,n.2. in all.
Iudicis recusandi iusta causa est,si iudex habeat consimilem litem, & in qua sit eadem ratio vincendi,aut succumbendi l.3,t.4,p.156,c.2.d.2.n.5,in all.
Iudex non dicitur attentare qui aliquid decernit contra eum qui non est in lite l.1.t.10,p.51,c.2.d.19,n.4,in all.
Iudex laicus de iure ac proprietate decimarum cognoscere non potest l.1.t. 2,p.17,c.2,d.65,n.5,in all.
Iudex non videtur in præiudicium appellationis attentare, si quod interlocutus est exæquatur non obstante appellatione quando ab interlocutione appellatum est quæ per diffinitiuam sententiam aliàm ve rationem reparari potlit l.1,t.10,p.49,c.2.def.12,num.1.
Iudex alius non potest cognoscere de iniquitate sententiæ ab alio iudice redditæ nisi qui superior sit & ex causa appellationis l.4,t.9, p.266.c.1.d.6,n. 7,in all.
Iudex fatuus,est, qui & vltra,& contra petita iudicat l.4,t.2.p.250,c.2.d.17,n. 5,in all.
Iudicis & apparitoris executio & factum censetur factum partis l.4,t.10, p 271,c.1 d.8.n 6,in all.
Iudex inspicere debet,An sit legitimus procurator, antequam reum adigat ad litem tractandam:iudicium enim nullum esse potest cùm procurator falsus inuenitur l.2,t.8,p.88,c.1.d.15,n. 1,& 2.in all.
Iudex neque alius quisquam vir probus sine delatione iurisiurandi, rem quæ non exstat æstimare potest l.4.t.2,p. 255,c.2.d.16,n.3,in all.
Iudex laïcus de iure beneficiali quod merè spirituale est, cognoscere non potest l.4,t.3,p.253,c.2.d.3,numero 1,in all.
Iudicis autoritas semper excusat tum etiam cùm iniquè aliquid iubet vel decernit l.4.t.10. p.270.c.2.d.8. num.3.in all.
Iudex collitigatore inscio nihil statuere debet:eius enim interest vt vocetur & audiatur l. 4,t. 3,p. 254,c.1.d.5,num. 4.
Iudex non nisi petenti officium sunm impertiri debet l.4,t.14,p.281,c.1.d.16. n.1,in all.
Iudex laicus non est competens in petitorio beneficij l.4,t.14,p.280,c.2.d.11. n.11.in all.
Iudex ecclesiasticus literas monitoriales cum clausula *Nemine dempto* non potest publicare quin priùs impetrata sit à Senatu,alióve iudice sæculari licentia,coram quo lis pendeat l.4,t.14,p. 290,c.2.d.54,n.27.
Iudex multa animi sui informandi gratia facere potest,si ex actis litis informari non possit l.4,t 15,p.294 c 2.d.2. n.3,in all.
Iudicis recusandi causa si famosa sit per publicationem monitori probari non potest,sed tantum per significationem l 4,t.14,p.288,c.2,d.50,num 2,& 3
Iudex compensationem reprobare non debet l.4.t.23,p.340,c.2.defin.5,n.3
Iudex solus ecclesiasticus de rescindenda transactione super possessorij lite pendente coram iudice laïco facta cognoscere potest l.3,t.12,p.181,c.2.d.47. n.1,2,3. & 4
Iudicis est ecclesiastici cognoscere, An præbenda aut pensio super beneficij fructibus & reditibus constituta minui,augerive debeat l.3,t.12.p.177,c.2. d.30,n.1
Iudex vterque inter clericum & laïcum de debito quod mortuarij nomine contrahitur,competens est l.3.t.12.p. 179,c.1.d.35,n.1,2.3,& 4
Iudex ecclesiasticus hortandus non est vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod sanguinis pœnam irroget l.3 t. 12 p. 180 c. 2. c.1,d.38,n.1.2.3 & 4.
Iudicis arbitrium in iudiciis stricti iuris nullum est, sed distringitur iudex formulæ & obligationis potestati l. 3 t.15 p.183 c.1 d.1 n.23.
Iudex laicus non est competens iudex clerici in actione personali, nec si desinat illa in hypothecariam, ne quidẽ pro sumptibus contumaciæ l.3 t.12.p. 177 c.1 d.29 n.1.& 2.
Iudex conscientiæ suæ religionem instruere debet ex iis quæ verisimiliora compererit l. 3 t. 22 p.211 c.1 d.16,n.3 in all.
Iudex litigatores admittere non debet ad probandum nisi de eo requisitus l.4 t 14 p.281 c.1 d.19 n.1.
Iudex bonus omnibus modis prospicére debet ne probationes intercidant l.3 t.22 p.210 c.1 definitio.14 num.5 in all.
Iudex familiæ erciscundæ quoad fieri potest, nihil debet indiuisum relinquere l.3 t.25 p. 228 c.1 d. 7 numero 7. in all.
Iudex constituitur in propria causa quisquis iurat l.4 t.1 p.233 c 2 d.4 n.7. in all.
Iudex obseruare debet vt qui super sactosancto missæ canone iurat, id faciat flexis genibus,cuiuscũque dignitatis & cõdicionis ille sit l.4 t.1 p.241. c.2.d.34 n.1.
Iudicis præsentia peieraturum maximè terret, ne tam impudenter peierare audeat l.4 t.1 p.240 c.2 d.31 n.3 in all.
Iudex nõ debet admittere delationem iurisiurandi factam à procuratore,licèt de eo nominatim aduersarius nõ opponat libro 4 tit. 1 pag.242 c.1 d.38. n.1 & 2.
Iudicem contemnit qui iussus sæpius & interrogatus non vult respondere l.4 t.15 p.308 c.2 definitio. 57.nu.4 in all.
Iudicis præsentia omnem doli suspicionem tollit l.4 t.16 p.312 c.1 d.9 nu.3 in all.
Iudicis primi sententia confirmari & iustificari etiam ex nouis probationibus potest, & quæ priori iudici incognitæ fuerunt l.4 t.15 p.309 c.2 d.61 n.9.
Iudex ex iurantis plerumque vultu & titubatione periurium colligere potest l.4 t.1 p.240 c.1 d.31 n.5.
Iudex autoritatem mulieri volenti pro marito aut alio facere id per quod futurum sit vt dos periclitetur,præstare non debet l.4 t.21 p. 326 c.2 d.2. n. 1.& 2.
Iudex iurisiurandi ab aduersario delati formam sequi non cogitur l.4 t. 1 p. 235 c.1 d.10 n.1.
Iudex facti causã nunquã supplere debet,nec potest l.1 t.3 p 29 c.1 d.10 n.6.
Iudex laicus debet obseruare vt semper adiudicet ei possessionem beneficij qui in petitorio potiora iura ostenderit l.1 t.2 p.4 c.1 d.12 n.3.
Ad iudicis officiũ pertinet qui de causa principali cognoscit vt omnẽ incidẽtẽ quæstionẽ examinet, quàuis de ea nõ pronũciet l 1 t 2 p.4 d.12 n.5 in al.
Iudex delegatus nihil potest statuere sine parte citata p.4 d.32 n.6 in all.
Iudex supplere potest iuris obiectionem lib. 1 t.2 p.7 c.2 definitione 29.

in all.
Iudex bonus curare debet ne litigatores sumptibus superuacuis onerentur l.1 t.9 pagin.43 c.1 definitio. 7 nu. 4 in all.
Iudicis est laici prohibere scandala quæ publicã lædunt vel honestatẽ vel trãquillitatem l. 1 t.3 p.37 c.1 d.36 n. 4 in all.
Iudicis factum in pignore constituendo, partis quoque factum est l.2 t.39 p. 137 c.1 d.12 n 3 in all.
Iudices boni supplere sæpius coguntur quæ desunt aduocatis partiũ l.2 t.26. p. 117 c.1 definitione §. numero 2 in all.
Iudex pendente iudicio restitutionis pronunciare debet contractui standũ esse l.2 t.33 p.123 c.2 d.3 n.9.
Iudex priuatorum consensu fieri potest etiam qui nulli præest iurisdictioni l.2 t.38 p.132 c.2 d.7 n.8. in all.
Iudicem in testationibus excipiendi causa minima suspectum facit l.3 t.1. p.141 c.2 d.2 n.1.2.3 & 4.
Iudex potest ex actu producentis, etiam pro non producente, præsertim si potest iudicare l.3 t.1 p.145 c.1 d.18 nu.1.
Iudex post litem contestatam recusari non potest l.3 t.1 p.150 c.1 d.37 n.7.in all.
Iudicis laici edictum generale ad comparendum, nocet etiam clericis non comparentibus l. 3 t.1 p. 150 c. 2 d. 38. n.4.
Iudex delegatus in causa in qua delegatus est eandem autoritatem habet quam alioquin ordinarius haberet l. 3 t.1 p.149 c.1 d.31 n.1.& 2.
Index delegatus sibi mandatam cognitionem alij sublegare non potest, nisi à Principe delegatus proponatur p. 219 c.1 d.32 n.1. & 2.
Iudex incompetens competens fieri potest per solum consensum partium l. 3 t.4 p.157 c.1 d.5 n.7 in all.
Iudicis tanquam suspecti remotio vim habet diffinitiuæ sententiæ l.3 t. 4 p. 156 c.2 d 2 n.7 in all.
Iudex qui ex appellatione cognoscit in primi iudicis locum substitutus dicitur l.3 t.3 p.154 c.2 d.2 n.4 in all.
Iudex prius quàm tanquam suspectus remoueatur, recusationis causas & obiectas & probatas esse necesse est l. 3 t. 3.p.156 c.2 d.2 n.5.in all.
Iudicis præsentia omnem metus vel violentiæ præsumptionem tollit, adeóque suspicionem l.3 t.7 p.165 c.2. d.17 n.8.
Iudex delegatus dicendæ mulctæ ius habet l.3 t.12 p.171 c.1 d.11 n.1.
Iudex inferior ante sententiæ pronunciationem recusari potest, non item Senator l.3 t.4 p.157 c.2 d.7.n.1.
Iudex laicus potest clericum pœnali iudicio condemnare iurisdictionis suæ tuendæ gratia l. 3 t. 12 p. 173 c. 1 d.16. n.1 & 2.
Iudex laicus de possessione beneficij nõ adipiscẽda quidem, sed retinenda cognoscere potest l.3 t.12 p.173 c.1 d.16.n. 1 in all.
Iudex laicus citra personalem condemnationẽ in clericum turbatoré sententiam mulctámque dicere non potest l.3 t.12 p. 173 c.1 d. 16. num.2 in all.
Iudicis absentiam frustra causatur cuius præsentia non fuerit necessaria l.3 t.10 p.167 c.2 d.2 n.3 in all.
Iudicibus inferioribus, siue præsint prouinciæ, siue minoris territorij iurisdictionem exerceant, non licet petenti vniuersitati facultatem conuocandi populi impartiri vt nouæ contributionis onus aliquod quacũque de causa imponatur l.3 t.12 p.175 c.1 d.21 n.1.& 2.
Iudices inferiores contra se allatas suspicionis causas vel reprobare vel amittere prout iustius, æquiúsve esse putauerint, possunt, non etiam Senatores l.3 t.4 p.157 c.2 d.6 n.3.

Iudicatum.

Iudicati actio contra dominum datur, non contra procuratorem l.2 t.8 p.89. c.1 d.19 n.1 in all.
Iudicato nouo faciendo quadrimestre conceditur l. 4 t. 2 p.249 c.2 d. 15 nu. 9.
Tempus quod iudicato faciendo principalibus constitutionibus præstitutum est, à fructibus, vsuris, aliísque similibus accessionibus præstandis immune est vbi mora nulla præcessit condemnationem l. 4 t.2 p.249 c.1 d. 13 n.6.
Tempus iudicati non erit immune à periculo præstandæ æstimationis, si qua forte interea interuenerit l. 4 t. 2 p. 249 c.1 d.13 n 6.
Iudicati executio quæ fit per apparitorem licèt fiat extra iudicium habetur tamen pró actu iudiciali, quia fit calore & colore iudicij l. 4 t.10 p.271, c. 1 d.8 n.9 in all.
Iudicati executio committi non potest quin exequi iubeatur is qui committitur l.3 t. 12 p.178 c. 2 d. 33 num. 4 in all.
Iudicatum nullum ius nouum tribuit, sed quod iam est declarat l. 4 t. 43 p. 447 c.1 d.38 n.5 in all.
Iudicata res pro veritate habetur l. 4 t. 23 p.342 c.2 d.10 n.2 in all.
Iudicatum non euertitur, cùm exilij pœna irrogatur l. 2 t.39 p. 138 c.2 d.17 n.7.
Iudicati executio suas habet moras l. 3. t.2 p.152 c.1 d.4 n.4 in all.
Iudicatæ rei auroritas nulla esse potest aduersus eum qui falsum procuratorem constituit lib.1 t.9 p.43 c.2 d. 10. n.1.
Iudicati executio neque remoranda est prætextu restitutionis in integrum petitę, neque restitutio prętextu nõdum secutę executionis l.3 t.7 p.163 c. 2.d.12 n.8.

Iudicium.

Iudicium criminale potest incipere à prehensione l.2 t.2 p.66 c.1 d.10 n.2 in all.
Iudicij locus in pręiudicium creditoris qui inuitus agit arbitraria, non est spectandus l.3 t.15 p.184 c.2 d.3 n.2.
In Iudiciis bonæ fidei cùm de æstimanda merce agitur non spectatur præcisè tempus litis contestatę, sed etiã rei iudicatę l. 4 t.2 p.247 c.1 d.8 num. 1.& 2.
Iudicij locus, non contractus in iis quę ad iudicij ordinationem spectant est attendendus l.3 t. 15 p.184 c.2 d.3 num. 3.
Iudicium nullum est tam summarium in quo non sit citãda pars ad omnem actum ex quo lædi potest l.4 t.3 p.252 c.1 d 1 n.2 in all.
Iudicandi ius seu potestas denegatur cui iudicati executio l.3 t.12 p.178 c.2. d.33 n.4 in all.
Iudicia suprema quæ per querelam inofficiosi testamenti rescinduntur multò fauorabiliora existimantur quàm quę inter viuos collatæ sunt liberalitates l.3 t.20 p. 109 c. 1.f. 1. n.9.
Differentia nulla est inter Iudicia bonę fidei & stricti iuris nisi cùm agitur de rei æstimatione per iusiurandum in litem ab actore probanda l. 4 t. 2 p. 249 c.2 d.15 n.2.
Iudicium in inuitum reddi potest l. 4 t. 10 p.269 c. 2. d 6 n.4.
Iudicandum priùs est quàm de iudicati executione tractandum l. 3 t. 21 p. 203 c.2 d.6 n.2 in all.
Iudicium ibi necessariò tractandum in actione in rem & in pignora siue mobilium siue immobilium vbi in rem executio fuit facta l.3 t.16 p.185 c.1 d. 1 n.8.
Iudicio priori quisquis non adfuit intercedere potest l.3 t. 21 p.204 c.1 d.6. n.8 in all
Iudicium communi diuidundo accipi nõ potest de ea re de cuius dominio & proprietate disputatur l. 3 t. 26 p. 224 c.1 d.2 n.1.& 2.
Iudicium communi diuidundo etiam pro re indiuisibili vtile est l.3 t.26 p. 224.c.1 d.3 n.1.
Iudicio familiæ erciscundę locus non est nisi inter heredes l.3 t.25 p.222 c.2. d.10 n.5 in all.
Iudicium familiæ erciscundæ bonę fidei est non arbitrarium l.3 t.27 p.229 c.2. d.10 n.16 in all.
Iudicij cuiuslibet dubius & incertus est euentus l.4 t. 23 p.342 c. 2 d.10 n. 5 in all.
Iudicium in absentem inauditũm & in scium reddi non potest l.2 t.8 p.86.c. 2 d.11 n.2.
Iudicij autoritas facere non potest vt soluisse quis videatur, qui non nisi verbo pecuniam obtulit l.4 t.18 p.321. c.2 d.2 n.7.
Iudicium à falso procuratore institutũ non potest ratum haberi ad constituendum aduersarium in contumacia & dolo lib. 4 t.20 p. 325 c. 2 defin. 2. nu.1.
Cui iudicio non obest sententia, ci nec litis obest pendentia l. 1 t. 10 p.48 c.2. d.6 n.1 in all.
Iudicium vbi cœptum est, ibi finem accipere debet l.3 t.1 p.141 c.1 d.1 n.1.
Iudicij locus attenditur cùm de ea re agitur quæ ad iudicij ordinationem spectat l.3 t.1 p.146 c.1 d.22 n.1.
Iudicium de omnibus simul accipiendum est quoties mutuę sunt collitigantium petitiones l.3 t.1 p.143 c. 2 d. 11, n.1.
Iudiciorum ordo solitus nunquam remissus intelligitur l.3 t.3 p.155 c.2 d.3. n.9 in all.
Iudicium, cùm in inuitum reddatur, debet in alterutrius litigatorum arbitrio esse vt iudicium eludat l.3 t. 4 p. 156 c.2 d.2 n.6 in all.
Iudicia bonæ fidei sunt, quę propter bonam fidem, pleniorem exercent actionem quàm esset ipsa obligatio quę actionem produxit l.4 t.2 p.245 c. 2 d.6 n.3.
Iudicia stricti iuris sunt, in quibus nihil nisi forma & ius obligationis attenditur l. 4 t. 2 p. 245 c. 2 d.6 n. 2.
Iudicia arbitraria sunt quæ nec obligationis, nec actionis vllius iure exercentur vt ne vllo quidem iudicis officio l.4 t.2 p.245 c.2. d.6 n.4.

Ius.

Ius adaptari debet ad ea quę frequen-

tiùs contingunt l. 2 t. 20 p. 111 ct 2 d.1. n.10.
Ius agendi ad ſupplementum legitimæ non niſi triginta annis præſcribitur l.3 t 19 p.189 c.1 d.7 n.7.
Ius adcreſcendi potentius eſt ſucceſſorio edicto, quia locũ habet inter eos qui ſunt in eodem gradu l.2 t.3 p. 72. c.2 d.15 n.6 in all.
Plus iuris nemo in alium transferre poteſt, quàm ipſe habuerit l.1 t.2 p. 23 c.2 d.92 n.5 in all.
Ius publicum non minùs conſiſtit in ſacris & ſacerdotiis quàm in magiſtratibus l.4 t.14 p.284 c.2 d.30 num.6 in all.
Iura diligentibus non negligentibus ſuccurrunt l. 1 t.2 p.22.c.2 d.86 n. 8 in all.
Ius quod vni ex contrahentibus ſemel fuit quæſitum ex inſtrumento publico, non debet ei aufferri ſine vllo ipſius facto l.4 t. 16 p. 312 c.2 d.11 n.1. in all.
Ius tertij illæſum ſemper ſeruãdum eſt l.4 t.16 p.312 c.1 d.8 n.4 in all.
Ius ceſſum ſemper æſtimatur ex perſona cedentis l.4 t. 43 p. 439 c. 1 d.12 n.8. in all.
Ius ſibi non dicit, nec aduerſarium ſpoliat qui poſſeſſionem ſuam continuat l.1 t.10 p.49 c.1 d 11 n.3.
Ius in ſe certum ſemper eſt finitum l. 2. t.12 p.56 c.2 d.4 n.6 in all.
Iuris præſumptio ſemper ſupponit terminos habiles l.4 t.22 p. 333 c.2 d.6 n. 10 in all.
Iuribus pluribus & actionibus, dummodò non repugnantibus vti nemo prohibetur l. 4 t. 22 p.333 c.2 d.6 n. 83 in all.
Ius ex re conſtituendum eſt l.2.t.40,p. 140,c.2.d 3,n.4,in all.
Iuris remiſſi præſumptio & coniectura capi non poteſt ex eo actu quem quis inuitus facere cogitur l.2,t.33,p.123,c. 2.d.2,n.2,in all.
Iura perpetua hodiẽ dicuntur illa quæ trigeſimo demum anno concludun tur l.2,t.26,p.116.c.2.d.4,n.2,in all.
Ius vnius ex ſociis in indiuiduis conſeruat ius aliorum l.2,t.35,p.126,c.1.d.3. num 6,in all.
Ius gentium naturali ratione ſtabilitum eſt immutabile l.1.t.11,p 52,c.2.d.1,n.13

Iuramentum.

Iuramento purgatorio locus eſſe ſolet cum noua facta deducuntur in tertia inſtãtia l.4,t.15,p.299,c.1.d.21,n.3,in al.
Iuramento ſuppletiuo locus nõ eſt cùm ſemiplena nõ ſubeſt probatio l.4,t.15. p.309,c.2.d.60,n.5,in all.
Lite pendẽte coram iudice eccleſiaſtico ſuper abſolutione à Iureiurando, non eo minùs poteſt interim agi apud iudicem laicum de contractu exequẽdo l.3,t.7,p.165,c.2,d.17,n.1

Iuriſdictio.

Iuriſdictione tranſlata, lites quoque omnes quarum exercitium ad eandem iuriſdictionem pertinet, trãsferri neceſſe eſt l.3,t.1,p.146,c.2.d.24,n.3
Iuriſdictionis incompetentia litis fundamentum ſubuertit, ideóque in cauſa appellationis obiici poteſt l.3,t.4,p. 157,c.1.d.5,n.8
Iuriſdictionis recuſatio vinculum præſupponit l.3,t.4.p.157,c.1 d.5,n.9.
Iuriſdictio à Principe delegata non præſumitur niſi probetur l.3,t.12,p.173,c. 2,d.17,n.3,in all.
Iuriſdictiones eccleſiaſticorum & laicorum ſunt diſtinctæ l.3,t.12,p.170,c.2. d.4.n.1
Iuriſdictio limitata non tam territoriũ quàm perſonas ſubditas afficit l.3. t.22.p.177.c.1.d.28,n.4,in all.
Iuriſdictio quandoque alterius eſt quam eius cuius eſt territorium l.3,t.12,p.177. c.1.d.28,n.4
Iuriſdictio inhæret territorio l.3,t.12,p. 177,c.1.d.28,n.2,in all.
Iuriſdictionis & poteſtatis eiuſdem eſt cognoſcere de toto & de parte l.1,t.2, p.17,c.2.d.63,n.6,in all.
Iuriſdictio Caſtellanorum de litigantium conſenſu prorogari poteſt.l.3,t. 12,p.182,c.2.d.46,n.3,& 4
Iuriſdictio nulla eſt iudicis laici in clericos nec iudicis eccleſiaſtici in laicos l. 1,t.3,p.28,c.1.d.16,n.4,in all.
Iuriſdictionem approbare intelligitur qui per ſuam contumaciam iudicem cogit, vt ſe iterum vocari iubere debeat l 3,t.12,p.170,c.2.d.3,n.2
Iuriſdictioni inferioris vaſalli ignorantis decreto Senatus derogari non poteſt l.3,t.12, p.172,c.2.d.13,n.2
Iuriſdictio omnis quæ in Principis territorio eſt, vel Principis eſſe vel à Principe manaſſe præſumitur l.3 t.12 p.173. c.2 d.17 n 1.
Nihil eſſe poteſt in territorio quod non alicui Iuriſdictioni ſubiacere neceſſe ſit l.3 t.12 p.173 c.2 d.17 n.2.
Iuriſdictionem de retrofeudo Principis vaſſallus recognoſcere cogitur l. 3 t. 12 p.173 c.2 d 17 n 9.
Iuriſdictionis eiuſdem plures domini pro indiuiſo qui pares dominij partes habẽt ſi quidam ex iis in vnum ſcribam conſentiant alij in alium, diuidi debent inter ſcribas emolumenta iuriſdictionis pro iiſdem portionibus l.3 t.26 p.224 c.2 d.5 n.1 & 2.
Iuriſdictionis limites ſunt limites territorij regulariter lib.3 t.12 p.173 c. 2. d.13 n.2 in all.

Iuſiurandum.

Inſiurandum quod ex collitigantis delatione præſtitutũ fuit tentari non poteſt l.2 t.21 p.108 c.1 d.2 n.2.
Iuſiurandũ inter eos probat inter quos iuratum eſt l.2 t.28 p.119 c.1 d.1 n.1 in all.
Iuſiurandum facit debitum quod alioquin eſſet indebitum l. 4 t.43 p.456 c. 2 d.66 n.3. in all.
Iuſiurandum eſt multiplex l.4 t.17 p.319 c.2 d.4 n.4 in all.
Iuſiurandum naturam & contractus regulas, in quo interponitur, ſequi ſolet l. 4 t.21 p. 328 c. d. 17 n. 8 in all.
Qui ad Iuſiurandum admiſſus eſt non obſtante appellatione, iurare poteſt etiam citra præiudicium, aduerſario tamen præſente vel vocato l. 4 t. 1 p. 233 c.2 d.6 n.1.& 5.
Iuſiurandum non magis deferri poteſt quàm exceptio obiici cùm agitur de nõ numerata pecunia poſt effluxa tẽpora l.4 t.22 p. 336 c. 2 d. 2 n.8. niſi cùm qs ſe ſcripſit argẽtarij debitoré nec debiti tamen cauſam expreſſit. Ibidem n.6.
Quod per iuſiurandum decidi ſtatim poteſt habetur pro iudicato l. 1 t. 9 p. 43 c.1 d.7 n.3 in all.
Iuſiurandũ eas tãtùm ſolennitates ſupplere poteſt quas lex ipſa, non quas iudex aut teſtator præſcribit l.2 t.12 p. 95 c.2 d.2 n.3 & 4.
Iuſiurandum ſupplere non poteſt defectum ætatis in eo vt conſilij imbecillitatem quæ in minore maior eſt corrigat, faciátve vt ob id quod iurauit, prudentior & conſultior effectus videatur l.2 t.12 p.95 c.2 d.1 n.12.
Iuſiurandum minoris puberis tantùm prodeſt, quantum curatoris autoritas l. 2 t 8 p.86 c.2 d.10 n.6.
Iuſiurandum vnius non debet dolo & fraudi eſſe alteri l. 2 t. 28 p.119 c.1 d.1. n.10 in all.
Iuſiurandum cùm ſit religionis vinculum eſt quid merè ſpirituale l. 2 t.3 p. 35 c.2 d.55 n.2 o
Iuſiurandum clauſulæ vim habet l. 3 t. 20 p.201 c.1 d.6 n.16 in all.
Iuſiurandum ſemper valet & obligat quoties ſine diſpendio ſalutis æternę ſeruari poteſt l. 2 t.26 p.116 c.2.d.4 n. 4 in all.
Iuſiurandum ſupplere aut corrigere imbecillitatem iudicij, quæ ſola inducit æquitatem reſtitutionis, non poteſt l.2 t.18 p.104 c.2 d.2 n.5 in all.
Iuſiurãdum nonniſi ſuſpectum eſſe poteſt, cùm vita ſuſpecta eſt eius qui iuſiurandum defert l. 2 t.39 p. 138 c. 2. d.7 n.3 in all.
Iuſiurandum deferri poteſt in ſupplementum ex confeſſione extraiudiciali facta etiam abſente parte l. 4 t. 14 p.283 c.1 d.25 n.1 & 4.
Iuſiurandum contra leges præſtitutum iure ciuili non eſt obligatorium l.2 t. 12 p.95 c.2 d.1 n.8 in all.
Iuriſiurandi poteſtas minorẽ, maiorem efficit p.95 c.2 d.1 n.8.
Iuſiurandum purgatorium non excludit probationes quæ poſtea in contrarium adferri poſſunt. Secus in iuramento deciſorio, vel ſuppletiuo l. 4 t.14 p.291 c.1 d.59 n.1 & 2.
Iuſiurandum deciſorium aut ſuppletiuum ex quo præſtitum eſt nulla in contrarium probatio aut quæſtio admittitur l.4 t. 14 p. 291 c. 2 d.59 n. 2 in all.
Iuſiurandum purgationis neceſſarium eſt quoties dolus potuit interuenire, licèt non præſumatur interueniſſe l. 4 t. 14 p. 291 c. 2 d. 57 numer. 4 in all.
Iuſiurandum ſuppletiuum ſemiplena probatione abſoluitur l. 4 t.15 p. 297. c.1 d.11 n.2.
Iuſiurandum odioſum & periculoſum eſt per quod iudex quis conſtituitur in propria cauſa aduerſario inuito l. 4 t.15 p.297 c.2 d.11 n.5 in all.
Iuſiurandum deciſorium aliquando differri poteſt & debet, etiam quantum ad pronunciationem quouſque appareat eſſe deciſorium l.4 t. 1 p.243 c. 2 d.45 n.6.
Iuſiurandum etſi maximam vim habere ſolet, tamen ſuſpectum eſt cùm adhibetur in actu ſuſpecto, eiúſque naturam induit l. 4 t.14 p. 278 c.1 d.4 n. 6 in all.
Iurare de eo nemo cogitur, quod vult probare l. 4 t.1 p. 243 c. 1 d.43 nu. 5 in all.
Iuſiurandum quod in ſupplementum ſemiplenæ probationis deferri vulgo creditum eſt, non ſemper deferendum eſt l.4 tit.1 p.243 c.1 defin.44. n.1.
Iuſiurandum ſupplerorium etiam in criminalibus cauſis deferri poteſt ſi pœna futura ſit tantùm pecuniaria: itémque ad probandam rei innocentiam l.4 tit. 1 p.243 c. 1 d. 43 num. 2 & 3.
Cui iuſiurandum delatum fuit, quiſquis ille ſit, iurare aut referre cogitur l.4 t.1 p.232 c.1 d.1 n.3.in all.

Iurisiurandi contempta religio solum Deum vltorem habet l.4 t.1 p.233 c.2. d.2 n.5 in all.

Iusiurandum suppletorium dari solet in defectum probationis, quæ sit tamen semiplena lib. 4 t.1 p. 233 c.2 d.4 n.1.2.& 3.

Iurare nec referre cogitur, q ui aliter intentionem suam vult probare adeóque iurisiurandi delationem à se factam reuocare l.4 t. 1 p.233 c.1 d.3 n. 1.2 & 5.

Iureiurando præstito nihil allegari potest quod iusiurandum impedierit l. 4 t.1 p.235 c.1 d.11 n.1.

Iusiurandum habet vim rei iudicatæ l.4 t.1.p.235 c.1 d.11.n.1.

Iusiurandum quod vocant purgatorium contrarias semper probationes admittit l.4 t 1 p.233 c.2 d.5 n.2.

Iusiurandum purgatorium numquam nisi ad excludēdam probationem doli adhiberi solet l. 4 t. 1 p. 233. c.2 d.5. n 3

Iusiurandum purgatorium ex solo iudicis officio deferri potest, non item suppletorium lib. 4 t. 1 p.234 c.2 d. 8. n.8.

Iusiurandum si de facti veritate ab aduersario simpliciter delatum sit nulla solennitatis forma præscripta, sufficit ad victoriam l.4 t.1 p.236 c.1 d.16 n 1.

Iusiurandum tres perpetuos comites habere debet, iudicium, iustitiam, & veritatem l.4 t.1 p. 234 c.1 d. 7 n.2 in all.

Iusiurandum mala fide delatum reuocari non potest l. 4 t.1 p.240 c.1 d.29. n.1.& 2.

Iusiurandum ab ebrio præstitum non debet esse maioris momenti ad contractum confirmādum, quàm si à furioso interpositum esset l.4 t.1 p. 234. c.1 d.7 n.1.

Iusiurandum susceptum aut præstari à suscipiente aut deferente iussum non potest remitti l.4 t. 1 p.238 c.1 d. 22 n. 3 in all.

Iusiurandum non potest deferere qui ab omni probationis genere exclusus est l.4 t.1 p.238 c.1 d.23 n.2.

Iurare nemo præcisè cogitur, sed iusiurandum referre potest, nisi certis casibus l.4 t.1 p.234 c.2 d.9 n.2 & 3.

Iusiurandum deciforium esse oportet, & tales contra quos nulla vnquā probatio adferri possit l.4 t.2 p.238.1 d.21 n.2 in all.

Iurisiurandi solennitas defectum supplet solennitatis & decreti l. 2 t. 12 p. 98 c.2 d.10 n.5.

Iusiurandum qui detulit cùm ei referri posset si decesserit priùs quàm aduersarius iuraret siue ante acceptatam aut à iudice adprobatam delationem iurisiurandi, siue post, pro relato & præstito habendum est l. 4 t.1 p.236 c. 1 d.15 n.1.

A iurisiurandi vinculo absoluto ad fines agendi tantùm concedi solet inaudito aduersario, nec tamen necessaria est heredi iuranti l.4 t.1 p. 235 c. 2. d.13 n.1 & 2.

Si à iurisiurandi delatione pendente appellatione decesserat is qui iurare potuit nec iurauit, iusiurā lum pro præstito habetur l.4 t.1 p. 235 c.2 d.14 n. 1. 2.& 7.

Iurisiurandi sublata causa supereſt pristinus litis status, ex quo vincere debet is qui suam intentionem plenissimè probatam habet l. 4 t 1 p. 239.c. 1 d.26 n.2 in all.

Iusiurandum suppletorium deferri potest petenti, etiam post didicita testificata, adeóque in causa appellationis l. 4 t. 1 p. 239 c.1 d.27 num. 1 & 7.

Iusiurandum qui detulit si referatur, nō potest recusare quominus iuret l. 4. t. 1 p.237 c.1 d.19 n.9.

Iusiurandum pro varietate rerum vel personarum deferri debet l. 4 t. 1 p. 237 c.1 d.19 n.13.

A iurisiurandi vinculo absolutio omnino necessaria propter periculum periurii l.2 t.20 p.107 c.1 d.1 n.11.

Iusiurandum impugnans non nisi nouis instrumentis vti debet l. 4 t. 1 p. 238 c.2 d.24 n.8 in all.

Iurisiurandi necessitas in dubio præsumitur interuenisse, præsertim si aduersarius conquestus non sit l. 4 t.1. p.238 c.2 d.25 n.7 & 9.

Iusiuranoum contractui aut rei iudicatæ simile est, non vltimæ voluntati l. 4 t 1 p.239 c.1 d.25 n.5 in all.

Iurisiurādi autoritas non patitur vt periurij probatio testium fidei committatur l. 4 t.1 p.238 c.2 d.24 n 8.

Iusiurandum suppletorium super solutione ei deferri potest qui per vnum testem probauit promissionem de reddendo instrumento l.4 t.1 p.240 c. 1. d.30 n.1 2 & 3.

Iurare iussus aut referre non est audiendus, si per procuratorem facere velit l.4 t.1 p.240 c.2 d.31 n.1.

Iurare aut iusiurandum referre damnatus si priùs decesserit quàm aut iurauerit aut retulerit, si iurare paratus fuit perinde habendus est acsi iurasset: aut heredi eius permittendum est vt iuret, si velit l.4 t.1 p.241 c.1 d.32 n. 1.& 2.

Iusiurandum delatum ab eo qui delatū recusari non potest l.4 t.1 p.242 c.1 d. 39 n.1 & 2.

Ad Iusiurandum pro vniuersitate præstandum ij admittendi sunt, qui ex vniuersitate sunt, quique veritatem sciunt, l.4 t.1 p.242 c.2 d.40 n.2.

Iusiurandum inspiciendi testamenti necessitatem remittere, & solennitatem supplere potest l.2 t.4 p. 81 c. 2 d. 15.n.9.

Laicus.

Laicus de lite apud Iudicem laicū pendente testationes excipere debet, licèt ecclesiastici monitorij vigore factas l.4 t.15 p.300 c. 1 d.24 n.1 & 2.

Laicus tertius possessor nullo iure apud iudicem laicum inquietatur l. 4 t. 12. p.179 c.1 d.35.

Laici neque ex conuentione, neque vllius quanticumque temporis præscriptione aut habere aut exigere decimas possunt l. 1 t. 2 p.20 c.2 d.78, n. 1. & 2.

Laudimium.

Laudimia debentur ob domini translationem l.4 t. 34 p. 394 c.2 d. 1 n. 7 in all. tórque debentur laudimia quot sunt venditiones dominiique translationes Ibidem d.2 n.2 in all..

Laudimia quando debeantur domino retrofeudi l.4 t.43 p.457 c.1 d.73 n.1.

Laudimia soluta quando repeti non possint l.4 t.28 p. 173 c.1 d.8 à num. 1. ad 9.

Laudimia etiam ex donatione debentur nisi vbi contraria viget consuetudo l. t.43 p.443 c.2 d.29 n.1 & 3.

Laudimia ex contractu nullo non debentur, ex resoluto autem & reuocato debentur l. 4 t. 43 p. 443 c. 1 d. 28. n.10.

Laudimia semel debita ob solam donationis resolutionem deberi non desinunt l.4 t.43 p.443 c.1 d.28 n.10.

Laudimiorum omnium proprietas quę pendente vsufructu obuenīūt, ad fructuarium pertinet, & ad heredē qui de retinenda hereditate rogatus est l. 3 t.23 p.215 c.2 d.6 n.1.2 & 3

Laudimia non prius debentur quàm sit adprehensa possessio l.3 t.22 p. 206 c. 2 d.4 n.6 & 7.

Laudimia neque ex venditione rei alienæ neque ex contractu pignoris debentur, nec commissum peti potest ob non factam huiusmodi contractuum inscriptionē l.4 t. 43 p.458 c.1. d.74 n.1.& 10.

Laudimia peti possunt & actione in personam & actione in rem, contra quemlibet possessorem: non etiam impensæ factæ eo nomine contra priorem emphyteutam l.4 t. 43 p.456 c.2. d.68 n.1.2.3 4.& 5.

Laudimia debentur ex contractu qui ab initio tenuit, licèt postea non teneat l.4 t. 43 p. 456 c.1 d. 65 num. 1 & 2.

Laudimia non debentur ex antichresi quantocunque tempore durauerit, nisi facta sit in fraudem domini directi l.4 t.43 p.453 c.2 d 60 à n.1 ad 12.

Laudimia non debentur nisi quoties transfertur dominium rei feudalis & emphyteuticariæ l. 4 t. 43 p. 457 c. 2. d.72 n.2. Nisi consuetudo sit in contrarium. Ibidem.

Laudimia pro pensione venditionis annuę & perpetuæ super feudo emphyteutico impositæ non debentur, sed onus illud pensionis extinguendum est l.4 t.43 p.457 c.2 d.72 n.1.

Laudimia debentur inspecto tempore secutæ electionis non conuentionis, si conuenerit debitor vt ex pignoribus dentur in solutum ea quæ creditor elegerit l. 4 t.43 p. 453 c.1 d.58 nu. 1 & 2.

Laudimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos l. 4 t.43 p 457 c.1 d.71 n.1.

Laudimia adiudicari possunt domino directo commissum petenti ob non factam solutionem laudimiorum l. 4 t.43 p.452 c.2 d.57 n.1,2,& 3.

Laudimia non debentur pro dote, debentur tamen pro fundo dato in solutum ex causa dotis pecuniariæ l. 4 t.43 p.452 c.1 d.55 n.1 & 8.

Laudimia neque cōtractu pignoratitio neque ex cessione iuriū omniū creditoris debentur, etiamsi adsit clausula deuestituræ & inuestituræ l. 4 t 43 p. 456 c.2 d.67 n.1,2,3,4,& 5.

Laudimia soluta ei cui nulla debebantur non eò minùs exigi possunt per eum cui debētur l. 4 t.43 p.445 d.31 n. 5 & 6.

Laudimia nulla pro venditionibus conditionalibus ante condicionis euentum debentur l.4 t. 43 p.444 c.1.d.30 nu.15.

Laudimia ex subhastationibus quantumuis perfectis & absolutis nulla ante sex elapsos menses debentur: quibus elapsis non duplicia, sed simplicia præstanda sunt l.4 t. 43 p. 444 c.1 d.30 n 24.

Laudimia debentur de consuetudine, etiam pro emptione facta sub hasta l. 4 t.43 p.442 c.1.d.23 n.1.

Laudimia non in singulos annos sed in singulas

singulas fructuum alienationes debentur l.4 t.43 p.439 c.2 d.14 num.3. in all.

Laudimia soluta ex contractu iurato quamuis nullo, non possunt repeti & nõ soluta possunt peti nisi aduersus eum contractum & restitutio in integrum & absolutio impetretur l. 4 t.43 p.456 c.1 d 66,n.1,& 2.

Laudimiorum nomine actio in rem competit aduersus possessorem l. 4. t.43 p.437 c.2 d.9 n.4 in all.

Laudimiorũ onus est reale,& pro laudimiis perinde ac pro seruitiis competit hypothecaria l.4 t. 43 p. 434 c. 2 d.4 n.1.2.& 3.

Laudimia causam habent à translatione dominij rei feudalis vel cẽsualis, vel emphyteuticæ l.4 t. 43 p.435 c. 1. d.4 n.2 in all.

Laudimia ad fructuarium pertinent: ius tamen inuestiendi ad proprietarium l.4 t.43 p. 449 c.2 d.46 nu. 1. & 4.

Laudimia confirmatis quandocunque subhastationibus debẽtur ei qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi l.4 t.43 p.447 c.1 d 38 n.5.

Laudimia nascũtur & renascuntur pro alienationum diuersitate l.4 t. 43 p. 444 c.2 d.30 n 1 in all.

Laudimia sunt onera realia feudi,non minùs quàm seruitia, & rẽ sequũtur quocunque progrediatur l.4 t.43 p. 436 c.1 d. 1 n.14 in all.

Laudimia debentur propter solam dominii directi recognitionem l. 4 t. 43 p.436 c.1 d.1 n. 18 in all. debentur tamen etiam in signũ subiectionis. Ibidem. p436 d.1 n.22 in all.

Laudimia sunt ex fructibus feudi & dominij directi l.4 t.43 p.436 c.1 d.1. n.17 in all.

Laudimia ex alienatione feudi etiam inpriuatum Principem collata debentur lib. 4 t. 43 p. 133 c.2 d. 1 num. 32.

Laudimium actione in personam:Ca non annuus actione in rem peti debet l.4 t.31 p.388 c.2 d.1 n.14.

Laudimia omnia ab eo solo qui possidet exigere dominus poterit,si emptio rei emphyteuticariæ per multorum personas ambulauerit l. 4 t. 31 p.388 c.2 d.1 n.12.

Laudimium nõ debetur si pignus subhasta venditum intra semestre luatur lib.4 t.30 p.381 c.1 d.6 num. 3.in all.

Laudimium vtrum sit soluendum per emptorem vel amicum,cuius etiam nomine facta fuit emptio l.4 t.28 p. 373 c.1 d.8 n.14.

Laudimia tot debentur quot sunt alienationes l.4 t.28 p.373 c.1 d.8 n.9. in all.

Laudimia ex subhastationibus debentur ei qui habuit ius dominij directi tẽpore expeditionis,nõ ei qui tẽpore elapsi sequestris l. 4 t.43 p. 443 c. 2 d.30 à n.1 ad 36.

Legatum.

Legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus consequendam repudiare non licet l. 3 t. 19 p. 192 c.1 d.16 n.10 in all.

Legatum si vel ex minima parte agnitum sit,totius rei legatæ dominiũ recta via transit à testatore in legatarium l. 3 t. 22 p. 211 c.1 d. 17 num. 4.

Legatarius in re legata quodammodo est heres l.4 t.22 p.211 c.1 d.17 n. 1 in all.

Legati agnitio legatario necessaria est l.3 t.22 p.211 c.1 d.17 n.2 in all.

Legatam rem alij & à legatario etiam pro parte agnitam nõpotest heres, ne quidem ab alio vindicare l. 3 t. 22 p.211 c.1 d.17 n.1 & 2.

Legatarius non potest legatum pro parte agnoscere & pro parte repudiare l 3 tr22 p.211 c.1 d.17 n.3.

Legati agnitio quod non excludit lesionem in legitima, non excludit restitutionem l.3 t.10 p.191 c.2 defin. 15,n.1.

Legatum pro legitimæ portionis iure relictum repudiare licèt, & legitimam in corporibus bonorum hereditariorum perinde petere acsi nihil relictum esset l.3 t.19 p.189 c.2 d. 9 n.2.

Legatum non potest amplius videri quàm fuerit in legantis patrimonio l.1 t.2 p.9 c.1 d.37 n.6.

Legatorum ratio nunquam ponitur nisi reducto priùs ære alieno l. 1 t.2 p.9 c.1 d.37 n.3 in all.

Legatum qui agnouit pro omni legitimæ iure relictum,supplementum nihilomagis petere prohibetur l. 3. t.19 p 190 c.1 d.10 n.1 2.3.4.&.

Legatum confessario in piam causã legatũ intelligitur,& quem ordinem hic legatarius inter cæteros habeat l.1 t.2 p.9 c.1 d.38 n.1.

Legare ij tantùm possunt qui & testari l. 1 t.2 p. 10 c.1 d. 40 num. 10 in all.

Legatus à latere potest omnia facere quę summus ipse Põtifex faceret in ea prouincia in qua legatus est l. 1. t.2 p 3 c.1 d.9 n.5.

Legatum agnosci non potest sine onere quod legato admixtum est l. 3. t.19 p.198 c.1 d.34 n.3 in all.

Legatarius nonnunquam alteri prodest onus legato insertum,quod tamen nunquam ipse habuerit, tenetur l.3 t.19 p.198 c.1 d. 34 n.1,2,3,4, 5,6,7,8,9,& 10.

Legitima.

Legitimæ ratio non nisi inspecto mortis metu ponitur l. 4 t.19 p.265 c.2 d. 4 n.13 in all.

Legitima nulla debetur filio eius qui fuit reus lęsę maiestatis l.4 t.19 p.264 c.1 d.1 n.8 in all.

Ad Legitimæ supplementũ actio sola competit l.3 t.20 p. 200 c. 1 d. 4 n.2 in all.

Legitimæ ratio ponenda est ex quãtitate bonorum quæ mortis tẽpore reperiuntur l.3 t.19 p.198 c.2 d.35 n.2 in all.

Legitima liberorum nõ augetur propter id quod heredi datum est contemplatione defuncti l.3 t.19 p. 198 c.2 d.35 n.1.& 2.

Legitima portio donata aut in dotem cõstituta tanto minor fit quãto plus ex die donationis aut cõstitutionis alienatum reperitur l. 3 t.19 p.196 c. 1 d.28 n.10.

Legitima non minuitur per donationes causa mortis l.3 t.30 p 196 c.1 d. 28 n.1.

In Legitimę computatione videndum est quanti potuit ab initio vẽdi.de tracto litium dubij euentus periculo metúque sumptuum l. 3 t. 19 p. 198 c.2.d.36 n.2 & 3.

Legitimam in fauorem aliorum liberorũ qui non egerunt, augere non debet quod per heredis actiones exercẽtis operã & industriã accessit hereditati nce si parati sint in sumptuum cõtributionẽ venire l.3 t.19. p.198 c.2 d.36 n.5.

Legitima in pecunia non solui potest quin eatenus patrimonium perinde diminuatur acsi corpora præstarentur l.3 t.19 p.195 c.2 d.26 n.5.

In Legitima filius non cogitur sequi iudiciũ testatoris si malit sequi iudiciũ legis l.3 t. 19 p. 196 c.2 d.29 n. 9 in all.

Legitimæ petitio datur contra tertiũ possessorem sine metu exceptionis non factę excussionis l.3 t.19 p.197 c. 1 d.32 n.1.

Legitima implicitam dominij quæstionem continet l.3 t. 19 p.197 c.1 d. 32 n.2 in all.

Legitimæ incapax est quisquis ab intestati successione excluditur l. 3 t. 19 p.187 c.1 d.1 n.2.

Legitimę mora fieri nõ debet ex quęstione de fideicõmisso l. 3 t. 19 p.195 c.1 d.24 n.4.

Legitimam petens non prohibetur in æstimationem deducere illa bona quę fideicõmisso obnoxia dicũtur l.3 t.19 p.195 c.1 d 24 n.5.

Legitimæ portionis quęcunque condicionẽ deteriorem facere possunt pro non scriptis habentur l.3 t.19 p. 190 c.1 d.10 n.3.

Legitima si in dotem data sit nõ dotis constitutæ tempus spectandum est lib. 3 tit.19 p. 195 c. 2 d.27 num. 1 & 2.

Legitimæ nomẽ significationis est tractum habentis in tempus mortis l. 3 t.19 p.196 c.1 d.27 n.3.

Legitimam priùs deberi necesse est quàm vt ei renuncietur l.3 t.19 p.194 c.1 d.23 n.19.

Legitimæ fructus eodem loco habentur acsi legitimæ portio essent non accessio l. 3 t. 19 p. 190 c. 1 d. 11 num. 12.

Legitimę portionis fauor elicit vt potestas restitutionis intellectũ prorsus renunciationis tollat l.3 t. 19, p. 190 c 1 d.11 n.19.

Legitimæ quantitas cũ ex incerto euentu, & liberorum numero pendeat auctisque vel diminutis facultatibus augeatur, vel diminuatur, incerta est l.3 t. 19 p. 193 c.2 d. 22.nu. 2.

Legitimaria portio non nisi ex legitimę successionis comparatione debetur l.2 t.3 p. 73 c.2 d. 18 nu. 8 in all.

Legitima siue liberis siue parentibus debita minui, in totum autem tolli non possunt l. 1 t.4 p. 39 c. 1 d.9 n. 1. & 2.

De legitima patre viuo nunquam quæri licęt, sicuti nec de ipsius hereditate l. 2 t.3 p. 72 c. 1 d. 15 num. 14 & 10.

Legitimæ supplemẽtum presupponit aliquid iam acceptum esse pro legitima,licèt minùs quàm oporteat l.2 t.3 p.74 c.1 d.19 n.3 in all.

Io Legitimę estimationis tẽpus mortis spectandum est l.3 t. 19 p.194 c.2. d.23 n.30.

Legitima ab omni onere & grauamine immunis esse debet l. 3 t.19 p.189 c.1 d.6 n.12 in all.

Legitima quæ descendentibus debetur,non differt ab ea quæ ascendẽtibus l.3 t.19 p.192 c.1 d.16 n.2,3,4, 5,6, 7,8,9,& 10.

Legitima neque diem recepit, neque conditionem l.3 t.19 p.191 c.1 d.12 n.1 in all.
Legitima non nisi deducto ære alieno debetur l.3 t.19 p.189 c.1 d.6 n.5
Legitimam nemo dare tenetur in singulis reum hereditariarum corporibus l.3 t.19 p.188 c.2 d.5 n.2
An Legitima debeatur cum fructibus l.3 t.19 p.189 c.1 d.6 n.11 in all.
Legitima semper certa eadémque est l.3 t.19 p.193 c.1 d.20 n.8
In Legitimæ computationis an monach⁹ ītē faciat l.3 t.19 p.189 c.2 d.8.n.1
Legitimæ supplementum nullum debetur quandiu subsistat renunciatio l.3 t.19 p.191 c.2 d.14 n.4
Legitima non hereditatis, sed bonorū portio l.3 t.19 p.188 c.1 d.4 n.5
Legitima cū fructibus præstari debet. l.3 t.19 p.192 c.1 d.11 n.7 in all.
In Legitimæ persoluēda portione quę in nūmis relicta est testamēti tēpus spectandū est l.3 t.19 p.187 c.2 d.2 n.1.
Legitima facto testamento non potest peti nisi per querelā quæ contra testamentū proponitur. Supplementum verò legitimæ ex testamēto petitur l.2 t.3 p.74 c.2 d.19 n.4 in all.
Legitimam fructus augent sicut & hereditatem l.2 t.3 p.74 c.2 d.20 n.2.
Legitimam regulariter variare nō licet maximè cum prima electio trahit aut iā trahit secū executionē l.3. t.19 p.192 c.1 d.16 n.7 in all.
Legitima non est quota hereditatis, sed bonorum l.2 t.3 p.73 c.2 d.18 n.2
Legitimam petere permittitur in corporibus hereditariis ei qui legatum pro portione legitima relict⁹ repudiat perinde acsi ei nihil ex lict⁹ esset l.3 t.19 p.189 c.2 d.9 n.8
Legitimationis quæstio latiùs patet quàm de feudo controuersia l.3 t.3. p.151 c.1 d.3 n.4
Legitima renunciatio quantūuis iurata ātę patris obitū effectū nullū fortisi potest l.3 t.19 p.194 c.2 d.23 n.30.
Legitimam filiæ pater superstes assignare non cogitur l.3 t.19 p.194 c.1. d.22 n.1 in all.
Legitima nulla nec legitimæ supplementū debetur si legitimæ renuncia tum sit l.3 t.19 p.194 c.1 d.23 n.9
Legitima congrua dicitur inspecto mortis tempore restantis l.3 t.19 p. 193 c.2 d.21 n.1 & 3
Legitima nulla ante mortis tempus debetur l.3 t.19 p.193 c.2 d.21 n.4
In legitimam pater filio cōputare potest ea quæ filij nomine soluit siue ad ipsius dimittēdos creditores, siue in quā aliā causā prętерquā si pietate ductus vt puta studiorū causa erogauerit l.3 t.19 p.196 c.2 d.29 n.1 & 2.
In Legitima quid sit sciri priùs debet quàm legitimæ conditio seu dies habentur pro non adiecta l.3 t.19 p. 198,c.1 d.34,n.4
Legitimæ electio patris est nō liberorum nisi quatenus legis, aut statuti potestas concurrat quæ certa fortasse bona primogenito attribuat l.3 t. 19 p.188 c.1 d.3 n.1 in all.

Læsio.

Non læditur qui ius commune sequitur l.4 t.37 p.407 c.1 d.1 n.13 in all.
Læsus in precio videri non potest,qui rem alienam vendidit l.3 t.22 p.208. c.2 d.10 n.6
Lędi aut decipi nō videtur qui iure communi vtitur l.2 t.11 p.95 c.1 d.8. n.3 in all.
Quoties de Lęsione quæritur non euentus sed tempus contractus inspiciendum est l.2 p.75 c.1 d.21 n.3 in al. & l.3 t.19 p.194 c.2 d.23 n.32
Læsio quælibet sufficit ad rescindendam alienationem beneficio restitutionis impetrata absolutione à iureiurando l.2 t.21 p.108 c.2 d.5 n.5 in al.
Læsio non bene probatur ex præsenti æstimatione,neque ex instrumentis præcedentium aut subsecutarū vēditionum l.4 t.30 p.384 c.1 d.19 n.1.2 & 3
Læsio certa non considerari potest in re quæ pendet ex incerto euentu l.2. t.35 p.126 c.2 d.5.n.14 in all.
Læsio non bene probatur si nō omniū circunstantiarum ratio habeatur quæ rem minoris faciant l.4 t.30 p. 384 c.1 d.20 n.1 & 2
Læsione enormi probata satis videtur imploratum beneficium l.2, C.De resc.vend.ab eo qui maius auxilium imploravit l.4 t.30 p.384 c.2 d.21 n.1 2. 3 & 4
Læsionis ratio nulla habenda est nisi à quo tempore facultas redimendi intercidit l.2 t.18 p.104 c.2 d.3 n.2
Lęsionis causa venditionē rescindi appetens probare debet se dominum fuisse l.4 t.30 p.383 c.1 d.17 n.1,2 & 3.
Læsio ex futura incertáque vsurarum adiudicatione ęstimari nō potest neque ex debito augmento,quod aiūt monetæ l.4 t.30 p.381 c.2 d.9 n.1 & 2.
Lęsionis immodicę causa & iurium omnium cessio rescindi potest,subducto tamen dubio litis euentu l.4 t.30 p.382 c.1 d.11 n.1.2 & 6
Læsionis immodicę causa nec donatio nec proinde liberatio gratuita rescindi potest l.4 t.30 p.381 c.1 d.8 n.1.
Læsio aliquando interuenit in re ipsa sine animo lædendi l.2 t.11 p.94 c.2. d.6 n.2 in all.
Læsione etiam enormissima probata fructus quando venditori non restituantur l.4 t.30 p.380 c.1 d.3 n.1,2,3, & 4
Læsio semper certa esse debet l.4 t.30. p.382 c.1 d.11 n.6 in all.
Læsio enormissima reddit contractum ipso iure nullum l.4 t.18 p.372 c.2 d. 6 n.7 in all.
Læsionis enormissimę causa redimēdi ius temporale perpetuatur siue emptor iustū valorē sciuerit siue ignorauerit l.4 t.30 p.387 c.2 d.32 n.9
Læsionis enormissimę prętextu rescindi transactio non potest,si neque dolus ex proposito,neque vis aut metus interuenerit l.2 t.21 p.108 c.2 d. 4 n.2
Lęsio enormissima cùm perpetuat pactū de retrouendendo restitutio rei precisè petitur,nulla precedēte retrouēditione l.4 p.381.c.1 d.7 n.1 & 2.
Læsio enormis est quæ vltra dimidiā & probanda est per testes inspecto tempore contractus & communi opinione l.4 t.30 p.380 c.1 d.11 num.1. 2,3 & 4
Læsio enormissima facit vt ius redimēdi quod erat temporale sit perpetuū l.3 t.25 p.222 c.1 d.9 n.2 in all.
Læsio nonnunquam in æstimanda re interuenire potest quę locum faciat restitutioni l.3 t.2 p.151 c.2 n.7 in all.
Lęsus in minore ętate intra decenniū potest petere restitutionem l.1 t.5 p. 38,c.2.d.4 n.2
Lęsione probata omnimodo & precisè iō restitui oportet quasi per vim & metū extortam l.2 t.11 p.94 c.2 d. 6, n.4.

Liberi.

Liberi patris originem non domicilium sequuntur l.2 t.2 p.65 c.1 d.5 n. 3 in all.
Liberorum potior quàm monasteri causa est l.1 t.2 p.10 c.2 d.43 num 2.
Liberi qui ex filio nascuntur auo paterno sunt oneri l.4 t.9 p.265 c.1 d.3 n.1 in all.
Liberi dedititij seu talliabiles viuunt liberi & moriuntur serui l.4 t.15 p. 300 c.2 d.27 n.1.
Liberis naturalibus alimenta debentur ab intestato l.4 t.9 p.265 c.1 d.3 n. 6.in all.
Liberi suscepti ex damnato coitu naturales non sunt nec ab ipso etiam patre alendi l.4 t.9 p.265 c.1 d.3 n. 6. in all.
Liberis naturalibus non minùs quàm legitimis debentur alimenta ex ratione & æquitate naturali l.2 t.39 p. 135 c.1 d.7 n.6 in all.

Libertas.

Libertatis fauor omnium rerum fauorabilissimus l.1 t.3 p.26 c.2 d.11 n.4 in all.
Libertas habet causam pietatis adnexam & ideò fauorabilis l.1 t.2 p.9 c. 1 d.37 n.4.
Libertas vera est, quæ nec lui pecunia nec reparari potest l.2 t.21 p.108 c.2. d.2 n.3 in all.
Libertas quæ semel competit nunquam reuocatur nisi ex ingratitudine l.1 t.12 p.54 c.2 d.8 n.7 in all.
Libertati competenti reuocatio non facit præiudicium p.54 c.2 d.8 num. 7.
Libertus qui ius annulorum olim à principe consequebatur dicebatur viuere quasi ingenuus, mori quasi libertus l.4 t.15 p.301 c.1 d.27 n.1 in all.
Libertus viuus donare bene merentibus amicis potest, legare vero nec bene merentibus potest quod patroni partem minuat l.3 t.19 p.196 c. 2 d.28 n.6 in all.

Licitatio.

Licitationis vsus nullus est nisi cùm aut alia diuidendi ratio nulla super est aut ij omnes consentiunt, quorū interest l.3 t.27 p.230 c.2 d.14 num. 6.
Licitationis remedium odiosum est, ideóque non nisi deficientibus aliis omnibus amplectendum l.3 t.27 p. 230 c.2 d.14 n.1 in all.

Litera.

Literæ prehensionis durant, quandiu criminalis persecutio durat l.1 t.12. p.54 c.1 d.6 n.5 in all.
Literis de debitis non licet agi contra hæredem debitoris l.1 t.12 p.55 c.2 d.12 n.1.
Literę monitoriales probationum fauore regulariter concedi solent l.4. t.14 p.288 c.2 d.49 n.2 in all.
Literæ grauaminum non constituunt litem appellatoriam, sed appellationi adminiculum præbent l.3 t.1 p. 145 c.2 d.20 n.2 & 3.
Literæ moratoriæ non nisi semel sunt concedendæ l.1 t.9 p.41 c.2 d.1 nu. 3.
Literę quinquennales exigunt satisdationem & consensum maioris partis creditorum l.1 t.9 p.43 c.2 d.6 n.1 & 2.

Literæ monitoriæ locum non habent cùm quis ex delicto debitor est constitutus l.1 t.9 p.45 c.2 d.20 n.1.

Literæ status non prosunt attentatori nec ipsi hatori, nec in causis criminalibus l.1 t.12 p.55 c.1 d.11.

Literæ reuocandæ litis cum in causa concluſum est impetrari non possunt l.1 t.55 p.55 c.1 d.9 n.1.

Literas dilatorias contra petitionem precij non potest emptor impetrare l.1 t.9 p.44 c.1 d.11.

Literæ subrogationis non possunt prodesse impetranti, qui nullum in beneficio ius habet nisi à summo pontifice manauerint l.1 t.2 p.18 c.1 d.67 n.1.

Literæ subrogationis à principibus sæcularibus concessæ nec ius aut titulum in beneficio vel ad beneficiũ tribuere possunt l.1 t.2 p.18 c.2 d.67 n.2 & 3.

Literæ dilatoriæ impediunt prouisionalem adiudicationem l.1 t.9 p.46 c.2 d.22 n.1.

Literę status dicũtur quæ litem in eodem statu manere iubeant l.1 t.9 p.46 c.2 d.23 n.1.

Literas status princeps solus concedere potest aut eius vicem gerens l.1 t.9 p.46 c.2 d.23 n.1.

Literæ status impetrari non possunt, si de momentanea possessione, de dote, de alimẽtis & de similib⁹ aliis casibus agatur l.1 t.9 p.46 c.2 d.24 n.6 7,8,9,10,11,12,13,14.

Literæ monitoriæ non sunt edendæ quarum publicatio petitur ad habendas eiusmodi probationes l.2 t.1 p.63 c.2 d.19 n.1.

Literarum monitoriarum publicatio non nisi permittente Senatu facienda l.2 t.1 p.63 c.2 d.19 n.2 & 3.

Literæ dilatoriæ contra sententiã non possunt impetrari, nisi nouata iudicari actione l.1 t.9 p.42 c.2 d.4 nu. 1 & 3.

Literæ status etiam ad inferiorem magistratum directæ nõ ab alio quàm à Senatu verificari possunt l.1 t.12 p.56 c.2 d.18.

Literæ principis quæ à magna Cãcellaria prodeunt à Senatu inspici & adprobari debent l.1 t.12 p.56 c.2 d.18 n.6.

Literæ salui conductus non nisi à Principe vel à supremo magistratu dari possunt l.1 t.12 p.57 c.1 d.19 num.1,2. & 3.

Literæ subrogationis non prosunt canonicum titulum non habenti l.1 t.2 p.18 c.2 d.69 n.1.

Literæ dilatoriæ exactionem quidem, non tamen compensationem impediunt l.1 t.9 p.44 c.2 d.13 n.1.

Literæ dilatoriæ à Principe concedi solent creditoribus paupertatis cõmiseratione l.1 t.9 p.44 c.2 d.13.

Literæ dilatoriæ prosunt debitori etiã qui in carceres iam detrusus est, eiúsque fideiussoribus l.1 t.9 p.44 c.2 d.14 n.2.

Literæ status non sunt dãdæ post rem iudicatam l.1 t.9 p.44 c.2 d.15 num. 1.

Literæ dilatoriæ ante litem impetratę non nocent superuenientibus creditoribus l.1 t.9 p.45 c.1 d.16 n.1.

Literis extraiudicialibus Abbatũ creditur etiam quod ad tempus & contra tertium sed de consuetudine non de iure l.4 t.14 p.282 c.1 d.19 n.3.

Literarum monitoriarum publicatio cum clausula *Nemine dempto* ante motam litem permittitur, dum ne quid nominatum notetur subiiciatúrque infamię periculo l.4 t.14 p.290 c.1 d.54 n.2.

Literis annalibus impetrandis sufficit præstari cautionem iuratoriam: in quinquẽnalib⁹ requiritur satisdatio l.1 t.9 p.46 c.1 d.21 n.1. Ibidem variè annalium & quinquẽnaliũ literarũ differentię à n.2 ad 20.

Literę solæ Principis vel augustę à Senatu sunt adprobandę l.1 t.12, p.55, c.2 d.13 n.1.

Lis & litigator.

Lites omnes sine suspicione debent procedere l.4 t.14 p.285 c.2 d.37 n.9 in all.

Litigans recedens à forma recedit à substantia l.2 t.8 p.88 c.1 d.16 n.3 in all.

Litis appellatoriæ sumptuum compensatio inducitur ex mutua culpa mutuáque victoria l.3 t.4 p.158 c.1 d.7 n.7 in all.

Litigatori ex bonis controuersis præstanda est quantitas necessaria ad sumptus litis & alimentorum l.3 t.7 p.164 c.2 d.14 n.5 in all.

Litigatores Sabaudi iudicem accipere laicum vltra duas dietas morantem non coguntur l.4 t.1 p.233 d.2 num. 1.

Litem contestando cõdicionem suam nemo deteriorem facit l.4 t.24 p.346 c.2 d.4 n.8 in all.

Litigiosa res potest venire in diuisionem l.3 t.27 p.230 c.2 d.13 num.6 in all.

Litium alienarum redemptores omnes sunt odiosi l.4 t.42 p.421 c.1 d.20 n.10 in all.

Ligata res si litigiosa sit, peragenda lis est cum herede, non cum legatario l.3 t. 27. p.230 c.2 d. 13 num. 3 in all.

Lis non pendere intelligitur quæ in eo est vt statim terminari possit vt nec durare tutela quæ statim sit finitura l.4 t.17 p.319 c.2 d.4 n.9 in all.

Litis euentus semper dubius & incertus est l.4 t.30 p.382 c.1 d.11 nu.8 in all.

Litis materiam subesse sufficit vt post iudicatum transigi possit l.2 t. 4 p. 79 c.1 d.5 n.3 in all.

Litigare non cogitur coram inferiore iudice qui apud superiorem in alia lite iisdem instrumentis vti cogitur l.3 t.1 p.142 c.1 d.3 n.1,& 2.

Lis pendere dicitur postulata in integrum restitutione licèt nulla dum secuta sit contestatio l.2 t.33 p.123 c.1 d.1 n.10.

Lites omnes sine suspicione procedere oportet l.3 t.1 p.141 c.1 d.1 n.4 in all.

Litigatores in iudicio possessionis retinendæ allegare titulum & attingere petitorium confortandi possessorij causa possunt, in cámque rem protestationem adhibere operæ pretium est l.3 t.7 p.163 c.1 d.9 n.1 in all.

Litigatoribus permittendum non est vt ab eo quod semel voluerunt, postea recedant l.3 t.1 p.144 c.2 d.14 n.2 in all.

Litigatores nunquam inanibus sumptibus sunt vexandi l.2 t.8 p.88 c.1 d.15 n.6 in all.

Litigator ad locum suspectum nunquam ire cogitur l.3 t.1 p.143 c.2 d.9, n.5 in all.

Litigator iudicis non eget auxilio qui iam obtinuit executionem l.3 t.1 p.146 c.2 d.13 n.3 in all.

Litis vnius interitus non debet esse alterius ortus l.3 t.1 p.150 c.1 d.36 n.7 in all.

Lis contestata dicitur quoties iudex per narrationem negotij causam audire cœpit l.3 t.8 p.166 c.1 d.1 n.1 in all.

Litẽ qui iam contestatus est si iterum iubeatur contestari, nec appellet, est cogendus vt contestetur aut habendus pro contumace p.166 c.1 d.1 n.1 .2,& 3.

Lite pendente nihil inconsulto iudice faciendum est l.3 t.1 p.147 c.2 d.28 n. 1.& 2.

Litis contestatæ tempus semper spectandum est nisi cùm dies adicitur l. 4 t. 2 p. 248 c. 2 d. 11. num. 9.

Litigator non cogitur edere collitigatori suo instrumentum quod tuendi sui gratia & sine die & sine consule obiecit l.2 t.1 p.58 c.1 d.2 n.1.

Liti alienę interueniens sistere eã non potest sed in eo statu in quo lis est, debet interuenire l.3 t.1 p.143 c.1 d. 7 n.1,2,3.& 4.

Litis euocatio permittenda est cùm locus in quouis redditur suspectus est l.3 t.1 p.143 c.2 d.9 num.2 & 3 in all.

Locatio & Locator.

Locatio non probat possessionem nisi probetur effectum habuisse aut nisi in prejudicium scientis & consentientis l.4 t. 42 p.424 c.2 d.31 n.1,2, & 3.

Locatione resolura resolutitur etiam ius tertii cui ex lege locationis solui debuit l.4 t.42 p.425 c.1 d.32 n.1,2 3 & 4.

Locari sicut & vendi aliena res potest l.4 t.42 p.431 c.1 d.56 n.2 in all.

Locationis instrumentum haberi pro guarentigiato ex conuentione partium potest l.4 t.42 p.431 c.1 d.57 n. 1,2,& 3.

Ex locatione transfertur in cõductorem ius omne percipiendorum omnium fructuum l.4 t.43 p. 445 c.2 d.64 n.2 in all.

Locationis merces modo fructuum (cum pro fructibus detur) respondere debet l.4 t.17 p.320 c.2 d.7, n.6. in all.

Locator & rei locatæ & fructuum dominis manet in fructuum venditore non item l.4 t. 32 p. 389 c. 1 d.2 n. 8. & 9.

Locationis merces differt à precio vẽditionis l.4 t.2 p.251 c.1 d.18 num. in all.

Locatione finita potest tam locator quàm qui à locatore emit propria autoritate conductorem expellere sine metu interdicti l.4 t.42 p. 431 c. 2 d.58 n.1,2,3.4,& 5.

Locator præstare, debet conductori licere vti frui l.4 t. 42 p.427 c. 1 d.39 n.12 in all.

Casus in quo locator possessionem rei locatæ non potest repetere à conductore citra satisdationem l.4 t.42 p. 419 c.1 d.13, n.1,2,& 3.

Rei locatæ æstimatio neque dominiũ neque periculum transfert in conductorem l. 4 t. 42 p.418 c.1 d. 9 nu. 5.

Locator priùs respondere debet ad obiectionem, quàm vt interim conductor ei prouisionaliter condemnetur l.4 t.42 p.431 c.1 d.55 n.1.2.3.& 4.
Locario non semper ex causa inobseruantiæ potest rescindi aut resolui, aliquando tamen resolui potest,& quando: l.4 t.42 p.426 c.2 d.39 nu.1,2 3 & 4 Ibid. n.9 & 10

Lucrum.

Lucrum ex cuius persona quis sentit nõ debet eius impugnare factum l. 2 t.27 p.118 c.1 d.3 n.5
Lucratur fructus ex die litis contestatę etiam citra obsignationem qui agit ex pacto de retrouendendo, sed vsuras vicissim præstare cogitur l.4 t. 36 p.406 c.2 d.17 n.1,2,3 & 4
Lucrum nemo consequi debet ex contractu quem impugnat l.2 t.33 p.123. c.2 d 2 n.4 in all.
Lucra turpia semper extorquẽda sunt etiam ab heredibus qui non delinquerunt, licèt morte finiantur crimina l.4 t.1 p.232 c.2 d.2 n.2 in all.
Lucri species est ab obligatione liberari l.4 t.43 p. 445 c.1 d. 31 num. 4 in all.

Macedoniani Exceptio.

Macedoniani exceptio datur contra creditorem ex mutuo etiamsi filij chirographum patris sigillo sit signatum l.4 t.20 p. 325 c. 1 d.3 nu. 1 & 2.

Magistratus.

Magistratus hodie sunt perpetui qui olim non nisi annui erant lib. 3 tit. 17 p.18; c 2 d.1 n.4 in all.
Magistratus curare debet vt rerũ probatio salua sit l.1 t.10 p.50 c.1 d.14 n. 2 in all.
Magistratibus omnibus, præterquàm duumuiris permissum est iurisdictionem suam etiam pœnali iudicio defendere l.1 t.10 p.47 c.2 d.1 n.11 in all.& l.3 t.12 p. 172 c. 1 d.11 num.2 in all.
Magistratus qui vni præest prouinciæ, si rogetur suæ iurisdictionis hominem qui ab alterius prouinciæ aduersario conueniatur, remittere, cõcedere non debet l.3 t.12 p.170 c.1 d. 2 n.3.
Magistratus quilibet imperium suum ad vtilitatem litigantium referre debet l. 3 t.12 p.170 c.1 d.2 num. 3 in all.
Magistratus vnum corpus est, vnum collegium l.3 t.3 p. 154 c.2 d. 1 n.8 in all.
Magistratibus, iure communi collatio num indictio permissa est l.3 t. 12 p. 175 c.2 d.21 n.4 in all.

Maior.

Maior natu in facienda diuisione portiones quales vult constituit: minor autem, vtram vult, eligit l. 3 t. 27 p. 226 c.2 d.4 n.3.
Maior non restituitur ob lęsionem, nisi immodicam & enormem l. 2 t. 12 p.95 c.2 d.1 n.11 in all.
Maiores possunt alios prouocare l.3 t. 27 p.229 c.1 d.11 n.1 in all.

Malitia.

Malitiis nunquam indulgendum l.1 t. 12 p.229 c.2 d.11 n.2 in all.

Mandatum.

Mandatum speciale habere præsumitur is, qui iam præsumitur habere generale l.4 t.14 p.292 c.1 d.63 n.2 in all.
Mandatum nunquam præsumitur l.4. t.14 p.292 c.1 d.63 n.4 quia mandatũ est facti, Ibid. p.284 c.2 d.30 nu. 3 in all.
Mandatum debitori factum de soluẽdo alteri, tametsi alter ille sciuerit, non sufficit ad acquirendam liberationem, quousque secuta sit solutio aut quid aliud simile, quod solutionis vim habere possit l.4 t.10 p.272 c. 1 d.10 n.11.
Mandatum idoneum habens non cogitur exhibere domini ratihabitionem quamuis eam promiserit l. 4 t. 26 p.360 c.1 d.7 n.1.2,3,& 4.
Mandatum accipiendę solutionis non aliter mandanti nocet quàm si probetur secuta solutio, & quidem ante reuocationem l. 4 t.1 p. 243 c.1 d. 42 n.8 in all.
Mandati susceptI officium procurator deserere non potest, nisi causa noua emergat, & tunc iudicis arbitrio permittitur l. 2 t. 8 p. 85 c.2 d.8 nu.1. & 2.
Mandatum sola voluntatis mutatione reuocari potest l.2 t.8 p.84 c.1 d.2 n. 3 in all.
Mandatum de prouidendo mittendóque in possessionem impletur cùm impetrans mittitur in realem & actualem possessionẽ l. 1 t. 3 p.16 c. 1 d.9 n.1,& 2.
Mandatum summi Pontificis de prouidendo nullum ius tribuit impetranti nisi subsecuta prouisione, adeóque missione in possessionem l.1 t.3 p.25 c.2 d.7 n.1 & 2.
Mandatum de prouidẽdo non est prouisio l.1 t.3 p.25 c.2 d.7 n.1 in all.
Mandato comparantur Episcopi tacitus consensus & ratihabitio l. 1 t.3 p.25 c.1 d.3 n.14
Mandatum finitur morte, re amplius non integra l. 2 t. 8 p.87 c.2 d.14 n.2 in all.
Mandatum semel incœptum consummari oportet: propria enim cuiusque rei forma contingit ex consummatione l.2 t. 8 p.87 c. 2 d.14 n.2 & 3 in all.
Mandatum quando non finiatur morte l. 4 t.26 p. 365 c.1 d.19 n.1, 2, & 3.
Mandatum sui natura est reuocatorium: l. 4 t.26 p.363 c.2 d.16 num.4 & 5.
Mandatum quoties certum est, à forma recedi nõ potest l.2 t.30 p. 120 c. 2 d.1 n.22 in all.
Mandatum renouandorũ instrumentorum censualium suscipiens intra certum tempus vt fit certa mercede condemnandus est ad census ipsos pręstãdos, etiã cum vsuris decunciis l. 4 t.26 p. 363 c. 2 d. 15 nu.1, 2.3 & 4.
Mandatum exercẽdę iurisdictionis, si liberalis & iusta mandandi causa fuit, rẹuocari non potest l. 4 t. 26 p. 363 c.2 d.16 n.1.
Mandatum finitur interuentione noua quæ rerum statum mutet l. 4.t.26 p.359 c.2 d.5 n.1.
Mandati reuocatio per iudicem expediri non debet, sed ex solo reuocantis animo pendet l.4 t.26 p.359 c.2 d. 6 n.5.
Mandatum omne cùm originem ex officio & amicitia trahat, debet esse gratuitum l. 4 t. 26 p. 359 c. 2 d.6 n.1 in all.
Mandantis voluntate finita, etiã finiri mandatum potest l.4 t.26 p.360 c.1 d.6 n.2 in all.
Mandatarium indemnem omnimodo seruari oportet à mandante l.4 t 24 p.354 c.1 d.26 n.2.
Mandatarius qui emit alieno nomine ad fructus tenetur l. 4 t. 34 p 398 c. 1 d.11 c.1.
Mandatarius neque lucrum neque damnum ex mandatõ quod pro alio suscepit sentire debet l. 4 t.2 p.248 c.2 d.11 n.2.

Manifestum.

Manifestum dicitur, quod vel per cõfessionem, vel per probationẽ, vel per rei euidentiam patet l.1 t.3 p.28 c.2 d.20 n.7 in all.

Manumissio.

Manumissio valere non potest, quæ fit à non domino: Imo nec quæ fit à domino, si in id tempus cõferatur quo dominus esse desierit l.3 t.23 p.214 c. 1 d.8 n.2 in all.
Manumissiones factę ab herede fiduciario pendente fideicommissi conditione valent etiam in prẹiudiciũ fideicõmissarij, si postea conditio exiterit: factę à fructuario non valent l.3 t.23 p.214 c.1 d.8 n.1,& 2.

Maritus.

Maritus plus vxori debet quàm iniusto possessori l 2 t.23 p. 111 c.1 d.5 n.8 in all.
Maritus est dominus bonitarius: vxor verò domina quiritaria: & quoties dominus bonitarius cum quiritario concurrit, prẹfertur bonitarius l.4 t. 22 p.333 c.1 d.6 n.8 in all.
Maritus prẹsumitur habere mandatũ tacitũ ad tractandas res vxoris l.4 t. 14 p.292 c.2 d.63 n.2 in all.
Mariti confessio quod vxoris pecunia sit non nocet anterioribus creditoribus, posterioribus nocet l.4 t.14 p. 287 c.1 d.43 n.1,& 2.
Maritus & suarum rerum & dotaliũ ęquè ac suarũ administrationẽ habet l.4 t.14 p.282 c.2 d.22 n.4
Maritus nihil iuris habet in bonis paraphernalibus aut aduentitiis nisi consentiente vxore l.4 t.14 p.281 c.2 d.22 n.5 in all.
Marito quantum fieri potest subueniendum est, cùm habet dotem ex causa onerosa, nec aliter fuerit vxorem ducturus l 3 t.25 p. 221 c. 2 d 15 n. 11 in all.
Maritus lite pendente heres institutus eandem litẽ heredis iure prosequi potest l.3 t.1 p. 144 c. 2 d.16 num. 1. & 2.
Maritus dotis non suo tempore solutæ vsuras petere potest l. 4 t. 24 p. 348 c.1 d.8 n.6.
Maritus plus est quàm procurator in dote cuius est dominus l. 2 t. 30 p. 120 c.2 d.1 n.4 in all.
Mariti bona omnia pro dote sunt mulieri, etiam tacitè obligata l. 2 t. 40 p.140 c.1 d.2 n.2 in all.
Maritus ab vxore, & quidem minore precio, si non sit animus donandi, emere potest l.2 t. 11 p.94 c.1 d.4 n.3 in all.

Mater.

Mater quæ pecuniam mutuam accepit ad soluendum filiorum debitũ quorum tutrix erat, aut conuenienda est tanquam tutrix, aut Velleiano iuuanda l.4 t. 21 p.314 c.2 d.22 n. 1,& 2.
Mater quæ minoris filij curatrix erat & vsufructuaria quãdo videatur bona filij curatorio potiùs quàm proprio nomine alienasse? l. 4 t. 28 p. 370.d.

p 370 c.2 d.1 n.1,2,3,4 & 5
Mater quæ prætextu dotis pupillum spoliasse dicitur possessione pignorum dotalium, quam pupillus retinere potuit pro administratione nō prius condemnanda est quàm rationes reddiderit l.3 t.7 p.164 c.2 d.15. n.1 & 2

Matrimonium.

Matrimonium quoties à scientibus contra leges celebratur dos fisco ex Valentiniani & Theodosij cōstitutione adiudicanda est l.4 t.6 p.256. c.2 d.2 n.7 & 8
Matrimonij impediendi multiplex esse causa solet l.4 t.6 p.256 c.2 d.2. n.5 in all.
Matrimonij onera omnia ad maritum pertinent, ob eámque causam solet dos marito à muliere dari l.4 t.21 p. 328 c.2 d.8 n.2 in all.
Matrimonium contra leges factum per errorem facti potiùs, quàm per dolum & malitiam factum præsumitur, si publicè & palam celebratū sit l.4 t.5 p.255 c.2 d.2 n.1
Ad Matrimonium nemo sine voto & spe suscipiendorū liberorū accedit l.3 t.20 p 199 c.2 d.2 n.2 in all.
Matrimonio constante dos non solum constitui, sed & augeri potest l.2 t. 22 p.109 c.1 d.1 n.10
Matrimonialis causa pertinet ad iudicem ecclesiasticum: sed An věter vel filius mittendus sit in possessionem, cognitio est iudicis laici l.3 t.7 p.165 c.1 d.16 n.1,2,3 & 4
Matrimonium sine dote, non dos sine matrimonio esse potest l.2 t.22 p. 109 c.1 d.1 n.1 in all.
Matrimonij probatio, per testem viuū cū fama impleri creditur, quod sine alterius matrimonij prętudicio fiat l.4 t.14 p.279 c.1 d.8 n.1

Medium. Mediator.

Medium inhabile semper impedit cō iunctionem extremorum l.4 t.43 p. 436 c.1 d.1 p.12 in all.
Mediatores non facilè audiendi sunt, nisi vtraque parte consentiente l.4, t.15 p.308 c.1 d.56 n.1

Melioratio.

Meliorationes reddit dominus directus, nisi cùm Emphyteusis vel feudū redit ad eū ex culpa possessoris l.4 t.43 p.442 c.1 d.24 n.1,2 &3

Mendacium.

Qui per Mendacium se obtulit & depositarium constituit ad impediendam iudicati executionem, exceptionem nullam habet l.4 t.25 p.357.c. 2 d.2 n.1,2,& 3
Mendacium puniri æquum est l.2 t.14. p.101 c.1 d.3 n.3 in all.
Mentitus dici non potest qui petita finium demonstratione id egit potiùs ne sibi postmodum mentiri liceret l.3 t.22 p.207 c.2 d.7 n.4

Mensura.

Mensuræ aut modij expressio semper fit limitatiuè, ita tamen vt per subiectam expressionem confinium emptoris fauore ampliari possit nō autem restringi. Expressio autem confinium fit demonstratiuè quantum ad emptorem: limitatiuè verò quantum ad venditorem l.4 t.28 p. 372 c.1 d.4 n.4 in all.

Mercator.

Mercator si ex codice rationum agat, liberos rationum edere cogitur, non item si ex chirographo, alióve instrumento p.30 d.16 n.1

Merx.

Merx tandiu debetur quandiu non est soluta l.4 t.2 p.249 c.2 d.14 n.1
Merx propter fructus promittitur quorum dominium acquirit conductori cùm eos ex domini voluntate percipit l.3 t.22 p.208 c.1 d.8 n.10 in all.

Metus.

Metus litis sufficit ad transactionem l.2 t.4 p.79 c.1 d.5 n.3 in all.
Metus corruptionis aut subornationis post didicita testificata magn° subest l.4 t.15 p.298 c.1 d.16 n.7 in all.
Metus iustus non est, si quis ad cognitionem iudicis ducatur, si non sit sibi conscius l.2 t.11 p.93 c.2 d.3 n.11.
Metus reuerentialis tā paternus quàm maritalis, eriam inter maiores, locum facit rescindendæ venditioni ex causa læsionis lib.4 t.30 p.383 c.1 d.16 n.1 & 2
Metus omnis habet in se ignorantiam l.2 t.11 p.94 c.2 d.7 n.3 in all.
Metus quem quis passus est non debet ei esse captiosus, nec alienum metū in alterius præmium verti oportet l.2 t.20 p.107 c.2 d.1 n.8 in all.
Metus reuerentialis interdum solet attendi ad excludendum consensum saltem voluntarium l.4 t.21 p.330 c. 2 d.14 n.4 in all.
Metus & dolus facere non debent vt quod cessante vi vel metu gestum est, irritū habeatur l.2 t.11 p.93 c.1 d.3 n.5
Metus reuerentialis non inducitur ex sola mariti præsentia qui sufficere queat ad rescindendum contractū° si non aliud probetur l.2 t.11 p.94 c.2 d.6 n.1 & 2

Miles.

Miles pecuniam mutuam dare non prohibetur l.4 t.7 p.259 c.2 d.8 n.2. in all.
Militi ad minuendam dignitatem suā nocere non oportet l.4 t.7 p.259 c.2. d.8 n.7 in all.
Miles non omnia quęcunque gerit per vim & impressionem gerere dicitur p.138, d.5 n.1 nec sola pręsumptio sufficit ad condemnandum militem Ibid.n.4 in all.
Milites tam mites & benevoli esse circa collatores tributorum debent quàm feroces & audaces contra inimicos lib.4 t.7 pag.259 c.2 d.8 num. 1 in all.

Minor.

Minor donare non potest ne quidem cum decreto lib. 2 t.18 pag.104 c.1 d. 1 n.7 in all.
Minor ætas probatur per testes colligentes ætatem ex adspectu, non per dationem solam curatoris l.4 t.14 p. 279 c.2 d.9 n.1 & 2
Minoris curatorē habentis non maior iurisiurandi ratio habetur quàm si ab impubere præstetur l.2 t.8 p.86 c. 2 d 10 n.9
Minoris rem malè gessisse non videtur is qui soluit ei, cui tunc re vera minor obligatus erat l.4 t.21 p.327. c.2 d.5 n.4 in all.
Minori curatorem non habenti non est necessaria curatoris autoritas ad procuratorem ad lites constituendum adhibito iureiurando l.3 t.1 p. 148 c.1 d.29 n.8
Minoris contumacia facere potest vt minor absens pro præsente habeatur, non etiam vt pro iurato l.3 t.1 p. 148 c.1 d.29 n.11
Minori propter ætatis lubricum succurri oportet & rusticitati l.2 t.3 & p. 129 c.1 d 3 n.3 & 8
Minor qui fundum indiuisibilem vendidit, si ex læsionis causa petat restitutionem, non aliter audiendus est quàm si paratus sit totum fundum accipere, & vicissim totum precium reddere l.2 t.34 p.124 c.2 d.2 n.2
Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem, curator etiam absēti & inuito dari potest l.3 t.1 p.148. c.1 d.29 n.1 & 2
Minor post annum trigesimum quintum à Principe in integrum restitui potest, si iustam videat Princeps restitutionis subesse causam l.2 t 31 p. 125 c.2 d.2 n.4 in all.
Minoribus errantibus, non fallentibus publica iura subueniunt l.2 t.28 p. 119 c.1. d 1 n.8 in all.
Minor reddere non tenetur quod fato periit l.2 t.25 p.114 c.1 d.3 n.3 in all.
Minor vigintiquinque annis siue curatorem habens, siue, si hereditatem damnosā inconsulto adierit, siue patris aut aui, siue agnati aut extranei hereditas fuerit, restitui ad eam omittendam in integrum potest l. 2. t.25 p.114 c.1 d.3 n.1
Minori aduersus proprium dolū subueniri non oportet p.114 c.1 d.3 n.1
Minor in integrum aduersus præscriptionem conuentionalem quę cum maiore cępta est potest restitui cùm tutor suspectus est vel curator l.2 t. 23 p.110 c.2 d.3 n.1,2.& 3
Minori prætor subuenire non potest aduersus libertatem iam competentem l.2 t.20 p.107 c.2 d.1 n.10 in all.
Minori probatio incumbit cùm tenet contractus propter interpositum decretū, aut cùm propter iusiurādum quidem, sed interueniente curatore l.2 t.18 p.105 c.2 d.4 n 9 in all.
Minoris curatorē habentis iusiurandum non validat contractā sine curatoris autoritate factū de re ad bonorum administrationē pertinente l.2 t.18 p.105 c.2 d.50 n.1 & 5
Minori communi auxilio & mero iure munito non debet tribui auxiliū extraordinarium l.2 t.18 p.105 c.1 d.3 n.1 in all.
Minor vigintiquinque annis tutor esse non potest l.2 t.28 p.119 c.1 d.1 n.3. in all.
Minor si vendiderit rem paternam, cuius retinendæ iustam & probabilem adfectionem, læsus videtur l.2, t.18 p.105 c.1 d.4 n.4
Minor qui rem immobilem sine decreto vendidit excepta sibi redimendi facultate in certum vsque tempus iustam causam non habet petendæ restitutionis, quandiu rem suam iure communi & ex pacto habere potest l.2 t.18 p.104 c.2 d.3 n.1
Minor non habens curatorem etiamsi sit contumax in eo petendo, nec in ius venire velit, non ideo tamen condemnandus est, neque tanquam contumax, neque tanquam maior lib.3.tit.1 pag.149 c.1 defi.33.n.1
Minor non potest restitui aduersus secundum creditorem qui alteri solui aduersus primum potest l.2 t.12 p. 99 c.1 d.12 n.1
Cum Minore rem habiturus non nisi in litem curatorem petere cogitur lib.2 tit.12 pag 97 c.2 defi.6 num.8. in all.
Minori administratoris delictum aut negligentia non nocet l.2 t.12 p. 99.

c.2.d.14 n.3.
In Minori ætate fratribus pluribus cõtrahentibus,aut eorũ nomine tutor de re quam in communi habuerũt, si ea læsio interuenerit quæ locum faciat restitutioni potest ab vno ex eis omnium nomine impetrari, etiã citra mandatum l.2, t.16,p.94,c.2,d. 1,n.1.2,& 3.
Minor potest procuratorem constituere sine curatore dummodo interueniat iusiurandum, nec ille petat sibi dari curatorem: quẽ tamen semper dari melius est l.2,t.17,p.103.c.2,d.1 n.1,& 2
Minor omni casu à fidefussore iudicio mandati conuentus eodem ętatis fauore aduersus fideiussorem quoque restitui poterit ni dolus proprius sit impedimento l.2,t.13,p.100,c.1,d.1,n. 11,& 13
Minori qui se maiorẽ dixit & iurauit apud iudicẽ,si tutor datus sit,postea se maiorem neget non aliter audiẽdus est quàm si probet se minorem l.2 t.28 p.118 c.2,d.1,n.1
Minor sicuti verus tutor esse non potest nec idoneus defensor l.2,t.28, p. 119 c.1,d.1 n.6 in all.
Minori pecuniã credens, credit perdituro l.2, t.24.p.111,c.2 d.1,n.7 in all.
Minor in iudicio comparere non potest, nec adultus sine curatoris auctoritate l.2 t.12 p.99 c. 1,d.11 n.5 in all.
Minor curatorem non habens qui rẽ suam immobilem sine decreto vendidit interposito iuramento,si læsus non est,non est restituendus in integrum l.2 t.12 p.98 c.2 d.10 n.1
Minor si fundum sine decreto vendiderit adhibito quidem iuramento, sed interueniente læsione, aduersus hanc cessionem restitui poterit l.2 t. 12 p.96 c.2 d.4 n.4
Minor vigintiquinque annis procurator constitui non potest, nec constitutum aut iudex aut aduersarius admittere cogitur l.2 t.8 p.91 c.1 d, 30 n.1.
Minoris ætatis priuilegium possessori supplendi precii electionem auffert l.2 t.11 p.94 c.2 d.6 n.7

Molestina.

Molẽdinum,vt loquitur,inferius structum,si cursum aquę superioris molendini impediat & ex restagnatione fiat vt superius molendinum perinde exerceri non possit, impediri potest dominus inferioris molendini ne extruat l.3 t.14 p. 216 c.1 d.5 n,6

Monachus.

Monachus sicut legitimam,ita nec legitimæ supplementum petere potest l.3 t.19,p.195 c.2 d.25 n.7
Monachus legitimam non magis in pecunia quàm in bonorum corporibus petere potest l.3 t.19,p.195,c.2 d.26 n.1.
Monachus nunquam fuisse videtur is cui de monasterio exire conceditur l.1 t.3 p.31 c.2 d.32 n.10 in all.
Monachus sine cõsensu superioris nihil agere potest l.1 t.3 p.32 c.1 d. 33 n. 1.2,3,& 4.
Monachus per laicũ cogi capitis bonis tẽporalibus vt de crimine testimonũ dicat,si id monacho superior permiserit,cuius etiam consensu potest esse testis, licèt Franciscanus l. 4 t.15 p. 297 c.1 d.10 n. 1,2,& 3,& 1 in all.
Monachus fratre,alióve agnato deditiis,& vt aiunt, tallíabilis cõdicionis sine liberis & condiuisoribus defuncto,non magis potest eascheutam impedire quàm si mortuus: religionis enim ingressus morti æquiparatur l.1 t.3 p.31 c.2 d.30 n.8 in all.
Monachus potest sibi reseruare quædã bona de permissu sui superioris,dũ ne per modum pacti l.1 t.3 p.31 c.2 d. 30 n.1 in all.
Monachus sine consensu sui superioris non potest stare in iudicio neque proprio nomine, neque procuratorio l.1 t.3.p.32 c.1 d.33 n.1 & 2
Monachus Papa fieri non potest sine consensu sui superioris l.1 t.3 p.31 c. 1 d.33 n.3
Monachi ab omni successione excluduntur,& in computatione legitimę non solùm partem non faciunt,sed nec numerũ. Partem autem faciunt ex quorum persona monasteriũ acquisitionis capax, ad legitimam admitti potest l.1 t.3 p.124 c.2 d.2 n.1 & 2.
Monachus fieri per vim aut metũ nemo potest l.2 t.3 p.31 c.2 d.32 n.9.
Monachi mendicantes non debent decimas fructuum in fundis perceptorum quos proȝ riis siue manibus siue sumptibus colunt:aliorum verò debent l.1 t.3 p.24 c.1 d.1 n.1
Monachi non minùs ex testamento quàm ab intestato succedere prohibentur l.1 t.2 p.10 c.1 d.44 n.3
Monachus testamentum facere nõ potest l.1 t.2 p.11 c.1 d.44 n.8 in all.
Monasterium ingrediens non potest monasterio plusquàm tertiam bonorũ suorum partem, & quidẽ mobilium dare l.1 t.2 p.11 c.1 d.44 n.7
De Monasterio excludendo quoties testator cogitat, monasterium nõ potest contra testatoris mentem bona vlla heredis testamento instituti vel acquirere vel retinere l.1 t.2 p.10 c.1 d.42 n.10
Monasteria omnia non sunt successionum incapacia l.1 t.3 p.31 c.1 d.30 n. 4 in all.
Monasterium ingredientis vltima voluntas dicitur illa quam in ipso ingressu explicat l. 1 t. 2 p.11 c.1 d. 44 n.8
Monasteria alioquin acquisitionis capacia, ex edicto Principis, quod ad bona quę in territorio Principis posita sunt, possunt fieri incapacia l. 1 t.2 p.11 c.1 d.44 n.13

Moneta.

Monetæ quælibet in suo genere recipiunt functionem l. 4 t.2 p.244 c. 1 d.1 n.4
Moneta Regia pluris est quàm Sabaudica l.4 t.2 p.244 c.1,d.1 n.2 in all.
Monetæ debitæ nec obsignatæ,quamuis oblatæ,periculum ad debitorem spectat l.4 t.18 p.322 c.2 d.5 n.1
Monetæ falsæ crimen apud Senatum tantùm tractari potest l.3 t.12 p.181 c. 1d.43 n.6
Moneta An pura puta sit rationalium est cognoscerel.3 t.12 p.181 c. 1 d. 43 n.1

Monitorium.

Monitorij via, extraordinaria probationis species est l. 4 t.14 p.288 c.2.d. 50 n.1
Monitorij impetratio ex iudicis ecclesiastici autoritate pendet l. 4 t. 15 p. 295 c.2 d.4 n.4,in all.
Monitorij publicatio ne quidem ad exonerandum reum,si ex eo futurũ sit vt actor infametur, non est permittenda, sed tantùm significatio l. 4 t.14 p.288 c.1 d.49 n.1.2 & 10.

Mora.

Moram fieri ei qui satisfecit est iniquum l.4 t.23 p.341 c.1 d.6 n 5 in all.
Moram vltro liti adferẽs facti sui pœnam pati debet l.3 t.1, p. 143 c.2 d.10 n.4
Mora contracta ex lapsu diei vis tribuit ex verbis ipsius obligationis,& consequenter suos effectus parit, quantumuis sit strictũ iudicium l. 4 t.2 p.248 c.1 d.9 n.3 in all.
In Mora per interpellationem extraiudicialem ante contestationẽ contracta, præcedentis moræ tempus spectatur non contestationis l. 4 t.2 p.247 c.1 d.8 n.10
Mora non solet nec potest augere obligationem principalem l.4 t.2 p.246 c.2 d.7 n.7
Moræ præcedentis ratio nulla habenda est in æstimandâ re ex contractu stricto debita l.4,t.2 p. 246 c.2 d.7 n. 10.
Mora purgatur nouatione l.4 t.1 p.241 c.1 d.33 n.1 in all.
Mora propria,quę per iudicis interlocutionem à qua prouocatum fuerit purgata est,ei qui iurare debuit non nocet l.4 t.1 p.241 c.1 d.35 n.1.2,&3
Mora nulla est,vbi nulla est petitio l.3 t.15 p.185 c.1 d.5 n.4 in all.
Mora cõtrahitur quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non satisfacit l.4 t.2 p.246 c.2 d.7 n. 4 in all.
Mora principalis debitoris quãdoque fideiussori nocet l.4 t.36 p. 405 c.1 d. 13 n.23.
Mora à maiore contracta An & quando purgari possit? l.4 t.36 p.404 c. 2 d.13 n.9 & 10.
Moram purgare licet quandocunque ante litem contestatam, siue ob non factam inscriptionem,siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit commisso sit apertus locus l.4 t.43 p. 440 c.1 d.17 n.10
Mora non nisi per interpellationem cõgruo loco & tempore factam cõtrahitur l.4 t.43 p.440 c.1,d.15 n.5 in all.
Moram impedit oblatio sola canonis indiuidui in iudicio facta l.4 t. 43 p. 447 c.2 d.40 n.5 & 6.
Qui Morã cõtrahere non potest,multò minùs culpam, quę plus est l. 2 t. 25 p.113 c.2 d.1 n.11 in al.
Mora ad soluendum ei danda est qui se debere fatetur l. 4 t. 43 p. 447 c.2 d.40 n.2 in all.
Mora fieri non potest ei qui plus petit quàm quod debeatur l.4 t. 43 p. 448 c.1 d.40 n.9 in all.
Mora non contrahitur ex solo lapsu diei tacitæ, ideóque nec debentur fructus,nisi à die litis cõtestatę,cùm nulla præcessit interpellatio l.4 t.24 p.355 c.1 d.31 n.1,2,3,4,5,& 6.
Mora paucorum dierum non attenditur, eius tamen temporis quo causa appellationis trahitur,vsuræ sunt præstandæ l. 4 t.24 p.350 c.1 d. 16 n.1 2.& 3
Mora committi potest in præstanda æstimatione quanti plurimi etiam priusquàm ea æstimatio per iudicem taxata sit l.4 t.24 p. 348 c. 2 d.10 n.1.
Moræ purgatio admittitur quandiu creditoris non interest,licèt cœperit interesse illius qui à creditore cessũ ius

ius habet l.4 t.24 p.355 c.1 d.30 n.1 & 2.
Morosо sua mora prodesse non debet, nec ei,cui nihil imputari potest,nocere l.1 t.3 p 33 c.1 d 37 n. 4 in all.

Mors.

Le mort saisit le vif l.3 t.19 p.188 c.2 d.4 n.1 in all.
Mors absentis est difficilis probationis l 3 t.25 p 220 c.2 d.5 n.15 in all.
Mors cùm sit facti extrinseci & accidentalis, nunquam præsumitur nisi probetur, maximè si sit fundamentum intentionis l.4 t. 14 p.286 c. 1 d. 39 n.9 in all.
Mortis probatio requiritur ad constituendam testamenti validitatem l. 4 t.14 p.286 c.1 d.39 n.10.
Mortis tẽpore nemo præsumitur immemor salutis æternæ l. 4 t.15 p. 302 c.1 d 31 n.8 in all.
Mortis probatio solis iudiciis contẽta est, nisi cùm mors est fundamentum intentionis l.4 t.14 p.276 c.2 d.2 n.1,2,3,4,& 5
Mortis cuiusque vnus tantùm locus, vnus instans est, vitæ verò & plures loci & plura tempora l. 4 t. 14 p.276 c.2 d.2 n.3,& 4
Mortuus audiri non potest l. 4 t. 15 p. 298 c.1,d.15,n.2,in all.

Multa.

Multa iure prouinciali, omnibus temere appellantibus infligitur l. 4 t. 14 p.289 c.2 d.53,n.4,in all.
Multa pecuniaria decem librarũ fortiũ in pœnã desertæ appellationis est constituta l. 4 t. 12,p.275 c.1,d.2,n.1 in all.

Mulier.

Mulierum genus auarissimum est l. 4 t.14 p.287 c.1 d.42,n.4,in all.
Mulier olim in dote præferebatur creditoribus omniũ, etiam expressam hypothecã habentibus: quod hodie non tenet l.4 t.8 p. 263 c.2 d.1 n.3 in all.
Mulieribus neque minoribus, neque rusticis post didicita testificata testes producere licet:quibus tamẽ ius ignorare permittitur l.4,t.15,p.298 c. 2 d.17,n.1,2,3,& 4.
Mulier nupta habere potest res duplicis generis, quasdam dotales, quasdã extra matrimonium constitutas l.3 t.27,p.225,c.2,d.2,n 1,in all.
Mulier marito consentiente pro dote agere potest, non etiã inuito aut ignorante l.2 t.35 p.127,c.1,d 6,n.12
Mulier quę iure communi vsa est, læsa videri non potest l.2 t.22,p.109,c. 1, d.1 n.11
Mulier si nupserit sine dote,tum constante matrimonio omnia bona sua dederit in dotem,non ex eo solo læsa videtur,nisi mariti dolo probetur circumscripta l. 2 t. 22 p.109 c.1 d. 1 n.2,& 4
Mulieris interest dotem habere l. 2 t. 30 p.120,c.2 d.1,n 10,in all.
Mulieri apud Augustanos nõ licet soluto matrimonio dotẽ exigere, nec mariti heredibus pignora pro dote, dotisq; augmẽto data luere quoad vsque mulier vel moriatur,vel ad secundas nuptias transeat l.2 tit.26,p. 116,c.1 d.3,n.6,& 7
Mulier maior non restituitur ad appellandum à sententia cui consensit,si nihil ob ea contra Velleianum factum sit l.4 tit.21 p.235 c. 1 d.15 nu.1.
Mulieribus per meram iuris ignorantiam lapsis toties succurrendum est quoties de damno vitando certant saltem in quibusdam causis propter sexus infirmitatem l. 4 t. 21,p. 335 c.1 d.25.n.5
Mulieri difficile est vt non subueniatur quę remisit iura hypothecarũ,si ex eo futura sit quando quę indotata l.4 t. 21 p.335,c.1 d.26,n.2,3,& 4
Mulieri permittendum non est vt cõstante matrimonio deteriorẽ faciat dotis suę condicionem l.4,t.21,p.335, c.2,d.26,n.13
Mulier omnimodo ꝓbare debet maritum ad inopiã vergere, vt mereri possit restitutionem l.4 t. 21 p.333 c.1 d.18,n.27.
Mulieri non magis permittitur maritum suum quàm alium defendere l. 4 t.21 p.333 c.2.d.16,n.2 in al.
Mulieri succurrendum est quę bonam iustámque de dote actionem habet, licèt malè egerit l. 2, t.40,p.139 c. 2, d.2,n.5,& 6
Mulier quæ se debendi corream constituit,siue simpliciter, siue cũ clausula *Quilibet in solidum*,iuuatur Velleiano l.4 t.21 p.333 c. 2 d.20 n.1.2,3, 4,& 5.
Mulier quæ verberibus & minis adacta solicitauit emptorem etiã ignorantem, non eò minùs iuuatur Velleiano l.4 t.21 p.334 c.2,d.23, n.1,& 2
Mulier quæ se obligauit pro liberando marito qui in carceres detrusus erat ex causa delicti nõ iuuatur Velleiano : secus si ex causa ęris alieni l.4 t.21 p.331 c.2 d.16 n.1.2,3,4,& 5.
Mulier quæ ad eludendã executionẽ quę fiebat contra maritum,& vt executori illuderet, se pro marito obligauit, non iuuatur Velleiano l. 4 t.21 p.332 c.1 d.17 n.1,2,3,4.& 5.
Mulier quæ cum filio rem filij venditionis correa Velleiani exceptione iuuatur l.4,t.21,p. 326,c.1 d.1,n.1,2,3.4,5,6,& 7.
Mulieri nõ semper prohibitum est ne se cum marito obliget,Sed ita.Si & pro marito & animo intercedendi obligari velit l. 4,t.21,p. 328,c.2 d.9 n.1.
Mulier nõ semper, nec per omnia habẽda est minoris loco 25. annis circũscripti, vt passim ei subueniri oporteat l.4 t.21 p.327 c.1 d.3 n.7 in al.
Mulieri etiã ab alio deceptę non subuenitur aduersus eũ, quẽ ipsa decepit l.4,n.21,p.327 c.1.d.4.n.1,& 2
Muliere mãdante vel minore qui soluit vero creditori mulieris vel minoris contra quem restitutio impetrari poterat securus est l.4, tit.21,p. 327 c.2 d.5 n.1.& 4.
Mulier quę contra Senatusconsultum intercessit,condictionẽ habet aduersus eum cui soluit l.4,t.21,p. 327 c. 2 d.5,n.2 in all.
Mulier quæ se pro marito egeno obligauit de pecunia in causa alimentorum familiæ conuersa non iuuatur Velleiano l.4 t.21 p.328 c.2 d.8 n.1 & 2.
Mulier, cùm venditioni dotalis fundi maritus adfuit, precium quasi non solutum petere quandocunque potest lib.4 tit.22,pag.338 col.1 d.6 nu. ■
Mulier prętextu paupertatis non potest pendente lite restitutionis petere ante diem quod non debetur nisi in diem l.3 t.7 p.164 c.1 d.14 n.3 4 & 5.
Mulier iuuatur Velleiano cõtra suum fideiussorem,etiamsi soluerit ille, ita vt repetere non possit: quia poterat etiam ille eadem se exceptione tueri l.4 t.21,p.327 c.2 d.6 n.1 & 6
Mulier si restitutione indigeat cõtra intercessionẽ factam pro marito, onerabitur probatione quod maritus non sit soluendo: secus si nulla egeat restitutione:puta,quia nõ iurauerit l.4 t.21,p.329 c.1 d.11 n.1.
Mulier nõ potest restitui aduersus creditorẽ ex cui⁹ pecunia dimisit priorem creditorem apud quẽ etiã interfecerat, nisi prior etiam contractus rescindatur l.4 t.21 p.329 c.2 d.12 n.1 2,3,4 & 5.
Mulier quãdiu rationes non reddidit est debitrix,nõ quantitatis,sed redditionis rationum l.3 t.7 p.165 c. 1 d. 15 n.[illegible] all.
Mulieri succurrẽdum est ne fiat indotata,etiamsi iurauerit,sed ei absolutio & restitutio necessaria est l. 4 t. 21 p.329 c.1 d.10 n.1 & 8.
Mulier quæ solicitauit & creditorem quæsiit non facilè Velleiano iuuanda est, etiamsi cum marito debendi correa facta sit l.4 t.21 p.328 c.1 d.7 n. 1,& 2.
Mulier quando Velleiano contra emptorẽ quem ipsa quæsiit iuuari possit l.4 t.21 p.327 c.1 d.3 n.1,2,& 3
Mulier post fundum in vendendo siue suum siue alienum,vel maximè propter obligationẽ de euictione pro alio intercedere l.4 t.21 p.326 c.2 d.1 n.8 in all.
Mulier si maritus non sit soluendo,vel mariti heres,potest omnem debitorem conuenire l.4 t.21 p.335 c.1 d.26 n.4 in all.

Mutatio.

Mutatione personæ, ipsa quoque bonorum qualitas & condicio mutatur l.4 t.41,p.412 c.2 d.4 n.26 in all.& l. 4,t.7,p.357,c.1,d.1,n.11.in all.

Mutuum.

Mutuum non cõfessione, sed numeratione contrahitur l. 4 t. 2 p. 244 c.2 d.4 n.2.

Necessitas.

Necessitas semper facit licitum quod alioquin esset illicitum l. 4 t. 43 p. 452 c.2 d.55 n.4,in all.
Necessitatis prætextu conductor non potest expelli, nisi de ea constet aliter quàm per iuramentum locatoris & nisi ea necessitas superuenerit ex postfacto l.4,t.48 p.430,c.1 d.51 n.1.2 & 3.

Negatio.

Negatio facit rem dubiam, quousque intentionem suam plenè probauerit lib.4 tit.42 pag.441 c.2 d.21 nu. 3, in all.
Negatio probanda est quoties est fundamentum intentionis siue actoris, siue rei l.4 t.14 p.287 c.2 d.46 num.2 & 3
Negatoriam actionem proponenti ita demum incumbit onus probandi,si fateatur aduersarium esse in quasi possessione seruitutis l.3 tit.24 p.217 c.1 d.8 n.1.
Negatoria de seruitute agere potest is etiam qui nouum opus facientem non prohibuit cùm posset per nunciationem, nec intra annum ad tollendum opus egit interdicto libro 3 tit.24 pag.216 c. 2 definitione 6 n.1 2 & 3.

Negligentia.

Negligentia noua non parit nouã re-

stitutionem sine noua causa l.2 t. 29 p.119 c.2 d.1 n.1,2,& 3.
Negligentia decessoris à solutione nõ nocet successori l.1 t. 2 p. 22 c.1 d.86 n.6
Negligentiæ mutuæ culpa, mutua cõpensatione tollitur l. 3 t.1 p. 148 c.1 d.26 n.9.
Negligentia est, si non fiat intra certũ tempus id quod fieri debuit : eáque ex sola cessatione inducitur l. 2 t. 25 p.113 c.1 d.1 n.7 in all.
Negligentia omnis dolus non est aut dolo proxima, sed ea tantùm quę magna adeò est vt non solùm culpã sed etiam magnã culpam constituat l.2 t 25 p.113 c.1 d.1 n.8 in all.
Negligentia magna culpa est, magna verò culpa dolus l.4 t.16 p.363 c.1 d. 15 n.2 in all.
Negligere rem mãdatam videtur qui per alium facit, quod per seipsum facere deberet l.1 t.3 p.26 c.1 d.9 n. 5 in all.

Nepos. Neptis.

Nepotes non plus ferunt ex bonis aui, quàm debetur detracta ea sũma quę matri in dotem data est l.2 t.3 p. 74 c.1 d.19 n.10.
Nepotes gradum non personam reprę sentant p.73 c.2 d.18 n.10
Neptes quæ imprudentibus & prodigis viris nuptę sunt si quid legatum fuerit, cogendæ non erunt, nec ipsarum mariti ad cauendum l.3 t.19 p. 198 c.1 d.34 n.10

Nobilis.

Nobiles tributo anno quod vniuersitas Principi debet obnoxij sunt in annum vsque nobilitatis quinquagesimum, at non reliquis oneribus plebeiis l.3 t.14 p.180 c.2 d.40 n.2 in all.
Nobilitas generis probari potest per verba enunciatiua instrumentorũ familiæ in antiquis, præsertim quæ facta sint coram principe aut eius officialibus l.4 t.14 p. 283 c.2 d.27 n.1.

Nominatio. Nomen.

Nominatio quam summus Pontifex etiam scienter, adeóque motu proprio fecerit, nullum ius in beneficio tribuit. Nominatio enim titulum quidem præsupponit, nõ tamen tribuit l.4 t.14 p.284 c.1 d.29 n.6,& 7 in all.
Nomen & vendi & cedi potest l.4 t.26 p.367 c.2 d.28 n.2 in all.

Notarius.

Notarij qui instrumentum conscripsit alius notarius heres, non potest instrumenti descriptionem vtilem facere, quin iudicis iussus, mandatũque præcedat l.2 t. 1 p.59 c.1 d.4 n.1
Notarius recusare non potest quod prohibere non possunt contrahentes quorũ interest l.2 t.1 p. 54 c.1 d.3 n.4.& 5
Notarium adhiberi nihil necesse est ad stipulationis validitatẽ nisi cùm is cui stipulationis commodum acquirendum est, sibi ipse stipulari nõ potest l.3 t.17 p.225 c.2 d. 2 n.9 in al.
Notarij dicti sunt quod notis plurimũ scribant l.4 t. 16 p. 315 c.1 d. 18 n. 1 in all.
Notarij assertio de iis tantùm quę inter contrahentes geruntur, non etiam de aliis, plenã fidem facit l.4 t. 14 p.283 c.2 d.26 n.7.
Notarius ex viuentis notarij protocollis instrumentũ publicũ non potest excerpere, nisi notari⁹ ille expeditus proponatur l.4 t.16 p.318 c.1 d.26 n.1
Notario qui scripsit testatorem, quo tempore suprema ordinabat, sanæ mentis non vsque adeò fuisse creditur, quin probari contrarium possit citra falsi accusationẽ l.4 t. 14 p. 283 c.1, d.26, n.1.
Notario rogato in exilium ex causa criminis damnato, potest alius notarius expedire instrumentũ solo iudicis ordinarij decreto l. 4 t.16 p.318 c.1 d.28 n.2.
Notarius non potest instrumenta defuncti in publicã formã citra iudicis autoritatem redigere l.4 t.16 p.311 c. 2 d.7 n.1.
Notariatus eius qui tanquam notarius in formam publicam instrumentũ redegit, citra solennem falsi accusationem denegari non potest l. 4 t. 16 p.316 c.1 d.20 n.2

Nouatio.

Nouatio per contestationem facta nõ immutat naturam obligationis ex qua primùm agi cœptum est l. 4 t.2 p.246 c.2 d.7 n.11
Nouatio nunquam fit nisi id pro quo fit nouatio factum dictúmve sit l. 4 t.42 p.424 c.1 d.28 n.4 in all.
Nouatio perimit priorem actionem eámque in sequentem transfundit l.1 t.12 p. 56 c.2 d.16 n.3 in all.
Nouatione facta, prioris obligationis qualitas & condicio non inspiciũtur, sed posterioris tantùm l. 1 t. 9 p.42 c.2 d.4 n.4 in all.

Numeratio. Numerus.

Numeratio quoties fit in consequentiam contractus præcedentis, contractus ille inspiciẽd⁹ est, potius quàm actus ipse numerationis l.2 t. 11 p.95 c.1 d.8 n.5 in all.
Numerus solennis vno teste non perficitur l.4 t.1 p.236 c.2 d.18 n.6

Nummus.

Nummi ex earum rerum genere sunt, quę primo vsu consumuntur l.4 t. 18 p.322 c.2 d.5 n 8 in all.
Nummi qui dantur vt statim recipiãtur, non alienantur l.4 t.24 p. 354 c. 1 d.27 n.2.
Nummorum certa & perpetua esse debet æstimatio l.4 t.23 p.339 c.2 d.2 n. 1 in all.
Nummorum, qui mei sunt, dominium me inscio in alium transferri nõ potest l.4 t.23 p.344 c.2 d.17 n.8.
Nũmis solutis qui alienari nequeunt, nõ nascitur liberatio: quæ nec nascitur cùm nummi possunt condici l.4 t.23 p.344 c.2 d.17 n.9,& 10.

Nuncius.

Nuncio aliquid referenti, nisi in eo quod fit de ipsius officio, non creditur l.4 t.14 p.285 c.2 d.38 n.1.

Nuptiæ.

Nuptiæ prohibitæ dotem non habent l.4 t. 5 p.255 c.2 d.2 n.3 in all.
Nuptiæ incęstuosæ excusari possunt per legem *qui contra. 4.C.de incest. & vit.nupt.* si per errorem affectatũ non fuerint contractæ l.4 t. 53 p. 255 c.2 d.2 n.2 in all.

Nullitas.

Nullitas nullitatum est, si quid factum sit à non habente potestatem l.4 t.16 p.310 c.2 d.2 n. 3.in al.
Quod nulliter factum est pro infecto magis quàm pro facto habẽdum est l.4 t.15 p.306 c.2 d.47 n.3 in all.
Nullitas contractus præcedens ex mutua culpa per vnumquemque ex cõtrahentibus allegari potest l. 4 t. 11 p.274 c.1 d.4 n.1 in all.

Oblatio.

Oblatio sufficit ad impediendã morã non ad obligationem tollendam l. 4 t.33 p.393 c.2 d.15 nu.2 in all.
Oblatio ea demum admittenda est quæ litis materiam minuit libro 4 tit. 14 p. 293 c. 1 defin.65 nu.10 in all.
Oblatio sola non liberat emptorem à præstatione vsurarum nisi secuta sit obsignatio, quanuis venditor fuerit in mora accipiendi l. 4 t.33 p.393 c.2 d.15 n.1
Oblatio debet præcedere obsignationem l.3 t.7, p.163 c.2 d.21, n.7 in all.
Oblatio incongruo loco vel tempore facta non valet, nec oblationem secuta obsignatio l.4 t.18 p.323 c. 2 d.6 n.4 in all.
Oblatio solutionis iuncta cum obsignatione nõ modò purgat moram, sed & solutionis vim habet l. 4 t. 36 p.405 c.1 d.13 n.5 in all.
Oblatio iudicialis impedit morã, quia statim ex ea condemnatio sequi potest l.4 t.36 p.402 c.2 d.7 num.10 in all.

Obligatio.

Obligatio naturalis non minus inter patrem & filium, quàm inter fratres familias cõtrahi potest l. 4 t.23 p. 339 c.2 d.1 n.5 in all.
Obligatio naturalis inducit compẽsationem, sicut & deductionem l.4 t.15 p.339 c.2 d.1 n.6 in all.
Obligatio cõtrahi nõ potest sine causa, saltẽ vt habeat effectum l.4 t.21 p.337 c.2 d.5 n.2 in all.
Obligatio est iuris vinculum l. 4 t. 18 p.323 c.1 d.6 n.5 in all.
Obligatio impossibilium cõtrahi nulla potest l.4 t.18 p. 323 c. 1 d. 6 n.5 in all.
Obligationis condicio ex heredũ persona aut numero immutari non potest l.4 t.18 p.322 c.1 d.3 n.7.
Obligatio quę non fuit contracta verbis, non potest dissolui verbis l. 4, t. 18, p.321, c.2, d.2 n.5, in all.
Obligatione contracta per promissionẽ de vendẽdo, non potest denegari vẽditio eo solo prętextu quod fundus pluris venditus fuerit l.4 t. 7 p. 260 c.1 d.10 n.1,& 2.
Obligationẽ alienã in nos quãdo creditori aduersus priorem debitorem agendi facultatem adimimus l. 4 t. 7 p.259 c.1 d.6 n.3.
Obligatio nulla pignoris nasci potest ex chirographo in præiudiciũ tertij possessoris, nisi à quo tẽpore facta recognitio est l.4 tit.7 p.261 c.1 d. 13 n.14.
Obligatio debitore consentiente restaurari potest quæ ipso iure extincta fuit l.2 t.24 p. 118 c.2 d. 3 num. 4 in all.
Obligationes contractæ in fauorem militum, licèt per instrumentum authenticũm & guarentigiatum nõ habẽt hodie paratam executionem pendente lite, propter præsumptionem quæ contra milites viget lib. 4 tit. 7 pag.259 col. 2 d.8 n.1,2,3,4,5, 6.& 7.
Obligatio accessionum præstandarum ante sententiam nulla nasci potest libro 4.tit.2 pag.247 col.2 d.8 n.26.
Obligatio & ius petendæ æstimationis ab eo duntaxat die quo quis soluit, nascitur lib.4 t.2 p.250 c.1 def. 15 n.12.

ius habet l.4 t.24 p.355 c.1 d.30 n.1 & 2.
Moroso sua mora prodesse non debet, nec ei, cui nihil imputari potest, nocere l.1 t.3 p 33 c.1 d.37 n. 4 in all.

Mors.

Le mort saisit le vif l.3 t.19 p 188 c.2 d.4 n.1 in all.
Mors absentis est difficilis probationis l 3 t.25 p 220 c.2 d.5 n.15 in all.
Mors cùm sit facti extrinseci & accidentalis, nunquam præsumitur nisi probetur, maximè si sit fundamentum intentionis l.4 t. 14 p.286 c. 1 d. 39 n.9 in all.
Mortis probatio requiritur ad constituendam testamenti validitatem l. 4 t.14 p.286 c.1 d.39 n.10.
Mortis tẽpore nemo præsumitur immemor salutis æternæ l. 4 t.15 p. 302 c.1 d 31 n.8 in all.
Mortis probatio solis iudiciis conuẽta est, nisi cùm mors est fundamentum intentionis l.4 t.14 p.276 c.2 d.2 n.1,2,3,4,& 5
Mortis cuiusque vnus tantùm locus, vnus instans est, vitæ verò & plures loci & plura tempora l. 4 t. 14 p.276 c.2 d.2 n.3,& 4
Mortuus audiri non potest l. 4 t. 15 p. 298 c.1,d.15,n 2,in all.

Mulcta.

Mulcta iure prouinciali, omnib s temere appellantibus infligitur l. 4 t. 14 p.289 c.2 d.53,n.4,in all.
Mulcta pecuniaria decem librarũ fortiũ in pœnã desertæ appellationis est constituta l. 4 t. 12,p.275 c.1,d.2,n.1 in all.

Mulier.

Mulierum genus auarissimum est l. 4 t. 14 p.287 c.1 d.42,n.4,in all.
Mulier olim in dote præferebatur creditoribus omnib⁹, etiam expressam hypothecã habentibus: quod hodie non tenet l.4 t.8 p. 263 c.2 d.1 n.3 in all.
Mulieribus neque minoribus, neque rusticis post didicita testificata testes pro lucere licet: quibus tamẽ ius ignorare permittitur l.4,t.15,p.298 c. 2 d.17,n.1,2,3,& 4.
Mulier nupta habere potest res duplicis generis, quasdam dotales, quasdã extra matrimonium constitutas l.3 t.27,p.225,c.2,d.2,n 1,in all.
Mulier marito consentiente pro dote agere potest, non etiã inuito aut ignorante l.2 t.35 p.127,c.1,d 6,n.12
Mulier quę iure communi vsa est, læsa videri non potest l.2 t.22,p.109,c. 1, d.1 n.11
Mulier si nupserit sine dote, tum constante matrimonio omnia bona sua dederit in dotem, non ex eo solo læsa videtur, nisi mariti dolo probetur circumscripta l. 2 t. 22 p.109 c.1 d. 1 n 2,& 4
Mulieris interest dotem habere l. 2 t. 30 p.120,c.2 d.1,n 10,in all.
Mulieri apud Augustanos nõ licet soluto matrimonio dotẽ exigere, nec mariti heredibus pignora pro dote, dotisq; augmẽto data luere quoad vsque mulier vel moriatur, vel ad secundas nuptias transeat l.2 tit.26,p. 116,c.1 d.3,n.6,& 7
Mulier maior non restituitur ad appellandum à sententia cui consensit, si nihil ab ea contra Velleianum factum sit l.4 tit.21 p.235 c. 1 d.25 nu.1.
Mulieribus per meram iuris ignorantiam lapsis toties succurrendum est quoties de damno vitando certant saltem in quibusdam causis propter sexus infirmitatem l. 4 t. 21,p. 335 c.1 d.25.n.5
Mulieri difficile est vt non subueniatur quę remisit iura hypothecarũ, si ex eo futura sit quandoque indotata l.4 t. 21 p.335,c.1 d.26,n.2,3,& 4
Mulieri permittendum non est vt cõstante matrimonio deteriorẽ faciat dotis suę conditionem l.4,t.21,p.335, c.2,d.26,n.13
Mulier omnimodo ꝓbare debet maritum ad inopiã vergere, vt mereri possit restitutionem l.4 t. 21 p.333 c.1 d.18,n.27.
Mulieri non magis permittitur maritum suum quàm alium defendere l. 4 t.21 p.333 c.2.d.16,n 2 in al.
Mulieri succurrendum est quę bonam iustámque de dote actionem habet, licèt malè egerit l. 2, t.40,p.139 c. 2, d.2,n.5,& 6
Mulier quæ se debendi corream constituit, siue simpliciter, siue cũ clausula *Quilibet in solidum*, iuuatur Velleiano l.4 t.21 p.333 c. 2 d.20 n.1.2,3, 4,& 5.
Mulier quæ verberibus & minis adacta solicitauit emptorem etiã ignorantem, non eò minùs iuuatur Velleiano l.4 t.21 p.334 c.2,d.23, n.1,& 2
Mulier quæ se obligauit pro liberando marito qui in carceres detrusus erat ex causa delicti nõ iuuatur Velleiano: secus si ex causa ęris alieni l.4 t.21 p.331 c.2 d.16 n.1.2,3,4,& 5.
Mulier quæ ad eludendã executionẽ quę fiebat contra maritum, & vt executori illuderet, se pro marito obligauit, non iuuatur Velleiano l. 4 t.21 p.332 c.1 d.17 n.1,2,3,4.& 5.
Mulier quæ cum filio rem filij vendidit tanquam venditionis correa Velleiani exceptione iuuatur l.4,t.21,p. 326,c.1 d.1,n.1,2,3.4,5,6,& 7.
Mulieri nõ semper prohibitum est ne se cum marito obliget, Sed ita. Si & pro marito & animo intercedendi obligari velit l. 4,t.21,p. 328,c.2 d. 9 n.1.
Mulier nõ semper, nec per omnia habẽda est minoris loco 25. annis circũscripti, vt passim ei subueniri oporteat l.4 t.21 p.327 c.1 d.3 n.7 in al.
Mulieri etiã ab alio deceptę non subuenitur aduersus eũ, quẽ ipsa decepit l.4,n.21,p.327 c.1.d.4.n.1,& 2
Muliere mãdante vel minore qui soluit vero creditori mulieris vel minoris contra quem restitutio impetrari poterat securus est l.4, tit.21,p. 327 c.2 d.5 n.1.& 4.
Mulier quę contra Senatusconsultum intercessit, condictionẽ habet aduersus eum cui soluit l.4,t.21,p. 327 c. 2 d.5,n.2 in all.
Mulier quæ se pro marito egeno obligauit de pecunia in causa alimentorum familiæ conuersa non iuuatur Velleiano l.4 t.21 p 328 c.2 d.8 n.1 & 2.
Mulier, cùm venditioni dotalis fundi maritus adfuit, precium quasi non solutum petere quandocunque potest lib.4 tit.22,pag.338 col.1 d.6 nu. 10
Mulier prętextu paupertatis non potest pendente lite restitutionis petere ante diem quod non debetur nisi in diem l.3 t.7 p.164 c.1 d.14 n.3 4 & 5.
Mulier iuuatur Velleiano cõtra suum fideiussorem, etiamsi soluerit ille, ita vt repetere non possit: quia poterat etiam ille eadem se exceptione tueri l.4 t.21,p.327 c.2 d.6 n.1 & 6
Mulier si restitutione indigeat cõtra intercessionẽ factam pro marito, oneratur probatione quod maritus non sit soluendo: secus si nulla egeat restitutione: puta, quia nõ iurauerit l.4 t.21,p.329 c.1 d 11 n.1.
Mulier nõ potest restitui aduersus creditorẽ ex cui⁹ pecunia dimisit priorem creditorem apud quẽ etiã intercesserat, nisi prior etiam contractus rescindatur l.4 t.21 p.329 c.2 d.12 n.1 2,3,4 & 5.
Mulier quãdiu rationes non reddidit est debitrix, nõ quantitatis, sed redditionis rationum l.3 t.7 p.165 c. 1 d. 15 n.[illegible] all.
Mulieri succurrẽdum est ne fiat indotata, etiamsi iurauerit, sed ei absolutio & restitutio necessaria est l. 4 t. 21 p.329 c.1 d.10 n.1 & 8.
Mulier quæ solicitauit & creditorem quæsiit non facilè Velleiano iuuanda est, etiamsi cum marito debendi correa facta sit l.4 t.21 p.328 c.1 d.7 n. 1,& 2.
Mulier quando Velleiano contra emptorẽ quem ipsa quæsiit iuuari possit l.4 t.21 p.327 c.1 d.3 n.1,2,& 3
Mulier post fundum in vendendo siue suum siue alienum, vel maximè propter obligationẽ de euictione pro alio intercedere l.4 t.21 p.326 c.2 d.1 n.8 in all.
Mulier si maritus non sit soluendo, vel mariti heres, potest omnem debitorem conuenire l.4 t.21 p.335 c.1 d.26 n.4 in all.

Mutatio.

Mutatione personæ, ipsa quoque bonorum qualitas & condicio mutatur l.4 t.41,p.412 c.2 d.4 n.10 in all.& l. 4,t.7,p.357,c.1,d.1,n.11.in all.

Mutuum.

Mutuum non cõfessione, sed numeratione contrahitur l. 4 t. 2 p. 244 c.2 d.4 n.2.

Necessitas.

Necessitas semper facit licitum quod alioquin esset illicitum l. 4 t. 43 p. 452 c.2 d.55 n.4,in all.
Necessitatis prætextu conductor non potest expelli, nisi de ea constet aliter quàm per iuramentum locatoris & nisi ea necessitas superuenerit ex postfacto l.4,t.48 p.430,c.1 d.51 n.1.2 & 3.

Negatio.

Negatio facit rem dubiam, quousque intentionem suam plenè probauerit lib.4 tit.42 pag.441 c.2 d.21 nu. 3, in all.
Negatio probanda est quoties est fundamentum intentionis siue actoris, siue rei l.4 t.14 p.287 c.2 d.46 num.2 & 3
Negatoriam actionem proponenti ita demum incumbit onus probandi, si fateatur aduersarium esse in quasi possessione seruitutis l.3 tit.24 p.217 c.1 d.8 n.1.
Negatoria de seruitute agere potest is etiam qui nouum opus facientem non prohibuit cùm posset per nunciationem, nec intra annum ad tollendum opus egit interdicto libro 3 tit.24 pag.216 c. 2 definitione 6 n.1 2 & 3.

Negligentia.

Negligentia noua non parit nouã re-

stitutionem sine noua causa l.2 t. 19 p.119 c.2 d.1 n.1,2,& 3.
Negligentia decessoris à solutione nõ nocet successori l.1 t. 2 p. 22 c.1 d.86 n.6
Negligentiæ mutuæ culpa, mutua cõpensatione tollitur l. 3 t.1 p. 148 c.1 d.26 n.9.
Negligentia est, si non fiat intra certũ tempus id quod fieri debuit : eáque ex sola cessatione inducitur l. 2 t. 25 p.113 c.1 d.1 n.7 in all.
Negligentia omnis dolus non est aut dolo proxima, sed ea tantùm quę magna adeò est vt non solùm culpã sed etiam magnã culpam constituat l.2 t 25 p.113 c.1 d.1 n.8 in all.
Negligentia magna culpa est, magna verò culpa dolus l.4 t.26 p.363 c.1 d. 15 n.2 in all.
Negligere rem mãdatam videtur qui per alium facit, quod per seipsum facere deberet l.1 t.3 p.26 c.1 d.9 n. 5 in all.

Nepos. Neptis.

Nepotes non plus ferunt ex bonis aui, quàm debetur detracta ea sũma quę matri in dotem data est l.2 t.3 p. 74 c.1 d.19 n.10.
Nepotes gradum non personam repręsentant p.73 c.2 d.18 n.10
Neptes quæ imprudentibus & prodigis viris nuptę sunt si quid legatum fuerit, cogendæ non erunt, nec ipsarum mariti ad cauendum l.3 t.19 p. 198 c.1 d.34 n.10

Nobilis.

Nobiles tributo anno quod vniuersitas Principi debet obnoxij sunt in annum vsque nobilitatis quinquagesimum, at non reliquis oneribus plebeiis l.3 t.14 p.180 c.2 d.40 n.2 in all.
Nobilitas generis probari potest per verba enunciatiua instrumentorũ familiæ in antiquis, præsertim quæ facta sint coram principe aut eius officialibus l.4 t.14 p. 283 c.2 d.27 n.1.

Nominatio. Nomen.

Nominatio quam summus Pontifex etiam scienter, adeóque motu proprio fecerit, nullum ius in beneficio tribuit. Nominatio enim titulum quidem præsupponit, nõ tamen tribuit l.4 t.14 p.284 c.1 d.29 n.6,& 7 in all.
Nomen & vendi & cedi potest l.4 t.26 p.367 c.2 d.28 n.2 in all.

Notarius.

Notarij qui instrũmentum conscripsit alius notarius heres, non potest instrumenti descriptionem vtilem facere, quin iudicis iussus, mandatũque præcedat l.2 t. 1 p.59 c.1 d.4 n.1
Notarius recusare non potest quod prohibere non possunt contrahentes quorũ interest l.2 t.1 p. 54 c.2 d.3 n.4.& 5
Notarium adhiberi nihil necesse est ad stipulationis validitatẽ nisi cùm is cui stipulationis commodum acquirendum est, sibi ipse stipulari nõ potest l.3 t.27 p.225 c.2 d. 2 n.9 in al.
Notarij dicti sunt quod notis plurimũ scribant l.4 t. 16 p. 315 c.1 d. 18 n. 1 in all.
Notarij assertio de iis tantùm quę inter contrahentes geruntur, non etiam de aliis, plenã fidem facit l.4 t. 14 p.283 c.2 d.26 n.7.
Notarius ex viuentis notarij protocollis instrumentũ publicũ non potest excerpere, nisi notari° ille expeditus proponatur l.4 t.16 p.318 c.1 d.26 n.1
Notario qui scripsit testatorem, quo tempore suprema ordinabat, sanæ mentis non vsque adeò fuisse creditur, quin probari contrarium possit citra falsi accusationẽ l.4 t. 14 p. 283 c.1, d.26, n.1.
Notario rogato in exilium ex causa criminis damnato, potest alius notarius expedire instrumentũ solo iudicis ordinarij decreto l. 4 t.16 p.318 c.1 d.28 n.2.
Notarius non potest instrumenta defuncti in publicã formã citra iudicis autoritatem redigere l.4 t.16 p.311 c. 2 d.7 n.1.
Notariatus eius qui tanquam notarius in formam publicam instrumentũ redegit, citra solennem falsi accusationem denegari non potest l. 4 t. 16 p.316 c.1 d.20 n.2

Nouatio.

Nouatio per contestationem facta nõ immutat naturam obligationis ex qua primùm agi cœptum est l. 4 t.2 p.246 c.2 d.7 n.11
Nouatio nunquam fit nisi id pro quo fit nouatio factum dictúmve sit l. 4 t.41 p.424 c.1 d.28 n.4 in all.
Nouatio perimit priorem actionem eámque in sequentem transfundit l.1 t.12 p. 56 c.2 d.16 n.3 in all.
Nouatione facta, prioris obligationis qualitas & condicio non inspiciũtur, sed posterioris tantùm l. 1 t. 9 p.42 c.2 d.4 n.4 in all.

Numeratio. Numerus.

Numeratio quoties fit in consequentiam contractus præcedentis, contractus ille inspiciẽd° est, potius quàm actus ipse numerationis l.2 t. 11 p.95 c.1 d.8 n.5 in all.
Numerus solennis vno teste non perficitur l.4 t.1 p.236 c.2 d.18 n.6

Nummus.

Nummi ex earum rerum genere sunt, quę primo vsu consumuntur l.4 t. 18 p.322 c.2 d.5 n 8 in all.
Nummi qui dantur vt statim recipiãtur, non alienantur l.4 t.24 p. 354 c. 1 d.27 n.2.
Nummorum certa & perpetua esse debet æstimatio l.4 t.23 p.339 c.2 d.2 n. 1 in all.
Nummorum, qui mei sunt, dominium me inscio in alium transferri nõ potest l.4 t.23 p.344 c.2 d.17 n.8.
Nũmis solutis qui alienari nequeunt, nõ nascitur liberatio: quæ nec nascitur cùm nummi possunt condici l.4 t.23 p.344 c.2 d.17 n.9,& 10.

Nuncius.

Nuncio aliquid referenti, nisi in eo quod fit de ipsius officio, non creditur l.4 t.14 p.285 c.2 d.38 n.1.

Nuptiæ.

Nuptiæ prohibitæ dotem non habent l.4 t. 5 p.255 c.2 d.2 n.3 in all.
Nuptiæ incęstuosæ excusari possunt per legem *qui contra. 4. C. de incest. & rit. nupt.* si per errorem affectatũ non fuerint contractæ l.4 t. 55 p. 255 c.2 d.2 n.2 in all.

Nullitas.

Nullitas nullitatum est, si quid factum sit à non habente potestatem l.4 t.16 p.310 c.2 d.2 n. 3. in al.
Quod nulliter factum est pro infecto magis quàm pro facto habẽdum est l.4 t.15 p.306 c.2 d.47 n.3 in all.
Nullitas contractus præcedens ex mutua culpa per vnumquemque ex cõtrahentibus allegari potest l. 4 t. 11 p.274 c.1 d.4 n.1 in all.

Oblatio.

Oblatio sufficit ad impediendã morã non ad obligationem tollendam l. 4 t.33 p.393 c.2 d.15 nu 2 in all.
Oblatio ea demum admittenda est quæ litis materiam minuit libro 4 tit. 14 p. 293 c. 1 defin.65 nu.10 in all.
Oblatio sola non liberat emptorem à prestatione vsurarum nisi secuta sit obsignatio, quanuis venditor fuerit in mora accipiendi l. 4 t.33 p.393 c.2 d.15 n.1
Oblatio debet præcedere obsignationem l.3 t.7, p.163 c.2 d.11, n.7 in all.
Oblatio incongruo loco vel tempore facta non valet, nec oblationem secuta obsignatio l.4 t.18 p.323 c. 2 d.6 n.4 in all.
Oblatio solutionis iuncta cum obsignatione nõ modò purgat moram, sed & solutionis vim habet l. 4 t. 36 p.405 c.1 d.13 n.5 in all.
Oblatio iudicialis impedit morã, quia statim ex ea condemnatio sequi potest l.4 t.36 p.402 c.2 d.7 num.10 in all.

Obligatio.

Obligatio naturalis non minus inter patrem & filium, quàm inter fratres familias cõtrahi potest l. 4 t.23 p. 339 c.2 d.1 n.5 in all.
Obligatio naturalis inducit compẽsationem, sicut & deductionem l.4 t.23 p.339 c.2 d.1 n.6 in all.
Obligatio cõtrahi nõ potest sine causa, saltẽ vt habeat effectum l.4 t.22 p.337 c.2 d.5 n.2 in all.
Obligatio est iuris vinculum l. 4 t. 18 p.323 c.1 d.6 n.5 in all.
Obligatio impossibilium cõtrahi nulla potest l.4 t.18 p. 323 c. 1 d. 6 n.5 in all.
Obligationis condicio ex heredũ persona aut numero immutari non potest l.4 t.18 p.322 c.1 d.3 n.7.
Obligatio quę non fuit contracta verbis, non potest dissolui verbis l. 4, t. 18, p.321, c.2, d.2 n.5, in all.
Obligatione contracta per promissionẽ de vendẽdo, non potest denegari vẽditio eo solo prętextu quod fundus pluris venditus fuerit l.4 t. 7 p. 260 c.1 d.10 n.1,& 2.
Obligationẽ alienã in nos quãdo creditori aduersus priorem debitorem agendi facultatem adimimus l. 4 t. 7 p.259 c.1 d.6 n.3.
Obligatio nulla pignoris nasci potest ex chirographo in præiudiciũ tertij possessoris, nisi à quo tẽpore facta recognitio est l.4 tit.7 p.261 c.1 d. 13 n.14.
Obligatio debitore consentiente restaurari potest quæ ipso iure extincta fuit l.2 t.24 p. 112 c.2 d. 3 num. 4 in all.
Obligationes contractæ in fauorem militum, licèt per instrumentum authenticum & guarentigiatum nõ habẽt hodie paratam executionem pendente lite, propter præsumptionem quæ contra milites viget lib. 4 tit. 7 pag.259 col. 2 d.8 n.1,2,3,4,5, 6.& 7.
Obligatio accessionum præstandarum ante sentẽtiam nulla nasci potest libro 4. tit. 2 pag. 247 col. 2 d.8 n.26.
Obligatio & ius petendæ æstimationis ab eo duntaxat die quo quis soluit, nascitur lib. 4 t. 2 p.250 c.1 def. 15 n.12.

Obligatio omnis æstimatur, virésque suas accipit ex eo tempore quo contrahitur, tum etiam cùm sub conditione contrahitur l.4 t.1 p.246 c.2 d. 7 n.7 in all.
Obligatio est actionis mater l.3 t.22.p. 208 c.1 d.8 n.6 in all.
Obligatio legati per cautionẽ semel extincta nunquã potest reuiuiscere, cùm sit vnica, nec nisi semel legatũ fuerit l 3 t.19 p 198 c.1 d.14 n.9 in al.
Nemo Obligetur alieno facto ex eo solo quod gradum repręsentet l.2 t. 1.p.74 c.1 d.18 n.10 in all.
Obligationes & actiones omnes in heredem transeunt l.4 t.43 p.430 c.1 d. 7 n.14 in all.
Obligatio personalis nõ sequitur singularem successorem l. 4 t. 43 p.430 c.1 d.7 n.13 in all.
Obligationes legitimè cõtractæ non nisi certis & legitimis modis finiuntur l.4 t.42 p.414 c.1 d.28 n.5 in all.
Obligationes quæ ex negotio & re ipsa proficiscuntur etiã furiosum & pupillũ tenent l.4 t.38 p. 408 c. 2 d. 5 n. 2 in all.
Obligari pignori fundus potest l. 4 t. 35 p.399 c.2 d.1 n.3 in all.
Obligatio canonis annui præstãdi in quẽlibet possessorẽ transit l. 4 t.31 p. 388 c.1 d.1,n.1,2,& 3.
Obligationes annuę pensitationis extinguendæ gratia quod ab emptore soluendum est, prodest ei ad precij diminutionem l.4 t. 30 p. 382 c.2 d. 14 n.1,2,& 3.
Obligatione sortis per solutionem sublata, non potest supereſſe petitio, vsurarum ex mora debitarum l. 4 t. 24 p.346 c.2 d. 5 n.1 & 3.
Obligatus soluere certo loco ex stipulatione, ac proinde ex cõtractu stricti iuris, non potest ex cõtractu alio loco, quàm quo solui debuit, conueniri l.3 t.15 p.183 c.1 d 1 n.1,& 2.
Obligatus ex proprio facto cõuenitur, non tã quod promiserit, quàm quod instrumenta acceperit l.4 t.7 p.259 c. 1 d.6 n 1 in all.
Obligatus ad certã pecuniæ quantitatem tanquã thesaurarij aut alterius administratoris vices gerens, si quo tẽpore se obligauit, ea à creditore instrumenta acceperit ex quibus parata ipsi creditori aduersus thesaurariũactio esse poterat, non inutiliter postea vt soluat proprio nomine conuenitur, licèt de fiscali pecunia se dixerit soluturum l.4 t.7 p.259 c. 1 d.6 n.1 & 2.
Obligatus, si se obligando id egit vt actionem quæ alioquin aduersus alium iam competebat creditori aut cõpetitura erat, ademerit, non aliter liberatur quàm si eam actionem & quidem perinde vtilé atque efficacẽ restituat l 4 t. 7 p. 262 c. 2 d.17 n.2.

Obliuio.

Obliuio post decenniũ inducitur l.4 t. 15 p.302 c.1 d.31 n.4 in all.

Obreptio.

Obreptionis victum ad Pontificias literas, non ad eas quæ ab ordinariis conceduntur pertinet l. 1 t. 2 p.8 c. 1 d.33 n.1,& 2.
Vbi vel obreptionis vel subreptionis maius est periculum, ibi maior adhibenda est cautio l.1 t.2 p.8 c. 1 d.33 n.5 in all.

Obsignatio.

Obsignatio non aliter valet quàm si creditor oblatam solutionem recusset sine causa l.4 t. 6 n. 3,& 4.
Obsignatio tum demum necessaria est cùm agitur de tollenda obligatione siue sortis siue vsurarum l. 4 t. 18 p. 323 c.1 d.6 n.5 in all.
Obsignatio non est re vera solutio sed solutionis tantùm iure censetur l. 4 t.18 p.323 c.1 d.6 n.5 in all.
Obsignatio necessaria ad euitandam pœnam commissi, tum quoque cùm dominus directus est in dolo l.4 t.43 p.442 c.1 d.22 n.2 in all.
Obsignatio pro solutione est ad inducendam plenissimam liberationem l.4 tit. 36 pag. 406 c. 1 d. 17 nu. 8 in all.
Obsignatio non est necessaria ad impediendum ne currat tempus intra quod retrouẽditio peti debuit l.4 t. 36 p.402 c.1 d.6 n.1,2 & 3.
Obsignatio debiti, etiamsi nihil pro monetæ augmento obsignauerit is qui petit retrouenditionem, quando que valet l.4 t.36 p.402 c. 1 d.7 n.1,2, 3.4,5,& 6.
Ad obsignationis validitatem sufficit vt venditor protestetur se paratum maiorem quantitatem, si opus erit obsignare, nec re quiritur vt eo nomine præstet satisdationem, quæ pro non liquidis necessaria est l.4 t.36 p. 402 c.1 d.7 n.2.

Odium.

Odio alieno non debet alius prægrauari l. 1 t. 10 p. 51 c.1 d. 18 num. 3 in all.

Officialis.

Officialem eiúsque vicarium, in alma præsertim Camberij ciuitate, inque toto Sabaudiæ theatro Doctoratus dignitate oportet esse insignitum l. 1 t.3 p.30 c.1 d.28 n.1.

Officium.

Officium claustrale quod habet præbẽdam adnexam An sit beneficiũ? l. 1 t.2 p.7 c.1 d.27 n.1.
Officium viuentis impetrans nullomodo est audiendus l.1 t.12 p.54 c. 2 d.7 n.1.
Officij viuẽtis impetratio alienę mortis captandæ votum inducit p.54 c. 2 d.7 n.2

Onus.

Onus probandi in rescindẽda emptione incumbit ei qui læsionem allegat l.3 tit. 27 pag. 228 c.2 d.9 num. 1 & 2.
Onus alienum alteri nocere non debet l. 3 t.19 p. 198 c.2 d. 24 nu. 10 in all.
Onus super certa re impositum non debet, qui re caret, si nulla collusio interceſſerit l.2 tit.4 p.79 c.2 d.9 nu. 1.
Onus ad certam summam restrictum ampliari non debet p. 248 d.45 n. 4 in all.
Oneris improuisi rationem haberi æquum l.3 t.7 p.164 c.1.d.12.num.3. in all.
Onus propter certam rem irrogatum non debet grauius esse, quàm quanti res ipsa est l.1.t.3.p.29.c.1.d.22.n.6. in all.

Ordinarius.

Ordinarij negligentia ab eo probanda est qui deuolutionis iure nititur lib.1.titulo3.pagi. 28. c.1. d.17.num. 7.
Ordinarius non debet esse facilior quàm summus Pontifex ad concedendum beneficium ei qui iam aliud habet l.1.t.2.p.8. c.1.d.33. num. 3.
Ordinarius vnoquoque triennio debet visitare omnia beneficia in suã diœcesi constituta l.2.t.2 p.8 c.1 d.33 n.4 in all.
Ordinarius per totum tempus Pontifici reseruatum manus habet ligatas lib. 1 tit. 2 p.9 c.1 d. 36 num. 7 in all.
Ordinarius habet intentionem fundatam pro omnibus beneficijs quæ sunt in sua diœcesi, si neque reseruatio, neque aliud quicquam obstet l.1 t. 2 pag. 7 c. 1 d.26 num.6 in all.

Ordines.

Ordines quatuor minores vno eodémque die conferri possunt l. 1 t. 2 p.19 c.1 d.70 n.3.
Ordinum sacrorum collatio sine clericatu valere non potest l. 4 t.14 p. 280 c.2 d.11 n.7 in all.
Ordinibus sacris per saltum initiatus obnoxius est peccato mortali l. 4 t. 14 p.280 c.1 d.11 n.9 in all.

Pactum.

Pactum de retrouendendo non facit cõtractum vsurarum, quamuis res ideò minoris vendatur, nisi adsit læsio etiam subducta pacti æstimatione l.4 t.24 p.354 c.2 d.28 num 1,2,3 & 4.
Pacta inter contrahentes inita cùm pars fundi emphyteuticarij alienaretur An & quatenus domino noceant l.4 t.42 pag. 448 c.1 d.41 à n.1 ad 9.
Pactum de certo, quamuis maximo salario, valet, quamuis non de quota litis l.4 titulo 26 p.358 c. 2 d.1 num. 1.
Pactum de retrouẽdendo nõ impedit trãslationem dominii l.4 t.43 p.445 c.2 d.30 n.21 in all.
Pacta per quæ dotis conditio deterior fit, non valent l.4 t.21 p. 326 c. 2 d. 2 n.3 in all.
Pacta & conuentiones legem dant cõtractibus l.4 t. 41 p. 430 c.2 d. 53 n. 1 in all.
Pactũ de non vendendo quotuplex sit lib.4 tit. 42 pag.428 c.1 defin.42.n.8 in all.
Pacta etiam ex interuallo apposita si sint correspectiua, tantùm possunt quantum si incontinenti adhibita fuissent l.4 t. 36 pag. 405 c.2 defin 25 num. 1 & 2.
Pactum vt ex causa euictionis nõ præstet venditor id quod interest, valet, sed alias & alias recipit interpretationes l.4 t.36 p.403 c. 2 d. 10 num. 1 & 2.
Pactum prælationis vulgare est in omnibus venditionibus quæ fiunt sub pacto de retrouendendo lib. 4 titulo 36 pagin.401 c.2 defin.5 n.1 in all.
Pactum prælationis paciscenti prodest contra nouum emptorem si paciscens possideat, aut si de pignore quoque conuenerit libro 4 titulo 36 pagina 400 col.1 defin.1 n.1, 2, 3,& 4.
Pacta incontinenti facta vestiuntur cohærentia contractus, eíque vsque adeò ineſſe videntur vt contractus portio esse existimentur lib. 4 titulo 36 pagina 400 c. 1 defin.1 n. 6 & 7.
Pacta ex interuallo facta vtilia sunt ad excipiendum non ad agendum l. 4. t.36 p.400 c.1 d.1 n.9
Ex Pacto prælationis si ad sit hypotheca etiam generalis præsertim cùm

clausula cõstituti datur actio etiam contra secundum emptorem l. 4 t. 36 p 403 c.1 d.9 n.1,2,3,4,& 5.
Pastorum diuersitas, precij quoque diuersitatem inducit l. 4 t. 34 p.396 c. 1 d.5 n.13 in all.
Pactum de retrouendendo æstimandum est cùm agitur de immodica læsione l.4 t.30 p.386 c.2 d.27 n.1.
Pactum de retrouendendo cum lęsione etiam enormissima non facit cõtractũ pignoratitium, nisi adsit consuetudo fœnerandi l.4 t.30 p.387 c.1 d.29 n 1.
Pactum de retrouendendo ita demum facit partem precij si adhibitum sit incontinenti, non si ex interuallo l. 4 t.30 p.386 c.2 d.28 n.1,2,& 3.
Pactum de retrouendẽdo simulatũ esse non potest ex variis causis etiamsi in persona emptoris non concurrat fœnerandi consuetudo l.4 t.36 p. 401 c.1 d.4 n.1,2, 3,& 4.
Pacta pariunt exceptionem ex æquitate naturali l.4 t.30 p.381 c.1 d.8 n.8 in all.
Pacta & conuẽctiones super beneficiis sine consensu superioris nullius sunt momenti l.1 t.2 p.21 c.2 d.83 n.6.
Pactum de non petendo si tacitè inducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta nõ alii potest prodesse, quàm cui chirographum redditum est l.2 t.3 p.68 c.2 d.6 n.4 & 5
Pactũ de non petendo simpliciter conceptum tollit obligationem naturalem p.68 c.2 & 69 c.1 d.6 n.1 in al.
Pactum tacitum inducitur ex facto p. 69 c.1.d.6 n.5 in all.
Pactum de inscij viuẽtis hereditate licèt ab initio non valeat, tamen confirmatur si postea is de cuius hereditate actum est rescierit & consenserit expressè, in eáque voluntate perseuerauerit p.71 c.1 d.10 n.1.
Pacta, quæ nec contra leges, nec sunt contra bonos mores seruari oportet p.72 c.1 d.14 n.14 in all.
Pactum quod contractui inter alios inito adultum est fauore tertii absentis, nemine pro eo acceptante valet p.69 c.1 d.7 n,2.
Pactum nudũ est ex quo non datur actio l.3 t.13 p.182 c.1 d.47 n.3 in all.
Pacta non dant legem & formam contractui l.2 t.11 p.95 c.1 d.8 n.6 in all.
Pactum de non succedẽdo semper expressum & veratum esse oportet l.2 t.3 p.71 c.1 d.13 n.2 & 3.
Pactum nullum à pupillo fieri potest sine tutoris autoritate l.4 t. 23 p.342 c.1 d.8 n.13 in all.
Pactio vsuraria censetur cùm non est liberum ius redimendi l.4 t. 21 p. 335 c 2 d.26 n.8 in all.
Pactiones omnes quę dotis causam deteriorem facere possunt, impediuntur l.4 t.9 p.266 c.2 d.7 n.7

Palam.

Quod palã fit caret suspicione doli & criminis l.2 t.2 p.6 c.2 d.25 n.2 in all.

Papa.

Papa potest regulis Cancellariæ derogare & in parte & in totum l.1 t.2 p. 21 c.2 d.81 n.4 in all.
Papa solus potest purgare simoniam, & eius præsentia tollit omnem fraudis suspicionem l.1 t. 2 p.2 c.1 d.3 n. 6 in all.
Papa non potest prouidere de beneficio amplius non vacante l. 1 t.2 p. 8 c.2 d.35 n.14 in all.
Papa solus potest in perpetuum commendare beneficium l.1 t.2 p.3 c.1 d. 9 n.1. Nisi hoc indulserit Cardinalibus & legatis à latere l.1 t.2 p.3 c.1 d 9 n.5.
Papa potest conferre quæcunque beneficia, si modò vacent l.1 t.2 p.5 c.1 d. 17 n.4 in all.
Papa facere non potest vt quodnõ habet formã suã rectè factum videatur l.1 t.3 p.34 c.1 d.46 n.4.
Papa nunquam derogat iuri quod alteri quæsitũ est l.1 t 1 p.13 c.2 d 50 n.3.
Papa non potest videri dispensare de iis quæ ignorauit & quæ si sciuisset, fuisset difficilior in gratia concedenda l.1 t.2 p.1 c.2 d.2 n.6 in all.
Papa est ordinarius ordinariorum, cõcurritque cum quolibet ordinario l. 1 t.2 p.6 c.1 d.21 n.4.
Papæ mens non est vt cuiusquam ius in perpetuum tollat, sed tantùm ad tempus & ad effectum gratiæ quam alteri concedit l.1 t.2 p.13 c.1 d.48 n. 6 in all.
Papa debet infra mensem à die vacationis prouidere de omnibus beneficiis, & iam de iis quorum collatio sacrosanctæ sedi Apostolicæ excepta est l.1 t.2 p.8 c.1 d 32 n.1
Papa potest conferre vni beneficium & assignare alteri pensionem l.1 t. 2 p.12 c 2 d.46 n 2 in all.
Papa nunquam sibi manus ligat multóque minùs ordinarius ei, l.1 t.2 p. 5 c.2 d.19 n.3 in all.
Papa potest toties quoties vult beneficium commendare, maximè quod iam solitum est commendari l.1 t.2, p.18 c.2 d.67 n.14 in all.
Papa non cogitur sequi condiciones insertas procurationi l.1 t. 2 p.15 c.2 d.57 n.14 & 15.
Papa quicquid facit in executionẽ statutorũ concilij quod perpetuum est id quoque perpetuũ & inuiolabile esse necesse est l.1 t.3 p.30 c.1 d.76 n. 6 in all.
Papa si ex magna & rationabili causa electiuam sibi dignitatem reseruauerit, potior electionis causa erit, quàm reseruationis l.1 t.3 p.34 c.2 d. 47 n.1.
Papæ præsentia tum demum omne vicium purgat, cùm de ea re agitur, cui nulla certa forma à iure est præstituta l.1 t.3 p.34 c.2 d.46 n.1,2,& 3.
Papa cùm omnes iudicet à nemine iudicatur l.1 t.2 p.4 c.1 d.10 n.7 in all.
Papa aut alius Princeps, circumuentus creditur cùm rescribit contra quàm ante scripserat, aut aliud quid fecerat l.1 t.11 p.53 c.2 d.2 n.1.

Parens.

Parentes & liberi non possunt aduersus se testes esse, nec si velint l.4 t.15 p.294 c.2 d. 1 n.3 in all.
Parentes dotem dando, quam volunt legem rei suę dicere possunt l. 2 t.3 p.67 c.2.d. 7 n.9 in all.
Parentes solent onera æris alieni pro modo possessionum distribuere aut saltem pro portionibus hereditariis l.3 t.25 p.221 c.1 d.6 n.2 in all.

Parochus. Parochianus.

Parochiani non debent supplere parocho quod deest ad victum aut vestimentum l.1 t.3 p.29 c.2 d.23 n.3.

Pater.

Pater non solùm filię maritum quærere, sed & cõpetenter pro modo facultatum dotare debet l. 2 t.12 p. 98 c.1 d.8 n.4 in all.
Pater non cogitur consensum præstare in eam rem ex qua mox futurum sit vt ipse conueniatur l.2 t.35 p. 127 c.1 d.6 n.20.
Pater quam vult legem dicit dotì à se constitutæ l 2 t.3 p.70 c.1 d 9 n.3.
Pater filius suis perinde ac sibi potest stipulari si modò habeat eos in potestate sua l.2 t.3 p.69 c.2 d.7 n. 6 in all.
Pater viuus prohiberi non potest alienare ac de bonis suis pro arbitrio inter viuos (dummodo fraudis cõsilium absit) disponere l. 3 t.19 p.196 c.1 d.27 n 5 & 6.
Pater legitimus est administrator bonorum aduentitiorum filij l. 4 t. 14 p.282 c.1 d.21 n.4.
Pater si quid testamento pro legitima filio relinquat, potest eam legem dicere: vt prius cogatur filius heredi reddere, quicquid pro ipso pater viuẽ præstitit l.3 t.19 p.196 c 2 d.29 n.3
Pater qui se congruam filiæ dotem constituturum promisit, non de legitima, sed de ea dote quam tum commodè dare posset cogitasse credendus est l.3 t 19 p.193 c.2 d.22 n.1.
Pater in beneficialibus non magis legitimę filij administrator est quàm beneficij vsufructuarius l. 4 t. 14 p. 284 c.1 d.30 n 4.
Pater pro filio carceribus eximendo obligatus, in integrum restitui ob id solùm nõ potest l.4 t.9 p.266 c 1 d. 6 n.1 & 2.
Pater potest venire contra factũ suum tam agẽdo quàm replicãdo de nullitate: quod enim nullum est nullam reo defensionẽ parere potest l. 4 t. 11 p.274 c.1 d.4 n.1 in all.
Pater cogendus non est de causis ingratitudinis cum filio litigare & sufficit exheredationem carere fraudis suspicione l.4 t.9 p. 265 c. 2 d.4 n. 6 in all.
Pater plus iuris habet in bonis filij quàm tutor in bonis pupilli l. 2 t.9 p.136 c.1 d.10 n.6 in all.
Pater filii bona etiam immobilia sine decreto alienare potest, dum ne suo nomine, sed filii l.2 t.39 p.136 c 1 d. 16 n.6 in all. Gubernatio enim bonorum filij penitus patri impunita est ibi n.7 in all.
Pater quibus ex causis filium exheredare, atque à legitima aut legitimæ supplemento summouere potest, ex iisdem etiam potest ei alimenta denegare l.4 t.9 p.275 c 2 d.4 n.14.
Pater nihil præstare cogitur pro filio qui ingratus probatur, aut qui iam facto testamẽto tanquã ingratus exheredatus est l.4 t.9 p.265 c.1 d.4 n.3.
Pater innocẽs pro filio criminoso pœnam soluere non cogitur l. 4 t.9 p. 264 c.2 d.2 n.7
Pater compelli nõ potest pro filio iudicij & condemnationis euentum in se suscipere l. 4 t. 9 p. 264 c. 2 d.2 n.11 & 12.
Pater filium defendere non cogitur nisi cùm bonorum eius legitimus est administrator l.4 t.9 p. 264 c.2 d. 2 n.11 & 12.
Pater in filij ab hostibus capti redemptionem nhil præcisè conferre cogitur l.4 t.9 p.264 c 2 d.2 n.13.
Pater nõ debet damni pecuniarij causa filij salutem permittere periclitari l.4 t.9 p.264 c.1 d.1 n.5 in all.
Pater tenetur actione de peculio filij, quatenꝰ dũtaxat est in peculio l.4 t. 9 p.264 c.2 d.2 n.10 in all.

Pater non cogitur filio læsæ maiestatis reo sumptus purgando crimini, probandęque innocentię necessarios prorogare: quod si faxit, eos in legitimā portionē, si velit, imputare potest l. 4 t. 9 p. 264 c. 1 d. 1 n. 1 & 2.
Pater quandiu viuit legitimam nullā filio debet l. 4 t. 9 p. 265 c. 2 d. 4 n. 11 in all.
Pater tenetur filij nomine virginem dotare quam filius corrupit, & partum alere l. 4 t. 9 p. 264 c. 2 d. 3 n. 1 & 2.
Pater sicut proprio filio alimenta subministrare cogitur, ita & nepoti ex filio suscepto, quamuis per illegitimā contūctionē l. 4 t. 9 p. 265 c. 1 d. 3 n. 5 & 6.
Patris consensu interueniente Macedoniani exceptione certum est cessare lib. 4 t. 20 p. 325 c. 2 d. 3 nu. 3 in all.
Pater non cogitur filio in carceres detruso alimenta subministrare l. 4 t. 9 p. 264 c. 1 d. 1 n. 11
Pater hoc ipso quod filii nuptiis consensum præbet, omnia bona sua pro dote obligare intelligitur l. 4 t. 9 p. 266 c. 2 d. 7 n. 6.

Patrimonium.

Patrimonium ducale is perpetuum est alienabile l. 3 t. 22 p. 208 c. 2 d. 11 n. 4.

Patronus.

Patronus principis apud Senatum potest inquirere de crimine, nō iudicare l. 1 t. 6 p. 39 c. 2 d. 1 n. 3.

Paupertas.

Ob paupertatem solam nemo dicēdus est abiectus & humilis l. 3 t. 19 p. 195 c. 2 d. 26 n. 3 in all.
Paupertas sola suspectum neminem facit l. 1 t. 10 p. 49 c. 1 d. 9 n. 5 in all.
Paupertati succurrendum & fauendū est, non succensendum l. 3 t. 2 p. 151 c. 2 d. 2 n. 3 in all.
Paupertas sola nunquam pendente lite sequestrationē inducit, nisi cùm is qui pauper est dilapidat l. 2 t. 39 p. 134 c. 1 d. 2 n. 4 in all.

Pecunia.

Pecunię chirographarię vsurę deberi possunt citra agnitionem chirographi l. 4 t. 24 p. 354 c. 1 d. 26 n. 1.
Pecunia nō nisi ex stipulatione debetur l. 2 t. 14 p. 111 c. 2 d. 1 n. 9. in all.
Pecunia est mensura rerum omnium præterquam sui ipsius l. 4 t. 42 p. 412 c. 2 d. 4 n. 10 in all.
Pecunia pignori dari potest l. 4 t. 26 p. 366 c. 2 d. 25 n. 2 in all.
Pecunia semper præsumitur esse soluētis & emētis, præterquam si is filiusfamilias sit, aut mulier nupta, aut rector Ecclesię, aliúsve administrator l. 4 t. 27 p. 370 c. 1 d. 6 n. 1, 2, 3. & 4.
Pecunia ex causa mandati debita facilè in aliā causam potest conuerti l. 4 t. 26 p. 362 c. 1 d. 13 n. 3 in all.
Pecunię debitæ ex causa mandati vsurę non debētur, si cōtrouersia sit in causa soluti l. 4 t. 26 p. 362 c. 1 d. 13 n. 1 2, 3. 4, 5, & 6.
Pecuniam qui pro alio accepit tanquā procurator, hactenus tenetur ei qui numerauit, vt ostēdat peruenisse nūmos in manus eius qui exigēdos mādauerat, aut aliter ratam ab eo perceptionē habitā fuisse l. 2 t. 8 p. 85 c. 1 d. 5 n. 1.
Pecunia credita filio & patri simul aut matri ad quēlibet pro dimidia parte peruenire creditur, nisi mater iu-

trix aut curatrix fuerit l. 4 t. 14 p. 282 c. 1 d. 21 n. 1
Pecunia tota ad eum peruenire creditur qui habet administrationem l. 4 t. 14 p. 282 c. 1 d. 21 n. 2.
Pecunia oblata luendi pignoris quandoque ius habet l. 2 t. 16 p. 116 c. 1 d. 3 n. 2.
Pecunia pro corpore, nec corpus pro pecunia retineri potest l. 2 t. 34 p. 124 c. 2 d. 1 n. 5 in all.
Pecunię quę ad certam diem alterutro loco solui debuit sub vsuris ante electionem (si creditoris fuit electio) vsuræ nullæ debentur l. 3 t. 15 p. 184 c. 2 d. 5 n. 1, 2, & 3.
Pecunia soluta si indebita sit locus sit condictioni in vtilitatē minoris pro quo solutio facta est l. 2 t. 25 p. 114 c. 2 d. 4 n. 5.
Pecuniam & executionem qui pro iure suo vrgere possunt, multò magis pecuniæ sequestrationem l. 4 t. 10 p. 271 c. 2 d. 9 n. 11 in all.
Pecunia soluta soluentis præsumitur, nisi probetur contrarium, aliter tamen quàm per confessionem personæ suspectæ l. 4 t. 14 p. 277 c. 2 d. 4 n. 1, 2, 3, & 4.
Pecunia in suo genere functionem recipit l. 4 t. 10 p. 269 c. 1 d. 5 n. 4.
Pecunia sine peculio fragilis est l. 4 t. 21 p. 335 c. 2 d. 26 n. 10 in all.
Pecunia quæ deterior redditur reddi non videtur l. 4 t. 18 p. 323 c. 1 d. 5 n. 11 in all.
Pecuniam debitā qui obsignauit non ideò tanquam liberatus possessionē pignoris à se dati propria autoritate capere potest l. 4 t. 18 p. 323 c. 1 d. 6 n. 2.

Pensio.

Pensionem locator interdum exigere potest, etiam antequàm instrumēta tradiderit, sed ea tamen postea tradere debet. Nec valet conuentio in contrarium l. 4 t. 42 p. 424 c. 1 d. 29 n. 1, 2, 3, 4, & 5.
De pensionis remissione ob belli casum facienda, si iā conductionis tēpore bellum erat l. 4 t. 42 p. 424 c. 2 d. 30 n. 1, 2. & 3.
Pensionis soluendæ tempore differti solent quousque fructus omnes percepti sint, & ex parte vendi potuerint ad pecuniam explicandam l. 42. 42 p. 423 c. 2 d. 25 n. 9 in all.
Cùm pensio non soluitur expelli conductor potest l. 4 t. 42 p. 423 c. 1 d. 35 n. 6 in all.
Pensionum præteritarum remissio non præsumitur ex recognitione futurarum l. 4 t. 43 p. 439 c. 2 d. 14 n. 1.
Pensiones tam præteritæ quàm futuræ ex eadem causa, eodémque contractu debentur l. 4 t. 43 p. 439 c. 2 d. 14 n. 2 in all.
Pensio quæ in quota fructuum consistit fieri non potest vt auctis vel imminutis fructibus non augeatur vel minuatur l. 3 t. 12 p. 178 c. 1 d. 30 n. 6 in all.
Quantum interfit an pensitatio annua debeatur ab habitatoribus certi loci iurę subiectionis. An ratione fori? l. 4 t. 43 p. 451 c. 2 d. 54 à n. 1 ad 9.

Peremptorium.

Peremptorium impetratum aduersus minorem non defensum nullius est momenti l. 3 t. 1 p. 149 c. 1 d. 33 n. 1 in all.
Peremptio instantiæ nihil aliud facit nisi vt acta litis circumducantur, id

est irrita fiant l. 3 t. 8 p. 166 c. 1 d. 2 n. 6 in all.

Periurium.

Periurij exceptio, iure pontificio, semper obstat ei, qui agit cōtra propriū iusiurandum, quod seruari possit citra dispendium salutis æternæ l. 4 t. 21 p. 328 c. 2 d. 7 n. 12 in all.
Periurij, ex nouis instrumentis probāti, cōmodū nullū remanere debet penes peierātē l. 4 t. 1 p. 232 c. 2 d. 2 n. 3
Periurij indicia sunt quæ intellectu percipi meliùs quàm verbis exprimi possunt l. 4 t. 1 p. 240 c. 2 d. 31 n. 6
Periurium ex nouis instrumentis probari potest, non vt puniatur sed ne prosit peieranti l. 4 t. 1 p. 238 c. 2 d. 24. n. 1, 2, 3 & 4
Periurus dici non potest is, qui quod promisit præstare prohibetur ab eo cui parere necesse habet l. 4 t. 19 p. 324 c. 2 d. 2 n. 9

Permutatio.

Permutatio non nisi re contrahitur. Et quomodo differat ab emptione. l. 4 t. 7 p. 258 c. 1 d. 3 n. 8 in all.
Permutatio emptioni vicina est l. 3 t. 27. p. 227 c. 2 d. 7 n. 8 in all.
Ex permutationis placito etiā traditione secuta nulla siue in personā siue in rē actio nasci potest contra tertiū possessorē l. 4 t. 4. p. 414 c. 1 d. 9 n. 1, 2. & 3.
Permutationis & vēditionis differētia quoties rei permutatę, & traditę cōtrouersia fit possidenti l. 4 t. 41 p. 413. c. 1 d. 6 n. 1, 2, 3 & 4.
Permutationē nullā cōtraxisse videtur qui alienā rē ex permutationis causa tradidit l. 4 t. 41 p. 413 c. 2 d. 6. n. 1, in all.
Qui ex permutatione rē alterius accepit, vicissim suā dare debet: secùs rē acceptā restituere debet, & præstare quicquid alterius interierit, si quod inde incōmodū perceperit l. 4 t. 41 p. 411 c. 1 d. 2 n. 1, 2. & 3
Permutatę rei periculū ad dominum spectat, sufficit tamē vt in eū trāslata fuerit possessio per clausulā cōsticuti l. 4 t. 41 p. 414 c. 1 d. 8 n. 1
Permutatio non tantùm traditionem mutuam requirit, sed etiam mutuā dominij translationem l. 4 t. 41 p. 411 c. 2 d. 2 n. 13 in all.
Res permutata si nō tradatur ei quo cū permutatio facta est, præstatur æstimatio quāti plurimi res fuit àtēpore moræ l. 4 t. 41 p. 411 c. 2 d. 3 n. 3 & 4
Qui ex permutationis causa rei traditę vel dominiū amisit vel possessionē, nullū eo nomine regressū habere potest l. 4 t. 41 p. 414 c. 2 d. 10 n. 1, 2, 3. 4. & 5.
Qui ex permutationis causa rei suæ possessionem amisit, si rē illam postea recuperet, potest iisdē remediis possessoriis vti quibus poterat antè permutationem l. 4 t. 41 p. 414 c. 2 d. 11 n. 1, 2, 3. 4 & 5
Permutare rē suā cū re ecclesiastica ex iusta causa princeps potest etiā inuita ecclesia, si modò ecclesię indēnitatē præstet l. 4 t. 41 p. 415 c. 1 d. 12 n. 1. si modò pro seipso nō pro alio permutationē facere velit. Ibid n. 2 & 3

Petitio. Petitorium.

Petitioni & cognitioni liquidę per nō liquidā mora fieri nō debet l. 3 t. 25. p. 219 c. 2 d. 3 num. 4 in all.
Petitorium absorbet possessorium l. 3. t. 7 p. 160 c. 1 d. 2 n. 1 in all.
Petitoriū est, quo petitur dominiū rei

l 3 t.7 p.161 c.2 d 8 num.16 in all.
Petitorij causa ad sũmũ Pontificẽ pertinet,& solet in defuncti locum & ius quẽ vult subrogare l.1 t.2 p.20 c. 2 d.69 n.6

Pia causa.

Pia causa libertati comparatur l.1 t.2. p.9 c.1 d.37 n.4 in all.
Piç causç facta donatio causa mortis licèt abstẽti & corã minore quàm quinque testiũ numero, valet p.9 c.1 d.37 n.3 & 4
Piç causç nõ potest maior esse fauor quàm liberorum p.2 c.2 d.6 num.4.
In piã causã collata rei fidei commisso subiectæ alienatio valet p.3 c.1 d.7 n 1
Piç causç donatũ dicitur quod donatũ est siue pauperi siue etiam diuiti in honorem Dei p.3 c 1 d.7 n.1
Piç causç facta donatio nõ eget insinuatione, licèt donator ad eam insinuandam constituerit procuratorem p3. c.1.d.7 n.2

Pignus.

Pignus luere iussus vsque ad certã summã quod pro maiore fuerat obligatũ, maiorẽ prçstare nõ cogitur, sed incũbit ea res illi cuius lucro cessura sit luitio salua cõtra heredẽ repetitione l.4 t.18 p.322 d.45 num.1,2,3 4 & 5
Pignus capi nõ potest quod excedit duplũ debitæ quantitatis l.4 t.43 p. 447 c.1 d.38 n.4 in all.
Pignoris à creditore iure creditoris vẽditi idẽ potest esse creditor & licitator, si modo ex autoritate iudicis pignus vẽdatur l.4 t.42 p.427 c.2 d.41 n 1 in all.
Pignus tribuit ius retẽtionis possidẽti l.4 t.42 p.423 c.1 d.25 num.8 in all.
Pignus prçtoriũ cõstituitur ex quo diventũ est in possessionem l.4 t.38 p. 409 c.2 d.8 n.4 in all.
Pignus in cessionariũ trãsit l.4 t.29 p. 376 c.2 d.11 n.1 & 2
Pignoris fructus in sortẽ imputãtur l. 4 t.33 p.391 c.1 d.6 n.7 in all.
Pignus tribuit ius nõ ad rẽ tãtùm sed etiã in re l.4 t.36 p.400 c 2 d.2 nu.9.
Pignoris datio nõ liberat creditorẽ neque debitũ, nisi totũ debitũ creditor perceperit l.4 t.10 p.268 c.2 d.3 n.4. in all.
Pignus ipsũ quod obligatũ est, nominis est accessio, siue ex cõuẽtione siue ex autoritate iudicis, per se aut per apparitorẽ exequẽtis iudicatũ l. 4 t.10 p.268 c.2 d.3 num.1 & 3
Pignori quisquis rem aliquã obligat, est necesse vt eius sit dominus l.4 t.9 p.266 c.2 d.7 n.2 in all.
Pignoris collati cõdicio (in id tẽpus) quo pater prçdecessisset, filio prçdefuncto deficit l.4 t.9 p.266 c.2 d.7.n. 4 in all.
Pignoris vinculũ sicut cõtrahitur, ita & multò magis nudo cõsẽsu cõtrahitur l.4 t.7 p 261 c.2 d.13 n 15 in all.
De pignoris deterioratione nõ prius cueri solet, quàm agatur pignoratitia, quç nõ cõpetit nisi soluto debito l.4 t.10 p.268 c.2 d.4 n 2 & 3
Pignus carũ rerũ, quarũ cõmerciũ nullũ est, non valet l.4 t.7 p.262 c.1 d.15. il n.3 in all.
Pignoris ius simpliciter remissũ, quoad omnes res & personas remissũ esse intelligitur l.4 t.21 p.331.c.1 d 15 n. 1.
Pignoris, nedum fideiussoris dario sola facit intercessionem l.4 t.22 p.328 c.1 d.6 n.2.in all,
Pignoris remissio fauorabilis est & extra causam SC. Velleiani l.4 t.21 p. 329 c.2 d.11 n.3 in all.
Pignoratitia ad hoc datur vt pignus restituatur l.4 t.18 p.322 c.1 d.3 n.1 in al.
Pignoratitia indiuidua est etiã in personis heredũ siue debitoris siue creditoris l.4 t.18 p.322 c.2 d.6 n.7
Pignoratitia debitori aduersus creditorẽ qui pignus vẽdidit nõ cõpetit, siue ex conuentione siue permittẽte iudice, ni ad hoc vt restituatur quod plus est in precio, quàm in debito, si pluris pignus fuit l.4 t.18 p.321 c.1. d.1 in.1,2 & 3
Pignus remissũ videri nõ potest quod nõ simpliciter remissũ est l.4 t.21 p. 331 c.2 d.15 n.6 in all.
Pignus quod pro alio obligatũ est nõ redditur l.4 t 21 p.331 c.2 d.15 n.7 in all.
Pignoris plena redditio, nõ est donatio l.4 t.21 p.331 c.2 d.15 n.8 in all.

Persona.

Circa personam eandem plura singularia concurrere non possunt l.4 t. 27 p.369 c 2 d.5 n.24
Personç certç concessum non debet ad alias personas extendi p.2 c.1 d.3 n.3 in all.

Pœna.

Pœna grauior vltra legem imposita conseruat existimationem l.2 t.36 p. 128 c.2 d.2 n.5 in all.
Pœna pecuniaria ex defuncti delicto in heredẽ transit si cum defuncto lis fuerat contestata l.4 t.12 p.275 c.1 d.2 n.4.
Pœnam nõ meretur quod fit lege permittente l.3 t.20 p. 201 c.1 d.6 n.9 in all.
Ad pœnam pecuniariam, litisque expensas ob crimen condemnatus si pœnam soluerit, pro solis expensis in carceribus retineri non potest l. 2 t.39 p.134 c.1 d.3 n.1.
Pœna non debet egredi suos autores l.4 t.9 p.332 d.2 n.4.
Pœna debetur crimini l.2 t.39 p.134 c.2 d.3 n.2 in all.

Portio congrua.

Portionis congruæ cognitio ad ordinarium pertinet lib.3 t.12 p.174 c.1 d. 18 n.1.
Portio congrua quç parocho datur regulariter quidem ex quarta fructuũ beneficij parte çstimatur, in iudicãtes tamen religione positum est vt maiorem vel minorem, prout expedire viderit, constituat l.1 t.3 p.29 c.1 d.23 n.1,& 3.
Portionibus ab altero cõstitutis alterius est electio l. 3 t.25 p.219 c.1 d. 2 n.4.
Portiones, in diuidenda inter fratres hereditate, constituere debet maior natu: prçferendus tamen est minor si maiorũ rerũ hereditariarum, earúmque precij notitiam habeat l.3 t. 25 p.219 c. 1 d.2 n.2 & 3.
Portio filiç quæ renuntiauit, non fratribus omnibus, sed soli heredi accrescit, nec tam heredi, quàm hereditati. l.2 t.3 p.77 c. 2 d.28 n.1.

Possessio. Possessor. Et Possessorium.

Possidere nihil potest is qui ab alio possidetur l.3 t.7 p.160 c.1 d.1 n.11 in all.
Possessio beneficij quid temporale esse videtur l.1 t. 2 p.17 c.2 d.63 n.10 in all.
Possessio viciosa nec in ecclesiasticis, nec in prophanis rebus valet l. 1 t.2 p.6 c.1 d.23 n.2.
Possessionem nullo iure adipisci multò inciuiliùs est, quàm adeptam retinere aut amissam recuperare l.3 t. 7 p.159 c.2 d.1 n.4.
In Possessionem missus tanquam electus consentiente debitore non potest vincere in petitorio, si nõ proferat instrumentum electionis l.4 t.34 p.398 c.2 d.13 n.1.2,3,4,& 5.
Possessio sine corpore acquiri non potest l.4 t.41 p.413 c.2 d.7 n.2 in all.
Qui non possidet fructus, perceptos quandoque ab alio restituere tenetur l.4 t.36 p.401 c.1 d.3 n.8 in all.
Possessione autoris sui cum suis oneribus & vitiis vti possessor debet l.4 t 43 p 439 c.1 d.12 n.14 in all.
Possessio aduersarij exprimenda est, licèt plus facti habuerit quàm iuris, si modò fuerit colorata. Alioqui gratia est obreptitia p 1 c 1 d.2 n 4.
Possessio colorata sufficit ad obtinendum in possessorio. Et dicitur colorata si beneficium collatum sit ab habente potestatem p. 3 c. 1 d.5 n.2 in all.
Possessio pignoris non transit in cessionarium l. 4 t. 29 p. 376 c. 2 d. 11 nu. 1 & 2.
Possessionis beneficij adeptio ex institutione quç neque canonica fuit neque colorata, nec in petitorio nec valet in possessorio l.1 t.2 p.4 c.1 d.13 n.1.
Possessionem in beneficialibus ex titulo inualido acquiri nunquam permittendum est l.1 t. 2 p.4 c.2 d. 13 n. 3 & 4.
Possessio quanuis ex iure mutuetur est tamen magis facti quàm iuris l. 1 t. 2 p.4.c.2 d.13 n.2 in all.
Possessio non amittitur nisi animo & corpore l. 4 t. 43 p.440 c.2 d. 13 n.3 in all.
Possessor quilibet malç fidei ad fructus condemnari solet l.4 t.24 p.350 c.1 d.14 n 2 in all.
Possessionis recuperandç ius siue ex ciuilibus siue ex pontificiis constitutionibus (vt & alia fere omnia) cedi potest l.4 t.43 p.445 c.2 d 32 n.4 & 5.
Possessorem annalem tuetur regula de annali, etiam qui nullum titulum, ne quidem coloratum profert De Triennali verò non itẽ l. 1 t.2 p. 4 c. 2 d.13 n.1.& 2.
Possessorij causa quælibet sũmaria & momentanea esse creditur l. 3 t.7 p. 165 c.1 d.15 n.3 in all.
Possessor bonæ fidei fructus omnes suos facit, nec vnquam restituit consumptos l.3 t.7 p. 162 c.2 d.8 n 5 in al.
Possessorij pleni cognitio longas solet habere moras l.3 t.7 p.160 c.1 d.2 n.4 in all.
Possessor condemnari non debet nec potest ad quid vel minimũ soluẽdũ cùm nullomodo sit obligatus l 3 t.7 p.161 c.2 d.5 n.4 in all.
Possessorium terminatum dici nõ potest, quandiu pleniffima iudicati executio facta non est l.3 t.7 p.163 c.1 d. 8 n.22 in all.
Possessorij causa, etiã in spiritualibus, tẽpotale quid esse creditur l. 3 t.1 p. 150 c. 2 d.38 n.7.
Possessores omnes post litem contestatam sunt pares l.4 t. 30 p.380 c.2 d.5 n 3 in all.
De possessore triẽnali regula tribuit ius in beneficio: de annali verò excludit

cludit impetrantem l.1 t.2 p.4.c.2 d. 15 n.3

De possessore triēnali regula requirit titulum saltem coloratum l.1 t. 2 p. 4 c.1 d.15 n.2 in all.

Agens possessorio in ea possessione retineri debet,in qua litis cęptę tępore reperitur l.1 t.2 p.12 c.1 d.45 n.1 in al.

Possessio asinina nullum iuris effectū producere potest præsertim quod ad causam restitutionis in beneficiis libus l.1 t.2 p.15 c.1 d.56 n.3

Possessio à iure dānata nunquam iuuat possessorē,nisi tāti tęporis proponatur cuius initij memoria non extet l.1 t.2 p.15 c.1 d.56 n.4 & 5

Possessio triennalis tituli instar obtinet l 1 t.2 p 21 c.1 d.80 n.10

Possessio triēnalis aut decēnalis nō potest sibi colorē quęrere ex titulo qui resignationē pręcessit l.1 t.2 p.15 c.1. d.56 n.4 & 5

Possideri non videtur quod sine controuersia possideri non potest p.8 c.1 d.31 n.5 in all.

Possessor bonę fidei est qui habet titulū inualidū:Malę fidei verò qui vel nullū vel viciosū p.2 c.2 d.5 n.3 in al.

Possessor triennalis ex titulo nullo & inualido videtur tacitè à suo Episcopo dispensatus p.2 c 2 d.5 n.6

De possessorio solo princeps laicus eiúsque iudex potest cognoscere l.1 t. 2 p.18 c.1 d.67 n.3 in all.

Possessio cōtinua & pacifica tredecim annorū ad inducendā pręsūptionem tituli colorati, requiritur l.1 t.2 p. 420 c.1 d.76 n.1,2,3,& 4

Missio in possessionē in beneficiis constituit ius in re l.1 t.3 p.25 c.2 d.7 n.2. in all.

Possessio in aliū sub conditione transferri potest l.1 t.2 p.15 c.2 d.57 n.3

Possessoriū super quo lis pendet non operatur veram litispendentiam l. 1 t.2 p.19 c.1 d.70 n.5

Possessio, detentióque aduersarij asinina quanto tempore durauerit exprimi debet l.1 t 3 p 21 c.2 d. 81 n.1

Possessio & proprietas rei depositę remanet penes deponentem l.1 t.3 p. 32 c.1 d.35 n.2 in all.

Possessor pēdente lite, possessione sua priuandus non est,neque arctandus vt caueat quātumuis pauper l. 1 t.10 p.48 c.2 d.9 n.1 & 5.& l.3 t.22 p.210 c. 1 d.14 n.2

Possessor iustus esse nō potest qui nullo casu ad beneficium promotus est l.1 t.2 p.23 c.2 d.92 n.4 in all.

Possessio aduersarij etiā facti tantū exprimenda p.23 c.2 d.92 n.1 in al.

Possessoriū minoris mometi leuiores probationes requirit l.1 t.2 p.19 c.2. d.70 n.21 in all.

Possessionē & ius eiusdē beneficij eodē tempore duo in solidum habere non possunt l.1 t.2 p.15 c.2 d.57 n.18

Possessor nihil debet per apertā viā aut tumultū moliri.l 1 t.10 p.49 c.2 d.11.n.5

Possessionis adprehēsio nō perficit resignationē,sed fit in cōsequētiam & executionē iā perfectę resignationis l.1 t.2 p.18 c.1 d.57 n.6 in all.

Possessio animo solo amittitur,quoties ab animo incipit amissio possessionis l. 1 t.2 p.14 c.2 d.54 n.3

Possessor bonę fidei ad fructus lucrandos videri non potest,qui titulū nullū habet l.3 t.27 p.228 c.1 d.8 n.12 in all.

Possessio nihil commune habet cū iuris & proprietatis quæstione l.3 t.12. p.177 c.2 d.30 n.3

Possessio immemorialis ius prębet, & eā tituli constituti loco l.3 t.24 p.217 c.2 d.9 n.2

Possessionē alienare nō dicitur qui eā omittit,amittítve l.3 t.22 p.205 c.2. d 1 n.7

Possessio eriā ex inutili cōtractu transferri potest l.3 t.22 p.205 c.1 d.1 n.9

Possessio viciosa etiam aduersus extraneos prodest l.3 t.21 p.202 c.1 d.2 n.3 in all.

Possessio bonæ fidei fructus suos facit l 3 t.19 p.190 c.2 d.11 n.9 in all.

Possessor non alios fructus restituere cogitur,quàm quos post litē cōtestatā perceperit l.3 t.19 p 190 c.1 d.11 n.11

Possessio pecunię solutę maiorē rei gestæ possessionē cōtinet quàm si chirographum acceptę mutuæ pecuniæ fuisset redditum l.4 t.15 p. 303 c.2 d. 390.2.in al.

Possessionis intētio magnā suspicionē prębet & coniecturā simulationis l. 4 t.14 p.292 c.1 d 60 n.2 in al.

Possessio cùm sit facti,ad nos non pertinet nisi corporaliter adprehensa, ac re quidem ad suos heredes l.3 t.19 p.188 c.2 d.4 n.10 in all.

Possessionis vicia in successores transeunt l 4 t.3 p.253 c.1 d.2 n.13 in all.

Possessio quæ ab initio fuit viciosa & malę fidei nunquā potest prodesse quod ad causā prescriptionis ratione dominij,pręsertim iure canonico l. 4 t.3 p.253 c.1 d.2 n.4 in all.

Possessio ex titulo hypothecæ potest transferri l.4 t.14 p.292 c.1 d.60 n.32

Possessio per negligētiā decennalē amittitur l.4 t.14 p.292 c.1 d.60 n.4. in all.

Possessio ex causa pignoris trāffertur. l.4 t.14 p.286 c.2 d.40 n.4 in all.

Possessio recētior est infirmior nisi fit tricenaria l.4 t.14 p.287 c.1 d.44 nu.1

Possessio fructuum perceptione probari solet l.4 t.14 p.284 c.2 d.30 n.1. in all.

Possessio beneficij per filium nō bene probatur ex fructuū perceptione facta per patrē l.4 t.14 p.284 c.1 d.30 n.1

Qui in quasi possessione alterius cuiuslibet constitutus reperitur,in ea retineri debet quousque contrariis aduersarij probationibus superetur l. 4 t.14 p.279 c.1 d.8 n.10.11, & 12.

Possessor nemo est eius rei quā ei pro suo arbitrio dominus auferre potest l. 4 t.10 p.267 c.2 d.1 n.10 in all.

Possessor liti eximendus est duobus de dominio feudi inter se contendētibus,nisi ille ipse propria se confessione obstrinxerit l.4 t.7 p.263 c.1 d. 22 nu.1.

Possessor solus ad recognitionē feudi & iuris emphyteutici admitti debet l.4 t.7 p.263 c 2 d.22 n.3 in all.

Possessio viciosa,cùm tota ex facto saltem magis quàm ex iure æstimetur, non eo minùs possessio est l.4 t.3 p. 251 c.1 d.2 n.15 in all.

Possessio iunior titulata præfertur antiquiori non titulatæ l.4 t.3 p.253 c.1. d.1 n.21 in all.

Possessionis causa ante omnia terminanda est,priùs etiam quam de personarum aut actionis iure disputetur l 4 t.17 p.320 c.1 d.6 nu.1 in all.

Possessio vera non ea tantùm,quā civilē vocār,sed etiā naturalis per constituti clausulā & alias similes transfertur l.4 t.17 p.320 c.1 d.5 n.3 in all.

Potestas.

Potestatis patriæ ius morte finitur,l. 2 t.3 p.75 c.2 d.22 n.9 in all.

Potestatis patriæ ius pater in alterius fraudem exercere non potest,si cum filiofamilias colluisse, dolúmque participasse probetur lip.4 t.19 p.324 c.2 d.2 n.11

Potestatis quàm conuentionis inter filium & aliū quàm creditorē factæ ius potentius est in re per filiū familias patri quæsita lib.4 t. 19 p. 324 c.1 d.2 n.1 & 3

Potestas & autoritas superioris in omni promissione quantumuis iurata excepta intelligitur l.4 t.19 p.324. c.2 d.2 n.8

Prębenda.

Præbenda beneficij appellatione solet comprehendi l.1 t.2 p.7 c.1 d.27 n.1. 2 & 3

Præbenda non augetur, licèt fructus siue in quantitate siue in æstimatione augeantur l.3 t.12 p.177 c.2 d.30 n.5.

Præbenda consistit in temporalitate, ius beneficij in spiritualitate l.1 t.12. p.53 c.1 d 2 n.4 in al.

Præbenda non ex eo solo minui potest quod temporum iniuria,alióve casu fortuito & vi maiore,fructuum quā titas redituúmque æstimatio decreuerit l.3 t.12 p.177 c.2 d.30 n.4

Prædium.

Prædia communia neque alienari neque obligari possunt sine decreto, nisi ea alienationis speciē quę sit necessariò per diuisionem,socio maiore prouocante l.2 t.16 p.103 c. 1 d.2 n.8 in all.

Prædia omnia præsumuntur libera & allodialia,ita tamen vt vnica professio & recognitio sufficiat vt probentur feudalia vel emphyteuticaria l.4 t.14 p.28 c.1 d.10 n.1 & 2

Prælatus.Prælatio.

Prælati superioris maior ratio habenda est quàm inferioris l.1 t.2 p.14 c.1. d.52 n.9

Prælatus quod directo in prędudicium ecclesię facere non potest nec per indirectum facere potest l. 1 tit.2 p.12 c.2 d.86 n.6 in all.

Prælationis ius datum domino directo in re emphyteuticaria moribꝰ Sabaudicis abrogatū est,& quas ob causas l.4 t.43 p.450 c.1 d.48 à n.1 ad 22

Præscriptio.

Præscriptio rei ecclesiasticæ non currit apud nos durante commenda quasi beneficio vacante, secus apud Gallos l.1 t.2 p.3 c.2 d.10 n.10

Præscriptio seruitutis naturalitet per contradictionem & prohibitionem eius aduersus quem præscribebatur, interrumpitur,si prohibitio effectū habuerit l.3 t.24 p.218 c.1 d.10 n.1 & 2

Aduersus præscriptionem tricenariam ex capite ignorantiæ restitui maior non debet l.2 t.23 p.109 c.2 d.1 n.2. in all.

Præscriptionis tempora in legali præscriptione contra pupillum aut minorem non currunt l.2 t.23 p.110 c.1 d.2 n.1

Præscriptio quæ triginta aut quadraginta annorum est,licèt durante pupillari ætate dormiat, currit tamen contra minorem, sed ita vt ætatis beneficio aduersus præscriptionem restitui possit l.2 t.23 p.110 c.1 d.2 n.3. & 4

Præscriptio non currit aduersus ecclesiā quādiu viuit prælatus qui perpetuā alienauit l.4 t.38 p.409 c.1 d.7 n.3

Præscriptio possidenti necessaria non est, nisi cùm malè in dispendium ecclesiæ alienatio facta est l.4 t.38 p.409 c.1 d.7 n.7

Præscriptio longi temporis sufficit non quidē ad oandum titulum sed ad colorandum l.1 t.2 p.20 c.2 d.76. n.3 in all.

Præscriptio triginta annorum non requirit titulum ad suendū possessorem l.4 t.3 p.252 c.2 d.2 n.12

Præses.

Præses non debet sine magna causa interrogandi ordinē peruertere l.1 t.7 p.40 c.2 d.4 n.2

Præses est qui Senatoribus præest l.3 t.3 p.154 c.1 d.1 n.7 in all.

Præsidi non plus quàm Senatori in ponderandis aut numerandis sententiis tribuitur l.3 t.3 p.154 c.2 d.1 n.9 in all.

Præsumptio.

Præsumptio quæ iuris tantùm est, non etiam de iure admittit probationem in contrarium l.3 t.12 p.177 c.1 d.28 n.5 in all.

Præsumptio elidituer per probationem contrariam l.2 t.15 p.102 c.1 d.1 n.10 in all.

Præsumptio fortior probandi onus in aduersarium transfert l.3 t.24 p.217. c.2 d.8 n.9 in all.

Præsumptio maior vincit minorem l. 3 t.24 p.217 c.2 d.8 n.8 in all.

Præsumptiones legis non sufficiunt vbi formaliter & præcisè probatio requiritur l.3 t.22, p.210 c.1 d.13 n.21 in all.

Præsumptio est contra eum qui dicit fideicommissum relictum esse l.3 t. 19 p.195 c.1 d.24 n.5 in all.

Præsumptio legis Quintus de donat. int. vir. & vxor. etiam mariti creditoribus prodest, adeóque donatario, nisi per contrariam præsumptionem aut probationem elidatur l.4 t.14 p. 286 c.2 d.41 n.1,2 & 3

Præsumptio legis Quintus de donat. int. vir. & vxor. ex alterius quàm mariti confessione non tollitur l.4 t.14. p.287 c.1 d.42 n.1

Præsumptio legis Quintus 51. de donat int. vir. & vxor. non alij prodest quàm marito aut heredibus aut creditoribus ipsius l.4 t.14 p.285 c.1 d. 36 n.2 & 3

Præsumptio semper cedit veritati l.3. t. 27 p.227 c.1 d.5 n.3 in all. & l.4 t.14. p.283 c.2 d.26 n.4 in all.

Præsumptio semper probationi cedit nisi sit iuris vel de iure l.4 t.14 p.278. c.1 d.4 n.2 in all.

Præsumptio specialis tollit generalem l.2 t.11 p.94 c.1 d.5 n.2 in all.

Præsumptio sola non sufficit ad condemnandum militem: lex enim probationem requirit l.2 t.11 p.94 c.1. d.5 n.4 in all.

Præsumptio in his quæ tempore mutantur, non est de præterito in futurum l.4 t.3 p.253 c.1 d.2 n.19 in all.

Prætor.

Prætor bonorum possessionem contra leges dare non potest l.2 t.25 p.113 c. 2 d.2 n.6 in all.

Prætor de iure communi restituit non Princeps l.2 t.31 p.122 c.2 d.2 n.2 in al.

Prætor nunquam ratum habere potest quod vi aut dolo factum est l.2 t.36. p.129 c.1 d.2 n.12 in all.

Prætor olim cognitionem plerumque ad præfectum vrbis remittebat quoties grauior & capitalis pœna infligenda erat l.3 t.11 p.181 c.1 d.43 n.6. in all.

Prætor nullam debet creditori actionem ex mutuo aduersus minorem dare, nisi probet pecuniā à minore vtiliter impensam esse l.2 t.24 p.111. c.2 d.1 n.3

Prætor permittere non debet homines siue liberos siue libertinos per nimiam patronorum iniuriam diuexari l.2 t.20 p.107 c.1 d.1 n.1 in all.

Precium.

Precium soluere necesse est, non est necesse credere l.2 t.24 p.111 c.2 d.1 n.8

Precia rerum pro temporum varietate mutuantur l.4 t.42 p.422 c.2 d.22 n. 16 in all.

Precium debet esse certum adeóque consistere in pecunia numerata l.4 t. 28 p.371 c.1 d.2 n.2 in all.

Preciū nullū in diuisione interuenit, bonorúmque qualitas & condicio spectanda est l.3 t.27 p.228 c.2 d.9 n.4

Precia ex fundorum maxime reditu constituuntur l.3 t.27, p.228 c.2 d.9. n.7 in all.

Precium loco rei non succedit, nec res loco precij, multóque minùs res loco rei in iudiciis quæ vindicandę rei gratia exercentur, sicut nec in omnibus aliis singularibus l.3 t.22 p.206. c.2 d.5 n.1 & 2

Precium non ex re, sed ex negotiatione percipitur l.3 t.22, p.206 c.2 d.5 n.3

Precium rei cur abest, ipsa quoque res abesse videtur l.3 t.19 p.195 c.2 d.26. n.5 in all.

Precij futuri incertitudo non facilè patitur vt venditio videri debeat viliori precio facta in fraudem vsurarum l.4 t.17 p.321 c.1 d.8 n.1

Precij modicitas iuncta cum pacto de retrouendendo & quibusdam aliis circunstantiis, simulationis præsumptionem inducit, etiam citra fœnerandi consuetudinem l.4 t.17 p.320. c.2 d.7 n.1 & 2

Primitiæ.

Primitię debentur propter administrationem sacrorum l.1 t.2 p.11 c.2 d.45. n.12

Primitiæ solui debent parocho à quo sacramenta administrantur l.1 t.2 p. 12 c.1 d.45 n.23

Primitiæ personales sunt, non reales aut mixtæ p.12 c.1 d.45 n.26

Primitias nullas debet qui bona non possidet p.12 c.1 d.45 n.28

Princeps.

Principi parere æquum est, cùm nullius ius lædituer l.1 t.2 p.13 c.2 d.51. n.10

Principis optimi, supremíque est omnes iurisdictiones, licèt inferiores, tueri non turbare, aut infringere l. 3 t.12 p.171 c.1 d.5 n.2 in all.

Princeps qui nobilibus subditis & feudum & iurisdictionem omnimodā concedit, Vassallos non socios facere cogitat l.3 t.12 p.173 c.2 d.17 n.7.

Principalia beneficia ita interpretantur *Vt ne cuiquam iniuria inferatur* l.1 t.2 p.6 c.1 d.22 n.2

Principis iudices soli cognoscunt de beneficiorum possessione l.1 t.2 p.12 c.2 d.48 n.10

Princeps æstimatur protector & conseruator omnium beneficiorū quæ in territorio suo sunt l.1 t.2 p.13 c.1 d.48 n.9

Principis & Senatus auxilium frustra requirit & implorat qui vtriusque autoritatem neglexit l.1 t.2 p.13 c.1. d.48 n.15 in all.

Princeps inter suos præscribit cum dignitatis gradum quem vult l.1 t.3 p. 27 c.1 d.13 n.6 in all.

Princeps non potest sine Papæ licentia vel Prælati consensu beneficio onus præbendæ imponere l.1 t.2 p. 24 c.1 d.93 n.1

Princeps familiarum dignitati consulere debet l.1 t.3 p.51 c.1 d.30 n.10 in all.

Principis subscriptione opus est vt iuri derogetur l.1 t.9 p.42 c.2 d.3 n.2 in all.

Princeps nunquam voluisse credendus est, quod iustè velle non potuit l.1 t 11 p.52 c.2 d.1 n.4

A Principe impetrandum nō est quod iure communi conceditur l.4 t.14 p. 276 c.1 d.1 n.14 in all.

Princeps iuri quæsito ex causa quam ius induxit derogare non potest: iuri autē per actus ciuiles quæsito potest l.1 t.11 p.52 c.1 d.1 n.10 & 11

Principis conscientia aut liberalitas falli non debet l.4 t.6 p.256 c.1 d.1 n. 2. in all.

Princeps non sibi legem dicit, sed aliis l.1 t.12 p.54 c.2 d.8 n.2 in all.

Princeps laicus monachalem præbendam concedere, præsertim laico, non potest l.1 t.11 p.53 c.1 d.2 n.1

Princeps non præsumitur ignorare iura quæ habet in scrinio pectoris l.4. t.14 p.292 c.1 d.63 n.3 in all.

Princeps in suis contractibus iure communi vtitur, & tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur l.3 t.22 p.209 c.1 d.12 n.1 in all.

Princeps multo magis ab illicitis abstinere debet, quàm priuatus l.3 t.22 p. 209 c.1 d.12 n.2 in all.

Principis iustam quamlibet voluntatem ratam esse, effectúmque habere conuenit l.3 t.22 p.208 c.2 d.11 n.3

Principi à contractibus suis pro arbitrio resilire non licet, ne alioqui omnium fiat exul, qui omnium est Præsul l.3 t.2 p.209 c.1 d.11 n.3 in al.

Principis personam ipsam interuenire plus est quàm ipsius autoritatem l. 3 t.12 p.179 c.1 d.34 n.3 in all.

Principi non creditur de facto alieno in alterius necem l.4 t.14 p.293 c.1 d. 67 n.1

Priuatio. Priuatus.

Priuatio præsupponit habitum l.2 t.8. p.89 c.1 d.19 n.6 in all.

Priuatus dicit quam vult rei suæ legem l.1 t.2 p.22 c.2 d.86 n.15

Priuilegium.

Priuilegia ratione dignitatis Senatoribus competentia ad viduas quoque & liberos transmittitur l. 3 t. 17 p.186 c.1 d.3 n.1

Priuilegia omnia strictè sunt interpretanda l.3 t.2 p.153 c.2 d.10 n.4 in all.

Priuilegium personale est quod personam priuilegiatam egredi non potest l.3 t.2 p.153 c.2 d.10 n.2 in all.

Priuilegium Senatoribus & Rationalibus concessum de non soluendis emolumentis iudicati, neque aliis prodest, neque ipsis pro re contra alios iudicata l.3 t.2 p.153 c.2 d.10 n. 1,2.3

Priuilegia non operantur, si nihil addant ad ius commune l.3 t.3 p.154 c. 2 d.2 n.1 in all.

Priuilegij nomen singulare non commune ius demonstrat l.3 t.3 p.154 c.2 d.2 n.2 in all.

Priuilegium fori allegare quis nō potest

test in eo loco repertus in quo contraxit, præsertim si de instrumenti perditi exéplo conficiendo agatur l.3 t.12 p.176 c.2 d.27 n.1,2,3, 4 & 5.
Priuilegium à Principe concessum ad alienam iniuriam porrigi non oportet l.3 t.12 p.171 c.1 d.5 n.4 in all.
Priuilegia inter creditores hypothecarios ex tempore non ex causa æstimantur l.4 t. 43 p.453 c.2 d. 59 n.5 in all.
De priuilegio Sebusianorum pro feudis quę habent à Principe & de eius interpretatione l. 4 t 43 p.448 c. 2 d. 44 à n.1 ad 8.
Priuilegio suo renuntiare pro arbitrio suo quisque potest l. 3 t. 17 p.186 c. 1 d.2 n.3 in all.
Priuilegia Senatorum ad aliorum iniuriam porrigi non oportet l. 3 t. 17 p.185 c.2 d.1 n.7 in all.
Priuilegium fauorabile potiùs extendendum est, quàm restringendum l.3 t.17 p.185 c.2 d.1 n.11 in all.
Priuilegium fori datum Senatoribus ad eorũ viduas & liberos non transmittitur l.3 t.17 p.186 c.1 d.3 n.2
Priuilegium creditoris agentis ex diplomate principali est vt nunquam satisfiet, nisi cum ipso diplomate ita cautum est l.1 t. 12 p.55 c.2 d. 12 n. 12 in all.
Priuilegium fori Senatoribus nõ propter dignitatem, sed propter officij necessitatem concessum est l.3 t.17 p. 186 c.1 d.3 n.4.
Priuilegia inter legatarios, vt & inter chirographarios creditores non sũt ex tempore æstimanda, sed ex causa l.1 t.2 p.9 c.2 d.38 n.10.
Priuilegiatum non vtitur priuilegio aduersus priuilegiatum l.1 t. 2 p. 22 c.2 d.86 n.17.
Priuilegium clericale non statim admittur propter insolentiam ex leuitate commissam l.1 tit.2 p.32 c.2 d.36 n.2.in all.
Priuilegii reuocatio ad futuros non ad præteritos casus pertinet l. 1 t.12 p 54 c.2 d.8 n.9

Probatio.

Probatio necessariò debet esse concludens, non dubia l.2 t.18 p.105 c.2 d.4 n.13 in all.
Probatio æstimationis per probos viros necessaria non est agenti ad rescindendam vẽditionem ex causa læsionis l.4 t.30 p.388 c.1 d.33 n.1 & 2.
Probatio veritatis lumen est lib. 3 tit. 12.p.171 c.2 d.7 n.1 in all.
Probatio nulla fortior haberi potest ea quę ex aduersarij confessione proficiscitur l.2 t. 11 p.93 c.1 d.1 n.3
Probatio cõtraria admitti potest contra probationem quæ ex verbis enunciatiuis proficiscitur l. 2 tit. 13 p. 102 c.2.d.3 n.3 in all.
Probatio læsionis quomodo fieri debeat? l.4 t.30 p 384 c.1 d.19 n.1,2,& 3
Probatio mortis induci potest ex eo quod coniuncti vestes lugubres detulerint, vt inquit Cravetius l.4 tit.5 p.256 c.1 d.2 n.12 in all.
Probãdi onus incumbit creditori qui se pauperiorẽ debitorem dicit l.1 t.9 45 c.2 d.20 n.7 in all.
Probationem deficere sufficit licèt ius non deficiat l.1 t.2 p. 17 c.2 d.63 n.14 in all.
Probare eius est qui collusionem allegat & dolum l.3 t.7 p.161 c.1 d.4 n. 4 in all.
Probationes per sordes aut gratiã dictantis exactiores aut leuiores factę vix, & ne vix quidem possunt restitui l.3 t.1 p.141 c.2 d.2 n.10
Probãdi onus nõ incũbit ei solùm qui dicit, sed etiam qui negat aliquid solenniter factum esse l. 1 t. 3 p.25 c. 2 d.5 n.2 in all.
Probationibus fauorabilissimis æquũ est succurri, ne pereant l.1 t.10 p.52 c.1 d.22 n.4
Probare debet vnusquisque id quod fundamentum suæ intentionis siue agendo siue excipiendo l. 3 t. 3 p.26 c.2 d.11 n.1 in all.
Probationes quo falsi sunt certiores, eò faciliùs ad solennem inscriptionem decurrere accusator potest l. 2 t.1 p.59 c.1 d.5 n.3
Probatio contra iuramentum vltro præstitum ab vno ex collitigatoribus de viatico in litem facto admittitur l.4 t.1 p.242 c.1 d.37.n.1 & 2.
Probationem semiplenam habenti nõ defertur iusiurandum suppleroriũ, si qua vel minima, contra eum fit præsumptio l.4 t.1 p.236 c.2 d.18 n.1
Probationis dubię fidem qui vel inuito aduersario, solóque iubẽte iudice complet, veritatis præsumptionẽ iureiurando non extinguit l. 4 t.1 p. 232 c.1 d.1 n.11 & 12.
Probationes omnes veritatis fauore sunt fauorabiles lib. 4 t. 15 p. 309 c.1 d.39 n.4 in all.
Probatio fraudis à Principe initæ in priuato stellionatus pœna coercetur l.3 t.22 p.209 c.1 d.12 n.3
Probatio mediorum debet esse de concludentibus necessariò vt sententia ferri possit: alioquin probatio dubia non releuat l.3 t.22 p.208 c.1 d.9 n.2 in all.
Probatio nulla melior est quàm quæ fit per probationem partis siue tacitam siue expressam l. 4 t.14 p. 293 c.1 d.65 n.2 in all.
Probatio ab euidẽtia rei certissima est, nec quicquam contra eam potest opponi l.3 t.22 p.207 c.2 d.7 n.4 in all.
Probationes duæ semiplenæ iungendę sunt vt faciant plenam l.4 t.14 p.293 c.1 d.66 n.3
Probanda facilitas nũquam vni ex litigatoribus permittitur, quin etiam aduersario permittatur, vt in iudiciis seruetur æqualitas l.4 t.15 p.304 c.1 d.36 n.6 in all.
Probatio excludit omnem contrariã præsumptionem l.4 t.14 p. 287 c.1 d. 44 n.3 in all.
Probatione non est onerandus qui instrumentum ab aduersario productum dicit esse suspectum, si publicã illud fidem non habeat l.4 t.16 p.316 c.2 d. 12 n.12
Probatio contra iuris præsumptionem semper admittenda est l.4 t.14 p.277 c.1 d.3 n.6 in all.
Probandi onus semper ei qui dicit, nõ qui negat, incumbit. l.4 t 17 p.319 c.2 d.4 n.1 in all.
Probatio cùm necessaria est, debet fieri ex mediis necessariis & cõcludẽtibus l.4 t.21 p.310 c.2 d.13 n.10 in all.
Probare tempus semper debet is qui se fundat in tempore, siue actor, siue reus sit l.4 t.14 p.284 c.2 d.33 n.1
Probationes delicti omnium sunt fauorabilissimæ l. 4 t.14 p.285 c.2 d. 37 n.6
Probatio quę statim fieri potest maximè per iusiurandum, haberi pro facta debet l.4 t.14 p.284 c.2 d.31 n.1

Procurator.

Procurator posterioris creditoris donationem ab anteriore accipere potest l.2 t.8 p.90 c.2 d.27 n.1
Procurator ad vnam speciem constitutus in reliquis prohibitus intelligitur l.2 t.8 p.90 c.2 d.28 n.1 in all.
Procuratorem constituere nemo prohibetur in iis quæ viua voce fieri debẽt, nec per scripturam expediri possint l.2 t.8 p.90 c.2 d.29 n.1
Procurator sine mandato nullus est l. 4 t.14 p.284 c.2 d.30 n.2 in al.
Procuratori quod cõmittitur vt faciat non habetur pro facto l. 2 t. 8 p.90 c.2 d.29 n.2
Procurator defuncti, filij & alterius heredis cuiuscunque procurator esse cogi potest in eaipsa lite tractanda quæ iam inchoata erat l. 2 t. 8 p. 88 c.2 d.18 n.1
Procurator ex domini voluntate videtur qui fuerat ab initio constitutus & ante sentẽtiam, si nulla reuocatio interuenerit l.2 t.8 p.88 c.2 d.17 n.5
Procurator datus ad agendum videtur datus ad peragendum l.2 t.5.p. 88 c.2 d.17 n.1 in all.
Procurator aduersarij mei in causa criminali potest me in causa sua recusare: nõ item si procurator sit in causa ciuili l.3 t.1 p. 149 c.2 d.35 n.1 & 2
Procurator cùm falsus est, non solùm iudicium esse non potest, sed neque dici controuersia l.4 t.20 p.325 c.1 d. 2 n.1 in all.
Procurator litis tantùm dominus est post litem contestatam, sed non rei; quę in litem deducta est l. 4 t. 18 p. 322 c.2 d.5 n.2 in all.
Procuratoris generalis interest beneficium sequestrari l.1 t.2 p.13 c.2 d.31 n.9
Qui tanquam Procurator actionẽ aut suscepit aut instituit sine mandato, si postea mandatum proferat cum ratihabitione retrogestorum, absoluendus est l. 2 t. 8 p. 86 c.1 d. 10 n. 1 & 2
Procurator constitutus ad res venditas redimendas, ad eas quoque redimendas datur quæ purè vẽditæ fuerunt, aut subpacto de retrouendendo intra certum tempus quod iam præterierit l.2 t.8 p.87 c.1 d.11 n.1
Procurator pendente lite reuocatus ab eo qui ad aliquas expensas per interlocutoriam fuerat condemnatus, potest nihilominus adesse taxationi earum expẽsarum etiamsi alius procurator fuerit constitutus, præsertim si ignorante priore l.2 t.8 p.91 c.1 d. 31 n.1
Procurator Principis, generalis appellatur, quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & Reip. vtilitatẽ pertinent, curam gerit l.1 t.2 p. 13 c.2 d.49 n.7 in all.
Procurator à iudice monitus si mandatum non exhibuerit, tanquam falsus in id omne quod aduersarij interierit condemnatus lib. 2 tit. 8 p. 86 c.2 d.11 n.1
Procurator cœptam litem prosequi cõgitur l.2 t.2 p.66 c.2 d.12 n.3 in all.
Procurator in prima instantia constitutus mandatum habere intelligitur ad prosequendam appellationẽ l.2 t.8 p.88 c.2 d.17 n.1
Procurator debet seruare formam mãdati, nec eam potest egredi l.1 t. 2 p. 16 c.1 d.57 n.13 in all.
Procurator ad exigendum constitutus

donare nullomodo potest l. 2 t.8 p. 87 c.1 d.13 n.7

Procurator si superstite domino decesserit, non potest contra dominum fieri sentẽtia, sed alius procurator in demortui locum substituendus est qui adsit pronunciationi l. 2 t. 8 p.84 c.2 d.4 n.8

Procuratorem apud iudicem, quisquis ille iudex sit, constituere nemo potest, quin hoc ipso necessitatem sibi, suóque procuratori imponat parendi legibus in eo tribunali receptis l.2 t.8 p 88 c. 1 d.16 n.4

Procurator in rem suam constitutus potest habere executionem sententię etiã in mandantis fauorẽ latę dũ modo faciat ea quę mãdãs facere deberet l.4 t.26 p.364 c. 1 d.18 n.1.2 & 3.

Procuratorem citatũ esse sufficit cùm appellatum est ab interlocutoria l. 2 t.2 p 65 c.1 d.4 n 1 & 2.

Procuratorem ad impugnandum & rescindendum contractum quis non creditur constituere quem ipse fecerit, sed speciali in eã rẽmandato opus est l.3 t.25 p.222 c.1 d.8 n.5 & 6

Procurator in rem suam constitutus reuocari non potest l.4 t.26 p.364 c. 1 d 16 n.13 in all.

Procurator Principis litis sumptus nũquam petit, nec præstat vnquam l. 4 t.21 p.333 c.2 d.19 n.5 in al.

Procurator aut Aduocatus generalis causis ex registro decidẽdis adhiberi nõ potest l. 3 t.12 p.181 c.2 d. 45. n.1

Procurator in criminalibus nõ admittitur nec ad agẽdum, nec ad defendẽdũ l.4 t.15 p.300 c.1 d.25 n.1 in al.

Procurator in rem suam domini loco habetur, ita vt ei quoque cuius est procurator, in petitionis concursu præferatur l.4 t.10 p. 269 c.2 d.5 n.6 in all.

Procurator ius retẽtionis etiam actorum litis pro sumptibus à se factis, habet l. 2 t. 8 p.89 c.2 d.22 n.1 in all.

Procurator ex substituti facto tenetur l.2 t.8 p.90 c.1 d.24 n.4 in all.

Procurator ad gerenda negotia constitutus ab eo cuius est procurator emere, aut quo alio titulo rem comparare potest, dũ ne litigiosam aut alienari prohibitam l. 2 t.8 p.89 c.2 d.23 n.3 & 4

Procurator ad omnes generaliter causas constitutus non potest aliũ substituere ad hoc solum vt dicat nõ esse sibi mandatũ vt in hac aut in illa instantia litem suscipiat l. 2 t.8 p. 90 c.1 d.25 n.1,2,& 3

Procurator generalis perinde ac dominus citari potest ad procuratorem constituendum p.90 c.1 d.25 n.1

Procurator absentem defendere cogitur l.2 t.8 p.90 c.1 d.25 n.1 in all.

Procurator ad lites datus qui pro domino sumptus maximos prorogauit, cum domino de ea re inire potest l.2 t.8 p.89 c.2 d.22 n.1.

Procurator in rem suam constitutus expensas quas pro re cõsequenda fecit repetere nullomo potest l.2 t.8 p. 89 c.1 d.20 n.1

Procuratorum alij sunt in rem suam: alij in alienam l.2 t.8 p.89 c.2 d.23 n. 2 in all.

Procurator aut Aduocatus à cliẽte accipere nõ prohibetur vniuersorum bonorum donationẽ l. 2 t.8 p.98 c.1 d.21 n.1

Procurator qui solutionis accipiendæ potestatem habet, mandatúmque in eam rem sufficiens cõpensare id potest etiã cum eo quod ipse suo nomine debeat l. 4 t.23 p.344 c.2 d. 17 n.1 & 2.

Procurator falsus dicitur qui vel nullum mandatum habet, vel reuocatũ, vel ab eo qui mandãdi ius non habuit l.4 t.20 p.325 c.1 d.2 n.1 in all.

Professio.

Professio certæ quantitatis pro resta, vt loquuntur, inducit probationem solutionis reliqui totius debiti l. 4 t.14 p.284 c.2 d.32 n.1

Professio census neque dominium auferet vero domino, neque vero possessori possessionẽ l. 4 t. 43 p.437 c. 2 d.9 n.5 in all.

Ad profitendum solus admittitur is quem priùs pollidere constitit l. 4 t. 43 p.437 c.2 d.9 n.6 in all.

Prohibitio.

Prohibitio sola vtendi seruitute nõ interrumpit præscriptionem seruitutis si ea prohibitio non habuit effectum l.3 t.24 p.214 c.2 d.1 n.1

Prohibitio hominis, id est iudicis aut testatoris fortior est quàm legis l. 2 t.12 p.96 c.1 d. 2 n.4 in all.

Prohibitio hominis, si ad legis prohibitionem accedat, siue iudex ille sit siue testator, adeò nulla est ipso iure alienatio, vt nec iurisiurandi interpositi autoritate confirmari possit l. 2 t.12 p.95 c.2 d.2 n.1 & 2

Prohibentis causa in pari iure est potior, nisi publica autoritas contrà suadeat l.3 t.26 p.123 c.2 d.1 n.1

Promissor.

Promissori morosо nunquam prodesse debet quod alio loco conueniatur quàm in quo soluere debuit l.3 t. 15 p.184 c.2 d.3 n.4

Proprietas.

Proprietas nihil habet commune cũ possessione, præsertim cùm de beneficio disputatur l.1 t. 2 p.4 c.2 d.12 n. 1 & 2.

Protestatio.

Protestatio nullum protestanti ius tribuit, ideóque nec aduersarij consensum exigit l.4 t. 36 p.401 c.2 d.5 n.3 in all.

Protestatio prodesse solet quoties incertum est quæ potiùs actio teneat l.3 t.12 p.177 c.2 d.29 n.5 in all.

Protestatio clãdestina de dolo vel metu non nocet tertio ignoranti l. 2 t. 11 p.94 c.2 d.7 n. 1, 2.3, & 4.

Protestatio conseruare solet ius protestantis l. 2 t.33 p.123 c.2 d.2 n.8 in al.

Protocollum.

Protocollo notarij potiùs standũ est, quàm instrumento parti dato l. 2 t. 1 p.59 c.2 d.5 n.9 in all.

Protocollo matrix & originalis scriptura præualet, & protocollũ instrumento l.4 t.16 p.317 c.2 d. 24 n.1, 2,3 4,& 5.

Protocolli exhibitionem postulare potest vt sciat, An producti ab aduersario instrumenti fidem impugnare debeat instituta falsi accusatione, nec priùs quàm exhibitũ sit cogitur in crimen subscribere l. 4 t. 16 p.315 c.1 d.17 n.1,& 2.

Protocollum est id ex quo sumitur instrumentum, & eius expeditio in publicam formam redacta l. 4 t. 16 p. 317 c.2 d.24 n.4 in all.

Protocollum originalis, &, vt loquuntur matrix scriptura est respectu exscriptionis, quam expeditionem vocant l.4 t.16 p.310 c.2 d.3 n.5.

Protocolli aut matricis scripturæ descriptio quoties desideratur fieri debet requirentis sumptibus, siue actor ille sit, siue reus l. 4 t.16 p. 318 c.1 d. 27 n.1

Prouisionalis adiudicatio.

Prouisionalis adiudicatio quæ fit contra heredem ex bonis hereditariis præstanda est l.3 t.7 p.161 c.2 d.5 n.2

Pubes.

Pubes qui curatorem habet, licèt pupillo comparetur, nihilominùs ex eius iureiurando confirmantur contractus omnes ab eo initi acsi curatorem non haberet, modò curatoris autoritas non interuenerit l.2 t. 12 p.99 c.1 d.13 n.1 & 2.

Puberes etiam sine curatoribus suis rectè ex stipulatu obligantur l. 2 t. 12 p.97 c.1 d.6 n.4.

Publiciana.

Publiciana vtilis tantùm vindicatio est l.3 t.21 p.208 c.2 d.10 n 4

Publiciana non datur nisi eo colore quasi iam actor vsucæperit, qui re vera nõdum vsucæpit l. 3 t. 22 p 208. c.2 d.10 n.4 in all.

Publicatio.

Publicationi æquipollet missio in possessionem l.1 t.2 p. 4 c.2 d.14 n.1

Pupillus.

Pupillus contumax videri non potest qui tutorem non habet l. 2 t.2 p. 65 c.1 d.3 n.7.in all

Pupillus sine tutore citari potest, non potest tamen sine tutore in iudicio cõparẽre l.2 t.2 p.65 c.1 d.3 n.6 in al.

Pupillus potest sibi domicilium constituere l.2 t.2 p.65 c.1 d. 3 n.4 in all.

Pupillis aut minoribus absentibus diuisio fieri nõ potest l. 3 t.17 p.229 c. 2 d.11 n.2 in all.

Pupillo post immissionem necessaria est restitutio l.2 t. 25 p.115 c.1 d 5 n 3 in all.

Pupillo tutorem habenti conficiendi inuentarij tẽpus currit, nec sine beneficio in integrũ restitutionis permittendũ pupillo vt post lapsa conficiendi inuentarij tempora heredẽ se dicat cum beneficio legis & inuentarij l.2 t.26. p.115 c.2 d.2 nu.1 & 2.

Pupilli interest vt non inuitus hereditariis oneribus & negotiis implicetur l.2, t.26 p.116 c.1 d.2 n.5

Pupilli ignorantia quę per ętatem cõtingit non debet creditoribus esse captiosa, ipsique lucrosa l.2 t. 23 p. 110 c 2 d.2 n.10 in all.

Pupillo danda est actio contra tutorẽ qui autoritatem prębtitit ad damnosã hereditatẽ adeundã, si malit ille agere tutelę quàm abstinere l.2 t.25 p.113 c.2 d.2 n.5 in all.

Pupillus qui præsens est, si nõ habeat tutorẽ, absentis loco habendus est l. 2 t.8 p.91 c 1 d.30 n.2 in all.

Pupill⁹ ille etiã quę videt ignorare creditur l.4 t.30 p.388 c.1 d.32 n 1 in all.

Pupillus tutore carens in actionibus exercendis aut suscipiẽdis pro nullo potiùs quàm pro absente habetur l. 2 t.2 p.64 c.2 d.3 n 7 & 8

Pupillus tutorem habens si in ius vocetur nõ sufficit ad patris domũ factã esse vocationẽ, sed tutorẽ ipsius aut præsentem, si adsit, aut si absit in domicilio proprio cõuenirì oportebit, acsi tutor ipse esset qui in i⁹ vocaretur l.2 t. 2 p.64 c.2 d.3 n.1 & 2.

Qualitas.

Qualitas iudicij bonę fidei facit vt res ad suam

ad suã æquitatẽ & æqualitatẽ restituatur l.3 t.27 p.228 c.1 d.8 n.6 in al.
Qualitas iuncta verbo intelligi debet secũdum tempus verbi l.4 t.2 p.247 c.2 d.8 n.5 in all.
Qualitas bonorum ex mutatione qualitatis personæ mutatur l.1 t.2 p.5 c. 1 d.16 n.2 in all.

Querela.

Querela nõ numeratæ pecuniæ aduersus liberationem debiti liberaliter factam non amittitur l.4 t.22.p, 337 c.1 d.5 n.1
Querelæ inofficiosi testamẽti locus est cùm bona donata in donatoris hereditate reperiuntur tempore mortis l.3 t.20 p.200 c.1 d.4 n.2 in all.

Quæstio.

Quæstio proprietatis beneficij incidenter tractari potest apud iudicem laicum l 1 t.2 p.4 c.1 d.2 n.4
Quæstiones facti obscuræ plerumque esse solent l.4 t.10 p.270 c.2 d.7 n.14. in all.
Quæstionem omnem incidentem incidenter dirimere potest is a i quem principalis negotij cognitio pertinet l 3 t.12 p.181 c.1 d.41 n.8 in all.
Quæstioni criminali præiud c u n nullum sit, cùm criminalis & ciuilis eiusdem sentent æ finibus concludũtur l.3 t.7 p 164 c.1 d.13 n 3
Quæstio, cùm sit præparatio ad mortem aut naturalem aut ciuilem, non minore quàm sex Senatorum numero expediri potest l.3 t.4 p 156 c.2 d. 2 n.7 in all.

Quota.

Quota est portio bonorum omnium quæ defunctus reliquit, non corporum singulorum l.3 t. 19 p.188 c 2 d.5. n.3
Quota decimæ præscribi potest, non tota decima p.6 c.2 d.24 n.4 in all.
Quota bonorũ est quid singulare nõ vniuersale l.2 t.3 p.70 c.1 d.8 n.9 in al.

Ratihabitio.

Ratihabitio mandato comparatur l.2. t.8 p.87 c.1 d.11 n.4 in all.
Ratihabitio necessaria est vt totius rei communis dominium emptori acquiratur l.4 t. 10 p.267 c.2 d.1 n. 3 in all.
Ratihabitionis secutæ prætextu pecuniam precij nemo retinere potest quandiu rem ipsam habet l 4 t.10 p. 267 c.1 d.1 n 17
Ratihabitio non retrotrahitur quę fit post præstitutum tempus, nec quę in præiudicium tertij, aut re non integra, l. 4 t.20 p.324 c.2 d.1, n.1, 2, 3, & 4
Ratum habere nemo cogitur id quod se ignorante ab alio gestum est l.1 t. 2 p.5 c.2 d.19 n.7 in all.
Ratihabitio electionis facta per absentẽ retrotrahitur ad diẽ electionis, si nullũ ius alii medio tẽpore sit quæsitum p.5 c.2 d.19 n.8 in all.
Ratihabitione non secuta quam venditor promisit, debet ille satisdare vt precium petere possit l. 4 t. 33. p. 392. c.2. d.11 n.1
Ratihabitio facta à minore qui procuratorem constituit, licèt sine curatoris autoritate, si iureiurando facta est valet l 2 t.8 p.86 c.2 d.10 n.5
Ratihabitio facta sine causa iure contractus censeri non potest, aut habilis videri ad inducendam obligationem l.2 t.18 p.104 c.1 d.1 n.7

Ratio. Rationalis.

Rationes reddidisse non videtur qui reliqua non soluit l.4 t.7 p.259 c.1 d. 5 n.15 in all.
Rationes nec implicitæ nec nudæ esse debent l. 4 t. 16 p.311 c. 1 def.5. n. 6 & 7
Rationes in folle l. 4 t. 16 p.311. c.1 d. 5 n.2 in all.
Rationales non habent publici iudicij executionem l.3 t. 12 p.181 c. 1 d. 43 n.3 in all.
Rationales, ærarij iudices sunt eorum omniũ quæ ad Principis ærariũ pertinent l.3 t.12 p..180 c.2 d. 40 n. 3 in all.
Rationales inter priuatos nunquam cognoscuntur, licèt de Principis iure & patrimonio incidenter tractetur l.3 t,12 p. 178 c.1 d.33 n.1

Rebellis.

Rebellis amittit omnia bona sua & priuilegia, si quæ habeat l. 4 t.14 p. 293 c.1 d.67 n.3 in all.

Reconductio.

Reconductio tacita nulla esse potest contractu locationis in scriptis habito l. 4 t. 42 p. 419 c.2 d. 48 num. 1 & 2
Reconductio tacita non extenditur in tot annos, in quot prima facta fuerat, sed pro eo anno duntaxat l.4 ti. 42 p.419 c.1 d.45 n.1, & 2. sed si prædium rusticum tale sit quod non nisi in triennium aut quinquennium fructus ferat in totidẽ annos reconductio extenderetur. Ibid.n.6

Reconuentio.

Reconuentio post litem cõtestatã non est admittenda l. 3 t.1 p. 147 c.1 d.25 n.1
Reconuẽtio lite contestata in eadem instantia non admittitur l.3 t.1 p.144 c.1 d.11 n.2 in all.
Reconuentio non est exceptio, sed actio potiùs, mutuáque petitio l.2 t.1 p.59 c.2 d.6 n 5
Reconuentio prorogat iudicis iurisdictionem, alioquin incompetentis l.3 t.1 p.150 c 2 d.39 n.2, & 3.
Reconuentio superueniens facit conualescere citationem etiam ab incompetenti iurisdictione factam l. 3 t.1 p.150 c.2 d.39 n.5 in all.

Regula.

Regula de triennali non iuuat non promotum qui intra certum tẽpus promoueri iussus non paruit l.1 t.2 p.19 c.2 d.72 n.1, & 2, & p.23 c.2 d. 90 n.1, & 2
Regula de triennali habet locum in omnibus casibus præterquàm in iis qui verbis ipsis regulæ expressi sunt p.2 c.2 d. 3 n. 4 & contenta est possessione colorata ex titulo colorato. Ibidem n.5 in all.
Regula de verisimili locum habet etiam in collationibus ordinariorum ex dentitate rationis p.3 c.2 d.8 n.3
Regula de triennali iuuat possessorem allegantem titulum coloratum, etiamsi nullus exhibeatur p.2 c. 2 d.5 n.3 in all.
Regula de valore beneficij exprimendo bursalis potiùs est, quàm iuris l. 1 t.3 p.26. c.1 d.10 n.1

Religiosus.

Religiosi & religiosæ virgines ordinis S. Francisci nõ possunt succedere ex testamento, ne quidem in mobilibus l.1 t.3 p.31 c.1 d.31 n.1
Religiosa loca inter heredes in familiæ ercisendæ iudicium non deducuntur eorúmque ius singulis heredibus in solidum competit l. 3 t.25 p. 212. c.1.d.10 n.4

Remissio.

Remissio petita ad iudicẽ alieni territorij nõ magis in criminalib. quàm in ciuilibus causis concedi solet, nec debet l.3 t.14 p.182 c.2 d 1 n 3
Remissio tacita inducitur ex consanguinitate proxima, qualis est inter fratres, & longi temporis taciturnitate l 4 t.22 p.339 c.2 d.1 n.7 in all.
Si de Remissione in singulos annos faciendã conductor conuenerit, non potest vnius anni sterilitas cum sequentium vbertate compensari l. 4 t.42 p.425 c 2 d.35 n.1,2,3,& 4
Remissio peti solet quando cõductor fruitus quidem est, sed minùs percepit ex fructibus quàm sperari potuit, idque ob nouam aliquã & inopinatam causam l.4 t.42 p.430 c. 2 d. 54 n.1 in all.
Remissio mercedis peti non potest nisi læsio sit vltra dimidiam partem, nec nisi in fine locationis l.4 t.42 p. 416 c.1 d.3 n.1
Remissio mercedis secundo conductori facere interdum secundus locator cogitur, etiamsi non possit eam ipse petere à primo locatore l.4 t.42 p.423 c.2 d.27 n.1,2.& 3
Remissio totius mercedis conductori facienda est, cum maiori vi diuina siue humana fructus omnes absumuntur l.4 t. 41 p. 422 c.1 d. 22 n. 19

Renunciatio.

Renunciationes nisi ab eo acceptatæ sint, cuius commodo fiunt, nullius sunt momenti l.2 t.3 p. 69 c.1 d.7 n 4
Renunciatio facta in iudicio præsente iudice, absente parte, non nocet renuncianti, si non per iudicem absentis nomine fuerit agnita l. 2 t. 3 p.69 c.1 d.7 n.5
Renunciatio iurata quandiu tenet excludit renunciationem ab omni successione testati & intestati l.2 t. 3 p. 70 c.1 d.8 n.5 in all.
Renunciatio iurata, iure Pontificio valet l.1 t.3 p.24 c.2 d.2 n.3 in all.
Renunciare iuri suo quilibet potest l. 4 t.13 p. 275 c.1 d.1 n.4 in all.
Renunciationis potestas in eius personã cõfluit, in cuius fauorem facta est renunciatio, aut qui in locum illius successit l.2 t.3 p.75 c.1 d.22 n.10
Renunciationes & pactiones de futura successione, non solùm patri, sed etiam & matri & fratri factæ, si modò sint iuratæ, valent l.2 t.11 p.95 c.1 d.8 n.1 in all.
Renunciatio bonorũ paternorum & maternorum etiam iurata non protrahitur ad legitimam cuius mentio nulla facta est l.3 t.19 p.187 c.2 d.1 n.4 in all.
Renunciatio legitimæ, etiam sine iuramento facta post mortem patris, valet l.3 t.19 p.191 c.2 d. 15 n.5 in all.
Renunciatio generalis siue iurata siue non, etiam post obitum patris facta, neque legitimam neque legitimæ supplementum comprehendit l.3 t. 19 p.192 c.2 d.15 n.7 in all.
Renunciatio iurata etiam maternæ sicut & paternæ successionis valet l. 2 t 30 p.120 c.2 d.1 n.2 in all.
Renunciatione subsistente nullus ad legitimæ petitionem superest regressus l.3 t.19 p.191 c.2 d.15 n.3
Renunciatio successionis futuræ patri facta per filiam quę nuptui tradebatur, si pater nobilis fuit masculorum fauore fit l.2 t.3 p.75 c.1 d.22 n.1
Renunciatio aliis prodesse non po-

test quàm quibus stipulator prospicere voluit & potuit l. 2 t.3 p.75 c. 2 d.22 n.14 in all.

Renunciatio rescindi debet si patris iudicio ex omni parte filia stare nolit l.3 t 19 p.191 c.2 d.14 n.5

Filia quæ Renunciauerat paternis fraternisque bonis, vocata ad fideicommissum cum filia quæ non renunciauit, fratri succedit ab intestato, nisi cùm frater seruit renunciationem l.2 t.3 p.77 c.1 d.27 n.1,& 2

Renunciatio patre stipulante & adhibito iureiurando successionis fratris valet l.2 t.3 p. 76 c.2 d.26 nu.1,2, 3.4 & 5

Renunciatio à muliere facta ad alias personas aut res alias quàm de quibus nominatũ est, actio extendi non debet l.4 t. 21 p.331 c.1 d.15 n 3

Renunciatione rescissa fructus à die mortis debentur l. 2 t.3 p. 69 c. 2 d.8 n.6

Renunciatio personalis, non magis personam renunciantis egreditur quàm iusiurandũ, quod ad eam confirmandam adhiberi necesse est l. 2 2 t.3 p.67 c.1 d.1 n.5 & 6

Renũciatio futuræ successionis nõ valet nisi iurata L.2 t.3 p.67 c.2 d.1 n. 6 in all.

Promissio de Renunciando non includit promissionem de iurando l. 2 t.3 p.76 c.2 d.25 n.5 in all.

Renũciatio futuræ successionis nõ nocet filię, in iurisiurãdi vinculo ex Põtificiæ constitutionis autoritate cõfirmata fuerit l.2 t.3 p.76 c.1 d.25 n. 4,& 5.

Renunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem, licèt congruam accepit, non nocet liberis ex ea pręmortua susceptis & superstitibus ad aui successionem siue testamentariam siue legitimam venientibus, licèt matris sint hęredes l.2 t.3 p.71 c.1 d.14 n.1 & 2

Renunciatio matris neporibus nocere non potest quominùs ex propria persona venientes præmortua filia succedant auo l. 2 t. 5 p. 72 c.2 d.15 n. 22

Sororis quę Renunciauerat prędefunctæ liberi plus iuris habẽt quàm habitura esset eorum matet si viueret l.2 t.3 p.67 c.2 d.2 n.1,& 2

Rescindens.

Rescindens cum rescissorio cumulari potest l 3 t.7 p.160 c.2 d.3 n 8. & l. 4 t.11 p.273 c.2 d.3 n.4

Rescriptum.

Rescriptum quocunque litis tempore impetrari potest ad sanandam causam malè alioquin affectam dummodo litis status expressus sit l. 3 t.2 p.152 c.2, d.6 n.3 in all

In Rescripto omnia exprimenda sunt quæ summum Pontificem à concedẽdo beneficio reuocare aut remorari possunt l.1 t.2 p.13 c 2 d.51 n.4

Rescriptum Principis necessarium est ei qui negligens extitit aduersus instantiæ peremptionem l. 3 t. 1 p. 147 c.1 d.26 n.4

Rescripta ad Senatum durante iustitia ad Cameram quoque criminalem, quæ Senatus vices gerit, pertinent l. 1 t.12 p.55 c.1 d.10 n 1

Rescripta per quæ Princeps expressim & specialiter huic aut illi statuto, aut styli practici articulo derogat, non nisi ad magni Cancellarij pertinent autoritatem vt expediantur l.1 t.12 p.53 c.2 d.3 n.1

Rescripta contra ius esse censentur, ex quibus alicui iniuria infertur l.1 t. 11 p.52 c 2 d.1 n.6

Rescriptum moratorium non magis potest impetrari contra debitum per quod facta est nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris, quàm contra ipsum iudicatum l. 1 t. 12 p.56 c. 1 d.16 n.1,2,& 3

Rescripta ad gratiã sũt annalia, ad ius perpetua l.1 t.12 p 54 c.1 d. 6 n. 1 & 2.

Rescriptum à spoliatore impetratum ad euocandum causam ad consistorium Principis, ante quàm purgatum sit vicium spoliationis euocari non debet l.1 t.12 p.56 c.1 d.15 n. 3,& 4.

Rescripti moratorii tempus præstitutum incipit currere à die concessionis lib.1 tit 9 p. 42 c.1 d.2 nu. 2 in all.

Rescriptum appellationem redigit ad non appellationem l.1 t.10 p.52 c.2 d.24 n.1 in all.

Rescripta contra ius vel publicam vtilitatem impetrata perinde se habent acsi non concessa fuissent libro 1 titulo 11 pagina 52 c. 2 defin. 1 n.3

Rescriptum quo longioris est temporis tantum grauius damnum adfert creditoribus l.1 t.9 p.43 c. 1 d.6 n 1 in all.

Rescriptum est obreptitium si impetrans tacuerit aliud à se obtentum beneficium quantulumcunque & qualecũque, licèt nec pacificum nec incompatibile l.1 t.2 p.8 c.1 defin. 33 n.1

Rescriptum non est obreptitium si tacitum sit id, quod etiam expressum non nocuisset pag. 1c.2 defin. 2 nu. 10

Rescriptum An sit gratiosum An ad lites multum interest pag.1 c.2 def.2 n.11

Rescriptũ moratorium à quo tempore impętratum est, & creditori significatum, omnem aduersus debitorem exequendi facultatem creditori præripit libro 1 titulo 9 p. 42 c. 1 d.2 n.3

Resignatio.

Resignatio tandiu pendet quãdiu per summum Pontificem non admittitur libro 1 titul. 2 p.16 c.1 d.57 n.7 in all.

Resignatio beneficii non priùs acquirit ius resignatario quàm admissa fuerit resignatio à summo Pontifice, vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habet l.1 t. 2 p. 21 c.2 d.84 n.1

Si cui Resignatio facta fuerat decesserit in curia post admissam resignationem & non secutam acceptationem, non censetur beneficium in curia vacare l.1 tit.2 p. 22 c.1 d.84 n.4

Resignationis publicationi faciendæ tempus semestre præstituitur p.16 c. 1 d.59 n.3 & 4

Resignationis publicationi apud Gallos æquipollet missio in possessionem l.1 t.2 p.16 c.2 d.59 n.5

Resignans cadit à sua possessione facto suo, licèt facta fuerit resignatio coram eo, qui eius admittendæ potestatem non habet l.1 t.2 p.14 c.2 d. 54 n.8

In resignatione beneficij superioris voluntas interuenire debet. Alioqui priuat resignantem iure possessorij non petitorij lib. 1 t. 2 p.14 c.2 d.54 n.9 & 10

Resignatione facta in manibus Papæ in fauorem certæ personæ restitui resignans potest indistinctè contra tertium, non item si in manibus ordinarij l.1 t.2 p.15 c.1 d.55 n.1

Resignatio quę medio tẽpore intercedit facit vt noua possessio cum vetere cõiungi nequeat & conglutinari l 1 t.2 p.15 c 1 d.56 n.6

Resignatio non operatur verã vacationem facta ex causa permutationis, si permutatio effectum non sortiatur l.1 t.2 p.14 c.2 d.53 n.1 in all.

Resignans per resignationem & renũciationem amittit ius omne quod in beneficio habebat tam possessionis quàm proprietatis l.1 t.2 p.14 c. 1 d.54 n.1

Resignatio facta fauore certæ personæ pro conditionali habetur l 1 t.2 p.15 c.2 d.57 n.4

Resignatio non valet nisi à die præstiti consensus l.1 t.2 p.15 c.2 d.57 n.9

Resignatio præsumitur simulata cùm post missionem resignans remanet in possessione l.1 t.2 p.4 c.2 d. 14 n.3 & 1 in all.

Resignatio beneficij non valet nisi intra sex menses publicata sit l. 1 t. 2 p. 4 c.2 d.14 n.1

Resignatio beneficii publicata videtur cùm nec vi, nec clam, nec precario, sed publicè resignaturus missus est in possessionem beneficij l. 1 t 2 p. 4 c.2 d.14 n.1

Resignatio facta in fauorem non aliter valet quàm si sortita sit effectũ. Ita vt pristinum ius tituli & possessionis penes resignantem remanent l.1 t.2 p.1 c.2 d.3 n.1 & 2

Resignatio quæ fit ex necessitate, statim priuat resignantẽ titulo & possessione l.1 t.2 p.2 c.1 d.3 n.4. Itẽ si fuit facta in manibus ordinarii, quia tũc debet fieri purè. Ibid.n 5

Responsio.

Responsio à possessore facta ante exhibitionẽ valere nõ potest nisi quæ à sciente facta est l.3 t.22 p.207 c.2 d. 7 n.2 in all.

Restitutio.

Restitui fructus non debent mulieri quę cõstãte matrimonio necdũ petita assecuratione in integrum restituenda est aduersus pignorũ remissionẽ, ne ij quidẽ qui ab aduersario percepti sunt post litem cõtestatam l.4 t.21 p.332 c.2 d.10 n.24 & 25

Restitutio dari non potest aduersus liberationem ei factam qui conueniri poterat cõdictione indebiti quamuis ea liberatio non fuerit insinuata l.2 t.36 p.129 c.2 d.4 n.1 & 2

Restitutio in integrum erroris proprij venię petitionem, vel aduersarii circumuentionis allegationem continet l.2 tit. 8 p.86 c. 2 d. 11 num. 3 in all.

Qui Restitutionem impetrauit potest pendente lite aduersus contractum executionem contractus cons qui, non etiam petere l.2 t.33 p.123 c 1 d.2 n.2

Restitutio in integrum id duntaxat restituit, quod abstulerat læsio l. 4 t. 21 p.333 c.1 d.18 n.16 in all.

Ad Restitutionem inducendam sufficit quod possit quis damnum pati ex eo quod fecit, licèt adhuc nullus passus sit l.4 t. 21 p.333 c.1 d.18 n.12 in all.

Restitutionis in integrum effectus est, vt in eo statu reponãtur omnia in quo essẽt, si factũ nõ fuisset, id quod rescissum l.3 t.19 p.194 c.2 d.23 n.10 in all.
Restitutio rei quæ non apparet fieri non potest lib.4 t.14 pag.293 c.2 def. 69 num.8
Restitui in integrum non debet qui læsus non fuerit tempore contractus prætextu læsionis ex post facto venientis siue minor sit, siue ecclesia. lib. 3 tit.19 pag.199.c.1 defi.36 num. 11 & 12
Restitutio in integrum non solùm incidenter à reo, sed etiam ab actore impetrari potest l.2 t.31 pag.121 c.2.d. 3 n.4 in all.
In restitutionibus in integrum initiũ inspicitur l.3 tit.19 p.194 c.2 d.23 nu. 20 in all.
Restitutio in integrum alieno nomine peti non potest nisi vel speciali mandato interueniente, vel in necessarium antecedens l.2 t.31 p.122 c. 1 d.1 n.1
Restitutionis æquitas sola supersest dũ causa nullitatis cessat l.2 t.12 p.98 c. 2 d.10 n.6 & 7
Restitutio quæ per curatorem absentis bonis datum petitur in vtilitatẽ absentis, non sub ipsius nomine peti debet, sed sub nomine curatoris l.2 t.32 p.122 c.2 d.2 n.2 & 3
Restitutio minorum non eget probatione tam grandis læsionis, sufficitque qualis qualis læsio l.2 t.11 p.94 c.2 d.6 n.6 in all.
Restitutionis in integrum petendæ ius ad donatarium non transit sine speciali mandato l.2 t.27 p.117 c.1 d.1 n. 3 transit autem in successorem vniuersalem p.117 c 1 d.1 n.2 in all.
Restitutio in integrum non datur minori, maiori verò multò minùs aduersus omissam obiectionem exceptionis declinatoriæ aut dilatoriæ l. 2 t.12 p.97 c.2 d.7 n.1 & 2
Restitutio omissa postea per aliam in integrum restitutionem repeti non potest lib.2 tit 29 pag.119 c.2 d.2 nu. 1,2,3 & 4
Si Restitui in integrum velit is qui iniuriam sibi factam re aut verbo siue modico, sine nullo accepto precio non est audiendus, quasi aut sine causa aut minore pecunia remiserit l.2. t.21 p.108 c.2 d.3 n.1
Restitutio contra immissionem impetrata inutilis est, nisi sequatur abstentio l.2 t.25 p.115 c.2 d.5 n.6 in al.
Restitutio aduersus lapsum temporis non nisi in subsidium pupillo qui tutores habuit, concedenda est l.2 t.26 p.115 c.2 d.1 n.3
Restitutionis spes nulla supersest quadraginta & quatuor annis elapsis l. 2 t.23 p.109 c.2 d.1 n.6 Quadriennũ autem quadraginta annis reuolutis concessum non prius incipit currere quàm agendi facultas competit. Ibi dem n.7
Restitutio quæ ex re magis quàm ex persona minoris competit expromissori, easdem leges & condiciones recipit quas haberet si per minorem ipsum exerceretur l.2 t.24 p. 112 c.2 d.3 n 19 in all.
Restitutionem ad hoc dari absurdum est vt restitutio peti possit l.2 t.35 p. 127 c.1 d.6 n.30
Restitui potest in integrum pupillus minórve cuius res immobiles aut dotalis per transactionem alienata fuit l.2 t.21 p.108 c.2 d.5 n.1
Restitutio minoris, quacunque læsione, dum ne minima, contenta est l.2. t.21 p.108 c.2 d.5 n.4 in all.
Restitutionis quæstio plus facti quã iuris habet l.1 t.12 p.97 c.1 d.5 n.5 in all.
Restitutio in integrum debitori qui pro exiguo debito, magni valoris dona pignori in αἰτίκρυσιν dederit, non valet imò nec dari solet l.2 t.26 p.116 c.1 d.3 n.1
Restitutionem differens non est audiendus l.3 t.7 p.164 c.1 d.12 n.8 in all.
Restitutio sic faciẽda est vt ius suũ vnusquisque recipiat l.2 t.12 p.96 c.2 d.5 n 2
Restitutionis in integrum causa exerceri potest cõtra solũ heredẽ cũ beneficio inuentarij etiam non vocatis creditoribus hereditariis, licet possint illi adesse, si velint l.4 t.11 p.173 c.2 d.3 n.1 & 7
Restitutiones omnes licet naturali æquitate nitantur, tamen sunt iuris positiui l.2 t.12 p.95 d.2 n.7 in all.
Restitui contra fideicommissi indebiti restitutionem ex causa pietatis factam nemo potest l.2 t.27 p. 118 c.2 d.4 n.1 & 2
Restitutio ita dari debet vt non ideo beneficium Principis aduersario sit captiosum l.4 t.15 p.298 c.1 d.16 n.6. in all.
Restitutionis in integrum denegandæ fortissima perpetuaque ratio est si medio tempore res integra esse desierit l.2 t.20 p.107 c.1 d.1 n.14
Restitui in integrum mulier potest aduersus remissionem pignorum dotalium etiam constante matrimonio si modò aliqua causa, subsit l.4 t.21 p. 332 c.2 d.18 n.1
Restitutio in integrum non datur aduersus iniuriæ remissionem, ne minori quidem l.2 t.36 p.128 c.2 d.2 n.1.
Restitui non possunt, nisi quorum interest, & qui inciderunt in captionem l.2 t.36 p.128 c.2 d.2 n.2 in all.
Restitutiones omnes æquitate nituntur l.2 t.36 p.128 c.2 d.2 n.4 in all.
Restitutio in integrum specialiter cedenda est, alioqui non venit in mandato generali l.3 t.25 p.222 c.1 d.8. n.2 in all.
Restitutio est redintegrandæ rei vel causæ actio l.4 t.1 pag.234 c.2 d.7 n.7 in all.
Restitui ante omnia spoliatum quemlibet, etiam prædonem reipublicæ interest l.1 t.12 p.56 c.1 d.15 n.4 in al.
Cum de Restitutione vel concedenda vel deneganda agitur, non contractus, sed iudicij locus est attendendus L.1 t.5 p.38 c.2 d.4 n.13
Restitutio in integrum datur ecclesiæ exemplo minoris l.1 t.2 p.10 c.1 d.41 num.2
Per restitutionem in iis etiam in quibus procuratori suo quis adfuit succurrẽdũ est l.2 t.36 p.129 c.1 d.3 n.1 & 2
Restitutio (si modo petita non fuit) denegari non debet, quandiu subest eius concedendæ causa l.3 t.27 p.227 c.2.d.6 n.5 in all.
Restitutio in integrum ex causa læsionis habet implicitam dominij quæstionem & vindicationem l.3 t.22 p. 208 c.2 d.10 n.5
Restitui non potest minor aduersus cõductionem ob id solum quod recepit in se casus fortuitos nisi aliũde probetur læsio l.4 t.42 p.419 c.2 d.15 n.1,2, & 3
Restitutio competit ei qui alij vendidit quicquid iuris habuit etsi nullũ aliud ius haberet nisi petendæ restitutionis contra suum autorẽ l.4 t.30 pagin.382 c.1 defi. 12 à num. 1 ad 9.
Restitutionis in integrum quæstio ibi agitanda est, vbi domicilium habet is contra quem restitutio postulatur l.2 t.31 p.121 c.1 d.1 n.1
Restitutiones omnes in integrum sũt personales l.2 t.31 p.121 c.1 d.1 n 2
Restitutio in integrum ex beneficio l. 2. C. de rescind. bened. non amittitur per clausulas positas in contractu venditionis, nec per iusiurandum lib.4 t.30 p.379 c.1 d.1 nu.1,2,3, 4 & 5
Restitutio ex capite edicti de dolo nunquam datur reo l.2 t.31 p.121 c.1. d.1 n.4 in all.
Restitutionis impetratio aduersus obligationem iam extinctam sera est l.2 t 25 p.114 c.2 d.4 n.4 in all.
Restitutio quæ per viam exceptionis petitur, nõ mutua petitio, sed est exceptio l.2 t.31 p.121 c.2 d 1 n.6 in all.
Restitutio si petatur ex causa quę iam ipso contractus tempore locum habuit, id ius quod in loco contractus obtinet, spectatur: si verò ex causa quæ superuenerit, id quod in loco iudicii obtinet l.2 t.31 p.121 c.2 d.2 n.2. & 3
Restitutio in integrum præsupponit contractum tenere ipso iure l.4 t. 17 p.318 c.2 d.1 n.4 in all.
Restitutio in integrum cùm peti possit non solùm per viam actionis, sed etiam iure exceptionis, adeóque simplicis contradictionis, nullius temporis, quantumlibet longissimi præscriptione excluditur l.2 t.35 p.126 c. 1 d.4 n.1
Restitui in integrum non potest is cuius bona postulante creditore subhasta distracta sint, si non redemerit intra sex menses, nisi aut minor ætas, aut iusta alia restitutionis concedendæ causa interueniat l.2 t.23 p. 110 c.2 d.4 n 2 & 3
Restitutio aduersus subhastationes ex causa immodicæ læsionis etiam post interpositum decretum peti potest l.2 t.23 p.110 c.2 d.4 n.7
Restitutio in integrum sicut heredi, ita & contra heredem competit l. 3.t 7 p.161 c.1 d.4 n.1 in all.
Restitutionis petendæ ius ex capite minoris ætatis ad heredem minoris quemlibet, etiam maiorem transmitti potest l. t.25 p.115 c.1 d.5 n.5
Restitutio aduersus venditorem dolosum impetrata non nocet emptoris fideiussori l.2 t.27 p.117 c.2 d.2 n.1
Restitutio in integrum quæ defuncto cõpetiit ad heredẽ transmittitur l.4 t. 21 p.316 c.2 d.1 n.12 in all.
Restitutio tractanda est vbi domicilium habet is apud quẽ restitutio implo-ratur l.1 t 5 p.38 c.1 d.3 n.6
Restitutio aduersus lapsum temporis facit vt etiam post tempus idipsum liceat quod licebat ante l.2 t.23 p.110 c.1 d.4 n.10 in all.
Restitutio ex postfacto non potest actionẽ fideiussori iam acquisitã reuocare l.2 t.27 p.117 c.2 d.2 n.1 in all.
Per Restitutionem in integrum contract' iã resolutus nõ potest rescindi l.4 t.36 p.406 c.2 d.16 n.11 in all.

Res.

Rei suæ, quandiu sua est, seruitutem imponere nemo potest l.3 t.24 p.215

215 c.1 d.2 n.1
Res omnes liberæ,& vt loquuntur,allodiales præsumuntur, præterquàm si in feudum datæ vel possessæ probentur l.3 t.12 p.173 c.2 d.17 n.4 & 5
Rem suam vendere nemo cogitur l.3 t. 14 p.215 c.2 d.2 n.7 in all.
Res vna & eadem iure diuerso censeri non debet l.3 t.19 p.192 c.1 d.16 n.3 in all.

Retentio.

Retentio possidenti facilius datur, quàm non possidenti actio l.4 tit. 36 p.403 c.1 d 9 n.6 in all.
Retentio plus quàm petitio est, cùm etiam sit perceptio l.2 tit.33 p.123 c.2 d.2 n.6 in all.
Retentio interdum datur nullam habenti actionem l. 3.t.22 p.210 c.2 d.15 n.2 in all.

Retroactio.

Retroactio impeditur quoties medio tempore ius alii quæsitum est l.4 t. 34 p.396 c.1 d.5 n.3 in all.

Retrotraditio.

Retrotraditione recuperatur possessio, quæ resoluta permutatione etiam per traditionem fuerat perfecta l. 4 t.41 p.413 c.2 d.7 n.1

Reus.

Reus pro sua innocentia probanda impetrare potest publicationem monitorij cum clausula *Nemine dempto* l. 4 t.14 p.293 c.2 d.68 n.3
Reo negante iudici testes adhiberi debent,& ab eo audiri, vt magis scire possit An & quanta fides iis adhibenda sit l.4 t.15 p.297 c.1 d.9 n.7 in all.
Reo nihil denegandum est quod ad eius innocentiã probandam prodesse possit l.4 t.15 p.295 c.1 d.3 n. 8 in all.
Reus, actore iurãte verum esse quod affirmauit, cogitur respondere modo asserto, & iurare falsũ esse quod negat l.4 t 14 p.291 c.1 d.54 n.17 in al.
Rei fauorabiliores sunt,quàm actores l.4 t.14 p.288 c.2 d.49 n.8 in all.
Reus in exceptione actor est l. 4.tit.14 p.286 c.1 d.39 n 6 in al.
Reo mortuo pendente appellatione nihilominus ferenda est sententia in causa appellationis propter damna factáque litis expensas l.4 t.12 274 c.2 d.1 n.1,2.3.& 4
Reus criminis nunquam iniuria afficiendus est ante probatum crimen l.4 t.9 p.264 c.1 d.1 n.10 in all.
Reus ob chirographum non restitutũ condemnandus est, non ad pecuniã chirographo contentã,sed ad id tãtùm quod actoris interest l. 4 t. 2 p. 245 c.1 d.5 n.1
Reus dilationem consequi solet, non actor l 3 t.6 p.159 c.2 d.3 n.4
Reus satisdare volens pendente lite, si capitali pœnę possit esse obnoxius nõ auditur l.2 t.39 p.138 c.2 d. 16 n. 1
Reo nulla imputanda est negligentia quandiu nullam diligentia m actor adhibet l.3 t.1 p.147 c.1 d.26 n.12
Reus actori quandocumque litem repetenti, instantiæ peremptæ exceptionem obiicere potest p.147 c.1 d. 26 n 12
Reus principalis non potest habere regressum contra fideiussorẽ suum cui ex contrario indemnitatem plenissimam præstare debet l.3 t.2 p. 69 c. 2 d. 6 n.9 in all.
Reus debet absolui,si de non iure actoris constet & agatur interdicto retinendæ possessionis, etiamsi de iure suo non doceat l.1 t.2 p.6 d.23 n.1
Reus cõuentus eligere potest & debet quid respõdeat An affirmatiuè An negatiuè l.3 t. 12 p.167 c. 2 d.7 n. 2 in all.
Reo iurãte in actionib' omnibus realib. se nescire An rem possideat, quę petitur, loci indicatio actoris sumptibus facienda est l.3 t.21 p.204 c.1 d.7 n.13
Reus in Senatu conuentus non potest obiicere exceptionem fori, si statim expediri lis possit l.3 t.12 p.176 c.1 d. 24 n.1
Reus lite criminaliter primùm instituta,& in ciuilem disceptationem cõuersa carceribus eximi debet, præstita priùs satisdatione de iudicato soluendo l.2 t.39 p.134 c.2 d.4 n.1

Sacerdos.

Sacerdoti reuelanti sacramentale confessionem non creditur l.4 t.15 p.304 c.1 d.38 n.1

Salarium.

Salarij præcedẽtis constitutio mandati & præpositionis est probatio lib. 4 t.27 p.368 c.2 d.2 n.6 in all.
Salarij procurator post bienniũ, à die tamen finiti officij, non finitæ litis numerandum, petere non potest l.4 t.48 p.425 c.2 d.34 n.1,& 2
Salarium scripturæ si propter egestatem litigatoris solui numerata pecunia nõ possit quid sit faciendum l.3 t.2 p.151 c.1 d.2 n.1,5 & 6
Salaria non nisi obsequij ratione debentur l.4 t.7 p.263 c.1 d.19 n.2 in al.
Salaria & alimenta famulo ægroto debentur ea lege vt quando conualuerit tãti temporis accessione damnũ farciat, quanti illud fuit quo ęgrotauit l.4 t.7 p.262 c.2 d.19 n.2

Saluaguardia.

Saluaguardia per Principẽ cõcessa nõ tollit iurisdictionem domini inferioris l.3 t 12 p.171 c.1 d.5 n.2
Saluaguardia nullum ius tribuit impetranti,sed competentis, si quam habeat possessionem conseruat l.3 t. 12 p.171 c.1 d.5 n.1

Satisdatio.

Satisdare cogitur qui rem cõmunem sine sociis vendidit,quos venditionẽ laudaturos promiserat l. 4 t. 33 p. 390 c.2 d.5 n.1,2,3,& 4
Satisdatione securus sit is cui cauetur l.4 t.33 p.392 c.2 d.11 n.12 in al.
Satisdatio ad pecuniam debitam repetendam sufficit quoties euictionis periculum imminet l. 4 t. 37 p.407 c.1 d.1 n.6 in all.
Satisdationem offerri & præstari sufficit pro accessoriis quæ non sunt liquida l.4 t.36 p.406 c.2 d. 27 nu.1 in all.
Satisdandum est in omnem locationis causam l. 4 t.42 p. 428 c.2 d.44 nu.8 in all.
Satisdatio diutiùs grassanda in re aliena potestatem facere non debet l. 4 t.42 p. 428 c.1 d.42 n.2 in al.
Satisdatio aduersus denunciationes & sequestrationes promptissimum est remediũ l.4 tit.10 p.268 c.1 d.26 n.10 in all.
Satisdandi facultas nõ semper cuilibet præsens est ac expedita l.4 t.10 p.271 c.2 d.9 n.5 in all.
Satisdatio præstanda est quoties in limine contractus, euictionis periculum imminet l.4 t.10 p.267 c.2 d.1 n. 19 in all.
Satisdatio plenissimã tribuit indemnitatẽ l. 4 t. 3 p.254 c. 2 d.6 n. 7 in all.
Satisdatio obsignationis, adeóque & numerationis loco esse solet l. 4 t.2 p.251 c.2 d.18 n.7 in all.
Satisdatio non mutat maleuolum satisdantis propositũ sed diutius grassandi in re aliena ei facultatẽ præbet l.3 t.23 p.212 c.1 d.2 n.6
Satisdationes nunquam nisi ex causa irrogantur,& præcedente causę cognitione l.2 t. 39 p.134 c.1 d. 2 n.9 in all.
Satisdatio interponitur quo magis nõ quo minus bene & ex boni viri arbitrio vsufructuari' re aliena fruatur l.3 c.2 p.212 c.1 d.2 n.5 in al.
Satisdatio non mutat rationem iuris, nec tam opportunũ iuris auxiliũ ad iniurię occasionem trahi debet l.3 t. 22 p.210 c.2 d.15 n.5 in all.
Satisdare possessor immobilium non cogitur l.2 t.39 p.136 c.2 d.11 n.4
Satisdationis onus ad alias personas prorogari non debet l. 3 t.19 p. 198 c.1 d.34 n.1
Satisdandi onus plerumque graue est, præsertim homini egeno, cui non fuerit difficilius pecuniam inuenire quàm fideiussorem l.3 t.20 p. 200 c. 2 d.5 n.4 in all.
Satisdare iussus de non offendendo ad rectam vsque pecuniæ quantitatem, si minùs idoneos fideiussores offerat non est audiendus l. 2 t. 39 p. 138 c.2 d.17 n.1 & 2
Satisdari debet is qui pecuniam petit sibi legatam ad aliquid faciendum, non etiam qui petit bona immobilia l.2 t.39 p.139 c.1 d.19 n.1
Satisdatio pro instrumenti guarentigiati executione præstari debet præsente aduersario: pro sententiæ verò prouisionalis executione absente & ignorante eo qui se obligauit l. 2 t. 39 p.137 c.1 d.13 n.3
Satisdatio non iudici sed aduersario præstanda est l.2 t.39 p.137 c.1 d.13 n. 2 in all.
Satisdare de non offendendo iussus si non possit satisdare quid faciẽdum? l.2 t.39 p.135 c.1 d.6 n.1,2.& 3
Satisdatio vitiosa pro non satisdatione est l.3 t.7 p.163 c.2 d.11 num. 5 in all.
Satisdatio ratione pecuniæ nunquam præstanda est, nisi cùm dies solutioni dictus est vel locus l.4 t.2 p.247 c. 2 d.8 n.24
Satisdatio tunc præstanda est cùm venus petit, alius vsumfructum constituit l.3 t.23 p.214 c.2 d. 9 num.4 in all.
Satisdatio non facit liquidũ debitum, quod liquidandum est per iudicem appellationis: siquidem non nisi in casu dubio & incerto satisdari solet l.4 t.23 p.342 c.2 d.10 n.3 in all.
Satisdationis præstandæ necessitas sicut non facit indebitum quod fuit debitum: ita nec præstita aut oblata satisdatio facit omnino debitum id quod forsan apparebit indebitum l.4 t.23 p.242 c.2 d 10 n.3 in all.
Satisdationis onus interdum victori iniungitur l.2 tit. 39 p 134 c.1 defin.2 n.10
Satisdatio,onus est, grauamen & contumelia l.3 tit.19 p.189 c.1 d 6 n. 12 in all.
Satisdatio oblata eo tempore quo nõdum locus esse potest liquidationi, non videtur congruo tempore præstita

Rita l.3 t.7 p.163 c.2 d.11 n.1
Satisdandi vix vlla necessitas ei iniungitur qui beneficij possessionē ex Senatusconsulto nanciscitur l. 2 t.39 p. 139 c.1 d.10 n.1 in all.
Satisdare filius naturalis & legitimus non cogitur cui pendente lite certa quantitas pro alimentis aut sumptibus litis ex paterna substantia provisionaliter adiudicata est l. 2 t.39 p. 135 c.1 d.7 n.1.2,& 3

Scriptor.Scriptura.

Scriptor pro salario suo habet ius retentionis l.3 t.2 p.151 c.1 d.2 n.1 in al.
Scripturę publicę totam vim suam & autoritatem accipiunt ab autoritate Principis lib. 4 t. 16 p.313 c.2 d. 13 n.8 in all.
Scripturę plures si ab eadem parte proferantur quæ nulla consiliarij interpretatione inter se possint vtraque reiicienda est l.4 t.16 p.310 c.2 d.3 n. 1 & 2
Scripturæ publicæ potiùs standum est, quàm priuatæ l. 4 t. 16 p.310 c.2 d. 3 n.3
Scriptura priuata munita subscriptione triū pluriúmve personarū integræ probatęque existimationis pro publica habetur l.4 t.16 p.310 c.2 d.3 n.4
Scripturæ priuatæ recognitio semper facienda est,nec subscriptionis tantùm,sed etiā notæ,quę loco subscriptionis subiecta sit l.4 t. 16 p. 317 c.1 d.23 n.4,5,& 6
Scriptura enim priuata, nisi recognoscatur,fidē non facit.ibid. n.2 in all.
Scripturæ seu instrumento standū est, nisi in his quæ post scripturā & extra contractum facta proponuntur l.4 t.28 p.372 c.1 d.5 n.1
Scriptura matrix, est scheda seu nota & abbreuiatura,& vt pragmatici loquuntur,minuta,ex qua protocollū sumitur l.4 t.16 p.317 c.2 d.24 n.4 in all.
Scripturas suspectas comminiscentes tanquam falsarij puniendi sunt, nisi veritatem iis adesse probent l. 4 t. 16 p.316 c.2 d.21 n.11
Scripturę repertæ in archiuis monasterij probant in antiquis,& iam cōtra tertios l.4 t.14 p. 292 c.1 d.61 n. 1
Scripturæ si fieri possit concordandæ sunt lib.4 t.16 p. 310 c.2 d.3 num.1 in all.
Scripturę diuersitas in substantialibus, vtramque scripturam viciat l. 4 t. 16 p. 311 c.1 d.4 n.1
Scripturæ ordo non potest mutare ordinem iuris & voluntatis l. 4 t. 28. p.372 c.1 d.4 n.2 in all.
Scripturæ confici plerūque solent non vt formam dent cōtractui, sed facilioris probationis gratia & ad futuram rei memoriam l.4 t.15 p.299 c.2 d.23 n.2
Scriptura cùm de solo facto quæritur, per testes probari potest l.1 t.2 p.18 c.2 d.68 n.4 in all.

Senator.Senatus.Senatusconsultum.

Senatores olim,teste Liuio in Senatū venire cogebantur l. 4 t. 15 p.297 c. 1 d.10 n.3 in all.
Senator solus instrumenta pupillaria quæ in domo vitrici post mortem matris, quæ tutrix fuerat, inuenta sunt,inspicere,& legere potest l. 4 t. 3 p.254 c.1 d.4 n.2
Senator recusatus, quamuis nondum remotus, nihil interim constituere in ea lite potest,in qua est recusatus l.3 t.4 p.157 c.2 d.6 n.1
Senator non prohibetur ius dicere in ea causa quæ de Aduocati aut Procuratoris sui iure apud Senatum tractatur l.3 t.4 p.155 c.2 d.1 n.1
Senatoribus veris dissentientibus, ea pars vincit quæ numero potior est l. 1 t.7 p.39 c.2 d.2 n.1
Senator,episcopalem dignitatem post Senatoriam adeptus,Senator esse desinit, nisi retineatur l.1 t.3 p 26 c.2 d 13 n.3
Senator quando,& qua de causa suspectus haberi potest?l.3 t.4 p.156 c.2 d. 3 n.1,2,& 3
Senator iudicandi necessitatem habet, quoties neque litigatoribus, neque sibi ipsi suspectus est l. 3 t.4 p. 156 c.1 d.1 n.7 in all.
Senator qui suspectus dicitur potest de causis suspicionis contra Senatores alios allegatis sententiam dicere, quandiu non est remotus l. 3 tit.4 p. 165 c.1 d.2 n.1
Senator mandatam à Præside aut alio quàm Principe iurisdictionē exercere non debet l.3 t.3 p. 154 c.1 d.1 nu. 1 2& 3
Senatorum & Rationalium,statúsque Consiliariorū ius est,vt siue agant, siue conueniantur, eum habeant iudicem, qui Sabaudiæ iuridicus maior est l.3 t.17 p.185 c. 2 definitione 1 n.1
Senatus ex causa potest negligere consensum procuratoris generalis l.2 t. 1 p.63 c.2 d.19 n.3 in all.
Senatus actorū iudicialiū editionem ad cuiusque postulationem sine vlla exceptione decernit l.2 tit. 1 p.60 c. 22 d.8 n.3
Senatus appellationum supremus iudex est l. 2 t. 38 p. 132 c.2 d.8 nu. 6 in all.
Senatus forēsibus & alienigenis iura sua persecuturis satisdandi necessitatem imponere non solet l.2 tit.39 p.138 c.1 d.15 n.1
Senatus Principis vice cognoscit,quomodo olim præfecti prætorio .l4 t. 15 p.303 c.1 d.33 n.16 in all.
Senatus qui sola veritate rei inspecta iudicare debet, æquitatis maiorem quàm stricti iuris rationem habere solet l.4,t.15 p.302 c.2 d.33 n. 15 & 16
Senatui possessionem beneficij quantumlibet momentaneam ei concedere nō solet,qui nullo iuris colore nititur l.4 t.3 p.253 c.2 defin.3 nu.3 in all.
Senatus, quando appellans est contumax,& de confirmando iudicato agitur visis actis contra appellantem pronunciare solet l.3 t.1 p.145 c.2 d. 19 n.3
Senatus, omnes mulierum obligationes,quę pro alieno debito factę sūt, improbat l.4 t.21 p.327 c.2 d.6 n.2 in all.
Senatus non solùm mandatam executionem reuocare,sed etiam inferiorum feudatariorū iurisdictiones, sicut & cætera, quæ sunt proprij cuiusque patrimonij tueri debet l.3 t. 12 p.172 c.2 d.13 n.4 & 5
Senat⁹, & si suprema,quod aiūt manu plerūque habet restitutionē in integrū ex diplomate Principis pro impetrata, nūquā tamē supplet defectū rescripti nō impetrati,per quod euertēda sit precedētis Senatusconsulti autoritas via ciuilis supplicationis l.2 t.26 p.116 c.2 d.5 n.1,& 4
Senatusconsulti executio citra ciuilem supplicationē impediri potest, si Senatusconsultū ob id nullum sit quod mādatum ad litē agendam aut suscipiendam non habuerit is,qui tanquam procurator condemnatus est lib.1 t.9 p.43 c.2 d.10 n.1,2,3,& 4
Senatusconsultū impugnās qua pœna mulctetur l.3 t.2 p.152 c.1 d.5 n.4
Senatusconsulto Velleiano per speciē obligationis correorū fieri fraus potest l.4 t.21 p.326 c.1 d.1 n.1 in all.
Senatusconsultum Velleianum quod venditionem & obligationem improbat, non damnat pignoris liberationē l.4 t.21 p.326 c.2 d.1 n 9 in al.
Senatusconsultū aut noua Iustiniani constitutio,nec donanti,nec alienāti,nec solucti mulieri succurrit, sed obligatæ tantùm & intercedenti l.4 t.21 p.327 c.1 d.5 n.4

Sententia.

Sententia iudicis non probat factum puta consensum partium l.4 t.14 p. 279 c.1 d.7 n.1 in all.
Sententia à qua appellatum est ius facere non potest l.4 t.14 p. 279 c.1 d. 7 n.2 in all.
Sententia diffinitiua quoties remoratur aut impeditur, cōdemnationi fiduciariæ & prouisionali locus est l. 4 t.10 p.267 c.2 d.1 n.13 in all.
Sententia diffinitiua nec sub condicione,nec sub incerto fieri potest l.4 t. 10 p.267 c.2 d.1 n.14 in all.
Sententiā necessariò præcedere debet facti,omniúmque ab eo circumstantiarū dependentiū cognitio l.4 t. 10 p.262 c.2 d.1 n.14 in all.
Sententiam interlocutoriā qui reuocare potest, cautionis onus ex iusta causa superueniēte potest iniungere l.4 t.3 p.253 c.2 d.3 n.8 in al.
Sententia per petitam in integrum restitutionem suspenditur l. 2 t. 33 p. 123 c.1 d.1 n.7 in all.
Sententia diffinitiua tollit omnes interlocutorias precedentes contrarias l.4 t.3 p.253 c.2 d.3 n.6 in all.
Sententia inter auditos & consentientes ius facit l.2 t. 12 p. 98 c.2 d. 9 n.8 in all.
Sententiarū diuersitas in pœnis quarū alię aliis nō insūt impedit omnino ne sententię iungi possint l. 11.7 p. 40 c.2 d.3 n 6 in all.
Sentētiis Senatorū rogandis,à relatore primùm,deinde ab iis qui in amplissimum ordinem adsciti sunt,cuiuscumque sint ętatis & eruditionis. Præses incipit,ipsēque vltimus sentētiā dicit l.1 t.7 p.40 c.2 d.4 n.1,& 2
Sententia plenior tollit minùs plenā l.1 t.10 p.50 c.2 d.15 n.4 in all.
Sententiæ omnes scribuntur & in actis describuntur l.4 t.15 p.306 c.1 d.45 n. 3 in all.
Sententiam in causis ex registro decidendis dicere soli possunt qui in subselliis publicis inter Senatores sederūt, aut saltē sedēdi ius habuerunt l.3.t.12 p.181 c.2 d.45 n.2
Sententias ponderare operæprecium magis est, quàm numerare l.1 t.7 p. 40 c.1 d.2 n.1
Sententia quæ errorē specificè expressum nō cōtinet, si in actis error aliquis est, ideò non viciatur l.4 t.5 p. 309 c.2 d.61 in.3
Sententia nullis probationibus factis lata ipso iure nulla est libro 4 titul. 15 p 309 c. 2 d. 61 n.4
Sententia prouisionalis per definiti-

uàm plerumque confirmatur l.1 t.10 p.52 c.1 d.23 n.2 in all.
Sententia prouisionalis quæ statim executioni mandari potuit non obstante appellatione, non eo minùs executionem merebitur quod à diffinitiua sententia per quam confirmata est, fuerit prouocatum l.1 t.10. p.52 c.1 d.23 n.1 & 2
Sententia, licet iniqua, ius facit l.4 t.1, p.241 c.1 d.33 n.2 in all.
Sententiæ exequendæ ius non semper illi competit, qui sententiam dixit l. 2 t.38 p.132 c.1 d.6 n.7 in al.
Sententia ipso iure nulla confirmari (cùm id quod nullum est non sit confirmabile) nullomodo potest l.4 t. 15 p.309 c.2 d.61 n.11 in all.
Sententia plures partes & plura habens capita rescindi potest l.3 t.2 p. 152 c.2 d.7 n.7 in al.
Sententia non ex litigatorum consensu, sed ex iudicis rerúmque iudicatarum autoritate vires accipit l.2 t.4 p. 80 c.1 d.13.n.6
Sententia est stricti iuris, eiúsque forma districtè seruanda est l.2 t.39 p. 172 d.13 n.4 in all.
Sententiæ arbitri, quam litigatores ratam habuerint, standum est, nullo etiam præcedente compromisso: secus eius sententię non statur, nisi metu pœnæ l.2 t.38 p.130 c.2 d.1 n.1 & 2 & 1 in all.
Sententia conformis esse debet libello & actoris petitioni, non responsioni, quam reus fecerit ad petitionem l.2 t.40 p.140 c.1 d.3 nu.5 in all.
Sententiæ executio, præsertim prouisionalis, non potest impediri prætextu noui instrumenti, si non probetur reddita ex falsis instrumentis aut testimoniis l.2 t.39 p. 134 c.1 d. 2 n.5 in all.
Sententię pronunciatio sola, etiam die feriato, dum ne in honorem Dei sit feriatus, fieri potest l.3 tit.11 p.169 c.2 d.5 n.1
Sententia dicenda non est quæ neque absolutionem neque condemnationem continet l.3 t.12 p.172 c.1, d.9 n. 3 in all.
Sententia die in honorem Dei feriato lata omnimodo ex appellatione rescindenda est, licèt rectè, iustéque lata sit l.3 t.11 p.168 c.1 d.1 n.1 & 2
Sententia, iudice mandante, per actuarium pronunciari potest l 3 t.11 p.168 c.1 d.1 n.2 in all.
Sententia nonnunquam pronunciatio dicitur l.3 t.5 p.158 c.1 d.7 n.2 in all.
Sententia inutilis non est, quę propter fructus necessariò reddenda est l.3 t. 7 p.162 c. 2 d.8 n.3 in al.
Sententia non semper ius tribuit, sed quod iam antea competiit, declarat l.2 t.12 p.96 c.2 d.4 n.7 in all.
Sententia de iureiurando non transit in rem iudicatam priùs quàm sit iuratum l.4 t.1 p.241 c.2 d 35 n.1
Sentétia quęlibet statim mãdari debet executioni cõtra moratorẽ, oblata satisdatione l.3 t.7 p.163 c.1 d. 10 n.3

Sequestratio.

Sequestratio possessionis in causa profana post appellationem facta, cẽsetur attentata l.1 t.10 p.49 c. 1 d.9 n.3 in all.
Sequestratio rei litigiosæ eo prætextu fieri nõ potest, quod restituẽdis fructibus, qui actori adiudicari possunt, impar futurus sit possessor l.1 t. 10 p.48 c.2 d.9 n.3, & 4
Sequestratio debitoris per conscriptionem nota fieri potest l.4 t.10 p.270. c.1 d.7 n.9 in all.
Sequestrationis ratio nulla habenda est, si inter condemnatum & eũ qui sequestrationem petiit collusio intercedat l.4 t.3 p.254 c.1 d.5 n.6
Sequestratio per seruum facta non nocet domino l.4 t.3 p.252 c.1 d.1 n.5 in all.
Sequestratio possessionis rei litigiosæ, in alium translatio est l. 4 t.3 p. 252 c.1 d.1 n.5 in all.
Sequestratio interdum fit tantùm custodiæ causa l.4 tit.3 p.252 c.1 d.1 n. 5 in all.
Sequestratio quæ fit per iudicem custodiæ causa vt res in tuto sit, non adimit possessionem ei qui possidet l. 4 t.3 p.252 c.2 d.2 n.2
Sequestrari beneficium non debet lite pendente & quandiu de non iure eius qui possessor factus est, non fuit cognitum l.4 t.3 p.253 c.2 d.3 n.33
Sequestrationem tollere nihil aliud ferè est quàm sequestrationis impetrantem aut prouisionaliter aut diffinitiuè condemnare l.3 t. 2 p. 153 c.2 d.9 n.3
Sequestratio quæ pro debito facta est non solet tolli nisi quod debetur, creditori soluatur l.2 t.2 p.153 c.2 d.9 n.3 in all.
Sequestratio licèt nullo iure facta, tolli non potest inaudito eo qui impetrauit vt fieret l.4 tit.3 p. 254 c. 1 d.5 n.1
Sequestratio licèt semper odiosa & regulariter prohibita sit aliquando tamen contra inauditum ex æquitate permittenda est l.4 t.3 p.254 c.1 d. 6 n.1 & 4
Sequestrationi beneficij nullus vnquã locus esse potest, si titulus aliquis, dummodo saltem coloratus adsit l.1 t.2 p.6 c.1 d.23 n.5 & 6

Seruitus.

Seruitus quæ prędio semel quæsita fuit, sine fundo retineri non potest l.3 t.24 p.218 c.2 d.11 n.6 in all.
Seruitutes siue vrbanorum siue rusticorum prædiorum licèt sint incorporales, corporibus tamen accedunt l.3 t.24 p.218 c.1 d.11 n.3 in all.
Seruitutes pactionibus, iustísque conuentionibus rectè constituuntur & acquiruntur l.3 t.24 p.215 c.2 d.3 n. 5 in all.
Seruitus debita fundo vendito sequitur fundum, licèt non sit tam necessaria emptori quàm fuit venditori l.3 t.24 p.215 c.1 d.2 n.1
Seruitus indefinita sic interpretanda est, vt quàm minimo fieri potest incommodo seruiens fundus oneretur l.3 t.24 p.215 c.2 d.4 n.1
Seruitus pro parte amitti non potest, sicut nec acquiri l.3 t. 24 p. 215 c.2 d. 3 n.6
Seruitutis cõstitutio alienationis species quædam est l.3 t.24 p.215 c.2 d.2 n.7 in all.
Seruitutes omnes causam continuam habere debent, & perpetuam, nullæ discontinuam l.3 t.24 p.216 c.1 d.3 n. 3 in all

Sigillum.

Sigilla ea sunt recognoscẽda quę sunt ignota, non quæ iam nota lib.1 t.3 p. 30 c.2 d.29 n.2 in all.
Sigillum nõ sufficit vbi necessaria est subscriptio l.4 t.14 p.282 c.1 d.20 n.1
Sigillum adhiberi potest interdum fraude conquisita l. 4 t. 14 p. 281 c.1 d.20 n.1 in all.
Sigilli alieni appositio, si modò nihil dolosè & in fraudem factum sit, consensum & mandatum probat l. 1 t.3 p .25 c.1 d.3 n.10 in all.
Ex sigillo regulariter probatur aut præsumitur consensus eius, cuius sigillum est, nisi appareat s gnasse quẽ quasi testem l.4 t.20 p 325 c.2 d. 3 n. 2 in all.

Simonia.

Simonia est, si quis beneficium resignet in fauorem certæ personę in manibus ordinarij l.1 t.2 p.14 c.2 d. 54 n.4 in all.

Simulatio.

Simulatio est vicium contractus non personæ, ac proinde tale quod afficit rem quæ ex eiusmodi contractu vel petitur vel possidetur l.4 t.17 p. 309 c.1 d.2 n.3
Simulatio probari potest ex iis solis indiciis & cõiecturis l.4 t.36 p.401 c. 2 d.4 n 2 in all.
Simulatione quandocumque probata contractus pro nullo habendus est l. 4 t.14 p.289 c.1 d.51 n.11 in all.
Simulatio in animo consistit l. 4 t.14 p.292 c.1 d.60 n.2 in all.
Simulationis probatio est in arbitrio & æstimatione iudicis, pro locorum temporum, & personarum varietate l.4 t.14 p.292 c.1 d.60 n 5
Simulatio vix vnquam sine dolo est l. t.14 p.288 c.2 d 51 n 4
Simulationis præsumptio inducitur ex sola possessionis retẽtione inter personas suspectas, si retinendæ possessionis ratio nulla fuerit l.4 tit. 17 p. 320 c.1 d.5 n.1,2,3,4,& 5
Simulatio habet consensum aliquem, saltem fictum: falsitas verò ne fictũ quidẽ l. 4 t.17 p.320 c.2 d.6 n.5 in al.

Socer.

Socer soceri, in causa soceri iudex esse non potest l.3 tit. 1 p.145 c.1 d.17 n 1 & 2
Socer soceri plusquàm adfinis est, manente nimirum adfinitate, non etiã ditempro iam matrimonio l.3 t.1 p. 145 c.1 d.17 n.2 & 3 in all.

Socius. Societas.

Inter Socios dona omnia sicut & lucra communicantur l.4 tit.42 p.422 c.1 d.22 n.4 in all.
Socius non obligatur creditori socij, nisi pecunia in communẽ vsum societatis versa sit l.4 t.16 p. 311 c. 2 d. 5 n.4 in all.
Societatis ineundæ voluntas non potest declarari post mortem eius cuius viuentis socius fieri quis potuisset l. 4 t.34 p.396 c.2 d.6 n.1 & 2
Societate coita ad tempus, qui ante tempus renunciat, socium quidem à se, sed non se à socio liberat l.4 t. 42 p.426 c.1 d.36 n.6 in all.
Societas quando inter fratres tacitè contracta intelligatur l. 4 t.27 p 368 c.2 d.3 n.1,2, & 3
Societas semel extincta quando tacitè renouata intelligatur l.4 t.27 p. 368 c.2, d.4 n.1,2,3.4,5,& 6
Socius acquirens priuato nomine an teneatur bona acquisita socio communicare? l.4 t.27 p.369 c.1 d 5 n.6
Socius institoris, qui eum cæteris pręposuit, etiãsi eum institorem admiserit, de eius facto teneri l.4 t 27 p. 368 c.1 d.2, n.1.2,3,4,5,& 6
Socius partem suam rei cõmunis vendere potest l. 3 t.27 p.230 c.1 d.12 n.1.

Socius vniuersalis non tenetur communicare dotem sed tãtùm fructus l.4 t.27 p.370 c.1 d.7 n.1,2,3,& 4

Socius non tenetur ad æs alienum à socio contractum extra causam societatis l.4 t.27 p.368 c.1 d.1 n.2

Solennitas.

Solennitates non sunt multiplicandæ l.4 t.15 p.292,c 2 d.23 n.8 in all.

Solennitates variæ in audiendis testibus requiruntur l. 4 t.15 p.306 c.2 d. 47 n.1 in all.

Solennitas iuris per consuetudinem remitti potest l.1 t.5 p.39 c. 1 d.5 n.2 in all.

Solutio.

Solutio incerti debiti non potest liberare debitorem l.1 t. 39 p.138 c.1 d.14 d.11 in all.

Solutio facta creditori facilius nocet cessionario,quàm pactum cũ eo initum l.4 t. 10 p. 271 c.2 d 9 n.9 in all.

Solutio ante moram alio loco peti nõ potest,quàm destinato l.2 t.31 p 121 c.2 d 3 n.1 in all.

Solutio cùm in certum locum destinata est,debitor potest eo loco conueniri licèt ibi domicilium non habeat l.2 t.31 p.121,c.2,d.3 n.2,in all.

Solutionis oblatio incõgruo loco vel tempore facta non prodest l. 3 t.7 p. 163 c.1 d.10 n.5

Solutio facta per emphyteutã ei qui procurator credebatur vtlet ad solutionem l.4 tit.43 p.441 c.1 d.19 n. 1 & 2.

Solutio canonis annui debet fieri per possessorem l. 4 t.31 p.388 c 1 d.1 n.2

Solutio facta cedẽti,nocet cessionario, qui non denunciauit l.4 t.29 p.378 c. 2 d.18 n 1,1,3,4,5 &6

Soluendum est precium venditori offerenti latisdationem de euictione, licèt mora sit emptori per quasi Seruianam l.4 t. 33 p.390 c.1 d.2 n.1 & 2

Solutum precium priori creditori mulieris cuius pecunia fuerat per maritum deperdita,debet esse mulieris periculo.Nonnulli verò dicunt debere esse posteriores creditoris l.4 t. 30 p.406 c.1 d.16 n.14 & 15

Solutionis tempus inspiciendum est, cùm agitur de æstimanda re , cuius solutione debitor liberaretur l.4 tit. 41 p.412 c. 2 d.5 à n.1 ad 9

In Solutione per biennium cessante conductore, expelli per locatorem conductor potest,nisi vel satisfiet vel fructuum sequestrationem patiatur l.4 t.42 p.428 c.2 d.44 à n.1 ad 6

Solutio debiti probari potest per testes,per cõfessionem aduersarij probandam , per testes etiam in tertia instantia l.4 tit. 15 p. 303 c.2 d.36 n.1 & 2

Solutio si probetur incontinenti , vel probari possit intra dilationem cõpetentem , non est interim conductor condemnandus l. 4 t.42 c. 2 d. 18 n.1

Solutionem licèt primus locator à secundo conductore acceperit, non ideò tamen amittit actionem aduersus suum conductorem l.4 t.42 p.423 c.2 d.28 n.1,2,3,4, & 5.

Solutio est naturalis modus dissoluendæ cuiuslibet obligationis quomodocumque contractæ l. 4 t.15 p. 300 c.1 d.23 n.17 in all.

Solutionem qui purè & sine condicione ac protestatione allegat , debitũ fateri videtur l. 4 t.14 p.292 c.2 d.65 n.1 & 2

Solutionis acceptę confessio non probat semiplenè si absente parte facta sit , nisi pars solutionem alleget l.4 t.14 p.292 c.1 d.62 n.1. 2. & 3

Solutionis oblatio captiosa est ex qua neque condemnatio,neque exactio prȩsens sequi potest l. 4 t.14 p. 292 c. 2 d.65 n.9.

Solueni tantùm prodest iubentis magistratus auctoritas, quantùm chirographi redditio l. 4 t. 10 p. 269 c.2 d. 6 n.8 & 9.

Solutio contra iudicis præceptum facta,nec liberat,nec excusat soluentẽ vtpote qui sit in dolo l. 4 t. 10 p.272, c.2 d.11 n.5 in all.

Solutio non tantùm iuris autoritate sed etiã naturaliter obligationem dissoluit l. 4 t. 10 p.270 c.1 d.7 n. 12 & 13

Solutio si excedat vel vnum nummũ supra quàm debetur,in totum vitiatur l.4 t.4 p.254 c.2 d.1 n.1

Solutionis mora indebitum non facit quod fuit debitum l. 3 t. 19 p. 191 c.1 d.12 n.6 in all.

Soluisse videtur is qui mandauit solui, tum etiam cùm ignorat factam solutionẽ l.2 t.25 p.115 c.1 d.4 n.5 in al.

Qui soluit minori cum curatoris autoritate tutus est, neque curiosus esse debet quam in rem postmodum pecunia impendatur l.2 t.15 p.101 c. 2 d.1 n.13

Solutio partis cẽs impedit fideicõmissum l.4 t.43 p.443 c.1 d.27 n.6 in all.

Solutio probari non potest nisi probata numeratione vel vera vel confessa l.4 t.1 p.240 c.1 d.30 n.1 in all.

Solutione facta instrumentum reddi solet l 4 t.16 p.318 c.1 d.25 n. 8 in all.

Solutionis cõfessio probata per vnum testẽ non sufficit ad iuramentũ suppletiuũ l. 4 t.15 p.297 c.1 d.11 n.1 & 2

Solutio per partes magna habet incõmoda l. 4 t.33 p.391 c.2 d.8 n.1 in al.

Solutio accepta sine protestatione purgat moram præcedentem , & commissam præcedentis moræ pœnam diluit l.4 t.24 p.346 c.2 d.5 n.5

Solutio nõ tollit aliam obligationem, quàm in cuius causam facta est l.4 t. 24 p.346 c.2 d.5 n.6 in all.

Solutio quantitatis incertæ fieri non potest l.4 t.24 p.348 c.2 d.10 n.1 in al.

Species.

Species recipit functionem in suo genere l.3 t.22 p.207 c.1 d.5 nu.14 & 15

Spoliatio.

Spoliatio aut delictum est,aut ad delictum proximè accedit l.1 t.12 p.55 c. 1 d.11 num.2

Spoliatio per instrumẽtum locationis probatur,non dominium nec possessionis l. 4. t.14 p.281 c.1 d.14 n.1 & 2

Spoliatio violenta dicitur,quoties inuito eo ad quem beneficium pertinet alius possessionẽ ingreditur,licet apertè nulla vis fiat l.4 t.14 p.281 c.1 d.14 n.3 & 4

Spoliator restituere debet omnes fructus à se perceptos sine spe repetitionis,etiamsi postea in petitorio obtineat l.3 t.7 p.162 c.1 def.8 n. 1. 2 & 3

Spoliati causa fauorabilior est quàm ei9 qui in tãtùm turbatur in sua possessione l. 1 t.3 p.35 c.2 d.55 n.7

Spoliatus omnimodo pro malæ fidei possessore habendus est ex tempore litis cõtestatæ l.3 t.7 p.162 c.2 d.8 n.15 in all.

Spoliatus ante omnia restituendus est l.3 t.7 p.162 c.1 d.7 n.1

Spoliatus in possessorio obtinere potest,& tamen succumbere in petitorio l.3 t.7 p.162 c.1 d.7 n.3 in all.

Sponsus.

Sponsus futurus,si quid sponsæ futuræ fauore illiciti matrimonij dederit, nulla id actione peti potest l.4 t.6 p. 256 c.2 d.2 n.8 in all.

Sportula.

Sportularum emolumentum debetur debitori ad cessionis beneficium admisso,& ex bonorum,quæ cessa sunt, precio persolui debet l.3 t.2 p.151 c.1. d.1 n.1 & 2

Sportulæ debentur pro visione acterũ litis l.3 t.2 p.151 c.1 d.1 n.1 in all.

Spurius.

Spuriis ex damnato coitu susceptis legitima nulla debetur,ne quidem ex æquitate canonica: alimenta autem ex ea æquitate debentur l.4 t. 9 p.265 c.2 d.4 n.3 in all.

Status.

Status nouissimus in quæstionibus omnibus de beneficiis attendi debet l.1 t.2 p.8 c.1 d.34 n.1

Status vltimus attenditur cùm de sola beneficij possessione apud iudicem sæcularem contenditur & ex nouissimis actibus apparet beneficium aliter quàm per electionem conferri solitum esse l.1 t.2 p.5 c.1 d.18 n.2.

Status nouissimus est,qui ex vnico actu,dummodo vltimo probatur l.1, t.2 p.8 c.1 d 34 n.2

Ad statum suum pristinum facilis & fauorabilis est vniuscuiusque rei reditus l.1 t.2 p.8 c.2 d.35 n.13.

Statutum.

Statuta quæ à iure communi exorbitant,non sunt extra casus suos extendenda , ne quidem ex identitate rationis l.4 t.7 p.258 c.1 d.3 n.6 in al.

Statutum ex frumento de censu debito,factum est ad eorum auaritiam coercendam qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus & negligunt censuum suorum exactionem,eo fine,vt inopiæ occasione captata,possint precia postulare l.4 t.2. p.251 c.1 d.18 n.18 in all.

Stipendium.

Stipendia cœpti trimestris ad heredẽ Senatoris transmittuntur,qui si post inchoatum trimestre in amplissimũ ordinem cooptatus fuerit,ei stipendia ex quo seruire cœperit,debebũtur l.1 t.7 p.39 c.2 d.1 n.3

Stipulatio.

Stipulatio per legẽ duodecim tabularum non diuiditur l.3 t. 27 p.230 c.2 d.14 n.5 in all.

Stipulationes omnes sunt stricti iuris l.3 t.15 p.183 c.2 d.1 n.1 in all.

Stipulatio,verborum obligatio nuncupatur l.3 t.15 p.183 c 2 d.1 n.4 in all.

Stipulandi ius ex generali , & vbique gentium recepta consuetudine pro absentibus habet notarius l.4 t.34 p. 397 c.1 d.9 n 4

Stipulatio pœnalis neque præcedentẽ obligationem nouat,neque alternatiuam eam facit,vt debitori electionem acquirat l.4 tit.7 p. 260 c.1 d.11 n.1,2,& 3

Stipulator sicut cogi non potest vt agat ex stipulatione, ita nec æquum est stipulationem pœnalem prodesse debitori vt adferat illi commodũ electionis,cùm aduersus eum interposita sit l.4 t.7 p.260 c. 2 d.11 n.6 & 7

Stipulatio semel cõmissa resolui post-

ea nunquam potest l.4 t.43 p.443 c.2 d.28 n.10 in all.
Stipulatio Aquiliana,licèt generalissima,non extenditur ad incogitata l. 2 t.4 p.80 c.1 d.12 n.1
Stipulatio pœnalis,non nouat præcedentem obligationem l.2 t.3 p.70 c.2 d.11 n.5 in all.

Subfeudum.

Ex subfeudi alienatione debẽtur laudimia feudi domino, si Princeps subfeudum alienauerit posteriore loco l.4 t.43 p.436 c.2 d.3 n.1

Subhastatio.

Subhastationibus resissis ex causa immodicę lęsionis fruct⁹ non restituũtur l.4 t.30 p.386 c.2 d.26 n.1. 2. & 3
Subhastationum dies, ex quo ceptæ sunt,sunt continui,ideóque nec interruptionem facilè patiũtur si quis intercedat vel appellet l.2 t.2 p.66 c.2 d.12 n.1 in all.
Subhastationes quomodo rescindi possint?l.4 t.30 p.386 c.1 d.25 n.1 & 2.

Subrogatio.Subrogatum.

Subrogatio non facilè fit in rebus singularibus l.3 t.25 p.223 c.2 d.12 n.17 in all.
Subrogatum sapit naturam eius in cuius locum subrogatum est l.4 t.23 p. 341 c.1 d.7 n.5 & l.3 t.19 p.189 c.2 defi. 7 n.3 in all.

Subscriptio.

Subscriptio non facit quominùs falsum committi possit l.4 t.14 p.280 c. 2 d.11 n.5 in all.
Subscriptio notarij vnum est de essentialibus instrumenti l.4 t.16 p.316 c. 2 d.21 n.1 in all.
Subscriptio,nec sigillum magni Abbatis Cluniacensis, aliarúmque personarum donec sit recognitum, nullam fidem facit l.1 t.3 p.30 c.2 defi. 29 n.1
Subscriptioni & propriæ manus subnotationi stare quisque debet l.4 t.2 p.245 c.1 d.5 n.2 in all.

Substituto.

Substituturus quando ex liberis est,pro eo voluntatis coniectura semper maxima est & fortissima l.1 t.2 p.10 c.2. d.43 num 3 in all.
Ex substituti facto tenetur qui eũ substituit,sed non nisi in subsidium l.4. t 26 p.358 c.2 d.2 n.1 & 2
Substitutio hodie nulla vulgarior est quàm fideicommissaria l.3 p.248 d. 46 n.12 in al.
Substitutio vulgaris interdum flectitur in fideicõmissariã,si alienationis adsit prohibitio,dũmodo ad omnes substitutorum gradus pertineat l.3 p. 248 d.46 n.1,2,3 & 4
Verbum,*Substituo*, quod sua natura merè directum est,commune est ad fideicommissi quoque causam exprimendam l.3 pag. 428 defi.46 numer. 13 & 14

Successio.Successor.

Successio neque in suis neque in agnatis olim erat lib.2 t.3 pag.74 c.1 d.18 n.15 in all.
Succedendi ius ab intestato, sicut & ex testamento publicum dicitur l.2 t.3. p.76 c.2 d.25 n.8 in all.
Si succedat dominus non domino qui non tenebatur de euictione,eatenus duntaxat repellendus est dominus quatenus ex defuncti hereditate lucratus est, licèt inuentarium non fecerit lib.4 tit.11 pag.273 c.1 d.1 nu.8. in all.
Successionis ius ex eo quod post patris,matrisve successionem fuit religiosus non impeditur,nec mutatur l.1 t.3 p.30 c.1 d.27 n.2 in all.
Successionis ius est ex legibus quę nec hereditatem nec legitimam deferũt nisi mortuo patrefamilias l.2 t.3 p. 72 c.2 d.15 n.22 in all.
Ad Successionem qui non admittitur nec admitti ad partem speratur non facit partem l.1 t.3 p.30 c.1 d.27 n.6 in all.
Successio testamentaria plerumque fauorabilior quàm legitima l.1 t.2 p. 11 c.1 d.44 n.3 in all.
Successor quilibet,etiam singularis simulationem contractus obuicere potest l.4 t.17 p.319 c.1 d.2 n.1 & 2
Successor singularis nunquã per fictionem translatæ possessionis iuuatur l. 3 t.19 p.188 c.1 d.4 n.4
Successor eiusdem iuris est cuius fuit decessor l.4 t.7 p.258 c.2 d.5 n.5 in al.
Successor singularis non cõuenitur actione personali,si non contraxit l.4 t.31 p.388 c.2 d.1 n.1

Summa.

Summa maior minori re vera inest l.3 t.9 p.166 c.2 d.1 n.4

Sumptus.

Sumptibus suis opus tollere cogitur qui vi aut clam ædificauit l.3 t.24 p. 217 c.1 d.6 n.6
Sumptus sic semper sunt faciendi vt aliquid supersit, ne persona aut res mergatur l.2 tit.19 p.106 c.2,d.1 n.4 in all.
Sumptus litis nunquã veniũt in actionem,quandoque tamen in condemnationẽ l.3 t.12 p.172 c.1 d.10 n.1
De sumptibus litis cognitio eius esse debet,cuius est de negotio principali l.3 t.12 p.172 c.1 d.10 n.3
Sumptus litis nemo contra seipsũ subministrare cogitur l.3 t.21 p.202 c.1 d.1 n.1 in all.

Supplicatio.Supplicator.

Supplicatio permissa non est, nisi ob eam statuta pœna pendatur l.2 t.4 p. 78 c.2 d.5 n.4
Supplicator dolosus nunquam gaudere debet impetratis p.78 c.2 d. 6 n.3

Suspicio.

Suspicionis causæ cõtra iudicẽ nõ solùm allegãdę, sed & probandę sunt l.2 t.38 p.131 c.2 d.7 n.5 in all.
Suspectam rem facit personæ interpositio l.4 t.21 p.333 c.2 d.19 n.3 in all.

Syndicus.

Syndicus quandiu rationes non reddidit & conueniri potest & condemnari vt eum effectu curet solui debitũ per nouos syndicos intra certũ tempus arbitrio iudicis pro personarum qualitate & debiti quantitate statuendum l. 4 t.7 p. 158 c. 1 d.4 n. 2 3 & 4
Syndicus si tempori satisfieri creditori non curet de suo soluere cogi potest mox tamen à posterioribus syndicis quantum ratio & æquitas suadere videbitur,repeturus l.4 t.7 p.258 c. 1 d.4 n.5 & 6
Syndicus qui pro debito vniuersitatis se,suáque omnia pignori obligauit, licèt tanquam Syndicus, conueniri tamen etiam finito officio potest l.4 t.7 p.261 c.2 d.15 n.1,& 3
Syndicus vniuersitatis nomine,si in vniuersitatẽ delapsa sit,literas moratorias siue annales,siue quinquennales impetrare potest l.1 tit.9 p.45 c.1 d.18 n.1
Syndicus procuratoris partibus fungitur l.2 t 8 p.85 c.2 d.7 n.5 in all.
Syndicus proprio nomine pro debitõ vniuersitatis,etiã finito officio conueniri potest,si interpellatus,vt solueret,fueris negligens l. 4 t. 7 p. 258 c.2 d.5 n.1
Syndicus de rato cauere non cogitur nisi de mandato dubitetur l.4 t.7 p. 262 c.2 d.16 n.4 in all.
Syndicus qui mutuam pecuniam accepit si docere nequeat versam esse in vtilitatem vniuersitatis,proprio nomine conueniri potest l.4 tit.7 p.258 c.2 d.5 n.7
Syndico officium suum damnosum esse debet l.4 t.7 p.258 c.1 d.4 nu.1 in all.
Syndicatus administratio si inter Syndicos diuidatur siue tacita siue expressa pactione, separatim quoque ab iis ratio exigenda est l. 4 t. 7 p. 262 c.2 d.18 n.3
Syndicatus diuisio quæ fit inter Syndicos iuris non iurisdictionis est l.4 t. 7.p.262 c.2 d.18 n.2 in all.

Tabula.

Tabulas naturaliter & re vera apertas esse oportet ad cognoscendum testationes l. 4 tit. 15 p. 299 c.1 d.21 n.1 in all.
Tabulæ non sunt apertæ ob hoc solùm quod pronunciatum sit aperiendas esse l.4 t. 15 p.299 c.1 d.21 n.1 in all.

Talliabilis.

Talliabilis non potest esse testis in causa domini, nisi de re quæ per alios probari non possit l.4 t. 15 p. 300 c.2 d.27 n.1,2,&3

Testamentum.

Testamenti causa fauorabilior creditur, quàm causa liberorum l. 3 t. 20 p.199 c.2 d.1 n.10 in all.
Testamẽti verba inspecta cognitáque esse oportet, ad conuentionum omnium quæ de controuersiis fiunt validitatem l.1 t.2 p 2 c.2 d 6 n.1
Testamento solenni posteriore reuocãtur omnia quæ sũt relicta in priore etiam ad pias causas l. 1 t.2 p.9 c.2 d.39 n.2 & 3

Testis.

Testes etiam minùs solenniter interrogati faciunt aliquale iudicium imo & aliquando faciunt plenã probationem l.4 t.15 p. 304 c.2 d.40 n.1 & 2
Testis varius torqueri potest, & pro criminis grauitate etiã ad tricemes condemnari l.4 tit.15 p.308 c.1 d. 55 n.1
Testes singulares non probant l. 4 t.15 p.306 c.1 d.46 n.1
Testi contra suum commodum testificanti magis creditur l. 4 t.15 p. 305 c.1 d.42 n.1
Testis qui semel interrogatus nihil aliud respondere vult apud iudicem nisi quod perstat in priore sua depositione, non caret falsi suspicione,& ideò torqueri potest l.4 t. 15 p. 308 c.2 d.57 n.1,2 & 3
An & quando Testes noui, etiã super iisdem articulis aut contrariis post didicita quoque testificara admitti possint l.4 t.15 p.310 c.1 d.62 n.2
Testium dicta fauorabiliter interpretanda sunt & adiuuanda vt ad concordiam rediganrur, non calumnianda l.4 t.15 p. 309 c.1 d.59 n.1 & 4
Testis malè interrogatus iterũ ex integro est audiendus l.4 t. 15 p.306 c. 1 d.47 n.1, 2.& 3

Testes non obstãte appellatione audiendi sunt l.1 t.10 p.52 c.1 d.22 n.1
Testes plures quàm decem super vno articulo audiri possunt, si de causis agatur quarum veritas ex quàmplurimorum testimonio pendet l.4 t.15. p.297 c.2 d.14 n.1,2 & 3
Testes cuiuscunque ætatis & condicionis tempore pestis & belli audiri possunt l.4 t.15 p.306 c.2 d.48 n.1
Testes audiri possunt ex rescripto principis ad tuendam defuncti innocentiam etiã priùs quàm cõtra heredes sit instituta accusatio l.4 t.15 p.380 c. 1 d. 25 n.4
Testis vnicus non facit indicium ad torturam, nec criminis socius, nec infamis, nisi in crimine læsæ maiestatis l.4 t.15 p.298 c.2 d 20 n.1,2 & 4
Testes audiri possunt etiam post interlocutionem redditam de aperiendis testationum tabellis si modò re vera, non fuerint apertæ l.4 t.15 p. 299 c.1 d.21 n.1
Testis instrumentarius, etiamsi sit domesticus, testimonij tempore audiri potest l.4 t.15 p.295 c.1 d.7 n.1
Testes iurandi sunt, & exinde pro iuratis habentur p.296 c 2 d 8 n.1,2 & 3
Testes auditi ex autoritate alterius magistratus testationibus ad Senatum relatis, sunt repetendi l.4 t.15 p.296 c.2 d.9 n.1,2 & 3
Testis incontinenti se corrigere potest l.4 t.15 p.301 c.2 d 30 n.7 in all.
Testes plures in globo, vnius tantùm testis loco habentur, sed multo digni oris fidei si nullus ex omnibus sit cuius testimonium probabili aliqua obiectione labefactetur l.4 t.15 p.295 c 1 d 3 n 1 & 2
Testes instrumentarij impetrato diplomate indistincte audiri solent in facto quod non nisi per eos probari potest l 4 t.14 p.275 c.2 d.1 n.17
Testes tam interrogati interdum etiã post didicita testificata iterum interrogari possunt, eo etiam, cuius interest, requirente l.4 t.15 p.295 c.2 d. 5 num 1
Testes die feriato iurandi non sunt nisi partes consentiant eo die audiri, qui sit quidẽ feriatus, sed non in honorem Dei l.3 t.11 p.168 c.1 d.2 n.1.
Testis vnius testimonio quãdoque creditur l.4 t.15 p.301 c.2 d.35 n.1
Testis vnius suspicio per contestẽ purgatur l.4 t.15 p.300 c.2 d.27 n.7
Testificans de contractu alicuius negotij non probat, nisi tractatum illum certo modo perfectum fuisse dicat l. 4 t.15 p.301 c.2 d.30 n.1
Testis sine iusta causa testationem ex interuallo corrigere non potest l.4, t.15 p.306 c.2 d.30 n.7
Testes adhibentur vt veritatis fidem faciant l.4 t.15 p.301 c.2 d.29 nu.3 in all.
Testes auditi ab alio quàm à iudice quandocunque repetuntur, nec tamen reo committuntur, sed & repetuntur etiam qui committi non possunt l. 4 t.15 p.301 c.1 d. 28 n.1 & 2
Testes instrumentarij non facilè reprobari possunt, si auditi sint ad instrumentum de re pertinente l.4 t.15 p. 301 c.1 d.29 n.1,2,& 3

Tempus.

Tempus in testamentis non nisi pro herede adiectum intelligitur l.3 t.19 p.191 c.1 d.12 n.5 in all.
Temporis diuturni lapsus omnem omnino præsumptionem tollit vitij aut clandestinæ aut precariæ possessionis l.3 t.24 p. 217 c.2 d.9 n.3
Temporis antiquitas facit omnia præsumi solenniter acta, cùm habeat vim tituli l.2 t. 11 p.93 c. 1 d.1 n. 6 in all.

Testimonium.

Testimonij dicendi necessitas ex iudicis ecclesiastici testimonio proficiscitur l.4 t.15 p.300 c.1 d.24 n.3
Testimonium & viua voce & secreto dici debet l. 4 t.15 p.307 c.2 d.52 nu.1 & 2
Testimonia domestica admittenda nõ sunt, ne quidem per viam monitorij nisi probandum id sit quod nisi per domesticos probari potest l.4 t.15 p. 309 c.1 d.59 n.1

Titulus.

Titulus in beneficialibus non probatur per solam visionem scripturæ tituli l.1 t.2 p.21 c.2 d.83 n.1
Titulus beneficij probandus est per scripturam, non per confessionem partis l.4 t.14 p.284 c.1 d.29 n.1
Titulus defuncti nõ potest cuadere in titulum superstitis l. 1 t.2 p.18 c.2 d. 69 n.4 in all.
Titulum possessionis suę ostendere nemo cogitur l. 4 t.43 p.441 c.2 d.21 n. 5 in all.
Titulus bonus præsumi non potest cùm constat de inualido & vicioso l.1 t.2 p.15 c 1 d 56 n.8
A Titulo non priore modò, sed etiam à posteriore discedit qui beneficium tanquam vacans impetrat l. 1 t. 3 p. 26 c.1 d 8 n.1
Titulus solus emptionis aut alterius acquisitionis iuncta possessione non sufficit ad probandum dominium possessoris, nisi autoris etiam ius & dominium probetur l. 4 t. 14 p. 293 c.2 d.69 n.14
Titulum iustum habens non ideò potest vincere in iudicio vindicationis si nunquam possessionẽ adeptus fuerit quia nec dominus l. 3 t. 22 p. 205 c.1 d.1 n.3

Transactio.

Transactio sub prætextu instrumentorum rescindi non potest l.2 t .4 p.80 c.2 d.13 n.1.& 2
Transactio facta de iure immunitatis non nisi audito procuratore generali homologari potest l.2 t.4 p. 80 c.2 d.11 n.1
Transactio quæ vniuersitati vtilis est, inscia vniuersitate ex solo procuratoris consensu non est infringenda l.2 t.8 p.85 c.2 d.7 n.3
Transactiones nouant præcedentem obligationem, super qua dubitatum transactúmque proponitur l.2 tit.4 p.77 c.2 d.2 n.1
Transactio post triginta dies elapsos insinuari debet l.2 t.4.p.79 c.2 d.10 n.1
Transigere alieno nomine, citra speciale mandatum, nemo potest l.2 t. 4 p.79 c.1 d.7. n.1
Transactio, prohibita alienatione cẽsetur prohibita, per quam res in aliũ transferatur l.4 t.38 p.407 c.2 d.2 n. 1,2,& 3

Tributum.

Triburorum indictio non nisi ex necessaria causa fieri potest l.4 tit.39 p. 410 c.1 d.1,n.1,2 & 3.
Tributum subditi quatuor casibus pendere debet l.4 t.43 p.437 c.1 d. 6 n.1
De Tributo subditis indicto ob equestris dignitatis accessionem l.4 t.43 p.437 c.1 d.5 n.1,& 2
Tributum Principis non imminuitur propter immunitatem alicuius particularis l.1 t.12 p.180 c.1 d.40 n.4

Tutela.

Tutelę ratio, quandiu tutela durat, exigi non potest l.4 t. 23 p.41 c.2 d.8 n. 8 in all.
Tutelę periculum ad tutorem spectat à die quo suspecta est tutela l.3 t.5 p. 158 c.1 d.1 n.4

Tutor.

Tutores quandiu soluendo erunt, denegari debet restitutio aduersus lapsum temporis l.2 t.26 p.115 c.1 d.1 n.3 in all.
Tutor esse nõ potest citra iniuriá pupilli, quem lex non vult regi ab eo qui ipse propter ætatẽ adhuc ab alio regi debeat l.2 t.28 p.118 c.2 d.1 n.10
Tutor rem pupilli malè administrans non solùm pupillo se obligat, sed iis etiam omnibus quorũ interest pupillum ex tutoris facto & autoritate obligari, si qua ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur l.2 t.25 p.113 c.1 d 2 n.7 & 8
Tutor pupillorum nomine iurare aut iusiurandum deferre de ea re quam ipsi nesciunt, potest l.4 t.1 p.237 c.2 d.20 n.5
Tutor si repertoriũ non fecerit contra eum iuratur in litem l.3 t.5 p 158 c.2 d.1 n.5 in all.
Tutor satisdare debet sicut & inuentarium facere l.3 t.5 p.158 c.2 d.1 n.6 in all.
Tutor pro pupillo, nec curator pro adulto hereditatem adire potest l.2 t. 12 p.99 c.1 d.11 n.4 in all.
Tutrix & curatrix mater filio dari potest l.4 t.28 p.370 c.2 d.1 n.1 in all.

Vacatio.

Vacationis modus vnus in alio non continetur l 1 tit.2 p.1 defin.1 n.4 in all.
Vacationis modus expressus aut verus esse debet, aut saltẽ talis qui verus esse possit, quíque communiter verus putetur l.1 t.2 p.2 c.1 d.4 n.4

Velle.

Velle aliud est quàm non nolle, & cõtrà aliud non nolle aliud velle l.3 t. 21 p.202 c.2 d.2 n.10 in all.

Velum regium.

Vela regia sine præceptione iudicis cõpetẽtis alienis rebus imponere, capitale est, multò magis iustè posita, deiicere, & violare l.2 t.9 p.91 c.2 d.1 n.1 in all.

Venditio.

Venditio rei alienę non valet l.3 t. 22 p 206 c.1 d.3 n.1 in all.
Vendentis aut ementis non eadem est voluntas quæ diuidentis l.3 t. 27 p. 216 c. 1 d.3 n.5
Vendens id agit vt rem suam alienet quantorúmque potest precio l.3 t.27 p.216 c.1 d.3 n.7
Qui vetat vendere, vetat etiam venditionis nomine pecuniam accipere l.4 t.38 p.408 c.1 d.3 n 9
Vendita re communi alij quàm socio contra fidem conuentionis citra hypothecam iudicium communi diuidundo cum emptore exercendum est l.3 t.27 p.224 c.2 d.4
Venditum à Principe præsumitur, vt & ab alio quolibet ius tãtùm quod habet in re l.3 t.22 p. 209 c.1 d.1 n.4
Venditio partis communis non tollit communionem l.3 t.27 p. 230 c. 1 d. 12 nu.2 in all.

Venditio contra leges facta valere nõ potest l.3 t.22 p.205 c.2 d.1 n.2 in al.

Vẽditio pluribus facta per Principem competit ei cui priori vendita est l. 3 t.22 p.208 c. 2d 11 n.1

Venditio rescissa,& resoluta venditione incipit pretium esse penes vẽditorem sine causa l.4 t.30 p.384 n.9

Vente de fruicts rompt cense l. 4 t.41 p.420 c.2 d 19 n.3

Vendentibus simul coniugibus, tota pecunia ad maritum peruenisse presumitur si aut mariti res vendita sit, aut mulieris fundus dotalis, non aliter l.4 t.14 p.282 c.2 d.22 n.1

Venditio facta per minorem alienare prohibitum à lege & à testatore aut à testatore solo, non valet, etiam si sit vallata iuramento l.4 t.8 p.407 c. 1 d.1 n.1

Venditio lege commissaria resoluitur ipso iure, si venditor velit l. 4 t. 37 p.407 c.1 d.1 n.11 in all.

Venditor pro parte pretij non soluti potest rẽ totã venditã quanticũque pretij sit vẽdere si modò habeat cã obligatãl.4 t.33 p.391 c.2 d.8 n.1,2,& 8

Venditio vltronea, ac voluntaria non tantùm venditoris ius perimit quod vel in re vel ad rem habebat, sed eorum quoque omnium qui venditioni consenserunt: venditio verò necessaria, & iure,& necessitate precedentis contractus illi ipsi qui vendidit nonnocet l.4 t.36 p.401 c. 2 d.5 n.3,& 6

Venditio, traditione secuta, titulus est facilis ad transferendum dominiũ l. 4 t.32 p.389 c.2 d.2 n.9 in all.

Vẽditionis causa potest quis fieri correus debendi l.4 t.35 p.400 c.1 d. 2 n. 6 in all.

Venditio à corpore incipit, cùm ager venditus est non solùm ad mensurã, sed etiam si priùs facta sit mentio corporis deinde mensuræ ante fundi fines iudicatos: quin etiam quicquid intra confines est pro vendito habetur l.4 t.28 p.371 c.2 d.3 n.8

Vendita re sic tradita vt non transferatur dominium quin solutum sit totum precium, non eò minùs habet creditor eius persecutionem l.4 t.33 p.392 c.1 d.9,n.1,2,& 3

Vendens rem alienam non aliter cogitur implere venditionem, dominum postea nactus, quàm si venditio ab initio valida fuerit & iusta, l. 4 t.33 p.392 c.1 d.10 n.1,2,3,4,5,& 6

Venditio si ex capite metus rescindatur, non habet emptor electionem supplendi iusti precii: si verò ex causa lęsionis, habet l. 4 t.30 p.383 c.1 d. 16 n.4,& 5

Venditor qui celauit onus rei venditę quod sciuit, tenetur eo nomine nõ tantùm quantò minoris, sed etiam ex empto in id omne, quod interest, etiamsi per clausulam generalẽ id onus transferre voluerit in emptorem l.4 t.32 p.389 c.2 d.1 n.3 & 4

Venditor si rem venditam tradat, in id omne quod emptoris interest condemnandus est l.4 t.36 p.404 c.2 d.13 n.17

Vendita res & iam tradita tota repeti potest iure pignoris de quo conuenerit: deinde tota retineri pro parte precij non soluti l.4 t. 33 p.391 c.1 d.6 n.1,2,& 3

Venditio etiam vno nummo facta valet ad euitandam pœnam incapacitatis l.4 t.43 p.451 c. 1 d.50 n.1 & 2

Venditio accedẽte precio aliquo quãtumuis modico imaginaria dici nõ potest l.4 t.43 p.451 c.1 d. 50 nu. 4 in all.

Vendita re communi interdum causa venditionis est indiuidua, etiam ex parte venditoris, ita vt restitutio vni ex vẽditoribus concessa, debeat prodesse alteri l.4 t.35 p.399 c.1 d.1 n.1

Venditori quæ debentur propter rem venditam pro annis præteritis non transeunt in emptorem, si nihil de iis specialiter dictum sit l.4 tit.33 p. 393 c.1 d.13 n.1,2,& 3

Venditio rerũ quæ consistunt in pondere vel numero, vel mensura non priùs perfecta dicitur quàm res huiusmodi adnumeratæ, admensæ adpensiuè sint: interea si rei venditæ damnum aliquod cõtigerit, ad venditorem non ad emptorem pertinebit l.4 t 32 p.389 c.1 d.1 n.1,& 2

Venditorum recto precio fructuum periculum non ad venditorem eundémque debitorem sed ad emptorẽ eundemque traditorem pertinet l.4 t.32 p.389 c.1 d.2 n.2

Venditiones etiam publicę sub hasta factę rescinduntur ex causa immodicę lęsionis, nullo etiam dolo probato l.4 t.30 p.389 c.1 d.4 n.8 & 9

Venditio facta sub pacto de retrouendẽdo tẽporali nõ annulatur ex causa enormissimę lęsionis, sed perpetratur l.4 t.30 p.380 c.2 d.5 n.2 & 3

Venditio perficitur conuentione & solutione precij, præsertim subsecuta traditione l. 4 t.30 p. 380 c.1 d. 7 n.6 in all.

Venditor qui vendidit quicquid iuris habuit impetrare debet in precium quicquid emptor in eam impẽdit l. 4 t.30 p.382 c.2 d.13 n.1,2,3,4,& 5

Vendita res pignori per apparitorem capta non potest à debitore in præiudicium creditoris, vel emptoris iudicialis, trahi l.4 t.38 p.409 c.2 d.8 n.2,& 3

Venditor agens ex l.d.C.de resc.vend. probare debet se esse dominum l.4 39 p.385 c.1 d.17 n 1

Venditio quando dicatur perfecta l. 4 t.28 p.371 c.1 d.3 n.1,2,3,& 4

Venditioni alienæ sub nomine venditoris accedens, censetur iure fideiussoris accedere l.4 t. 28 p. 372 c.1 d. 6 n.1 & 2

Emptor cui Vendita res fuit tanquam libera, si à Domino intra statutũ tẽpus non petierit inuestituram excusatur à pœna commissi l.4 t.43 p.440 c.1 d.17 n.1

Venditioni factæ sub lege commissoria etiamsi vẽditor velit emptor instare non cogitur, si res desierit esse integra præsertim si venditoris id facto acceperit l.4 t.37 p.407 c. 1 d.1 n.1, 2.& 3,& 4

Venditis rebus pluribus confuso precio ei qui sibi amicóque eligendo emerat nihil prohibet, vel in vna amicum ab emptore eligi, vel in singulis singulos l.4 tit.34 p.395 c.1 d.3 n.1

Quanti vnaquęque res Vendi potest tanti esse creditur l.4 t.41 p.421 d.1 n. 31 in all.

Venditio à mensura cœpisse intelligitur quoties restricta est ad mensurã verbis præcisis & limitatis l. 4 t. 28 p.371 c.2 d.4 n.1,& 2

Venditio dominium rei venditę transfert in emptorem, & quidẽ in perpetuum tempus. Conductio nullum omnino ius, at ne iuris occasionem vllam tribuit emptori l.4 t.42 p.426 c.2 d.38 n.3 & 4

Venditori qui rem tradidit debentur vsuræ precii non soluti tanquam interesse damni emergentis: interdum etiam fructus ipsi l.4 t.24 p.355 c.2 d. 35 n.3.

Venditor non potest ad suum iudicẽ reuocare litem institutam contra suum emptorem l. 3 t.12 p.169 c. 2 d. 1 n.1

Venditor alienæ liti interuenire dicitur, non suam inchoare, qui ab actore laudatus, ad iudicem venit, l.3 t.12 p 169 c.2 d.1 n.3 in all.

Vẽditoris preciũ petentis in obscuro iure causa potior est quàm emptoris cui iã tradita res est: nec potest emptori discedere ab emptione inuito venditore l.4 t.29 p.374 c 2 d.4 n. 5.6,7,8,& 9

Venditor pro emptore defendendo satisdare non cogitur l.2 t.39 p.134 c.2 n.2

Venditio perfecta est statim atque pignus addictum est, licèt nondum secuta sit missio in possessionem l. 4 t. 43 p.456 c.1 d.65 n.9 in all.

Venditio facta ex autoritate statuti, interpretationem recipit & suas conditiones & statuta. Conuentionalis verò non nisi & partium voluntate,& ex iure communi l.4 t.43 p.444 c.2 d.30 n.25 in all.

Refert an Vendantur fructus nascituri ex recto fundo, an perceptio fructuum ex eo fundo iam collectorũ l.4 t.42 p.423 c.1 d.26 n.1

Venditio bonorum paraphernalium à muliere facta cõstãte matrimonio valet etiamsi maritus simul cum vxore vendiderit l.2 t. 11 p. 93 c. 1 d.2 n.1

Vnio.

Vnio nulla, & minùs ritè facta, æquiparatur l. 1 t. 2 p. 13 c.2 d.51 nu. 2 in all.

Vnio beneficiorum odiosa est,& à cõmuni ecclesiarum vtilitate aliena l. 1 t.2 p.12 c.2 d.48 n.1

Vnio beneficiorum, nunquam nisi ex magna causa, eáque necessaria, debet permitti l.1 t.2 p.12 c.2 d.48 n.2

Vnioni beneficiorum debent interesse episcopus, qui ordinarius est diœcesεos, capitulum ecclesiæ cathedralis,& patronus beneficij, si laicus sit l.1 t.2 p.12 c.2 n.2.

Per vnionem melius est duobus beneficiis rectorem vnum dare, quàm vtrumque rectore carere l.1 t.2 p.14 c.2 d.52 n.8 in all.

Vnitum beneficium non potest cõferri à summo pontifice, nisi vocata aut suspensa vnione l.1 t.2 p.20 c.1 d.74 n.1

Vniti beneficij suspensionis causa limitata, limitatum, non perpetuum parit effectum l.1 t.2 p.20 c.1 d.74 n. 5 in all.

Vnione beneficiorum ordinario egestate laboranti subuenitur l. 1 t.2 p. 14 c.1 d.52 n.8

Vnio beneficiorum semper & perpetuò grauat l.1 t.2 p.13 c.1 d.48 n.11

Vnitum beneficium amittit nomen beneficii l.1 t.2 p.17 c.2 d.64 n.1

Vnitas.

Vnitas non est numerus, sed principium numeri l.4 tit.1 p.236 c.2 d.18 n. 6 in all.

Vniuersitas.

Vniuersitas quę in exigendi quasi possessione est, prohiberi non debet lite pendente, quominus iure suo vtatur l.4 t.7 p.258 d.16 n.3

Vniuersitas restituere debet quæ exegit quoties litis euentu apparet nobilem fuisse eum qui plebeius dicebatur, ideóque nihil ab eo exigi potuisset l.4 t.7 p 238 d.16 n.6

Virgo.

Virgini creditur iuranti se ab aliquo agnitam, non etiam meretrici, cui nec iusiurandum deferre permittitur l.4 t.14 p.281 c.2 d.18 n.1

Virgini à coniugato cognitam se esse iuranti non creditur l. 4 t. 15 p. 306 c.2 d.49 n.1,2,& 3

Vis.

Vi factum dicitur si quis contra quàm prohiberetur, fecerit l.4 t.14 p.281 c. 1 d.14 n.3 in all.

Vim faciens iure suo cadere debet l. 3 t.18 p.187 c.1 d.2 n.1 in al.

Vis maior dicitur cui resisti non potest l.4 t. 41 p. 423 c 2 d. 27 n.2 in all.

Vi, nec clam facere videri potest qui suam duntaxat continuat possessionem, nec si eam vi defendat l.3 t 24 p.215 c.1 d 1 n.5 in all.

Vis sola metúive sufficit ad inducendum prætoris auxilium l. 4 t. 21 p. 332 c.2 d.18 n.6

Voluntas.

Voluntas & ánimus non minùs facto declarantur, quàm verbo l.1 t.2 p.12 c 1 d.45 n.7 in all.

Voluntates vltimas per se firmas esse oportet, non ex alieno arbitrio pendere l.4 t.16 p.317 c.1 d. 22 n. 11 in all.

Voluntas non minùs facto, quàm verbo declaratur l.1 t.3 p. 25 c.1 d.3 n. 14 in all.

Voluntatis quæstio admitti non debet cùm nulla in verbis ambiguitas est l.4 t.28 p.372 c.1 d.5 n.1 in all.

Voluntatis sola destinatio sufficere potest vt ei quoque qui nominatus est, pactum prosit l.2 t.3 p. 69 c.2 d.6 n. 12 in all.

In voluntatibus vltimis attendendum est in quem voluntatis intentio dirigatur l.4 t.14 p.282 c.2 d.23 n.4

Voluntas suprema, est ambulatoria, vsque ad supremum vitæ exitum l.4 t.9 p.265 c.2 d.4 n.8 in all.

Voluntas inanis & vacua est, cui iuris potentia non assistit l.3 t.24 p.216 c. 2 d.5 n.8 in all.

Voluntatis diuisio nunquam inducenda est l.4 tit.43 p. 441 c.2 d. 20 n.6 in all.

Coniectura volũtatis in fideicommissis pro lege est l.3 t.20 p. 198 d.35 n.2 in all.

Voluntas vltima etiam in piam causam collata, est reuocabilis, sicut & quæ collata est in liberos l. 1 t.2 p. 2 c.2 d.6 n.2,& 3

Vsus.

Vsus diuturnus ad discõtinuas seruitutes acquirendas sufficere potest l. 3 t.24 p.215 c.2 d.3 n.4 in all.

Vsufructuarius.

Vsufructuarius cùm personalibus actionibus non teneatur omniũ bonorum æs alienum soluere non cogitur l.3 t.23 p.211 c.2 d.1 n 1,& 2

Vsufructuarius proprietarium quominùs ex bonis proprietariis detrahat quantùm necesse est ad æris alieni exsolutionem prohibere non potest l.3 t.23 p.211 c. 2 d.1 n.2

Multùm interest an mulier pẽdeat bona sua creditoris mariti, an alii, vt pro marito soluat l. 4 t. 21 p. 332 c.2 d.18 n.19 n.1,& 2,in all.

Venduntur bona dominij, non custodiæ causa, l.4 t.43 p.444 c.1 d.30 n. 10

Venditiones conditionales ante conditionis euentum imperfectæ sunt l. 4 t 43 p.444 c.1 d.30 n 15

Venditio facta sub pacto de retrouendendo est premissa l.4 t.34 p. 354 c.2 d. 28 n.3 in all.

Vendere mulier sua bona omnia etiã dotalia & obligare potest ad soluendam mulctã, in quam ex causa delicti condemnatus fuit maritus, in carceres ideò detensus l.4 t.21 p. 334 c. 1 d.21 n.1

Venditio fundi pupillaris, facta tanquam fundi pupillaris, non valet l.4 t.33 p.390 c.2 d.3 n.6 in all.

Venditionis substantia in precio consistit l. 4 t. 26 p.362 c. 1 d. 23 nu.1 in all.

Venia.

Veniã non meretur, qui in officio suo delinquit l.4 t.16 p.316 c.1 d.19 n.10 in all.

Verba.

Verba generalia semper ex eo quod verisimile est interpretationem recipere debent l.4 t.16 p.316 c.2 d.21 n.9 in all.

Verba denũciatiua in vltimis volũtatib⁹ cò facilius & frequẽtius ꝓbãt quò facilius & frequẽtius inducunt dispositionẽ: in contractibus nõ aliter disponũt quàm à presente presenti dicta sint l.4 t.14 p.282 c.2 d.23 n.2,3

Verba enunciatiua prolata principaliter in antiquis non solùm inter eosdem, sed etiã inter alias partes probant per modum causę l. 4 tit. 14 p. 278 c.2 d.6.n.1,& 2

Verba enunciatiua fauore doris indistinctè probant l. 4 t. 14 p. 283 c. 1 d. 25 n.3

Verba enunciatiua in contractu, cum minore gesto, apposita, quæ contra maiorem probarent, probant etiam contra minorem, si curatoris autoritas in contractum interuenerit, non aliter l.2 t.15 p. 102 c. 1 d.3 nu. 1 & 2

Verbis enunciationis iudicis de litigatorum facto aut iure non creditur, nisi de iis quę coram ipso fiunt tum cùm pronunciat l.4 t.14 p.279 c.1 d. 7 n 5

Verba vérbis dissoluuntur l. 1 tit.10 p. 47 c.1 d 1 n.2 in all.

Verba enunciatiua adposita in contractu inito cum principe probant, si verisimile sit quod enunciatur l.4 t. 14 p.292 c.1 d.63 n.1

Veritas.

Veritas semper inquirenda est cum omni diligentia, & omni via l.4 t.14 p.275 c.2 d.1 n.1 in all.

Veritas in foro conscientiæ aduersus præsumptionem iuris, & de iure persuadet l.4 t.14 p.287 c.1 d.43 n.3 in all.

Veritatis habendę fauor efficit vt probationum facultatem ampliari semper quantum fieri potest, oporteat, restringi nunquam l. 4 t.14 p.275 c.2 d.1 n 1,& 2

Veritatis probatio nunquam excluſa censetur, nisi cùm idipsum lege aliqua cautum est l. 4 t.1 p. 242 c.1 d.37 n.2 in all.

Veritas semper præualet l.4 tit.17 p 318. c.2 d.1 n.5 in all.

Vicarius.

Vicarius licèt generalis cõferre beneficia nõ potest, nisi speciale in id habeat mãdatũ l.1 tit 2 p.19 c. 1d.70 n.3

Vicinus.

Omni Vicio carere debet, qui in aliũ paratus est dicere lib.1 tit. 2 p. 23 c.2 d.92 n.3 in all.

Vicia visibilia reddunt instrumentum suspectum, & aliquando vitiosum l. 4 t.16 p.314 c.2 d.18 n.3 in all.

Victoria.

Victoria mutua non est; nisi cùm vna lis est l.3 t.7 p.162 c.1 d.7 n.8 in all.

Vindicia.

Vindiciæ ante diffinitiuam sentẽtiam, præsertim in beneficialibus dici solent pendente lite pro eo qui magis apparet, magisque colorato titulo mittitur l.4 t.3 p.253 c.2 d.33 n.7 in all.

Vindicatio.

Vindicatione rei conuentus, licèt bonæ fidei se possessorem probet, non ideò tamẽ obtinere debet quàm diu actor probare potest se esse dominũ l.3 t.22 p.208 c.1 d.9.n. 1,& 2

Vindicatione agenti quæstionem dominij referre quilibet potest l.3 t.22 p.206 c.1 d.3 n.1.2,3,4,& 5

Vindicatio corporalem possessionem, quæ penes reum est, actori restituit l.4 t.41 p.414 c.1 d.8 n.7 in all.

Vindicandi ius habere nemo potest, nisi qui dominus est l. 3 t.22 p.206 c. 1 d.3 n.8

Vindicatio olim non nisi in rem præsentem fieri solita erat l.3 t.21 p.204 c.1 d.7 n.1 in all.

Vidua.

Vidua, quandiu vidua manet in eodẽ matrimonio stare intelligitur l. 3 t. 17 p.186 c.1 d.3 n.3 in all.

Vsusfructus.

Vsusfructus nihil aliud est, quàm ius alienis rebus vtẽdi fruẽdi, salua earum substantia l. 3 t.23 p.213 c.1 d.4 n. 2 in all.

Vsusfructuarius, si abutatur vsufructu, expelli potest, licèt satisfecerit l.3 t. 23 p.212 c.1 d.1 n.3

Vsusfructus, licèt in iure consistat, portionis tamen instar habet, ac emolumentum rei continet l.3 t.23 p.212 d.12 n.6

Vsumfructum quisquis habet quoquo modo cõstiturum, satisdare cogitur de bene vtendo fruendo, non item qui ius habet fructuum fortassis ex antichresi percipiendorum l.3 t.23 p. 214 c.1 d.9 n.1,2,& 3

Vsusfructus patris in bonis filii publicatis facit vt non videantur ea publicata, quorum vsumfructum pater habet l.4 t.9 p.265 c.2 d.5 n.1,& 2

Vsusfructus in iure, non in parte consistit l. 3 t.23 p.213 c.1 d. 4 n. 8 in all.

Vsura.

Vsuræ taxatæ, & in certam quantitatẽ redactæ non eò minùs recipiunt vsurarum accessionem l.4 t.24 p. 349 c 1 d.11 n.1 & 2

Vsuræ litis vsurarum adiudicatarum non debentur ex die sententię, sed ex die moræ, quæ interuenerit in iis post taxationem soluendis l.4 t.24 p. 349 c.1 d.12 n.1

Vsurarum aut fructuum vsuræ nunquam præstandæ sunt, præterquàm in petitione hereditaria l. 4 t. 34 p. 346 c.1 d.4 n.1,2.3,4,& 5

Vsuræ ex die tantùm agniti aut denegati chirographi adiudicantur l.4 t. 24.p.250.c.1.d.15.n.1.
An vsuræ debeantur ob defectam aliquam condicionem casualem,& quando lib.4.t.26. pag.362.c.2.d.14. n.1.2.3.4.5 & 6.
Vsuræ ordinariæ & consuetudinariæ inter mercatores sunt quincunces l. 4.t.24 p.345.c.2.d 2. n.1.
Vsuræ nullæ debentur eius quantitatis quæ nondum debetur vel nondum est lib.4.tit.2.pag.247.c.2.defi. 8.n.22
Vsuræ quincũces debentur ex promissione eius quod interierit ob pecuniam sua die non soluram l.4.t.24. p.347.c.2.d.7.n.1.& 2
Vsurę damni citra conuentionem etiam iure diuino,omnimodo debentur venditori qui rem venditam tradidit l.4.t.24.p.347.c.2.d.8.n.5
Vsuræ ex causa mandati præstitæ repetuntur etiam contra eum qui vel nullas,vel minores debuisset.l.4 t.26 p. 361.c.2.d 12.n.3
Vsuræ adiudicantur ex mutuo à die litis contestatæ,siue contestatio vera interceſſerit, siue facta l.4.t.24p.355 c.2.d.33.n.1.2 3 4.5.& 6
Vsurarum conuentio ab vno facta non potest nocere alteri,nisi ei qui alias eiusdem contractus partes sibi prodesse velit lib.4.tit.24.pag.355.c.1.d. 32.n.1.& 2
Vsurę citra moram non debentur ei ex cuius pecunia ab alio res fuit comparata,quamuis alius ille fructus perceperit l 4 t.34 p.398 c.2.d.12 num.4.
Vsuræ precij non soluti ab emptore qui fructus rei venditæ percepit possunt peti,etiam in causa appellationis l.4.t.33.pag.390.c.2.d.4.n.1.2.& 3
Vsuris non solutis iusiurandum debitori non prodest lib.2.tit.3.p.68.c.2. d.4.n.4
Vsuræ æstimationis quanti plurimi ex mora præstandæ sunt l.4.t.24.p.348. c.1 d.9.n.1
Vsuræ eædem ab herede vniuersali debentur,aut à donatario, qui heredis esse loco creditur, quas defunctus præstare debuisset l.4.t.24.pag.353.c. 2.d 25 n.9 & 10
Vsuræ promissæ ad certum tempus in perpetuum debentur quandiu nec solutio,nec noua de vsuris cõuentio facta est, nisi noua obseruatio secuta sit l 4 t.24 p 345,c.1.d 1.n.1.2.3 & 4.
Vsuræ debentur etiam citra agnitionem chirographi,si chirographaria pecunia petatur ex causa mandati, vel negotiorum gestorum l.4.t.24 p. 352 c.1.d.20.n.1.2.& 3
Vsuræ si ad exonerandam conscientiã ab heredibus relictæ sint,ad solutionem earum cogi debitores non possũt l.4 t.24.p.356.c.1 d.36 n.1.ad 13
Vsuræ non debentur ex stipulatione pœnali,nec illa præcedentem obligationem nouat l.4.t.24.p 350.c.2. d.18 n.1.2.3.4.& 5

Vtilitas.

Vtilitas publica postulat, ne cadauera iaceant insepulta l.3.t.26.p.224 c. 1.d.3.n.5 in all.
Vtilitatis publicæ quàm priuatæ potiorem esse causam oportet l.3.t.26. p.224 c.1 d.1.n.7

Vxor.

Vxor,si dotem non soluat, appellari potest,non item,si non habeat l.2.t. 22.p 109.c.2.d.1.n 9 in all.
Vxor pro viro testis esse non potest contra virum potest,sed non cogitur nec soror contra fratrem l.4.t.15.p. 294.c.2.d.1.à n.1.ad 11.

CODICIS

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM,
ET RERVM
In Sacro Sabaudiæ Senatu Tractatarum,
LIBER QVINTVS.
TIT. I.

De donat. ante nupt.

DEFINITIO I.

Donatio certæ quantitatis restrigendæ sub condicione interim tenet quousque probetur, condicionem restrictionis extitisse.

AMplissimis donationibus inter coniuges fauore matrimonij factis in eius vtilitatem qui superesset, (quas *de superuita* vulgo vocant,1) subiecta bonorum omnium obligatione cum clausula constituti, eodem instrumẽto conuenerat vt quoniam mariti facultates vxoris facultatibus non respondebant, liberalitas mulieris ad eam quantitatem restringeretur quæ ex mariti bonis in contrarium euentum redigi posset. Plerique putabant vxore præmortua nõ priùs maritum in possessione bonorum dotalium ex eiusmodi donationis causa retinendum, quàm ostendisset quid ille in bonis habuisset contractus tempore, haberétve hodie si auctæ non imminutæ ipsius facultates proponerentur: Vt ex eo sciri posset quantum vicissim ex donatione sibi ab vxore facta consequi deberet.2 Videbatur enim sub condicione factam donationem,3 Ideóque nec constituti clausulam ei prodesse posse ad retinendam possessionem,4 Non solùm quòd in contractu condicionali apposita vires nullas habere possit ante euentum cõdicionis,5 Sed etiam quod neque incerta pars bonorum tradi & possideri queat,6 neque certorum bonorum hypotheca purè contrahi ad concurrentem vsque incerti debiti quantitatem.7 Sed propiùs intuentibus postea visum est vtramque illam & mutuam inter coniuges donationem pro pura habendam, restringendam tamen sub condicione si ex postfacto appareret tanti non esse mariti facultates.8 Proinde incerto eo tuendum maritum in possessione bonorum mulieris ad concurrentem vsque summam integram quæ expressa esset, saltem præstita cautione, Si quid amplius quàm per conuentiones liceret, accepisset id se restituturum.9 Cui consequens fuit vt mulieris heredibus incumberet onus probandi, quod in mariti facultatibus minus esset, quàm vt tantam donationem mereretur, qui tantam de suo præstare non posset.10 *Ita Senatus* in causa illustris D. Christophori Dursé & Dominorum fratrum de la Chambre 6. Non. Mart. 1594.

1. Cuiusmodi donationum vix est vt mentio vlla reperiatur in libris nostris. Nam *lex si inter* 8. *D. de reb. dub.* loquitur de donatione facta inter coniuges constante matrimonco & quæ ab initio non valeat, sed tantùm donatoris morte confirmetur. De qua & *in tot. tit. De donat. int. vir. & vxor.* D. & C. Vide Guid. Pap. *quæst.* 565.

2. Ex natura scilicet correlatiuorum quæ illa est vt vnum ab alio declaretur & reguletur *l. verum* 7. §. *vlt.* vbi Cuman. *de reb. dub.*

3. Sub illa nimirum, si tantundem in bonis haberet maritus.

4. Priùs enim est vt possessio acquisita sit, quàm vt possit retineri.

5. Condicio enim quãdiu non est impletà suspendit actum, nec nimis circa accessoria, quàm circa principale *l. cedere diem* 213. *de verb. signif. & tot. tit.* De *condic. & demonstr.*

6. *l. locus* 26. *vers. incerta* D. *de acquir. poss.* iunct. *l.* 3. §. *incertam eod. l. si furt.* 32. §. 1. *de vsucap.*

7. Debet enim certa esse summa pro qua pignus datur vt lui possit *tot. tit. C. de luit. pignor.*

8. Est enim longè aliud fieri contractum sub condicione. Et restringi aut resolui sub condicione *l.* 1. *de leg. commiss. l.* 2. *D. de in diem addict.*

9. *Arg. l.* 1 *& tot tit.* D. *si cui plus quàm per leg. falcid.*

10. Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit & debet quisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis *l.* 2. *l. in exceptionibus* 19. *& pass. D. de probat.* Facit *l.* 3. *C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Vestes vxori tradita à marito siue nuptiarum tempore, siue constante matrimonio quando reddendæ sint marito aut eius heredi.

VEstes precioſę, quas maritus cùm nuptias cõtraheret, vxori dedit, postea soluto matrimonio restituendæ sunt marito eiúsve heredibus,1 non etiam quę mulieri datæ sunt ad vsus quotidianos.2 Quæ datæ sunt ante nuptias benevolẽtię tantùm promerendę aut testificandæ gratiâ, eæ nunquam restituuntur, nec si precioſę sint, quia purè & simpliciter donatę intelliguntur: 3 In qua causa id etiam est quòd ipso nuptiarum die extra dotales tabulas datum sit. 4 Quòd si sint æstimatæ vestes, ita vt tam pro dote quàm pro vestibus nuptialibus, quod plerumque fit, certa quantitas à marito promissa datáve sit,

omnes omnino erunt restituendæ, quas postea maritus in vxorem contulerit, ne duplici vestium præstatione maritus eiúsve heres oneretur. 5 Sed tales restituentur quales erunt matrimonij soluti tempore, nec imputabitur mulieri, cur eas vtendo adtriuerit. 6 Quod tamen non nisi de iis vestibus accipiendum est, quæ ipso nuptiarum tempore datæ sint vxori. Nam quæ constante iam matrimonio datæ probabuntur, & si ad quotidianos vsus id est non preciosæ fuerunt, nullomodo restituuntur. 8 Porrò facta æstimatione, non distinguimus an talis tantáque sit æstimatio vt appareat preciosas vestes æstimatas, an minùs preciosas. Cum enim æstimatio faciat emptionem, 9 videtur maritus tanti nuptiales vestes æstimasse, cáque pecunia non tam vice vestium, quàm pro earum precio ad mulierem peruenisse. 10 Annuli nuptialis alia ratio est. Is enim quanticumque sit precij númquàm restituitur. Nimirum quia dubitari non potest, quin is mulieri donatus sit non solùm vt cætera quæ vocant iocalia, quæ ideò nec ipsa soluto matrimonio restituuntur, 11 sed specialiore quadam ratione in signum & testimonium contracti matrimonij, 12 quod licèt postea solutum sit, non eo minùs tamen verum est aliquando contractum fuisse. 13 Quæ ratio facit vt si talis eueniat casus in quo iocalia omnia restitui oporteat, Vt puta transeunte muliere ad secunda vota, túnque decedente superstitibus ex priore matrimonio liberis, 14 annulum tamẽ nuptialem nullo casu restitui debere placeat, nec si sit preciosissimus. 15 *Ita Senatus* in causa N. Catharinæ De lallee viduæ D. Senatoris de Beausuiour & D. de la fontaine soceri 6. Id. Martij 1594. Iunge Defin. 15. sup. De secund. nupt.

1. Quasi datæ ad decorem & ostentationem potiùs quàm donatæ: Non enim facilis est præsumptio donationis rei preciosæ *vlg. l. cùm de indebito* 25. D. *de probat.*

2. Nam quæ data sunt ad vsus quotidianos si talia sint quæ vsu consumantur, non possunt videri data animo repetendi, præsertim cùm ista contineantur etiam alimentorum nomine quæ vxori exhibere maritus debet *l. legatis* 6 D. *de alim. legat.* Vide *Afflict. decis* 315. Capel. Tholos. *quæst.* 336.

3. *l. quod sponsæ* 4. *l. cùm veterum* 15. *& seq.* C. *hoc tit.*

4. Ad quarum scilicet acquisitionem vel osculum sufficeret *l. si à sponso* 16 *eod.*

5. Contra id quod verisimile est actum esse *arg. l. Titia* 34. §. *qui inuitâ vers. non est enim verisimile* De *legat.* 2.

6. Debuit enim maritus prospicere ita euenturum vt huiusmodi vestes vsu adeóque solo tempore fierent deteriores *arg. l. si quis domum* 9. §. 1. *vers. quia hoc euenire* D. *locat.*

7. Non enim dari solent ad vsus quotidianos vestes preciosæ sed ad ornatum *l quamuis* 26. *l. cùm in testamento* 38. *l si vxori* 39. *in princip.* D. *de aur. arg. mund.*

8. Quia hæ alimentorum nomine continentur, non etiam nuptiales *d. l. legatis.*

9. *l.* 1. *&* 3 D. *pro emptor. l.* 1. D. *de æstimat. act. l. sed etsi* 7. §. 1. D. *de publician.*

10. Quia æstimatio venditio est *l. plerumque* 10. §. *pen.* D. *de iur. dot.* excipe casum *l. æstimatis* 50. D *solut. matr. l.* 8. *inter* 21. C. *de iur. dot.*

11 Nisi in casu cùm mulier transit ad secunda vota vt sequitur in Definitione.

12. Solet enim talis annulus dari cùm sponsalia contrahuntur per verba de præsenti aut in ipsa nuptiarum apud ecclesiam solennitate.

13. Cùm neque solui possit matrimonium nisi quod contractum fuit *l. si in diem* 46. *l. Titio vsusfructus* 96. *de condi. & dem. l. non potest videri* 208. *de reg. iur.*

14. *l. fœmina* 3. C. *de sec. nupt.*

15. Vt sit in memoriam bene transacti matrimonij *l. vnum* 67. §. *vlt. de leg.* 2.

DEFINITIO III.

Dotis augmentum consuetudinarium non semper debetur ex dotis comparatione. Imò aliquando nullum debetur.

AVgmenti dotalis quod Sabaudiæ moribus frequentatur, tantus fauor est vt non solùm circa conuẽtionem & ipso iure debeatur, 1 sed etiã ita ne vlla conuẽtione deterior eius condicio fieri possit, 2 sicut nec dotis. 3 Debetur autem ad concurrentem vsque dotis dimidiatæ quantitatem. 4 Quid ergo si dos bonorum vniuersorum constituta fuerit, quæ & incertæ & amplissimæ sint æstimationis? 5 An non iniquum sit tantum támque incertum onus maritum subire cuius integræ facultates eiusmodi augmento præstando fortasse non sint sufficturæ? Ita sanè est. 6 Ideoque solet hoc casu certa quantitas augmenti nomine promitti. Vel ob id saltem ne dotis æstimandæ necessitas quandoque occurrat quæ & sumptuum & litium materiam ingentem præbeat. 7 Itaque cùm tali facta dotis constitutione augmentum certæ quantitatis promissum diceretur nec tamen probaretur, tametsi probata esset dotis vniuersorum bonorum constitutio, Senatus noster nihil augmenti nomine deberi pronunciauit. 8 *In ea causa* de qua in Defin. 16. infr. Qui potior. in pign. hab.

1. Non tamen cuilibet mulieri nubenti, sed virgini duntaxat præmium virginitatis D *efin. 1. inf. De iur. dot.* vbi vide *num.* 9. Est autem longè diuersa ratio huius augmenti & illius sponsitiæ largitatis de qua *in Nouell.* 119. *vt sponsal. largit. special. sit constit.*

2. Est enim veluti pars dotis *l. inter socerum* 26. §. 1. D. *de pact. & ita l. etiamsi* 8. C. *de iur. dot.*

3. *l Attilicinus* 17. D. *de pact. dotal.*

4. Iure ita moribus nostris recepto.

5. Nihil enim verat mulierem dare in dotem bona sua omnia *l.* 4. C. *de iur. dot.* nisi ita faciat vel fraudata ipsa vel fraudans, vt ibidem nostri notant. Iunge *l. mulier bona* 72. D. *eod. tit.*

6. Nunquam enim credendus quis est velle immodicè obligari *l. si libertus ita* 30. D. *de oper. libert.* nec beneficio decipi quemquam oportet sed iuuari *l. in commodato* 17. §. 1. D. *commod.*

7. Interest enim etiam mulieris neque litibus neque sumptibus vexari *l. minoribus* 6. D. *de minor. l.* 1. C. *de admin. tut. l. vlt.* D. *de prator. stipulat.*

8. Promissio enim augmenti certæ quantitatis est facti *l. consilio* 3. §. *vlt de curat fur.* facta autem probanda sunt, Alioqui non deficit quidem ius, sed probatio *l. duo sunt Titij* 30. D. *de testam. tutel.*

DEFINITIO IV.

Augmentum dotis consuetudinarium etiam certa dote constituta aliquando incertum est & pro arbitrio boni viri statuendum.

COnsuetudinarium illud augmentum de quo proximè diximus tum deberi intelligitur, cùm apparet de dote quæ constituta sit, & quidem in pecunia. Nam si nulla proferatur dotis constitutio sicuti nulla dos est, 1 ita neque dotis augmentum vllum intelligi potest. 2 Sed & cum dos in bonis immobilibus consistit, æquum non est ad ratam æstimationis bonorum augmentum constitui, quia non eandem vtilitatem marito adfert vsus bonorum immobilium, quam pecuniæ numeratæ. 3 Idémque est si bona mulieris mobilia proponantur. 4 Sed & quoniam bona non intelliguntur nisi deducto ære alieno, 5 difficile est vt sciatur quid reuera in bonis sit, 6 quod tamen sciri necesse esset ad augmenti quantitatem constituendam quæ semper certa esse debet, præberétque ea res ingentem litis materiam. 7 An igitur nullum eo casu augmentũ debebitur in præmiũ virginitatis? Imò debebitur, sed quod boni viri arbitrio ex personarum qualitate potiùs, quàm ex dotis comparatione constitui oporteat. 8 Nec aliud erit si ponas data in dotem bona omnia filiæ quæ vniuersam patris hereditatem acceperit, tametsi nihil in hereditate sit præter pecuniam numeratam. Nam vt taceam quòd hoc casu idem contingit, vt non facilè sciri possit quid sit in hereditate, quandoquidem hereditas est nomen iuris, habétque commoda & incommoda, 9 Illa etiam ratio facit ne ex dotis proportione augmentum possit cõstitui, quòd alioqui facilè eueniret vt maritus oneraretur supra modũ si poneres in ea hereditate amplissimas in pecunia fuisse facultates quæ deducto omni ære alieno supererssent. 10 *Ita tractatum est* in ea causa de qua in Defin. 18. & 19. infr. De testam.

1. Nimirum

1. Nimirum iis casibus in quibus non præsumitur mulier bona sua omnia dedisse in dotem, de quibus vide Bart: *in quæst. incip. mulier habens amplum patrimonium*. Potest enim matrimonium sine dote, quamuis non æquè possit dos esse sine matrimonio *l.3.D.de iur.dot.*

2. Sunt enim ista correlatiua quorum alterum sine altero esse non potest *l.1.C.de express l.b.xi.sit.vlt.*

3. Itaque minùs commodam licèt magis tutam dotem habere creditur qui eam habet in bonis immobilibus quàm qui in pecunia, propter facultatem & vtilitatem negotiationis.

4. Quorum scilicet vsus tantùm aliquis sit, at fructus nullus *l.11 & pass.de vsufr.ear.res.quæ vsu consum.*

5. *l.Subsignatum 19.§.1.de verb.signific.cum similib.*

6. *l.vlt.D.de vsufr.legat.l.si quis seruum 8.§.vlt.cum l.seq.* De *leg.2.*

7. Vt cætera omnia quæ incertitudinem aliquam admixtam habent *l.vlt.de prætor stipulat.* quia non potest ferri vtiliter sententia quæ sit incerta *l.pen.& vlt. C.de sent. quæ sin.cert. quant. profer.*

8. Quomodo & dos ipsa aliquando constituitur arbitrio boni viri vt *in l.cùm post 69.§.gener.* D.*de iur.dot.*

9. *l.hereditas 50.de petit.hered.l.1. & 2.D.de bonor. possess. l. 4. D.ad SC.Trebell.*

10. Vt diximus *Defin.præced.* in cuius tamen specie illud amplius est quòd nullum dotis augmentum debetur, quia ex facto propositum erat nec tamen probatum certæ quantitatis augmentum promissum fuisse. Prouisio enim hominis etiam ab eo allegata qui probare ipsam non possit tollit prouisionem legis siue scriptæ siue non scriptæ. *vulg.l. vlt. C. de pact.conuent. tam sup.dot.l.maritus 21. C.de procurat.*

DEFINITIO V.

Consuetudo prouinciæ Bugiensis circa dotis augmentum consuetudinarium, & conuentionale.

SÆpiùs relatum est, In prouincia Bugiensi consuetudinem inueteratam obtinuisse vt defuncta sine liberis muliere cui dotis augmentum siue in contractu matrimonij donatum, 1 siue ex more regionis acquisitum fuerat reuertatur augmentum ad mariti heredes quoscunque, etiam extraneos. Idque aliàs & probatum & pronũciatum in causa quadam viri clarissimi Claudij Guichardi Serenissimi Sabaudiæ Ducis Consiliarij & supplicum libellorum magistri eruditissimi affinis mei. *Sine die.*

1. Quo tamen casu difficilius videtur vt stipulatio & conuentio pura tacitam habeat condicionem sub qua dos ad maritum reuertatur, quamquam nec hoc in dote nouum est *l.dos à patre 4.C.solut.matrim.l.stipulationem 21.D.de iur.dot.*

DEFINITIO VI.

Augmentum dotale consuetudinarium non transmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefunctæ nisi expressè dictum sit.

AVgmentum dotale consuetudinarium, quod in Sabaudia frequentatur, eam condicionem tacitam habet, vt si mulier sine liberis ante maritum decesserit, remaneat penes maritum, nec ad alios quoscũque mulieris heredes transmittatur, 1 Nisi vno illo casu, quo viuenti mulieri pleno iure fuerit quæsitum, quod euenit cùm mulier superstes fuit. 2 At finge tabulis dotalibus conuenisse vt maritus, ciúsve heres & dotem, & augmentũ mulieri ciúsve heredibus restitueret eueniente casu restitutionis. An præmortua vxore sine liberis augmentũ conuentionale sequetur naturã dotis, vt mulieris heredibus etiam extraneis restituatur. 3 Dubitationem facit, quòd quamuis non valeant pactiones per quas fit deterior condicio augmẽti dotalis, sicut nec per quas dotis, 4 valeãt tamen per quas fit melior, cuiusmodi hæc est: Sed placuit cõtraria sententia, quia hæc cõuentio interpretationem accipere debeat ex consuetudine, 5 quæ non vult augmenti dotalis restitutioni aliter locũ esse, quàm si aut mulier superuixerit, aut superstitibus liberis prædecesserit. Idque sonant verba illa conuẽtionis, 7 *Eueniente casu restitutionis.* Nam quo tempore casus ille esset euenturus, non fuerat expressum conuentione, Proinde remanebat id in dispositione iuris consuetudinarij: 8 Nec aliud esset, tametsi verba illa non fuissent addita, quia pro expressis haberi deberent. 9 Neque ad rem pertinebat, quòd eadem clausula conuentum fuerat de dotis, & augmenti restitutione. 10 Non enim iccirco fieri poterat, vt idem casus esset restitutionis augmenti & dotis, cùm diuersa sit ratio. 11 Dos enim à muliere proficiscitur, augmentum verò à liberalitate mariti, & licèt propter defloration em detur, non tamen vsque adeò absolutè datur mulieri liberos ex eo matrimonio nõ suscipienti, vt si premoriatur transmittere possit ad extraneos quomodo trãsmittit dotem. 12 Sanè quin expressa conuentione huic consuetudini derogari possit fauore augmenti, dubitari non oportet. 13 *Ita Senatus* in causa Hyppoliti Fillion, & Antoniæ Du prà. *Sine die.*

1. Quia persona mulieris est quæ tunc fauorem meretur propter defloration em. Et ideò non transit hoc ius ad mulieris heredes *l.quia talè 14.D. solut.matrim.l.ex pluribus 42.D.de admin. tutor.l.priuilegia 196.De reg.iur.* Adde *not.in l.1. C.de priuileg.dot. l.assiduis 2.C.qui potior.in pign.hab.*

2. Eo namque casu mutatur qualitas & condicio augmenti, & quod priùs fuit augmentum dotis fit proprium patrimonium mulieris *arg.l.per curatorem 9.§.1.de acquir.hered.l. vlt.C. de inoff.testam.l.1.§.veteres vbi not.D.de acquir.possess.*

3. Mulier enim transmittit dotem ad quoscunque heredes etiam extraneos *d.l.assiduis & d.l.1.C.de priuileg.dot.*

4. *l.Atilicinus 17.* iunct. *l.inter socerum 26.§.cùm inter D. de pact.dotal.l.etiamsi 8.C.de iur.dot.*

5. *d l.Atilicinus.*

6. Optima enim sicut legum ita & contractuum interpres est consuetudo *l.si de interpretatione 37. D.de legib.* iunct. *l. quòd si nolit 31.§.quia assidua D.de ædilit.edict.*

7. Quæ in omnibus conuentionibus maximè verò in stipulationibus sunt præcipuè attendenda *l. quid quid adstringendæ 99.D.de verb.obligat.*

8. Nam casus omissus remanet in dispositione iuris aut cõmunis aut consuetudinarij *vulg.l. commodissimè 10. de liber. & posthum.l.si cùm dotem 22.in princip.D.solut.matr.*

9. Pactum autem est virtus taciti & expressi *l. cùm quid 3. D. de reb.credit.*

10. Propter quod videbatur fieri debere æqualis determinatio *l.iam hoc iure 4.D.de vulg.& pupill.substit.l.4.C.de impub.& alijs substit.*

11. Vbi enim diuersitatis ratio aliqua reddi potest, diuersum quoque ius statuendum est *l.3.§.vnde etiam D.de iniust.rupt.l.illud 32.ad leg.Aquil.*

12. Itaque in augmento certat mulier de lucro captando, in dote verò de damno vitando, inter quæ multùm interest *l.quod autem 6.§.simili modo dicimus l.vlt.§.1.D.quæ in fraud.cred.*

13 Ne alioqui quod fauore dotalis augmenti constitutum est in eius odium retorqueatur contra *l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6.C.eod.*

DEFINITIO VII.

Nulla præcedente dotis constitutione aut expressa aut tacita, nullum dotis augmentum deberi potest.

LIcèt maritus omnia vxoris bona constante matrimonio possedisse & administrasse probetur, Si tamen nulla dotis constitutio præcesserit, neque aliqua ex iis circumstantiis, quæ facere possunt vt dos etiam, quæ constituta non est pro constituta habeatur, 1 Non potest mulieri deberi dotis augmentum, quod pro dote constituta deberetur, Quia non potest augmentum dotis esse sine dote. 2 *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat & Henrici & Marini Picstrattum 29. Mart. 1597.

1. De quibus circumstantiis & casibus vide Bart. *in quæst.* quæ incipit *Mulier habens amplum patrimonium.*

2. Non magis quàm vilum esse accessorium sine principali. vulg. *l.cùm principalis & ibi not. De reg. iur.* Vide *l.inter socerum 6.§ 1.de pact.dotal.*

TIT. II.

De nuptiis.

DEFINITIO I.

De differentia matrimonij carnalis & spiritualis.

ETsi in plerisque matrimonij carnalis & spiritualis eadem ratio esse creditur vt ab vno ad aliud argumentum trahatur, 1 In multis tamē differunt. 2 Inter cætera autem in eo quòd matrimonium carnale solo consensu qualitercumque declarato etiam sine verbis contrahitur. 3 Spirituale verò non aliter quàm si verba cáque apta & idonea probentur interuenisse. 4 *Sin. die.*

1. *cap inter corporalia, de transact. prælat.*
2. Differentias vide apud Ioan. Andr. & Imol. *in cap. tua. de sponsal.*
3. *d. cap. tua. vbi Canon l. nuptias consensus facit de regul. iur.*
4. *cap. quia propter de elect. cap. si quis iusto 3. fin. eod. in 6.* Boer. *quæst. 1. num. vlt.*

DEFINITIO II.

Valent nuptiæ etiamsi filiusfamilias sine patris consensu vxorem duxerit & an ex ea causa possit filius per patrem exheredari.

QVod quæri solet inter iuris interpretes, An valeant nuptiæ quas filiusfamilias sine consensu patris contraxerit, sicuti nullam iure ciuili habet dubitationē, quia eorum in quorum potestate sunt coniuges non minùs requiritur consensus ad validitatem nuptiarum, quàm ipsorum nuptias contrahentium, 1 Ita post sacrosanctum Concilium Tridentinum quo in causis matrimonialibus vtimur, vt & in cæteris quæ ad animam & ad sacrosancta Ecclesiæ sacramenta pertinent, dubitationem habere desiit. Constitutū enim est vt non eo minùs valeat matrimonium quòd patris consensus non interuenerit, si modò nihil desit ex solennitatibus requisitis. 2 Planè ex ea causa poterit pater filium exheredare, sed ita demùm si eam vxorem filius duxerit, quæ sit ignominiosa & dedecori futura patri; non aliter. 4 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. *l. 2. d. filius* 25. & ibi Gothofr. D. *de rit. nupt.*
2. Vide Concil. Trident. *Sess.* De *matrim.*
3. *l. 3. si emancipatus filius vxore* D. *de bonor. poss. cont. tabu.* Potestque hæc ingratitudinis causa contineri sub verbis generalibus quæ extant *in Nouell. 115. vt cùm de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum vers. si grauem & inhonestam iniuriam eis inulerit.*
4. Neque enim habet hoc quicquam commune cum iis causis ingratitudinis quas Iustiniani constitutio expressit *d. Nouell. 115. Vt cùm de appellat. cognosc. §. aliud quoque capitulum.* Et ita pronunciatum fuisse à Senatu inter Nobiles Claudium & Philibertum Machetos fratres Nicienses anno 1585.

TIT. III.

De incest. & inutil. nupt.

DEFINITIO I.

Pœna incesti confiscatio est omnium bonorum non mors si aliud crimen admixtum nullum sit.

INcestas nuptias scienter contrahens etiamnum publicationis bonorum omniū pœnam patitur 1 quam vsque adeò ipso iure aut potiùs facto ipso incurrit, 2 vt quā uis ante condemnationē decesserit, non eo minùs memoriam eius damnari, bonáque vniuersa tanquā amissa iā & publicata illi qui heredem se putabat adimi oporteat: 3 Haud ferè secus acsi læsæ maiestatis crimē admissum proponeretur. 4 Sūmum tamen capitis supplicium non irrogabitur, si nō adulterium quoque aliúdve graue crimen coniunctū sit. 5 *Ita in Senatu tractatum est* contra Claudium le Noir, Senatu extra ordinem habito Prid. Non. Ianuar. 1590.

1. *Ex Auth. incestas C. hoc tit.* quam non esse correctam *per Auth. bona damnatorum C. de bon. proscript.* quæ confiscationis pœnam extra certos casus sustulit. tenet Boer. *quæst. 264. num. 15. circ. fin.*
2. Quoties nimirum incestui aliud nullum crimen admixtum est, licèt non agatur de incestu ratione sanguinis. Iul. Clar. *lib. 5 sentent. in §. incestus.* Nam si aliud crimen admixtum sit pœna mortis est, vt ibi Clarus tractat & sequitur *in Def. An & confiscatio.* vide *Def. 3. infr.*
3. Clar. *in d. §. incestus num. 1.* Vide Ioann. Papon. *in syntagm. tit. de adult. arest. 7.* Boer. *quæst. 318.* Didac. Couarr. *in libros pract. quæst. cap.* De *incest. nupt. num. 6.*
4. *d. Auth. bona damnatorum. C. de bon. proscript.*
5. Iulius Clarus vbi suprà. Iunge *Def. 3. infr. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Incestus quid sit & an ex qualibet illicita coniunctione contrahatur.

INcestus etsi propriè contrahitur ratione consanguinitatis, 1 interdum tamen etiam inter eos est qui adfinitatis tantùm non etiam consanguinitatis vinculo tenentur, 2 Propriè autem incestum committere dicitur is qui cum personis siue consanguinitatis siue adfinitatis veneratione prohibitis nuptias contrahit. 3 Incestus enim esse non potest vbi nec cestus est. Cestum autem constat fuisse olim quoddam nuptiarum σύμβολον & argumentum. Non contractis nuptiis illicita quidem coniunctio est sed non propriè incestus quamuis & eo nomine interdum vocetur, 4 & eadem pœnas patiatur: quas & tanto grauiores pati deberet quanto facilius ei succurrendum est qui matrimonium licet illicitum contraxit. 6 Ideo fortasse quòd palam is peccet, & consequenter vt credibile est per iuris aut facti ignorantiam, vel per amentiam: 7 quorum vtrunque si non excusatione saltem commiseratione aliqua dignum est. 8 Sunt tamen qui putent probabilius cū quibus & ego sentio, Incestum sic a matrimonio appellatum, non quòd inter eos duntaxat cōtrahatur, qui per matrimonium coniuncti sunt, sed potius quòd inter eos omnes qui matrimonium contrahere prohibentur. Coniunctio enim illicita ipsa est quæ incestum facit non figura coniunctionis. 9 Sanè si quæratur an ex illicita coniunctione adfinitas contrahatur vt sciri possit an incestus intercesserit distinguendum est inter coniunctionem quæ per nuptias, & eam quæ extra nuptias ex fornicario, vt loquuntur, coitu facta est. Nuptiis enim accedentibus proculdubio contrahitur adfinitas, & per consequentias incestus, Vt puta si sororem eius cum qua rem habuisti vxorem duxeris. Sed si nuptiæ nullæ sint, separandum est ius canonicum à ciuili. Iure canonico contrahitur adfinitas etiam ex coitu fornicario, ita vt sororem eius cum qua rem habuisti perinde vxorē ducere prohibearis, acsi iam antè eius sororem tibi per matrimonium iunxisses. 10 Iure autem ciuili adfinitas non nisi per nuptias contrahi potest, 11 & quidem iustas, adeò vt si qua de causa iure ciuili interdictæ sint, adfinitas nulla concilietur. 12 *Ita Senatus* contra Amedeum Mantellum 7. Cal. Aug. 1591.

1. *l. vlt. §. 1. D. de condict. sin. caus. l. vlt. D. de rit. nupt.*
2. *l. si qua mihi* 12. *l. adoptiuus* 14. *cum seq. l. sororis* 39. *§. 1. l. incesta* 52. *& seqq. d. l. vlt.* De *rit. nupt.* Vnde est quod incestum nostri diffiniunt, consanguineorum vel adfinium abusum Boer. *quæst. 264 uum. 13.*
3. *d. l. sororis §. 1.*
4. *l. etiam 56. eod. tit.*
5. *l. si quis viduam 5. D. de quæst.*
6. *l. si adulterium 38. §. nonnunquam* D. *ad leg. Iul. de adult.*
7. *arg. d. l. vlt. D. de rit. nupt.* Vide Iacob. Cuiac. *ad Nouell. 12. de incest. nupt.*
8. *l. vnic. C. si quis Imper. maledix.*
9. Vnde est quod ea demum & sola iuris naturalis coniunctio esse dicitur quam nos matrimonium appellamus *l. 1. §. 4. D. de iustit. & iur.*
10. *Cap. discretionem & cap. fraternitatis Extr. de eo qui cognouit consang. vxor. suæ.*
11. *l. non facilè 4. §. adfines.* D. *de gradib. & adfin.*
12. *§. sciendum eod. leg.* Anchar. latè & eleganter *cons. 391.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Quæ sit pœna incesti.

QVid ergo si de incesto puniendo tractetur? Distinguendum est, An inceſtum cum adulterio, an ſimpliciter admiſſum ſit. Et cùm ſimpliciter, an in figura matrimonij, an extra. Si inceſtum cũ alio crimine, veluti adulterio aut ſtupro connexum ſit pœnam habet mortis.1 An &confiſcationis bonorum maior dubitatio eſt. Nam Iuſtiniani conſtitutio,2 quæ nouum hoc ius induxit non videtur ad hunc caſum pertinere, ſed ad illum duntaxat de quo ſuprà ſcripſimus, cùm quis inceſtas cõtraxit nuptias: Siue quòd cùm non niſi exilij pœnam infligat quę leuior eſt, facilius admitti poteſt vt bonorum amiſſione mulctetur is cui mortis pœna remittitur. 4 Siue quòd ea conſtitutio cùm ſit pœnalis, & à iuris tam veteris quàm noui ratione omnino aliena, 5 non facilè extra fines ſuos ſit extendenda.6 Veriùs tamen eſt irrogandam hoc etiam caſu pœnam confiſcationis propter delicti atrocitatem: 7 quæ & aliàs plerumque facit vt etiam in caſibus non exceptis poſſit locus eſſe confiſcationi arbitrio iudicantis ſiue ſupremus ille iudex ſit ſiue ex inferioribus qui modò confiſcandi ius habeat.8 Neque enim omnes habent.9 *Ita Senatus* in iis cauſis de quibus ſcripſimus in ſuperioribus.

1. *l. ſi adulterium cum inceſto* 38. *vbi gloſ. commun. & probata D. ad leg. Iul. de adulter.* iunct. *l. quamuis adultery* 32. *in fin. C. eod.* Didac. latè ſuper 4. *Decret. part.* 2. *cap.* 6. § 8 *& cap.* 7. §. 7. *num.* 16. *& ſeq.* Papon. *in ſyntagm. lib.* 22. *tit.* 9. *de adulter. areſt.* 7.
2. *in Auth. inceſtas C. hoc tit.*
3. *Deſin.* 1. *hoc tit.*
4. Quaſi cum eo tranſactum ſit de maiore pœna per pecuniariam *arg. l. quid ergo* 13. §. *pœna grauior D. de bo. qui not. infam.*
5. Vt conſtat *ex Authent. bona damnatorum. C. de bon. proſcript.*
6. *l. penu't. D. de pœn.*
7. Ne minorem quis pœnam patiatur hoc ipſo quod maiorem meruit *arg. l. cui pacto* 5. *D. de ſer. export.*
8. Vt tractat Boer. *quæſt.* 264. *num.* 15 *circ. fin.*
9. *l. vnic. C. ne fin. iuſſ. Princip. liceat cert. iudic. confiſc.*

DEFINITIO IV.

SAnè cùm paupertas condemnati ea eſſet vt ſubductis impenſis litis, mulctiſque pecuniariis quarum cauſam præcedere oportebat nihil ſuperfuturum eſſet, quod confiſcari poſſet,1 *Senatus* in cauſa illa quam contra Amedeum Mantel tractatam diximus, 2 nihil de confiſcatione pronunciauit.3 Quamquam illud quoque accedebat quòd in ea ſpecie nec petita confiſcatio fuerat: 4 Ideò fortaſſe, quòd hoc caſu bona confiſcari aut confiſcata pronunciari nil neceſſe eſt, cùm ipſo iure ipſóque facto confiſcationis pœna infligatur.5

1. Non enim poſſunt alia bona ad fiſcum pertinere quàm quæ ſunt ſuperfutura dimiſſis creditoribus cum id bonorum cuiuſque eſſe intelligatur quod æri alieno ſupereſt *l. non poſſunt* 11. *D. de iur. fiſc.*
2. *Deſin.* 2. *ſupr.*
3. Inanis enim eſſet pronunciatio & confiſcatio ex qua nihil commodi poſſet ad fiſcum peruenire *l.* 1. §. *an bona D. eod. tit. de iur. fiſc.*
4. Non ſolet autem iudex quiſquam nec debet iudicare vltra petita *l. vlt. C. de fideic. libert.*
5. Vt ſcripſimus *Deſin.* 1. *ſupr.* Didac. *d. cap.* 6. §. 8. *num.* 6. poſt Boer. *dict. quæſt.* 264. *num.* 12.

DEFINITIO V.

Inceſtum iure gentium admiſſum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantùm ciuili.

AT ſi inceſtum ſimpliciter admiſſum ſit ſiquidẽ per figuram matrimonij locus eſt iis pœnis quas Iuſtiniani conſtitutio,1 præſcripſit, Nimirum ſi de eo inceſto agatur quod non niſi iure ciuili tale ſit, id eſt cùm perſonæ ex latere aut aliæ moribus prohibitæ inter ſe coeunt.2 Nam aliud inceſti genus quod committitur iure gentium quoties aſcendens deſcendenti coniungitur, ſicuti longè grauius eſt, nullámque omnino admittit excuſationem ne in mulieribus quidem aut minoribus,3 Ita ſeueriùs & ſupremo capitis ſupplicio puniendum eſt, ſiue matrimonium interuenerit, ſiue non.4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *In dict. Auth. inceſtas C. hoc tit. ſumpta ex cap.* 1. *Nouell.* 12. *de inceſt. & nefar. nupt.*
2. *l. libertinus* 8. *l. ſororis* 39. §. 1. *& l. vlt. D. de rit. nupt.*
3. *d. l. vlt. & l. nuptia* 53. *eod. l. vlt D. de condict. ſin. cauſ.*
4. *l. ſi adulterium* 38. §. 1. *de adulter. l. auxilium* 37. §. 1. vbi & Iacob. Cuiac *D. de minor.*
5. *l. nemini* 7. *C. de nupt. d. l. adulterium* 38. §. 1. *de adulter.*

DEFINITIO VI.

Pœna inceſtarum nuptiarum iure ciuili conſtituta locum habet etiam in ijs quæ non niſi iure canonico ſunt inceſta.

SEd & Iuſtinianeæ conſtitutioni, pœniſque per eam præſcriptis 1 locus eſt, non ſolùm ſi nuptiæ iure ciuili inceſtæ proponantur, verùm etiam ſi ſecundum diſpoſitionem iuris canonici ad quam proculdubio ciuiles conſtitutiones hac parte accommodandæ ſunt.2 Quotics enim de nuptiis apud nos tractatur, ſequimur ius canonicum, quandoquidem ea res ad religionis & ſacramenti cauſam pertinet.3 *Ita tractatum eſt* in iiſdem cauſis.

1. *in dict. Auth. inceſtas. C. hoc tit. & in corpore vnde ſumitur.*
2. Hanc enim magis communem & veriorem eſſe noſtrorum ſententiam ſcribit Didac. *ſuper* 4. *Decret. part.* 2. *cap.* 6. §. 8. *num.* 18. licèt repugnet Iul. Clar. *in d.* §. *inceſtus num.* 3.
3. Notant noſtri ad *tit. De nupt. Inſtit.*

DEFINITIO VII.

De inceſto ſimplici & iuris poſitiui extra figuram matrimonij contracto.

QVòd ſi inceſtũ extra matrimonij figuram quis contraxerit non contra ius gentium, ſed contra ius poſitiuum, ſiue ciuile illud ſit, ſiue canonicum, neque adhuc crimen adnexum ſit pœna capitis irroganda non eſt,1 licèt non deſint qui irrogandam exiſtiment.2 Planè & exilij & confiſcationis irrogabitur, ne meliore condicione ſit qui clam deliquit, quàm ſi palam contractis nuptiis per nimiam aut amentiam aut iuris imperitiam deliquiſſet.3 Accedente alio crimine pœna capitis, vt diximus,4 infligenda eſt, Niſi aliquid ſit quod molliendam pœnam ſuadeat, vt in perpetuas triremes ſupplicium capitis commutetur: 5 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua ſupra Defin. 1. Nam cùm aduerſus Claudium le Noir iam ægrotum & moribundum inſtituta iuſſu Principis peractaque fuiſſet accuſatio, Viſum eſt vel hac ſola miſerationis ratione, quodque ſanus potuiſſet innocentiæ aut defenſionis ſuæ probationes melius fortaſſis inſtruere, mitiùs cum eo agendum eſſe.

1. Sed tantùm confiſcationis bonorum *ex d. Auth. inceſtas.*
2. Didac. Couarr. *d. cap.* 6. §. 8. *num.* 1. poſt Grilland. *in tract. de pœn. omniſar. coit. quæſt.* 4. *num.* 4. *ex can. de inceſtis & can. nec eam* 35. *quæſt.* 3. iunct. *gloſ. ibi in verb. concubitu.* Refert Boer. *quæſt.* 318. *num. vlt.* paulò ante fin.
3. *l. vlt. D. de rit. nupt. l. ſi adulterium* 38. § 1. *D. de adult.* quicquid in contrarium ſcripſerit Anchar. *conſ.* 391.
4. *Defin* 3. *ſupr.*
5. Nam nec alia inceſti pœna fuit hoc caſu quàm deportationis *l. ſi quis viduam* 5. *D. de quæſtion.*

DEFINITIO VIII.

Non punitur inceſtum ab ignorante admiſſum.

SOrores duas cum eodem amaſio rem habentes, atque ita inceſtum committentes etiam extra figuram matrimonij virgis cædendas eſſe placuit, Si modò

altera alterius crimen sciuisse probarentur. Scientia enim necessaria est non vt incestum contrahatur, sed vt pœna committatur. 3 *Ita Senatus* in causa illa de qua in Defin. 1. Non item in ea quæ contra Amedeum Mantel: 2 In qua mouit Senatum, quòd à sententia prioris iudicis, quæ pecuniariâ duntaxat mulctam inflixerat, non fuerat tanquâ à minima condemnatione prouocatum.3

1. Iul. Clar. *in §. incestus. num. 8.* post Bart. *ad l. si adulterium cum incestu 38. nu. 11 D. ad leg Iul. de adult.*
2. De qua diximus *in Defin. 2. supr.*
3. Nec enim potest, sententia rescindi quæ transiit in rem iudicatam *tot. tit. C. sentent. rescind. non poss.* in eâmque rem necessaria est aut appellatio, aut in integrum restitutio *l. præfecti 17. D. de minor.*

DEFINITIO IX.

Confessio facta in fauorem vxoris antea cognitæ per adulterium præsumitur simulata.

CVm quis vxorem eam duxit quam priùs polluerat per adulterium, cùm aliam haberet vxorem, facilè præsumptio sumitur si quam ab ea dotem se habuisse fateatur, quòd confessio illa sit simulata & in fraudem liberorum prioris matrimonij si qui supersint, 2 Maximè verò si alterutrum concurrat eorum de quibus alibi scripsimus, 3 Id est si machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ipsa post mortẽ prioris ducenda. 4 Quid non enim machinentur in fraudem liberorum prioris matrimonij qui machinãtur in necem ipsam legitimæ vxoris? 5 Itaque si alioqui dubiæ sint simulationis probationes quod plerumque euenit propter probationum difficultatem, 6 oneranda erit probatione mulier quæ se vxorem secundam dicit, Vt nisi apertè probet veram esse confessionem hoc ipso probetur simulata. 7 Neque verò duobus illis casibus potest res habere dubitationem, cùm nec matrimonium subsistat, nec lucrorum nuptialium inter ipsos conuuges fauor vllus sit, nec ius vllum liberorum in causa legitimæ successionis. 8 *Ita Senatus* in eadem causa de qua aliis locis.

1. Hoc enim matrimonium licitum est dummodò peracta priùs pœnitentia *can. illud 31 quæst. 1. & can. super hoc. Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll per adult.*
2. Cur enim benè præsumamus de iis qui malè facere voluerunt? *arg l. pen. D ad SC. Treb. l. vlt. D. de vit. nupt.*
3. *Defin. 10. & 11. infr. De legit. hered.*
4. Quibus casibus matrimonium illicitum est, etiam pœnitentia peracta *cap. 1. ver. licèt. Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*
5. Nam cui inuisa est vxor, sunt etiam inuisi omnes ex ea suscepti liberi. Propter quam causam fiebat olim vt odio vxoris etiam posthumus quantumlibet innocens posset exheredari *l. 3. & pass de liber. & posthum. l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. test l. 3. § si emancipatus de bonor. poss. contr. tab.*
6. Est enim simulatio difficilis probationis quia in animo consistit sicut & dolus ideóque probatur etiam per indicia *l. dolum 6. C. de dolo l. non omnes 5. §. à barbaris* D. *de re milit.*
7. Sic enim fit quoties actus est suspectus *l. qui testamentum 27. D. de probat. Auth. sed iam necesse.* vbi DD. *C. de donat. ant. nupt.*
8. Scripsi *dict. Def. 9. & 11. inf.* De *legit. hered.*

DEFINITIO X.

Simulata dos non est dos nec potest confiscari.

AT non videtur, inquies, proximæ quæstioni locus esse posse, An dos vera fuerit an simulata, si verum est quod vulgo creditur 1 superioribus duobus casibus locũ esse ciuili constitutioni quæ non tantùm lucra nuptialia sed etiam dotem ipsam mulieris quæ vetitas nuptias cõtraxit, fisco vult applicari. 2 Respõdeo imò posse locum esse, in fauorem liberorum prioris matrimonij si qui supersint, siue aduersus fiscum contendant qui dotem illam petat quasi sibi quæsitam, quoniam dos confiscari non potest quæ nulla est, 3 nulla autem est, quæ est simulata, 4 Siue tacente fisco ea dos petatur per liberos ex vetito matrimonio susceptos. Neque enim dubium est quin si fiscus taceat, ius sit heredibus matris siue liberi illi sint, siue alij, dotem à matre datam repetere: 4 nec liberorum prioris matrimonij lucro cedere debere, quãdo id nulla lege cautum est, Accedit quòd non omnia mulieris bona hoc casu confiscantur, sed tantùm id quod illa vel dotis titulo vel ex mariti liberalitate habuerit. 5 Igitur semper interest sciri an habitæ dotis confessio vera sit, an simulata. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. De quo scripsi *dict. Defin. 11. De legit. hered. infr.*
2. *l. 4. l si quis incest. 6. C. hoc tit.*
3. Cùm non entis nullæ sint qualitates *vulgat. l. eius qui in prouincia 41. D. de reb & d. l. ex facto 19. D. de hered. instit.*
4. Simulata enim pro infectis haberi debent *l. si ex pretio 8. C. si cert pet. l simulata nuptia 30. C. de rit nupt. Not. ad l. 1. & 3. C. plus valer. quod agit. quàm quod simul. concip.*
5. Cùm non magis fiscus quàm alius quilibet cogendus sit vti iure suo præsertim si aliqua sit iusta causa, vt *in l 1. §. an bona. D. de iur fisc.*
6. Nam & vulgo quæsiti succedunt matri *l. 2. §. sed & vulgo quæsiti* D. *ad SC. Tertyll l 2. l. 4. D. vnig. cognat.*
7. *d. l. 4. & 6. C. hoc tit. l. incesta 51. l. dote 61. De rit. nupt.*

DEFINITIO XI.

Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea quæ alium virum viuentem habuit non valet, Et dos eo nomine data condicitur. Augmentum verò dotis etiam promissum non debetur.

MVlier, quæ cùm superstitem virum haberet mentita erat se viduam, iterum nupserat: Siue scienti, siue ignoranti nupserit, & quantocumque annorum numero ac intervallo absens prior maritus fuerit, matrimonium nec pontificio non valet, 1 quantumlibet probabili errore ducta fuerit vt existimaret ex communi hominum voce eo tempore quòd prior maritus defunctus esset. 2 Itaque donationes propter nuptias inuicem factæ quasi sine causa factæ non valebunt. 3 At nec augmentum dotis vllum debebitur, quia sicuti dos esse non potest vbi nullum est matrimonium. 4 Ita neque dotis augmentum vbi dos nulla est. 5 Quod tamen dotis nomine datum fuit quasi sine causa datum condicetur. 6 Nimirum si eius publicandæ ratio nulla sit, id est si iustam & probabilem habuerit mulier ignorantiam. 7 Alioqui contracto tam illicito matrimonio & contra legum prohibitionem, dos etiam ex ciuilibus constitutionibus publicanda est, 8 Nec tantùm dos, sed etiam donatio propter eiusmodi nuptias facta. 9 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 2. infr. de repud. & iudic. de morib. sublat. Iunge Defin. 2. sup. De condict. ob turp. caus.

1. Quia sacramentum matrimonij non nisi per mortem est dissolubile, nec potest quis eodem tempore duas vxores aut vna mulier duos viros habere §. *adsignatis & seq. Inst. de nupt. cap. in præsentia 19 de sponsal. ex matr. cap. 2. Extr. de secund. nupt.* Vide tamen *cap. 2. & cap. ex tenore. qui filij sint legit.* Adde *Auth. hodie C. de repud.*
2. Quæ tamen distinctio iure ciuili adhibetur. *l. qui in prouincia 57. §. 1. D. de rit. nupt. l. 4. vers. exceptis. C. hoc tit.*
3. *l. vlt. D. de condict. sin. caus.*
4. *l. 3. D. de iur. dot.*
5. *l. inter socerum 26. §. cùm inter* D. *de pact. dotal.*
6. *l. 1. C. de condict. ob caus. dat.*
7. Hic enim casus excipitur *in l. qui contra 4. dict. vers. exceptis C. hoc tit.*
8. *l. incesta 51. l. dote 61. D. de rit. nupt. & d. l. qui contra.*
9. *l. cùm hic status 32. §. vlt. D. de donat. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XII.

An possit curator prohibere ne se inscio nuptias minor contrahat.

EDicto Diui Emanuelis Philiberti prohibitum est, ne curator patiatur minorem, cuius curam gerit nuptias contrahere sine consensu agnatorum & cognatorum. Sed an ideò fiet, vt curator prohibere possit & interdicere minori, ne se inscio nuptias contrahat? Consequens id videtur.

videtur.1 Sed tamen cùm edicta omnia strictam recipiant interpretationem, 2 magis est vt non habeat curator ius prohibẽdi ne minor vxorem ducat, quàm velit dũ ne quid fiat inscijs aut inuitis agnatis cognatisque proximis. 3 *Ita fiat tractatum est* in causa N. Claudij de Villa, & D. de Challod 15. Decemb. 1595. Nondum tamen decisum est.

1. Nam qui iubetur aliorum præsentiam adhibere multò magis eius præsentia videtur esse necessaria.

2. Sunt enim omnia stricti iuris vt tractant nostri *ad l. 1. C. de summ. Trinit. & fid. Cathol. & ad l. omnes populi D. de iustit. & iur.*

3. Sufficit enim vt satisfactum sit solennitati quam lex aut edictum requirit vt nihil cõtra factũ dici possit, præsertim cùm edictum est pœnale & ad pœnam euitandam, quæ alioqui ipsa per se odiosa est *l. pen.* vbi *not.* D. *de pen.* Est enim tritum & perpetuum, In pœnalibus & odiosis numquam faciendam esse extensionem *vulg. l. cùm quidam 19. D. de liber. & posthum.* Iunct. *l. hoc modo 64. in fin. de condic. & demonstr. cap. odia.* D. *de reg. iur. in 6.*

TIT. IV.

Si ex rescript. nupt. petant.

DEFINITIO I.

Potest ex rescripto Principis permitti mulieri vt nubat ante petitum tutorem & ante redditas filio impuberi rationes tutelæ

MATER equidem quæ maior viginti quinque annis, non petito tutore impuberi filio, vel post susceptam tutelam & ante redditas administrationis suæ rationes ad secunda vota conuolauit, eam festinationis & impatientiæ suæ pœnam patitur, vt impuberis defuncti hereditatem siue testamentariam ex pupillari substitutione, siue legitimam vindicare prohibeatur, 2 eique omnis successio, salua tamen in omnem casum legitima portione 3 denegetur. Sed potest illa sibi consulere, legúmque pœnam euitare, si feitipandarum nuptiarum licentiam impetret ex rescripto, quam vtique a Principe cõcedi posse non ambigitur. 4 Is enim sicuti supra leges constitutus, ideóque legibus solutus est. 5 Ita & ea omnia quæ iure ciuili facta sunt, dummodò nec æquitas naturalis quæ à iure ipso naturali parum distat, nec ius gentium violetur, pro arbitrio corrigere ac emẽdare, In totum etiam si velit tollere haud dubiè potest, 6 quamuis ea res in proximorum impuberis agnatorum vergat dispendium ad quos alioquin legitima filij hereditas peruentura esset. 7 Nec idcirco ipsorum consensum interuenire, aut exquiri necesse erit, qui esset necessarius si post iam contractas nuptias defunctúmque impuberem, vellet mater eius pœnæ quam incurrisset veniam, & remissionem à Principe impetrare. 8 Multò enim facilius est vt quærendo iuri quàm vt quæsito, per principem derogetur. 9 Ergo & post contractas per festinationem nuptias, si tamen nondum filius impubes decesserit, saluum matri ius erit adeundi Principis, & veniæ impetrandæ, Quando nullum ius interim agnatis quæsitum dici potest in viuẽtis pupilli hereditate, 10 Quẽ si in pubertatis annos viuere, in eáque demũ ætate mori cõtingeret, impunitũ foret factũ matris, Nec cò magis illa defuncto filio succedere prohiberetur. 11 Quasi remissa per filium pœna hoc ipso, quòd cùm posset illatam sibi à matre iniuriam vindicare alio herede instituto, intestatus tamen mori, atque ita matrem, quam sciebat ab intestato successuram, tacito iudicio instituere, 12 agnatísque omnibus nisi si quos fratres ex vtroque latere coniunctos haberet, 13 præferre maluisset. Illud tamẽ sciendum est, cùm ex rescripto nuptiæ petuntur, non ad paruam sed ad magnam, vt loquuntur, Cancellariam, & ad viuæ vocis oraculum, sicut & quoties vis aliqua legibus facienda est, recurri oportere. 14 *Ita tractatum est* in relationibus libellorum & rescriptorum 4. Non. August. 1593. in causa cuiusdam nobilissimæ fœminæ, cuius nomini parcendum esse existimamus.

1. Nam in minoribus aliud est, nec ad eas legis potestas & asperitas pertinet *l. 2. C. si aduers. delict.*

2. *d. l. 2. §. si mater non petierit & seq.* D. *ad SC. Tertyll. l. matres 3. l. omnem 6. C. eod. l. 2. §. 2. & seq. l. vlt.* D. *qui pet. tutor.*

3. Matrem enim non esse hoc casu priuandam legitima portione vt dicam *Defin. 1. infr. ad SC. Tertyll.*

4. Nec enim ad hunc casum pertinent ea prohibitiones de quibus *in l. 1. & 2. C. hoc tit.* Facit *l. 4. C. ad SC. Tertyll. l. solet 10. D. de his qui not. infam.*

5. *l. Princeps 31. D. de legib. l. 1. l. digna vox 4. C. eod.*

6. *Ex notat per* DD. *in l. vlt. C. si contr. ius vel vtil. public.*

7. *Auth. cessante. C. de legit. hered.*

8. *Arg. l. non aliter 18. & l. nam ita 39. D. de adopt.*

9. Iuri enim iam quæsito derogare Princeps non tam facilè potest nec velle creditur *l. 2. §. meritò & si quis à Principe* D. *ne quid in loc. public.* Vide Fachin. *lib. 3. cap. 65.* vbi negat eximi pœnis secundarum nuptiarum mulierem quæ ex Principis permissu transit ad secunda vota, Contra Boer. *Decis. 185. num. 25.* Vide *idẽ. l. solet 10. D. de his qui not. infam. l. vlt. D. de Senator.*

10. *l. 4. C. de emancip. liber.* quamuis placeat posse illum derogare etiam iuri iam quæsito per actus ciuiles vt notant nostri *ad d. l. vlt. C. si contr. ius vel vtil. public.*

11. *l. 2. §. interdum* D. *de vulgar. & pupil. substit. l. 1. §. si impubere* D. *de collat.*

12. *d. l. matres 3. C. ad SC. Tertyl.*

13. *l. conficiuntur 8. §. 1. & l. 3. in princip.* D. *de iur. codicill. l. ab exheredari 126. de leg. 1.*

14. Nec enim Cancellarius Principis est supra leges vt ijs pro arbitrio possit derogare, sed è contrario est custos legum Dixi *Defin. 2. supr. De tempor. petend. in integr. restit.*

TIT. V.

De secund. nupt.

DEFINITIO I.

Iure Canonico sublata sunt pœnæ festinatarum nuptiarum at non secundarum.

QVÆ pœnæ mulieribus intra luctus annum secundò nubentibus iure ciuili infliguntur 1 eæ omnes iuris Pontificij constitutionibus 2 remissæ sunt, nec illæ tantùm quæ meræ pœnales sunt qualis illa est vt mulier infamis fiat. 3 sed etiam quæ liberorũ prioris matrimonij fauorem & vtilitatem respiciunt. 4 Remanẽt verò eæ solæ, quæ post luctus annum nubentibus, non tam secundarum nuptiarum odio quàm fauore liberorum irrogãtur: 5 neque enim religionis nostræ sanctitas admittit vt quæ prioris viri lege soluta est prohibeatur in Domino nubere quandocunque. 6 Ergo antenuptialis quoque donationis vsumfructum retinebit mulier intra luctus annum nubens, 7 quoniam & si post annum nuberet, haud dubiè retineret. 8 *Ita tractatum est* in Senatu 6. Cal. Sept. 1588.

1. De quibus *in l. 1. & Auth. eisdem pœnis* C. *hoc tit.*

2. *Cap penult. & vlt. Extr. eod.*

3. Quæ fuit olim sententia Petri de Bella Pertic. vt refert Bald. *in d. l. 1. col. 3.*

4. Contrà quàm credidit Innocent. à Baldo vbi suprà relatus.

5. Itaque nõ est deterior condicio viduæ intra annum, quàm post anum nubentis, quamuis Bald. supradicto loco absurdum hoc esse putet.

6. Iuxta dictum Apostoli *d. cap. pen. & vlt.*

7. Contrà quàm constitutum sit in *dict. Auth. eisdem pœnis.*

2. *l.fœmina 3.& l.generaliter 5.C.hoc tit.*: Baldus tamen *in d.l. 1 in glo.* super verb. *hi etiam*, putat etiam vsumfructum ante nuptiales donationis amittere illã quæ nubit intra annũ luctus.

DEFINITIO II.

Mulier secundò nubens non amittit ea quæ ipsi data sunt contemplatione prioris mariti.

CONstitutiones in odium mulierum secundò nubentium datæ, licèt optima & æquissima ratione nitantur, 1 hoc ipso tamen odiosæ sunt, quò pœnales: 2 ideóque nec ijs lucris nuptialibus ab alio scilicet quàm à marito ipso datis, quamuis mariti nomine locum habent, quam in dote & donatione propter nuptias, de quibus nominatim constitutiones loquuntur. 3 Ergo multò minùs locum habebunt in ijs bonis quæ mulieri secundò nubenti relicta fuerint, prioris mariti contemplatione. 4 *Sine die.*

1. De qua *in l fœmina 3 & in l generaliter 5.C.hoc tit. Auth.in donatione cod.*

2. Omnes enim pœnæ quantumuis iusta ratione constitutæ sint, odiosæ tamen existimantur *l.pen.D.de pœn.*

3. Quia cõstitutiones odiosæ sũt potiùs restringendæ, vt è contrario fauorabiles ampliãdæ *l.penult. cùm quidã 19.de liber.& posthum. l hoc modo 64.in fin. de condic. & demonstr.* Hoc enim iuxta Defin. intellige de lucris nuptialibus ab alio datis quàm à marito, *ex d.l.generaliter vers. nec interest* fũct. *Auth.in donatione cod.* Nam quod à marito ipso donatum est, quocunque tandem titulo donatum sit, mulier seruare debet liberis communibus *d.l.fœmina & d.l. generaliter* quæ hac parte non loquuntur tantùm de dote & donatione propter nuptias, sed de omnibus liberalitatibus mariti.

4. Roman. cons. 405 *per tot.* quamuis dici soleat parum referre an ab aliquo profectum quid sit an ab alio huius contemplatione *l.sed si plures 10.§.in adrogato De vulg.& pupill. substit. l. sed etsi quid.22. D.de vsufr.*

DEFINITIO III.

Quod coniugi datur plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij restringitur indistinctè ad legitimam portionem.

ETsi constat parentem cuiuscunque sexus ad secundas venientem nuptias non plus coniugi posse relinquere quàm ei ex liberis primi matrimonij, cui minus relinquit, 1 si tamen alicui liberorum minus legitima reliquerit, non idcirco coniugis portio ad eam quantitatem reducetur, nec minor erit quàm sit filij legitima, 2 quia nec ipsa filij portio minor esse potest. 3 Nec distinguimus, quomodo nonnulli distinguendum putant 4 An relictum sit minus legitima cum dictione taxatiua *tantùm* an simpliciter, Vt sciatur an legitimæ supplementum petatur ex voluntate an contra voluntatem parentis. Nam quid interest an taxatiua dictio adiecta sit nécne? 5 Cùm eo quoque casu quo adiecta est pro non scripta habeatur. 6 Vnde illud quoque fit vt nõ eò minùs supplementum legitimæ ex testamento, & consequenter ex testatoris iudicio debeatur. 7 *Ita tractatum est* in causa fratrum Ballun contra fratres Bolliet 4. Non. Decemb. 1590.

1. *l.hac edictali 6 C.hoc tit.*

2. Hic enim sensus esse creditur *d. l. edictali vers. ita tamen vt quarta pari.*

3. *l.cùm quæritur 6.l parentibus 8.& pass.C.de inoff.testam.*

4. Steph.Bertr. *ad d.l.1.hac edictali in di.vers.ita tamen.*

5. Quamuis plerumque expressa noceant quæ non nocerent *Vulg.l.nonunquã 52.de cond.& demonstr.l expressa 195.de reg. iur.*

6. *l.quoniam in prioribus 32.C.de inoff.testam.*

7. *l.omnimodò 30.eod.tit.*

DEFINITIO IV.

Per sponsalia contracta verbis de præsenti incurritur in pœnas secundarum nuptiarum.

AMittitur proprietas lucrorũ nuptialium per solum contractum secundi matrimonij conceptum per verba quæ vocant de præsenti 1 licèt nullus sit secutus concubitus. 2 Nuptias enim consensus non concubitus facit. 3 Sed hoc ita tamen si matrimonium valuerit. Nam si qua ex causa inutiliter contractum sit, sicuti alium effectum habere nullũ potest, ita nec hunc quidem. 4 *Ita tractatum est* 14. Cal. Feb. 1591.

1. Nam per verba de præsenti contrahitur matrimonium tanquam solo consensu egens ante concilium Tridentinum. Nec ad rem pertinet si quis obijciat Appellatione vxoris contineri sponsam de præsenti in fauorabilibus duntaxat non etiam in odiosis vt Boer. tractat *quæst. 22. num. 38.* ex Bald. *cons. 384. vol.1.* Nam exclusio mulieris ad secundas nuptias transeuntis non est odiosa, imò fauorabilis respectu liberorum, & prioris mariti, licèt constitutiones in hanc rem latæ extra suos casus non sint extendendæ vt dixi *Defin 2 supr.*

2. Multò magis si secutus sit concubitus licèt nõ fuerit mulier cognita, quia ex solo concubitu bene probatur consummatio matrimonij *l.mulierem cum duab. seq. de rit.nupt.* Boer. *quæst. 22. num 36.* vbi rationem reddit quia per mulierem hoc casu non stetit.

3. *l.nuptias* vbi Dec. *de reg. iur. l. cui fuerit.* vbi Socin. *de condic. & demonstr.* Boer. *d.q.22 num.33.*

4. Ne matrimonium alioqui per omnia irritum prosit ad solam pœnam *arg.l.filium 20.vers.ne testamentum & l.vlt.D.de condit sin.caus.*

DEFINITIO V.

Nullas pœnas merentur secundæ nuptiæ quæ consensum habent siue expressum siue tacitum aut prædefuncti coniugis aut superstitum liberorum.

NVllas pœnas patitur parens qui ad secunda vota cõuolauit, si ex consensu vel prædefuncti coniugis vel liberorum omniũ ex priore matrimonio superstitum ita fecerit. 1 Tractari tamen solet an expressus consensus requiratur, an tacitus sufficiat. Et quidem prædefuncti coniugis tacitum sufficere verius est. 2 Sed si neque expressus neque tacitus interuenerit ex parte coniugis, difficilius videtur vt ex parte liberorũ idem admitti debeat. 3 Præsertim si ponas agi de parte qui liberis prioris thori nouercã in duxerit. Quis enim credat consensum illum tacitum liberorum non extortum nimio metu reuerentiali potiùs quàm ex libera voluntate profectum? 4 Sed tamen magis receptum est vt hac etiam parte consensus tacitus sufficiat, dum ne ex eo solo inducatur quòd liberi passi sint patrem ad secundas venire nuptias, quas nec si voluerint impedire potuerũt. 5 Nititúrq; hæc sentẽtia duplici ratione, fauore matrimoniorum quæ libera esse debent, 6 & odio pœnarum quas licèt iustissimas restringi tamen quantum fieri potest oportet. 7 *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Iun. 1591. At quid si mater quæ nullos habebat masculos sed tãtùm filias legata filiab. dederit maritũ verò instituerit, & ipsius masculos ex legitimo matrimonio procreandos. Annon videbitur saltem tacitè permisisse marito vt ex alia vxore liberos susciperet? Minimè, quia parens quilibet præsumitur de cõmunibus liberis sensisse si qui adhuc sperari potuerunt: Ne alioqui successionem alienam propriæ antepositisse videatur. 8

1. Nam cùm pœnæ istæ constitutæ sint, fauore siue præmortui coniugis siue superstitum liberorum *Nouell. 22.de nupt.* certum est posse quemlibet iuri pro se introducto renunciare *l. si iudex 28. D.de minor. l.pen.C.de pact.* nec volenti vllam fieri iniuriam *l. in diem 9.§.1.D.de aqua & aquæ pluu.arcend.*

2. Latè Philipp. Dec. *cons.206.* vbi tamen loquitur de confessu liberorum: sed de consensu coniugis vide Rom. *cons.219* Fulgosius tamen *cons.63.col.2.* requirit consensum expressum etiam coniugis.

3. Ne alioqui nimis facilè fraus fiat legi, cùm sit facilius vt hic tacitus consensus extorqueatur, quàm vt expressus, quia tacita voluntas coniecturis contenta est, non etiam expressa *l. cùm proponebatur 64.de legat.2.*

4. *Arz.l.1.§.quæ onerãde D.quar.rer.alien.nõ det.l.pen.D.de furt*

5. Nihi

5. Nihil enim potest imputari ei qui scit sed prohibere nō potest *l. Caius Seius* 39. vbi *not. D. de pignor. act. l. cui pacem* 50. *de regul. iur l. nullum crimen* 109. *eod.*

6. *Arg. l. si cogente* 22. *de vit. nupt. l. hoc modo* 64. *de cond. & demonstr. & tot. tit. C. de indict. viduit. toll.*

7. *l. pen. D. de pœn.* Dixi *Defin. 2. supr.* Vide tamen Granat. *in apost. ad dec. d. conf.* 206. *&* 604. *& ad l. fœmina.* vbi defendit tacitum consensum liberorum non sufficere nec si liberi expressim consenserint matrimonio.

8. *l. cùm vir* 25. *l. si vir* 61. & vtrobique Bart. *de condic. & demonstr. l. cùm acutissimi* 30. *C. de fideic.* Ias. *conf.* 51. *col.* 1. *vol.* 1. Andr. Fachin. *lib.* 3. *cap.* 65. Boer. *quæst.* 185. *num.* 22. Dec. *conf* 393.

DEFINITIO VI.

Detrahitur legitima ante diuisionem faciendā ex l. hac edictali, si contra eam legem peccatum sit, Alioqui non detrahitur.

SI mulier binuba plus contulerit in secundum virum, quàm in eum ex liberis primi matrimonij cui minus reliquit, eo iure vtimur vt filij legitimam portionem primùm detrahi, tum quod reliquum est inter vitricum & filium diuidi oporteat. 1 Sed si ex æquis portionibus instituti sint, ita vt nec plus honoris nec minus oneris vitrico quàm filio relictū sit, aliud iuris est. 2 Cessante enim querela inofficiosi testamenti, itémque inofficiosæ donationis, adcóque actione ad supplementum, 3 neque de legitima quæri potest, neque de condictione ex Iustiniani lege 4 aduersus quam nihil factum est. *Ita Senatus* prò fratribus Ballin contra fratres Bollict 4. Id. Aug. 1592. Et rursū in causa illustris D. de Chalant D. de Chastillion & D. de Breissieu 14. Cal. Mart. 1594.

1. Francisc. Rip. *conf.* 190. *in fin.*

2. Vtscilicet non priùs legitima detrahatur. Steph. Bert. *ad l. hac edictali* 6. *vers. ista tamen num.* 13. *C. hoc tit. ex* §. *optimè Nouell.* 22. *de nupt.*

3. Cùm ponamus relictum esse filio supra legitimam *l. cùm quæritur* 6. *& l. omnimodò* 30. *C. de inoff. testam.*

4. *in d. l. hac edictali* quæ prohibet ne superstes coniux possit nouo coniugi plus relinquere quàm ei ex liberis prioris matrimonij cui minus reliquit.

DEFINITIO VII.

Auth. nunc autem C. hoc tit. habet locum etiam in parente conuolante ad secunda vota ex consensu prædefuncti coniugis non tamen in legato.

NOuella Iustiniani constitutio quæ induxit vt parentes videantur conseruasse liberis suis lucra nuptialia, licèt alios heredes scripserint, si nō expressim de ipsis quoque lucris in heredum fauorem disposuerint, 1 Non illo tantùm casu locum habet quo parens qui testatur ad secunda vota non conuolauerit, sed illo etiam quo ex prioris coniugis voluntate secundas nuptias contraxerit. Parum namque inter hæc distat. 2 Vtroque autem casu sic interpretanda est vt non nisi in dote, & donatione propter nuptias obseruanda sit, itémque in iocalibus, vt vocant, quæ donationibus etiam adscribuntur. At in legato non item: 3 Neque enim ad fauorem liberorum respicere videtur, qui legat vni ex coniugibus, 4 quomodo respicit procul dubio qui dotem dat aut propter nuptias donat, 5 tametsi nihil aliud sit legatum quàm donatio. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *in Auth. nunc autem C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

2. Cùm nullam pœnam mereantur secundæ nuptiæ si accedat consensus prædefuncti coniugis vt dixi *Defin. 5.*

3. *Ex glos. ad dict. Auth. nunc autem* probatam per Cin. Salicet. & alios *ibid.*

4. Quia legatum non solet aliam causam habere quàm meritum personæ cui relinquitur *l. nec adiecit* 9. D. *pro socio.*

5. Cùm tam dos quàm donatio propter nuptias detur contemplatione matrimonij ex quo liberi sperantur *l.* 2. D. *solut. matrim.*

6. *l. legatum* 36. *de leg.* 2.

DEFINITIO VIII.

Mulieri cui legatum aliquid est etiam in casum secundarum nuptiarum nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti.

CVm is qui ex coniugibus ad secunda vota conuolat ex præmortui permissu & voluntate, non patiatur pœnas secundarum nuptiarum vt iam suprà diximus, nō immeritò illud etiam placuit, vt si quis vxori quingenta legauerit siue vidua maneret siue iterum nuberet, & illa iterum nubat, non solùm quingenta ipsi salua sint, sed etiam cætera omnia quæ ex prioris viri liberalitate ad ipsā quocunque titulo peruenerant. 2 Secundarum enim nuptiarum licentiam vel in vnius nummi legato datam esse satis est: si non disertis verbis ad eius legati commodum restricta sit. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Defin. 5. supr. hoc tit.* ex Decio *conf.* 206. & Francisc. post Bald. *sing.* 71.

2. Cui enim maritus in casum secūdarum nuptiarum etiam legatum dedit multò minùs credendus ille est cætera quæ iam dederat auferre voluisse. Siquidem plus est dare quàm non adimere, Sicut & plus est adimere quàm non dare *vulg. iurib.*

3. Alioqui limitata causa limitatum produceret effectum *vulg. l. in agris* 33. *de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO IX.

Quod mulier binuba disponit circa personam secundi mariti si possit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis.

VXor præmoriens maritum cum liberis primi & secundi matrimonij ex æquis partibus heredem instituerat, & impensatum sui funeris modum ex mariti arbitrio constitui præceperat. Hoc etiam addito, vt de earum quātitate iuranti ipsi crederetur. Non propterea permittendum erit marito, vt plus impendat, quàm boni viri arbitrio impendi oporteat, 1 habita ratione dignitatis, facultatúmque mulieris & liberorum, itémque secundi coniugis. 2 Nec si plus à se impensum maritus iuret, habebitur ei fides, aut restituetur quod plus debito re vera impenderit: 3 Ne alioqui facile sit mulieri hoc colore quæsito fraudem legi facere, & amplius marito relinquere, quàm liberis ex priore matrimonio susceptis. 4 Est enim voluntas illa vxoris iubentis stari sacramento viri, valde suspecta, 5 propter prohibitam inter eas personas donationem, 6 tametsi inter alios seruanda esset, 7 Neque tamen facit ea res vt liberis primi matrimonij liceat primùm legitimam detrahere ad minuendam secundi mariti portionem, quod contingeret si vel in vno nūmo vitrici institutio priuignorum institutionē superaret, 8 Non enim contra leges factum videri potest, quod iustam & commodam ex boni viri arbitrio interpretationem admittit, 9 nisi constaret fraudandæ legis animum habuisse mulierem quæ secundo viro de sumptuum à se factorum quantitate iuranti fidem adhiberi voluisset. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. His enim verbis arbitrium boni viri inesse credendum est *Arg. l. Titius* 54. *ad SC. Trebell.*

2. Contumelia enim est si quis locupletē hominem modico sumptu funeret *l. etsi quis* 14. § *indicē* D. *de relig. & sumptib. funer.*

3. In eo namque quod plus impendit quàm debuit potest ei imputari *arg. l. sine generalis* 61. D. *de iur. dot. l. cùm post mortem* 41. §. 1. *vers. curator* D. *de admin. tutor.*

4. Omnis enim color & prætextus fraudis prohibendus est quantum fieri potest, ne quod directum fieri nequit per indirectum concedatur *l. scire* 21. §. 1. *de tutor. & curat. dat. l.* 5. §. *si pupillus de reb. eor. qui sub tutel.*

5. Quia iuramentum species est probationis *l. eum qui* 30. *in princ.* D. *de iureiur. l. si quis iusiurandum* 11. *C. de reb. credit. & iureiur.*

6. *l. hac edictali* 6. *C. hoc tit.* Nam *tit. de donat. inter. vir. & vxor.* ad hunc casum non pertinet.

7. Sic *in l. qui testamentum 27. C. de probat.*

8. Iuxta eam sententiam quam à Senatu nostro probatam diximus *Defin. 6. supr.*

9. *Arg. l. cùm post 69. §. gener. D. de iur. dot.*

10. Qui tamen animus fraudandi numquam præsumendus est quoties alia interpretatio capi potest *vulg. l. meritò 51. D. pro socio l. quoties 19. §. qui dolo D. de probat.*

DEFINITIO X.

Qui dicit immoderatam esse liberalitatem probare debet.

QVoties quæritur de liberalitate binubi coniugis ad legitimum modum reducēda, 1 incumbit onus huic primi matrimonij qui immoderatam dicit vt id probet. 2 Neque enim fundatam, vt aiunt, habet intentionem, in cóque actor est quòd contra legem donatum fuisse contendit. 3 *Ita Senatus* in causa N. Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudiæ & N. Callet. 8. Id. Iulij 1593.

1. *Iuxta l. hac edictali 6. C. hoc tit.*

2. *l. cùm donationibus 6. cum duab. sequent. C. de inoff. donat.*

3. Debet enim quisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis *l. 4. & vlt. D. de edend. l. 2. D. de probat.*

DEFINITIO XI.

Inspiciatur tempus mortis in æstimando eo quòd coniugi plus donatum est. Et quod excedit applicatur liberis.

QVod secundo coniugi donatum est à coniuge licèt donationis tempore inspecto non excedat modum lege præstitutum, non eò minùs tamen reuocandum est si mortis tempore plus secundo coniugi quàm vni ex liberis prioris matrimonij donatum appareat, 1 ob æs alienum postea contractum, aut alio casu diminutas mariti facultates. Mortis enim tempus inspiciendum esse constat. 2 Sed de illo magis dubitari potest, an eo casu quo donator non soluendo factus sit, quod immoderatè donatum reperitur, posterioribus creditoribus proficere debeat, an solis liberis primi matrimonij acquiri, an denique inter ipsos & personam cui donatum est diuidi. Et quidē posteriores creditores illud repellit, quòd si liberorum fauor non obstaret totius donationis emolumentū donatarius retineret, Vt proinde nihil eorum interesse videatur. 3 Quid enim si iure suo vti nollent? 4 Ergo solis liberis totum id quod excedit, attribui debere verius est & conuenientius verbis Iustinianeæ constitutionis, 5 licèt interpretes plerique refragentur. *Ita tractatum* necdum tamen decisum est Prid. Cal. Aug. 1593.

1. *Ex l. hac edictali C. hoc tit.*

2. Sicut & aliàs quoties de legitima quæritur *l. cùm quæritur 6. C. de inoff. testam.* cùm liberalitas mariti in secundam vxorem æstimanda sit ex comparatione legitimæ *d. l. hac edictali vers. ita tamen.* Vide Steph. Bertrand. ad illam legem.

3. Quomodo in specie quamuis dissimili argumentatur Iauolenus *in l. paterfamilias 28. vers. c. eorúmque nihil interfueris D. de reb. auctor. iudic. possid.*

4. Nec enim coguntur *l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod.*

5. *d. l. hac edictali ad fin. principij.* Quamuis *glos. ibid.* in verb. *diuidi*, aliter sentire videatur.

DEFINITIO XII.

Inæqualitas inducitur inter vitricum & filium institutos ex æquis portionibus si æris alieni partes habeant inæquales.

MAter filium prioris matrimonij & vitricum testamento ex æquis partibus heredes instituerat: Sed hoc tamen addito, vt quod vitrico ipsa debebat totum ex filij portione solueretur, nec quicquam vitricus cum sua portione compensandum haberet. Visum est apertè inæqualiter, & ex minore parte institutū filium 1 cuius portio non nisi pro rata per æs alienum imminui debuerat. 2 Non enim ex sola portionis denominatione æstimandam æqualitatem, sed præcipuè ex portionum emolumento. 3 Hic autem euidenter plus emolumenti peruenerat ad vitricum, cuius videlicet semis nulla æris alieni cōtributione minuatur: cùm tamen obligatio vitrico quæsita confusione extingui pro parte hereditaria debuisset. 4 Nec obstat si quis obiiciat, extra testantis matris hereditatem constitutum videri quod ipsa secundo suo coniugi debeat, 5 ob idque non eo minùs æqualē esse bonorum maternorum diuisionem inter filium & vitricum, quòd solus filius æris alieni vitrico debiti onus subire iussus sit. Nam imò verò inæqualitatem manifestam ex eo induci necesse est quòd soluto eiusmodi ære alieno per filium solum necessariò consequens futurum sit vt multò minùs is habeat à matre, quàm vitricus qui non modò suum habiturus sit, sed etiam ex bonis defunctæ coniugis semissem illibatum. Neque aliud cōcludit supradicta obiectio, nisi quòd nihil prohibet vitricum plus habere quàm filium si ad id quod ille habet ex bonis vxoris, iungas eam pecuniam quæ ab vxore debebatur. Sed ex bonis vxoris plus habere illum quàm filium, quod haud dubiè hoc casu eueniret, nunquam permittendum est. 6 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chalant 14. Cal. Mart. 1594.

1. Ac proinde locum esse reductioni *ex l. hac edictali 6 C. hoc tit.* secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 6. supr. hoc tit.*

2. *Ex l. 1. C. si cert. pet. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hæred. debit. vel credit.*

3. Ne alioqui facilè fraus fieret legi si institutus ex maiore portione, pro ea tamen minimo contentus esse iuberetur.

4. *l. debitori 50. D. de fideiussor. l. debitori 7. C. de pact.*

5. Ideò namque dicitur æs alienum quod alij debetur *l. cedere diem 213. §. æs alienum. De verb. signific.*

6. Id enim districtè prohibet Iustiniani constitutio *in d. l. hac edictali.*

DEFINITIO XIII.

De differentia augmenti dotalis, iocalium & donationis de superuiuta.

ALia dotalis augmenti seu donationis propter nuptias quam Sabaudi augmentum dotis vocant, alia iocalium ratio est: Augmentum enim ad communes liberos omnimodò redit matre mortua, tametsi à secundis nuptiis abstinuerit. 1 Iocalia non nisi vno illo casu quo mater ad secunda transierit vota. 2 Itaque si abstinuerit perinde testari potest de iocalibus atque de dote ipsa, dum liberis saluam legitimam relinquat. 3 Apud Sebusianos meos diuersa ratio est eius donationis quæ inter coniuges non nisi sub cōdicione & in casū, vt loquuntur, superuiuæ 4 contrahitur. Hæc enim existente quandocunque condicione sic acquiritur superstiti vt communibus liberis seruanda non sit, nisi eo casu quo per subsequentes secundas nuptias eius proprietas amittatur. 5 Proinde quamuis nec augmenti dotalis apud Sabaudos, nec eiusmodi donationis apud Sebusianos petitio vlla mulieri competit nisi præstita priùs satisdatione. 6 Illa tamen differentia est, quòd aliter atque aliter cōcipi satisdationis verba necesse est. Nam de restituendo liberis augmento satisdatur in id tempus quo mulier morietur, nulla adiecta condicione. De restituenda verò propter nuptias donatione, & in tēpus mulieris morituræ, & sub ea condicione si ad secundas nuptias conuolabit. 8 Quo fit, vt melior sit causa eius qui pro donatione quàm illius qui pro augmento fideiubet. Hic enim fieri non potest vt non aliquando debeat, cùm solo die petitio suspendatur 9 nisi proponas filium ad quem redire augmentum debuit, ante matrem decessisse. 10 Ille verò fieri potest vt nunquam debeat superstite licèt filio. Nimirum si condicio restitutionis defecerit, nullis secutis nuptiis. 11 *Ita Senatus* in ea causa de qua Def. 2. inf. De donat. ant. nupt.

1. Ita scilicet ferente consuetudine quæ augmentum induxit. *Auth. lucrum C. hoc tit.*

2. In iis enim non sequimur rationem iuris communis, quæ scilicet nulla ex iure communi deberentur *l. in his 15. D. de legib.*

3. Semper

3. Semper enim & de bonis omnibus quæ parens habuit mortis tempore legitima liberis debetur *l.cùm quæritur 6.C.de inoff.testam.*

4. Quam ideò donationem de superuita vocat Guid.Pap. *quæst.365.*

5. *Ex l.fœmina 3.& l.generaliter 5.C.hoc tit.*

6. De reddenda liberis communibus donatione si casus restitutionis euenier.

7. Itaque stipulatio concipitur tantùm in diem, qui tamen dies incertus est, & ideò pro condicione habetur *l.dies incertus 71.de condic.& demonstr.* cùm possint liberi ante patrem mori *l. Seæuius Florus 48.§.Cornelio Fusc. D.de iur.fisc.*

8. Vtroque tamen casu illa etiam condicio tacita subintelligitur si ex liberis communibus aliquis superstes erit.

9. Quia diem mortis venturum esse certum est.

10. Quo casu remanet augmentum penes matrem, & sine onere vllo restitutionis, ac proinde trãsmissibile ad quemcumque matris heredem etiam extraneum.

11. Quia deficiente condicione stipulationis condicionalis habetur stipulatio pro numquam interposita *vulg.iurisc.*

DEFINITIO XIV.

COnuolans ad secunda vota mulier non tenetur satisdare pro augmenti dotalis restitutione si nihil aliud petat nisi vt mittatur in possessionem bonorum obligatorum, in id vsque tempus quo sibi satisfiat, Bonorum scilicet immobilium. 1 Planè iam inde ab initio promittere eam oportebit satis se daturam quotiescunque pignoris luendi gratiâ pecuniam numeratam heredes mariti offerent. 1 *Ita Senatus* ex tẽpore in causa D. de la Forest, & D.de Montiernoz 7.Id.Iun.1594.

1. Nec enim facilis est amissio aut dilapidatio bonorũ immobilium, Adeò vt nec satisdare cogatur quisquis immobilia possidet *l.sciendum 15.D qui satisd.cogant.*

2. Tum enim fieri incipit locus periculo amittẽdæ pecuniæ quæ tamen in eo sit vt restitui aliquo casu debeat. Fragilis enim est pecunia *si chorus 79.§.1.de legat.3.*

DEFINITIO XV.

De natura augmenti dotalis consuetudinarij & de renunciatione filiæ non extendenda ad id quod lucrata est ex culpa vnius parentis.

AVgmentum illud dotale quod ex receptissima consuetudine in Sabaudia frequentatur non est simile sponsalitiæ illi largitati de qua Iustiniani nouellæ constitutiones loquuntur, 1 sed proprium ius habet, & consuetudinarium, quod pro diuersitate locorum alias & alias leges admittit. Nam spõsalitiæ largitatis lucrum non acquiritur mulieri superstiti quod ad dominiũ & proprietatem attinet, sed tantùm quod ad vsum. 2 At dotis augmentum apud nos acquiritur mulieri etiamsi supersint communes liberi & defuncta ea recurrit ad communes liberos siue secundò nupserit, siue non. 3 Apud Bugienses contrà. Redit enim ad viri heredes quoscunque etiam extraneos, nec existentibus quoque legitimis liberis cõmunibus. Apud Sebusianos meos nullus augmenti vsus est, sed tantum donationis propter nuptias, quæ non aliter ad communes liberos recurrit, quàm si ad secundas mater conuolet nuptias. 4 Planè cùm mulier transit ad secunda vota, certum est priuari eam proprietate, si secũdarum nuptiarum tempore supersint communes liberi, solúmque vsumfructum ei saluum esse. 5 In eámque rem non est quòd iure consuetudinario vtamur, cùm sufficiat commune. 6 Hinc fit vt si post transitum matris ad secundas nuptias filia renunciauerit bonis omnibus paternis maternísque, non ideò tamen videri debeat renunciasse dominio sibi quæsito in bonis quorum proprietatem iam amiserit mater, quoniã ea bona re verâ neque paterna sũt neque materna, sed ipsius filiæ propria. 7 Constat autẽ renunciationes huiusmodi & odiosas esse & stricti iuris, nec in eas venire nisi quatenus verbis expressũ est. 8 Quòd si ante secundas nuptias matris renunciatio talis facta sit, cessat quidem hæc ratio, sed alia tamen superest quæ impedit ne ad ea bona ex postfacto extendi renunciatio possit. Illa nimirum, quòd non sit verisimile cogitasse filiam de iure quod nondum sibi tunc quæsitum esset, quódque posteà ex culpa & quasi delicto matris, solâque legis dispositione ipsi filiæ prætet votum, & expectationem accesserit. 10 Vno tamen casu fieri queat vt generali renunciatione huius generis bona comprehendantur. Nimirũ si non bonis omnibus paternis maternísque sed iuribus omnibus ad paterna maternáque bona competẽtibus renunciatum sit post ius iam quæsitum. Nã quod ex secundis parentis nuptiis filiæ quæsitum est licèt neque paternũ sit neque maternum, vt diximus, ius tamen est ad paterna bona ex quibus vtique augmentũ solui debet. 11 Planè ad hunc etiam casum subiicienda exceptio est nisi renunciatio talis sit, quæ huiusmodi interpretationem non patiatur. Vt puta si quod à matre accepit filia vt renũciaret iuribus omnibus pro futura legitima & alia quauis ratione sibi in bona paterna, maternáque competentibus aut cõpetituris, tam exiguum sit vt vel solam æquet legitimam, vel eam duntaxat quantitatem, quæ pro augmento iam quæsito debeatur. Tunc enim longè æquior interpretatio illa est, vt de solis iuribus hereditariis transactum & cogitatum videatur. Ne alioqui facta inueniatur renunciatio sine causa, & nullo accepto, 12 Quæ res aut pareret exceptionem doli aduersus eum qui renunciatione niteretur, 13 Aut in integrum restitutionis beneficium inducerer ex æquitate: 14 Cur non igitur tantundem proderit æquitas ad inducendam iustam interpretationem, quæ faciat ne sit necessaria restitutio, quantum ipsa restitutio prodesset? 15 Præsertim cùm apud Senatum res agitur, Ad cuius sanè officium pertinet, vbi manifesta vrget æquitas, ius dicere sola facti veritate inspecta, & latium anfractus quantumfieti potest excludere. 16 Illud sanè non placebat quod quidam dicebant, In proposita specie renunciationẽ quantumuis generalem non facilè extendi debere ad iura quæ ex postfacto competere cœpissent. 17 Neque enim negari poterat augmentum illud de quo tractabatur iam tum filiæ quæsitum fuisse cùm renũciabat, quamuis viuæ matri vsusfructus eripi non deberet. 18 Accedebat quod legitimæ quoque renunciatum proponebatur, quæ tamen nec dum debebatur, nec nisi mortua demum matre deberi poterat, 19 Vt proinde dubitari no posset quin de iuribus quoque in futurum competituris remittendis actum esset. 20 Illa igitur ratio sola mouere Senatum & potuit & debuit, quod liberalitatẽ filiæ captiosam interpretatione prudentum frangi æquissimum videretur. 21 *Senatus* in causa N.Amblardi de Pilla D.de la Perriere cõtra N.Ioannem de la Forest D. de la Barre 7. Non.Iun. & prid. Cal. Iul.1594.

1. *Nouell.119.Vt sponsalit. largit. & Nouell. 98. Neque virum quod ex dot.*

2. *dict.Nouell 98.*

3. Vt dixi *Defin 13 sup.*

4. Dixi *in dict.Defin.13.supr.eod.*

5. *ex l.fœmina 3.C.hoc tit.*

6. *Arg.l.imperatores 30.de reb.autor.iudic.possid.*

7. Potestate scilicet & applicatione legis: lex enim est vnus ex modis acquirendi iure Quiritium dominij vt scribit Vlp. *in fragment.tit.19.De acquisit.rer.*

8. Tãquã quæ sint cõtra ius publicũ *l.vlt.D.de suis & legit.* nec nisi iurisiurandi autoritate confirmentur *cap.2.de pact.in 6.*

9. *l.quicquid astringendæ 99 de verb.oblig.*

10. Renunciatio enim quantumlibet generalis numquam refertur ad incogitata *l.5. l.qui cum tutoribus 9. D.de transact.* Guid. Pap *quæst.228.* Dec.*cons* 393.

11. Et ita accipiendum est quod scribit Gabriel *in commun. opin.lib.3.concl.1.De secund.nupt.*

12. Quo casu non valeret renunciatio nec quicquam operaretur iusiurandum tanquam quod esset vinculum iniquitatis *d. cap.2.vbi not.de pact.in 6.*

13. *l.2.§.circa D.de doli mal.excip.*

14. Omnes igitur restitutiones ex æquitate dantur iis quomodo læsi & circumuenti sunt *l.1.D.de in integr.restit.*

15. Melius enim est iura intacta seruari, quàm post vulneratam causam remedium quæri *l.vlt.C.in quib.caus. non est necess. in integr.restit.*

16. Vt tractat Antonin.Tessaur.*in præfat.Decis.Pedemont.*

17. *Ex not.* per Bart.& alios *in §.duo fratres l.qui Romæ de verb. oblig.*

18. *d.l.fœmina & Auth.ex testamento C.hoc tit.*
19. *l.1.§.si impubere D.de collat.bonor.*
20. *Arg.l.vlt.in fin.De tritic.vin.& oleo leg.*
21. *Vt in l.cùm Aquiliana 5.D.de transact.*

DEFINITIO XVI.

Parẽtes qui per secundas nuptias amiserunt proprietatem, eam recuperant si postea omnes liberi præmoriantur.

DOminium quod ex vnius coniugum liberalitate in cõiugem translatum ad cõmunes liberos redit per transitum ad secundas nuptias solo vsufructu parenti relicto ;1 non omnimodò 2 acquiritur communibus liberis, sed ita demum si superuiuant. Alioqui recurrit ad parentem superstitem, cuius nuptiis quæsitum fuerat.3 Proinde si ponas decessisse filium viua matre secundis iam nuptiis funestata ; non poterit filius de iis bonis pro arbitrio aut qua alia vllaratione disponere.4 An ergo dicemus dominium quod ad communes liberos redit non nisi ad tẽpus iis acquiri ? Id verò iuris ratio non patitur, quia dominij translatio præsertim quæ fit sola legis potestate, neque ad tempus, neque in diem fieri potest.5 Quid igitur ? Dominium communibus liberis purè quæritur sed non irreuocabiliter, 6 Sicut nec parenti secundas postea nuptias ineunti fuerat irreuocabiliter quæsitum : 7 Et quæ legis potestas parenti dominium abstulerat fauore communium liberorum, Eadem prædefunctis liberis communibus in solatium,8 & quasi tacita causa idem dominium superstiti parenti restituit.9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.fœmina 3.& l.generaliter 5.C.hoc tit.*
2. Id est irreuocabiliter.
3. Ad quid enim bonum esset fauere liberis qui succedere ipsi non possint quia præmortui fuerint, vt in simili argumentatur IC.*in l.si post mortem 10.§.vlt.D.de bonor.poss.contr.tab.*
4. Cùm eo tempore quo moritur superstite adhuc matre incipiat dominium ab eo discedere *arg. l. Titio cùm morietur 51. D.de vsufr.*
5. Debet enim transferendi dominij causa esse perpetua *l.1.* vbi & Cuiacius notat D.*de iur.dot.*
6. Aliud enim est acquiri dominium purè, Aliud verò acquiri irreuocabiliter *l.2.l.4.aliàs l.si ex duobus §. sed & Marcellus D.de in diem addict.l.1.D.de leg.commiss.*
7. Sed cum periculo amittendi scilicet si ad secunda vota superstite aliquo ex liberis cõmunibus quandoque conuolaret.
8. *Arg l.iure succursum 6. D.de iur.dot. l. scripto 7.§. vlt.* D. *vnd. liber.l.vlt.C.de instit.& substit.*
9 Non tam enim odio parentum ad secundas nuptias conuolantium, quàm fauore communium liberorum huiusmodi pœnæ inductæ sunt, ideóque nec iure Pontificio sublatæ sunt. *cap.vlt.Extr hoc tit.* Vide *l.fœmina.versic.quod si &c.auth. quod & si quis.C.eod.*

DEFINITIO XVII.

Parens qui conuolat ad secunda vota sicut non amittit vsumfructum, ita neque possessionem.

AMissa per secundas nuptias bonorum à præmortuo coniuge acceptorum proprietate sicuti nõ perditur vsusfructus,1 ita nec possessio quam saltem vtendi fruendi gratiâ remanere necesse est.2 Itaque si liberi ex priore matrimonio suscepti eam possessionem propria autoritate occupauerint, tenebuntur interdicto recuperandę possessionis,3 itémque condictione ex canone pontificio in eam rem comparato.4 Nullo ipsis ex eare præiudicio in proprietate generando.5 *Ita Senatus* in causa de Marignaz contra D.de Montiernoz anno 1593. Relatum est in causa D.de Gimilieu contra D. de Mirignaz 4. Non. Aug.1595.

1. *l fœmina 3.l.generaliter 5.Auth.ex testamẽto & pass C.hoc tit.*
2. Naturaliter enim possidet fructuarius *l.naturaliter 12.* D. *de acquir.possess.* Nec quicquam commune habet iactura proprietatis cum iactura possessionis, sicut nec ipsa proprietas cum possessione *d.l.naturaliter § nihil commune.*
3. Quia non est iis permittendum vt sibi ius dicant *l.1. D quod legator l.dotis actione 9.C.solut.matrim.*
4. *can.redintegranda 3.quæst.1.*
5. Quamuis videantur priuandi iure suo ob vim factam in eo, quòd ius sibi dixerunt *ex l.extat 13.D.quod met.caus.* sed alio iure vtimur nisi vim publicam admiserint. Contra *l.si quis in tantam C.vnde vi.*

TIT. VI.

De dot.promiss.

DEFINITIO I.

Dos per matrem & fratrem defuncto patre constituta ex maternis fraternisque bonis in partes constituta intelligitur.

SI mater filiæ, eidémque sorori frater dotem constituerint, non minùs de maternis, quàm de fraternis bonis constituta intelligetur.1 Nã Iustiniani cõstitutio 2 quæ matris personam pro adiecta tantùm haberi vult, dotémque ex paternis duntaxat bonis constitutam intelligi, ad eũ casum pertinet quo pater & mater simul dotem constituerint: 3 Optimamque habet rationem, quòd officium paternum sit, vt dotet filiã, 4 quandiu paternæ facultates sufficere possunt,5 licèt maternarum quoque mentio facta sit. At patre mortuo, paterni illius officij ratio vlla haberi amplius non potest, cúmque dotanda sit filia ex propriis bonis quæ à patre habuit, nihil causæ est cur non vtiliter obligata mater videri debeat, quæ dotem vltrò promisit, in eámque rem bona sua obligauit.6 Patris enim officium non transit in fratrẽ, 7 licèt patris heredẽ, nisi hactenus vt eam hereditatis vel bonórum partem sorori præstet quam ex paternis facultatibus habere illa debeat.8 *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iulij 1590.

1. *Arg.l.reos 12.§ cùm tabulis D.de duob.reis.*
2. *in l vlt.C.hoc tit.*
3. Itémque ad illum casum quo solus pater dotem constituerit ex rebus tam suis quàm maternis vel aliis ad filium pertinentibus vt constat *ex vers. vbi autem.*
4. Ratio hæc posita est *in d.l.vlt. versic.neque enim.* Iunge *l. cap.19. D.de rit.nupt.l si socius pro filia 81.* D.*pro socio.*
5. Nam ex magna & probabili causa etiam mater cogitur dotare *l.neque mater 14 C.de iur. dot.* id est si patris bona non sufficiant neque aliunde habeat filia.
6. Adeò vt neque ex hac causa possit mater se iuuare Velleiano *l.si dotare 12.l.vlt.C.ad SC.Velleian.*
7. Neque enim frater cogitur dotare sororem nisi consanguineam & in subsidium si aliter nubere honestè non possit *l. cùm plures 12.§.cùm tutor.D.de admin.tutor.*
8. Pro legitima portione quam filia omnimodò habere debet *l.parentibus 8.C.de inoff testam.*

DEFINITIO II.

Dotis promissio incerta nũquã valet nec si facta sit à patre.

DOtis promissio incerta valere non potest etiamsi à patre facta sit : 1 nec hac parte si iuris rationem potiùs, quàm interpretum traditiones inspicias,2 quicquam referre potest an à patre an ab extraneo aut ab ipsa muliere dos marito promissa sit. Est enim in causis & personis omnibus perpetuò verum promissionem incertam non valere : 3 nec fauor dotis contrarium ius elicere vllomodo potest. 4 Hoc sanè interest an pater, an extraneus aut mulier ipsa dotem promiserit, quòd cùm extraneus aut mulier promisit nihil est quod ab iis exigi possit, quia vel minimum quid pro dote dando liberarentur, cùm nec dotem vllam dare teneantur : 5 At pater congruam dare compellitur, 6 non quia dotem incertam promiserit, sed quia etiamsi dotem quod idem est nullam promisisset, filiam tamen ex paterno officio dotare teneretur. 7 *Ita tractatum* est in causa Ioannis Bouier & Petri Quimier Aduocati 10. Cal. Decemb.1590.

1. *l.1.C.hoc tit.*
2. Solent enim interpretes distinguere an dos promissa sit ab extraneo an à patre ex *l.cùm post 69.§.gener.*D.*de iur.dot.*
3. Quemadmodum & incertitudo solet vitiare legatum, & stipulationem *d.§.gener.*
4. Vt constat *ex d.l.1.C.hoc tit.* quæ & de dote loquitur, & solam hanc rationem habet, non illam quam interpretes ibi adferunt quòd duo specialia circa idem cõcurrere non possint.

Est

Est enim falsa illa propositio vt alibi docuimus.

5. Bald *ad l.1.C.hoc tit.* Harmenop. *lib.4 cap.8.* Papon *l.b. 1.notar.cap.4 Du contract de mariage.*

6. *l.cap.8.D.de rit. nupt.*

7. *l.vlt.C.hoc tit.*

DEFINITIO III.

Vel promissio dotis quæ arbitrio boni viri certa fieri potest.

PLanè non incerta dos promissa videbitur, siue ab extraneo aut à muliere, siue a socero ipso arbitrata socero promissa fuit: Nō tam.n soceri quàm boni viri arbitriū demonstratum intelligitur. 2 Ideoque nullo etiam socero ante soceri mortē arbitrio, non minùs valebit promissio quia mortuo quoq; socero sequi potest arbitriu boni viri ex paternis facultatib. maritiq; dignitate certam dotē cōstituturi, 3 Nec est contrariū quòd si arbitrata Lucij Titij rem aliquam mihi restitui stipulatus sim, alias quam ipse Titius arbitrari nō potest. 4 Id enim fit non q̄ vt quidam putāt aliud in stipulatione receptū sit quam in bonæ fidei cōtractibus, 6 sed quia multū interest an in terminj cuiusp̄iā, an in alterutrius ex contrahentibus arbitriū stipulationis cōdicio conferatur, 7 Sicut, &, an ex boni viri arbitratu, an ex simplici absolutáque promissoris voluntate obligatio constituatur. 8 Illud tamē exploratum est non posse videri incertam dotis promissionē si pater cōgruā dotem nulla etiam quantitate expressa dare tam se promiserit, Cùm ex mariti dignitate, patrisque facultatib. certa fieri possit. 9 Idémque est si pater, cùm minorem, quàm par fuisset quātitatem dotis nomine promisisset, postea eam se dotem congruenter auctuum nulla demonstrata quantitate promiserit. 10 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Vt in l.cùm post 69.§ generaliter D.de iur.dot.*

2. Vt ibidem Papin. ait. *Iunge l 3.C.hoc tit.*

3. Qui sensus est eorum verborum *detractio quoque arbitrio in d.§.gener.*

4. *d.§.gener.& d.l.3.C.h.t.* iūge *l sine generalis* 61.*D.de iur.dot.*

5. *l.si quis arbitratu* 43.*& seq.D.de verb.obligat.*

6. Eadem enim omnium contractuū hac parte ratio est *l.si mercēs* 25.*D.locat.l.si cotta* 75 *D pro socio l.vlt. C.de contr.empt.*

7. *d.l.3.C hoc tit.l.in personam* 22.*§.1.de regul.iur. l.si societatem* 6.*l.societatem* 76. *D. prō socio. l. hac venditio* 7. *D.de contr. empt.l si in lege* 24.*D.locat* [illegible] *legatum* 75.*de leg.1.*

8. Hoc enim postea fieri non posset *l sub hac condicione* 8. *D.de obl. & act.l. stipulatio non valet* 17.*de verb.obligat.*

9. *d.§.gener.& d.l.sine generaliter* 61.*de iur.dot* Iunge *l.certum* 6.*D.de reb. cred.*

10. *l si filiæ pater* 43. *de legat.* 3. Quid enim interest hac parte inter dotem, & dotis augmentum? *l. inter socerum* 26. *§. cùm inter D.de pact.dotal.l.etiamsi* 8.*C. de iur.dot.*

DEFINITIO IV.

De patre qui ampliorem dotem daturum se promisit, quantam dare debeat.

PAter iam octogenarius tres habens filias, cùm duabus prioribus nuptis dotem quadringentorum aureorū singulis dedisset, ac tertiam Sēpronio nobiliori viro collocare vellet, qui eam quantitatem dignitati suæ minùs congruam existimabat, 1 ampliorem quidem se dotē daturum promiserat, sed idq; sum in tabulas dotales referri noluerat, causatus vereri se ne ceteris filiabus generisque discordiæ & odij materiam cateris daret. Postea condito inscriptis testamento ne sapiens voluntas alijs innotesceret, quam soli Sempronio manifestauerat, filiam hanc heredem solam scripserat, reliquis nō nisi legata reliquerat, Sempronio ne diffidere posset tabulas ipsas quasi pignoris loco custodiendas tradiderat. Post paucos mentes defuncta vxore ex qua nulli per ætatem liberi sperabantur, puellā duxerat, Qua subinde prægnante facta Sēpronius nihil amplius vxori suæ suisque in soceri successione sperandum ratus, cùm in eo rem esse videret, vt testamentum agnatione posthumi aut quasi posthumi ruptum iretur, socerū vrgebat lite in eam rem instituta vt promissa impleret, dotémque ampliorem filiæ constitueret. Socer negabat se teneri, propterea q̄ promissio de donando multum differret à donatione, 2 locúmq; admitteret pœnitētiæ. 3 Deinde q̄ se viuo præmatura & importuna esset petitiō, cùm nullo præfinito tempore sufficeret augeri dotē quandocunque. 4 Proinde expectandū tempus quo moreretur: quo tempore filiam quæ non renunciauerat, habituram esse constabat aut partem hereditatis si intestatus ipse decederet, 5 aut saltem legitimam portionem si alius heres scriberetur. 6 Qua ratione promissioni cōmodè satisfieret, quando non aliam ob causam dos data in proposito casu minùs cōgrua dicebatur, quàm q̄ legitimam nō adæquaret. 7 Quid.n. aliud posset illa petere. An vt prohiberetur pater intestatò decedere, aut si testaretur, reliquas filias ex æquis partibus heredes scribere? Atqui nec si expressè ita conuenisset, pactio tamen valeret. Vtpote quæ iuri publico derogaret, 8 ex quo liberum cuiq; est supremi iudicij arbitriū, 9 cuius causam fauorabiliorem quàm dotis esse debere nemo ambigit. 10 Adde quòd ex eiusmodi pactione pater ad inducendam inter liberos inæqualitatē mutaretur, aut potius obstringeretur. 11 An vt viuus pater legitimam filiæ repræsentaret? 12 At iam diximus, expressum nō fuisse vt mone an mortuo socero dotem augeri oporteret, Obidque magis esse vt ea interpretatio accipi deberet quæ socero faueret, vt nihil ab eo quādiu viueret exigeretur. 13 Nam & conuentione id fieri posse certū est. 14 Illámque non modò soceri sed etiam generi voluntatē fuisse ex eo apparebat q̄ socer voluntatem suam testamēto declarauerat, 15 Gener autem nuda tabularum traditione sibi satisfactum crediderat. 16 Sed & ea sola ratio afferebatur ex parte generi, cur dotis augēdæ promissio scripta non fuisset, q̄ vereretur socer ne viuo se conflaretur ex liberalitate inuidia, si amplorem huic filiæ quàm reliquis dotem daret. 17 Accedebat quòd legitimæ portionis æstimationem miri oportet inspecto mortis tempore. 18 Vnde fit vt nec vllo casu à viuente debeatur: 19 Cùmque non nisi deducto ære alieno & funetis impensa legitimæ ratio poni possit, 20 An non fuerit impium & inhumanum de soceri viuentis funere quæri, 21 cuiusque facultates non solùm explorari, sed etiam detegi, 22 antequàm moreretur. 23 Pro Sempronio illud tantùm faciebat, quod sub specie amplioris dotis promissæ decipi non deburisset qui aliter vxorem non duxisset. 24 Quidam putabant remedij loco inducendum vt legitima quidem etiam viuo patre huic filiæ propter conuentionem adiudicaretur, ad augendam dotem: sed eius æstimatio in id tēpus differretur, quo pater esset mortuus, vt vtrique citra alterutrius iniuriam consuleretur. 25 Sed displicuit sententia, quia fieri poterat vt aucto interea liberorū numero, diminutisque facultatibus paternis legitima eo tempore minor esset quàm dos data, quo casu inutilis Sempronio futura esset pactio, & inutile remedium. 26 Deinde quia nusquam scriptū est congruā dotem ex legitimæ comparatione accipiendam esse: Potest enim congrua esse tametsi legitimæ æstimationē superet. Potest & interdum etiamsi ad legitimam non accedat, nempe pro temporum, rerum & personarum varietate. 27 Itaque placuit condemnandum socerū vt statim dotem augeret hactenus, vt congruam faceret, & competentem: 28 congruam autem intelligendam non habito respectu ad legitimæ quantitatem, quæ futura esset cùm ipse moreretur aut quæ fuisset si promissionis tēpore decessisset, sed arbitrio boni viri: non æstimatis ad amussim paternis facultatib. exploratisq; creditoribus, sed largiùs ex cōmuni vicinorū de patris patrimonio existimatione. 29 Ita tamen vt eius quantitatis quæ dotem augeret exactio in tempus mortis paternę differretur, 30 nec amplioris legitimæ petitioni præiudiciū fieret, si patrē facultatib. augeri contingeret, 31 quamuis si pauperior fieret non ideirco minui dos deberet, quę semel certa constituta & debita, licèt nondū soluta fuisset. 32 Non.n hoc casu locū habere potest quod dici solet, Eandem dubij euentus rationem in vtrumque casum esse debere: 33 cum augendę dotis iusta causa sit propter conuentionem, diminuendę nulla. 34 Cùm tamen ex testationibus constaret socerum de augenda dote tractantem quadringentorum aureorū summā sępius expressisse, Idipsum Senatus secutus est, Nō q̄ boni viri arbitrium tale omnimodo esse deberet vt dupla ei dotē oporteret, 35 sed quia deficientibus alijs probatio-

nibus omnibus nihil causæ erat cur à patris tanquam boni viri arbitrio recedendum esset. 36 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam pro maiore dignitate mariti, maiorem quoque dotis constitutionem fieri æquum est *l. cùm post 69. §. gener. D. de iur. dot. i. quæro 60. eod.*

2. Nicol. Boer. *decis. 48.*

3. Bart. *in l. vlt. num. 8. D. de condict. ex lege dat.*

4. Quod enim nullo tempore adiecto promissum est quandocumque solui potest, sicut & vbique quod debetur sine vllius loci adiectione *l. continuus 137. §. cùm ita 1. D. de verb. oblig.* Nec facilè ferendum est vt præcipitetur pater ad solutionem *l. si extraneus 33. D. de iur. dot.* Obserua tamè id quod sine die debetur, sicut quàndocunque solui potest, ita quandocunque peti posse, & præsenti die *l. cedere diem 213. de verb. significa.*

5. *l. maximum vicium 4. C. de liber. præter.*

6. *l. parentibus 8. l. omnimodo 30. l. quoniam in prioribus 32. & pass. C. de inoff. testam.*

7. Cùm possit congrua esse dos etiam quæ minor sit legitima Bald. *in auth. res quæ num. 16. C. commun. de legat.* Dec. *cons. 177. col. pen. vers. & ista conclusio & cons 505. num. 4.* Grammat. *quæst. 101. num. 47. & 72.*

8. *l. posthumus 6. vers. quid ergo D. de inoff. testam. l. vlt. De fundo & legat. l. nec publicum 38. D. de pact.*

9. *l. 1. C. de sacros. eccles. l. stipulatio hoc modo concepta 68. de verb. oblig. l. 4 C. de inutil. stip. l. cùm duobus 52. aliàs l. si fratres §. idem respondit societatem D. pro socio.*

10. *l. vel negare 6. D. testam. quem. aper. iunct. l. mulier 22. §. cùm proponeretur ad SC. Trebell. l. pactum 15.* vbi Dec. *C. de pact.*

11. Cùm tamen è contrario nihil sit æquius, quàm vt inter liberos æqualitas seruetur *l. vt liberu 17. l. pen. §. 1. C. de collat. §. illud Nouell. 22. de nupt.*

12. Atqui impossibile est legitimam à viuo patre deberi aut solui, cùm nihil aliud sit quàm portio portionis adhuc incerta contingentis *l. 1. §. si impubere D. de collat. bonor. l. qua nuper 31. C. de inoff. testam.*

13. *arg. d. l. si extraneus 33. D. de iur. dot.*

14. *l. cùm pater 11. D. de pact. dotal. & l. prec. l. Fabius 30. eod.*

15. Testamenti autem effectus nullus est nisi post mortem testatoris *l. 1. D. qui testam. fac. poss.*

16. *arg. l. cùm pater 77. §. donationis & §. pater pluribus de leg. 2.* quid autem interest an verbo an facto quis declaret suam voluntatem *l. non tantùm 5. D. ea. rem habet.*

17. Ex ratione autem dispositionis interpretanda, & regulanda est dispositio *l. vlt. D. de hered. instit. & l. cùm pater 77. §. duleissimis de leg. 2.*

18. *l. cùm quæritur 6. & pass. C. de inoff. testam. l. Papinianus 8. §. quarta autem D. eod.*

19. *d. l. 1. § si impubere D. de collat. bonor.*

20. *d. §. quarta autem.*

21. Est enim hoc plenum tristis & periculosi euentus *l. vlt. C. de pact.*

22. Interest enim cuiusque ne patrimonij secreta pandantur, *l. 2. C. de alim. pupill. præst.*

23. Improbus enim est qui sollicitus est de hereditate viuentis & contra ius gentium festinat *l. 2. §. interdum. de vul. & pup. substit. l. donari 29. aliàs l. quidam donationem D. de donat.*

24. *l. pen.* ibi *quid enim D. de iur. dot. l. si donaturus 91. D. de cond. causs. dat. l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. credit. l. 5. §. pen. D. de dol. except.* Parum autem interest an maritus nullam dotem habeat, an verò tam exiguam Auth. *præterea* vbi DD. *C. vnd. vir & vxor.* Natt. *cons. 37. num. 4.* Tell. *decis. 192. num. 2. in fin.*

25. Nihil enim vetat condemnationem statim fieri, condemnationis verò exactionem differri *l. in lege 40. D. ad l. Aquil.*

26. Augetur enim vel minuitur legitima pro numero liberorum, & pro quantitate facultatum *Nouell. 36. de trient. & semiss. & l. cùm quæritur 6 & pass C. de in ff. testam.*

27. Grammat. *decis. 101. num. 65. 66. & seq.* Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 2. casu 149 num. 28.*

28. Nam quod multi putant congruam censeri dotẽ quæcumque à patre datur. Gratian. *d. decis 101 num 68. & seqq.* non pertinet ad hunc casum in quo patet promiserat te dotem auctum, agnoscens satis non esse cõgruam eam quam dederat.

29. Totum enim hoc arbitrio iudicis relinquendum est vt tractat Menoch *dict. casu 149. num 34.* vsq; Peregr. *cons. 80. in fin. libr. 3.* Affl. *in cap. 1. num 21. ex quib. caus. feud. amitt.*

30. Ex ratione posita *num. 15 & 16 sup. l. vlt.*

31. Ne facta ad augmentum inducerent diminutionem *l. quæsitum 12. § pen. de vsufr. leg.*

32. *l. ex eo 12. § pen. de solut.*

33. *l. de fideicommisso 11 C. de transact. si pater puellæ 12. C. de inoff. testam. l. pen. C. de solut.*

34. Nec enim potest dotis condicio deterior fieri ex posfacto ne quidem per pactum *l. cùm dos 7. & l. Atilicinus 17. D. de pact. dotal.* Itaque non est hac parte eadem ratio augmenti & diminutionis, vt nec *in l. deducta 58. §. pen. ad SC. Trebel.*

35. Nihil enim certi potest constitui in re incerta & ex facti circunstantiis æstimanda.

36. Semper enim creditur pater bonus vir & æquus arbiter in causa liberorum *l. nec in ea 22. in fin. D. ad leg. Iul. de adult. l. vlt. C. de curat. furios.* Grammat. suprà citatus *num. 28.* Nisi filia enormiter læsa sit. Menoch. *dict. casu 149. num 15.* Curt. sen. *cons. 27.* Ias. *cons. 133. lib. 4.*

DEFINITIO V.

Differentia quæ est in exactione dotis promissæ aut legatæ.

EX dotis siue præstandæ, siue augendæ promissione quam pater non filiæ sed genero fecerit, gener agere potest, filia non potest. 1 In legato secus est. Nam si genero dos legata sit filiæ non generi actio est, 2 quia in legatis illud tantùm inspicimus cuius interfit, vt sciamus cuius contemplatione testator legauerit. 3 Mulieris autem maximè & præcipuè interest habere dotem. 4 At in stipulationibus quærendum est quis stipulatus, & cui promissum sit. 5 Nec ad rem pertinet quòd etiamsi promissio nulla interuenerit filia quæ minùs congruam dotem habuit interpellare patrem potest vt congrue dotetur. Id enim fit implorato iudicis officio, 6 quemadmodum si nulla dos adhuc data, aut promissa esset. 7 Sed vt ex promissione alius agat quàm cui promissio facta est, id fieri nullomodo potest. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. si pater marito 5. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 145. incip. pater profusa.*

2. *l. seruo legato 69. § si testator de leg. 1.*

3. *l. fideicommissa 11. § plerumque & §. interdum de leg. 3.*

4. *d. §. si testator.* cùm dos sit proprium filiæ patrimonium *l. 3. § sed vtrum D. de minor. l. vl. D. de collat. dot.*

5. Quia alteri stipulari nemo potest *l. si pulatio ista 38. §. alteri Ds verb. oblig.*

6. Non vi actionis quia filia non potest agere contra patrem *l. 4. de iudic.* ne quidem ex causa dotis, vt ipsi *in Rationibus meis ad d. §. sed vtrum* contra Cuiacium.

7. Quia paternum officium est dotare filiam *l. vlt. C. hoc tit. l. capite 19. D. de rit. nupt.*

8. *l. quæcunque 11. D. de oblig. & act.*

DEFINITIO VI.

Vsuræ dotis quæ promissa fuit à muliere debentur ex die nuptiarum non ex lapsu biennii. Secus si dos ab extraneo sit promissa.

MElior interdum condicio est extranei qui dotem promisit quàm mulieris. Extraneus enim si doti soluendæ breuiorem diem non dixerit, non priùs vsuras debet quasi ex mora quàm biennium præterierit quod Iustiniani constitutione in eam rem præfinitum est. 1 Mulier verò ex ipso nuptiarũ die moram facere intelligitur, 2 séque per consequentias ad præstationem vsurarum obligat, tametsi non sint deductæ in stipulatum, si modò cum viro habitet qui ferat onera matrimonij. 3 Ibi enim dotẽ aut saltem dotis fructum esse necesse est vbi sunt onera matrimonij. *Ita in Senatu tractatum* in ea causa de qua SC. 22. De iur. 16. Cal Sept. 1592.

1. *l. vlt. §. præterea C. de iur. dot.*

2. Ideóque & de domo mariti potest experi ob non solutam dotem. Boer. *quæst. 22. num. 1. & 3.* Nec est necessaria hoc casu mora illa legalis de qua *in d. §. præterea.* & de qua Ang. *in §. fucrat vers. vnum tamen tene menti Inst. de action.*

3. Debentur enim dotis fructus marito pro oneribus matrimonij *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.* Atque ita disputat Bart. pro gloss. contra alios *in d. §. præterea* & ibid. post eum Salicet.

DEFINITIO VII.

Dotis promissio per patrem & matrem simul facta an & quando censeatur ex bonis etiam maternis facta esse.

Nubenti

NVbenti filiæ pater & mater simul vnam eandémque pecuniæ quantitatem dotis nomine promiserant, adiecta etiam clausula, vt eam singuli in solidum deberẽt, obligatis quoque in eam rem specialiter bonis quibusdã maternis. Tum ex ea causa iisdem tabulis filia futuris parentum successionibus renunciauerat.1 Placuit ita interpretandam promissionem vt a solo patre dos constituta videretur, matris autem persona adiecta vt accessionis potiùs & fideiussoris vice fungeretur,2 quàm vt correa debendi constitueretur. Receptum enim est vt quoties duo correi debendi fiant pro negotio quod ad alterum duntaxat pertinet, pro fideiussore habeatur is ad quem res non pertinet.3 Dotandi autem onus patri incumbit, non matri,4 nisi ex magna causa,5 id est si pater adeò egenus sit vt de suo dotare non possit. Vnde illud quoque fit quod Iustinianus constituit,6 vt si iam delata filiæ materna hereditate pater dotem ipsi constituerit hoc addito *tum ex paternis quàm ex maternis rebus*, de paternis duntaxat si sufficiant dotasse videatur. Quam Iustiniani legẽ etsi Leo Imp. abrogauit,7 ipsa tamen Leonis constitutio Iustinianeæ legis potestate victa numquam obtinuit.8 Planè sicut congruam dotem quam pater dare debet ex modo facultatum paternarum æstimamus,9 Ita quod excedit, ex aliis quam paternis bonis promissum videri necesse est,10 Sumpta videlicet ex comparatione dotis & paterni patrimonij coniectura voluntatis.11 Sed etsi tantam dotem de suo aliis filiabus dare pater solitus probetur, nihil de modo facultatum ipsius vltra inquirendum erit, quippe quarum æstimator alius magis idoneus non sit quærendus,12 Nisi medio tempore inopinatus aliquis fortunæ impetus superuenerit, qui facultatibus patris cladem intulerit.13 Consequens igitur est vt quo casu tota dos ex bonis paternis constituta intelligitur non ex maternis, renunciatio maternæ successionis per filiam facta non valeat etiamsi iurisiurandi vinculum accesserit quasi sine causa facta, nullóque æquitatis colore subnixa,14 Nil obstante pontificia constitutione,15 cui nimirum locus hoc casu esse non potest.16 Nam & cùm aliquid filiæ datum est vt renunciet futuræ dotantis successioni si læsio enormis nedum enormissima intercesserit, constat posse illam impetrata absolutione restitui in integrum, Non solùm si minor fuerit, sed etiam si maior, ne iusiurandum quod æquitatis vinculo sustineri conuenit, iniquitati tuendæ deseruiat.17 Ex quo apparet non esse perpetuò & indistinctè verum quod quibusdam placet,18 Iustiniani legem quæ induxit vt dotis promissio facta ex bonis paternis & maternis, de solis paternis si sufficiant facta censeatur,19 non procedere si maternæ quoque successioni renunciatũ sit. Nihil enim prodesse patri aut nocere filiæ debet renunciatio maternæ successionis, nisi cùm ad eliciendam eam aliquid ex maternis bonis erogatum est:20 potiúsque renunciatio ex promissione quam promissio ex renunciatione æstimari debet.21 Quod verò idem addunt,22 non esse etiam locum constitutioni si ea persona ad quã spectant bona ex quibus dotem se promittere pater dixit, consentiat, In extraneo quidẽ cui libera cõtradicendi potestas esset, admitti fortasse potest,23 At in persona vxoris aut filiæ non est probabile quas pudor impedit paternáque aut maritalis verecundia ne resistere & contradicere possint.24 *Ita Senatus* pro illustri D Ludouica de la Chambre vxore D. Comitis de Montreal contra Dominos Marchionem Comitem, & Vicecomitem de la Chambre fratres 4. Id. Iunij 1593.

1. Quoniam hodie valent huiusmodi renunciationes si sint iuratæ *Ex cap quamuis pactum de pact. in 6.*
2. Bald. Nouell. *in tract. De dot. part. 6. priuileg 3. num 3.*
3. Bart. *in l. reos 12 D. de duob reis & ad Auth hoc ita C. eod. ex l. vir vxori 17. §. vlt.* vbi Castr. *D. ad SC. Vell.* Corneus *cons. 124. num. 4. & 5. vol. 1. & cons. 316. num. 3 & 4. vol. 4.* vide tamen quæ contra scripsi *lib. 11. Coniect. cap. 1.*
4. *l. capite 19. alias l. qui liberos D. de rit nupt. l. cognouimus 19. C. de haret.*
5. *l. neque mater 14. C. de iur. dot.*
6. *in l. vlt. C. hoc tit.*
7. *Nouell 21.*
8. Vtimur enim eo iure quod Iustinianus constituit *in d. l. vlt C. hoc tit.*
9. *l quaro 60. l. cùm post 69. § gener. & §. nuptiis. D. de iur. dot.*
10. *arg. l. & ideo 7. §. vlt. D. de in rem vers.*
11. *arg l. quidam 30 de legat. 2.*
12. Solent enim patresfamilias frugi facere patrimonij sui æstimationem *l. cùm pater 77. §. pater qui filio de leg. 2.*
13. Id enim euenit plerunque *Auth. sed quamuis C. de rei vxor. act. l. 4 D. vt in poss. legat.*
14. Nam contra eum qui agit ex stipulatione interposita sine causa semper datur doli exceptio *l. 2. §. circa D. de dolo mal. except.*
15. *in cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*
16. *arg.* sumpto ex illis verbis *accepta dote à contr. sens.* Anchar. ad eum locum *not. 2. & cons. 39. in prin.* Salic. *in l. pactum dotali 3. C. de collat.* & ibidem post eum Dec. *num. 7.*
17. Decius *cons. 551. num. 2.* Didac. Couarr. post Decium & alios innumeros *ad dict. cap. quamuis.*
18. Crauet. *cons 84. vol. 1. num 4.*
19. *in d. l. vlt. C. hoc tit.*
20. Vide Ias. *ad l. 1. num. 23. D. solut. matrim.*
21. *d. cap. quamuis pactum.*
22. Idem Crauet. *dict. cons. 84. num. 6. vol. 1.*
23. Sibi namque imputet qui non contradixerit cùm posset *arg. l. qui patitur 18. D mandat. l. fideiussor. 26. §. 1. D. de pignor. Not. ad l. Caius 39. D. de pign. act.*
24. *Arg. l. 1 §. quæ onerandæ D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.*

DEFINITIO VIII.

Dos quamuis ab vtroque parente in solidum promissa soli tamen patri imputatur si paternarum facultatum modo respondeat.

DOs ab vtroque parente communi obligationis vinculo promissa si non excedat eam quantitatem cui paternarum facultatum modus respondeat, nõ eò minùs ex solius patris bonis promissa videtur,1 quod aduersus matrem filia vel eius maritus de dote egerit, & ex actione condemnationem, ex condemnatione exactionem retulerit. Quandoquidem fideiussionis nomine mater conueniri potuit,2 & quidem perinde vtiliter & efficaciter, acsi dotandi munus vel inuita subire debuisset, quia ad eam mulieris intercessionem quæ pro dote facta est, Senatusconsulti Velleiani potestas nõ extenditur,3 sicut nec Nouella Iustiniani constitutio in fauorem mulierum lata.4 Nec mutabit quòd agens filia vel eius nomine gener dixerit in iudicio vniuersam dotem ex maternis bonis deberi. Quasi non sit ei permittendum variare,5 si posteà totam dotẽ patri ex contrario imputare velit. Nihil enim prohibet quominùs & ex bonis matris tota debeatur, & soli patri imputetur, Matre scilicet non nisi fideiussorio nomine obligata.6 Quod apparebit euidentiùs si ponas eodem Senatusconsulto, quo mater condemnata est relictum ei regressum aduersus maritum aut mariti heredes. Solet enim regressus hic fideiussoribus dari,7 non correis debendi, nisi quatenus vice mutua videntur fideiussisse.8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundùm ea quæ diximus *Defin. precedente.*
2. Nec enim nouum est vt etiam ex pluribus correis debendi alter fideiussoris loco habeatur maximè si id actum sit *l. reos 12. in princ. vbi not.* D. *de duob. reis.*
3. *l si dotare 12. l. vlt. C. ad SC. Velleian.*
4. *Nouell. 134. cap. 8.* vnde sumpta est *Auth. si qua mulier C. eod. tit. ad Velleian.*
5. Cùm in iudiciis quasi contrahatur *vulg. l. 3. §. idem scribit D. de pecul.*
6. Quod enim fideiussor debet soluit quidem de suo, sed tanquam posiea repetiturus.
7. Per actionem mandati *l. ex mandato 20. §. 1. & pass. D. mandat. l. cùm lex 46 & pass. D. de fideiuss.*
8. *l. 1. alias l. 2.* & ibi Bart. & cæteri *C. de duob. reis.* Vide quæ scripsi latissimè *libr. 1. Coniectur. iur. ciuil.*

DEFINITIO IX.

De dote aucta constante matrimonio inscio socero qui bona sua pro dote dotisque augmento obligauerat, An etiam pro dotis auctæ incremento socer eiúsque bona teneantur.

PAter filio vxorem ducenti dotémque accipienti consenserat, déque suis bonis augmentum dotis constituerat, & in eam rem, vt fieri solet, bona sua omnia obligauerat.1 Constante matrimonio filiæ pater dotem auxerat,2 éique testamento certam pecuniæ quantitatem legauerat soluendam genero vt in dotem conuerteretur. Eam gener acceperat dotísque esse voluerat inscio patre suo. Non erat dubitationi locus quin pro portione auctæ dotis ipsum quoque augmentum de quo in tabulis dotalibus conuenerat, augeri oporteret.3 Est enim consuetudinarium, debetúrque non solùm citra vllam conuentionem, sed ita etiam vt nulla conuentione fieri possit ne debeatur.4 Sed de illo non inelegánter quærebatur, An mariti pater eo nomine conueniri posset. Quidam putabant non posse, propterea quòd eo inscio dos aucta esset, iniquúmque videretur ignorantis aut inuiti patris duriorem fieri condicionem, 5 qui certis legibus nec nisi ad certam vsque quantitatem filij nomine obligari ab initio voluisset.6 Alioqui quid dicemus si dos adeò in immensum excreuerit ob liberalitatem ab aliquo in mulierem collatam aut ex causa fortassis opulentissimæ hereditatis ad mulierem deuolutæ vt augmento præstando soceri facultates sufficere non possint? 7 An cogemus patrem amisso iam filio totius prætereà patrimonij sui iacturam facere, & ob præstitum à se ex bona fide paternæ pietatis officium perpetua egestate laborare? 8 Alij contrà dicebant obligationem illam quæ pro dotis augmento contrahatur esse accessoriam,9 & consequentem obligationi quam pater filij nómine dotem accipiendo vltrò susceperat. Nec posse mariti patrem recusare postea quam matrimonio consenserat vt eas omnes obligationes in se susciperet, quæ ex causa matrimonij penderent.10 Proinde quemadmodum prohibere non potuisset quominùs etiam constante matrimonio dos augeretur,11 Ita neque posse illum aucta dote recusare, quominùs pro eius dotis auctæ portione præstet augmentum de suo si alia bona filiusfamilias non habeat ex quibus sumi possit.12 Nam si haberet dubitandum non esset quin ex iis priùs satisfieri mulieri oporteret, in eóque saltem patri subueniri vt non nisi in subsidium teneretur.13 Itaque parum referre videbatur an sciente vel ignorante patre maritus dotem augeri constante matrimonio voluisset. Cur nõ enim ignorante patre fieri potuit, quod eo quoque inuito fieri potuisset?14 Alioqui videretur decepta mulier, quam credibile est non aliter filiofamilias nupturam fuisse, quàm si soceri potiùs quàm mariti facultates & patrimonium intuita esset.15 Nisi quis dicat non potuisse cogi maritũ vt dotem constante matrimonio augeri pateretur.16 Ideóque nec ei permittendum fuisse vt augeri patiendo deteriorem faceret condicionem patris ignorantis. Non magis quàm si nouum illud incrementum quod pro aucta dote petitur, ex conuentione duntaxat non etiam ex consuetudine deberetur. Quo cásu certum esset nullam mulieri ex conuentione cum marito facta aduersus soceri actionem quæri posse.17 At hoc nimis durum est. Quid enim si quod mulieri constante matrimonio obuenerit, ea lege datum ei fuit vt doti cederet.18 At non iniquum esset priuari eam commodo relicti, itémque maritum fructu amplioris dotis ob id solum quòd pater dotẽ augeri nollet ne ad maioris quantitatis augmentum se obstringeret.19 Quid item si filiæ pater sibi conscius minorem à se dotem filiæ constitutam quàm quanti esse legitima deberet, testamento legauerit filiæ, quantum ad supplendam legitimam deesse videbatur, & ea lege vt quantitate illa dos augeretur, quasi quę anteà minùs congrua fuisset.20 Quidni liceat filiæ & marito legatum agnoscere vel inuito socero? 21 Aut quis socerum propitiis auribus audiat nolentem pati vt filij sui vxor eã dotem habeat quam ipse vxoris pater congruam esse putauit?22 Denique quis credat in fraudem soceri relictum esse mulieri dotis nomine quod ipsi constante matrimonio obuenerit, vel auctam ab eo dotem, vt eo magis socer læderetur.23 Fraude verò non interueniente cur permittamus socero vt de dote bona fide aucta conqueratur.24 Itaque in hanc sententiam procliuior erat Senatus noster, dum ne vsque adeò immoderata dos proponeretur vt ex æquitate aliud constitui oporteret.25 Nihildum tamen decisum fuit *Ita tractatum est* pro N. Chatharina De lallee vidua D. Senatoris de Beaulieu ac contra D. de la Fontaine magistrũ computorum 6. Id. Mart. 1594.

1. Quæ enim tacite obligata intelliguntur hoc ipso q. d. pater nuptiis filij consentit *l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur* & ibi DD. *solut. matr. in l. 1. C. de fil. fam. & quemadm. pro in pat. tenear. lib. 10. tit. 60.*

2. Nam & constante matrimonio dotem augeri posse constat *l. vlt. C. de donat. ant nupt.*

3. Tanquam quod sit pars & quota dotis.

4. Exemplo scilicet dotis, de qua *in l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.* iunct. *l. inter socerum 26. §. cùm inter D. de pact. dotal. l. etiamsi 8 C. de iur. dot.*

5. *arg l. 2. D. quod vi aut clam. l. non debet alteri 74. de reg. iur. cum similib.*

6. *arg. l. vero procuratori 12 § penult. D. de solut.*

7. Nemo enim credendus est voluisse obligari in immensum & ad immodicam quantitatem *l. si libertus ita iurauerit 30. D. de oper. libert.*

8. *Contra l. iure sæpe sursum 6. D. de iur. dot.*

9. Pendet enim ex constitutione & proportione dotis quæ si nulla esset, neque augmentum vllum esse posset.

10. Nimirum ex vulgari illo brocardico quod habet, eum qui vult antecedens, velle etiam velit quicquid est consequens necessariò. *dict. l. 1. C. de fil. fam. & quem. pro in pat. ten. & nat. §. transgrediamur.*

11. *d. l. vlt. C. de donat. ant. nupt.*

12. Cùm scierit pater aut scire debuerit non posse augeri dotem quin ipsum quoque dotis augmentum hoc ipso augeatur. Itaque debuit cautius negotiari & saltem pacisci ne pro dotis augmento supra certam quantitatem teneretur: quanquam eo quoque casu de pacti viribus dubitari posset *arg d. l. Attilicinus*, & eius quod dictum est *num. 4. supr.*

13 Obligatio enim patris subsidiaria est & quasi fideiussoria *d. §. transgrediamur.*

14. *l. qui potest 26 de reg iur.*

15. *d. §. transgrediamur & arg. l. hinc quæritur 19. §. 1. & l. & ancillarum 27. §. vlt. D. de pecul.*

16. cùm inuito beneficium non detur nec beneficio decipi aut onerari quem oporteat, sed adiuuari *l. in commodato 17 §. sicut. D. commod. l. hoc iure 19. § non potest. D. de donat. l. inuito 69. de reg. iur.*

17. Est enim regula generalis conuentiones inter alios factas alijs nec prodesse nec obesse *l. si vnus 27. §. pacta vers. ante omnia D. de pact.*

18. *Vt in l. seruo legato 69. §. si testator de leg. 1. l. Titio centum 71. §. Titio genero de condit. & demonstr.*

19. Esset enim hoc propemodum mutare consilium in alterius iniuriam quod fieri nunquam potest *l. nemo potest mutare 75. de reg. iur.*

20. Scilicet ad impediendum ne filia ageret ad supplementum vel dotis vel legitimæ quo l alioqui facere posset *l. quoniam nouella 29.* vbi DD. C. *de inoffic. testam.*

21. Nam nec possunt vltimæ voluntates pendere ex tertij voluntate *l. illa institutio 32. D. de hæred instit.*

22. Nec enim prohibendus est pater bonum consilium capere pro filia. Et satisfacere officio paterno ac legibus, quod vtique non aliter ab eo factum videri potest quàm si congruam dotem filiæ dederit *l. 19. D. de rit. nupt.*

23. Ex eo siquidem quod sit secundum leges & ex officio pietatis paternæ, nemo nisi malignè ac improbè fraudis suspicionem & coniecturam capere possit. *arg. l. si extraneus 33. de iur. dot.*

24. Nam & quæcunque bona fide gesta probantur tum quoque rata haberi debent cùm iuris ratio repugnat, tametsi ex eo fiat vt alius quoque lædatur *arg. l. quoties 44. D. de acquir. hæred. l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

25. *arg d. l. si libertus ita iurauerit 30. D. de oper. libert.*

DEFINITIO X.

Dos à sola matre promissa pro bonis paternis & maternis neque ex solis paternis promissa intelligitur neque ex solis maternis, sed ex vtriusque simul.

QVod Iustinianus constituit vt pater qui dotem filiæ dedit siue simpliciter dare se dixerit, siue hoc etiam addito *pro bonis paternis materníque* non nisi de bonis suis dotasse videatur, si substantiam in id idoneam habeat

habeat,1 non similiter locum habet in matre. Legis enim ratio est quòd paternum officium sit vt filiam dotet:2 Quæ ratio tantùm abest vt matri conueniat, vt ex contrario matrem excludat apertissimè. 3 Igitur si mater filiæ nubenti dotem promiserit, aut dederit pro iuribus omnibus quæ filia super bonis paternis maternisque habere poterat, non ideò tamen de tòlis maternis constituta dos videbitur. 4 Quamuis tantundem ex maternis solis debeatur, quantum dotis nomine promissum aut datum est,5 neque rursum ex solis paternis,6 sed ex vtrisque simul.7 *Ita Senatus* in eadem causa de qua SC.15. & 16. Sup. De secund. nupt.

1. *l.vlt.C.hoc tit.*
2. *l.capite* 19. *aliàs l.qui liberos D.de rit.nupt.*
3. Neque enim hoc officium ad matrem vllomodo pertinet nisi ex magna causa vt diximus *Defin.7.num.4.& 5. sup.eod.*
4. Quomodo de solis paternis constituta videretur si talis constitutio à patre facta esset *d.l.vlt.C.hoc tit.*
5. Superest enim actio ad supplementum non dotis sed legitimæ si plus ex maternis bonis filiæ debeatur.
6. Cùm dos constituta sit ab ipsa matre nec minùs pro maternis bonis quàm pro paternis.
7. *arg.l.reos* 12.*§.cùm tabu'is D.de duob.reis l. sed etsi* 25. *§. adeò autem vers.tertia vtrique D. de petit. hered.* Nec simile est quod Paulus tractat *in l.Nesennius* 34. *in fin.D.de neg gest.*

DEFINITIO XI.

Dos promissa filio soluenda est patri si cum eo filius habitet, sin secus, ipsi filio, quamuis in potestate constituto.

CVm quæritur an dos filiofamilias promissa ipsi soluenda sit an patri, sequimur distinctionem illam quæ & interpretibus magis communiter probata est, An filius vnà cum patre habitet an separatim. Vt si cum patre, soluenda sit patri, sin minus ipsi filio:1 Perpetuum enim est vt ibi dos esse debeat vbi sunt onera matrimonij. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.7.sup. Vt filius pro patre aut pater pro filio.

1. Ferrariens.post Bart.& alios *in form. libell. qui vxor agit ad dot.* in verb. *vxor.num* 6.
2. *l.si in qui* 56. *§. ibi dos D. de iur. dot. l. si cum dotem* 26. *§. transgrediamur solut.matrim.*

DEFINITIO XII.

Dos promissa necdum soluta quando & quatenus habeatur pro soluta.

FAciliùs est vt dos promissa pro soluta habeatur, quàm vt ea quæ nec data nec promissa est, intelligatur promissa.1 Scilicet in vtilitatem mariti cui solui debuit,2 nó etiam mulieris quæ fuit in mora soluendi. 3 Itaque eam dotis partem quam ex statuto vel consuetudine lucrari maritus debet, perinde lucrabitur si dos sibi tantùm promissa sit acsi iam soluta fuisset:4 At non æquè mulier donationem propter nuptias lucrari debebit ob solam promissionem dotis si per eam steterit quominùs dos marito solueretur.5 Sed tamen quod ad consuetudinarium illud dotis augmentum apud nos receptissimum, alio iure vtimur vt siue promissa tantùm siue soluta dos fuerit, siue à muliere siue à patre aut donatore, aut etiam à mulieris debitore, augmentum illud mulieri omnimodo debeatur. 6 *Ita Senatus* sæpius.

1. Boer. *quæst.* 22. *num.* 7. post innumeros alios ibidem citatos.
2. Idem Boer. *ibid. num.* 12. post Ioannem Campesium *in tract.de dot.5 part. quæst.* 14. Intellige tamen nisi statutum loquatur nominatim de dote soluta, vt in casu quē ibidem tractat Boer. *num.*8. Bart. *in l.iubemus §. sanè C.de sacrosanct. eccles.*
3. *§.penult.Auth.de non elig.secund.nub. l.policitationem C.de donat.ant.nupt.* Boer. *vbi supr.num.*16. post Guid.Pap. *cons.*19.
4. Boer. *dict.num.*12.
5. Cuman.& Socin. *in l de diuisione* & Castr. *in l. si marito §.* 1. *solut.matr.* Boer. *d.n.*16. vbi rationem reddit, vt inter coniuges seruetur æqualitas.
6. Vide Defin.1. *infr.tit.prox.* & Boer. *vbi sup.num.*19.20.21.

DEFINITIO XIII.

Pater non tantùm semel sed iterum quoque tenetur dotare filiam quæ sine culpa sua dotem amisit.

PAter tenetur dotare filiam quæ semel dotata licèt cõgruè, dotem amisit sine culpa sua. 1 Non idem est in patrono Ecclesiæ, qui eam semel dotauerit, Neque enim iterum dotare illam cogitur, quia dotandi officium vltrò susceperat ab initio. 2 Pater verò dotandi necessitatem habet.3 *Ita tractatum est. Sine die.*

1. *Notat.ad l.vlt.C.hoc tit.& ad Auth sed quamuis C. de rei vxor. act.*
2. Cùm ecclesiam aliquam dotare nemo cogatur & sit hoc ex mera dotantis liberalitate, vnde inductum est ius patronatus, vt eo veluti præmio inuitentur homines etiam laici ad ecclesias dotandas *tot.tit.Extr.de iur. patron.*
3. *l.capite quinto* 19. *D.de rit.nupt.d.l.vlt. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Delegatus à muliere cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideò exceptionem vel actionem habere contra mulierem potest.

QVi cùm mulieri nubenti aut nihil, aut minus deberet, passus tamen est se ab ea delegari marito, eique cauerat se soluturum, Si postea ex huiusmodi promissione conueniatur, non est audiendus si velit computare:1 Sed si quid indebitum vel promiserit vel soluerit aduersus mulierem agere debet, quę delegauit, non aduersus maritum, qui suum recepit.2 *Sine die.*

1. Hoc est allegare se vel nihil vel minus debuisse. Qui enim patitur se delegari, videtur remittere omnes exceptiones quas habuit aduersus delegantem *l.si quis delegauerit* 18. *D. de donat.*
2. Quique non est decipiendus cùm non fuerit ducturus vxorem indotatam *l.si donaturus* 9. *§.* 1. *D. de condict. causa dat. l.purè 5. §. vlt. D. de dolo mal. except. l. Titia* 62. *D. de iur. dot.*

TIT. VII.

De iur.dot.

DEFINITIO I.

Potest peti augmentum dotis etiam non solutæ, adeóque tota dos restituenda est à marito etiam non soluta si modo maritus de ea fidem habuerit.

DOTEM quam pater patruúsq; tanquam correi debendi nubentis nomine diuisis præstationibus soluendam promiserant, nec integram soluerant, mulier ab heredibus mariti integram, totiúsque dotis promissum augmentum reposcebat, Eo prætextu quòd de tota dote fidem habuisse maritus videretur,1 qui dotem exigere suo tẽpore noluisset:2 neque recusabat quominùs iis actionibus quas aduersus patrem patruúmq; habebat cedere iuberetur,3 Heredes contradicebant, propterea quòd parcendum esset marito qui neque socerum egenum adfinitatis veneratione parentis loco habendum, 4 neque patruum ex liberalitate sua conueniendum, 5 præcipitasset ad solutionem. 6 *Senatui* placuit nihil ab heredibus mariti nisi quod ipse viuus exegisset restitui debere, 7 sed tamen non eò minùs integrum totius dotis augmentum iudicio de dote

mulieri soluendum esse. 8 quod non tam propter dotem (licèt ex dotis comparatione) quàm propter deflorationẽ vt aiunt, & in virginitatis præmium, 9 moribus nostris etiam non promissum nubenti deberetur. *Ita Senatus* 16. Iulij 88. Iunge SC. 15. 16. 17. infr.

1. Dos enim de qua fides habita est pro soluta habetur *arg. l. quæ vendidit 19. De contr. empt. l. fundi partem eod.* Guid. Pap. *quæst.* 565.

2. Boer. *quæst.* 22. *num.* 15 post Bart. *cons.* 133. *Ex § fin.* Nouell. *vt exact. infi. dot.* Idem Boer. *num.* 5. *ex l. doce ancillam* 6. *C. de rei vindic.*

3. Neque enim denegare potest cessionem quæ sine dispẽdio ipsius futura est *l. in creditore* 38. *D. de evict.*

4. *l. quia parentis* 16. *D. solut. matr.*

5. *l. Nesennius* 41. *§. vlt. D. de re iudic.*

6. *l. si extraneus* 33. *D. hoc tit.* quæ tùm habet locum cùm promissor dotis lapsus est facultatibus.

7. *ex d. l. si extraneus.* quæ ostendit aliud dici debuisse si dos à necessario mulieris debitore promissa fuisset.

8. Facit quod notat Salycet. *in l. si constante C. de donat. ant. nupt.* Guid. Pap. *d. q.* 565. Boer. vbi sup. *num.* 7. *&* 9. *&* 19. 20. *&* 38. vbi hoc refert ad consuetudinem potiùs quàm ad iuris rationem. Guid. Pap. *quæst.* 430.

9. Sufficiet tamen contractum esse matrimonium per verba de præsenti licèt nulla sit subsecuta copula *l. cui fuerit* vbi Socin. *de condic. & demonstr. l. nuptiæ* vbi Decius *de regul. iur.* Boer. post alios multos *d. quæst.* 22 *num.* 34 *&* 3. vbi tamen requirit quòd mulier fuerit traducta ad domum mariti, & quòd vir cum ea cubuerit ex Dec. *cons.* 260. Nisi consuetudo sit in contrarium, inquit idem Boer. *d. quæst. num.* 34. vide *l. cùm hic status* 32. *§. si quis sponsam de don. int. vir. & uxor l. cùm te C. de donat. ant. nupt.* Iunge *Def.* 16. *infr. & Defin.* 8. *infr. De dot. caut. non num.*

DEFINITIO II.

Quantùm inter sit inter restitutionem & assecurationem dotis.

INter dotis restitutionem & indemnitatem quam assecurationem vocant, hoc interest, quòd mulier vergente ad inopiam marito petens indemnitati dotis consuli, cogitur ex mariti bonis tantum accipere quantum boni viri arbitratu ad concurrentem vsque dotis quantitatem largiore tamen facta æstimatione, 1 sufficere videbitur: 2 nec præterea petere quicquam potest. 3 At quæ soluto iam matrimonio petit restitutionem eóque nomine pignora longè pretiosiora, aut etiam si voles bona mariti omnia sive tacitè duntaxat sive etiam expressè obligata persequatur, non nisi oblata sibi solutáque dote integra repellitur. 4 Cuius dissimilitudinis ratio illa est, quòd mulieri constante matrimonio agenti dos solui nequeat, etiamsi maximè velit, maritúsque & creditores consentiant, 5 ne dotalis pecuniæ postmodùm amittendæ periculum incurrat quæ id agit vt dotem in tuto collocet, 6 quódque non tantùm vxori, sed etiam communibus ex eo matrimonio liberis eodem remedio cauendum sit, quos ex pignorum fructibus ali oportet: 7 quam ob causam nec in bonis mobilibus, nec in iis immobilibus quorum nullus aut perexiguus fructus sit mulieri consuli debet, vt neq; in pretiosioribus sed in mediocribus. 8 Itaque æquum est succurri per legem creditoribus qui per ius offerendi sibi ipsis succurrere non possint. 9 Postquam verò solutum matrimonium est, restitui dos & potest & debet. 10 Ideóque sicut communi cæterorum creditorum iure mulier vtitur, ita imputare sibi debet is à quo pignora eruncuntur, sive posterior creditor ille sit, 11 sive nudus possessor, 12 cur oblata dote pignorum dotalium vinculũ non dissoluat, Donationis propter nuptias augmentique dotalis quo vtimur eadem quæ dotis hac parte causa est. 13 *Ita Senatus* 4. Id. August. & 6. Cal. Sept. 1588.

1. Id enim est quod ait statutum Sabaudiæ *ad largam æstimationem.*

2. *l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit. l. si constante* 24. *D. solut. matrim.*

3. Id est nihil cæterorum bonorum quæ dotis quantitatem valore excedunt.

4. Scilicet iure communi quo vtuntur creditores omnes hypothecarij *l. quandiu* 6. *C. de distr. pign. l. creditoris* 8. *D. eod. l.* 2. *C. debit. vend pign. imp. non poss.*

5. Nisi ex certis causis de quibus *in l. quamuis* 10. *D. solut. matrim. & in l. vnic. l. vnic C. si dos const. matr. solut. fuer.*

6. Fragilis enim & lubrica res est pecunia quæ facilè perire potest *l. si chorus* 79. *§.* 1. *de legat.* 3. *l. lex quæ* 22. *ad fin. C. de admin. tutor.* Alia tamen ratio adfertur *in d. l. vnic. C. si dos const. matr. solut. fuer.* quòd dotis restitutio facta constante matrimonio habeat instar donationis quæ prohibita est inter coniuges. Eadem ratio ponitur *in Nouell.* 22. *de nupt. cap.* 39. incip. *dos autem.*

7. *d. l. vbi adhuc* 25. *C. hoc tit.* Itaque hæc hypotheca non habet illam condicionem quam habent cæteræ si debitum non soluatur *l. grege* 13. *§. etiam D. de pignor. l. Paulus* 16. *§.* 1 *quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

8. *not. ad d. l. vbi adhuc & ad d. l. si constante* 24. *D. solut. matr.*

9. Quomodo possent ex ratione iuris communis si lex non resisteret *dict. §. etiam. & d. l.* 16. *§.* 1.

10. *tot. tit. D. & C. solut. matrim.*

11. Nam & posterior creditor cogitur offerre vt sui pignoris ius confirmet *l.* 1. *l. prior* 5. *C qui potior in pign. hab.*

12. Non enim quærendum est de iure possessoris cùm tollatur ius creditoris soluto pignore *d. l.* 16. *§.* 1. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

13. Nam & in cæteris eadem ratio est dotis & augmenti *l. inter socerum* 26. *§. cùm inter de pact. dotal l. etiamsi* 8. *C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Assecuratio dotis facienda est non tantùm pro summa dotali, sed etiam pro sumptibus in litem à muliere factis, nec interim quicquam præstandum posterioribus creditoribus.

SVperioribus consequens est vt sive mulieris procurator sive mulier ipsa consenserit vt constante matrimonio dos in pecunia reddatur, non debeat ea res nocere mulieri, 1 at potiùs iustam præbeat causam restitutionis in integrum si à muliere petatur restitutio, quæ tamen nec necessaria est, 2 Sed & idem admittendum est in sumptibus litis, quos propter inopiam mariti pro dote conseruanda mulierem aduersus creditores prorogare oportuit. Nam eorum quoque nomine ex mariti bonis, non in pecunia satisfieri mulieri æquum est, ne alioqui dos minuatur. 3 Itaque cùm Senatusconsulto sic decretum fuisset, mulier autem eiúsve procurator in executione iudicari consensisset, vt eos litis sumptus condemnatus creditor solueret in pecunia numerata, mulieri posteà succursum fuit ne pecuniam pro pignore accipere cogeretur, 4 Non enim habet hæc hypothecaria condicionem illam quam habent cæteræ. Si pecunia non soluatur: 5 Cúmque rursus is qui iudicato exequendo datus fuerat, posterioribus mariti creditoribus bona quædam addixisset, licèt addito eo vt nullum ex eiusmodi addictione præiudicium fieret mulieri quod ad monetæ augmentum litisque sumptus pertineret, 6 Appellantem ab executore mulierem Senatus audiendam putauit, quòd ei omnino & ad quadrantem vsque satisfieri necesse esset priusquàm vlli ex posterioribus creditoribus locus daretur. 7 Neque enim parum interest mulieris, bona sibi obligata interim non alienari, quòd alienatione facta difficilior ei multóque dispendiosior futura sit pignoris persecutio. 8 *Ita Senatus* 14. Cal. Decemb. 1588. & 17. Cal. Aug. 1591.

1. Ipso enim iure nullus est consensus per quem fieret deterior dotis condicio, tanquam qui præstitus sit contra leges *l. Atilicinus* 17. *D. de pact. dot.* & potest quis etiam contra proprium factum venire, cùm factum est ipso iure nullum & contra leges Not. *in l. cùm à matre C. de rei vindic.*

2. Non enim potest necessaria esse restitutio aduersus id quod ipso iure non tenet *l.* 2. *l. siquidem* 11. *C. de prad. minor. l. in causa* 16. *D. de minor.*

3. Amissa scilicet pecunia quam mulier ob eam causam recepisset, vt dixi *Defin. præced. num.* 6.

4. Plus enim cautionis est in rem quàm in personam *l. plus cautionis* 25. *de reg. iur.* quamuis possit dos quæ consistit in corporibus conuerti in pecuniam cùm id mulieri vtile est. *l. ita constante* 26. *& seq. l. sine generalis* 61. *§.* 1. *D. hoc tit.*

5. *l grege*

5. *l.grege 13.§.etiam D.de pignor.l.debitor 59.D.ad SC.Trebell. l.ſi rem 9.§.omnis 2.de pign.act.l.pen.§.1.de excep. rei iud.*

6. Quæ adiectio videbatur illæſum mulieris ius conſeruare *l.Babius 30.in fin.D.pact.dotal.*

7. *l.Quandu 6.C. de diſtract. pignor.l. 2.C. debit. vend.pign. non poſſ.*

8. Cùm in multis fauotabilior ſit condicio poſſeſſoris tertij, quàm debitoris pignus tenentis *Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.* quia & contra debitorem poteſt cumulari perſonalis cum hypothecaria non contra tertium poſſeſſorem in quem ſcilicet non tranſit actio perſonalis *l.vlt.in fin.D. de contr.empt. l.1.§.ſi heres D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO IV.

Marito etiam qui non ſit ſoluendo debitor dotalis ſoluere & poteſt & debet & quo remedio mulieri ſuccurratur.

NOn ſemper eadem eſt ratio pecuniariæ dotis exactę & exigendæ. Aliter enim atque aliter mulieri ſuccurritur vergente marito ad inopiam. Si dotem vir iam exegerit, ſ ruanda ſunt ea quæ in ſuperioribus diximus. 1 Sin iam factus pauper dotem exigat, ad aliud non tenetur quàm vt ſatisdationem offerat qualem præſtare poteſt: Quæ ſi non faciat, mercatori dos tradenda eſt vt ex honeſto lucro ſe & mulierem ſuóſque maritus alat. 2 Si tamen mulieris debitor inopi viro dotem ſoluat, adeóque ante quàm ſolutionis dies venerit, 3 placet liberationem contingere, 4 etiamſi ſciat debitor maritum ſoluendo non eſſe. 5 Non enim poteſt mulier imputare debitori cur ei ſoluerit cui non ſolùm dotem illa dederit, ſed ſe ipſam quoque crediderit. 6 Imò verò ſi dotis debitor petenti marito deneget ſolutionem, quòd dicat non eſſe illum ſoluendo, condemnabitur, quia eius non intereſt, 7 cùm dos etiã inuita muliere rectè ſoluatur viro, 8 ſibique potiùs imputare mulier debet, quòd non fuerit diligentior in agendo, petendóque vt dos in tuto collocaretur. 9 Planè ſi colludens cum marito debitor ſolutionem ſimulatè & dicis causâ 10 fecerit, non eò minùs mulieri ipſum teneri æquum erit. 11 *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Andreę contra Claudiam Andreæ Cal. Iul. 1591. Iunge Defin. 19. & 30. infr.

1. *Defin. 2. & 3. ex l. vbi adhuc 29.C.hoc tit.l ſi conſtante 24. D.ſolut.matrim.*

2. Textus eſt *in cap. per veſtras Extr. de donat.int.vir. & vxor.*

3. Nam & quod in diem debetur ante diem ſolui poteſt, cùm plus præſtet qui ante diem ſoluit *l.Iauolenus 15.alias l.eum qui de ann.legat.l. quod certa die 70.D de ſolut.*

4. Solutio enim eſt naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis *l.pen.D. de ſolut.*

5. Non enim minus iuris in agendo creditor habet ob id, quod non ſit ſoluendo *l.quod autem 6. §.apud Labeonem D.qua in fraud. credit.*

6. *l.1.& 2.C. ne fideiuſſ. dot. dent.* & iniquum eſt non poſſe impunè ſoluere illum qui ad ſolutionem cogi per prætorem poſſit *d.§.apud Labeonem.*

7. Nemo enim aut agendo aut excipiendo auditur, ſi non eius interſit *l.ſile à quo* 13.§.1.vbi Alex. *D.ad SC.Trebell.l.* 3.§.1. *de verb.oblig.*

8. *l.doce 9.C.de rei vindic.*

9. Implorato ſcilicet remedio vel iuris ciuilis *d.l.vbi adhuc*, vel iuris pontificij *d.cap.per veſtras.*

10. *Vt in l.4. D. commod.*

11. Plus enim valere debet quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur *l.1.& tot.tit. C.plus valer. quod agit.* & ſimulata pro infectis ſemper habenda ſunt *l.ſi ex precio* 8. *C. ſi cert. pet.* Denique marito permiſſum eſt ſolutionem dotis accipere non remittere vt de tutore & curatore ſcriptum eſt *in l. pe-ſtum curatoris* 22. *C. de pact.*

DEFINITIO V.

De æſtimatione iocalium à parte mariti ex cauſa dotis debitorum.

ANnuli dotales cæteráque ad mundum muliebrem pertinentia, quæ vulgò iocalia vocant, ſi certam ex conuentione legem non acceperint, boni viri arbitrio ſic æſtimari debent pro perſonarum qualitate & condicione vt ſi inter plebeios agatur viceſimæ dotis parti reſpondeant, Si inter nobiles, decimæ, Sin inter illuſtres, quintæ. 1 *Ita Senatus* 14. Cal Decemb. 1588. & rursũ in cauſa diſcuſſionis bonorum D. Barbaræ d'Amboiſe 4. Id. April. 1593.

1. Hoc enim iure vtimur, nec alia certior ratio reddi poteſt.

DEFINITIO VI.

Pro debito vxoris an & quando fieri poſſit executio in bonis dotalibus conſtante matrimonio.

NOn poteſt executio fieri per creditorem in bonis dotalibus pro debito vxoris quandiu conſtat matrimonium, 1 niſi debitum præcedat dotis cõſtitutionem. 2 Nam ſi præcedat, ratio iuris facit vt potior creditoris cauſa eſſe debeat, cuius condicio per dotem deterior fieri non potuit. 3 *Ita Senatus* 16. Cal. Ianuar. 1589.

1. Guid. Pap *quæſt.* 447. incip. *Pone vxor conuenitur.* Capyc. *deciſ.* 128. Petr. Rauen *ſing.* 103.

2. Adde aliam limitationem, N. ſi pro expenſis litis quam vxor conſentiente & autoritatem præſtante marito exercuerit arg. eorum quę de patre autoritatem filio præſtãte tractat Boer. *quæſt. 7. num.* 17. Bald. *in l. fin. col.* 2 *C. de vſur. rei iudic.*

3. *l. debitorem* 15. *C. de pignor.* Intellige autem de creditore hypothecario qui ſicut prior tempore ita potior ſit iure *l.* 1. *l. prior.5.C. qui potior. in pign. habeant.*

DEFINITIO VII.

Vidua luxuriosè viuens etiam intra annum luctus non amittit dotem ſed liberalitates quas à viro habuit, amittit.

QVæſtionis eſt non inelegantis, An vidua luxuriosè viuens dotem amittat quam amittit mulier quæ luxuriosè viuit cõſtante matrimonio, 1 Extántque hac de re interpretum noſtrorum planè diſcrepantes ſententiæ. 2 *Senatus* eorum ſententiam ſequitur vt humaniorem qui dotem ex hac cauſa amitti negant, 3 Reiecta etiam diſtinctione illa quæ nonnullis placuit, 4 An intra annum luctus luxuriata ſit necne. *Ita Senatus* pro vidua quadam cuius nomen conſultò tacemus 7. Cal. Mart. 1589. Sed de dotis augmento aliiſque liberalitatibus à marito in vxorem collatis, an idem dici debeat, maior dubitatio eſt. Etſi enim non ignoro ſublatas eſſe Pontificio iure pœnas omnes feſtinatarum nuptiarum, 5 non tamen æquum eſt fornicationem quæ intra luctus annum fiat gaudere priuilegio nuptiarum quæ licèt feſtinatæ, ſanctæ tamen ſunt & in Domino. 6 Proinde mihi cauſæ eſſe videtur quamobrem ciuili conſtitutioni hac parte locus non ſit. 7 Quamquam non deerant qui dicerent iampridem à Senatu idem in mariti liberalitatibus quod in dote pronunciatum fuiſſe. De quo tamen, quia Senatuſconſultum videre aut ſcire non potui, nihil auſim affirmare.

1. Videtur enim mulier perſeuerare in eodem matrimonio quandiu vidua manet *§. deinceps.* ibi: *& in prioribus ſteterint nuptiis. Nouell. 22. de nupt.* Iunge *Auth. ſed hodie & ſeq. C. de adult. & in corp. vnde ſumitur.*

2. Plerique enim putant dotem hoc caſu amitti. Paul. Caſtr. *ad l. ſororem C. de his quib. vt indign.* Vide Boer. *deciſ.* 338. Papon. *lib. 22. tit. Des adulteres Areſt.* 16.

3. Quæ primùm fuit ſententia Alex. *in d. l. ſororem.*

4. Hypol. de Marſil. *ſingul.* 416. Petr. Girard. de Petraſancta *ſing.* 48. *& ibi addit.* quam omnino vide.

5. *Cap. pen. & vlt. Extr. de ſecund. nupt.* Dixi *Defin. 1. ſupr. eod. tit.*

6. Deteriorisne enim condicionis eſſe debẽt ſtulti quàm prudentes *l. regula 9.§. vlt. D. de iur. & fact. ignor. l. 4. D. quod vi aut clam & qui peccant quàm qui non peccant vulg. l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

7. *in l. 1. §. vlt. C. de ſecund. nupt.* Vide Crauet. *conſ.* 205. Vide *Auth. eiſdem pœnis & Nouell. 39. cap. 2. §. ſecundùm verò.* vbi eſt

textus expressus quòd antenuptialis donatio hoc casu amittitur. Etsi autem textus Nouellæ loquitur de ea quæ parit vndecimo mense Idem tamen est de ea quæ parit intra 10. mensem, quia & hanc certum est concepisse intra annum luctus & partum non esse ex semine defuncti glos. *ibid.*

DEFINITIO VIII.

Precium venditionis quod marito & vxori simul solutum fuit præsumitur totum ad maritum peruenisse, siue bona fuerint dotalia, siue paraphernalia.

TRactatum est, bonorum dotalium & eorum quæ mulieri constante matrimonio obuenerunt longè disparem rationem esse, non in eo solùm quòd dotalium alienatio marito prohibita est tametsi mulier consentiat,1 aduentitiorum verò non item sicuti nec paraphernalium,2 Sed in illo etiam quòd bonis dotalibus per maritum & vxorem simul venditis, quamuis vtrique solutum precium probetur, tamen tota pecunia præsumitur ad maritum solum peruenisse,3 Nimirum fauore dotis quæ alioqui facilè mulieri petiret. 4 Quæ ratio facit, vt nec aliud dicendum sit, si vendita sint bona non dotalia, sed pro dote duntaxat obligata. 5 At rebus mulieris quæ extra dotis causam sint ab vtroque coniuge venditis, cessat ea præsumptio, nec minùs ad mulierem quàm ad maritum peruenisse intelligetur, precium quod vtrique solutum probatur. 6 Ideò fortasse, quòd hac parte non possit dici maritus potentior qui nullum in iis bonis ne administrationis quidem ius habeat nisi volente muliere & permittente: 7 Cuius consensu interueniente, est sanè quòd sibi imputet cur cum marito vendiderit cúmque ad precij participationem admiserit. Hactenus saltem vt si totam pecuniam ad maritum peruenisse contendat idipsum probare debeat, nec se iuris præsumptione sola tueatur. Sed postea tamen contra concluſum est me referente nihil hac parte bona dotalia à paraphernalibus differre. 8 Pro Peroneta Coruat contra fratres Pic.

1. *l. vnic. §. & cùm lex Iulia C. de rei vxor. action.*
2. *l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
3. Tanquam ad potentiorem *l. si cum dotem 22. §. transgrediamur D. solut matrim.* vbi Bart. & alij.
4. Vide quæ dixi *Defin. 2. num 6 supr.*
5. Id enim semper agendum est quantum fieri potest vt dos salua sit *l. iulianus 21. C. ad SC. Velleian. l. assiduus 12. C. qui potior. in pign. hab.*
6. Contra Bart. *cons. 124.* Et alios quos refert Boer. *quæst. 23. n. 1.* Ex Bald *in auth si qua mulier C. ad Velleian. per text. illum. & in l. cùm quis decedens §. Titia.* vbi Bald. *de leg. 3. & in cap. peruenit de empt. & vendit.* Idem Boer. *ibid. num. 6. & 7.* vbi citat *l. vir vxori §. vlt. ad SC. Vell. & l. si fœnebria C. eod.* Subdit tamen huiusmodi confessionem nocere mulieri quod ad emptorem si mulier iurauerit quod & defendit Afflict. *decis. 209.* Sed alio iure Senatus noster vtitur. Sanè inducit ea venditio tacitam pignoris remissionem Boer. *ibid. num 9.*
7. *d. l. hac lege & l. maritus 21. C. de procurat.*

& Ex Bartolo, Baldo, & Boerio in locis suprà citatis *num. 6.* qui defendunt totum precium vtroque casu præsumendum peruenisse ad maritum, scilicet tanquam ad eum qui omni casu sit potentior & cui mulier non ausit contradicere *l. pen. de furt. l. 1. §. qua oneranda D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO IX.

Tenetur omnimodo maritus reddere vxori dotem promissam à fratre, tametsi eam frater non soluerit, quamuis adhuc soluendo sit.

DOtem frater sororis nomine marito promiserat, nec eam maritus ad dictam diem exegerat, Poterit ille à mulieris heredibus, aut eius heredes à muliere conueniri pro ea quoque dotis parte, quam non exegit cùm imputandum ei sit cur non exegerit. 1 Nec id tantum si frater defectus sit facultatibus, qui casus minorem aut potiùs nullam habet dubitationem, 2 sed & si adhuc soluendo sit, Quia nimirum pro exacta habetur dos, quæ ne exacta sit, per maritum ipsum stetit. 3 At quid si sit ille paratus actionibus suis aduersus debitorem cedere? Si ideò duntaxat mulieri aut eius heredibus teneretur, quod actionem contra fratrem haberet vtique liberaretur præstando actiones, ex eleganti nec ignota iuris regula. 4 Verùm quia non ob id tenetur quòd actionem habeat, sed potius quòd dotem non exegerit quam exigere debuit, magis est vt sola actionis cessione non liberetur. 5 *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1590.

1. *l. si extraneus 33. D. hoc tit.* Non. n. idem est fauor fratris qui patris aut extranei donatoris, nisi ponas etiam fratrem donasse dotem sorori vt *in l. cùm plures 12. §. penult. D. de admin. tutor.*
2. Quia hoc casu procedit indubitatè quod scriptum est *in d. l. si extraneus.*
3. In omnibus enim causis pro facto accipitur id in quo per alium mora fit quominus fiat *l. in omnibus causis 39. de regul. iur.*
4. Quæ habet, In omnibus qui ideò tenentur, quod actionem habeant delegationem pro iusta præstatione esse *l. quod debetur 51. in fin. D. de pecul. l. quod si in diem 16. §. vlt. l. item veniunt 20. §. ait Senatus 17. D. de pet. hered. l. 2. §. peruenisse de hered. vend. l. si socer 44 §. Lucius D. solut matr.*
5. Tanquam qui ex propria culpa sua & negligentia conueniatur *arg. l. si plures 38. in fin. D. de admin. tutor*

DEFINITIO X.

Mulier potest petere assecurationem dotis probata viri paupertate per viam exceptionis etiam citra declaratoriam.

VErgente ad inopiam marito potest mulier petere dotis indemnitatem, non tantum proposita in eam rem actione, sed etiam opposita exceptione si fortè creditores mariti posteriores pignora sua persequantur. 1 Vtroque autem casu sufficit vt pendente lite probetur paupertas mariti, nec eorum sententiam sequimur qui volunt præcedere de ea re sententiã vt vocant declaratoriam: 2 Maximè verò si mulier non agendo, sed excipiendo dotem suam tueatur. Neque enim in mulieris potestate est quo tempore conueniatur & excipiat. 3 Nec rursus ei nocere debet quod in eius potestate sit quo tempore agat ex quo maritus ad inopiam vergere, id est ferendis matrimonij oneribus impar esse incipit. 4 Cur enim cogatur inopiam mariti patefacere, quandiu cæteri creditores conquiescunt, nec mariti bonis, aut doti perniciem minãtur? 5 *Ita Senatus* ex tempore 7. Non. Mart. 1591.

1. Nam cui damus actionem eidem multò magis exceptionem competere fatendum est *l. 1. §. is autem D. de superfic. l. inutiles 156 §. ei damus de reg. iur.* Atqui certum est hoc casu competere mulieri actionem *ex l. vbi adhuc 29 & l. seq. C. hoc tit.*
2. Vide Castrens. *ad d. l. vbi adhuc.*
3. Ex quo fit generaliter vt melior condicio esse soleat reorum, quàm actorum *l. petenda 6. C. de tempor. in integr. restit. l. pùtè 5. §. vlt. D. de dolo mal. except.*
4. Sic enim nostri *ad d. l. si constante 24. D. solut. matr.*
5. Satis enim eam excusat quòd sciunt ius suum durare, *arg. l. sicut 8. §. non videtur. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solui.*

DEFINITIO XI.

Mulieri possidenti bona mariti totum debitum ante omnia offerendum est. Alioqui si spoliata sit restituenda ei erit possessio nec debiti oblatio sufficiet.

IVs doris est inter cætera vt eo nomine possit mulier bona mariti retinere, in quorum possessione reperitur eo tempore quo maritus moritur, cùm habeat illa iure pignoris obligata, 1 licèt non sit inserta dotalibus tabulis clausula constituti. 2 Inde fit vt si de mariti defuncti statu controuersiam facturus Sempronius, quasi fuerit maritus dediticiæ condicionis possessionem bonorum inuaserit, & propria autoritate occupauerit, 3 liceat mulieri dicere se spoliatã, ac petere vt ante omnia sibi possessio plenissimè

hoc est

hoc est cum fructibus omnibus restituatur. 4 Sed quid si mulieri dotem Sempronius offerat cum accessionibus? An non cogenda erit lite cedere? 5 Minimè, quoniam vicium intrusionis & spoliationis priùs purgandum est, 6 quam in rem omnino necessaria est possessionis restitutio nec debiti oblatio sufficit. 7 Nec ad rem pertinuit quòd mulieris nihil videretur interesse, cum non ipsi sed mariti agnatis delata esset ab intestato hereditas. 8 Nam imò verò ipsius non parum intererat scire, maritum non fuisse fraudi: aut quod propemodum idem est debitrix conditionis, quando ex mariti statu mulieris quoque condicio pendet, saltem quandiu vidua manet. 9 Item quòd defuncti fratribus cæterisque agnatis & cognatis repudiantibus erat illa successionis capax ex ea parte edicti. Vnde vir & vxor vocantur. 10 Denique quod sicuti excipiendo non auditur nisi cuius interest, ita nec agendo. 11 Proinde neque actoris neque mulieris in proposita specie quicquam interesse videbatur, tamen in pari causa æquum erat fauere magis mulieri, vel hoc ipso quòd cùm & rea esset & possideret, ipsius sanè intererat possessionem retinere, quandiu saltem de iure suo actor non doceret. 12 Non enim offerendi ius alij competere potest, quàm qui vel creditor ipse sit, vel possideat. 13 Itaque placuit redintegrandam mulieri possessionem, tùm eo facto, status quæstionem diligentius examinandam. 14 *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Iunij 1591. Iunge Defin. 2. Infr. vnde vi.

1. Si non semper expressè saltem tacitè *l. vnic. §. 1. C. de rei vx. act. l. assiduis 12. C. qui potior. in pign. hab.* Nam & ob chirographariam quoque pecuniam pignus retineri potest *l. vnic. C. etiam ob chirogr. sive pign. retin. poss.*

2. Inserta enim hæc clausula facit vt res minorem habeat dubitationem cùm per eam possessio mulieri acquiratur *l. quod meo 18. D. de acquir. poss. l. quadam mulier 77. D. de rei vindic.*

3. Quod citra vim fieri vix vnquam potest *l. extat 13. D. quod met. caus. l. pen. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi privat.*

4. Ex plenissimo remedio Can. *redintegranda 3. quæst 1.*

5. Ratio dubitandi est quia iam exinde videtur nihil eius interesse. Quid enim attinet quærere de iure dominij cùm extinguatur ius mulieris soluto pignore *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. l. secundus creditor 22. C. de pign. l. cùm tibi 10. C. qui potior. in pign. hab.*

6. Cùm etiam prædo ante omnia sit restituendus *cap. in literis & pass. Extr. de restit. spoliat.*

7. Nam sicut vicium furti non purgatur nisi res furtiua redierit in potestatem domini *l. 4. §. quod autem & l. si rem subreptam 41. D. de vsucap.* ita nec vicium spoliationis aliter purgari potest quàm si res redierit in potestatem possessoris *dict. can. redintegranda 3. quæst. 1.*

8. Agnati enim cognatique mariti præferuntur vxori tanquam extraneæ *l. 1. C. vnd. vir. & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*

9. *l. filij 22. §. vidua & l. vlt. § item rescripserunt D. ad municip. l. mulieres 13. C. de dignit. lib. 12. l. vnic. vbi not. C. de mulier. & in quo loco lib. 10. tit. 62.*

10. *d. l. 1. C. vnd. vir. & vxor.*

11. *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento D. ad SC. Trebell.*

12. Nam aduersus extraneos id est qui de nullo iure docent, etiam vitiosa possessio prodest *l. vlt. D. de acquir. poss. l. 2. D. vti possid.*

13. *d. l. secundus creditor 22. C. de pignor. d. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

14. Præsertim cùm requireret ea quæstio altiorem indaginem *arg. d. §. si de testamento C. 1. l. 3. in princip. D. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XII.

Sola paupertas non absentia mariti facit locum assecurationi dotis.

SOla mariti absentia non dat mulieri actionem pro dote in tuto collocanda, quantumuis longi temporis absentia probetur, si non facultates quoque mariti labare proponantur probentúrque. 1 Inopiam verò & allegare & probare mulier potest non solùm si agat, sed etiam si à mariti creditoribus pignora sua persequentibus inquietetur. 2 *Ita Senatus* ex tempore Cal. Iunijs 1591.

1. Quid enim vetat etiam absentem multas reliquere dotem facultates? Not. *in l. si constante 14. D. solut. matr. & in l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

2. Scripsi *Defin. 10 supr.* vbi vide.

DEFINITIO XIII.

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expensis quas fecit in malam litem & iniustam pro dote tuenda dum modo careat dolo.

CVm mariti creditores bona ipsius iure pignoris persequerentur, vxor sine causa intercesserat, 1 ob eámque causam intercessionis repulsam passa in expensas quoque litis condemnata fuerat, 2 Salua nihilominùs ei suo tempore dotis repetitione, 3 Si posteà defuncto marito aut ad inopiam vergente appareat mulierem in dote anteriorem fuisse cæteris creditoribus omnibus, Placuit præferri eam debere in pignore, 4 non solùm quod ad dotem ipsam pertineret, sed etiam quod ad eas expensas in quas condemnata fuerat, vt omnimodo seruaretur indemnis, nec dotis detrimentum vllum sentiret, 5 etiamsi quod ex bonis mariti supererat, non satis futurum esset ad dimittendos creditores. 6 Quod plerisque sanè mirum, ne dicam minus probabile videbatur. Ita nãque fit vt creditoribus inutilis & infructuosa fiat expensarum victoria, cùm quantum illi à muliere cõsecuti sunt, eo nomine, tantò minùs postea ex principali debito sint consecuturi. 7 Illud sanè constabat, si expensarum condemnationi causam dedisset dolus aut contumacia mulieris, nullam earum repetitionem siue aduersus maritum siue aduersus creditores superesse. 8 Suam enim frustrationem & contumaciam mulieri non aliis nocere æquum est, 8 vt huc saltem pertineat quod dici solet pœnas dependas repeti non solere. 9 Nam nec causa vlla est propter quam dolosæ aut contumaci mulieri fauere debeamus, 10 longéque minùs odiosa illa est, quæ solo metu amittendæ dotis percussa nimis temerè & inconsultò litigauit. 11 *Ita Senatus* in causa Lamberti de Rouere & Christophori Poche contra Dominicam Dalfin 7. Id. Iun. 1591. & 14. Cal. Sept. 1592.

1. Non enim satis est mulieri ad victoriam quod habeat mariti bona obligata nisi præterea locus sit vel restitutioni vel assecurationi dotis *l. vbi adhuc 29. & seqq. C. hoc tit.*

2. Vt solent & debent condemnari qui non habent iustam litigandi causam *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. etiam de legat. 2.*

3. Id est salua ei pignoris sui causa *vt in l. 4. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

4. Non ex priuilegio de quo *in l. assiduis 12. C. qui potior in pign. hab.* Sed ex iure communi quo qui prior est tempore potior est iure *l. 1. 5. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

5. Quoniam idem est ius & ordo hypothecæ quantum ad accessoria & quantum ad debitum principale *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

6. Alioqui parum refert scire cui priùs soluatur cùm satis est in bonis vnde omnibus solui possit.

7. Ex quo sequitur vt remaneant in damno sumptuum quos pro bona & necessaria lite fecerũt, quod videtur iniquum *tot. tit. de pœn. tem. litig.*

8. *l. hominem 37. D. mandat. l. si plures 38. in fin. D. de autor. tutor.*

9. *l. pœna 41. D. de condict. indeb. l. si pignore 22. de pign. act. l. quod à quoquo 46. de reg. iur.*

10. *l. 2. §. sed ita demum D. ad SC. Velleian.*

11. Quo casu certè fragilitas sexus iuncto fauore dotis auxilium aliquod meretur, cùm & huic sexui ius ignorare permittatur *l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XIV.

Restituenda sunt mulieri impensæ omnes quibus non restitutis dos minueretur.

ERgo si neque dolus, neque contumacia mulieris interuenerit, non aliter audiendus creditor mulieri soluto matrimonio dotem offerens pignoris sui confirmandi gratiâ, quàm si eas quoque impẽsas offerat quas pro tuen-

da dote mulier fecerit, Ne alioquin cueniat vt dos ex parte minuatur, 2 quam mulieri saluam integrámque seruari nó tantùm mulieris sed ipsius quoque reipublicæ interest. 3 Nam & in cæteris causis ex quibus debetur sub pignore generale est vt priuilegium temporis non tantùm ad principale debitum sed etiam ad accessiones omnes, 4 multóque magis ad impensas tuendi pignoris gratiâ factas 5 referatur, siue expressim, siue tacitè pignus contractum sit. *Ita Senatus* in causa Michaelis Du Mont 5. Non. Iul. 1591.

1. *Iuxta l. secundus creditor 22. C. de pignor. & l. 1. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*
2. Quia tanti vnaquæque res esse intelligitur, quanti æstimari potest deductis sumptibus in eam factis *l. 5. D. de impens. in reb. dot fact. l si à domino 36. § vlt. D. de hered. petit.*
3. *l 1. D. solut. matr. l. interest 18. de reb. autor. iudic. possid.*
4. *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*
5. Hæ siquidem impensæ saluam faciunt totius pignoris causam *l. interdum 5. & seq. D. eod. tit.*

DEFINITIO XV.

Quandò teneatur maritus ad restitutionem dotis & solutionem augmenti etiamsi dos non probetur soluta.

PArum interest an maritus dotem re vera acceperit an de ea fidem habuerit, si modò effluxa sint tempora opponendæ exceptionis quæ competit De dote cauta nó numerata. Vtroque enim casu obligatur mulieri ad dotis restitutionem, itemque ad præstandum augmenti dotis, 1 vel donationem illam quæ inter coniuges à prædefuncto superstiti fieri solet, quam pragmatici *De superuita* vocant. 2 Nec distinguimus hoc casu an dos promissa sit ab extraneo debitore an à donatore, imò nec an à patre, quomodo distinguendum est cùm de dote fides habita non fuit. 3 Sibi enim imputet qui dotem habuit pro soluta. 4 Siquidem habere fidem de dote non illud est, Stipulari dotem, sed fateri datam, séque obligare ad eius restitutionẽ quasi solutæ. 5 Proinde dubitari non potest quin à tempore cõstitutæ & promissæ dotis bona mariti omnia sint mulieri obligata 6 etiam in præiudicium anteriorum creditorũ: 7 quibus nimirum deneganda quoque est exceptio dotis non numeratæ, quàm non nisi ex persona mariti habere possunt. 8 *Ita Senatus* ex tempore pro vidua N. Chabot contra D. Amedeum Michal magistrum Computorum 7. Id. Iul. 1591.

1. Guid. Pap. *quæst. 274. & 430.*
2. De qua idem Guid. Pap *quæst. 565. incip. in contractu.*
3. Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 1. sup hoc tit.*
4. *l. vlt. iunct. Auth. quod locum C. de dot. caut. non numer.*
5. *l. quod vendidi 19. D. de contr. empt. iunct. d. l. vlt.*
6. *l. 1. D. qui potior. in pignor. hab.*
7. Scilicet si chirographarij tantùm sint non etiam si hypothecarij *Not. in l. assiduis 12. C. eod. ill. tit. qui potior. in pignor. hab.*
8. Cravet. *cons. 40 num. 6.* Dicam *in Defin. 2. & 8. de dot. caut. non numer.*

DEFINITIO XVI.

Facilius est vt mulieri debeatur augmentum dotis non solutæ quàm dos ipsa non soluta.

IN eo sanè dispar est condicio dotis & augmenti dotalis, quòd etiam cùm fides de dote habita non est, augmentum tamen perinde debetur, & quidem totum, acsi tota dos soluta esset, 1 Ipsa verò dos non debetur si aut à patre aut à muliere, aut ab extraneo donatore promissa sit, sed tum demùm cùm ab extraneo debitore quem honestè potuerit maritus, & debuerit vrgere ad solutionem. 2 *Ita* in eadem causa.

1. Dixi *Defin. 1. sup.* Intellige etiam si maritus decesserit ante elapsa tempora soluendæ doti præstituta. In quo melior est condicio mulieris quàm mariti. Nam si vxor intra eas tempora decesserit maritus non lucratur eam partem dotis, quam defuncta tardiùs vxore lucraturus erat. Ang. *cons. 158.* quem refert & sequitur Boer. *quæst. 22. num. 40. & 41.* Verùm addit *Auth. equalitas C. de pact. conuent.* quæ contra facere videtur, generali ferè locorum omnium consuetudine abrogatam esse.
2. *l. si extraneus 13. De iur. dot.* Dixi *Defin. 1. sup.* & latiùs *Defin. 8. infr. de dot. caut. non numer.* vbi vide.

DEFINITIO XVII.

Cùm fides habita fuit de dote non minùs habet locum exceptio non numeratæ pecuniæ intra tempora.

ILla quoque distinctio necessaria est, cùm fides habita fuit de dote, an effluxa sint tempora intra quæ exceptio dotis non numeratæ potest obiici, 1 nécne: Nam quandiu exceptioni locus est, non potest efficax esse de dote actio: 2 Nec eo minùs exceptio locum habet quòd fides habita sit, cùm vel vno illo maximè casu necessariò recurrendũ sit ad æquitatem exceptionis. 3 Si aliud nihil impediat, id est si non præter instrumentum dotale apocham quoque maritus conscripserit de dote soluta. Hoc. n. casu locũ esse exceptioni, Iustinianus noluit, licèt tempora larguntur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa. Quid si maritus exceptioni renunciauerit? Alia quæstio est de qua dicemus sub tit. De dot. caut. non numer.

1. De quibus in Nouell. 110. vnde sumpta est *Auth. quod locum C. de dot. caut. non numer.*
2. *l. nihil interest 112. de reg. iur.*
3. *l. vlt & d. auth. quod locum C. de dot caut. non numer.*
4. *l. in contractibus 14. § 1. C. de non numer. pecun.* Cuiacius *ad dict. Nouell. 100. in fin.*

DEFINITIO XVIII.

Bona mulieris quando præsumuntur dotalia citra constitutionem expressam.

BOna mulieris non præsumuntur dotalia si dotis cõstitutio nulla præcesserit. 1 Cùm enim facti sit, 2 præsumi nulla ratione potest. 3 Nec sufficiet quòd sciente & patiente vxore maritus administrationem eorum habuerit, fructúsque oneribus matrimonij ferendis impenderit. 4 Sed tamen si vel minima constitutionis præcedentis coniectura emergat, aliud erit, Vt puta si ex parte mulieris traditio vera intercesserit: 5 Aut si ea bona ideirco mulieri donata, aut legata fuerunt vt essent ei in dotem vel ipsi soluerentur cùm nuberet. 6 Quasi nuptiarum sola mentio faciliùs inducat vt qui mulieri donauit, vel legauit de dote constituenda cogitasse videatur. 7 Sed & illa coniectura potest sufficere, Si mulier ipsa dixerit etiam inter alias partes bona illa esse dotalia. Vtcunque enim dotis constituendæ animus quæratur coniectura potest admitti, 8 (scilicet in præiudicium mariti non tertij qui antèà fortasse fundum tanquam non dotalem à marito comparauerit, 9) Præsertim cùm dotatam esse mulierem non modò interfit viri, 10 sed etiam mulieris vt & faciliorem maritum experiatur, & difficiliorem faciat bonorum suorum venditionem. 11 Planè in ea muliere quæ secundas contrahit nuptias longè minor dubitatio est, quoniam ex prioris matrimonij tabulis siue dotem marito constituerit siue non, facillimè capi coniectura potest, An secundo viro dotem quoque constitutam voluerit, necne: Nam quæ dos in priore matrimonio data fuit, eadem quoque in secundo, si aliud nihil obstet, repetita intelligitur. 12 *Ita Senatus* in causa Franciscæ Fabri & Claudij de S. Real 15. Cal. Aug. 1592.

1. Latè Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium.*
2. Vt & cæteri contractus, & traditio quælibet *l. consilio 7. § vlt. de cur. fur.* iunct. *l. 1. C. de dot. caut.*
3. *l. 2. &*

3. *l.2.& pass.D.de probat.*
4. *l pen.D.ad leg.falcid.*iunct.*l.de his 17.C.de don.int.vir.*
5. Quanquam etiam *res fungibiles* tradi possint nec ideo fiunt dotalia *l.si ego 9.§.vlt.D.hoc tit.*
6. *Vt in l.Titio censum 71.§.Titio genero de condit.& demonstr. l.Theopompus* 14.*de dot.prælg.*
7. Ferè enim est vt dotis datio sit de solennitate matrimonij *l.fin.C.de donat.ant.nupt.* Boer.*quæst.*22.*num.*2.licèt nihil prohibeat matrimonium esse sine dote *l.3.D.hoc tit.* Vide *d.l.Theopompus l.sancimus* 24.*C.de nupt.*
8. *arg.d.l si ego 9.§.vlt.D.hoc tit* Iunge *l.dotem* 30 *eod.*
9. Nunquam enim potest fieri ista retroactio in præiudicium tertij cui medio tempore ius fuit quæsitum *arg.l.potior* 11. *D.qui pot.in pign.hab.l pen.D.rat.rem haber.*
10. Vt ex fructibus dotis ferat onera matrimonij *l.pro oneribus* 20.*C.hoc tit.*
11. Secundùm ea quæ diximus *Defin.*8.*supr.*
12. *ex l.dotem* 30.*D hoc tit.*quæ tamen videtur loqui de secundo matrimonio inter easdem personas contracto vt appareat *ex l.seq.*

DEFINITIO XIX.

Soluens marito contra legem in dote danda dictam non liberatur.

VErum quidem est quod iam supra scripsimus. 1 Marito quamuis inopi rectè solui dotem etiam muliere inuita, si non illa sibi consulat implorato iuris auxilio vt dos in tuto collocetur. 2 Sed tamen cùm dotalibus tabulis conuenisset, vt maritus dotem pecuniariam in corpora conuerteret aut idoneis pignoribus dori consulere teneretur, 3 Visum est eo non secuto liberationem ex solutione viro facta non magis debitoribus dotis potuisse contingere, quàm si pecunia soli mulieri debita, nec in dotem data viro soluta esset. 4 Qui enim mulieris dotisque debitor est si tutò velit soluere vt liberetur, non solùm curiosus esse debet vt sciat an in dotem data sit pecunia, sed etiam qua lege & condicione data sit, Ne alioqui marito malè soluat si aut nulla dos aut certis condicionibus data sit, quibus non satisfiat. 5 *Ita Senatus* pro Roleta de Gotreuod contra viduam Illustris Ludouici de Gorreuod Vicecomitis de Salins 12. Cal.Aug.1592.Iunge SC. 4.sup. & 30.infr.

1. *Defin.*4.*supr.*
2. *Ex l.vbi adhuc* 29.*C.hoc tit.*
3. Vt esset dos tutiore loco quia plus cautionis est in rem quàm in personam *l plus cautionis* 25 *de reg.iur.* & facilius perit pecunia quàm corpora *l.lex quæ tutori* 22. *ad fin. C. de admin. tutor.*
4. Quo casu non potuisset maritus sine mandato accipere solutionem *l.hac lege* 8.*C.de pact.conuent.tam sup.dot.l.maritus* 21.*C.de procur.*licèt alijs locis non tam videatur requiri vt mandatum aliquod habeat maritus, quàm vt non sit prohibitus se in paraphernis immiscere.
5. Immutari enim ex postfacto & inuita muliere non potest stipulario præsertim dotis quæ ab initio certam legem habuit *l.verò* 12.*§.pen.D.de solut.*iunct.*l.cùm des* 7.*D.de pact.dotal.*

DEFINITIO XX.

Fructus bonorum dotalium si sint & ipsi dotales ad mulierem non ad maritum maritive heredes pertinent.

FIliæ naturali pater quingenta pro dote legauerat, in eámque causam certa prædia pignori & inantichresim obligauerat, quorum fructus in diem vsque soluti si legati ad filiam pertinerent. 1 Illa cùm nuberet necdum solutum legatum esset bona sua iuráque omnia in dotem dederat. Soluto post multos annos morte viri matrimonio quærebatur, An pignorum fructus quos neque mulier neque maritus perceperat, aut in vicem fructuum vsuræ legati mulieri deberentur, an potiùs mariti heredibus pro toto eo tempore quo matrimonium stetisset. 2 Nam cùm mulier bona sua omnia in dotem dedisset, dotis autem fructus ad maritum proferendis matrimonij oneribus pertinerent, 3 videbatur mariti aut heredum vel creditorum ipsius nó mulieris actionem esse, 4 nec quicquam iuris in ijs fructibus petendis mulierem habere. Sed placuit contraria sententia, quia non quingenta duntaxat, sed iura sua omnia generaliter in dotem mulier dederat, & consequenter et fructus quoque ipsos pignorum, cùm inter cætera iura, illud etiam mulieri competeret percipiendorum ex pignoribus fructuum, quandiu quingenta illa soluta non fuissent. 5 Proinde fructus illi dotales potiùs quàm dotis fructus videbantur, atque ita mulieri non marito debiti, 6 Cùm si eos vir percepisset nunc ab eius heredibus iudicio de dote restituendi essent. 7 Erant namque in legato, & ex testatoris iudicio debiti non propter morã. 8 Itaque pronunciauit Senatus fructus omnes bonorum obligatorum à die mortis testatoris mulieri præstandos. Computato tamen detractóque si quid heredes patris medio tempore pro alimentis filiæ erogasse probarentur. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Hæc enim est vera antichresis de qua *in l.si in qui* 11.§.1. *D.de pignor.& in l.si pecuniam* 33.*D.de pignorat. act.* cùm creditor fruitur pignore in vicem vsurarum.
2. Ius enim fructuum qui ad maritum pertinuerunt ad ipsius heredes transmittitur vt & cætera iura omnia defuncti *vulg.iurib.*
3. *vulg.l.pro oneribus* 20.*C.hoc tit.*
4. *l.doce* 9.*C.de rei vindic.*
5. Nam hec quicquam verat bona futura & fructus nondum perceptos dari in dotem, sicut & pignori dari possunt *l. vlt.C.quæ res pignori l.si conuenerit* 4.*D.de pact.dotal.*
6. Aliud enim est fructus esse dotales, aliud verò esse rerum dotalium *d.l.*4.quomodo dicimus aliud esse de vsuris legatorum vel fideicommissorum tractare, aliud verò de vsuris legatis vel fideicommissis *l.cùm vnus* 10.§.*verùm fideicommissi D. de alim.vel cibar.legat.*
7. *tot.tit.solut.matrim.D.& C.l.in rebus* 30.*C.hoc tit.*
8. *Vt in d.§.verbis.*
9. Nec enim poterat mulier habere & alimenta & dotem præcipuam cùm dos cedat loco alimentorum *l.qui filium* 4. *D. vbi pupill.adue.deb.l.capite* 19.*vbi not.D.de ritu nupt.*

DEFINITIO XXI.

Mulier agens siue ad restitutionem, siue ad assecurationem dotis cogitur primùm imputare quæ penes se habet, deinde excutere bona mariti, postea agere contra tertios possessores.

SI mulier quæ constante matrimonio de dote in tutò collocanda experitur, vergente scilicet marito ad inopiã, 1 bonã quædã mariti alienasse aut penes se habere probetur, nó cò minùs audienda est, Sed ita tamẽ vt ea omniã sibi primùm imputet. 2 Deinde si qua sint bona vacantia hoc est nondum alienata, & quæ sine controuersia possideri possint, 3 ea quoque persequatur. Neque enim minùs repellitur mulier exceptione non factæ excussionis siue constante siue soluto matrimonio agat quàm cæteri creditores. 4 Nisi pro se habeat clausulam constituti quæ cæteris quoque creditoribus perinde prodesset. 5 Excussis verò mariti bonis omnibus quæ excuti potuerunt, & debuerunt, si ad tertios veniat possessores quos autoritas iudicis in pignorum possessionem miserit quamuis vocata ea & condemnata, 6 (priusquam tamen dotis conseruandæ remedium imploraſſet) non repelletur exceptione rei iudicatæ. Alia enim nunc causa est, aliúdque ius quàm de quo fuerat pronunciatum. 7 *Ita Senatus* in causa Dominicæ Dalfin. & Christophori Poche 14. Cal. Sept. 1592.

1. *Ex l.vbi adhuc* 29.*C.hoc tit.& l. si constante* 24. *D. solut. matrim.*
2. Nam quod creditor quilibet penes se habet sine causa ex bonis debitoris sui, vel reddere debet vel imputare *l.filium quem* 24 *C.famil.ercisc.* Est autem expeditior soluendi modus imputatio ad circuitum vitandum *l in quartam* 91. *D. ad leg: falcid.l.in fideicommissaria* 18.*vers.planè D.ad SC.Trebell.*
3. Nam quæ sine controuersia possideri non possunt ea nec possideri posse creduntur *l.quamuis* 13. *D. de reb. auctor. iudic.possid.*

4. Iure scilicet communi quod induxit Iustin. *Nouell. 4. de fideiuss.* vnde sumpta est *Auth. hoc si debitor C. de pignor.* Nullum enim hac parte priuilegium dotis est.

5. Quoniam clausula constituti facit possessorem constitutarium *l. quod meo D. de acquir possess.* Exceptio autem excussionis competit possessori non contra possessorem *d. Nouell. 4.*

6. Nec enim mulier habet ius intercedendi pro dote nisi in casum restitutionis vel assecurationis, vt dixi *Defin 13. n. 1 sup.*

7. Et consequenter non obstat exceptio rei iudicatæ *l. cùm quæritur 12. cum sequent. 2 de except. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Dotis vsuræ non promissæ quibus casibus marito ante biennium debeantur.

MOra illa legalis, 1 quæ non nisi lapsu biennij contrahitur, 2 vt exinde vsuræ debeantur, cùm extraneus dotem promisit, 3 non est necessaria cùm vxor ipsa dotem constituit & in mariti domo habitat. Tum enim sicuti vir fert onera matrimonij, Ita æquum est vicissim vsuras dotis eum consequi ab vxore. 4 Idémque est si extraneus doti soluendæ diem præfixerit biennio breuiorem: Nam eo casu non expectabimus biennium, sed ex solo lapsu temporis constituetur extraneus in mora, 6 vt ab eo die vsuras promissæ dotis debeat, etiam quas vir non deduxerit in stipulatum. 7 *Ita tractatum est* 15. Cal. Sept. 1592.

1. Sic enim appellant nostri de qua Angel. *in §. fuerat, vers. vnum tamen tenemens Instit. de action.*

2. *Ex l. vlt. § præterea C. hoc tit.*

3. Hic enim est casus constitutionis Iustinianæ de qua *in d. § præterea.*

4. Dixi *Defin. 6 supr. tit. prox.*

5. Vt ibi dos sit vbi sunt onera matrimonij *l. si is qui 56. §. ibi dos D. hoc tit. l. pro oneribus 20. C. eod. cap. salubriter extr. de vsur.*

6. Vt prouisio hominis faciat hoc casu cessare prouisionem legis, vt *in l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

7. Quod enim Iustinianus constituit in fauorem dotis non impedit quominùs possit melior esse condicio dotis propter pactum *arg. l. Attilianus 17. D. de pact. dotal.* Alioqui non debebantur olim vsuræ dotis nisi in stipulatum deductæ *l. vir vsuras 54. D. de donat. int. vir. & vxor.* aut nisi ex mora vt in cæteris bonæ fidei iudiciis *l. mora 32. § in bonæ fidei de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis siue ab initio fuerint, siue ex postfacto falla sint idonea, siue marius ea pro bonis habuerit.

AVgmentum dotis de quo suprà scripsimus 1 licèt mulieri debeatur etiam dote non soluta, adeóque quamuis pactio in contrarium facta sit, 2 non tamen debetur si fortè nomina minùs idonea in dotem data sint, quæ maritus exigere nunquam potuerit: 3 Nisi ea nomina vt bona vltrò secutus sit, déque ijs fidem habuerit, 4 quod ipsum tamen in dubio facilè præsumendum nõ est. 5 Itaque probare mulier debebit, nec solùm legitima nomina fuisse, quę in dotem dedit, sed etiam, vt ita dicam, exigibilia, 6 eo minimùm tempore inspecto quo in dotem data sunt. 7 Neque enim legitima fuisse sufficeret si aut propter debitorum inopiã aut ob persecutionis difficultatem exigi vtiliter non potuerunt. 8 Si tamen ex postfacto fiant idonea, quæ constitutæ dotis tempore minus idonea putabantur, eorum quoque nomine augmentum debebitur, quandoquidem exactionis difficultas quæ initiò fuit non facit quominùs aut in dotem data, aut eadem nomina esse videantur. 9 *Ita Senatus* in causa N de la Verriere viduæ Bartholomæi Fosse contra heredes & creditores mariti 12. Cal. Sept. 1592.

1. *Defin. 15. supr. hoc tit.*

2. Dixi *Defin. 13. supr. De donat. ant. nupt.*

3. Nullam enim actionem habere videtur is qui eam habet quam debitoris excludit inopia *l. nam is 6. D. de dolo.*

4. Bonum enim nomen facit quisquis admittit debitorem *l. inter causas 26. § absque D. mandat. l. 1. § illud secundum 10. D. de separat.*

5. Non enim facilè prudens quisquam paterfamilias debitoris nomen admittit periculo suo *l. si mandatu 43. §. pen. D. mandat.*

6. Aliud enim est nomen esse, aliud verò esse exigibile *l. si nomen 4. D. de hered. vel act. vendit. l. si plus 74. §. alius D. de evict.*

7. Hoc enim tempus inspiciendum est *l. Titia 62. in fin. D. hoc tit.*

8. Quia tunc pro nullis habentur vt dixi *num. 5. ex l. nam is 6. D. de dolo.*

9. *l. 1. § pen. & pass. C. qui bon. cedere poss. § vlt. Inst. de replicat.*

DEFINITIO XXIV.

Dotis augmentum debetur ex comparatione æstimationis rerum dotalium quæ fuit constitutionis tempore, nisi fuerint tunc æstimatæ, quo casu æstimationis tempus spectatur.

NOn idem erit si species in dotem datæ vel pretiosiores, vel deteriores constante matrimonio factæ proponantur. Quanti enim constitutę dotis tempore fuerint inspiciemus, vt sciatur quantum vir vxori pro dotis augmento præstare debeat: Nec si casu 2 aucta sit dos vel imminuta, augeri quoque conueniens est, vel minui eam portionem quæ pro dotis incremento datur: 3 Si tamen ab initio conuenerit vt res dotales æstimentur, siue adiectum sit vt ad ratam æstimationis augmentum debeatur, siue nihil de eo dictum fuerit non constitutæ dotis, sed factæ æstimationis tempus spectabimus, 4 Nisi alterutrius coniugum dolo culpãve dilata æstimatio proponatur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Augmentum enim debetur ex comparatione dotis, dos autem æstimatur ex eo tempore quo data est *l. Titia 64. in fin. D. hoc tit. l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*

2. Aliud enim est si ex conuentione *Auth. sed iam necesse C. de donat. ant. nupt.*

3. Obligatio enim quæ ab initio certam legem & quantitatem habuit non potest ex postfacto vel minui vel augeri citra nouam conuentionem *Arg. l. verò 12. § pen. D. de solut. l. centum Capua 8. vbi not. D. de eo quod cert. loc.*

4. Æstimatio enim facit hoc casu emptionem & nouum contractum *l. plerumque 10. D. hoc tit.*

5. Semper enim pro facto habetur id quod ne factum sit alius in mora fuit *l. in omnibus causis 39. de reg. iur. l. quod sæpe 55. § in his de contr. empt.*

DEFINITIO XXV.

Excussionem bonorum mariti facere mulier cogitur siue constante siue soluto matrimonio pro dote agat, & quid si habeat clausulam constituti.

MVlier pro indemnitate, &, vt loquuntur, assecuratione dotis agens constante matrimonio, vergente scilicet marito ad inopiam 1 si tertios inquietet possessores, ita demùm audienda est si cætera mariti bona doti non sufficiant. Nam si sufficiant, cur non in eorum possessionem mittatur potiùs, quàm vt ei liceat bonæ fidei possessorem turbare? 2 Nec aliud respondendum erit etiamsi dotalibus tabulis clausula constituti inserta proponatur. Etsi enim possessio quæsita per eam clausulam & amissa persecutam alienationem reuocari potest per cõdictionem ex Iustiniani lege. 4 Non idcirco tamen melior esse potest condicio mulieris, vt pleniorem de possessione, quàm de iure pignoris actionem habeat constãte matrimonio. Neutram enim exercere eo tempore potest, nisi quatenus necesse est vt dos salua fiat, 5 Nihil autem necesse est, quandiu ex bonis nondum alienatis indemnitati dotis consultum esse possit. 6 Neque verò deerant, qui putarent nullam clausulæ constituti vim esse, quoties de assecuratione tantum, non etiam de restitutione dotis ageretur: propterea quòd multùm differat actio hæc ab hypothecaria, nec videatur clausula constituti in pignoris conuentione adposita, prodesse debere, nisi cùm de pignore conuentionali dispu-

li disputatur.8 Sed impugnat hæc sententia vtilitatẽ mulieris,cui æquum est prospici vt saluam habeat dotem in omnem casum,9 id est, siue constante siue soluto matrimonio,& constante multò magis quàm soluto, siue expressè siue tacitè bona mariti obligata proponantur.10 Nec quod in casum duntaxat soluti matrimonij, & dotis restituendæ concepta stipulatio fuit ad rem facit,quando id ratione illa factum videri potest quod non sine malo omine fieri poterat vt futuram mariti inopiã mulier præuideret,in eúmque casum sibi prospiceret.11 Proderit igitur mulieri clausula constituti ad seruandam dotem etiam constante matrimonio, vt paratiorem habeat actionem, sed non etiam vt pleniorem quàm si ageret hypothecaria,12 Quomodo plenior esset si soluto matrimonio exerceretur, Vel hoc ipso quod excussionis nõ factæ exceptionem non timeret,13 quam timet hypothecaria. 14 Idcò fortasse,quòd actio quælibet mulieri competens dotis nomine constante matrimonio,eam omnino condicionem habeat si dos in tuto non sit: quæ condicio deficit quandiu supersunt marito bona ex quibus dos salua fieri possit. 16 *Ita Senatus* in causa Peronetæ Genier & Dionisiæ Plancheuille 18.Calend.Decemb.1592.

1. *Ex l.vbi adhuc 29.C.hoc tit.*
2. In dubio enim parcendum est & fauendum emptori cui nihil potest imputari *l. 1.§.si quis in fraudem* D. *si quid in fraud. patr.l.planè* 14.D.*de minor.*
3. *l quod meo* 18.*D.de acq.poss.*
4. Implorato beneficio *l.vlt.* C.*de acq. poss.*
5. Est enim subsidiarium hoc remedium quod inductum est per *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.l.si constante* 24.D.*solut. matr.*
6. *Arg. Auth.hoc si debitor C.de pignor.l.decem 116.de verb.oblig.l.Mœschis 47.de iur.fisc.*
7. Vt ex eo appareat quod mulieri isto remedio agenti non potest dos offerri vt dixi *Defin.2.supr.*
8. Ne clausula adposita ad vnum finem ad alium operetur contra *l.in ratione* 30.§.*tametsi* D *ad leg.falc.*
9. *l.1.D.solut.matr.l. interest* 18.*D.de reb. autor. indic. possid.l. Titio centum* 71.§.*Titio genero vers.constante D. de condic. & demonstr.*
10. Nam & iure vetere idem erat vt constat ex *d.l.interest.*& aliis innumeris cùm tamen eo iure dos nullum haberet priuilegium tacitæ hypothecæ ante *l.vnic.C.de rei vxor. act.*
11. Casum enim aduersámque fortunam hominis spectari & expectari neque ciuile neque naturale est *l. inter stipulantem* 38.§.*sacram vers.homo liber.*D.*de verb.oblig.l.cùm talo* 72.*in princip.De condic & demonstr.*Iunge *l.mulier* 22.*circ.princip.vers.Bracidas D.ad SC.Trebell.*
12. Absurdum enim esset plus iuris habere mulierem pro dote constante matrimonio quàm eo soluto *Lin rebus* 30.*C. hoc tit.*
13. Nunquam enim nocet exceptio non factæ excussionis ei qui implorat beneficium clausulæ constituti & *l. vlt. C. de acq.poss.*
14. *Auth.hoc si debitor C.de pignor.*
15. Cùm nec ob aliam causam sit introducta quàm vt dos in tuto collocetur *d.l.vbi adhuc* 29.*C.hoc tit.*
16. *l.decem* 116.*D.de verb.oblig.*

DEFINITIO XXVI.

Mulier repulsam passa eo tempore quo maritus erat soluendo posteà factis per maritum alienationibus debet agere priùs in res alienatas.

QVid verò si ex iis bonis quæ maritus adhuc habebat iudicati tẽpore,quædá postmodũ ab eo alienata sint, vt iã impar sit reddendæ dotí,qui cùm actionis repulsam passa est,& dotis restitutioni & ferendis matrimonij oneribus sufficiebat.2 Non idcirco plus iuris habebit mulier in absolutos victoréſq; tertios possessores:3 cùm paratam habeat actionem in res alienatas,4 Siue sententiam emptor sciuerit siue ignorauerit.5 Nam & cæteris paribus, priùs inquietari vltimos emptores æquum est.6 *Ita tractatum* & pronunciatum est in eadem causa.

1. Alioqui non nisi periniquè repulsam pati mulier potuisset *d.l.vbi adhuc.*
2. Quamuis res iudicata perpetuam illam condicionem habeat si res in eadem causa manserit.Non enim nocet exceptio rei iudicatæ cùm alia causa est *l.si mater* 11.§. *eandem causam l. & eadem* 14.*D.de except.rei iudic.*
3. Nec enim per alienationem fieri deterior potuit condicio mulieris *l.1.de alien.iudic. mut.caus. fact. l.debitorem* 15. *C.de pignor.*
4. Ne melioris condicionis sit emptor quàm venditor quod esset absurdum *l.vlt.*§.1.D.*ad SC.Velleian.*
5. Ne fiant de lite lites si priore loco conueniantur priores qui postea regressum habituri sint contra posteriores *arg.l.si quis habens* 24.*D qui & à quib manum.*quamuis non sit hoc perpetuum vt alibi scripsi ex *l.Mœschis* 47.*D.de iur.fisc.*

DEFINITIO XXVII.

Casus in quo mulieri offerri potest etiam constante matrimonio.

QVod vulgo & summa cũ ratione receptũ est vt mulieri de dote in tuto collocanda constante matrimonio agenti dotem ipsam in pecunia numerata offerre mariti creditor nequeat:quasi non possit in tuto esse dos quæ consistat in pecunia numerata,1 nõ potest esse perpetuum. Quid enim si in bonis mariti nihil sit præter domum quę commodam diuisionem non patiatur,2 sed quæ tamen longè maioris sit æstimationis quàm dos ipsa vt ex eius precio non minùs cæteris mariti creditoribus quàm mulieri satisfieri possit?3 An non iniquum sit prætextu dotis quæ non periclitetur in damno morari creditores?4 Atqui alio remedio creditoribus consultũ esse non potest,quàm vt ad totius domus licitationem deueniatur:5 Hactenus igitur mulieri consulendum erit vt redactum ex licitatione precium quantum ad dotis & augmenti exsolutionem satis erit penes idoneum mercatorem deponatur, per cuius manus vsuras legitimas mulier percipiat vt se suósque alat.7 Nam & idem obseruatur si dotem nondum solutam vir perat cuius facultates iam tùm restituendæ doti sint impares.8 Ideò fortasse, quòd pecunia sic deposita cùm perire nequeat,9 maioríſque fructus ferat, quàm si in immobilibus consisteret non malè immobilis rei fundíque iure censeatur.10 *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand & Peronetæ Talon 8.Cal.Decemb.1592. Et iterum pro Sp.Gabriele Damodry Aduocato contra N.Buisson 4.Cal. Decemb.eod.anno.

1. Dixi *Defin.2.supr.hoc tit.*
2. Quia pecunia res fragilis & lubrica est *l.si chorus* 79 §.1. *de legat.3.l.lex quæ iuberet* 22.*ad fin.C.de admin.tutor. l.Iulianus* 30.*D.de hered.petit.*
3. Vt *in l.3.C.commun.diuid.& l.1.eod.*
4. Vt *in l.pro debito 6.in fin.C.de reb. autor. iudic.possid.l.quod autem 6.§.sciendum D.quæ in fraud. credit.*
5. Semper enim id agendum est quantum fieri potest vt nemo fraudetur *l.ex his* 8 *eod.tit.quæ in fraud.credit.*
6. Cùm pecunia semper recipiat commodam diuisionem *l. stipulationes non diuiduntur* 72.D.*de verb.oblig.*
7. *Cap.per vestras Extr.de donat.int.vir. & vxor.*
8. Vt dixi *Defin.4 supr.ex dict.cap.per vestras.*
9. Quia pecunia debita per modum generis perire non potest *l.incendium* 11. *C.si cert.pet.*
10. *Arg.l.3.vbi not.C.arbitr.tutel.*

DEFINITIO XXVIII.

Mulier neque in restitutione neque in assecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus.

QVemadmodum soluto matrimonio cùm de restituẽda dote agitur,creditores anteriores hypothecam expressam habentes mulieri præferuntur,secundum eam nostrorum sententiam qua vtimur,1 Ita si constante matrimonio de dote in tuto collocanda tractetur,2 aduersus eos duntaxat creditores mulieri succurrendum erit qui posteriores reperientur,nõ etiam aduersus illos qui sunt anteriores:3 si non tacitam duntaxat sed expressam hypothecam habuerunt.4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sic enim vulgo noſtri ad *l. aſſiduis* 12. C. *qui potior. in pign. hab.* contra quos tamen ſcripſi *in libris Coniecturarum*.

2. Ex remedio *l. adhuc* 29. C. *hoc tit.*

3. Ne plus iuris habeat mulier pro dote conſtante quàm ſoluto matrimonio contra *l. in rebus* 30. *C. hoc tit.*

4. Certum enim eſt mulierem etiam ſi nullam haberet expreſſam hypothecam, præferri tamen debere omnibus etiam anterioribus non niſi tacitam habentibus *dict. l. aſſiduis*.

DEFINITIO XXIX.

Qui filiæ dotem certæ quantitatis dedit vltra legitimam portionem, non ideò legitimam in dotem dediſſe videtur.

PAter filiæ nomine dotem dederat certæ quantitatis, & adiecerat *vltra legitimam portionem quæ ſe defuncto filiæ deberetur*. Quærebatur an legitima quoque portio mortuo quandoque patre in dotem data intelligeretur. Dubitationem faciebat, quòd huiuſmodi dictiones *præter*, *vltra*, *hoc amplius* & aliæ ſi quæ ſunt ſimiles, habent vim, vt noſtri loquuntur, repetitiuam, idque cum ſuis omnibus qualitatibus, 1 Præſertim verò vt vtrũque determinabile in eadem clauſula poſitum, & ad idem *conſtituendi* verbum relatũ æqualiter & vniformiter per eiuſmodi verbum determinetur. 2 At in contrarium illud mouet, quod ea verba *vltrà legitimam portionem* non tam in diſpoſitione addita videantur, quàm exceptionis gratia acſi ſcriptũ eſſet *extra legitimam portionem* ne legitima portio quandocũque obueniẽs confunderetur cum dote pecuniaria, aut per eam minueretur. 3 Itaque multùm intereſſe videtur an ita ſcribas *Erunt in dotem ducenta vltra fundum Cornelianum*, an ita *vltra legitimam aut hereditariam portionem*. Nam ſuperiore caſu ſi fundus Cornelianus in diſpoſitione, & in cauſa dotis non eſſet, nihil ſupradicta verba operarentur, ſi ponas filiam nihil iuris alioqui in eo fundo habere potuiſſe. 4 Porrò in diſpoſitione includi non poteſt quin datus quoque in dotem videatur. 5 At legitimã aut hereditaria portio non eo minùs ad filiam perueniret quòd adiecta nõ eſſent verba illa *vltra legitimam portionem*. 6 Planè in eam legitimam portionem ſi adiecta non eſſent pecuniaria dos imputaretur. 7 Satis igitur eſſe debet, quod faciunt ne imputetur, nec illud præterea inducere debent vt legitima ipſa portio in dotem data videatur. 8 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin. 2. & 3. inf. De collat.

1. *l. qui ita* 3. vbi Bart. *de dot. releg. l. Seio* 10. §. *vxori de ann. legat. l. ſi purè* 54. vbi etiam latè Bart. *de leg.* 3.

2. *Vulg. l. iam hoc iure* 4. *de vulg. & pupill. ſubſt. l.* 4. *C. de impub. & aliis ſubſtit.*

3. Si quidem certum eſt dotem imputari in legitimam *l. quoniam nouella* 29. C. *de inoff. teſtam.*

4. Verba enim omnia potiùs ſunt improprianda quàm vt nihil operentur *vulg. l. ſi quando* 109. *de legat.* 3. *cum ſimilibus.*

5. *d. l.* 3. *de dot. releg. d. l. ſi purè* 54. *de leg.* 3.

6. Quia non poteſt filiæ fraus fieri in legitima *l. parentibus* 8. *l. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoff. teſtam.*

7. *d. l. quoniam nouella* 29. *eod. tit.*

8. *Arg. l. eum qui* 30. D. *de iureiur.*

DEFINITIO XXX.

Dotis debitor qui iterum dotare non tenetur ſolutionem prætextu inopiæ mariti recuſare non poteſt, maximè ita iubente iudice qui tamen melius iuſſerit dotem deponi.

DEbitor dotis ſi à marito vrgeatur ad ſolutionem, nullam ex inopia mariti exceptionem habere poteſt, ſiue maritum inopia laborare dicat, ſiue malè vti cum ſubſtantia ſua, & à tempore dotis conſtitutæ factum eſſe pauperiorem. Etſi enim ex eiuſmodi cauſis petere mulier poteſt vt dos in tuto collocetur, 1 ea tamen defenſio non cuicumque dotis debitori competit, ſed vel ipſi mulieri, vel alteri qui in ea condicione ſit vt ipſam ſi dos amitteretur, iterùm dotare teneretur. 2 Vt puta patri vel alteri ex aſcendentibus, 3 Non etiam fratri 4 aut extraneo, qui ſi marito quantumuis inopi dotem ſoluat etiam inſcia domino non prohibente muliere, 5 ſatis tutus eſt, 6 ac multo magis ſi ſoluat mandante iudice etiam inferiore, 7 & à quo appellari poſſit, adeò vt nec illi neceſſarium ſit auxilium appellationis, 8 neque verò audiendus ſit appellare volens, quippe cuius nihil intereſſit. 9 Quamquam ne colluſiſſe dicatur, aut aliquid ſit quod ei imputetur, melius fecerit ſi rem denunciet mulieri quo poſſit illa ſibi conſulere ſi volet. 10 Verùm in propoſita ſpecie mihi ad Senatus officium & æquitatem pertinere videbatur prouideri vt dos in tuto collocaretur, non ſolum ignorante muliere ſed ea quoque inuita 11 propter coniunctum ius reipublicæ publicæque vtilitatis cum mulieris dote, 12 Non quidem iniuncta marito ſatisdandi neceſſitate, cùm fideiuſſores dotium dari non poſſint, 13 ſed depoſita dote pecuniaria penes virum probum per cuius manus vir legitimas vſuras accipiat ad onera matrimonij ferenda. 14 Quod temperamentum licèt tùm Senatus noſter ſecutus non ſit, poſteà tamen probauit. *Ita Senatus* prid. Cal. Febr. 1593. pro Claudio Brun contra Petrum Chapelle. Iunge Denn. 4. & 19. ſupr.

1. *Ex l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit. l. ſi conſtante* 24. *D. ſolut. matrim.* Intellige tamen ſi mulier ignorauit maritum fuiſſe impotentem iam ipſo tempore nuptiarum alioqui iuxta Cyni ſententiam à Senatu noſtro probatam licèt à Bart. improbatam *in d. l. ſi conſtante.*

2. Quo caſu intereſt ſanè illius qui dotare iterum teneretur, vt dos ſit in tuto *l. pater filiæ* 71. D. *de euict. Auth. ſed quamuis C. de rei vxor. act.*

3. Quorum ſcilicet officium eſt filiam neptémve dotare. Nempe ſi ſint aſcendentes ex linea paterna *l. vlt. C. de dot. promiſſ. l. capite* 15. *D. de vit. nupt.* nam nec mater nec aſcendentes materni tenentur niſi in ſubſidium *l. neque mater* 14. *C. de iur. dot. l. pennis.* D. *de agnoſ. & alend. liber.*

4. Præterquàm conſanguineo ſi ſoror conſanguinea honeſtè aliter nubere non poſſit *l. cùm plures* 12. §. *pen. D. de admin. tutor.*

5. Poſſet namque imputari ei qui poſt denunciationem ſoluiſſet *arg. l.* 3. *C. de nouat. l.* 4. *C. qua res pign. oblig. poſſ.* nimirum ſi non multò poſt imploret mulier auxilium iuris ad dotem in tuto collocandam, alioqui denunciatio illa & prohibitio mulieris eſſet inanis, vt ſcripſi *Defin.* 19. *ſupr.*

6. Dixi latiùs *Defin.* 4 *ſupr.*

7. *l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.*

8. *l. aiprator* 7. §. 1. *verſ. quid tamen D. de minor.*

9. *l.* 1. D. *de appell. recip.*

10. Quo non facto poſtea non niſi de ſeipſa conqueri mulier poſſit & debeat *arg. l. nam ſi actor* 26. *D. de rei vindic.*

11. Cùm huius ſexus conſilium laboret plerumque contrà propria commoda *l. ſi pater* 4. *in fin. C. de ſponſal.*

12. *l.* 1. D. *ſolut. matr. l. intereſt* 18. *D. de reb. autor. iud. poſſid.*

13. *Tot. tit. C. ne fideiuſſ. dot. dent.*

14. *Ex cap. per veſtras Extr. de donat. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XXXI.

Maritus etiam ſolus poteſt totam dotem exigere etiam quæ ipſi & vxori ſimul ſit promiſſa.

NOn eo minùs dotem conſtante matrimonio petere maritus ſolus poteſt, quòd ipſi & vxori eius coniunctim promiſſa & conſtituta ſit. 1 Nam etſi ſoli mulieri promiſſa eſſet vel ipſa dotis appellatio faceret vt eius exigendæ actio conſtante matrimonio ſoli marito competere deberet. 2 Ibi enim dos eſſe debet vbi ſunt onera matrimonij. 3 Idque multò magis admittendum eſt ſi ponas tabulis dotalibus obligatum maritum, quod paſſim fit, vt dotem reſtituat. Priuſquam enim reddere teneatur antecedens eſt vt habere & exigere eam poſſit. 6 Obtinuit tamen vt frequentius tã vxori quàm viro dos promittatur. Nempe quoniam vtriuſque intereſt. Nam quamuis dos ſit in bonis mariti, eſt tamen mulieris. 5 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Ratio dubitandi *ex l. reos* 11. §. *cùm tabulis* D. *de duob. reis.*

2. *l. doce* 9. *C. de rei vindic.*

3. *l. ſi is qui* 56. §. *ibi dos D. hoc tit. l. pro oneribus* 20. *C. eod.*

4. Qui

4. Qui enim vult consequens, vult etiam necessariam antecedens *vulg. l. ad rem mobilem* 50. *& l. ea legatam* 62. *D. de procurat.*

5. *Iquamus* 25 *l. Titia* 62. *D. hoc tit. l in re'ua* 30. *C. eod.* Ergo hoc casu marius neque mandatam vxoris proferre cogetur, neque de rato cauere.

DEFINITIO XXXII.

Mulier quæ ex bonis maritis pro dote possidet ad largam æstimationem non est inquietanda ab aliis creditoribus quandiu alia sunt mariti bona ex quibus satisfieri eis possit.

SI marito ad inopiam vergente cautum sit mulieri datis ei pignoris nomine bonis immobilibus æstimatis largiore, vt fit, æstimatione ad concurrentem vsque dotis & donationis antenuptialis quantitatem, 1 non est audiendus alius mariti creditor si mulierem inquietare velit eo prætextu quod longè pluris sint bona, quæ ipsa possidet quàm ei debeatur, Nisi priùs probet non alia marito superesse ex quibus possit ibi satisfieri. 2 Hoc enim casu cùm maritus pignorum dominus maneat, 3 sufficiátque indemnem seruari mulierem, 4 non erit prohibendus creditor quominus hypothecam 5 pignorum pro suo iurè persequatur. *Ita tractatum est* in publico auditorio 10. Cal. Mart. 1593.

1. Secundum ea quæ diximus *Desin* 2 *supr. hoc tit.*

2. Quandiu enim alia bona supersunt ex quibus possit satisfieri posteriori creditori nihil eius interesse potest *arg. l. decem* 115. *de verb. obligat.*

3. Adeò vt nec mulieri liceat quicquam ex iis alienare constante matrimonio *l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*

4. Id enim duntaxat lex agit vt dos sit in tuto.

5. Vulgò pluris valentiam vocant de qua *in l. & quæ nondum* 15. *in fin. D. de pign. l. quærebatur* 20. *D qui potior. in pign. hab.*

6. Ita enim fiet vt nemo fraudetur *l. ex hu* 8. *in fin. D. quæ in fraud. credit* Nec enim beneficium quod mulieri conceditur debet alius edi captiosum *l. Paulus* 8. *de prætor. stipul.*

DEFINITIO XXXIII.

Communio debitorum inter coniuges non impedit repetitionem totius dotis.

MVlier quæ societate bonorum & quæstuum cum marito in tabulis dotalibus contracta 1 cœpit ob eam causam obligata esse ad exsolutionem æris alieni pro rata portione ex consuetudine regionis in qua matrimonium initum est, non idcirco prohibetur totam dotem soluto matrimonio exigere. 2 Absurdum enim esset adeóque iniquum huiusmodi confusione perire mulieri partem dotis 3 cuius fauore societas illa consuetudinaria introducta sit. 4 Possunt sanè coniuges in vltima voluntate liberationem sibi inuicem, si velint relinquere ab ea debitorum communione. 5 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris D. Barbaræ d'Amboise viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1. De hoc societatis genere vide *cap. significauit. de donat. int. vir. & vxor. & in l. si reum C. de re iudic.* Boer. *quæst.* 22. *num.* 27. Vide *l. alimenta* 16. §. *vlt. de alim. legat.*

2. Contra Boer. *d. q.* 22. *n.* 29. non posse mulierem esse communem in bonis & habere dotem præcipuam, sed cogendam esse vt pro parte cedat actionem heredibus viri aduersus promissorem dotis vel heredes eius. Planè constat non eo minùs societati huic locum fore quòd nulla dos marito soluta nec promissa sit. Imputare namque sibi maritus debet cur vxorem acceperit sine dote. Boer. *ibid. num.* 31.

3. Intellige ita tamen nisi mulier abstineat à petitione partis bonorum mariti, & malit contenta esse sua dote. Nam & totam dotem & simul partem in bonis mariti habere non potest. Et ita fortasse intelligi Boerius debet.

4. Potest enim per consuetudinem sicut per pactũ fieri melior condicio dotis, sed deterior non potest *l. Attilicinus* 17. D. *de pact. dotal.*

5. Vt valeat ea remissio iure donationis & legati *arg. l.* 5. §. *Iulianus alàs l. quidam decedens de admin. tutor.* Intelige tamen vt valeat ea liberatio inter coniuges, non etiam in præiudicium creditorum si aliquod ius iis quæsitum sit ex consuetudine contra mulierem propter eiusmodi societatem *arg. l filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. *in fin. de leg.* 1. iunct. *l. cum hereditate* 55. *de acquir. hered.*

DEFINITIO XXXIV.

Cùm dotis debitor aliquid in solutum dedit marito stipulanti cum notario pro se & vxore quæ postea heres extiterit cum beneficio inuentarij quænam & contra quem actio mulieri competat.

MAritus à dotis debitoribus in solutum acceperat constitutionẽ annui cuiusdã reditus tã suo quàm vxoris absentis nomine, Ea tamen lege vt si sua die reditus ille non solueretur, pristina dotis petitio superesset. Cessantibus in solutione debitoribus, non priùs ipso iure resolutus contractus videbitur, quàm voluntatẽ suam coniuges declarauerint vtrum contractus legem quę pro ipsis apposita est exercere velint. 1 Tam vxori autem quàm marito pro virilibus ille annuus reditus acquisitus intelligetur si modò mulier ratam habeat mariti ac notarij stipulationem. 2 Porrò ratam habuisse videbitur non solùm si ex contractu egerit, sed etiam si de illo reditu quasi suo testata sit. 3 Quid si marito heres ipsa extiterit cum beneficio legis & inuentarij? Poterit vti beneficio contractus in totum si velit, hoc est vel totam dotem habere pro soluta, sibíque reddita (quo casu non tantùm dotis debitoribus plena continget liberatio sed ipsi quoque hereditati mariti 4) vel à datione in solutum prorsus discedere, & dotem petere, non à mariti hereditate (ponimus enim ratam eam habuisse quod à marito gestum esset 5) sed à debitoribus quasi nondum liberatis. 6 Potest etiam si velit ratam habere mariti stipulationem pro sua duntaxat parte, pro parte verò mariti aduersus curatorem hereditati datum agere. 7 Quasi pro ea parte soluta marito dote, nec ipsi mulieri reddita. 8 Nec illi obiici poterit à curatore aut creditoribus hereditariis, quòd dotis debitores in annui reditus solutione cessauerint. Sufficit enim maritum habuisse fidem de dote. 9 Salua curatori hereditatis actione aduersus eos, qui reditum annuum dederunt in solutum: itémque electione resiliendi à datione in solutum si malint illi legem contractus exercere. 10 Quòd si mulier priùs decesserit quàm contractũ ratum habuerit, certum est integram heredibus eius actionem superesse aduersus maritum, aut mariti hereditatẽ pro totius dotis restitutione. 11 Aduersus debitores autẽ dotis nullam, 12 nisi quatenus malint heredes mulieris ratum habere contractum & legem in eo appositam exequi, Postquam placuit contractum qui absentis nomine gestus est ab ipsius quoque heredę ratũ haberi posse. 13 Nam etsi viua mulier ratum habuisset, nec tamen voluntatem suam declarasset, perinde liberum exercendæ conuentionis arbitrium quod illa habuerat in eius heredes translatum intelligeretur, 14 Pro ea scilicet parte quæ mulieri ex stipulatione notarij quæsita fuisset. 15 *Ita Senatus* in causa Dominorũ de Montou, & Ioannis Blanchard & Claudij Geneuois 6. Id. April. 1593.

1. Nam legem quam ipsi pro se dixerunt exercere non coguntur si nolint *arg. l.* 3. *D. de leg. commiss.*

2. *Ex l. reos* 11. §. *cùm tabulis* D. *de duob. reis.*

3. *Arg. l. si quis* 6. *C. de iur. delib.* nemo enim præsumitur de alienis rebus velle testari quia nec potest *l. conficiuntur* 8. §. *si post factum* D. *de iur. codicill.* iunct. *l. verbis legis* 120. *de verb. signific.*

4 Quæ hereditas alioquin duplici præstatione dotis oneraretur *l. vlt. D. hoc tit. l. vlt. D. de pact. dotal.*

5. *d. l. vlt. de pact. dotal.* in illis verbis: *quoniam voluntate mulieris.*

6. Propter legem dationi in solutum dictam quam diximus posse mulierem exercere si velit *d. l.* 3. *de leg. commiss.*

7. Postquàm placuit hereditati quæ agnita sit cum beneficio legis & inuentarij dandum esse curatorem tanquam ia-

centi de quo scripsi *in priore parte Hemischil. de error. pragmat.*

8. Non enim potest inuitæ mulieri aliud pro alio solui vt nec aliis creditoribus *d.l. vlt. D. de pact. dotal. l. 2. §. mutui* D. *de reb. cred.*

9. Cùm paria sint solutionem accipere & fidem habere de solutione *l. quod vendidi* 19. D. *de contr. empt. l. satisfactio* 52. *D. de solut.*

10. Quidni enim habeant electionem quam defunctus habuit mortis tempore? Si quidem electio quæ aut ex contractu competit, aut ex iuris beneficio vt hæc trãsmittitur ad heredem sicut cætera iura omnia defuncti *vulg. iurib.*

11. Quia non potuit dotis condicio ignorante muliere per maritum immutari *d. l. vlt. D. de pact. dotal. l si extraneus* 33. D. *hoc tit.*

12. Quia actio quæ contra eos cœpit competere marito non potest redire ad vxorem aut eius heredes sine cessione.

13. Antonin. Thessaur. *decis.* 70.

14. Tanquam in successores vniuersi iuris quod habuit defunctus *l. hereditas* 62. *de reg. iur.*

15. Nam pro alia parte mariti actio est *d. §. cum tabulis l. reos* 11. D. *de duob. reis.*

DEFINITIO XXXV.

Mulier quæ constante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collocanda non potest reliquorum bonorum possessores tertios inquietare soluto matrimonio.

QVæ marito ad inopiam vergente vt sibi pro dote caution esset egerat, & partem bonorum mariti à tertiis possessoribus ex ea causa vindicauerat, 1 Mortuo inter iudicij moras viro ad dotis restitutionem agere cœperat 2 aduersus alium tertium possessorem qui priore quoque iudicio cum cæteris conuentus, necdum tamen condemnatus fuerat. Cùm ille obiiceret satis supérque mulieri satisfactum esse iis bonis quæ iam illa ab aliis vindicauerat quòd in eorum æstimatione longè plus esset quàm in dote, 3 Illa verò diceret, pignorum suorum ius indiuiduum esse, 4 nec proinde aliter à possessore exhiberi posse, quàm si is totum debitum offerret, 5 Placuit ex æquitate sic rem temperari, vt quæ illa iam possidebat publicæ auctioni subiicerentur ex quorum precio ipsi satisfieret non tantùm dotis nomine, sed etiam vsurarum quincuncium 6 à die finiti luctus, expensarúmque litis omnium. 7 Si sufficeret precium non posset: tùm demum is fundus quem tertius hic possessor tenebat venderetur. Quod Senatusconsultum licèt si iuris rationem inspicias quæ pignoris ius indiuiduum esse vult saluo possessori cuilibet iure offeren di 8 duriusculum videatur, æquissimum tamen est propterèà quòd & mulieris & tertij possessoris ius tueatur. 9 Quid enim mulieris interest, si ex iis pignoribus quæ possidet consequi suum possit? 10 Aut cur ægrè ferat distractionem pignorum, quorum possessionem si diutius retineret, futurum esset vt quos perciperet fructus in diminutionem sortis & vsurarum imputare cogeretur: 11 Maximè verò, postquam aduersus merã iuris rationem ex æquitate hoc iure vti cœptum est vt etiam posterior creditor agens aduersus anteriorem eundémque possessorem petere possit distractionem pignorum nec debitum offerre compellatur. 12 Neque enim melior condicio esse potest creditoris agentis quàm possidentis, 13 Siquidé imputari ei potest cur agat si ea pignora quæ iam possidet exsoluendo debito sufficiant, Non etiam cur amplissima pignora possideat, quæ vt sibi magis caueret ex debitoris voluntate aut magistratus imperio acceperit 14. *Ita Senatus* ex tempore in causa Claud. Thorombert. 5. Cal. Sept. 1593.

1. Competit enim hoc remedium etiam contra tertios possessores *l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*

2. Mutata quod plerumque fit qualitate iudicij & actionis, id est, mutata assecuratione in restitutionem.

3. Nam cùm agitur de dote in tuto collocanda nõ datur mulieri ex bonis mariti nisi quantum satis est ad largam tamen æstimationem, vt dixi *Defin. 2. supr.*

4. *l. rem hereditariam* 65. *D. de euiction.*

5. *l. quamuis* 6. *C. de distr. pignor. l.* 2. *C. debit. vendit. pign. impod. non poss.*

6. Quamuis lex hoc casu non videatur infligere vsuras grauiores trientibus scilicet ad tertiam vsque partem centesimæ *l. vnic. §. exactio vers. sin autem superfederit. C. de rei vxor. act.* sed hoc ideò quia vsuræ quincunces apud nos frequentantur tanquam minimæ nec æquum est minores vsuras præstari pro dote quàm pro cæteris debitis.

7. Nam & hæ habent eundem ordinem hypothecæ, tíquam accessiones necessariæ per quas dotem minui non oportet *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.*

8. *l. 1. l. prior* 5. *C. qui potior. in pign. hab.*

9. Semper enim ea ratio sequenda est quantum fieri potest per quam nemo fraudetur *l. ex hu* 8. *D. quæ in fraud. credit.*

10. *Arg. l.* 2. *C. de pignor.*

11. *l. 1. 2 3. & pass. C. de pignorat. act.*

12. Vt diximus *ad l. iu. De pignor. infr.*

13. *Tit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss. l. 1. D. de pignor.*

14. *d. l. 2. C. de pignor.* 67.

DEFINITIO XXXVI.

Mulieris pignora possidentis condicio non sit deterior ob beneficium legis & inuentarij à mariti herede imploratum.

MVlier habens clausulam constituti vel aliam per quam nacta sit possessionem bonorum mariti pro dote lucrisque nuptialibus obligatorum, 1 habet ius retentionis etiam aduersus heredem cum beneficio legis, & inuentarij perinde ac contra heredem purum, 2 quia ex beneficio legis ius mulieri aliisve creditoribus quæsitum adimi nec potest nec debet. 3 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa viduæ N. De Miege & N. Thorombert. 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. *Iuxta l. quod meo* 18. *de acquir. possess.*

2. Natta *cons.* 453. *lib.* 2. Decius *cons.* 232. Alex. *cons.* 181. *lib.* 6. Grammat. *decis.* 58. *& 92.*

3. *l. vlt. D. de pact. l. Paulus notat* 8. *C. de pras. stipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Vidua secundò nubens præsumitur eandem dotem secundo viro dedisse.

QVod quæri solet An mulier quæ nubendo nullam dotem constituit, censeatur bona omnia in dotem constituisse, 1 ad eam mulierem non pertinet quæ secundò nupsit. Certum enim est eandem dotem ab hac constitutam videri secundo viro, quam constituerat prioti, 2 coniectura voluntatis ex præcedentibus vt aliàs plerumque fit in sequentes actus capienda. 3 *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Februar. 1594.

1. De quo vide amplissimum tractatum apud Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium.*

2. Bart. *ibid.* Tractant nostri *ad l.* 1. D. *solut. matrim.*

3. *l. dotem* 30. *D. hoc tit.* Iunge *Defin.* 18. *supr. eod.*

DEFINITIO XXXVIII.

Creditores mariti an & quando possint agere super fructibus bonorum dotalium.

FRuctus bonorũ dotaliũ ita demũ ad maritũ pertinent pleno iure dominij si ab eo sint percepti aut à solo separati. 1 Quandiu enim sunt pendentes creduntur esse pars fundi, eiúsque dominium & condicionem sequuntur. 2 Itaque tamdiu dotales sunt, & consequenter eodẽ iure ad mulierem spectant quo dos ipsa. 3 Inde fit vt quãuis dotis, vt loquuntur, assecuratio in bonis immobilibus fieri debeat, non in mobilibus aut fructibus, quippe quorũ ratione vix mulieri satis cautum esse posset, 4 Si tamen alius mariti creditor fructus pendentes in fundis dotalibus iure pignoris persequatur, audienda sit mulier si pignoris inhibeat vel capionem, vel persecutionem, 5 Vergente scilicet ad inopiam marito, 6 siue sententia super dotis assecuratione

assecutatione iam reddita sit siue non, Postquàm placuit mariti inopiã per mulierem etiam exceptionis iure & nulla præcedente declaratoria contra agentes creditores obii ci posse. 7 Nam etsi fructus iam percepti essent à marito necdum consumpti, quo casu haud dubiè mariti creditoribus in eos actio competeret, 8 ius tamen esset mulieri intercedendi ne à creditoribus caperentur, quia licèt ad maritum pertineant, ea tamen lege pertinent vt ex iis si aliunde non possit, & mulierem & cõmunes liberos alat, non vt creditores suos dimittat, vxore liberisq. fame pereuntibus. 9 Hoc tantùm interest an percepti sint an pendentes, quòd in perceptis nihil prorsus iuris habet mulier siue agere siue excipere velit, quandiu ex aliis bonis siue mobilibus siue immobilibus ei cautum esse potest. 10 In pendentibus verò tantundem iuris habet, quantum in bonis ipsis immobilibus 11 præterquam eius portionis ratione quæ ob impensas in ipsos fructus factas ad maritum quasi colonum partiarium pertinet. 12 In qua sanè non plus iuris habere mulier potest quàm si alterius coloni diligentia sumptibúsque dotalis fundus excultus esset. Ideóque in eam fructuum partem salua certáque semper est mariti creditoribus actio siue pendentes sint siue iam percepti, dum ne consumpti. 13 *Ita Senatus* in causa N. Morel Presbyteri, & Leonardæ Simon 13. Cal. Mart. 1594.

1. Vt saltem tantundem iuris habeat, quantum cæteri bonæ fidei possessores *l. si fructuarius messem* 13. D. *quib. mod. vsusfr. amitt.*

2. *l. fructus pendentes* 44. D. *de rei vindicat. Lvlt.* §. *fructus* D. *quæ in fraud. credit.*

3. Est enim dos mulieris *l. in rebus* 30. C. *hoc tit.* quamuis sit etiam in bonis mariti *l. quamuis* 75. D. *eod. l. doce* 9. C. *de rei vindicat.*

4. *l. vbi adhuc* 29. C. *hoc tit.* Iunge quæ dixi *Defin.* 2. *num.* 6. *supr.*

5. Tanquam eius rei quæ sit sua nec vnquam fuerit mariti.

6. Alioquin nihil iuris habet mulier in dotis fructibus constante matrimonio *l. pro oneribus* 29. C. *hoc tit.*

7. Dixi *Defin.* 10 *supr.*

8. Tanquam in bona debitoris sibi obligata.

9. *d. l. pro oneribus l. vbi adhuc* 29. *eod. l. si is qui* 56. §. *mortem* D. *eod.*

10. Pertinent enim ad maritum pleno iure & dominij, & possessionis.

11. Vt dixi *num.* 3. *supr.*

12. Quæ pars apud nos dimidia esse solet. Nam nec vlli fructus esse intelliguntur nisi qui deductis sumptibus supersunt *l. si à domino* 36. §. *vlt.* D. *de hered. petit.*

13. Consumptione siquidem & dominium & pignus extinguitur cùm non entis nullæ possint esse qualitates *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXIX.

Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum conseruandi sunt mulieri non vt dos in tuto collocetur, sed vt in communes vsus consumantur.

SAnè quod dicimus Posse mulierem intercedere ne bonorum dotalium fructus pendentes à mariti creditoribus distrahantur, tametsi ex aliis mariti bonis cautum satis esse possit, 1 Ita accipiendum est vt non ideò tamen dotis cautio in ipsis fructibus constituatur (alioqui eueniret vt consumptis fructibus tantundem de dote diminutum intelligeretur 2) sed in communes vsus matrimonij fructus illi consumantur. 3 Nam & ob eam causam comparatũ est vt in bonis immobilibus dotis nomine caueatur, Non solùm quòd minùs facilè perire possint, 4 sed etiam quòd ex ipsis percipiantur fructus per quos matrimonij oneribus succurratur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nisi ex aliorum etiam bonorum fructibus mulier consultum esse possit vt habeat vnde se alat.

2. Id autem agendum est vt dos in tuto collocetur non vt periclitetur *l. vbi adhuc* 29. C. *hoc tit.*

3. *d. l. vbi adhuc.*

4. *d. l. lex qua tutores* 22. *in fin.* C. *de admin. tutor.*

5. Nõ tam enim valor rerum inspiciendus est quàm fructuum quoties alicui succurrendum est ne egeat *l. qui bonis* 6. vbi Birt. *D. de cess. bonor.* Boer. *quæst.* 19. *nu.* 7. Vnde illud est quod si cui relicta sint alimenta sunt ei præstanda secundum patrimonij reditum, non secundum proprietatem fundorum. Boer. *ibid. nu.* 8. & 9. vbi citat *l. fundi Trebatiani de vsufr. leg. l.* 2. C. *de prad. nauicul. lib.* 11.

DEFINITIO XL.

Mulier habens specialem hypothecam quando impedire possit caterorum creditorum super ea speciali hypotheca persecutionem.

AD inopiam vergente marito, qui vxorię dotis nomine bona quædam specialiter mulieri obligauerat cùm agente vxore bona alia haberet, quæ sine controuersia poterant possideri, Dubitatum est an ius esset mulieri prohibendi ne in specialem hypothecam agerent cæteri creditores quibus aliunde consultum esse posset, An potiùs repelli mulier deberet, quæ eo tempore quo nondum de dotis restitutione tractari poterat, creditores mariti prohibere volebat ne pignora vindicarent, cùm aliunde salua fieri posset dotis causa: quasi nihil eius interesse videretur. 1 Mouebat pro muliere quòd imò verò ipsius interesse possit ea potiùs habere pignora de quibus ab initio speciali conuentione sibi prospexerit: 2 Contráque nihil interfit creditoris verum hæc an illa pignora persequatur ac distrahat, 3 præsertim si sit tempore posterior vt mulieri priùs consuli æquum sit. 4 Mihi distinctio illa ex tempore probabatur, An mulier de dote in tuto collocanda certaret agendo an excipiendo, vt si agendo non audiretur aduersus creditorẽ sine cuius dispendio posset ex aliis bonis consequi indemnitatẽ. 5 Sin excipiendo melior esset ipsius causa quàm creditoris. 6 Ita tamen si tẽpore anterior mulier proponeretur. Nam cùm posterior est, licèt bona mariti dimittendis creditoribus omnibus sufficiant, dici nõ potest cur faueri mulieri debeat potiùs quàm creditoris. 7 Cùm si bona exsoluendo ære alieno non sufficerent mulieris periculum damnúmque esse oporteret non creditoris. 8 *Senatus* tamen cum in publico auditorio causa perorata esset, dignam rem putauit de qua ampliùs deliberaretur. In causa D. de Rossillion & Hyppolitæ Constantin 6. Calend. Sept. 1594.

1. Si quidem nunquam auditur is cuius nihil interest siue agat, siue conueniatur *l.* 3. §. 1. *D. de verb. oblig. l. ille à quo* 13. §. *si de testamento* vbi Alex. *D. ad* SC. *Trebell.*

2. Solet enim specialis hypotheca constitui in iis bonis quæ commodiora videantur, & ideò quæ specialiter sunt obligata priùs discuti debent *l.* 2. *C. de pignor.*

3. Dummodò sint idonea *d. l.* 2.

4. Nam mulier quæ prior est tempore potior est iure, Imò etiam si sit posterior, si sequimur quod voluit Iustinianus *in l. assiduis* 12. C. *qui potior. in pignor. hab.*

5. Quia hoc casu verum esset dicere nihil mulieris interesse.

6. Est enim semper fauorabilior condicio excipientis quàm agentis *l.* 1. *D. de pignor.*

7. Sic enim vulgo à nostris accipitur Iustiniani constitutio in *d. l. assiduis*. vt non faueat mulieri contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes.

8. Cum iure communi quisquis prior est tempore sit etiam potior iure *l.* 2. & 4. *C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XLI.

Mulier potest detrudi in carceres non pro ciuili debito, sed tamen pro sumptibus ex causa delicti descendentibus.

MVlier quę sit vilis persona in carceres detrudi potest pro sumptibus ex causa delicti descendẽtibus, 1 Nec prohibendi ius habet maritus cui ipsa in dotẽ omnia bona sua dederit, Cùm in eius potestate sit vxorem habere, adeóq; ex ipsa dote soluere, quá hoc casu vt & aliis plerisque etiã cõstante matrimonio minui posse cõstat. 2 Neque ad rem pertinet quod vulgo iactari solet, Pro ciuili debito

malierem incarcerari non debere. 3 Quamquam enim alia solet esse ratio mulctæ quæ pro crimine irrogatur, alia sumptuum in criminalem causam factorum, 4 vt ex eo cōstat quod bonorū cessio admittitur pro sumptibus quę pro mulcta pecuniaria non admitteretur, 5 Non ideò tamen consequens est vt prorsus ciuile debitum dici debeat quod descendit ex delicto, & criminali condemnatione. 6 Sanè in muliere honesta, si non atrocitas delicti valde vrgeat, vix est vt hæc sententia admittenda videatur. 7 *Ita Senatus* in causa N. Alterier Necientis 11. Cal. Sept. 1594.

1. Aliter enim cum tenuioribus personis agitur, aliter cum honestioribus ex causa delicti *l. capitalium* 28. §. *non omnes* D. *de pœn. cum similib.*

2. Ne alioqui prætextus dotis adferat mulieri impunitatem sitque impunitus eius dolus quod esset iniquum *l.* 4. §. *cùm dominus D. de noxal. action.*

3. At ne quidem in causa criminali. Sic enim Iustin. constituit *Nouell.* 134 *vt null. iudic. cap.* 9. §. *necessarium*, quę tamen constitutio in causa quidem ciuili obseruatur, sed in criminali non item.

4. Quia sumptus isti non pro delicto irrogantur sed in pœnam temerè litigantis *ita sit. Inst de pœn. temer. litig. l. eum quem temerè* 79. D. *de iudic.*

5. Dicam ad *tit. Quibon. ceder. poss.*

6. Qualis enim actio est, talis & condemnatio expensarum quæ sunt accessoriæ.

7. Ex ratione quam supra dixi *num.* 1.

DEFINITIO XLII.

Vsuræ dotis non debentur marito si neque mora neque conuentio vlla præcesserit.

VSuræ dotis quæ nulla die solutioni dicta non priùs soluenda fuit quàm per maritum peteretur, non ob id magis debentur, quòd per multos annos maritus vxorem exhibuerit cæteráque matrimonij onera sustulerit, sed ab eo demùm tempore quo mora contracta erit, id est quo petita nec soluta dos fuerit. 1 Neque enim tam fauorabilis est causa dotis præsertim pro marito, vt vsurarum additamentum recipiat, si neque mora neque conuentio in tam rem vlla præcedat. 2 *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Pantaleonis Guilli & Augustani 5. Non. Decemb. 1594.

1. Nam & dotem ipsam potuit maritus remittere. Roman. *sing.* 601. quem refert Boer. *quæst.* 22. *num.* 24. *post gl. f.* Cyn Bald. & Salyc. *in l. si constante.* in verb. *forma C. de donat. ant. nupt.* Iunge *l. vir. vsuras* 54. D. *de donat. int. vir. & vxor.*

2. *d. l. vir vsuras.* Vsuræ enim aut ex mora aut ex conuentione necessariò debentur, etsi mora interdum re ipsa quoque fieri intelligitur vt *in l. Titia* 87. §. *vsuras de leg.* 2. *l. curabit* 5. *C. de action. empt.*

DEFINITIO XLIII.

In fundum etiam æstimatum habet mulier regressum si maritus non sit soluendo.

SI mulier in dotem dederit fundum æstimatum, fundi quidem dominium ad maritum pertinet soláque æstimatio in dote esse intelligitur. 1 Sed si maritus fiat non soluendo, damus mulieri regressum in fundum ipsum vtilémque vindicationem acti fundus fuisset alienatus. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 1. infr. De remiss. pignor.

1. Quoniam æstimatio facit emptionem *l. plerumque* 10. §. *si antè & seq. l. quoties* 16. D. *hoc tit l. vnic.* §. *cùmq; ex stipulatu vers. æstimatarum C. de rei vxor. action.*

2. *Arg. l. vxor marito* 55. *in fin. D. de donat. int. vir. & vxor.* Ne alioqui mulier damnum dotis incurrat.

DEFINITIO XLIV.

Expensa facta à marito pro dote æstimata non sunt ei restituenda nisi cùm res ipse æstimata mulieri restituuntur.

MAritus vxorem ductúrus quæ vniuersorum bonorum controuersiam pariebatur, cùm vniuersa mulieris bona in dotem accipere vellet, cauerat acceptos à se mille aureos restituendos soluto quandocumque matrimonio. Iisdem dotalibus tabulis mulier procuratorem eum constituerat in rem suam ad litem de bonis omnibus tractandam & peragendam. Cùm maritus vicisset, ac bona multò maioris precij obtinuisset, tum soluto matrimonio dos ab ipsius heredibus restituenda esset, Placuit nulla impensarum facta deductione restituendam integram pecuniam, quam maritus sibi solutam professus erat quasi dotem ille tanti vltrò æstimasset. 1 Nam & constat procuratorem in rem suam constituti expensas quas eo nomine fecerit repetere non posse: 2 Planè si mulier fundos habere mallet & maritus consentiret (neque enim inuito marito posset mulier æstimatas res dorales repetere nisi in subsidium; aut eo casu quo cōuenisset vt nil obstante æstimatione eædem species redderentur) vtique impensas dotis causa factas marito reddi oporteret. 3 *Ita tractatum est* in causa de qua in Defin. 18. & 19. infr. De test.

1. Quia poterat dos in effectu vel pluris esse vel minoris *arg. l. imperat* 70. §. *si centum de legat.* 2. Potiúsque dubitari posset, An quod plus in bonis esset restituere maritus deberet quia non simplex venditio facta esset, sed dotis causa *l. 3. sortes* 16. *in fin. D. hoc tit.*

2. Quia licèt ex alterius persona agat, tamen ad suum commodum agit non ad alienum *l. qui stipendia* 9. *C. de procurat.*

3. Vt in specie *Defin. præced.*

4. *Vt in l. æstimatis* 50. *D. solut. matrim. l. si inter* 21. *C. hoc tit.*

5. Tanquam quæ minuant dotem vel ipso iure si sint necessariæ, vel saltem per deductionem & retentionem si sint vtiles *l.* 5. *D. de impens. in reb. dotal. fact. l. si is qui* 56. §. *quod dicitur* D. *hoc tit.*

DEFINITIO XLV.

Mulieri quæ perperam & temerè litiganti præsertim contra liberos non sunt restituendi sumptus litis quamuis futurum sit vt dos minuatur.

QVod dicimus Dotem non debere minui per expensas litis, nec per tributum illud quod pro iudicato pendi solet, 1 vulgò emolumentum vocant, non est perpetuum. Quid enim si ritè oblatam dotem mulier accipere recusauerit, 2 litémque de ea re instituere perperam, aut institutam malè prosequi maluerit? Præsertim aduersus proprios liberos, quibus parcere potiùs debuisset? Proximitatis ratio fortasse faciet vt matri parcendum sit hactenus saltem vt expensarum compensatio inducatur, 3 sed non vt liberi quibus nihil imputari potest condemnandi sint ad sumptus quibus sola matris culpa causam dederit. 4 At neque vt emolumentum integrum à liberis præstetur aut sportulæ quæ iudici ob sententiam ex scripto latam debentur. 5 Quid ergo? Sumptus omnes erunt compēsandi, & consequenter ab vtraque parte pro virili sua exsoluendi. 6 *Ita Senatus* pro N. de Crescherel de Nicolle contra vxorem N. Petri Ludouici De Lescheraine 11. Calend. Maij 1595.

1. Ratio est quia mulieri integram dotem saluam conseruari non tantùm mulieris, sed etiam reipublicæ interest *l. 1. D. solut. matrim. l. interest* 18. D. *de reb. autor. iudic. possid.*

2. Atque ita fuerit mulier ipsa in mora *l. qui decem* 72. *in princ. & §.* 1. D. *de solut.*

3. Matrem enim condemnari liberis suis ad sumptus litis, aut liberos matri durum sanè est propter adfectionem personarum quæ facit plerumque vt iuris regulæ negligātur *l. Caius* 45. *in fin. D. solut. matrim.*

4. Suam enim cuique culpam nocere oportet non alteri, nec sumptus litis præstantur ob debitum sed ob litem temerè susceptam *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. l. properandum* 13. *C. eod.*

5. *Tot. tit. C. de sportul. l.* 1. *& tot. tit. C. de fructib. & lit. expens.*

6. Vt ita leuius fiat incommodum quod inter litigatores ex æquo diuiditur.

DEFINI-

DEFINITIO XLVI.

Non potest mulier quæ tutrix fuit agere de dote ante redditas tutelæ rationes, sed si possideat non eo minus habet ius retentionis aduersus alios posteriores creditores.

MVlier quæ impuberis filij tutrix fuit licèt exceptione non redditæ rationis repelli possit si dotem exigat, non tolùm si aduersus filium agat, sed etsi aduersus eum qui à filio ius habeat dotísque pignora possideat, 1 Tamen si cùm filij bona iure pignoris possidens conueniatur ab aliis creditoribus per hypothecariam, & doris retentionē obiiciat, non est danda creditori replicatio ad elidendam exceptionem ob non redditas rationes. Est enim fauorabilior & maiore priuilegio digna mulier quæ possessionē suam tuetur, quàm quæ agit. 2 *Ita Senatus* pro Angela Morisset contra Ioannem Rosset 8.Id.Maij 1595.

1. Quia dos ipsa filio est obligata pro tutelæ rationibus reddendis, *l.pro officio* 20.*C.de admin.tutor.* ideóque retineri potest *l.vnic.C.etiam ob chirograph. pecun pig.retin.poss* Barthol.Socin. *cons.*180.*lib.*2.

2. *l.*1 D *de pignor.& d.l.vnic.C.etiam & chirogr pecun.*

DEFINITIO XLVII.

Mulier petens assecurationem dotis non habet fundatam intentionem, qua tamen probata potest retinere non tantum bona immobilia mariti sed etiam fructus ex iis iam perceptos.

VErgente quidem viro ad inopiam succurrendum est mulieri aduersus creditores posteriores hypothecariam exercentes, etiamsi declaratoria nulla præcesserit. 1 Sed tamen pendente lite, ac quousque paupertatem probauerit, non habet fundatam intentionem, potiúsque pro creditore iudicandum est, 2 quoniam in dubio præsumptio est cōtra mulierem quæ regulariter nihil iuris in dote habet constante matrimonio. 3 Sanè probato casu assecurationis, habet mulier ius retinēdotum non modò bonorum immobilium mariti, sed etiam fructuum ex iis iam perceptorum vt se suósque liberos alat, 4 licèt dotis cautio non in fructibus etiamsi maximè mulier velit, sed in bonis immobilibus ei omnimodo præstanda sit. 5 *Ita tractatum est* in publico auditorio 4.Id.Iun.1595

1. Vt dixi *Defin.*10.*supr.*
2. Debet enim quisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis siue agendo siue excipiendo *l.*2. *l.in exceptionibus* 19.*& pass.D de probat.l.*4.*& vlt C.de edend.*
3. *l.si constante* 24.*& tot.tit.*D.*solut. matrim.*
4. *l.vbi adhuc* 29.*C.hoc tit.*
6. Dixi *Defin.*33.*supr.eod.*

DEFINITIO XLVIII.

Mulieri acquisita bona inter primum, & secundum matrimonium non censentur in secundum constituta.

BOna, quæ mulieri obuenerunt inter primum & secundum matrimonium, non censentur constituta in secūdam dotē, 1 Nec si in priore matrimonio bona omnia mulieris doti data prop onantur. 2 Nisi expressim data sint etiā futura. 3 *Ita tractatum est* in publico auditorio Cal. Iul.1595.

1. Nam ea ipsa dos quæ priori viro constituta fuerat, secundo quoque data intelligitur, vt dixi *Defin.*37.*supr.*
2. Quoniam ea constitutio restringi debet ad bona præsentia *l.si ita esset* 7.D.*de aur.& argent.leg.*
3. In solo namque pignore ita est constitutum vt qui bona sua omnia generaliter & simpliciter obligauit censeatur etiam futura obligasse *l.vlt.C.qua res pignor.oblig poss.*

DEFINITIO XLIX.

Non est retinenda mulier in possessione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda nisi ad concurrentem vsque dotis solutæ quantitatem licèt non possint ea bona sufficere ad onera matrimonij.

COnstante matrimonio agens mulier ad dotis, vt vocant assecurationem marito vergente ad inopiam licet omnium mariti bonorum eo nomine expressim obligatorum possessionem sibi quæsierit per clausulam constituti, 1 non tamen potest hoc prætextu bona mariti omnia retinere, si alij sint vel creditores vēl emptores alitérve possessores à quibus velit illa propriam possessionē condictione ex lege Iustiniani auocare. 2 Sed eatenus dūtaxat quatenus solutæ dotis quantitas exigit, 3 licèt ita futurum si vt non habeat illa sufficienter vnde se suósque alat, si fortè tam exigua sit dos vt matrimonij oneribus ferendis impar sit. Nam quod dici solet pignoris causam esse indiuiduam quantulumcumque illud sit quod debetur, 4 ad hunc casum non pertinet, in quo non licet aliis mariti creditoribus aut pignorum possessoribus sibi consulere per ius offerendi. 5 Quos tamen interea & quandiu durat matrimonium in damno morari non oportet: sed tantò magis consulendum iis est, quod sibi ipsi consulere non possunt. 6 *ita Senatus* in causa Ioannæ Molard & Mauricij Veyrat Prid.Non.Iulij 1595.

1. *Ex l.quod meo* 18.D.*de acquir.poss.*
2. *Ex l.vlt.C.eod.tit.de acquir.poss.* Cuius beneficium necessariò implorandum est quoties auocatur possessio à tertio possessore.
3. Quia remedium hoc introductum est non vt dos augeatur, sed ne quid ex ea pereat *L.si constante* 24.D.*solut.matr.l.vbi adhuc* 29.*C.hoc tit.*
4. *l.rem hereditariam* 65.*C.de euict.l.quandiu* 6.*C.de distract. pignor.l.*2.*C.debit.vendit pign.impet.non poss.*
5. Dixi *Defin.*2.*supr.*
6. *l.diuus Marcus* 14.*D.de offic.præsid.l.in minorum* 3.*C.de in integr.restit.minor.*

DEFINITIO L.

Cùm agitur de assecuranda dote quæ tota non sit soluta eadem adhibenda est distinctio, quæ si ageretur de dote restituenda.

SI non integram dotem maritus à socero aut ab ipsa muliere exegerit, sed dotis partem duntaxat, tum vergere cœperit ad inopiam, Non potest mulier petere dotis totius assecurationē, sed pro ea duntaxat parte, quæ soluta reperitur, cùm nihil sit quod imputari possit marito, 1 qui aut socerum aut mulierem ipsam non præcipitauit ad solutionem. 2 Diuersum est si extraneus id est alius quàm qui ex officio dotem dare debuit dotem promiserit ex necessitate id est non animo donandi: Nihil enim hac parte refert an constante matrimonio agatur ad dotem in tuto collocandam, an soluto matrimonio ad restitutionem. 3 Sanè vtroque casu integri augmenti rationem haberi placuit. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Boer.*quæst.*22.*num.*18. contra Bart. & alios multos ibi citatos.
2. *l.si extraneus* 53.*D. de iur.dot.* Obserua tamen non posse mulierem expelli de domo mariti ob non solutam dotem quæ promissa fuerit ab extraneo, aut à patre mulieris Boer. *quæst.*22. *num.*4.post Soci.*reg.*258.*fall.*2. Sed ita demum si ab ipsa muliere dos promissa fuit. Idem Boer. *num.*1.2. 3. *& 16. ad fin. C. ad SC. Velleian.* Bald.*ad auth.res quæ.C.commun.de legat.*
3. Quamuis aliàs soleat multùm interesse vt ex iis apparet quæ diximus *Defin.*2.*supr.*
4. Dixi *Defin.*15.*supr.*

DEFINITIO LI.

Non liberatur debitor dotis soluens dotem constante matrimonio si soluat contra formam à iudice præscriptam.

MVlieris debitor constante matrimonio à muliere conuentus vt solueret, si ob allegatam mariti inopiam iussus sit pecuniā idoneo mercatori collocare, 1 aut si de mercatore conueniri non posset apud actuarium obsignare, 2 Non aliter liberari potest quàm si pareat iudicaro. 3 Itaque si marito soluerit, qui iam tum fuerit non soluendo, perinde remanet in obligatione licèt pecunia

dotalis proponatur. 4 Nec ad rem pertinet quòd marito quantumuis inopi dos rectè soluatur, cùm imputare sibi potiùs mulier debeat eur vergente marito ad inopiam non petierit dotem in tuto collocari. 5 Nam in proposita specie ea ratio locum nó habet, cùm assecurationis, vt loquuntur, vice sit cautio quam iudex induxit vt pecunia vel mercatori vel actuario non etiam marito solueretur. 6 Quid si non marito, sed ipsi mulieri soluta sit? Ne hoc quidem sufficiet, 7 quoniam magna præsumptio est mulierem marito nomen accommodasse, 8 & pecuniam præsertim quæ dotalis fuerit ad maritum potiùs quàm ad mulierem peruenisse. 9 Itaque mulieri facilè aduersus debitorem succurremus, si pergat illam pecuniam petere, tanquam non sibi solutam, maximè si contra propriam cõfessionem imploret in integrum restitutionem. 10 Nam sicuti non liberatur is, qui dotem mulieri reddit aut soluit constante matrimonio licèt mulier consentiat quia omnimodo dos in tuto collocanda est, 11 ita nec is qui aliter soluit quàm quomodo solui iudex iussit, qui doti & mulieris indemnitati prudenter consulere voluit. Ergo si vel idem iudex vel alius superior ex appellatione cognoscens iusserit pecuniam mulieri solui nihil erit quod imputetur debitori qui ex præscripto iudicis & metu fortasse carceris mulieri soluerit. 12 Proinde nec erit audienda mulier si eam pecuniam ab eodem debitore quasi non liberato velit petere, & probare perditam illam & à marito profligatam. *Ita Senatus* ex tempore in causa Bernardæ Fauier & Claudii Du Chesne 5. Id. Sept. 1595.

1. *Ex cap. per vestras Extr. de donat. int. vir. & vxor.*
2. *l. acceptam* 19. C. *de vsur.*
3. Propter rerum iudicatarum autoritatem *l. seruo* 65. § *cùm prætor* D. *ad SC. Trebell. l. si fundus* 16. § *si pluris* D. *de pignor.*
4. Alij enim soluit quàm cui debuit soluere. Præceptum enim iudicis sequendum est *l. ait prætor* 7. § 1. *vers. quid tamen* D. *de minor.*
5. Dixi *Defin.* 30. *supr.*
6. iuxta *dictum cap. per vestras.*
7. Nam neque mulieri dos solui potest constante matrimonio nisi in casibus de quibus *in l. quamuis* 20. D. *solut. matrim. l. vnic.* C. *si const. matr. dos solut fuer.*
8. *l. cùm proponas* 5. *& seq.* C. *si quis alter. vel sib.*
9. *l. si cùm dotem* 22 § *transgrediamur* D. *solut. matrim.*
10. Quia qua facilitate decipitur, eadem confitetur.
11. Dixi *Defin.* 2. *supr.*
12. *d. l.* 7. § 1. *vers. quid tamen de minor. l.* 6 § *apud Labeonẽ.* D. *quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO LII.

Qui nomina accepit in dotem pecuniam ex ijs redactam eogitur iudicio de dote restituere sed deductis expensis.

CVm nomina in dotem data vir exegit condemnandus quidem est vt pecuniã ex iis redactam restituat, 1 sed ita tamen vt sumptuum ad exactionem factorum ratio habeatur, quatenus necessarij fuerunt. 2 Constat enim per impensas necessarias minui dotem ipso iure, 3 adeóque ipsa in re cùm dos consistit in pecunia numerata. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 9. infr. Solut. matrim.

1. Quæ enim dat in dotem nomina censetur dare pecuniam ex ipsis nominibus redigendam *arg. l. si conuenerit* 18. *D. de pignor. act.*
2. Obserua tamen quod tractat Boer. *quæst.* 22. num. 23. heredes mariti nõ posse deducere expensas per virum in exactione dotis factas ex Specul. *tit. de donat. int. vir. & vxor.* § *fi. vers. illud etiam queritur* & ibi Io. Andr. Maluer. *tit. De dot. vers. item si mulier.* Sed hoc videtur accipiendum de expensis factis contra promissorem aut debitorem dotis, non de ijs quas fieri oportuit cõtra tertium vt sciretur quid esset in dote quam ipsa mulier constituisset.
3. *l.* 5. *de impens. in reb. dot. fact.*
4. Scripsi *lib.* 1. *Coniect. cap.* 2.

DEFINITIO LIII.

Cùm restitutio dotis cuadit in assecurationem, non potest offerri mulieri.

ALiquando euenit, vt restitutio dotis cuadat in assecurationem, isdémque vtatur priuilegiis, 1 Veluti si mulier quæ matri suæ heres extitit, dederit in dotem bona sua omnia præsentia & futura. 2 Non enim dos matris offerri poterit a posteriore creditore quasi cuius restituendæ dies iam venerit. Incipit enim esse dos filiæ, quæ fuit antea dos matris. 3 *Ita Senatus* 30. Ianuar. 1596. ex tempore.

1. Inter quæ illud est vt non possit offerri mulieri, vt dixi *Defin* 2. *supr.*
2. Quæ enim priùs fuit dos matris sit ea defuncta, patrimonium filiæ, & consequenter conuertatur in dotem *l. nulla. C. de iur. dot.*
3. Dos autem filiæ ei offerri non potest, sicut non potuit offerri matri *l. vbi adhuc* 29. *vbi not. C. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur à marito exceptionem ff. de iuris hypothecæ non excussæ quam actio dotis restituendæ pateretur à tertio.

MVlier petens assecurationem dotis potest incumbere hypothecæ generali æquè ac speciali contra maritum, licet specialis idonea proponatur, 1 siue ipsa, siue maritus possideat bona generaliter obligata. 2 Itaque tã ex iis bonis, quæ generaliter obligata sunt, quàm ex iis, quæ specialiter dandum ei est ex quo se alat suosque, 3 arbitrio boni viri & prout æquius melius, videbitur. non idem est si agat contra tertium. 4 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 3. April. 1596.

1. Quod nõ similiter obtinet cùm agitur de restitutione dotis quia tunc facienda est excussio specialis hypothecæ priusquàm ad generalem deueniatur *l.* 2. *C. de pignor.*
2. Alia scilicet bona quàm quæ sunt hypothecæ specialis. Alioqui si vel maritus vel mulier possideat hypothecam specialem quæ sit idonea non est ei permittendum vt agat contra tertios pignorum generalitũ possessores cùm nihil eius interfit *arg. d. l.* 2. Iunge *Defin.* 25. *supr. De iure dot.*
3. Iuxta *l. vbi adhuc* 22. C. *hoc tit. l. si constante* 24. D. *solut matrim.*
4. Ad largam scilicet æstimationem vt habent verba Statuti nostri.

DEFINITIO LV.

Dotis vsuræ à marito quandiu vixit non petitæ ab herede ipsius exigi non possunt, tanquam donatæ.

DOtis vsuras, quæ marito solui debuerunt, si earum petitio nulla facta sit, nec aliquo voluntatis indicio retenta, mariti heres, quasi tacitè remissas, donatásque petere nullomodo potest. 1 *Ita tractatum est* in causa D. Ludouicæ de la Chambre viduæ D. Comitis de Monteal & D. Marchionis de la Chambre mense Febr. 1597.

1. *l. vir vsuras* 54. D. *de donat. int. vir. & vxor. l. cùm quidam* 17. § *Diuus Pius* D. *de vsur.*

TIT. VIII.

De reivxor. action.

DEFINITIO I.

Casus in quo debentur vsuræ dotis pecuniariæ etiam ante annum & ex die solutimatrimonij.

Marius

MARITVS ab vxore coheres ex semisse institutis si familiæ erciscundæ iudicio conueniatur à coherede pro parte dotis in pecunia numerata constitutæ, cõdemnandus est ad vsuras, non à die tantùm finiti anni post quem ex Iustiniani constitutione reddi dos debuit, [1] sed ab ipso mortis tempore. [2] Nam in iudicio vniuersali quale est familiæ erciscundæ, [3] constat venire fructus & vsuras à tempore mortis. [4] Tametsi enim pro ea coheredis parte maritus non quasi heres conueniatur, sed tanquam maritus & debitor, [5] Tamen aperta est voluntas testatricis quæ duos ex æquis partibus heredes instituit, ne quicquam ex dote vt nec ex reliqua hereditate maritus amplius quàm coheres consequeretur, [6] quod eueniret si interusurium medij temporis in lucro haberet. [7] Proinde vsuræ huiusmodi debebuntur tanquam accessiones pecuniæ non dotalis sed hereditariæ. [8] Aliud igitur erit si maritus non familiæ erciscundæ iudicio, sed rei vxoriæ actione ad dotis restitutionem conueniatur. Nam sicuti ante annum peti dos non potest quæ constituta in pecunia numerata, [9] Ita totius eius temporis moram inculpatam esse conuenit. [10] Quamuis nec defuerint qui putarent eo quoque casu maritum medij temporis interusurium lucrari non deberet. [11] Quorũ sententia meritò explosa est, Vel hac vna ratione, quod alioqui futurũ sit vt iuris beneficium marito eiúsve heredi penè inutile & illusoriũ reddatur. [12] Vt taceã quod soluto per mariti mortem matrimonio mulierem toto eo anno exhibere heredes debent in vicem legitimarum vsurarum. [13] *Ita Senatus* nonnullis licèt dissentientibus pro R^mo. D. Montello Episcopo Nicienſi designato, contra N. De Lambert 17. April. 1589.

1. Ex *l. vnic. §. exactio* C. *hoc tit.*
2. Ex sententia Cyni *in dict §. exactio.*
3. Non quòd admixtam habeat petitionem hereditatis cùm non detur hoc iudicium nisi inter veros coheredes *l. cùm putarem* 36 D. *famil. erciſc.* sed quia in hoc iud cũ venit quicquid est hereditatis si commodum recipiat diuisionem. Denique per hoc iudicium diuiditur hereditas *l. 2. & paſſ. D. famil. erciſc.*
4. Cùm fructus augeant hereditatem *l. ſed etſi lege* 25. *§. vlt. cum legib ſeqq. D. de hered petit. l. non eſt ambiguum* 9. *& l. coheredibus* 17. *C famil. erciſc.*
5. Non enim potest conueniri tanquam heres nisi pro qua parte heres est cùm hereditas eum obliget *l. ſine à certis* 17. D. *de duob. reis. l. 1. C. ſi cert pet. l. 2 C. de hered. actien.*
6. Non enim essent heredes ex æquis partibus si plus ad vnum quàm ad alium ex causa hereditatis peruueniret, aut etiam occasione hereditatis vt Paulus loquitur *in l. debitor* 59. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*
7. Nihil siquidem esset quod in vicem eius interusurij coheres vicissim perciperet. De interusurio vide *l. debitor* 82. *de leg.* 2.
8. Censetur enim hæc pecunia duplici iure & tanquam dotalis, & tanquam hereditaria.
9. *d. l. vnic. §. exactio C. hoc tit.*
10. Cùm vsuræ non propter lucrum petẽtium sed propter moram non soluentium infligantur *l. cùm quidã* 17. *§. ſi pupillo* D. *de vſur.*
11. Vide Zasium *ad l. vnic. C. hoc tit.*
12. Non enim magnum beneficium est si quis habeat dilationem annalem ad soluendum, & pro eo tamen tempore soluat vsuras *l. vlt. C. de exec. rei iudic.* nisi cùm præcessit priúsque nata fuit obligatio vsurarum *vt in l 3. D. de vſur. d. §. exactio verſ ſin autem ſuperſederit.*
13. Notat *ad d. §. exactio.* Alioqui fame periret mulier quæ nec dotem nec alimenta haberet, nec rursus honestè posset nubere intra annum luctus *l. 1. C. de ſecund. nupt.*

DEFINITIO II.

Exceptio non factæ excussionis nocet mulieri agenti hypothecaria sicut & cæteris creditoribus.

REi vxoriæ actio priuilegium non habet aduersus tertios possessores, quominùs possint illi dotem per hypothecariam repetenti mulieri sicut & alij cuilibet creditori exceptionem obiicere non factæ excussionis. [1] *Ita Senatus* in causa Michaelis Du Mont 5. Non. Iul. 1591. Iunge Defin. 1. & 2. infr. de priuileg. dot.

1. Est enim generalis determinatio constitutionis Iustinianeæ *in Nouell. 4 de fideiuſſ* vnde sumpta est *Auth. hoc ſi debitor C. le pignor.* iunct. *l. in fraudem* 15. *§. vlt. D. de teſt. milit.* Nec repetitur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis.

DEFINITIO III.

Specialis hypotheca hominis non tollit generalem legis, nisi id expressè dictum sit.

MVlier quæ mariti testamentum agnouit in quo maritus specialem illi hypothecam pro dote constituit, non idcirco prohibetur generalis siue expressæ siue tacitæ legalisque hypothecæ beneficium implorare si id sibi commodius esse videatur. Neque enim aliam mariti voluntatẽ fuisse credendum est, si non specialiter expresserit. [1] Sed nec sufficiet expressisse nisi præter dotem quid amplius vxori legauerit, propter quod valere legatum possit. [2] Quo demùm casu sanè voluntas defuncti seruanda erit, etiamsi dotis exactio in longiorem diem dilata sit si legatum mulier acceperit. [3] *Ita* in publico auditorio *tractatum est* 10. Cal. Mart. 1593. In causa Aduocati Depradel, & Procuratoris Martinel.

1. Quis enim credat maritum cogitasse de adimenda generali hypotheca ei cui dedit prætereà specialem? *arg. l. legata inuiter* 14. *D. de adim. legat. l. 3. §. ſi emancipatus de bonor. poſſ. contr. tab.*
2. Non enim valet legatum factum creditori si nullam secum adferat vtilitatem *l. ſin autem* 29. iunct. *l. præced. de leg.* 1. *l. debitor* 82. *de leg.* 2.
3. Sibi enim debet imputare quòd legatum agnouerit tantique æstimauerit commodum legati *l. Imperator* 70. *§. ſi centum l. cùm pater* 77. *§ qui dotale. de leg.* 2. Nec enim verisimile est maritum voluisse heredem suum grauare duplici præstatione dotis *l. Titia* 34. *§ qui inuita eod. l. ſi cùm dotem* 22. *§. ſi pater filiæ D. ſolut. matrim.*

DEFINITIO IV.

Actioni de dote potest obiici retentio ab rationes tutelæ aut protutelæ nondum redditas.

NOn est perpetuum quod vulgo iactatur, actioni de dote nullam obiici posse retentionem. [1] Eas namque retentiones duntaxat sublatas esse Iustinianus voluit quæ olim fiebant ob liberos, ob res amotas, ob moras, aut ob expensas vtiles in dotem factas. [2] Cæterùm si mater filij impuberis aut minoris bona administrauerit, siue tutrix fuit, siue pro tutrice se gessit, cùm bona eius omnia pro reddendis rationibus sint tacitè obligata, [3] & consequenter ipsa quoque dos eodem pignoris iure teneatur, [4] Placet posse dotem à filio eiúsve herede retineri in id vsque tempus quo tutelæ aut curæ ratio sit reddita: [5] Nec solùm si mulieris heres agat, sed etiamsi mulier ipsa, siue iam secundò nupta, siue iterum nuptura (cuius ideò causa plerumque fauorabilior est, [6]) de dote experiatur. [7] *Ita Senatus* sæpius, vt relatum est in causa discussionis bonorum illustris Dominę Barbaræ d'Amboise 4. Id. April. 1593.

1. *l. vnic. §. taceat. C. hoc tit.*
2. Vt apparet *ex d. l. vnic.* quæ de his tantùm retentionibus specialiter loquitur.
3. *l. pro officio* 20. iunct. *glos. C. de admin. tuto. l. vnic. §. 1. C. hoc tit.*
4. Nam in vniuersitate bonorum mulieris venit etiam dos cùm sit mulieris & proprium ipsius matrimonium *l. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. in rebus* 30. *C. eod. l. 3. §. ſed vtrum D. de minor.*
5. Socin. *conſ.* 180. *vol.* 2.
6. *l. interest* 18. *D. de reb. auctor. iudic. poſſid. Auth. ſed quamuis C. de rei vxor. act.*
7. Facilius enim est vt possidenti detur retentio, quàm vt non possidenti persecutio pignoris *l. 1. D. de pignor.*

DEFINITIO V.

Vsuras dotis debet marītus qui moram contrahit in ea restituenda.

VSuras dotis in pecunia numerata consistentis quæ post annum à die soluti matrimonij reddita non sit, aut mulieri, si vir prædecesserit, aut si superuixerit, heredibus mulieris præstandas esse ad tertiam vsque partem centesimæ, placuit Iustiniano: 1 Nec tantùm si in pecunia numerata dos consistat, sed etsi in bonis mobilibus aut se mouentibus, quorum idcirco faciēda æstimatio est. 2 Eóque iure vtimur, quamuis contraria sententia frequentiore interpretum calculo recepta videatur, vt vsuræ istæ nō debeantur, nec si expressa conuentione promissę sint propter iuris canonici prohibitionem. 3 Nō enim æquum est impunitam esse moram viri eiúsve heredis dotem sua die non restituentis, 4 Aut meliorem esse condicionem mariti in dote restituenda, quàm sit mulieris in exsoluenda. 5 Nam si etiam iure pontificio permittitur marito exactio vsurarum dotis tardiùs solutæ, eo prætextu quòd matrimonij onera ferre illam necesse sit, 6 Quidni mortuo viro mulier vsuras dotis consequatur quandiu caret dote, cùm eadem onera ad mulierem recurrant, & illud præcipuè quòd se ipsam alere cogitur. 7 *Ita Senatus* in eadem causa de qua in Defin. 4. & 5. infr. Solut. matrim.

1. *In l. vnic. §. exactio C. hoc tit.*
2. Vsura enim pecuniæ est non rei mobilis aut immobilis.
3. Alex. *cons.* 200. *vol* 6. & Grauet. *cons* 89. & quamplurimi alij ab Antonino Tessauro relati *Decis. Pedemont.* 43. inter quos Baldus *cons.* 166. *vol.* 1.
4. *l.* 3 *in princip. l. cùm quidam* 17. *§. si pupillo* D. *de vsur.*
5. *l. Atilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*
6. *Cap salubriter Extr. de vsur.*
7. Finitur siquidem ius & onus mariti finito matrimonio *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

DEFINITIO VI.

Pro anno luctus nulla vsura dotis restituenda debentur mulieri debentur: sed interim alimenta ei præstanda sunt.

PLanè quandiu peti dos non potest, id est intra annum luctus 1 vsuras præstari non oportet, quippe quæ non propter lucrum petētium, sed propter morā nō soluētium infliguntur: mora autem esse non potest vbi nulla petitio est. 3 Sed ideò nimirum constitutum fuit vt toto eo anno viduam alere mariti heredes debeant, eique vestes lugubres, aliáque id genus ad victum & vestitum necessaria præbere. 4 Quamuis si alimenta illa intra annum non petierit, post annum petēs audienda non sit, nisi in eam causam æs alienum contraxerit. 6 Porrò quæ de dote dotísque vsuris dicimus, eadem de dotis incremento, & incrementi vsuris dicta intelligi debent. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim ius exactionis incipit nisi post annum *l. vnic. §. exactio C. hoc tit.*
2. *l. Cùm quidam* 17. *§. si pupillo D. de vsur.*
3. *l. nulla* 88. *de regul. iur. l. si pupillus* 127. *D. de verb oblig.* Non tamen desunt qui defendant nec medij temporis interulurium mariti lucro cedere debere ex Zasio *ad d. §. exactio.*
4. Bart. *ad l. fructus* 7. *§. Papinianus aliàs l. diuortio D. solut. matrim.* Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 43.
5. Idem Tessaur. *decis.* 44.
6. Idem Tessaur. *decis.* 45.

DEFINITIO VII.

Dos pecuniaria conuersa in corpora statim restituenda est. Itémque cùm pignus quod mulier habuit marito in dotem datum est.

DOtem quæ in pecunia numerata data est si constante matrimonio conuersa sit, & permutata in corpora, quod vtique fieri potest quoties mulieri expedit, non post annum à die solati matrimonij, sed statim restituendam esse constat, vt restitutióis potiùs quàm constitutionis tempus spectemus cùm quærimus an in pecunia an in corporibus dos consistere videatur. 2 Sed si mulier cui pecunia debebatur sub pignore, pignus ipsum in dotem dederit, dubitatio maior esse potest, Obligata pignoris nomine re immobili an corporum an potiùs pecuniæ dos censeri debeat, vt vel statim vel non nisi post annum restituatur. 3 Mouet ex vna parte quòd ius pignoris solui potest oblato quandocūque debito, 4 Vt proinde cui pignus datū est, ei solutionis quoque accipiēdę facultas data intelligatur. 5 Quod si ita est, pecuniā quę debetur in dotēdatā fuisse magis dicendum est. 6 Ex altera verò quòd quandiu solutum non est debitum, negari non possit quin hypotheca subsistat, & quidem in re immobili, 7 Ac consequenter quod ad maritum attinet in dotem ei datam videri rem immobilem, ideóque præsenti restitutioni locū esse. 8 Nam etsi ius aliquod in dotem datum fuerit cuius parata sit restitutio, non dubitatur quin soluto matrimonio perinde ac res immobilis restitui statim debeat. Eáque sententia probabilior sanè videbatur, 9 Maximè in ea specie, quæ ex facto tractabatur, Cùm tabulis dotalibus conuenisse proponeretur vt si pignus luere vellēt prioris mariti heredes, secundus maritus non aliter accipere posset quàm si in prædiorum emptionem continuò eam collocaret. 10 Ex eo namque apparebat non pecuniæ, sed tantùm pignerati fundi nomine mulierem mariti fidem secutam fuisse, cuius nimirum facultates suspectas habuisset. 11 *Ita à Senatu tractatum est* in causa illustris D. Christophori d'Vrfe D. de Busly, & Dominorum fratrum de la Chambre in publico auditorio perorata Prid. Cal. Aug. 1593.

1. *l. ita constante* 26. *cum l. seq. D. de iur. dot.*
2. *l. cùm in fundo* 78. *§ si fundus* vbi est text. elegans *eod. tit.*
3. Siquidem dos pecuniaria statim restituenda est, quæ verò consistit in bonis immobilibus non nisi post annum *l. vnic. §. exactio C. hoc tit.*
4. *§ omnis & §. vlt. l. si rem* 9. *D. de pign. act. l. Paulus* 12. *§. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
5. Nam & vtilem actionem suo nomine posset exercere post rescriptum Diui Pij *l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. oblig. poss.*
6. *arg. l. si conuenerit* 18 *D. de pignor. act.*
7. Adeóque etiam post extinctam tempore vel confusione personalem obligationem *l.* 2. *C. de luit pignor. l. debitor* 59 *D. ad Trebell. l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l. cùm notissimi* 7. *§. 1. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*
8. *d. §. exactio.*
9. Differtur enim exactio dotis non vt noceatur mulieri, sed vt consulatur marito, propter difficultatem explicandæ tam citò pecuniæ *l. cùm milii* 16. *§. 1 D. de compens.*
10. Pecunia namque destinata in prædiorum emptionem censetur quid immobile *arg. l.* 3. *C. arbitr. tutel.*
11. Facilùs siquidem perit pecunia quàm prædium *l. lex quæ tutores* 22. *ad fin. C. de admin. tutor. l. si chorus* 79. *§.* 1. D. *de leg.* 3.

DEFINITIO VIII.

De actione assecurande, vt loquuntur, dotis mutata in actionem quæ pro dote restituenda exerceatur, & de differentia fructuum & vsurarum.

ALia quidem actio est, quæ mulieri competit constante matrimonio ad dotem in tuto collocandam, cùm maritus vergit ad inopiam, 1 Alia quæ soluto matrimonio cōpetit ad dotis restitutionem: 2 Sed si cùm prior in iudicium deducta esset, maritus ante sententiam super ea lata decesserit, ac proinde actione illa extincta alteri locus esse cœperit, non idcirco quòd mutata actio sit, in priorislitis expensas mulier cōdemnabitur, 3 quòd ea mutatio necessaria sit, hoc est quæ ex iuris ratione, & casus necessitate potiùs quàm ex mulieris voluntate aut temeritate causam habeat. 4 Cæterùm non quemadmodum fructus bonorum mariti in quorum possessionē mulier dotis nomine mitti debuerat ei restitui debuissent, à die litis cōtestatæ, 5 Ita vsuræ dotis in pecunia consistentis ex posteriore iudicio ab eodem tempore debebuntur. Alia enim fructuum, alia vsurarum condemnario est. 6 Fructus accessiones

cessiones sunt bonorum per hypothecariam actionẽ vindicatorum, 7 Vsuræ verò accessiones ipsius dotis pecuniarię, quam soluto demùm matrimonio reddi oportet. 8 Itaque nec vsuræ deberi possunt pro eo tẽpore quo non dos sed bonorum possessio petebatur, Nec similiter fructus in eam actionem venire per quam non bona mariti sed sola dos petatur. 9 Sed neque fieri potest vt extincta cũ marito priſtina actione, quæ ad dotem in tuto collocãdam competebat, superſit ratio aliqua condemnandi possessoris ad restitutionẽ fructuum, qui non obligationis iure, sed tantùm officio iudicis debebãtur. 10 Illud igitur restat vt vsuras dumtaxat à die finiti anni luctus petere mulier possit, aut à die ipso mortis mariti si per totum annum luctus neque ab heredibus neque ex bonis viri cibaria & vestiaria perceperit. 11 Ita fit vt tertio possessori prosit ad lucrandos fructus, quòd improbus fuerit litigator. 12 Sed hoc ita, Si quo tempore agitur ad dotis restitutionẽ supersint bona marito, quantum ad mulieris indemnitatem satis est, 13 nec mulieri quicquam abiit ob prateriti temporis alimenta, quæ ex maritibonis præstari debuerũt. 14 Alioqui mulierem in damno morari non oportet, potiúsque admittendum est vt fructus quos tertius possessor post litem contestatam perceperit tanquam indebitè & à malæ fidei possessore percepti ab eo restituantur. 15 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 35. sup. de iur. dot.

1. *ex l. si cõstante 24. D. solut. matr & l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

2. De qua *in tit. solut. matrim.* D. & C.

3. Quomodo condemnari solet, quisquis post litẽ contestatam mutat actionem *l. edita 3. vbi not. C. de edend.*

4. Semper enim habenda est ratio necessitatis *l. alienationes 13. D. famil. ercisc. l. 2. in fin. D. de distr. pign. l si fideiussor 7. § si necessaria qui satisd. cogant.*

5. Quia exinde possessores omnes sunt pares id est malæ fidei possessores *l. sed etsi 25. § si ante D. de petit. hered.*

6. Quamuis dici soleat vsuras vicem fructuum obtinere *l. vsure 34 D de vsur.*

7. *l. si fundus 16. § interdum D. de pignor.*

8. Et quidem non nisi post annum luctus præteritum *l. vnic. § exactis C. hoc tit.*

9. Etsi enim tam fructus quàm vsuræ sunt accessiones, in eo tamen differunt quòd fructus accessiones sunt bonorum immobilium, vsura verò est accessio pecuniæ. Fructus sunt accessiones naturales, vsura verò iure magis & negotiatione quàm natura percipitur *l si nauis 62. D. de rei vindic. l. indebiti 15. D. de cond. indeb.*

10. Sublata enim actione nullum potest officium iudicis supereſſe *l. qui per collusionem 49. § 1. D. de action. empt. l. quæro 54. D. locat.*

11. Secundùm ea quæ dixi *Defin. 6. supr.*

12. Cùm si bonam fidem agnouisset statímque lite cessisset vtique eos fructus non percepisset. Atque ita notandus valde est hic casus tanquam singularis.

13. *arg. l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*

14. Quid enim si ob eam causam contraxerit æs alienum, vt dixi *Defin. 6. supr.*

15. Siue extent, siue non extent si modò res non sufficit *arg. d. l. si fundus 16. § interdum D. de pignor.* vbi quod requiritur vt fructus ext nt ad eos fructus pertinet, qui neque debitoris vnquam fuerunt neque vnquam debiti creditori de quibus & *in l. 1. § cùm prædium in fin. eod.* Hi verò fuerunt aliquando debiti saltem officio iudicis & etiamnum essent adiudicandi si prima actio de dote in tuto collocanda supereſſet.

DEFINITIO IX.

Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad causam vestium nuptialium ab initio æstimatarum.

VEstibus nuptialibus ab initio æstimatis augmentum illud quod ex subsecuta monetæ deterioratione inducitur, 1 eo quoque nomine debetur, & eadem rei vxoriæ actione qua dos ipsa peti potest. 2 Etsi enim vestes neque vtendo, neque non vtendo meliores factæ fuissent sed potiùs deteriores, 3 precium tamen earum æstimandarum gratiâ conuentum, quódque certam ab initio legem accepit, non idcirco minui oportet: 4 quomodo sanè minueretur si imminutæ bonitatis intrinsecæ monetæ ratio nulla haberetur. 5 Idémque de iocalibus, & de dotis augmento vel donatione propter nuptias iuris est: 6 quia quoties quæritur, quantũ sit in obligatione, semper contractus tempus inspiciendum est, non solutionis. 7 *Ita Senatus* pro N. Catharina De Lallee vidua D. de Beausuiour contra D. de la Fontaine magistrum computorum 6. Id. Mart. 1594.

1. De quo nostri post Bart. *ad l. Paulus 99. alàs l. debitorem de solut.* & nec latiùs quàm in tractatu quẽ edidimus de variis numariorum debitorum solutionibus.

2. Est enim veluti portio quædam & pars debiti principalis *l. cùm quid 3. D. de reb. credit.*

3. Sunt enim ex earum rerum genere quæ nec vtendo nec seruando seruari possunt *l. lex quæ tutores 21. C. de admin. tutor.*

4. Cùm non aliam ob causam earum æstimatio facta videri possit *l. si inter 21. in fin. C. de iur. dot.* nisi intercesserit pactum de quo *in l. æstimatis 50. D solut. matrim.* iunge *l plerumque 16. de iur. dot.*

5. Minùs enim soluitur, quod in deteriore moneta soluitur *d. l. 99. de solut.*

6. Eadem enim solet ratio esse augmenti dotalis quæ dotis *l. inter socerum 26 § cùm inter D. de pact. dotal. l. etiamsi 8. in fin. C. de iur. dot.*

DEFINITIO X.

Mulier non potest propria autoritate occupare possessionem rerum dotalium aut pro dote obligatarum, Et quid si maritus fuit talliabilis.

MVlier quidem quæ nec habet clausulam constituti, nec est in corporali possessione bonorum mariti pro dotis restitutione siue expressè siue tacitè siue generaliter siue specialiter obligatorum possessionem propria autoritate & sine heredum licentia ingredi & occupare non potest, 1 quia nec posset bonorum a dotalium, 2 in quibus tamen plus iuris habet. 3 Se si maritus sine herede decesserit, aut herede relicto eo, qui propter absentiam aliámve causam non facilè conueniri possit, 4 non est ferendum vt restitutioni dotis mora fiat, & interea careat mulier pignorum possessione. 5 Sed & si mulier in possessione reperiatur sine vitio habere debet iusretentionis. 6 Quid autẽ si maritus dedititiæ, & vt loquuntur, talliabilis condicionis fuisse proponatur? An domini directi consensus erit mulieri necessarius, tanquam eius qui sit heredis loco? Siquidem occupat bona omnia licèt iure peculij potiùs quàm hereditaris, 7 ob idque æris alieni solutionem, & detractionem pati cogitur. 8 Atqui verum est non esse illum heredem, cùm ex contrario impediat ne defunctus heredem habere possit. 9 Quod si heres non est neque possessor dici potest ex edicto illo quo apud nos obtinet vt mortuus viuum faciat possessorem. Eius namque edicti beneficium ad solos heredes pertinet aut testamentarios aut legitimos, non etiã ad anomalos successores, 11 qualis esse dicitur dominus directus. Multò minùs possit ille possessorem se dicere iure directi dominij. Constat enim eóque iure vtimur directum dominium nullam prorsus habere possessionem, quousque illam adprehenderit, 12 Idcóque nec interdicto retinendæ, 13 aut recuperandæ possessionis, 14 agere posse, sed tantùm adipiscendæ. Quod adeò verum est vt idem quoque obtineat si iudice autore missus sit in possessionem, nec ea missio denunciata sit aduersario, qui si sciui sset, intercedere potuisset. 15 Igitur cùm dominus directus suo iure possessor non sit, nihil causæ est cur eius consensum exquirere mulier debeat ad occupandam hypothecarum dotalium possessionem. *Ita Senatus* in causa R. D. Alphonsi d'Elbene Episcopi Albiensis & Abbatis Altacõbani & Claudij Gaillard, & Claudij Thorombert 10. Cal. Maij 1594.

1. Ita vt si occupet, vim facere dicatur, quia sibi ius dicere non debuit *arg. l. extat 13. D. quod met. caus. l. 1. D. quod legat. l. 3. C. de pignor.* vbi Bart. & alij.

2. *l. dotis actione 9. C. solut. matrim.*

3. Est enim longè dignius & potentius ius dominij quàm pignoris, vnde fit vt pignus extinguatur per acquisitionem dominij non contrà *l. pen. § 1. ad fin. D. de except. rei iudic.* iunct. *l. neque pignus 45. de reg. iur.*

4. Parum enim refert an heres nullus sit an verò absit ita vt cõueniri non possit *arg. l. vlt. §. vbi autem C. de bon. qua liber.*

5. Idéoque mulieri succurrendum est cuius interim certum ius est, vt scilicet in possessionem mittatur si nemo sit qui hereditatem vel heredem velit defendere *to.tit. D. quib.ex caus. in poss.eat.* Bald. *in l.pen.C de non num pec.& in l.1 C. de seru. pign. dat.man.*

6. *arg.l.1 D.de pignor.l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun. pign. retin. poss l. filiam fratribus 56.* vbi Batt. *D.ad SC. Trebell.* Dec. *cons.232.& 671.*

7. Exemplo eius quod scriptum est *in l.2 D. de castr. pecul.*

8. Non vt à creditoribus possit ipse conueniri aliqua personali actione, sed quia bona dici non possunt nisi quæ deducto ære alieno supersunt *l.non possunt* 11. *D.de iur fisc. l. mulier bona 72.de iur.dot.*

9. Nullum siquidem heredem habere is potest qui bona nulla in ciuitate reliquit, neque relinquere potuit *l. lex Cornelia 28.ad fin D de vulg.& pupil.substit.*

10. Edictum enim loquitur de successore vniuersali qui in omne ius defuncti successerit ac proinde titulo hereditario.

11. Sic Baldus noster sæpe vocat eos qui iure communi nec heredes sunt, nec in omnibus heredis loco.

12. Transfertur siquidem possessio cum dominio vtili in emphyteutam *l.1.& vlt.C.de iur.emphyt.*

13. Quod non datur nisi ei qui possidet *l. 1. & tot.tit. D. vti possid.*

14. Quia licèt alias possederit, tamen facto suo cecidit possessione, nec proinde potest dicere se spoliatum. *Not. in can. redintegranda 3.quæst.1.*

15. Videtur enim hoc clam factum esse *l.clam possidere* D.*de acq.poss l.3.§.vlt.quod vi aut clam.*

DEFINITIO XI.

Dotis sua die non restitutæ debentur vsuræ mulieri viduæ siue diuiti, siue inopi.

MAxima quidem inter nostros dubitatio est, An restituendæ dotis vsuræ mulieri eiúsve heredibus debeantur. Et magis communiter placuit non deberi propter iuris canonici prohibitionem, etiamsi cum iuramẽto sint promissæ, Adeò vt nec statuto nec consuetudine contrarium induci posse putent. Sed tamen Senatus noster contrario iure vtitur, & cùm tractatur de dote restituenda perinde ac cùm de soluenda, vsuras omnimodo deberi pronunciat, 1 siue diuiti siue inopi mulieri dos restituenda proponatur. 2 *Ita Senatus* in causa Dominorum de la Perriere & de la Barre prid. Cal. Iul. 1594.

1. Dixi *Defin.5.supr.* vbi vide.

2. Quanquam maior ratio est, vt inopi succurratur *arg.l.in fundo 38.D.de rei vindic.*

DEFINITIO XII.

Mulier quæ tutelæ rationes non reddidit petitionem dotis interim non habet, sed retentionem habet.

MVlieri dotem repetenti siue per actionem rei vxoriæ siue per hypothecariam obstat quidem exceptio non redditarum rationum si filij tutrix fuit aut pro tutrice se gessit. Sed si ipsa possideat & agenti creditori hypothecario obiiciat ius retentionis, non est ex ea causa creditori danda replicatio ad elidendam exceptionem, quia fauorabilior est mulier quæ possidet, quàm quæ agit. 1 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Def. 46. sup. de iur.

1. Dixi *Defin.46. sup. de iur. dot.* vbi vide & Socin. *cons.* 180. *lib.2.*

DEFINITIO XIII.

SEd nec mulieris creditoribus nocet, quod mulier quæ tutrix aut curatrix fuit aut pro tali se gessit, 1 rationes non reddiderit, siue in personam filij, 2 aut in bona eius pro dote obligata, 3 experiri velint, licèt sint tempore posteriores, quia neque onus reddendarum rationum ad eos pertinet, tametsi agant ex iure & persona eius quæ reddere deberet. 4 Imputet enim sibi filius cur rationes non exegerit, cùm fieri possit vt iis redditis debitor is ipse reperiatur. 5 Quod & in dubio præsumendum est aduersus eum qui in illis exigendis præbet se negligentem. 6 Planè si protestari velit, vt saluum sibi sit ius pignoris si quando ex rationum redditione aliquid debitum apparebit, non est ei denegandum. 7 *Ita Senatus* pro N. Andræa de Poypon D Da Chancy contra N. Iacobum Dallier D. da Rosey 5. Id. Iun. 1595.

1. Nam & protutelæ actio habet priuilegium tacitæ hypothecæ *Glos. in l.pro officio 20.C.de admin tut.*

2. Mandatis scilicet in eum à muliere actionibus, alioquin non possent agere in personam cum qua numquam contraxissent.

3. Cùm etiam pignus pignori dari possit ex æquitate *l. vnic C si pignus pignor dat sit.*

4. Non enim adeò repræsentant personam mulieris debitricis, vt eius factum in omnibus præstare debeant.

5. Quid enim verat creditorem esse eum qui rationes debent reddere *l.3 in princip.D.de contr.iudic.tutel.*

6. *l.1 §.vlt.eod.tit.*

7. Talis enim protestatio nemini nocet, sed tantùm ius protestantis conseruat *l.si debitor 4.§.1.D.quib.mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XIV.

Prorationibus tutelæ retineri dos mulieris potest quandiu rationes rite redditæ non sunt, secus si redditæ sint rite, quamuis non rectè dummodò absit dolus.

VErum quidem est quod diximus, matris dotem à filio retineri posse, aut à filij heredibus pro administratione quam mater habuit siue tutrix illa fuit, siue protutrix quousque administrationis suæ rationem illa reddiderit. Nam sicut & aliorum tutorum ita & matris bona omnia tacitè sunt obligata, 2 & consequenter dos ipsa. 3 Ex quo pignoris iure nascitur procul dubio ius retentionis etiam ob chirographariam pecuniam, 4 sed quid si mater aut alius contutor matris nomine rationes quidem reddiderit minùs ritè, Vtputà in folle, aut nullo præstito iureiurando quòd fides rationibus constet: 6 Non videbuntur redditæ. Paria enim sunt factum quid non esse, aut minùs ritè factum esse. 8 Quid si ritè quidem redditæ sint, sed non rectè, 9 putà additis vel omissis quæ vel addi vel omitti non debuerunt? Iterum quidẽ erunt reddendæ rationes. Sed si nihil dolo malo factum sit, non erit interea locus retentioni. Semel enim satisfecit mulier quæ rationes ritè reddidit, & reliqua si qua fuerunt persoluit, Vt dici non possit debitricẽ adhuc eã esse rationũ reddendarum, quas iam reddiderit. 10 Fieri sanè potest vt futura sit debitrix maioris quantitatis cùm fuerint iterum redditæ. Sed eo pendente, & incerto dotem ipsius retineri aut quid aliud etiam extra dotem inciuile esset, cùm fieri ex contrario possit vt iterum redditis rationibus ipsi debeatur. 11 *Ita senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Ioãnis Falquet Non. Septemb. 1595.

1. *Defin.12.supr.hoc tit.*

2. Pro administratione tutelæ *l. pro officio 20. C. de admin. tutor.*

3. Cùm sit patrimonium mulieris *l.3.§. sed vtrum* D *de minor.* præsertim soluto matrimonio *l. in rebus 30.C.hoc tit.*

4. *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin poss.*

5. Contra quam fieri oporteat *l.cùm seruus 82.D.de cond. & demonstr.*

6. Est enim hoc iuramentum purgationis quod hodie in qualibet rationum redditione pro solennitate adhibetur, quanuis non sit necessarium iure ciuili.

7. *d.l.cùm seruus l. non solùm 8. §.is qui reddere* D. *de liber. legat.*

8. *l. quoties 6. D. qui satisd.cog. l.2. D.de auctor.tutor.*

9. Sunt enim ista differentia quia prius respicit formam & solennitatem actus, Posterius verò rem ipsam & materiam negotij *l.non putauit 8.§.non quamis D.de bon.poss.contr.tab.*

10. *d.l. cùm seruus & d. l.non solùm §. is qui de liber.leg.*

11. Quod enim pendet non pro eo est quasi sit *l. is damnum dat 169.§.1.de reg.iur.*

DEFINI-

DEFINITIO XV.

Clausula constituti apposita in contractu dotali in casum dotis restituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra matrem quæ dotem repetat non redditis rationibus.

AT quid si mater pro dotis restitutione non solùm obligata habuit mariti bona omnia, sed etiam vt plerunque fit cum clausula constituti. 1 Dubitatio ex eo nascitur quòd filio non aliam ob causam damus retentionē quàm quia possidet. Nam qui non possidet is nec retinere potest. 2 In proposito autem possessio bonorum mariti per clausulam constituti in mulierem ipsam translata intelligitur, 3 existente quandocunque condicione dotis restituendæ. 4 Sed cùm bona omnia matris obligata sint, vt diximus, & ipsa quoque possessio quæ per clausulam cōstituti quæsita fuit, in bonis ipsius sit, 5 Magis est vt hoc quoque casu perinde filio competat ius retentionis. Sufficit enim vt habeat asininam possessionem id est detentationem, 6 quæ cùm sit merifacti 7 procul dubio non transfertur per eam clausulam, 8 tametsi & vera & naturalis possessio transferatur. 9 Eámque sententiam magis probauit *Senatus* noster in supradicta causa.

1. Per quam possessio pignoris transferatur *l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.* iunct. *l. cùm & sortis* 35. *in fin. D. de pignor. act.*
2. *l. 1. D. de pignor.*
3. *d. l. quod meo.*
4. Nam & possessio transferri potest sub condicione *l. qui absenti* 38. §. 1. *D. de acq. poss.*
5. *l. rem in bonis* 51. *D. de acq. rer. dom.* §. *commodum Inst. de interd.*
6. Siquidem retentio non est dominij sed possessionis.
7. *l. si quis autem* 10. §. *D. de acquir. poss. l. stipulatio ista* 78. §. *hæc quoque stipulatio & seq. D. de verb. obligat.*
8. Quia fictio iuris non potest ad ea pertingere quæ sunt facti *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior.*
9. Aff. & *decis.* 139. *ante fin.* Notant omnes *ad d. l. quod meo.*

DEFINITIO XVI.

Etiam contra mulierem cui rationum redditio remissa est à marito competit retentio dotis, ob nullas redditas rationes.

QVid rursum si matri remissa sit per patrem redditio rationum? Non impedit ea res dotis retentionem, quousque redditæ sint rationes, 1 quia nec prodest matri ea remissio nisi quod attinet ad scrupulosam nimisque exactam redditionem. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex iis quæ diximus in præcedentibus.
2. *l. 5. §. Iulianus alias l. quidam vbi not. D. de admin. tutor. l. si seruus vetitus* 119. *de leg. 1.*

DEFINITIO XVII.

An & quandiu permittendum sit filiæfamiliæ vt agat de dote siue profectitia siue aduentitia sine consensu patris.

ETsi ratio iuris non patitur, vt filiafamilias siue vidua sit, siue secundò nupta de prioris matrimonij dote agat sine patris consensu, 1 præterquam vno illo casu quē Nouella Iustiniani cōstitutio induxit, si maior sit dos quàm futura speretur portio quæ in bonis patris filię deberi quandoque potest, vt in damno moratura esset, etiāsi nudæ actionis collatione liberaretur: 2 Præualuit tamen in foro error vulgaris interpretum nostrorum existimantium etiam filiæfamilias non minùs quàm emancipatæ permittendum vt agat de dote siue profectitia siue aduentitia etiam inuito patre adeóque contra patrem. De aduentitia quidem omnimodo, 3 de profectitia verò saltem eo casu, quo pater passus sit filiam sibi dotem profectitiam stipulari, aut etiam quo ipse pro filia stipulatus sit nominatim, aut simpliciter, qua in specie placet filiæ potiùs quàm suo nomine stipulatum eum videri. 4 Item cùm dos magna est, qualem esse interpretantur eam quæ 100. librarum auri summam excedat. Abutentes in hanc rem Iustiniani constitutione, 5 quæ sicut longè alium sensum habet: ita nec vno illo casu, quo permittit filiæ vt agat inuito patre permissum tamen ei vult, vt possit agere ignorante patre, & non priùs requisito eius consensu, quòd Interpretes permittunt. 6 *Sine die.*

1. *l. 2. §. 1.* in illis verbis: *quandoque sui iuris filia fuerit facta D solut. matrim.* Facit *l. si pater* 4. in illis verbis: *& morsue patre filia cum priore viro ageret eod. tit.*
2. *Nouell. 97. de æqual. dot.* Vnde sumpta est *Auth. quod locum. C. de collat.*
3. Bart. vulgo adprobatus *in d. l. 2. §. quod si in patris & in l. post dotem* 40. *num.* 25. *D. solut. matrim.* post Accurs. *in dict. Auth. quod locum & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*
4. Ex not. per Bart. & alios *ad d. l. post dotem.*
5. Quæ extat *in dict. Nouel.* 97. *De æqual. & dict. Auth. quod locum.*
6. De quo vide quæ scripsi pluribus *libro* 13. *Coniectur. cap.* 6. & 7.

DEFINITIO XVIII.

De profectitia dotis solutione facta patri habenti penes se instrumentum dotis siue dos illa fuerit communis patri, & filiæ siue propria filia ex eius stipulatione.

DOtis quidem actio communis est patris & filiæ, ita vt quamuis patri soli exercitium actionis competat, non aliter tamen aut agere, aut solutionem accipere pater possit quàm si filia sciens non contradicat, nec causam contradicendi vllam habeat, quo casu consentire vtique intelligitur hocipso quod non dissentit. 3 Sed si pater filiam sibi stipulari passus est siue ab initio, siue post solutum matrimonium, non sufficiet filiam non dissentire, si interpretibus nostris credimus, nisi etiam consentiat, 4 quòd hoc casu dos proprium filiæ patrimonium esse intelligatur, 5 in qua proinde minus iuris habere patrem æquum sit, quàm esset in dote communi habiturus: 6 Poterit tamen etiam tacitus consensus sufficere qui fortè ex chirographi & instrumenti obligatorij traditione inducatur, ex qua scilicet non leuis mandati præsumptio capi solet. 7 Præsertim si illud etiam concurrat quod alioqui per se non sufficeret, vt filia sciens dotem à patre exigi, tacuerit nec contradixerit, quia nec iustam contradicendi causam vllam habuerit, 8 & ita pronunciatum est: Mihi verò de iuris ratione asserenda magis quàm de interpretum erroribus tuendis laboranti probabilius videbatur liberari filię debitorem, si patri soluerit: Non solùm si tanquam procuratori & instrumentum ipsum pro mandato habenti: 9 Sed etsi tanquam legitimo administratori filiæ, 10 dummodo eius vitæ sit, & honestatis, vt de legitima eius potestate non debuerit dubitare is, qui bona fide soluebat. 11 Nam & quo casu filia ipsa siue consentiente patre, siue ignorante, aut etiam inuito dotem exegisset, emolumentum tamen & proprietatem solutæ pecuniæ patri etiam ignoranti acquisiuisset, si dos non aduentitia, sed profectitia proponeretur: Nec enim quicquam in profectitiis innouauit Iustinianus. 13 Sed in aduentitiis tantùm, quorum capaces fecit filiosfamilias, qui anteà non aliter capaces erant, quàm si pater sibi per filium acquiri nollet. 14 *Ita tractatum est* Cal. Iul. 1594.

1. *l. 2. §. 1. & l. 3. D. solut. matrim.*
2. *d. l. 2. §. vlt.*

3. *l.si cùm dotem 22.§.necnon illud l. dotem 37. D. eod.tit. solut.matrim.*

4. *l.post dotem* 40.vbi Bart.& alij *D.eod.tit.*

5. *l.3.§.sed virum D.de minor.l.vlt.D.de dot.collat.*

6. Quod enim commune est vtriusque quodāmodo est,non etiam quod omnino alterius est *l.illud* 46.*D.de rit.nupt.l. Sabinus* 28.*D.communi.divid.l.5.§.vlt.de leg.*1.

7. *Vulg.l.*1.*C.de donat.*

8. Quo nimirum casu habenda etiam est pro consentiente *d.l.*2.*§.*2*ls.& d.l.dotem* 37.*D solut.matrim.* Vide Bart.*ad d. l.si cùm dotem §.eo autem tempore.*

9. Solutio enim vero procuratori facta liberat debitorem *l.vero procuratori* 12.*D.solut.*

10. Ex *l.cùm oportet* 6.*& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

11. Si enim talis vitæ sit pater vt meritò debeat ei suis quoque bonis interdici,auferenda ei est bonorum filij administratio,quo facto si ei soluatur quod filio debebatur non potest contingere liberatio *l.Imperator* 50.*cum tibi not.D.ad SC.Trebell.*

12. Quia quicquid per liberos quos in potestate habemus, nobis acquiritur,vt ne momento quidem temporis acquisitio consistat in eorum persona *l.placet* 79.*D.de acquir.hered.l.* 1.*in princip.D.si à parent.quis manum.sit.*

13. *in l.cùm oportet* 6.*& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

14 *l.*1.*C qui admitt.ad bon.possess.poss.l.*4.*§. sed & filiusfamilias D.de edend.l.*1 *qui heres* 12.*§. vlt.l cum heres* 52 *D.de acquir. hered.l.in suis* 11.*D.de liber.& posthum.l.cogi* 16.*§.si pater & d. l. imperator D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XIX.

An filia possit viuo patre dotem repetere ab herede prioris mariti qui eam soluit patri sine filiæ consensu, cum filiæ eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente. Et quid si eam dotem pater secundo viro dederit.

ILlud sanè nec interpretes nostri diffitentur,eo casu quo patri & filiæ communis dos sit,si pater solus,& sine filiæ voluntate de dote egerit,vel exegerit, filiæ nocere patris factum,quandiu pater viuit, filiam quæ retinet in potestate sua,vt interim iteratam solutionem ab eo qui patri soluit vrgere non possit: Non nocere postquam morte, vel emancipatione vel quo alio modo filia facta fuerit sui iuris. 2 Visum tamen est siue dos communis fuerit patris & filiæ siue propria solius filiæ, semper eum casum excipiendum esse,quo pater eidem filiæ posteà nubenti nouam dotem constituerit siue maiorem priore,siue parem, qui casus nullam penitus recipiunt dubitationem, 3 siue denique etiam minorem,quàm pro ea mori iure, quod illo in bonis patris prætendere potuisset, cùm hoc etiam casu indemnitatem à patre consecuta sit filia, minimum ad eam vsque quantitatem quæ in causam posterioris dotis data fuerit. 5 Cùm nihil possit filiæ abesse videri pro ea quantitate cuius nouum debitorem habet maritum posteriorem, 6 licet non eò magis liberetur pater, quominus tantam dotem filiæ in secundo matrimonio constituere debeat,quantam constituerat in primo,si non fortuita clade facultatibus suis lapsus probetur, quas prioris matrimonij tempore habuerat. 6 In eo igitur quod posterioris, eiusdémque minoris dotis quantitatem excedit salua erit filiæ actio aduersus veterem debitorem, tanquam qui ex solutione patri perperam facta nó fuerit liberatus. 7 Nam nec superiore casu tam eum liberat solutio facta patri, quam quæ à patre,qui nouam dotem constituendo filiæ, tantundem videtur ei reddere & soluere ex priore, 8 cuius indebita perceptione fecerat se filiæ suæ debitorem, 9 ne alioqui contra patris voluntatem filia duplicem à patre dotem habuisse videatur,quam ei pater non nisi vnicam dare voluit. 10 Quare nec aliud erit etiam si patri nihil fuerit solutum ex ea dote, quam filia sibi fuerat stipulata ab herede prioris viri. Neque enim ei permittendum erit vt contra promissorem agat pro ea quantitate quam ei pater in secundæ dotis causam dederit. 11 Sed e contrario licebit patri tantundem à debitore repetere saltem officio iudicis implorato etiam nullis à filia cessis actionibus. 12 Cur enim patri inuideamus ius potestatis, 13 in ea præsertim re in qua filiæ captio nec vlla sit, nec esse possit. 14 Quamquam si eas actiones præstari sibi per filiam pater velit non erit ei denegandum, cùm nihil filiæ intersit, 15 & ne alioqui filia ex patris iactura locupletetur. 16 *Sic iudicatum est* in eadem causa.

1. *l.*2.*§.*1.*D.solut.matrim.*in illis verbis:*ceterùm si pater solui iussit dotis actio filiæ non erit adempta quandocunque sui iuris filia fuerit facta* Bart.in terminis *ad d.§.*1.*num.*6.vbi ait interim quàdiu filia non est sui iuris factam patris ei nocere. Adde tamen eundem Bart.*ad.l si constante num.*47.*& seqq.eod.*

2. Quia non potuit pater in dote cuius actio communis fuit deteriorem facere filiæ condicionem *d.l.*2.*§.*1.*& vlt. & l.* 3.*eod.tit.solut.matrim.*

3. *l.dotem* 37.*in fin D eod.tit.*

4. Nam vsque ad eam quantitatem verum est eandem dotem quæ data fuerat priori marito posteriori quoque datam esse vt eadem sit ratio partis,quod ad partem, quæ totius quod ad totum *vulg.l.qua de tota* 70.*D.de rei vindic.*

5. Est enim tanto locupletior quæ habet dotem, & quæ ad eam repetendam habitura est actionem soluto quandocunque matrimonio *Ex reg.l.qui actionem* 15.*De regul.iur.*

6. *Auth.sed quamuis C.hoc tit.& in corpor.vnd.sumit.*

7. *d.l.*2.*§.*1.*& l.*3.*D solut. matrim. l. qui hominem.* 34.*§.si gener D. de solut.*

8. Textus est expressus *in l.si pater* 4.*eod.tit.*quæ licèt loquatur de dote communi patris & filiæ, quia nullo casu admisissent veteres prudentes dotem profectitiam posse filiæ propriam esse,habet tamen rationem generalem Ne filia quam pater vnica dote contentam esse & voluit & velle potuit, duplicem dotem in onus & dispendium patris habere videatur quod esset iniquum *l.Titia cùm testamento* 34 *§ qui inuito ne legat.*2. vt sequitur in Defin.Idem est siue filia patri heres extiterit siue ab eo tantum acceperit,legati nomine quantum in dote fuit *l.si cùm dotem* 22.*§ si pater D.solut matr.*De cuius tamen sententia & emendatione vide quæ scripsi *l.b.* 4. *Coniectur. iur. ciuil, cap.*9.

9. Etsi non tam contra patrem aut eius heredem filia hoc casu actionem habet,quàm contra prioris mariti heredem tanquam non liberatum *d.l.*4.*d.l.si cùm dotem. §. si pater. D. solut. matrim.*

10. Pater enim cogitur quidem dotare filiam *l.vlt.C.de dot. promiss.*sed non iterum dotare nisi cùm sine culpa filiæ dos amissa est,vt ibid.notar.*& in l.capite quinto* 19.*D.de rit.nupt.*

11. *d.l.*4.*& d.l.*22.*§ si pater D.solut.matrim.*

12. Nimirum ex æquitate *arg.l.si res obligata* 57 *in fin. D. de legat.*1.

13. Ex quo fit vt omnia iura filiæ ipso iure acquirantur patri *l.placet* 79.*de acq.hered.l.*1.*in princip.D. si à parent. quis manum.sit.*

14. *arg.l.vlt.D.de iur.dot.*

15 *arg.l.in creditore* 38.*in fin.D.de evict.*

16. Contra *l.iure naturæ* 206.*de reg.iur.*

DEFINITIO XX.

Dote quam priori viro pater dederat soluta patri sine consensu filiæ & postmodum secundo eiusdem filiæ viro ab eodem patre data,quomodo consulendum sit mulieri,si pater aut maritus inopiam labi facultatibus.

QVid ergo si posterioris dotis restituendæ tempore nec secundus maritus soluendo sit, nec pater? 1 An æquum erit filiam facere damnum dotis quam prioris mariti heres,idémque debitor idoneus soluerit patri ipsa ignorante,cùm filiæ non patri dos deberetur? 2 Nec enim actionem vllam habere credēda est filia, quæ ob inopiam debitoris nihil ex ea actione possit consequi: 3 Nam hoc rursum imputari potest heredi prioris mariti, eidémque debitori,cur alij soluerit,quàm cui debebat, nec explorata priuscreditricis suæ voluntate, 4 Sic igitur temperanda res erit,vt non aliter prioris dotis debitor ciusmodi solutione liberationem nactus videri debeat, quàm si sub omnium bonorū suorū obligatione caueat mulieri de indemnitate in eū casum,quo dotis restituendæ plena exactio,neque ex patris,neque ex mariti posterioris facultatibus fieri possit. 5 Sed ex eo tempore facultates æstimandæ erunt,

erunt quo posterior dos data fuit, cùm si exinde duntaxat fuerit diminutum patrimonium possit imputari mulieri si implorato remedio constitutionis Iustinianeæ non egerit etiam constante matrimonio vt dos in tuto collocaretur. 6 Nempe si minores fuerint eo tempore posterioris dotis constitutæ, quàm tempore dotis restituendæ: Nam si ex postfacto creuerint, non debet ei nocere, qui patri citra, vel contra filiæ voluntatem solvit, quòd anteà fuerint non soluendo ij qui in ipso solutionis momento idonei reperiuntur. 7 *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. Potest enim fieri vt eo tempore quo agitur incipiat vterque labi facultatibus. Alioqui durum esset expectare aduersam aut patris aut mariti fortunam *l. inter stipulantem* 83. §. *sacram de verb. obligat.*

2. Hoc verò apertè iniquum esset *l. 2. §. 1. & vlt. l. 3. D. solut. matr.*

3. *l. nam is 6. D. de dolo l. si quis iniuriam* 35. *D. de iniur.*

4. Solutio enim non est naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis nisi cùm fit vero creditori aut eius procuratori aut saltem ex ipsius voluntate *l. vero procuratori 12. in princ. D. de solut. & pass. ill. tit. l. quamuis* 40. §. *vlt. & legib. seqq. D. ad SC. Trebell.* Textus est *in l. qui hominē* 34 §. *si gener. D. de solut.*

5. Inspiciendum enim est tempus restituendæ dotis, quoties quæritur an maritus aut alius qui dotem reddere debet sit soluendo. Affict. *decis. Neapol.*

6. *Ex l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot. l. si constante* 24. *D. solut. matrim.*

7. Nihil enim mulieris interest cùm tempore dotis restituendæ illi qui dotem debent sint soluendo. Quid enim prodest aut nocet, fuisse antea ditiorem vel pauperiorem? *l. quasi tum est* 30. *D. de pecul. l. quòd si in diem* 16. *D. de hered. petit. l. sin autem* 27. §. 1. *D. de rei vindic.*

DEFINITIO XXI.

Filiæ præsentia non est necessaria vt ei dos acquiratur ex constitutione facta marito, sed est necessaria vt futuræ successioni renuncietur.

NEc distinguemus an posterioris constitutionis tempore filia præsens fuerit necne. Non enim ipsius præsentia necessaria est, vt ei dos constituatur, quam ex ratione iuris non filiæ sed genero nomine filiæ constitui oportere: 1 cùm inter patrem & filiamfamilias obligationes contrahi non possint salua patria potestate: 2 Nec eo minus verum est dotatam à patre filiam quòd absente filia dos genero promissa vel data probetur. 3 Planè si non tàntùm dotare filiam pater velit: sed etiam quod plerumque fit renunciationem futuræ successionis ab ea extorquere, 4 aut pacisci de non petendo quidquam amplius siue dotis congruæ nomine, siue pro legitima, filiæ præsentia omnimodo necessaria est, 5 quàm & iurare oportet non quidem si amplioris tantùm dotis petitioni renuntiet: 6 Sed si futuræ successioni cui nec cum iureiurando Prudentes nostri, 7 nec sine iureiurando sacrosancti Pontifices renuntiari posse voluerunt. 8 *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. *l. Pomponius Philadelphus* 35. *D. famil. ercisc.* de cuius sententia & interpretatione vide quæ scripsi *lib. 7. Coniect. cap. 12. l. cùm dos 7. De pact. dot.*

2. *l. imperator* 50. *D. ad SC. Trebell. l. ne cum filiofamilias* 16. *D. de furt.*

3. *d. l. cùm dos.*

4. Ita demum enim ratæ sunt huiusmodi renunciationes si fiant accepta dote *cap. quamuis pactum* 2. & ibi Didac. Couarr. *de pact. in* 6. Vide Crauet *cons.* 84. *num.* 4.

5. Secundùm ea quæ scripsi *Defin. 25. sup. De pact.*

6. Valeret enim huiusmodi renunciatio etiam simplex & non iurata quia & citra renunciationem non potest filia dotem vllam petere si iam sit congruè dotata. *Not. ad l. vl. C. de dot. promiss. l. quæro* 60 *& seq. l. cùm post* 89. §. *gener. D. de iur. dot.*

7. *l. vlt. D. de suis & legit. l. 3. C. de collat.* Iunct. *l. non dubium* 5. *in fin. C. de legib. l. iuris gentium* 7. §. *& generaliter D. de pact. l. si quis inquilinos* 112. §. *vlt. de legat.* 1.

8. *d. cap. quamuis pactum de pact in* 6. quæ constitutio nititur solâ potestate iurisiurandi quod omnimodo seruandum est, quoties seruari potest citra dispendium salutis æternæ *cap. delitores & cap. cùm contingat. & pass. Extr. de iureiur.*

DEFINITIO XXII.

Dos etiam propria filiæ ex stipulatione dotali potest tamen solui patri qui habuit penes se instrumentum dotale, Et quid si postea tota dos ex eo instrumento petatur per filiam aut aliam cui pater post eas solutiones acceptas instrumentum tradiderit.

PAter qui accepto à filia vidua instrumento, quo Titius cauerat se filiæ magnam ex causa prioris dotis debere pecuniæ quantitatem, varias à Titio solutiones acceperat, Cùm minima debiti portio soluenda superesset, quā idem pater dum filiæ nomine dotem constitueret genero promitti curauerat per Titium in eā causam delegatum, postea non satisfaciente Titio instrumentum eidem genero tradiderat, vt ex eo si posset solutionem extorqueret, gener verò quasi tota summa deberetur, quæ instrumento cauta erat, excepto eo quod per apochas ad instrumenti marginem adscriptas solutum probabatur, quia tamen totum ipse petere non poterat passus erat vxorem agere, & impetratis præcisis, vt vocant, literis ex ea causa miserum debitorem in carceres quasi totius summæ debitorem detrudere, qui solutiones à se patri factas, indemnitatémque filiæ iam à patre præstitam allegabat, secūda dote per patrem eiusdem filiæ nomine pro iuribus omnibus genero constituta. 1 At filia negabat solutiones ritè factas, quasi non patri cui nihil debebatur: sed ipsi filiæ quam patre præsente & consentiente soli sibi stipulatam constabat, 2 solutio fieri debuisset. 3 Placuit non eò minùs iniuriosam fuisse executionem, 4 cùm neque in eam rem, aut pro tanta quantitate exigenda: sed pro eo tantùm quod soluendum supererat non filiæ sed genero pater instrumentum tradidisset, 5 qui si penes se id retinere maluisset vtique conuentus eo nomine siue à filia, siue à genero compensationem quantitatis in posteriorem dotem conuersæ, cum eo quod ex priore, quantumuis indebitè perceperat obiicere, atque ita & Titio securitatem & sibi liberationem acquirere potuisset. 6 *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 19. supr. ex l. si pater 4. l. dotem* 37. *D. solut. matrim.*

2. Soli enim filiæ actio competit quoties pater passus est solam filiam sibi suisque heredibus stipulari secundùm doctrinam Bart. communiter adprobatam *in l. post dotem* 40. *quæst. 4. num.* 27. *D. solut. matrim.* Adeò vt non desint qui dicant etiam à patre profectam dotem censeri debere aduentitiam filiæ si pro ea dote pater filiam adegerit ad renunciandum successioni paternæ quod plerumque fit, quasi hoc casu videatur filia renunciationis precio stipulationem dotis sibi comparasse. Crauet. *consil.* 84. *num.* 4.

3. *l. qui hominem* 34. §. *si gener. D. de solut. l.* 2. §. 1. *& vlt. & l.* 3. *D. solut. matrim.*

4. Scilicet tanquam factam pro indebito *arg. l. iniuriarum* 13. §. *si quis per iniuriam l. si creditor* 19. *D. de iniur.*

5. Omne siquidem mandatum siue expressum, siue tacitum, habet tacitam condicionem ne quid fiat nisi ex bona fide *l. creditor* 60. §. *vlt. D. mandat.*

6. *l. si pater 4. l. si cùm dotem* 22. §. *eo autem tempore D. sol. matr.*

DEFINITIO XXIII.

Conuentio expressa specialis hypothecæ pro dote non tollit priuilegium tacitæ quam dos habet à lege.

MVlier quæ pro dote certa mariti bona pignori accepit, nō eò minùs cætera omnia generaliter obligata ex Iustiniani constitutione, 1 habere credenda est iure tacitæ hypothecæ. Ne alioqui specialis cōuentio pignoris fecerit deteriorem dotis condicionem, 2 quam debuit facere melioré. 3 Nam & cōtrahentiū voluntas vtique illa fuit vt doti melius cautum esset per specialem hypothecam, 4 non vt magis dos periclitaretur, cui semel acquisitum

ius & priuilegium tacitæ hypothecæ postmodum nulla conuentione, nec si expressa voluntas adfuisset, lædi potuit. 5 Alia ratio est tacitæ hypothecæ quam idem Iustinianus datam voluit mulieribus in bonis mariti pro bonorum paraphernalium administratione. 6 Non enim dedit nisi sub ea veluti exceptione, Si non expressim mulier sibi de pignore cauisset. 7 Quod in tacita hypotheca pro dotibus inducenda non similiter obseruauit. 8 Quare nec ad hunc casum protrahi debebit quod ex alia Iustiniani lege Interpretes solent inferre. Hominis prouisionem facere vt cesset prouisio legis: 9 Nempe interest Reip. dotes mulieribus saluas esse 10 quod de bonis paraphernalibus nusquam scriptum inuenitur. *Sine die.*

1. *in l. vnic. C. hoc tit.*
2. Nec enim conuentione vlla potest fieri deterior condicio dotis *vulgat. l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.* Boer. *decis.* 312.
3. Nec enim quod in fauorem alicuius personæ factum est, debet in eius odium retorqueri *l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6 C. eod. l. fin. D. ad SC. Trebell.*
4. Ex vulgari errore imperitorum, cùm tamen generalis hypotheca sit fecutior vel ob hoc ipsum ne creditori possit obiici exceptio non excussæ specialis hypothecæ quæ excutienda necessario est *ex l. 2. C. de pignor.* Nisi cùm adiecta est vulgaris clausula vt generalitas non deroget specialitati nec contra, quomodo notarij loquuntur. Commodum enim specialis hypothecæ nullum est nisi cùm anticheses contrahitur, quia esset absurdum & iniquum valuerit debitoris bona per anticòresim à creditore possideri, non minùs quàm si ea dominij iure omnia possidere vellet *l. 1. C. de iur. domin. impetr.*
5. *d. l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*
6. *in l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup dot.* Boer. *dec. quæst.* 332.
7. Ita enim expressè habent verba constitutionis.
8. Dedit enim dotibus priuilegium tacitæ hypothecæ adeóque tacitæ stipulationis purè ac simpliciter & sine vlla condicione *in d. l. vnic. C. hoc tit.*
9. Sic enim nostri *ex d. l. vlt. C. de pact. conuent. & l. maritus 11. C. de procurat.*
10. *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18 D. de reb. autor. iudic. possid.*

DEFINITIO XXIV.

Vidua censetur eandem dotem dare posteriori marito tacita constitutione, sed non æquè dotis augmentum quod à priore viro habuit.

QVod sæpius quæri solet, An mulier quæ nullam dotem constituit, hoc ipso censeatur bona sua omnia in dotem constituisse, 1 ad viduam secundò nubentem non pertinet, quæ scilicet eam ipsam dotem priori marito dedisse intelligitur, quam priori dedisse probatur. 2 Sed an dotis augmentum, quòd à priore marito vicissim habuit posteriori quoque simul cum priore dote in dotem dedisse videatur, quæstionis est. 3 Non enim solet in cæteris alia causa esse incrementi, & additamenti dotalis, quàm ipsius dotis, siue de priuilegio tractetur, siue de pactis dotalibus circa dotem. 4 In proposito tamen probabilius visum est non ampliorem dotem posteriori marito, quàm priori datam videri, cùm hoc etiam admisso melior condicio futura sit posterioris, quàm fuerit prioris in eo quòd augmentum dotis nullũ præstare cogitur, quod prior maritus præstare habuit necesse. 4 *Sine die.*

1. De quo latè Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium* vbi vide.
2. *l. dotem 30. de iur. dot.*
3. *l. inter socerum 26. §. 2. De pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*
4. Moribus enim nostris augmentum dotis virgini tantùm debetur non viduæ: tanquam quod ex consuetudine quidem sed tamen non nisi propter defloration em debeatur, vt scripsi *Defin. 1. supr. de iur. dot.*

DEFINITIO XXV.

Patris bona sunt tacitè obligata pro dote quã pater simul cũ filio accepit aut stipulatus est adeóque si modò filio se obliganti pater consenserit.

VErgente ad inopiam marito, qui acceptæ, aut promissæ dotis tempore in patris erat potestate non tantùm filij bona capi possunt pro dote in tuto collocanda: 1 Sed etiam bona patris, siue à patre ipso fuerunt expressè obligata, 2 siue à lege, quod fit patre dotem simul cum filio aut accipiente aut stipulante. 4 Itaque si defuncti patris heredes postea velint agere contra mulierem directa rei vindicatione tanquam domini, 5 non tant audiendi. 6 Sed retinenda in possessione mulier veluti pignoris & custodiæ loco. 7 Hoc ita tamen vt non eò minùs suos fructus faciat, nec eos in sortem imputare cogatur. 8 Sed tantùm in mariti & communium liberorum alimenta expendere, cæteráque matrimonij onera perferre. 9 *Sine die.*

1. *l. si constante 24. sol. matr. l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*
2. Vt in casu de quo Afflict. *decis. 9.*
3. *Ex l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*
4. *l. si cum dotem 22. § transgrediamur D. solut. matrim.* & ibi Bart. *num. 7.*
5. Non enim dominium acquiritur mulieri ex causa assecurationis Bart. *in d. l. si constante versic. secundò quæro.* Afflict. *d. decis. 9. num. 2.*
6. Quamuis soleat vincere in vindicatione quisquis est dominus *l. in rem 23. D. de rei vindic.*
7. *d. l. vbi adhuc.*
8. *Not. in cap. salubriter. de vsur.*
9. *d. l. vbi adhuc.*

DEFINITIO XXVI.

Alimenta vxori à marito debentur, itémque sumptus litis si vxor cum viro litiget, suntque in eam rem mariti bona mulieri obligata.

NOn tenetur quidem maritus alimenta præstare vxori, quæ seorsim habitat, nec vllas ei operas præstat, 1 si vel promissam dotem non soluerit, 2 vel solutam receperit, 3 Sed si de hoc ipso dubitetur An dos vel marito soluta sit, vel mulieri restituta, æquissimum est pendente facti quæstione condemnari maritum ad alimenta vxori præstanda, 4 adeóque quod magis est, etiamsi aliunde mulier habeat vnde possit viuere, 5 quasi non tantùm officio iudicis: sed etiam iure actionis alimenta huiusmodi debeántur, 6 pro quibus etiam bona mariti tacitè obligata esse placuit, 7 Nec tantùm alimenta: Sed etiam sumptus litis vxori esse præstandos visum est, sicut fieri solet litigante monacho cum Abbate, 8 aut cùm de vniuersitate bonorum agit is qui nihil possidet, 9 siue prima, siue appellationis instantia proponatur. 10 Nam extra has causas sumptus litis ab aduersario petere inciuile est. 11 *Sine die.*

1. Nisi per culpam mariti factum sit, vt mulier discesserit à viro Iac. de Aret. Cin. & Bald. *ad l. quod in vxorem C. de negot. ge.* Afflict. *decis.* 10. *num.* 1.
2. Quo casu potest etiam expelli à viro. Guid. Pap. *quæst.*
3. Obligatio enim præstandorum mulieri alimentorum à dote proficiscitur. Dos enim datur marito vt vxorem & liberos alat *l. si in qui 56. §. ibi dot. D. de iur. dot. l. pro oneribus 20. C. eod.* Ergo si mulier ipsa dotem receperit, non est alenda à viro. Sed virum ipsum potiùs, communésque liberos alere debet si vir laboret inopia *l. vbi adhuc. 20. eod.*
4. Afflict. *d. decis.* 10.
5. Bald. *in l. de alimentis C. de transact.*
6. Aliud enim esset si officio tantùm iudicis deberentur, cuiusmodi sunt alimenta, quæ filio debentur à patre, & patri à filio, de quibus nulla competit actio pro tempore præterito Bart. *in l. 1. C. de mendicant. valid. lib. 10. & in l. si quis à liberis 5. §. Sed si filius D. de liber. agnosc.* Nisi filius aut pater fecisset se debitorem pro alimentis præteritis, quia tunc teneretur debitum soluere is qui alimenta debuisset *Notat. in l. liberis quos § 1. D. de alim. legat.* Afflict. *d. decis* 10. *num.* 4.
7. Bart. *in l. si cùm dotem 22. §. sin autem in fauissima D. solut. matrim.* Specul. *in tit. de donat. int. vir. & vxor. §. fin. vers. sed nunquid. bona* Afflict. *ibid. num.* 3.
8. *Not. in cap. ex parte de accusat.*
9. *l. si instituta §. de inofficioso D. de inoff. test. l. fin. vbi glos. C. de ord. cognit. Not. in cap. si fortè de elect. lib. 6.*
10. Eadẽ enim est ratio æquitatis vtroque casu Afflict. *decis.* 11.
11. *l. imperatores 17. D. de tutel. & rat. distrah.*

TIT.

TIT. IX.

De pact. conuent. tam sup. dot.

DEFINITIO I.

Augmentum dotis debetur etiam dote non soluta, adeóque licèt solutionis dies nondum venerit, nec valent pacta in contrarium facta. Sed seruanda est consuetudo.

SOLVTO matrimonio non tàm dos mulieri restituenda est,[1] quæ soluta fuit aut tam bene cauta vt exceptioni non numeratę dotis locus esse non possit,[2] sed etiam ea pecunia, quæ augendæ dotis gratia debetur,[3] siue dos ipsa soluta fuerit siue non, Reiecta etiam distinctione illa, An soluendæ dotis dies iam venerit, necne.[4] Adeóque licèt speciali conuentione actum proponatur vt non nisi pro portione dotis solutæ augmentum illud præstetur. Nam cùm sit portio quædam dotis,[5] bonique publici fauorem admixtum habeat,[6] eodem quoque iure censeri par est, ijsdémque prorsus priuilegijs gaudere:[7] Et consequenter non magis valere pacta quę deteriorem faciunt augmenti condicionem quàm quæ dotis.[8] Deteriorem verò augmenti condicionem facere illa videntur, quæ iuri consuetudinario quod in quaque prouincia aliud & aliud est derogant in mulieris dispendium & detrimentum.[9] Ergo loci cuiusque consuetudo districtè hac parte seruanda est.[10] *Ita Senatus* pro Philippa De Chauanes contra heredes Alexandri Mugnier 7. Cal. Febr 1589.

1. *l. 1. & tot. tit. solut. matrim. D. & C.*
2. Nam intra certa tempora locus est exceptioni dotis non numeratæ, de qua *in Auth. quod locum & tot. tit. C. de dot. cauta non numer.*
3. Nam & augmentum dotis non alio iudicio petitur, quàm de dote *l. si marito* 31. §. *vlt. D. solut. matr.*
4. Vide Guid. Pap. *quæst.* 274. 430. & 565. Boer. *quæst.* 22. licèt contrà tenear Afflict. *decis.* 242.
5. *l. inter socerum* 26. §. *cùm inter D. de pact. dotal. l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot.*
6. *l. 1. D. solut matr. l. interest* 18. *D. de reb. autor. iudic. possid.*
7. Vt eadem sit ratio partis quæ totius *vulg. l. quæ de tota* 76. *D. de rei vindic. l. si duo* 51. *in fin. D. de admin. tutor.*
8. *l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.* Boer. *quæst.* 332. vide *Defin.* 23 *sup. tit. prox.*
9. Cùm consuetudo sit ius non scriptum nec minorem auctoritatem habeat quàm lex scripta *l. de quibus* 32. iuncta *l. sed & ea* 35. *& seq. D. de legib.*
10. *d. l. de quibus l. venditor* 13. §. *si constat D. commun. prad. l. imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*

DEFINITIO II.

Potest maritus facere deteriorem dotis condicionem quantum ad fructus & vsuras pertinet & pro tempore constantis matrimonij, sed non quantum ad dotem ipsam.

SI maritus qui ex soceri voluntate dotem in numerato accipere debuerat conuenerit vt certis diebus diuisisque pensionibus dos soluatur, non potest vxor viuo marito licèt consentiente petere vt sibi dos soluatur purè, Hoc solo prætextu quòd dotis condicionem deteriorem facere maritus non potuerit.[1] Non enim quod tempore minus soluitur,[2] propter solutionis diem prorogatum ad dotem pertinet, eiúsque diminutionem, sed ad dotis fructus,[3] de quibus potest vtique maritus liberè & pro arbitrio disponere quoniam ad eum spectant non ad mulierem.[4] Itaque si conuentioni vxor consenserit, licèt minor annis viginti quinque multò minus audienda erit si petat in integrum restitutionem.[5] Planè si antequam solutionum tempora venerint maritus decesserit, omnimodo mulieri ius competet reperendæ dotis acsi pactum nullum interuenisset,[6] quia verum est non potuisse vllo pacto deteriorem fieri dotis condicionem.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio Prid. Non. Feb. 1589. Et rursum pro liberis D. Isaaci Chanal contra Annam Chanal cognatam meam 8. Id. Iun. 1590.

1. Siquidem deterior est condicio debiti quod soluitur per partes, quia eiusmodi solutio habet magna incommoda *l. 3. D. famil. erciss.*
2. *§. si minus* iunct. *§. plus autem Instit. de action. l. 1. §. editiones D. de edend.*
3. Id est vsuras *l. vir vsuras* 54. *D. de donat. int. vir. & vxor.* Vsurę namque vicem fructuum obtinent *l. vsura* 34. *D. de vsur.*
4. *d. l. vir vsuras l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot. l. si fructus* 8. *C. de donat. int. vir. & vxor.*
5. Non enim potest restitui minor citra læsionem *l. non omnia* 44. *& pass. D. de minor. l. nam posteaquàm* 9. §. *si minor. D. de iureiur.*
6. Cùm ex die finiti matrimonij dos pleno iure pertineat ad mulierem *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*
7. *d. l. Attilicinus* 17. *D. hoc tit. de pact. dotal.*

DEFINITIO III.

Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re suâ.

MVlier quæ nupta sine dote postèà constante matrimonio passa est vt de re vxoria maritus paciscere-tur, nó idcirco dotẽ ei constituisse intelligitur. Dotis enim constitutionem cùm meri facti sit non iuris, expressim factam esse necesse est vt pro facto habeatur.[1] Nam etsi fœneratitias cautiones mulier marito tradiderit non ideò cautiones fiunt dotales, Imò verò penes vxorem remanent actiones, nec quicquam præter agendi sine mandato licentiam in virum translatum intelligitur.[2] *Ita Senatus* in eodem auditorio.

1. Nisi in casu *l. dotem* 30. *& seq. D. de iur. dot.*
2. *L. vlt. C. hoc tit l. 1. C. de donat.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 499. *num.* 2.

DEFINITIO IV.

Non potest dos augeri supra modum vt immodico augmento maritus oneretur.

CVm pater minus congruam dotem daret genero filiæ nomine, promiserat extra dotales tabulas, auctum se ad eam vsque quantitatem quæ congrua & competens videretur, nec tamen de eo dotis incremento quod ex parte mariti ad mulierem ex inueterata consuetudine peruenire debebat, quicquam conuenerat. Placuit aucta postèà quandocunque dote siue per patrem, siue eo reluctante, arbitrio boni viri,[1] condemnandum quoque maritum vt pro rata additæ portionis dotem ipse augeat, siue pater ab initio certam quantitatem, siue nullam demonstrasset,[2] dum ne quid ex immoderata patris liberalitate dispendij genero accideret.[3] Nam cùm id tantùm gener egerit vt congruam dotem haberet, eóque intuitu se quasi ex tacito pacto ad consuetudinarij augmenti præstationem obligauerit, non debet onerari, si fortè in eius fraudem socer dotem ampliorem velit filię constituere, quàm necesse sit vt congrua videatur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri Quinier Aduocati & Ioannis Bouier 10. Cal. Decẽb. 1590. De qua scripsimus in Defin. 2. 3. 4. 5. De dot. promiss.

1. Secundum ea quæ scripsi *Defin. 4. sup. de dot. promiss. ex l. cùm post* 69. *§ gener. D. de iur. dot.*
2. Sufficit enim quod possit fieri certa quantitas augmenti ex comparatione certæ dotis *d. §. gener. l. certum* 6. *D. de reb. credit.*
3. Iuuari quippe maritum beneficio auctæ dotis, non decipi oportet *l. in commodato* 17. §. *sicut D. commod.* Nemo e-

nim creditur velle immodicè obligari *l. si libertus ita 30. D. de oper. libert.*

4. Hactenus enim consentire gener cogitur, vt tamen nulla eius captio sit *l. vlt. D. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Filia quæ non renunciauit accipiendo minùs congruam dotem à patre non ob id postea renunciare cogitur, quod eam dotem pater auxerit, & congruam fecerit.

IN eadem facti specie quæsitum est, An filia quæ tabulis dotalibus cùm dotem à patre minùs congruam acciperet paternæ successioni non renunciauerat, si postmodum aucta dote congruam & competentem portionem habeat cogi possit vt renunciet. 1 Et visum est, non posse: Non illa solùm ratione, quia pater ex propria promissione conuentus non idcirco quod satisfacit, deteriorem facere debeat condicionem filiæ, 2 Sed etiam quia huiusmodi renunciationes adeò sunt odiosæ, iurisque ciuilis rationi contrariæ; vt non aliter valeant quàm si iureiurando confirmentur: 4 Quis autem admittat vt ad iusiurandum quod ex mera liberaque iurantis voluntate vires accipit adigi filia possit si iurare nolit? Neque verò damnum in eo magnum est aut patris, aut aliorũ liberorũ, cùm moriente quandocunque patre futurum sit vt ea portio doti addita perinde ac dos ipsa quæ primùm data est, in legitimam imputetur. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio dubitandi illa erat quòd solent filiæ accepta dote congrua renunciare legitimæ parentum successioni *ex cap. quamuis pactum de pact. in 6.*
2. Nemo enim se liberando, alium obligat.
3. *l. vlt. D. de suis & legit. l. 3. C. de collat.*
4. *d. cap. quamuis pactum de pact. in 6.*
5. *l. adigere 6. D. de iur. patron.*
6. *l. quoniam nouella 29. C. de inoff. testam.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum præsertim iuratum quo datur hereditas, in contractu matrimonij, idque ex consuetudine.

HEreditas quidem pacto dari non potest, 1 Nec si in dotalibus tabulis pactum conscriptum sit, 2 Solis militib. exceptis de bonis suis in expeditione aut in procinctu ad expeditionem inuicem disponentibus. 3 Contraria tamen consuetudine ferè vbique gentium receptũ est vt huiusmodi conuentiones valeant in contractu matrimonij, 4 Nec solùm inter nobiles, in quorum personis faciliùs id admitti potuit, 5 sed etiam inter alios quoscunque nullum licèt iusiurandum interuenerit: multò magis si interuenit: 6 Præsertim verò si eiusmodi pactiones sint vt per eas legitima successio cõseruetur. 7 Neque verò videri possunt abhorrere à bonis moribus naturalibus, 8 (quòd si esset, ne iureiurando quidem confirmarentur, 9) quamuis negari non possit quin auferant liberam testãdi facultatem. 10 *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat & Claudij Brunet 5. Id. Febr. 1593.

1. *l. hereditas 5. C. hoc tit.*
2. *l. pactum quod dotali 15. C. de pact.*
3. *l. licèt 19. eod. tit.* Adeò vt nec iuramento confirmetur pactum huiusmodi, secundum Bart. Paul. Alex. & Ias. *in d. l. pactum* Tiraq late *de iur. primigen. quæst. 6. nu. 17. & 18.* Vide Alex. *cons. 81. lib. 2.* Crauet. *cons. 10.* Rom. *cons 26.*
4. Bald. *in § fily nati cap. 1. §. de feud. fuer. contr* Rip. *resp. 1. de pact.* Masuer. *in praxi tit. de sonet. verſ item licèt institutio testamentaria* Guill. Bened. *in verb. duas habens filias num. 2. 3. & seq.* Ioann. Pap. *lib. 20. syntagm. tit. 2. §. 1.* Hotom. *cons. 1.*
5. Propter dignitatem & amplificationem familiarum Papon. & Hotom. *supra dictis locis.*
6. Oldrad. *cons. 131. num. 2.* Alex. *cons. 128. incip. ponderatis vol. 3.* Bald. *in dict. l. licèt & in l. fin. C. de pact.* Dec. *cons. 516. num. 5. & 6. & in dict. l. pactum num. 4.* Aufrer. *ad decis. Capell. Tholos. 452. in 2. addit.*
7. Bart. *in l stipulatio hoc modo concepta 61. de verb. oblig. & in d. l. fin. C. de pact.* Alex. *cons. 59. incip. super primo col. 1. lib. 1.* Guid. Pap. *cons 23. num. 4* Chassan. *cons. 139. num. 13* Marc. Anton. Natt. *cons. 474. num. 8. vol. 2.*
8. Didac. Couarr. *in repetit. dict. cap. quamuis pactum i. p. 3. part. num. 2.*
9. *Ex reg. cap. non est obligatorium Extr. de regul. iur.*
10. *d. l. pactum quod dotem.* Vnde & dicuntur esse contra bonos mores scilicet ciuiles *dict. l. stipulatio hoc modo concepta & l. ex eo 4. C. de inutil. stip.* Adde Fachin. *lib. 5. cap. 84. cum quatuor seqq.*

DEFINITIO VII.

Pactum quo datur hereditas in contractu matrimonij non potest reuocari per pœnitentiam.

SAnè cùm in contractu matrimonij adiicitur talis pactio, non tam vltimæ voluntatis iure censeri debet quàm pacti & donationis ob causam, Videlicet vt sequatur matrimonium quod fortassis & verisimiliter alioqui non sequeretur. 1 Ideóque nec septem testium numerum requirit, nec alias testamentorum solennitates, nec proinde reuocari ex pœnitentia potest. 2 Dotis enim aut donationis propter nuptias semel constitutæ nequit pater ex postfacto deteriorem facere condicionem. 3 Idque adeò verum est, vt vel sola promissio à patre facta intuitu futuri matrimonij de filio ex æqua portione instituendo patrẽ obliget, détque filio actionem aduersus fratrem ex asse instituturn si matrimonium posteà secutũ sit, licèt eiusmodi promissio nec scripta fuerit, nec iurata. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa, relatúmque alias ita pronunciatum fuisse pro N. D. Daussans Aduocato Neciensi. *Sine die.*

1. Hæc enim ratio est quæ hoc ius primùm induxit fauore matrimoniorum, ad quæ multi inuitantur huiusmodi pactionibus.
2. Rip. *resp. 1. de pact. num. 4. & 5. arg. l. si extraneus 6. D. de condict. caus. dat.* Iunge *l. si donaturus 9. §. 1. eod. l. 5. §. pen. D. de dol. mal. except.*
3. *l. cùm à socero 7. C. de iur. dot. l. cùm dos 7. D. hoc tit. de pact. dotal.*
4. *Ex Nouell. Leonis 19. De pact. patern. ex aquo hered. futur. fil.*

DEFINITIO VIII.

Donatio siue vniuersitatis siue quotæ bonorum facta in cõtractu matrimonij valet. Et quid si facta sit per verba importantia institutionem.

IDem dotium & matrimonij fauor efficit vt quamuis donatio bonorum omnium præsentium & futurorum nec per se valeat, nec iuramento confirmetur, 1 valere tamen debeat si facta sit ex causa dotis. 2 Quòd si donatio siue promissio quotæ bonorum in contractu matrimonij à patre facta fuerit, dubitari non potest quin valeat, nec trahetur ad quotam hereditatis vt minor sit quæstioni locus. 3 Sed & si ponas, in contractu matrimonij institutam à patre filiam in quota bonorum, atque ita factam ei donationem verbis importantibus institutionem, 4 vt nostri loquuntur, & redolentibus vltimam voluntatem, nihilominùs valebit etiam, & irreuocabilis erit conuentio. 5 Nam & illud receptum est, Conuentionem vel promissionem ex causa honesta factam posse induci per verba institutionem importantia, nec ideò videri factam vltimam voluntatem, sed contractã ab initio vtilem obligationem dilata tantùm exactione in tempus mortis patris. 6 Cui consequens est vt à tempore talis donationis celebratæ nec alienare quicquam in præiudicium donatarij filij pater possit, 7 nec nouum æs alienum contrahere, quominùs integram quotam filius post patris mortem consequatur, 8 Ex iis saltem bonis, quæ patri tum supererunt, conficiendam. 9 *Ita tractatum est* in eadem causa 5. Id. Febr. 1593.

1. Notant nostri *ad l. vlt. C. de pact. & ad l. stipulatio hoc modo concepta 61. D. de verb. oblig.*

2. Latè

2. Latè post alios Petr. Duen. *reg.* 2. 19. *incip. donatio omnium bonorum col.* 7. *versimile primò.*

3. Modern. Paris. *cons.* 36. *num.* 6. & 7. Chassan. *cons.* 39. *num.* 15.

4. Vnde est quod eum heredem contractualem Galli vocant.

5. Secundum id quod diximus *Defin.* 6. *supr.*

6. Oldrad. *cons.* 139. *incip. ad habendam*, quem refert & sequitur Chassan. *dict. cons.* 39. *num.* 17. & Paris. *dict. cons.* 36. *num.* 5. & 6. & 14.

7. Si quidem perfecta donatio pœnitentiam non admittit, *l.* 3. 4. 5. & 6. *C. de revoc. don.* multò minùs ea quæ facta sit in contractu matrimonij, vt dixi *Defin.* 7. *supr.*

8. Nam nec æris alieni etiam anterioris non solet sequi donatarium *l. æris alieni* 15. *C. de donat.*

9. Neque enim is qui partem bonorum suorum donauit prohibetur aliquas res etiam in solidum alienare dummodo superfit quantum satis est ad implendam donationem. Guid. Pap. *quæst.*

DEFINITIO IX.

Valde interest an filia sit instituta in quota hereditatis, an in quota bonorum.

ANigitur idem erit si dotalibus tabulis pater filium aut nliam cum cæteris liberis ex æqua portione heredem instituerit? Minimè. Est enim hoc casu filia instituta non in quota bonorum, sed in quota hereditatis, [1] ac proinde in ea re quæ vitio patre nulla est, cùm viuentis non sit hereditas: [2] & cõsequenter liberum esse debet patri quandiu viuet, vt de suo patrimonio dummodò inter viuos & citra fraudandi consilium pro arbitrio disponat, [3] Nec dotium aut matrimonij fauor efficere potest, vt qui filiam aut filiam in quota hereditatis instituit, eidem quotam bonorum donasse videatur, id prohibente scilicet verbo non *institutionis* [4] sed *hereditatis*. [5] Nam non quèadmodum fauore nuptiarum nihil interest quibus verbis pater aliquid dederit, ita etiam dici potest nihil referre quid dederit. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Aliud enim est dicere quotam bonorum, aliud verò quotam hereditatis *l. Papinianus* 8. *si quarta autem D. de inoff. testam. l. cùm quæritur* 6. vbi Iaf. & alij & ad Auth. *vnde & si parens C. eod. l.* 8. §. *vlt. & l. seq. de leg.* 2.

2. *l.* 1. *D. de hered. vel act. vendit. l.* 1. *D. pro hered.*

3. *l.* 2. *D. si à parent. quis manum sit.* iunct. *l. viuus libertus* 9. *D. si quid in fraud. patr.* Scripsi *Def.* 27. & 28. *supr. de inoff. testam.*

4. Ex iis quæ dixi *Defin. prox. num* 4. *supr.*

5. Hereditas enim est nomen iuris *l. hereditas* 50. *De petit. hered.* nec incipit nisi ex instanti mortis. Bonorum autem appellatio vt plurimùm naturalis est *l. propriè* 83. iunct. *l. bonorum* 49. *de verb. signific.*

DEFINITIO X.

Generalis renunciatio futurarum successionum in tabulis dotalibus facta non valet, multò minùs extenditur ad maternam successionem etiamsi mater præsens fuerit.

REnunciatio futurarum successionum simpliciter & indistinctè facta per filiam, cui nubenti dos à patre data vel promissa fuerat, extendenda non est ad matris hereditatem, licèt matre præsente & consentiente scriptum sit tam ex maternis quàm ex paternis rebus promissam esse dotem; si modò ea interpretatio capi possit vt de solius patris facultatibus dos data vel promissa videatur. [1] Quoties enim siue per renunciationem siue per statutum filia excluditur, non nisi à dotantis hereditate exclusa videri debet. [2] Sed etsi à matre partem dotis filia accepisset, magis est vt generalis illa futurarum successionum renunciatio non valeat, sed speciali opus sit, [3] quoniam odiosa & contra iuris communes regulas est huiusmodi pactio, [4] nec nisi iurisiurandi religione defenditur. [5] Quid si expressa quidem matern æ successionis renunciatio facta sit, sed postea mater aduersus eam dotis constitutionem cuius intuitu renunciatio facta est restitui in integrum voluerit, & succubuerit? Nam si obtinuerit constat ex vtraque parte rescindi contractũ iuxta naturam restitutionis. [6] Placet renunciationis vim dissolui hoc ipso quo mater de cuius hereditate pactio facta fuerat, in eadem voluntate non perseuerauit: [7] Nec semel extinctam resuscitari ob hoc solùm quòd fauore dotis & propter filiæ contradictionem denegata sit matris restitutio, si noua eiusdem voluntatis declaratio non interuenerit, & voluntas, quæ defecerat, iudicio recenti non redierit. [8] Cùm enim & iudicium & sententia reddatur in inuitum, [9] nemo dixerit condemnatione secuta rediisse voluntatem ipso iure, quæ nõ iuris sed facti est. [10] Quod eò certiùs erit si proponas matrem non proprio sed fideiussorio nomine condemnatam, quia nec renunciationis iusta causa vlla est in fauorem eius personæ quæ nihil de suo dederit. [11] *Ita senatus* in ea causa de qua SC. 7. & 8. de Dot. promiss.

1. Quod in dubio præsumendum est *l. vlt. C. de dot. promiss.*

2. Latè Antonin. Thessaur. *decis. Pedem.* 61. post Bald. *in l.* 1. *C. de legit. hæred.*

3. Vt renunciationem quę alioquì futura sit captiosa interpretatio prudentum frangat *Arg. l. cùm Aquiliana* 5. *D. de transact.*

4. *l.* 3. *C. de collat. l. vlt. D. de suis & legit.*

5. Ex constitutione Bonifacij in *Cap. quamuis pactum. de pact. in* 6. Dec. *cons.* 551. *num.* 1.

6. *l. quòd si minor* 24. §. *restitutio D. de minor. l. Titia* 61. *D. de iur. dot.*

7. Requiritur enim perseuerantia continua *l. vlt. C. de pact.*

8. Vt loquitur Papinianus in *l. qui ex liberis* 11. §. *testamento D. de bon. poss secund. tab.*

9. *l. inter stipulantem* 83 §. 1. *D. de verb. obligat.*

10. *l. voluntatis* 7. *C. de fideic.* iunct. *leg. ordine* 15. *D. ad municip.*

11. *d. cap.* 2. ibi: *accepta dote Extr. de pact.* Iunge *Defin.* 7. *supr. de pact.*

DEFINITIO XI.

Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis contentæ per scripturam in fraudem patris mariti, sed ad ratam dotis reuera constitutæ si modò filia sciuit.

PAter cùm nupturæ filiæ dotem constituere vellet septingentorum duntaxat aureorum, futuri verò generi pater non aliter nuptiis consentiret quàm si mille darentur, Conuenerat cum genero & filia pridie quàm nuptiæ fierent vt septingentorum tantùm dos esset, Et consequenter vt quamuis patri sponsi mille numerarentur, sponsus tamen trecentos reddere teneretur, atque interea semisses vsuras præstare: Postero die contracto matrimonio dos mille aureorum patri sponsi numerata fuerat, qui conuentionum ignarus totidem se soluto matrimonio restituturum promiserat, ac quod erat consentaneum quingentos præterea aureos pro augmento consuetudinario, Centum denique pro iocalibus & mundo muliebri. Mortuo subinde post socerum sponso, patre superstite mulier integram summam à socero suo reposcebat. Cúmque plures aliæ fierent mutuæ petitiones, conuenerat per arbitros, vt compensatis omnibus mille & sexcenti aurei pro omni iure mulieri redderentur. Ab eo tempore socer factus certior de iis quæ ante nuptias inter mulieris patrem sponsúmque tractata fuerant, quæ & cùm matrimonium heret, & cùm trãsigeret ignorauerat, Negabat se teneri ad præstandum dotis augmentum mundúmque muliebrem, nisi ad ratam septingentorum aureorum, Quæ quantitas erat reuera constitutæ dotis. Quærebatur in publico auditorio, quid iuris esse deberet. Dicebam si priores conuentiones infecta filia factæ fuissent, non debere nocere filiæ susceptúsque ex eo matrimonio liberis quod gener cum socero de minore dote transegisset, [1] Cùm generi pater nulle aureos dotis no-

mine reuera accepisset:4 Neque recusare eum posse quominùs dotis quoque augmentum,& iocalia integra præstaret,5 salua ei in bona illi quæ reliquisset 6 aut aduersus heredes dotantis à quo deceptus fuisset indemnitatis actione.7 Sed cùm filia non tantùm præsens sed & consentiens fuisse proponeretur,8 plus valere debere, quod reuera gestum quàm quod simulatè conceptum esset.9 Non quòd inter patrem & filiamfamilias vtiliter ex hac causa contrahi potuisset,10 Sed quoniam in constituenda dotis quantitate solius patris non etiam filiæ voluntas exquireretur,11 satisque esset eam patris voluntatem filiæ innotuisse, 12 Vt mala fide facere videretur si à genero maiorem dotem exigeret,quam reuera minorem constitutam esse sciret,13 Nec habere quod conqueretur dumodo congrua dos esset. 14 Neque verò hic locum habere poterat quod dici solet dotis condicionem deteriorē fieri non posse,nec si filia consentiat. 15 Non enim dos vlla est priusquàm sit constituta, 16 priúsq; est vt certa sit & vera dotis quantitas quàm vt quæratur,An pacto diminui dos possit.17 Denique dos constituta in nullius arbitrio est,ne quidem filiæ cui omnimodo salua & integra manere debet.18 Constituenda verò in solius patris arbitrio est, nisi hactenus quod congruam dare cogitur. 19 Cæterùm nec simulatæ dotis fauor vllus est, 20 sed eius tantàm quæ verè non simulatè sit constituta.21 *Ita tractatum est* in causa N. Philibertæ Battandier & N. Amedei Ogier 4. & 5. Cal. Iul. 1595.

1. Est enim generale, vt ignorantis conditio deterior fieri nunquam possit *l. ignorantia 49. D. de procur. l. non debet alteri 74. de reg. iur.* maxime in dote *l. cùm dos 7. D. de pact. dotal.*

2. Dotem enim numeratio facit, maximè verò si scriptura numerationi consentiat *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

3. Eadem enim semper est ratio augmenti dotalis, & dotis *l. inter socerum 26. §. cùm inter vers. nec separabitur D. hoc tit. de pact. dotal. l. etsi ante 8. C. de iur. dot.*

4. Postquam placuit Iustiniano, vt hodie etiam filiusfamilias possit habere heredem ab intestat. *Nouell.* 118. *De hered. ab intest. venientib.*

5. Nunquam enim ferendum est, vt quis ex dolo suo lucretur *l. ne ex dolo 12. D. de dol. mal.*

6. *Vt in d. l. cùm dos 7. de pact. dotal.*

7. *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. quàm quod simul. concip.*

8. Hoc enim fieri potest salua patria potestate *l. imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. 2. C. de inoff. donat. l. siue emancipatus 17. C. de donat.*

9. *d. l. cùm dos.* Paternum enim officium est dotare filiam *l. capite 19. D. de rit. nupt. l. vlt. C. de dot. promiss.* & bonum consilium capere pro filia *l. vlt. C. de curat. furios.*

10. Nam qui scit certiorari non debet *l. 1. §. vlt. D. de act. empt.* cùm non ab alio decipiatur sed à se ipso *l. nam si scit 26. D. de rei vindicat.*

11. Cùm dotem sola numeratio faciat non scriptura *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

12. Congrua verò dos esse intelligitur ita demùm si respondeat legitimę portioni,quamuis non putent plerique hoc locum habere in ea dote quæ sit pet patrem constituta. *Not. in l. quoniam Nouella 29. C. de inoff. testam.*

13. *l. Attilicinus 17. D. hoc tit.*

14. *D. l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

15. Quia non entis nullæ sunt qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de reb. credit.*

16. Propter admixtum publicæ vtilitatis fauorem D. *l. Attilicinus l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

17. Habita scilicet ratione dignitatis & facultatum patris & mariti *l. siue generalis 60. l. cùm post 69. §. si gener. D. de iur. dot.* Vide quæ scripsi *in Error. 2. Decad. 12. De error. pragmat.*

18. *D. l. 1. & 2. C. de dot. caut. non numer.*

19. Simulata enim pro infectis haberi semper debent *l. si ex precio 3. C. si cert. pe.* Aliud est in dote quam nostri putatiuam vocant. Illa.n. licèt vera dos non sit, tamē nec simulata est, ideóque verę dotis priuilegia plerumque habet *l. quæsitum 17. §. vlt. D. de reb. auctor. iudic. possid.* Notant nostri *ad l. 1. D. solut. matr.* Vide Ann. Robert. *lib. 1. Rer. iudic. cap. 2.*

DEFINITIO XII.

Renunciatio facta in fauorem masculorum, extinctis masculis euanescit.

REnunciatio per filiam cùm nuptui collocaretur facta patri, masculum & alias filias habenti solius masculi fauore facta intelligitur, præsertim inter nobiles, quibus magis familiare est ad conseruādam, augendamque familię dignitatem, masculos ex asse heredes scribere, filias verò pro certa quantitate siue dotis, siue legati titulo excludere. 1 Idque apparet euidentiùs si ponas hunc ipsum patrem cùm suprema ordinaret, solum masculum heredem scripsisse, filiam verò, quæ necdum nupta erat, nec renuntiauerat non ex ampliore summa, quàm quātà cæteris filiabus cùm nuberent data esset. 2 Cui consequēs est vt defuncto postea sine liberis masculo intestato, perinde ad successionem admitti debeat filia, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit. Quasi extincta vi, & potestate renunciationis hoc ipso, quòd è medio sublata est persona cuius fauore facta fuerat renunciatio. 3 Idque indubitatum est si filia quæ renuntiauit non nisi paternis bonis renuntiauerit. Ex quo enim filius institutus heres extitit patri, facta sunt fraterna bona, quæ fuerant paterna. 4 Idcóque licèt profecta sint à patre, tamen non continentur renunciatione, quæ stricti iuris est, strictéque interpretanda, 6 Vtpote, quæ sit odiosa propterea quòd impediat ius legitimæ successionis. 7 Sed etsi fraternis bonis quoque renunciatum sit, siue præsente, siue absente fratre, idem est, Non quòd renuntiatio non valeat, 8 Sed quia pro non facta habeatur, quando non superest persona cuius intuitu facta dici possit renuntiatio. 9 Non est autem verisimile curasse patrem, vt filia quæ nubebat, renuntiaret bonis fraternis in fauorem alterius sororis, quæ si non renuntiauit factum id videri debet, potiùs quòd nondum nupserit, quam quòd eam renunciare pater noluerit: quàm haud dubiè aliarum exemplo ad renunciandum adegisset, si viuus eam marito collocasset. 10 An igitur inutilis erit renuntiatio facta de fraterna successione? Vtique si nullus fratri frater superstes fuit, Cùm verum sit quod diximus non nisi masculorum fauore factam videri renuntiationem tam fraternorum, quàm paternorum bonorum: Ponimus enim patrem sibi suisque non filio stipulatum renuntiationem fraternorum. 11 Itaque masculo vno tantùm superstite & herede existente, exerit vires suas renuntiatio. Eo verò postea sine masculis descendentibus, aut consanguineis defuncto non supereſt persona, cui renuntiatio prodesse queat. 12 *Ita Senatus* in causa filiarum D. de Bellegarde de S. Ciergue 29. Decemb. 1595.

1. Secundum ea quæ scripsi *Defin. 7. supr. de pact. num. 10.*

2. Quo casu euidens patris voluntas est vt par & æqualis condicio sit omnium filiarum, perinde acsi filiam istam ad renunciandum adegisset secundum ea quæ scripsi ad *Defin. 12. supr. de pact. arg. l. Paula Cælinico 27. §. Pompeius de legat. 3.*

3. De quo vide quæ scripsi pluribus *Decad. 27. & 28. De error. pragmaticorum* contra Bart. & alios *ad l. 2. §. vlt. D. ad SC. Tertyll.*

4. Cùm ex mutatione personæ mutetur qualitas & condicio bonorum *l. per curatorem 90. §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. de inoffic. testam* Not. *ad l. 1. §. veteres D. de acquir. possess.*

5. Et ita origine sint paterna quæ origo inspicienda est aliquando vt *in Auth. ex testamento. C. de secund. nupt.*

6. Vt & omnes stipulationes vulgat. *l. quicquid adstringenda 99. D. de verb. obligat.*

7. *leg. vlt. D. de suis & legit. l. pactum dotali 3. C. de collat.*

8. Valet enim cùm facta est stipulante patre vt scripsi *Def. 7. supr. de pact.*

9. Est enim generale & perpetuum vt cessante causa finali cuiuscumque dispositionis cesset dispositio *l. vlt. vbi not. D. de hered.* Tiraq. *in tract. cessante causa poss.*

10. Nec enim in dubio credendus est pater vnam ex filiabus magis quàm cæteras, & æqua cum masculis adfectione dilexisse.

11. Nam si filio stipulatus esset non sibi res haberet minorem dubitationem vt mortuo filio nulla renunciationis potestas supereſſet.

12. Ac proinde deficiente causa finali deficit etiam dispositio vt dixi *num. 9.*

DEFINITIO XIII.

Mulieris bona non dotalia, si nulla dos constituta fuit nō habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

Bona

BOna propria mulieris nuptæ quæ nullam dotem vireo constituit non habent priuilegium tacitæ hypothecæ, quod habent ex Iustiniani constitutione bona paraphernalia, quia nec videri paraphernalia possunt id est extra dotem, cùm dos nulla constituta est. 2 Itaque si in ea bona quidam agant ex mariti creditoribus non potest mulier hypothecariam inhibere: sed tantùm iuuari exceptione non factæ discussionis si iustè possideat. *3 Ita tractatum est* in eodem auditorio.

1. *L. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

2. Qui enim dicit aliqua bona extra dotem esse necessariò præsupponit dotem. Nam & constitutio Iustiniani requirit vt bona paraphernalia tradita sint marito in dotali instrumento, quamuis Accurs. ad eum locum notet sufficere vt de traditione constet etiam aliunde quàm ex tabulis dotalibus.

3. Exemplo scilicet alterius cuiuslibet possessoris iusti *Auth. hoc si nebtor C. de pignor.*

TIT. X.

De dot. caut non numer.

DEFINITIO I.

Mariti confessio de dote recepta si causam habeat non præsumuur simulata, nisi talis à creditoribus probetur.

TSI verum est mariti confessionem de dote recepta constante matrimonio factá si neque numeratio interuenerit neque dotis constitutio præcesserit suspectissimam esse, nec creditoribus etiam posterioribus nocere, 1 nó tamen est id perpetuum. Nam si confessio probabilem causam habeat, asserente marito redactam pecuniam ex venditione rei ad vxorem pertinentis, remque ipsam & venditionis diem, adeóque notarij qui instrumentum conscripserit personam designante, vix vlla fraudis suspicio subesse potest, 2 cùm ex notarij protocollis explorari possit an vera causa fuerit an simulata: Sumptibus tamen & opera eius, qui confessionem impugnare volet. 3 Tum enim fraudis præsumptio mulieri nocet, cùm eius probandæ facultas creditoribus, aliisque quorum interest nulla relinquitur. 4 Quòd si protocollum fortè deperditum sit, quærendum erit an iam tum esset deperditum quo facta fuit confessio, necne: Vt priore casu nulla confessioni fides adhibeatur, 5 Posteriore contrà, vel eò magis quòd in proposita specie, nó nisi cum posteriorib. viri creditorib. mulieri res esse potest. 6 *Ita senatus* 4. Id. Aug. 1588.

1. Bartol. & cæteri Doctores vulgo *ad Auth sed iam necesse. C. de donat. ant. nupt.* Quia inter personas suspectas & prohibitas facilè præsumitur simulatio & consilium fraudis *l. qui testamentum 27. D. de probat. l. cùm quis decedens 37. §. pen. de leget.* 3. Vide Castrens. *cons.* 373. incip. *circà primum lib.* 2. Bald. *in rubr. qua in fraud. cred.* Rub. *cons.* 119. Socin. post alios *ad l. 1. D. solut. matrim.*

2. Crauet. *cons.* 40. & *cons.* 44. Alex. *cons.* 141. *lib.* 5. & *cons.* 43. *lib.* 1.

3. In dubio enim standum est instrumento *Not. in l. vlt. C. de fid. instrum.*

4. Scilicet quia fraudis & simulationis probatio perdifficilis est cùm in animo consistat: iniquum autem esset onerari creditores tam difficili adeóque pene impossibili probatione *arg. l. alter 23. C. de probat. l. asseueratio 10 C. de non num. pecun.*

5. Quasi exquisito in fraudem colore iam deperditi protocolli, ne per eius exhibitionem fides veri constare vlla posset.

6. Nam cùm neque numeratio neque dotis constitutio vlla præcessit, non potest mulier ius vllum habere nisi ex die confessionis quod diuersum est si vel numeratio vel cõstitutio aliqua præcesserit *l. 1. D. qui potior. in pign. hab.* Cæterùm facilius est vt mariti confessio noceat posterioribus creditoribus quàm vt anterioribus. Not. *in dict. Auth. sed iam necesse.*

DEFINITIO II.

Exceptio non solutæ dotis non potest obiici à creditoribus mariti post elapsa tempora intra quæ opponi a marito potuit.

LApsus tẽporis intra quod ex Iustiniani constitutione 1 maritus exceptionem non numeratæ dotis obiicere potuit, non tantùm marito nocet sed etiam mariti creditoribus, 2 quippe qui licèt propriã rem persequantur, tamen non nisi ex persona mariti qui dotẽ sibi solutam cauit, eam exceptionem habere possunt. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Nouell. 100. de tempor. non solut. pecun. sup. dot.* vnde sumpta est *Auth. quod locum C. hoc tit.*

2. Crauet. *cons.* 40. *num.* 6.

3. Ne alioqui plus iuris habeant ex persona mariti quàm maritus ipse *contra l. vlt. §. 1. D. ad SC. Velleian. l. si rem legatam 6. D. de except.*

DEFINITIO III.

Exceptio non numeratæ dotis locum non habet aduersus confessionem factam ex causa præcedentis constitutionis.

SI maritus cui nuptias incunti dos promissa fuerat, post contractum matrimonium confessus sit solutam sibi dotem, & exceptioni non numeratæ dotis renunciauerit nihil causæ est cur suspecta videri debeat ea confessio, & renunciatio, cum multò verisimilius sit interuenisse numerationem ex consequentia præcedentis promissionis: 1 Ideóque nec matito nec mariti creditoribus posterioribus competet exceptio dotis non numeratę, quæ procul dubio cõpeteret, nil obstante renunciatione facta constãte matrimonio, si dotis numerandæ obligatio nulla præcessisset, 2 dummodò tẽpora obiiciendæ exceptioni præstituta largirentur: 3 Si nõ contrariis & vrgentissimis coniecturis illa iuris præsumptio elideretur 4 Donandi enim animo videretur facta confessio: 5 Donatio autem quæ fit inter coniuges cùm non statim valeat, sed morte tantùm confirmetur, 6 reuocari quandocumque ab ipso donante potest, 7 & morte confirmata quoniam exinde tantùm valet, 8 fieri nequit vt creditorum ius lædat, qui cum viuo donatore contraxerunt. At si ante contractum matrimonium aut in ipso contractu, quo tempore permissæ sunt inter virum & vxorem donationes, 9 ea confessio solutæ dotis & exceptionis renunciatio facta sit, valebit vtique donationis iure, & consequenter futuris creditoribus nocebit siue hypothecariis, siue chirographariis, sed & antiquioribus si non hypothecarij fuerunt. 10 *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 15. Sup. De iur. dot.

1. *Arg. l. 1. D. qui potior. in pignor. hab. Auth: sed iam necesse* vbi Bart. & alij *C. de donat. ant. nupt.*

2. Vt dixi *Defin. 1. supr. hoc tit.*

3. De quib. *in Auth. quod locum C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

4. Semper. n. presumptio cedit probationi, suspicio veritati *l. si chirographum 14. & seq. l. imperatores 29. in fin. D. de probat.*

5. Donandi enim animus in fraudem legum facilè præsumitur inter suspectas personas & prohibitas *l. qui testamentum 27. D. de prob. l. vir vsuras 34. de donat. int. vir. & vxor.*

6. *l. cùm hic status 32. & pass. eod. tit.*

7. *d. l. cùm hic status § pœnitentiam.*

8. Quoniam quod placuit Iustiniano vt retrotrahatur *l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir. & vxor.* verum est in præiudicium donantis, at non in præiudiciũ tertij cui medio tempore ius fuit quæsitum *arg. l. potior 11. D. qui potior. in pignor. hab. l. pen. D. rat. rem habet.*

9. *l. 1. C. de donat. ant. nupt.*

10. Nam inter hypothecarios qui prior est tempore potior est iure *l. 1. l. prior 5. & pass. C. qui potior.* Intellige tamen nisi fraudati sint creditores tempore donationis inspecto ex *l. quod autem 6. § simili modo dicimus. D. qua in fraud. cred.*

DEFINITIO IV.

Aduersus apocham acceptæ dotis fictam spe futuræ numerationis admittitur probatio intra annum 30. Interea tamen standum est apochæ.

EXceptioni non numeratæ dotis noluit Iustinianus locum esse si præter instrumentum dotale maritus apocham quoque conscripserit, sibique solutam dotem profatus sit: 1 Sed non facit ea res quominùs in mariti potestate sit probare quandocunq; (dummodo intra trigesimum annum 2) conscriptam apocham spe futuræ numerationis aut dolo malo extortam. Eóque probato cõdicere liberationem, Sicut etsi ob eam causam exceptio denegaretur, quòd eius obiiciendæ tempora effluxissent. 3 Lapsus enim temporis intra quod exceptio non numeratæ dotis opponi potuit & debuit, hactenus tantùm prodest creditori vt non sit onerandus probatione qua oneraretur si exceptioni locus esset. 4 Cæterùm veritati præiudicium ex eo fieri non potest si debitor in se transferat onus probandi. Intereà tamen standum erit apochæ, cui vtique non staretur, si locũ exceptio habere posset. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 3. sup. de non numer. pecun.

1. *l. in contractibus* 14. § 1. *vers illis etiam securitatibus C. de non numer. pecun.* Cuiac. *ad Nouell.* 100. *in fin.*

2. Quo saltem tempore actiones omnes finiuntur *l. 3. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

3. Paul. Castr. *ad l. si ex cautione 3. num. 6. & ad l. si quasi 7. in fin. & ad l. ad seuerationis 10. C. de non numer. pecun.*

4. *l. 1. d. l. si ex cautione 3. eod. tit.*

5. *d. l. 1. & tot. ill. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Mariti confessio de dote recepta per verba enunciatiua in contractu donationis apposita non probant ad liberandum debitorem dotis absentem.

QVi soluendo non erat feréque omnium bonorum suorum venditionem publicam vrgentibus creditoribus iam passus fuerat, cùm in fraudem creditorum vxori donare quod reliquum habebat vellet, ne fraudandi consilium habuisse videretur, eam se donandi causam habere donando dixerat, quòd se innumeris beneficiis vxor prosecuta esset, sibique dotem amplissimã dedisset, quàm à mulieris debitoribus numeratam sibi solutámque profitebatur: Vxore quidem præsente & stipulante, sed iis tamen absentibus, qui dotis debitores erant. Quæsitum est an ea confessio debitoribus prodesse deberet vt liberati viderentur, ne soluto posteà matrimonio à muliere conueniri possent. Et placuit prodesse non debere. Etsi enim ita ius comparatum est vt solutæ dotis cautio licèt constante matrimonio facta si constitutio præcesserit, neque simulationis neque non numeratæ pecuniæ exceptionem patiatur, 1 Maximè si maritus vxori per aliquot annos alimenta præstiterit nec de dote non soluta vnquam conquestus sit, 2 Id tamen eò pertinet, vt ex eiusmodi confessione parata esse possit mulieri actio aduersus virũ aut viri heredes, ad dotem repetendam, 3 Non etiam vt debitores qui non soluerunt liberati intelligantur, 4 si propter mariti inopiam inanis aduersus eum futura sit de dote actio. 5 Nam præter id quod verba enunciatiua prolata incidenter, vt nostri loquuntur, & ad alios fines non solent inducere dispositionem aut probationem, ne ad liberandum quidem, 6 præsertim fauore absentis 7 & cùm prolata sunt inter personas suspectas, 8 Illud etiam confirmat confessionem adpositam in contractu fraudulento & simulato simulatam quoque intelligi, 9 atque ideò nec nocere cuiquam debere nisi confitenti, 10 qui si turpitudinem propriã allegare vellet non audiretur. Mulieri verò multò minùs nocere illam æquum esset, quando ita fieret vt indotata constitueretur; 11 cuius nimirum actionem inopia mariti ex vna parte, ex altera verò simulationis exceptio eluderet, 12 si fortè aduersus pignorum dotalium possessores agere vellet. Neque verò quòd mulier fraudem participasse cum marito videbatur, vsque adeò ei nocere conueniens erat vt dotis iacturam pati deberet 13 commodo debitorum in quorum fraudem nihil gestum proponebatur: 14 Nam nec potuerat donanti atque ita pro arbitrio loquenti marito non consentire. 15 *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod contra Dominam de Malin viduam illustris Ludouici de Gorreuod 12. Cal. Aug. 1592.

1. Socin. post alios *ad l. 1. D. solut. matrim. l. in contractibus 14. § 1. C. de non numer. pecun.*

2. Bald. *in l. 1. C. de priuil. dot.* Socin. *cons. 82.* Cravet. *cons. 40.* Afflict. *dec. 402.* quia donationis præsumptio nulla est quoties alia coniectura capi potest *l. si cùm aurum. 50. D. de solut. l. Campanus 47. D. de oper. libert.*

3. Dixi *Defin. 1. supr.*

4. Non enim confessio inter alios facta potest parere debitori liberationem.

5. *Ex l. nam ut 6. D. de dolo.*

6. Bart. *in l. ex hac scriptura num. 16. D. de donat.*

7. *l. iubemus 41. C. de liber. caus.* Bart. *cons. 114. & in l. certum 6. § si quis absente D. de confess.* Glos. & Bald. *in l. 1. C. eod.* Idem Bart. *in l. non solùm 8 §. si libertatis D. de liber. leg. & in l. cùm quis 37. §. codicillis de leg. 3.*

8. Bald. *in l. optimam C. de contr. & commiss. stipulat.* Bart. *in l. si fortè de castr. pecul.* Alex. *in l. si donatione 13. C. de collat.* Idem Bart. *in §. Titia l. cùm quis 37. de leg. 3.*

9. Aufrer. *in dec. Capell. Tholos. 340.* Cravet. *cons. 40.*

10. *l. mercalem 5. C. de condict. ob turp. caus. l. rem alienam 41. in fin. D. de pignorat. act.*

11. Quod esse non debet *l. 1.* vbi not. *D. solut. matrim.*

12. *l. nihil interest 112. de reg. iur.*

13. Non enim vsque adeò solet fraus nocere quamuis nunquam debeat prodesse.

14. Ne alioqui latius pateat effectus quàm causa contra *l. rescriptum 6. D. de his quæ vt indign. l. Paulus 24. alias l. falcidia D. ad leg. falcid.*

15. Non potest autem quis damnum pati ex eo quod consenserit cùm non potuit contradicere *l. Caius 39 D. de pign. act.* Donator enim potest quam vult legem suæ liberalitati dicere *l. perfecta 4. vbi not. C. de donat. quæ sub mod.*

DEFINITIO VI.

Mariti confessio simulata de dote recepta à debitoribus dotis nocet marito eiúsque heredibus sed nihilominùs dotis debitoribus prodest.

QVid ergo si maritus soluendo fuisset? Noceret vtiq; ea confessio quãtumuis simulata mariti heredibus, hactenus saltem vt & iure donationis defenderetur, & morte confirmata videretur. 1 Sed non idcirco fieret consequens vt contra dotis debitores agere mulier si mallet, minùs posset, Siquidem per confessionem quam maritus animo donandi vxori fecisset, non essent illi liberati. 2 Fateor probationem induci posse ex confessione facta in contractu etiam inutili, 3 Et ex contractu inter alios inito posse ius quæri absenti si actus talis sit qui ab vnius voluntate pendeat, 4 Sed id ita accipi debet vt soli confitenti cíve qui contraxit ea res noceat, non etiam aliis quorum potest interesse. 5 Quemadmodum & si quis dicat Verba enunciatiua facere plenam probationem in causa dotis etiam pro absente. 6 In promptu responsio est id fauore dotium introductum esse vt & alia pleraquè iure quodã singulari. Nõ debere igitur in odium mulieris retorqueri vt indotata constituatur. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 2. C. hoc tit. l. ante p C. de donat. caus mort.* Bart. *in l. cùm quis 57. §. Titia de leg. 3.* Bald. *in l. 1. C. de donat. ant. nupt.* Alex *cons. 26. vol. 2.*

2. Vt dixi *Defin. prox. num. 4. supr.*

3. *l. si ita stipulatus 126. §.* Chrysogonus *de verb. oblig.* & ibi Bart. *num. 3 & in l. 1. C. de præscr. 30. annor.* Iaf. & Rom. *in l. certi condictio 9. § nummos D. de reb. credit.*

4. Cyn *in l. si in fraudem C. si quid in fraud. patr.* Bart. *in d. §. Titia & in l. Pomponius de negot. gest. & in l. quæ enim 12. §. rem habere D. rat. rem haber.* Alex. *cons. 126. in fin. vol. 5.* Cravet. *de antiq. temp. part. 1. num. 23. in verb. absent.*

5. *l. vlt. D. de interrog. in iur. fac. tot. tit. inst. alios act.*

6. Barr.

6. Bart. cons[illegible] col. 2. C. de dot. promiss.
7. l. quod ss[illegible] Gib. l. n. [illegible] 25 D. eod.

DEFINITIO VII.

Quod mulier consecuta est ex instrumento quo continetur simulata dotis recepta confessio non exonerat debitores.

AT quid si mulier ex ea donatione in fraudem creditorum facta lucrum aliquod siue viuo mortuo marito perceperit? An non ad eam saltē vsq; quantitatē liberati debitores videbuntur,1 vt confessio in donationis instrumento adscripta eatenus mulieri noceat quatenus ei donatio profuit.1 Minimè. Quid enim commune habet emolumentum donationis cum dote mulieris?2 Aut cur id quod mulier exegit à mariti heredibus, ex iure sibi per donationem quæsito, proderit debitoribus dotis ad liberationem, cùm neque ex eorum pecunia, neque ipsorum nomine, neque ab ipsis solutum sit?3 Illud sanè potiùs admittendum est, Conquerentibus mariti creditoribus in quorum fraudem facta fuit donatio imputare mulierem sibi in solutum debere quicquid ex eiusmodi donatione consecuta est si quid ei fortè extra causam dotis anteriore quàm cęteris creditoribus iure à marito debebatur. Nam si posterior creditrix fuit, vtique cessabit quidem condictio, sed reuocatoria actione tenebitur si fraudem participauit.4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio dubitandi est quoniam hoc casu nihil videtur mulieris interesse.

2. Hoc enim est quod dici solet, Ex diuersis non inferri, sicque argumentatur Vlp. contra Papinianum *in l. Papinianus* 20. *D. de minor.*

3. Quod enim quis suo nomine soluit & propter factum vel suum vel sui autoris nunquam liberat debitorem *l. si quid possessor* 31. *D. de petit. hered. l. Papinianus* 28. *D. mandat.*

4. *Ex l.* 1. *& tot. tit. quæ in fraud. credit.* Quòd si mulier non fuit ex alia causa creditrix mariti, omnimodo tenebitur reuocatoria etiamsi fraudem non participauerit *l. quod autem* 6. §. *simili modo diximus eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Creditorum mariti ius idem est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ. Et quando ea exceptio competat.

NOn magis creditor mariti excipere potest de dote non soluta quàm maritus hereśve eius si constet maritum fidem habuisse de dote, nec fraudandorum creditorum consilium interuenisse.1 Perinde enim actionem de dote habet mulier adeóque de dotis augmento, itémque heres quilibet mulieris, acsi verè dos soluta esset.2 Salua marito aut eius heredibus vel creditoribus actione in eum, qui dotem soluere debuit.3 Hoc ita si lapsa sint tē pora opponendæ exceptionis De dote non numerata: Alioqui si factus ille fuerit non soluendo, & talis persona proponatur quam ad solutionem vrgere maritus non debuerit, puta, mulieris pater aut donator qui ex propria liberalitate conueniendus fuit aliud probandum erit.4 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 3. Id. Mart. 1593. & in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise 4. Id. April. 1593.

1. Cùm hac parte nullum ius possint habere mariti creditores nisi ex persona ipsius mariti, vt dixi *Defin.* 2. *supr.*

2. Dixi *Defin.* 15. *& 16. supr. De iur. dot.*

3. Nec enim idcirco liberatur ille qui soluere debuit, neq; soluit *arg. l. si quid possessor* 31. *D. de pet. hered. l. Papinianus* 28. *D. mandat.*

4. Cùm hoc casu non possit mulier imputare marito cur socerum aut donatorem non magis quàm cur mulierem ipsam non præcipitauerit ad solutionem *l. si extraneus* 33. *D. de iur. dot.* Obserua tamen non minùs hoc casu teneri maritum eiúsve heredes ad totum dotis augmentum quamuis ad ipsius dotis restitutionem non teneatur, vt dixi *Defin.* 15. *in fin. supr. De iur. dot.* Sanè si fides habita sit de dote quam maritus confessus sit accepisse ab alio quàm ab ipsa muliere aut ab eius patre, id est à tertio, certum est non esse distinguendum an elapsa sint tempora opponendæ exceptionis De dote cauta, & non numerata, quia nec opponi vlla hoc casu potest Iaf. *ad* §. *fuerat col.* 23. *Inst. de action.* Salicet. *ad Auth. sed iam necesse C. de donat. ant. nupt.* Ergo in tota hac quæstione duplex distinctio adhibenda est. Prior illa An fides habita sit de dote an non. Si habita nō sit subdistinguendum est, an mulier ipsa vel pater eius vel donator aliquis dotem promiserit, an verò aliquis extraneus debitor non donator. Priore casu rursus subdistinguendum est an is qui dotem promisit soluendo sit necne. Si soluendo sit non habet maritus quod conqueratur etiamsi vrgeatur ad totius dotis restitutionem, cùm sit habiturus vtilem regressum. Nec enim hoc casu procedit *l. si extraneus* 33. *De iur. dot.* Planè si mulier ipsa sit quæ dotem promisit frustra & inuerecundè postulatura sit restitutionem dotis quam ipsa non soluerit & ad cuius solutionem adhuc teneatur possitque efficaciter conueniri. Eíque procul dubio obstabit regula *l. dolo facit* 8. *D. de dolo mal. except.* Si verò is qui dotem promisit soluēdo nō sit & pater sit aut donator, periculū dotis ad mulierē nō ad maritū pertinet, ac multò magis si mulier ipsa promiserit *d. l. si extraneus.* Neque in casu vllo huius subdistinctionis quærendum est de exceptione dotis cautæ nō numeratæ quia nō cōpetit. Quòd si extraneus debitor dotem promiserit omnimodo tenetur maritus Neque hoc casu locum habet exceptio quæ sumi solet *ex d. l. si extraneus*, vt neque exceptio dotis non numeratæ, vt diximus ex Iaf. & Salicet. At si fides habita sit de dote æquè sed aliter subdistinguendum est, nimirū an lapsa sint tēpora opponendæ exceptionis quæ hoc casu cōpetit, an non. Priore casu maritus aut mariti heres omnimodo tenetur mulieri aut eius heredibus, siue pater mulieris siue mulier ipsa siue etiā donator doté promiserit *l. vlt.* iūct. *Auth quod locū C. de dot. caut.* Dixi *Defi. 15. sup. de iur. dot.* nec distinguitur hoc casu an is qui dotem promisit, soluendo sit necne. Posteriore verò casu adhibenda est distinctio quæ ponitur *in d. l. si extraneus.* vt scriptum est in hac Definitione. Nimirū eùm is qui doté promisit factus est nō soluendo. Si enim soluendo sit, aliud est, nec vlla fit iniuria marito vt in alio membro distinctionis suprà dictum est.

DEFINITIO IX.

Promissio dotis quæ dicitur præcessisse solutionem probanda est aliter quàm per partium confessionem.

ETsi ius hypothecæ dotalis non ex die numeratę dotis incipit sed ex quo promissa est,1 Si tamen præcedens illa promissio non nisi per coniugum confessionem probetur, non nocet ea res creditoribus qui medio tempore interuenerunt, sed tantùm posterioribus propter maximā inter personas suspectas, fraudis suspicionem.2 Quæ ex eo etiam non parum augebitur, si post elapsum decenniū ea confessio facta proponatur.3 Itaque per testes promissio illa probanda erit. Et quidem per eos qui sint omni exceptione maiores,4 ne alioqui in tanta præsertim quanta nunc est & temporum & hominum licentia facilè sit legitimi creditoris qui medio tēpore bona fide contraxerit, ius interuertere.5 *Ita Senatus* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet Ant. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l. 1. D. qui potior. in pign. hab.*

2. Alioqui erit inuenta via fraudandorum creditorum, cùm tam facilè sit fateri promissionem præcedentem quàm fraudare velle *Arg. l. 5. § si pupillus D. de reb. eor. qui sub tutel. l. scire* 21. *§. 1. de legit. tutor.* Iunge *l. cùm quis decedens* 37. *§ pen. de leg. 3. l. qui testamentum* 27. *D. de probat.*

3. Cùm vix credibile sit tantum temporis interuallum inter promissionem & solutionem intercessisse. Est enim longum hoc tempus decennij *l. 1. & tot. tit. C. de præscr. long. tempor. l. si cùm fideicommissa* 16. §. *Aristo. D. qui & à quib. manum.*

4. Quoniam quantò suspectior res est tantò certiores exigentur probationes.

5. *Arg. l. testium facilitatem* 18. *C. de testib. l. Diuus* 24. *vers. alioqui non difficulter D. de testam. milit.*

TIT. XI.

De donat. int. vir. & vxor.

DEFINITIO I.

Donatio per virum facta vxori etiā absente patre stipulāte cum notario confirmatur iuramento irrenocabiliter etiam vxore prædefuncta.

VIR vxori absenti, libertisque ex communi matrimonio nascituris bona quædam constante iam matrimonio donauerat, stipulãte vxoris patre 1 ac notario. 2 Cùm iusiurándum donatoris interueniisset, 3 addito etiam pacto de fructuum retentione 4 clausulâque constituti ad transferẽdam donatarum rerum possessionem, 5 Pronunciauit Senatus non cò minùs vtilem fuisse donationem quod & à coniuge facta esset, & vxore ante virum decessisset. 6 Valuerat namque statim ab initio, 7 nec inutiliter pro filia nepotibúsque nascituris pater fuerat stipulatus 8. Non. Febr. 1588.

1. Nec enim nouum est vt pater filiæ stipuletur, ex eáque stipulatione actio filiæ acquiratur saltem vtilis ex communi nostrorum opinione propter affectionem personarum *l. Caius 45 solut. matr. l. si ita conueniat 9. D. de pact. dotal. l. quodcumque 45. § si quis ita D. de verb oblig. l. pater 7. C. de pact. conuent.* Vide tamen quæ contra scripsi *lib. 1. Coniect. cap. 4. & latiùs libr. 15. cap. 17. & sequent.*

2. Postquam placuit generali ferè omnium locorum consuetudine notarium quasi seruum publicum cuilibet quantumuis absenti posse stipulari *ex l. non aliter 18. D. de adopt. l. 2. C. eod. l. 2. D. rem pupill sal. for.* Tessaur *decis. 70.*

3. Quo iureiurando solent confirmari donationes etiam illæ quæ alioqui non valerent. Guid. Pap. *quæst. 146.*

4. Per quam fructuum retentionem solet transferri possessio & cum possessione dominium *l. quisquis 28. C. de donat.*

5. *Ex vulg l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*

6. Quando non valeant donationes inter virum & vxorem nisi donatore in eadem voluntate prædefuncto *l. cùm hic status 32. & pass. D. hoc tit.*

7. Propter iusiurandum, quod confirmat eam irreuocabiliter quamuis donatarius prædecedat. Cravet. *cons. 102.* quẽ refert & sequitur Antonin. Gabriel. *lib. 3. commun. opin. tit. De donat. conclus. 3.* contra Decium *cons. 40. & 536.*

8. Ex legib. citatis *num. 1.*

DEFINITIO II.

Donationes inter coniuges iuramento confirmãtur etiamsi donatarius prædecedat.

DOnationes inter virum & vxorem licèt moribus improbatæ sint, 1 non tamen bonis moribus repugnant, 2 ob idq; iureiurando vtiliter cõfirmantur: 3 Nec quod eã personã cui donatum fuerat ante donantem decedere posteà contigerit, facere potest vt inutilis fiat donatio quæ ab initio constitit. 4 *Ita Senatus* ibidem.

1. Scilicet ciuilibus, & constituentibus ius ciuile non scriptum ob rationes positas *in l. 1. & 2. D. hoc tit.*

2. Intellige naturalibus, de quibus accipiendum est quicquid scribitur de bonis moribus.

3. Quo tamen confirmari non potest, quicquid est contra bonos mores naturales *cap. non est obligatorium. de reg. iur. in 6.*

4. *Ex not. Defin. præced. num. 7.* Iunge *l. verbis 5. in fin. D. ad l. falcid.*

DEFINITIO III.

Donationes inter coniuges etiam iurata sunt insinuande nisi confirmentur morte.

SEd hoc ita si ea donatio fuerit insinuata. 1 Iusiurandum enim iuris quidem impedimentum tollit, sed nõ supplet defectum solennitatis quam lex municipalis requirit in donationibus omnibus & consequenter etiam in iuratis. 2 Cæterùm neque iurisiurandi neque insinuationis ea vis esse poterit vt excludat beneficium restitutionis in integrum si mulier fortè quæ donauit postmodùm reuocare donationem velit siue viuo siue mortuo marito, 3 tanquam metu extortam maritali &, vt interpretes loquuntur, reuerentiali. 4 Quod si ante maritum decesserit, nõ aliter transmittet in heredẽ ius petendæ restitutionis quàm si eam præparauerit, declarata voluntate quòd donationem voluerit reuocatam. 5 Alioqui morte confirmatur donatio, quoniam etsi neque iusiurandum neque insinuatio interueniisset morte cõfirmaretur: 6 nec deterioris eõdicionis esse debet donatio quæ ab initio valuit, licèt per restitutionem in integrum ex capite doli vel metus rescindi potuerit, quàm si nunquam valuisset. 7 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 5. Cal. Iulij 1591.

1. Cuiuscunque sit quantitatis quia ius nostrum municip. non distinguit, quamuis lex ciuilis distinguat *in l. donationes quas parentes 25. C. h. t. ii.* Ita contra Decium disputat Cravet. *consil. 102.*

2. Sic Rebuff. *in ordin. reg. De insin. donat.*

3. Nihil enim aliud facit iusiurandum nec insinuatio nisi vt valeat donatio, non etiam vt non possit rescindi.

4. *Ex l. 1. § quæ onerandæ.* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.*

5. *Arg. l. vlt. C. de reuoc. donat.*

6. Intellige tamen secundum distinctionem *d. l. donationes quas parentes.*

7. *l. verbum 5. in fin. D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO IV.

Vsuræ dotis etiam in stipulatum deductæ facile censentur à viro donatæ si eas viuus non petierit, aliis præsertim coniecturis concurrentibus.

VSuræ dotis etiam in stipulatum deductæ, censentur donationis titulo remissæ si vir per totum matrimonij tempus vxorem exhibuerit, nec tamen vsuras vnquã petierit. 1 Nec aliud erit si dos pro parte soluta proponatur: Tantò enim maior præsumptio est remissarum vsurarum si nulla de iis protestatio facta sit. 2 Præsertim verò si longum tempus intercesserit: Ex cuius solo lapsu vel inter extraneas personas præsumitur creditor vsuras remittere voluisse vt gratior esset debitori, 3 siue de iis vsuris agatur quæ odiosæ sunt id est pecuniæ creditæ, siue de iis quæ causam fauorabiliorem habent, vt puta dotis & alimentorum. 4 Multò autem magis hoc admittendum est si ad taciturnitatem longi temporis accedat consanguinitas proxima cum actu aliquo tacitæ remissionis. His enim concurrentibus etiam fideicommissum quantumlibet magnæ quantitatis remissum intelligeretur. 5 Atqui maritus licèt non sit consanguineus, ne liberis quidem primitori, 6 comparatur tamen consanguineo non malè, quia caput & principium est affinitatis. 7 Actus porrò tacitæ remissionis in proposita specie multi concurrebãt. Et ille primùm quòd cùm vitricus tanquam tutoris procurator res priuignorum per multos annos administrasset, nullam tamen cùm rationes redderet 8 vsurarum mentionem fecerat, quas vtique sibi soluere potuisset, ac pro solutis computare si voluisset. 9 Item quod solutam à priuignis pecuniam non in debitum vsurarum aut dotis & vsurarum simul, sed in dotis duntaxat diminutionem imputauerat. 10 Denique vsurarum tacita remissio cò facilius præsumenda videbatur, quòd cùm inter virum & vxorem cæteræ donationes prohibitæ sint, fructus tamen & vsurę licitam habent donationem. 11 *Ita Senatus* pro fratribus Ballin contra fratres Bolliet 4. Id. Aug. 1592.

1. *l. vir vsuras 54. D. hoc tit.* Francisc. Cremens. *sing. 5.* Boer. *decis. 196. num. 4.*

2. Quamuis sola debiti solutio non sufficeret ad tollendũ debitum vsurarum quæ in stipulatum deductæ essent. Secus tamen esset si tantùm officio iudicis deberẽtur *l. centum Capua 8. & l. vlt. de eo quod cert. loc. l. qui per collusionem 49. § 1. de act. empt.*

3. *l. cùm quidam 17. § Diuus Pius D. de vsur.*

4. Ita post Baldum quem citat Petr. de Rauen. *singul. 201.* quamuis contrà sentiat Angel. qui in hac opinione solus est, *ad § fuerat vers. vnum tamen tene menti Inst. de action.*

5. *l. Proculus 26. D. de probat.*

6. Quia nec vxori consanguineus est *l. vlt. C. quor. bonor.*

7. *l. maritus 21. C. de procur.* vbi Castrens.

8. Qui casus est *dicta l. Proculus 26. de probat.*

9. *l. quoties 9. § sicut autem D. de admin. tutor. l. 3. § vsuras vers. si tamen de contr. tutel. & vtil. action.*

10. *l. 5. § imperator. D. de solut. l. 1. C. eod.*

11. *l. de fructibus 17. D. de don. int. vir. & vxor.* Vide Olaseq *decis. 152.*

TIT.

TIT. XII.

De repud.& iudic.de morib.sublat.

DEFINITIO I.

Mulieri à marito expulsæ manu frandi sunt sumptus ad litem & alimenta, sed ex dote ipsa si quam habeat præsumptam de bonis mariti.

MVLIEREM à marito propter suspicionem adulterij domo expulsam inuicémque mariti mores accusantem, 1 mariti sumptibus interim exhibendam esse placuit, 2 adeóque cogendum maritum si nullam illa dotem haberet expensas illi in litem de suo subministrare: 3 Ne alioqui facile esset viro improbo per calumniam insimulare & domo eiicere eã quæ indiuidua diuini humanique iuris societate gaudere debeat. 4 Quod si dotẽ mulier habeat, æquum sanè est sumptus illos omnes ex dotè deduci, eáque deductione dotem imminui, 5 si modò ex litis euentu appareat iustam querelæ causam maritum habuisse. 6 Sin minus, iniquissimũ certè fuerit ex culpa & calumnia mariti dotis fieri diminutionem. 7 Quid verò si alia bona sint, de quorum dominio dubitetur, an ad maritum, an ad vxorem pertineant? Finge repetiri penes mulierem nomina debitorum quę in suam ipsa vtilitatem contraxerit, Maritum verò contendere contracta fuisse ex pecunia sua per vxorem subtecta, 8 In dubio præsumemus pro marito ad euitandã turpis quæstus suspicionem, in ea præsertim quæ se negat adulteram. 9 Idcóque de dote potiùs quàm de huiusmodi bonis deducendum erit quod interea mulieri præstabitur. *Ita Senatus* in causa Ioannis Du Chesne & N. Du Clouz 12. Cal. Mart. 1593.

1. *L.vire 39. L.cùm mulier 47. D. solut. matrim.*
2. Est enim hoc præcipuum onus matrimonij *l.si is qui 56.§. post mortem D. de iur. dot.*
3. *Arg. l si instituta 27. §. de inofficioso penult. D. de inoff. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit.*
4. *l. 1. D. de rit. nupt.*
5. *d. l. si is qui 5. quod dicitur D. de iur. dot. l. 5. D. de impens. in reb. dotal. fact.*
6. Vt damno expensarum litis coerceatur ea persona quæ temere litigauit *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. de leg. 2.*
7. Ne delictum vnius sit pœna alterius cùm debeat pœna sequi suos autores *l. sancimus 22. C. de pœn.*
8. Quo casu licèt nomina ipsa non sint furtiua, nullum tamen damnum ex furto mulieris pati maritus debet.
9. *Ex l. Quintus 51. D. de donat. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO II.

Matrimonium non dissoluitur per lepram, nec ideò dos restituenda est sed tantùm leprosæ mulieri subueniendum ex fructibus, & si non sufficiant ex dote ipsa.

LEgitimè contractum matrimonium sicuti per adulterium non dissoluitur, 1 ita nec per lepram siue iam tum inerat siue ex postfacto superuenit, sed tantùm inducitur separatio thori. 2 Nec dotis restitutio facienda est, 3 nisi in quantum necesse est vt leprosæ mulieri ex dote dotísve fructibus potiùs quàm vt ex publico subueniatur. 4 Multò minus ferendum est vt dos adiudicetur Syndicis municipij, eo prætextu quòd alendæ mulieris onus ad eos pertineat. 5 Sufficit enim dotis fructus sequestrari & obligatos manere in illam causam & ad eam vsque quantitatem quæ alimentis exhibendis necessaria videbitur. 6 nimirum si possint fructus illi sufficere, alioqui ex dote ipsa capiendum erit vt quod deerit suppleatur. 7 *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Tremeslin Ant. Cal. Decemb. 1595.

1. Sacramenti enim vis durat & perpetua est, vt contra miseros seculi nostri nouatores sacrosancta synodus Tridentina sanxit.
2. *Cap. 1. & 2. Extr. de coniug. leprosor.* Aliud est si sponsalia tantùm fuerint contracta & lepra superuenerit ante matrimonium *cap. vlt. eod.*
3. Cuius scilicet restitutioni locus nullus est nisi soluto demum matrimonio *tot. tit. solut. matr. quemadm. dos pet.* præterquàm in casibus de quibus *in l. quamuis 20. eod. l. vnic. C. si const. matr. dos fuer. solut.*
4. *l. si cùm dotem 22. § si maritus D. solut. matr.*
5. Dos autem ibi esse debeat vbi sunt onera matrimonij *l. si is qui 56. §. ibi dos D. de iur. dot.*
6. Nam ad onera matrimonij ferenda fructus dotis destinati sunt, non dos ipsa. *l pro oneribus 20. C. de iur. dot.*
7. *d. §. si maritus.*

DEFINITIO III.

Si sponsa monasterium ingrediatur salua remanent viro ista ra & pacta dotalia.

MVlierem quę post cõtracta sponsalia monasterium ingredi quàm viri amplexus experiri maluerat piè quidem & licitè fecisse constabat. 1 Sed tamen non debere eam rem viro nocere quod ad dotalia pacta pertineret, 2 si nulla ipsius culpa sed mulieris tantùm voluntas interueniisset. 3 *Sine die.*

1. *L Deo nobis C. de epis. & cler. cap. commissum de sponsal. cap. ex parte de conuers. coniug.*
2. Bald. *cons. 276. vol. 2.* Boer. *quæst. 22. num. 39.*
3. Nam si per virum aut per eius culpam steterit aliud est, inquit Boer. *d. num. 39. arg. l. quæro §. inter locatorem D. locat.*

TIT. XIII.

Solut.matrim.quemadm.dos petat.

DEFINITIO I.

Mulier vsufructuaria omnium bonorum mariti potest nihilominus petere dotem soluendam tamen ex rebus hereditarys.

SÆPIVS pronunciatum est, Mulierem, cui maritus bonorũ suorum omnium aut hereditatis vsumfructum legauerit, 1 non posse dotem petere cum legato, 2 sed deliberare debere dotémne, an vsumfructum habere malit: Ne alioqui nimis oneretur heres si de suo dotem soluere compellatur integri vsusfructus mulieri conseruandi gratiâ: quod sanè iniquum esset, 3 tamen si legis & inuentarij beneficium ab herede non imploratum proponeretur. 4 Sed id tum demùm obtinet cùm & integrum vsumfructum mulier retinere vult, & nihilominùs dotem exigere. Nam si ex rerum hereditariarum distractione dotem sibi solui, suúmq; vsumfructum eatenus diminui consentiat, quidni audiatur? 5 Aut cur pro vsufructu legato dotis iacturam facere vel pro consequenda dote legatum amittere cogatur? Siquidem habere vtrumque commodè & citra heredis iniuriam eo casu potest. 6 *Ita tractatum est* in ea causa de qua suprà SC. 1. De vsufr.

1. Multum tamen interest inter legatum vsumfructum bonorum & hereditatis *l. si quis seruum 8. §. vlt. & l. seq. De legat. 2. l. vlt. D. de vsufr. legat.*

2. Quamuis hodie sublatum sit edictum de alterutro per Iustinianum *in l. vnic. C. de rei vxor. act.*

3. Cùm debita hereditaria non alia ex re solui meliùs aut cõmodiùs possint quàm ex bonis quæ fuerunt defuncti *l. in ratione* 11. §. *quod vulgo D. ad leg. falcid. l. 1. & tot. tit. D. de separat.*

4. Nam cùm hoc beneficium imploratum est minorem dubitationem res habet cùm non possit hoc casu heres teneri vltra vires hereditarias *l. vlt. C. de iur. delib.*

5. *d. l. vlt. de vsufr. leg l. vsufructu* 69. *ad leg. falcid.* Castr. *in l. fin.* §. *sin autem C. de bon. quæ liber. cons.* 294. & 460. *lib.* 2. Alex. *in d. l. vsufructu & in l. si filio* §. *si vir col.* 3 D. *hoc tit.* Dec. *cons.* 485. 586. *num.* 13. & 590. Cravet. *cons.* 187. Gualdens. *de art. rest. tit. de legat. cautel.* 62. Vide Didac. Couarr. *lib.* 2. *var. resol. cap.* 2. *concluf.* 2 & 4. *num.* 1. 4. 5. & 6.

6. Siquidem sublatum hodie est edictum de alterutro vt dixi *num.* 2.

DEFINITIO II.

Qui per errorem facti promisit dotis restitutionem, potest in integrum restitui, non qui promisit marito nisi minor.

SI quis à muliere persuasus soluto iam matrimonio dotis restitutionem promiserit, non animo donandi, sed tanquam debitor dotis restituendæ, cum tamen re vera debitor non esset, [1] Placet posse eum restitui in integrũ, adeóque impetrata absolutione citra restitutionis auxilium condicere vt indebitam promissionem: [2] quãquam Principis beneficium in eam rem implorari tutius est: [3] Nimirum quia dotis fauor hic nullus est vt in vtilitatem mulieris æquum sit decipi eum qui falsò putauit se debitorem: [4] Quando nec quicquam ex ea causa perit mulieri, cui aduersus verum debitorem salua actio est: [5] Diuersum sanè erit, si quis iussu mulieris licèt per errorem marito dotem promiserit. Multò minùs enim æquum sit decipi maritum & vxorem habere indotatam. [6] Constante siquidem matrimonio duplex fauor concurrit dotis scilicet, & mariti. [7] Quæ res facit, vt fauorabilior videri debeat causa dotis marito soluendæ, quàm mulieri restituendę, [8] cùm nec imputari marito quicquam possit cur non fuerit curiosior ad inquirendum an mulieris debitor esset necne, qui marito dotem promittebat. [9] Etsi nec nouum illud est vt aduersus dotem quoq; marito promissam detur inintegrum restitutio si fortè & minor & læsus fuerit qui promisit, quoniam imputari marito potest non minùs quàm cæteris, quòd cum minore contraxerit. [10] Quidni verò? cùm & mulieri ipsi quæ dotem circumuenta constituit, & eius heredibus contra maritum ipsum restitutio concedatur? [11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum Prid. Non. Iunij 1590.

1. Ac proinde per errorem *l. cuius per errorem* 53. *de regul. iur.*

2. *Ex tot. tit. de condict. indeb.* D. & C Aliud est si soluerit, & postea velit condicere *l. cùm is* 32. §. *mulier. D. eod.*

3. Vt quod de facto processit saltem de facto rescindatur, quomodo loquuntur pragmatici.

4. Error siquidem in facto semper tolerabilis est & facilè parit condictionem *l. error* 7. & *l. cùm quis* 10. *C. de iur. & fact. ignor.*

5. Verus enim debitor semper manet obligatus quousque sublata sit obligatio aliquo ex legitimis modis, de quibus *in l. pen. D. de solut.*

6. *l. si donaturus* 9. 5. 1. *de condict. caus. dat. l. pure* 5. §. *pen. de dolo mal. except.*

7. Quia dos quamuis sit mulieris tamen est in bonis mariti *l. quamuis* 75. D. *de iur. dot. l. Titia* 62. *eod.*

8. Quia in dote restituenda solius mulieris fauor versatur *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

9. *arg. l. doli* 19. §. *diuersum* D. *de noxa.*

10. *l. ait prator* 7. *in princip.* D. *de minor.*

11. *l. vnic. C. si aduers. dot.*

DEFINITIO III.

Vestes dotales cuius periculo deteriores fiant.

VEstes quas vxori curare vir promisit cui in eam rem certa pecunię quantitas data est, debentur mulieri in æstimatione conuenta soluto quandocunque matrimonio, si eas vir non præstiterit. [1] Si præstitit distinguendum est, an illas mulier in matrimonio attriuerit necne. Si attriuerit dum marito subseruit, non eò minùs æstimationem earum reddere mariti heredes debebunt: [2] etsi alias vestes quotidianas maritus ipsi vtendas dederit. Has enim; mulieris lucro cedere æquum est. Secus si pretiosas, quòd hæ in consumptarum locum substitutæ videri debeant potiùs quàm donatæ. [4] Si non consumpserit, vestes retinere mulier non æstimationem petere debebit. [5] Quid si ad alium virum transierit, & ea post multum temporis defuncta quæratur de vestibus, nec constet [6] apud quem ex viris consumptæ sint? Placet nec prioris nec posterioris viri heredibus, præsertim si fratres vterini sint, mutuam eo nomine petitionem vllam superesse. Quasi coniectura capienda, quod æquè apud vtrumque virum consumptæ sint [7] In dubio autem vix audiendi erunt posterioris mariti heredes, si post longissimum tempus præstitarum vestium probationem à prioris viri liberis aut heredibus exigant. Cùm neque probabile sit contractas sine nuptialibus vestibus nuptias, neque obseruari soleat vt de huiusmodi rebus apocha conscribatur [8] *Ita Senatus* pronuntiauit inter Ballin contra fratres Bollict 4. Id. Aug. 1592.

1. *arg. l. æstimans* 50. *D. hoc tit. l. si inter* 21. *C. de iur. dot.*

2. Quasi adtritæ sint in rem & ob vtilitatem mariti, cui sicut operas vxor debet, ita & maritus vxori victum & vestitum, vt sit melioris conditionis vxor libera quàm liberta de qua *in l. suo victu* 18. *D. de oper. libert.*

3. Scilicet vestes nuptiales. Neque enim ideo dantur mulieri vt eius periculo atteruntur constante matrimonio, sed vt eo soluto simul cum dote reddantur, quasi faciant partem dotis.

4. Nemo enim præsumitur liberalis in necessitatibus *l. rem legatam* 18. *de adim. legat.* Est autem in necessitate soluendi quis quis est obligatus *Inst. de oblig. in princip.* Vide Bart. *in l. Titia* 34. §. *qui inuita de leg.* 2.

5. Quasi iam fuerit ei satisfactum in speciebus ipsis quæ debebantur *d. l. si inter.*

6. Nam si constaret de veritate nullus præsumptioni locus relinqueretur *l. si chirographum* 24. & *seq. D. de probat.*

7. Nihil enim est quod in proposito melius dici possit.

8. In omnibus autem præsertim bonæ fidei iudiciis ea maximè obseruanda sunt quæ moris sunt & consuetudinis *l. quòd si not.* 31. §. *quia assidua D. de ædilit. edict.* Facit melius *l. vlt. C. de fideiussor.*

DEFINITIO IV.

Possessionem bonorum dotalium propria autoritate adprehendere etiam soluto matrimonio nec mulier potest, nec eius heres nisi possessio fuerit quæsita per clausulam constituti.

QVod moribus nostris & generali ferè omnium gentium consuetudine receptum est vt defuncti possessio non secus ac rerum hereditariarum dominium in heredis persona continuetur, [1] facere non potest vt soluto per mulieris mortem matrimonio heredes eius rerum dotalium possessionem propria autoritate, & sine mariti cõsensu ingredi possint. [2] Nam nec ipsi mulieri id permitteretur si morte mariti soluto matrimonio heredibus non consentientibus rerum dotalium possessionem suo iure repetere vellet. [3] Sed hoc ita si non in tabulis dotalibus, & in ipsa restituendæ dotis obligatione interuenerit ex parte viri clausula constituti, per quam possessio bonorum dotalium non minus quàm cæterorum pro dote obligatorum translata in mulierem eiúsve heredes intelligatur. [4] Tum enim consensus mariti eiúsve heredum non erit necessarius ad retinendam possessionem, quæ iam quæsita sit. [5] Quod si maritus herésve illius contradicat, de possessione contendendum erit apud iudicem. [6] In qua contentione potiores vtique erunt partes mulieris heredúmve eius quàm mariti, [7] Nimirum quod ad bona immobilia pertinet, quæ cum ex Iustiniani lege statim sint restituenda, [8] nulla in eo fit iniuria marito si pro restitutis habeantur, viteturque circuitus qui non tantùm mulieri sed etiam ipsi mariti corúmve heredibus incommodus esset ac dispendiosus. [9] Cæterùm si vel clausula constituti nulla interuenerit,

nerit, vel quæ interuenit sic concepta sit vt ad bona dotalia referri nequeat, sed ad ea tantùm, vt fieri solet, quæ maritus pro ipsa dotalium restitutione obligata esse voluit, 10 non aliter quàm per mariti eiúsve heredum manus possessionem nanciscimulier aut ipsius heres poterit, 11 quia cùm possessio sit facti, 12 fieri numquam potest vt habeatur pro restituta ex sola iuris fictione. 13 *Ita Senatus* in causa illustris D. Christophori Durfé D. de Bully & Dominorum Marchionis Comitis & Vicecomitis de la Chambre 6. Non. Mart 1594.

1. Contra scripti iuris rationem *l. cùm heredes* 23. *D de acq. poss.*
2. Heredes enim non potest transferre in heredē nisi quod fuit defuncti. Possessio autem dotis non fuit penes mulierem sed penes maritum *l. quamuis* 75 *de iur. dot.*
3. *l. dotis actione* 9. *C. hoc tit.*
4. *Ex vulg. l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.*
5. Facilior enim semper est & fauorabilior retentio, quàm acquisitio *l* 1. *D. de pignor.* præsertim possessionis *l. peregrè* 44. *& l. quamuis* 46 *D. de acq. poss.*
6. Non enim ferendum est vt sibi quisquam ius dicat præsertim in causa possessionis ne occasio rixarum & tumultus detur *l. non est singulis* 176. *de reg. iur.*
7. Propter clausulam constituti quæ sicut possessionem, ita & victoriæ ius transfert in constitutarium *l.* 25. *vlt. & l.* 2. *D. vti possid.*
8. *l. vnic.* §. *exactio C. de rei vxor. act.*
9. *arg. l. dominus* 53. *de condict. indeb. l.* 3. §. *pen. de donat. int. vir. & vxor.*
10. Est enim longè diuersa ratio bonorum dotalium & eorum quæ pro dote tantùm sunt obligata *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*
11. *d. l. dotis actione* 9. *C. hoc tit.* iunct. *l.* 1. *D. quod legat.*
12. *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l.* 1. §. *si vir vxori* D. *de acquir. poss.*
13. Quoniam ad ea vsque quæ sunt facti fictio iuris non potest pertingere *d. l. denique l. in bello* 12. §. *facti D. de capt. & postlim.*

DEFINITIO V.

Bona dotalia mobilia vel se mouentia etiamsi extent non statim restituenda sunt soluto matrimonio sed post annum.

DE mobilibus bonis dotalibus aut se mouētibus quæ extant, statimque restitui possunt, dubitatio maior est, quòd exemplo dotalis pecuniæ non nisi post annum ea restitui Iustinianus voluerit. 1 Non enim desunt qui putent sic à Iustiniano constitutum ob eam duntaxat causam ne tam cito vrgeatur maritus ad restitutionem earum rerum, quas in promptu non habeat, 2 cùm vix sit vt huiusmodi rebus vtatur maritus cōstante matrimonio, quin vsu ipso consumantur. 3 Aliud ergo amittendum esse, si in promptu restitui possint, 4 puta si tam breui tēpore matrimonium constiterit vt eadem mobilia bona aut se mouentia extent, quæ in dotē data fuerant, eiusdémque bonitatis & æstimationis:: Aut si ponas maritum esse ditissimum fœneratorem cui ad explicandam dotis pecuniariæ quantitatem ne horæ quidem spatium indulgeri sit necesse. 6 Nam & tempus quod iudicatis ad soluendū datur non esse dandum ei qui tam diues sit vt statim possit soluere, plerisque visum est. 7 Nec malè pro hac sententia facere videtur, quòd si bona hæc post annum non restituātur, ex eo tēpore anni præteriti, etiā vsuras æstimationis omnium rerum quę extra immobiles sint, vsque ad tertiam partem Iustinianus voluit. 8 Ita innuens vt vicentesimæ præstari Iustinianus voluit. 8 Ita innuens vt videtur, anni spatium ad restitutionem eo demùm casu dari quo de æstimatione præsēntia tractari oporteat, quod porrò non euenit, cùm bona ipsa extant & restitui possunt. 9 Aliud tamen Senatus nostri iudicium est: Nec aliā quærēdam esse rationē propter quam Iustinianus bonorū mobilium restitutionē in annum differri voluerit, quàm quia sic voluit: 10 Nec proinde priuandū esse maritū heredemve eius beneficio legis, 11 vt statim restituere cōpellatur, ob hoc solùm quod restituendi habeat facultatē. Et sanè mari potest interesse vt non tā citò restituat, & eorū vsum fructúmque qualē ex iis redigere possit consequatur. 10 Quid enim si pecuniam mutuam conquirat, nec sine pignore inueniat, post paucos fortasse dies habiturus vnde possit acceptā reddere? Fructus mobiliū erit, interea pignori dare licere: 13 Quid si iis mobilibus redditis futurum sit vt domum vacuam, nullāque supellectile instructam habeat, quā cōmodè ac minore sumptu sit instructurus si interea, & per annum integrū bona vxoris mobilia liceat sibi retinere? 14 Quod verò Iustinianus de mobilium æstimatione loquitur eā rationem habet, quia de vsuris bonorū mobilium post mariti moram præstandis non aliter agi possit quàm si mobilium quāuis extantium æstimatio fiat, 15 non vt soluatur sed vt ex eius cōparatione sciatur, quāta vsurarum nomine pecunia vel mulieri vel heredibus ipsius debeatur. 16 Ex quo inferri potiùs potest Iustiniani mentē illam fuisse vt nullo casu mobilia intra annū restituātur ne tùm quidem cùm extāt. 17 *Ita Senatus* in eadē causa 5. Non. Iul. 1593. Hoc tamen addito tēperamento, vt quia superstes maritus nulla bona habebat in prouincia defunctę vxoris mobilia in tuto loco & penes virum probū deponerentur ad saluum ius habentis, 18 Tanto magis quòd alioqui verendum erat ne ad rixas & arma litigatores decurrerent, 19 quo casu inter cæteros sequestratio permissa est. 20 Item quòd cùm in dotali instumento conuenisset vt bona mobilia quæ mulier in dotem dabat ęstimarentur, ac describerentur, 21 necdum appareret an id factū fuisset necne, 22 In dubio adhuc positum esse videbatur an essent dotalia, quasi necdum tradita. 23 Huc enim pertinet quod dici solet nihil actum videri quandiu agendum aliquid supereſt, 24 Nisi per mulierem stetisset, quominus æstimatio & descriptio facta esset. 25

1. *In l. vnic.* §. *exactio C. de rei vxor. actio.*
2. Nec enim pecuniæ numeratio semper est in expedito *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.*
3. *l. 1. & tot. tit. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum.*
4. Cùm id sine incommodo heredum mariti futurum sit *arg. l. in creditore* 38. *D. de euict.*
5. Non enim fiunt deteriora per se sed tantùm vel per vsum vel per moram longiorem. facit *l. si inter* 21. *C. de iur. dot.*
6. Non enim indulgendum est malitiæ illius quem constat posse in promptu soluere si velit *arg. l. si rem* 73. *D. de procur.* ibi: *quid si nunc facultatem pecuniæ non habuit.*
7. Quia non nisi humanitatis gratiâ tempus hoc solutionis indulgetur. *l. cum milite* 16. §. 1. *D. de compens.* ne condemnatus statim præcipitetur ad solutionem *l. si debitori* 21. *D. de iudic.* non etiam vt ex ea dilatione lucrum sentiat *l.* 3. *in prin. D. de vsur.*
8. *in d. §. exactio.*
9. Siquidem hoc casu debentur res ipsæ non earum æstimatio *d. l. si inter.*
10. Lex enim scripta seruanda est omnimodo quantumuis dura *l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum. l. in fraudem* 15. §. 1. *D. de testam. milit. l. de pretio* 7. *D. de publician.*
11. Quod enim beneficium à lege quis habet non facilè auferendum ei est *l.* 3. *de interd. & releg.*
12. Minùs enim soluit qui tardiùs sicut & plus qui ante diem *l. eum qui* 15. *alias l. Iauolenus de ann. legat.* §. *plus autem Inst. de actionibus.* Dies namque non minùs quàm summa pars est obligationis *l.* 1. §. *editiones* D. *de edend.*
13. *l. vlt. D. de vsur.*
14. *arg. l. in fundo* 38. *D. de rei vindicat.*
15. Vsura enim pecuniæ est non corporum vt copiosè ac subtiliter disputat Arist. *lib.* 1 *politic.*
16. Debetur si quidem vsura ad ratam æstimationis: cùm sit accessio non corporis sed pecuniæ.
17. Quid enim vetabat Iustinianum hoc exprimere si sic sentiebat, vt ille ipse argumentatur *in l. vnic.* §. *vbi autem vers. sin autem ad deficientia C. de caduc. tollend.*
18. Id enim semper agendum est quantum fieri potest vt res in tuto collocetur *l. quoties* 12. D. *de reb. dub.* ne post vulneratam causam necesse sit remedium quęrere *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*
19. Quod etiam cauere bonus magistratus debet quantum facere potest *l. si cuius* 13. §. *sed si aliàs l. aquissimum* D. *de vsufr.*
20. Quæ alioqui regulariter prohibetur *l. vnic. vbi not.* C. *de prohib. sequestr. pecun. l.* 5. §. 1. *in fin. D. vt legat. seu fideic. caus. caueant.*
21. *Vt in d. l. si inter* iunct. *l. æstimatis* 50. *D. hoc tit.*
22. Non entium autem, & non apparentium idem iudicium esse solet §. *si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. *de testam. tutel.*

3. *l.si cùm dotem 22.§.necnon illud l. dotem 37. D. eod.tit. solut.matrim.*

4. *l.post dotem* 40.vbi Bart.& alij *D.eod.tit.*

5. *l.3.§.sed virum D.de minor.l.vlt. D.de dot.collat.*

6. Quod enim commune est vtriusque quodãmodo est,non etiam quod omnino alterius est *l.illud 46.D.de rit.nupt.l. Sabinus 18.D.commun.diuid.l.5.§.vlt.de leg.1.*

7. *Vulg.l.1.C.de donat.*

8. Quo nimirum casu habenda etiam est pro consentiente *d.l.2.§.vlt.& d.l.dotem 37. D solut.matrim.* Vide Bart. *ad d. l.si cùm dotem §.eo autem tempore.*

9. Solutio enim vero procuratori facta liberat debitorem *l.vero procuratori 12.D.solut.*

10. *Ex l.cùm oportet 6.& l.vlt.C.de bon.qua liber.*

11. Si enim talis vitæ sit pater vt meritò debeat ei suis quoque bonis interdici,auferenda ei est bonorum filij administratio,quo facto si ei soluatur quod filio debebatur non potest contingere liberatio *l.Imperator 50.cum tibi not. D.ad SC.Trebell.*

12. Quia quicquid per liberos quos in potestate habemus, nobis acquiritur,vt ne momento quidem temporis acquisitio consistat in eorum persona *l.placet 79. D.de acquir.hered.l. 1.in princip.D si à parent.quis manum.sit.*

13. *in l.cùm oportet 6.& l.vlt.C.de bon.qua liber.*

14 *l.1.C qui admitt.ad bon possess.poss.l.4.§. sed & filiusfamilias D.de exhend.l.is qui heres 12.§. vlt.l cum heres 52 D.de acquir. hered.l.in suis 11. D.de liber.& postum.l.cogi 16.§.si pater & d.l. imperator D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XIX.

An filia possit viuo patre dotem repetere ab herede prioris mariti qui eam soluit patri si ea filiæ consensu, cum filia eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente. Et quid si eam dotem pater secundo viro dederit.

ILlud sanè nec interpretes nostri diffitentur,eo casu quo patri & filiæ communis dos sit,si pater solus, & sine filiæ voluntate de dote egerit,vel exegerit, filiæ nocere patris factum,quandiu pater viuit, filiamque retinet in potestate sua,vt interim iteratam solutionem ab eo qui patri soluit vrgere non possit: Non nocere postquam morte, vel emancipatione vel quo alio modo filia facta fuerit sui iuris. 2 Visum tamen est siue dos communis fuerit patris & filiæ siue propria solius filiæ, semper eum casum excipiendum esse,quo pater eidem filiæ postea nubenti nouam dotem constituerit siue maiorem priore,siue parem, qui casus nullam penitus recipiunt dubitationem, 3 siue denique etiam minorem,quàm pro omni iure, quod illo in bonis patris prætendere potuisset, cùm hoc etiam casu indemnitatem à patre consecuta sit filia, minimum ad eam vsque quantitatem quæ in causam posterioris dotis data fuerit. 5 Cùm nihil possit filiæ abesse videri pro ea quantitate cuius nouum debitorem habet maritum posteriorem, 6 licèt non eò magis liberetur pater, quominus tantam dotem filiæ in secundo matrimonio constituere debeat,quantam constituerat in primo,si non fortuita clade facultatibus suis lapsus probetur, quas prioris matrimonij tempore habuerat. 6 In eo igitur quod posterioris, eiusdemque minoris dotis quantitatem excedit salua erit filiæ actio aduersus veterem debitorem, tanquam qui ex solutione patri perperam facta nõ fuerit liberatus. 7 Nam nec superiore casu tam cum liberat solutio facta patri, quàm quæ à patre,qui nouam dotem constituendo filiæ, tantundem videtur ei reddere & soluere ex priore, 8 cuius indebita perceptione fecerat se,filiæ suæ debitorem, 9 ne alioqui contra patris voluntatem filia duplicem à patre dotem habuisse videatur,quam ei pater non nisi vnicam dare voluit. 10 Quare nec aliud erit etiam si patri nihil fuerit solutum ex ea dote, quam filia sibi fuerat stipulata ab herede prioris viri. Neque enim ei permittendum erit vt contra promissorem agat pro ea quantitate quam ei pater in secundæ dotis causam dederit. 11 Sed e contrario licebit patri tantundem à debitore repetere saltem officio iudicis implorato etiam nullis à filia cessis actionibus. 12 Cur enim patri inuideamus ius potestatis, 13 in ea præsertim re in qua filiæ captio nec vlla sit, nec esse possit. 14 Quamquam si eas actiones præstari sibi per filiam pater velit non erit ei denegandum, cùm nihil filiæ interfit, 15 & ne alioqui filia ex patris iactura locupletetur. 16 *Sic iudicatum est* in eadem causa.

1. *l.2.§.1.D.solut.matrim.*in illis verbis:*ceterùm si pater solui iussit dotis actio filiæ non erit adempta quandocunque sui iuris facta fuerit facta* Bart.in terminis *ad d.§.1.num.6.*vbi ait interim quãdiu filia non est sui iuris factum patris ei nocere. Adde tamen eundem Bart.*ad l si constante num.47.& seqq.eod.*

2. Quia non potuit pater in dote cuius actio communis fuit deteriorem facere filiæ condicionem *d.l.2.§.1.& vlt.& l. 3.eod.tit.solut.matrim.*

3. *l.dotem 37.in fin. D.eod.tit.*

4. Nam vsque ad eam quantitatem verum est eandem dotem quæ data fuerat priori marito posteriori quoque datam esse vt eadem sit ratio patris,quod ad partem, quæ totius quod ad totum *vulg.l.qua de tota 70.D.de rei vindic.*

5. Est enim tanto locupletior quæ habet dotem, & quæ ad eam repetendam habitura est actionem soluto quandocunque matrimonio *Ex reg.l.qui actionem 15.De regul.iur.*

6. *Auth.sed quamuis C.hoc tit.& in corpor.vnd.sumit.*

7. *d.l.2.§.1.& l.3.D solut. matrim. l. qui hominem. 34.§.si gener D. de solut.*

8. Textus est expressus *in l.si pater 4.eod.tit.*quæ licèt loquatur de dote communi patris & filiæ, quia nullo casu admisissent veteres prudentes dotem profectitiam posse filiæ proprium esse,habet tamen rationem generalem Ne filia quam pater vnica dote contentam esse & voluit & velle potuit, duplicem dotem in onus & dispendium patris habere videatur quod esset iniquum *l.Titia cùm testamento 34 § qui inuito de legat.2.* vt sequitur in Defin.Idem est siue filia patri heres extiterit siue ab eo tantum acceperit,legati nomine quántum in dote fuit *l.si cùm dotem 22.§ si pater D.solut.matr.*De cuius tamen sententia & emendatione vide quæ scripsi *l.b. 4. Coniectur. iur. ciuil. cap.9.*

9. Etsi non tam contra patrem aut eius heredem filia hoc casu actionem habet,quàm contra prioris mariti heredem tanquam non liberatum *d.l.4.d.l.si cùm dotem. §. si pater. D. solut. matrim.*

10. Pater enim cogitur quidem dotare filiam *l.vlt.C.de dot. promiss.*sed non iterum dotare nisi cùm sine culpa filiæ dos amissa est,vt ibid.notat.*& in l.capite quinto 19.D.de rit.nupt.*

11. *d.l.4.& d.l.21.§ si pater D.solut.matrim.*

12. Nimirum ex æquitate *arg.l.si res obligata 57.in fin. D. de legat.1.*

13. Ex quo fit vt omnia iura filiæ ipso iure acquirantur patri *l placet 79.de acq.hered.l.1.in princip.D. si à parent. quis manum.sit.*

14. *arg.l.vlt.D.de iur.dot.*

15 *arg.l.in creditore 38.in fin.D.de euict.*

16. Contra *l.iure naturæ 206.de reg.iur.*

DEFINITIO XX.

Dote quam priori viro pater dederat soluta patri sine consensu filiæ & postmodum secundo eiusdem filiæ viro ab eodem patre data,quomodo consulendum sit mulieri,si pater aut maritus incipiat labi facultatibus.

QVid ergo si posterioris dotis restituendæ tempore nec secundus maritus soluendo sit, nec pater? 1 An æquum erit filiam facere damnum dotis quam prioris mariti heres,idemque debitor idoneus soluerit patri ipsa ignorante,cum filiæ non patri dos deberetur? 2 Nec enim actionem vllam habere credenda est filia, quæ ob inopiam debitoris nihil ex ea actione possit consequi: 3 Nam hoc tursum imputari potest heredi prioris mariti, eidémque debitori,cur alij soluerit,quàm cui debebat, nec explorata priuscreditricis suæ voluntate. 4 Sic igitur temperanda res erit,vt non aliter prioris dotis debitor eiusmodi solutione liberationem nactus videri debeat, quàm si sub omnium bonorũ suorũ obligatione caueat mulieri de indemnitate in eũ casum,quo dotis restituendæ plena exactio,neque ex patris,neque ex mariti posterioris facultatibus fieri possit. 5 Sed ex eo tempore facultates æstimandæ erunt;

erunt quo posterior dos data fuit, cùm si exinde duntaxat fuerit diminutum patrimonium possit imputari mulieri si implorato remedio constitutionis Iustinianeæ non egerit etiam constante matrimonio vt dos in tuto collocaretur. 6 Nempe si minores fuerint eo tempore posterioris dotis constitutæ, quàm tempore dotis restituendæ: Nam si ex postfacto creuerint, non debet ei nocere, qui patri citra, vel contra filiæ voluntatem soluit, quòd anteà fuerint non soluendo ij qui in ipso solutionis momento idonei reperiuntur. 7 *sic tractatum est* in eadem causa.

1. Potest enim fieri vt eo tempore quo agitur incipiat vterque labi facultatibus. Alioqui durum esset expectare aduersam aut patris aut mariti fortunam *l. inter stipulantem* 83. §. *sacram de verb. obligat.*

2. Hoc verò apertè iniquum esset *l. 2. §. 1. & vlt. l. 3. D. solut. matr.*

3. *l. nam is 6. D. de dolo l. si quis iniuriam 35. D. de iniur.*

4. Solutio enim non est naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis nisi cùm fit vero creditori aut eius procuratori aut saltem ex ipsius voluntate *l. vero procuratori 12. in princ. D. de solut & pass. tit. l. quamuis 40 §. vlt & legib. seqq D. ad SC. Trebell.* Textus est *in l. qui homine 34 §. si gener. D. de solut.*

5. Inspiciendum enim est tempus restituendæ dotis, quoties quæritur an maritus aut alius qui dotem reddere debet sit soluendo. Afflict. *decis. Neapol.*

6. *Ex l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot. l. si constante 24. D. solut. matrim.*

7. Nihil enim mulieris interest cùm tempore dotis restituendæ illi qui dotem debent sunt soluendo. Quid enim prodest aut nocet, fuisse antea ditiorem vel pauperiorem? *l. quæsitum est 30. D. de pecul. l. quòd si in diem 16. D. de hered. petit. l. sin autem 27. §. 1. D. de rei vindic.*

DEFINITIO XXI.

Filiæ præsentia non est necessaria vt ei dos acquiratur ex constitutione facta marito, sed est necessaria vt futuræ successioni renuncietur.

NEc distinguemus an posterioris constitutionis tempore filia præsens fuerit necne. Non enim ipsius præsentia necessaria est, vt ei dos constituatur, quam ex ratione iuris non filiæ sed genero nomine filiæ constitui oporteret: 1 cùm inter patrem & filiamfamilias obligationes contrahi non possint salua patria potestate: 2 Nec eo minus verum est dotatam à patre filiam quòd absente filia dos genero promissa vel data probetur. 3 Planè si non tàntùm dotare filiam pater velit: sed etiam quod plerumque fit renunciationem futuræ successionis ab ea extorquere, 4 aut pacisci de non petendo quidquam amplius siue dotis congruæ nomine, siue pro legitima, filiæ præsentia omnimodo necessaria est, 5 quàm & iurare oportet non quidem si amplioris tantùm dotis petitioni renuntiet: 6 Sed si futuræ successioni cui nec cum iureiurando Prudentes nostri, 7 nec sine iureiurando sacrosancti Pontifices renuntiari posse voluerunt. 8 *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. *l. Pomponius Philadelphus 35. D. famil. ercisc.* de cuius sententia & interpretatione vide quæ scripsi *lib. 7. Coniect. cap. 12. l. cùm dos 7. De pact. dot.*

2. *l. imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

3. *d. l. cùm dot.*

4. Ita demum enim ratæ sunt huiusmodi renunciationes si fiant accepta dote *cap. quamuis pactum 2.* & ibi Didac. Couarr. *de pact. in 6.* Vide Crauet *cons. 84. num. 4.*

5. Secundùm ea quæ scripsi *Defin. 25. sup. De pact.*

6. Valeret enim huiusmodi renunciatio etiam simplex & non iurata quia & citra renunciationem non potest filia dotem vllam petere si iam sit congruè dotata. *Not. ad l. vl. C. de dot promiss. l. quæro 60. & seq. l. cùm post 89. §. gener. D. de iur. dot.*

7. *l. vlt. D. de fund & legit. l. 3. C. de collat.* Iunct. *l. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. iuris gentium 7. §. & generaliter D. de pact. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat. 1.*

8. *d. cap. quamuis pactum de pact in 6.* quæ constitutio nititur sola potestate iurisiurandi quod omnimodo seruandum est, quoties seruari potest citra dispendium salutis æternæ *cap. delitores & cap. cùm contingat. & pass. Extr. de iureiur.*

DEFINITIO XXII.

Dos etiam propriæ filiæ ex stipulatione dotali potest tamen solui patri qui habuit penes se instrumentum dotale, Et quid si postea tota dos ex eo instrumento petatur per filiam aut alium cui pater post eas solutiones acceptas instrumentum tradiderit.

PAter qui accepto à filia vidua instrumento, quo Titius cauerat se filiæ magnam ex causa prioris dotis debere pecuniæ quantitatem, varias à Titio solutiones acceperat, Cùm minima debiti portio soluenda superesset, quã idem pater dum filiæ nomine dotem constitueret genero promitti curauerat per Titium in eã causam delegatum, postea non satisfaciente Titio instrumentum eidem genero tradiderat, vt ex eo si posset solutionem extorqueret, gener verò quasi tota summa deberetur, quæ instrumento cauta erat, excepto eo quod per apochas ad instrumenti marginem adscriptas solutum probabatur, quia tamen totum ipse petere non poterat passus erat vxorem agere, & imp. tratis præcisis, vt vocant, literis ex ea causa miserum debitorem in carceres quasi totius summæ debitorem detrudere, qui solutiones à se patri factas, indemnitatémque filiæ iam à patre præstitam allegabat, secũda dote per patrem eiusdem filiæ nomine pro iuribus omnibus genero constituta. 1 At filia negabat solutiones ritè factas, quasi non patri cui nihil debebatur: sed ipsi filiæ quam patre præsente & consentiente soli sibi stipulatam constabat, 2 solutio fieri debuisset. 3 Placuit non eò minùs iniuriosam fuisse executionem, 4 cùm neque in eam rem, aut pro tanta quantitate exigenda: sed pro eo tantùm quod soluendum supererat non filiæ sed genero pater instrumentum tradidisset, 5 qui si penes se id retinere maluisset vtique conuentus eo nomine siue à filia, siue à genero compensationem quantitatis in posteriorem dotem conuersæ, cum eo quod ex priore, quantumuis indebitè perceperat obiicere, atque ita & Titio securitatem & sibi liberationem acquirere potuisset. 6 *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 19. supr. ex l si pater 4. l. dotem 37. D. solut. matrim.*

2. Soli enim filiæ actio competit quoties pater passus est solam filiam sibi suisque heredibus stipulari secundùm doctrinam Bart. communiter adprobatam *in l. post dotem 40. quæst. 4. num. 27. D. solut. matrim.* Adeò vt non desint qui dicant etiam à patre profectam dotem censeri debere aduentitiam filiæ si pro ea dote pater filiam adegerit ad renunciandum successioni paternæ quod plerumque fit, quasi hoc casu videatur filia renunciationis precio stipulationem dotis sibi comparasse. Crauet. *consil. 84. num. 4.*

3. *l. qui hominem 34. §. si gener. D. de solut. l. 2. §. 1. & vlt. & l. 3. D. solut. matrim.*

4. Scilicet tanquam factam pro indebito *arg. l. iniuriarum 13. §. si quis per iniuriam l. si creditor 19. D. de iniur.*

5. Omne siquidem mandatum siue expressum, siue tacitum, habet tacitam condicionem ne quid fiat nisi ex bona fide *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.*

6. *l. si pater 4. l. si cùm dotem 22. §. eo autem tempore D. sol. matr.*

DEFINITIO XXIII.

Conuentio expressa specialis hypothecæ pro dote non tollit priuilegium tacitæ quam dos habet à lege.

MVlier quæ pro dote certa mariti bona pignori accepit, nõ eò minùs cætera omnia generaliter obligata ex Iustiniani constitutione, 1 habere credenda est iure tacitæ hypothecæ. Ne alioqui specialis cõuentio pignoris fecerit deteriorem dotis condicionem, 2 quam debuit facere melioré. 3 Nam & cõtrahentiũ voluntas vtique illa fuit vt doti melius cautum esset per specialem hypothecam, 4 non vt magis dos periclitaretur, cui semel acquisitum

ius & priuilegium tacitæ hypothecæ postmodum nulla conuentione, nec si expressa voluntas adfuisset, lædi potuit. 5 Alia ratio est tacitæ hypothecæ quam idem Iustinianus datam voluit mulieribus in bonis mariti pro bonorum paraphernalium administratione. 6 Non enim dedit nisi sub ea veluti exceptione, Si non expressim mulier sibi de pignore cauisset. 7 Quod in tacita hypotheca pro dotibus inducenda non similiter obseruauit. 8 Quare nec ad hunc casum protrahi debebit quod ex alia Iustiniani lege Interpretes solent inferre. Hominis prouisionem facere vt cesset prouisio legis: 9 Nempe interest Reip. dotes mulieribus saluas esse 10 quod de bonis paraphernalibus nusquam scriptum inuenitur. *Sine die.*

1. *in l. vnic. C. hoc tit.*
2. Nec enim conuentione vlla potest fieri deterior condicio dotis *vulgat. l. Attilianus 17 D. de pact. dotal.* Boer. *decis. 32.*
3. Nec enim quod in fauorem alicuius personæ factum est, debet in eius odium retorqueri *l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6 C. eod. l. pen. D. ad SC. Trebell.*
4. Ex vulgari errore imperitorum, cùm tamen generalis hypotheca sit securior vel ob hoc ipsum ne creditori possit obstari exceptio non excussæ specialis hypothecæ quæ excutienda necessariò est *ex l. 2. C. de pignor.* Nisi cùm adiecta est vulgaris clausula vt generalitati non derogent specialitas nec contra, quomodo notarij loquuntur. Commodum enim specialis hypothecæ nullum est nisi cùm a tabellis contrahitur, quia esset absurdum & iniquum valuerit eò toris bona per anticherisim à creditore possideri, non minùs quàm si ea dominij iure omnia possidere vellet *l. 1. C. de iur. dom. impetr.*
5. *d. l. Attilianus 17 D. de pact. dotal.*
6. *in l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Boer. *dict. quæst. 332.*
7. Ita enim expressè habent verba constitutionis.
8. Dedit enim dotibus priuilegium tacitæ hypothecæ adeóque tacitæ stipulationis pure ac simpliciter & sine vlla condicione *in d. l. vnic. C. hoc tit.*
9. Sic enim nostri *ex d. l. vlt. C. de pact. conuent. & l. maritus 11. C. de procurat.*
10. *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18 D. de reb. autor. iudic. possid.*

DEFINITIO XXIV.

Vidua cersetur eandem dotem dare posteriori marito tacita conditione, sed non æquet dotis augmentum quod à priore viro habuit.

QVod sæpius quæri solet, An mulier quæ nullam dotem constituit, hoc ipso censeatur bona sua omnia in dotem constituisse, 1 ad viduam secundò nubentem non pertinet, quæ scilicet eam ipsam dotem priori marito dedisse intelligitur, quam priori dedisse probatur. 2 Sed an dotis augmentum, quòd à priore marito vicissim habuit posteriori quoque simul cum priore dote in dotem dedisse videatur, quæstionis est. 3 Non enim solet in cæteris alia causa esse incrementi, & additamenti dotalis, quàm ipsius dotis, siue de priuilegio tractetur, siue de pactis dotalibus circa dotem, 1 In proposito tamen probabilius visum est non ampliorem dotem posteriori marito, quàm priori datam videri, cùm hoc etiam admisso melior condicio futura sit posterioris, quàm fuerit prioris in eo quòd augmentum dotis nullũ prestare cogitur, quod prior maritus prestare habuit necesse. 4 *Sine die.*

1. De quo latè Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium* vbi vide.
2. *l. dotem 30. de iur dot.*
3. *l. inter socerum 26. §. 2. De pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*
4. Moribus enim nostris augmentum dotis virgini tantùm debetur non viduæ: tanquam quod ex consuetudine quidem sed tamen non nisi propter defloration em debeatur, vt scripsi *Defin. 1. supr. de iur. dot.*

DEFINITIO XXV.

Patris bona sunt tacitè obligata pro dote quã pater simul cũ filio accepit aut stipulatus est adeóque si modò filio se obliganti pater consenserit.

VErgente ad inopiam marito, qui acceptæ, aut promissæ dotis tempore in patris erat potestate non tantùm filij bona capi possunt pro dote in tuto collocanda: 1 Sed etiam bona patris, siue à patre ipso fuerunt expressè obligata, 2 siue a lege, quod fit patre dotem simul cum filio aut accipiente aut stipulante. 4 Itaque si defuncti patris heredes postea velint agere contra mulierem directa rei vindicatione tanquam domini, 5 non sunt audiendi. 6 Sed retinenda in possessione mulier veluti pignoris & custodiæ loco. 7 Hoc ita tamen vt non eò minus suos fructus faciat, nec eos in sortem imputare cogatur. 8 Sed tantùm in mariti & communium liberorum alimenta expendere, cæteráque matrimonij onera perferre. 9 *Sine d. e.*

1. *l. si constante 24 sol. matr. l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*
2. Vt in casu de quo Affict. *decis. 9.*
3. *Ex l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*
4. *l. si cùm dotem 22. § transgrediamur D. solut. matrim.* & ibi Bart. *num. 7.*
5. Non enim dominium acquiritur mulieri ex causa adcurationis Bart. *in d. l. si constante versic. secundò quæro.* Affict. *d. decis. 9. num. 2.*
6. Quamuis soleat vincere in vindicatione quisquis est dominus *l. in rem 23. D. de rei vindic.*
7. *d. l. vbi adhuc.*
8. *Not. in cap. salubriter de vsur.*
9. *d. l. vbi adhuc.*

DEFINITIO XXVI.

Alimenta vxori à marito debentur, itémque sumptus litis si vxor cum viro litiget, sumtque in eam rem mariti bona mulieris obligata.

NOn tenetur quidem maritus alimenta præstare vxori, quæ seorsim habitat, nec vllas ei operas præstat, 2 Si vel promissam dotem non soluerit, 2 vel solutam receperit, 3 Sed si de hoc ipso dubitetur An dos vel marito soluta sit, vel mulieri restituta, æquissimum est pendente facti quæstione condemnari maritum ad alimenta vxori præstanda, 4 adeóque quod magis est, etiamsi aliunde mulier habeat vnde possit viuere, 5 quasi non tantùm officio iudicis: sed etiam iure actionis alimenta huiusmodi debeantur, 6 pro quibus etiam bona mariti tacitè obligata esse placuit, 7 Nec tantùm alimenta: Sed etiam sumptus litis vxori esse præstandos visum est, sicut fieri solet litigante monacho cum Abbate, 8 aut cùm de vniuersitate bonorum agit is qui nihil possidet, 9 siue prima, siue appellationis instantia proponatur. 10 Nam extra has causas sumptus litis ab aduersario petere inciuile est. 11 *Sine die.*

1. Nisi per culpam mariti factum sit, vt mulier discesserit à viro Iac. de Aret. Cin. & Bald. *ad l. quod in vxorem C. de negot. gest.* Affict. *decis. 10. num. 1.*
2. Quo casu potest etiam expelli à viro. Guid. Pap. *quæst.*
3. Obligatio enim præstandorum mulieri alimentorum à dote proficiscitur. Dos enim datur marito vt vxorem & liberos alat *l. si in qui 56. §. ibi dot. D. de iur. dot. l. pro oneribus 20. C. eod.* Ergo si mulier ipsa dotem receperit, non est alenda à viro. Sed virum ipsum potiùs, communesque liberos alere debet si vir laboret inopia *l. vbi adhuc 20. eod.*
4. Affict. *d. decis. 10.*
5. Bald. *in l. de alimentis C. de transact.*
6. Aliud enim esset si officio tantùm iudicis deberentur, cuiusmodi sunt alimenta, quæ filio debentur à patre, & patri à filio, de quibus nulla competit actio pro tempore præterito Bart. *in l. 1. C. de mendicant. valid. lib. 10. & in l. si quis à liberis 5. §. Sed si filius D. de liber. agnosc.* Nisi filius aut pater fecisset se debitorem pro alimentis præteritis, quia tunc teneretur debitum soluere is qui alimenta debuisset *Notat. in l. liberis quos § 1. D. de alim. legat.* Affl. *d. decis. 10. num. 4.*
7. Bart. *in l. si cùm dotem 22. §. sin autem in fauissimo D. solut. matrim.* Specul. *in tit. de donat. int. vir. & vxor. §. fin. vers. sed numquid. bona* Affl. *ibid. num. 3.*
8. *Not. in cap. ex parte de accusat.*
9. *l. si instituta §. de inofficioso D. de inoff. test. l. fin. vbi glos. C. de ord. cognit. Not. in cap. si fortè de elect. lib. 6.*
10. Eadẽ enim est ratio æquitatis vtroque casu Affl. *decis. 11.*
11. *l. imperatores 17. D. de iniel. & rat. distrah.*

TIT.

TIT. IX.

De pact. conuent. tam sup. dot.

DEFINITIO I.

Augmentum dotis debetur etiam dote non soluta, adeóque licèt solutionis dies nondum venerit, nec valent pacta in contrarium facta. Sed seruanda est consuetudo.

SOLVTO matrimonio non tàm dos mulieri restituenda est,[1] quæ soluta fuit aut tam bene cauta vt exceptioni non numeratæ dotis locus esse non possit,[2] sed etiam ea pecunia, quæ augendæ dotis gratia debetur,[3] siue dos ipsa soluta fuerit siue non, Reiecta etiam distinctione illa, An soluendæ dotis dies iam venerit, necne.[4] Adeóque licèt speciali conuentione actum proponatur vt non nisi pro portione dotis solutæ augmentum illud præstetur. Nam cùm sit portio quædam dotis,[5] bonique publici fauorem admixtum habeat,[6] eodem quoque iure censeri par est, isdémque prorsus priuilegijs gaudere:[7] Et consequenter non magis valere pacta quę deteriorem faciunt augmenti condicionem quàm quæ doris.[8] Deteriorem verò augmenti condicionem facere illa videntur, quæ iuri consuetudinario quod in quaque prouincia aliud & aliud est derogant in mulieris dispendium & detrimentum.[9] Ergo loci cuiusque consuetudo districtè hac parte seruanda est.[10] *Ita Senatus* pro Philippa De Chauanes contra heredes Alexandri Mugnier 7. Cal. Febr 1589.

1. *l.1.& tot.tit.solut matrim.D.& C.*
2. Nam intra certa tempora locus est exceptioni dotis non numeratæ, de qua *in Auth.quod locum & tot.tit.C. de dot. caut. non numer.*
3. Nam & augmentum dotis non alio iudicio petitur, quàm de dote *l.si marito 31.§.vlt.D.solut.matr.*
4. Vide Guid.Pap. *quæst.* 274.430.& 565. Boer. *quæst.* 22. licèt contrà teneat Afflict. *decis.* 242.
5. *l.inter socerum 26.§.cùm inter D. de pact. dotal. l. etiamsi 8.C.de iur.dot.*
6. *l.1.D.solut matr.l.interest 18.D.de reb.autor.iudic.possid.*
7. Vt eadem sit ratio partis quæ totius *vulg. l. quæ de tota 76.D.de rei vindic.l.si duo 51.in fin.D.de admin.tutor.*
8. *l.Attilicinus 17.D.de pact.dotal.* Boer. *quæst.* 332. vide *Defin. 23.sup.tit.prox.*
9. Cùm consuetudo sit ius non scriptum nec minorem autoritatem habeat quàm lex scripta *l.de quibus 32.* iuncta *l.sed & ea 35.& seq.D.de legib.*
10. *d.l.de quibus l.venditor 13.§.si constat D. commun. prad. l. imperatores 13.in fin.D.de pollicit.*

DEFINITIO II.

Potest maritus facere deteriorem dotis condicionem quantum ad fructus & vsuras pertinet & pro tempore constantis matrimonij, sed non quantum ad dotem ipsam.

SI maritus qui ex soceri voluntate dotem in numerato accipere debuerat conuenerit vt certis diebus diuisisque pensionibus dos soluatur, non potest vxor viuo marito licèt consentiente petere vt sibi dos soluatur purè, Hoc solo prætextu quòd dotis condicionem deteriorem facere maritus non potuerit.[1] Non enim quod tempore minus soluitur,[2] propter solutionis diem prorogatum ad dotem pertinet, ciúsque diminutionem, sed ad dotis fructus,[3] de quibus potest vtique maritus liberè & pro arbitrio disponere quoniam ad eum spectant non ad mulierem.[4] Itaque si conuentioni vxor consenserit, licèt minor annis viginti quinque multò minus audienda erit si petat in integrum restitutionem.[5] Planè si antequam solutionum tempora venerint maritus decesserit, omnimodo mulieri ius competet repetendæ dotis acsi pactum nullum interuenisset,[6] quia verum est non potuisse vllo pacto deteriorem fieri dotis condicionem.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio Prid.Non.Feb.1589. Et rursum pro liberis D.Isaaci Chanal contra Annam Chanal cognatam meam 8.Id.Iun.1590.

1. Siquidem deterior est condicio debiti quod soluitur per partes, quia eiusmodi solutio habet magna incommoda *l.3. D. famil.ercisc.*
2. *§.si minus* iunct. *§.plus autem Instit.de action.l.1.§.editiones D.de edend.*
3. Id est vsuras *l.vir vsuras 54.D.de donat.int.vir.& vxor.* Vsurę namque vicem fructuum obtinent *l.vsurę 34.D.de vsur.*
4. *d.l.vir vsuras l.pro oneribus 20.C.de iur.dot.l.si fructus 8. C.de donat.int.vir.& vxor.*
5. Non enim potest restitui minor citra læsionem *l.non omnia 44.& pass.D.de minor.l.nam posteaquàm 9.§.si minor.D. de iureiur.*
6. Cùm ex die finiti matrimonij dos pleno iure pertineat ad mulierem *l.in rebus 30.C.de iur.dot.*
7. *d.l.Attilicinus 17.D.hoc tit.de pact.dotal.*

DEFINITIO III.

Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re sua.

MVlier quæ nupta sine dote postèà constante matrimonio passa est vt de re vxoria maritus paciscetur, nó idcirco dotē ei constituisse intelligitur. Dotis enim constitutionem cùm meri facti sit non iuris, expressim factam esse necesse est vt pro facto habeatur.[1] Nam etsi fœneratitias cautiones mulier marito tradiderit non ideò cautiones fiunt dotales, Imò verò penes vxorem remanent actiones, nec quicquam præter agendi sine mandato licentiam in virum translatum intelligitur.[2] *Ita Senatus* in eodem auditorio.

1. Nisi in casu *l.dotem 30.& seq. D.de iur.dot.*
2. *l.vlt.C.hoc tit l.1.C.de donat.* Vide Guid. Pap. *quæst. 499, num.2.*

DEFINITIO IV.

Non potest dos augeri supra modum vt immodico augmento maritus oneretur.

CVm patet minus congruam dotem daret genero filiæ nomine, promiserat extra dotales tabulas, iucturum se ad eam vsque quantitatem quæ congrua & competens videretur, nec tamen de eo dotis incremento quod ex parte mariti ad mulierem ex inueterata consuetudine peruenire debebat, quicquam conuenerat. Placuit aucta postèà quandocunque dote siue per patrem, siue eo reluctante, arbitrio boni viri,[1] condemnandum quoque maritum vt pro rata additæ portionis dotem ipse augeat, siue pater ab initio certam quantitatem, siue nullam demonstrasset,[2] dum ne quid ex immoderata patris liberalitate dispendij genero accideret.[3] Nam cùm id tantùm genet egerit vt congruam dotem haberet, eóque intuitu se quasi ex tacito pacto ad consuetudinarij augmenti præstationem obligauerit, non debet onerari, si fortè in eius fraudem socer dotem ampliorem velit filię constituere, quàm necesse sit vt congrua videatur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri Quinier Aduocati & Ioannis Bouier 10. Cal. Decēb. 1590. De qua scripsimus in Defin. 2.3.4.5. De dot. promiss.

1. Secundum ea quæ scripsi *Defin. 4.sup.de dot.promiss.ex l. cùm post 69.§ gener.D.de iur.dot.*
2. Sufficit enim quod possit fieri certa quantitas augmenti ex comparatione certæ dotis *d.§. gener. l. certum 6. D. de reb. credit.*
3. Iuuari quippe maritum beneficio auctæ dotis, non decipi oportet *l.in commodato 17.§. sicut D. commod.* Nemo o-

nim creditur velle immodicè obligari *l. si libertus ita* 30. *D. de oper. libert.*

4. Hactenus enim consentire gener cogitur, vt tamen nulla eius captio sit *l. vlt. D. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Filia quæ non renunciauit accipiendo minùs congruam dotem à patre non ob id postea renunciare cogitur, quod eam dotem pater auxerit, & congruam fecerit.

IN eadem facti specie quæsitum est, An filia quæ tabulis dotalibus cùm dotem à patre minùs congruam acciperet paternæ successioni non renunciauerat, si postmodum aucta dote congruam & competentem portionem habeat cogi possit vt renuncier.1 Et visum est, non posse: Non illa solùm ratione, quia pater ex propria promissione conuentus non idcirco quod satisfacit, deteriorem facere debeat condicionem filiæ, 2 Sed etiam quia huiusmodi renunciationes adeò sunt odiosæ, iurisque ciuilis rationi contrariæ; vt non aliter valeant quàm si iureiurando confirmentur:4 Quis autem admittat vt ad iusiurandum quod ex mera liberáque iurantis voluntate vires accipit adigi filia possit si iurare nolit? Neque verò damnum in eo magnum est aut patris, aut aliorũ liberorũ, cùm moriente quandocunque patre futurum sit vt ea portio dori addita perinde ac dos ipsa quæ primùm data est, in legitimam imputetur. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio dubitandi illa erat quòd solent filiæ accepta dote congrua renunciare legitimæ parentum successioni *ex cap. quamuis pactum de pact. in 6.*
2. Nemo enim se liberando, alium obligat.
3. *l. vlt. D. de suis & legit. l. 3. C. de collat.*
4. *d. cap. quamuis pactum de pact. in 6.*
5. *l. adigere 6. D. de iur. patron.*
6. *l. quoniam nouella 29. C. de inoff. testam.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum præsertim iuratum quo datur hereditas, in contractu matrimonij, idque ex consuetudine.

HEreditas quidem pacto dari non potest, 1 Nec si in dotalibus tabulis pactum conscriptum sit, 2 Solis militib. exceptis de bonis suis in expeditione aut in procinctu ad expeditionem inuicem disponentibus. 3 Contraria tamen consuetudine ferè vbique gentium receptũ est vt huiusmodi conuentiones valeant in contractu matrimonij, 4 Nec solùm inter nobiles, in quorum personis faciliùs id admitti potuit, 5 sed etiam inter alios quoscunque nullum licèt iusiurandum interuenerit: multò magis si interuenit: 6 Præsertim verò si ciusmodi pactiones sint vt per eas legitima successio cõseruetur. 7 Neque verò videri possunt abhorrere à bonis moribus naturalibus, 8 (quòd si esset, ne iurejurando quidem confirmarentur, 9) quamuis negari non possit quin auferant liberam testãdi facultatem. 10 *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat & Claudij Brunet 5. Id. Febr. 1593.

1. *l. hereditat 5. C. hoc tit.*
2. *l. pactum quod dotali 15. C. de pact.*
3. *l. licèt 19. eod. tit.* Adeò vt nec iuramento confirmetur pactum huiusmodi, secundum Bart. Paul. Alex. & Ias. *in d. l. pactum* Tiraq. latè *de iur. primigen. quæst. 6. nu. 17. & 18.* Vide Alex. *cons. 81. lib. 2.* Cravet. *cons. 10.* Rom. *cons 26.*
4. Bald. *in § filij nati cap. 1. §. de feud. fuer. contr.* Rip. *resp. 1. de pact.* Masuer. *in praxi tit. de societ. vers item licèt institutio testamentaria* Guill. Bened. *in verb. duas habens filias num. 2. 3. & seq.* Ioann. Pap. *lib. 20. syntagm. tit. 2. §. 1.* Hotom. *cons. 1.*
5. Propter dignitatem & amplificationem familiarum Papon. & Hotom. *supra dictis locis.*
6. Oldrad. *cons. 131. num. 2.* Alex. *cons. 128. incip. ponderatis vol. 3.* Bald. *in dict. l. licèt & in l. fin. C. de pact.* Dec. *cons. 516. num. 5. & 6. & in dict. l. pactum num. 4.* Auctor. *ad decis. Capell. Tholos. 452. in 2. addit.*
7. Bart. *in l. stipulatio hoc modo concepta 61. de verb. oblig. & in d. l. fin. C. de pact.* Alex. *cons. 59. incip. super primo col. 1. lib. 1.* Guid. Pap. *cons 23. num. 4.* Chassan. *cons. 139. num. 13.* Matc. Anton. Natt. *cons. 474. num. 8. vol. 2.*
8. Didac. Couarr. *in repetit. dict. cap. quamuis pactum i. it. 3. part. num. 2.*
9. *Ex reg. cap. non est obligatorium. Extr. de regul. iur.*
10. *d. l. pactum quod dotale.* Vnde & dicuntur esse contra bonos mores scilicet ciuiles *dict. l. stipulatio hoc modo concepta & l. ex eo 4. C. de inutil. stip.* Adde Fachin. *lib. 5. cap. 84. cum quatuor seqq.*

DEFINITIO VII.

Pactum quo datur hereditas in contractu matrimonij non potest reuocari per pœnitentiam.

SAnè cùm in contractu matrimonij adiicitur talis pactio, non tam vltimæ voluntatis iure censeri debet quàm pacti & donationis ob causam, Videlicet vt sequatur matrimonium quod fortassis & verisimiliter alioqui non sequeretur.1 Ideóque nec septem testium numerum requirit, nec alias testamentorum solennitates, nec proinde reuocari ex pœnitentia potest. 2 Dotis enim aut donationis propter nuptias semel constitutæ nequit pater ex postfacto deteriorem facere condicionem. 3 Idque adeò verum est, vt vel sola promissio à patre facta intuitu futuri matrimonij de filio ex æqua portione instituendo patrẽ obliget, détque filio actionem aduersus fratrem ex asse institutum si matrimonium postea secutũ sit, licèt eiusmodi promissio nec scripta fuerit, nec iurata. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa, relatúmque alias ita pronunciatum fuisse pro N. D. Daussans Aduocato Necciensi. *Sine die.*

1. Hæc enim ratio est quæ hoc ius primùm induxit fauore matrimoniorum, ad quæ multi inuitantur huiusmodi pactionibus.
2. Rip. *resp. 1. de pact. num. 4. & 5. arg. l. si extraneus 6. D. de condict. caus. dat.* Iunge *l. si donaturus 9. §. 1. eod. l. 5. §. pen. D. de dol. mal. except.*
3. *l. cùm à socero 7. C. de iur. dot. l. cùm dos 7. D. hoc tit. de pact. dotal.*
4. *Ex Nouell. Leonis 19. De pact. patern. ex æquo hered. futur. fil.*

DEFINITIO VIII.

Donatio siue vniuersitatis siue quotæ bonorum facta in cõtractu matrimonij valet. Et qui dì si facta sit per verba importantia institutionem.

IDem dotium & matrimonij fauor efficit vt quamuis donatio bonorum omnium præsentium & futurorum nec per se valeat, nec iuramento confirmetur, 1 valere tamen debeat si facta sit ex causa dotis. 2 Quòd si donatio siue promissio quotæ bonorum in contractu matrimonij à patre facta fuerit, dubitari non potest quin valeat, nec trahetur ad quotam hereditatis vt minor sit quæstioni locus.3 Sed & si ponas, in contractu matrimonij institutam à patre filiam in quota bonorum, atque ita factam ei donationem verbis importantibus institutionem, 4 vt nostri loquuntur, & redolentibus vltimam voluntatem, nihilominùs valebit etiam, & irreuocabilis erit conuentio.5 Nam & illud receptum est, Conuentionem vel promissionem ex causa honesta factam posse induci per verba institutionem importantia, nec ideò videri factam vltimam voluntatem, sed contractã ab initio vtilem obligationem dilata tantùm exactione in tempus mortis patris. 6 Cui consequens est vt à tempore talis donationis celebratæ nec alienare quicquam in præiudicium donatarij filij pater possit, 7 nec nouum æs alienum contrahere, quominùs integram quotam filius post patris mortem consequatur, 8 Ex iis saltem bonis, quæ patri tum superarunt, conficiendam. 9 *Ita tractatum est* in eadem causa 5. Id. Febr. 1593.

1. Notant nostri *ad l. vlt. C. de pact. & ad l stipulatio hoc modo concepta 61. D. de verb. oblig.*

2. Latè

2. Latè post alios Perr. Duen. *reg.* 2. 19. *incip. donatio omnium bonorum col.* 7. *vers. similia primò.*

3. Modern. Paris. *cons.* 36. *num.* 6. & 7. Chassan. *cons.* 39. *num.* 15.

4. Vnde est quod eum heredem contractualem Galli vocant.

5. Secundum id quod diximus *Defin.* 6. *supr.*

6. Oldrad. *cons.* 139. *incip. ad habendam*, quem refert & sequitur Chassan. *dict. cons.* 39. *num.* 17. & Paris. *dict. cons.* 36. *num.* 5. & 6. & 14.

7. Si quidem perfecta donatio pœnitentiam non admittit, *l.* 3. 4. 5. & 6. *C. de reuoc. don.* multò minùs ea quæ facta sit in contractu matrimonij, vt dixi *Defin.* 7 *supr.*

8. Nam nec æris alieni etiam anterioris non solet sequi donatarium *l. aru alieni* 15. *C. de donat.*

9. Neque enim is qui partem bonorum suorum donauit prohibetur aliquas res etiam in solidum alienare dummodo supersit quantum satis est ad implendam donationem. Guid. Pap. *quæst.*

DEFINITIO IX.

Valde interest an filia sit instituta in quota hereditatis, an in quota bonorum.

ANne igitur idem erit si dotalibus tabulis pater filium aut filiam cum cæteris liberis ex æqua portione heredem instituerit? Minimè. Est enim hoc casu filia instituta non in quota bonorum, sed in quota hereditatis, 1 ac proinde in ea re quæ viuo patre nulla est, cùm viuentis non sit hereditas: 2 & cõsequenter liberum esse debet patri quandiu viuet, vt de suo patrimonio dummodò inter viuos & citra fraudandi consilium pro arbitrio disponat, 3 Nec dotium aut matrimonij fauor efficere potest, vt qui filium aut filiam in quota hereditatis instituit, eidem quotam bonorum donasse videatur, id prohibente scilicet verbo non *institutionis* 4 sed *hereditatis*. 5 Nam non quemadmodum fauore nuptiarum nihil interest quibus verbis pater aliquid dederit, ita etiam dici potest nihil referre quid dederit. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Aliud enim est dicere quotam bonorum, aliud verò quotam hereditatis *l. Papinianus* 8. *si quarta autem D. de inoff. testam. l. cùm quæritur* 6. vbi Iaf & alij & ad Auth. *vnde & si parens C. eod. l.* 8. §. *vlt. & l. seq. de leg.* 2.

2. *l.* 1. *D. de hered. vel act. vendit. l.* 1. *D. pro hered.*

3. *l.* 2. *D. si à parent. quis manum sit.* iunct. *l. vnus libertus* 9. *D. si quid in fraud. patr.* Scripsi *Def.* 27. & 28. *supr. de inoff. testam.*

4. Ex iis quæ dixi *Defin. prox. num* 4. *supr.*

5. Hereditas enim est nomen iuris *l. hereditas* 50. *De petit. hered.* nec incipit nisi ex instanti mortis. Bonorum autem appellatio vt plurimùm naturalis est *l. propriè* 83. iunct. *l. bonorum* 49. *de verb. signific.*

DEFINITIO X.

Generalis renunciatio futurarum successionum in tabulis dotalibus facta non valet, multò minus extenditur ad maternam successionem etiamsi mater præsens fuerit.

REnunciatio futurarum successionum simpliciter & indistinctè facta per filiam, cui nubenti dos à patre data vel promissa fuerat, extendenda non est ad matris hereditatem, licèt matre præsente & consentiente scriptum sit tam ex maternis quàm ex paternis rebus promissam esse dotem, si modò ea interpretatio capi possit vt de solius patris facultatibus dos data vel promissa videatur. 1 Quoties enim siue per renunciationem siue per statutum filia excluditur, non nisi à dotantis hereditate excluſa videri debet. 2 Sed etsi a matre partem dotis filia accepisset, magis est vt generalis illa futurarum successionum renunciatio non valeat, sed speciali opus sit, 3 quoniam odiosa & contra iuris communes regulas est huiusmodi pactio, 4 nec nisi iurisiurandi religione defenditur. 5 Quid si expressi quidem matris successionis renunciatio facta sit, sed postea mater aduersus eam dotis constitutionem cuius intuitu renunciatio facta est restitui in integrum voluerit, & succubuerit? Nam si obtinuerit constat ex vtraque parte rescindi contractũ iuxta naturam restitutionis. 6 Placet renunciationis vim dissolui hoc ipso quo mater de cuius hereditate pactio facta fuerat, in eadem voluntate non perseuerauit: 7 Nec semel extinctam resuscitari ob hoc solùm quòd fauore dotis & propter filiæ contradictionem denegata sit matri restiturio, si noua eiusdem voluntatis declaratio non interuenerit, & voluntas, quæ defecerat, iudicio recenti non redierit. 8 Cùm enim & iudicium & sententia reddatur in inuitum, 9 nemo dixerit condemnatione secuta rediisse voluntatem ipso iure, quæ nõ iuris sed facti est. 1 Quod eò certiùs erit si proponas matrem non proprio sed fideiussorio nomine condemnatam, quia nec renunciationis iusta causa vlla est in fauorem eius personæ quæ nihil de suo dederit. 11 *Ita senatus* in ea causa de qua SC. 7. & 8. de Dot. promiss.

1. Quod in dubio præsumendum est *l. vlt. C. de dot. promiss.*

2. Latè Antonin. Thessaur. *decis. Pedem.* 62. post Bald. *in l.* 1. *C. de legit. hered.*

3. Vt renunciationem quę alioquì futura sit captiosa interpretatio prudentum frangat *Arg. l. cùm Aquiliana* 5. *D. de transact.*

4. *l.* 3. *C. de collat. l. vlt. D. de suis & legit.*

5. Ex constitutione Bonifacij in *Cap. quamuis pactum. de pact. in* 6. Dec. *cons.* 551. *num.* 1.

6. *l. quòd si minor* 24. §. *restitutio D. de minor. l. Titia* 62. *D. de iur. dot.*

7. Requiritur enim perseuerantia continua *l. vlt. C. de pact.*

8. Vt loquitur Papinianus in *l. qui ex liberis* 11. §. *testamento D. de bon. poss secund. tab.*

9. *l. inter stipulantem* 83 §. 1. *D. de verb. obligat.*

10. *l. voluntatis* 7. *C. de fideic.* iunct. *leg. ordine* 15. *D. ad municip.*

11. *d. cap.* 2. ibi: *accepta dote Extr. de pact.* Iunge *Defin.* 7. *supr. de pact.*

DEFINITIO XI.

Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuentæ per scripturam in fraudem patris mariti, sed ad ratam dotis reuera constitutæ si modò filia sciuit.

PAter cùm nupturæ filiæ dotem constituere vellet septingentorum duntaxat aureorum, futuri verò generi pater non aliter nuptiis consentiret quàm si mille darentur, Conuenerat cum genero & filia pridie quàm nuptiæ fierent vt septingentorum tantùm dos esset, Et consequenter vt quamuis patri sponsi mille numerarentur, sponsus tamen trecentos reddere teneretur, atque interea semisses vsuras præstare: Postero die contracto matrimonio dos mille aureorum patri sponsi numerata fuerat, qui conuentionum ignarus totidem se soluto matrimonio restituturum promiserat, ac quod erat consentaneum quingentos præterea aureos pro augmento consuetudinario, Centum denique pro iocalibus & mundo muliebri. Mortuo subinde post socerum sponso, patre superstite mulier integram summam à socero suo reposcebat. Cúmque plures aliæ fierent mutuæ petitiones, conuenerat per arbitros, vt compensatis omnibus mille & sexcenti aurei pro omni iure mulieri redderentur. Ab eo tempore socer factus certior de iis quæ ante nuptias inter mulieris patrem sponsúmque tractata fuerant, quæ & cùm matrimonium fieret, & cùm trãsigeret ignorauerat, Negabat se teneri ad prestandum dotis augmentum mundúmque muliebrem, nisi ad ratam septingentorum aureorum, Quæ quantitas erat reuera constitutæ dotis. Quærebatur in publico auditorio, quid iuris esse deberet. Dicebam si priores conuentiones inscia filia factæ fuissent, non debere nocere filiæ susceptísque ex eo matrimonio liberis quod gener cum socero de minore dote transegisset, 1 Cùm generi pater mille aureos dotis no-

mine reuera accepisset: Neque recusare eum posse quominùs dotis quoque augmentum, & iocalia integra præstaret, 3 salua ei in bona illi si quæ reliquisset 4 aut aduersus heredes dotantis à quo deceptus fuisset indemnitatis actione. 5 Sed cùm filia non tantùm præsens sed & consentiens fuisse proponeretur, 6 plus valere debere, quod reuera gestum quàm quod simulatè conceptum esset. 7 Non quòd inter patrem & filiamfamilias vtiliter ex hac causa contrahi potuisset, 6 Sed quoniam in constituenda dotis quantitate solius patris non etiam filiæ voluntas exquireretur, 9 satisque esset eam patris voluntatem filiæ innotuisse, 10 Vt mala fide facere videretur si à genero maiorem dotem exigeret, quam reuera minorem constitutam esse sciret, 11 Nec habere quod conqueretur dumodo congrua dos esset. 12 Neque verò hic locum habere poterat quod dici solet dotis condicionem deteriorē fieri non posse, nec si filia consentiat. 13 Non enim dos vlla est priusquàm sit constituta, 14 priúsq; est vt certa sit & vera dotis quantitas quàm vt quæratur, An pacto diminui dos possit. 15 Denique dos constituta in nullius arbitrio est, ne quidem filiæ cui omnimodo salua & integra manere debet. 16 Constituenda verò in solius patris arbitrio est, nisi hactenus quod congruam dare cogitur. 17 Cæterùm nec simulatæ dotis fauor vllus est, 18 sed eius tantùm quæ verè non simulatè sit constituta. 19 *Ita tractatum est* in causa N. Philibertæ Battandier & N. Amedei Ogier 4. & 5. Cal. Iul. 1595.

1. Est enim generale, vt ignorantis conditio deterior fieri nunquam possit *l. ignorantia 49. D. de procur. l. non debet alteri 74. de reg. iur.* maxime in dote *l. cùm dos 7. D. de pact. dotal.*

2. Dotem enim numeratio facit, maximè verò si scriptura numerationi consentiat *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

3. Eadem enim semper est ratio augmenti dotalis, & dotis *l. inter socerum 26. §. cùm inter versic. nec separabitur D. hoc tit. de pact. dotal. l. etsi 8. C. de iur. dot.*

4. Postquam placuit Iustiniano, vt hodie etiam filiusfamilias possit habere heredem ab intestat. *Nouell.* 118. *De hered. ab intest. venientib.*

5. Nunquam enim ferendum est, vt quis ex dolo suo lucretur *l. ne ex dolo 12. D. de dol. mal.*

6. *Vt in d. l. cùm dos 7. de pact. dotal.*

7. *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. quàm quod simul. concip.*

8. Hoc enim fieri potest salua patria potestate *l. imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. 2. C. de inoff. donat. l. siue emancipatu 17. C. de donat.*

9. *d. l. cùm dos.* Paternum enim officium est dotare filiam *l. capite 19. D. de rit. nupt. l. vlt. C. de dot. promiss.* & bonum consilium capere pro filia *l. vlt. C. de curat. furios.*

10. Nam qui scit certiorari non debet *l. 1. §. vlt. D. de act. empt.* cùm non ab alio decipiatur sed à se ipso *l. nam si scit 26. D. de rei vindicat.*

11. Cùm dotem sola numeratio faciat non scriptura *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

12. Congrua verò dos esse intelligitur ita demùm si respondeat legitimę portioni, quamuis non putent plerique hoc locum habere in ea dote quæ sit pet patrem constituta. *Not. in l. quoniam Nouella 29. C. de inoff. testam.*

13. *l. Attilicinus 17. D. hoc tit.*

14. *D. l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

15. Quia non entis nullæ sunt qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de reb. credit.*

16. Propter admixtum publicæ vtilitatis fauorem *D. l. Attilicinus l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. autor. iudic. possid.*

17. Habita scilicet ratione dignitatis & facultatum patris & mariti *l. siue generalis 60. l. cùm post 69. §. si gener. D. de iur. dot.* Vide quæ scripsi *in Error. 2. Decad. 12. De error. pragmat.*

18. *D. l. 1 & 2. C. de dot. caut. non numer.*

19. Simulata enim pro infectis haberi semper debent *l. si ex precio 3. C. si cert. pe.* Aliud est in dote quam nostri putatiuam vocant. Illa. n. licèt vera dos non sit, tamē nec simulata est, ideóque verę dotis priuilegia plerumque habet *l. quæsitum 17. §. vlt. D. de reb. autor. iudic. possid.* Notant nostri *ad l. 1. D. solut. matr.* Vide Ann. Robert. *lib. 1. Rer. iudic. cap. 2.*

DEFINITIO XII.

Renunciatio facta in fauorem masculorum, extinctis masculis euanescit.

REnunciatio per filiam cùm nuptui collocaretur facta patri, masculum & alias filias habenti solius masculi fauore facta intelligitur, præsertim inter nobiles, quibus magis familiare est ad conseruādam, augendāmque familię dignitatem, masculos ex asse heredes scribere, filias verò pro certa quantitate siue dotis, siue legati titulo excludere. 1 Idque apparet euidentius si ponas hunc ipsum patrem cùm suprema ordinaret, solum masculum heredem scripsisse, filiam verò, quæ necdum nupta erat, nec renuntiauerat non ex ampliore summa, quàm quāta cæteris filiabus cùm nuberent data esset. 2 Cui consequēs est vt defuncto postea sine liberis masculo intestato, perinde ad successionem admitti debeat filia, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit. Quasi extincta vi, & potestate renunciationis hoc ipso, quòd è medio sublata est persona cuius fauore facta fuerat renunciatio. 3 Idque indubitatum est si filia quæ renuntiauit non nisi paternis bonis renuntiauerit. Ex quo enim filius institutus heres extitit patri, facta sunt fraterna bona, quæ fuerant paterna. 4 Idcóque licèt profecta sint à patre, 5 tamen non continentur renunciatione, quæ stricti iuris est, strictéque interpretanda, 6 Vtpote, quæ sit odiosa propterea quòd impediat ius legitimæ successionis. 7 Sed etsi fraternis bonis quoque renunciatum sit, siue præsente, siue absente fratre, idem est, Non quòd renuntiatio non valeat, 8 Sed quia pro non facta habeatur, quando non superest persona cuius intuitu facta dici possit renuntiatio. 9 Non est autem verisimile curasse patrem, vt filia quæ nubebat, renuntiaret bonis fraternis in fauorem alterius sororis, quæ si non renuntiauit factum id videri debet, potiùs quòd nondum nupserit, quam quòd eam renunciare pater noluerit: quàm haud dubiè aliarum exemplo ad renunciandum adegisset, si viuus eam marito collocasset. 10 An igitur inutilis erit renuntiatio facta de fraterna successione? Vtique si nullus fratri frater superstes fuit, Cùm verum sit quod diximus non nisi masculorum fauore factam videri renuntiationem tam fraternorum, quàm paternorum bonorum: Ponimus enim patrem sibi suisque non filio stipulatum renuntiationem fraternorum. 11 Itaque masculo vno tantùm superstite & herede existente, exerit vires suas renuntiatio. Eo verò postea sine masculis descendentibus, aut consanguineis defuncto non superest persona, cui renuntiatio prodesse queat. 12 *Ita Senatus* in causa filiarum D. de Bellegarde de S. Cergue 29. Decemb. 1595.

1. Secundum ea quæ scripsi *Defin. 7. supr. de pact. num. 10.*

2. Quo casu euidens patris voluntas est vt par & æqualis condicio sit omnium filiarum, perinde acsi filiam istam ad renunciandum adegisset secundum ea quæ scripsi ad *Defin. 12. supr. de pact. arg. l. Paula Cassinico 27. §. Pompeius de legat. 3.*

3. De quo vide quæ scripsi pluribus *Decad. 27. & 28. De error. pragmaticorum* contra Bart. & alios *ad l. 2. §. vlt. D. ad SC. Tertyll.*

4. Cùm ex mutatione personæ mutetur qualitas & condicio bonorum *l. per curatorem 90. §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. de inoffic. testam* Not. *ad l. 1. §. veteres D. de acquir. possess.*

5. Et ita origine sint paterna quæ origo inspicienda est aliquando vt *in Auth. ex testamento. C. de secund. nupt.*

6. Vt & omnes stipulationes vulgat. *l. quicquid adstringenda 99. D. de verb. obligat.*

7. *leg. vlt. D. de suis & legit. l. pactum dotali 3. C. de collat.*

8. Valet enim cùm facta est stipulante patre vt scripsi *Def. 7. supr. de pact.*

9. Est enim generale & perpetuum vt cessante causa finali cuiuscumque dispositionis cesset dispositio *l. vlt. vbi not. D. de hered.* Tiraq. *in tract. cessante causa pass.*

10. Nec enim in dubio credendus est pater vnam ex filiabus magis quàm cæteras, & æqua cum masculis adfectione dilexisse.

11. Nam si filio stipulatus esset non sibi res haberet minorem dubitationem vt mortuo filio nulla renunciationis potestas superesset.

12. Ac proinde deficiente causa finali deficit etiam dispositio vt dixi *num. 9.*

DEFINITIO XIII.

Mulieris bona non dotalia, si nulla dos constituta fuit nō habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

Bona

BOna propria mulieris nuptæ quæ nullam dotem viro constituit non habent priuilegium tacitæ hypothecæ, quod habent ex Iustiniani constitutione bona paraphernalia, quia nec videri paraphernalia possunt: id est extra dotem, cùm dos nulla constituta est. 2 Itaque si in ea bona quidam agant ex mariti creditoribus non potest mulier hypothecariam inhibere: sed tantùm iuuari exceptione non factæ discussionis si iustè possideat. *Ita tractatum est* in eodem auditorio.

1. *l. vlt. C. de pact. convent. tam sup. dot.*

2. Qui enim dicit aliqua bona extra dotem esse necessariò præsupponit dotem. Nam & constitutio Iustiniani requirit vt bona paraphernalia tradita sint marito in dotali instrumento, quamuis Accursius eum locum notet sufficere vt de traditione constet etiam aliunde quàm ex tabulis dotalibus.

3. Exemplo scilicet alterius cuiuslibet possessoris iusti *Auth. hoc ius adhibitor C. de pignor.*

TIT. X.

De dot. caut non numer.

DEFINITIO I.

Mariti confessio de dote recepta si causam habeat non præsumitur simulata, sed ea à creditoribus probetur.

ETsi verum est mariti confessionem de dote recepta constante matrimonio factâ si neque numeratio interuenerit neque dotis constitutio præcesserit suspectissimam esse, nec creditoribus etiam posterioribus nocere, 1 nõ tamen est id perpetuum. Nam si confessio probabilem causam habeat, asserente marito redactam pecuniam ex venditione rei ad vxorem pertinentis, remque ipsam & venditionis diem, adeóque notarij qui instrumentum conscripserit personam designante, vix vlla fraudis suspicio subesse potest, 2 cum ex notarij protocollis explorari possit an vera causa fuerit an simulata: Sumptibus tamen & opera eius, qui confessionem impugnare volet. 3 Tum enim fraudis præsumptio mulieri nocet, cùm eius probandæ facultas creditoribus, aliisque quorum interest nulla relinquitur. 4 Quòd si protocollum fortè deperditum sit, quærendum erit an iam tum esset deperditum quo facta fuit confessio, necne: Vt priore casu nulla confessioni fides adhibeatur, 5 Posteriore contrà, vel eò magis quòd in proposita specie, nõ nisi cum posteriorib. viri creditorib. mulieri res esse potest. 6 *Ita senatus* 4. Id. Aug. 1588.

1. Bartol. & cæteri Doctores vulgo *ad Auth sed iam necesse. C. de donat. ant. nupt.* Quia inter personas suspectas & prohibitas facilè præsumitur simulatio & consilium fraudis *l. qui testamentum 27. D. de probat. l. cùm quis decedens 37. §. pen. de legat. 3.* Vide Castrens. *cons.* 373. incip. *circa primum lib. 2.* Bald. *in rubr. quæ in fraud. cred.* Rub. *cons.* 119. Socin. post alios *ad l. 1. D. solut. matrim.*

2. Cravet. *cons.* 40 *& cons.* 44. Alex. *cons.* 142. *lib. 5. & cons* 45. *lib. 1.*

3. In dubio enim standum est instrumento *Not. in l. vlt. C. de fid. instrum.*

4. Scilicet quia fraudis & simulationis probatio perdifficilis est cùm in animo consistat: iniquum autem esset onerari creditores tam difficili adeóque pene impossibili probatione *arg. l. actor 23. C. de probat. l. asseueratio 10 C. de non num. pecun.*

5. Quasi exquisito in fraudem colore iam deperditi protocolli, ne per eius exhibitionem fides vera constare vlla posset.

6. Nam cùm neque numeratio neque dotis constitutio vlla præcessit, non potest mulier ius vllum habere nisi ex die confessionis quod diuersum est si vel numeratio vel cõstitutio aliqua præcesserit *l. 1. D. qui potior. in pign. hab.* Cæterùm facilius est vt mariti confessio nocet posterioribus creditoribus quàm vt anterioribus. Not. *in dict. Auth. sed iam necesse.*

DEFINITIO II.

Exceptio non solutæ dotis non potest obiici à creditoribus mariti post elapsa tempora intra quæ opponi à marito potuit.

LApsus tẽporis intra quod ex Iustiniani constitutione 1 maritus exceptionem non numeratæ dotis obiicere potuit, non tantùm marito nocet sed etiam mariti creditoribus, 2 quippe qui licèt propriã rem persequantur, tamen non nisi ex persona mariti qui dotẽ sibi solutam cauit, eam exceptionem habere possunt. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Nouell. 100. de tempor. non solut. pecun. sup. dot.* vnde sumpta est *Auth. quod locum C. hoc tit.*

2. Cravet. *cons.* 40. *num.* 6.

3. Ne alioqui plus iuris habeant ex persona mariti quàm maritus ipse *contra l. vlt. §. 1. D. ad SC. Velleian. l. si rem legatam 6. D. de except.*

DEFINITIO III.

Exceptio non numeratæ dotis locum non habet aduersus confessionem factam ex causa præcedentis constitutionis.

SI maritus cui nuptias incunti dos promissa fuerat, post contractum matrimonium confessus sit solutam sibi dotem, & exceptioni non numeratæ dotis renunciauerit nihil causæ est cur suspecta videri debeat ea confessio, & renunciatio, cum multò verisimilius sit interuenisse numerationem ex consequentia præcedentis promissionis: 1 Idcóque nec marito nec mariti creditoribus posterioribus competet exceptio dotis non numeratæ, quæ procul dubio cõpeteret, nil obstante renunciatione facta constãte matrimonio, si dotis numerandæ obligatio nulla præcessisset, 2 dummodò tẽpora obiiciendæ exceptioni præstituta largirentur: 3 Si nõ contrariis & vrgentissimis coniecturis illa iuris præsumptio elideretur 4 Donandi enim animo videretur facta confessio: 5 Donatio autem quæ fit inter coniuges cùm non statim valeat, sed morte tantùm confirmetur, 6 reuocari quandocumque ab ipso donante potest, 7 & morte confirmata quoniam exinde tantùm valet, 8 fieri nequit vt creditorum ius lædat, qui cum viuo donatore contraxerunt. At si ante contractum matrimonium aut in ipso contractu, quo tempore permissæ sunt inter virum & vxorem donationes, 9 ea confessio solutæ dotis & exceptionis renunciatio facta sit, valebit vtique donationis iure, & consequenter futuris creditoribus nocebit siue hypothecariis, siue chirographariis, sed & antiquioribus si non hypothecarij fuerunt. 10 *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 15. Sup. De iur. dot.

1. *Arg. l. 1. D. qui potior. in pignor. hab. Auth: sed iam necesse* vbi Bart. & alij *C. de donat. ant. nupt.*

2. Vt dixi *Defin. 1. supr. hoc tit.*

3. De quib. *in Auth. quod locum C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

4. Semper. n. præsumptio cedit probationi, suspicio veritati *l. si chirographum 24. & seq. l. imperatores 29. in fin. D. de probat.*

5. Donandi enim animus in fraudem legum facilè præsumitur inter suspectas personas & prohibitas *l qui testamentum 27. D. de prob. l. vir vxorat 54. de donat. int. vir & vxor.*

6. *l. cùm hic status 32. & pass. eod. tit.*

7. *d. l. cùm hic status § pœnitentiam.*

8. Quoniam quod placuit Iustiniano vt retrotrahatur *l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir. & vxor.* verum est in præiudicium donantis, at non in præiudiciũ tertij cui medio tempore ius fuit quæsitum *arg. l. potior 11. D. qui potior. in pignor. hab. l. pen. D. rat. rem haber.*

9. *l. 1. C. de donat. ant. nupt.*

10. Nam inter hypothecarios qui prior est tempore potior est iure *l. 1. l. prior §. & pass. C. qui potior.* Intellige tamen nisi fraudati sint creditores tempore donationis inspecto ex *l. quod autem 6. §. simili modo dicimus. D. qua in fraud. cred.*

DEFINITIO IV.

Aduersus apocham acceptæ dotis factam spe futuræ numerationis admittitur probatio intra annum 30. Interea tamen standum est apochæ.

EXceptioni non numeratæ dotis noluit Iustinianus locum esse si præter instrumentum dotale maritus apocham quoque conscripserit, sibíque solutam dotem profassus sit: 1 Sed non faciet ea res quominùs in mariti potestate sit probare quandocunq; (dummodo intra trigesimum annum) conscriptam apocham spe futuræ numerationis aut dolo malo extortam, Eóque probato cõdicere liberationem, Sicut etsi ob eam causam exceptio denegaretur, quòd eius obiiciendæ tempora effluxissent. 3 Lapsus enim temporis intra quod exceptio non numeratæ dotis opponi potuit & debuit, hactenus tantùm prodest creditori vt non sit onerandus probatione qua oneraretur si exceptioni locus esset. 4 Cæterùm veritati præiudicium ex eo fieri non potest si debitor in se transferat onus probandi. Interea tamen standum erit apochæ, cui vtique non staretur, si locũ exceptio habere posset. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 3. sup. de non numer. pecun.

1. *l. in contractibus* 14. § 1. *vers illa etiam securitatibus C. de non numer pecun.* Cuiac. *ad Nouell* 100 *in fin.*

2. Quo saltem tempore actiones omnes finiuntur *l. 3. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

3. Paul. Castr. *ad l. si ex cautione 5. num. 6. & ad l. si quasi 7. in fin. & ad l. ad leuerario* 10. *C. de non numer. pecun.*

4. *l. 1. d. l si ex cautione 3. eod. tit.*

5. *d. l. 1. & tot. ill. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Mariti confessio de dote recepta per verba enunciatiua in contractu donationis apposita non probant ad liberandum debitorem dotis absentem.

QVi soluendo non erat ferèque omnium bonorum suorum venditionem publicam vrgentibus creditoribus iam passus fuerat, cùm in fraudem creditorum vxori donare quod reliquum habebat vellet, ne fraudandi consilium habuisse videretur, eam se donandi causam habere donando dixerat, quòd se innumeris beneficiis vxor prosecuta esset, sibíque dotem amplissimã dedisset, quàm à mulieris debitoribus numeratam sibi solutámque profitebatur: Vxore quidem præsente & stipulante, sed iis tamen absentibus, qui dotis debitores erant. Quæsitum est an ea confessio debitoribus prodesse deberet vt liberati viderentur, ne soluto postea matrimonio à muliere conueniri possent. Et placuit prodesse non debere. Etsi enim ita ius comparatum est vt solutæ dotis cautio licèt constante matrimonio facta si constitutio præcesserit, neque simulationis neque non numeratæ pecuniæ exceptionem patiatur, 1 Maximè si maritus vxori per aliquot annos alimenta præstiterit nec de dote non soluta vnquam conquestus sit, 2 Id tamen eò pertinet, vt ex eiusmodi confessione parata esse possit mulieri actio aduersus virũ aut viri heredes, ad dotem repetendam, 3 Non etiam vt debitores qui non soluerunt liberati intelligantur, 4 si propter mariti inopiam inanis aduersus eum futura sit de dote actio. 5 Nam præter id quod verba enunciatiua prolata incidenter, vt nostri loquuntur, & ad alios fines non solent inducere dispositionem aut probationem, ne ad liberandum quidem, 6 præsertim fauore absentis 7 & cùm prolata sunt inter personas suspectas, 8 Illud etiam constat confessionem adpositam in contractu fraudulento & simulato simulatam quoque intelligi, 9 atque ideò nec nocere cuiquam debere nisi confitenti, 10 qui si turpitudinem propriã allegare vellet non audiretur Mulieri verò multò minùs nocere illam æquum esset, quando ita fieret vt indotata constitueretur; 11 cuius nimirum actionem inopia mariti ex vna parte, ex altera verò simulationis exceptio cluderet, 12 si fortè aduersus pignorum dotalium possessores agere vellet. Neque verò quòd mulier fraudem participasse cum marito videbatur, vsque adeò ei nocere conueniens erat vt dotis iacturam pati deberet 13 commodo debitorum in quorum fraudem nihil gestum proponebatur: 14 Nam nec potuerat donanti atque ita pro arbitrio loquenti marito non consentire. 15 *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod contra Dominam de Malin viduam illustris Ludouici de Gorreuod 12. Cal. Aug. 1592.

1. Socin. post alios *ad l. 1. D. solut. matrim. l. in contractibus 14. § 1. C. de non numer. pecun.*

2. Bald. *in l. 1. C. de priuil. dot.* Socin. *cons.* 82. Crauet. *cons.* 42. Affict. *dec. is.* 402. quia donationis præsumptio nulla est quoties alia coniectura capi potest *l si cùm aurum. 50. D. de solut. l. Campanus 47. D. de oper. libert.*

3. Dixi *Defin. 1. supr.*

4. Non enim confessio inter alios facta potest parere debitori liberationem.

5. *Ex l. nam si 6. D. de dolo.*

6. Bart. *in l ex hac scriptura num. 16. D. de donat.*

7. *l. iubemus 41. C. de liber. caus* Bart. *cons.* 114. *& in l. certum 6. § si quis absente D. de confess.* Glos. & Bald. *in l. 1. C. eod.* Idem Bart. *in l. non solùm 8 §. si liberationis D. de liber. leg. & in l. cùm quis 37. §. codicillis de leg. 3.*

8 Bald *in l. optimam C. de contr. & committ. stipulat.* Bart. *in l. si fortè de castr. pecul.* Alex. *in l. si donatione 13. C. de collat.* Idem Bart. *in §. Titia l. cùm quis 37. de leg. 3.*

9. Aufrer. *in dec. Capell. Tholos. 340.* Crauet. *cons. 40.*

10. *l. mercalem 5. C. de condict. ob turp. caus. l. rem alienam 41. in fin. D. de pignorat. act.*

11. Quod esse non debet *l. 1. vbi not. D. solut. matrim.*

12. *l. nihil interest 112. de reg. iur.*

13. Non enim vsque adeò solet fraus nocere quamuis nunquam debeat prodesse.

14. Ne alioqui latius pateat effectus quãm causa contra *l. rescriptum 6. D. de his quæ vt indign. l. Paulus 24. alias l. falcidia D. ad leg. falcid.*

15. Non potest autem quis damnum pati ex eo quod consenserit cùm non potuit contradicere *l. Caius 39. D. de pign. act.* Donator enim potest quam vult legem suæ liberalitati dicere *l. perfecta 4. vbi not. C. de donat. quæ sub mod.*

DEFINITIO VI.

Mariti confessio simulata de dote recepta à debitoribus dotis nocet marito eiúsque heredibus sed nihilominùs dotis debitoribus prodest.

QVid ergo si maritus soluendo fuisset? Noceret vtiq; ea confessio quãtumuis simulata mariti heredibus, hactenus saltem vt & iure donationis defenderetur, & morte confirmata videretur. 1 Sed non idcirco fieret consequens vt contra dotis debitores agere mulier si mallet, minùs posset, Siquidem per confessionem quam maritus animo donandi vxori fecisset, non essent illi liberati. 2 Fateor probationem induci posse ex confessione facta in contractu etiam inutili, 3 Et ex contractu inter alios inito posse ius quæri absenti si actus talis sit qui ab vnius voluntate pendeat, 4 Sed id ita accipi debet vt soli confitẽti éive qui contraxit ea res noceat, non etiam aliis quorum potest interesse. 5 Quemadmodum & si quis dicat Verba enunciatiua facere plenam probationem in causa dotis etiam pro absente. 6 In promptu responsio est id fauore dotium introductum esse vt & alia pleraque iure quodã singulari. Nõ debere igitur in odium mulieris retorqueri vt indotata constituatur. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 2. C. hoc tit. l. antep C. de donat. caus mort.* Bart. *in l. cùm quis 37. §. Titia de leg. 3.* Bald. *in l. 1. C. de donat. ant. nupt.* Alex *cons. 26. vol. 2.*

2. Vt dixi *Defin. prox. num. 4. supr.*

3. *l. si ita stipulatus 126. §.* Chrysogonus *de verb. oblig.* & ibi Bart. *num. 3 & in l. 1. C. de præscr. 30. annor.* Ias. & Rom. *in l. certi condictio 9. § nummos D. de reb. credit.*

4. Cyn. *in l. si in fraudem C. si quid in fraud. patr.* Bart. *in d. §. Titia & in l. Pomponius de negot. gest. & in l. quo enim 12. §. rem habere D. rat. rem haber.* Alex. *cons. 126. in fin. vol. 5.* Crauet. *de antiq. temp. part. 1. num. 23. in verb. absens.*

5. *l. vlt. D. de interrog. in iur. fac. tot. tit. inst. alios act.*

6. Bart.

6. Bart.*cons.*123 *post gl. sin l.*2.*C. de dot. promiss.*
7. *l. quod fauore.*6.*C. de legib. l. nulla* 25 *D. eod.*

DEFINITIO VII.

Quod mulier consecuta est ex instrumento quo continetur simulata dotis recepta confessio non exonerat debitores.

AT quid si mulier ex ea donatione in fraudem creditorum facta lucrum aliquod siue viuo mortuo marito perceperit? An non ad eam fallē vsq; quantitatē liberati debitores videbuntur,[1] vt confessio in donationis instrumento adscripta eatenus mulieri noceat quatenus ei donatio profuit.[1] Minimè. Quid enim commune habet emolumentum donationis cum dote mulieris? [2] Aut cur id quod mulier exegit à mariti heredibus, ex iure sibi per donationem quæsito, proderit debitoribus dotis ad liberationem, cùm neque ex eorum pecunia, neque ipsorum nomine, neque ab ipsis solutum sit?[3] Illud sanè potiùs admittendum est, Conquerentibus mariti creditoribus in quorum fraudem facta fuit donatio imputare mulierem sibi in solutum debere quicquid ex eiusmodi donatione consecuta est si quid ei fortè extra causam dotis anteriore quàm cęteris creditoribus iure à marito debebatur. Nam si posterior creditrix fuit, vtique cessabit quidem condictio, sed reuocatoria actione tenebitur si fraudem participauit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio dubitandi est quoniam hoc casu nihil videtur mulieris interesse.
2. Hoc enim est quod dici solet, Ex diuersis non inferri, sicque argumentatur Vlp. contra Papinianum *in l. Papinianus* 20. *D. de minor.*
3. Quod enim quis suo nomine soluit & propter factum vel suum vel sui autoris nunquam libetat debitorem *l. si quid possessor* 31. *D. de petit. hered. l. Papinianus* 28. *D. mandat.*
4. *Ex l.* 1. *& tot. tit. quæ in fraud. credit.* Quòd si mulier non fuit ex alia causa creditrix mariti, omnimodo tenebitur reuocatoria etiamsi fraudem non participauerit *l. quod autem* 6. §. *simili modo diximus eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Creditorum mariti ius idem est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ. Et quando ea exceptio competat.

NOn magis creditor mariti excipere potest de dote non soluta quàm maritus hersve eius si constet maritum fidem habuisse de dote, nec fraudandorum creditorum consilium interuenisse.[1] Perinde enim actionem de dote habet mulier adeóque de dotis augmento, itémque heres quilibet mulieris, acsi verè dos soluta esset.[2] Salua marito aut eius heredibus vel creditoribus actione in eum, qui dotem soluere debuit.[3] Hoc ita si lapsa sint tempora opponendæ exceptionis De dote non numerata: Alioqui si factus ille fuerit non soluendo, & talis persona proponatur quam ad solutionem vrgere maritus non debuerit, puta, mulieris pater aut donator qui ex propria liberalitate conueniendus fuit aliud probandum erit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 3. Id. Mart. 1593. & in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise 4. Id. April. 1593.

1. Cùm hac parte nullum ius possint habere mariti creditores nisi ex persona ipsius mariti, vt dixi *Defin.* 2. *supr.*
2. Dixi *Defin.* 15. *& 16. supr. De iur. dot.*
3. Nec enim idcirco liberatur ille qui soluere debuit, neq; soluit *arg. l. si quid possessor* 31. *D. de pet. hered. l. Papinianus* 28. *D. mandat.*
4. Cùm hoc casu non possit mulier imputare marito cur socerum aut donatorem non magis quàm cur mulierem ipsam non præcipitauerit ad solutionem *l. si extraneus* 33. *D. de iur. dot.* Obserua tamen non minùs hoc casu teneri maritum eiúsve heredes ad totum dotis augmentum quamuis ad ipsius dotis restitutionem non teneatur, vt dixi *Defin.* 15. *in fin. supr. De iur. dot.* Sanè si fides habita sit de dote quam maritus confessus sit accepisse ab alio quàm ab ipsa muliere aut ab eius patre, id est à tertio, certum est non esse distinguendum an elapsa sint tempora opponendæ exceptionis De dote cauta, & non numerata, quia nec opponi vlla hoc casu potest Iac. *ad* §. *fuerat col.* 23. *Inst. de action.* Salicet. *ad Auth. sed iam necesse C. de donat. ant. nupt.* Ergo in tota hac quæstione duplex distinctio adhibenda est. Prior illa An fides habita sit de dote an non. Si habita nō sit subdistinguendum est, an mulier ipsa vel pater eius vel donator aliquis dotem promiserit, an verò aliquis extraneus debitor non donator. Prioré casu rursus subdistinguendum est an is qui dotem promisit soluendo sit necne. Si soluendo sit non habet maritus quod conqueratur etiamsi vrgeatur ad totius dotis restitutionem, cùm sit habiturus vtilem regressum. Nec enim hoc casu procedit *l. si extraneus* 33. *De iur. dot.* Planè si mulier ipsa sit quæ dotem promisit frustra & inuerecundè postulatura sit restitutionem dotis quam ipsa non soluerit & ad cuius solutionem adhuc teneatur possitque efficaciter conueniri. Eíque procul dubio obstabit regula *l. dolo facit* 8. *D. de doli mal. except.* Si verò is qui dotem promisit soluēdo nō sit & pater sit aut donatór, periculū dotis ad mulierē nō ad maritū pertinet, ac multò magis si mulier ipsa promiserit *d. l. si extraneus.* Neque in casu vllo huius subdistinctionis quærendum est de exceptione dotis cautæ nō numeratæ quia nō cōpetit. Quòd si extraneus debitor dotem promiserit omnimodo tenetur maritus Neque hoc casu locum habet exceptio quæ sumi solet *ex d. l. si extraneus*, vt neque exceptio dotis non numeratæ, vt diximus ex Iac. & Salicet. At si fides habita sit de dote æquè sed aliter subdistinguendum est, nimirū an lapsa sint tēpora opponendæ exceptionis quæ hoc casu cōpetit, an non. Priore casu maritus aut mariti heres omnimodo tenetur mulieri aut eius heredibus, siue pater mulieris siue mulier ipsa siue etiā donator doté promiserit *l. vlt.* iūct. *Auth. quod locū C. de dot. caut.* Dixi *Defi. 15. sup de iur. dot.* nec distinguitur hoc casu an is qui dotem promisit, soluendo sit necne. Posteriore verò casu adhibenda est distinctio quæ ponitur *in d. l. si extraneus.* vt scriptum est in hac Definitione. Nimirū eàm is qui doté promisit factus est nō soluendo. Si enim soluendo sit, aliud est, nec vlla fit iniuria marito vt in alio membro distinctionis suprà dictum est.

DEFINITIO IX.

Promissio dotis quæ dicitur præcessisse solutionem probanda est aliter quàm per partium confessionem.

ETsi ius hypothecæ dotalis non ex die numeratę dotis incipit sed ex quo promissa est,[1] Si tamen præcedens illa promissio non nisi per coniugum confessionem probetur, non nocet ea res creditoribus qui medio tempore interuenerunt, sed tantùm posterioribus propter maximā inter personas suspectas, fraudis suspicionem.[2] Quæ ex eo etiam non parùm augebitur, si post elapsum decenniū ea confessio facta proponatur.[3] Itaque per testes promissio illa probanda erit. Et quidem per eos qui sint omni exceptione maiores,[4] ne alioqui in tanta præsertim quanta nunc est & temporum & hominum licentia facilè sit legitimi creditoris qui medio tēpore bona fide contraxerit, ius interuertere.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet Ant. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l. 1. D. qui potior. in pign. hab.*
2. Alioqui erit inuenta via fraudandorum creditorum, cùm tam facilè sit fateri promissionem præcedentem quàm fraudare velle *Arg. l. 5. §. si pupillus D. de reb. eor. qui sub tutel. l. scire* 21. §. 1. *de legit. tutor.* Iunge *l. cùm quis decedens* 37. §. *pen. de leg.* 3. *l. qui testamentum* 27. *D. de probat.*
3. Cùm vix credibile sit tantum temporis interuallum inter promissionem & solutionem intercessisse. Est enim longum hoc tempus decennij *l. 1. & tot. tit. C. de præscr. long. tempor. l. si cùm fideicommissa* 16. §. *Aristo. D. qui & à quib. manum.*
4. Quoniam quantò suspectior res est tantò certiores exigentur probationes.
5. *Arg. l. testium facilitatem* 18. *C. de testib. l. Diuus* 24. *vers. alioqui non difficulter. D. de testam. milit.*

TIT. XI.

De donat. int. vir. & vxor.

DEFINITIO I.

Donatio per virum facta vxori etiā absente patre stipulāte cum notario confirmatur iuramento irrenocabiliter etiam vxore prædefuncta.

VIR vxori absenti, liberisque ex communi matrimonio nascituris bona quædam constante iam matrimonio donauerat, stipulante vxoris patre 1 ac notario. 2 Cùm iusiurãdum donatoris interueniisset, 3 addito etiam pacto de fructuum retentione 4 clausulâque constituti ad transferẽdam donatarum rerum possessionem, 5 Pronunciauit *Senatus* non eò minùs vtilem fuisse donationem quidem & à coniuge facta esset, & vxore ante virum decessisset. 6 Valuerat namque statim ab initio, 7 nec inutiliter pro filia nepotibúsque nascituris pater fuerat stipulatus S. Non. Febr. 1588.

1. Nec enim nouum est vt pater filiæ stipuletur, ex eáque stipulatione actio filiæ acquiratur saltem vtilis ex communi nostrorum opinione propter affectionem personarum *l. Cæsus 45 solut. matr. l. si ita conueniat 9. D. de pact. dotal. l. quodcumque 45. § si quis ita D. de verb oblig. l. pater 7. C. de pact. conuent.* Vide tamen quæ contra scripsi *lib. 1. Con ect. cap. 4. & fusiùs libr. 15. cap. 17. & sequent.*

2. Postquam placuit generali ferè omnium locorum consuetudine notarium quasi seruum publicum cuilibet quantumuis absenti posse stipulari *ex l. non aliter 18. D. de adopt. l. 2. C. eod. l 2. D. rem pupill sa u. for.* Tessaur. *decis. 70.*

3. Quo iureiurando solent confirmari donationes etiam illæ quæ alioqui non valerent. Gmd. Pap. *quæst. 146.*

4. Per quam fructuum retentionem solet transferri possessio & cum possessione dominium *l. quisquis 28. C. de donat.*

5. *Ex vulg l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*

6. Quamus non valeant donationes inter virum & vxorem nisi donatore in eadem voluntate prædefuncto *l. cùm hac statim 32 & fusè D. hoc tit.*

7. Propter iusiurandum, quod confirmat eam irreuocabiliter quamuis donatarius prædecedat. Cravet. *cons. 102.* quẽ refert & sequitur Antonin. Gabriel. *lib. 3. commun. opin. tit. De donat. conclus. 3.* contra Decium *cons. 40. & 536.*

8. Ex legib. citatis *num. 1.*

DEFINITIO II.

Donationes inter coniuges iuramento confirmãtur etiamsi donatarius prædecedat.

DOnationes inter virum & vxorem licèt moribus improbatæ sint, 1 non tamen bonis moribus repugnant, 2 ob idq; iureiurando vtiliter confirmantur: 3 Nec quod eã personã cui donatum fuerat ante donantem decedere posteà contigerit, facere potest vt inutilis fiat donatio quæ ab initio constitit. 4 *Ita Senatus* ibidem.

1. Scilicet ciuilibus, & constituentibus ius ciuile non scriptum ob rationes positas *in l. 1. & 2. D. hoc tit.*

2. Intellige naturalibus, de quibus accipiendum est quicquid scribitur de bonis moribus.

3. Quo tamen confirmari non potest, quicquid est contra bonos mores naturales *cap. non est obligatorium. de reg iur. in 6.*

4. *Ex not. Defin. præced. num. 7.* Iunge *l. verbu 5. in pn. D. ad l. falcid.*

DEFINITIO III.

Donationes inter coniuges etiam iurata sunt insinuanda nisi confirmentur morte.

SEd hoc ita si ea donatio fuerit insinuata. 1 Iusiurandum enim iuris quidem impedimentum tollit, sed nõ supplet defectum solennitatis quam lex municipalis requirit in donationibus omnibus & consequenter etiam in iuratis. 2 Cæterùm neque iurisiurandi neque insinuationis ea vis esse poterit vt excludat beneficium restitutionis in integrum si mulier fortè quæ donauit postmodùm reuocare donationem velit siue viuo siue mortuo marito, 3 tanquam metu extortam maritali &, vt interpretes loquuntur, reuerentiali. 4 Quod si ante maritum decesserit, nó aliter transmittet in heredẽ ius petendę restitutionis quàm si eam præparauerit, declarata voluntate quòd donationem voluerit reuocatam. 5 Alioqui morte confirmatur donatio, quoniam etsi neque iusiurandum neque insinuatio interuenisset morte cõfirmaretur: 6 nec deterioris cõdicionis esse debet donatio quæ ab initio valuit, licèt per restitutionem in integrum ex capite doli vel metus rescindi potuerit, quàm si nunquam valuisset. 7 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 5. Cal. Iulij 1591.

1. Cuiuscunque sit quantitatis quia ius nostrum municip le non distinguit, quamuis lex ciuilis distinguat *in l. donationes quas parentes 25 C. h. t.* Ita contra Decium disputat Cravet. *consil. 102.*

2. Sic Rebuff. *in ordin. reg. De insin. donat.*

3. Nihil enim aliud facit iusiurandum nec insinuatio nisi vt valeat donatio, non etiam vt non possit rescindi.

4. *Ex l. 1. § quæ onerandæ.* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.*

5. *Arg. l. vlt. C. de reuoc. donat.*

6. Intellige tamen secundum distinctionem *d. l. donationes quas parentes.*

7. *l. verbu 5. in fin. D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO IV.

Vsuræ dotis etiam in stipulatum deductæ facile censentur à viro donatæ si eas vinus non petierit, aliis præsertim coniecturis concurrentibus.

VSuræ dotis etiam in stipulatum deductæ, censentur donationis titulo remissæ si vir per totum matrimonij tempus vxorem exhibuerit, nec tamen vsuras vnquã petierit. 1 Nec aliud erit si dos pro parte soluta proponatur: Tantò enim maior præsumptio est remissarum vsurarum si nulla de iis protestatio facta sit. 2 Præsertim verò si longum tempus intercesserit: Ex cuius solo lapsu vel inter extraneas personas præsumitur creditor vsuras remittere voluisse vt gratior esset debitori, 3 siue de iis vsuris agatur quæ odiosæ sunt id est pecuniæ creditæ, siue de iis quæ causam fauorabiliorem habent, vt puta dotis & alimentorum. 4 Multò autem magis hoc admittendum est si ad taciturnitatem longi temporis accedat consanguinitas proxima cum actu aliquo tacitæ remissionis. His enim concurrentibus etiam fideicommissum quantumlibet magnæ quantitatis remissum intelligeretur. 5 Atqui maritus licèt non sit consanguineus, ne liberis quidem primitori, 6 comparatur tamen consanguineo non malè, quia caput & principium est adfinitatis. 7 Actus porrò tacitæ remissionis in proposita specie multi concurrebãt. Et ille primùm quòd cùm vitricus tanquam tutoris procurator res priuignorum per multos annos administrasset, nullam tamen cùm rationes redderet 8 vsurarum mentionem fecerat, quas vtique sibi soluere potuisset, ac pro solutis computare si voluisset. 9 Item quod solutam à priuignis pecuniam non in debitum vsurarum aut dotis & vsurarum simul, sed in dotis duntaxat diminutionem imputauerat. 10 Denique vsurarum tacita remissio cò faciliùs præsumenda videbatur, quòd cùm inter virum & vxorem cæteræ donationes prohibitæ sint, fructus tamen & vsurę licitam habent donationem. 11 *Ita Senatus* pro fratribus Ballin contra fratres Bolliet 4. Id. Aug. 1592.

1. *l. vir vsuras 54. D. hoc tit.* Francisc. Cremens. *sing. 5.* Boer. *decis. 196. num. 4.*

2. Quamuis sola debiti solutio non sufficeret ad tollendũ debitum vsurarum quæ in stipulatum deductæ essent. Secus tamen esset si tantùm officio iudicis deberẽtur *l. centum Capua 8. & l. vlt. de eo quod cert. loc. l. qui per collusionem 49. § 1. de act. empt.*

3. *l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius D. de vsur.*

4. Ita post Baldum quem citat Petr. de Rauen. *singul. 202.* quamuis contrà sentiat Angel. qui in hac opinione solus est, *ad § fuerat vers. vnum tamen tene menti Inst. de action.*

5. *l. Procula 26. D. de probat.*

6. Quia nec vxori consanguineus est *l. vlt. C. quor. bonor.*

7. *l. maritus 21. C. de procur.* vbi Castrens.

8. Qui casus est *dicta l. Procula 26. de probat.*

9. *l. quoties 9. §. sicut autem D. de admin. tutor. l. 3. §. vsuras vers. si tamen de contr. tutel. & vtil. action.*

10. *l. 5. §. imperator. D. de solut. l. 1. C. eod.*

11. *l. de finitibus 17 D. de donat. vir. & vxor.* Vide Ossas. *decis. 152.*

TIT.

TIT. XII.

De repud.& iudic.de morib.sublat.

DEFINITIO I.

Mulieri à marito expulsæ ministrandi sunt sumptus ad litem & alimenta, sed ex dote ipsa si quam habeat prius quàm de bonis mariti.

VXOREM à marito propter suspicionem adulterij domo expulsam inuicémque mariti mores accusantem, 1 mariti sumptibus interim exhibendam esse placuit, 2 adeóque cogendum maritum si nullam illa dotem haberet expensas illi in litem de suo subministrare: 3 Ne alioqui facile esset vitio improbo per calumniam insimulare & domo eiicere eã quæ indiuidua diuini humaníque iuris societate gaudere debeat. 4 Quod si dotẽ mulier habeat, æquum sanè est sumptus illos omnes ex dote deduci, eáque deductione dotem imminui, 5 si modò ex litis euentu appareat iustam querelæ causam maritum habuisse. 6 Sin inimus, iniquissimũ certè fuerit ex culpa & calumnia mariti dotis fieri diminutionem. 7 Quid verò si alia bona sint, de quorum dominio dubitetur, an ad maritum, an ad vxorem pertineant? Finge reperiri penes mulierem nomina debitorum quę in suam ipsa vtilitatem contraxerit, Maritum verò contendere contracta fuisse ex pecunia sua per vxorem subtecta, 8 In dubio præsumemus pro marito ad euitandã turpis quæstus suspicionem, in ea præsertim quæ se negat adulteram. 9 Idcóque de dote potiùs quàm de huiusmodi bonis deducendum erit quod interea mulieri præstabitur. *Ita Senatus* in causa Ioannis Du Chesne & N. Du Clouz 12. Cal. Mart. 1593.

1. *l.viro* 39. *l.cùm mulier* 47. D. *solut.matrim.*
2. Est enim hoc præcipuum onus matrimonij *l.si is qui* 56. §. *post mortem D.de iur.dot.*
3. *Arg.l si instituta* 27. §. *de inofficioso penult. D.de inoff.testam. l.vlt.C.de ordin.cognit.*
4. *l.*1. D. *de vit.nupt.*
5. *d.l.si is qui* §. *quod dicitur D.de iur.dot l.*5. *D.de impens.in reb. dotal.fact.*
6. Vt damno expensarum litis coerceatur ea persona quæ temere litigauit *l.eum quem temerè* 79. *D.de iudic. l.qui solidum* 78. *de leg.*2.
7. Ne delictum vnius sit pœna alterius cùm debeat pœna sequi suos autores *l.sancimus* 22. *C.de pœn.*
8. Quo casu licèt nomina ipsa non sint furtiua, nullum tamen damnum ex furto mulieris pati maritus debet.
9. *Ex l.Quintus* 51. D. *de donat.int.vir.& vxor.*

DEFINITIO II.

Matrimonium non dissoluitur per lepram, nec ideò dos restituenda est sed tantùm leprosæ mulieri subueniendum ex fructibus, & si non sufficiant ex dote ipsa.

LEgitimè contractum matrimonium sicuti per adulterium non dissoluitur, 1 ita nec per lepram siue iam tum inerat siue ex postfacto superuenit, sed tantùm inducitur separatio thori. 2 Nec dotis restitutio facienda est, 3 nisi in quantum necesse est vt leprosæ mulieri ex dote dotísve fructibus potiùs quàm vt ex publico subueniatur. 4 Multò minus ferendum est vt dos adiudicetur Syndicis municipij, eo prætextu quòd alendæ mulieris onus ad eos pertineat. 5 Sufficit enim dotis fructus sequestrari & obligatos manere in illam causam & ad eam vsque quantitatem quæ alimentis exhibendis necessaria videbitur. 6 nimirum si possint fructus illi sufficere, alioqui ex dote ipsa capiendum erit vt quod decrit suppleatur. 7 *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Tremessin Ant. Cal. Decemb. 1595.

1. Sacramenti enim vis durat & perpetua est, vt contra miseros seculi nostri nouatores sacrosancta synodus Tridentina sanxit.
2. *Cap.*1. *& 2.Extr. de coniug.leprosor.* Aliud est si sponsalia tantùm fuerint contracta & lepra superuenerit ante matrimonium *cap. vlt.eod.*
3. Cuius scilicet restitutioni locus nullus est nisi soluto demum matrimonio *tot. tit.solut. matr. quemadm. dos pet.* præterquàm in casibus de quibus *in l.quamuis* 20. *eod.l.vnic.C.si const. matr.dos fuer.solut.*
4. *l si cùm dotem* 22. § *si maritus* D. *solut.matr.*
5. Dos autem ibi esse debeat vbi sunt onera matrimonij *l.si is qui* 56 §. *ibi dos* D. *de iur.dot.*
6. Nam ad onera matrimonij ferenda fructus dotis destinati sunt, non dos ipsa. *l pro oneribus* 20. *C.de iur.dot.*
7. *d.*§. *si maritus.*

DEFINITIO III.

Si sponsa monasterium ingrediatur salua remanent viro ista ra & pacta dotalia.

MVlierem quę post cõtracta sponsalia monasterium ingredi quàm viri amplexus experiri maluerat piè quidem & licitè fecisse constabat. 1 Sed tamen non debere eam rem viro nocere quod ad dotalia pacta pertineret, 2 si nulla ipsius culpa sed mulieris tantùm voluntas interuenisset. 3 *Sine die.*

1 *L Deo nobis C.de episc.& cler. cap. commissum de sponsal. cap. ex parte de conuers.coniug.*
2. Bald. *cons.*276. *vol.*2. Boer. *quæst.*22. *num.*39.
3. Nam si per virum aut per eius culpam steterit aliud est, inquit Boer. *d num.*39. *arg l.quæro* §. *inter locatorem D.locat.*

TIT. XIII.

Solut.matrim.quemadm.dos petat.

DEFINITIO I.

Mulier vsufructuaria omnium bonorum mariti potest nihilominus petere dotem soluendam tamen ex rebus hereditarys.

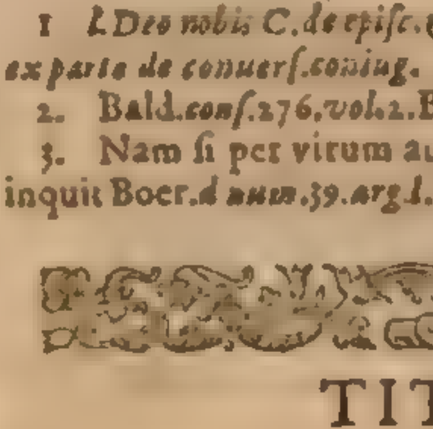

SERVIVS pronunciatum est, Mulierem, cui maritus bonorũ suorum omnium aut hereditatis vsumfructum legauerit, 1 non posse dotem petere cum legato, 2 sed deliberare debere dotémne, an vsumfructum habere malit: Ne alioqui nimis oneretur heres si de suo dotem soluere compellatur integri vsusfructus mulieri conseruandi gratiã: quod sanè iniquum esset, 3 tametsi legis & inuentarij beneficium ab herede non imploratum proponeretur. 4 Sed id tum demùm obtinet cùm & integrum vsumfructum mulier retinere vult, & nihilominùs dotem exigere. Nam si ex rerum hereditatiarum distractione dotem sibi solui, suúmq; vsumfructum eatenus diminui consentiat, quidni audiatur? 5 Aut cur pro vsufructu legato dotis iacturam facere vel pro consequenda dote legatum amittere cogatur? Siquidem habere vtrumque commodè & citra heredis iniuriam eo casu potest. 6 *Ita tractatum est* in ea causa de qua suprà SC. 1. De vsufr.

1. Multum tamen interest inter legatum vsumfructum bonorum & hereditatis *l.si quis seruum* 8 §. *vlt.& l seq. De legat.* 2. *l.vlt.* D. *de vsufr.legat.*

2. Quamuis hodie sublatum sit edictum de alterutro per Iustinianum *in l. vnic. C. de rei vxor. act.*

3. Cùm debita hereditaria non alia ex re solui meliùs aut cõmodiùs possint quàm ex bonis quæ fuerunt defuncti *l. in ratione 11. §. quod vulgo D. ad leg. falcid. l. 1. & tot. tit. D. de separat.*

4. Nam cùm hoc beneficium imploratum est minorem dubitationem res habet cùm non possit hoc casu heres teneri vltra vires hereditarias *l. vlt. C. de iur. delib.*

5. *d. l. vlt. de vsufr. leg l. vsufructu 69. ad leg. falcid.* Castr. *in l. fin. §. sin autem C. de bon. qua liber. cons. 294. & 460. lib. 2.* Alex. *in d. l. vsufructu & in l. si filio §. si vir col. 3* D. *hoc tit.* Dec. *cons. 485. 586. num. 13. & 590.* Crauet. *cons. 187.* Gualdens. *de art. rest. tit. de legat. tutel. 62.* Vide Didac. Couarr. *lib. 2. var. resol. cap. 2. conclus. 2 & 4. num. 1. 4. 5. & 6.*

6. Siquidem sublatum hodie est edictum de alterutro vt dixi *num. 2.*

DEFINITIO II.

Qui per errorem facti promisit dotis restitutionem, potest in integrum restitui, non qui promisit marito nisi minor.

SI quis à muliere persuasus soluto iam matrimonio dotis restitutionem promiserit, non animo donandi, sed tanquam debitor dotis restituendæ, cùm tamen re vera debitor non esset, [1] Placet posse eum restitui in integrũ, adeóque impetrata absolutione citra restitutionis auxilium condicere vt indebitam promissionem: [2] quãquam Principis beneficium in eam rem implorari tutius est: [3] Nimirum quia dotis fauor hic nullus est vt in vtilitatem mulieris æquum sit decipi eum qui falsò putauit se debitorem: [4] Quando nec quicquam ex ea causa perit mulieri, cui aduersus verum debitorem salua actio est: [5] Diuersum sanè erit, si quis iussu mulieris licèt per errorem marito dotem promiserit. Multò minùs enim æquum sit decipi maritum & vxorem habere indotatam, [6] Constante siquidem matrimonio duplex fauor concurrit dotis scilicet, & mariti. [7] Quæ res facit, vt fauorabilior videri debeat causa dotis marito soluendæ, quàm mulieri restituendæ, [8] cùm nec imputari marito quicquam possit cur non fuerit curiosior ad inquirendum an mulieris debitor esset necne, qui marito dotem promittebat. [9] Etsi nec nouum illud est vt aduersus dotem quoq; marito promissam detur inintegrum restitutio si fortè & minor & læsus fuerit qui promisit, quoniam imputari marito potest non minùs quàm cæteris, quòd cum minore contraxerit. [10] Quidni verò? cùm & mulieri ipsi quæ dotem circumuenta constituit, & eius heredibus contra maritum ipsum restitutio concedatur? [11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum Prid. Non. Iunij 1590.

1. Ac proinde per errorem *l. cuius per errorem 53. de regul. iur.*

2. *Ex tot. tit. de condict. indeb.* D. & C. Aliud est si soluerit, & postea velit condicere *l. cùm is 32. §. mulier. D. eod.*

3. Vt quod de facto processit saltem de facto rescindatur, quomodo loquuntur pragmatici.

4. Error siquidem in facto semper tolerabilis est & facilè parit condictionem *l. error 7. & l. cùm quis 10. C. de iur. & fact. ignor.*

5. Verus enim debitor semper manet obligatus quousque sublata sit obligatio aliquo ex legitimis modis, de quibus *in l. pen. D. de solut.*

6. *l. si donaturus 9. §. 1. de condict. caus. dat. l. purè 5. §. pen. de doli mal. except.*

7. Quia dos quamuis sit mulieris tamen est in bonis mariti *l. quamuis 75.* D. *de iur. dot. l. Titia 62. eod.*

8. Quia in dote restituenda solius mulieris fauor versatur *l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

9. *arg. l. doli 19. §. diuersum* D. *de noxal.*

10. *l. ait prætor 7. in princip.* D. *de minor.*

11. *l. vnic. C. si aduers. dot.*

DEFINITIO III.

Vestes dotales cuius periculo deteriores fiant.

VEstes quas vxori curare vir promisit cui in eam rem certa pecuniæ quantitas data est, debentur mulieri in æstimatione conuenta soluto quandocunque matrimonio, si eas vir non præstiterit. [1] Si præstitit distinguendum est, an illas mulier in matrimonio attriuerit necne. Si attriuerit dum marito subseruit, non eò minùs æstimationem earum reddere mariti heredes debebunt: tametsi alias vestes quotidianas maritus ipsi vtendas dederit. Has enim mulieris lucro cedere æquum est. Secus si pretiosas, quòd hæ in consumptarum locum substitutæ videri debeant potiùs quàm donatæ. [2] Si non consumpserit, vestes retinere mulier non æstimationem petere debebit. [3] Quid si ad alium virum transierit, & ea post multum temporis defuncta quæratur de vestibus, nec constet [4] apud quem ex viris consumptæ sint? Placet nec prioris nec posterioris viri heredibus, præsertim si fratres vterini sint, mutuam eo nomine petitionem vllam superesse. Quasi coniectura capienda, quod æquè apud vtrumque virum consumptæ sint. [5] In dubio autem vix audiendi erunt posterioris mariti heredes, si post longissimum tempus præstitarum vestium probationem à prioris viri liberis aut heredibus exigant. Cùm neque probabile sit contractas sine nuptialibus vestibus nuptias, neque obseruari soleat vt de huiusmodi rebus apocha conscribatur [8] *Ita Senatus* prostratibus Ballin contra fratres Bollier 4. Id. Aug. 1592.

1. *arg. l. æstimans 50. D. hoc tit. l. si inter 21. C. de iur. dot.*

2. Quasi adtritæ sint in rem & ob vtilitatem mariti, cui sicut operas vxor debet, ita & maritus vxori victum & vestitum, vt sit melioris conditionis vxor libera quàm liberta de qua *in l. suo victu 18. D. de oper. libert.*

3. Scilicet vestes nuptiales. Neque enim ideo dantur mulieri vt eius periculo atterantur constante matrimonio, sed vt eo soluto simul cum dote reddantur, quasi faciant partem dotis.

4. Nemo enim præsumitur liberalis in necessitatibus *l. rem legatam 18. de adim. legat.* Est autem in necessitate soluendi quis quis est obligatus *Inst. de oblig. in princip.* Vide Bart. *in l. Titia 34. §. qui inuita de leg. 2.*

5. Quasi iam fuerit ei satisfactum in speciebus ipsis quæ debebantur *arg. l. si inter.*

6. Nam si constaret de veritate nullus præsumptioni locus relinqueretur *l. si chirographum 24. & seq. D. de probat.*

7. Nihil enim est quod in proposito melius dici possit.

8. In omnibus autem præsertim bonæ fidei iudiciis ea maximè obseruanda sunt quæ moris sunt & consuetudinis *l. quòd si nolit 31. §. quia assidua* D. *de ædilit. edict.* Facit melius *l. vlt. C. de fideiussor.*

DEFINITIO IV.

Possessionem bonorum dotalium propria autoritate adprehendere etiam soluto matrimonio nec mulier potest, nec eius heres nisi possessio fuerit quæsita per clausulam constituti.

QVod moribus nostris & generali ferè omnium gentium consuetudine receptum est vt defuncti possessio non secus ac rerum hereditariarum dominium in heredis persona continuetur, [1] facere non potest vt soluto per mulieris mortem matrimonio heredes eius rerum dotalium possessionem propria autoritate, & sine mariti cõsensu ingredi possint. [2] Nam nec ipsi mulieri id permitteretur si morte mariti soluto matrimonio heredibus non consentientibus rerum dotalium possessionem suo iure repetere vellet. [3] Sed hoc ita si non in tabulis dotalibus, & in ipsa restituendæ dotis obligatione interuenerit ex parte viri clausula constituti, per quam possessio bonorum dotalium non minus quàm cæterorum pro dote obligatorum translata in mulierem eiúsve heredes intelligatur. [4] Tum enim consensus mariti eiúsve heredum non erit necessarius ad retinendam possessionem, quæ iam quæsita sit. [5] Quod si maritus herésve illius contradicat, de possessione contendendum erit apud iudicem. [6] In qua contentione potiores vtique erunt partes mulieris heredúmve eius quàm mariti, [7] Nimirum quod ad bona immobilia pertinet, quæ cum ex Iustiniani lege statim sint restituenda, [8] nulla in eo fit iniuria marito si pro restitutis habeantur, vitetúrque circuitus qui non tantùm mulieri sed etiam ipsi mariti eorúmve heredibus incommodus esset ac dispendiosus. [9] Cæterùm si vel clausula constituti nulla interuenerit,

nerit, vel quæ interuenit sic concepta sit vt ad bona dotalia referri nequeat, sed ad ea tantum, vt fieri solet, quæ maritus pro ipsa dotalium restitutione obligata esse voluit, 10 non aliter quàm per mariti eiúsve heredum manus possessionem nanciscimulier aut ipsius heres poterit, 11 quia cùm possessio sit facti, 12 fieri numquam potest vt habeatur pro restituta ex sola iuris fictione. 13 *Ita Senatus* in causa illustris D. Christophori Durfé D. de Bully & Dominorum Marchionis Comitis & Vicecomitis de la Chambre 6. Non. Mart 1594.

1. Contra scripti iuris rationem *l. cùm heredes* 23. *D de acq. poss.*
2. Heredibus enim non potest transferre in heredē nisi quod fuit defuncti. Possessio autem dotis non fuit penes mulierem sed penes maritum *l. quamuis* 75 *de iur. dot.*
3. *l. dotis actione* 9. *C. hoc tit.*
4. *Ex vulg. l. quod meo* 18. D. *de acquir. poss.*
5. Facilior enim semper est & fauorabilior retentio, quàm acquisitio *l* 1. *D. de pignor.* præsertim possessionis *l. peregrè* 44. *& l. quamuis* 46. D. *de acq. poss.*
6. Non enim ferendum est vt sibi quisquam ius dicat præsertim in causa possessionis ne occasio rixarum & tumultus detur *l. non est singulis* 176. *de reg. iur.*
7. Propter clausulam constituti quæ sicut possessionem, ita & victoriæ ius transfert in constitutarium *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti possid.*
8. *l. vnic. §. exactio C. de rei vxor. act.*
9. *arg. l. dominus* 53. *de condict. in deb. l. 3 §. pen. de donat. int. vir. & vxor.*
10. Est enim longè diuersa ratio bonorum dotalium & eorum quæ pro dote tantùm sunt obligata *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*
11. *d. l. dotis actione* 9. *C. hoc tit.* iunct. *l. 1. D. quod legat.*
12. *l. denique* 19. D. *ex quib. caus. maior. l. 1. §. si vir vxori* D. *de acquir. poss.*
13. Quoniam ad ea vsque quæ sunt facti fictio iuris non potest pertingere *d. l. denique l. in bello* 12. *§. facti D. de capt. & postlim.*

DEFINITIO V.

Bona dotalia mobilia vel se mouentia etiamsi extent non statim restituenda sunt soluto matrimonio sed post annum.

DE mobilibus bonis dotalibus aut se mouētibus quæ extant, statimque restitui possunt, dubitatio maior est, quòd exemplo dotalis pecuniæ non nisi post annum ea restitui Iustinianus voluerit. 1 Non enim desunt qui putent sic à Iustiniano constitutum ob eam duntaxat causam ne tam cito vrgeatur maritus ad restitutionem earum rerum, quas in promptu non habeat, 2 cùm vix sit vt huiusmodi rebus vtatur maritus cōstante matrimonio, quin vsu ipso consumantur. 3 Aliud ergo amittendum esse, si in promptu restitui possint, 4 puta si tam breui tēpore matrimonium constiterit vt eadem mobilia bona aut se mouentia extent, quæ in dotē data fuerant, eiusdémque bonitatis & æstimationis: 5 Aut si ponas maritum esse ditissimum fœneratorem cui ad explicandam dotis pecuniariæ quantitatem ne horæ quidem sparium indulgeri sit necesse. 6 Nam & tempus quod iudicaris ad soluendū datur non esse dandum ei qui tam diues sit vt statim possit soluere, plerisque visum est. 7 Nec malè pro hac sententia facere videtur, quòd si bona hæc post annum non restituātur, ex eo tēpore anni præteriti, etiā vsuras æstimationis omnium rerum quę extra immobiles sint, vsque ad tertiam partem centesimæ præstari Iustinianus voluit. 8 Ita inuenis vt videtur, anni sparium ad restitutionem eo demùm casu dari quo de æstimatione præstāda tractari oporteat, quod porrò non euenit, cùm bona ipsa extant & restitui possunt. 9 Aliud tamen Senatus nostri iudicium est: Nec aliā quæ-dam esse rationē propter quam Iustinianus bonorū mobilium restitutionē in annum differri voluerit, quàm quia sic voluit: 10 Nec proinde priuandū esse maritū heredemve eius beneficio legis, 11 vt statim restituere cōpellatur, ob hoc solùm quod restituendi habeat facultatē. Et sanè mariti potest interesse vt non tā citò restituat, & eorū vsum fructúmque qualē ex iis redigere possit consequatur. 10 Quid enim si pecuniam mutuam conquirat, nec sine pignore inueniat, post paucos fortasse dies habiturus vnde possit acceptā reddere? Fructus mobiliū erit, interea pignori dare licere: 13 Quid si iis mobilibus redditis futurum sit vt domum vacuam, nullāque supellectile instructam habeat, quā cōmodè ac minore sumptu sit instructurus si interea, & per annum integrū bona vxoris mobilia liceat sibi retinere? 14 Quod verò Iustinianus de mobilium æstimatione loquitur eā rationem habet, quia de vsuris bonorū mobilium post mariti moram præstandis non aliter agi possit quàm si mobilium quāuis extantium æstimatio fiat, 15 non vt soluatur sed vt ex eius cōparatione sciatur, quāta vsurarum nomine pecunia vel mulieri vel heredibus ipsius debeatur. 16 Ex quo inferri potiùs potest Iustiniani mentē illam fuisse vt nullo casu mobilia intra annū restituātur ne tùm quidem cùm extāt. 17 *Ita Senatus* in eadē causa 5. Non. Iul. 1593. Hoc tamen addito tēperamento, vt quia superstes maritus nulla bona habebat in prouincia defunctę vxoris mobilia in tuto loco & penes virum probū deponerentur ad saluum ius habentis, 18 Tanto magis quòd alioqui verendum erat ne ad rixas & arma litigatores decurrerent, 19 quo casu inter cæteros sequestratio permissa est. 20 Item quòd cùm in dotali instrumento conuenisset vt bona mobilia quæ mulier in dotem dabat ęstimarentur, ac describerentur, 21 necdum appareret an id factū fuisset necne, 22 In dubio adhuc positum esse videbatur an essent dotalia, quasi necdum tradita. 23 Huc enim pertinet quod dici solet nihil actum videri quandiu agendum aliquid supereſt, 24 Nisi per mulierem stetisset, quominus æstimatio & descriptio facta esset. 25

1. *In l. vnic. §. exactio C. de rei vxor. action.*
2. Nec enim pecuniæ numeratio semper est in expedito *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.*
3. *l. 1. & tot. tit. D. de vsufr. ear. res. quæ vsu consum.*
4. Cùm id sine incommodo heredum mariti futurum sit *arg. l. in creditore* 38. *D. de euict.*
5. Non enim fiunt deteriora per se sed tantùm vel per vsum vel per moram longiorem. facit *l. si inter* 21. *C. de iur. dot.*
6. Non enim indulgendum est malitiæ illius quem constat posse in promptu soluere si velit *arg. l. si rem* 73. *D. de procur.* ibi: *quid si nunc facultatem pecunia non habuit.*
7. Quia non nisi humanitatis gratiā tempus hoc solutionis indulgetur. *l. cùm militi* 16. *§. 1. D. de compens.* ne condemnatus statim præcipitetur ad solutionem *l. si debitori* 21. *D. de iudic.* non etiam vt ex ea dilatione lucrum sentiat *l. 3. in prin. D. de vsur.*
8. *in d. §. exactio.*
9. Siquidem hoc casu debentur res ipsæ non earum æstimatio *d. l. si inter.*
10. Lex enim scripta seruanda est omnimodo quantumuis dura *l. profectus* 12. *D. qui & à quib. manum. l. in fraudem* 15. *§. 1. D. de testam. milit. l. de precio* 7. *D. de publician.*
11. Quod enim beneficium à lege quis habet non facilè auferendum ei est *l. 3. de interd. & releg.*
12. Minùs enim soluit qui tardiùs sicut & plus qui ante diem *l. eum qui* 15. *alias l. Iauolenus de ann. legat. §. plus autem Inst. de action.* Dies namque non minùs quàm summa pars est obligationis *l. 1. §. editiones* D. *de edend.*
13. *l. vlt. D. de vsur.*
14. *arg. l. in fundo* 38. *D. de rei vindicat.*
15. Vsura enim pecuniæ est non corporum vt copiosè ac subtiliter disputat Arist. *lib. 1 politic.*
16. Debetur si quidem vsura ad ratam æstimationis: cùm sit accessio non corporis sed pecuniæ.
17. Quid enim vetabat Iustinianum hoc exprimere si sic sentiebat, vt ille ipse argumentatur *in l. vnic. §. vbi autem vers. sin autem ad deficientia C. de caduc. tollend.*
18. Id enim semper agendum est quantum fieri potest vt res in tuto collocetur *l. quoties* 12. D. *de reb. dub.* ne post vulneratam causam necesse sit remedium quęrere *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*
19. Quod etiam cauere bonus magistratus debet quantum facere potest *l. si cuius* 13 *§. sed si aliàs l. aquissimum* D. *de vsufr.*
20. Quæ alioqui regulariter prohibetur *l. vnic. vbi not.* C. *de prohib. sequestr pecun. l.* 5. *§.* 1. *in fin. D. vt legat. seu fideic. caus. caueat.*
21. *Vt in d. l. si inter* iunct. *l. æstimatis* 50. *D. hoc tit.*
22. Non enim apparentium autem, & non apparentium idem iudicium esse solet *§. si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. *de testam. tutel.*

23. Quia dotem traditio facit & quidem ea quæ sit pura *l.1. C.de dot caut.non numer.*

24. *l.pen C.de his quæ vt indign.*iunct.*l.quod scripto 31.§.in his* D. *de contr.empt.*

25. *l.4.& 5.l.necessariò 8.l.locos 12.& pass. D.de peric. & commod.rei vendit.*

DEFINITIO VI.

Exactio dotis etiam quæ marito promissa sit competit soli mulieri soluto matrimonio, nisi malit illa agere contra maritum, aut mariti heredes.

DOs siue marito soli vxoris nomine, siue vt plerumque fit, marito & vxori simul promissa nec constante matrimonio soluta, post solutum matrimonium exigi potest per mulierem aut eius heredes ab eo qui promisit vel ab ipsius heredibus ex tacita stipulatione quam fauore dotium Iustinianus induxit; 1 tametsi nullam maritus maritive heres cesserit actionem. 2 Nam quod rescriptum est, Si pater stipulanti marito promiserit dotẽ, non mulieri sed marito aduersus heredes soceri cõpetere actionem, 3 tum obtinet cùm viuo marito & constante matrimonio dotem petere vult, non item si matrimonio iam soluto. 4 Probabilius quis fortasse moueretur in contrarium ex iuris veteris ratione, 5 si non hac parte immutata esset per fictionem illam à Iustiniano inductã tacitæ stipulationis. 6 Nec distinguimus an soli marito dos promissa sit, an marito & vxori simul. Nã vtroque casu soli marito competit exactio constante matrimonio, mulieris autem persõna idcirco adiecta videtur, vt appareat mulieris nomine & ad eius commodum promissam dotem, vt & constante matrimonio dotem habeat penes maritum, 7 & eo soluto actionem ad eam dotem exigendam sibique habendam. 8 Idque ex eo apparet euidenter quòd in iis quoque instrumentis, quibus dos vtrique promissa proponitur, maritus semper ad totius dotis restitutionem se suáque bona omnia obligat, quod minimè æquum esset si non ei totius quoque dotis exactio competeret. 9 Siquidem restitutio præsupponit exactionem præcedentem. 10 Neque rursum interest quicquam vtrum maritus de dote fidẽ habuerit, necne. Cùm enim fidem habuit perinde quidẽ tenetur ad restitutionem ac si exegisset si modò impurari ei possit cur non exegerit, ab alio puta quàm à patre vel donatore, secundùm distinctionem ab ipsis quoque prudentibus introductam. 11 Sed non adimit ea res actionẽ mulieri, si malit aduersus dotis promissorem rectà agere aut aduersus heredes promissoris. 12 Habet igitur electionem. *Ita Senatus* in causa Dominæ de Charrin & Dominæ de la Cuille Prid.Non.Iul. 1593.

1. *In l.vnic.§.1.C.de rei vxor.action.*

2. Cùm mulier suo iure habeat hypothecam etiam in bona omnia mariti *d.l.vnic.*iunct.*l.si res 59.in fin.D.de euict.*

3. *l.si pater 5.alias l.si pro te pater C.de dot.promiss.*

4. Ita ex communi nostrorum sententia concludit Guid.Pap. *quæst.375.*

5. *In l.si socer 44.§.Lucius D.hoc tit.*

6. *In d.l.vnic.§.videamus & 9.accedit.*

7. Mulieris namque interest vt dotem habeat etiam constante matrimonio *l.seruo legato 69.§ si testator de leg.1.*

8. *l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*

9. Nam & dotis actio solius mariti est quandiu constat matrimonium *l.doce 9.C.de rei vindic.l.quamuis* 75.D.*de iur.dot.*

10. *l.cùm ei 42.de legat.2.*

11. *In l.si extraneus* 33.*D.de iur.dot.*Guid.Pap.*quæst.565.*

12. Ne noceat ei quòd ipsius fauore inductum fuit *vulg. l. nulla* 25.*D.de legib.l.quod fauore* 26.*C.eod.*

DEFINITIO VII.

Dos etiam soli filio soluta dummodo sciente & consentiente patre, ab ipso patre restituenda est ad quem creditur peruenisse.

SIue dos filiofamilias dicta patri numerata sit, siue ipsi filio soluta aut iussu patris aut præsente eo & consentiente atque autoritatem præstante, dotis actio post dissolutum matrimonium adactus patrem recta competit, 1 licèt filius bona vacantia aut heredes liberos reliquerit, 2 quia non videtur tanquam fideiussor conuenisse is ad quẽ dotis pecunia peruenit, aut, quod in dubio idem est, præsumptione iuris peruenisse intelligitur. 3 Adeò vt nec aduersus maritum ipsum aut eius heredes nisi is pater heres extiterit actio de dote exerceri possit. 4 Proinde ridiculus fuerit socer si non factæ excussionis bonorum filij exceptionem obiiciat. 5 Certè non nisi in quantum facere potest ob priuilegium condemnandus est. *6 Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro vidua Ioannis Montagny contra Antonium Montagny 4. Non. Aug. 1593.

1. *l.si cùm dotem 22.§.transgrediamur.D.hoc tit.*

2. Postquàm placuit Iustiniano *in Nouell.118.de hered.ab intest.veniunt.* vt filiusfamilias non tantùm bona aliqua relinquere hodie possit sed etiam hereditatem & heredem.

3 In dubio enim præsumitur pecunia peruenisse ad potentiorem ac proinde ad patrem, tum quoque cùm dos filio data est non iussu patris *d.§.transgrediamur.*

4. *d.§ transgrediamur.vsq; fin.*

5. Quæ exceptio competit hodie cuilibet fideiussori. *Ex Nouell.4.de fideiuss.* vnde sumpta est *Auth. præsente C.eod.*

6. *l.sicut autem* 22.D.*de re iudic.*

DEFINITIO VIII.

Non potest mulier ex stipulatione mariti citra cessionem agere licèt stipulatio facta sit ex pecunia dotali, nisi maritus aliam stipulationis legem dixerit. Tenetur ergo maritus eiúsque periculum est.

OBligationis ex pecunia dotali constante matrimonio contractæ exactio, si aliud nihil dictum sit, ad maritum maritive heredes soluto matrimonio pertinet à quibus nimirum dos restituenda est, 1 Ita vt ante eam restitutionem nihil iuris in re dotali mulier eiúsve heres habere videatur. 2 Sed si maritus consenserit vt debitor se obligaret ad eam pecuniam mulieri ipsiúsve heredi soluendam, non alii quam mulieri heredive eius actio ad exactionẽ competet. 3 Quasi iam quod ad hanc rem attinet restituta dote aut habenda pro restituta. Quòd si præterea tota dos repetatur, ex iudicis partes esse debebunt vt quod mulier eiúsve heres ab hoc debitore consequi poterit, ex iudicio de dote detrahatur. 4 Erit igitur in mulieris electione vtrũ aduersus debitorem agere velit, an contra maritũ aut mariti heredes. At quid si constante matrimonio debitor factus sit non soluendo? Mariti periculum erit, qui pati nõ debuit vt dotalis pecunia malè collocaretur. 5 Nam nec in eius potestate fuit dotem constante matrimonio restituere sine causa. 6 Ita ex tempore tractatum est contra Hypolitum Fillion 12. Cal. Maij 1595.

1. Nec enim obligatio contracta ex re mea est mea, sed eius qui sibi fuit stipulatus, nisi in casu *l.2.D. quand.ex fact. tutor.* & aliis si qui sunt similes.

2. Quamuis dici soleat res ex dotali pecunia comparatas dotales videri *l.res quæ 54. D.de iur.dot.*

3. Nam & quod vni debetur alteri potest restitui ex veri creditoris voluntate *l.verò* 12. D. *de sol.l. mulier* 41. *& seq.ad SC. Trebell.*

4. Ne alioqui contra bonam fidem bis idem exigatur *l.si quis dolo 51.in fin.D.de re iudic.l.bona fides 57.De reg.iur.*

5. Boer.*quæst.22.num.*18.ex Bart.& aliis *in l.nupta §.1. & l.si marito §.1.hoc tit.* vbi tamen, quod magis mirum est, loquitur de dote per patrem promissa, In eóque casu dissentit à Bart. nec malè meo iudicio.

6. *l.quamuis* 20.*D.hoc tit.l.vnic. C.si constant. matrim. dos solut.fuer.*

DEFINITIO IX.

De dote data prodigo cui bonis fuerat interdictum & ab eo consumpta si curatoris autoritas non interuenerit.

Si is

SI is cuiquasi minùs sanis moribus præditus esset curator datus fuerat, 1 inscio curatore nuptias contraxerit, non eo minùs matrimonium valet quod curatoris autoritas non interuenerit. 2 Et consequenter si dotem acceperit obligabitur ad eam restituendam: Quòd si etiam bona sua expressim obligauerit, valebit obligatio tanquam facta ex causa & honesta & necessaria, 4 cùm etiamsi de pignore nihil conuenisset, sola tamen legis potestate inducta fuisset hypotheca. 5 Sed tamen si mulier marito dederit in dotem nomina, quæ ob non factam exactionem constante matrimonio facta sint minùs idonea, imputabitur potiùs mulieri cur cum tali viro sine ipsius curatore contraxerit quàm marito cur non exegerit. 6 Planè nomina ipsa & instrumenta reddere maritus compellitur. 7 Quid si exegerit sed pecuniam malè perdiderit, puta quam acceperit & consumpserit sine curatore? 8 Non erit cogendus vt restituat quod non habeat. 9 An ergo dotis iacturam mulier patietur? 10 An potiùs imputabitur debitoribus cur ei facto in rem suam procuratori sine curatore soluerint? 11 Quid verò si nuptialibus solẽnibus curator adfuit, atque ita nuptias, & sciuit & tacito saltem consensu adprobauit? 12 Sed non eò minus imputandum erit debitoribus cur huic soluerint sine curatoris autoritate. Nimirum si generali & publico programmate interdictum fuerit ne quis cum eo contraheret, aut ei solueret. 13 Alioqui non nocebit ignorantibus aut probabilem ignorantiam prætexentibus quòd hic maritus reuera curatorem habuerit quódque ei specialiter inhibitum fuerit ne sine curatore contraheret. 14 Aliter enim posito iure deceptio illa dicenda esset potiùs, quàm cautio aduersus deceptiones futuras. 15 In eóque melior condicio est illorũ qui cum huiusmodi personis curatores habentibus contrahunt, quàm eorum qui cum minoribus, quia interdictionem à iudice factam quandiu publicata non est, ignorare probabiliter quiuis potest. 16 Non item eam quę fit à iure. 17 Quãquam nec omnimodo interdictum est cũ minoribus commercium, sed hactenus duntaxat si vel distrahant res alienari prohibitas, vel lædantur. 18 Porrò interdictio illa quæ fit à iudice non per testes probanda est, sed omnimodo per scripturam, 19 nisi scriptura deperdita probetur. 20 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. Sup. De repud. & iudic. de morib. sublat.

1. *Ex tit. de curat. furios. & alijs extr. minor. dend.*

2. Quamuis dici soleat prodigum nihil posse agere sine curatore *l. 3. C. de in integr. restit. minor. l. 1. de curat. furios.*

3. Dotis enim restituendæ obligatio nascitur ex reipsa adeóque habet priuilegium tùm quoque cum ipso iure matrimonium non valet *l. quæsitum* 17. §. *vlt. de reb. auct. iudic. possid. alias l. 1. de priuil. credit.*

4. Nam nec alienatio ipsa vnquam prohibita intelligitur cùm habet causam necessariam *l. alienationes* 13. *D. famil. ercisc. l. 1. D. de fund. dotal.*

5. *l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.* Cur ergo credatur malè contrasisse is qui iure communi vsus est *l. vlt. C. de in integr. restit. minor.*

6. Hoc enim ad bonorum administrationem pertinet non etiam vt matrimonium contrahatur & dos accipiatur. In iis autem quæ ad bonorum administrationem spectant necessaria est autoritas curatoris *d. l. 3. C. de in integr. restit. minor. l. seruus* 13. *D. de manumiss.* iunct. *l. vlt. D. de curat. furios.*

7. Nempe si probentur esse adhuc penes maritum prodigũ, sine cuius dispendio futurum est vt id saltem reddat, quod habet *arg. l. in creditore* 38. *in fin. D. de euict.*

8. Id enim demum est verè prodigum esse, neque modum neque finem expensarum habere, nec minùs aliena quàm sua dilacerando & dissipando profundere *d. l. 1. D. de curat. furios.*

9. Imputari enim magis potest mulieri cur cum eo sine curatoris autoritate quàm prodigo cur cum muliere contraxerit vt proximè dictum est in Definitione.

10. Hoc verò sanè durum est nec vnquam ferendum si quo remedio dos salua esse possit *l. 1. D. hoc tit. l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pign. hab.*

11. Videntur enim isti soluisse perdituro quod si absque curatore non tamen absque iudice facere debuerunt. *arg. l. ait prætor* 7. §. 1. *vers. quid tamen l. quod si minor* 24. §. *restitutio l. minor* 32. *D. de minor.*

12. Solet enim ratũ quid haberi non minùs factis quàm verbis & tacito consensu non minùs quàm expresso *l. non tantùm* 5. *D. rat. rem haber. l. 2. & 3. D. de pact.* Et solet dici eum qui vult antecedens velle etiam consequens *vulg. iurib.*

13. Nemo enim potest publici programmatis ignorationem iustam obtendere qui modò præsens fuerit *l. si eo tempore* 6. *C. de remiss. pignor.*

14. Est enim semper probabilis ignorantia facti alieni *l. vlt. D. pro suo.* Nec facilè imputandum quicquam est ei qui vero suo creditori soluit *l. vlt. D. de iure dot. d. l. quòd si minor* 24. §. *restitutio. D. de minor.*

15. Nemini enim beneficium prætoris aut legis debet esse captiosum *l. Paulus* 8. *D. de prator. stipulat.*

16. Hoc enim est quod vulgo dici solet vocem præconis pauci innotescere.

17. Iuris enim ignorantia neminem excusat exceptis certis personis *l. regula* 9. *& pass. D. de iur. & fact. ignor.*

18. *d. l. quod si minor* 9. *non semper l. non omnia* 44. *D. de minor.*

19. Vt & acta omnia iudicialia, de quibus Guid. Pap. *quæst.*

20. *l. testium facilitatem* 17. *in fin.* & ibi Bald. & cæteri *C. de testib.*

DEFINITIO X.

Mulier an & quando possit propria autoritate ingredi possessionem bonorum & pignorum dotalium, Et an sufficiat consensus liberorum qui se paternis bonis abstineant siue ante siue postea.

ILlud quidem constat mulierem quæ soluto matrimonio dotem repetit dotis actione successores mariti conuenire debere, nec ingrediendi possessionem rerum dotalium heredibus mariti non consentientibus sine autoritate iudicis vllam habere facultatem. 1 Idémque multò magis obseruandum si de pignorum dotalium possessione quæratur. 2 Nec posse mulierem postulare, vt ex dotali instrumento retineatur in possessione, quàm cum vitio acquisiuerit. 3 Nisi per clausulam constituti in tabulis dotalibus appositam, sibi plenam acquisiuerit à marito in casum restitutionis possessionem. 4 Cur enim cogatur exquirere voluntatem heredum mariti ad ingrediendum possessionem mulier, quæ ipsius mariti consensum iam habuit & ex eo consensu possessionem iam acquisiuit: 6 Quid ergo, si neque adsit clausula constituti nec vlli sint mariti heredes? Vtique liberum erit mulieri possessionem capere propria autoritate quasi vacantem: cùm nemini faciat iniuriã si nemo possideat. 7 Si quis enim ex creditoribus aut alius possideret nihil eo inaudito facere mulier deberet. 8 Nec est quòd quis obiiciat iacenti hereditati curatorem ex inueterato pragmaticorum errore dari solere, qui hereditatis, & heredis vicẽ sustineat, 9 & cuius proinde non minùs quàm heredum voluntatem exquiri oporteat: Nam & admisso eo errore nihilomagis tamen voluntas curatoris explorãda esset in acquirenda possessione, quippe qui non heredis sed hereditatis vices gerat, 10 quæ ipsa possessionem nec habet vllam nec habere potest. 11 At quid rursum si maritus suos heredes reliquerit, qui matri bona siue dotalia, siue pro dote obligata occupanti consenserint, & tamen patris hereditate postea se abstinuerint; sufficiet liberorũ consensus, vt nihil à muliere vitiosè factum videatur, 12 cũ sint illi ipso iure heredes, 13 & consequenter ex generali huius prouinciæ consuetudine, ac locorum ferè omnium etiam possessores, quandoquidẽ ex edicto quod dicimus *le mort saisit le vif*, possessio rerum hereditariarum cũ dominio & proprietate hereditatis hodie cuilibet heredi acquiritur. 14 Nec quòd se abstinere possunt quidquam facit: 15 Satis enim est occupatam à muliere sine vitio possessionem: 16 neque superueniens abstentio vitiosam facere potest adprehensionem possessionis: 17 quam subinde suo iure, iustóque titulo tueri mulier potest: 18 Sed & cùm non sit sine herede, qui suum heredem habet quamuis se abstinentem, 19 parum refert an adprehensionem possessionis abstentio secuta sit an præcesserit: quando nec beneficium abstentionis alium effectum habet, quàm vti ne filius qui se abstinuit, conueniri à creditoribus possit, aut ne alio vllo incommodo propter hereditatem adficia-

tur,20 non etiam,vt in cæteris omnibus,quæ vel ad commodum, vel saltem non incommodum ipsius spectant, pro non herede etiam quod ad Prætorem habeatur.21 *Sine die.*

1. *l.dotis actione 9.C.hoc tit.*

2. Minùs enim iuris habet mulier in pignoribus dotis quàm in rebus ipsis dotalibus quarum scilicet proprietas ad eam pertinet *l.in rebus 30.C.de iur.dot.*

3. Numquam enim viciosa possessio prodesse potest aduersus eum qui non sit omnino extraneus,id est qui aliquod ius in re aut ad rem habeat *l.vlt. D.de acquir. poss.l. filiam fratribus 56.* & ibi Bart.D.*ad SC.Trebell.*

4. *Ex l.quidam 18. D. de acq.poss.* Nam & sub condicione potest transferri possessio *l.qui absenti 38.eod.tit.*

6. Nec enim possunt heredes venire contra factum defuncti non magis quàm contra proprium *vulg.l.cùm à matre 14.C. de rei vindic.l.ex qua persona 149.de reg iur.*

7. Quid enim obstet quominus possit eam possessionem propria autoritate capere si nemo sit qui prohibeat aut prohibere possit?Nec enim hoc casu vetendum est ne qua tumultus detur occasio,quæ sola ratio facit ne cui licere debeat sibi ius dicere *l.non est singulis 186.de reg.iur.l.extat l.13.D.quod met. caus.*

8. *d.l.non est singulis d.l.extat l.1.D quod legat.*

9. De quo vide quæ scripsi *in Error.3. Decad.3. De error. pragmat.*

10. Quamuis & heres & hereditas eandem personam scilicet defuncti repræsentet *l.heres & hereditas 22.D.de vsucap.*

11. Cùm possessio sit facti,hereditas autem sit nomen iuris *l. 1.§.Scæuola D.si is qui testam.lib.esse iuss.*

12. *d.l.dotis actione 9.*ibi *heredibus mariti non consentientibus C.hoc tit.*

13. *l.in suis 14.D.de suis & legit.l.necessarijs 57. D. de acquir. hered.l.1.§.qui sunt in potestate D.si quis omiss.caus.test.l.cùm quasi 30.§.sed etsi sunt D. de fideic.libert.*

14. Quod ex iuris ratione secus est *l.cùm heredes 23. D. de acquir.poss.*

15. *d.l.1.§.qui sunt in potestate si quis omiss.caus.testam.*

16. *d.l.filiam fratribus 56.*vbi Bart.*ad SC.Trebell. d. l.dotis actione.*

17. Vt nec quicquam ceterorum corrumpere quæ per liberos bona fide gesta sunt ante abstentionem *l. quoties 44. D.de acquir.hered.*

18. Facilius enim est vt detur possidenti retentio *l.1.D.de pignor.l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.retin.poss.*

19. *l.cùm quasi 30 §.sed etsi suus D.de fideic. libert. l. necessarijs 57.D.de acquir.hered. l. ita tamen 27. §.si pater filium D. ad SC. Trebell.*

20. *d.l.necessarijs.*quia prætor hunc qui abstinuit non habet heredis loco *l.si filius 11. D.de interrog.in iur.fac.*

21. *d.l.ita tamen 27.§.si pater filium D.ad SC.Trebell.l. paterfamilias 28.D.de reb.auctor.iudi.possid.aliàs l.13.de prini.cred.*Scripsi *in Error.1.Decad.32. De error.pragmat.*

DEFINITIO XI.

Dos quidem restitui mulieri constante matrimonio nisi certis ex causis non potest:Sed si mulier ex ea restitutione locupletior inueniatur soluto matrimonio restitutio conualescit.

NOn potest maritus dotem restituere constante matrimonio,nec si mulier velit,& consentiat,1 Ne dos periclitetur,quam verisimile sit recasuram in potestatem mariti,2 atque ita damno mulieris cessurum, vt facilè indotata constituatur, si ex eiusmodi restitutione maritus liberetur.3 Neque verò maritus in diem tantùm debitor est dotis,sed etiam sub condicione, si matrimonium soluatur. Itaque priusquam condicio euenerit nullo modo debitor esse intelligitur,4 nec proinde potest ab eo facta solutio parere liberationé.Prius enim est,vt quis debitor sit quàm vt liberetur,6 potiúsque donationis iure censenda est præmatura illa dotis restitutio,7 quæ donatio licèt ab initio non valeat inter coniuges, potest tamen confirmari morte.8 Porrò donationis iure censeri non posset, si ex ea restitutione marito acquireretur liberatio:9 Si tamen probetur ex ea restitutioné, quæ constante matrimonio facta est mulierem effectam esse locupletiorem, & quidem ita vt soluti matrimonij tempore duret locupletior, verius & æquius est liberationem conualescere.10 Sed pro bandi onus incúbet marito,ciúsve heredibus aut aliis,qui pro marito dotẽ restituerint,11 Nec sufficiet ab initio meliorem factam fuisse dotis conditionem, aut æquè totam, & bonam nisi talis duret:12 quia liberatio,quæ in ipso instanti solutionis fieri non potest,pendet necessari, ex futuro euentu.13 Diuersum est si restitutio dotis fiat constante matrimonio,ex causa necessaria,14 Tunc enim liberatur maritus si casu fortuito dos penes mulierem perierit, quamuis non itẽ si maritus restituerit perdituræ.15 *Ita tractatum & conclusum.est*,licèt non pronunciatum in causa Ludouici Gencuois,& Antonij Perret 12. Cal. April. 1596.

1. Nisi ex certis causis de quibus *in l. quamuis 20. D. solut. matrim.*

2. ex præsumptione *l. si cùm dotem 22. §. transgrediam, eod.tit.*

3. *l.vnic.C.hoc tit.*

4. Licèt contra crediderit Aret. *ad l. quod certa die 70. de solut.*

5. *l.cedere diem 213.de verb.signific.*

6. *l.stipulatio ista 38 §.inter de verb.oblig.*

7. *ex reg.l.donari 82.de regul.iur.l.donari 29.de donat.*

8. *l.cùm hic status 32 in princip.& §.sine autem & pass. D. de donat.inter.vir.& vxor.*

9. Cùm donare sit perdere *l filiusfamilias 7 D.de donat.* liberari verò sit acquirere *l.si pupilli 66.in fin.D.de solut. l. species 11. D.de acceptilat.*

10. Ex traditis per Bart.& alios post glos.*ad l.2.D.solut. matrim.l.Titia 48 C.de solut.*

11. Cùm sit hoc fundamentum exceptionis mariti aut heredum ipsius *arg.l.prædiorum 10.cum ibi not. C.de præd.minor.*

12. Quia nec videtur factum quod non durat factum vulg. *l.si pro patre 10.§.versum.D.de in rem vers.*

13. *l.qui res 98.§.rem autem & §.aream D.de solut.*

14. Vt in casibus de quibus *in d.l.quamuis.*

15. Ioan.Campeg.*in tract.de dote quæst.13.per tot.*post glos. & Bart.*in d.l si cum dotem 22.§.1.D.solut. matrim.*

DEFINITIO XII.

Dotis solutio facta constante matrimonio mulieri quæ vidua vulgo credebatur liberat solucntem.

QVid tamen si mulier tanquam vidua dotem repetat à proximis agnatis mariti, quasi heredibus, Aut à mariti debitoribus penes quos dotalis pecunia fuit, & ad quos dotis pro marito restituendæ onus pertinuit? Rectè facta solutio,dotísque restitutio videbitur,Nec si ex postfacto appareat eo adhuc tempore maritum in humanis fuisse,restituetur obligatio,quæ semel fuit extincta,2 sufficit enim nihil posse imputari ei,qui soluit,3 siue dolo malo,siue per facti errorem probabilem,4 mulier dotem petens mariti mortem mentita proponatur.Quanquam dolo intercueniente apertius est mulieri succurri non oportere.5 Præsertim cùm absente marito qui mortuus putabatur exacta dos non possit videri recidisse in potestatem mariti,qua potissimum ratione placuit non posse dotem constante matrimonio restitui mulieri,quæ ita facilè fieret indotata.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt hoc casu tantum profit bona fides quantum veritas ipsa quia lex non est impedimento *arg.l.bona fides 136. de reg.iur.* Iunct.*l.3.§.1.ad SC.Macedon.*

2. Semel enim extincta in totum obligatio nunquam reuiuiscit.

3. Et quem prætor ipse eodem errore deceptus potuit cogere ad solutionem *l.quod autem 6.§.apud Labeonè D.quæ in fraud. credit.*Iuncta *l.7.§.1.D.de minor.*

4. *Vt in l.cùm mater 28.D.de inoffic.testam. l.vlt.* D. *de hered. instit.*

5. Cùm deceptis mulieribus succurri oporteat non autem decipientibus *l. 2. §.sed ita demùm l. si decipiendi 30. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIII.

Dotis debitor qui mulieri dotem soluit constante matrimonio iubente iudice securus est,licèt mulier dotem perdiderit,nec maritus sit soluendo.

IVdex à nupta muliere aditus vt dos sibi constante matrimonio per debitorem solueretur, 1 pro muliere pronuncia-

pronunciauerat, quamuis debitor doris mariti iam tum suspecti paupertatem allegaret. Mulier acceptam dotem malè consumpserat & ita comparat vt male dotata. Si postea soluto matrimonio velit in integrum restitui ad appellandum, non est audienda, cùm de alio quàm de se conqueri non possit, 2 Nec causa vlla est propter quam imputare debeamus ei qui dotem coactus & bona fide soluit, cur non aduersus imperitiã aut iniuriã iudicis sibi prospexerit per appellationem, cùm soluens auctore iudice liberationem sibi acquirere potuerit, qui parêre habuit necesse. 4 In cóque melior illius condicio est quàm eius qui constante matrimonio emerit pignus dotale. Ille enim non habuit necesse emere, huic verò necesse fuit soluere iudice sic iubente. 5 Quid tamen si probet mulier adactam se verberibus aut minis mariti, vt dotem peteret constante matrimonio, & maritus non sit soluendo? Adhuc dicendũ est non debere id nocere tertio probabiliter ignoranti ea quæ inter virum & vxorem domi gerebantur. *6 Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nullo enim colore peteretur & dotis restitutio contra maritum constante matrimonio *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

2. Non enim per omnia similis est mulier minori *l. vlt. in princip. D. ad SC. Velleian.* Nam minori sufficit vt læsus sit à se ipso & sua facilitate *l. prafecti 17. & pass. D. de minor.*

3. *l. quod autem 6. §. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.*

4. *l. non videntur 167. § qui iussu de regul. iur.* Text. est elegans *in l. ait prætor 6. §. permittitur D. de minor. l. si stipulatus 81. §. 1. de solut.*

5. *l. quòd si minor 24. §. restitutio eod. tit.*

6. *l. sed si ego 4. l. bona fide 27. D. ad SC. Vellei.*

DEFINITIO XIV.

Si soluto matrimonio mulier reliquam dotem petat videtur adprobare alias solutiones constante matrimonio male factas, Nec potest in integrum restitui, multò minùs heres eius.

MVlier cui pars dotis malè soluta fuerat cõstante matrimonio, 1 si reliquam dotem petat matrimonio iam soluto, videtur adprobare præcedentes solutiones, 2 nec amplius petere potest eam dotis partem quasi malè solutam. 3 Adeò vt nec audienda sit, si tanquam læsa in integrum restitui velit, 4 Liberum enim illi fuit dotis suæ condicionem soluto matrimonio facere deteriorem. 5 Igitur heredi eius multò minùs competet restitutio, Quia licèt heredis & defuncti eadem ratio constitui solear, 6 hac tamen parte longè fauorabilior est persona mulieris propter quam tot priuilegia doti concessa sunt, 7 ne mulier maneat indotata, quæ res publicam offenderet vtilitatem: 8 Quàm heredis in cuius persona nec dos vlla esse intelligitur. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nec enim potest regulariter dos solui & restitui constante matrimonio *l. vnic. C. hoc tit.*

2. Nam qui petit aut accipit aliquid pro resta vt loquũtur, intelligitur generaliter debitum remittere integrum, & pactisci de non petendo Castrens. *ad l. si ex pluribus* vbi glos. *D. de solut.*

3. Quia solutio etiam malè facta conualescit per ratihabitionem *l. solutam 49. vers. ratam. D. eod.*

4. Vt dixi *Defin. præced. num. 2.*

5. Non tamen antèà *l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.* iunct. *l. si quando 35. §. & generaliter C. de inoffic. testam.*

6. Maximè verò in iure petẽdæ restitutionis in integrũ *l. non solùm 6. D. de in integr. restit. l. Pannonius 86. D. de acquir. hered.*

7. Notat. *in l. 1. C. de priuileg. dot. l. apiduis 12. C. qui potior. in pignor. hab.*

8. *l. 1. vbi not. D. solut. matrim. l. interest 18. D. de reb. autor. iudic. possid.*

9. Quia non potest dos esse siue matrimonio *l. 3. D. de iur. dot.*

TIT. XIV.

Ne fideiuss. dot. dentur.

DEFINITIO I.

Datio fideiussoris pro dote non valet, neque confirmatur iuramento.

IDEIVSSOREM pro dote siue conseruanda, siue restituenda vxori à marito patreve eius dari optima ratione prohibitum est, Ne cui credendam sese mulier existimauit, eius fidem dotis nomine suspectam habere videatur, 1 néve facilius perfidiæ occasio inter coniuges generetur, quorum concordia dotis potiùs vinculo retineri debeat. 2 Ergo si fideiussor ex hac causa datus sit, iurisiurãdi quidẽ quod citra dispendium salutis æternæ seruari potest, impetranda erit venia, 3 Sed in integrũ restitutio quasi firmato per iusiurandum contractu 4 non erit necessaria, cùm aduersus iustam legis prohibitionem non nisi perperàm contrahi potuerit, 5 ne alioqui eueniat vt priuatorum pactionibus iuri publico derogetur. 6 Non enim huiusmodi fideiussiones ideo prohibitæ sunt quòd anteà præstari eas necesse esset, 7 Sed vt quæ olim à volentibus præstabantur hodie nec ab eo qui velit, præstari possint. 8 *Sine die.*

1. *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2. Quæ concordia maximè inter coniuges seruanda est adeò vt etiam potior eius ratio haberi debeat quàm patriæ potestatis *l. 1. §. vlt. de liber. exhib.*

3. Alioqui inuiolabiliter seruari debet ne periurium incurratur *cap. cùm contingat & cap. debitores Extr. de iureiur. Auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*

4. Aliquando enim iusiurandum prodest ad firmandum cõtractum qui alioquin non valeret & eo casu necessaria est restitutio, Aliquando autem prodest duntaxat ad inducẽdam exceptionem periurij & tunc sufficit impetrare absolutionem *Not. in cap. quamuis pactum de pact. in 6. & ad d. Auth. sacramenta.* Bart. *in l. si quis pro eo de fideiuss.*

5. *l. non dubiũ 5. in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat. 1. l. 7. § & generaliter D. de pact.*

6. Quod fieri nunquam potest *l. ius publicum 38. eod. tit. de pact. l. vlt. D. de suis & legit.* Bartol. *ad d. l. 1. & 2. C. hoc tit.* quamuis contrà sentiat Didac. *in d. cap. quamuis pactũ in secund. part. relect. §. 2. num. 9.* vbi dicit commnnem.

7. Nulla enim iuris parte ita cautum reperitur vt fideiussores dotium dari olim deberent quod nec fieri potuisset quin libertas matrimoniorum valde constringeretur, quia multis facilius esset vxorem nolle ducere, quàm aut ducere sine dote aut doris fideiussorem inuenire *l. 2. §. sed si dubitetur D. de iudic.*

8. Et ideò conceptus est titulus negatiuè & prohibitiuè vt appareat legis prohibitionem hoc casu resistere contractui quo casu contractus non potest firmari iuramento.

DEFINITIO II.

Maritus potest & debet dare fideiussorem pro pecunia non dotali si eam exigat etiam muliere consentiente.

FIliusfamilias consentientis vxoris nomine conueniebat debitores eius pecuniæ quæ mulieri constante matrimonio extra dotis causam obuenerat. Cùm illi solutionem recusarent nisi maritus satisdaret rem mulieri salutam fore, Maritus autem diceret nihil eorum interesse, cùm soluentes mulieri creditrici aut cui ipsa vellet liberationem omnimodò essent consecuturi. 1 Senatus æquissimè putauit faciendum vt mulieri cautum esset eius pecuniæ nomine, nec priùs ad solutionem vrgeri debitores possent, quàm ipsa ostenderet, qua ratione in rem suam vtiliter impendi pecunia posset, vel mariti pater aut alius idoneus fideiussor se in eam rẽ pro marito obligasset: 2 Id si fieri non posset deponendam pecuniam penes sequestrẽ virũ probũ, per cuius manus, eius pecuniæ vsuras mulier perciperet, sicut & in dote fieri solet, cùm priusquàm soluatur inopia mariti superuenit. 3 Nec quod fideiussores dotium dari prohibitum est, ad rem pertinet. Est enim hac parte diuersa causa dotis & rerum, quæ dotales non sũt, quippe in quibus nihil omnino iuris maritus habeat, 4 & quas mulieri saluas conseruari potissimùm publicè interest, adeóque debitorum qui malè perdita pecunia soluto quandocunque matrimonio iterum à muliere conueniri possent, si mulieris consensum occulto mariti dolo

metúve extortum posteà appareret. 5 Plus enim iuris habet maritus ad exigendam pecuniam dotalem etiam inuita muliere quæ dotem dando semel consensit, 6 quàm ad accipiendam solutionem pecuniæ paraphernalis, muliere licèt consentiente: quia consensus qui ex parte mulieris intercuenit cùm dat dotem, non æquè suspectus est atque is qui constante matrimonio præstatur. 7 Mihi tamen videbatur senatusconsultum hoc magis æquitati quàm iuris rationi conuenire, nisi persona maritisuspecta esse proponatur. 8 *Ita Senatus* in causa Filliard & Franciscæ Pellin procuratoris cõtra N. Trollier 15. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l. vlt.* D. *de iur. dot. l. vero procuratori* 12. D. *de solut.*
2. Nam & ad mariti patrem qui filium in potestate habeat præsumitur pecunia peruenisse *l. si cùm dotem* 22 §. *transgrediamur* D. *solut. matrim.* ideóque cogitur pater se suáque obligare pro dote filij Bart. *ad l. lis nulla de iudic.* at non æquè tamen pro pecunia paraphernali aut aduentitia.
3. *cap. per vestras Extr. de donat. int. vir. & vxor.*
4. Nempe suo iure. Nam consentiente muliere habet *l. hac lege* 8. C. *de pact. conuent.*
5. *Ex not. in l.* 1. §. *quæ onerandæ* D. *quar. rer. act. non det.*
6. *l. doce* 9. C. *de rei vindic.*
7. *d.* §. *quæ onerandæ l. pen. de furt.*
8. Et hoc iure passim vtuntur in Gallia vt mulier quæ constante matrimonio consensit, nunquam restituatur.

DEFINITIO III.

Non tenetur maritus cauere debitori dotis cui potest imputari cur dotem sine cautione mariti suspecto promiserit.

MVlieris debitor qui eius nubentis nomine dotem promisit viro iam tum facultatibus suspecto, petere non potest vt dotis gratiâ meliùs caueatur, siue datis in eam rẽ fideiussoribus siue pignoribus melioribus. 1 Nam præter id quòd fideiussorem ex hac causa dari nominatim lege prohibitum est, 2 quamuis non etiam pignora. 3 Illud tamen in proposito dandis quoque pignoribus obstat quòd non dotis aut mulieris sed ipsius debitoris periculo futurũ sit, si maritus minùs idoneus reperiatur. 4 Imputare namque sibi debet quòd tali viro promiserit, nec sibi meliùs cauerit, si non ipsa mulier sibi virum elegit, 5 quo sanè casu securus est debitor, qui non nisi mandante muliere & ex necessitate dotem promisit. 6 Solúque illa superesse potest quæstio, An mulier agere possit ad dotem in tuto collocandam cùm ei nupsit, qui iam inde ab ipso contracti matrimonij tempore fuit non soluendo. 7 *Ita Senatus* ex tempore contra procuratorem Ioannem Treyuer 3. Cal. Maij 1595.

1. Qui duo sunt modi idoneè cauendi *l. si mandatus* 9. §. *vlt.* D. *mandat. l.* 4 §. *addici* D. *de fideic. libert.*
2. *l.* 1. & 2. C. *hoc tit.*
3. Minùs tamen est dare pignora quàm fideiussorem, ideóque dicitur satisdare, qui dat fideiussorem, non etiam is qui dat pignus *l.* 1. vbi scripsi *in Rationalibus* D. *qui satisd. l. cogant.*
4. Nisi proponas promissam fuisse marito dotem per delegationem, Nam qui delegatur is omnimodò à priore creditore liberatur *l.* 1. §. *doli & pass.* D. *de nouat. & deleg.*
5. *arg. l.* 1. §. *illud sciendum & seq.* D. *de separat.*
6. Cùm etiam inuitus debitor cedi & in dotem dari possit *l.* 1. C. *de nouat. l. si debitor* 80. & 83. D. *de iur. dot.*
7. De qua quæstione vide Bart. *ad l. si constante* 24. D. *solut.*

DEFINITIO IV.

Licèt dotium fideiussores dari non possint, dos tamen quantum fieri potest in tuto collocanda est.

DOtium fideiussores dari lege prohibitum est, ne perfidiæ suspicionis inter coniuges nascatur occasio, 1 Adeò vt nec desint qui putent fideiussorem dotis nomine acceptum ne ex iureiurando quidem suo obligari quasi præstito contra leges: 2 Sed tamen receptius est, vt iurata fideiussio obliget fideiussorem: 3 Neque tamen ideò consequens est, vt dotis fideiussor à muliere peti possit, si non vltrò offeratur, inspecta scilicet iuris ciuilis ratione: 4 sed tamẽ cùm vsu quotidiano compertum sit dotes plerasque ex maritorum siue præsenti, siue superueniente inopia periclitari, 5 Senatus noster putauit ad publicam vtilitatem, iudicúmque omnium officium maximè pertinere, vt quoties de dote agitur quãtum fieri potest in tuto res collocetur, 6 eóque nomine idonea cautio præstetur, 7 nimirum si cautionem petat is qui ex necessitate dotem solucre debeat, Vt puta pater patrisve heres, aut debitor quisquis ille sit: 8 Ipsa enim mulier sanè cautionẽ petere nõ potest, quæ se ipsâ viro credidit, 9 licèt quàm maximè ipsius interfit dotem saluam esse. 10 Itaque plus iuris habet hoc casu alius ex persona mulieris, quàm ipsa mulier: 11 An quia futurum sit, vt dotem semel solutam iterum soluere cogatur is, qui semel bene soluit, licèt inopi marito? Minimè, 12 Nec enim semel quæsita liberatio ex postfacto tolli potest: 13 Neque est quod quicquam imputetur ei qui soluit marito ius habenti dotis exigendæ, 14 Nisi proponas patrem, ad cuius sanè officium pertinet, vt sicut dotare filiam cogitur, 15 ita & locupletem, idoneúmque maritum ei quærere teneatur. 16 Cæterùm patris heres aut debitor, siue frater mulieris ille sit, siue extraneus, tutus est, si marito soluerit, quamuis iam egeno, cùm nec administrator sit mulieris, 17 nec eius procurator, 18 vt cogatur petere assecurationem, quam mulier ipsa petere marito vergẽte ad inopiam, & potest, & debet, 19 sed quia, vt dixi, publicè interest dotes mulieribus saluas esse. 20 Honestius tamen, sicut & tutius videtur pignoribus, quàm fideiussoribus in eam rem caueri, 21 cùm dici soleat plus cautionis esse in rem, quàm in personam. 22 Cui consequens est, vt neque fideiussorem dare teneatur maritus, qui eo tempore, quo dotem accepit, idoneas habet facultates ex quibus mulieri satis cautum esse possit, 23 licèt fieri queat, vt fiat pauperior. 24 Non idem est si maritus cõtracti matrimonij tempore dines fuisse proponatur, Ex postfacto autem lapsus facultatibus ante acceptam dotẽ. Etsi enim secuta quandocunque dotis numeratione ius pignoris mulieri quæsitum intelligi debet à die promissionis: 25 Tamen vbi euidens, iámque emergens amittendæ dotis periculum est, ex præsẽti egestate mariti, æquius est mulieri consuli per dotis retentionem, 26 quàm pati, vt dotis retentio cum hypothecaria actione commutetur, 27 Maximè cùm mariti commodo aliter consuli possit: 28 Sequestrata scilicet dote penes probum mercatorem, qui dotis vsuras marito præster ad ferenda matrimonij onera. 29 *Ita Senatus* in causa Nicolai Broudel Chirurgi, & Ioannis Pauy 4. Cal. April. 1597.

1. Verba sunt *legis* 2. C. *hoc tit.*
2. Bart. *ad l. si quis pro eo* 56. D. *de fideiussor. ex l. non dubium* 5. C. *de legib. l. si quis inquilinos* 112. §. *vlt. de legat.* 1.
3. Seraphinus de Seraph. ex communi nostrorum sententia *priuileg.* 69. D. *priuileg. iuram.*
4. *l.* 1. & 2. C. *hoc tit.*
5. Fiunt enim quotidie lites de dote in tuto collocanda, & vt loquuntur assecuranda *ex l. si constante* 24. D. *solu. matr. l. vbi adhuc* 29. C. *de iur. dot.*
6. *ex not. in l.* 1. D. *solut. matr. l. interest* 18. D. *de reb. auctor. iudic. possid.*
7. Melius enim est intacta dotis iura ab initio seruare quàm post vulneratam dotis causam remedium quærere *arg. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*
8. Isti enim ex necessitate dotem soluere debent *l. si extraneus* 33. D. *de iur. dot.*
9. Ratio est *d. l.* 2. C. *hoc tit.*
10. Vt facilius & cõmodius possit nubere *Auth. sed quamuis vbi not. C. de rei vxor. action.*
11. Quod sanè mirum est, quamuis non sit nouum vt ex alterius persona quis consequatur quod ex sua non posset *l.* 3. *in fin. D. quæ res pignor. l. si is qui duos* 29. *de liberat. legat. l. cùm hereditate* 55. D. *de acquir. hered.*
12. Liberatur enim quisquis soluit vero creditori *l. solutam* 49. D. *de solut.* Maritus autem est verus creditor dotis *l. decet* 9. C. *de rei vindic.*
13. *l. qui res* 98. §. *aream. de solut.*
14. Habet enim plus quàm mandatum ad dotem exigendam

dam etiam sit dominus bonis *l. l. Lec.* etinque habeat in bonis *l. quamuis* 75. D. *de iur. dot. iunct. l. rem in bonis D. de acquir. rer. domin.*

15. *l. capite* 19. *D. de rei vend. aut l. vlt. C. de dot promiss.*

16. Alioqui tenebitur filiam iterum dotare vt notatur supradictis locis *& in Auth. quod locum C. de collat.*

17. Vt ei prospicere debeat, quo no lo deberet si esset mulieris curator vt *in l. si is generalis* 61. D. *de iur. dot. cùm post mortem* 43. §. 1. D. *de admin. tutor.*

18. Similis ratio est *in l. postulante* 44 §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

19. *Ex l. vbi adhuc* 19. C. *de iur. dot.*

20. *d. l. 1 solut. matrim. d. l. interest* 18. *De reb. aut iudic. possi. l.*

21. Vtroque enim modo rectè ac vtiliter cauetur *l. si mandata* 59. §. *vlt. D. mandat. l. 4. §. addici* 8 *D de fideic. libert.*

22. *l. plus cautionis* 25. *De reg. iur.* de cuius tamen sententia vide quæ alio loco scripsi.

23. *arg. l scriendum* 15. *D. qui satisd. cogant.*

24. Esset enim mali ominis expectare casum & aduersam fortunam mariti *l. inter Stipulatem* 83. §. *sacram* D. *de verb. oblig. l. cùm tale* 72. *De condic. & demonstr.*

25. *Ex l.* 1. vbi notat. *D. qui potior in pignor. hab.*

26. *arg. l. si post perfectam* 24 *C. de euict. l.* 1. D. *de pignor.*

27. Est enim longe melius & commodius retinere quàm petere *l. is qui destinauit* 24. D. *de rei vindic. l.* 3. D. *de compensat. l. vnic. C. etiam ob hirogr. pecun. pign. retin. poss.*

28. Ad quem scilicet fructus dotis pertinere debent pro onetibus matrimonij *l. pro oneribus* 20. C. *de iur. dot. l. si is qui* 56. §. *sibi dos* D. *eod.*

29. *Iuxta cap. per vestras.* De *donat. int. vir. & vxor.*

TIT. XV.

De fund. dotal.

DEFINITIO I.

De alienatione iurata bonorum dotalium facta per mulierem An & quando rescindi possit per restitutionem constante matrimonio.

BONORVM dotalium alienatio licèt iure ciuili prohibita sit, 1 iuramento tamen confirmatur: 2 sed facilis in integrum restitutio est impetrata absolutione; 3 si cum maritali reuerentia, quæ metus præsumptionem inducit qualiscunque læsio concurrat, etiam intra dimidiam iusti precij. 4 Neque enim hoc solo læsa mulier videtur, si minore precio vendiderit, 5 sed & si in rem eius non sit versum precium puta si pro mariti debito vēditio facta sit. 6 Nam licèt hoc casu non sit locus Velleiano, quia Senatusconsultum succurrit tantùm mulieri quæ pro alio se obligat, non item ei quæ pro alieno debito res suas distrahit, 7 apertè tamen læditur quæ pro re ad se nihil pertinente fit pauperior. 8 Nec aliud erit si venditio permittente iudice facta fuerit, 9 præsertim si marito postulāte, aut postulationi vxoris subscribente ea permissio impetrata sit 10 nisi causæ cognitio saltem summaria interuenerit, 11 in qua hoc potissimùm versabitur, An necessaria aliqua causa sit, quæ fundi dotalis suadeat distractionem. Nam ex necessaria causa talis alienatio & olim valuit, & hodie valet. 12 Vt puta si nec maritus nec mulier quicquam adhuc habeant vnde se suósque alant. 13 Cæterùm bonis dotalibus malè distractis non eò minùs poterit mulier ius suum persequi, siue iure communi, 14 siue petita in integrum restitutione, quòd matrimonium adhuc duret. Ipsius enim interest dotem habere, 15 licèt fundi vindicatio non mulieri, 16 sed marito competat. 17 Vtique enim maritus ipse qui vendidit adeóque de euictione se obligauit agere non potest, 18 nec restitutionem ex alia causa implorare quàm si læsio immodica & vltra dimidiam iusti precij interuenisse probetur. 19 Mulieri autem facilius restitutio conceditur, & quia prohibitione legis nititur, 20 & quòd maritali reuerentia vendere coacta videatur. 21 Si tamen maritus sit locuples qui aliunde onera matrimonij ferre commodè possit, 22 difficilius est vt constante matrimonio fundus emptori aufferatur, magisque est vt tandiu penes eum remanere debeat, quandiu penes maritum fuisset si ipse non vendidisset. 23 Quamuis interim causa restitutionis exerceri non malè possit. 24 Non idem est si maritus laboret inopia, siue à tempore contracti matrimonij ea inopia superuenerit, siue ab initio iam ille inops fuerit. Datur enim vtroque casu mulieri vindicatio etiam durante matrimonio si ipsa non vendiderit. 25 Eadem igitur ratione & restitutio in integrum si malè ipsa vendiderit, vt habeat ex quo se & suos alat. 26 Nam & hoc casu restitui posset si marito res proprias & pro dote obligatas vendēti consensisset. 27 Idcóque & ex hac causa condemnari debet emptor vt fructus quos post litem contestatam percepit ex re dotali, ipsi etiam mulieri restituat, constante licet matrimonio. 28 *Ita Senatus* pro Ioanna Ioly vxore Iani Mignon contra heredes Petri Gleyron 12. Cal. Mart. 1593.

1. *l. vnic. §. & cùm lex Iulia C. de rei vxor. act. l. 1. & pass. D. & C. hoc tit.*

2. *Cap. cùm contingat Extr. de iureiur.*

3. Quæ sanè omnimodo necessaria est cùm possit iusiurandum seruari citra dispendium salutis æternæ *d. cap. cùm contingat & pass. eod. tit. de iureiur.* Datur autem apud nos hæc restitutio quia mulier eadem facilitate iurare intelligitur, qua & contrahit. Vnde est quod iure ciuili tale iuramentum nullius esset momenti hoc casu *l. 5 in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos* 11. §. *vlt. de leg.* 2.

4. *arg. l. 1. §. quæ onerandæ* vbi DD. *quar. rer. act. non det. l. pen. de furt.*

5. *l. si res* 12 §. 1. *D. de iur. dot.*

6. *Tot. tit. C. ne vxor pro marit.*

7. *l. nec interest* 5. iunct *l. prætor.* D. *ad SC. Velleian.*

8. *arg. l. vir vxori* 17. §. *vlt. eod. ut.*

9. Nam nec iudici liberum est permittere distractionem bonorum dotalium sine causâ vt nec bonorum minoris *l. 5. §. si res alienum D. de reb. eor. qui sub tutel.*

10. Quasi voluntate mulieris per maritum in fraudem ipsius mulieris conquisita *vt in l. 1. C. de reb. alien. non alienand.*

11. Ita vt non possit dici obreptum aut subreptum iudici; alioqui non valet quod actum est *d. l. 5. § pen. de reb. eor.*

12. *l. 1. D. hoc tit. l. alienationes* 13. D. *famil. erciscund.*

13. *l. si cùm dotem* 22. § *si maritus ad fin. D. solut. matrim. l. quamuis* 20. *eod. tit.*

14. Si iusiurandum mulieris non interuenerit, quo casu vēditio fundi dotalis ipso iure non valet vt dixi *num.* 1.

15. *l. seruo legato* 69. §. *si testator de leg. 1. l. pater filiæ* 71. *D. de euict.*

16. Nisi soluto demū matrimonio *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

17. *l. doce* 9. *C. de rei vindic.*

18. Quia quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio *vulg. l. vindicantem* 17. *D. de euict. l. venditrici* 31. *C. de reb. alien. non alienand.*

19. Condictione *ex l. 2. C. de rescind. vendit.*

20. *d. §. & cùm lex Iulia.* iunct. *l. vlt. C. de reb. alien. non alien. l. 1. & tot. hoc tit.* D. & C.

21. *d. l. 1. §. quæ onerandæ D. quar. rer. act. non det.*

22. Quo casu non est locus remedio *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

23. *arg. d. l. in rebus & l. peto* 69. §. *prædium De leg.* 2.

24. Dilata tantùm executione iudicati in tempus soluti matrimonij *arg. l. in lege Aquilia* 40. *in fin. D. ad leg. Aquil.*

25. *d. l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

26. Nec enim nouum est vt mulieri etiam pro re dotali detur restitutio in integrum constante quoque matrimonio dum id fine mariti iniuria fiat *l. Titia* 61. *de iur. dot.*

27. Si modus non superesset in bonis mariti vnde satisfieri pro dote posset *l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.*

28. Quia fructus dotis hoc casu non ad maritum pertinent sed ad mulierem, ad se suâmque familiam alendā *l. vbi adhuc.*

DEFINITIO II.

De alienatione bonorum paraphernalium in qua læsio interuenit.

QVòd si bonorum paraphernalium aut aduentitiorum facta venditio sit, est quidem illa validior, quia & citra iusiurandum valet; 1 cùm nulla lege prohibita sit; 2 sed

tamen si læsio interueniat enormis, vt vocant, & immodica, 3 perinde mulier in integrum restituetur ad venditionem omnimodo rescindendam, Ita vt nec supplendi iusti precij electio emptori detur, propter concurrentem metum reuerentialem, qui hactenus saltem prodesse mulieri debet: 4 quamuis nec mariti minas probet nec verbera. 6 Nam si quid horum præterea interuenerit, locus est restitutioni ex edicto De eo quod vi metúve causa, 7 licèt nec læsio vlla adsit in precio, nec dolus qui ex vi facta metúve illato colligitur, emptor vllomodo participauerit. 8 Imò nec emptori proderit si probet solicitatus se à muliere etiam absente marito vt ab ea emeret, 9 si modò probet illa se vapulasse vt emptorem solicitaret, quoniã quicquid per vim aut metum gestum est totum id irritum haberi debet. 10 Denique sufficit in eo læsam esse mulierem, quòd inuita vendidit, 11 licèt nec in precio decepta sit nec malè consumpta, aut in inopis mariti rem versa fuerit pecunia. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Habet enim mulier liberam istiusmodi bonorum administrationem, at non etiam maritus nisi muliere consentiente *l. hac lege* 8. *C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus* 21 *C. de procurat.*

2. Lex enim Iulia itémque Iustiniani *in l. vnic. C. de rei vxor. act.* de solo dotali fundo locuta est.

3. Id est vltra dimidiam iusti precij vt *in l. 2. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*

4. Quæ alioqui danda esset *ex d. l. 2. & d. l. si voluntate.*

5. *arg. l. 1. §. qua onerandæ.* vbi notat *D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.*

6. Quæ tamé probari oporteret si enormis & immodica læsio non interueniret. Nunquam enim solus reuerentialis metus sufficit, nec si læsio modica concurrat *l. ad inuidiam* 6. vbi Bart. *C. de his quæ vi metúve caus.*

7. Quia quod vi metúve causa gestum est nunquam ratum habet prætor *l. si mulier* 21. §. 1. *& pass. D. ill. tit.*

8. Verba namque edicti concepta sunt in rem non in personam *l. metum* 9. §. *animaduertendum l. item si cum* 14. §. *in hac actione eod. tit.*

9. Quamuis dici soleat deceptis non decipientibus mulieribus subueniri oportere *l.* 2. §. *sed ita demũ l. bona fide* 27. *l. si decipiendi* 30. D. *ad SC. Velleian.*

10. *d. l. si mulier* 21. §. 1.

11. Nemo enim rem suam inuitus vendere cogendus est *l. fundus* 36. *D. famil. ercisc. l. non enim* 9 D. *rer. amot.* vt nec emere alienam *l. nec emere* 16. *C. de iur. delib.* Iunge *l. si res* 12. §. 1. *D. de iur. dot. l. & eleganter* 7. *in princ. de dolo.*

12. Quibus tamen casibus maior subesset æquitas restitutionis, vt dixi *Defin præced. num.* 5. 6. 7. 8.

DEFINITIO III.

Mulier non potest restitui aduersus venditionem fundi dotalis factam autoritate iudicis pro alimentis præstitis marito in carceres ea postulante detruso.

MVlier quæ ad improbos supra modum sæuientis mariti mores coercendos à iudice impetrauit, vt detruderetur ille in carceres, 1 ex eáque causa cùm soluendo ipse non esset alimentorum sumptus ab eo factos de suo soluere condemnata est, si fundi dotalis venditionem ob id pati coacta sit, frustra postea siue constante siue soluto matrimonio petet in integrum restitutionem: 2 Eo solo prætextu quòd ita fiat indotata, 3 nec in eius rem versum videatur, quod prauo rixosóque marito exhibendo sit malè impensum: 4 Sibi enim imputet, suámve aut stultitiam aut infelicitatẽ accuset, quòd ei nupserit, cuius mores ferre vel noluerit vel non potuerit. 5 Nam ipsi emptori qui bona fide accessit ad publicam venditionem autoritate iudicis permissam, quid obsecro imputari potest vt ob istorum coniugum rixas motésque pauperior fieri debeat? 6 Aut cur mulieri permittamus factam vẽditionem rescindere, quam, ne fieret, non potuit impedire? 7 Idem multò magis admittendum est si mariti bona quæ pro mulieris dote obligata erant distracta proponantur: Facilius enim est vt dotalem hypothecá perdat mulier, quàm proprietatem ipsam bonorum dotalium. 8 Idque procedit in dubitatiùs, si proponas mulierem ipsam cùm bona obligata non inuenirent emptorem, ac ne viliore precio distraherentur, sibi amicó que vt fit eligẽdo comparasse, 9 posteáque extraneum in suum locum eodem precio substituisse. Nam licèt dici soleat emptoris & eius quem emptor intra tempus constitutum in amicũ elegerit, personá eandem intelligi, eodémque iure censeri electum acsi primùm & solus emisset, 10 Negari tamen non potest quin quo instanti mulier emit, sibique dotalium pignorum dominium acquirit, pignoris ius amiserit, quia rem factam suam retinere sibi obligatam non potuit. 11 Nec quòd postea dominium illud a se abdicauit facere potest vt semel extincta pignoris obligatio reuiuiscat, cum ea alienatio non anteriorem & necessariam causam habeat 12 sed planè liberam & voluntariam. 13 Ideò autem agimus de re dotis nomine obligata, quia rem ipsam dotalem quæ reuera est mulieris, licèt in mariti bonis esse dicatur 14 mulier ipsa emere non potest, 15 nisi vno illo casu quo suã habere desierit, Vtputa si cùm res illa vilissimo priùs precio distracta esset, mulier à iudice impetrauerit ex iusta aliqua causa vt iterum distraheretur. 16 Dominium enim quod per primam vẽditionem à muliere abscesserat, nihil prohibet ad eam recurrere, ex noua emptione. 17 Quo casu tantò minùs actio mulieri supersse debet in eum quem subinde in locum suum substituerit, 18 cùm de se ipsa conqueri potiùs debeat, nec possit dicere factam à se vẽditionem bonorum dotaliũ, quando sublata per priorem venditionem dotis causa, desierint esse dotalia, 19 tametsi tum adhuc matrimonium constaret. 20 *Ita senatus* pro Claudio Goteland contra Gabrielam Sermier 7. Id. Decemb. 1593.

1. Non enim ferendum est vt supra modum maritus in vxorem sæuiat cui nec in seruos dotales sæuire licet *l. si constante* 24. §. *si maritus D. soiut. matrim.*

2. Non enim læditur qui iure communi vtitur *l. vlt. C. de in integr. rest. minor.* nec alienationis prohibitio includit necessariam alienationem, quæ fiat ex iudicati autoritate *l. alienationes* 13. *D. famil. ercisc. l.* 3. §. 1. *& seq.* D. *de reb. eor. qui sub tutel.*

3. Nam nec nouum est dotem minui ipso iure per impensas necessarias *l.* 5. *D. de impens. in res dot. fact.*

4. Hæc tamẽ allegatio falsa est cùm teneatur mulier alere maritũ aliunde non habẽtem *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.* Iunct. *l.* 3. § *proinde D. de in rem vers.*

5. Hoc enim maluisse videtur & se in hanc necessitatem cõiecisse *arg. l. si patre* 22. *de rit. nupt. l.* 7. §. 1. *qui satisd. cogant.*

6. *l. ait prætor* 7. *alias l. etsi sine* 3. *quæsitum D. de minor.*

7. *d. l.* 3. §. 1. *de reb. eor. qui sub tutel. & d.* §. *quæsitum.*

8. *l. iubemus* 21. *C. ad Velleian.* iunct. *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

9. Potest enim etiam creditor & debet emere pignora quæ distrahuntur in executione iudicati si non inueniant emptorẽ *l.* 1. *& 2. C si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

10. De quo vide quæ scripsimus *ad tit si quis alter. vel sib. sup.*

11. *l. pen.* §. 1. *de except. rei iudic. l. neque pignus* 45. *de reg. iur.*

12. *Vt in d.* §. *pen. & l. debitor* 59 *ad SC. Trebell.*

13. Obligatio enim semel extincta non potest reuiuiscere *l. qui res* 98. §. *aream de solut.*

14. *l. quamuis* 75. D. *de iur. dot. d. l. in rebus* 30. C. *eod.*

15. *l. sua rei* 16. *D. de contr. empt.*

16. Vt in casu *l. si quos per* C. *de rescind. vendit.*

17. *l.* 2. *l. si à te* 7. C. *de pact. int. empt. & vendit.*

18. Contra quem non magis potest agere quàm contra se ipsum *l. ne cum filiofamilias* 16. *D. de furt.*

19. Quod enim desit esse in bonis mariti & in dominio mulieris non potest esse dotale *l. dotale* 13. §. *dotale D. hoc tit.*

20. Non enim matrimonium solum potest facere bona dotalia, sicut nec facit dotem cùm possit matrimoniũ esse sine dote quamuis non dos sine matrimonio *l.* 3. *D. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

Mulier restituta in integrum aduersus venditionem fundi dotalis non cogitur reddere quod non ipsa sed maritus accepit vice fructuum dummodò nec ipsa fructus petat, At nec maritus tenetur.

QVæ constante matrimonio fundum tibi vendiderat consentiente, aut potiùs cogente marito, 1 En lege vt annuam frumenti & vini quantitatem præstares quoad-

quoadusque precium solutum esset, Si posteà in integrum restituatur, & fundum sine fructibus recipere parata sit: 2 non est cogenda annuas illas pensitationes reddere, præsertim quas non ipsa sed eius maritus perceperit. 3 Nec mutabit quod ex pensitationes longè pluris sint quàm fructus ex fundo percepti quos tu restituere sis paratus. Nam quemadmodum eo iure vtimur, 4 vt impetrata per venditorem etiam minorem annis restitutio non auferat emptori fructus quos ex contractu bona fide inito, & ante litem contestatam percèperit, ita nec in potestate emptoris esse debet vt fructuum oblatione auferat venditori ea quę ex eodē contractu in vicem fructuū aut vsurarum precij præstiterit. 5 Quasi vtriusque præstationibus hinc inde legitimè debitis quandiu mutuus contractus subsistit. 6 Præsertim cùm in proposito videaris tu eam legem tibi dixisse, Tanti scilicet æstimans tua interesse ne ad precij solutionem statim conuenireris, 7 siue quòd ad manum pecuniam non haberes, 8 siue quòd suspectas haberes mariti facultates, cui non satis tutò posse te soluere crederes, nec proinde vxori eius constante matrimonio. 9 De illo fortasse probabilius dubitari possit, An eas pensitationes reddere maritus ipse cogi possit, contentúsque esse legitimis vsuris precij si fundus fuerat dotalis. Sed magis est ne debeat cùm illas iure suo perceperit. 10 Planè quæ post litem de restitutione contestatam solutæ probabuntur, siue viro siue vxori restituendæ erunt per mulierem, 11 nec cum fructibus à te perceptis compēsari poterunt, te inuito, tametsi id mulier maximè velit, 12 quia non debet esse in potestate petentis restitutionem pro qua cōtractus aut bonorum parte rescindi contractam aut restitui in integrum velit. 13 Et quemadmodum inuitus emptor venditori condemnandus est ad restitutionem fructuum post litem contestatam perceptorum, 14 Ita vicissim cōdemnandus est vēditor vt emptori restituat quicquid ab eo post litem contestatam perceperit. 15 Maximè cùm id tale est quod excedat iustam fructuum æstimationem, 16 Ne restitutio claudicet quæ mutuas & æquales vtrinque habere debet præstationes. 17 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Guillielmæ Dupelier 4. Id. Mart. 1594.

1. Compertum enim est huiusmodi consensum à mulieribus præstitum ab inuitis plerumque extorqueri per maritos abutentes facilitate & infirmitate sexus.

2. Alioqui fructus venirent in restitutionem saltem qui essent percepti à die litis contestatæ tanquam ex eo die constituto possessore in mala fide *l. sed etsi l. 25. § si ante D. de petit. hered. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

3. Ad maritum enim pertinent ad quem fructus pertinerent quorum loco sunt *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

4. Inuita tamen iuris ratione ex quasi sanè fructus omnes etiam ante litem contestatam percepti veniunt in iudicium restitutionis *d. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt l. patri 27. § si pecuniam* iunct. *l. quòd si minor 24. § restitutio D. de minor.* Scripsi *in Error. 6. & 7. Decad. 7. De error. pragmat.*

5. Nihil enim prodest oblatio ad rescindendum contractum *l. non est probabilis 6. C. de rescind. vendit.* iunct. *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

6. Tandiu verò subsistit quandiu non est rescissus per in integrum restitutionem, quia non posset rescindi contractus qui non teneret *l. pen. C. si aduers. rem. iudic. l. 3. C. si aduers. libert.*

7. Potuisses enim conueniri statim actione ex vendito *l. ex empto 11. D. de act. empt.*

8. Nec enim debiti solutio semper est in expedito *l. si dubitet 10. D. de fideiuss.*

9. Solet enim posteà dubitari an debitor mulieris qui soluit inopi marito sit liberatus.

10. Vice fructuum fundi dotalis vt dixi *num. 2.* Iunge *l. Pomponius 19. D. quib. mod. vsusfr. amitt. l. Titia 62. de iur. dot.*

11. Tanquam perceptæ mala fide quæ inducitur ex contestatione, vt dixi *num. 2.*

12. *d. l. quod si minor 24. §. restitutio l. patri 27. §. si pecuniam D. de min.* Interdum tamen fit compensatio vsurarum & fructuū vt *in l. minor 40. in fin. eod.* sicut fructuum & sumptuum in rem factorum *in l. sumptus 48. D. de rei vindic.*

13. *l. tutor 47. §. 1. D. de minor. l. cùm quæritur 16. de adm. tutor. l. nam absurdum 7. de bonor. libert. l. si ita 39. in fin. de oper. libert.*

14. *d. l. sed si lege 25. §. si antè D. de petit. hered.*

15. Vt eadem sit ratio distrahendi negotij quæ contrahendi *l. 1. § in quoque D. de oblig. & act. l. ab emptione 58. de pact.*

16. Compensatio enim tùm quoque cùm fit non potest fieri nisi ad concurrentem vsque quantitatem *l. cùm aliter 11. & seq. D. de compensat.* nec rursus potest fieri compensatio quantitatis ad speciem *l. si constat 4. & l. vlt. vbi not. C. eod.*

17. *d. l. quòd si minor. 24. §. restitutio D. de minor. d. l. vnic. C. de reput. quæ fiant in iudic. in integr. restit.*

DEFINITIO V.

Mulieri petenti restitutionem aduersus venditionem fundi dotalis non nocet quod precium exegerit soluto matrimonio.

SI mulier quæ vrgente metu & reuerentia maritali fundum dotalem vendidit in integrum posteà restitui velit aduersus venditionem, 1 non cò minùs audienda est, quòd post mariti mortem precium exegerit aut vsuras precij aut quid aliud annuum quod in vicem vsurarum esset. 2 Id enim in consequentiam malè gesti negotij factum videri potest potiùs quàm vt negotium ratum haberetur: Initio scilicet inspecto. 3 Nam & post petitam restitutionem posset adhuc ex contractu precium aut precij vsuras petere is qui restitutionem postulasset, neque idcirco restitutionis auxilium abiecisse videretur. Nimirū quia quandiu cōtractus rescissus non est, planè tenere eū necesse est, & in eo statu manere omnia acti petita restitutio nō esset. 4 Nec simile est quod dicimus, Eum qui vltrò soluit nō esse audiendum si dicat coactū se per vim vt promitteret in solucdo quoque sibi vim factam probet. 5 Plus enim sibi præiudicat qui vltrò soluit quàm qui solutionē accipit. 6 Licèt multò tutius fuerit vt solutionē accipiens protestetur nolle se beneficio restitutionis sibi competentis damnum adferre. 7 Sed & longè facilius est, vt spontanea solutio tollat allegationem metus præcedentis quàm cæteras restitutionis causas ex immodica læsione, aut minoris ætatis lubrico, aut legis prohibitione descendentes; quia facillimè purgatur metus. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundùm ea quæ diximus *Defin. 1. & 2. supr. eod. ex l. 1. § quæ onerandæ* vbi Bart. & alij *D. quar. rer. act. non det.*

2. Quamuis hoc casu possit videri purgatus metus reuerentialis per ratihabitionem secutam tempore non suspecto *arg. l. 2. C. de eo quod met. caus.*

3. *Vt in l. 3. § scio. D. de minor.*

4. Eo namque iure vtimur vt pendente iudicio restitutionis contractus teneat propter iusiurandum, nec habeat restitutio vim suspēsiuam quomodo habet sānè ex iuris ratione *tot. tit. C. rescis. in integr. postul. ne quid noui fiat l. si causa cognita 32. C. de transact.*

5. *d. l. 2. C. de eo quod met. caus.*

6. Quoniam qui solutionem accipit fit locupletior, qui verò soluit, alienat, quamuis & hic locupletior fieri dicatur, quatenus se liberat ab obligatione *l. si pupilli 66. in fin. de solut. l. species 11. D. de acceptil.*

7. Protestatio enim conseruat ius protestantis & prodest ad tollendā omnem dubitationem *l. prō herede 20. D. de acq. hared. l. etsi quis 14. § plerique D. de relig. & sumpt. funer.*

8. Tanquam qui consistat in animo patientis metum magis quàm in re ipsa, licèt non sufficiat quantum ad causam edicti vt metum quis sibi inferat *l. si mulier 21. in princip. Et pass. D. quod met. caus.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo maritus potest transigere de fundo dotali, non solùm retinendo, sed etiam alienando.

MAritus potest transigere de re dotali retinendo non alienando, Exemplo tutoris, curatoris, & aliorum huiusmodi administratorum. 1 Dummodo nihil per sordes neque per gratiam factum sit. 2 Quid ergo si pecunia ed retinendum sit promissa; Adiecta hac cōuentione, vt

in casum non solutionis fundus alienetur? Valet conuentio, 3 Valebit etiam in suo casu alienatio tanquam facta in necessariam consequentiam. 4 *Ita Senatus* in causa N. Franciſci de Bellegarde contra D. de Cardé 12. Decemb. 1596.

1. *l. si profundo 33. vbi not. C. de transact.*

2. Neque enim sordes aut gratiam vnius alteri nocere oportet *l. si per imprudentiam 51. D. de euict. l. 2. C. si vend. pign. agat.*

3. Quia imputare sibi debet qui solutionem intra certum tempus promisit cur non satisfecerit.

4. *l. magis puto 5. §. sed si pater & seq. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

TIT. XVI.

De natural. liber. & spur.

DEFINITIO I.

Bastardis sine testamento & sine prole decedentibus etiam si susceptis sint à patre talliabili, Princeps succedit nisi priuilegium alicuius obstet aut inueterata consuetudo.

EO iure vtimur ex inueterata longóque vsu recepta consuetudine potiùs quàm ex scripti iuris ratione, vt spuriis omnibus quos vulgò bastardos vocant, si & intestati, 2 & sine prole decesserint, Princeps succedat, ex quocunque patre sint illi suscepti, cùm antea obtineret vt non nisi liberis præsbyterorũ succedere Princeps posset. 4 Sed hoc ita si non id ius occupauerit dominus territorij siue ex priuilegio, 5 siue ex ea cõsuetudine cuius initij memoria non extet. 6 Qualis consuetudo illa est quæ apud Sebusianos meos, vt audio, huiusmodi successionis iura Comitibus omnibus tribuit. 7 Cæterùm si bastardus aut prolem naturalem & legitimam reliquerit, aut testamentum fecerit, de Principis iure quærendum nihil erit. 8 Quid verò si ex homine talliabili, vt loquuntur, & dedititiæ condicionis bastardus susceptus sit qui & intestatus & sine liberis decesserit? An feudi dominus in ea successione Principi præferetur? Minimè, quia bastardorum ea ratio est vt matris condicionem sequantur non patris. 9 Vnde fit vt nec bastardi filius succedat intestato auo paterno, tametsi ab eo instituì possit, 10 Ita sæpius in Senatu tractatum & relatum est, maximè verò in causa Guillielmi le Marquis Castellani de Miribel mens. Decembr. 1593.

1. Nihil enim vspiam tale scriptum reperimus. Vide Chass. *rubr. 8. Des succeſſ. des bastards §. 1. & 3. num. 5.*

2. Nec enim dubitatur quin hodie testamentum facere possint, quamuis lex duodecim tabularum de ijs locuta non sit cùm testamenti factionem & actiuam & passiuam introduxit, quia non sunt isti ciues Romani sed alienigeni & peregrini, ideóque manserunt incogniti vsque ad tempora Constantini, vt refert Iustin. *Nouell. 89. quib. mod. natur. effic. sui in princip.* Etsi locus ille de naturalibus loquitur, nos verò de bastardis ex quocunque patre susceptis.

3. Nam nec olim fiscus succedebat in præiudicium liberorũ *l. vnic. C. de caduc. tollend.* Bastardi tamen filius non succedit auo intestato vt sequitur in Definitione.

4. Horum enim causa semper visa est odiosior tanquam ex damnatissimo & sacrilego coitu susceptorum *tot. tit. extr. de filijs præsbyterorum.* & ideò quamuis & ab extraneo capere possint & extraneum instituere secundum nostros *ad l. vlt. C. hoc tit.* non possunt tamen à patre institui nec patrem instituere *Auth. licèt in fin. eod. Auth. ex cõplexu C. de incest. & inutil. nupt.*

5. Quod scilicet habeat à Principe.

6. Hæc enim habet vim tituli *l.* 1. *§. vlt. & l. fin. de aqua & aquæpluu. arcend. l. 3. §. ductus aquæ D. de aqua quotid. & æstiu.*

7. Vt hoc ipso quòd quis probauit se Comitem, intelligatur etiam probasse habere se ius succedendi bastardis.

8. Quia non possunt videri hoc casu bona vacantia quæ dominum habent, & legitimum successorem.

9. Cuius enim alterius quàm matris condicionem sequerentur cùm patrem nullum habere intelligantur, vt ratiocinatur Vlpian. *in l. 1. §. vlt. D. ad municip. l. lex naturæ 26. de stat. homin.* Nam & ideò ἀπάτορες apellantur *in §. si aduersus Inst. de nupt.*

10. Andr. Gayll. *lib. 2. pract. obser. cap.* 115. Modern. ad Alex. *cons. 74. vol. 2.* Boer. *decis. 107. num. 16.* Bald. *ad l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *Desin. seq.*

DEFINITIO II.

Fratres naturales non susceptι ex damnato coitu sibi inuicem succedunt etiam ab intestato sicut & parentibus suis. At non item susceptι ex coitu damnato.

FRatres naturales succedunt sibi inuicem ab intestato sicut & parentibus suis, 1 nisi ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu concepti proponantur. 2 Isti enim ex contrario sicuti parentibus, ita & inuicem sibi succedere tam ex testamento quàm ab intestato prohibentur, ne præcipuo hoc naturæ & legis beneficio fruantur, 3 quos neque lex agnoscit, nec ipsa quoque natura. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4. infr. de legit. hered.

1. *l. 2. 4. & 5.* vbi Bald. *D. vnde cognat.* Et ipsis vicissim parentes. Bart. *in l. fin. D. de his quib. vt indign.*

2. Gloss. *in l. vlt. C. hoc tit. Auth. ex complexu. C. de incest. & inutil. nupt.*

3. Cùm ius succedendi siue ex testamento siue ab intestato sit ex legibus *l. verbis* 120. *l. lege obuentre* 130. *de verb. signific.* Vnde & iuris publici esse dicitur *in l. 3 D. qui test fac. poss.*

4. Nisi hactenus vt alimenta iis debeantur ex æquitate canonica *cap. cùm haberet Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.* Nam quod ad causam successionis attinet nihil hac parte iure Pontificio innouatum est.

DEFINITIO III.

Filius naturalis non legitimatus non potest impugnare testamentum patris, ne quidem eo casu quo posset ipsi ab intestato succedere in aliqua portione.

FIlius naturalis tantùm non etiam legitimus sicut non habet bonorum possessionem contra tabulas, aut ius dicendi testamentum nullum, cùm est præteritus, ita nec querelam inofficiosi testamenti si sit exheredatus, nec quę in eius locum substituta est actionem ad supplementum, 1 si quid ei relictum est non æquet portionem aut trientem portionis quam ab intestato esset habiturus: 2 nec si liberi legitimi nulli, supersint nec vxor. 3 Quia cùm non sit legitimus, æqui bonique consulere debet, quòd non nisi ab intestato nullisque legitimis superstitibus, legi sit cognitus. Itaque paterno iudicio qualecunque tandem illud sit omnimodo contentus esse debet. 4 Hoc ita si non sit legitimatus. 5 Hic enim parum abest quin legitimi iure in omnibus censeatur. 6 *Ita Senatus* noster in causa Franciscæ Fabri & Claudij de S. Real. 15. Cal. Aug. 1592. Et iam antèà in causa discussionis bonorum D. de Chasteaufort. Cal. Decemb. 1586.

1. *Ex l. omnimodo 30. C. de inoff. testam.*

2. *Ex Auth. licet C. hoc tit.*

3. Nam cùm liberi legitimi supersunt vel vxor nihil habere debet filius naturalis ab intestato nec ex testamento *d. Auth. licet & l. vlt. C. eod.*

4. Sic Alex. post glos. & Bart. *ad l. 1. D. de bonorum poss. contr. tab.* Idem Alex. *cons. 74. incip. viso processu in fin. vol. 2.* Simile quiddam est de filio adoptato ab extraneo *in l. pen. §. sed, ne articulum C. de adopt.*

4. *Roman. cons. 34.*

6. *Nouell. 89. quib. mod. natur. effic. sui & Nouell. quib. mod. natur effic. legu.*

DEFINITIO IV.

Filius naturalis non magis cogitur satisdare quàm legitimus pro ea quantitate quæ ipsi prorogetur in causam sumptuum litis vel alimentorum.

IN eo tamen idem fauor est liberorum naturalium qui legitimorum, quòd si quid pendente lite petant in causam suraptuum litis & alimentorum 1 non magis illi, quàm hi satisdare coguntur: 2 quamquam tanto minor quantitas filio naturali adiudicanda est quanto minor est ea portio quæ filio naturali ab intestato, quàm quæ naturali & legitimo pro legitima debetur. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 7. sup. De satisdand.

1. Quo nomine certum est debere aliquid filio prorogari lite pendente *l. si instituta 27. §. pen. D. de inoff. test. l. pen. vt in poss. legat. l. vlt. C. de ord. cogn. l filium 9. de iur. delib.*

2. Dixi *Defin. 3 sup. de satisd.*

3. Legitima enim quę filio naturali & legitimo debetur est triens vel semis pro numero liberorum *l. cùm quæritur 6.* iunct. *Auth. nouissima C. de inoff test.* legitima verò filij naturalis nulla est, ab intestato autem sexians duntaxat ei deberi potest. *Auth. licet C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Natus ex damnato coitu non potest legitimari nec per subsequens matrimonium, nec per rescriptum Principis, maximè verò in fraudem eorum quorum interest si non & ipsi consentiant.

SPurium adulterinũ aut ex alio damnato coitu susceptum legitimari ex rescripto Principis mali profectò exempli est, & contra bonos mores, 1 Cùm neque ex iis sit, qui per subsequens matrimonium cuius præcipua est ad legitimandum autoritas à legitimari possint. 2 Itaque si tale rescriptum à Principe pater impetrauerit, non debet. Senatus, ad cuius potiùs quàm ad Rationalium cognitionem ea res pertinet, voluntatem sequi Principis, 4 nisi tot iussionibus, & comminationibus vrgeatur vt vel inuitus parére habeat necesse. 5 Sed & si quando huiusmodi legitimationes fiant & à supremis curiis admittantur, consensus exquirendus est eorum omnium, quorum præcipuè ac principaliter interest, puta eius qui patri alioquin successurus erat siue ex substitutione, siue alio, fortasse directi dominij iure, siue in bonis omnibus, siue in bonorum parte, Si is sine liberis naturalibus, & legitimis moreretur. 6 Alioqui valebit quidem legitimatio, autoritate eius facta qui legitimandi ius habuit, sed ita tamen vt saluum sit ius eorum quorum interesse potest, ni auditis, & consentientibus iis facta sit. 7 *Ita tractatum est* in causa Franciſci le Maistre & Dominorum Comitum de Monmayeur 5. Id. Aug. 1593.

1. Sic enim fieret vt multi spe obtinendæ aliquando talis legitimationis, inuitarentur interim ad delinquendum *arg. l. 1. C. hoc tit.* adeò vt nec Papa posset de hoc dispensare, quantùm ad successiones, sed tantùm quoad beneficia & ordines Chassan. *in Consuet. Burgund. tit. des success. des bastards circa princ.*

2. *Cap. tanta Extr. qui filij sint legit.*

3. Quia non alij legitimari possunt per subsequens matrimonium quàm qui fingi possunt in matrimonio susceptí quod de natis ex damnato coitu dici non potest cùm matrimonij coitus è contrario sit licitus. *dict. cap. tanta* vbi Canonist.

4. *d. l. 1. C. hoc tit.* Præsumitur enim extortum à Principe per obreptionem aut importunitatem quicquid est contra ius *l. vlt. & tot. tit. C. si contra ius vel vtil. publ.* multò magis quicquid est contra bonos mores.

5. Si enim velit Princeps violare ius & leges potestate vt vocant absoluta potest id facere cùm sit supra leges *l. Princeps 31. D. de legib.* Vide Arestũ Parisiense hac de re à Ioanne Paponiõ relatum *tit. Des successions de bastards arest. 8.* Guid. Pap. *quæst. 280. num. 3.*

6. Ne huiusmodi legitimationis commento fraus aliis fiat *l. si ita quis 51. §. 1. de leg. 2. l. fideicommissum 76. De condic. & demonstr.*

7. *Arg. l. 2. 4. & 5. D. de natal. restit. l. in concedendo 8. D. de aqua & aquæ plun. arc. l. nam ita 39. D. de adopt.*

DEFINITIO VI.

Nati ex matrimonio contracto cum ea quæ priùs polluta fuerat per adulterium an & quibus casibus succedere parentibus possint.

NEque nomine neque iure naturalium liberorum censentur ij qui susceptí sunt ex matrimonio quod quis contraxerit cum ea quam priùs polluerat per adulterium, si machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ipsa post mortem priotis ducenda. Est enim id matrimonium non solùm iuris pontificij autoritate prohibitum 1, sed etiam ratione non minùs naturali quàm ciuili, propter præcedens votum alienæ mortis captandæ omni omnino iure improbatum. 2 Itaque eisdem pœnas pati debet quas incestis & prohibitis nuptiis ciuiles constitutiones inflixerunt, 3 Quod ad hoc præsertim vt si quid sibi inuicem tales coniuges fauore matrimonij donauerint, ratum id haberi nõ debeat, ne quidem in vtilitatem liberorum ex eo coitu susceptorum, sed omnimodo applicandum sit fisco. 4 Cui consequenter dicendum est non posse huiusmodi liberos parentibus succedere siue de testamentaria siue de intestati successione agatur. Secundùm receptiorem nostrorum sententiam, quæ habet, susceptos ex damnato coitu ita demùm successionis incapaces esse si coitus ille, vt loquuntur, accusabilis sit & punibilis secundùm leges ciuiles & temporales. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 8. 9. 10. & 11. infr. De incest. & inutil. nupt.

1. *Can. illud 31 quæst. 1. cap. 1. & cap. super hoc Extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adulter.*

2. *l. vlt. C. de pact. l. donari 29. alias l. quidam §. donationem D. de donat.* vbi dicitur festinare contra ius gentium, quisquis solicitus est de viuentis hereditate *l. 4. C. de inutil. stipul. l. 2. §. interdum D. de vulg. & pup. substit.*

3. *De quibus in l. 4. l. si quis incest. 6. C. de incest. & inutil. nupt.*

4. Dignum enim crimen est quod in liberorum quoque persona vindicetur qui nec liberorum nomen merentur *§. si aduersus Inst. de nupt. & d. l. si quis.* Sic & *in l. quisquis C. ad l. Iul. maiest.*

5. Ita vulgò nostri post glos. *in Auth. ex complexu C. de incest. & inutil. nupt.* Socin. latè *cons 148. libr. 1.* Guid. Pap. *decis. 280.* Afflict. *decis. 96.* Chassan. *in Consuet.* Burg. *Rubr. 8. De success. des bastards §. 3 num. 10.* post Guill. Bened. in verb. *& vxorem nomine Adelasiam à num. 676. vsque ad num. 726.* Maximè *num. 691.*

DEFINITIO VII.

Spurio etiam ex damnato & punibili coitu susceptο debentur alimenta ex æquitate canonica si aliunde non habeat vnde se honestè alat.

SPurio siue ex licito siue ex damnato coitu susceptus sit alimenta ex æquitate canonica deberi constat. 1 Sed hoc tamen ita accipiendum est si aliunde non habeat ille vnde se alat. Nam habenti etiam legitimo nihil pater debet. 2 Enimuerò si proponas filium naturalem viri nobilis quem non deceat mechanicas artes exercere, nihil causæ est cur ei alimenta denegari oporteat. 3 Debentur enim & pro modo patrimonij & pro qualitate personarum, patrísque dignitate. 4 *Ita tractatum est* ex tempore in secreto audito-

rio in causa Noe De Mouxi & filiam D. Comitis de Monreal 15. Cal. Sept. 1595.

1. *Cap. cùm haberet Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*

2. Bart. *in l. si quis à liberis 5. D. de agnosc. & alend. liber.*

3. Nec enim creditur quisquam posse facere nisi quod honestè facere potest *l. filius 15. D. de condic. instit. l. necnon 28. §. 1. D. ex quib. caus. maior.*

4. *d. l. si quis à liberis.* vbi notat. *de agnosc. & alend. liber.*

DEFINITIO VIII.

Legatum valet factum pro alimentis spurio suscepto etiam ex damnato coitu, dummodò non punibili secundum leges ciuiles.

LEgatum à patre factum filio licèt spurio & suscepto ex damnato coitu dummodò non punibili secundù leges ciuiles 1 qualis ille est qui nascitur ex vxorato & soluta 2 valet, etiamsi superstint filij legitimi præsertim cùm pro alimentis factum est. 3 Nec ad rem pertinet quod ab intestato nulla ei portio deberetur. 4 Aliud enim est de portione bonorum aliud de alimentis quærere. 5 Sicut & aliud de causa testati, aliud de causa intestati. 6 *Ita senatus* in ea causa de qua SC. 13. & seqq. inst. De condic. instit.

1. Nam si coitus esset punibilis secundùm leges ciuiles & temporales aliud probari oporteret secundùm ea quæ diximus *Defin. 2. & 6. fin. supr.*

2. Namque adulterium quidem hoc quoque casu committitur, sed non accusabile nec punibile secundùm leges ciuiles & temporales quia thorus viri est non vxoris, quamuis iure diuino & canonico non minorem pœnam mereatur. Vnde verbum illud D Hieronymi, Aliud Christus, aliud Papinianus.

3. Quæ scilicet omnimodo & omni casu debentur ex æquitate canonica vt dixi *Defin prox. supr. ex cap. cùm haberet Extr. de eo qui dux. in matr.* non etiam ex iure ciuili *dict. Auth. ex complexu C. de incest. & inutil. nupt.* Chassan. *in consuet. Burgund. rubr. 8. §. 3. num. 11. vers. amplia 2.*

4. Dici autem solet alimenta succedere loco portionis legitimæ & vicissim legitimam loco alimentorum. Vnde est quod creditur legitima deberi iure naturali Notat *in l. vlt. D. de bon. damnat.*

5. Siquidem faciliùs est vt alimenta debeantur, quàm vt portio legitima, Nec valet argumentum ab alimentis ad legitimam affirmatiuè, sed tantùm negatiuè, & è contrario à legitima ad alimenta valet affirmatiuè tantùm non etiam negatiuè, quia se habent tanquam excedens & excessum.

6. Est enim semper fauorabilior causa testati *l. 1. C. de sacros. eccles. l. vel negare 6. D. testam. quemadm. aper.* Vtroque tamen casu id est siue testatus siue intestatus decesserit is qui spurium ex damnato, nec tamen punibili coitu susceptum reliquit distinguendum est an legitimam aliquam sobolem reliquerit necne. Nam legitima prole subsistente nihil nisi vnciam etiam testamento spuriis dare potest *l. 2. C. hoc tit.* si modò sufficiat ea vncia ad alimenta. Ab intestato autem nihil penitus hoc casu spuriis debetur *dict. Auth. licet vers. ab intestato eod.*

DEFINITIO IX.

Filiæ spuriæ etiam ex damnato coitu susceptæ debet pater alimenta dare vel dotem. Sed præstita cautione iuratoria De dote postea soluto matrimonio restituenda.

QVemadmodum filiæ spuriæ pater alimenta præstare cogitur ex æquitate canonica, licèt ex damnato coitu susceptа sit, 1 Ita & nubenti ei dotem dare congruam, quæ loco alimentorum esse possit. 2 Cæterùm sicuti non transmittit illa commodum alimentorum in heredem, ne quidem præteritorum, 3 Ita nec in dote quamuis exigua ei data succedent heredes ipsius, nec si liberos habuerit, quia dos illa eodem alimentorum iure censeri debet. 4 Proinde dotem petens cogenda erit cauere saltem iuratoriè si aliter non possit, de dote soluto matrimonio patri aut patris heredibus restituenda. 6 Atque ita pridem à Senatu nostro iudicatum esse pro fratre Domini du Coudray aliquando relatum memini. *sine die.*

1. *Cap. cùm haberet Extr. de eo qui dux. in matr. quam poss per adult.*

2. Est enim dos loco alimentorum cùm filiam congruè dotatam alere patet non teneatur *l. vlt. C. de dot. promiss.* vbi notat. & *in l. capite 19. D. de vit. nupt.* Vide Bart. *ad Auth. ex complexu C. de incest. & inutil. nupt.* Roman. *cons. 44. dub. 2.* Chassan. *in consuet. Burgund. Rubr. 8. De success. de bastards §. 3. num. 11. vers. ampliat secundo & num. 12. vers. & aduerte.*

3. Quamuis etiam præterita alimenta possint peti si modò actionis iure non officio tantùm iudicis debebantur.

4. Vt subrogatum sapiat naturam eius in cuius locum subrogatur *vulg. l. si quis 10. § qui iniuriarum D. si quis caution.*

5. Est enim difficile vt fideiussorem inueniat is qui bona nulla habet *l. 2 §. pen. D. de iudic.*

6. Vide longam & elegantem *addit. ad Matth. Mathes. sing. 146.* Chassan. *de l. rubr 8. §. 3 num. 13. vers. sed iuxta quæ* Bart. *cons. 119 & ad l. fin. § si à socero D. de his quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO X.

Filius spurius de cuius patre dubitatur, An & quando interim alimenta habere debeat aut pecuniam ad sumptus litis.

FIlium se dicens naturalem, licèt ex illegitimo, adeóq; damnato coitu susceptum, nec dum tamen probans si quis pro se habeat præsumptiones siue ex oris aspectu, 1 siue ex parentis, 2 aut agnatorum confessione interim & pendente lite alendus est. 3 In cámque rem & ad ferendos litis sumptus certa quantitas pro modo patrimonij defuncti, & quantitate personarum citra onus satisdationis fauorabiliter ei adiudicanda est. 4 Quòd si ex euentu litis filius probetur, annuum quid ei præstari oportebit: 5 Sed in pecunia non in corporibus bonorum, 6 nisi ab heredibus patris condicio deferatur. 7 *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio pro Noë de Mouxi contra filiam D. Comitis de Monreal Non Decemb. 1595.

1. Iuxta illud Virgilianum *si quis mihi parvulus aula Luderet Æneas, qui te tantùm ore referret.*

2. Grande enim præiudicium adfert pro filio confessio patris *l. 1. §. Iulianus in fin. D. de agnosc. & alend. liber.*

3. Tantundem enim iuris habet filius illegitimus quantùs legitimus quod pertinet ad alimenta. Non quidem ex iure ciuili *Auth. ex complexu C. de incest. & inutil. nupt. sed ex æquitate canonica Cap. cùm haberet Extr. de eo qui dux. in matr. quam poss. per adult.*

4. *Arg. l. si instituta 27. §. de inofficioso D. de inoff. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

5. In causam scilicet alimentorum.

6. Ne quid ex corpore patrimonij propter spurium diminuatur. In eóque minus iuris habet spurius, quàm filius legitimus cui debetur pecunia in corporibus bonorum *l. scimus 36. §. repletionem cum ibi not. C. de inoff. testam.*

7. Nam si malint pro alimentis dare fundum hereditarium spurio consentienti, vtique non sunt prohibendi.

DEFINITIO XI.

Nobilium bastardi an & quando nobilitatem generis retineant.

BAstardi & naturales non etiam legitimi liberi dum ne ex adulterio, damnatóque coitu susceptі, 1 licèt ex iuris ratione nobilitatem generis non retineant, 2 De consuetudine tamen pro nobilibus habentur, dummodo viuant nobiliter, & ab eo agniti sint qui totius familiæ caput est. 3 Hoc enim statuto nostro

noſtro requiritur. 4 Et ſecundùm eam conſuetudinem pronunciauit *Senatus* pro Claudio Puenſet contra Syndicos de Iylly 12.Cal.April 1597.

1. Hoc enim æquum eſt deterioris eſſe condicionis in hoc vt nihil prorſus ex generis nobilitate retineant *Auth. ex complexu C. de inceſt & inutil. nupt.* Neque verò ad hoc quoque poteſt extendi æquitas illa canonica quæ ſpurios illes cæteris illegitimis æquat quod pertinet ad alimenta, Ne ſcilicet fame pereant *cap. cùm haberet Extr. de eo qui-dux. in matrim. quam poſſ. per adulter.*

2. Quia nec patrem, nec proinde paternum genus vllum habere intelliguntur § *ſi a fuerſus Inſt. de nupt.*

3. Guid. Pap. *quæſt.* 580. Boer. *quæſt.* 127. qui de ſupradicta conſuetudine atteſtantur.

4. *Libr.3 ſtatut. cap.3.*

DEFINITIO XII.

Vitricus ſi modò non ſit pater poteſt tanquam extraneus quilibet legare ſpurio quantum velut vltra modum alimentorum.

SPutio quidem mulier binuba conſtante priore matrimonio ex illicito, damnatóque coitu ſuſceperat, ſecundus vir ſi non & idem pater ſit legare etiam ſupra modum alimentorum tanquam extraneus quilibet poteſt: Alioqui non poteſt niſi ad alimenta vſque & ex æquitate iuris Pontificij, potius quàm ciuili vlla ratione. *Ita Senatus* 3.Cal.Mart. 1597.

1. Sic enim vulgo creditur ſoli patri prohibitum eſſe ne filio ſpurio quantum velit relinquat. Cæteris verò præſertim extraneis prohibitum non eſſe *ex l. vlt. C. de natur. liber.* Iacob. Cuiac. *ad Nouell. 22. De nupt. & Nouell 89. quib. mod. natur. eſſic. ſui.* Ego verò longè aliter vt ex iis apparebit quæ ſcripturi ſumus *ad d. l. vlt. C. de natur liber.* in noſtra Iuriſprudentiæ ſcientia ſi quando eam in publicum exire patiemur, quod fortaſſe breui fiet ſi Deus voler.

2. *In cap. cùm haberet Extr. de eo qui dux. in matr. quam poſſ. per adult.*

3. Cùm iure ciuili nulla huic ſpuriorum generi alimenta debeantur *Auth. ex complexu C. de inceſt. & inutil. nupt.*

TIT. XVII.

De legit. tutel.

DEFINITIO I.

Nepoti ex filio prædefuncto an mater tutrix dari poſſit ſuperſtite auo paterno, ita vt in adminiſtratione auo præferatur.

AMETSI nepos ex filio prædefuncto in aui paterni ſit poteſtate, 1 obtinuit tamen eorum ſententia qui in tutela matrem auo paterno præferendam eſſe cenſuerunt, 2 Ratione illa quòd & in ſucceſſione præferretur, 3 eadem verò cauſa eſſe ſoleat tutulæ quæ ſucceſſionis. 4 Mihi tamen neque ſententia neque ratio illa probari vnquam potuit. Toties enim de legitima tutela quærendum eſt, quoties perſona eſt quæ tutorem habere poſſit. 5 At tutorem habere nec poteſt nec debet qui in aliena eſt poteſtate 6 quique auum habet legitimum adminiſtratorem. 7 *Ita tractatum eſt* in Senatu 12.Cal.Decemb. 1589. Iunge tamen Def. 3. infr. De patr. poteſt.

1. *l. 2. verſ. neponibus D. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. penult. D. de agnoſc. & alend. liber.*

2. Bart. *contra gloſ in Auth. matri & auia C. quand. mul. tutel. offic. funq poſſ.* Vide *Dec. conſ. 245.*

3. Propter gradus prærogatiuam, quia mater eſt in primo aſcendentium gradu, auus verò ſiue paternus ſiue maternus in ſecundo *Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient. cap. 1.*

4. *Inſtit. de legit. patron. tutel. & l. quo tutela 73. de regulis iur.*

5. Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles vt loquuntur *l. adigere 6. § quamuis D. de iur patron. cum ſimilib.*

6. Quia non poteſt fieri vt quis ſit in duorum ſimul poteſtate patria ſcilicet ac tutoria, cùm poteſtas tutoria ſit imago quædam patriæ poteſtatis *l. 1. in princip. de tutel. l. vlt. verſ. quibus ſi damnato C. de ſentent. paſſ. & reſtit.* Ne alioquin imagine veritas naturæ adumbretur, vt eleganter Papinianus noſter in *l. filio 23. D. de liber. & poſt.* Vide quæ contra ſupradictam Bartoli opinionem ſcripſi *in Error. 7. Decad. 6. De error. pragmat.* Poterit ſanè Bartoli opinio procedere in nepote ex prædefuncto filio emancipato: quia poteſt ille habere tutorem cùm poſt mortem patris in nullius poteſtate reperiatur. Cùm Bartolo tamen ſentit Affict. *deciſ. 281. num. 3.* Capyc. *deciſ. 56. num. 5.*

7. Nam quem quis habet in ſua poteſtate eius ſemper legitimus adminiſtrator eſt *leg. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. qua liber.*

TIT. XVIII.

Qui petant tutor.

DEFINITIO I.

Qui cogitur petere tutorem non priùs officio ſuo ſatisfeciſſe intelligitur, quàm eum tutorem dari curaueris qui tutelam gerere & velit, & poſſit.

IS cuius cura & expenſis tutor dari debuit, 1 ſi curauerit vt ex conſanguincorum & affinium votis abſens quiſpiam tutor eligeretur, 2 nondum ſatisfeciſſe videbitur, cùm nouus is tutor ſaluas habeat excuſationis cauſas, 3 quas ſi tales adferat vt admittendæ videantur, alius tutor perinde dandus erit acſi nullus dum datus eſſet. 4 Non idem erit ſi præſens & conſentiens quis electus ſit, quamuis necdum ſatisdederit aut iurauerit, quia cùm reſilire illi non liceat 5 cogi poteſt vt iuret, ſatisdet, ac omnia cætera faciat quæ tutoris officio incumbunt. 6 Planè ſi talis ſit qui nec ſatisdare poſſit propter egeſtatem aut ſuſpectas ex alia cauſa facultates, 7 nec ſine ſatisdatione admitti debeat 8 ferè eſt vt quaſi ſub impoſſibili condicione datus pro non dato habeatur, 9 Nec proinde videatur adhuc liberatio contigiſſe illi cuius cura & expenſis tutor dari debuit. 10 *Ita Senatus* in iis cauſis de quibus in Defin. 1. ſup. ſi minor ſe maior. dixer.

1. Sunt enim quædam perſonæ ad quarum curam hoc pertinet de quibus *in tit. Qui pet. tutor. vel curat. D. & C.*

2. Poteſt ſi quidem etiam abſens eligi & inuitus dummodo fuerit citatus ad excuſationis cauſas ſi quas habuit proferendas *leg. illud ſemper 5. D. de tutorib. & curat. dat.* Aliud eſt in curatore de quo *in lege tertia 5. ſi pupillus D. de tutel.*

3. *Tot. tit. De excuſ. tutor. D. & C.*

4. Itaque hoc caſu id obtinet quod vulgo dici ſolet nihil actum videri quandiu aliquid reſtat agendum *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

5. Quod enim semel placuit displicere postea non potest *cap. quod semel de reg. iur. in 6.*

6. *l. 1. C. de tutor. vel curat. qui satis non ded.* Alioqui remouendus est à tutela, interdum etiam cum infamia secundùm distinctionem *l. 2. eod.*

7. Non enim semper facile est inuenire fideiussorem *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

8. Soli enim tutores testamentarij aut ex inquisitione dati admittuntur sine satisdatione *Instit. de satisd. tutor.*

9. Etsi verba ista in dando tutore vsurpata *si satisdederit* non tam condicionem in se habere dicuntur (quam scilicet actus legitimus qualis est tutoris datio non admitteret *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*) quàm admonitionem per quam tutor intelligat non aliter ei tutelam committi quàm si satisfederit *l. muto 6. §. 1. D. de tutel.*

10. *Arg. d. l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

DEFINITIO II.

Mater conuenta vt tutrix sese negat tutricem non priùs tamen absoluenda est quàm tutorem aliquem dare curauerit intra tempus ei à iudice in hanc rem præfinuendum.

MAter filij pupilli nomine conuenta ab hereditario creditore si neget se tutricem 1 condemnanda est vt intra breue tempus arbitrio iudicis statuendum petat ipsa pupillo tutorem, 2 Quoniam & si nulla lis esset, incumberet ea res matris officio & pietati. Cùm alioqui non petito tutore futurum esset vt si interea pupillus decederet, ipsius hereditate mater in negligentiæ suæ pœnam priuaretur. 3 *Ita Senatus* contra illustrem Dominam Ludouicam de la Chambre pro Noë de Mouxi in secreto auditorio 15. Cal. Sept. 1595.

1. Nec enim mater tutrix est ipso iure aut legitima administratrix vt mater sed ita demum si tutrix facta sit, fieri autem non potest nisi velit & consentiat, vt nec auia, in quo differunt ab aliis tutoribus *Auth. matri & auia C. quand. mul. tutel. offic. fung potest.*

2. Necessitas enim petendi tutores filiis pupillis imposita est matribus non tamen petendi curatores minoribus propter rationem diuersitatis positam *in l. matris pietas 6. C. hoc tit. l. 2. §. si mater D. ad SC. Tertyll.*

3. *d. §. si mater & sequentib. l. matres 3. l. omnem 6. C. eod. tit.*

TIT. XIX.

Vbi petant. tutor. vel curat.

DEFINITIO I.

Tutorem dare potest index domicilij pupillaris, multò magis index originis. Potest etiam index loci in quo sita sunt bona.

TVTOR cùm personæ pupilli principaliter, non etiam bonis nisi per consequentias detur, is ab eo iudice dandus est qui ordinariam exercet iurisdictionem in eo territorio in quo habet pupillus domicilium habitationis. 2 Nec eo minùs tamen ius dandi tutoris habebit is qui iudex est domicilij originis. 3 Ita fiet vt in vtriusque pari iure potior causa sit eius, qui præuenerit. 4 Nec tamen ea res faciet quàm si pupilli bona vel vniuersa, vel maiore ex parte in alia sint prouincia possit etiam iudex illius prouinciæ tutorem alium pro suo iure constituere, ad quem eorum salutem bonorum quæ in illa prouincia sunt, cura & tuitio pertineat, 5 si modò id commodius pupillo fore videatur. Quæcunque enim de pupilli siue personæ siue patrimonio constitui necesse est, ea omnia ex pupilli commodis & vtilitatibus æstimari debent. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. infr. tit. prox.

1. *leg. quia persona 14. cum preced. D. de testament. tutel.*

2. Cynus omnino videndus *in l. 1. C. hoc titul.* Bart. *in l. pupillo 27. D. de tutor. & curat. dat. ex l. magis puto 5 §. illud D. de reb. eor.*

3. *dict. lege prima C. hoc tit.* Et hic in dubio præferendus est *dict. l. 1. & arg. l. libertus 17. §. præscriptio in fin. D. ad municip.*

4. Papiens. *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in versic. eidem Iacobo num. 3. & 4.*

5. *d. l. vnic. C. hoc tit. l. propter litem 21. §. licèt D. de excus. tutor.* Potest etiam vtriusque iudicis autoritate idem iudex in diuersis locis constitui, sic tamen vt non nisi vna sit tutela *l. iurisperitos 30. §. 1. eod.*

6. *l. pen. de confirm. tutor.* Requiritur tamen vt etiam is qui tutor datur sit etiam de iurisdictione dantis, vt tractat Papiensis supradicto loco *ex l. 1. in fin. & l. ius dandi 6. D. de tutor. & curat. dat. & per glos. in l. etiam D. de tutel.*

TIT. XX.

Qui tutor. aut curat. dare, dariue poss.

DEFINITIO I.

Minoris debitor testamento tutor dari potest à testatore qui debitorem esse non ignorauit.

QVOD Iustiniani constitutio introduxit 1 vt minoris debitor neque tutor neque curator dari possit, ad tutorem aut curatorem testamentarium non pertinet quem defunctus sciuit debitorem. 2 Sed si ignorauerit, non eò minus erit locus constitutioni quòd personæ fidem testator secutus videatur, 3 quam fortassis suspectam habuisset si sciuisset debere. 4 *Sine die.*

1. *In Auth. minoris debitor C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

2. Guid. Pap. *quæst. 144.* & ibi apostill.

3. Quæ ratio solet facere vt multa priuilegia habeant tutores testamentarij, quæ tutores cæteri non habent quale illud est inter cætera quod non coguntur satisdare, quippe quorum fides à testatore electa fuerit ei satis explorata *tot. tit. Inst. de satisdat. tutor. l. testamento 17. D. de test. tutel.*

4. Nimirum ob eas ipsas rationes quæ Iustiniani nouellæ constitutioni causam dederunt, quòd verisimile sit debitorem aut creditorem pupilli vtilitates suas pupillaribus præpositurum.

DEFI-

DEFINITIO II.

Minor qui se iurauit maiorem non eo magis potest esse tutor, sed eius curæ & sumptibus alius dari debet.

MInor qui apud iudicem se maiorem dixit & iuramuit, siue dolo malo siue per imprudentiam non eò magis tutor esse potest, 1 probata postmodum minori ætate: quæ ipsa curatoris consilio regi adhuc debeat. 2 Sed etsi à iudice circumuento per obreptionẽ tutor datus sit, non potest valere datio, 4 ahúsque tutor dandus est, sed tamen eius sumptibus & diligentia, vt hactenus saltem dolus culpáve eius coerceatur. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua supr. sub tit Si minor se maior. dixer. Defin. 1.

1. Quamuis dici soleat in hoc casu minorem habendum esse pro maiore, non solùm propter mendacium sed etiam & maximè propter iusiurandum *l. 2. in fin. & tot. tit. C. si min. se maior. dixer.* Quasi iusiurandum repræsentet eum maiorem *arg. Auth sacramenta puberum vbi not. C. si aduerf. vendit.*

2. Plus enim hoc casu in rei veritate est quàm in opinione: Et semper verum est eius ætatis qxæ reuera minor sit, non satis firmum esse consilium nec ob id prudentiorem quem esse quòd iurauerit: cùm quo quis prudentior est eo minùs facilis sit ad iurandum *l. illud aut illud* 25. §. 1. *D. de pecun. constit. l. qua sub condicione* 8. *D. de condic. insist.*

3. Fœda enim & nominum & rerũ confusio ista est si tutor vel curator fiat is qui tutore ipse indiget, vel curatore *l. vlt. C. de legit. tutel.*

4. Vt nec aliud quicquam factum per obreptionem *l. magis puto* 5. §. *manet actio D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit* 29. *D. ad leg. Cornel. de falf.*

5. Ne alioqui impunè prætori obrepsisse ac illusisse videatur. Si enim de solius eius commodo ageretur, posset haberi pro maiore *d. l. 2. in fin. C. si min. se maior. dixer.* At hic vertitur ineotnmodum & periculum pupilli cuius interest vt minorem & fortassis etiam periurum non habeat tutorem *arg. l. ad rempublicam* 8. *in fin. ad municip.*

DEFINITIO III.

Quis tutorem dare debeat an iudex loci originis an domicilij, an prouincia vbi sita sunt bona.

IVdex prouinciæ in qua sita sunt pupilli bona tutorem dare non potest pupillo, qui neque ex ea prouincia originem trahat, neque in ea domicilium habeat: Curatorem verò bonis ipsius, multò minùs, nisi priùs constet iudicem loci originis aut habitationis tutorem dare vel nolle, vel non posse, Aut tutorem ab eo datum nolle aut non posse administrare bona, quæ sint extra prouinciam. His enim demùm casibus potest iudex loci in quo bona sunt, tutorem dare vel curatorem. 1 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Beaumont & de Coindié contra liberos D. de la Croix de la Rauoire de Charansoney 4. Non. Iunij 1593. Iunge Defin. 3. infr. De in lit. dand. tutor.

1. Cinus omnino videndus *in l. 1. C. vbi pet. tutor.* cuius sententiam Ferrariensis quoque probat *in libell. ad redd rat. tutel. versic. eidem Iacobo num. 3. & 4.* vbi etiam Masuer. *in addit.*

DEFINITIO IV.

Curator quando & quis possit dari & inuitus & inuito.

CVrator sicut minori petenti duntaxat & volenti, 1 ita non nisi volens datur. 2 Præterquàm cùm ex agnatis, cognatis & affinibus omnibus aliquis necessariò eligendus est qui eas partes exerceat. 3 Tunc enim si non is nominatim à minore petatur qui consentiat eadem prorsus seruanda sunt in curatore quæ in tutore eligendo aut excusando. 4 Sanè ad litem datur inuito, 5 sed non inuitus, nisi qui publico procuratoris officio fungatur. 6 Parum enim aut nihil distat inter procuratorem & curatorem ad lites. 7 Nec alia vlla ratio excusare procuratorem potest quominùs curationem suscipere cogatur, quàm quæ excusaret, ne procuratoris officium pro eodẽ suscipere compelleretur: fortè quòd iam alterius collitigatoris in eadem causa procurator esset: si tamen alius ille litigator aduersarius fuit. 8 Alioqui nihil prohibet quin eadem in causa idem sit plurium procurator, qui communem parémve causam habeant. 9 Planè si absentis bonis curator dandus sit, 10 nulla ratio est vt id muneris inuito procuratori mandetur, quod & præstandæ satisdationis & reddendæ rationis necessitatem secum adferat. 11 Itaque solet ea cura illis deferri, qui ad succedendum sunt proximiores, & quibus absentis mortui successio deferretur, vt tantò diligentiùs bona administrent tanquam quę sint & iam sua & adhuc aliena. 12 *Ita Senatus* in secreto auditorio ex tempore in causa N. Polixenæ Veillet vxoris D. de la Vulpilliere & procuratoris Grilliet 6. Non. Mart. 1594.

1. §. *item inuiti. Instit. de curator. l. 3. §. si pupillus. D. de tutel.*

2. Intellige cùm curator datur ad aliquem actum specialiter.

3. Quod euenit cùm generalis datur curator qui omnium bonorum minoris legitimam administrationem habeat de quo *in tit. De tutor. & curat. dat. & in tit. de administr. tutor. & curat. & in l. sine generalis* 61. *D. de iur. dot.*

4. Parum enim distat huiusmodi curator à tutore cùm vterque & generalem, & legitimam habeat administrationem, nisi quòd curator bonis tantùm, tutor verò etiam personæ datur *l quia persone* 14. *D. de testam. tutel. l. cùm in vna* 17. §. 1. *D. de appellat.*

5. *d. §. inuiti. Inst. de curat. l. 1. & vlt. C. de in lit. dand. tutor. vel curat.*

6. Procuratorum enim ad lites tractandas publicè constitutorum officium hodie publicum est, & necessarium non voluntarium.

7. Intellige de procuratore ad lites dato. Nam & huius procuratoris est litem curare, & curatoris procurare.

8. Quo casu non posset quis esse plurium aduocatus aut procurator citra prænuaricationem *l. 3. §. quod si aduocato D. de prauaric. l. vlt. vbi not. D. de postul.*

9. Imò coguntur interdum plures vnum eundémque procuratorem constituere *l. 5. § pen. D. iudic. solu.*

10. *Ex titul. De curat. bon. dan. leg. muto* 6. *in fin. D. de tutel.*

11. Omnes enim qui bonorum administrationem habent coguntur rationem reddere in eámque rem satisdare nisi cùm satisdatio eis remittitur *l. testamento* 17. *D. de test. tutel. l. si impuberi* 13. *in fin. de tutor. & curat. dat.*

12. Quasi hæc curatio nihil aliud sit quàm præoccupatio quædam futuræ successionis. Facit *l. quò tutela* 73. *vbi not. De regul. iur.* Ideóq; etiam infantes & fœminæ si sint ad succedendum proximiores, ad hoc curationis genus admittuntur. Eóque passim iure vtimur.

TIT. XXI.

Quand. mul. tutel. offic. fung. pot.

DEFINITIO I.

Mater tutelam liberorum nec suscipere cogitur nec retinere. Vtrumque tamen facere potest si velit.

MAter quæ filij impuberis tutelam siue à marito siue à iudice delatam agnouit, 1 liberam abiiciendæ eius potestatem habet, nec aut causam aliquam probare cogitur at ne allegare quidem, 2 aut in integrum restitutionis auxiliũ implorare,

si forte susceptæ tutelæ tempore minor fuerit annis viginti quinque. 3 Nam quemadmodum inuita tutrix fieri non potuit, 4 ita nec tutelam retinere cogenda est. 5 Neque hoc casu locum habet quod dici solet, Ea quæ ab initio sunt voluntatis, ex postfacto esse necessitatis. 6 Quod enim matri defertur tutela filij non tam iure fit quàm intuitu pietatis, cùm alioqui tutela virile sit officium, cuius incapax perinde mater est atque alia mulier quælibet. 7 Idem in auia iuris est. 8 Proinde nec est distinctioni locus an minor annis mulier esset cùm tutelã susciperet an maior: cùm sola eius voluntas hac parte ius faciat. 9 *Ita Senatus* in relationibus libellorum Prid. Cal. Ianuar. 1590.

1. Postquam placuit Iustiniano vt mater & auia tutrix esse possit si velit *Auth. matr. & auia. C. hoc tit.* nec egeat in eam rem rescripto Principis quo antea indigebat *l. vlt. D de tutel.*

2. Est enim causæ allegatio necessaria iis demum casibus qui non pendent à voluntate nuda facientis, & quibus causam aliquam subesse necesse est, denique circa eas res quæ in causæ cognitione versantur. vt *in l. post litem* 17. *§. vlt. l. munus* 43. *§. vlt. & seqq. D. de procurat. l. pater* 4. *vers. nisi si causa D. de testam. tutel.*

3. Frustra enim restitutionem implorat is qui ipso iure munitus est *l. in causa* 16. *in princ. D. de minor. l.* 3. *C. si aduers. libert. l.* 2. *C. de pred. minor.*

4. Permisit enim tantùm Iustinianus vt possit mater esse tutrix si velit, non autem constituit vt cogatur esse tametsi nolit *d. Auth. matri & auiæ* & in corpore vnde sumitur.

5. Alioqui ex ratione matrimonium matris impediretur: cùm non liceat matri quæ alium virum quærit, tutelam liberorum ex priore viro susceptorum retinere *d. Auth. matri & auiæ.* iunct. *auth. sacramentum eod.*

6. *Vt in l. sicut* 5. *C. de oblig. & action. l. in commodato* 17. *§. sicut D. commod.*

7. Ideóque nimirum egebat olim rescripto Principis *l. vlt. D. de tutel.*

8. Hoc enim nouum ius induxit Iustin in matre & auia simul, vt scilicet post matrem auia tutrix esse possit *d. Auth. matri & auiæ & Nouell.* 118. *De hered. ab intest. venient. cap.* 5. *§. hæc autem.*

9. Etsi in aliis quibusdam melior est condicio matris quæ minor annis sit quàm eius quæ maior vt in specie *l.* 2. *C. si aduers. delict.*

DEFINITIO II.

Mater quæ connolauit ad secunda vota, neque fieri neque remanere tutrix potest etiamsi agnati consentiant.

QVæ ad secundas transiit nuptias non potest tutrix esse liberorum prioris matrimonij tametsi maximè velit, & agnati cognatique omnes consentiant. 1 Quare nec si iudex eam tutricem dederit ex inquisitione datio tenebit, quamuis nemo sit qui ab ea datione prouocauerit, 2 Legibus nimirùm repugnantibus quæ non patiuntur vt mulier maternæ pietatis oblita & in alienam familiam translata liberos in potestate sua retineat. 3 Quanquam enim nupta mulier non est in mariti potestate si ius Romanorum inspicias quo nos vtimur. 4 Nemo tamen est qui nesciat non superesse ei liberum de suis rebus nedum de alienis disponendi arbitrium, quę voluntates suas ad mariti nutum accommodare cogatur. 5 Satísque iam indultum matri viduæ Iustinianus voluit vt quamuis mulier sit, virili tamen officio fungi possit. 6 Nec causa vlla est cur matri binubæ idem priuilegium concedatur. Nam & ipsa Iustiniani constitutione cautum erat vt ad tutelam accedens mater, secundis nuptiis adhibito etiam iureiurando renunciaret. 7 Quod quamuis moribus nostris improbatum sit, 8 quia libera debent esse matrimonia, 9 Illud tamen retentum est vt nec manere nec fieri tutrix possit mater quæ ad secunda vota conuolauit. 10 Alium ergo tutorem dari pupillo oportebit in eámque rem pupilli agnatos & cognatos vocari, Et quidem sumptibus & diligentia matris, tum quòd tutelam ipsa suscipere perperam & contra leges non debuerit, 11 tum quia ad ipsius officium & pietatem spectet vt liberis suis impuberibus tutorem petat. 12 Quamuis si prior ratio non concurreret, sola posterior non faceret vt matris sumptibus dari tutor deberet. 1 *Ita Senatus* in causa N. de Sion vxoris N. Bachellard de S. Germanio d'Amberieu Ex tempore 8. Id. Mart. 1594.

1. *Auth. sacramentum. C. hoc tit.* Non enim potest mater tutrix esse nisi quo casu permissum ei est à Iustiniano: Atqui hoc casu non modò permissum ei non est, sed etiam nominatim constitutum, vt hoc casu omnimodo expellenda sit mater à tutela *dict. Auth. sacramentum.*

2. Esset enim hæc sententia ex numero earum quæ sine appellatione rescinduntur, de quibus *in tit. D. quæ sent. sin. appell. rescind. l. si expressim* 19. *D. de appell.* Denique autoritas iuris non est in arbitrio iudicantis *l.* 15. *ad municip.*

3. Est tamen hæc ratio indignitatis potiùs quàm incapacitatis quam attulimus *num.* 1. fortior est, quia semper supponendi sunt termini habiles *vulg. l. adigere* 6. *§. quamuis de iur. patron.*

4. *l.* 1 *§. vlt.* vbi est text. elegans *C. de liber. exhib.*

5. Metu scilicet reuerentiali, de quo nostri *ad l.* 1. *§. qua enarranda D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.*

6. *Dict. Auth. matri & auiæ.*

7. *Ibid.* & in corpore vnde sumitur *l.* 2. *eod.*

8. Et à Iustiniano ipso *in dict. Auth. sacramentum.*

9. *l. si patre cogente* 22. *D. de rit. nupt.*

10. Quia non fuit hoc casu permissum.

11. Hoc enim est illudere legibus.

12. Dixi *Defin.* 1 & 2 *supr. qui pet. tutor.*

13. Aliud enim est sumptus debere, aliud diligentiam *l.* 1. *§. illud tenendum de muner. & honor.*

DEFINITIO III.

Mater minor annis 25. non debet admitti ad tutelam liberorum suorum testamentariam, idque cum satisdatione.

POtest mater etiam minor annis vigintiquinque liberorum suorum tutrix esse, non tamen legitima sed testamentaria, 1 Adeò vt nec vlla satisdatione sit oneranda quòd imputare suæ facilitati aut potiùs fatuitati debeat pater qui eam tutricem dedit. 2 Nec eo minùs tamen rectè fecerit iudex si non aliter eam confirmare velit quàm si satisdet. 3 licèt tutoribus testamentarijs satisdandi necessitas soleat remitti. 4 Multo magis id admittendum sit si filiafamilas proponatur. 5 Nisi pater idoneus confirmationi expressim consentiat: 6 qui consensus cùm patrem obliget, satisdationis loco est. 7 *Ita tractatum est* in ea causa de qua in Defin. 20. & 21. Infr. De impub. & alijs substit.

1. *l* 2. *vers. illud C. hoc tit.*
2. Ita Nicolaus Boer. *qua.* 141.
3. *Arg. l. Lucius* 46. *§ pen. D. de admin. tutor.*
4. *l. testamento* 17. *de testam. tutel.*
5. Nec enim fieri tam facilè potest vt filia familias sit soluendo.
6. *l. si filiusfamilias* 7. *D. de tutel.*
7. *l.* 1. *C. de filiusfam. & quand. pro ijs pat. teneat. libr.* 10. *tit.* 60.

TIT. XXII.

In quib. casib. tutor. habent.

DEFINITIO I.

Curator datus minori quamuis petenti non tamen removendus est ad nutum & libitum minoris sed tantùm causa cognita.

Curator

CVRATOR quidem non datur minori nisi petenti præterquàm ad lites:1 Sed si datus sit petenti, non est ad nutũ minoris nec nisi causa cognita remouendus, Adeóque nec alius curator nisi causa similiter cognita ei adiungendus. 2 Onerat enim ea res existimationem curatoris. Et ideò etiamsi causa aliqua sit propter quam alius curator dari debeat, quæ non infamet, idipsum decreto iudicis cõprehendi oportet, ne dubitare quis possit factum id esse salua curatoris fama & existimatione. 3 Id ni factum ita sit, iustum appellandi causam curator habet: 4 Cùm suspecti causa quæ publicæ accusationis fauorem meruit, 5 non minùs curatores afficiat quàm tutores. *6 Ita tractatum est* in causa D. Caroli Francisci Ruffini Domini de Vens Aduocati clarissimi & Referẽdarij Serenissim. Ducissę & N. Claudij de Buttet in secreto auditorio Nonis Maij 1597.

1. *§. inuiti. Instit. de curator.*
2. Ita enim accipi debet quod scriptum est *in l. veuri 20. §. curatorem. D. de tutor. & curat. dat.* vbi Accurs.
3. *l. 3. §. 2 lt. & l. 4. §. 1. D. de suspect. tutor.*
4. Tanquam ab iniuria iudicis qui existimationem eius læsit saltem apud bonos & graues viros quod ferre nemo debet *l. 4. § aduersus D. de dolo mal. except. l. licet famosa vers. nec exceptiones & seq. D. de obseq. parent. & patron. præst.*
5. *l. 1. § suspecti* vbi not. *D. ad SC. Turpil. l. 1. § . consequens est D. de suspect. tutor.*
6. *l. 3. § . non tantùm & §. vlt. l. impuberibus 7. D. eod. tit. De suspect. tutor, & curàtor l. 2. C. eod.*

TIT. XXIII.

De admin. tutor.

DEFINITIO I.

Condemnatio irrogata pupillo ex dolo tutoris vel negligentia ipsius tutoris non pupilli damno cedere debet.

PVPILLO condemnato si tutor pupilli nomine prouocauerit nec appellationem intra statuta tempora prosecutus sit, 1 quam idcirco superior iudex desertam pronunciauerit, non tantùm in expensas litis, sed in eam quoque mulctam quæ appellantibus ob desertam appellationẽ iure nostro infligitur, proprio nomine quasi ex delicto suo 2 cõdemnandus est, siue iusta siue iniusta fuit appellatio, ne alienæ negligentiæ pœnas pupillus luat. 3 Idémque est si per crassam iuris ignorantiam ob non consultos peritiores, 4 aut dolo malo & per calumniam frustrandi iudicati gratiâ 5 tutor prouocauerit, & quod consequens est succubuerit. Neque enim est quod queratur ita fieri vt damnosum sibi sit officium suum, 6 cùm nõ tam officij necessitas quàm mala administratio causam det condemnationi: 7 Multóq; esset iniquius ex dolo culpáve tutoris pupillo damnum inferri, cui nihil imputari potest. 8 *Ita Senatus* ex tempore 9. April. 1588. & rursum in causa R. Patr. Greffij Franciscani mense August. 88.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *releuer & intimer l'appellation.*
2. Desertio namque appellationis delicti quædam species est quasi ex desertione appareat non fuisse interpositam appellationem nisi frustrandi gratiâ, & vt tam superiori quàm inferiori iudici illuderetur *Arg. l. tutor 41. in princip. D. de vsur.*
3. *l. non est ignotum 6. C. hoc tit.*
4. Scultus enim dicitur qui errat in iure cùm potuit consulere peritiores *leg. regula 9. §. vltim. D. de iur. & fact. ignor.*
5. *Vt in d. l. tutor 41. D. de vsur.* quibus opponitur tutor qui bona fide appellauit, id est vt ius quod pupillo suo competere putabat tueretur, de quo *in l. negotiorum 24. D. de appellat.*
6. Quod nunquam ferendum est *l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior. l. sed si quis ex signatoribus 7. D. testam. quemad. aper.*
7. Nec enim tutori parcendum est quoties, non solùm malè sed quod grauius est mala fide administrat *d. l. non est ignotum l. qui fundum 7 § si tutor D. pro emptor.*
8. Ex generali regula *l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. 2. D. quod vi aut clam.* Nec enim administrantur tutelæ ad hoc vt mergantur pupilli sed vt iis prospiciatur *l. 3. in princip. de contr. tutel. & vtil. act. d. §. si tutor.*

DEFINITIO II.

Potest tutor ex bona fide plus impendere in pupillum, quàm sit in eius reditu, Vrgere tamen minorem debet curator vt quæstum aliquem faciat si possit.

NOn potest tutor in pupillum plus impendere quàm sit in facultatibus nisi fortè pupillo expediat. Non enim in hoc administrantur tutelæ, vt pupilli mergantur. 1 Neque tamen prohibebitur tutor in pupilli alimenta plus impendere quàm sit in reditu facultatum si reditus ille honestis & congruentibus alimentis non sufficiat, 2 Sicut enim cogendus non est tutor vt de suo pupillum alat, 3 Ita nec vt eum in mendicãdi necessitatem coniiciat, 4 Idem in minoris curatore tractari potest. 5 Sanè à quo tempore quæstum ex industria sua facere minor potuit, imputandum est curatori quanto pluris ob id expensum est quòd per eius negligentiam minor quæstum nullum fecerit. *6 Ita Senatus* ex tempore 7. Id. Feb. 1589. & rursus in causa Raymundi Petard & Claudiæ Petard 8. Id. Iul. 1591.

1. *l. 3. in princip. D. de contrar. tutel. & vtil. action.*
2. Scilicet pro facultate patrimonij & pro dignitate natalium pupilli vt loquitur Paulus *in l. cùm plures 12. §. cùm tutor. D. hoc tit.*
3. *l. 1. §. vlt. D de contr. tutel. & vtil. action.* dummodo nihil impenderit tutor nisi ex bona fide *d. l. 3. §. pen. eod.* Textus est elegans *in l. 2. C. de alim pupill præst.*
4. *d. l. 3. in princip.* iunct. *l. in fundo 38. D. de rei vindic. l. si seruus 25. D. de pignor. action.*
5. Non enim plus iuris habet curator in bona minoris, quàm tutor in bona pupilli. Imò tantò minùs quòd non personæ quoque datur vt tutor sed bonis tantùm *l. 14. D. de test. tutel.* iunct. *l. cùm in vna 17. in fin. de appell.*
6. Debuit enim minor à curatore admoneri vt quæstum faceret suámque in re aliqua honesta industriam exerceret. Hoc verò nec in pupillum nec in tutorem cadere facilè potest.

DEFINITIO III.

Tutor non cogitur pati vt in pupillari inuentario describantur res quas intendat suas esse, licèt mater aut agnati pupilli contendant esse pupillares.

SI tutor inuentarium bonorum pupillarium conficiẽs vrgeatur à matre aliísve consanguineis pupilli vt ea bona describi patiatur quæ proprio sibi nomine quæsiit ex pecunia quæ inter eum & patrem impuberis communis fuisse dicitur, 1 non est cogendus, 2 Nec proinde dolo malo quicquam feciisse dicendus si nemine vrgente non curauerit ipse vt describerentur. 3 Quoniam etsi fauor pupilli ius illud elicuit, vt res à tutore empta ex pecunia pupilli sit pupilli, 4 & consequẽter vt res empta ex pecunia quę tutori cum pupillo communis fuit, sit pupillo communis, 5 priùs tamen est vt probetur pecuniam esse communem: 6 alioqui præsumitur tutoris fuisse qui comparauit, 7 nequetam supinus debet esse tutor vt res

suas in repertorio bonorum pupillarium describi patiatur. 8 Nec est, quod quis obtendat potuisse tutorem pro iure suo conseruando protestari, & interea pati vt ea descriptio fieret, 9 Ne alioqui nulla pupillo superesset ratio probandi quandocunque ius quod in iis bonis aut in ea pecunia habuisset. 10 Neque enim tutor magis quàm alius quilibet se ipsum prodere cogitur, vt de eius domo suas probationes pupillus extrahat, 11 cui nimirum satis esse debet quod quandoque probans fuisse sibi pecuniam illam cum tutore communem habebit electionem an ad pecuniam an potiùs vtili vindicatione in rem ipsam agere malit. 12 Interea igitur ne pupilli ius si quod est intercidat, ad matrem aliósve pupilli rem agentes pertinebit, vt de pupilli iure protestentur: eáque protestatio inuentario inseratur. *Ita Senatus* in causa Petri Mermier & N. Porterat 4. Cal. Iul. 1591. de qua SC. 3. & seqq. sup. pro socio.

1. Quo casu licèt pecunia fuerit communis, bona tamen quæ ex ea dicuntur acquisita non sunt communia sed eius qui sibi acquisiuit & cui suo nomine tradi tio facta est *l. si patruus 4. C. commun. vtr. in hic l. 2. C. pro socio l. qui aliena 8. & pass. C. si quis alter. vel sib.*

2. *arg. l. vlt. C. arbitr. tutel.*

3. Dolo si quidem facere non dicitur qui iure suo vtitur *l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

4. Scilicet si pupillus id eligat *l. 3. C. arbitr. tutel. l. 2. D. quãd. ex fact. tutor. l si vt proponis 8. C. de rei vindic.*

5. Eadem enim ratio & potestas esse debet pecuniæ communis ad faciendam rem communem, quæ est pecuniæ propriæ ad faciendam rem propriam. Vide tamen quæ scripsi *lib. 5. Coniect. cap. 9.*

6. Quoniam ex facto ius oritur *vulg. l. si ex plagis 52. §. in clino D. ad leg. Aquil.*

7. Semper enim pecunia præsumitur esse soluentis *l. si defunctus 10. C. arbitr. tutel* præterquàm in filiæ familias *l. cùm oportet 6. vbi glos. C. de bon. quæ liber. in vxore l. Quintus 51. D. de don. int. vir. & vxor.* & in prælato *Auth. hæc nisi C. de epis. & cleric.* Vide Bart. *in l. Titium & Manium §. altero D. de admin. tutor.*

8. *d. l. vlt. C. arbitr. tutel.*

9. Protestatio siquidem solet illæsum conseruare ius protestantis *l. etsi quis 14. §. plerique de reiuig. l. pro herede 20. D. de acquir. hered.*

10. Præcipua namque probatio pro pupillo illa est quæ ex inuentario pupillari sumitur *d. l. vlt. l. tutor 7. l. chirographis 57. D. hoc tit.*

11. *l. nimis graue 7. C. de testib. l. vlt. C. de edend.*

12. *d. l. 3. C. arbitr. tutel.* Vide Bart. *ad l. 2. C. quand. ex fact. tut.*

DEFINITIO IV.

Tutor non nisi probato errore potest restitui aduersus factam à se confessionem debiti pupillaris, regulariter.

ETsi tutor nec indebitum soluere potest, 1 nec debitum vltro remittere, 2 attamen bonam fidem agnoscere non prohibetur. 3 Itaque si post agnitam bonam fidem in profitenda quantitate quam sciuit à defuncto debitam Titio fuisse, velit restitui aduersus propriam confessionem, quasi nihil Titio deberetur, non magis audiendus est quàm si solutum velit condicere, 4 Nisi talis persona proponatur cui liceat à propria confessione, etiam nullo errore probato resilire. 5 Finge mulierem esse, aut militem, aut agricultorem. Hoc sanè casu probationem à Titio exigemus vt doceat sibi debitum fuisse quod solutum est: 6 non solùm si pupillus ipse pubes factus agat sed etiamsi tutor idem ipsius nomine. Nihil enim hac parte refert, an Titio res sit cum persona pupilli, an cum tutore. 7 Proinde quod tutor vt bonam fidem agnosceret pro pupillo soluit, in reddendis rationibus etiam reputare poterit, licèt aliunde non probetur debitum fuisse. 8 Etsi enim periculosum videtur debiti pupillaris probationem solius tutoris arbitrio committere, Si tamen tam spectatæ certæque fidei sit, vt suspicari non liceat, quòd cum pupillari creditore in pupilli necem voluerit colludere, nulla ratio est cur proprij patrimonij periculo bonam fidem pupilli nomine agnoscere compellatur. 9 *Ita Senatus* in causa Claudiæ Tauan & Amedei du Sollier 7. Cal. Sept. 1593.

1. Quia indebitum vltro soluere donare est *l. enim per errorem 53. de reg. iur.* donare verò est perdere *l. si mulier 7. D. de donat.* Atqui tutor non ideò datur vt perdat vel diminuat res pupillares sed vt administret *l. qui sub tutore 7. §. si tutor. D. pro empt. l. Lucius 46. §. vlt. D. hoc tit.* quomodo diligens pater familias solet *l. à tutoribus 33. eod.* non est autem diligentis patris familias soluere indebitum *l. cùm de indebito 25. D. de probat.* Vide *l. cùm indebitum 57. D. de condict. indeb.*

2. *l. pactum curatoris 12. C. de pact. d. l. Lucius 46. §. vlt. D. hoc tit.*

3. *l. quoties 9. §. nec vtique eod.*

4. Nisi paratus sit probare errorẽ id est nihil Titio deberi.

5. Nec enim hoc omnibus licet *l. generaliter 13. C. de non numer. pecun. d. l. cùm de indebito.*

6. *d. l. cùm de indebito versic. sin autem is.*

7. *l. 2 §. sufficit & seq. D. hoc tit.*

8. *d. l. quoties 9. §. nec vtique eod. tit.*

9. Ne alioqui suum ei officium sit damnosum quod esse nũquam debet *vulg. l. videlicet 29. ex quib. caus. maior. l. tutore 22. D. de his quæ vt indign. l. cùm quidam 26. in fin. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Tutor qui se non nisi tutorio nomine obligauit non cogitur pati executionem nec in propria persona nec in bonis suis.

TItius & Sempronius quasi duo correi debendi sed hic proprio nomine, ille tanquam tutor Mæuij centum tibi promiserant adiecta clausula *quilibet in solidum*, subiectáque nõ tantùm bonorum sed etiam personarum obligatione his verbis *Obligeant pource leurs personnes & biens auec la clause de constitut*: Cùm ad diem non solueretur, petieras per iudicem vt Titius tutorio nomine soluere iuberetur, Eo cessante curaueras vt ex personali obligatione in carceres detruderetur, 1 eiúsque propria bona tanquam pignori obligata caperentur. Placuit perperam videri tactam executionem, quòd cùm is non nisi tanquam tutor obligatus esset, in bona pupilli non in ipsius tutoris personam aut patrimonium fieri executio debuisset, 2 siue iam finita esset tutela, siue non. 3 Neque enim hic Titius pupillari obligationi subscripserat tanquam fideiussor, 4 sed tanquam tutor. Cui consequens videbatur vt subiecta bonorum & personarum obligatio ad Sempronij personam, & tam ad Sempronij quam ad pupilli bona referri potiùs deberet. 5 Nec omnino abhorrenter à proprietate verborum. 6 Nam & bonorum pupillarium quodammodo dominus tutor est, 7 saltem quandiu bene & ex pupilli vtilitate administrat. 8 Illud sanè omnino pro tutore faciebat, quòd cùm in ipsius persona nulla contracta esset obligatio, neque proprio nomine, neque fideiussorio, non potuerat ille bona sua personámve vtiliter obligare, 9 Quin saltem illud expressisset, Pro alieno & pupillari debito id se proprio nomine facere, Quæ res constitueret eum fideiussorem, 10 Atqui de fideiussione nihil expressum fuerat, sed ex cõtrario bis repetitum cautúmque, vt non nisi tutorio nomine obligaretur. 11 Nam sicuti nulla præcedente obligatione personali pignus dari non potest, 12 Quamuis pro alieno debito pignus dare possit is quoque qui non est obligatus, 13 Ita in dubio subiecta pignoris obligatio interpretationem accipere debet ex principali obligatione, 14 Præsertim cùm appareret per imperitiam notarij malè conceptam pignoris conuentionem. 15 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Ioannis & Claudij De plantes 13. Cal. Iunij 1595.

1. Posteaquàm placuit inuita iuris ratione vt homo qui non est dominus membrorum suorum, suum tamen corpus pignori dare possit *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.* De quo scripsi alibi.

2. Nam nec tutor iudicati executionem pati cogitur proprio nomine *l. 4. §. 1. D. de re iudic. l. 2. D. hoc tit* nisi cùm calumniosè litigauit *l. non est ignotum 6. C. eod.* Ne alioqui ex officio suo pericliteretur *l. cùm quidam 26. C. eod. tit.*

3. Quamuis post finitam tutelam res sit apertior quia tunc actiones omnes quæ antea competebant in tutorem, transferuntur in

natur in pupillum *dict.l.cùm quedam.*

4. Quo casu sine dubio teneretur proprio nomine *l.si non subscripsit* 15. *à contr. sensu C.hoc tit.*

5. Clausulæ siquidem accessoriæ & executiuæ interpretationem recipere debent à principali, nec ampliant dispositionem *l.vlt.§.pen.D.de condict.indeb.*

6. Sufficit enim vt non omnino verba repugnent *arg.l.talem* 51. *in fin. D.de hered.instit.*

7. *l.interdum* 56.§. *qui tutelam D.de furt. l.tutor qui tutelam* 17. *D.hoc tit. l.is qui in putatum* 11. §. *an ignoscitur D. quod vi aut clam.*

8. *l. qui fundum* 7.§. *si tut. D. pro emptor. d.l.tut.* 27. *D.hoc tit.*

9. Est enim pignoris obligatio accessoria, quæ proinde sine principali non potest contrahi, quamuis contracta possit durare interdum *l.2.C.de luit pignor. l.cùm notissimi C.de præscr.* 30. *vel* 40. *annor. l.pen.§.1. de except.rei iudic.* iunct. *vulg.l.cùm principalis* 178. *de reg.iur.*

10. Itaque poterat imputari creditori cur non curasset contractus legem conscribi apertiùs *ex reg.l.veteribus* 39. *D.de pact. l.Labeo* 21. *D.de contr.empt.*

11. Ad quid enim ita scriptum bis fuisset nisi vt appareret nolle tutorē proprio nomine obligari? quod & in dubio sanè præsumendum est *l.vlt.* vbi Bart. & alij *D.quand.ex fact.tutor.*

12. Vt neque fideiussor quoniā vtraque obligatio est accessoria *l.1.2. & 5. D. de fideiuss. l.5. in princip. & §.vlt. D.de pignor. l. Paulus* 12.§.1. *quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

13. *d.l.5.§.vlt.D.de pignor.*

14. Quoniam in accessoriis omnib. hoc generale est vt sequi debeant naturam sui principalis *d.l. cùm principalis l.in rem* 23. *§.item quæcunque D.de rei vindic. cum similib.*

15. Nec enim notarij error præuslere debet voluntati contrahentium *l.si in nomine* 4. *& l.errore* 7. *vbi not. C. de testam. l. l.illicitas* 6.§. *veritus D.de offic.præsid.*

TIT. XXIV.

De peric. tutor. & curat.

DEFINITIO I.

Tutor qui tanquam tutor vendidit non potest proprio nomine conueniri nec de euictione nec de precio, nisi quatenus in rem pupilli pecunia versa non est.

TVTOR qui pupilli nomine rē vendidit nec nisi ipsius pupilli bona obligauit, non potest proprio nomine de euictione conueniri. 1 Sed neque pro precio si probet pecuniam ad pupillum peruenisse, & in rem eius versā fuisse. 2 In rem versa autem videtur si pupilli rationib. accepto lata fuit. 3 Nam etsi pupilli rem mala fide & contra leges vendidisset tutor, quamuis alienatio non valeret, 4 catenus tamen pupillus maior factus videretur adprobare venditionem quatenus precium tutori suo imputaret. 5 Pro residuo saquatenus precium tutori suo imputaret. 5 Pro residuo saquatenus precij fieri nequit vt alius cōueniatur quàm tutor ipse nè precij fieri nequit vt alius cōueniatur quàm tutor ipse qui accepit. 6 Quòd si fortè soluendo non sit, bona tamē fide negotium gesserit siue pupillarem siue alienam rem vendiderit. Vtilis in ipsum pupillum de euictione actio danda est, quia non malè contrahitur cum tutoribus. 7 *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore in publico auditorio 10. Cal. Febr. 1593.

1. Notant nostri *ad l.2.C.ne vxor pro marit.* licèt aliter videatur sentire glossa quam vide *in l.mutuus* 43.§. *si qui*, in verb. *satisdare* vbi etiam Bald. *D.de procurat.*

2. *l.tutor urgentib.* 47. *in fi. D.de minor l.illud quæritur* 4.§. *vlt. de euict.*

3. *d.§.vlt.l.4.de euiction.*

4. *l.cùm plures* 12 §.1. *D h.t. De admin. & peric.tut.l.* 1. *& tot. tit. D.de reb.eor.qui sub tut. l.l.lex quæ tutores* 22. *C.de admin.tut.*

5. Felin. Sandeus *cons.*16. *num.*3.

6. *l.hu solis* 40. *D.de condict.indeb.*

7. *d.l.4.§.vlt.de euict. d.l.cùm plures* 12.§.1. *D.de admin. tutor. l.4.§.illa etiam quæstio D.de dol.except.*

DEFINITIO II.

Ratihabitio litis improbæ quam tutor exercuit an & quando liberet tutorem ne ad expensas litis proprio nomine conueniri possit.

NOn est condemnandus tutor in expensas litis improbæ quā pupilli nomine & quasi tutor exercuit, 1 si pupillus pubes factus ab eo gesta rata habuerit, 2 Siue cum curatoris autoritate, 3 siue interposito iureiurando, quòd curatoris autoritatē vt & cæteras solennitates supplere solet. 4 Sibi enim imputet qui ratum habuit quod malè gestum fuerat. 5 Idémque erit tametsi pubes hic non soluēdo esse proponatur. 6 Sufficit namque per huiusmodi ratihabitionem sublatam esse rationem illam quæ faciebat vt tutoris culpa pupillo nocere, aut imputari non deberet. 7 Nisi dolo malo tutoris extortam ab inope minore ratihabitionem constet vt expensarum condemnationem, quam sibi impendere videbat, effugeret, eámque substituti inopis aduersarij egestate eluderet. 8 Planè si postea minor aduersus eam ratihabitionem ætatis fauore restituatur, 9 pristinam victori aduersus eum qui tutor fuit expensarum ratione actionem quoque restitui oportebit. 10 *Ita Senatus* in causa Marci de la Mousliere & Petri Gacon 6. Non. Aug. 1593.

1. Ad quas alioqui condemnandus esset *l. non est ignotum 6. C.de admin.tutor.* Nempe quia non censetur habere mandatum siue à pupillo siue à magistratu vt quicquam faciat mala fide, aut vt litem improbam vel instituat vel suscipiat *l. quoties* 9. *§. nec vtique D.de admin.tutor. l. à tutoribus* 33. *eo.* quia & omne mandatum bonæ fidei clausulam habere intelligitur *l. creditor* 60.§. *vlt. D. mandat.*

2. Ratihabitio enim æquiparatur mandato etiam in delictis *l.1.§. sed etsi quod alius D.vnde vi. l.3.§. cùm procurator eod.l. vlt. C.ad SC. Maced.*

3. Scilicet si minor curatorem habet: *l.3.C.de in integr.rest.minor.* alioqui rectè obligatur minor solus. Imò etiam sine curatore suo, vt pluribus locis docui contra interpretes *ex l.puberes* 101. *de verb.oblig.* vbi Cuiacius.

4. Notant nostri *ad Auth. sacramenta puberum C.si aduers. vendit.*

5. Quia non potest reprobare quod semel probauit *l. Pomponius* 9. *D.de negot.gest.*

6. Quamuis dici soleat inanem esse actionem quam debitoris inopia excludit *l.nam ie* 6. *D.de dolo.*

7. *d l.non est ignotum l.3 & 4. D.quand. ex fact.tutor.*

8. *arg.l.3.§.1. vers. sed totum hoc structum D.de minor l.quòd si cùm scires* 8. *D.de dolo.*

9. Tanquam læsus quòd tutoris in lite improbā perseuerantiam ratam habuerit quam improbare potiùs debuerat *l. desitisse* 10. *D.de iudic.*

10. Quæ per ratihabitionem intercidisse videbatur *arg. l.si mulier* 14. iunct. *l. sed si* 9. *D.ad SC. Velleian.*

DEFINITIO III.

Tutor tenetur ad expensas litis mala fide institutæ aut susceptæ licèt aduersarius non vincat nisi per iusiurandum suppletiuum.

COndemnandus est tutor proprio nomine in expensas litis quam pro pupillo instituit ad consequendū debitum, quod ipse sciebat esse solutum, licèt neque solutionem ipse acceperit, 1 neque debitor apocham vllam exhibeat. 2 Neque enim bonam fidem agnoscere tutor prohibetur. 3 Nec aliud erit tametsi solutionis probatio semiplena tantùm fuerit, & consequenter debitoris iureiurando, vt vocant, suppletorio implenda impletáque. 4 Quandoquidem quòd plenior, aut minùs plena sit probatio solutionis, non facit vt solutionem factam esse plus minúsve tutor sciuerit. 5 Sanè non ex eo solo quòd probatur tutor confessus scire se solutionem præiudicium fieri pupillo debet cui verius est non nocere tutoris confessionem, præsertim quæ extra iudicium, & sine causa facta sit. 6 Quòd si non nocet ea confessio pupillo, nec igitur facere poterit quominùs ille ipse tutor pupilli nomine actionem instituere possit, 7 neque propriæ scientiæ exceptione alienum agens negotium repelli debebit. 8 *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichon & Ioannis Pichod 4. Id. Nouemb. 1594.

1. Quo casu esset quidem in tutore vt in cæteris probabilis ignorantia facti alieni *l.vlt.D pro suo* Sed nullus est huic præsumptioni aut excusationi locus cùm ponamus tutorem scisse factam solutionem.

2. Apocha enim non est modus tollendæ obligationis sed probandi sublatam cùm sit solutæ pecuniæ professio *l. pecunia* 14.*C.de solut.*

3. *l.quoties* 9.*§.nec vtique D.de admin.tutor.*

4. Iuxta eam nostrorum sententiam quæ obtinet ex *l. admonendi* 31.*D.de iureiur.Lin bona fidei* 3.*C. de reb. credit. & iureiur.*

5. Nam & euenit quotidie vt quis sciat quòd alius probare non possit, quia probationis facilitas nihil habet cõmune cum rei veritate *l.duo sunt Titij* 30.*de test.tutel.*

6. *l.certum* 6.*§.sed an & ipsos* iunct.*§.præced.D.de confess.*

7. Quicquid enim pupillus facere posset id & tutor pupilli nomine potest facere quamuis ex propria non posset *l. tutorem* 22.*D.de his quib.vt indign.l.aduersus* 30.*§.*1.*D.de inoff testam.*

8. Quia non agit tanquam Titius sed tanquam alius tutor quilibet *arg.l si paterfamilias* 15.*de adopt.l.item eorum* 6.*in princip. D. quod cuiusque vniuers.* Interdum tamen etiam tutoris scientia nocet pupillo *l.*3 *§ pen.& vlt.D.de tribut. act.* Sic dicimus posse quem agere non modò contra propriam scientiam sed etiam contra proprium factum si modò agat ad alterius commodum Castr.*ad l.si non sortem* 26.*§.libertus D. de condict. indeb.* Textus est elegans *in l.vlt.D.de postul.*

DEFINITIO IV.

Tutor condemnatus in principali negotio tanquam tutor non intelligitur condemnatus ad expensas nisi tutorio nomine, nec si potuerit & debuerit ex iusta causa proprio nomine condemnari.

TItius cùm Sempronij impuberis tutor esset litíque malè institutæ non adfuisset, 1 condemnatus fuerat tutorio nomine ad præstandam rem de qua agebatur, Ad expensas verò litis simpliciter, non expresso eo an proprio nomine an tutorio. Quærebatur an quasi tutor videretur condemnatus. Dubitationem faciebat quod licèt dici soleat condemnationis principalis qualitatem in accessoriis repetitam intelligi, 2 In proposito tamen dissimilis in eo erat ratio quòd principaliter condemnari tutor non poterat ad rem præstandam nisi quatenus tutor, cùm nec aliter rem præstare posset: 3 Ad expensas verò condemnari debuit proprio nomine propter contumaciam quæ ipsius propria fuit non pupilli. 4 Contumacia enim quasi delictum est. 5 Ex delicto autem tutoris nemo dixerit condemnari impuberem debere. 6 Sed tamen placuit nunquam videri condemnatum tutorem aliúmve administratorem proprio nomine nisi cùm idipsum diserte expressum est, 7 Licèt condemnandi ipsius causa iustissima fuerit. Nimirum quia post sententiam non tam quærendum est quid iudicari debuerit, quàm quid iudicatum sit. 8 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin.29.30.31. infr.De luit.pignor.

1. Nimirum per contumaciam vt sequentia ostendunt. Nam si ideò non adfuisset quòd in lite improba perseuerare noluisset laudari potius eo nomine quàm puniri deberet *l. destitisse* 10.*D.de iudic.l.*4.*§.*1.*de alien.iudic.mut.caus.fact.*

2. Quoniam quæ in præfationibus continentur pletumque in sequentibus repetita intelliguntur, nisi cùm eá repetitio actum vitiaret *l.Titia* 134.*§.*1.*de verb.oblig.l.vl.D.de fideic. libert.*

3. Is enim tantùm condemnari potest ad rem restituendam qui eius restituendæ facultatem habet *l.officium* 9.*D.de rei vindic.* nisi dolo desierit habere *l.qui restituere* 68.*eod.*

4. Dixi *Defin.*1.*supr.sit.prox.ex l.non est ignotum* 6.*C. de admin.tutor.*

5. Siquidem quisquis contumax est contemnit iurisdictionem eius cui obtemperare deberet *l.*5.*D.de iudic. l. contumacia* 53.*de re iudic.l.vnic.si quis ius dicent.non obtemp.*

6. Quia generalis regula est dolum tutoris pupillo non magis nocere debere quàm prodesse *l.*3.*&* 4.*D.quand.ex fact. tutor.l.is qui* 11.*§.si tutoris D.quod vi aut clam.*

7. Nempe si negotium spectet ad solum pupillum. Nam & si commune fuerit tutori & pupillo, non tenetur tutor pro parte pupilli nisi nomine tutorio *l.vlt.*iunct.*l.post mortem* 5.*in prin.* & §.1.*D.quand.ex fact.tutor.*

8. Quia per iudicatum fit nouatio *l.vlt.§.si enim C.de vsur. rei iudic.* & exinde incipit deberi *l.si fundus* 16.*§. plura D. de pignor.*

DEFINITIO V.

Curator etiam ad actum datus debet actus sui rationem reddere & probare pecuniam versam esse in rem minoris si datus fuerit curator ad vendendum.

CVrator ad actum datus, licèt bonorum minoris administrationem nullam habeat, 1 eius tamen actus ad quem datus est rationem reddere cogitur. Ne alioqui frustra & sine causa datus videatur. 2 Itaque si quis minori ad vendendum, preciúmque accipiendum autoritatem præstiterit, curare debet vt non aliter id faciat quàm si videat minori expedire vt vendat. 3 Itémque, quod est consequens, vt ea pecunia in rem & vtilitatem minoris impendatur. 4 Alioqui se obligat minori, electionem quandocunque habituro pecuniâ deperditâ, an contra ipsum agere volet, an contra emptorem. 5 Sed ita tamen vt melior emptoris quàm curatoris condicio futura sit. Nam aduersus emptorem agens non aliter audiendus est, quàm si probet deperditam pecuniam cùm præsumptio sit pro emptore qui soluit minori autore curatore. 6 At contra curatorem agens nihil aliud probare cogitur, 7 nisi quod is ad actum illum curator datus fuerit, & autoritatem præstiterit. Hoc ipso enim transfert in curatorem onus probandi quam ob causam præstiterit autoritatem, & quam in causam precium rei conuersum sit. 8 Illud sanè constat nullum minori ex electione præiudicium generari. Id est siue aduersus curatorem primùm egerit siue aduersus emptorem, non prohiberi cum aduersus alium agere nulla etiam restitutione impetrata. 9 Proinde si emptorem elegerit, & ob id succubuerit, quòd probare non potuit deperditam pecuniam, tum aduersus curatorem agens assecutus sit vt siue ex curatoris confessione siue qua alia ratione apparuerit perditam pecuniam, nec versam in vtilitatem minoris, 10 rursus contra emptorem regredi poterit si rem suam habere malit, quàm precium consequi à curatore. 11 Sed an curator emptori eo nomine obligatus erit, vt saltem precium restituat? Minimè, Neque enim vllo id iuris loco proditum est: 12 Debétque sibi emptor imputare, cur non fuerit curiosior & diligentior cùm minori solueret, præsente licèt ac autoritatem præstante curatore, 13 vt sciret quam in rem pecunia verteretur. 15 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin.13.Sup.De in integr. restit.minor.

1. Opponitur enim curator ad actum datus, ei qui sit datus in omnem rem de quo *in l.omnem rem* 15.*D.de tutor. & curat.dat.*

2. Ideo enim datur curator ad actum vt rationem reddat eius actus *arg.l.eum actum* 17.*D.de negot.gest.*

3. Interdum enim expedit vt in specie *l.*5. *§.*1. *&* *l.* 6. *D.de iur. delib.l.Diuus* 5.*D.de petit.hered.l.verum* 31.*§. si locuples D. de minor.*

4. *l.*5.*§.ne tamen D.de reb.eor.*

5. *l.vlt.C.si tut.vel cur.interuen.*

6. *l.ait prætor* 7.*§.*1. *D.de minor.* iunct.*l.quod si minor* 24. *§. restitutio l.patri* 27.*§.*1.*vers.prædium eod.* Valde tamen obstat *l.sine herede* 22.*§. interposito D.de admin.tutor.& l.prædiorum* 10.*C.de prad.minor.* Scripsi in Rationalibus *ad d.§.restitutio.*

7. Adde aliam differentiam quòd contra emptorem non potest agere sine restitutione, Contra curatorem verò potest agere iure communi, nec vlla opus est restitutione.

8. Hæc enim omnia ad curatoris officium pertinent cuius debet ille rationem reddere.

9. *d.l.vlt.& l.etiam* 3.*C.si tut.vel curat.interuen.*

10. Intellige nisi emptor paratus sit probare, pecuniam in rem minoris versam fuisse. Nam se onerans probatione audiendus esset etiam contra confessionem à curatore factam, aut aduersus probationes se non vocato contra curatorem factas *test. tit.C.res int.alios act.*

11. Plerumque enim minoris interest vt rem suam habeat potiùs quàm eius æstimationem *l. in causa* 13.*§. interdum l.*

si is emptionem 35.D.de minor.l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tutor.

12. Cùm non curator, sed minor ipse venliderit, Curator verò nihil nisi autoritatem præstiterit. Hoc enim est quod dicere nostri solent, Qui alium autorisat non se obligat. Aliud est in tutore qui ipse pupilli nomine vendidit *l.4.§.vlt.D.de euict.*

13. Debet enim curiosus esse quisquis contrahit cum persona suspecta *l.vir vxori 17.§ mulier & Titius in fin.D.ad SC. Velleian.l.vlt.D.de exercit.act.* Secus est in aliis *l.doli 19. in fin. D. de nouat.*

14. Non quasi malè soluatur curatori aut etiam ipsi minori curatore autore *d.l.7.§ 1. D.de minor.* sed quia aliud est quærere, an is qui sic solutt liberatus sit, An verò ius habeat repetendæ contra minoren pecuniæ cùm minor aduersus totum contractum impetrauit restitutionem vt scripsi *in Rationalibus ad d.l.quòd si minor 24.§ restitut.eo.tit.De min.* vbi vide.

15. Prævidere enim potuit & debuit periculum & incertum restitutionis vt loquitur Paulinianus *in l.si Titius 48. D. de fideiuss.*

DEFINITIO VI.

Minor potest tutorem vel curatorem quondam suum liberare sine vllis solennitatibus dummodò maior factus.

STatutum de liberationibus tutorum vel curatorum, quo tam multæ solennitates introductæ sunt ad hoc vt valeat liberatio quam tutori quondam suo adultus etiam iuratus concesserit, ad eos tantùm pertinet, qui liberationis tempore minores reperiuntur non etiam ad illos qui annum ætatis 25. iam excesserunt, 1 quibus vtique liberum est de re sua pro arbitrio disponere nullo etiam iudice, aut cognato, nulla rationum redditione intercuniente. 2 *Sine duc.*

1. Anton. Sola *in comment. ad statut.* incipiens *Quittationem.* vbi vide.

2. *Vulg.l.in re mandata 21.C.mandat.l.1.D. si à parent. quis manumiss. sit.*

TIT. XXV.

De tutor. vel curat. qui sat. non ded.

DEFINITIO I.

Tutor cogitur satisdare nisi in casibus certis itémque inuentarium conficere, nec prius quicquam gerere potest regulariter.

CErti iuris est debere tutorem satisdare 1 nisi vel testamentarius sit, 2 vel confirmatus, 3 vel ex inquisitione datus, 4 sicut & inuentariũ facere cogitur, adeò vt nec priùs quàm fecerit attingere debeat administrationẽ. 5 Prętereà in ijs quę dilationẽ nõ recipiunt, 6 aut quę fieri necesse est priusquã inuẽtarium conscribatur, 7 aut propter quæ nullum pupillo damnum immineat. 8 An igitur iudicium consistet quod tutor antè præstitam satisdationem aut susceperit aut agendo exercuerit? Sunt qui putẽt consistere sed ex eo tutoré tanquam suspectum remoueri posse. 9 Et certè fatendum est tutorem & esse & manere priusquàm vel satisdet vel inuentarium conficiat, 10 Ideóque remouendum esse. 11 Sed tamen magis est vt nec administrare interim possit nec pupilli nomine experiri, 12 nisi fortè proponas cum litis statum esse, vt nec pupilli nec aduersarij quicquam interfit. Puta si ad hoc tãtùm tutor agat vt litis, quæ cum viuo pupilli patre ad coronidem perducta fuerat, instrumento omnia iudici ad ferendam sentẽtiam exhibeãtur. 13 *Ita Senatus* extempore in secreto auditorio 14. Cal. Sept. 1588.

1. *Tot.tit.Instit.de satisdat.tutor.*

2. *l.testamento 17.D.de testam.tutel.*

3. Quia non alius confirmari potest quàm qui habet etiam pro se defuncti voluntatem *l.1 & tot.tit.De confirm.tut.D. & C.* Vide *l.pen.C.hoc tit.*

4. Quia fides inquisitionis, pro vinculo cedit cautionis *l.si impuberi 13 in fin. D.de tutor. & curat.dat.*

5. *l.tutor qui repertorium 7.D.de admin. tutor.* Vbi obseruà non sic loqui Vlpianum vt dicat, nihil posse interim tutorem gerere ante factum inuentarium, sed nihil eum gerere oportere. Vide tamen *l.1. & vlt.C.hoc tit. & Defin.1 sup Qui legit.person.* Afflict. *decis.285.num.22.* Capyc. 50. vbi tradit nouem requisitâ antequàm tutor possit attingere tutelam. Sed intellige Antequàm possit attingere impunè.

6. Quæ enim tunt huiusmodi, fere semper habent priuilegium vt intereà fieri possint *d.l.tutor in fine principij l.vlt.C.hoc tit. l.Aristo 5.§.1. l.ait prætor 7.§.vlt.D.de iur.deliber. l.Diuus 5. D. de hered.petit. l.vlt.D.de appell.recip.*

7. Putadum deliberat tutor, an pupillo expediat adire delatam sibi hereditatem *arg.l.Aristo 28.D.de acquir.hered.*

8. Glos *in l.fin.C.hoc tit.* Bart. *in dict.l.tutor 7.D.de admin. tutor.* Cyn. *in l.vlt.C.eod.*

9. Bart. *in d.l.tutor ex l.1.C.hoc tit.*

10. Nec enim alius vel satisdare debet, vel inuentarium facere quàm qui iam sit tutor.

11. *d.l.1.C.hoc tit.* Quomodo autem posset remoueri à tutelâ is qui tutor nondum esset? *arg.l.Titio vsusfructus 96. D. de condit. & demonstr. l.non potest videri 208.de reg.iur.*

12. *l.3.4. & vlt.C.hoc tit.* iunct. *l.1.eod.*

13. Capell.Tholos. *decis.188.* & ibi Auster.

DEFINITIO II.

Tutor qui nec satisdedit nec satisdare iussus est non eo minus & agere & administrare tanquam tutor potest.

QVi ad tutelam admissus est à iudice nulla præstandæ satisdationis necessitate obstrictus, 1 si tanquam tutor agat non potest ea exceptione repelli quòd non satisdederit, quasi ob eam causam nec tutor sit. Perinde namque legitimus tutor est acsi satisdedisset, 2 siue vltrò siue per imperitiam iudex necessitatem satisdandi ei remiserit: præsertim cùm iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur, & quasi pro fideiussore habendus sit. 3 Habétque eã res minùs dubitationis, siue tutorem proponas cui non fuerit necesse satisdare, cuiusmodi est testamentarius vel ex inquisitione datus. 4 Cæterùm si tutori cùm tutor daretur aut cõfirmaretur satisdationis onus vt sæpe fit, iniunctum fuerit, nec satisdederit administrationẽ nullã habebit, at ne tutor quidẽ esse intelligetur. 5 *Ita Senatus* extẽpore 6. Cal. Feb. 1590. Vide tit. de eo qui pro tutor. negot. gest. Defin. 1.

1. Qua tamen obstringi omnimodo debuit extra eos casus de quibus *in Defin. prox.*

2. Nõ enim satisdatio facit tutorem, sed ei qui iam tutor sit satisdandi necessitas iniungitur, vt dixi *Defin. prox. num.10.*

3. *l.1. & tot.tit. De magistr. conuen. D. & C.*

4. *l.pen.C.hoc tit.*

5. Nimirum quantum ad causam administrationis *l.1. 2. 3. & pass.C.eod.* Non quasi tutor hoc casu sub condicione datus intelligatur quod fieri nullomodo potest cùm tutelæ datio sit actus legitimus *l.actus legitimi 77.de reg.iur.* sed tanquam à iudice admonitus, non aliter ei tutelam committi quàm si satisdederit *l.muto 6.§.1.D.de tutel.*

TIT. XXVI.

De suspect. tutor. vel curat.

DEFINITIO I.

Paciscentes de hereditate pupilli per occasionem tutelæ indigni sunt & tutela & hereditate. Quid si de fructibus dividendis bonorum pupilli.

Proximiores agnati de tutelæ aut curationis munere assequẽdo collitigantes pacti sunt de pupilli aut minoris hereditate inter se diuidenda quandocunque mori eum contingeret, 1 hoc ipso suspecti sunt, & indigni qui ad munus hoc publicũ admittantur: quòd ita paciscendo perfidè & perniciosè agere videantur, 2 adeóque insidiosè in re pupilli vel minoris de cuius morte contra ius gentium festinantes tam citò cogitent. 3 Non idem est si proponas ex Augustanæ vallis prouincia plures inuicem transegisse de fructibus bonorum pupillariũ diuidendis, Postquam placuit iure cõsuetudinario totius prouinciæ induci, vt non cogantur tutores rationem reddere, nisi administratæ proprietatis, fructus autem suos omnes faciant quicunque deductis pupillaribus impensis supersunt. 4 Quamquam nec eò minus suspecta malique exempli conuentio illa esse mihi videbatur, cùm tutelæ ambitum præ se ferat, qui ad remouendum à tutela quantumuis proximum agnatum sufficere deberet. 5 *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Mart. 1589.

1. Nimirum eo fortassis prætextu quòd ad quos tutela redit ad eos peruenire hereditas debeat *vulg. l. quò tutela 73. de regul. iur.*

2. Est enim huiusmodi pactio plena tristis & periculosi euentus *l. vlt. C. de pact.* adeóque improbus est qui sollicitus est de viuentis præsertim impuberis hereditate *l. 2. § interdum D. de vul. & pupill. substit. l. 2. § vlt. D. de his quæ vt indign.*

3. *l. donari 29. alias l. quidam § donationem D. de donat. l. 1. § si impubere D. de collat. bonor.* Hoc verò maximè obtinet cùm tractatur de pupillo, cuius vita insidiis agnatorum aut substitutorum maximè exposita esse creditur, propter quod fuit necesse induci nòn tantùm substitutionem pupillarem sed etiam vt pupillares tabulæ quandiu pupillus viueret clausæ remanerent *§ sin autem quis Inst. de pupill. substit.* iunct. *l. Iulianus 42. alias l. si pupillus D. de acquir. hered.* Vide *l. 3. § nunc videamus D. hoc tit.*

4. Ita enim fert consuetudo vallis Augustanæ, mirabilis sanè, & à iure nostro pupillorúmque vtilitate valde aliena, sed quam tamen abrogari nunquam fuit possibile.

5. *l. si ire oportet 21. § vlt. D. de tutor. & curat. dat. l. ex sententia 29. D. de testam. tutel. l. qua omnia 25. vers. nec ferendus est D. de procurat.*

DEFINITIO II.

Pendente suspecti cognitione an & quando remouendus sit tutor aut curator ab administratione.

PEndente cognitione suspecti, constat quidem remouendum esse tutorem aut curatorem ab administratione: 1 Sed hoc ita accipiendum est si contra tutorem suspicionis indicia aliqua proponantur: 2 alioqui sola accusatoris allegatio non sufficit, ne calumniæ occasio detur. 3 Itaque litem super allegatis suspicionis causis cõtestatam esse necesse est priusquàm remoueatur. 4 Porrò quemadmodum suspectus ille est qui in re pupilli aut minoris malè versatur, 5 ita malè versari credendus est quisquis contra Senatusconsultum quod ad Diui Seueri orationem factum est rem immobilem, sine decreto alienat. 6 Nemo enim dubitat quin malè fiat quicquid fit contra leges. 7 *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Iunij 1590. Et rursum in relationibus libellorum pro tutore liberorum N. Neyton 18. Cal. Decemb. 1590.

1. *l. eum quem 7. C. hoc tit.*

2. Imò non esse tutorem remouendum propter solam suspicionem ante litem contestatam, tenet Afflict. *decis. 357. num. 5. & 6.* post Angel. *in l. quod si fortè 14. § sunt quidam D. de solut.*

3. Nam vt ille Imperatori obiiciebat Quis innocens erit si sufficit accusare? Quanquam nec insulsè Imperator, Quis verò nocens si sufficit negare?

4. Ex sententia Afflicti & Angeli quam retulimus *num. 2.* quæ magna sanè limitatio est *ad l. eum quem.*

5. *l. 3. § nunc videamus & pass. D. hoc tit.*

6. Idem est si tutor alienet sine decreto aliquam rem ex iis quarum alienatio hodie prohibita est post *l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tutor.* quamuis ad Diui Seueri orationem ea res antea non pertineret.

7. *l. non dubium 5. C. de legib.* Indignus enim est legum auxilio quisquis in eas committit *l. auxilium 37. in fin. D. de minor.* Si tamen nihil aliud contra tutorem hunc allegaretur, paratem æquius vt salua existimatione prohiberetur quicquam amplius gerere, quàm vt quasi suspectus remoueretur *arg. l. 3. § vlt. & l. seq. D. hoc tit.* quia solus infamiæ pœnam meretur *l. vlt. C. eod.*

TIT. XXVII.

De in lit. dand. tutor.

DEFINITIO I.

Pœna minoris contumacis cuati ad petendum curatorem in litem non alia est quàm vt ei licèt absenti curator detur.

ADiudicem venire iussus minor, vt sibi curatorem in litem peteret, cum quo agere creditor posset, 1 non paruit. Contumaciæ pœna non illa erit irroganda, vt pro maiore habeatur, quem minorem esse constat, 2 quique tãquam minor conuenitur, Ne contrà quàm vulgo iactari solet plus operetur fictio in casu ficto quàm veritas in casu vero. 3 Sed vt ex iudicis officio absenti curator detur, qui alioqui etsi inuito, non tamen nisi præsenti, & qui ab ipso minore nominatus esset, dari debuisset. 4 *Ita Senatus* in causa Dominæ Bonaventuræ Beisse & N. Antonij Fratet de Combaueiron 17. Cal. Aug 1593.

1. Siquidem ex hac causa etiam inuito curator dari potest, & debet qui aliàs non datur nisi petenti *§ item inuiti Inst. de curat. l. 1. & pass. C. hoc tit.*

2. Etsi non vno casu placet nostris minorem haberi pro maiore, puta, inquiunt, si cum iuramento contraxerit *Auth. sacramenta C. si aduers. vendit.* aut si maiorem se dixerit *ex ut. C. si min. se maior. dixer.* De quo scripsimus ad eos titulos.

3. Contra *l. adoptio 16.* iunct. *§ vlt. l. præced. D. de adopt. l. filio 23. D. de liber. & post.*

4. *l. 3. § si pupillus D. de tutel.* Contumacia enim fictam præsentiam inducit cùm pro præsentia habeatur *Auth. quæsitum prouincia. vers. sed si nec ipse C. vbi de crim. agi oport.* & in corpore vnde sumitur.

DEFINITIO II.

Curator ad litem aut ad actum quis inuitus dari possit.

CVrator ad litem aut ad alium actum in quo curatoris autoritas necessaria sit inuito quidem datur, 1 sed non inuitus: 2 Nisi proponas procuratorem publico munere fungentem qui ex ea causa cogi possit vt pro alio procurationem suscipiat. 3 Itaque quoties non reperitur ex agnatis aut cognatis aut adfinibus qui curator esse velit ad litem, siue minori, siue iacenti hereditati, 4 dandus sit, Senatus iubere solet vt ex procuratoribus aliquis nominetur, cui eius muneris executio mandari possit salario iusto interueniente, & ita vt nec de suo quicquam præstare compellatur, 5 nec vllis rationibus reddendis aut litis periculo fiat obnoxius, sed tantùm instruendæ liti officium boni viri & diligentis procuratoris exhibeat. Vnde illud quoque fit, vt ita datus curator alium procuratorem constituere non debeat quoniam idem ipse & curator & procurator est. 6 *Ita Senatus* in causa N. Polixenę Veillet contra N. Bay 8. Cal. Sept. 1593.

1. *§ item*

1. §. *item inuiti Inst. de curat.*

2. Potest enim recusare, multò magis se excusare *l.3. §. si pupillus. eod* ibi Bald. *D de tutel. l.2 §. quæritur de cur. bon. dand.*

3. Parum enim distat inter procuratorem & curatorem ad lites Dixi *Defin. 4. num. 6. & 7. sup. Qui tutor. aut curat. dare dar. ve poss.*

4. Nam eo iure vtimur vt etiam iacenti hereditati curator detur, Contra quem errorem vide quæ scripsi *Decad. 3. De erro. pragm. Error. 3.*

5. Nemo enim cogendus est vt pro alio quicquam inuitus soluat, nec debet vlli officium suum esse damnosum *l. cùm quidam 26. C. de admin. tutor.* damnum autem aliquod est si quis de suo pecuniam pro alio explicare & prorogare compellatur *l. 3. § vlt. vbi pup. ed. ar. deb.*

6. Ne frustra fiat per plures quod æquè commodè imò commodiùs per vnum expediri potest.

DEFINITIO III.

Prius est vt pupillus tutorem habeat quàm vt de curatore ad litem aliúmve actum ei dando tractari possit, & vbi petuntur tutores.

PVpillo nondum habenti tutorem curator ad litem aliúmve actum dari non potest, nec si aduersarius petat qui litem cum defuncto impuberis parte inchoatam aduersus pupillum persequi & exercere velit, 1 Sed omnimodo tutor dandus est qui pupillum defendat, & ad lites procuratorem constituat. 2 Alioqui enim quid obsecro præstare aut quas defensiones adferre curator potest, qui de pupilli rebus & negotiis non sit instructus, quíque instrumentorum pupillarium copiam habere nequeat, nullo dum confecto eorum inuentario? 3 Nam nec priùs confici inuentarium potest quàm tutor aliquis datus sit, ad cuius quippe curam ea res pertinet. 4 Nec aliud erit etiamsi iam in causa conclusum sit, lisque ad coronidem perducta videatur. 5 Pleraque enim possunt interuenire propter quæ iudicatum iudiciúmve differri debeat: 6 Impetrata fortassis restitutione in integrum si qua defensio aut allegatio sit omissa quæ pupilli ius tueri possit. 7 Quorum tamen ratio excogitari non potest nisi per eos qui pupillarium negotiorum plenam notitiam habeant, ex pupillaribus instrumentis & facultatibus perspectam. 8 Nec obstitit quod cum ea facti species proponeretur vt agnati proximi ex quibus eligi tutor posset Pedemontani essent, & in Pedemontium prouincia degerent, difficile erat Sabaudo homini procurare, vt ex iis decerneretur. 9 Facilius enim id illi oneris irrogandum esse visum est quàm permittendũ vt indefensi pupilli causa læderetur. 10 Quãquam & illud dici poterat non esse cogendum illum ire ad Pedemontanos vt peteret tutorem, Cùm haud dubiè pro bonis & negotiis Sabaudicis tutorem dari Senatus noster iubere poterat. 11 Nimirum ex proximioribus agnatis cognatísve aut vicinis quos defunctus in Sabaudia reliquisset, 12 etiam non vocatis iis qui essent apud Pedemontanos, licèt maior pars hereditatis in eadem Pedemontanorum Prouincia esse proponeretur, Quandoquidem æquè suo iure Senatus Pedemontanus pro eâ bonorum parte alium tutorẽ dare poterat, 13 vt expeditior esset minúsque pupillo dispendiosa ratio tutelæ gerendæ, bonorúmque in tam dissitis locis administrandorum. 14 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 3. sup. Qui tutor. dare darive poss. 7. Id. Decemb. 1593.

1. Nunquam enim curator in litem aut ad actum aliquem specialem datus est cùm in omnem rem administrator aliquis siue tutor siue curator ille sit dari potest *l. in omnem rem 15. D. de tutor. & cur. dat.* nimirum vt siue pupillo siue minori quàm plenissimè fieri potest, prouideatur.

2. Omnia enim facere tutor potest quippe qui sicut personæ, ita & vniuerso patrimonio datus intelligitur *l. certarum 12. & seqq. D de testam. tutel.*

3. Parum autem est quod pupillus habeat curatorem nisi talem habeat per quem defendi possit. Ideò namque dantur pupillis & minoribus tutores & curatores ne sint indefensi.

4. *l. tutor qui repertorium 7. D. de adm. tutor. l. vlt. C. arbitr. tut. l.*

5. Quamuis soleant pragmatici dicere processum hoc casu haberi pro iam iudicato,

6. Similis ratio est *in §. illud Inst. de rer. diuis. ex l. 5. §. 1. de acquir. rer. domin.*

7. Siquidem ex hac causa pupillum & minorem in integrum restitui posse constat *l. minor 36. D. de adm. tutor.*

8. Alioqui vnde possent diuinare aut probationes sumere? *arg. d. l. tutor l. chirographis 57. D. de admin. tutor.*

9. Cauere enim bonus iudex debet quantum potest ne quis officij sui gratiá per longum iter nec sine magna captione à rebus suis auocetur & extra prouinciam suam ire cogatur, quia id est minus onerosum *l. sed si quis 7. D. testam. quemadm. aper. l. 3. §. vlt. D. de testib.*

10. Quia quoties nihil sine captione inuestigari potest eligendum est quod minimum habeat iniquitatis *l. quoties 200. De reg. iur.*

11. *l. vnic. C. vbi pet. tutor. vel curat. l. pupillo 27. D. de tutor. & curat. dat.* vbi Bart. *l. propter litem 21. §. licèt & §. vlt. D. de excus. tutor.*

12. *l. 3. D. de tutor. & curat. dat.*

13. Ex iis ipsis legibus quas citauimus *num. 11.* Iunge *l. 5. §. illud quæri 12. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

14. Esset enim ea ratio tutelæ in tam dissitis prouinciis gerendæ per vnum eundémque tutorem valde dispendiosa pupillo qui viatica & sumptus omnes pro tutela factos tutori suo debet reddere *l. 2. D. vbi pupill. educ. deb. l. 1. § præterea l. 3. §. contrarium. D de contr. tut. l. & vtil. action.* Vide omnino Papiensem *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in versic. eidem Iacobo num. 3. & 4.* & ibi Masuer. *in addit.* post Crauet. *cons. 30.* Roman. *cons. 250. & cons. 39. col. 2.* Alex. *cons 44. col. 4. circ. med. libr. 5.* Ias. *in l. cunctos populos. in 2. lectur. in fin. C. de summ. Trinit. & fid. Catholic.* Cast. *in l. 1. C. de contr. empt.*

TIT. XXVIII.

De eo qui pro tutor. negot. gess.

DEFINITIO I.

Protutor potest stipulari pro pupillo sed non potest exigere solutionem si tutor negetur. Alia ratio est veri tutoris qui non satisfecit.

QVi stipulanti promisit quasi tutori, cùm tamen reuera tutor non esset, si ab eo tanquam tutore conueniatur vt soluat, obiicere potest tutorem eum non esse. 1 Nec ei nocebit quòd tanquam tutori promiserit. 2 Parum enim ipsius tùm interfuit an tutor esset, qui pupilli nomine stipulabatur pecuniã, quam etiamnum pupillo se debere fateatur. 3 At nunc eiusdem interest ne alteri soluat quàm qui reuera tutor sit, vt liberationem à pupillo consequi possit quam vtique nõ consequeretur si ei solueret quem tutorem non esse sciret. 4 Si tamen nihil aliud habeat quod tutori obiiciat quàm quòd pro tutela non satisfecerit, cùm à iudice citra onus satisdationis ad tutelam admissus fuisset, audiri non debebit. 5 Neque enim minùs legitimè tutor est qui non satisfecit si ei iudex siue vltrò siue per imperitiam, satisfandi necessitatem remiserit: præsertim cùm iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur & fideiussoris ferè loco habeatur. 6 Quod multò magis obtinet si talem tutorem proponas qui satisfare non debuerit, qualis est testamentarius vel ex inquisitione datus. 7 Diuersum sanè est si tutori, quod plerumque fit, satisdationis onus iniunctum fuerit cùm tutor daretur aut confirmaretur. Hic enim tutor quidem esse intelligitur, sed administrationem nullam habet priusquam satisfecerit. 8 *Ita Senatus* ex tempore 6. Calend. Febr. 1590.

1. Regula enim generalis est. Quisquis agit tanquam talis eum debere probare se esse talem *l. si plura* 8. *l. circa* 14. *D. de probat. l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel.*

2. Quamuis dici soleat eum qui cum alio contrahit, non debere ignarum esse condicionis eius cum quo contrahit *l. qui cum alio* 19. *D. de reg. iur.*

3. Nam etsi nulla stipulatio intercessisset, perinde tamen pecunia pupillo deberetur ex ea causa quæ materiam dedisset stipulationi, cùm stipulationes omnes pendeant ex negotio contracto *l.* 5. §. *conuentionales* D. *de verb. obligat. l. si ita* 6. §. *vlt. & l. sej.* D. *de nouat.*

4. Aliud esset si soluisset bona fide id est ei quem tutorem esse putabat. Nam quamuis debitor pupillaris, soluendo esset, qui pro tutore negotia gerit non aliter liberetur, quàm si pecunia rem pupilli peruenerit *l. debitores* 18. D. *de solut.* id tamen nō habet locum in eo debito quod in fauorem pupilli contractum sit per illam ipsam qui quasi tutor negotia gessit *l. fil.* 88. vbi est text. elegans *eod. tit.*

5. Dixi *Def.* 2 *supr. de tutor. vel curat. qui sat. non det.*

6. *tot tit. de magistr. conuen.* D. & C.

7. *l. testamento* 17. D. *de test. tutel. l. pen.* C. *de tutor. vel curat. qui sat. non ded.*

8. *l.* 1 & *vlt. eod. l. mixto* 6 §. 1. D. *de tutel.*

TIT. XXIX.

Vt caus. post pubert. adsit tutor.

DEFINITIO I.

Tutor pupilli succedentis in hereditate prioris tutoris litem à priore tutore coptam perægere cogitur, si nondum sit reddita ratio prioris tutelæ.

TVTOR pupilli nomine instituta lite nec dum peracta ea decesserat, filio impubere herede relicto. Datus huic impuberi tutor licèt prioris pupilli tutor non sit, nec tutelę quam defunctus gesserat successor, successorisve tutor, 2 eandem tamen litem si alius tutor nullus sit persequi poterit, 3 Quippe quòd ea res ad onus prioris tutelę pertineat vt cœptam litem peragat is qui defuncti nomine cogitur reddere rationes. 4 *Ita Senatus* in causa Michaelis Brunier, & Enemundi de la Chinal 3. Non. Mart. 1594.

1. Nulla enim tutela hereditario iure transit ad alium *l. tutela* 16. §. 1. D. *de tutel.*

2. Est tamen tutor eius qui successit in onus rationum reddendarum priotis tutelæ nomine.

3. Quemadmodum tutor ipse posset si adhuc viueret, tutelaque per pubertatem finita esset, aut alio quouis modo *l. vnic.* C. *hoc tit.*

4. Nam etiam post finitam tutelam officium tamen tutelæ durat quantum ad ea quæ sunt connexa priori tutelæ *l.* 5. §. *si tutor* D. *de admin. & peric. tutor. l. tutor post puberem* 11. C. *arbitr. tutel. l. si tutor post pubertatem* 23. D. *de tutel. & ration. distr.*

DEFINITIO II.

Tutela quidem finitur pubertate sed officium tutelæ non finitur, nisi redditis rationibus: vel accepto saltem curatore.

CVm tutor qui nondum administrationem ad curatorem transtulit defensioni causę pupillaris adesse debeat, 1 multò minus audiri is debebit qui nullo adhuc dato curatore ob eam solā causam liti adesse recusat, 1 quòd pupillus annos pupillares excesserit, atque ita finita tutela sit. Nā finita tutela potest tamen fieri vt administratio duret: Nempe quandiu non sunt redditæ rationes. 2 Sanè si & curator puberi datus sit, & in eum translata administratio, tutorem pro causa pupillari litis incommoda subire cogi non oportet. 3 *Ita Senatus* in causa Marci de la Moussiere & D. de Monticznoz 6. Non. Aug. 1595.

1. *l.* 1. C. *hoc tit.*

2. Aut saltem quandiu curator nullus datus est *l. à tutoribus* 33. §. 1. D. *de admin. tutor.* Iunge *l.* 5. §. *post completum eod.*

3. Nam omnia negotia quę per tutorem inita sunt ad finem curatorum exinde pertinent *d.* §. 1. Nimirum si etiam instrumenta ius reddita sint sine quibus his instrui & peragi non potest *d.* 1. *post completum.* Vide Andr. Gayll. *lib.* 2. *pract. obseru. cap.* 96. vbi ait ex generali totius Germaniæ consuetudine receptum esse vt tutela non finiatur pubertate quandiu non sunt redditæ rationes tutelæ. Eademque consuetudo etiam apud Gallos vt à grauissimis plerisque viris audiui, iam inualuit.

DEFINITIO III.

Valent quæ tutor post finitum officium gerit ex necessitate vel vtilitate officij præcedentis quandiu alius tutor nullus est.

QVæ à tutore vel Syndico, alióve administratore post initum officium gesta sunt, non eo minùs rata haberi debent, si modò ex necessitate, aut vtilitate præcedentis officij ab iis facta sunt, nec dum alius eo tempore tutor, aut Syndicus aut administrator fuit. 1 Tandiu enim is manet qui antèà fuit: 2 Ne alioqui summo incommodo afficiatur pupillus aut vniuersitas, nemine administrationem habente. 3 *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis ordinis Nobilium Mauriānæ 4. Id. Febr. 1596.

1. *arg. l. ita autem* 5. §. *si tutor. l. à tutoribus* 33. §. *officium. D. de admin. tutor.*

2. Saltem ex generali illa consuetudine, de qua diximus *Definit. præced. ex* Andr. Gayll. *lib.* 2. *pract. obseru. cap.* 90. quamuis ratio iuris repugnare videatur cùm tutela finiatur pubertate *l.* 1. & 2. *C. quand. tutor. & curat. esse desin.*

3. Melius enim est rem pupilli vel vniuersitatis bene geri per eum qui tutor vel Syndicus antea fuit, licèt esse desierit, quàm per neminem. Idque non abhorret à iuris ratione, cùm ea quæ post officium gesta sunt, connexa sunt iis quæ durante officio gesta fuerunt aut geri debuerunt *l.* 1. C. *hoc tit.*

TIT. XXX.

Vbi pupill. educar. deb.

DEFINITIO I.

Vitricus potest quidem esse tutor priuigni sui, sed non facilè, difficilius verò educator.

EST non facilè vitricus tutor dandus est, nec apud eum educandus pupillus, 1 facilius tamen est vt tutor detur, quàm vt apud ipsum pupillus educetur, 2 ne salus eius periclietur cui mortuo mater sit successura tum vitrico aut liberis ex vitrico susceptis vel suscipiendis commodum successionis paratura. Sed tamen si agnatis cognatisque ita videatur, nec quicquam causæ sit cur eorum voluntatem iudex sequi non debeat, poterit iudex & vitricum tutorem dare, 4 & decernere vt apud eum pupillus educetur. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. sup. Quand. mul. tutel. offic. fung. potest.

1. Propter periculum quod subest ne vitricus vitæ pupilli insidietur, Adeò vt nec matri quæ vitricum induxit educatio pupilli permittenda sit *l.* 1. C. *hoc tit.*

2. Periculum enim educationis imminet vitæ pupilli, periculum verò tutelæ non nisi facultatibus. Et quæ ratio vocat ad tutelam nempe spes futuræ successionis *l. quò iure* 73. *de regul. iur. & tit. de legitim. patron. tutel. Institut.* eadem arcet ab

education

educatione, ita vt nec apud substitutum pupillarem ali pupillus facilè debeat *l.1. D. hoc tit.*

3. Creditur enim mater quæ transit ad secūda vota minus diligere liberos prioris matrimonii *l fœmina 3. l generaliter 6. C. de secund. nupt. & pass.*

4. *l. vlt. C. de contr. iudic. tutel. l. nonnunquam 32. §. 1. D. de adopt.*

5. Hoc enim causa cognita auditisque agnatis & cognatis decerni potest *d. l. 1. C. hoc tit. d. l. 1. D. eod.*

TIT. XXXI.

Arbitr. tutel.

DEFINITIO I.

Rationes tutelæ ritè pupillo aut alij cui oportuit reddita non possunt retractari postulante tertio nisi eius sumptibus.

RATIONIBVS pupillaribus eum eo ipso qui pupillus fuit alióve 1 solenniter redditis, 2 si tertius fortè possessor pignorum pro reliquis obligatorū reddītionem improbare velit, nouámque postulare, 3 audiendus quidem est cùm eius interfit, 4 sed ita tamen vt ipsius sumptibus iterata illa redditio fiat. 5 Nam quod dici solet arbitrium tutelæ tale esse debere vt rationes expensis pupilli reddantur (quod & in cæterorum omnium personis obseruatur quibus rationes reddendæ sunt, 6) ad cum casum pertinet quo reddantur postulante eo cui reddi debeant, & nunc primùm, 7 Nam postulante alio & ad proprium sui ipsius commodum, non est æquum iis sumptibus onerari pupillum, aut cum qui rationes iam semel & ex bona fide reddiderit. 8 Neque enim illi imputari potest cur tertium hunc possessorem non interpellauerit vt si sua interesse putaret adesset tum cùm rationes primùm redderentur. Cùm neque huic obligatus esset, neque sciret futurū vt eius quicquam interesset. 9 præsertim verò quòd neque principaliter quicquam eius interest, sed tantùm per quasdam consequentias. Cuius interesse, vt ita dicam, consequentis rario vt plurimùm haberi nulla solet. 10 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Gaspardo Tauel contra Mammertum Cusini 7. Calen. Febr. 1593.

1. Puta curatore aut ipsius pupilli herede.

2. Id est obseruatis solennitatibus quas & iuris ratio & statutum Sabaudiæ introduxit *in cap. quittationes libr. 2. statut.*

3. Vt probet indebitam esse pecuniam quæ petitur, quasi debita per tutorem.

4. Ne alioqui factum aut dolus aliorum alij noceat cōtra *l. 2. D. quòd vi aut clam l. non debet alteri 74. de regul. iur.*

5. Qui enim allegat malè quid & perperam factum esse idipsum suis sumptibus probare debet *l. ab ea parte 5. §. 1. de probat.* maximè verò si alleget etiam dolum quippe cuius præsumptio semper odiosa & improbabilis est *l. quoties 19. §. qui dolo eod. tit. l. dolum 6. C. de dolo.*

6. *l. 1. §. officio D. hoc tit. De tutel. & ration. distr.*

7. Ne alioqui officium tutoris aut alterius cuiuslibet administratoris sit ei damnosum si suo sumptu rationes reddere aut in eam rem sumptum prorogare compellatur. Interest enim nostra non soluere potiùs quàm solutum repetere *l. 3. D. de compensat.*

8. Nam neque lex aut prætor actum agi vnquam patitur, nisi ex magna causa *l si quis ex argentarijs 6. §. vlt. & l. seq. D. de edend. l. oratione 7.* D. *de feriis.*

9. Vndè enim potuisset diuinare? *arg. l. si prætor 31. in fin.* D. *ad leg. Aquil. l si fideiussor 29. § si cùm debitor D. mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio de doli mal. except.*

10. *l. 1. l. quod dicitur 7.* D. *de autor. tutor.*

DEFINITIO II.

Ob rationes reddendas quando conueniendum sit de arbitris rationalibus quos auditores appellamus, & quomodo facienda sit editio.

CVm de reddendis rationibus agitur prius est vt rationes edantur, 1 itémque instrumenta omnia ad rationes pertinentia, 2 quàm vt de arbitris, & vt vocant, auditoribus conuenire oporteat apud quos de rationum fide disceptetur. 3 Fieri siquidem potest vt tam bene ac fideliter rationes reddi appareat, vt controuersia nulla futura sit propter quam ad arbitros recurri sit necesse. Eam vero editionem non apud, facta fieri oportet, 4 sed breui manu vt citiùs & minore sumptu instrui possit is cui rationes redduntur quid admittere debeat, aut de qua re contendere. 5 *Ita Senatus* ex tempore pro D. Antonio de Lescheraine Iuridico maiore de Gex contra N. Gaspardam de Liuron 8. Cal. Febr. 1594.

1. Rationum enim redditio incipit ab earum editione, finitur autem reliquorum solutione *l. non solum 8. § is qui D. de libert. legat. l. cùm seruus 82. D. de condic. & demonstr.*

2. Quas pragmatici nostri vocant chartas iustificatiuas. Non enim videtur facta editio si non edita sint omnia quæ sunt necessaria ad instruendum eum cui fit editio *l. 1. §. editiones & seq. D. de edend. l. 3. eod.*

3. Fructa enim ad arbitros aut iudices recurritur quandiu res in eo est vt sine iis experiri possit.

4. Quomodo fit pendente iam lite, quam pragmatici nostri communicationem iudicialem vocant.

5. Quæ fuit iam olim ratio inducēdæ illius editionis quam ante vocationem in ius fieri necesse erat vt sciret reus an contendere deberet an cedere *d. l. 1. in princip. D. de edend.*

DEFINITIO III.

Non sufficit rationes reddidisse ne quidem iudicialiter, si non etiam reddita sint instrumenta omnia ad rationes pertinentia. In dubio tamen reddita præsumuntur.

QVamquam redditis rationibus alióque tutore aut curatore dato non facilè permittendum est vt qui rationes reddidit inquietetur, 1 præsertim si generalis ei liberatio facta sit præsente & autoritatem præstante iudice, 2 Nisi tamen probet rationum instrumenta per se reddita, cogendus est vt petenti quandocunque pupillo exhibeat, Cuius scilicet interest ea habere, 3 vel ob hoc ipsum vt sciatur an bona fide rationes redditæ sint necne. 4 Sed ita ratmen vt ipsius pupilli sumptibus vocetur priùs in ius tutor nouus, dicturus apud iudicem an ea rationum instrumenta à priore tutore acceperit. Alioqui pro tutore qui liberatus est præsumendum videtur vt qui rationes reddidit omnia quoque ad eam rem pertinentia & exhibuisse & reddidisse existimetur. 9 *Ita Senatus* ex tempore Non. Febr. 1594.

1. Secundum ea quæ diximus *Defin. 1. supr.*

2. Nulla enim aut tutior aut vtilior liberatio esse potest quàm quæ & generalis est & iudicialis *l. air prætor 7. §. 1. D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.* Idque etiam cauetur, vetere nostro statuto Sabaudiæ incip. *Quittationes libr. 2.* de quo dixi *Def. 1. num. 2. supr.*

3. Ad exhibendum enim agere possunt omnes qnorum interest *l. 3. § sciendum* & pass. *D. ad exhib.*

4. Nec enim id explorari aliter potest quàm ex instrumentorum lectione *d. l. cùm seruus 82. ad fin. D. de condic. & demonstr.* Iunge *l. instrumenta 24. C. de fideic.*

5. Præsumendum enim est factum esse quod regulariter & communiter fieri solet. Communiter autem ita obseruatur vt cui rationes redduntur etiam instrumenta reddantur, quia nec alioquin viderentur redditæ rationes *l. 5. §. post completum D. de adm. tutor. l. vnic. C. vt cauf. post pubert. adf. tut.* Adde quod in dubio proniores esse debemus ad liberationem quàm ad obligationem *vulg. l. Arrianus 4. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO IV.

Potest mater etiam quæ tutrix fuit nec dum rationes reddidit agere contra posteriorem tutorem nomine pupilli vt rationes pupillo reddat: sed ipsa quoque tamen simul condemnanda est.

MAter quæ prior tutrix fuerat, cùm pupilli nomine posteriorem tutorem vrgeret, vt rationes redderet patiebatur exceptionem, quasi non prius in id agere posset, quàm ipsa sequenti tutori administrationis suæ rationes reddidisset.2 Visum est cogendam quidem eam rationem reddere: Sed non eò minus, aut tardiùs condemnandum posteriorem, vt ipse redderet, quando ei posset imputari, cut non in exigendis à matre rationibus diligentior fuisset.3 Neque verò æquum erat nocere pupillo, aut matri impuberis nomine agenti, si quid ipsa sequenti tutori proprio nomine propter administratam tutelam debuisset. Agenti enim alieno nomine, & ad alienum commodum, nihil vnquam obiici potest ex propria persona:4 Sic tamen temperari rem placuit, vt vterque condemnaretur ad reddendas rationes: sed secundus tutor pupillo: mater verò quę & ipsa tutrix fuerat sequenti tutori. *Ita Senatus* in causa Annæ Ludouicæ de Cruci contra Ioannem Iuge Cal. Decemb. 1595.

1. Scilicet tanquam mater & coniuncta persona *l. Sed & l.* 35. D. *de procurat.*

2. Cùm is qui prior ex parte sua facere debuit non possit alteri imputare cur non fecerit *vulg. l. Iulianus* 13. §. *offerri. D. de action. empt.*

3. Pertinet enim ad posterioris tutoris curam vt à priore rationes exigat *l. tutores* 39. §. *adolescens l. qui nominibus* 44. D. *de admin. & perie. tut.*

4. Cùm placeat posse quem etiam contra proprium factum venire si modò veniat ad alienũ commodum *l. si non sortem* 26. §. *si filius D. de condict. indeb.* Bald. *ad l. vlt.* §. *in computatione C. de iur. delib.*

5. Vt ita per vtramque condemnationem & litigatoris vtriusque desiderio satisfieret, & vtilitatibus pupilli cuius potissimùm rationem haberi oportebat.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest locus esse prouisionali condemnationi contra tutorem, etiam si nihil dum ab eo deberi constet, nec quicquam possit ei imputari.

NOn solet quidem locus vllus esse prouisionali condemnationi aduersus tutorem paratum rationes reddere, quandiu ignoratur an ex rationum redditione debitor, creditórve pupilli futurus sit.1 Sed tamen si pupilli bona omnia teneat, quæ nec volens ei tam facilè restituere possit,2 Vt puta si frater, aut patruus sit, qui bona sua cum pupillo communia habeat, quorum diuisio non tam citò expediri queat,3 non est æquum interea pupillum laborare inopia. Sed pro modo patrimonij, & qualitate personarum certa summa pupillo adiudicanda est,4 imputanda postea, in eam summam quam tutor debebit, si reperietur debitor, sin minus in eam bonorum partem, quæ ex diuisione ad pupillum peruentura sit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm possit fieri vt sit ipse creditor non debitor *l.* 1. §. *vlt. D. de contrar. tutel. & vtili actione l.* 3. *C. eod. l. imperatores* 17. *D. de tutel. & rat. distr.*

2. Multò magis idem dicendum est si restituere nolit cùm possit, nec tamen habeat iustam causam denegandæ restitutionis. Nec enim semper tam citò condemnari potest cùm iudicia omnia suas habeant moras *l. etiam de præsinti* 15. *in princip. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

3. Nec enim bonorum diuisio semper facilis est & in expedito, ideóque interdum etiam ad licitationem veniendum est *l.* 3. *C. commun. diuid.*

4. Ad causam alimentorum & sumptuum litis *arg. l. si instituta* 27. §. *de inofficioso D. de inoff. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit.* Quod tamen regulariter non ita est *dict. l. Imperatores* 17. *D. de tut. De tutel. & ration. distr.*

5. Vt eam pecuniæ quantitatem pupillus quodammodo reddat minus ex communi capiendo. Quomodo interdum fit etiam collatio *l.* 1. §. *sed etsi tantùm D. de collat. bonor.*

DEFINITIO VI.

Pro rationibus prioris tutelæ potest pupillus agere & contra priorem tutorem & contra posteriorem.

POtest quidem tutor secundus cõueniri pro primi administratione cuius vtique ex officio suo rationem exigere debuit, quam postea pupillo redderet.1 Sed tamen non liberat ea res tutorem a pupillo si malit pupillus contra eum agere quàm contra secundum tutorem.2 *Ita Senatus* pro D. de Chrescherel de Nicole 11. Calend. Mart. 1595.

1. *l.* 1. *C. de admin. tutor. l. tutores* 39. §. *adolescens l. qui nominibus* 44. *D. eod.* Dixi *Defin.* 4. *sup. eod.*

2. Textus est perelegans *in d.* §. *adolescens*, vbi ratio redditur, quia non videtur iudicio tutelæ consumptũ, quod alterius quoque officij querelam habuit.

DEFINITIO VII.

An & quomodo possint creditores agere contra tutorem qui administrauit bona patris quibus postea pupillus se abstinuit.

FIlius qui paterna hereditate se abstinuit, licèt paternæ hereditatis creditor sit tanquam heres matris,1 aut quòd in aliorum creditorum iura successerit,2 non idcirco tamen agere potest aduersus eum, qui defuncti patris bona, quasi tutor administrauit.3 Actio enim tutelæ non alij competere potest, quàm ei cuius bona sunt, quæ fuerunt administrata, aut eius heredi.4 Atqui bona paterna nunquã fuisse videtur filij qui abstinuit patris hereditate.5 Nec quod ipsius interest, quidquã facit: Nam non solùm si creditor sit, sed etsi pignoratitius,6 non potest tamen eas dare illi actionem contra tutorem, tutoúsve heredem de reddendis rationibus:7 sed hactenus tantùm ei prodesse, vt possit petere curatorem dari bonis paternis, aduersus quem post modum de iure suo experiri possit,8 & eo cõdemnato impetrare in excutione iudicati,9 vt cedatur sibi actio, quæ curatori competit aduersus tutorem eiúsve heredem ad reddendas rationes.10 *Ita Senatus* ex tempore pro Margarita Fratenat Non. Maij 1597. in publico auditorio. ar

1. Potest enim filius heres esse matris & tamen abstinere bonis paternis *l. eum qui bonis* 87. *D. de acquir. hered.*

2. *Ex tit. C. de his qui in prior. credit. loc. succed.*

3. Quamuis debeant haberi rata quæcunque tutor bona fide gessit in bonis patris ante immistiõem *l. quoties* 44. *D. de acquir. hered.*

4. *l.* 1. *& tot. tit. D. de tutel. & ration. distr.*

5. Quia quamuis iure ciuili remaneat heres *l. cùm quæsi* 30. §. *sed etsi suus D. de fideic. libert.* non tamen habetur heredis loco à prætore post abstentionem *l. necessariis* 57. *D. de acquir. hered. l. si filius* 12. *D. de interreg. in ius fac.*

6. Quo casu plus vtique iuris habet quàm si esset tantùm chirographarius *l. eos qui* 9. *C. qui potior. in pign. hab.*

7. Cùm enim actio vlla sit personalis non potest transire in creditores hereditarios sine cessione *l. vlti. C. de heredit. action. l.* 1. *C. si cert. petat.* Quod secus est in actionibus realibus *l. si tertium* 6. § *si quis priùs D. de aqua & aquæ pluu. arcend.* & ibi Bart. Vide tamen elegantem textum Papiniani *in l. cùm tutor* 18. *D. hoc tit. De tutel. & ration. distr.* vbi diuiditur actio inter pupillum & creditores patris sine vlla cessione, aut curatoris datione.

8. Nam curator bonis datus & agere & conueniri potest *l.* 2. §. 1. *D. de curat bon. dand.*

9. Nam in iudicati executione etiam iura pignori capi possunt *l. à Diuo Pio* 15. §. *in vendatione & §. sic quoque iudices D. de re iudic.*

10. Cura-

10. Curatori enim haud dubiè competit illa actio quia personam defuncti repræsentare creditur, Secus tùm ea quæ scripsi *in Error.* 3. *Decad.* 3. *De error. pragmat.* Opinionem verò nostram confirmat mirificè responsum illud Papiniani *in d. l. cùm tutor.* Esset enim hoc casu si quo vllo vnquam alio necessarius interuentus curatoris dandi paternæ hereditati, quem tamen Papinianus nullomodo requirit.

TIT. XXXII.

De in lit. iurand.

DEFINITIO I.

Potest & debet iudex taxare quantitatem ad quam vsque iureiur in litem, secundum id quod ex actis & instrumentis litis verisimilius esse putat.

POSTVLATO in litem iureiurando aduersus eum qui dolo malo, 1 ex hereditate réve ad aliũ pertinente subtraxisse 2 quid probatur, bonus iudex certam quantitatem taxare debet ad quam vsque iuretur 3 ne in arbitrio sit eius qui iurare debet vt affectioni suę in infinitum indulgeat. 4 Sed in ea quantitate taxanda obseruare iudicem oportet vt eum seruet modum qui ex litis instrumentis, allatísque probationibus verisimiliter colligatur. 5 *Ita Senatus* 16. Cal. Decembr. 1588.

1. Non enim defertur hoc iusiurandum nisi aduersus eum qui probatur esse in dolo non etiam si in culpa *l. in actionibus* 5. §. *sed in his omnibus D. hoc tit. & §. vlt. l. præced. eod.*

2. Ex qua causa furti certum est posse iurari in litem *l. cùm furti* 9. *eo. l.* Introductum enim est hoc iusiurandum, ne quis rem suam iusto precio cogatur alioqui vendere iniusto possessori *l. non enim* 9. *D. rer. amot. l. nec quasi* 70. *D. de rei vindic.*

3. *l.* 4. 9. *iurare* D. *hoc tit.*

4. Interdum tamen permittitur in litem iurare sine vlla taxatione *l. qui restituere* 68. D. *de rei vindic.* Vide quæ scripsi *in Error.* 9. *Decad* 18. *De error. pragmat.*

5. Quia postquam iuratum est, non facilè de periurio quæri solet *l. vlt. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Ratione auri vel argenti siue facti siue infecti nunquam iuratur in litem.

CONdemnatus restituere vas argenteum certi ponderis quod à me pignori habueras, nõ patuisti, eo prætextu, quod sine dolo habere desisses, & mora per me in soluendo facta vendidisses. Cùm vrgẽte me iterum condemnatus esses, vt vel illud ipsum vas argenteũ redderes, vel aliud quod esset eiusdem materiæ & formæ, nec tamen arbitrio boni viri æstimari posset cuius bonitatis & qualitatis illud esse deberet alio non amplius extante. 1 Dixisti paratum te soluere quãti re vera illud esset quod petebatur. 2 Ego verò postulabã vt liceret mihi iurare in litem, 3 quòd aliter non posset vllo modo æstimari res quę non extaret, 4 præsertim cùm dici soleat iurari in litem aduersus non exhibentem dolo malo, 5 siue exhibendæ rei potestatem habeat, siue dolo fecerit ne habere posset. 6 De dolo autem tuo ex litis instrumentis apertissimè constabat. Accedebat quod vas illud tibi datum pignori, habebam quoque pignoris nomine ab alio debitore meo, qui non aliter mihi condemnari poterat, at ne quidem à me conueniri, quàm si paratus essem pignus ei reddere, 7 tametsi longè plus esset in debito quàm in pignoris æstimatione. 8 Quid enim si debitor meus dicat vas illud hereditarium sibi fuisse, & insculptis maiorum imaginibus insigne, nec velle se auita supellectile carere, quantumcunque precium offeratur? Iusta vtique affectio est, & cuius rationem aliquam haberi oportet, 9 Nemini enim res sua inuito auferenda est, 10 sicut nec quisquam iusto precio res suas vendere cogitur, 11 Idque nimirum est quod iurisiurandi in litem præstandi necessitatem inducit. 12 Itaque tanti mea interesse videbatur quanti eius interesset quem à me indemnem præstari oporteret. 13 Contrà tamen Senatui visum est, Neque liberandum te oblata vera æstimatione, cùm non ad æstimationem, sed ad rem ipsam aliám ve eiusdem materiæ & formæ restituendam condemnatus fueris. 14 Neque permittendum mihi iurare in litem cùm res debita talis sit quæ recipiat functionem in suo genere, quæque certam & perpetuam habeat æstimationem. 15 Nam & ob eam causam rectissimè constitutum est, Numquam ratione nummorum iurari in litem, nisi adiectio loci aut temporis faciat vt interfit creditoris. 16 Quid verò refert an agatur de auro vel argento facto an de infecto? Vtrique siquidem commune illud est vt in suo genere admittat functionem. 17 Quid ergo? Condemnandus es vt vas argenteum reddas, 18 quod constet ex eodem pondere, & ex materia optima 19 (cum argento bono melius inueniatur, 20) quódque eam formam habeat quam ego restituendo vasi inditam fuisse iurauero, 21 vocato etiam in eam rem debitore meo, vt eiusdem formæ præstatione vtrique satisfiat. 22 Ita enim eueniet, vt neque mea neque debitoris mei quicquam interesse possit, nec tamen iurisiurandi periculo res committatur. 23 Quòd si pondus quoque incertum sit, de eo æquè iurare me oportebit. 24 *Ita Senatus* in causa Iacobi Pie & Ioannæ Rippet 5. Calen. Iulij 1592.

1. Nam ex compatatione & proportione eius quod non est, nihil statui potest cùm non entis nullæ sint qualitates *vulg. in rib.*

2. Quibus verbis vera æstimatio continetur non præterea quanti interest actoris *l. inter hæc verba* 179. *l. hæc verba* 193. *de verb. signific.*

3. Quomodo iurari solet in bonæ fidei iudiciis *l. in actionibus* 5. *D. hoc tit.*

4. Propter quam causam necessitas facit vt etiam in actionibus strictis interdum contra iuris regulas in litem iuretur *d. l. in actionibus* §. *vlt. & l. seq. eod.*

5. *l. penult.* D. *eod. tit. l.* 3. §. *præterea* D. *ad exhib. & d. l. in actionibus in princip.*

6. Paria enim sunt posse restituere & fecisse dolo malo ne possis restituere *l. qui restituere* 68. D. *de rei vindic.* quia dolus pro possessione est *l. qui dolo* 131. *de reg. iur.*

7. *l. debitor* 40. §. *vlt.* D. *de pignor. act. l. item liberatur* 6. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

8. Alioqui debitor qui non nisi pecuniam debet, aliud pro alio soluere compelleretur si eo inuito pignus cederet creditori in solutum *l. eum à quo* 16. *& seq. C. de solut.*

9. *l. si in emptionem* 34. D. *de minor. l. in fundo* 38. D. *de rei vindic. l. si seruos* 25. D. *de pign. act. l. lex quæ tutores* 22. C. *de admin. tutor.*

10. *vulg. l. 1. id quod nostrum* 11. *de reg. iur.*

11. *l. non enim* 9. D. *rer. amot. l. nec quasi* 70. D. *de rei vindic.*

12. Vt apparet *ex d. l. non enim* iunct. *l. præced. l. 1. l. tutor* 8. D. *hoc tit.*

13. *l. creditoris* 15. *in princip. l. creditori* 85. D. *de furt.*

14. Est enim satisfaciendum præcisè iudicato, cùm exinde incipiat deberi *l. si fundus* 16. §. *si pluris* D. *de pignor.* Vnde est quod nostri iactitant actionem ex iudicato, & vt loquuntur sententiam ipsam esse stricti iuris.

15. In quo rerum genere fieri numquam potest vt non possit satisfieri actori citra iusiurandum, quia non idem ei præstandum est sed tantundem *l. 2. §. mutui l. 3. D. de reb. cred.*

16. *l. 3.* D. *hoc tit.*

17. Siue in numero consistat vt pecunia numerata, siue in pondere, vt argentum infectum *d. §. mutui.*

18. *arg. l. vlt. C. de fideic. libert.* Aliud enim res est, aliud æstimatio *l. si alij* 42. §. 1. D. *de vsufr.*

19. Id enim addendum necessariò est vt condemnatio sit certa *l. si quid venditor* 18. §. 1. D. *de ædilit. edict.*

20. *l. vbi autem* 75. §. *vsque adeò* D. *de verb. oblig.*

21. Adfirmationi enim meæ iuratæ hoc casu necessariò standum est si modò talis sim, cuius fidei credi oporteat *arg. l. non omnes* 5. §. *à barbaris* D. *de re milit.* iunct. *d. l. in actionibus* 5. §. *vlt.* D. *hoc tit.*

22. Cùm idem sit vas quod ab vtroque creditore pignori datum fuit.

23. Magnum enim periculum est periurij in iureiurando, tantóque maius, quantò difficilius est vt posteaquàm iuratũ fuit de periurio quæratur *l. vlt. D. hoc tit.* Iunge *l. qua sub condictione* 8. *D. de condic. instit. l. illud aut illud* 25. §. 1. *D. de pecun. const.*

24. Alioqui certum pondus statui impossibile est, quo porrò non statuto, liberaretur dolosus creditor restituendo vas cuiuscunque vel modici temporis *d. l. si quid venditor* 18. §. *pen. & vlt. D. de adilit. edict.*

DEFINITIO III.

Quantitatis de qua iuratum est in litem vsuræ nunquam debentur, sed tanto maior quantitas taxanda est intra quam iuretur.

DElato vsque ad certam pecuniæ quantitatem iureiurando in litem ad æstimandum id quod interest actoris, 1 nihil causæ superest cur in eius quantitatis vsuras debitor condemnetur, quando nec victoris quicquam eo nomine interfit, 2 nec vsurarum condemnatio vnquam ex mero iudicis officio fieri debeat, 3 nisi cùm in vicem eius quod interest succedunt, 4 vt in omnibus bonæ fidei iudicijs. 5 Quid ergo? Tanto maior quantitas taxanda est, ad quam vsque iuretur, quòd tanto pluris interfit creditoris, qui tamdiu caruerit re sua. 6 *Ita Senatus* in causa Iacobi Treynon procuratoris Tononensis, & Petri Mestral Prid. Id. Febr. 1594.

1. Postquàm placuit Triboniano inuita iurisprudentia vt à iudice taxari oporteat quantitatem ad quam vsque iuretur *l. 4. §. iurare D. hoc tit. l. 7. §. præterea* D. *ad exhib.* Dixi *Defin. 1. supr.*

2. Quamuis dici soleat vsuras non propter lucrum petentium infligi, sed propter moram non soluentium *l. cùm quidam* 17. §. *si pupillo* D. *de vsur.*

3. Aliud enim est in vsuris debitis ex stipulatione quia tunc nihil aliud quærendum est nisi quænam lex & cõdicio fuerit stipulationis *l. qui Romæ* 122. *in princip.* iunct. *l. stipulatio ista* 38. §. *alteri D. de verb. oblig.*

4. *vt in l. curabit* 5. *C. de action. empt.*

5. *l. qui per collusionem* 49. §. 1 D. *de action. empt. l. quare* 54. D. *locat. l.* 4. C. *depos.*

6. Itaque quicquid potest venire in taxationem & condemnationem eius quod interest venit etiam in hoc iusiurandum cuius ea vis præcipua est vt releuet ab onere probandi, vt & aliud iusiurandum quodlibet *l. eum qui* 30. *De iureiur.*

TIT. XXXIII.

De fideiuss. tutor. vel curat.

DEFINITIO I.

Matri alisve pupilli agnatis aut cognatis dilationem petentibus ad inquirendum de fide & facultatibus fideiussorum tutelæ dilatio danda est.

VTORVM fideiussores idoneos dari non tantũ pupilli sed etiam publicè interest, 2 præcipuè verò matris, 3 si tum supersit, & eorum omnium qui agnationis aut cognationis ratione in eo sunt vt pupillo succedere quãdoq; possint. 4 Itaque si matri petenti dilationem intra quam de eorũ fide & facultatibus inquireret, iudex denegauerit, eo prætextu quòd idoneos esse sciret, & tanquam idoneos procurator fisci, ad quem etiam tuitio pupillorum maximè pertinet, adprobasset, iustam appellandi causam mater habebit, quasi nimis præcipiti festinatione admissis fideiussoribus. 6 Nec ad rem facit quòd si non essent idonei, iudex qui eos vt idoneos admisisset ad indemnitatem pupillo præstandam eo nomine teneretur. 7 Non enim nisi in subsidium ea actio contra magistratum datur. 8 Pupilli autem interest vt tutoris sui fideiussorem talem habeat, quem & vtiliter conuenire possit, & facilius quàm magistratum. 9 Præsertim cùm eueniat plerumque vt nec magistratus ipse satis idoneus posteà reperiatur. *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Ianuar. 1589.

1. Cui expedit saltem habere tabulas cautionis Rem saluam fore *l. si pectus* 5. *D. de suspect. tutor. l. 1. & tot. tit. D. rem pupill. salu. for.*

2. Propter iunctum fauorem pupilli cum fauore & vtilitate reipublicæ *arg. l. dabimus* 16. §. 1 iunct. *l. præced. D. de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l.* 4. *de priuil. credit.*

3. Tanquam quæ primum gradum teneat in causa succedendi *Nouel. 1. 8. de heredib. ab intest. venient. Authent. defuncto & pass. C. ad* SC. *Tertyll.*

4. Etsi parùm probabilis imò præmatura videtur hæc spes de futura hereditate hominis viuentis *l. donari* 29. *aliàs l. quidam* §. *donationem D. de donat. l.* 1. §. *si impubere D. de collat. bonor.*

5. *l. vnic. vbi not C. quand. Imper. int. pupill. & vid. cognesc.*

6. Quodnam enim damnum esse poterat in mora modici temporis? *l. si debitori* 21. *D. de iudic. l. sæpissime* 8. *D. si quis caution.* E contrario dicimus & verissimum est præcipitationem esse nouercam iustitiæ, Vnde est quod nec nisi sedens pronunciare iudex debet.

7. *Ex tit. de magistr. conuen. D. & C.*

8. *l. 1. in prin. & 2. D. eod. l. Lucius* 46. §. *Sempronij D. de admin. tutor.*

9. Idoneus autem & locuples si quis existimatur maximè ex conueniendi facilitate *l. 2. in princ. D. qui satisd. cogant.* Magistratus autem ferè omnes difficilis sunt conuentionis *arg. l. 2. de in ius voc.* præsertim perpetui quales hodie sunt omnes, apud nos. Denique nemo ideo obligatur ad quid faciendum vel patiendum quod ab alio postea id repetiturus sit *l. nemo ideo* 171. *De regul. iur.*

DEFINITIO II.

Fideiussor tutelæ non potest conueniri vt rationes reddat, sed tantùm vt reliqua soluat post redditas à tutore rationes, etiamsi exceptioni ordinis renunciauerit.

FIdeiussor datus tutelæ aut curationis nomine licèt exceptioni ordinis fideiussorum more expressim renunciauerit, 1 si tamen tutelam curámve gessisse non probetur, ad rationes reddendas conueniri primo loco non potest. 2 Quid ergo est? Tutor aut curator qui gessit ciúsve heres primus conueniendus erit, fideiussor verò iubendus vt si velit suáque interesse existimet, adsit redditioni, ne inter tutorem aut curatorem & pupillum minorémve forte in necem suam colluſum posteà conqueratur, 4 Prius enim sciendum est quid & quantum ex tutelæ causa debeatur, cùm fieri possit vt tutori vel curatori quòd plus impenderit pupillus ipse debeat. 5 Et sanè iniquissimum fuerit exigi rationum redditionem ab eo qui neque ipse administrauit neque administrare debuit, 6 Satisque consultum est siue impuberi siue minori quòd posteaquam tutorem aut curatorem constituerit debitorem obligatum habebit fideiussorem indemnitatis nomine id est ab hoc vt præster reliqua, & quidem primo loco si renunciauerit ordinis exceptioni. 7 At quid si defuncti tutoris vel curatoris heres nullus sit? Ne tum quidem parata erit aduersus fideiussorem actio vt rationem reddere cogatur alienæ administrationis, sed incerti hereditati curator dandus erit 8 qui defuncti personam repræsentet ciúsque nomine ex hereditariis instrumentis rationes reddat. Planè rationibus redditis si de reliquorum duntaxat præstatione agatur, non malè fideiussor vt prior soluat, vrgebitur. 9 *Ita Senatus* contra N. Antonium de Prouence pro N. Bertrando d'Abondance ex tempore 9. Cal. April. 1590. Et iterum ex tempore in publico auditorio pro N. Claudio Collat contra N. Abellum Bellonnet 7. Calend. Iul. 1594.

1. Vt

1. Vt possit primus conueniri, Alioquin haberet exceptionem ordinis vt & alius fideiussor quilibet ex *Nouell. 4. de fideiuss. Authent præsente C. eod.*

2. Quomodo enim posset rationes reddere is qui nihil administrauit? Nam & inde est quod ex pluribus tutoribus quamuis in solidum obligatis primus ille cõueniendus est qui gessit *l. tres tutores 55. D. de admin. tutor. l. vlt. D. de diuid. tutel. l. vlt. C. si tut. non gesser.*

3. *d. legib. proximè citatis.*

4. *Arg. l. si suspecta 29. D. de inoff. testam. l. si per lusorie 14. D. de appellat.*

5. *l. 1. §. vlt. D. de contr. tutel. & vtil. act.*

6. Non enim fideiussor tutelæ ideò accipitur, vt administret aut vt rationes reddat, sed vt reliqua soluat.

7. *d. Nouell. 4. de fideiuss.*

8. Ex errore illo pragmaticorum, quem nos refutauimus in *Error. 3. Decad. 3. de error. pragmat.*

9. Vide tamen in hanc rem textum elegantem *in l. qui Romæ 122. §. Agerius D. de verb. obligat.*

DEFINITIO III.

Fideiussor tutelæ non tenetur ad damna quæ pupillo ob inimicitias cum tutore gestas contigerunt.

QVi actionis tutelæ fideiussor est, nõ cogitur præstare damnum quod pupillo accidit ob inimicitias cum tutore gestas, 1 licèt ex ea causa tutor ipse non malè & quidem tutelæ iudicio conueniatur, 2 Quoniam de eó debito quod non tam ex administratione, quàm ex persona debitoris proficisceretur, fideiussor cùm se obligauit cogitasse non intelligitur. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa N. Claudij Collat contra N. Abellum Bessonnet.

1. Intellige quamuis in omnem tutelæ causam fideiusserit quomodo solet fideiuberi, vt *in l. quare 54. D. de locat.*

2. Quia is damnum dare videtur qui damni occasionẽ præstat *l. videamus 11. §. vlt. l. si merces 25. §. conductor. D. locat. l. si is eum quo 20. D. comm. diuid. l. vlt. in princip. C. solut. matr.*

3. Nunquam enim obligatio & promissio quantumlibet generalis extenditur ad incogitata *l. 5. l. qui cum tutoribus 9. §. vlt. D. de transact.* Ne alioqui facilè fiat vt in immensum & immodicè quis obligetur, quod nunquam ferendum, est nec si promissio sit iurata *l. si libertus ita iurauerit 30. D. de oper. libert.*

DEFINITIO IV.

Tutoris fideiussor tenetur ob ea quæ tutor gessit post pubertatem si in connexa tutelæ administratione perseuerauit aut perseuerare debuit non aliter.

TVtoris fideiussores non tenentur ob administrationem à tutore factam post pubertatem ex voluntate magis, quàm ex necessitate, 1 quia neque ex ea causa tutor ipse tenetur actione tutelæ: sed potiùs negotiorum gestorum, 2 quæ cùm alia planéque diuersa actio sit ab actione tutelæ 3 pro qua fideiussor interuenit, vtique fieri non potest, vt fideiussor in vnam causam datus in aliam datus videatur. 4 Est enim fideiussio stricti iuris cùm fiat per stipulationem. 5 Si tamen is qui tutor fuit pupillum iam factum puberem non monuerit, vt sibi peteret curatorem (neque enim petere ipse cogitur) tenetur eo nomine iudicio tutelæ, quia id connexum est officio tutelæ; cùm sacris constitutionibus iubeatur tutor monere puberem, vt sibi petat curatorem. 6 Ideóque fideiussorem quoque ex ea causa teneri dicendum est, 7 nec solùm de administratis: sed etiam de neglectis, 8 quia in id vsque tempus habuit tutor administrandi necessitatem. 9 *Ita Senatus* pro N. Iohanna de la Croix & D. de la Barre 20. Decemb. 1595.

1. *l. Lucius 46. §. Paulus respondit D. de admin. peric. tutor.*

2. *l. si tutor 13. & seq. de tutel. & ration. distr.*

3. *l. 4. §. vlt. eod. tit. & d. l. si tutor.*

4. *l. quoties 9. §. 1. versic. nec quisquam D. de admin. & peric. tutor. l. 4. §. sed enim D. rem pupil. salu. for.*

5. *l. blandius 12. C. de fideiuss. iunct. l. quicquid adstringendæ D. de verb. oblig.*

6. *Ista autem 5. §. si tutor. D. de admin. & peric. tut.*

7. *d. l. quoties §. 1. vers. nec quisquam.*

8. *l. pro officio 20. C. eod. l. 1. & 2. C. si tut. vel curat. non gesser. l. tutores 39. §. qui se negotijs D. de admin. tutor.*

9. Cùm perseuerauerit in connexa administratione tutelæ *l. tutor post puberem 11. C. arbitr. tutel.* Aliud ergo est si tutor post pubertatem aliquo tempore licèt breuissimo intermiserit administrationem *l. si post pubertatem 14. D. eod. De tutel. & Ration. distr.*

DEFINITIO V.

Fideiussor tutelæ non est cogẽdus rationes reddere sed tantùm reliqua soluere postquàm tutor aut eius heres rationes reddiderit nisi aliud conuenerit.

QVi pro tutore simpliciter fideiussit, non tam de rationibus reddendis, quàm de reliquis præstandis fideiussisse intelligitur, 1 quia durum est & pene absurdum rationes administrationis reddere eum qui non administrauit, sufficitque indemnem pupillum seruari. 2 Quare nec aliud est tametsi fideiussor exceptioni ordinis renunciauerit. 3 Quin & mortuo ante redditas rationes tutore conueniendus erit tutoris heres primo loco; quia ea obligatio transit in heredem. 4 Sed quid si promiserit fideiussor tutoris se rationes redditurum? Valebit promissio: 5 Sed proderit ei exceptio ordinis, 6 si non ei expressim renunciauerit. 7 Illud difficilius est, si ante renunciationem obligauerit se ad rationes reddendas hac tamen subiectâ clausula *à faute d'estre le compte rendu par ledit tuteur.* An primo loco conueniri possit. Videtur enim clausula illa pugnare cum renunciatione exceptionis. 8 Sed verius est eam capiendam interpretationem, vt quod ad rationes reddendas attinet non nisi post tutorem conueniatur, Ad reliqua verò præstanda etiam ante tutorem dummodo post redditas à tutore rationes; 9 vt insolita pactio ad solitam reducatur. 10 At finge in ea specie tutorem ante redditas rationes decessisse. An extitisse condicio videbitur, vt recta conueniri possit fideiussor ad reddẽdas rationes? Ita videtur, quia verum est non fuisse per tutorẽ redditas rationes, neque reddi amplius posse, 11 præsertim si tutor post pubertatem decesserit, Vt proinde imputari quodammodo possit fideiussori cur non curauerit, vt à viuo tutore rationes redderentur. Sunt enim huiusmodi conditiones personales, & implendæ, vt loquuntur, in forma specifica: 12 potest enim interesse pupilli rationes reddi per tutorem potiùs quàm per eius heredem. 13 Nec quod ab heredibus tutorum solent etiam reposci rationes tutelæ 14 ad rem facit: Id enim fit quia mortuo tutore nihil est quod melius dici possit. 15 Quod non similiter euenit cùm non solùm adhibitus est fideiussor: sed etiam promissum est nominatim à fideiussore, vt pro tutore rationes redderet. 16 Sicut nec ad rẽ faciet, quòd in stipulationibus de heredibus quoque actũ intelligatur, licèt heredũ mentio facta non sit. 17 Nam id obtinet quod ad obligationes, quæ ex stipulationibus nascuntur, quia non tantùm nobis: sed etiam heredibus nostris prouidere velle intelligimur. 18 At non item quod ad condiciones stipulationum. 19 Et verò fingẽ tutorem sine herede decessisse, licèt non sine hereditate, An adigemus pupillum, vt agat de rationibus reddendis aduersus hereditatem, in eámque rem petat dari curatorem iacenti hereditati? Nemo vtique hoc dixerit, cùm hoc saltem casu eius interfit agere potiùs contra fideiussorem aduersus quem paratiorem habeat actionem: 21 Sed quamquam hæc ita sunt, si tamẽ tutoris heres, aut hereditati iacenti datus curator 22 offerat in promptu rationes reddere, nihil causæ est cur non audiri debeat fideiussor petens vt ea redditio admittatur; quia nec pupilli quidquam interest, 23 Cum hoc tamen temperamento, vt redditioni adsit fideiussor, qui rationibus pro arbitrio addat, vel detrahat quæ velit, perinde ac si ipse non tutoris heres, aut hereditas rationes redderet, 24 ne post redditas ab herede, aut hereditaris curatore rationes agendum quicquam supersit cum fideiussore.

25 Sed parata sit in eum actio, pro reliquorum exactione si qua reliqua fuerint. 26 Igitur & rationum auditores perinde à fideiussore atque a tutoris herede nominandi erunt. 27 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam & hic præcipuus est effectus redditionis rationum vt reliqua soluantur *l.non solùm* 8.§. *is qui reddere D.de liber. legat.* Incipit enim res quidem à facto, sed desinit in pecuniam *l. cùm seruus* 82.*D.de condic.& demonstr.*

2. Quæ sola causa est dandi fideiussoris *l.* 1. *D. qui satisd. cogant.*

3. Quomodo passim hodie renunciari solet ne creditori obstet *Auth.presente C.de fideiuss.*

4. *l.*1.§. *hanc actionem l.conuenta* 23.*D.hoc tit.l.*2 3.*&* 4.*C.de hered.tutor.vel curat.*

5. Cùm sibi debeat imputare qui ad id se obligauerit. Nec enim talis obligatio prohibita est.

6. Vt qui tutor fuit & administrauit aut administrare debuit prior conueniatur *Auth.presente C. de fideiuss.* Nam & inter plures tutores is qui gessit prior conuenitur *l. tres tutores* 55. *D.de admin.tutor.l fin.C.de diuid. tutel.l.*1. §. *nunc tractemus De tutel.& rat.distr.*

7. Posse enim renunciari non ambigitur *Nouell.*4. *De fideiuss.* Vnde sumpta est *dict.Auth.presente* vbi DD.

8. *Arg.l.decem stipulatus* 116.*D.de verb.obligat.*

9. Ita enim fit vt vtraque clausula vim suam habeat, & aliquid operetur, quod vt fiat semper curandum est quantum fieri potest *l.si quando* 109.*De legat.*1.*l si ita stipulatus* 126. §.*Chrysogonus.De verb.obligat.*

10. *Arg.l.vlt.C.de fideiuss.& mandator.*

11. *Arg.l.Gallus* 29.§.*videndum De liber.& posthum.*

12. *Arg.l.qui Romæ* 122.§. *Agerius* D.*de verbor.obligat.l.qui heredi* 44.*l.Manius* 55.*D.de condic.& demonstr.*

13. Cùm heres tutoris vt plurimum futurus sit minùs instructus & ita vix possit euenire vt non maioris quantitatis debitor reperiatur, quàm cuius fortasse debitor fuisset tutor si rationes reddidisset.

14. *d.l.*1.§.*hanc actionem & d.l.conuenta* 23.*D.de tutel.& ration distr.*

15. Ne alioqui morte tutoris actio tutelæ intercidat, quod esset iniquum *l.* 4.*l sed non dantur* 10. *D. de tutel.& rationib. distr.*

16. Nihil enim vetat vnum pro alio exigi si ad id se obligauit *l.*1.*&* 2. *C.si tut.vel curat.non gesser.l. vltim.C.de diuidend. tutel.*

17. *l.si pactum* 9.*D.de probat.*

18. Ratio est quam Iurisconsultus adfert *in dict.l.si pactum.* Facit *l. tale pactum* 40. §. *vltim.D.de pact.l.pater* 23.*D.de pact. dotal.*

19. Quia condiciones omnes cùm sint facti sunt merè personales nec trãseunt ad heredem *d.l.qui heredi l. à testatore* 109. *de condic. & demonstrat. dict.l. qui Romæ* 122.§. *Agerius. de verbor.oblig.*

20. Ex eo pragmaticorum errore qui inualuit & quem nos refutauimus *in Error.*3.*Decad.*3.*De error.pragmat.*

21. Cùm sit obligatus ex proprio contractu.

22. Qui personam defuncti non minùs quàm heres ipse repræsentare creditur, eo iure quo vtimur, & de quo scripsi *in Error.*3.*Decad.*3. *De error.pragmat.*

23. Dummodò ei rationes ex fide reddantur. Quis verò æquum non putet hoc saltem fideiussori indulgeri quod sine pupilli dispendio sit futurum *l.in creditore* 38.*in fin.D.de euict.*

24. Cùm in effectu videatur ille demum rationes reddere, qui reliqua soluere cogetur *d. l.non solùm* 8.§. *is qui reddere D. de liberat.legat.l.cùm seruus* 82.*de condic.& demonstr.*

25. Qui alioqui posset dicere collusum fuisse cum curatore *Arg. l.si suspecta* 29. *D. de inoffic. testam. l.si perlusorio* 14. *D. de appellat.*

26. Et quidem sine vllo nouo processu vt pragmatici loquuntur.

27. Cùm fideiussoris præcipuè interfit *arg. l. de vno quoque* 42,*D.de re iudic.l.nam ita* 39.*D.de adopt.cum similib.*

TIT. XXXIV.

De contrar.iudic.tutel.

DEFINITIO I.

Tutor neque hypothecam habet neque ius retentionis in bona pupilli pro eo quod sibi debetur contrario iudicio tutelæ.

NON potest quidem tutor præter ea eius quãtitatis quæ libri ex causa administratæ tutelæ debetur, pupillares res retinere, 1 quia nec hypothecæ ius vllum habet in bonis pupilli, 2 Cùm ex contrario pupillus iure tacitæ hypothecæ quam ei lex in tutoris bonis indulsit, bona tutoris sui tanquã obligata retinere possit, 3 adeóque dotem matris quæ tutrix fuit 4 si aut in rationibus reddendis, aut quod ad rationes reddendas maximè pertinet, 5 in reliquis præstandis moram fecerit. Sed si quid à pupillo legatum sit tutori, nihil vetat tutorem qui non sit in mora reddendarum rationum sibi consulere per retẽtionem ad concurrentem vsque legati quantitatem, quoniam eatenùs hypothecam habet, tanquam legatarius. 6 Neque enim ob id minùs iuris habere debet pro legato, quòd sit etiam tutor. 7 Sed & tutori cuilibet permissum est vt sibi soluat. 8 Nec est contrarium quod non potest sibi soluere de re immobili, imò nec de pecunia deposita aut recondita ad prædiorum cõparationem. 9 Nam præter id quod vix est vt admittendũ illud sit cùm agitur de modica quantitate & re immobili, quæ sit modici præiudicii, 10 Debet hoc ita intelligi vt rem immobilem sibi dare in solutum tutor non possit ad eam iure dominii perpetuò retinendam. 11 Cæterùm vt eam pignoris nomine retineat cùm est obligata, non prohibetur, 12 dummodò, vt dictum est, non sit ille in mora, stétque potiùs per pupillum, quominus rationes reddantur. 13 *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin Franciscani & Matthæi Martin 8.Id.Febr.1593.

1. Esset enim id alienum à bona fide quam in omnibus negotiis ad tutelam pertinentibus præstare tutor debet, maximè verò in restituendis pupillo rebus pupillaribus. Nam & qui ob rationes ritè rectéque redditas plenissimam liberationem consecutus est, non eo minùs tamen debet reddere res quas penes se habet ex administratione *leg. Aurelio* 20. §. *vltim.D. de liber.leg.*

2. Non enim contrahitur ius tacitæ hypothecæ nisi in quibusdam causis, vt constat ex *tit.D.& C.in quib. caus.pign.vel hyp. tacit.contr.* inter quas causas hæc non est. Non tamen videtur bona consecutio, vt qui non habet ius tacitæ hypothecæ, nec ius retentionis habere debeat, cùm latiùs pateat ius retentionis & competat plerisque casibus etiam quibus hypotheca nec expressa nec tacita vlla est *vt in l si in area* 33.*l. ex quibus* 51. *D. de condict.indeb.l.heres* 21.*D.ad SC.Trebell.*

3. *l.pro officio* 20.*C. de admin. tutor.* nec solùm tutoris sed & protutoris bona pupillo tacitè sunt obligata vt ibid.glos.notat. Iunge *l.vnic.*§.1.*C.de rei vxor.act.*

4. Socin.latè *conf.*180.*vol.*1.

5. Rationes enim reddere non hoc tantùm est eas edere sed etiam & maximè reliqua soluere *l.non solùm* 8.§. *is qui D. de liberat.leg.l.*1.*cùm seruus* 82.*de condic.& demonstr.*

6. *l.*1.*C.commun.de legat.*

7. *Arg.l.*1.§.*vlt.D.si quis à parent.munum.* Imò tantò fauorabilior tutoris causa videri debet, ne alioqui officium suum sit ei damnosum, contra *l.cùm quedam* 26.*C.de admin.tutor.* Indéque fiat vt à tutelis suscipiendis plerique reuocentur, quos prouocare maluit prætor proposita ista contraria tutelæ actione *l.*1.*D.hoc tit.*

8. *l.quoties* 9.§ *sicut autem D.de admin.tutor.*

9. *l.*3.§.*quid ergo* D.*hoc tit.* Roman *singul.*104. Iunge *l.* 3.*C.arbitr.tutel.*

10. Notatur *in apostil.* Roman.*dict.sing.*104. id enim est quod dici solet prætorẽ de minimis non curare *l.scio* 4.*D.de in integr. restit.*

11. Quia datio in solutum venditionis instar obtinet ad dominium rei in perpetuum transferendum *l. si non sortem* 26.§. *si centum.D.de condict.indeb.l.si quis aliam* 46.*D.de solut.*

12. Nam & retentionis ius habere interdum potest tum quoque cùm datio in solutum non valuit, vt in specie *d. §.si centum in fin.* quamuis nulla ibi esset hypotheca, neque expressa neque tacita.

13. *Vt in l.*1.§.*vlt.*D.*hoc tit.*

TIT.

TIT. XXXV.

De autor. præstand.

DEFINITIO I.

Curator minori datus ad diuidendum potest etiam autor esse ad vendendum si aliter expediri commodè diuisio non possit.

VRATOR à iudice minori datus in causam diuidendæ hereditatis, 1 cùm bona hereditaria commodè diuidi non possent consenserat venditioni per coheredes factæ, 2 in eámque rem minori & vendenti, & precij solutionem accipienti autoritatem præstiterat. 3 Quærebatur an autoritas valeret. In aliam enim causam datus videbatur, id est ad diuidendum non ad vendendum. 4 Sed placuit valere, quoniam datus ad diuidendũ, ad ea quoque omnia datus existimãdus est sine quibus cómode peragi diuisio nõ potest. 5 Itaque rebus ipsis commodam diuisionem non admittentibus, necesse est pecuniæ & precij fieri diuisionem, 6 & consequenter accedi ad venditionem, per quam fiat vt ex bonis pecunia redigatur. 7 Nisi fortè quis dicat debuisse curatorem hunc curare vt bona publicè & per licitationem potiùs venderentur. 8 Sed tamen quid si vidit ille minori suo vtiliorem vt plerumque fit, priuatam venditionem? 9 Præsertim aliis quoque coheredibus in idem conspirantibus. 10 Denique si qua in eo culpa curatoris fuit, non tamen consequens est vt non potuerit priuatæ venditioni autoritatem præstare, qui publicæ licitationi potuit consentire. 11 *Ita Senatus* in causa Claudi Vuillierme & Dominorum de la Biguerne Idib. Sept. 1595.

1. Quia cùm diuisio sit alienatio quamuis necessaria, non potest fieri sine decreto nec sine curatore nisi maiore aliquo prouocante *l 1. vers. si communis l. si pupillorum 9. in princip. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2. Vt solent cõmuni coheredum consensu vendi res communes quæ non recipiunt commodam diuisionem, nisi alios modos eligant de quibus *in l. 3. C. commun. diuid.*

3. Vt valida esset vẽditio & solutio precij, quia minor curatorem habens, & pupillo, & prodigo æquiparatur *l 3. C. de in integr. restit. minor.* & semper periculosa est solutio quæ fit minori sine curatoris autoritate nisi cùm iudicis iussus & autoritas interuenit *l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor. l. sancimus 25. C. de adm. tut.*

4. Siquidem aliud est vendere, aliud diuidere, quia diuisio emptionis potiùs quàm venditionis vicem obtinet *l 1. C. commun. vtr. iudic.* & quamuis continet alienationem, ea tamen alienatio necessaria est ob idque nec laudimia vlla ex ea debentur vt scripsimus *ad tit. De iur. Emphyt.* Porrò certũ est curatorẽ in vnam rem datum non posse officium suum egredi, & cùm egreditur, ipso iure nullum & irritum esse quod fit eo autore *l. cùm post mortem 43. §. 1. vers. curator D. de admin. tutor. l. siue generalis 61. D. de iur. dot.* Iunge *l. 2. D. hoc tit.*

5. *Arg. l. 2. De iurisdict. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. D. de procurat.*

6. Nisi cùm res expediri potest commodiùs per mutuas adiudicationes *d. l. 3. C. commun. diuid. l. communi 7. in princip. D. eod.*

7. Nam sine venditione non posset ex re pecunia redigi cùm precium non ex re sed ex negotiatione percipiatur *l. venditor 21. D. de hered. vel act. vend.*

8. Solent enim vtiliores esse minúsque suspectæ publicæ venditiones quàm priuatæ *d. l. 3. C. commun. diuid. l. si eo tempore 6. l. si hypothecas 8. C. de remiss. pign. l. si quos 16. C. de rescind. vendit.*

9. Ea enim ratio semper sequenda est quæ minori vtilior futura sit, ne quod in eius fauorem inductum est, in eius odium alioqui retorqueatur *l. pen. in prine. C. ad Trebell.* Vnde est quod nostri volunt etiam sine decreto iudicis valere factam diuisionem bonorum minoris si expediat minori vt prouocet ad diuisionem ex Bart. *in l. iubemus 14. C. de sacros. eccles.*

10. Nam & aliàs sæpe accidit vt quod quis ex sua persona non potest propter alium possit *l. 3. in fin. D. quæ res pign. l. cùm hereditate 55. de acquir. hered. l. si is qui duos 29. D. de liber. leg.* Vide *l. fundus 30. famil. ercisc.*

11. Vtraque enim venditio est, parúmque refert an per publicam an per priuatam venditionem ad id quod minori vtilius est perueniatur, dum ne quid factum sit dolo malo *arg. d. l. pen. C. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO II.

Tutor potest emere rem pupilli non ab ipso pupillo sed à contutore aut à iudice per publicam auctionem. Interdum etiam sine contutore & sine iudice.

QVod dicimus tutorem non posse emere rem pupilli, 1 sic accipiendum est vt ab ipso pupillo emere non possit, quia nec pupillo in rem suam autor esse potest. 2 Cæterùm si contutorem habeat qui autoritatem præstare queat & velit, nec aliud impediat emptionem, poterit emere sicut & palam publicéque facta rei pupillaris auctione. 4 Etsi enim publica venditio quæ fit iussu iudicis pro eo habetur acsi à pupillo ipso facta esset, 5 tamen autoritas magistratus interueniens facit ne tutoris autoritas necessaria videri possit. 6 Sed & fieri potest vt pupilli rem bene tutor emat, licèt neque contutoris vllius neque iudicis accedat autoritas. Finge plures vnius hominis coheredes rem aliquam hereditariam vendidisse cum pacto de retrouendẽdo & saluo redimendi iure. Tum ex iis aliquem decessisse impubere filio relicto cuius tutor sit alius coheres. Poterit tutor suo nomine sibique soli fundum redimere, nec ideò deteriorem pupilli sui condicionem fecisse videbitur, cùm si non redemisset, ac redimendi tempora labi passus esset, pupillo æquè ac aliis coheredibus res periisset. 8 Sanè rem ita redemptam cogetur tutor & pupillo & aliis coheredibus, si quos habeat communicare, non tutelæ sed familiæ erciscundæ iudicio, dum ei precium quod soluit restituatur. 9 *Ita Senatus* pro Dominis de la Tornette contra Philibertam Gay 7. Cal. Febr. 1595.

1. *l. si in emptione 34. §. vle. l. non licet 46. D. contr. empt.*
2. *l. 1. l. quod dicitur 7. D. hoc tit. de autor. tutor.*
3. *l. pupillus 5. in princip. eod.*
4. *d. l. pupillus §. item tutor ipse.*
5. Quia factum iudicis censetur factum partis *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
6. *Arg. l. sancimus 25. C. de admin. tut.*
7. Quia ius redimendi indiuiduum est competítque singulis heredibus in solidum, cùm non possit cogi emptor partem reuendere qui non fuerat partem empturus *l. si quis aliam 46. D. de solut. l. tutor. 47. De minor.* Alioqui incideret inuitus in conuentionẽ contra *l. si non sortem 26. §. si centum de cond. indeb.*
8. Quia præscriptio conuentionalis cœpta cùm maiore currit etiam contra minorem sine spe restitutionis *l. Æmilius 48. D. de minor.* Iniquum enim esset eum qui cum pupillo non contraxerit expectare pupilli pubertatem *l. apud Iulianum 3. vers. Marcellus D. quib. ex caus in poss. eat.* Aut ignorantiam pupilli quæ per ætatem contingit captiosam esse emptori cui nihil imputari potest *l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo D. quæ in fraud. credit.*
9. *l. heredes 25. §. an ea stipulatio & seqq. & §. si vnus ex coheredibus vers. & omnino D. famil. ercisc.*

TIT. XXXVI.

De excusat. tutor.

DEFINITIO I.

Tutori qui alioquin iustam haberet excusationem potest facultatem constitui à iudice, sed non ab agnatis qui tutorem nominauerunt.

TVTOR nominatus si res pupillares non sine rei suæ familiaris detrimento administrare possit, iustam habet excusationē, 1 Nec aliter tutelam suscipere cogendus est quàm si quid eo nomine accipiat, non tam in præmium laboris, qui gratuitus esse debet, 2 quàm, 1 vt indemnis seruetur. 3 Sed tamē iudicis autoritatem in eam rem interuenire necesse est, nec sufficeret consensus agnatorum qui tutorem nominauerunt, Ne alioqui facilè eueniret vt exonerandi sui gratiâ pupillum onerarent, nihil non vltro & liberaliter concedentes tutori vt ad suscipiendam tutelam se faciliorem præberet. 4 *Ita Senatus* contra Franciscum Grilhet procuratorem pro D. Comite De la Foreſt 6. Id. Maij 1596.

1. Puta si habeat domicilium in vna prouincia & tutor in alia *l. idem Vlpianus* 12. §. 1. *l. illud* 19. *l. propter litem* 21. §. *licet. D. hoc tit.*

2. Et ideò nihil nisi sumptus litis pupillaris & viatica pupillo reputare tutor potest *l. 1 §. item sumptus litis D. de tutel. & rat. distr.*

3. Qua ratione potest iudex tutori salarium ex certa causa constituere *l. à tutoribus* 33. §. *D. de admin. tutor.* Iunge *l. idémque* 10. §. *idem Labeo ait. D. mandat.*

4. Sunt enim ista omnia æstimanda ex vtilitate pupilli non ex arbitrio agnatorum.

TIT. XXXVII.

De præd. minor. & alijs reb. sin. decret.

DEFINITIO I.

Tutor potest bona fide transigere de re pupillari, sed ita vt neque dominium eius alienet, neque possessionem.

ET si de lite pupillari bona fide transigere non est tutori prohibitum, 1 tamē alienare rē pupilli non magis per transactionem quàm alio modo potest, 2 At ne quidem possessionem eius rei quam pupilli nomine tenebat tempore transactionis, 3 licèt is qui cum tutore contraxit paratus sit docere, eius rei dominium ad pupillum non pertinuisse. 4 Semper enim pupillo consulendum est, vt indemnis seruetur aduersus alienationem à tutore factam. 5 Ideóque restitui ei debet commodum possessionis vt hoc ipsum, An dominus sit necne, cum eo possessore facto disputetur. 6 *Ita Senatus* in causa N. Claudij Platiere contra liberos & heredes N. Ioannis de Geneuois 7. Cal. Iunij 1594.

1. *l. si pignore* 54 §. *vlt. l. interdum* 56. *qui tutelam D. de furt.* sicut & nouare tutor potest, nimirum ad ipsius pupilli vtilitatem *l. tutor. ad vtilitatem* 22. *D. de admin. tutor.*

2. Quia transigere diminuendi causa non potest *l. Lucius* 46. §. *vlt. D. eod. ill. tit. l. non solùm* 4. *C. hoc tit.* Diminuit autem quisquis alienat *l. 1. C. de fund. dot. l. alienationis* 28. *de verb. signific. l. quod autem* 6. *D. qua in fraud. credit.* Iunge *l. pactum curatoris* 22. *C. de pact.*

3. Quamuis verum sit non alienare illum qui duntaxat omittit possessionē *l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. causa fact.* Vide *l. si profundo* 33. *in fin. C. de transact.*

4. Quo tamen casu non poterit videri facta alienatio cùm alienatio sit ille demum actus per quem dominium transfertur *d. l. 1. C. de fund. dotal.*

5. Nec enim tutor domini loco habetur cùm pupillū spoliat, sed tantùm cùm bene & ex bona fide administrat *l. qui fundum* 7. §. *si tutor D. pro emptor. l. cùm plures* 2. §. 1. *D. de admin. tutor. d. l. pactum* 22. *C. de pact.*

6. Est enim magnum commodum possessionis siue agat quis siue conueniatur §. *commodum In. Inst. de interd.* quia etsi nisi possessor nihil iuris habeat vincit tamen hoc ipso quòd possessor est nisi actor suam intentionem plenè probet *l. vlt. D. de acquir. poss. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. vti possid.*

DEFINITIO II.

Qui emit rem pupillarem prætextu æris alieni, probare debet æs alienum fuisse quod ex venditionis precio fuerit solutum.

SI obtentu æris alieni vendita sit res pupilli aut minoris, 1 non sufficit ad securitatem emptoris aduersus quē imploratur in integrum restitutio, quasi facta venditione sine causa, 2 vt probet solutum fuisse ei qui dicebat se creditorem, quique tam quam creditor venditionem publicam & sub hasta fieri curauerat, Sed omnimodo probādū est debitum fuisse aut per testes, aut per instrumēta, Ne alioqui facile sit colludēri tutori vel curatori iniuriā pupillo facere vel minori. 4 *Ita Senatus* in causa Claudij Vuillierme, & Dominorum De la Biguerne Idib. Sept. 1595.

1. Quia nec alio obtentu vendi possunt res pupillorum aut minorum, nec si interueniat iudicis decretum *l. magis puto* 5. 6. *non passim & §. si æs alienum D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2. Eo siquidem iure hodie vtimur, vt minor impetret restitutionem in integrum aduersus venditionem rei suæ quoquomodo factam *ex tit. C. si aduers. vendit.* etiam eo casu quo non erat olim necessaria restitutio, id est quamuis contractus tam proponatur qui nullus sit ipso iure *vt in l. 2. C. hoc tit. l. 4. C. si aduers rem iudic. l. 3. C. si aduers. libert.*

3. Alioqui non potest videri pecunia versa in rem minoris nisi probetur verus creditor fuisse is cui soluta fuit tanquam vero creditori *l. si fundus* 13. §. 7. D. *de reb. eor. qui sub tutel. l. cùm de indebito* 25. §. *sin autem qui D. de probat.* Denique quotiescunque solutio fit vel personæ suspectæ vel pro persona suspecta, curiosus esse debet is qui soluit & diligens in quam rem pecunia impendatur *l. vir vxori* 17. §. *vlt. in fin.* D. *ad SC. Vellean l. 2. C. si aduers. credit. l. 3. §. sed si sic accepit D. de in rem vers. l. vlt. D. de exercit. action.*

4. Si tamen decretum iudicis interuenit, parcendum est emptori qui credidit decreto *l. minor* 32. *in fin. D. de minor.* & ipsi minori hoc casu incumbet onus probādi qui dicit obreptum fuisse prætori *d. l. magis puto* 5. §. *pen. D. hoc tit. De reb. eor. qui sub tutel.* Hoc verò probato poterit minor non tantùm rē suam vindicare *d. §. pen.* sed etiam agere cōdictione ex *Can. rei integrandæ* tanquam spoliatus siue ab emptore siue à tutore vel curatore siue à iudice, vt dixi *Defin.* 22. & 24. *infr. vnde vi.*

TIT. XXXVIII.

Si quis ignor. rem minor. esse sin. decret. compar.

DEFINITIO I.

Qui cum prodigo alterius prouinciæ contrahit post interdictionem quam ignorauit, tutò contrahit nisi is qui prodigus est idem sit etiam minor.

IIS qui in alia prouincia habitabat cùm eo contraxerit cui bonis interdictum erat à iudice, non ideò sola interdictionis potestate contractus nullus videbitur. 1 Est enim verisimilis hæc ignorantia prohibitionis, & interdictionis. 2 Itaque si quid fortè prodigus vendiderit vel emerit quod pro sui commodi ratione vendere vel emere debuerit, non solùm contractus ipso iure subsistet, 3 sed

3 sed etiam restitutionis auxilium ei denegabitur: non secus ac si nulla interdictio præcessisset. 4 Contractum enim cum prodigo bona fide & ex ipsius vtilitate gestum nihil est quod possit rescindere præterquàm autoritas interdictionis. 5 Nisi proponas cum prodigalitatis vicio concurrere minorem ætatem. Nam qui tanquam prodigus iuuari non posset, tanquam minor iuuabitur. 6 Eritque tantò fauorabilior non solùm ad impetrandam facilius restitutionẽ, 7 sed etiam vt si quæratur an ex vtilitate sua negotium gesserit necne, probandi onus in aduersarium transferatur. Sanè læsionem interuenisse oportebit, 9 de qua tamen nihil quærendum esset si cum eo contractum proponeretur, qui interdictionem scisset, aut scire debuisset. 10 Omnia enim nulla & irrita sunt quæcunque sine curatoris autoritate cum prodigo geruntur post interdictionẽ. 11 *Ita Senatus* ex tempore Prid. Non. Febr. 1589.

1. Quamuis regulare sit vt ipso iure non valeant quæcunque geruntur cum prodigo cui bonis interdictum est si curatoris autoritas non interuenerit *l. is cui bonis* 6. vbi Bart. & alij *D. de verb oblig.*

2. Non solùm quòd sit ignorantia facti alieni *l. vlt. D. pro suo.* sed etiam difficile sit cuilibet scire eà quæ extra suam prouinciam geruntur, Præter id quod dici solet ac verum est, Vocem præconis paucis innotescere.

3. Ponimus etiam maiorẽ eum esse annis 25. vt nihil sit quod venditionem impedire possit præter interdictionem vt sequitur in Definitione.

4. Numquam enim datur restitutio nisi læso *l. 1. D. de in integr. restit.* læsus autem videri non potest qui negotium suum gesit vtiliter, id faciendo quod alius quilibet diligens paterfamilias fecisset *l. verum* 11. §. *item non restituetur & seq. l. minor* 48. §. 1. *D. de minor.*

5. Et quidem eius quæ non tam à lege facta sit, de qua *in l. 1. D. de curat. furios. & aljs extr. minor. damn.* quàm à prætore & magistratu, de qua *in l. Iulianus* 10. *eod.* Iunge *l. pignus* 11. *l. vlt. in fin. eod. tit.* vbi nihil inspicitur nisi vtilitas prodigi.

6. Siquidem cùm quis & minor & prodigus aut furiosus reperitur, vitium ætatis potiùs quàm animi esse intelligitur *l. 3. in princip. & §. 1. D. de tutel.*

7. Quò plures enim concurrunt causæ restitutionis in integrum, eo fauorabilior restitutio est.

8. Non enim paruum commodum est in eo vt quis non oneretur probatione, nec furgatur partibus *l. si priusquàm in fin. D. de oper. noui nunciat.* Regulariter autem qui dicit negotium ex vtilitate minoris gestum esse probare idipsum debet *l. 1. C. si aduers. credit. l. prædiorum* 10. *C. de præd. minor.*

9. Numquam enim minor restituitur ob id solum quòd minor sit nisi etiam probet se læsum *d. l. verum* 11 §. *sciendum l. quòd si minor* 24. §. *non semper l. non omnia* 44. *D. de minor. l. nam postea quam* 9. §. *si minor. D. de iureiur.*

10. Alioqui si quis nescit interdictionẽ nihil ei nocet quòd sciat venditorem statim pecuniam consumpturum *l. si quis cùm sisteret* 8. *D. pro emptor.* Nisi cùm emit à minore *d. l. quod si minor restitutio. D. de minor.*

11. *d. l. is cui bonis* 6. *D. de verb. oblig. l. Iulianus* 10. *D. de curat. furios.*

3 Sed & cùm minor, qui competente aduersus eiusmodi venditionem restitutione alteri cesserat 4 litẽ pro cessionario contra priorem emptorem victor peregisset, 5 mox aduersus cessionarium quoque in integrum restitui vellet ex causa læsionis, 6 Placuit audiri eum debere, nec illi nocere quòd ab eo in executionem prioris contractus factum esset. 7 Quia quod ex præcedentis obligationis necessitate fieri oportuerat, neque nouam obligationem parere, nec proinde restitutionis beneficium excludere potuerat. 7 *Ita Senatus* ex tempore 12. Cal. Mart. 1589.

1. Quæ quoties interuenit solet impedire in integrum restitutio nem *l. 1. & tot hoc titul. C. l. 1 & tot. titul. C. si maior fact. rat. hab.*

2. Quamuis dici soleat eum qui petit precium hoc ipso videri approbare venditionem *l. quidam* 12. *D. de euict.*

3. Itaque locus est restitutioni initio inspecto *l. 3. §. scio D. de minor.* Nempe cùm negotium ab initio perfectum fuit. Alioqui finis negotij non initium inspici deberet vt scripsi *ad d. §. scio in Rationalibus.*

4. Nam & beneficium restitutionis cedi potest *l. vnic. C. etiam per procur. caus. in integr. rest. agi poss. l. illud nullam* 25. §. 1. & *l. seq. D. de minor. l. si minoris* 25. *D. de admin. tutor.*

5. Vi scilicet actionum directarum quæ remanent semper penes cedentem *Not. in l. 3. & 4. C. de nouat. l. si res* 70. *ad SC. Trebell.*

6. Potest enim minor aduersus vtrumque contractum restitui si etiam in secundo læsio interuenit *l. doli* 19. §. *diuersum D. de nouat.*

7. *d. l. 3. § scio D. de minor.* Iunge *l. qui agnatis* 11. *D. de excep.* Sic dicimus cùm solutio fit in consequentiam præcedentis obligationis incipere hypothecam à die obligationis non à die solutionis *l. 1. D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO II.

Alienatio iniusto bonorum minoris per tutorem, aut curatorem facta confirmatur lapsu quinquennij transcursi post maiorem ætatem, ex quo tamen minor sciuit sed restitui minor potest.

QVod constitutum est, vt alienatio prædiorum minoris sine decreto contra Senatusconsultum facta solo silentio confirmetur si minor maior factus per quinquennium tacuerit, 1 non ad eam duntaxat alienationem pertinet quæ à minore facta sit, sed & ad eã quæ ab ipso tutore aut curatore, 2 dummodo eam minor iam tum sciuerit cùm maior factus est: Alioqui non nisi à die scientiæ quinquennium illud computabitur. 3 Neque enim æquum est vt currat ignorãti licèt voluerit Iustinianus currere etiam absenti. 4 Hactenus verò alienationem huiusmodi silentio confirmatam esse proderit, vt autoritas Senatusconsulti obstare non possit ne valeat alienatio. 5 Sed non excludet ea res beneficium restitutionis si minor in alienatione læsus proponatur. Nam & eo casu quo iuris autoritas non resistit alienationi, æquè tamen minori & læsus sit, per in integrum restitutionem succurritur. 6 *Ita tractatum est* in causa Aduocati Bollicti 3. Non. Decembr. 1589.

1. *In l. vlt. C. hoc tit.*

2. *l. 2.* vbi Dionys. Gothofr. in verb. *statuti temporis eod.* Iacob. Menoch. *in remed. 15. recup. poss. quæst. 15.*

3. Quia nec tacitè cõsentire videri potest qui ignorat, quando neque videtur habere experiendi facultatem *l. cùm sex 55. D. de ædilit. edict.*

4. Absens enim non tantùm protestari potest sed etiam agere per procuratorem *l. 1. & pass. D. de procur.*

5. Propter defectum decreti ex oratione Seueri de qua *in l. 1. D. de reb. eorum qui sub tutel.* & lege Constantini, de qua *in l. lex quæ iubet* 22. *C. de admin. tutor.*

6. Tametsi & decretum iudicis, & autoritas curatoris interuenerit *l. 2. §. siquidẽ* 11. *C. de præd. min. l. vlt. & tot. tit. C. si iud. vel curat. interuen. l. vlt. C. si aduers rem iudic.* Iunge *l. vlt. C. hoc tit.* & pondera vetera illa tenere *minimè posse tractari eam occasione præteritæ omissionis decreti sed sic tenere &c.*

DEFIN-

TIT. XXXIX.

Si maior. fact. alien. fact. sin. decr: rat. hab:

DEFINITIO I.

Quod sit in maiori ætate in consequentiam negotij perfecti in minore non tollit auxilium restitutionis.

VENDITIONEM rei immobilis à minore sine decreto factam non idcirco per ratihabitionem 1 confirmatam esse dici potest, quòd is maior factus precij solutionem petierit. 2 Fit enim id in consequentiam, & executionem prioris contractus potiùs quàm ad eius confirmationem.

DEFINITIO III.

Expressa adprobatio est quoties maior factus aliquid facit vltrò quod priorem contractum valere præsupponat, nisi faciat ex necessitate prioris contractus.

ALienatio rei immobilis ad minorem spectantis in minori ætate facta sine decreto si à minore maiore facto expressim nec tantùm silentio 1 confirmata sit, restitutionis beneficio rescindi posteà non potest. 2 Proinde cùm minor quidam vendidisset sub pacto De retouendendo intra certum tempus, Ea lege addita vt si intra id tempus redimere non posset, in triennium vsque redimẽdi facultas sibi per emptorem prorogaretur, Posteà verò iam maior factus quamuis nondum effluxo priore tempore ad redimendum dato eam prorogationem ab emptore petiisset, interpellatione etiam de ea re testatò facta, 3 Non dubitauit Senatus quin venditionem expressim cóprobasse & ratã habuisse videretur. Nouus enim ille cõtractus erat, 4 quique licèt ex vi & potestate prioris fieri deberet, non tamen in prioris consequentiam vel implementum. 5 Prior enim venditio omnimodo impleta fuerat cùm ex vna parte res tradita, ex altera precium solutũ esset. 6 Nec ad rem pertinuit quòd nouus ille prorogationis contractus secutus non fuerat. Sola namque interpellatio sufficiebat in eam rem quæ ex sola interpellantis voluntate perdebat, id est ad confirmandam venditionem. 7 *Ita Senatus* pro Nicolao Despatrons contra Petrum Cochet Idib. April. 1595. Iunge Defin. 4. Supr. Si aduersus vẽdit.

1. Nam si solo silentio confirmata sit restitutio potest locum habere, vt dixi *Defin. præced. num. 6.*

2. *Tot. tit. C. si maior fact. rat. habuer.*

3. Vt dubitari non posset de animo deliberato petendæ ac obtinendæ prorogationis, vt in *l. qui Romæ 122. in princip. & §. coheredes D. de verb. oblig.*

4. Quamuis dici soleat prorogationem non facere nouum contractum sed eum proferre in tempus longius *l sed si manente 5. D. de precar.*

5. Alioqui non amitteretur ex hac causa beneficium restitutionis, secundum ea quæ diximus *Defin. 1. supr.*

6. Quæ duo sunt quibus empti & venditi actiones continentur *l. ex empto 11. D. de action. empt.*

7. In ijs enim quæ à sola vtilitate pendent sufficit nuda testatio voluntatis etiam cùm mutatur voluntas *l. si filiusfamilias 16. D. de SC. Macedon.* Multò magis si in eadem voluntate perseueretur. Denique etiam ex actu nullo declaratur voluntas *l. vlt. D. de reb. eor. l. licèt transferam 20. D. de adim. legat. l. aut ia 77. §. vlt. de condic. & demonstr. l. qui ex liberis 11. §. vlt. De bonor. poss. secund. tabul.*

rã suscipiunt, per quas propria ipsorum bona regantur. Nihil enim vetat ei qui bonis curator datus sit aliam curatorem tutorémve dari. 8 Nec tamen consequens est vt si plures sint agnati in eodem succedendi gradu positi & ex æquis partibus ab intestato si casus contingeret successuri, omnes pro curatoribus haberi debeant. 9 Curator enim solus ille erit qui à iudice datus fuerit, quamquam dari omnes debent si petãt, & aliud nihil impediat. 10 Cæterùm si ex iis quidam absint, absurdum sanè fuerit aut dari eos curatores, aut idcirco pro datis haberi, quò sint proximiores: quia nec ab intestato heredes videri possent, quandiu voluntatem suam non declarassent. 10 Proinde si curator absentis bonis datus eo nomine agat, vtique competentes absenti actiones in solidum exercere poterit, nec pro partibus ad alias ab intestato successuros deuoluendis exceptione deficientis iuris repelletur. 11 *Ita Senatus* in causa Guidonis Thomasset, & Ioannis Bochut cõtra Guidonem de petit-Pierre Augustanum Prid. Non. Iunij 1593.

1. De quo *in l. idem priuilegium 22 § 1. D. de reb. auctor. iudic. poss. alias l. 7. de priuileg. credit. l si diu 8. l in possessionem 6. in fin. D. quib. ex caus. in poss. eat. l. ab hostibus 35. D. ex quib. caus. maior. l. iunto 6. §. vlt. D. de tutel.*

2. Quamuis etiam administrationem bonorum curator hic habeat, & actiones possit exercere quæ sunt tempore perituræ *l. creditore 14. D. de reb. auctor. iudic. possid.* facit *l. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.*

3. Viuentis enim nec hereditas nec successio est *l. 1. D. de hered. vel act. vendit. l. 1. D. pro hered l 1. si quis impubere D. de collat. bonor. l. donari 29 alias l quidam 6. donationem D. de donat.*

4. Quia autorem magistratũ habet & coniunctum fauorem absentis *l. qui autore 137. de regiur.* Nam & absentium bona conseruari publicè interest *l. seruum 33. §. publicè D de procur.*

5. Sicut & admittuntur ad successionem. Quasi non sit hæc cura vtile officium est vt tutela *l. vlt. D. de tutel.* contrà tamen scribit Dec. *ad l. 2. de reg. iur.* Et meliùs si inspicias iuris rationẽ.

6. Quomodo eueniebat olim cùm legitima vnius pupilli tutela alteri pupillo tanquam proximo agnato deferebatur, quod ius mansit vsque ad *l. vlt. C. de legit. tutel.*

7. Sola enim spes successionis non facit curatorem, vt nec sola coniunctio personarum facit coniunctum procuratorem *l. 3. §. sed etsi fortè D. iudicat. solui.*

8. Nam cùm deferatur hæc cura ex sola ratione successionis ad eam admitti debent quotquot sperantur successuri *arg. l. quò tutela 37. de reg. iur.*

9. Curator enim neque absens neque inuitus bonis datur *l. 2. § quæritur D. de cur. bon. dand. l. 3. § si pupillus D de tutel.*

10. Nemo enim aut inuitus aut ignorans fit heres extra causam necessariorum heredum *l. qui in aliena 6. D. de acq. her. l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

11. Nam etsi plures constituti essent curatores, in solidum tamen & agere singuli & conueniri possent nisi per regiones constituti essent *d. l. 2. § si plures de curat. bon. dand.*

TIT. XL.

De curat. furios. prodig. absent.

DEFINITIO I.

Curator bonis datur proximior ad succedendum cuiuscunque sit iudicij sexus, & ætatis. Datum tamen esse necesse est.

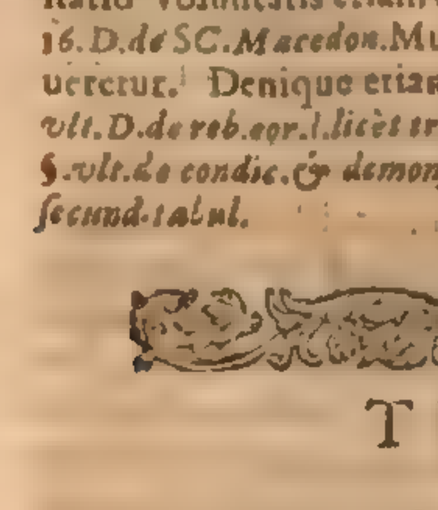

VM de curatore absentis bonis dando agitur, 1 parum refert quòd is qui curator datur infirmi iudicij esse dicatur, dũmodo sit proximior agnatus cognatúsve & ab intestato successurus. Ea enim cura nihil nisi custodia est, 2 & quasi successionis intestati præmaturæ; quamuis licita 4 occupatio. Quare ad eam mulieres quoque & infantes admittimus, 5 Quandoquidem per easdem personas regi possunt bona quorum isti cu-

DEFINITIO II.

Absentis talliabilis bonis & quando curator dari possit dominus feudi, quem directum vocant.

SVperioribus consequens est vt si is qui absens est dediticiæ, &, vt loquuntur, 1 talliabilis cõdicionis esse, nec liberos vllos habere probetur, possit dominus petere curatorem se absentis bonis dari. 2 Non idem erit si talis homo sit cui dominus non in vniuersum successurus sit, sed tantùm in bonis immobilibus 3 vel in certa bonorũ portione. Tunc enim curatio agnato proximo deferenda est. 3 Hoc namque casu non impedit dominus causam successionis intestati, 4 quæ priore casu nulla esse potest. 5 *Ita Senatus* in causa D. de Villette, & Ioannæ Brunier 15. Cal. Decemb. 1593.

1. Quia defuncti talliabilis bona ad eum pertinerent tãquam non ad heredem sed ex stipulatione, & tanquam ad anormalum successorem, vt loqui solet Baldus.

2. Quales sunt homines ligij apud Centrones nostros quos nunc Tarentasienses appellamus.

3. Secundùm ea quæ diximus *Defin. prox. supr.*

4. Cùm

4. Cùm possit hoc casu talliabilis relinquere hereditatem qui reliquit bona.

5. Non quasi duo in solidum heredes esse non possint, (nec enim dominus heres est vt dixi) sed quia dominus præoccupando bona vniuersa ex stipulatione cuius condicio existit eo ipso instanti quo talliabilis moritur, impedit ne qua possit esse hereditas illius qui nulla bona reliquit *l. lex Cornelia 28. ad fi. de vulg. & pup. substi. l. 2. D. de castr. pecul.*

DEFINITIO III.

Etiam post tempus quod lege municipali præfinitum est vt absens pro mortuo habeatur possint cognati petere curam si malint esse curatores quam heredes.

ETsi scriptis Augustanorum moribus cautum est vt qui per quindecim annos abfuit, ita vt vbi sit & an viuat ignoretur, pro mortuo haberi debeat, 1 perindéque bona eius inter proximiores agnatos diuidi possint acsi mortuum eum constaret, si tamen agnatus proximus absentis bonis curator datus, siue ante siue post impletum decimum quintum annum tanquam curator agat post annum quintumdecimum, non poterit repelli exceptione illa quasi malè curator datus sit & bonis mortui, 2 Aut ab initio rectè datus posteà absentis morte curator esse desierit. 3 Quod enim agnatorum fauore constitutum est vt post id tempus absens pro mortuo habeatur, nō potest agnatis nocere si eum pro viuo habere, & curatores malint esse quàm heredes. 4 Quid enim si viuum esse sciant, nec tamen vitæ probationes vllas habeant? 5 Denique nō coguntur vti eo iure quod pro ipsis introductum est: 6 Nisi fortè proponas alios esse agnatos æquè proximos qui non sint curatores. Neque enim iuri suo renunciare quis potest in alterius fraudem, & iniuriam. 7 Sed hoc ita si agnati illi adsint, & prouincialis legis beneficium implorent. Alioqui non debet extraneis possessoribus à curatore conuentis prodesse quòd alij agnati sint, quorum interfit haberi absentem pro mortuo, 8 Nec si proponas possessores ab iis agnatis emisse, & quos si tanquam absentis heredes vellent ex nouo iure bona à se vendita vendicare, possent repellere vulgari illa exceptione, *Ni vos ipsi de euictione teneamini*. 9 Est enim exceptio hæc de iure tertij, & exclusiua quidem iuris agentis, sed nō aliter ei tertio competens quàm si is velit. 10 In quo exceptionum genere regula est non esse illas admittendas. 11 Fieri namque potest vt agnatus ille proximus heres esse nolit. Et vt maximè velit, eam voluntatem declarari necesse est priusquàm hereditas ipsi quæsita intelligatur. 12 Solis enim suis heredibus concessum est vt statim heredes sint: 13 Nos verò de agnatis loquimur. 14 *Ita Senatus* in ea causa de qua suprà Defin. 1.

1. Contra præsumptionem *l. si vsusfructus 8. de vsufr. leg. l. computationi 68. ad leg falcid.*

2. Nam sicut viuens non potest habere heredem *l. 1. D. pro hered.* ita nec mortuus curatorem.

3. Etsi enim cura hæc bonorum est, finitur tamen morte personæ vt & omnes cæteræ.

4. Ne alioqui eueniret vt quod in agnatorum fauorem constitutum est in eorum odium retorqueretur contra *l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

5. Potest enim facilè fieri vt non veritas deficiat sed probatio *l. duo sunt Titij 30. de test. tutel.*

6. *l. pen. C. de pact. l. si index circumuentus 41. D. de minor. l. pactum 46. in fin. D. de pact.*

7. Nisi cùm alter ille ius nullum habet nisi per consequentiam *vulg. l. id quod nostrum 11. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

8. Esset enim exceptio illa de iure tertij nec exclusiua iuris agentis nisi sub illa condicione si tertius vellet: quod genus exceptionum admitti non debere certum est Bart. *in l. 2. de except. rei iudic. l. loci 4. §. competit. D. si seruit. vindic.* Idque sequitur in Definitione.

9. *Ex l. vindicantem 17. l. Seia 73. D. de euict. l. venditrici 3. C. de reb. alien. non alien.*

10. Cùm inuitus heres nemo fiat *l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

11. Dixi *num. 8.*

12. Est enim acquisitio hereditatis & facti & animi *l. pro herede 20. l. gerit 88. D. de acquir. hered.*

13. *l. in suis 14. D. de suis & legit. l. in suis 11. de lib. & posthum.*

14. Qui nunquam sunt sui heredes neque necessarij.

DEFINITIO IV.

Cura bonorum absentis non finitur nisi ex quo absens annum ætatis suæ centesimum complesse creditur.

SVnt qui putent curationem bonis absentis datam finiri anno trigesimo sexto, 1 Alij absentem pro mortuo habendum post annum septuagesimum. 2 Receptior sententia est expectandum centesimum. 3 Cæterùm vtcunq; sit non à tempore absentiæ sed tantùm à peracto tempore ex quo mors præsumitur, pro mortuo habendus erit. 4 Neque enim hic locum habet fictio legis Corneliæ nec si proponas, ideò absentem fuisse quòd ab hostibus captus esset, quia non habet locum ea fictio nisi post mortem naturalem. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Pro qua sententia dicitur Alexander consuluisse.

2. *Arg. l. computationi 68. D. ad leg. falcid.* secundùm quam tamen debuerat potiùs constitui annus sexagesimus quintus vt constat *ex vers. ab anno sexagesimo.*

3. Qui finis esse creditur vitæ longæui hominis *l. an vsumfructum 56. D. de vsufr. l. si vsusfructus 8. de vsufr. legat.* ex quo solent nostri inferre vnumquemque præsumi viuere centum annos, quod tamen ridiculum est dicere, & contra *d. l. computationi, aliàs l. hereditatum ad leg. falcid.*

4. Quia non sicut is qui semel fuit viuus potest haberi pro mortuo, ita & is qui semel habitus fuisset pro mortuo posset haberi postea pro viuo.

5. Quia quandiu captiuus viuit naturaliter apud hostes, potest fictio postliminij locum habere, quę ideò interim omnia retinet in suspenso *l. pen. de suis & leg. l. postliminium 19. & test. De capt. & postlim. l. illa institutio 32. §. 1. de hered. instit.*

DEFINITIO V.

Quæ exclusa est à spe successionis intestati, hoc ipso excluditur etiam à cura & custodia bonorum absentis. Nec aliud est etiamsi petierit restitutionem nisi etiam obtinuerit.

EA quæ dote à patre accepta bonis paternis fraternísque renunciauerat sicut à fratrum successione legitima pet renunciationē iureiurando firmatam exclusa est. 1 Ita nec ad vnius ex fratribus bonorum custodiam, & curationem admitti debet, cùm nihil eius interfit. 2 Nec mutabit, quod aduersus eam renunciationē implorauerit auxiliū restitutionis propter immodicā læsionē. 3 Quandiu enim de restitutionis iure & æquitate pronunciatum nō est perinde stari debet renunciationi acsi impetratum rescriptum nullum esset. 4 Itaque sicut interea nullus sorori ad fraternam successionem aditus patet, ita neque ad eiusmodi curationem obtinendam. Sequitur enim illa ius legitimæ successionis. 6 Planè si paternis tantùm bonis filia renunciauerit, aliud erit quia licèt non alia bona absens habeat quàm quæ à patre profecta sint, 6 tamen ex quo frater patri heres extitit cœperunt esse fraterna, quæ ante paterna fuerant, 7 obidque quasi alia sint, propter mutatam qualitatem & condicionem, 8 renunciatio paternorum quæ tanquam odiosa strictè interpretanda est 9 ad ea non extendetur. 10 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 9. supr. de pact.

1. Propter autoritatem iurisiurandi & pontificiæ constitutionis *in cap. quamuis pactum de pact. in 6.* vbi Canonistæ.

2. Interest enim illorum duntaxat qui possunt succedere ab intestato.

3. Potest enim ex hac causa concedi restitutio, priùs tamen impetrata absolutione iuramenti. *Not. in dict. cap. quamuis.*

4. Quia interim & in dubio præsumendum est pro contractu *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsi. l. moneor 4. C. si seruus expert. ven.* & pro patre quod bonum consilium pro filia acceperit *l. vlt. C. hoc tit.*

5. Dixi *Defin.1.& seq.supr.*

6. Quæ proinde inspecta origine sunt paterna *Auth. ex testamento C.de secund.nupt.*

7. Nam mutata condicione personarum mutatur etiam condicio bonorum *l.per curatorem* 90.§ 1.*D.de acq.hered.l.vlt. C.de inoff testam.* Notant nostri latè *ad l.* 1.§. *veteres D.de acquir.poss.*

8. Alia enim qualitas & condicio aliam rem facit, quamuis eadem substantia maneat *l.seruus* 27.*in fin. D. de adim. legat. l. qui res* 58.§. *aream de solut.*

9. Abhorret enim à regulis iuris ciuilis *l.*3.*C.de collat.l. vlt. D.de suis & legit.*

10. Siquidem odiosa omnia sunt restringenda non ampliãda per interpretationem *vulg.l.cùm quidam* 19. *D. de liber. & posth.l.hoc modo* 64 *in fin.De condict.& demonstr.*

DEFINITIO VI.

Inuitus curator nemo datur bonis absentis, ne quidem is qui inuitus posset dari procurator ad litem.

QVi publico in tribunalibus officio procuratoris fungitur, etiam inuitus dari curator minori ad litem potest, bonis absentis non potest si neque ex agnatis aut cognatis sit neque ex adfinibus aut vicinis, quia curatio hæc non item illa necessitatem adfert præstandæ satisdationis, rationúmque reddendarum. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4. sup. Qui tutor. aut curat. dare dative possit.

1. Quia publico & necessario munere fungitur, vt scripsi *Defin.*2.*supr.de in lit dand.tutor.*

2. Qua tamen onerati quota inuitum pro alio inciuile est *l.hac stipulatio* 14 *in fin D.vt legat nom caueat.* Nam nec semper facilè est inuenire fideiussorem *l.*2.§.*pen.D.de iudic.*

3. Cùm habeat administrationem aliquam adnexam licèt potissimùm detur pro custodia, vt dixi *Defin.*1.*num.*2.*supr. ex l inter bonorum* 48.*D.de admin.tutor.*

DEFINITIO VII.

Interdictio bonorum facta prodigo sine causæ cognitione non valet, nec nocet nisi notoria sit prodigalitas.

NOn valet interdictio bonorum facta prodigo sine causæ cognitione, 1 Nec si generali publicoque vt fit programmate prohibitum sit voce præconis & iubente iudice ne cum eo contraheretur, nocebit ea res illis qui bona fide post à cum illo contraxerunt. 2 Nisi probetur ille notorie prodigus, id est, qui neque modum, neque finem vllum habeat expensarum. 3 Quo casu etiam nulla præcedente interdictione, nedum causæ cognitione, 4 æquissimum est nocere dolum suum ei qui contraxit cum perdituro. Sed & cùm ei qui reuera prodigus est bonis interdicitur causa cognita, id est ipso citato, itémque agnatis, cognatis, adfinibus & vicinis, 6 curator ei dandus est & quidem tanquam prodigo, ne alioqui magno damno afficiatur, si cum eo contrahi non possit. 7 Sed tamen si curator datus non sit, non eo minùs irritum erit quod cùm illo contractum fuerit, 8 Neque prætextu ignorantiæ excusabitur qui condicionem illius cum quo contraxit, nõ debuit ignorare. 9 *Ita senatus* in causa Ioannis Guers & Claudij Voutier 6. Non. Decemb. 1594.

1. Bart.& alij *ad l. is cui bonis* 6.*D.de verb.obligat.* Dec.& Cagnol.*ad l.furiosi de reg.iur.*

2. Id est ignorantes prodigalitatem & interdictionem Nihil enim refert an interdictio nulla præcesserit an perperam & sine causæ cognitione *arg.l.*2.*D.de autor.tutor.* iunct. *l.* 1. *D. hoc tit.* in illis verbis: *si talem hominem inuenerint.l.obseruare* 6. *eod.* Si tamen in causæ cognitione aliquid peccatum sit & minùs legitimè factum non eo minùs tenet interdictio ne valeant alienationes. Cagnol. *ad d.l. furiosi.* Causæ tamen cognitio necessaria est vt hic.

3. Quæ prodigi Definitio est *d.l.*1.*D.hoc tit.*

4. Nam quæ notoriè vera sunt, nec causæ cognitione indigent, nec probatione, neque rursum vllam ignorantiæ excusationem admittunt *l.cùm* §. x 55.*de ædilit.edict.l.regula* 9.§ *sed facti D.de iur.& fact.ignor.l sed si pupillus* 11.§.*proscr.here D. de institor.act.*

5. Quamuis non eo minùs sit bonæ fidei emptor, qui scilicet emit a vero domino *l.si quis cùm sciret* 8. *D.pro emptor.* Aufrer.*ad Capell.Tholos.quæst.*362.

6. In iis enim quæ caulæ cognitionem requirunt semper sunt citandi omnes quorum interest *l.de vnoquoque* 47.*D.de re iudic.l.etiam* 29.§.*vlt.De minor.* Aliud tamen est in furioso Nec enim citandus est Cagnol. *ib d in fin.* post Decium. Viuius *in commun opin.in verb prodigus.* Licèt contrà sentire videatur Tiraq.*in tract.Res int.alios act. ad fin.* Obserua tamen sufficere vt ex relatione agnatorum & vicinorum appareat de furore vel prodigalitate, etiamsi nullam dicti sui rationem reddant. Quid diuersum est si testes super eo audiantur Dec.*ad dict.l.fursi.*

7. *arg.l quod si minor* 24.§.*non semper eod.* Nam cum prodigi curatore contrahi potest dummodò ad ipsius prodigi vtilitatem *l pignus* 11.*& seq.l.vlt.D.hoc tit.*

8. *l.Iulianus* 10.*in princip.eod.*

9. *l.qui cum alio* 19.*de regul.iur.* Bart.& alij *ad d. l. is cui* 6.*de verb.oblig.* Excipe tamen casum de quo *in Defin.*1.*supr. si quis iuror.cum minor.esset.*

DEFINITIO VIII.

Minori prodigo curator datur etiam inuito, sed tamẽ quasi minori non quasi prodigo. Et quid inter vtrumque curatorem intersit.

MInori qui idem sit prodigus curator dandus est etiam non petenti adeóque inuito, 1 sed tamen vt minori non vt prodigo quoniam quousque quintum & vicesimum annum impleuerit ætatis vicium esse intelligitur, non animi, ob idque ætati tantisper consulendum est. 2 Nec aliud erit tametsi pater mores filij suspectos habuerit, cúmque testamento exheredauerit aut in legitima tãtùm instituerit, nepotibus ex eo heredibus in reliquum assem scriptis. 3 Proindè finita minori ætate curatio quoque finita videbitur, quamuis prodigus duret. 4 Idémque obseruabitur etiamsi curator constante officio dederit operam vt huic minori non secus ac prodigo bonis interdiceretur. 5 Non enim mutat ea res curationis causam cùm vt dixi nec tanquam prodigo dari debuerit, aut potuerit, quandiu minor fuit. 6 Cui consequens est vt si agente creditore qui post interdictionem contraxerat, curator ex officij sui ratione velit intercedere 7 non sit audiendus, quia minoris curator nec excipere nec experiri potest minoris nomine, sed minor ipse autore curatore. 8 In quo curator minoris differt à curatore prodigi. Huic enim prodigi nomine, non etiam ipsi prodigo & agendi ius competit & excipiendi, quia non sicut minoris ita prodigi voluntas vlla esse intelligitur. 10 Vnde illud quoque fit vt aduersus contractum, à prodigo perperam celebratum nulla sit opus restitutione in integrum, 11 adeóque nec iurisiurandi absolutione, quia prodigus ex iuramento non obligatur. 12 In minore contrà restitutio necessaria est nisi contraxerit sine autoritate curatoris quem iam tum habebat. 13 Quo casu cùm ex nostrorum traditione pro pupillo habeatur 14 non magis obligari ex iureiurando potuit, quàm si impubes fuisset, 15 Sed non faciet ea res vt eo magis liceat curatori ius creditoris prohibere, vt pote cùm nihil ipsius intersit. 16 Maximè verò si minor id quod gessit ratum habere malit. 17 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod in aliis minoribus non ita est. Nec enim datur ijs curator nisi petentibus §.*item inuiti Inst.de curat.l.*3. §.*si pupillus. D.de tutel.*

2. *d.l.*3 *in princip.de tutel.*

3. Vt in specie *l.penult.*§ *potuit D.hoc tit.*

4. Itaque ex eo tempore curator dandus erit siue idem siue alius, sed tanquam prodigo, quousque sanos mores receperit *l.* 1.*D.hoc tit.*

5. Nam & minor curatorem habens solet æquiparari prodigo, hactenus nimirum vt nihil per se administrare aut alienare

lienare possit *l.3.C.de in integr.restit.minor.*

6. *d.l.3.in princip.D.de tutel.*

7. Tanquam si esset curator datus prodigo, quo casu intercedere ipse & posset & deberet *arg.l cuius bonis 9.D.hoc tit.*

9. Nam quòd minor curatorem habet non facit vt iudicio careat, aut consilio, ideóq; etiam sine curatore suo vtiliter obligari potest *l.puberes 101.de verb oblig.*

10. Quomodo de furioso & furiosi curatore scriptum est *in l.in negotiis 5.de regul.iur.* Solent enim furiosus & prodigus, ac ipsorum curatores eo lem iure censeri *l.1.& pass. D. hoc tit.* quia pro ligi homines furiosorum exitum faciunt *l.his qui 12. in fin.D.de tutor.& curat.dat.*

11. Quoniam contractus ipso iure non tenet *l.Iulianus 10. D.hoc tit.d.l.his cui 6.de verb.oblig.d.l 3.C.de in integr.rest.minor.*

12. Bart & alij *ad.d l.is cui & ad l.si quis pro eo 56.D.de fideiuss.* Omne namque iusiurandum tres comites habere debet, iudicium, veritatem, & æquitatem *cap.quanto & pass Extr.de iureiur.* Prodigi autem iudicium nullum est. Iunge *cap.non est obligatorium de reg.iur.in 6.*

13. Intellige si contraxerit, non simpliciter se obligando sed administrando & alienando, ne obstet *d.l puberes* 101. vbi Cuiac. *de verb.oblig.*

14. In iis scilicet quæ pertinent ad administrationem *d. l. 3. C.de in integr.restit.minor.*

15. Sacramenta enim puberum duntaxat custodienda sunt *Auth.sacramenta C si aduers.vendit.*

16. Quippe qui nec minoris nec prodigi curator sit.

17. Rati enim habitio facta post maiorem ætatem excludit beneficium restitutionis *l.1.& tot.tit.C.si maior fact.rat.hab.*

DEFINITIO IX.

Bonis absentis qui procuratorem in prouincia reliquit, curator dari non potest.

EIus bonis qui priusquàm abesset à prouincia procuratorem constituerat qui res suas omnes gereret, curator propter absentiam dandus non est, cùm nec abesse videatur qui procuratorem habet in prouincia, 1 quandiu procurator rem ex bona fide administrat. Curatoris enim dandi necessitas nulla est, alio rem curante cuius fides ab eo ipso electa sit de cuius bonis agitur. 2 Cæterùm non faciet ea res vt per absentiam mandantis licere debeat procuratori in re absentis impunè grassari. 3 Sed si malè administret, curator bonis dandus erit. 4 Is nimirum qui proximior sit ad succedendum, 5 & cuius interest rem absentis saluam esse, adeóque malè gestæ administrationis rationem statim reddere cum qui procurator fuit. 6 *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio 13. Cal. Mart. 1595. pro Maximino Dunant Tarentasiensi.

1. *l.Papinianus* 20.*D.de procur.* adeò vt non possit hic restitui tanquam absens, si procuratorem reliquerit, *l.is qui reipublicæ* 39.*D.ex quib.caus.maior.* imò & si relinquere potuit *l.sed etsi* 26.*§.1.eod.*

2. Nunquam enim curator bonis datur nisi ex necessitate, vt constat ex legibus citatis *Defin.1.num.1. supr:* quæ porrò necessitas nulla subest cùm adest procurator, quippe cuius plenior est potestas. Ille enim actiones omnes exercere potest etiam tempore non perituras *l.1.§.pen.& pass. de procur.* curator verò bonis datus non item *l creditore* 14.*de reb.aut.iud.possid.*

3. Quia mandato semper inest clausula bonæ fidei *l. creditor* 60.*§.vlt.D.mandat. l.si pater* 12. *D. quæ in fraud. credit.* Nec quod futurum sit vt à procuratore possit seruari indemnitas actione mandati ad rem, facit *l.quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.*

4. *arg.l.sed si vnius* 17.*§.procuratorem D.de iniur.*

5. Secundùm ea quæ dixi *Defin.1.supr.*

6. Cùm hodie omnes actiones pereant spatio saltem 30. aut 40. annor. *l.sicut 3.& l.omnes C.de præscr.30.vel 40.ann.*

DEFINITIO X.

Curator bonis datus satisdare debet.

CVratori qui bonis datur non facilè iniungendam esse necessitatem plerique putant præstandæ satisdationis, 1 quia non alij ea cura dari solet quàm qui in iis bonis iam quodammodo aliquod ius habeat aut aliquando sit habiturus. 2 Id est proximiori successuro ab intestato. Propter quam causam & fœminas & infantes ad huiusmodi curationem suspiciendam admittimus. Quasi quod dici solet curatoris officium esse virile ad hoc curatorum genus nullomodo pertineat. 3 Tutius tamen est vt hic quoque curator satisdare debeat: 4 Eóque iure passim vtimur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Puta si sit euidenter idoneus nec aut moribus aut facultatibus suspectus.

2. Ac proinde qui penè ad propria bona veniat, quomodo loquitur Vlpian *l.1.§.largiùs de success.edict.* licèt ibi loquatur de liberis non de agnatis. Adde meliorem rationem quia hic curator custodiam tantùm habet potius quàm liberam administrationem *l.inter bonorum* 48.*de admin.tutor.*

3. Dixi *Defin.1.num.5 supr.*

4. Nam & remoueri potest tanquam suspectus *l.3.§.sed & si quis curam D.de suspect.tutor.& §.si curator. ibid.* Vide Iacob. Menoch. *De arbitr.iudic.*

DEFINITIO XI.

Plus iuris habet curator datus iacenti hereditati, quàm datus bonis absentis, & in quo.

CVrator hereditati iacenti datus in hoc plus iuris habet quàm qui bonis datus est, quòd actiones omnes hereditarias exercere potest, etiam eas quæ tempore perituræ non sunt, 2 adeóque restitutionem in integrum, quam defunctus si viueret posset exercere: 3 quoniam agit nomine hereditatis, quæ ipsa defuncti personam in omnibus repræsentat: 4 Curator autem bonis datus non item, 5 quia non in id datur vt absentis personam repræsentet, eiúsve patrimonium augeat, sed in id tantùm vt caueat curétque ne patrimonium diminuatur. 6 Idcóque cùm non plus iuris habeat quàm si esset ab ipso absente procurator generalis constitutus. 7 (nam & procuratoris constitutio si qua esset, faceret cessare curatoris dationē, 8) non potest petere restitutionem in integrum aut transigere aut quid aliud facere ex iis quæ speciale mandatū requirunt. 9 Illud sanè cōstat, si actio quæ per curatorē exercetur talis sit quam defunctus exercere quidem potuerit sed noluerit, nō esse illum audiendum. Vt puta si ex causa immodicæ læsionis potuerit agere ad rescindendam venditionem, & de eo rogatus ab amicis aut aliis qui beneficium illud sibi cedi vellent, maluerit ratam manere venditionem. 10 Nam & ea res noceret heredi, si quis esset, 11 qui vtique non minus iuris habere potest quàm curator hereditati datus. 12 Diuersum esset si proponeretur ideò noluisse defunctum petere restitutionem quòd alio iure commodius sibi consulere posset. Vt puta quòd redimendæ rei expacto de retrouendendo ius haberet. 13 Non enim ideò prohibebitur heres aut curator hereditati datus implorare auxilium restitutionis, siue ante siue post elapsa tempora redimendi, quia is qui cùm plures actiones haberet maluit apud se decernere vt vna veteretur, non idcirco alias abiecisse videri potest. 14 *Ita Senatus* pro Ludouico Velat contra Bartholomæum Truchet 3. Cal. Decemb. 1595. Iunge Defin. 16. infr. De repud. vel abst. hered.

1. Postquàm ita inualuit vt hereditati quoque iacenti curator detur contra quem pragmaticorum errorem vide quę scripsi *in Error.3.Decad.3.De error.pragmat.*

2. Omnes enim æquè sunt hereditariæ nec minùs perpetuę quàm temporales *tot.tit.C.de hered.action.*

3. Siquidem ius petendæ restitutionis transit ad heredes *l. non solùm 6.D.de in integr.restit.* Tantundem verò iuris habet hereditas quantum heres, quia nihil iuris transit à defuncto in heredem nisi per mediam hereditatem *l.1.§.Scæuola D. si is qui testam.lib.esse.iuss.*

4. *l.non minùs* 31.*in fin.de hered.instit.l.hereditas enim* 34. *D. de acquir.rer.domin.l.heres* 22.*D.de vsucap.*

5. *l.creditore* 14.*D.de reb.autor.iud.possid.* Hodie igitur etiam curator bonis datus exercere potuit omnes actiones quia sunt omnes tempore perituræ post *l.3.& 4.C. de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.* vt dixi *ad Defin.9.num.6.sup.*

6. *l.inter bonorum* 48.*D.de admin.tutor.*

7. Imò minùs, quia non habet absentis voluntatem expressam quam habet procurator.

8. Vt diximus *Defin. 9. supr.*

9. Cuiusmodi sunt ista Restitutionem petere & transigere *l. mandato 60. D. de procur. l. illud 25. D. de minor. l. vnic. vbi not. C. etiam per procur. caus. in integr. rest. agi poss.* Nec obstat si quis obiiciat curatorem etiam bonis absentis datum posse exercere actiones omnes tempore perituras *l. creditore 14. D. de reb. autor. iudic. possid.* Id enim debet intelligi De actionibus quæ absenti competunt ipso iure. Restitutiones autem nunquam cõpetunt ipso iure sed tantùm dantur à prætore causa cognita *l. 3. D. de in integr. restit.* ac proinde ita demum si petantur, *l. 4. §. hoc autẽ iudicium D. de damn. infect.* Quid enim si absens malit contractum tenere? quod vtique in dubio præsumendum est.

10. Nemo enim iure sibi competente vti cogitur *l. pactum 46. D. de pact. l. pen. C. eod. l. si iudex 41. D. de minor.*

11. *Arg. l. vir vxori 54. de donat. int. vir. & vxor.*

12. Cùm in eum transfundatur per adlitionem quicquid fuit hereditatis *d. l. 1. §. Scaeuola D. si quis testam. lib. est iuss.*

13. Quia fauorabilior esse solet qui agit ex iure communi & ordinario, quàm qui ex speciali & extraordinario *l. in causa 16. D. de minor.*

14. *Arg. l. mater decedens 19. D. de inoff. testam. l. legitimam 8. D. de bered. petit.* Aliud tamen olim fuit si quis plures habens de eadem re actiones vnam elegisset, eáque vsus fuisset. Cæteras enim hoc ipso amittebat *l. cùm filius 76. §. varus de leg. 2.* Sed aliud semper fuit vti vna actione quam elegeris, aliud verò decernere vti, necdum tamen vti.

TIT. XLI.

De magistr. conuen.

DEFINITIO I.

Iudex qui tutorem dedit sine satisdatione non potest eam postea ex interuallo iniungere.

IVDEX qui per iuris aut facti ignorantiam tutorem dedit non iuncta satisdandi necessitate quam ex officij sui ratione iniungere debuerat, quo magis pupillo consultum esset, 1 non nisi ex noua causa iniungere ex interuallo eam potest. 2 Non enim permittendum illi est vt tutorem oneret ob id solum vt se ipsum exoneret, 3 posteaquàm semel fideiussoris loco esse cœpit. 4 Nam & si non sit idoneus, ad pupillum ipsum eiúsve agnatos pertinet, non ad magistratum, vt alius fideiussor qui idoneus sit adiiciatur. 5 *Ita tractatum est* extempore in publico auditorio 5. Cal. Febr. 1590.

1. Scilicet cùm tutor neque testamentarius esset neque confirmatus, neque ex inquisitione datus. Hi enim tres casus sunt in quibus non tenetur tutor satisdare *l. pen. C. de tutor. vel curat. qui sat. non ded.* Iunge *l. 3. §. 1. & seq. D. de curat. furios.*

2. Quasi qui officio suo semel iam functus sit, siue bene, siue malè posteaquàm tutorem dedit sine onere satisdationis *argum. leg. iudex posteaquàm 55. D. de rei iudic.*

3. Nisi deferatur ei condicio ab iis erga quos est ille oneratus *arg. l. cùm hereditate 55. D. de acquir. hered.* Nec enim potest quisquam mutare consilium in alterius iniuriam *l. nemo potest 75. de reg. iur.*

4. Qui enim semel fuit obligatus nunquam potest facto suo tollere obligationem nisi aliquo ex legitimis modis *l. si seruum 91. §. nunc videamus D. de verb. obligat.* Iunge *l. quod ad heredem 6. D. hoc tit.*

5. Quia pupillo expedit habere saltem tabulas cautionis Rem saluam fore *l. suspectus 5. D. de suspect. tutor.*

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM

In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,

LIBER SEXTVS.

TIT. I.

De iur. patron.

DEFINITIO I.

Ecclesia habens dignitatem aut prælaturam præsumitur esse de iure patronatus Principis.

PRINCEPS in dubio censetur patronus ecclesiæ habentis dignitatem aut prælaturam, ad cúmq; proinde ius præsentandi pertinet.1 Multò magis fatendum est assensum ipsius requiri quoticscunque prælatus aut præfectus monasterio eligendus confirmandúsque est. Adeò vt si assensus ille non interuenerit, nulla eiusmodi electionis ratio habenda sit. 2 Nam & generale est vt quæcunque spreto patrono facta collatio aut electio est aut nullius omnino sit momenti, aut ad irritum saltem deduci debeat.3 *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Vincentij Laurei Cardinalis Du Montdeuis & Rouer. Petri Coyet de Prioratu Nantuaci contendentium 7. Cal. Mart. 1589.

1. *Can. Rea in eum seq. & can. lecta* vbi Archid. 63. *distinct. can. imperium dist.* 10.
2. Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron.* in verb. *in ecclesia num.* 2. *&* 7. Bald. *in cap. quanto de iudic.* Ruscus *in tract. De iurib. regul. in* 11. *priuileg. num.* 6. *ex cap. sacrosancta de elect. cap. nobis Extr. hoc tit.*
3. *Can. decernimus* 15. *quæst.* 7. & aliis proximè citatis.

DEFINITIO II.

Collatio patronatui beneficij facta spreto patrono non valet si sit voluntaria, secus si sit necessaria.

QVod proximè diximus collationem patronati, vt vocant, beneficij spreto patrono factam nullius esse momenti, aut saltē ad irritū deduci debere,1 distinctionē recipit, vt in voluntaria duntaxat collatione id locum habeat, non in necessaria: qualem plerique esse putant eam quæ fit ex causa permutationis: 2 Quibus ita demùm assentiendum est si necessariam & ecclesiæ vtilem causam habuit permutatio, non si vt ferè fit solo personarū fauore & intuitu facta sit. 3 Ne alioqui eueniat vt sit in permutantis potestate patroni ius lædere.4 *Ita tractatum est* in causa Ioannis de Seructe & N. Ludouici de la Pallud 17. Cal. Iunij 1591.

1. *Ex d. can. decernimus 16. quæst. 7.*
2. Guid. Pap. *quæst.* 374.
3. Hæc enim magis voluntaria quàm necessaria dici debet, initio scilicet inspecto.
4. Contra *l. 2. in fine l. pen. & vlt. D. de natal. restit. l. 2. D. quod vi aut clam. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

DEFINITIO III.

Negligentia patroni deuoluit ius ipsius ad prælatum, Prælati verò negligentia deuoluit ius non patroni sed prælati ad summum Pontificem. Et quando currat tempus.

PAtroni ius ita demum saluum & illæsum esse oportet si non fuerit ille negligens in præsentando, vt nostri loquuntur, hoc est si præsentauerit idoneum clericum intra tempus quod in eam rem iure pontificio præfinitū est, nēpe quatuor mensium si patronus fuit laicus, sex mēsiū si fuit clericus:1 Sola namque negligentia locum facit deuolutioni,2 Nimirum vt propter negligentiam priuetur patronus iure præsentandi pro ea vice, liberáque beneficij collatio perinde acsi beneficium liberum non patronatum esset, spectet ad collatorem.3 Quòd si ipse quoque collator ordinarius negligens fuerit, nec beneficium intra semestre contulerit nulla interueniente iusta impedimenti causa,4 ex quo nimirum tempore sciuit aut scire debuit beneficium vacare,5 Non nocet ea res patrono cui nihil imputari potest, sed nocet ordinario vt ad summum Pontificem totum ius prouidendi & conferendi pro ea vice deuoluatur.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *cap. 1. vbi not. de iur. patron. in 6.*
2. Rebuff. *in praxi beneficiorum tit. De deuolut. num.* 1. *&* 2. *& sequent.*
3. Panorm. *in cap. cùm vos Extr. de offic. ordin.* Text. *in cap. vnic. §. verum de iur. patron. in 6.* Canon. *in cap. cùm dilectus. Ext. hoc tit.*
4. Nam si iustum fuerit impedimentum puta propter pestem cessat ius deuoluti. Rebuff. *in dict. tract. de deuol. num.* 13. Alex. *conf.* 58. *vol.* 5. Rip. *in tract. De peste Tit. de priuileg. & indē cēj causa pestis.*

5. Non enim potuit prouidere nisi à die scientiæ vacationis *c.quia diuersitatem in fi.*& ibi Canon. *de conces. prab.* Glos. *in cap.licèt per tll.text.in verb.à notitia de suppl.negl.prælat.*Glos. *in cap 2 in verb.infra sex menses de con. eſſ prab.*Feder.*de sen conſ.* 129.Panorm.*in cap.cùm propter post princ. de iur.pair.*Rebuff.*vbi supr.num* 10.Roch.de Curt.*in tract.de iur.patron.* in verb. *honorificum quæſt.*27.Glos.*in cap.statutum* 3.*de prab.in* 6.

9. *dict.cap.*2.*de conces.prab.*

DEFINITIO IV.

Beneficia quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, regulariter præsumuntur libera.

BEneficia omnia quæ nec dignitatem aut prælaturam habent, nec patronata vt ita dicam probantur, libera præsumuntur,1 vt & cæteræ res omnes.2 Libertatem enim rebus omnibus natura indidit, seruitutem cœca hominũ auiditas induxit.3 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Mandos.*in reg.*19.*quæst.*15.*num.*13.post Cassad.*decis.*1.*in fin. sub tit.de dilat.*

2. *l.altius* 8.*C.de seruit. & aqua.l.cum ea* 9. *D. vrban. prad.*

3. *l.*4.*D.de iustit.& iur.* Vide quæ scripsi *in Rationalibus ad eum locum & ad l.*5.*eod.tit.*

DEFINITIO V.

Sufficit præsentatũ esse ab eo qui sit in quasi possessione præsentandi, aut de cuius iure constet per verba enunciatiua Papæ.

VT beneficij collatio valeat, nec spreto patrono facta videatur, sufficit factam ab eo præsentationem qui in vltimo actu pro patrono se gesserit, si modò præsentatio ab ipso facta effectum habuit, secuta collatione.1 Nec quod allegetur & probetur ius patronatus ad alium pertinere, irritam faciet collationem secutam ad præsentationem eius qui in quasi possessione est præsentandi.2 Nam cùm in beneficialibus causis omnibus, tum maximè cùm de iure patronatus agitur nouissimus status attenditur, cuius probatio inducitur per nouissimos actus,3 præsertim verò coram iudice laico apud quem non de proprietate sed de sola possessione beneficij disceptari potest.4 Sed & cùm quis spreto patrono quasi iure deuoluto beneficiũ impetrasset, his verbis impetrationi insertis *ob negligentiam Titij ad quem præsentatio beneficij pro tempore vacantis asseritur pertinere*, Visum est ea verba sufficere ad probandum quòd Titius in præsentandi quasi possessione sit, nec ampliores in possessorio requiri probationes, si alius nullus sit, qui de iure illo patronatus moueat Titio controuersiam.5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap.querelam de elect. cap. cùm olim de caus.poss. & propr. cap consuleationibus.*vbi glos.*de iur.patron.* Oldr.*cons.*312.Feder. de Sen.*cons.*234.

2. Est enim probabilis & tolerabilis error illius qui id facit quod videt fieri solitum esse *l. imperatores* 13. *D. de pollicit.* Hoc verò maximè obtinet cùm de beneficio agitur non in petitorio sed in possessorio.

3. Ne alioquin euenire necesse sit vt dum altercatio fit de iure patronatus beneficium interim vacare necesse sit. Similis ratio est *in §.vlt.Inst de except.*

4. Guid. Pap. *quæst.*1.

5. Sic enim assertiones omnes iuris patronatus concipi moris est, nisi adsit dictio aliqua quæ dubitationem faciat, puta si scriptum sit *forsassis pertinere* etsi verbum illud *asseritur* non tam impetrantis assertionem significare videtur quàm concedentis, licèt dubitantis vt tenet Bisignet.*in Decis.Rot.*6.*de prab. in antiq.num.*2.incip.*Papa confert.per text.in Auth si quando C. de conſ.pecun.*Cassad.*decis* 4.incip. *hactenus obseruatum fuit de probat.*Rot.*decis.*60.*de reseript.in antiq.*

DEFINITIO VI.

Papa in generali reseruatione beneficiorum non censetur ea cõprehendere quæ sunt de iure patronatus laicorũ, cui nunquam derogat nisi cùm est litigiosum.

ETsi in beneficiis omnibus conferendis plenissimam summus Pontifex habet potestatem,1 non facilè tamẽ confert beneficia patronata ipretis patronis siue laicis sint, siue clerici, sed si laici multò parciùs, ne alioqui eueniat vt laici à fundandis dotandisque ecclesiis reuocẽtur.2 Inde fit vt constitutio pontificia De reseruatione mensiũ licèt generalissimis verbis concepta non comprehendat beneficia quæ sunt de iure patronatus laicorum siue ex fundatione, siue ex donatione.3 Cui consequens est vt nec liget manus ordinarij, quominus possit ille de beneficio eiusmodi ad patroni laici præsentationem quocunque mense prouidere.4 Non idem est si de iure patronatus clericorum agatur.5 Facilius enim summi Pontificis constitutiones clericos afficiunt, quàm laicos.6 Quæ res facit vt quoniam iuri patronatus clericorum pro arbitrio derogare in totum potest, derogatũ quoque videatur, etiam si non expresserit, Iuri autem patronatus laicorum non item, quia nec expressim solet vnquam ei derogarem totum nisi cùm litigiosum existit, ne interim beneficium diutius iaceat. Planè ad dimidiam vsque partem derogare & potest, & solet, sed expressis in eam rem verbis opus est.8 *Ita* Senatus in eadem causa.

1. Tanquam qui sit ordinarius ordinariorum *cap. licet ecclesiarum de prab.in* 6.

2. Glos.*in d. cap. licet* in verb. *collatio* & ibi apostill. post Gemin. *ibid.* Felin. *in tract. quand. liter. apost. prasid. patron.in princ. & col.* 7. *limit.* 2. Lap. *alleg.* 96. Mart. à Paco *in tract. De mand.apost.part.*5.Ioan. Nicol. *in tract. De iur. patr. lib.*2.*in fin. vers. vlt.*

3. Vide Roch.de Curt.*in tract.de iur.patr.in vers.competens. num.*56.

4. Nam & odiosa esse creditur ista generalis reseruatio beneficiorum quatenus per eam Papa derogat ordinariæ potestati & iurisdictioni ordinariorum quæ fauorabilis est, ideóque recipit interpretationem saltem passiuam à iure communi vt illud quàm minimùm fieri potest lædat.*vulg.iurib.*

5. Eadem glos.*in d.cap.licèt. in verb. collatio*, quicquid ibi dicat apostill. Vide Benintend.*in decis. Rotæ Bonon.*23.

6. Quia clerici ad pontificium forum pertinent non laici *cap. si diligenti & pass.de for.compet.*

7. Publicè namque interest non iacere diu beneficia, quomodo & de bonis profanis scriptum est *in l.*1. *D. de successor. edict.*

8. Roch. de Curt. *in dict. tract. De iur.patron. dict. vers.competens.num.*56.

DEFINITIO VII.

Cùm Papa derogat iuri patronatus laicorum pro medietate quid faciendum sit.

IDverò cùm euenit vt iuri patronatus laicorum summus Pontifex deroget pro medietate vt in litteris apostolicis scribi moris est, cogitur impetrans alterius partis patronum adire, ipsiúsque consensum & voluntatem exquirere: alioqui perinde nulla aut annullãda erit collatio aut institutio tanquã spreto patrono contra mentem sũmi Pontificis facta acsi nulla ex parte summus Pontifex iuri patronatus derogasset.1 Sanè si impetrans patronum adierit, is verò requisitus abnuerit, Nihil erit quod impetranti possit obiici quominus voluntati summi Pontificis satisfeciisse videatur. Itaque non minus beneficium obtinebit, quàm si à patrono admissus esset quia non potest spretum se conqueri patronus qui & aditus fuit & rogatus:2 Non quòd in cæteris rogatum sufficiat patronum vt eo inuito beneficium obtineatur,3 si modò aliũ cúmque idoneum intra statutum tempus præsentauerit, sed quoniam in proposita specie cùm derogatio ex dimidia parte facta per summũ Pontificem iuri patronatus laicorũ tantundem iuris impetranti tribuat, quantum ei denegat pertinacia patroni recusantis, æquissimũ & rationi consentaneum est in pari iure prævalere summi Pontificis voluntatẽ,4 quãdo aliud nihil sit quod meliùs & æquiùs cõstitui possit.5 Nã & cùm vnus tantùm patronus ilque laicus est potest summus Põtifex si velit derogare iuri patronatus pro illa vice in totũ.6 Quãquã vt in superioribus dictum est

ctum est numquam credendus est in totum voluisse derogasse si non disertis verbis idipsum expresserit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *can. decernimus* 16. *quæst.* 7. Abb. *in cap. illud circ. princip. & circ. fin. de iur patron. & in cap ex inquisitione notab.* 2. *eod. tit.* Idem Abb. & Felin. *in ca. cum Bertoldus col.* 3. *ver. item.* Roch. Curtius *de iur patron.* in verb. *honorificum num.* 2.

2. *arg. l. si quis ex aliena* 5. *D. de iudic.*

3. Quia non tantùm rogari, sed etiam consentire patronum oportet si eius iuri nullomodo fuerit derogatum *tot. tit. de iur. patron.*

4. Simile quiddam est *in l.* 1. §. 1. *& 2. C. de commun. seru. manum.* Et de priuilegio fisci vendentis rem communem in solidum socio inuito *l.* 2. *C. de commun. rer. alien. l. vnic. C. de vendit. rer. fiscal.*

5. Nam quoties nihil sine captione inuestigari potest, eligendum est id quod minimum habeat iniquitatis *l. quoties* 200. *De reg iur.*

6. Adduntur enim hoc casu ea verba *pro illa vice* vt appareat nolle summum Pontificem quicquam facere quod trahi possit ad consequentias in futurum tanquam quod faciat ex causa aliqua singulari & contra iuris rationem *l. quod contra* 141. *de reg. iur. cap. cùm dilectus* 28. vbi Abb. *& in cap.* 3. *Extr. de iur. patron.* Ioann. Papon. *in* 3. *Notar. lib.* 2. *tit. de deuolut. pag.* 107. *in fin. &* 108.

7. Dixi *Defin. prox. præced. num. vlt.*

DEFINITIO VIII.

Vnio beneficij quod sit de iure patronatus laicorum nunquam potest fieri per Papam inuito patrono laico.

QVod in superioribus diximus, 1 summum Pontificem posse pro ,medietate derogare iuri patronatus laicorum pro ea vice, vt pragmatici loquuntur, locum non habet cùm agitur de beneficiorum vnione: Sicut enim vnio semel facta semper datat, 2 Ita quæ ex eiusmodi vnione fieret iniuria patrono laico perpetuò duraret, 3 indéque fieret vt laici à dotandis beneficiis deterrerentur. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 48. & 49. De sacros. eccles.

1. *Defin prox. præced. num* 6.

2. Quia non fit nisi ex magna aliqua & necessaria causa, & adhibita plenissima causæ cognitione vocatis in eam tè omnibus quorum interest. De quo vide Guid. Pap. *quæst.* 103.

3. Quia beneficium vnitum numquam potest vacare nisi vacante eo cui vnitum fuit Rebuff. *de vnion. benefic.*

4. Quæ ratio sola fuit constituendi ne beneficia patronata conferri possent sine consensu patronorum præsertim laicorum *can. decernimus* 16. *quæst.* 7.

DEFINITIO IX.

Ius patronatus per solam famam probatur, itémque per solam quasi possessionem præsentandi secuta tamen collatione.

IVs patronatus probari potest per solam famam, reáque probatio sufficit ad obtinendum etiam in petitorio, multò igitur magis in possessorio. 2 Sed & probatur bene ex sola quasi possessione iuris præsentandi quæ etiam ex vnico actu inducitur. 3 Sed non bene probatur ea quasi possessio iuris præsentandi ex sola præsentatione. At illud potissimùm requiritur vt probetur præsentationem habuisse effectum, id est vt institutio facta ad præsentationem, adeóque institutionis effectus secutus sit. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 70. Sup. De sacros. eccles.

1. Dummodò fama illa sit bene probata & iis modis quibus placuit famam probari posse & debere, nec vlla ratio in contrarium adferatur. Vide Bart. *ad l. admonendi D. de iureiur.*

2. In quo scilicet leuiores probationes requiruntur, tàquam quod sit minoris momenti. Nec enim afficit beneficium nec facit litigiosum Ioann. Andr. & Abb. *in cap. ecclesia sanctæ Mariæ & in cap. fin. Extr. vt lit pend.*

3. *Text. in cap. cùm de beneficio de prab. in* 6. *l. Mela* §. *sed si alimenta de alim. & cibar. legat.* Dec. *in l. si emancipati C. de collat. & cons.* 117. *col.* 2. Alex. *cons.* 74. *n.* 16. *vol.* 4. Rom. *cons.* 311.

4. Dec. *cons.* 119. *&* 149. Panorm. *in cap.* 2. *de restit. spoliat. in fin.* Alde Corn. *cons.* 47. *libr.* 3. Roch. de Curt. *in tract. de iur. patr. ver. competens num.* 34 Oldr. *cons.* 283. Feder. de Sen. *cons.* 234. Cald. *cons.* 23. *de prab. & cons. vlt. de iur. patron. & cons.* 12. *&* 15. *eod. tit.* Abb. *cons.* 54. *incip. videtur lib.* 1. Not. *in cap. cùm ecclesia Sutrina de caus. poss. & propr.*

DEFINITIO X.

Quantum interest inter ius præsentandi & conferendi.

INter ius præsentandi & conferendi beneficij, hoc interest quod si collator ritè & ab eo cui conferre potuit requisitus, conferre noluerit, hoc ipso facit vt conferendi pro illa vice ius ad superiorem deuoluatur. 1 Patronus verò si requisitus præsentare noluerit quantumcunque capacem non ob id amittit ius præsentandi, dummodò intra statuta pro personarum varietate tempora, 2 sed facit tantùm vt si alium legitimè non præsentauerit, valeat collatio huic facta qui patronum beneficium implorauit, quæ alioqui non valeret, certè annullanda esset tanquam spreto patrono facta, si requisitus ille non fuisset. 3 Aliter namque posito iure eueniret, vt vel inuitus patronus obuium quemlibet præsentare, 4 vel à iure suo pro illa vice cadere cogeretur, 5 quod vtrumque absurdum esset. *Ita Senatus* in causa Guilhelmi Sondaz 13. Cal. Maij 1595.

1. Non enim conferendi ius datum est ordinario aut eius vicario vt liberum habeat arbitrium recusandi collationem, sed vt cogatur conferre primo petenti dummodò digno & capaci *cap. ad decorem Extr. de institut.* adeò vt eum quoque qui prior præsentatus est à patrono dummodò ecclesiastico cogatur episcopus instituere *cap. cùm autem Extr. de iur. patr.* Quòd si laicus patronus duos successiuè præsentet, valet quidem institutio de secundo, sed episcopus qui malitiosè aut sine causa primum repulit eidem in competenti beneficio cogitur prouidere tanquam qui in hoc ipso deliquerit *cap. pastoralis* 29. *in fin. eod.*

2. Alia enim sunt tempora quæ ad præsentandum dantur laicis, alia quæ clericis. Habent siquidem clerici sex menses, laici verò quatuor duntaxat *cap. quoniam & cap. cùm propter Extr. de iur. patron.* Notat. *in cap. cùm te eod.*

3. Non enim potest dici spretus qui fuit rogatus, vt dixi *Defin. 7 hum.* 2. *supr. eod.* Iunge *cap. illud* 8. *in fin. Extr. de iur patron.*

4. Atqui potest patronus laicus etiam qui aliquem & quidem idoneum iam præsentauit, alium postea præsentare dummodò æquè idoneum, & eo casu episcopo datur gratificatio *d. cap. cùm autem* 24. *eod. tit. De iur. patron.*

5. Nam nec à iure suo cadit patronus qui ecclesiam ipse contulit, sed si pœnitentia ductus alium præsentare velit, potest id facere, & talis præsentati institutio stare debet *cap. cùm laici* 10. *Extr. eod. de iur. patron.*

DEFINITIO XI.

De patrono variante.

PAtronus ecclesiasticus variare non potest, Laicus potest sed semel tantùm. Neque id derogatiuè, vt loquuntur, sed cumulatiuè & ita demùm si prior præsentatio nondum sortita sit effectum per subsecutam institutionem. 1 Prioris ergo præsentationis mētionem in posteriore fieri oportebit, vt Episcopo detur facultas gratificādi quem velit ex præsentatis. 2 Nec quod prior præsentatio facta sit à pupillo dummodò non infante, aut à minore, sine tutoris vel curatoris autoritate ad rem faciet, cùm in præsentando patrimonij administratio non versetur. 3 Prior tamen præsentatio illa accipienda est de qua constet per scripturam aut publicam aut aliter nullius fraudis suspectam non per priuatam quæ prælato die fieri potuerit & per antidatam, vt pragmatici loquuntur. 4 *Sine die.*

1. *cap. quod autem* 5. vbi Panorm. *cap. cùm autem & cap. pastoralis Extr. de iur. patron. Clement. plures eod.* Cravet. *cons.* 63. *n.* 3. Ioann. Papon. 3. *Notar. Tit. de deuolut. & si le patron peut varier Pag.* 109.

2. In pari enim causa & jure potest locus esse gratificationi *l. si quis in graui 3 §. si cùm omnes in fin. D. de SC. Silan.* Non potest autem gratificationi locus esse nisi eo casu quo plures sint contendentes, & plures esse sciat is qui vni ex eis gratificari vult & indulgere.

3. Rot. *decis. 6. De iur. patron. in antiq. & decis. 6. de consuet. in ant. prior. num. 2.*

4. *l. 1. §. 1. D. de edend. l. scripturas 14. C. qui potior. in pignor. habeant.*

TIT. II.

De furt.

DEFINITIO I.

Varia indicia ex quibus fur tit reus torqueri & potest & debet.

CVm Titio pecunia subtracta esset & probaretur Sēpronium inopem pecunias quasdam habuisse quas vnde habuisset indicare non potuerat, 1 & viso Titio furem cōquirente auffugisse 2 adeóque illum qui subreptas pecunias persequenti indicauerat occidere voluisse. 3 Visum est concurrente præsertim mala fama, 4 posse ea indicia sufficere vt de Sempronio quæstio haberetur, 5 & consequēter vt, si fateretur crimen, condemnaretur, si modò prius constaret de subtractis nummorum corporibus. 6 Itaque iudicem inferiorem qui reum hunc carceribus eximendum, nullāque de eo habita quæstione amplius de crimine inquirendum pronunciauerat, perperam iudicasse placuit. 7 *Ita Senatus* pro Antonio Lespine 6 Id. Iun 1590.

1. Ex quo mala criminis præsumptio sumebatur *l. 2. & l. ciuile 5. C. hoc tit.* Nisi proponas emisse quē bona fide in taberna publica vel in foro vbi eiusmodi res vendi solēt quales subtractæ dicuntur. Notat Gothofr. *ad d. l. 2.* Sed hoc in pecuniam non cadit quę nō venditur, sed ad emendas res omnes subseruit *l. 1. D. de contr. empt. l. 1. de ver. permut. l. si ita 42 D. de fide inst.*

2. Est enim fuga indicium criminis *Not. in l. de minore §. tormenta D. de quæstion.* Bald. *ad l. 1. C. de ser. fugit. l. 2. C. de requir. reis.*

3. Hinc quoque alia præsumptio. Quid enim interest eius qui furtum non fecit quod res subrepta, iudice ut aiunt *l. 1. arg. §. est etiam prohibiti Instit. de oblig. quæ ex delict. nasc. l. 1 §. hæc autem D. de fugit.*

4. Quæ & ipsa magnum indicium est ad torturam si aliud vel minimum concurrat *Not. ad d. §. tormenta.* Dicam *ad tit. De quæst. in fr.*

5. Sufficiunt namque indicia ad torturam quamuis non quælibet sed grauia tantùm aut leuiora quidem sed plura simul innota. *Not. in d. §. tormenta.*

6. Semper enim prius est vt constare debeat de corpore *l 4. & vlt. D. de confess.* Alioqui enim confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet *l. 1. §. Diuus Seuerus D. de quæstion.*

7. Magnum enim momentum in quæstione positum est ad eruendam veritatem quam semper inuestigare & quibus modis facere potest iudex debet *d. l. 1. in princip. & pass. D. de quæst.*

DEFINITIO II.

Prius debet constare de corpore subrepto quàm vt quis possit ex confessione sua furti condemnari.

QVi confessus est subreptam à se rem Titij, non potest ex ea sola confessione condemnari, 1 si non aliunde constet de corpore subrepto: 2 De quo rursum non ex eo solo constare videbitur quòd ipse Titius qui crimen detulit fateatur sibi rem redditam. Pars enim & alibunde probanda est subreptam esse, vt reddita eredi possit: Alioqui absoluendus est reus: Nec audiendus si petere velit. 4 *Ita Senatus* pro Stephano Gay contra Ioannem de Constance 9. Cal. Decemb. 1590.

1. Quia confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, vt dixi *Definit. præced. num. 6. ex l. 1. §. Diuus Seuerus D. de quæst.*

2. *l. 4. & vlt. D. de confess.*

3. Iul. quum enim esset probationem criminis sumi ex confessione accusatoris, vt neque sumi debet ex domo rei *l. de minore 10 §. tormenta D. de quæst.*

4. Nemo enim auditur petere volens *l. non tantùm 6 in fi. D. de appellat.*

DEFINITIO III.

Quæ sit fama latronis famosi & quæ famosi furis.

INter famosum latronem & famosum furem sicut in crimmis qualitate multùm interest, ita & in pœna. Latrones grassatoribus proximos, si sint famosi furca suspendendos esse constat, 1 At fures quantumuis famosos, furtisque dummodò citra latrocinium factis insignes fustibus cædi & ad perpetuas triremes damnari placuit, 3 si non aliud ferat loci consuetudo, 4 aut criminis atrocitas ex aliqua facti circunstantia augeatur. Quid enim si ad furtum accedat quòd nocturni quoque fuerint effractores? *Ita Senatus* in causa Alexandri le vieux 5. Cal. Febr. 1591.

1. Contrà quàm senserit Accursius qui famosos latrones pro famosis foribus accepit *in l. capitalium 28. §. famosos D. de pœn.*

2. *d. §. famosos.* Et hi sunt quos Gallicè dicimus *volleurs.*

3. Iul. Clar. *in §. furtum num. 7. & 8.* Et hi sunt quos Gallicè vocamus *larrons.* Vide Guid. Pap. *quæst. 589.*

4. Hæc enim seruanda est vt Clarus concludit supradicto loco.

5. Hoc enim capite puniendos esse placuit coniunctis coniunctorum crimen pœnis vt atrocitati delicti etiam atrocitas pœnæ respondeat *l. vlt. D. de effractor. l. 5 adulterium 38. §. 1.* ibi: *quia hic duplex admissum est D. ad leg. Iul. de adult. l. aut facta 16. D. de pœn.*

DEFINITIO IV.

Non probatur quis fur ex eo solo quod rem furtiuam habeat in domo sua.

NOn probatur quis fur ex eo solo quòd res furtiua in eius domo reperta sit, si neque subripiendi neque celandi animus probetur, 1 qui nec præsumendus est 2 in eo præsertim qui rei subtractæ facilem paratámque offerat restitutionem. 3 Quid enim faciliùs, quàm vt per aliquem ex domesticis aut etiam fortassè per calliditatem aduersarij calumniatoris res quæ furto subtracta dicitur in ignorantis & innoxij viri domum inferatur? Aliis igitur probationibus opus est. 4 *Ita Senatus* 6. Id. Decembr. 1592.

1. Nec enim furtum fit sine animo furandi *§ placuit Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.*

2. Vt nec aliud quodlibet delictum *l. meritò 51. D. pro socio.*

3. *arg. l. 1. C. hoc tit.*

4. Quia in criminalibus probationes debent esse luce meridiana clariores, nec quisquam ex præsumptione sola condemnatur, neque ex indiciis nisi & plura sint, & indubitata *l. vlt. C. de probat.* Sed & in ciuilibus non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *l. neque natales 10. & pass. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Furtum potest probari in genere quamuis non sit probatum in specie & quomodo puniri eo casu debeat.

Ess

ETsi furtum huic aut illi à Sempronio factum esse probari non potest per testes singulares,[1] Si tamen ex plurium testationibus appareat de diuersis furtis ab eo admissis, non eò minùs probatum erit furtum in genere vt concludi possit Sempronium furem esse. [2] Cuius rei effectus ille erit vt Sempronius tanquam fur condemnari debeat ad pœnam, non tamen, quod mirum est, ad rerum, quæ furto subtractæ dicuntur restitutionem. [3] *Ita tractatum est* 6. Non. Aug. 1595.

1. Nec enim testes singulares probant regulariter nisi in certis casibus *l. iurisiurandi 9. vbi not. C. de testib.*

2. Nihil enim vetat probari furtum in genere, quamuis in specie probari non possit, Nimirum cùm testes singulares tendunt ad eundem finem, & loquuntur de actu reiterabili Notat. ad *d. l. iurisiurandi.*

3. Qualiter enim probatum crimen est taliter puniri debet vt probationibus pœna & condemnatio respondeat. Facilius autem est vt probetur quid in genere quàm vt probetur in specie. Cæterùm de triplici testium singularitate obstatiua, cumulatiua seu adminiculatiua & diuersificatiua & an & quando tales testes possint coniungi, vt fidem faciant. Vide elegantem tractatum Aymon. Crauet. *De antiq. temp. part. 4. cap. sed enim per tot.*

TIT. III.

Quand. non petent. part. petent. accresc.

DEFINITIO I.

De iure adcrescendi inter heredem vniuersalem, aut particularem & institutum ex re certa.

HABENTI partem hereditatis nõ petentium partes etiam inuito accrescunt,[1] quoniam vna tantùm hereditas est,[2] quæ semel acquisita repudiari postea nõ potest. [3] Sed ei qui partem non habet fieri certè nequit, vt aliorum partes accrescant tametsi maximè velit, [4] quia ius accrescendi simile est alluuioni, hactenus nempe vt deficiens portio non personæ accrescat, sed portioni. [5] Inde fit vt inter heredem & legatarium non possit locus esse iuri accrescendi quoniam diuerso iure succedunt, ille in hereditate, hic in legato. [6] Nec aliud erit si cui pars hereditatis legata proponatur. [7] Non tam enim hereditas, quàm hereditarij iuris ratio inducit ius accrescendi. [8] Proinde si ex contrario vnus ex asse, aut ex assis parte qualibet institutus, alius ex fundo Corneliano heres scriptus sit, non habebit hic ius accrescendi vt repudiante herede possit heres fieri ex asse, cùm legatarij loco habeatur. [9] Quid ergo? Institutio illa ex re certa intercidet sicut & legata omnia eo testamento relicta, non adita ex testamento hereditate. [10] Aliud iuris est si nullo alio scripto herede testator Titium instituerit ex fundo Corneliano Sempronium ex Liboniano. Nam quemadmodum qui solus ex fundo scriptus est in toto asse institutus intelligitur detracta fundi mentione, [11] Ita in proposito videntur Titius & Sempronius sine partibus instituti, & consequenter heredes ex semissibus, acsi nec fundi Corneliani nec Liboniani testator meminisset, [12] Nisi quòd ad officium arbitrorum familiæ erciscundæ pertinet vt in diuidenda hereditate perinde sequantur voluntatem testatoris acsi hereditas in semisses non diuideretur, Id est vt Titio fundum Cornelianum adiudicent, Sempronio Libonianum, licèt Corneliani æstimatio dodrantem hereditatis efficiat, Liboniani verò non nisi quadrantem. [13] Nam &, si proponas institutum Titium ex parte tertia fundi Corneliani, Sempronium ex besse eiusdem fundi, nullo alio herede aut coherede adito qui aut ex parte hereditatis aut ex asse aut sine parte scriptus sit, habebuntur pro heredibus ex semisse acti sine partibus scripti essent nisi contraria probetur volũtas testatoris. [14] Etsi enim ex quibus fundi partibus scripti fuerunt, ex iisdem videri possunt in hereditate instituti, [15] negant tamen prudentes eam in dubio capiendam interpretationem, sed potius credendum testatorem singulos instituisse ex asse, [16] ac proinde ex semisse, reuocato ad assem dupondio. [17] Atque hæc quidem rectissimè ex iuris ratione disputantur. At inualuit ex interpretum errore vt institutus ex re certa ãlio quoque herede ex asse scripto habeat ius accrescendi, possitque repudiante vniuersali herede totam hereditatem sibi acquirere: [18] Sicut & illud magis obtinuit vt inter coheredes testatorius accrescendi prohibere possit si velit, [19] Quod nos refutauimus Defin. 2. infr. de hered. instit. [20] *Ita tractatum est* in ea causa de qua ibid.

1. *l. qui ex duabus 53. §. 1. D. de acquir. hered. l. vnic. C. hoc sit.*

2. Eáque indiuidua *l. Pomponius 8. in fin. D. de rei vindic.* Quia personam defuncti quæ indiuidua est repræsentat. *l. hereditas enim 34. D. de acquir. rer. domin.*

3. *l. sicut 4. C. de repud. vel abstin. hered.* Qui enim semel heres fuit semper heres manet *l. aut prætor 7. §. sed quod Papinianus de minor. l. ei qui soluendo 88 de here. l. inst.*

4. *l. si totam 83. D. de acquir. hered.*

5. *l. si Titio fructus 33. §. 1. D. de vsufr.*

6. *l. sed cum patrono 6. & ibi not. D. de bonor. possess. l. si sub condicione 16. D. quib. mod. vsufr. amitt.*

7. Nam & partem hereditatis legari posse constat *l. si quis seruum 8. §. vlt. de leg. 2. l. vlt. De vsufr. legat.*

8. Nam legatarius hereditatis non magis est successor iuris quàm legatarius rei singularis vt scripsi *ad d. l. 8. §. vlt. de legat. 2. libr. 18. Coniect.*

9. *l. quoties 13. C. de hered. instit.* & ibi Bald. *arg. §. posteriore Inst. quib. mod. testam. infirm.* Reprehensus tamen à Castr. qui contra tenet instituto ex re certa habere ius adcrescendi, fierique heredem ex asse si vniuersalis aut particularis heres repudiet quod & Bart. defendit *ad d. l. quoties & ad l. ex facto 35. D. eod.* Idem Bald. sibi contrarius *in Auth. nouissima C. de inoff. testam.* Vide Iulium Clar. *in §. testamentum quæst. 53.* & quæ scripsi *in Err. 5. Decad. 15. De err. pragm.* Adde Rom. *cons. 81.*

10. *l. si nemo 9. D. de testam. tutel. l. ea quam 16. C. de fideic.*

11. *l. 1. §. si ex fundo D. de hered. instit.*

12. *l. si alterius 10. eod. tit.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 17. Coniect. cap. 16.*

13. *d. l. ex facto 35. eod. tit.*

14. *l. quoties 9. § si duo eod. tit.*

15. Vt eadem proportio seruetur in distribuenda hereditate quam seruauit testator in distribuendo fundo.

16. *d. §. si duo. l. §. si ex fundo & d. l. si alterius.*

17. Quod necessariò faciendum est *l. item quod Sabinus 17. §. sed si asse expleto & seqq. cum l. seq. eod. tit.*

18. Ex Bartolo & aliis suprà citatis *num 9.*

19. Ex eodem Bart *in d. §. si duo.*

20. Et fusiùs *in dict. Err. 5. Decad. 15. De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Inter fideicommissarios siue vniuersales siue singulares an & quando locus sit iuri adcrescendi.

FIdeicommissarios vniuersales heredum loco esse nemo ambigit: [1] Sed non ideò tamen in omnibus bene heredibus comparantur, maximè verò quod ad ius accrescendi. [2] Nam cùm heredi etiam inuito deficiens coheredis portio accrescat, [3] inter fideicommissarios tamen vniuersales non aliter iuri accrescendi locus est quàm si & re & verbis, aut saltem re coniuncti sint. [4] Vt euenit in fideicommissariis singularibus, & legatariis. [5] Eiúsque dissimilitudinis ratio aperta illa est, quòd deficiens fideicommissi portio numquam vacat, sed aut ad sequentem fideicommissarium si quis sit deuoluitur, aut remanet penes heredem: [6] à quo nimirum adiram fuisse hereditatem necessariò ponendum est vt fideicommissum valere

possit,7 Nisi ad nouellam Iustiniani constitutionem respicias qua inductum fuit contra iuris veteris rationem, vt recusante scripto herede adire hereditatem, liceat fidei commissariis vniuersalibus idipsum facere, atque ita sibi hereditatem acquirere:8 Sed cùm id fit, heredes ipsi fiunt, & consequenter fideicommissarij esse desinunt,9 Vt proinde nec mirum sit inter eos vel inuitos locum eo casu habere ius accrescendi.10 *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris,& Franciscæ Lose 8. Id. Mart. 1591.

1. §.*restituta Inst. de fideic. hered. l. 2.& pass. D. ad SC. Trebell.*

2. Nam cùm is qui hereditatem restituit nihilominus heres maneat *d.§.restituta.* nec possint vni homini duo esse heredes in solidum *l.quod contra* 141 § 1.*de reg. iur.* non potest fideicommissarius heres esse, nec proinde absolutè censeri iure heredis in omnibus.

3. *l. Qui ex duabus* 53. §. 1. *D. de acquir. hered. l si ex pluribus* 9. *D. de suis & legit.*

4. *l. Lucius* 78. *§. qua habebat.* vbi Bart. *D. ad SC. Trebell.* Adde Guid. Pap. *quæst.* 335. vbi ait nihil referre an substituti sint coniuncti re & verbis, an verbis tantùm, quod probare non possumus.

5. Quia nisi re & verbis coniuncti sint, semper habent partes id est etiam ab initio ideóque non possunt habere ius accrescendi *leg. planè* 34. *§. si coniunctim de leg.* 1. *l. re coniuncti* 89. *de legat.* 3. Bart. *cons.* 53. *incip. Picaredus* Rip. *ad l* 1. §. *sed & quoties D. ad SC. Trebell. ex l. vnic.* §. *sin autem sub condicione* iunct. §. *pen. C. de cad. tol. & l. filius familias* 114 §. *Diui de leg.* 1. D. Sanguere tamen oportet inspecto iure vetere an legatum sit per vindicationem an per damnationem. Videndáque sunt omnino ad totum hunc tractatum intelligendum, quæ scripsi *Decad.* 49. *& 50. De error pragmat.*

6. *l. vnic. §. vbi autem legatarij C. de cad. tollend. l. Iulianus* 60. *de leg.* 2.

7. *dict. leg. ea quam* 16. *C. de fideic. l. si nemo* 9. *D. de testam. tutel.*

8. *Nouell. 1. de hered. & falcid.*

9. Nec enim potest idem heres esse & fideicommissarius *l. 1. 2. & pass. D. ad SC. Treb. d. §. restituta Inst. de fideic. hered.*

10. Quippe quod locum semper habeat inter heredes etiam inuitos, vt dixi *num.* 3. *supr.* Vide in hanc Definitionem, quod tractat Ferrariensis *in form. libell.* quo agit *ex subst.* §. *fin.* vbi defendit inter fideicommissarios non esse locum iuri accrescendi *ex l. ex asse* 28. §. *penult. l. cogi* 16. §. *si quis heres* 4. & §. *idem Macianus* 9. iunct. *d. §. sed & quoties l.* 1. *D. ad SC. Trebell.* Quæ sententia in fideicommissariis disiunctis vera sanè est & indubitata *dict.* §. *qua habebat l. Lucius* 78. *eod.* Sed in coniunctis falsa est.

TIT. IV.

De collationib.

DEFINITIO I.

Collatio quidem non habet locum in successione collateralium, sed officium arbitri familiæ erciscundæ aliquando inducendum est vice collationis.

IN collateralium quidem successione cessat ius collationis,1 quia quod frater à fratre aut agnatus ab agnato inter viuos habuit, non potest videri datum animo diminuendæ portionis hereditariæ postmodùm obtingentis, quæ tum nec debebatur,2 nec in eo erat vt vel ex voto, vel miserationis intuitu 4 deberi vnquam posset: Quod in ascendentium successione secus est.5 Sed si tamen æquitas rei potestatem collationis inducere debeat,6 deficiente iuris remedio succedet officium arbitri familiæ erciscundæ, vti ne quisquam ex coheredibus præcipuum id habeat quod citra cæterorum iniuriam retinere non possit. 7 Exemplum esto in ea specie quam tractauimus sub tit. De pact Defin. 2. in qua hoc ipsum à Senatu nostro tractatum & decisum est.

1. Quod à prætoribus primùm fuit introductum contra emancipatos, vt sua conferrent qui appeterent aliena *l. 1. & pass. D. hoc tit.* Emancipatur autem nemo nisi qui sit in potestate, nec in potestate quisquam est nisi ascendentium. Denique collatio non fit nisi inter liberos *l. vt liberis* 17. *& pass. C. hoc tit.*

2. Quia viuentis neque hereditas neque heres esse potest. *l. 1. de hered. vend. l. 1. D pro hered.*

3. Quomodo ascendentium hereditates dicuntur debitæ descendentibus *l. nam etsi 11 in princ. D. de inoff. testam.* Vnde est quod liberi parentibus succedentes dicuntur venire penè ad propria bona *l. 1. §. largius D. de succeff. edict. l. in suis D. de liber. & post.*

4. Quomodo descendentium hereditates ascendentibus deferuntur *l. scripto* 7. *§. vlt. D. vnd. liber. l. iure succursum* 6. *De iur. dot.*

5. *d l nam etsi & d. l. scripto §. vlt.*

6. Est enim totum ius De collationibus inductum ex summa æquitate contra rigorem iuris à prætore *d. l.* 1. *D de collat. bonor* postea verò auctum ab Imperatoribus maximè ad æqualitatem inter liberos seruandam *d. l. vt liberis l. illam* 19. *& l. illud* 20. *C. hoc tit.*

7. Officium enim arbitri adminiculum est & auxilium subsidiarium cui plerumque locus est ex æquitate cùm ratio iuris deficit *vt in l. 2. C. de inoff. donat. l. filij* 16. *l. vlt. & pass. C. famil. erciscund.* Iunge *l. quia tantundem* 7. *D. de negot. gest.*

DEFINITIO II.

Datum vltra portionem hereditariam non est conferendum.

DOtem pater filiæ suæ nomine dederat aureorum ducentorum his verbis additis, *Idque vltra eam portionem quam in bonis paternis defuncto patre habitura est.* Defuncto patre intestato, quærebatur an ea dos conferri deberet sororibus cum filia dotata succedentibus. Placebat, quod ad maritum primùm pertineret licèt vxoris nomine ac volùtate tertiam hereditatis partem teneret, inquè tamen aduersus eum collationem postulari qui dotẽ suo iure haberet.1 Cùm sola igitur muliere de collationis iure quærendum esse, vt si collationi locus esset, tanto minus ferret illa ex reliqua patris hereditate: 2 In proposito autem nec mulier ipsa collationi obstricta videbatur, quia præter & vltra portionem hereditariam ea dos filiæ fuerat constituta. Quibus verbis expressa videbatur voluntas patris collationem prohibentis: 3 cùm alioqui non haberet filia dotem præcipuam si eam conferre cogeretur. 4 Nemo autem dubitat quin cesset collatio ex voluntate parentis non solùm si voluntas illa expressa sit, sed etiam si tacita. 5 *Ita Senatus* in causa vxorum Amedei Pugeat & Claudij Brunet. 5. Id. Febr. 1593.

1. *l. Titia* 62. *D. de iur. dot. l. si donaturus* 9. §. 1. *D. de condict. caus. dat.*

2. *l. dotis quidem portio* 5. *C. hoc tit.* Sic enim plerumque collatio fit non vt aliquid detur, sed vt minus accipiatur *l. 1. §. sed etsi tantum D. hoc tit.*

3. Ioann. Papon. *in syntagmate Arestorum tit. De rapport.*

4. Sunt enim ista contraria venire quid in collationem & retineri præcipuum ac vltra portionem hereditariam *l. filia cuius* 18. *C. famil. erciscund. l si donatione* 13. *C. hoc tit.*

5. Bald. *cons.* 210. incip *sciendum est col.* 1. *lib.* 4. Socin. *cons.* 127. *col.* 8. *lib.* 3. Cravet. *cons.* 85. *num.* 18.

DEFINITIO III.

Casus in quo maritus teneri potest ad dotis collationem.

QVid autem si collationi locus esset ac marito dotem pecuniariam petenti obiiceretur, Possideri ab eo vxoris nomine tertiam partem hereditatis: An repelli posset exceptione, quasi qui pecuniam dotis ea portione vxoris

vxoris suæ conficere sibi deberet, 1 aut saltem vxoris nomine collationis onus, & iudicium subire? 2 Et siquidem pars quoque hereditaria in dotem data esset, vtique cogendus esset maritus etiam cõstante matrimonio dotem conferre, 3 aduersus receptas iuris regulas: 4 Esset què casus is singularis, rationem illam habens quod nec aliud videretur sub nomine portionis hereditariæ in dotem datum, quàm quod facta collatione in portione hereditaria inueniretur. 5 Prius namque esset ordine intellectus & naturæ, vt vxori competeret portio hereditaria, quàm vt in ea quicquam iuris maritus dotis nomine habere posset. 6 Neque verò mariti interesset an ducenta illa, quæ viuus pater debuisset, conferrentur, an tantò minus vxor ex paterna hereditate perciperet, 7 Quando vtroque casu & dotis diminutionem pati propter necessitatem collationis cogeretur, & quod facta collatione superesset, perinde in dote haberet. 8 Quod non similiter contingit solis ducentis in dotem datis. Illo siquidem casu mariti ius in dote diminui æquum non est, cùm salua dote satisfieri possit æquitati collationis: 9 Ita nimirum vt ex cæteris bonis non dotalibus tantò minùs vxor percipiat. 10 At in proposita specie non poterat dici portionem hereditariam quæ ad mulierem defuncto patre ab intestato peruenisset, in dotem datam videri, cùm sola ducenta data proponerentur. 11 Proinde si collationi locus fuisset, id est, si non fuissent ducenta illa in dotem data vltra portionem hereditariam, 12 sed simpliciter, non esset repellendus maritus exceptione doli, tametsi collationem recusaret, 13 nec cogendus suscipere iudicium pro vxore, 14 sed omnimodo aduersus vxorem ipsam agi oporteret, vt sororibus iisdémque coheredibus iudicio familiæ erciscundæ collationis emolumentum præstaretur. 15 Ideò autem non videbatur in dotem data portio futura hereditaria, non quod bona futura in dotem dari minimè possent, 16 (quidni enim possint sicut & pignori dari? 17) sed quia post pecuniariam dotem constitutam ita scriptũ fuerat in alia & separata clausula, *Et ce outre sa part & portion hereditaire*, vt facilè appareret, non addita ea verba augendę dotis animo, 18 sed potius fauore filiæ, ne quandoque mortuo patre pecuniam illam quæ dotis nomine data fuerat conferre aut imputare cogeretur. 19 Idque apparebat euidentiùs ex eo, quod cùm in ea regione in qua contractus initus fuerat, vigeret consuetudo vt ad proportionem dotis augmentum quod vocant à marito constitui oporteret dimidia tantùm parte minus dote, nihil tamen maritus promiserat supra dimidiam dotis pecuniariæ. 20 *Ita Senatus*, in eadem causa. An igitur aliud Senatus existimasset si in eadem clausula pater filiæ nomine dotem pecuniariam constituisset vltra portionem hereditariã quæ ab intestato esset obuẽtura? Dixi Defi. 29. supr. De iur. dot.

1. Pecunia siquidem, ex quacunque re confici potest *l. cùm pater 77. in princip. de legat. 2. l. deducta 58. §. acceptis D. ad SC. Trebell.*

2. Nec enim ferendum est vt prætextu mariti vxor faciat iniuriam coheredibus, sufficitque maritum indemnem seruari *l. Titia 62. D. de iur. dot.*

3. Quasi collatio sit onus non tam personæ quàm portionis hereditariæ quæ nisi certa lege obtineri non potest.

4. Non enim alius tenetur conferre quàm qui succedit *l. 1. & pass. hoc tit. D & C.* Non autem succedit maritus sed vxor quamuis dos sit in bonis mariti constante matrimonio *l. Lucius 21. §. idem respondit constante D. ad municip.*

5. *arg. l. mulier bona 72.* vbi tale quid extat. *D de iur dot.* Hereditatis enim partes sunt homogeneæ. At hereditas ipsa consistit in iure *l. hereditas 50. D. de petit. hered.* ideóque recipit & incrementum & diminutionem *l. item veniunt 20. §. item non solùm eod. tit.* Ergo & portio hereditaria. Iunge quæ dicam *num. 11. infr.*

6. Priùs enim de re aut de persona, quàm de iure quærendum est *l. quidam referunt 14. D. de iur. codicill.*

7. Vt nec alterius cuiuslibet interest an collatio fiat dando, an minùs percipiendo *l. 1. §. sed & si tantum D. hoc tit. d. l. dotis quidem portio 5. C. eod.*

8. Quòmodo dici etiam solet de dotis diminutione quæ fit per impensas necessarias, de qua *in leg. 5. D. de impens. in reb. dotal. fact. l. si is qui 56. §. vlt. D. de iur. dot. l. Manio 41. §. 1. de leg. 2.*

9. Qnomodo & salua dote satisfit æquitati restitutionis in integrum in specie *d. l. Titia 62. D. de iur. dot.*

10. *d. l. dotis quidem 5. C. hoc tit.*

11. Nec enim hereditas aut portio hereditaria in re aliquã certa vel in quantitate consistere intelligitur cùm è contrario consistat in iure *l. quamuis 14. D. si quis omiss. causs. testam. §. si quis vna Inst. de fideic. hered. l. cogi 16. §. inde quæritur D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. hereditas 50. D. de hered petit.*

12. Venit. n. hodie in collationem quicquid non est prohibitum ne veniat *Auth. ex testamento l. vt liberis 17. l. illud 19. C. hoc tit.* ad seruandam scilicet inter liberos æqualitatem.

13. *arg. d. l. Titia 62. de iur. dot.*

14. *d. l. dotis quidem 5. C. hoc tit.*

15. *Ead. l. dotis. & d. l. 1. §. sed & si tantum D. eod.*

16. Nulla enim lege prohibitum est bona vniuersa etiam futura in dotem dare *l. nulla 4.* vbi Bald. *C. de iur. dot.*

17. *l. 1. D. de pignor. l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poss.*

18. Quamuis dici soleat huiusmodi dictiones *vltrà, præter, hoc amplius*, & alias si quæ sunt similes habere vim, vt nostri loquuntur repetitiuam, idque cum suis omnibus qualitatibus *l. qui ita 13.* vbi Bart. *de dot. releg. l. Seio 30. §. vxori de ann. legat. l. si purè 54.* vbi etiam latè Bart. *de legat. 3.*

19. Acsi scriptum esset *extra partem & portionem hereditariam*, quasi ea verba non tam dispositiuè quàm per modum exceptionis addita videantur. Alioqui hæc verba addita fauore filiæ in odium eius retorquerentur, quippe cuius interfit bona aliqua habere extra dotem, nec omnia in dotem dedisse videri *l. vnic. C. si aduers. dot. l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

20. Correlatiuorum enim eadem ratio esse solet & debet *l. 1. C. de express. libr. 11. cap. vlt.* ita vt ex vno ipsorum aliud declaretur. Text. elegans *in l. virum 7. §. vlt.* vbi Cumanus *D. de reb. dub.* Sunt autem ista correlatiua Dos, & Augmentum dotale, saltem ex parte augmenti dotalis quod ipsum nomen habet à dote, dicitúrque additamentum *in l. inter socerum 26. cùm inter D. de pact. dot. al. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*

TIT. V.

De testament.

DEFINITIO I.

Scriptura quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum non eo minus valet iure testamenti si habeat omnes solemnitates testamentorum, Et de clausula codicillari, Et an ei qui egit quasi ex codicillis liceat variare.

RVSTICVS cùm testamento per nuncupationem condito fratris præmortui filium instituisset, posteriore scriptura quam passim codicillorum nomine donauerat, priùs testamentum reuocauerat, 1 heredi scripto tanquam ingrato hereditatem ademerat, 2 vxorem suam ex asse heredem scripserat, 3 ab eáque legata omnia priore testamento relicta solui præceperat. 4 In ea scriptura septem testes adfuerant masculi, puberes, cogniti, & rogati: 5 omnia denique testamenti solennia interuenerant, vt nihil nisi nomen ipsum deesse videretur. 6 Cùm de scripturæ viribus dubitaretur an testamenti codicillorum iure censenda esset, 7 Placuit eam accipiendam interpretationem quæ rectam sani hominis voluntatem tueretur: 8 Ideóque cùm codicillis hereditas non magis adimi possit quàm dari, 9 pro testamento habendam, 10 Non quòd hac parte rusticitati quicquam indulgendum esset, 11 sed quia in nomine potiùs quàm in ipsa actus substantia, 12 & quidem per notarij inscitiam, 13 quam & alia multa prodebant, errorem iuris interuenisse appareret. 14 Item quæsitum est, Cùm posteriore scripturæ parte cautum esset, vt si codi-

cillorum iure non valeret, iure donationis causâ mortis defenderetur, omníque alio iure quo meliùs valere posset, An si testamenti iure valere non potuisset, quasi ex fideicommisso hereditas mulieri ab herede instituto deberetur. 15 Placuit fideicommissi petitionem competituram, quòd ea clausula omnem voluntatis dum ne solennioris, 16 speciem complecteretur. 17 Rursus dubitarum est, si mulier hereditatem primùm ex testamento petiisset, posteà testamenti diffidens viribus ex fideicommisso agere instituisset, An ei liceret variare. Visum est permittẽdum, 18 propter incerti iuris periculum, 19 cùm dubitari probabiliter posset an ea scriptura quam testator codicillorum nomine passim donauerat, testamenti iure subsisteret. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 29. Martij 88.

1. Cùm tamen per codicillos neque reuocari neque confirmari testamentum possit *l. quod per manus* 10. *D. de iur. codicill.*

2. Quod tamen per codicillos fieri non potuerat *l. pen. §. 1. D. de condic. instit.*

3. Cùm neque dari per codicillos hereditas possit *l. 2. §. vlt. d. l. quod per manus* 10. *l. Diui* 6. *D. de iur. codic. l. 2. C. eo. l. hereditas 5. C. de pact. conuent. tam sup dot.*

4. Hoc quoque in codicillis fieri non poterat nisi qui ex testamento valere possent *l. illud* 13. *§. tractari l. vlt. D. de iur. codic.*

5. Quę solennitas in testamentis quidem necessaria est *tit. de testam. ordin. Inst. sed non in codicillis. l. vlt. in fi. C. de codic.* quamuis nihil veter in codicillis quoque eam interuenire, quoniam quæ abundant non solent vitiare *vulg. iurib.*

6. Aliud enim est nomen testamenti aliud codicillorũ sicut & eorum diuersa sunt iura *l. si idem* 7. *C. eod. tit. De codicill.*

7. Vt & *in d. l. illud §. tractari & dict. l. vlt. D. de iur. codicill. l. non codicillum* 14. *C. hoc tit.*

8. Maligna enim est interpretatio per quam fit vt actus pereat, potiùs quàm vt valeat *l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus de verb. oblig. l. quoties* 12. *D. de reb. dub.*

9. *d. l. pen. §. 1. D. de condic. instit.*

10. *d. l. non codicillum d. §. tractari & d. l. vlt.* Iac. *in d. l. non codicillum* Bald. *in l. fin. col. vlt. vers. extra quare C. de codicill. & in l. quarebatur D. de testam milit.* Marc. de Mant. *sing.* 548. vbi citat glos. & Bald. *in l. quoties col. 2. C. famil. ercisc.* Bart. *in l. institutio in princip. de hered. inst.* Dyn. *in l. cogi* 16. *§. & generaliter D. ad SC. Trebell.*

11. Quamuis ei soleat indulgeri quantum ad solennitates testamentorum *l. vlt. C. hoc tit.*

12. Qui error in nomine non debet nocere quoties cõstat de voluntate nisi cùm erratum etiam est in corpore *l. quoties 9. in princ. D. de hered. inst.* iunct. *l. si quis in fundi 4. de leg. 1.*

13. Quam testatori nocere non oportet *l. errore 7. C. hoc tit. l. si librarius 92. de reg. iur.* præsertim cùm error esset tantùm in nomine *l. testamentum* 179. *hoc tit.*

14. Qui error voluntatem non habet *l. si per errorem* 15. *D. de iurisd.* voluntas autem semper potior est voce dicentis nedũ scriptura scribentis *l. Labeo 7. ad fin. De supell. legat.* Et præterea error iuris excusabilis est in rustico *d. l. vlt. C. hoc tit. l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.* Valde tamen obstat quod dici solet si non valet quod ago vt ago nec valere vt valere potest cùm fit transitus à specie in speciem Bart. *in l. 1. de iur. codicill.* Ias. post alios *in l. 1. §. si quis ita de verb. oblig.*

15. Vt dici solet quoties clausula codicillaris adhibetur in testamento nullo *l. quarebatur* 19. *§. 1. D. de test. milit. l. Lucius* 88. *§. vlt. de leg. 2. l. generaliter* 24. *§. ex testamento D. de fideic. libert. l. 1. C. eod.*

16. Non enim posset ea clausula comprehendere testamẽtum ipsum tanquam quod sit perfectius & solennius Bart. *in d. l. 1. num. 22. D. de iur. codicill.*

17. *l. cùm pater* 77. *§. filius matrem de leg.* 2. & aliis citatis *num.* 15. *quibus adde l. vlt. C. de codicill. l. 2. vbi glos.* in verb. *verbis tamen, eod. l. Scaeuola* 76. vbi Bart. & alij ad Trebell. *per l. ex facto* 17. *in princip. eo. l. filiusfamilias* 114. *§. at quis heredem de leg. 1.*

18. Contrà quàm regulariter obtineat *d. l. vlt. C. de codicill.*

19. Nam nec locus est *d. l. vlt.* cùm successor est incertus Bart. *ad l. controuersia num. 6. D. de transact.*

DEFINITIO II.

Testamentum factum adhibito minore quàm quinque testium numero etiam ab eo qui vel parochum vel notarium pluréve testes adhibere voluit nec potuit, nullius est momenti.

DEtrusus in carceres iniquiores ob falsam accusationem, cùm grauissimo morbo laboraret, & ad cõtenda peccata parochum, ad suprema verò ordinanda notarium testesque conuocari flagitaret, vtriusq; petitionis repulsam inhumaniter passus a Commentariensi, 1 quòd is nonnullorum magistratuum imperio prohiberi se diceret ne quemquam omnino nisi impetrata priùs venia accedere pateretur, palàm heredem nuncupauerat 2 vxorem suam charissimam, Commẽtariense ipso præsente cum vxore fiat réque. Scripturam de ea re Commentariẽsis mandante testatore confecerat, quam subinde testator propria subscriptione firmauerat. 3 Quærebatur an valeret testamentum, cùm de testatoris voluntate tam per scripturam quàm per tres illos testes constaret, nec difficile tantùm, sed etiam prorsus *dᵉfficᵘltas* fuisset vt aliorum pluriúmve testium copia haberetur. 4 Cur non enim hoc saltem casu locus sit constitutioni Leonis, 5 quæ iubet, vt si in itineribus vel agris aliísque inhabitatis locis testamentum fiat, trium testium confirmatio suscipiatur? Sic iis qui in expeditione bellica aut grassante peste testantur vulgares testamentorum solennitates remittimus, 6 fauore vltimæ voluntatis conseruandæ. 7 Nec quicquam videtur æquius, quàm vt si de præcisa, vt ita dicam, impossibilitate habendorum testium appareat, satis sit eas adhibitas solennitates quas ius gentium requirit: 8 Duos scilicet testes adfuisse, 9 Aut quæ iure Pontificio sufficerent, nihil nisi parochi duorúmque prætercà testium præsentiam requirente. 10 Atqui parochum habere hic testator voluerat nec potuerat. 11 Sed & cùm pro parocho duos testes adhiberi posse placeat, 12 Quidni testatoris subscriptio vnius saltem testis fidem suppleret? 13 *Senatus* tamen pronunciauit nullius momenti esse testamentum quod minore quàm quinque testium numero probaretur. 14 Nam nec pestis quantumcunque sæuientis tempore 15, nec si in Tyranni castello ad quod liber non pateret accessus, 16 testamẽtum factum proponeretur, pauciores tamẽ quàm quinque testes vnquam sufficient. 17 Neque verò aut nouum aut iniquum est vt intestatus moriatur etiam is qui testari maximè voluit, si testium copiam habere non potuerit. 18 Obídque nimirum solent prudentes viri ne id periculum incurrant, eo tempore testari quo nec testium numerus nec aliud quicquam desit ex solennibus. 19 Digna tamen res visa est cuius asperitatem Princeps ab herede instituta aditus pro sua æquitate corrigere deberet 20, non vt legibus vim faceret ablata legitimis successoribus hereditate, 21 sed vt saluo eorum iure mulieris indemnitati ex ęrario aliquatenus prospiceret, ne defuncti innocentis voluntas vi maiore quàm obtentus maiestatis licèt inscio pientissimo Principe pepererat, prorsus intercidisse videretur. 22 *Ita Senatus* 4. Id. Iulij 1588.

1. Sic enim appellamus eum, qui carceris custodiam habet, quòd in commentarium custodias referat *l. 4. C. de custod. reor.*

2. Quasi facturus testamentum saltem nuncupatiuum quod multò pauciores ac leuiores exigit solẽnitates *l. in testamentis* 26. *C. hoc tit.*

3. Atque ita adhibuerat testator omnes solennitates quas in tanta angustia possibile fuerat adhiberi, vt nihil prorsus ei posset imputari.

4. Nemo enim arctandus est ad impossibile *vulg. l. impossibilium* 185. vbi not. *De reg. iur. l. filius* 15. *D. de condic. instit.* multúmque refert an difficile quid sit an prorsus impossibile, quia impossibilitas habet impedimentum naturale *l. continuus* 137. *§. illud de verb. oblig.*

5. *Nouell.* 41. cui titulus est *Vt in ciuitat. quinque, in itineribus verò & in agris tres testes ad testamentorum fidem sufficiant.*

6. *l. casus* 8. *C. hoc tit. l. sed & si quis §. quæsitum D. si quis caution.* Paris. *cons.* 46. *num.* 24. *vol.* 3. Decius *cons.* 284. *num.* 1. DD. *in l. vlt. C. hoc tit.* Facit *l.* 1. vbi Bart. *de bon. poss. & test. mil. l. Lucius* 40. *& l. vlt. D. de testam. milit.*

7. Quam scilicet publicè expedit exitum habere *leg. vel negare* 6. *D. testam. quem. aper. lege prima C. de sacrosanct. eccles.*

8. Fernand. Vasq. *De success. creat. progr. & resolut. part.* 1. *lib.* 2. *§.* 13. *num.* 18. *& §. xi. num.* 53.

9. Iuxta

9. Iuxta illud euangelij In ore duorum vel trium ſtet omne verbum. Vide tamen quæ ſcripſi *in Er.2.Dec.cod.36.De error.pragmat.* vbi probaui nullas eſſe teſtamentorum ſolenuitates quæ poſſint dici iuris gentium.

10. *Cap cùm eſſet.* vbi Abb.Sicul.& Barb.*Extr.de teſtam.* Boer. *dec.228.num.21.circ fin.* Gaill.*pract obſer lib.2.cap.*118.*num.*18.Mynſyng *cent.1.obſer.*96.Guid.Pap.*quæſt.*543 *in fin.*

11. Itaque cùm per eum non ſteterit videbatur parochus habendus pro abſtibito *argum.l.in omnibus cauſis* 39. *De reg.iur.*

12. Specul.*in tit de inter.edit.§.compendiosè num* 12.

13. *Arg.Auth ſi modo* C.*famil.ercisc.*

14 *Per text in l.vlt.verſ ſin autem in illo loco C.hoc tit.l.vlt.* C. *de codic.l.conficiuntur* 8. § *codicilli verſ.quid enim D. de iur. codicill.*

15. Rip.*in tract.De priuil.vlt vol.cauſ peſt.num.*11.

16. Bald.& Salic.*in d l.vlt.C.hoc tit.* & alij quos citat Guill. Bened.*in repet.cap.Raynutius in verb.teſtamentum* 1.*num.*13. Sequitur Rip.*vbi ſupr.nu.*10.& reprehendit eundem Baldum conſentientem *conſ.*285.incip.*ſi quis iurus ciuilis lib.*3.Vide Socin.*con.* 85.*vol.*4.incip.*circa articulum per tot.*

17. Cùm in qualibet vltima voluntate quinque teſtes ad minus requirantur *d.l.vlt.§.vlt.C.de codic. l.vlt.*C. *de mort.cauſ. donat.*

18. *l* 2.D *ſi quis aliq.teſtar.prohib.vel coeger.*

19. Itaque in propoſita ſpecie hoc ipſum poterat imputari teſtatori cur in id vſque tempus diſtuliſſet teſtamentum quod multo ante tempore facere potuerat ſi voluiſſet. Sic enim ſe ipſum arctauerat ideóque indignus auxilio videbatur *l.2.§.ſi quis tamen* D *ſi quis caution.*

20. *Arg.l.1.C.de legib.*iunct.*l.vlt.§.pen. & vlt.*D. *quod met. cauſ.*

21. Numquam enim debet Princeps lædere ius tertio iam quæſitum *l.2.§.meritò & § ſi quis à Principe D.ne quid in loc.publ.l.4.C.de emancip. liber.* nec beneficia Principis debent cuiquam eſſe captiosa *l.Paulus notat* 8.D.*de pact ſtipulat.*

22. Ad inuidiam enim Principis maximè id pertinere videbatur,quod vidua conquereretur inde naſci occaſionem iniurię vnde iura naſcuntur *l.meminerint* 6.C.*vnde vi.*Facit *l.imperatorem* 9.& quod ibi notat Bald.*D.de hered.inſt.l.ex imperfecto* 23. *D.de legat.*3.

DEFINITIO III.

Clauſula codicillaris adhibita in teſtamento in quo pauciores quàm quinque teſtes adfuerunt, nihil operatur.

QVoties teſtamentum idcirco nullius momenti eſt quòd in eo pauciores quàm quinque teſtes adfuerint,nó poteſt codicillaris clauſula adſcripta facere,vt codicillorum aut alterius cuiuſlibet vltimæ voluntatis iure ſuprema defuncti iudicia defendantur. Eſt enim perpetua iuris noſtri regula, Neque codicillos neque aliam vllam voluntatis vltimæ ſpeciem aliter valere poſſe quàm ſi quinque teſtes interuenerint.2 Cui non eò minùs locus eſt,quòd caſum talem proponas in quo ex iuſta cauſa teſtamento quoque faciendo quinque teſtes ſufficere potuerint.3 An igitur nihil eo caſu intererit vtrum teſtamẽtum teſtator fecerit an codicillos? Imò verò maximè intererit propter alias differentias quæ inter teſtamentum & codicillos ſunt quamplures. 4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Quamuis aliàs ſoleat hæc clauſula operari ab inteſtato quoties teſtamentum ipſo iure nullum eſt ſecundùm ea quæ dixi ad *Defin.1.num.*15.*ſupr.hoc tit.*

2. Dixi *proxima Defin.ex l.vlt.C.hoc tit.l. vlt.C. de codicill.l. vlt.C.de mort.cauſ donat.*

3. Bart.*in l.2.in fin.de leg.*1.quem refert & ſequitur Soc.*conſ.* 85.incip.*circa articulum vol.*4. Didac.Couarr.*in rubr.De teſtam. part.*3.*num.*22.*in fin.*

4. Teſtamenta enim quàm plurimas alias ſolennitates requirunt,codicilli verò nullam prorſus *d.l.vlt.in fin.C.de codicill.* Maximè autem in eo differunt quod teſtamentarios teſtes ſemper rogatos eſſe oportet, nec ea ſolennitas vnquam remittitur, ſi Ripæ credimus *in tract.D.de priuil.vlt.volunt. cauſ.peſt.num.* 42.In codicillis autem etiam fortuiti teſtes ſufficiunt *d.§.vlt.& Inſt. eod. in fin.* Denique numquam confundi debent iura teſtamentorum,& codicillorum *l.ſi idem* 7. C.*de codic. l.non codicillum* 14.C.*hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Teſtamentum factum per nuncupationem,herede non nuncupato,non poteſt valere iure teſtamenti in ſcriptis licèt habeat ſolennitates requiſitas,Nec ſi adſit clauſula Omni meliori modo.

TEſtamento propria manu ſcripto, ſubſcriptóque, à teſtibus etiam ſubſignato teſtator declarauerat velle ſe eam ſcripturam valere iure teſtamenti nuncupatiui, quod voluntatem ſuam non niſi ad futurum hominum réique memoriam ſcripto mandaſſet, 1 neque tamen heredem palàm nuncupauerat.Placuit neque iure teſtamenti in ſcriptis valere poſſe,cùm id noluiſſet,2neq; iure nuncupatiui, quòd heres palàm nuncupatus non eſſet. 3 Nec obſtabat,quòd eadem ſcriptura teſtator præceperat, vt ſi eo iure teſtamentum non valeret,omni alio meliori iure quo valere poſſet,defenderetur: Quandoquidem ea clauſula nec ſuprà quàm teſtator voluerit operari poteſt,4 nec eam interpretationem admittere vt ad ſolemniorem voluntatis ſpeciem referatur. 5 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin.6.inſt.De codicill.

1. Nam huius rei gratiâ ſolent plerunque confici ſcripturæ tam de vltimis voluntatibus quàm de contractibus *l.4. D. de pigner.l.4.D.de fid.inſtrum.l. inbemus* 29. *verſ. ſed ne aliqua C. hoc tit.*

2. Neque enim actus agentium operantur vnquam vltra eorum intentionem *vulg. l. non omnis* 19. D.*de reb.cred.l.quoties* 9. D.*de hered.inſt.l.multum intereſt* 6.C.*ſi quis alter.vel ſib.l. ſine emancipatis* 17.*C.de donat.*

3. *l.heredes palam* 21.*D.qui teſtam.fac.poſſ.*

4. Clauſula enim codicillaris numquam ſupplet defectum voluntatis ſed tantùm ſolennitatis Dec. *conſ.*205.*in fin.*

5. Ita Bart.*ad l.1.num.*22.*D.de iur.codicill.*Dixi *ad Defin.*1.*nu.* 16.*ſupr.*Illa fortior obiectio eſt ſi quis dicat neminem videri,id teſtandi genus eligere per quod ſua iudicia impugnentur *l.3.D. de teſtam.milit.*Sed id in dubio obtinet. In propoſito autem aperta erat voluntas teſtatoris qui non niſi per nuncupationem teſtari voluerat aut ab inteſtato facere codicillos,numquam verò cogitauerat de faciendo ſolenni teſtamento in ſcriptis.

DEFINITIO V.

Teſtamentum tempore peſtis non pauciores quàm quinque teſtes requirit niſi factum ſit à Syndico aut alio publicum officium gerente,Teſtes tamen ſemper rogatos eſſe oportet.

TEſtamentum tempore peſtis conditum non eo minus requirit ſolennem numerum ſeptem teſtium,1 niſi probetur tam grauem ſæuámque fuiſſe peſtem vt copia teſtium haberi non potuerit: quo caſu humanius viſum eſt quinque teſtes ſufficere, Certè non pauciores.2 Prętereà ſi agatur de teſtamento Syndici aut magiſtratus alteriúſve cuiuſlibet publicum officium gerentis. Hos enim ſi dum pro republica laborant morbo correpti ſint, viſum eſt dignos eſſe qui militum priuilegio gaudeant,3 vt quoque modo teſtari poſſint & velint rata ſit eorum voluntas nec iuris communis ſolennitates requirat. 4 Neque tamen huic conſequens erit, vt valeant eorum teſtamenta ſi teſtes qui adfuerunt minimè rogati proponántur. Nam neque militibus hæc ſolennitas vnquam remittitur 5 quia nec neceſſe eſt,cùm quiſquis loqui poteſt ęquè facilè teſtes etiam rogare poſſit.6 *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Perrot & Dominorum Senatorũ Daniſe & de Beauſiour Cal.Iul.1589.& rurſum in cauſa Petri & Humberti Roux contra Claudiam Violat 8.Id.Mart.1591.

1. *l.caſus* 8 C.*hoc tit.* & ibi DD.

2. Boer.latè *quæſt.*228. Rip.*in tract.* De *priuileg. vlt. volunt. cauſ.poſt.nu.*11.Vide Pariſ *conſil.*46.*numer.*24.*volum.*3.Dec.*conſil.* 284.DD.*in leg.vltim.*C. *hoc titul. l.*1. vbi Bartol. *de bonor. poſſ.ex teſt.milit.*

3. Istorum enim periculum non leuius est quàm militum,& bellum eo tempore videtur esse inter Deum & homines,anquir Bart.*l. naturaliter 5.col. pen.de vsucap.* Dec. *d.cons.* 284. Rip. *vbi supr.ex not.*per Bart.*in d.l.1.de bon.poss.ex test.milit.*

4. *d.l.1.in princ.l.Lucius* 40.*l.vlt.*iunct.*l.Diuus* 24. *& pass.D. de testam.milit.*

5. *d.l.Diuus* ibi *conuocatis ad hoc hominibus.*

6. Rip.*vbi supr. num.*42.

DEFINITIO VI.

In testamento facto tempore pestis debent testes esse puberes & masculi non fœminæ si masculi inueniri possint. Et in eo quoque debet relinqui legitima titulo institutionis.

SEd & puberes esse oportet eos testes qui testamento pestis tempore condito adhibentur.1 An & masculos? Vtique si haberi potuerunt. Nam si probetur masculos eo tempore reperiri non potuisse fœminæ in subsidium admittentur.2 Ex cæteris testamentorum solennitatibus nulla est quam remitti oporteat.3 Finge præteritam à testatore matrem cui legitima relinqui debuerat,aut relictam ei legitimam titulo legati cum iure institutionis relinqui debuisset. 4 Non valebit testamentum præsertim, matre conquerente, 5 Nec si heredes instituti legitimam offerant:In heredis namque potestate nunquam est facere vt testamentum quod ab initio non valuit conualescat. 6 *Ita Senatus* in causa suptadicta fratrum Roux & Claudiæ Violat.

1. Pupillus enim ea etiam quæ videt ignorat *l.1. C. de fals. monet* & absentis loco esse intelligitur sicut & furiosus *l. Fucinius 7.§ planè interdum D.ex quib.caus.in poss eat.*iunct.*l. vbi non vocè 124.§.1.de reg.iur.*

2. Ias.*in l.fin.num.*18.*C.de testam.*Alex.*cons.*24.*num.* 11. *vol.*2. Steph.Bertr.*cons.*212.*num.*6 *lib.*1.*in secunda edit.*

3. Nisi quod testes huiusmodi morbo oppressos eo tempore iungi atque sociari remissum est *l. cæsus* 8 *C. hoc tit.* Vide Ias.*in d.l.vlt.num.*7.Alex.*in l.seruiuarios* C.*hoc tit.*Bart.*in d. l. naturaliter 5.de vsucap.*Alex.*cons.*30.incip *ponderatis col.*2 *lib.*5.Panorm. *cons.*3.*quæst.*18.*lib.*2.Rip.*in tract.De pest.in prælud.num.*9.

4. Secundùm communem nostrorum sententiam *ad Nouell.* 115.*vt cùm de appel.cognosc.* §. *aliud quoque capitulum.* quicquid dicat Bart.*in Auth nouissima C.de inoff test.num.* 4. *& in l.sine libertus* §.*excluditur de iur.patro.*Glos.*in* §.*sine igitur omnes in ver. nullum d.Nouell.*115.*vt cùm de appell.cognosc.*

5. Sic enim adprobaret iudicia filij, aliud esset ex æquitate de qua *in l.filio* 17.D.*de inoff.supr.*de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Coniecturis & in Decadib.De error.pragmat.*

6. Debet enim testamentum propriis viribus subsistere non ab alterius voluntate pendere *l.illa institutio* 32.*de here.inst.*multò minùs à voluntate heredis *l.Senatus* 43.§. *pen. de leg.* 1.*l. fideicommissa* 11.§. *quamquam de leg.*3. priusque est vt testamentum valeat quàm vt heres quisquam ex eo esse possit *l.si filius* 7.*& l si filius* 16.*de liber.& post.*

DEFINITIO VII.

Nec clausula codicillaris,neque illa Omni meliori modo *subintelligitur in testamento facto tempore pestis, vt neque in testamento militari:sed tantùm in testamento inter liberos, & ad pias causas.*

AT neque verum est quod quibusdam placuit, in eo testamento quòd pestis tempore conditum sit subintelligi clausulam codicillarem, aut eam quæ paris est potestatis,qua iubetur testamentum valere omni meliori modo,1 nimirùm vt non valente propter omissas solennitates testamento institutio flectatur in fideicommissum,& quæcunque eo testamento legati vel fideicommissi iure relicta sunt,ab intestato repetita intelligantur.2 Numquam enim credendus est codicillos fecisse qui testari voluit si non disertè id expressetit,3 Præterquam si inter liberos aut ad pias causas testatus quis proponatur: Quo casu singulari quodam iure receptum illud est fauoræ & priuilegio liberorum & piæ causæ, ex interpretum traditionibus potiùs quàm ex iuris ratione.4 Quod verò addùt *Exemplo testamẽtis militaris* prorsus alienũ est.Nã præter id quod minùs recta est comparatio militis & hominis peste laborantis nisi Syndicus sit aut alia persona publica, 5 constat testamentum militis cùm iure militari factum est iure directo valere, ac tanquam testamentum, non autem iure codicillorum ab intestato. 6 Illud sanè verum est testamentum à milite iure communi factum non eò minus valere iure militari si communi defendi non possit, quia non est credendus miles id genus testamenti elegisse per quod iudicia sua impugnaret.7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. De qua *in l.cùm pater 77.§.filius matrem de leg.*2.

2. *Arg.l. penult.*§. *vlt.eod.l. generaliter* 24.§. *ex testamento de fid.libert.*

3. *l.*1.*D.de iur.codicill.l. vlt.C.eod.d.l.pen.*§.*vlt. de leg.*2.*l.*3 D. *de test.milit.l.cohæredi.*41.§.*cùm filia de vulg & pupill.sub.*§.

4. Iul.Clar.*in* §.*testamentum quæst.*8.*num.*7.post Iason.*ad l.* §.*cùm filia in fin.*vbi dicit communem. Boer.*quæst.*40. Vide tamen quæ contra hanc opinionem scripsi *in Error.*1.*Decad.*36.*De error.pragm.*

5. Vt dixi *Defin.*5.*supr.* quia cæteri hoc morbo oppressi non laborant pro republica.

6. Nisi cùm miles expressim cauit vt testamentum suum valeat per fideicommissum,vt *in l. quærebatur* 19. *D. de testament. milit.*

7. *l.*3.vbi est textus elegans *eod.tit.*

DEFINITIO VIII.

Qui allegat testamentum nuncupatiuum non scriptum debet exprimere annum,mensem,diem,& locum, sed non testes.

AGnatus proximus ab eo conuentus qui se testamento nuncupatiuo nec in scripturam redacto dicit institutum,non priùs vrgendus est vt defensiones vllas proferat,quàm actor non annum duntaxat & mensem,sed etiam diem ediderit & locum in quo testamentum conditum dicitur,1 Propterea quòd non aliter sciri possit an testamentum illud valeat, hoc est an posterior alia vlla voluntas contraria secuta sit, non aut an falsi testes sint qui adserant interfuisse testamento, aut an alibi testator fuerit eo ipso die.2 Denique quoties ad validitatem actus quo de agitur præcisa diei adiectio necessaria est, puta si de iure pignoris disputetur,4 diei editionem ab actore fieri necesse est,vt scire reus possit an contendere debeat an cedere.5 An & testium qui nuncupationi interfuisse dicuntur nomina edi oportebit? Minimè propter metum corruptionis,& vt loquuntur, subornationis. 6 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Damas & de Lentilly 16.Cal. Iulij 1593.

1. Prius enim est vt actor fundet suam intentionem quàm vt de iure & exceptionibus rei quæri oporteat,cùm actore nõ probante reus absoluendus sit etiamsi nihil ipse præstiterit *l. qui accusare* 4.C.*de edend.*

2. Quia posteriore testamento prius vtique rumperetur § *posteriore Instit.quib.mod.testam.infirm.*

3. Nihil enim celandum est ex iis quæ reo iustam defensionis materiam præbere possunt *arg.l.*3.*D.de accus.l pen.C.eo.* Iul. Clar.*lib.*5.*sentent.*§.*vltim.quæst.*12.Ferrar.*in tit.De form. inquis.*in verb.*qui cohæret num.*18.*&* 19.& in verb *anno præsenti num.*17.

4. Quoniam qui prior est tempore,is regulariter potior est iure *l.*2.4.*& pass.C.qui potior in pign.hab.*

5. *l.*2.5.*editiones* vbi Castr.*num.*4.D.*de edend.*

6. Numquam enim edendum est reo id quod materiam falsi comminiscendi ei præbere possit *d.*§.*editiones.*

DEFINITIO IX.

Clausula derogatoria impedit validitatem posterioris testamenti nisi specialiter eius clausulæ mentio facta sit in posteriore.

COnstat prius testamentum quod habet clausulam derogatoriam non aliter reuocari posse per posterius,quàm si specialis mentio fiat eius clausulæ,1 nec generalẽ sufficere reuocationem,non solùm si plura testamẽta præcesserint

præcesserint,in quo omnes consentiunt,2 sed etsi vnum duntaxat.3 Porro specialis reuocatio prioris testamenti non ex eo solo facta videtur,quod testator in secundo testamento dixerit *non obstante alio testamento per me condito in quo institui Sempronium,vel de quo fuit rogatus Mævius notarius.* Sed requiritur omnino vt facta sit mentio clausulæ derogatoriæ priori testamento insertæ,4 Secundum receptiorem nostrorum sententiam,quæ licet dura sit,vixque admittenda sit clausula derogatoria primo testimento inserta simpliciter concepta erat,puta *si fecero aliud testamentum nolo illud valere.* 5 tamen recipienda est si clausula derogatoria habebat incertam alıquam specialem formam. 6 Sed neque derogatoriæ clausulæ mentionem in genere factam esse sufficit,sed in specie fieri necesse est, quamuis non etiam in individuo. 6 Maximè verò si tam breue temporis interuallum puta septem aut ad summum decem dierum inter vtrumque testamentum intercesserit vt non sit credibile tam exiguo tẽporis spatio fuisse testatorẽ oblitũ verborum quibus clausulam derogatoriã conceperat.Præsertim si neque implicita neque insolita fuerunt,quo solo casu admittenda est præsumptio obliuionis in facto proprio de recenti.8 *Ita Senatus* in causa quadam graui 14.Cal.Aug. 1593.

1. Quasi alioquin secundum testamentum non habeat testatoris sui voluntatem *ex l.si quis in principio* 22.*de leg.* 3. vbi DD. Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in Er.*7.*Decad.* 37.*& seq De error.pragmat.*

2. Quia minor est hoc casu difficultas,cùm posset generalis reuocatio referri ad alia testamenta quæ specialem clausulam derogatoriam non haberent.

3. Iulius Clarus ex communi & post multos quos refert *in* §. *testamentum quæst* 99.*num.*3.

4. Bart.*in d.l si quis in principio num.*8.cuius opinionem communem esse scribit Socin.*cons.*163.post *num* 7.*vers.secundò præmitto.*& post *num.*14.*lib.*2.alique multi quos refert Clarus *dict. quæst.*99.*num* 5.

5. Vt per Clarum loco proximè citato.

6. Quomodo vt plurimùm habere solet.

7. Idem Iul.Clar.vbi suprà *num.*7.post alios ibi relatos,&dicit communem.

8. Ex not.per Bart.*in l.si res de legat* 1.quem refert Guid.Pap. *quæst.*127.*num.*4.

DEFINITIO X.

De testatore affirmante se non recordari verborum clausulæ derogatoriæ.

QVid si testator posteriore testamento adfirmauerit non recordari se verborum clausulæ derogatoriæ,in eámque rem iurisiurandi quoque religionem adhibuerit? Placet credendum esse testatori,etiam non iurato,1 Multò igitur magis si iurauerit. 2 Sed id tùm obtinet cùm testamentum ab eo factum est qui tum ex extremis erat constitutus ,3 Aut cùm clausulæ derogatoriæ verba sunt implicita & intricata:4 Aut denique cùm ex medij temporis interuallo iusta obliuionis præsũptio induci potest,quod euenit non solùm si decennium intercesserit,5 sed etsi multò breuius temporis spacium pro personarum,& temporum,& clausularum varietate æstimandum. 6 Sanè quoties à notario scriptum est iurasse testatorem omnimodo credendum est scripturæ , Nisi paratus sit qui negat de crimine falsi instituere accusationem.7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex doctrina Saliceti *in l.sancimus C.hoc tit.*

2. *l.cùm quidecedens* 37. §. *codicillis* ibi:*Scilicet cùm iusiurandum super hoc dedisse testator adfirmauit de legat.* 3.*l. non omnes* 5. §.*à barbaris D. de re milit.*

3. Et ita videtur sensisse Salic.*in d. l. sancimus.* vbi allegat *text l hac consultissima* § *at cùm humana fragilitas C.qui test fac. poss.*Debet enim Doctor quilibet intelligi secundum leges quas allegat.

4. Vt in eo casu de quo tractat Guid.Pap.*dict.quæst.*127.

5. Nam ex decennio placet induci præsumptionem obliuionis *dict.l.sancimus vbi not.* C.*hoc tit.*Bart. *in l.si id quod & in l. si de re* §.*si fortè num.*4.*D.de acq.poss.*

6. Nam ex quanti temporis cursu præsumenda sit oblivio est in arbitrio iudicis. Idem Bart.*ad l.fartum* 37. §.*fundi de vsucap.*

7. Credendum enim omnimodo est notario in iis quæ attestatur coram se gesta esse. Bart. *auth.si quis num.*8.C.*de eden.ex* §.*nos autem Nouell.de tabell.*

DEFINITIO XI.

De testamento vt vocant iurato,Et quid si etiam posterius sit iuratum.

SEd & si prius testamentum iuratum proponatur id est tale quod testator iurauerit velle se supremum esse,Receptum est eam esse vim iurisiurandi vt impediat ne per subsequens testamentum tollatur primum si non in secundo specialis reuocatio facta sit iuramenti , 1 quippe quod vim habeat clausulæ derogatorię. 2 Sicut ex contrario si in primo testamento adiecta esset clausula derogatoria siue iuramento,posterius autem iuratum esset , præualeret posterius,etiam in quo nulla mentio facta esset clausulæ,3 quia iuramẽtum habet vim specialis expressionis.4 Quid ergo si vtrũque fuerit iuratum?Præualebit prius.Iuramentum namque in posteriori appositum prodesse tantùm potest ad supplẽdum defectum non expressæ clausulę derogatoriæ,Sed non ad hoc vt iuramẽtum illud in priore testamento adhibitum , habeatur pro expresso & reuocato in posteriore,5 Alioqui prorsus inanis & nullius momenti aut effectus esset iurisiurandi prioris interpositio.6 Apparet autem ex superioribus multum interesse an posteriore testamento in id adhibitum sit iurandũ,vt testator affirmet illã esse vltimam suam voluntatem ,7 an verò vt persuadeat oblitum se clausulæ derogatoriæ quam priore testamento adscripserat.8 Non enim consequens est,vt hoc posteriore casu oblitus etiam videri debeat prioris iurisiurandi,9 Quia sicut aliud est iusiurandum,aliud clausula derogatoria 10 licet iusiurandum quoque habeat vim clausulæ derogatoriæ,sic aliud est non meminisse iuramẽti,aliud non meminisse clausulæ,11 Et longè facilior præsumptio obliuionis huius,quàm illius,quoniam formula certis & præscriptis verbis concepta est,quorũ memoria facillimè excidere potest.12 Iuramentum verò non itẽ,13 Vt proinde videatur omissio illa prioris iurisiurandi facta defectu non tam memoriæ , quàm voluntatis. 14 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Iul.Clar.*dict.quæst.*99.*num.*7.*in fin.& quæst.*94.*num.* 5. post Bart.*in l.si quis* 22.*num.*15.*de leg.*3.

2. Clar.& Bart.*ibid.*

3. Idem Clar.*d.q.*99.*num.*10.post Bald.*in l.fancimus post n.* 7. C.*hoc tit.*

4. *Glos.in l.cùm pater* 77. §. *filius matrem per ill. text. de leg.*2. Bald.*in l.*1.*col.pen.C.commod.*Boer.*quæst* 3.*num.*4.*&* 8.vbi notat hoc locum non habere si sit defectus substantiæ &consensus,sed tùm si defectus sit solennitatis omissę ex Bart.*in l si quis pro eo de fid eiuss.*

5. Ne alioqui eueniat vt plura singularia concurrant circa idem,contra vulgare nostrorum brocardicum *ex l.*1.*C.de dot.promiss.l.eum qui* 30.D.*de iureiur.*

6. Quod esset absurdum cùm duo vincula sint fortiora vno *vulg.l pen.*C.*de adopt.*

7. Quomodo fit in omnibus testamentis quæ ideo pragmatici vulgo iurata appellant.

8. Vt in specie *Defin.praced.*

9. Probatio enim debet esse concludens,nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *vulg.l.neque natales* C.*de probat.l. non hoc C.vnd.legit.*

10. Neque enim conuertuntur , quia iusiurandum quidem habet vim clausulæ derogatoriæ,sed non ęquè clausula derogatoria vim iurisiurandi.

11. Vulgatum porrò est ex diuersis non inferri *vulg.l. Papinianus* 20.D.*de minor.*

12. Est namque difficilior memoria verborum quàm rerum quomodo & rerum mobilium difficilior est,quàm immobilium *l.peregrè* 44.*l.si rem mobilem* 47.*D.de acquir.poss.*

13. Quia cùm is qui facit contra proprium iusiurandum sit periurus tam difficile videtur vt quis sit immemor proprij iurisiurandi quàm vt sit immemor suæ salutis,quod tamen non facilè de quoquam præsumitur *l.fin.*C *ad leg.Iul.repet.*

14. Nisi testator adfirmauerit non recordari se an iurauerit quo casu ei credendum esset etiam non iurato vt dixi *in princip. Defin. præced.* Cæterùm de his omnibus vide quæ scripsi *in Err. 23. & 4. Dec. l. 39. De error. pragmat.*

DEFINITIO XII.

Testator qui contrà quàm iurauerat facit aliud testamentum periurus est si non impetret absolutionem.

OBseruandum tamen est quoties prius testamentum iuratum proponitur, testatorem si aliud subinde testamentum faciat, licèt iusiurandum à se priùs præstitum exprimat, & reuocet, periurum tamen esse ideóque necessariam esse absolutionem. 1 Ergo vt periurij crimen euitetur præsertim in testatore moribundo, nec vt credibile est immemore salutis æternæ, 2 quíque absolutionem numquam petierit, 3 præsumendum est defectu voluntatis potiùs quàm per obliuionem omissam esse in posteriore testamento expressionem indiuiduam clausulæ derogatoriæ & iuramenti. Alioqui non ex eo solo euitaretur crimen periurij, quod testator oblitus esset præstiti à se iuramenti, 4 multò minùs ex eo solo quòd oblitum se diceret, 5 præsertim si eo tempore testaretur quo prorsus improbabilis esset obliuionis præsumptio, vt puta sex aut ad summum decem tantum diebus à præstito iureiurando elapsis *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Vt contra Bartolum magis communiter receptum esse ait Iulius Clarus *in §. testamentum quæst. 94. num. 4.* post Alex. *cons. 18 num 2 lib. 2.*

2. *l. vlt. C. ad leg. Iul. repet.*

3. Quæ petenda certè est quoties iusiurandum seruari potest citrà dispendium salutis æternæ *cap. debitores cap. cùm contingat. & pass. Extr. de iureiur.*

4. In re si quidem tanti momenti vix est vt infirmitas memoriæ possit excusare, Et omnino periurium incurritur quoties iusiurandum violatur, siue ante, siue post obliuionem iurisiurandi id contingat.

5. Alioqui erit in potestate iurantis vt non peteret tametsi sciens & prudens faciat contra id quod iurauit, quod sanè absurdum esset *arg. l. inter 85. §. 1. D. de verb. oblig.*

6. Non enim verisimilis est obliuio facti proprij tam recentis *l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIII.

Testamentum posterius factum in fauorem eius cuius odio fuerat in priore inserta clausula derogatoria non potest valere maximè factum in domo ipsius instituti.

CVm in priore testamento adposita esset clausula derogatoria non tantùm vt prius testamentum omnimodo valeret, sed in eam quoque nominatim causam vt sibi testator prospiceret aduersus periculum quod videbat imminens futuræ abductionis in domum Sempronij, præuidens fore vt in domum Sempronij translatus aliud testamentum in fauorem Sempronij facere cogeretur, 1 Secuta verò post tres aut quatuor dies abductione aliud testamentum condidisset quo Sempronius ipse institutus erat, 2 Non dubitabatur quin testamentum illud posterius non aliter defendi posset quàm si apertissimæ extarent probationes mutatæ tam citò & sine causa prioris in priorem institutum voluntatis. 3 Minùs enim fauorabilem esse decet causam huius, quem testator heredem habere noluerat, & cuius solius odio clausulam derogatoriam in priore testamento adiecerat, 4 quàm alterius cuiuscumque de quo tùm non cogitasset. 5 Nam si quoties clausula derogatoria quælibet in priore testaméto adiecta est, præsumptio iuris nascitur, quòd secundũ testamentum in quo non fit illi clausulæ sufficienter derogatum, ad suggestionem importunam alterius confectum fuerit potius quàm ex voluntate testatoris, 6 Quanto magis capiéda erit illa præsumptio in odium Sempronij quẽ testator paulo antè solenniter dixerit, nolle sibi vnquàm heredẽ esse? 7 Præsertim habita etiam, vt plerumque habenda est, ratione loci in quo testamentum conditum proponebatur. Nam quemadmodum si testator posterius testamentum fecerit apud acta, dicimus potiorem eius causam esse quàm primi, licèt habentis clausulam derogatoriam, idque propter vim & autoritatem actorum quod credendum non sit voluisse testatorem coram personis publicis actum vt aiunt cluforiũ facere. 8 Ita ex contrario nõ potest nõ suspectissimũ esse testamentum posterius factum in domo instituti a quem heredem habere paulò ante testator noluerat, & à quo futuram coactionem verebatur. 9 Finge illud etiam accedere quod posterius testamentum iis præsentibus & adhibitis testibus factum sit qui abductionem interminati fuerant, & quos idem testator cùm priùs testamentum conderet, molestos sibi atque importunos iam fuisse dixerat. 10 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Hęc verò prima & vera causa fuit quæ induxit vsum istius clausulæ derogatoriæ.

2. In cuius nominatim odium clausula derogatoria fuerat adiecta in priore testamento.

3. Probatio enim mutatę voluntatis semper incumbit ei qui dicit mutatam *l. eum qui voluntatem 22.* iunct. *l. 3. D. de probat. l. non ad ea 89.* vbi Doctores *Duae condic. & demonstr.*

4. Vt & in specie *l. si mihi & tibi 12. §. vlt. de leg. 1.*

5. Hoc enim casu potest locum habere iuris regula Expressa nocent, non expressa non nocent: siquidem nemo credendus est eos vocare aut excludere voluisse de quibus non cogitauit, cùm generales clausulæ numquam extendantur ad incogitata *arg. l. cùm Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. §. vlt. D. de transact.* Itti non potest negari quin is qui priore testamento derogat posteriori per clausulam derogatoriam hoc ipso cogiter saltem in genere de iis omnibus quos institutus est in posteriore. Sed tamen illud semper verum est cogitationem illam generalem minùs efficacem esse quàm specialem: quia specialia magis afficiunt quàm generalia.

6. Vt loquitur Iul. Clar. *dict. quæst. 99. num. 4. in fin.*

7. Nam quo quis suspectior testatori fuit, eo & odiosior iudici esse debet.

8. Multum siquidem interest quid, quo tempore, & quo loco fiat, in eóque potissimùm æstimando boni iudicis officium & prudentia versatur.

9. Ita Clar. *dict. quæst. 99. nn. 11.* post Baldum *in l. sancimus nu. 6. C. hoc tit.*

10. *Arg.* eorum quæ notantur per Alex. *cons. 156. vol. 2.*

11. Nam & timor ipse coactionis penè coactio est *l. nonnisi 7. §. 1.* vbi Bald. *D. quod falsi tutor. autor.*

12. Hæc verò facti circumstantia magnam coniecturam præbebat secutæ coactionis & violentiæ. Qui enim minatus fuisse probatur, quidni minas quoque executus esse facilè præsumatur.

DEFINITIO XIV.

Clausula derogatoria inutilis est si probetur secuta mutatio voluntatis.

NVllius est momenti clausula derogatoria si probetur testator in posteriore testamẽto mutasse voluntatẽ, ac multò magis si eius mutãdę causa superuenerit, siue ex verbis in secundo testamento appositis, siue per testes, aut ex qua alia scriptura probetur mutatio voluntatis. 2 Ponetestatorem cùm posterius testamentum dictaret palam declarasse, quòd pœniteret se prioris testamenti, 3 Eámq pœnitentiæ suæ rationem expressisse, quòd in eo scriptus heres ab illo tempore minùs se obseruantem & officiosũ erga testatorem præbuisset. 4 Sine dubio posteriore testamento scriptus præferetur. 5 Sed si quis in vtramque partem probationum conflictus esset, ex quo ambiguitas aliqua emergeret non tantum iuris sed etiam voluntatis defuncti, vtique preferri deberet qui priore scriptus esset. 6 Nam quæcunque nostri tractant de posteriore testamento defendendo quod fit reuocatorium primi habẽtis clausulam derogatoriam, haud dubiè tum obtinent cùm nulla suggestionis aut coactionis suspicio probabilis subest, cuius probatio aut coniectura aliunde capi possit quàm ex clausula derogatoria Suspicionem enim quantulamcumque à posteriore testamento prorsus abesse necesse est, Ea maximè facti circũstantia cõcurrẽte de qua diximus vt posterioribus tabulis institutus is reperiatur, cuius odio ne institui posteà vtiliter posset, adiecerat testator clausulam derogatoriam in prioribus. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ita

1. Ita ex communi nostrorum sententia concludit Iulius Clarus *dict.§.testamentum quæst.99.num.* 8. post multos quos ibi citat.

2 Potest enim quocumque probationis genere probari mutatio voluntatis etiam per coniecturas & indicia *l* 3.§.*vlt.* D.*de adim.legat.l.qui ex liberis* 11.§.*testamento* D.*de bonor. poss. secund. tabul.*

3. *Arg.l.si quis in principio* 22.D.*de legat.*3.

4. Quidni enim possit reuocari testamentum ex causa ingratitudinis ex qua etiam donatio inter viuos perfecta reuocari potest *l.vlt.C.de reuoc.donat.*

5. Vt non tantùm posterior scriptura sed etiam posterior voluntas prævaleat *d.l.si quis in principio.* Volũtas enim illa est, quæ totum facit *d.l.si mihi* 12.§.*vlt. de legat.*1.

6. Tanquãm qui supremam haberet pro se voluntatem *d.*§. *vlt.& dict.l si quis.*

7. Ex notat.*in d.l.si quis in principio* & per Clar.*dict.quæst.99. per tot.*

8. Ex iis quæ dixi *Defin.præced.num.*2.3.& 4. Difficile enim est vt ad hereditatem ex testamento is admitti debeat, de quo nominatim excludendo testator cogitauit *l.*2.§.*si consultò l.si ita* 3.§.*is autem l.qui ex liberis* 11.§.*vlt.D.de bonor.poss.secund.tabul.*

DEFINITIO XV.

Clausula derogatoria quæ respicit & facultatem testandi & voluntatem, inutilis est quantum ad facultatem, valet tamen quatenus respicit voluntatem.

IN eadem facti specie quærebatur, An valeret clausula derogatoria adiecta in priore testamento, qua testator dixerat, velle se prius testamentum adeò valere vt quamuis testamentum aliud postea faceret in quo expressa essent verba illa *Te Deum laudamus, te dominum confitemur* (quibus verbis clausulam derogatoriam eodem testamento concepe rat. Imò etsi voluntatem quoque mutaret, nihilominùs prius testamentum ratum esset. 1 Non deerant qui putarent ob eam clausulam qua testator omnem sibi facultatem mutandi testamenti præripuisset totam clausulam derogatoriam, 2 & iusiurandum in eandem causam adhibitum 3 reiici debere nullámque prorsus habendam eius rationem, 4 Ideóque omnimodo succedere iuris regulam quæ vult prius testamentum rumpi per posterius ipso iure. 5 Idémque ex clausula illa insolita & reprobata inferebant prius testamentum ex heredis in eo scripti, potiùs quàm ex testatoris arbitrio conscriptum fuisse, cùm testator adolescens penitúsque iuris ignarus tot clausulas insolitas verisimiliter de suo ingenio exquisiturus non fuisset. 6 Contrà respondebatur, vel ex ea maximè clausula quæ à iure improbata esset, coniici posse non ex consilio iurisperiti alicuius, sed suo marte testatum fuisse testatorem, 7 Nec ex iurisiurandi interpositione contrarium suaderi, quia nemo sit tam rudis & imperitus qui nesciat magnam vim esse iurisiurandi ad confirmandum testamentum, 8 Quinimò inueteratus vulgi & imperitorum error est, testamentum iuratum nullomodo reuocari posse, quæ etiam multorum interpretum sententia fuit, 9 frequentiore licèt aliorum calculo improbata. 10 Sed clausula illa, quæ in posteriore testamento adposita fuerat, qua testator declarauerat non recordari se quibus verbis derogatoriam concepisset, adhibito quoque in eam rem iureiurando, ea verò insolita erat, & quæ à iureconsulto potiùs quàm à testatore dictata videbatur. 11 *Placuit* clausulam derogatoriam quæ duobus modis concipi possit, vno ita vt respiciat voluntatem, altero vt respiciat potentiam testandi, si vtróque modo concepta sit, nihil quidem operari & pro non adposita haberi quod ad testandi potentiam pertinet, 12 sed valere tamen quatenus respicit tantùm voluntatem. 13 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sic enim testator in priore testamento scripsisse, atque expressim cauisse proponebatur.

2. Certum enim est neminem posse sibi eam legem dicere vt non possit recedere à priore voluntate *l.si quis in principio* 22. *de leg.*3. non magis quàm vti ne leges in suo testamento locum habeant *l.nemo potest* 55.*de legat.*1. Nam neque per contractum posset quis præripere sibi facultatem testandi *l.pactum quod dotali* 15.C.*de pact l. ex eo* 4.C.*de inutil.stipul.l.cùm duobus* 52. *aliàs l.si fratres* § *idem respondit societatem* D.*pro socio.*

3. Non est enim obligatorium contra bonos mores præstitum iusiurandum *cap.non est obligatorium de reg.iur. in* 6. est autem contra bonos mores huiusmodi iusiurandum per quod auferatur libera testandi facultas *d.l.*4.C.*de inutil. stipul. l stipulatio hoc modo concepta* 61.*de verb.oblig.* In eóque sunt odiosiores pactiones de succedendo quàm de nõ succedendo quæ confirmantur iuramento *cap.*2.*de pact in* 6.

4. *L.non dubium* 5.*in fin.C.de legib.l.si quis inquilinos* 112. §.*vlt. de legat.*1.

5. §.*posteriore Instit.quib.mod.testam infirm.l.sancimus* 27.*C.hoc tit.l.si quis in priore* 29.*D.ad SC.Trebell.*

6. Qui enim faciunt testamentum sine iurisperito, non solent tam insolitas & exquisitas clausulas congerere, Ex quibus etiam dolus & simulatio solet præsumi.

7. Existimantem fortasse idem quod Lucius, ille Titius de quo *in l. pen.* §. *vlt. de leg.* 2. pro iure legitimo haberi debere quamlibet sani hominis voluntatem, quod tamen non ita est. Quamquam nec valde sanus videri potest qui ex legibus contra leges testatur *arg.l.auxilium* 37.*D.de minor.* Videtur enim ludibrio habere leges vt loquitur Iustin.*in l.vlt.* §.*vlt. C.de bon. quæ liber.*

8. Vt & ad confirmanda cætera etiam quæ ipso iure non valeant *Auth.sacramenta vbi not.C.si aduers.vendit.cap.*2. *Extr. de pact.in* 6.

9. Nempe Alberici & Canonistarum vt refert Iul.Clar.*in d.* §.*testamentum quæst.*94.*num* 3.

10. Vt refert & attestatur Clar.*ibid.*

11. Cùm sit illa magna & præcipua cautio ad impediendam clausulæ derogatoriæ vim & potestatem vt diximus *Defin.*10.& 11.*sup.*

12. *d.l si quis in principio de leg.*3. & aliis suprà citatis.

13. Vt vtile per inutile non vitietur quando alterum ab altero separari potest *vulg.l.placuit* 29.D.*de vsur.* iunct.*l.vsuræ* 20. *eod.tit.* Adde tradita per Iul.Clarum *dict.quæst.*99.*num.*2.

DEFINITIO XVI.

Valet reuocatio prioris testamenti in quo plures fuerant heredes instituti, etiamsi in posteriore non nisi vnius heredis mentio facta sit.

ALia fuit quæstio, Cùm in priore testamento plures instituti essent, & in clausula quam testator in posteriore adiecerat prioris reuocandi causâ, vnius duntaxat ex institutis mentio facta esset, an sufficiens reuocatio videretur. 1 Erant enim qui negarent propterea quòd sicut institutio nominatim facta fuerat, ita reuocationem nominatim quoque fieri oporteret, vt dissolueretur vis testamenti eo prorsus modo quo fuerat colligata. 2 Item quòd vnius tantùm heredis institutione reuocata si valeret reuocatio consequens esset testatorem aut cum duobus testamentis decessisse; aut pro parte testatum pro parte intestatum. 4 Sed tamen verius visum est valere reuocationem, si modò constet de quo testamento reuocando testator senserit, quod ipsum constat satis, quoties vnum duntaxat testamentum præcessit, 5 & quæ in eo apposita fuerat clausula derogatoria, in posteriore expressa est aut quid aliud quod facere possit, vt haberi debeat pro expressa. Reuocato namque testamento cuius vis naturaque indiuidua est, 6 fieri sanè nequeat vt vllius ex heredibus in eo scriptis institutio defendatur. Nam & ex contrario valeret reuocatio prioris testamenti in quo Mæuius solus scriptus esset, quamuis testator in posterioribus tabulis scripsisset reuocare se testamentum in quo Mæuium & Caium heredes scripserat, dum ne aliud testamentum extaret in quo ambo scripti essent. Potius enim ex eo testatoris errore præsumenda esset obliuio eorum, quæ in priore testamento continerentur. 7 In proposita autem specie tantò minorem res habebat dubitationem, quòd testator non tantùm Mæuij sed & aliorum quorumcunque institutionem priore testamento comprehensam reuocauerat. 8 Neque verò exheredationi quam nominatim fieri debere constat, 9 similis est reuocatio institutionis collatæ in extraneum, quia reuocato testamento tota defuncti voluntas

quæ in eo scripta fuerat, irrita constituitur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quasi reuocatio quantum ad vnum ex institutis includeret confirmationem quantum ad ceteros *Arg. l. cùm prator* 12. D. *de iudic. l. ex eo* 18. D. *de tejtib.*

2. *Arg. Auth. à contrà C. de repud. l. nihil tam naturale* 24. *de reg. iur. l. prout* 80. *de solut.*

3. Quod solis militibus concessum est ex priuilegio *l. quærebatur* 19. *Quæ test. instit.*

4. Quod similiter pagànis omnibus interdictum est *l. ius nostrum* 7. *de reg. iur. & ad l. quærebatur l. miles* 41. *eod. tit.*

5. Cùm non possit dubitari hoc casu de quo testamento testator senserit.

6. Nec enim potest pro parte valere & pro parte nõ valere testamentum *l.* 2. §. *prius autem* D. *de vulg. & pupill. substit.* imò neque vnquam induci debet diuisio voluntatis *l. eum qui* 18. *in fin.* D. *de his quæ vt indign.* Aliud iuris est cùm testator vnius ex heredibus nomen induxit. Nam si illum tantùm fraudare voluit, quod in dubio præsumendum est, ea inductio exteris coheredibus non nocet, neque infirmatur totum testamentum *l.* 2. *in fin. D. de his quæ in testam. delent.*

7. Sic enim disputat Guid. Pap. *quæst.* 127. *in fin.* Facit textus elegans *in l. Seia* 20. *in princip.* in illis verbis: *quos sanè post oblitionem testamentariæ scripturæ fecisset* D. *de instruct. & instrum. legat.*

8. Ex quo appàrebat voluisse illum haud dubiè totum testamentum infirmare *d. l.* 2. D. *de his quæ in testam. delent.*

9. *l.* 1. 2. 3. *& pass. D. de liber. & posthum.*

10. §. *posteriore Inst. quib. mod. testam. infir. l. si quis priore* 29. D. *ad* SC. *Trebell.* Sic è contrario dicimus semel adita hereditate òmnem defuncti voluntatem ratam constitui *l. si patroni* 55. §. *qui fideicommissam D. ad SC. Trebell.* Denique quamuis dici soleat etiam ex actu nullo colligi voluntatem *l. vlt. D. de reb. eor. qui sub tutel.* non tamen perinde possis dicere colligi voluntatem testatoris ex testamento reuocato, vt scripsi in *Decadib. de error. pragmat.*

DEFINITIO XVII.

Confessio fideicommissi facta in priore testamento habente clausulam derogatoriam, sit inutilis per reuocationem prioris testamenti postea ritè subsecutam.

TItius cùm priore testamento Mæuium heredem scriberet eam se ipsius instituendi causam præter cæteras habere dixerat, quòd à matre ita facere rogatus, bonisque in omnibus quæ sibi mater moriens relinqueret Mæuium instituere iussus esset. Eo testamento postea reuocato per posterius, in quo Titius erat institutus, Quærebatur an petradhuc possent ex causa fideicommissi, vel donationis bona illa materna, Aut potius an fideicommissum ex prioribus tabulis probatum, 1 & pro restituto habendum esset, 2 tametsi per posteriores reuocatę proponerentur: Præsertim cùm medio tempore clauium traditio interuenisset per quam & dominij & possessionis translatio facta videretur. 3 Quidam putabant posse defendi eam volũtatem iure donationis remuneratoriæ & irreuocabilis, cùm pleraque ab herede in testatorem matrémque eius beneficia profecta esse constaret, 4 Adeò vt debitum exsoluisse, aut quasi permutasse, potius quàm donasse testator credendus esset. 5 Sed quia insinuationis statutariæ solennitas deficiebat quam constabat in remuneratoriis quoque perinde ac in cæteris donationibus necessariã esse, 6 magis probabant, vt fideicommissi saltem iure defenderetur: 7 Quasi sufficiente in eam rem sola filij confessione de matris voluntate, 8 Maximè quòd ea confessio suspicione fraudis careret. 9 Quæ nã enim suspicio fraudis subesse potest cum is qui confitetur iniunctum sibi à matre aut ab alio fideicõmissi onus liberum de iis bonis disponendi ius & arbitriũ habet. 10 Nã & illud regulare est vt confessio testatoris in tabulis supremæ voluntatis probet, si nihil probetur in contrarium: 11 Adeò vt & irreuocabilis censeatur si sit acceptata, 12 & acceptatio etiam tacita sufficiat quæ vel ex solà scientia coniici possit, 13 vel ex subsecutis & gestis per eum in cuius fauorem facta fuit confessio. 14 Eáque sententia 15 mihi non improbabilis videbatur. Etsi enim vt hẽredem quis sibi hunc vel illum instituat iuberi nemo potest, Senatusconsulto tamen iam olim inductum fuit vt ea verba pro fideicommisso accipi debeant, acsi quis ita locũtus est, de restituenda sua hereditate rogasset heredem. 16 Cúmque ius fideicommissi à matre imperati nihil commune haberet cum filij testamento (quandẽm à legatarijs æquè ac à testamentariis filij heredibus præstandum esset 17) consequens videbatur, vt non eo minùs ex eiusmodi confessione actio fideicommissi competeret, quòd prius testamentum reuocatum esset. 18 Neque verò nouum videri poterat vt ex testamento etiam nullo voluntas declaretur. 19 Etsi autem longè facilius est, quod pauci aduertunt, vt ex testamento nullo, quàm vt ex reuocato voluntas declaretur, quia quod reuocatur ex ipsa testatoris voluntate fit irritum, non sicut quod nullum est, ex sola iuris potestate, 20 Ea tamen reuocatio non potest afficere, nisi ea quæ ex reuocantis voluntate pendebant, 21 In quorum numero vtiq; non est fideicommissum quod filio eidemque testatori à matre iniunctum sit. Onus enim est, ab inuito quoque præstandum, 22 tametsi relicti fideicommissi quod ignorabatur confessionem & probationem ab inuito extorquere fideicommissarius non potuisset. 23 Itaque nihil causæ erat cur permitteretur ei qui vltro & fidei ac conscientiæ suæ exonerandæ gratia professus esset fidei commissum se debere, vt à tali confessione vltrò etiam, & sine causa reliliret. 24 Maximè verò secuta ipsa quoque fideicommissi restitutione, 25 vt in proposito per clauium traditionem: 26 cùm & solo verbo restitui possit hereditas. 27 *Senatus* tamen contrà putauit, & vniuersam hereditatem sine vlla fideicommissi detractione ad illum qui posteriobus tabulis scriptus erat pertinere pronunciauit, hac vna ratione motus, quòd reuocato per posterius priore testamento testator à tota voluntate recessisset, cuius etiam dixerat se pœnitere. 28 Sanè quod pro Mæuio afferebatur, Variis heredibus scriptis in diuersis tabulis potiorem esse debere causam eius cui testator res suas tradidisset exemplo eius quod de pluribus emptoribus cautum est, 29 omnino absurdum & alienum erat. Nam cùm testamentum ideò fiat vt heredi scripto hereditas deferatur, apparet non posse tradi hereditatem ab ipso testatore, 30 cuius nec vlla esse intelligitur quandiu ille viuit. 31 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Vt in l. cùm quis decedens* 37. §. *codicillis De legat.* 3. *l. Publia* 26 § *vlt. D. deposit.*

2. Saltem ex æquitate illà canonica de qua Baldus *in cap. in præsentia Extr. de probat.*

3. *Arg. l. claribus* 74. *D. de contr. empt. l.* 1. *C. de crimin. exist. hered. l. cùm pater* 77. §. *pater pluribus de leg.* 2. Oldrad. *cons.* 208. Innoc. *in cap.* 2. *de fid. instrum.*

4. *Arg. l. Aquilius Regulus* 27. *D. de donat. l. si pater* 34. §. 1. *eod.*

5. *l. Sed etsi lege* 25. §. *consuluit D. de petit. hered.* Ita vt neque ex causa ingratitudinis reuocari possit huiusmodi remuneratoria donatio *l. si pater* 34. §. 1. *vbi not. D. de donat.* Alex. *cons.* 42. *lib.* 4. *& cons.* 55. *vol.* 1.

6. Quia lex municipalis generaliter loquitur de donationibus omnibus insinuandis, & consequenter etiam de remuneratoriis ac de iuratis. Quamuis ex iuris ratione aliud sit *d. l. Aquilius*, vbi not. Andr. Tiraq. latè *ad l. si vnquam in verb. donatione Largitus C. de revoc. dona.*

7. *Arg. l. Aurelius* 28. §. *vlt. in fin. D. de liber. legat.*

8. *Arg. d. l. cùm quis decedens* 37. §. *codicillis de legat.* 3. *& d. l. Publia* 26. §. *vlt.* D. *depos.*

9. Aliud enim esset si confessio facta fuisset à persona suspecta & prohibita vt *in l. qui testamentum* 27. *D. de probat. Auth. sed iam necesse* vbi not. *C. de donat. ant. nupt.* Facit *l.* 3. §. *tacita & ibi. glos.* Bart. & additio ad Bart. *D. de iur. fisc.*

10. Notat Bart. *in l. Lucius* 88. §. *quisquis de leg.* 2. Alex *cons.* 152. *videtur prius col. fin. lib.* 2. Dec. *cons* 184. & pro tenui *sub num.* 11. *in* 2. *casu, & in l. feminam num.* 41. *C. qui test. fac. poss.*

11. Bald. *in l.* 1. *col. pen. vers. quare testator dixit C. de fals. caus. adject. legat.*

12. Anchar. iunior *quæst.* 58. *nu.* 2. *part.* 1.

13. Bart. *in l. quo enim* D. *rat. rem haber.* Dec. *cons.* 18. Cravet. *cons.* 261. *num.* 5.

14. Felin. *in c. olim n.* 8. *Extr. de rescript.* Curt. iun. *cons.* 10. *nu.* 9.

15. Vt nimirum ex priore illo testamento etiam reuocato inducerętur probatio fideicommissi vniuersalis per confessionem heredis grauati.

16. *l. si*

16. *l.filiusfamilias* 114.§. *vt quis heredem de leg.*1.*l.ex facto* 17.*in princip.D.ad SC.Trebell.*

17. Tanquam quod fuisset quodammodo æs alienum defuncti aut saltem rei alieni loco *l.irritum* 8. *C. ad leg.falcid.l. cùm pater* 77.*antep.de leg.*2.

18. Non enim pendebat huiusmodi fideicommissum à voluntate testatoris vt legata & fideicommissa cætera in eo testamento relicta sed à voluntate matris quæ hunc testatorem eundémque filium grauare voluerit in suis bonis.

19. *l.vlt.D.de reb.eor.qui sub tutel.vel cur.sunt l licèt transferam* 17.*D.de admin.leg.*

20. Dixi *Def.in.praced.num.*21.

21. In iis enim quæ à reuocanti libera voluntate non pendent reuocatio nihil operatur *l.* 3. 4. 5. 6. *& pass. C. de reuoc donat.*

22. Postquàm placuit vt fideicommissa quoque vinculum iuris haberent, vt scribit Iustin.initio *tit.De codicill.Instit.*

23. Vt nec in specie *d.l.cùm qui decedens* 37.§.*codicillis de leg.* 3.*l.Publia* 26.§.*vlt.D.de pos.l.*3.§.*tacita de iur.fisc.*

24. *l.fideicommissum* 62.*D.de condict.indeb.l.* 1.*C.de fideic. l.si sponsus* 5.§.*penult.D.de donat.inter. vir.& vxor.l.*1. *l.error.*9.*C.ad leg.falcid.* Sublata enim causa testamenti, supereſt causa pietatis & fideicommissi, quæ omnem impedit reuocationem *arg. l. cùm is* 32.§ *mulier D.de cond.indeb.* Nam etsi indebitum sciens fideicommissum solueret, nullam tamen repetitionem haberet *l.eum qui* 21 §.1 *D.de inoff.testam.*

25. *Vt in d.l.fideicommissum & dict.l.eum qui* §.1.

26. Ex notatis *num.*3.*supr.*

27. *l.restituta* 37.*D.ad SC.Trebell.*

28. Vt in *l si quis in principio* 22.*de legat.*3. Quasi confessio illa fideicommissi magis donandi animo & ad cautelam impediẽdi posterioris testamẽti in fraudem legum quàm gratiâ explendæ fidei facta videretur. Sunt enim semper suspectæ huiusmodi confessiones quoties fiunt ad cautionem, siue fiant in actu suspecto, siue ad impediendum aliquem actum suspectum, *d.l. qui testamentum* 27. *D. de probat. d. Auth. sed iam necesse C.de don.inter.nupt. Not.in dict.*§.*codicillis.*

29. *in l.quoties* 15 *C.de rei vindicat.*

30. Esse enim hereditatem aliquam oportet priusquàm restitui possit, nisi in casu singulari & eleganti *l. filiusfamilias* 18. *D.ad leg falcid.*

31. *l.*1.*D.de hered.vel act.vend.l.*1.*D pro herede.*

DEFINITIO XVIII.

Coniugibus simul testantibus & superstite suum testamentum reuocante an prædefuncti testamentum reuocetur & quomodo liberis qui in priore fuerant instituti prouideatur.

PRoponebatur coniuges vnis eisdémque tabulis ita testatos vt ex liberis communibus quidam in bonis paternis omnibus soli essent instituti, alij non nisi in maternis, Maritus prior decesserat, Postmodum vxor ad secunda vota conuolauerat, & priore testamento reuocato aliud fecerat in quo tamen nepotes ex filio iam tum præmortuo præterierat, sed codicillarem clausulam adscripserat vt si iure testamenti posterius illud testamentum non valeret, saltem codicillorum iure defenderetur. Quærebatur de viribus testamentorum, Ac quod ad mariti testamentum attinebat, quidam putabant nec insubtiliter, non eò minùs valere, quòd vxor suum reuocasset, 1 Quasi duo essent testamenta, 2 sicque interpretanda vt illi etiam ex liberis qui non nisi in bonis maternis scripti fuerant, ab ipso quoque patre instituti viderentur, bonaque illa materna ex parte profectitia censerentur, quòd à matre data essent contemplatione patris, 3 qui vicissim eo intuitu bona sua omnia iis reliquerat quibus nihil datum erat à matre, vt quòd ex solis patris facultatibus haberent, à matre quoque habere existimarentur. 4 Proindè reuocato per matrẽ testamento (nã si reuocatio nulla fuisset, nec dubitationi locus vllus supereſſet) ; dicebant ita succurrendũ esse liberis qui nihil ex paternis bonis accepissent, vt quantũ illi ex materno testamento erant accepturi, tantumdem à fratribus consequerentur, ad quos bona patris omnia peruenerant, 6 sicque inter eos omnia ageretur acsi essent instituti ex fundo Corneliano, qui postmodum euictus fuisset. 7 Non ita tamen vt maternorum bonorum fieret æstimatio. Quid enim si pluris essent bona materna quàm paterna? Quis æquum putaret nihil ex paternis bonis remanere penes alios, quibus paterna omnia fuerãt relicta? 8 Sed ita vt comparatione facta paternorum & maternorum acsi vna esset hereditas similis distributio fieret patrimonij inter cõmunes liberos quę & paterni & materni facta fuisset si nulla reuocatio secuta esset: Vt si paterna bona bessẽ effecerent materna trientem, ex paternis bessis institutis à patre, triens institutis à matre deberetur. 9 Aliis placebat nihil ex bonis paternis auferendum iis quibus pater omnia sua reliquerat, nisi quantum ad aliorum legitimam necesse esset. 10 Quæ sententia apertè iniquà erat, cùm fieri posset vt pater eos magis dilexisset, qui ex maternis tantùm bonis scripti essent. Quid enim si nihil iis reliquerat, ob hoc solum quòd sciret materna bona longè pluris esse quàm sua? Plus vtique iis relicturus quàm aliis si solus testatus fuisset? 11 Dicebam non vnum quidem testamentum videri debere, sed duplex, cùm & duorum hominum testamenta essent, & duarum hereditatum: 12 Sed tamen negari non posse quin alterum alterius contemplatione factum fuisset, &, vt nostri loquuntur quin essent correspectiua. Siquidem apertum est neutrũ ex coniugibus ita testaturum fuisse si de bonis suis solus testatus fuisset, vt quibusdã ex liberis totũ patrimoniũ, aliis vero quos non exhere dabat nihil relinqueret. 13 Cui consequens esse dicebam vt reuocato per alterutrum ex coniugibus testamento aliud quoque omnimodo reuocatum videri deberet, Vt contingit in actibus omnibus correspectiuis destructo vno alterum quoque destrui. 14 An ergo fatendum erit licere superstiti coniugi voluntatem præmortui coniugis circumuenire reuocato testamẽto eo tempore quo suum reuocare nequeat is qui iam est defunctus? Vtique. Id enim tolerabilius est; 15 quàm vt adimatur superstiti libera testandi facultas, 16 quam sibi adimere nemo potest. 17 At potiùs imputandum est præmortuo cur id testamenti genus elegerit quod tam facilè & in necessariam alienæ voluntatis consequentiam euerti posset. 18 Quam ob causam si subtiliùs intueare vix est vt huiusmodi testamenta valere debeant, quippe quorum validitas non solùm ex alieno arbitrio pendeat, 19 sed etiam ex morte alterius quàm testantis. Cùm enim cæterorum testamentorum commune ius illud sit, vt testatoris morte confirmentur, 20 hæc contrà non nisi vtriusque coniugum morte confirmari possunt. Confirmatum enim testamentum dicitur quod rumpi vel irritum per se fieri amplius non potest. 21 Indéque fit fortasse vt in libris nostris nullum extet aut exemplum aut vestigium huiusmodi testamentorum, Quæ sanè alia etiam ratione videntur nullius esse momenti quòd sint captatoria. 22 Solent enim vt plurimum fieri, id agente vno ex coniugibus vt alterius coniugis captet voluntatem, multorúmque error ille est quòd existimat hac ratione fieri posse vt superstitis cõiugis testamentũ sit prorsus irreuocabile altero cõiuge prædefuncto: Cùm ex contrario fiat vt præmortui coniugis testamentum hoc ipso reuocetur quòd superstes conjunx suum reuocat. 7 *Ita tractatum est* Ant. Cal.Febr.1595.

1. Quod enim reuocatum non fuit cur stare prohibeatur? *arg.l.sancimus* 27.*C.de testam.*

2. Sicut & duæ sunt hereditates. Nec enim duarum personarum aut vna hereditas esse potest aut vnum testamentum nisi cùm tractatur de substitutione pupillari *l.*2 § *prius autem D. de vulg.& pup.subst.l paterfamilias* 28.*D.de reb.auctor.iudic.poss.* Etsi nec de hoc videtur satis inter veteres constitisse vt apparet *ex l.*1.§.1.*D.si cui plus quàm per leg. falcid.& §. igitur Inst. de pupill.substit.*

3. *arg.l.sed si plures* 10.§.*in adrogato vbi not.* D.*de vulg.& pup. sub.l.* 5. §. *quod si quis patri & § sed si pater in fin.D. de iure dot.* Iunge *leg. filiofamilias* 42.*de condic.& demonstr.l.dotem* 6. *D.de collat.bonor.*

4. Quasi compensatione inuicem facta *vt in l.cùm pater* 77. §.*Titio antep.de leg.*2.*l.si debitor* 12.*ad leg.falcid.*

5. Quia vtrumque testamentum sine dubio valeret si aliud nihil obstaret.

6. Ita enim videbantur omnia suæ æquitati restitui seruata inter cõmunes liberos eadẽ proportione quam testator seruari præceperat Cùm enim voluntas testatoris præcisè seruari non potest seruanda saltem est per proportionem quantum fieri

potest vt à voluntate quàm minimùm recedatur *l.quoties 9.§.si duo & l.seq.D de hered.instit.*

7. Quo casu euictionem præstare deberent coheredes saltē per officium arbitri familiæ erciscundæ *l.cùm pater 77.§.euictis vbi not.De legat.l.heres 72.ad SC.Treb.*

8. *arg.l.ventre 84.* in illis verbis: *nónne iniquum erit.de acquir.hered.* facit *l.verbis 7.in fin. de vulgar.*

9. *arg.d.l.9.§ si duo & l.si alterius* 10.D.*de hered.instit.* Melior textus est *in l.si ita scriptum* 13.D.*de liber.& post.*

10. Vt dici solet cùm agitur de reuocanda inofficiosa donatione collata in aliquem ex liberis secundùm interpretum nostrorum distinctionem *ad l.si totas 5.& l.si liqueat 8.C. de inoff.donat.l.Titia Seio 87.§ imperator de leg.2.*

11. Annon sit iniquum decipi patrem qui meliùs de matre præsumpserat? *arg.l.vnum ex familia 67.§.vlt.eod.l.Pamphilo 39. in princip.de leg.3.*

12. Secundùm ea quæ dixi *num.2.supr.*

13. Cùm parentibus ita liberum sit arbitrium diuidendæ inter liberos hereditatis vt tamen non minùs legitima portione habere debeat quisquis sibi conscius est pietatis *l. parentibus* 8.D.*de inoffic.testam.*

14. Text.est elegans *in l.cùm te 6.C.de pact.int.empt.& vendit.* Sic è contrario correlatiuorum posito vno aliud quoque ponitur *l.1.C.de cupress.lib.* 11.& vnum ex alio interpretationem capit *l.vtrum 7.§.vlt.de reb.dub.*

15. Quamuis negari non possit quin sit durum *arg. d.l.vnum ex familia 67.§.vlt.de leg.2.l.Pamphilo 39.in princ. de leg.3.l.si cui 92.vers.neque enim de condic.& demonstr.*

16. Nimirum *ex reg. l. quoties nihil sine captione* 200.*de reg. iur.*

17. *l.si quis in principio 23.de leg.3.l.pactum quod dotali 15.C. de pact.cum similib.*

18. Potuit enim & debuit prospicere posse hoc euenire *vt in l.si quis domum 9 §.1.D.locat.*

19. Contra *l.illa institutio 32.de hered.instit.*

20. *l.1.l.lege Cornelia 12.D.qui test.facer.poss.l.lex Cornelia 28. De vulg.& pup.subst.*

21. Sed tantùm destitui ob non aditam ex eo hereditatem *l. 1.D.de iniust.rupt.*

22. *d.l.illa institutio l.captatorias 70.& seq.D.de hered.instit.*

23. Cùm vnum sine alio subsistere non possit.

DEFINITIO XIX.

Ex duobus testamentis correspectiuis si non valeat reuocatorium posterius, neutrum ex prioribus reuocatum intelligitur, Et quid si in posteriore sit clausula codicillaris.

QVemadmodum autem dicimus facto simul coniugum testamento si nulla reuocatio secuta sit vtrumque testamentum valere,1 Ita in proposita specie si superstes coniunx testamentum suum reuocauerit, consequens est vt non aliter reuocatum intelligi debeat testamentum præmortui, quàm si reuocatorium valuerit. 2 Itaque si quis ex liberis in eo præteritus sit aut quid aliud desit ex solennibus, fieri non potest vt prius testamentum solenne per posterius minùs solenne reuocatum videatur. 3 Quid ergo si in illo testamento posteriore & reuocatorio, adiecta sit clausula codicillaris? Faciet clausula si ius commune inspicias, vt institutio ptiore testamento scripta conuertatur in fideicommissum: 4 Sed in proposito non puto idem dici posse, quia licèt in potestate sit superstitis coniugis testamentum reuocare vt proximè diximus, 5 atque ita efficere vt prædefuncti quoque coniugis testamentum reuocetur, 6 Tamen codicillos facere per quos priori testamento aliquid addatur, vel detrahatur non potest: quoniam subsistente priore testamento vtriusque coniugis voluntas districtè seruāda est, nec ab alterutro sine alterius consensu codicillos fieri posse æquum est. 7 Proinde faciliùs conceditur superstiti coniugi vt aliud testamentum quàm vt codicillos faciat, 8 licèt ordinarij iuris sit vt qui testamentum facere potest, multò magis possit & codicillos. *9 Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Sic enim diximus *Defin. præced.num* 5. neque hoc casu alia dubitandi ratio occurrit nisi quod huiusmodi genus testamentorum videtur captatorium vt scriptum est ad finem superioris Definitionis. Sed tamen hoc iure vtimur vt valeant huiusmodi testamenta si non sint reuocata.

2. Cùm non reuocetur testamentum præmortui nisi in consequentiam reuocationis factæ per superstitem testatorem. Denique testamentum quod non valet ad reuocādum prius multò minùs potest effectum habere alieni testamenti reuocandi *arg.l.si filius 7.D.de liber.& post.l.2.De iniust.rup.*

3. *d.l.si filius l.si quis eum 16.in fin.De vulg.& pupill.substit.& fit.De exhered.liber.Instit.*

4. *l.3.l.quærebatur 19.D.de test.milit. l. 1.D. de iur. codicill.l. vlt.C.eod.l pen.§. vlt.de leg.2 cum similib.*

5. Quia mutandæ supremæ voluntatis facultatem sibi præripere nemo potest *l.si quis in principio 22.de leg.3.*

6. In consequentiam scilicet correspectiuitatis actus vt ita dicam.

7. Ne alioqui voluntas prædefuncti circumueniatur. Potest enim imputari superstiti cur non faciat aliud testamētum cùm possit, cúrque coniugis prædefuncti testamentum valere patiatur, quam in totum reuocari minùs iniuriosum est quàm ei manenti aliqua ex parte derogari.

8. Quamuis qui potest à priore voluntate, in totum recedere multò magis possit ex parte *arg.l.7.§.adeo vers.si igitur de pact.*

9. *l.diui 6.§.pen.de iur.codicil.*

DEFINITIO XX.

Scriptura per testatorem subscripta & iure testamenti valere iussa non eò magis valet si neque manu testatoris heres scriptus sit, neque eius lingua nuncupatus, vt nec iure codicillorum si clausula codicillaris desit.

SCriptura quæ aliena manu scripta tanquam testamentum, propria etiam testatoris manu subscripta, hoc addito quòd vellet eam vt testamentum valere, non potest defendi vt valeat iure testamenti siue in scriptis, 1 quia in eo testamenti genere nomen heredis ab ipso testatore qui literas scit scribi oportet, 2 Siue nuncupatiui, quia heredem hoc casu ab ipso quoque testatore viua voce, & palam nuncupari oportet. 3 Itaque consequens est vt nullius omnino momenti sit testamentum, 4 Nec valeat in vim codicillorum si non adiecta sit clausula codicillaris, quantuscunque testium numerus adfuerit. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua Definit.2.supr.11.Cal.Iul.1595.

1. Diuersum est si testamentum manu sua scriptum licèt nec à se nec à testibus subscriptum testator tabellioni tradiderit ad publicandum. Ea namque traditio habet vim duorum testium & publicationis, ideóque valebit tale testamentum inter liberos inter quos duo testes sufficiunt. Vt ex Baldo tractat Boer. *quæst.14.num.11.*

2. *l.hac consultissima C.hoc tit.*

3. *l. heredes palam 21. qui test.fac. poss.*

4. Sanè si nomen heredis fuisset scriptum manu testatoris, valuisset testamentum licèt non lectum, si modò in præsentia testium declarasset testator suum id esse testamentum. Idque ex generali consuetudine de qua Boer.*d. quæst.* 16. & 20. vbi vide solennitates hodie necessarias in testamento in scriptis.

5. l.1.D.*de iur.codicill. cum similib.* Iunge *Defin.4.sup.eod.*

DEFINITIO XXI.

Testamentum factum à reo læsæ maiestatis qui neque viuus neque mortuus condemnatus fuit, valet.

IN reatu læsæ maiestatis constitutus, ita demum testamentum facere eo tempore prohibitus intelligitur, si posteà condemnatio sequatur, siue viuo illo, siue mortuo: Iis nimirum casibus quibus etiam contra mortuum ferri sententia potest, Quod tum demum contingit cùm perduellionis reus fuit, id est hostili animo aduersus Principem aut rempublicam animatus. 1 Cæterùm si aut nulla aut absoluroria feratur sententia nihil est quod testamēti factionem impedire debeat, cùm de sua condicione dubitare videri non possit qui nullius sibi criminis conscius innocentiam suam non ignorat. 2 *Ita Senatus* in eādē causa.

1. Textus

1. Textus est *in l.vlt.D.ad leg.Iul.maiest.*

2. *l.si quis post accusationem 9.l. qui à latronibus 13. §. vlt.D. qui test.fac.poss.* Nec obstat *l.donationes 31.§.vlt.D. de donat.* Ibi enim tractat Papinianus casum illum, quo crimen perduellionis reuera contractum est, & consequenter quo secuta tandem fuit de eo sententia. Alioqui nec verè sciri aùe dici posset contractum fuisse. Nos eum casum tractamus quo non appareat contractum fuisse, id est quò nulla vnquam sententia secuta sit.

DEFINITIO XXII.

Princeps potest præscribere minùs solennem formam testandi, sed non facere vt testamentum ab inuito nullo modo conualescat post mortem testatoris in odium agnati cui iam fuit quæsitum ius successionis ab intestato.

QVi à Principe facultatem impetrauit testandi coram minùs solenni numero testium, si postea ad eam formam testatus sit quæ à Principe præscripta fuit, vtiliter testatus intelligitur. 1 Etiam in præiudicium eius qui alioquin siue ex anteriore testamento, siue ab intestato erat successurus, 2 quoniam licèt nemo facere possit, quin leges in suo testamento locum habeant, 3 Princeps tamen potest quod ad solennitates attinet, quippe quæ sint iuris positiui. 4 Sed si testamentum minus solenniter conditum sit, puta deficiente solenni numero testium, non potest Princeps facere vt post mortem testatoris conualescat, Nec si maxima æquitas id suadere videatur. 5 Vt puta si per ipsius Principis aut magistratus prohibitionem factum sit ne plures testes haberi potuerint. Ius enim agnato proximo semel quæsitum ei inuito aufferri non potest. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Potest enim Princeps quam vult testandi formam & solennitatem præscribere *l.omnium 19. C.hoc tit.* Cùm ius testandi sit ex legibus *l.verbis legis 120.l. lege cauetur 130. D. de verb. signific.* Princeps verò sit supra leges *vulg. l. Princeps 31.de legib.* quamuis non facilè credendus sit Princeps tot legibus derogare voluisse *l.si quando 35.C.de inoff.test.*

2. Scilicet ante ius quæsitum alteri cui nec acquiri potest nisi post mortem testatoris cùm viuentis neque heres vllus sit neque hereditas *l.1.D.de heredit.vend.l.1.D.pro herede.*

3. *l.nemo potest 55.de leg.1.*

4. *Not.in l.vlt.C.si contr.ius vel vtilit.public.* Nam & illi ipsi qui vulgò putant testamenta esse iuris gentium quod ad originem, fatentur tamen esse iuris ciuilis quod ad solennitatem.

5. Quamuis dici soleat inter ius & æquitatem positam interpretationem soli Principi licere inspicere *l.1.C.de legib.*

6. *Vulg. l.id quod nostrum 21. de reg. iur. l.2. §. meritò & §. si quis à Principe ne quid in loc.public.l.4.C.de emancip.liber.*

DEFINITIO XXIII.

Testamentum factum apud acta coram duobus testibus valet, sed non quod factum est coram Commentariensi in carcere.

TEstamentum quidem quod apud acta factum est duobus testibus contentum esse creditur. 1 Sed non ei bene comparatur testamentum factum in carcere, coram Commentariensi, aut castri, vt vocant, Capitaneo. Ideóque nec valebit si debitis solennitatibus fuerit destitutum. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l omnium 19.C.hoc tit.* Iunct. *l.data 27.C.de donat.*

2. Quia nulla lege constitutum est vt huiusmodi testamentum valeat.

DEFINITIO XXIV.

De priuilegio testamenti paterni inter liberos.

A Patre inter liberos factum testamentum valet, licèt non habeat patris subscriptionem si modò testator id à se manu sua scriptũ dixerit, 1 duósque testes adhibuerit, 2 Postquam placuit nõ plures quàm duos testes in hoc testamentorũ genere adhiberi oportere. 3 Quid si testator non dixerit sua manu scriptum esse testamentum, & de eo dubitetur? Sufficiet id probari per duos testes, 4 Quid rursum si duo testes adhibiti non fuerint, sed tamen pater testamentum sua manu scriptum tabellioni tradiderit ad publicandum? Potest ea traditio æquipollere solennitati adhibendorum duorum testium. 5 Ideóque & valebit inter liberos testamentum. 6 *Sine die.*

1. *l.cùm antiquitas in fin.* vbi Bald.Salic.& Castr.C.*de test.* & *in l.fin.cum sua Auth.* vbi Iason.C.*famil.ercisc.*

2. Boer.*quæst.14.n.13.*

3. Boer.*ibid.num.14.* post gloss.*in auth. quod sine de testam.*

4. Bald.Fulgos.& alij *in d. Auth.quod sine.* Boer.*ibid.num.12.*

5. Bald.*cons.396.*incip. *quòd scedula vol.4.per text.& glos.§. fin.Auth.de test imperf.*

6. Boer.*dict.quæst.14.num.11.& 12.* Iunge D*efin.27.infr.*

DEFINITIO XXV.

Institutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam quæ non fuerit reuocata in posteriore præferendus est ei qui in posteriore scriptus fuit.

SI duò testamenta proferantur, quorum prius sit derogatorium posterioris, nec in posteriore clausula illa sit, quæ priori deroget, 1 pro eo dicendæ sunt vindiciæ, qui in priore scriptus est, licèt dici soleat potiorem esse causam heredis posteriore testamento instituti, 2 Quoniam clausula derogatoria quæ in priore continetur, efficit vt in posteriore voluntas testatoris deesse videatur. 3 *Ita Senatus* contra N.Franciscum Poysat procuratorem fiscalem Bugiensis prouinciæ 30.Maij 97.

1. Secundùm ea quæ tractant nostri ad *l. si quis in principio 22.de leg.3.*

2. *posteriore Instit. quib. mod.testam. infir. l. si quis priore 29. C.ad SC.Trebell.*

3. *d.l si quis in principio l. si mihi 12. §. vlt.de leg. 1.* Vide tamen quæ contra hanc communem Doctorum traditionem De clausula Derogatoria scripsi in Hemischiliade *De error. pragmat.*

DEFINITIO XXVI.

Testamentum non valet factum ruri coram quinque testibus nec in vrbe coram septem qui subscripserint, etiam quorum vnus sit notarius, nisi vel notarius stipulatus sit vel auditi fuerint testes.

TEstamentum ruri factum quinque duntaxat testibus adhibitis non valere certum est, si neque à rusticano, neque pestis tempore factum proponatur, 1 Nec tamen ruri factum dici potest, quod in suburbiis conditum fuit, 2 licèt in plerisque ratio eadem constitui soleat prædiorum suburbanorum, & rusticorum. 3 Sed neque valet testamentum, quod à septem testibus subscriptum reperitur, si notarius inter eos aliquis fuerit, nisi vel stipulatus ille sit tanquam notarius, 4 vel per iudicem auditus fuerit tanquam testis, ac similiter cum eo testes cæteri, qui dicuntur adfuisse & subscripsisse. 5 *Sine die.*

1. Bart.*in l.conficiuntur 8.de iur.codicill.* Ang.& Paul.de Castr. *in l.fin.C.hoc tit.* licèt contrà sentiat Bald.*ibid.* Alex. *cons.70.col. 6. & cons.176. vol.2.* Vnde est quod ait Bald.*in l 1.de bon. possess. ex test. milit.* casum hunc egere decisione Cæsarea.Afflict.*decis. 25.num.2.& 3.*

2. Afflict.*ibid.num.3.*

3. Glos. *in l. si prædium C. de prad. minor. & in lege vrbana prædia* De *verb. signific.* Bartol. *in l. conficiuntur D. de iur. codicil.*

4. Afflict.*d.decis.25.num.4.* Alex.*cons.176.col.3.vol.2.*

5. Afflict.*d.num.4.* post Ioan. de Imol. & communiter Doctores *in l.heredes palam §.1.D.de testam.*

DEFINITIO XXVII.

Testamentum patris imperfectum ratione voluntatis non sustinetur inter liberos: sustinetur tamen quantum ad legata relicta ad piam causam ex voto, vel in exonerationem conscientiæ.

PAter qui filium vnicum, filias verò plures habebat testamentum suum propria manu scripserat, sed quasi adhibito & interueniente notario quamuis nullo in ea scriptura nominato, Annus quoque & dies conditi testamenti eiusdem scripturæ nullus scriptus & expressus fuerat. Sed neque vlli testes vlla testamenti parte nominati proponebantur. In ea scriptura filium heredem ex asse pater instituerat, sed quasi proprio ipsius testatoris ore nuncupatum, cui etiam curatores in annum vsque vicesimum nonum constituerat, sed innominatos tamen, & quibus nominãdis scribendisque spatium in charta reliquerat, filiabus verò legata dederat, Nonnulla etiam in piam causam legauerat partim ex voto quod à se in defuncti fratris memoriam factum esse fatebatur, maritandis sex virginibus pauperculis in vicem sumptuum funeris, partim vt à se datam prædefunctæ vxori fidem impleret, in certis bonis quæ à paupere vidua vterque coniugum ante multos annos ex donatione acceperat, eidem viduæ restituendis. Cùm de iure testamenti inter liberos magnis contentionibus certaretur, quasi valere deberet & inter liberos & ad piam causam, cùm de patris voluntate dubitari non posset, cuius manu totam eam scripturam exaratam fuisse constabat, 1 Postquam placuit in huiusmodi testamentis parentum inter liberos nullas requiri solennitates, si modò constet de voluntate 2 cui parere pios liberos omnino necesse sit: 3 Hactenus saltem vt iure fideicõmissi ea voluntas defendatur propter clausulam codicillarem, 4 quæ in huiusmodi parentum inter liberos testamẽtis tacite interuenisse creditur. 5 *Senatus* tandem pronunciauit nullo iure testamentum valere neque tanquam in scriptis quòd à testatore scriptum esset ea mente vt fieret nuncupatiuum, 6 Neque tanquam nuncupatiuum, quòd nuncupationem nullam nullosque testes habere proponebatur. 7 At neque iure intestati voluntatem illam defendi posse, 8 quòd non tantùm scripturam sed etiam voluntatem ipsam imperfectam esse constaret, ac voluntatis destinationem quandam, potiùs quàm voluntatem absolutam dici debere scripturam, quæ ad testamentum dictandum potiùs quàm scribendũ parabatur: 9 vt proinde nec si expressim adiecta fuisset clausula codicillaris, operari tamen quicquam potuisset, 10 cuius scilicet ea vis & potestas est, vt solennitatem tantùm suppleat non etiam voluntatem: 11 Præsertim cùm non subito & improuiso aliquo casu, sed longiore morbo ipsáque senectute oppressus pater decessisset, vt perficiendæ complendæque scripturæ otium & facultatem fuisse negari non posset si voluntas non defuisset. 12 Itaque visum est paternam hereditatem inter liberos omnes ab intestato ex æquis partibus diuidi oportere, 13 Nec eò minùs tamen salua esse legata quæ non modò in piam causam sed etiam ex voto & in exonerationem conscientiæ facta fuissent: quòd non esset credendus vir pius ab ea voluntate vnquam recessisse aut recessurus fuisse à qua sine manifesto animæ periculo recedere non potuisset. 14 *Ita Senatus* mense Decembr. 1583. Extat Senatusconsultum apud nos percelebre, & clarissimorum Aduocatorum qui litem perorarunt, luculentæ actiones conscriptæ à Clariss. viro & IC. celeberrimo D. Guillielmo Oncjaco tum Aduocato, nunc Præside meritiss. & integerrimo.

1. *ex l. vlt. iunct. Auth. si modo C. fam. ercisc. l. hæc consultissima §. ex imperfecto C. hoc tit.*
2. Ex notat. per DD in locis supra dictis.
3. *l. ex testamento 41. D. de fideic. libert.*
4. *Arg. l. Scæuola 36. ad SC. Trebell. l. quærebatur D. de testa m. milit.*
5. Bart. & alij *a l. 1. 1. D. de iur. codicill.* De quo tamen vide quæ scripsi *in Hemischiliad. De error. pragmat.*
6. Sunt enim hæc genera testandi in scriptis & per nuncupationem inconpatibilia *l. heredes palam 21. cum sibi nec. D. hoc tit. l. in testamentis 26. & l. iubemus eod.*
7. *d. l. heredes palam & l. l. in testamentis* Bart. & alij *in d. §. ex imperfecto.*
8. Quomodo haud dubiè defenditur in specie *d. l. vlt. C. famil. ercisc. & d. l. hæc consultissima §. vlt. C. hoc tit.*
9. *l. si is qui 25 ex ea scriptura 29. D. hoc tit. l. fideicommissa 11. §. 1. de legat. 3.* Iul. Clar. *in §. testamentum quæst. 7. 9. & 14.* Boer. *quæst 240. num. 4. & 5.*
10. Vt probatur ex iisdem ipsis supradictis locis. Nec obstat *l. vlt §. 1. C. de codicill.* Debet enim intelligi de testamento quod non fuerit adimpletum in solennitate, non de eo quod non fuerit adimpletum in voluntate. Alioqui locus ille pugnaret cum aliis supradictis.
11. Decius eleganter *cons. 205. in fin.*
12. Nec enim velle quisquam creditur id facere quod non potest facere nec facit *l. tractabatur 14. D. de testam. milit.* iunct. *l. 3. C. de inoff. testam.*
13. *l. maximum vicium 4. C. de liber. præter. Nouell. 118. De hered. ab intest. veniens.*
14. Vnde est quod irreuocabilia sunt huiusmodi delicta pro restitutione malè ablatorum si modò relicta sint certis & nominatis personis Guill. Bened. *in rep. cap. Raynutius* Alioqui certum est non posse fauorabiliorem esse causam piæ causæ quàm liberorum adeóque nec tam fauorabilem vt ex iis constat quæ tractat Iul. Clar. *dict. quæst. 7. & 9. in §. testamentum.* Iunge *Decis. 24 supr.*

TIT. VI.

De hered. instit.

DEFINITIO I.

De iure adcrescendi in persona heredis instituti in re certa.

QVIDAM cognatis proximis ex certa re institutis eo adiecto vt à reliqua hereditate penitus excluſi remanerent, heredem ex asse instituerat masculum qui ex Sempronio primus nasceretur, cum onere deferendi nomen & insigna testatoris his verbis additis *faciendo tamen dictum Semproniam vsufructuarium duntaxat*: Eo tempore Sempronius nullos liberos habebat, sed in illo tantum erat vt habere posset: Posteà verò sacris addictus desierat habere vnquam posse. Cùm proximiores agnati hereditatem ab intestato peterent, quasi nemo ex testamento heres esset, Sempronius verò diceret heredem se institutum ex vsufructu, ideóque perinde habendum acsi institutus esset ex re certa absque coherede. Certatum est magnis contentionibus, Vtrum testati causæ in Sempronij persona locus esset, 1 an potiùs ab intestato cognati admitterentur. 2 Nam quia ex testamento admittendi non essent licèt ex re certa nominatim instituti proponerentur, eò minùs dubitabatur quòd cos testator à reliqua hereditate expressim diserté que excluserat. 3 Iampridem enim ex frequentiore interpretum sententia receptum est, vt ius accrescendi etiam in hereditate prohiberi possit à testatore, 4 ne contra expressam ipsius voluntatem admittatur, 5 quod non nisi ex testantis iudicio per legem inducitur. 6 Dicebã non magis posse testatorem prohibere ius accrescendi, 7 quàm facere ne leges in suo testaméto locum habeant, 8 cùm ius eiusmodi non solùm ex tacita hominis voluntate pẽdeat, 9 sed potissimùm ex legis potestate, 10 ad quam, quisquis testatur, voluntatem suam accommodare & creditur & cogitur, 11 Non ratione illa quàm stultè plerique adferunt ne alioqui pro parte testatus, pro parte intestatus decedere videatur, 12 (quid enim si testamentum nullum factum sit?) sed quia ius habendi heredis omnimodo indui subiic

diuisibile sit, sicut & repræsentatio illa personæ defuncti 14 quæ fit per hereditatem primùm, deinde per herdē. 15 Sed non tamen huic consequens esse, vt qui ex fundo institutus est aut ex alia re certa qualibet, alio herede ex asse scripto ius accrescendi habere debeat, cùm legatarij loco sit, 16 Inter legatarium autem & heredem tanquam ex diuerso iure succedentes iuri accrescendi locus esse non possit. 17 Nam quod dici solet heredem ex certa re scriptum heredis vniuersalis iure censeri, eo demum casu verum est quo coheres vel nullus datus sit, vel ex fundo dūtaxat non in hereditate aut parte hereditatis. 18 Proinde cùm in proposita specie cognati proximi ex certa re, 19 instituti fuissent alio ex asse herede scripto, dubitari meo iudicio non poterat, quin non nato eo qui heres scriptus erat institutio pro non scripta haberetur, 20 & cōsequenter institutio ex re certa tanquam legatum intercideret, 21 atque ita proximiores cognati excluderentur, non tam propter prohibitum à testatore ius accrescendi, quàm quòd incapaces ipso iure fuerint, quibus hereditas accrescere vnquam posset. 22 Qua ratione defendebam, nec Sempronio cui vsusfructus hereditatis relictus erat potuisse hereditatem accrescere, non quòd instituendi verbo testator vsus nō fuisset, (iam enim sublata est illa scrupulosa verborum solennitas, magisque obtinuit vt quibuscunque verbis dari hereditas posset. 23) sed quia licèt in vsufructu institutus esset Sempronius, ea tamen institutio non maioris momenti esse posset quàm si ex certo fundo institutus proponeretur. 24 Imò minoris, propterea quòd verba illa *faciendo tamen Sempronium vsufructuarium* satis ostendebant non tam id egisse testatorē vt Sempronio daret vsumfructum, quem alioqui non erat habiturus, quàm vt eum quem patriæ potestas iure habiturus erat filio quandocunque nato, & herede existente, 25 illi ademisse non videretur, 26 acsi scripsisset *permittendo tamen vt Sempronius maneat fructuarius bonorum filij*. Nam cùm Sempronij mores testatori suspectos fuisse ex eo apparetet, quòd is futuri posthumi incertam ignotámque personam cognito patri prætulerat, 27 multò probabilius erat relictum patri vsumfructum intuitu proprietatis datæ filio, 28 quàm institutum in hereditate filium contemplatione patris. 29 Igitur nullo filio nato qui heres esse posset, consequens erat vt vsusfructus patri relictus in cōsequentiā proprietatis datæ filio perinde intercideret, 30 ac legata cætera eo testamento relicta, 31 Præsertim cùm testator addita dictione, vt vocant, taxatiua, vsumfructum duntaxat patri reliquisse proponeretur, nimirum vt eum ab omni proprietatis spe, & lucro summoueret, 32 tametsi non ignorem ex sola eius dictionis adiectione non censeri prohibitum à testatore ius accrescendi. 33 Nec quod clausula codicillaris subiecta esset aut quæ codicillari æquipollet vulgaris illa *vt omni meliori modo testamentum valeret*, 34 aliud tamen probandum videbatur: quia neque per clausulam codicillarem fieri potest vt valeat legatum patri relictum ex persona filij qui nullus est: 35 neque huiusmodi legatum ex eorum genere est quę ab intestato videri debeant repetita. 36 Non solùm enim ea quæ relinquuntur personis iam mortuis aut quæ numquam fuerunt pro non scriptis habentur. 37 Sed illa etiam quæ ab ipsis relinquuntur. Esse namque debet cui detur, & à quo detur. 38 Absurdum autem foret dicere confirmari per clausulam codicillarem ea quæ pro non scriptis habentur vt valeant ab intestato. Alioqui non haberentur pro non scriptis si aliquomodo valerent. 39 *Senatus* noster nihil dum decîdit.

1. Quasi institutio facta in vsufructu, trahi deberet ad institutionem vniuersalem in tota hereditate *arg. l.1. §. si ex fundo D. hoc tit.*

2. Deficiente scilicet causa testamenti quæ dicitur deficere ac testamentum ipsum destitui quoties nemo heres ex eo esse amplius potest *l. si filius 16. De liber. & post. l. vlt. D. de codic. instit.*

3. Quibus verbis videbatur testator prohibuisse ne reliqua hereditas adcresceret.

4. Quæ fuit sententia Bart. *ad l. quoties 9. § si duo D. hoc tit. & in l. si quis priore 29. ad SC. Trebell. & cons. 156.* incip. *Titius fecit testamentum & cons. 177.* incip. *Mathiolus Gracioli.* Corn. *in l. quoties 13. col. penult.* vbi dicit communem *C. hoc tit.* Ias. *cons. 8 coll. 9. vers. decimo istud.* vbi refert Baldum Castr. Angel. & Imolam, reprehenditque Alexandrum.

5. Absurdum enim est in vltimis voluntatibus interpretandis aliquid fieri contra voluntatem, siue plus siue minùs detur quàm testator voluerit *l. verbis ciuilibus 7. in fin. De vulg. & pup. substit. l. facta 63. § si sub condicione* D. *ad SC. Trebell.*

6. Tale verò est ius adcrescēdi inter coheredes qui hac parte intelliguntur tacitè substituti *l. si Titio 61. §. Iulianus de leg. 2. l. non iustam 4. C. ad SC. Trebell.*

7. Quæ fuit opinio Dyni *in d. l. 1. §. si ex fundo C. hoc tit. & in l. si ita quis 74. eod.* Imol. *in d. §. si ex fundo.* Alex. *in d. l. si quis priore 29.* post *num. 9. vers.* Dynus autem ad Treb. *& in l. quoties 13. C. hoc tit.* post Angel. Feder. de Sen. Salicet. & Rom. Sequitur & magis communem dicit Dec. *in rubr. D. quand non pet. part. in 1. lect. num. 3.* Iulius Clarus, qui communem dicit *in §. testamentum quæst. 74.* vbi alios multos citat.

8. Quod vtique certum est à testatore fieri non posse *l. nemo potest 55. de legat. 2. l. vlt. de suis & legit.*

9. *d. l. Titio 61. §. Iulianus de leg. 2.*

10. *l. si ex pluribus 9. D. de suis & legit.* Dixi *ad tit. Quand. non potest. part. supr.*

11. Nam & inde est quod testamentum diffinitur iusta cuiusque sententia in *l. 1. D. qui testam. facer. poss.*

12. *l. ius nostrum 7. vbi not. De reg. iur.*

13. Non enim potest quisquam hoc casu dici decedere testatus pro parte cùm nullomodo testatus fuit. Et tamen ius adcrescēdi non eò minùs locum habet etiam inter inuitos *d. l. si ex pluribus.*

14. Nam & persona ipsa indiuidua est ideóque nec potest diuerso iure censeri *l. vlt. C. de sent. pass.*

15. Nam & heres & hereditas eandem personam repræsentant *l. heres 22. D. de vsucap.*

16. *d. l. quoties 13. C. hoc tit.*

17. Non enim potest ius adcrescendi habere locum inter eos qui ex diuerso iure succedūt *l. sed tum patrono 6. D. de bonor. poss. l. si sub condicione 16. D. quib. mod. vsusfr. amitt.*

18. *d. l. 1. §. si ex fundo D. hoc tit. d. l. quoties 13. C. eod.*

19. Non autem ex quota hereditatis. Nam neque hereditas neque quota vlla hereditatis in certa re & singulari potest consistere *l. quamuis 14. D. si quis omiss. cauf. testam. §. si quis vna re Instit. de fideic. hered.*

20. Pro non scripto enim est quicquid relinquitur personæ nunquam natæ *l. penul. De his quæ pro non script. hab. l. 2. l. Diui 6. §. vlt. l. quidam 14. D. de iur. codicill. l. si duobus 16. de leg. 1. l. is cui 18. in fin. D. quand. dies leg. ced.*

21. Legata namque intercidunt non adita ex testamento hereditate *l. si nemo 9. D. de test. tutel. l. ea quam 14. C. de fideic.* Excipe casum *Auth. ex causa C. de lib. prater.*

22. Quia nihil habenti potest adcrescere *l. si totam 83. De acquir. hered.*

23. *l. quoniam indignum 15. C. hoc tit.*

24. Vsusfructus enim licèt in iure consistat non in corpore *l. Manius 66. §. fundo. de leg. 2.* Non magis tamen potest constituere partem hereditatis quàm fundus aut aliud corpus quodlibet, quamuis possit dari in vicem portionis hereditariæ vt in specie *l. generali 32. §. 1. de vsufr. legat.*

25. *Ex l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

26. Quomodo poterat adimere si voluisset *Nouell. 117. vt lic. matr. & auia cap. 1.* vnde sumpta est *Auth. excipitur C. de bon. quæ liber.*

27. Prius enim alioqui est vt quis patrem vocet quàm vt eius liberos nondum natos *l. Lucius 85. D. hoc tit. l. dotem 6. D. de collat. bon.* Adeò vt nec posset olim relinqui quicquam incertæ personæ, quasi in quam iudicium certum conferri non posset *§. incerta Inst. de legat.*

28. Vt id saltem haberet pater iure patriæ potestatis.

29. Qui testatori suspectus erat *arg. l. penult. §. 1. D. de curat. furios. l. quidam cùm filiumfamilias 46. D. hoc tit. l. filiofamilias 42. de cond. & demonstr.*

30. Quamuis aliud esset si morte filij vsusfructus intercidisset *l. vlt. C. de vsufr.*

31. *d. l. si nemo 9. D. de testam. tutel. cum similib.*

32. Dictio siquidem taxatiua excludit omnes alios casus prēterquàm si qui sint persimiles *l. 4. §. hac actio vbi not. D. si mensor falsum mod. dixer.*

33. Alex. *cons. 162. num. 9. lib. 2.* post Angel. & Ioannem de Imol. quos citat.

34. *l. cùm pater 77. §. filius matrem.* vbi Bald. & Imol. de *leg. 2.*

35. *l. cùm filiofamilias 11. in fin. de legat. 1.*

36. Quia neque ab intestato potest quicquam relinqui ei qui nullus est nec eius patri *d. l. quidam referunt 14. De iur. codicill.*

37. Ex suprà citatis *num.* 20.
38. *d.l. quidam referunt.*
39. *l. vnic. §. in primo C. de cad. toll. l. 1. & pass. D. de his quæ pro non script.*

DEFINITIO II.

De spurio rede instituto cùm legitimabitur.

HEreditas quidem ex die aut condicione à pagano dari non potest. 1 Sed tamen in diem incertum & quod idem est, 2 sub condicione dari potest, Vt puta si spurius heres institutus sit, cùm legitimabitur. 3 Quo casu etsi heres esse non potest 4 ante legitimationem, 4 interea tamen valet institutio, 5 bonisque dandus curator est vt legitimationis tempus expectetur. 6 Idem iuris est si quis vxori vsumfructum legauerit, & post vxoris mortem Titium instituerit. Etsi enim quandiu vxor viuit Titius heres esse non potest, 7 non eò minùs tamen legatum vsusfructus valebit, dato interea bonis curatore, 8 qui heredis loco sit. 9 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. hereditas 34. D hoc tit.*
2. Quia dies incertus pro condicione habetur, maximè in testamentis *l. dies incertus 75. D. de condic. & demonst.*
3. Nam in tempus capiendæ hereditatis institui quem posse placuit licèt ex benevolentia potiùs quàm ex iuris ratione *l. in tempus 62. D. hoc tit.*
4. Quia condicionem ante omnia impleri necesse est *l. ei qui 13. & pass. D. de condic. instit. l. facta 63. §. si sub condicione. D. ad SC. Trebell.*
5. Nam & prius est vt valeat institutio condicionalis quàm vt ex ea post impletam condicionem heres vllus esse possit *l. commodissimè 10. de lib. & posthum.*
6. Alex. post Baldum *ad l. Gallus §. instituens eod. tit. de lib. & posthum.* Angel. *ad l. libertas testamento D. de manum. test.* Idem Baldus & Imol. *in l. si quis instituatur heres in diem D. hoc tit.*
7. Nec proinde potest cedere dies vsusfructus legati qui scilicet non cedit nisi ab adita hereditate *l. vnic. § in nouissimo C. de caduc. tollend. l. 1. §. 3. D. quand. dies vsufr. leg. ced.* Hic autem nec Titius heres esse potest ante mortem vxoris quia potest interim ipse mori, atque ita deficere condicio institutionis *l. Statius 48. §. Cornelio D. de iur. fisc.*
8. *l. 1. D. de curat. bon. dand.* Notant DD. *ad l. hereditas ex die 34. D. hoc tit.*
9. Quantum scilicet ad curanda, adeóque distrahenda ea quæ alioqui perirent aut fierent deteriora *l. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.* Et ad exercendas actiones tempore periturasl. *si diu 8. D. quib. ex caus in poss. eat. l. creditores 14. D. de reb. autor. iudic. possid.*

DEFINITIO III.

De institutione masculi qui primus ex Titio nascetur.

HErede instituto masculo qui primus ex Titio nascetur, quandiu Titius liberos suscipere potest, nõ defertur alteri siue ex testamento, siue ab intestato, 1 hereditas. Itaque sicut interim in suspenso est causa testati, 3 Ita & validitas legatorum ab instituto relictorum, 4 quandiu heres testamentarius speratur. At ex quo tempore certum esse incipit Titium nullos posse liberos suscipere (finge presbyterum aut castratum, 5) fit locus successioni intestati, 6 & consequenter pro non scriptis habentur legata omnia quæcunque eo testamento relicta sunt. 7 Nec est quod curator bonis detur, cùm nullus amplius heres expectatur. 8 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quandiu enim primus gradus admitti potest, sequentes non admittuntur *l. si posthumus 14. D. de liber. & post. l. 3. de acq. hered.*
2. Quandiu enim succedi ex testamento potest non defertur ab intestato hereditas *l. quandiu potest 39. eod. tit.* Nisi in singulari casu *l. si quis ita 82. D. hoc tit.*
3. Propter condicionem adiectam institutioni cùm verba illa *qui primus ex Titio nascetur* faciant condicionem *l. si nascetur* ex natura relatiui iuncti verbo futuri temporis *l. Stichum 6. de leg. 1. l. nuper 85. de leg. 3.*
4. Legata enim pendent ab institutione §. *ante heredis Inst. de legat. l. si nemo 9. D. de testam. tutel.*
5. Frustra enim expectaretur condicio cuius euentus nihil operaretur *l. si quis ita 33. D. hoc tit.*
6. *l. si filius 16. vers. tunc quia eo tempore D. de lib. & post l. vlt. D. de condic. instit.*
7. Tanquam dependentia ab institutione quæ & ipsa habetur pro non scripta *d. l. si nemo 9. de test. tut. l. quidam referunt 14. D. de iur. codic. l. ea quam 14 C. de fideic.*
8. Tunc enim curator dari solet cùm bona iacent propter spem futuri heredis siue testamentarij siue legitimi, non cùm hereditas iam delata est ei qui possit & velit ibi eam acquirere *l. 1. D. de curat. bon. dand. l. si diu 8. D. quib. ex caus in poss. eat. l. creditore 14 l. idem priuilegium 22. de reb. autoor. iud. poss. l. mutuo 6. in fin. D. de tutel.*

DEFINITIO IV.

Institutus ex re certa an & quando habeatur loco heredis aut loco legatarij.

INstitutus ex re certa non tam heredis quàm legatarij loco habetur alio herede ex asse scripto, 1 ideóque nec accrescendi ius habere debet si prudentibus nostris & iuris rationi, 2 plus quàm interpretum autoritati tribuatur, vt à nobis alibi traditum & probatum est, 4 Nec distinctio illa probabilis est quæ quibusdam placuit, 5 vt institutio ex re certa quod ad rem quidem ipsam pertinet legati naturã sapiat, ratione verò iuris quod heredi cõpetit ob institutionẽ heres ex re certa habeatur pro herede: cùm in huiusmodi rebus personæ ius ex qualitate rei æstimetur. Heredem enim hereditas facit, legatum legatarium. 6 Itaque institutus ex re certa transmittit ad heredem commodum institutionis etiam non agnitæ, sicut & transmitteret legatũ nõ agnitũ, 7 Patitur falcidiam quã & cæteri legatarii patiũtur. 8 Non tenetur creditorib. sicut nec alij legatarii tenentur. 9 Non gaudet beneficio possessionis illius consuetudinariæ quæ à defuncto in heredem rectà continuatur, 10 quia heredum singulare ius & priuilegium illud est. Rupto ex causa præteritionis vel exheredationis aut irrito facto testamento, institutiones ex re certa non corruunt quoniam & legata conseruantur. 11 In eo tantùm plus iuris habet qui ex re certa institutus est quàm cæteri legatarij, quod rei ex qua institutus est possessionem propria autoritate ingredi & occupare potest non expectata heredis voluntate si modò iam adita sit hereditas, adeóque vt nostris magis communiter placet etiam ante aditam hereditatem. 12 Sed non idcirco heres dici potest, quia & is cui per vindicationem legatum est, aut per sinendi modum, idem ius habet nanciscendæ propria autoritate possessionis legati. 13 Illud sanè verè dicitur licèt plerique dissentiant, 14 institutum ex re certa non posse implorare beneficium legis Iustinianeæ quæ de edicto Diui Hadriani tollendo facta est, 15 quia non legatariis, sed heredibus tãtùm fauere Iustinianus & voluit, & debuit. 16 *Ita tractatum est* 12. Cal. Iul. 1591.

1. *l. quoties 13. C. hoc tit.*
2. Quia inter succedentes ex diuerso iure numquam locus est iuri adcrescendi vt dixi *Defin. 1. num. 17. supr.*
3. Habet enim hic legatarius ius adcrescendi secundùm Bart. & alios, solo refragante Baldo *ad d. l. quoties.*
4. Vide *Defin. 1. supr. quand. non pet. part.*
5. Bart *ad l. ex facto 35. num. 3. C. hoc tit.*
6. *l. 1. & 2. D. de castr. pecul. l. si quis 8. D. si quis omiss. caus. test.*
7. Dummodo cesserit dies ante mortem *l. 4 & 5. D. quand. dies legat.* Bart. *dict. num. 3.*
8. Bart. *ibid.*
9. Quia est singularis successor qui non tenetur ad æs alienum *l. vlt. C. de hered. act.*
10. Ex edicto quod aiunt *le mort saisit le vif* de qua scripsimus suo loco.
11. *Per Auth. ex causa C. de liber. praeter.* scilicet quod ad res ipsas pertinet, non tamen quod ad ius adcrescendi Iul. Clar. *in §. testamentum quæst. 57.*
12. Bart. *ad d. l. 35. num. 3. D. hoc tit.*
13. Teste Caio *in Instit. tit.* Vide quæ scripsi *lib. 6. Coniect. iur. ciuil. cap. 1. & seq.*

4. Intes

14. Inter quos Bart. quamuis dubitans *ad d.l. ex facto* 35. *D. hoc tit.* contra glos. quam ibi refert.

15. *Glos. in d. l. ex facto.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 362. *circ. med.*

16. *In l. vlt. C de ali.* 7. *Diui Hadr.* 12. Est enim fauorabilior causa heredis qui vniuersalis successor est, quàm legatarij *l. Titia cùm testamento* 34 §. *qui in vita l. Sempronius* 47. *de leg.* 2. quamuis legatarius in re legata sit quo iammodo heres *l. id tempus* 14. §. 1. *D. de vsucap.* Nempe quia non sicut bona hereditaria iacent, ita & bona legata possunt nocere, quamuis legatam inceat, cùm interim maneant pericles heredem *l. & post litem* 12 §. *res quæ D. famil. ercisc. cum similib.*

DEFINITIO V.

De muliere quæ testando in fauorem mariti exceperat partem bonorum de qua postmodum testari pro arbitrio posset.

VXor testamento heredem maritum ex asse scripserat, Exceptis tamen vniuersali institutione sexcentis aureis, 1 de quibus posset illa pro arbitrio disponere siue inter viuos siue in vltima voluntate: 2 Sed hoc addito, vt si de sexcentis illis aureis non aliter disponeret, ad eundē heredem pertinerent. 3 Quærebatur an valeret institutio. Et magis placebat non valere, quasi sibi repugnans esset & implicans contradictionem. 4 Non enim suprema ordinasse videri poterat, quæ aliud testamentum facere iam tum destinauerat, 5 quæque de bonorum suorum parte disponendi facultatem sibi exceperat, quorum neutrum conuenit testamento. Nam quemadmodum ambulatoria est hominis voluntas, ad supremum vsque vitæ exitum, 6 Ita non potest iure testamenti censeri ea voluntas, quam testatrix suprematam esse noluerat: 7 Obidque captatoria potiùs videbatur, & à marito extorta in fraudem legis, vt qui ab vxore donationem exprimere non potuerat, 8 sub prætextu, & nomine testamenti, mulierculam deciperet, idémque commodum & emolumentum sibi compararet. 9 Solet enim supradicta exceptio inseri donationibus inter viuos factis vt valeant, quæ si vniuersorum bonorū omnium essent præsentium & futurorum, nullomodo valerent. 10 Quæ ratio faciebat vt quamuis inter alias personas dici posset inutilem potiùs esse adiectionem, 11 quandoquidem testatrix nec pro parte testari poterat, 12 nec facere quominùs leges in suo testamento locum haberent, 13 In proposito tamen propter suspicionem fraudis exquisitæ ad donationem inter personas prohibitas concipiendam, aliud dicendum videretur. 14 *Ita Senatus* tractabat in ea causa de qua Defin. 3. Sup. de natural. liber. Nihildum tamen de eo pronunciatum est.

1. Cuiusmodi exceptio in testamentis nullius est momenti *l. si ita quis heres* 74. *D. hoc tit.*

2. Quasi verò testamentum alioquin ablaturum ei fuisset facultatem vel donandi inter viuos, vel aliter testandi.

3. Hæc quoque additio & cautio erat superuacua. Ad quem enim alium quàm ad heredem potuisset pertinere id de quo testatrix non disposuisset? Est enim vniuersum heredis nisi quod ex hereditate delibatur *l. legatum* 116. *de leg.* 1.

4. *l. si Titius* 16. *D. de cond. instit. l. vbi pugnantia* 188. *de regul. iur.*

5. Suprema enim voluntas illa demum est, quam alia nulla sequitur *l. ex duobus* 34. *de vulg. substit. l. qui duos* 9. *D. de reb. dub.* & omne testamentum fieri debet eo animo & voto quasi futurum postremum.

6. *l.* 4. *D. de adim. leg. l. cùm hic status* 32. §. *pœnitentiam D. de donat. int. vir. & vxor.*

7. *arg. l.* 1. *& pass. D. qui testam. facer. poss.*

8. Quia donationes inter viuos & coniuges factæ non valent *l.* 1. *& tot. tit. de donat. int. vir. & vxor. D. & C.*

9. Plus autem valere debet quod agitur quàm quòd simulatè concipitur *l.* 1. *& tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. qui testamentum* 17. *de probat.* & simulata pro infectis haberi debent *l. si ex precio* 6. *C. si cert. pet.*

10. Tanquam quæ aufferrent liberam testandi facultatem *Ex not. in l. vlt. C. de pact. & in l. stipulatio hoc modo concepta* 61. *de verb. oblig.*

11. Quàm vt vtile per inutile vitiaretur contra *l. placuit* 29. *de vsur.*

12. *d. l si ita quis heres* 74. *D. hoc tit. l. ius nostrum* 7. *de reg. iur.*

13. *l. nemo potest* 55. *de legat.* 1.

14. Facilius enim est suspicio fraudis inter personas prohibitas *d. l. qui testamentum* 27. *de prob. Auth. sed iam necesse* vbi DD. *C. de donat. ant. nupt. l. omnes* 17. §. *Lucius D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO VI.

De institutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hereditarias, & quantum interfit an fideicommissum factum sit in hereditate an in rebus singulis.

NIhil interest an testator instituerit Titium ex fundo Corneliano, Sempronium ex Liboniano simpliciter, & nullo alio adiecto, An verò adiecerit vt in reliqua hereditate sint heredes ex æquis partibus. Nisi quod priore casu instituti sunt sine partibus, 1 Posteriore verò ex partibus & quidem æqualibus. 2 Cæterùm vtroque casu cēsentur instituti ex semissibus acsi nulla fundorum mentio facta esset, licèt multo pluris sit fundus Cornelianus quàm Libonianus, 3 Quamuis in diuidenda hereditate tale arbitri familiæ erciscundi iudicium esse debeat vt Titio fundum Cornelianum adiudicet, Sempronio Libonianum. 4 Inde fit vt quamuis eiusmodi prælegatis totam hereditatem testator diuiserit, nihilque reliquū fuerit in quo videatur posse locum habere institutio quæ ex æquis partibus in reliquis bonis facta est, non eò minus tamen reuocentur prælegata ad semisses. 5 Quoniam nec alioqui valere posset institutio, 6 cùm hereditas in iure nō in corporibus consistat. 7 Et consequenter sicut hereditas est etiam vbi nulla sunt corpora, Ita & vbi non alia sunt quàm quæ testator prælegando diuisit. 8 Proinde si Titius & Sempronius rogati sint de restituenda inuicem hereditate, si sine liberis alteruter moreretur, non tam in prælegatis grauati videri debent, quàm in sua quisque portione hereditaria, 9 ita tamen vt in ea portione grauata computentur ea præcipuè bona, quæ fuerunt prælegata. 10 Cui consentaneum est vt si nouæ diuisioni coheredes consenserint, id est vt fundus Cornelianus eiúsve pars ad Semproniū, Libonianus cōtra ad Titiū pertineret, 11 saluo in reliquis testamenti iure, 12 Mortuo deinde sine liberis alterutro æquè tota illius portio ad superstites ex fideicōmisso peruenire debeat, acsi nullomodo recessum esset à voluntate testatoris. 13 Quoniam in quota hereditatis portione, non in hoc aut illo fundo fideicommissum factum intelligitur, Eadem verò quota portio hereditaria etiam post nouam diuisionem manfit. 14 Nam & in dubio credendus est heres de portione sua hereditaria restituenda rogatus potiùs quàm de rebus singulis. 15 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 41. infr. de fideic.

1. *l. heredes sine partibus* 63. *D. hoc tit.*

2. Quæ tamen possent esse inæquales si testator voluisset *l. si quis* 14. *& l. seq.* §. 1. *& pass. eod. tit.*

3. *l. ex facto* 35. *eod. l. quoties* 9 §. *si duo l. si alterius* 10. *eod.*

4. *d. l. ex facto l. qui non militabat* 78. *eod. tit.*

5. Vt constat ex his ipsis legibus.

6. *d. l.* 1. §. *si ex fundo eod.*

7. *d. l. hereditas* 59. *D. de petit. hered.*

8. *d. l. ex facto & d. l. qui non militabat.*

9. Quia fideicommissum non in prælegatis factum est sed in hereditate.

10. Quamuis enim prælegata non contineantur appellatione hereditatis *l. si Titius* 96. *in fin. de leg.* 3. reperiuntur tamen in portione hereditaria illius cui data sunt *l.* 3. §. *quidam D. ad SC. Trebell.*

11. Non enim prohibentur coheredes recedere à iudicio testatoris dum id faciant mutuo consensu. *l. quædam mulier* 41. *D. famil. ercisc.*

12. Ex quibus verbis apparet nolle coheredes in totum recedere à testamento, sed saluum manere fideicommissum de quo alioqui posset dubitari an ei renunciatum fuisset *Ex not. in l. qui roma* 112. §. *duo fratres D. de verb. oblig.*

13. *arg. d.* §. *duo fratres*, in cuius specie malè pronunciatum fuisse vulgo creditur.

14. Quia diuisio nihil noui induxit quantum ad quotam hereditatis sed duntaxat quantum ad corpora bonorum.

15. Nempe quoties futurum ex eo est, ne intercidat fideicommissum *l.cogi 16.in princip. versic.in ambigue tamen D.ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Diuisio facta inter heredes institutos ex certis rebus & grauatos fideicommisso, non mutat causam fideicommissi vel præiudicium substitutorum.

AT pone Retenta eadem facti specie, Si vterque heredum sine liberis moreretur substitutum Titio nominatim in fundo Cornelliano Caium, Sempronio Mæuium in Libonniano, tum facta ea diuisione noua quam proximè diximus, vtrumque sine liberis decessisse. Quæro an quemadmodum bona, quæ ex conuentionali illa diuisione ad coheredes peruenerunt, eodem fideicõmissi onere inter eos obstricta manere diximus. Ita & in substitutorum personis seruetur, vt Mæuius fundum Cornelianum habere debeat, Caius Libonianum. Minimè. Non illa solùm ratione quòd fideicommissum hoc posterius in rebus singulis non in portionibus hereditariis factum proponatur, 2 sed etiam quia noua diuisio inter coheredes facta, per quam tibi nocuit is, qui ex preciosiore fundo fuerat institutus, non debet nocere substituto, 3 qui ex proprio jure & capite ad fideicommissi petitionem admittitur. Quare etsi singulis separatim substitutus datus esset separata etiam in singulorum personis condicione, 5 dubitandum non esset quin is qui prior ex substitutis ad fideicommissum inuitaretur, cui fundum ex substitutione petere posset in quo esset substitutus, Licet ad eum ex coheredibus peruenisset qui adhuc viueret, 6 nisi mallet substitutus eo fundo contentus esse qui in locum onerati per diuisionem inter coheredes factam subrogatus fuisset. 7 Neque enim inuitus fideicommissarius vnquam cogitur admittere subrogationem vnius rei in locum alterius quandiu ea ipsa res extat quæ nominatim per fideicommissum relicta est. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Defin.prox.præced.*

2. Ac proinde cessat hoc casu ratio illa quam attulimus in specie Definitionis præcedentis.

3. *Ex regula l.id quod nostrum 11.& l.non debet alteri 74. de regul.iur.l.2.D.quod vi aut clam.*

4. *arg.l.Bebius 30.vers.sed in specie D.de pact.dotal.*

5. Nam & vni homini in singulas causas alium & alium heredem substituere possumus etiam directò & pupillariter *l. cùm ex filia 39.§.1.D de vulg.& pupill.substit.* multò magis pluribus substituere possumus per fideicommissum singulis in causas singulas.

6. Condicio enim ad certam personam à testatore relata nunquam ad aliam personam referenda est *l.cùm pater 77.§. ab instituto de legat.2.*

7. Quo vtique casu fundus permutatus veniret in restitutionem *arg.l.sed quod inde 71.de leg.2.* Hoc enim est quod dici solet, subrogatum sapere & retinere naturam eius in cuius locum subrogatur *vulg.l si quis eum 10.§. qui iniuriarum D. si quis caution. l.Titia 62.D.de iur.dot.*

8. Ne alioqui sit in potestate heredis grauati vt inuertat fideicommissum contra voluntatem testatoris quod absurdum esset *l.vxorem 41.§.Seium maritum de legat 3.* Hoc verò hodie maximè obtinet postquam Iustiniano placuit vt pro omnibus fideicommissis etiam hypothecaria competat *l.1.C.commun. de legat.l.vlt.§.vlt.eod.*

DEFINITIO VIII.

De patre compensante quod sibi à filio debetur cum legitima filij portione.

PAter cuius contemplatione filius à Sempronio institutus fuerat, 1 cùm inter liberos suprema ordinaret, hunc ipsum filium heredem scripserat ex numo pro iu-

ribus omnibus quæ in paterna hereditate pro legitima aut legitimæ supplemento aliúve qualibet causa posset obtendere, Suæque voluntatis rationem illam adiecerat, quòd ad eam Sempronij hereditatem filio conciliandam acquirendam, & conseruandam, plus quàm quinge nos aureos expendisset. Placebat filium si paternam voluntatem repudiaret, non eò minùs posse legitimam integram petere, 2 salua imputatione earum duntaxat rerum & pecuniarum, quas ibiunde quam ex patris testatione appareret fuisse à patre impensas vt ea Sempronij hereditas filio obtingeret. 3 Neque enim filio patris testamentum non agnoscenti nocere testatio patris potest. 4 Sed si filius patris iudicio stare velit, nec amplius quicquam in patris hereditate petere vt compensationem approbet quam pater induxit, 5 Quæri potest, An si quid ex hereditate Sempronij malè ac sine causa distractum sit à patre tanquam legitimo filij administratore, vllam actionem filius eo nomine habeat in heredes patris. Videtur enim id quoque ius compensasse pater cum expensis ad acquirendam hereditatem factis: 6 Sed tamen magis est vt salua sint filio iura omnia quæ is in bona paterna habere potuit tanquam heres Sempronij, 7 Nec alia cum expensis à patre factis compensata videri, quàm quæ is quasi filius erat habiturus, 8 quantumcumque generalis clausula sit exclusionis. 9 Nam cùm ea excludendi filij ratio patri fuerit, quod facto & impensa patris saluam Sempronij hereditatem haberet, ex eo apparet tanto magis, 10 filium integram Sempronij hereditatem habere debere, & illibatam, Ne duplici iactura afficiatur, si & minus ex hereditate Sempronij ma, & nihil ex paterna consequatur. 11 Itaque quod ex bonis Sempronij pater sine causa & contra legis prohibitionem distraxerit, cogendus erit sarcire ex propris. 12 In eámque rem actio competet filio, non quidem in viuum patrem, quippe qui administrationis suæ rationem filio reddere non cogitur, 13 sed patre defuncto iii heredem ipsius, At personalis tantùm non etiam hypothecaria cùm ius tacitæ hypothecæ ex hac causa in bonis patris nullum sit per Iustiniani cõstitutionem introductum 14 Non tantùm autem alienationis precium in eam actionem venier, sed etiam precij vsuræ. Quandoquidem ea hereditas loco legitimæ est, quam alioqui filius in bonis patris cum fructibus erat habiturus. 15 Cui consequens sit vt vsuræ illæ quasi loco fructuum debeantur. 16 filio non à die alienationis, (nam cùm pater sit legitimus administrator nec rationes cogatur reddere, nullas sanè vsuras debet quandiu viuit, 17) sed à die mortis patris, 18 Planè nec ab eo die vsuræ deberentur, sed tantùm à die litis contestatæ, si aliunde portionem hereditariam aut saltem legitimam haberet filius in patris hereditate. 19 *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan 12. Cal. Sept. 1595.

1. Sic enim plerumque fit vt *in l.filiofamilias 42. de condic. & demonstr.* vbi dicitur videri hoc casu relictũ patri quod filio relictum est propter patrem. Iunge *l.sed si plures 10.§. in adrogato D.de vulg.& pup.substit.* Aliquando tamen filius propter seipsum instituitur, idque hodie præsumendum est, cùm filius sit capax acquisitionis etiam inuito patre *l.cùm oportet 6. & l. vlt.C.de bon.quæ liber.* Olim aliud erat si non esset relictum filio in eum casum quo foret sui iuris vt *in l.mulier 22.D.ad SC. Trebell. l.quidam cùm filiumfamilias 46.D.de hered.instit.*

2. Quam scilicet nullo consilio ei aufferre pater potuit, nisi per exheredationem eámque iusta ex causa factam *l. parentibus 8.& pass.C.de inoff.testam.*

3. *Arg.l.omnimodo 30.§.imputari eod. tit. l. 3. §. nec castrense D.de collat.*

4. Tanquam suspecta & quæ in fraudem legitimæ facta videatur *arg.l.qui testamentum 27.D.de probat. l. quidam 29.§. vlt.D.ad SC.Velleian.* Nemini enim creditur aliquid asserenti vt se exoneret tanquam testi in re propria contra *l. omnibus 10. C. de testib.*

5. *Vt in l.cùm pater 77.§.Titio fratri antepen.de leg.2.l.si compensandi 6.C.de hered.instit.*

6. Quo casu standum esset compensationi factæ per patrem etiamsi filius ex ea compensatione damnum passurus esset quia sibi deberet imputare qui patris iudicium adprobasset, quod potuerat improbare *d.§.Tutio.*

7. *Arg.l.*

7. *Arg.l.Bubius 30.in fin.D.de pact.dotal.*

8. Cum nec sit exclusus nec fuerit excludendus nisi tãquam filius non tanquam extraneus *l.quidam cùm filiam 132.de verb. oblig.*

9. Non solum quòd generalis clausula nunquam referatur ad incognita *l.cùm Aquiliana 5.l.qui cum tutoribus 9.D.de trãsact.*sed etiam quia huiusmodi exclusiones & compensationes sunt odiosæ,ideóque restringendę *l.qui pater 50 famil.erciscund. l. creditorem 85.de leg.2.*iunct *l.cùm quidam 19.D.de lib.& post.*

10. Nam ex causa quam sui iudicij patet reddidit coniecturam voluntatis capienda est *l.pen.§.vlt.de curat.furios.l.si pupillus 14.§.vlt.de liber.& post.*

11. *arg.l.iure succursum 6.D.de iur.dot.l. dotem 6. D.de collat. bonor.*

12. Est enim hic pater parum dignus cui faueatur *arg. l. imperator 50.l.pen.ad SC.Trebell.*

13. *d l.cùm oportet 6.§.non autem C.de bon.quæ liber.*

14. Imò interdictum ne hypothecam vllam sperare audeat in res patris siue viuentis adhuc siue iam mortui *d §.non autem.* Habet autem filius hoc casu personalem actionem contra heredem patris non ob malam administrationem : sed tanquam idipsum habens à patre in vicem hereditariæ & paternæ portionis,aut saltem legitimæ, fructus siquidem augent legitimam sicut & hereditatem *l.Papinianus 8.§. vnde si quis D. de inoff.testam.*

16. Vsuræ enim vicem fructuum obtinent *l.vsura 34. D. de vsur.*

17. Quæ scilicet non debentur nisi vel ex mora vel ex conuentione *l.cùm quidam 17 §.si pupillo eod.l.qui roma 122.in princip.de verb.oblig.*

18. A quo nimirum die legitima debetur *l.cùm quæritur 6. C.de inoff.test.*

19. Quia tunc cessaret ratio suprà dicta.

DEFINITIO IX.

Quandiu expectatur persona heredis instituti potest curator bonis dari,Et interim admittitur fructuarius cauendo heredi siue testamentario si quis speretur siue legitimo.

QVidam instituerat filium ex Sempronia nascituru̇m,manente Sempronia ipsa vsufructuaria, Et si nullus nasceretur,substituerat Mæuium, & Mæuij liberos,Adiectis etiam aliis nondum natis substituris. 1 Nullo nato filio dicebam valere testamentum, 2 Sed interea curatorem bonis dandum, 3 & vsumfructum ad Semproniam pertinere,proprietatem verò ad substitutos,quibus tum nulli reperiantur, fortassis defuncto interim sine liberis Mæuio,non valiturum testamentum ex quo scilicet nullus heres erit, nec adita hereditas. 4 Interea igitur & curator bonis dandus erit,qui hereditarias actiones & exerceat,& suscipiat, 5 & cauere vsufructuaria debebit, 6 in vtilitatem futuri heredis,siue testamentarius, siue legitimus heres futurus ille sit. At quo postulante ? Substituto,si quis speretur, 7 sin minus,legitimo,vt arbitror, heredi. 8 *Ita tractatum est* in causa N. Franciſci de Bellegarde & D de Cardé 12. Decemb. 1596. *Senatus* nihil dum pronunciauit.

1. Placet enim posse per fideicommissum substitui personas nondum natas si modò reperiantur in rerum natura tempore condicionis existentis *l.si in personam 21.C.de fideic.*

2. Quia poterat incipere à substitutis cùm si plures heredum gradus facti sint deficiente primo gradu testamentum incipiat à secundo *l.1.& tot.tit.De vulg.& pupill.subst.*

3. *l.1.D.de curat.bon.dand.l.si dius 8.D.ex quib.caus.in poss.eat.*

4. *l.si nemo 9.D.de testam.tutel.*

5. *l.2.§.1.de curat.bon.dand.*

6. *ex l.1.C.de vsufr.& tot.tit.De vsufr.quem.caueat.*

7. Prior enim causa est substituti *l.inter omnes 12.D.qui satisd.cogant.l.Paulus notat 8.D.de prator.stipulat.*

8. Ad quem scilicet hereditas peruentura speratur.

DEFINITIO X.

Fructuarius nunquam est legitimus contradictor nec potest transigere de re hereditaria ne quidem iacente hereditate.

NVllo existente proprietario,quia nondum sit natus heres institutus, 1 si interea fructuarius aliquis sit, 2 non idcirco legitimus contradictor est, 3 aut de lite hereditaria transigere potest. 4 *In eadem causa.*

1. Neque enim alius potest esse dominus & proprietarius hereditatis quàm qui heres est, cùm heredis appellatio nihil nisi dominum significet *§.vlt.Instit.de hered.qualit.& differ.l. his verbis 48.D.hoc tit.*

2. Secundùm ea quæ diximus *Defin.præced.& Defin. 1. supr. eod.*Etsi videtur hoc alienum à iuris regula quæ non patitur vt legati vsusfructus dies cedat nisi ab adita hereditate *l. vnic. D. quand.dies vsusfr.legat.ced.l.2.& 3.D.quand.dies legat.ced.*

3. Cùm nihil iuris in hereditate habeat,diuersum est in eo cui data esset proprietas cum onere fideicommissi etiam additis his verbis:*quarum rerum vsusfructus dum vines tibi sufficiet. vt in l species 15.D.de aur.& arg.legat.*

4. Is enim solus transigere potest qui vel rei dominus absolutè est,vel speciale à domino mandatum in eam rem habet *l.mandato generali 60.D.de procur.l.Lucius 46.§. vlt. D. de admin.tutor.l.non solùm 4.C.de præd.minor.*

DEFINITIO XI.

Captatoriæ voluntates quænam sint & quando & qua ratione improbatæ.

DE captatoriis voluntatibus longè aliter sentiunt interpretes quàm senserint olim prudentes. Captatoriam enim voluntatem esse volunt non eam tantùm cuius condicio collata sit in secretum alienæ voluntatis, quomodo captatoriam institutionem Papinianus olim diffiniuit, 1 sed omnem omnino quam ex alieno arbitrio pendêre testator voluerit. 2 Ex quo inferunt,Non solùm in institutionibus & legatis eiulmodi voluntates improbatas esse de quibus tamen solis prudentes veteres locuti sunt, 3 sed etiam in fideicommissis, 4 quæ certum est ex alieno arbitrio non magis pendêre posse quàm legata, vel institutiones siue in heredis siue in alterius tertij arbitrium dispositio conferatur, 5 At prudentes longè aliter,Captatorias voluntates non eas esse quæ alieno arbitrio permissæ sunt,quas sola iuris ratio pro viciosis idcò habet, quòd testamentorum iura ipsa per se firma esse non ex alieno arbitrio pendêre oporteat, 6 Sed illas demum quarum non tam dispositio quàm condicio conferatur in secretum alieni testamenti, 7 vt videre est in eo exemplo quod adferre prudentes nostri passim solent, *Qua ex parte Titius me heredem instituet,ex ea parte heres esto.* 8 In qua specie nemo dixerit, institutionem Titij ex eius arbitrio pendêre cùm à testatore fuerit institutus. Sed tamen illud quoque verum est,Nesciri posse ex qua parte institutus sit Titius antequàm ex eius testamento appareat quanta ex parte vicissim voluerit ille testatorem a se institutum Nec aliud erit si testator ita scripserit: *Quanta ex parte Titius me heredem instituet, tanta ex parte Mæuius heres esto.* 9 Nam & hæc voluntas captatoria est, Sic dicta non quasi sit deceptoria vt vulgò creditur, 10 sed quia per eam captatur persona, à qua hereditas vel legatum speratur. Nõ tam enim hereditas aut legatum captatur,quam persona propter hereditatem aut legatum: Vt constat ex eleganti illo Petronij Arbitri loco, *Aut captant,* 11 *aut captantur.* Ergo quotquot sunt captatoriæ voluntates eas condicionales esse necesse est. 12 At non statim consequens est,vt condicionales omnes voluntates etiam collatæ in secretum alienæ voluntatis ad captandam personam sint inutiles & improbatæ. 13 Quid enim si testator ita scripserit? *Titius si me heredem instituet heres esto.* Erit quidem institutio & condicionalis & captatoria: Sed cùm habeat condicionem distinctam à dispositione, expressámque verbis illis *si me heredem instituet* dubitandum non est quin cõdicio reiicienda sit habendáque pro impossibili tanquam quę sit à Senatu improbata. 14 Quis enim neget Senatum qui captatoriam institutionem non nisi condicionis suæ odio improbauerit multò magis condicionem ipsam improbasse ? 15 Porrò condiciones omnes à Senatu improbatas impossibilium iure censendas esse nemo ambigit. 16 Proinde subla-

ta condicione illa *si me heredem instituet* quod ex supradicta formula supereſt *Titius heres esto* quidni validam faciet institutionem? 17 Eas igitur solas institutiones Senatus improbauit quæ non modò condicionem habent captatoriam, sed ita implicitam vt ab ipsa institutione separari nullomodo possit. Qualis illa est cuius exemplũ ex prudẽtibus nostris iam attulimus *quanta ex parte Titius me heredẽ instituet, ex tanta heres esto*. Nã sublato ex hac institutione eo quod captatorium est, id quod supereſt facere nequit vt appareat in qua hereditatis parte Titius fuerit instituturus. 18 Ideóque nec potest institutionis fauor efficere vt non tota ipsa institutio improbetur, Non quidem ex mera iuris ratione, 19 sed ex senatusconsulto quod in eam rẽ nominatim factum est, quódque licèt de institutionibus solis locutum fuerit, 20 tamen per interpretationem prudẽtum ad legata quoque protractum est, 21 quorum scilicet eadem vis & potestas est quæ institutionis ex verbis legis duodecim tabularum. 22 An ergo æquè ad fideicommissa protrahi poterit? Minimè vero. Cùm fideicommissa ex fide heredum pendeant, 23 heredis autem futuri persona quæ semper incerta est 24 captari non possit. Neque sanè quid captare sit, intelligeret qui sic scriberet *Titius heres esto. Rogo te Titi, vt qua ex parte Mœnius heredem me instituet, aut quantam hereditatis suæ partem mihi legauerit tantam hereditatis meæ partem ei restituas*. Pleniore siquidem & honore & iure relinquũtur hereditates item que legata, quàm fideicommissa. 25 Qui verò captat id agere debet vt specie amplioris liberalitatis partẽ aut minorem nó etiã vt maiorẽ extorqueat. 26 Quid autem si testator in alterius & tertij personam captationem direxerit? Æquè distinguendum erit an captationis vicium tolli possit salua institutione necne, Vt priore casu improbata condicione supersit institutio. Posteriore verò vtraque corruat. 27 Illud sanè cõstat non esse captatoriam institutionem cuius condicio in præteritum tempus confectatur, 28 quia nec condicio est, 29 quamuis non eò minùs inanis fiat institutio ex defectu condicionis si nulla institutio in præteritum tempus facta inueniatur. 30 *Ita tractabam* cùm quæstio aliquando ex facto incidisset. *sine die.*

1. *In l. captatorias* 70. *D. hoc tit.*
2. Cuiusmodi illa est de qua *in l. illa institutio* 31. *eod.*
3. *In d. l. captatorias & l. captatoria* 64 *de leg* 1.
4. Sic enim omnes adeóque Cuiac. *ad l. captatorias ad Papinianum.*
5. *l. vtrum* 7. § 1. *D. de reb. dub.* præterquàm fauore libertatis *ex l. fideicommissa* 46. *D. de fideic. libert.*
6. Vt tractat l. C. *in d. l. illa institutio.*
7. Hoc enim significant verba illa Papiniani *in secretum aliena voluntatis d. l. captatorias.*
8. *l. 1. in fin. D. de his quæ pro non script. hab. l. illa autem* 71. *in princip. l. hoc articulo* 29. *l. Clemens Patronus* 83. § 1. *D. hoc tit.*
9. Aut si ita *Quanta ex parte Titius Mœnium heredem instituet, tanta ex parte Titius heres esto*, quo casu captatio confertur in personam tertij *d. l. illa autem* 71. § 1.
10. Sic enim DD. *ad d. l. captatorias.*
11. Nec enim hereditas esse potest quæ captat sed persona. Ergo & persona est quæ captatur non hereditas aut legatum.
12. *d. l. captatorias.* in illis verbis: *quarum condicio.*
13. Et hoc etiam est in quo nostri omnes interpretes falluntur.
14. *l. filius* 15. *D. de condic. instit.*
15. Ex axiomate philosophorum *Propter quod vnumquodque tale & illud magis.*
16. *d. l. filius.*
17. Impossibilis enim condicio non vitiat in vltimis voluntatibus sed vitiatur *l. 1. eod. l. 3. De condit. & demonstr.*
18. Quia condicio non absolutè expressa est nec per figuram condicionis, sed per relationem ad alienum testamentum.
19. Nam ante senatusconsultum permissę erant huiusmodi institutiones non etiam illæ de quibus *in d. l. illa institutio* 31. *hoc tit.*
20. *dict. leg. captatorias leg. captatorias* 11. *C. de testament. milit.*
21. *d. l. captatoria* 64. vbi Castr. *de leg.* 1.
22. *l. verbis legis* 120. *de verb. sign.* iunct. *l. legatum* 80. *de leg.* 2.
23. Nec legibus sint cognita *Inst. de codicill. in princ.* iunct. *l. 3. D. si vsusfr. pet.* vt proinde non nisi absurdè potuerit Senatus de iis improbandis cogitare.
24. *l. ferendum* 70. *de verb. signific.*
25. *l. 5 § sed etsi portio de leg. præst. d. l. 3. D. si vsusfr. pet.*
26. Non enim solent homines minoribus beneficiis inuitari ad maiora conferenda.
27. Eadem enim vtriusque casus ratio est *d. l. Ille autem* § 1. vbi quod ponitur exemplum in contrarium, non dubito quin sit imperiti interpretis aut etiam Triboniani non satis bene hanc materiam intelligentis. nam & exempli illius verba sonant in tempus præteritum non in futurum, Imò totus ille §. mihi suspectus est vt scribam *in 3. part. Chiliad. De error. pragmat.*
28. *d. l. illa autem in princip. & d. l. hoc articulo.*
29. *l. cùm ad præsens* 37. *& duab. seqq. D. de reb. credit.*
30. *l. Clemens* 83. *in fin.* Ex quo loco apparet, quoties quærimus de captatoria voluntate an valeat ponendum esse quod heres institutus suum instituerit testatorem, Alioqui nulla esset institutio propter condicionis defectum etiam vicio captationis sublato.

TIT. VII.

De instituit.

DEFINITIO I.

Extensio in vltimis voluntatibus fit aliquando à casu ad casum, sed nunquam à persona ad personam, præsertim si in dispositione facta sit expressio nominis proprij.

PAter cùm inter liberos testaretur filium suum primogenitum ex asse heredem scripserat, Claudium secundò genitum sub *Vice* comitis appellatione in certis bonis pro legitima portione instituerat, Petrum tertio genitum in pensione annua quingentorum florenorum. Si secundus quandocunque sine liberis moreretur primogenitum substituerat. Viuo patre Claudius decesserat, postmodum pater eodem testamento relicto. Petrus contendebat pertinere ad se bona in quibus Claudius frater fuerat institutus, Eo colorè quòd in secundi ante patrem defuncti locum vitio patris subintrasset, 1 adeóque post eius mortẽ sæpius à patre eodem illo Vicecomitis nomine nuncupatus fuisset. 2 Quasi locus hîc esset nostrorum traditioni quæ habet, Extensionem de persona ad personam fieri posse quoties persona ad quam fit extensio comprehendi aliquomodo potest sub verbis & mente, vt aiunt, disponentis propter qualitatem aliquam ei inhærentem licèt de persona illa in individuo facta mentio non sit. 3 Placuit extensionem de casu quidem ad casum aliquando admitti posse, 4 licèt non nisi parcissimè & vrgente maxima voluntatis coniectura: 5 Sed de persona ad personam nũquam ne quidem ex rationis, vt nostri loquuntur, identitate, nec rursus etiamsi de verisimili testantis voluntate appareat: 6 multò minùs si extensionem quis inducere velit, vt in proposita specie, 7 de persona magis dilecta ad minùs dilectam & in detrimentum alterius magis dilectę 8 Accedebat quòd non sub nomine illo appellatiuo duntaxat *Vicecomitis* Claudio data fuerant bona de quibus agebatur, sed adiecto etiam nomine *Claudij*, quæ specialis expressio proprij nominis non magis pati poterat vt extensio fieret de persona Claudij ad personam Petri, quàm vt qui primum erat Petrus, factus subinde Claudius videretur. 9 Denique quod Claudio relictum fuerat cùm is ante patrem defunctus esset in causam caduci deuenerat, obidque penes vniuersalẽ heredẽ remanere debuerat, 10 tametsi

tametsi substitutio nulla facta proponeretur in eius commodum: quæ tamen verborum compendio sic concepta erat vt vulgarem casum qui euenerat proculdubio contineret, atque ita extensionis admittendæ rationem omnem excluderet. 12 *Itaque Senatus* pro herede vniuersali contra Petrum pronunciauit. 8. Cal. Sept. 1588.

1. *Vt in specie l. Gallus in princip & pass de liber. & post.*

2. Ex qua poterat sumi coniectura voluntatis quod Petrum vellet substitutum in locum Claudij, vt cui voluit conuenire eandem qualitatem, voluerit etiam conuenire eandem dispositionem.

3. Ex singulari doctrina Aretini *in d. l Gallus §. & quid si tantum col. 3. in fin. vers. secundò sallit*, dicentis ita loqui textum *in l. tale pactum 40. §. vlt. de past.* Curt. iun. *cons.* 121. *num.* 14. quod & in fideicommissis locum habere ait Gozadin. *cons* 39. *num.* 22. iunct *num.* 4. Sequitur Socin. iun. *cons* 116 *num* 35. *vol.* 3. quem refert Francisc. Mantic. *lib* 3. *De coniect. vltim. volunt. tit.* 19. *num.* 8 *al fin.* Maxime ex identitate rationis *arg l. illud* 32. *ad leg. Aquil.*

4. *Ex notat in d. §. & quid si tantùm l. mulier* 22. *ad SC. Treb.*

5. *l. commodissime* 10. *D de liber. & posthum. cum similib.*

6. *l. si quis ita* 26. *§. pen. D. de testam. tutel.* Idque pluribus probat idem Mantic. *dict. num.* 8. *in princip.* vbi ostendit longè aliam esse speciem *d. l. tale pactum §. vlt.* vbi agitur de conuentione facta inter viuos, & ad expressam vtilitatem heredis cui semper pacisci præsumimus *vulg. l si pactum* 9. *D. de probat.*

7. Quia enim priores geniti sunt prædilecti præsumuntur, tanquam priores & cogniti & dilecti. Sicut & qui priores nominati fuerunt *l. omnia* 32. *alias l. cùm ita §. in fideicommisso de legat.* 2. *l. heredes mei* 57. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

8. Quod non ita est in specie *dict. l. tale pactum §. vlt.* vbi extensio fit à persona fratris ad personam filij, ac proinde ad personam magis dilectam, id que vt noceatur genero cuius persona longè minùs dilecta est.

9. Itaque persona ad quam fiebat hoc casu extensio non poterat comprehendi sub verbis & mente disponentis. Atque ita cessabat hic doctrina illa Aret. quam retulimus *num.* 3. Sic & alias multum refert an testator quid disposuerit expressis nominibus propriis an appellatiuis *l. si heredes* 124. *de leg.* 1. *l. nonnunquam* 24. *ad SC. Treb.*

10. *l. vnic. § pro secundo C. de cadue. tollend.*

11. Huiusmodi enim substitutio est compendiosa quæ proinde vulgarem continet si is cui facta est heres non sit, Guill. Bened. *in repet. cap Raynutius in verb. si absque liberis* 2. *in tract. de compend. subst. num.* 5. post Bart. *ad l. Centurio col.* 4. *de vulg. & pup. subst.*

12. Semper enim potior est causa substituti tanquam qui veniat ex voluntate expressa testatoris *d. §. pro secundo & pass l. vnic. C. de cadue tollend.*

DEFINITIO II.

Testes qui deponunt de institutione facta per nuncupationem debent esse contestes etiam in figura & cortice verborum.

CVm de nuncupatiua institutione per testes probanda agitur, quod euenit quoties nuncupatiuũ testamentum sine scriptura factum proponitur, 1 Ii soli testes fidem faciunt qui de verbis institutionis sic testantur vt non tantùm in substantia voluntatis, sed etiam in verborum figura & cortice consentiant: 2 Alioqui non possunt videri contestes, & de vna tantùm institutione sensisse, 3 quandoquidem si scriptum testamentum fuisset vna tantùm institutionis formula reperiretur. 4 *Ita Senatus* in causa Petri & Humberti Roux contra Claudiam Violat 8. Id. Mart. 1591. Et in alia causa de qua Defin. 15. infr. de fideic.

1. Fiunt enim plerumque testamenta etiam nuncupatiua per scripturam ad futuram rei memoriam *l. 4. D. de pignor. l. 4. D. de fid. instrum. l. iubemus* 29. *C. de testam.*

2. Quamuis non figura literarum sed oratio quam exprimunt literæ illa sit quæ totum facit *l. non figura* 38. *de oblig. & act.* Vide *l. quoniam indignum* 15. *C. de testam.*

3. *Arg. l. Diuus* 24. *D. de testam. milit.*

4. Quæ etsi possit hodie concipi quibuscunque verbis, post *dict. leg. quoniam indignum* 15. *C. de testam.* certis tamen & præcisis verbis concipi eam necesse est, vt sciri possit quid testator dixerit & senserit siue per scripturam testatus sit siue per nuncuparionem.

DEFINITIO III.

Clausula & condicio apposita in institutione an & quando censeatur repetita in substitutione.

ET clausula, & condicio quæ in institutione apposita est, plerumque in substitutione repetita intelligitur. 1 Sed hoc ita si eadem aut par sit vtrobique ratio. 2 Nam quod quidam putant, 3 illud etiam requiri, vt iidem sint instituri & substituti, nimis fortasse durum est. Itaque si ponas institutos fuisse posthumos filios testatoris, inuicémque primo gradu substitutos, In secundo autem gradu substitutum extraneum, aut cognatum qui hac parte non est fauorabilior extraneo, non semper eadem substitutionis quæ institutionis ratio constituetur. 4 *Ita tractatum est* in causa Remigij & Claudij de Vullien & Martini Sigrand Prid. Id. Iunij 1593.

1. *arg. l. 1. C. de impub. & aliis subst. l. qui filiabus* 24. *de leg* 1. *cum similib. l. si plures* 24. *de vulg. & pupill. subst.* Intellige nisi condicio talis sit quæ repetita vitiaret, vt *in l. seruo alieno* 113. *§ si ab impubere de leg.* 1.

2. Paul. Castr. *ad l. 1. C. de liber. prater* post Bald. *ad l. licet l. imperator* 74. *de leg.* 1. *ex l. quisquis* 95. *de legat.* 3.

3. Fulgos. *ad d. l. 1. C. de liber. prater.*

4. Quia pro personarum diuersitate aliter atque aliter testator sensisse ac disposuisse credẽdus est, nec valet vnquam argumentum à persona magis dilecta ad minùs dilectam vt videatur testator id voluisse quod non dixit *arg. l. vnic. §. vbi autem vers. sin autem ad deficientis C. de cadue. tollend.*

TIT. VIII.

De impub. & aliis substitut.

DEFINITIO I.

Tacita pupillaris regulariter contra matrem non admittitur.

VAMQVAM pupillaris substitutionis fauor ille est vt pupilli matrem excludat etiam à petitione legitimæ, nec inofficiosi testamenti querelam pertimescat, quia licet pupilli testamentũ sit à patre tamen factum est, vt eleganter Papinianus dicebat, 1 Communi tamen & inueterato nostrorum interpretum errore iampridem receptum est vt si ex pupillari vt vocant tacita, succedatur, id est ex ea quæ in vulgari expressa per Diui Marci constitutionem intelligitur, 2 mater non solùm à legitima non excludatur, sed ne ab ipsa quidem successione: 3 Quasi nec patris voluntas illa fuisse credenda sit vt vllomodo excluderetur mater ab eo quem non expressim pupillariter substituerit. 4 Nec iniqua sanè est sententia, 5 si hac parte necessariam iuris rationem ab æquitate secernere liceret. Sed cùm non eò minùs verùm sit ex pupillari substitutione succedi quod vulgaris tantùm casus expressus fuerit, 6 dici vix potest quo iure successionem aut legitimam habere mater debeat quæ nec testamento nominata est nec ad inofficiosi testamenti querelam admittenda. 7 Placet tamen Senatui nostro quod interpretibus ferè omnibus, vt matri hoc casu salua sit intestati successio, nisi contraria patris voluntas ex coniecturis non obscuris nec improbabilibus colligatur. 8 Id enim est quod vulgo nostri iactitant, Tacitam pupillarem non admitti contra matrẽ. 9 *Ita*

senatus noster sæpiùs,& maximè in causa quadam tractata in publico auditorio 8. Cal. Sept. 1588.

1. Quem Vlpianus refert & probat *in l. Papinianus* 8. §. *sed nec impuberis D. de inoff. testam.* Qui enim agit de inofficioso testamento is duo impugnat & testamentum eius quem ait insanum fuisse testatúmque contra officium pietatis.

2. *l. iam hoc iure* 4. *D. de vulgar. & pupill. substit. l. quamuis* 4. *C. hoc tit.*

3. Vt scilicet filio mater succedat ab intestato *ex SC. Tertyll.* ac si nulla substitutio pupillo facta esset, vt *in l. vlt. C. de instit. & substit.*

4. Poterat enim pater expressim filio impuberi substituere pupillariter si voluisset *arg. l. unic. §. vbi autem ad fin. C. de cad. tollend.*

5. Est enim semper fauorabilis causa matris venientis ad luctuosam filij hereditatem *d. l. vlt. C. de inst. & substit. l. precibus* 8. *C. hoc tit. l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot. l. scripto* 7. §. *vlt. vnd. liber.* Vide text. elegantem *in Nouell.* 162. *sacra form. transmiss.* Domin. *cap. vlt. in fin.*

6. Nimirum quoties potest locus esse constitutioni Diui Marci de qua *num.* 2. *supr.* nec enim semper ei locus est. *d. l.* 4. *l. Lucius* 45, *De vulg. & pupill. substit.*

7. Non enim potest deferri ab intestato hereditas quandiu ex testamento heres aliquis esse potest *l. quandiu* 39. *de acq. hered.* pupillaris autem substitutio siue expressa siue tacita testamentum filij est *l.* 2. *& pass. D. de vulgar. & pup. substit.* Sed & interest pupilli testamentarium heredem habere potiùs quàm legitimum *l. Iulianus* 42. *alias l si pupillus de acquir. hered.* Nec rursus potest fieri saluo testamento vt legitimam possit petere citra querelam inofficiosi is cui nihil penitus relictum fuit *l. omnimodo* 30. *C. de inoff. testam.*

8. Sunt enim variæ coniecturæ quæ facere possint pro matre, multæ quæ contra matrem. De quibus tractant *ad d. l. vlt. C. de instit. & substit. & ad l. precibus* 8. *in fin. C. hoc tit.* Dicam *Defin.* 3. *infr.*

9. Contra quam sententiam vide quæ scripsi *in libris Coniecturarum, & in Hemischiliade De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Substitutio pupillaris quæ continetur in compendiosa excludit matrem ab intestati successione non à legitima.

SVperiori nostrorum interpretum errori alius quoque consequens est. Nam si pater cùm impuberi filio substitueret, eam formulam vsurpauerit, quæ verborum cõpendio omnes substitutionum species pro casuum varietate complectitur, (quam nostri quasi sit ipsa quoque distincta species substitutionis compendiosam substitutionem appellant 1) quæri solet, an matre in medio existente pupillaris substitutio credenda sit, an fideicommissaria. Quæstioni causam illud dat, quòd pupillaris, quæ in compendiosa continetur, specialiter expressa non sit: 2 Quæstionis autem effectus ille est, quòd si pupillaris dici debeat matrem omnino excludet, 3 quia non potest verè tacita dici quæ sub verborum compendio continetur: 4 Sin verò etiam intra pupillares annos fideicommissaria dicatur, non impediet quominùs ab intestato succedat mater, 5 cùm onere restituendi fideicommissi salua legitimæ & Trebellianicæ id est integri semissis detractione. 6 Non desunt qui defuncto impubere filio pupillarem censendam putent. 7 Alij malunt esse omni tempore fideicommissariam, vt in dubio ea sumatur interpretatio quæ faueat matri luctuosam filij hereditatem vindicãti. 8 *Senatus* noster mediam quandam sententiam probat vt intra pupillares annos pupillaris quidem substitutio sit, ideóque Trebellianicæ detractionem non admittat, 9 sed tamen non eò magis excludat matrem à legitima, 10 quia nõ sit expressa nisi verbis generalibus quorum plerumq; non tanta vis esse solet quanta si essent specialia. 11 Plane quin post pupillares annos sit fideicommissaria, nemo dubitat. 12 Æquissimum sanè remperamentum, sed à mera strictáque iurisratione si dicere liceat, fortassis alienum. Quoties enim substitutio pupillaris est, testamentum filij est: 13 facto autem saluóque testamento fieri non potest, vt legitima quæ relicta non fuit vlla debeatur: 14 *Ita tractatum* est in publico auditorio 8. Cal. Sept. 1588. posteà verò decisum 17. Cal. Iul. 1599.

1. De qua tract. nostri *ad l. precibus* 8. *C. hoc tit.* & *ad l. centurio* 15 *D. eod. tit. De vulg. & pup. substit.*

2. Specialiter enim expressa illa dicitur quæ facta est his verbis: *si filius meus heres erit & in pupillari ætate decesserit* Seia *pronus heres esto l.* 1. *D. eod.* & apud Iustin. *Institut. tit. De pupill. substitut.*

3. *l. Papinianus* 8. §. *sed nec impuberis D. de inoff. testam.*

4. Imò potiùs debet dici expressa saltem verbis generalibus quia semper specialia generalibus insunt *l. semper* 147. *de reg. iur.*

5. Quia non sicut pupillaris substitutio testamentum est filij, sic & fideicommissaria substitutio potest dici testamentum grauati, vt impediat legitimam successionem *l. Scæuola* 76. *D. ad SC. Trab.*

6. Postquàm placuit duplicis quartæ detractionem permittendam esse *ex cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam.* Nam inspecto iure ciuili solius falcidiæ deductio fit per eum qui restituit fideicommissum ab intestato *l.* 2. §. *vlt. D. de iur. codicill.*

7. Et hæc verior sententia est quam nos pluribus probauimus in libris Coniecturarum *ad l precibus* 8. *C. hoc tit.* vbi vide. Adde Guill. Bened. *in tract. De compend. substit. num.* 45. Cauet. *cons.* 198. *num.* 10.

8. *arg. l. vlt. C. de instit. l. precibus* 8. vbi Bart. & post eum vulgo cæteri *C. hoc tit. d. l. Scæuola* 76 *D. ad SC. Trebell.* Adde exceptionem nisi substitutus sit ex liberis testatoris. Cauet. *consil* 141. *num.* 6. & 7. post glos. magnam Bart. & alios ad *d. l. precibus* Afflict. *decis.* 367. vbi dicit communem.

9. Non enim Trebellianica deducitur ex pupillari substitutione sed ex fideicommisso quoties quis rogatus est de restituenda hereditate & quidem tanquam heres *l. mulier* 22. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

10. Quæ fuit primùm sententia Decij *ad d. l. precibus num.* 26. *C. hoc tit.*

11. Generalia enim facilè possunt recipere interpretationẽ restrictiuam quam specialia vix patiuntur. *l. adigere* 6. §. *quamuis de iur. patron. l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum.*

12. Non enim potest esse pupillaris post pubertatem *l. in pupillari* 14. *D. de vulg. & pupill. subst.*

13. Siue pupillaris substitutio sit expressa siue tacita *l.* 4. *C. hoc tit.*

14. Quamuis possit ex testamento agi ad supplementum legitimæ cùm aliquid etiam minus legitima in eo testamento relictum est *l. omnimodo* 30. *C. de inoff. testam.* Vide Philip. Corneum *cons.* 28. *lib.* 4.

DEFINITIO III.

In pupillari merè tacita & in ea quæ continetur in compendiosa eadem ratio est auiæ, quæ matris.

QVi matris fauor est ex recepta interpretum nostrorũ traditione, vt neq; per pupillarem omnino tacitã excludatur à legitima impuberis filij successione, 1 neque per eam quæ in compendiosa verbis generalibus expressa est à legitimæ petitione. 2 Idem auiæ siue paternæ siue maternæ debetur si mater ante filium impuberem decesserit, 3 quoniam prædefuncta matre, intestati nepotis successio ex qua legitimæ portionis debitum proficiscitur, 4 ad auiam deuoluetur: 5 cui non minùs consuli æquum est, ne præter iacturam amissi nepotis totius quoque patrimonij quod in luctuosa hereditate est, damnum sentiat. 6 *Ita Senatus* eodem placito. Quid si vtraque auia eo tempore superstes fuit? Inter eas triens ille legitimarius pro virilibus diuidetur, 7 quia & ad intestati nepotis successionem simul admitterentur. 8

1. Quia non patiuntur interpretes tacitam pupillarem admitti contra matrem vt dixi *Defin.* 1. *num.* 9. *supr.*

2. Vt dixi *Defin. prox. præced.*

3. Cauet. *cons.* 141. *num.* 6. Bart. *ad l.* 2. *de vulg. & pup. substit.*

4. Cùm legitima nihil aliud sit quàm portio portionis ab intestato contingentis *l. quæ nuper* 31. *C. de inoff. testam.*

5. *Nouell.* 118 *de hered. ab intest. venient.* Vide tamen initium *tit. ad Tertyll. Inst.*

6. *Arg. d. l. vlt. C. de instit. & substit. l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot. l. scripto* 7. §. *vlt. vnd. liber.*

7. *l. Papinianus* 8. §. *quoniam autem quarta. D. de inoff. test.*

8. Vt dicam *Defin.* 2. *infr. De legit. hered.*

DEFI-

DEFINITIO IV.

Cùm apparet de testatoris voluntate mater & auia excluditur etiam à legitima per tacitam pupillarem.

QVod diximus in superioribus neque matrem neque auiam excludi à petitione successionis per substitutionem pupillarem si tacita illa sit & à lege subintellecta, 1 neque a petitione legitimæ portionis si generalibus tantùm verbis sit expressa, 2 tunc verum est cùm de contraria patris voluntate aut ex testamenti verbis aut ex probabilibus coniecturis non apparet. 3 Nam si quid fortè matri legatum à filio sit, eo adiecto, vt legato contenta esse cogeretur, nec quicquam amplius ex bonis testatoris petere posset, non leuis præsumptio est voluisse testatorem vt à legitima quoque excluderetur. 4 Alioqui nihil illa enixæ voluntatis verba operarentur, 5 cùm neque in mariti successione ius vllum vxor habeat, 6 neque in hereditate filij cui pupillaris substitutus datus est: idémque multò magis obtinet si nõ à filio sed à pupillari substituto legatum matri fuerit, 8 Sed etsi substitutus sit ex liberis testatoris, siue ex vno tantùm latere, siue ex vtroque coniunctus fratri impuberi, nemo crediderit plus fauere testatorem vxori, quàm filio voluisse. 9 Itaque his casibus legitimæ petitionem mater non habebit, quam haberet vtique si testatoris frater substitutus proponeretur. 10 Quid si testator digressus sit, ad plures gradus substitutionum. Sunt qui putent hanc quoque vnam esse ex iis coniecturis propter quas etiam à legitima excludi mater debeat. Sed non placet Senatui nostro hæc sententia si alia voluntatis coniectura nulla sit. 11 *Ita Senatus* in eadem causa & rursus 17. Cal. Iul. 1590. Et rursum Idib. Iun. 1591.

1. Quomodo Antonius Goueanus *ad l. 1.* & alibi pass. *De vulg. & pupill. subst.* eam vocare solet quam nostri vulgò, malè tacitam appellant.

2. Dixi *Defin. 1. & 2. supr.*

3. Semper enim exceptio ista adhibenda est in quæstionibus vltimarum voluntatum *l. 4. D. de vulg. & pup. subst. l. non aliter 69. de leg. 3.*

4. *Arg. l. quæsitum 78. §. 1. de leg. 3.*

5. Quod tamen absurdum esset *l. cùm pater 77. §. filiæ matrem. de leg. 2.*

6. *l. vlt. C. quor. bonor.* Existentibus scilicet agnatis. Alioqui secus est *l. vnic. C. vnd. vir. & vxor.*

7. *l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis D. de inoff. testam.*

8. Ita vulgo nostri *ex l. Paula Callinico 27. §. Pompeius de legat. 3.* Vide Paris. *cons. 73. vol. 2.*

9. Glos. magna & communiter adprobata *in l. precibus 8. C. hoc tit.* Cravet. *cons. 141. num. 6. & 7.*

10. Glos. ibid. Est enim minùs fauorabilis causa fratris quàm testatoris.

11. Plures enim substitutiones compendiosæ eandem interpretationem recipere & possunt & debent quam vna reciperet nec multiplicatio substitutionum rationem iuris immutare potest. Vide Corneum *cons. 28. lib. 4.*

DEFINITIO V.

Compendiosa restricta ad bona testatoris semper est fideicommissaria.

COmpendiosæ, vt vocant, substitutionis formula licèt pupillarem quoque substitutionem contineat si impuberem contingat in pupillari ætate decedere, 1 cùm tamen ad bona testatoris restricta est fideicommissariam duntaxat inducit: 2 quia per pupillarem non patri sed pupillo succeditur: 3 Quamquam si pupillaris casus expressus sit non eò minùs pupillaris erit substitutio quod pater adiecerit, *Titius mihi heres esto.* 4 Nam & patri heres est, qui filio patris heredi ex pupillari substitutione fit heres. 5 *Ita Senatus* eodem placito. Postea tamen contra pronunciatum fuit mense Decembri 1602. in causa procur. Tardy Neciensis vt audio.

1. *l. precibus 7. C. hoc tit. l. centurio 15.* vbi Bart. & cæteri *D. eod. tit. De vulg. & pupill. substit.*

2. Cravet. *cons. 98 num. 10.* vbi alios multos citat Rip. *ad d. l. centurio num. 100.* Secus est si sit restricta ad certa bona impuberis in quibus tamen totum ipsius patrimonium consistat. Hoc enim casu perinde est ac si substitutio facta esset in tota hereditate cùm pars vna bonorum ad se trahat alterum iure adcrescendi, præsertim nemine in reliquis bonis si qua sint instituto *l. 1. § si ex fundo D. de hered. instit.* Et in hanc rem textus est expressus *in cap. si pater de testam. in 6.* cuius ratio ostendit nihil referre an substitutio facta sit per verbum commune an per directum ciuile aut non ciuile. Nec rursus an sit substituta pia causa an alius.

3. *l. sed si plures 10. §. ad substitutos De vulg. & pupill. substit.*

4. *l. si ita scriptum 8. §. 1. D. de bonor. poss. secund. tabul.*

5. *l. paterfamilias 28. de reb. auctor. iudic. possid. adde l. 13. de prænil. credit. l. sed si plures 10. §. filio impuberi De vulg. & pupill. substit.*

DEFINITIO VI.

Substitutio breuiloqua sui natura est vulgaris sed continet etiam fideicommissariam si fiat per verbà habentia tractum temporis.

TEstator ita scripserat *Instituo Claudium & Ioannem Patrij fratres meos, & eorum descendentes per rectam lineam legitimè, singulos in virilem, Eos substituendo de vno ad alium.* Mortuo altero post aditam hereditatem, quærebatur an superstes per fideicommissum substitutus videretur. Mouebat quod verbum *substituo* si propriè & ex Iureconsultorum loquendi more accipiatur, ad vulgarem duntaxat & pupillarem substitutionem commune est, 1 non item ad fideicommissariam quæ nec vnquam substitutio simpliciter appellatur. 2 Sin autem ex communi interpretum nostrorum adeóque testatorum vsu intelligatur, licèt non minùs ad fideicommissum quàm ad veras substitutionum species accommodetur; 3 priùs tamen directæ quàm fideicommissariæ substitutionis interpretationem admittit. Id enim est quod dici solet, In ambigua testatoris voluntate directam potiùs interpretandam substitutionem quàm fideicommissariam. 4 His verò verbis *Eos substituendo de vno ad alium* cùm breuiloqua & quæ eadem est reciproca substitutio contineretur, vulgarem substitutionem factam esse constabat. 5 Sed tamen cùm præcedentia illa *& eorum descendentes per rectam lineam legitimè* tractum temporis haberent, vt nostri loquuntur; placuit fideicommissi casu euenière censendam substitutionem fideicommissariam. Nam & breuiloqua fideicommissaria est quoties tractum temporis habet, vt & cùm ex præcedentibus vel sequentibus apparet de fideicommisso cogitasse testatorem. 6 Propter quam causam si testator substituerit *de herede in heredem* nemo negauerit fideicommissariam substitutionem esse, 7 quoniam cùm viuentis heres nullus sit, 8 dubitari non potest, quin futurum mortis tempus iis verbis demonstratum videatur. 9 Aliter atque si solo *descendentium* vocabulo testator in substituendo vsus sit. Neque enim id ad fideicommissum inducendum sufficeret. 10 In proposito autem tractus temporis ex iis potissimùm verbis *per rectam lineam* colligebatur, quæ cùm essent apposita ad exclusionem descendentium collateralium, 11 vires suas exerere non poterant in fratris liberis primi gradus, sed tantùm in nepotibus, vt patruum qui ex descendentibus quidem esset testatoris, sed non in recta defuncti linea, excluderent. 12 Nec ad rem pertinebat quod ea verba in institutione apposita essent non in substitutione. Nam & in substitutione compendio verborum repetita videri poterãt cùm generaliter scriptum esse *eos substituendo de vno ad alium*: 13 Neque nouum erat vt verba institutionis tractum temporis habentia, ad substitutionem etiam fideicommissariam ex voluntatis coniectura traherentur. 14 Sed & Gallica illa locutio in substitutione vsurpata *de l'vn à l'autre* non tam breuiloquæ substitutioni 15 quàm fideicommissariæ conuenire videbatur, acsi Latinè diceres *ab vno ad*

alium, 16 quibus apparet significari tractum & successionem temporis 17 potiùs quam si simpliciter inuicem, 18 aut quod idem esset alius alij foret substitutus. Itaque pronunciatum est conuocatis classibus fideicommissariam esse substitutionem non directam, tametsi vulgaris substitutionis casu contingente directè quoque esse potuisset. 19 *Ita Senatus* 15. Cal. Decemb. 1588.

1. Et ita appellatur *in l. iam hoc iure 4. de vulg. & pupill. substit.* Est enim verbum merè directum, adeóque magis quàm verbum *instituo* vt scripsi *in Hemischiliade De error pragmat.*

2. Vide textum elegantem *in l. tutores 39. §. heres institutus de admin. tutor.* vbi dicitur nullum habere substitutum qui habet fideicommissarium. Facit *l. vxorem 41. §. Seium maritum de leg 3.*

3. Placet namque interpretibus verba quædam esse communia id est quæ & directa sint & precaria, inter quæ ponunt verbum *substituo* post Bart. *ad d. l. centurio.* Contra quem errorem scripsimus & *in libris Coniecturarum & in Hemischiliade De error. pragmat.*

4. *Cap. si pater de testam. in 6.*

5. Omnis enim substitutio breuiloqua sui natura est directa & vulgaris *d. l. iam hoc iure Not. ad l. Lucius eod.*

6. Sic Franciscus Ripa qui hanc communem dicit *ad l. Lucius num. 43.* & sequentib. *eod. tit. de vul. & pupil. substit.* Bened. Capt. *cons. 7. col. fin.* Ias. *cons* 134. *vol.* 1.

7. Paris. *cons. 41. vol. 2.* post Decium *cons. 38.* Mantic. *de coniect. vltim. volunt. l. b. 8. tit. 18. num. 6. & præced. in fin.* Vide Bart. Ias. & alios *ad l. centurio.* Socin. *cons. 290.* incip. *quoniam præsens & cons 113 supra scripto.* Dec. *cons. 205.*

8. *l. 1. D. de hered. vel act. vendu. l. 1. D. pro herede.*

9. *l. filius familias 114. §. vt quis heredem de leg. 1. l. ex facto 37. in princip. D. ad SC. Trebell.*

10. Cùm possit ea dictio verificari in descendentibus qui nati fuerint viuo testatore, & accipi demõstratiuè potius quam ad exprimendum futuri temporis tractum. De verbis habentibus tractum temporis & extensiuis, vide *l. 1. §. si quis adhuc & l. filij 6. §. 1. D. ad SC. Tertyll.*

11. Inclusio enim vnius est exclusio alterius *vulg. l. cùm prætor 12. in princip. de iudic. l. ex eo 16. De testib.*

12. Solent enim descendentes quamuis remotiores prædilecti esse in portione patris aut alterius ascendentis *l. cùm auus 102. de condic & demonstr.*

13. Ea namque dictio *eos* omnes de quibus antea dictum fuerat complectitur *l. vlt. D. ad SC. Trebell.* Nihil enim refert an quis suo nomine, an certa demonstratione exprimatur *l. certum 6. D. de reb. credit.*

14. *Ex notat. in d. l. precibus & in d. l. centurio*: Voluntas enim illa est quæ in dispositionibus testamentariis totum facit *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1* maximè in fideicommissis *l. antep. eod. cum similib.*

15. Per quam scilicet non de vno ad alium sed vnus alij substituitur *l. 4. D. de vulg. & pupill substit.*

16. Castr. *ad l. omnia 32. alias l. cùm ita §. in fideicommisso de legat. 2. & cons 271. part. 2. vol. 2.* Glos. *in l. ex testamento C de. test. milit.* Ias. *consil. 32. num. 2. lib. 1.* Glos. *in l. si is qui 66. §. vlt. de furt.*

17. Contra tamen sentit Steph. Bertr. *cons. 221. vol. 2. part. 1.* vbi vult sola hæc verba *de vno ad alium* non habere tractum temporis si non adsint alia, nec ideò minùs substitutionem breuiloquam censeri.

18. Quod ideo commune verbum appellatur *in d. l. 4. de vulg & pup. substit.*

19. Ex natura scilicet compendiosæ substitutionis quę sui natura & vulgarem & fideicommissariam & cæteras omnes pro casuum, personarum & temporum varietate continet *Not. ad d. l. centurio & ad d. l. precibus.*

DEFINITIO VII.

Liberi cum parentibus vocati per copulam an & quando succedant simul, an ordine successiuo.

CVm de collateralium & vt vocant transuersalium successione agitur, verius est liberos cum parentibus sub nomine collectiuo, copulatiuè tamen vocatos, non ordine successiuo, vt quidam putant, 1 sed simul eodémque tempore propter vim copulæ vocatos intelligi, & quidem ex æquis partibus, tanquam simul institutos, 2 Nimirum vt virilem vnam pater habeat, liberi verò aliam cuiuscumque sint numeri. 3 Nec distinguemus an testator instituerit fratrem & eius liberos, an vt fieri solet *fratrem & suos*. Nam & *suorum* appellatione per prius liberi intelliguntur. 4 Neque rursus probabilis est quorundam illa distinctio An collateralium personæ tales sint inter quas cadat ordo quidam charitatis & affectionis, necne. Quasi priore casu, vt puta instituto fratre eiúsque liberis, non nisi post patrem & ordine successiuo liberi vocati videantur. 5 Indistinctè enim simul vocatos videri placet, 6 si non voluntas testatoris refragetur. 7 Sanè institutis aut substitutis descendentibus non immeritò aliud probatum est, 8 propterea quòd ex pietatis potissimùm ratione voluntates ascendentium æstimandæ sint, 9 Pietatis autem ordo postulet vt liberis primùm deinde post liberos nepotibus hereditas relinquatur: 10 præsertim cùm aui officium erga nepotes ex parentis in liberos officio proficiscatur. 11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cravet. *cons. 22.* post Decium *cons. 205 paullo post princip. & cons. 662.*

2. Quæ fuit sententia eiusdem Decij *cons. 253.* Vide text. *in l. si ego 26. D. de acquir. hered.*

3. Tanquam qui omnes vocati sint sub vno eodémque nomine collectiuo *vt in l. omnia 32. aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso vbi not. de leg. 2.* Aliud est *in l. vlt. C. hoc tit.*

4. Idem Dec. *d. cons 253.* quod nec Craueta negat *dict. cons. 22.*

5. Quæ Bartoli opinio est & multorum *ad l. Gallus 29. §. quidam rectè de liber. & posthum.*

6. Decius *dict. cons. 253.*

7. Vt in casu de quo idem Decius respondit *cons. 291.*

8. In eóque conuenit Decio & cæteris omnibus cum Bart. *ad d. §. quidam rectè.* Iunge quæ dicam *Defin. 2. & 12. infrà.*

9. *l. cùm auus 102. vbi not. D. de condic. & demonstr. l. cùm acutissimi 30. C. de fideic.*

10. Nouell. 118. *de hered. ab intest. venient.* Qui enim proximior est in gradu dilectior quoque fuisse præsumitur *d. §. in fideicommisso l. heredes mei 57. §. vlt. ad SC. Trebell. l. vlt. vbi not. C. de verb. signific.*

11. *l. dotem 6. D. de collat. bonor. l. generaliter 6. §. 1. C. de inst. & substit.*

DEFINITIO VIII.

Vocati post parentes liberi ordine successiuo censentur in dubio vocati tantum in casum vulgarem non in fideicommissarium nisi ex coniecturis.

AT quibus casibus liberi post patrem ordine successiuo vocati intelliguntur, dubitari solet an in vulgarem duntaxat casum vocentur, Si pater heres aut legatarius aut fideicommissarius esse vel nolet, vel non poterit, 1 an etiam in casum fideicommissi vt à parente acceptam liberalitatem filius liberis suis restituere compellatur, 2 Sunt enim qui putent adiuuandum interpretatione fauorem voluntatis, vt in eum casum qui euenit, quisquis ille sit, quando verba patiuntur, effectum sortiri possit. 3 Probabilius tamen creditur in vulgarem duntaxat casum vocandos liberos: 4 Ideóque fortasse, quod nimis dura videri possit ea interpretatio per quam vllo erga proprios liberos fideicommisso pater obstringatur. 5 Nam præter id quod fideicommissa ferè omnia creduntur odiosa, quia sunt onerosa, 6 verendum etiam est ne quid de ea decedat obseruantia quam filius patri debet, si ex fideicommissi causa relinquendæ successionis necessitatem patri irrogatam esse filius intelligat: 7 cùm plerique liberi solo exheredationis metu potius quàm debitæ pietatis ratione in officio retineantur. 8 Sed hoc ita est accipiendum si nihil sit ex quo contraria testatoris voluntas elici possit. Quid enim si substitutio talis sit quæ iure directo valere non possit? 9 Quid item si iis verbis concepta quæ tractum temporis habeant? 10 Vtique dumnodò non ad primi tantùm substituti personã sed ad sequentes quoque directa sint? 11 Quid denique si alij remotiores & quod est consequens minùs dilecti eriã per fideicommissum substituti sint? His certè casib. & aliis si qui sunt similes fideicommissi quoque casum substitutionis

stitutione contineri fatendum est. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sunt enim isti duo casus qui ad vulgarem substitutionem pertinent. Noluntatis scilicet ac impotentiæ *l. cùm ex facto 39. §. vlt.* iunct. *l. quidam 30. & pass. D. de vulg. & pupil. substit.*

2. Nec enim fideicommissaria expirat per agnitionem vt vulgaris *l. post aditam 5 C. hoc tit.* sed confirmatur quæ alioqui interciderat *l. ille à quo 10. §. 2. l. si patronus 55. §. qui fideicommissam & pass. D. ad SC. Trebell.*

3. Paul. Castrens. *ad l. Gallus 29. §. quidam rectè. De liber. & posthum ex l. si quis operas 5. D de oper. libert.* quæ planè ad rem non pertinet, loquitur enim in stipulatione non in institutione aut substitutione.

4. Quod pluribus defendit Decius *cons.* 205 248. 253. 291.

5. Vt à nobis fusiùs disputatum est in quæstione illa De liberis in condicione positis *Decad. 26. De error. pragmat.*

6. *l. si adrogator 22. §* 1. *vbi notat. D. de adopt.*

7. Textus est elegans *in l. nec ei 17. § præterea eod. tit.*

8. *Novell. 115. vt cùm de appellat. cognosc. §. aliud quoque capitulum & l. 3. § si emancipatus D. de bonor. possess. contr. tabul.*

9. Nam si iure directo valere numquam potuit, omnimodo sic interpretanda est benigna interpretatione vt iure fideicommissi conseruetur *arg. l. Scævola 76. vbi not. D. ad SC. Trebell.* Decius *dict. cons.* 253.

10. Nam & hoc casu continetur substitutio fideicommissaria, vt ex communi Doctorum sententia refert Cravet. *cons.* 21. *num.* 7. *& cons* 131.

11. Alioqui si ad primum substitutum directa sint licèt habeant tractum temporis non ideò tamen ad alias personas extenduntur Idem Cravet *dict. cons.* 131. *num.* 3. *&* 4.

12. Ne alioqui melioris condicionis sit persona quæ minùs dilecta fuit, quàm quæ magis dilecta, quod in fideicommissis & substitutionibus numquam ferendum est *l. Publius 36. §.* 1. *D. de condic. & demonstr.*

DEFINITIO IX.

Liberi etiam cum parentibus vocati, aliquando censentur vocati tantùm ordine successiuo & in casum tantùm fideicommissi.

EX contrario quod suprà diximus collaterales cum liberis suis copulatiuè vocatos, propter vim copulæ simul vocatos intelligi: eam necessariò admittit interpretationem si personarum condicio patiatur. 2 Nam si ponas fratrem institutum aut cui legatum vel fideicommissum relictum sit nullos dum eo tẽpore liberos habuisse, necesse est vt ordine successiuo vocati videri debeant, qui simul vocari non potuerunt. 3 Adeóque quod magis mirum est in casum fideicommissi non in vulgarem, quia casus vulgaris etiam cùm expressus est pro non scripto haberi debet, si vulgariter substitutus nondum in rerum natura sit tempore delatæ hereditatis. 4 Cæterùm nec si in id vsque tempus dilata sit agnitio aut repudiatio quo liberi extare cœperint, perinde tamen erit ac si iam ipso testamenti tempore in rebus humanis fuissent. 5 Itaque non nisi in fideicommissarium casum vocati videbuntur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Defin. 7. supr.*

2. Est enim semper iusta illa interpretatio per quam habetur ratio personarum *l. adigere 6. §. quamuis de iur. patron.*

3. Vt in eum casum valeat dispositio quo valere potest, & quo saltem ex verbis concipi possit *arg. l. Gallus 19. §. quidam rectè de lib. & post. Italem 51. in fin. D. de hered. instit.*

4. Quia non potest substitutio vulgaris fieri quin testator sermonem suum conferat ad substitutum, Quoties autem is ad quem testator sermonem suum confert in rerum natura non est, nullius momenti est dispositio *l. quidam referunt 14. vers. quia heres D. de iur. codic. l. 4: De de his quæ pro non script. hab.* Idem est in legitima hereditate *l. Titius 6. & seq. D. de suis & legit.*

5. Institutio enim quæ ab initio pro non scripta, tractu temporis conualescere non potest *l. pen. de reg. iur.*

6. Quia fideicommissum potest relinqui personæ etiam quæ nondum sit in rerum natura si modò extet tempore condicionis existentis *l. si in personam 21. C. de fideic.* Vide Dec. *cons. 253. in fin.* Bald. *cons. 305.* incip. *non est dubium vol.* 3. Iunge *Defin. 12. infr.*

DEFINITIO X.

Vulgaris substitutio expressa nunquam trahitur ad fideicommissariam, Breuiloqua non nisi interdum, Compendiosa ferè semper.

VVlgaris substitutio, si suo casu expresso certa sit & expressa numquam trahi potest ad fideicommissariam, 1 à qua scilicet non specie tantùm differat, sed toto etiam ferè genere. 2 At si vulgaris casus expressus non sit, vt contingit breuiloqua facta substitutione, 3 minùs difficile est vt ex coniecturis probabilibus trahatur aut potius flectatur directa substitutio ad fideicommissum. 4 Illa verò coniectura sufficere creditur quæ ex clausulæ codicillaris adiectione colligatur, si modò clausula illa concepta sit per verba futurum tempus demonstrantia, 5 quòd eo casu dubitari non possit, quin ipsius quoque substitutionis verba temporis tractum habere videantur: 6 quod cùm euenit iam suprà diximus, 7 in breuiloqua substitutione fideicommissariam quoque contineri. Quamquam si rationem iuris spectes, prorsus improbabilis est hæc sententia, quandoquidem constat clausulam codicillarẽ quibuscumque tandem verbis concepta sit 8 solennitatis duntaxat defectum supplere, non etiam voluntatis. 9 Sanè in compendiosa substitutione faciliùs hoc admittere quis possit, quoniam id substitutionis genus sui natura aptum est comprehendere omnes substitutionum species 10 nisi verba repugnent, 11 Tum demũ autem repugnare videntur cùm sint merè directa 12 non cùm, vt nostri vocant, communia. 13 Porrò clausula codicillaris facit vt quę in testamento directis verbis relicta sunt valeant in vim fideicommissi, si valere directò non possint. 14 Atque ita vulgò nostri ratiocinantur. 15 Sed tamen non videtur ea ratio bene accommodari ad eam substitutionem quæ verbis directis concepta, aut quę directâ sui natura, iure vulgaris valere potuit, si casus non aditæ hereditatis aut non agniti legati vel fideicommissi contigisset. 16 Quid enim necesse est, vt quæ iure directo valere potuit in suo casu, ob id solum flectatur in fideicommissariam ex vi codicillaris clausulæ, quòd fideicommissi casus euenerit? 17 Illud certè aliquando æquum est obliquari directam substitutionem in codicillis factam, quia nullo casu fieri queat vt tanquam directa valeat quæ in codicillis facta est quibus non magis hereditas dari potest quàm adimi. 18 Sed id non nisi perraro & summa suadente vtilitate si iuris autoribus credimus admittendum est. Vno nimirũ illo casu, ac fortassis præterea nullo, quo impuberi filio substitutus pupillaris codicillis datus proponatur. 19 *Senatus* tamen noster iuxta communem interpretum sententiam pronunciauit in causa suprascripta.

1. Expressio enim specialis omnem impedit extensionem *l. commodissimè 10. D. de liber. & post. l. si cùm dotem 22. in princip. D. solut. matrim. l. 4. De vulg. & pupill. substit.*

2. Vulgaris siquidem substitutio verè ac propriè substitutio est non etiam fideicommissaria *l. tutorei 39. §. heres D. de admin. tutor.*

3. Quamuis etiam breuiloqua sui natura sit vulgaris, vt dixi *Defin. 6. num. 5. supr.*

4. Vt puta si breuiloqua facta sit per verba importantia tractum temporis Guill. Bened. *in verb. si absque liberis in tract. De substit. breuiloq. num.* 17. *& sequentib.* Cravet. *cons.* 22. *&* 210. *num.* 4. *& cons.* 305.

5. Francisc. Rip. *ad l. Lucius 45. num.* 44. *& seq.* contra Decium *cons.* 205. *ad fin. & cons.* 291. *& ad l. precibus C. hoc tit.* Adde cum Ripa Cravet. locis supradictis & Francisc. Mantic. *lib. 7. tit.* 4. *De coniect. vltim. volunt.* vbi dicit communem esse contra Decium. Iunge Bald. *cons.* 92. *lib.* 2. Socin. *cons.* 6. *vol.* 2. *vol* 3 Curt. *cons.* 139. *num.* 27. Grat. *cons.* 8. *vol.* 2. Dec. *cons.* 431. *col.* 2. Zanch. *ad l. heredes mei* 57. *§. cùm ita D. ad* SC. *Treb. num.* 19. vbi contrariam Alciati opinionem refert ac refellit. Raph. Fulgos. Paul. Castrens. & Corn. *in l. si frater C. de fideic.* Capr. *cons.* 7. Andr. Gayll. *lib.* 2. *pract. observ. cap.* 114. *num.* 3.

6. Habent enim tractum temporis ea verba quæ concipiuntur in futurum *l.* 2. *§ si quis adita l. filij* 6. *§.* 2. *D. ad SC. Tertyll.*

7. *Defin.6.supr.eod.*vbi vide.

8. Distinctionem enim illam verum per verba præsentis temporis concepta sit an per verba futuri, refutauimus in prima parte Chiliadis nostræ *De error.pragmat.*

9. Quæ vera & elegans ratio est Decij *dict. cons.* 205. *ad fin.* & aliis locis supradictis.

10. *Not.ad l.centurio De vulg.& pup.subst.& ad d.l. precibus C. hoc tit.*

11. Nihil enim statuendum vnquam est verbis repugnantibus *l.talem* 51.*in fin.D.de hered.instit;*

12. *l.verbis similibus* 7.*vbi not. D.de vulg.& pupill.subst.*

13. De quibus tractant nostri post Bart. *ad l.centurio.*

14. *l.1.l.3.in princip.de iur.codic.l.generaliter* 24.§. *ex testamento D.de fideic.libert.l.1.C.eod.l.pen* §. *vlt.de leg.2.*

15. *ad l.Scæuola* 76.*per ill.text.D. ad SC. Trebell.*

16. Ita nostri notant *ad d. l.Scæuola.*

17. Siquidem satis est vt aliquem casum vtilem habuerit *arg.l.Stichus* 39.*in fin.D.de manum.testam.l.heres* 21.§.*pen.D. de fideiuss.*

18. Qui casus est *d.l.Scæuola.*

19. Vt scripsi pluribus *ad d.l.Scæuola lib.*15.*Coniect.*

DEFINITIO XI.

Etiam institutio facta per verba importantia tractum temporis trahitur ad fideicommissum.

CVm Titius Sempronium heredem instituisset, ciúsque liberos & heredes his verbis *& ses hoirs* dubitabatur an vulgaris substitutio facta esset, an fideicommissum potiùs Sempronio iniunctum vt Titianam hereditatem liberis suis iisdémque heredibus restitueret. Nam si ea in dubio accipienda est interpretatio quæ directam potiùs quàm quæ fideicommissariá faciat substitutionẽ, 1 nihil vetabat sic institutionem intelligi vt si Sempronius hereditatem Titij adire aut nollet aut non posset, post eius demùm mortem, ipsius liberi iidémque heredes per vulgarem admitterentur. 2 Eáque interpretatio verbis quoque conuenientior videbatur cùm *instituendi* non *substituendi* verbo testator vsus esset. 3 Vulgaris enim non item fideicommissaria substitutio institutio est. 4 Et verò quomodo fieri obsecro potest vt quis heredi suo tanquã heredi quid restituere rogetur? 5 Cùm non magis heredi suo obstringi quis possit quàm sibi ipsi, 6 quandoquidem eadem defuncti & heredis persona esse intelligitur. 7 Pronunciatum tamen est fideicommissum à Sempronio relictum videri propter verba illa *& ses hoirs* quæ tractum temporis habebant, in eum scilicet vsque diem quo Sẽpronius decessisset, 8 cuius viuentis sicuti nulla hereditas ita nec heres quisquam esse poterat. 9 Nec credibile erat testatorem qui opulentam hereditatem relinqueret, 10 de Sempronij liberis in eum duntaxat casum cogitasse, quo hereditas à Sempronio repudiata fuisset, 11 támque longo tempore vacasset: 12 Præsertim si testamenti tempore nullos dum liberos Sempronius habuisse proponeretur. Qui enim nondum nati sunt aut concepti non magis vulgariter substitui quàm instituí possunt. 13 Fideicommissi verò vtilitas in eo erit, vt si patris Sempronij hereditatem liberi iidémque testamentarij aut legitimi heredes agnouerint cum beneficio legis & inuentarij, 14 Titianæ hereditatis fideicommissum tanquam æs alienum possint deducere aduersus quoscunque Sempronianæ hereditatis creditores & legatarios: 15 quamuis aditione hereditatis hactenus confusa sit fideicommissi actio vti ne fideicommissum peri possit: 16 Nimirum quoniam ad huiusmodi fideicommissum non heredes quilibet, sed soli liberi, ita tamen si iidem quoque heredes essent, inuitati viderentur. 17 Nam si dictio illa Gallica *hoirs* nihil nisi herèdes ac non etiam per prius, vt aiunt, liberos significaret, vix sanè esset vt fideicommissum etiam quod disertis verbis expressum fuisset, valere posset, quo quis erga proprium heredem suum oneraretur. 18 *Ita Senatus* in causa Ioannis Berguera. *Sine die.*

1. *Cap.si pater de testam.in* 6.

2. Atque ita in terminis respondit Cravet. *cons.* 131. *num.* 5. & 6.

3. Institutionis enim verbum speciale est, substitutionis verò generale.

4. Cùm nihil aliud sit vulgaris substitutio quàm secunda aut heredis secundi institutio, vt Caius definit *in Instit.*

5. Quomodo Cravet. disputat *dict cons.*131.*num.*6.

6. *l.heres à debitore* 21.§. *quod si stipulatur D.de fideiuss. l.debitori* 50. *eod.l.Stichum aut Pamphilum* 95.§. *aditio de solut.*

7. *l.heres & hereditas* 22.*D de vsucap.d.*§. *quod si stipulatur.*

8. Non enim possunt verificari, vt nostri loquuntur nisi post mortem Sempronij Bart. *ad l.Gallus* §. *quidam recte D.de liber.& post. num.*7.

9. *l.qui superstitis* 94.*de acq.her.l.*1.*de hered.vel act.vendit. l.*1.*D.pro herede.*

10. Etsi nihil vetat opulentam quoque hereditatem repudiari, nec heres cogendus est rationem adferre cur repudiet *l.* 4. *D. ad SC. Trebell. l.si in testamento* 22. *in fin.D si quis omiss. caus. testam.*

11. Est enim casus ille abominabilis per quem scilicet fit vt testator eum heredem non habeat quem destinauit *l.Lucius* 85.*& l.vlt.D. de hered. instit.*

12. Interest enim testatoris & reipub. non tandiu vacare & iacere hereditatem *l.*1.*D.de success.edict.* Vnde & solebant olim testatores heredem instituere sub ea condicione si intra centũ dies hereditatem adiret, cerneretque vt scribit Vlp. *tit.* 22. *qui hered. inst. poss.* quod & prætor solet seruare in præstituendo tempore ad deliberandum *l.*1.*D.de iur. delib.*

13. Vt scripsi *Defin.*9. *supr.eod.*

14. *Ex l.vlt.C. de iur. delib.*

15. *l.in imponenda* 6.*l. irritum* 8.*C. ad leg.falcid.*

16. Aditio enim confundit obligationem ad impediendam petitionem non etiam ad impediendam retentionem *d.l.irritum l.debitor* 59.*D.ad SC.Trebell.l.Stichum aut Pamphilum* 95. *§.aditio De solut.*

17. *Arg.l.ex facto* 17.§. *vlt.*D. *ad SC.Trebell.*

18. *Ex notat.num.* 6.*& 7.supr.*

DEFINITIO XII.

Substitutio facta in fauorem personarum nondum conceptarum facilè creditur fideicommissaria.

NOn est dissimile quod pronũciatum memini. Cùm quidam fratrem suum filio substituisset, fratrisque liberos nondum tùm conceptos cùm testator decederet, 1 vocatos videri fratris filios post patrem & ordine, vt aiunt, successiuo, 2 in casum verò non vulgarem, sed fideicommissarium. Casus enim vulgaris non aliter locũ habere potest, quàm si purificabilis sit, quomodo nostri loquuntur, eo tempore quo defertur hereditas: 3 Deferri autem hereditas non potest ei qui moriente testatore nõdum conceptus sit. 4 At fideicommissi longè alia ratio est, quippe quod in tempus multò longius quàm vulgaris substitutio extendatur. 5 Possunt enim per condicionale fideicommissum vocari etiam qui post centum annos nascentur si modò iam sint concepti euenientis condicionis tempore, talisque condicio sit quæ in id vsque tempus differri queat. 6 *Ita Senatus* Cal. Decembr. 1588. Iungè Defin.9. supr.

1. Nam si iam tùm concepti fuissent, censerentur vocati coniunctim cum patre vt dixi *Defin.*7.*supr.* ex Decio *cons.* 205. & 253. Aret. Alex. & cæt. *ad l. Gallus* §. *quidam recte.* vbi contrariam Bartoli sententiam reprobant, *De liber. & post.* Idque propter vim & naturam copulæ *l. vnic.* §. *hic ita C. de caduc. toll.l.reos* 11.§. *cùm tabulis de duob.reis l.si duobus* 16.*de leg.*1. Textus est *in l.penult.*§. *instituto de leg.*2.*l.Titia cùm testamento* 34.§. *vlt.l.vlt.*§. *Lucius eod.l.Lucius* 78.*in princip. ad SC. Trebell. cap. Raynutius & cap.Raynaldus Extr.de testam.*

2. Decius *dict.cons.*253.*in fin.*Bald.*cons.*305. incip. *non est dubium vol.* 3.

3. Alioqui habetur substitutio pro non scripta vt dixi *Defin.*9. *supr.*

4. Siue testamentaria hereditas sit, siue legitima, Nisi aliquid sit quod suspendat delationem hereditatis vt in specie *l.*1.§. *sciendum l.*2.§. *penult. D.de suis & legit.l. scripto* 7.*in princip. vnd.liber.l.si quis filio* 6.*de iniust.rupt.*

5. Vt notabiliter docet Decius loco supra citato.

6. *l.si in persona* 21. *C. de fideic.*

DEFINITIO XIII.

Graduum interruptio neque vulgarem neque fideicommissariam substitutionem perimit.

Sola

SOla graduum interruptio sicut vulgarem substitutionem non petimit,1 ita neque fideicommissariam: 2 Siue quia fideicommissum quod est in causa caduci remaneredebeat penes gratiatum cu suo onere,3 Siue,quòd ita postulet voluntas testatoris, quæ facilè ac ferè semper euanesceret si graduum interruptio substitutionem fideicommissariam vitiaret. 4 Quis enim tam stupidus sit, vt plures fideicommissarios ex ordine in infinitum fortasse vt plerumque fit vocatos speret morituros eo ipso ordine quem præscribit? 5 *Ita Senatus* in causa D. Iacobi de Myolans D. de Cheurieres contra D. Henricum à Sallucius D. de Cardé 9. Cal. April. 1589.

1. *l. coheredi 41. in princip. D. de vulg. & pupill. substit.* quia vtrique substitutus videtur secundus, qui priori substituto fuit substitutus *l. si Titius 27. eod.*

2. Guid. Pap *quæst. 550.* incip. *Testator* post Bart. *ad l. quandiu 3. D. de acq. hered.* Facit *l. si eius 34. l. si patroni 55. §. qui fideicommissum D. ad SC. Trebel.*

3. *l. vnic. § pro secundo C. de caduc. toll. l. si ab eo 9. D. de vsufr. legat.* Idem est de his quæ sunt pro non scriptis *dict. l. vnic. §. in primo l. vlt. D. de his quæ pro non script.*

4. *l. heredes mei 57. §. vlt. D. ad SC. Trebel.*

5. Cùm ipse etiam ortus mortalitatis quem natura præscripsit plerumque turbet vt ipsis quoque liberis morientibus ante parentes *l. nam etsi 15. D. de inoffic. test. l. scripto 7. § vlt. D. vnd. lib.* Substitutionis pupillaris alia ratio est. Ea namque per graduũ interruptionem vitiatur *l. qui habebat 47. de vulg. & pup. substit.* de cuius sententia & lectione alibi scripsimus.

DEFINITIO XIV.

Varij casus in quibus & vulgaris & fideicommissaria substitutio ex graduum interruptione vitiatur.

SEd hoc ita accipiendum est si substitutio aut vulgaris vtraque fuit aut vtraque fideicommissaria, & quidem concepta sub eadem conditione. 1 Nam si primo heredi vulgariter substitutus esset Titius, tum Titio per fideicõmissum Sempronius si Titius sine liberis moreretur, mortuo ante heredem vulgari substituto non fieret locus fideicommissariæ substitutioni, quamuis Titius sine liberis decessisset. Fieret enim contra testantis voluntatem si fideicommisso grauaretur is, cui non nisi vulgaris substitutus datus est, 2 cùm vulgaris & fideicommissaria toto genere differant prorsúsque disparatas habeant conditiones: 3 ex quo illud fit vt vulgaris substitutio expiret per aditionem, 4 per quam fideicommissaria confirmatur. 5 Quid verò si plurium substitutionum fideicommissariarum diuersę sint conditiones? Finge rogatum Titiũ vt si sine liberis moreretur hereditatem restitueret Sempronio, Sempronium quoque si nauis ex Asia veniret, Mæuio. Propriam cuiusque fideicommissi conditionem in propria cuiusque persona impleri omnimodo necesse est. 6 Alioqui si alterutrius substitutionis condicio defecerit, nihil proderit vltimo fideicommissario alterius cõdicionem extitisse. 7 Id enim est quod dici solet Deficiente prima substitutione omnes etiam subsequentes deficere quæ ab ea pendebant. 8 At si vtriusque substitutionis condicio impleta sit, non eò minùs admittetur Mæuius quòd Sempronius ante Titium decesserit. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Vt in specie d. l. coheredi 41. & d. l. si Titius 27. de vulg. & pupill. subst. d. l. si eius 34. l. si patroni 55. §. qui fideicommissum ad SC. Trebell.*

2. Sicut è contrario qui per fideicommissum substitutus est, numquam potest euadere in vulgarem substitutum *l. ille à quo 13. §. 1. eod. tit. ad SC. Trebel.*

3. Vulgaris enim fit in casum hereditatis non aditæ *l. post aditam 5. C. hoc tit.* fideicommissaria verò non nisi in casum hereditatis aditæ *d. l. ille à quo §. 1. & d. §. qui fideicommissum & pass. ad SC. Trebell.*

4. *d. l. post aditam.*

5. *d. §. qui fideicommissum.*

6. Condiciones enim adscriptæ personis cùm sint personales non facilè extenduntur ad alias personas *l. qui heredi 44. l. Manius 55. de condic. & demonstr. l. Stichum 95. §. vsumfructum l. seruus decem 68. De solut.*

7. *Arg. l. cùm pater 77. §. ab instituto de legat. 2. l. qui habebat 47. De vulg. & pupill. substit.*

8. *l. heredibus 77. in princip. D. ad SC. Treb. d. l. qui habebat 47. de vulg & pup. substit.* Oldrad. *cons. 21.* incip. *Thema tale est.*

9. Nam & hoc casu verum est in singulorum personis singulas conditiones extitisse quod sufficit. Nec enim refert vtra extiterit prior *d. l. coheredi 41. de vulg. & pup. substit. d. l. si eius 34. ad SC. Trebell.* Iunct. *l. heredes mei 57. §. cùm ita eo.*

DEFINITIO XV.

Etiam tertius possessor potest excipere de iure matris contra substitutum venientem ex compendiosa substitutione.

ADeo verum creditur, quod iam suprà diximus 1 ex interpretum magis quàm ex prudentum sententia pupillarem substitutionem, quæ verbis generalibus in compendiosa continetur non omnino matrem excludere, 2 vt si tertius possessor à substituto pupillari conuentus idipsum obiiciat, etiamsi mater non conqueratur, audiri tamen debeat, 3 Hactenus nimirum vt in ius vocanda sit mater ante omnia, ne quicquam inaudita ea decernatur. 4 néve substitutus, quasi nullum fideicommissum sit, in hereditatis possessione citra restitutionem esse possit. 5 Nec ad rem pertinere visum est quòd cùm hoc casu nihil nisi legitimam interpretes matri dent, non facit ea res quominùs substituto pupillaris directáque existimetur. 6 Nam imò verò fieri potest ex coniecturis voluntatis vt omni tempore fideicommissaria videri debeat fauore matris, 7 quemadmodum ex contrario interdum euenit vt in hoc substitutionis genere mater etiam à legitima per coniecturas excludatur. 8 Proinde vt sciri possit & constitui quid iuris sit, matrem audiri necesse est, & consequẽter tertium qui de matris iure excipit. Est enim exceptio hæc de iure quidem tertij sed ex earum numero quæ ius agentis omnimodo excludunt, 9 id est etiamsi tertius ille suo iure vti nolit, 10 ideóque omnimodo admittenda est. Nam quo casu testator voluit fauore matris substitutionẽ omni tempore esse fideicommissariam nõ potest matris voluntas efficere vt intra pupillares annos conualescat in pupillarem: 11 Cùm delata matri successio intestati si ab ea repudietur, ad agnatum proximum ipso iure deuoluatur. 12 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 11. Cal. Febr. 1591.

1. *Definit. 2. supr. hoc tit.*

2. Quia matri relinquitur legitima ex opinione Decij *ad l. precibus num. 26. C hoc tit.*

3. Quia eius interest cùm sit tertius & iustus possessor. Si enim esset nudus detentor non idem probaretur. *Ex not. ad Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

4. Nam & regulare est vt audiendi semper sint omnes quorum interest *l. de vnoquoque 47. de re iudic. l. nam ita 39. de adopt.*

5. Quoties enim substitutio fideicommissaria est non potest fideicommissarius ingredi possessionem rerum hereditariarum citra restitutionem *l. facta 63. ad Treb.* Nisi in casibus *l. pen. C. eod. & Nouell. De hered. & falcid.*

6. Alioqui danda esset matri non tantùm legitima sed etiam trebellianica *ex cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam. l. 2. § vlt. D. de iur. codicill.*

7. Afflict. *decis. 367.* Dixi *Defin. 2. supr.*

8. Puta si substitutus sit aliquis ex liberis testatoris, vt dixi *dict. Defin. 2. num. 8.*

9. Cuiusmodi exceptiones admittendas esse certum est *l. hoc 4. §. competit.* vbi Bart. *D. si seruit vind. l. vlt. C. de rei vind. l. vlt. D. de acquir. poss.*

10. Alioqui non esset admittenda si non excluderet ius tertij nisi si tertius ille vellet. Bart. latè *ad l. 2. De except. rei iudic.*

11. Nec enim testamentorum iura pendent ex voluntate viuentium, sed ex voluntate mortuorum *l. illa institutio 30. De hered. instit.*

12. *l. 1. 2. & tot. tit. D. ad SC. Tertyll. §. placebat. Inst. de legit. agnat. succes.*

DEFINITIO XVI.

Coniecturæ ex quibus potest tacita pupillaris admitti etiam contra matrem.

INter cæteras coniecturas quæ facere possunt vt per substitutionem tacitã pupillarem mater ab intestati filij successione omnimodo excludatur, Vna illa est si quid matri relictum sit quod non à pupillo eiúsve tutore, sed à pupillari substituto præstari pater voluerit. 1 Tum enim apertissimum est eam fuisse testatoris voluntatem, vt matri substitutus præferretur. 2 Sed non faciet ea res vt mater à legitimæ petitione excludatur, quando nihil vetet admitti substitutum ex substitutione, nec tamen eo minùs saluam matri legitimam etiam cùm substitutio est compendiosa, quæ pupillarem quoque expressam continet, quamuis non nisi verbis generalibus. 3 *Ita tractatum est* in causa Remigij & Claudij de Vullien, & Martini S. Grand. Prid. Id. Iunij 1593.

1. Paris. *cons. 73. vol. 2. ex l. Paula Callinico 27. §. Pompeius de legat. 3.* Mich. Cras. *in §. testamentum quæst. 28.*

2. Cùm non potuerit grauari substitutus & onerari nisi primùm honoratus *vulg. l. ab eo 9. C. de fideic. l. sed etsi 6. in fin. de leg. 3.*

3. Secundùm eam interpretum sententiam, quam receptiorem esse diximus *Defin. 2. supr.* Ergo omni casu legitimam habebit mater, nisi cùm pupillaris fuerit expressa. Prodierit tamen substituto superior coniectura hactenus ne substitutio possit fauore matris dici fideicommissaria lunge *Defin seq.*

DEFINITIO XVII.

Si primus substitutus sit ex liberis prodest secundo substituto quamuis extraneo ad matrem in totum excludendam.

FOrtior illa coniectura est, de qua in superioribus diximus, 1 Si substitutus sit ex liberis testatoris. Hoc enim casu siue tacita pupillaris fuit substitutio, siue compendiosa id est talis quæ pupillarem verbis generalibus expressam contineat, mater in totum excludetur, id est etiam à legitima: 2 Proinde si post filium primo gradu substitutum extraneus quispiam secundo gradu sit substitutus, licèt non per pupillarem specialiter expressam, sed per compendiosam vel per tacitam, perinde manebit mater exclusa, quæ semel exclusa fuit. 3 Quam.n. testator semel & in primo substitutionis gradu excluſam voluit, credibile nõ est vocatã denuò voluisse in præiudiciũ vltimi substituti, quantumuis extranei. 4 Itaque quod interpretibus placet non excludi matrem à legitima quando per compendiosam substitutus est extraneus, 5 ita intelligendum est si non priùs substitutus sit vnus ex liberis, Tametsi ob eum præmortuum vel non natum hereditas ad sequentem substitutum extraneum deuoluta proponatur. Media namque filij persona transmittit ad substitutum huiusmodi coniecturam voluntatis. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Defin. 2. num. 8 supr.*

2. Secundùm glos. magnam Bart. & alios *ad l. precibus 8. C. hoc tit* & alios citatos *dict. num. 8.* Creditur enim testator filiũ eundémque expresè substitutum magis dilexisse quàm vxorem, præsertim si eam neque instituerit neque substituerit *arg. à contrario sensu. l. vlt. C. de inst. & subst.*

3. Id enim est quod nostri solent dicere personam semel exclusam manere in perpetuum exclusam *Not. ad l. vlt. §. quãdo autem in pendenti D. ad SC. Tertyll.*

4. Nec enim quisquam credendus est tam facilè se corrigere ac sententiam mutare voluisse *l. non ad ea 89. vbi not. de condic. & demonstr.*

5. Iuxta opinionem Decij *ad l. precibus num. 26. C. hoc tit.*

6. Nec enim nouum est vt per alterius personam quis habeat id quod ex sua persona habere non posset *l. 3. in fin. quæ res pignor. l. cùm hereditate 55. de acq. hered. l. si is qui duos 29. de liber. legat.*

DEFINITIO XVIII.

Verba illa: vulgariter, pupillariter, *&* per fideicõmissum *apposita in institutione an prosint substituto ad excludendam matrem.*

QVidam cùm haberet vxorem prægnantem instituerat ex asse posthumum, si vnus nasceretur, Posthumos verò si plures, Omnes in viriles, eorúmque liberos in recta linea vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum. Deinde si quis ex posthumis nec liberis decederet, substituerat superstites, Si omnes, substituerat cognatũ. Nato posthumo tùm in pupillari ætate defuncto, matre superstite, Videbatur verba illa *vulgariter pupillariter & per fideicõmissum* quæ per imperitiam notarij fuerant in institutione apposita, 1 ad substitutiones potiùs, earúmque gradus omnes referri debere. 2 Etsi enim iis verbis institutionis *eorúmque liberos in recta linea* substitutionem quoque cõtineri constabat vt post parentes posthumos eorum quoque liberi succederent, 3 quandoquidem habent tractu tẽporis ex quibus fideicommissaria substitutio induci solet, 4 fieri tamẽ non poterat vt parẽtib. liberi pupillariter substituti essent, non magis quàm vt ex pupillis liberi nascerentur. 5 Ergo pupillarẽ illã substitutionẽ quã diuersis verbis testator expressérat, ad eũ substitutionis gradum referri necesse erat quo valere posset. 6 Gradus autẽ primus ille erat quo fratres fratribus erant substituti. 7 Quo admisso vt ex patris voluntate frater fratri esse debuerit heres testamentarius, illud etiam consequens erat, vno tantùm posthumo nato, cóque in pupillari ætate mortuo, substitutum secundo gradu quamuis extrancum perinde ex pupillari expressa successurũ, atque si ei soli qui natus esset non etiã aliis qui nati non essent fuisset substituturus. 8 Quã quam enim vulgo creditũ est pupillarẽ substitutionẽ vitiari ex gradũ interruptione, 9 eóque differre à vulgari, & fideicommissaria, 10 Id tamen tùm obtinet cùm substitutus nominatim huic aut illi impuberi datus est, 11 non cùm illi qui nouissimus morietur. 12 Nam & nouissimus moritur qui solus natus est, & post quem alius non moritur: 13 quia nec possunt hoc casu videri duo duorum pupillorum testamenta. 14 Est igitur superiorib. consequens vt extraneo quoq; succedente ex pupillari substitutione quam expressam dicimus perinde mater pupilli excludatur in totum, id est etiam à legitimæ petitione 15 acsi substitutus hic esset de liberis testatoris: 16 tametsi nullæ aliæ voluntatis coniecturæ aduersus matrem pro substituto concurrerent. 17 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sunt enim istæ qualitates substitutionis non institutionis *tot. tit. de vulg. & pup. subst. & C. hoc tit.*

2. Vt magis valeat quod actum quàm quod scriptum est, Ne alioqui noceat error notarij, quod esse non debet *l. errore 7. l. testamentum 17. C. de testam.*

3. Idque in triplicem illum casum, vulgarem, pupillarem & fideicommissarium.

4. Notant nostri *ad l. centurio 15. D. hoc tit. & ad l. precibus C. eod.*

5. Nec enim alij potest fieri substitutio pupillaris quàm pupillo & quidem in potestate constituto *l. 2. de vulg. & pupil. subst.*

6. Vt in eum casum substitutio valeat qui ex verbis concipi possit *arg. l. Gallus §. 2. de liber. & post.*

7. Potest enim frater fratri heres fieri per pupillarẽ substitutionem & quidem necessarius *l sed si plures 10. §. 2. l. si filius 12. de vulg. & pup. l. Iulianus 42. alias l. si pupillus de acquir. hered.*

8. Non enim potest quis eo minùs videri vni substitutus quòd fuerit substitutus omnibus.

9. *Ex l. qui habebat 47. D. de vulg. & pupill. subst.*

10. Dixi *Defin. 13. & seq supr.*

11. Vt in specie *d. l. qui habebat.*

12. *Vt in l. ex duobus 34. in princ. eod. tit. l. qui duos 9. D. de reb. dub.*

13. *d. l. qui ex duobus & d. l. qui duos.*

14. Cùm vnus tantùm fuerit pupillus.

15. *Ex l Papinianus 8. §. sed nec impuberis D. de inoff. testam.*

16. Quo casu res nullam haberet dubitationem vt dixi *Defin. prox. preced.*

17. Nam & hæc coniectura omnium fortissima est vt dixi *dict. Defin. preced.*

DEFINITIO XIX.

Legatum quod datur matri pro omni iure legitimæ excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius qui compendiosè substitutus fuit.

In eadem

IN eadem facti specie mouit etiam Senatum vt matri omnimodo præferret substitutum, 1 quòd matri testator fundum legauerat pro omni legitimæ iure, 2 facta quam futuri temporis quo legitima deberi quandoque posset, demonstratione. 3 Quænam enim matri legitima deberi poterat nisi eo casu quo filius decederet? 4 Nam in bonis mariti vtique certũ est nullam vxori deberi. 5 Nec ad rem pertinuit, quod testator cùm legitimæ mentionem faceret non pupilli sed sua bona designauerat. 6 Licèt enim per pupillarem siue expressam siue tacitam substitutionem succedatur pupillo, tamen cùm pupillus institutus est, fit necessariò vt per mediam pupilli personã patri quoque succedatur: 7 Patrisque hereditas non male dicitur etiãsi iuncta esse cœperit cum pupilli hereditate. 8 Quod si obiicias non fuisse cur testator de legitima loqueretur, si id agebat vt filio posthumo pupillarem substitutum daret, cum eo casu certum sit nullam matri in bonis filij legitimam deberi, 9 Respondebitur fuisse illam adiectionẽ necessariam quia non solùm pupillariter expressè & compendiosè fuerat substitutum, sed etiam per fideicommissum cuius condicione eueniente procul dubio de legitima detrahenda tractandum fuisset. 10

1. Quamuis soleat passim Senatus noster in dubio pro matris legitima iudicare.

2. Quibus verbis videbatur omne ius matris comprehensum *Arg. l. Paula Callinico* 27. §. 1 *de legat.* 3.

3. Coniectura enim voluntatis magna sumi solet ex eo quòd verba testamenti vel ad præsens vel ad futurum tempus relata fuerint *l. si ita* 7. *l. scribit* 34. §. 1. *de aur. & argent. leg. cum similib.*

4. Cùm non debeatur legitima nisi ex bonis quæ quis mortis tempore reliquerit *l. cum quæritur* 6. *C. de inoff. testam. l.* 1. *§. si impubere de collat. bonor.*

5. *l. Papinianus* 6. *§. sed nec impuberis D. de inoff. testam. l. vlt. C. quor. bonor.*

6. Quibus verbis videbatur testator omnem interpretationem pupillaris substitutionis excluisse cùm per pupillarem non patri sed pupillo succedatur *l. sed si plures* 10. *§. ad substitutos de vulg. & pup. subst.*

7. *l. paterfamilias* 28 *de reb. auctor. iudic. possid.*

8. *d. l. sed si plures §. si filio l. qui patri* 59. *de acq. her.*

9. *d. §. sed nec impuberis.*

10. *Ll. §. vlt. D. de iur. codi.* adeóque trebellianica eo casu detrahi potuisset *ex cap. Raynutius & c. Raynaldus Extr. de testam.*

DEFINITIO XX.

Substitutio compendiosa etiam facta sub condicione illa si sine liberis est pupillaris vtra pubertatem si modò mater non sit in medio.

SVbstitutio compendiosa facta impuberi filio verbis communibus sub condicione *si sine liberis*, 1 pupillo posteà intra pupillares annos defuncto pupillaris censenda est non fideicommissaria, 2 matre in medio non existente. 3 Nec id solùm fauore primi substituti, sed etiam fauore secundi qui post primum vocatus sit ordine successiuo per verba tractũ temporis habentia, & apta comprehendere fideicommissum, 4 Vt puta si testator fratrem suum substituerit filio, & post fratris mortem eius liberos. Neq; enim eo minùs fratris filius directò substitutus dicendus est, quod post patris sui mortem vocatus sit, si modò viuo pupillo primus substitutus decesserit. 5 Illa namque verba *& post fratris mortem* casum quoque vulgarem continent, cùm primus substitutus pendente adhuc substiturionis condicione decessit: 6 Quemadmodum casum continerent fideicommissarium si testatoris frater idémque prior impuberi substitutus superuixisset, eiúsque hereditatem adiisset, 7 vt nimirum qui directo successisset impuberi ex pupillari substitutione, idem post mortem suam filio suo eandem hereditatem restituere rogatus intelligeretur. 8 Itaque non distinguemus an substitutio facta sit impuberi per verba directa, an per cõmunia. Semper enim ea in dubio accipiẽda est interpretatio, quæ directã substitutionem faciat non obliquam. 9 Maximè fauore pupillaris substitutionis, quæ scilicet pupillo & vtilis & honorifica esse creditur. 10 Neque hãc interpretationẽ excludit condicio illa *si sine liberis*. 11 Cùm & is quoque sine liberis moriatur quem impossibile est liberos habere vt verba illa abnegatiuè sumãtur non priuatiuè quomodo nostri loquũtur. 12 Quãquam nec per rerum naturam impossibile est vt quis ante decimum quartum annum liberos generet. Propter quã causãm Proculiani ex corporis habitu, non ex certo vllo annorum numero pubertatem æstimabant. 13 Ita *Senatus* in causa Michaelis du Cuin 6. Id. Iun. 1594.

1. Quæ vulgaris condicio & formula est compendiosæ substitutionis.

2. In dubio enim capienda est interpretatio vt censeatur substitutio directa potiùs quàm obliqua *cap. si pater de testam. in 6.*

3. Fauor enim matris contrariam interpretationem suadet secundùm interpretes vt dixi *Defin.* 2. *§. & 4. supr.*

4. Qui casus maiorem videtur habere dubitationem.

5. Quo casu secundus substitutus subintrat locum primi si modò vulgaris substitutio facta sit *l. cùm ex filio* 59. *§. vlt. de vul. l. coheredi* 41. *in princip. eod.*

6. Bart. & alij *ad l. Gallus* 29. *§. quidam rectè de lib. & post.*

7. Substitutio enim compendiosa apta est sui natura comprehendere omnes species substitutionis Bart. & alij *ad l. centurio de vulgar.*

8. Nam & huiusmodi fideicommissum valet *l. ita tamen* 27. *§. à patre ad SC. Trebell.*

9. Etiam cùm facta est per verba communia *d. cap. si pater de testam. in 6.*

10. *l. Iulianus* 42. *aliàs l. si pupillus. De acquir. hered.*

11. Quæ videtur præsupponere non alij factam substitutionem quàm ei qui possit habere liberos cùm priuatio præsupponat habitum *vulg. l.* 4. *de inst. & iur.* Pupillus autem liberos suscipere non potest vt neque nuptias contrahere *vulg. iurib.*

12. Sic enim Boerius non insubtiliter *quæst. vlt.* facit *l. Gallus* 29. *§. videndum in fin. De liber. & post. l. adigere* 6. *§. quamuis de iur. patron.*

13. *tit. quib. mod. tutel finit. Instit.* Non ideò tamen fiet consequens vt pupillus possit vnquam liberos iustos habere cùm non possit iustas nuptias contrahere sine quibus iusti liberi non fiunt nisi per adoptionem *l. 1. de adopt.* Vide in hanc Defin. Ripam *ad l. Centurio num.* 114. 116. *& seq.* Caccialup. *ad l. precibus num.* 43. Bald. *ibid. num.* 35. *Cagnol. num.* 211.

DEFINITIO XXI.

Substitutio compendiosa an contineat pupillarem cùm mixta est reciproca inter liberos disparis ætatis.

PAter institutis ex æquo sex liberis quorum alij puberes erant, alij impuberes, ei qui ex ipsis quandocunque sine liberis moreretur substituerat superuiuentes eorúmque liberos æquis portionibus de vno ad alterum, ita vt ad nouissimum qui superesset hereditas perueniret, Et, si omnes sine liberis decederent substituerat præmortui fratris sui liberos vulgariter, pupillariter & per fideicómissum. Defuncto paucis post patrem mẽsibus vno ex impuberibus matre superstite fratres totam ipsius portionẽ petebant tanquam pupillariter, substituti, Non solum quòd in compendiosa substitutione pupillaris contineretur, 1 & quidem expressa saltem verbis generalibus, 2 quæ proinde matrem omnino excludere deberet substitutis ipsius testatoris liberis, 3 Sed etiam quia clausula illa *vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum* in posteriore substitutione apposita ad priorem quoque referri deberet, cùm vtraque substitutio continuata orationis serie scripta esset. 4 Mater contradicebat In proposita specie compendiosam substitutionem non posse continere pupillarem, propter mistam reciprocam inter filios disparis ætatis, adcóque inter liberorum etiam liberos factam. 5 Clausulam verò illam quæ in vltima substitutione fuerat apposita referri ad priorem non posse, Non illa tantùm ratione quòd alius casus esset, 6 Verùm etiam quia casuum diuersorum longe diuersa esset ratio. 7 Nam in posteriore substitutione quæ simplex erat non reciproca nihil impediebat quominùs vltimò ex liberis testatoris decedenti impuberi patrueles pupillariter

substituerentur. 8 At in priore quæ vt diximus erat reciproca disparitas ætatis obstabat ne eadem interpretatio ca proposset. 9 Non quòd si ea clausula *vulgariter, pupillariter, & per fid icommissum* in compendiosa substitutione esset addita prodesse non deberet ad inducendam pupillarem defuncto vno ex impuberibus (neque enim videtur hoc casu obscura voluntas testatoris cùm verba omnia debeant aliquid operari 10) Sed quia cùm non possit videri in cõpendiosa illa substitutione mentio facta pupillaris ætatis aut substitutionis, nisi per interpretatione & extensionem clausulæ in posteriori substitutione appositæ, succedit ratio illa quòd incongruum sit facere per interpretationẽ vt in persona quorundã ex reciprocè substituris substitutio esset pupillaris at in aliorum persona non esset: 11 quę ratio faciebat vt nec inter ipsos impuberes substitutio reciproca subsistere posset, maximè cùm singulis omnes superuiuentes substituti proponerentur. 12 Itaque magis placebat substitutionẽ illã reciprocam & cõpendiosam nullo modo censeri posse iure pupillaris substitutionis siue expressę siue tacitæ, sed solã continere fideicommissariã, 13 quæ proinde matrem superstitem à luctuosa filij hereditate excludere non posset, 14 vt licèt fideicommissi onere grauata, legitimam tamen detraheret ac Trebellianicam. 15 Eáque res fauorabiliorem faciebat hanc sententiam, quòd mater esset in medio, 16 quódque eódem testamento legarum ei maritus reliquisset 17 non addita clausula illa vulgari vt nihil præterea à testatoris bonis cõsequi posset. 18 Matri tamen obstabat valde illa potissimùm voluntatis coniectura, quòd si filius hic impubes nouissimus & post fratres omnes decessisset, haud dubiè fratris filij vltimo loco substituti totam hereditatem haberẽt ex pupillari expressa substitutione, mater autem in totum excluderetur. 19 Cur non ergo dicamus voluisse testatorem excludere prorsus matrem fauore superstitum liberorum, quos vtique magis dilexerat, & tãquam liberos & tanquam institutos 20 quàm fratris filios non nisi substitutos? 21 Sed respondebatur pro matre non posse ex sola voluntatis coniectura induci pupillarem substitutionem 22 quomodo nonnunquam inducitur fideicommissaria: 23 sed expressa dispositione apertísque verbis opus esse siue per scripturam probentur, siue per testes. 24 Cùm tamen dubitationis plena quæstio videretur, & ad arbitros recurrere litigatores, quàm Senatus iudicium tentare maluissent, Placuit ex æquitate potiùs quàm ex mera iuris ratione ita rem temperandam, vt mater legitimam detraheret, Trebellianicam non item. 25 Quod temperamentum Senatus noster tùm sequi solet, cùm filio impuberi facta est compendiosa substitutio matre in medio existẽte, & substituto extraneo, id est qui non sit ex liberis testatoris, si alia voluntatis coniectura nulla proponatur, quæ matrem in totum excludere debeat. 26 *Ita tractatum est* inter liberos Claudij Quimier 10. Calend. Ianuar. 1594.

1. Quia compendiosa substitutio sui natura apta est comprehendere pupillarem substitutionem sicut & cæteras omnes substitutionis species si aliud nihil repugnet *Not. ad l. centurio 15. & ad l. verbis 7. de vul. & pup. subst. scribentes ad l. precibus 8. C. hoc tit.*

2. Ita Decius communiter adprobatus *ad d. l. precibus num. 26.*

3. Vt dixi *Defin. 17. supr.* vbi vide.

4. *Ex l. fin.* vbi Bart. *de reb. dub.* Tessaur. *decis. Pedem. 200.*

5. *ex l. 4. D. de vulg. & pup. subst. l. in testamento 6. C. de testam. milit.*

6. Vt in simili respondit Roman *cons 503. num. 2.*

7. Ex qua rationis diuersitate sequitur necessariò etiam diuersitas iuris *l. illud 32. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam. de iniust. rupt.*

8. *l. vel singulis 37. de vulg. l. qui duos 9. de reb. dub.*

9. *d. l. 4. de vulg. & d. l. in testamento.* Sicut disparitas conditionis *in l Lucius 45 eod. tit.* De *vulg. & pup. subst.*

10. Saltem singula singulis referendo vt tractat Guid. Pap. *decis. 413.* licèt Ripa dissentiat *ad d. l. Lucius num 18.* nec proinde hoc casu locus est rationi qua mouetur Modestinus *in d. l. 4. de vulg.*

11. Ratio est Modestini *in d. l. 4. de vulgar.*

12. Per dictionem collectiuam *omnes* quo casu necesse est vt in omnium persona locum habere possit dispositio vt fiat omnium determinabilium par & æqualis determinatio *ex d. l. 4. vbi not.*

13. *ex not. communiter ad dict. l. centurio & ad d. l. precibus arg. l. Scaeuola 76. ad SC. Trebell.*

14. *l. vlt. C. de instit. & subst.*

15. *l. 2. §. vlt. D. de iur. codicill.* iunct. *cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam.*

16. *ex not. in d. l. precibus & ad d. l. vlt. & d. l. Scaeuola.*

17. *arg. d. l. vlt.* vbi tamen mater erat heres instituta ex parte hereditatis non legataria.

18. Quæ clausula solet facere vt per interpretationem restringatur voluntas testatoris erga vxorem *arg. l. Paula Callisto 27. §. Pompeius de leg. 3.*

19. Id est etiam à legitima *l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis D. de inoffic. testam.*

20. Præsumitur enim quisque prolem suam magis dilexisse *l. cùm acutissimi 30. C. de fideic. l. cùm anus 102. de cond. & demonstr. l. heredes mei 57. §. vlt. ad SC. Trebell.*

21. Semper enim præsumitur minùs dilectus qui posterior vocatus fuit *l. Publius 36. §. 1. de condic. & demonstr.* vt è contrario posterior vocatus is qui minùs dilectus fuit *l. omnia 32. alias l. cùm ita §. vlt. de leg. 2 l. vlt. vbi not. C. de verb. sign.*

22. Vt nec aliam vllam directam *l. iubemus 29. C. de testament.*

23. *l. cùm proponebatur 64. de legat. 2. l. antep. de leg. 1.*

24. *d. l. iubemus.*

25. Iuxta opinionem Decij *in d. l. precibus num. 26.*

26. Vt dixi *Defin. 2. 3. & seq. supr.* vbi vide. Itémque *Defin. 16. & 17.*

DEFINITIO XXII.

Cùm adest frater vtrinque coniunctus quia debeat esse legitima matris.

AT cùm impubes ille de cuius hereditate contendebatur superstitem reliquisset non tantùm matrem sed etiam fratrem vtrinque coniunctum, 1 Visum est eam legitimam soli matri quærendam, tertiámque partem esse debere bonorum omnium quæ filius habuerat, 2 quia licèt frater vtrinque coniunctus concurrat cum matre in fratris intestati successione, non tamen concurrit nec facit partem in legitima, 4 quia non sicut matri in bonis filij sic etiam fratri in bonis fratris legitima vlla debetur. 6 Tertiam verò bonorum partem habere mater debet non eorum duntaxat quæ ad intestati heredem peruenissent si filius hic fideicommisso grauatus fuisset, 7 Sed omnium quæ à patre acceperat, 8 Ne prodesset substitutis qui summo iure etiam Trebellianicæ detractionem pati debebant, quasi ex fideicommisso tantùm vocati, 9 quòd ex æquitate & pro bono pacis substitutio quasi pupillaris iure censeretur, 10 Sanè superstiti fratri vtrinque coniuncto fuisset vtilius fideicommissariam censeri substitutionem, vt quod pro legitima & Trebellianica deductum esset 11 inter se & matrem diuideretur iure successionis intestati. 12 Sed cæteris fratribus tanto durius id foret. 13 Itaque eorum fauore soli matri fauendum esse melius visum est, 14 quamuis ita fieret vt melior esset condicio matris, quàm si substitutio prorsus fideicommissaria fuisset. 15 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Qui proinde ex ratione iuris poterat simul cum matre succedere fratri ab intestato *ex Nouell. 118. de hered. ab intest. venien. Auth. defuncto C. ad SC. Tertyll.*

2. Cùm hodie aucta sit legitima etiam parentum vt sit triens portionis ab intestato contingentis *Nouell. 38. de trien. & semiss.*

3. Propter quam causam videbatur legitima portio matris minor esse debere quàm si frater nullus adfuisset.

4. Quia non potest facere partem qui nec admittitur. nec admitti speratur ad partem Ex notat. per Bartol. & alios *in leg. planè 54. §. si coniunctim & §. si duobus per ill. text. de leg. 1.*

5. *l. nam etsi 15. in princip. de inoff. testam.* iunct. *l. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber.*

6. *l. fa-*

6. *l.fratris 21.l.fratres 27.C.de inoff.testam.*

7. Quod tamen regulariter ita seruatur cùm legitima nihil aliud sit quàm portio portionis ab intestato contingentis *l.cùm quæritur 6.l.quæ nuper 31.C.eod.tit.de inoff.testam.*

8. Id est quæ fideicommisso continerentur si fideicommissaria substitutio fuisset.

9. *l.2.§.vlt.infr.de iur.codicill.*

10. *arg.l.eum qui 30.de iureiur.l. 2.§. meritò. D. quand. act. de pecul.annal.est.*

11. Illo enim casu duplex detractio locum habuisset *cap.Raynutius & cap.Raynaldus Extr.de testam.*

12. *Auth.defuncto C.ad* SC.*Tertyll.*

13. Qui scilicet nullam ab intestato partem fuerant habituri.

14. Nam & plerumque euenit vt quis per alterius personam habeat,quod per suam habere non posset *l.3 in fin.D.quæ res pignor.l.cùm hereditate 55.de acq.hered.§. præferuntur Inst. de SC. Tertyll.*

15. Quo casu non habuisset illa trientem hereditatis,sed tantùm quadrantem.

DEFINITIO XXIII.

Tacita pupillaris admittitur etiam contra matrem quæ non est coheres filio data,præsertim si conuolet ad secunda vota & in eum casum sit ademptum legatum quod fuerat ei datum.

PAter posthumum si masculus nascereturheredem instituerat,si non nascereturfratres suos instituerat & substituerat exclusis ab hereditate filiabus dato eis legato. Vxori prægnanti certam pecuniæ quantitatem legauerat hoc adiecto vti ne ad secunda vota conuolaret.Si secus faceret legatum ei ademerat. Nato posthumo mater secundò nupserat,Posthumus deinde impubes decesserat superstite matre cum sororibus & patruis substitutis. Postmodum mater ante factam de filij hereditate controuersiam diem suum obierat, relictis filiabus iisdémque legitimis heredibus. Quæ cùm subinde fratris sui hereditatem tam ex proprio quàm ex defunctæ matris capite peterent,substituti pupillares iique iam facti possessores contradicebant,suámque esse hereditatem contendebant ex pupillari substitutione. Prior iudex pronunciauerat pro sororibus.Appellatione ad Senatum facta disceptatum est in publico auditorio an bene iudicatum esset.Quidam ita putabant,propterea quod casus ille in quem facta erat pupillaris substitutio si posthumus non nascereturnato posthumo defecisset.1 Casum enim omissum pro omisso haberi debere:2 Neque hoc casu locum esse constitutioni Diui Marci qua inductum est vt expressus casus vulgaris trahatur ad pupillarem non expressum,3 & contrà. 4 Obstat enim lex Iustiniani quæ non paritur locum esse constitutioni matre in medio existente. 5 Neque rursum necessariam esse distinctionem illam, Vtrum mater data esset filio coheres,6 necne, Cùm vtroque casu nimis durum & inhumanum sit aufferri matri luctuosam filij hereditatem.7 Dicebam Iustiniani lege casum specialem & omnino singularem contineri. 8 Nam repugnabat proculdubio Papiniani sententiæ constitutio Diui Marci,qua sola vt credibile est mouebatur Vlpianus,9 nisi pro Papiniano fecisset illa voluntatis coniectura quòd non erat verisimile testatorem qui vxorem ex parte heredem scripserat,ei luctuosam filij impuberis hereditarem ademptã voluisse:Cúmque constitutio Diui Marci sola voluntatis cõiectura niteretur,10 (alioqui enim obstabat sanè iuris ratio quæ non patitur,vt casus expressus ad omissũ trahatur,11) non abs re Papinianus existimabat suadente contraria & fortior e coniectura,posse tutò recedi à iure nouæ constitutionis.12 Cui consequens erat vt cùm in proposita specie mater pupillo coheres data non esset,substitutos pupillares excludere nullomodo posset.13 Nil obstante celebri illa Diocletiani & Maximiani lege, ex qua in contrariam sententiam vulgo interpretes nostri mouentur.14 In cuius nimirũ specie nec poterat locus esse constitutioni Diui Marci, quoniam in ea quærebatur de testamento militis,15 cuius singulare ius est vt casus à milite expressus numquã trahatur ad omissum,16 Propterea quòd in militis testamentõ non iusta vt in paganorum,17 sed nuda simpléxque voluntas spectatur.Accedebat quòd in proposito nõ solùm ex nulla parta scripta mater fuerat,sed etiam legatum ei datum maritus ademerat si ad secundas nuptias transiret; Quæ condicio secutis secũdis nuptiis extiterat.18 Itaque à contrario sensu coniectura Papinianeę non erat verisimile testatorem qui legatum vxori factum ademisset,saluam ei voluisse in illum ipsum casum successionem filij tãquam intestati,cui pupillarem dederat substitutum.19 Quandoquidem ex supradicta Marci constitutione vulgariter pupillo substitutus habetur pro pupillari substituto eueniente casu pupillaris substitutionis.20 Pupillaris autem substitutus cùm sit heres testamentarius,21 ex vulgari iuris regula excludit intestati successorem. 22 Sed me illud omnium maximè mouebat, quòd tametsi mater in specie coheres filio data fingeretur,23 nullus tamẽ hodie Iustinianeæ constitutioni in huiusmodi facti exemplo relictus locus videbatur.Propterea quòd nouo iure non sola mater succedit filio intestato siue puberi,siue impuberi,sed cum fratribus & sororibus ex vtroque parente coniunctis.24 Nec fieri vllo casu potest,vt superstite aliquo ex fratribus aut sororibus vtroque ex latere,sola mater succedat,quoniam ab intestato vnus tantùm casus est. 25 Atqui in ea specie quæ proponebatur filię testatoris eædémque sorores defuncti impúberis nominatim fuerãt exheredatæ aut saltem à successione exclusæ accepto legato,licèt,institutionis iure,vt vulgo fit,relicto. 26 Proinde nulla ratio erat, cur credendus esset testator voluisse,vt potior esset filiarum excluſarum,quàm substitutorum pupillarium causa.27 Ergo nec matris,quippe quæ vt diximus non aliter ab intestato admitti poterat quàm si sorores quoque admitterentur. 28 Denique illud etiam obseruandum videbatur quod testator auorum exempla secutus toto testamento masculos prætulerat,& fœminas excluserat vt bona in familia conseruarentur. 30 Quo casu probabilius est nec Papiniani nec Iustiniani sententiam locum habere posse, cùm tota quæstio illa sit voluntatis vt & Papinianus & Vlpianus fatebantur.31 *Ita tractatum est* ex tempore sed nihil adhuc pronunciatum inter filias & fratres N. De Montagnola 8. Id. Iun.1595.

1. *l.vlt.C.de instit.& substit.*

2. *l.commodissimè 10.D.de liber.& posthum.*

3. *l.iam hoc iure 4.D.de vulg.& pupill.substit.l.4.C.hoc tit.*

4. Sic enim nostri putant esse etiam aliquam tacitam vulgarem,Contra quos vide quæ scripsi in *Hemischiliade De errori pragmat.*

5. *d l.vlt.C.de instit.& substit.*

6. *Vt in d.l.vlt.*

7. *arg.l.iure succursum 6.D.de iur.dot.l. scripto 7.§.vlt.D.vnd. liber.l.nam etsi 15.D.de inoff.testam.*

8. Quod probant verba illa constitutionis *in huiusmodi casu.*

9. Quia constitutio Diui Marci indistinctè fuerat locuta *arg. l.in fraudem 15.§.vlt.D.de testam. milit.l.de precio 8.D. de publician.in rem act.*

10. *d.l.iam hoc iure.*

11. *d.l.commodissimè l.si cùm dotem 22. in princip. D.solut. matrim.*

12. Ne fieret contra voluntatem quod ex voluntate proficiscebatur *d.l.4.de vulg.& pupill.subst.*

13. In ea enim quæ & mater & heres est duplex fauor concurrit,Vnus autem tantùm in ea quæ mater duntaxat est.Iunge *l.Titia 34.§. qui inuita.* illis verbis *filium eundémque heredem de leg.2.* Dici namque solet duo vincula esse vno fortiora *vulg. l. pen.C.de adopt.*

14. *in l.precibus 8.C.hoc tit.*

15. Vt probant verba illa *maritus tuus miles defunctus.* Item sequentia *in patria militia positus potestate.*

16. *l.in testamento 6.C.de testam.milit.*

17. *l.1.D.qui test.facer.poss.*

18. *l.1.l.Diuus 24.l.eius militis 34 & seq.D.de test.milit.*

19. Vt proinde non posset causa matris esse fauorabilis hoc casu.

20. Ne videretur dedisse plus matri cui ademerat quod erat minus *arg.l.cui pacto 5.D.de fern.export.*

21. *dict.l.4.de vulg.dict.l.4.C.hoc titul. d.l. 6. C.de testament. milit.*

22. *l.Iulianus* 42.*alias l si pupillus de acquir.hered.l.paterfamilias* 28 *de reb.autor.iudic p sfid.*

23. *l.quamdiu* 39.*de acq.hered.*

24. Vt iuuari posset beneficio *d.l.vlt.C. de instit. & substit.*

25. *Ex Nouell.*118.*de hered.ab intest. venient.* vnde sumpta est *Auth.defuncto C.ad Tertyll.*

26. *l.ab intestato* 16.*D.de iur.codicill.*

27. Quæ institutio ex re certa habetur pro legato non pro institutione cùm adest alius heres ex asse *l. quoties* 13. *C. de hered.instit.*

28. Præsumitur enim prædilexisse eos quos substituit non filias quas excludit *arg.l.omnia* 32.*alias l.cùm ita* §.*in fideicommisso de leg.*2.*l.Publius* 36.§.1.*de condic. & dem.*

29. *dict.Auth.defuncto C.ad SC.Tertyll.*

30. In qua non possunt conseruari per fœminas quia mulier suæ familiæ caput & finis est *l.pronunciatio* 195.§.*vlt. de verb.signif.*

31. Sic enim Iustin.refert *in d.l.vlt.C.de instit.& subst.*

DEFINITIO XXIV.

Substitutio facta posthumo in eum casum si non nascetur nunquam potest habere vim pupillaris expressæ posthumo nato, nec potest continere compendiosam.

SVbstitutio facta posthumo in eum casum, Si non nascetur, licèt ad eum quoq; trahatur ex Diui Marci constitutione, 1 Si posthumus natus fuerit, & impubes decesserit, 2 non tamen eodem modo pupillaris dici potest quo esset si pupillaris casus expressus fuisset. 3 Illa enim pupillaris expressa esset, 4 hæc verò non nisi tacita est, quoniam expressus ille casus si posthumus non nascetur, casus est vulgaris substitutionis, 5 non pupillaris. 6 Inde fit si nostris credimus, 7 vt substitutus pupillaris ad substitutionem admissus, quamuis matre in medio existente si quid fortè sit quod eam repellat, 8 Vt puta si non fuerit coheres impuberi filio data, 9 aut si eam omnino excluſam maritus voluerit, 10 non tamen eam excludat à petitione legitimæ, 11 quomodo excluderet haud dubiè si pupillariter expressim substitutus esset. 12 Potrò non eò minùs tacita videri debet pupillaris substitutio, quòd testator directo instituendi aut substituendi verbo vsus sit. Pertinet enim ea verborum obseruatio ad hoc vt substitutio directa censeatur potiùs quàm obliqua, 13 nõ vt expressa sit potiùs quàm tacita. 14 Expressam si quidem pupillarem facit expressio solà casus pupillaris. 15 Nec rursum ea distinctio locum habet nisi cùm tractatur de compendiosa substitutione, vt directam interpretemur, quæ alioqui obliqua potiùs dicenda esset: 16 Sed in proposita specie tractari de compendiosa substitutione, nihil potest, quia nec multa tempora sub verborum compendio potest complecti substitutio quæ facta est sub condicione illa negatiua, Si posthumus non nascetur. 17 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. De qua *in l.*4.*D.de vulg.& pup.subst.l.* 4. *C.hoc tit. l. in testam.C.de testam. milit.*

2. Extra casum *l.vlt.C.de instit.& substit.*

3. Etsi namque dici solet parem esse vim taciti & expressi *l.*3. *de reb. credit.* plerunque tamen plus potest expressum quàm tacitum siue ad iuuandum siue ad nocendum *d. l.*4. *de vulg. l.expressa de reg.iur.*

4. *l.cùm ex filio* 39.§.1.*de vulg.& pupill. substit.*

5. Quæ scilicet duplicem casum continet voluntatis & impotentiæ *d.l.cùm ex filio* 39.§.*vlt.& pass.tot.tit. de vulg. & pupill. subst.*

6. Quia substitutio pupillaris fit in casum acquisitæ hereditatis nisi cùm fit exheredato *l.*1.*&* 2.*& pass.eod.tit.*

7. Præsertim Decio *in l.precibus* 8.*C.hoc tit.* cuius opinionem Senatus noster pass. sequitur, vt dixi *Defin.*2. *& seqq.supr.*

8. Hoc ideo quoniam alioqui secundùm nostros tacita pupillaris non admittitur contra matrem *ex d. l.precibus & l.vlt. C.de instit.& subst l.Scaeuola* 76.*ad SC. Trebell.*

9. Quomodo data erat in specie *d.l.vltim.C.de instit. & substit.*

10. Vt in specie de qua diximus *Defin.praced.*

11. Quia non fit expressa nisi verbis generalibus, tacita verò verbis specialibus quæ Decij ratio est *ad d.l.precibus num.* 6.

12. *l.Papinianus* 8 *sed nec impuberis D.de inoff. testam.*

13. *Cap si pater de testam in* 6.*Notat.ad l.Centurio & ad l.verbis ciuilibus de vulg.& pupill substit.*

14. Tam enim expressa quam tacita pupillaris fit & fieri debet per verba directa, aut saltem, vt vocant, communia non per obliqua *d.l.*4.*de vulg. & pupill.substit.*

15. *l.*1.*d.l.*4.*d.l.cùm ex filio* 39.§ 1.*de vulgar. & pupill.sub.t.*

16. *Vt in d.cap.si pater de testam.in* 6.

17. Est enim hic casus specialis & negatiuus qui alium nullum affirmatiuum potest comprehendere. Substitutio autem compendiosa ea dicitur quæ verborum compendio plures continet substitutiones, vt not. Bart. & post eum cæteri *ad d.l. Centurio.*

DEFINITIO XXV.

An fideicommissum condicionale transmittatur ad liberos masculorum substituti ex, resse liberis fœminarum vocatarum post masculos.

PAter testamento heredes instituerat liberos masculos, Titium, Caium, & Sempronium, & si quis eorum sine liberis decederet, substituerat superuiuentes, sin omnes substituerat filias adiecta hac clausula *Et les leurs.* Titius & Caius decesserant superstitibus liberis, superstite etiã Sempronio, qui postmodum sine liberis decesserat. Quærebatur an ex præd. functis filius nepotes ad fideicommissum admitti deberent. Videbantur enim vocati ex generalibus illis verbis *Et les leurs*, quæ posita in fine clausulæ ad totam clausulam referenda dicebantur, ac proinde ad vtramque substitutionem tam quæ in fauorẽ filiorum, quàm quæ in fauorem filiarum facta esset, cùm vtraque substitutio in eadem clausula, aut saltẽ in duabus continuato sermone prolatis contineretur. 1 Sed etsi ex propria persona vocati non essent, videbatur tamen posse defendi ad eos pertinere iure transmissionis fideicommissum ad quos parentes eorum fuerant mutati. Constat namque inter iuris interpretes fideicommissum condicionale, licèt regulariter non transmittatur, 2 transmitti tamen interdum ex præsumpta, & coniecturata, vt aiunt mente testatoris. 4 Inter coniecturas verò ea potissimùm affert soler, si alioqui futurum esset, vt minùs dilectus præferretur magis dilecto, 5 quod sanè in proposito contingeret, quia nepotes isti magis dilecti fuerunt, quàm sorores substitutæ, cùm fuerint positi in condicione ad eas excludendas. 6 Item coniectura ex eo sumi potest, quòd liberi filiarum sunt expressim substituti qui tamen fuerunt minùs dilecti. 7 Contrà respondebatur ea verba, *Et les leurs*, non nisi ad filiarum liberos pertinere. Nam si Latinè conditum esset testamentum ita procul dubio testator scripsisset, *Et earum liberos*, non *Eorum*, quibus verbis nemo diceret masculorũ liberos contineri, 8 Transmissionem verò ex eo impediri, quod testator non tantùm liberos substituerat: sed etiam cum illa additione *superuiuentes.* 9 *Senatus* nihildum ex tempore decidit: Inclinabat tamen maior pars in eam partem, vt fideicommissum non deberetur. 10 In causa liberorum Laurentij Gay 11. Mart. 1597.

1. Secundùm id quod interpretibus nostris placet clausulam positam in fine dispositionis referendam esse ad totam dispositionem *l.vlt.* vbi Bart. *C.de reb.dub.*

2. Nam in iis quæ continuato sermone & coniuncta oratione profertuntur nihil videtur, posse dici prius, aut posterius *l.quidam testamento* 14.*D.de pecul.legat.*

3. Ne quidem addescendentes vt nostri tractant *ad l.vnic.C. de his qui ant.apert.tab.* Reprobata glos. quæ contrarium sensit *in l.is cui* 42.*D.de oblig.& action.* Vide *l.heredes mei* 57.§.*cùm ita. D.ad SC.Trebell.*

4. Zanch & alij communiter post Bart *ad d.*§.*cùm ita.*

5. Quam nostri dicunt esse omnium fortissimam coniecturam quia semper absurdum est, & contra testatoris voluntatem vt melior sit condicio eius personæ quæ minùs dilecta fuit *l.Publius* 36.§.1 *D.de condic.& demonstr.l.omnia* 32.*alias l. cùm ita* §. *in fideicommisso.* vbi etiam DD. *de legat.* 2. *& in l.pero* 69.§. *frater eod.*

6. Sic enim nostri passim argumentantur *ex l. Lucius* 85.*vbi*

85. *vbi gloſ. in verb. præulit. D. de hered. inſtit.* Contra quos tamen videnda ſunt quæ latè diſputauimus *Decad.* 26. & 27. *De error. pragmat.*

7. Sic argumentatur Cruet. *in conſil. ſuis.*

8. Nec enim fœmininum vnquam concipit maſculinum, quomodo contra maſculinum regulariter concipit fœmininum.

9. Quæ dictio ſolet excludere ius tranſmiſſionis, vt ex Cruet. Rumo & aliis concludit Mantic. *De coniect. vltim. volunt. lib.* 11.

10. Nam & in dubio pronunciandum eſt contra fideicommiſſum tanquam quod ſit odioſum, niſi cùm proponitur relictum familiæ ad conſeruanda bona in agnatione & familia, De quo vide Manti. *lib.* 8. *de coniect. vlt. vol. ar.* 1.

TIT. IX.

De liber. præterit.

DEFINITIO I.

Auth. ex cauſa locum habet etiam in præteritione paterna ſecundum DD. ſi modò filius ſit præteritus ſcienter non ſi ignoranter niſi adſit clauſula codicillaris per verba futuri temporis.

EX cauſa exheredationis vel præteritionis quæ pro exheredatione haberi debeat, qualis illa quæ à matre fit,[1] rupto vel irrito facto teſtamento, ſolam inſtitutionem corruere Iuſtinianus voluit,[2] cætera verò omnia firma remanere, ita vt ex ipſo etiam teſtamento acſi nec ruptùm nec irritum factum eſſet, debeantur.[3] Quid ergo ſi prætetito à patre filio quem habebat in poteſtate teſtamentum non ruptum aut irritum fuerit, ſed ipſo iure nullum & iniuſtum? [4] Ad hunc caſum non pertinent verba conſtitutionis, ſed tantùm ad cauſam rupti vel irriti facti teſtamenti.[5] Cuius hac parte in eo diſſimilis ratio eſt, quòd fauorabilius videri debeat teſtamentum ex poſtfacto ruptum vel irritum factũ, quoniam aliquando valuit,[6] quàm quod ab initio nullum & iniuſtum fuit.[7] Ergo de paterna prætetitione intelligi conſtitutio non poteſt, ſed de materna tantùm quę, vt dixi, pro exheredatione eſt.[8] Quod cùm ita ſit, illud quoque conſequens eſt vt non alio iure cenſeri debeat teſtamentum, in quo poſthumus, quàm in quo filius iam natus præteritus eſt. Etſi enim præteritus poſthumus teſtamentũ, cùm naſcitur, non facit nullum aut iniuſtum, ſed rumpit,[9] tamen rumpit ipſo iure ſolâque legis poteſtate, & poſteaquàm natus eſt eodem planè loco eſſe incipit, quo eſſet ſi iam ipſo teſtamenti tempore ſuperſtes fuiſſet.[11] Verùm quamquam ex iuris ratione id veriſſimè dicitur, inualuit tamen inueterato noſtrorum interpretum errore paſſimque in tribunalibus receptо, vt non minùs de paterna quàm de materna prætetitione Iuſtinianus ſenſerit,[12] Et conſequenter vt poſthumo quoque prætetito legata & fideicommiſſa conſeruentur,[13] Cùm hac tamen diſtinctione ſi ſcienter prætetitus ſit. Nam ſi ignoranter id eſt ab eo qui nec teſtamenti nec mortis tempore de poſthumo cogitarat, rectiſſimè probatum eſt conſtitutioni locum nullum eſſe. [14] Quamuis adiecta codicillaris clauſula præſertim ſi per expreſſa verba futuri temporis concepta ſit, faciat vt hoc etiam caſu legata & fideicommiſſa omnia ab inteſtato conſeruentur.[15] *Ita bis Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 6. infr. de codicill.

1. §. *vlt. Inſt. de exhered. liber. l. filiam prateritam* 15. *C. de inoff. teſtam.*

2. *Nouell.* 115. *vt cùm de app cognoſc.* §. *aliud quoque capitulum*, vnde ſumpta eſt *Auth. ex cauſa. C. hoc tit.*

3. Sic enim habent Nouellæ verba, Simile quiddam eſt *in l. vlt. D. de hered. inſtit.*

4. *l.* 1. *de iniuſt. rupt. l. ſi filius* 7. *l. inter cætera* 30. *de lib. & poſt.*

5. Vt probant priora ipſa verba *dict. Auth. ex cauſa.*

6. *Arg. l. poſthumus* 12. *de iniuſt. rupt.*

7. *d. l. ſi filius* 7. *& l. ſeq. eod.*

8. *d. §. vlt. Inſtit. de exher. liber.*

9. *d. l.* 1. *l.* 3. *& l.* 5. *d. l. poſthumus* 12. *de iniuſt. rupt.*

10. *l. ventre prætetito* 84. *D. de acquir. hered.*

11. *l. ſi primo* 8. *in fin. D. hoc tit. de liber. & poſt.*

12. Ex not. per Bart. & alios *ad dict. Auth. ex cauſa.*

13. Guill. Bened. in verb. *in eodem teſtamento* 1. *num.* 241.

14. Bart. & alij *ad l.* 1. *D. de iur. codicill. & ad d. Auth. ex cauſa.*

15. Oſach. Cacher. *conſ.* 11. *& conſ.* 70. Anton. Theſſaur. *deciſ. Pedem.* 141. vbi alios pleroſque citant qui ſic tenent, contra Bart. *ad d. l. de iur. codicill.* & Arct. *conſ. vlt.* Dicam *in Defin.* 34. *& ſeqq. infr. De codicill.*

DEFINITIO II.

Etiam fideicommiſſa vniuerſalia conſeruantur per Auth. ex cauſa.

CONſeruantur verò ea Iuſtiniani conſtitutione non ſolùm legata, & quæ legatis per omnia ſunt exequata fideicommiſſa ſingularia, ſed etiam fideicommiſſa vniuerſalia, ſi fortè heres eo teſtamento inſtitutus de reſtituenda vniuerſa hereditate ſiue purè ſiue in diem aut ſub condicione rogatus proponatur. [1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *l.* 1. *de legat.* 1. *l.* 1 *C. commun. de legat.*

2. Iul. Clar. *in §. teſtamentum quæſt.* 54. Andr. Gayl. *præct. obſeruat. lib.* 2. *cap.* 113.

DEFINITIO III.

Ius eligendi conſeruatur inſtituto per Auth. ex cauſa, etiam rupta inſtitutione.

SEd & cùm heres eo teſtamento inſtitutus iuſſus eſſet vnum ex familia eligere eique hereditatem poſt mortem ſuam reſtituere,[1] Viſum eſt non eò minùs ſaluam eſſe debere inſtituto eligendi facultatem, quam nec deportatione amitteret ſublata per deportationem inſtitutione.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *vt in l. vnum ex familia* 67. *de leg.* 2.

2. *l. cùm pater* 77. §. *hereditatem filius de leg.* 2. *l. ex facto* 17. §. *ſi quis rogatus* 2. *ad* SC. *Treb.*

DEFINITIO IV.

Inſtitutiones ex re certa conſeruantur per Auth. ex cauſa quatenus cenſentur iure legatorum non inſtitutionum.

CONſeruantur quoque eadem Iuſtiniani conſtitutione inſtitutiones ex re certa factæ, [1] propterea quòd legatorum loco habeantur, eodémque iure cenſeantur.[2] Vnde fit vt qua ex parte à legatis diſcrepant, vt puta quod ad ius accreſcendi pertinet, ſecundùm eorum ſententiam qui putant inſtitutum ex re certa ius accreſcendi habere ſi heres ex aſſe ſcriptus adire vel nolit vel non poſſit, [3] non conſeruentur huiuſmodi inſtitutiones, ſed cum inſtitutione vniuerſali corruant, id eſt non non impediant quominus teſtamentum quod ad inſtitutionem ſpectat, rumpatur, vel irritum fiat.[4] *Ita tractatum eſt* 12. Cal. Iulij 1591.

1. Bart. contra gloſ. *ad l. ex facto* 35. *D. de hered. inſtit.* Iul. Clar. *in §. teſtamentum quæſt.* 53.

2. Scilicet cùm alius vniuerſalis aut particularis heres adeſt *l. quoties* 13. *C. de hered. inſt.*

3. Idem Bart. & poſt eum cæteri ſolo refragante Baldo *ad d. l. quoties.*

4. Quia hoc caſu & hac parte cenſentur iure inſtitutionum, non legatorum.

DEFINITIO V.

Praterito filij nullum tribuit ius tertio ad impugnandum testamentum nisi sit ille ex liberis.

FIlio in potestate pręterito absente nec conquerente de patris iudicio quæri solet an alius quispiam siue agendo siue excipiendo nullitatem testamenti obiicere possit. Nam & heres ipse eo testamento scriptus si ab aliquo tanquam heres conueniatur, vtique exceptionem habet, Si non in ea causa sint tabulæ testamenti vt contra eas dari bonorum possessio possit. 1 Verius tamen est, quandiu filius prætentus non conqueritur, non esse alij permittendum, vt disputet de viribus testamenti, secundum eam nostrorum sententiam qua vtimur, existimantium filij prætoriti silentium facere posse vt testamentum alioqui nullum & iniustum conualescat hactenus saltem vt iure prætorio defendatur. 2 Itaque esset ea exceptio de iure tertij, nec exclusiua iurisagentis. 3 Cuiusmodi quæ sunt procul dubio admitti non debent. 4 Hoc ita si is qui obicit nullo iure factum esse testamentum non sit ex liberis, cuius interfit beneficio fratris prætoriti patris iudicium euerti, licèt sit ipse institutus aut exheredatus. 5 Hic enim, ius quod ex persona fratris prætoriti habere cœpit succedendi ab intestato: non idcirco admittere potest, quod frater cui facta est iniuria nolit conqueri. *6 Ita tractatum in Senatu* in causa liberorum Ludouici Machet Nectensis 13. Calend. Decemb. 1592.

1. *l. 2. D. de except. rei iudic. l. qui cum herede 15. D. de oblig. & action.*
2. *Ex l. filio praterito 17. D. de iniust. rupt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *libr. 9. Coniect. & in Decadibus de error. pragmat.*
3. Nisi sub illa veluti condicione si tertius, id est si filius velit.
4. Bart. latè *ad d. l. 2. D. de except. rei iudic.*
5. *Vt in l. is qui 15. & seq. D. de legat. præst.*
6. *d. l. is qui l. si post mortem 10. §. vlt.* vbi Bart. *de bonor. poss. contr. tabul.*

DEFINITIO VI.

Filium consentientem potest pater & exheredare sine causa & præterire si liber consensus fuit, sed ita vt hoc quoque casu salua sit filio legitima.

ETsi non magis filius quàm pater ipse facere potest ne leges in patris testamento locum habeant, 1 magis tamen obtinuit vt consentientem filium possit pater non solum exheredare sed etiam præterire, nulla prætoritionis aut exheredationis inserta causa. 2 Quod ego quantum ad exheredationem attineret, non inuitus probarem. 3 Sed quantum ad paternam prætoritionem non item, 4 quia siue causam aliquam insertam habeat, siue nullam, numquam illa pro exheredatione habetur, 5 Perpetuáque & inuiolabilis testamentorum solennitas illa est vt filium in potestate suum heredem vel instituí vel exheredari necesse sit, 6 adeò vt nec si post mortem patris filius prætoritus iudicia patris adprobet, facere tamen possit vtile iustúmque testamentum quod ab initio iniustum & nullius momenti fuit. 7 Sicut nec conualuisse testamentum videri posset tametsi filius prætoritus viuo patre decessisset. 8 Illud sanè constat filij consensum non aliter ei nocere debere siue prætoritus siue nulla causa inserta exheredatus proponatur, quàm si liberè nullóque metu præstitus probetur, 9 quod tamen vix est vt esse possit, si eo testamento pater de bonis quoque filij, aut quę alioquin omnimodo ad filium peruentura erant, testatus sit. 10 Cæterùm si eo quoque casu filius testanti patri vtiliter consenserit, non vsque adeò consensus ille iniqua & odiosa interpretatione adiuuandus est vt à debito quoque bonorum subsidio filius sine causa excludi voluisse existimetur: 11 quando nec pacto expresso idipsum facere potuisset. 12 *Sine die.*

1. *l. nemo potest 55. de leg. 1.*
2. Bald. *in l. fin. col. 6. C. vnd. legit.* Salic. *in l. si quando 1. & generaliter C. de inoff. testam.* & alij multi quos congerit, & sequatur Boer. *quæst. 14. num. 8 9. & 10.* contra Bart. dist. nguentem an inserta sit causa prætoritionis aut exheredationis necne.
3. *arg. l. non putauit 8. § si quis manu sua de bonor. poss. contr. tab.*
4. *arg. l. Paulus 47. § patroni filius de bon. libert.*
5. Est enim proprium ius prætoritionis maternæ non paternæ vt pro exheredatione habeatur §. *vlt. Inst. de exhered. liber.*
6. *l. inter cætera 30. l. Gallus 29. & pass. de liber. posthum.*
7. *l. filio præterito 17. de iniust. rupt. & irrit. fact. testam.* De cuius sententia contra omnes omnium interpretum opiniones scripsimus *lib 9 Coniect.* Neque verò ad paternã prætoritionem pertinet constitutio Iustiniani de qua *in Auth. ex causa C. hoc tit.* vt scripsi *supr. Defin. 1.*
8. *l. si filius 7. D. qui test. facer. poss.*
9. Non enim potest valere consensus metu præstitus Boer. *d. q. 14. num. 10.* post Cyn. & DD. *in d. §. & generaliter.*
10. Vt in ea specie quam tractat Boer. *dict. num. 10.*
11. Bald. *in d. §. & generaliter.* quem sequitur Iaf. *in l. 2. C. de bon. poss. contr. tab. ex d. l. si quando §. illud.* Boer. *d. quæst. 44. nu. 8. & 9. in fin.*
12. *d. §. illud.*

TIT. X.

De posthum. hered. instit.

DEFINITIO I.

Institutio facta posthumi & posthuma ex vxore nunc prægnante non porrigitur ad posthumum altero partu editum.

VI vxorem prægnantem habebat, cùm suprema ordinaret, instituit iam natos liberos masculos, filiæ iam natæ trecenta institutionis titulo reliquit. De posthumo autem ita cauit, *Si ex vxore mea quæ nunc prægnans est nascetur filia heredem eam in tuo in trecentis, Si filius nascetur, is vna cum filiabus suis ex æqua portione heres esto.* Nata primùm fuerat filia, deinde anno sequenti ex eadem vxore filius, posteà testator eodem testamento decesserat. Filia quæ testamenti tempore vt diximus iam nata fuerat, dicebat ruptũ fuisse testamentum natiuitate posthumi prætoriti, 1 & ideò virilem hereditatis portionem quasi ab intestato vindicabat. 2 Instituti liberi negabant ruptum esse, propterea quòd non solùm filia posthuma si qua nasceretur, sed etiam masculus posthumus fuisset institutus. 3 Etsi enim separatim fuerant instituti, & in casus distinctos, Receptum tamen est fauore testamentorum vt prouisio quemadmodum nostri loquuntur facta in casibus separatis porrigatur ad casus coniunctos. 4 Deinde quia institutio posthumi non solùm ad posthumum qui iam tum in vtero sit aut qui proximè nascetur referri debeat, sed ad omnes quandocunque nascituros eodem fauore conseruandi testamenti. 5 Postremò quia institutiones ex re certa sustinentur etiam rupto per prætoritionem posthumi testamento, 6 saltem quatenus huiusmodi institutiones habent naturam legatorum. 7 Qualis hæc erat institutio quæ facta fuerat in trecentis, 8 cùm ea lex adiecta esset ne quid amplius ex hereditate filia petere posset. 9 At contrà pro filia faciebat quòd agnatione posthumi siue scienter siue ignoranter prætoriti testamentum procul dubio ruptum esset, 10 cùm non simpliciter & generaliter posthumus institutus reperiretur, 9 sed iis verbis, quæ proximum duntaxat

partum

partum, iámque conceptum posthumum demonstratent, 11 Nec esse in hac specie locus poterat ei quod diximus de casibus coniungendis. Solet enim hic parte multum interesse an eo dem partu an diuersis plures posthumi nascantur. Posthumo namque simpliciter instituto omnes quotquot nascentur simul instituti intelliguntur. 12 Sed non omnes qui eidem testatori ex diuersis partubus, si cùm posthumum instituerit, præsentis tantùm temporis rationem habuerit. 13 Nec ad rem pertinet quod institutiones ex re certa per Iustiniani constitutionem conseruantur. 14 Id enim ita verum est, si defendi eas velint illi, qui ex re certa instituti sunt, non etiam si eorum interfit, vt in proposita specie, ab intestato succedere potiùs quàm ex testamento. 15 Itaque pro filia contra testamentum pronunciandum videbatur. Quoniam tamen clausula codicillaris testamento inserta proponebatur, & de illo quærendum erat, An operari deberet posthumo ignoráter prætermisso, (de quo alibi scripsimus) 16 nihil ex tempore pronunciatum est cùm in publico auditorio res tractaretur. 3. Cal. April. 1593.

1. *Ex l. 1. C. hoc tit. l. 1. & pass. D. de iniust. rupt.*
2. *l. filio præterito 17. eo. tit.*
3. Itaque non debebat prætermissionis pati pœnam pater qui neque filium neque filiam præterierat vt ait Iustin. *in l. vlt. C. hoc tit.*
4. Per textum singularem *in l. si ita scriptum* 13. D. *de liber. & post.*
5. *l. placet* 4. vbi glos. Bart. & cæteri *eod. tit.*
6. Ex doctrina Bart. *ad Auth. ex causa C. de liber. prater.*
7. Dixi *Defin. 4. supr. tit. prox.*
8. Nec enim trecenta faciunt partem hereditatis sed bonorum *l. quamuis* 14. D. *si quis amiss. caus. testam.*
9. Quibus verbis exheredatio potiùs expressa erat *l. cùm quidam* 19. D. *de liber. & posthum.*
10. *d. l. 1. C. hoc tit.*
11. Relata enim erant verba illa ad tempus præsens *que nunc pragnans est*, *l.* quod maximè spectandum est *l. si ita* 2. *de ann. & arg. leg.*
12. *l. qui filiabus* 17. §. 1. *de leg. 1.*
13. Sic enim apertè sentit glos. communiter approbata *in l. ideóque* 5. *de liber.* & post Bart. Castr. & latiùs Ias. post alios *in d. l. placet* 4. *eod. tit.* vbi etiam fusè apostil. ad Bart.
14. Vt diximus ex Bart. *num.* 6.
15. *l. non putauit* 8. §. *vlt. l. si post mortem* 10. §. *vlt. D. de bonor. poss. contr. tabul.*
16. *Defin. 4. & seqq. infr. De codicill.*

TIT. XI.

De iur. deliber.

DEFINITIO I.

Pendente quæstione fideicommissi & aris alieni filius interim legitimam habere debet ex bonis quæ pater mortis tempore possidebat.

QVI patris hereditatem cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, cùm vniuersitatem bonorum sibi ex anteriore auitóque fideicómisso deberi contenderet, negabat teneri se interea fratribus legitimam portionem præstare, eámve pensionis annuæ quantitatem, quam communis pater singulis pro legitima reliquisset, quoniam neque legitimæ, 1 neque legati 2 ratio vlla nisi deducto prius ære alieno haberi posset, ære autem alieni loco fideicommissum quoque deducendum constaret. 3 *Visum est* non priùs quidem diffiniendum quid & quantum esset in legitima quàm de fideicommisso cognitum fuisset an deberetur, vt hoc ipsum sciretur quid in bonis defuncti supereset: 4 Sed tamen ob incerti fideicommissi quæstionem, quæ altiorem requireret indaginem, 5 nec legitimæ, nec legato pro legitima relicto, cuius tam certa & indubitata esset obligatio moram fieri debere, 6 neque satisdatione onerandos liberos, 7 qui ex patris voluntate debitam sibi iure naturæ pecuniam petentes eorum duntaxat bonorum distractionem persequerentur, quæ communis pater moriens tanquam sua possedisset: 8 ne legis beneficium fauorabili ratione heredibus cõcessum iniqua interpretatione ad liberorum iniuriam traheretur 9 si de inuentario & heredis & cæterorum creditorum iure pendente cõtrouersia, quæ longiores litium anfractus pati solet, haberent illi interea nihil. 10 Pro D. Marchione Aquensi contra D. Marchionẽ à Camera 9. April. 1588. Iunge Defin. 6. De inoff. testam.

1. *l. Papinianus* 8. §. *quarta autem D. de inoff. testam.*
2. *l. cùm ab vno* 51 §. *vlt. de legat. 2. l. in legem* 8. *l. in ratione* 11 §. *quod vulgo & pass. ad leg falcid.*
3. *l. cùm pater* 77. §. *Titio antepen. de legat. 2. l. in imponenda* 6. *l. irritum* 8. *C. ad l. falcid.*
4. *l. cùm quæritur* 6. *C. de inoff. testam.* Est enim legitima nihil aliud quàm portio portionis ab intestato contingentis *l. quæ nuper* 31. *C. eod. d. l. Papinianus* §. *si quis mortis D. eod.*
5. *Vt in l. ille à quo* 13. §. *si de testamento ad* SC. *Treb. l.* 3. *vt in poss. legat.*
6. *l. quoniam in prioribus* 32. *l. scimus* 36. §. *cùm autem C. de inoffic. testam.*
7. Ne alioqui difficultas satisdationis actionem remoretur *l.* 2. §. *sed si dubitetur de iudic.*
8. Nam ex præsenti possessione præsumitur dominium *l. cùm res* 12. *l. sine possideatis* 16. *C. de probat.*
9. Beneficium enim siue legis siue Principis nunquam debet habere iniuriam *l.* 4. *C. de emancip. liber. l. Paulus notat.* 8. *de prætor. stipulat. l. ea facto* 43. *de vulg. & pup. substit.*
10. *l. ventre* 84. *de acquir. hered. l.* 7. §. *vlt. l. filium* 9. *D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Creditor habens clausulam constituti potest retineri in possessione pignoris etiam non auditis cæteris creditoribus si discussionis instantia nondum sit inchoata.

HEres qui delatam sibi hereditatem non nisi cum beneficio inuentarii agnouit, etsi pendente lite quam discussionis instantiam pragmatici vocant, inquietandus non est à creditoribus hereditariis, 1 recusare tamen non potest quominùs creditor pignoratitius qui clausulã constituti habet, in pignoris possessione interim retineatur auditis tamen in eam rem cæteris creditoribus ne quid insciis illis fiat: 2 quid enim si quis eorum sit anterior qui simili modo per clausulam constituti iam possessor factus fuerat? Non vtique alium possessorem facere posteà potuit qui posterioris constituti tempore non possidebat, 3 quamuis si nondum sit inchoata instantia, non sint expectandi. Nimirum, quoniam ea possessio creditori iam inde à contractus tempore quæsita, extra causam hereditatis reperitur eo tempore quo debitor moritur, 4 nec proinde in heredem ex edicti aut consuetudinariæ fictionis potestate transmissa videri potest. 5 Neque verò necesse est vt hoc casu imploret creditor beneficium Iustinianeæ Constitutionis, 6 Tunc enim necessaria est remedii æquitas, cùm debitor ignorantis creditoris possessionem interuertit, non cùm per debitorem creditor possessionem suam retinuit: Quæ sanè sola debitoris morte interuersa dici nequit, 7 quandoquidem & hereditas & heres personam debitoris sustinet, 8 qui se constituerat creditoris nomine possidere. 9 Planè de iure crediti & ordine creditoris perinde disceptandum erit auditis cæteris creditoribus ac si possessio quoque non minùs quàm proprietas pignoris 10 in hereditate remansisset: 11 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 13. Cal. Septembr. 1588. Et rursum 3. Non. Decembr. 1589. Et apertius pro Petro Iuge D. de Candie contra Iohannem Iuge in secreto auditorio 11. Calend. Maij 1595.

1. Intellige per viam præciſæ executionis, licèt lex non videatur priuilegium hoc heredi indulgere niſi quandiu eſt intra tempus conficiendi inuentarij *l. vlt. §. donec. C. hoc tit.* Boer. *quæſt.* 10. *num.* 2. *in fin. &* 3. Vide *Defin.* 4 *infr.*

2. *arg. l. nam ita* 39. *de adopt. l. ne vnoquoque* 47. *de re iudic.*

3. Clauſula enim conſtituti non prodeſt niſi is qui conſtituit eo tempore poſſideat *l. quod meo* 18. *de acq. poſſ.*

4. Quam proinde habiturus fuerat etiam alio herede exiſtente *l. ſequens quæſtio* 68. *de leg.* 2.

5. *l.* 1. *§. Scæuola D. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

6. *In l. vlt. C. de acquir. poſſ.*

7. *l. ſi de eo* 40 *§.* 1. *D. eod.*

8. *l. heres & hereditas* 22. *D. de vſurp. & vſucap.*

9. Nam nec poſſeſſio ipſa quæ fuit penes defunctum tranſit ad heredem ſine apprehenſione *l. cùm heredes* 23. *de acquir. poſſeſſ.*

10. *l. cùm & ſortis* 33. *§. vlt. D. de pignor. action.*

11. *l. vlt. §. etſi prefatam & ſequentib. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Edictum ſucceſſorium an habeat locum in hereditatibus.

QVod ſucceſſorio Prætoris edicto conſtitutum eſt, vt filius qui à petenda inteſtati parentis bonorum poſſeſſione ex capite Vnde liberi tempore excluſus eſt ſibi ipſi ſuccedat poſſitque petere ex capite Vnde agnati, poſtremò ex capite quoque Vnde cognati, inueterato interpretum errore ad ciuilis quoque ſucceſſionis iura protractum eſt: Vt filius qui intra primos triginta annos hereditatem parentis agnoſcere noluit tanquam filius, poſſit intra ſequentes alios triginta annos adire vt agnatus, tum iis quoque elapſis intra totidem alios tanquam cognatus: 2 Siue de paterna ſiue de materna hereditate agatur, 3 ſi non in primo gradu aut qui in primi locum ſuccedit, alia perſona ſit quæ impediat ne ſemel excluſus ex priore capite admitti poſſit ex ſequenti. 4 Quod ſi ita eſt, illud quoque admittendum ſit, filium teſtamento heredem ſcriptum ſi intra triennium hereditati ex teſtamento ſe non immiſcuerit, 5 centum & viginti annos ad acquirendam patris hereditatem habiturum, quòd ex vltimo demùm prioris illius triennij die ius habere incipiat agnoſcendæ ex capite Vnde liberi ab inteſtato hereditatis. 6 Quæ ſententia certè à recta veráque iuris ratione aliena eſt, 7 non tantùm quòd abſtentionis beneficium liberis in poteſtate poſitis per Prætorem conceſſum tanto tempore ſaluum eſſe nequeat, 8 Sed etiam quia eo quoque caſu quo filius abſtinere poteſt adeóque quo ſe iam abſtinuit heres nihilominùs ipſo iure intelligatur, 9 aut ex teſtamento ſi inſtitutus ſit, 10 aut ab inteſtato ſi inteſtatus pater deceſſerit. 11 Itaque qui iam heres eſt vt filius quomodo iterum heres fieri poterit tanquam agnatus, aut cognatus? 12 Fateor non haberi cum poſt abſtentionem heredis loco à Prætore. 13 Sed nõ aliter id verum eſt quàm ſi omnino & ſimpliciter abſtinuerit. 14 Quo tamen caſu fatẽtur noſtri eandem vim eſſe abſtentionis quæ eſt repudiationis abſolutę, 15 vt ad omnes ſuccedendi gradus excludendos vna ſufficiat, 16 Adde quòd edicti ſucceſſorij æquitas ex eo potiſſimùm proficiſcitur quòd admittendæ bonorum poſſeſſionis tempora ſint breuiſſima, 17 cùm ex contrario acquirendæ hereditatis ſint longiſſima. 18 Vſque adeò tamen recepta eſt noſtrorum illa traditio vt ſupremarum quoque Curiarum decretis innumeris ſit cõprobata. Præterquàm ſi vrgẽtibus creditoribus præſtitum ſit heredi tempus ad deliberandum an hereditatem agnoſcere velit, an derelinquere: quo vno remedio aduerſus commentitij iuris iniquitatem creditoribus & legatariis cõcedi poteſt. 19 *Ita Senatus* pro Ioanne Muſier contra Ioannem Monnier 6. Cal. Aug. 1588.

1. *l. 1. §. ſed videndum & tot. tit. D. de ſucceſſ. edict. l. 4. §. quis ord. in bon. poſſ. ſeruet. §. placebant Inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.*

2. Bald. & cæteri *ad l. licet* 8. *C. hoc tit.*

3. Latè Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb. *mortuo itaque teſtatore* 2. *num.* 155. *& ſeqq. extr. de teſtam.*

4. Ita Alex. in addit. ad Bald. *in d. l. licèt* poſt Bart. *in l. vnic. C. quand. non pet. part.* Vide Iaſon. *in l. ſi emancipata in fin. C. de iur. & fact. ignor.*

5. Nam & hoc ius adeundi ex teſtamento finitur hodie triennio ſicut cætera *l. ſicut* 3. *C. de præſcr. 30. annor.* cùm olim eſſet perpetuum *d. l. licèt & ſeq. C. hoc tit.*

6. Quandiu enim ex teſtamento poteſt deferri hereditas non defertur ab inteſtato *l. quandiu* 39. *de acquir. her. inſt.*

7. Vt probaui pluribus *in* 1. *part. Chiliad. De error. pragmat.*

8. Anno enim concluditur *d. l.* 1. *§. largius de ſucceſſ. edict. l. l. 4. §.* 1. *quis ord. in bon. poſſ. ſeruet.*

9. *l. cùm quaſi* 30. *§. ſed etſi ſuns de fideic. libert.*

10. *l.* 1. *§. qui ſunt in poteſtate D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

11. *l.* 2. *C. vnd. liber. l. in ſuis* 14. *D. de ſuis & legit.*

12. *d. l.* 2. *C. vnd. liber. l. ſcripto.* 7. *D. eod.*

13. *l. ſi filius* 12. *de interrog in iur. faciend.*

14. *d. §. qui ſunt in poteſtate l.* 1 *ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

15. *l. pro herede* 20. *§. Papinianus D. de acquir. hered.*

16. *d. l.* 1. *§. qui ſemel noluit de ſucceſſ. edict. l.* 1. *§. planè ſi tempora D. vnd. liber. l. is qui heres* 13. *D. de acq. hered.*

17. Ideò enim factum eſt edictum ſucceſſorium ne bona diutius iacent *l.* 1. *de ſucceſſ. edict.*

18. *l. hereditatis* 7. *C. de pet. hered.*

19. *l.* 1. *& paſſ. D. hoc tit. l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO IV.

Pendente diſcuſſionis inſtantia an & quando ferenda ſit interim prò aliquo ex creditoribus prouiſionalis ſententia.

PEndente inſtantia quam diſcuſſionis vocant inter creditores hereditarios & heredem cum beneficio legis & inuentarii, poteſt interdum vnus ex creditoribus interlocutoriam, &, vt loquimur, prouiſionalem obtinere adiudicationem, 1 nimirum ſi talis ſit cuius cauſa cæteris creditoribus fauorabilior videatur: 2 Vtputa ſi dos petatur, 3 aut alimenta, 4 aut quid aliud ſimile: aut ſi creditor valde inops proponatur, 5 heres contrà locuples, 6 Quæ omnia iudicantis arbitrio & religioni permittuntur. 7 Si tamen appareat per heredis moram aut cunctationẽ fieri ne ad coronidem inſtantia perducatur, 8 ſolet Senatus diẽ illi dicere intra quam curet ferri diffinitiuam ſententiam, quòd ſi non faciat, poſtmodum, licèt adhuc lite pendẽte, condemnetur. 9 Contrà verò ſi in eo ſit inſtantia vt citò terminari poſſe videatur, æquius eſt & commodius vt in id vſque tempus diffinitiuæ ſententiæ omnis adiudicatio differatur, 10 ne occupantibus nunc his nunc illis creditoribus & hereditatem per varias executiones lacerantibus, deterior condicio fiat aliorum creditorum ſiue priores illi futuri ſint ſiue poſteriores. 11 Sanè legatariis, quia non niſi de lucro certant, vix eſt vt ante diffinitiuam ſententiam vllo caſu ſuccurratur. 12 *Ita Senatus* in cauſa D. Comitis de Chaſtilliõ & Matthei Brunax 3. Cal. Decem. 1588. & in cauſa N. Vrbani Dupont & N. de Micol in ſecreto auditorio Ante Id. Maii 1594.

1. Imò verò poſt elapſa conficiendi inuentarij tempora poſſet ſummo iure fieri executio præciſa ex inſtrumento authentico & garentigiato Boer. *quæſt.* 10. *n.* 3.

2. Sunt enim quidam creditores priuilegiatij de quibus *in l. cùm bona* 16. *& ſeqq. de reb. auctor. iudic. poſſ. aliàs l.* 1 *& tot. tit. de priuileg. cred.*

3. Dotis enim cauſa ſemper & vbique præcipua eſt *l.* 1. *ſolut. matrim.* quia intereſt reipublicæ *l. intereſt* 18. *de reb. auctor. iudic. poſſid.*

4. Quæ non patiuntur dilationem *l.* 7. *§. vlt. l.* 9. *D. hoc tit. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

5. *arg. d. l. vltim. C. de ordin. cognit. l ſi inſtituta* 27. *§. vlt. D. de inoff. teſtam.*

6. *arg. d. l.* 1. 2. *& 5. & paſſ. D. de agnoſc. & alend. liber.*

7. Vt cætera quæ pendent ex circunſtantiis facti & perſonarum.

8. In quo elucet inſignis quædam mala fides & indigna viro bono *l. vlt. D. de procurat.*

9. Simile quiddam eſt *in l. ſi debitori* 21. *D. de iudic.*

10. *arg. l. ille à quo* 13. *§.* 1. *ad SC. Trebell. l.* 3. *vt in poſſ. legat.*

11. Cùm bona ſemel alienata nõ poſſint reuocari nec niſi perſonalis actio competat anterioribus creditoribus contra poſteriores vt reddant pecuniam, quam acceperunt *l. vlt. §. ſi verò creditores C. hoc tit.*

12. Prius

12. Priùs enim satisfaciendum est creditoribus qui certant de damno vitando *d.l. vlt. l. quod autem 7. §. simili modo D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO V.

Fideicommissi quæstio quod à defuncto debitum fuisse dicitur non est differenda prætextu instantiæ dissensionis.

FIdeicommissi ab eo debiti cuius hereditas non nisi cùm legis & inuentarij beneficio agnita sit, cognitio & adiudicatio differenda non est, in id vsque tempus quo de creditorum hereditariorum itémque legatariorum iure cognoscatur & pronuncietur: sed si in promptu constet debitum esse vel non esse, de illo statim ius reddi & pronunciari oportet: Nihil enim commune habet ea persecutio cum actionibus hereditariis, cùm fideicommissum quo defunctus obstrictus fuit extra causam sit non modò bonorũ vt æs alienũ, 1 sed, quod plus est, ipsius quoque hereditatis. 3 Adeò vt post restitutã nudo verbo hereditatẽ fideicommissariam, vindicatio singularum rerum eo nomine detur: 4 quæ non perinde daretur creditoribus, multò minùs verò legatariis nisi post dimissos omnes creditores: 5 nimirum alienam rem & hereditariam, magis quàm suam persequentibus. 6 *Ita Senatus* pro D. Iacobo de Myolans domino de Cheuriere contra D. Henricum de Saluces Dominum de Cardé 9. Cal. Mart. 1589. & iam anteà pro D. Francisco de Seytsel Barone d'Aix. *Sne d.e.*

1. *arg. l. ille à quo 13. § si de testamento* D. *ad SC. Trebell. l. 3. vt in poss. legat.*

2. Cum bona non dicantur nisi deducto ære alieno *l. mulier bona 72. de iur. dot. l. non possunt 11. de iur. fisc. l. subsignatum 39. § bonorum. de verb. signific.*

3. *l. sequens quæstio 68. l. cùm pater 77. § Titio fratri antep. de leg. 2. l. irritum 8. C. ad leg. falcid.*

4. *l. facta 63. in princip.* D. *ad SC. Trebell.*

5. *l. vlt. §. etsi præfatam & seq. C. hoc tit.*

6. *l. creditores 3. C. de pignor. l. legatum est delibatio 116. de legat. 1.*

DEFINITIO VI.

De fideicommisso, quod à defuncto debitum fuisse dicitur lugendum est cum herede qui implorauit beneficium legis & inuentarij: non etiam cum creditoribus & legatarijs.

HIs consequens est vt de fideicommisso per eum debito, qui heredem habet beneficio legis & inuentarij subnixum, non cogatur fideicommissarius disputare cum creditoribus aut legatariis defuncti qui fuit oneratus, sed cum solo ipsius herede. 1 Neque enim creditores aut legatarij personam legitimam habent contradicendi si forte velint contendere fideicommissum non deberi: 2 Ergo si nec auditis nec vocatis iis pronunciatum sit inter fideicommissarium & heredem, fideicommissum deberi, non poterunt creditores & legatarij in iudicati executione intercedere, tanquam tertij, quorum res aliter salua esse non possit, 3 cùm iis nocere æquum sit sententiam quæ cum vero legitimóque contradictore lata est: 4 non vt repellantur exceptione rei inter alios iudicatæ, 5 sed vt rem bene ritéque adiudicatam impugnare nullomodo possint. 6 Planè si dubitent ne inter heredem & fideicommissarium colludatur, non sunt prohibendi quominus adsint liti si velint: 7 Aut si cum insciis illis iam iudicatum esset, collusionem factam obiiciant, hactenus iis succurrimus vt possint à sententia contra heredem reddita prouocare. 8 Proinde si à supremo magistratu iudicatum sit à quo appellare non licet, quantumuis collusum probetur, necessaria erit ciuilis ad Principem supplicatio, quæ loco appellationis esse solet vt de causa ex integro cognoscatur. 9 Hæc omnia ideò, quòd solus hetes ille est qui defuncti personã repræsẽtat, 10 nec minùs qui cum beneficio legis & inuentarij quàm qui purè heres est. 11 Itaq; sententiam contra heredem latam non minùs virium & autoritatis habere necesse est, vt legatariis & creditoribus noceat, quàm si contra defunctum lata esset. 12 *Ita Senatus* in dicta causa D. Baronis d'Aix contra D. Henricum Bay magistrum computorum.

1. Tanquam qui solus sit verus & legitimus contradictor *l. 1. 2. & pass. D. ad SC. Trebell.*

2. Quia scilicet non repræsentant personam defuncti sed solus heres *l. vlt. C. de hered. action. l. heres & hereditas 22. de vsucap.*

3. Quamuis dici soleat sententiam inter alios latam alijs non auditis nec vocatis non nocere *l. etiam 29. D. de minor. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

4. Ex cuius scilicet persona ius suum quodammodo metiuntur, cùm legatarius in re legata sit quasi heres *l. id autem 14. D. de vsucap.*

5. *l. 1. D. de except. rei iudic. & dict. l. de vnoquoque.*

6. Quoniam res iudicata contra heredem facit ius quod ad omnes qui ius aliquod habent in hereditatem aut bona defuncti, si modò heres contradixerit nec fuerit per contumaciam aut per collusionem condemnatus *l. qui repudiantis 17. §. vlt. D. de inoffic. testam.*

7. *l. si suspecta 29. eod. tit. l. à sententia 3. §. si heres D. de appell.*

8. *d. § si heres l. si perlusorie 14. eod. tit. d. l. si suspecta.*

9. *Auth. quæ supplicatio C. de precib. Imper. offer.*

10. *d. l. 2 l. C. de hered. action l. heres 22. de vsucap.*

11. Beneficium enim inuentarij non impedit ne heres sit verè heres, sed tantùm facit ne teneatur supra vires hereditarias *l. vlt. C. hoc tit.*

12. *d. l. qui repudiantis §. vlt. & l. Papinianus 8. §. pen. eod. tit. de inoff. testam.*

DEFINITIO VII.

Maior non potest restitui aduersus omissum beneficium inuentarij non magis quàm aduersus additionem hereditatis.

MAior annis viginti quinque si hereditatem sibi delatam purè & simpliciter adierit, petere non potest vt liceat sibi legis & inuentarij beneficium implorare, 1 non magis quam vt ad hereditatem repudiãdam admittatur, 2 ne quidem per in integrum restitutionem, 3 quantumuis damnosa sit hereditas, 4 quia soluendo esse intelligitur hoc ipso quòd inuenit heredem. 5 Et verò vix est vt citra creditorum & legatariorũ iniuriã 6 id fieri posset: Plane quandiu nihil heres attigit hereditarium, nó currit ei tempus conficiendi inuentarij nisi ab adita hereditate: 7 aditio autem animi magis est quàm facti. 8 *Ita Senatus* cõtra D. de Rossillion in relationibus libellorum 6. Non. Decemb. 1589.

1. Scilicet postquàm passus est labi tempora intra quæ potuit & debuit inuentarium & inchoare & perficere *l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1 de hered. & falcid.*

2. *l. sicut 4. C. de repud. vel abstin. hered.*

3. Nec enim remittentibus actiones suas vllus ad eas regressus dandus est *l. item quæritur 17. § si venditor D. de ædilit. edict. l. is qui heres 13. in princ. D. de acq. vel omitt. hered.*

4. Sibi enim debet imputare qui damnosam hereditatem adiit, cùm non cogeretur *l. nec emere 16. C. hoc tit. l. 4 D. ad SC. Trebell. l. si hereditatem 32. D. mandat.*

5. *l. libertus 36. de bon. libert. l. quæ dotis 33. D. solut. matrim.*

6. Semel enim per aditionem obligatus heres non potest exonerari nisi condicio ei deferatur *l. cùm hereditate 55. de acq. hered.*

7. *l. vlt. § 1. C. hoc tit.*

8. *l. prò herede 20. D. de acquir. hered. & pass. ill. tit.*

DEFINITIO VIII.

Allegans inuentarium nec exhibens, interim condemnandus est quasi purè & absolutè heres.

COnuentus heres à creditoribus hereditariis si dicat se heredem cum beneficio legis & inuentarij, nec in-

uentarium exhibeat, potest lite pendente quasi purè & absolutè heres condemnari,1 saluo inuentarij, si quod postèà exhibebitur, iure, quoniam cùm tam heres sit qui inuentarium fecit quàm qui non fecit, consequens est vt neglecta qualitate de qua non apparet, 2 ea sola interim remaneat quæ in confesso est. 3 *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589. Iunge Defin. 13.

1. Quoniam is qui se dicit heredem cum beneficio inuentarij vt qui fatetur se heredem, nec diuiditur hoc casu confessio, quia & qui heres est cum beneficio potest tanquam heres condemnari.

2. Quia non entium & non apparentium idem iudicium est *§ si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. de testam tut.*

3. *arg. l. vlt. de interrog. in iur. faciend. l. 1. & tot. tit. si cui plus quàm per leg. falcid.* Iunge *Defin. 13. infr.*

DEFINITIO IX.

Tempus inuentarij conficiendi currit ab adita tantùm hereditate nisi aditio dilata sit dolo malo heredis.

TEmpus conficiendo inuentario præstitutum constat non currere nisi ab adita hereditate. 1 Sed si dolo malo heredis appareat protractam aditionem, cùm is citiùs adire potuisset, pro decurso habebitur tempus etiam quod aditionem præcessit. 2 Multò magis verò si dolo malo heres aditionem protraxerit in id vsque tempus quo inuentarium amplius confici ex bona fide non possit, 3 vt puta diminutis iam, & ex parte profligatis rebus hereditariis. 4 Æquum enim est heredis dolum puniri, 5 hactenus saltem vt hereditatem adisse videatur iam inde ab eo tempore ex quo adire potuit: 6 hoc est eisdem pœnas patiatur quas pateretur, si iam tum adiisset, neque inuentarium confecisset. *Ita Senatus* in causa Dominorum Danise & de Beausuiour Senatorum & N. Perrot 15. Cal. Iunij. 1595.

1. *l. vlt. §. sin autẽ dubium.* vbi glos. *C. hoc tit.* Guil. Bened. *in repet. cap. Raynutius in verb. mortuo itaque testatore Extr. de testam.*

2. *arg. l. scimus 36. §. vlt. C. de inoff. testam. & l. qui potest facere de regul. iur.*

3. Hic enim dolo malo desiit posse facere inuentarium & ideò videtur potuisse *arg. vulg. l. qui restituere 68. de rei vindic. l. qui dolo de dol. mal. except.*

4. *arg. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

5. Nunquam enim dolus impunitus manere debet *l. procurator 41. §. in perpetuum D. de dol. mal. except. l. 3. §. scio de minor.*

6. *ex reg. l. qui potest de regul. iur.* Vide addit. ad Bart. *in dict. §. sin autem dubium* vbi glos. in verb. *delatam.* Facit text. *in l. si in diem, 46. de cond. & dem. & in l. 3. §. si heredi de statulib.* Vide Bart. *cons. 230.* & ibi addit. Bald. *in d. l. vlt. §. cùm igitur col. 2. notab. 3.* & ibid. Bart. *num. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Casus in quo tẽpus conficiendi inuentarij currit etiam ei qui neque ex testamento, neque ab intestato, aut adire, aut bonorum possessionem petere potuit.

CVm non minùs bonorum possessori, quàm heredi competat beneficium inuentarij ne supra facultates hereditarias teneatur, 1 eo præsertim casu quo hereditatis adeundæ ius non sit, 2 consequens est vt tempus quod à lege conficiendo inuentario præfixum est ab eo saltem tẽpore currere incipiat quo bonorum possessio peti potuit. 3 Nam quemadmodum bonorum possessio hereditatis instar obtinet, ita & bonorum possessionis agnitio instar aditionis, vt eodẽ ferè in omnibus iure censeatur. 4 Finge agnatum proximum cùm hereditatem iure legitimi heredis per aliquod tempus tenuisset, postèà conuentum à legatariis ex testamento, quod ille valere negabat, vtili tandem pronunciato testamento, legis & inuentarij beneficium imploraſſe, ne vltra vires hereditatis obstringeretur ad legata, 5 quæ etiam repudiata ex testamento hereditate ab intestato vtique ex Prætoris edicto debuisset. 6 Non audietur: sed perinde acsi hereditatem ab intestato adiisset, aut adire potuisset, velut purè & absolutè heres condemnabitur, quia licèt antequam de iure testamenti cognitum esset non poterat ille aut ex testamento heres esse aut ab intestato cùm ignoraretur vtro iure delata foret hereditas, 7 potuit tamen ex decreto bonorum possessionem accipere & quidem cum re futuram & postmodum euasuram in edictalem aut secundùm tabulas si tabulæ valerent aut vnde agnati si non valerent. Quandoquidem in vtrumque euentum erat ille omnimodo rem habiturus, id est siue ex testamento siue ab intestato. 8 Itaque cùm heres esse voluerit & in rerum hereditariarum possessione manserit, licèt nullo iure, ob non petitam ex decreto bonorum possessionem, nihil causæ est cur melioris condicionis esse debeat quàm si petiisset, 9 sibíque potiùs imputare debet cur non petierit. 10 Planè si statim atque exhibitam vidit scripturam testamenti de cuius iure dubitari cœptum est iam acquisitam hereditatis possessionem omiserit, nec ab eo tempore quicquam attigerit hereditarium, nihil est quod ei possit imputari 11 quominus post sententiam de testamenti iure reddita optionem habere debeat, non quidem agnoscendæ aut repudiandæ hereditatis, 12 sed vel ex testamento vel si mallet ab intestato acquirendæ, adeóque cum beneficio inuentarij quantumcunque tandem tempus iam decursum proponeretur, 13 Scilicet propter legatarios, qui ex testamento emerserunt, 14 Cùm verisimile sit aut nullomodo aut non nisi cum beneficio legis & inuentarij aditurum fuisse hunc heredem si testamentum sciuisset eo tempore quo hereditatem cœpit attingere. 15 Dixi propter legatarios. Nam quod ad creditores attinet etiamsi ex eodem testamento apparuerint cùm anteà ignorarentur, aliud iuris est, 16 nec beneficium inuentarij vtiliter implorari potest quando eorum causa nihil cum testari vel intestati successione prorsus habeat commune. 17 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 6. & 7. De repud. vel abstin. hered.

1 Quia bonorum possessor in omnibus loco heredis est eodémque iure censetur *l. 1 & 2. D. de bonor. poss.*

2. Id enim aliquando contingit vt non possit adiri hereditas iure ciuili, & necessaria sit bonorum possessio *vt in l. posthumus 12. de iniust. rupt. l. Paulus notat. 8. de pretor. stipul.*

3. Eo nimirum casu quo curreret heredi ab eo tempore quo adire potuisset vt in specie *Defin praced.* Alioqui sicut non curreret heredi nisi ab adita hereditate, vt ibi diximus, ita neque bonorum possessori nisi à petita bonorum possessione. Vide Ias. *in d. l. vlt C. hoc tit.*

4. *d. l. 1. & 2. de bonor. possess. l. hereditatis de verb signif.*

5. Nam hodie tenetur heres ob non confectum inuentarium ad solida legata *d. l. vlt. C. hoc tit.* cùm olim non teneretur vltra vires patrimonij *l. in ratione 11. §. quod vulgo* iunct. *l. 1. & pass. D. ad leg. falcid.*

6. *l. 1. & tot. tit. D. si quis omiss. caus. testam. D. & C.*

7. Qui enim dubitat de viribus testamenti is hereditatem nec adire nec repudiare potest *l. nec is 17. in pr. & l. seq. l. si is ad quem 22. vers. veluti agnatus proximus l. 23. D. de acq. her.* Nullitatis tamẽ quæstio non impedit aditionem Bald. *in l. 3. per. ult. text. C. eod.* Bart. *in l. gerit 88. n. 19. & 31. D. eod. & in l. filio præterito n. 24. de iniust. rupt.* Vide *l. 2. C. de iur. & fact. ignor.*

8. Quæ Papiniani ratio est *in l. ventre 81. de acquir. hered.* & Pauli *in l. 4. §. vlt. & l. 5. D. de bonor. poss. contr. tabul.*

9. Ne melioris condicionis sint stulti quàm periti *D. quod vi aut clam.*

10. Itaque nullum videtur sentire damnum cùm ex culpa sua sentiat *l. quod quis 203. de reg. iur.*

11. Est enim ignoscendum ei si non diuinauit testamentum postea repertum *arg. l. si putator 31. ad l. Aquil. l. 4. §. illa etiam quæstio de dol. mal. except.*

12. Qui enim semel hereditatem adiit non potest exonerari nisi deferatur ei condicio *l. cum hereditate 55. de acquirend. hered.*

13. Vt improuisi oneris ratio habeatur, *arg. l. in venditione D. de action. empt.*

14. Cùm ea quæ de nouo emergunt nouo indigeant auxilio *l. de state 11. §. ex causa de interrog. in iur. faciend.*

15. Nemo

15. Nemo enim damnosam hereditatem vltro aditurus fuisse creditur *l.nec emere* 16.*C.hoc tit.l.sicum* 20.*de bonor.poss.contr. tab.*

16. Debet enim quisquis hereditatem adit suspectum habere periculum latentis æris alieni *l.4.C.ad SC.Treb.* Potest siquidem æs alienum latere, sed legata cùm in testamento vel codicillis tantùm relinquantur non possunt latere nisi quandiu testamentum & codicilli latent.

17. Quisquis enim heres est siue ex testamẽto siue ab intestato tenetur perinde creditoribus hereditariis, ideóque prætoris edictũ *si quis omiss.caus.test.* non prospicit creditoribus qui nullo indigent auxilio, sed tantùm legatariis & fideicommissariis, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XI.

Inuentarij beneficium repudiatum potest repeti ex causa superuenientis testamenti, in quo multa sint legata.

SVperioribus consequens est vt si heres qui metu æris alieni consilium ab initio ceperat conficiendi inuentarij, melius postcà exploratis creditoribus hereditariis purè heres esse maluerit, 1 perinde inuentarij beneficium repetere possit ob emergens testamentum quo institutus legatísque oneratus proponatur, acsi numquam id abiecisset. 2 Quæ enim de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ad euitandos sumptus quos plerumque magnos fieri necesse est in conficiendo inuentario.

2. Etsi solet dici non esse quem admittendum ad beneficium quod semel abiecerit *l.1.§. qui semel noluit de success.edict. l.item quaritur* 17.*§.si venditor de ædilit.edict.*

3. *l.de ætate* 11.*§.ex causa D.de interrog.in iur.fac.*

DEFINITIO XII.

Vindicia secundùm legatarios fundorum dicenda sunt cum onere nudæ repromissionis, & sine alienandi licentia si heres dolosè versatus dicatur.

PEndẽte de eo quæstione, An beneficio legis & inuentarij heres gaudere debeat si dolosè & fraudulenter in hereditate versatus dicatur. 1 vindicias secundùm legatarios dici placuit, 2 adeóque nullo satisdandi onere iniuncto, cùm legati fundi proponerentur. 3 Sanè repromittere iussi sunt, 4 legata se restituturos & in hereditatẽ relaturos si quando ita fieri debere pronunciaretur. Intereà tamen fundorum alienatio districtè iis interdicta est. 5 *Ita eadem causa.*

1. Dolus enim heredis eum ab hoc beneficio excludit *Novel.1.De hered.& falcid.* Vide tamen quæ scripsi *in 2. part.Chiliad.De error.pragmat.*

2. Intellige si aliquid imputari possit heredi cur non fecerit inuentarium vt in specie *Defin.*10 *supr.*

3. Nullum enim hoc casu periculum est ne damno heres afficiatur. Sic dicimus possessores immobilium non cogi satisdare *l.sciendum* 15. *in princ.D.qui satisf.cogant.*

4. Nullum enim damnum, aut incommodum est in nuda repromissione *l.2.§.sed si dubitetur de iudic.cum similib.*

5. Tanquam rei litigiosæ *l.vlt.& tot.tit.* C. *de litigios.*& ne durior fiat condicio heredis per alienationem *l.alienationes* 13. *famil.ercisc.*

DEFINITIO XIII.

Dicens se heredem cum beneficio legis remanet heres purè si non exhibeat inuentarium, & quid si negauerit se heredem esse nisi cum beneficio inuentarij.

QVi fatetur se heredem quidem esse, sed cum beneficio legis & inuentarij si de inuentario legitimè cõfecto non doceat, remanet heres purè. 1 Nec hoc casu locum habet quod dici solet, In ciuilibus causis non sciendi confessionem. 2 Qui enim cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouit, non minùs heres est quàm qui purè & simpliciter. 3 At quid si dixerit, Non esse se heredem nisi cum beneficio legis & inuentarij? Quidã putabant non esse hunc heredem, quoniam sublata illa adiectione De beneficio inuentarij, nihil supersit præter negatiuam illam propositionem *Non esse se heredem.* 4 Mihi contrà videbatur, quia qui negat se heredem esse nisi cum beneficio legis & inuentarij hoc ipso affirmat euidentissimè heredem se esse cum beneficio legis: 5 neque inter hæc nisi verborum sonus quicquã differt. 6 *Ita tractatum est* in causa Donatæ & Bertrandæ Morens. 6. Id. Iun. 1590. Iunge Defin.8.Supr.

1. Dixi *Defin.8.supr.*

2. Debet enim tota confessio vel agnosci vel repudiari *arg. l.cùm quæritur* 16. D. *de admin.tutor. l.nam absurdum* 7. *de bon. libert.l.eum qui* 18.*§.vlt.de his quæ vi indign.* Secus est in criminalibus vt alibi dicam.

3. *l.vlt.C.hoc tit.*

4. Itaque hoc casu non habet locum ratio qua vsi sumus *Defin.8.supr.*

5. Negatiua enim facta in vnum casum includit affirmatiuam in casum contradictorium.

6. *Vt in l.5.D.de pignor.*

DEFINITIO XIIII.

De iure prælationis inter creditores chirographarios & pignoratitios.

SI duo sint creditores quorum debitorem quis se adscripserit propria adnotatione, & in suarum codicerationum, Tum adita debitoris hereditate cum beneficio legis & inuentarij concurrentibus hereditariis creditoribus de iure prælationis inter eos contendatur, non præferetur qui neque hypothecam neque priuilegium aliud quàm temporis habet. Nam inter creditores chirographarios priuilegia non ex tempore æstimãtur, sed ex causa, vt is demum præferri debeat, qui & potiore, & fauorabiliore causa nitatur, 1 sin omnes eiusdem tituli fuerunt, concurrunt licèt temporis diuersitas interuenerit. 2 Quod enim vulgò iactatur potiorẽ esse iure qui prior est tempore, 3 ad pignoratitios tantùm creditores, 4 non etiam ad chirographarios pertinet, cùm propria debitoris adnotatio nullum creditori ius tribuat nisi in personam debitoris. 5 Nec distinguunt pragmatici nostri an chirographo bona obligata sint necne, sed tantùm vtrius chirographi scriptura priùs recognita sit, quandoquidem in eo errore versantur vt existiment, conuentionẽ de pignore chirographo insertam nullius esse momenti, nisi à quo die recognita est scriptura: ab eo verò die nasci & hypothecam & hypothecariam licèt in chirographo nihil de pignore conuenerit. Quod vtrumque tamen à nobis satis supérque alibi refutatum est. 7 Illud sanè constat inter creditores chirographarios nõ esse quem ob id solùm præferendũ, quòd maioris quãtitatis creditor reperiatur. 8 Tũ enim priuilegiũ habet is qui maioris quãtitatis creditor est, cùm nullum ex ea re cæteris damnum infertur, vt euenit cùm bona debitoris distrahuntur, & par à pluribus creditoribus cõdicio offertur. 9 Nam in comparatione extranei & eius qui creditor cognatúsve est præfertur creditor cognatúsve, magis tamen creditor quàm cognatus, & inter creditores potior habetur is cui maior pecunia debetur. 10 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomei Fosse 6. Cal. Iulij 1591.

1. *l.priuilegia* 42.*de reb.autor.iudic.possid.* aliàs *l.27.de priuileg. credit.*& ibi latè Ripa.

2. Sunt enim causæ quędã fauorabiliores vt puta dotis, alimentorũ, depositi & alię si quę sunt similes. Dixi *Defin.*4.*supr.*

3. Vt scriptum est *in d.l.priuilegia.*

4. *l.2.& 5.C.qui potior.in pign.habeant.cum similib.*

5. Inter quos etiam tamen fallit interdum ea regula *l. interdum* 5.*D.eod.tit.& seqq.*

6. Non enim creditoribus omnibus datum est ius tacitæ hypothecæ, sed in quibusdam tantùm causis de quibus *in tit. In quibus caus.pign.vel hypoth.tacis.contr.* Scripsi in *Err.*1. *Det.*1. *De error.pragm.*

7. *In dict. Error. 1. & 3. Decad. 1. De error. pragmatic. & interpret. iur.*

8. Quid enim commune habet quantitas debiti cum causa?

9. Aut cùm creditores in aliquam rem consentire necesse est, nec tamen consentire volunt, vt *in l. maiorem 7. D. de pact.*

10. *l. cùm bona 16. D. de reb. autor. iudic. possid.* aliàs *l. 1. de privileg. credit.*

DEFINITIO XV.

Inter legatarios non est locus prælationi, præterquam si vnius legati fauorabilior causa sit quàm caterorum.

SImile est quod sæpius constitutum & pronunciatum fuit inter legatarios eodem testamento honoratos nullum prælationis ordinem esse sed omnes concurrere, 1 idémque esse si vni testamento legatum sit, alij codicillis siue anterioribus siue posterioribus, 2 nisi legati causa dispar, & vnius fauorabilior quàm alterius proponatur. 3 Neque enim casus hic ex iis est in quibus ordo scripturæ attenditur. 4 Voluntatis enim non scripturæ ratio legatum facit. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vide Paul. Castrens. *in l. contractus 17. num. 7. C. de fid. instrum.*

2. Nam cùm factum est testamentum codicilli siue ante siue posteà facti, quæcunque scripta sunt in codicillis sic habentur acsi in testamento scripta essent, *l. 2. §. codicillorum D. de iur. codicill.*

3. Finge enim legatum fuisse in causam piam alimentorum. Etsi hæc quoque pia est *l. 2. & 5. de agnosc. & alend. liber.*

4. *Vt in l. si Titio fundus 33. in princip. D. de vsufr.* & alijs ibi allegatis.

5. *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1. l. cùm pater 77. de leg. 2.*

DEFINITIO XVI.

Potest mandari executioni sententia contra defunctum lata etiam pendente instantia discussionis si doli suspicio aliqua sit contra heredem.

QVoties suspicio probabilis est in creditorum fraudem captatum esse ab herede beneficium legis & inuentarij, 1 fortè quod hereditatem locupletissimam, 2 & soluendo esse constet, Aut quod post elapsa conficiendi inuentarij tempora nulla confecti aut incepti inuentarij probatio afferatur, 3 Aut denique quòd in peragenda hereditatis discussione negligentissimè versatum heredem appareat, 4 Æquissimum est creditori cuilibet, sed ei præsertim qui cótra defunctũ, dũ viueret sententiã obtinuerat, actionem exequendíque potestatem dari in res ipsas hereditarias, 5 nec tantùm pro debito, sed etiam pro expensis litis, 6 ne alioqui beneficium iuris optima ratione introductum, calumnioſa vt passim hodie fit, subtilitate ad iniuriæ occasionem protrahatur, 7 Cum eo tamen vt creditor caueat nuda repromissione, se facturum vt si quando hereditatis excussio distractióque fiet, eæ ipsæ res in quas executio facta erit, in hereditate reponantur, aut earum saltem precia, cum omni eo quod præterea intererit hereditatis. 8 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Vuilliod contra D. de Lucey heredem N. Bonifacij de Richard D. de Banges 4. Id. Aug. 1592.

1. Quod passim hodie fieri quotidiana experientia compertum est.

2. Etsi non est nouum vt hereditatem locupletissimam sine dolo quis habere purè nolit, si fortè alia causa sit propter quam noluerit negotijs hereditarijs implicari. *l. quia autem 6. §. si patronus in fin. l. si testamento 22. in fin. D. si quis omiss. causs. testam. l. 4. D. ad SC. Trebell.*

3. Intellige si nullam suæ cessationis probabilem causam heres adferat. Si enim nihil possit ei imputari aliud est vt in specie *Defin. 10. supr.*

4. Facit enim heres in hoc casu moram solutioni cùm facit moram liti *arg. l. si cui legatum 92. in fin. de condic. & demonstr. l. si seruus 84. de leg. 2.*

5. Ne fatum & mors debitoris noceat creditori qui diligens fuerat in agendo *arg. l. 3. D. de separat. l. pupillus 24. in fin. D. qua in fraud. credit.*

6. Harum enim eadem ratio esse solet quæ debiti principalis & idem fuot *l. Lucius 19. D. de vsur. l. pretor 30. D. de liber. legat.*

7. Contra *l. Paulus notat 8. de pret. stipul l. 4. C. de emancip. liber. l. ex facto 43 de vulg. & pupill. substit.*

8. Vt hoc remedio & victori & hereditati omnibúsque quorum ratione hereditatis interest consulatur, nec quisquam fraudetur *l. is qui 8. D. qua in fraud. credit.*

DEFINITIO XVII.

Inuentarium factum non vocatis quibusdam creditoribus valet quantum ad vocatos & leniorum solennitatum omissione non vitiatur.

INuentarium quod solenne vocant si ab herede beneficium legis implorante factum sit vocatis quibusdam creditoribus, aliis verò non vocatis, valere non potest, quod ad eos qui vocati non sunt, 1 sed quod ad vocatos attinet nihilominus valet. 2 Quid si sacrosanctæ crucis signum omissum sit, aut bonorum æstimatores nulli intervenerint? Æquè valebit. Sunt enim hæ solennitates ex leuioribus quarum omissionem iniquum esset ei nocere cuius dolus nullus argueretur. 3 Quinimò defendi potest æstimationem illam singularum rerum hereditariarum quæ per viros probos fieri solet quoties inuentarium conficitur non esse ex illis solẽnitatibus quas Iustiniani lex requirit. 4 Quamuis enim eius vsus sit perutilis ob hoc ipsum, vt si res hereditariæ culpa heredis peribunt aut deteriores fient sciatur facilius quid ille ob eam causam præstare debeat, 5 Tamen etiam cùm æstimatio ritè facta est non idcirco prohibentur creditores maiorem probare æstimationem, vt ex contrario heres minorem. 6 Itaque eò tandem recidere rem oportet vt bona omnia sub hasta vendantur, tantíque esse videantur quanti publicè videri possunt. 7 Neque enim prior illa æstimatio fit vt aliis plerisque casibus vẽditionis causa, 8 sed tantùm vt creditoribus, legatariis, & heredi æquè interea cõsulatur. 9 *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & heredũ Andreæ Galley 4. Non. Decemb. 1592. & iam antea pro N. Francisco Crassio contra D. Aduocatum Gabrielem Damodrey 8. Cal. Sept. 1592.

1. Ne iis noceat res inter alios acta contra *l. etiam 29 §. vlt. de minor. l. de vnoquoque 47. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

2. Ne vtile per inutile vitietur *l. placuit 29 D. de vsur.*

3. Bart. & cæteri *ad l. vlt. C. hoc tit. & ad Nouell. 1. De hered. & falcid.*

4. Nihil enim tale scriptum est *in d. l. vlt. & d. Nouell. 1.*

5. *Vt & in l. si inter 22. C. de iur. dot. l. æstimatis 50. D. solut. matrim.*

6. Quia æstimatio illa non probat verum valorem nec præiudicat veritati.

7. Quia tanti vnaquæque res est quanti vendi potest ex cõmuni æstimatione *l. precia rerum 63. ad leg. falcid. l. si seruus 33. ad leg. Aquil.*

8. *Vt in l. quoties 16. D. de iur. dot.*

9. *Vt in d. l. si inter & d. l. æstimatis.*

DEFINITIO XVIII.

Non datur restitutio maiori ad implorandum beneficium inuentarij post tractatas res hereditarias sed minori datur non doloso.

EI qui res hereditarias priùs attigit quàm inuentarium conficeret si post elapsa tempora imploret beneficiũ inuentarij, deneganda omnimodo est in integrum restitutio. 1 Nam & denegaretur etiamsi tempora largirentur, post tractatas pro arbitrio & dilapidatas res hereditarias. 2 Solus minor excipitur si per inconsultam facilitatem ætatísque lubricum damnosam hereditatem adierit, 3 non etiam

etiam si dolo, & vt ætatis prætextu in hereditate siue opulenta siue damnosa impunè grassaretur. 4 *Ita Senatus pro N. Antonio de Brueil D. de la Bastie Prid. Id. Nouemb. 1592.*

1. Nunquam enim æquum est dari restitutionem ei cui potest imputari cur non fecerit quod facere debuit *l. 1 & 101. tit. de in integr. rest. l. Papinianus 20 & pass. D de minor.*
2. *Arg. l. vlt. C de repud. vel abst. hered.*
3. *l. 1. & tot. tit. C. si vt ab hered. se abst.*
4. Nec enim vnquam restituitur minor vt nec maior aduersus proprium dolum, quia dolus sen per restitutionem excludit. *vulg. iurib.*

DEFINITIO XIX.

Fraudandus est beneficio inuentarij heres qui illud non conficit intra tempus constitutum, quod plerumque trimestre est.

QVoties apparet eum qui hereditatem sibi delatam adiit cum beneficio legis & inuentarij consilio inire fraudandorum creditorum, 1 & vt longior iis mora fiat discussionis instantiam in longiora tempora protrahere, solet Senatus noster præfigere illi tempus intra quod curet terminari instantiam, 2 quo non facto si nullam excusationis causam probabilem adferat, 3 legis beneficio priuetur, quod in alterius iniuriam captauerat, 4 Tempus autem illud plerumque trimestre est. Interdum tamen longius, 5 vix vnquam breuius, propterea quòd eiusmodi litium explicatio ob numerum collitigatorum, & rerum de quibus agitur multiplicem varietatem, difficilior esse solear. 6 *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron 6. Non. Decembr. 1592.

1. Nam fraus fit creditoribus etiam in tempore cùm tempus non minùs quàm summa sit pars obligationis *l. 1. §. editiones D. de edend. §. plus autem inst. de action.*
2. *arg. l. sumus 26. §. vlt. C. de iudic. tam.*
3. Non enim omnis cessatio mora & culpæ adnumeratur, sed ea tantùm quæ excusationem nullam habet *l. sciendum 21. & seqq. D. de vsur.*
4. Abuti enim hoc esset non vti legis beneficio quod nemini captiosum & iniuriosum esse vnquam debet *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus notat 8. de pact. stipulat.*
5. Scilicet pro arbitrio iudicis, nulla enim certa lege hoc definitum est.
6. Est enim vnico iudicio terminanda cùm sit vna lis tantùm *l. singulis 6 D. de except. rei.*

DEFINITIO XX.

Beneficium inuentarij implorandum est antequam quid attingatur hereditarium, quamuis tempus non currat nisi ab adita hereditate.

IScui ex testamento aut ab intestato delata est hereditas, si rem hereditariam vendiderit, nec in ipso negotio aut antè protestatus sit, 1 nolle se hereditatem agnoscere nisi cum beneficio legis & inuentarij, purè admittere intelligitur, 2 nec beneficium hoc quod semel abiecisse videatur, implorare postmodùm potest. 3 Neque est contrariũ quod tempus conficiendi inuentarij non incipit currere nisi a die aditæ hereditatis. 4 Id enim ita intelligi debet si eodem instanti quo hereditas adita est legis quoque beneficium agnitum sit. 5 Alioqui aperta esset fraudibus via si post agnitam purè hereditatem celatásque fortasse aut dilapidatas res hereditarias heres ad conficiendum inuentarium admitteretur. 6 Ac quamquam Iustiniani constitutio, 7 quæ priori beneficiũ hoc induxit, non priuat beneficio inuentarij heredem, qui ex hereditate aliquid celauerit aut subripuerit, sed tantùm condemnat in duplum, alio tamen iure vtimur ex Nouella eiusdem Iustiniani constitutione, 8 quæ optima profectò ratione indignum legis beneficio facit heredem qui in eo implorãdo malè dolosèque versatur. 9 Itaque hoc vno casu non etiam si quid in solennitatib. cæteris per incuriam fortasse aut imperitiam tabularij quem Commissarium vocant, peccatum sit citra heredis dolum, solet Senatus heredi adimere beneficium legis, 10 Cui consequens est vt si heres qui rem hereditariam vendidit ante imploratum id beneficium iustam habuerit causam existimandi rem illã ad se pertinere ex alio iure quàm hereditario, mereatur excusationem, 11 licèt non in facto tantùm, sed etiam in iure errauerit. Iuris enim ignorantia stultitiæ potiùs quàm dolo comparatur. 12 *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & heredum Andreæ Galley 4. Non. Decemb. 1592.

1. Protestatio enim faceret vt rem hanc alienando, non tamen videretur hereditatem purè agnoscere *l. pro herede 20. D. de acq. hered. l. 14. §. plerique de religios. & sumpt. funer.*
2. Nemo enim heres est cum beneficio legis & inuentarij nisi qui beneficium illud disertè ac expressè implorauit *l. vlt. C. hoc tit.*
3. Ne videantur ei esse ludibrio leges *l. vlt. §. vlt. C. de ben. qua liber. l. 17. § si venditor. de adil. edict.*
4. Vt dixi *Defin. 9. supr.*
5. Est enim quid vnicum & indiuiduum nec duas habens partes, Heredem esse cum beneficio legis & inuentarij. Itaque talem ab initio fieri necesse est vel nunquam.
6. *Arg. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*
7. *In d. l. vlt. C. hoc tit.*
8. *Nouell. 1. de hered. & falcid.*
9. Committit enim contra legem cuius auxilium inuocat *l. auxilium 77. in fin. D. de minor.*
10. Ne factum alterius noceat heredi contra *l. factum cuique suum & l. non debet alteri 74. de reg. iur.* Præsertim cùm non possit imputari heredi qui Commissarium non elegit. Solet enim ille dari à iudice licèt vt plurimum is detur quem heres nominat.
11. *l. cum heres 86 de acq. hered.*
12. *l. sed etsi 25. §. scire de petit. hered. l. regula 9. §. vlt. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XXI.

Subrogari potest notarius in locum defuncti commissarij ad redigendum inuentarium in formam publicam.

TAbulario &, vt vocant, commissario qui ad solenne inuentarium conficiendum datus fuerat, priùs defuncto, quàm impleti muneris scripturam in mundum redegisset, nihil prohibet, quinimò prorsus necesse est, 1 ne rei gestæ veritas aut veritatis probatio intercidat, 2 alium nominari qui defuncti notas in congruam & ampliorem formam extendat, 3 ita tamen vt nihil ex iis quæ ad actus substantiam pertinent immutetur, 4 & à stylo prioris notarij quàm minimùm fieri poterit recedatur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, cùm de inuentario bonorum D. Marchionis d'Aix tractaretur defuncto Nicolao Vicaire 17. Cal. Iul. 1593.

1. Hic enim casus ex iis est in quibus necessaria est scriptura cùm non sufficiat factum esse inuentarium nisi etiam constet rite factum esse. De quo tamen constare non potest quin forma inuentarij exhibeatur ex scripto *d. l. vlt. C. hoc tit.*
2. Fiunt enim & sunt necessariæ ob hanc potissimùm causam scripturæ *l. 4. de fid. instrum. l. 4. D de pignor.*
3. Vt sit etiam de cæteris omnibus quæ per notarij manũ & stipulationem expediuntur.
4. Idem enim tenor actorum perseuerare debet *l. Paulus respondit 42. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXII.

Spoliatus restituendus est antequàm conficiendi inuentarij tempus ei currat.

TEmpus conficiendi inuentarij non currit heredi spoliato, nisi à quo die in rerum omnium hereditariarum possessionem restitutus sit. 1 Præsertim si cum eo res sit qui dicitur spoliasse, 2 nisi ponas iam lapsa fuisse conficiendi inuentarij tempora ante spoliationem.

3 Ita tractatum est in publico auditorio in causa N. Marij de Turretin & N. Iacobinæ de Ionry Dominæ de Sainćte Croix 12. Cal. Mart. 1595.

1. Quomodo enim posset heres curare vt conscriberetur inuentarium earum rerum quas non possideret?

2. *Arg. l. 1. §. vlt. D. vti possid.*

3. Superueniens enim spoliatio non potest restituere beneficium inuentarij quod iam lapsu temporis amissum fuerat. Nihil siquidem potest aut debet spoliator reddere nisi quod spoliatio abstulit.

DEFINITIO XXIII.

Filius qui inuentarium non confecit neque legitimã amittit neque trebellianicam, nec eo minus tamen tenetur satisfacere creditoribus ex legitima & trebellianica.

FIlius qui paternæ aut matetnæ hereditatis inuentariũ non confecit, neque legitimam amittit, neque trebellianicam ex receptiore nostrorum sententia, 1 quam Senatus noster vt veriorem & humaniorem plerisque placitis comprobauit. 2 Ergo neque legatariis neque fideicommissario vniuersali quicquam de suo præstare filius cogetur. 3 Id enim omnino consequens est, cùm ex legatis ipsis & ex fideicommisso vniuersali quartam ipse sit detracturus. 4 Sed tamen non faciet ea res, quominùs cæteris creditoribus qui non de lucro captando, sed de dãno vitando certant, teneri debeat vt iis etiam ex Trebellianica satisfaciat: sunt enim illi fauorabiliores 5 quibus nimirum etiam de legitima satisfaciendum est, cùm non nisi deducto ære alieno debeatur. 6 *Ita Senatus* in causa N. coniugum de Bienuenu & fratrum de Bellegarde 15. Cal. Aprii. 1595.

1. Ex notat. *in l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & falcid.*

2. Scilicet in liberis primi gradus quorum & aliud priuilegium est *in l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell.*

3. Quod ius olim omnium heredum commune fuit. Nemo enim ex testamento supra vires patrimonij quicquam præstare cogebatur *l. in ratione 11. §. quod vulgo D. ad leg. falcid.*

4. Quam placet etiam non posse prohiberi liberis primi gradus *Not. ad d. l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell.*

5. *l. quod autem 6. §. simili modo D. quæ in fraud. cred. l. 4. §. si cùm legitima & seq. D. de do'i mal. except.*

6. *l. Papinianus 8. §. quarta autem D. de inoff. testam.*

DEFINITIO XXIV.

Fideicommissarius siue vniuersalis siue particularis debet conficere inuentarium, ne teneatur supra vires fideicommissi. Nec ei prodest inuentarium factum ab herede.

FIdeicommissarius vniuersalis aut particularis, id est cui pars hereditatis restituenda est, 1 cùm heredis loco sit 2 perinde ac heres ipse inuentarium conficere & potest & debet, Alioqui tam legatariis & fideicommissariis singularibus quàm creditoribus satisfacere in solidũ cõpellitur. Sed an inuentarium iam ab herede fortassis confectũ prodesse fideicõmissario poterit vt supra vires hereditatis non teneatur? Et verius est non prodesse, 4 Si nõ hoc quoque ius & beneficium inuentarij nominatim cessum in eumque translatum sit, 5 Quod vtique per heredem fieri si velit potest. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam is cui certa res præstatur non particularis sed singularis fideicommissarius dici debet vt docuimus *in Chiliade De error. pragmat.*

2. *l. 2. & pass. D. ad SC. Treb. §. restituta Inst. de fideic. hered.*

3. Ita nostri communiter ad *d. l. vlt. C. hoc tit. & ad Nouell. 1. de hered. & falcid.*

4. Cum possit fieri vt nolit fideicommissarius vti beneficio legis quo scilicet vti nemo cogitur.

5. Non enim hoc ius fuit in hereditate, ideóque speciali cessione indiget. *l. si heres D. ad Trebel.*

6. Non est enim beneficium hoc personale cùm transmittatur a l heredem heredis sicut cætera iura hereditaria, Quod autem transmissibile est, regulariter etiam est cessibile. *l. ex pluribus 42. D. de admin. tut.*

DEFINITIO XXV.

Inuentarium debet continere descriptionem specificam rerum omnium, aut genericam quæ pondere, numero & mensura sit distincta.

INuentarium præsertim solenne cuius beneficio velit heres priuilegium habere ne teneatur vltra vires hereditatis, 1 non aliter valere potest, quàm si bonorum omnium mobilium & immobilium quæ in hereditate sunt descriptionem contineat 2 eámque clarè & distinctè definitam per pondus, numerum & mensuram, 3 qualitatem & quantitatem rerum hereditariarum ne fraus vlla fieri possit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

2. Nam & inter cæteras solennitates hæc vna est quòd heres cogitur iurare nihil à se dolo malo subtractum cessúmve fuisse.

3. Non enim aliter possunt bene describi ea quæ consistunt in pondere, numero & mensura *l. quod sæpe 35. D. in his de contr. empt.*

DEFINITIO XXVI.

Quando valeat inuentarium etiam in præiudicium eorum qui non sunt nominatim vocati.

QVod vulgo iactatur, Ad inuentarij solennis confectionem vocari debere omnes quorumcumque interest, 1 non ita accipi debet vt singulos nominatim vocari necesse sit. Sufficit enim vocatos esse generaliter omnes voce præconis certámque iis in hanc rem diem & horam dici, 2 Idque indubitatè verum est, quod ad eos creditores attinet qui non sunt certi. 3 Sed etsi proponantur plures, inter quos idem crediti ius sit commune sufficiet vocari quosdam ex ipsis. Ratio enim connexitatis facit interdum vt res etiam inter alios acta aliis prosit & noceat. 4 Illud quoque obseruandum est non esse citandum eum qui si adesset contradicere non posset, 5 Et hoc casu non procedere quod dici solet ad vnumquemque actum citari debere omnem quisquis ex eo actu lædi potest. 6 Nunquam enim audiendus est qui nihil aliud allegat nisi quòd non fuerit citatus, si nihil adferat ad rem pertinens, quod dixisset, si fuisset citatus. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex reg. l. nam ita 39. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

2. Ne alioqui ea solennitas inducatur cui satisfieri sit impossibile *l. si programmate 7. C. de remiss. pignor.*

3. Qui enim certi sunt, ij nominatim vocari debent ex legibus citatis *num. 1.* Ita nostri vulgò ad *l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *Dec. 37. infr.*

4. *leg. vnic. C. de consort. lit. leg. 2. & 3. D. de duobus reis.*

5. *Ex reg. l. qui potest 126. de reg. iur.*

6. *d. l. nam ita 39. de adopt. & aliis suprà citatis.*

7. Tanquam cuius nihil interfit. Nemo enim siue agendo siue excipiendo audiendus est sine interesse *leg. ille à quo 13. §. si de testamento*, & ibi Alexan. *D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Casus in quo potest quis in integrum restitui ad implorandum beneficium inuentarij etiam post puram adìtionem hereditatis.

Quem-

QVemadmodum ex causa fieri potest, vt qui hereditatem iam agnouit, admitti debeat ad eam repudiandam etiam citra beneficium restitutionis, Vt puta si coheredem habuit qui aut suo iure aut ex rescripto Principis ab hereditate postmodùm abstinuerit. 1 Ita interdum euenit vt aduersus puram heredatis additionem restitui quis possit ex iusta causa ad beneficium legis & inuentarij implorandum. 2 Minus enim est beneficium legis implorare quàm hereditatem omnino repudiare, cùm is qui ex legis & inuentarij beneficio heres est perinde reuera heres sit, & maneat acsi purè heres esset. 3 Iusta verò causa illa esse creditur, si fortè filius, qui se putabat patris heredem ab intestato pro quarta dumtaxat parte quòd tres haberet fratres, postea reperto testamento se solum institutum repererit, 4 Faciliùs enim quis moueatur ad agnoscendam periculo suo portionem minimam hereditatis, quam vt ex solo asse heres fieri & oneribus hereditarijs implicari velit. 5 Aliud est si is qui se putabat heredem ex asse ab intestato quasi nullo facto testamento, postea institutus reperiatur siue ex asse siue ex parte: Hic enim non in animo acquirendæ hereditatis, sed tantùm in iure dilationis erranit, nec causam vllam iustam habet petendæ restitutionis tanquam læsus, 6 Cùm quod pertinet ad onera hereditaria nihil interest an quis heres sit ex testamento an ab intestato, 7 nisi ponas legatis oneratam hereditatem quæ si testamentum factum non esset, nulla deberentur. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l cùm hereditate 55.l si minor 61.D.de acquir.hered.*
2. Cui enim licet quod plus est non debet vtique quod minus est non licere *l.non debet cui 21.de reg.iur.*
3. Qui verò se abstinet post additionem siue per restitutionem in integrum siue alio iure (qui enim semel heres fuit numquam repudiare dicitur, sed se abstinere *l.1.§.si quis adita D.ad SC.Tertyll.*) is heres quidem suo iure manet, sed heredis loco à prætore non habetur *d.l.si minor d.§ si quis adita l.filius 6 §.1.de bon.libert.*
4. Non enim potest videri adiisse ex testamento quod ignorauit *l.mater decedens 19.D.de inoff.testam.*
5. Quia magis damnosa est tota hereditas quàm possit esse pars hereditatis.
6. Omnimodo enim voluit heres esse in solidum.
7. Onera namque hereditaria sequuntur hereditatem siue testamentariam siue legitimam non quatenus testamentaria aut legitima, sed quatenus hereditas est.
8. Dixi *Defin.10.in fin.& 11.supr.eod.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola inuentarij apertio non priuat heredem beneficio inuentarij si nihil fecerit dolo malo.

OBid solum quòd inuentarium solenne ab herede inspectum lectúmque sit priùs quàm iussu iudicis apertum esset, non est priuandus heres beneficio legis & inuentarij: præterquàm si dolo malo id factum probetur. 1 Quid enim creditorum interesse potest aut legatariorum exploratas esse heredi vires hereditarias posteaquàm inuentariũ iam conscriptum est? 2 Si modò inuentarium non corrumpat, 3 Tunc enim dolo & quidem apertissimo facere videretur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam in pœnalibus non debet fieri extensio vt nec in exteris odiosis *vulg. l.cum quidam 19.de liber.& posthum.* Nulla autem talis pœna in heredem hoc casu constituta est.
2. Dolo enim heredis intercedente aliud est *Nouell.1.* & ibi not. *De hered.& falcid.*
3. Atqui nemo auditur siue agendo siue excipiendo sine interesse *l.ille à quo 13 §.1 ad SC.Trebell l.3.§.1.de verb.oblig.*
4. Scilicet dolo malo.
5. *l.si quis id quod.9 D.de iurisdict.* Imo etiã de falso teneretur heres hoc casu. Falsũ enim est quælibet veritatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriã, vt dicemus *ad tit. De falsis.*

DEFINITIO XXIX.

De curatore dando hereditati quæ habet heredem cum beneficio legis & inuentarij.

NOn est dandus curator hereditati quæ habet heredem licèt non nisi cum beneficio legis & inuentarij, præterquàm si heres ipse aliquas in hereditatem ipsam habeat actiones quas vtique cùm aduersus creditores non magis, quàm contra seipsum 2 exercere possit quia defuncti personam non repræsentant, 3 consequens est vt in hanc causam curator hereditati dari debeat qui hereditatem defendat. 4 Cæterùm ad creditorum actiones excipiendas heres qui beneficium legis implorauit idoneus contradictor est cùm perinde verus heres sit atque is qui purè agnouit hereditatem. 5 *Ita Senatus* in relationibus libellorum prid.Id.Mart.1595. & iterum in causa N.Petri Iuge contra Claudium Iuge, & in alia contra N. Chapelle 11.Cal.Maij 1595. in secreto auditorio.

1. Cùm non possit dici iacens hæcsmodi hereditas quę habet heredem cum beneficio legis & inuentarij *l.vlt.C.hoc tit.*
2. *l.ne cum filiofamilias 16.D.de furt.*
3. *l.vlt.C.de hered.action.*
4. Ne alioqui videatur hoc casu iudicium sine reo consistere *cap.furus de verb signific.* Vide tamen quæ cõtra hanc sententiam scripsi *in 1.part.Chiliad.de error.pragmat.*
8. Dixi *Defin.13.num.3 & Defin.27.num.3.supr.eod.*

DEFINITIO XXX.

Herede cum beneficio legis malè versante in hereditate curator bonis dandus est nisi heres offerat satisdationem.

SI tamen appareat heredem hunc qui legis & inuentarij beneficium implorauit malè versari in possessione aut administratione rerum hereditariarum, æquum erit dari curatorem non hereditati quæ, vt proximè diximus, non iacet, 1 aut heredi licèt minori, qui scilicet inuitus curatorem habere non cogitur, 2 sed bonis hereditarijs, 3 & quidem aut substitutum 4 aut vnum ex creditoribus in quem nimirum maior pars creditorum & legatariorum consentiat. 5 Quasi creditoribus & legatarijs omnibus hoc casu in rerum hereditariarum possessionem missis custodiæ causa, 6 nisi malit heres cauere satisdato legatorum fideicommissorum totiúsque ære alieni nomine, hoc enim remedio satis supérque indemnitati omnium consulitur, 7 præterquàm quòd non eo minùs permittendum est creditoribus & legatariis singulis vt adsint distractioni bonorum hereditariorum, 8 non solùm vt videant ne quid per fraudem fiat aut per sordes, aut per gratiam, 9 sed etiam vt sciant quid & quantum ex venditione redigatur, ne alioqui parũ eis prolit quod cautum habeant si ignorent quantitatem cuius nomine cautum videri debeat. 10 *Ita Senatus* in alia causa N. Petri Iuge & Francisci Iuge procuratoris Idib.April.1595.

1. Etsi curatorem hereditati etiam non iacenti dandum esse scripsit Iustin. valdè impropriè *in l.vlt.§.2.C.de bon.qua liber*, hereditatem sumens pro bonis & substantia.
2. §. *item inuiti Instit.de curator.*
3. *Ex tit.De curat.bon.dand.*
4. Cuius maximè interest *l.Paulus notat 8.de prat.stipul.l. inter omnes 12.D.qui satisd.cogant.*
5. *l.2.de curat.bon.dand.l.vnus ex creditoribus D de reb.autor.iud.possid.*
6. *Vt in l.cùm legatorum 12.quib.ex caus.in poss.eat.l.sicut in poss.legat.*
7. *l.1.D.qui satisd.cog.l.in omnibus 41.D.de iudic.*
8. Cur non enim hoc quoque iis concedatur quod sine incommodo & dispendio heredis futurum sit *l.in creditoris 38. D. de euict.*
9. *Arg l si suspecta 29.D.de inoff.testam.l. Paulus respondit 69.D.de procurat.*
10. Deficeret enim illo casu non ius sed probatio *vt in l. duo sunt Titij 30.de testam.tutel.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti à talliabilis herede cum beneficio legis & inuentarij an & quando sarciendi sint à domino postea successionem obtinente.

HEres institutus ab eo qui post mortē suam dedititiæ &, vt loquuntur, talliabilis condicionis fuisse dicitur, si pendente statu quæstione hereditatem non nisi cum legis & inuentarij beneficio velit agnoscere, potest quidem etiam inuito eo qui se directum dominum dicit, inuentarij confectionem postulare. 1 Sed ea tamen condicione vt domino qui inuentarium confici noluit eos sumptus imputare nequeat, si postea quandocunque dominum vincere contingat, 2 nempe si dominus directus ipso contradictionis tempore instrumenta ediderit, per quæ intentionem suam abundè probauerit. Nam ex eo tempore vix est vt in bona fide heres esse videatur quo exinde scire potuit aliena esse bona quæ putabat hereditaria. 3 Alioqui sola status controuersia ab eo facta qui nullas in promptu probationes habeat sicuti non constituit heredem in mala fide, 4 Ita nec impedire debet quominùs impensas quas ille bona fide conscribendo inuentario fecerit, vt non tantùm sibi sed etiam creditoribus & legatariis omnibus consuleret, etiã victus repetere possit. 5 Atqui, dicat aliquis si quis ex creditoribus confectionē inuentarij prohibere vellet, eo prætextu, quòd hereditas vel tam locuples esset vt absolutæ aditionis periculum timeri non oporteret, aut tam onerata vt nouis sumptibus grauari eam non expediret, non esset audiendus. 6 Fateor, nimirum quia siue soluendo esset hereditas nihil interesset volentis prohibere, 7 siue soluendo non esset, hoc ipso necessitas induceret vt inuentarium confici oporteret, ne heres aut vltra vires hereditarias teneretur, 8 aut quod à defuncti existimatione esset alienius, ab adeunda hereditate deterreretur. 9 Sed domini directi alia, magisque quã cuiuslibet creditoris cõdicio est, quippe qui sit plus quàm creditor. Efficit enim vt defunctus neque heredem neq; hereditatem relinquere potuerit 10 cùm bona omnia tanquam peculij iure occupet aut saltem ex contractu inter viuos. *ita Senatus* in relationib libellorũ 15. Cal. Maij 1595. pro D. Duce Namurcij cõtra viduam Ioannis de la Pallu.

1. Quia in dubio præsumitur pro libertate & ingenuitate ac pro iure communi *l.4. de iustit. & iur.*

2. Fecit enim dominus inuito. Ergo suo periculo non domini, cuius interest non diminui bona ex sumptuum deductione.

3. Scientia enim rei alienæ malam fidem inducit *l. sed & si lege 25. §. scire D. de petit. hered.*

4. Quia non entium & non apparentium eadem iudicium est *§. si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. de testam. tutel.*

5. Sola enim denunciatio & contestatio domini nolentis inuentarium fieri non debet ei nocere *C. de transact. l. tutor 47. §.1. D. de minor.*

6. Nemo enim potest heredi auferre beneficium quod non ab homine habet sed à lege *l.3 de Interd. & releg. l si adrogator 22. D. de adopt.*

7. Nemo autem auditur sine interesse *l.3. §.1. de verb. oblig. Ille à quo 13. §.1. ad SC. Trebell.*

8. *l. vlt. C. hoc tit. l. qua dotis 33. D. solut. matrim.*

9. Quo casu necesse esset vendi bona sub nomine solo defuncti *l paterfamilias 29. de reb. autor. iudic. poss. & Instit. quib. manumitt. non licet, in princip.*

10. Quia non potest hereditatem aut heredem habere is qui nulla bona post mortem suam potest relinquere *l lex Cornelia 28. vers. quia non efficitur D. de vulg. & pupill. substit.*

11. *Vt in l.1. & 2. D. de castr. pecul.*

12. Scilicet ex stipulatione siue tacita, siue expressa quæ hac de re interponi solet.

DEFINITIO XXXII.

Agens tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij non est audiendus nisi exhibito priùs inuentario.

ALiquando quæritur, An qui agat tanquam heres cũ beneficio legis & inuentarij repellendus sit, si inuentarium non exhibeat. Distinctionem facit, quod dici solet, eum qui agit tanquam talis, ante omnia debere talẽ se probare, 1 adeò vt nec aliter admittendus sit, etiamsi aduersarius non obiiciat. 2 Sed dici potest tũ demùm locũ habere, cùm ea qualitas est qua cessante nihil prorsus iuris ad agendum sit actor habiturus, vt puta si quis agat tãquam tutor aut curator aut procurator aut tanquam heres. 3 At qui heredem se dicit cum beneficio legis & inuentarij licèt talis non sit aut se talem esse non doceat inuentario non exhibito at nec forte confecto, remanet tamen heres purè & absolutè, 4 Et consequenter tanto magis habet ius agendi, Cùm quæ actiones heredi beneficium legis imploranti competunt eædem simplici & absoluto heredi multò magis competant. 5 Verùm in promptu contradictio est, Posse rei interesse vt qui agit quasi heres cum beneficio inuentarij repellatur omnimodo, nisi se talem probet. Quid enim si inuentariũ nullum confectum sit, & metu onerum hereditariorum malit heres institutam actionem omittere, quàm heredem se purum & simplicem profiteri? 6 Nec ad rẽ pertinet quod necesse est, vt vel inuitus heres purè maneat qui se heredem semel dicit cum beneficio legis & inuentarij si inuentarium nullum aut minùs ritè confectum sit. 7 Nam fieri potest vt rei interfit ne actor heredem se audeat dicere quamuis reuera heres sit, 8 Nec tamen eius interfit vt purè, & absolutè heres pronuncietur, Vt puta si nullam ille actionem habeat ex causa hereditaria, 9 velit autem tanquam reus absolui ab actione contra se instituta. 10 *Sic tractatum est* in causa fratrum Pic & N. Iacobi Teste 6. Id. Maij 1595.

1. *l.1. §. licet 23. C. de procurat. cum similib. l. non ignorat. C. de his qui accus. non poss.*

2. Quia hoc pertinet ad fundandam intentionem actoris, quæ ante omnia semper fundanda est *l.4. l. vlt. C. de edend.*

3. Nemo enim potest agere sine actione *l. si pupilli 6. §. vlt. de negot. gest. l quoties 9. §. & generaliter D. de admin. tutor.*

4. Qualitas enim illa & adiectio *cum beneficio legis & inuentarij* non tollit ius & substantiam heredis veri, quomodo is qui diceret hominem pictum aut mortuum tolleret huiusmodi adiectione substantiam hominis, quia verum est heredem cum beneficio inuentarij vere heredem esse *l. vlt. C. hoc tit.* & hoc casu bona est confectio ab herede secundùm quid ad heredem simpliciter hoc modo, Heres est cum beneficio legis inuentarij. Ergo est heres.

5. *l 2. & tot tit. D. de hered. action.*

6. Hoc enim potest contingere ex variis causis tùm quoque cùm opulenta est hereditas *l.4. D. ad SC. Treb. l. si testamento 22. in fin D. si quis omiss. caus. testam.*

7. *l vlt. per tot. C. hoc tit.*

8. Quia vt possit quis agere tanquam heres non sufficit vt verè sit heres nisi etiam illud concurrat vt se dicat heredem: Sicut non sufficeret vt se talem diceret si non etiam probaret vt dixi *num. 1 2. & 3. supr.*

9. Illorum enim duntaxat interest vt heres purè & absolutè heres sit qui actionem aliquam hereditariam possunt exercere vt nimirum heres in solidum teneatur *d. l. vlt.*

10. Sufficit enim reo vt absoluatur nisi propter condemnationem sumptuum ad quos tamen æquè tenetur qui heres est cum beneficio legis & inuẽtarij atque is qui purè, quia propter temerariam litem irrogantur *l. eum quem 79. de iudic.*

DEFINITIO XXXIII.

Heres cum beneficio inuentarij non liberatur soluendo creditoribus anterioribus si priùs conuentus fuerit à posterioribus.

ETsi is qui cum beneficio legis & inuentarij heres est creditoribus hereditariis etiam posterioribus dummodo diligentioribus bona fide soluere potest saltua anterioribus condictione aduersus posteriores qui solutionem acceperunt, 1 Si tamen quidam occupauerint, non proderit heredi, quod aliis licèt anterioribus soluerit, quoniam huic potiùs, à quo priùs fuerat conuentus soluere debuerat. 2 Sibi enim imputet cur illi soluere maluerit. 3 Multo minus liberatus videri debet si bona quædam mobilia hereditaria exhibere iussus postulante vno ex posterioribus creditoribus, id agente, vt sibi ex precio satisfieret, eadem aliis fortè anterioribus dederit in solutum. 4 Nã & huic multò magis imputari potest cur non paruerit iu-

rit iudicato:5 cùm ea ratione liberationem ab antetioribus quoque consequi potuisset.6 Itaque si bona hereditaria non sufficiant, de suo præstare tamen cogetur,7 licèt non eo minus maneat heres cum beneficio legis & inuentarij.8 Cuius effectus is esse solet, ne supra vires hereditatis quicquam præstare teneatur. 9 *Ita Senatus* in causa D. Ducis de Nemours contra D. de Cardé heredem Dominæ de Miolans 4. Cal. Maij 1595. de qua Defin. 35. infr. de execut.

1. *l. 2. §. ult. vers. sin si præfatam & seq. C. hoc tit.*
2. Diligentioribus enim semper magis fauere legislator solet *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. credit.*
3. Cùm nihil eius interesset quando æquè liberatus in perpetuum fuisset soluendo posteriori *d. §. etsi præfatam.*
4. A quibus proinde non potest postea creditor posterior rem auocare. Potior enim cuncta est anterioris sicut in agendo, ita & multò magis in retinendo *l. 1. D. de pignor. l. 1. 2. & pass. C. qui potior. in pign. hab. l. 2. C. si antiq. credit. pign. vendid.*
5. E contrario nihil potest imputari ei qui paruit iudici *l. non videntur 167. de reg. iur.*
6. Non tantùm ex Iustiniani constitutione *in d. §. etsi præfatam.* sed etiam ob rei iudicatæ autoritatem *l. ait prætor 7. §. 1. vers. permittitur D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*
7. Quia non videtur damnum sentire quod ex culpa sua sentit *l. quod quis 203. de reg. iur.*
8. Quia nemo priuatur hoc beneficio, ob id solum quòd alij soluerit, quàm cui soluere debuit.
9. *d. l. vlt. C. hoc tit. & Novell. 1. de hered. & falcid.*

DEFINITIO XXXIV.

Debita hereditaria soluenda sunt heredi cum beneficio legis & inuentarij etiamsi datus sit curator hereditati.

HEres cum beneficio legis & inuentarij non eo minùs debitum hereditarium exigere potest, quòd pure heres non sit,1 aut quòd ad excipiendas actiones quæ heredi ipsi aduersus hereditatem competunt curator hereditati datus sit.2 Non enim hoc casu curator datur hereditati tanquam iacenti vt sæpiùs monuimus, cùm iacens dici non possit quæ heredem habet, licèt non purè sed cum beneficio inuentarij. 3 Igitur heredi ipsi non etiam curatori debitores hereditarios soluere oportebit, 4 Nec iustam habebunt moræ excusationem si prætendant nescire se an heredi an curatori aut cuinam alij pendente discussionis instantia soluere debuerint. 5 *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet Idib. Iul. 1595.

1. Quia non eo minùs verè heres est, sed priuilegiatus *l. vlt. C. hoc tit.*
2. Secundùm ea quæ diximus *Defin. 29. supr.*
3. Sicut nec iacent bona quæ habent possessorem *l. 1. D. de success. edict.*
4. Ei namque soluendum est qui defuncti personam repræsentat. Is autem heres est *l. heres 22. de vsucap.* Curator enim non repræsentat nisi contra heredem ipsum.
5. Certum enim ius est solui heredi posse & debere quod defuncto fuit debitum, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXV.

Intra tempora conficiendi inuentarij potest pignus lui ab hereditario debitore.

QVod Iustiniani lege cautum est vt quandiu currit adhuc tempus conficiendi inuentarij nulla creditoribus & legatarijs actio aduersus heredem detur,1 ad pignoratitios debitores nó pertinet pignus luere volentes.2 Neque enim id isti agunt vt hereditas imminuatur, sed potiùs vt pecuniæ debitæ solutione augeatur, 3 nisi proponas de ipsius quoque pignoris iure disputari, Id est reuocari in dubium an res quæ obligata dicitur sit hereditaria, an propria debitoris. 4 Ea namque quæstio in tempus confecti inuentarij necessariò differenda est, Cùm nec certò scire heres antè possit quid sit hereditarium, vel nó. 5 *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Antonij Lay & Francisci Truffon Idib. Iul. 1595.

1. Ita enim constitutum est *in l. vlt. C. hoc tit.*
2. Cùm debitori libera sit & esse debeat pignoris luitio quandocumque *l. si rem 9 § omnis D. de pignor. act. l. 1. & tot. tit. C. de luit. pign. l. Paulus 12. §. 1. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*
3. Melius enim est solutionem habere quàm obligationem *l. 6. §. 1. eod. d. l. si rem §. vlt. & l. seq. de pign. act. l. minor 41. D. de minor.*
4. Nec enim potuisset dari pignori à debitore si fuisset defuncti *l. neque pignus 45. de reg. iur. l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*
5. Id enim ex inuentario rerum hereditariarum explorandum est.

DEFINITIO XXXVI.

Potior est causa creditoris constitutarij quàm heredis cum beneficio legis & inuentarij obtendentis. Aut cum fideicommissum de quo in promptu non appareat.

OBrentu fideicommissi ex auitis testamentis debiti nó potest filius idémque heres patris licèt cum beneficio legis & inuentarij impedire ne in pignoris possessione retineatur creditor, cuius nomine pater debitor constituerat se possidere.1 Nec alios creditores expectari aut in ius vocari necesse est vt iis auditis momentaneum iudicium possessionis expediatur, si nulladum pendeat de discussione bonorum instantia.2 *Ita Senatus* in causa fratrum Arbareste contra D. de la Serrà 7. Cal. Aug. 1595. in secreto auditorio.

1. Hoc enim casu reperitur possessio defuncti extra causam hereditatis, ideóque non potest transmitti ad heredem ne quidem beneficio edicti, quo mortuus vt loquuntur, saisit viuum *l. 1. §. Scæuola D. si is qui testam. lib. esse iuss.*
2. Cùm nó sit illis obstatura res inter alios acta si quod ius habeant ad auocandam à constitutario possessionẽ *l. 1. de except. rei iudic. & tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocet.* Aliud est si iam inchoata sit discussionis instantia, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XXXVII.

Non sufficit vocatos esse creditores omnes generali programmate si creditor fuit certus, Etiam tutori pupilli salua tamen pupillo restitutione in subsidium si damnũ alioqui passurus sit ex scientia tutoris.

CReditori qui cùm certus esset nõ est vocatus ad cõfectionẽ solennis inuentarij, non potest nocere beneficium legis ab herede imploratum, quia nominatim vocari hic debuit,1 Nec satis est quod creditores omnes vocati sint generali programmate. 2 At quid si pupillus heres proponatur, & tutori certus fuerit creditor? Nocebit tutoris scientia pupillo: si nõ aduersus eã tutoris negligẽtiã & culpã restituatur. Nec tamẽ aliter restitui poterit quàm si se læsum probet,4 id est damnum se passurũ si nõ aduersus hunc quoque creditorem legis & inuentarij beneficiũ saluum habeat, puta quòd ære alieno exhausta sit hereditas,5 nec tutor sit soluendo. 6 Quid enim si ex contrario constet locupletissimam esse hereditatem, nec nisi malo more captatum beneficium inuentarij? 7 Cæterùm non proderit ea res alijs creditoribus, qui eo, quo oportuit, modo ad inuentarij confectionem euocati sunt. 8 *Ita senatus* in causa illustris D. Marchionis d'Aix 9. Cal. Decembr. 1595.

1. Vt dixi *Defin. 26. supr.* vbi vide.
2. Quia remediũ publici programmatis subsidiariũ est & inductum contra creditores qui non sunt certi *l. si programmate 7. C. de distract. pig.* Vox enim præconis paucis innotescit.
3. Quia quod tutor scit pupillus quoque scire præsumitur, cùm tutor pro domino habeatur.
4. *l. verum 11. §. sciendum l. quòd si minor 14. §. non semper & pass. D. de minor. l. non posteaquam § si minor D. de iureiur.*

5. Nam aduersus damnosam aditionẽ restitui minor potest *l.1.& tot.tit.C.si vt min.ab hered.se abstin.*

6. Si enim tutor sit soluendo potest consuli indemnitati minoris licèt non eo minùs soleat minor restitui quòd tutor vel curator interuenerit *leg. vlt. & tot. tit. C.si tut. vel curat. interuen.*

7. Vt solet hodie passim hoc beneficium implorari in fraudem creditorum vt dixi *Defin.19.supr.*

8. Non enim nouum est vt quod factum fuit inter alios iis noceat inter quos factum fuit non etiam aliis *l.de vnoquoque 47.de re iudic.* nec enim vtile per inutile vitiari debet *l. placuit 29.D.de vsur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Beneficiũ inuentarij nõ impedit quominus heres inchoatas contra defunctum lites interim excipere cogatur.

HEres cum beneficio inuentarij non eò minùs prosequi tenetur litem cœptam cum defuncto, 1 etiãsi nondum præterierit tempus quod datur ad conficiendũ inuentarium, 2 quia beneficium quod habet à lege, ne interea inquietari possit 3 ad nouas lites pertinet non ad inchoatas. 4 *Ita Senatus* in causa D.du Freney contra filiam Georgij Ezechiel 20.Decemb.1593.

1. Cùm habeat legitimam personam, & sit legitimus contradictor non minùs quàm si beneficium legis non implorasset. Verus enim heres est *l. vlt.vbi not. C. hoc tit.*

2. *De quo in d.l.vlt.§.sin autem dubium.*

3. *d.l.vlt.§.donec tamen.*

4. Nullum enim priuilegium potest habere heres in lite contra defunctum inchoata. *l.si is qui Romæ 34.de iudic.*

DEFINITIO XXXIX.

An curator bonis absentis datus possit absentem immiscere bonis paternis conueniendo eius nomine paternos debitores.

DVbitatum aliquando vidi An curator datus bonis absentis qui patri suo suus heres exiterit, & ante declarataram siue immiscendi se siue abstinendi voluntatem abesse cœperat, possit absentis nomine conuenire debitores hereditarios, 1 quos vtique absens ipse si adesset conuenire iure posset. 2 Quidam putabant non esse hoc curatori denegãdum, Ne alioqui magno incommodo absens afficiatur si bonæ iustæque actionis iacturam post annos fortè triginta reuersus incurrisse se reperiat, 3 cùm vel ad hoc maximè curatores absentium bonis dari soleant vt eas saltem exerceant actiones quæ sunt tẽpore perituræ. 4 Nec ad rem pertinere quod dici solet, Nõ posse per curatorem acquiri hereditatem, sat neque per tutorẽ, si non ipsius quoque pupilli voluntas propria factúmque interueniat. 6 Id enim ad eas hereditates spectat quæ siue minori siue impuberi, siue absenti delatæ tantùm sint, nõ etiam acquisitæ. 7 Paterna autẽ hereditas suo heredi non tantùm delata, sed etiã ab ipso delationis tẽpore acquisita intelligitur 8 citra aditionem, 9 solúque iuris potestate: 9 Nec quod se possit abstinere quicquam facit. 10 Adeò vt creditores fundatam habeant intentionem aduersus filiũ tanquam heredem patris 11 siue contra ipsum præsentem agere velint siue contra curatorem ipsius absentis bonis datum, si abstentio nõ probetur. 12 Quidni ergo liceat curatori absentis nomine agere, cuius etiã nomine potest conueniri? 13 At alij contra dicebant, Non esse permittendum curatori nõ nisi bonis absentis dato vt absentem immiscat conueniendo paternos debitores, 14 Ne per eiusmodi immixtionẽ aufferat ei beneficiũ abstẽtionis, quod certum est filio qui semel se immiscuerit nullum superesse si non fauor ætatis patrocinetur. 15 Non enim minùs iniquum esset ignorantem filium immiscери bonis paternis per curatorem, quàm alienæ hereditari obstringi per aditionem, si aditio per curatorem fieri posset cùm vtroque casu idem accidat vt ignorans per alium ære alieno cum effectu obstringatur. 16 Quid enim refert si effectum rei inspicias, an filius citra immixtionem nullomodo sit obligatus paternis creditoribus, An verò iis obligatus quidem sit ipso iure, sed ita tamen vt per abstinendi beneficium quandiu saluum ei est tantundem consequatur quantum si nullomodo esset obligatus? 17 Ex quo apparet quantum hac parte interfit vtrum absentis nomine curator agat contra debitores hereditarios, an verò à creditoribus hereditariis conueniatur. Neque enim creditorum actiones abstulerunt absenti beneficium abstinendi, 18 quod ei curator, eius nomine, agendo, adimeret: Quando non potest imputari curatori cur se absentis nomine cõueniri patiatur, 19 quem nec si maximè vellet abstinere tamen posset. 20 Cùm in eo minùs iuris habeat quàm tutor qui pupillum suum vltro solúsque abstinere potest etiam post mixtionem siue pupillus ipse tutore autore se immiscuerit, siue tutor pupillum, 21 Nempe quia æquè potest tutor pupillum suũ quem priùs abstinuit, aut cui vt se abstineret, autor fuit, iterum immiscere, nullo etiam restitutionis auxilio in eam rem implorato. 22 Mihi temperamentum placebat, vt si paterna hereditas opulenta, nullóque modo suspecta proponeretur, licere deberet curatori competẽtes absenti actiones hereditarias exercere, 23 quòd sicuti nulla immixtione suus heres indiget non magis quàm aditione: vt aduersus debitores hereditarios agendi facultatem sibi acquirat, 24 Ita verendum non sit ne abstentionis beneficium ei eripiatur, cui abstinendi cõsilium neque necessarium neque vtile videri possit. 25 Si verò ære alieno si non exhausta saltem grauata aut quouis alio modo suspecta patris hereditas probaretur 26 (nec enim facilè in dubio talis præsumptio in damnum absẽtis filij capi debet 27) tum demum curator absentis bonis datus prohiberetur vllas mouere actiones per quas immixtio filij induci, atq; ita abstinendi beneficiũ eripi aufferri posset, 28 nisi mallet legis atque inuentarij beneficiũ implorare: 29 quo remedio aduersus æris alieni latentis periculum satis supérque absenti posse consuli videbatur: 30 Saluo tamen absenti quandocunque posteà reuerso iure immiscendi se purè paternis bonis, legísque beneficiũ se inscio postulatũ abiiciendi si opulentam hereditatẽ putaret quam curator aut damnosam aut saltem suspectam credidisset. 31 Quo vtique casu nõ posset curator sumptus à se in inuentariũ factos absenti imputare, sed suæ potiùs vel facilitati vel timiditati. 32 Si non probaret iustissimis de causis se ad legis beneficium pro absente implorandũ confugisse, idémque ab alio quolibet diligente patrefamilias fieri debuisse. 33 *Senatus* noster, nihildum, quod viderim, decîdit. *Sine die.*

1. Potest enim talis curator & agere & conueniri *l.2.§.1. de curat.bon. dand.*

2. *l.necessarijs 57.de acq hered.*

3. Cùm hodie actiones omnes 30 annis præscribantur *ex l. 3.C.de præscr.30.annor.* & quidem sine spe restitutionis ex edicto Sereniss. Ducis nostri quod factum est anno 1598.

4. *l.creditore 14.D.de reb.autor.iudic.possid.*

5. *l.per curatorem 90.D.de acquir.hered. l.cùm in vna 17.§. tutor.D.de appellat.*

6. *l.potuit 5.C.hoc tit.*

7. Quoniam aditio cùm sit actus legitimus non potest fieri per alium *l.actus legitimi 77.* iunct *l.nemo alieno 123. de reg.iur.*

8. *l.in suis 11.D.de lib.& post.*

9. *l.in suis 14.D.de suis & legit.*

10. *l.1.§.qui sunt in potestate D.si quis omiss.caus. testam.*

11. Vt à nobis probatum est pluribus in *Decadib. De error. pragm.* contra Bart. *ad 1.C.si vt min.se ab hered.abstin.*

12. Secuta enim abstentione non habet prætor filium pro herede *d.l necessarijs l.si filius 12.D.interrog.in iur.faciend.*

13. Non.n. alterius est agere aut conueniri quàm eius qui sit heres aut heredis loco *l.vlt.C.de hered.action.l.1.D.ad SC.Trib.*

14. Cùm non possit id fieri citra ius & nomen veri heredis *l.si quid possessor 31.§.pen. D. de pet. hered. l.pro herede 20.§.Papinianus D.de acq hered.* iunct. *Leum bonis 87.eod.*

15. *d.l necessarys & l.ei qui 12.eo.d.l.1 C.si vt min.se ab her.abst.*

16. Quod iniquum est *l.qui in aliena 6.in prine.l. si quis mihi 25.§.iussum D.de acquir.hered.*

17. *d.l.necessarius l.si filius 12.De vulg.& pupill.subst.l.patrefamilias 28 de reb.autor.iudic.possid.*

18. Quod scilicet filius habet à prætore non à creditoribus, Nisi in casu *l.cùm hereditate 55.de acquir.hered.*

19. Cùm creditores habeant fundatam intentionem vt dixi *num.10.*

20. Ex

20. *Ex l.is potest 18.de acq.hered.*iunct. *d.l per curatorem eod.*

21. *l.pen.D.de autor.tutor.l.ex contractu 44.D.de re iudic.*

22. *d.l.necessarys.*In quo alia ratio est puberum alia impuberum *d.l.necessarijs & l.impuberibus* 11.*eod.tit.*

23. Nec enim potest negari quin actiones illæ competant absenti filio & sint in eius bonis,cùm sit verè heres ipso iure etiam post abstentionem *l.cùm quasi* 30.*§.sed etsi suus de fideic. libert.l.cogi* 16.*§.si pater D.ad SC.Trebell.*

24. *d.§ si pater.*vbi est text.elegans.

25. *d.l.si filius* 12.*D.de vulg.& pupil.substit.*

26. Potest enim variis ex causis contingere vt sit suspecta *l* 4.*D.ad SC.Trebell.l.si in testamento* 22.*§.vlt.D. si quis omiss. caus.testam.*

27. Ne quod fauore sui heredis constitutum est conuertatur in eius odium *d l.si filius l.pen.C.ad Treb.*

28. Vt melior condicio absentis fieri per curatorem possit deterior non possit *l.melior* 133.*de reg.iur.l.soluendo* 39.*de negot. gest.l.tutor* 8.*D.de bonor poss.*

29. *Ex l.vlt.C.hoc tit.*

30. Cùm non possit hoc casu teneri heres vltra vires hereditarias *d.l.vlt.& Nouell.*1.*de hered.& falcid.*

31. Nec enim vlli facit iniuriam qui abiicit beneficium inuentarij vt sit heres purè.Imò prodest id creditoribus *d. l. vlt. & d Nouell.* 1.

32. Cùm non debuerit hereditatem opulentam minuere per sumptus inuentarij.

33. Inculpatus enim est quisquis id fecit,quod diligens paterfamilias facere debuit *l.à tutoribus* 33.*de admin.tut.*

DEFINITIO XL.

Pendente discussionis instant.a non est audiendus creditor agens condictione ex l.vlt.C.de acquir.poss.nisi auditis cæteris creditoribus.

ACriter disceptatum est, An pendente discussionis instantia prouisionalis sententia ferri possit pro creditore,clausulam præsertim constituti habente: Constabat enim à Senatu nostro aliter atque aliter iudicatum fuisse.Pro creditore facit,quòd cùm certet de damno vitando æquius sit ei consuli,quàm heredi non solùm certanti de lucro captando, 1 Sed etiam plerumque abutenti beneficio legis & inuentarij,& id agenti, vt creditores fraudentur,vel saltem,vt ijs mora fiat. Sed & constat ex huiusmodi adiudicatione nullum fieri præiudicium cæteris creditoribus,licèt inauditis, qui si sunt posteriores non debent ægrè ferre, quòd anterioribus solutum sit, 3 Sin anteriores,satis ijs cautum est hoc ipso quòd aduersus posteriores quibus solutum est habent condictionem. 4 Et verò si liberum est heredi soluere creditoribus etiam posterioribus dummodo diligentioribus, 5 quidni liceat iudici condemnare heredem, vt faciat quod heres ipse si vellet sine iudice facere posset? 6 Aut cur necesse sit vocari alios creditores,qui nihil adhuc petant,& quorum nihil interest? 7 Quòd si creditor hypothecarius habeat pro se clausulam constituti,& neque personali agat neque hypothecaria aduersus heredem sed condictione possessionis, 8 quænam obsecro dubitandi ratio esse potest cùm possessio viuo debitore translata in creditorem iam inde ab eo tempore censeatur esse extra causam hereditatis? 9 inhibita tamen interea venditione. 10 Sed tamen in contrarium vtroque casu id est siue condictione possessionis,siue personali,aut hypothecaria agatur, facit pro herede,quòd si permittatur creditoribus singulis in heredem,aut res hereditarias agere antequã de omnium creditorum iure & ordine cognosci possit,facilè eueniet vt laceretur hereditas,crescátque materia litium 11 creditoribus non tantùm aduersus heredem, sed etiam inuicem agentibus,Eo qui primùm obtinuerat mox condemnando si alius emergat creditor anterior. 12 Quid enim si ille anterior habeat pro se clausulam constituti, ex qua posterior obtinuerit? An non apparebit ex post facto transferri non potuisse possessionem in posteriorem ab eo, qui constituti tempore non amplius possidebat? 13 Quomodo igitur sciri potest An eius clausulæ effectus aliquis esse debeat,nisi auditis prius,& vocatis creditoribus omnibus? 14 Nec verò quòd creditor offerat satisdationem sufficere videtur, vt actionem facilùs habere debeat. 15 Nam non faciet satisdatio, quin quò plures agitabuntur lites inter creditores,eò pluribus expensis oneretur hereditas, Quippe singulis creditoribus etiam qui perperam litigauerint idem temporis,& hypothecæ priuilegium pro sumptibus seruandi pignoris causà factis in hereditatem postea sibi vindicaturis. 16 Itaque probabilius videbatur,vt differri prouisionalem adiudicationem oporteret in id vsque tempus, quo creditores omnes vocari essent, aut in vocandis ijs mora per heredem facta fuisset. 17 *Ita tractatum est* Prid. Cal. August. 1595.

1. *l.vlt.§.sin verò creditores C hoc tit.l.quod autem 6.§ simili modo dicimus D.quæ in fraud.credit.*

2. Quotidianis enim rerum experimentis compertum est implorari vt plurimùm hodie beneficium inuentarij vt vel fraus vel mora fiat creditoribus,tùm quoque cùm opulentissima est hereditas,Quæ res dedit causam nouo edicto quo constitutum est vt non possit is qui hoc beneficium implorat quicquam attingere hereditarium ante confectum inuentarium, sed œconomus & sequester constituatur,Inuentario autem cõfecto & adprehensa per heredem possessione rerum hereditariarum cogatur intrà annum aut ad summum ex magna causa intra biennium curare vt discussionis instantia terminetur, alioqui heres pro puro & simplici herede habeatur.

3. Qui enim posteriores sunt tempore,eos quoque postponi in pignore æquum est *l.x.& 4.C.qui potior.in pign.hab.*

4. *d.l.vlt.§ sin verò creditores.C.hoc tit.*

5. Hoc enim expressè Iustinianus constituit *in d.l.vlt. §. & si præfatam.*

6. Quod enim potest quis per se facere propria autoritate multò magis potest facere autore iudice *l.ait prætor* 7.*§.1.vers. permittitur D.de minor.l.sancimus* 25.*C.de admin tutor.*

7. *Arg.l.paterfamilias* 28.*de reb. autor. iudic. possid. aliàs* 13. *de priuileg.cred.*

8. Ex Iustiniani *l.vlt.C.de acquir.poss.*

9. Nec enim potest hereditas transferre in heredem nisi quod fuit hereditatis.Cuiusmodi non est possessio *l.*1.*§. scæuola D.si is qui testam lib.esse.iuss.*

10. Cùm alienatio dicatur actus per quem dominium transfertur *l.*1.*C.de fund.dotal.* Nec enim alienat qui omittit aut transfert duntaxat possessionem *vulg.l.non alienat. de reg. iur.*

11. Quod ne eueniat cauendum est quantum fieri potest *l. singulis* 6.*D.de except.rei iudic.*

12. Cùm tandem necesse sit eum vincere qui anterior reperietur in tempore si pignoratitius fuit creditor *d.l.vlt. §. sin verò creditores C.hoc tit.*aut in causa si fuit chirographarius *ex l.priuilegia* 42.*de reb.autor.iud.poss.*

13. Nec enim is qui non possidet transferre potest possessionem siue per clausulam constituti,siue quo alio modo *l.quod meo* 18.*vbi not.D.de acquir.poss.*

14. *Ex reg.l.de vnoquoque* 47.*D.de re iudic.l.etiam* 29.*§.vlt. D.de minor.*

15. *Arg l.testamento* 17.*§.non omnimodo D.de testam.tutel. l. quia satisdatio* 6.*D de suspect.tutor.*

16. *Ex l.Lucius* 18.vbi DD *qui potior.in pign.hab.*

17. Quo casu in pœnam morosi heredis audiendus esset creditor & retinendus in sua possessione, cum illa tamen clausula,Ne quod præiudicium ex eo fieret cæteris creditoribus non auditis.

DEFINITIO XLI.

Non amittit res legata dominium legatarius qui patitur rem legatam describi in solenni inuentario bonorum hereditariorum.

LEgatarius qui agnito legato passus est rem legatam describi in solenni inuentario & æstimari non adeò sibi præiudicat, vt legati quod iam acquisiuit iacturam faciat, 1 Nec si nullam adhibeat protestationem, 2 multò magis si de iure suo sit protestatus. 3 *Ita Senatus* in causa N.Iuliani de Pradel & N. Anthenoris de Veygié 24.Iulij 1595.

1. Id enim specialiter constitutum est in tutore qui patitur rem suam describi in inuentario pupilli *l. vlt. C. arbitr. tutel.*

Non enim hic est vnus ex modis acquirendi, aut amittendi dominij. Præsumptio sanè est contra ipsum, Et ideò tenetur ille probare suum dominium.

2. Protestatio enim, tum maximè necessaria est cùm agitur de ea re quæ nuda voluntate amitti posset quale est ius pignoris *l. item liberatur 6. l. sicut 8. § non videtur l. voluntate 10. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.* Alia dominij ratio est *l. differentia 17. § 1. D. de acquir. poss.*

3. Protestatio enim conseruat ius protestantis *l. 4. § 1. D. quib. mod pign. vel hypoth solvit. l. item si 14. § plerique de relig. & sumpt. funer. l. pro herede 20. de acquir. domin.*

DEFINITIO XLII.

Mulier substituta posthumo instituto non potest hereditatem acquirere, neque sibi, neque posthumi sui nomine quousque sciatur an sit prægnans nec proinde beneficium inuentarij implorare.

CVm quis posthumum heredem scripsisset si vxorem grauidam esse contingeret, sin prægnans non esset, vxorem ipsam instituisset, petebat mulier vt sibi liceret solenne inuentarium conficere tanquam heredi aut ex propria persona si prægnans non esset, aut nomine posthumi si prægnans reperiretur, Placuit non posse eam sub huiusmodi alternatione adire hereditatem, nec proinde inuentarij beneficium, quod non nisi heredibus competit 2 implorare: Sed ante omnia declarare eam debere vtrum prægnans sit, necne: 3 Nam si nec is qui heres scriptus est proximus agnatus est non priùs adire potest hereditatem siue ex testamento, siue ab intestato, quàm de iure suo certus sit 4 quantò minùs poterit quis aut suo, aut pupilli nomine hereditatem priùs acquirere, quam scierit an sibi an pupillo delata sit hereditas: 5 Nam etsi reuera mulier prægnans sit, dandus est curator ventri, 6 præsertim petente eo, qui se dicit fideicommissarium, ne subiiciatur partus. 7 Itaque vt hoc ipsum sciatur an prægnans sit necne si dicat se dubitare, inspiciendus venter est, eáque res obstetricibus committenda, 8 Nimirum si triginta dies præterierint, qui edicto prætoris in eam rem præstituti sunt. 9 Quid igitur si nondum illi triginta dies præterierint, An cogenda erit vidua dicere an prægnans sit necne, an dubitet? Minimè. 10 An interim igitur poterit vrgere confectionem inuentarij? Multò minùs. 11 Sed expectandum omnimodo erit vt sciatur an prægnans sit necne. 12 In eo namque differt inuentarium, solenne ab eo quod plerumque fieri solet ad saluum ius habentis. Solenne enim non sit ad saluum ius habentis, sed heredis quo postulante fit, 13 aditámque hereditatem esse necesse est, priusquàm confici possit. Itaque hoc ipso quo quis admittitur ad confectionem ciusmodi solennis inuentarij, habetur pro herede. 14 *Ita Senatus* 24. Febr. 1596.

1. Nam cùm hereditatis aditio sit actus legitimus non recipit condicionem *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*

2. *l. vlt. C. hoc tit.*

3. *l. 1. cùm ibi not. D. de ventr. in possess. mittend.*

4. *l. nec ut 13. § 1. l. si us ad quem 22. l. heres institutus l. illud 77. D. de acq hered.*

5. Debet enim quisquis adire certus esse de iure suo *l. 4 qui putat 15. cum duab seqq. l. cùm satis 46. & pass. D eod. tit.*

6. *l. 1 § quoties autem venter D. de ventr. in poss. mitt.*

7. *l. vlt. D. de ventr in sp. c.*

8. *l. 1. & tot. ill. eod. tit.*

9. *d. l. 1. § meminisse.*

10. Nec enim auferendum ei est priuilegium temporis quod habet ex edicto prætoris.

11. Cùm non possit fieri inuentarium ex beneficio *l. vlt. C. hoc tit.* nisi post acquisitam demum hereditatem, cùm nec tempus conficiendi inuentarij currere incipiat nisi ab adita demum hereditate, Glos. Bart. & alij *ad l. l. vltim per ill. text.*

12. Quasi sit hoc necessarium antecedens.

13. Licèt fiat etiam in vtilitatem omnium creditorum & legatariorum & cæterorum, si qui sint qui prætendant ius & interesse in hereditate.

14. Cùm id beneficium non competat nisi heredi vt diximus.

DEFINITIO XLIII.

Confectionem inuentarij prohibere quis potest tutori sed non heredi, si inuentando cum, aut sub inuentendo ei per fideicommissum sub ea conditione si inuentarium non confecerit.

TEstator etsi potest prohibere confectionem inuentarij pupillaris, 1 beneficium tamen quod Iustinianus dedit heredibus vt ex inuentario hereditatem adire possint, non magis prohibere potest 2 quàm facere ne leges locum habeant in suo testamento. 3 Heredi tamen substitutum dare non vulgarem, 4 sed fideicommissarium potest sub ea condicione, Si inuentarium conficere volet, perinde ac sub illa si nauis ex Asia veniet: An & heredi suo eam condicionem adscribere, si inuentarium non fecerit? Quidni verò? perinde ac illam. Si in capitolium non ascenderit. 5 Igitur Muciana cautio vtilis erit, 6 stipulatione ab eo interponenda, cui in defectum condicionis acquiri hereditas possit siue ex eodem testamento, siue ab intestato. 7 *Ita tractatum est* in secreto Auditorio in causa Spect. Dominorum D. de Coudray & D. de Bauotune Aduocati generalis, nunc in Senatu nostro Præsidis clarissimi 21. Febr. 1596.

1. *l. vlt C. arbitr tutel.* Bart. *in l nemo potest num* 12. *de leg* 1. Iul. Clar. *in § testamentum quæst 66. num.* 4. vbi rationem adfert quòd præsumendum sit patrem ita fecisse in fauorem pupilli cuius potest interesse non pandi secreta patrimonij, Addens *num.* 5. *&* 6. idem esse etiamsi testator simpliciter remiserit tutori confectionem inuentarij, sed tamen posse nihilominùs iudicem cogere tutorem inuentarium conficere, Nempe si iudex videat id expedire pupillo Ex Bart. *in d. l. nemo potest num.* 12.

2. Intellige quominùs possit heres etiam inuito testatore beneficium legis & inuentarij implorare. Nam beneficium legis nemini est auferendum *l. 3. de interd. & releg.* Alia quæstio est. An inuentarij confectio possit remitti heredi. Quam tractat Clar. *dict quæst* 66. vbi concludit posse remitti in præiudicium legatariorum, & fideicommissariorum, sed non creditorũ. Sanè vsufructuario remitti necessitas conficiendi inuentarij non potest non magis quàm cautio de bene vtendo fruendo Iul. Clar. *ibid. num.* 3 post Socin. Iun. *cons.* 159. *n.* 38. *lib.* 2.

3. *l. nemo potest* 55. *de leg.* 1.

4. Quia vulgaris substitutio expirat adita hereditate *l post aditam 5. C. de impub. & aliis subst* non potest autem inuentarium confici nisi ab eo qui iam agnouerit hereditatem vt dixi *Defin præced.* qui autem semel heres fuit non potest postea desinere *l. ei qui soluendo 88. de hered. instit.*

5. Potest enim testator quam velit condicionem institutioni adscribere dum ne sit condicio illa legibus aut bonis moribus improbata *l filium 15 & pass. D. de condit. instit. & tit. C. de condit. insert.*

6. Cuius solet vsus esse necessarius in omnibus condicionibus non faciendi *l. Muciana 7. vbi not. D. de condic. & demonst.* Solent quidem addi *& quæ alterius morte impleri non possunt L cùm tale 72. in princ. & § 1. eod.* Hæc autem potest impleri viuo herede scilicet si intra tempus præstitutum non fecerit inuentarium. Sed tamen quia non potest impleri ante aditam hereditatem nec hereditas adiri ante impletam condicionem, necesse omnino est alterutrum dicere vel cautioni Mucianæ locum esse vel sub impossibili cõdicione institutum heredem videri vt *in l. 4. § vlt. D. de condic. instit.* ac proinde institutionem pro pura habendam *ex l. 1. eod. tit. l. 3. De condic. & demonst.* Itaque ego sanè magis probabam per *text. in d. l. 4. §, vlt.* Eo nimirum casu quo quis sub ea condicione institutus esset ex asse non etiam si haberet coheredem Adde *d. l. Muciana 7. § 1. de condit. & demonstr.*

7. *Ex reg. l. is cui sub condicione 18. eod. tit. de condic. & demonstr.*

DEFINITIO XLIV.

Heres purè non eo minùs potest deducere res sibi donatas siue inter vivos siue mortis causâ.

Donatarius

DOnatarius, idémque à donatore heres institutus, & de restituenda hereditate rogatus, licèt hereditatem purè agnouerit non implorato beneficio legis, & inuentarij, non ideo tamen cadit à iure sibi per donationem quæsito, quia confusio, quæ fit per additionem non impedit quominùs heres sibi consulere possit per deductionem, & retentionem, 2 Nisi proponas ipsas quoque res donatas nominatim per fideicómissum relictas fuisse. 3 Postquàm placuit res quoque heredis legari posse & fideicommitti. 4 Nec distinguendum est an donatio inter viuos facta fuerit, an mortis causâ, 5 Nec proinde an inter viuos purè facta sit, an sub condicione. *6 Ita Senatus* in causa Dominæ de Lorme & Syndicorum de Mórmilian 6. April. 1596.

1. Per quod beneficium si id imploraſſet poterat impedire ne actiones confunderentur *l. vltim. §. in computatione C. hoc ti.* quod olim diuersum erat, licèt non confunderentur etiam ad agendum actiones ad finem retinendi quoties per additionem hereditas re quidem acquirebatur, sed non permanenter vt *supr. num. prox.* nam cùm permanenter acquirebatur, permanenter quoque & in perpetuum actiones & personales & hypothecarias confundi necesse erat.

2. *l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. falcid. l. Stichum 95. §. additio. de solut.* Afflict. *decis.* 237.

3. *l. sequens quæstio 68. in fin. de legat.* 2. Alioqui non videtur testator heredem grauasse vt res sibi donatas restitueret, cùm sint extra causam bonorum defuncti *d. l. sequens quæstio, & l. coheredi 4. §. cùm filia de vulg. & pupill. substit.*

4. *§. non solùm Inst. de legat. l. vnum ex familia 67. §. si rem de legat.* 2.

5. Quia nec donatio mortis causa venit in fideicommissum præsertim si facta sit extra testamentum, quia licèt in plerisque habeat naturam vltimæ voluntatis, tamen in quibusdã accedit ad contractus *§. 1. vbi not. Inst. de donat. l. vlt. C. de mort. caus. donat.*

6. Nam inter viuos potest fieri donatio etiam sub condicione *l. 1. C. de donat. quæ sub mod. vel condic.* adeóque ita vt non incipiat obligatio nisi post mortem donatoris. *Not. in l. vnic. C. vt act. ab hered. & contr. hered. incip.*

DEFINITIO XLV.

Heres qui purè adijt damnosam hereditatem nec falcidiam deducere potest, nec recusare quominùs res suas alij legatas præstet. In eóque deterioris condicionis est quàm extraneus qui rem suam legari passus est.

QVi ex hereditate restituenda fideicommissum antiquius ære alieni loco deducere potuit, si eam hereditatem purè adierit non implorato beneficio legis & inuentarij perinde quidem habet ius deductionis, 1 sed tamen si ab eo legata relicta sint, neque falcidiam deducere potest, 2 neque recusare quominus de suo præstare debeat integra legata etiamsi hereditas non sit soluendo, Idque noua Iustiniani constitutione factum est 3 abrogato hac parte iure vetere. 4 Quid verò si testator, heredis proprias res nominatim legauerit? (Dico nominatim, quia in dubio credendus non est heredem suum in rebus propriis oneraſſe 5) heres adeundo hereditatem purè, videtur vtique consentire legato, & obligatur omnimodo vt legatum præstet. 6 Non idem est si alius quàm heres consenserit, vt res sua ab altero alteri legaretur. Is enim consensus nocet tantùm consentienti, vt possessionem quam legatarius iam nactus sit, ab eo auocare non possit: 7 Sed non dabit ea res actionem legatario aduersus dominum, qui legato consensit, 8 quoniam qui consentit leganti non contrahit, 9 sed tantùm patitur. 10 Quid ergo si proponas legatam rem eius, qui heres quidem institutus sit, sed ex certa re? 11 Idem iuris constituendum videtur quod constitueretur si non heres sed legatarius proponeretur: Heres enim ex certa re scriptus alio herede instituto non nisi legatarij loco habetur. 12 *Ita tractatum est* Prid. Cal. August. 1596.

1. Secundùm ea quæ diximus *Defin. prox. præced. ex l. in imponenda 6. & l. irritum 8. C. ad leg falcid.*

2. Cuius scilicet deducendæ ius hodie soli ei competit qui beneficium legis & inuentarij implorauit *l. vlt. §. penult. C. hoc tit. & Nouell. 1. De hered. & falcid.*

3. *d. l. vlt. ante fin. C. hoc tit. & dict. Nouell. 1. de hered. & falcid.*

4. Nec enim poterat quis grauari legatis & fideicommissis supra eam quantitatem quæ esset in patrimonio *l. in ratione 11. §. quod vulgo D. ad leg. falcid.*

5. *l. sequens quæstio 68. de legat.* 2. licèt cùm quis legauit rem sui heredis non sit distinguendum quomodo aliàs distingui solet, an sciuerit heredis sui esse an ignorauerit *l. vnum ex familia 67. §. si rem. eod. tit.*

6. Intellige si adeat ex testamento. Secus enim est si adeat ab intestato quoties id facere potest impune ad excludendam fraudem quam alioqui pateretur *l. cùm pater 77. §. Titio fratri antepen. eod. tit. de legat.* 2.

7. Quoniam qui consensit si agat & rem suam vindicet potest repelli per doli mali exceptionem *l. apud Celsum 4. §. quæsitum est si cùm D. de doli mal. except.*

8. Neque enim sola voluntate quisquam amittit dominium rei suæ *l. differentia 17. §. 1. D. de acquir. poss. l. traditionibus 20. C. de pact.*

9. Vnde etiam est quod dicimus, Aliud esse vendere, aliud vendenti consentire *l. aliud est vendere 160. de reg. iur.* Eóque longè difficilius vt non possidenti detur actio quàm vt possidenti detur retentio *l. 1. D. de pignor.*

10. Patientia verò sola nunquam contractus est nisi in iis contractibus qui sola voluntate perficiuntur vt *in l. qui patitur 18. D. mandat.*

11. Quem constat haberi loco legatarij quoties aliquis alius aut ex asse institutus est, aut ex parte aliqua hereditatis *l. quoties 23. C. de hered. instit.* vt sequitur *in Definit.*

12. *d. l. quoties*, quamuis etiam heredis loco in plerisque habendum eum esse tradat Bart. *ad d. l. quoties & ad l. ex facto 35. D. de hered. instit.*

TIT. XII.

De repud. vel abstin. hered.

DEFINITIO I.

Qui bona hereditaria possidet si sit habilis ad succedendum præsumitur in dubio ea iure hereditario possidere.

BOnorvm possessor hereditariorum, si alium possessionis suæ titulum non proferat, 1 iure hereditario possidere credẽdus est, 2 si aut institutus heres sit, aut legitimus. Præsumitur enim quilibet eo titulo possidere quo potest, & de quo constat. 3 Itaque aditæ hereditatis probatio non malè ex eo inducetur. *4 Ita Senatus* in causa Roletæ de Gorreuodo contra Vicecomitissam de Salins 12. Cal. Aug. 1592.

1. Nam si constet de vero titulo, nullus præsumptioni locus relinquitur, & ex illo titulo qui probatur, possessio æstimanda est. *Vide l. 1. C. hoc tit.*

2. Ponimus enim talem esse possessorem cui delata sit hereditas, & qui nulla re prohibeatur quominùs heres esse possit *l. delata 151. de verb. signific. d. l. 1. C. hoc tit.* Glos. *in l. pro herede 20. §. 1. D. eod.*

3. *l. quadam mulier 77. D. de rei vindicat. l. merito 51. D. pro socio.*

4. *l. gerit 88.* iunct. *l. præced. & l. pro herede 20. D. de acq. hered.* Iunge *l. si quis extraneus eod. l. 1. & 2.* vbi Castr. & Corn. *C. eod. tit. de repud. vel abst. hered. l. 3. vers. & quod de subeunda C. de natur. liber. §. fin. Inst. de hered. qual. & differ.* Bald. *cons. 52. vol. 1.* Socin. *cons. 8. num. 1.*

DEFINITIO II.

Possunt liberi quos nondum constet abstinuisse, conueniri tanquam heredes, nec si dicant se abstinere prius sunt absoluendi quàm curator datus sit hereditati, secus in extraneis.

ITem aduersus eum institutam qui decessit superstitibus liberis prosequi actor potest contra liberos tãquam heredes,[1] in cámque rem petere vt ad iudicem euocentur: nec periculum expensarum vereri debet,[2] si fortè abstinuisse paterna hereditate posteà probentur. Iusta enim præsumptio est Patris heredem esse eum qui sit filius licet possit abstinere,[3] nisi à quo tempore certum esse incipit abstinuisse.[4] Quid igitur si pendente lite dicat filius se abstinere, nec probari possit immixtio?[5] Nullam eo nomine expensarum condemnationem pati actor debet.[6] At neque absoluendus est filius ab obseruatione iudicij, priusquam hereditati iacenti curator datus sit.[7] Quid enim si curator datus docere velit præcessisse immixtionem,[8] aut, quod in filio idem est, amotas ab eo ante abstentionem res hereditarias?[9] Condemnandus adhuc erit filius tanquam heres.[10] Nam & ad eius qui hereditati curator datur, officium pertinet vt si ficti possit agnitam probet hereditatem, cùm ea ratione futurum sit vt idonea & soluendo fiat hereditas quæ alioqui soluendo non esset:[11] Siquidem, verum est quod vulgo dici solet soluendo esse hereditatem quæ habet heredem nullo legis & inuentarii aut in integrum restitutionis beneficio adiuuandum.[12] In extraneo herede secus est. Neque enim tanquam heres conueniri potest, quin heres probetur,[13] & deficientibus actori probationibus aditæ hereditatis, expensarum condemnatio actori qui malè egit remitti non potest,[14] si non probabilis causa fuerit litigandi.[15] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Feb. 1589.

1. Quisquis enim filius est hoc ipso probatur suus heres *l. in suis* 11. *D. de liber. & post. l. in suis* 14. *D. de suis & legit.*
2. Quod vtique incurreret si in ius vocaret aliquem tanquam heredem qui tamen heres non inueniretur.
3. *l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. testam.* Imò & filius postquàm se abstinuit adhuc heres est *l. cùm quasi* 30. §. *sed etsi suus, D. de fideic. libert.*
4. Non quasi per abstentionem desinat heres esse, *d. §. sed etsi suus* sed quia post abstentionem non habetur heredis loco *l. si filium* 12. *de interrog. in iur. faciend. l. necessariis* 57. *D. de acquir. hered.*
5. Quæ tamen cùm sit facti probari debet *l. 1. C. si min. ab hered. se abstin.*
6. Quia non requiritur immixtio vt filius sit heres sed vt non possit se abstinere *d. l. necessarius.*
7. Eo siquidem iure vtimur vt hereditati etiam quæ habet suum heredem tanquam iacenti curator detur, vt scripsi *in 1. part. Chiliad. De error. pragmat.*
8. Interest namque hereditatis vt habeat suum heredem non tantùm nomine sed etiam eff.ctu vt videatur soluendo *l. 2. §. adoptiui ad SC. Tertyll. l. libertus* 36. *de bon. libert*
9. Si enim post abstentionem amouerit ea res non inducit immixtionem *l. si quis seruum § vlt. D. de acq. hered.*
10. Non tantùm ciuili iure quod non sufficeret sed etiam prętorio, quia actiones à prætore dantur *d. l. necessarius.*
11. *l. quæ dotis* 33. *D. solut. matrim.*
12. *d. l. libertus* 36. *de bon. libert. l. 3. D. ad leg. falcid.*
13. Quia in extraneis nemo heres esse præsumitur *l. quia difficiles D. de interrog. in iur. fac. l. 2. C. de iur. delib. l. pro herede* 20. *de acq. hered.*
14. *Ex reg. l. eum quem temerè* 79. *de iudic.*
15. *l. qui solidum* 78. §. *etiam de legat. 2.*

DEFINITIO III.

Sui heredes præsumuntur se immiscuisse, nisi cùm hereditas damnosa est aut onerosa.

LIberi qui in potestate defuncti sunt mortis tempore statim & ipso iure heredes sunt siue ex testamento si instituti proponãtur, siue ab intestato si intestatus pater decesserit.[1] Nec quod se possunt abstinere quicquam facit.[2] Si tamen dubitetur an se immiscuerint an abstinuerint, ea præsumptio capienda est quæ fauorabilior videatur, vt se immiscuisse credantur si lucrosa & compendiosa sit hereditas, abstinuisse verò si aut damnosa sit aut onerosa.[3] *Ita Senatus* in causa Gonnax Iarrin & Claudij Petit feu. Idib. Iulij 1595.

1. *l. in suis* 14 *D. de lib. & posthum. l. necessarius* 57. *D. hoc tit.*
2. *l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. testam.*
3. *l. 1.* vbi Bart. & cæteri *C. si vt min. se ab hered. abst.*

DEFINITIO IV.

Aduersus omissum inuentarij beneficium restitui maior non potest.

MAior annis viginti quinque si delatam sibi hereditatem purè & simpliciter adierit petere posteà nõ potest vt liceat sibi legis & inuentarij beneficium implorare non magis quàm vt ad hereditatem repudiandam admittatur.[1]

1. Dixi *Defin. 7. supr. de iur. deliber.* vbi vide.

DEFINITIO V.

Casus in quo is qui hereditatem possedit tanquam ab intestato potest admitti ad successionem testati adeóque cum beneficio inuentarij etiam citra restitutionem.

QVi tanquam agnatus proximus hereditatem ab intestato possidebat ignorans testamentum quod vtiliter factum posteà apparuit, si eo testamento idem ipse scriptus reperiatur, heres quidem manet,[1] cum superueniens testamenti causa faciat quò magis non quominùs heres esse debeat, qui semel esse voluit:[2] Sed tamen optio ei relinquitur, an ex testamento an ab intestato heres esse malit,[3] quamuis vtroque casu perinde creditoribus ex ratione iuris & legatariis ex edicto teneatur.[4] Quæ res facit vt legis & inuentarij beneficium quod ab initio non implorauit saluũ quidem ei esse debeat,[5] sed tamen propter legatarios tantùm de quibus ante exhibitum testamentũ nihil suspicari poterat,[6] non etiam propter hereditarios creditores, quippe quorum ius ex testamento non pendeat,[7] tametsi proponas testamento declaratos creditores plerosque qui anteà ignorabantur. Cùm in eam nimirũ tẽ comparatum sit beneficium inuentarij vt aduersus latens incertúmque alieni æris periculum sibi prospicere heres possit.[8] Itaque, quod nouum magis quàm mirum est, alio iure hic heres quod ad legatarios, alio quod ad creditores censebitur.[9] Nam & si beneficium inuentarij non induxisset, deferri ei condicionem oporteret num hereditatem mallet omittere ne alioqui testamentariis oneribus inuitus obligaretur, qui se ab intestato heredem putabat.[10] Neque stricta iuris ratio retragari videretur, quæ hereditatem semel quæsitam repudiari posse non patitur.[11] Nec enim quæri potuit hereditas ab intestato priusquam ex testamento repudiata esset,[12] neque rursus ex testamento repudiari ab illo qui sibi eo iure delatam ignoraret.[13] *Ita Senatus* pro Perroto contra Dominos Senatores Danise & de Beausuiour 15. Cal. Iunij 1590.

1. Nam ex communi ratione iuris qui semel heres fuit siue ex testamento siue ab intestato semper heres perseuerat *l. ait prator 7. aliàs l. etsi sine §. sed quod Papinianus de minor. l. ei qui soluendo* 88. *de hered. instit.*
2. Tanquam cui delata fuerit hereditas duplici iure ex testamento scilicet & ab intestato *l. 1, D. de hered. petit. l. 2. famil. ercisc.*
3. Quia neque potuit adire ab intestato nisi repudiata priùs successione testamentaria, nec rursus repudiare testamentariam priusquàm sciret sibi delatam vt scriptum est in fine huius Definitionis.
4. *l. 1. & tot. tit. si quis omiss. caus. testam. D. & C.*

5. Tamdiu

5. Tamdiu enim competit quamdiu ab eo excluſus non eſt heres aut repudiatione aut tempore quorum neutrum hic dici poteſt *l.vlt.C de iur.del ber.*

6. Vt ſcilicet improuiſi oneris ratio habeatur. Nam quę de nouo emergunt nouo indigent auxilio *l.de ætate* 11 §.*ex cauſa D.de interrog.in iur.faciend.l.*

7. Eorum enim nihil intereſt an adeatur necne hereditas cùm æquè poſſint ſuum conſequi ex diſtractione bonorum hereditariorum *l.paterfamilias* 28.*de reb.autor.iudic.poſſid. aliàs l.*13.*de priuileg credit.*

8. *l.vlt.C.de iur.delib.l.*4 *D.ad SC.Trebell.*

9. Nam & olim creditoribus tenebatur heres in ſolidum etiamſi ſoluendo non eſſet hereditas *l.quæ dotis* 33. *ſolut. matr.* legatariis verò non item *l.in ratione* 11. §. *quod vulgo ad leg. Falcid.*

10. Nec enim ab inteſtato legata vlla deberi poſſunt adeóque nec relinqui ſi inſpicias iuris veteris rationem *l.illud* 13.§.1. *l.vlt.D.de iur cod.cil.*

11. *l.ſicut* 4.*C.hoc tit.cum ſimilib.*

12. *l.illud* 77.*D.hoc tit.*

13. Ignorantia enim & acquiſitionem impedit & repudiationem *l.nec is* 17.§.1.*& ſeq.D.hoc tit.* vide tamen Cravet. *conſ.* 324.*num.*1. Vbi defendit heredem ſtatim atque adit hereditatem ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato debere inuentarium conficere cùm certum ſit eum omnimodo futurum heredem maximè ſi nemo inuentarij confectionem impediat.

DEFINITIO VI.

Qui diſputat de viribus teſtamenti hoc ipſo ſit heres ab inteſtato ſi heres eſſe velit & teſtamentum tandem probetur non valere.

ALia cauſa eſt eius, qui teſtamentum in quo alius heres ſcriptus erat, impugnauit, vt ſe ab inteſtato heredem faceret, ſiue nullum, ſiue falſum teſtamentum dixerit. Hic enim etſi ob litem in dubio conſtitutus videtur, vt hereditatem adire nequeat, vt pote de teſtamenti viribus dubitans, 1 hoc ipſo tamen, quod impugnat teſtamentum cùm ſit capax hereditatis ab inteſtato acquirendæ ſit heres ab inteſtato ſi teſtamentum non valeat. Quæſtio enim de iure teſtamenti facit duntaxat ne ex teſtamento quiſquam interea heres eſſe poſſit licèt teſtamentum valeat, non autem ne ab inteſtato heres ſit qui proximior eſt, ſi teſtamentum non ſubſiſtat. 2 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *l.nec is* 17.*in princip.* iunct *l.ſeq.l.ſi is ad quem* 22.*verſ.* veluti agnatus proximus *l.*23.*l.cùm ſæ ſum* 46.*l.eum qui* 51.*l.in plurimum* 70.*l.pater* 93.*l.Clodius* 97. *verſ. dicebam D. hoc tit.* Guill. Bened.in verb.*mortuo itaque teſtatore* 1.*num.*356. Iunge textum elegantem *in l.ſcriptus* 12 *de Carbon.edict.*

2. Vt enim quis heres ſit ab inteſtato ſufficit vt nihil ſit quod impediat delationem ſucceſſionis ab inteſtato, quam vtique nihil impedit cùm certum eſt teſtamentum non valere, itaque facilius eſt vt impediatur acquiſitio hereditatis teſtamentariæ. Nullitatis tamen quæſtionem non impedire aditionem ex teſtamento ait Bald.*in l.*3.*per illl.text.C.hoc tit.in* 3.*notab.* vide Bart.*in l gerit num.*19 *&* 31.*D.eod.& in l.filio præterito num.*24.*de iniuſt.rupt.* Vide *l.*2.*C.de iur.& fact. ignor.* Certè ignorantiam heredis non impedire ſucceſſionem inteſtati apparet ex *l.ſi filium* 16.*de liber.& poſthum.l.vlt.D.de condic.inſtit.*

DEFINITIO VII.

Ex ſola aduerſarij confeſſione heres nemo ſit, & probatur erronea confeſſio hoc ipſo quòd qui ſe talem dicit non probat.

NEmo ex ſola aduerſarij confeſſione ſit heres, tametſi ex teſtamento aut ab inteſtato delata ei ſit hereditas. Heredem enim non delatio facit ſed acquiſitio hereditatis, 1 quæ non niſi per aditionem fit in extraneis heredibus. 2 Ergo multò minùs proderit aduerſarij confeſſio ei qui probare non poſſit delatam ſibi hereditatem ſiue ex teſtaméto, ſiue ab inteſtato. 3 Hoc ipſo enim probatur confeſſio erronea, quod qui heredem ſe dicit, ſe talé non probat. 4 Itaque ſi conuentus ego à te tanquam heredè Titij procuratorem in iure conſtiturum & in ipſo actu conſtitutionis Titij heredem te nominauerim, nocere mihi nominatio non debebit, quæ minùs vtique quàm confeſſio eſt. 5 Nam etſi partem debiti tibi vt heredi ſoluiſſem, non idcirco reliquam partem ſoluere cogendus eſſem. Quinimò ſolutam indebitam repetere poſſem te nihil probante. 6 Denique quandiu non apparet an heres ſis necne, nulla ratio eſt vt condemnari debeam ſiue per diffinitiuam ſiue per interlocutoriam iudicis ſentétiam, quia de perſonis ante omnia quærendum & cognoſcendum eſt, 7 nec ſi ſatiſdationem offeras vt interlocutoriam feras condemnationem prodeſſe tibi caues debebit, 8 vt legitimam ad agendum perſonam habere videaris, quam reuera non habes. *9 Ita Senatus* ex tempore Non. Iuniis 1590.

1. *l.delata* 151.*de verb.ſignif.l.nec emere* 16.*C.de iur.delib.*

2. Aut gerendo pro herede *l.pro herede* 20.*l.geris* 88.*& paſſ. D.hoc tit.l.in ſuis* 14.*de ſuis & legit.*

3. Prius enim eſt vt delata ſit hereditas quàm vt heres quis eſſe poſſit *l.nec is* 17.§.1.*l.ſi is ad quem* 22.*l.illud* 77.*D.hoc tit.l.*1. 2.*&* 3.*D.de petit.hered.*

4. Quamuis difficilis ſit probatio aditæ hereditatis *l.*3. *de interrog.in iur.fac.*

5. Verba enim enunciatiua non probant adeò plenè quin admittatur probatio in contrarium *Not.in l.optimam C, de contr.ſtipul.*

6. *tot.tit.De condict.indeb.*

7. Vt non priùs iuris ratio quàm perſona quæratur *l.quidam referunt* 14.*D de iur.codicill.*

8. *arg.l.*2.*D.vt legat.ſeu fideic.ſeruand.cauſ.cauent.& arg.l. teſtamento* 17 §.*non omnimode D.de teſt.tutel.*

9. Satiſdatio enim non prodeſt ad agendum niſi vt caueatur de rato, ſi dubitetur de mandato *l.*1.*C.de procurat.*

DEFINITIO VIII.

Filio qui paterna bona malo more attigit non ſupereſt beneficium abſtentionis.

SVum heredem qui per ſuppoſitam matris perſonam prætextu dotis paternas res diu poſſederat, omniáque geſſerat, quæ poſt immixtionem gerere potuiſſet, abſtinendi beneficium amiſiſſe conſtabat, 1 quamuis in extraneo herede non idem fortaſſe reſponderetur. Etſi enim veriſſimum eſt quod prudentibus placuit Bonis ſe patris miſcere videri eum qui remoto familiæ vinculo pro herede gerere videretur, 2 facilius tamen filius quàm extraneus hereditari obligatur, 3 quippe qui iam ipſo iure ſit obligatus, 4 Adeò vt dici poſſit non eſſe ſine herede eum qui ſuum heredem habet, quamuis ſe abſtinentem, 5 licèt non habeatur à Prætore heredis loco. 6 Indéque nimirum euenit, vt ſuus heres qui celandi & ſubripiendi animo paternas res amouit, prætoris beneficium fruſtrà poſtmodùm imploret, 7 Neque tamen ſimiliter extraneus pro herede geſſiſſe dicatur, ob id ſolùm quòd rem hereditariá ſubripuerit aut celauerit. Nã imò verò admiſsũ hoc cõtrariũ prorſus volũtatẽ declarat. Cur enim expilaret aut celaret ſi heres eſſe vellet? 8 Nec filio prodeſſe potuit quòd cùm patri iuſta faceret, proteſtatus fuerat non immiſcendi ſe animo id facere ſed ſolo iniuitu pietatis. 9 Ea ſiquidem proteſtatio hactenus ei prodeſſe debuit ne ex eo actu obligaretur, 10 at non vt hac indemnitatis fiducia graſſandi liberiùs in paterna hereditate facultatem nanciſceretur. 11 Alioqui facilè eſſet eo remedio fraudem comminiſci prætoríſque beneficium ad iniuriam paſſim traheretur, quod vtique non eſt permittendum. 12 Vnde illud etiam eſt quod ſi quis ſuus dicat hereditatem ſe retinere nolle, aliquid autem ex hereditate amouerit abſtinendi beneficium non habet. 13 Sanè ſi ante immixtionem abſtinere ſe dixiſſet, facilius admitteretur vt ob res poſt abſtentionem amotas furti actione creditoribus teneretur, quàm vt quis ſemel abſtinuiſſet ex poſt delicto obligaretur. 14 *Ita Senatus* pro Barandrier contra viduam Ioannis Perier menſe Iul. 1592.

1. *l.ſi is qui bonis* 91.*D.hoc tit.*

2. *l.eum bonis* 87. *eod.*
3. *Arg.l.2.C.de iur. delib.*
4. *l.in suis* 14.*de suis & legit. l. necessariis* 57. *D. hoc tit.l.1 §. qui sunt in potestate D si quis omiss.caus.testam.*
5. *l.cùm quasi* 30.*§.sed etsi suus de fideic.libert.*
6. *l.si filius* 12.*de interrog. in iur.faciend.d.l.necessariis.*
7. *l.si seruum* 71.*§.prator ait D. hoc tit.*
8. *l.si quis extraneus* 21.*eod.*
9. Ex consilio Vlpiani *in l.pro herede* 20.*§.* 1.*eod. tit. & in l. etsi quis* 14.*§.plerique de religione & sumpt. funer.*
10. *d.§.plerique.*Glos.*in d.l pro herede* 20.*§.*1.*in verb. testari ex l.*1.*C. hoc tit.*
11. *Arg.l quia satisdatio* 6.*de suspect.tutor.l.duo fratres* 78. *D. hoc tit.*
12. *l.Paulus notat* 8.*de prat.stipulat.l.si emancipato* 17. *D. de legat. præst.*
13. *d.l.si seruum* 71.*§.si quis suus D.hoc tit.*
14. *Eod.l.si seruum §. vlt.*

DEFINITIO IX.

Filius qui possedit bona paterna pro dote matris iam vivo adhuc patre non videtur se immiscuisse.

NOn idem erit si filius post mortem patris retinuerit sine protestatione possessionem bonorum paterno rum,quam vivo adhuc patre occupauerat,[1] pro dote matris ante patrem defunctæ. Id enim vtique suo iure facere potuit ; & citra ius ac nomen heredis,[2] cùm idem ius retentionis habeat pro dote materna in bonis paternis, quod haberet mater ipsa si viueret.[4] *Ita Senatus* ex tempore 13.Cal.Aug.1593.

1. Scilicet tanquam heres matris *ex l.*1. *C.de bon.matern.*
2. Pro qua dote certum est habuisse filium obligata omnia bona patris ex *l.*2 *xii.C.de rei vxor. action.*
3. *l.pro herede* 20.*§. Papinianus D. hoc tit.*
4. *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.* Nam cui damus actionem de pignore multò facilius damus retentionem pignoris *l.* 1.*D. de pignor.*

DEFINITIO X.

Filius qui semel se immiscuit non potest se exonerare, neque negando se heredem neque abstinendo.

FIlio qui paternis bonis se abstinere vult, prodesse non potest quòd post immixtionem ab vno ex creditoribhereditariis in iure interrogatus an heres esset palam negauerat,[1] Etenim præter id quod eo iure vtimur vt huiusmodi responsiones ad interrogationem vnius ex creditoribus factæ aliis qui non interrogauerunt nec prosint nec noceant, [2] Illud etiam constat eum qui semel se immiscuerit abstinere postea non posse, nisi minor ætas inducat beneficium & auxilium restitutionis. [3] Adde quod nemo condicionem suam meliorem facere respondendo potest,deteriorem potest. [4] *Ita Senatus* in ea causa de qua suprà SC.9.

1. Alioqui expediet ei negare etiam per mendacium *l. illud* 7.*§ pen.de tribut.act.*
2. *Ex l.vlt.de interrog in iur fac.*
3. *leg.necessarius* 57. *D. hoc tit.* vbi tamen excipitur pupillus.
4. *l.& quia* 6.*§.de interrog.in iur. faciend.*

DEFINITIO XI.

Neque tutor neque curator aut adire, aut repudiare hereditatem potest,adeóque nec pater adire cum filio nec repudiare sine filio.

CVrator hereditatem minori delatam repudiare minoris nomine non potest,quia nec adire posset, [1] adeóque nec auctoritatem minori ad adeundum præstare. [2] Tutor autẽ etsi hoc plus iuris habet quàm curator,quod ad adeundã vel repudiãdã hereditatẽ accómodare pupillo autoritatẽ potest, [3] quia personæ magis quàm reb. datur, [4] ideóque supplet facilius ex suo quod iudicio pupilli deest, [5] Ipse tamen nec adire potest,nec repudiare. [6] Quinetiã bonorum possessionem petere potest pupilli nomine, [7] quoniam in petenda possessione minus iuris animique versatur quàm in adeunda hereditate, [8] repudiare tamen eam nequit,quia repudiatio illa esset alienatio quæ tutori interdicta est. [9] At nec pater sine filio repudiare potest delatam filio hereditatem, [10] quia licèt per filium adeuntẽ possit acquiri hereditas patri volenti & adire iubenti, [11] per eum tamen repudiatio facienda est qui ipse adire potest, [12] nec tam cui acquiri possit cõmodum hereditatis, quàm quis heres institutus sit,inspiciendum est. [13] Præsertim cùm nolente patre hereditatem sibi per filium acquiri futurum sit vt filius sibi acquirere si velit possit: [14] quippe qui eo casu capax sit acquisitionis. [15] *Ita in Senatu tractatum est* in ea causa de qua Defin.22. infr. de except.

1. *l.per curatorem* 90.*D.hoc tit.*etsi vulgo ibi legitur *per procuratorem* & malè vt alibi scripsi.
2. *l.cùm in vna* 17.*§.tutor. D.de appellat.*
3. *l.More* 8.*& seq.D. hoc tit.*
4. *l.Quia persona* 14.*D.de testam.tutel.*
5. *l.in negotiis* 5.*de reg.iur.*
6. Quia eius est adire vel repudiare cui lex detulit hereditatem *l. nec is* 17.*§.*1 *& l.seq.D.hoc tit.* lex autem defert hereditatem pupillo non tutori *d. l. pupillus* 9. *D. hoc tit.l.* 5 *C.de iur. delib.*
7. *l.tutor.*8.*D.de bonor poss.l.*1.*§.*1. *& §.tutor impuberis D. de succes: edict.*
8. Vnde est quod etiam seruus potest bonorum possessionẽ pro alio admittere *l seruus* 7.*in princip.de bonor poss.*
9. *d. l. tutor* 8. *eod. & d. l.* 1. *§. tutor impuberis D. de succes. edict.*
10. *l.is qui heres* 13 *§.vlt. D.hoc tit.de succes. edict.*
11. *l.qui in aliena* 6.*l.si quis mihi* 25. *§.iussum eod. tit. l.*1. vbi not.*C.qui admitt.ad bonor.poss.*
12. *l. is potest* 18 *D.hoc tit.*
13. Institutum enim est facti est non iuris Quæ autem facti sunt non transeunt ad patrem vt nec ad dominum *l. qui heredi* 44.*D.de condic.& demonstr.*
14. Quæratio & sententia est *d. l. is qui heres* 13.*§. vlt. D. hoc tit.*
15. *l.cogi* 16.*§.si pater l imperator* 50.*D ad SC.Trebell.d.l.*1.*C. qui admitt.l* 4.*§. sed & filiusfamilias D.de edend.*

DEFINITIO XII.

Is cui delata est hereditas si interrogante vno ex creditoribus respondeat se heredem conueniri potest tanquam heres à cæteris omnibus creditoribus.

QVi apud iudicem interrogatus an filij heres esset in bonis aduentitiis,responderat se heredem esse,[1] cùm in ea lite tanquam heres egisset aut excepisset,tum succubuisset, implorabat auxilium restitutionis in integrum vt filij hereditatem repudiare posset, [2] in præiudicium aliorum creditorum, à quibus tanquam heres vrgebatur. Quidam putabant audiendum esse, si nihil aliud fecisset per quod pro herede gessisse diceretur: [3] Moti ex eo quod a prudentibus responsum est, Confessionem & respónionem eius qui alio interrogante dixerit se heredem, non nisi ei qui interrogauit prodesse debere. [4] Dicebam eum cui delata est siue ex testamento siue ab intestato hereditas si dicat se heredem esse velle siue in iudicio siue extra iudicium id profiteatur hoc ipso gerere pro herede. [5] Quis enim obsecro apertior aut certior animus amplectendæ hereditatis? Adeò vt etiam filius qui patris hereditate se abstinuit si post abstentionem respónderit se heredẽ perindẽ obligetur hereditati acsi non abstinuisset. [6] Nimirũ quoniam qui se abstinuit quamuis à Prætore heredis loco non habeatur, [7] re vera tamen suus heres manet, [8] ideóque nil obstante abstentione pro herede gerere quandocunque potest. [9] Atqui cõstat eum qui semel heres factus sit semper heredem manere: [10] neque fieri posse vt pro parte quis heres sit reuera quin sit in solidum quia non potest hereditas pro parte deferri vel acquiri. [11] Lógéqi a-

lam

liã sentẽtiã habet respõsum illud quo nostri in cõtrariũ abutũtur.12 Est enim nõ de illo qui cùm heres esse posset dixerat se heredẽ esse,sed de filio qui neque heres erat,neque bonorũ possessionẽ acceperat,id est qui heres esse tametsi maxime vellet nõ poterat.13 Nã quisquis filius est is si neque exheredatus sit neque emancipatus haud dubiè heres patri est,& quidem necessarius,14 siue ex testamẽto siue ab intestato,15 Nec quod potest se abstinere quicquã facit.16 Exheredatus autẽ nec si velit heres tamẽ esse potest iure ciuili,17 aut bonorũ possessor iure prętorio,nisi priùs rescisso per inofficiosi querelã testamẽto,18 Emãcipatus quoq; cùm sit iuri ciuili incognitus,ac pro extraneo habẽdus,19 nõ potest heres esse nisi cùm est institutus,sicut nec extraneus quilibet,20 sed tantùm fieri bonorum possessor iure prætorio ex capite Vnde liberi. 21 Porrò nemo dixerit sic agnosci posse bonorũ possessionẽ, vt quis in iure respondeat se heredẽ esse:22 cùm neque agnita bonorũ possessione heres fiat is qui agnouit sed bonorũ possessor. 23 Itaque mirũ nõ est filiũ,qui neque patris heres sit,neque esse possit,ex eo solo quòd se heredẽ esse falsò responderit,non obligari hereditati.24 Nẽpe quia prius est vt heres aliquis esse possit,quàm vt ei ex cõfessione sua acquiratur hereditas.25 Et tamẽ non eò minùs æquũ est perinde cõueniri eũ posse ex cõfessione & responsione sua acsi reuera heres esset.26 Nõ quòd eũ cõfessio sola heredẽ facere potuerit sed vt ipsi cõtra se credatur,& propter mẽdaciũ. 27 At quoniã id ius nõ nisi ex interrogatione oritur,28 illud etiã æquũ est ei soli prodesse respõsionẽ qui interrogauit,non itẽ cęteris creditoribus,29 ne alioqui ex alterius facto alteri quæratur actio cõtra iuris regulã.30 *Ita tractatum est* in causa Ludouici Costerg in relationibus libellorum 5.Cal.Febr.1594.

1. Habet enim filiusfamilias hodie in aduentitiis heredem *Nouell.118.de hered. ab intest.venient.*

2. Tanquam nondum à se aditam & acquisitam *ex l nec emere 16.C.de iur.delib.*

3. Geritio enim pro herede & facti est & animi *l. pro herede 26.in princ.& §. Papinianus l.gerit 88.D.hoc tit.*

4. *l.vlt.D.de interrog.in iur.fac.*

5. *§.vlt.Inst.de hered.qualit.& differ.*

6. *l si filius 12.de interrog.in iur.faciend.*

7. Quod ad hoc scilicet vt paternis creditoribus teneatur *l. necessarys §7.D.hoc tit.*

8. *l.cùm quasi 30.§ sed etsi sunt de fideic.libert.*

9. Quamuis non similiter possit è contrario se abstinere vbi semel se immiscuit,Nisi pupillus sit aut minor *d.l.necessarijs.*

10. *Lait prætor 7. aliàs l. etsi sine §. sed quod Papinianus D. de minor.l.ei qui soluendo 88.de hered.instit.*

11. *l.1.& 2.D.hoc tit.l.si ex pluribus 9.D.de suis & legit.*

12. *In d.l.vlt.D.de interrog.in iur.faciend.*

13. Non enim potest nuda voluntas heredem facere nisi cui lex priùs detulerit hereditatem *l.nec is 17.§.1.l.si is ad quem 22.l. illud 77.& pass.D.hoc tit.*

14. *d.l.necessarijs l.in suis 11.de liber. & post.l. in suis 14. de suis & legit.*

15. *l.apud hostes 9.C.eod.tit.de suis & legit.*

16. *l.1.§.qui sunt in potestate D.si quis omiss.caus.testam.*

17. *d.l.in suis 11.in fin.& tot.tit.de liber. & posthum.*

18. *l.non putauit 8.de bon.poss. contr.tab.*

19. *l.quin etiam 55.in fin.de rit.nupt.*

20. *l.hereditas 5.C.de pact.conuent.tam sup.dot.*

21. Nullo scilicet facto testamento.Alioqui debet venire per contra tabulas *l.2.D.si tab.testam.nullum ex tab.*

22. Quamuis qui petit bonorum possessionem cùm ei delata esset iure ciuili hereditas hoc ipso fiat heres quasi per gerition pro herede *l.puberem 12.C.de iur. delib.*

23. Nec enim potuit prætor facere heredem *§. quos autem Inst.de bonor.poss.*

24. Semper enim supponendi sunt termini habiles *vulg.l.adigere 6.§.quamuis de iur.patron.*

25. Confessiones enim falsæ ita rãtę sunt si id quod in cõfessionem venit,& ius & naturam recipere possit *d.confessionibus 13 in princip.& l.seq.§.vlt.de interrog in iur.faciend.*

26. Non tanquam heres sed actione interrogatoria ex edicto prætoris *d.l.vlt.eod.tit.*

27. *L.& quia 6.§.1.l.de etate 11.§.1.& §.qui inter.& pass.eo.tit.*

28. Vnde & interrogatoriæ cautiones dicuntur de quibus in *eod illo tit.*

29. Quæ sententia & ratio est *d.l.vlt.*

30. *L.stipulatio ista 38.§.alteri de verb.oblig.l.1.C.per quas per-*

sonã.nob.acquir.l.cùm vnus 12 de reb.auctor.iudic possid.

DEFINITIO XIII.

Aduersus aditam ab heredè hereditatem restitui heres heredis non potest.

HEres Titij non est audiendus si in integrum restitui velit,aduersus aditionem à Titio factam hereditatis Sempronianæ,1 si quid à Titio factum sit quod nesciatur an adeundi animo fecerit necne. Defuncti nãque animus per heredem explicari nequit.2 Et in dubio credendus est defunctus fecisse animo adeundæ hereditatis quod alio iure facere non potuit.4 *Ita Senatus* prid.Id.Mart.1595.in relationibus libellorum contra D.de Marcosey.

1. Quisquis enim voluntarius heres est heredis, necessariò est illius heres cui heres ipse successerat *l.si quis filiumfamilias 7. §.1.D.hoc tit.l.vlt.C.de hered.inst.*

2. Aditio siquidem non tantùm facti est sed etiam animi *l. pro herede 20.l.gerit 88.& pass.D.hoc tit.*

3. *l.si ita legatum 65.§.1.de leg.1.*

4. *d.l.pro herede 20.§.Papinianus D.hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Querela de expilatione hereditatis in testamẽto facta non probat aditam fuisse à defuncto hereditatem.

QVi testamento conquestus est expilatam à fratre aut alio hereditatem quæ sibi fuerat delata,non satis voluntatẽ suam declarasse videtur an heres esse vellet.1 Fieri namque potest vt adeò expilatam sciuerit hereditatem,vti ne vnquam fuerit illam aditurus,Vtpote factam ex ea expilatione minùs idoneam.2 Ideóque nec hereditatem quasi aditam ad heredem suum transmittet.3 *Ita Senatus* ex tẽpore in publico auditorio 3.Id.Maij 1595.

1. Aliud esset si de illa hereditate tanquam sua in testamento suo disposuisset *l.si auia 6.C.de iur.delib.*

2. Nec enim facilè quisquam credendus est aditurus fuisse damnosam aut suspectam hereditatem *l.4.D.ad SC.Trebell l.scium 20.de bon.poss.contr.tab.l.nec emere 6.C.de iur.delib.*

3. *l.vnic.§.in nouissimo C.de caduc.tollend.*

DEFINITIO XV.

Extantibus suis heredibus quamuis se abstinentibus hereditas neque iacet,neque vacat,& ideò non hereditatis dandus est curator sed bonis,nisi agnatus vel cognatus aliquis velit succedere.

SI patri defuncto superstites sint liberi, qui in moriẽtis fuerint potestate,quantumuis à paterna hereditate abstinuerint,non potest curator hereditati tanquam iacenti dari,1 Neque enim vlla vnquã est in suis heredibus iacens hereditas,2 Imò ne vlla hereditas quidem, cum ipso iure sint heredes,3 eáque continuatio quædam dominij potiùs quàm hereditas censeatur.4 Ideóque dicimus non esse sine herede eum,qui suum heredẽ habet quamuis se abstinentem.5 Quid ergo? Curator dandus est bonis tanquam vacantibus,si id creditores petant,6 vt habeant cum quo de suis iuribus experiri possint,7 Nimirum si nec agnati aut cognati proximiores velint succedere. 8 Nam cùm filius qui se abstinuit non habeatur à Prætore heredis loco,apparet nõ posse personam eius impedire quominùs admittatur agnatus proximus non ad adeundam iure ciuili hereditatem, 10 (cùm iuris ciuilis ratio non patiatur plures eodem tempore præsertim suis heredibus existentibus in solidum heredes esse,11)sed ad petendam bonorum possessionem,12 quæ sanè hoc casu si quo alio, etiam hodie necessaria est post abrogata tot Iustiniani constitutionibus vetera omnia De bonorum possessionibus iura.13 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. Sup. De curat. furios.& aliis extra minor.dand.

1. Tunc enim curator dandus est cùm bona iacent & quidem per longum tempus, puta si heres sub condicione scriptus sit aut si deliberet de adeunda hereditate *l.1. de curat.bon. dand.l.si diu 8. D.quib.ex caus. in poss.eat.*

2. Iacens enim dicitur hereditas quæ nondum habeat sed habere sperat,Vacans verò quæ nec habet nec habere sperat. *l.1. de succes.edict.l.nec vllam 13.§.item si quis de petit.hered.*

3. Id est citra vllam aditionem *l.in suis 14. de suis & legit.*

4. *l.in suis 11.de liber.& post.*

5. *L.cùm quasi 30.§.sed etsi sunt de fideic.libert.*

6. *d.l.1.& tot.tit.de curat.bon.dand.*

7. Cùm filius qui se abstinuit, non cogitur excipere actiones *l.necessarijs 57.D hoc tit.* non potest autem iudicium esse sine reo, non magis quàm sine actore *cap.forus.de verb.signif.*

8. *d.l.1.& t.t.tit.De succes. edict.*

9. *l.si filius 12.de interrog.in iur.faciend.*

10. *l.2.C.vnd.liber.l.2.C.pro hered.*

11. *l.quod contra 141.§.vni duo de regul.iur.*

12. *l.defunctis 6.C.de leg.her.§.placebat Inst. de leg. agn. succ.*

13. Præsertim post *Nouell.Iust.118.de hered.ab intest.ven.* quæ sustulit veteres illas differentias suitatis, & emancipationis, itémque agnationis & cognationis quantum ad ius succedendi, Iunge *l.vlt.C.qui admitt.ad bonor. possess.poss.*

DEFINITIO XVI.

Aliud est negare se heredem, aliud repudiare.

QVi in iure interrogatus an heres esset illius à quo fuerat institut⁹, aut cuius erat agnatus cognatúsve proximus, negauit se heredẽ, nó ideirco repudiasse intelligitur, 1 Quia quadiu non adiit hereditatẽ verũ est heredẽ eu non esse, licèt nec repudiauerit. 2 Itaque saluũ illi erit ius adeũdi quandocũque, 3 dúmodo intra annũ trigesimũ: 4 Et ob id nimirú arctãdus est, vt dertis verbis declaret, an repudiet, necne, Vt si repudiare se dicat nunquã possit admitti ad eã adeundã. 4 Interim igitur dari nó poterit curator hereditati tanquã iacẽti, 5 multò minùs bonis tãquã vacãtibus, nisi si heres institutus, aut cui ab intestato delata est hereditas, petierit tẽpus ad deliberãdũ, atque interea curatorẽ bonis dari creditores velint. 7 Quid tamẽ si per imperitiã iudicis curator hereditati iacẽti datus sit ante repudiationẽ tũ verò secuta sit repudiatio? 8 Nó cõualescet curatoris datio quæ ab initio ĩnutilis fuit, 9 Ac multò minùs si ex iis quibus coniũctim erat delata hereditas, quidã dũtaxat repudiauerint. Aliis enim qui nec decessisse nec repudiasse probabũtur, accrescent repudiãtiũ portiones, 10 Nec proinde vlla pars hereditatis aut iacere aut vacare videbitur. 11 Sed obtinẽt quidẽ hæc quæ diximùs in extraneis heredibus, at nõ in suis. Nã si suus heres interrogatus in iure negauerit se heredem, hoc ipso abstinuisse credendus est, 12 Cùm alioqui si respõsionẽ referas ad iuris ciuilis rationem, fieri nequeat vt heres non sit, qui & suus & necessarius est. 13 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Erat enim repudiatio actus solennis & legitimus, sicut aditio, fiebátque in iure *l.4.C.de repu.vel abstin.hered.* iunct. *l.actus legitimi 77.de regul.iur.*

2. Est enim hoc medium inter Heredem esse & Hereditatẽ repudiasse, heredem scilicet non esse *l.si curatoris 9.C.de iur.deli.*

3. Ius enim adeundi præscribitur hodie spatio triginta annorum, vt & cætera iura perpetua *l.3.C.de præsc.30. vel 40.anno. l.hereditatis 7.C.de hered.pet.*

4. *l sicut 4 C.hoc tit.*

5. vt dixi *Defin.praced.num.1.*

6. Non enim vacant bona quãdiu heres speratur aut bonorum possessor *l.vlt.de succes.edict.*

7. *l.1.de curat.bon.dan.l.si diu 8.quib.ex caus.in poss.eat.*

8. Ratio dubitandi est, quia res hac in specie peruenit ad eum casum à quo incipere potuit.

9. *Ex reg.l.quod ab initio 29.de reg.iur.*

10. *l.vnic.C.quan.non pet l.qui ex duab.53.§.1.D.hoc tit.*

11. Quia is cui adcrescit portio coheredis iam ab initio eam adiisse intelligitur *l si quis heres 35.l.si duo 38 & pass.eod.tit.*

12. Quoniã is qui abstinet quãuis reuera sit heres nõ tamẽ habetur pro herede *l.si filius 12.de inter.in iur fac.l.necessario 57.h.t.*

13. *d.l.necessario l.cùm quasi 30.§. sed etsi suus de fideic.libert.*

DEFINITIO XVII.

Curator hereditati iacenti dandus nõ est, nisi auditis priùs iis omnibus qui quoquo iure possunt succedere

ETiãsi per contractũ aut extra iudiciũ heredes instituti aut legitimi repudiauerint hereditatẽ sibi delatã, Nõ ideò tamẽ statim hereditati tanquã iacẽti, curator dandus est, iis inauditis, licèt hereditarij creditores id postulent. 2 Quid enim si in ea fortè sint ætate vt per restitutionem in integrũ iis succurri oporteat vt adire possint? 3 Quid si mutata volũtate dicãt nunc velle heredes esse, nec creditores causam habeãt propter quã impedire debeãt? 4 Quid si eã repudiationẽ, qua creditores nitũtur, per vim aut dolũ aut metũ extortã esse dicãt? 5 Igitur vocari eos oportebit, nec priùs dari à iudice curatorẽ hereditati quasi iacenti, quàm in iudicio dixerint omnes qui heredes esse possũt, nolle se heredes esse aut tẽpus perierint ad deliberãdum. 6 Intellige si alij sint agnati, cognatíve, qui primis heredibus exclusis possint adire. 7 Nã si nulli supersint præter fiscum, desinit esse hereditas, incipítque nomen habere bonorum vacantium. 8 Quorum alia ratio est quàm hereditatis, vel in eo maximè quòd non inducunt successionem in vniuersum ius. 9 Ideóque nec tenetur vltra vires bonorum vacantium, qui succedit in bonis vacantibus, 10 quomodo tenetur vltra vires hereditatis, qui succedit in hereditate. 11 *Ita Senatus* in causa Ludouici Velat, & Bartholomæi Truchet 3.Cal.Decemb.1595.

1 Nec enim repudiatio hereditatis est hodie actus solẽnis vt olim sed potest fieri quocũque loco & quacũque testatione voluntatis §. *vlt.Inst.de hered qualit.& differ* Iunct. *l.4.C.hoc tit.*

2. Quamuis ad eorum postulationem soleat curator dari bonis *l.2.D.de curat.bon.dan.l. Aristo 5. D.de iur.delib.*

3. *Ex l.1.& tot.tit.C si vi omiss.hered.*

4. Interest enim creditorum vt sit aliquis heres potiùs quàm vt nullus, & vt bona dominum habeant potiùs quàm vt iaceãt *l.1.D.de succes.edict.*

5. Nec enim quod factum est per vim vel dolum, ratum à prætore haberi debet *l.si mulier 21.§.1.D.quod met.caus.*

6. Quo etiam casu curator bonis dandus est *l. eadem priuilegium 22.§.1.de reb.autor.iud.poss.* non autem hereditati vt pragmatici loquuntur, iacenti.

7. Placuit enim Iustiniano vt hodie in agnatis quoque fiat successio §. *placebat Inst de legit agnat.success.*

8. Fiunt enim vacãtia hoc ipso quòd nullus amplius successor speratur *l.vlt.D.de succes.edict.l.habere licere 57.de euict.*

9. Alia enim ratio est bonorum, alia hereditatis cùm bona non dicantur nisi deducto ære alieno, quod in hereditate diuersum est *l.subsignatum 39 §.bona l.hereditatis 119. de verb signif.*

10. Id est fiscus *l.1 § an bona* D. *de iur.fisc.d.l.habere licere.*

11. *l.qua dotis 33.D.sol.matr.* quia soluẽdo est hereditas quę inuenit heredẽ *l.liber.36.D.de bo.liber.* Nisi adita sit hereditas cũ beneficio legis & inuẽtarij *l.vl.C.de iu.delt & Nou.1.De hered.& falc.*

DEFINITIO XVIII.

Abstentio non fit nec intelligitur nisi ex verbis disertis & expressis.

FIlius à paterno creditore cõuentus vt heres patris dixerat paratũ se pati, vt executio fieret in bonis paternis, saluis tamẽ iuribus maternis, 1 Nõ ideo satis declarasse videtur, an paterna hereditate abstinuerit. 2 Itaque nõ eo minùs condemnandus est tanquã heres patris nisi expressim abstineat, 3 quia ipso iure heres est, 4 Nec prius habetur non heredis loco, quàm disertis verbis abstinere se dixerit. 5 *Ita Senatus* contra Vincentium Petel Maurianensem 10.Maij 1596. in secreto auditorio.

1. Quomodo solẽt pleriq; & possunt salua pignoris sui causa etiã alienationi cõsentire *l.4.§.1.D.quib.mod pign.vel hypo.solui.*

2. Aliud enim est se abstinere, aliud verò neque immiscere se, neque abstinere *l.1.vbi not.C.si min.ab hered.se abstin.*

3. Eum siquidem solum qui se abstinuit prætor non habet heredis loco *l.si filius 12. D.de interrog.in iur.fac.*

4. Nec quòd se potest abstinere quicquam facit *l.1.§.qui sunt in potestate* D *si quis omiss.caus.testa.* Adeò vt non sit sine herede qui suum heredem habet; quamuis se abstinentem *l. cùm quasi 30.§.sed etsi suus D.de fideic.libert.*

5. Abstentio enim facti est, fuítque olim actus solennis quẽ necesse erat fieri in iure exemplo repudiationis *l.pen.D.de auctor.l.sicut 4.C.hoc tit.*

DEFINITIO XIX.

Heres institutus in priore testamento habẽte clausulam derogatoriam non eo minùs prohibetur succedere ab intestato quod hereditatem ex priore testamento repudiauerit, quamuis alius sit institutus in posteriore.

QVod dici solet agnatũ proximum siidem testamento heres scriptus sit, & legitimam hereditatem petierit hoc ipso testamentariã repudiasse videri 1 semper obtinet. 2 At finge duobus conditis testamentis posteriori derogatum esse per clausulam appositam in priore, 3 agnatum verò, qui in priore fuerat institutus, scientem & vltrò petiisse legitimam hereditatem, An ideò excludetur ab intestati successione quia destituto priore testamento supersit posterius, quod impediat ne ab intestato succedi possit? Videtur id consequens iuris regulæ, quæ legitimæ successioni locum nullum dat, quandiu ex testamento succedi potest. 4 Sed non ita est, quia licèt destituatur

prius

prius testamẽtũ ex quo repudiatur hereditas, nõideò tamẽ cõualescit posterius quo d nunquã voluntatẽ testatoris habuisse intelligitur 6 *Ita senatus* in causa N. Fẽcisci Poysat procuratoris fiscalis Bagiensis pronunciat 30. Maij 97.

1. Sentit ea necessitatem antecedens qua nec prius competit legitima hereditas quàm testamentaria sit repudiata *l. illud dubitari 77. D. hoc tit.*

2. Nimirum ex regula quæ habet Eum qui vult consequens, etiam velle hoc ipso necessarium antecedens *l. 2. D. de iurisd. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. D. de procurat.*

3. Quam vocant clausulam derogatoriam de qua multa scripsimus *Def. 9. & sect. sup. de testam.* & in posteriore parte *Hemicyclia l. De error. pragmat.*

4. *l. quando 39 D. hoc t. l. quando 89 de reg. iur.* nisi in casu valde singulari *l. si quis ita 82. D. de hered. inst.*

5. *l. si nemo 9. D. de testam. tutel. l. 1. D. de iniust. rupt.*

6. Testamentum enim nisi testatoris voluntate nullum esse potest *l. 1. D. qui testam. facer. poss. l. si mihi 12. §. 1. de leg. 1. l. si quis in principio 22. de legat. 3.*

DEFINITIO XX.

Qui hereditatem aut portionem hereditariam alteri cessit certo precio vel certo pacto quod sit loco precij potest à creditoribus hereditarys tanquam heres conueniri.

LOngè alia ratio est prætermittẽtis hereditatẽ etiã accepto precio, vt substituto vel sequẽtis gradus agnato locũ faciat, 1 alia verò eius, qui portionẽ hereditariam sibi cõpetentẽ coheredibus cessã voluit ea lege, vt ab ea quoque æris alieni portione, quæ ipsum cõtingebat immunis esset. 2 Quod enim dici solet nolle heredem esse illũ qui ad alium transferre vòluit hereditatem; ad hunc non pertinet, qui hoc ipso quòd cessit ius omne quod in illa hereditate habuit heredẽ se præstare cogitur si modò aliqua hereditas sit, quæ ad eũ pertinere potuerit, 4 idque multò magis dicendũ est, si hereditariã portionẽ ad se tanquã ad vnũ ex proximis agnatis pertinentẽ, in aliũ transtulerit: Pertinere námq; ad nos dicitur ea hereditas, quæ nõ solùm nobis delata est, sed etiã acquisita, nec id iuris tãtùm potestate sed etiã effectu per subsecutã volũtariãimmixtionẽ. *in die.*

1. De quo *in l. 1. 3. vlt. l. 2. 3. 4. & pass. D. si quis omis. caus. testa.*

2. Ex hac enim conuentione apparet animus adeundæ hereditatis, cùm non alius quàm qui heres est teneatur ad æs alienum *l. vlt. C. de hered. act.* nec proin de indigeat, vt exoneretur. Exoneratio siquidem præsupponit onus, sicut priuatio quælibet habitum *l. 4. de iust. & iur. l. decem 110. de verb. oblig.*

3. *l. non vult 6. de reg. iur.*

4. Adeò vt teneatur de dolo, si sic contraxerit sciens nullam ad se hereditatem pertinere *l. quod si sit 13.* iunct. *l. præced. D. de hered. vel act. vend.*

5. Textus est elegans *in l. 2 §. sed si sine sui.* iunct. *l. 1. §. si quis adita D. ad SC. Tertyll.*

DEFINITIO XXI.

Curator absentis bonis datus an possit absentem immiscere bonis patris aut extranei agendo ipsius nomine contra tertios bonorum possessores.

CVm pater liberis quatuor heredibus institutis, & superstitibus relictis decessisset, móxque vnus ex iis nõ declarata voluntate an se immiscere vellet an abstinere in longinquã prouinciã abiisset, ac post aliquot annos defũctis cæteris, quorũ vnus relicto filio, alij sine liberis decesserant, curator bonis eius datus fuisset filius fratris tãquam proximior in gradu succedẽdi, petebat ille absẽtis nomine redintegrari se in possessionem quartæ partis bonorũ, quę à parte relicta ab vno ex fratribus alienata reperiebantur. Possessor cõtradicebat, sueque possessionis titulũ proferebat, vt nõ spoliatorẽ, sed bonæ fidei, iustúmque possessorẽ se probaret. Ac præterea negabat posse absentis nomine possessoriã vllã actionẽ exerceri, quod nihil vnquã ex bonis paternis absentẽ possedisse, nũquã eũ paternis bonis se immiscuisse appareret. Respõdebat curator paternã hereditatẽ acquiri suo heredi iure ipso 1 & cõsequenter etiam possessionẽ ex beneficio edicti, quo vt barbarè nostri loquũtur *Mortuus saisit viuũ.* 2 Neque in eã rem vlla esse opus aut additione, aut immixtione vt filius heres inueniatur, 3 nõ tãtùm nudo nomine: sed etiã in effectu præsertim quãtũ ad ea, quæ ad ipsius vtilitatẽ pertinerẽt. 4 In quo numero etiã illud est, vt eius nomine possit cõdictio ex Canone Põtificio, 5 institui ad auocãdam possessionẽ, cuius quàm multa sint cõmoda nemo nescit. 6 Neq; minùs in ea re iuris habere videbatur curator absẽtis bonis datus, quàm habituras esset absẽs ipse si adesset, cùm actio ista esset tẽpore peritura, 7 quippe quã trigesimo anno cõcludi certũ est, 8 vt & cæteras fere omnes personales actiones. 9 Placuit malè agere curatorẽ, Nõ quia bonæ fidei possessor esset is, qui cõueniebatur, poste aquàm placuit etiã bonæ fidei possessorẽ huiusmodi condictione teneri. 10 Sed quoniã non sicut suus heres ipso iure adcóq; inuitus & necessarius heres est, ita etiã possessor necessarius dici potest, 11 cùm non magis in suos, quam in extraneos heredes aliter possessio trãsferatur, quàm declauerint velle se heredes esse. 12 Ne alioquin eueniat, vt nõ tãtùm possessio, quæ nũquã sine animo acquiritur, 13 sed etiã hereditas & ignorãti & inuito acquiratur, cúmque obliget æri alieno, 14 Atque ita & suo heredi beneficiũ abstinẽdi auferat, & extraneo facultatem repudiãdi. 15 Nec enim is qui aliquid ex hereditate possidere cœpit, abstinere amplius potest, aut repudiare, tãquam qui nõ tãtùm iuris potestate, sed sua etiã volũtate voluerit hereditatẽ sibi acquisitã. 16 Proindè nõ poterat curator dicere spoliatũ absẽtẽ, qui nũquã possedisse ꝓbabatur. 17 nec rursus eũ ignorãtẽ immiscere, vt faceret possessorẽ, nõ magis quàm eius nomine hereditatẽ adire, 18 cũ ea ratione fieret, vt reuersus quãdoque filius abstinere se nõ posset à bonis patris, quibus se sui curatoris facto immixtũ reperiret. 19 Soli enim pupillo cõcessũ illud est, vt etiã post immixtionẽ abstinere se possit. 20 Idque adeò verũ est, vt nec curatori furiosi, qui multò plus iuris habet, quia persona datur, 21 permissũ voluerit Iustinianus vt delatã furioso hereditatẽ adire possit: sed tãtùm vt eius nomine decretalẽ bonorũ possessionẽ agnoscere. 22 Ne fortè resipiscẽti quãdoque furioso repudiãdæ hereditatis auferret potestatem. 23 Planè si defũcti patris hereditas furioso delata sit, & ipso iure acquisita, nõ est dubitãdũ, quin curatori liceat actiones omnes hereditarias furiosi nomine exercere, atq; ita furiosũ immiscere, nempe quia sic à Iustiniano disertè cautũ est, vt resipiscẽte furioso perinde habeatur, acsi nec delata vnquã hereditas fuisset. At in curatore dato bonis absẽtis nihil tale cautũ est, 24 Nec datur ille bonis, vt absentẽ faciat locupletiorẽ: sed tãtùm vt eius bona tueatur. 25 Si tamen proponeres euidẽter opulẽtã esse patris hereditatẽ, facilè recederẽ ab hoc tractatu: 26 Ne nimis magno dãno afficeretur absẽs si pro abstento vel deliberante haberetur potiùs quàm pro immixto in ea hereditate à qua etiãsi præsens esset, nõ nisi malo cõsilio abstinere deberet. 27 Sed tamẽ in dubio probationẽ opulẽtæ hereditatis exigerẽ à curatore, 28 tãtò magis quod ipso rerũ vsu cõpertũ est curationes istas bonorũ absẽtis affectari passim, nõ vt absẽtibus cõsulatur, sed vt eo colore noua litiũ materia quæratur cõtra tertios bonæ fidei vt plurimũ possessores. 29 Planè si de extranei hereditate absẽti delata necdũ ab eo agnita tractaretur, nũquã probarẽ vt absentis nomine vllã de hereditate aut de singulis rebus hereditariis controuersiam mouere liceret curatori cui nec vllo casu licere debeat hereditatem absenti delatam adire. 30 *Ita tractatum est*, necdum tamen, quod sciam definitum 4. Cal. Aug. 1596.

1. *l. in suis 11. de li. & posth. l. 4 qui sũt in pote si quis om. caus. test.*
2. In quo derogatum est *l. cùm heredes 23. de acq. possess.*
3. *l. in suis 14. de suis & legit.*
4. Ita Bart. *ad l. 1. C. si min se ab hered. abst.*
5. *in Can. redintegrandam quæst. 1.*
6. *§. Commodum Inst. de interd.*
7. *l. creditore 14. de bon. auth. iudic. possid.*
8. *Not. in dict. Can. redintegranda 3 quæst. 1.*
9. *l. 3. & 4. C. de præscript. 30, vel 40. annor.*
10. *Not. ad d. can. redintegranda.* De quo tamen vide Menoc. *in remed. 15. recup. possess. quæst. 13.*
11. *l. ait prætor 7. §. sed quod Papinianus D. de minor.*
12. Tiraq. *in tract. le mort saisit le vif part. 7. decl. 2. num. 2.*
13. *l. quemadmodum 8. D. de acq. poss.*
14. Quod esset absurdum *l. si filius 12. de vulg. & pupil. substit. l. qui in aliena 6. de acq. hered.*
15. *Contra l. potuit 5. C. de iur. deliber.*
16. *l. necessarius 57. eod. l. 4. C. eo. l. paterfamilias 28. vers. at cum substituens D. de reb. auctor. iudic. poss. aliàs l. 15. de priuil. credit.*
17. Spoliatio námque in necessarium antecedens præsupponit possessionem *Not. ad can. redintegranda 3. quæst. 1.*
18. Quod nec curatori, nec procuratori liceret *L per curatorem 90. D. eod. l. cùm in vna 17. §. tutor. de appell.*

19. Acquiri enim possessio rei hereditariæ numquam potest citra immixtionem.

20. *d.l.necessarium l.ex contractu 44 de re indic.l. pen.de autor. tutor.l.impuberibus* D.*hoc tit.*

21. *l.qua persona 14.D.de testam.tutel.*

22. *in l.vlt.C.de curat.furios.*

23. Eadem ratio facit vt nec filius furiosi possit delatam sibi hereditatem fic adire vt eam patri acquirat, sed tantùm vt sibi *l.cùm heres 52.*iunct.*l.qui in aliena 6.D.hoc tit.*

24. Bald.*ad d.l.final.§.sin autem ex alia C.de cur.furios.*

25. *l.creditore 14 l.idem priuilegium 22.§.1. D.de reb. autor.iudic p.fis.l.1.& 2.de curat.bon.dand.* Nam cùm persona curatoris sit libera non potest per eam acquiri quicquam absenti §. *si quis absenti ff. de inutil.stipul.* Nec obstat quod excipi solet causa pupillionis *l.*1.C *per quas pers.nob. acquir.* quam placet acquiri posse per procuratorem, tutorem & curatorem *d.l.*1. & *l.filiam 11 § per liberam de p.g.ff.l.*1.§.*per procuratorem D. de acqu. poss.* Id enim ad eos curatores pertinet in quorum cura sunt personæ puta furiosi, prodigi adeóque minoris. Nam de furioso & prodigo & minori dantur curatores, qui plus iuris habent quam procuratores. At absenti non datur curator sed bonis tantùm ideóque minùs iuris habet quàm procurator, vt ex eo constat quod non datur curator bonis absentis qui procuratorem in prouincia reliquit *l.Papinianus 20 D de minor.*

26. Ne nimia subtilitate in perniciem absentis abuteremur *vt in l.pen.C.ad SC.Trebell.*

27. Nemo enim facilè credendus est velle opulentam hereditatem derelinquere, etsi aliæ pleræque causæ iustę possunt esse propter quas hereditas etiam opulenta debeat recusari *l.*4. *D. ad SC.Treb.l.si in testamento 22.in fi.D si quis omiss.caus. test.*

28. Hereditas enim suspecta est in dubio cùm habeat cõmoda & incommoda *l.3.de bon.poss.l hereditatem 119 de verb.sign.*

29. Sunt enim isti vt plurimùm honesti homines sine precio redemptores.

30. *l.per curatorem 90.de acquir.hered* Nam nec tutor potest adire nomine pupilli *l.potuit 5.C de iur.delib.*

TIT. XIII.

De edict.Diui Hadr.tollend.

DEFINITIO I.

Cùm ius pupillaris substituti subobscurum est interim mitti debet in possessionem heres legitimus eius minoris obiecta appellatione & causa quæ sit de proprietate.

MOTA de pupilli hereditate controuersia inter auiam, & eum qui sẽ pupillariter substitutum contendebat,1 cùm implicita esset facti quæstio propterea quòd reciproca substitutio proponebatur inter eos facta quorum alius pubes, alius impubes dicebatur,2 Iudex pro auia vindicias dixerat, eamque interea tantisper dum facti veritas in obscuro esset, in momentaneam hereditatis possessionem mitti præceperat. Substitutus appellauerat, quasi auiæ ab intestato venienti locus nullus esse deberet quandiu in eo res esset, vt ex testamento pupillarique substitutione adiri posset hereditas.3 *Senatui* non malè inter locutum videbatur, quia pendente lite de hereditate, certus possessor constitui debuisset,4 qui porrò alius esse non potuit, quàm cuius ab intestato certum ius erat & exploratum, quoadusque de iuribus substitutionis cognitum fuisset: saluaselicet proprietatis quæstione.5 Quis enim magis legitimus contradictor videri debeat ad impediendum ne actor in possessionem ex testamento mittatur, quàm qui cessante causa testati rem ab intestato sit habiturus?6 At quia nil obstante appellatione auiæ iubente vt æquum fuit, iudice possessionem hereditatis iam acceperat,7 Visum est differẽdam de appellationis iure pronunciationem in id vsque tempus quo constitisset an filij inuicem à patre substituti ambo impuberes fuissent,8 Vt posteà eodem iudicio tota de possessione & proprietate quæstio cum appellationis causa finiretur.10 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 3. Cal.Aug.1588.

1. Auia scilicet contendente se legitimam heredem, substituto autem pupillari dicente se heredem pupilli ex testamento.

2. Quo casu substitutio non censetur facta nisi in eum qui conueniat personis omnibus inter quas facta est substitutio *l.*4. *l.Lucius 45.de vul.& pupil.subst.l in testamento 6 C.de test.mil.*

3. *l.quardius 39.de acquir.hered.* Substitutio enim pupillaris testamentum pupilli est *l.*2.*l.ex pupillari 44.de vul. & pup.subst.*

4. Vt euenit in qualibet actione in rem quę scilicet non potest exerceri nisi contra possessorem *l. is qui destinauit 24. l. qui petitorio 36.l.vlt.& pass.de rei vindicat.*

5. Est enim ius legitimi heredis apertius quàm testamentarij, quia in dubio creditur quilibet intestatus potiùs quàm testatus decessisse, cum aliquo facto sit opus vt moriatur quis testatus, nullo autem vt moriatur intestatus.

6. Ita enim faciendum est quoties alia quæstio superest de qua iudicandum sit & de qua non lum liquet *l.ille à quo 13. §. 1. ad SC.Trebell.l.Babius 30.in fin.D.de pact.dotal.*

7. *l.vlt.*vbi omnes notant *C.hoc tit.*

8 Siquidem sententia lata super possessorio in huiusmodi casu non potest suspendi per appellationem *l.*1.*C. si de moment. possess.fuer.appel.l vlt.D.de appel.recip.vel non.*

9. Quo casu certum esset substitutionem fore pupillarem in persona vtriusque ex legibus suprà citatis *num.*1.

10. *arg.l.nulli* 10.C.*de iudic.*

DEFINITIO II.

Fideicommissarius non est legitimus contradictor in casu l. vlt.C.hoc tit.si non reperiatur in possessione sine vicio.

IS cui ex causa fideicommissi restituenda est hereditas licèt rerum hereditariarum possessionem autoritate propria & ante restitutionem ab herede factam nanciscì non possit,1 si tamen in possessione sine vicio reperiatur, ac de iure suo in promptu docere paratus sit,2 non est possessione sua priuandus vt eam postmodum per manus heredis recipiat.3 Quinimò pro legitimo contradictore hoc casu haberi debet si contra eum heres in possessionem rerum fideicommissarum mitti velit, siue ex testamento siue ab intestato.4 Non idem est si fideicommissi quæstio obscurior sit: & altiorem requirat indaginem.5 Potior enim heredis quàm fideicommissarij causa esse debet,6 Nec iuris canonici æquitate illa vtimur ex qua non nullis placet fideicommissum restituendum haberi pro restituto7 si non saltem verbo facta sit restitutio,8 aut nisi heres vel expressè vel tacitè consentiat vt pro restituto habeatur. 9 *Ita Senatus* prid.Id.Nouemb.1588. & iterum in ea causa de qua infra prox.Definit.

1. *l.facta 63 D ad SC. Trebell.*

2. Bart.*in l.si iam fratribus 56. eod.* iunct. *l.3. vt in possess. legat.*

3. Dolo enim facit qui petit quod statim est restituturus *l. dolo facit* 8 D.*de doli mal.except.*

4. Bart *in d.l filiam.Notat.in l.vlt.C hoc tit.*

5. *Vt in l.ille à quo* 13 § *si de testamento D.ad SC.Trebell.*

6. *d.l.vlt.C.hoc tit.l.vlt.*D.*de appell.recip.*

7. Bald.*in cap.in præsentia per tot.l.text.Extr.de probat.*

8. Nam & verbo restitui potest hereditas *l.restituta 37. D.ad SC.Trebell.*

9. Interest enim heredis saltem ob detractiones quas ex fideicommisso facere potest *l.*3.§.*res quæ l.vbi purè* 19.§.*vl.eod.* Excipe casus in quibus fideicommissum habetur ipso iure pro restituto *in l.penult.C.eod.*

DEFINITIO III.

Fiduciaria hereditatis possessio danda est heredi scripto potiùs quàm legitimo, si modò scriptus tabulas proferat nec rasas nec cancellatas.

CVm causa testati excludat causam intestati, non abs re pronunciatum est, malè & perperam iudicatum ab eo qui sorori tanquam heredi legitimæ fiduciariam bonorum fratris ab intestato possessionem concessérat, vxorémque defuncti, quæ testamentum exhibebat, ab eo beneficio repulerat. 2 Nec ad rem pertinebat, quòd soror negaret vxorem fratris fuisse eam quæ testamenti tabulis nitebatur. Neque enim personarum diuersitas aut pluralitas facilè præsumenda est, 3 ad onerandam probationem eam quæ tabulas exhibet, ac penes quam iudicij accepti tempore tabulæ reperiuntur. 4 Quas proinde

inde satiserat exhiberi nec rasas nec cancellatas vt in bonorum & totius hereditatis possessionem heres instituta mitteretur. 5 *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Decembr. 1588.

1. *l.quandiu 39.de acquir hered l quandiu 89.de reg.iur.* Excipe casum *l si quis ita 82.de hered.instit.*

2. Debet enim scriptus heres in dubio mitti in possessionem *ex l.vlt.C.hoc tit.l.vlt.*D.*de apellat.recip.*

3. Cravet.*cons.269.num.3* pol Bart *in l si quis seruum §.si inter duos de l.g.2* Ial.*cons.114 col.5.cur.med. vol.1.ex l. ita fideic.40. D. de iur fisc.*

4. Semper enim magna præsumptio est pro eo qui habet pe nes se instrumentum *l.1.C.de donat.l.cum pater 77. §. donationis de legat.2.*
§. l.2.l.vlt.& pass.C.hoc tit.

DEFINITIO IV.

Si testamentum nuncupatiuum probandum sit per testes necdum aperta sint testationes, mittendi sint interim legitimi heredes in possessionem.

DEfuncto eo qui testamentum nuncupatiuum sine scriptura fecisse dicitur, si de hereditate controuersia sit inter agnatum proximum eundémque possessorem, & eum qui se institutum contendit, Certum est nullam heredis testamentarij rationem habendam esse priusquàm testium qui testamento interfuerint, testationes proferantur, 1 quæ porrò fieri non possunt nisi legitimo herede vocato. 2 Sed si testationes prolatæ sint de quarum tamen fide nondum cognitum sit, & quarum impugnandarum ius agnato proximo supersit, tam quod ad intrinsecam formam, vt nostri loquuntur, quàm quod ad extrinsecã, 3 dubitatio est non inelegans: Vtrius causa interim potior esse debeat in possessione hereditatis. 4 Finge agnatum illum proximum nulla bona habere in ea prouincia in qua sitæ sint res omnes hereditariæ. An non sit æquissimum cogi eum cauere, adeóque satisdare fructuũ nomine, aut si satisdare nequeat, hereditatis possessionem sequestrari, vt si postea quandoque pro testamento pronuncietur salua sit victori fructuum restitutio? Minimè. Nam iniquum est onerari quem satisdatione ob hoc solum quod ex aliena sit prouincia, tametsi agendo velit ius suum persequi, 6 Multò igitur magis, si suam possessionem duntaxat tueatur. 7 Sed me in proposita specie illud magis mouebat, quòd intestati successor nihil prorsus iuris in hereditate habeat quandiu dubitatur an testamentariæ successioni locus esse possit. 8 Etsi enim de testamenti viribus nondum cognitum erat, sufficiebat tamen quòd certum non esset, testamentum nullũ esse aut non valere ad hoc vt interim adiri hereditas ab intestato non posset. 9 Proinde nec iuuari poterat agnatus proximo beneficio edicti, *vole mort saisit le vif*, quia non potest ex illo edicto transferri possessio in eum qui necdum heres sit, 10 nec si velit heres esse possit. 11 An igitur testamentarius heres in possessionem hereditatis interea mittendus erit? 12 Cõstat enim beneficium legis Iustinianeæ prodesse etiam heredi qui in testamento nuncupatiuo sine scriptura condito institutus sit, dummodò de voluntate defuncti per testationes posteà scriptas & publicatas appareat: 14 In eóque meliorem esse cõdicionem heredis cuiuscunque testamẽtarii, quàm legitimi cui nullo casu beneficium illius legis competere placuit. 15 Atqui nec publicatæ fuerant testationes nec publicari poterant priusquàm suas in contrarium probationes agnatus proximus protulisset, Ne alioqui post didicita testificata omnis ei probationum via præclusa reperiretur. 16 Nulla igitur testationum ratio haberi poterat, nisi hactenus vt propter litem incertúmque iudicii euentum heres legitimus in dubio constitueretur, atque adire ipse impediretur. 17 Putabam posse Senatum ex officio secreta testationum inspicere, nulla quod ad collitigantes attineret, earũ publicatione facta, Et si probatam videret defuncti voluntatem, vindicias dicere pro herede testamentario si eas ipse peteret saluis heredi legitimo in proprietatis causa defensionibus. 18 Nam ad impetrandum beneficium missionis sufficit compertam esse iudici voluntatem defuncti, nec in promptu esse contradictoris probationes. 19 Nec rursum deerant qui existimarent pendente lite adeóque etiam ante publicatas testationes sequestrandam esse hereditatis possessionem, 20 quasi nec fundatam intentionẽ habere posset agnatus proximus, nec vllam iuris præsumptionem pro se, quandiu de testamento dubitaretur. 21 Sed tamen placuit potiorem agnati proximi causam in possessionis controuersia esse debere, propterea quòd hereditatem adiisset, priusquàm de testamento quicquam proponeretur. 22 Quod enim post aditionem dubius heres esse incipit an aut quo iure sibi delata sit hereditas, non facit irritam aditionem licèt faciendam impediret. 23 Ne alioqui eueniat facilè vt ex sola testamenti allegatione sequestrãda sit hereditas, priuandúsque heres legitimus sua possessione: quod sanè absurdum esset. 24 præsertim cùm eam possessionem sine vitio nactus est. 25 Nec putauit Senatus aperiendas testationes quòd nulla iis apertis fides adhiberi iustè posset, 26 antequàm ad impugnandas eas legitimi heredes admissi essent, 27 Maximè cùm & is qui testes audierat suspectus, & testes ipsi precio redempti dicerentur. 28 Tum demum igitur sequestrationi locus esse potuit, si ante aditam ab agnato proximo hereditatem is quise dicebat institutum, testamenti scrupulum iniecisset. 29 Quid ergo si postea ritè factum testamentum appareat? Euincetur hereditas petitione hereditatis 30 in quam & fructus omnes venient, 31 atque ita potestas euictionis tollet intellectum aditionis. 32 *Sic Senatus* in causa Dominorum de Lentigny & de la Roche & Dominorum de Damas, Prid. Cal. April. 1593.

1. Testamentum enim cùm sit facti semper probandum est, numquam verò præsumendum etiam in milite *l.Diuus Traianus 24.D.de testam.milit.*

2. Vt post glos. tractat Bart. *in d.l. vlt.*C. *hoc tit.num. 17.* vbi etiam Bald. & Castrens.

3. Duplex enim forma est cuiusque rei, vna intrinseca, altera extrinseca *Notat. in l.sciendum de verb. oblig. & in l. 1.de bon. poss.sec.tab.*

4. An testamentarij ex iis quæ diximus *Defin. prox. supr.* an legitimi secundùm id quod scripsimus *Defin.1.*

5. *Arg.l.postquam 5.§. 1.in fin. D. vt legat. seu fideic. nomin. caueat.*

6. Ne alioqui facilè accidat vt à rei suæ persecutione prohibeatur, cùm sit plerumque difficile fideiussorem inuenire *l.2. 9.penult.D.de iudic.*

7. Inhumanum enim est admitti quem non posse ad possessionis suæ defensionem sine satisdatione. Atque ita innumeris Senatus nostri decretis constitutum est.

8. *l.quandiu 39.de acq.hered.l.quandiu 89.de acquir.hered.*

9. *l si filius 16.de liber.& posthum.l.fin. D.de condic. instit. l.is potest 18.* vbi Bart. & Castrens. *l.si is ad quem 22.de acquir.hered. l.scriptus 12.de Carbon.edict. l. 3.vnd.liber.*

10. Aut potiùs cõsuetudinis. Est enim hoc receptum ex consuetudine ferè generali gentium omnium quæ à Mediolanensibus originem traxit. De qua vide Andr. Tiraquelli tractatum copiosissimum.

11. Consuetudo enim ista non facit heredem, sed eum qui heres esse vult & potest, facit possessorem etiam sine vlla possessionis apprehensione contra *l.cùm heredes 23.de acquir.poss.*

12. Prius enim est vt quis heres sit, quàm vt sit possessor quasi heres.

13. Ex beneficio constitutionis Iustinianeæ *in l.vltim.C. hoc tit.*

14. Bart. Bald. Castr. & alij post glos. *ibid.*

15. Sic enim vulgò nostri post Cinum *ad d.l.vlt.*

16. Quia scilicet post didicita testificata non solent admitti noui testes propter metum subornationis. *cap.fraternitatis & cap.series vbi not. Extr. de testib.*

17. Nam qui dubitat de iure suo interim adire non potest *l. qui hereditatem 19.l si is ad quem 25.l.sed si de fundo 34. D.de acquir. hered.l.scriptus 12.de Carb.edict.*

18. Et hæc videtur fuisse Castrensis sententia *ad.dict.l.vl.*C. *hoc tit.*

19. Per text *in dict.leg. vltim.* iunct. *l.ille à quo 13. §. 1.ad SC. Trebell.*

20. *arg.dict.leg.postquàm §. 1. vt legat.seu fideicommiss. nom. caueat.*

21. *arg.l.ante nostro 26.§.vlt.& l.seq.de testam.iure*. Atque ita sæpius à Senatu Parisiensi iudicatum testatur Andr. Tiraq. *in tract. Le mort saisit le vif part.6 declar.9.*

22. Ita vt additionis tempore nihil impediret quominùs hereditas ab intestato acquireretur.

23. Bart.*in d.l.is potest 18.num.20. vbi apostill. & in l.cùm falsum 46.D.de acquir.hered.* Huc pertinet quòd vulgò iactari solet, Multa facta tenere quæ fieri prohibentur *vulg. l.patre furioso 8.de his qui sui vel alien. iur sunt.*

24. Alioqui expediret allegare testamentum etiam falsò & per mendacium *l.illud 7.§.penult.de tribut.action.*

25. Nam in qua possessione sine vicio quis reperitur in ea facilè tuendus est *l.si iam semel 56.* vbi Bart.ad SC. Trebell. *l.1. §.vlt.& l.2.D.vti possid.*

26. Numquam enim faciendum est id quod factum non releuaret, vt loquuntur pragmatici.

27. Prius enim est vt impugnentur quàm vt sciri possit vtrum fidem facere debeant necne. Ita demum enim fidem faciunt si nulla obiectione debilitentur.

28. *arg.l.Aemilius 38 vers. monit etiam* D. *de minor.*

29. Quia eo casu non potuisset adiri hereditas ex testamento *d.l.cùm falsum 46.de acquir.hered.* & alius suprà citatis *nu.17.*

30. *l.regulariter 9.& pass.* D. *de hered.petit.*

31. *Litem veniunt 20.§.item non solùm.vers.fructus. eod.*

32. *arg.l.si patronus 55.§.vlt. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO V.

Cùm adest clausula derogatoria in priore testamento vtrius heredis causa potior esse debeat in missione in possessionem, an eius qui prior, an eius qui in posteriore testamento scriptus est.

SI duo testamenta diuersis temporibus condita proferantur, quorum prius habeat clausulam derogatoriam 1 iurisiurandi quoque vinculo corroboratam, 2 Posterius autem expressam eius clausulæ reuocationem, nõ quidem in individuo (qui casus nullam haberet dubitationem,) sed in specie, quæ tamen per vim & suggestionem extorta dicatur, necdum probetur, Quæri eleganter potest Vtrius heredis potior causa esse debeat, vt mittatur in possessionẽ bonorum defuncti: 4 Dubitationem facit, quod quamuis ex iuris regula posterius testamentum prævaleat, & pro eo præsumendum in dubio ac iudicandum sit, 5 Cùm tamen in priore adiecta est clausula derogatoria, & protestatio testatoris præmonentis fore, vt si aliter testetur, inuitus & per impressionem id faciat, Præsumptio est confectum fuisse posterius ad importunam suggestionem alterius potiùs quàm ex voluntate testatoris. 6 Maximè si in posteriore testamento non instituti sint proximiores ab intestato successuri, quorum fauor hac parte maior esse solet. 7 Nam vt vulgare fert nostrorum brocardicum, protestatio ante actum in ea re, quæ pendeat ex mera volutate protestantis demonstratabelle voluntatem ab eo actu quandocunque secuto. 8 Quod tum maximè obtinet cùm fuit iusta causa protestandi 9 puta metus ex minis præcedentibus de abducẽdo testatore vel inuito, secuta postmodum abductione. 10 Itaque ad eam suggestionis aut coactionis suspicionem purgandam apertissimas & nullatenus suspectas mutatæ voluntatis probationes afferre debet is qui in posteriore testamẽto scriptus est. 11 Interea igitur, & quandiu id factum non est, pro priore testamento habente clausulam derogatoriam, etiamsi iuratum non sit, ac multò magis si iuratum sit, præsumi & pronunciari debet, 12 Nimirùm si priùs omni careat suspicione. 13 Finge illud etiam accedere vt posterius paucissimis post primũ diebus factum sit. Cur credamus prudentem testatorem tam citò & sine causa voluntatem mutasse, 14 aut tam facilè oblitum clausulæ derogatoriæ apertis verbis nec implicitis conceptæ? 15 Finge factum posterius testamentum in ædibus & inter domesticos heredis in eo scripti licèt tum absentis. 16 Itémque clausulas habere insolitas, & quarum conceptio difficilior sit quàm vt à testatore literarum rudi & imperito excogitata videri possit. 17 His sanè omnibus in proposita facti specie concurrentibus, vindicias pro eo qui in prioribus tabulis scriptus fuerat, dicendas esse videbatur: Nil obstante eo quod in posterioribus scriptum erat reuocata, priores ex mera & spontanea testatoris voluntate. Nam quæ coniecturæ faciebant vt suspectum videri deberet posterius testamentum, faciebant etiã vt perinde suspectæ essent clausulæ omnes in eodem adscriptæ testamento. 18 Denique ad prioris testamenti validitatem saltem præsumendam ac lite pendente defendendam, sufficere videbatur, vt posterius aliqua ratione suspectum esset. 19 Planè si contra secundum testamentum nulla alia præsumptio vrgeret, nisi quæ ex clausula derogatoria in priore testamento conuenta colligeretur eáque clausula derogatoria per contrariam derogatoriam in secundo testamento adiectam sufficienter reuocata esset, non dubitaremus quin pro posterioribus tabulis præsumi & pronunciari oporteret. Cæteris enim paribus eas præualere rationis est. 20 In proposita tamen specie quoniam nec suspicione priores carebant, nec dum quicquam ab eo qui in posterioribus scriptus fuerat per vim dolúmve factum probabatur. *Senatus* noster secundum eam vindicias dixit 3. Cal. Febr. 1588. in ea causa de qua Defin. 9. Sup. De testam.

1. De qua *in l.si quis in principio 22. de leg.3.*

2. Nec enim parua vis est iurisiurandi etiam in vltimis voluntatibus *l.cùm pater 77.§.filius matrem de leg.2.*

3. Secundùm ea quæ tradunt nostri post Bart. *ad d.l.si quis in principio.*

4. *Ex l.vlt.C.hoc tit.*

5. *§ posteriore Inst.quib. mod.testam. infirm. l.1.& 2. de inoff. testam. rupt.l.si quis priore 29 D. ad SC. Trebell.*

6. Ita Iul.Clar. ex communi opinione *in §.testamentum quæst. 99.num.3. in fin.* post Socin. *ad l.si mihi 12.§.in legatis. num.6. de leg.1.*

7. *d.l.2.de iniust.rupt.l. hac consultissima 21.§.vlt.* vbi DD.C. *de testam.*

8. *l.qui in aliena 6.§.Celsus.* vbi Bart & alij post glos. in verb. *salsus de acq.hered.& in l.Neserius de neg. gest.* Bald. *in l.vt debitum epp.1 C.de hered.act.& in l.dari C.de fideic.* Adde textum *in l.1.§.fin.vbi glos. de autor. tutor.*

9. *cap.Cum mona.* & ibi Innoc. & Panor. *de elect. & in cap. cùm Bf. de constit & cap perlatum quod met.caus.* Corn. *cons.161.incip. Iuris in vtr.P. vol.4.*

10. Bald *in tit.De pact.iuram firmand.§.item sacramenta.*

11. *l.eum qui mutatam 22.D.de probat.*

12 Voluntas enim illa est in testamentis quæ totum facit *d.l.si mihi 12.in fin.de leg 1.*

13. Nam ex actu suspecto non potest sumi probatio concludens *l qui testamentum 27.D.de probat.*

14. *arg.l.non ad ea 89.de condit.& demonstr.*

15. Nam cùm verba sunt implicita & intricata aliud est vt apud Guid.Pap. *quæst.127.num.vlt.*

16. Quo casu præsumptio maior est violentiæ aut metus illati testatori Ex not.per Alex. *cons.156.part 2.*

17. Nam ex clausulis insolitis arguitur pótiùs dolus Glos. Bal.Arg & alij *in l.si quis sub condicione de condit. insist.* Cepoll. *de simul.contr.num.48.*

18. *Arg.notatorum.* per Bart. *in l. fin.§. idem quæsit. de condit. indeb. l.dolo 19.§.diuersum de nouat. l.fin.C. ad Vellean.*

19. *arg.l.qui testamentum 27.de probat.*

20. Ita Iul. Clar. *ex communi in §. testamentum quæst. 99. num.8.*

DEFINITIO VI.

Substitutus pupillaris sit ex consuetudine possessor ipso iure bonorum pupillarium, ac multò magis eorum possessionem occupare propria autoritate potest.

PVpillaris substitutus non secus, atque alius heres quilibet primo loco institutus habet beneficium possessionis illius consuetudinariæ, 1 quæ à defuncto in heredem continuatur ipso iure, aut potiùs ipso facto. 2 Neque enim secundus heres est, sed primus & proximus, quod pertinet ad hereditatem pupilli, 3 cùm pupillaris substitutio non patris sed ipsius filij impuberis testamentum sit. 4 Nec distinguemus, an substitutus pupillaris facto ipso possideat, necne. 5 Etsi enim difficilius est vt substitu-

substituto pupillum arripiat pupillaris hereditatis possessio, quam sine vicio nactus sit. 6 Idem tamen ius habet mancipiorum propria autoritate, vt in hoc saltem melioris conditionis sit quam fideicommissarius, quem supra diximus, licèt per manus heredis possessionem nanciscì debeat non esse tamen priuandum sua possessione quam citra voluntatem heredis sine vicio acquisiuerit. *Ita Senatus* in causa Michaelis du Cuin 6.Id.Iun.1594.

1. De qua diximus *Defin.4.supr.eod.*

2. Iuris enim cõmunis ratio repugnat, vt apparet *ex l.cùm heredes 23.de acquir.poss.* Nam hereditas nõ potest transferre in heredem possessionem quam ipsa non habet *l.1.§. Scaeuola. si is qui test lib.ass.inst.*

3. Et quidem tanquam à pupillo purè institutus si alia condicio nulla sit adscripta *l.qui liberis 8.de vulg.& pup.subst.*

4. *l.2.l.sed si plures 10.§.filio & §.ad substitutos 11.tit.*

5. Tantum enim potest hoc casu ficta possessio quantum vera, etiam quod ad interdicta: quia per huiusmodi consuetudinem realis quoque & actualis possessio translata intelligitur, etiam in ignorantem.

6. Facilè enim retinetur quis in possessione quam sine vicio nactus est *l.1.§.vlt. l.2.vti possid. l.1.quod legat.* Bart. *in l.filiam fratribus 56.ad SC.Trebell.*

7. Tanquam succedens directò non per obliquum *l. verbis 7.de vulg & pup subst.*

8. *Defin.2.supr.eod.*

9. Ex Bart. *in l.filiam fratribus 56. ad SC. Trebel.* Vide Andr. Tiraq. qui in huius Definitionis quæstione deceptus videtur in tract. *Le mort saisit le vif part.2.declar.9.* vbi multis in vtramque partem fusissimè disputatis, in eam tandem magis inclinare videtur sententiam, vt non eadem sit condicio substituti pupillaris quæ primi heredis quasi non sit ille primus heres. Supradicta verò distinctio quam refutamus, An substitutus pupillaris facto ipso possideat necne, fuit Chassanei quem supradicto loco Tiraq. refert.

DEFINITIO VII.

Filius tutoris si pupillariter substitutus sit potest remanere in possessione bonorum pupillarium.

TVtoris filius idémque impuberi pupillariter substitutus, possessionem, quam pater viuus tutelæ iure tenuit si tanquam pupillaris substitutus retinere velit, nec iniustè facere videtur, nec inutare sibi causam possessionis, 1 Quia licèt tutela non transmittatur in heredem tutoris siue filius ille sit siue extraneus, 2 quandiu tamen non est reddita ratio, nihil imputari tutoris filio potest cur possessionem nõ restituerit, 3 Præsertim cùm nemo fuerit, qui eam sibi restitui petierit aut iure petere potuerit post impuberis mortem, cuius non alius heres sit quàm ipse substitutus, 4 nec videri potest mutasse sibi causam possessionis qui à iure ipso non tantùm dominij sed etiam possessionis nouam causam vel ignorans habuit. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *arg.l.non solùm 31 §.quod vulgo D.de vsucap.*

2. Nulla enim tutela hereditario iure ad alium transit *l.tutela 16.§.1.D.de tutel.*

3. Tunc enim restituere possessionem bonorum pupillariũ tutor aut eius heres debet cùm rationes tutelæ reddit *l.1.& tot. tit. De tutel.& ration.distr.*

4. Nam cùm substitutus pupillaris sit heres pupilli testamẽtarius nemo alius succedere interim pupillo potest *l. quandiu 39.de acq.hered.l.quandiu 89.de reg iur.*

5. *d.§. quod vulgo l. non solum 31. de vsucap.l.2. in fin. pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Agenti ex beneficio l.vlt.C.hoc tit. non restituuntur fructus nisi à die litis contestatæ, secus in petitione hereditatis.

MIssio in possessionẽ quæ fit ex beneficio cõstitutionis Iustinianeæ, 1 De edicto Diui Hadriani tollendo, in hoc distat à petitione hereditatis, quòd si de testamenti iure quærendum sit interea non impeditur missio, 2 Cùm tamen petenti hereditatem ex testamento incumbat onus probandi testamentum valere, 3 quia hereditatis petitio dominium vindicat non possessionem. 4 Item in eo quòd in petitione hereditatis veniunt fructus quoniam augent hereditatem, & quidem omnes quotquot percepti sint. 5 Nulla hac parte adhibenda distinctione inter bonæ fidei possessorem & prædonem, nisi quod ad eos fructus attinet qui percipi potuerunt, aut qui sic consumpti sunt, vt possessor non sit factus locupletior. 6 At petita missione in possessionem si possessor contradixerit non aliorum fructuum condemnatio fieri debet, quàm qui percepti sint percipique potuerint à tempore litis contestatæ. *Ita Senatus* in causa Dominæ d'Ambliſe. & D. Comitis de S. Amour. Cal. Febr. 1595.

1. *in l.vlt.C.hoc tit.*

2. *d.l.vlt.l.vlt.D.de appellrecip.* Interest enim publicè, ab aliquo possideri hereditatem qui & res hereditarias curet & negotia hereditaria gerat, ne diutiùs iaceat hereditas *l. 1. D. de succes. edict.*

3. Nec enim testamento inualido potest hereditas ad quem quam pertinere *l.1.2.& 3.D.de petit.hered.l.1.& tot.tit. de iniust. rupt.*

4. Id est qui agit petitione hereditatis dicit se dominum non possessorem. Est enim actio in rem *l.sed etsi 25.§.pen. de hered petit.l.hereditatis 7.C.eod.*

5. *l.item veniunt 20.§.item non solùm vers.fructus & pass.D. eod.l.1.& 2 C.eod.*

6. *d.l.1.& d.l.sed etsi 25.§.consuluit & pass.D.eod.*

7. Vt in speciali actione in rem qualibet *l. certum 22. C. de rei vindic.*

TIT. XIV.

Si quis aliq. testar. prohib. vel coeger.

DEFINITIO I.

Clausula derogatoria apposita in priore testamento facit vt potior debeat esse causa heredis in eo scripti quàm fisci, cùm posterius testamentum per vim factum est.

IN duobus factis testamentis quorum prius clausulam habuit derogatoriam, 1 probetur extortum posterius per vim aut metũ, hereditas non fisco applicanda, sed ei qui in priore institutus reperitur adiudicanda est. Quamquam enim quotics alium quis testari prohibuit vel coegit atque ita eius hereditatem malis artibus sibi quæsiit hereditas tanquam ab indigno auffetri & fisco applicari debet, 2 fieri tamen nequit vt ex priore testamento quod nullum est prius rumpatur, 3 Proinde nec vllus fit locus fisco quãdiu alius ex priore & iusto testamento heres esse potest. 4 Quid verò, si posterius testamentum valeret quidem sed irritandum tamen esset ex iusta aliqua causa? 5 Adhuc possit quis dicere nõ idcirco admittẽdum fiscum quia irrito facto testamẽto posteriore supersit prius, Exẽplo eius quod dici solet Excluso instituto non ob id fiscum admitti si alius adsit proximior agnatus aut in eodem gradu qui ab intestato succedere possit. 6 Sed non ita est, nam si ponas posterius testamentum valere fateri necesse est prius ruptum esse ipso iure: 7 Quo admisso sanè non potest cõualescere ex eo solo quòd posterius quoque irritũ posteà factum sit: 8 Ea igitur sola ratione fisci exclusio inducenda est, quòd posterius testamentum per vim aut metum aut suggestionem extortum nullius sit momenti, quando in præcedente adest clausula derogatoria quæ faciat vt in secundo deesse voluntas testatoris videatur. 9 *Ita tractatum est* in ea causa de qua suprà 5C. 9. supr. De testam.

1. De qua scripsimus *Defin.5.supr.tit.prox.*

1. *l.1.l.2.§.vlt.l.3.D.hoc tit.*
3. *l.2.de iniust.rupt.l.si filius 7.D.de liber.& post.*
4. Nullum enim ius est fisci, nisi bona sint vacantia, cuiusmodi non sunt illa quæ habent heredem *l. nec vllam 13. §. item si quis. de hered. petit.* vel irreuocabiliter acquisita ei qui postmodum indignus reperiatur *tot. tit. De his quæ vt indign.D. & C.l. ex facto 43.§.vlt.de vulg.& pupill.substit.*
5. Puta de inofficioso, vt *in Auth.ex causa C.de liber.prater.*
6. Vt ex communi Doctorum opinione tradit Iulius Clarus *lib.5.sentent.§.fin.quæst.79 num.9.* 12[*ad hunc tit. num.3.*
7. *l.1.& 2. de iniust. rupt. §.posteriore Inst. quib. mod. testam. infirm.l.si quis priore 29.D.ad SC.Trebell.*
8. Vt Caius scribit *lib.2.Instit. tit. 3. §. posteriore l.militis 36.§. vlt.De milit.testam.*
9. *l.si quis in principio 22.de legat. 3. l.si mihi 12. §. in legatis de leg.1.*

DEFINITIO II.

Metus illatus à domesticis nocet domino qui quod in domo sua factum est verisimiliter non ignorauit.

CVm à Sempronij præpotentis viri famulis Titio vis facta diceretur, vt in Sempronij domum transflatus heredem eum scriberet, quærebatur an nocere id Sempronio deberet vt ab eo tanquam indigno hereditas auferretur. Iniquum enim videbatur ex familiæ facto duriorem fieri condicionem domini fortasse ignorátis. 1 Sed tamen contrà visum est, præsumi factum sciente & consentiente domino, quòd in ipsius domo præsertim à domesticis factum esset, 2 Adeò vt nec si iureiurando probare ignorantiam suam vellet, audiri tamen deberet, quia non esset verisimilis. 3 Finge pestis tempore factum esse testamentum. Sicuti diligentior tum requiritur inquisitio eorum quæ domi geruntur, ita minùs credibile est ignorasse Sempronium quæ ibi tum gerebantur. 4 Sed & traditum est præsumi factum sciente domino quod à familiaribus, & domesticis factum est, quando ex eorum factores ad dominũ immediatè peruenit. 5 Et verò quidni noceat illi factum familiarium, quando & metus per alium quemcunque illatus ei noceret? 6 Quid si literæ domini extent quæ testatorem compellarent vt se ad ipsius ędes traduci pateretur? Etsi enim vltimam alterius erga se voluntatem blando sermone prouocare non est prohibitum, 7 parum tamen interest inter blanditias præpotentis viri & minas. 8 Minis autem probatis eius qui nocere posset, nemo negaret probatum causatúmque videri metum, 9 Nam & iustus metus dicitur vbi adest iusta suspicio: 10 Nec quod absente eo cui reuerentia debebatur testamentum factum sit, statim consequens est, metu extortum non fuisse. 11 *Ita Senatus* 14. Cal. Aug. 1593.

1. *Ex l.regula l.non debet alteri 74.l.melior 133. de regul.iur. l. soluendo 39.de negot.gest.*
2. Bald. *in l. quicunque col.1.C.de seru.fugit.* Glos. *in l.si tutor.de peric.tutor.& curat.& in cap.4.de præsumpt.* Socin. *reg.176. & seqq.* saltem ad transferẽdum in eum onus probandi Cardin. *clem.1.quæst.4 de for.compet.*
3. *Cap. vt circa & ibid. not.& in cap.nulli de elect.in* 6. Glos. Bart. *in l.atqui §.cùm absente de negot.gest.*
4. Bald. *in l.1.C.ad Maced.* Glos. *in cap.innotuit.de elect.in* 6.
5. Anchar. *in cap.cùm ad sedem col.vlt. vers.quinto oppone de restit.spoliat.*
6. Ias. ad hunc *tit.num.3.*
7. *l.vlt.D.hoc tit.*
8. Glos. *in l.vnic.in verb.pignora C.si rect.prouinc.& in can.si sincerè 45.distinct.* DD. *in l.1.C.hoc tit.vbi addit.ad Castrens.*
9. Bart. *in l.famosi §.1.D.ad leg.Iul.maiest.* Glos. *in l.interpositas C.de transact.*
10. Bald. *in l.vlt.C.de iur.delib.per l.nouissimè 7.§.1.quod fals. tutor.aut.* Bart. *in l.de pupillo §.si quis ipsi de oper.noui nunciat. & in l.1.§.quæ onerandæ D.quar.rer.act.non det.* Idem Bald. *in §. sacramenta de pac.iuram.firmand.* Corn. *cons.* 41. *part.2.* Innocent. *in cap.prolatum quod met.caus.* Alex. *cons.44.& 45.vol.4.* Simon de Pratis *De interpr. vltim. volunt. lib. 4.dub.2. per totum* maximè *num.49.& seqq.*
11. Alex. *in l.si cùm dotem 22. §. eo tempore D. soluto matrimonio.*

TIT. XV.

De iis quib.vt indign.auf.her: & ad SC.Sillan.

DEFINITIO I.

Iniuriam & mulctam pupillo debitam gratis remittere tutor non potest, pater potest.

VIndictam necis defuncti remittere quidem tutor pupilli nomine potest 1 eo casu quo pupillus ipse posset, sed gratis & nullo accepto non potest, ne præter iacturam amissi patris, mulctæ quoque pecuniariæ quã iudex adiudicaturus erat dãnum filius sentiat. 2 Nam & iniuriam & mulctam remittere donationis instar obtinet; quæ tutori nullo casu permissa est. 4 Plus iuris habet pater in personam filij, Nam filio factam iniuriam, & mulctam quam ex futura condemnatione sperare filius potuit pater vltro & gratis etiam inuito filio remittere potest, 5 nisi proponas patris personam adeò vilem & abiectam vt ei de honore filij nullomodo confidendum esse videatur. 6 *Ita Senatus* in causa Claudij De Cruës 4. Non. Mart. 1594.

1. Ita ex communi opinione tractat Franciscus Viuius *lib. 2.commun.opinionum Opinione* 203. post nostros *ad l. pactum curatoris C.de transact.*
2. *Arg.* eius quod scriptum est *in l. iure succursum 6. D. de iur.dot.l. vlt.C.de instit.& substit.*
3. *l.donari videtur 29.de donat.l.donari 81.de reg.iur.*
4. *d.l.pactum curatoris l.Lucius 46.§. vlt.D. de admin. tutor.* Iunct. *l.cùm plures 12.§.penult. eod.*
5. *Glos. in l.in persona 31.in princip.D.de pact.*
6. *Not.ibid.per text.in l.sed etsi vnus 17.§.interdum tamen.D. de iniur.*

DEFINITIO II.

Legatum à milite relictum adultere valet, sed auffertur ei à fisco tanquam indigne, nisi donatum sit in piam causam, & in remunerationem.

QVod adulter legauit adulteræ debetur, præterquàm si testator miles proponatur siue cœlestis siue terrestris, vt loquuntur, militiæ, 1 Nam si fuerit miles aut clericus aut aduocatus quod adulteræ relictum est auffertur tanquam indignæ, & fisco applicatur. 2 An igitur mulieri tale legatum petenti militis heres obiicere poterit de iure fisci? Minimè quia exceptio illa est de iure tertij, nec exclusiua iuris agentis, 3 quia quod ab indigno auffert fiscus, id heredem priùs ipsi indigno præstare necesse est, Alioquin ab eo auferri non posset quod is nunquam habuisset. 4 Adde quòd nec heredi licere debet allegare defuncti turpitudinem, cuius ipse personam repræsentat, & à quo lucratiuam causam habet. 5 Neque verò satis iustam causam habere heres vllam potest, quominùs præstet omnia quęcunque testamento relicta sunt. 6 Quid enim si ius suum persequi fiscus nolit? Cur dicamus penes heredem remanere quod à legatario tanquam ab indigno auferre fiscus potuisset? 7 Denique vno tantùm casu penes heredem remanere potest quod illicitè relictum est, nempe cùm id ipsum ex causa aliqua vindicare fiscus non potest. 8 Ergo quoties fisco locus esse potest, non debet quod illicitè relictum est penes heredem remanere. Nec nisi inter eam personã cui illicitè relictum fuit, & fiscum supersse quęstio potest an quasi ab indigno auferendum sit. Planè quod adulterę donatum est etiam à milite in

lite in piam causam aut in remunerationem meritorum, de quibus aliter quàm ex sola militis confessione appareat, haud dubiè debebitur, nec tanquam ab indigna auferetur. 9 Finge nobilem virginem à milite malis vt fit artibus corruptam, neque dotatam esse ac per multos annos domesticis obsequiis præstandis continuam ei operam dedisse pro quibus etiam salarium merari.t. Cur nó permittatur militi vel conscientiæ saltem exonerandæ gratiâ legatum ei relinquere ex quo sibi aut alimenta aut maritum parare possit. 10 Id ergo arbitrio iudicis relinquendum erit & ex personarum rerúmque qualitate ac legati modo æstimandum. *Ita in Senatu* pro Romana Pequeliet tractatum est 17. Cal. April. 1594.

1. Capell. Tholos. *quæst.* 141 & ibi Auffrer post Bart. *ad l. miles* 41. §. *mulier D de testam milit. per ill. text.* Iunct. *l.* 2. *C. de donat. int. vir. & vxor. l. mulierem* 14 vbi idem Bart. *De his quæ vt indig. l. adfectionis* 5. *D de donat. l. mulier* 6. *D. de re iudic.*

2. *d. l. mulierem in fin.*

3. Et consequenter non admittenda *l. loci* 4. §. *comperit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic.* Idem Bartol. *ad l.* 2. *de except. rei iud. cata.*

4. *l* 1 *& tot. hoc tit. D. & C. l. auferetur* 46. *& pass de iur fisc. l. ex facto* 43 § *vlt. D de vul. & pupill. substit. l. non videtur rem amittere* 83. *l. non potest videri* 208. *de reg. iur.*

5. Censetur enim heres eadem persona cum defuncto *Nouell. de iureiur à morient. præst.* § 1. nemo autem propriam turpitudinem allegare potest *l. mercatem* 5. *C. de condict. ob turp. caus.* Bart. *ad l. iusiurandum quod ex conventione* 17. §. *procurator.* per textum illum, iunct *l. seq. D. de iureiur.*

6. *Auth. hoc amplius C de fideic.*

7. Nemo enim agere aut iure suo vti cogitur *l. vnic. C. vt nem. vnit. ager. cog. l pactum* 46. *D. de pact. l pen. C. eod.*

8. *l. in fraudem* 10 § 1. *fin D hoc tit.*

9. Guil. Bened. in verb. *& vxorem decis.* 5. *num.* 161. *in nouis* post Anchar *in consiliis.*

10. *Arg. l. Aquilius* 27 *D. de donat. l sed etsi* 25. §. *consuluit de pet. hered.*

DEFINITIO III.

De milite qui adulteræ aut focariæ suæ legauit, defuncto post annum militiæ.

ILlud etiam quæri potest, Si is qui testamenti tempore miles erat decesserit solutus sacramento, An legatum quod ab initio non valuit convalescat. Etsi quidem intra missionis annum decesserit, Papinianus scripsit perinde indignam esse mulierem acti testator in militia decessisset. Ergo si post annum, sic cura erit mulier. 2 Ideò fortasse, quòd post annum missionis non possit iure militari valere testamentum licèt à milite in militia factum. 3 Quod si ita est non malè quis ex eo inferat, quod aliis locis proditum est, 4 nihil ex testamento militis capere posse mulierem in quam cadere turpis suspicio potest, ita accipiendum esse, si militiæ iure miles testatus sit, non item si iure communi. 5 Et ratio diuersitatis esse potest, quòd neque priuilegium vllum mereatur mulier in quam turpis suspicio cadit, vt quicquã consequatur ex testamento quod iure communi non valet, 9 Neque ex contrario deterioris condicionis esse debeat miles qui iure communi testatur, quàm paganus quilibet, quominùs etiam meretrici & adulteræ legare possit, cui paganus legare non prohiberetur. 7 Nec obstat quòd neque donare focariæ suæ miles potest. 8 Id enim idcirco constitutum videtur, ne eiusmodi donationibus fictisque adulationibus vt lex ait milites spolientur, 9 indéque fiat ne tam strenuam posteà operam reipublicæ nauare possint: 10 Quod in causa testamenti secus est, cùm per liberalitatẽ testamento factã non fiat testator pauperior, Collato scilicet effectu liberalitatis in id tempus quo testator erit mortuus. 11 Itaque alia testamenti, alia donationis hac parte ratio constituenda est, quod tamen nescio an ab vllo ex interpretibus sit animaduersũ. Proinde si iure communi factum sit testamentum nihil causæ est cur separemus militem à pagano etiamsi in militia decesserit. 12 Multò minùs si militiæ sacramento iam sit solutus. 13 Neque rursum refert an intra an post annum missionis diem suum testator obierit, quia distinctioni huic locus non est cùm testamentum iure communi factum fuit. 14 Quid si miles iure militari testatus focariæ suæ & concubinæ aliquid reliquerit? Puto valiturum legatum, quia non cuilibet mulieri legare miles prohibetur, sed ei duntaxat in quam turpis suspicio cadere possit 15 quod non euenit in concubina. Honesta enim adfectio est erga concubinam. 16 Si ex ciuilibus legibus potiùs 17 quam ex Christianis moribus 18 æstimes adfectionem. Atqui, inquies, donatio focariæ facta non valeret. 19 Ergo, inquam, vel ex eo magis intelligimus differre hac in re donationem à testamento. 20 Quid rursus si miles iure militiæ testatus aliquid reliquerit ei mulieri quæ testaméti quidem tempore adultera fuit, at mortis tempore non fuit, soluto quippe iam matrimonio, tum miles hic aut in militia aut intra missionis annum decesserit? Et magis est vt legatum quod ab initio fuit illicitum ex postfacto non confirmetur. 21 *Ita tractabam* in eadem causa. *Senatus* nihildum decidit.

1. *In l. mulierem* 14 *D. hoc tit.*

2. Per argumentum à contrario sensu quo tanquam fortissimo vti Papinianus solet *l.* 1. §. *huius rei D. de offic. eius cui mandat. est iurisd.*

3. *l. quod constitutum* 21. *& pass. D. de testam milit.* Nec etiam Papin. *in d. l. mulierem. l. quod dicitur* 38. de alio testamento loquitur quàm quod iure militiæ factum sit vt constat ex illis verbis: *non admitti ad testamentum iure militiæ factum.*

4. *In l. miles* 41. § *mulier. D. de testam. milit.*

5. Nam & totus ille titulus est de testamento militari, nisi cùm exprimitur factum esse testamentum iure communi.

6. *l. cùm tabulis* 16. §. 1. D. *hoc tit.* iunct. *l.* 4 5. *sed quod meretrici D. de condict. ob turp. vel iniust. caus.*

7. Non enim auffertur ius commune ei cui etiam priuilegium datur *l.* 3. *D. de testam. milit.*

8. *l.* 2. *C. de donat. int. vir. & vxor.*

9. *Arg. l.* 1. D. *eod.*

10. Magnum enim est impedimentum paupertas, ei qui ad magna velit contendere.

11 *l.* 1 D. *qui testam. facer poss l.* 4. D. *de adim. legat.*

12. Cùm nihil prohibeat etiam militem iure paganorum testari *d. l.* 3. *& pass. D. de testam. milit.*

13. Quo tempore non nisi iure communi testari amplius potest.

14. *d. l. quod constitutum* 21. *l. quod dicitur* 38. *& pass. eod. tit.*

15. *d. l miles* 41. §. *mulier eod.*

16. *l. adfectionis* 5. D. *de donat. l qui concubinam* 29. *de leg.* 3.

17. Cõcubinatus enim cùm per leges nomẽ assumpserit, extra legis pœnam est *l.* 3. §. *vlt. & tot. tit.* D. *de concub.*

18. Secundùm quos omnis concubitus & coitus extra matrimonium illicitus est.

19. *d. l.* 2. *C. de donat. int. vir. & vxor.*

20. Neque ex diuersis bene inferri quicquam potest *vulg. l. Papinianus exuli* 20. D. *de minor.*

21. *Arg. d. l. in fraudem* 10. §. 1. *& l. vlt.* D. *hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Titulus de his quæ vt indignis non est apud nos abrogatus.

APud nos in vsu sunt leges omnes quæ quod indigno aufferunt applicant fisco, 1 licèt apud Gallos sint abrogatæ vt ij testantur qui de legibus & moribus Gallicis scripserunt. 2 *Ita tractatum est* in relationibus libellorum 6. Id. Iun. 1591.

1. *Ex tit. De his quæ vt indign. D. & C.*
2. Bugnonius *in tractat. De legib. abrog.*

DEFINITIO V.

Non auffertur hereditas tanquam indigno qui testamentum defuncti impugnauit quasi nullum quòd factum esset à reo læsæ maiestatis.

LEgitimus intestati heres cùm hereditatis controuersiã ab eo peteretur, quem reus læsæ maiestatis heredem scripserat, pendente accusatione obiecerat inter cętera

fieri non posse vt valeret testamentum quod factum esset à reo maiestatis. 1 Placuit si qua alia ratione testamentum nullius esset momenti, fortè quòd necessariis solennitatibus destitutum proponeretur, 2 Non eò minùs legitimũ heredem suo iure ab intestato successurum, Nec auferendam ei tanquam indigno hereditatem, quasi defuncti famam improbè oneraret. 3 Credẽdus enim est per iuris imperitiam id fecisse, hoc est quòd existimaret factionem testamenti non habere illum qui reus maiestatis, licèt falsò & per calumniam factus esset, 4 Potiùs quàm vt agnati cognative amicissimi pudorem læderet. 5 Nec ei bene cõparabitur, qui defuncti memoriam detulisset, 6 Vt ex eo apparet, quòd hereditatem quasi ab intestato sibi delatam hic vindicat, quam fisco applicandam esse fateretur, si à defuncto crimen læsæ maiestatis admissum esse contenderet. 7 Idque in proposita specie tantò magis obtinebat quòd legitimus hic heres eodem tempore eiusdem crimi-nis reus fuerat cuius & defunctus agnatus, tandémque innocentes ambos fuisse ex iudicij eventu apparuerat. 8 *Ita Senatus* in eâ causa de qua S C. 21. sup. De testam.

1. Et in hoc nimirum errauerat in iure quia reus maiestatis non prohibetur facere testamentum si memoria eius tandem innocens pronuncietur *l. si quis post accusationem.* 9. vbi Bartol. contra glos. *l. qui à latronibus* 13. §. *vltim. D. qui testam. facer. poss.*

2. *l. 1. de inoff. rupt. & irrit. fact. testam.*

3. De iure enim non de iudicio defuncti disputauit *l. post legatum* 5. §. 1. *l. si testamentum* 24. *D. hoc tit.*

4. Quod tamen non nisi perinique posset ita cõstitui. Quis enim esset innocens si sufficeret accusare?

5. Nemo enim credendus est cognati sui pudorem & existimationem vltrò lædere voluisse.

6. Huic enim tanquam indigno hereditatem aufferendam esse certum est *l. si inimicitia* 9. §. *pen. & vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. 1. in fin. de bon. libert.* §. *item is qui status Inst. de excus. tutor.*

7. *l. quisquis* 5. *C. ad leg. Iul. maiest.*

8. Accusatio enim huius criminis non fruitur morte & post mortem quoque peragi potest *l. ex iudiciorum* 20. *D. de accusat.*

TIT. XVI.

De codicill.

DEFINITIO I.

Clausula codicillaris apposita in testamento inutili tantùm prodest ad conseruanda legata & fideicommissa ab intestato atque codicilli ab intestato facti.

HIC interest, quod ad legata & fideicommissa pertinet, an quis codicillos ab intestato fecerit, 1 an inutili testamẽto vulgarem clausulam codicillarem adscripserit. 2 Vtroque enim casu sicuti ab intestato succeditur, ita eadem codicillorum vis & potestas est vt quemlibet intestati successorem obligent, 3 & consequenter posthumum quoque, 4 licèt ignoranter prætéritum, siue simpliciter aut per verba præsentis tantùm temporis clausula illa concepta sit, siue per ea, quę futurum quoque tẽpus demonstrent. 5 Nam ab intestato factis codicillis vnus tãtùm casus est: 6 nec proinde distinctioni locus relinquitur, A quo, aut qualia, quantáque legata vel fideicõmissa defunctus dederit, præterquàm si ad certam personam codicilli scripti proponantur, quam defunctus eo tempore sibi solam successuram sperabat. 7 Tum enim dici nõ potest eam fuisse scribẽtis voluntatem, vt posthumũ filium, de quo præsertim non cogitabat, quémque nullomodo sperabat, eisdem legatis & fideicommissis oneraret. 8

1. Nam & ab intestato codicilli fieri possunt *l. ab intestato* 16. *D. hoc tit.*

2. *Vt in l. 1. eod. l. 1 C. de fideic. libert. l. generaliter* 24. § *ex testamento D. eod. l. penult.* §. *vlt. de legat.* 2. *l. si iure* 11. *C. de testam. manum.*

3. *d. l. ab intestato l. si cùm* 3 *l. conficiuntur* 8. §. *si post factum l. qui grauí* 12. *l. pen. D. de iur. codicill.*

4. *d. l. generaliter* 24. §. *ex testamento* D *de fideic. libert. l. ex testamento* 29. *C. de fideic. l. posthumus* 12. §. *de inoff. rupt.* Iunge *quærebatur* 19. D *de testam milit.*

5. Quæ tamen distinctio adhiberi à nostris solet *ad l. 1. D. hoc tit. & ad Auth. ex causa C. de liber. prater.*

6. *d. l. ab intestato in fin.*

7. Vt in specie *l. cùm pater* 77. §. *cùm existimaret de leg.* 2. *l. pen. D. hoc tit.*

8. *l. sicut certi* 9. *& l seq. C. de testam. milit. l militis* 36. §. *miles D. eod. l. si quis ita* 14. § *si quis cùm ignoraret* D. *de testam. milit.*

DEFINITIO II.

Clausula codicillaris non conseruat dationem hereditatis in præiudicium posthumi ignoranter prætériti.

SEd quod ad ipsam hereditatis dationem attinet, non similiter dici potest nihil referre an quis intestatus decedere volens, codicillos fecerit, an inutili facto aut quandocunque rupto testamento clausulam codicillarem insetuerit. Nam qui intestatò moriturus codicillos fecit, non ad hunc aut illum scriptos (hic enim casus semper excipiendus est) sed quibus generaliter & indistinctè rogauerit successuros ab intestato vt hereditatem Sempronio restituerent, 2 Vtique posthumum quoque siue viuo se, siue mortuo nasciturum rogasse, eodémque fideicommisso obstrinxisse intelligitur, tametsi eo tempore quo dictabat codicillos nihil minùs quàm de posthumo cogitaret. 3 At condito testamento quod vel ab initio inutile vel quandocunque posthumi agnatione ruptum fuerit, dici non potest eam subiectæ clausulæ codicillaris vim esse debere vt posthumus ignoranter præteritus æquè rogatus videatur de hereditate scriptis heredibus siue suis siue extraneis restituenda, de quo scilicet nullomodo, ac ne per suspicionem quidem fuerit cogitatum. 4 Quare nec distinguemus quibus verbis clausula illa codicillaris concepta sit, id est an iis quæ ad præsens tantùm, an quæ ad futurum quoque tempus referantur. 5 Nam siue præsens tempus expressim demonstratũ sit, siue simpliciter & indefinitè testator dixerit *Velle se testamentum valere saltem iure codicillorum*. 6 futurum quoque tempus satis demonstratum intelligitur, hoc ipso quod de testamenti validitate actum est, cùm nõ minùs mortis, & delatæ successionis tempus inspiciendũ sit, quàm conditi testamenti, quoties quæritur an valeat testamentum, 7 quia nec anteà effectum habere potest. 8 Adde, quòd vt possis euincere testatorem qui clausulam codicillarem adscripsit de omni casu cogitasse quo testamẽtum ruptum aut irritum fieri posset, & consequenter de illo etiam quo posthumus nasceretur, nascendóque rumperet, Prius necessariò est vt probes testatorem eo tempore de posthumis cogitasse: 9 Atqui nos eam speciem tractamus, in qua posthumus ignoranter præteritus sit, id est ab eo à quo fuisse de posthumo cogitatum dici non possit. 10 Inde namque illud etiam est, quòd si testator filiis suis tutores dederit, licèt tutoris datio fauorabilissima sit, posthumis tamen dedisse non videtur, 11 quia nimirum prius est vt de posthumis cogitauerit quàm vt iis tutorẽ dedisse videatur, tametsi filiorum appellatione contineantur. 12 Inde illud denique, quòd nec militis testamentum valet in quo ignoranter præteritus est filius siue iam natus, siue posthumus. 13 An propter omissam iuris solennitatem? Minimè. Nam in militari testamento nudam militis non iustam voluntatem intuemur. 14 Sed propter defectum voluntatis: quia quod aliàs euenit vt filius in potestate à patre milite præteritus pro exheredato habeatur, 15 ad hunc non pertinet de quo pater non cogitauit. 16 Atqui tritum est codicillarem clausulam licèt ab intestato suppleat defectum solennitatum testamenti, 17 nunquam tamen

tamen ſupplere defectum voluntatis, 18 cùm è contrario potiùs ex volũtate ipſa recipere debeat interpretationem: 19 Prorſúſque abſurdum fuerit dicere clauſulam codicillarem facere debere, vt voluntas teſtatoris ab inteſtato locum habeat, illo etiam caſu quo ex teſtamento non ſeruaretur, quamuis alioquin teſtamentum valeret. 20 Hæc autem ideirco tam variè, quia factis ab inteſtato codicillis aperta eſt voluntas patrisfamilias ad ſucceſſionem ſuam inuitãtis, & quaſi tacita inſtitutione vocantis eos qui deferendæ per legem hereditatis tempore proximiores reperientur: 21 In quorum numero negari non poteſt quin poſthumi quoque contineantur etiam de quibus codicillorum tempore non cogitarat, cùm dubitandum non ſit quin ſi de iis pater cogitaſſet, multò magis legitimam iis hereditatem relicturus fuiſſet. 22 Conſequens igitur eſt vt reſtituendæ hereditatis fideicommiſſum iis codicillis relictum, perinde poſthumum hunc quandocunque natum & ab inteſtato ſuccedentem obliget ac cæteros quoſlibet inteſtati ſucceſſores. 23 Palam enim eſt eos ipſos fideicommiſſo vniuerſali grauatos, qui fuerunt ad legitimam hereditatem inuitati. 24 Ergo & filium hũc poſthumum, Praterquam ſi vt initio diximus ad certam perſonam codicillos pater ſcripſerit. Tunc enim voluntatis ratio non patitur, vt æquè poſthumum de quo nihil ſperabat onraſſe credendus ſit, licèt perſona onerata non minùs dilecta fuerit. 25 At cùm teſtamentum factum eſt in fauorem extranei in eóque adiecta clauſula codicillaris, manifeſtum eſt id vnum teſtatorem agere, vt quantum in ſe eſt excludat eos qui ab inteſtato eſsèt ſucceſſuri: 26 In qua excluſione inhumanum ſit & improbabile ſuſpicari eum fuiſſe comprehenſurum perſonam poſthumi ſi de poſthumo quoque cogitaſſet. 27 Semper enim de parentum voluntate erga liberos præſertim poſthumos nullius culpæ capaces, piè & humaniter quoad eius fieri poteſt ſuſpicandum eſt. 28 Hinc euenit vt quemadmodum poſthumus hic ignoranter prætericus non ideò excluſus videri poteſt, nec ſi tale teſtamentum ſit in quo habeatur prætetitio pro exheredatione, quale militis teſtamentum eſt, 29 Ita neque per clauſulam codicillarem rogatus credi debeat vt ab inteſtato ſuccedendo reſtituat ſcriptis heredibus hereditatem. 30 Eos namque ſolos fideicommiſſo reſtituendæ hereditatis obſtringere clauſula poteſt, quos inſtitutio à teſtati ſucceſſione excluſit. 31 Denique vt dicã breuiùs, nullo facto teſtamento ſed codicillis tantùm ab inteſtato ſcriptis, non poteſt tractari de poſthumo ignoranter prætcrito, qui potiùs pro tacitè inſtituto habendus eſt licet de illo non fuerit cogitatum, 32 Si verum eſt, vt eſt, patremfamilias qui teſtamentum facere cùm poſſet noluit, hoc ipſo tacitè ſuam legitimis futuris heredibus ſucceſſionem relinquere voluiſſe, & conſequenter eos inſtituiſſe videri. 33 Facto autem teſtamento, atque ita ſcriptis aliis heredibus, apparet poſthumum hunc, qui neque inſtitutus ſit, neque vllo caſu pro exheredato habendus, 34 omnino prætcritum eſſe & quidem ab eo qui veriſimiliter non erat prætcriturus ſi de eo cogitaſſet. Igitur neque per clauſula codicillarè rogarus videri debet de reſtituenda ſcriptis heredibus hereditate, quam non ſolùm à lege & ſuo iure, 35 ſed etiam ex probabili patris volũtate ſibi habere debeat, vtpote à qua nunquam eum parer fauore inſtitutorum excluſerit. 36

1. *Vt in l.pen.& l.qui graui* 11.*D.hoc tit.*

2. *Vt in l.ab inteſtato* 16.*eod.l.ex teſtamento* 29. *C. de fideic. l. generaliter* 24.§.*ex teſtamento D.de fideic.libert.l.*1.*C.eod.l. ex ea ſcriptura* 29.§ 1.*qui teſtam facer.poſſ.*

3. *l ſi quis cùm* 3. *verſ. ſed etſi poſt codicillos l. conficiuntur* 8. 6.*ſi poſt factum in fin.*

4. *d.l.qui grani & d.l.penult.hoc tit. l. cùm pater* 77.§.*cùm exiſtimaret de legat.*2.

5. Quomodo tamen Bart. & poſt eum cæteri diſtinguere ſolent *ad l.*1.*D.hoc tit.*

6. Quo tamen caſu verbum infinitiuum trahitur etiam ad futurum tempus vt tractat Bart.*ad d.l.poſt gloſ.in l.ſtipulationum* § *ſtipulatio.*in verb. *daturum de verb.oblig.* quam ad hoc laudat Alex.*conſ.*31.*col.*3.*verſ.nec ad hoc vol.*2.Salicet.*in l.ſi vt proponis C. de condict.ob cauſ.*Affict.*deciſ.*61.*num.*1.

7. Quia eo demum tempore quo teſtator moritur teſtamentum confirmatur *l ſi alienum* 49.§.1.*D.de hered.inſtit.*

8. *l.*1.*D.qui teſtam facer.poſſ.*

9. Quia de quo naſcituro teſtator nullomodo cogitauit impoſſibile eſt vt cogitauerit de eo rupturo, cùm non entis nullæ prorſus ſint nec poſſint eſſe qualitates.

10. Alioqui non eſſet ignoranter prætcritus ſi de eo vel tantillum ac per ſolam ſuſpicionem cogitarum fuiſſet.

11. *l.ſi quis ita* 14 § *ſi quis cùm ignora et* D *de teſtam tutel.*

12. Etiam in legato filiis aut filiabus relicto ſi modò teſtator de poſthumo cog tauerit *l.qui ſilabus* 17.*in princ. de leg.*1.*h nomen filiarum* 164.*de verb ſignific.*

13. *l.ſicut certi* 9.*cum l.ſeq* C.*de teſtam milit.*

14. *L*1.*l.Diuus* 24.*l.eius militis* 34.§.*vlt.& l ſeq.*D.*eod.in l.teſtamento* 6.*C.eod.l.precibus* 8. C.*de impub. & aljs ſubſtit.* In eóque maximè differt teſtamentum militis à teſtamento pagani quod diffinitur *in l.*1.*D.qui teſtam facer.poſſ.*

15. Nam & ſolo ſilentio milites exheredant filios *l. ſi patronus* 12.*in princip.l.Paulus reſpondit* 47.§.*vlt.D.de bon.liber.*

16. *d.l.ſicut certi* 9.*& l.ſeq.C.de teſtam.milit.*

17. *l.pen.*§.*vlt. de legat.*2. *l.generaliter* 24.§.*ex teſtamento.D. de fideic.libert.*

18. Eleganter Decius *conſ.*205.*in fin.*

19. Nam in quæſtionibus vltimarum voluntatum, voluntas illa eſt quæ totum facit *l.ſi mihi* 12.*in fin.de leg.*1.*in conditionibus* 19.*de cond.& demonſt.*

20. Alioqui plus poſſet codicillaris clauſula quàm totum ipſum teſtamentum quamuis validum, quod eſſet abſurdum *arg.l.quod per manus* 10.D.*hoc tit.*

21. *l.*3.*in princip d.l.conficiuntur* 8.*verſ ſed ideò D.hoc tit.l.ab exheredati* 126.*de leg.*1.

22. *Arg.l.cùm auus* 102.*de condic. & dem.l.cùm acutiſſimi* 30. *C.de fideic.*

23. Ex legib.ſuprà citatis *num.*3.

24. Quia nec alij onerari poſſunt quàm qui ſunt honorati *vulg. l.ab eo* 9.*C.de fideic.* & ex onere plerumque etiam honor declaratur & contra *l.alumnæ* 30.§.*ab heredibus de admin. leg. l.verum.*7.§.*vlt.de reb.dub.*

25. *Vt in d.l.qui graui* 11.*l pen.D.hoc tit.l.cùm pater* 72.§. *cùm exiſtimaret de leg.*2.

26. Semper enim prior & potior eſt cauſa teſtati quàm inteſtati *l.quandiu* 39.*de acquir.hered.l. quandiu* 89.*de reg. iur.excepto caſu l.ſi quis ita* 82.*de hered.inſtit.*

27. Quomodo enim poſſet ingratus exiſtimari poſthumus nondum natus? *l.ſi quis ſuo* 33.*in fin.C.de inoff.teſtam.*

28. *l.vlt.C.de curat.furioſ.* Nemo enim creditur alienam ſobolem velle ſuæ anteponere *d.l.cùm acutiſſimi* 30 *C.de fideic.*

29. *d.l.ſicut certi* 9.*& l ſeq.C.de teſtam.milit.*

30. Parum enim refert in effectu an hereditas alicui auferatur per exheredationem an bona per iniunctum onus fideicommiſſi, Sicuti è contrario parum refert in effectu an per inſtitutionem vocetur quis ad bona patris an per fideicommiſſum, tametſi fuerit exheredatus, quia huiuſmodi exheredatio non niſi bona mente facta videri poteſt *l. multi* 19. *de liber. & poſt.l.*3.§.*cùm Pollidius de vſur.*

31. Vtrumque enim id eſt & teſtamentum & clauſula codicillaris in eorum odium fit qui ab inteſtato eſſent ſucceſſuri.

32. Quia credendus eſt pater illum fuiſſe inſtituturus ſi de ipſo cogitaſſet, quod de nullo agnato proximo æquè dici poteſt.

33. *d.l.*3.*ad l.efficiuntur* 8.*D.hoc tit.d.l.ab exheredati* 126.*de l.*1.

34. *d.l.ſicut* 9.*& ſeq.C.de teſtam.milit.*

35. Tanquam ſuus heres *d.l.*3.§.1. *D.hoc tit.l.in ſuis* 11.*de liber. & poſt.* licèt non propriè poſthumus dici poſſit ſuus heres quia non fuit in patris morientis poteſtate *l.vlt.D.de collat. bon.*

36. Quia neque excludendi eius vllam habuit voluntatem *arg.l.vlt.D.de hered.inſtit.l.cùm mater* 28. *D.de inoff teſtam.*

DEFINITIO III.

Codicillaris clauſula inducit tacitam repetitionem legatorum & fideicommiſſorum ab inteſtato etiam in præiudicium poſthumi ignoranter prætcriti.

EX quo apparet, quam rationem habeat quod in ſuperioribus contrà ſcripſimus de vi & poteſtate clauſulæ codicillaris, cùm de legatorum duntaxat vel fideicommiſſorum conſeruatione agitur. Diximus enim 1 quod ad legata & fideicommiſſa ſpectat, nihil intereſſe an quis codicillos ab inteſtato fecerit, an teſtamento quod poſtea per agnationem poſthumi ruptum ſit clauſulam illam adiecerit. Vtroque videlicet caſu legata conſeruari debe- 2 nimi-

rum quia hac parte dici non potest adiectam eam clausulam ad exclusionem legitimorum heredum: Quinimò ad conseruationem duntaxat legatorum & fideicommissorum, 3 Vt non eò minùs debeantur à legitimis heredibus cùm ab institutis relicta sint, quos à testatore magis dilectos fuisse certũ est. 4 Quidni ergo debebuntur à posthumo licèt ignoranter præterito? Nam si testator de eo cogitasset quid aliud fecisset, nisi quòd eum heredem instituisset? Atqui etiam ab institutis legata & fideicommissa reliquit. Ergo & à posthumo præstanda sunt. 5 Dices non esse rectam consecutionem quia fieri potest vt non fuerit æquè pater posthumam oneraturus si de eo cogitasset. Finge institutam personam minùs dilectam puta extraneã. 6 Respondeo, eam quidẽ solam rationẽ, quòd heres institutus legata & fideicommissa testamento relicta debuisset, non sufficere vt eorum præstationi posthumus quoque obstringatur, de quo pater non cogitauit, 7 quique suo iure succedit ab intestato. 8 Sed ad eam rationem illam quoque accedere quòd subiecta codicillaris clausula tacitam inducat repetitionem legatorũ & fideicommissorum ab intestato: faciátque vt perinde debeantur à quocunque intestati successore, acsi nullo condito testamento codicilli ab intestato facti essent: 9 quo casu si modò ad certæ personæ onus directi non sint, nemo dubitat quin ex iis posthumus etiam de quo non fuit cogitatum æquè ac alius quilibet obligetur.

1. *Defin.1 supr.eod.*
2. *Ex l.3.§.1.l.conficiuntur 8.§. si post factum in fin. D. hoc tit.l. ex testamento 29.C.de fideic.l.generaliter 24. §.testamento D.de fideic.libert.l.1.C.eod.*
3. Quæ scilicet non poterant iure vetere aliter conseruari quàm si à legitimis heredibus essent repetita *l.1.D.hoc tit.l. vlt. C.eod. l.Titia 13.D.de inoff testam.* & aliis suprà proximè citatis.
4. Magis enim dilecti intelliguntur qui priores sunt vocati *l.Publius 36.§.1 de condic.& demonstr.l.omnia 32.aliàs l. cùm ita §.in fideicommisso de legat. 2.l.cùm pater 77. § pen.eod.l. heredes mei 57.§.vlt. D.ad SC.Trebell.*
5. *Arg.l.vlt.D.de hered.inst.l.cùm mater 28.D.de inoff.testam.*
6. Faciliorés enim sunt testatorum voluntates ad onerandos extraneos quàm ad onerandos liberos, quia & extranei minùs sunt dilecti *d.l.cùm acutissimi 30. & ibi not. C. de fideic. l. Titia 34.§.qui inuito vers.non est enim de leg.2.*
7. *d.l.penult.& l. qui graui 11.D.hoc tit. d.l. cùm pater 77. §. existimaret de leg.2.*
8. *l.is qui in potestate 15.vers & absurdum est de præst.legat.*
9. *d.l.pen.§.vlt.de leg.2.dict.l.Titia 13.D.de inoff.testam.l. nec fideicommissa 36.de leg.3.*
10. *Legib.* suprà citatis *num.2.& 7.*

DEFINITIO IV.

De interpretum distinctione circa clausulam codicillarem cùm posthumus ignoranter fuit præteritus.

SEd quamquam supradicta omnia ex certissima iuris ratione verissimè disputantur, 1 inualuit tamen crebriore interpretũ calculo illa distinctio 2 quam & Senatus noster probare solet, An clausula codicillaris concepta sit per verba tantùm præsentis temporis, 3 an per ea quæ futurum quoque designent expressim. 4 Vt priore casu nihil operetur rupto subinde testamento per agnationẽ posthumi siue scienter siue ignoranter præteriti, quia verum est testamentum eo tempore valuisse quo factum fuit: 5 Posteriore verò operetur ad inducendam ab intestato restitutionem hereditatis ex fideicommisso, itémque legatorum & fideicommissorum tacitam repetitionem, si sciẽter posthumus præteritus sit qui posteà natus est, 6 Secus si ignoranter, instituto nimirum extraneo, 7 qualis esse creditur quisquis nõ est ex liberis. 8 Nisi ponas aut posthumum viuo patre decessisse (quo casu ex æquitate quam Hadriani constitutio 9 admisit pro eo habetur acsi natus nunquam fuisset) aut testatorem post ruptum agnatione posthumi testamentum superstitem per aliquod tempus fuisse, & cùm testamentum mutare posset non mutasse, vel, quod in dubio idem est, mutare noluisse. 10 Cuius sententiæ ratio illa afferri solet, quòd non sit verisimile patrẽ fuisse instituturum personam extraneam si de filio cogitasset. 11 Quam rationem apertum est cessare in filio iam nato siue posthumo scienter præterito, siue iam tum instituí potuerit; siue ex quo natus fuit. 12 *Senatus* noster suprascriptam distinctionem quæ Bartoli primùm fuit secutus est in causa Franciscæ de Prouane & D. Alberti 10. Cal.Mart.1591.& iterũ in eadem causa SC.Cal.Aug.1592.

1. Et à nobis disputata sunt pluribus *in Chiliade De error. pragmat.& interpret.iur.*
2. De qua vide totam rem fusissimè ex Doctorum opinione tractatam apud Ossasc. Cacher. *cons.*12. & 70.& Anton. Tessaur. *decis.Pedemont.*141. vbi alios innumeros citant.
3. Id est per hæc verba *si hoc meum testamentum non valet.*
4. Quod est cum superioribus verbis adduntur illa, *nec valebit.*
5. Atque ita condicionem clausulæ codicillaris defecisse. Tritum enim est deficiente condicione deficere dispositionem condicionalem *tot. tit. De condic. instit. & tit. De condic. & demonstr.* Item posthumi præteritionem ab initio non facere quin valeat testamentum, sed tantùm vt sui heredis agnatione rumpatur *l.1.l.posthumus 12.& pass.de iniust.rupt. l.1. C.de postum.hered.instit.*
6. Et hic casus nullam penitus neque apud interpretes neque apud nos recipit dubitationem: cùm etiam à fratris posthumo fideicommissum dari possit *l.pen.de leg 1. & l.generaliter 24.§.ex testamento* D *de fideic.libert.*
7. Nam cùm institutus est filius testatoris communem opinionem esse contra Bart.& contra posthumum scribit, Tessaur.*d.decis.*141 Iunge *Defin.seq.*
8. *Vt in l.quinetiã 55.in fin.*D.*de vit.nupt.* Aliàs extraneus dicitur extra parẽtes & liberos *vt in l.1.l.5.§.vlt.& tot.tit.*De *legat. præst.* Aliquando omnes citra patrem *vt in l. vnic.§. accedit. vers.extraneum* C.*de rei vxor.action.*
9. De qua in *d.l.posthumus* 12.D.*de iniust.rupt.* Tessaur. *dict. quæst.*141.*num.*16.
10. Tessaur.*dict.quæst.*141.
11. *l.cùm acutissimi* 30.C.*de fideic.*
12. *l.sicut certi* 9.*& l.seq.C.de testam.milit.*

DEFINITIO V.

Clausula codicillaris nocet posthumo ignoranter præterito etiam quod ad dationem heredis tatis in tribus casibus.

SVpradictæ distinctioni consequens est, vt clausula codicillaris noceat posthumo licèt ignoranter præterito si non extraneus sed filius testatoris institutus sit, 1 aut si qua alia sit coniectura voluntatis ad exclusionem posthumi vt non prorsus ignoranter præteritus dici possit, qualis illa est, quam proximè diximus si testator superuixerit, & testamentum mutare cùm posset noluerit. 2 Idem est si posthumus præteritus viuo adhuc patre decesserit. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Anton.Tessaur.*decis.*141. Cessante enim ratione legis ipsa quoque lex cessat *l.adigere 6.§.quamuis. de iur.patron.*
2. Idem Tessaurus ex communi aliorum opinione *dict. decis.* 141.*num.*16.
3. *Vt in l. posthumus* 12. *De iniust.rupt.* Dixi *in Definitione præced.*

DEFINITIO VI.

Clausula codicillaris quæ non potuit nocere posthumo ignoranter præterito nec ipsius heredi nocet quamuis extraneo.

CLausula codicillaris quæ posthumo ignoranter præterito nocere quãdiu vixit nõ potuit, eo quãdocunque defũcto nõ proderit heredibus institutis, vt posthumi successores siue testamentarij siue legitimi de restituenda iis hereditate rogati videantur, quam à posthumo sine fideicommissi onere acceperunt. Etsi enim fauore potissimùm posthumi inductum est vt si ignoranter præteritus fuit, de eo grauando pater sensisse nõ videatur, 1 in cõque

dis-

dispar sit ratio posthumi,& heredum præsertim extraneorum quos is moriens reliquerit,3 Ius tamen semel ei quæsitæ hereditatis non magis heredibus eius adimi potest quàm illi ipsi,4 Neque distinguendum est an liberos an extraneos heredes reliquerit postquàm semel habuit actionem.5 In eóque idem etiam fauor posthumi manet, cuius procul dubio interest locupletiorem habere hereditatem,vt facilius habere possit heredem.6 Nec simile est quod prudentibus placuit delatam liberis bonorum possessionem contra tabulas non facere,quin si tempus finitum fuerit,vel antè decesserint,vel repudiauerint, vel ius petendæ bonorum possessionis amiserint, reuertatur tandem bonorum possessio ad scriptos heredes.7 Longè namque diuersa ratio est bonorum possessionis delatæ,alia acquisitæ.8 Delationem enim in suspenso esse, 9 & recurrere aut reuerti ad eos à quibus numquam plenè abscesserit, nihil prohibet.10 Acquisitam verò purè & citro onus fideicommissi,postmodùm ex fideicommisso cuncti nullo iuris loco proditum est : 11 Obstátque omnino iuris ratio quæ facit vt quo casu clausula codicillaris vires habet flectendæ vniuersalis institutionis in fideicommissariam substitutionem , fideicommissum ex ea purum non in diem aut sub condicione inducatur. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin.4 supr.*

2. Propterea quòd non sit credendus pater alienam sobolem propriæ anteponere voluisse *l.cùm acutissimi* 30.*C.de fideic.* vbi not.*& in l.cùm auus* 102.*de condic.& demonstr.leg.* 6. §.*cùm autem C.de instit.& substit.*

3. Quia facilius præsumitur quisque velle onerare extraneum heredem quàm filium,vt diximus in præcedentibus ex *l.Titia cùm testamento* 34 §.*qui inutile vers.non est enim verisimile de leg* 2.

4. Iuncta enim hereditas cœpit esse vt in simili argumentatur Iureconsul.*in l sed si plures* 10.§ *filio impuberi de vulg.& pup. substit.l.paterfamilias* 28.*de reb.auctor.iudic possid.aliàs l.* 13.*de priuileg.credit.l si quis filiumfamilias* 7.§.1.*de acquir.hered.*

5. *l.qui solidum* 78.§ *pradium de legat.2 l.*2. *C. quand. dies legat.ced.l.apud* 8.*C. de suis & legit.*

6. *Arg.l Iulianus* 42.*aliàs l si pupillus D. de acquir. hered.l.* 4.*D.ad SC.Trebell.*

7. *Ex l.æquissimum* 2.*in princip.D.de bonor. poss. secund.tab.* quo loco abutitur Tessaur.*decis* 141.vt contra nos sentiat.

8. *Vt in l.*1.§ *decretalis D.de success. edict.*

9. *Vt in l. qui in vtero* 27 *D. de stat.hom l. si quis filio* 6.*de iniust.rupt. leg.Scripto* 7. *D. vnd. liber. l.*1.§ *fiendum D.de suis & legit.*

10. Etiam iure ciuili & in hereditate *vt in l.si quis ita* 82.*D. de hered.instit.*

11. Onus enim fideicommissi non potest sequi acquisitionem nisi cùm bona fuerunt antè affecta, quia acquiruntur fideicommissario vel cum suo onere *l.*1.§.*vlt.de suis & legit.l.*1.§. *pen.de legat.*3.

12. *l.*2.§.*vlt.D.hoc tit.* Guid.Pap.*quæst.*53.Iunge *Defin seq.*

DEFINITIO VII.

Cùm clausula codicillaris inflectit institutionem heredis in purum fideicommissum,vna tantùm quarta detrahitur,id est legitima quæ tamen hodie non quarta est sed triens.

QVod autem proximè diximus purum esse fideicommissum quoties per clausulam codicillarem vis testamenti in causam fideicommissi, & codicillorum conuertitur,1 Efficit vt eo casu, non duplex sed vna tantùm detractio fiat.2 Nam quod contra iuris ciuilis rationem ex interpretum errore Pontificio iure constitutum est, vt filius de restituenda hereditate grauatus & legitimam detrahere possit & Trebellianicam,4 ad fideicommissa in diem vel sub condicione relicta coarctatum est ab iisdé interpretibus , vt ad ea non pertineat quæ neque diem, neque condicionem habuerunt. 5 Nec, quod difficilior quæstio videtur,inducere debet duplicis detractionis iniquitatem,6 quã nec vllo casu vera iuris ratio admittit.7 Inducet tamen vt contra solitam iuris obseruationem nulla fructuum condemnatio fiat ne quidem à die litis contestatæ 8, qui alioquin,cùm legitimam augeant à die mortis præstandi essent.9 *Ita Senatus* in ea causa , Et iampridem in alia Ioannis de Cuyne Domini de Rubaud 4. Id. Nouembr. 1581.

1. *Ex l.*2.§.*vlt. D.hoc tit.l.quærebatur* 19.*D. de testam. milit.*

2. Guid.Pap.*quæst.*53 *in fin.* Ctauct. *cons.* 295. *num.*2.*in* 3.*dub.* Aufrer.*ad Capell.Tholos.decis.*455.Decius *cons.*320. *num.*4 *&* 5.

3. Vt probaui pluribus *in priore parte Hemisphiliadis De error.pragmat.*

4. *Cap.Raynutius & cap.Raynaldus Extr.de testam.*

5. Ratione illa,quòd cùm fideicommissum purum est vna deductio impediat aliam nec dici possit vtra quarta debeat prior deduci.

6. Contra quàm senserit Tessaur.*decis.*141.post Ang.Dec.& & alios Castr.*in Auth.ex causa num.*15.*C.de lib. prater.*

7. Cùm falcidia seu trebellianica in legitimam imputetur *l.Papinianus* 8.§ *quarta autem.D.de inoff.test.*

8. A quo saltem tempore fructus restitui solent & debent *l.sed etsi* 25.§ *si ante de petit. hered. l. videamus* 38. §. *si actionem de vsur.*

9. *l.item veniunt* 20.§ *item non solùm D.de petit.hered.*

DEFINITIO VIII.

Casus in quo clausula codicillaris quæ non nocuit posthumo ignoranter præterito, nocet extraneo eius heredi.

INterdum tamen euenit,vt ea clausula codicillaris,quæ viuo posthumo ignoranter præterito nullas vires habere potuit,1 incipiat habere,cùm posthumus sine liberis moritur sola matre superstite, aut alia persona quæ nõ sit ex familia testatoris. 2 Finge testatorem conseruandæ agnationis & familiæ fortasse nobilissimæ & antiquissimę rationem ante oculos habuisse, ob eámque causam prohibuisse alienationem,causa addita, quòd vellet bona sua omnia in familia remanere:3 Nemo dubitat quin honestum sit tale testantis desiderium , 4 nec eò minùs ei satisfaciendum quod prçter spem successerit posthumus de quo pater non cogitarat. 5 Nam & si de eo cogitasset, causæ nihil erat,cur non eodem quoque fideicommisso filium obstricturus fuerit, cuius etiam intererat bona omnia in familia quàm diutissimè conseruari. 6 Igitur quamuis posthumus quandiu viuit cogendus nõ sit hereditatem scriptis heredibus restituere,quia cùm sit ex familia nihil in eo fit contra voluntatem testatoris,Eo tamen sine liberis defuncto matre siue ex testamento siue ab intestato herede relicta,aut alia qualibet extranea persona,fieret contra voluntatem si posthumi hereditas ad matrem aut extraneum sine fideicommissi onere peueniret,aliis agnatis ex testatoris familia superstitibus.7 Hoc enim casu fideicommissum reale vt vocant constitutum intelligitur,cùm testator ad defectum masculorum & familiæ respexerit : 8 quæ res purum & absolutum magis quàm condicionale fideicommissum solet inducere,cùm faciat ne quærendum sit à quo aut cui relictum sit, sed de eo tantùm An de familia sit is qui fideicommissum petit, licèt non nisi post mortem eius qui prior ex familia vocatus fuit,fideicommissum debeatur.9 Neque tamen hoc casu institutio flectitur in fideicommissum,sed fideicommissum vniuersale familiæ relictum conseruatur tanquã ab intestato per clausulam codicillarem repetitum.10 *Ita Senatus* in iisdem causis.

1. Secundùm distinctionem à nobis propositam *Defin.* 4. *supr.*

2. Id est ex nomine & agnatione, Legislator enim ciuilis æstimat familias ex agnatione potiùs quàm ex sanguine *l. pronunciatio* 196.§.*familia de verb signific.*

3. *Vt in l.filiusfamilias* 114.§ *Diui & ibi not.de legat.*1.*l. peto* 69.§ *fratre* iunct.*l.omnia* 32.*aliàs l. cùm ita* §. *in fideicommisso de leg.*2.*l.pater* 38.§.*duobus & seqq.de legat.*3.

4. Est enim commune hominum omnium votum vt nominis sui memoriam quisque in perpetuum conseruare ac extendere velit *l.liberorum* 220.§.*vlt.de verb.signific.*

5. Improuisus enim & inopinatus casus nemo indiget auxilio *l.3.C. de inoffic.testam. l.de ætate 11.§.ex causa de interrog. in iur faciend.*

6. Ideóque nimirum censentur hæc fideicommissa fauorabilia tanquam quæ iis quoque quibus iniuncta sunt, honori sint potiùs quàm oneri. Simile quiddam est *in l. Diuus 24. D. de testam. milit. l. ratas 7. C. de rescind. vendit.*

7. Obstare tamen huic sententiæ valdè videtur, quod Papin. respondit *in l. cùm pater 77. §. cùm inter 28. de legat. 2.* vbi fideicommissum relictum familiæ & acquisitum filiæ quæ fuit de nomine & familia non auferetur eius filio licèt sit ex aliena familia.

8. Cauet. *cons. vlt 2. part. num. 16.* post Alex. *cons. 43. col. 3. vers. præterea posito lib. 3. & cons. 101. dub. 3. lib. 7.* Socin. *in l. solemnis in fin. de cond. & dem. n. 87.* Dec. *cons. 482 col. 3. cons. 185 & 294. col. 3. & 4. & cons. 234 col. 2.*

9. Adsi fideicommissum familiæ esset relictum *l. omnia 32. alias l. cùm ita § in fideicommisso l. peto 69. § si tutor de leg. 2. l. vl. C. de verb. signific.*

10. *Vt in l. pen. §. filiam & §. vlt. de leg. 2. l. generaliter 24. §. ex testamento de fideic. liber. l. 1. C. eo l. l. ex testamento 29 D. de fideic.*

DEFINITIO IX.

Fideicommissa etiam vniuersalia conseruantur tam per clausulam codicillarem quàm per Auth. ex causa C. de liber. præter.

CLausula enim codicillaris sicut legata & fideicommissa singularia confirmat iure successionis intestati tantum à legitimo quolibet successore repetita, Ita & fideicommissum vniuersale si quod est, relictum testamento, 2 Quidni verò, cùm & ex testamento conseruetur quamuis inutili aut rupto? 3 Nimirum propter Nouellam Iustiniani legem quæ induxit vt ex causa præteritionis vel exheredationis rupto vel irrito facto testamento sola institutio corruat, cætera verò firma maneant vniuersa. 4 Sanè quo casu conseruantur ex testamento legata & fideicommissa tam singularia quàm vniuersalia per Iustiniani constitutionem, euenit procul dubio vt prorsus inutilis sit clausula codicillaris ad inducendam ab intestato tacitam repetitionem legatorum, quoniam cessat causa intestati quandiu causę testati locus est. 5 An autem ea constitutio conseruet legata & fideicommissa rupto testamento per posthumum ignoranter præteritum, alia quæstio est. 6 *Ita senatus* in iisdem causis.

1. *l. 1. D. hoc tit. l. vlt. C. eod. l. si iure 11. C. de testam. manum.*

2. Cùm vniuersalia quoque fideicommissa ab intestato & relinqui & repeti possint *l. 2. §. vlt. D. hoc tit. l. filiusfamilias 18 D. ad falcid.*

3. *Per Auth. ex causa C. de lib. præter.* quæ conseruat fideicommissa etiam vniuersalia secundùm magis communem opinionem, de qua *Iul. Clar. in §. testamentum quæst. 54.* Andr. Gayl *lib. 2 pract. obseruat. cap. 113.*

4. *Nouell 115. vt cùm de appell. cognos. §. aliud quoque capitulum.* vnde sumpta est *dict. Auth. ex causa.*

5. *l. quandiu 39 de acquir. hered. l. quandiu 89. de regul. iur.* At qui per Iustiniani constitutionem cõseruantur legata & fideicommissa nõ tanquam ab intestato sed tanquã ex testamento.

6. De quâ scripsimus sub *tit. De liber. præter.*

DEFINITIO X.

Qui petijt hereditatem ex testamento non potest eam postea petere ex fideicommisso tanquam conseruato per clausulam codicillarem. Secus si conseruetur per Auth. ex causa.

QVantum verò intersit an ex testamento per Iustiniani constitutionem, tan ab intestato duntaxat legata & fideicommissa per clausulam codicillarem conseruentur, 2 Ex eo apparet quòd qui prius ex testamento egit posteà variare & ex codicillis quasi ab intestato fideicommissum petere non potest, nisi sit ex liberis. Id enim alia Iustiniani lege disertè cautum est. 3 At si is qui heres institutus fuit eo testamento quod ex causa præteritionis vel exheredationis ruptum est, cum hereditatem ex fideicommisso petere posset conuersa per clausulam codicillarem institutione in causam fideicommissi 4 aduersus legitimum heredem tanquam heredem egerit, non eo minùs fideicommissum petere poterit, Quia tacita clausula codicillaris siue recta institutione in fideicommissũ, fiat inducat tacitam repetitionẽ legatorum & fideicommissorum ab intestato, non tacitã legitimas heres manentis cui deficiente causa testamenti lex ab intestato detulit hereditatem, Ita nihil prohibet, quin & heres ipse testamẽto institutus & alius fideicommissarius quilibet, fideicommissum quandocunque dummodò intra trigesimum annum 6 petat ab eo quem priùs legitimum heredem agnouerit. 7 *Ita Senatus* in eisdem causis.

1. *In dict. Nouell. 115. vt cùm de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.* Vnde sumpta est *Auth. ex causa C. de liber. præt.*

2. *l. 3. in princip. D. hoc tit. l. pen. §. vlt. de leg. 2.* generaliter 24. *§. ex testamento de fideic. libert. l. 2. C. eod.*

3. *In l. 2. vlt. C. hoc tit.*

4. *Vt in l. quærebatur 19. D. de testam. milit. l. Scæuola 67. D. ad SC Trebell.*

5. Imò supponit clausula codicillaris testamentum non valere & hereditatem ab intestato ad legitimos successores peruenturam. Licet enim ponatur in testamento, sit tamen in casum intestati.

6. Nam trigesimo anno ius petendi fideicommissi excluditur, vt & cætera omnia iura *l. sicut 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

7. Nulla enim hoc casu variatio est, quæ tamen esset si ei qui ex testamento priùs egit postea eodem ab intestato agere permitteretur *d. l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *l. cùm filius 76. §. 2. Paris de leg. 2. l. quod in herede 9. §. eligere D. de tribut. action.*

DEFINITIO XI.

Qui potuit fideicommissum petere ab herede si interim contra eum egerit tanquam creditor hereditarius, non videtur fideicommissum remisisse, aut repudiasse intelligitur.

NEc deterior erit condicio vniuersalis fideicommissarij, ob id solum quòd pecuniam sibi à defuncto debitam à legitimo herede totam exegerit, quam à seipso pro restitutæ hereditatis portione exigere debuisset si fideicommissum agnouisset. 1 Nihil enim commune habet solutio æris alieni cum iure fideicommissi quàndiu restituta non est hereditas, 2 sufficitque haberi eius rationem eo demùm tempore quo restitutio fit, vt indemnis seruetur heres qui soluit, 3 quoniam & heredi ipsi non fideicommissario incumbit ante restitutionem necessitas æris alieni exsoluendi. 4 Itaque quemadmodum si fideicommissum à legitimo herede in diem aut sub condicione tibi relictum esset, non prohibereris interea exigere quod tibi defunctus debuisset, 5 salua heredi imputatione eo tempore facienda quo hereditas restitueretur, 6 Ita & cùm fideicommissum purum fuit, si vt heredi parceres id tam citò petere nolueris, debitúmque exigere malueris, non est quòd ex eo solo ius fideicommissi remisisse videaris. 7 Nam sicut is qui post mortem suam hereditatem restituere rogatus est, repræsentare fideicommissum si velit potest, 8 dum ne alius quisquam ex eo lædatur cuius interfit mortis tempus expectari, 9 Ita ex contrario ei, qui fideicommissum purum statim petere potuit, fideicommissi exactionem in aliud tempus pro arbitrio differre permittitur. 10 *Ita Senatus* in ijsdem causis.

1. Quasi hoc ipso fideicommissum repudiasse videretur.

2. Quia interim quandiu hereditas restituta non est, heres rogatus & nomine & effectu heres est *l. 1. & 2. pass. D. ad SC. Trebell.*

3. *l. 2. C. eod. l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. falcid.*

4. Adeò vt post fideicommissi quoque restitutionem necessaria sit heredi exceptio restitutæ hereditatis *l. ita tamen 27. §. qui ex Trebelliano D. ad SC. Trebell.* cui tamen exceptioni locus esse non potest ante restitutam hereditatem.

5. Quia fideicommissi restitutio peti non potest ante dici vel condicionis euentum *l. sed etsi alio 9. §. vlt. & l. seq. D. eod. ad SC. Trebell.*

6. *d. l. 2.*

6. *d.l.2.C.eod.*

7. Quid enim si deliberabis an fideicommissariam hereditatem agnoscere expediret? quæ vtique habet commoda & incommoda *l.non enim 38.l.1.& pass. D.eod.*

8. *l.post mortem 12.C.de fideic.* quia & qui solvit ante diem plus præstat quàm debeat *l.Iauolenus alibi l.eum qui 15 de adm. legat.* Quamquam hæc ratio videtur falli in fideicommisso vniuersali *d.l.9.§.2 lt.& l.10 ad SC Trebell.* quippe quod non potest restitui nisi secundùm voluntatem testatoris *l.si mulier 59. §.ex asse.de iur.dot* Scripsi *in Error.1.Decad.3. De error prag.*

9 *Vt in l.filiusfamilias 114.§.Diui 1.& seq.de leg.1.l.cùm pater 77 §.hereditatem.fin. de leg.2.l.uxorem 41.§.Seium maritum de leg.3.*

10. Non enim repudiat qui non statim agit.

DEFINITIO XII.

Nihil interest quantum ad detractiones ex fideicommisso faciendas an hereditas ex testamento an ab intestato restituatur.

ETiam cùm ab intestato filius hereditatem sibi quæsitam restituere rogatus intelligitur, non quidem conuersa in fideicommissum institutione vniuersali per clausulam codicillarem, 1 sed expressim aut tacitè repetitis ab intestato legatis & fideicommissis testamento relictis, 2 duplicis detractionis commodum habet, Eius nimirùm portionis quam pro legitima portione consequi debet, & eius quam ex fideicommisso pro Trebellianica, 3 Perinde acti fideicommissariam hereditatem ex testamento restitueret. 4 Dummodò in diem aut sub conditione fideicommissum debitum fuerit non purè. 5

1. Nempe quia fideicommissum hoc casu censetur purum, & ideò vna tantùm quarta detrahitur, vt dixi *Defin. 7. supr. ex l.2.§.2 lt. D.hoc tit.*

2. *l.pen.§.2 lt de leg 2.l generaliter 24 § ex testamento. D. de fideic.libert.l.1.C.eod.*

3. *Ex cap.Raynutius & cap.Raynaldus Extr.de testam.*

4. Cùm etiam ab intestato fideicommissum hereditatis relinqui possit *d.l.2.§.vlt.D.hoc tit.l.filiusfamilias 18.ad leg.falcid.*

5. Secundùm ea quæ scripsi *dict.Defin.7.*

DEFINITIO XIII.

Extra testamenta quæ fiunt inter liberos aut ad pias causas nunquam testamento subintelligitur clausula codicillaris.

PLacet nostris, In testamento inter liberos aut ad pias causas condito clausulam codicillarem subintelligi cùm expressa non est, vt & institutio directa flectatur in fideicommissum, & legata quæ eo testamento liberis aut piæ causæ relicta sunt, ab intestato repetita videantur. Fauore nimirum, ac singulari priuilegio liberorum, & piæ causæ. 1 Sed extra hos casus vix est vt codicillos fecisse videri debeat, qui testari voluit, 2 Nec si pestis tempore, aut in castris testatus quis proponatur. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua suprà Defin.7 De testam.

1. Iul.Clar.ex communi Doctorum sententia *in §. testamentum quæst.8.num.7.* post Ias. qui dicit communem ad *l. coheredi §.cùm filia in fin.de vulg.& pupill.substit.* Boer.*decis.*40.

2. Nisi dixerit velle se testamentum valere iure codicillorum vt *in d.§.cùm filia l.1.D.hoc tit.l.vlt.C.eod.cum similib.*

3. Quia nec in testamento militari subintelligitur clausula codicillaris quamuis putent quidam subintelligi clausulam Omni meliori modo *arg.l.3.D.de testam.milit.* cuius tamen longè alia sententia & ratio est vt alibi scripsimus. Vide *Decadem 36. De error.pragmat.& interp. iur.*

TIT. XVII.

De legat.

DEFINITIO I.

Vestimentis à patre legatis filiæ, quorum partem iam pater soluerat, omnium æstimatio filiæ debetur.

PAter filiæ secundò nuptæ legauerat vestimenta quę prioribus tabulis dotalibus eidem promiserat, cùm iam partem eorum priori marito exsoluisset. 1 Placebat quibusdam ea tantùm videri legata quæ nondum fuerant soluta, 2 quòd ad legatum vtile faciendum sufficeret pleniorem esse legati quàm de dote actionem, 2 quódque in dubio parcendum esset heredi vt quàm minimùm fieri posset oneraretur. 3 *Senatus* tamen pronunciauit omnium vestimentorum æstimationem deberi, siue quod fieri poterat vt per prioris viri incuriam aut egestatem vestimenta quæ iam pater soluerat iam consumpta essent, 4 in quorum locum alia substitui pater veller, 5 siue quòd in tam aperta testatoris voluntate nullus coniecturis locus in fauorem heredis relinqueretur. 6 *Ita Senatus* cõtra Dominam Daussans vxorem D.de Cornillion 8.Cal.Febr.1589.

1. Nec enim bona fides pati videbatur vt bis idem solueretur *vulg.l.bona fides non patitur 57.de reg.iur.*

2. *l.1.de dot.veleg l.si creditori 28.& seq. de leg.1.l. Aurelius 28.§.2 lt. D.de liberat legat.cum similib.*

3. *l.Titia cum testamento 34.§.qui inuita l. Sempronius 47. de legat.2.*

4. Sunt enim vestimenta ex earum rerum genere quæ & vtendo consumuntur, & seruando seruari non possunt *l.lex quæ tutores 22.in fin.C.de admin.tutor.l 2 lt.C.quand.decret. opus non est.*

5. Ne alioqui filiæ perirent, cùm is nullam videatur habere actionem qui habet egenum debitorem *l.nam is 6.D.de dolo l.si extraneus 33.de iur.dot.*

6. *l.ille aut ille 25.§.1.de legat.3.l.continuus 137.§.cùm ita de verb.obl.*

DEFINITIO II.

Enumeratio specierum siue per imperitiam siue interpretandi potiùs quàm restringendi animo facta non restringit legatum generale factum vxori.

TEstator herede instituto filio legauerat vxori vsumfructum domus Titianæ, & mobilium omnium quæ ibi essent, & quibus ad vsus suos indigeret, Item bonorum quorundam immobilium, postea subiecerat in hæc verba *& des fruits & vsufruicts de la moitié de tous mes autres biens en quel lieu qu'ils soyent, soit prés, terres, maisons, vignes, pressoir, ou de quelque autre espece quelle qu'elle soit.* Quæsitum est, An nummi quos testator in arca repositos habebat, itémque nomina debitorum, quod ad causam vsusfructus legato continerentur. Quidam putabant non contineri non solùm quòd regulariter generali legato rerum omnium quæ alicubi sunt non comprehendantur, 1 Sed etiam quòd priora illa legati verba generalia per subsequentem specierum enumerationem restricta viderẽtur. 2 Id enim est quod dici solet, in toto iure generi per speciem derogari: 3 Illa etiã ratio afferebatur quòd postrema legati verba quę generalia quoque videbãtur non nisi de similibus speciebus accipi deberent, 4 præsertim vt ea sumeretur interpretatio quæ filio eidémque heredi fauorabilior esset. 5 Contrà tamen visum est, bonorum vsumfructum clarissimæ vxori quã tot legatis maritus honorasset legatum videri. 6 Quasi species aut per imperitiam 7 aut etiam interpretandi potius quàm restringendi animo enumeratæ viderentur: 8 quod in dubio præsumendum fuit. 9 *Ita Senatus* pro vidua N.Puthodi cõtra Ioãnem Puthod Aduocatum filium 14.Cal.Mart.1590.

1. *Ex l.quæsitum 78.§.1.& l.seq.§.2.de legat.3. l. Caius Seius 86.de legat.2.* Iunge *l.si ita legatum 86.de legat.3.*

2. *l.legata 9.in princip.de supell.legat.in secundo responso.*

3. *l.in toto iure 80.de reg.iur.cap.generi de reg.iur.in 6.*

4. *arg.l.vlt.de vin.tritic.& oleo legat.*

5. *l.Sempronius 47.* iunct. *l.Titia cùm testamento 34.§ qui inuita versic.non est enim verisimile de legat.2.*

6. *l.uxori meæ 37.de vsufr.leg.*

7. *Vt in l legata 9 in princip. de supel. legat.*

8. *Vt in l. quæsitum 12. §. penult. D. de instruct. & instrum. legat.*

9. Bart. *in d. §. pen* post Dynum *in d. cap generi.* Dec. *in cap. sedes ad fin. de rescript.* Aff. *dec.* 106. Steph. Bertr. *consil.* 90. *vol.* 2.

DEFINITIO III.

Communicantur fructus inter legatarium vsusfructus, & legatarium proprietatis.

QVi vxori bonorum suorum omnium vsumfructum legauerat exceptis rebus quibusdam Titio legatis, eodem testamento legauerat Sempronio fundum, non adiecta clausula *detracto vsufructu.* 1 Erant qui putarent vsufructuarium bonorum omnium fundi Sempronio legati vsumfructum integrum habere debere. 2 Alij contrà plenam proprietatem nullóque vsufructu imminutam ad Sempronium spectare: 3 Quasi hoc casu vt & aliis plerisque generi per speciem derogetur. 4 Media sententia placuit Senatui, vt vxor fructuaria cum proprietatis legatario in fundi vsufructu concurrat. 5 Vsusfructus namque etsi in iure non in portione consistit, tamen rei emolumentum habet, & portionis locum obtinet. 6 Non idem Senatus censuit cùm testator vxori suæ non simpliciter bonorum suorum omniũ fructus, sed omnes & integros fructus etiam legatarum rerum legasset. Aperta enim hoc casu est voluntas testatoris nolentis legatariũ cum vxore fructuaria in vsufructu concurrere. 7 Quamquam in proposita specie illa etiam ratio legatarij concursum impediebat, quòd mulieri dos debebatur, cuius restituẽdæ nomine dotalibus tabulis maritus bona sua omnia expressim obligauerat in antichresim, 8 id est adiecta fructuum omnium donatione, 9 Vt proinde donec soluta dote integra nihil iuris Sempronius in vsufructu ex causa legati habere posset. 10 *Ita Senatus* pro vidua procuratoris Alberti contra Dominos Senatores Dauise & de Beausuiour 15. Cal. Iunij 1590.

1. Quæ clausula solet & debet adiici cùm id agit testator, vt proprietarius non concurrat in vsufructu *l. si ancilla 19. D. de vsufr. legat.*

2. Ex sententia Bartholom. Socin. *consil. 1. col. pen. lib. 4.*

3. Bald. *in l. quoties ad fin. C. famil. ercisc.* Ias. *in l. cùm quæsio col. 2. C. de legat.* Aret. *cons. 74. in fin* Salicet. *in dict. l. quoties.* Ang. Aret. *in §. 1. Inst. de vsufr.* Paulus à Monte Pico *in l. Titia cùm testamento 34. §. Titia cùm nuberet de leg 2. col. 19.* Facit pro hac opinione *text. in l. vxorem 41. §. Felicissimo de legat. 3. l. alimenta 16. §. Basilica de alim. & cibar. legat.*

4. *l. in tetto iure 80. de regul. iur. cap. generi eod. tit. in 6.*

5. Ita Didac. Couarr. *libr. 2. var. resolut. cap. 2 num. 7.* Steph. Bertr. *cons. 152. incip. viso processu nu. 2. & 3. part. 2.* Guill Bened. in verb. *catera bona num. 24.* Marc. de Mant. *sing. 398. ex l si alij fundum 19. l. Sempronius Attalus 26. l. Sempronio 33. in princip. de vsufr. legat.* & ibi Bart. *& in l. si quis seruum 8. §. vlt. num. 6. de leg. 2.* Roman. *sing 580.* Ias. *in l. ex coniunctis num. 70. de leg. 3.* & ibi Ioan. Crott. *quæst. 4. fol. 2. ad fin.* Bart. *in l. quæsitum 12. §. penult. de instruct. & instrum. l. 2.* Alex. *cons. 56. lib. 1.* Paul. Castrens. *cons. 223. lib. 2. col. 2.* Iunge *l. si proprietas 9. de vsufr. accresc.*

6. *l. Maniae 66. § fundo de legat. 2.* iunct. *l. cùm filius 76. §. dominus eod.*

7. Nam cùm in verbis ambiguitas nulla est, non debet admitti quæstio voluntatis *l. ille autille 25. §. 1. de legat 3*

8. De qua *in l. si is qui 11. §. 1. D. de pignor. l. si pecuniam 33. D. de pignor. action.*

9. In vicem scilicet vsurarum quæ mulieri ob tardiùs soluram dotem deberentur *cap salubriter vbi not. Extr. de vsur.* licèt aliter sentiat Aff. post Alex. *dec. Neap. 285.*

10. Non enim verisimile erat legasse testatorem plus iuris quàm quod in ea re haberet *vulg. l. vxor patrui 20. cum ibi not. C. hoc tit. l. si domus 71. §. vlt. de l. 1. l. qui tabernas 31. de contr. empt.*

DEFINITIO IV.

Alimenta legata non minuuntur ex imminutione fructuũ fundi pro iis obligati, Nisi relicta sint ex fructibus eius fundi.

TIbi alimenta testator legauerat, in eámque rem certi fundi reditus fructúsque specialiter obligauerat. Si ex iis reditibus fructibúsque tantum hodie redigi non possit quantum necesse est ad alimenta, licèt testamenti mortisve tempore redigi potuerit, integra nihilominùs alimenta tibi debebuntur. 1 Quod enim testator vt tibi magis consuleret certi fundi reditus in eam rem obligauit, nocere tibi non debet vt legatum alimentorum restrinxisse, 2 aut ius hypothecæ generalis quæ pro legatis ex Iustiniani lege 3 competit diminuisse, aut actionem in personam sustulisse, 4 videri possit. Nam nec tuo sed heredis lucro cederet si pluris essent ij reditus quàm ad alimentorum erogationem necesse esset, 5 cùm non fundus aut fundi reditus tibi legatus sit, sed alimenta. 6 Diuersũ esset si legatum ita relictum proponeretur vt ex fundi reditibus alimenta tibi præstarentur. Imminutis enim fructibus alimenta quoque minui eo casu necesse est. 7 Eadẽ adhibetur distinctio si non ex causa legati sed ex alia qualibet alimenta debeantur. 8 *Ita Senatus* Ixpius.

1. *l. Lucius Titius 12. de alim. & cibar. legat.* Cyn. *in l. si quis argentum C. de donat.* Guid. Pap *quæst.*

2. *d. l. Lucius in fin.* Ne adiecta in augmentum operentur diminutione n, contra *l. quod fauore 6. C. de legib. l. legata inutiliter 19. de leg. 1 l legata 14. de alim. legat.*

3. *In l. 1. C. commun. de legat.*

4. Potest enim legatariis ex pluribus actionibus eligere quam velit *d. l 1. l. cùm filius 76. §. variis de leg. 2.*

5. Nemo autem debet id petere cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus *l pen. C. de solut. l si pater puella 12. C. de inoff. testam.*

6. Inspiciendum enim semper est quid sit in legato cùm quæritur quid & quantum debeatur *l. 1. de pen. leg. l. 1. § item si ita ad leg. falcid. cum similib.*

7. *l. cùm certus 5. de tritic. vin. & oleo leg. l. legatum 17. §. 1. de ann. legat. l. si debitor 39. § 1. de contr. empt.*

8. Eadem enim omnium ratio est, & consequenter idem ius statui debet *l. illud 32. ad l. Aquil.*

DEFINITIO V.

Heres non cogitur soluere legatam pecuniam quam testator voluit capi ab hereditario debitore.

TRecenta tibi à Titio legata sunt his verbis adiectis *à prendre & leuer sur le debte de mille escus à moy deus par R. & hypothequés sur sa maison de Chambery.* Nulla tibi in heredem personalis actio competet ad hoc præcisè vt pecuniam soluat, nec si domus obligatæ possessionem teneat: Sed cogendus es legatum exigere eo ipso modo quo relictum est. 1 Cui consequens fit vt liberandus sit heres si paratus sit hypothecæ iure & possessione ad concurrentem vsque quantitatem tibi cedere. 2 Formam enim legato soluendo præscriptam à testatore non magis legatarius inuito herede quàm heres inuito legatario immutare potest. 3 Quod autem adiicimus *ad concurrentem vsque quantitatem* sic accipiẽdum est, vt si tibi trecenta soluta sint siue ab herede, siue à Titij testatoris debitore, sublatum intelligi debeat, quod ad te, 4 vinculum pignoris. 5 Cæterùm ad eam vsque quantitatem indiuiduo tibi cum herede pignoris iure domum habebis obligatam, 6 vt tametsi debitor tibi trecenta, aut heredi tantùm septingenta soluerit, in solidũ tamẽ obligata maneat rei, cui nõ erit satisfactum. 7 Nam quod à Iustiniano constitutum est, 8 vt hypotheca, quam pro legatis induxit in eo differat à cæteris, quòd diuidua, non indiuidua est, ad eam hypothecam pertinet quæ pro legato, non ad eam quæ ex legato cõperit. 9 *Ita Senatus* ex tempore prid Id Febr. 1591.

1. Videtur enim legatum hoc casu relictum per sinendi modum potiùs quàm vt ab herede præstaretur. Sufficit ergo vt præstet patientiam, & actionem.

2. *arg. l. si quis seruum 8. in princip. de leg. 2.* iunct. *l. si seruus 108. in princ. de leg. 1.*

3. *l. cùm res 47. per tot. eod. tit. de leg. 1. l. si fideicommissum 50. D. de iudic.*

4. Et consequenter quod ad tibi debitam quantitatem, cùm solutio tibi facta liberet debitorem ab herede saltem ope exceptionis post rescriptum Diui Pij *l. si pecuniæ 77. de leg. 1. l. cùm quis 37. §. pater in fin. de leg. 3.*

5. Tollitur

5. Tollitur enim soluto debito quandocunque & à quocunque *l. Paulus* 12. §. 1. *& tot. tit. qu.b. mod. pign. vel hypoth. solu.t.*

6. Ius enim pignoris indiuiduum est *l. rem hereditariam* 68. *D. de euict. l quandiu* 6. *C. de distract. pignor.*

7. Quia nisi vniuersum quod debetur oblatum & solutũ sit potest creditor pignus vendere iure creditoris *l. heredes* 25. §. *idem obseruatur.* iunct. §. *praced. D. famul. ercisc.*

8. *in l.* 1 *C. commun. de legat.*

9. In proposito autem competit ex legato quoniam qui legat quod sibi debetur etiam hypothecam eo nomine competentem legare intelligitur *l. ex legato* 18. *cum ibi not. C. hoc tit. l.* 4. *C. quæ res pign.* iunct. *l.* 2. *C. per quas person. oblig. acquir.*

DEFINITIO VI.

Heres per delegationem liberatus non potest conuentri nec si delegatio rescindatur per in integrum restitutionem, nisi heres consenserit restitutioni.

AT cùm in suprascripta specie heres de legato cum legatario tranegisset, seque delegari passus fuisset, vt Sempronio tanquam creditori legatarij trecenta solueret, non dubitabatur quin heredi liberatio contigisset, cùm legatario satisfactum esset. 1 Nec si legatarius contra Semproniũ in integrum restitueretur, quasi sine causa & pro indebito facta delegatione, nocere ea res heredi deberet, qui semel fuisset liberatus. 2 Quis enim legatarium patiatur nouam petere solutionem legati, quod iam pro soluto habeatur? 3 Itaque post solutionem Sempronio ab herede factam, nihil est quod ab herede amplius petere possit. 4 Sin ante solutionem impetrata erit restitutio, ea ipsa in personam heredis actio competeret legatario, quæ Sempronio competeret si delegatio reuocata non fuisset. 5 Resciss̃a enim per restitutionem delegatione, superest vt obligatio quæ delegata fuerat, indebiti iure condicatur. 6 Planè si restitutioni in integrum à legatario aduersus Sempronium postulatæ heres consenserit, idem omnino seruandum erit quod seruaretur si nulla vnquam delegatio facta fuisset, rebus nimirum omnibus ex voluntate omnium quorum interfuit in pristinum statum restitutis. 7 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Satisfactio enim pro solutione est *l. satisfactio* 52. *D. de solut. l si rem* 9. §. *omnis pecunia D. de pignor. l. item liberatur* 6. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.t.*

2. In perpetuum enim sublata obligatio numquam reuiuiscit *l. qui res* 98. §. *aream D. de solut.*

3. Siquidem soluit is qui delegat debitorem & delegatio pro solutione est *l quamuis* 8. §. *interdum D. ad SC. Velleian. l. inter causas* 26. §. *abesse & seq. D. mandat.*

4. Nulla enim superest actio, Nemo autem potest agere sine actione *l. si pupilli* 6. §. *vlt. de negot. gest. l. quoties* 9. §. *& generaliter. D. de admin. tutor.*

5. Nihil enim heredis interest an soluat legatario, an Sempronio nomine legatarij.

6. *Arg. l. si quis* 4. *D. de condict. caus. dat.*

7. *Arg. l. voluntate* 10. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. l. ab empt.one* 58. *D. de pact.*

DEFINITIO VII.

Mulier cui ususfructus tantùm legatus est alio post eius mortem herede instituto interim vsumfructum habet iure testamenti, sed curator bonis dandus est.

SI vsusfructus vxori, vt plerumque fit, legatus sit aut simpliciter relictus, nullo relicti titulo expresso, & post vxoris mortem institutus Titius, placet nostris valere relictum, etiamsi institutionis mentio facta nulla sit. 1 Non ita vt vniuersam hereditatem mulier habeat cùm alius ex asse scriptus proponatur, 2 sed vt vsumfructum habeat quandiu viuit, & quidem vsusfructus iure. Etsi enim dies legati vsusfructus numquam cedit ante aditam hereditatem, 3 propterea quòd personam proprietarij sequi oportet priusquàm de vsufructuarij iure quæri possit, 4 Adire autem in proposita specie scriptus heres non potest quandiu vxor viuit, 5 Vt tamen valeat legatum non modò si suus heres institutus sit (quo casu sui heredis existentia tantum operatur, quantum aditio, 6) sed etsi extraneus, 7 ratio illa facit, quòd interea bonis curator dari potest. 8 Præsertim cùm nihil prohibeat quominùs legatum consequatur legatarius ante aditam hereditatem, dummodò postea quandocunque adeatur. 9 Cui nec dissimile illud est quod nostris etiam placet, spurio herede instituto cùm legitimabitur, posse institutionem valere priùs etiã quàm legitimetur, nimirum dato bonis interea curatore, vt legitimationis tempus expectari possit. 10 *Ita tractatum est* in ea causa de qua Defin. 2. Supr. de hered. instit.

1. Verbum enim *relinquo* trahi ad institutionem etiam in filiis quos necesse est instituì voluerunt post Hostien. Gard. & Panorm. *ad cap. Raynutius per ill. text. Extr. de testam.* Bald. post Aret. *in l. quoties C. de her. instit.* Socin. iun. *cons.* 33. *vol.* 1.

2. Aliud enim esset si nemo esset ex asse institutus DD. communiter *in l. extraneum C. de hered. inst.* vbi Salic. *in fin.* Ias. *col. pen. vers. tertiò principaliter* post Bald. Ang. & Alex. in locis ab eo relatis.

3. *l. vnic. D. quand. dies vsusfr. leg. ced. l. vnic. §. libertatibus C. de caduc. tollend.*

4. Cùm vsusfructus sit seruitus personalis *d. l. vnic. quand. dies.*

5. Cùm possit ipse ante mori *l. Statius* 48 §. 1. *de iur. fisc.*

6. Alex. post alios *ad d. l. extraneum.*

7. Ias. post Bald. & Salic. *ibid.* Castr. *ad l. hereditas de her. inst.* Soc. iun. *cons.* 85. *nu* 13. 14. *vol.* 1.

8. *l. 1. D. de curat. bon. dand. l. si dim* 8 *quib. ex caus. in poss. eat.* DD. *ad d. l. hereditas ex die D. de hered. inst.*

9. Latè Alex. *in addit. ad Bart. ad d. l. hereditas*, vbi loquitur in specie quando heres institutus nondum natus est.

10. Idem Alex post Bald *ad l. Gallus* 29. §. *instituens de liber. & post* Ang. *ad l libertus testamento D. de manum. testam.* Bald. & Imol. *in l. si quis instituatur* 23. *D. de hered. inst.*

DEFINITIO VIII.

Legatum non præsumitur in dubio relictum animo compensandi.

SI extraneus qui mihi vxoris meæ nomine dotem pecuniariam promiserat, eidem testamento certam pecuniæ quantitatem legauerit, non expresso eo an in causam dotis, necne, vtrumque peti poterit, neque compensandi animus in dubio præsumetur. 1 *Ita Senatus* pro N. Iarsu contra heredes D. de Seteney Prid. Id. Maij 1591.

1. *Ex l. creditorem* 85. *de legat.* 2. iunct. *l. cùm ab vno* 53. *eod. l. si compensando* 6. *C. de hered. instit.*

DEFINITIO IX.

Legata liberatione dolus præteritus aliquando remissus intelligitur, futurus nunquam, nec rursus dominium quod potuit testator vindicare.

LIberatione legata ei qui tutor vel curator fuit, non videtur remissa petitio eorum quæ penes legatarium ex administratione reliqua sunt, aut quorum ille sit debitor ex causa doli. 1 Diuersum est si minor legauerit tutori vel curatori quicquid iuris in eum habuit ob tutelam vel curam malè administratam. Hoc enim legatum plenius est eáque omnia complectitur, quorum nomine actio aliqua minori competit: In quibus etiam reliqua continentur, & quicquid à tutore vel curatore ex qualibet administrationis causa debetur, licèt dolus interuenerit. 2 Nam & dolum præteritum remitti posse certum est. 3 Sanè remissum esse vix vnquam credibile est, nisi cùm verba sunt aut omnino expressa, aut adeò generalia vt nullum dubitationi locum relinquant. 4 Cæterùm expressam omnimodo fieri mentionem doli non est necesse. 5 Planè si qua res minoris & ad eum iure dominij pertinens remanserit penes tuto-

rem vel curatorem cuius vindicandæ ius minor habuerit, dicendum erit legato eam non contineri. 6 Eius namque rei nomine quę mea est licèt eam possideas nulla mihi actio, nullum ius in personam tuam, sed tantùm in rē ipsam competit. 7 *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne Francisco Claudio Maison. 5. Cal. Iunij 1591.

1. *l. Aurelio* 20. *§. Caius.* vbi latè Bart. & cæteri *de liber. legat.*

2. *l. si quis rationes* 9. ibi: *vel actionem ei remittere eod. tit. l. ita tamen* 5. *§. Iulianus alias l. quidam decedens*, in illis verbis: *damnum verò quod ex tutela qua senserit & legari & per fideicommissum ei relinqui possit D. de admin tutor.*

3. Quamuis furiosus remitti non possit quia ea res inuitaret ad relinquendum *leg. iuris gentium* 7. *§. illud nullâ. D. de pact.*

4. Ita Bart. & alij ad supradictos locos.

5. Vt apparet *ex d. l. si quis rationes.*

6. *l. Aurelius* 28. *§. Mœuia* 1. *De liber. legat.* Francisc. de Crema *inter. consil.* Alex. *cons.* 62 *vol.* 4.

7. Cùm actiones in rem dentur contrà eum qui nullomodo est obligatus *§. 1. Inst. de action.* Vnde est quod dicimus neminem cogi inuitum suscipere actionem in rem *l. 2. & l. D. de rei vindic.*

DEFINITIO X.

Tutor qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit non cogitur communes rationes reddere nisi sint omnino connexæ.

SI duorum pupillorum vnus tutor fuerit, & alter pubes factus legauerit tutori quicquid iuris in eum habuit, non est cogendus tutor communes vtriusque pupilli rationes reddere. 1 Nisi tale quid administratum fuerit, cuius ratio adeò sit indiuidua vt non aliter reddi possit quàm si communiter reddatur, 2 quo tamen casu legati vtilitas in eo erit vt communibus rationibus redditis quod defuncto puberi debitum fuisse apparebit, remissum intelligatur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm in rationibus reddendis totius administrationis maior sumptus nexetur, grauiórque nexatio.

2. Connexitas enim causæ, & negotij hoc operatur, vt & alia pleraque *l. si tutor* 13. *D. de admin. tutor. l. tutor post puberem* 11. *C. arbitr. tutel.*

3. Pecunia enim recipit diuisionem tum quoque cùm rationum redditio indiuidua est. *leg. an executione* 85. *de verbor. oblig.*

DEFINITIO XI.

Onus soluendi legata & partem eris alieni legatario iniunctum non dat in eum actionem creditoribus & legatariis, sed heredi.

EX eo quod alicui legatum aut quid aliud relictum sit ea lege vt legatorum & æris alieni partem exsolueret, nulla creditoribus aut legatariis in eum actio competit, 1 cùm nihil ipsorum interfit, sed heredi tantum ad cuius onus ea res pertinet, ac cuius solius ob eam causam interest, vt exoneretur. 2 Quare nec legatario grauato proderit vt onus ei ademptum videatur, quod testator alia parte testamenti legata, vt fieri assolet, ab herede solui præceperit. Vna enim pars testamenti per aliam interpretanda est, cùm vtraque recipit commodam interpretationem, 3 maximè quia non tam facilè credendus quisquam est à priore voluntate tam citò & sine causa recedere voluisse. 4 Illa igitur interpretatio capienda est vt voluerit testator legata ab herede solui. Heredem verò à legatario indemnem præstari. *Ita tractatum est* 12. Cal. Iul. 1591.

1. *l. vlt. C. de hered. action.*

2. *l. seruus* 69 *§. si iustator de leg.* 1.

3. *leg. Titia cùm testamento* 34. *§. Lucius Titius*, vbi Bald. *de leg.* 2.

4. *l. non ad eum* 89. *de cond. & demonstr.*

DEFINITIO XII.

Ei cui legatum est ius redimendi cedenda est actio ab herede & præstanda pecunia necessaria ad redemptionem.

FVndum Cornelianum Titius sub pacto de retrouendendo vendiderat Mœuio & cùm suprema ordinaret eum mihi legauerat. Quærebatur quid in legatum veniret, An ius ipsum dumtaxat redimendi, sed meis tamen pecuniis, an ipsa quoque pecunia quam pro fundi redemptione emptori restitui necesse erat. Et plerisq; placebat solum ius redimendi legatum videri non etiam precium quod in causam redemptionis Mœuio præstari oporteret. Multū enim referre an testator leget rē suam, alteri obligatam, an rem alienā in qua nihil prorsus iuris habeat, an deniq; rem alienam quidē, sed in qua tamen ius aliquod adferere sibi possit: Priorib. casibus distinguimus an obligatam aut alienā sciuerit, necne, Vt si obligatam vel alienā sciuerit, heres luere aut emere debeat, Sin ignorauerit, de suo legatarius vel luat vel emat. 1 Posteriore verò siue alienam defunctus sciuit siue ignorauit, nostrorum traditio est nihil aliud in legatum venire quàm ius ipsū quod in illa re defunctus habuit, tametsi morte ipsa testatoris fuerit periturum. 2 Ego verò etiam salua nostrorum distinctione contrà putabam. Nam in re vendita sub pacto de retrouendendo, nihil prorsus iuris habet qui vēdidit, 3 sed tantùm ad rem ipsam consequendam si intra tempus præstitutum pecuniam offerat, Quandoquidem pactu de retrouendendo si aliud nihil concurrat quod indicat simulationem, non impedit dominij translationem, solāque venditi actio superest venditori. 4 Porrò hæc ipsa ad rem consequendam actio quæ testatori competebat, non potest eo defuncto alij competere quàm heredi, nec si alteri diserte verbis legata proponeretur. 5 Cùm enim sit personalis, nó minùs ex parte venditoris quàm emptoris, eam necesse est à testatore vel inuito transire in heredem, in quem cætera quoque iura omnia transeunt. 6 Sed tenetur heres legatario cedere vt testatoris voluntati pareatur. 7 Atqui cessio illa futura est inutilis legatario si non pecunia quoque ipsi præstetur quæ ad redemptionem necessaria est, quia nec prius actio vlla competit ad redimēdum quàm pecunia soluta aut saltem oblata & recusante emptore obsignata sit. 8 Fatendum igitur est in necessariū antecedens heredem ad hoc obligatum intelligi vt eam quoque pecuniam præstet. Vtique enim ea testatoris voluntas fuit vt eiusmodi actionem cum effectu heres præstet. 9 Licèt non ignorem fuisse qui putarent hactenus parcendum heredi vt nuda actionis cessione liberetur, 10 quorum sententia sanè probabilis videri nullomodo potest. 11 *Ita tractatum est* ex tempore licèt nihildum decussum. 8. Id. Febr. 1593.

1. *Ex leg. si res obligata* 57. *de legat.* 1. *l. cùm alienam* 10. *C. hoc tit.*

2. Sic enim nostri vulgò sentiunt *ad l. vxor patri* 20. *C. hoc tit. per ill. text. & ex l. quod in verum* 14. *§* 1. *de legat.* 1. *l. Stichо* 36. *in fin. de vsufr. legat.*

3. Cùm per venditionem secuta traditione dominium in emptorem transferatur *l. ex empto* 11. *§.* 1. *& pass. de act. empt. l. ab emptione* 58. *D. de pact l traditionibus* 20. *C. eod.*

4. *l.* 2. *l. commissoria* 4. *l. si à te* 7. *C. de pact. int. empt. & vendit. l. si sterilis* 21. *§ si tibi D. de action. empt.*

5. *l. ex legato* 18. *cum ibi not. C. hoc tit.*

6. Potestate scilicet legis duodecim tabularum *l.* 1. *C. si cert. pet. l.* 1. *& 2. C. si cui plurib. hered. debit. vel credit. l. vlt. C. de hered. action.*

7. *Not. ad d. l. ex legato & ad l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. oblig. poss.*

8. *d. l.* 2. *d. l. si à te* 7. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

9. Ita rectè ac subtiliter Bald. & Salicet. disputant *ad l. cùm alienam* 10. *C. hoc tit.*

10. Castrens. *ibid. & ad l id quod apud hostes* 9. *de legat.* 1.

11. Verba enim cum effectu sunt accipienda in omnibus dispositionibus *l.* 1. *§. vlt. quod quisque iur. l pen. §. dicere, ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.* & in testamentis plenior interpretatio fieri debet *l. in testamentis* 12. *de regul. iur.*

DEFI-

DEFINITIO XIII.

Testator qui legauit rem in qua solum habet vsumfructum non tantum ius quod habet in re, sed rem ipsam legare intelligitur.

AT neque probare vnquam potui vulgarem illam nostrorum traditionem quæ induxit, vt legata re aliena in qua testator aliquod tantùm ius habuit, nihil nisi ius illud legatum videatur, eo etiam casu quo ipsius testatoris morte fuerit perituum: Vt puta si fundum legauerit cuius habebat vsumfructum. 1 Nam rescriptum Imperatorum quo in hanc rem nostri vulgò abutuntur, 2 longè aliam habet sententiam, illam nimirum vt legatum rei alienæ in qua solum vsumfructum vxor patrui eadémque testatrix habuerat, non valeat in præiudicium proprietarij, hoc est facere non possit vt ipsi proprietario res adimatur. 3 At non inde sequitur quod illi inferunt, Nihil igitur legatario deberi. Nam imò verò perinde illi debetur æstimatio acsi nihil iuris in ea re viuus testator habuisset, 4 Quando nihil interfit quod ad legatum pertinet, an nullum ius in illa re viuus testator habuerit, an tale quod cum ipsa persona fuerit extinctum. 5 Cùm eo demum tempore legatum deberi incipiat, quo testator mortuus sit. 6 Sanè si non fundus alienus in quo testator vsumfructum habuit, sed vsusfructus ipse legatus fuerit, aliud dicendum est. 7 Nam cum morte legantis finiatur, absurdum sit quinimò *adviator* post ipsius mortem æstimatirem, quæ amplius non sit in rerum natura. 9 Etsi namque quod in rerum natura adhuc non sit legari potest si modo fore speretur, 10 id tamen quod in rerum natura amplius non sit, licèt fuerit, legari non potest. 11 Certè si is qui solum vsumfructum habebat cùm proprietatem plenam habere se existimaret fundum legauerit, fauor heredis facit, vt id potius, quod habere se crederet, quàm quòd onerare heredem vellet legasse videatur, vt proprietatis æstimatio legatario non debeatur. 12 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Ita namque communiter nostri putant *ad l. vxor patrui* 20 *per ill. text C. hoc tit. & ex l. quod in rerum* 24. §. 1. *de leg.* 1. *l. Stichone* 36. *in fin. de vsufr. legat.*
2. *in d. l. vxor patrui.*
3. Ex vulgari regula *l. id quod nostrum* 11. *l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*
4. Quia non potest fructuarius ignorare rem cuius habet vsumfructum ad alium pertinere *l.* 1. *D. de vsufr.*
5. Quomodo vsusfructus finitur & extinguitur morte fructuarij *l.* 3. §. *vlt & pass. quib mod. vsufr. amitt.*
6. *l.* 1 *D. qui testam. facer poss. l. legatum* 116. *de leg.* 1. §. 1. *Inst. de legat.*
7. *d. l. quod in rerum* 24 §. 1. *de leg.* 1.
8. *l.* 4 *D quand. dies legat. ced.*
9. *l. in actionibus* 5. §. *vlt. D. de in lit. iur.*
10. *d. l. quod in rerum in princip.*
11. Et ita coniungendus est dict. §. cum initio legis.
12. Vt in illa eleganti specie de qua *in d. l. Stichone* 36. *de vsufr. legat.* iunct. *l. Sempronius* 47. *de leg.* 2. *& l. vnum ex familia* 67. §. *si rem eod.*

DEFINITIO XIV.

De legato matri vsufructu restringendo ad alimenta fauore liberorum.

MAter quæ filio à patre herede instituto facta est domina & vsufructuaria bonorum omnium nihil nisi alimenta petere potest, ex consuetudine quadam olim primùm Bononiæ inducta in Curia Bulgari, posteà sicut ab interpretibus omnibus ita à Senatu nostro plerisque Senatusconsultis adprobata. 1 Fauore nimirum liberorum quibus ea ratione potiùs consulere voluisse pater credendus est, dando matri administrationem, vt vnà cum liberis moraretur. 2 Inde quæritur Si mater ad secunda vota conuolauerit vt iam cum liberis morari non possit, vtpote in nouam mariti familiam translata, An eum vsumfructum retinere debeat. Et placet non debere, quasi deficiente tacita condicione quæ huic legato inest. 3 Si tamen filio iam defuncto cum quo morari debuerat ad secundas venerit nuptias aliud est, quia post mortem filij deficere amplius condicio non potest, Cùm per rerum naturam non per matrem factum sit ne morari cum liberis possit. 4 *Ita vacatum est* in causa Francisci Perrin 15. Cal. Aug. 1595.

1. Ex æquitate contra meram iuris rationem vt constat *ex l. vxori meæ* 37. *de vsufr. legat.*
2. Itaque aliud esse volunt in Nouerca Cremens. *singul.* 8. post Bald. *ad l. vlt. C. de instit. viduit. tollend.*
3. Et quidem facto vxoris per quam steterit *l.* 3. *C. de condic. insert.* Aliud est in specie *l.* 1. *C. hoc tit.*
4. *d. l.* 1. *C. hoc tit. Vide tamen l.* 4. *C. de condic. insert.* Quòd si matri datus sit vsusfructus cum tutela, magis est vt cum tutela alimenta quoque finiri debeant vt fiat æqualis determinatio *arg. l.* 4. *de vulg. & pupill. substit.* Quid si pater habens filios impuberes ex duobus matrimoniis, tutelam omnium det vxori cum vsufructu? Inutilis quidem erit datio tutelæ, quod ad liberos prioris matrimonij, sed non ideo melior erit condicio nouercæ quod ad vsumfructum cùm eam testator non pro nouerca sed tanquam pro communi matre habuerit.

DEFINITIO XV.

Legatum vsusfructus restrictum ad alimenta fauore pupilli an similiter restringatur fauore substituti vulgaris aut pupillaris.

AT singe in eadem specie datum fuisse pupillo substitutum siue vulgarem siue pupillarem,. An fauore substituti eadem fiet contra matrem interpretatio quæ fauore pupilli, vt legatum generalis vsusfructus matri relictum restringatur ad alimenta? Minimè, quia nemo non videt longè diuersam esse filij & substituti rationem, 1 si substitutus non ex liberis, sed extraneus fuit. 2 Idque in substituto vulgari omnes admittunt, quia cùm vulgaris substitutionis casus euenit nulla personæ instituti ratio habetur. Quandoquidem testamentum tunc incipit à substituto euadente in institutum, 3 & legata quæ ab instituto relicta fuerant, censeantur à substituto repetita, & quasi ab eo primùm relicta. 4 Sed in substituto pupillari distinctio adhibenda est, An legatum vsusfructus ita matri relictum sit vt vnum sit legatum, an ita potiùs vt plura legata esse videantur, quod euenit si ponas vxori legatum vsumfructum his verbis adiectis *donec casiè vixerit* aut etiam *quandiu viuet.* His enim verbis constat plura esse legata, tot nimirum quot sunt anni, & primi quidem anni purum, sequentium verò condicionalia. 5 Primo casu legatum quod semel & ab initio certam formam accepit ex interpretatione fauore pupilli contra matrem facta, eandem formam perpetuò retinet. Neque enim ex persona substituti pupillaris potest legati condicio immutari, 6 cùm pupillaris substitutus legata ab impubere relicta semper debeat non tanquam à se repetita sed ex persona pupilli & tanquam ipsius heres, 7 Nimirum si non solùm ex pupillari substitutione succedat sed etiam in pupillarem casum non in vulgarem, Id est agnita per filium impuberem patris hereditate. 8 Posteriore verò casu quo tot legata sunt, quot anni, consequens est, vt eo primùm anno quo filius iam defunctus est, plenum vsumfructum habere mater debeat, acsi eo primùm die legatum illi esset, cùm sit nouum legatum. 9 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nec enim nouum est, vt in quibusdam melior sit condicio pupilli quàm pupillaris substituti, in iis scilicet quę pupillus habet tãquam filius, *vt in l. paterfamilias* 28. *de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l.* 13. *de priuileg. credit.*
2. Nam cùm substitutus est ex liberis eadem ratio est substituti quæ instituti. Ergo idem ius in vtroque esse debet *arg. l. illud* 32. *ad leg. Aquil.*
3. *l.* 1 *l. cùm ex filio* 39. §. *vlt. l. coheredi* 41. *in princip. D. de vulg. & pupill. substit.*
4. *l. licèt imperator* 74. *de legat.* 1.
5. *l. si in singulos* 4. *D. de ann. legat.* iunct. *l. cùm in annos* 11. *eod.*

6. *arg.l.2.§.ex his De verb.oblig.*

7. *l in ratione 11.§.quod vulgo D.ad leg.falcid.*

8. *Vt in d.§.quod vulgo* iunct.*l.qui fundum 87.§. qui filium eod.tit.*

9. *Arg.d.l.cùm in annos 11.de ann.legat.* Alia ratio annuæ stipulationis est,quæ pro annis omnibus vna est & pura *l si Stichum 16.§.1.de verb.obligat.*

DEFINITIO XVI.

Is qui vt minister pecuniam acceperit credendam sub fœnore in diem vsque nuptiarum puellæ,si crediderit & subinde ante diem nuptiarum pecuniam illam à patre puellæ exigi permiserit, non liberatur,Debitor tamen qui vero suo creditori solutus,liberatur.

FRater sorori vterinæ in potestate patris constitutæ centum legauerat, cáque Titio statim solui iusserat, ea lege vt crederentur sub fœnore ad eam vsque ætatem & diem in qua soror nuberet, vt medij temporis interusurio sororis dos augeretur. Titius legato ab heredibus accepto pecuniam Sempronio crediderat sub vsuris,cúmque post aliquod tempus filia quasi mox nuptura præsente & autoritatem præstante patre instrumentum nominis ab eo petiisset , ille tradiderat sibíque tam à filia quàm à patre indemnitatem fuerat stipulatus. Nouatione deinde secuta idem debitor aucta iam sorte per vsuras præteriti temporis,ad certam diem solucrum promiserat,tùm soluerat,& filiæ simul & patri. Nuptiis tandem contractis,doteque multò ampliore per patrem promissa,ita tamen vt in dotem ea quantitas imputaretur,quam ex filiæ legato acceperat,filia cùm sibi dos non solueretur à patre iam tum in summam delapso egestatem,petebat vt Titius ad ea centum quæ legata fuerant condemnaretur,quasi per nominis cessionem ante diem nuptiarum factam liberatus non fuisset. Prior iudex pro ea pronunciauerat,& restitutionem in integrum ab illa ex Principis diplomate impetratam admiserat. Appellatione per Titium interposita quærebatur quid iuris esset. Placuit benè iudicatum , propterea quòd testator prudens Titij fidem secutus videretur,ne lubrico paternæ administrationis quam propter patris mores suspectam habebat,[1] sororis pecuniam committeret. [2] Et verò cùm ob eam causam longiorem solutioni diem dixisset non vt Titio consuleret qui nullum ex legato commodum sperare poterat,[3] sed fauore sororis vt dotem ampliorem quandoque haberet, [4] imputari poterat Titio cur nullo iudicis cogente imperio solutionem repræsentasset, [5] aut quod idem erat exigendæ pecuniæ facultatem & patris & filiæ arbitrio permisisset,tradito in eam rem nominis instrumento. [6] Quid enim debitor ipse faceret ex propria obligatione conuentus à filia , cui pater autoritatem accommodaret? An ei imputabimus cur creditrici suæ soluerit ante diem nuptiarum quod ad aliam certámque diem, nulla nuptiarum mentione facta dare debuit? [8] Aut cur testatoris voluntatem secutus non sit,qui ad soluendum ex proprio contractu non ex testamento fuerat obligatus? [9] Quid verò condiciones testamento adscriptæ ad eum pertinent? Quod autem filia solutionis tempore & minor annis,& in patris potestate constituta proponebatur, Vtique facere non poterat quo minùs ei rectè solutum esset,siue quis fateatur patrem in ea pecunia fuisse legitimum filiæ administratorem, [10] (ponimus enim filiæ solutionem accipienti patrem consensisse, [11]) siue dicas quod probabilius est,ideò non fuisse legitimum administratorem, quòd ipsi pater prohibuerat vsumfructum. [12] Itaque vix dubitationi locus relictus videbatur,quin Sempronius debitor soluendo creditrici patre præsertim sciente, & consentiente plenissimam liberationem esset consecutus. [13] Soli Titio imputari poterat cur non saltem curasset caueri sibi à patre de pecunia filiæ cùm nuberet restituenda, [14] Nec ad rem faciebat quod nudum ille in ea re officium & ministerium testatoris voluntati præstitisset, ex quo periclitari eum, damnúmque sentire inciuile videbatur. [15] Nam cùm testatoris voluntatem in eo semel agnouisset, quod pecuniam legatam acceperat, consequens fuerat, vt susceptum omnium non desereret, [16] nec ad se exonerandum solueret ante diem,qui solutioni à testatore fuisset præstitutus. [17] Minùs vero mouebar,quòd pater nuptui collocans filiam abundè ipsius indemnitati consuluerat amplore dote ob eam causam constituta, [18] Inanis enim erat actio ex illa dotis promissione, quam patris inopia excludebat. [19] Illud sanè probabilius videri poterat, imputandum heredibus,non quod cautionem à Titio non exegissent,quam testator non iniunxerat, [20] sed quod in legati solutione stipulationem non interposuissent, De pecunia mulieri quandocunque nuberet restituenda. [1] *Ita senatus* in causa Stephani Escottier & Noellæ de Motz 4.Cal.Iunij 1591. & iam anteà prouisionali arresto inter easdem partes pronunciato 4.Non.Iun.1590.

1. *Vt in l penult § potuit tamen pater D.de curat.furios.*

2. *arg.l.3 §.cùm Pollutius de vsur.l.Firmio 26.§.1. quand.dies leg.ced.*

3. Cùm voluisset testator totius interusurij commodum ad sororem pertinere,& esse in legato *vt in l. debitor 81. de legat.2.*

4. Interdum enim tempus solutioni adiicitur fauore creditoris non debitoris *l.si ita relictum 43.§.Pegasus de leg.2.l Iauolenus 15.aliàs l.eum qui de ann.legat.*

5. Nec enim poterat cogi vt repræsentaret solutionem: quia solutioni dictus erat à testatore dies nuptiarum,nec proinde poterat peti legatum ante festiuitatem ipsam nuptiarum *l.sancimus 24 C.de nupt.l.Stichum 39.§.1.de statulib.* De quo vide Cravet.*consil 101.num.1.*

6. Siquidem qui tradit instrumentum mandare videtur, quia dat alij agendi facultatem *l.1.C.de donat.l. vlt. C.de pact. conuent.tam sup.dot.*

7. Non enim potest debitor recusare quominùs cogatur soluere quod debet si à vero creditore conueniatur *l.quod autem 6.§ apud Labeonem qua in fraud.credit.*

8. Dies enim regulariter in stipulationibus adiicitur pro debitore,vt quamuis interim non possit conueniri, possit tamen interim soluere *l.quod certa 70.de sol.lut.* Quãquam in specie proposita hoc amplius erat quod dies obligationis venerat,licèt nuptiarum dies non veniisset.

9. Inspicienda enim est forma contractæ obligationis quæ mutari non potest *l.vero 11.§.pen.de procurat.*

10. *Ex l.cùm oportet 6.& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

11. *l.2.§.vlt.l.post dotem 40* & vtrobique Bart. *D.solut. matrim.*

12 Nam quarum rerum filij pater vsumfructum non habet,earum nec legitimam administrationem habet *Nouell.117. vt lit matr.& auia cap.1.*

13. Quamuis ea pecunia ad patrem peruenisse præsumeretur *ex not.in l.si cùm dotem 22.§. transgrediamur D. solut. matr.* Vide tamen Cravet.*cons.91.*

14. *l.Titio centum 71.§.Titio genero vers. Sabinus de condic. & dem.* Bald.*in l.generaliter vers.modo circa prædicta C.de epis. & cleric.*

15. *l si quis Titio 17.de leg.2.l.Lucius 78.§.1. ad SC. Trebell.* iunct.*l.sed si quis 7.testam.quem.aper.* cùm ex eo legato nullum commodum percipere Titius potuisset,quod secus est in specie *l.à filio 15.de alim.leg.* Adde *l.alimenta 16.§. Basilica eod.*

16. *arg.l.in commodato 17.§.sicut vers susceptisset enim D.commod.l si mandauero 22.§.vlt.D.mandat.*

17. Bonam enim fidem præstare debet quisquis mandatum suscipit maximè si à testatore *arg.l.si à pluribus 107.de leg.1.*

18. *arg.l.si pater 4.l.dotem 38.D.solut.matrim.*

19. *vulg.l.nam is 6.D.de dolo.*

20. *d.l.Firmio 26.§.1.quand.dies legat.ced.l.liberto 21.§. Largius 4.De ann.legat.l.Diuus Pius 6. D.si cui plusquàm per leg. falcid.*

21. *d.l.Firmio §.1.*ibi:*fideicommissum ab heredibus petendum qui dari pecunia stipulari debuerunt.* Vide Bened.Capr.*in tract. De exec.vlt.vol.membr.6.num.81.*

DEFINITIO XVII.

Iussus chirographum ducentorum reddere vel ducenta dare si chirographum nullum reperiatur ducenta dare tenetur.

Quidam

VIdam testamento cauerat habere se patris chirographum, ex quo obstrictus ille erat vt Titio ducenta daret, heredique præceperat vt chirographum Titio statim redderet vel ei ducenta solueret. Cùm inter cæteras chartas hereditarias chirographum illud repertum non esset, nec eò minùs tamen ad eius restitutionem aut quãtitatis solutionem condemnatus fuisset heres, prouocauerat ad Senatum: Quasi id legatum videretur quod in rerum natura non esset, 1 frustráque condemnatio fieret exhibendæ eius rei quæ nec anteà vllibi visa, nec vspiam hodie reperiretur. Pronunciatum est rectam iustámque fuisse condemnationem, propterea quòd certa quantitas expressa testamento fuerat, quę si peti non poterat ex chirographo de quo minimè constabat, tantò magis legati iure debebatur. 3 Neque enim falsa demonstratio nocere legato solet, sicut nec falsa causa. 4 Neque simile videri potest quod si quis ita legauerit *decem quæ mihi Titius debet lego*, cùm nihil Titius testatori deberet, inutile legatũ est. 5 Multùm namque refert an legem quod mihi Titius debet an quod ego Titio debeo. Hoc enim legatum valet etiamsi nihil Titio debeam: quod quam rationem habeat alibi explicauimus. 6 *Ita Senatus* ex tempore contra Ant. Lambertum Necciensem 12. Cal. Aug. 1592.

1. *Vt in l. quidam 7. §. 1. D. de tritic. vin. & oleo legat.* iunct. *l. quod in rerum 24 in princip. cum sequ. l. de leg. 1.*
2. *l. officium 9. de rei vindic. leg. in actionibus 5. §. vlt. de in lit. iur.*
3. *l. legani 21 §. vlt. l. Aurelius 28. § vlt. De liber. legat.*
4. *l. demonstratio 17. l. falsa 31 de condic. & dem. l. 1. 2. & 3. C. de falsi caus. adiect. legat. l. Lucius 88 §. quisquis de leg. 2.*
5. *l. si sic legatum 75. §. 1 de leg 1.*
6. *libr. 6. Consul. cap. 2.* vbi vide.

DEFINITIO XVIII.

Legatum liberationis rationum reddendarum remittit duntaxat scrupulosam redditionem, nisi in casibus, nunquam dolum.

LIberatio, quæ testamento plerumque legari solet ab omni rationum redditione & à confectione inuentarij, hactenus valet vt scrupulosa tantùm redditio & confectio remissa videatur. 1 Sed hoc ita si non aut legatum sit quicquid ob eam causam debebitur, 2 aut pœna aliqua sit adiecta si aut rationum redditio petatur aut inuentariũ fiat. 3 His enim casibus omnimodo & præcisè voluntas testatoris seruanda erit: 4 dum tamen meminerimus dolum semper & vbique exceptum intelligi oportere. 5 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1. *l. si seruus vetitus 119. de leg. 1. l. si quis rationes 9. De liber. legat.*
2. *Vt in l. ita autem 5. §. Iulianus aliàs l. quidam decedens D. de admin. tutor.*
3. Enixa enim testatoris voluntas probatur ex eiusmodi pœnæ adiectione.
4. Cùm in vltimis voluntatibus voluntas testatoris illa sit quæ totum facit *leg. si mihi 11. in fin. de leg. 1. l. verbis legis 120. de verb. signific.*
5. *d. l. si quis rationes 9. l. Aurelio 20. in fin. de liber. leg. d. l. si seruus vetitus.*

DEFINITIO XIX.

In necessario debitore præsumitur animus compensandi at non in voluntario, nisi ex coniecturis.

QVamuis dici soleat non censeri debitorem creditori suo legare animo compensandi nisi animus ille probetur, 1 non tamen in quolibet creditore id verum est, sed in voluntario duntaxat. Necessarius enim præsumitur compensandi causa legasse vt nostris placet. 2 Sed & in voluntario idem esse potest si adsint coniecturæ aliquæ voluntatis, 3 vt puta si prohibitus sit legatarius idemque creditor ne quid amplius peteret. 4 *Ita Senatus* in causa D. de la Perriere & D. de la Barre prid. Cal. Iul. 1594.

1. *l. creditorem 85. de legat. 2. l. si compensandi 6. C. de hered. instit.*
2. Ita nostri notant *ad Auth. præterea* per ill. text. *C. vnde vir. & vxor.* Vide Bart. *ad l. Titia cùm testamento 34. §. qui inuita de legat. 2.*
3. Nam & manifestè probari dicitur in vltimis voluntatibus quod probatur ex coniecturis *l. cùm proponebatur 64. de legat. 2.*
4. *arg. l. quæsitum 78. §. 1. de legat. 3.* iunct. *l. Paula 27. §. Pompeius eod.* Nam & ipsa prohibitio petendi sufficit ad inducendum liberationis legatum *l. si quis rationes 9. l. Aurelio 20. §. 1. de liber. legat.*

DEFINITIO XX.

Legato nomine habet legatarius vtilem actionem etiam hypothecarum sine cessione, sed non possessionem neque remedia possessoria.

EX legato nominis transferuntur in legatarium ipso iure vtiles actiones, quæ defuncto aduersus debitorẽ competebant, nec vlla in eam rem ab heredibus facienda cessione opus est, 1 Cui consequens fit vt iura quoque hypothecarum transferantur. 2 An & earum possessio? Minimè quia possessio facti est, 3 nec nisi in heredem vniuersalem continuari potest, & quidem recepto moribus nostris 4 potiùs quàm communi Romanorum iure. 5 Nec aliud erit quamuis testator qui pignus possidebat legatarium in ius & locum suum substituerit. Non enim in testatoris arbitrio positum est vt ius possessionis in legatarium transferatur, 6 sed tantùm vt propria si voleat autoritate nanciscì eam legatarius possit. 7 Proinde si ante quàm iure suo vsus sit alius quispiam possessionem illam inuaserit, non competent legatario interdicta cæteráque remedia possessoria ad recuperandam possessionem comparata: 8 Sed tantùm ei permittendum erit vt agat aduersus heredem ad hoc vt quas habet aduersus nouum possessorem actiones cedat & præstet. 9 Planè si pignorum possessionem legatarius per heredis manus acceperit, nec dubitandum est quin remediis omnibus possessoriis vti legatarius possit. 10 *Ita Senatus* in causa illustris D. Ioannis Ludouici Marchionis de la Chambre & Sp. Caroli Franciſci Ruſlin Aduocati clarissimi 12. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l. ex legato 18. C. hoc tit.* Idémque est in omnibus aliis in quos nomen ex aliqua iusta causa translatum est, idque ex rescripto Diui Pij *l. si cum emptore 16. D. de pa[illegible]. l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat. debit. sui debitor. conuen. possess. l. 2. C. de oblig. & action.*
2. *l. nemen 4. C. quæ res pignor.* iunct. *l. 1. C. commun. de legat.*
3. *l. denique 19. D. ex quib. caus. maior. l. 1. §. si vir vxori D. de acquir. poss. l. 1. §. Scæuola si is qui testam. lib. ess. iuss. fuit.*
4. De quibus vide quæ scripsi *Defin. 4. sup. de edict. Diui Hadr. toll.*
5. Vt constat *ex l. cùm heredes 23. de acquir. poss.* iunct *d. §. Scæuola.*
6. Quia possessio nuda voluntate non transfertur, sed opus est animo & corpore *l. 3. §. in admittenda l. quemadmodum 8. D. eod. tit. de acquir. poss.*
7. *l. 1. D. quod legat.*
8. Nemo enim potest videri amisisse possessionem quam nunquam habuit *l. non videtur rem amittere 83. l. nemo potest videri 208. de regul. iur.*
9. Cur non enim teneatur heres saltem ad hoc præstandum quod sine ipsius dispendio futurum est *l. in emptore 38. in fin. D. de euict.*
10. Vt & alius quilibet tanquam qui in re legata sit loco heredis *l. id tempus 14. §. 1. de vsucap. l. Pomponius 13. §. sed & legatario de acquir. poss.*

DEFINITIO XXI.

Varij casus in quibus non valet legatum rei alienæ etiam in coniunctam personam collatum.

LEgatum rei alienæ quam testator suam esse putauit non valet, nisi verisimiliter fuisset legaturus etiamsi sciuisset. 1 Quod præsumendum est non solùm si legauit coniunctæ personæ: 2 Sed & si alicui extraneo propter bene merita. 3 Sed id non habet locum si hereditas sit exhausta vel grauata ære alieno. 4 Item si fuit quidem legaturus: sed non tantam quantitatem, 5 Vt puta si legauit bona, quæ putabat sibi obuenisse ex hereditate Titij, quæ tamen nulla obuenerat. Solent enim testatores liberaliores esse in legandis iis rebus quas ex causa lucratiua fuerunt consecuti. 6 Idem est si testator erranerit in causa finali legandi. 7 *Ita Senatus* in causa fratrum Sirey & liberorum D. Senatoris de Coysiaz 20. Decemb. 96.

1. *l. cùm alienam* 19. *C. hoc tit.*
2. *Vt in d. l. cùm alienam.*
3. Intellige bene merita insignia. Illud enim legatis omnibus commune est vt ob aliquod præcedens bene meritum relinquantur *l. nec adierit* 9. *D. pro socio.*
4. Nemo enim præsumitur futurus liberalis in necessitatibus *l. rem legatam* 18. *D. de adim. legat.*
5. Nam & ex quantitate potest conijci an fuerit quis tam facilè legaturus necne.
6. Dum putant futurum vt non ex eo heres oneretur *l. vnum ex familia* 67. *§. si rem de legat.* 2.
7. Cessante enim causa finali dispositionis semper cessat dispositio *vulg. l. fin. D. de hered. instit. l.* 2. *§. vlt. D. de donat. l. si donaturus* 9. § 1. vbi Iaf. & alij notant. *D. de condict. caus. dat.*

TIT. XVIII.

De verbor. significat.

DEFINITIO I.

Nepos ex filia continetur appellatione masculorum si testator habuit rationem sanguinis non etiam si familiæ & agnationis.

MAGNA cõtentione certatum est inter nostros, An appellatione masculorum in substitutionib. comprehendantur masculi ex fœminis descendentes, 1 Illa distinctio Senatui nostro semper probabilior visa est, An testator in excludendis fœminis rationẽ habuerit conseruandæ familiæ, an non: Vt posteriore casu comprehendantur, priore non item, 2 quod eadem exclusionis ratio noceat liberis quæ matri: 3 Neque enim per masculos ex fœminis descendẽtes magis conseruari familia potest quàm per ipsas fœminas, quandoquidem patris sui non matris familiam sequuntur: 4 Idque est quod dici solet fœminam familiæ suæ caput, & finem esse. 5 *Ita Senatus* sæpiùs, vt Carolus Vellicus tum Præses noster primarius referebat Prid. Cal. Sept. 1583.

1. De qua quæstione vide Bart. *in l. liberorum & ibi addit. De verb. signi.* Bald. & Castr. *in l. sed si hanc §. liberos de in ius voc.* Bald. *in l. maximum vicium col. 2. vers. & idem dico si ex tali filia C. de liber. prater.* Socin. *cons. 5. vers. secundò probatur & cons. 31. col. 2. vers. tertiò probatur vol. 1.* Alex *cons. 53. col. 2. vol. 4.* Bart. *in l. 2. §. videndum ad Tertyll.* Angel. *in §. neque Nouell. de trient. & semiss.* Qui omnes tenent contra neporem quia procedit à radice infecta. Inquit Marant *disp. 10. num. 18.* Adde Francisc. Mantic. latè *de coniect. vltim. volunt. lib 8. tit 18. per tot.* Cravet. *cons. 157. num. 4. & cons. 184. num. 2. & cons. 22. num 10.* Dec. *cons. 85. & 311.* Paris. *cons. 41. vol. 3.* Chass. *cons. 53.* Steph. Bertr. *cons 1. num. 17. vol. 2. part. 1.*

2. Quæ distinctio est Guid. Pap. *quæst. 612. & quæst. 133.* Quam uis improbata à Matth. Mathesilano *sing. 129.* vbi dicit communem esse contra Guid. Pap. Vide Bald. *in Auth. si quas ruinas in fin. C. de sacros. eccles.* Mar. Socin. *cons. 2. vol. 3.*

3. *V. in l. si viua matre 3 C. de bon. mat.*
4. *l. penult. D. de liber. agnosc.*
5. *l. pronuncianio* 195. *§. vlt. de verb. signific.*

DEFINITIO II.

Non decedit cum masculis ille qui suo nepos ex filia nondum conceptus fuit.

QVod proximè diximus masculorum appellatione in substitutionibus venire masculos ex fœminis, si non de bonis in familia conseruandis testator cogitauerit, 1 ita verum est si natus iam sit vel conceptus nepos viuo eo qui grauatus fuerat sub ea conditione, Si sine liberis masculis moreretur, 2 alioqui constat pro non scripto haberi debere quod ei relinquitur qui delationis tempore necdum natus sit, nec pro nato habeatur. 3 *Ita tractatum est* in Senatu Cal. Decembr. 1588.

1. Quia non potest negari quin masculus ex filia sit ex descendentibus, adeò vt non aliud dicendum sit etiamsi testator substituerit masculos ex proprio corpore natos, si Baldo credimus quem refert & tamen improbat Guid. Pap *quæst.* 133 *& 156.*
2. Vide *l. 1. C. de condic. insert. l. iubemus* 6. *C. ad SC. Treb. l. non est sine liberis De verb. signific.*
3. Qua hic nullo sanguinis iure contingit defectum *l. 1. §. si quis proximior vnd. cognat. l. Titius* 6 *D. de suis & legit.*

DEFINITIO III.

Suorum appellatione soli descendentes veniunt in vltimis voluntatibus. In contractibus verò, etiam extranei heredes.

SVorum appellatione si de fideicõmisso aliáve vltima volũtate tractetur, soli descendentes veniunt, non etiã extranei heredes, licèt agnati sint aut cognati: 1 Heredũ appellatione contrà omnes veniunt, præterquàm si de eo agatur quod ad quoscunque heredes non sit transmissibile, 2 nisi *heredum quorumcunque*, expressio facta sit: 3 vt ea verborum interpretatio sumatur quæ subiectæ materiæ magis conueniat. 4 In contractibus aliud est: in quibus nõ heredum solùm sed etiam suorum appellatio heredes quoscunq; comprehendit. 5 Ideò fortasse quòd contrahẽtium omnium mens illa sit, vt perpetuò heredib. suis quibuscunq; perinde ac sibi consulant, 6 si nihil in contrariũ specialiter dictũ actúmve proponatur. 7 *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Alex & cæteri *in l. Gallus §. etiam de liber. & post.* Castr. *cons. 374. incip. visis vers. item dicet aliquis, & cons. 404. vol. 1.* Dec. *cons. 217. 218. & 254.* maximè in materia fideicommissi Bart. *cons 52.* Guid. Pap. *quæst. 306 & 457.* Bald. *cons 80. incip. descendentibus vol. 4.* Alex. *cons 32. in fin. vol. 6.*
2. Bart. *in d. l. Gallus §. etiamsi de liber. & posthum.* & ibid. Bald. Alex. Socin. Iaf. idem Bald. *in l. etiam in fin. solut. matr.* Alex. *cons. 23. vol. 1.* Gabr. *commun. opin. lib 6. tit. De verb. signif. concl. 2. limit. 2. num. 7.* Paris. *cons. 71. num. 40. vol. 3.*
3. Idem Gabriel. vbi *supr. num. 8. & concl. 4.* Vide Angel. *cons. 305. in fin.* Alex. *cons 37. vol 6.* Socin. *cons. 240. vol. 2.* Alciat. *in l. heredis appellatione de verb. signif.*
4. Verba enim semper sunt intelligenda secundùm subiectam materiam adeóque interdum improprianda *l. ex conducto* 15. *§. Papinianus* aliàs *l. si vno anno l. in lege* 29. *D. locat.*
5. Vt constat ex suprà citatis *num. 1 & 2.*
6. *l. si pactum* 9. *D. de probat. l. & heredi* 21. *D. de pact. l. patet* 23. *D. de pact. dotal.*
7. Semper enim in stipulationibus cæterísque contractibus sequimur id quod actum est *leg. semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Filiorum appellatione continentur liberi cuiuscunque gradus in materia fauorabili non etiam in odiosa.

LIberorum appellatio etiam in testamentis in quibus plenissima fieri solet interpretatio latiùs patet quàm filiorum. 2 Nam & nepotes & vlteriorum graduũ descẽdentes

dentes omnes in infinitum complectitur propria significationis suæ potestate,3 Filiorum verò appellatio non ité, sed eos solos qui primo gradu sunt 4 si non de fauore & commodo eorum agatur, Vt puta si fideicommissum pluribus sub hoc *filiorum* nomine relictum sit. 5 Quo casu parùm refert an filiorum, an liberorum nomen vsurpatũ proponatur: 6 siue de ascendentis, siue de agnati aut omnino extranei 7 testamento tractetur. 8 Ergo fideicommissum filiis iniunctum non perinde nepotibus licèt minùs dilectis iniunctum intelligetur, quia fideicommissum onus est, & consequenter odiosum. 10 *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Du Bois & Francisci & Antonij Du Bois de S. Treuier 16. Cal. Iul. 1584.

1. *leg. in testamentis* 12. *de reg. iur. cap. inter dilectos Extr. de donat.*

2. *l. quid si nepotes* 6. *de testam. tutel. l. sed & mulieres* 8. §. *hac autem de filys D. de excus. tutor.*

3. *l. liberorum* 220. *in princip. de verb signific.*

4 *d. l.* 6. *de test. tutel.* 8 §. *hac autem de filys de excus. tutor.*

5. Fit autem hoc non ex proprietate dictionis sed iusta interpretatione *l. iuris* 201. *de verb. signific* ob rationem positam *in d. l. liberorum in pr.* Et ita est hæc prænda *l. filij* 84. *eod. tit.*

6. Imola & cæteri *in l. Gallus* 9. *instituens de liber. & post.* Alex. in addit. ad Bart. *in l. Lucius* 81. *de hered. inst. & cons.* 9. *vol.* 1. *cons.* 5. & 26. *vol.* 3. *cons.* 57. *vol.* 6 Rom. *cons.* 129. Dec. *cons.* 391. Socin. *iun. cons.* 114. *n.* 3. *vol.* 1. Ias. *cons.* 52. *vol.* 3. Cephal. *cons.* 107. & 194 & fusè post omnes Hieron. Zanch. *in r. pet. l. heredes mei* §. *cùm ita in* 4. *part. num.* 197. *ad SC. Trebell.*

7. Idem Zanch. *vbi supr. n.* 203. post Alex. *cons.* 5. *volum.* 3. Aret. Socin. Dec. & alios ibi per eum relatos.

8. Adeóque tametsi supersit & concurrat paruus. Idem Zanch. vbi supra *num.* 164. Id verò apud nos maximè obtinet si testator vsus sit dictione illa *enfans* quæ collectiua est primi & vlteriorum graduum ex natura Gallici idiomatis.

9. *leg. coheredi* 4. § *cùm filia vbi notat. De vulg. & pup. substit. leg. si adrogator* 22. *C. de adopt. l. vnum ex familia* 67. §. *si rem de legat.* 2.

10. Quicquid enim onerat odiosum est, sicut è contrario quod liberat est fauorabile *l. Arrianus* 41. *de oblig. & act. l. Titia* 34. §. *qui inuita versi. non est enim de leg.* 2.

DEFINITIO V.

Quem sensum habeant hæc verba, si sine legitimo herede decesserit, *tam in testamentis quàm in feudis.*

VErba illa *si sine legitimo herede decesserit* in testamento apposita non de legitimis quibuscunque heredibus intelligi debent, at nec de ascendentibus quidem, sed tantùm de descendentibus ex verisimili voluntate testantis, communique vsu loquendi, 1 qui multò apertiùs in hanc sonat interpretationem si Gallica lingua ita scriptũ proponas *s'il vient à deceder sans hoirs legitimes.* 2 At quod magis est cùm de feudo agitur quod alicui & legitimis eius heredibus concessum sit, legitimos heredes nec descendentes ipsos omnes intelligimus, sed tantùm masculos qui ex linea quoque masculina suscepti fuerint, 3 quoniam recti feudi, propria natura & condicio illa est vt neque ad fœminas, neque ad masculos ex iis descendentes peruenire vnquam possit. 4 *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1590. Et rursum in causa D. Alfonsi d'Eibene Episcopi Albiensis & Abbatis Altacombani contra Ioannem Dardier 4. Cal. Aug. 1591.

1. Guid. Pap. *quæst.* 357.

2. Eo namq; verbo *hoirs* liberos solos intelligimus, & quidem ita si sint etiam heredes.

3. Idem Guid. Pap. *quæst.* 51 *num.* 3 post Bald. *in cap. si clientulus de alien. feud.* Idem Guid. Pap *quæst.* 113.

4. *Cap.* 1. *qui feud. dar. poss.* §. *hoc autem notandum lib.* 1. & *cap.* 11. *versic. ad filium de success. fratr. vel grad. succed. in feud. li.* 2. *in vsib. feud.*

DEFINITIO VI.

Cùm proximiores vocati sunt, quinã intelligantur, An qui testatori proximiores sunt, an qui heredi.

QVi heredi instituto proximiores agnatos substituit siue vulgariter, siue per fideicommissum, de iis sensisse credendus est qui sibi sint proximiores, non qui heredi. Aliud est si pupillariter substituerit. Nimirum quia per pupillarem succeditur pupillo. 2 Per vulgarem verò aut fideicommissariam non nisi testatori. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa 17. Cal. Iulij 1590.

1. *l. omnia* 32. *alàs l. cùm ita* § *in fideicommisso.* & ibi DD. *de leg.* 2. *l. vlt. C. hoc tit.* & ibi Castr. & cæteri.

2. *l.* 2. *l. sed si plures* 10. §. *ad substitutos de vulg. & pupill. substit.* etiamsi testator substituendo pupillariter dixerit *heres mihi esto l. si ita scriptum* 8 §. *qui filio de bonor. poss. secund. tabul.*

3. *l.* 1. & 2. *leg. coheredi* 41. *in princ. & §. cùm filia & pass. de vulg. & pup. substitut. l. sequens quæstio* 67. *de leg.* 2. *l.* 1. *& tot. tit. ad SC. Trebell.* Vide Anton. Tessaur. *decis. Pedem* 64. per totum maximè *num.* 4.

DEFINITIO VII.

Iussus soluere legata, eas quoque pecunias soluere debet ex quibus liberi etiam pro legitima sunt instituti.

PAter vni ex liberis suis ampliora legata dederat ea lege vt cæterorum legatorum quæ eodem testamento reliquisset iremque æris alieni & sumptuum funeris partem tertiam exsolueret. Cum singulis filiabus suis certam pecuniæ quantitatem iure institutionis & legati, vt notariorum mos est scribere, 1 reliquisset, pro legitima, Visum est eius quoque pecuniæ partem tertiam in heredis exonerationem a legatario præstari debere, Non illa ratione quam quidam probabant, quòd liberi in legitima parentum quodammodo creditores existimentur, 2 neque enim legitima siue viuo siue mortuo patre in ære alieno esse potest, 3 cùm nõ nisi deducto ære alieno cõputetur. 4 Sed quia institutio ex rẽ certa pro legato habetur, 5 & ex testamenti verbis vtramque dictionẽ eodẽ sensu à testatore vsurpatã constabat. 6 Nec admissa est sententia existimantium diuersam hac parte rationẽ constituendam esse filij & extranei, quasi filius ex certa re pro legitimâ institutus non legatarij loco vt extraneus, sed heredis iure censeri debeat, 7 vt pote qui in legitima necessariò fuerit instituẽdus. 8 Nam quòd dicimus filium in legitima aut in ea re quæ pro legitima relinquitur institui oportere, non facit filium vlla ex parte heredem, 9 sed tantùm vt pleniore honore legatum consequatur. Est enim longè honorabilior titulus institutionis. 10 Cæterùm vel in vno numo legi satisfactum esse sufficit, filiúmque institutum, vt reliqua legitima tota legati iure illi relinqui possit. 11 Proinde non potest institutio facere quominus pro legatario habeatur, 12 Alioqui dicẽdum esset cogi eum respondere creditoribus: 13 quo admisso in eius odium retorqueretur quod fauore ipsius esset constitutum. 14 *Ita tractatum est* 12. Cal. Iul. 1591. Iunge SC. 5. Sup. de hered. instit.

1. Qui mos fluxit ex imperitia notariorum nescientiũ quid scribant vt loquitur Bald. *in l. quoties* 13. *C. de hered. inst.* cùm diuersi sint tituli & diuersa iura institutionis & legatorum.

2. Est enim speciale in legitimâ quæ debetur adrogato in bonis adrogatoris vt dicatur æs alienum patris *l. Papinianus* 8. §. *si quis impuber. D. de inoff. testam. l. si adrogator* 22. *D. de adopt.*

3. *l.* 1. § *si impubere D. de collat. bonor. l. cùm quæritur* 61. *C. de inoff. testam.*

4. *d. l. Papinianus* §. *quarta autem D. de inoff. testam.*

5. *d. l. quoties* 13. *C. de hered. instit.*

6. Vna enim pars testamenti per aliam declaratur *vulg. l. qui filiabus de leg.* 1. quamuis in dubio facienda sit restrictio vt censeatur quis quàm minimum fieri potest grauatus dummodo talis possit fieri interpretatio salua ratione recti sermonis Paul. Castr. *in l. Titia cùm testamento* 34. §. *Lucius Titius num.* 2. *per ill. text. & §. qui inuita de legat.* 2.

7. Roman. *cons.* 179. *post glos. in cap. si pater testam. in* 6.

8. *Nouell.* 115. *vt cùm de appell. cognosc.* §. *aliud quoque capitulum.*

9. Vnde est quod scripsi in priore parte *Hemisphil. de error. pragm.* cuiusmodi testamẽta nõ valere q̃ hodie fiũt tanquã in quib. præteritus sit filius, tũ quoq; cũ in legitima suis instituens.

10. *l filium* 5.§. *sed etsi portio de legat. præst.*

11. Bald. *ad Auth. nouissima in princip. C. de inoff. testam.* & post eum cæteri ibid.

12. Hoc enim est quod ait Bart. *ad l ex facto* 35. *num.* 3. *D. de hered. instit.* quod ad rem ipsam pertinet institutionem ex re certa semper sapere naturam legati at non semper quod ad ius & personam filij ex re certa instituti.

13. Tanquam heredem *l.* 1 *C. si cert. pet. l. vlt. C. de hered. act. l.* 1. *&* 2. *C si ex plurib hered. delat.*

14. Contrà *l. quod fauore* 6. *C. de legib. & nulla* 25. *D. eod. l. pen. C. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VIII.

Qui tenetur soluere legitimam in pecunia relictam, debet eandem soluere in corporibus bonorum.

QVid ergo si filiæ ex re certa institutæ patris voluntate neglecta mallent legitimam petere in corporibus bonorum? Id enim eis vtique licet. 1 An legatarius qui legatorum partem tertiam soluere iussus est legati sui quod in fundis accepit diminutionem pati cogendus erit? Dubitationem facit quòd ita ius comparatum est vt siue quãtitas siue corpora petantur pro legitima, prius conueniendus sit heres quàm legatarij, 2 tametsi legitima per legata non minuatur. 3 Sed tamen verius est & voluntati testantis conuenientius, vt qui tertiam partem pecuniæ pro legitima relictæ præstare debuit, tertiam quoque partem de suo legato præstet corporum quæ pro legitima debentur, 4 vt subrogatum induat naturam eius, in cuius locum subrogatum est. 5 Nec sanè potest negari, quin is qui & legatorum & æris alieni & sumptuum funeris partem tertiam inferre iussus est, omnium onerum hereditariorum partem tertiam præstare iussus videatur, 6 nimirum ad concurrentem vsque legati quantitatem. 7 In quorum numero legitimam liberorum portionem contineri certum est, siue in pecunia soluatur, siue in corporibus. 8 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quia debetur legitima in corporibus bonorum non in pecunia *l scimus* 36. *vers. repletionem.* vbi DD. *C. de inoff. testam.*

2. Boer. *quæst.* 145. *num.* 1. 2. *&* 3. Guid. Pap. *quæst.* 82. *in fin.*

3. *l. Papinianus* 8. §. *quarta autem D. de inoffi. testam.*

4. *Arg. l. cùm ab vno* 53. vbi est text. elegans *de legat.* 2.

5. *vulg. l. si eum* 10. §. *qui iniuriarum D. si quis caution. cum similib.*

6. Quoniam his tribus vniuersa onera hereditaria concludantur *d.* §. *quarta autem l. hereditariarum* 40. *de oblig. & action.*

7. *d. l. cùm ab vno.*

8. Cùm sit portio debita ex bonis defuncti, quamuis eius præstandæ obligatio incipiat ab herede sicut & legatorum *d. l. hereditariarum* iunct. *l. hereditarium* 7. *D. de reb. auctor. iudic. possid.*

DEFINITIO IX.

Suorum appellatione in testamentis an transuersales quoque contineantur & ad quem vsque gradum.

PAtet institutis communibus liberis si ij postea sine liberis morerentur substituerat vxorem & *suos* pro parte hereditatis, & ex agnatis quosdam pro alia parte, his similiter verbis additis *& les leurs*. Mater prædecesserat superstite fratre, itémque fratrum præmortuorum liberis. Quærebatur an ex iis verbis *& suos*, fratres fratrúmq; liberi aut simul aut ex ordine ad fidicommissum vocati viderentur. Placebat quibusdam videri, propterea quòd etiam in testamentis appellatione *suorum* transuersales quoque contineantur, saltem ad quartum vsque gradum si descendentes nulli sint, Inspecta scilicet loquendi consuetudine potiùs quàm verborum proprietate. 1 Quæ interpretatio eo probabilior in proposito videbatur, quòd testator communib. liberis institutis qui soli erant ex matris substitutæ descendentibus, non poterat videri de iisdem sensisse substituendo matri, quam ipsis ex contrario substituerat si illi ante matrẽ morerẽtur. 2 Cõtradicebatur *suorum* appellatione nõ alios propriè significari quàm qui sint in potestate, 3 Nec nisi in matre & auia benignè receptum esse vt quia liberos in potestate non habent, 4 liberi & nepotes cæteríque earum descendentes demonstrari videantur, 5 præterquàm si dictio illa *suos* posita sit adiectiuè vtputa si quem testator instituerit aut substituerit *& suos heredes*. Quo casu licèt non desint qui putent adhuc de solis descendentibus ea verba intelligi debere, adeóque idem dicendum esse si heredum duntaxat mentio facta sit, 6 Verius tamen est quoscunque heredes etiam extraneos intelligi vocatos, 7 non item descendentes nisi sint præterea heredes, 8 nihílque hac parte differre testamentum à contractu, quamuis differat si *suorum* nomen simpliciter scriptum fuerit, vt in superioribus diximus. 9 Accedebat in proposita facti specie coniectura voluntatis, vt *suorum* appellatione de solis descendentibus sensisse testator videretur, quod in alia testamenti parte substitutis pro bonorũ parte agnatis *& suis* idipsum testator subinde sic declarauerat, vt quasi essent illa Synonima pro *suis* reponeret *eorum liberis*. 10 Nec mouebat quod suis ipsis descendentibus substituta mater videbatur. Eius si quidẽ ætatis proponebatur, quod obseruatione dignum erat, vt ex alio marito liberos habere posset. 11 Alioqui sanè difficile esset dicere quis eorum verborum *& suos* vsus esse deberet si ad mulieris transuersales non accommodaretur. 12 Nemo autem negauerit eam accipiendam interpretationem, quæ faciat vt verba aliquid operentur, siue de contractu agatur, siue de vltima voluntate. 13 Neque obiicere matris fratres fratrúm ve filij poterant, non esse verisimile testatorem de iis liberis sensisse quos vxor se mortuo ex alio marito suscepisset. 14 Cùm non minùs essent illi ipsi extranei testatori, quàm liberi quos viuo eo ex alio viro quæsisset. Sitque ea interpretatio fauorabilior liberis testatoris vt tantò minùs grauati videãtur. 15 Siquidem faciliùs euenire poterat quod & euenerat, vt mater sine liberis ex alio matrimonio susceptis, quàm vt sine agnatis cognatísve moreretur. 16 Vnde fiebat vt fideicommissario nullo superstite fideicommissi onus intercideret, quod liberis communibus fuerat iniunctum. 17 Ita ex tempore tractatum nihildum tamen decisum est in causa N. Milex & N. Morard Idib. Mart. 1594.

1. Ita enim plerisque locis respondit Ias. maximè *cons* 197.

2. Nam secunda substitutio præsupponit primam. Non potuerunt ergo in secunda substitui illi quibus ipsis in casum mortis per primam substitutum fuit.

3. *l. in suis* 11. *de liber. & posthum. l. scripto* 7. *D. vnd. liber.* Bart. *cons.* 52. Dec. *cons.* 217. 248. *&* 253.

4. *l. illud* 4. §. *ad testamenta de bonor. poss. contr. tabul. l. mulierem* 3. *C. de adopt.*

5. Vt pluribus tractat Guid. Pap. *quæst.* 306. *&* 457.

6. *Arg. l. ex facto* 17. §. *vlt. ad SC. Trebell.* si eo loco pro *alieno*, legas *absque* quomodo legendum esse docuimus *libr.* 7. *Coniect. cap.* 5.

7. Ac si scriptum esset quodammodo ex grammaticæ regulis scribi oporteret *& ipsius heredes.*

8. Quia licèt de descendentibus testator senserit, non tamẽ sensit de iis tanquam descendentibus, sed tanquam de heredibus *arg. tale pactum* 40. §. *vlt. D. de pact.*

9. *Defin.* 5. *supr.* vbi vide.

10. Vna enim testamenti pars per aliam declaratur *vulg. l. qui filiabus* 17. *de leg.* 1. *l. quæsitum* 12. §. *Papinianus autem antepen. de instruct. & instrum. legat. l. vtrum* 23. *de petit. hered.*

11. Post mortem scilicet prioris mariti. De quibus liberis nihil vetat maritum cogitasse *arg. à contrar. sensu. l. cùm vir vxori* 25. *de condic. & demonst.*

12. Vt diximus *num.* 2. *supr.*

13. *vulg. l. si quando* 109. *de legat.* 1. Et hæc est iuris illa dispositio quam solet Craueta nobilissimam dicere.

14. Ex not. *in d. l. cùm vir.*

15. Quæ præsumptio facilè capienda est in fauorem filiorum eorundémque heredum *l. Titia cum testamento* 34. §. *qui inuita & §. Lucius de leg.* 2.

16. Quæ ratio est *d. l. ex facto* 17. §. *vlt. ad SC. Trebell.* iuxta nostram emendationem suprà relatam *num.* 6.

17. *leg. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici D. de inf. fisc.*

DEFI-

DEFINITIO X.

Vocati sub nomine collectiuo an habeant ius repræsentationis.

ALia fuit quæstio, An si ex iurisratione, aliquâve voluntatis coniectura *fideicommissorum* appellatio ad transuersales extendi posset, fratres superstites, statimque prænortuorum liberi simul vocati intelligerentur, An verò nullus fratrum filiis locus esset superstite fratre tanquam proximiore. 1 Iudex enim à quo fuerat prouocatum omnes simul ad fideicommissi petitionem admiserat, neque tamen superstites frater de iudicati iniquitate conquerebatur. Putabant cùm fideicommissum conditionale fuisset neque transmissioni locum esse potuisse, neque repræsentationi, 2 ex vulgaribus iuris regulis. Proinde solum fratrem qui superesset admitti debuisse exclusis fratrum filiis: Etsi enim sunt qui putent repræsentationi locum esse etiam in fideicommissis si sub nomine collectiuo relicta sint, frequentior tamen interpretum schola contrariam magis probat opinionem. 4 Sed tamè in proposito deduxit me in diuersam sententiam quod ius fideicommissi vnitum erat cum iure legitimæ successionis, déque fideicommisso inter eos contendebatur qui ex nouella Iustiniani constitutione simul erant ab intestato mulieri grauatæ successuri. Quo casu magis probatum est, nec sine ratione, vt in fideicommisso quod sub nomine collectiuo relictum est ius repræsentationis locum habere posset. 6 Accedebat quod frater ipse superstes iudicato consenserat. Qua ratione tametsi alioquin solus admitti debuisset, iustamen nepotum ex fratribus confirmatae videbatur, cum verbi collectiui quo testator vsus fuerat ratio pareretur, vt fratrum quoque filij viderentur mutati. 8 Neque verò heredum quicquam interesse videbatur. 9 Cùm si fratrum filij excludendi essent, non eò minùs totam hereditatem ex fideicõmisso petere frater posset, quòd ab initio non nisi partem petuisset & obtinuisset. 10 *Ita tractatum* sed nihil dum decisum est in eadem causa.

1. Quæstio in eo erat an in hac specie locus esset repræsentationi.
2. Quia fideicommissum conditionale numquam transmittitur siue sit vniuersale siue singulare, nisi dies eius cesserit viuo fideicommissario *l. si in personam* 21. *C. de fidei. l. vlt. C. quand. dies legat. ced.*
3. Nemo enim ad fideicommissum admittitur nisi qui ipse fuerit vocatus *l. 1. Lucius* 78. *§. tres heredes* iunct. *l. heredes mei* 57. *§. cùm ita & ibi not ad SC. Trebell.*
4. *Ex l. omnia* 32. *alias l cùm ita §. in fideicommisso de leg.* 2.
5. *Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venien.* vnde sumpta est *Auth. cessante C. de legit. hered.*
6. Sic enim Castrens. & post eum vulgò cæteri *ad l. vlt. C. Loc tit.*
7. *arg. l. filio preterito* 17. *De iniust. rupt. l. pen. C. de pact.*
8. Tanquam qui sub nomine illo collectiuo comprehenderentur *d. §. in fideicommisso d. i. vlt.*
9. Nemo autem auditur siue agendo siue excipiendo siue interesse *l. 5. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo* 13. *§. si de testamento.* & ibi Alex *ad SC. Trebell.*
10. Non enim condẽnatur qui partem tantùm obtinet quam solam petiit. Nec rursus sententia quæ fratrum filios repellit, consequenter adiudicat reo portiones quas illi petebant. *l. si inter me* 15. *in fin. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Reditus fundiarij bonorum immobilium appellatione continentur non etiam cæteri non fundiarij.

REditus fundiarij & census annui, licèt per actionem petantur, bonorum tamen immobiliũ potiùs quàm iurium & actionum appellatione continẽtur: quoniã debentur iure dominij directi. 1 Adeò vt ob moram in iis solvendis contractã liceat directo domino fundos ipsos vindicare & dominij vtilis cum directo vt loquuntur petere consolidationẽ. 2 Itaque quamuis in obligatione aut venditione aut donatione bonorum omniũ mobilium, & immobilium iura & actiones non comprehendantur etiãsi adiectum sit *quorumcunque*, 3 reditus tamen isti fundiarij quos Galli vocant *rentes foncieres* continebuntur. 4 Aliud ergo erit in reditibus non fundiariis, Vulgo appellant *rentes volantes*. Iura enim sunt & actiones, licet fundi quoque ipsi eo nomine sint obligati. Nam & hypothecæ persecutio tota in iure & actione consistit, 6 tametsi obligata sint corpora nec cum dominij causa quicquam commune habet. 7 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa fratrum Michal 7. Cal. Iul. 1594.

1. *l. 1. & vlt. cum ibi not. C. de iur. emphyt.*
2. *d. l. vlt.*
3. Quia scilicet iura & actiones constituunt tertiam speciem bonorum à bonis mobilibus & immobilibus differentẽ *l. quàm Tuberonis* 7. *§. in peculio & ibi not. De pecul. l. à Diuo Pio* 15. *§. in venditione D. de re iudic.*
4. Nam & interdum iura & actiones censentur appellatione bonorum immobilium hoc ipso, quòd dantur ad rem immobilem Bart. *ad l. si sic legatum* 75 *§. vlt. de leg.* 1.
5. *l. vlt. §. 1. de contr. empt.*
6. *l pignoris* 18. *C. de pignor. l. pignoris* 17. *D eod.*
7. *l. 1. §. cùm prædium D. eod. tit. de pignor.*

DEFINITIO XII.

Legatis simpliciter nummis aureis quales & cuius æstimationis aurei debeantur.

NVmis quidem simpliciter legatis exiguiores legati videntur, vt ea sumatur interpretatio quæ fauorabilior est heredi, 2 licèt dici soleat accipienda plerumque verba in potentiore & digniore significatione. 3 Sed tamen si ex alus testamenti clausulis appareat de maioribus sensisse testatorem ea potiùs accipienda erit interpretatio quæ voluntati conuenientior videatur. 4 Finge testatorem qui legauit tibi centum aureos codem testamento alteri legasse quingentos florenos. Aurei quidem æstimatio exiguior illa est quinque florenorum. Et apud nos vulgari sermone 5 aureum numum qui dicit, quinque florenos monetæ nostræ intelligit, licèt aureus numus reuera nullus sit huius æstimationis. Sed tamen in proposito aliam interpretationem capiendam esse ex eo apparet, quòd idem testator cùm subinde quingentos florenos legare voluit non aureos centum legauit, sed florenos quingentos. Non ergo aurei appellatione de quinque florenis sensisse videri potest. 6 Idem multò magis dicendum placuit cùm legatum in hæc verba scriptum esset *Lego Titio centum aureos pro conficiendo vase aureo* Etsi enim æstimatis quoque in quinos florenos singulis aureis facilè fieri potest vt ex ea quantitate quingentorum florenorum redigantur aurei ex quibus postmodum corpus aureum cõfletur, 7 credibilius tamen est testatorem de iis aureis sensisse ex quibus tale quid aureum conficeretur, quod ipsum esset centum aureorum. 8 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Domina Dhostel contra N. De Marcosey 15. Cal. April. 1595.

1. *l. si ita* 14. *in fin. l. cùm seruus* 39. *§. scio de legat. 1. l. numos* 75. *de leg. 3. l. semper in obscuris* 9. *de regul. iur.*
2. *l. Sempronius* 47. *de leg* 2.
3. *cap. si pater de test in 6. cum vulg.*
4. Cùm vna pars testamenti recipiat ex alia interpretationem *l. qui filiabus* 17 *in princ. de leg. 1. l. quæsitum* 12. *§. Papinianus autem de instruct. & instr. legat.*
5. Secus enim est si in sententia fiat mentio scutorum vt loquimur, multò magis si adiectum sit aureorum quia nec aurei quinque florenorum appellantur simpliciter aurei sed cum hac adiectione *aurei cameralos.*
6. Nec enim testator diuersis nominibus eandem rem expressisset *l. si idem* 7. *C. de codicill.*
7. Nam æstimatio rerum omnium quæ mercis numero habentur in pecunia numerata fieri potest *l. si ita fideiussorem* 42. *D. de fideiuss.*
8. Alioqui vas illud aureum non tam ex centum aureis legatis quàm ex negotiatione conficeretur, *arg. l. venditor* 21. *de hered. vel act. vendit. l. quæsitum* 78. *§. illud fortasse de leg. 3.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interfit inter electionem & votum.

LOngè alia electionis alia voti significatio est.1 Electio luem nostri dicunt, certæ personæ ad prælationem vel fraternam societatem legitimè factam vocationem,2 Votum verò animi deliberationem cum beneplacito determinantem se ad aliquid vt loquuntur. 3 Interdum tamen his verbis promiscuè vtimur, siue de ecclesiasticis, siue de profanis rebus agatur, etsi prudentibus nostris familiarius est vt votum pro desiderio dicant. 4 *Sine die.*

1. Boer. *quæst.1.num.1.& 2.*
2. Glos. *in cap.vnic.* in verb. *vera de postul.prælat.in 6.*
3. Bald. *in cap.quia propter. col.5. in princip.de elect.*
4. *l.nam etsi 15.D.de inoff.testam.l.mulier 22.§.cùm proponeretur ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XIV.

Non facit qui vult facere.

NOn eligit qui dicit se velle eligere, 1 quia infinitus modus nullam habet determinationem, 2 Idémque in cæteris caussis iuris est vt qui dicit se velle vendere vel donare, vel testari, aut quid aliud simile facere non ob id vendidisse aut donasse, aut testatus fuisse videatur. 3 *Sine die.*

1. Boer. *dict.quæst.1.num.2.*
2. *l.serui electione 6 de leg.1.*
3. Bart. *in l.vlt.de cond.caus.dat.l.ex ea scriptura 29. qui test. facer. poss.*

DEFINITIO XV.

Voluntas concepta nihil potest, sed prolata potest interdum plus quàm scripta.

CVm voluntatis triplex differentia sit, 1 quædam enim concepta duntaxat, alia prolata, quam & enixam possis dicere, 2 tertia scripta. Primæ quidem ratio haberi nulla potest, 3 ne in iis quidem caussis quæ nuda voluntate nudóque consensu perficiuntur. 4 Sed tamen secundæ causa potior esse solet quoties nihil impedit quominus plus dictum minùs scriptum esse videatur: 5 Quanquam non facilè credendus quisquam est dixisse quod non scripserat, sicut nec voluisse quod non dixerit. *Sine die.*

1. Boer. *dict.quæst 1 num.8* post Bald. *in tract. De schismate addit.si quis aliq tol prohib.*
2. *l.Cùm pater 77.§.filius matrem de leg.2.*
3. *l.Labeo 7.de supell.legat.*
4. Boer. *ibid.num.10. ex l.1 §. conuentiones de pact. l.fideicommissa 11.§.1. de leg.3. l.si quis cum testamentum.25.qui test.fac. poss. Not. in l.1. C.fam.ercisc.*
5. *Vt in d.§ filius matrem & l.vnum ex familia 67.§ si omissa eod.l.cùm annis 102.de condic.& demonstr.*
6. *l.liberis § pen.de ann.leg.l.1.§. loquitur de magistr. conuen.* Bald. *in l.voluntas C.de fideic.* Boer. *quæst.1.num.34.*

DEFINITIO XVI.

A propria verborum significatione interdum recedi-tur, vt actus sustineatur.

NOn est nouum vt à propria verborum significatione recedatur ad tuendum actum qui alioquin non valeret. 1 Nam & quod magis mirũ est ob eam ipsam caussam fit aliquando vt verba quoque solennia dicta fingantur, quæ reuera nunquam dicta fuerunt. 2

1. *l.pater Seuerinam 101.§. conditionum de condic. & demonstr.*
2. *l.manumissio 23. De manum. vindict.*

DEFINITIO XVII.

Ciuis quis dicatur.

CVm de statuti vel consuetudinis interpretatione agitur, quæ stricta semper fieri debet non alius appellatione ciuis comprehenditur quàm qui originarius est, id est in eo ipso loco natus. 2 In ciuitate tamen natus intelligi debet is quoque qui in vico aut suburbio ciuitatis natus est. 3 *Sine die.*

1. *Desin.1.sup.de legib.*
2. Glos. *vt in l.1.in fin.de tutor.& curat.dat.ad his quam sig.* dicit Bald. *in Auth.sed omnino C.ne vxor pro marit.* Boer. *quæst. 13.num.24.*
3. Boer. *ibid.num.26.*

DEFINITIO XVIII.

De alienigenis & albinis.

ALienigenarũ quos & Albinos quasi alibi natos Galli vocant, 1 ea incapacitas est vt nec ab intestato succedere possint nec heredem habere in ea prouincia quæ huiusmodi iure vtitur, 2 Nisi cum priuilegio ciuitatis à iure communi totius prouinciæ recessum est. 3 Sufficiet tamen paternæ originis ratio ne quis albinus censeri possit licèt alibi natus ipse proponatur. 4 Nec huic necessaria erit impetratio literarum, quas naturalitatis aut ciuilitatis vocãt, 5 vt eodem in omnibus iure censeatur, quo si in prouincia natus esset. 6 *Sine die.*

1. Boer. *quæst.13.num.17.*
2. Idem Boer. *vbi sup.num* 18.
3. Vt in iis locis Galliæ de quibus apud eundem Boer. *vbi suprà num.16.*
4. Vide *Dec.24.infr.de numer.pat.*
5. Idem Boer. *vbi sup.num.20.*
6. Hoc enim ius est eorum omnium qui ex priuilegio ciues effecti sunt, & literas naturalitatis impetrarunt. Bart. *in l.si ut qui pro emptore quæst.3.princip.de vsucap. & in l.si maritus 3.Iulia de adult.* Vide *l.sed si accepto de iur.fisc.* Boer. *vbi sup.num.21.*

DEFINITIO XIX.

Antecessores maiores & inferiores qui dicantur.

MAiores aut antecessores cùm dicimus eos intelligimus qui sunt supra tritauum, parentes verò inferiores omnes à tritauo & tritauum ipsum. 1 *Sine die.*

1. *l.Iurisconsultus § parentes de gradib. consang. & affin. l. quicunque 5.parentes de in ius voc.* Boer. *q.13 nu.28.29.*

DEFINITIO XX.

Natus in peregrinatione, itémque expositus ad publicum hospitale cuius origmis & loci ignotus sit.

NOn bene à nonnullis peregrinatio captiuitati comparatur, nec is qui in peregrinatione conceptus & natus fuit, ei qui in captiuitate, 1 cùm is qui peregrinatur habeat animum reuertendi, idcóque nec ciuitatem amittat, libertatem verò multò minùs, nec proinde indiget postliminio, 2 quę omnia in eo qui ab hostibus captus est, diuersa sunt. 3 Cui consequens est vt paternæ originis domicilium & ius sequatur is quem in peregrinatione nasci contigit. 4 Longéque alia ratio est infantis ad publicum hospitale expositi cuius parentes ignorantur. Hic enim ciuis eius loci est in quo expositus reperitur, 5 quia nihil aliud est quod melius & commodius dici possit. *Sine die.*

1. Contra Bald. *in cap.2.de conuers.in fid.* quem refert & probat Boer. *quæst.13.num.40.*
2. *l.postliminij 5.in fin.D.de capt.& postlim.*
3. *d.l.3 l.in bello 12.& pass.eod.tit.*
4. Boer. *vbi suprà num.42.*
5. Bart. *in l.1 in fin.D.ad municip.* Boer. *vbi supr.nu.41.*

DEFINITIO XXI.

De differentia oblatorum monasterio, & conuersorum.

QVi monasterio oblati dicuntur in eo differunt ab aliis quos conuersos appellant, quòd oblati illi sunt qui non mutata veste se & sua dicant monasterio, 1 Conuersi verò qui mutata veste religionem professi sunt, nec in alio distant à monachis nisi quòd clerici non sunt. 2 *Sine die.*

1. De quibus text. & DD. *in cap. consulti sumus de regul. & can. qui bona 17. quæst.* 1.

2. Boer. *quæst.* 10. *nu.* 5. *&* 6. vbi ad lit aliquando fieri vt quis offerat bona sua sine se, aliquando se sine suis. Aliquando se & sua.

DEFINITIO XXII.

Debitorum omnium quæ marius mortis tempore reliquerit appellatione an dos quæ mulieri aut eius heredibus restituenda est, contineatur.

QVidam heredibus scriptis fratre, & ex sorore præmortua nepote huic bona quædam prælegauerat, sed ea lege subiectóque onere, vt legata omnia solueret, itémque quicquid à testatore mortis suæ tempore deberetur. Quærebatur an dos quæ soluto matrimonio mulieri restituenda erat, in eo debitorum numero contineretur, vt ad solius nepotis onus ex lege prælegato dicta pertineret. Primus iudex pronunciauerat pertinere, Qui ex appellatione cognouerat, contrà. Cùm ex secunda appellatione in auditorio Senatus res tractaretur, Quidam putabant siue iuris rationem inspiceres, siue vulgarem loquendi rationem pro nepote pronunciandum esse. Nam cùm testator ea debita expressim demonstrasset, quæ mortis suæ tempore forent, id sanè tempus designauerat, quo & viueret, & matrimonium adhuc constaret. Instans enim illud mortis, vitę non morti computandum esse certum est, 1 quia nec mortuus quisquam moritur sed viuus. Nemo autem dixerit maritum quandiu viuit & constat matrimonium, debitorem dotis esse, Siquidem eo animo dos marito datur, & eo voto, vt perpetuò sit penes eum, 2 Alioqui nec dominiũ dotis in maritum transferri posset, si transferendi causa temporalis tantùm esset, non perpetua. 3 Quam ob causam ita ius olim comparatum erat, vt si mulier prior decederet etiam superstitibus liberis, dos tamen penes virum remaneret 4 nisi in dote danda aliud conuenisset, 5 Vnde illud induci etiam necesse fuit Iustiniani constitutione, 6 vt tacita stipulatio de dote restituenda semper interessisse fingeretur, Postquam constitutionem etsi verum est etiam constante matrimonio aliquando, 8 & eo soluto omnimodo futurum, vt dos restituenda sit, 9 non ideo tamen maritus quandiu constat matrimonium, absolutè dotis debitor dici potest, qui ex contrario interea putè & absolutè dominus est. 10 Quid enim si mulier præmoriatur, herede, vt plerunque fit relicto viro? Nullum sanè instans vnquam fuerit, quo dici possit maritum dotis debitorem fuisse. 11 Idémque ferè tractati potest si mulier superstitibus liberis ante virum decesserit. Etsi enim liberi heredes sunt matris, 12 non tamen iis dotẽ restituere pater cogitur, quippe cuius vsumfructum habeat vt & bonorum omnium maternorum quandiu viuit. 13 Sed & tritum est eum, qui nõ nisi sub conditione & in diẽ incertum debitor est minus propriè debitorem dici, quandoquidem obligationis substãtia ex dandi potissimum necessitate æstimatur, debitórque is propriè dicitur, à quo inuito exigi potest. 14 Nec quod plerisque iuris locis debitor impropriè appellatur, 15 aliam causam habet, quàm quod facere non possit ne debeat existente quandóque conditione. 16 Cæterùm nihil verè deberi creditori condicionali ex eo apparet, quod mitti non potest in possessionem bonorum debitoris ex edicto Prætoris, quo succursum est creditoribus, quamuis legatarius condicionalis mittatur, quia huic etiam pendente conditione aliquid debetur, 17 Creditori verò ne cautio quidem debetur. 18 Sed neque inspecta vulgari ratione loquendi debitorem dicere solemus maritum qui ab vxore dotem acceperit, nec dotem in ære alieno computamus. 19 Proinde ex testamenti verbis potiore iure niti nepos videbatur. Quæ verborum proprietas vsque adeò spectãda est, vt aliquãdo etiã voluntati præferatur. 20 Eóque magis in proposito id admittendum videbatur, quòd nepotẽ ex sorore prædilexisse testator videbatur, qui ei prę legauerat: tametsi eum oneraſſet. Cur enim prælegasset si onerare tantùm non etiam ipsi faucre voluisset. 21 Deniq; sæpius responsum est ab interpretibus sub appellatione creditorum etiam in legato 22 contineri, quod non nisi in diem debetur, aut sub condicione. 23 Senatus tamẽ noster frequentioribus votis in eam partem inclinabat, vt in proposita specie ex voluntate testatoris dos quoque contineretur. 24 Putauit tandem dignam esse rem de qua amplius deliberaretur in causa Iacobi Excoffier & Henrici Villar 6. Febr. 1596.

1. *l. qui duos* 18. §. 1 *D. de test. manum. l. vlt. D. de condic. instit.*

2. *l. 1. D. de iur. dot.*

3. Nec enim dominium transfertur ex causa temporali vt ad eum locũ Cuiacius notat. Dotis porrò dominium in maritum transferri certum est *l. quamuis* 75. *D. eod. tit. De iur. dot. l. decr* 9. *C. de rei vindic.*

4. Scilicet si dos esset aduentitia. Nam profectitia ad patrem reuertebatur, quanquam hoc ipsum non tam iuris quàm miserationis ratione *l. si ex re succursum* 6. *D. de iur. dot.* De quo scripsi variis in locis Coniecturarum.

5. Scilicet de recipienda dote quæ dos ideò receptitia dicebatur vt refert Vlp. *in fragmentis Tit. De dotib.*

6. *In l. vnic. C. de rei vxor. act.*

7. Nisi extraneus stipuletur sibi vel suis dotem reddi. Hoc enim Iustinianus excepit *in d. l. vnic. §. accedit.* Ne scilicet extranei à constituendis doribus reuocarentur *l. vlt. C. de iur. dot.*

8. Iis scilicet casibus de quibus nostri tractant *ad l. vnic. C. si dos const. matrim. solut. sit & ad l. quamuis* 20. *D. solut. matrim.*

9. *Tot. tit. solut. matr. D. & C.*

10. *d. l. decr* 9. *C. de rei vindic. d. l. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. 1. D. de fund. dot. l. quædam* 62. *D. de acquir. rer. domin. §. 1. Instit. quib. alien. licet vel non l. si constante* 24. *§. si maritus D. solut. matrim.* Quanquam non sunt ista pugnantia vt quis eiusdem rei & dominus & debitor sit. Nam debitores semper domini sunt eorum quæ debent *l. 1. in princip. D. de liberat. legat.*

11. Nec enim potuit mortua vxore fieri debitor sui ipsius *l. debitori* 7. *C. de pact. l. debitori* 50. *D. de fideiuss. l. Stichum* 97. *§. adito D. de solut.*

12. Quamuis sint illi in patris potestate *l. sacratissimi* 9. *D. ad SC. Tertyll. & Nouell.* 118. *De hered. ab intest. venient. cap.* 1.

13. *l. sub conditione* 16. *D. de condict. indeb. l. quod in diem* 7. *D. de compensat. l. stipulatio ista* 38. *§. inter De verb. obligat. l. qui promisit* 48. *de condic. indeb.*

14. *Vt in l. is cui* 42. *D. de oblig. & action. l. creditores* 10. *& seqq. l. condicionales* 54. *& seq. D. de verb. signif.*

15. *l. qui balneum* 9. *D. qui potior in pign. hab.*

16. *l. penult. in fin. D. quib. ex caus. in poss. eat.* Etsi pugnare videtur quod scriptum est *in l. in possessionem* 6. *eod.* De quorum locorum conciliatione videnda sunt quæ scripsimus in libris Coniecturarum.

17. Nimirum cautio ex alia parte edicti *Vt legat. seu fidei. nom. caueat. d. l. pen. §. 1. quib. ex caus. in possess. eat.*

18. Quia imputari potest creditori qui contraxit cur non sibi melius & diligentius prospexerit contrahendo *l. 3. D. de separat.*

19. Nisi cùm maritus dotem alicui stipulanti promisit vt *in l. qua dotis* 33. *D. solut. matr. l. vlt. §. filia De legat. 2.*

20. *l. ille aut ille* 25. *§. 1. l. non aliter* 69. *de leg. 3. l. si alij* 19. *D. de vsufr. legat.*

21. Sic dicimus heredem etiam à quo legatum est fauorabiliorem esse legatario quamuis sit oneratus *l. Sempronius* 47. *de leg. 2. l. Titia testamento* 34. *§. qui inuita de legat. 2.*

22. Quod tamen largiorem solet recipere interpretationem *l. in testamentis* 12. *De reg. iur.*

13. *l. Paula Callinico* 27. *§ Pompeius* & ibi Bart. & post eum cæteri *de legat. 3.*

24. Nam nec nouum est vt hereditarium æs alienum existimetur etiam de quo agi non potuit cum defuncto *l. hereditarium* 7. *D. de reb. auct. iudic. possid. l. hereditariarum* 40. *D. de obl. & action.*

DEFINITIO XXIII.

In iudicijs fit interpretatio pro eo qui ambigua intentione vsus est. In contractibus verò contra eum qui potuit apertius loqui.

CVm quis ambigua intentione vsus est, separãda sunt iudicia à contractibus. In iudiciis sequimur mentem eius qui ambiguã orationem protulit. 1 In cõtractibus cõtrà fit interpretatio in odium illius, qui potuit legem apertiùs dicere. 2 *Ita Senatus* in causa Antonij Chardon & fratrũ, contra Petrum Ludouicum de Lallee 19. Mart. 1596.

1. *Si quis intentione 65. bi scripsi n Ra ionalibus D de iudic. Iunct. l ſ temus 61. eod. t tul. l. inter ſtipulantem 83. §. 1. D. de verb. oll gat.*

2. *Iuxta l. veteribus 39. D. de pact. l Laleo scripſit 21. D. de cont. empt.*

TIT. XIX.

Si omiſſ. ſit cauſ. teſtam.

DEFINITIO I.

Qui poſſedit hereditatem purè ab inteſtato ignorans teſtamentum, poteſt adire poſtea ex teſtamento, adeóque cum beneficio inuentarij.

QVI heredem ſe inſtitutum ignorat, ſi tanquam ab inteſtato poſſideat hereditatem non prohibetur heres eſſe ex teſtamento ſiue purè (neque enim ſucceſſionem teſtamentariam repudiaſſe videri poteſt quam ignorauit ſibi competere) ſiue cum beneficio legis & inuentarij ſi id malit. 2 Nam quid ſi teſtamento legata multa relicta ſint quæ ab inteſtato nulla debuiſſet? Non poteſt videri in fraudem edicti prætoris quicquam feciſſe, ideóque nec legis beneficio indignus eſt. 4 Sed ita tamen ſi intra legitima tempora à die quo teſtamenti notitiam habuit computanda inuentarium facere cœpent & perficerint. 5 Alij ſciens teſtamentum, heredem ſe dicat ab inteſtato, nec ſtatim implorat beneficium legis, vix eſt vt id quandocumque poſtea imploranti illi debeat indulgeri: quaſi ſaudandi animum habuiſſe videatur, qui hereditarias res per tam longum tempus retinuerit, ac pro arbitrio tractauerit. 6 Cauere namque debet qui beneficium legis ſibi ſaluum eſſe vult vt ne quid attingat hereditarium priuſquàm inuentarium cõfectum ſit. 7 Itaque ſi contrà fecerit ſi tutim conueniri ex edicto poteſt à creditoribus, & legatarijs. 8 Licet in eo qui nihil hereditarium poſſidet, ſola teſtamenti ſcientia adeoque ſubſecuta ex teſtamento aditio beneficium inuentarij non excludat, quandiu deſcribendi eius facultatem tempora largiuntur. *Ita in Senatu* ex tempore tractatum pro vxore procuratoris Puppiui contra N. Ioannem de Fardel 11. Cal. Sept. 592.

1. *l. miter decedens 19. D. de inoff. teſtam. l. nec is 17. §. 1. l. Iud 77. D. de acquir. hered.*

2. Nemo enim beneficio legis priuandus eſt ſine cauſa *l. vlt. C. de iur. delib.*

3. Probabilis eſt hæc ignorantia & ideo digna cui ſuccurratur nam quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio *l. de ætate* 11. §. *ex cauſa de interrog. in iur. faciend. l. ſi quis mihi* 25. §. *quid ſi mandauit D. de acquir. hered.*

4. Quo alioqui indignus eſſet is qui contra legẽ ipſam committeret *l. auxilium* 37. *in fin. D. de minor.* Ne leges ludibrio eſſe videantur *l. vlt. ante fin. C. de bon. quæ liber.*

5. Nam ex eo tempore incipit poſſe ei imputari ſi beneficium legis non implorauerit, cùm tempus conficiendi inuentarij incipiat currere ab adita hereditate.

6. Inducit enim ea res puram aditionem quæ poſtea non poteſt admittere beneficium legis & inuentarij, niſi creditores & legatarij quibus cœpit eſſe in ſolidũ obligatus deferant condicionem *l. cum hereditate* 55. *de acquir. hered.*

7. *l. duo fratres* 78. *in fin. eod. tit.* Nam & heres purè fit etiã qui nihil attingit hereditarium ſi modò quid attingat quaſi hereditarium *l. ſi quis extraneus* 21 §. 1. iunct. *l. cum bonis* 86. *eod. tit.*

8. *l. 1. & tot. tit. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. D. & C.*

TIT. XX.

De fideicommiſſ.

DEFINITIO I.

Liberi in condicione poſiti non cenſentur vocati niſi concurrant plures coniectura.

LIBEROS in condicione tantùm poſitos hoc ipſo neque inſtitutos, neque directò ſubſtitutos videri conſtat, quoniam vt dictum eſt condicio nihil diſponit: An ergo per fideicommiſſum inducimus? Mouet quòd præceptoribus noſtris placet nudam voluntatis coniecturam quæ ſi iuris rationem inſpicias ad obſcuram dumtaxat aperti fideicommiſſi interpretationem præeſſe deberet, ad inducendum quoque fideicommiſſum proficere. 6 Crebrior tamen vt & verior noſtrorum ſententia eſt, ne per fideicommiſſum quidem vocatos intelligi, etſi ſint ex deſcendentibus, adeóque licèt teſtator aut ad plures ſubſtitutionum gradus digreſſus ſit, aut maſculos ſolos in condicione poſuerit, aut bonorum ſuorum alienationem expreſſim prohibuerit. Sed ſi omnes ex circunſtantijs aut ex omnibus plures in eadem facti ſpecie concurrant, magis communiter probatum eſt 7 inuita iuriſprudentia, 8 vt fideicommiſſum liberis deſcendentium in condicione poſitis ex tacita teſtatoris voluntate relictum videatur: In parentum ſcilicet portionibus non in patruorum, & quorum ratione ſicut nec liberi ſunt, ita nec in condicione poſiti intelliguntur. 9 Niſi cùm reale & perpetuum, nec graduale tantum, ſed etiam reciprocum fideicommiſſum factum eſt, Vt puta ſi teſtator bona ſua perpetuò in familia conſeruari iuſſerit, vt aut vltimo decedenti in tota hereditate ſubſtituerit: Sed & fortiſſima voluntatis coniectura pro liberis in condicione poſitis illa eſſe creditur, ſi eius qui in defectum liberorum per fideicommiſſum vocatus eſt liberi ad idem fideicommiſſum poſt partem ſiue in vulgarem ſiue in fidei commiſſi caſum inuitati proponantur: ne alioqui eueniat vt deterioris condicionis ſint liberi eius qui prædilectus fuit, & per quos ipſos fideicommiſſarium quoque excludi teſtator voluerit. 13 Quæ tamen ratio mihi ſuſpecta eſt. Nam quo dilectior fuit teſtatori qui priore loco vel inſtitutus vel ſubſtitutus extitit, eò difficiliùs admittendum eſt vt duplici fideicommiſſo, 14 vno præſertim erga proprios liberos, quod multò durius eſt, 15 obſtrictum cum interpretemur. Sanè conſeruandæ voluntatis fauor facere interdum poteſt vt verbis licèt deficientibus fideicommiſſum pro liberis in condicione poſitis inducamus, Vno nimirùm illo caſu quo defuncti voluntas exitum ſortiri aliter non poſſit: 16 quod euenit quoties qui in condicione poſiti ſunt ſubſtitutos tales excludunt quibus ab inteſtato tamen præferri nequeant. 16 Cùm enim teſtatoris voluntas haud dubiè illa ſit vt liberi in condicione poſiti ſubſtituto præferantur, 17 prorſus conſequens videtur, vt ſi ab inteſtato præferri non poſſint, ex fideicommiſſo præferendi int. 18 *Ita ſenatus* in cauſa D. de Chaſtillion & Dominarum de Bouuant & d'Aiguebelette Prid. Non. Iun 88.

1. *l. Gallus* 29. §. *in omnibus* D. *de liber. & poſt. l. ſi quis eum* 16 §. *vlt. D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

2. Quia directa ſubſtitutio ſicut inſtitutio requirit verba directa & expreſſa *l. iubemus* 29. C. *de teſtam. l. verbu ſimilibus* 7. *cum ibi not.* De *vulg. & pupill.*

3. *l. ſi quis ſub condicione* 8. D. *ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l.* 1. D. *de pen. legat. l.* 1 §. *item ſi ita* D. *ad leg falcid. l. cùm ſine* 19. *l. ſi penum* 24. D. *quand. dies legat. ced.*

4. *l. pen. de leg.* 1. *l. fideicommiſſa* 11. §. *item ſi quis de leg.* 3. *l. heredes mei* 57. §. *cùm ita ad* SC. *Trebell.*

5. Quod tamen nunquam poteſt induci ſine verbis idoneis aut ſine Imperatorum reſcripto *l. vnum ex familia* 67. §. *ſi omiſſa & ſ. vl. de leg.* 2. *l. ex facto* 17. *in princ. l. qui filium* 74. *ad* SC. *Trebell.*

6. *Ex l. cùm proponebatur* 64. *de leg.* 2. de cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi *in Err.* 3. *Decad.* 26. D. *de error. pragmat.* Adde *l. quidam* 46. D. *de hered. inſtit.*

7. Rip. *ad l. Centurio num.* 162. *& ſeq. de vulg.* Iul. Clar. *in §. teſtamentum quæſt.* 78. *& ſeqq.* Cravet. *conſ* 62. *nu.* 8. *&* 9. Hieronym. Zanchius *in repetit. d. §. cùm ita par.* 7. *num.* 44. *& ſeqq.* vſque ad 84. Boer. *deciſ.* 155.

8. Nam certè ratio iuris repugnat vt probaui pluribus *Decad.* 26. *ferè per tot. ex l. heredes mei §. cùm ita ad* SC. *Trebell.* vbi erant poſiti in cõdicione liberi & teſtator digreſſus erat ad plures gradus ſubſtitutionum. Nec ideò tamen cenſentur vocati.

Adde *l.1.C.de pact.l.ex facto* 17.*§ si quis rogatus ad SC. Treb.l.6.§. cùm autem C.de inst.& subst.l.pater familias* 114.*§. cùm quis erit de leg.*1 Guid.Pap *quæst.*39.*cum annot.*

9. Paul Castr.*in d.§.cùm quis* Socin.*in d.§ cùm ita* Curt.Iun. *cons.*96.*col.pen.& cons.*137.

10. Non enim sunt positi in condicione nisi sub nomine liberorum. Ergo non nisi tanquam liberi. Ergo ratione parẽtum duntaxat non patruorum: quomodo Rain & Crauet. argumentantur citati à supradictis. Iunge *Defin.*23 *num.*7.*infr.*

11. Glos.*in l.pe*1.*§.in fratre* in verb. *filios fratris de leg.* 2. Latè Socin.*cons.*249.*lib* 2.I.*cons.*108.*lib.*4 Intelige tamen vt hoc casu inducatur fideic. nullum reciprocum in casum contrauentionis tantum nisi verba aliud suadeant. Idem Socin *cons.*227.*li.* 2.Dec.*cons.*377.

12. Quo etiam casu inducitur fideicommissum reciprocum *l.Titia Seio* 87.*§.Seia libertis de leg.*2.*Not. ad d.§.cùm ita.*

13. Causa enim proxima magis influit quàm remota & proximior censetur dilectior. *Not.in l.Publius* 36.*§.*1.*de cond. & demonstr.* Crauet.*cons.*30.

14. *Arg.l.Titia cum testamento* 34.*§.qui inuita de leg.*2.

15. Quia minuit obseruantiam parentibus per liberos debitam *l.nec ei* 17.*§.pen.de adopt.l cùm oportet vers.etenim.*ibi: *vel ad fratres suos C.de bon.quæ liber.*

15. Voluntas enim testatoris semper adiuuanda est vt exitum sortiatur *l si quando* 109.*de leg* 1.

16. Puta si testator alicui substituerit filias proprias si decedat sine masculis. Nam ab intestato masculi filiabus præferri non possent *l.*4.*C.de liber præt.*

17. *l.cùm pater* 27.*§. volo de leg.*2 *l.ex facto* 17.*§ si quis rogatus* 1.*ad SC.Trebell.*

18. Alioqui condicio nihil operaretur.

DEFINITIO II.

Liberi etiam in duplici condicione positi & grauati non censentur vocati, nisi aliæ adsint coniecturæ, quamuis sint ex descendentibus.

SI testator ita scripserit *Filius meus heres esto, Si sine liberis decesserit aut eius liberi sine liberis, omnem hereditatem meam ad Sempronium peruenire volo:* difficilior quæstio est, An liberis & ex ordine nepotibus in condicione positis fideicommissum debeatur. Ferè enim est vt rogati & consequenter in necessarium antecedens vocati videantur, 1 Sed & verius & receptius est, sub duplici condicione fideicommissum Sempronio datum potiùs quàm filij instituti liberos, nepotéve rogatos vocatósque intelligi, siue à filio disertè & nominatim grauati proponantur, 2 licèt sint etiam ex descendentibus: quandoquidem & ab intestati quoque successoribus fideicommissum relinqui potest, 4 sicut & ab instituti extranei heredibus quibuscunque. 5 Si tamen aliquot adsint voluntatis coniecturæ ex iis quas proximo Senatusconsulto retulimus, Nostrorum errori cõsentaneum est vt multò facilius nepotes, saltem qui expressim rogati sunt, tacitè vocati intelligantur. 6 *Ita Senatus* in causa supra scripta.

1. Et ita Bart. sentit *ad l.centurio, vers.quæro vlteriùs quid si testator De vulg.& pup.subst.ex l.Titia Seio* 87.*§.Seia libertis de l.* 2 *l.denique.§.interdum de pecul. legat.* Imol. *in l. filiusfamilias §. cùm quis de leg.*1. vbi etiam Cuman. Petr. Anch. *in cap.si pater de testam.in* 6. Corn. *in l.ab eo* 9.C.*de fideic.* Bertt. *cons.*23.*col.* 2. *lib.*2. Lancel. *ad d.l.centurio num.*458. Rip. *ibid.num.*166. Soc. qui communem dicit *cons.*249.*col.*5.*lib.*2. Crauet. *cons.*130.*num.* 3. & 4. & latiùs *in l.cum filiofamilias num.* 67.*de leg.* 1. Guid. Pap. *quæst.*39. Boer. *quæst.*155.*part.*1.

2. Ita Ias. *in d.l.centurio num.* 56. *& seq.* vbi respondet ad duo fundamenta Bartoli Rip. *ibid.num.*168. *& seqq.* Maximè inquit si dictio masculinitatis non sit repetita in condicione liberorum. Et ita septies consuluisse Alex. & contrariam Bartoli opinionem damnatam esse in scholis, & reiectam à palatiis. Dec. *cons.*287. *& cons.* 422.*nu.*2. Paris. *cons.*86.*num.*13. Bald. & cæteri *ad d.l.ab eo.* Iul. Clar. post Didac. Couarr. *in §. testamentum quæst.* 78. ibi: *Sed quicquid dicant.*

3. Ex Ias. & aliis suprà citatis.

4. *l.conficiuntur* 8.*vers.sed ideo.* iunct.*l.*3.*D.de iur.codicill.*

5. *l.si fuerit* 5.§.1.*& l.seq.de leg.*3.*l.si quis in testamento* 15. *in fin.* De *liber.legat.*

6. Et hoc demùm casu procedere potest opinio Iulij Clari *in dict. vers.quicquid dicant.* Vbi distinguit, An cùm liberi positi sunt in duplici condicione fideicommissum relictum sit à primo instituto, an à nepotibus, an simpliciter, vt primo casu itemque tertio positi in condicione nullomodo sint in dispositione. Secundo verò secus si positi in condicione sint ex descendentibus. Maximè verò, inquit si vltra grauamen concurrat alia quoque quantumlibet leuis coniectura.

DEFINITIO III.

Superexistentia liberorum non extinguit fideicommissum reale cum testator habuit respectum ad defectum masculorum & voluit bona sua conseruari in familia.

FIdeicommissi sub ea condicione relicti *si heres institutus sine liberis decesserit* deficit quidem condicio si heredi rogato superfuerint cuiuscunque gradus & sexus liberi, 1 etiam ex filia prædefuncta, 2 licèt parenti heredes non extiterint, 3 adeóque postmodum sine liberis decesserint viuo adhuc eo, qui fuerat substitutus. 4 Sed id non est perpetuum. Quid enim si ex aliis testamenti partibus appareat, eam fuisse testatoris voluntatem vti ne bona sua ad extrancos heredes vnquam peruenirent? 5 Quidni post mortem liberorum omnium admittamus substitutum qui sit ex familia & agnatione? 6 Quid item si testator liberos in condicione posuerit, non tam vt iis existentibus substitutum excluderet, quod in dubio voluisse credendus est, 7 quàm vt iis deficientibus substitutum inuitaret? Placet videri extitisse condicionem fideicommissi morientibus quandocunque sine prole liberis quos in prima aut secunda condicione testator posuerat: quoties habuit ille respectum quomodo nostri loquuntur ad defectum liberorum, 8 Quasi reali perpetuóque facto fideicommisso in id vsque tempus extendendo quo liberi ampliùs nulli supersint. 9 Quod tùm maximè obtinet cùm testator bona sua in familia conseruari iussit, ob eámque rem digressus est ad plures gradus substitutionum, 10 & quod est consequens, masculos semper quantumuis remotos fœminis etiam proximioribus prætulit. 11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.cùm pater* 77.*§.volo de leg.*2.*l.ex facto* 17.*§.si quis rogatus* 1.*ad SC.Trebell.l.non est sine liberis* 148.*de verb.signif.*

2. *l.*1.*C.de condic.insert.*

3. *l.si iusfamilias* 114.*§.cùm quis erit de legat.*1.

4. Quia vbi semel condicio defecit, non est curandum quid de liberis contingat Oldrad. *cons.*21. incip. *Thema tale est.*

5. Paul. Castr. *cons.*342. incip. *quia ex allegationibus col.*2. *circ. med.lib* 1. Curt. sen. *cons.*12.*col.*7. Crauct. *cons* 326.*num.* 16.

6. Quasi videatur hoc casu fideicommissum familiæ relictum *arg.l.pen.§.matre de leg.*2.*l.pater* 38.*§.quindecim de leg.*3. Vide tamen *l.cùm inter de leg.*2.

7. *d.§.volo d.§.cum quis erit & similib.*

8. Alex. *cons.*43.*col.*3.*vers.præterea posito lib.* 3. *& cons.* 101. 2. *dub.libr.*7. Socin. *in l.fidemus in fin. de condic. & demonstr.* Dec. 480.*col.*3.*cons.*185.*&* 94.*col.*3.*&* 4.*cons.*236.*col.*2. Crauet. *cons.*326. *num.*16.

9. Possunt enim fideicommissa extendi ex ratione iuris in infinitum, nisi quæ ex alienationis prohibitione inducuntur de quibus in *Nouell.*159.*vt restit.fideic.vsque ad quart.grad.consist.*

10. Quo casu videntur omnes grauati successiuè. Socin. *cons.* 12.*col.penult.cons.*43.*&* 57.*vol.*3. Dec. *cons.*38. Paris. *cons.*1.*num.* 25. 28.*& seq.& num* 43.*& seq.lib.*3.

11. Adeò vt hoc casu qualitas masculinitatis apposita in vna parte testamenti in aliis repetita censeatur Bart. *in l.Titia* 34. §. *pen.de leg.*2. Bald. *in l. quemadmodum §. hac verba D. ad leg. Aquil.* Idem Bald. *in l.in simile de legib.* quia familia non potest conseruari per fœminas *l.pronunciatio* 195.*§.fin.de ver. signif.* Guid. Pap. *quæst.*485.*&* cons.87.*vers.& hoc demonstrat.* Alex. *cons.*80.*col.* 2.*lib.*2.*&* cons.162.*col.*1. *&* 275. *col.*2. *&* fin.*lib.*4. Dec. *cons.*15. *&* cons.270.*col.*2.*vers. quinto ad idem &* cons. 370. *vers. similiter &* cons.480.*&* cons.495.*&* 574. Alex. *cons.*15.*vol.*4.

DEFINITIO IV.

Ex alienationis prohibitione inducitur fideicommissum fauore illorum qui sunt de familia, sed aliquando purum, aliquando condicionale.

PRohibitio alienationis extra familiam vt bona perpetuò in familia conseruentur, fideicommissum inducere quidem solet sed non nisi condicionale si alienatio extra familiam facta erit,& vt aiunt in casum contrauentionis. 1 Extitisse autem condicio videbitur si extraneus heres institutus sit,2 non item si ex causa successionis intestati bona testatoris ad cognatum qui de familia non sit, peruenerint,3 propterea quòd in institutionibus factum testantis,in intestati successione sola legis potestas versatur. 6 Cæterùm si ad certas personas certósve casus ea prohibitio restricta sit,cauendum erit ne per largiorem quàm par sit interpretationem condiciones suas egrediatur prohibitio,4 non quòd odiosa videri debeat,quæ familiæ conseruandæ fauorem præ se fert,5 maximè si nobilem proponas familiam aut etiam illustrem cuius facultates integras conseruari publicè quoque interest,7 sed quia defunctorũ voluntates quantumcumque fauorabiles ita adiuuandæ sunt per interpretationem,vt tamen numquam supplentur,8 ne testatoris rem tractantes ipso liberaliores videamur.9 At si quis bona sua perpetuò in familia conseruari disertis verbis iusserit,aut quod idem est extra familiam alienari prohibuerit,10 addita prohibitionis ratione conceptáque in hæc verba *quia volo bona mea perpetuò in familia remanere*, magis est vt inter eos omnes qui sunt ex familia seruato proximitatis ordine gradúsque prærogatiua 11 fideicommissum reale,& perpetuum,nec tantùm graduale sed etiam reciprocum relictum videatur: 12 cui locus fieri debeat,quoties alioqui euenturum sit vt ad extrancum,licèt non nisi per viam successionis legitimæ 13 bona deuoluantur.14 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Socin.*cons.*227.*lib* 2.Dec.*cons.*377.
2. *l.pater* 38.§.*Iulius Agrippa & §.quindecim de leg.*3.
3. *l.cùm pater* 77.§.*cùm inter de leg.*2.Dec.*cons.*218.*num.*14.*& seq.& cons.*377.*num.*4.Alex.*in l.qui roma §.cohere let.de verb.oblig.*Bart.*in dict.l pater § filiam* DD.*in l. filiusfamilias §.Diui de legat.*1.
4. *l.verbis legis* 120.*l.lege obuenire* 130.*de verb.signif.*
5. Decius eleganter *cons* 287.Numquam enim debet fieri extensio à persona ad personam,à casu verò ad casum non nisi per rarò *Not.in l.Gallus §. & quid si tantùm de lib. & post.l si ita stipulatus* 126.§.*Chrysogonus in fin.de verb.oblig.*
6. Existimantur enim fauorabilia huiusmodi fideicommissa licèt alia sint odiosa.Francisc.Mantic.*De coniect.vlt.vol.*
7. *l.*1.§.*sed etsi seruus De inspic.ventr.custod.part.*
8. Iurisconsultorum enim est interpretari non supplere *l. commodissimè* 10.*de liber.& posthum.*Et quoties suppletione aliqua opus est; necessarium est rescriptum Imperatoris vt *in l.* 4. D.*de vulg.& pupill.substl.vlt.*C.*de posthum.hered.instit. l. vnum ex familia* 67 § *vlt.de leg.*2.
9. *l.debitor* 59.*in fine principij l.facta* 63.§.*si sub condicione ad* SC.*Treb.*
10. Dec.*cons.*287.*num.*6.post Bart.*in d.l.pater filium § fundum de leg.*3.Ludouic.Roman.*cons.*457.
11. *l.omnia aliàs l.cùm ita § in fideicommisso de leg.* 2.*l. vlt.* vbi Castrens.& cæteri C.*de verb.signif.*
12. Glos.*in l.pen.§.institute de leg.*2.Socin.*cons.*249.*lib.* 2.Ias. *cons.*105.*lib.*4.Dec.*cons.*377.
13. *d.l.pen §.matre de legat.*2.
14. *d.l.pater §.Iulius Agrippa & §.quindecim de leg.*3.

DEFINITIO V.

Vxor instituta ex vsufructu cùm proprietas ex die mortis eius alijs legata sit,intelligitur scripta ex asse,& rogata de hereditate post mortem suam restituenda.

MAritus vxorem in vsufructu solo heredem instituerat nullo ei coherede dato: Proprietatem verò bonorum omniũ ex eo tẽpore quo vxor defuncta esset agnatis proximis legauerat. Visum est vxorẽ ex toto asse institutam intelligi,non secus ac si ex fundo tantum fuisset heres scripta sine coherede.1 Posteriorem verò scripturę partem etsi nulla fideicommissi verba præ se ferret, sed legati potiùs,pro fideicommisso tamen accipiendam,2 quasi rogata muliere vt hereditatem ipsis cùm moreretur restitueret, cùm alia ratio nulla sit conseruandæ voluntatis. 3 Quo enim iure fieri queat vt à fructuario qui nihil prorsus iuris in proprietate habeat legetur proprietas? Excepto enim tempore quo vsusfructus fructuarij morte iminutus? 5 Aut vt iacente proprietate nulloque herede id est domino existente vsusfructus nudas ad mulierem pertineat? 5 Aut denique vt illa vsumfructum habens iure hereditario nihil præterea ex hereditate obtineat? 7 Inde verò fieri necesse est vt in proposito mulier non cogatur cauere de bene vtendo fruendo:quoniam ea cautio non ab herede grauato præstari solet,sed tantùm à fructuario. 8 Planè cogetur cauere de soluendo fideicommisso cùm dies & condicio venerit,9 nisi eam cautionem peti testator prohibuerit.Remitti enim non solùm expressa voluntate,sed etiam quocumque voluntatis iudicio potest.10 *Ita Senatus* 7.Cal. Iul. 588.

1. *Arg.l.*1.§ *si ex fundo l.quotics* 9. §.*si duo l si alterius* 10. D.*de hered.inst.*
2. *Arg.l species* 15. D.*de aur.& arg.legat.*
3. Sunt enim potiùs improprianda verba quàm admittendum vt nihil operetur,aut vt voluntas destruatur *l si quando* 101. *de leg.*1.*l.quoties* 12 *De reb.dub.l.ex facto* 17.*in princ.ad* SC.*Trebell.l.filiusfamilias* 114 §.*vt quis heredem de legat.*1.
4 *l uxor patrui* 20 C.*de legat* Nemo enim dat quod non habet *l.si vniuersa* 15.vbi Bart *eod.tit.*
5. *Arg l.Titio cùm morietur* 51.*D.de vsufr.l.vsumfructum* 5.*De vsufr.legat.*
6. Nam si institutio facta in vsufructu haberetur hoc casu pro legato sicut haberi solet institutio ex re certa,non posset eius dies cedere nisi ab adita hereditate *l. vnic. D. quand. dies vsufr.leg.ced l.*2. *&* 3.*quand. dies vsufr. leg.ced.* quæ porrò adiri nunquam posset nullo herede instituto.Solus enim heres hereditatem adire potest.
7. Ita namque fieret vt testator decederet pro parte testatus, & pro parte intestatus, itemque vt scinderetur hereditas quorum neutrum ex iuris ratione fieri potest *l.ius nostrum* 7. *de reg. iur.l.*1.D.*de acquir.hered.*
8. *l.scire debetis* 7.*C.vt in possess.legat.*
9. *l.cùm Artemidoram eod.tit.l.*2.*& tot.tit.D.vt legat.seu fidei. nom.caueat.*
10. *l.licèt* 12.*eod.tit.l.aut a* 77.§.*vlt.de condic. & demonstr.*

DEFINITIO VI.

Fideicommissum est ante pœnam læsæ maiestatis,sed non ideo restituitur ante mortem naturalem condemnati.

SI heres de restituenda post mortem suam hereditate rogatus ob crimen læsæ maiestatis condemnatus sit,1 rogata præter pœnam capitis bonorum quoque omnium publicatione,1 nullum ex ea condemnatione fit præiudicium fideicommissario, cuius vtique potior quàm fisci causa esse debet 2 vt & anteriorum omnium creditorum. 3 Si tamen per contumaciam absit is qui cõdemnatus est, non priùs fideicommissi petitio competet,quàm naturaliter mortuus probetur, non solùm propter spem restitutionis quæ ante mortem non extinguitur,4 sed etiã quod fieri possit vt ante diem fideicommissi cedentem moriatur fideicommissarius, atque ita fideicommissum intercidat.5 *Ita Senatus* in causa Claudij Patry 15. Cal. Decembr.1588.

1. *Ex l.quisquis* 5.*& pass.C.ad leg.Iul.maiest.*
2. Quia fideicommissarius ante pœnam est,& ante fiscum *l. Statius Florus* 48.§.*Cornelio Felici D.de iur. fisc. l. ex facto* 17.§.*si quis rogatus* 2.*ad SC.Trebell.*
3. *l.vnic.C.pœn.fiscal.credit.præf.*
4. *L.intercidit* 59.*De condic.& demonstr.*
5. *d.*§.*Cornelio Felici l.vxorem* 41.§.*Seium maritum de legat.*3.

DEFINITIO VII.

Substitutis per fideicommissum superuiuentibus & eorum liberis etiam præmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur.

Quidam

QVidam fratres tres instituerat ex æquis portionibus, &, si quis eorum sine liberis decederet substituerat per fideicommissum *superuiuentes & eorum liberos*. Vnus ex fratribus sine liberis decesserat post agnitam hereditatem, alio fratre superstite, Itémque filio vno alterius fratris prę-mortui, & nepote ex alio filio præmortuo eiusdē fratris prædefuncti. Contendētibus illis de fideicommisso, pronunciauit Senatus fratris prædefuncti filium non eò minùs ad fideicommissi partem admittendum quòd non nisi superuiuentes eorúmque liberi substituti proponerentur. [1] Ex testantis nimirum voluntate cuius in fideicommissis interpretandis præcipua semper ratio haberi debet: [2] vt liberi substituti videantur non tam superuiuentiū quàm fratrum; sub ea priùs condicione substitutorum si superuiuerent, [4] Acsi ita testator scripsisset: *substituo fratres meos si tum erunt superstites, sin minùs aut si fideicommissum petere nolent, eorum liberos qui tum supererunt.* [5] Liberos enim per supradicta verba parentibus in vulgarem casum substitutos constabat, [6] quo ille vnus vel maximè continetur, si ante diem fideicommissi cedentem parentes decesserint. [7] *Ita Senatus* pro Antonio Chardon contra Humbertum Chardon 10. Cal. Febr. 1585. Iunge Defin. 24. infr.

1. Illa enim dubitandi ratio erat quod in proposita specie qui fideicommissum petebant, erant liberi prædefunctorū, cùm tamen non nisi superstitum liberi ex testamenti verbis vocati viderētur. Nec enim dictio *eorum* ad alios referri poterit quàm de quibus dictum fuerat in præcedentibus, *l. vlt. D. ad SC. Trebell.* Dictum autem fuerat de superstitibus non prædefunctis.

2. *Arg. l. heredes mei 57. §. cùm ita D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. pen. de legat. 1. l. fideicommissa 11. § item si quis de leg. 3. l. cùm proponebatur 64. de leg. 2.*

3. Sumpto scilicet *superuiuentium* nomine in concreto potiùs quàm in abstracto, aut quod idem est, materialiter, vt loquuntur, non formaliter.

4. Quæ tamen condicio cùm tacitè insit, non facit fideicommissum condicionale quantum ad fratres primo loco substitutos, cùm non possit post alterius mortem substitui nisi qui eo tempore superstes reperiatur *l. aliquando 107. de condic. & demonstr.* nec proinde est quod censeatur repetita in personis liberorum post parentes vocatorum.

5. Ita Philipp. Corneus *cons. 37. vol. 1.*

6. Not. *in l. Gallus 29. § quidam rectè D. de liber. & posthum. l. vt heredibus 50. de leg. 2.*

7. *l. Titia Seio 87. § Seia libertis de leg. 2. l. vxorem 41. § Seium maritum de leg. 3. l. Scæuola 76. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VIII.

Ius repræsentationis non habet locum post fratrum liberos in fideicommissis relictis sub nomine collectiuo sicut ab intestato.

AT quod ad nepotem ex filio præmortuo eiusdem fratris prædefuncti pertineret, Placuit nullum eius fideicommissi competere non quòd ex substitutis non esset (liberorum enim nomen non ad nepotes solùm sed etiam ad pronepotes & vlteriorum graduum descendentes omnes extenditur [1]), sed quia in patrui magni successione de qua contendebatur nec ab intestato partem vllam haberet. Neque enim ius illud repræsentationis, quod fratrum filiis innita vetere iurisprudentia [2] Iustinianus concessit, [3] ad vlterioris gradus personas porrigitur. [4] Celebris autem nec improbabilis nostrorū traditio est quoties sub nomine collectiuo quale est *liberorum* complures ad fideicommissum vocantur videri eos non simul vocatos, sed eo ipso ordine qui in successione intestati seruaretur: [3] quòd ea semper quantum fieri potest accipienda sit interpretatio quæ faciat vt à iuris communis forma testātis voluntas minimè abhorreat. [6] *Ita Senatus* in eadē causa.

1. *l. liberorum 220. in princip. D. de verb. signific.* Dixi *Defin. 4. supr. de verb. signific.*

2. Nam olim aliud erat, cùm esset incognitum ius repræsentationis *l. 2. §. hac hereditas D. de suis & legit. l. 3. C. de legit. hered. l. 9. auunculo 6. C. commun. de succes.*

3. *Nouell. 118. de hered. ab intestat. venient.* vnde sumpta est *Authent. cessante C. de legit. hered.*

4. *Auth. post fratres fratrúmque filios eod. tit. & dict. Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.*

5. *l. vlt.* vbi Castr. & cæteri *C. de verb. signific. l. omnia 32. aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso de leg. 2.*

6. Hoc est enim quod nostri solent dicere testatorem intelligi se conformare cum iure communi *Notat. in d. l. vlt. C. de verb. sign. fic. l. cùm pater 77. §. pen. de leg. 2. l. heredes mei 57. §. vlt. ad SC. Treb. l. pate 69. & fratre de leg. 2.* Iunge *Defin. 10. infr.*

DEFINITIO IX.

Si substituti sint superuiuentes & eorum liberi non vocantur liberi etiam transuersalium nisi ordine successiuo post parentes & in casum vulgarem.

QVamuis placeat, si fratrem eiúsque filium quis instituerit aut substituerit siue vulgariter, siue per fideicommissum, vnà cum patre filium admitti debere, [1] Aliud tamen visum est in supradicta specie cum frater substituisset per fideicommissum *fratres superuiuentes & eorum liberos.* Nimirum vt liberi non coniunctim cum parentibus, sed post eos ordine vt aiunt successiuo & quidem in vulgarem duntaxat casum substituti viderentur: [2] Ideò quod adiecta dictio illa *superuiuentes* faciat vt mentionem liberorum fieri necesse fuerit, potiùs ad inuitandos liberos si parens præmoreretur aut alia ratione à fideicommisso excluderetur, quàm vt superstitis parentis ius concursu liberorum diminueretur, [3] aut vt pater nouo erga proprios liberos fideicommisso obstringeretur. [4] Atqui, inquies, etiamsi fratres simpliciter substituti fuissent non subiecta illa superuiuentium qualitate, non alij tamen substituti viderentur quàm qui die legati cedente superessent. [5] Ita est: Sed euenit hoc casu quod & aliis plerisque vt expressa noceant quæ non expressa non nocerent. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia hoc casu nullus est ordo necessitatis qui faciat vt debuerit frater institui ante filiū vt euenit instituto filio & eius liberis secundùm ea quæ nostri tractant *ad l. Gallus §. quidam rectè de lib. & post.* Scripsi *in Evv. 8. Decad. 33. de error. pragmat.*

2. Non etiam in casum fideicommissi *Ex not. in d. §. quidam rectè.* In dubio censenda est substitutio directa *cap. si pater, de testam. in 6.*

3. Ne fiat contra voluntatem si frater interim non habeat totum cui pater totum dedit *l. verbis 7. de vulg. subst.*

4. Sunt enim fideicommissa ista odiosa quibus parentes erga proprios liberos obstringuntur vt dixi *Defin. 1. num. 15. sup. hoc tit.*

5. *l. cùm pater 77. §. hereditatem filius* iunct. *l. cùm quidam 24. de leg. 2.*

6. *l. nonnumquam 52. de condic. & demonstr. l. expressa de reg. iur.* Vide Dec. *cons. 205.*

DEFINITIO X.

Ad fideicommissum relictum sub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræsentationis illi qui ab intestato non possent admitti.

IN fideicommisso quod pluribus sub nomine collectiuo relictum est, puta familiæ aut liberorum, non aliter locus est iuri repræsentationis per quod filius subintret locum patris quàm si is fideicommissum petat qui eodem repræsentationis iure ab intestato succedere posset. [1] Itaque cùm de patrui magni successione fideicommissaria tractaretur inter fratris filium & alterius fratris nepotem solus fratris filius ad fideicommissi petitionem admissus est, excluso fratris nepote tanquam remotiore, cùm ad remotiores simul vocandos testator voluntatem suam apertè non extendisset, [2] quia nec ab intestato repræsentationis ius vltra fratrum filios porrigitur. [3] *Ita Senatus* pro N. Ioanne Du Bois de S. Triuier. 16. Cal. Iul. 1584.

1. Ex iis quæ notat. Paul. Castrens. & post eum cæteri *ad l. vlt. C. de verb. signific.* Alioqui vt proximior quisque est testatori

ita videtur priore loco inuitatus *l. omnia 32. aliàs l. cum ita §. in fideicommisso l. peto 69. § fratre de leg. 2.*

2. *Vt in d. §. in fideicommisso in fin.*

3. *Auth. post fratres fratrúmque filios C. de legit. hered.* & in corpore vnde sumitur *Nouell. 118 de hered. ab intest. venient.* Iunge Defin. 8 *supr.* Vide Dec. *cons.* 1. & Didac. Couarr *cap. 38. pract. quæst.* Ant. Gabr. *lib. 3. commun. opin. conclu. 3. de fideic.* maximè *num. 11. & seqq.* Mantic. *lib 8. tit. 9 num. 2. 3. & 4.*

DEFINITIO XI.

Non succeditur ex fideicommisso in stirpes, sed in capita nisi cum succeditur iure repræsentationis.

CVm nepotes ad fideicommissum inuitantur ex propria persona non iure repræsentationis, placet in capita eos admitti debere non in stirpes, 1 Qui si ex contrario non nisi repræsentationis iure admitterentur, non in capita vocati essent sed in stirpes. 2 Ius enim repræsentationis illud est, quod primum successionis in stirpes diuidendæ æquitatem inuaxit, ne plus habeant qui ex alterius capite succedunt, quàm habituri esset is ipse cuius personam repræsentant. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa, Et rursum in alia inter eosdem collitigatores Idib. Decembr. 1589.

1. Sicut euenit cùm succeditur ab intestato *l. 2. §. hæc hereditas D. de suis & legit.*

2. *§. cùm filius Inst. de hæredit. quæ ab intest. defer.*

3. *d. §. cùm si ius Nouell 118. de hered. ab intest. venient. l. si duobus 12. de bonor. poss. contr. tabul. l. Papinianus 8. §. quobiam autem quæritur D. de inoff. test.*

DEFINITIO XII.

In fideicommisso per quod substituti sunt qui ex Titio & Sempronia nascentur liberi, nepotes non continentur.

INuitatis ad fideicommissum liberis, qui ex Titio & Sempronia nascerentur soli primi gradus liberi, non etiam nepotes inuitati videntur, quia licèt liberorum appellatione contineantur 1 adeóque filiorum 2 cùm de fauore, & commodo ipsorum agitur, 3 illud tamẽ non minùs verum quàm tritum est articulo *ex* non nisi proximã & immediatam causam significari, 4 Vt perinde sit, acsi fideicommissum iis duntaxat relictum esset, qui ex Titij & Semproniæ corporibus nascerentur: quo casu apertius est vocatos eos videri non posse qui nõ ex Titio & Sempronia, sed ex eorum liberis suscepti essent. 5 *Ita Senatus* in eadem causa 16. Cal. Iul. 1584.

1. *l. liberorum 220.* & ibi Bart. *de verb. signific.*

2. *d. l. liberorum in fin. l. filij 84. & l. iusta 201. eod. tit.* DD. post Imol. *in l. Gallus §. instituens de liber. & post.* & alij quos citauimus Defin. 4. *num. 6. supr. de verb. signific.*

3. Vt cùm agitur de iis vocandis, Secus enim si de grauandis, cùm grauamen omne sit odiosum vt dixi *dict. Def. 4.*

4. *l. eo tempore 50. §. vlt. D. de pecul.*

5. Alia enim sunt corpora Titij & Semproniæ, alia verò liberorum ex iis susceptorum. Nec enim naturæ veritas potest istas fictiones admittere, & condicionum verba naturaliter & verè non fictè ac ciuiliter sunt intelligenda *l. fideicommissum 76. l. qui heredi 44. l. Manius 55. & pass. de condic. & demonstr.* Scripsi *in Err. 9. Decad. 28. de error. pragmat.*

DEFINITIO XIII.

Fideicommissum quod quis post mortem suam pluribus præstare iussus est repræsentare potest in sui præiudicium non in aliorum.

FIdeicommissum à se pluribus sub nomine collectiuo post mortem suam relictum non aliis restituere heres potest ex testatoris voluntate quàm quibus euentis demum condicionis tempore debeatur, id est qui morientc herede superstites reperiantur. 1 Itaque si partem quibusdam repræsentauerit qui postmodum ante ipsum decesserint nõ erit ea res fraudi cæteris 2 quibus totum fideicommissum restituendum est non tam iure accrescendi, cui regulariter inter fideicõmissarios locus nõ est, 3 quam quòd soli illi sint, qui ad fideicommissum admitti possint præmortuis iis qui si essent superstites simul admitterentur. 4 An ergo fideicommissum quod ante diem solutum fuerit tanquam indebitum condicetur? 5 Minimè. Sibi enim imputare debet qui vltrò restituit, plenius quàm debuisset obsequium exhibẽs voluntati testatoris: 6 Sed de suo indemnes fideicommissarios præstare cogendus erit. 7 Ex ea nimirum portione quam de eisdem bonis siue falcidiæ siue proprij fideicommissi iure, siue qua alia ratione deducere potuisset. 8 Quod si facere non possit, fideicõmissi persecutio aduersus præmortui heredes si bona fideicommissa possideant cõcedenda erit. 9 Salua iis actione propter euictionem cõtra heredes illius qui fideicommissum repræsentauerat, si non liberaliter & donandi animo 10 sed ex causa onerosa puta per transactionem quę alioqui secuta non fuisset fideicommissi repræsentatio facta proponatur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Intellige licèt testamenti adeóque mortis tempore non fuerint concepti Boer. *quæst. 12. num. 4* post Fulgos. & Corn *ad l. quoties C. hoc tit ex l. si in persona eod.* aliisque ibi citatis. Dubitandi tamen causa erat quia rogatus post mortem suam restituere potest adhuc viuus repræsentare restitutionem *l. post mortem 12. C. hoc tit.* Sed id debet ita intelligi vt ea restitutio fiat in præiudicium grauati non aliorum.

2. Textus est *in l. vxorẽ 41. §. Seium maritum de legat. 3. l. filiusfamilias 11. §. Diui 1. de leg. 1.* cum ibi not. Bart. *in d. l. post mortem.*

3. *l. Lucius 78. §. qua habebat* cum ibi not. D. *ad SC. Trebell.* Scripsi *in Error. 1. & 2 Decad. 50. De error pragmat.*

4. *l. cùm pater 77. §. hereditatem filius de legat. 2.* iunct. *l. cùm quidam 24. vers. planè si cæteri eod.*

5. Quomodo solent condici ea quæ sub condicione debita ante condicionis euentum soluta fuerunt *l. sub condicione 16. D. de condic. in deb.* Dies namque incertus pro condicione est *l. dies incertus 75. de condic. & demonst. l. talis scriptura 30. §. sed etsi l. si cui 49. §. hoc autem legatum de leg. 1.*

6. Ex qua causa non solet cõdicio comperere *l. fideicommissum 62. de condict indeb. l. eum qui 21. §. 1. D. de inoff. testam. l. patrem 19. & seq. D. quæ in fraud. credit. l. 1. §. penult. D. de donat. int. vir. & vxor.*

7. Quia nimirum testator fideicommissum reliquerat de suo vt argumentatur Papin. *in l. ratione §. 11. quod vulgo D. ad leg. falcid.*

8. *d. § quod vulvo,* ibi *de suo nimirum quadrante.*

9. Postquàm placuit Iustiniano vt etiam fideicommissorũ nomine competat vindicatio aduersus quemlibet possessorem *l. 1. l. vlt. §. penult. C. commun. de legat.* iunct. *Auth. res quæ eod. tit.* Facit *l. peto 69. §. fratre vers. quòd si cautio de leg 2.*

10. Nec enim donator tenetur de euictione nisi sit in dolo *l. 1. C. de iur. dot.* vt plurimum autem donatio facta videri debet si fideicommissum sit repræsentatum *arg. l. cuius per errorem 13.* iunct. *l. donari 81. de reg. iur.*

11. Non enim sine causa datur sed ob rem quod per transactionem datur, nisi per calumniam transactio facta sit *l. in summa 65. §. 1.* iunct. *l. eleganter 23 in princ. & §. 1. D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommissum condicionale non transmittitur nisi ex coniecturis, Puta si minùs dilectorum liberi aliqua testamenti parte sint vocati.

ETsi fideicommissum condicionale ante condicionis euentum transmitti non potest ne ad descendentes quidem, 1 adeóque si iuris rationi plus quàm magistris nostris tribuas, nec ex voluntate testatoris, quia quod cõdicionale est priusquàm condicio euenerit, nihil est, 2 voluntas autem testatoris facere non potest, vt non entis vllæ sint qualitates, 3 Plerunque tamen euenit vt ex tacita mente testantis quæ ex coniecturis colligitur, plus dictũ minùs scriptum inueniatur, 4 quasi omissa per errorem substitutione quam credibile non sit consultò fuisse prætermissam. 5 Quid enim si quis Titio & Sempronio filiis heredibus scriptis eos inuicem substituerit non adiecta clausula *& les leurs*, Ei autem qui ex ipsis vltimus sine liberis masculus moreretur substituerit filias, earúmque liberos. Quis neget eam fuisse testatoris voluntatem vt

suscepti

ex prædefuncto Titio liberi masculi Sēpronio posteà sine liberis morienti substituti intelligerentur? 9 Cum ipsos quoq; filiarum liberos maiorè minus dilectos in ambabus liberorum portionibus expressim substitutos voluerit si ambo iam masculis morerentur? Vtique enim magis dilectos heredum liberos quòd & ex dilectionibus portionis susceptos, & in condicione potiri & masculi fuerunt, nemo dixerit deteriores eō loco habendos esse debere quam qui minus dilecti fuerant, 7 licèt dici soleat verúmque sit fideicommissum tanquam odiosam de persona ad personam extēdi nunquam debere. 8 Ergo hoc casu perinde erit ac si pater non tantùm filios suos mascul, sed & eorum liberos superstites vltimo decedenti substituisset. 9 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Not. *in l. vnic C. de his qui ant. apert. tab. here. l. transmitt.* Reprobata glos. quæ aliter sentit *in l. is cui* 42. *D. de obseq. & act. n.*

2. Cùm omnis condicio suspendat actum *l. cedere diem* 213. *de verb. sign. & tot. tit. De condit. & demonstr.*

3. Quæ implicat contradictionem *l. eius qui in provincia* 99. *de reb. cred. it.* Non potest autem testator quicquam imperare quod sit impossibile aut per naturam, aut per leges *l. 1. l. sub modo* 15 *de condic. inst. l. nemo potest* 55 *de leg.* 1.

4. *Vt in l. 2 nam ex facto* 67. § *si quis sic de leg.* 2. *l. cùm quis* 102. *de condic. & demonstr.*

5. *Vt in l. cum proponebatur* 64. *de leg* 2.

6. Clausula enim illa *& les cure* posita in fine secundæ substitutionis videtur referenda esse ad omnia præcedentia continuato sermone prolata *l. fin.* vbi Bart. *D. de reb. aut.*

7. *Arg. l. Publius* 36. § 1. *D. de condit. & demonstr.* Cravet. latè *cons.* 130.

8. Nam nec in cæteris vltimis voluntatibus etiam favorabilibus extensio fit à persona in personam, ne quidem ex identitate rationis quamuis fiat interdum de casu ad casum *Not. ad l. Gallus* § *& quid, 1 tantum D. de liber. & posthum.*

9. In fideicommissis enim generalis ac ferè perpetua regula est, Numquam debere meliorem esse condicionem eius personæ quæ minùs dilecta fuit *ad l. Publius* 36. § 1 *de condit. & demonstr.* Quænam autem coniecturæ sint ex quibus fideicommissum conditionale transmitti posse creditur, dixi *in Error.* 4. *Decad.* 31. *De error. pragmat.*

DEFINITIO XV.

CVm ad probandum fideicommissum quod relictum negabatur, quinque testium testationes proferrentur, 1 quorum vnus referebat patremfamilias in longinquam regionem profecturum in hæc verba cum auunculo locutum *si quid mihi humanum contigerit, heredem te facio.* Alius hoc modo *si quid mihi contigerit, tua sunt omnia,* Reliqui tres aliis vsum verbis, *dono tibi mea omnia,* Visum est non satis idoneas & sufficientes esse fideicommissi probationes, propterea quòd licèt fideicommissum etiam sine scriptura & solo nutu relinqui potuisset, 2 probari tamen defuncti voluntatem oporteret per quinque non modò testes sed etiam contestes: 3 quales esse non poterant, nisi qui fideicommissum iisdem ipsissimis verbis relictum testarētur, 4 Minùs verò admitti illud poterat vt verba directa quibus vsum patremfamilias fuisse primus testis asserebat, ad fideicommissum traherentur. 5 Nec facilius ex iisdem testationibus donatio causa mortis quàm fideicommissum induci posse videbatur, cùm æquè illa per quinque contestes probanda sit, 6 nec contestes videri queant vbi nulla scriptura est, nisi qui verba ipsa, quibus donatio facta est, exactissima consensione referant. 7 Accedebat quod morientem hunc interrogatum an condere testamentum vellet, constabat respondisse, malle se intestatum decedere, ne aut auunculum hunc qui fideicommissum petebat offenderet, si alios scriberet heredes, aut patruis pauperioribus iniuriam faceret si auunculum iis præferret, 8 quos successores solos habere mallet si testaretur. 9 Quibus verbis fideicommissum quoque si quòd anteà relictum fuisset ademptum videbatur, 10 cùm quò facilius relinqui potest, eò etiam facilius possit adimi. 11 *Ita Senatus* pro N. Rolet contra Guil. Dalfin mense Mart. 1590.

1. Non enim minore quàm quinque testium numero vltima voluntas probari potest *l. vlt. in fin. C. de codicill. l. vlt. C. de donat. caus. mort.*

2. *l. 39 in epistola* 12. *C. hoc tit. l. nutu* 21. *de leg.* 3.

3 *l. heredes palam* 21. *in princip. D. qui test. fac. poss. l. Diuus* 24. *de testam. mil.*

4. Etsi enim potest quis loqui sæpius etiam cùm semel tantùm legat, vel fideicommissum relinquit *l. Mauius* 66. § *eum qui testa* 2. *l. si tres homines* 89. 1. *de leg* 1. eadem tamen verba per eosdem testes probanda sunt. Alioqui singularitas induceretur quæ habet adiunctam repugnantiam, quia fieri nequit vt qui præcisè aliquibus verbis vsus est, alius vsus fuerit eodē instanti.

5. Numquam enim hoc fit nisi testator idipsum nominatim præceperit *l. 1. D. de iur. codicill. l. non codicillum* 14. *C. de testam.* aut nisi ex benigna interpretatione quam ratio aliqua suadeat vt *in l. Scæuola* 76. *D. ad SC. Trebell.* Obstare tamē videtur quod omnes verborum differentiæ hodie sublatæ sunt *l. 2. C. commun. de legat. l. quoniam indignum* 15. *C. de testam.* Sed non ideò fit vt non oporteat probari per contestes quibus præcise verbis testator vsus sit.

6. *l. vlt. C. de mort. caus. donat.*

7. Cùm hoc casu non tam de voluntatis, quàm de ipsorum verborum probatione agatur.

8. Ab intestato enim patrui & auunculi hodie simul succedūt si in eodem sint gradu. *Nouell.* 118. *de hered. ab intest. veniens.*

9. Non ergo censerat testator de iis onerandis quos testando præferre potiùs voluisset.

10. Quamuis etiam ab intestato fideicommissa dari possint *l. 3. in princ. l. conficiuntur* 8. *D. de iur. codicill.*

11. *l. 3.* § *vlt. & l. 4. D. de admin. legat.*

DEFINITIO XVI.

Rupto testamento agnatione posthumi falsum est ius eligendi, & fideicommissum debet restitui electo.

TEstator qui liberos nō habebat ita scripserat, *J'institue mes heritiers vniuersels N. Iean Albert mon beau frere & George de Prouane ma sœur sa femme, lesquels ie prie de choisir & eslire tel de leurs enfans masles que bon leur semblera pour prendre & apprehender mon heritage, porter mon nom & mes armes, lequel à ces fins ie substitue & les siens masles suppliant tres humblement mesdits heritiers de se contenter des fruicts pour toute legitime Trebellianique, & autre detraction, laquelle ie leur prohibe entant que de droit, Mesmes qu'ils s'en peuuēt passer & que le tout redonde à l'vtilité des leurs, Et ce afin que la proprieté demeure touſiours entiere, Et au deffaut dudit substitué & des siens masles, si par inaduertance aussi ils oublioyent de le nommer ie substitue l'aisné apres celui qui tiēdra le trac des Alberts, & les siens masles degré par degré, Et en apres d'eux les autres freres degré par degré, &c.* Constabat Ioannē & Georgiam priore loco vocatos non in vsu fructu duntaxat sed in proprietate, & hereditate ipsa institutos videri addito onere fideicōmissi, 1 nec fructuum mentionem alia de causa factam, nisi vt prohibendis ex fideicommisso detractionibus color iustus quæreretur. 2 Sed cùm testamentum agnatione præteriti posthumi ruptum esset, 3 fideicommissa verò omnia tam vniuersalia quàm singularia firma remanerent siue ex Nouella Iustiniani lege 4 posthumo scienter præterito, siue ex clausulę codicillaris potestate, præterito eo, ignoranter quidem, sed ita tamen vt appareret nō eò minus voluisse testatorem vt hereditas ex fideicommisso substitutis restitueretur. 6 Dubitabatur non inelegāter, Cui hereditatem restituere posthumus eiúsve legitimus heres deberet, An institutis mox electuris vnum ex liberis, An potiùs substituto, id est ei qui ab institutis electus fuisset aut qui cessante electione secundum in Albertorum familia & ordine locū obtineret. Dubitationē faciebat, quòd non aliter videarur ex voluntate testantis fideicōmissum posse restitui; 7 quàm si ad eos hereditas perueniat, qui substitutū eligere debuerunt, 8 præsertim cùm non nisi post mortē ipsorū hereditas restituenda esset. 9 Nā quo iure substitutū eligerent ij qui nihil iuris in bonis haberent? 10 Aut cur totō mors expectaretur, quietiam viuentes ab iis bonis excluſi essent? 11 Rursum quis admittat fideicommissum purè

à posthumo eiúsve herede restitui, id est ante mortẽ institutorum, quod nec testamento subsistẽte instituti ipsi nisi post mortem suam debuissent? 12 Aut cùm dies ille mortis incertus condicionem faciat,13 aliúsque sit dies mortis posthumi, alius mortis institutorum,& consequenter alia condicio, An non absurdum fuerit & cõtra testatoris voluntatem fideicommissum sub vna condicione datum, quasi sub alia relictum præstari? 14 *Placuit* nihil commune habere ius eligendi cum iure fideicommissi. 15 Ideóque rupto etiam testamento saluam institutis eligendi facultatem esse debere quam nec deportatione amitterent,16 sed tamen non alij hereditatem ex fideicommisso restitui oportere, quàm ei qui ab ipsis electus esset, aut qui cessante electione ab ipso testatore substitutus proponeretur. 17 Exspectandum tamen tempus mortis heredum institutorum, vt sub ea ipsa condicione fideicomissum redderetur sub qua datum fuisset. 18 *Ita Senatus* in ea causa de qua supr. Defin. 6. De codicill.

1. *l species* 15. *D. de aur. & argent legat.*

2. Nam & fructus solent imputari in Trebellianicam *l. Papinianus* 8. §. *quarta autem D. de inoffic. testam. l. in fideicommissaria* 18 *D. ad* SC. *Trebell.* præterquàm si percepti sint negligentia fideicommissarij non petentis fibeicommissum *l. mulier* 22. §. *si heres eod.* aut in liberis primi gradus *l. iubemus* 6. *C. eod.*

3. *l* 1. *C. de posthum. hered. instit. l.* 1. *& pass. D. de iniust. rupt.*

4. *Nouel.* 125. *vt cùm de appell. cognosc.* § *aliud quoque capitulum.* Vnde sumpta est *Auth. ex causa C. de liber. prater.* Scilicet secundùm communem sententiam Doctorum qui volunt eam constitutionem procedere etiam in præteritione paterna vt dixi *Defin.* 1. *supr. de liber. prater.*

5. Nam illi ipsi qui volunt *Auth. ex causa.* locum habere etiam in præteritione paterna fatentur tamen non habere locum posthumo ignoranter præterito. Bart. Castr. & alij *in d. l.* 1. *C. de post. hered. instit.*

6. Secundùm eas distinctiones quas in hac quæstione attulimus *Defin* 1. 2 *& seqq.* vsque ad 12 *supr. de codicill.*

7. Atqui fideicommissum hereditatis necesse est restitui eo modo quo testator voluit, Alioqui actiones non transferũtur *l.* 1. *l. sed etsi* 9. §. *vlt. & l. seq. l. facta* 63. §. *si sub condicione D. ad* SC. *Trebell. l. si mulier* 59 §. *ex asse D. de iur. dot.*

8. *Vt in l. vnum ex familia* 67. *in princip de leg.* 2.

9. *Vt in l cùm pater* 77. §. *hereditatem filius eod. & l. post mortem* 12. *C. hoc tit.*

10. Nemo siquidem potest onerari per fideicommissum nisi de eo quod priùs ad ipsum peruenerit *l. ab eo* 9. *C. hoc tit. l. sed etsi* 6. *in fin. de legat.* 3.

11. Sic enim dicimus non expectari condicionem cuius euentus nihil operaretur *l si quis ita scripserit* 33. *de hered. instit.*

12. Ita namque fieret vt magis essent onerati heredes legitimi quàm testamentarij quod absurdum esset, non enim alia fideicommissa videri possunt à legitimis successoribus repetita, quàm quæ ab institutis fuerant præstãda si testamentum valuisset, & ad eum ipsum modum *l. ex ea scriptura* 29. §. 1. *qui test. fac. poss. l. pen.* §. *vlt. de leg.* 2.

13. *l. talis scriptura* 30. §. *sed etsi de leg.* 1. *l. dies incertus* 75. *de condic. & demonstr.*

14. Debent enim condiciones impleri in forma specifica *l. qui heredi* 44. *l. Mauius* 55. *eod. tit.*

15. *d.* §. *hereditatem filius l. cùm pater* 77. *de leg.* 2. *l. ex facto* 17. §. *si quis rogatus* 2. *ad* SC. *Trebell.*

16. Vt apparet ex iis ipsis locis proximè citatis.

17. *l. cùm quidam* 24. *de legat.* 2. *& d. l. vnum ex familia* §. *rogo eod.*

18. *d.* §. *rogo in fin. & d.* §. *hereditatem. l. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici.*

DEFINITIO XVII.

Posthumus qui rumpendo successit non est cogendus præstare fideicommissum relictum post mortem institutorum etiamsi omnes instituti decesserunt, nec eius liberi masculi si quos reliquerit.

QVid ergo, si posthumo adhuc viuo instituti morerẽtur? An diceremus obligarum posthumum vt ante mortem suam ex fideicommisso hereditatem electo restitueret? 1 Loquimur enim de posthumo ignoranter præterito, cùm si scienter esset præteritus, dubitari nõ oporteret quin putè obligatus esset ad hereditatem scriptis heredibus restituendam. 2 At quoniam co ignoranter præterito ac rumpente testamentum, institutio tota tic corruit vt neque in fideicommissi vim valere possit, nec ei subiecta sit clausula codicillaris, 3 solá què fideicommissa, aliáque huiusmodi legata firma remanent, 4 vix est vt defendi possit posthumum filium qui viuis institutis hereditatem suo iure obtinuerit, eam cogẽdum post eorum mortem restituere ex causa fideicommissi, quod non alia ratione aut contemplatione factum sit quàm vt bona in testatoris familia diutissimè conseruarẽtur, 5 exclusis in eam rem perpetuò fœminis. An non enim multò melius magísque ex voto patris seruantur bona in familia quandiu posthumus viuit, de quo pater testamenti tempore cùm fideicõmitteret ne per somnium quidẽ cogitarat? 6 Quo argumento putabam nec fideicommisso huiusmodi locũ esse posse, si posthumus hic quandocumque superstitibus liberis masculis decessisset. 7 Planè mortuo posthumo sine masculis per quos satisfieri possit voluntati testatoris 8 conseruatione bonorum in familia, fideicõmissum vtique electo præstandum erit, sed post obitum institutorũ: 9 quibus nimirum viuis nihil fit contra voluntatem, si posthumi heres quantumlibet extraneus tandiu hereditatem retineat, quandiu instituti erant habituri si institutio valuisset 10 aut per clausulam codicillarem in fideicõmissi vim conuerti potuisset. 11 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Dubitationem faciebat, quod mortuis institutis fideicõmissi dies & condicio extitisse videbatur: & consequenter factus esse locus petitioni fideicommissi.

2. *l.* 2. §. *vlt. D. de iur codicill.*

3. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin* 3 4. 5. *&* 6. *supr. de codicill.*

4. *Ex Auth. ex causa C. de liber. prater.*

5. Ita enim fieret vt comparata ad vnum effectum, contrarium operarentur contra *l. legata inutiliter* 14 *de admin. legat. l.* 3. § *si emancipatus D. de bonor. poss. contr. tabul.*

6. *arg. l. tale pactum* 40 §. *vlt. D de pact. l. cùm auus* 102. *de cõdic. & demonstr. l. cùm acutissimi* 30. *C. de fideic. l. si vnquam* 8. *C. de reuoc. donat.*

7. Scilicet ex præsumpta & verisimili mente testantis *d. l. cùm auus l. cùm mater* 28. *D. de inoff. testam. l sicut certi* 8. *& l. seq. C. de testam. milit. l.* 3. *C. de inoff. testam. l. vlt. D. de hered. instit.*

8. Quia neque per fœminas neque per extraneos possunt bona in familia cõseruari *l. pronunciatio* 195. §. *vlt. de verb. signific.* Guid. Pap. *quæst.* 488 Castr *cons.* 58. *&* 123. *lib.* 1. Ias. *ad l. qui filiabus num.* 3. *de leg.* 1 *& cons* 140. *col.* 7. *versic. octauo* fecit. *lib.* 2.

9. *arg. l. cùm pater* 77 §. *ab institutis de legat.* 2.

10. *arg. l. peto* 69. §. *prædium eod. tit. & d. l. vnum ex familia* §. *sed etsi fundum eod.*

11. *Vt in l. quærebatur* 19. *D. de testam. milit.*

DEFINITIO XVIII.

Qui electus est non ideò fideicommissum petere potest quandiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet.

NAm & cùm vni ex familia eligendo fideicommissũ relinquitur, potestas eligenti data esse intelligitur, vt quandiu viuit liberum habeat mutandæ voluntatis arbitrium: 1 Ideóque nec priùs fideicommissum propter electionem petere potest is qui electus fuit, quàm decesserit is qui elegit, vt voluntatem ampliùs mutare non possit, 2 Absurdum autem fuerit ob hoc solum plus iuris habere, eum, qui ab herede instituto electus est, quòd rupto per posthumi præteritionem testamento ipsa institutio corruerit. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *d. l. vnum ex familia vers. an quandiu potest mutari voluntas de legat.* 2.

2. Cùm possit mutare quandiu viuit etiam post deportationem *d. l. cùm pater* 77. §. *hereditatem filius eod. tit. l. ex facto* 17. §. *si quis rogatus* 2. *ad* SC. *Trebell.*

3. Quod enim ruptum testamentum est facit vt eo minùs admitti debeat fideicommissarius *argu. l.* 3 §. *si emancipatus de bonor. poss. contr. tab. l.* 3. *in princip. D. de vsur.*

DEFINI-

DEFINITIO XIX.

Mortuo vno ex iis qui coniunctim eligere debuerunt superstes neque eligere neque electionem reuocare potest. Fideicommissum tamen non ideò debetur nisi morte vtroque.

ANautem vtrique ex coniugibus data eligendi facultas intercidere debeat, alterutro dumtaxat defuncto, siue iam electio facta sit, siue non, dubitari probabiliter potest. 1 Sed verius est adeò intercidere vt si qua electio præcesserit, ea irreuocabiliter confirmetur, 2 quippe quæ non alterutri sed vtrique commissa fuerit, propter quam causam nec si electio semel facta esset, noceret electo quod alteruter mutaret voluntatem, ni alter quoque mutationi consentiret. 4 Neque tamen huic rei consequens erit vt alterutro defuncto statim fideicommissum restitui debeat, siue in solidum, siue pro parte, 5 cùm post vtriusque mortem relictum sit. 6 Igitur vtriusque mortem expectari oportebit. 7 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quæstio in eo est an pluralitas resoluatur in suas singularitates *vt in l. falsa 33. §. vlt. de condic. & demonstr. l. Lucius 78. §. Caio Seio D. ad SC. Trebell.* an verò vtriusque voluntas in eligẽdo sit necessaria.

2. Tanquam quæ reuocari ampliùs non possit *l. vnum ex familia 66. in princip. de legat. 2.*

3. Per dictionem collectiuam quæ plus in hoc potest quàm pluralis, *l. heredes mei 57. §. cùm ita D. ad SC. Trebell.*

4. Vt vnumquodque dissoluatur eo modo quo colligarum est *l. prout 86. D. de solut. l. nihil tam naturale 25. de regul. iur.*

5. Quia licèt non possit mutari electio, potest tamen electus mori ante grauatum *l. Statius 48. §. Cornelio Felici de iur. fisc. l. cùm pater 77. §. hereditatem filius de legat 2.*

6. Ac proinde in diem incertum & sub condicione quæ nõ potest dici venisse ante mortem licèt possit restitui ante mortem *l. post mortem 12. C. hoc tit.*

7. Non vt confirmetur electio sed vt fideicommissum peti possit.

DEFINITIO XX.

De vsufructu quem saluum parentibus instituti voluit testator cuius testamentum agnatione postumi ruptum est.

DE vsufructu quẽ parẽtibus quãdiu viuerent saluum esse testator voluerat, quidã etiam dubitabant, an iis à posthumo, posthumíve legitimo herede deberetur, cùm hac parte meliorẽ ipsorum priorémque quàm electi causam esse testator voluisset. 1 Verùm quod à nobis in superioribus dictum est non idcò factam à testatore in proposita specie fructuum mentionem vt vsum fructum parentibus daret, 2 sed vt iis heredibus institutis detractionem ex fideicommisso quamlibet prohibetet, 3 ostẽdit satis nihil causæ esse cur rupta vel irrita facta institutione fructũ emolumentum habere parentes debeant, quod non nisi ob institutionem personámque filij acquirere potuerunt. 4 Neque verò nouum est vt hac parte melior sit condicio fideicommissarij vniuersalis quàm heredis instituti. 5 Nam & fieri potest, vt quo casu per codicillarem clausulam institutio ipsa in fideicommissum flecteretur, tamen successor legitimus hereditatem iis restituere rectà debeat, quibus heres institutus valido manente testamento restituere debuisset, nimirum si fideicommissum purum fuit non in diem aut sub condicione ab instituto relictum. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nam si electo fideicommissum conseruatur qui minùs dilectus fuit, quidni eligentibus conseruabitur vsusfructus qui magis dilecti fuerunt?

2. Quo casu perinde conseruaretur huiusmodi relictum vsusfructus, atque conseruantur cætera legata & fideicommissa siue per clausulam codicillarem siue per *Auth. ex causa C. de liber. preter.*

3. Dixi *Defin. 16. num. 2. supr.*

4. Non enim potuit sentire testator de dando iis vsufructu, quos heredes instituerat in proprietate, cum nemo possit re sua vti fruí *l. 5. D si vsusfr. pet.* neque heredi à semetipso legati *l. & quidem totum 18. l. legatum 116. §. 1. de leg. 1.*

5. Scilicet quia potest fieri vt fideicommissum vniuersale conseruetur per clausulam codicillarem vel per *Auth. ex causa.* non etiam institutio vniuersalis secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 3. 4 & seqq. supr. de codicill.*

6. *l. 2. §. vlt. D. de iur. codicill.* Dixi *Defin. 6. in fin. & supr. de codicil.*

DEFINITIO XXI.

Qui repudiat fideicommissum ex vno capite & ita sequentibus locum facit, potest iterũ admitti ex alio capite sed post alios omnes.

AD fideicommissum vocatus ex duplici capite, vt puta tanquam Titius & tanquam vnus de familia, cùm fortè testator fundum in familia remanere iussisset, ac extra familiam alienari prohibuisset, 1 si fideicommisso quasi Titius renunciauerit in gratiam posterioris agnati, 2 qui postmodum contra testatoris voluntatem cum fundum extra familiam alienauerit, 3 admittendus est ad persecutionem fideicommissi, cuius condicio post renunciationẽ extiterit, 4 & ex nouo iure tãquam vnus de familia, sed tamen post omnes, id est omnibus aliis ex familia deficientibus. Cui consequens est, vt multò minus sequentibus perionis ex graduali substitutione vocatis præiudicet quisquis fideicommisso sibi primùm delato siue per expressam conuentionem, siue tacitè per contrauentionem renunciat: 6 licèt eos ipsos relinquat heredes quos testator ad fideicommissum inuitauerat, dummodò nõ quasi heredes petant, sed ex propria persona. 8 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. & 7. infr. De condic. infert.

1. Nam & cùm fideicõmissum familiæ relinquitur, priores tamen admittuntur ij qui nominatim sunt tanquam magis dilecti *l. omnia 32. aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso de leg. 2.*

2. Vocantur enim gradatim omnes qui ad huiusmodi fideicommissum admittuntur *l. vlt. C. de verb. signific.* Quamuis enim non esset olim successio in agnatis quãtum ad hereditates, erat tamen fuitque semper in fideicommissis familiæ relictis *d. §. in fideicommisso l. peto 69. §. fratre eod. tit.* iunct. *§ placebat Inst. de legit. agnat. success.*

3. Atque ita noui fideicommissi condicionem impleuerit in fauorem sequentium *d. §. fratre l. cùm pater 77. §. libertis eod. tit.*

4. Sunt enim omnia huiusmodi fideicommissa condicionalia in casum contrauentionis *l. filiusfamilias 14. §. Divus & ibi not. de leg. 1.*

5. Alex. *in l. stipulatio hoc modo concepta 61. num. 11. de verb. obligat. & conf. 111. vol. 7.* Socin. *conf. 73. vol. 1.* Decius *in l. pactum dotali 3. limit. 6. C. de collat.* Aliud fortassis esset si Titius ipse cõtra testatoris voluntatem alienasset *d. l. cùm pater §. libertis de leg. 2.*

6. Ne alioqui maior sit vis taciti quàm expressi. vide Paris. *consil. 69. num. 14. vol. 3.*

7. *l. non vult heres esse 6. de regul. iur. l. 2. §. 3 si quis omiss. caus. test.*

8. Nemo enim ob id minùs iuris habet quòd duplex ius habeat *l. si paterfamilias 15. §. 1. de adopt. l. 1. §. vlt. D si à parent. quis manum. sit. l. Clodius 97. de acquir. hered. l. Seia 73. in fin de euict.* qui tamen locus ostendit in hac specie posse illos qui fideicõmissum petunt ex propria persona, per doli exceptionem repelli aut reconueniri de euictione si sint heredes alienatoris.

DEFINITIO XXII.

Verba illa vsque ad infinitum *posita in substitutione inducunt fideicommissum sed graduale tantùm inter descendentes non reciprocum.*

SVbstitutis Titiõ per fideicõmissum liberis eius vsque ad infinitum dubitatum est an fideicommissum graduale duntaxat sit inter descendentes, 1 an etiam reciprocum quasi inuicem substituti videantur: 2 Sed verius est nullam ex iis verbis inter vocatos induci reciprocam substitutionem, 3 quæ nec vnquam tacitè inducitur, nisi cùm vltimo decedẽti substitutus datus est in tota hereditate: 4

Adeò vt nec sufficiat post mortem omnium factam esse substitutionem licèt in tota re, nisi variæ & probabiles adsint coniecturæ voluntatis: 5 In fideicommissis enim vtcunque precaria voluntas quæratur, coniectura potest admitti. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam de graduali non potest dubitari cùm adsunt verba illa: *vsque ad infinitum l. 4. §. parentem* D. *de in ius vocand. l. liberorum* 220. *de verb. signific.*

2. Vt euenit cùm fideicommissum reale est & habuit testator respectum ad defectum masculorum. De quo scripsi *Defin. 3 supr. eo l.*

3. Celsus Hugo *cons.* 120. *n.* 56. Vide Bald *in cap. 1. de nat. succes. feud.* & Corn. *cons.* 190. incip *pluries col.* 3 *vers hoc præsupp. fin. lib.* 3. *& cons.* incip. *in hac consultatione col.* 5. *vers portio enim matris lib* 4. Quanquam *in d. cons.* 190. tractat eam speciem cùm testator iussit bona sua ire de liberis ad liberos atque ita liberos inuicem substituit. Quo casu videtur quidem præcutisse descendentes in parentum portionibus, sed iis deficientibus transuersales subsitituisse.

4. *l. Titia Sect.* 87. § *Seia libertis de leg.* 2. *cum ibi not. & in §. cùm ita l. heredes mei* 57 *ad SC. Trebell.*

5. Cravet. *cons.* 130. Otatch. Cacuer. *decis. Pedem.* 110. *num.* 5. post alios *in d. §. heredes mei.*

6. *l. cùm proponebatur* 64. *de leg.* 2.

DEFINITIO XXIII.

Liberis liberorum positis in condicione vsque in infinitum inducitur quidem fideicommissum graduale etiamsi vulgaris præcesserit sed non reciprocum nisi testator habuerit respectum ad defectum liberorum.

Simile est quod magistris nostris placet liberis liberorum vsque ad infinitum in condicione positis, nullam inter eos induci ex eo solo reciprocam substitutionem, quamuis relictum esset fideicommissum ab vltimo decedente & in tota hereditate, 1 nisi proponas factam substitutionem de liberis in liberos: quo casu magis est vt liberis liberi substituti videantur non tãtùm de gradu in gradum, sed etiam de linea in lineam vt deficientibus iis qui ex recta linea descendunt, admittantur transuersales: quasi inter se inuicem substituti. 2 Sed & fuerunt qui dicerẽt substitutionem ita vt diximus factam vsque ad infinitum posse vulgarem censeri potiùs quàm fideicommissariam eo nimirum casu quo vulgaris alia præcesserit. 3 Verùm magis est vt contraria sententia obtineat, 4 & ex supradictis verbis *vsque ad infinitum* quæ procul dubio tractum temporis continent, 5 inducatur fideicommissaria substitutio extensiua vt nostri loquuntur de descendente in descendentem in infinitum ordine successiuo, 6 in portionibus parentum duntaxat non etiam patruorum 7 aut patruelium, nisi ex alijs testamenti verbis appareat habuisse testatorem respectum ad defectum liberorum, vt fideicõmissum quod reale vocant constitueret. 8 Fideicommissũ enim reale dubitari non oportet quin non solùm graduale sit sed etiam reciprocum quãdiu aliquis est ex iis qui inuitati sunt, ex quocunque tandem gradu & latere veniãt. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Car. Ruin. *cons.* 96. incip. *quia de substitutionibus vol.* 2. Vide Curt. iun. *cons.* 196. *col.* 2. Bertr. *cons.* 105. *vol.* 3. Rip *in l. cẽturio. num.* 166. Ruin. *cons.* 141. *vol* 3. Paris. *cons.* 18. *num.* 61. *vol.* 2. Alex. *cons.* 167. *col. pen. vol.* 5. Zanch. *in d. §. cùm ita part.* 7. *num.* 85 *&* 86.

2. Vt cõsuluit Corn. *d. cons.* 190. *lib.* 3. post Bald. quæ ibi citat.

3. Car. Ruin. *cons.* 102. *num.* 11. *&* 12. *vol* 2.

4. Ex iis quæ idem Ruin. tradit *cons.* 100. *& consil.* 117. *nu.* 19. *vol. vol.* 2. Vide Paris. *cons* 41. *nu.* 37. *vol.* 2. *& cons.* 63. *num.* 13. 18. 28. *&* 39. *& cons.* 1. *num.* 29. *& seq. lib.* 3. Eundem Ruin. *cons.* 158. *col. pen. num.* 15. *lib.* 2. *& cons.* 91. *num.* 7. *lib.* 3. Crott. *in l. filiusfamilias §. Diui num.* 164. *de leg.* 1.

5. Cùm ea sit vis dictionis *vsque* vt statim atque finita est dispositio in vnius persona videatur repetita & reuocata in persona alterius Bart. *in l. si mihi & Titio num.* 6. *de verb. oblig. & l. sicut & l. repeti* 5. *quib. mod. vsufr. amitt.*

6. Ex citatis *num.* 1. *supr.*

7. Nam cùm sint vocati sub nomine liberorum, non possunt videri vocati nisi quatenus liberi: ergo respectu parentum duntaxat Rum *cons* 141. 142. & 143. *vol.* 3. Alex. *cons.* 107. *col. pen. vol.* 5. Zanch *vbi supra.*

8. Vt diximus *Defin.* 3. *supr. eo l.*

9. *l. omnia* 32 *ad l. cùm ita* 5 *in fideicommisso l. peto* 69. § *frater & ibi not. de leg.* 2 *l. vlt.* vbi Castr. & alij *C. de verb. signific.*

DEFINITIO XXIV.

Qui succederent ab intestato iure repræsentationis non ideò possunt succedere iure fideicommissi nisi sint vocati.

QVi plures liberos habebat eos omnes ex æquis partibus instituerat, & inuicẽ substituerat, *si sine liberis morerentur.* 1 Præmortuis quibusdam relicta prole, postea defuncto vno sine liberis, placuit ad fideicommissum admitti solum fratrem, qui eo tempore superesset, prædefunctorum verò liberos penitus excludi. 1 Qui tamen haud dubiè admittẽdi essent si testator non tantùm superstites, sed etiam superstitum quoque liberos substituisset. Tum enim præmortuorum quoque liberi ex fideicommisso in vulgarem casum admitterentur. 2 Et hoc est quod dici solet ius repræsentationis quod locum habet si de patrui intestati hereditate fratres fratrúmque filios contendatur, 3 in causa fideicõmissi locũ non habere. 4 *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1591.

1. Per text. *in l. heredes mei* 57. §. *cùm ita D. ad SC. Trebell.*

2. Quamuis non superstitum liberi essent sed præmortuorum, vt scripsi *Defin.* 7 *supr.* ex Philipp. Corneo *cons.* 37. *vol.* 1.

3. *Ex Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient.* vnde sumpta est *Auth. post fratres C. de legit. hered.*

4. Intellige nisi illi qui ad intestati successionem admitti possent iure repræsentationis, vocati etiam sint ad fideicommissum sub nomine collectiuo vt dixi *Defin.* 8. *&* 10. *supr.*

DEFINITIO XXV.

Fideicommissum relictum vt bona in familia conseruentur non admittit monachum neque monasterium.

FIdeicommisso familiæ aut vni ex agnatis cognatísve masculis nominatim relicto, ea voluntatis ratione adiecta, & eo animo vt bona in familia conseruarentur, iuncto in eam rem onere deferendi nomen & insignia testatoris, 1 nullus cognato locus est qui euenientis condicionis tempore monachus reperitur, 2 siue monasterium successionis capax siue incapax proponatur. 3 Nec enim volũtatẽ testãtis habere videri potest is, per cuius personã fieri nequit vt bona in familia conseruentur. 4 Quare nec illud admittemus vt rerum fideicommissarum vsumfructum quãdiu viuet habeat, easdem res post mortem suam ei qui ex familia proximus tum erit, restituturus. Fieret enim contra voluntatem si non haberet interea plenam proprietatem is qui ex testamento ad fideicõmissum admittendus est. 5 Neque ad rem pertinet quod edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri, quo ademptum est monachis ius omne legitimæ successionis, testamentariæ hereditates excipiuntur. Id enim supremarum volũtatum conseruandarum non euertendarum gratiâ constitutum est. 6 Proinde non excludit iustam interpretationem quæ ex voluntate testatoris facienda est ne ab eius iudicio recedatur. 7 Minùs verò mouet si quis obiiciat interpretationem illam esse contra bonos mores, vtpote per quam facilè futurum sit vt ab electione vitæ contemplatiuæ reuocetur qui videat ea ratione præclusum iri sibi viam petendi quandocunque fideicommissi. 8 Id enim non principaliter & directò fit sed tantùm per cõsequentias. 9 Honestissima namque voluntas est testatoris id vnum animo agitantis & quantum facere potest curantis vt bona sua in familia quàm diutissimè conseruentur: 10 nec quicquam causæ est cur fauore monasterij ab ea voluntate recedi oporteat. 11 Nam quod vulgo iactatur monasterium esse loco filij præterquàm quod ridiculum est, 12 ad propositam

speciem

speciem accommodari non potest, in qua non de impléda condicione liberorum agimus, sed de conseruandis bonis in familia testatoris, eiusque nomine perpetuando: quorum neutrum palam est per monasterium impleri posse, sicut neque per monachu qui nec velle neq; nolle, neque nomen quidem vllum habere creditur. 14 *Ita Senatus* ex tempore contra Andræam Arpeau monachum Cistercien sem pro Claudio Carron & Margarita Arpeau coniugibus 7. Cal. Iulij 1591.

1. In memoriam scilicet honorem & conseruationem nominis testatoris *l. sed sciendum 7. in fin. D. ad SC. Treb. l. cùm filius 76. §. pater cum filia de leg. 2.* iunct. *l. 1. §. pen. de ventr. inspic.*

2. Cùm ex eo tempore ex quo monasterium ingressus est, neque velle habeat, neque nolle *cap. non dicatis 12. quæst. 1.*

3. Sunt enim monasteria quædam capacia acquisitionis de quibus *in Auth. ingressi C. de sacrosanct. eccles.* alia verò prorsus incapacia vt Franciscanorum de quibus *in Clem. eximis de verb. signific.*

4. Alex. *cons. 18. col. 1* Cravet. *cons. 152.*

5. Quomodo in specie quamuis dissimili argumentatur Papio *in l. verbis 7. de vulg. & pup. substit.* Vsusfructus enim etsi in iure consistit non in corpore, tamen emolumentum rei continet ac portionis instar obtinet *l. Mævius 66. §. fundo l. cùm filius 76. §. dominus de leg. 2.*

6. Vt apparet ex contextu edicti.

7. Ne quod vltimarum voluntatum fauore constitutum est in earum odium retorqueatur contra *l. quod fauore 6. C. de legib. l. nulla 25. D. eod.*

8. Bart. *in l. si ita quis §. is cui de leg. 2 & cons. 1. num. 2.* Alex. *cons. 121. vol. 2.* Dec. *cons. 259. incip. visis his & cons. 426. & 674. num. 3.* Rip. *in l. si vnquam num. 34 C. de reuoc. donat.* Alex. *cons. 18. vol. 1.* Didac. Couar. *lib. 1. var. resol. cap. 19. num. 8.* Cravet. *cons. 152.* Bocr. *quæst. 354.*

9. Ita respondet eleganter Decius omnino videndus *dict. cons. 259.*

10. Ex voto à natura ipsa omnibus hominibus insito *l. liberorum 220. in fin. de verb. signific.* iunct. *dict. l. 1. §. pen. de insp. ventr.*

11. Ne fiat contra voluntatem quod ex voluntate proficiscitur *l. facta 63. §. si sub condicione D. ad SC. Treb. l. 1. C. de sacrosanct. eccles. l. vel negare 6. D. testam. quem. aper.*

12. Vt scripsi *Defin. 42. supr. de sacrosanct. eccles.*

13. Quo casu pronunciandum esset pro monasterio ex *l. sancimus 53. §. item illud statuimus 2. C. de episc. & cleric. Nouell. 123. de sanctiss. episc. cap. 37.* incip *si quis sub condicione aliàs 6. sed & hoc præsenti* Vnde sumpta est *Auth. nisi rogati.* vbi DD. præsertim Paul. Castr. *C. ad SC. Trebell. cap. in præsentia.* vbi glos. & Dec. *de probat.* Alex. *cons. 121. vol. 2.* quasi sit verisimile si de hoc casu testator cogitasset fuisse illum ita dispositurum vt non ideo duriorem faceret condicionem onerati vel honorati quòd is monasterium ingrederetur vt Castr. ratiocinatur *ad d. Auth. nisi rogati.* Vide Osasch. *decis. 126.*

14. *dict. can non dicatis 12. quæst. 1.*

DEFINITIO XXVI.

Fideicommissum relictum nouicio non acquiritur monasterio, sed si relictum sit inprofesso, acquiritur vsusfructus iure ad vitam professi.

NEc aliud constituendum esse placuit, tametsi testamenti tempore monachus ille iam in monasterio & inter nouitios degeret, cùm religionis voto nondum se obstrinxisset. 1 Potuit enim testator sperare vt si ante votum emissum fideicommissi dies cederet, monasteriũ ille cum fideicommissi commodo permutaret. 2 Planè si proponeres eum nominatim vocatum ad fideicommissũ qui iam ipso testamenti tempore cœlibem vitam professus esset, dubitari nõ posset quin ex eius persona monasterio acquisitionis capaci petitio fideicommissi competere deberet, 3 non ad retinenda in perpetuũ bona quę testator in familia sua conseruari voluit, 4 sed quasi vsusfructus iure tamdiu duraturi, quandiu is viueret, ex cuius capite fideicommissum peteretur. 5 Nam in centesimum vsque annũ extendi vsumfructum, quomodo si ipsi monasterio relictus esset, 6 dici proculdubio nõ potest, ne illis iniuria fiat qui post huius mortem ex eodem testamento ad fideicõmissum inuitati sunt, ad conseruationem nominis & bonorum in familia. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis interdum etiam qui nondum professus est, habendus sit pro professo. Cravet. *cons. 152. num. 4.* Sed responderi potest id procedere in iis quæ gesta sunt per ipsum monachũ, & quæ fauorem ipsius respiciunt, secundùm distinctionem Feder. de Seuis *cons. 32. in fin.* ibidem citat.

2. Nihil enim actum videtur quandiu mutari volũtas potest *l. vnum ex familia 67. in princip. de leg. 2. l. pen. in fin. C. de his quib. vt indig.*

3. Tanquam domino cui acquiritur per monachum tanquam per seruum *Auth. ingressi C. de sacrosanct. eccles.*

4. Cùm monasterium non sit de familia testatoris, nec tamen possit vnquam mori.

5. *arg. l. peto 69. §. prædium & d. l. vnum ex familia 67. §. rogo in fin. de legat. 2.*

7. Vt dixi *Defin. præced. num. 5.* vbi vide. Adde rationem ne plusiuris habeat monasterium ex persona monachi quàm habitorus esset ipse monachus si per se posset admitti *d. §. prædium* Vide Osasc. *decis. Pedem. 126.*

DEFINITIO XXVII.

Casus in quo proximiores heredis præferuntur proximioribus testatoris.

FRanciscus de Costerg heredem testamento instituerat Peronetam sororem suam vxorẽ Claudij de Prouẽs, & post eius mortem substituerat per fideicommissum Petrum de Prouens eius filium & suos. Et si contingeret Petrũ decedere sine libéris substituerat proximiores his verbis *ses plus proches parents, Asçauoir des Costergs.* Contendẽtibus de fideicommisso Petri sororibus & Michaele de Costerg quærebatur quis ad fideicommissum inuitatus videretur. Placebat quibusdã eos solos videri inuitatos qui essent ex genere Costergiorum, 1 In quorum numero sorores Petri non erant cùm paternam Prouenorum non maternam Costergiorum familiam sequerentur. 2 Alij contrà putabant proximiores Petri prioris fideicommissarij non testatoris cognatos vocatos esse, vt dictio illa reciproca *ses parents* ad Petrum de quo proximè testator locutus fuerat, non ad ipsum testatorem referrentur: 3 Vocatos tamen nõ Petri cognatos quoslibet sed eos dũtaxat qui essent ex linea materna, ob idque addita verba illa *Asçauoir des Costergs*, 4 excludendorum scilicet agnatorũ gratiã qui aliam & familiam & originem habebant. 5 Poterátq; non improbabilis coniectura voluntatis capi, ex eo, quòd testator non sic scripserat, *Asçauoir les Costergs*, sed ita *Asçauoir des Costergs*, hoc est, vt illi interpretabantur, ex latere Costergiorũ, 6 Item ex eo quòd non genus ipsum Costergiorum testator substituerat, vt bona sua conseruaret in familia, quo casu excluſi procul dubio fuissent descendẽtes ex fœminis, 7 sed sororem sororisque filium ex alia susceptũ familia, Nec masculos tantùm, sed etiam fœminas. 8 *Senatus* pro sororibus Petri pronunciauit. Relatum est visúmque Senatusconsultum prid. Cal. Sempt. 1592.

1. Propter illa verba *Asçauoir des Costergs* quæ sunt restrictiua & restricta ad proximiores qui essent de familia & genere Costergiorum de qua familia erat ipse testator, qui & in dubio de iis sensisse videri poterat non de proximioribus heredis, cùm ageretur de fideicommisso secundùm ea quæ diximus *Defin. 6. sup. de verb. signific.*

2. *l pen. D. de agnosc. liber.* fœmina enim familiæ suæ caput & finis est *l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. signific.*

3. Relatio enim fieri solet & debet ad proximius, & ad id quod immediatè præcedit.

4. Vt nimirum ea adiectio & restrictio aliquid operetur *l. si quando 109. de leg. 1.*

5. Agnati enim sunt qui sunt ex nomine ac familia testatoris *l. 2. de suis & legit. l. Iurisconsultus 10. §. cognati D. de gradib. & adfin.*

6. Illi porrò erant cognati per fœminam nõ per masculos, id est per matrem non per patrem.

7. Tanquam per quos non magis possunt conseruari bona in familia quàm per ipsas fœminas *leg. 1. in fin. D. de iur. immun.*

8. Ex quo apparebat nihil minùs eum cogitasse quàm de bonis suis in Costergiorum familia conseruandis.

DEFINITIO XXVIII.

Qui dotem constituit, non ideo censetur renunciare fideicommisso condicionali in eâ dote constituto, si condicio fideicommissi nondum extiterat tempore dotis constitutæ.

LEgauerat Titia Mæuiæ, sorori mariti sui, centum soluenda quo die illa nuberet: eo tamen adiecto vt si sine liberis moreretur ea summa ad maritum eundémque heredem institutum reuerteretur. Adita hereditate nubenti Mæuiæ frater trecenta in dotem dederat, & marito soluere promiserat, his verbis additis: *comprins en ladite somme les cent florins legués à sad soeur espouse par sa Lane de Crans sa femme, Ainsi qu'il apert par le testament d'icelle de tel an & iour.* Iisdem tabulis dotalibus spoponderat maritus restituturum se dotem soluto matrimonio, non expressa persona cui restituere deberet, Nisi quòd subinde cùm conueniret de piguore constituerat se bona sua omnia in casum restitutionis possidere vxoris nomine & suorum: Sed & dotis augmentum consuetudinarium ad dimidiam vsque trecentorum constituerat. Defuncta postmodum sine liberis Mæuia superstite fratre, maritóque herede relicto, petebat maritus centum quasi ex dotis illa constitutione sibi debita, necdum soluta. Frater dicebat se liberatũ propterea quòd per sororis obitum sine liberis casus euenisset, in quem sibi ea centum à marito nunc restituenda essent si trecenta integra soluta fuissent. Iure nimirũ fideicõmissi ꝙ Titia testatrix reliquerat. 1 Quærebatur an ex suprascripta dotis constitutione eius fideicommissi remissum videretur, Nam cùm ex causa dotis transferatur dominium, 2 absurdum videtur dicere, Et ipsi qui rem suam vltro alienauit ius aliquod superesse ad rem illam vllo casu reuocandam. 3 Nam & si quis alienationi per alium factæ consentiat ius suum quodcunque in re habet, adéoque fideicommissum si quod competit aut competiturum est remittere intelligitur. 4 Accedebat quòd passus erat frater sororem sibi tuíque stipulari dotem in omnem casum restitutionis Ex quo videbatur omnem prorsus fideicommissi ipsem abiecisse. 5 Præsertim cum *suorum* appellatione in contractibus non tantùm descendentes, sed & heredes quilibet extranei comprehendantur. 6 Mouebat etiam quòd ad ratam totius dotis maritus augmentum vxori dederat, quasi tota dos ex vxoris bonis constituta fuisset, 7 Vt proinde videatur deceptus esse, si quid iuris in ea dote fratri exceptum intelligatur. 8 Sed & cùm tota trecenta simul & eadem clausula in dotem data essent, consequens erat vt eadem & vniformi condicione data viderentur, & consequenter sine onere fideicommissi, 9 Neque obstabat quòd in dotis constitutione verba illa adiecta essent, *ainsi qu'il est porté par le testament &c.* Nam licèt dici soleat relatum esse in referente cum suis omnibus qualitatibus, 10 videbantur tamen ea verba adiecta demonstratiuè potiùs, vt nostri loquuntur, quàm limitatiuè & relatiuè, idque in dubio erat præsumendum. 11 Sed contraria sententia Senatui verior visa est, Non tam illa ratione quòd supradictis verbis videretur exceptum fideicommissum quod testamento cõtinebatur, 12 quàm quia fideicommissi condicio nondum eo tempore extitisset, 13 neque verò sine malo omine sperari poterat futurum vt vnquam existeret, Cùm non nisi spe prolis suscipiendæ matrimonia contrahantur, 14 & eo voto dos detur vt sit perpetuò penes maritum 15 Quòd si ratio nulla erat propter quam dici posset cogitatum eo tempore fuisse de fideicommisso, 16 multo minùs admitti illud poterat, vt ei renunciatum intelligeretur. Prius enim est vt de aliquo iure cogitetur, quàm vt illi renuncietur. 17 Sed & constat generalem renunciationem numquam extendi ad fideicommissum cuius dies nondum exstiterit, & speciali opus esse renunciatione, 18 nisi cùm fideicommissum sub condicione alienationis relictum est: quo casu sufficit eos qui ad fideicommissum inuitati sunt alienationi consentire quasi eo casu non tam ius quàm condicionem fideicommissi remisisse existimentur. 19 Alioqui non extingueretur fideicommissi petitio nisi hactenus vt si fundus erat in fideicommisso precium peti deberet non fundus ipse qui consentiente fideicommissario venditus fuisset. 20 Sanè si iam tum dies fideicommissi cessisset, aliud procul dubio Senatus censuisset. 21 *Ita Senatus* pro Ioanna d'Aranton vidua procuratoris Mussat contra Petrum Volat 16. Cal Ianuar. 1592.

1. Hoc enim est quod dici soleat dolo eum facere qui petit quod statim eidem redditurus est *l. dolo facit 8. D. de do i except. l. in condemnatione 173 de regul. iur. l. si socer 44. §. Lucius de solut. matrim.*

2. Et quidem eo animo & voto vt dos perpetuò remaneat penes maritum *l. 1. D de iur. dot. l. dece 9. C. de rei vindic.*

3. *l. cessio 10. D. de distr. pignor. l. vindicantem 17. D. de evict.* Nemo enim contra factum suum venire potest ne quidem ex alterius persona si veniat ad proprium commodum *l. si non fortem 26. § si centum* & ibi Bart. Castr. & cæteri *D. de condit. indeb.*

4. *l. seruus communis 38. §. 1. de donat. inter vir. & vxor. l. apud Celsum 4. §. quæsitum D. de dol. exc. l. 4. §. 1. l. sicut 8. §. non videtur D. quib. mod pign. vel hypoth. solu. l. quoties ab omnibus 11. C. hoc tit. l. cùm pater 77. §. libertis de leg. 2. §. nihil proponi 120. §. 1. de leg. 1.*

5. *arg. l. cùm quis 37. § nuptura de legat. 3. l. cùm pater 77. §. Mœuio l. vlt. § filia de leg. 2.*

6. Vt dixi *Dasin. 3 sup. de verb. signific.* ex Guid Pap. *quæst. 306. & 457.* & aliis ibi citatis.

7. Constituitur enim & debetur augmentum ex comparatione dotis, quæ ita sit mulieris, vt præter coniuges alius nemo in ea iuris habeat.

8 Atqui decipi maritus non debet *l. purè 5. §. penult. D. de dol. mal. except. l. si donaturus 9. §. 1. de donat. caus. dat. l. Titia 62. D. de iur. dot.*

9. Vt fiat vniformis & par determinatio *l. 4. de vulg. & pup. substit. l. 4. C. de impub. & aliis substit.* ne vna & eadem res diuerso iure censeatur *vulg. l. eum qui ad. 23. D. de vsucap. l. vlt. C. de sentent. pass. & restit.*

10. *Vulg. l. esse tota 77. D. de hered. instit.*

11. *l. legans 25. D. de liberat. legat.*

12. Constabat enim non fuisse exceptum.

13. Vt proinde fideicommissum eo tempore nec repudiari posset nec solui *l. si ita sit scriptum 45. § si sub condicione de leg. 2. iunct. l. stipulatio ista 38 § inter D. de verb. oblig.*

14. *l. 1. D. solut. matrim.*

15. *d. l. 1. D. de iur. dot.*

16. *arg. l. cùm tale 72. in princip de condic. & demonstr.*

17. Cùm renunciatio & conuentio quantumlibet generalis non referatur ad incogitata *l. 4 & 5. l. qui cum tutoribus 9. D. de transact. l. emptor 47. §. 1. D. de pact.*

18. Bart. & post eum cæteri *ad l. qui roma 122. §. duo fratres de verb. oblig.* Fideicommissum tamen etiam condicionale ante condicionis euentum remitti potest *l. 1. C. de pact. l. de fideicommisso 11. C. de transact.*

19. *l. quoties ab omnibus 11. C. hoc tit. d. l. nihil proponi 120. §. omnibus de leg. 1. l. cùm pater 77. § illi vtru de legat. 2.*

20. *l. si fundum per fideicommissum 92.* vbi latè Ias. & cæteri *de leg. 1 l. vlt. §. vlt. de leg. 2. l. vlt. D. de pact. dotal.*

21. Ex rationibus hac ipsa Definitione in contrarium allegatis.

DEFINITIO XXIX.

Ex eo actu qui fit ex necessitate non potest sumi coniectura voluntatis. Et donatio non extenditur vltra id quod donatum est.

SEd & in proposita specie illud pro fratre vrgebat, quòd is iussus erat, vxoris suæ testamento centum illa sorori in dotem dare. Non enim sumi poterat coniectura voluntatis ex eo actu qui necessariò fieri debuerat. 1 Potiúsque credendus erat frater centum illa promisisse vt obligationi satisfaceret quàm vt fideicommissi ius, si quod vnquam sibi competiturum esset, remitteret. Est enim generale & perpetuũ vt cesset præsumptio donationis quoties alia minùs odiosa capi potest. 2 Nec erat contrarium quod de suo frater ducenta pro dote dederat, cùm tamen dotare sororem non teneretur. 3 Quasi ex ea liberalita-

te præ-

te præsumendum esset multò magis voluisse eum remittere ius futuri incertique fideicommissi. 4 Ex vulgari illo nostrorum brocardico, Vnam donationem facere vt facilè alia præsumatur. 5 Iniqua enim & captiosa videtur ea interpretatio, vt qui ducenta donauit trecenta quoque idcò donasse credendus sit. 6 Nam etsi donatio quatenus donatum est largissimam recipit interpretationem contra donatorem, 7 in cuius potestate fuit legem apertiùs dicere, 8 In eo tamen stricti iuris est vt non plus donatum intelligatur quàm verbis expressum sit. 9 Non obstabat quod passus esset frater sororem sibi suisque dotem stipulari. 10 Id enim ratione illa factum videri poterat, quòd ex eo matrimonio liberi sperarentur, 11 Item quòd etiamsi fideicommissum nominatim exceptum fuisset, per manus tamen heredum mulieris accipi deberet. 12 Itaque duplici opus erat restitutione, Vna dotis, altera fideicommissi, quod non est nouum. 13 Denique ad rem non pertinebat, quod ad tatam totius dotis augmentum à marito constitutum fuerat. Nihil enim commune habere poterat augmentum dotis cum fideicommissi iure: 14 nec eò minus debebatur quòd soluto matrimonio dos restituenda esset, siue ex stipulatione siue ex fideicommisso ea restitutio fieri deberet. 15 Quid enim si alium quàm maritum heredem reliquisset? An non ducenta quoque restitui oporteret? 16 Et tamen perinde augmentum deberetur, etiam citra conuentionem solâ consuetudinis potestate. 17 Nihil ergo vetabat deberi, subsistente licèt fideicommisso *In eadem causa.*

1. In consequentiam scilicet alterius actus precedentis *l.3. §cio D.de minor.* Semper enim attenditur actus præcedens *l.1. D.qui potior.in pign.hab.*

2. *Vulg.l.cùm de indebito 25.l Procula 29. D. de probat.* quia scilicet donare est perdere *l.si iussamilius 7.D.de donat.*

3. Nisi cùm soror consanguinea est & honestè nubere aliter non potest *l.cùm plures 12.§.cùm tutor D.de admin.tutor.*

4. Facilius enim est vt quis rem incertam remittat & donet quàm vt rem certâ & indubitatam *l.1.C.de pact.l.si pater puelle 12.C.de in ff.test.l.per diuersas 34.C.de mandat.*

5. *Ex l si vero non remunerandi 12.§.inde Papinianus D. eod. tit.mandat.*

6. Cùm neque maior summa sit in minore *l.1.§.si stipulanti de verb.oblig.* neque à minore ad maiorem bene inferatur.

7. *Cap.inter dilectos Extr.de donat.*

8. *Ex reg.l.veteribus 32.D.de pact. l. Labeo scripsit 21. D.de contr.empt.*

9. Cùm donatio fiat per stipulationem si iuris veteris rationem inspicias, stipulatione autem non cõtineatur nisi quod verbis expressum est *l.quicquid 99.de verb.oblig.* Fiebat quidem olim etiam per traditionem donatio *l.Papinianus 20. de don. int.vir.& vxor.* Sed eo casu tanto apertius est non posse dici donatum nisi quod verè traditum fuit. Hodie verò fit etiam pacto nudo *l.si quis argentũ 35.§.pen.C.de donat.* Sed verbis semper opus est.

10. Quo casu dos censetur fieri propria filię etiam si sit in potestate patris *l.post dotem 40.* vbi Bart. *quæst.4.sol.matr.*

11. Quibus nullis superuenientibus non ideo fideicommisso renunciatum videbatur *arg.l.Paula Callinico 27. §. Pompeius de legat.3.* Iunge *l.tale 40.§.vlt.de pact.*

12. Fideicommissi enim restitutio semper necessaria est *l. 1.l.restituta 37.l.facta 63.& pass.D.ad SC.Trebell.* nisi in casibus de quibus *in l.pen.C.eod.*

13. *Vt in l.Babius 30.D.de pact.dotal.* iunct. *l. cùm maritus 29.§.fin.eod.tit.l.pen.de dot.releg.*

14. Cùm sint ista diuersa, Ex diuersis autem non inferatur *vulg.l.Papinianus 20.D.de minor.*

15. Quia fideicommissum non faciebat quin dos & fuisse & præcessisse videretur *l.vlt.§.filia de leg.2.*

16. Vtique ex stipulatione nimirum expressa pro qua tamen poterat etiam tacita sufficere *ex l.vnic.C.de rei vxor.action.*

17. Vt dixi *ad tit.De donat.ant.nupt.suprà* vbi vide.

DEFINITIO XXX.

De reciproca substitutione fideicommissaria etiam ex coniecturis inducenda.

CVm reciproca substitutio fideicommissaria nulla est expressa, non facilè eò decurrendum est vt tacitè inducatur ex coniecturis, 1 maximè inter liberos, inter quos verisimile est patrem ius legitimarum hereditatum conseruare potiùs voluisse, quàm mutuo fideicommisso eos obstringere. 3 Itaque, quamuis ad inducendum fideicommissum sola sufficiat coniectura voluntatis, 4 vix tamen vnquam reciprocum inducimus nisi cùm substitutio facta est vltimo decedenti, 5 licèt in tota hereditate adeóque post omnes facta sit. 6 Quid tamen si liberis aut cognatis proximis pluribus institutis, & extraneis substitutis testator iusserit vt bona sua *de vno institutorum & substitutorum in alium perueniant?* Aperta sunt verba mutuæ factæ substitutionis etiam inter fratres. Nam cùm inter substitutos, qui extranei proponuntur, non possit videri testator conseruasse ius legitimarum successionum, 7 nec proinde vlla esse vis eorum verborum, nisi admittas ex iis induci reciprocam inter eos substitutionem, 8 quidni eadem inter institutos quoque tametsi verba deficerent, fiat interpretatio fauore liberorum superstitum, vtpote magis dilectorum tanquam descendentium & institutorum? 9 Cùm verò testator de institutis & substitutis simul locutus esset, vtique non poterat videri fideicommissum induxisse reciprocum inter substitutos, Inter institutos verò legitimarum successionum ius conseruare voluisse. Cur enim tam variè? 10 Sed neque ex solo legitimarum successionum ordine videbatur satisfieri posse voluntati testatoris, qui iusserat vt non solùm ab vno ex institutis ad cæteros, sed etiam ab institutis ad substitutos hereditas sua deueniret? Quid enim si, vt euenerat, præmoriens quidam ex fratribus testatus esset, ac alios heredes scripsisset quàm qui ab intestato erant successuri? An non sublato per testamentum ordine legitimarum successionum ipsa quoque testatoris voluntas erit sublata nisi inter fratres quoque admittamus reciprocam substitutionem? 11 Nec simile est cùm agitur de substitutione pluribus impuberibus aut nouissimo eorum facta inter quos nimirum tantum potest ordo solus legitimæ successionis, quantum pupillaris reciproca, 12 nisi ad hoc vt singuli testamentarium heredem habeant, cùm testamẽtum facere ipsi non possint, quomodo possunt qui pupillares annos excesserunt. Quamquam illud etiam accedit, quòd multo faciliùs inducitur reciproca substitutio fideicommissaria quàm pupillaris, quæ quoniam directa est coniecturis contenta esse non potest. 13 *Ita Senatus* in causa N. Nicolai Dauise Senatoris & liberorum Claudij Dauise & de Cuttilles Non. Iul. 1593.

1. Quamuis placeat posse illam quoque ex coniecturis induci *l.cùm proponebatur 64.de leg.2.*

2. *l.vel singulis 37.De vulg.& pupill. substit.*

3. Propter votum captandæ mortis quod mutua huiusmodi fideicõmissa inducũt, ex quo etiã fit vt fraternã cõcordiã minuãt *l.de fideicommisso 11.C.de transact.* iunct. *l.vlt.C.de pact.*

4. Si nostris credimus *ex l.pen.de leg.1. l. fideicommissa 11. §. item si quis de leg.3.l.heredes mei 57.§.cùm ita D.ad SC.Treb.*

5. Notant DD. *ad d.§.cùm ita & ad l.pen.C.de impub. & aliis substit. ex l.Titia Seio 87.§.Seia libertis de leg.2.*

6. Socin. latè *cons.113.vol.1.* Ias. post alios *in d. l. penult. C. de impub.& aliis substit.*

7. Nec enim extranei ius habent succedendi ab intestato, si neque agnati sint neque cognati *l.vlt.C.quor.bonor.*

8. Verba enim omnia testamenti sic semper accipi debent, vt aliquid operentur *l.si quando 109.de leg.1.*

9. *d.l.cùm proponebatur 64.* vbi est text. elegans nec ab hac specie alienus *de leg.3.*

10. Non enim facilè induci debet diuisio voluntatis *l.eum qui 18.in fin.D.de his qua vt indign.* sed potiùs debet fieri par & vniformis determinatio *l.4.de vulg.*

11. *arg.d.§.Seia libertis & d.§.cùm ita.*

12. *d.l.vel singulis.*

13. *l.iubemus 29.* & ibi DD. *C.de test.* Vide Castr. *ad l. omnia 31.aliàs l.cùm ita §.in fideicommisso de legat.2.*

DEFINITIO XXXI.

Facilè inducitur reciproca in fauorem personæ magis dilectæ quæ verisimiliter debeat excludere substitutum.

SEd & receptissima nostrorum sententia est substitutionem factam post omnes in tota hereditate licèt

non vltimo decedenti facta sit censeri reciprocam fideicommissariam ex cõiectura voluntatis,[1] quoties supereſt persona magis dilecta quæ ex eadem voluntate debeat excludere substitutum. [2] In proposita verò specie id euenerat vt supereſſet persona magis dilecta cùm supereſſent fratres defuncti, iidémque liberi testatoris, & instituti.[3] Nec obstitit quod ageretur de excludendis non substitutis ipsis, sed heredibus testamentariis. [4] Nam si ipsi quoqi substituti excluduntur per magis dilectos vi substitutionis reciprocæ, quidni multò magis excludantur ij de quibus testator non cogitauit? [5] Aut quî fieri posſit vt reciproca substitutio subesse intelligatur ad excludẽdos substitutos, quin subsit etiam ad excludendos alios quoscũque?[6] Alioqui eueniret absurdissimè, vt eadem voluntas diuersis iure censeretur.[7] Et sanè non id actum fuisse à testatore vt ius legitimarum hereditatum inter liberos conseruaret, ex illo apparebat, quòd masculos solos heredes scripserat, filias verò non tantùm ab institutione excluserat sed etiam à substitutione, iisque agnatos prætulerat, quod tamen fieri non poterat saluo iure legitimæ successionis.[8] Mouit etiam Senatum quòd post omnes gradus testator ita scripserat, *Q. ibus liberis vt suprà institutis, & successiuè substitutis relinquo omnia bona mea.* Etsi enim poterant cõmodè verba illa sic intelligi vt institutis primùm, deinde substitutis bona omnia relicta essent,[9] poterant tamen sic etiam accipi vt iidẽ liberi qui erant instituti, substituti intelligerentur.[10] Et hæc interpretatio communior videbatur ad conseruandam defuncti voluntatem, ipsúsque in familia successionem.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm etiam reciproca substitutio dumnodò sit fideicommissaria possit probari ex coniecturis *d.l. cùm proponebatur 64. de leg. 2.*

2. Ita ex communi Doctorum nostrorum sententia disputat & concludit Paulus Paris. *cons. 44. incip. D. Ambrosius vol. 1.* Zanchus latè *in repet. §. cùm ita l. heredes mei 57. ad SC. Trebel.* Ias. & alij *in l. peu. C. de impub. & aliis substit.*

3. Glos. magna *in l. precib. in princip. C. de impub. & aliis substit.*

4. Institutis scilicet à filio præmortuo.

5. Vtique enim minùs dilecti fuerunt ij de quibus non fuit cogitatum & heres heredis instituti non venit ex iudicio defuncti *l. qui liberos 8. in fin. D. de vulg. & pupill. substit. l. sciendum 70. de verb. signific.*

6. Nam & alij quicunque per substitutos excluderentur, si autem vinco vincentem te multò magis vinco te *l. de accessionibus 14. De diuers. temp. prescript.*

7. Quod esset absurdũ *l. eũ qui 18. §. vlt. de his quæ vt indign.*

8. Cum ab intestato succedant ómnes liberi sine vlla sexus distinctione *l. 4. C. de liber. præt. Nouell. 118. de hered. ab intest. veniens.*

9. Relatione facta ad diuersas personas institutorum & substitutorum.

10. Facilè enim est vt qui simul instituti sunt, iidem sint inuicem substituti *l. 4. de vulg. & pupill. substit.*

11. Cùm ea fuisset testatoris voluntas vt bona in familia conseruarentur, exclusis ob eam nimirum causam filiabus per quas id fieri non poterat *l. 1. in fin. D. de iur. immunit.*

DEFINITIO XXXII.

Fideicommissum potest excedere quartum gradum si modò non inducatur ex alienationis prohibitione.

COnstitutio Iustiniani quæ fideicommissa vltra quartum familiæ gradum extendi prohibet,[1] ad ea fideicommissa non pertinet quæ iis qui sunt de familia in infinitum aut vltra eum quartum gradum difertis verbis relinquuntur id est quæ & realia sunt, & perpetua.[2] Sicut nec ad illa quæ à liberis aut agnatis quarti gradus in quorum persona finiri debuerunt renouata sunt, & repetita:[3] sed ad illa duntaxat quæ ex sola alienationis extra familiam prohibitione inducuntur.[4] *Ita Senatus* in causa Dominorum fratrum de Chiuron & curatoris hereditatis iacentis Michaelis de Villette 10. Cal. Sept. 1593.

1. *Nouell. 159. vt restit. fideic. vsque ad quart. grad. consist.*

2. *Lomnia 32. alias l. cùm ita §. in fideicommisso de leg. 2. l. vlt. C. de verb. signific.* Michael Grassus *in §. testamentum*, vbi ait hu-

iusmodi fideicommissa porrigi ad decimum vsque gradum.

3. Repetitio enim facit rem nouam & nouum fideicommissum *l. repeti 5. D quib. mod. vsusfr. amitt. l. licèt Imperator 74. de legat 1.*

4. Paul. Paris. post alios *consil. 72. num. 82. & seq. vol. 4.*

DEFINITIO XXXIII.

Equites Hierosolimitani & Maltenses non admittuntur ad fideicommissum familiæ relictum, ne quidem quantum ad vsumfructum.

FIdeicommisso perpetuo familiæ relicto si excepti sint exclusíque ecclesiastici, quod nobilium testamentis fieri plerumque solet,[1] Placet Equites Hierosolimitanos quos nunc Maltenses vocant excluſos intelligi propter votum quod emittunt paupertatis vt & obedientiæ & castitatis[2], ita vt nec quandiu viuunt, ad fideicommissum admitti debeant,[3] nec ad vsumfructum bonorum fideicommissorum. [4] *Sic Senatus* contra D. Abbatem de Vendosme, vt relatum est in ea causa de qua in Defin. 6. infr. Commun. de legat. & fideic. *sine die.*

1. Quia scilicet per ecclesiasticos & religiosos qui vxorem ducere ac legitimos liberos suscipere non possunt familia nomenque testatoris conseruari non potest *l. liberorum 220. in fin. D. de verb. signific.*

2. Ex quibus verbis apparet equites istos non tantùm ecclesiasticos esse sed etiam religiosos, quamuis non ideò sint monachi.

3. Tanquam qui non sint vocati, sed excluſi.

4. Nam qui non potest admitti ad proprietatem quæ per fideicommissum relicta fuit, multò minùs potest admitti ad vsumfructum qui non est in fideicommisso.

DEFINITIO XXXIV.

Potest quis legare rem fideicommissario si modò aliquid dederit fideicommissario compensandi animo, quod fideicommissarius agnouerit.

CVm filio cui Titianam hereditatem restituere rogatus erat pater, tam in tabulis dotalibus, quàm in testamento bona alia pleraque pretiosiora compensandi animo donasset, eámque patris & viui & defuncti voluntatem filius agnouisset,[1] Placebat valere legatum Titiani fundi, quod in alium siue filium, siue extraneum pater contulisset:[2] quia de re filij, non secus ac de sua testari ei licuisset.[3] Certum enim est posse testatorem legare rẽ heredis vt suam, & valere legatum etiam cùm testator heredis rem fuisse ignorauit:[4] Multò igitur magis legando rẽ in qua heres ius aliquod habuit, consentaneus est legare voluisse etiam ius heredis.[5] Sed & constat animum compẽsandi ex eo probari quod testator aliquid pro omnibus iuribus reliquerit:[6] Adeò vt hoc casu sibi etiã præiudicet legatarius si pro ampliore iure exiguius legatum agnouerit compensandi animo relictum,[7] licèt alioquin dici soleat non in plus posse quem onerari quàm fuerit honoratus. [8] Neque enim qui prohibitus est quicquam amplius petere, scindere potest voluntatem testatoris, sed legatum cum suo agnoscere cogitur. [9] *Ita Senatus* in causa Dominæ d'Ambliſe & Comitis de S. Amour Cal. Febr. 1595.

1. *Vt in l. cùm pater 77. §. Titio antepen. de legat. 2.*

2. *l. vnum ex familia 67. §. sed si vno eod. tit.*

3. Cùm etiam res aliena legari & per fideicommissum relinqui possit *l. cùm alienam 10. C. de legat.*

4. *d. l. vnum ex familia 67. §. si rem tuam de leg. 2.*

5. Quia minus est habere ius in re quàm habere rem ipsam *l. si domus 71. §. vlt. de leg. 1.*

6. *l. Paula Callinico 27. §. Pompeius Hermippus de leg. 3.*

7. *l. cùm ab vno 53. & d. l. 77. §. Titio de legat. 2. l. qua dotis 33. solut. matrim.*

8. *L. 1 §. si is qui quadringenta ad SC. Trebell. §. 1. vers. hoc solum Inst. de singul. reb. per fideic. relict.*

9. *l. 4. & 5. de legat.* Tanti enim legatum æstimasse videtur *l. imperator 70. §. si centum eod. tit.*

DEFI-

DEFINITIO XXXV.

In dubio non præsumitur testator grauasse descendentes in infinitum, & sinitur substitutio fratris atque in primo gradu locum habuit.

NOn est in dubio credendus testator voluisse fideicommisso perpetuo, & in infinitum grauare descendentes ab herede, 1 Et substitutio facta in fauorem familiæ agnationis aut plurium personarum sub nomine collectiuo quale est liberorum sibi locum vindicat in priore gradu qui eo tempore supersit, quo condicio existit nec ad vlteriores gradus porrigitur, nisi expressim id testator voluerit. 2 Itaque substitutis liberis aut propinquioribus expirat substitutio simulatque in personis priore gradu positis locum habuit. 3 Hoc enim est quod dici solet substitutionem non egredi personam substituti. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quia cùm fideicommissum sit onus, non potest esse odiosa præsumptio perpetui fideicommissi *Nouell. 159. vt testi. fideic. vsque ad quart grad. consist.*

2. Et hic videtur esse sensus *l. omnia 31. aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso de legat. 2.* ponderando verba illa *aut post omnes eos extinctos* quibus verbis significatur casus vulgaris non fideicommissi, Et ita quoque videtur accipienda *l. vlt. C. de verb. signific.* vt omnes qui sunt de familia gradatim admittantur & alij post alios, sed in casum vulgarem vt constat ex versic. *ita videlicet.* Aliud est si testator fundum in familia relinqui voluerit, aut de familia alienari prohibuerit *vt in l. peto 69. §. fratre de leg. 2.*

3. *arg. l. boues 29. §. hoc sermone* & ibi Tiraq. *de verb. signific.*

4. *d. §. in fideicommisso in fin.*

DEFINITIO XXXVI.

Inducitur fideicommissum reale & consequenter purũ nec tantùm graduale, sed etiam reciprocum quoties testator habuit respectum ad defectum liberorum.

INstitutis liberis masculis inuicémque per fideicommissum substitutis itémque liberis eorum & liberorũ liberis, posteà filiabus & earum masculis cum onere ferẽdi nomen & arma testatoris vt bona conseruentur in familia & agnatione, Voluntatis coniectura capi potest factum à testatore fideicommissum reale, & consequenter quod non tantùm reciprocum sit inter collaterales, sed etiam graduale inter ascendentes & descendentes, vt quãdiu supererit vnus ex familia, duret fideicõmissum & omnes omnium portiones tandem ad vltimum morientẽ deuoluantur: Itaque non habet hic locum quod dici solet, Grauatis liberis sub duplici condicione non ideo vocatos intelligi nepotes. 2 Nam imò verò vocati intelligũtur non ob duplicem illam condicionem adscriptam, sed ob factum reale fideicommissum, cuius probatio euidẽs est cùm apparet testatorem habuisse respectum, vt loquũtur ad defectum masculorum vt bona omnia in familia cõseruaret. 3 *Ita Senatus* in causa D. de Bordeaux & D. Bonę de Coste vxoris D. Baronis de la Serra 15. Cal. Mart. 1595.

1. Dixi *Defin. 3. & 23. in fin supr.*

2. Vt scripsi *Defin. 2. num. 2. supr.*

3. Ex Cravet. *cons. 326. num. 16.* & aliis suprà citatis *Def. 3. num. 8.*

DEFINITIO XXXVII.

Substituto per reciprocam superuiuente & eius liberis etiã superstites liberi ex præmortuo censentur vocati.

PAter instituit duobus liberis ita scripserat, *Et si contingat alterum ex ipsis ante alterum decedere vel suos sine liberis, substituo superuiuentem & eius liberos & liberorum liberos.* Præmortuo fratre vno superstitibus liberis, tum alio sine liberis defuncto, quærebatur an fideicommissi condicio extitisset. Defeciisse namque videbatur quod ad vtramque substitutionis partem, cùm præmortuus liberos reliquisset, Qui autem liberos nullos reliquerat fratri superstes fuisset. Non enim alius erat substitutus quàm qui supersesset, 1 Ac consequenter nón alij liberorũ liberi, quàm qui ex superstite forent non qui ex pręmortuo. 2 Placuit tamẽ in fideicõmissi interpretatione voluntatem testantis potiùs quã testamenti verba inspici debere: 3 In proposito autẽ manifestũ videri mentẽ testatoris vt non tantum fratrẽ fratri fratrísq; liberis substitueret, sed etiã fratris liberos: 4 Fratrẽ quidem primo loco, & sub illa cõdicione expressa quæ tacitè ineat, si supersesset. Neque enim fideicommissum vtiliter post grauati mortẽ ei relinqui potest, qui ante heredem morietur: 5 Sed si frater substitutus per fideicommissum ante grauatum decederet, quòd facilè contingere posse prudens testator præuidere & potuerat & debuerat, idem fideicommissum in casum vulgarem, 6 ad præmortui liberos voluerat peruenire, 7 si quandocunque alius frater sine liberis moreretur ciúsve liberi sine liberis. Nam etsi frater qui liberos haberet, superstes fuisset, atq; ita fideicommissum percepisset, suis tamen liberis ex nouo perpetuóque fideicommisso ad id fideicommissum reddendum obligatus esset. Substitutis nimirũ liberis & liberorum liberis per verba tractum temporis habentia, ac proinde in casum non tantùm vulgarem, sed etiã fideicommissi. 9 Et verò quis credat testatorem, qui tot substitutionum gradus fecisset, cogitasse de ea condicione adscribenda quæ faceret vt omnes illi gradus interciderent si contingeret præmori fratrem qui liberos suscepisset? 10 Imò nec fieri poterat, vt liberi liberorũ, quos substitutos constabat succederent primo grauato, si non aliter grauatus is erat quàm si fratrem superstitem relinqueret. Potiorẽ enim fratris causam esse oporteret tùm liberorũ, priusquàm ad liberorum liberos peruenirętur. 11 Nisi forte quis diceret vocatos liberorum liberos ad portiones ascendẽtium per fideicommissum graduale, non item ad portiones collateralium per fideicommissum reciprocum. 12 Sed non ita erat. Quanquam enim fuerant illi etiam ascendẽtibus substituti per fideicommissum graduale, fuerant tamen & priùs & apertiùs inuitati ad fideicommissum reciprocum & in casum vulgarẽ. 13 Cui porrò vix locus esse poterat, si in necessarium antecedens fratrem ex quo suscepti essent, fratri superstitem fuisse necesse esset. 14 Denique tametsi non tot substitutionum gradus facti essent, sed tantũ substituisset pater filio sine liberis morienti fratrem superstitem eiúsque liberos, adhuc tamen dicendũ esset substitutum fratrem superstitem in concreto, vt philosophi loquuntur, potiùs quàm in abstracto, id est non quatenus superstitem, sed quatenus Antonium aut Ioãnẽ, 15 quamuis sub ea condicione siue tacita siue expressa si fratri supersesset, Post eum verò substitutos liberos similiter non quatenus liberos superstitis, sed quatenus liberos Claudij vel Ioannis in eum potiùs casum, si Claudius ille vel Ioannes præmoreretur. 16 Is enim vnus est ex casibus illis vulgaribus in quibus fideicõmissum fauore liberorũ habere locum potest. 17 Etsi nec negandum est substitutos liberos in eum quoque casum quo pater supersesset. 18 Imò verò hoc casu ex verbis, & voluntate, priore verò ex sola voluntate, verbis licèt quodammodo repugnãtibus. 19 Atque ita *Senatus* in supradicta causa pronunciauit, Vel ob id magis, quòd ex aliis testamenti partibus apparebat cogitasse testatorem de inducendo reali fideicõmisso vt bona perpetuò in familia conseruarentur, 20 substitutis in eam rem post masculorum liberos masculos masculis quoque filiarum ea lege vt nomen & arma gestarent familiæ testatoris, 21 quemadmodum scripsimus Senatusconsulto superiore.

1. Textus est in hanc rem apertissimus *in l. heredes mei 57. §. cùm ita D. ad SC. Treb.*

2. Ex natura pronominis demonstratiui *eius* quod non ad alium referri potest, quàm de quo actum est in præcedentibus *l. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3. *d. §. cùm ita l. cùm proponebatur 64. de leg. 2. l. fideicommissa 11. §. item si quis de leg. 3.*

4. *Vt & in l. Lucius 85. D. de hered. instit.*

5. Non enim potest alius admitti ex fideicõmisso quàm qui

superst tempore existentis condicionis *l.cùm quidam 24.l.cùm pater 77.§ hereditatem.ff ins de leg.2.*

6. *l.Statius Florus 48.§.Cornelio Felici D.de iur.fisc.l.vnic.C. pro secundo C.de caduc. tollend.*

7. Quia casus vulgaris sic distinguitur in duplicem casum si nolit aut non potuit fideicommissarius admitti *l.3.C. de hered.instit.*

8. Philipp.Corn.*consil.37.vol.1.* Scripsi *Defin.7.supr. eod. & Defin.24.*

9. Scripsi *Defin.6.& 8.num.10.& Defin.11 supr.de impub. & alijs sul,t.*

10. Ea nempe in dubio capienda est interpretatio quæ testatoris voluntatem diutissimè conseruet, cùm appareat testatoris eam fuisse voluntatem vt suam dispositionem ad plures & vlteriores gradus extenderet *l. omnia 32. aliàs l. cùm ita §. in fideicommiss. in fin de leg.2* Obserua tamen, Quoties fideicommissi vt & institutionis plures gradus sunt, rupto primo gradu rumpi etiam sequentes omnes, qui ab eo dependentiam habebant, vt tradit Castr. *ad Auth.ex causa num 7 ex l.5.§. vlt de instit.rupt.* Videntur enim omnes gradus fideicommissi habere eam condicionem si primus gradus valebit Alex *cons.1.vol.1.* Aliud ergo est si sequens gradus non habeat dependentiam à primo *vt in d.§.cùm ita l.57.ad SC.Treb.*

11. Vt inter vocatos ordo scripturæ seruaretur *leg.cùm pater 77.§.pen.de legat.2 d.l.heredes mei §. vlt.ad SC.Treb.*

12. Vt in suis speciebus de quibus *Defin.1.num.10. & Def. 23. num.7. supr.*

13. Per illa verba: *substituo superuiuentem & eius liberos.*

14. Quia eo casu verisimiliter superstes patet ex fideicommisso successisset, quandoquidem succedere potuisset. Non.n. facilè repudiatur fideicommissum siue singulare sit quia vix potest esse damnosum vt nec legatum *l.si heres ita rem 32. D.mil. dat.* Siue vniuersale quia licèt obliget æri alieno fideicommissarium *l.non enim 18 D.ad SC.Trebel.* potest tamen agnosci cum beneficio inuentarij *Nor.in l vlt.C. de iur.delib.*

15. Vt scripsi *Defin.7.& 23 sup.* ex Philipp. Cornæo *cons.37 vol.1.*

16. Ita vt in effectu substitutis liberis superstitis, etiam liberi eius qui præmortuus est, ad fideicommissum vocentur Quod ego non grauatè admitto, si præceptor cum fideicommissum factum sit inter nominatos Sed si simpliciter præmorienti substituatur superstites & eius liberi nulla ratio patiuidetur vt superstiti etiam sine liberis morienti substitutum videatur, quia euidenter verba repugnant, nec voluntas fauet *arg.l si ancillas 63.de leg.1.*

17. Quoniam qui præmortuus est, succedere ex fideicommisso non potest *d l.Stratus 48.§.Cornelio D.de iur fisc.*

18. Scilicet si is ex fideicommisso succedere vel nollet, vel non posset.

19. Sufficit enim vt non omnino repugnent *l.talem 11.in f. D.de hered.inst.* Potiórque causa est voluntatis *d.§. cùm ita.*

20. Vt dixi *Defin.praced.num.3.* ex Crauet. *cons 126.num.16.*

21. Cùm aliter non possint bona conseruari in familia per masculos ex fœminis descendentes *l.1.in fi.D.de iur.immu.*

DEFINITIO XXXVIII.

Fideicommissum condicionale non transmittitur ne quidem ad liberos nisi ex coniecturis quibus tamen locus nullus est si superstes substitutus sit nulla liberorum facta mentione.

IVris regula est fideicommissum condicionale non esse transmissibile si ante condicionis euentum fideicõmissarius decesserit,[1] ne ad liberos quidem, [2] sed receptissima est nostrorum sententia fieri posse transmissibile ex volũtate testatoris, etiam de qua non nisi per coniecturas appareat: Illa verò fortissima coniectura esse creditur si testator vni ex heredibus substituerit superuiuentem, & eius liberos. Etsi enim iis verbis ad fideicommissum inuitati videntur liberi superstitis, si nudam verborum figuram & corticem inspicias, Voluntas tamen testatoris suadet potiùs vt eam interpretationem accipiamus per quã in eum potiùs casum vocati liberi videantur, quo pater præmoreretur. [4] Sanè si superstes tantùm substitutus esset id est nulla liberorum adiecta mentione faceret ea dictio vt omnimodo transmissio impediretur [5] Illo enim casu locum haberet quod dici solet, Expressa nocere quæ non expressa non nocerent, [6] nimirum propter concurrentẽ iuris rationẽ quæ impedit transmissionẽ. [7] Illa verã transmittendi fideicõmissi probabilis cõiectura esse creditur, si ad fideicommissum expressè inuitati sint alij minus ãtestatore dilecti quàm ij fuerint, qui fideicommissum in se transmissum volunt. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.4.D.quand dies leg.ced.l.si cui legetur 49 §.hoc autem legatum de legat.1.l. vnic.§ sin autem aliquid sub condicione C. de caduc.tollend.*

2. *l.heredes mei 57. § cùm ita ad SC. Trebell. Not.in l. vnic. C.de his qui ant.apert. tab.contra glos. in l. si cui 42. de obl. & action.*

3. Sic enim Zanch.& alij *in d.§ cùm ita.*

4. Vt dixi *Defin.praced.* vbi vide, præsertim *num.16.*

5. Per text.expressum *in d.§. cùm ita.*

6. *Vulg.d,expressa 195 de regul.iur,l nonnunquam 5.de condic. & demonst.*

7. Fideicommissum enim condicionale ante condicionis euentum nihil est, *d.l.si cui.* quod autem nihil est, non potest esse transmissibile, cùm non entis nullæ sint qualitates *vulg. in rib.* Scripsi *in Error.3 Dec.31 De error.pragmat.*

8. Zanch. & alij *in dict. §. cùm ita.* Semper enim absurdum est meliorem esse condicionem eius qui minùs dilectus fuit *l.Publius 36.l.1.de condic.& demonstr.*

DEFINITIO XXXIX.

Fideicommissum suo heredi imunctum confirmatur per solam existentiam sui heredis, nec requirit probationem agnitæ hereditatis.

SI fideicommissum pater à filio reliquerit, deinde fideicommissi condicio extiterit, non est arctandus fideicommissarius vt probet agnitam à filio paternam hereditatem. Etsi enim nec fideicommissum nec quicquam aliud testamento relictum aliter valere potest quàm si agnitam constet hereditatẽ ex eo testamento, [1] nihil fideicõmissi, cæterá quæ relicta etiam à venientibus ab intestato sint repetita, [2] In iis tamen qui & sui heredes sunt & necessarij non est necessaria immistio ad hoc vt restituatur hereditas & transferãtur actiones ex Trebellianо. [3] Qui.n. sunt in potestate statim sunt heredes ex testamento, Nec quod se possint abstinere quicquam facit. [4] In eóque dispar condicio est liberorum qui sui sunt heredes & seruorum qui non sunt nisi necessarij Hi enim coguntur se immiscere, [5] non vt eò magis transferant actiones, (sufficit enim quòd heredes sint ipso iure, [6] sed ob hoc ipsũ ne vllo casu data iis videatur facultas abstinendi. [7] Etsi autem ius hoc erat olim singulare filiorumfamilias, quod essent sui heredes, [8] Idem tamen nunc obtinet in quibuscunque liberis, Postquam placuit vt in descendentes, quoscunque hereditas ascendentium quasi ipso iure quæsita transmittatur. *9 Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.ea quam 14.C.hoc tit.l si nemo 9.D.de testam.tutel.*

2. *l generaliter 24 §.ex testamento D.de fideic.l bert.l.1.C.eod.*

3. Quoniam existentia sui heredis confirmat fideicommissum *l.ita tamen 27.§ si pater ad SC.Trebell.* cùm etiam tabulas pupillares confirmet quod multò plus est *l. si filius 12. de vulg. & pupill. subst. l. Iulianus 42. aliàs l.si pupillus D.de acquir. hered.*

4. *l.1.§.qui sunt in potestate D si quis omiss.caus.testam.*

5. *l.recusare 6.§.hoc Senatusconsultum D ad SC.Trebell.*

6. *l. necessarius 57.in fin.de acquir hered.*

7. Habent enim duntaxat beneficium separationis si non attigerint bona defuncti *l.1.§.vlt.D. de separat.*

8. *l.in suis 11.de liber.& post l. in suis 14.D.de suis & legit.*

9. *l.vnic.C.de his qui ant.apert.tabul.*

DEFINITIO XL.

Pactio coheredum reciprocam inter se substitutionem remittentium non nocet fideicommissariis ex graduali & reciproco fideicommissa vocatis.

CVm esset fideicommissum perpetuum in familia relictum, nec tantùm reciprocum inter coheredes & coheredum descendentes, sed etiam gradiale vt parentes liberis suis restituere cogerentur, [1] mutua verò coheredũ volun-

voluntate cùm hereditatem diuiderent remissam fuisset. 2 Placuit nullam ex ea re præiudicium fieri descendentibus, quominùs ius suum exequantur, cùm ex propria persona sint vocati. 3 Quare nec interest an bonorum diuisioni quàm testator inter coheredes inuicem substituros fecerat, coheredes ipsi consenserint, an aliter bona inter se diuiserint. 4 Nam cùm duplex fideicommissum sit, graduale & reciprocum, quod ex gradu debitum fuisset ab ascendentibus si iudicio testatoris coheredes stetissent, petetur ex reciproco à collateralibus, mutata duntaxat rerum & personarum potiùs quàm fideicommissi causa. 5 *Ita Senatus* in eadem causa 13. Cal. Aug. 1525.

1. Quod euenit cùm testator iussit bona perpetuò in familia remanere *vt in l. pen.* 69. §. *fratre de leg.* 2. & habuit respectu ad defectum liberorum. Dixi *Defin.* 23. & 36. *supr.*

2. Remitti enim potest conuentione expressa *l.* 1. *C. de pact. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. Not. in l. qui roma* 122. §. *duo fratres de verb. oblig.*

3. Nec consenserint remissioni fideicommissi *l. nihil proponi* 120. §. *omnibus de leg.* 1. *l. quoties ab omnibus* 11. *C. hoc tit. l. cum pater* 77. §. *liberis de leg.* 2.

4. Possunt enim coheredes communi consensu recedere ab ea diuisione quam testator præscripserat, sed non in præiudicium tertij.

5. *arg. l. imperator* 70. §. *vlt. & l. seq. De legat.* 2. Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO XLI.

Bona coheredi à coherede per transactionem data in supplementum portionis hereditariæ venisse in fideicommissum eiusdem portionis etiamsi nunquam fuerint testatoris.

FRatres de restituenda inuicem hereditate rogati si quis eorum sine liberis moreretur, cùm diuisioni bonorum quam pater testamento fecerat, stare nollent, conquerente vno ex ipsis, quòd cùm ex semisse institutus esset, tamen longè minorem portionem ex prælegato accepisset, 1 transactione conuenerant, vt noua bonorum diuisio fieret, per quam ad æqualitatem reducerentur. In eámque rem qui paterna substantia consecutus dicebatur, consenserat vt de bonis propriis & à se post patris mortem quæsitis fratri sarciretur. Defuncto postea sine liberis fratre qui ea bona in portionem suam acceperat, quærebatur an superstes frater eiúsve liberi iidémque substituti ea ipsa bona consequi ex substitutione deberent. 2 Et quidem quod ad eas res pertinebat, quas ipse ex testamento & iudicio patris habuerat, minùs poterat dubitari, Tametsi à testamento fratres per nouam diuisionem recessisse viderentur. 3 Sed pro ea bonorum parte quæ ex diuisione amplior obtigerat, quàm testamento data fuisset, maioris res erat dubitationis, In eo saltem quod excedebat. 4 Nam quod dici solet in vniuersalibus, 5 præsertim in fideicommissis facilè induci subrogationem vnius rei in locum alterius, non potest ad rem facere nisi quatenus subrogatio facta est, 7 & consequenter quanti res fuit in cuius locum alia subrogata est. Cæterùm in eo quod excedit non potest videri res peruenisse ad grauatum ex testamento. 8 At neque ex iudicio testatoris, quin potiùs ex mera voluntate & liberalitate fratris, qui cùm nullo iure cogeretur plus fratri dare quã pater testamento dedisset, maluit tamẽ erga fratrem agere liberaliter. 9 Itaque pro eo excessu fideicommissum inducere absurdum videtur, & contra voluntatem testatoris. Nunquam enim fideicommissario plus tribuendum est, quàm ei tribui testator voluerit. 10 In proposita tamen specie contraria sententia placuit Senatui. Ea potissimùm ratione quòd cùm fideicommissaria substitutio non in re certa sed in quota hereditatis facta esset, 11 id est in amborum semissibus, neque ea quota per diuisionem inter fratres factam immutata esset, 12 sed tantùm aucta ex vna parte æstimatio vt portiones reducerentur ad æqualitatem, 13 consequens erat vt in bonis omnibus, quæ quisque pro sua portione hereditaria vel consecutus fuisset, vel remisisset, idem ius fideicommissi subsisteret, 14 Ne alioqui redactis per nouam diuisionem fratribus ad æqualitatem in honore & commodo portionum hereditariarum, hoc ipso impares fierent & inæquales in onere fideicommissi. 15 Manente onerata integra portione eius ex fratribus qui vltro & liberaliter fratris sui portionem auxisset. Atque ita ex eo quod factum esset ad inducendam æqualitatem induceretur inæqualitas. 16 Ex qua ratione apparebat, nihil interesse an de paternis bonis an de propriis frater fratris portionem auxisset. Cùm si de propriis non dedisset de hereditarijs daturus fuerat vt fratris portio supplereretur. 17 Eo magis quòd eiusmodi diuisione conuenerat vt in cæteris omnibus saluum esset inter fratres ius testamenti. Quæ clausula sicut non ad aliud ius referri poterat, quàm ad ius fideicommissi inter fratres mutuò relicti, 18 ita nec ad alia bona quàm quæ vtrique fratri ex diuisione, licèt longè aliter quàm ex testamento obuenissent. 19 Igitur ea quoque bona quæ ex iudicio testatoris ad fratrem superstitem peruenerant, aut quæ is aliunde sibi quæsierat, non eo minùs ad ipsum ex fideicommisso reuerti debere visum est, quod in fratrem sine liberis præmortuum ex diuisione translata essent. 20 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 11. Sup. famil. erciscund. & Defin. 7. & 8. Sup. De hered. instit.

1. Quamquam hæc ratio querelæ non erat iusta, cùm possit pater etiam æqualibus factis partibus in hereditate, inæqualem tamen facere bonorum diuisionem *l. ex facto* 35. *D. de hered. instit.*

2. Cùm scilicet substitutionis condicio euenisset præmortuo fratre sine liberis.

3. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin.* 11. *supr. famil. erciscund.* vbi vide.

4. Quasi ad quod excedebat, fideicommisso non contineretur.

5. *l. si & rem & precium* 21. vbi Bart. & alij *D. de hered. petit.*

6. *l. imperator* 70. §. *vlt. & l. seq. de legat.* 2.

7. Vt limitata causa limitatum pariat effectum *l. in agris* 16. *D. de acquir. rer. domin.*

8. Sed ex pacto *vt in l. debitor* 59. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

9. *arg. l.* 3. *D. ad leg. falcid.*

10. *d. l. debitor in fine principij* in illis verbis: *& cùm testator ei alterutrum dederit. & l. facta* 63. §. *si sub condicione D. ad SC. Trebell.*

11. Nec enim pars hereditatis in vna re certa consistere intelligitur *l. quamuis* 14. *D. si quis omiss. caus. testam.*

12. Conuenerat enim vt singuli heredes essent & manerent ex suo quisque semine ex quo singuli fuerant instituti.

13. Nam cùm hereditatis partes sint homogeneæ & in iure consistant non in corpore *l. hereditas* 50. *D. de hered. pet.* facilè recipiunt & augmentum & diminutionem *l. item veniunt* 20. §. *item non solum eod. tit.*

14. Quod enim non fuit mutatum cur stare prohibeatur? *l. sancimus* 27. *C. de testam.*

15. Cùm tamen ex qualitate & quantitate oneris regulanda etiam sit qualitas & quantitas honoris & contrà *l. summa* 30. §. *ab heredibus de adim. legat. l. vtrum* 7. §. *vlt. de reb. dub.*

16. Quod esset absurdum *l. legata inutiliter* 14. *de adim. legat. l. legata* 19. *de leg.* 3.

17. Eiusdem enim naturæ & condicionis est supplementum ac incrementum, cuius & ipsum principale cui accedit *l. inter socerum* 26. §. *cùm inter de pact. dotal. l. etiamsi* 8. *C. de inr. dot. l. scimus* 36. §. *repletionem C. de inoffic. testam.*

18. Etsi conuenisset vt derogatio nulla fieret iuri fideicommissi *vt in l. Babius* 30. *in fin. de pact. dotal.*

19. Obuenerant enim omnia iure hereditario, cùm ea frater habuisset non alio iure quàm quia fuerat heres ex semisse institutus.

20. Ne vna eádémque portio hereditaria diuerso iure cẽseretur contra *l. eum qui* 24. *D. de vsucap.* aut diuisio voluntatis induceretur contra *l. eum qui* 18. *in fin. D. de his quæ vt indig.*

DEFINITIO XLII.

Fideicommissum reale omnimodo locum habet quandiu superest aliqua persona ex vocatis non inspecto eo, An priorum fideicommissorum condicio extiterit, an defecerit.

Fideicommissum reale inducitur non solùm si prohibita sit alienatio adiecta illa ratione prohibitionis quòd testator velit bona conseruari in familia,[1] Sed etiam si constet habitum ab eo respectum ad defectum liberorum,[2] multò magis si ad defectum masculorum.[3] Hoc enim casu quandiu supersit vnus ex liberis, aut ex masculis potest ille admitti ad fideicommissum: Nec inspicimus an condiciones extiterint necne sub quibus priores fuerant substituti.[4] Sed illud tantùm, An aliquis supersit ex iis quibus extantibus fideicommissum quoque durare testator voluerit. Et consequenter an priores vocati decesserint, quocunque tandem modo & tempore decessisse proponantur: Reale si quidem fideicommissum illud intelligimus, quod absolutum, continuum, purum & simplex est ad differentiam condicionalis, quod suas habet eásque præcisas & specificè implendas condiciones.[5] Itaque hoc casu, is qui solus supersit ex liberis, aut si ad masculorum defectum testator respexerit, ex masculis, non huius aut illius coheredis aut substituti portionem petit, sed omnia omnino bona quæ testatoris fuerunt, & ab eo primum onere fideicommissi supposita, Non inspecto eo, An ex huius vel ex illius persona fideicommissi condicio euenerit. Sufficit enim quod hodie alius nullus supersit ex iis qui ante actorem ad fideicommissi petitionem admitti potuerunt. *Ita Senatus*, in eadem causa.

1. Est enim hoc fideicommissum efficacius & enixius, quàm si testator simpliciter bona sua extrà familiam alienari prohibuisset quo casu fideicommissum non purum induceretur, sed condicionale in casum contrauentionis. *Notat. in l. filiusfamilias* 114.§. *Dini* 2. *de legat.*1. Dixi *Def* 4. *supr.*

2. Crauet. *cons.*326. *num.*16 post alios suprà citatos *Defin.*3. *num.*8.

3. Qualitas autem masculinitatis multum facere solet ad inducendum fideicommissum, vt ex iis constat quæ tractat Iul. Clar. *in* §. *testamentum quæst.*78.

4. Quod tamen inspiciendum esset si ad certas personas certósve casus alienationis prohibitio restricta esset, vt dixi *dict. Def* 4.

5. *Notat. in d.l. filiusfamilias* 114.§. *Dini* 2. *de legat.*1.

6. *l. peto* 69.§. *fratre de leg.*2. *Notat. in l. omnia* 32 *alias l. cùm ita.*§. *in fideicommisso eod. & in l. vlt. C. de verb. signific.*

DEFINITIO XLIII.

Ex quibus coniecturis liberi positi in condicione censeantur vocati.

Liberi quidem positi in condicione etiam duplici, adcóque adiecta nota vt aiunt, masculinitatis non censentur ad fideicommissum inuitati.[1] Sed tamen fallit ea traditio plerisque casibus ex tacita & coniecturata mente testatoris.[2] Inter cæteros autem casus ille vnus est, Si testator habuerit respectum ad defectum liberorum, præsertim masculorum.[3] Item ille, Si liberi isti in condicione positi, expressim patruo substituti proponantur. Multò enim magis credendi sunt substituti in portione parentum, cuius ratione positi etiam sunt in condicione.[4] Item si vltimo decedenti alius sit substitutus in tota hereditate.[5] Neque enim fieri potest vt vltimus ille decedens totam hereditatem restituat quam non priùs totam perceperit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scripsi *Defin.*1. *&* 2. *supr.*

2. Postquàm placuit ex coniecturis fideicommissum induci posse *l. pen. de legat.*1. *l. cùm proponebatur* 64. *de legat.*2. *l. fideicommissa* 11.§. *item si quis de legat.*3. *l. heredes mei* 57.§. *cùm ita D. ad SC. Trebell.*

3. Vt dixi *Defin. præced.* ex Crauet. *cons.*326. *num.*16.

4. Quia maior ratio est vt patris portio perueniat ad liberos quàm vt portio patrui ad filium fratris *l. cùm auus* 102. *de condic. & demonstr. l. cùm acutissimi* 30. *C. hoc tit.*

5. Zanch. & alij *ad d.*§. *cùm ita Not. ad l. penult. C. de impub. & alijs subst.*

6. Quæ ratio perpetua est interpretibus nostris ad inducendam reciprocã quoties facta est substitutio vltimo decedenti in tota hereditate *l. Titia* Seio 87.§. *Seia libertis de legat.*2.

DEFINITIO XLIV.

Casus in quo legatarius tenetur alteri propter onus tempori legato quod tamen ipse nullam habuerit.

CVm Sempronius Titij creditor fundum Cornelianum pignoris iure in antichresim[1] possideret, is fundus à testatore tibi legatus est, ea lege vt Sempronio debitum solueres,[2] cóque fundo Mæuium quandiu viueret frui paterere. Si legatum petieris per iudicem & obtinueris, nec tamen Sempronio debitum solueris, teneris in id omne quod interest Mæuij, quia fruitus non sit.[3] Non tamen à die agniti & petiti legati cuius controuersiam ab herede patiebaris,[4] sed ab eo tempore quo pro te iudicatum est, cùm per te factum sit quominùs ex eo die frui Mæuius potuerit.[5] Ita fiet vt debitum soluas, nec tamen legati emolumentum vllum, viuo Mæuio percipias. Nempe quoniam ea legati, quod tibi relictum est, condicio fuit,[6] nec ad rem pertinet quod si legatum repudiasses, non aliter vlum fructum in eo fundo Mæuius habere potuisset, quam si debitum de suo soluisset,[6] Quo casu ad concurrentem vsque debiti quantitatem legatum vsusfructus vtique imminutum fuisset.[8] Neque enim fieri potest vt non plus commodi percipiat Mæuius ex legato sibi vsufructu ob id quod debitum soluere debueris ad legati tui proprietatem consequendam, quàm si oneri tuo ea res non esset.[9] Nam etsi tibi fundus legatus non fuisset, at in hereditate mansisset, haud dubiè soluendi debiti onus non ad Mæuium fructuarium, sed ad heredem pertinuisset.[10] *Ita Senatus* in causa Iacobinæ Aprin viduæ Procuratoris Alberti contra filiam heredémque D. Senatoris de Beausuiour 5. Cal. Sept. 1595.

1. Hoc est ea lege vt creditor suos fructus faceret in vicem vsurarum *l. si is qui* 11.§ *si antichresis D. de pignor. l. si pecuniam* 33. *D. de pignor. action.*

2. Ne illa superesset quæstio, Ad quem luendi necessitas pertineret *l. si res obligata* 57. *de legat.*1.

3. Non enim potuisti legatum tuum agnoscere sine onere quod fuit admixtum legato *l.* 4. *&* 5. *de leg.*2.

4. Si tamen heres tibi condemnatus sit ad aliquid hoc nomine id quoque te Mæuio præstare æquum erit aut saltem actione iudicati cedere cùm id sine dispendio tuo futurum sit *arg. l in creditore* 38. *in fin. de euict.* Nec enim lucrum vllum ex eiusmodi legato penes te manere debet viuo Mæuio.

5. Quia ex eo die potuisti pecuniam offerre Sempronio eique pignoris possessionem auferre.

6. *d. l.* 5 *de leg.*2.

7. Nec enim heres grauatus erat vt lueret pignus in Mæuij commodum & fauorem.

8. *arg. eorum quæ notantur in l. vlt. D. de vsufr. legat.*

9. Nec habes quod conqueraris cùm legatum agnoueris quod potueras repudiare. Itaque non potest hoc casu obiici quod scriptum est *in l paterfamilias* 28. *vers. eorúmque nihil interfuerit D. de reb. autor. iudic. possid. alias l.* 13. *de priuileg. credit.*

10. *d. l si res obligata* 57. *de legat.*1.

DEFINITIO XLV.

Iussus luere pignus vsque ad certam summam quod pro maiore fuerat obligatum non cogitur maiorem præstare sed incumbit ea res illi cuius lucro cessura sit luitio salua contra heredem repetitione.

QVid ergo si testator certam summam præscripserat quæ à te solui deberet, amplior autem Sempronio debeatur, siue sortis nomine siue vsurarum, aliarúmve accessionum?[1] Quid si præterea eidem creditori chirographaria pecunia debeatur, pro qua etiam pignus retineri possit?[2] An cogendus eris totum soluere, cùm nec aliter fieri possit vt vsumfructum in eo fundo Mæuius habeat?[3] Minimè verò, Sufficit enim vt eam quantitatem præstes quam à te præstari testator voluit.[4] Reliquũ igitur ab ipso Mæuio præstandum erit, salua ei aduersus heredes

heredes repetitione. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam & vsurarum & aliarum accessionum ratione habet creditor idem ius pignoris & ab eodem tempore *l.Lucius* 18.D. *qui potior.in pign.hab.*

2. *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun pign.retin poss.*

3. Nec enim quicquam prodest partem debiti soluere ad pignus liberandum *l.in executione* 85.*§.pen de verb.oblig.*

4. Onus enim ad certam summam restrictum ampliari non debet.

5. Quoniam ea solutione liberatur heres ad quem pertinet onus rei alieni *l.vlt.C.de hered.act.*

DEFINITIO XLVI.

Vulgaris substitutio interdum fit etiam in fideicommissaria si adsit prohibitio alienationis dummodo ad omnes substitutorum gradus pertineat.

QVamquam substitutio quæ *Titium & suos* ad hereditatem vocat, vulgaris esse creditur non fideicommissaria, 1 nisi additum sit verbum aliquod habens tractum temporis; 2 Si tamen eâdem scriptura testator bonorum suorum alienationem prohibuerit, magis placet vt Titio liberos per fideicommissum substituisse existimetur, 3 Ne alioqui frustra prohibitio facta reperiretur, si ad eum dũtaxat casum pertineret quo vulgaris substitutio locum sibi vindicaret. 4 Cùm neque alienare quicquam possit Titius nisi priùs heres factus, 5 neque posteaquam heres ex institutione factus est, possit vnquam vulgaris substitutionis condicio euenire quæ per aditionem hereditatis expirauit. 6 Enimuerò si pluribus Titio gradatim substitutis soli Titio interdicta sit alienatio, coniectura voluntatis ex ea prohibitione capi nulla poterit, vt per fideicommissum posteriores gradus vocare voluerit, ad quos prohibitionem ipsam non extendit. 7 Quæ res faciet vt nec illi quos primo gradu Titio substitutos voluit, possint dici per fideicommissum vocati ne vna eademque substitutio iisdem planè verbis concepta, pro graduum & personarum diuersitate, diuerso iure censeatur. 8 Ita fiet vt inutilis futura sit prohibitio quæ non aliam, quàm ipsius prohibiti vtilitatem habeat pro causa. 9 Sed hæc quidem obtinent ex traditionibus interpretum, qui substitutiones omnes sic accipiendas esse volunt, vt pro directis potiùs quàm pro fideicommissariis habeantur. 10 Nam si testantium præsertim rusticorum voluntates, adeóque Notariorum sensum inuestigemus, vix credibile est de dictanda vel conscribenda vulgari substitutione illos cogitasse, qui nec an vulgaris substitutio aliqua esset, aut quid illa esset, sciuerint. 11 Longéque probabilius est de fideicommisso inducendo sensisse quotquot substitutionis verbo vsi reperiuntur, cùm nemo sit tam imperitus hodie qui fideicommissorum vsum, & potestatem nõ intelligat. 12 Maximè verò postquàm ex vulgari eorundè interpretum nostrorum errore inductum est inuita iurisprudentia, vt verbum *substituo* quod sui natura merè directum est, 13 commune sit ad fideicommissi quoque causam exprimendam. 14 *Sine die.*

1. Ex traditis per DD. *in l.Gallus §. quidam rectè De liber. & post.*

2. Vt in specie de qua scripsimus *Defin.* 11. *sup. De impub. & aliis subst.*

3. Andr.Tiraq. *libr.1.De retract.num.*112.

4. Frustra enim fit quod nullum habet casum vtilem *l. Stichus* 39.*D.de manum testam.l.heres* 21 *§.pen.D.de fideiuss.*

5. Nec enim alienare potest qui non est dominus nisi in casu de quo in *Instit.sit.quib.alien. licet vel non.*

6. *l.post aditam 5 C.de impub.& aliis substit.*

7. Ne scilicet alioqui latius pateat effectus, quàm causa *l. cùm pater* 77.*§. dulcissimus de leg.*2.

8. Debet enim fieri par & æqualis determinatio *l. iam hoc iure* 4.*De vulg.& pupill subst l* 4 *C.de impub. & aliis subst.*

9. *l filiusfamilias* 114. *§. Diui* 2.*de leg.*1. *l.pater* 38.*§. Iulius Agrippa de leg.* 3.

10. *Ex cap.si pater de testam.In 6.*

11. Nemo enim id loqui credendus est quod non senserit *l.Labeo* 7.*§. vlt. de supell.legat.* nec sensisse quod nescierit *§. Lucius l. Titius* 25. *de liber. & post l. tractabatur* 14. *D. de milit. testam.l.sicut* 9 *& seq.C. eod.l pen.D.de iur. codicill.*

12. Nulla enim hodie vulgarior substitutio est quàm fideicommissaria.

13. Vt probaui pluribus in libris Coniecturarum & in posteriore parte Hemischiliadis *De error.pragm.*

14. Ita enim nostri ad *l.Centurio* 15.*D.de vulg & pupill.subst. ex l.iam hoc iure* 4.*eod.* vbi verbum *substituo* dicitur commune, sed longè alio sensu vt scripsi locis supradictis.

DEFINITIO XLVII.

Qui per fideicommissum vocat Titium & liberorum eius liberos multò magis eiusdem liberos vocasse intelligitur.

CVm quidam testamento suo Titium & liberorum eius liberos per fideicommissum inuitasset, Titio autem defuncto multis relictis creditoribus, liberi eius de quibus nihil dispositum fuerat, 1 ex eo fideicommisso se quoque vocatos dicerent, Visum est pro iis pronunciandum ex apertissima coniectura voluntatis, 2 quæ non patiebatur, vt qui Titio, Titiique nepotibus fideicommissũ tam expressis & enixis verbis reliquerat medium gradũ liberorum Titij consultò prætermisisse crederetur. 3 Itaq; si quo vnquam alio casu, in hoc sanè plus dictum à testatore, minus verò à notario per incuriam aut imperitiã scriptum videbatur. 4 *Sine die.*

1. Nam in hac specie non erant positi in dispositione, At neque in condicione expressa. Et hæc nimirum erat ratio dubitandi quia fideicommissum sine verbis non inducitur *l. quidam* 46. *D.de hered.inst.l.pater* 38.*§.mater.de leg.*3.*l.Lucius* 78.*§. tres heredes ad SC. Treb.*

2. Quæ in fideicommissis pro lege est *l.antep.de leg.*1.*l.fideicommissa* 11.*§.item si rem de leg.*3 iunct. *l. cùm proponebatur* 64. *de leg.*2.*l.heredes mei* 57.*§.cùm ita D. ad SC. Trebell. l. cùm auus* 101.*de condic.& demonstr.*

3. Qui enim minùs dilectos vocauit multò magis dilectiores vocasse credendus est *l. Publius* 36 *§.*1. *eod.* Dilectiores autem esse creduntur qui sunt proximiores *l. pato* 69 *§. fratre de legat.*2. iunct. *l.omnia* 32.*aliàs l.cùm ita §. in fideicommisso eod. d.l. heredes mei §. vlt.*

4. *Vt in d. l. cùm auus & l. vnum ex familia* 67. *§. si omissa de leg.*2.

TIT. XXI.

Commun.de legat. & fideic.

DEFINITIO I.

Hypotheca tacita pro legatis diuidua est, sed expressa indiuidua, ita vt nec locum habeat exceptio non discussi coheredis.

QVOD in hypotheca tacita quæ pro legatis aut fideicommissis competit singulari quodam iure constitutum est, vt sit diuidua, adeóque inter plures testatoris heredes ipso iure diuisa, 1 non similiter obtinet in hypotheca expressa quam testator legati aut fideicommissi nomine constituerit. Hæc enim communi cæterarum omnium iure prorsus indiuidua est, 2 Ita vt vnus ex testatoris heredibus si rem obligatam in solidum possideat, conueniri etiam hypothecaria in solidum possit: 3 Adeò vt neque hoc casu locum habeat exceptio non excussi coheredis; sicut nec quoties vnus ex pluribus debitoris heredibus in solidum conuenitur. 4 Quamuis videatur dici posse aliam

hac parte constituendam rationem heredum debitoris, aliam heredum testatoris, Nam hypotheca quæ viuo debitore fuit indiuidua non debet ex persona heredum immutari. 5 At quæ incipit à personis heredum testatoris licèt à testatore constituta sit, iam inde tamen ab initio plures personas respicit ob idque facilius diuidi posse videtur. 6 Sed respondendum est, Ad constituendum ius hypothecæ indiuiduæ nihil referre an ab initio vnus tantùm fuerit debitor an plures, cùm rem ipsam obligatam afficiat non personas debitorum. 7 *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod contra Dominam de Malin viduam Illustr. Ludouici de Gorreuod Vicecomitis de Salins 12. Cal. Aug. 1592.

1. *Ex l. 1. C. hoc tit.* vbi speciale hoc ius inducitur contra naturam actionis hypothecariæ quæ aliàs semper indiuidua est *l. rem hereditariam 68. D. de euict. l. in executione 85. §. pen. de verb. obligat.* Vide Negus. *in 4. membro 2. part. num. 160. De pignor.*

2. Quia credendus est in dubio testator se voluisse conformare cum iure communi vt nostri loquuntur *ad leg. vlt. C. de verb. signific. l. 3. D. de testam. milit.*

3. *l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

4. Iuxta glos. *in l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.*

5. *Arg l. 2. §. ex his D. de verb. obligat.*

6. Cùm incipiat ab heredibus vt & principalis ipsa obligatio legati *l. hereditariarum 40. D. de oblig. & action.*

7. *l. pignoris 17. D. de pignor. l. pignoris 18. C. eod.*

DEFINITIO II.

Expressa antichresis constituta pro legato non tollit legalem hypothecam generalem si specialis non sufficiat: Non tamen imputantur in sortem fructus quanticunque sint.

SI testator legati nomine certam rem ex bonis suis pignori obligauerit, vt eius rei fructibus in vicem vsurarum quasi in antichresim legatarius gauderet, 1 non eò minùs generalis tacitæque hypothecæ beneficium legatarius habebit, velut in subsidium 2 si qua ratione fiat ne specialis sufficere possit. 3 Non enim hoc casu locũ habet quod dici solet prouisionem hominis facere vt cesset prouisio legis: 4 quandoquidem id vnum vtraque prouisione agitur vt voluntas testatoris effectum sortiatur, 5 quem credibile non est cùm expresso pignore constituto voluit legatario consulere, id egisse vt generalis tacitæque hypothecæ commodum si quod esset, ipsi eriperet. 6 In eo sanè vtilitas est pignoris specialiter à testatore constituti, quod fructus ex eo perceptos legatarius non imputat in sortem cùm id testator vetuit, 7 quos alioqui imputaret, si tacitæ duntaxat hypothecæ priuilegio niteretur. Eo nimirum iure quod in pignoribus cõmuniter obseruatur, 8 ni antichresis contracta fuerit. 9 Sed & antichresis à testatore constituta priuilegium illud habet, vt quærendum non sit an fructus excedant legitimum modum vsurarum necne. 10 Quanticunque enim sint cedunt lucro legatarij ex iudicio testatoris qui eos voluit esse in legato. 11 Quod non similiter euenit facta antichresi per contractum, propter suspicionem simulationis excogitatæ in fraudem vsurarum. 12 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4. & 5. infr. De vsur. & fructib. legat.

1. Nam testamento quoque pignus constitui potest *l. non est mirum 26. D. de pignor. action. l. Lucius 12. De alim. vel cibar. legat.*

2. Specialis enim hypothecæ discussio facienda est *l. 2. C. de pignor.*

3. Fortè quòd sine controuersia possideri non possit. Hoc enim sufficit *l. quamuis 13. D. de reb. autor. iudic. possid.*

4. *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus 21. C. de procurat. l. cùm ex filio 39. §. 1. de vulg. & pupill. subst.*

5. In id enim præstantur pignora specialia, vt magis sit cautum, non vt minus *l. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici. D. de fideic. libert.*

6. Ne inducta ad vnum effectum contrarium operentur *vulgat. l. legata 44. de admin. legat. l. legata 19. de leg. 1. l. 3. §. si emã cipatus de bon. poss. contr. tab.*

7. Voluntas enim testatoris omnino seruanda est, qui antichresim constituere potest *d. l. Lucius 12. De alim. legat.*

8. Vt fructus imputari debeant in sortem *l. 1. & pass. C. de pignorat. action.*

9. *l. si is qui 11 §. 1. D. de pignor. l. cùm debitor 8. D. in quib. caus. pign. vel hyp. tacit. contr.*

10. De quo tamen quæri solet cùm tacita antichresis contracta est *d. l. cùm debitor*, Itémque interdum cùm expressa *l. si ea pactione 14. C. de vsur.*

11. Aliud enim est de fructibus legatorum quærere, aliud verò de fructibus legatis *l cùm vnus 10 § 1 D. de alim. legat.*

12. Quicquid enim potest videri excogitatum in fraudem legitimarum vsurarum pro nullo & irrito habendum est *l. pecunia 9. l. placuit 29. D. de vsur. d. l. si ea pactione 14. C. eod.*

DEFINITIO III.

Qui egit in specialem hypothecam pro legato vel fideicommisso potest persequi generalem, nec ob id tenetur ad vllam sumptuum refusionem quasi mutato libello.

NOn eo minùs permittenda est generalis tacitæque hypothecæ persecutio, quòd ab initio litis specialẽ tantùm hypothecam à testatore constitutam persecutus sit legatarius pro totius legati vsurarúmque eius solutione, si specialis illa hypotheca non sufficiat: 1 Neque ex ea causa impensarum condemnatio vlla fit, quasi mutato libello. 2 Est enim additio illa potiùs quàm mutatio libelli. 3 Et nemo dixerit ex hypothecæ persecutione fieri nouationem debiti, 4 vt quod plus est in debito, quàm in æstimatione pignoris remissum censeatur. 5 Pignoris siquidẽ datio aut persecutio non nisi quatenus valet pignus pro solutione esse potest. 6 Nam & ex contrario si pluris condemnatus sit debitor quàm faciat computatio sortis & vsurarum, non impedict condemnatio quominùs soluto eo quod re vera debetur hypotheca liberetur. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Discutienda enim fuit specialis hypotheca priusquàm ad generalem perueniretur, vt diximus *Def. præced. num. 2. ex l. 2. C. de pignor.*

2. *Ex notat. in l. edita 3. C. de edend.*

3. Aliud verò longè est mutare libellum, aliud verò addere libello vt notatur *ad d. l. edita.*

4. Nemo enim pignus persequendo facit condicionẽ suã deteriorem sicut è contrario agendo personali non amittit pignus *l. quamuis personali 8. C. de pignor.* iunct. *l. aliam 19. D. de nouat. l. vlt. C. eod.*

5. *l. 3. l. si residui 5. l. quæ specialiter 9. C. de distract.*

6. *l. quæsitum 9. §. Pomponius D. eod. l. creditor 28. D. de reb. credit. l. si pro mutua 8 C. si cert. petat.*

7. *l si fundus 16. §. si pluris D. de pignor.*

DEFINITIO IV.

Bona fideicommisso subiecta possunt hodie obligari & alienari pro dote & donatione ante nuptias tam constituenda quàm restituenda.

IVstiniani Nouella constitutio quæ dotis aut donationis propter nuptias potiorem quàm fideicõmissi causã esse voluit, 1 sic ab interpretibus ferè omnibus accepta est vt bona fideicommisso subiecta possint ex ea causa nõ solùm obligari sed etiam quod est consequens alienari. 2 Adeóque totum fideicommissum in dotem dari si aliter fieri non possit vt persona grauata matrimonium æqualibus condicionibus ineat. 3 Itaque non distinguunt nostri, An de dote vel donatione propter nuptias constituenda agatur an de restituenda. Nec rursum an ea persona cui fideicommissum iniunctum est idipsum pro se velit diminuere an pro aliquo ex suis liberis, dummodo sint illi ex descendentibus testatoris qui fideicommissum iniunxit, 4 id est ex iis personis quibus testator ipse si viueret, dotem vel donationem propter nuptias ex officio constituere teneretur. 5 Quæ sententia, licèt æquitatis & humanitatis

humanitatis colorē habere videatur, euidenter tamē iniqua est. Quid enim absurdius quam in fraudem fideicō missi & ex alienis bonis sibi quem aut alteri dotē constituere vel donationem propter nuptias siue ab ascendēte, siue ab extraneo, aut quòd hac parte idem est à collaterali inductum proponatur? 6 Præsertim cùm alio interpretū nostrorum errore illud quoque iam obtinuerit vt fideicō missum liberis iniunctū per duplicis quārtæ & integrorū vtriusque fructuum detractionem minuatur: 7 scilicet in liberis primi gradus. 8 Sed & cùm sequentium graduum liberi sunt, constat legitimam non solùm iis deberi, 9 sed ita deberi vt in ea grauari nullomodo possint, 10 quod vtique iure vetere diuersum erat. 11 Proinde quòd olim prudentes responderant in filia quæ totam hereditatem restituere rogata dotem ex fideicommisso dederat, Nō videri in euertionem fideicommissi factum quod & mulieris pudicitiæ & patris voto congruebat, 12 hodie locū habere non potest, cùm legitima filiæ debeatur, & quidē immunis ab onere fideicommissi, 13 ex qua vtique dotē habere potest. 14 Nec quòd ea legitima parui precij sit, si fortè tenuium facultatu pater fuit, 15 fideicōmissario nocere debet, sed filiæ potiùs, quæ habuit vel inopem, vel minùs benevolum patrem. 16 Neque verò aliam Iustiniani mētē fuisse credendum est: 17 Cuius verba apertissima id tantū constitui præseferunt, vt si is qui coniugi donauit propter nuptias, post factam à se donationem grauatus sit fideicō missō à patre, non noceat ea res mulieri, quominùs etiam de bonis fideicommisso subiectis solui donatio debeat, itémque dos restitui quam aut maritus ille aut pater eius acceperat. Et vicissim, vt si mulier ipsa quæ dotē viro dedit rogata sit à patre hereditatē restituere, non solùm non censeatur rogata reddere dotē, quæ proprium ipsius patrimonium est, sed etiamsi expressim rogata sit, fideicō missū quod ad hoc attinet non valeat, sed perinde acsi rogata nō esset possit maritus eam dotis partem lucrari quā in pactū deduxerat, dūmodò in pactis nuptialib. honestus modus seruatus sit pro personarū qualitate & facultatibus. Itaq; non de dote post iniūctū fideicōmissum constituenda 19 Iustinianus tractat, sed de ea quæ ante fideicōmissum inductū cōstituta sit, quā nec aliter de fideicommisso detrahi posse vult quàm si honesta sint pacta & congrua. 20 Ex quo apparet non tā ad id respexisse Iustinianū quo nostri potissimùm mouētur ne propter fideicōmissum filia maneat indotata, (non.n. indotata esse potest quæ vel inuito patre legitimam habere debet, 21 ex paternis facultatibus æstimandam 22 siue pauperiorem siue ditiorem auum habuerit 23) Quàm ad id potiùs, ne ex tali fideicommisso decipiatur maritus, 24 qui vel ante fideicommissum contraxerat, 25 vel post iniunctum quidem fideicommissum sed eo tempore quo fideicōmissum probabiliter ignorabat. 26 Sicut & quod in præiudicium fideicommissi marito iniūcti Iustinianus cōstituit, non ad mariti fauorē respicit, sed ad commodum mulieris, ne aut propria dote aut sibi facta per maritum donatione propter nuptias priuetur. 27 Dicat aliquis inutilē fore Iustiniani constitutionem si sic intelligatur vt potior sit causa dotis aut donationis propter nuptias ante fideicōmissum cōstitutę, quàm sit ipsius fideicōmissi. Quis.n. dubitet, Jura anteriora per subsequēs fideicōmissi. Quis.n. dubitet, Jura anteriora per subsequēs fideicōmissum extingui non posse? 28 sed respondendū est, iam olim ita ius fuisse & hodie esse vt dos vel donatio propter nuptias à patre profecta defunctis filio aut filia sine liberis ad patrē reuerteretur 29 (licèt quadā miserationis potiùs quàm iuris ratione 30) siue in potestate retenti filius aut filia fuissent, siue emancipati. 31 Ideóq; in patris potestate fuisse filiam in dote grauare, 32 itémque filiū in donatione propter nuptias, non quidem constante matrimonio, 33 sed in eum casum quo matrimonium grauati morte solueretur. 34 Quod cùm eueniebat si qua fortè pacta nuptialia inscio parente siue constante iam matrimonio siue sponsaliorum tempore filius aut filia præsertim emancipati cōtraxissent, ea fieri irrita necesse erat 35 ante Iustiniani constitutionem, atque ita decipi eum ex coniugibus non qui grauatus esset, sed qui ex bonis grauati tātā portionē sperabat quantā ipse de bonis propriis in contrariū euentū præstare grauato debuisset. 36 Id verò Iustinianus æquissimè correxit, constituens vt pater sicut grauare liberos in legitima non potest, ita nec possit in ea portione, quæ præter legitimam necessaria est ad quantitatem dotis aut donationis propter nuptias, vt ea quantitas iuris interpretatione subducatur è fideicommisso si cō traria non appareat voluntas patris, 38 aut si apertè parens contrà disposuerit, nulla eius voluntati ratio habeatur, sed perinde acsi nullum fideicommissum esset, seruētur pacta nuptialia 39 si modò æqua sint & conuenientia honestati & dignitati personarū. 40 Et verò non cogitasse Iustinianū de subducendis ex fideicommisso dotib. post iniunctū fideicommissum constitutis, vel ex eo maximè apparet q̄ suam legem habere locum prohibet iis casib. quib. dotes illæ aut nuptiales donationes augerentur quæ iam antea factæ essent: quasi augmentū illud in fraudem & euersionem fideicommissi prætextu nouæ cōstitutionis captatū videretur. 41 Quod autem ad dotes restituēdas pertinet de iis agit in prima cōstitutionis parte, sed ita vt alteram quā dam constitutionem de ea re factam referat, quæ in libris nostris nō extat. Cuius tamen illam innuit fuisse sententiā; vt mulieri quæ ignorans fideicommissum marito iniunctum dotem illi dedit, non noceat, quòd fideicommissi onere sit posterior, sed perinde dotem illā suam recuperet, Nec aliter fideicōmissarius ei præferatur quàm si probet scientem eam grauato viro dotem dedisse. 42 Quod si ita est, nec pro dote repetenda præferetur mulier in præiudicium fideicommissi, quod ipsa sciuerit. 43 Tantum abest vt quæ scit fideicommissum à se relictum, possit ex eo quicquam detrahere supra legitimam & trebellianicam ad dotem sibi ipsi constituendam. 44 At si dotem sibi ipsi ex fideicommisso constituere non potest, multò minùs alij quis constituere poterit, etiamsi persona talis sit quā ex officio dotare teneatur. Est enim longè fauorabilior dotis restitutio quàm constitutio, 45 & inter dotes constituendas, ea quam quis sibi constituit, 46 quàm quæ alij datur. 47 Sed quanquam hæc ita sunt, *Senatus* tamē noster sequitur communem interpretum sententiam, in omnib. iampridem tribunalibus receptissimā. Cui causam proculdubio dedit error Irnerij, 48 cui plus autoritatis tribuē dum putarunt interpretes, quàm Iustinianeę constitutioni, 49 cuius ille mentem non bene perceperat. 50 Quā quā nec Irnerij verba prorsus repugnāt quominùs eandem admittant interpretationē, quam nos ad Iustinianū adhibuimus. *Ita Senatus* pro illustri Domina Beatrice de la Chambre Domina de la Gratuse contra D. Marchionem de la Chambre Prid. Cal. Sept. 1592. Hoc tamen addito temperamento vt nullum ex dotis adiudicatione præiudicium fieret instantiæ discussionis, ad quam remissa est cognitio de fideicommissis quæ sibi ab auis relicta & à patre debita fuisse Marchio contendebat.

1. *Nouell. 39. de restitut. & quæ parit vndec. mens. cap. 1.* vnde sumpta est *Auth. res quæ C. hoc sit.*

2. Inutilis enim est obligatio per quam non possit ad alienationem perueniri *l. 4. & 5. D. de pignor. act. l. mulier* 11. *C. de distract. pign l. vlt. C. de reb. alien non alienand.* aliud tamen est si cum prohibitione legis concurrat prohibitio testatoris. Tunc enim non posse res fideicommisso subiectas alienari, ne quidē ex causa dotis consuluit Guid. Pap. *cons.* 130. *num.* 7. post Baldū & alios ibi citatos: Si tamen alia bona nulla sint ex quibus dos salua esse possit, vix est vt hæc sententia obtinere possit. Iungē *Def. 2. supr. De in integr. rest. minor.*

3. Bald. & cæteri *ad dict. Auth. res quæ per ill. text.* & ex *l. mulier* 22. *§. cùm proponeretur D. ad SC. Trebell.*

4. Vt constat ex notat. per DD. *ad dict. Auth. res quæ.*

5. Quomodo tenetur pater *l. vlt. C. de dot. promiss. l. capite* 19. *D. de rit. nupt.* non etiam mater nisi ex causa *l. neque mater* 14. *C. de iur. dot.*

6. *l. ait prætor* 10. *§. si cùm mulier D. quæ in fraud. credit.* Idque Iustin. ipse fatetur *dict. Nouell. 39. §. hæc igitur omnia vers. non enim.* Iunge *leg. id quod nostrum* 11. *l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*

7. *Ex cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam.*

8. Quibus scilicet non potest prohiberi Trebellianica, nec præcipi vt imputent fructus in quartam *l. iubemus* 6. *C. ad SC. Trebell.*

9. Si modò alius eos non præcedat in causa succedendi *l.*

scripto 7. D.vnd.liber.l si quis filio 6.de iniust. rupt. l. si quis filium 34.C.de inoff.test.

10. *l.quoniam in prioribus 32. eod.tit.*

11. Poterant enim grauari sed habebant eo nomine querelam inofficiosi *l.Papin.8.§.si condicioni & seq.D.eod.tit.*

12. Vt scriptum est *in d.§.cùm proponeretur l. mulier. 22. D. ad SC. Trebell.*

13. *d.l.quoniam in prioribus.*

14. Nam & dos congrua illa dici solet, quæ respondet legitimæ *l.quoniam nouella 29.vbi not.C.eod.tit.de inoff testam.*

15. Æstimatur enim legitima ex comparatione patrimonij quod moriens paterfamilias reliquit *dict.l.Papinianus §.quarta autem D.eod.l.cùm quæritur 6 C.eod.*

16. Non enim ideò debet dos constitui in fraudem & euersionem fideicommissi *d.l.ait prætor 10.§.si cùm mulier D. quæ in fraud.credit.*

17. *In dict.Nouell.39.de restit.& ea quæ parit vndec.mens.*

18. Idque ita esse apparet ex verbis ipsis & contextu totius Nouellæ.

19. Vel constituta, Nec proinde generaliter de dote restituta nisi quæ constituenda fuerit ante iniunctum onus fideicommissi, vt sequitur in Definitione.

20. Non alia vtique ratione quàm ne ex dotis constitutione & restitutione nimium damnum fideicommissarius patiatur.

21. Et consequenter dotis iam constitutæ retentionem vsque ad concurrentem quantitatem legitimæ cuius loco dos succedit si nostris credimus ex *d. l. quoniam nouella 29. C. de inoff test.*

22. *l.parentibus 8.& pass eod.tit.*

23. Non enim debetur neptri ex filio aut ex filia in bonis auiæ vlla legitima nisi cùm pater vel mater prædecessit, sicut nec ab intestato neptis succederet auo, sed filius ipse vel filia *l.si quis filio 6.de iniust.rupt.l.scripto 7.vnd.liber.*

24. Vt constat ex vers.*vursus autem alter supplex apparuit.*

25. Et cui proinde dos auferenda non est *l. Titia 62. in fin. de iur. dot. l. si donaturus 9. §. 2 de cond.caus.dat.l.5.§.pen.de doli except.*

26. *Arg.l.vlt.§.vlt.de leg.2 & l.quidam ita 25 § si quis filium D.ad SC.Trebell.* Etsi potest dici nulla esse in tota constitutione verba quæ hunc casum comprehendant.

27. Vt constat ex vers.*moriente namque viro.*

28. Potior siquidem est causa anteriorum creditorũ quàm fideicommissarij qui & ipse ad æris alieni solutionem tenetur *l.1.l.non enim 38.D.ad SC.Trebell l.2.C. eod.*

29. *l.dos à patre 4.C solut.matr.*

30. *l.iure succurrum 6.D.de iur. dot.*

31. *l.5.§.si pater pro filia eod. l.si filia 5. D. de diuort. l. si ab hostibus 10. l.filia mea 59. D.solut. matrim. l. 2. C. de bon. quæ liber.*

32. Text.est *in l.vlt.§. filia de legat.* 2. etsi fideicommisso generaliter à filia relicto dos non continebatur *l. à filia 62. ad SC. Treb.* non quasi non posset filia in dote grauari, sed quia non videbatur ea fuisse patris voluntas cùm dos sit veluti proprium filiæ patrimonium *l.3.§.scio D.de minor.l.pater filiam 14. D.ad leg. falcid.*

33. Quo tempore dos est tota viri non mulieris *l.doce 9.C. de rei vindic.*

34. Quia eo casu dotis actio consolidabatur in persona filiæ *l.2.& ibi not.D. solut. matrim.*

35. Et ideo optimum erat generum pacta conuenta cum vtroque facere *l.cùm dos 7.D.de pact.dotal.*

36. Quod euidenter iniquum erat, cùm actuum correspectiuorum eadem ratio esse debeat *l.cùm te 6.C.de pact.int.empt. & vendit.*

37. *l.quoniam in prioribus 32.C.de inoff.test.*

38. Quasi ex tacita voluntate patris quod iam olim obtinebat *dict.l.à filia 62.ad SC.Trebell.*

39. Et hoc nimirum est in quo vno Iustinianus fecit ius nouum.

40. Ergo si pacta excedant honestatem & dignitatem personarum, manebit incorrectum ius vetus, & potior erit causa fideicommissi quàm dotis aut ante nuptias donationis.

41. Quæ suspicio & præsumptio non cadit in dotem vel donationem propter nuptias quæ fuerit constituta ante iunctum onus fideicommissi.

42. Refert enim Iustinianus duas à se factas constitutiones, quarum prior est illa quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.* Altera præsupponitur iis verbis: *sed huic quidem data est negotio forma quam bene se habere putauimus.*

43. Vt hoc sit priuilegium non modò dotis sed etiam iustæ ignorantiæ vt *in d.l.vlt.§.vlt. de leg. 2.*

44. Sibi enim debet imputare quæ sciens bona mariti subiecta fideicommisso dotem ei dedit, quod non similiter imputari potest ignoranti. Vide Tessaur. *decis.Pedem.111.*

45. Siquidem longè fauorabilior est causa dotis bona fide constitutæ & restituendæ quàm dotis nunc primum in fraudem fideicommissi constituendæ, vt sequitur *in Defin.*

46. Ne mulier & mariti, & dotis simul iacturam faciat: *arg.d l.iure succursum.*

47. De qua *in d.l.mulier.§.cùm proponeretur ad SC.Trebell.*

48. Minor enim necessitas est vt quis alij prosit & subueniat, quàm vt sibi ipsi.

49. In concipiendis verbis *dict. Auth.* res quæ.

50. Quod & Castr. ad *d. Auth. res quæ.* profiteri apertè ausus est.

DEFINITIO V.

Fideicommisso subiecta bona possint obligari & alienari etiamsi pro augmento dotis, dummodo sit congruum quale est consuetudinarium.

POstquàm placuit pro dote aut donatione propter nuptias vni ex liberis & descendentibus constituenda obligari posse bona etiam quæ fideicõmisso subiecta sint, 1 Illud quoque in consequentiam inductũ est vt pro dotis augmento idem sit iuris. 2 Nam & in cæteris omnibus eadem passim ratio est augmenti dotalis quę dotis ipsius, cuius & ipsum pars ac portio quædam est. 3 Sed dubitari eleganter potest, An in quolibet augmẽto id locũ habeat, id est an in omni eo quod ex conuentione dictum fuit quantumcumque illud sit, An in eo tantùm quod sit cõsuetudinarium aut consuetudinario simile, hoc est quod ad dimidiam vsque dotis partem ascendat. Tale enim est quod moribus nostris in Sabaudia frequentatur. 4 Facit dubitationem quòd admissa indistinctè sententia illa vt quantumcumque augmentum ex bonis fideicommissariis detrahatur, facilè fraus fiat fideicommisso quod tamẽ nec æquum fuerit, 5 nec ex mẽte Iustiniani, cuius nouella constitutio 6 malè ab interpretibus omnibus vt proximè ostẽdimus accepta, huic nouo & erroneo iuri causam sola dedit. Non enim cuilibet doti fauere Iustinianus voluit, sed ei duntaxat quæ sit congrua. 7 Quo exemplo congruũ quoque esse augmentum oportet, vt ideni priuilegium mereatur. 8 Quodnam verò magis congruũ videri potest, quàm quod generali cõsuetudine pro tali habeatur? 9 Nisi fortè proponas ignobili viro nuptam fœminã nobilem, aut seni teneram. Ex his enim causis constat non aliter videri pacta congrua, quàm si luat maritus in ære quod nõ habet in corpore. 10 At ex alia parte mouet quòd augmẽto dotis in quantacumque pecunia constituto credendũ sit non aliter nupturam fuisse mulierem, quàm si taletũmque dictum fuisset, Vt proinde re ampliùs nõ integra decipi eam iniquum videatur. 11 Aut matrimonium etiã contrahendum eo prætextu damni pecuniarij impedri, 12 cuius potissimùm fauore tanquam publico mouentur nostri vt fideicommissarij causam vtpote priuatam faciãt duriorẽ. 13 Nisi quis dicat hoc ipsum imputari posse mulieri cur eum virum expetat cuius bona fideicommisso sint obnoxia, 14 Neque ad publicam vtilitatem pertinere vt heres fiduciarius hanc vel illam vxorem ducat, si commodè & æquis pactis ducere nequeat, 15 sed sufficere vt ad habendam vxorem paris condicionis liceat augmẽtũ dare ex bonis fideicommisso subiectis quod sit congruũ, cuiusmodi est consuetudinarium. Idq; mihi probabilius videbatur. *Ita tractatum est* sed nihil tamen decisum in causa viduæ N.de Miege & N. Thorombet, 13. Cal. Ianuar. 1593. Postea sic decisum est in causa discussionis bonorum N.de Motte mense Iulij 1607.

1. Secundùm ea quę ex interpretum opinione scripsimus *in Defin.praced.*

2. *Not.ad Auth.res quæ C.hoc tit.*

3. *l.inter socerum 26.§.cùm inter C.de pact. dotal.l. ejs amiss 8.C.de iur. dot.*

4. Vt scripsimus *in tit. De don.ant.nupt.supr.*

5. Ne fraus & factum vnius alteri damnum adferat *l. quidam ita 25.§.si quis filium D.ad SC. Trebell. l. ait prætor 10. §. si cùm mulier D.quæ in fraud.credit.*

6. *Nouell.*

6. *Nouell 39. De restit. & ea quæ par. vndec. mens.* vnde sumpta est *Auth. res quæ.*

7. Vt apparet *ex §. quamobrem.* in illis verbis: *honestè & secundùm personarum qualitatem & merita extipere etiam hoc.*

8. Est enim minùs fauorabile dotis augmentum quàm dos ipsa cùm magis ex liberalitate proficiscatur in eo saltem quod excedit eius ex consuetudine præstandi necessitatem.

9. Nam & cuiusque loci consuetudo in his maximè rebus seruanda est. Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit *l. imperatores 13. in fin. D. de pactis.*

10. Vt damnum quod ex vna parte sentit mulier cum lucro ex alia parte compensetur. Tiraq. latè *in tract. de legib. connub. Not. in Auth. qualitas C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

11. *Arg. l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat. l. Titia 62. in fin. de iur. dot. l. purè 5 §. pen. D. de dolo mal. except.*

12. *Arg. l. cùm pater 77. §. cùm quæritur. de leg. 2.*

13. *d. Nouell. 39 §. quamobrem. vers. ea enim quæ communiter.*

14. Sibi enim imputet quæ videtur hoc maluisse & tanti habuisse huic potiùs quàm alij viro nubere *arg. l. si patre cogente 22. in fin. D. de rit. nupt. l. imperator 70. § si centum de leg. 2. l. 4 §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

15. *Arg. l. non dubium 14 §. vlt. de legat. 3.*

DEFINITIO VI.

Res vni legata, non est pro alterius legato obligata.

HYpotheca illa legalis & tacita quæ à Iustiniano introducta est pro legatis & fideicommissis constitutaque in rebus omnibus quæ fuerunt testatoris morientis, 1 non habet locum in iis rebus quæ alij sint legatæ. Vnumquemque enim in ea re quæ sibi specialiter legata aut per fideicommissum relicta sit potiorem esse oportet. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 9. sup. De reb. alien. non alien.

1. *In l. 1. C. hoc tit.*

2. *l. si fideicommissorum 11. D. vt in possess. legat.*

DEFINITIO VII.

Hypotheca tacita legatorum semper diuidua est etiamsi facta sit diuisio inter creditores per mutuas adiudicationes.

DIffert verò hypotheca illa tacita quam Iustinianus legatorum nomine induxit, 1 à cæteris hypothecis omnibus quæ aut ex lege 2 aut ex conuentione constitutæ sunt, quod diuidua est vt non magis hypothecaria quàm personali actione vnus ex coheredibus conueniri possit supra portionem hereditariam. 3 Non si nondum diuisa sit hereditas inter coheredes (quo casu nec fieri potest vt hypotheca diuidatur 4) sed si iam facta sit diuisio, vt aliquis possit esse effectus cõstitutionis, qui alioquin nullus esset. At cum duobus modis fieri diuisio possit, Vno ita vt singulæ res hereditariæ ex æquo diuidantur, quomodo solet obseruari inter rusticos, Altero ita vt quædam res vni ex heredibus in solidum, aliæ alteri adiudicentur, 5 quæri potest an vtroque casu locus sit constitutioni. Sunt enim qui posteriore casu negent, quasi ius quod semel quæsitũ fuit legatario vt in totam rem vnam hereditariam posset agere quandiu indiuisa esset non potuerit ei adimi per factam inter coheredes diuisionem. 6 Sed contraria sententia magis placuit, Non ea solùm ratione, quòd secundùm hãc distinctionem constitutio Iustiniani quæ generaliter, & indistinctè loquitur nimis restringeretur, 7 præsertim cùm vix sit vt inter coheredes sic fiat diuisio vt in singulis corporibus hereditariis suam singuli portionem habeant, 8 sed etiã quia quomodocumque diuisio fiat, nihil interest legatarij, cùm pro ea coheredis parte, quam habebat obligatam in te quæ ad aliũ coheredem tota peruenit aliã rem integrã habiturus sit, quæ ex diuisione ad hũc peruenerit, & quã pro reliqua parte legati persequi in solidũ possit si velit. Id nimirũ ferente natura generalis hypothecę legalis quæ cùm ab initio eã condicionẽ à lege acceperit, 9 eandẽ perpetuò retinere debet. In eóque aliud ius est hypothecæ nõ quæ specialiter sed quæ expressim fuerit constituta. Ius enim quod ex cõuentione quæsitũ est per subsecutam diuisionem tolli non potest siue specialis hypotheca fuerit siue generalis. 10 At quod sola legis potestate in hoc fũdo quæsitũ fuerat, facilè eiusdem legis potestate sic transferri potest vt in alio fundo qui in eius locum & vicem sit, constitutum & quæsitum videatur. 11 Cùm id tantùm lex agat vt legatario cautum sit, quòd æquè vno modo fiat atque altero. 12 Igitur omni casu hypothecam hanc diuidẽdam esse placuit. *Ita Senatus* pro Claudio Brunier contra Ioannem Tardy 13. Cal. Aug. 1595.

1. *In d. l. 1. C. hoc tit.*

2. Cuiusmodi illa est quæ pro tutela rationibus reddendis competit vel pro dote *l. vnic. C. de rei vxor. action.* Item cæteræ de quibus *in tit. In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contra D. & C.*

3. Ita enim diserte scriptum & constitutum est *in d. l. 1.*

4. Quia quandiu hereditas indiuisa est nullius ex coheredibus interest quid ex hereditate in solidum iure hypothecæ capiatur.

5. Quod potissimùm euenit cùm aliquæ res hereditariæ vel nullo modo vel non satis commodè recipiunt diuisionem *l. 3. C. communi. diuid.*

6. *Arg. l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. §. penult. D. de fideiuss. l. 1. §. vlt. de reb. eor. qui sub tutel. l. si consensit 7. in fin. D. quib. mod. pign. hyp. solut.*

7. Dispositio autem quæ generalis est generaliter debet intelligi quantum fieri potest *l. in fraudem 15. in fin. D. de test. milit. l. de precio 8. D. de public. in rem act. l. 1. § generaliter de leg. præst.*

8. Maximè verò ratione bonorum mobilium quæ scilicet numero magis quàm corporum diuisione possunt diuidi inter coheredes.

9. Vt scilicet in vnamquamque partem hereditatis pro diuiso competat.

10. *d. l. si consensit 7. §. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. sol. l. si quis putans 6. §. si fundus communis D. commun. diuid.*

11. Potest enim lex tam facilè hanc quàm illam rem, & hanc quàm illam eiusdem rei partem obligare cùm sit domina & regina rerum omnium quod in homine secus est *l. 3. §. post diuisionem in fin. D. qui potior. in pign. hab.*

12. Parum siquidem refert quomodo cautum sit dummodo sit cautum *l. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici D. de fideic. libert.*

DEFINITIO VIII.

Hypotheca expressa specialis per testatorem pro legato constituta est indiuidua, Itemque generalis, Tacita verò semper diuidua est etiamsi coheres sit non soluendo.

SI tamen testator non generaliter bona sua obligasset pro legato, sed fundum quendam specialiter, 1 & is fundus ex diuisione ad vnum ex coheredibus integer peruenisset, hypothecam eo casu diuidi non debere visum est, ne offenderetur voluntas testatoris. 2 Quid ergo si generaliter testator pro legato bona sua obligasset? 3 Sunt qui putent idem iuris hoc casu esse debere, atque si sola subesset legalis hypotheca quia perinde verum sit hypothecam non incipere nisi ab herede, 4 Quæ res faciet vt diuidua censeri deberet. 5 Sed tamen contraria sententia plerisque probabilior visa est, quoniam res expressim obligata si ex diuisione ad vnum ex coheredibus tota perueniat non potest non in solidum manere obligata, 6 Ne alioqui ex diuisione inter alios facta damnum legatario inferatur, 7 tametsi ex aliis rebus quæ ad heredẽ peruenerunt satis ei cautũ sit. 8 An verò si coheres fiat non soluendo, eo magis hypothecaria in solidũ competet aduersus alterum? 9 Mini mè, quia cum ab initio non nisi pro parte nata sit, ex postfacto aut ex euẽtu posteà augeri non potest. 10 Itaque stultè & ridiculè facit reus si in solidũ conuentus per hypothecariam obiiciat exceptionem non factæ excussionis, cùm neque exceptioni locus vllus esse possit vbi non competit hypothecaria, 11 neque hypothecariæ vbi nulla est hypotheca. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Hoc enim aliquãdo fit vt *in l. Lucius 12. D. de ali. vel cib. leg.*

2. Cuius conseruandæ gratiâ Iustinianus hanc tacitam hypothecam induxit *in l. 1. C. hoc tit.*

3. Tam enim facilè est testatori bona sua omnia generaliter obligare quàm aliqua specialiter *l. non est mirũ 26. D. de pign. act.*

4. A quo etiam legata incipiunt *l. hereditariarum 49. D. de oblig. & action.*

5. Quemadmodum si legalis & tacita tantùm esset, cùm ad tacitam nihil adiecerit expressa.

scripto 7. D. vnd. liber. l si quis filio 6. de inoff. rupt. l si quis filium 34. C. de inoff. test.

10. *l. quoniam in prioribus 32. eod. tit.*

11. Poterant enim grauari sed habebant eo nomine querelam inofficiosi *l. Papin. 8. §. si condicioni & seq. D. eod. tit.*

12. Vt scriptum est *in d. §. cùm proponeretur l. mulier. 22. D. ad SC. Trebell.*

13. *d. l. quoniam in prioribus.*

14. Nam & dos congrua illa dici solet, quæ respondet legitimæ *l. quoniam nouella 29. vbi not. C. eod. tit. de inoff. testam.*

15. Æstimatur enim legitima ex comparatione patrimonij quod moriens paterfamilias reliquit *dict. l. Papinianus §. quarta autem D. eod. l. cùm quæritur 6 C. eod.*

16. Non enim ideò debet dos constitui in fraudem & euersionem fideicommissi *d. l. ait prætor 10. §. si cùm mulier D. quæ in fraud. credit.*

17. *In dict. Nouell 39. de restit. & ea quæ parit vndec. mens.*

18. Idque ita esse apparet ex verbis ipsis & contexta totius Nouellæ.

19. Vel constituta, Nec proinde generaliter de dote restituta nisi quæ constituenda fuerit ante iunctum onus fideicommissi, vt sequitur in Definitione.

20. Non alia vtique ratione quàm ne ex dotis constitutione & restitutione nimium damnum fideicommissarius patiatur.

21. Et consequenter dotis iam constitutæ retentionem vsque ad concurrentem quantitatem legitimæ eius loco dos succedit si nostris credimus ea *d. l. quoniam nouella 29. C. de inoff. test.*

22. *l. parentibus 8. & pass. eod. tit.*

23. Non enim debetur nepti ex filio aut ex filia in bonis auiæ vlla legitima nisi cùm pater vel mater prædecesserit, sicut nec ab intestato neptis succederet auo, sed filius ipse vel filia *l. si quis filio 6. de inoff. rupt. l. scripto 7. vnd. liber.*

24. Vt constat ex vers. *rursus autem aliter simplex apparuit.*

25. Et cui proinde dos auferenda non est *l. Titia 62. in fin. de iur. dot. l. si donaturus 9. §. 2. de cond. caus. dat. 1. 5. §. pen. de doli except.*

26. *Arg. l. vlt. §. vlt. de leg. 2 & l. quidam ita 25 § si quis filium D. ad SC. Trebell.* Etsi potest dici nulla esse in tota constitutione verba quæ hunc casum comprehendant.

27. Vt constat ex vers. *moriente namque viro.*

28. Potior siquidem est causa anteriorum creditorũ quàm fideicommissarij qui & ipse ad æris alieni solutionem tenetur *l. 1. l. non enim 38. D. ad SC. Trebell. l. 2. C. eod.*

29. *l dos à patre 4. C solut. matr.*

30. *l. iure succurrum 6. D. de iur. dot.*

31. *l. 5. §. si pater pro filia. cod. l. l. §. filia 5. D. de diuort. l. si ab hostibus 10. l. filiæ meæ 59. D. solut. matrim. l. 2. C. de bon. quæ liber.*

32. Text. est *in l. vlt. §. filia de legat. 2.* etsi fideicommisso generaliter à filia relicto dos non continebatur *l. à filia 62. ad SC. Treb.* non quasi non posset filia in dote grauari, sed quia non videbatur ea fuisse patris voluntas cum dos sit veluti proprium filiæ patrimonium *l. 3. §. scio D. de minor. l. pater filiam 14. D. ad leg. falcid.*

33. Quo tempore dos est tota viri non mulieris *l. doce 9. C. de rei vindic.*

34. Quia eo casu dotis actio consolidabatur in persona filiæ *l. 2. & ibi not. D. solut. matrim.*

35. Et ideo optimum erat generum pacta conuenta cum vtroque facere *l. cùm des 7. D. de pact. dotal.*

36. Quod euidenter iniquum erat, cùm actuum correspectiuorum eadem ratio esse debeat *l. cùm te 6. C. de pact. int. empt. & vendit.*

37. *l. quoniam in prioribus 32. C. de inoff. test.*

38. Quasi ex tacita voluntate patris quod iam olim obtinebat *dict. l. à filia 62. ad SC. Trebell.*

39. Et hoc nimirum est in quo vno Iustinianus fecit ius nouum.

40. Ergo si pacta excedant honestatem & dignitatem personarum, manebit incorrectum ius vetus, & potior erit causa fideicommissi quàm dotis aut ante nuptias donationis.

41. Quæ suspicio & præsumptio non cadit in dotem vel donationem propter nuptias quæ fuerit constituta ante iunctum onus fideicommissi.

42. Refert enim Iustinianus duas à se factas constitutiones, quarum prior est illa quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.* Altera præsupponitur iis verbis: *sed huic quidem data est negotio forma quam bene se habere putauimus.*

43. Vt hoc sit priuilegium non modò dotis sed etiam iustæ ignorantiæ vt *in d. l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

44. Sibi enim debet imputare quæ sciens bona mariti subiecta fideicommisso dotem ei dedit, quod non similiter imputari potest ignoranti. Vide Tessaur. *decis. Pedem. 111.*

45. Siquidem longè fauorabilior est causa dotis bona fide constituræ & restituendæ quàm dotis nunc primum in fraudem fideicommissi constituendæ, vt sequitur *in Defin.*

46. Ne mulier & mariti, & dotis simul iectarum sentiat *arg. d. l. iura succurrum.*

47. De qua *in d. l. mulier. §. cùm proponeretur ad SC. Trebell.*

48. Minor enim necessitas est vt quis alij prosit & subueniat, quàm vt sibi ipsi.

49. In concipiendis verbis *dict. Auth.* res quæ.

50. Quod & Castr. ad *d. Auth. res quæ.* profiteri apertè ausus est.

DEFINITIO V.

Fideicommisso subiecta bona possunt obligari & alienari etiamsi pro augmento dotis, dummodo sit congruum quale est consuetudinarium.

POstquàm placuit pro dote aut donatione propter nuptias vni ex liberis & descendentibus constituenda obligari posse bona etiam quæ fideicõmisso subiecta sint, 1 Illud quoque in consequentiam inductũ est vt pro dotis augmento idem sit iuris. 2 Nam & in cæteris omnibus eadem passim ratio est augmenti dotalis quę dotis ipsius, cuius & ipsum pars ac portio quædam est. 3 Sed dubitari eleganter potest, An in quolibet augmẽto id locũ habeat, id est an in omni eo quod ex conuentione dictum fuit quantumcumque illud sit, An in eo tantùm quod sit cõsuetudinarium aut consuetudinario simile, hoc est quod ad dimidiam vsque dotis partem ascendat. Tale enim est quod moribus nostris in Sibaudia frequentatur. 4 Facit dubitationem quòd admissa indistinctè sententia illa vt quantumcumque augmentum ex bonis fideicommissarius detrahatur, facilè fraus fiat fideicommisso quod tamẽ nec æquum fuerit, 5 nec ex mẽte Iustiniani, cuius nouella constitutio 6 malè ab interpretibus omnibus vt proximè ostẽdimus accepta, huic nouo & erroneo iuri causam sola dedit. Non enim cuilibet doti fauere Iustinianus voluit, sed ei duntaxat quæ sit congrua. 7 Quo exemplo congruũ quoque esse augmentum oportet, vt idem priuilegium mereatur. 8 Quodnam verò magis congruũ videri potest, quàm quod generali cõsuetudine pro tali habeatur? 9 Nisi fortè proponas ignobili viro nuptam fœminã nobilem, aut seni teneram. Ex his enim causis constat non aliter videri pacta congrua, quàm si luat maritus in ære quod nõ habet in corpore. 10 At ex alia parte mouet quòd augmẽto dotis in quantacumque pecunia constituto credendũ sit non aliter nupturam fuisse mulierem, quàm si tale tãtúmque dictum fuisset, Vt proinde re amplius nõ integra decipi eam iniquum videatur. 11 Aut matrimonium etiã contrahendum eo prætextu damni pecuniarij impediri, 12 cuius potissimùm fauore tanquam publico mouentur nostri vt fideicommissarij causam vtpote priuatam faciãt dumiorẽ. 13 Nisi quis dicat hoc ipsum imputari posse mulieri cur cum virum expetat cuius bona fideicommisso sint obnoxia, 14 Neque ad publicam vtilitatem pertinere vt heres fiduciarius hanc vel illam vxorem ducat, si commodè & æquis pactis ducere nequeat, 15 sed sufficere vt ad habendam vxorem paris condicionis liceat augmẽtũ dare ex bonis fideicommisso subiectis quod sit congruũ, cuiusmodi est consuetudinarium. Idq; mihi probabilius videbatur. *Ita tractatum est* sed nihil tamen decisum in causa viduæ N. de Miege & N. Thoromber, 13. Cal. Ianuar. 1593. Postea sic decisum est in causa discussionis bonorum N. de Motte mense Iulij 1607.

1. Secundùm ea quę ex interpretum opinione scripsimus *in Defin. praced.*

2. *Not. ad Auth. res quæ C. hoc tit.*

3. *l. inter socerum 16. §. cùm inter C. de pact. dotal. l. etsi amissa 8. C. de iur. dot.*

4. Vt scripsimus *in tit. De don. ant. nupt. supr.*

5. Ne fraus & factum vnius alteri damnum afferat *l. quidam ita 25. §. si quis filium D. ad SC. Trebell. l. ait prætor 10 § si cùm mulier D. quæ in fraud. credit.*

6. Nouellæ

6. *Nouell.39.De testi.& ea quæ par.vndec.mens.* vnde sumpta est *Auth.res quæ.*

7. Vt apparet *ex* §.*quamobrem.*in illis verbis: *honestè & secundùm personarum qualitatem & merita extipere etiam hoc.*

8. Est enim minùs fauorabile dotis augmentum quàm dos ipsa cùm magis ex liberalitate proficiscatur in eo saltem quod excedit eius ex consuetudine prædandi necessitatem.

9. Nam & cuiusque loci consuetudo in his maximè rebus seruanda est.Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit *l.imperatores* 13.*in fin.* D.*de pollicit.*

10. Vt damnum quod ex vna parte sentit mulier cum lucro ex alia parte compensetur. Tiraq. latè *in tract. de legib. connub. Not.in Auth.æqualitas C.de pact.connent.tam sup.dot.*

11. *Arg.l.si donaturus* 9.§.1.D. *de condict.causs.dat.l.Titia* 62.*in fin.de iur.dot.l.pure* 5 §.*pen.D.de dolo mal.except.*

12. *Arg.l.cùm pater* 77.§.*cùm æstimaret.de leg.2.*

13. *d.Nouell.39* §.*quamobrem vers.ea enim quæ communiter.*

14. Sibi enim imputet quæ videtur hoc maluisse & tanti habuisse huic potiùs quàm alij viro nubere *arg.l.si patre cogente* 22. *in fin.D.de rit.nupt.l.imperator* 70.§ *si centum de leg.2.l.4* §.1.*de alien.iudic.mut.caus.fact.*

15. *Arg.l.non dubium* 14.§.*vlt.de legat.3.*

DEFINITIO VI.

Res vni legata, non est pro alterius legato obligata.

HYpotheca illa legalis & tacita quæ à Iustiniano introducta est pro legatis & fideicommissis constitutaque in rebus omnibus quæ fuerunt testatoris morientis, 1 non habet locum in iis rebus quæ alij sint legatæ.Vnum quemque enim in ea re quæ sibi specialiter legata aut per fideicommissum relicta sit potiorem esse oportet.2 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.9.sup. De reb. alien. non alien.

1. *In l.1.C.hoc tit.*

2. *l.si fideicommissorum* 11.D.*vt in possess.legat.*

DEFINITIO VII.

Hypotheca tacita legatorum semper diuidua est etiamsi facta sit diuisio inter creditores per mutuas adiudicationes.

DIffert verò hypotheca illa tacita quam Iustinianus legatorum nomine induxit,1 à cæteris hypothecis omnibus quæ aut ex lege 2 aut ex conuentione constitutæ sunt, quod diuidua est vt non magis hypothecaria quàm personali actione vnus ex coheredibus conueniri possit supra portionem hereditariam.3 Non si nondum diuisa sit hereditas inter coheredes(quo casu nec fieri potest vt hypotheca diuidatur 4)sed si iam facta sit diuisio, vt aliquis possit esse effectus cõstitutionis,qui alioquin nullus esset. At cum duobus modis fieri diuisio possit, Vno ita vt singulæ res hereditariæ ex æquo diuidantur,quomodo solet obseruari inter rusticos, Altero ita vt quædam res vni ex heredibus in solidum,aliæ alteri adiudicentur,5 quæri potest an vtroque casu locus sit constitutioni.Sunt enim qui posteriore casu negent, quasi ius quod semel quæsitũ fuit legatario vt in totam rem vnam hereditariam posset agere quandiu indiuisa esset non potuerit ei adimi per factam inter coheredes diuisionem.6 Sed contraria sententia magis placuit,Non ea solùm ratione,quòd secundùm hãc distinctionem constitutio Iustiniani quæ generaliter,& indistinctè loquitur nimis restringeretur, 7 præsertim cùm vix sit vt inter coheredes sic fiat diuisio vt in singulis corporibus hereditariis suam singuli portionem habeant,8 sed etiã quia quomodocumque diuisio fiat, nihil interest legatarij,cùm pro ea coheredis parte,quam habebat obligatam in re quæ ad aliũ coheredem tota peruenit aliã rem integrã habiturus sit,quæ ex diuisione ad hũc peruenerit, & quã pro reliqua parte legati persequi in solidũ possit si velit.Id nimirũ retente natura generalis hypothecę legalis quæ cùm ab initio eã condicionẽ à lege acceperit,9 eandẽ perpetuò retinere debet.In eóque aliud ius est hypothecæ nõ quæ specialiter sed quæ expressim fuerit constituta.Ius enim quod ex cõuentione quæsitũ est per subsecutam diuisionem tolli non potest siue specialis hypotheca fuerit siue generalis.10 At quod sola legis potestate in hoc fũdo quæsitũ fuerat,facilè eiusdem legis potestate sic transferri potest vt in alio fundo qui in eius locum & vicem sit,constitutum & quæsitum videatur.11 Cùm id tantùm lex agat vt legatario cautum sit, quòd æquè vno modo fiat atque altero.12 Igitur omni casu hypothecam hanc diuidẽdam esse placuit. *Ita Senatus* pro Claudio Brunier contra Ioannem Tardy 13.Cal.Aug.1595.

1. *In d.l.1.C.hoc tit.*

2. Cuiusmodi illa est quæ pro tutela rationibus reddendis competit vel pro dote *l.vnic.C.de rei vxor.action.* Item cæteræ de quibus *in tit.In quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contra D.&C.*

3. Ita enim diserte scriptum & constitutum est *in d.l* 1.

4. Quia quandiu hereditas indiuisa est nullius ex coheredibus interest quid ex hereditate in solidum iure hypothecæ capiatur.

5. Quod potissimùm euenit cùm aliquæ res hereditariæ vel nullo modo vel non satis commodè recipiunt diuisionem *l.3.C. commun.diuid.*

6. *Arg.l.vlt.D.de pact.l.Granius* 72.§.*penult. D.de fideiuss.l.1.* §.*vlt.de reb.eor.qui sub tutel.l.si consensit* 7.*in fin.D.quib.mod.pign. hyp.solui.*

7. Dispositio autem quæ generalis est generaliter debet intelligi quantum fieri potest *l.in fraudem* 15.*in fin.D.de test.milit. l.de precio* 8.*D.de public.in rem act.l.1.*§.*generaliter de leg.præf.*

8. Maximè verò ratione bonorum mobilium quæ scilicet numero magis quàm corporum diuisione possunt diuidi inter coheredes.

9. Vt scilicet in vnamquamque partem hereditatis pro diuiso competat.

10. *d.l.si consensit* 7.§.*vlt.D.quib. mod.pign. vel hypoth.sol. l.si quis putans* 6.§ *si fundus communis D.commun.diuid.*

11. Potest enim lex tam facilè hanc quàm illam rem,& hanc quàm illam eiusdem rei partem obligare cùm sit domina & regina rerum omnium quod in homine secus est *l.3.*§.*post diuisionem in fin.D.qui potior.in pign. hab.*

12. Parum siquidem refert quomodo cautum sit dummodo sit cautum *l si mandatu* 59.§.*vlt.D.mandat.l.4.*§.*addici D. de fideic.libert.*

DEFINITIO VIII.

Hypotheca expressa specialis per testatorem pro legatis constituta est indiuidua,Itemque generalis,Tacita verò semper diuidua est etiamsi coheres sit non soluendo.

SI tamen testator non generaliter bona sua obligasset pro legato, sed fundum quendam specialiter, 1 & is fundus ex diuisione ad vnum ex coheredibus integer peruenisset, hypothecam eo casu diuidi non debere visum est,ne offenderetur voluntas testatoris.2 Quid ergo si generaliter testator pro legato bona sua obligasset?3 Sunt qui putent idem iuris hoc casu esse debere ,atque si sola subesset legalis hypotheca quia perinde verum sit hypothecam non incipere nisi ab herede,4 Quæ res faciet vt diuidua censeri deberet.5 Sed tamen contraria sententia plerisque probabilior visa est,quoniam res expressim obligata si ex diuisione ad vnum ex coheredibus tota perueniat non potest non in solidum manere obligata,6 Ne alioqui ex diuisione inter alios facta damnum legatario inferatur, 7 tametsi ex aliis rebus quæ ad heredẽ peruenerunt satis ei cautũ sit.8 An verò si coheres fiat non soluendo,eo magis hypothecaria in solidũ competet aduersus alterum?9 Minimè,quia cum ab initio non nisi pro parte nata sit,ex postfacto aut ex cuẽtu posteà augeri non potest.10 Itaque stultè & ridiculè facit reus si in solidũ conuentus per hypothecariam obiiciat exceptionem non factæ excussionis,cùm neque exceptioni locus vllus esse possit vbi non competit hypothecaria,11 neque hypothecariæ vbi nulla est hypotheca.*Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Hoc enim aliquãdo fit vt *in l.Lucius* 12.*D.de ali.vel cib.leg.*

2. Cuius conseruandæ gratiâ Iustinianus hanc tacitam hypothecam induxit *in l.*1.C.*hoc tit.*

3. Tam enim facilè est testatori bona sua omnia generaliter obligare quàm aliqua specialiter *l.non est mirũ* 26.*D.de pign.act.*

4. A quo etiam legata incipiunt *l. hereditariarum* 49. D.*de oblig.& action.*

5. Quemadmodum si legalis & tacita tantùm esset,cùm ad tacitam nihil adiecerit expressa.

6. *l siquis putans 6.§.si fundus communis D commun.diuid. l.si consensit 7. in fin.D.quib.mod.pig.vel hypoth. solut.*

7. *Arg.l.1.in princ de alienat.iudic.mut.caus fact.l.quidam ita 25.§ si quis filium D.ad SC.Treb.*

8. Quia eius interest vt quibus velit pignoribus distractis possit ad commodum suum peruenire *l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*

9. Quomodo solet competere contra quemlibet tertiũ possessorem rei obligatæ *Auth.hoc si debitor C. de pignor.*

10. Habet enim hypothecaria iam inde ab initio certas suas leges,quæ postea immutari non possunt *l. grege 13. §.etiam D. de pignor.*iunct.*l.vero 12.§. pen.D. de solut.*

11. Exceptio enim discussionis præsupponit hypothecariam & hypothecaria hypothecam *d.Auth.hoc si debitor l. Moschis 47. D.de iur.fisc.*

DEFINITIO IX.

Rei fideicommisso subiecta si alienata sit potest vindicari per fideicommissarium, nisi duobus casibus vt quibus cognitur ille contentus esse æstimatione.

REi quæ legata aut per fideicommissum relicta est cõstat prohibitam esse alienationem, tadeò vt legatarius vel fideicommissarius quandocumque rem vindicãs, dummodò intra triginta annos ex eo die numerandos quo agere potuit, nulla exceptione repellatur. Interdũ tamen euenit vt non res ipsa in legatum aut fideicommissum veniat, sed sola rei æstimatio nimirum propter iustam & probabilem emptoris ignorantiam. Sed non aliter id locum habet quàm si iusta quoque sit ignorantia & bona fides venditoris: adeóque cui testatoris ipsius factum causam dederit, Vt puta si legatum aut fideicommissum quis reliquerit in codicillis quos viuo herede aperiri vetuerit. Alioqui non magis venditoris quàm emptoris ignorantiam quantumuis probabilem legatario aut fideicommissario nocere æquum erit, Nisi proponas manumissum seruum qui legatus fuerat aut per fideicommissum relictus. Fauor enim libertatis elicit vt retractari eam non oporteat, nec nisi serui precium legatario aut fideicommissario debeatur. *Ita Senatus* in causa N. Petri Ludouici de Lallee contra Anth. Chardon. *Sine die.*

1. *l.vlt.§.vlt.*iunct.*Auth.res quæ C.hoc tit.l.vlt.De leg.2.*

2. Alioqui hæc actio sicut & cæteræ omnes perpetuæ triginta annis perimitur *l.sicut 3.C.de præscr. 30.vel 40.annorum.*

3. Quia non valenti agere non currit præscriptio *l.1.§.vlt.C. de annal.except.Auth.nisi tricennale C. de bon.matern. l. in rebus 30.C.de iur.dot.*

4. *d.l.vlt.§.vlt.C.hoc tit.*

5. *Vt in d.l.vlt.§.vlt.de legat.2.*vbi est in hanc rem textus elegans.

6. Quemadmodum in specie *d.§.vlt.*Bald.& post eum cæteri *ad Auth.res quæ.*

7. *l.iniquissimum 5. D.de iur.& fact.ignor.l. quod autem 6. §.si quid cum pupillo* D.*quæ in fraud.credit.*

8. *l.quidam ita 25.§.si quis filium* D.*ad SC.Trebell.*

DEFINITIO X.

Ex fideicommisso transuersali non potest dos deduci quomodo deduceretur ex fideicommisso relicto à descendente.

SÆpius iudicatum est, Non posse dotem deduci ex bonis fideicommissi transuersalis, licèt relicti sub ea conditione, si grauatus heres sine liberis decesserit. Præsertim contra viduam Illustris D. Caroli de Seyssello Baronis d'Aix. Quod tamen mihi semper valde durum visum est, nam qui heredem grauat si sine liberis decesserit, illud vtique velle intelligitur, vt possit ille sibi vxorem quærere, ac proinde vt pro dote possit bona ei obligare, cùm alioqui neque vxorem neque dotem facile inuenturus sit. Idemque plerisque ex Dominis videbatur. *Relatum est* in causa N. Francisci de Beilegarde & D. de Cardé 12. Decem. 1559.

1. Sic enim vulgò nostri *ad Auth. res quæ C.hoc tit.* quia scilicet transuersalibus nulla debetur legitima cuius loco dos esse creditur *ex l.quoniam nouella 29.C.de inoff. testam.*

2. In necessarium antecedens, cùm nuptiæ illæ sint per quas iusti liberi quæruntur *l.1 D.soluto matr.l.hoc modo 64.in fin.de cond. & demon.l.*Siquidem non alij possunt dici liberi quàm qui patrem habeant, nec rursum alius pater quàm cum quo iustæ nuptiæ *l.quia semper 5.D.de in ius vocand.§.si aduersus in fine nupt.*Vnde est quod Iustin. *Nouell.39. De restit.*ita scribit, *filiis nuptijs homines facere valentibus.*

3. Est enim tacita hypotheca necessarium consequens dotis post *l vnic.C.de rei vxor.action.*

4. Qui autem vult necessarium antecedẽs vult etiã necessariũ consequens, Et contrà *vulg.l.2 D.de iurisd.l.ad rem mobilem 56 l. ad legatum 62 D.de procur.* Facit textus *in l.mulier 22.§. cum proponeretur ad SC.Trebell.*ponderando verba illa *& patris votis congruebat*, quorum vtique non sensus ille est, quem putat Accursius quòd si paternum officium sit dotare filiam. Sed ille potius, vt quemadmodum patris votum fuit filiæ nasci liberos nec eã sine liberis decedere, quod apparebat ex cõdicione illa sub qua fideicommissum fuerat relictum *si ea sine liberis decederet.* Ita dubitari non possit quin ex voluntate testatoris potuerit filia dotem dare sine qua nec honestè nubere, nec rursum extra nuptias liberos honestè quærere potuisset. Id enim est quod significant iuncta præcedentia *& mulieris pudicitiæ*, cùm in masculo aliud esset, in quo scilicèt non est notum vt fideicommissum ab eo relictum *si sine liberis* deficiat propter solos naturales quos non ex iustis nuptiis procreauerit *l. ex facto 17. §. si quis rogatus D.eod.tit.* Porrò hæc ratio quæ sumitur ex voto & voluntate testatoris perinde locũ habet si à transuersali relictum sit fideicommissum sub illa condicione *si sine liberis*, atque si ab ascendente.

TIT. XXII.

De his quæ sub modo legat. vel fideic. relinq.

DEFINITIO I.

Qui agnouit legatum cum onere restituendus est aduersus agnitionem & legati & oneris si legatum ei euincatur.

VI testamento heredem instituerat ecclesiam tibi legauerat fundũ, ea lege adiecta vt fundi vsumfructum Sempronius haberet, quandiu viueret, túque ipsi eo nomine caueres. Adita per ecclesiæ rectorẽ hereditate tu legatum agnouerας, & Sempronio non solùm caueras de præstando vsufructu, sed etiam euictionis nomine ex ea causa te obligaueras. Postea cùm hereditatem soluendo non esse constitisset, & consequenter ecclesiã exemplo minoris aduersus additionem restituta, distrahi bona hereditaria necesse fuisset vt creditoribus satisfieret, euicto tibi ex ea causa fundo petebas vt aduersus agnitionem legati contractámque præstandi vsusfructus obligationem tibi succurreretur. Placuit iustam esse petitionem tuam. Euicto enim à te fundo sine culpa tua, æquissimum est liberari te ab eo onere, quod fundi legato adscriptum fuerat. Est enim generale vt onus quod alicuius emolumenti prætextu iniunctum est non debeatur quoties emolumentum illud non datur. Eadémque ratio facit, vt si quando debitum fuit, deberi tamen desinat ex quo emolumentum illud adimitur. Nam & cùm ex aliqua causa legatum remanet penes heredem dicimus fideicommissum quòd à legatario relictum fuerat non ab ipso deberi sed ab herede. Nec quod legatum agnoueris damnum te sentire æquum est, cùm non tam ex agnitione legati damnum illud sensurus sis quàm ex facto ecclesiæ agnitam à se hereditatem omittentis quod tibi nocere non debet. Neque rursus augeri obligationem tuam oportet ob id solum quod stipulanti Semptonio caueris vsusfructus nomine. Recipit enim ea stipulatio easdem condiciones, easdemque patitur exceptiones quæ actioni ex testamento

mento ineſſent, 9 licèt actionem ex teſtamento nouet ac perimat. 10 Sed & condici ea promiſſio poteſt tanquam indebita poſteaquàm legatum amiſſum eſt cuius contemplatione cautum fuerat Sempronio. 11 Id enim eſt quod dici ſolet, Cauſam cauſæ eſſe cauſam cauſati, & ſublata cauſa, effectum quoque tolli. 12 *Ita tractatum eſt* licèt nondum pronunciatum 13 Cal. Iulij 1591.

1. Poteſt enim eccleſia exemplo minoris reſtitui in integrũ aduerſus agnitionem hereditatis adeóque Hoſpitale tanquam quod ſit pars quædam & membrum eccleſiæ Ludouic. Roman. *conſ.* 470. *num* 2 poſt Ioann. Andr. *in cap. 2. de reſtit. in integr. in 6.* Alex. *conſ* 9 *in princ. lib.* 2.

2. *Vt in l paterfamilias* 28. *& tot. tit. De reb. autor. iudic. poſſid.*

3. Cùm ea quæ de nouo emergunt nouo indigeant auxilio *l. de ætate* 11. *§. ex cauſa* D. *de interrog. in iur. faciend.*

4. *l. fideicommiſſum* 78 *de leg.* 2. *l. imperator* 70. *in princip. de legat.* 2. *l. ſi legatarius* 8. *in princ. de legat.* 3.

5. *l. Titia cum teſtamento* 34. *in princip.* vbi Bart. *de leg.* 2. *l. pater* 29. *§.* 1 *eod.*

6. *l. Modeſtinus aliàs l. ſi adimendo* 19. D *de adim. legat.*

7. *l ſi ab eo* 9. De *vſufr. legat. l. Titia* 19 *in princ. de ann. leg. l. Stichus* 20. *§. Titia de aliment. legat.*

8. *Arg. l. cum hereditate* 55. *l. ſi minor* 61. D. *de acquir. hered.* Excipe caſum *l. ſi mulier* 31. D. *de minor.*

9. *l. ſi ſerui* 56 *de leg.* 2 *l.* 1. *§ ſi quis ſub conditione* D. *vt legat. nomin. caueat.* Vide Guid. Pap. *quæſt.* 96. *num.* 3. *verſ. & confirmatio.*

10. *l. cùm ſi ita* 76. *§. heres meus de legat.* 2. *l.* 1. *de præt. ſtipulat.* Scripſi *lib.* 3. *Coniect cap.* 1.

11. *l.* 1. *de condict. ſine cauſ. l.* 2. 3. 4. *&* 5. D. *de condict. indeb.*

12. Andr. Tiraq. omnium fuſiſſimè *in tract. Ceſſante cauſa.*

DEFINITIO II.

In contractibus multùm differt modus à condicione, ſed non in vltimis voluntatibus cùm modus cauſa finalis diſpoſitionis.

INter modum & condicionem ea præcipuè differentia eſt quòd condicio actum ſuſpendit, modus non ſuſpendit. 1 Sed in contractibus potiſſimùm ea differẽtia locum habet. 2 Nam in vltimis voluntatibus parum differt modus à condicione, cùm modus cauſa finalis eſt diſpoſitionis: 3 quod totiescuenire intelligitur, quoties modus fauorem reſpicit teſtatoris aut alterius quàm eius cui onus iniunctum fuit. 4 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 25. & 26. De fideic. ſupr.

1. *Not. in rubr. C. de donat. quæ ſub mod. vel condic. fiunt, & in l. cùm ab eo* 41. D. *de contr. empt.*

2. An ſcilicet onus iniunctum ſit per formam modi an per formam condicionis Bart. *in l quibus diebus* 40. *§. vlt. De condic. & demonſtr. arg. d. l. cùm ab eo.*

3. Crauet. *conſ.* 59. incip. *Petrus Pollardi nu.* 4. Vide Bald. *in l. generaliter col.* 5. *verſ. modò circa prædicta C. de epiſc. & cler.*

4. Idem Crauet. vbi ſuprà poſtalios multos quos citat.

DEFINITIO III.

Ex ſola oneris iniuncti ratione non præſumitur quis vocatus, niſi antecedentis neceſſitas ita ſuadeat. Eò quando ex coniecturis maſculi onerati, vocati quoque cenſeantur.

SI inſtituta vel ſubſtituta ſit filia ea lege vt qui primus ex ea naſcetur maſculus cogatur ferre nomen & arma teſtatoris, 1 non idcirco primus maſculus poſt matrem ſubſtitutus videtur, Sed matri potiùs quæ inſtituta vel ſubſtituta fuit, iniunctum grauamen vt non aliter ipſa eiúſve heres quiſquis ille ſit hereditatem teſtatoris retinere poſſit quàm ſi primus maſculus nomen & arma induat teſtatoris. 2 Non enim ex eo ſolo quòd onus alicui iniunctum eſt, honoratus credi debet, 3 præſertim cùm onus tale eſt quòd à bonorum cauſa & acquiſitione ſit ſeparatum, nec in neceſſarium antecedens requirat vt bonorum acquiſitio præceſſerit. 4 Quale illud certè eſt de quo tractamus. Quid enim commune habet nomen familiæ, cum bonis teſtatoris? An non vtrumque ſubſiſtere poteſt, vt & mater hereditatem ex teſtamento ſine onere fideicommiſſi poſſideat, & eius filius nomen ferat teſtatoris? 5 Nec aliud erit tametſi teſtator iuſſerit vt defuncto priore maſculo ſubſequens maſculus eodem ferendi nominis onere adſtringatur. Ea namque ſubſtitutio in onere potiùs quàm in bonis facta videbitur. 6 Si aliud nihil ſit, ex quo poſſit colligi voluntatem teſtatoris illam fuiſſe vt maſculi ad fideicommiſſum vocarentur. 7 Poteſt autem non improbabilis videri coniectura illa voluntatis vt maſculi quibus iniunctum eſt onus ferendi nomen & arma teſtatoris pro vocatis habeantur, ſi in eodem teſtamento poſiti ſint in condicione, maximè verò ſi ſub nomine maſculorum. 8 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 10. De condic. inſert.

1. Alioqui ferret nomen & arma patris ſui non aui materni *l. pen. D. de agnoſc. liber. l.* 1. *in fin. D. de iur. immunit.*

2. Nihil enim vetat inſtitui quem vel ſubſtitui ſub ea condicione quæ non ſit in ipſius poteſtate & quæ ex alterius voluntate vel ex caſu pendeat *l.* 4 *&* 5. D. *de hered. inſt. l. vlt.* D. *de condic. inſt. & paſſ. ill. tit. Et tit. De condic. & demonſtr.*

3. Alioqui numquam locum haberet quod dici ſolet, Ei qui non fuit honoratus nullum onus iniungi poſſe *l. ab eo* 9. *C. de fideic. l. ſi fuerit* 6. *§.* 1. *de leg.* 3. ſi quiſquis oneratus eſſet hoc ipſo vocatus & honoratus cenſeretur.

4. Aliud enim eſſet ſi onus in neceſſarium antecedens præſupponeret honorem vt *in l. denique* 8. *§ interdum* D. *de pecul. legat. l. Titia Seio* 87. *§. Seia libertis de leg.* 2.

5. Poteſt ſi quidem talis eſſe teſtator cuius nomen ferre honor ſit potiùs quàm onus *l. ſed ſciendum* 7. vbi gloſ. & alij D. *ad* SC. *Trebell.* Denique ex diuerſis nihil inferri poteſt *vulg. l. Papinianus* 20. *D. de minor.*

6. In fauorem ſcilicet matris quæ fuit inſtituta vel ſubſtituta ſub hac condicione. Vt ea per aliquem ex maſculis impleta poſſit mater admitti ad inſtitutionem vel ſubſtitutionem. Alioqui cùm condiciones implendæ ſint in forma ſpecifica nihil prodeſſet agnoſci onus à ſecundo maſculo, quod eſſet iniũctum primo *arg. l. qui heredi* 44. *l. Manius* 55. *& paſſ. de condic. & demonſtr.*

7. Cùm placeat etiam ex nudis coniecturis fideicommiſſum induci poſſe *l pen. de leg.* 1. *l. cùm proponebatur* 64. *de leg.* 2. *l. fideicommiſſa* 11. *§. item ſi quis de leg.* 3. *l. heredes mei* 57. *§. cùm ita* D. *ad* SC. *Trebell.*

8. Secundùm ea quæ ex communi interpretum noſtrorum opinione diſputauimus *Defin.* 1. *&* 3. *ſupr. De fideic.*

TIT. XXIII.

De condic. inſert.

DEFINITIO I.

Subſtitutis per fideicommiſſum maſculis ex familia non presbyteris, non auffertur fideicommiſſum ei qui condicionis euentis tempore non fuit presbyter, licèt poſtea factus ſit.

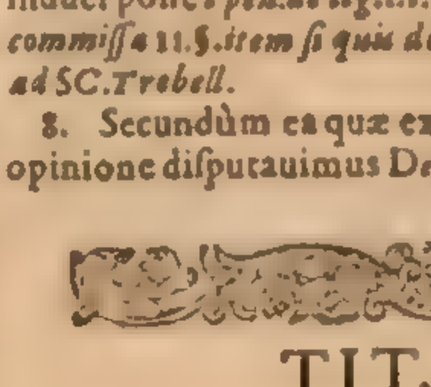

RATER herede inſtituta ſorore ſubſtituerat per fideicommiſſum poſt ſororis mortem liberos maſculos qui ex ea naſcerentur, hac tamen adſcripta condicione. Vt ſi presbyteri eſſent ſuccedere ex fideicommiſſo non poſſent. Quærebatur, An ſi quis ex iis liberis ad fideicommiſſum admiſſus poſtea presbyter factus eſſet fideicommiſſi commodo priuari deberet. Placuit non debere propterea quòd teſtamẽti verba ad id tẽpus relata viderẽtur, quo fideicõmiſſi caſus & condicio eueniſſet. 1 Itaque cauſam illam finalem ſemel extitiſſe ſufficiebat, vt in perpetuũ actus ſubſiſteret. 2 Quò pertinet quod vulgò noſtri ex grãmaticorũ præceptis iactitãt, Qualitatẽ verbi regulari ſecũdũ tẽpus verbi aut parti-

cipij cui iungitur. 3 Alioqui dicendum esset eum qui agnati fideicommissi tempore presbyter nõ esset, non aliter admittendum fore quàm si caueret, quòd numquam presbyter fieret. Inducta in eam rem Muciana cautione quę in conditionibus negatiuis locum habere solet: 4 Quod tamen pessimi sanè esset exempli & contra bonos mores. 5 Accedebat quòd fideicommissum non sub ea condicione negatiua relictum proponebatur *si non erunt presbyteri* sed facta demonstratione præsentis temporis euenientis fideicommissi hoc modo *omnibus qui non sunt presbyteri*, vt proinde nihil obstaret quominùs deberetur fideicommissum ei qui tunc presbyter non reperiretur. 6 Postmodum verò adimi propter adeptam sacerdotij dignitatem, non solùm iniuriosum esset, 7 verùm etiam præter mentem testatoris qui sicut sacerdotes ad fideicommissum vocatos esse nouerat, ita eis acquisitum fideicommissum non ademerat. 8 Aliud enim est, non dare, aliud adimere. 9 Quare ad rẽ non pertinebat quod contrà obiiciebatur Conditionis negatiuæ vim illam esse vt immutabiliter impleri debeat. 10 Id enim ad eas condiciones pertinet quæ futurum tempus respiciunt non ad demonstrationes in præsens aliquod tẽpus relatas. 11 Quod autem habet antiqua iuris regula, Non valere actum qui ad eum casum peruenit à quo incipere non potuit, 12 toties verum non est quoties actus ille iam perfectus semel & absolutus fuit. 13 Denique condicionem alioquin odiosam & quæ non solùm libertatis ius quodammodo infringeret, 14 sed etiam religionis fauorem labefactaret 15 interpretatione temperandam potiùs quàm adiuuandam esse visum est. 16 *Ita Senatus* Caleu. Decembr. 1588.

1. Est enim generale vt in dispositionibus condicionalibus tempus euenientis condicionis spectari oporteat *l. intercidit 59. l. eum qui post apertum 104. De condic. & demonstr.*

2. Bald. *in l. si quis heredem 7. C. de instit. & substit.*

3. Bart. & Castr. *in l. substitutione 33. & l. ex facto 43 de vulg. & pupill. subst.* Vide text. elegantem *in l. cùm pater 77. §. cùm inter de leg 2.*

4. *l. Muciana 7. vbi not. D. de condic. & demonstr.*

5. Quia retraheret ab electione vitæ contemplatiuæ Bart. *in l. si ita quis §. is cui de leg. 2. & cons. 1.* incip. *Parmensis quidam num. 2.* Dec. *cons. 259.* incip. *visis hu.* Post Alexandr. *cons. 18. vol 1.* Cravet. *cons. 152.* Boer. *quæst. 354.* Didac. Couart. *lib. 1. var. resolut. cap. 19. num. 8.* Itaque videtur hic casus esse ex eorum numero in quibus cautio Muciana hodie sublata est *l. 2. vbi* DD. *C. de indict. viduit. tollend.*

6. Sufficit enim qualitatem adfuisse eo tempore quo adesse debuit, nec semper adesse illam necesse est. De quo vide Bald. *cons 57. vol. 2.*

7. Tanquam quod esset in pœnam eius quòd piè & honestè factum esset, An enim pœna, an condicio, an translatio sit ex defuncti voluntate apparet *l. 2. D. de his quæ pœn. caus. relinq.*

8. *Arg. d. l. cùm pater 77. §. cùm inter de legat. 2.*

9. *l. 1. § penult. D. de his quæ in testam. delent.* Adde quòd multa facta tenent quæ fieri prohibentur *l. patre furioso 8. De his qui sui vel alien. iur. sunt.*

10. *l. quicquid 99. §. 1. De verb. oblig.*

11. Vide *addit. ad Bart. in d. l. 2. C. de indict. viduit. tollend.*

12. *l. quia in eum casum 16. D. ad leg. Aquil. l. pro parte 11. D. de seruit.*

13. *l. penult. §. vlt.* vbi latè Bart. & post eum cæteri *D. de verb. oblig. l. in ambiguis 85. §. 1. De reg. iur.*

14. Quod sanè odiosum est *l. Titio centum de condic. & demonstr.*

15. Summa enim est ratio quæ pro religione facit *l. sunt personæ 43. de relig. & sumpt. funer.*

16. *l. cùm quidam 19. de liber. & post. l. hoc modo 64. in fin. D. de condic. & demonstr.*

DEFINITIO II.

Quinam liberi faciant deficere fideicommissum relictum si sine liberis.

FIdeicommissum alicui iniunctum sub ea condicione *si sine liberis decesserit* per liberos naturales excluditur, nisi legitimorum mentio adiecta sit, 2 si non ex testantis dignitate aliisve coniecturis probabilibus appareat de contraria eius voluntate. 3 Non idem est, si legitimos tantùm liberos grauatus heres reliquerit, 4 quia de iis sensisse testator non intelligitur. 5 De spuriis multò minùs ne alio qui heredem ad delinquendum inuitasse videatur. 6 Quod si liberi sub legitimorum demonstratione in condicione positi sint, nihil causæ est cur non pro legitimis haberi debeant, qui ritè sunt legitimati. 7 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Lex facta 17. §. si quis rogatus 1. D. ad SC. Trebell. l. cum pater 77 § volo l. Lucius 83. §. Dama de leg. 2. l. generaliter 6. §. cum autem* vbi Bart. *C. de instit. & substit.*

2. Quæ ideo nimirum solet adiici vt qui naturales tantùm erunt, non etiam legitimi excludantur, quia pluribus conditionibus coniunctim adscriptis omnium concursus copulatiuè requiritur *l. si heredi plures 5. D hoc tit. De condic. instit. l. cùm pupillus 78. §. de condic. & demonstr.*

3. *d. §. si quis rogatus 1. & not. in d. §. cùm autem.* Præsertim verò per Bart. *in d. §. si quis rogatus.*

4. *l. si ita quis 51. §. is cui in tempus de legat. 2. l. fideicommissum 76. de condic. & demonstr.*

5. Quia conditionum verba naturaliter & verè non ciuiliter & fictè sunt intelligenda *l. qui heredi 44. l. Manius 55. eod. tit.* In conditionibus autem voluntas testatoris maximè dominatur *l. in conditionibus 19. l. pater Seuerianam 101. in princ. & §. 1. eod.*

6. Siquidem spurios eos appellare solemus qui nati sunt non ex concubina sed ex damnato coitu. Dixi *in tit. De natur. liber. supr.*

7. Omnes enim legitimati sunt legitimi licèt non omnes legitimi sint legitimati. Apostill. ad Bart. *in d. §. cùm autem.* Guid. Pap. *decis. 482.* Adde *l. vlt.* D. *de iur. delib.*

DEFINITIO III.

Liberi eius qui propter sacerdotium exclusus est à fideicommisso non eo minus admittuntur si antè suscepti sint. Multò magis faciunt deficere condicionem fideicommissi.

EXclusis à fideicommissi iure per condicionis verba presbyteris, non ideò tamen excluси videbuntur liberi ex eo suscepti, qui postea presbyter factus sit. 1 Nam si presbyteratus dignitas superueniens, quæsitum fideicommissi ius non adimit, 2 multò minùs nocere debet liberis iam antè susceptis. 3 Neque enim nouum est, vt plus iuris habeat filius quàm parens. 4 Nimirum si non eadem in vtroque ratio sit exclusionis. 5 Illud sanè facilius quis admittat, per liberos presbyteri ante sacerdotium susceptos excludi fideicommissarium, qui à patre presbytero facto nõ excluderetur. 6 Solam enim fideicommissi condicionem deficere satis est ad excludendum fideicommissarium tam etsi aliquid sit quod prohibeat ne is ipse per quem condicio deficit admitti possit. 7 Planè nulla condicione adscripta constat non tantùm per sacerdotium non extingui ius substitutionis, at neque per ingressum religionis, nisi vno illo casu quo appareat testatorem de bonis in agnatione & familia conseruandis cogitasse. 8 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nec enim medium est inhabile cùm ponamus susceptos istos ex eo qui nondum eo tempore erat presbyter.

2. Vt diximus *Defin. 1. supr. arg. l. cum pater 77. §. cum inter de leg. 2.*

3. *arg. l. filiam 9. D. de Senator. l. 2. C. de libert. & eor. liber.*

4. Quamuis regulariter aliud sit *l. si viua matre 3. & ibi not. C. de bon. matern.*

5. Marian. Socin. eleganter *cons. 2. vol. 3.*

6. Scilicet cùm presbyteri à fideicommisso exclusi sunt vt in proposita specie. Admittuntur enim hoc casu liberi non ex persona patris sed ex propria, & ab auo non à patre *l. 3. D. de inter. & releg.*

7. *l. filius familias 114. §. cùm quis erit de legat. 1.*

8. Francisc. Mantic. *De coniect. vlt. volunt. lib. 8. tit. 12. n. 25.* post Cravet. *cons. 152. num. 2.*

DEFINITIO IV.

Qualitas masculinitatis posita in priore substitutione non censetur reperta in posteriore si sit diuersa qualitas substitutorum magis & minùs dilectorum.

Quod

QVod priore substitutionis parte masculi soli in conditione positi sint, facere non debet, vt in sequenti ea masculinitatis, vt aiunt, qualitas repetita semper intelligatur, si non vrgear, probabilis & euidens coniectura voluntatis ad exclusionem fœminarum. 1 Itaque si cum primo loco substituti essent quidam de familia, ob eámque causam de liberis masculis concepta condicio ne per fœminas deficeret, 2 posteriore loco substituti proponantur extranei sub ea condicione, Si persona grauata sine liberis moreretur, apparet ex diuersa substitutorum qualitate nõ posse videri masculos in conditione positos, quòd non sit verisimile voluisse testatorem prohibere ne filiæ ab intestato saltem præferrentur substituto extraneo, 3 tametsi fœminas prioribus ex familia substitutis præferri noluisset. 4 Eadem ferè ratio facit, vt si masculi soli sint substituti, non idcirco tamen condicio adscripta *si sine liberis* de solis masculis intelligi debeat, 5 quia fieri potest vt fœminas ad fideicommissum inuitaret. Testator noluerit, at saluum voluerit iis esse ius legitimæ successionis ab intestato ad exclusionem fideicommissarij. 6 *Ita Senatus* ibidem.

1. Maximè si exclusæ sint fœminæ non tantùm per adiectam mentionem masculorum, sed etiam per dictionem taxatiuam *duntaxat* positam in præcedenti substitutione Bart. *in l. Lucius col pen. vers. sed quæro circa hoc de pulchra quæstione.* vbi latè Alex. & DD *de vulg. & pupill. subst.* Alex. *in l. coheredi* 41. §. *qui discretam eod. & cons.* 66. *lib.* 2. Crauet. *cons. vlt. num.* 5. *arg. l. qui filiabus* 17. *de leg.* 1. Idem Bart. *in l. cùm ita de condic. & demonst.*

2. Hoc enim casu fœminę non excludunt fideicommissum Socin. & alij *ad l. cùm auus* 202. *de condic. & demonstr.*

3. *Arg. l. cùm acutissimi* 30. *C. de fideic. l. vel singulis* 37. *de vulg. & pupill. subst. l. Lucius* 85. vbi glos. communiter approbata in verb. *pratulit. D. de hered. instit.*

4. Studio scilicet conseruandorum in familia bonorum quantum fieri posset, quia non possunt conseruari per fœminas aut per descendentes ex fœminis *l. 1. in fin. de iur. immunit. l. pronunciatio* 195. §. *vlt. de verb signific.*

5. Nisi posterior clausula iuncta sit præcedenti in qua mẽtio facta fuerat masculinitatis per copulam & quæ dicitur repetitiua præcedentium omnium qualitatum Bart. *in l. Seia* §. *Caio de instruct. & instrum. legat. l. in repetendis de legat.* 3. Aut nisi ex coniecturis appareat testatorem iis ipsis substituisse quos vocauerat vt relatio facta sit cum omnibus suis qualitatibus *vulg. l. esse toto* 77. *D. de hered. inst.* Alex. *cons.* 9. *num.* 10. *vol.* 1. Decius *cons* 291. incip. *Visis & diligenter num.* 6. *vers. his præmissis.*

6. *arg. d. l. vel singulis* 37. *de vulg. & pupill. subst.* Glos. *in d. l. Lucius* 85. in verb. *pratulit. De hered. inst.*

DEFINITIO V.

Condicionis nomen quando sumatur pro modo, & quando modus pro condicione.

SI quid tibi testamento datum aut contractu promissum sit sub ea condicione, quomodo notarij plerumque loqui solent, vt hoc vel illud facias, non tam condicio inserta quàm onus iniunctum modúsque adiectus videbitur. 1 Non enim ex figura verborum æstimanda & discernenda condicio est, sed ex eorum vi & potestate. 2 quam sola testatoris aut contrahentium voluntas inducit. 3 Quãquam si quis ad figuram verborum respicere volet, ea placet obseruatio quam nostri tradunt, Vt condicio per particulam *si* modus per *vt* concipiatur. 4 In testamentis tamen & vltimis voluntatibus minus interest quàm in contractibus an condicio sit an modus. 5 *Ita Senatus* sæpius.

1. Bart. *in l. quibus diebus* 40. §. *vlt. num.* 5. *de condic. & demonstr. ex l.* 2. §. *vlt. de donat. l. Mauia* 44. *de manum. testam.* Condicionem enim notarij in hac formula sumunt pro lege & pacto vt *in l. ea condicione* 14. *C. de rescind. vendit. & alibi pass.*

2. Multum tamen interdum refert an figura condicionis expressa sit an non *vt in l. in ratione* 30. §. *tametsi D. ad leg. falcid.*

3. *l. in condicionibus* 19. *in princip. & §.* 1. *& 2. l. pater Seuerianam* 101. *in princip. & §.* 1. *D. de condic. & dem.*

4. Ita enim vulgo nostri *ad l. cùm ab eo* 41. *per ill. text. de contr. empt.*

5. Crauet. *cons.* 59. incip. *Petrus Pollardi num.* 4. Dixi *Defin.* 2. *sup. de his quæ sub mod. leg. vel fideic. relinq.*

DEFINITIO VI.

Qui controuersiam alicui mouere prohibitus est, nihil ab eo per transactionem accepere potest eo nomine, in dubio tamen credendus est accepisse pro aliis iuribus si qua sint.

CVi legatum, aut quid aliud testamento relictum est sub ea condicione, Si heredi controuersiam non fecerit, 1 contra voluntatem fecisse videtur si post agnitum quoque legatum tatúmque habitum iudicium defuncti, pecuniam ab herede litem metuente per speciẽ transactionis acceperit. 2 Quid enim refert an legatarius pro omni iure quod aduersus heredem habere poterat, aliquid consecutus sit, An verò iura sua, quæ habere poterat exegerit? 3 Nisi quòd priore casu minùs accipit, tanti nimirum æstimans iura sua quæ pluris vtique esse potuerunt. 4 Aut quid interest, An ius habuerit necne mouendæ aduersus heredem controuersiæ? 5 Siquidem tritum illud est, Condicionis verba naturaliter intelligenda esse, nec tam ad ius quàm ad factum referenda. 6 Neque dubitandum est, quin ea testatoris in proposita specie voluntas fuerit, vt heredem suum ab omni litis metu & incommodo liberaret. 7 Planè, si quid aliud fuit quod legatarius pro suo iure aut ex eo ipso testamento aut qua alia ratione saluo testatoris iudicio petere potuerit idipsum transactione remissum aut potius accepta quantitate æstimatum perceptúmque intelligetur, vt in dubio ea capiatur interpretatio quæ fauorabilior est. 8 Non enim facilè quisquam credendus est impugnare velle defuncti iudicium quod semel agnouerit, 9 præsertim si ex eo maius damnum passurus sit. 10 Cæterùm si legatario per quem aliquid contra testatoris voluntatem factum est heres vlrò pepercerit pœnámque remiserit, impunitum erit factum legatarij, 11 si non interfit alterius, cui nocere facto suo heres non potuerit. 12 *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, contra Franciscam Losam 8. Id. Mart. 1591.

1. Quemadmodum etiam interdum heres damnatur ne cõtrouersiam alii faciat *vt in l. pen.* D. *de liber. legat.*

2. Transactio enim præsupponit controuersiam vel motã, vel saltem mouendam *l. 2. C. de transact. l. in summa* 65. §. 1. D. *de condict. indeb.*

3. Priore si quidem casu fit quædam veluti compensatio quæ pro solutione & petitione est *l. si debitor* 4. *D. qui potior. in pignor. hab. l. amplius non peti* 15. D. *rat. rem haber.*

4. *arg. l.* 4. §. 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact. l. imperator* 70. §. *si centum de legat.* 2.

5. *l. nuda* 5. *C. de contr. & committ. stipulat. l. pacto conuento* 15. *D. de transact.* Guid. Pap. *quæst.* 377. *num.* 2.

6. *l. qui heredi* 44. *l. Manius* 55. *de condic. & demonst.*

7. Nam & metus litis hoc casu tantùm potest quantum lis ipsa *d. l.* 2. *C. de transact.*

8. Nempe pœna priuationis incurratur quæ semper odiosa est.

9. Quia nec potest id iure facere etiamsi maximè velit nec inducere diuisionem voluntatis *l.* 4. 5. *& 6. de legat.* 2.

10. Nemo enim creditur velle damnum pati & iurium suorum iacturam incurrere *vulg. l. cùm de indebito* 25. *D. de probat.*

11. Pœnam siquidem remittere potest is cuius solius interest *l. vltim. de eo quod cert. loc. l. de lege* 6. §. *vltim. & l. seq. D. de leg. commiss.*

12. *l.* 1. *de alien. ind. mut.*

DEFINITIO VII.

Factum decessoris nocet successoribus etiam ex propria persona venientibus, si ex eo facto defecit condicio sub qua successores fuerant vocati.

QVi centum tibi legauerat pro iuribus omnibus quæ aduersus heredem habere potuisses, idem te tuósque liberos scripto heredi substituerat, si is sine liberis moreretur: sed ea lege adiecta & condicione vt si qua per te

controuersia heredi fieret,irritæ essent,& pro non scriptis substitutiones quas in tuam tuorúmque vtilitatem fecisset.Placuit si quid contra voluntatem feceris nocere id debere non solùm tibi sed etiam tuis successoribus,1 licèt ex propria persona fideicommissum persequentibus. 2 Nec magis absurdum hoc casu videri potest vt factum tuum liberis tuis noceat, quàm si fideicommissum iis datũ aut ademptum esset sub ea condicione, Si tu heredi aliquid dedisses aut non dedisses.3 Condicionem enim nihil prohibet in vnius persona concipi,vt in alterius commodum aut incommodum vel impleatur,vel deficiat,sicut euenire legatis tibi centum si Titius Capitolium ascenderet.4 Diuersum esset ita concepta condicione,Si neque per te, neque per tuos liberos heredi controuersia moueretur,Etsi enim vna condicio est pluribus personis imposita,prodesse tamen eam implenti placuit,nocere non implenti.5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ita nimirum faciente voluntate testatoris qui substitutiones in tuorum fauorem factas voluit esse irritas si quid tu faceres contra voluntatem,quia nec eos substitui erat nisi tui contemplatione,*vt in l.filiofamilias 42.de cond.& demonstr.*

2. Quamuis dici soleat successoribus ex propria persona fideicommissum petentibus non nocere factum decessoris,etiam cui extiterint heredes, neque hoc casu locum esse legi *cùm à matre C.de rei vindic.*Olasc.Cachet.*decis.*Pedem.

3. Quo casu esset in tua potestate facere vt condicio deficeret *l.nonnunquam 52.de condic.& demonstr.*

4. *l.si quis Sempronium 68.*vbi est textus elegans D. *de hered. instit.*

5. *l.si plures 6.C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Stipulatio legatorum & fideicommissorum nomine interposita easdem retinet condiciones quas actio ex testamento.

CVm ius legati aut fideicommissi ex testamento competentis in stipulationem transfusum sit,si diem aut condicionem testator adscripserat quæ in stipulatione omissa sit,easdem tamen cõdiciones stipulationi inesse credendum est quæ testamento inerant.1 Est enim hæc stipulatio ex earum numero quas cautionales vocant,quarum proprium & singulare ius illud est vt actionum quas nouant & perimunt naturam induant, vicémque repræsentent:2 Propter quam causam instar actionum habere dicuntur.3 Proinde si qua exceptio agenti ex testamento obiici potuisset,eadem agenti ex stipulatu rectè obiicietur.4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.1.§.si quis sub condicione 14.D.vt legat.nom.caueat.*
2. *l.1.§. cautionales D.de prætor.stipulat.*
3. *l.actionis verbo 37.D.de oblig & action.l.sed & ha 35.§. non solùm D.de procur.*Scripsi *lib.3.Coniect.cap.1.*
4. *d.§.si quis sub condicione.*Ergo & obiici poterit de non implemento modi quia in vltimis voluntatibus modus pro condicione habetur *l.1. vbi glos. penult. C.de his quæ sub mod.* Dixi *Def.5.in fin.supr.*

DEFINITIO IX.

Legatum pro dote tacitam condicionem nuptiarum habet si factum sit ab extraneo,Secus si ab ascendente.Et ideo posteriore casu transmittitur,priore non item.

LEgatum dotis causa ab extraneo relictum tacitã condicionem 1 habere intelligitur si nuptiæ sequentur,2 cùm nec dos esse possit ante matrimonium,3 Nisi dies nuptiarum non tam legato quàm legati solutioni dictus sit. 4 Nihil enim commune habet tempus solutionis cum iure obligationis:5 Quod si non ab extraneo sed à patre legatum tale relictum proponatur,diuerso vtique iure censebitur vt tacitam condicionem habere nulla videatur,quia nec expressam admitteret,6 cùm legitimæ loco sit.7 Proinde filiã ante nuptias defuncta transmitteretur legatum ad quoscunque filiæ heredes,quod alioqui non transmittere tur, quia legitimæ petendæ ius in heredem transmittatur, 8 at legatum condicionale non item.9 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.12.Sup.de legat.

1. *l.Titio 71.§.Titio genero de cond. & demon.*
2. Itaque non sufficiet puella ad nubilem ætatem peruenisse *l.sancimus 24.C.de nup.* sicut nec sufficeret esse illam traductam ad domum sponsi, ibique defunctam si ad nubiles annos nondum peruenisset *l.pen.§.fin.*vbi Bald.D.*quod fals.tut.auctor.*Bart. *quæst.22 num.37.*
3. *l.3.D.de iur.dot.*Crauet.*cons.*101.*n.*1.
4. *l.ex hac verba 5.C.quand.dies legat.ced.*
5. *arg.l.1.D.qui potior in pign.hab.*
6. Quod enim expressè fieri non posset cur tacitè factũ credatur?
7. Imputatur enim dos in legitimam,& succedit loco legitimæ secundùm nostros qui ista confundunt ad *l.quoniam nouella 19.C.de inoff.test.*certum autem est legitimam neque diem recipere neque condicionem *l.quoniam in prioribus 32.eod.tit.*
8. Dummodo non sit petenda per querelam inofficiosi non præparatam *l.si quis filium 34.eod.*
9. *l.45 & pass.D.quand.dies leg.ced.l.si cui legetur 49.§.hoc autem legatum de legat.1.*

DEFINITIO X.

Si substitutionis verba sint apta comprehendere filias non facilè capienda est interpretatio quæ illas excludat liceat in aliis partibus testamenti facta sit mentio masculorum.

COndicio illa si sine liberis quæ in fideicommissis plerumque adiicitur deficit procul dubio si is qui rogatus est superstite filia decesserit.1 Nam & sufficeret superesse liberos ex filia etiam prædefuncta. 2 Sed tamen aliquando accidit vt dubitationi locus esse possit, An qui liberos simpliciter in condicione posuit,de masculis tãtùm sensisse videatur: Nimirum si ex aliis testamenti verbis ea capi possit coniectura voluntatis.3 Quid enim si testator in institutione proprias filias excluserit, solósque masculos heredes instituerit?Cur non filiorũ quoque filias quas haud dubiè tanquam remotiores minùs dilexit,4 excludere voluisse credatur,in fauorem præsertim filij primi gradus & masculi & superstitis?5 Siquidem dici solet sumendam ex institutione interpretationem substitutionis, videríque testatorẽ eos in substitutione prætulisse quos prætulit in institutione ac eundem inter substitutos quem inter institutos ordinem seruasse. 6 Sicut & illud verum est nunquam meliorem esse debere condicionem personæ quæ fuerit minùs dilecta. 7 Quid item si appareat testatorem habuisse rationẽ conseruandi in familia patrimonij?8 Finge in eum casum quo scripti masculi sine liberis morerentur,substitutas quidem filias,sed ea lege vt qui primus ex ipsis masculus nasceretur,deinde secundus & sic deinceps alius atque alius nomen & arma familiæ deferret?9 Quid rursum si substitutus non sit extraneus,sed ex liberis & descendentibus?10 Nam extraneo substituto vtique difficilius est credere vt heredum præsertim filiorum filiabus præferre illum testator voluerit. 11 Quod in substituto vno ex liberis aut nepotibus,maximè quem constet magis dilectum fuisse quàm liberos in condicione positos, minùs mirandum esset. 12 Nec sanè desunt qui hanc distinctionem probent. 13 Quid denique si ex contractibus ab eodem testatore inter viuos initis appareat sic eum existimasse vt ex maiorum suorum testamentis soli masculi ad ea bona vocari deberent,quæ ipse à maioribus accepisset? 14 Cur non ei interpretationi quam testator ipse fecerit, stare heredes cogantur? Aut saltem pati, vt ex enunciatione illa, voluntaris coniectura capiatur? 15 *Senatus* tamen etiam omnibus suprascriptis circumstantiis concurrentibus pronunciauit. Defuncto filia superstite altero ex masculis heredibus nullum fideicommisso locum esse. Nam cùm liberorum appellatio filias æquè ac masculos comprehendat, verba sanè repugnabant, à quorum propria significatione non aliter recedi oportuit quàm si contraria euidenter esset voluntas testatoris. 16 Etsi autem constat in fideicom-

dicommissis interpretandis habendam præcipuè rationem voluntatis, 17 Eam tamen voluntatem ex testamenti verbis colligi necesse est, & quidem ex iis quæ disponant. 18 Nec facile quisquam credendus est voluisse quod non dixerit, 19 Ne aliter posito iure vagétur omnia in incerto, ac cuique liberum sit pro arbitrio suo defuncti hominis voluntatem eiusmodi commentis in veram velit partem detorquere. 20 Neque rursum probabile erat voluisse auum neptem ex filio postponi patruo in patris portione, Ne ipsi filio in ea portione instituto fecisse videatur iniuriam si ita heredem eum scripserit vt non possit filius in iis ipsis bonis quæ à patre habuit, filam heredem relinquere. Hæc enim illa est pietatis coniectura quæ Papinianum mouebat vt condicionem hanc *si sine liberis* etiam tacitam & ab auo prætermissam supplendam putaret. 21 Denique verba illa enunciatiua quibus testator extra testamentum & disponendi voluntatem vsus proponebatur ad alium finem & vt sibi suisque heredibus prodesset potiùs quàm vt scipsum fideicommisso obstringeret aut sibi suisve bonis vel heredibus legem diceret non poterãt obligare heredes quominùs nullum in iis bonis fideicommissum relictum esse possent dicere. 22 Præsertim cùm idem ille qui eiusmodi verba enunciatiua protulerat posteà testatus inter liberos ita substitutionem concepisset, vt non minùs de filiabus quàm de masculis sensisse videri deberet. 23 *Ita Senatus* in causa D. Guillielmi Onciaci D. de Cognac tunc Senatoris integerrimi & eruditissimi, nunc Præsidis meritissimi & D de Maillac consentientibus omnium votis 4. Cal. Febr. 1594.

1. *l. non est sine liberis* 148. *de verb. significa.*
2. *l. 1. C. hoc ita. l. vlt. D. de pollicit.*
3. Cùm vna pars testamenti per aliam possit & debeat declarari *l. qui filiabus* 17. *l. si seruus plurium* 50. *§. vlt. de legat. 1. l. quæsitum* 12. *§. Papinianus antepen. D. de instruct. vel instrum. legat. l. vtrum* 23. *D. de bered pet.*
4. Nam quo quis remotior est à testatore, eò minùs dilectus fuisse præsumitur *l. omnia* 32. *aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso de legat. 2. l. vlt. & ibi not. C. de verb. significe.*
5. Eiusdémque heredis instituti, cuius causa omnium fauorabilissima esse solet *l. Titia cùm testamẽto* 34. *§. qui inuita de leg. 2.* iunct. *l. Sempronius* 47. *eod.*
6. *l. sin* vbi Bart. *D. ad SC. Treb. l. 1. C. de impub. & alijs subst.* Not. Socin. *in l. si is qui ducenta num. 4. de reb. dub.* Alex. *in l. coheredi* 41. *§. qui discretas de vulg. & pupill. substit. & cons.* 63. *lib. 2.* Paul. Castr. *in l. 1. C. hoc ita. & cons.* 409. *lib. 2.* Barbat. *inter consil.* Alex. *cons.* 52 *lib. 4.* Corn. *cons.* 265. *lib. 4.* Dec. *cons.* 270.
7. Idem Bart. *in d. l. vlt. ad SC. Trebell.* Curt. sen. *cons.* 151. *col. 4. vers probantur predicta.* Corn. *cons.* 146. *col. 2. lib. 4.* Curt. iun. *cons.* 48. *col. 8. vers. accedit num. 6.* Text. *in l. Publius* 36. *§. 1. de cõdic. & demonstr.*
8. Hoc enim casu qualitatem masculinitatis in vna parte testamenti appositam in aliis repetitam videri placet Bart. *in l. Titia §. vlt. de leg. 2.* Bald. *in l. quemadmodum §. hæc verba ad leg. Aquil. & in l. inciuile D. de legib. Ex l. qui non militabat §. 1. de bered. instit. l. 3. §. filius inter medias de liber. & post. l. legatorum* 33. *§. qui plures de leg. 2. l. quæsitum* 78. *§. 1. de leg. 3.*
9. Alioqui non posset nomen & familia conseruari per descendentes ex fœminis *l. 1. in fin. D. de iur. immun. l. pronunciatio* 195. *§. vlt. de verb. sig.*
10. Nam liberorum causa fauorabilior esse solet *l. cùm auus* 102. *vbi not. de condic. & demonstr.*
11. *l. cùm acutissimi* 30. *C. de fideic.*
12. Qui enim ponitur in dispositione magis diligitur quàm qui tantùm in condicione *l. heredes mei* 57. *§. cùm ita D. ad SC. Trebell.*
13. Carol. Ruin. *cons.* 140. *vol. 2.*
14. Desideria namque morientium ex arbitrio viuentium colligenda sunt *l. quoniam 4. C. de natur. liber.*
15. *arg. l. vlt. D. de bered. instit.*
16. *l. non aliter* 61. *de leg. 3.* Vide tamen *§. 1. eiusd. leg.*
17. *l. pen. de leg. 1. cum similib.*
18. *l. Gallus §. 2. de lib. & post. l. quidam* 46. *de bered. inst. l. Lucius* 78. *§. tres heredes in fin. ad SC. Treb. l. pater* 38. *§. pen. de leg. 3.*
19. *l. Labeo 7. de supell leg.*
20. *l. alle aut ille* 25. *§. cùm in verbis de leg. 3.*
21. *l. cùm auus* 102. *de cond & dem.*
21. Verba enim enunciatiua incidenter & ad aliud prolata & extra testamentum, non possunt probare *l. ex hac scriptura* 36. vbi Bart. *D. de donat. l. Diuus* 14. *De testamẽt.*
23. Nã etiãsi verba enunciatiua inducerent fideicommissum; posterior tamen voluntas prævalere deberet *l. 3. §. vlt. l. 4. de eadem legat.* Vide Francisc. Mantic. *lib. 6. De coniect. vlt. volunt. tit 15. nu. 10. & tit. 13. num. 8.* Dec. *cons.* 480. *nu. 4. vers. & conclusioni*

DEFINITIO XI.

Condicio concepta per dictionem collectiuam omnes *debet in omnium personis purificari*

SVbstitutio facta pluribus in tota hereditate sub ea cõdicione *si omnes sine liberis decedant* non vindicat sibi locum in portione eius qui solus sine liberis defunctus sit; Sed in omnium personis euenire condicionẽ necesse est; quæ omnium personas complexa est. 1 *Ita Senatus* in causa sororum Genier 5. Cal. Maij 1594.

1. Dictio enim *omnes* est collectiua, & omnium personas complectitur & ideò verificari debet in omnium personis, Præterquàm in casu *l. heredes mei* 57. *§. cùm ita*: vbi omnes notant D *ad SC. Trebell. & in l. penult.* vbi est text. *C. de impub. & alijs subsist.*

DEFINITIO XII.

Fideicommissũ relictũ sub simplici condicione si sine liberis *deficit si perstitibus liberis nec sub duplici condicione datum vnquam præsumitur.*

FIdeicommisso sub ea condicione relicto, Si quis sine liberis decederet sufficit ad excludendum fideicõmissarium quod relictis liberis decesserit is cui adscripta fuerat condicio, 1 quicquid posteà de liberis contingat, 2 Id est siue liberi illi viuò fideicommissario sine liberis decesserint siue non, & siue parentis hereditatem agnouerint siue repudiauerint. 3 Semel enim defecta fideicommissi condicio iterũ restitui vt quandocũque existat & impleatur, non potest. 4 Ac sanè si condicio ita concepta *si Titius sine liberis decesserit* eam interpretationem admitteret vt illa quoque adiectio subintelligeretur *aut liberi eius sine liberis*, non tam interpretatio illa dicenda esset, quàm mera extensio, Nec solùm de casu ad casum, quod in vltimis voluntatibus perratò quidem sed tamen aliquando admittitur ex identitate vt loquuntur, aut maioritate rationis, 4 sed etiã de persona ad personam, quæ extensio multò difficiliùs inducitur. 6 Maximè in fideicõmissis, quæ tam odiosa sunt vt ad inducenda illa nõ sufficiat testatorem voluisse, nisi etiam dixerit, & disposuerit. 7 Nec est contrarium quod dici solet in fideicõmissis præcipuè spectandam esse testantis voluntatem. 8 Id enim tunc locũ habet cùm de interpretando fideicõmisso agitur, 9 non etiam cùm de inducendo. 10 Nam & illud quoque verum est coniecturas voluntatis quæ ad fideicommissi interpretationem afferuntur, tales esse debere quæ ex ipsis testamenti verbis colligi possint; 11 Ne alitet posito iure fiat vt de hominis defuncti voluntate pro arbitrio quisque statuat quicquid velit. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. filiusfamilias* 114. *§. cùm quis erit rogatus. de leg. 1.*
2. Oldrad. *cons.* 21. incip. *Thema tale est.*
3. *d. §. cùm quis erit.*
4. *l. heredibus* 77. *in princip. D. ad SC. Trebell.* Sicut è contrario semel impleta condicio, nunquam potest deficere *l. si quis heredem* 7. *C. de instit. & substit.* Iunge *l. hæc condicio* 10. in fine principij, si cum Cuiacio legas quomodo legendum est *non defectam D. de condic. & demonstr.*
5. Notant nostri *ad l. Gallus §. & quid si tantùm De liber. & posthum.*
6. DD. ibid. Nam nec vnquam persona extrinsecus subintelligitur *l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus vbi etiam not. D. de verb. obligat.*
6. Vt omnium apertissimè probatur ex *l. quidam cùm filiusfamilias* 46. vbi Baldus notat *D. de bered. instit.* facit *l. vnic. §. vbi autem ver. sin autem ad deficientis in fin. C. de caduc. tollend.*
8. *l. penult. de lege 1. l. fideicommissa* 11. *§. item si quis de leg. 3.*

9. *Vt in l.heredes mei 57.§.cùm ita ad SC.Trebell.*

10. *d.l.quidam l.pater 38.§.pen.de leg.3. l.Lucius 78.§.tres heredes ad SC.Trebell.*

11. *l.cùm proponebatur 64.de leg.2. l.Gallus 29.§.1. de lib, & posthum.*

12. Diuinando potiùs quàm interpretando vt loquitur Iustin. *in Nouell.107.De testam.imperf.*

DEFINITIO XIII.

Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommissi si is sine liberis moreretur debetur filio viuenti, quamuis monacho effecto.

NAturalis pater qui legitimos quàm plures habebat filios, ei qui naturalis tantùm erat alimenta & vestiaria legauerat in diem vsque completi anni quinti & vicesimi, 1 & ab eo tempore centum. Et adiecerat velle se vt si in pupillari ætate vel alia quandocunque filius ille decederet sine liberis naturalibus ex vero & legitimo matrimonio procreatis, 2 ea centum apud heredes manerent. Legatarius vix completo anno decimo tertio in sacrosanctam Diui Dominici familiam adscriptus, in eáque per multos annos educatus fuerat. Curantibus id heredibus, & eos sumptus quos in religionis ingressu fieri necesse fuerat, præstantibus. Cùm vicesimum quintum annum excessisset, petebat centum. 3 Heredes negabant se debere quasi relicta essent sub condicione quæ defecerat, quòd is ante vicesimum quintum annum factus monachus, ex eo tempore liberos legitimos habere posse desiisset, 4 adeóque mundo mortuus videretur: 5 Placuit, non eo minùs legatum deberi, quia non tam datum quàm ademptũ esset sub condicione, quæ haud dubiè defecerat, cùm filius ante vicesimum quintum annum non decessisset, qui etiam tùm viueret. 6 Nam quod dici solet monachos mundo mortuos esse sicut ad causam alimentorum nõ pertinet, quia & edunt & bibunt 7, ita nec ad huiusmodi legatum, quod velut in locum alimentorum substitutum esset, quæ in annum vsque vicesimum quintum præstari testator iusserat. 8 Atqui inquies, non debentur alimenta filio ne quidem naturali & legitimo cùm habet aliunde ex quo se alat. Fateor, 9 sed id locum habet in alimentis ex legis dispositione debitis, 10 Non item in his, quæ ex legato: 11 Multò minùs in ea pecunia quæ pro alimentis quasi in perpetuum taxandis legata sit. 12 Accedebat quòd monasterium minùs sufficientes habebat facultates ad alimenta monachis suppeditanda: Quo vtique casu non repellitur monachus ab alimentorum petitione à qua alioquin repelleretur. 13 *Ita Senatus* in causa R. fratris Henrici Perrod Dominicani contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod prid.Non.Septemb.1595.

1. Cùm filiis naturalibus etiam superstite legitima prole alimenta debeantur adeóque spuriis natis ex damnato coitu idque ex æquitate canonica de qua *in cap.cùm haberet Extr. de eo qui dux.in matrim.quam poll.per adulter.*

2. Quibus verbis videtur excludi matrimonium vt non possit esse loco filij, quia matrimonium quod monachus contrahere intelligitur cum religione fictum est non verum.

3. Quasi legati dies eo demum tempore & cessisset & venisset *l.si cui legetur 49.de legat.1.*

4. Non enim sunt legitimi liberi nisi qui ex iustis nuptiis sunt suscepti, quas porrò contrahere non potest religiosus professus votum castitatis.

5. *Can.non dicatis 12.quæst.1.*

6. *arg.l.ex facto 17.§.si quis rogatus 2.D.ad SC.Trebell.*iunct. *l.Statius Florus 48.§.Cornelio Felici D.de iur.fisc.*

7. In iis enim quæ sunt meri facti nullus fictioni iuris locus relinquitur *l.denique 19.D.ex quib.caus.maior.l.in bello 12.§.facti D.de captiu.& postlim.*

8. Retinet enim naturam alimentorum *l. cùm hi 8.§.si integra quantitas & seq. D.de transact.*iunct. *l.si quis eum 10.§.qui iniuriarum si quis caution.*

9. *l.si quis à liberis 5.§.idem iudex & §.alimenta D. de agnosc. & alend.liber.*

10. *Per cap.cùm haberet Extr.de eo qui dux.in matrim. quam poll.per adulter.*

11. Cùm nihil vetet legari alimenta etiam ei qui aliunde habeat vnde se alat *d.l.cùm hi 8.§.nihil autem interest.*

12. *Vt in d.l.cùm hi § si integra quantitas.*

13. Alioqui necari videtur ob religionis ingressum is cui hoc casu alimenta denegarentur *l. necare 4. D. de agnosc. & alend. liber.*

DEFINITIO XIV.

Cautio præstanda est à filio petente legatum in quo grauatus est sub condicione omnimodo extitura. Et quid si cauere ac satisdare non possit.

AN igitur mortuo quãdocunque monacho legatario centum illa quasi monacho purè quæsita ad monasterium pertinebunt? 1 At non videtur hoc dici posse salua testatoris voluntate qui vtique eam pecuniam penes heredes manere voluit si testatoris filius legatarius ante quintum & vicesimum annum sine liberis naturalibus ex legitimo matrimonio procreatis moreretur. Hic autem etsi mortuus reuera non erat, tamẽ pro exinde mortuo habebatur ex quo monachus effectus desierat liberos habere posse: 2 quod ante vicesimum quintum annum euenerat. Itaque visum est quasi partim defecta, partim impleta cõdicione quæ scilicet omnimodo extitura esset, 3 medium sequi temperamentum, 4 Vt ad legati quidem petitionem filius admitteretur, sed ita tamen si cauere paratus esset de pecunia post mortem suam heredibus restituenda, dato in eam rem fideiussore: 5 Quod si facere commodè non posset pecunia illa mercatori traderetur, per cuius manus perciperet ille vsuras legitimas quãdiu viueret 6 Perinde acsi legatario iniunctum esset onus pecuniæ post mortem suam heredibus restituẽdæ. Quo casu solus monasterij ingressus non excluderet fideicomissi petitionem, quia fieri posset vt ante diem fideicommissi cedentem heredes morerentur, nec superesset persona, cui fideicommissum sua die restitui posset. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex Auth.ingressi C.de sacrof.eccles.*

2. Cùm exinde nulla sit spes in posterum mutandi status *arg.l.intercidit 59.in fin.de condic.& demonstr.*

3. Nam condicio quæ omnimodo extitura est habetur exinde pro impleta *l.quòd si ea condicione 18 D.de condict. indeb. l. si pupillus 9.§.qui sub condicione D.de manum.*

4. Vt solent mediæ sententiæ esse æquiores *l. vlt. D. de iur. fisc. l.adeò 7. §. cùm quis ex aliena D.de acquir.rer.domin.*

5. Esset enim alioqui oligatio monachi inutilis, cùm sit certum moriturum eum sine herede *l.Stichum aut Pãphilum 91 in fin.principij D.de solut.l.habere licere 57.D.de euict.l.1.C.de oblig. & action.*

6. *arg. cap. per vestras Extr.de donat. int. vir. & vxor.l. postquàm 5.§.1.in fin.D.vt legat.seu fideic.ser.*

7. Boer.*decis.354.num.13.*

DEFINITIO XV.

Defecta condicione fideicommissi à legatario relicti, non tenetur legatarius cauere pro legato consequendo qui alioquin teneretur.

ERgo si in proposita specie filius nõ nisi post vicesimũ quintum annum monachus effectus fuisset, aliud procul dubio Senatus noster constituisset, id est, nulla illum præstandæ satisdationis necessitate oneraisset, quia eo casu condicio sub qua legatum ademptum fuerat *si legatarius ante vicesimum quintum annum sine liberis moreretur* prorsus defecisset, 1 ac pecunia monasterio quæsita esset. 2 *Ibidem.*

1. Quoties enim certũ est legatum aut fideicommissũ, neque deberi neque vnquã debitũ iri satisdatio locum non habet *l.1. §. vltim. & l.2. D. vt in possess. legat.* condicio autem quæ semel defecit posteà nunquam potest existere *l. filiusfamilias 114. §. cùm quis erit de legat.1.l.heredibus 77.in princ. ad SC. Trebell.*

2. *Auth.ingressi C.de sacrof.eccles.*

DEFI-

DEFINITIO XVI.

Monasterium in successionibus & condicionibus loco filij est, si testamenti verba non repugnent.

MOnasterium loco filij esse solet non solùm ad succedendum, 1 sed etiam ad excludendum fideicommissarium, quasi defecta fideicommissi condicione, cùm is qui monasterium ingressus est, rogatus fuit de restituenda hereditate si sine liberis moreretur. 2 Sed id locum non habet quando fideicómissum per verba tam enixa, & naturalitatem vt ita dicam demonstrantia conceptum est vt fictioni locus nullus relinquatur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia monasterium succedit monacho regulariter si aliud nihil impediat *dict. Auth. ingressi C. de sacrosanct. eccles. cum ibi not.* Vide tamen quæ scripsi *Defin. 42 supr. de sacrosanct. eccles. & Def. 25. num. 12. supr. de fideic.*

2. *Nouell. 123. de sanctiss. episc. cap. 37. §. si quis sub condicione.* vnde sumpta est *Auth. nisi rogati C. ad SC. Trebell.*

3. Vt pluribus tractat Alex. *cons. 121. vbi apostil. vol. 2.*

DEFINITIO XVII.

Condicio si sine liberis *in fideicõmisso apposita an & quando præsumenda vel probanda sit extitisse.*

VVlgaris fideicommissorum condicio, Si grauatus heres sine liberis morietur, non aliter quidem existit quàm si grauato heredi superstites liberi nulli fuisse probentur: 1 Eáque probatio incumbit fideicommissario si agat, quoniam actori semper incumbit onus probãdi, tum quoque cùm suam in mera negatione fundat intentionẽ. 2 Sed hoc ita si is qui de fideicommisso conuenitur, obiiciat, probétque grauatum heredem aliquo tempore liberos habuisse quos & patri superstites fuisse contendat. 3 Nam si neque fideicommissarius neque grauati heres de liberis quicquam fateatur, habet fideicommissarius intentionem fundatam in naturali cuiusque hominis statu. Nemo enim cum liberis nascitur. 4 Quod si in confesso sit habuisse quidem grauatum liberos, sed ii simul cum patre periisse dicãtur, ita vt certò sciri non possit quis prior decesserit, dicendum erit in dubio extitisse condicionem fideicommissi, 5 nec tãtùm si impuberes liberi fuerint, 6 sed etiamsi puberes, 7 Non quasi in dubio fauẽdum sit fideicommissis quæ haud dubiè sint odiosa, nisi cùm ideò relinquuntur vt bona in familia conseruentur, 8 Sed ex tacita testatoris voluntate, qui ponendo grauati liberos in condicione, de iis certè cogitauit non quos haberet pater in ipso instanti mortis, sed qui patri mortuo superessent, 9 vt ad eos hereditas patris si pater ita vellet, aut ex testamento aut ab intestato peruenire posset, 10 non etiam vt liberorum heredes fortassis extraneos & testatori ignotos, 11 fideicommissario præferret. *Sine die.*

1. Quid si vel vno instanti superuixerint liberi faciunt deficere fideicommissum *l. filiusfamilias 114. §. cùm quis erit rogatus de leg. 1. l. ex facto 27. §. pen. ad SC. Trebell.*

2. *l. hoc iure l. ita stipulatus 115. vers. quòd si ab initio de verb. oblig.* Bart. *in l. in illa eod. & in l. pen. §. docere ne quis eum qui in ius vocat. est.*

3. Fráciſc. Mantic. *lib. 11. de coniect. vltim. volunt. tit. 4. num. 7. vers. tertius casus.*

4. Idem Mantic. *ibid. num. 2.* ex traditis per Bart. *in l. si priùs quàm 17. de oper. noui nunciat. Et num. 6. in fin.*

5. *l. ex facto 17. §. pen.* vbi Rip. & cæteri *ad SC. Treb.*

6. Quo casu facilius præsumuntur ante patrem defuncti *l. qui duos 9. §. cùm in bello & §. vlt. D. de reb. dub.*

7. Nec enim distinguitur *in d. §. pen. l. 17. ad Trebell.*

8. De quo vide eundem Mantic. *lib. 7. de coniect. vlt. vol. tit. 1.*

9. Ad quid enim bonum esset iis fauere qui cum patre morientes nunquam possent succedere in iis bonis testatoris? *arg. l. si post mortem 10. §. vlt. D. de bonor. poss. contr. tab.*

10. Nec enim admitto vllo casu, liberos positos in cõdicione censeri positos in dispositione, De quo vide quæ scripsi *Decad. 26. De error. pragmat.*

11. Semper enim testatori incerta & ignota est persona heredis alieni *l. sciendum 70. de verb. signific. l. qui liberis 8. §. 1. de vulg. & pupill. substit.* Vide totam hic quæstionem eleganter tractatam apud Mantic. *dict. tit. 4.*

DEFINITIO XVIII.

Si filiæ pater amplius reliquerit sub ea condicione si nupserit ex patrui voluntate non eò minùs consequitur legatum quòd nupserit citra patrui voluntatem, præsertim si eius consensum requisuerit.

PAter filiabus singulis reliquerat institutionis titulo summam mille florenorum si ex voluntate & consensu patrui heredis instituti nuberent, Si secus facerent, nõ nisi summam quingẽtorum. Cùm ex iis quædam nupsisset requisito quidem sed non expectato consensu patrui, & quidem nobilis plebeio, ác cuius nuptiis non satis honestè patruus idémque vir nobilis consentire potuisse videbatur, petebat tamen summam integram mille florenorum. Quasi condicio illa *si ex voluntate & consensu patrui nuberet*, bonis moribus aduersaretur, libertámque matrimonij libertatem impediret. 1 Plerisque contrà videbatur, licitá esse condicionem, quæ non tam impediendi matrimonii causâ adiecta esset, 2 (cùm in arbitrio filiæ pater reliquisset an sine consensu patrui nubere vellet si minore legato cõtenta esse mallet, 3) quàm vt eam proposito amplioris legati præmio ad matrimonium honestius inuitaret. 4 Adscripto scilicet duplici legato in duplicem euentum, vt eligendi facultatem haberet filia, non vt amplius legatum peteret contra voluntatẽ testatoris, cui satisfacere noluisset, 5 malíque exempli fore dicebant si patri ea testandi ratio prohiberetur, quæ ad filiam in officio continendam, ne tam facilè imparem maritum eligeret, prodesse posset. 6 Præsertim vero cùm ex euentu constaret filiam ob festinatas contra patris, patruíque voluntatem nuptias minùs digno marito se cõiunxisse. Nec denegaret patruus, idémque heres si minùs in legato, quàm in legitima esse probaretur, quin id quod legitimæ portioni deerat ex bonis hereditariis suppleretur. 7 Vicit tamen voto vno, cùm nouem essemus, contraria sententia, siue quòd odiosa videretur voluntas patris, qui propriis filiabus fratrem prætulisset, 8 quem constabat post testatoris mortem contraxisse matrimonium cum concubina, vt liberos naturales quos ex ea susceperat faceret legitimos 9 ad excludendum fideicõmissũ, 10 quo erga fratris filias grauatus erat si sine naturalibus & legitimis liberis mori eum contingeret, Siue quòd legatum illud mille florenorum pro legitima relictum esset in qua grauari per condicionem filia nó poterat, 11 siue quòd non omnino patris iudicium neglexisse videretur illa, quæ patrui consensum requisiuisset tametsi non expectasset. 12 Siue denique quòd alteri filiæ, quæ ex patrui voluntate & consensu nupserat alius æquè indignus maritus datus esset, Vt proinde mala & auara potiùs quàm bona mente consensum suum expectare debuisse patruus causari crederetur. 14 *Ita Senatus* in causa Nicolai Brondel Chirurgi & N. Ioannis Pauy 29. Mart. 1597.

1. Debent enim matrimonia esse libera *l. cùm tale 77. §. si arbitratu* iunct. *l. filia 28. de condic. & demonstrat. l. turpia 54. §. 1. de legat. 1.* Iunge *l. Titiæ 100. De condic. & demonstr.*

2. Talis enim condicio ipso iure remitteretur & pro non adiecta haberetur *l. cùm ita 63. & seq. de condic. & demonstr.*

3. Nam & poterat pater ab initio minorem summam ei purè relinquere, quo casu non habuisset quod quereretur.

4. Aliud enim est ab honestis nuptiis prohiberi filiam. Aliud verò ad honestiores nuptias certa lege inuitari *d. l. cùm ita & seq.* Vide *l. Titium 47. in pr. de admin. tutor.*

5. Nec enim facilè ferendum est vt testatoris voluntas circumueniatur *l. si cui legatum 92. vers. neque enim delet eod. tit. De condic. & demonstr.*

6. Semper enim credendus est pater prudens consilium capere pro liberis *l. vlt. C. de curat. furios. l. vlt. C. qui aduers. quos in integr. restit. non poss.*

7. Ex *l. scimus 36. §. 1. vers. repletionem* iunct. *l. omnimodo 38.*

C. de inoff. testam. Certum enim erat non potuisse legato quod pro legitima dabatur vllam inici condicionem vsque ad concurrentem legitimæ quantitatem *l. quoniam in prioribus* 32. *C. eod. tit.*

8. Contra illam pietatis coniecturam de qua *in l. cùm auus* 92. *de condic. & demonstr. & in l. cùm acutissimi* 30. *C. de fideic.*

9. *Ex cap. tanta Extr. qui filij sint legit.*

10. Quod non excluderetur per solos naturales at ne quidẽ per adoptiuos nec per legitimatos ex rescripto Principis *Ex l fideicommissum* 76. *de condic. & demonstr. l. si ita quis* 51. § 1. *de leg.* 2. Plus enim potest legitimatio quæ fit per subsequens matrimonium, quia non potest videri facta in fraudem vt cæteræ non solùm propter adiunctam sacramenti religionem & sanctitatem, sed etiam quia fit quodammodo ex necessitate ad exonerandam conscientiam. Iunge tamen *Defin. seq.*

11. Quamuis liberi ex concubina & ante matrimonium suscepti non tam legitimi, quàm per subsequens matrimonium legitimati viderentur. Sed tanta est vis matrimonij, vt etiam qui ante matrimonium nati sunt non tantùm pro legitimatis sed etiam pro legitimis acsi ex legitimo matrimonio nati essent habeantur & quidem quod ad omnia *d. cap tanta cum sua glos.*

12. *d. l. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoffic. testam.* Vide tamen *l. scimus* 36. §. *cùm autem eod.*

13. Exemplo eius quod dici solet de patrono, cuius consensum sufficit esse requisitum ne spretus videatur, cùm Papa derogauit iuri patronatus laicorum pro medietate quod facere potest secundùm ea quæ scripsimus *in tit. De iur. patron.* Facit text. cum ibi notat. per DD *in l. qui Romæ* 122. §. *coheredes de verb. oblig.*

14. Et in fraudem filiæ cuius pater meliùs de fratre præsumpserat *arg. l. vnum ex familia* 67. §. *vlt. de legat.* 2.

DEFINITIO XIX.

Legitimati per subsequens matrimonium non extinguunt condicionem fideicommissi relicti si sine liberis in iusto matrimonio procreatis.

FIdeicommissum relictum à Titio sub ea condicione, Si sine liberis in iusto & legitimo matrimonio procreatis decesserit non excluditur per liberos in concubinatu natos licèt per subsequens matrimonium legitimatos: 1 Id enim faciunt condicionis verba ad natiuitatis liberorum tempus relata. 2 Non idem esset fideicommissi condicione sic concepta, Si sine liberis naturalibus & legitimis decesserit. 3 Perinde enim & naturales & legitimi liberi sunt matrimonio quandocunque subsecuto atque si post contractum matrimonium nati essent. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Francisc. Mantic. Iureconsultorũ quos ætate nostra habuit Italia clarissimus, & celeberrimus, nunc verò Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis illustrissimus, qui hanc communem dicit *lib. 11. de Coniect. vlt. volunt. tit. 12.* vbi totã hanc quæstionẽ & copiosè & pereruditè suo more tractat *à n. 14. vsque ad 25.* & docet istos qui per subsequẽs matrimonium legitimati sunt haberi quidem pro legitimis simpliciter & absolutè quantum ad ea omnia quæ ab ipsa lege deferuntur, Aut cùm agitur de successione patris & de bonis ipsius patris de quibus potuit ille pro arbitrio disponere, sed nõ etiã cùm agitur de bonis alterius testatoris, Nec enim alij liberi debent excludere substitutum quàm ij de quibus testator ille senserit qui fideicommissum reliquit *l. ex facto* 17. § *si quis rogatus D. ad* SC. *Trebell. l. cùm pater* 77. §. *volo de legat.* 2. Voluntas enim testatoris non meliùs colligi potest quàm ex verbis quibus vsus est *l. non aliter* 69. *l. ille aut ille* 25 §. 1. *de leg.* 3. Atqui is qui natus est in cõcubinatu nõ potest dici natus in iusto & legitimo matrimonio si verborũ proprietatẽ inspicias & rei veritatẽ quamuis matrimoniũ retrotrahatur ad initium natalium. Id enim fit per fictionem ex natura cuiuslibet legitimationis *l. vlt. D. de natal. rest.* Verba autem testatoris debent intelligi secundùm naturam & veritatem, non secundùm fictionem *l. vlt. De his qui ven ætati impetr.* Maximè cùm qualitas iuncta verbo intelligenda sit secundùm tempus verbi *vulg l.* 4. §. *si extraneus de noxal. action. d. l. ex facto* 17. §. *pen. ad SC. Treb.* Et generaliter quamuis legitimatio per sequẽs matrimonium trahatur retrò, tamen ad ea quæ determinato modo habent voluntatem non fingit retrò vt ea possit extendere inquit Bald. *in l. in testamento num* 14. *in fin. C. de testam milit.* Nec fit vnquam extensio ad casum fictum quando testator considerauit modum Bart. *ad l. Gallus* §. *& quid si tantùm de liber. & posthum. num.* 3. Nec rursus quod ad interpretationem voluntaris testatoris Alex. *in l. Lucius n.* 17. *de vulg. & pupil. sub.* Neque refert an testator dixerit *in iusto* an verò *de iusto aut ex iusto matrimonio procreatis*, quia dictio illa vtraque *de* & *ex* significat causam proximam & immediatam *l.* 1. §. *emancipatus de coniung. cum emancip. liber. eius. l. eo tempore* 50. *in fin. D. de pecul. l.* 1. §. *ex incendio.* vbi Bart. *De incend. ruin. & naufrag.*

2. Quæ debent accipi naturaliter, & propriè non autem improprièe nec fictitiè vt proximè diximus *l. qui heredi* 44. *l. Titius* 55 *de condic & demonstr. l. heredibus* 77. §. 1. *D. ad SC. Treb.*

3. Vt dixi *Defin praced num.* 10. & 11.

4. *Cap tanta.* iunct *glos. Extr. qui filij sint legit. cap. cùm in causis & cap. innotuit Extr. de elect.*

TIT. XXIV.

De vsur. & fructib. legat.

DEFINITIO. I.

Vsuræ & fructus legatorum debentur à die moratarum, nisi cùm sunt in legato, Aut nisi legatum sit pro legitima.

VSVRAS aut fructus legatorum à die moræ deberi verius est, 1 moram verò non priùs contractã videri posse quàm legatum agnouerit legatarius & petierit. 2 Itaque fructus interim percepti ad heredem pertinebunt, tanquam bona fide percepti, 3 licèt non ignorauerit legatum quod vtique legatario nihil petenti offerre non debuit. 4 Proinde agnito postèà quandocunque legato non restituentur, 5 Sed hoc ita est accipiendum, Si non ipsi quoque fructus in legato sint, 6 quod plerumque euenit. Sed etsi pro legitima legatum proponatur, fructus quoque à die mortis debebuntur, quoniam legatario si legitimam peteret deberentur. 7 *Ita Senatus* contra D. Daussans vxorem D. de Cornillion 8. Cal. Febr. 1589. & rursus in eã causa de qua SC. 5. 9. 10. 11. infr.

1. Non à die tantùm litis contestatæ vt quidam putant *ex tit. C. de vsur. & fructib. legat.* qui debet intelligi, Si mora non præcesserit contestationem, Neque rursus à die mortis vt malè vulgo creditum est quamuis dominium legati recta via transeat à testatore in legatarium. Scripsi latiùs in libris Coniecturarum. Textus est *in l. si quis seruo* 84. *l. Titia Seio* 87. §. *vsuras de legat.* 2. *l. si quis bonorum* 23. *l. cùm res* 47. *de legat.*

2. Nam sicut petenti legatario non debet heres moram facere *d. l. cùm res.* Ita neque legatum non petenti vltrò offerre. Mora enim est cùm quis congruo loco & tempore interpellatus non soluit *l. mora* 32. *D. de vsur.* nec proinde intelligitur mora vlla fieri vbi nulla petitio est *l. nulla* 88. *de reg. iur. l. si pupillus* 127. *de verb. oblig.* nisi cùm mora contrahitur re ipsa fauore minoris ætatis vt *in d. l. Titia* §. *vsuras de leg.* 2. *l. cùm quidam* 17. §. *si pupillo D. de vsur. l.* 3. *C. in quib. caus. in integ. restit. necess. non est.*

3. *l. bona fidei* 48. *D. de acquir. rer.* non autem tanquam percepti à domino cùm rei legatæ dominium transeat recta via à testatore in legatarium *l. legatum* 80. *de leg.* 2. *l. à Titia* 64. *in fin. de furt.*

4. Pugnare tamen valde videtur quod scriptum est *in l. quæsitum* 40. *de acquir. rer. domin.* Nisi intelligatur eo modo quo in Coniecturis interpretati sumus *lib.* 7. *cap.* 3. Vide *l. ei qui* 13. *D. de condic. instit.*

5. Quia eos percepit heres suo iure *arg. l. in fideicommissaria* 18. *vers. quoties D ad SC. Trebell.*

6. Aliud enim est quærere de fructibus vel vsuris legatis, aliud verò de fructibus vel vsuris legatorum *l. cùm vnus* 10. §. *verbis fideicommissi De aliment. vel cibar. legat.*

7. Cùm legitima sicut hereditas augeatur fructibus *l. Papinianus* 8. § *si condicioni D. de inoff. testam.* Boer. *decis* 3.

DEFI-

DEFINITIO II.

Legatis fruſtibus fundi quousque ſolutum ſit aliquid quod antea ſit æſtimandum faciendaque ſit ante omnia æſtimatio ſumptibus & diligentia legatarij.

AT quid ſi pater veſtimenta filiæ legauerit pro matrimonij dignitate, & quouſque ſoluta ſint iuſſerit ſibi habere filiam fructus fundi Titiani? Putabãt quidam heredi incumbere vt veſtimenta æſtimari curet, 1 tum ſoluat æſtimationem. Interea verò fũdi Titiani fructus ad filiam pertinere debere, 2 atque ita ſuperioribus annis à Senatu iudicatũ referebant. Sed contraria ſententia obtinuit, Filiam ipſam curare debere vt veſtimenta æſtimentur, 4 nec priùs Titiani fundi fructus ſuos facere poſſe quàm per heredẽ ſtetterit quominùs ea æſtimatio fiat, aut facta præſtetur. 5 Vt ſcire is poſſit quonam precio fundi Titiani luendi ius ſit habiturus. 6 Nam cùm fundus ipſe Titianus non ſit legatus, non priùs ſciri poteſt quid ſit in legato quàm ea æſtimatio facta fuerit. Cui verò iuſtius incumbere poteſt vt doceat quid ſit in legato, quàm illi ipſi cui legatum eſt? 7 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *Vt in l. Lucius* 12. *De alim. vel cibar. legat.*
2. Quia videtur teſtator legaſſe fructus fundi Titiani vt eos filia perciperet, quouſque veſtimenta ſoluerentur. Quæ verum erat non eſſe ſoluta quandiu non fuerunt æſtimata.
3. Pro Melchiona Dufour vxore D. Claudij Baland Aduocati.
4. Quomodo dicimus eum qui condemnatus eſt ad refundendas expenſas contumaciales, non quidem poſſe in lite vlteriùs progredi quouſque eas refuderit, ſed hoc tamen ita ſi priùs taxatæ fuerint aduerſario ita vrgente. Condemnati enim eſt ſoluere, non curare vt contra ſe taxentur.
5. Pro facto enim habetur quod per alium ſtat ne fiat *l. in omnibus cauſis* 39. *l. in iure ciuili* 161. *de reg. iur.*
6. Nam quemadmodum inutile pignus eſt quod non poteſt diſtrahi, ita & quod non poteſt lui *tot. tit. C. de diſtr. pign. & de luit. pignor.*
7. Quia nec aliter bene agere poteſt quàm ſi petat idipſum quod eſt in legato *l. 1. de pen. leg. l. 1. §. item ſi ita D. ad leg. falcid. l. ſi penum* 24. iunct. *l. cum ſine* 19. *D. quand. dies legat. ced.*

DEFINITIO III.

Legatorum ad pias cauſas puta pro dote relictorum fructus & vſuræ debentur à die mortis.

LEgatorum quæ ad pias cauſas relicta ſunt ſingulare ius eſt vt fructuum vel vſurarum incrementum admittant à die mortis teſtatoris, perinde acſi fructus ipſi aut vſuræ eſſent in legato, 1 Cùm tamen regulare ſit vt nó niſi à die moræ deberi incipiant. 2 Proinde ſi quid mulieri pauperi pro dote legatum ſit ſiue à viro ſiue ab extraneo, vſuræ à die mortis debebũtur, quoniam in piam cauſam legatum illud factum creditur. 3 *Ita Senatus* in cauſa Domini de Sarmoyé contra D. de Meſſimieu 7. Cal. Sept. 1592. Iunge SC. 7. ſupr. de ſacroſ. eccleſ.

1. Andr. Tiraq. *in tract. de priuileg. pia cauſ.*
2. Vt diximus *Defin. 1. num. 1 ſup.*
3. *arg. l. cùm is qui* 32. §. *mulier D. de condict. indeb.*

DEFINITIO IV.

De legato pro legitima dato ſub pignore per antichreſin conſtituto.

TEſtator iuſſerat vt pro legato pecuniario in legitimæ locum relicto quod ſtatim à die mortis ſolui præceperat, liceret filio eidémque legatario propria autoritate poſſeſſionẽ ingredi rerum ſpecialiter in eam cauſam obligatarum, 2 fructúſque omnes quos ex iis perciperet, veluti in antichreſim ſibi habere citrá ſortis diminutionem. 3 Cùm neque poſt multos annos ſolutum legatum, neque pignorum poſſeſſionem nactus legatarius fuiſſet, ſiue pro tenioris aduerſarij metu impeditus, ſiue quòd per lubricum minoris ætatis ſibi proſpicere neſciuiſſet, Viſum eſt poſſe eum iure petere vt in teſtamentarij pignoris poſſeſſione ſibi eſſe liceret, non tantùm pro ea ſúma quæ legato cõtinebatur, ſed etiã pro vſuris totius præteriti téporis: 4 Quæ ſi ſpecialis hypothecæ valorem excederent, 6 non eſſe illũ prohibendũ quominùs pro eo quod deeſſet cætera bona perſequeretur, 7 tanquam ex legis poteſtate pro legato generaliter obligata. 8 Non enim ſi ſpeciale pignus in rebus certis conſtituere teſtator voluit, continuò dici poteſt ceſſare legis diſpoſitionem, quæ pro legato generalem hypothecam dat in bonis omnibus teſtatoris: 9 licèt aliis pleriſque caſibus dici ſoleat prouiſionem hominis facere vt ceſſet prouiſio legis. 10 Cæterùm hoc ita erit accipiendum, vt non niſi ad concurrentem vſque integri legati æſtimationẽ generalis hypotheca capi poſſit, 11 quod in ſpeciali ſecus eſt. 12 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Quomodo ipſa etiam legitima deberur ex die mortis nec moram vllam recipere poteſt *l. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoff. teſtam.*
2. Quod alioqui facere non poſſet quin incideret in interdictum Quod legatorum *l. 1. D. ill. tit. quod legat.*
3. Illa enim antichreſis eſt, cùm creditor percipit fructus pignoris in vicem vſurarum pecuniæ *l. ſi is qui* 11. §. *ſi autem pignoris D. de pign. l. ſi pecuniam* 33. *D. de pign. act.*
4. De quo dubitari nullomodo poterat, cùm aperta in eam rem eſſet voluntas teſtatoris *l. ille aut ille* 25. §. 1. *l. nó aliter* 63. *de legat.* 3.
5. Quamuis teſtator nihil de vſuris dixiſſet, quia ſunt hoc caſu debitæ non tanquam acceſſiones ſed vice fructuum quos conſtat fuiſſe in legato vt *in l. cùm vnus* 10. §. *verbis & l. Lucius* 12. *De alim. vel cibar. legat.* Vide *l.* 26. *de fid. lib.*
6. Id eſt fundorum ſpecialiter obligatorum. Nam & teſtamento pignus conſtitui poteſt *d. l. Lucius. l. non eſt mirum* 26. *D. de pignor. act.*
7. *l. quandiu* 6. *C. de diſtr. pignor.* Regulariter enim priùs diſcutienda eſt ſpecialis hypotheca *l.* 2. *C. de pignor. l.* 2. *D. qui potior. in pign. hab.*
8. Ex Iuſtiniani conſtitutione *in l.* 1 *C. commun. de legat.*
9. Ne quod fauere legatarij à teſtatore factum eſt retorqueatur in eius odium contra *l. nulla* 25. *D. de legib. l. in ratione* 30. §. *tametſi D. ad leg. falcid.*
10. *Vt in l. maritus* 21. *C. de procur. l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*
11. Quia hypotheca legalis quę pro legato competit, non latiùs patet, quàm actio perſonalis. Adeò vt ſit diuidua contra naturam actionis hypothecariæ *d. l.* 1. *C. commun. de leg.* iunct. *l. rem hereditariam* 68. *D. de euict.*
12. Quoniam expreſſa antichreſis ſiue per teſtamentum conſtituta ſit, ſiue per contractum, non ſeruat legitimum modum vſurarum *l. ſi ea pactione* 14. *C. de vſur. d. l. Lucius de alim. vel cibar. legat.*

DEFINITIO V.

Caſus in quo fructus pignoris non imputantur nè quidem in vſuras vice fructuum debitas.

DE illo dubitari elegantiùs potuit, An fructus percepti à legatario ex hypotheca generali quatenùs ſpecialis ſufficere nequeat, 1 diminuere debeant vſuras præteriti temporis, earúmque ſolutioni cedere, vt quantò plures & maiores legatarius perceperit tantò minùs ab herede hypothecam luente ſit percepturus. 2 Idcò autem loquimur de fructibus ex generali hypotheca percipiendis, quoniam eos qui ex ſpeciali percipierentur conſtabat, in propoſito non debere in ſortem computari propter contrariã patris volũtatẽ: 3 quamuis ſi pluris eſſet ſpecialis hypotheca, quàm quod legatum fuiſſet, fructuum hypothecæ compenſatio facienda eſſet cùm vſuris legati ad concurrentem vſque quantitatem: 4 Nam quandiu hypotheca ſpecialis ſufficit non eſt cur generalis in ſubſidium adnocetur, 5 licèt ea pignoris exacta æſtimatio tum maximè fieri debeat, cùm agitur de iure dominij impetrando, 6 at non etiam cùm de pignore ipſo conſtituendo aut retinẽdo. 7 Quidam verò in propoſita ſpecie magis probabant, vt qui fructus ex generali hypotheca percepti eſſent, ce-

derent in diminutionem vsurarum quas totius præteriti temporis mora peperisset.[8] Etsi enim ii suo tempore soluta fuissent poterant alias vsuras parere, quãdiu tamẽ deberentur permittendum non erat vt aliarum accessionũ accessione augeri possent. [9] Nec enim quod legato priuilegium testator indulserat, vt ex perceptis fructibus pignoris expressi non diminueretur, idem in legati vsuris siue ex testatoris iudicio,[10] siue ex legis autoritate obtinebat. Itaque supererat sola iuris communis ratio, quæ facit vt quoties antichresis contracta non est, fructus pignoris in debiti solutionem computandi sint. [11] Neque dici poterat, ita futurum vt iniuria fieret legatario, si cogeretur per partes & in annos singulos solutionem accipere [12] vsuratum quæ pro toto tempore præterito simul & semel debebantur. [13] Siquidem in eius erat potestate, si mallet, pignus distrahere, atq; ita sibi vnica solutione satisfacere. [14] Aliter tamen Senatui visum est vt neque sortis, neque vsurararum quantitas ex pignoris siue expressi siue taciti fructibus diminueretur, Ratione illa, quòd ex verisimili voluntate testatoris iuncto fauore filij de legitima contendentis,[15] eadem vsuratum quæ sortis principalis causa constituenda esse videretur: [16] Quæ tamen ratione omnibus omninò probari posset, illud faciebat, quòd si recta esset, consequẽs fieret vt nulla vsuratum pars contenta esset speciali & expresso pignore quantumuis esset illud precio sius legato, cùm specialis pignoris fructus (quantoscunque in vicem futurarum vsurarum lucro legatarij cedere oporteat, ex voluntate testatoris. Itaque pro toto vsurarum cumulo quærenda esset legalis & genetalis hypotheca: quod tamen nemo æquum putabat. Quis enim admitteret vt filio & fructus pignorum, & legati vsuræ deberentur? [17] Sanè nec dubitabant illi quin soluto quoque legato retineri posset hypotheca specialis pro vsuris præteriti temporis, si legatarius, specialis hypothecę fructus non percepisset. [18] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundùm ea quæ diximus *Defin. prox.*

2. Quasi testator voluerit non alios fructus immunes esse ab imputationis necessitate, quàm quos ex speciali hypotheca & antichresi percepisset.

3. Quæ in testamentis semper inuestiganda & sequenda est *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1. & vulgarib.*

4. Vt scripsimus *in Defin. prox. praced.*

5. *l. 2. C. de pignor.*

6. *l. 1. & vlt. C. de iur. domin. impetr.*

7. *l. quandiu 6. l. quæ specialiter 9. C. de distract. pignor. l. vlt. C. si vendit. pign. agat.*

8. Ne contra testatoris voluntatem fieret si alios fructus præcipuos haberet legatarius, quàm qui ex speciali hypotheca percepti essent cùm inclusio vnius sit exclusio alterius *vulg. l. cùm prætor 12. D. de iudic.*

9. *l. vlt. C. de vsur.*

10. Alia enim ratio est legati, alia vsurarum legati *l. cùm vnus 12. §. verbis. De alim. vel cibar. leg.*

11. Nam ex ratione iuris fructus omnes pignoris imputantur in sortem si non aliud expressè conuenerit *l. 1. & pass. C. de pignor. act.*

12. Dici enim solet, & verum est solutionem quæ fit per partes magna habere incommoda *l. 3. D. famil. ercisc.*

13. Quicquid enim ex causa iam præteriti temporis debetur, statim peti potest *l. cedere diem 213. de verb. signific. cùm similib.*

14. Quia quandiu vel modicum siue de sorte siue de vsuris in debito perseuerat distractio rei obligatæ non potest impediri *l. 2. C. debit. vendit. pign. imp. non poss. l. creditoris 8. D. de distr. pign.*

15. Quid enim fauorabilius quàm legitima filij quæ debitum naturæ appellatur *l. scimus 36. §. vlt. C. de inoff. testam. iunct. l. vlt. D. de bon. damnat.*

16. Nam & plerumque eadem causa esse solet principalis debiti & accessoriorum *l. cùm principalis 178. vbi notat. de regulis iur.*

17. Ita namque fieret vt legatarius & re simul & precio frueretur, quod nunquam est *l. ex empto 11. §. quia autem l. Iulianus 13. §. veniunt autem l. bona fides 50. D. de act. empt. l. curabit 5. C. eod. tit.*

18. Quasi speciali hypotheca constituta non tantùm pro sorte sed etiam pro vsuris in quarum vicem fructus perciperet legatarius si sors non solueretur. Videtur namque in dubio pignus constitutum in omnem causam *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo debentur vsuræ legati à quo die solui legatum debuit etiam citra interpellationem.

ALiquando euenit, vt legatæ pecuniæ vsuras heres debeat ab eo die, quo die soluere legatum debuit, licèt nulla interpellatio præcesserit, quam tamen præcedere regulariter necesse est, [1] vt vsuræ debeãtur, [2] etiam cùm dies soluendo legato à testatore dicta est. [3] Finge legata tibi centum, soluenda post annum à die mortis testatoris cõputandum, & ni ad eam diem soluerẽtur datum tibi fundum Cornelianum qui longè pluris esset, cum fructibus ex eo die percipiendis. Certum est sola quidem centum ab initio esse in legato non etiam fundum: Sed si in soluenda pecunia heres moram fecerit, transfusum intelligi legatum pecuniæ in legatum fundi si fundum habere malit: [4] cóque casu fructus fundi ex legati causa tibi debitũ iri ex eo die quo solui pecunia debuit, non tãquam accessiones legati sed tanquam & ipsos legatos. [5] Quidni ergo si pecuniam petere malis, vsuræ tibi ex eodem tempore debebuntur ex voluntate testatoris, vt cedant in vicem fructuum qui ex legato vberiores deberi potuerũt? [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. supr. de vsur. & mora.

1. Ad constituendum debitorem in mora *l. moræ 32. D. de vsur. l. nulla 88. de reg. iur. l. si pupillus 127. de verb. obligat.*

2. Quando scilicet vsuræ debentur ex mora *l. cùm quidam 17. §. si pupillo D. de vsur.*

3. Quandiu enim legatarius voluntatem suam non declarauit ignorari probabiliter potest an legatum debeatur *l. ei qui 13. D. de condic. instit.*

4. *arg. l. 1. D. de pen. legat. l. 1. §. item si ita D. ad leg. falcid. l. cùm sine præfinitione 19. l. si penum 24. D quand. dies leg. ced.*

5. *Vt in l. cùm vnus 10. §. verbis de alim. vel cibar. legat.*

6. Nam cùm hoc casu subrogẽtur vsuræ in locũ fructuum, potest huc pertinere quod dici solet subrogatum sapere naturã eius in cuius locum subrogatur *l. si quis eum 10. §. qui iniurarum D. si quis caution. cum similib.*

DEFINITIO VII.

Casus in quo ex contrario non debentur vsuræ legati ne quidem ex die moræ tam per interpellationem, quàm per dieilapsum contractæ.

EX contrario interdum accidit vt neque ex die interpellationis extraiudicialis concurrente etiam lapsu tẽporis soluendo legato præstituti vsuræ legati debeantur, sed tantùm à die petitionis iudicialis. [1] Nimirum si legatũ petatur in discussionis instantia id est non tantùm contra heredem qui beneficium legis & inuentarij implorauit, [2] sed etiam contra creditores hereditarios aliósve legatarios æquo aut potiore iure de defuncti bonis autoritate iudicis possidendis vel venundandis contendentes, [3] Siue quòd vix fit vt per eiusmodi interpellationem constituatur in mora heres qui nec pendente lite cogitur soluere, [5] siue quòd per interpellationem heredi factã æquũ non sit nocere creditoribus & legatariis qui interpellati nõ fuerũt, [6] & quorũ tamẽ æquè ac ipsius heredis interest vt legatum non tam facilè vsurarum accessione augeatur, si fortè, quod in eiusmodi casibus plerumque euenit, hereditas non sit soluendo. [7] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum D. Baronis de Chasteaufort Cal. Decembr. 1586.

1. Non tamen à die tantùm litis contestatæ si petitio iudicialis vt fieri solet præcesserit contestationem *l. 1. iunct. glos. 6. hoc tit.*

2. *Ex l. vlt. C. de iur. delib.*

3. Nam in ea instantia quam nos vulgo discussionis appellamus agitur de iure omnium creditorum & ius aliquod in hereditate prætendentium *d. l. vlt. §. & si præfatam & seq. C. de iur. delib.*

4. Nam

4. Nam qui non potest cogi ad solutionem siue defectu actionis siue ob aliquam exceptionem, neque in mora constitui potest *l.Iecta* 40.*D.de reb. credit. l. si pupillus* 127. *de verb. obligat.*

6. Sua enim cuique mora nocere debet non alteri *l. in condemnatione* 173.*§. unicuique de reg.iur.* iunct. *l. non debet alteri* 74.*eod.* Excipe casum *l.mora* 88.

7. Ita enim fieret hoc casu vt ex facto & mora heredis adimeretur creditoribus actio contra *l.Granius* 71.*§. pen. de fideiuss.* iunct. *l.nam is* 6.*D.de dolo.*

DEFINITIO VIII.

Legati pro dote relicti vsuræ debentur omnimodo ex die nuptiarum si nuptias heres sciuit, Nisi alia solutioni dies dicta sit.

CVm pecunia pro dote legata est, quod factum intelligitur siue idipsum à testatore expressum sit, 1 siue testator iusserit legatum solui, quo die mulier nuberet, 2 vsuræ legati ex eo tempore debentur etiam citra interpellationem, si modò nuptiarum diem heres sciuerit, 3 Multò magis verò, si nuptiis ipse adfuerit & summam legatam in dotem dederit, nisi ei soluendæ alius dies mulieris maritique cuius potissimùm interest 4 voluntate dictus sit. Tunc enim non nisi ab eo die vsuræ debebuntur. 5 *Ita Senatus* in causa Ioannæ d'Arâton viduę procuratoris Muffat & Petri Volat 16. Cal. Ianuar. 1592.

1. *Vt in l.Titio centum* 71. *§. Titio genero de condic. & demonstr.*

2. Quia non potest dos esse sine matrimonio quamuis matrimonium possit esse sine dote *l.3. D.de iur.dot.*

3. Cùm ex eo die maritus ferat onera matrimonij *l. pro oneribus* 20. *C.eod.tit de iur.dot.* Quæ ratio tanta est vt etiam iure canonico vsuræ hoc casu debeantur *cap. salubriter Extr. de vsur.*

4. *d.l.Titio centum* 71. *§. Titio genero de condic. & demonstr.*

5. Cùm potuerint contrahentes quibus prospicere voluerat testator, recedere ab ipsius voluntate *l.pactum* 46. *D.de pact. l. si index circumuento* 28. *D.de minor.*

DEFINITIO IX.

Interdum moræ purgatio facit vt desinant deberi vsuræ etiam quæ antea debitæ fuerunt.

ET si verum est quod sæpiùs diximus legatorum fructus & vsuras deberi à die moræ per interpellationem siue iudicialem siue extraiudicialem contractæ, 1 Eámque moram sufficere semel interuenisse vt perpetuò debeantur, 2 Potest tamen interdum contingere, vt non solùm cursus accessionum huiusmodi inhibeatur, scilicet purgata ex postfacto mora, 3 sed etiam vt deberi desinant eæ ipsæ quæ priùs debitæ fuerant. 4 Finge legatarium post factam à se interpellationem vixisse familiariter in domo heredis, agnati fortasse sui aut cognati, & ab eo alimenta annua percepisse cùm exiguum illi legatum deberetur, cuius fructus alimentis sufficere non potuissent. An non credibile sit tacitè remissas præteriti temporis vsuras vt legatarius heredi gratior esset? Accedente præsertim longi temporis taciturnitate? 5 Nec ad rem pertinebit quòd dicat legatarius se toto tempore obsequia domestica heredi præstitisse, quorum remuneratione alimenta meruerit. 6 Non enim illa ratione legati vsuras ei denegamus quasi in alimentorum causam imputandæ sint, sed quasi tacitè ab eo remissas, vt heredi præstaret se gratiorem, tantóque ampliora ab eo beneficia consequeretur. 7 Noua igitur mora opus erit, & consequentet noua interpellatione vt ad præstationem vsurarum heres iterum obligetur. 8 *Ita Senatus* in causa D. de Breissieu & N. de la Balme D. de la Molliere 5. Id. Feb. 1593.

1. Dixi *Defin.1. supr. ex l. si quis bonorum* 23. *l. cùm res* 47. *de legat.2. l. si quis seruo* 84. *de legat.2.*

2. Quomodo Paulus loquitur *in l. Titia Seio* 87. *§. vsuras eod.tit. de legat.2.*

3. Quoties enim purgari mora potest impedit purgationē qua præcedentis moræ ratio haberi possit *l.etsi post tres* 8. *D.si quis caution. l.si ita quis* 135. *§. Sein in fin. de verb.obligat. l. qui decem* 72. *in princip. & §.1. D.de solut.*

4. Quod certè magis mirum est, quia non nisi certis & legitimis modis definit deberi quod fuit aliquando debitum *l. obligationum ferè* 44. *§.1. de oblig. & action.*

5. *l. cùm quidam* 17. *§. Diuus Pius D.de vsur.* Nam & sortis remissio interdum præsumitur, quamuis difficilius *l. Proculo* 27. *vbi not. D.de probat.*

6. *arg.l. sed etsi lege* 25. *§. consuluit D.de pet.hered. Not. in l. Aquilius* 27. *D.de donat.*

7. *arg.d. §. Diuus Pius & l. vir in vsuras* 54. *de don. int. vir. & vxor.*

8. *arg.d. §. vsuras l.* 87. *de leg.1.*

DEFINITIO X.

Legati in diem relicti vsuræ non debentur ex lapsu diei, sed tantùm ex die agniti & petiti legati.

CVm incertam diem quid legatum est solus dici aduentus non faciet vt ab eo tempore legati fructus aut vsuras heres debeat quasi in mora constitutus. Nam quod legati dies venerit facit duntaxat vt exinde legatum pro puro habeatur, 1 non etiam vt mora contrahatur, 2 quandoquidem & legato purè relicto non potest videri heres in mora priùs esse quàm fuerit interpellatus. 3 Nec potest in legatis dies interpellare pro homine, 4 sicut nec facere vt legatum citra agnitionem legatario irreuocabiliter acquisitum videatur: 5 Prius enim est vt legatarius velit legatum agnoscere, 6 quàm vt heres sit in mora soluendi. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sicut dicimus de legato aut alio actu condicionali cui ius condicio extitit *l.potior* 11. *in fine principij D.qui potior. in pignor. hab.*

2. Non enim potest fieri vt eodem instanti & nascatur petitio & mora contrahatur *l.promissor* 21. *§.1. D.de pec.constit.*

3. Cùm necessaria sit interpellatio ad constituendum debitorem in mora regulari vt nostri loquuntur *ex l.mora* 32. *D.de vsur. l.si pupillus* 127. *de verb.oblig. l.nulla* 88. *de reg.iur.*

4. Id enim tantummodò constitutum est in causis fiscalibus & pœnalibus *l.magnam* 12. *C.de contr. & commis.stipul.*

5. Alioqui non posset à legatario repudiari quod falsum est *l.legatarius* 38. *§.1. de leg.1.*

6. *l.ei qui* 13. *de condic.instit.*

7. Quamuis potestate iuris legatum etiam ignoranti acquiratur *l.cùm pater* 77. *§. surdo de leg.2. l.legatum* 80. *eod.*

DEFINITIO XI.

Quid si testator iusserit solui legata sine figura iudicij & bona sua vendi nequa legatariis mora fiat.

NOn aliud erit etsi testator iusserit legata solui sine figura iudicij 1 adeóque bona sua vendi per executores ne legatarijs mora fieret. Id enim sic accipi debet vt legatario petenti moram fieri testator noluerit, nō etiam vt vltro legatum offerri, & legatarium de eo accipiendo ab herede interpellari voluerit, 2 Nam cùm quis in diem legat id potiùs cogitat vt heredi consulat ne interea vrgeatur, & vt medij temporis commodum ei acquirat, 3 quàm vt grauius illum obliget, eiúsque condicionem faciat deteriorem quàm si purè legasset: 4 Nec rursus nocebit heredi, quod post longum tempus interpellatus moram fecerit in soluendo legato. Nam quod dici solet posteriorem moram nocere, 5 pertinet ad periculum rei debitę, 6 Aut ad id, vt perinde possit legem contractus exercere qui moram priorem contraxerat acsi nullam contraxisset, 7 Non etiam vt prioris temporis accessiones vlę propter moram posteriorem deberi incipiant, quę ante moram non debebantur. 8 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 14. Sup. De vsur. & mor.

1. Quibus verbis certè non tam petendi quàm litigandi necessitas remissa videri debet: cùm nihil vetet etiam extra iudicium peti quod debetur, adeóque quod nec in iudicio peti

posset *l.nulla 5.C.de cont.& committ.stipulat.*

2. Aliud enim est posse quid statim peti, aliud verò statim solui debere tametsi non petatur.

3. *l.Iauolenus 15.alias l.eum qui D.de ann.legat.*iunct. *l. quod certa 70.D.de solut.*

4. Ex puro enim legato magis tenetur heres quàm ex eo quod sit in diem vel sub condicione *l.celare diem 213. de verb. signific.*iunct.*l.u cui 42.de oblig.& action.*

5. *l si ita quis 135.§.Seia de verb.oblig.l.qui decem 72. in princip.& §.1.de solut.*

6. *Vt in d.l.qui decem §.1.illud sciendum 17. D. de peric. & commod.rei vendit.*

7. *l.si & per emptorem 51.vers.quod si fundum D.de action. empt.*

8. Effectus enim moræ nullus esse potest nisi pro eo tempore quod subsecutum est moram, quia nunquam mora retrotrahitur ad inducendam obligationem fructuum vel vsurarum in præteritum tempus *l.Titia Seio 87. §. vsuras de leg. 2. l. 3. in princ.D.de vsur.*

DEFINITIO XII.

Varij casus in quibus legatorum fructus & vsuræ debentur ex die mortis.

EXcipiendi tamẽ sunt casus illi de quibus iam dictum est in superioribus, 1 id est, si fructus ipsi aut vsuræ legati in legato sint, 2 Aut si vni ex ascendentibus vel descendentibus pro legitima, aut etiam piæ causæ legatum proponatur. 4 Quibus & ille addendus est, si minori annis vigintiquinque legatum aut fideicommissum debeatur. Fauore namque ætatis quæ non satis consilij aut diligentiæ habet ad heredem interpellandum, receptum est vt ex hac causa re ipsa mora contrahatur, acsi interpellatio præcessisset: 5 Ita tamen vt ea mora quæ singulari priuilegio ob personam minoris reipsa contrahitur vltimo vicesimi quinti anni die ipso iure finiatur, nouáque interpellatione opus esse incipiat ad perpetuandum cursum fructuum aut vsurarum, 6 quia ex eo tempore incipit vti iure communi qui ætatis priuilegium habere definit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa. Et iam antea in causa discussionis bonorum D.de Raoul. *sine die.*

1. Dixi *Defin.1.num.6.& Defin.9.sup.eod.*
2. *Vt in l.cùm vnus 10.§.verbis de alim.vel cibar.legat.*
3. Dixi *dict.Def.1.num.7.supr.*
4. Vt dixi *Defin.3. supr.* ex Tiraq. *in tract. de priuileg. pia causa.*
5. *l.in minorum 3.C.in quib.caus.non est necess.in integr.restit. l.cùm quidam 17.§.si pupillo de vsur.*
6. Textus est elegans *in l.Titia 87.§.vsuras de legat.2.*
7. Ne scilicet priuilegium certo tempore determinatum, contra legis voluntatem, vlteriùs porrigatur *arg.l. imperator 8. in fin.D.de postul.*

DEFINITIO XIII.

Mora heredis in soluendo legato nocet fideicõmissario, sed is postea regressum habet aduersus heredem.

SI heres grauatus in mora fuerit soluẽdi legati, tùm hereditatem restituerit, competit legatario in fideicommissarium actio non minùs pro fructibus & vsuris legati quàm pro legato ipso: 1 Sed indemnem ex ea causa fideicommissarium, ab herede qui morã fecit, seruari æquum est. *Ita Senatus* in ea facti specie de qua SC.10.ad SC. Trebell.

1. Quia fideicommissarius succedit in locum heredis *l.1.2. & pass.D.ad SC.Trebell.*nec ius semel quæsitum legatario propter moram heredis aufferri ei potest per hereditatis restitutionem quasi hoc casu minor hereditas restituatur, cùm testator voluit legata & ad heredis, & ad fideicommissarij onus pertinere *l.3.D.eod.ad SC.Trebell.l.2.vbi not.C.eod.*

DEFINITIO XIV.

Vsuræ legatorum debentur minori citra moram.

QVod diximus vsuras fructúsque legatorum nec à die mortis deberi, nec à die in quem legatum sit, nec tertius à tempore litis contestatæ sed à die moræ per interpellationem siue iudicialem siue extraiudicialem contractæ, 1 non habet locum si proponas minori legatum fuisse. 2 Fauor namque ætatis facit vt ipso iure mora contracta intelligatur adeóque duret, quandiu minor ætas durat. 3 Nam post ætatem completam perinde necessaria est interpellatio ad inducendam moram vt ex eo tempore fructus & vsuræ debeantur, atque si mora nulla legis beneficio præcessisse intelligeretur. 4 *Ita Senatus* in causa N.Gaspardæ d'Hostel & N.Stephani de Marcolley 12. Cal.Iul.1595.

1. Dixi *Defin.1 num.1.supr.eod.tit.*
2. Dixi *Defin.12.supr.eod.*
3. *Ex l.cùm quidam 17.§.si pupillo D.de vsur.l.3. C.in quib. caus.non est necess.in integr.rest.*
4. *l.Titia Seio 87.§.vsuras de leg.2.*

DEFINITIO XV.

Casus in quo mora sit minori etiam post annum vicesimumquintum, citra interpellationem.

CVi legata fuerant alimenta in annum vsque vicesimum quintum, & ab eo tempore trecenta, Si legatum alimentorum præstitum sit in minori ætate nec trecenta soluantur, post impletos perfectæ ætatis annos, moram in eo legato passus intelligitur. 1 Idcóque & ab vltimo vicesimi quinti anni die vsuræ ei debebuntur, etiamsi nulla interpellatio præcesserit, quoniam vnicum legatum esse intelligitur, 2 quasi substituta pecunia in locum alimentorum: 3 Itaque quemadmodum si pro alimentis interpellatus heres fuisset in minori ætate profuisset ea interpellatio ad constituendũ illũ in mora quod ad omnẽ legati causam, 4 Ita & solutio partis legati facere debet vt pro alia quoq; parte quæ nondũ præstari tùm debuit, nec alia agnitione nec petitione vlla aut interpellatione opus sit, 5 solúsque dies lapsus sufficiat ad inducendã moram. 6 Quare non est contrarium quod nos pluribus locis supra tradidimus vsuras legatorum post maiorem ætatem non à die soluendi legati deberi, sed tantùm à die moræ quę ex interpellatione contracta sit. 7 Id enim tum obtinet cùm interpellatio ad inducendam moram necessaria est. 8 *Ita Senatus* in causa R. Fratris Henrici Perrod Dominicani contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod prid.Non.Septemb.1595.

1. Quia non potuit heres ignorare legatum trecentorũ ex eo tempore pręstandum quo alimenta pręstari desinerent.
2. Quod ab initio petitum & pręstitum fuisse sufficit vt numquam postea debeat iterum peti.
3. Nullo tempore interiecto quo voluerit testator legatarium carere commodo legati. Simile quiddam est in specie de qua scripsimus *Defin.13.supr.tit.prox.*
4. Etiam post maiorem ætatem quia hæc mora fuisset regularis non irregularis vt not. *in l.Titia Seio 87.§.vsuras per ill. text.de leg.2.*
5. Plus enim facit ad suam voluntatem testandam, qui accipit legati solutionem pro parte quàm qui legatum petit.
6. Ratione posterioris partis legati in quam prior alia eiusdem legati pars transfunditur. *arg. l.1.de pen.leg.l.1.§.item si ita D.ad leg.falcid.l.cum fine 19.l.si penum 24.D.quand.dies leg.ced.*
7. *Ex d.l.Titia Seio 87.§.vsuras de leg.2.*
8. Quomodo regulariter necessaria est ad contrahendam moram regularem *l.mora 32.D.de vsur.*sed non in hac specie ob rationem positam in Definitione.

DEFINITIO XVI.

Casus in quo vsuræ legati pro legitima relicti non debentur à die mortis, sed tantùm à die moræ etiam ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem.

CVm quæreretur, A quo tempore legatæ pro legitima quantitatis sub ea condicione si filia nuberet arbitrio patrui, vsuras heres deberet, visum est non nisi à die

moræ,litisque contestatæ cæterorum legatorũ exemplo præstari debere.Quam in sententiam videtur fuisse Senatus æquitatis potiùs,quàm iuris motus ratione.2 Nam si-ue tota pecunia in locum legitimæ relicta diceretur,constabat fructus legitimæ à die mortis deberi. 3 Siue supra legitimam legatum esset, saltem ad eam vsque quantitatem,quæ portioni legitimæ respondebat,fructus aut vsuras,quæ fructuum vice essent à die mortis restitui oportebat.4 Sed mouit Senatum, ꝙ ea disquisitio, An legatũ legitimã excederet,necne,plus dispendij & sumptuũ quàm commodi filiæ allatura videbatur,cùm non de quantitate ipsa sed tantùm de vsuris quæstio supereesset. 5 Præsertim cùm oblatam ab herede cum fructibus legitimam filia respuisset.6 Nó idẽ Senatus pronũciasset,si qua alia quàm nuptiarũ conditio injecta legato fuisset.7 Tunc.n.aut totius quantitatis,aut eius saltem quam legitimæ respõdere ex postfacto constitisset, fructus à die mortis adiudicari filiæ oportuisset: 8 Voluntatem verò testatoris in ea duntaxat quantitate quæ legitimam excederet obseruari,hoc est, in euentum vsque condicionis solutionem dilatam expectari.9 *Ita Senatus* in ea causa, de qua scripsimus Defin.18.supr.De condic.infert.

1. Secundùm ea quæ diximus *Defin.1.& pass supr.hoc tit.*

2. Vt potest Senatus & debet solétq ie ex æquitate magis quàm ex rigore iuris pronunciare, tanquam qui supremus sit magistratus,& vicem Principis gerat *l. 1. C. de legib. l.placuit* 8. *C.de iudic.*

3. Cùm fructus augeant legitimam sicut & hereditatẽ *l.Papinianus* 8.§.*vnde si qua D.de inoffic.testam.* Boer.*decis.* 3. *in fin.*

4. Cùm legitima neque diem recipiat neque condicionẽ *l.quoniam in prioribus* 32.*C.de inoffic.testam.*

5. Quarum petitio longè facilius quàm sortis potest negligi *arg.l.cùm quidam* 17.§.*Diuus Pius D.de vsur.* iunct.*l.Proculo* 26.*D.de probat.l.vir vsuras* 54.*de donat.int. vir.& vxor.*

6. Vt proinde sibi deberet imputare cur legatum petiisset, quia sic maluisse videbatur *arg. l.si cogente* 22. *D. de rit.nupt.l. Imperator* 70.§.*si centum de legat.* 2.

7. Cùm non parua esset dubitatio an eiusmodi nuptiarum condicio reiici deberet an impleri, vt ex iis constat quæ nos disputauimus *Defin.*18 *supr. De condic.infert.* Sic & totam legitimam ipsam interdum sine vlla fructuum restitutione adiudicari vidimus,cùm magna iuris dubitatio interueniret, An legitima vlla deberetur, in specie de qua scripsimus *Defin.* 7. *in fin.supr.de codicill.*

8. Cùm legitima debeatur inspecto tempore mortis quãuis non sit quota hereditatis sed bonorum *l.cùm quæritur* 6.*vbi notat.& in Auth.nouissima & in l.parentibus* 8.*C.de inoffic.testam.*

9. *l.scimus* 36.§.*cùm autem eod. tit.*

TIT. XXV.

Ad SC. Trebell.

DEFINITIO I.

Ex fideicommisso etiam perpetuo & graduali vna tantùm quarta detrahitur, eáque per heredem aut habentem ius ab herede.

FIdeicommissvm perpetuum graduale,&,vt nostri vocãt,reale, licèt sæpius ex eodẽ testamẽto ꝑ graduum aut personarũ varietate debeatur,1 attamen nõ nisi vnius quartę detractionẽ patitur,2 eius cõmodo cessuram qui prior rogatus fuerit si iure suo vti volet,3 aut cui ex fideicommissariis donatum ille maluerit:4 Ne alioqui multiplicatis pro fideicommissorum numero detractionibus, tandem eueniat vt totum ipsum fideicõmissi ius contra testatoris & Senatusconsulti mentẽ ad nihilũ redigatur.5 *Ita Senatus* sæpius.

1. Adeò vt tot sint fideicommissa quot sunt personæ gradatim ad fideicommissum vocatæ *l.peto* 69.§.*fratre l.cùm pater* 77.§.*libertis de legat.*2.

2. Semel enim quartam ex vnius hereditatis fideicommisso detrahi Senatus voluit *l* 4. *D. hoc tit.* Vna enim tantùm hereditas est,licèt plura sint fideicommissa *l.* 1. §.*inde Neratius eod.tit.*

3. Necesse siquidem est vt heres sit is qui quartam detrahit *l.mulier.* 22. §. *vlt. eod.* aut saltem vt ex heredis persona quarta detrahatur,quia solis heredibus vtrumque Senatusconsultum & Trebellianum & Pegasianum prouidit *d. l.* 1. *in princ.& d.*§. *inde Neratius & l.quamuis* 40.§.1.*eod.tit.*

4. *d.*§.*inde Neratius,versic.nisi liberalitatem.*

5. Nam & vnius quartæ detractio contra testatoris mentem permissa est *l. Titia* 86.*in fin. D. ad leg.falcid.* Guid. Pap. *quæst.*53. *num.* 2.

DEFINITIO II.

Bona prius alienata imputantur in detractiones quæ ante omnia sunt facienda,nisi heres sit in mora.

QVæ ex bonis fideicommisso subiectis per heredem grauatum primo loco alienata sunt, ea imputanda sunt in portionem quam ex fideicommisso detrahere heres potuit.1 Sed si de illo dubitetur an primo an sequenti loco alienata sint quæ ex fideicommisso petuntur, vindiciis secundùm fideicommissarium dicendis locus nõ erit quousque intentionem suam impleuerit.2 Prius enim est vt ex fideicommisso detrahatur id quod restituendum non est, quàm vt ad fideicommissi restitutionem veniatur.3 Siquidem in fideicommissi restitutione nihil aliud esse potest nisi quod supereest detractis detrahendis, 4 lõgéque plenior est actio fideicommissi quàm restitutio. 5 Hoc ita si non heres grauatus,aut eius successor siue vniuersalis siue singularis moram faciat liquidandis detractionibus.Tùm enim odium moræ facit vt aduersus morosum interèà consuli fideicommissario æquum sit,6 præstita per eum satisdatione.7 *Ita Senatus* in causa inter Margaretam Cordier & Amedeam Louys 4.Id.Maij 1590.

1. *l.3.§.vel quæ D. hoc tit.*

2. Ex iuris regula quæ vult actorem ante omnia debere suam probare intentionem *l.* 4. *C.de edend.l. vlt.C.de rei vindicat.*

3. Quia nostra interest non soluere potiùs quàm solutum repetere *l.* 3. *D. de compensat. l. si stipulatus* 15. *in princip. D. de fideiuss.*

4. *l.in imponenda* 6.*l.irritum* 8. *C. ad leg. falcid. l. cùm pater* 77.§.*Titio fratri antep. de legat.*2.

5. Quia in actionem fideicommissi venit id omne quod fuit hereditatis *l.in fideicommissaria* 18.*D. hoc tit.* In restitutionem verò non venit,nisi quod supereest factis detractionibus. Et ideo solent iudices loqui de detractionibus nisi per ablatiuos absolutos aut per gerundiuum, quæ omnia important condicionem ante omnia purificandam *l.à testatore* 109. *de condic.& demonstr.cum ibi not.& in l.in ratione* 30.§.*tametsi ad leg. falcid.*

6. Ne morosо prosit sua mora,quæ hoc casu vix potest esse sine dolo *l.in omnibus* 39.*l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique de reg.iur.l.hominem* 37.*D.mandat.l.tutor* 4.*D.de vsur.*

7. Cùm detractiones non sunt liquidæ *l.statuliber rationem* 5. *D. de statulib.*

DEFINITIO III.

Restitutam aut saltem adiudicatam fideicommissario esse hereditatem necesse est priusquàm contra tertios agere possit.

FIdeicommissarius vniuersalis id est cui hereditas tota vel particularis cui pro parte restituenda est,1 non priùs de fideicommisso agere potest aduersus tertios possessores quàm ei facta sit restitutio aut re aut verbo per eum qui fideicommisso grauatus est eiúsve heredẽ,2 Nec sequimur eorum sententiam qui ex nescio qua æquitate canonica fideicommissum purum aut purificatũ habẽt

pro restituto. 3 Sanè interueniente sententia per quam pronunciatum sit fideicommissum deberi, vix est vt alia restitutio necessaria videri possit. 4 Hic enim euenit quod aliis plerisque casibus, vt in locum eius facti quod ab vno ex collitigatoribus alteri præstari oportuit, succedat auctoritas iubentis. 5 *Ita Senatus* ex tempore Nonis Iuniis 1590.

1. Hic enim verè particularis fideicommissarius est cui pars hereditatis restitui debet quamuis nostri vulgo particularem dicant eum quem potiùs singularem dicere deberent cui res aliqua singularis per fideicommissum relicta est, vt dixi initio *Decad.* 50. *De error. pragmatic.*

2. *l.* 1. 5. *quamquam l. restituta* 37. *l. facta* 63. *in princip. D. hoc t.*

3. Bald. *in cap. in presentia Extr. de testam.* Excipe tamen varios casus in quibus fideicommissum etiam non restitutum habetur ex æquitate pro restituto, de quibus *in l. penult. C hoc tit. & Nouell.* 1. *De hered. & falcid.* Item si omnia bona sint alienata Guid. Pap. *decis.* 601. Crauet. *cons.* 12. *num.* 5. Bart. Salic. Castr. *in l. pen.* 5 *pen. C. commun. de legat.*

4. Quasi hæc sententia suam secum trahat executionẽ hoc ipso quod heres patitur fideicommissarium agere quem negat prohibere post sententiam non potest.

5. Hoc enim est quod dici solet factum iudicis esse factum partis *l.* 1. *C. si in caus. iudic. l. si ob causam* 13. *C. de euict.*

DEFINITIO IV.

Liberi primi gradus non tantùm legitimam & Trebellianicam ex fideicommisso detrahunt vt cæteri sed etiam præcipuos fructus retinent qui à cæteris in trebellianicam imputantur.

Liberos primi gradus heredes institutos, & de restituẽda hereditate in diẽ vel sub conditione grauatos duplicis detractionis ius habere, nimirum portionis legitimæ & Trebellianicæ vsque adeò receptum est ex inueterato nostrorum errore qui iuri Pontificio iampridẽ causam dedit, 2 vt de eo iam dubitare ridiculum existimetur. 3 Quæ detractio si quatuor tantùm aut pauciores liberi fuerunt, semissem efficit portionis oneratæ, 4 Sin plures, cum semisse sescunciam. 5 Nec tantùm liberis primi gradus, sed & sequentium graduum personis idem beneficium duplicis detractionis concessum est, quoties institutæ sunt, & tales quibus legitima quoque portio in defuncti bonis debeatur. 6 Sed liberorum primi gradus priuilegium in eo est quòd non solùm iis prohiberi detractio Trebellianicæ à testatore non potest quomodo aliis potest, 7 sed & saluos ac præcipuos habent fructus quotquot ante cedentem fideicommissi diem perceperint, vt nec in Trebellianicam iis imputentur 8 qui aliis omnibus licèt nepotibus etiam tacente testatore haud dubiè imputantur, 9 Licèt verisimile sit Zenonem, qui primus hoc eis priuilegium in fructibus concessit 10 vt in aliquo melioris essent condicionis quàm cæteri non fuisse concessurum si duplicis detractionis commodum iisdem inuita iuris ratione ab interpretibus datum iri præuidere potuisset. 11 *Ita Senatus* sæpius.

1. Aliud enim esse volunt si purè datum sit fideicommissum quasi hoc casu nõ possit dici vtra quarta priùs detrahi debeat quod tamen ridiculum est, vt contra interpretes nostros disputaui in priore parte *Hemischil. De error. pragmat. & interpr. iur.*

2. *In cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam.*

3. Ius enim pontificium sequimur, quod in hanc rem apertissimum est.

4. Computato scilicet prius triente legitimario, mox residui quadrante.

5. Sola enim legitima hoc casu facit semissem *Nouell.* 18. *De trient. & semiss.* Trebellianica verò quadrantem reliqui semissis qui quadrans facit sescunciam totius hereditatis. Et in hoc errant vulgò plerique existimantes vtriusque quotæ detractionem semper ascendere vsque ad dimidiam partem hereditatis.

6. Puta si heres grauatus, ex ascendentibus sit. Nam & ascendentibus legitima perinde ac liberis debetur, *l. nam etsi* 15. *D. de inoff. testam.* Nisi quòd ea semper est trieus nunquam semis.

7. *Auth. sed cùm testator vbi not. C. ad leg. falcid.*

8. *Ex l. iubemus* 6. *C. hoc tit.*

9. *l. in fideicommissaria* 18. *vers. plane l. mulier* 22. 5. *si heres D. hoc tit. l. Papinianus* 8. 5. *vnde si quis D. de inoffic. testam.*

10. *In d. l. iubemus.*

11. Nec enim tam facilè multiplicanda sunt priuilegia *vulg. l.* 1. *C. de dot. promiss.* & à communi iure quàm minimum fieri potest recedẽdum est *l. ius singulare* 16. iunct. *l. quod verò* 14. *D. de legib. l. quod contrà* 141. *vbi not. De regul. iur.*

DEFINITIO V.

Liberi primi gradus non amittunt trebellianicam ob non confectum inuentarium.

Sed & aliud liberorum primi gradus priuilegium in eo est, quòd etiamsi inuentarium non fecerint, deducendæ tamen ex fideicommisso Trebellianicæ ius retinẽt quod alij amittunt. 1 Sic enim ex frequentiore interpretum sententia sæpius quoque Senatus noster censuit. 2

1. *l. vlt. vbi not. C. de iur. delib.*

2. Guid. Pap. *quæst.* 53. vbi vide.

DEFINITIO VI.

Fructus ab herede percepti non per negligentiam fideicommissarij puta ex die petiti libelli imputantur in quartam, sed non restituuntur nisi à die litis contestatæ.

Cum fideicommissaria hereditas ex Trebelliano restituitur, constat fructus ab herede grauato perceptos in restitutionem non venire, quia non tam hereditati, quàm rebus hereditariis accepto feruntur. 1 Sed nec imputantur in quartam si negligentia fideicommissarij non petẽtis potiùs quàm iudicio testatoris percepti sint. 2 Ergo à quo tempore fideicommissum per libelli oblationem petitum est, cùm nulla fideicommissarij negligentia sit, fructus omnimodo imputabuntur, 3 Sed tamẽ non idcirco restituentur nisi qui à die litis contestatę percepti fuerunt, 4 quia non sicut hereditatem fructus augent, ita & augent fideicommissum, 6 nec malæ fidei possessor ante litem contestatam videri potest is qui citra litem iustum possidendi titulum haberet, 7 cùm neq; lis vlla sit ante contestationem: 8 Eóque passim iure Senatus noster vtitur. *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche tunc Senatoris, nunc Rationalium supremi Præsidis meritissimi, & Franciscæ Lose 8. Id. Mart. 1591.

1. *l. in fideicommissaria* 18. *vers. quoties D. hoc tit.*

2. *l. mulier* 22. 5 *si heres eod. tit.*

3. Quandoquidem etiam extraiudicialis interpellatio sufficeret ne quid fideicommissario imputari posset *leg. mora D. de vsur.*

4. Tametsi Bartolus *consil.* 53. incip. *Picaredus in fin.* dicat restituendos esse fructus fideicommissario ex die oblationis libelli.

5. *l. item veniunt* 20. 5. *item non solùm D. de hered. petit.*

6. *d. l. in fideicommissaria vers. quoties.*

7. Iustus enim est titulus hereditarius & bonæ fidei possessor heres quandiu fideicommissum non petitur licèt relictum esse sciat.

8. *l. sed etsi lege* 25. 5. *si ante D. de petit. hered. l. amplius* 15. *D. rat. rem haber.*

DEFINITIO VII.

Fideicommissum vniuersale an sicut est transmissibile ita sit cessibile & quando.

Fideicommissum vniuersale tametsi in heredem transmittatur etiam non agnitum dummodo dies eius cesserit viuo fideicommissario, 1 Cedi tamen non potest (nec si agnitum sit & purificatum) priusquàm fuerit restitutum: 2 fallítque hoc casu regula quæ habet, Quicquid est transmissibile esse etiam cessibile. 3 Obstat. n. iuris

ratio

ratio quæ non patitur vt actiones ab herede transeant in fideicommissarium, si non restituatur hereditas ex testamento, vt habent verba Senatusconsulti Trebelliani, 2 id est eo modo quo testator voluit: 3 quod ipsum non aliter fieri potest quàm si hereditas restituatur ei ipsi quem testator ad fideicommissum inuitauit. 6 Sed hoc ita intelligendum est si cessionarius agat quasi in rem suam siue ex propria siue ex cedentis persona. 7 Nam si tanquam simplex procurator agere velit, hoc est & ex persona & in vtilitatem cedentis procul dubio audiendus est. 8 Sed & valebit cessio vt cessionarius etiam in rem suam agere possit si non de primo fideicommisso agatur, sed de secundo, id est quod à primo fideicommissario relictum sit, Quo cùm prior fideicommissarius non quasi heres restituat, sed quasi fideicommissarius, cessat hîc subtilitas illa iuris quæ impedit cessionem. 9 Idem est si post declaratum per iudicis sententiam fideicommissum cessionarius agat contra tertios possessores, in quos heres ipse res fideicommisso obnoxias alienauerit. Hoc enim casu cùm fideicommissum habeatur pro restituto non solùm ex æquitate canonica 10 sed etiam ex iuris ciuilis constitutione, 11 nihil est quod impediat ne fideicommissi ius cedi possit. 12 Solus enim heres ille est cuius interest non valere cessionem fideicommissi, Ne alioqui impedita translatione actionum ob non restitutam ex voluntate testatoris hereditatem maneat ille implicitus oneribus hereditariis perinde acsi restituta hereditas non esset. 13 Si tamen proponas factam fideicommissi cessionem præsente & sciente herede, placet nostris eam indistincte valituram. 14 Quod ego vix probare possum quando non ex heredis voluntate sed ex ratione iuris proficiscitur ne fideicommissum vniuersale cedi possit. 15 Et verò quid obsecro interest, An heres cessioni consentiat eo tempore quo cessio fit, an tùm demùm cum fideicommissum restituit? Nisi quis dicat vtroque casu imputare eum sibi debere, cur cessionem quam impedire poterat admiserit, 16 nec fieri volenti iniuriam. 17 *Ita Senatus* in causa Michaelis Vuilleumet de Costerg & Hugonis Mottet prid. Cal. Sept. 1592.

1. Sic enim vulgo nostri post Bartolum *ad l. cum filiofamilias 11. de leg. 1. ex l. vlt. C. quan. d. leg. cod. l. si in personam 21. & l. 3. C. de fideic. l. Seius Saturninus 46. l. quidam ita 25. in princip. ad SC. Treb. l. à testatore 109. D. de condit. & demonstr.* Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *Decad. 31. in Error. 1. De error. pragmat.*
2. *l. si mulier 59. §. ex asse D. de iur. dot.*
3. *Ex l. ex pluribus 42. D. de admin. & peric. tutor.*
4. *l. 1. D. hoc tit.*
5. *l. sed etsi 9. §. vlt. cum l. seq. eod. tit.*
6. Testator autem non potest videri inuitasse heredis heredem, qui semper incertus est, nec venit ex iudicio defuncti *l. qui liberis 8. § vlt. de vulg. & pupill. substit. l. sciendum 70. De verb. signific.* Vide Andr. Tiraq. qui omnium fusissimè hoc tractat post cæteros *De retract. municip. §. 26. glos. 3. num. 49.*
7. Bart. *in d. §. ex asse.*
8. Bald. *in l. cùm secundum 3.* vbi etiam Castr. & Ias. *C. de fideic.* Et ita accipiendum est quod scribitur in *l. restituta 57. l. qui ita 66. §. 1.* iunct. *§. vlt. leg. praced. D. hoc tit.*
9. Et quàm nos explicauimus fusiùs *libr. 5. Coniectur. iur. ciuil. cap. 7.*
10. De qua *in cap. In præsentia Extr. de testam.* vbi Bald. & post eum Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb. *mortuo itaque testatore nu. 74.* quam tamen sententiam nos improbauimus *Defin. 3. num. 3. supr.*
11. *l. vlt. §. sin autem sub condicione C. commun. de legat.* Ruin. *cons. 126. num. 13. & 15. lib. 3.* Cagnol. *ad l. 2. num. 42. & seqq. C. de pact. inst. empt. & vendit.*
12. Cessante scilicet ratione qua mouetur *SC. in d. §. ex asse.*
13. Et ita sentiat incommodum qui non sentit commodum *contra l. 1. l. 4. D. hoc tit. l. secundum naturam 10. De reg. iur.* Castr. *ad d. l. 3. C. de fideic.*
14. Purpur. *ad l. fin. C. de pact.*
15. Tametsi maximè heres velit *vt in d. l. si mulier 59. §. ex asse D. de iur. dot.*
16. *Arg. l. 1. §. item quæritur. D. de separ.*
17. *l. 1. §. prodest autem D. quod legat. l. in diem 9. §. 1. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO VIII.

Sumptus facti ab herede ad conseruandas aut melioran-das res fideicommisso subiectas, sunt ei à fideicommissario restituendi.

QVas impensas fecit heres rogatus de restituenda hereditate pro renouandis, vt fieri necesse est, censualibus instrumentis, Eas potest ille, cuíve heres à fideicommissario post restitutam hereditatem repetere, 1 quia tametsi commodum ex eiusmodi renouatione heres ipse senserit, qui tantò facilius & commodiùs annuos census exegit, 2 fuit tamen cômodum illud temporarium, quod fideicommissario futurum est perpetuum. Itaque quasi in conseruandam rem facti sumptus imputari heredi debent, 3 id est ei restitui. 4 Non idem fortassis in ecclesiæ prælato obseruandum est, cùm successoris æquè ac eius qui sumptus fecit non nisi temporaria ex iis sumptibus vtilitas futura sit, 5 & iureiurando obstrictus sit quisquis ecclesiæ præest, vt eos omnes sumptus faciat qui ad res ecclesiæ conseruandas necessarij videantur. 6 *Ita Senatus* in causa Ioannis Dardier contra illustrem D. Franciscum de Seissel Marchionem d'Aix 5. Non. Decemb. 1592.

1. *l. vbi purè 19. §. vlt. l. mulier 22. §. fi. d. enim D. hoc tit. l. quantitas 72. D. ad leg. falcid. l. domum 58 de leg. 1. l. Titius 50. D. de vsufr. l. generaliter 31. §. Lucius de vsufr. legat.*
2. Qui scilicet sine censualibus instrumentis exigi non potuissent.
3. Quomodo loquitur *TC. in d. l. vbi purè §. vlt.*
4. Alioqui fideicommissarius ex iactura heredis locupletaretur contra *l. iure naturæ 206. de reg. iur. l. nam hoc naturale 14. D. de condict. indeb.*
5. Nec enim beneficia sicut successiones iure hereditario deferuntur.
6. Vt proinde cùm eos sumptus facit non tam videri possit facere vt alium sibi obliget quàm vt fidem suam liberet; Ex qua causa non facile est vt in alium actio detur *l. in hoc iudicium 4. §. 1. vers. diuersum l. si quis cum 29. D. comm. diuid. l. Papinianus 28. in fin. D. mandat.* Sunt enim prælati quodammodò procuratores ecclesiarum non domini *can. si priuatum vbi glos. 12. quæst. 1.* Adeo vt prælatus etiam acquirere ecclesiæ suæ teneatur, nec acquirendi occasionem possit impunè prætermittere *can. quicunque vbi glos. in verb. aut neglectum 12. quæst. 4.*

DEFINITIO IX.

Instituto per heredem grauatum fideicommissario fideicommissum habetur pro restituto.

SI quis cum cui rogatus erat hereditatem restituere heredem instituerit, ísque hereditatem agnouerit cum beneficio legis & inuentarij, 1 non est commodo possessionis suæ priuandus, si forte alijs creditoribus aliquid ex ea hereditate fideicommissaria obligatum dicatur à defuncto cum clausula constituti, quamuis de fideicommisso nondum cognitum sit si modò constare de eo facilè possit. 2 Est enim fideicommissarius tuendus in sua possessione quâ sine vicio nactus fuit, tametsi nulla dum fideicommissi restitutio facta sit: Multò igitur magis in proposita specie, in qua fideicommissum haud dubiè pro restituto habendum est, 4 instituto per grauatum eo cui restitui debuit, vt institutio illa vim & potestatem obtineat restitutionis. 5 Sanè si de fideicommisso in promptu & facilè cõstare non possit, Iniquum est eo solo prætextu creditoribus & legatarijs moram fieri, 6 maximè si cauere sint parati. 7 *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & heredum Andreæ Galley 4. Non. Decemb. 1592.

1. Ne alioqui actio fideicommissi cum hereditate confundatur *l. cùm pater 77. §. Titio de leg. 2.* Inuentarij namque beneficium impedit confusionem *l. vnic. §. in computatione C. de iur. delib.*
1. Quod pragmatici dicunt *Per modò constat, modò agitur ex l. 3. in princip. vt in poss. legat. l. ille à quo 13. §. 1. D. hoc tit.*
3. *l. filiam fratribus 56.* vbi Bart. *D. eod.*
4. Quod & aliis plerísque casibus contingit de quibus in

l.penult. C. eod.

5. *l. Lucius* 123. *in princip.* vbi est textus perelegans *de leg* 1.

6. *Arg.d.l.ille à quo* 13. *§.1.vers quid ergo D.hoc tit.*

7. Cùm remedio cautionis possit secutus esse heres, qui se etiam fideicommissarium dicit *l.1.in princ.qui satisf. cog.l.* L. & *tot. tit. si cui plus quàm per leg.falcid.l.1. vt legat.seu fideic.seruand. caus. cau.*

DEFINITIO X.

Mora heredis nocet fideicommissario quatenus ad vsuras & fructus legatorum pertinentium ad onus fideicommissarij.

LEgata quæ solui debuerunt ab herede rogato post mortem suam alteri hereditatem restituere, si soluta non sint debentur à fideicommissario cui restituta hereditas fuit. Transit enim onus legatorum in fideicommissarium, nec vllam pro legato actionem habet legatarius aduersus heredem rogati heredis, 1 Nempe si heres totam hereditatem non tantum eius partem restituerit. 2 Quid verò si heres ipse ante restitutionem interpellatus fuerit, & moram fecerit? Idem admittẽdum est, quia fideicõmissarij non interest, cùm si heres soluisset, tanto minùs fideicommissario restituisset. 3 Sed de vsuris à die moræ debitis maior dubitatio est, An eas possit legatarius à fideicõmissario petere siue in rem siue in personã agat, an potiùs cogatur pro iis agere aduersus heredem grauatum eiusve successores. Facit dubitationem quòd sua cuique mora non alteri nocere debet: 4 Item quòd quæ ex mora infligitur condemnatio sit personalis nec alterius obligationẽ augere possit ne quidem fideiussoris 5 quamuis dici soleat moram rei nocere fideiussori. 6 Multò minus igitur mora heredis nocere debet fideicommissario. 7 Atqui in cõtrarium mouet, quod fideicommissarius post restitutam hereditatem cõstitutus videatur loco heredis in omnibus, 8 nec ratio iuris patiatur vt de legato agat legatarius cõtra fideicommissarium, de vsuris verò vel fructibus cogatur agere contra heredem. 9 Debent enim accessoria sequi naturam principalis ex vulgata iuris regula. Neque nouum est vt heredis negligentia noceat fideicommissario, Nimirum in ea re quæ solus heredis diligẽtia explicari debuit. 10 Nec sanè fieri potest vt causa fructuum legati vel vsurarum separetur à legato cùm non minus pro accessionib. quàm pro legato competat hypothecaria & in rem actio contra quemlibet possessorem. 11 Nec obstat quod actio illa hypothecaria quæ pro legato datur, naturã personalis actionis imitatur, ideoque nec aduersus vnum ex coheredibus cõpetit nisi pro portione hereditaria. 12 Id enim cò pertinet vt actio ipsa principalis quæ pro legato cõpetit diuidatur, nec aduersus singulos heredes in solidũ proponi possit siue in personam 13 siue in rem 14 agatur, sed non vt fructuum vel vsuratum causa à principali debito seiungatur, 15 hoc est vt non eatenus saltem vsuratum vel fructuum nomine conueniri possit quisquis legatum soluere debet, quatenus pro legato tenetur. Planè fideicommissario, si vsuras soluat quas heredis mora peperit, aduersus eum eiúsve heredem pro consequenda indẽnitate regressum dari debere constabat. 16 *Ita tractatum est* in causa D.de Breilleu & N.de la Balme de Mollieres 5.Id.Febr. 1593.

1 *l.2.C.hoc tit.* Intellige, Nisi heres rogatus sit hereditatem restituere deductis legatis *l.2.l.3 §.item Pomponius D. eod.* Iunctis iis quæ scripsi *lib.4.Coniect.cap.14.*

2. Id enim est quod significant verba illa *d.l.2.C.hoc tit. pro competenti portione.*

3. Quia præsumptum est voluisse testatorem cum onere legatorum fideicommissum restitui vt ait *d.l.2.D.hoc tit.*

4. *l in condemnatione* 173.§ *vnicuique de reg. iur.*

5. *l.centum Capua* 8 *de eo quod cert. loc.*

6. *l.mora* 88.*De verb.oblig.*

7. Sicut nec fructuario nocet *l.si vsusfructus* 35. *D.de vsufr.* nec libertati fideicommissariæ *l. cùm verò* 26. *per tot. De fideic.libert.*

8. *d.l.2.D.hoc tit.§.restituta Inst.de fideic.hered.*

9. Ne in eodem legato inducatur diuisio iuris & voluntatis contra *l. eum qui* 18. *§. vlt. D. de his quæ vt indign.* & ne in plures aduersarios distringatur qui cum vno quasi contraxit *arg.l.& ancillarum* 27.*§. vlt.de pecul.*

10. *in l heres* 70.*§. vlt.ad SC. Trebell.*

11. *Ex l.1.C.commun.si de legat.* iunct. *l. Lucius* 18.*qui potior in pign. hab.*

12. *d.l.1.C.commun. de legat.*

13. Ex natura omnium personalium actionum hereditariarum *l 1.& tot.tit.C.de hered.action l.1.C si cert pet.*

14. Quod valde speciale est & contra naturam actionis hypothecariæ quæ sui natura est indiuidua *l.rem hereditariam,* 3. *D.de cond l.1 & 2.C si vnus ex plurib.hered.debit.*

15. *d.l.Lucius* 18 *D.qui potior.in pign hab l.inter socerum* 26. *§.cùm inter vers nec separabitur D.de pact.dotal.*

16. Vt dixi *Def.in.13.sup.tit.prox.*

DEFINITIO XI.

De subrogatione mobilium quæ reperta sunt in heredis grauati hereditate.

QVoties in fideicommissaria hereditate mobilia aliqua fuisse constat, quæ postea & pendente fideicommissi condicione vel die, alienata sint aut deperdita, summæ æquitatis est vt quæ in grauati heredis hereditate reperiuntur mortis tempore perinde veniant in restitutionem, quasi in locum alienatorum aut deperditorum subrogata. 1 Nisi ex parte alterutrius id est vel heredis grauati vel fideicommissarij probetur pluris minorisve fuisse ea quæ moriens testator reliquerat. 2 Immobilium alia ratio est nisi vno illo casu quo heres rogatus sit restituere quicquid superfuerit ex hereditate; 3 quod cùm factum est, libera & impunita est heredi bonorum alienatio dummodo quid mala fide & in fraudem fideicommissi faciat, 4 & consequenter alia ratio non superest per quam fideicommissario consulatur, nisi vt quod ex alienatorum precio comparatum est quasi nec alienatum nec diminutũ vice permutati patrimonij restituatur. 5 Sed extra illũ casum, id est rogato simpliciter herede vt hereditatem aut bona omnia restituat, sicuti nihil ille alienare potest nisi ad quantitatem vsque trebellianicæ, 6 Ita si qua immobilia alienauerit, vindicari ea vtique quandocunque possunt; 7 mobilia non item quòd eorum exhibitio certáque demonstratio difficilior sit, ac magnam ad multiplicandas pro re minima lites materiam præbeat. 8 Vnde & illud est quod Galli dicere solent *Les meubles n'auoir point de suyte.* Id est, Extra manus eius qui dominus fuit, licèt plenum alienandi ius non habuerit, neque fideicommissi neque pignoris aut alio vllo iure mobilia vindicari posse. 9 Cæterùm si rem meam mobilem quis subripuerit deinde alteri vendiderit, nemo dubitat quin & ad exhibendum & in rem actio mihi competat contra quemlibet possessorem tametsi per plurium personas emptio ambulauerit, 10 quia rei meæ dominium à me inuito aut ignorante abscedere non potuit. 11 Apud nos ius commune obtinet vt bonorum mobilium æquè ac immobilium persecutio salua sit aduersus quemlibet possessorem siue dominij siue pignoris iure à vero domino aut à pignoratitio creditore vindicentur. 12 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou & N. Ioannis Blanchard, 6. Id. April. 1593.

1. *Arg. leg. imperator* 70. *§. vlt. cum duab. leg. sequentib. de leg.2.*

2. Semper enim veritati locus superesse debet & præsumptio cedere veritati *leg.si chirographum* 24. *& seq. l. imperatores* 29. *§. vlt. D. de probat.* Nec alia bona in fideicommissum venire possunt, quàm quæ fuerunt defuncti *leg. coheredi* 41.*§. cùm filia de vulg. & pup subst. l. sequens quæstio* 63.*de leg* 2.

3. *Vt in lege deducta* 58. *§. penultim. & vltim. D. hoc tit.*

4. *d.§. vlt.* iunct. *l. Titius* 54.*eod.tit.*

5. *Vt in l.sed quod inde* 71.*de leg.2.*

6. *l.3.§.*

6. *l.3.§.res quæ D.hoc tit.l. vlt. §. vlt* iunct. *Auth.res quæ C. commun.de legat. 1.*

7. *d.l.vlt.§ vlt.Nisi in casu l vlt.§. vlt.de leg.2.*

8. Quod ne eueniat semper cauere bonus iudex debet quantum potest *l. quædam 21. D. de reb. cred.l. singulare 6. C.de except.rei iudic.*

9. Quamquam hoc apud nos non obtinet quia etiam mobilium vindicatio apud nos superest creditori aut domino etiam contra tertium possessorem vt sequitur in Definitione.

10. *l officium 9.D.de rei vind. l.1.1 3.& pa.ff.D ad exhib.*

11. *leg si ego 9. §.1.D.de iur dot. l. id quod nostrum 11.de reg. iur.*

12. Neque enim aut edicto vllo aut statuto aut consuetudine aliquatenus communi apud nos hac parte derogatum est. Quod verò immutatum non fuit,cui fas prohibeatur: Inquit *l. Iancinus 27.C.de testam.*

DEFINITIO XII.

Non est audiendus qui aliquid petit tanquam fideicommissarius, nisi prius doceat de fideicommisso.

QVi se fideicommissarium dicit, quandiu de fideicõmisso non docuit,audiendus non est si petat confici inuentarium rerum mobilium,quæ in heredis grauati domo reperiuntur, quasi fideicommisso contineantur. 1 Prius enim est vt de illo constet an fideicommissum vllũ sit. 2 Ne alioqui eo prætextu aperta sit via cuilibet calumniatori alienas familias perturbandi,ac cuiusque patrimonij secreta explorandi. 4 Nec est contrarium quod etiã viuo eo qui rogatus fuit post mortem suam restituere inuentarij confectio iure peti potuit, 5 tametsi non ante mortem dies fideicommissi cedat. 6 Id enim ita accipi etiam debet si de fideicommissi iure appareat. 7 Tantoque minùs audiendus est qui post heredis fiduciarij obitum petit inuentarium confici,quòd cùm viuo herede idipsũ petere potuerit, tamen non fecerit. 8 *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro vidua & herede D. de Tiret contra liberos D.de Verfey 5. Cal.Iun.1593.

1. Aut quasi subrogatæ sint in locum earum quæ fideicommisso continebantur secundùm ea quæ diximus *Defin. præced.*

2. *l.ille à quo 11 §.si de testamento D.hoc tit.l.postquàm 5. §. si dies D.vt legat.sup.lac.seruand.caus.cau.*

3. *Vt in l 1.D.de vacat.& excusat muner.*

4. *Contra l. vlt.C.de aliment pupil præt.*

5. Capell. Tholos.*decis.*314.

6. *l.Statuus Florus 48.6.Cornelio Feli i D.de iur.fisc.*

7. *d.§ si de testamento & l.i. §. si dies.*

8. *Arg.l.qui roma 122.§.Agerius D. de verb.oblig.*

DEFINITIO XIII.

De confusione fideicommissi & iure euictionis ob prælegata heredibus relicta.

GRauatus heres de hereditate superstiti fratri restituẽda,eundem fratrem cum alterius fratris præmortui liberis coniunctim ex semisse heredem scripserat, Alterius fratris etiam præmortui liberos ex alio semisse, Istis res Italicas,illis Gallicas prælegauerat.Superstes frater cui fideicommissum debebatur fraterna successione repudiata fideicommissi persecutionem apud iudicem instituerat,tùm moriens fratris præmortui liberos,non quibuscũ ad eundem semissem vocatus erat, sed ex alio semisse scriptos,sibi heredes elegerat. Quærebatur,An ex eius persona fideicommissi petitio his competeret qui patrui hereditatem agnouerant, mutuáque prælegata sibi inuicem præstiterant.Placebat repudiantis fratris portionẽ non coheredibus omnibus, sed iis solis quos in eodem semisse cõiunctos habuerat,accreuisse: 1 sed fideicommissi petitionem cum habuisse aduersus omnes coheredes, Nec pro semissibus duntaxat exemplo æris alieni, 2 sed pro iis prælegatorum portionibus quæ de bonis fideicommisso subiectis ad singulos peruenissent. Rationem enim possessionis non iuris modum facere diuisioni fideicommissi, 3 quod à possessoribus tametsi heredes non fuissent, præstandũ esset: 4 saltem posteaquàm verbo restituta esset hereditas ab heredibus.5 Iisdem verò heredibus à fidei commissario institutis,quos prius de fideicommisso pro parte conuenerat,confusam fideicommissi actionem pro parte hereditaria constabat, 6 propterea quòd ad causam confusionis,non quantùm isti possiderent inspiciendum esset, sed pro qua parte grauati heredis personam repræsentarent. 7 Pro alia igitur parte actio aduersus coheredes supererat. 8 Sed ita tamen vt si minoris essent prælegata quæ ex heredis grauati hereditate acceperant,non plus quam quantum in legatis esset præstare ij cogerẽtur quibus legatum minus fuisset. 9 Nec mouebat quod prælegata ab eo relicta cuius hereditatem adierãt rata per eos haberi debere videbantur, tametsi res eorum propriasio aut quod hac parte idem est iis debitas 11 testator ignorãs prælegasset. 12 Id enim eo demùm casu dici posset quo heredibus istis fideicommissum debitum fuisset à testatore, nec in bonis omnibus sed in Gallicis duntaxat aut Italicis constitutum. At repudiante illo,cui fideicommissum debebatur, perinde erat acsi alienæ res cæteris qui adierant prælegatæ fuissent,13 quo casu euictis postmodùm ex causa fideicommissi Gallicis, nullã ij quibus prælegatæ fuerant,aduersus coheredes actionem eo nomine habuissẽt. 14 At ne quidem exceptionem illam quę inter coheredes ex hac causa cõpetere solet, 15 quippe cuius æquitas tùm deficiat,cùm idem fideicommissum ab Italicarum quoq; rerũ heredibus præstandũ est,Eadem.n.subsistente ex vtraque parte causa euictionis, ex neutra euictio præstatur, Iure quodam tacitæ compensationis, Cùm quantum alij ab alijs petere velint,tãtum ipsis vicissim præstare debeãt. 16 Neque quod ex Gallicis rebus scripti fideicommissario successerant,faciebat vt eorũ condicio durior effecta videretur.Cur enim adimatur iis ius fideicommissi, quod ex fideicommissarij persona nacti sint? 17 Aut cur ea exceptione repellantur qua repelli non potuit is à quo ius habent? 18 Planè si fideicommissum non nisi ab Italicarum rerum heredibus præstari debuisset,siue heredib. ipsis siue extraneo fuisset debitũ, magis esset vt in hereditate diuidenda officio arbitri heredibus ex Italico patrimonio scriptis succurri oporteret,vt non aliter prælegatas res Gallicas coheredibus præstare cogerentur, quàm sibi cautum esset de indemnitate: 19 Ne alioqui ex hereditatis semisse instituti,ex nulla parte scripti viderentur. 20 Quòd si exceptionis auxilium per errorem omiserint,vulgo creditum est nullam eos habere actionem, In cõque interesse an testator,an iudex vel arbiter aut coheredũ pactio bona hereditaria diuiserit. 21 Sed humanius est vt si per facti errorem iustámque ignorantiam cautiones omissæ sint, eis subueniatur quibus caueri debuit, siue per repetitionem, 22 siue officio ipsius iudicis implorato. 23 *Ita partim* decisũ partim tractatum est in causa Dominorum Senatoris & fratrum Dauise contra liberos N. Claudij Dauise & Dominos de Curtilles Non.Iul.1593.

1. *Ex l.coheredi 41. §. qui discretas D.de vulgar. & pupill. substit.*

2. *l.1.C si cert petat. l.ex facto 35.D.de hered. instit.*

3. Quæ non in plus grauari quis per fideicommissum potest quàm ad eum peruenerit §. 1. *Instit. de singul. reb. per fideic. relict.l.1.§.si is qui quadringenta D.hoc tit.*quod in ære alieno secus est *l.qua dotis 33.D.solut. matrim.*

4. *l.vlt.§.vlt.C.commun. de legat.*

5. Hanc enim restitutionem præcedere necesse est,vt dixi *Defin.3.supr.*

6. *l.vt legatum 5.& l.seq.C.de hered.action.*

7. Cùm ios confusionis ex eo nascatur, quòd non possit idem esse debitor & creditor *l.heres à debitore 21. §. seruo tuo & seq.& l.debitori 50.D.de fideiuss.*

8. *d.l.debitori d. l. vt debitum & l. si adulta 6. C. de hered. action.*

9. Ratione illa quam attulimus *num 3.*

10. *l.vnum ex familia 67.§.si rem de legat.2.*

11. Constat enim posse testatorem sicut rem heredis sui, ita & quod heredi debetur posse legare *d.l.vnum ex familia §. sed si vna.*& ibi Bart.

12. Distinctio enim quæ aliàs adhiberi solet an testator sciuerit an ignorauerit alienam, locum hoc casu non habet *d. §. si rem.* vbi ponitur ratio perelegans.

13. Heredem enim non institutio facit sed acquisitio hereditatis *l. 4. D. hoc tit.*

14. *l. cùm pater 77. §. euictis de legat. 2.*

15. De qua Papinianus *in dict. §. euictis.*

16. *d. l. vnum ex familia 67. §. sed si vno & §. si duos in fin. eod. tit.*

17. Contra *l. id quod nostrum 11. de regul. iur. l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. §. penult. D. de fideiuss.*

18. Plerumque enim eadem causa est successoris quæ fuit autoris *l. inuitus 156. §. plerumque de reg. iur.* & quod auctoribus non obstabat, nec successoribus eorum obstabit *l. quod ipsis 143. à contr. sens. de regul. iur.*

19. Secundùm elegantem illam Papiniani sententiam quã nostri singularem dicunt *in d. §. euictus.*

20. Quod esset aperte contra voluntatem testatoris vt in *l. verbis cuiusdam 7. D. de vulg. & pupill. substit.*

21. Ex *l. si fratres 7. C. commun. vtr. usq; adhuc.* iunct. *d. §. euictus.* & vti vbique Doctores.

22. Vt in *l. heres 23. & l. pen. D. hoc tit.*

23. Vt in *l. si res obligata 57. in fin. de leg. 1.* iunct. *l. regula 9. D. de iur & fact. ignor.*

DEFINITIO XIV.

Primum fideicommissum consluit in secundum.

EA bonorum portio quæ ex fideicommisso reciproco aut gradatim ad aliquem peruenit, si idem ille alteri restituere rogatus sit, in posterius quoque fideicommissum venit. 1 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex Baldo *cons. 94. lib. 2.* & Crauet. *cons. 295.* Bart. & alij communiter *in l. 3. §. quidam liberis D. hoc tit.* Angel. Imol. Castrens. & Alex. *in l. Scæuola 76. eod.* quos refert & sequitur Boer. *dec. 280. n. 3* Ergo si quis rogatus hereditatem alteri restituere rogato & ipsi vt alteri restituat, si commissarium heredem instituerit aut expressè aut tacitè relicto eo here le ab intestato, dicendum est totam hereditatem in secundum fideicommissum venire sine vlla detractione legitimæ aut trebellianicę, quamuis primus rogatus potuerit vtra aque deterrere, quia hoc casu tota hereditas venit in primi fideicommissum cùm sit manifestum nel esse quicquam detrahere illum qui fideicommissum ipsum heredem reliquit. Siquidem illa institutio siue expressa, siue tacita pro restitutione est *l. Lucius 124.* iunct. *l. 126. de leg. 1.* Videturque hoc casu prior grauatus plenissimum obsequium voluntati defuncti præstare voluisse. *l. 50 pen. de don. int. vir. & vxor. patrem 19 & seq. D. quæ in fraud. credit.* Itaque nec prior fideicommissarius quicquam ex secundo fideicommisso detrahet ex portione primi grauati, nisi probetur prior voluisse suam liberalitatem ad solum priorem fideicommissarium pertinere *l. 1. §. inde Neratius D. hoc tit.* Maximè verò si ponas primo grauato æquè proximum & heredem fuisse secundum fideicommissarium atque primum. Fingetres fratres à patre institutos rogatósque inuicem de hereditate post mortem suam restituenda si sine liberis morerentur. Priorem autè sine liberis defunctum institutis aut legitimis heredib. relictis duob. fratribus, quibus hereditatẽ restituere debuit. Subindéq; alterum etiam sine liberis decessisse superstite tertio fratre, eodémq; secũdo fideicõmissario. Cur ex secundo fideicõmissario detrahi quicquam patiantur, pro ea bonorum parte quæ ex primo peruenit, cùm ex primo nihil detractum sit? Sanè pro ea parte in qua priori fideicommissarius fuit institutus, aliud erit si non fratrem suum eundémque fideicommissarium reliquerit heredem, sed alium puta fratris ipsius liberos. Sic tractatum Cal. Sept. 1609.

DEFINITIO XV.

Fideicommissarius qui pendente condicione res fideicommissus emit, an & quando earum precia petere postea possit.

FRater fratri si sine liberis decederet per fideicommissum reciprocum substitutus familios plerosque fideicommisso condicionali obnoxios a fratre emerat, eidémque precium soluerat. Cùm postea à fideicommissi condicio euenisset, petebat restitui sibi ex fideicommisso quicquid à se precij nomine solutum fuerat, cum vsuris & incũcibus. Dicebam inspecto iuris rigore malè eum agere, quoniam in fideicommisso esse non possent precia quæ fideicommissarius ipse post mortem testatoris de suo præstitisset. 1 Fideicommisso enim non aliæ quàm defuncti qui fideicommiserat facultates contineri poterant, 2 Sed posteaquàm fideicõmissi condicio extitit, videri nunc actorẽ iure fideicõmissi habere prædia quæ non nisi empti titulo anteà tenuerat. 3 Nempe quia legatario aut fideicõmissario legatum aut fideicommissum agnoscere necessariò fit adeoq; vel inuito eo, vt relicti cõdicio retrotrahatur, cùm nec alioqui relictũ vllo iure sit valiturũ. 4 Alia igitur actio emptori superesse nõ videbatur nisi ex empto ad precia vẽditori auferendũ quasi penes quẽ inciperet esse sine causa. 5 Quomodo enim fieri posset vt quis ex testamẽto petat re per fideicommissum relictam quam iã habeat, 6 aut rei precium quod non sit in fideicõmisso? Atqui nec illud dici poterat dandã ex empto actionẽ ei qui prudẽs & sciens emisset rem quam aut iã suã esse sciebat, aut suam aliquando futuram præuidere poterat, existẽte nimirùm fideicõmissi condicione. 8 An igitur soluti precij iacturam fideicommissariam sentire æquum erit? Hoc sanè ipsa iuris ratio euincere videtur. 9 Sed tamen in proposito pro emptore faciebat, vt quãuis fideicommissum condicionale sibi relictum sciuisset emptionis tempore, saluam tamen haberet actionem ex empto ad precij restitutionẽ, quòd fideicommissi condicio talis erat quam nõ sine malo omine sperare poterat aut expectare. In cũ scilicet casum cõcepta quo frater sine liberis præmoreretur. Cui & vitam & liberos optare potiùs debuisset. 10 Itaque causæ nihil est cur nõ hoc saltẽ casu admitti debeat quod interpretes vulgo ad alios quoque casus malè protrahũt, Nihil interesse an sciens condicionale fideicõmissum an ignorans frater à fratre comparauerit quod attinet ad precij repetitionem. 11 *Atque ita senatui* visum est in causa Dominorum de Montallieur contra heredes D. de Beaufort 7. Cal. Aug. 1593.

1. Quoties enim quis rogatur hereditatem restituere, id tantùm videtur rogatus restituere quod fuit hereditatis *l. in fideicommissaria 18. ad SC. Trebell.*

2. *l. coheredi 41. §. cùm filia de vulg. & pupill. substit. l. sequens quæsto 68. de legat 2.*

3. *Arg. l. fundo 4. D. ad leg. falcid. l. cui res 29. D. de action. empt.*

4. Secundum ea quæ scripsi *lib. 7. Coniect. iur. ciuil. cap. 3.*

5. *l. huiusmodi 84. §. qui seruum de legat. 1.*

6 Siquidem quod iam meum est magis meum fieri non potest. *§. sic itaque Inst. de action.*

7. Non enim potest ex fideicommisso peti id quod relictum non est *l. 1. de pen. legat. l. 1. §. item si ita D. ad leg. falcid.*

8 *Arg. l. sua rei 16. de contr. empt. & d. l. cui res 29. de act. empt.* de cuius sententia & emendatione scripsimus *lib. 5. Coniect. cap. 14.*

9. Quasi nullum damnum sensurus videatur emptor qui ex culpa sua sentiet *l. quod quis 203. de reg. iur.*

10 *Arg. l. cùm tale 72. D. de condic. & demonstr.* Nemo enim debet liberi hominis casum & aduersam fortunam expectare *l. inter stipulantem 83. §. sacram de verb. oblig.*

11. Sic enim illi *ad l. cui res*, & malè vt scripsi *dict. cap. 14. lib. 5. Coniect.*

DEFINITIO XVI.

Casus in quo vsuræ precij debentur actione ex empto, ex die litis de fideicommisso contestatæ.

DE vsuris precij quod fideicommissario actione ex empto restituendum esse proximè diximus dubitatio maior erat an deberentur ex quo lis de fideicommisso contestata fuisset, exemplo fructuum ex fideicommisso siue vniuersali siue singulari perceptorum. 1 Nam cùm actione duntaxat ex empto non etiam ex fideicommisso & testamento precium peti possit, 2 consequens erat non videri moram in soluẽdo precio factã ab eo qui non nisi fideicõmissi nomine ex testamẽto cõuentus fuisset. 3 Precij verò vsuras si venditor ipse cõsequi nequit actione ex vendito, nisi mora interueniente, 5 quanto minùs consequetur

quetur eas emptor precium reperens, à venditore, nisi ab eo saltem die quo venditor in restituendo precio moram fecerit? 5 Est enim restitutio ista precij legitimè soluti, quasi vt ita dicam, irregularis, sicut & actio ex empto quæ in eam rem accommodatur, 6 Cùm natura actionis ex empto sit vt detur ad rem ipsam habendam soluto precio, actio autem ex vendito venditori contra emptorem ad precium consequendum. 7 *Senatus* tamen pronunciauit vsuras istas esse loco fructuum fideicommissi, 8 & quemadmodum fructus bonorum venditorum si vendita non fuissent deberentur fideicommissario à die litis contestatę, ita & vsuras ab eo tempore deberi. Quasi nec rem nec rei fructus habere ex testamento videatur fideicommissarius idémque emptor quãdiu & precio & precij vsuris caret. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nemo enim dubitat quin saltem ex die litis contestatæ fructus debeantur, tanquam à malæ fidei possessore *l. sed etsi lege 25. §. si ante D. de petit. hered. l. videamus 38. §. si actionem D. de vsur.*

2. Vt diximus *Defin praced.*

3. Mora enim fieri non potest nisi in eo de quo quis conueniatur.

4. *l. ex empto 11. in princ. l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de action. empt.* iunct. *l. curat. 5. C. de action. empt.*

5. Nam nec venditor tenetur nisi ex die moræ, sicut neque emptor.

6. *d. l. ex empto §. is qui vinea D. de action. empt.*

7. *d. l. ex empto in princip.*

8. *l. vsure 34. de vsur.*

9. *d. l. ex empto §. qui autem l. Iulianus 13. §. veniunt autem l. bona fides 50. eod. tit.*

DEFINITIO XVII.

Precla rerum subiectarum fideicommisso retrouendarum ex pacto veniunt in fideicommissum.

HEres rogatus de restituenda si sine liberis moreretur hereditate illius, qui prædia multa emerat, sub pacto de retrouendendo, si retrouendiderit, & precia acceperit, ea restituere cogitur ex causa fideicommissi, 1 perinde ac res ipsas restitueret si vel nondum redemptæ essent, vel redimendi tempus effluxisset. 2 Cùm enim vniuersale fideicommissum est facilè admittit hanc interpretationem, vt precium succedat loco rei, sicut & vicissim res loco precij vt & interdum res loco rei. 3 In fideicommisso singulari non ita facilè idem admittendum est. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Vt in l. quidam ita 25 §. si quis filium D. hoc tit.* vbi ratio redditur ne factum cuiusquam alteri damnum adferat. Iunge *l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

2. Cogeretur enim res ipsas quę in fideicommisso essent restituere, & quidem cum sua causa. *l. de euictione 69. D. hoc tit.*

3. *l. si & rem & precium 22. D. de hered. petit. l. imperator 70. §. vlt. cum legib. seqq. de legat. 2.*

4. Nisi cùm res ipsa peti ex aliqua causa non potest *vt in d. §. si quis filium & d. §. vlt. l. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO XVIII.

Quinque annorum fructus absumunt Trebellianicam eo casu quo in quartam imputantur.

FRuctus ex fideicommisso condicionali perceptos licèt in restitutionem hereditatis non veniant, 1 in eam tamen quartam quæ ex fideicommisso deducitur quam Trebellianicam vocant imputari debere constat. 2 Sed quot annorum fructus in eam rem sufficere possint, vt fructibus absũpta absortáque trebellianica videatur, dubitatum fuit. Placet quinque annorum sufficere, quoniam ea fructuum computatio fieri solet vt ad modum vsurarum quincuncium ęstimari anno demùm vicesimo æquent iustam bonorum ęstimationem, 3 Cuius temporis diuisi quarta pars, quæ quartæ bonorum parti respondeat quinquennio concluditur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. in fideicommissaria 18. D. hoc tit.* vbi ratio ponitur, quam nos expressimus *Defin. 6 supr. eod.*

2. *d. l. in fideicommissaria vers. planè l. mulier 22. §. si heres eod. tit.*

3. *Nouell. 7. de non alien. aut permut. reb. eccles.* Afflict. *decis. 285. in fin.*

4. *Glos. fin. in Auth perpetua* vbi DD. *C. de sacros. eccles.*

DEFINITIO XIX.

Substitutus per fideicommissum post mortem heredis rogati nihil penitus iuris habet viuo herede, cui liberum est de iis bonis fauore alterius fideicommissarij disponere, dum ne in præiudicium huius.

IS cui pars bonorum defuncti restituenda est ex fideicommisso post mortem heredis instituti relicto, sicut nihil prorsus iuris habet in iis bonis viuo herede scripto, quoniam præmori potest atque ita fideicommissum intercidere cuius dies numquam cesserit. 1 Ita nec prohibere potest quominus cæteri quibus reliquæ portiones ex eodem fideicommisso relictæ fuerant vniuersa diuidant inter se bona, si heres institutus consentiat, iúsque siue liberaliter siue aliquo accepto quasi repræsentato fideicommisso vniuersam hereditatem, quod facere potest viuus restituat: 2 Sed cum eo tamen temperamento vt si quando fideicommissi dies vtiliter cedet nullum tertio fideicommissario in portione sua præiudicium fiat. 3 *Ita ex tempore tractatum e?* pro Francisco Pellin procuratore & N. Filliard contra N. Vicaire prid. Id. Decemb. 5593.

1. Textus est elegans in *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici D. de iur. fisc.*

2. *l. post mortem 12. C. de fideic.* de cuius sententia & ratione vide quæ scripsi *lib. 17. Coniect. iur. ciuil.* Adde *l. patrem 19. D. quæ in fraud. credit.*

3. *l. filiusfamilias 114. §. Dini 1. de leg. 1. l. vxorem 41. §. Seium maritum 12. de leg. 3.*

DEFINITIO XX.

Incerto quantum ex fideicommisso detrahi debeat, non est interim sua possessione priuandus is cui bona sunt vendita per heredem.

ADiudicato fideicommisso, si, vt plerumque euenit, detractionibus legitimis locus sit in fauorem heredis grauati, 1 non debet is qui ex bonis fideicommisso subiectis ab herede comparauit dum adhuc fideicommissi condicio penderet, priuari possessione rei emptæ, alióve modo acquisitæ, 2 ne iniuria ei facta videatur si post liquidatas vt aiunt detractiones iustam retinendæ possessionis causam habuisse illum appareat 3 siquidem quæ ab herede alienata sunt imputari illi solent in eam partem quam ex fideicommisso pro iure suo deducére potest. 4 Sed si nihil sit quod deduci debeat, 5 aut si defuncto herede non soluendo, disputandum sit inter creditores de ordine ac priuilegio temporis, 6 vt dubitari non possit quin emptor hic sit ex posterioribus, non iniquè decernetur aufferendam rem emptori, 7 solíque hereditatis curatori præsentibus tamen creditoribus 8 permittendum vt de iure detractionum cum fideicommissario disputet, mox creditoribus ex ordine satisfacturus quantum detractionũ, & totius patrimonij à defuncto relicti modus patietur. 9 *Ita Senatus* in causa Ioannis Baptistę Bouand & Ioannis Baptistę Oliuier 17. Cal. Iul. 1594.

1. Nec enim fideicommissi restitutio vnquam debetur nisi detractis detrahendis *cap. Raynutius* vbi not. *Extr. de testam. l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. falcid.*

2. Quamuis videatur ei posse imputari cur emerit, alitérve acquisiuerit rem subiectam fideicommisso & alienari prohibitam maximè si eam emerit sciens *l. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ C. commun. de legat.*

3. Interest enim illius vt & alterius cuiuslibet possessionem suam non amittere potiùs quàm amissam recuperare *l. 3. de compens. l. si stipulatus 15. in princ. de fideiuss. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

4. *l.3.§.res quæ D.hoc tit.*

5. Finge enim fideicommissum esse collaterale absumptámque fructibus quinquennij Trebellianicam nec vllum æs alienum esse de cuius deductione tractari oporteat.

6. Inter chirographarios quidem *ex tit. De reb. autor. iud. possid.* inter hypothecarios verò ex *l.vlt.C.de iur.delib.*

7. Nulla enim fit ei iniuria, cùm eius damno tandem cedere rem totam sit necesse *arg.l.si quis habens 24.D.qui & à quib. manum.liber.non fiant.*

8. Ne fortè in eorum necem colludatur *l.si suspecta 29.D. de inoff.testam.l si perluforio 14.D.de appellat.*

9. Iuxta formam *d. l. vlt.C.de iur.delib. & dict.tit. De reb. autor.iudic.possid.*

DEFINITIO XXI.

Restitui hereditas fideicommissaria potest & fructuario & per fructuarium.

EI cui hereditatis fideicommissariæ vsumfructū testator reliquit, hereditatem restitui posse placuit, tametsi restitutionis commodum & incommodum, actionúmque translatio ad eum pertineat ad quem proprietas ipsa fideicommissi pertinet.1 Nec quicquam in eo fit cōtra testatoris mentem qui fideicommissario hereditatem restitui voluit,2 cùm vsufructuarius in ea re in qua vsumfructum habet, censeatur procurator proprietarij,3 adeóque quod præcipuum est ex voluntate testatoris, qui vsumfructum constituit. Id enim est quod efficit vt plus iuris habere debeat ad accipiendam restitutionem fideicommissi,4 quàm si ab ipso fideicommissario, solúsque eius voluntate factus esset procurator in rem suā.5 An ergo similiter dicemus hereditatis restitutionē ab eo fieri posse cui heres grauatus hereditatis suæ vsumfructum reliquerit? Mouet quòd non aliter potest valere restitutio hereditatis quàm si transferantur actiones omnes in fideicommissarium,6 nec rursus actionum translatio fieri per eum qui actiones non habeat,7 quas vtique constat non residere penes vsumfructuarium cùm ius proprietatis sequātur, ex eáque pendeant. 8 Sed tamen cùm restitutio fieri possit ab herede grauati per procuratorē qui non suo sed ipsius heredis nomine restituat,9 hic autem vsufructuarius perinde sit procurator heredis qui restituere debet, atque is de quo proximè diximus, procurator est fideicommissarij,10 Consequens videtur vt ab eo fideicommissum & peti possit & restitui, præsertim cùm hereditatem possideat ex eius qui fideicommissum restituere debuit, voluntate.11 A quo enim meliùs restitui possit hereditas, quàm ab eo qui suo iure illam possidet?12 Aut si de fideicommisso quærendum est an debeatur, quidni sit ille legitimus contradictor, herede scilicet litem ciente, & adeam vocato nec contradicente quominùs litem & iudicium de fideicommisso vsufructuarius accipiat? Vulgatū enim est, Nocere rem etiam inter alios iudicatam quoties quis passus est de iure eius agi qui ab eo ius habeat.13 *Ita tractatum est*, in causa D.de Bordeaux contra N.Bonam de Coste vxorem D.de la Serra 13.Cal.Aug.1595.

1. Restitutio enim est ei facienda qui est in loco heredis *l. 2.D.hoc tit*, heres autem significat dominum §. *vlt. Inst. de hered. qualit. & differ. l.de hereditate 19.§. pater D.de castr. pecul.* nihil autem commune habet causa vsusfructus cum iure proprietatis *l pen.D.de acquir.possess.l.1.D. de vsuf.*

2. *l.1.& pass.D.hoc tit.*

3. Quomodo dicimus de creditore qui tamen minus iuris habet in re debitoris quàm vsufructuarius in re proprietarij *l.si pignori 29.in fin.D.famil.ercisc.* iunct. *l.naturaliter 12.D.de acquir.poss.& l.pignori 13.D. de vsucap.*

4. Siquidem fideicommissum restituendum est eo modo quo testator voluit *l.sed si alio 9.§.vlt.& l.seq.D. hoc tit.*

5. Quo casu non posset restitui fideicommissum procuratori in rem suam facto *l.si mulier 59.§.ex asse D.de iur. dot.* quamuis possit restitui simplici procuratori *l.apud Iulianum 11.§. verum autem & l.quamuis 40.§.vlt.cum l.seq.D.hoc tit.*

6. *d. §. ex asse & l. 1. l. ita tamen 27.§. qui ex Trebelliano D. hoc tit.*

7. Cùm nemo plus iuris in alium transferre possit, quàm ipse habeat *vulgat.l.nemo plus iuris 54.de regul.iur.*

8. Sunt enim in hereditate non in vsufructu hereditatis.

9. Quia qui per procuratorem facit per seipsum facere videtur *l.5.§.1.D.de admin. tutor. cum simil b.*

10. Quia vsufructuarius semper censetur procurator esse proprietarij *d.l.si pignori 29.in fin.D.famil ercisc.*

11. Ponimus enim vsumfructum traditum ab here leo scilicet modo quo tradi potest *l.3.§.1.D.de vsufr.*

12. Vsufructuarius autem possidet suo iure & fructus suos facit, ideóque dicitur possidere naturaliter *d l.naturaliter 12. D.de acquir. poss.*

13. *l.sæpe 63.vbi not.D.de re iudic.* Alioqui sanè absurdum esset dicere restitutionem hereditatis siue fructuario siue à fructuario factā nocere heredi si id heres ipse ignoraret, cuius nomine ac periculo ea fieret restitutio.

DEFINITIO XXII.

In fideicommissum veniunt etiam ea quæ heres habuit non quasi heres si modò habuerit occasione hereditatis.

ET si rogatum heredem esse oportet tanquam heredē vt actiones ex Trebelliano transire possint,1 nihil tamen prohibet ea quoque in vniuersalis fideicommissi restitutionem venire quæ heres nec tanquam heres nec ex iudicio testatoris perceperit dummodo habuerit occasione hereditaris.2 *Ita Senatus* in ea specie de qua SC. 11. Sup. famil. ercisc.

1. *l.mulier 12.§.vlt.D. hoc tit.*

2. *l.debitor, 59.§.vlt.eod.à cont.sens.* Caue tamen ne hanc Definitionem generaliter intelligas, pugnaret enim cum ratione iuris vt ex iis constat quæ tradit illustriss. Francisc. Mantic. *lib. 7.de Coniect.vlt. vol. cap.* 8. sed coarctanda est ad suam speciem quæ habet mationem specialem.

DEFINITIO XXIII.

Fideicommissarius non potest agere contra tertios possessores ante hereditatem restitutam nisi certis in casibus.

NOn potest fideicommissarius agere cōtra singulos, & tertios rerum fideicommisso subiectarum possessores nisi facta priùs vniuersalis fideicommissi restitutione, re aut verbo:1 scilicet per heredem qui solus ad eā restitutionem tenetur,2 Si heres nullus sit curator hereditati dari solet.3 Fallit vtrumque si bona sint omnia omnino alienata, quia tunc cùm heres abdicauerit à se restituendi facultatem habetur fideicommissum pro restituto.4 *Ita Senatus* in causa D.Ioannis Claudij de la Roche & Reuerendi fratris Stephani Blanchet Dominicani 22. April.97.

1. *l.facta 63.l.restituta 37.D.hoc tit.* Boer.*decis 56.per tot.*

2. Vt scilicet transferat in fideicommissarium actiones omnes & quas habet & quibus obstrictus est *l.1.& pass.D.eod.*

3. Ex eo pragmaticorum errore quem nos refutauimus *in priorib.Decadib.De error.pragmat.*

4. Non quidem ex æquitate illa canonica quam commiscitur Guill.Bened.*in repet. cap. Raynutius.* in verb. *si absque liberis* 2. in quo ille sanè deceptus fuit & meritò reprehensus à Boer.*dict.quæst.156.num.7.& 8.* sed quoniam & alij plerique casus sunt in quibus fideicommissum habetur pro restituto *l. 1. §. sed & quoties* vbi DD. *D.ad SC.Trebell.& in l.pen.C.eod.* Vide *l.vlt.§. sin autem sub condicione C.commun.de legat.* Et ibi Bart.& Castr.Guid.Pap. *quæst. 601.*

DEFINITIO XXIV.

Fructus percepti iure hereditario siue ab herede siue ab heredis patre imputantur in Trebellianicam.

FRuctus ex hereditate restituenda percepti iure patriæ potestatis à patre heredis rogati imputantur in Trebellianicam filij perinde acsi à filio ipso percepti essent,1 sed non

sed non ij similiter quos idem pater eodem iure potestatis perceperit ex persona alterius filij per fideicommissum priori defuncto substituti.2 *Sine die.*

1. Nihil enim refert an filius ipse eos perceperit an pater nomine filij, ne fiat deterior condicio fideicommissarij ob personam patris, quod esset absurdum. Fructus namque imputandos esse in Trebellianicam certum est si modò sint percepti ex iudicio testatoris *l. in fideicommissaria* 18. *l. mulier* 22. *§. si heres D. hoc tit.* Nisi in casu *l. iubemus* 6. *C. eod.* Vide *l. cum filiofamilias* 11. *de legat.* 1.

2. Quia scilicet non possunt videri percepti ab herede qui nec ab ipso nec ab alio ipsius nomine percepti sunt.

DEFINITIO XXV.

Cogitur heres facere inuentarium postulante fideicommissario, sed sumptibus fideicommissarij.

HEres rogatus de hereditate alteri restituenda, licèt purè & simpliciter hereditatem agnoscere velit, 1 cogi tamen potest postulante fideicommissario, vt inuentarium conficiat, non quidem solenne, vt vocant: 2 Sed tamen tale, ex quo constare aliquando possit de qualitate & quantitate rerum hereditariarum. 3 Idque sumptibus fideicommissarij non suis. 4 Eóque iure vti nos ex pract. Ferrar. quosdam ex Senatoribus nostris referre memini. *Sine die.*

1. Quod cùm euenit non est necesse vt faciat inuentarium *l. vlt. C. de iur. delib.* Nec enim beneficium inuentarij implorare quisquam cogitur, vt nec vti eo iure quod pro ipso sit introductum *l. inuitus* 116. *§. vlt. de reg. iur.*

2. De quo *in d. l. vlt. C. de iur. delib.*

§ 3. Ne scilicet postea probandum habeat fideicommissarius post diem fideicommissi cedentem quid & quantum fuerit in fideicommisso atque ita per inopiam probationum intercidat fideicommissum vel in totum vel pro parte *arg. l. vlt. de prator. stipul.* Non enim potest videri heres rogatus aliud reddere quàm quod fuit hereditatis *l. in fideicommissaria* 18. *hoc tit.* Et sanè curare semper debet magistratus quantum fieri potest vt rerum probatio salua sit *l. curent magistratus* 22. *D. de testib.* ne deficiat probatio iure non deficiente vt *in vulg. l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel.*

4. Quicquid enim fit per iudicem aut ex iudicis autoritate ad petitionem alterutrius litigantium fit sumptibus petentis, Ac proinde interdum sumptibus vtriusque si vterque petat, ne sit in potestate vnius aduersarium suum superuacuo sumptu onerare. Vide Ferrar. *in form. lib.* quo agitur *ex subst. in vers. ac fideicommissum num.* 8.

DEFINITIO XXVI.

Heres grauatus cui fideicommissum à suo testatore restitui debuit non prohibetur agere contra coheredes pro eorum portionibus nec rursus deducere fideicommissum aduersus fideicommissarium.

PAter rogatus hereditatem restituere liberis suis masculis ex testamentis auorum qui bona sua omnia in familia, quandiu vel vnus masculus superesset conseruari iusserant, ea bona omnia inter liberos suos longè aliter diuiserat, quasi de suo tantùm patrimonio testatus, nulla antiquiorum fideicommissorum habita ratione: sed hoc tamen adiecto fideicommisso, vt ad vltimum superstité bona omnia peruenirent. Cùm defuncti omnes essent vno excepto, qui & ipse rogatus de restituenda post mortem suam hereditate proponebatur, nouissimi huius posteà mortui heredes petebant, vt priùs subductis antiquioribus fideicommissis, posterioris ratio poneretur. 1 Contrà verò fideicommissarius vltimus contendebat nihil de antiquioribus fideicommissis amplius quæri posse: sed perinde omnia constituenda ac si solius vltimi testatoris voluntas extaret, propterea quòd ratam eam habuerát liberi qui ex auorum testamentis fideicommissum petere potuissent. 2 Placebat, tametsi à prioribus testamentis recessum videretur, quod ad priores substitutiones fideicommissarias attineret, 3 in eo tamen quòd ad vltimum superstitem bona omnia peruenire debuerunt, non posse videri abrogata priora testamenta, quibus postremum conueniret. Nec ad rem pertinere si quis obiiceret vnam eandémque rem non debere diuerso iure censeri. 4 Tot enim hic res sunt, quot substitutiones, id est, quot gradus substitutionum. 5 Neque nouum est, vt dispositio posterior, quæ priorem confirmat, ex priore accipiat interpretationem. 6 *Ita tractabatur* in causa heredum N. Vibani du Pont D. de Myans. *Sine die.*

1. Et rectè, quia fideicommissa antiqua semper deducenda sunt velut æris alieni loco *l. cùm pater* 77. *§. Titio fratri antep. De legat. 2. l. in imponenda* 6. *l. iuris vtum* 8 *C. ad l. leg. falcid.* Nec sanè fideicommisso hereditatis quantumlibet vniuersali aliud contineri potest quàm quod fuit hereditatis *l. in fideicommissaria* 8. *D. hoc tit.* non etiam quod heres grauatus aliunde habuit *l. coheredi* 41. *§. cùm filia de vul. & pupil. substit.* De quo vide quæ pluribus tractat illustriss. D. Mantica *lib.* 7. *De Coniect. vltim. volunt. cap.* 8. per totum, maximè verò & in specie *num.* 16.

2. *Arg.* eorum quæ tradit Cephal. *cons.* 272. *num.* 143. post Lauren. Calcan. *cons.* 56. *num.* 18. quod filius grauatus de restituenda hereditate intelligitur grauatus de restituenda quoque legitima si patris hereditatem purè adierit, nec de onere vnquã conquestus sit. Sed sententia illa falsa est & bene confutata ab illustriss. D. Mantica vbi suprà, nisi eo casu quo prælegata aliqua filio relicta sint ea lege ne legitimam detraheret, isque prælegata agnouerit. *Ibid. num.* 11.

3. Quatenus testator de bonis fideicommisso subiectis pro arbitrio disposuerat in fauorem aliorum quàm ad quos debuerant ea bona peruenire. Quanquam non erat recta hæc ratio, quia fideicommissarius institutus ab herede grauato si non institutus sit animo compensandi non prohibetur fideicommissum petere à coheredibus pro eorum portionibus *l. Lucius Titius* 124. *in princ. de leg.* 1. Illustriss. Mantic. *lib.* 9. *de Coniect. vlt. vol. tit.* 6. *num.* 10. Nunquam enim institutio intelligitur facta animo compensandi. Idem Mantic. *lib.* 4. *tit.* 3. *num.* 33.

4. *Vulg. l. eum qui ædes* 23. *D. de vsucap.*

5. Ita vt sublato vno gradu cæteri non minùs salui remaneant *l. cùm in testamento* 37. *D. de hered. instit. l. si posthumus* 14. *in princip. & §. quod vulgo de liber. & post.*

6. *arg. l. non est nouum* 26. *cum duab. seqq. D. de legib.*

DEFINITIO XXVII.

Fideicommissarius qui in possessione est sine vicio legitimus contradictor est non contra heredem ad impediendam detractionem sed contra heredis creditores.

IN possessione repertus fideicommissarius etiam sine vicio non est legitimus contradictor aduersus eum, qui detractiones ex fideicommisso facere potest: 1 Sed non idem est si is agat, qui obligatum habet heredem cuius esset facere detractiones, siue personam tantùm heredis obligatam habeat, 2 siue omnia etiam ipsius bona, 3 sed cessione opus est. 4 *Ita tractabam* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Carde. *Sine die.*

1. Boer. latè *decis.* 156. vbi vide. Esset tamen fideicommissarius legitimus contradictor si esset in possessione sine vicio, nec detractio vlla ex fideicommisso facienda esset *l. filiam fratribus* 56. vbi Bart. *D. hoc tit.*

2. Qui casus minorem habet dubitationem.

3. Quamuis eo nomine iura quoque contineantur *l. nomen* 4 *C. quæ res pign. oblig. poss.*

4. Quia personalia iura non transeunt sine cessione *l. possessio* 49. *§. vlt. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO XXVIII.

Prælegata an & quando veniant in restitutionem fideicommissi vniuersalis.

PErsæpe quæritur, An prælegata vni ex coheredibus relicta veniant in fideicommissum. Et magis communiter probatum est non venire, siue hereditatem, siue partem hereditatis, siue portionem suam hereditariã restituere rogatus proponatur: quoniam hereditatis aut

hereditatiæ portionis appellatione certum est, neque legata, neque fideicommissa contineri, 1 Sed hoc ita si nulla voluntatis coniectura contrariam interpretationem suadeat, 2 cùm in fideicommissis potiorem voluntatis quàm verborum rationem habendam esse placeat. 3 Coniecturę autem potissimùm hæ adferuntur, Si prælegata ex ordine scripturæ priùs relicta sint, quàm iniunctum fuerit onus fideicommissi, 4 Item si data sint prælegata extraneo qui partem suam hereditariam filio testatoris eidémq; coheredi suo restituere iussus sit, 5 Aut si prælegata, quod plerumque fit, maiorem hereditatis partem absorbeat. 6 Aut denique si non vniuersaliter substitutio facta sit sed in aliis omnibus bonis de quibus nondum quicquam est dispositum à testatore. 7 Sed si pro vulgari notariorũ more verba illa præponantur institutioni quam substitutio sequatur, non idem probandum est, cùm substitutio censeatur quid diuersum & separatum ab institutione, 8 tametsi ab ea soleat recipere interpretationem. 9 De illo planè dubitat nemo, quin prælegata in restitutionem venire debeant, si testator iusserit suam substantiam vel suum patrimonium restitui ab herede. Siquidem horũ verborũ longè latior appellatio est vt quicquid quocumque titulo relictum sit, comprehendat. 10 Sicut è contrario certissimi iuris est non debere restitui prælegata siue is qui restituere rogatus est, fuerit prohibitus alienare fauore coheredum, 11 siue prælegatum ita fuerit relictum quasi tale quid quod debebatur. 12 Nimirum si aliunde appareat reuera debitum fuisse, Alioqui cæterorum prælegatorum causam & exemplum sequetur, 13 Quid verò si pater qui plures habebat liberos post legata cæteris omnibus data, etiam nouissimo aliquid prælegauerit, quem postea heredem ex asse instituat, rogétque de restituenda extraneo hereditate si absque liberis moriatur? An cum hereditate prælegatum petet fideicommissarius existente quandoq; condicione fideicommissi? Minimè verò. Nec.n. dubitari potest quin hoc casu prælegatum sit filio ea mente, vt haberet id præcipuum non in diuisione hereditatis quæ tota & ex asse ei relinquebatur, sed in restitutione. 14 Cùm alioqui frustrà ei iure prælegati datum esset quod æquè habiturus fuerat, tanquam heres, quódque sufficiebat aliis fratribus datum non fuisse, vt in hereditate inueniretur. 16 Putarat enim prudens pater ita prospiciendum esse huic filio quem præcipuo amore prosequebatur, 17 vt si quando fideicommissi condicionem existere cõtingeret atque ita totius hereditatis restitutionem fieri oporteret, tamen haberet hic filius id saltem suo heredi saluum, 18 quòd nõ tam hereditatis quàm prælegati titulo accepisset, 19 Ne aliter eueniret vt quantũ ad legata pertineret minùs iuris haberet ille ex filiis quem pater magis dilexisset. 20 *Ita sæpius* in Senatu partim pronunciatum, partim tractatũ est.

1. *l.3.§.quidam liberis l. in fideicommissaria* 18. *§. vlt. D. hoc tit. l.si Titius ex parte* 96 *de leg.* 3.

2. Ruin. *cons.* 120. *num.* 15. *vol.* 3. quem refert & sequitur illustriss. Mantic. *lib.* 7. *de Coniect. vlt. vol. tit.* 7. *nu.* 3. *in fin.*

3. *l. heredes mei* 57. *§. cùm ita D. hoc tit. l. cùm virum* 16. *C. de fidaic.*

4. Bart. *in d. §. quidam liberis.* cuius opinio magis communis esse creditur, licèt Socin. iun. & alij plerique dissentiant quos refert Mantic. *vbi supr. num.* 1. *vers. ego autem reperio.*

5. Bart. *ad l. liberto §. filium per ill. text. de ann. legat.* Rip. *in d. §. cùm ita num.* 44. vbi dicit communem. Mantic. *vbi supr. num.* 4.

6. Bart. *in d. §. quidam.* & alij quos refert & sequitur Mantic. *ibid. num.* 9.

7. Idem Bart. *in d. §. quidam num.* 11. Fulgos. *cons.* 99. *num.* 2.

8. *l.* 3 *§. filius* & ibi Bart. *De liber. & post.* Alex. *cons.* 25. *num.* 12. *vol.* 1. Mantic. *vbi supr. num.* 8.

9. *l.* 1. *C. de impub. & aliis substit.*

10. Ruin. *d. cons.* 120. *num.* 8. 9. & 10. quem contra Decium defendit Mantic. *ibid. num.* 3. *ante fin*

11. *l. Lucius* 78. *§. pluribus* & ibi Bart. *D. hoc tit.*

12. *d. l. Lucius §. maritus & in l. cùm heres deductis legatis eod.* Mantic. *vbi supr. num.* 12. & 13.

13. *l. qui vxori* 18. *in princ. & §* 1. *de aur. & arg. leg.* Bart. *in d. §. maritus. l. Aurelius* 28 *§. vlt. de liber. legat.*

14. Cui nihil tam contrarium est quàm retentio & prælegatum vt tractat Goucan. *ad l. Titia* 86. *D. ad leg. falcid.*

15. Et ideo dicimus neque legari neque prælegari quicquam posse ei qui solus heres est, quia & à semetipso inutiliter legaretur *l. & quidem totum* 18. *cum l. præced. l. legatum* 116. *§.* 1. *de leg.* 2.

16. *d. l. legatum in princip.*

17. Præsumitur enim magis dilectus is qui ex toto asse fuit institutus *l. Sempronius* 47. *l. Titia* 34. *§. qui inuita de legat.* 2.

18. Scilicet ex voluntate testatoris. Nam deductio trebellianicæ fit contra voluntatem *d. l. Titia in fin.*

19. Ad quid enim delibandum erat hoc prælegatum ex hereditate, & relinquendum heredi vniuersali, nisi vt deliberetur ex fideicommisso?

20. Hoc verò sanè absurdum esset vt magis grauatus esset ille qui magis dilectus fuisset *dict. leg. Sempronius d. §. qui inuita.* Estque hæc præcipua, & ferè perpetua coniectura in vltimarum voluntatum interpretatione *l. Publius* 36. *§.* 1. *vbi not. De condic. & demonstr.* Et quamuis hoc casu prælegatum sit nullũ quod heredi ex asse à semetipso relictum est *d. l. & quidem totum & d. l. legatum* 116. *§.* 1. *de legat.* 1. nihil tamen vetat, etiam ex actu nullo colligi voluntatem *l. vlt. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. licèt transferam* 20. *D. de adim. legat.*

TIT. XXVI.

Ad leg. falcid.

DEFINITIO I.

De differentia donationum causa mortis, & donationum inter coniuges cùm de falcidia disputatur.

Tres donationibus siue mortis causa siue inter virum & vxorem factis commune illud est quòd donatoris morte confirmantur, 1 separandæ tamen sunt cùm de falcidia ex iis deducenda disputatur. Nam ex donationib. causa mortis omnibus omnimodò & indistinctè deducitur, 2 non solùm si in testamento aut in codicillis factæ sint, 3 sed etiãsi extra speciem vltimæ voluntatis. 4 At donationum inter coniuges alia ratio est, quia non mortis causa fiunt sed inter viuos, 5 nec adeò inutiliter quin ad id tempus retrotrahantur quo factæ sunt siue silentio siue speciali voluntate confirmentur, dũmodò sint insinuatæ. 6 Nec obstat, quod similiter donationes causa mortis vt Papinianus dicebat ad id etiam tempus reducuntur quo sunt interpositæ, 7 Retrotrahuntur enim, sed ita vt valeant iure donationum causa mortis. 8 Eæ verò quæ inter coniuges factæ sunt ita retrotrahuntur vt valeant iure donationum inter viuos, 9 nisi cùm in vltima voluntate factæ sunt. Itaque quod ante Iustiniani constitutionem erat generale vt ex donationibus inter virum & vxorem falcidia deduceretur. 10 Cœpit ad eas donationes pertinere, & coarctari debere, quæ in vltima voluntate factæ essent. 11 Nemo enim dixerit ex donationibus inter viuos falcidiam deduci posse, 12 non magis quàm ex iis quas parentes in liberos contulerint, quarum Iustinianus eandem rationem esse voluit, quæ est donationum inter virum & vxorem. 13 Quod autem Papinianus de iis mortis causa donarionibus loquebatur, 14 quæ inter coniuges factæ essent, non eò pertinebat vt in mortis causa donationibus inter alios factis aliud sensisse videretur, 15 sed quia in iis maior dubitãdi ratio subesset, quãdo si simpliciter factæ fuissent Papiniani temporibus non retrotrahebantur. 16 In eóque nimirùm fecit Iustinianus ius nouum, 17 Vt proinde nihil hodie interfit hac parte an donatio inter virum & vxorem mortis causa facta sit dummodo extra testamentum vel codicillos, 18 an simpliciter: 19 Vtroque enim casu retrotrahitur. 20 Sed quod ad fal-

ad falcidi um pertinet, multum interest, quoniam perpetuò & indistinctè verum est falcidiam deduci ex donationibus causa mortis, siue inter coniuges siue inter alios factæ sint, & siue in vltima voluntate, siue extra vltimam voluntatem: 11 Nam quam autem ex donationibus inter vivos. 22 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominę Barbarę d'Amboise viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1573.

1. *l. non videtur* 32. *& pass. D. de mort. caus. donat. l. cùm hic status* 32. *& pass. D. de donat. int. vir. & uxor.* quamuis nostri soleat distinguere inter donationes rerum & verborum *ex l. Papinianus* 23. *eod. tit.* de cuius sententia & emendatione vide quæ contrà scripsi *lib.* 2. *Coniect. cap* 7.

2. *l. si mortis causa* 5. *l. penult. C. hoc tit. l.* 2. *in fin. C. de mort. caus. donat. l. cùm pater* 77. *§ mater & §. Manio de legat.* 2.

3. Postquàm nostris placuit etiam in testamento fieri posse donationem causa mortis, quod nos impr obauimus *in Hemi. chiliade De error. pragmat.*

4. Leges enim suprà citatæ loquuntur generaliter, ac proinde sunt generaliter intelligendæ *l. de precio* 8. *D. de publician. in rem action. l. in fraudem* 15. *in fin. D. ad testam. milit. l.* 2. *§ generaliter D. de legat. præst.*

5. *l.* 1. *l si cum* 9. *§. vlt. & l seq. D. de donat. int. vir. & uxor.*

6. Textus est *in l. donationes quas parentes* 24. *C. de donat. int. vir. & uxor.*

7. *in l si mortis causa* 40. *D. de mort. caus. donat.*

8. Nec enim retroactio illa immutat naturam & substantiam donationis.

9. Et ob id nimirum exigunt insinuationem *d. l. donationes* quæ in vltimis voluntatibus non exigitur *l. vlt. C. de mort. caus. donat.*

10. Tanquam quæ fideicommissi partibus fungerentur vt scriptum est *in l. in donationibus* 12 *C. hoc tit.* scilicet post orationem Seueri de qua *in d. l. cùm hic status* 32 *in princip. &* §. 1. *D. de donat. int. vir. & uxor. l. quod bonus* 15. *§. ex donationibus D. eod.*

11. Quæ solæ instar legatorum & fideicommissorum hodie obtinent post Iustiniani constitutionem *in d. l. donationes* 24. *C. de donat. int. vir. & uxor.*

12. *l. vbi ita donatur* 27. *l. pen. §. vlt. D. de mort. caus. donat.*

13. *in d. l. donationes.*

14. *in d. l. si mortis* 40. *D. de mort. caus. donat.*

15. Quamuis dici soleat inclusionem vnius esse exclusionem alterius *l. cùm prator* 12. *D. de iudic.*

16. Sed valebant ex die tantùm mortis *d. l. cùm hic status & pass. ill. tit.*

17. *in dict. l. donationes* 24. *C. de donat. int. vir. & uxor.*

18. Quia quæ fit in testamento vel in codicillis nunquam retrotrahitur, cùm vltimæ voluntates non confirmentur per legem nisi ex die mortis *l.* 4. *de adim. legat. d. l. cùm hic status § pœnitentiam.*

19. Id est non mortis causa.

20. *Post d. l. donationes.*

21. Nempe quia donationes causa mortis omni casu censentur iure vltimarum voluntatum & ad exemplum legatorum capiuntur *d. l. vlt. C. de mort. caus. donat. l. Marcellus* 15. *l. etsi debitor* 17. *l. illud* 37. *D. eod. l.* 2. *D. de public. in rem act.*

22. *d. l. vbi ita donatur & d. l. pen. §. vlt. D. de mort. caus. donat.* Nam nec aliam ob causam inducta est lex falcidia quàm ne vltimæ voluntates destituerentur *Instit. de leg falcid.*

TIT. XXVII.

De his qui ant. apert. tabul.

DEFINITIO I.

Descendentium hereditates non agnita non transmittuntur ad ascendentes, sed contrà ascendentium ad descendentes.

NOn quemadmodum in descendentibus receptum est & constitutum vt ascendentium hereditates transmittant ad descendẽtes, adeóque interdũ ad quoscunque heredes quamuis extraneos: 1 Ita ex cõtrario in ascendentibus admitti potest vt iis ignorantibus descendentium hereditates acquirantur. 2 An quòd transmissio non agnitæ hereditatis fiat sola potestate fruitatis, quæ in ascendentibus nulla est? Ita plerique existimant. 3 Sed malè, quoniã & emancipati qui 1. õ sunt in potestate idem priuilegiũ habent, 4 & ad maternas nonminas quàm ad paternas hereditates ius pertinet, 5 cùm tamen certum sit fœminas suos heredes non habere. 6 Illa igitur diuersitatis ratio probabilior affici potest, quòd descendentibus hereditates ascendentium debeãtur iure naturæ, descendentium verò ascendentibus non tam iure naturæ quàm intuitu pietatis & miserationis. 7 Ergo nec sufficiet quod præmortui filij siue testati siue intestati hereditatem siue delatam adire mater voluerit, nisi etiam adierit. 8 Maximè verò si quid fuerit propter quod nec volens potuerit adire, puta si de iure testamenti dubitabat, & an sibi delata esset ex testamento aut ab intestato hereditas, ignorabat. 9 *Ita Seuerus* in ea causa de qua SC. 16. Sup. De impu. & aliis subsitit.

1. *l. vnic. C. hoc tit. l apud hostes* 8. *C. de fun & legit.* Nimirum cùm agitur de paterna hereditate quam suus heres transmittit ad quoscunque *d. l. apud hostes.*

2. Quamuis dici soleat non minùs deberi parentibus hereditates liberorum turbato ordine mortalitatis, quàm parentum liberis *l. nam etsi* 15. *D. de in ff. testam.*

3. Alex. *cons.* 20. *lib.* 1.

4. Vt constat ex verbis *d. l. vnic. C. hoc tit.*

5. Quia constitutio Theodosij *in d. l. vn.* loquitur de omnium ascendentium hereditatibus. Vt scilicet transmittantur ad descendentes, non ad quoscunque.

6. *l. mulierem* 5. *C. de adopt. §. fœmina Instit. eod. l. illud* 4. *§. ad testamenta D. de bonor. poss. contr. tab.*

7. *l. scripto* 7. *§. vlt. D. si tabul. test. null. ex tab. vnd. liber.* iunct. *d. l. nam etsi in princip. l. iure succursum* 6. *D. de inr. dot.*

8. Nemo enim ex sola adeundi voluntate fit heres nisi adierit, quamuis nuda etiam voluntate adire quis possit *§. vl. Inst. de hered. qualit. & differ. l. si quis* 6. *C. de iur. delib.* Aliud enim est dicere *volo adire* quod qui dicit nondum adit, Aliud verò dicere *volo heres esse*, quod qui vult hoc ipso fit heres etiamsi nihil attingat hereditarium.

9. Qui enim dubitat de iure testamenti aut aliter incertus est de iure suo non potest adire tametsi maximè velit *l. is qui putat* 15. *cum seqq. l. in repudianda* 23. *l. heres institutus* 32. *& seqq. l. cùm falsum* 46. *D. de acquir. hered.*

DEFINITIÓ II.

Fideicommissum condicionale non transmittitur ante euentum condicionis, Ne quidem ad descendentes.

FIdeicommissum condicionale licèt à fratre fratri relictum sit, 1 non transmittitur ad heredes, ne liberos quidem si fideicommissarius ante condicionis euentum decesserit. 2 Quia nec vllum esse intelligitur ante euentum condicionis. 3 *Ita Senatus* in publico auditorio Cal. Iul. 1595.

1. Inter quos non habet locum Theodosij constitutio quæ de solis ascendentibus loquitur vt diximus *Defin. preced.* Sed nec si ab ascendente relictum sit fideicommissum condicionale transmitteretur tamen ad descendentes quia eius dies non cessit, & in eo locũ perinde habet ratio quæ sequitur in Defin. quòd fideicommissum condicionale ante condicionis euentũ sit nullũ *l.* 4. *& 5. & pass. D. quand. dies leg. ced.* Quod autem nullũ est non sit transmissibile quia non entis nullæ sunt qualitates *vul. l. eius qui in prouincia* 41. *D. de reb. cred.* Qua ratione soleo impugnare quod vulgo nostri iactitãt, fideicõmissum cõdicionale interdũ & ex quibusdam coniecturis voluntatis posse fieri transmissibile. De quo scripsi fusissimè *in Error.* 3. *Decad.* 31. *de error. pragmat.*

2. Glos. cõmuniter adprobata *in d. l. vn. C. hoc si.* licèt aliter sẽtiat alia glos. cõmuniter reprobata *in l. is cui* 42. *D. de obli. & act.*

3. Cùm fideicommissarius aut legatarius condicionalis nullomodo sit creditor ne quidem condicionalis pendente condicione, In quo differt à promissore condicionali *d. l. is cui.* Scripsi *lib.* 15. *Coniect. cap.* 6. *&* 7.

TIT. XXVIII.

Quand.dies legat.vel fideic.ced.

DEFINITIO I.

Fideicommissum relictum sub condicione mortis si sine liberis non debetur ante mortem licèt neque liberi vlli sint, neque spes vlla liberorum.

MVLIER hereditatem restituere rogata si sine liberis moreretur, no potest ante mortem conueniri vt fideicommissum restituat, 1 Nec si in ea ætate iam sit vt liberos concipere amplius non possit: 2 quoniam non sub ea tãtum cõdicione, Si liberos nõ haberet, sed in tempus quoque mortis, atque ita in diẽ incertũ qui pro alia condicione est: rogata proponitur. 4 Fieri verò potest vt fideicõmissario ante cedentẽ fideicommissi diem, id est ante ipsam moriente fideicommissum intercidat. 5 *Ita Senatus* in causa D. Prioris de Lemens & Ioannis Charriere 4. Id. Nouemb. 1592.

1. Quãuis possit si velit fideicommissum restituere ante mortem *l. post mortem* 12. *C. de fideic. l. patrem* 19. *D. qua in fraud. credit.*

2. Quo casu videtur condicio extitura omnimodo, ideóque exinde habenda pro pura *l. quod si ea condicione* 18. *D. de cond. indeb. l. si pupillus* 9. *§. qui sub condicione D. de nonat.*

3. Cùm dies incertus pro condicione habeatur maximè in testamentis *l. dies incertus* 75. *de cond. & demonstr.* iunct. *l.* 1. *§. dies autem eod. tit. l. talis scriptura* 30. *§. sed etsi sub condicione l. si cui legetur* 49. *de leg.* 1.

4. Itaque duplex hoc casu condicio est coniunctim adscripta aut saltem vnica quidem condicio sed duas habens partes coniunctim adscriptas vt *in l. hac scriptura* 26. *de condic. & demonstr.* quo casu vtramque condicionẽ siue vtramque condicionis partem impleri oportet *l. si heredi plures* 5. *D. de condic. instit.* iunct. *l. cùm pupillus* 78. *§.* 1 *de condic. & demonstr.*

5. *l. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici D. de iur. fisc.*

TIT XXIX.

Vt in poss.legat.vel fideic.seru.caus.

DEFINITIO I

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine, præstanda remitti potest à testatore. quocunque indicio voluntatis. Et quando remissa intelligatur.

VAMQVAM ea cautio quæ legatorum vel fideicommissorum in diem aut sub condicione relictorum nomine ab herede præstanda est quocunque voluntatis indicio per testatorem remitti potest, 1 ac multò magis per eum cuius commodo præstanda fuit, 2 Non tamen ex eo solo remissa intelligi debet quod testator ab herede rationem exigi prohibuerit. Aliud enim est non interponendæ cautionis legem adscribere, Aliud verò rationi non exigendæ modum adhibere, 3 cum hoc casu culpa duntaxat non etiam dolus remissus videatur. 4 Plus igitur est cautionem remittere, quàm reddendæ rationis necessitatẽ. 5 Nã semel remissa hæc cautio siue ex testatoris siue ex eius cui caueri debuit expressa tacitáve volũtate, amplius peti nũquã potest, nec si heres rem hereditariã suámque malè dilapidet. 6 Neque proinde locus est Imperatoris rescripto quo constitutum fuit, vt quo casu interponi cautio nequeat, damnum condicionis propter fraudem infligatur. 7 Cautio enim quæ à testatore vel legatario aut fideicommissario remissa est, pro interposita potiùs quàm pro interponenda haberi debet: 8 Et consequenter ratio nulla est vt legatum vel fideicommissum quod non nisi in diem aut sub condicione relictum fuit, ab herede repræsentetur. 9 *Ita Senatus* 7. Cal. Iulij 1583.

1. *l. quia* 77. *§. vlt. D. de cond. & demonstr. l.* 2. *& penult. C. hoc tit. l. licèt* 12. *D. vt leg. nom. cau.*

2. Quia licet vnicuique iuri suo renunciare *l. pen. C. de pact.* & iuris sui persecutionem deteriorem facere *l. pactum* 46. *D. eod. l. si iudex circumuento* 28 *D. de minor.*

3. Itaque locum hoc casu habet quod dici solet ex diuersis nihil inferri *vulg l. Papinianus* 20. *eod. tit. De minor.*

4. Ita eleganter Papinianus *in l. cùm tale* 72. *§. quid ergo D. de condic. & demonstr.*

5. In eo autem quod minus est non potest id quod plus est contineri *Not. in l. non debet cui* 21. *D. de reg. iur. l.* 1. *§. si stipulan. i D. de verb oblig.*

6. *l. vlt.* vbi est text elegans *D. vt legat. nom. caueat.*

7. *l. imperator* 50. *D. ad SC. Trebell.*

8. Vt dici solet de condicionibus quæ per prætorem remittuntur, de quibus *in l. qua sub condicione* 8. *D. de condic. instit. l. facta* 63. *§ si sub condicione D. ad SC. Trebell.*

9. Cùm ea repræsentatio non sit per prætorem introducta remedio missionis in possessionem, nisi in pœnam & odium nolentis cauere *l. is cui* 5 *in princip. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Potest cogi heres postulante fideicommissario ad faciendum inuentarium rerum hereditariarum, quamuis non ad rationes reddendas.

HEres rogatus de hereditate post mortem suam restituenda, etsi rationes reddere fideicommissario non cogitur, 1 compelli tamen potest fideicommissario postulante vt rerum hereditariarum inuentarium & descriptionem faciat, 2 Ne in potestate heredis sit pro arbitrio dilapidare res hereditarias, 3 atque ita fideicommissi restitutionem eludere. 4 Præsertim cùm heredi nocere id non possit: 5 Qui si putet sua interesse ne patrimonij secreta pandantur, petere potest vt inuentarium illud secretum maneat, quomodo nostri loquuntur, id est obsignatum sigillo iudicis, 6 Nec prius aperiatur quàm fideicommissi dies aut condicio venerit. 6 Nam & illud cõstat huiusmodi inuentarium non nisi quod ad heredem & fideicommissarium pertinet fidem facere, non etiam quod ad creditores & legatarios, 7 Sic dicimus patrem legitimum administratorem bonorum aduentitiorum filij licèt non cogatur ad administrationis suæ rationes reddere, 8 cogi tamen posse vt inuentarium conficiat. 9 *Ita Senatus* in causa N. Petri Iuge & Francisci Iuge procuratoris Idib. April. 1595.

1. Quia sibi non fideicommissario hereditatem habet, nec fideicommissarii procurator est *l. postulante* 44. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

2. Vt sciri quandoque possit, quod venire debeat in restitutionem.

3. Quod esse non debet *l. Imperator* 30. *eod. titul. ad SC. Trebell.* Ne tum quidem cùm testator voluit id tantùm in restitutionem venire quod ex hereditate supererit vt *in l. Titius* 54. *eod. tit.*

4. Deficiente scilicet non tam iure quàm probatione quæ alioqui ex inuentario sumi posset *l. chirographis* 57. *D. de admin. tutor.*

5. Sine cuius dispendio id futurum est *l. in creditore* 38. *in fin. D. de euiction.*

6. Guid. Pap. *quæst.* 35. vbi vide.

7. Quos alioqui in eam rem vocari oporteret, vt fit in inuentario heredis ex beneficio *l. vlt. C. de iur. delib.*

8. *l. cùm oportet* 6. *§. non autem hypothecam C. de bon. qua liber.*

9. Vt rerum probatio salua sit *Not. ad d. §. non autem. Ex l. vlt. C. arbitr. tutel. l. Laurent* 22. *D. de testib.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine ita demùm præstanda est si petatur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis non pro immobilibus.

FIdeicommissi quidem sub condicione vel in diem relicti nomine heres cauere cogitur si non ab ipso testatore satisdatio remissa sit.1 Sed eam cautionem peti necesse est Alioqui solo iudicis officio præstari nō debet,2 quia non aliter debita esse intelligitur quàm si petatur.3 Nec ad rem pertinebit quod fideicommissarius iurisignorantia lapsus petierit vt dato hereditari curatore aliáve qua inepta ratione sibi consuleretur,cùm heredis probitati aut industriæ diffideret.Sibi enim imputet cur non petierit eam cautionem præstari,quam iure petere potuit.4 Illud tamē obseruandum est vix esse vt heres onerari debeat satisdatione pro hereditariis bonis immobilibus, quippe quorum dilapidatio minùs suspecta sit,5 cùm si malè alienentur facilis & expedita futura sit eorum persecutio,aduersus q ĩcunque possessorē.Sed pro bonis mobilibus itémque iis quæ in iuribus & actionibus consistunt, 7 omnimodo caueri æquum est,8 nec fideicommissario tantùm vniuersali sed etiam singularibus sicut & legatariis omnibus.9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.cùm Artemidoram 4 & pass.C.hoc tit.*
2. *arg.l.4.§.hoc autem iudicium & ibi not.D.de damn.infect.*
3. *l.1.§.non exigit prator vers non tamen D. hoc tit.*
4. Imputatur enim iis qui in iure errant quasi stultis, cùm potuerint consulere peritiores *l. regula 9. §. 1. D.de iur. & fact. ignor.*
5. Quomodo dicimus nec bonorum immobilium possessorem satisdare compellendum esse *l.sciendum 15.D.qui satisd. cogat.*
6. *Ex l.vlt.§.vlt.C.com.de legat.*
7. Quorum scilicet facilior vel occultatio vel dilapidatio est.
8. Ex ędicto prætoris de quo *in tit.Vt legat.seu fideic.nomin. caveat.*
9. Ad conseruandam scilicet defuncti volũtatem quæ in omni legatorum & fideicommissorum genere æquè locum habet *l.1.D.eod.tit.vt legat.seu fideic.seruand.cons.caveat.* Adeò vt etiam pro præsenti legato locum habeat hæc satisdatio *l. etiam 15.in princip.eod.*

TIT. XXX.

Ad SC. Tertyll.

DEFINITIO I.

Mater quæ ob non petitum filio tutorem amittit omnem ipsius successionem non tamen ita ut legitimam.

LOnge alia dissimilisque ratio est legitimę successionis intestati, & eius portionis quam vulgò legitimam,recentiores nonnulli distinctius legitimariam vocant, 1 quæ in bonis ascẽdentiũ deberur descendentibus,& contrà.2 Nam si mater impuberis ad secunda vota conuolauerit non petito impuberi tutore redditísq; rationibus,filij postmodũ in pupillari ætate defũcti successionem ei auferendã esse constat,& quidẽ omnẽ,hoc est,siue ab intestato siue ex substitutione deferatur.3 Legitimariã nihilominùs portionẽ cõsequi eã debere Senatus cẽsuit,4 quippe quæ nó tam successionis quàm æris alieni loco sit,5 cùm si minùs ordine, saltẽ iure naturæ,6 & pietatis ac miserationis intuitu etiã ascendẽtibus debeatur:7 satísque matris culpa in eo coercetur quod luctuosã filij impuberis amittit hereditatem,quã alioqui ratio miserationis illi detulisset.8 Ex quo apparet nó semper verum esse quod nostri vulgo iactitant,A legitimarię portionis petitione excludi quisquis à legitima intestati successione excluditur,9 Licèt verum sit portionem hanc nihil aliud esse quàm trientem vel pro numero liberorum semissem,10 amplioris portionis quæ ab intestato contingeret si ad intestati successionem vocaretur is qui hac portiũcula contentus esse cogitur. 11 *Ita Senatus* contra N.De S. Real 1588.Vide tit.De inoff.testam.Defin.1.

1. Ne confundamus portiunculam istam quæ nihil aliud est quàm portio portionis ab intestato contingentis cum portione ipsa per legem ab intestato contingente,quæ tamen non tam portio legitima dici solet,quàm portio legitimæ successionis & hereditatis *l.lege obuenire 130.de verb. signif.*
2. *l pater filium 14.& l.seq.in princip.D.de inoff. testam.*
3. *l.omnem 6.C.hoc tit.*
4. Fauore scilicet legitimæ portionis quæ dicitur debitum bonorum subsidium, & parentibus debetur in solatium amissi filij *l.iure succursum 6. D.de iur.dot.l.vltim.C.de instit. & substit.*
5. Sic enim vulgo nostri ratiocinantur,quanquam iuris autores ita loquuntur de ea tantùm quarta quæ adrogato debetur in bonis adrogatoris *l.Papinianus 8. §. si quis impubes* D. *de inoff.testam.*iunct.*l.si adrogator 22. D.de adopt.*
6. *l.nam etsi 15.*D *de inoff.testam.*
7. *l.scripto 7.§.vlt.*D.*vnd. liber. d. l. iure succursum 6. de iur. dot.*
8. *d.l.vlt.C.de instit.& substit.*
9. Et tamen ex ratione iuris non potest negari quin verissima sit ea propositio cùm legitima nihil aliud sit quàm portio portionis ab intestato contingentis *l.cùm quæritur 6.l. quæ nuper 31.C.de inoff testam.l.Papinianus 8.§.si quis mortis D. eod.*
10. Post Iustiniani *Nouell.18.De trient.& semiss.*
11. *d.§.si quis mortis & d.l quæ nuper.*Contra hanc tamen Definitionem tenet Bald.*cons.140.vol.1.*Barbat. *cons.67. vol. 3.*Gabriel *in commun.opin.lib.6.tit.De tutel.* Guill.Bened.licèt in aliis terminis in verb.*& uxorem nomine Adelasiam* à nu. 145. *vsque ad 165.*

DEFINITIO II.

Mater non succedit in bonis filiæ talliabilis,sed tamen debet saluam habere legitimam.

NOu dissimile est quod Senatus noster non semel pronunciauit,Si homo dediticiæ condicionis,quem talliabilem appellant,sine liberis decesserit superstite sola matre,ob idque vniuersa eius bona cuiusdam veluti peculij iure ad patronum feudíque dominum ex consuetudinaria feudi condicione deuoluantur, 1 saluam tamen esse matri debere legitimariam portionem,2 licèt à successionis vniuersitate in totum excludatur.3 Quamquam si verum amamus nullam successionem reliquisse defunctus creditur,qui non magis ab intestato quàm ex testamento heredem habere potuit. 4 Id enim est quod dicere solemus huius condicionis homines ita viuere liberos vt tamen serui mori videantur.5 Neque verò distinguimus an quæ bona defunctus reliquit ideò ad dominum peruenerint quòd ab initio ea lege & condicione data essent, an quia quantumuis per se libera, personæ tamen ius & condicionem sequantur.6 Nam licèt bona sic affecta,quæ talliabilia appellamus feudalium naturam retinuisse aut potiùs induisse videri possint,7 In feudalibus verò nunquam succedant ascendentes,8 perinde tamen matri ius legitimariæ portionis conseruabimus, vt hoc saltem habeat in solatium amissi filij. 9 Æquitate nimirum id suadente,vel inuita iuris ratione, quæ sanè potiùs facere deberet vt quamuis ea portio ærtis alieni iure censeretur, 10 præferendus tamen esset dominus qui & rei suæ quam initio voluisset legem dixisset, 11 & ex stipulatione siue expressa siue consuetudinis potestate subintellecta, ius antiquius haberet.12 Cùm in contractibus generale sit vt condiciones non potestatiuæ sed casuales vt appellant vel mixtæ quandocunque existentes ad tempus contractus retrotrahantur, etiam in præiudicium iuris, quod alteri medio tempore ex quacunque causa quæsitum proponatur.13 *Ita Senatus* contra Dominam de Varax, Dominum Sancti Petri de Socy, Dominum de Treisserue,& aliàs sæpius. *Sine die.*

1. Sic enim fert generalis totius Sabaudiæ consuetudo vt si quis huius condicionis homo decesserit sine liberis & condiuisoribus, bona ipsius omnia ad feudi dominum deferantur.

2. Ratione illa quam attulimus *Defin. praced.* quod nõ tam successionis quàm debiti naturalis iure legitima debeatur *l. sanctissimus* 36. §. *vlt. C. de inoff. testam. l. vlt. D. de bon. damnat.*

3. Cùm mater neque sit ex liberis neque ex condiuisoribus. Et præterea certum est in feudalibus numquam succedere ascendentes quia feuda non ascendunt *cap. 1. de natur. & de success. feud. lib. 1. in vsib. feudor.* Bona verò quæ nos talliabilia appellamus, videntur habere propriam & veram naturam feudalium, vt sequitur in Defin.

4. Non enim potest fieri vt heredem habeat is qui nec habet vlla bona nec habere potest *l. lex Cornelia* 28. *vers. quia per eam non efficitur D. de vulg. & pupill. substit.*

5. Vt de liberis Iunianis scriptum est *in l. vnic. vers. quis enim patiatur C. de latin. libert. tollend.* §. *sed hæc de ijs Instit. de success. libert.*

6. Id est non distinguimus an ea talliabilitatis condicio, vt aiunt, fuerit condicio personæ, an bonorum.

7. Nam & feudalium ea natura est vt moriente vassallo sine liberis debeant redire ad dominum, nisi feudo alia lex ab initio dicta sit *Tit. de success. frater. vel gradib. succed. in feud. tit. 11. lib. 2. & pass. in vsib. feudor.*

8. *Tit. 8 de success. feud. lib. 1.*

9. *arg. l. iure succursum 6. de iur. dot.*

10. Quod tamen ita est, nisi cùm loquimur de legitima debita adrogato in bonis adrogatoris, vt dixi *Defin praced. nu. 5 ex l. Papinianus* 8. §. *si quis impubes D. de inoff. testam.*

11. *l. in traditionibus* 48. D. *de pact. l. venditor* 13. D. *comm. prad. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

12. Qui autem antiquius ius habet is præferri solet. *l. 1. 2. & pass. C. qui potior. in pign. hab. l. si qui mihi* 28. D. *de iur. fisc.*

13. *l. qui balneum* 9. *l. potior* 11. iunct. *l. 1. D qui potior. in pignor. habeant.*

TIT. XXXI.

De legit. hered.

DEFINITIO I.

Fratrum filij si soli & nullo concurrente patruo succedant, in capita succedunt nõn in stirpes.

QVOD in fratrum filiis de patrui hereditate cum patruo superstite certantibus nouo iure constitutum est, vt succedant illi ex parentum iure & gradu in stirpes non in capita, adeòque licèt aliquis supersit ascẽdentium, non similiter in iis obtinet quos ad patrui successionem lex duodecim tabularum solos vocat. 2 Ius enim repræsentationis quod Iustinianea constitutione præter iuris regulas, 3 singulari eorum priuilegio induci necesse fuit vt licèt vno atque altero etiam gradu remotiores cum proximioribus tamen concurrerent, 4 sicut ex proprio capite succedentibus necessarium non est, 5 ita certam successionis rationem quam legitimis hereditatibus sola legis præscribit autoritas, 6 cessantibus præsertim verbis nouæ constitutionis, frustrà immutare non debuit. 8 *Ita Senatus* pro liberis Francisci Deprato contra Vincentiam Louis viduam Antonij Falquet refer. D. Imperatore 16. Febr. 1588.

1. Sic enim Iustinianus constituit *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. cap. 3. si igitur defunctus.* Vnde sumpta est *Auth. cessante C. hoc tit.* Intellige tamen de fratrum filiis qui sint ex fratre vtrimque coniuncto alioqui neque cum patruo, neque cum ascendente concurrunt, vt ibidem scriptum est.

2. Id est succedeates patruo sine alterius patrui concursu.

3. Nam ex iuris veteris ratione, ius repræsentationis locum non habebat nisi in descendentibus, inter quos habebat locum & habet etiam hodie in infinitum §. *cùm filius Inst. de hered. quæ ab intest. defer.*

4. Non enim potuit Iustinianus facere vt qui in tertio tantùm gradu est, si æquè proximus atque is qui est in secundo, nec proinde vt posset simul succedere ab intestato cùm hereditas ex lege 12. tab. proximo agnato deferatur *l. 3. in princip. D. hoc tit.* Nisi inducto in eam rem iure repræsentationis per quod fiat vt qui reuera remotior est, succedat tamen ex iure & loco alterius proximioris *l. 1. C. hoc tit.*

5 Est enim ius repræsentationis fictio iuris, quæ nunquam inducitur nisi ex necessitate.

6. Quæ fratrum filios solos succedentes vocat in capita non in stirpes *d. l. 3* §. *hæc hereditas* D. *de suis & legit.*

7. Non enim dat Iustinianus ius repræsentationis fratrum filiis nisi eo casu quo concurrant cum patruo *d.* §. *si igitur defunctus* Et cùm lex sit noua & correctoria iuris communis non est extendenda vltra suos limites *l. sancimus* 27. *C. de testam.*

8. Et hæc est communis nostrorum præsertim recentiorum opinio, contra quam tamen vide quæ scripsi in Disputatione illa forensi quam in publicum edidimus post tractatum nostrum *De varys numer. debit. solut.*

DEFINITIO II.

Ex æquo succedunt nepoti auia paterna & auia materna in bonis omnibus tam paternis quàm maternis.

INter auias paternam maternámque de nepotis successione contendentes hereditas ex æquo diuidi debet, aut si alteram nepos ex asse instituerit, alteram ex nummo debebitur huic legitimaria portio, 2 in bonis omnibus nepotis siue paterna illa sint siue materna, aut quæ aliunde obuenerint, 3 Nam vulgaris illa distinctio *Paterna paternis, materna maternis*, 4 hodie nouissima Iustiniani constitutione 5 abrogata est Qui enim æquo gradu sunt æqualiter in omni eo quod est hereditaris succedunt. 6 *Ita Senatus* in causa Ioannæ Lancelot & D. de la Bochardiere 15. Calen. Decembr. 1581.

1. Quia sunt in eodem gradu succedendi *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. cap 2* §. *si igitur defunctus descendentes.*

2. Per condicionem *ex l. omnimodo* 30. C. *de inoff. testam. ad legitima supplementum.*

3. Cùm legitima nihil aliud sit quàm portio portionis ab intestato contingentis *l. cùm quæritur 6. l. qua nuper* 31. C. *eod. tit. de inoff. testam.*

4. De qua *in Auth. itaque C. commun. de success.*

5. *In dict. nouell. 118. De hered. ab intest. venient.*

6. *d.* §. *si igitur defunctus descendentes vers. si autem eundem gradum.*

DEFINITIO III.

Naturales fratres sibi inuicem succedunt ab intestato, nisi nati sint ex damnato coitu & punibili secundum leges ciuiles.

FRatres naturales sibi inuicem ab intestato succedunt exclusis agnatis & cognatis cæteris omnibus remotioris gradus, 1 si non damnatus & punibilis coitus fuit. Nam qui ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu suscepti sunt sicuti parentibus, ita & inuicem succedere nullomodo possunt. 2 *Ita Senatus* pro Turpina Vulliod contra N. Ioannem de Berod 13. Cal. Decemb. 1586.

1. *l. 2. l. si spurius* 4. D. *vnd. cognat.*

2. Glos. communiter adprobata *in l. vlt. C. de natur. liber.*

DEFINITIO IV.

Qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure, non ideo prohibetur succedere ab intestato nisi donationem agnouerit post mortem donatoris.

QVI ex prædefuncto filio nepotem habebat, bona sua omnia præsentia & futura extraneo donauerat, exceptis centum aureis de quibus testari posset. Nepoti verò certam pecuniæ quantitatem institutionis quoque titulo

titulo dederat eodem donationis instrumento, cumque à reliquis bonis suis excluserat, deinde intestatus decesserat. Non eò minùs nepos legitimus suo heres extitisse videbitur.1 Neque enim exheredari vtiliter potuit, aut ab intestati successione repelli, nisi alio herede instituto,2 & adita ex testamento hereditate.3 Donator autem neque donando testatus fuit,4 neque testandi facultatem sibi eripuit.5 Quinimò centum aureos è generali donatione excepit, de quibus testari posset.6 Nec simile est quòd filia, quæ accepta dote renunciauit paternæ successioni cum iureiurando, hereditatem intestati parentis vindicare posteà non potest, facitque locum agnatis remotioribus, tì non legalem, vt loquuntur, escheatam sibi reseruauerit. 7 Id enim fit, propterea quod ipsius filiæ factum intercedat in renũciatione, & propter autoritatem iurisiurandi,8 quorum omnium nihil interuenit, cum sola donatoris voluntate liberi excluduntur.9 Succedendi namque ab intestato ius quod lex ipsa dat, non potest pater liberis aliísve cognatis adimere,10 nisi facto testamento, ex quo posteà hereditas adeatur.11 Idémque erit licèt donatoris viuentis voluntatẽ simpliciter nepos agnouerit, & datam pecuniæ quantitatem acceperit. Nam sicut donatio non derogat factioni testamenti, ita nec excludit causam intestati si donator testamentum facere posteà noluerit, aut non potuerit.12 Planè si post delatam hereditatem hoc est, mortuo iam donatore nepos donationi consentiat, & quod sibi datum est ea lege, ne quid amplius ex hereditate speraret agnoscat, non improbabiliter dici potest, videri eum intestati successionem repudiare.13 Cum exclusio quæ donatione continetur, licèt præcedat delationem hereditatis, in id tamẽ tempus differatur, vitésque suas extendat in quo de hereditate siue ex testamento siue ab intestato acquirenda disputari oportebit.14 Neque eo tempore aliud quicquam interuenire necesse est ad excludendum nepotem, nisi vt defuncti aui voluntatem agnoscat,15 cùm bona nulla sunt ex quibus repleri possit, quòd legitimæ portioni deest,16 vt contingit cùm vniuersorum bonorum donatio facta est, perexigua tantùm quantitate excepta.17 Frustra enim hoc casu requiras, vt legitimæ supplemento nominatim renunciatum sit,18 quæ suppleri non potest. Proinde quemadmodum inofficiosæ donationes ob eam causam adinuentæ sunt vt fraus fieret legitimæ nec eius per querelam inofficiosi aut actionem de supplemento petendæ ratio vlla superesset, nullis scilicet in defuncti hereditate bonis relictis,18 inspecto mortis tempore,20 ita ad fraudem hanc excludendam aliud remedium liberis non superest quàm vt repudiato donationis commodo agant querela inofficiosæ donationis si spectes ius vetus,21 aut cõdicione ex Nouella Iustiniani lege ad supplementum,22 Posteaquàm Iustiniano placuit vt sicuti de inofficioso testamento,23 ita etiam de inofficiosa donatione queri non possit is cui aliquid quantulumcunque relictum est:24 Quamuis verius sit meo iudicio, ea constitutione sublatam inofficiosæ donationis querelam aduersus fratres duntaxat, eorúmque fauore, non item aduersus extraneos de quibus nullum verbum Iustinianus,25 Vt proinde longè generaliòr sit, ni fallor, ea lex qua ille sustulit querelam inofficiosi testamenti quoties aliquid liberis relictum sit licèt minus legitima portione.26 Perinde enim fauet extraneis heredibus institutis atque ipsis liberis. Nempe quia fauorabiliores sunt vltimæ voluntates quarum conseruandarum gratia lex illa lata est,27 quàm donationes & aliæ inter viuos dispositiones.28 *Ita tactum est* in causa N. Paquier & N. Blanchard. 7. Cal. Mart. 1593.

1. Quinimo suus heres cùm pater eum nunquam præuenerit in causa succedendi *l. scripto 7. D. vnd. liber. l. si quis filio 6. de iniust. rupt.*

2. *l. 3. & pass. de liber. & posthum.*

3. *l. filium 20. vers. sed cùm exheredatio D. de bonor. poss. contr. tabul. l. si patronus 12. §. ex testamento D. de bon. libert.*

4. Aliud enim est donare, aliud verò testari, licèt vltimarum voluntatum liberalitates sint etiam donationes *l. legatum est 36. de leg. 2. l. cùm hic status 32. §. 1. in fin. D. de donat. int. vir. & vxor.*

5. Non enim valeret donatio per quam libera testandi facultas eriperetur *l. pactũ quod dotali 15. C. de pact.* vbi etiam not. *& in l. vlt. eod. l stipulatio hoc modo concepta 61. de verb. oblig. l. 4. C. de inutil. stipulat. l. cum duobus 52. aliàs l. si fratres § idem respondit societatem D. pro socio.*

6. Quantulumcumque enim illud sit quod quis in bonis habeat de eo testari potest, cùm hereditas in iure consistat non in corpore *l. hereditas 50. de petit. hered.* Hereditas porrò non nisi testamento datur *l. hereditas 5. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

7. *Cap. quamuis pactum.* vbi Canon. *de pact. in 6.* Guid. Pap. *quæst. 192.*

8. Quod semper seruándum est, quoties seruari potest citrà dispendium salutis æternæ *cap. cùm contingat & pass. Extr. de iureinr.*

9. Nemo autem potest sua voluntate iuri publico derogare *l. ius publicum 38. D. de pact. l. nemo potest 55. vbi not. de legat. 1.*

10. *l. 3. D. de interd. & releg.*

11. Alioqui non adita hereditate testamentum corruit. *l. sine mo 9. D. de testam. tutel.*

12. Quisquis enim moritur siue facta siue non facta donatione, eum necesse est aut testatum decedere aut intestatum *l. 1. D. de suis & legit.*

13. *l. si quando 35. §. illud etiam vers. sed hoc ita C. de inoff. test. l. Paula Callinico 27. vers. mihi ab omni voluntate de legat. 3.*

14. Neque enim de bonis viuentis disputari potest cùm nihil ex iis debeatur *l. 1. D. de hered. vel act. vendit. l. donari 29. aliàt l. quidam §. donationem D. de donat.*

15. *d. §. illud etiam vers. sed hoc ita.*

16. Repletionem enim illam fieri necesse est ex substantia & bonis defuncti *l. scimus 36. §. repletionem eod. tit.*

17. *Not. in d. l. vlt. C. de pact. & in d. l. stipulatio hoc modo concepta 61. De verb. oblig.*

18. Quod tamen Iustinianus nominatim requirit *in l. si quando 35. §. & generaliter 6. de inoff. testam.*

19. *l. 1. l. si totas 5. & tot. tit. C. de inoff. donat.*

20. Quod scilicet inspiciendum sit quoties agitur de legitima *l. cùm quæritur 6. C. de inoff. testam.*

21. Ex quo competebat querela inofficiosæ donationis si nõ supererat in bonis donatoris, quantum ad legitimam satis esset. Per quam querelam donatio tota rescindebatur *l. Titia Seio 87. §. Imperator de legat. 2.*

22. *Ex Nouell. 92. de inoff. donat.*

23. *l. omnimode 30. C. de inoff. testam.*

24. Sic enim Iustinianus *dicit. Nouell. 92. in fin.*

25. Vt scilicet iure veteris correctio non ita facilè inducatur *l. sancimus 27. C. de testam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appellat.*

26. *in d. l. omnimode 30. C. de inoff. testam.*

27. *l. 1. C. de sacrof. eccles. vel negare 6. D. testam. quemadm. aper.*

28. Quod non satis rectè à nobis obseruatum videtur *libr. 3. Coniect. cap. 17. in fin.*

DEFINITIO V.

Filiusfamilias hodie habet heredem non tantùm in aduentitijs sed etiam in profectitijs ei pleno iure acquisitis.

FIliusfamilias etsi iure vetere heredem habere non potuit,1 aut ex testamento cum nec testari posset,2 aut ab intestato, ne quidem in bonis castrensibus, 3 tametsi de iis testari posset ex constitutionibus, 4 Hodie tamen habet ex lege Iustiniani. 5 Nec in aduentitiis duntaxat, de quibus minor dubitatio est, 6 sed & in profectitiis quoties talia sunt vt filiofamilias pleno iure quærantur. 7 Cuiusmodi sunt quæ illi pater donauerit in contractu matrimonij & fauore nuptiarum, accedente præsertim iureiurando. Has enim donationes ab initio valere obtinuit adeò vt nec si prædecedat filius donatarius irritæ tamen fiant. 8 In iis igitur habere poterit heredem, 9 Nec solùm descendentes si quos habeat, sed etiam patrem.10 Nec patrem duntaxat, sed etiam fratres qui cum patre in cæteris bonis concurrerent, 11 solis exclusis parentibus & agnatis ex linea materna, in quibus speciale ius est ex Iustiniani constitutione. 12 *Ita Senatus* in causa Stephani Bally, Georgij Girard & Dionysij Raymond 8. Id. Iul. 1593.

1. *l.lex Cornelia 28.vers.quia per eam non efficitur* D. *de vulg. & pupill.substit.*

2. *l qui in potestate 6.D.qui test.fac.poss.*

3. *l.1.& 2.D.de castrens pecul.*

4. *l.vlt.C.de inoff.testam.*nam in peculio castrensi filiusfamilias habetur pro patrefamilias *l.2.C.de SC.Macedon.*

5. *Nouell.118.De hered.ab intest.venient.cap.2.§.si igitur defunctus descendentes.*

6. Postquam eorum capaces facti sunt filijfamilias *ex l. cùm oportet 6.& l.vlt.C.de bon.qua liber.*

7. Id est ita vt ne quidem vsumfructum in iis habeat pater. Nam & hoc fieri hodie potest *Nouell.117.vt lic.matr. & auia ca. 1.*vnde sumpta est *Auth.excipitur C. eod.tit. De bon.qua liber.*

8. Vt plurib⁹ disputat Crauet.*cons.*102.*per tot.* quem refert & sequitur Anton.Gabriel. *lib.*3. *Commun.opin. tit. de donat.concluſ.*3.contra Decium *cons.*240.536.*&* 659.

9. Ex Bartoli sententia communiter adprobata *in l. post dotem nu.*27.*in fin. D. solut.matrim.*

10. Nam prima causa est descendentium deinde parentum *d.Nouell.*118.*de hered.ab intest.venient.*§.1.*& l.pater si ium* 14. D. *de inoff.testam.*

11. Intellige de fratribus vtrimque coniunctis.Alij enim neque cum patre concurrunt neque cum matre *d.* §.1.*Auth.defuncto C.ad Tertyll.*

12. *in l.quod scitis* §.1.*C.de bon qua liber.* vt contra Bart. & alios disputat idem Crauet.*cons.*176.

DEFINITIO VI.

Pater qui occupauit peculium castrense filij potest & debitores filij conuenire & à creditoribus eius conueniri.

Filiifamilias qui castrense peculium habuit pater quidem ab intestato heres non est,sed peculij tantùm iure bona occupat,1 quamuis ex testamento filiusfamilias in eo peculio heredem habere possit, 2 Verùm non eò minùs permittendum erit patri vt aduersus intestati filij debitores præcisa executione agere possit vigore literarũ quas *De debitis* vulgò appellamus, quæ non nisi creditoribus eorúmve heredibus concedi solent, quia licèt ille heres non sit,heredis tamen locum obtinet, 3 adeóque perinde acsi heres esset conueniri ex contrario potest à filij creditoribus saltem ad peculij finem.4 *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Bonuillaret & La griue 3.Non.Mart.1594.

1. *l.1.& 2.D.de castrens pecul.*

2. Vt scripsi *Defin.prox.praced.*

3. Parum autem refert hac parte an quis heres sit an loco heredis *l.2.*D.*ad SC.Treb.*

4. *l.pater qui castrense* 17.*D.de castrens.pecul.*

DEFINITIO VII.

Spurij & parentibus & inuicem succedunt si modò non sint nati ex damnato coitu & punibili secundùm leges ciuiles.

Spurios vulgò quæsitos constat posse & matri & cognatis ab intestato succedere: Sed eos qui ex damnato coitu suscepti sunt ne ex testamento quidem maternæ successionis capaces esse,ab intestato autem multò minùs.Nimirum si coitus ille damnatus & illicitus accusabilis sit vt nostri loquuntur,& punibilis secundùm leges ciuiles & temporales.2 Proinde si coniugatus aut solutus ex coniugata liberos susceperit,non succedent illi matri, quia nec natura eos agnoscit nec liberorum nomen merentur.3 Atque ita iam olim Senatus pronunciauit in causa sororum Barfel & D.de Tardy mense Maio 1585.

1. *l.2.§.sed & vulgo quæsiti* D.*ad SC.Tertyll. l.2.vers.itaque l. si Spurius* 4.*D.vnd.cognat.*

2. Sic enim vulgo nostri definiunt post *glos.in Auth.ex complexu C.de incest.& inutil.nupt.*Socin.latè *cons.*148.*lib.*1.Guid.Pa. *quæst.*280.Afflict.*dec.*98.

3. *d. Auth. ex complexu.* quamuis ex æquitate canonica debeantur iis alimenta ne fame pereant *cap.cùm haberet extr. de eo qui dux.in matrim.quam poll.per adult.*Extra eam causam sunt prorsus incogniti.

DEFINITIO VIII.

Nati ex patre adultero possunt & ipsi patri & inter se succedere.

QVid ergo si coniugatus ex soluta liberos habuerit? Adulterium quidem est, sed non accusabile nec punibile secundùm leges temporales,1 licèt iure & pontificio & diuino non minorem pœnam mereatur.2 Aliud enim hic Christus,aliud Papinianus, vt ex patribus quidã dicebat.3 Ergo non faciet ea res liberos maternæ successionis incapaces siue ex testamento siue ab intestato.4 An autem qui ex damnato & punibili coitu suscepti sunt possint inuicem succedere,aut iis qui ex latere matris cognati sunt,alia quæstio est.De qua alij aliter sentiunt, 5 Magis tamen communiter probatum est,vt non possint.6 *Ita senatus* in causa fratrum Brunet 9.Cal. Aug.1595.

1. Non enim tenetur maritus lege Iulia de adulteriis quia thorus viri est non mulieris.

2. Tam enim violatur sacramentum matrimonii à marito quàm ab vxore.

3. Dictum est ni fallor Diui Hieronymi,vel Augustini.

4. Nempe quia ius succedendi siue ex testamento, siue ab intestato est ex legibus ciuilibus non ex pontificiis *l.verbis legis* 120.*l.lege obuenire* 130.D.*de verb.signif.*

5. Didac. Couarr.*in* 2.*part.relectionis ad* 4. *Decret.cap.*8.*nu.* 19.*concluſ.*4.vbi vide.Dixi *Defin.prox.& 3.sup. & Defin.*2.*supr.de nat.lib.*

DEFINITIO IX.

De liberis natis ex matrimonio cum ea contracto quæ prius polluta fuerat per adulterium.

QVid rursum si quis vxorem duxerit eam quam prius polluerat per adulterium? An susceptiex eo matrimonio liberi saltem matri succedere poterunt?Et quidem constat, ius illud quod antiquis canonibus constitutum est vt non liceat vxorem ducere eam quæ prius polluta sit per adulterium,sic accipi debere,nisi peracta prius pœnitentia:Post pœnitentiam autem posse matrimonium tale vtiliter contrahi,Præterquàm in duobus casibus,quorum vnus ille est,si quid adultera machinata sit in necem legitimæ vxoris:Alter si data fides sit viua prima vxore de adultera post mortem prioris vxoris ducenda. 1 Idque est quod ait pontificia constitutio, 2 huiusmodi prohibitionem his duobus casibus semper seruandã esse,id est,Non subiecta illa exceptione *si non prius acta sit pœnitentia* quæ subiici solet ad eam regulam quæ habet, Nemini licere vxorem ducere eam quam polluerit per adulterium.3 Ergo si extra hos duos casus 4 matrimonium cum adultera simpliciter contractum sit nulla prius acta pœnitentia, succedent matri liberi ex huiusmodi matrimonio suscepti tam ab intestato,quàm ex testamento,quia licèt coitus ille sit illicitus iure pontificio, nullam tamen ex ciuilibus legibus pœnam meretur.5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt apertè scriptum est *in can.illud* 31.*quæst.*1.

2. *In cap.super hoc Extr.de eo qui dux.in matrim.quam poll.per adulter.*

3. Qui etiam sensus est *cap.*1.*vers.licèt eod. tit.* vbi scriptum est,Prohibitum esse eiusmodi matrimonium maximè si aut machinata sit adultera in necem prioris vxoris,aut data ei fides sit à viro de illa post prioris mortem ducenda.

4. Hoc ideò quia in his duobus casibus magis est vt coitus non tantùm illicitus sit,sed etiam punibilis secundùm leges ciuiles & iis pœnis de quibus *in l.*4.*C.de incest.nupt.*

5. Iuxta ea quæ diximus *Defin.prox.praced.*

DEFINITIO X.

Nati ex matrimonio cum adultera contracto an succedant parentibus saltem in lucris nuptialibus,an verò ea lucra fisco applicentur.

Quod

QVod tamen coniuges, qui tale matrimonium contra iuris pontificij prohibitionem contraxerunt, sibi inuicem fauore matrimonij donauerint, dubitari potest an ratum esse debeat in vtilitatem & commodum saltem liberorum ex matrimonio susceptorum, an potiùs applicandum sit fisco. 1 Facit dubitationem quòd ea constitutio quæ fisco applicari vult iuris ciuilis est, prohibitio autem quæ matrimonium impedit, iuris Pontificij. 2 Sed tamen cùm ea prohibitio rationem habeat non solùm ciuilem sed etiam naturalẽ, 3 magis est vt hoc quoque casu locus esse debeat ciuili constitutioni, 4 Nimirum iis casibus quibus aut machinata sit adultera in necem legitimę vxoris, aut data ei fides sit de ducenda illâ post mortem vxoris. 5 Est enim votum illud alienæ mortis vtroque casu captatorium prorsus improbũ & iure quoque ciuili improbatum. 6 Sed extra hos casus, id est si nihil aliud matrimonium impediat nisi quòd quæ vxor ducta est priùs cognita fuerat per adulterium, licèt nulla secuta sit pœnitentia, 7 non habebit locum constitutio, quoniam ratione canonica magis quàm ciuili ea prohibitio nititur. 8 Denique matrimonij improbissimi & more improbissimo contracti fauor nullus esse potest ne quidem propter liberos ex eo susceptos, 9 siue de lucris nuptialibus agatur, siue de legitimis successionibus. Quasi nec vxorem nec liberos habuerit qui nefarias, & tam bona ratione prohibitas nuptias contraxit. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l.4 l.si quis incesti 6.C.de incest.& inutil.nupt.*
2. Vt diximus *Defin.prox.praced.*
3. Et bonis mòribus non modò ciuilibus sed etiam naturalibus consentaneam.
4. Non enim odiosa lex est quamuis sit pœnalis cùm lata sit ad vindictam & coercitionem tanti delicti etiam iure gentium prohibiti *arg.l.vlt.D.de vipt.nupt.*
5. *Vt in can.illud* 31.*quæst.*1.
6. *l.vlt.C.de pact.l.* 2.§.*interdum de vulg.& pupill.substit.l.*2. §.*vlt.D.de his quæ vt indign.l.*1.§.*si impubere* D.*de collat.bonor.l. donari* 29.*aliàs l.quidam* §.*donationem D de donat.*
7. Quo casu prohibetur matrimonium iure pontificio *dict.can.illud* 31.*quæst.*1.*cap.* 1.*vers.licèt & cap.super hoc Extr. de eo qui dux.in matrim.quam poll.per adulter.*
8. In pœnam nimirum neglectæ pœnitentiæ, cuius nullam rationem habet ciuilis legislator, apud quem nemo ex pœnitẽtia nocens esse desinit *l.qui ea mente* 65. *D.de furt.* iunct. *l.si pignore* 54.§.*cùm furti eod.l.pen.D de vi.bonor.rapt.*
9. Quia nec liberorum nomen metentur *Auth. ex tomplecm C.de incest.& inutil.nupt.*
10. Vt scriptum est *in d.l.si quis.*

DEFINITIO XI.

Auus maternus præfertur patruo in legitima successione nepotis.

IN nepotis successione auum maternum præferri patruo in iis etiam bonis quæ à patre nepos habuerit, certissimi iuris est 1 Cùm sit ille vno gradu proximior, 2 & in tutelæ onere suscipiendo ante patruum cogendus. 3 Nec dubitandi causam ex eo sumere quidem debuerunt, quòd in ipsius patrui hereditate nepos auo præferretur. Nam & patri succedit filius excluso auo, 5 nec eò minùs tamen auo succedit pater: 6 Vtrumque id nimirum exigente iure sanguinis & proximitatis, Cuius in acquirendis intestatorum hereditatibus potior semper causa est quàm reciprocæ successionis. 7 *Sine die.*

1. Quia sicut in successione intestati potior est descendentium causa, quàm ascendentium, Ita & ascendentium quàm transuersalium solis exceptis fratribus vtrimque coniũctis qui cũ parẽtibus cõcurrũt *Nouell.*118.*de hered.ab intest.venient.cap.* 2.§.*si igitur defunctus.* Post quam Nouellam non habet amplius locum vetus illa distinctio *Paterna paternis, Materna maternis* vt dixi *Defin.*2. *supr.*
2. Est enim auus maternus in secundo gradu, patruus verò in tertio quia non coniungitur quis patruo suo nisi per mediũ aui paterni personam, vt nec frater fratri nisi per mediam personam patris *l.Iurisconsultus* 10.D *de gradib.& adfin.*
3. Ex iuris regula de quâ in *l.quo tutela* 73.*de reg.iur.l.*3. *D.de legit.tutor.*§.2.*Inst.de legit.patron.tutel.*
4. Iure scilicet agnationis cùm auus maternus huic patruo, nec agnatus sit nec cognatus.
5. Quia scilicet potior est causa descendentium quàm ascendentium vt dixi *num.*1.
6. Tanquam qui sit filius, & consequenter vno gradu proximior quàm nepos.
7. *dict.Nouell.*118.*De hered.ab intest.venient.*Anton. Tessaur. *Decis.Pedemont.*5.vbi vide.

TIT. XXXII.

De bonis matern.

DEFINITIO I.

Renunciatio hereditatis materna quamuis iurata non nocet filio si mater obierit viuo patre.

ILIVSFAMILIAS accepta, vt plerumque fit, certa pecuniæ quantitate, hereditati maternæ cũ iureiurando, in matris commodum renunciauerat. 1 Defuncta postmodum matre viuo adhuc patre, nullam renunciationis vim esse constabat, quòd neque ante mortem matris effectum sortiri potuisset, 2 neque matre moriente quando eo tempore superesset pater; idémque bonorum maternorum fructuarius, 3 cui filius nocere non potuerat ignoranti. 4 Nec verum est quod nonnulli contrà obiiciunt, filio qui renunciauit successioni, posteà non deferri successionem. 5 Habet enim quælibet hereditatis renunciatio tacitam condicionem, si hereditas deferatur: 6 alioqui nec necessaria nec vtilis esse potest. 7 Proinde non impedit renunciatio delationem, sed tantùm acquisitionem exerente vires suas renunciatione tum cùm defertur hereditas. 8 Etsi autem patri vsusfructus duntaxat bonorum maternorum non etiam proprietas quæritur, 9 facit tamẽ ius patris vt filij quoque vel inuiti ius consequatur. 10 Neque enim fieri posset vt saluus esset patri vsusfructus solo iure potestatis, si ad filium proprietas non pertineret. 11 Ita in Senatu tractatum est 11.Cal.Decembr.1588. Vide tit: De bon.quæ liber.SC.4.

1. Iuxta formam *cap.quamuis pactum de pact.in* 6.
2. Quia omnes huiusmodi renunciationes habent tacitam condicionem, Si hereditas deferetur vt sequitur in Definit. ex Castr.& aliis *in l.qui superstitis* 94.*D.de acquir.hered.*
3. *Ex l.cùm oportet* 6.*& l.vlt.C.hoc tit.*
4. Potest enim melior quidem condicio nostra fieri per eos quos in potestate habemus, sed deterior non potest *l. melior* 133.*de reg.iur.l.soluendo* 39.*de negot.gest.l.* Grauius 71: §.*pen. de fideiuss.l.*2.*C.quod vi aut clam.*Castr.in terminis *ad l.fin. in princip.C.hoc tit.*
5. Didac.Couar.*ad cap.quamuis pactum in tertia part.relect.* §.2.*num.*3.*vers.secunda probatio De pact.in* 6.
6. Castr.*ad d.l.qui superstitis.*
7. Neque enim potest renunciationis effectus præcedere delationem *d.l.qui superstitis l.* 1.§. *decretalis D. de succes.edict.l.si ita sit scriptum* 45.§.*si sub condicione De legat.*2. Viuentis autem nulla est hereditas *l.*1. *D.de hered. vel. act. vendit.l.* 1. *D.pro hered.*
8. *Vt in l.si Stichum* 8. §. *si ita stipulatus l.quoties* 14. *D. de nouat.*
9. *d.l.cùm oportet* 6.*& l.vlt.C.hoc tit.*
10. Sicut è contrario interdum ius patris odiosi & indigni nocet filio, nisi pater iuri vsusfructus sui renunciet, vt in eo casu quem tractat Boer.*quæst.*7.*num.*17. post Cepoll.*consil.*80.De patre qui vnum ex liberis suis materna bona habentem occiderat;

11. Atque ita sit vt propter alium quis habeat quod propter suam personam habere non posset *vt in l.3.in fin.D. quæ res pignor.l.ùm hereditate 55. D.de acquir.hered.l. si is qui duos 29. D. de liber.legat.*

DEFINITIO II.

Alienatio bonorum maternorum per patrem facta etiam filiofamilias consentiente vsque adeò nulla est, vt nec si patris heres sit filius ratam habere cogatur.

SI materna siue bona siue pignora pater distraxerit filiofamilias consentiente, vsque adeò nulla & contra legis prohibitionem facta venditio intelligitur, 1 vt nec si filius heres patris sit, ratam tamen eam habere cogatur. 2 Quod enim cõtra leges factum est approbari nec potest nec debet. 3 Neque tamen eò minùs de euictione tenebitur ex causa hereditaria, 4 nisi iusta aliqua causa sit propter quam ex persona quoque patris in integrum restitui aduersus contractum possit, vt puta si immodica læsio & vltra dimidiam interuenit. 5 *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum 16. Cal. Iunij 1591.

1. *l.1.C.hoc tit.*
2. Osasch. Cachet. *decis. penult.* vbi notat hoc casu vt & in aliis quibusdam non esse locum *l.eum à matre C.de rei vindic.*
3. *l.non dubium 5. C. de legib. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de leg.1.*
4. *l.Seia 73. D.de euict.* in illis verbis: *iure quidem proprio non hereditario Sempronium, &c.*
5. Ex *l.2.l.si voluntate 8.C.de rescind.vendit.*

DEFINITIO III.

Si mortua muliere creditores paterni agant in bona pro dote obligata, quomodo liberis succurrendum sit.

LIberi iidémque heredes matris non habent iustam intercedendi causam pro materna dote pecuniaria si paterni creditores viuo patre iudicatum exequantur in eas res quas pro dote obligatas constet etiamsi adsit clausula constituti. 1 Cùm bonorum maternorum defuncta vxore, non secus ac dotis ipsius quandiu dos fuit vsusfructus ad patrem pertineat, 2 sed hoc ita est accipiendum vt tamẽ nó simpliciter & absolutè liberis præcludatur via intercessionis, sed addita clausula *quant à present*, vt mortuo quandocunque patre saluum iis sit ius pignoris & hypothecæ in res pro dote obligatas, nec iis obsit res iudicata. 3 Sed & illud addendum est, Ita repellendos liberos si alia patri bona supersint ex quibus doti possit satisfieri finito vsufructu. 4 Quid enim si vniuersa ille consumpserit ac dilapidauerit? Cur non liceat liberis viuo etiam patre incumbere pignori, ac sibi per retentionem consulere, 5 quemadmodum ipsi mulieri liceret si viueret, 6 vt haberet vnde se suósque liberos exhiberet. Nam & cùm pater herediratem post mortem suam restituere liberis rogatus fideicommissi bona dilapidat repræsentare fideicõmissum cogitur, vt filio cui caueri non potest prohibente potestatis iure hoc veluti remedio consulatur. 7 Ergo audiendi hoc casu erunt liberi si tanquam heredes matris intercedant, adeóque pro ipsis etiam fructibus, vtpote ex quibus ali debeant à patre. 8 *Ita Senatus* pro R.D.Priore & religiosis monachis Sancti Petri de Lemens contra fratres Charriere 4. Id. Nouemb. 1592.

1. Quia res obligata pignori potest distrahi saluo iure pignoris *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien. l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
2. *l.1.C.hoc tit.*
3. *Vt in l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*
4. *Arg. l. inbemus 29. C. ad SC. Velleian.*
5. *Arg. l. imperator 50. D. ad SC. Trebell.*
6. *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot. l. si constante 24. D. solut. matrimon.*
7. *d. l. imperator.* vbi est textus elegans *ad SC. Trebellian. l. Titius 54. eod.*
8. Cùm ex iis fructibus etiam sumi debeant sumptus necessarii ad materna bona tuenda *d. l. 1. C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo auus maternus reperit dotem etiam cum patre qui eius vsumfructum habeat.

POtest auus maternus defuncta in matrimonio filia superstitibus liberis dotem quam dederat reposcere liberorum quodammodo nomine, etiamsi viuat pater, 1 si male ille bona sua dissipet, 2 nec liberos alat: Quo sanè casu æquum est priuari eum vsufructu, quem alioqui in bonis maternis haberet. 3 Cùm non alia lege det ei lex vsumfructum quàm vt matrimonij onera quæ post filiæ mortem supersunt, perinde ac cõstante matrimonio perferat, 4 inter quæ præcipuum est vt liberos exhibeat. 5 *Ita tractatum est* in publico Senatus auditorio Cal. Decẽb. 1592. pro N. Andræa de Bienuenu contra N. Galatin.

1. Licèt verum sit hodie mulierem habere liberos suos heredes etiam in dote profectitia, quamuis sit illa in patris sui potestate si credimus Bart. & aliis *ad l. post dotem 40. D. solut. matrim.* Ac proinde vsumfructum illius dotis maternæ ad patrem liberorum pertinere *ex l 1. C. hoc tit.*
2. *arg. l. imperator 50. D. ad SC. Trebell.*
3. *d. l. 1.*
4. *d. l. 1.* iunct. *l pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. si is qui 55. §. illi dos D. eod.*
5. *l. vbi adhuc 29. C. eod. tit. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Alia causa est vxoris alia liberorum post mortem matris vergente marito ad inopiam.

QVod ius mulieri competit cui dotis nomine cautum est traditione bonorum mariti ad inopiam vergentis constante matrimonio, vt nulla mariti creditoribus in eas res, earúmve fructus actio competat, propterea quòd ferendis matrimonij oneribus alendísque parentibus & liberis eos fructus impendi oporteat, 1 Non idem liberis mortua matre datum est, licet matris heredes proponantur. 2 Mutatur enim causa possessionis defuncta in matrimonio muliere, nec fieri potest vt ex causa dotis bona possideãtur eo tempore quo sicut matrimonium nullum ita dos ampliùs nulla sit. 2 Etsi autem dos matris defunctæ cum cæteris bonis maternis ad liberos superstites hereditario iure deuoluitur, 4 ex quo tamen locus factus est restitutioni, pecunia iam deberi incipit, 5 cuius petitio aduersus patrem siue diuitem siue inopem competere procul dubio nulla potest: Non solùm quòd inter patrem & filiumfamilias iudicium nullum exerceri possit, 6 sed etiam quia bonorum maternorum omnium vsusfructus ad patrem pertineat. 7 Bona verò quæ mulieri constante matrimonio tradita fuerant vt ei pro dote cautum esset, ad maritum pleno iure redeunt & consequenter in ea corúmque fructus persecutio mariti creditoribus non denegatur. 8 *Ita Senatus* pro N. Broche anno 1594. post causam in publico auditorio peroratam. 6. Cal. Iulij 1593.

1. *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*
2. Quamuis dici soleat eodem iure censeri heredem, quo persona defuncta censebatur, quasi sit eadem persona. *Nouell. 48. de iureiur. à morient. præst in princip.*
3. Dos enim non potest esse sine matrimonio quamuis possit matrimonium esse sine dote *l 3 D. de iur. dot.*
6. Est enim dos proprium filię patrimonium *l. 3. §. sed vtrum D. de minor l. pater filiam 14. D. ad leg. falcid. l. vlt. D. de collat. dot.*
5. *l. vnic. C. de rei vxor. act.*
6. *l. lis nulla 4. D. de iudic. l. imperator 50. ad SC. Treb.*
7. *l. 1. C. hoc tit.*
8. *l. creditoris 8. D. de distract. pignor.*

DEFI-

DEFINITIO VI.

Liberis succurrendum est etiam aduersus creditores patris vt ex pignorum dotalium fructibus alantur si aliunde non possint.

AT quid si tam inops sit pater vt non habeat de suo vnde se suósque possit alere? An non sit inhumanum tame perire liberos, 1 nec bonorum paternorum distractionem prohibere posse? Et quidem si materna hereditas ex bonis immobilibus constaret, dici commodè posset eorum vsumfructum ad patrem quidem spectare debere, sed ea lege vt se suósque aleret ex fructibus, nec liberorum personas minùs quàm bona ipsa tueretur. 2 Sed cùm pecuniaria dos matris fuit, difficiliùs est vt liberis qui non nisi hypothecam habent in bonis patris, æquè facilè succurratur atque cùm de rei suæ proprietate tuenda fructibúsve retinendis contendunt. 3 Præsertim cùm mortuo quandocunque patre salua iis futura sit actio ad pignora sua persequenda, nullius quàtumcunque longissimi temporis obstatura præscriptione. 4 Tum verò, quid si liberi sint industrij vt omnia ad vitam necessaria sibi quærere facilè possint? 5 Sed tamen & verius & humanius est, vt etiam viuo patre iustam habeant intercedendi causam, hactenus saltem vt ex pignorum perinde ac bonorum maternorum fructibus exhibeantur. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Necare enim videtur qui denegat alimenta *l. necare* 4. D. *de agnosc. & alend. liber.*

2. Secundùm ea quæ diximus *Defin. 4 supr. ex l. 1. C. hoc tit.*

3. Plus enim iuris habet proprietarius in re sua quàm creditor in re sibi obligata.

4. *Auth. nisi tricennale C. hoc tit.* quia filiofamilias non valenti agere non currit præscriptio *l. 1. §. vlt. C. de annal. except.*

5. Non enim aliter filium alere pater cogitur, quàm si filius aliunde non habeat ex quo se alat *l. 5. §. sed si filius & §. alimenta autem D. de agnos. & alend. liber.*

6. Quomodo exhiberentur si eorum mater adhuc viueret. D. xi *Defin. 3 supr. ex l. vbi adhuc 19. C. de iur. dot.*

TIT. XXXIII.

De bon. quæ liber.

DEFINITIO I.

Contra bonorum filij aduentitiorum alienationem à patre factam, non solum filius potest venire quamuis heres patris, sed etiam pater nomine filij.

PATER qui bona filij aduentitia cõtra legis prohibitionem alienauit, 1 non eò minùs reuocandæ alienationis quàm ipse fecerit, ius habet, Non proprio quidem nomine sed officij sui tatione, 2 & quod idem est, ex persona filij, 3 qui vtique mortuo patre tametsi eius heres esset si aliud nihil obstaret, bona sua vindicare posset. 4 Nam quod dici solet nemini permittendum esse vt contra factum suum veniat, ne ex alterius quidem persona, 5 ita verum est si sui non item si alieni commodi gratiâ id faciat. 6 Nec patri necessarium erit auxilium restitutionis in integrum, 7 Filio verò cum patris autoritate agenti 8 multò minùs. 9 Etsi enim regulare est vt quãdiu viuit is qui prohibitam à lege alienationem fecit, si eandem administrationem retineat, necessaria sit in integrum restitutio. 10 Id tamen in proposito nõ obtinet propter distinctam à persona patris administratoris, personam filij proprietarij qui non contraxit: 11 eíque regulæ tum demum locus esse potest cùm administrator solus ille est qui proprietarij personam & vices gerat, vt contingit in prælato rem ecclesiæ alienante. 12 Neque rursus simile est quod patris factum etiam in re filiæ putà in dote profectitia quã pater aut acceperit aut alteri solui iusserit inscia filia, nocet filiæ quandiu pater viuit, retinétque administrationem; id est quousque filia sui iuris effecta est. 13 Nã dos profectitia ita est filiæ vt tamẽ sit etiam patris, Vtrique scilicet communis. 14 At bona filij aduentitia solius sunt filij. 15 *Ita Senatus* in causa Ioannis Musiet contra Ioannem Monnier 6. Cal. Aug. 1588.

1. Interdicta enim est patri bonorum filij aduentitiorum alienatio *l. cùm oportet 6. §. non autem C. hoc tit.*

2. Bald. & Castr. *ad l. cùm à matre num. 5. & 6. C. de rei vindic.* vbi etiam glos. per textum *in l. quemadmodum 7. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47. l. iubemus 14. § sanè si hæc C. de sacros. eccles.* & ibi Bart. *num. 10.* Idem Bart. *in l. iusiurandum quod ex conuentione 17. § procurator num. 6. D. de iureiur.* Adde text. *in l. 1. C. de liber. exhib.*

3. Multa enim potest facere ex filij persona quę ex sua non posset *l. 3 §. Pomponius D. de minor. l. patri 27. eod.*

4. *l. 1. C. de bon. matern. & l. cùm oportet 6. §. non autem C. hoc tit.* quia quod contra leges factum est pro infecto habendum est vt ait *d. l. iubemus 14. §. sanè si hæc in fin. C. de sacros. eccles.* Addidi *si aliud nihil obstaret*, quia si filius factum patris adprobauerit aliud est maximè si adprobauerit post ipsius patris mortem *arg. l. si quando 35. §. 1. vers. sed hoc ita C. de inoff. testam.*

5. *Ex l si non sortem 26. §. filiusfamilias D. de condic. indeb.*

6. Vt bene Castrensis & alij ad eum locum interpretantur.

7. Quia tunc necessaria est restitutio cùm rescindendum est factum quod ipso iure tenet non autem cùm non tenet *l. 3. C. si aduers. libert. l. 2. C. de præd. minor.*

8. Ne scilicet videantur iudicium sine patris autoritate consistere *l. vlt. §. necessitate C. hoc tit.*

9. Cùm filius ipse non contraxerit.

10. *Glos. in cap. veniens ad fin. Extr. de transact. per cap. 1. Extr. de in integr. restit.*

11. *Tot. tit. Ne filius pro patre.*

12. Nam prælatus ecclesiæ quæ proprietaria est vicem gerit.

13. *l. 2. §. quòd si in patris potestate versic. ceterum*, vbi Bart. & Ias. notant. *D. solut. matrim.*

14. *d. §. quòd si in patris.* saltem eo respectu quòd ad patrem ea dos redire aliquo casu potest *l. pater filiæ 71. D. de euict.*

15. Excepto vsufructu qui ad patrem pertinet *d. l. cùm oportet.* sed qui non potest facere quominùs bona sint solius filij *l. rectè dicimus 25. De verb. signific.*

DEFINITIO II.

Pater qui vendens bona filij iurauit se non contraventurum non potest filio agenti consentire.

SI tamen pater vt fieri adsolet cùm bona filij alienaret, iurauerit se nullomodo nullâque ex causa contrà vnquam venturum, omnis sanè agendi via ei præclusa esse intelligetur propter iurisiurandi autoritatem, 1 adeò vt neque filio agere volenti consensum & autoritatem accommodare possit. 2 Quam ob causam non insubtiliter quidam remedij loco inducendum putauerunt, vt postulante filio cogatur per iudicem pater agenti filio consentire, propterea quòd iusiurandum quodlibet eam semper interpretationem admittere debeat, vt salua exceptaque intelligatur autoritas superioris 3 cui parêre sit necesse. 4 Quid verò si eadem bona quasi perperam & contra legem alienata filius viuo adhuc patre qui vendidit alteri velit vendere? 5 An permittendum erit patri vt filio vendenti consentiat, 6 Aut filio vt vendat etiam inuito vel nõ consentiente patre in cuius sit potestate? 7 Neutiquam. Obstat enim patri proprium iusiurandum, 8 filio verò autoritas patris & ius potestatis. 9 At neque cogendus erit hoc casu pater à iudice vt agenti filio vendentíve consentiat, Tum enim remedio locum fieri æquum est, cùm id agatur vt malè facta alienatio reuocetur, non vt res alienari prohibita rursum distrahatur: 10 Nisi eo demum casu quo ex causa necessaria iudex videat permittendam decernendámque distractionem. 11 Extra hũc casum qui à solo

parte prior emit, secutus est hactenus vt ei præferatur, cui posteà filius cum patris autoritate vendiderit. 12 Priùs itaque est, vt prior alienatio reuocetur, quàm vt ad secundam veniri possit. 13 *Ita Senatus* in eadem causa. Vide tit. De rei vindic. Defin. 1.

1. Est enim omnino seruandum iuramentum quod seruari potest citra dispendium salutis æternæ licèt præstitum sit contra leges ciuiles *cap. cùm contingat & pass. Extr. de iureiur. cap. quamuis pactum de pact. in 6.* licet aliud sit iure ciuili *l. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. iuris gentium 7. §. & generaliter D. de pact. l si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat.*

2. Quin hoc ipso periurium incurrat, cùm hac parte paria sint agere & agenti consentire.

3. Ita singulariter Bald. *in l. vlt. §. in computatione col. 2. in fin. vers. nunc venio ad quasdam quæstiones C. de iur. delib.*

4. *l. non videntur 167. §. qui iussu de reg. iur. l. vlt. D. ad municip.*

5. Scilicet quasi nunquam alienata.

6. Quemadmodum consentire posset & deberet filio agenti *d. l. vlt. §. necessitate C. hoc tit.*

7. Nam si esset emancipatus, nullus esset locus quæstioni cùm pater non sit legitimus administrator filij emancipati qui ipse paterfamilias est, & quodammodo extraneus patri *l. quinetiam 55. in fin. D. de rit. nupt.*

8. Quod omnino seruari debet & inuiolabiliter vt dixi *nu. 1. Auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*

9. Non enim filio magis quàm patri permissa est huiusmodi bonorum alienatio *l. vlt. §. ipsum autem filium vers non autem C. hoc tit.*

10. Ne ludibrio sint leges & magistratus si contra leges magistratus auxilium imploretur *arg. d. l. vlt. §. vlt. vers. non autem filio* iunct. *l. auxilium 37. D. de minor.*

11. Hoc est ad alendos liberos, vel etiam patrem ipsum inopia laborantem *d. §. ipsum autem filium vers. sed pater quidem.*

12. Quia cæteris paribus præferri debet is qui prior contraxit, nactúsque est possessionem *l. quoties 15. C. de rei vindic.* cùm aduersus extraneos etiam viciosa possessio prosit *l. vlt. D. de acquir. poss.*

13. Non enim ferendum est vt eadem res duobus in solidũ vendatur *l. qui duobus 11. D. de leg. Cornel. de falsis.*

DEFINITIO III.

Pater potest ex causa æris alieni vendere bona filij sine decreto, sed æris alieni causam probari oportet aliter quàm ex patris assertione.

NOn bene tutori comparatur pater in administratione bonorum filij, quamuis vterque sit legitimus administrator. Tutor enim licèt æs alienum vrgeat tamen pupilli rem sine decreto distrahere non potest, 1 Pater potest, 2 siue quòd plus iuris habeat qui non solùm administrator est, sed etiam fructuarius, 3 siue quòd multò minùs suspecta patris quàm tutoris fides esse debeat, 4 Cùm & si quando causa cognita iudicem quid statuere oportet, soleat ille, & vt plurimùm teneatur patris subsequi voluntatem. 5 Planè patri æris alieni necessitatem obtendenti, & ex ea causa filij bona distrahenti non facilè credetur, vt neque tutori si alia probatio nulla sit. 6 In ipsa enim re non in parentis arbitrio esse debet iusta distrahendi causa, 7 quæ tamen si subsit, ratio nulla est cur ad alienationis vires minorem patris, quàm iudicis autoritatem existimare debeamus. 8 Vnde illud etiam manat quod dici solet, In dubio non præsumi filium læsum ex contractu quem pater filij nomine inierit: 9 neque omnem alienationem bonorum filij interdictam patri, sed eam tantùm quæ iustam causam nullam habeat. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. magis puto 5. §. non passim & sequentib. D. de reb. eor. qui sub tutel.*
2. *l. vlt. § sin autem as alienum* vbi Bald. *C. hoc tit.*
3. *d. l. vlt. & l. cùm oportet 6. eod. tit.*
4. Nullum enim melius consilium est pro filio quàm paternum *l. vlt. C. de curat. furios. l. vlt. C. qui & aduers. quos.*
5. *d. l magis puto §. sed si pater & l. vlt. eod. tit. l. 1. §. & si quidem l. si filio 9. l. in confirmando 8. & l. pen. D. de confirm. tutor.*
6. Alioqui facilè inuenta erit ratio legis eludendæ contra *d. l. magis puto § si pupillus & d. §. non passim & §. si as alienum l. scire oportet 21. §. de legit. tutor.*
7. Cùm illius arbitrio hac parte noluerit lex confidere *d. §. sin autem as alienum l. vlt. C. hoc tit.*
8. Nam nec iudex adhibetur in contractibus pupillorum & minorum nisi vt patris præsentiam suppleat.
9. *d. l. vlt. C. qui & aduers quos in integ. rest.*
10. *d. §. si autem as alienum.*

DEFINITIO IV.

Alienatio bonorum filij facta per filium ne ipsi quidem nocet, nec possint in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vsumfructum habeat.

BOna in quibus pater habet vsumfructum vsque adeò prohibetur filius alienare 1 vt nec si iurauerit, cogitamen possit ad obseruationem iurisiurandi etiam mortuo patre, non magis quàm si à prodigo cui bonis interdictũ esset iuratum proponeretur. 3 Itaque nulla prorsus est alienatio non solùm respectu patris cui constat nullum in vsufructu præiudicium fieri per filium potuisse, 4 sed etiam quòd ad filium attinet quippe qui ne sibi quidem nocere potuerit propter districtam legis prohibitionem; itémque propter connexum ius patris qui vtique paterno iure & tanquam legitimus filii administrator non aliorũ bonorum vsumfructum habere potest quàm quæ ad filiũ ipsum pertineant. 6 Eadem ratio facit quod magis mirum videri debeat vt etiam delinquente filio eo delicti genere ex quo bonorum omnium publicatio irroganda sit, publicari tamen nequeat proprietas bonorum aduenticiorum 7 in quibus pater habet vsumfructum. 8 *Ita Senatus* 11. Cal. Decembr. 1588. Iunge Defin. 1. De bon. mater.

1. *l. vlt. § filius autem familias C. hoc tit.*
2. *Cap. non est obligatorium de reg. iur. in 6.*
3. Iul. de Bouenc. *ad Auth. sacramenta num. 39.*
4. Boer. *quæst. 7. num. 18.* post Bald. *in l. 1. hoc tit.* & Corneum *cons. 208. in fin. vol. 3.*
5. *l. cùm non solùm 8 filijs C. hoc tit.* Salic *in l 3. C. de bon. damnat. ex l. cùm ancillis C. de incest. nupt. à contr. sens.*
6. *d. l. cùm oportet & d. l. vlt. C. hoc tit.* Et ex hac ratione respõderi potest ad id quod quidam obiiciunt quos refert Boer. *d. quæst. 7. num. 14.* alienationem quæ ex causa delicti proficisci tut esse necessariam. Ex glos. *in l. eisi condemnatus D. de noxal. act.* Itaque etiamsi pater deliquerit, tamen placet saluum ei esse vsumfructum Boer. ex Bart. *d. q. 7. num. 10.* licèt contrà sentiat idem Bart. *in l. si postulauerit §. iubet ad leg. Iul. de adult.* & alij quos refert idem Boer. *ibid. num. 2.*
7. Bart. *in l. si finita § si de vectigalibus quæst. 6. de damn. infect.* Boer. *quæst. 7. num. 10 & seqq.* vbi tractat quid in peculio professitio & castrensi Guid. Pap. *quæst. 516.*
8. Limita nisi pater consentiat, vt puta si filio ille administrationem concesserit. Sic enim Boer. ex Bart. & aliis quos refert *d. quæst. 7. num. 15.* licèt contrà sentiat Abb. *cons. 66. lib. 2.*

DEFINITIO V.

Pater non est legitimus administrator beneficiorum ecclesiasticorum filiisfamilias.

BEneficii ecclesiastici quod à summo Pontifice aut ab ordinario collatum in filiumfamilias fuit pater neque legitimam administrationem habet, neque vsumfructũ. 1 Ea ratione, quòd nec ad ipsum filiumfamilias, sed ad ecclesiam proprietas beneficii spectet, 2 nec in huiusmodi causis filiusfamilias sequatur ius potestatis, sicut nec in cæteris quæ ad ius publicum pertinent. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 32. sup. de probat.

1. *Cap. fin.* vbi Canonist. *de iudic. in 6.*
2. *Cap. cùm olim.* vbi Panorm. post Innocent. *Extr. de testib.* Iacob. Put. *decis. 441. lib. 2.*
3. *l. nam quod 14. D. ad SC. Trebell. l. quippe 78.* iunct. *l. præced. D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Bonorum quorum non habet vsumfructum pater, nec legitimus administrator est. Perdit verò etiam cæterorum administrationem si in ijs malè versetur dolo malo.

Pater

PAtet legitimus filij administrator non est in iis bonis quorum non habet vsumfructum. 1 Sed etsi in iis bonis quorum fructuarius est dolo malo versatus probetur, æquissimum est permitti filio vt etiam sine patris autoritate ius suum in iudicio persequatur, vt eam saltem fraudis suæ pœnam pater sentiat. 2 Præsertim verò si iudicium nó nisi patris periculo & incommodo exerceri possit, ísque adeò lapsus sit facultatibus, vt eo posteà defuncto nunquã filius sit ex ipsius bonis indemnitatem consecuturus. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua sup. SC. 12. de legat.

1. Et ideò placuit Iustiniano vtde iis bonis in quibus pater non habet vsumfructum possit filius pro arbitrio disponere Nouell. 117. *vt liceat matr. & auia cap.* 1. Non tamen testari *l. penul. C. qui testam. milit. facer. poss. vel non.*

2. *Arg. l. imperator* 30. D. *ad SC. Trebell. l sed si vnius* 21. §. *interdum tamen D. de iniur.*

3. Inanis enim est actio quam debitoris inopia excludit *l. nam is* 6. D. *de dolo.*

DEFINITIO VII.

Cessio bonorum non auffert patri legitimam administrationem bonorum filij nec vsumfructum, Prodigalitas verò auffert administrationem, sed non vsumfructum.

PAtrem qui ære alieni magnitudine oppressus bonis cesserit, non eò minùs legitimum filij administratorẽ censendum esse constitit, 1 Ideóque & iudicium competere quod sine ipsius autoritate filius exercuerit. 2 Maximè minùs permittendum est vt filio impuberi tutor detur, aut curator minori qui in patris est potestate, 3 Certè si paupertas patris à malis moribus causam habuerit, quòd is prodigus sit & talis qui ipse indigeat curatore, aufferenda ab eo est administratio, curatórque & patri & filio dandus vt vtriusque indemnitati consulatur: 4 Sed ita tamen vt patri saluus sit vsusfructus, cuius alioquin causa non solet ab administrationis iure separari. 5 *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1592.

1. Nam cessio bonorum est beneficium iuris & legis Iuliæ, quo proinde iuuati patrem non decipi nec damnum sentire oportet *l* 4. *C. qui bon. ceder. poss.* iunct. *l. in commodato* 17. *sicut vers. adiuuari D. commodat.*

2. *l. vlt. in fine principij vers. necessitate C. hoc tit.*

3. Nec enim paupertas legitimus modus est tollendæ patriæ potestatis *tot. tit. Instit. quib. mod. ius patr. potest. tollit.*

4. *arg. l. vlt. C. de legit. tutel.* iunct. §. *item maior Inst. de excus. tutor.*

5. *d. l. vlt. & l. cùm oportet 6. C. hoc tit. & ibi notat.*

DEFINITIO VIII.

Quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur nec patri, sed ipsi filio.

QVod filiusfamilias sibi emit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur, 1 nisi in subsidium, id est marito non existente soluendo, 2 nec patrifamilias quia non ex re ipsius acquisiit, 3 Postquàm ex Iustiniani cõstitutione 4 inductum est vt filiusfamilias sibi acquirere possit ex causa qualibet, dummodò non ex re patris. 5 Itaque si in eam rem agant paterni creditores iustam intercedendi causam habet filius quod attinet ad proprietatem. 6 An & quod ad fructus? Vtique nisi ponas filiũ habitare cum patre & vniuersa matrimonij onera per patrem sustineri, quo casu dotis fructus ad patrem pertinere æquum est, 8 & consequenter ex eius persona ad patris creditores, 9 si modò aliunde habeat pater ex quo possit matrimonii oneribus sufficere. 10 Sanè quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali non suo sed vxoris suæ nomine, non solùm mulieri quæritur, sed ita etiam vt sit dotale tanquam in dotalis pecuniæ locum subrogatum: Quò pertinet quod à Iureconsultis proditum est res quæ ex pecunia dotali comparatæ sunt dotales videri. 11 *Ita tractatum est* in causa Bouier in secreto auditorio Non. Iulij 1593.

1. *l. ex pecunia* 12 *C. de iur. dot.*

2. *arg. l. si vxor marito* 55. D. *de donat. int. vir. & vxor.*

3. Quia dos in bonis mariti est *l. quamuis* 75. *D de iur. dot.* non in bonis soceri *l si fil.* 20. *hoc amplius D. famil. ercisc. l. Actione* 65. §. *vlt. D. pro socio.*

4. *In l. cùm oportet* 6. *C. hoc tit.*

5. Nam in peculio profectitio nihil est innouatum à Iustiniano *d. l. cùm oportet vers. si quis itaque.*

6. *Ex l. 1. & tot. tit. C. ne filius pro patre.*

7. Quia etiam filij onera agnoscere pater debet *d. §. hoc amplius l. pen. D de agnosc. & alend. liber.*

8. Ibi enim dos esse debet vbi sunt onera matrimonij *l. si ita qui* 16. §. *ibi dos D. de iur. dot.* iunct *l. pro oneribus* 20. *C. eod.*

9. Quia paratam actionem habent creditores præsertim hypothecarij in bona sui debitoris *l. creditoris* 8. *D. de distract. pign.*

10. Alioqui conseruandà dos est mulieri & marito & liberis vt ex ea alantur *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

11. *l. set quà* 54. *D. hoc tit.* Scripsi *lib.* 5. *Coniectur.*

DEFINITIO IX.

Quod acquiritur per filiumfamilias non ex re nec industria ipsius, acquiritur patri, Nec eò minùs tamen obligatur filio vt cætera bona paterna puta pro dote matris.

FIliafamilias cùm neque peculium vllum aduentitium haberet, neque eius esset ætatis vt sibi ex propria industria posset aliquid acquirere, 1 fundum absente patre sibi emerat a paternis creditoribus, quibus postulantibus fundus ille publicè venditus fuerat, nulloque existente extraneo emptore isdem pro ea summa, quæ debebatur, addictus. 2 Placuit patri per filiam fuisse quæsitam fundi proprietatem 3 adeoque possessionem 4 quod ex peculio profectitio quæsitus videretur. In quo bonorum genere nihil à Iustiniano immutatum est de antiquo iure, 5 quo obtinebat vt per filiosfamilias parentibus omnia quærerentur. 6 Itaque siue viuo patre siue post eius mortem alij patris creditores etiam qui post emptionem facti sint; perant mitti se in eius fundi possessionem iure pignoris siue conuentionalis siue prætorij aut iudicialis, nullum filiæ prohibendi ius est, tametsi non sit illà heres patris quòd eo casu tantò minùs iuris, imò nihil prorsus in eius bonis habeat. 7 Planè si pro dote materna aliáve causa anteriori, filia patris bona omnia obligata habere probetur, 8 Iniquum sit hoc solo duriorem eius in fundo isto condicionem fieri, quòd ipsa patri, non pater sibi ipsi eum comparauerit. Ideóque posterioribus cæteris præferetur. 9 Extra hanc causam si cæteri creditores propria etiam si voles autoritate fundi huius possessionem occupauerint, frustra se filia dicet spoliatam: cùm spoliari non potuerit, quæ nunquàm possedit, 10 nec vnquam possedisse quæ patri iam inde ab initio & primo ipso acquisitionis momento cum proprietate possessionẽ quoque quæsierit. 11 Si tamen patri heres extiterit, eo certè casu poterit se dicere spoliatam, quo alius quilibet patris heres idipsum dicere posset, 12 ne sit deterioris condicionis quàm extraneus. 13 *Ita Senatus* in causa Sebast. Bernard. & N. De la Chinal prid. Id. Nouembr. 1593.

1. Acquirere enim de bonis suis censetur aut ex sua industria qui habet vnde sibi possit acquirere *cap. relatum* 2. *cap. quid nos de testam.* Boer. *quæst.* 20. *num.* 5.

2. Sic enim fieri solet & debet *l. cùm bona* 16. *de reb. autor. iudic. possid. aliàs l.* 1. *de priuil. credit. l.* 1. & 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

3. *Ex l. placet* 79. *D. de acquir. hered. l.* 1. *D. si à parent. quis manum. sit.*

4. Quæ scilicet faciliùs per alium acquiritur quàm proprietas *l* 1. *C. per quas person. nob. acquir.*

5. *l. cùm oportet* 6. *vers. si quis itaque.* in illis verbis: *non ex eius substantia cuius in potestate sit C. hoc tit.*

6. Exceptis scilicet iis quæ nollet pater sibi per filium acquiri *l* 4 §. *sed & filiusfamilias D. de edend. l. is qui heres* 13. §. *vlt. de acquir. her. l. cogi* 16. §. *si pater filio D. ad SC. Trebell. l.* 3. *C. qui admitt.*

7. *l.in suis* 11.D.*de liber.& posthum.*
8. *d.l.cùm oportet* §.*vlt.*iunct.*l vnic.*C.*de rei vxor.actio.*
9. Quemadmodum præferretur si pater sibi comparasset. Vox filiæ hoc casu vox est patris & contrà §. *si quis alij Inst. de inutil. stipulat.*
10. *l. non videtur rem amittere* 83. *l. non potest videri* 208. *de regul.iur.*
11. Ita vt ne momento quidem temporis acquisitio constiterit in filiæ persona *d.l.placet.*
12. Propter edictum quo mortuus, vt loquuntur, saysit viuum.
13. *arg.d.l.*1.§.*vlt.si à parent.quis manum.sit.*

DEFINITIO X.

Filio sibi fundum emente, & tamen patiente eum à patre possideri an contractus sit simulatus.

QVid ergo si de suo habebat filiafamilias vnde fundũ emeret, passã tamen sit patrem quandiu vixit in eius fundi possessione remanere? An simulationem præsumemus subiectúmque nomen filiæ in fraudem creditorum patris, etiam posteriorum, propter coniunctionem personarum, & continuatam a patre possessionem? 2 An potiùs familiaritatis tantùm iure patrem in possessione fuisse dicemus? 3 Præsertim si inops fuit, qui nec alibi æquè cõmodè habitare potuerit. Mihi facti quæstio esse videbatur ex personarum & rerum qualitate, precij etiam modicitate aliisque negotij circunstantiis æstimanda. Sed si apertũ sit filiã de suo soluisse, nõ facilè admittẽdũ est vt patri potiùs quàm sibi quærere voluisse videatur, 4 aut vt precij restitutione contenta esse cogatur. 5 Eadem & in filio familias tractari possunt. *Ita tractatum est* in eodem Senatu.

1. *Arg.l.data* 27.C.*de donat.*
2. *Arg.l.sicut* 8 §.*supernacuum* D.*quib.mod pign.soluit.*
3. *l.qui iure* 41. D.*de acquir poss.*
4. *Arg.l.cùm de indebito* 25.D.*de probat.*
5. *Arg.l.non enim* 9.D.*rer.amot.*

DEFINITIO XI.

Patre nolente aut non valente bona filij administrare non ideò dãdus est filio tutor. Curator tamen interdum dari potest & quando.

QVæsitum est an si pater bona filiifamilias administrare nollet dãdus esset filio impuberi tutor, qui administraret. 1 Placuit non magis recusare patrem posse vt sit legitimus administrator bonorum filij, quàm vt sit pater. 2 Sed tamen si aut ætate aut valetudine aut minùs sanis moribus impediatur ne commodè administrare possit aut velit, 3 dandum esse filio non tutorem, cùm in patris vel inuiti & inuitus maneat potestate 4 sed curatorem qui & habenti tutorẽ dari plerumque posset. 5 idémque obseruandum esse si quas pater aduersus filium actiones exercere velit, vt puta si filius paterno debitori heres extiterit. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.3.infr.De patr. potest.

1. Tutor enim vicarius quodammodo est patris & tutoria potestas in vicem & locum patriæ potestatis §.1.*Inst.de tut.*
2. Cùm nec alia ratione sit legitimus administrator bonorum filij quàm quia & pater est & habet filium in potestate. Porrò non potest facere pater vt non sit pater nec rursum vt nõ habeat filium in potestate nisi eum emancipando *l. ius agnationis* 34. *D.de pact.*iunct.*l.eas* 8.*D.de capit.minut.*
3. Secundùm ea quæ diximus *Defin.*7.*supr.*
4. Nam patria potestas non nisi certis modis tollitur inter quos non est paupertas nec dolus patris *tot.tit.Inst. quib. mod. ius patr.potest.tollit.*iunct.*l imperator* 50. *D.ad SC.Trebell.*
5. *l.*1.*& tot.tit C.in quib.caus. tutor. habent. tutor vel curat. dari potest.*
6. Cùm non possit pater autor esse filio in rem suam vt neque tutor *l.*1.*l.quod dicitur* 7.*D.de autor.tutor.*

DEFINITIO XII.

Potest pater data dote profectitia, quas tamen vult leges & conditiones apponere dum ne in præiudicium mariti. Idem in donatione propter nuptias.

DOs profectitia licèt filiæ acquiratur constante matrimonio 1 ita vt per patrem auocari non possit aut diminui in præiudicium mariti cui tradita est, 2 retinet tamen naturam peculij profectitii, Ob eámque causam ad patrem reuertitur mortua in matrimonio sine liberis filia, 3 & quidem sine onere. 4 Ex contrario autem potest pater quatenus dos excedit legitimam quas vult conditiones dotí dicere posteriore qualibet nedum suprema voluntate, 5 dummodo nullum marito præiudicium fiat. 6 Nec ad rem pertinet quòd ea ratione fiat vt lædantur cõmunes liberi ex eo matrimonio suscepti. Neque enim plus iuris habere possunt liberi ex persona matris, quàm mater habuerit, 7 Nisi proponas venire illos ex propria persona. Vt puta si liberis quoque ex eo matrimonio nasciturís pater donauerit, dotísque cõmodũ post matrẽ ad eos peruenire voluerit. 8 Donationis propter nuptias quæ à parente in filiumfamilias conferri solet, eadem quæ dotis ratio est. Etenim donatio propter nuptias dos est filii, sicut & dos, donatio propter nuptias filiæ. 9 Igitur quod in tabulis dotalibus scriptum sit donasse patrem filio inter viuos fauore nuptiarum, & irreuocabiliter, non faciet quominùs postèà pater testamento possit in iisdem bonis donatis adlicere onus fideicommissi aliúdve quodlibet, non quidem constante matrimonio in præiudicium mulieris, sed in præiudicium liberorum si non ipsis quoque liberis donatum sit. Etsi enim valet donatio ex hac causa inter patrem & filium si nostris credimus, accedente præsertim iureiurando, 11 testamen à patre donata non eò minùs est profectitia, retinétque naturam peculii profectitii. 12 *Ita tractatum est* in causa Dominæ Philibertæ de la Baume Dominæ d'Ambliſe & domini Comitis de S. Amour Cal. Febr. 1595. relatúmque sic aliàs à Senatu nostro pronunciatum in causa quadam D.de Cornaton. *Sine die.*

1. Est enim filia quoque familias dotis capax constante matrimonio *l. Pomponius* 35. *D.famil.ercisc.*
2. *Auth.sed quamuis C.de rei vxor.action.l.Titia* 62. *D.de iur. dot.*
3. *l.iure succursum* 6.*eod.l.dos à patre* 4.*C.solut. matr.l.pater filiæ* 71.*D.de euict.*
4. Nec enim pater in dote filiæ videri potest ipsius heres vt onera agnoscere teneatur.
5. *l.vlt.*§.*filia de legat.*2.
6. *d.l.Titia* 62.*in fin.de iur.dot.*
7. *l.si viua matre* 3.*C.de bon.matern.*
8. Quo casu non debet iis nocere quod noceret matri ex cuius quippe persona non veniunt *l. quo ipsis* 143. *de regul. iur. & ibi not l Seia* 72.*de euict.l.Papinianus* 8.§.1.*de inoff.test.*
9. Vt eleganter Cuiac.ad Afric.
10. *Arg.d.l.vlt.*§.*filia de leg.*2.
11. Guid.Pap.*quæst.*146.*& seq.*

DEFINITIO XIII.

Pater ita demum habere debet vsumfructum bonorum filij si paratus sit ex eo filium alere.

ETsi pater vsufructuarius est bonorum filii siue matetna illa sint 1 siue aliunde aduentitia, 2 Ita tamen vti suo iure potest si ex iis fructibus exhibere liberos velit. 3 Alioqui æquum non est saluũ illi esse vsumfructum in bonis liberorum, ipsos verò liberos fame perire. 4 Inde fit vt si pater sit concoctor & dulapidator adeóque egenus vt non habeat vnde se suósque alat, ius intercedendi habeant liberi si à paternis creditoribus in eorum fructuum perceptione aut possessione inquietentur. 5 *Ita Senatus* pro Nicolao & Claudio Broche contra Antonium Buadard 7.Id. April.1595.

1. *l.*1.*&*

1. *l.1.& tot.tit.C.de bon.matern.*
2. *l.cùm oportet & l.vlt C.hoc tit.*
3. Nam & de suo liberos alere pater cogeretur *l.si quis à liberis.De liber.agnosc.*
4. Boer.*quæst.7.num.5 in fin* Iunct.*num.7.* vbi addit ob hanc causam iis etiam casibus quibus possit vsusfructus paternus transire in fiscum aut in creditorem cogendum fiscum aut creditorem vt liberos alat ne interim proprietas diripetur *ex l.2.in fin.de alim. & cibar.legat.* Licèt aliud sit si pater & vitam & patriam potestatem amiserit puta ob crimen læsæ maiestatis *l.quisquis §.filij verò C. ad leg.Iul. maiest.* Boer. *ibid. num.6.*
5. Nam & ex huiusmodi vsufructu bonorum aduentitiorum placet cogi posse patrem vt filiam dotet licèt habeat ille solum vsumfructum dummodò supersit ei vnde se alat. Boer. *vbi supr.num.9.*

DEFINITIO XIV.

Mater quæ præfertur auo paterno in filij sui successione non tamen auffert auo vsumfructum quem habuit ille in bonis vnici nepotis iure potestatis.

DEfuncto talliabili nepote ex filio prædefuncto, in cuius bonis omnibus vsumfructum habebat auus paternus iure potestatis, 1 superstite tamen matre, In causa quidem petitionis legitimæ potiorem matris causam esse visum est, sicut & in successione intestati, aúo præferri eam oporteret 2 tanquam in gradu proximiorem, vt non alia portionis, quàm successionis legitimæ ratio constituatur, est enim legitima portio portionis ab intestato contingentis. 3 Postquàm eo iure vtimur, vt contra iuris, & communis, & feudalis regulas legitima debeatur ascendentibus in bonis defuncti talliabilis, (Sic enim sæpius à Senatu nostro iudicatum est 4) tametsi succedere ab intestato non possint: Nec enim feuda (vt dici solet) ascendunt: sed tamen vsumfructum aui saluum esse, vsusfructus enim patri per filium quæsitus etiamsi ipsi filio fuisset relictus, morte tamen filij non extingueretur 5 multò magis si patri primùm & immediatè fuit acquisitus, Nunquam enim morte proprietarij vsusfructus extinguitur. 6 Nam quod Iustiniano placuit plenam semper legitimam, & sine vllo onere esse debere 7 ad hunc casum non pertinet, in quo plus iuris haberet mater defuncto filio, quàm filius ipse viuus habuisset, 8 si legitimam portionem petere posset in plena proprietate ex iis bonis, quorum omnium vsusfructus viuo nepote ipso ad auum pertinuisset: Est enim fauorabilior causa aui post mortem nepotis, ne afflicto detur afflictio. 9 Sine die.

1. *Iuxta leg.cùm oportet 6. & leg. vltim. C. de bon. qua liber.*
2. *Nouell.118. D. hered.ab intest.venient.*
3. *l.cùm quæritur 6. C.de inoff.testam.*
4. Vt dixi *Defin. 1.& 2.supr.ad SC.Tertyll.*
5. *l.vlt.C. de vsufr.*
6. *l.3.eod. tit.*
7. *l.quoniam in prioribus 72.C.de inoff.test.*
8. Quod esset absurdum contra *reg. l. nemo plus commodi 120.de reg.iur.*
9. *l.iure 6.D.de iur.dot.*

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM

In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,

LIBER SEPTIMVS.

TIT. I.

De dedit.libert.tollend.& talliabilibus.

DEFINITIO I.

Communio in quibusdam bonis talliabilibus non impedit successionem & ius domini in bonis separatim acquisitis.

SI duo pluréſve fratres dedititiæ, &, vt loquimur, talliabilis condicionis indiuisam parentũ hereditatem retinuerint, sibi tamẽ quisque separatim ex propria industria quæsierit, altero tandem sine liberis decedente succedet dominus in bonis separatim acquisitis, in communibus non item, vt bonorum communio quę ius domini excludere soleat non pro aliis bonis prosit, quàm quæ sint communia. *Ita Senatus* 4.Cal.Decemb.1588.

1. Nec enim communio hereditatis inducit societatem bonorum omnium per coheredes acquisitorum, maximè si aliunde acquisita sint quàm ex hereditate *l. cùm duobus 32 §.Papinianus aliàs l.si fratres D. pro socio l.si patruus 4.C. commun. vtriusque iudic.l.2.C.pro socio.*

2. Nempe quia quod ad bona illa attinet neque liberi vlli sunt neque condiuisores & ita existit & committitur stipulatio cuius potestate dominus feudi ius habet vindicandæ sibi successionis. Habet enim stipulatiõ vnicam illam condicionem in duas tamen negatiuas partes diuisam. Si neque liberos neq; condiuisores vllos relinquet is de cuius successione agitur. *cap. pluribus fratribus.* quo in hac materia vtimur.

3. *dict.cap.pluribus fratribus.*

4. Vt scilicet limitata causa limitatum pariat effectũ *vulg. l.in agru 16.D.de acquir.rer.domin.* Corn.*cons.*299. incip. *permittendum est col.1.lib.* 4.

DEFINITIO II.

Redempto fundo talliabili ex pacto de retrouendendo precium debetur domino cui fundus auffertur.

FVndum talliabilem quis emerat cum pacto De retrouendendo, tùm priusquàm fundus redimeretur, sine liberis decesserat. Redempto postea quandocunque fundo precium non ad defuncti heredes pertinebit, sed ad directum fundi dominum ad quem fundus ipse pertineret vtique, si non redimeretur. Nec quod precij pecunia nõ sit talliabilis, mouere debet. Sufficit n. quod in fundi ius & locum succedat eo tempore, quo fundus iam fuerat domino quæsitus. *Ita actum est* in Senatu 4.Cal Dec.1588.

1. Quamuis heredes succedant in vniuersum ius quod defunctus habuit *vulg. l. cùm heres 11. de diuers. tempor.prescrip. cum similib.*

2. Iure scilicet feudi & stipulationis ex qua petitur possessio bonorum sub talliabili condicione alienatorum.

3. Sicut neque pecunia redacta ex re communi est communis *l.si vnus ex socis 67.§.si vnus D pro socio:* nec furtiua pecunia quæ redacta est ex venditione rei furtiuæ *l.qui vas 48.§.vlt.D. de furt.* nec mea pecunia quæ ex venditione rei meæ vt neque è contrario res erit mea quæ fuit comparata ex mea pecunia *l.si ex ea 6.C.de rei vindic.* neque dotalis quæ ex pecunia dotali *l.ex pecunia 12.C...e iur. dot.*

4. Vt qui non potest rem habere saltem habeat precium *arg.l.vlt.§.vlt.de leg.2.l. quidam ita 25.§.si quis filium D.ad SC. Trebell.* Ex regula subrogationis *l.si quis 15.§. qui iniuriarum si quis caution.*

DEFINITIO III.

Recognitio vnius ex condiuisoribus nocet cæteris si alia recognitio præcedat.

PLuribus fratribus, aut patruelibus, aut alterius gradus agnatis in bonorum communione manentibus, potest vnus ex iis non suo tantùm, sed etiam aliorum nomine dedititiæ libertatis condicionem profiteri, &, vt loquimur, recognoscere talliabilitatem, ita vt ex eiusmodi professione inducatur probatio aduersus cæteros quoq; qui professi non fuerint: Nec solùm si professus ille sit, qui aut natu grandior fuit aut communionis administrationem habuit, sed & si alius quilibet ex condiuisoribus, si modò alia recognitio præcesserit, cuius vi & potestate posterior vel ab inuito extorqueri potuerit: Alioqui æquum non esset in re tanti momenti quanti est causa status, alteri per alterum iniquã cõdicionẽ inferri. Videtur autẽ ius hoc ex inueterata cõsuetudine potiùs, quàm ex iure profectũ, ob eam forsasse causam, quòd huius condicionis homines vt plurimùm sui furtũ facere soleãt, & originis suæ locũ deserere: Quod cùm euenit, iniquũ est meliore iure censeri cũ qui dolo forsasse absit, quàm qui præsens est, iustáque status sui professione fidem domino exhibere nõ recusat. *Ita senatus* in causa D.de Riddes cõtra Aynardã Bargin 3.Cal Decẽbr.1590.& alias sæpissime.

1. Quod totum est ex consuetudine apud nos recepta in hoc hominum genere. Nam ex ratione iuris professio vnius nihil

nihil probat aduersus alios *l.transactione matris* 26.*C. de transact. l. neque natales* 10.*l.matrem* 17.*C.de probat.*

2. Hoc tamen fit magis communiter & hic casus habet maiorem rationem quia condiuisor qui rem communem administrat videri potest habere à cæteris mandatum saltem tacitum, cùm hæc res maximè pertineat ad causam administrationis bonorum quæ scilicet condicionem & qualitatem suam accipiunt ex condicione & qualitate personæ *l. per curatorem* 29 §.1.*D.de acquir.hered.l.vlt.C.de inoff.testam.*

3. Nam quod te inuito potest fieri, etiam te ignorante fieri potest *l.qui potest inuitu* 26.*de reg.iur.*

4. Quæ ideo non nisi maiores iudices habere poterat *l. non distinguemus* 32.§.*de liberali D.de recept.qui arb.recep.l.*1. *C. de pedan.iudic.*

5. *l.non debet alteri* 74.*de reg.iur.l.*2.*D.quod vi aut clam.*

6. Vt constat ex legib.citatis *num.*1. Vide tamen *l. cùm scimus* 22.§.*illud C.de agric.& censit.lib.*17.

7. *l.*1.*vbi not.C.de fem.fugit.*

8. *Arg.d.l.cùm scimus* 22.§.*illud C.de agric.& censit.lib.*11.*t.*47.

DEFINITIO IV.

Communio bonorum inter talliabiles sublata per diuisionem non potest inscio domino redintegrari.

QVemadmodum manente communione bonorum talliabilium si alter ex condiuisoribus sine liberis decesserit nullus domino locus est,1 Ita semel dissoluta cõmunione atque ita quæsito iam iure domino, fieri numquam potest vt ea vel inuito vel inscio domino redintegretur.2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia condiuisores non minùs quàm liberi defuncti impediunt ius domini in bonis scilicet communibus nec separatim acquisitis, vt dixi *Defin.*1.*supr.ex cap.plurib.fratribus ibi cit.*

2. *Arg.l.vlt.D.de pact.d.l.*2.*D.quod vi aut clam.*

DEFINITIO V.

Fœminis quæ parentibus succedunt, etiam dominus succedit non item fœminis quæ non succedant, nisi in legitima, quæ tamen iis solui potest in pecunia sicut & legitima, quæ debetur matri.

APud Sebusianos meos, Gebennenses & Focignienses ea consuetudo iampridem inualuit, vt vtriusque sexus liberi parenti superstites dominum excludant:1 Cui consequens est vt illis in locis non minùs fœminis quàm masculis sine prole decedentibus domini succedant in iis etiam bonis, quæ aliunde quàm à parente habuerunt, 2 si talliabilitas non certarum duntaxat rerum sed ipsius etiam capitis interuenit. 3 In cæteris prouinciis neque fœminæ succedunt, neque fœminis succeditur. Saluum tamen iis ius est petendæ legitimæ: 4 Nec filiæ tantùm in bonis patris, sed & quod magis mirum est, patri matrique in bonis filij, licèt dici soleat, in feudis quorum condicionem & imaginem quandam bona talliabilia retinent, nullum ascendentibus vnquam locum esse: 5 Nimirum, fauorabilius est ius petendæ legitimæ, quàm vindicandæ successionis. 6 Hactenus tamen domino indulgetur, quòd legitimam in pecunia numerata soluere possit, quàm alioqui si filia successionis capax esset in corporibus bonorum solui oporteret. 7 Vnde est quod cùm de legitima quæ filiæ in bonis patris hoc casu debetur tractant pragmatici nostri, dotem vocant, quòd dotis exẽplo in pecunia detur ad eam licèt vsque summam quæ legitimæ portioni respondeat. 8 Legitimam verò quæ parenti in bonis filij debeatur, meliore esse condicione vt in corporibus bonorum præstari debeat, nemo vtique dixerit. 9 Sanè in quibus etiam prouinciis filia habilis ad succedendum legitimam habere debet in corporibus bonorũ, mater tamen non nisi in pecunia petere illam potest, quia non sicut filiæ defuncti talliabilis quæ & ipsa talliabilis est, ita & matri eius quandoque dominus succedere potest, toatque ita fieret domini condicio deterior si feudi diminutionẽ pati cogeretur.11 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quæ consuetudo sanè iustior & fauorabilior est, quàm quæ filias excludit *l.maximum vicium* 4.*C.de liber.prater.*

2. Vt sit par & æqualis ratio in causa successionis quamuis non sit ea regula perpetua, vt dixi *sub tit.ad SC.Tertyll.*

3. Alioqui non potest dominus directus certorum corporũ in aliis bonis, quàm in dictis corporibus succedere vt limitata causa limitatum producat effectum.

4. Quæ scilicet nulla lege vel consuetudine tolli in totum potest vt dicam *Defi.*8. *infr.*

5. Dixi *in tit.ad SC.Tertyll.*

6. Quamuis legitima nihil aliud sit quàm portio portionis ab intestato contingentis *l.que nuper* 31.*C.de inoff.testam.*

7. *l.scimus* 36.§. *repletionem eod.*

8. Nam & congrua dos regulariter illa est quæ legitimæ portioni respondet *Not.in l.quoniam Nouella* 29. *eod.*

9. Maiore enim ratione debetur liberis legitima in bonis parentum quàm parentibus in bonis liberorum *l. scripto* 7. §.1. *D.vnd.liber.l.vlt.D.de bon.damnat.l.*1.§. *largius D.de success. edict.l.in suis* 11.*De liber.& posthum.*

10. Quia mater liberorum talliabilium non ideo est talliabilis.

11. Quia succedendi spem amitteret in omni eo quod ex feudo deduceretur.

DEFINITIO VI.

Soror dicitur esse in communione cum fratre propter legitimam, at non etiam liberi cum parentibus.

QVandiu filia non accepit in pecunia legitimam quã potuit petere in corporibus bonorum,1 censetur cõmunionem habere bonorum omnium cum fratre, licèt ille heres ex asse à patre institutus, ipsa legato pecuniario pro legitimæ iure contenta esse iussa sit, 3 Si modò patris voluntatem non agnouerit. 4 Inde fiet vt si frater intereà sine prole decesserit sola sorore superstite, potior in succedendo sit causa sororis, quàm domini, 5 In iis nimirum prouinciis in quibus ex consuetudine receptum esse diximus 6 vt perinde fœminæ ac masculi possint succedere, dominique ius excludere. At non eodẽ modo possit quis bonorum communionem inducere inter patrem & filium aut filiam ad domini exclusionem (si fortè filius aut filia relictis bonis maternis aut aliunde aduentitiis solo patre superstite decesserit 7) hoc vno prætextu quasi propter legitimam quę filio in bonis parentis debetur, communio aliqua sit inter patrem, & liberos. Neque enim fieri potest vt communio vlla sit inter parentem & filiũ: cùm viuo parente, de legitima quærendum nihil sit, 8 eo verò mortuo non possit communio incipere inter defunctum & eum qui totum iam habeat. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.scimus* 36.§.*repletionem C.de inoff. testam.*

2. Quia legitima licèt non sit pars hereditatis, est tamen pars bonorum *l. cùm quæritur* 6. *vbi not. & in Auth. nouissimè eod.tit.*

3. Quia non cogitur filia in eo parère patris voluntati, vt nec si quid aliud à patre cautum sit in fraudem legitimæ *l. quoniam in prioribus* 32.*l.si quando* 35. §. *& generaliter eod.*

4. Post mortem scilicet patris *d.l.si quando* §. *illud vers. sed hoc ita.*

5. Quia non minùs condiuisores quàm liberi excludunt ius domini, vt dixi *Defin.*1.*&* 4.*supr.*

6. *Defin.prox.praced.*

7. Cùm in iis bonis nihil iuris habeat pater nisi vsumfructum *l.*1.*C.de bon.mat.l.cùm oportet* 6. *C. de bon. quæ liber.* quæ res non inducit communionem *l. rectè* 25.*de verb. signific.* quia vsusfructus in iure non in parte consistit *l. Manius* 66. §.*fundo de legat.*2.

8. *d. l. cùm quæritur*, iunct. *l.* 1. §. *si impubere D. de collat. bonor.*

9. Quoniam qui defunctus est nullus est, Vnde dicimus libertum defuncti libertum esse nullius & res hereditarias nullius esse *leg.* 1. *de rerum diuision. leg.* 3. *in princip.* 10. *D. de pecul.*

DEFINITIO VII.

Filia non potest per diuisionem factam in testamento patris excludi à sua cessione fratris talliabilis, nisi agnouerit voluntatem.

AT quid si filia in certa vt sit quantitate heres instituta & eo modico contenta esse iussa, nupserit, & maritus dotem ea absente accipiendo voluntatem defuncti agnouerit? Non debebit ea res nocere mulieri ignoranti, 1 præsertim si proponas minorem illam viginti quinque annis, 2 Cui si inconsulta facilitate legatum agnouisset, ex ea causa fauore ætatis per in integrum restitutionem succurri oporteret. 3 Non quòd expressam filiæ renunciationem interuenire necesse sit, 4 sed quia solius patris factum inter liberos inuitos diuisionem bonorum inducere non possit: 5 mariti, multò minùs. 6 Planè cùm filia iudiciũ patris agnouit, siue in dotem dando eam ipsam quantitatẽ quam pater præstari iussit, 7 siue qua alia ratione, licèt bonis paternis expressim non renunciauerit, nemo dubitat quin hoc ipso à fratre herede in solidum instituto separata videri debeat, 8 Vt proinde nec ab eo tẽpore fratri succedere possit, aut impedire ne morienti illi quandocumq; sine liberis dominus succedat. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ne alioqui sit in potestate mariti vxorem ignorantem lædere eámque à paternorum bonorum successione remouere *arg. l sifilius* 12. *D. de vulgar. & pupill. substit.* iunct. *l. 2. quod vi aut clam.*

2. Duplex enim ratio est fauendi mulieri minori & propter sexum & propter ætatem *l. vlt. in princ. ad Velleia.*

3. *l. 3. § si quid minori & seq. l. ait prætor 7. §. sed etsi hereditatem & §. Pomponius, aliàs l. etsi sine dolo D. de minor.* Iunct. tit. *C. si vt omiss. hered.*

4. Par enim est vis taciti & expressi *vulg. l. cùm quid 3. D si cert. pet.*

5. Si nolint liberi stare diuisioni per patrem factæ, malintque succedere ab intestato. Nec enim tenebuntur edicto *si quis omiss. caus. testam.* quasi dolo malo id fecerint, cùm id fecerint potiùs ne fraudem & damnum sentirent *argum. l. cùm pater 77. §. Titio fratri antep. De legat. 2.*

6. *Ex reg. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

7. Qui enim de iure sibi delato disponit hoc ipso ius illud agnoscere videtur *l. si quis 6. C. de iur. delib.*

8. Quia nihil vetat diuisionem bonorum fieri in testamento patris, cùm pater officio arbitri fungi voluit, vt *in l. si filia 20. §. si pater D. famil. ercisc.*

9. Quia semel sublata communio redintegrari postea inuito domino nunquam potest vt dixi *Defin. 4. supr.* Alioqui facilè hoc colore domini fraudarentur.

DEFINITIO VIII.

Filia quæ patri talliabili non successit, sed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote successorem licèt maneat talliabilis.

SI talliabili defuncto qui relicta filia decesserat, dominus successerit, 1 & filiam ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem siue ex corpotibus bonorum siue ex pecunia pro arbitrio dotauerit, 2 non potest ille posteà eidem filiæ quandocunque sine liberis decedẽti succedere: Sufficit enim semel commissam esse stipulationẽ ratione vniuersitatis bonorũ, vt rursum committi non possit. 3 Etsi enim quod filiæ in dotem datum fuit factũ sit propriũ ipsius patrimoniũ, nec eò minùs manet illa dediticiæ cõdicionis quòd dotem habuerit, 4 Dici tamen potest hanc illi concessam portionem in solatium amissæ paternæ hereditatis, 5 & à quo tempore, commissa est stipulatio in vniuersa hereditate, cœpisse filiam habere legitimam in patrimonio, non ex voluntate domini sed eo inuito, solius beneficio legis 6 quæ non patitur vt per consuetudinem aut statutum legitima in totum tollatur, 7 licèt placeat legitimæ quotam minui posse. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Scilicet in iis prouinciis in quibus filiæ ius domini non excludunt. De quo scripsi *Defin. 5. supr.*

2. Hoc enim facere cogitur vt dixi eadem *Defin. 4.*

3. Ex vna enim stipulatione quæ semel commissa fuerit, sæpius agi non potest *l. quod dicitur 12. in fin. D. de emt.* sicut enim semel commissa nunquam resoluitur *l. emptæ 16. §. si seruus l. habere licere 57. in fin. eod. tit.* ita semel commissa, iterum non committitur. vide *Stat. si qua mulier. 2. infr.*

4. Qualitas enim siue naturalis siue accidentalis quæ semel inhæsit tolli postea nisi certis & legitimis modis non potest.

5. *Arg. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de inst. & substit.*

6. Ex eo namque fit vt hæc portio dicatur legitima, quia debetur ex legibus.

7. Tanquam quæ sit debita iure naturali *leg. vlt. D. de bon. damnat. l. scripto 7. in fin. D. vnd. liber.* ideóque dicitur etiam debitum naturale *in l. scimus 36. §. vlt. C. de inoffic. testam.* Iura enim naturalia non possunt corrumpi per ciuilia *l. eas 8. D. de capit. minut. §. vlt. Inst. de legit. agnat. tutel.*

8. Quia quota legitimæ est iuris ciuilis, & ideo pro legislatoris arbitrio immutari potest *Nouell. 18. De trient. & semiss.*

DEFINITIO IX.

Si mater sit talliabilis, pater verò liberæ condicionis aut alterius domini quis succedat in bonis maternis.

IN causa dediticiæ libertatis & talliabilitatis constat liberos patris condicionem sequi, non matris. 1 Quid ergo si mulier eius condicionis homini libero nupserit̃ relictis liberis decesserit, An dicemus ademptam domino spem omnem futuræ successionis? 2 Finge solum mulieris caput fuisse talliabile non etiam bona, quæ possidebat, 3 nisi accessoriè, & eo iure quo bona condicionem personæ sequuntur. 4 Nam illud, vtique dici non potest prohibendam fœminam talliabilem homini libero nubere citra domini voluntatem, cùm libera esse oporteat matrimonia. 5 Erant qui putarent optionem liberis dari debere vtrum matris heredes esse vellent ea lege vt eiusdem se condicionis esse profiterentur cuius illa fuisset, An verò hereditatem repudiare dominóque occupandam derelinquere vt liberi manerent. 6 Alij contra putabant, Imo verò non esse prohibendos liberos matri succedere saluam libertate, sed sufficere vt bona materna omnia profitentur se tenere tanquam talliabilia quamuis anteà ea essent. Quæ sententia & mihi probabilior semper visa est, & Senatui tandem placuit. 7 Quid enim si fœmina illa talliabilis nupsisset, viro talliabili quidem sed alterius domini? Certè nati ex eo matrimonio liberi talliabiles essẽt, & quidem eius domini cuius erat & pater: Sequuntur enim hac parte vt iam diximus, non matris condicionem sed patris, in eóque à seruis illis antiquis differunt. 8 Atqui vt duorum dominorum in solidum talliabiles sint non magis fieri potest quàm vt sint duorum serui. 9 Nã quod à nonnullis traditum est posse quem plurium hominem esse in solidum diuersis respectibus, 10 ad bona referendũ est non ad personã, quæ sicut vna, ita indiuidua est. 11 Rursum singe hos liberos ex vtroque parente talliabili diuersorum dominorum multis acquisitis bonis liberis, &, vt loquuntur, allodialibus, decedere sine iusta prole. Nemo dubitat quin deferantur ad dominum quem vocant manumortuæ: 12 Sed quæro, An ad patris, an ad matris dominum? Diuidi enim inter vtrumque debere nusquã traditum est. 13 Illud igitur temperamentum necessariè sequendum est vt quæ à matre prouenerunt ad eum qui matris dominus fuit, omnimodo deueniant, Cætera omnia ad dominũ patris. 14 Pari ergo ratione admittendũ est, si fœmina talliabilis homini libero nupserit, nullam domino iniuriam fieri si quod à matre filius habuit, filio quandocumque sine liberis defuncto ad matris dominum ipsum deuoluatur, 15 cætera autem bona omnia liberi hominis heredibus relinquantur. 16 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Pater enim ille est à quo & nomen & familia sumitur cùm mulier sit familiæ suæ & caput & finis *l. pronunciatio* 195 §.

195.§.*vlt.de verb.signific.* Nec sunt talliabiles nisi qui sunt ex iustis nuptiis.

2. Nec enim liberis postea sine prole morientibus succedere dominus poterit, cùm non sint ipsi talliabiles.

3. Si enim bona ipsa per se talliabilia essent succederet in iis dominus moriente quandocumque sine liberis possessore quantumuis libero.

4. Adeò vt mutata condicione personæ mutetur condicio bonorum *l.per curatorem 90.§.1.De acquir. hered. l. vlt. C. de inoff.testam.*

5. *l.si patre cogente 22.D.de vit.nupt.*

6. Quasi non posset fieri vt talliabili matri succederent, quin hoc ipso patri deberent sibi succedi in iis bonis quæ à matre habuissent, quæ tamen ratio non erat bona cùm hoc casu talliabilitas non esset realis sed personalis.

7. Bonum enim est temperamentum per quod fit vt neutra pars lædatur *l.ex his 8.in fin.D.quæ in fraud.credit.l. in creditore 38.D.de evict.*

8. Cuius enim alterius condicionem sequerentur quàm matris cùm non haberent patrem? *l 1.in fin.D ad municip.* Pater enim ille est, quem nuptiæ demonstrant *l. quia semper 5. D.de in ius voc.§.si aduersus Inst. de nupt.* Guid.Pap. *quæst.312. num.3.*

9. Non enim possunt eiusdem rei duo esse domini in solidum *l.si vt certo 5.§.si duobus vehiculum D.commod.l.de hereditate 19.§ pater D.de castrens.pecul.*

10. Guid.Pap. *quæst.310.& seqq.*

11. Nec enim potest vna eadémque persona diuerso iure censeri *l.vlt.C.de sentent.pass.& restit.l.si pater 9.in fin.D. de liber.caus.l.iudicata 29.D.de except.rei iudic.*

12. Ex lege & condicione talliabilitatis & manusmortuæ.

13. Nec enim semper in dubio ea capi debet interpretatio per quam id de quo quæritur diuidatur vt *in l.Nesennius 34. D.de neg gest.*

14. Inspecta scilicet origine bonorum *vt in Auth.ex testamento C.de secund.nupt. Authitaque.* vbi Bart. *C.commun.de succes.* Iunct. *l.de emancipatis 13.C.de legit.hered.*

15. Et ideò debent liberi profiteri ea se bona tenere tanquam talliabilia vt succedendi ius domino quandocunque suo tempore aperiatur.

16. Ne alioqui non sit melior condicio eorum qui patrem liberum habuerunt quàm si talliabilem habuissent.

DEFINITIO X.

Nullum ius est domini in bonis quæ manserunt communia, licèt alia separatim fuerint acquisita.

NOn ex eo solo inducitur separatio bonorum & diuisio inter talliabiles vt dominus ad succedendum inuitetur, quòd ex iis quidam paternis laribus derelictis in aliam prouinciam profecti lucra sibi separatim quæsierint. 1 Non enim cõminus communia manent bona quæ antè fuerant. 2 Ideóque nec ea res nocet non solùm cæteris socijs qui lucra omnia inter se communicauerũt, 3 sed neque ijs qui propriam rem egerunt, nimirum quod ad bona attinet quæ manserunt communia, Nam in separatim quæsitis potiorem domini causam esse debere non ambigitur: 4 vt bonorum communio eatenus prosit socijs noceátque domino, quatenus communio est. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis quod separatim quęsitum est in commune non redigatur *l.cùm duobus 52.§.Papinianus aliàs l. si fratres D. pro socio.*

2. Nec enim potest semel contracta communio dissolui nisi per subsecutam diuisionem, aut expressam aut tacitam *l. pen.C.commun.diuid.l.diuisionis 45.D.de pact.*

3. De quibus dubitari minùs potest quin voluerint manere in communione cùm hoc modo etiam tacita societas contrahatur *l.Titium 47.§.altero* vbi Bart. *D.de administr.tutor.*

4. Cum sola bonorum communio, vel superexistentia liberorum possit dominum excludere, vt dixi *Defin.1.& 4.supr.*

5. Limitata enim causa non nisi limitatum producere potest effectum *l.in agris 16.De acquir.rer.domin.l. imperator 8. in fin.D.de postul.*

DEFINITIO XI.

Mulier secuta domicilium viri non ideò censetur à fratre diuisa si nulla bonorum diuisio interceßit.

FOEmina talliabilis, quæ à domicilio paterno in mariti domum deducta suas ei operas per quantumcunque tempus exhibuit, 1 non idcirco separata, & vt loquũtur diuita esse intelligitur, si modò eam portionem quam habet in patris hereditate vt coheres, vel bonis, pro legitima portione, indiuisam retinuerit. 2 Alioqui facilè euenire, vt metu periculi damnique quod ex separatione allatum iri constaret, minùs libera essent matrimonia, quòd nequaquam admittendum est. 3 Itaque si fratri paternos lares fouenti hereditas aut quid aliud simile obuenerit, tùm is sine liberis superstite sorore decesserit, in ea quoque re soror domino præferetur, 4 non aliter quàm si cum fratre perpetuò habitasset: si non certis finibus distincta sint bona, sublatáque communio. 5 Planè quin ratione bonorum communiũ idipsũ certiùs locum habeat dubitare nemo potest. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Debet enim mulier esse in officio mariti *l. sicut patronus 48.D.de rit.nupt.l.qui ex liberta 11.C.eod.l.2.C. de obseq. patron. præstand.*

2. *Vt in l.cùm duobus 52.§.Papinianus aliàs l. si fratres D.pro socio.*

3. *l.cùm ita legatum 63.& seq.D.de condic.& demonstr.*

4. Quamuis ea hereditas non sit communis *d.l.si fratres.*

5. Quamuis statutum de quo scripsimus *Defi.1.supr.* videatur coniunctim requirere communionem bonorum & foci hoc est habitationis.

6. Ex iis quæ scripsimus superiore *Defin.*

DEFINITIO XII.

Inspicienda est consuetudo loci in quo facta est professio talliabilitatis non vbi talliabilis mortuus est, nec vbi sunt bona.

IN definiendis controuersiis quæ de talliabilitatibus quotidie occurrunt sicut non alio quàm consuetudinario iure vti possumus, ita consuetudinem illius loci spectare solemus in quo facta huiusmodi condicionis professio est, non in quo mortuus est is de cuius hereditate agitur, aut vbi sita sunt bona de quibus contenditur. Est enim ferè perpetuum vt in obligationibus ex contractu descendentibus quemadmodum tempus 1 sic & locus initi contractus inspiciatur. 2 *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1. *l.si filiusfamilias 78.de verb.obligat.*

2. *l.2.§ omnes l.si longius 18.§.1.D.de indic.l.6.D.de evict.* Vide Guid.Pap. *quæst.312.& 314.*

DEFINITIO XIII.

Inter talliabiles sufficit duraße communionem inter aliquos vt poßint succedere etiam illi qui diuiserunt. Non tamen videtur diuisisse qui partem suam dori dedit.

QVod à nobis supradictum est, 1 Inter homines deditiæ condicionis non aliter ius successionis saluum esse quàm si maneant in communione bonorum, eò pertinet vt si partem suam ex diuisione singuli habuerunt, inuicem succedere non possint, 2 si quandocumque sine liberis moriantur. 3 Cęterùm si ex pluribus condiuisoribus quidã in commune manserint, perinde vni ex eis cæteri succedere omnes poterunt acsi nulla diuisio facta fuisset. 4 Diuisisse autem videtur etiam qui partem suam indiuisam alienauit; ideóque similiter successionis per se incapax erit. 6 Neque tamen consequens est mulierẽ quę partem suam hereditariam in dotem dederit, idcirco succedere coheredibus nõ posse. Quanquã enim ex dotis datione dominium trãsfertur in maritum, 7 reuera tamen dos est mulieris, 8 nec dici potest sine bonis esse mulierẽ quę in bonis dotem habet. 9 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Corsans & Claudij Boisson 8. Cal. Mart. 1593.

1. *Defin.1.& 4.& pass supr.*

2. Intellige nec si postea voluerint redire in communionem inscio domino, vt *dixi Defin.4.*

3. Verùm enim est eo casu decessisse talliabilem sine liberis & condiuisoribus.

4. Quia sufficit per communionem quæ inter aliquos remansit impediri ius domini vt inter omnes seruetur ius commune legitimæ successionis Atq; ita incapax fit capax hoc casu per capacem vt *in l. 3. in fin. D. quæ res pignor. oblig. possl. l. cùm hereditate* 55. *D. de acquir. hered. l. si ex quibus* 18. *D. de liber. legat.* Vide *Defin. 16. in fine infr.*

5. Quamuis intellectu magis quàm corporum diuisione partem suam habeat hoc casu quisque ex condiuisoribus *l. Mœuius* 66. *§. duorum de legat. 2.*

6. Quia per alienationem æquè amisit suam partem *l. cùm pater* 77. *§. libertis eod. tit.*

7. *l. 1. D de iur. dot l. doce 6. C. de rei vindic. §. 1. Inslit. quib. alien. licet vel non. l. quadam* 62. *D. de acquir. rer. domin. l. 1. D. de fund. dotal. l. si constante 24. §. si maritus D. solut. matrim.*

8. *l. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. in rebus* 30. *C. eod.*

9. *l. pater filiæ* 71. *D. de euict. l. pater filiam* 14. *ad leg. Falcid.*

DEFINITIO XIV.

Ex decennali separata perceptione fructuum præsumitur diuisio, Non tamen in præiudicium mulieris si maritus dotis fructus perceperit.

SEd & quamuis diuisio fructuum si probetur decennalis inducat præsumptionem diuisæ proprietatis, 1 in muliere tamen quæ bona sua in dotem dedit, non idem admittemus, si supra decennium vel vicènium portionis dotalis fructus separatim maritus perceperit, quia percipiendi separatam causam habet propter onera matrimonij, 2 quæ non habet ille cum cæteris consortibus vxoris communia. 3 Eo magis, quod nec inter alios diuisa fructuum perceptio sufficit ad mutuæ inter eos successionis iura excludenda, nisi sit decennalis. 4 Ideò autem decennalis excipitur, quoniam, vt dictum est, inducit coniecturam diuisionis præcedentis, 5 hactenus saltem vt in aduersarium onus probandi transferatur, 6 Quod non similiter in dote dici potest, quando eadem subsit fructuũ separatim percipiendorum ratio etiam post decennium, si post decennium quoque matrimonium duret. 7 Planè si pensitationes annuæ pro bonis emphyteuticariis debitæ, separatim solutæ sint, facilius diuisio præsumetur, Vtrique est vt hac parte separanda sit causa dotis à cęteris, Cùm eos etiam qui fructus diuidere coguntur, simul tamen & communiter proprietatis indiuisæ onera soluere nihil prohibeat. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. penult. vbi notat. C. commun. diuid.*

2. *l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot. l. si is qui* 56. *§. ibi dec. D. eod.*

3. *l. si filia* 20. *§. hoc amplius D. famil. erciscund.*

4. Vt notant omnes *ad d. l. pen C. commun. diuid.*

5. Cùm non minùs tacito quàm expresso actu voluntas declaretur *l. non tantùm 5. D. rat. rem haber.*

6. Semper enim præsumptio cedit veritati & probationi *l. si chirographum* 24. *& seq l. imperatores* 29. *in fin. D. de probat.*

7. *arg l. Pomponius* 35. *D. famil. erciscund.*

8. *l. cùm possessor. 5. D. de censib.*

DEFINITIO XV.

Nec communio nec separatio fori prodest quicquã ad excludendum vel admittendum dominum, sed tantùm communio vel separatio bonorum.

QVid si plures coheredes bona quidem communia retinuerint, sed focum & larem separatim habuerint? Sunt qui putent perinde mutua successionis iura inter eos sublata videri debere, acsi nec vlla inter eos bonorum communio esset, 2 propter verba statuti in eam rem conditi, 1 quæ ad conseruandum inter talliabiles ius legitimarum hereditatum ambo hæc coniunctim requirere videntur, vt & bonorum & fori communio duret. Sed humanius est, ita potiùs interpretandum esse statutum vt non aliter vocetur dominus ad successionem talliabilis sine liberis defuncti, quàm si is & bona & focum sibi separatim habuerit. 3 Alterutram igitur condicionis partem deficere sufficiet, 4 ad hoc vti ne bona deuoluantur, nimirum ea, quæ communia manserunt. Nam in iis quæ fuerunt diuisa, euidens vtique ius est domini, licèt focorum separatio nulla intercesserit. 5 In eóque maior potestas est diuisionis bonorum, quàm fori, quia nec id agitur vt in foco, sed vt in bonis dominus succedat. 6 Neque est quòd quis causetur ita futurum vt facilè sit huius condicionis hominibus dominum eludere retenta quorundam bonorum communione licèt separatis laribus. Nam aduersus hanc fraudem satis domino consultum est in eo quod perinde succedit in omnibus bonis non communibus, acsi nulla prorsus communio supereslet: quandoquidem quæ supersit nullum effectum habet nisi in bonis communibus. 7 An ergo fori & domicilij separatio hactenus domino proderit, vt quamuis omnia fortasse veteris patrimonij bona communia manserint vindicare tamen possit ille quicquid defunctus suo nomine quæsierat? Minimè. Nam idem contingeret si separatio fori nulla interuenisset. 8 Haberet enim talliabilis eundem heredem in bonis propriis à se quæsitis, quem in diuisis. 9 Cùm verò quæstio hæc ex facto incidisset, ac vtraque pars generalem Sebusianæ prouinciæ consuetudinem pro se obtenderet, contrariis probationibus certatum erat, ob idque contrariæ fuerant priorum iudicum sententiæ. 10 Primus iudex pro domino pronunciauerat. Secundus pro defunctæ mulieris fratre qui separatam habuerat habitationem, sorore scilicet extra paternam domum & in mariti domicilio defuncta. Appellatione autem ad Senatum facta, quamuis qui vltimus vicerat, siue negligentior factus, siue qua alia de causa nec testationes pro se habitas, nec alia vlla litis instrumenta exhibuisset, dubitauimus tamen quid pronunciare deberemus: Non solùm quòd in ambiguo fauorabilior videretur fratris quàm domini causa, 11 præsertim cùm ex ipsius quoque appellantis confessione appareret non defuisse victori contrariæ consuetudinis probationes: 12 Sed etiam quia in proposita specie, foci separatio qua potissimùm dominus nitebatur facta fuerat ex causa necessaria & perhonesta, cùm nupta mulier domicilium mariti vel inuita sequi coacta fuisset cogíque potuisset. 13 Alioqui dicendum erit hoc ipso quo huiusmodi condicionis mulier nubat, & in mariti domicilium transeat, futurum vt legitimarum omnium successionum incapax fiat. Quod sanè & absurdum & inhumanum fuerit, adcóque reipublicæ perniciosum. 14 Quippe cùm ex eo euenire possit vt talis incommodi metu ab incundis nuptiis reuocetur mulier quæ alioqui aut citiùs aut commodiùs nuptura esset. 15 Nec sanè permittendum est patrono vt eam liberto condicionem possit constituere per quam vitæ institutum aut propositum minuatur. 16 Itaque tametsi ea consuetudo admittenda esset vt sola foci separatio locum faceret domino etiam in bonis communibus. Nihilominus videbatur ea excipienda separatio quæ ex tam honesta causa fieret, 17 id est propter matrimonium, 18 Quasi quæ magis necessaria dici deberet quàm voluntaria. 19 Quia tamen nihil ex victoris parte productum erat, non potuit Senatus pro appellante non pronunciare in quæstione quæ tota facti erat non iuris. 20 Hoc tamen inter nos acto ne Senatusconsultum illud trahi posset ad consequentias. 21 Probationes enim si quæ vnquam in simili facti specie contra dominum afferrentur, licèt alioquin leuiores, Visum est potiores tamen esse debere. 22 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Statutum est quod incipit *pluribus fratribus*, de quo scripsi *Defin. 1. supr.* quod tamen non reperitur impressum inter statuta Sabaudiæ. Subiiciemus in fine huius tit.

2. Sic enim & apud Burgundos obtinet vt testatur Chass. *in consuet. Burgund. tit. De mainmortes §. 13. in princip.* & in verb. *sinon eux demeurans ensemble*, & in verb. *& estans en commun de biens arg. l. si heredi plures 5. D. de condic. instit.*

3. Nam & verba statuti hoc suadere videntur quæ coniunctim requirunt vtrumque vt dominus admittatur.

4. *d. l. si heredi l. generaliter 6. in princip. C. de inst. & substit.* sicuti è contrario sufficit in disiunctiua condicione alterutram partem extitisse *leg. cùm pupillus* 78. *§. 2. de condic. & demonstr.*

5. Semper

5. Semper enim dominus succedit in bonis non communibus.

6. Vix enim est vt communio foci inter eos sit qui bona habent diuisa & separata. At è contrario possùnt bona esse communia & sunt plerumque etiam inter eos qui habent focum separatum.

7. Nam limitata societas limitatum parit effectum. Corn. *cons.* 299.incip *præmittendum est quod fratres col.lib.4.*

8. Quia communio sola soci non conseruat ius talliabilium nec in bonis diuisis nec in propriis quæ nec communia nec diuisa vnquam fuerunt.

9. Nam siue intestatus decederet siue inter suos condiuisores testaretur,haberet dominum heredem in bonis separatim quæsitis.

10. Nam in consuetudinibus quę sunt facti probatio totum facit *l.de quibus* 32.*l sed & ea* 35.*& seq.De legib.*

11. Quia in dubio contra dominum successorem anormalum, vt loquuntur, pronunciandum est pro fratre qui succedit ex iure communi.

12. Probationes enim factæ vocata parte & productæ in actis sunt communes.

13. *l.cùm quadam puella* 19.*de iurisdict.* Debet enim mulier esse in officio mariti *l sicut patronus* 48.*D.de oper.libert.*

14. Cuius scilicet interest mulieres nubere vt iustis liberis ciuitas repleatur *l.*1.*D.solut.matr.l.interest enim* 18.*D.de reb.autor.iudic.possid.aliàs l* 3.*de priuileg.credit.*

15. *l.cùm ita legatum* 63.*& l.seq.de condic.& demonstr.l. cùm tale* 72.*§ si arbitratu eod.*

16. *l.nec audiendus est* 17.*D.de oper.libert.*

17. Quod enim fit honestè ac secundùm leges,pœnam non meretur *l.Græcebus* 4.*C.ad leg.Iul.de adult.*

18. Ita vt non possit dici factum in fraudem alterius quod fit in fauorem matrimonij contrahendi & quod alioqui non contraheretur. Text.est elegans *in l.mulier* 22.*§.cùm proponeretur D.ad* SC.*Trebell.* Adde text.elegantem *in l.*4.*§.*1.*D. de ritu & habit.*

19. Alienationes autem non voluntariæ semper excipiuntur *l.alienationes* 13.*D.famil.ercisc.l.*3.*§.*1. *& seq. D. de reb. eor. qui sub tutel.* Alioqui videretur huiusmodi condicionis fœmi- nis veluti perpetua quędam viduitas iniuncta quod esse nō debet *d.l.cùm ita legatum,& tot.tit.C.de indict.viduit.tollend.*

20. Nec enim poterit iudex ea supplere quæ sunt facti *l.*1, *cùm ibi not.C.vt qua def.aduoc.part.iudic.* Itaque deficiebat hoc casu non ius sed probatio vt *in l.duo sunt Titij* 30. *D. de testam.tutel.*

21. Vt solet dici de iis quæ sunt recepta vel constituta contra iuris rationem *l.quod vero* 14.*l.quod ratione* 39.*D. de legib. l. quòd l contra* 141.*de regul.iur.*

22. Quomodo regulariter leuiores probationes sufficiunt pro eo qui nititur iure communi adeóque sola iuris præsumptione *l.si chirographum* 24.*& seq.D.de probat.*

DEFINITIO XVI.

In successione talliabilium incapax fit capax per capacem.

NOn est nouum vt ex persona tuà consequar quod ex mea consequi non possem. 1 Sed vt priuilegio quod ex persona tua habeo vtar contra te inuitum, id verò magis nouum & mirum est. Repugnant enim communes iuris regulæ. 2 Finge hominem dediticiæ condicionis cùm plures agnatos eiusdem condicionis, sed diuersi gradus haberet, cùm proximioribus diuisisse, eum remotioribus verò in communione mansisse. Facient remotiores qui in communione manserunt, non solùm vt excludatur dominus,quasi defectus condicione, cùm nihil iuris habere possit nisi in bonis eius qui sine liberis & sine condiuisoribus decessit: 3 Sed etiam vt excluso domino proximiores succedant & quidem soli hoc est exclusis ipsis quoque remotioribus quorum beneficio admittuntur qui alioquin essent incapaces: Nempe quia domini iure summoto, supereſt ius commune ex quo proximiores admittuntur. 4 Ideóque nulla fit iniuria remotioribus quippe qui nullum proximioribus priuilegium tribuant,sed tantùm domini priuilegium, quod in defuncti bonis alioquin habuisset,excludant. 5 Quare etsi aduersus proximiores agnatos eosdémque hereditatis possessores dominus egisset, repelli potuisset exceptione illa, *Si remotiores qui in communione mansissent ius domini non prohiberent.* Quæ exceptio licèt esset de iure tertij,attamen inuito quoque tertio admittenda esset,propterea quòd ius agentis omnimodo excluderet. 6 Proinde vix est, vt remotiores imputare possint proximioribus loco beneficij,quod illi vel inuitis remotioribus, licèt non sine ipsis erant habituri. 7 *Ita Senatus* in eadem causa. Mihi tamen semper visa est hæc sententia minùs conuenire verbis statuti nostri cuius verba in fine huius tituli transcribemus. Ex quibus non solùm excluditur dominus per condiuisores, sed etiam ipsis condiuisoribus successio adiudicatur.

1. *l cùm hereditas* 55.*D.de acquir.hered.l. si is qui duos* 29. *De libert.legat.l.& per iusiurandum* 13. *§. si fideiussori de acceptilat.l.decurio* 4.*D.de decur.l.Aristo* 3.*in fin. D. quæ res pignor. oblig.poss.*

2. *l.si iudex circumuenit* 28.vbi Bart.*D.de minor.* Idem Bart. *in l.qui Romæ* 122.*§.Flaminus de verb.obligat.*

3. Ex statuto quod incip. *Pluribus fratribus* de quo scripsi *Defin.*1.*& prox.præced.supr.* Iunge *Defin.*31.*infr.*

4. *l.*2.*in princip.& §.proximum & pass.D.de suis & legit.* Et ita in Burgundia seruari testatur Chassan.

5. Itaque prosunt quidem remotiores proximioribus, sed per cõsequentiam,non principaliter,& occasione magis quàm iure *vt in l.*1.*D.de viris l.ex facto* 17.*§ si quis rogatus* 2. *ad SC. Treb.* nec tam videtur hoc casu acquiri proximioribus per remotiores quàm aliquid ex iuris ordine fieri vt in *l. cùm vnus* 12.*D.de reb.autor.iudic.possid.* Vide tamen *Def.*31.*infr.*

6. *Loci corpus* 4.*§.competit.* vbi Bart.*D.si seruit.vindic.l.vlt. C.de rei vindic.l.*2.vbi idem Bart.*D.de excep.rei iudic.*

7. *arg.l.si seruo* 84.*D.de hered.instit.l. vnum ex familia* 67. *§.*1.*vers.non enim de leg.*2.

DEFINITIO XVII.

Talliabiles non habent testamenti factionem actiuam nisi inter se.

NEc tamen his consequens est vt si prætextu agnatorum qui in communione manserunt velit quis heredem instituere alium ex ijs qui diuiserunt id illi permittendum sit. Non enim huius condicionis homines actiuam,vt vocant, testamenti factionem vllam habent nisi inter se quandiu manent in communione. 1 Itaque hac parte latius patet causa intestati quàm testati, quod tamen valde nouum,durúmque mihi videtur. 2 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Ne alioqui esset in eorum potestate testando excludere ius domini,quod esse non debet *arg.l.nec ei* 17.*§.*1.*D.de adop. l.fideicommissum* 76.*D.de condic.& demonstr.l.Granius* 71.*§.pen. D.de fideiuss.*

2. Contra iuris nostri communes regulas *l.verbis legis* 120. *D.de verb.significe.* Nam in his quæ contra rationem iuris recepta sunt aut constituta non possumus sequi regulam iuris *l.in his* 15.*D.de legib.* Posito enim vno inconuenienti multa sequi necesse est. Sic & interdum euenit vt intestati causa præcedat causam testati,*vt in l.si quis ita* 82.*D.de hered.instit.*

DEFINITIO XVIII.

Agnati eiusdem gradus etiam si non sint in communione cum cæteris, tamen qui in communione sunt pariter succedunt.

MVltò magis quis admittat, si defunctus plures eiusdem gradus agnatos reliquerit, sed quosdam diuisis bonis, quosdam indiuisis, debere omnes in successione intestati concurrere; nec eos qui communionem retinuerunt cæteris præferendos esse: quando ex iure communi qui pari gradu sunt pariter vocentur: 1 Nec in successionibus perpetua sit illa regula quæ habet, Si vinco vincentem te multò magis vinco te: 2 quæ & in alijs plerisque suas patitur exceptiones. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.*2.*§.hæc hereditas & §.legitima D.de suis & legit.*
2. De qua *in l.de accessionibus* 14.*D.de diuers. tempor. præscr.*

3. Vt constat ex §. *præseruntur Inst. ad* SC. *Tertyll.* iunctis iis quæ ibidem notat Accurs. *& ad d. l. de accessionibus.* Iunge Chassan. *in Consuet. Burgund. tit. De ma in mortes.* Sed tamen videtur mihi hoc pugnare cum statuto *pluribus fratribus*, vt dixi *Def. 16. in fin.*

DEFINITIO XIX.

An & quando vnica recognitio sufficiat ad homagij talliabilis probationem.

AD homagij talliabilis probationem duæ recognitiones, id est publicæ professiones requiruntur, 1 & quidem conformes, hoc est quarum posterior ad priorem referatur, vt posteriorem certo iudicio nec sine causa factam esse appareat. 2 Nisi proponas vnicam recognitionē quæ proferatur adnexum habere priuilegium antiqui temporis, & mentionem facere prioris alterius, & antiquioris designato die & Consule. Ideò quòd verba enunciatiua probent inter easdem partes, 3 earumque successores non solum vniuersales, sed etiam singulares 4 concurrente temporis antiquitate. 5 Idem erit si vnica quidem sit recognitio sed quæ causam aliquam habeat, & legitimam, & de qua legitimè constet. 6 Quamquam enim dici solet ex sola homagij recognitione præsumi causam illam vt à domino protegatur: & defendatur is qui recognouit, 7 Tamen ad simplex homagium id pertinet, non etiam ad id quod sit talliabile. Illud enim sicut odiosius est ita & difficilius inducitur. 8 Quòd si duplex recognitio facta proponatur, nihil intererit an prior causam aliquam habeat, necne, cùm sufficere debeat, quòd effectum habuerit. Nam & vnica recognitio sufficeret quæ modò effectum habuisset, 9 si non facti error interuenisse probaretur. 10 *Ita Senatus* in causa liberorum D. de Nouuelles Neciensis & procuratoris fiscalis Gebennensis: 4. Id. April. 1593. Iunge Defin. 12. sup. De probat.

1. Intellige de homagio personali. Nam si de rei condicione ageretur vnica recognitio sufficeret. Matth. de Affl. *dec. in Constit. reg. Sicil.* quæ incip. *Probationum defectus lib. 2. notab. 1.* Guill. Bened. in verb. *& vxorem nomine Adelasiam à num. 987. vsque ad num. 1022.* Ias. *in l. creditori tuo C. de pact.*

2. *Ex leg. cùm scimus C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.* Vide Guid. Pap. *quæst. 272.* vbi ait aliud esse in talliabilitate fundi.

3. *l optimam 14. & ibi notat. C. de contr. & committ. stipul.*

4. Bart. *in l. facta 63 § si heres D. ad SC. Trebell.* Crauet. *cons. 29. num. 1.*

5. Nam & contra tertium probarent in antiquis si ageretur de re difficilis probationis vt puta de filiatione ex Alex. *cons. 90. col. 3. vol. 6.* Rebuff. *in tract. nominat. pag. 1. vers primò fallit.* Crauet. *De antiq. temp. part. 1 sect. Ampliatur nunc. num. 12. & 13.* Alioqui non probant. Crauet. *ibid. in cap. propositum, num. 15. & seq.*

6. *Ex dict. l. cùm scimus vbi notat. C. de agricol. & censit.*

7. Vt tractat Iacob. de Sanct. Georg. *in tit. De homag.*

8. Quia quæ sunt odiosiora difficilius & præsumuntur, & probantur *l meritò 51. D. pro socio l. vlt. D. quod met. caus.*

9. *d. l. cùm scimus.* Guid. Pap. vbi suprà.

10. Errantis enim nulla voluntas est *l. si per errorem 15. D. de iurisdict.*

DEFINITIO XX.

Recognitio filij an & quando noceat patri, Item fratris an & quando fratri.

QVid si posterior recognitio facta sit à filiofamilias absente patre? Non obligabit patrem si pater fuit in prouincia, 1 Sed obligabit ipsum filium quandocunque sui iuris factum, & multò magis filij posteros, secuto maximè longi temporis interuallo, 2 quia verisimile non sit factum quid à filiofamilias inconsulto aut per dolum in ea re quæ ad proprij capitis causam pertineret. 3 Sed si pater abfuit à prouincia, moribus nostris receptum est vt possit ea recognitio fieri per filiumfamilias. 4 Quemadmodum & si pater sit quidem in prouincia sed ita imbecillis animo vel corpore vt per eum recognitio expediri non possit. 5 Extra has causas ita demùm recognitio filiofamilias nocebit patri si ratam eam habuerit. 6 Diuersum erit si frater pro fratre cum quo bona cōmunia habebat recognouerit. Tunc enim non est necessaria ratihabitio, nec si promissa sit, 7 si modò is qui recognouit aut solus in domo fuerit eo tempore, aut bonorum communium habuerit administrationem. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. transactione matris 26.* vbi Bald. & Salic. in terminis C. *de transact.* iunct. *l. 3. in fin. D. de tureinr.* idem Bal. *l. mul. C. de patrib. qui filios distrax.* Iacob. de Sanct. Georg. *in tract. De feudis* in verb. *dicique vassalli promiserunt.*

2. *arg. l si cum fideicommissa 16. §. Aristo D. qui & à quib. manum.*

3. *arg. l. 1. C ad leg. Cornel. de falsi.*

4. Nam & ex ea causa filiofamilias agere permitteretur *l si longius 18. §. si filiusfamilias D. de iudic. l. si libertus 12. D. de in ius vocan. l.*

5. *leg. sed si vnius 17. §. filiifamilias D. de iniur. & famos. libell.*

6. Quia ratihabitio æquiparatur mandato *vulg. l. vlt. C. de* SC. *Macedon.*

7. Non enim promittitur ratihabitio vt minùs, sed vt magis actus valeat, & quæ abundant non viciant *l. non solent 94. de regul. iur.*

8. Quāquam nec hoc necesse est. Sufficit enim vt recognitio facta sit ab aliquo ex fratribus & condiuisoribus vt dixi *D fin. 3 sup.*

DEFINITIO XXI.

Talliabilis potest cogi vt patiatur se manumitti, non etiam cogere dominum vt manumittat.

NOn sicut ex edicto Serenissimi Emanuelis Philiberti Ducis nostri ius est domino cogendi homines suos quos habet dediticiæ &, vt vocant, talliabilis condicionis vt vel manumitti se patiantur, 1 vel probrosa quędā propriæ condicionis insignia præseferant. 2 Ita ex contrario permissum est talliabili, vt ab inuito domino beneficium manumissionis extorquere possit. Hoc enim fieri non posset citra iniuriam domini, qui sanè inuitus patrimonium suum diminuere cogēdus non est. 3 Nemo autem dixerit iniuria adfici eum, qui vel inuitus manumittitur, 4 licèt dici soleat inuito beneficium non dari. 5 Aliud quippe est iniuriam facere, aliud beneficium non conferre. 6 Nec tamen inuitus manumittitur is in cuius arbitrio est pristinam condicionem retinere si malit, qualis esse & manere vult, talem se publicè profiteri. Salua namque ipsi electio relinquitur. 7 Quid ergo si velit dominus ius suum exequi? An statim & sine figura iudicij, vt aiunt, id facere poterit, quasi aduersus condemnatum? Minimè. 8 Sed in ius vocari hominem ob eam causam oportebit, vt hoc ipsum sciatur an recusandæ manumissionis rationem illam habeat, quòd vel numquam talliabilis fuerit, vel hodie non sit. 9 *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la foreſt D. de la Barre, In relationibus libellorum 7. Cal. Febr. 1593.

1. Exemplo eius quod iure nostro cautum est vt seruus etiā inuitus libertate donari possit *l. vlt. §. sin verò quidam vers. licèt enim D. de testam. manum.* sicut & liberatio inuito quoque contingit *l. solutione 23. l. si debitor 91. D. de solut. l. soluendo 39. de neg. gest.*

2. Vt nimirum eo infamiæ metu deterriti faciliùs se manumitti patiantur. Alioqui enim difficile est huius condicionis homines ab ingenuis dignoscere vt & liberos à seruis *l. quia difficile 5. D. de contr. empt.*

3. Est enim quis tanto locupletior, quanto plures seruos habet, aut homines talliabiles, propter spem successionis quæ ad dominum aliquo casu pertinere potest *tit. Instit. quib. ex caus. manum. non licet.* Iunct. *l. pater filia 71. vers. cùm vne casu D. de euict. l. 2. in fin. l. 4. & vlt. D. de natal. restit.*

4. *d. l. vlt. C. de testam manumiss.* cùm libertatem consequatur quæ inæstimabilis res est *l. libertas 106. de regul. iur.*

5. *l. inuito 69. eod. tit. l. hoc iure 19. §. non potest. D. de donat.*

6. Cùm inter hæc duo medium illud sit nec beneficium dare nec iniuriam facere.

7. Ne

7. Ne alioqui fiat ipsi iniuria si inuitus manumittatur cùm non gratis fiat ea manumissio, sed accepta in præmium emancipationis à domino parte bonorum.

8. Numquam enim debet incipi ab executione *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

9. Cùm nec quisquam præsumatur talliabilis quoniam ex prima naturæ institutione omnes, & liberi & ingenui nascuntur *l. 4. De instit. & iur.*

DEFINITIO XXII.

De ligiorum hominum condicione apud Centrones.

EST apud Centrones nostros, 1 quoddam hominum genus, Ligios vocant, 2 qui eius condicionis sunt vt si & intestati & sine liberis moriantur, directus dominus iis succedat in vniuersis bonis: Sin testamentum fecerint, nihil domino debeatur præter tertiam bonorum mobiliũ portionem. Sed hoc ita si eo testamento aliquid domino legauerint. Alioqui testamentum non valeret. Sanè ad validitatem testamenti non illud requiritur vt domino relictum sit titulo institutionis, 3 sicut nec vt quod legatum est æquet tertiam partem mobilium, quia nec legatum agnoscere dominus cogitur ni velit. 4 Cæterùm consuetudo prouincialis facit vt in bonis defuncti mobilibus nomina quoque debitorum numerentur nisi quæ contracta sint ex bonorum immobilium venditione. Quasi subrogatam vt vulgò aiunt, inducre & sapere debeat naturam eius in cuius locum subrogatum est. 5 Quamuis inspecta iuris ratione iura & actiones, quia tertiam bonorum speciem constituunt 6 mobilium appellatione non continentur. 7 In pecunia numerata facilius admitti potest vt contineatur, quamquam ne hoc quidem semper. 8 *Ita in Senatu tractatum est* in causa Francisci le Maistre & illustrium Dominorum Comitum de Monmaycur 5. Id. Augusti 1593.

1. Nunc Tarentasienses vocantur.

2. Alio tamen sensu quàm vulgo ligij dicantur, de quibus tractat Guid. Pap.

3. Quomodo requiritur in legitima danda liberis si nostris credimus ad *Auth. nouissima C. de inoff. test.* De quo tamen vide quæ contra scripsi *in Cilliade De error pragmatic.*

4. Quia potest omisso legato petere tertiam bonorum mobilium partem quomodo posset filius cui legatum pecuniarium à patre relictum esset repudiato legato petere legitimam in corporibus bonorum vt scripsi *sub tit. De inoff. test.*

5. *Vulg. l si eum 10. §. qui iniuriarum D. si quis caution. l. sed quod inde 71. De legat. 2.*

6. *l. quàm Tubero 7. § in peculio D. de pecul. l. à Diuo Pio 15. § in venditione D. de re iudic.*

7. Fallit interdum si actio detur ad rem mobilem, ex Bart. *in l. si sic legatum 75 § vlt de legat. 1.*

8. Sed tunc tantùm cùm præsidij causa nummi repositi sunt *vt in l.* Si *eborum 79. §. 1. de leg. 3.* Iunge *l. mouentium 93. de verb signif.*

DEFINITIO XXIII.

An & quando & quomodo dominus succedens ligio vel talliabili teneatur ad æris alieni exsolutionem.

ET si autem bona dicantur deducto ære alieno, 1 Eum tamen cui ex conuentione aut consuetudine pars aliqua bonorum mobilium vel immobilium defuncti debeatur, 2 nullam æris alieni partem susci pere cogendum esse verius est, cùm in aliis bonis defunctus heredem habere possit, qui non eò minùs ex asse heres erit, quòd pars aliqua bonorum ex hereditate detrahatur. 3 Neque simile est quod defuncto homine dedititiæ condicionis, dominum ad totius æris alieni exsolutionem teneri constat. 5 Hic enim cùm in vniuersa defuncti iura succedat, licèt non tam iure hereditario, quàm iure dominii veluti peculium occupantis, 6 Impedit tamen ne alius quisquam aut testamentarius aut legitimus heres esse possit, 7 Ideóque quod ad hereditaria onera pertinet heredis iure censeri cum necesse est. 8 Planè si defuncti hominis ligij heres nullus sit, & bona quæ in hereditate manserunt exsoluendo æri alieno non sufficiant dubitari non oportet, quin potior creditorum quàm domini causa esse debeat. 9 Nam & idem obtinet si liber homo qui bona quædam talliabilis condicionis onere affecta tenebat sine herede, nec soluendo decesserit. 10 Quo tamen casu nemo negauerit longè fauorabiliorem esse dominum; 11 quippe qui non tam alienas res inuadat, quàm suas proprias, 12 id est à se suisve maioribus certâ lege & condicione profectas existente tandem condicione vindicet: 13 Nisi creditorũ causam illud potiorem faceret, quòd cum tali homine contrahentes, non tantùm eius fidem sed & vniuersum ipsius patrimonium secuti sint, 14 & eo tempore quo liberam bonorum suorum omnium administrationem is habebat, nec solùm obligandorum, sed distrahendorum. 14 Quamquam hactenus domino subuenire solet, vt quandiu alia bona sunt ex quibus satisfieri creditoribus potest, nihil ex talliabilibus diminuatur. 16 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. mulier 72. D. de iur. dot l. non possunt 11. D. de iur. fisc. l. subsignatum 39. § bona De verb. signific.*

2. Qualis est dominus directus qui habet hominem ligium apud Centrones, de quo diximus *Defin. præced.*

3. Quia singularis successor est in quem non transit onus æris alieni *l. æris alieni 15. C. de donat. l. vlt C. de hered. action.*

4. Quia pars ista quæ domino defertur non est pars hereditatis sed bonorum vt dicitur de legitima fili. *Not. ad Authent. nouissima C. de inoff. test.* Quamuis legitima dicatur deducto ære alieno *l. Papinianus 8. quarta autem D. eod.*

5. Ita vulgo prægmatici nostri loquuntur sed malè. Nam dominus directus non potest conueniri actione personali vt soluat æs alienum, sed tantùm cogitur pati deductionem æris alieni ex bonis in quibus succedit, nempe quia non possunt vlla bona ad dominum pertinere nisi quæ superfutura sunt creditoribus *d. l. non possunt 11. D. de iur. fisc.*

6. Exemplo eius quod scriptum est *in l. 1. & 2. D. de castr. pecul.*

7. Quia non potest fieri, vt heredem habeat is, qui nulla bona heredi posset relinquere *l. lex Cornelia 28. vers. quia per eam non efficitur. D. de vulg. & pupill. substit.*

8. Quomodo nostri solent dicere de donatario vniuersorũ bonorum *Ad d. l. æris alieni 15. C. de donat.*

9. Fauorabiliores enim sunt qui certant de damno vitando quàm qui de lucro captando *leg. non debet 41. de reg. iur. l. quod autem 6. § Simili modo dicimus D. quæ in fraud. cred.*

10. Nam & hoc casu creditores domino præferuntur, etiãsi à domino bona prouenerint, quia bona talliabilia vt cætera omnia emphyteuticaria possunt à domino vtili vtiliter obligari eo iure quo vtimur.

11. Fauorabilior enim est qui repetit rem quæ aliquando fuit sua *l. videamus 38. § 1. & § si actionem D. de vsur* quia fauorabilis est cuiusque rei reditus ad suam naturam *l. si vnus 27. § pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

12. Iure scilicet directi dominij cum quo vtile consolidatur.

13. *l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt. l. vlt. C. de pact. inst. empt. & vendit. l. in traditionibus 48. D. de pact.*

14. Hoc enim maximè inspici solet *l. hinc quæritur 19. § 1. D. de pecul.*

15. Postquàm eo iure vtimur, vt bona feudalia & emphyteuticaria redacta sint ad instar allodialium & patrimoniorum vt notat *ad d. l. vlt. C. de iur. emphyt. & ad §. adeo Inst. de locat.* Boer. *quæst. 202 n. 3.*

16. Vt quantum fieri potest ius vtriusque partis conseruetur *arg. l. ex hac 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XXIV.

Ius domini in succedendo talliabilibus conseruatur si aliquando vsus eo sit dominus, quamuis non semper.

SI probetur feudi dominus in talliabilium sine liberis & extra communionem defunctorum successionib. occupandis aliquando vsus iure suo aliquando non vsus, magis ei prodesse debet quòd vsus sit, quàm nocere quòd

non sit vsus. 1 Non solùm, quòd in huiusmodi iuribus receptum sit, vt vel actus vnus sufficiat ad inducēdam quasi possessionem, 2 nedum ad iuris iam quæsiti tuitionem, 3 Sed etiam quia facillimè & sæpissimè eueniat vt ignorent domini delatas sibi talliabilium successiones, propter fraudes quas huius condicionis homines passim cōminiscuntur, 4 mutato in eam rem nunc nomine, nunc domicilio, 6 nunc etiam vtroque. 7 *Ita Senatus* pro D. de Burlieres contra N. Chou de Serrieres 16. Cal. Mart. 1594.

1. Nemo enim cogitur semper vti iure suo *l. pen. C. de pact.* dummodo non omnino non vtatur. Iunge tamen *Defin. 3. infr. de acquir. poss.*

2. *Not. ad l. imperium 3. D. de iurisdict.* Ludouic. Roman. *cons. 311. in fin.*

3. Est enim facilior iuris iam acquisiti conseruatio, quàm noui acquisitio *l. 1. in princip. D. de pignor. l. vlt. D. de acquir. poss.*

4. Sæpe enim furtum sui faciunt quantum possunt *l. 1.* vbi Bald. & alij *C. de serv. fugit.*

5. Vt ex diuersitate nominis præsumatur diuersitas personę, Quomodo è contrario ex identitate nominis identitas quoque rei præsumitur *l. si idem 7. C. de codicill.*

6. *Vt in l. cùm scimus 22. ad fin. C. de agric. & cens. lib. 11.*

7. Et quidem dolo malo contra *l. 1. C. de mutat. nomin.*

DEFINITIO XXV.

Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à successione.

TEstamento paret filium ex asse heredem scripserat, filiæ verò pro omni legitimæ iure legauerat centum aureos itémque iugera decem ex fundis hereditarijs nec melioribus nec deterioribus: Tum si filius sine liberis moreretur, eandem filiam substituerat. Defuncto patre filia legatum agnouerat, pecuniámque acceperat, & nupta in mariti domum traducta fuerat, Nec tamen iugera illa decem quæ præterea sibi legata fuerant cum fratre diuiserat, subinde mortuo fratre sine liberis relicto in hereditate fundo talliabili cùm directus dominus fundum condiceret iure feudi, negabat filia condicionem extitisse, propterea quòd in communione fúdorum omnium hereditariorum cum fratre perpetuò mansisset. 1 Etsi enim non nisi decem iugera ei legata fuissent, quandiu tamen diuisa non essent, dici non poterat an hæc an illa habere deberet, adeò vt vel in minima parte glebæ partem suam indiuisam habere illam constaret. 2 Porrò huiusmodi feudorū ius tale est licèt foci & habitationis separatio facta sit, vt in ijs tamen quæ bonis cómunia manserunt, nullum domino ius competat, sed tantùm in cæteris quæ aut diuisa fuerunt aut separatim acquisita. 3 Contrà dicebat dominus communionem nullam intelligi posse inter heredem vniuersalem & legatarium aut legitimarium, 4 ideóque nec inter eos locum esse iuri accrescendi, 5 quia ex diuerso separatóque iure succederent. 6 Repugnare quoque voluntatem patris, qui filiam ab vniuersa hereditate per legatum exclusisset. 7 Nec quòd decem fundi iugera ei legasset, ex eo voluntatis coniectu-ram capi posse vt eam in bonorum communione voluerit remanere: Quandoquidem fundos diuidi, & ex ijs qui nec meliores nec deteriores essent decem duntaxat filiæ dari præceperat. 8 Rursus, ad rem non facere quod fratri sine liberis decedenti sororem substituisset. Constat enim huiusmodi substitutiones siue à personis dedititiis & talliabilibus fiát, siue à liberis hominibus bona quædam talliabilia possidentibus, nullius esse roboris & momenti quod ad bona talliabilia pertinet postquàm semel diuisio facta est, 9 Quamuis dici solear, Etiam talliabiles posse de bonis suis pro arbitrio inter suos disponere. 10 Id enim ita accipi debet vt tandiu valeant & subsistant dispositiones illæ testamentariæ quandiu durat communio, 11 Ne alioquì talliabili cuique facilè sit huiusmodi substitutionum, commento fraudem domino facere. 12 Addebat dominus non fuisse permittendum filiæ vt decem illa iugera quæ sibi pro legitima relicta essent ex iis bonis acciperet, quæ ad dominum feudi iure reuerti deberent, Cùm in hereditate alia pleraque essent omnino libera ex quibus æquè consuli filiæ poterat citra domini iniuriam, 13 sicuti solet dici, Cùm testator de restituenda bonorum suorum parte rogatus filio relinquit legitimam aut in corporibus bonorum simpliciter, aut in ijs fundis nominatim qui fideicommisso teneantur. Nemo enim dixerit dandam filio legitimam in bonis fideicommissarijs quandiu ex alijs dari integra, vel suppleri potest. 14 Denique illo etiam concesso vt in proposita specie potuerit frater sorori legata soluere in ijs etiam fundis qui talliabiles fuissent, Absurdum tamen esse vt cùm id viuus frater non fecerit post eius mortem sibi ipsi velit soror fundos illos eo iure & quasi in eam causam sibi quæsitos retinere: Quippe quæ fratri homini libero in solidum heres extiterat, atque ita creditrix & legataria esse desierat, sublata nimirum per aditionem & confusionem obligatione. 15 Ad ea sororis patroni respondebant, Nullam quidem intelligi communionem inter heredem vniuersalem & legatarium aut legitimarium quod attinet ad hereditatem, quia neque legatum, neque legitima hereditatis pars est: 16 Sed tamen negari non posse quin communio sit in ipsis bonorum corporibus, quoties in legato aut legitima aliquid est quod sit indiuisum, quoniam legitima est quota bonorum, 17 & legatum fundi indiuisi, quandiu diuisio non intercessit, licèt sit agnitum non solùm indiuisum dici potest, sed etiam in domino & bonis manere heredis, propter incertitudinem partis. 18 Inde verò fit vt si pater filio legitimam reliquerit in corporibus bonorum, nec corpora viuo herede instituto diuisa sint, succedere possit fratri heredi frater legitimarius nil obstante talliabilitate. 19 Idque sæpiùs iudicatum dicebatur. Quod tamen nullam prorsus rationem haberet, si inter vniuersalem heredem & legitimarium nulla omnino esse communio intelligeretur. Cæterum quemadmodum dominus qui iure feudi bona defuncti talliabilis occupat, non in hereditate ipsius sed in bonis succedit, 20 Ita ad eum excludendum sufficit bonorum communionem esse aliquam, licèt hereditatis nulla sit. 21 Nec repugnabat in proposita facti specie patris voluntas, quæ non illa fuerat vt omnimodo & simpliciter filia ab hereditate excluderetur, sed accepto demùm legato, ac proinde non nisi post tradita decem illa iugera pro legitimæ iure legata. 22 Quandiu igitur filiæ omnino satisfactum non erat tametsi legatum agnouisset, partisque solutionem accepisset, non poterat videri per partem exclusa, & extra communionem constituta, 23 Nisi fortè proponeres certa diuisáque corpora legata pro legitima, quod hîc non contigerat. Indiuisa enim iugera decem filiæ relicta fuerant, & quidem ex iis quæ nec meliora essent nec deteriora, 24 Vt proinde nec in fratris nec in sororis arbitrio esset electio an hæc an illa iugera deberentur, Sed ad boni viri arbitrium recurrendum erat si non mutuo vtriusque consensu res expediri potuisset. 25 Atqui arbitrium boni viri tale esse procul dubio poterat, vt fundi isti talliabiles de quibus controuertebatur, filiæ præstarentur. Nam & pater potuerat si voluisset eos fundos nominatim filiæ in legitimam assignare: 26 Et mortuo patre perinde potuisset frater sorori in iis fundis soluere si aliam contradicendi iustam causam soror non habuisset. 27 Apparebat igitur, Non diuisis nec traditis viuo fratre decem illis iugeribus indiuisis quæ sorori legata fuerant, communionem bonorum inter ipsos durasse. 28 Nec simile videbatur quod obijciebatur de legitima ex bonis fideicommissarijs quandiu alia extarent, non soluenda. 29 Id enim tum procedit cùm fideicommissum deberi cœptum est. At in proposito nunquam ius fuerat domino quæsitum, neque viuo aut moriente patre qui scilicet liberos relinquebat superstites, 30 Neque post patris mortem viuo filio eodémque herede instituto: Nec denique post obitum filij, à quo soror domicilio duntaxat propter matrimonium 31 non etiam bonis fuerat separata. In eóque potentius est ius fideicommissarij quàm domini directi. Nam fideicommissarius etiá priùs quàm extiterit condicio fideicommissi spem habet eius aliquā-

do con-

7. Ne alioqui fiat ipsi iniuria si inuitus manumittatur cùm non gratis fiat ea manumissio, sed accepta in præmium emancipationis à domino parte bonorum.

8. Numquam enim debet incipi ab executione *l. 1. C. de execut. rei iudic.*

9. Cùm nec quisquam præsumatur talliabilis quoniam ex prima naturæ institutione omnes, & liberi & ingenui nascuntur *l. 4. De iustit. & iur.*

DEFINITIO XXII.

De ligiorum hominum condicione apud Centrones.

EST apud Centrones nostros, 1 quoddam hominum genus, Ligios vocant, 2 qui eius condicionis sunt vt si & intestati & sine liberis moriantur, directus dominus iis succedat in vniuersis bonis: Sin testamentum fecerint, nihil domino debeatur præter tertiam bonorum mobiliũ portionem. Sed hoc ita si eo testamento aliquid domino legauerint. Alioqui testamentum non valeret. Sanè ad validitatem testamenti non illud requiritur vt domino relictum sit titulo institutionis, 3 sicut nec vt quod legatum est æquet tertiam partem mobilium, quia nec legatum agnoscere dominus cogitur ni velit. 4 Cæterùm consuetudo prouincialis facit vt in bonis defuncti mobilibus nomina quoque debitorum numerentur nisi quæ contracta sint ex bonorum immobilium venditione. Quasi subrogatum vt vulgò aiunt, inducere & sapere debeat naturam eius in cuius locum subrogatum est. 5 Quamuis inspecta iuris ratione iura & actiones, quia tertiam bonorum speciem constituunt 6 mobilium appellatione non contineantur. 7 In pecunia numerata facilius admitti potest vt contineatur, quamquam ne hoc quidem semper. 8 *Ita in Senatu tractatum est* in causa Francisci le Maistre & illustrium Dominorum Comitum de Monmaycur 5. Id. August. 1593.

1. Nunc Tarentasienses vocantur.

2. Alio tamen sensu quàm vulgo ligij dicantur, de quibus tractat Guid. Pap.

3. Quomodo requiritur in legitima danda liberis si nostris credimus ad *Auth. nouissima C. de inoffic. testam.* De quo tamen vide quæ contra scripsi *in Chiliade De error. pragmatic.*

4. Quia potest omisso legato petere tertiam bonorum mobilium partem quomodo posset filius cui legatum pecuniarium à patre relictum esset repudiato legato petere legitimam in corporibus bonorum vt scripsi *sub tit. De inoff. testam.*

5. *Vulg. l. si eum* 10. §. *qui iniuriarum D. si quis caution. l. sed quod inde* 71. *De legat.* 2.

6. *l. quàm Tuberonis* 7. §. *in peculio D. de pecul. l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione D. de re iudic.*

7. Fallit interdum si actio detur ad rem mobilem, ex Bart. *in l. si sic legatum* 75 § *vlt. de legat.* 1.

8. Sed tunc tantùm cùm præsidij causa nummi repositi sunt *vt in l. Si cherus* 79. §. 1. *de leg.* 3. Iunge *l. mouentium* 93. *de verb signif.*

DEFINITIO XXIII.

An & quando & quomodo dominus succedens ligio vel talliabili teneatur ad æris alieni exsolutionem.

ET si autem bona dicuntur deducto ære alieno, 1 Eum tamen cui ex conuentione aut consuetudine pars aliqua bonorum mobilium vel immobilium defuncti debeatur, 2 nullam æris alieni partem susci pere cogendum esse verius est, cùm in aliis bonis defunctus heredem habere possit, qui non eo minùs ex asse heres erit, quòd pars aliqua bonorum ex hereditate detrahatur. 3 Neque simile est quod defuncto homine dedititiæ condicionis, dominum ad totius æris alieni exsolutionem teneri constat. 4 Hic enim cùm in vniuersa defuncti iura succedat, licèt non tam iure hereditario, quàm iure domini velut peculium occupantis, 5 Impedit tamen ne alius quisquam aut testamentarius aut legitimus heres esse possit, 6 Idcóque quod ad hereditaria onera pertinet heredis iure conferri cum necesse est. 7 Planè si defuncti hominis ligij heres nullus sit, & bona quæ in hereditate manserunt exsoluendo æri alieno non sufficiant dubitari non oportet, quin potior creditorum quàm domini causa esse debeat. 8 Nam & idem obtinet si liber homo qui bona quædam talliabilis condicionis onere affecta tenebat sine herede, nec soluendo decesserit. 9 Quo tamen casu nemo negauerit longè fauorabiliorem esse dominum, 10 quippe qui non tam alienas res inuadat, quàm suas proprias, 11 id est à se suisve maioribus certa lege & condicione profectas existente tandem condicione vindicet: 12 Nisi creditorũ causam illud potiorem faceret, quòd cum tali homine contrahentes, non tantùm eius fidem sed & vniuersum ipsius patrimonium secuti sunt, 14 & eo tempore quo liberam bonorum suorum omnium administrationem is habebat, nec soluùm obligandorum, sed distrahendorum. 14 Quamquam hactenus domino subueniri solet, vt quandiu alia bona sunt ex quibus satisfieri creditoribus potest, nihil ex talliabilibus diminuatur. 16 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. mulier* 72. *D. de iur. dot l. non possunt* 11. *D. de iur. fisc. l. subsignatum* 39. §. *bona De verb. signific.*

2. Qualis est dominus directus qui habet hominem ligium apud Centrones, de quo diximus *Defin. præced.*

3. Quia singularis successor est in quem non transit onus æris alieni *l. æris alieni* 15. *C. de donat. l. vlt. C. de hered. action.*

4. Quia pars ista quæ domino defertur non est pars hereditatis sed bonorum vt dicitur de legitima filij. *Not. ad Authent. nouissima C. de inoff. testam.* Quamuis legitima dicatur deducto ære alieno *l. Papinianus* 8. §. *quarta autem D. eod.*

5. Ita vulgo pragmatici nostri loquuntur sed malè. Nam dominus directus non potest conueniri actione personali vt soluat æs alienum, sed tantùm cogitur pati deductionem æris alieni ex bonis in quibus succedit, nempe quia non possunt vlla bona ad dominum pertinere nisi quæ superfutura sunt creditoribus *d. l. non possunt* 11 *D. de iur fisc.*

6. Exemplo eius quod scriptum est *in l. 1. & 2. D. de castr. pecul.*

7. Quia non potest fieri, vt heredem habeat is, qui nulla bona heredi posset relinquere *l. lex Cornelia* 28. *vers. quia per eam non efficitur. D. de vulg. & pupill. substit.*

8. Quomodo nostri solent dicere de donatario vniuersorũ bonorum *Ad d. l. æris alieni* 15. *C. de donat.*

9. Fauorabiliores enim sunt qui certant de damno vitando quàm qui de lucro captando *leg. non debet* 41. *de reg. iur. l. quod autem* 6. §. *Simili modo dicimus D. quæ in fraud. cred.*

10. Nam & hoc casu creditores domino præferuntur, etiãsi à domino bona prouenerint, quia bona talliabilia vt cætera omnia emphyteuticaria possunt à domino vtili vtiliter obligari eo iure quo vtimur.

11. Fauorabilior enim est qui repetit rem quæ aliquando fuit sua *l. videamus* 38. §. 1. & §. *si actionem D. de vsur.* quia fauorabilis est cuiusque rei reditus ad suam naturam *l. si vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

12. Iure scilicet directi dominij cum quo vtile consolidatur.

13. *l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. in traditionibus* 48. *D. de pact.*

14. Hoc enim maximè inspici solet *l. hinc quæritur* 19. §. 1. *D. de pecul.*

15. Postquàm eo iure vtimur, vt bona feudalia & emphyteuticaria redacta sint ad instar allodialium & patrimoniorum vt notat *ad d. l. vlt. C. de iur. emphyt. & ad* §. *adeo Inst. de locat.* Boer. *quæst.* 202 *n.* 3.

16. Vt quantum fieri potest ius vtriusque partis conseruetur *arg. l. ex hu* 8. *in fin. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XXIV.

Ius domini in succedendo talliabilibus conseruatur si aliquando vsus eo sit dominus, quamuis non semper.

SI probetur feudi dominus in talliabilium sine liberis & extra communionem defunctorum successionib. occupandis aliquando vsus iure suo aliquando non vsus, magis ei prodesse debet quòd vsus sit, quam nocere quòd

non sit vsus. 1 Non solùm, quòd in huiusmodi iuribus receptum sit, vt vel actus vnus sufficiat ad inducēdam quasi possessionem, 2 nedum ad iuris iam quæsiti tuitionem, 3 Sed etiam quia facillimè & sæpissimè eueniat vt ignorent domini delatas sibi talliabilium successiones, propter fraudes quas huius condictionis homines passim cōminiscuntur, 4 mutato in eam rem nunc nomine, nunc domicilio, 6 nunc etiam vtroque. 7 *Ita Senatus* pro D. de Buffieres contra N. Chou de Serrieres 16. Cal. Mart. 1594.

1. Nemo enim cogitur semper vti iure suo *l. pen. C. de pact.* dummodo non omnino non vtatur. Iunge tamen *Defin. 3. infr. de acquir. poss.*

2. *Not. ad l. imperium 3. D. de iurisdict.* Ludouic. Roman. *cons. 311. in fin.*

3. Est enim facilior iuris iam acquisiti conseruatio, quàm noui acquisitio *l. 1. in princip. D. de pignor. l. vlt. D. de acquir. poss.*

4. Sæpe enim furtum sui faciunt quantum possunt *l. 1.* vbi Bald. & alij *C. de seru. fugit.*

5. Vt ex diuersitate nominis præsumatur diuersitas personę, Quomodo è contrario ex identitate nominis identitas quoque rei præsumitur *l. si idem 7. C. de codicill.*

6. *Vt in l. cùm scimus 22. ad fin. C. de agric. & cens. lib. 11.*

7. Et quidem dolo malo contra *l. 1. C. de mutat. nomin.*

DEFINITIO XXV.

Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à successione.

TEstamento pater filium ex asse heredem scripserat, filiæ verò pro omni legitimæ iure legauerat centum aureos itémque iugera decem ex fundis hereditarijs nec melioribus nec deterioribus: Tum si filius sine liberis moreretur, eandem filiam substituerat. Defuncto patre filia legatum agnouerat, pecuniámque acceperat, & nupta in mariti domum traducta fuerat, Nec tamen iugera illa decem quæ præterea sibi legata fuerant cum fratre diuiserat, subinde mortuo fratre sine liberis relicto in hereditate fundo talliabili cùm directus dominus fundum condiceret iure feudi, negabat filia condicionem extitisse, propterea quòd in communione fúdorum omnium hereditariorum cum fratre perpetuò mansisset. 1 Etsi enim non nisi decem iugera ei legata fuissent, quandiu tamen diuisa non essent, dici non poterat an hæc an illa habere deberet, adeò vt vel in minima parte glebæ partem suam indiuisam habere illam constaret. 2 Porrò huiusmodi feudorũ ius tale est licèt foci & habitationis separatio facta sit, vt in ijs tamen quæ bonis cōmunia manserunt, nullum domino ius competat, sed tantùm in cæteris quæ aut diuisa fuerunt aut separatim acquisita. 3 Contrà dicebat dominus communionem nullam intelligi posse inter heredem vniuersalem & legatarium aut legitimarium, 4 ideóque nec inter eos locum esse iuri accrescendi, 5 quia ex diuerso separatóque iure succederent. 6 Repugnare quoque voluntatem patris, qui filiam ab vniuersa hereditate per legatum excluserit. 7 Nec quòd decem fundi iugera ei legasset, ex eo voluntatis coniecturam capi posse vt eam in bonorum communione voluerit remanere: Quandoquidem fundos diuidi, & ex ijs qui nec meliores nec deteriores essent decem duntaxat filiæ dari præceperat. 8 Rursus, ad rem non facere quod fratri sine liberis decedenti sororem substituisset. Constat enim huiusmodi substitutiones siue à personis dedititiis & talliabilibus fiãt, siue à liberis hominibus bona quædam talliabilia possidentibus, nullius esse roboris & momenti quod ad bona talliabilia pertinet postquàm semel diuisio facta est, 9 Quamuis dici soleat, Etiam talliabiles posse de bonis suis pro arbitrio inter suos disponere. 10 Id enim ita accipi debet vt tandiu valeant & subsistant dispositiones illæ testamentariæ quandiu durat communio, 11 Ne alioqui talliabili cuique facilè sit huiusmodi substitutionum, commento fraudem domino facere. 12 Addebat dominus non fuisse permittendum filiæ vt decem illa iugera quæ sibi pro legitima relicta essent ex iis bonis acciperet, quæ ad dominum feudi iure reuerti deberent, Cùm in hereditate alia pleraque essent omnino libera ex quibus æquè consuli filiæ poterat citra domini iniuriam, 13 sicuti solet dici, Cùm testator de restituenda bonorum suorum parte rogatus filio relinquit legitimam aut in corporibus bonorum simpliciter, aut in ijs fundis nominatim qui fideicommisso teneantur. Nemo enim dixerit dandam filio legitimam in bonis fideicommissarijs quandiu ex alijs dari integra, vel suppleri potest. 14 Denique illo etiam concesso vt in proposita specie potuerit frater sorori legata soluere in ijs etiam fundis qui talliabiles fuissent, Absurdum tamen esse vt cùm id viuus frater non fecerit post eius mortem sibi ipsi velit soror fundos illos eo iure & quasi in eam causam sibi quæsitos retinere: Quippe quæ fratri homini libero in solidum heres extiterat, atque ita creditrix & legataria esse desierat, sublata nimirum per aditionem & confusionem obligatione. 15 Ad ea sororis patroni respondebant, Nullam quidem intelligi communionem inter heredem vniuersalem & legatarium aut legitimarium quod attinet ad hereditatem, quia neque legatum, neque legitima hereditatis pars est: 16 Sed tamen negari non posse quin communio sit in ipsis bonorum corporibus, quoties in legato aut legitima aliquid est quod sit indiuisum, quoniam legitima est quota bonorum, 17 & legatum fundi indiuisi, quandiu diuisio non intercessit, licèt sit agnitum non solùm indiuisum dici potest, sed etiam in domino & bonis manere heredis, propter incertitudinem partis. 18 Inde verò fit vt si pater filio legitimam reliquerit in corporibus bonorum, nec corpora viuo herede instituto diuisa sint, succedere possit fratri heredi frater legitimarius nil obstante talliabilitate. 19 Idque sæpiùs iudicatum dicebatur. Quod tamen nullam prorsus rationem haberet, si inter vniuersalem heredem & legitimarium nulla omnino esse communio intelligeretur. Cæterùm quemadmodum dominus qui iure feudi bona defuncti talliabilis occupat, non in hereditate ipsius sed in bonis succedit, 20 ita ad eum excludendum sufficit bonorum communionem esse aliquam, licèt hereditatis nulla sit. 21 Nec repugnabat in proposita facti specie patris voluntas, quæ non illa fuerat vt omnimodo & simpliciter filia ab hereditate excluderetur, sed accepto demùm legato, ac proinde non nisi post tradita decem illa iugera pro legitimæ iure legata. 22 Quandiu igitur filiæ omnino satisfactum non erat tametsi legatum agnouisset, partúsque solutionem accepisset, non poterat videri per patrem exclusa, & extra communionem constituta, 23 Nisi fortè proponeres certa diuisáque corpora legata pro legitima, quod hîc non contigerat. Indiuisa enim iugera decem filiæ relicta fuerant, & quidem ex iis quæ nec meliora essent nec deteriora, 24 Vt proinde nec in fratris nec in sororis arbitrio esset electio an hæc an illa iugera deberentur, Sed ad boni viri arbitrium recurrendum erat si non mutuo vtriusque consensu res expediri potuisset. 25 Atqui arbitrium boni viri tale esse procul dubio poterat, vt fundi isti talliabiles de quibus controuertebatur, filiæ præstarentur. Nam & pater potuerat si voluisset eos fundos nominatim filiæ in legitimam assignare: 26 Et mortuo patre perinde potuisset frater sorori in iis fundis soluere si aliam contradicendi iustam causam soror non habuisset. 27 Apparebat igitur, Non diuisis nec traditis viuo fratre decem illis iugeribus indiuisis quæ sorori legata fuerant, communionem bonorum inter ipsos durasse. 28 Nec simile videbatur quod obijciebatur de legitima ex bonis fideicommissarijs quandiu alia extarent, non soluenda. 29 Id enim tum procedit cùm fideicommissum deberi cœptum est. At in proposito nunquam ius fuerat domino quæsitum, neque viuo aut moriente patre qui scilicet liberos relinquebat superstites, 30 Neque post patris mortem viuo filio eodémque herede instituto: Nec denique post obitum filij, à quo soror domicilio duntaxat propter matrimonium 31 non etiam bonis fuerat separata. In eóque potentius est ius fideicommissarij quàm domini directi. Nam fideicommissarius etiã priùs quàm extiterit condicio fideicommissi spem habet eius aliquãdo con-

do consequendi, Et existente quandoque condicione retrotrahitur ius illud ad tempus testamenti, hactenus vt quę medio tempore in fraudem fideicommissi quouis titulo etiam inter viuos grauatum alienata sunt reuocentur. 32 At dominus directus nullum omnino ius habet in bonis talliabilibus emphyteutæ liberi, At ne quidem in bonis hominis talliabilis quandiu ille viuit. 33 Sed tum demum ius habere incipit cum talliabilis defunctus est sine liberis & extra communionem. 34 Ideoque permittitur talliabili homini de bonis suis pro arbitrio inter viuos disponere, ita vt irreuocabiles sint ab eo factæ alienationes, 35 Adeóque in testamento, dummodo inter suos; & ita si postea diuisio non sequatur. 36 Hoc enim est quod dici solet huiusmodi homines viuere liberos & mori seruos. 37 Neque dubitandum est quin potuerit pater in proposita specie in ipso quoque actu diuisionis, hoc est in ea testamento quo bona sua inter filium & filiam pro regionibus diuisisset, 38 transferre in filiam fundos istos talliabiles, saluo domini iure si posteà sitiam sine liberis decedere contingeret. 39 Non enim per diuisionem statim acquiritur domino ius occupandi feudi, sed tum demum cùm decedit possessor sine liberis, 40 Nec aliam in rem domino prodest diuisio, tum cùm fit, quàm vt ne inscio aut inuito eo in communionem possint emphyteutæ qui diuiserunt recidere. 41 Itaque tametsi frater extraneum heredem instituisset, perinde tamen feudi reuertendi condicio defecisset ad exclusionem domini, propterea quòd quæ communio inter fratrem & sororem fuerat viuo fratre, eadem fratre mortuo inter heredem eius & sororem superstitem duraſſet. 42 Cur ergo deterioris condicionis soror esse debeat ob id solùm quòd fratri suo siue ex testamento siue ab intestato heres exiterit? 43 An quia vt dominus dicebat, confusione extincta sit legitimę petitio vel legati? Atqui non ideò minùs verum est corpora bonorum hereditariorum numquam fuisse diuisa, quod sufficit ad domini exclusionem. Non enim de filiæ iure quærendum est, An aliquid ei debeatur, Sed de iure domini, quod nullum omnino est cùm diuisio nulla interceſſit. 44 Alioqui dicendum esset æquè omni alio casu quo socius socio ex asse succederet, domino locum fore, quia cómunio nisi inter plures nulla esse possit. 45 Quod tamen absurdum fuerit, quoniam ad exclusionē domini sufficit, vt diximus, nullā interuenisse diuisionē, Fratreque mortuo nullus illi quæstioni locus supereſt, An soror possit sibi ipsi legatum soluere ex fundis talliabilibus, cùm ad eam tota hereditas pertineat, 46 sed de illo solùm quærendum est, An quæ legata iugera cum hereditarijs indiuisa à fratre viuo non accepit, bonis separata fuisse dici possit, Quod sani iudicij nemo sanè adseuerauerit. Nulla enim facta diuisione quantulumcunque illud sit, quod filiæ relictum est, Perpetuò verum est habere eam vel in minima gleba partem. 47 Multò magis cùm vt in proposito non certa pars corporum legata est sed certus modus iugerum incertorum. 48 Tunc enim nulla gleba est in corporibus omnibus hereditarijs quę nó possit tota spectare ad filios si in diuisione faciendā sic arbitris commodius, & æquius videatur. *Senatus* pro sorore contra Dominum pronunciauit in causa Philibertæ Bordon & Domini de Felliens 17. Cal. Iul. 1595.

1. Condicio enim duas partes habere videtur si & foci & bonorum communium diuisio facta sit, vt dixi *Defin.* 15 *supr.*

2. Plures siquidem condiuisores in fundo communi partes suas dominij intellectu iuris, non diuisione corporis obtinent *l. Maium* 66. §. *Duorum de leg.* 2.

3. Secundùm ea quæ disputauimus *dict. Defin.* 15. Quod tamen nondum ex consuetudine bene videtur exploratum Plerique enim magis probant vt siue foci duntaxat, siue bonorum separatio locum aperiat domino, nec is aliter excludatur, quàm si & foci & bonorum communio concurrat. Sed alio iure vtimur.

4. Quia legatum & legitima consistit in parte bonorum non in parte hereditaris, E contrario autem hereditas neque in totum neque in parte in rebus singulis esse intelligitur *l. quamuis* 14. *D si quis omiss. caus. testam.*

5. *l. quoties* 13. vbi Bart. & cæteri *C. de hered instit.*

6. *l. si sub condicione* 16. *D. quib. mod. l. vsufr. amitt. l. sed cùm patrono* 6 *D. de bonor. poss.*

7. *Vt in l. Paula Callinico* 27 *§. Pompeius de legat.* 3.

8. Ne scilicet filia quicquā cum fratre haberet cōmune.

9. Adeò vt nec possit redintegrari communio nisi ex domini voluntate vt dixi *Defin.* 4. *supr.*

10. Quandiu enim non aperitur locus domino, quid eius interest an talliabilis decesserit testatus an intestatus.

11. Vt nimirum cessante causa cesset effectus *cap. cum cessante de appellat.*

12. Quod tamen permitti non debet *l. fideicommissum* 76. *D. de condic. & demonst. l. si ita quis* 51 *§ is cui in tempus de legat.* 2.

13. Vtrique enim parti consulendum est quantum fieri potest, vt neuter lædatur, sicuti scripsimus *Defin.* 22. *num. vlt. supr. ex l ex his* 8 *in fin. D. quæ in fraud. credit.*

14. *l. mulier* 22. §. *cùm proponeretur D. ad SC. Trebell. & ibi not. & ad Auth res quæ C. commun. de legat.*

15. *l. debitori* 7. *C. de pact. l. debitori* 50. *D. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. *autiō D. de solut.*

16. *d. l. quamuis* 14. *D. si quis omiss. caus. testam.*

17. *l. cùm quæritur* 8. *vbi not. & ad Auth. nouissima C. de inoffic. testam*

18. Hoc enim casu non habet locum quod dici solet dominium rei legatæ transire recta via à testatore in legatarium *l. à Titio* 64. *in fin. D. de furt. l. legatum* 80 *de leg.* 2. vt tractat Bart. *l. si quis seruum* 8. §. *vlt. & l. seq. eod. tit.*

19. Scilicet propter bonorum communionem.

20. Vt dixi *Defin* 23 *supr. arg. l.* 1 *&* 2. *D. de castrens. pecul.*

21. Cur enim requiramus communionem hereditatis cùm in hereditate non succedatur?

22. *Vt in l. pen. D. de dot. collat. l. cùm ab vno* 53. *de leg.* 2.

23. Diuisio enim est facti & ideò nunquam fit ipso iure, sed actu & facto aliquo est opus siue expresso siue tacito *l. pen. C. commun. diuid.*

24. Quomodo etiam obseruari solet quoties de legitima filio assignanda quæritur. Nec enim aut ex melioribus assignanda est aut ex deterioribus, sed ex mediocribus vt notat *ad l. scimus* 36. §. *repletionem C. de inoffic. testam. l. legato* 37 *l. si heres* 110. *de legat.* 1.

25. *arg. l.* 1. *de legat.* 2.

26. Nulla enim lege prohibetur pater quam velit rem pro legitima filio relinquere dummodo sit illa ex hereditarijs corporibus bonorum *d. l. cùm scimus* §. *repletionem & l. omnimodo* 30. *C. eod.*

27. *d.* §. *repletionem.*

28. Cùm nihil interuenit quod discernat communionem; vt loquitur Papin. *in l. cùm pater* 77. §. *hereditatem post mortem de legat.* 2.

29. *Ex d.* §. *cùm proponeretur l. mulier* 22. *D. ad SC. Trebell.*

30. Quorum superexistentia sufficit ad excludendum dominum vt in *l. si in familiæ* 114. §. *cùm quis erit de leg.* 1.

31. Quæ honestissima causa est adeóque necessaria vt dixi *Defin.* 15. *num.* 17. 18. *&* 19.

32. *l. vlt.* §. *sin autem sub condicione* iunct. *Auth. res quæ C. commun. de legat.*

33. Adeóque nec spem vllam satis probabilem habet succedendi cùm durum sit expectari aduersam fortunam, qualis est casus mortis sine liberis *l. inter* 83. §. *sacram de verb. obligat.* iunct. *l. cùm tale* 72. *in princip. de condic. & demonstr.*

34. Quia tum demum existit condicio stipulationis *l. cedere diem* 213 *de verb. signific.*

35. Quod etiam liberto conceditur *l. vinus libertus* 9. *D. si quid in fraud. patron.*

36. In quo plus iuris habet hodie talliabilis quàm haberet olim libertus *d. l. vinus.*

37. Quæ olim erat condicio eorum qui latini Iuniani dicebantur *l. vnic. vers. quia enim C. de libert. tollend.* §. 4. *Instit. de succeſſ. libertor.*

38. Quod cùm fecit videtur functus officio arbitri *l. quæ pater* 32. *& seq. D. famil. erciſc.*

39. Semper enim alienatio fit cum sua causa *l. alienatio* 67. *de contr. empt. l. vnic C. rem alien gerent. nō interd. rer. suar. alien.*

40. Quia liberorum potior causa est quàm domini, Nisi cùm à bonorum communione sunt exclusi.

41. Vt dixi *Defin.* 3. *supr. eod.*

42. Non enim sicuti societas morte finitur, ita & communio bonorum cui scilicet diuisio sola finem facit quoniam potest communio esse sine societate non societas sine communione *l.* 2. *& pass. D. commun. diuid. l. vt sit* 31. *cum seqq. D. pro socio.*

43. Eadem quippe solet esse ratio heredis quæ defuncti §. 1. *Nouell. de inrotur. à mor. præst.*

44. *Arg. l. Paulus* 12. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l.*

l.1.D.de acquir poss.

45. *leg. Mautus* 66. §. *diorum vers. namque plures de legat.2.*

46. Ac proinde res peruenerit ad eum casum à quo incipere non potuit, cùm heredi à semetipso legari non possit *l. & quidem totum* 18.*l. legatum* 116.§. 1 *de legat. 1.*

47. Vnde est quod potest quisque rem suam dicere quam habeat cum alio communem *l.illud* 46.*de rei vind.Not. ad l ser ui electione* §. 1.& 2.*de legat.1.*

48. *l.locus certus* 26.& *ibi not.D.de acquir poss.*

DEFINITIO XXVI.

Casus duo in quibus filia quæ remansit in communione pro legitimâ non ideò tamen excludit dominum.

SAnè duobus casibus pro feudi domino pronunciari potuit, Vno si fundi hi talliabiles de quibus agebatur fuissent ex precioſioribus aut vilioribus. Quia tunc non fuissent in legato. 1 Quandoquidem legatus erat certus modus & numerus iugerũ ex iis quæ nec meliora essent nec deteriora: Et consequenter nõ induxisset legatũ illud diuisionem vllam ratione bonorum quæ in legati speciẽ cadere non potuissent. 2 Altero si filia incapax fuisset retinendi feudi talliabilis, Vt euenit in iis prouinciis in quibus nec defertur filiabus successio quod ad boua talliabilia pertinet, nec ipsis succeditur. 3 Nam nec hoc casu videri possunt in legato filiæ relicto ea bona contineri quorũ habendorum filia incapax est. 4 At in specie cõtrouersa neuter casus euenerat. Nã fundi illi de quib. tractabatur inspecto reditu erant ex melioribus, 5 Inspecta autẽ conditione illa talliabili erant ex deterioribus. 6 Itaque vtroque inspecto & quasi compensatione facta erant ex mediocribus. Rursus apud Sebusianos meos facti species emerserat, apud quos filiæ perinde ac masculi succedunt in feudis talliabilibus, iisque vicissim si sine liberis & extra communionem decedant æquè ac masculis succeditur. 7 *Ita Senatus* eodem SC.

1. Nec proinde in communione quæ hoc casu non inducitur nisi ob legatum.

2. Nam quod legatum non fuit ex legato nec deberi nec proinde peti potest *l. 1. §. item §. ita D. ad leg. falcid. l. cùm sine præfinitione* 19.*l si penum* 24.*D.quand.dies legat.ced.*

3. De quibus scripsimus *Defin.5 supr.eod.*

4. Cùm id quod incapaci relinquitur pro non scripto habeatur *l.licèt transferam* 20.*D.de alim.legat.l.pen.§. 1. D. de his quæ pro non script. habent.*

5. Vt solet valor fundorum ex reditu potissimùm æstimari *l.si fundum per fideicommissum* 92.*de leg.1. l. si fundus* 13. *in princip.D.de reb.eor.qui sub tutel.*

6. Cùm nihil sit quod fundorum æstimationem tam imminuat, quàm si talliabiles esse proponantur.

7. Vt scripsi *dict.Defin. 5.supr.eod.*

DEFINITIO XXVII.

Communio nulla est inter parentes & liberos prætextu legitimæ.

NVlla intelligitur esse communio inter parentes, & liberos solius prætextu legitimæ, 1 quia neque legitima debetur vivo eo post cuius mortem petitur, 2 neque eo tempore quo legitima deberi incipit communio aliqua videri potest esse inter legitimariũ & cum qui iam sit mortuus. 3 Ideóque plerisque Senatusconsultis pronunciatum est, defuncto talliabili filio matre superstite saluũ matri ius esse persequendæ legitimæ, 4 nec eò minùs tamen reliquam successionem ad dominum deferri. Sed si in bonis defuncti parentis communis aut socij legitima vni debita ab altero fuit, necdum tradita, Debita inquam, in corporibus hereditariis indiuisis, 5 communio bonorum pro ea quota inter heredem & legitimarium fuisse intelligetur: ac proinde vni defuncto alter succedet excluso domino, 6 Dixi *in corporibus hereditariis indiuisis* quoniam si legitima relicta sit in certis corporibus per regiones aut fines diuisis, tollit ea res omnem communionis rationem. 7 Non item si pecuniarium fuerit relictum, 8 Nempe quia pecuniarium legatũ repudiare potest is cui legitima debetur vt in ipsis corporibus bonorum legitimam consequatur, quantumcumque amplissimum sit legatum. 9 At quod in corporibus relictum est repudiari nequit, sed sola ad supplementum actio competere potest si minus legitima relictum proponatur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Non magis quàm ratione exterorum bonorum, licèt vno etiam patre filius eorum dominus quodammodo esse intelligatur *l.in suis* 11.*D.de liber.& post l.vlt.D.de bon.damnat.*

2. *l.1.§ si impubere D.de collat bonor. l. 2. §. vlt.de his quæ ut indign.l.cùm quæritur* 6.*C.de inoffic.testam.*

3. Cùm is qui mortuus est sit nullus *l.1.D.de rer.diuis l.3.in princip.D.de pecul.*

4. Quamuis verum sit legitimam esse portionem portionis ab intestato contingentis *dict. l. cùm quæritur* 6.*C. de inoff. testam.*

5. Quomodo debetur regulariter *l scimus* 36.§. *repleri.nem z bi notat.eod.*

6. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin.25 supr.*

7. *l.rectè dicimus* 25.§.1.*D.de verbor.signific.*

8. Intellige quandiu non fuit agnitum secundùm ea quæ scripsi *Defin.7 supr.*

9. Aliud enim pro alio solui non potest *l. 2. § mutui D. de reb.cred.iunct.l.sæpius* 36.§. *repletionem C.de inoff.testam.*

10. *l.omnimodo* 30.*eod.tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Non est in communione filia quæ legatum sibi pro legitima relictum agnouit, licèt habitet cum fratre, Nec ei nocet quòd alibi nupta sit.

FIlia cui pater testamentò reliquit certa bona pro legitima certáve pecuniæ quantitatem quam ipsa agnouerit, 1 non eò magis censetur esse in communione cum fratre eodémque herede vniuersali quòd in eadem domo cum eo habitet. Bonorum enim præcipuè non foci communio spectanda est, cùm agitur de feudi domino excludendo. 2 Quam ob causam tametsi foci separatio interuenerit, puta si filia nupserit, & in mariti domũ traducta sit, 3 non faciet ea res vt defuncto sine liberis alterutro possit dominus ei succedere si bona manserunt indiuisa. 4 Igitur diuisis per patris testamentum bonis, foci communio ad excludendum dominum non sufficiet. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Hoc ideò quia posset filia si vellet repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum, vt dixi *Defin. prox. num.9.*

2. Vt dixi latè *Defin.15.& 25.supr.eod.*

3. Cogitur enim sequi domicilium mariti in cuius scilicet officio esse debet. *l.cùm quædam puella* 19. *D.de iurisdict.* iunct. *l.sicut patronum* 48.*D.de oper.libert.*

4. Nihil enim commune habet foci & habitationis communio cum bonorum communione.

5. Sicut nec foci separatio vocat dominum si bonorum communio durauerit.

DEFINITIO XXIX.

Qui partem suam licèt indiuisam vendidit, fratribus tamen succedere non potest, Qui non vendiderunt possunt.

EX pluribus fratribus qui patris hereditatem indiuisam per aliquot annos retinuerant vnus cæteris integram portionem suam vendiderat. Nemo dubitat, quin ea ratione perinde ac per diuisionem sublata sit communio, quod ad hunc qui vendidit pertinet, cùm nihil iuris habeat in bonis communibus. 1 Ideóque si proponas fuisse fratres istos dediticiæ & talliabilis conditionis, omnésque defunctos sine liberis solo superstite vẽditore, succedet dominus iure suo. Sed si ex aliis fratrib.

quidam

quidam superstint, qui partes suas indiuisas retinuerint ius inter eos mutuæ succession is saluum erit,2 Præterquàm si bona quædam sibi separatim acquisierint. 3 Tum enim quod ad bona illa attinet dominus succedet, nihilque proderit quòd cætera omnia manserint communia. 4 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Perrin contra Isattes Richaume 13. Cal. Iunij 1595.

1. *l. cùm pater 77. § libertis de legat. 2.*
2. *d. § libertis versic. qui verò non vendidit.*
3. Quia quod separatim quæsitum est in cominune non redigitur *l. cum duobus 52. § Papinianus. aliàs l. si fratres D. pro socio.* Nec si sit quæsitum ex pecunia communi, quo casu sola in personam actio competit ad pecuniæ repetitionem *l. 2. C. pro socio. l. si patruus 4 C. commun. vtriusque iudic.*
4. Quia scilicet communio nullum effectum habere potest nisi in bonis communibus. Philip. Corn. *cons. 299.* incip. *præmittendum, 3 col. 1. lib. 4.*

DEFINITIO XXX.

Defuncta filia talliabili sine liberis potior est causa domini quàm patris etiam in dote profectitia si pater neque expressè neque tacitè fuerit sibi stipulatus. Salua patris legitima.

MOrtua in matrimonio sine liberis filia, dos quidem à patre profecta hodie perinde ac olim ad patrem reuertitur, 1 non miserationis ratione vt anteà, 2 sed ex vi tacitæ stipulationis quæ post Iustiniani constitutionem à patre interposita intelligitur, 3 Ob idque nec dubitandum est quin si mulier dediticiæ & talliabilis condicionis fuisse proponatur, melior patris quàm domini condicio esse debeat in repetitione dotis, 4 quomodo potior creditoris quàm successoris cuiuslibet causa esse solet. 5 Sed si mulier sibi suisque dotem reddi stipulata sit patre ipso præsente, ac quod consequens omnino est, consentiente, 6 magis est vt excluso per eam stipulationem iure patris, 7 admittendus sit ad dotis petitionem dominus, non minus quàm ad bona cætera quæ pleno iure in dominio filiæ fuerunt. 8 Non tanquam heres defunctæ sed tanquam is qui heredis loco esse existimetur, 9 quique sicut alium quemlibet heredem excludit, ita & multò magis patrem, qui ab herede ipso si quis esset, excluderetur. 10 Nec aliud erit etiamsi non sibi tantum suisque stipulata sit filia sed generaliter iis omnibus ad quos futurum esset vt ea res quandoque pertineret. Non enim ea stipulatio ad patrem potius, quàm ad dominum referri potest, cùm certi iuris sit quoties filia dotem stipulata est, nullam esse locum patri in dotis repetitione sed eo tantùm casu quo vel expressè vel saltem tacitè pater fuerit stipulatus. 11 Nisi ponas filiam adeò liberæ fuisse condicionis vt post eius obitum liceat patri siue peculij, 12 siue quod nostri malunt hereditario iure dotem ipsius profectitiam occupare: quod euenire nequit in persona filiæ talliabilis, quæ scilicet non magis patrem quàm alium vllam heredem habere potest, 14 Vt proinde necesse sit vel ex proprio iure patrem succedere, 15 vel vinci à domino in omni casu quo ab alio quolibet herede filiæ vinceretur. Planè non vsque adeò inhumaniter cum patre agendum est, vt non saltem legitimam portionem in dote à se profecta debeat habere, quam haberet etiam in bonis cæteris, quæ alio quoque iure, ac vndecunque ad filiam peruenissent, 16 In solatium videlicet amissæ non modò filiæ sed etiam dotis profectitiæ, cuius iactura parentibus grauior esse solet. 17 At quid si malit pater totius dotis vsumfructum habere, in eamque causam portionem legitimam repudiare? Nec enim fieri potest vt vtrumque id est & proprietatis partem & reliquæ partis vsumfructum consequatur: 18 Non erit audiendus, quoniam non sicut vsusfructus viuis liberis constitutus & patri acquisitus, per eorum mortem patri non periit, 19 ita possit quisquam dicere per obitum filiæ acquiri debere patri vsumfructum, qui viua filia numquam fuerit constitutus: 20 Nec enim potest vsusfructus dotis constante matrimonio ad quemquam pertinere, ne causa fructuum qui ad maritum & dominij iure, 21 & pro matrimonij oneribus 22 pertinent, ab iis oneribus separetur. 23 *Sine die.*

1. *Ex l. dos à patre profecta 4. C. solut. matrim.*
2. *l. iure succursum 6. D. de iur. dot.*
3. *l. vnic. § accedit vers. parenti C. de rei vxor. act.*
4. Etiam nulla probata speciali consuetudine dummodò in contrarium nulla probetur. Est enim ius hoc totum consuetudinarium.
5. *l. vlt. vers. & si præfatam C. de iur. delib. l. vlt. C. de hered. act.*
6. *Vt in l. post dotem 40. cum ibi not.* præsertim per Bart. *quæst. 4. D. solut. matrim.*
7. Quia expressum vt aiunt facit cessare tacitum, & plenior est prouisio hominis quàm legis *vulg. l. maritum 21. C. de procur. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
8. Intellige ex generali consuetudine quæ obtinet in Sabaudia & nisi probaretur specialis consuetudo in contrarium, Eius enim esset probare qui eam allegaret, cùm generalis consuetudo sit pro domino.
9. Est enim dominus anormalus successor, vt vocant, & heredis loco potiùs quàm heres.
10. *Ex reg. Si vinco vincentem te. l. de accessionibus 14. De diuers temp. præscr.*
11. *d. l. post dotem 40. vbi not. D. solut. matr.*
12. *Vt in l. 3. & 2. D. de castrens. pecul.*
13. Placet enim nostris filiamfamilias hodie in profectitia dote posse heredem habere, vel patrem vel liberos si quos habeat Bart. & alij *in d. l. post dotem.* De quo tamen vide quę contra scripsi *lib. 3. Comment.*
14. Id scilicet impediente iure domini qui solus in bonis defuncti talliabilis succedit, & tanquam antiquior omnibus præfertur.
15. Id est ex propria stipulatione siue expressa siue tacita, vt suprà diximus.
16. Hoc enim iure vtimur vt etiam in bonis defunctorum talliabilium legitima tamen parentibus salua sit vt dixi *Def. 5. sup.*
17. *Vulg. a. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de usufr. & suiv. l scripto 7. § vlt. D. vnd. l. ber.*
18. *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. cap. 2. vnde sumpta est Authentica hereditas C. de bon. qua liber.*
19. *l. vlt. D. de vsufr.*
20. Neque enim mors est modus acquirendi vsusfructus sed potiùs admittendi. *vulg. iurib.*
21. *l. loce 9. C. de rei vindic. l. quamuis 76. D. de iur. dot. l. 1. D. de fund. dotal.*
22. *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*
23. Quod esse non debet *l. si is qui 55. § ibi dos D. eod. l. cùm pater 11. D. de pact. dotal.*

DEFINITIO XXXI.

In defuncti talliabilis filiæ successione quis debeat præferri excluso feudi domino, An pater an agnati ijdémque condiuisores.

INgenui hominis filiâ, quæ ex materna hereditate fundos pleróque talliabiles acceperat, eorúmque possessionem cum materteris suis toto vitæ suæ tempore communem retinuerat, tandem nullis relictis liberis, sed patre superstite defunctâ; Pater vniuersam filiæ hereditatem sibi vindicabat, non quidem iure aliquo communionis, quam constat inter patrem & liberos nullam esse, 1 sed ea tantùm ratione quòd cùm per cæteros condiuisores impediretur dominus feudi non posset succedere, 2 sola relinquebatur succedendi ratio ex iure communi, quod vtique agnatis cognatísque omnibus patrem præferebat. Illi verò contradicebant, tanquam quos æquum esset succedere hoc ipso quod dominum feudi alioquin successurum in iis bonis talliabilibus arcerent à successione, cuius controuersiam ei facere nullomodo pater potuisset. 4 Addebant ex vetere statuto Sabaudiæ, 5 ita comparatum ius esse, vt pluribus fratribus vel patruis vel aliis cuiuscũque gradus agnatis in communione bonorũ manentibus, 3 si quẽ ex iis sine liberis decedere contingat, non tantùm excludatur dominus per condiuisores superstites, sed etiam ad ipsos condiuisores tota bonorum talliabilium successio deuoluatur. Quasi succedere illi de-

vlt.D.de acquir poss.

45. *leg. Mautius* 66. §. *diorum vers. namque plures de legat.*2.

46. Ac proinde res peruenerit ad eum casum à quo incipere non potuit, cùm heredi à semetipso legari non possit *l. & quidem totum* 18.*l. legatum* 116.§. 1.*de legat.* 1.

47. Vnde est quod potest quisque rem suam dicere quam habeat cum alio communem *l. illud* 46.*de rit. nupt. Not. ad l. serui electione* §. 1.*&* 2.*de legat.*1.

48. *l. locus certus* 26.*& ibi not. D. de acquir poss.*

DEFINITIO XXVI.

Casus duo in quibus filia quæ remansit in communione pro legitimâ non ideò tamen excludit dominum.

SAnè duobus casibus pro feudi domino pronunciari potuit, Vno si fundi hi talliabiles de quibus agebatur fuissent ex precioſioribus aut vilioribus. Quia tunc non fuissent in legato. 1 Quandoquidem legatus erat certus modus & numerus iugerũ ex iis quæ nec meliora essent nec deteriora: Et consequenter nõ induxisset legatũ illud diuisionem vllam ratione bonorum quæ in legati specie cadere non potuissent. 2 Altero si filia incapax fuisset retinendi feudi talliabilis., Vt euenit in iis prouinciis in quibus nec defertur filiabus successio quod ad bona talliabilia pertinet, nec ipsis succeditur. 3 Nam nec hoc casu videri possunt in legato filiæ relicto ea bona contineri quorũ habendorum filia incapax est. 4 At in specie cõtrouersa neuter casus euenerat. Nã fundi illi de quib. tractabatur inspecto reditu erant ex melioribus, 5 Inspecta autẽ condicione illa talliabili erant ex deterioribus. 6 Itaque vtroque inspecto & quasi compensatione facta erant ex mediocribus. Rursus apud Sebusianos meos facti species emerserat, apud quos filiæ perinde ac masculi succedunt in feudis talliabilibus, iisque vicissim si sine liberis & extra communionem decedant æquè ac masculis succeditur. 7 *Ita Senatus* eodem SC.

1. Nec proinde in communione quæ hoc casu non inducitur nisi ob legatum.

2. Nam quod legatum non fuit ex legato nec deberi nec proinde peti potest *l.* 1. §. *item* §. *ita D. ad leg. falcid. l. cùm sine præfinitione* 19.*l si penum* 24.*D. quand. dies legat. ced.*

3. De quibus scripsimus *Defin.*5 *supr. eod.*

4. Cùm id quod incapaci relinquitur pro non scripto habeatur *l. licèt transferam* 20.*D. de adim. legat. l. pen.* §. 1. *D. de his quæ pro non script. habent.*

5. Vt solet valor fundorum ex reditu potissimùm æstimari *l. si fundum per fideicommissum* 92.*de leg.* 1. *l. si fundus* 13. *in princip. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

6. Cùm nihil sit quod fundorum æstimationem tam imminuat, quàm si talliabiles esse proponantur.

7. Vt scripsi *dict. Defin.* 5. *supr. eod.*

DEFINITIO XXVII.

Communio nulla est inter parentes & liberos prætextu legitimæ.

NVlla intelligitur esse communio inter parentes, & liberos solius prætextu legitimæ, 1 quia neque legitima debetur viuo eo post cuius mortem petitur, 2 neque eo tempore quo legitima deberi incipit communio aliqua videri potest esse inter legitimariũ & eum qui iam sit mortuus. 3 Ideóque plerisque Senatusconsultis pronunciatum est, defuncto talliabili filio matre superstite saluũ matri ius esse persequendæ legitimæ, 4 nec eò minùs tamen reliquam successionem ad dominum deferri. Sed si in bonis defuncti parentis communis aut socij legitima vni debita ab altero fuit, necdum tradita, Debita inquam, in corporibus hereditariis indiuisis, 5 communio bonorum pro ea quota inter heredem & legitimarium fuisse intelligetur: ac proinde vni defuncto alter succedet excluso domino, 6 Dixi *in corporibus hereditariis indiuisis* quoniam si legitima relicta sit in certis corporibus per regiones aut fines diuisis, tollit ea res omnem communionis rationem. 7 Non item si pecuniarium fuerit relictum, 8 Nempe quia pecuniarium legatũ repudiare potest is cui legitima debetur vt in ipsis corporibus bonorum legitimam consequatur, quantumcumque amplissimum sit legatum. 9 At quod in corporibus relictum est repudiari nequit, sed sola ad supplementum actio competere potest si minus legitima relictum proponatur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Non magis quàm ratione cæterorum bonorum, licèt quo etiam patre filius eorum dominus quodammodo esse intelligatur *l. in suis* 11. *D. de liber. & post l. vlt. D. de bon. damnat.*

2. *l.* 1. § *si impubere D. de collat. bonor. l.* 2. §. *vlt. de his quæ ut indign. l. cùm quæritur* 6. *C. de inoffic. testam.*

3. Cùm is qui mortuus est sit nullus *l.* 1. *D. de rer. diuis. l.* 3. *in princip. D. de pœnl.*

4. Quamuis verum sit legitimam esse portionem portionis ab intestato contingentis *dict. l. cùm quæritur* 6. *C. de inoff. testam.*

5. Quomodo debetur regulariter *l scimus* 36. §. *repletionem vbi notat. eod.*

6. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin.* 25. *supr.*

7. *l. rectè dicimus* 25. §. 1. *D. de verbor. signific.*

8. Intellige quandiu non fuit agnitum secundùm ea quæ scripsi *Defin.* 7 *supr.*

9. Aliud enim pro alio solui non potest *l.* 2. §. *mutui D. de reb. cred.* iunct. *l. scimus* 36. §. *repletionem C. de inoff. testam.*

10. *l. omnimodo* 30. *eod. tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Non est in communione filia quæ legatum sibi pro legitima relictum agnouit, licèt habitet cum fratre, Nec ei nocet quòd alibi nupta sit.

FIlia cui pater testamento reliquit certa bona pro legitima certáve pecuniæ quantitatem quam ipsa agnouerit, non eò magis censetur esse in communione cum fratre eodémque herede vniuersali quòd in eadem domo cum eo habitet. Bonorum enim præcipuè non foci communio spectanda est, cùm agitur de feudi domino excludendo. 2 Quam ob causam tametsi foci separatio interuenerit, puta si filia nupserit, & in mariti domũ traducta sit, 3 non faciet ea res vt defuncto sine liberis alterutro possit dominus ei succedere si bona manserunt indiuisa. 4 Igitur diuisis per patris testamentum bonis, foci communio ad excludendum dominum non sufficiet. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Hoc ideò quia posset filia si vellet repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum, vt dixi *Defin. præx. num.* 9.

2. Vt dixi latè *Defin.* 15. *&* 25. *supr. eod.*

3. Cogitur enim sequi domicilium mariti in cuius scilicet officio esse debet. *l. cùm quadam puella* 19. *D. de iurisdict.* iunct. *l. sicut patronus* 48. *D. de oper. libert.*

4. Nihil enim commune habet foci & habitationis communio cum bonorum communione.

5. Sicut nec foci separatio vocat dominum si bonorum communio duraverit.

DEFINITIO XXIX.

Qui partem suam licèt indiuisam vendidit, fratribus tamen succedere non potest, Qui non vendiderunt possunt.

EX pluribus fratribus qui patris hereditatem indiuisam per aliquot annos retinuerant vnus cæteris integram portionem suam vendiderat. Nemo dubitat, quin ea ratione perinde ac per diuisionem sublata sit communio, quod ad hunc qui vendidit pertinet, cùm nihil iuris habeat in bonis communibus. 1 Ideóque si proponas fuisse fratres istos dedititiæ & talliabilis condicionis, omnésque defunctos sine liberis solo superstite vẽditore, succedet dominus iure suo. Sed si ex aliis fratribus quidam

quidam ſu perſint,qui partes ſuas indiuiſas retinuerint ius inter eos mutuæ ſucceſſionis ſaluum erit,2 Præterquàm ſi bona quædam ſibi ſeparatim acquiſierint. 3 Tum enim quod ad bona illa attinet dominus ſuccedet,nihilque proderit quòd cætera omnia manſerint communia.4 *Ita Senatus* ex tempore pro N.Perrin contra ſtattes Richaume 13. Cal.Iunij 1595.

1. *l.cùm pater 77.§ libertis de legat.2.*
2. *d.§.libertis verſic.qui verò non vendidit.*
3. Quia quod ſeparatim quæſitum eſt in commune non redigitur *l.cum duobus 52.§ Papinianus,aliàs l.ſi fratres D.pro ſocio.* Nec ſi ſit quæſitum ex pecunia communi,quo caſu ſola in perſonam actio competit ad pecuniæ repetitionem *l.2. C.pro ſocio. l.ſi patruus 4 C.commun.vtriuſque iudic,*
4. Quia ſcilicet communio nullum effectum habere poteſt niſi in bonis communibus.Philip.Corn.*conſ 299.* incip.*præmittendum eſt col.1.lib.4.*

DEFINITIO XXX.

Defuncta filia talliabili ſine liberis potior eſt cauſa domini quàm patris etiam in dote profectitia ſi pater neque expreſsè neque tacitè fuerit ſibi ſtipulatus.Salua patri legitima.

MOrtua in matrimonio ſine liberis filia,dos quidem à patre profecta hodie perinde ac olim ad patrem reuertitur,1 non miſerationis ſtatum ratione vt anteà,2 ſed ex vi tacitæ ſtipulationis quæ poſt Iuſtiniani conſtitutionem à patre interpoſita intelligitur,3 Ob idque nec dubitandum eſt quin ſi mulier dedititiæ & talliabilis condicionis fuiſſe proponatur,melior patris quàm domini condicio eſſe debeat in repetitione dotis,4 quomodo potior creditoris quàm ſucceſſoris cuiuſlibet cauſa eſſe ſolet. 5 Sed ſi mulier ſibi ſuiſque dotem reddi ſtipulata ſit patre ipſo præſente,ac quod conſequens omnino eſt,conſentiente,6 magis eſt vt excluſo per eam ſtipulationem iure patris,7 admittendus ſit ad dotis petitionem dominus, non minus quàm ad bona cætera quæ pleno iure in dominio filiæ fuerunt. 8 Non tanquam heres defunctæ ſed tanquam is qui heredis loco eſſe exiſtimetur,9 quíque ſicut alium quemlibet heredem excludit,ita & multò magis patrem, qui ab herede ipſo ſi quis eſſet,excluderetur. 10 Nec aliud erit etiamſi non ſibi tantum ſuiſque ſtipulata ſit filia ſed generaliter iis omnibus ad quos futurum eſſet vt ea res quandoque pertineret. Non enim ea ſtipulatio ad patrem potius,quam ad dominum referri poteſt, cùm certi iuris ſit quoties filia dotem ſtipulata eſt, nullam eſſe locum patri in dotis repetitione ſed eo tantùm caſu quo vel expreſsè vel ſaltem tacitè pater fuerit ſtipulatus. 11 Niſi ponas filiam adeò liberæ fuiſſe condicionis vt poſt eius obitum liceat patri ſiue peculij,12 ſiue quod noſtri malunt hereditario iure dotem ipſius profectitiam occupare:13 quod euenire nequit in perſona filiæ talliabilis,quæ ſcilicet non magis patrem quàm alium vllum heredem habere poteſt, 14 Vt proinde neceſſe ſit vel ex proprio iure patrem ſuccedere, 15 vel vinci à domino in omni caſu quo ab alio quolibet herede filiæ vinceretur.Planè non vſque adeò inhumaniter cum patre agendum eſt,vt non ſaltem legitimam portionem in dote à ſe profecta debeat habere,quam haberet etiam in bonis cæteris,quæ alio quoque iure,ac vndecunque ad filiam peruenissent,16 In ſolatium videlicet amiſſæ non modò filiæ ſed etiam dotis profectitiæ,cuius iactura parentibus grauior eſſe ſolet. 17 At quid ſi malit pater totius dotis vſumfructum habere,in eamque cauſam portionem legitimam repudiare? Nec enim fieri poteſt vt vtrumque id eſt & proprietatis partem & reliquæ partis vſumfructum conſequatur: 18 Non erit audiendus, quoniam non ſicut vſusfructus viuis liberis conſtitutus & patri acquiſitus,per eorum mortem patri non perit, 19 ita poſſit quiſquam dicere per obitum filiæ acquiri debere patri vſumfructum, qui viua filia numquam fuerit conſtitutus: 20 Nec enim poteſt vſusfructus dotis conſtante matrimonio ad quemquam pertinere, ne cauſa fructuum quiad maritum & dominij iure,21 & pro matrimonij oneribus 22 pertinent,ab iis oneribus ſeparetur. 23 *Sine die.*

1. *Ex l.dos à patre profecta 4.C.ſolut.matrim.*
2. *l.iure ſuccurſum 6.D de iur.dot.*
3. *l.vnic.§.accedit verſ.parenti C.de rei vxor.act.*
4. Etiam nulla probata ſpeciali conſuetudine dummodò in contrarium nulla probetur. Eſt enim ius hoc totum conſuetudinarium.
5. *l.vlt.verſ.& ſi præfatam C.de iur. delib. l. vlt. C. de hered. act.*
6. *Vt in l.poſt dotem 40,cum ibi not.* præſertim per Bart. *quæſt. 4.D ſolut.matrim.*
7. Quia expreſſum vt aiunt facit ceſſare tacitum, & plenior eſt prouiſio hominis quàm legis *vulg.l.maritum 21.C.de procur.& vlt.C.de pact.conuent.tam ſup.dot.*
8. Intellige ex generali conſuetudine quæ obtinet in Sabaudia & niſi probaretur ſpecialis conſuetudo in contrarium,Eius enim eſſet probare qui eam allegaret,cùm generalis conſuetudo ſit pro domino.
9. Eſt enim dominus anormalus ſucceſſor,vt vocant,& heredis loco potiùs quàm heres.
10. *Ex reg.Si vinco vincentem to.l.de acceſſionibus 14. De diuerſ temp.præſcr.*
11. *d.l.poſt dotem 40.vbi not. D.ſolut.matr.*
12. *Vt in l.3.& 2.D. de caſtrenſ pecul.*
13. Placet enim noſtris filiamfamilias hodie in profectitia dote poſſe heredem habere, vel patrem vel liberos ſi quos habeat Bart.& alij *in d.l.poſt dotem.* De quo tamen vide quę contra ſcripſi *lib.3.Conſ.fur.*
14. Id ſcilicet impediente iure domini qui ſolus in bonis defuncti talliabilis ſuccedit, & tanquam antiquior omnibus præfertur.
15. Id eſt ex propria ſtipulatione ſiue expreſſa ſiue tacita,vt ſuprà diximus.
16. Hoc enim iure vtimur vt etiam in bonis defunctorum talliabiliũ legitima tamen parẽtibus ſalua ſit vt dixi *Def. 5.ſup.*
17. *Vulg.d.l.iure ſuccurſum 6.D.de iur.dot.l.vlt.C.de inſtit. & ſubſt.l ſcripto 7.§.vlt.D.vnd.liber.*
18. *Nouell.118.de hered.ab inteſt.venient.cap. 2. vnde ſumpta eſt Auth.item hereditas C.de bon.quæ liber.*
19. *l.vlt.D.de uſufr.*
20. Neque enim mors eſt modus acquirendi vſusfructus ſed potiùs admittendi.*vulg.iurib.*
21. *l.loco 9.C.de rei vindic.l.quamuis 76.D.de iur.dot.l.1.D.de fund.dotal.*
22. *l.pro oneribus 20.C.de iur.dot.*
23. Quod eſſe non debet *l.ſi is qui 56.§.ibi dos D.eod.l.cùm pater 11.D. de pact.dotal.*

DEFINITIO XXXI.

In defuncte talliabilis filiæ ſucceſſione quis debeat præferri excluſo feudi domino, An pater an agnati ydémque condiuiſores.

INgenui hominis filiâ, quæ ex materna hereditate fundos pleróſque talliabiles acceperat, eorúmque poſſeſſionem cum materteris ſuis toto vitæ ſuæ tempore communem retinuerat,tandem nullis relictis liberis, ſed patre ſuperſtite defunctâ; Pater vniuerſam filiæ hereditatem ſibi vindicabat, non quidem iure aliquo communionis, quam conſtat inter patrem & liberos nullam eſſe, 1 ſed ea tantùm ratione quòd cùm per cæteros condiuiſores impediretur dominus feudi non poſſet ſuccedere,2 ſola relinquebatur ſuccedendi ratio ex iure communi, quod vtique agnatis cognatíſque omnibus patrem præferebat.Illi verò contradicebant,tanquam quos æquum eſſet ſuccedere hoc ipſo quod dominum feudi alioquin ſucceſſurum in iis bonis talliabilibus arcerent à ſucceſſione,cuius controuerſiam ei facere nullomodo pater potuiſſet.4 Addebant ex vetere ſtatuto Sabaudiæ, 5 ita comparatum ius eſſe,vt pluribus fratribus vel patruis vel aliis cuiuſcũque gradus agnatis in communione bonorũ manentibus,6 ſi quẽ ex iis ſine liberis decedere contingat, non tantùm excludatur dominus per condiuiſores ſuperſtites,ſed etiam ad ipſos condiuiſores tota bonorum talliabilium ſucceſſio deuoluatur. Quaſi ſuccedere illi de-

beant,non tam legis iurisque communis potestate,quàm consuetudinis & indiuisionis, ac proinde excluso patre cui neque consuetudo neque indiuisio fauet. 7 Atque ita pleriſque Senatusconsultis antea iudicatum dicebatur. Patet contrà,Nihil ad hanc facti speciem pertinere Statutum,8 siue quòd eum,nominatim casum tractet quo condiuisorum personæ sint talliabiles albergúmque talliabile in communi vt loquuntur tenentes,9 siue quòd nullum in toto statuto verbum sit de patre excludendo, nec quod aptari possit ad eam speciem qua pater filio superstes esse proponatur. 10 Dicebam, Si quis admittat sic intelligi statutum debere, vt mortuo vno ex condiuisoribus cæteri omnes condiuisores cuiuscunque gradus sint simul ei succedere debeant, ita vt proximiores remotioribus non præferantur, 11 vix posse defendi quin eodem iure patrem excludi necesse sit à condiuisoribus licèt remotioribus, qui bonorum communionem retinuerunt,cùm nihil iuris habeat pater nisi quòd proximior est,quo tamen iure non posset vincere tametsi in ea bonorum communione cùm filia fuisset.Quantò minùs, cùm nullam possit communionem obtendere?12 Sed tamen vix mihi persuadere poteram statuti mentem eam fuisse, sed illam potiùs vt cuiuscunque gradus condiuisores dominum excludant,non etiam remotiores cùm proximioribus æquo iure succedant:13 quod certè non nisi periniquè constitui potuisset.14 Alioqui paulatim eò quoque nos decursuros, vt si quis huius condicionis homo superstitibus filio,fratre & consobrino decederet, dicendum esset non meliorem filij quàm cæterorum conditionem fore:imò fortassis deteriorem ob id quod nullam pater cum filio: 15 sed tantummodò cum fratre & consobrino communionem habuisset: 16 Nam cùm etiam huic hominum generi non sit interdicta testandi facultas dum ne inter alios,quàm inter suos condiuisores aut liberos testentur,17 quid absurdi est alios aliis ab intestato præferri à lege, qui etiam ex testamento præferri potuissent?18 Quòd si quis obiiciat,ita futurum vt eadem successio quam communio conseruat,extraneum socium inducat,facilis respõsio est parum interesse, quis & qualis socius sit, dummodò corporum communio retineatur,19 nec ad excludendum dominum æqualitatem portionum requiri sed sufficere indiuisionẽ in quam nihil verat cum quoque incidere qui antea extra communionem fuit,cùm nullo etiam tractatu habito sola successionis causa possit sufficere ad communionem inducendam:20 præsertim ex qua nec domini feudalis, nec condiuisorum ius vllo modo lædatur, 21 quorum scilicet portiones non augentur quidem sed tamen nec minuuntur.Illa ratio fortior contra patrẽ vrgere videbatur, quòd ferendum non esset vt in communionem incideret extranea persona,cui neque agnationis neque cognationis iure succedere cæteri condiuisores possent.22 Nec enim sola indiuisio sufficere potest ad inducendum ius successionis hereditariæ,si non etiam consanguinitas interueniat, aut ius aliquod proximitatis.23 In proposita verò specie nulla inter defunctæ patrem & condiuisores superstites successionis spes,24 supererat,maximè cùm non de personarum sed de rerum duntaxat condicione ac,vt ita loquar,talliabilitate quæreretur.25 Nam si persona ipsa defunctæ filiæ, huiusmodi condicionis fuisset, patrem quoque ipsius eadem macula notatũ esse necesse esset, cùm hac parte sicut in cæteris omnibus patris condicionẽ liberi sequantur. 26 Quãquam non eò magis inter defũctæ patrẽ & materteras ordo succedẽdi aliquis esse posset cùm neque agnationis neq; cognationis vinculo per filiã,27 sed tãtùm adfinitatis iure per defunctæ matrẽ coiungãtur:28 quæ res ius successionis inducere nõ potest ne quidẽ inter liberas personas, 29 Quantò minus inter talliabiles & deditirios,siue omnes siue ex omnibus aliqui tantùm eius cõdicionis esse proponantur?30 Nã etsi omnes essent & talliabiles,& condiuisores,nihil tamen ea res faceret ad causam successionis quando non per cognationẽ,sed per quam aliã causam ius cõmunionis inter eos tanquam inter extraneos quoslibet contractum fuisse oporteret. Ita fit, vt si in proposita specie pater ad filiæ prædefunctæ hereditatem tanquam proximior admittatur,nihil reliquis condiuisoribus profuturum sit,quòd & in perpetua communione manserint cũ filia quandiu vixit,& in ea cum patre etiamnum perseuerent:qui scilicet non eo magis patri huic, qui alterius familiæ caput est,vnquam sint successuri. 31 At rursus si admittamus inutilem futuram cõdiuisoribus eam quæ cum patre superet communionem dici non facilè poterit cur debeat excludi dominus per condiuisores, qui nec idcò admittantur, nec admitti ad successionem vnquam possint.32 Nec enim odio domini sic comparatum est,vt eum condiuisores excludant, sed fauore condiuisorum ne per dominum excludantur,& succedere prohibeantur.33 Cui consequens videtur,vt quo casu impediuntur alia tatione succedere, potior domini causa esse debeat quàm patris, aut alterius cuiuslibet extranei, qui non magis prætextu communionis succedere possit cõdiuisoribus filiæ,quàm successores eos habere.34 Enimuerò illud quoque in proposito absurdum & à statuti non minùs verbis quàm mente alienum videbatur excludi per dominum à successione defunctæ materteras, quas illa & in communione constantes,& ad succedendum semota persona patris habiles reliquisset.35 Placebat itaque pro materteris potius quàm pro patre pronunciandum esse,quantum ad ea bona pertineret quæ talliabilia probabantur,36 in reliquis verò bonis ius antiquum patri seruandum esse.37 In cóque durius agi cum patre quàm cum aliquo filiæ agnato proximiore qui non esset ex condiuisoribus. 38 Is enim nihilominùs in successione filiæ præferretur remotioribus,qui in communione perseuerassent,si modò talis esset qui & illis succedere,& illos vicissim successores habere posset ob concurrentem causam proximitatis cum iure communionis. Verèque hoc casu locum haberet quod pragmatici solent iactitare,Incapacem ex persona alterius capacis fieri capacem.39 Hactenus nimirum vt qui desiit esse ex condiuisoribus,atque ita non potuit dominum excludere,excludat tamen defunctæ condiuisores qui ipsi dominum excludunt. 40 Sed tamen cùm ex vtraque parte allegaretur aliter atque aliter de quæstione ista Senatum alias pronunciasse pro diuersitate probationum quas de iure consuetudinis in huiusmodi causis adferri necesse est,41 neque ex actis litis cõstaret quid ferret consuetudo in ea nominatim specie in qua pater superstes proponeretur, 42 Visũ est de eo diligentius & ex nobili Senatus officio inquiri ante omnia oportere,adeóq; cõsuli Principẽ de iure & interpretatione veteris statuti, 43 ne dubitari in posterum posset, quid in tam dubia controuersia iuris constitui oporteret. 44 *Ita tractatum est* in causa quadam Ternien si. Postea lite per transactionem vt audio finita,neque de consuetudine inquisitum, neque de iure litis pronunciatum fuit. Prid. Cal.August.1595.

1. Ne quidem ratione legitimæ quæ scilicet nec debetur,nec acquiritur filio nisi mortuo demum patre *l.1.§.si impubere D.de collat.bonor.l.cùm quæritur 6. C.de inoff.testam.*

2. Non enim aliter vocatur dominus ad successionẽ, quàm si contingat talliabilem decedere & sine liberis & sine condiuisoribus vt dixi *Defin.1.num.1 supr.*

3. *Nouell.118.de hered.ab intest.venient.* vnde sumpta est *Auth. defuncto C.ad SC.Tertyll.*

4. Ex regula nimirum illa si vinco vincentem te,multo magis vinco te *l.de acceptionibus 14.D.de diuers.temp.præscr.*

5. Quod incipit *Pluribus fratribus* de quo scripsimus *Defin. 1.supr.*& cuius verba extant *in fin.huius tit.*

6. Quia scilicet potestas consuetudinis facit hoc casu vt nulla iuris communis ratio haberi possit.

7. Nam pater neque ex liberis est neque ex condiuisoribus. Et præterea id suadet natura feudi recti. Feuda enim recta quorum retinent naturam hæc talliabilia de quibus agimus, nunquam ascendunt *cap.1.de natur.& de success.feud.lib.1.in vsib.feudor.*

8. Quod cùm sit odiosum & exorbitans à iure communi non facilè vltra fines & limites suos extendi debet *cap.odia cum ibi not.De reg.iu.in 6.*& præterea recipit interpretationem passuam à iure communi.Bart.*ad l.1.C.de summ. Trinit.*

9. Nos autem tractamus eum casum,quo bona tantùm sint talliabilia non personæ.

10. Ac proinde dura videtur ea interpretatio quæ patri auferat luctuosam filij hereditatem ad quam potiùs admitti debeat saltem ratione miserationis *l.scripto 7.§.vlt.D.vnd.liber.l.*

nam

nam etsi 15. Dele inoff. testam.

11. Quod vtique accendum esset si statutum condiuisoribus vniuersum albergam tallabile adiudicaret indistinctè. Vide tamen *num 38 infr.*

12. Plus enim iuris habet qui & condiuisor & proximior est quàm qui proximior tantùm, cùm duo vincula sint fortiora vno *l.1.§. vlt. D si à parent. quis manum. sit l. penu't. C. de adopt.*

13. Factum enim est statutum vt legitima successio inter cõdiuisores conseruetur, non vt corrumpatur *d. nu. 39. infr.*

14. Et contra leges ex quibus omne ius succedendi proficiscitur *l. lege obuenire 150. de verb signif* & quæ vocant proximiores *l.2. §. hæc hereditas & §. proximum & pass. D. de suis & legit.*

15. Vt dixi *num. 1 supr.* Nil obstante eo quod scriptum est *in l. in suis 11. D. de liber. & posthum.* Id enim ad iuris ciuilis fictionem pertinet non ad rei veritatem *l.1.§. largius D. de success. edict.*

16. Ob nunquam diuisas inter eos parentum hereditates *vt in l. cum duobus 52.§. Papinianus alius l. si fratres D. pro socio.*

17. Vt dixi *Defin. 17. supr.*

18. Nam & tacitè instituti censentur proximiores cùm quis decessit intestatus *l. 3. l. conficiuntur 8. D. de iur. codicill. l. ab exheredati 126. de leg. 1.*

19. Nec enim mutatio personæ socij tollit aut destruit causam communionis.

20. *l. Vt sit 31. cum duab. sequent. D. pro socio.*

21. *l. falso 3. & tot. tit. C. de commun. rer. alien.*

22. Præcipuus enim finis & effectus communionis inter talliabiles ille est vt conseruet inter eos ius mutuæ successionis.

23. *l. 1. l. ad intestati 5. & pass C. de legit. hered.*

24. Erant enim ex diuersis familiis.

25. Est enim hæc differentia quòd cùm de talliabilitate personali tractatur, non alij sunt condiuisores quàm qui sunt ex eodem nomine, eadémque familia.

26. Vt dixi *Defin 9. supr.*

27. Nulla enim cognatio contrahitur per descendentes, sed tantùm per ascendentes *l. Iurisconsultus 10. & pass. D. de gradib. & adfin.*

28. *l. 4. § sed quoniam eod. tit.*

29. *l. adfinitatu 7. C. commun. de success.*

30. Inter quos scilicet iura successionis siue testati siue intestati sunt multò strictiora, vt dixi *Defin. 17. & 18 supr.*

31. Cùm neque sint agnati neque cognati *d. l. adfinitatis l. scripto 7. D. vnd. liber.*

32. Quid enim prodest iis fauere qui nihil vnquam sint habituri? quomodo argumentatur *Vlp. in l si post mortem 10. §. liberi de bonor. poss. contr. tab.*

33. Solet autem illud maximè inspici quid cuius fauore vel odio constitutum sit, vt videre est in senatusconsultis Macedoniano & Velleiano, Inter quæ quot sunt differentiæ omnes ferè ex eo pendent quòd Macedonianum factum est odio creditoris, Velleianum verò fauore mulieris, vt diximus.

34. Soli enim liberi & condiuisores qui possunt succedere dominum excludunt vt dicemus *Defin. seq.*

35. Cùm ex statuto applicetur hereditas condiuisoribus quatenus habiles sunt ad succedendum.

36. Intellige, Salua tamen patri legitima si ea ex aliis bonis non talliabilibus seruari non possit. Ponimus enim fuisse in hac specie bona diuersi generis.

37. Id est ius ciuile cui non est derogatum per consuetudinem & ex quo pater tanquam proximior succedit, Ad differentiam scilicet iuris consuetudinarij quod est nouum, quomodo ius antiquum ad differentiam consuetudinarij dixit Vlp. *in l. 1. §. vlt. D. si à parent. quis manum sit. l. quoties duplici 91. de reg. iur.*

38. Nam si esset ex condiuisoribus, res non habet dubitationem, quin proximior præferri deberet, ex dispositione iuris communis, Nil obstante statuto nostro, quod licèt successionem adiudicet condiuisoribus indistinctè, tamen recipit interpretationem passiuam à iure communi vt scilicet proximioribus præferantur, quia nec beneficio remotiorum succedunt proximiores sed iure proprio cùm omnes sunt in communione.

39. Vt à nobis disputatum est *Definit. 16. supr. hoc tit.* vbi tamen monui hanc sententiam pugnare cum statuto: *Pluribus fratribus.*

40. Nil obstante illo nostrorum brocardico, si vinco vincentem te, multò magis vinco te. *Ex l de accessionibus 14. de diuers. temp. præscript.* Dixi *Def. 18. supr.* Et hoc dubio procul in Burgundia obtinet, sed apud nos obstat ni fallor statutum.

41. Cùm enim consuetudo quælibet sit facti probanda necessariò est, Nisi pro notoria habeatur, Quales sunt duæ illæ de quibus dicemus *Defin. 33. infr.*

42. Non enim sufficit probari consuetudinem in genere si non probetur etiam in specie quoties sumus in materia exorbitanti & odiosa, qualis ista est.

43. Tanquam per quod satis esset probata consuetudo sine alio testium adminiculo si modò de statuti sententia liquidò constaret. Nec enim posset valere consuetudo contra legẽ scriptam *l. 2. C. quæ sit long. consuet.*

44. Est enim Principis interpretari cuius fuit & condere *l. 2 & vlt. C. de legib.*

DEFINITIO XXXII.

Liberi talliabilis defuncti non excludunt dominum si abstineant se bonis patris.

QVi dedititiam & talliabilem condicionem professus fuerat, superstitibus liberis decesserat. Liberi quibus suspecta erat patris hereditas, bonis paternis abstinuerant, 1 atque ita sequentis gradus agnatum ad successionem inuitauerant, 2 qui cùm subinde bona defuncti vindicaret, controuersiam patiebatur à feudi domino, allegante sibi obuenisse successionem ex lege stipulationis, & iure consuetudinis, non minùs quàm si defunctus homo talliabilis nullos superstites liberos reliquisset. 3 Quid enim referebat an nulli superessent liberi, an superessent ij qui succedere vel nollẽt, vel non possent? 4 Respondebatur, In hac specie anormalæ vt vocant & cõsequenter odiosæ 5 successionis, quæ non tã ex legibus quàm ex cõtractus lege descenderet, 6 nihil aliud inspiciendum esse, nisi an extitisset condicio sub qua dominus ab initio ad successionem vocatus esset: 7 Eam verò condicionem quæ illa perpetua & generalis est, Si quandoque dedititium hominem sine liberis ac sine condiuisoribus mori contingeret, euidenter defeciisse cùm liberos superfuisse constaret, 8 Nec obstare quod ij paternam hereditatem omisissent quando non eò minùs verum esset patrem sine liberis non decessisse, Præsertim cùm liberi qui in morientis potestate fuerunt perinde sint & maneant heredes etiam post abstentionem atq; si non abstinuissent, 9 quamuis apud prætorem heredum loco non habeantur. 10 Huic enim simile esse quod à prudentibus nostris responsum est, Cùm quis rogatus est sub ea condicione *si sine liberis decesserit* hereditatem alteri restituere, omnimodo excludi fideicommissarium si vel vnus liberorum superuixit, etiamsi sit exheredatus, aut qua alia de causa à successione exclusus. 11 Sed hoc mihi longè dissimile videbatur. Qui enim sub deficientium liberorum condicione heredem institutum grauat, non fauore liberorum condicionem adiicit, sed in odium potiùs fideicommissarij, & vt ipsi heredi grauato consulat, ne obstringatur fideicommisso si liberos superstites relinquat. 12 Proinde vel vno superstite fideicommissarius per defectum condicionis omnino excluditur, 13 quem porrò semel exclusum perpetuò exclusum manere necesse est, quicquid posteà de liberis contingat. 14 In ea verò specie quam tractamus credendum est adhibitam stipulationi condicionem illam *Si dedititius homo sine liberis, & sine condiuisoribus decederet*, non odio domini quem ponimus ipsum sibi stipulatum esse, 15 sed fauore potius liberorum promissoris quos sibi ipsi prælatos stipulator voluit, non tam vt sibi noceret, quàm vt iis prodesset, ne paternam hereditatem iis inuidisse videretur si quandoque defuncto patri succedere non recusarent. 16 Proinde si abstinere malint, nihil causæ est cur eorum rationem habeamus, quibus fauere non possumus, 17 aut cur agnato proximo faueamus, quem condicionis verba nullomodo complectuntur, cum neque ex liberis sit, neque ex condiuisoribus. 18 Itaque visum est in ea successione dominum esse præferendum, ex mente contrahentium, iustáque condicionis interpretatione, tametsi verba repugnare viderentur. 19 Neque adhibendam esse distinctionem an de personali, an verò de reali talliabilitate tractemus. Omni enim casu sicut eadem successionis domino deferendæ condicio est, ita eandem pror-

sus ex eadem iuris & æquitatis ratione recipere debet interpretationem.20 Ita tractatum aliquando fuisse scio. Sed quid definitum postea fuerit, compertum non habeo. *sine die.*

1. Ex beneficio edicti perpetui *l. ei qui* 12. *& l. necessarijs* 57. *De acquis. hered.*

2. Postquàm placuit etiam in agnatis successionem esse §. *placebat Instit. de legit. agnat. succes.*

3. Quo casu de iure domini dubitari non posset, si modò nec vlli condiuisores essent, vt dixi *Defin. 1. & pass. supr. eod.*

4. *arg. l. si post mortem* 10. §. *liberi.* iunct. *l. 1. §. penult.* D. *de bono. poss. contr. tabul. l. 4. §. si deportatus de bon. liberi.*

5. Quicquid enim a iure communi exorbitat odiosum est & ideo nunquam trahitur ad consequentias *l. quod contra* 141. *de reg. iur. l. quod verò* 14. D. *de legib.*

6. Id est ex instrumento recognitionis iuncta potestate consuetudinis.

7. Existente enim condicione pura fit dispositio sicut & deficit ea deficiente *l. potior* 11. *vers. videamus in fin.* D. *qui potior. in pign hab. l. qui rome* 122. §. *Agerius* De *verb. oblig.*

8. *l. filiusfamilias* 114 §. *cùm erit rogatus de leg. 1. l. ex facto* 17. §. *penult.* D. *ad SC. Trebell.*

9. *l. cùm quasi* 30. § *sed etsi fuus* D. *de fideic. libert. l. 1. §. qui sunt in potestate* D *si quis omiss. caus. testam.*

10. *l. si filius* 12. D. *de interrog in iur. fac.*

11. *d. l. filiusfamilias* 114. §. *cùm erit rogatus de leg. 1.*

12. *l. cùm pater* 77. §. *volo de legat. 2. l. ex facto* 17. §. *si quis rogatus* 1. *& 2. l. heredibus* 77. *in princip.* D. *ad SC. Trebell.*

13. *l. non aliter sine liberis* 148 *& seq. de verb. signific. l. 1. C. de condic. insert.*

14. *d. l. heredibus.* Oldrad. *cons.* 21. incip. *Thema tale est.*

15. Ac proinde qui potuit rei suæ quam voluit legem ab initio dicere *vulg. l. in traditionibus* 44. D. *de pact. l. venditor* 13. D. *commun. prad.*

16. *arg. l. generaliter* 6. C. *de instit. & substit.* in illis verbis: *liberos eius omni pene fructu paterno defraudari.*

17. Textus est elegans *in d. l. si post mortem* 10. §. *liberi* D. *de bonor. poss. contr. tab.*

18. Condiciones enim omnes sunt strictè accipiendæ, saltem hactenus vt persona nunquam extrinsecus suppleatur *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus in fin. de verb. oblig.*

19. Siquidem in condicionibus interpretandis voluntas proferentium spectanda potissimum est *l. in condicionibus* 19. §. *pater Severianam* 101. D. *de condic. & demonstr.*

20. Vt vbi eadem iuris vel æquitatis ratio est idem quoque ius constituatur *l. illud* 32. D. *ad leg. Aquil. l. 3. §. unde etiam D. de iniust. rupt.*

DEFINITIO XXXIII.

Consuetudines quæ de talliabilium iure & successione allegantur, probanda sunt, Praterquàm in duobus casibus positis in Definitione.

EA quidem quæ moris sunt & consuetudinis, cùm facti sint, probari omnimodo per testes debent, 1 Nisi quod vulgo placet, Etiam Doctori de consuetudine attestanti credendum esse. 2 Sed si tam notoria sit consuetudo vt nisi per euidentem calumniam negari non possit, sufficiet allegari eam, nec probari necesse erit, 3 Eo nimirũ iure quo cætera omnia quæ notoria sunt, allegatione tantùm indigent nõ etiam probatione: 4 Ergo si quid allegetur, quod ad talliabiliũ successionum iura pertineat, cum sit iuris non scripti & consuetudinarij probandum erit. 5 Excipienda sunt duo tantùm. Vnum est, Si ea consuetudo allegetur, vt Defuncta sine liberis & sine condiuisoribus persona talliabili dominus feudi succedat. 6 Alterum est, Si dicatur Recognitionem ab vno ex condiuisoribus etiã sine mandato factã in consequentiam præcedentis alterius recognitionis, cæteris omnibus condiuisoribus nocere. 7 Sunt enim ista cõsuetudinis tam certæ, & exploratæ, vt de iis testes audiri (quod nihil nisi maiorum sumptuum materiam adferre posset,) Senatus non patiatur. 8 In cæteris omnibus necessariæ sunt probationes, quoadusque ex Principis vel Senatus autoritate consuetudines illæ omnes scribantur, quod ad publicã vtilitatem fieri debere sæpius deliberatum vidi, nunquam tamen decretum. *sine die.*

1. Quia scilicet pendent & æstimantur ex facto quamuis cõsuetudo ius sit non factum vt subtiliter tractat Bart. *ad l. de quibus num.* 7. *& 17. D. de legib. & in repet. eiusd. leg. num.* 21. *& seqq.* Alex. *cons.* 196. *vol.* 2.

2. Idem Bart. *in repet. d. l.* De *quibus num.* 20. vbi vide.

3. Alioqui calumniis & malitiis indulgeretur quod nũquam faciendum est *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic. l. 1. §. 1. si mulier ventr. nomin. per calumn. in poss. esse dicet. l. in summa* 65. §. 1. *de condict. indeb.*

4. *Glos. not. in clem. appellanti de appellat.* Guid. Pap. *quæst.* 221. *nu.* 4.

5. Quæ enim sunt facti nunquam præsumuntur nisi probentur *l. 2. l. ab ea parte* 5. *& pass. D. de probat. Not. in l. 2. C. qua sit long. consuet.*

6. De qua consuetudine scripsimus *Defin. 1. supr.*

7. De quo vide quæ diximus *Defin. 3 supr.*

8. Cauet enim Senatus quantum potest quomodo & alius iudex quilibet cauere debet ne superuacuis sumptibus quisquam ex litigatoribus oneretur *l. minoribus* 6. *D. de minor. l. 1. D. de inoff. testam. l. hac stipulatio* 14. *in fin. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

Statuta duo vetera Sabaudica.

De talliabilibus.

I.

PLVRIBVS fratribus vel filiis seu filij eris fratrum, aut patruo & filiis fratrum in quibuscumque gradibus consanguinitatis attingentibus, tenentibus, habentibus, seu possidentibus vnum abergium à nobis, vel ab aliquo ex vassallis nostris, vel aliis in feudũ talliabile vel censitũ aut aliud ad echeutam seu manum mortuã obligatum, si & quandiu ipsum abergium tenebunt sine diuisione: Sed in communi & sub vno foco, seu domicilio contingat alterum vel alteros eorũ decedere sine liberis naturalibus, & legitimis, alio, vel aliis in communione ipsius abergij indiuisi consortibus superstitibus seu superstite, non esse locum echeutæ, seu manui mortuæ portionis seu portionũ dictorum sic decedẽtium seu decedentis, hoc edicto decernimus: Sed potius huiusmodi portionem seu portiones alij vel aliis superstitibus indiuisis pertinere, & ipsos superstites eo casu sic decedenti, seu decedentibus, succedere debere, qui ad totum onus & tributum ipsius abergij remanebũt obligati. Si verò dictos indiuisos homines talliabiles vel censitos, aut aliàs ad echeutam seu manũ mortuam nobis vel alteri adstrictos abergium vel res communes & indiuisas eorum diuidere contingat, vel se ab inuicem cum portionibus suis separare, & alterum vel alteros decedere sine liberis naturalibus, & legitimis aliis consanguineis etiam fratribus superstitibus, in ipso casu locum echeutæ seu manus mortuæ bonorum sic decedentis seu decedentium hoc eodem edicto censemus adesse, nullúmque ius successionis in bonis diuisorum sic decedentium aliis, cum quibus prius cõsortium seu communionem habuerunt, pertinere: Sed ipsa bona ad nos, seu dominos eorundem debere deuenire, & in solidum spectare ex echeuta seu manu mortua tunc locum sibi vindicante.

II.

SI qua mulier fuerit per dominũ, cuius pater ipsius mulieris, dũ viueret, erat homo talliabilis, censitus, vel aliàs ad echeutã, seu manũ mortuã adstrictus, vigore consuetudinis ipsius echeutæ, vel manus mortuæ exclusa seu repulsa à successione bonorũ paternorum, hoc edicto decernimus ipsam mulierem sic exclusam, eo ipso fore liberã, & exemptam cum tota prole sua ab omni homagio, echeuta, &

ta,& manu mortua,ad quod,& quas pater suus defunctus tenebatur,sic quod in ipso casu in vita, vel post mortem ipsius talis mulieris dominus patris eiusdem mulieris,vel ipsius domini heredes nullam ius in persona,vel in bonis ipsius mulieris, prætextu homagij paterni, seu echeutæ vel manus mortuæ petere valeat, vel habere:cæteras autem mulieres, quæ ab hereditatibus paternis non excludontur,ad homagia,tributa, & onera hereditaria adstrictas esse censemus.

TIT. II.

De commun.seruo manumiss.

DEFINITIO I.

Talliabilis plurium dominorum potest ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti.

SI duorũ pluriúmve dominorum homo dedititicius quem vulgò talliabilem vocant,ab vno ex iis manumissus sit, plenáque libertate donatus,liber fit,& consequenter in solidum, 1 cùm pro parte liber esse nemo possit. Coguntur enim socij fauore libertatis ratam habere manumissionem, licèt ab eo factam qui minorem dominij portionem in homine illo habuerat. Planè manumissi hominis precium,& , si quid amplius probabiliter interfit,à socio petere non prohibẽtur. Sic sæpius à Senatu iudicatum fuisse relatum est 3. Non. Decembr. 1588.

1. *l.1.& 2.C.hoc tit.*

2. *l si pariter 9.in fin.D.de liber.caus.l.iudicata 29.D. de excep. rei iudic.*

3. Quamuis quod ad alias causas pertinet potior sit in re communi causa prohibentis *l.Sabinus 28. in princip.D. commun. diuid.*

4. *d.l.1.& 2.C.hoc tit.l.quidam ita 25. §.si quis seruum D. ad SC.Trebell.*

TIT. III.

De liber.caus.

DEFINITIO I.

Manumisso ab herede in præiudicium fideicommissi conseruatur ingenuitas,sed precium fideicommissario præstari debet,A quo,& Quantum.

CVM heres fiduciarius 1 hereditatem post mortem suam restituere rogatus hereditarium seruilis cõdicionis hominem quem nos talliabilem appellamus, accepto vili precio manumisisset, ac posteà fideicommisso restituto hũc ipsum fideicommissarius in libertinitatem vindicaret,quasi in fraudem fideicommissi perperam data libertate,2 quæ nõ magis dati potuerat,quàm aliud quicquam ex hereditate distrahi,3 *Senatus* ingenuitatis fauore motus,cuius causa semper præcipua esse debet,4 pro ea pronunciauit,hoc tamen addito temperamento vt rogatus heres acceptum precium ex causa fideicommissi reddere cogeretur,6 Itémque vt quanto minori precio facta manumissio probaretur,ex bonis manumittentis heredisve eius,aut si non sufficerent ex ipsius manumissi facultatibus ad eam vsque quantitatem quæ Edicto, De manumissionibus præscripta est fideicommissario sarciretur,7 Inspecto scilicet quantũ manumissus in bonis haberet iudicati tempore non quantum habuisset tùm cùm manumittebatur, 8 propterea quòd minùs iusto precio ab initio facta manumissio fuisset. 9 Alioqui non ex eo solo,quòd manumissi facultates post acceptam libertatem excreuissent augendi quoque precij necessitatẽ Senatus iniũxisset. 10 Sed & quicquid manumissus fideicõmissario ex ea causa præstare damnatus esset, manumissoris heredem ex stipulatione in contractu apposita,adeoque ex natura cõtractus quasi euictionis nomine ipsi restituere debere placuit. 11 *Ita Senatus* pro Ioanne Darderio contra D. Marchionem Aquensem anno 1579.

1. Sic enim nostri vulgo appellant eum qui de restituenda hereditate rogatus fuit,Quamuis non satis rectè vt scripsi alio loco. Fiduciarius enim heres propriè ille est, qui nudo tantùm nomine heres est, nec nisi tanquam nudus minister electus ad restituendam alteri hereditatem,*vt in l.Seius Saturninus 46. D. ad SC.Trebell* quomodo & fiduciarium legatarium possemus dicere in specie *l si quis Titio 17.de legat.2.*

2. Vt in specie *l.quidam ita 25.§.si quis seruum D.ad SC.Trebell.*

3. *l.vlt § sin autem sub condicione* iunct. *Auth.res quæ C.commun.de legat.l.vlt.§.vlt.de legat.2.* Nisi cùm iubetur quis restituere quod supererit ex hereditate *vt in l deducta 58.§ penult.& vlt.D.ad Trebell.*qu bus tamen verbis bonam fidem inesse constat *l.Titius 54 eod.*Iunge *l.Imperator 50.eod.tit.*

4. Cùm nihil aliud sit ingenuitas quàm plena libertas qualem omnibus hominibus natura dedit *l.1 & tot.tit.D. de natal. restit.l.3.in princip.l.vlt.in fin.D si ingen.esse dicet.*

5. Solent enim & debent iudices fauere libertatibus *l. 3. in princip.D.de alien. iudic. mut. caus. fact. l. inter pares 38. D.de re iudic.*

6. Vt in specie *d.§ si quis seruum l.25.D.ad SC.Trebell.*

7. Ex generali ratione posita *in d. §.si quis filium.* ne scilicet factum heredis damnum adferat fideicommissario. Cui nec heredis ignorantia nocere deberet nec eius qui manumissus fuit, quominùs saltem fideicommissario precium præstaretur *d. l. vlt.§.vlt.de legat.2.*

8. *arg.l.quæsitum 30 D.de pecul.*

9. Vt quod ab initio perperam factum est ad æquitatem suam & æqualitatem redigatur *arg.l.maioribus 3.C.commun.vtriusque iudic.*

10. Poterat enim æquè accidere vt facultates decrescerent, nec est audiendus qui petit id cuius contrarium non fuerat postulaturus *l.pen.C.de solut.l si pater puellæ 12.C.de inoff.testam.l. de fideicommisso 11.C.de transact.*

11. *arg.l.si in venditione 60.l.Seia 73.& pass.D.de euict.*

DEFINITIO II.

Infeudatio facta per Principem quandiu adprobata non est non impedit ne interim possit Princeps manumittere talliabiles eius feudi.

PRinceps castrum quoddam cum iurisdictione cæterisque iuribus omnibus vassallo in feudum concesserat, Literisque in eam rem iam conscriptis subscriptisque sed nondum à Rationalium ordine adprobatis, & vt loquuntur,homologatis,1 hominem dediticiæ & talliabilis condicionis in plenam libertatẽ restituerat. Defuncti post manumissionem hereditas,non ad vassallũ ex infeudatione,tametsi iã tùm approbata viresque suas sortita,sed ad testamentarios aut legitimos heredes pertinebit. 2 Libertatẽ enim quæ medio tẽpore vtiliter data est & bona fide,revocari ex postfacto nõ posse cõstitit. 3 Nec solum si infeudationis literas ea lege Rationales adprobauerint ne quid prẽiudicij fieret præcedentibus manumissionibus, 4 sed etiam si simpliciter literarum formam sint secuti. 5 Nam cùm

ante approbationem à Rationalibus factam non valeant eo iure, quo ex Principum nostrorum edictis vtimur,6 consequens est vt medio tempore habuerit Princeps manumittendi facultatem,7 & secuta Rationalium adprobatio in præiudicium iuris intereà tertio quæsiti ad dié concessionis non retrotrahatur, 8 Tametsi hoc ipsum literis expressum sit vt à die concessionis vires accipiant. Illa náque clausula ad ea duntaxat referri debebit, quæ in eodem statu manserunt.9 *Ita Senatus* pro heredibus Ioannis Parisot, contrà D. de Dortans 1592. Tractatúmque rursum & relatum est in relationibus libellorum 14. Cal. Iul. 1593.

1. Quam tamen adprobationem & homologationem sequi necesse est vt sequitur in Definitione.

2. Iure scilicet communi quo is qui plenæ libertati & ingenuitati restitutus est, habet heredes eos quos habere vult siue testamentarios siue legitimos *l. verbus legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *de verb. signific.*

3. Cùm libertas quæ semel competiit nunquam reuocetur *§. si is cui Instit. de eo cui liber. caus. bon. addic. l quidam ita* 25. *§ si quis seruum* D. *ad SC. Trebel.*

4. Nec enim beneficia Principis vnquam debent trahi ad alienam iniuriam *l. 4. C. de emancip. liber. l. 2 §. meritò & §. si quis à Principe* D. *ne quid in loc. public.*

5. Nam & in dubio ea est facienda interpretatio, quæ tertij ius non lædat *d. § si quis à Principe l. Paulus notat* 8. D. *de prator. stipulat.*

6. Quibus expressim cautum est vt non priùs valeant huiusmodi concessiones & infeudationes quàm fuerint homologatæ.

7. Tanquam qui toto eo medio tempore fuerit interim dominus.

8. Non enim fit retroactio cùm medium est inhabile *l. pen. D. rat. rem haber. l. potior.* 11. D. *qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO III.

De talliabilibus ad misericordiam & de adscriptitijs qui bona aliqua acceperunt vt se tales profiterentur, Et an relictis bonis possint libertatem recuperare.

Liber homo libertatem suam certo precio vẽdere non potest, neque donare alióve vllo contractus genere amittere,1 quia membrorum suorum nemo dominus est,2 Adcóque nec si se tanquam seruum ab extraneo vendi passus sit. Id enim Leonis nouella constitutio induxit.3 Idem est quod ad eam hominũ condicionem attinet, quos vulgò talliabiles, Latinè dedititios non malè dicere possumus. Etsi enim hi minùs proprie serui dici debeant, quippe qui inter viuos liberum de rebus suis disponendi arbitrium habeant,4 negari tamen non potest quin seruis proximè accedant; illámque naturalẽ libertatem quæ hominibus omnibus cõmunis est 6 valde imminutam habeãt, vt quibus interdicta sit libera testamenti factio, ex qua ius potissimũ libertaris & ciuitatis æstimatur.7 Inde est quòd ex iis plerique dicuntur talliabiles ad domini misericordiã & voluntatem: quo quid seruilius potest esse, & abiectius? 8 Quare quod olim in veris seruis constitutũ legimus, non abs re ad hoc hominum genus accómodatur,9 præsertim inter Christianos apud quos iniquipressanè videri debẽt huiusmodi pactiones per quas libertatis iura aut amittantur prorsus aut infringantur.10 Alia eius condicio est, qui bonis immobilibus ab alio acceptis adscriptitium se professus est, Quę talliabilium nostri temporis origo fuisse videtur. Liberum enim fuit domino, quam voluit legem ab initio rei suæ dicere,11 sibique debet imputare qui res alienas ea lege nacisci maluit,12 vt se ab inopiæ metu liberaret, quàm perpetua mẽdicitate laborare.13 Nec iniqua cõuentio est vt si quid ex iis bonis eorúmve fructibus aut ex industria circa ea bona is acquirat qui nihil anteà habebat totũ id ad eum perueniat ex cuius liberalitate profecta est acquirendi occasio si nulli liberi supererunt.14 Quamquã & hoc quoque casu humanius est, vt si adscriptitij hominis liberi parati sint nó tantùm ea bona quæ à domino parens habuit, sed etiam quod ex iis aut eorum occasione quæsitum est derelinquere, plenissimam libertatem recuperare debeant, quam haberent si pater nunquam adscriptitius fuisset.15 Quod & plerisque locis obtinet, maximè apud Burgundos apud quos extat cõsuetudo scripta, vt ipse etiam talliabilis derelinquendo mansum, vt vocant, recipiat libertatem. 16 Non tamen apud nos idem obtinet, quia condicio hæc vt ita dicam talliabilitatis magis personæ inhærere intelligitur quàm rei, personámque ipsum & afficit & inficit.17 Ergo, vt ad propositum redeamus, si quis accepto precio talliabilem se fecerit non magis valet pactio quàm si libertatẽ suam omnino vendidisset, 18 Et quãuis sequatur recognitio & homagij præstatio, si tamẽ constet de initio & titulo illo vicioso, ex quo actus illi secuti sint, non debent nocere quæ malum initium habuerunt.19 Non idem esset si adscriptitius factus proponeretur. Illo enim casu etsi sola confessio aut scriptura non sufficeret nisi aliis suffulta adminiculis 20 tamen interuenisse stipulationem satis esset, nec aliud adminiculum requireretur.21 *Ita Senatus* in causa D. de Loysin & fratrum Perrucax 6. Cal. Febr. 1595.

1. *l. nec si volens* 6 *l. liberos* 39. C. *hoc tit.*
2. *l. liber homo* 13. *in princip.* D. *ad leg. Aquil.*
3. *Nouell.* 59. cui titulus est *Abrogat. leg. qua homin. liber. se vender permitt.* Olim namque aliud iuris fuit *l.* 5 *§.* 1. D. *de stat. homin.*
4. Ideóque cogniti sunt iuri ciuili, & prætorio, quod de veris seruis similiter dici non potest *l. nullomodo* 7. D. *de leg. Cornel. de falsis. l. qui testamento* 21. *§ seruus* D. *qui test. fac. poss. l. quod attinet* 32. *de reg. iur.*
5. Sic enim viuunt liberi, vt penè serui mori videantur, vt scripsimus *in tit. De dedit. libert. tollend.*
6. *l.* 4. D. *de instit. & iur.*
7. Quia testamenti factio est ius succedendi siue ex testamẽto siue ab intestato ex legibus *l* 3. D. *qui testam. facer. poss. l. verbus legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *De verb. signif.*
8. *l. si libertus ita iurauerit* 30. D. *de oper. libert. l. ob æs alienum* 12. C. *de oblig. & action.*
9. Argumento ducto tanquam à simili quod in iure valet *l. ideo quia* 27. D. *de legib.*
10. *Arg. l. Titio centum* 71. *§. Titio centum de cond. & demonst.* iunct. *l. seruus* 7. *in fin.* D. *de seru. export.*
11. *l. in traditionibus* 48. D. *de pact. l. venditor* 13. D. *commun. prad.*
12. *l. vlt.* C. *de pact. int. empt. & vendit.*
13. Hoc enim maluisse videtur inquit *l. si cognite* 22. D. *de rit. nupt.*
14. Nam & alij quàm domino acquiri potest dummodò ex re eius acquiratur *l. qui bona fide* 23. iunct. *l. liber homo* 19. D. *de acquir. rer. domin.*
15. *Arg. l. euenit* 6. *& l seq. §. vlt. De damn. infect. l. is cum quo* 7. vbi Bart. *de aqua & aqua pluu. arc.*
16. Vt videre est apud Chassan. *tit. De mainmortes.*
17. Itaque hoc casu locum habet quod dici solet, Eum qui ex facto suo conuenitur non liberari rei cessione *d. l. is cum quo* 7. *vbi not. D. de aqua & aqua pluu. arcend.*
18. Quod suprà diximus esse prohibitum Nouella Leonis *59. de aqua num.* 3.
19. Cuiusque enim contractus initium spectari debet *l.* 1. *§. si seruus depos. l. si procuratorem* 8. D. *mandat. l.* 3. *§. scio in fin.* D. *de minor.*
20. *l. cùm scimus* 22. C. *de agric. & censit. lib.* 11. *tit.* 47.
21. Dummodo non esset facta stipulatio sine causa. Alioquin doli mali exceptio obstaret *l* 2. *§. circa* D. *de doli mal. except. l. si quis cùm aliter* 36. D. *de verb. oblig.*

DEFINITIO IV.

Geminata professio talliabilitatis si modò facta sit ex interuallo inducit probátque talliabilitatem.

EX eo quod quis se adscriptitium aut, quod hac parte idem est, talliabilem professus fuit, si causa professionis nulla sit, non probatur talis, nisi secutus sit aliquis effectus eiusmodi professionis, aut alia adminicula cõcurrãt.1 Inter cætera verò adminicula illud vnũ non minimũ est, si geminata sit confessio & recognitio: 2 sed geminata tùm demùm intelligenda est, cùm inter vtramque interualluni aliquod

aliquod intercedit. 3 Nam si posterior incontinenti facta sit vna eadémque cum priore esse videbitur. Dici enim solet ea quæ incontinéti fiunt inesse videri. 4 Sed etsi eodem, aut sequenti die secundas contractus celebratus sit, magis est vt fraudis vel metus præsumptio, quæ impedit ne sola professio prima sufficiat, durare videatur, 5 Nec satis per posteriorem purgata esse: præbéreque potiùs ea geminatio tam paruo distincta interuallo maiorem doli suspicionem. 6 Itaque decédium saltem intercedere oportebit. 7 *Ita senatus* in eadem causa.

1. Textus est *in d.l.cùm scimus 22.C.de agric.& censit. lib.11. tit.47.*
2. Solet enim geminatio multùm prodesse vt appareat seriò quid factum esse non inconsultò, & per errorem *l. si mulier 22.C.ad SC.Velleian.*
3. Quomodo necesse est biennium intercedere in specie *d. l.si mulier.*
4. *l.iuris gentium 7.§.quinimo D.de pact.l.lecta 40. vers.dicebam D de reb.credit.*
5. Magna enim præsumptio est, extortum esse per vim aut metum id quod antea non debebatur, cùm nemo suum iactare præsumatur *vulg.l.cùm de indebito 25.D.de probat.*
6. Cùm dolus probetur etiam ex coniecturis *l.dolum 6 C.de dolo.*
7. Quod tamen modicum tempus dicitur *in l.promissor 21. D.de const.pecun.*

DEFINITIO V.

Neque iurisdictiabilis neque talliabilis quisquam sit ex sola recognitione nisi vel precedente iusta causa vel secuta homagij præstatione.

QVemadmodum in rerum incorporalium alienatione sola transferendi dominij causa & voluntas non sufficit ad dominium transferendum, sed traditionem sequi omnimodo necesse est, 1 Ità cùm de iuribus & rebus incorporalibus agitur, 2 puta si quis iurisdictionem in aliũ velit acquirere non sufficit de eo iure acquirendo tractatum & contractum esse, id est quòd alius nouæ istius iurisdictioni se subdiderit subditúmque esse velle professus sit, sed præterea eius patientiam interuenisse oportet, hoc est vt actum aliquem iurisdictionalem à domino illiúsve officialibus in se exerceri passus sit. 3 Alioqui non priùs iurisdictionabilis, vt vocant, dici debebit. 4 Si nec talliabilis ob id solum quòd talem se recognouerit, etiam præcedente causa, 5 Nisi secuta sit homagij præstatio, aut quid aliud simile in consequentiam contractus præcedentis. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.traditionibus 20.C.de pact.l.nunquam nuda 31.iunct.l.traditio 20.D.de acquir.rer.domin.*
2. Iura enim sunt res incorporales *l.1.§.vlt.D.de ver.diuis.*
3. Quoniam in corporalibus patientia pro traditione est *l.3. in princip.D.de vsufr.l.si quis diuturno 10.D.de seruit.vindic.*
4. Nemo enim sola voluntate statum suum mutare potest.
5. Quam semper præcedere necesse est ne obstet exceptio doli *l.2.§.circa D.de doli mal.except.*
6. *l.cùm scimus 22.C.de agric.& censit.lib.11.tit.47.*

DEFINITIO VI.

Non potest quis duorum in solidum esse homo ligius aut talliabilis, Potest tamen esse talliabilis homo vnius & iurisdictionabilis alterius.

QVi se vnius domini hominem ligium, & liberũ professus est, alterius domini seruum adscripritiũ se profiteri non potest aut talliabilem, quoniam id sine prioris domini detrimento fieri non posset, Cuius condicionem alterius facto deteriorem fieri non oportet: 1 Duorum autem homo in solidum esse nemo potest. 2 Aliud erit si non domino sed tantùm iurisdictioni alterius subiectus erat. Distincta namque sunt iura iurisdictionis & homagij siue ligij siue talliabilis. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.2.pen.& vlt.D.de natal.restit.l.2. D. quod vi aut clam. l.1.D.de alien. iudic. mut. caus.fact.l.Granius 71. § pen.D. de fideiuss.*
2. Guid.Pap.*quæst.311.& seq.* sicut nec alterius vllius rei duo in solidum domini esse possunt *l. 5. §. si duobus vehiculum D. commo.l.de hereditate 19.§.pater.D.de castren.pecul.*
3. Cùm nihil vetet esse quem iurisdictionabilẽ vt aiunt vnius & talliabilem alterius quod quotidie accidere videmus.

DEFINITIO VII.

Professio talliabilitatis per patrem facta nocet liberis postea quæsitis sed non jam natis nisi sint patris heredes & de ijs specialiter pactus sit pater.

QVo casu patri permissum est vt libertatis suæ causam deteriorem faciat vt puta adscriptitiæ seu talliabilis condicionis assumptione, iis nimirum interuenientibus quæ proximis senatusc5sultis necessaria esse diximus, 1 sibi quidem nocet liberísque ex se posteà susceptis, 2 Sed iis qui antè nati fuisse proponuntur, nullomodo nocere potest, nisi patris heredes proponantur. Id enim est quod facit vt eadem cum patre persona esse existimẽtur, 4 Ideóque non quidem patris condicionem sequi, sed factum ipsius ratum habere debeant: 5 Nec tam patris factum hoc casu nocet liberis quàm proprium, quòd paternam hereditatem agnoscendo se vltrò obligauerint, 6 Quod ipsum tamen ita intelligendum est si de iam natorum quoque condicione pater pactus fuerat. 7 Alioqui si de se tantùm suísque liberis egerat, credibile est de iis liberis cogitatum quos naturæ iurísque ratio patris cogeret sequi statum, id est qui posteà nascerentur. 8 Itaque antè nati sicut antiquã patris condicionem retinent quæ fuit cùm nascerentur, non nouam sequuntur, quæ ex patris voluntate superuenit. Ita neque ex paternæ hereditatis aditione obligari possunt, vt quicquam de se præstent cùm nihil pro ipsis à patre promissum sit. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l cùm scimus 22.C.de agricol.& censit.lib.11. tit.47.*
2. Cùm hac in re vt in aliis ferè omnibus filius patris condicionem sequatur, vt dixi *Defin.9.supr. De dedit.libert.tollend.*
3. Cùm ius iam quæsitum liberis aufferri iis non possit per factum & voluntatem patris *l.emancipatum 7.§.1.l.filiam 9.D.de Senator.l.2.C.de libert.& eor.liber.*
4. *Nouell.48.de iureiur.à morient.præst.in princip.*
5. *l.cùm à matre 14.C. de rei vindic.l. vindicantem 17. D. de euict.l.venditrici 3.C.de reb.alien. non alien.l.ex qua persona 149. de reg.iur.*
6. *l.necessarijs 57. de acquir.hered.l. paterfamilias 28. de reb. autor.iudic.possid.alias l.13 de priuileg.credit.l.qua dotis 33.D.solut. matrim.*
7. Necessariè scilicet & postquàm de se pactus fuit, Alioqui non posset pater ingenuus manens filios suos etiam heredes facere talliabiles *arg l.transactione matris 38.C.de transact.*
8. Verba enim generalia sunt ciuiliter & fauorabiliter quantum fieri potest intelligenda *l.si cui simplicius 9.D.de seru.* iunct. *d.l.2.C.de libert.& eor. libert.*
9. Prius enim est vt aliquid pro iis pater promiserit, quàm vt possit quæri, An factum patris præstare teneantur, aut, An ex patris promissione conueniri possint.

TIT. IV.

De prescript. quæ pro libert. compet.

DEFINITIO I.

Quanam temporis prescriptio possit sufficere pro ingenuitate aduersus talliabilitatem.

QVi dediticiam,&,vt loquuntur, talliabilem condicionem professus est, nullius temporis quantumcumque longissimi spatio præscribere potest 1 nec si centum annorum curricula effluxerint. 2 Imò nec heres eius siue proximus siue remotior, 3 nisi præscriptionis initium dari possit ex intetueniente bona fide, Vt puta si vidente domino & non obstante eius contradictione gesserit se pro libero, 4 Aut si iustam causam habuit gerendi se pro tali etiam inscio domino. 5 Finge latem eum collocasse in ciuitate libera, in eáque moratum esse per tantum tempus quantum ex priuilegio ciuitatis necesse sit ad plenam libertatem consequendam. 6 Neque enim fur furtum fecisse aut in dolo malo esse dicendus est, qui iure publico & omnibus exposito vtitur. 7 Idem erit, si probetur ob acquisitionem fundi talliabilis, cuius incapaces sint homines liberi, exactam ab eo præstationem, quam *suffertam* vocant, quæ nunquam pro fundo talliabili à talliabilibus exigitur. 8 Præsertim si huiusmodi præstationem is exegerit, aut officiales eius qui libertatem etiamsi non competisset dare potuit, 9 Aut si cùm hic dominus talliabiles suos vndique perquireret ad profitendam condicionem, hunc qui præsens erat & in eadem prouincia sciens præterierit. 10 His casibus & alijs si qui sunt similes, triginta aut ad summam quadraginta annorum præscriptio sufficiet, 11 ab eo die computando tempore præscriptionis, quo malæ fidei suspicio purgata sit. 12 Nam quandiu mala fides subest quæ etiam in heredes & vniuersales successores transit, 13 præscriptioni locus esse non potest, ex vulgata pontificij iuris regula. 14 *Ita Senatus* in causa N. Franciscę Crassus viduę N.D. de Nouuelle contra procuratorem fiscalem Gebennensem 4. Id. April. 1593.

1. Propter malam fidem, cùm suam condicionem ignorare non possit, nec proprij facti ignorationem obtendere *l quãquam 7. D. ad SC. Velleian. l. cùm scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.* nec rursus præscribere cũ mala fide *cap. possessor cum ibi not. de reg. iur. in 6.* Iunge *l. cùm notissimi 7. §. vlt.* ibi: *vel quoscumque alios annos C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2. Quia nullo tempore præscribit malæ fidei possessor *d. cap. possessor de reg. iur. in 6.*

3. Quia cùm heres in vniuersum ius succedat, ignoratione sua defuncti vicia non excludit *l. cùm heres 11. D. de diuers. tempor. præscr.*

4. *Not. in l. 1. C. de serv. fugit.*

5. Alioqui non potest compleri præscriptio quę nec initium vnquam habuit *arg. l. Titio vsufructus 96. de condic. & demonst.*

6. Sunt enim huiusmodi pleręque apud nos ciuitates quæ tale priuilegium habent restituendę suis ciuibus ingenuitatis.

7. *l si duorum 52. D. de action. empt. l. nullus videtur 55. de regul. iur. l. quid sit 17. §. apud Labeonem de adilit. edict.*

8. Sed ab iis tantùm qui sint eius condicionis vt rem talem & sic affectam in bonis suis habere non possint.

9. Est enim hæc tacita quædam ratihabitio cùm non minùs facto quàm verbo possit quis voluntatem suam declarare *l. non tantùm 5. D. rat. rem haber.*

10. Nec enim quisquam diligens paterfamilias suum iactare præsumitur *l. cùm de indebito 25. D. de probat.*

11. *Arg. l. sicut 3. & seq. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

12. Vt iustum sit initium præscriptionis *d. l. 2. C. hoc tit.*

13. Ex ratione scilicet iuris etiam ciuilis *d. l. cùm heres 11. De diuers. temp præscr.*

14. *d. cap possessor.* Tenetur enim heres conscientiam defuncti exonerare *Not. in cap. vigilanti & vlt. Extr. de præscript.*

DEFINITIO II.

Solutio enim præstationis quam suffertam vocant prodest ad inchoandam ingenuitatis præscriptionem non autem ad dandam ingenuitatem & plenam libertatem.

AD rem verò non pertinebit si is qui soluit suffertam non dixerit se talliabilem, Non enim idcirco dolo malo fecisse videbitur. 1 Nam quod dici solet dolum argui non solùm ex falsa expressione, sed etiam ex taciturnitate cùm quis tacet ea, quæ si expressa essent alius verisimiliter non ita fuisset contracturus: 2 non habet locum quando tacitum id est quod alius contrahens scire debuit, 3 Qui enim certus est aut esse debet, amplius certiorandus non est, 4 Et qui cum alio contrahit ignorare non debet condicionem eius cum quo contrahit. 5 Multo minùs autem dominus contrahens cum homine suo talliabili. 6 Cæterùm solutio sufferræ non prodest ad dandam libertatem 7 sed tantùm ad inchoandam præscriptionem. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nemo enim se ipsum vltro prodere cogitur *vulg. l. hiemis grano 7. C. de testib. l. vlt. C. de edend.*

2. *l. quæro 39. D. de action. empt. cap. super literis de rescript.* Iunge *l. Iulianus 13. §. idem Iulianus 6. l si sterilis 21. §. 1. eod. tit. De action. empt.*

3. *l. quæritur 14. §. vlt. D. de adilit. edict.* iunct. *l. 2 §. si intelligatur eod.*

4. *Cap. eum qui certus est de reg. iur. in 6.*

5. *l. qui cum alio 19. de reg. iur.*

6. Cùm habeat penes se instrumenta professionis ex quibus possit esse instructus *arg. l. 2. D. de edend.*

7. Nec enim libertas datur nec fit manumissio nisi certis & legitimis modis inter quos hic non est, vt constat *in iis. D. qui sine manumiss. ad libert. perven.*

8. Nimirum quia inducit bonam fidem.

DEFINITIO III.

De subducendo à præscriptione decennio quo ciuilis possessio retineri intelligitur.

AN autem quibus casibus præscriptio locum habere potest, scientia domini requiretur? 1 Minimè, si modò decennium effluxerit quo durante ciuilem hominis sui possessionem dominus retinere potuit, 2 Subducendum enim est decennium illud, quia nec ante decennium ciuilis possessio amissa intelligitur, 3 nec interim nocere domino debet possessio quæ clandestina & vitiosa est. 4 Sed & qũibus casibus Principis scientia necessaria est vt contra eum currant tempora præscriptionis, Officialium scientiam sufficit interuenisse. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sic enim obseruatur cùm agitur de seruitute *l. 2. C. de servit. & aqua l. si quis diuturno 10. D. si servit. vindic.*

2. Cravet. *de antiq. temp part. 4. cap. absolutio num. 28. 29. & 31.* post Bald. *ad l. 1. C. de serv. fugit.*

3. Bart. & alij *ad l si id quod 25. l. si de eo 41. & l. fundi 33. D. de acquir. poss.*

4. Quia possessio viciosa prodest aduersus extraneos quidem *l. vlt. D. de acquir. poss.* sed non aduersus dominum *l. 1. §. vlt. l. 2. D. vti possid.*

5. Boer. *decis. 264. num. 19.* post Bart. *in l. licitatio §. fin. de public. & vectigal.*

DEFINITIO IV.

De priuilegio quod habent pleraque ciuitates vt suos per annum & diem incolas natalibus & ingenuitati restituant.

SI tale priuilegium habeat ciuitas quale apud nos habet Necciensis 1 vt quisquis in ea per annum & diem steterit plenè liber fiat, & remaneat quãdiu in eadem ciuitate domicilium retinuerit, non aliter transmittit libertatem ad liberos, quàm si ipse in ciuitate moriatur, tametsi proponantur liberi eo tempore concepti & nati quo pater eorum in ciuitate morabatur, 3 quia quoties successiui temporis tractum habet condicio ita demum impleta videtur si duret, nec vnquam deficiat. 4 Quid igitur si postquam per annum & diem in ciuitate pater steterit, & in ea etiamnum manens, vrgeatur à domino vt pristinam condicionem profiteatur? An recusare poterit eo colore, quòd iam ex priuilegio plenam libertatem sit consecutus? Minimè, 5 Quia tẽporalis & reuocabilis libertas est, 6 cùm

cùm mutata quandocumque ciuitate recasurus sit in seruitutem. 7 Ideó que verum est interea, & quandiu hoc ipsum incertum est an in eadem ciuitate perpetuò mansurus sit hic qui nunc se dicit liberum, interesse domini, professionem illam fieri pristinæ condicionis, Vel ob id maximè vt eueniente successionis casu 8 saluas habeat iuris sui probationes 9 quæ sola vetustate plerumque intercidunt, 10 cùm ignoratur, An qui vltimi defuncti sunt & de quorum bonis agitur originem suam traxerint ab iis qui se talliabiles professi fuerunt. 11 Planè libertatis ex priuilegio iam competentis iura non ob id sublata videbuntur, quòd eadem quæ anteà fuit condicio iterum recognitio facta & domino profutura sit quo talliabilem hunc extra liberam ciuitatem mori contingat. 12 *Ita tractatum est* in eadem causa. Iunge SC. 8. supr. de diuers. rescript. & iampridem pro D. de Flassieu contra fratres Mugnier Burgenses. *Sine die.*

1. Et aliæ pleræque ciuitates quæ ideò liberæ & vulgò franc æ appellantur. Dantur enim hæc priuilegia vt non solùm ciuibus sed etiam liberis hominibus repleantur ciuitates *arg. l. 1. D. solut. matrim.*

2. Quamuis ea necessitas in certo loco commorandi videatur ius libertatis quodammodo infringere *l. Titio centum* 71. §. *Titio genero de condic. & demonstr.*

3 Quo casu videtur ius semel quæsitum liberis non posse iis auferri ex facto patris *l. vlt. D. de pact. l. filiam* 9. *D. de Senat.*

4. *l. 1. C. de leget. l. 3. C. de condic. insert.* Et hoc demum casu locum habet quod dici solet non videri condicionem impletã quæ non durat impleta *l. si quis ita legauerit* 8. *& ibi notat. D. de condic. & demonstr. l. Seio* 10. *l. Mania* 13. §. 1. *de ann. legat.*

5. Non enim potest videri omnino impleta condicio quandiu potest deficere, & ideò tandiu expectanda est *l. hæc condicio* 10. *De condic. & demonstr. l. si ita fuerit* 13. *D. de manum. testam.*

6. Propter verba priuilegii quæ sunt extensiua *l. 1. §. si nemo & §. si quis adita l filij* 6. §. 1. *D. ad SC. Tertyll.*

7. Aut potiùs priuilegii beneficium amissurus, ita vt ex eo libertas numquam competiisse videatur. Est enim difficilius vt libertas impediatur ne possit competere, quàm vt quæ competiit reuocetur *§. si is qui. Inst. de eo cui libert. caus. bon. addic.*

8. Vt in specie *l. in lege* 40. *D. ad leg. Aqu. l.*

9. Debet enim curare magistratus vt rerum probatio salua sit *l. curent* 22. *D. de testib.*

10. *l. si arbiter* 28. *D. de probat. & d. l. in lege* 40. *ad leg. Aquil.*

11. Proinde non deficit ius sed plerumque probatio, vt *in l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel.* cùm non entium & non apparentium idem sit iudicium *§ si aduersus Inst. de nupt.*

12. Semper enim inspiciendum est qua mente quid fiat cùm actus non operentur vltra intentionem agentium *l. non omnis* 19. *D. de reb. credit.*

DEFINITIO V.

Condicio perpetui domicilij iniuncta patri & ab eo impleta, non est à liberis iterum implenda.

AT quid si is qui in liberam ciuitatem domicilium transtulerat vt liber fieret in ea moratus sit quandiu vixit, atque ita libertatem in suos transmiserit, An temporalis quoque & reuocabilis erit libertas vt non aliter duret perpetuò quàm si & ipsi & eorũ posteri perpetuò maneant in eadem ciuitate? Ita fortasse videri possit, ne melioris condicionis sint liberi quàm pater. 1 Sed aliud est. Quis enim ferat libertatem acquiri ea lege quę ipsa perpetuam irroget seruitutem? Siquidem seruitutis species est si cogatur quis in eodem loco sic manere vt ab eo nũquam discedat. 2 Deinde verba priuilegii quæ retulimus non alterius quàm eius qui domicilium in liberam ciuitatem transtulit, personam demonstrant. 3 Non igitur in eius posteros transferri necessitas implendæ condicionis debet, quæ in persona patris iam impleta est. 4 Sufficit enim ad implendam prorsus condicionem vt verum esse incipiat, incolam liberæ ciuitatis domicilium mutare amplius non posse, quod eo demùm moriente contingit. 5 Denique si bonorum dominia in incerto semper manere non oportet, 6 multò magis fatendum est publicè expedire ne diutius hominum status in incerto relinquatur. 7 Quæres induxit præscriptionem longi temporis pro libertate. 8 Atqui, dicat aliquis, Remanet in suspenso libertas noui huius incolæ quandiu viuit. Nimirum, Ne aliter posito iure facile esset improbo cuique abuti priuilegio, & prætextu translati per annum & diem domicilij eximere se nexu dominicæ potestatis; Quod ne accideret æquissimum fuit ro ita concipi priuilegium vt non priùs impleta condicio dici posset quàm fraus fieri posse desineret, hoc est quàm mutari amplius domicilium nõ posset. 11 Cùm enim domicilium mutant liberi, non possunt videri in fraudem facere, 12 quia fraudis consilium licet ex domicilij commutatione præsumatur, ad priorem tamen translationem referri debet, quæ in ciuitatem liberam facta est. 13 Eam porrò non per liberos sed per patrem factã ponimus. Et sanè cùm huiusmodi priuilegia eam plerumque causam habeant vt ciuitas liberis hominibus repleatur, 14 sicut absurdum esset libertate donatos intelligi eos qui post annum & diem incolatum deseruissent: 15 Ita iniquum ex liberis iterum seruos fieri eos quorum pater iniunctam libertatis perpetuæ condicionem perpetuo & constanti officio implesset. 16 Priuilegij autẽ causa semper inspicienda est, quoties agitur de priuilegio per interpretationem siue extendendo siue restringendo. 17 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg. l. si viua matre* 3. C. *de bon. matern.*
2. *l. Titio centum* 71. §. *Titio centum* D. *de condic. demonstr.*
3. Quod vnum præcipuè inspiciendum est *l. pater* 10. §. 1. D. *de capt. & postlim.*
4. Semel enim impleta condicio non potest amplius aut deficere aut impleri *l. hæc condicio* 10. *in fine principij* D. *de condi. & demonstr. l. si ita fuerit* 13. D. *de manum. testam.*
5. *l. Gallus* 29. §. *videndum* D. *de liber. & post. l. Muciana* 7. *l. cùm tale* 72. *de condic. & demon.*
6. *l. 1. D. de vsucap. l. vlt. D. pro suo.*
7. *l. diffamari* 5. C. *de ingen. manum.*
8. *l. 1. & tot. hoc tit. C. l. si cum fideicommissa* 16. §. *Aristo. D. quis & à quib. manum.*
9. Est enim hæc res ex earum numero in quibus ex postfacto apparet quid antea fuerit vt in *l. vnum ex familia* 67. §. 1. *de leg. 2. l. qui res* 98. §. *rem autem D. de solut.*
10. Est enim obuiandum fraudibus & malitiis hominum *l. vnic. § ille autem nouissimus vers. sed ne fraudi C. de latin. libert. tollend. l. in fundo* 38. D. *de rei vindic.*
11. Quod pòrtò mutari quandocunque potest durante vitã. Id enim est quod dicimus in cuiusque persona domicilij rationem esse temporariam *l. libertus* 17. §. *patris domicilium* D. *ad municip.*
12. Non enim dolo facit qui iure communi & publico vtitur *l. nullus videtur* 55. *de reg. iur.* Nec hoc casu potest obiici quod dici solet neminem posse mutare consilium in alterius iniuriam vt est in regula iuris tam ciuilis quàm pontificij.
13. *Arg. l. quis sit fugitiuus* 17. §. *apud Labeonem & seq. D. de edilit. edict. Notat. ad l. 1. C. de serf. fugit.*
14. *Arg. l. 1. D. solut. matrim.*
15. Esset enim hoc contra mentem eius qui priuilegium concessisset & consequenter in fraudem priuilegij *l. contra legem.* 29. *& seq. D. de legib.*
16 Semel enim quæsita libertas non facilè reuocari posse potest *§. si is qui Inst. de eod. cui libert. caus. bon. addic.*
17. *Arg. l. cùm pater* 77. §. *dulcissimus de leg. 2. l. vlt. D. de hered. instit.* Intellectus enim dictorum semper sumitur ex causis dicendorum vt est in regula iuris pontificij.

DEFINITIO VI.

Separata recognitio bonorum emphyteuticariorum nec probationem inducit, nec præsumptionem remissæ talliabilitatis.

EX eo quòd homo dediticiæ cõdicionis admissus est ad census annui recognitionem ex causa emphyteuseos acsi simplex esset emphyteuta, 1 non intelligitur remissa personæ condicio, 2 quoniam tametsi soleant huius status homines & suam & rerum suarum condicionem eodem instrumento profiteri, 3 nihil tamen prohibet fieri hæc separatim, neque certa forma hac parte vlla præscripta est, quæ liberos homines & ingenuos à dediticiis secernat. 4 Proinde non potest ea res sufficere ad inducendam pro-

bationem aut præsumptionem quòd qui sic recognouit, fuerit in quasi possessione libertatis, vt iusta præscriptione se tueri quandoque possit. 5 *Ita Senatus* in causa D. de Loysin & fratrum Perrucas 6. Cal. Febr. 1595.

1. Qui non tenetur nisi ad canonis annui præstationem in recognitionem directi dominij *l.1.& vlt. C. de iur. emphyt.*

2. Esset enim ista remissio species quædam donationis quæ non facilè præsumitur, cùm nemo suum iactare præsumatur *l. cùm de indebito 25. D. de probat.*

3. Ne scilicet fiat per plura quod potest fieri per pauciora *vulg. l. dominus 55. de condict. indeb. l singularia 15. D. de reb. credit. l. 3. §. pen. de donat. int. vir. & vxor.*

4. Scilicet in recognitione directi dominij, & canonis annui qui ex ea causa debetur.

5. Quia non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *l neque natales 10. C. de probat. l. non hoc 4. C. vnd. legit.*

TIT. V.

De his qui manumitt. non poss.

DEFINITIO I.

Manumissio, facta per fructuarium nul'ius est momenti, nisi tacitè per longum proprietarij silentium confirmata sit interuenente bona fide. Aliud est in fideicommissario.

MANVMISSIONES ab eo factas, qui non nisi vsumfructum feudi habuit, constat non valere tanquam à non domino factas: 1 Nec fauorem libertatis facere posse vt valeát, 2 Nisi fortè sciente & patiente proprietario, ij qui inutiliter manumissi sunt steterint per longum tempus in possessione libertatis 3 & quidem bona fide, hoc est cùm existimare probabiliter possent se à domino manumissos. 4 Fauor enim libertatis in eo elucet quod quæ semel cõpetiit, non facilè ex postfacto fit irrita, 5 Non in eo vt cõpetere possit ex manumissione ab illo facta qui manumittendi ius non habuit. 6 Nec simile videri potest, quod sæpius à Senatu pronunciatum fuit, libertates ab eo datas qui hereditatem ex fideicommisso restituere debuit, tenere in præiudicium quoque fideicommissarij: 7 Heres siquidem fiduciarius pendente fideicommissi condicione dominus est, 8 potuitque facilè contingere vt ante condicionalis fideicommissi diem cedentem fideicommissarius ipse moreretur: 9 Ideóque suum hic fauorem libertas habere potest. 10 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1. Cùm vsusfructus sit ius vtendi fruendi alienis rebus salua earum substantia *l. 1. D. de vsufr.* Non enim consistit in parte sed in iure quamuis emolumentum rei contineat *l. Mauius 66. §. fundo L cùm filius 76. §. dominus de legat. 2.* Ideóque non potest hoc casu obiici quod de talliabili ab vno ex dominis manumisso suprà scripsimus *in Tit. De commun. seru. manumiss.* Iunge *l. 6. C. de vsufr.*

2. *l. 1 & tot. tit. C. de his qui à non domin. manum. sunt.* Aliud esset si manumissio facta esset ab herede grauato. vt *in l. quidam ita 25. §. si quis filium D. ad SC. Trebell.* qua heres interim dominus est *l. & post litem 12. § res quæ D. famil. ercisc.*

3. *Vt in l. si fideicommissa 16. §. Aristo D. qui & à quib. manum.*

4. Alioquin nullus est libertatis fauor si desit bona fides *l. 1. & 2. C de long. temp. præscr. qua pro libert. temp.*

5. Quia libertas quæ semel competiit nunquam reuocatur *§ fin. Inst. de eo cui libert. causa bon. addic. l. 1. 2. & 3. C. si aduers. libert.* Excipe casum *l. Papinianus 8. §. vlt. cum l. seq. D. de inoff. testam.*

6. *d. l. 1. & tot. tit. C. de his qui à non domin. manum. sunt l. seruo tuo 9. C. de testam. manumiss.*

7. *Ex d. l quidam ita 25. § si quis filium D. ad SC. Trebel.* Scipsi *Desin. 1. § pr. de liber. caus.*

8. *l. & post litem 12. § res quæ D. famil. ercisc. l. generaliter 19. §. 1. D. qui & à quib. manum.* Imò & post restitutionem cùm heres mancat *§ restituta Inst. de fideic. hered.* heres autem nihil nisi dominum significet *§. vlt. Inst. de hered. qual. & differ.*

9. *l. Statius Florus 48. § Cornelio Felici D. de iur. fisc.*

10. Multa enim sunt fauore libertatis contra rigorem iuris constituta *l. generaliter 24. § si quis seruo D. de fideic. libert. l. pen. in fin. D. de his quæ in testam. delent.*

DEFINITIO II.

Ob manumissionem à fructuario factam tenetur eius heres ad id quod interest, in qua etiam continetur detrimentum hereditatis, quæ amittitur ex inualiditate manumissionis.

QVid ergo si finito vsufructu proprietarius agat contra fructuarij heredes ad id quod sua interest ob malè factas manumissiones? An repelli poterit ea exceptione quasi nihil eius interfit 1 cùm æquè saluum ius suum habeat aduersus manumissos acsi manumissi non essent? 2 Atqui hoc saltem nomine eius interest quod in eam tè necessarium illi sit actionem instituere in qua durior eius causa futura est propter obiectum fauorè libertatis. 3 Verecunda autem cogitatio eius qui lites execratur non est vituperanda. 4 Igitur competet actio domino aduersus fructuarij heredes, qui sanè recusare non possunt quominùs conueniantur ex facto defuncti, ad quem pertinebat alienis rebus sic vti frui, vt salua maneret earum substantia. 5 Actio autem competet in id quod interest, 6 In quo venient non precia manumissorum (neque enim vsque adeò seruis similes sunt ij quos talliabiles appellamus, vt seruorum exemplo recipiant æstimationem 7) sed cæteræ vtilitates omnes, quæ absint si modò circa rem ipsam sint, & ex re ipsa non extrinsecus emergant. 8 Finge eum qui manumissus est decessisse sine liberis, ita vt eius bona si manumissus non esset ad dominum peruentura fuerint. 9 Debebitur hereditatis æstimatio. Defecit enim cõdicio propter manumissionẽ. 10 Neque enim iniquo animo ferre debet fructuarius eiúsve heres, quòd proprietarius velit eius periculo & damno ratam habere manumissionem, 5 quam fructuarius ipse fecerit: 11 Cùm si irritam eam facere vellet, ac hereditatem ipsam à manumissi heredibus vindicare, eandem hereditatis æstimationem iis præstare fructuarius eiúsve heres teneretur. 12 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 2. de liberal. caus.

1. Nemo enim vnquam auditur siue agendo siue excipiẽdo, si non eius interfit *l. 3. §. 1. De verb. oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento.* vbi Alex. & alij *D. ad SC. Trebell.*

2. Quod enim contra ius factum est, pro non facto haberi oportet, vt est in regula iuris Pontificij *l. non dubium 5. C. de legib.*

3. *l. 3. in princip. D. de alienat. iudic. mut. caus.*

4. *l. 4. §. 1. eod. tit.*

5. *l. arboribus 12. aliàs l. aquissimum §. fructuarius & seqq. D. de vsufr.*

6. *l 1. & 101. tit. D. vsufr quem. caueat.*

7. Sunt enim reuera liberi. Nulla autem liberi hominis æstimatio est *l. 1. § si id quod D. de oblig. & act. l. liber homo 103. De verb. oblig.*

8. *l. si sterilis 21. § cùm per venditorem D. de action. empt.*

9. Ex consuetudine quæ obtinet in hoc genere hominum talliabilium vt diximus *in tit. De dedit. libert. tollend.*

10. *l. inde Neratius 23. in princip. D. ad leg. Aquil. l. sed etsi 11. in princip. D. ad exhib. l. si quis vxori 52. §. si seruus subreptus D. de furt.*

11. Suum enim cuique factum non alteri nocere oportet *l. factum 155. de regul. iur. l. quidam ita 25. §. si quis filium in fin. De ad SC. Trebell. l. 1. in princ. D. de aljen. iudic. mut. caus. fact.*

12. Quia scilicet tanti eorum interesset cùm appellatione eius quod interest veniat id quod abest *d. §. cùm per venditorem & l si commissa 13. D. rat. rem. haber.*

DEFI-

DEFINITIO III.

De manumissione talliabilium ecclesiasticorum facta per Prælatum & de solennitatibus hoc casu requisitis. Item de præscriptione quæ pro libertate.

HAbuit etiam Ecclesia suos iam olim seruos, 1 habet etiamnum plerisque in locis, præsertim verò in Sabaudia suos talliabiles, 2 Qui ne manumitti à Prælato pro arbitrio & sine iusta causa possint ea ipsa ratio prohibet, quæ cæterarum quoque rerum omnium ad Ecclesiam pertinentium alienationem valere non patitur, nisi certis interuenientibus solennitatibus, 3 maximè verò iis quas sacrosancti summique Pontificis Pauli secundi constitutio celeberrima iampridem præscripsit. 4 Nam quemadmodum vix preciosiora vlla ecclesiæ bona esse possunt quàm quæ nobilis feudi iure ac nomine censentur, 5 Ita nec vlla feudi ecclesiastici pars dignior esse potest, quàm quæ in huiusmodi hominibus ecclesiæ siue seruis siue talliabilibus consistit. 6 Per quos scilicet facilè fieri queat vt etiã ignorãs ecclesia locupletetur, 7 si quãdo cõtingat mori eos sine liberis & sine condiuisoribus, Quæ res successioni, obuentionique locum aperit, & vt vulgò loquuntur, escheatæ. 8 Quid ergo si huius condicionis hominem Prælatus ecclesiæ manumiserit? Multùm intererit, an sine causa nullisque solennibus adhibitis ea manumissio facta sit, an verò iusta causa & solennitate aliqua interueniente. Priore casu certum est nullius omnino momenti esse manumissionem, 9 adeóque nec prodesse debere ad inchoanda tempora præscriptionis pro libertate cõpetentis. 10 Potissimùm autem viuo Prælato qui in fraudem, ac dispendium ecclesiæ manumisit, 11 Nisi ponas pietatis animo, 12 & huius cõdicionis odio quam potissimùm exosam habere debet ecclesia Dei, 13 factam esse manumissionem. Nec enim sine causa posset dici facta, quæ pro causa pietatem habuisset, 14 fauorémque naturalis libertatis, cui omnes réstitui si ab hominum auaritia impetrari aut extorqueri posset, æquissimum sanè esset, 15 ac Christianæ religionis sanctitati, & dignitati conuenientissimum. Neque dubitari oporteret quin tuenda esset libertas eo saltem casu quo subsecutæ longæ possessionis decem vel viginti annorum fauor cum bona fide coniunctus manumisso patrocinaretur. 16 Hactenus nimirum vt læsa per manumissionem ecclesia non ad reuocandam libertatem quæ semel competiisset, 17 in integrum restitui deberet, 18 sed tantùm ad iustum manumissionis precium exigendum, 19 vt eo veluti remedio indemnitati ecclesiæ aduersus nimiam Prælati liberalitatem nullo libertatis damno prospiceretur. Idémque multò magis obtinere debet, si non tantùm ex causa pietatis facta manumissio proponatur, sed etiam dicto precio, vt plerumque fit, viliore tamen quàm vt iustum videri possit. 21 Tantò enim fauorabilior videri debet is qui manumissus est, cùm neque prædo sit, neque fugitiuus qui libertatis & ingenuitatis suæ precium numerauit: 22 satisque cõsultum ecclesiæ videtur, si precium ei iustum præstetur: 23 inspecto eo nimirum tẽpore, non quo perperam facta manumissio fuit, sed quo per iudicem manumissio confirmatur, si fortè manumissi facultates à die manumissionis in id vsque tempus excreuerint. 24 At si iusta manumittendi causa fuerit, siue ob officia & obsequia ecclesiæ præstita, 25 siue quòd euidens ecclesiæ aut necessitas aut vtilitas eam conquirendæ pecuniæ rationem suasisse probetur, 26 minorem dubitationem res habet, quin pro huiusmodi libertate pronunciandum sit, 27 præsertim quàm longi etiam temporis præscriptio tueatur. 28 Nec si solennitates nullæ interuenerint, ad rem faciet. Sicut enim adhibitis solennitatibus nullus præscriptioni locus relinquitur, cùm propriis suis viribus alienatio consistat, 29 Ita solennitatum omissio nullum aliud damnum adferre potest, quàm vt incipiat necessarium esse auxilium præscriptionis, quod alioqui necessarium non esset. 30 An verò inter cæteras solemnitates 31 illa etiam cõputabitur vt summi Pontificis consensum & adprobationem interuenire necesse sit? Minimè verò si ius commune Pontificium inspicias, quod extat in libris Decretalium & Decretorum. 32 Sed si Paulinam constitutionem; aliud est; 33 Quæ tamen cùm non tam vsu & publicatione aliqua solenni, quàm voce & fama ad nos peruenerit, vt & aliæ pleræque Bullæ, quas vulgo aiunt non transiisse montes; 34 Tantò magis statuendum est, præscriptione tutum esse debere illum qui non tantùm à Prælato, sed etiam à Capitulo ecclesiæ cuius homo fuit, libertatem & ingenuitatem acceperit & in eius libertatis possessione bona fide moratus sit per longũ tẽpus, 35 Præcipuè verò si superioris autoritas & adprobatio accesserit, siue Episcopus ille fuit, siue totius Ordinis alicuius monastici Præpositus generalis. 36 Quid item si manumissio facta sit per transactionem, cùm is qui manumissus est controuersiam status sui faceret; 37 nec eò minùs tamen redimendæ vexationis gratia certam pecuniæ quantitatem offerret? 38 Quidni etiam de libertate sicut & de cæteris rebus dubiis omnibus transigere licebit, 39 vt rei quoque iudicatæ vim habeat ea transactio? 40 Nimirum si vel iam lis mota erat, vel metus futuræ litis iustus suberat; non dicis causa & per calumniam captatus, vt illicito contractui color quæreretur. 41 Quid rursum si post eam manumissionem admissus sit is qui manumissus fuit ad ingenuitatis & libertatis professionem? 42 Quid si fundos quosdam talliabiles emerit, pro quibus possidendis eam pendere pœnam coactus sit, quam *suffertam* appellant, 43 cuius præstandæ onus non aliis irrogari solet, 44 quàm qui vel cùm sint talliabiles rem liberam & nõ quidem allodialem, sed vt aiunt francham emunt, vel rem talliabilem cùm sint ipsi liberi? 45 Proderunt valde hæc omnia ad initium dandum præscriptioni libertatis, etiamsi cætera deessent, 46 Maximè si non ab eo solo Prælato qui perperã manumisisse dicitur, sed ab eius quoque successore aut successoris Officialibus 47 facta ista proponãtur. Nec, vt aliàs fieri solet, subducendum erit præscriptioni totum illud tempus quo vixit Prælatus qui malè alienauit. 48 Nam ad prohibitas fundorum ecclesiasticorum alienationes ea traditio pertinet, nõ ad præscriptionem longi temporis quæ competat pro libertate. 49 Multò minùs autem ad eam quæ sit longissimi, nec tantùm triginta annorum, sed etiam quadraginta: quod vt longissimum ita sufficiẽs tempus esse creditur ad præscribendum aduersus ecclesiam quamlibet, 50 Romana exceptа quæ centum annos requirit. 51 Erit autem hoc certius, si ponas non solius Prælati sed totius Capituli cuius volũtas & cõsensus in manumissione interuenerit, 52 hominẽ fuisse hũc de cuius manumissione tractatur. Tantò minùs enim permittendum est Prælato, vt inuito Capitulo libertatẽ datam reuocet, quam ipso etiam inuito Capitulum ab initio conferre, si non consensissent; potuisset. 53 Nec rursus quicquã est hoc casu quod de subducenda Prælati malè alienantis vita tractetur; Cùm mori Capitulum nunquam possit. 54 Ita partim decisum partim tractatum est in Senatu pro Iohanne Duc contra Illustriss. D. Vincentium Laureum Cardinalem Montis regalis Abbatem Nantuacensem: Sint dicta.

1. *can. si quis & can. cùm redemptor* 12. *quæst.* 2.

2. qui licèt non sint serui, quoniam viuunt liberi, proximè tamen ad seruos accedunt cùm seruorum exitum faciant si moriantur sine liberis & condiuisoribus. dixi *Defin.* 1. *& pass. supr. de dedit. libert. tollend.*

3. *tot. tit. Extr. de reb. eccles. non alien.*

4. cui passim derogari solet & derogatur quoties per bullã aliquam summi Pontificis permittitur etiam ex causa alienatio bonorum ecclesiæ.

5. adeò vt non desint qui putent etiam à feudo nobili possessorem ignobilem nobilitari posse. De quo Tiraq. *cap. 7. de nobilit.*

6. Longè enim maius quiddam est homines ipsos quàm

fundos in domino habere, cùm res omnes cæteræ hominũ gratiâ comparatæ sint *l. vetus quæstio* 68. *D. de vsufr. l. in pecudum* 28. *D. de vsur.*

7. *l. de hereditate* 19. §. *filiusfamilias D. de castr. pecul.*

8. Vt dixi *num.* 2 *supr.*

9. Quod enim fit contra legis prohibitionem nullius momenti esse potest *l. non dubium* 5. *C. de legib. l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.* Addit. ad Guid. Pap. *quæst.* 149.

10. Quasi ex contractu contra leges inito inducatur mala fides, cùm tamen nulla possit esse præscriptio sine bona fide, ne quidem pro libertate *l.* 1. *&* 2. *C. de long. temp. præscr. quæ pro libert.*

11. *can. si sacerdos* 16. *quæst.* 3. Guid. Pap. *quæst.* 150. Bald. *in l.* 1. *C. de bon. matern.*

12. Causa enim libertatis pia esse creditur *ex l. in testamento* 38. *D. de fideic. libert.*

13. Est enim lex Euangelica lex gratiæ & libertatis.

14. *l. cùm is* 36. §. *mulier D. de condict. & indeb.*

15. Cùm vnaquæque res naturaliter appetat reditum ad suã naturam *l. si vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin. de pact. l.* 4. *D. de iust & iur.*

16. *l. si cum fideicommissa* 16. §. *Aristo D. qui & à quib. manum. can. sine exceptione* iunct. *glos.* 12. *quæst.* 2.

17. Cùm libertas quæ semel competiit nunquam reuocetur ne quidem beneficio minoris ætatis § *antep. in fin. Inst. de ea qui libert. caus bon. addic. tot. tit. C. si aduers. libert.*

18. Restituitur enim ecclesia quoties læsa est exemplo minoris cuiuslibet *cap.* 1. *Extr. de in integr. rest. cap. ad nostram* iunct. *glos. Extr. de reb. eccles non alien.*

19. Vt *in l. quidam ita* 25. § *si quis filium* D. *ad SC. Trebell.*

20. Libertatem enim intercidere damni pecuniarij causa minùs durum est *l. cùm pater* 77. §. *cùm existimaret de leg.* 2. *l. qui grani* 11. *&* *seq. de iur. codicill.*

21. Etsi iustum hoc casu interpretandum est non quòd sit adæquatũ cùm libertas sit res omnino inæstimabilis, sed quod arbitrio boni viri sit constituendum.

22. Ex iuris regula de qua *in l. nemo prædo est* 126. *de reg. iur.*

23. *d.* § *si quis filium in fin. l.* 25. *ad SC. Trebell.*

24. Vt *in Defin.* 1. *supr. de liber. caus.* Iunge tamen Guid. Pap. *quæst* 157.

25. Est enim iustissima & amplissima obsequiorum merces, libertas.

26. Quatuor enim potissimùm causæ sunt permittendæ alienationis rerum ecclesiasticarum, Necessitatis, Pietatis, Vtilitatis, & Incommoditatis siue minoris Vtilitatis. Addit. ad Guid. Pap. *quæst.* 149.

27. Nam & alienatio alia quælibet rei ecclesiasticæ valet si sit vtilis ecclesiæ quamuis facta sit sine solennitate. Guid. Pap. *quæst.* 156. *& ibi addit.*

28. *d. l.* 2. *C. de long. tempor. præscr. quæ pro libert.*

29. *Auth. hoc ius porrectũ. vbi omnes notant C. de sacros. eccles.*

30. Tunc enim de præscriptione tractandum est, cùm ipso iure non tenet alienatio, & alienatio etiam nulliter facta potest tamen dare causam, & initium præscribendi. Guid. Pap. *quæst.* 159 *num.* 2. *ex cap. cura Extr. de iur. patron.*

31. De quibus *in d. can. sine exceptione* 12. *quæst.* 2. *& in cap. dudum de reb. eccles non alien.* Nam illæ de quibus *in Auth. hoc ius porrectum C. de sacr. eccl.* non sunt hodie in vsu, inquit Guid. Pap. *quæst.* 149. *in princ.*

32. Requiritur enim tantùm vt alienatio fiat præcedente tractatu & de consensu capituli ex autoritate Episcopi, nec requiritur consensus Archiepiscopi aut Papæ inquit Guid. Pap. *ibid.* post alios ibi citatos.

33. Quia exigit omnimodo consensum & adprobationem sũmi Pontificis.

34. Et quæ non sunt clausæ in communi corpore iuris, quas ideò permittitur ignorare.

35. Maximè si ex instrumento appareat tractatum præcessisse & causæ cognitionem aliquam de eo quod ecclesiæ vtilius futurum esset. Vide Guid. Pap. *quæst.* 157. *cum addit. ibid.*

36. Quem constat exemptum esse à iurisdictione & potestate Episcopi nisi in casum negligentiæ. Decretum autem superioris præsumitur factum in vtilitatem ecclesiæ Bald. *in cap.* 1. *qui feud. dar. poss.*

37. *Vt in l. circa* 14. *D. de probat.*

38. Laudandus enim est qui lites execratur *l.* 4 §. 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact.* & qui dubium litis euentum pertimescit *l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

39. *l.* 1. *D. de transact. l.* 2. *C. eod.*

40. *Vulg. l. non minorem* 20. *eod. tit.* Nam si pro libertate iudicatum esset standum esset sententiæ *l. si is* 4. *C. de liber. caus.*

41. *l. in summa* 65. §. 1. D. *de condict indeb.*

42. Est enim illa obseruatio & executio transactionis indeb̃que nouam vim tribuit manumissioni etiam alioquin inualidæ *l.* 2. *C. commun. vtriusque iudic.*

43. Sic dictam quòd dominus ferat & patiatur rem suam, & cuius ille sit directus dominus possideri ab incapace qui sit alterius condicionis.

44. Potest tamen etiam ex alia causa irrogari iniuria, etiamsi homo meus rem suæ condicionis possideat, sed quæ tamen mihi homagium debeat ratione alterius castri quàm propter quod ille hominem se meum esse recognouerit quasi duplex homagium non possit præstare ne quidem vni domino in diuersis territoriis.

45. Homo enim liber non est capax homagij talliabilis præstandi, nec homo talliabilis capax est homagij liberi.

46. Id est quamuis nulla manumissio præcesserit. Plerumque enim difficile est in his causis dare initium præscriptioni vt dicam *Defin.* 1. *in fin. tit. prox.*

47. Cùm factum & scientia officialium noceat etiam domino Bart. & alii *in l. licitatio* § *final. D. de public. & vectig.*

48. Ex Guid. Pap. *dict. quæst.* 150. *& can si sacerdos* 16. *quæst.* 1.

49. Hæc enim longè est fauorabilior, & de hac non loquitur text. *in dict. can. si sacerdos.*

50. *cap. illud. & pass. De præscript.* etiam sine titulo cùm præscriptio longissimi temporis non requirat titulum, sed tantum bonam fidem, *l.* 1. 3 *&* 4. *C. de præscr.* 30. *ann.*

51. *Nouell* 19. *vt eccles. Rom. cent. annor. gaud. præscr.*

52. Est enim illa præcipua ferè solennitas *d. can. sine exceptione* 12 *quæst.* 2. *& d. cap. dudum de reb. eccles non alien.*

53. Ob priuilegium libertatis *l.* 2. *C. de commun. serv. manum.*

54. *l. proponebatur* 76. *D. de iudic.* quia capitulum personam habet fictam non veram.

TIT. VI.

Ne de stat. defunct. post quinq. quær.

DEFINITIO I.

De præscriptione quinquennali quæ competit pro defuncti hominis libertate.

PRAESCRIPTIO illa quinquennalis quæ competit pro defuncti hominis libertate, 1 iis etiam prodest qui talliabiles & dedititii appellãtur, Nimirum vt de illorum statu post quinquennium quæri non possit. 2 Nempe si de successione quoque quæratur, vt puta si sine liberis & extra communionem decesserint. 3 Alioqui nihil prohibet etiam post viginti adeóque centum annos status controuersiam fieri liberis aut agnatis & condiuisoribus eius qui multo antè tempore decesserit, 4 licèt ea ratione fiat necessariò vt defuncti quoque status in controuersiam deducatur. 5 Hoc enim casu non tam de mortui quàm de viuentis statu quæri videtur. 6 Sed tamen quod dicimus post quinquenniũ de statu defuncti quæri non oportere, de illo accipiẽdum est qui viuus fuit in quasi possessione libertatis, gessitque se pro libero, qualis ille non est qui vt sui ipsius furtum faceret mutauit domicilium 8 si nihil fecerit sciente domino per quod se constituerit in quasi possessione libertatis, vt puta denegando ea munera domino præstare quæ non nisi ab eius condicionis hominibus præstari solent. 9 Proinde eo demum casu proderit quinquẽnalis illa præscriptio post mortem, quo prodesset quadragenaria ei qui talliabilis dicitur ciúsve liberis, id est cùm aliquid interuenit quod initiũ possit dare præscriptioni. 10 Differentia tantùm illa est quòd hoc posteriore casu initium præscriptionis cum bona fide saltem præsumpta coniuncta esse necesse est, vt sequi possit præscriptio. 11 Priore verò non item, quia ex quo quis pro libero se gessit, siue bona siue

mala

mala fide in eum statum rem deduxit vt de ipsius condicione omnimodo quæri oporteat 12 quod ipsum post quinquennium fieri prohibitum est. 13 Extincta enim per mortem mala fide, illud tamen verum superest, Defunctũ dum viueret se pro libero gessisse. *Ita tractatum est* in causa D. de la Forest & Claudij Vuffey 7. Id. Iun. 1595.

1. De qua *in l. 1. & tot. tit. ne de stat. defunct. post quinquenn. quær. D. & C.*

2. Quomodo alia pleraque de seruis constituta, passim ad talliabiles protrahuntur.

3. Duo enim ista concurrere oportet vt in bonis defuncti talliabilis succedere domines possit.

4. Secundùm ea quæ diximus *Defin. 1 sup. de præscript. long. temp. quæ pro lib. est.*

5. Siquidem qualis defunctus fuit mortis suæ tempore, tales quoque liberos eius superstites esse necesse est, nisi ante talliabilitatem cœpti proponantur *l. 2. C. de libert. & eor. liber.*

6. Scilicet principaliter, De statu autem defuncti, non nisi per consequentiam.

7. *Arg. l. circa eum 14. D. de probat.* iunct. *l. quoties 18. eod.*

8. De quo *in l. 1. C. de seru. fugit.* Hic enim fugitiuus est *l. qui sit fugitiuus 1^m D. de ædilit. edict.* Fugitiuus autem sicuti alterum rerum possessionem interuertere non potest, ita nec suipsius *l. rem quæ nobis 15. in fin. D. de acquir. poss.*

9. Exinde namque initium sumitur præscriptionis quoniã ea contradictio interuertit domini possessionem *l. si id quod 25. §. quod autem. D. de acquir. poss.*

10. Semper enim dandum est initium aliquod præscriptionis & quidem iustum *l. 2 C. de long. temp. præscr. quæ pro libert.*

11. Quia ei qui mala fide in possessione libertatis moratus est nihil prodest præscriptio *l. 1. eod. tit.*

12. Sola enim negatio rem dubiam facit *l. vlt. C. quib. ad libert proclam. non licet.*

13. *l. 1. & toto hoc tit. D. & C.*

TIT. VII.

De acquir. vel amitt. possess.

DEFINITIO I.

Constitutæ clausulæ non impedit exceptionem discussionis nisi imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. per creditorem petentem se retineri in sua possessione.

CONSTITVTI clausula in omnibus ferè pignorum conuentionibus hodie apponi solita 1 licèt fictitius modus sit transferendæ possessionis, 2 veram tamen & realem transfert, nec ciuilem tantùm, sed etiam naturalem. 3 At non ideò proderit creditori hypothecariam exercenti, contra tertium possessorem, 4 quominùs exceptione non factæ excussionis repelli possit, 5 Non quia possessionem quam ex solo constituentis animo nulla intercedente traditione quæsierat, facilùs eiusdem facto amittere debuerit, 6 Sed quoniã generale est vt per quos possidemus per eos quoque possessionem veram & naturalem etiam ignorantes amittamus. 7 Nec enim solo animo retineri potest possessio nec ciuilis quidem, nisi quandiu libera est corporalis etiam possessionis apprehensio, nemine scilicet alio possidente. 8 Quòd si ad excludendam possessoris exceptionẽ creditor agens hypothecaria 9 pristinam quoque possessionem condicat ex beneficio Iustinianeæ cõstitutionis 10 non erit audiendus, 11 quia nec potest beneficium illud cum quasi Seruiana concurrere. 12 Illa siquidem auocat possessionem debitoris, Condictio ex Iustiniani lege, eam ipsam quæ fuit aliquando creditoris, 13 acsi nec amissa vnquam fuisset. 14 Ergo consultiùs faciet creditor qui exceptionem ordinis pertimescat, si omissa hypothecaria Iustinianæ beneficio vtatur, 15 rem ipsam cuius possessionẽ ita nactus fuerit subinde pignoris iure retenturus, aut si malet, publicam eius sub hasta distractionem ad suũ consequendum postulaturus. 16 Nam aduersus possessionis condictionem nulla exceptio competit, multò minùs ea quæ non nisi possessori danda sit, 17 præterquàm si facto aut voluntate condicentis amissa possessio probetur. 18 *Ita Senatus* in causa Catharinæ Tondu & Claudij Rochet 2. Aug. 586. & alias sæpius.

1. Cùm scilicet debitor constituit se bona sua obligata possidere nomine creditoris in eum casum quo pecunia debita ad diem non soluatur.

2. Quia verus modus transferendæ possessionis est cùm animo & corpore simul acquiritur possessio ex vna parte & ex alia amittitur *l. quemadmodum 8. D. hoc tit.*

3. *l. quod meo 18. eod. tit.* Guid. Pap. *quæst. 22. 46. 81. 101. 112. & 208* Bart. *in l. si is qui pro emptore de vsucap.*

4. Nam cùm actio hypothecaria sit in rem *l. pignoris 17. D. de pignor. l. pignoris 15. C. eod.* potest exerceti contra quemcumq; possessorem. Aucocat quippe nudam possessionem *l. si cùm venditor 66. D. de evict.*

5. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor. & in corpore Nouell. 112 de litigios. cap. 1.* vnde sumitur.

6. Iisdem enim modis possessio quæsita per constitutum & amittitur, & retinetur, quibus si per traditionem quæsita fuisset. Nec vtrius factum alteri nocere debet *l. vlt. C. hoc tit. l. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. quidam ita 25. §. si quis filium D. ad SC. Trebell.*

7. Si modò alius eam possessionem occupauerit *l. si de eo fundo 40 §. 1. l. peregrè 44. § vlt. D. hoc tit.*

8 Puta si mortui sint coloni nostri aut fugere cœperint *d. l. si de eo. §. 1. iunct. l. si id quod 15. § 1. eod. tit.* Imo definimus animo possidere statim atque suspicemur posse nos repelli ab eo qui ingressus sit possessionem *d. l. si id quod in fin.*

9. Intelligitur autem agere hypothecaria quotiescumque petit mitti se in possessionem rei obligatæ, quia proprium est hypothecariæ vt auocet alienam possessionem *dict. l. si cùm venditor.*

10. Quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.*

11. Tanquam duabus contrariis vtens actionibus *l. 1. C. de furt.*

12. Adeò vt sint etiam ex pragmaticis quidam qui putent non esse audiendum illum qui ex beneficio constitutionis Iustiniani *in d. l. vlt. C. hoc tit.* petat se retineri in possessione rei obligatæ si addat in libello *Ad tenendam eam iure pignoris & hypothecæ* quasi ea adiectio sapiat hypothecariam. Sed malè. Nihil enim vetat creditorem & possessorem esse pignoris & eam possessionem velle retinere quousque sibi satisfiat & quidẽ iure pignoris & hypothecæ *l. cùm & sortis 35. §. 1. D. de pignor. act.* Potest tamen remediũ illius legis multò magis competere ad recuperandam possessionem. Thesaur. *dec. 38. nu. 5. & 215. nu. 3. & 4.*

13 Ita Ferrariensis *in form. resp. libell. in act. hypoth.* in verb. *exceptionem d. ssionu nu. 8. in fin.* vbi expediens esse ait, quod Senatus noster putat necessarium. Tessaur. *dict. decis. 215. num. 2. in fin.* Adde tamen *num 6. ibid.*

14. Sic enim nostri vulgo eam Iustiniani legem intelligunt quasi potuerit ille facere, & fecerit vt qui antea possidebat retineat suam possessionem, quæ tamen reuera fuerit in alium transfera: Cùm tamen verba legis eum duntaxat casum tractẽt quo is qui pro alio possidebat eam possessionem dereliquerit, & prodiderit vt ab alio occuparetur. Non etiam illum quo possessionem re ipsa alij tradiderit, non magis quàm illum quo is ab alio vi deiectus sit. His enim duobus casibus nulla iuris arte fieri potest vt non intelligatur is possidere qui rem sibi habet fructúsque ex ea percipit cùm possessio magis facti sit quàm iuris *l. 1. §. si vir. D. hoc tit. l. 1. §. Scæuola si is qui test lib. ess.* Nec rursus vt duo simul eandem rem in solidum possidere possint *l. 3. §. ex contrario D. hoc tit.* Vide quæ in hanc rem scripsi pluribus *in priore parte Hemisphæriadis De error. pragmat.* Menoch. tamen *remed. 14. recup. poss. num. 3.* defendit esse hoc remedium recuperandæ possessionis.

15. Petendo scilicet non vt mittatur in possessionem sed vt retineatur in sua quasi nunquam omissa quomodo si proponeret interdictum retinendæ possessionis, Hac sola differentia quod interdictum esset annuum, hęc autem actio est perpetua, vt cæteræ omnes condictiones ex lege.

16. *Ex tit. de distr. pign.*

17. Bart. *in l. creditores 2. quæst. princip. C. de pignor.* Bald. *in l. 1. & l. si heres C. de reuoc. his quæ in fraud. cred.*

18. Nunquam enim succurritur ei qui facto suo cecidit â possessione *can. restituenda 3 quæst. 1.*

DEFINITIO II.

Post propositam hypothecariam potest agi condictione ex l. vlt. C. hoc tit. ad retinendam possessionem, Et quidem impunè ante litem contestatam: postea verò refusis sumptibus.

Liberum est creditori qui hypothecariam ab initio contra tertium possessorem elegerat, pristinam possessionem ex Iustiniani lege 1 condicere vt effugiat incõmodum exceptionis quæ tertiis possessoribus hypothecaria conuentis nouo iure competit ob non excussum debitorem, 2 adeóque post eam exceptionem oppositam, 3 dum modò ante litem contestatam aut in ipsa contestatione, quando in id vsque tempus mutatio actionis libera est & impunita. 4 Post litem contestatam sera est pœnitentia, 5 nisi erroris sui pœnas illas actor luere paratus sit vt litis sumptus omnes in eum vsque diem factos possessori resarciat. 6 Quo remedio æquum sanè est vtriusque indemnitati consuli, ne aut libelli mutatio possessorem damno afficiat, 7 aut aduocati vel procuratoris inscitia creditori noceat, 8 qui vtique rem ipsam persequendo non potest videri id egisse vt ius condicendæ possessionis quam solius debitoris facto amiserat à se abdicaret. 9 Ita *Senatus* in causa fratrum Rey Neciensium & Francisci Camberiensis 7. Cal. Mart. 1593.

1. *In l. vlt. C. hoc tit.* de cuius sententia & interpretatione scripsimus *Defin. præced.* Vide Tessaur *decis.* 215. *num* 1. & 2.
2. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
3. Quamuis possit dici ius cessum esse parti quæ opposuit exceptionem, ex quo die opposuit.
4. *Not. in l. edita 3 C. de edend.*
5. Quia per litis contestationem quasi contrahitur *l. 3. §. idem scribit D. de pecul.*
6. Sic enim cæteræ quæ in litigando peccantur refusione sumptuum emendari solent vt notant nostri *ad d. l. edita ex l. 1. C. de plur petit §. si quis agens 39. Inst. de action.*
7. Qui non probetur per auaritiam & dolum deliquisse *d. l. 1. vers. tunc verò.*
8. Quod æquum non esset, quamuis possit imputari ei qui talem à se locatum vel procuratorem elegit. Sed in mandato generali non continetur vt quicquam fiat per imperitiam non magis quàm vt ex mala fide *l. creditor 60. §. vltim. D. mandat.*
9. Qui enim petit quod plus est, vtique multò magis intendit petere quod est minus. Nec facilè ea sequam præsumendus est eam agendi viam repudiasse per quam facilius & tutius consequi suum possit *arg. l. 3. D. de testam. milit. l. mater 19. de inoffic. testam.* Sunt enim ista ex apicibus iuris quorum ignoratio non adeò puniri debet, vt litis iacturam afferat *arg. l. si fideiussor 29. §. qualiter tamen D. mandat.*

DEFINITIO III.

De quasi possessione iurium incorporalium.

IVrium incorporalium quasi possessio in actibus discontinuis, & inducitur & probatur per duos actus vniformes, hactenus saltem vt in iudicio De possessione obtinere actor debeat, 1 Salua proprietatis quæstione, quæ vtique sicuti maioris momenti est ita maiores & certiores exigit probationes. 2 Quin & vnus actus potest in possessorio sufficere, si toto eo tempore quod hominum memoria complectitur non nisi semel casus euenerit in quo vti iure suo actor potuerit, siue à quibus causam habet. 3 Nam si aliquando iure suo vsus probetur, aliquãdo non vsus, nihil ei proderit ne quidem ad causam possessorij quòd multoties vsus sit, magísque ei oberit quòd semel aut iterum vsus non sit, 4 ni alias habeat iuris sui probationes. 5 Id verò districtè obseruandum erit vt si sola quasi possessione nitatur ad diuersorum iurium acquisitionem inducendam probandámve, numquam plus præscriptum videatur, quàm fuerit possessum. 6 Nisi appareat quasi possidendi eius iuris quo actor vsus probatur causam fuisse generalem, quæ alia quoque iurã de quibus nunc quæritur complecti potuerit. 7 Finge conueniri à domino subditos ad præstationem subuentionis illius extraordinariæ quæ à subditis plerumque debetur, si dominus aut equestrem dignitatem nactus sit, aut iusto bello captus magna pecunia redimendus proponatur. 8 Non alias autem eius iuris probationes à domino ferri, quàm quòd ante multos annos cùm auus filiam suam nuptum collocaret, subsidium in eam rem solitum subditos præstitisse constaret expressa his verbis causa *insequendo generalem consuetudinem obseruatam in quatuor casibus, ad quos illi tenentur.* 9 Non in eum duntaxat casum quo nuptui tradetur filia, sed in alios quoque tribus casibus inter quos numerantur ij quos recensuimus, conseruata & continuata quasi possessio videbitur, si non probet aduersarius alios quoque casus euenisse, 10 nec eodem iure vsum dominum fuisse. Verùm generalis illa causa præstandæ vno casu subuentionis, 11 omnimodo ab actore probanda erit aut per testes, 12 aut, quod melius fuerit, per scripturam. 13 Ita *Senatus* pro D. de Creissiaz cõtra subditos de Cormoran 5. Cal. Iul. 1588.

1. Bart. *in l. 1. §. hoc interdicto de itin. act. priuat.* Bald. *cons. 261. lib. 5.* Rom. *cons. 11 Not. in cap. cum ecclesia Sutrina de caus. poss. & prop. & in cap. cum bona de postul. prælat.*
2. *Imus. in l. 4 C. de seru. export. l. circa eum 14 D. de probat.*
3. Panormit. & alij *in d. cap. cùm ecclesia.* Bald. *d. cons. 261. incip. sententia lib. 5.* Roman. *d. cons. 311.* Ripa *rec. pub. 1. tit. de vi & reintegr. possess. num. 4.*
4. Intelligi sciuit aliam sibi occasionem vtendi iure suo, secus eum in eo fingi oportuit. Sic ita accipe quod scripsimus *Defin. 25 supr. de vsucap. interr. 1 3.*
5. Semper enim veritati & probationibus superesse locus debet *l. imperatores 25. in fin. D. de probat. l. curiæ 22. D. de test. lib.*
6. *l. 1. §. Iulianus & ibi not. de itin. act. priuat.* Vnde nostri colligunt quod vulgò iactare solent præscriptiones esse strictiuris.
7. Hoc enim casu pro parte vsus videtur vsus in totum.
8. Affli. *dec. 266. num 54.* Boer. *dec. 126. num. 1. & seqq. 10. & 12.* Guid. Pap. *quæst. 57.*
9. Suprad. dicta verba causaliter potiùs quàm conditionaliter apposita intelliguntur. Ideóque nec cogitur dominus docere de antiqua illa consuetudine. Boer. *quæst. 16. per tot.*
10. Nam si casus numquam euenisset, non ideo ius dominii imminutum fuisse dici posset. Bart. *ad l. cùm scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11* Inst. *in l. de quibus col. 8. D. de legib.* Iacob. de sancto Geor. *in tract. de homag.* Alex. *cons. 136. vol. 2.* Abb. *in cap. fin. de rejud.* Chassan. *in Consuet. Burg. in rub. Des iustices & droits d'icelles §. 4* in verb. *nouuelle Cheualerie num. 15. & 16.*
11. Hoc est quòd generalis illa consuetudo fuerit.
12. Regulariter enim tantum valet probatio per testes quantum per instrumenta *l. in exercendis 25. C. de fid. instr.*
13. Quæ minùs suspecta probatio est *l. testium 18. C. de testib.*

DEFINITIO IV.

Ciuilis possessio retenta prodest ad retinendam adeóque ad recuperandam naturalem.

QVoties is cuius corpore possidebamus possessione deiicitur, vel eam alteri tradit, (aliud est si fictitio modo alium possessorem fecerit,) confestim possessionem amittimus, nec naturalem tantùm sed etiam ciuilem. 2 Ideóque necessarium fuit auxilium constitutionis Iustinianeæ, 3 ad auocandam quinimò retinendam possessionem quæ facto eius per quem possidebamus interuersa sit. 4 Et quamuis aliquando accidat vt naturalis possessio perdatur, ciuilis verò retineatur, 5 fortè si naturalem quis occupauerit inscio possessore. 6 Tamen statim atque occupatam sciuit is qui anteà possidebat nec intra triduum naturalem repetiit, ciuilem quoque amisisse intelligitur: quam nec nouum est amitti ab ignorante si per longum tempus id est vt nostri interpretantur, per decennium integrum naturalem neglexerit. 8 Cæterùm qui ciuilem quoque possessionem amisit naturalem repetere propria autoritate non potest, sed interdicto,

terdicto, 9 aut actione illa extraordinaria quæ hodie interdicti vice competit, 10 experiri debet: Quandiu verò ciuilem retinét, non potest videri vim facere si naturalem proprio iure ingrediatur, si non ab occupatore prohibeatur: 11 Quo casu est illi etiã necessarium interdictum. Sed an quod ad recuperandam, an potiùs quod ad retinendam possessionem pertinet? 12 Vtrumque competet, Vti possidetis ad retinendam ciuilem, Quod vi aut clam ad repetendam naturalem. Neque enim sunt interdicta ista repugnantia nisi cùm ad eãdem possessionis speciem referuntur. 13 *Ita tractatum est* in causa Ioannis Mulier contra Ioannem Monnier 6. Cal. Aug. 1588.

1. Qui enim alieno nomine possidet cùm non ipse possideat sed alius non potest constituere se alieno nomine possidere *l. quod meo* 18. *D. hoc tit.* Bart. *in l. si culpa D. de rei vindic.* Tiraq. latè ac sæpius *in tract. De constituto.*

2. *l. peregre* 44. *§. quibus explicitis.* vbi Bart. *D. hoc tit. l. vlt.* vbi idem Bart. *C. eod.*

3. *in d. l. vlt. C. eod.*

4. Secundùm eam sententiam quam nos retulimus & refutauimus *Defin.* 1. *num.* 14. *supr.* Adde Menoch. *remed.* 14. *recup. poss. num* 3 *& seqq.*

5. Quid naturalis ex facto ipso æstimatur, ciuilis verò solo animo retinetur vt tractant nostri *ad l. nemo ambigit* 30. *C. hoc tit.*

6. In quo tamen adhibenda est distinctio quę ponitur *in d. §. quibus explicitis*, An per nosmetipsos an per alios possideamus.

7. *l. si nolit* 7. *d. l. quod meo § si dum in alia l. quamvis saltus* 46. *D. hoc tit.*

8. Bart. *in l. si de eo* 41. *§. si fortè D. hoc tit.* Anchar. *cons. vlt.* Crauet. post alios *consil.* 235 *in princip.*

9. Bart. *in l. clam possidere § qui ad nundinas D. hoc tit.* Crauet. *consil.* 5 *num.* 9. *&* 11. *l. si quis vi D. hoc tit.*

10. Sunt enim hodie sublata interdicta & in eorum locum substitutus vsus actionum extraordinariarum vt constat *ex tit. de interd. siue extraord. act. quæ pro his compet.*

11. Nam si prohibitus ingrediatur vim facit, clam verò si nõ denunciauit ei à quo controuersiam vel timuit vel timere debuit *l.* 1. *§. quid sit vi factum l.* 3. *§. clam facere D. quod vi aut clam.*

12. Alia enim sunt interdicta retinendę possessionis gratia, alia recuperandę, alia adipiscendę *l.* 1. *&* 2. *D. de interdict.*

13. Bart. latè *ad l.* 1. *D. vti possid.*

DEFINITIO V.

Heres hodie est possessor ipso iure sed ita demum si agnouerit hereditatem, non etiam ignorans, aut inuitus.

QVod moribus primùm & generali locorum ferè omnium consuetudine receptum, apud nos verò expressa etiam lege confirmatum est vt ipso iure transeat in heredem possessio rerum hereditariarum, 1 quæ ex iuris ratione, cùm sit facti, 2 ne in suos quidem heredes transferretur. 3 Non ita accipiendum est vt is cui lex hereditatem siue ex testamento siue ab intestato detulit hoc ipso fiat possessor hereditatis. 4 Quid enim si heres esse nolit? 5 Vtique nemo dixerit factos hodie necessarios heredes eos qui anteà erant voluntarij, 6 Sed is sensus est vt quandocunque secuta aditio sicut ad diem mortis retrotrahitur, 7 vt nullo temporis momento hereditas iacuisse existimetur, 8 Ita faciat vt cum hereditatis dominio possessio quoque rerum hereditariarum in heredem trãslata intelligitur, & sine vlla interruptione continuata. 9 Cui consequens est vt interdicta omnia tam quæ ad retinendam, quàm quæ ad recuperandam possessionem pertinent, heredi competant post additionem acsi nec hereditas nec possessio vnquam iacuisset. 10 *Ita Senatus* sæpius.

1. Ex edicto nimirum quod dicimus *le mort saisit le vif.* An autem edictum hoc habeat locum in quolibet herede etiam in testamentario, & an in alio quàm in primo. Vide *Defin. seq.* n. 2. *&* 3. *in alleg.*

2. *l.* 1 *§. si vir vxori D. hoc tit. l.* 1. *§. Scæuola D. siue qui testam. lib. ess. iuss. l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior.*

3. *l. cùm heredes* 23. *in princip. D. hoc tit.*

4. Prius enim est vt sit heres, quàm vt possessor esse intelligatur. Prius, inquam, ordine non temporis sed naturæ & intellectus.

5. Nemo enim hereditatem agnoscere cogitur extra causam necessariorum heredum *l. nec emere* 16. *C. de iur. delib. l.* 4. *D. ad SC. Trebell.*

6. Cùm è contrario sui & necessarij potiùs facti sint voluntarij per beneficium abstinendi *l. si filius* 12. *de vulg. & pup. substit. l. necessarius* 57. *D. de acquir. hered.*

7. *l. heres quandocunque* 54. *eod. l. omnia ferè* 193. *de regulis iur.*

8. *l. omnis hereditas* 138. *eod. tit.* Ne alioqui eueniret vt bona hereditaria possent fieri primi occupantis, tanquam quæ interim essent nullius *l.* 1. *D. de rerum diuis. leg.* 3. *in princip. D. de pecul.*

9. Quod olim nullo casu obtinebat, quamuis putent nonnulli fuisse in hoc differentiam inter suos & extraneos *ex l. cùm miles* 30. *D. ex quib. caus. maior.* cuius tamen quàm longè alia sententia sit docui *in Rationalibus* ad illum locum.

10. Tiraquell. latè *in tract. le mort saisit le vif.* Vnde est quòd nostri possessionem hanc non tantùm ciuilem sed etiam ciuilissimam vocant, quòd acquiratur etiam ignoranti, & citra animum possidendi, cùm alioqui necessarius sit animus ad acquirendam possessionem *l.* 3. *§. in amittenda l. quemadmodum* 8. *D. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Etiam substitutus pupillaris iuuatur edicto, Le mort saisit le vif.

FIctio illa de qua proximè diximus, 1 cuius potestate fit vt ea ipsa possessio quæ penes defunctum fuit in heredem ipso iure translata & continuata esse intelligatur, 1 cùm non ad legitimos tantùm, sed etiam ad testamentarios heredes pertineat, 3 consequens est vt pupillaribus quoque substitutis prodesse debeat, 4 qui & verè sunt heredes, & directò succedunt, 5 Non etiam fideicõmissarijs, quos constat non tam heredes esse quàm heredum loco habendos, 6 facta demùm restitutione, nec nisi per manus eius qui rogatus est possessionem hereditatis nanciscì posse. 7 Neque quod substitutum pupillarem aliquando secundum heredem dicimus, 8 facere debet vt fideicommissario comparetur. Secundus namque heres ideò dicitur, quòd pupillares tabulæ non aliter valere possint, quàm si primùm sibi heredem pater fecerit. 9 Cæterùm quòd ad pupilli hereditatem pertinet, primus ille heres est, 10 adeóque quod ad ea etiam bona pertinet, quæ patris fuerunt, quippe quæ ad eum deuoluantur non tanquam paterna, sed tanquam pupilli facta, 11 si instituto non si exheredato impuberi substitutus fuit. 12 Quod autem exheredato quoque substitui potest tantò magis facit vt appareat primum heredem eum dici debere potiùs quàm secundum. 13 At fideicommissarius nec secundus quidem heres est sed tantùm secundi heredis loco, 14 quoniam etsi potuit Senatus heredem facere, 15 non tamen illud etiam constituere vt post restitutam hereditatem desineret heres esse qui antèà fuisset, 16 sicuti nec vt duo eiusdem hereditatis heredes, id est domini in solidum esse possent. 17 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 3. Calend. Aug. 1595.

1. Quæ inducitur ex edicto, *Le mort saisit le vif*, aut ex consuetudine à Mediolanensibus deriuata.

2. De quibus tamen solis loquitur. Sunt enim hæc verba edicti: *Le mort saisit le vif plus proche & habile à luy succeder.* Ex quibus etiam verbis defendit Tiraq. *in 5. declar. 2. part.* hoc edictum habere duntaxat locum in primo herede, non autem in herede heredis etiam directo ne plura singularia & plures fictiones circa idem concurrant. Quod certè valde notandum est, si verum est. De quo tamen dubitarem nisi hæc Definitio innueret Senatui nostro ita visum esse: sicque iudicatum tandem est pro D. Claudio de Quoex Collaterali dignissimo Consilij Gebennensis contra procuratorem du Crest. *Sine die.*

3. Ne alioqui deterioris condicionis sint heredes testamentarij qui sunt fauorabiliores *l. lege obuenire* 130. *de verbor. signific.* licèt contrà putet Tiraquellus 7. *declarat. 2. part. num.* 17.

4. De quo tamen vide latam Tiraquelli disputationem in supradicto tractatu *in 7. declar. 3. part. num. 1.* vbi defendit contra definitionem nostram Edictum hoc non habere locum in substituto pupillari. Et apertius *Declar. 9. 2. partu in princip.*

5. *l. 1. & 2. l. si plures* 10. *§. ad substitutos D. de vulg. & pupill. substit. verbis* cuilibus *7. l. centurio* 15. *eod.*

6. *l. si filiusfamilias* 5. *§. 1. D. quod cum eo qui in alien. potest. §. restituta Inst. de fideic. hered. l. 2. D. ad SC. Trebel.*

7. *l. facta* 83. *eod. tit.* iunct. *l. penult. C. eod.*

8. *l. precibus* 8. *C. de impub. & alis substit.*

9. *l. 2. §. 1. & §. prius autem D. de vulg. & pupill. substit.*

10. Adeóque purè non sub conditione si alia conditio nulla sit adscripta *l. qui liberis* 8 *in princip. eod.*

11. *d. l. sed si plures §. ad substitutos l. patersfamilias* 28. *de reb. auctor. iudic. possid.*

12. Siquidem etiam exheredato substitui pupillariter potest *d. l. 2. & pass. ill. tit. De vulg. & pupill. substit. l. ita tamen* 27. *à patre D. ad SC. Trebell.*

13. Cùm non possit dici heres filius qui est exheredatus *l. in suis* 11. *D. de liber. & posthum.*

14. *d. §. restituta & d. l. 2. ad SC. Treb.*

15. *§. quos autem Inst. de bonor. poss.* vt constat ex senatusconsultis Tertylliano, & Orfitiano.

16. Siquidem is qui semel heres fuit, nunquam desinit heres esse *d. §. restituta l. aut prætor 7. §. sed quod Papinianus D. de minor. l. ei qui soluendo* 18. *de hered. instit.* Nisi ex casibus de quibus *in l. in substitutione* 31. *l. ex facto* 43. *§. vlt. de vulg. & pupill. substit.*

17. *l. quod contra* 141. *§. vni duo de reg. iur.*

DEFINITIO VII.

Traditio calami non prodest ad transferendam possessionem, Et qui iure dominium bonorum sub hasta venditorum transtulerit in emptorem.

PEr traditionem calami nulla prorsus transfertur possessio, quoniam ad eam acquirendam animo & corpore opus est. 2 Nec est contrarium quòd si bona debitoris sub hasta vendita sint siue extraneo siue creditori vice extranei ementi, traditio calami loco traditionis bonorũ esse solet ad transferendam possessionem, & per possessionẽ, dominium: adeò vt ab eo tempore fructus omnes emptori acquirantur. 3 Id enim fit sola statuti nostri potestate quandoquidem per legem & Principis constitutionem quæ haud dubiè legis vim obtinet, non secus ac per traditionem dominium iure ciuili transferri potest. 4 Quæ autem per apparitorem fit calami traditio sic accipienda est vt signum sit translati dominij potiùs quàm modus transferendi. Idque ex eo apparet euidentius, quòd emptor iam factus dominus mittitur subinde in possessionem, 5 nec priùs quàm missus sit petere potest vt retineatur. Quod vtique petere posset & deberet, si cum dominio quæsisse possessionem videretur. Hic igitur casus vnus est ex iis in quibus ipso iure & citra traditionem dominium sine possessione acquiritur, vt & contingit in agnitione hereditatis & legati. 6 Aut si qua traditio hoc casu necessaria est pro traditione haberi debet autoritas iudicis rem distrahi iubentis. 7 Nam neque fieri potest vt v. tã possessionem tradat apparitor qui reuera nullam habet. *Ita tractatum* in causa viduæ D. de Genuille contra Ioannem Baptistam Varronem 13. Cal. Sept. 83.

1. Hostien. *in summa De caus. poss. & propriet. vers. sed quid ergo.* Dyn. *in reg. beneficium vers. tertio posset quæri De regul. iur. in 6.*

2. *l. sicèt C. hoc tit. l. quemadmodum* 8. *D. eod.*

3. Guid. Pap. *quæst.* 22. *& quæst.* 81. incip. *si debitor.*

4. Cùm lex sit vnus ex legitimis modis transferendi dominij iure Quiritium, vt scribit Vlp. *in frag. tit. 19 de acquis. rer.* nam & per statutum & per consuetudinem fieri potest vt possessio realis transferatur absque reali traditione. Guid. Pap. *d. quæst.* 22. vbi addit transferri tamen possessionem per traditionem annuli, aut modicæ terræ, *Ex not. per glos. in cap. 2. extr. de consuet. l. clauibus de contr. empt.*

5. Quia non sufficit signum nisi etiam adsit res signata, vt notat glos. *in cap. per tuas. Extr. de dolo & contum. & in cap. ex ore de iis quæ fiunt à maior. part. capit.*

6. *l. cùm heredes* 23. *D. hoc tit.*

7. *arg. l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. sign. capt. sit.*

DEFINITIO VIII.

Dominus hominis talliabilis non habet beneficium cedi. Le mort saisit le vif.

QVi se dominum dicit hominis dedititij & vt vocant talliabilis sine liberis ac extra communionem defuncti, non potest tanquam ipso iure possessor factus exemplo heredis, 2 corporalem rerum hereditariarum possessionem propria autoritate apprehendere, 3 quia nec heres est, 4 nec heredis loco, 5 sed anomalus successor. 6

1. Quo casu ex generali consuetudine apud nos obseruata ius habet dominus non tam succedendi quàm occupandi velut peculij iure omnia bona quæ talliabilis moriens reliquerit vt diximus *ad tit. De dedit. libert. tollend.*

2. De quo vide quæ dixi *Defin. 5. & 6. supr. hoc tit.*

3. Ne alioqui videatur sibi ius dicere *contra l. 1. D. quod legat. l non est singulis* 186. *de reg. iur.* Si tamen id fecerit non à me suo cadit quomodo cadere deberet ex rigore *l. extat* 13 *D. quod met. caus.* sed tantum expensarum, fructuum, damnorúmque omnium restituendorum condemnatione mulctatur. Vide *Defiait. infr. Vnde vi.*

4. Cùm ei neque ex testamento neque ab intestato hereditas deferatur. Lex enim facit hereditatem, hereditas verò heredem *l filiusfamilias* 18. *D. ad leg. falcid.* hic autem non ex lege succedit sed ex stipulatione *l. hereditas 5. C. de pact. conuent. tam sup. dct.*

5. In quo plerique falluntur contra existimantes ob id quod hic dominus omnia defuncti bona teneat, & ideo effectu quodammodo heres esse videatur vt de fideicommissario scriptum est *in l. 5. §. 1. D. quod cum eo.* & de vniuersorum bonorum donatario à nostris traditur *in l. arua alieni C. de donat.*

6. Qualis est pater qui filij militis intestati bona castrensia iure peculij occupat *d. l. filiusfamilias l. 1. & 2. D. de castr. pecul.*

DEFINITIO IX.

Traditio annuli vel calami vel pilei non transfert possessionem sed tantùm possessionis propria autoritate adprehendendæ potestatem.

PEr annuli traditionem corporalis beneficij possessio non transfertur, nisi traditio fiat per eum qui possessionem aut custodiam beneficij habeat, puta per collatorem ordinarium aut vicarium ipsius. Sed & illud præterea requiritur vt traditio fiat in conspectu beneficij pateátque liber ad beneficium accessus. 1 Idem de pilei vel calami traditione iuris est. 2 Sed tamen ei cui calamus, aut pileus, aut annulus traditus fuerit, hactenus proderit traditio, vt corporalem possessionem autoritate propria apprehendere possit, nec idcirco vim feciisse videatur. 3 *Ita Senatus* pro Ioanne Philippo de Chaulard contra Claudium Poysat 13. Cal. Ianuar. 1589.

1. Dyn. *in cap. 1. de reg. iur. in 6.* Abb. *in cap. 2. num. 9. & 10. Extr. de consuet.* Didac. Couart. *lib. 3. var. resolut. cap. 16. num. 10. & seqq.* Facit *l. clauibus* 74. *D. de contr. empt.*

2. Ex iis quæ dixi *Defin. 7 supr. eod.*

3. *cap 1. quid sit inuest. cap. 2. Extr. de consuet.* Rom. *sing.* 136. Rebuff. *in tract. De miss. in poss num. 6. & seqq.* Item in constit. Gall. *De mater. possess. in præfat. num.* 38. *&* 117. Cassad. *decis 2. de vnion. num.* 15. Idem Roman. *conf.* 337. Adde Guid. Pap. *quæst.* 22. *num. 2. in fine.* vbi ait per traditionem annuli transf. ri possessionem & dominium.

DEFINITIO X.

Clausula constituti nihil operatur post decennium ab eo tempore computandum quo constituta rius potuit adprehendere possessionem: & neglexit.

Constitu-

CONstituti clausula licèt statim transferat possessionem cùm in puro contractu adpotita est, [1] suum tamen effectum habere desinit si constitutarius corporalem possessionem intra proximum decennium adprehendere neglexerit. Sed si condicionem aliquam siue expressam siue tacitam contractus habuit, non nisi à die translatæ possessionis, id est existentis condicionis decennium illud computabitur. *Ita iudicatum est* 11. Cal. Decembr. 1588.

1. *l. quod meo* 18. *D. hoc tit.*

2. Quia per tanti temporis decursum præsumitur oblivio. Ex oblivione autem amittitur possessio quæ non nisi animo retinetur Bart. *all. l. de eo* 41. *§ si forte D. hoc tit.* Anchar. *cons. vlt.* Cravet. *cons.* 230. *in princip.* Quamuis alijs verum sit infinitatis memoriam non auferre damnum possessionis quam alius non invasit *l. peregre* 44 *in princip. D. hoc tit.*

3. Nam & sub condicione transferri potest possessio *l. qui absenti* 38 *§.* 1. *D. eod.*

DEFINITIO XI.

Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. non patitur exceptiones quæ concernunt petitorium. In hypothecaria secus est.

CONdictio illa possessionis à Iustiniano introducta in eorum favorem quorum iusta possessio per alium interversa sit, [1] cùm in multis differt ab hypothecaria per quam res ipsa pignoris iure vindicatur, [2] tum in eo maximè quod nullas patitur exceptiones quæ petitorij causam respiciant, sed eas tantùm quæ ad possessionis quæstionem permeant. [3] Hypothecaria verò contrà, quia nec ab alio valeat constitui pignus aut hypotheca potest quam qui sit dominus: [4] tametsi semel bene constituto pignore verum sit pignoris causam nihil eũ quæstione dominij commune habere. [5] *Ita iudicatum est* in publico auditorio 3. Non. Decemb. 1589.

1. *in l. vlt. C. hoc tit.*

2. Siquidem hypothecaria vindicatio est *l. si fundus* 16. *§. in vindicatione D. de pignor.*

3. Frustra enim experiret de proprietate is qui non nisi de possessione cõuenitur cum nihil commune habeat proprietas cum possessione *l. naturæ iter* 12. *§. nihil commune D. eo tit.*

4. *l. & quæ nondum* 15. *§ quod dicitur D. de pignor. l.* 1. *& tot. tit. C. si res alien. pign. dat. sit.*

5. *l.* 1. *§. cùm prædium D. de pignor.* Quæ ratio est *l. vsucapio* 7. *C. eod.*

DEFINITIO XII.

Non sufficit impetrari beneficium clausulæ constituti si non impetretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. quoties agitur condictione ex illa lege.

AD avocandam propriam possessionem quæ ex clausula constituti fuerat quæsita creditori, [1] si per debitorem interversa fuerit, sufficere plerique putant beneficium implorari clausulæ constituti, [2] neque esse necesse vt Iustinianeæ constitutionis quæ beneficium illud induxit mentio vlla fiat, [3] Sed melior & tutior est contraria sententia, vt expressam legis mentionem facere debeat ciúsque beneficium implorare is, qui proponit condictionem ex lege. [4] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 23. infr. de except.

1. *Ex l. quod meo* 18. *D. hoc tit.*

2. Qui fortè rem illam alienaverit & alij tradiderit. Nam & hoc casu volunt pragmatici locum esse constitutioni Iustiniani *in l. vlt. C. eod.*

3. Propterea quòd ex implorationc illius clausulæ satis appareat actorem velle suam tueri possessionem.

4. Si modò in hoc agat actor vt in sua possessione retineatur, ac manuteneatur.

5. Lex enim Iustiniani illa est quæ prodigium hoc operatur, non clausula constituti. Essetque longè tolerabilius implorare beneficium legis, nulla mentione facta clausulæ quàm implorare clausulam omissa lege. Contrà tamen videtur sentire Tessaur. *Decis.* 215. *num.* 6. *in fin.*

DEFINITIO XIII.

Facilius amittitur possessio quàm ut ipsum pignoris. Et quæ tum interest an per constitutum quæsita sit possessio an per traditionem.

POssessio quæ siue per clausulam constituti siue aliter ex causa pignoris quæsita vel quærenda fuit, [1] licèt soluto pignoris vinculo retineri nequeat, [2] potest tamen amitti facto aut voluntate creditoris, etiam priùs quam pignoris vinculum dissoluatur, [3] Vt puta si mulier constante matrimonio pignorum dotalium alienationi consenserit, cùm alia mariti bona non supercssent ex quibus indemnitati dotis consuli posset. [4] Eo namque casu pignoris remissio nulla est propter legis prohibitionem, [5] nec eò minùs tamen possessio, aut potius quærendæ soluto matrimonio possessionis ius amittitur, quia possessionis amissio sicut & acquisitio facti est magis quam iuris. [6] Interest tamen an solo animo quæsita fuerit, quod fit per clausulam constituti, [7] an etiam corpore per veram traditionem: [8] Priore siquidem casu solo animo perditur, [9] nec factum vllum pristini possessoris requiritur vt is possidere incipiat qui antea non nisi corporaliter rem detinebat. [10] Posteriore verò contrà, Antiquo etiam per remissionem pignoris iure possidendi, animus tamen illa detentatio remanet, quæ per traditionem translata fuerat cùm sit meri facti, [11] nec quicquam cum iure possidendi commune habeat, [12] Ideoque retrotraditione necessario opus est, vt rursus possidere incipiat is qui & corpore & animo suã transtulerat possessionem. [13] *Ita Senatus* in eo casu de quo Defin. 3. infr. De remiss. pignor.

1. Nihil enim vetat creditorem esse in possessione pignoris *l. cùm & sortis* 35 *§.* 1. *D. de pignorat. action. l. pignori* 15. *D. de vsu ap.*

2. Quia nihil prorsus iuris potest creditor habere in pignore quod fuit solutum.

3. Separata enim est causa pignoris & possessionis sicut & dominij *l.* 1. *§ cum prædium D. de pignor l. penult. D. de acq. poss.*

4. Nam si alia bona supercssent, aliud probandum esset *l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.* Pignoris enim remissio donatio non est *l.* 2 *l. etsi pignus* 18. *D. quæ in fraud. credit. l.* 1. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

5. Legis scilicet Iuliæ *de fund. dotal. d. l. iubemus l. vnic. §. & cùm lex Iulia C. de rei vxor. action.*

6. *l. denique* 19. *ex quib. caus. maior l.* 1. *§. Scævola D. si is qui testam. lib. esse iuss.* & ideo etiam ex contractu nullo amittitur possessio sicut & acquiritur *l.* 1 *§. si vir vxori D. hoc tit.*

7. Est enim planè fictitius & ciuilis ille modus acquirendæ possessionis. *l. quod meo* 18. *D. eod.*

8. Qui naturalis modus est transferendæ possessionis *l. traditionibus* 20. *C. de pact. l.* 3. *D. de action. empt.*

9. Quæ scilicet solo animo retinebatur. Nam & animo solo potest amitti etiam illa quæ corpore quoque retinetur *l.* 3. *§. in amittenda l. peregrè* 44. *§. vlt. D. hoc tit.*

10. Corporalis enim illa detentio in veram cuadit possessionem, cùm is qui anteà verè possidebat desiit possidere *l. id quod* 25. *§. vlt. l. si de eo* 40. *§.* 1. *l. pen. §.* 1. *D. eod.* Simile quiddam est *in l. geri* 88 *de acquir. hered.*

11. *d. l.* 1. *§ si vir vxori D. hoc tit. l.* 1. *§. Scævola D. si is qui test. lib. esse iuss.*

12. Vnde est quod plerique etiamsi non possideant nec possidendi ius habeant, tamen rem tenent *l. si quis ante* 10. *§.* 1. *D. hoc tit. l. stipulatio ista* 38. *§. hæc quoque & seq. D. de verb. oblig.*

13. *Arg. l. ab emptione* 58. *D. de pact. l. prout* 80. *D. de solut. l. nihil tam naturale* 36. *de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Possessio superveniens constituenti non facit cõstitutarium possessorem, Nisi constitutum collatum sit in futurum. Alia dominij ratio est.

SI debitor qui se creditoris nomine constituit pignus possidere nanciscatur ex postfacto possessionem quam constituti tempore non habuit, non potest ea res prodesse creditori vt possessor factus videatur. [1] Possessio

enim cùm sit facti magis quàm iuris,2 nullam fictionem recipere potest, 3 nec in alium transferri priùs quàm sit quæsita.4 Nisi in id nominatim tempus clausulæ effectus conferatur quo possessio quæsita fuerit,5 Vt euenit cùm quis etiam futura bona sua cum hac clausula obligauit. 6 Neque simile est quòd si alienam rem vendidero aut obligauero quæ posteà fiat mea, ius emptoris mei conualescit. 7 Nam dominium iuris est, ideóque facilè hanc fictionẽ admittit vt si ex postfacto quæratur vẽditori perinde sit acsi iam contractus tempore quæsitum fuisset. 8 Possessio autem vt dixi facti est; & nisi verum sit possidere quem eo tempore quo constituit se alieno nomine possidere, quantumuis posteà possidere incipiat, fieri nequit vt iam exinde possediſſe videatur.9 *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Sallenetuſue & D. de Sauigny 12. Cal. Iul. 1594.

1. Possessorem enim iam tum esse oportet cum qui se constituit alieno nomine possidere *l. quod meo* 18. *D. hoc tit.*

2. *l.* 1. *§. vir uxori eod. l.* 1. *§. Scæuola D. si is qui testam. lib. ess. iuss.*

3. *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l. in bello* 12. *§. facti D. de captiu. & postlim.*

4. *Ex reg. l. nemo plus iuris* 54 *de reg. iur.*

5. Potest enim possessio transferri etiam in casum & sub condicione *l. qui absenti* 38. *§.* 1. *D. hoc tit.* Si tamen qui constituerit se possidere nomine Titij donatarij & post Titij mortem nomine Sempronij secundi donatarij, non proderit clausula constituti Sempronio, quia non potuit donator possessorem facere Sempronium, facto iam possessore Titio, quòd post Titij mortem non sit futurus possessor is qui donauit. Tiraq. vbi multos citat *in tract. le mort saisit le vif 5 dextar. 2 part. nu.* 19.

6. *arg. l. & quæ nondum* 15. *§. quod dicitur D de pignor.*

7. *l. si quis alienam* 46. *D. de act. empt. l. rem alienam* 41. *D. de pignorat. act.*

8. *l. si tibi homo* 86. *§. cùm seruus de legat.* 1. *l. heres quandocunque* 54. *de acquir. hered.*

9. *l. cùm heredes* 23 *D. hoc tit.* Contrà tamen tenet Tessaur. *decis.* 215. *num.* 7. constitutum trahi ad bona etiam futura præsertim cùm de futuris quoque bonis actum est. Ex Tiraq. qui dicit communem *part.* 1. *De constit. ampl.* 32. *num.* 11. & 12.

DEFINITIO XV.

Precarium transfert possessionem ciuilem tantùm, constitutum verò etiam naturalem. Vtrumque tamen prodest ad implorandum beneficium l. vlt. C. hoc tit.

QVid si debitor constituerit, non quidem se creditoris nomine possidere, sed precariam se à creditore habere possessionem? 1 An idem erit effectus huius clausulæ qui & clausulæ constituti ad auocandam possessionẽ ex lege Iustiniani,2 si fortè facto debitoris interea sint interuersa? Et quidem faciet ea res creditorem possessorem,3 sed ciuiliter tantùm, non etiam naturaliter. Qui enim precariò rogauit vtique naturaliter & ipso corpore possidet. 4 In eóque nimirum minor est potestas precarij quàm constituti, ex quo naturalem quoque & realem & veram possessionem transferri nemo ambigit:5 Proinde non videtur hoc casu locus esse beneficio Iustinianeo, 6 quod ex verbis legis non nisi ad naturalem & corporalem possessionem auocandam comparatum videtur. 7 Et consequenter non impedict ea clausula, quominùs agenti quoquomodo creditori possit obiici exceptio non factæ excussionis.8 Sed tamen contrà Senatus noster pronunciauit, Eandem vtroque casu hac parte rationem esse creditoris vt æquè prosit ei constitutio Iustiniani ad propriam possessionem auocandam. 9 Etsi enim qui precariò concessit non nisi ciuiliter possidet. 10 Quidni tamen tantundem iuris habeat ad repetendam possessionem ciuilem, quantum haberet ad auocandam naturalem si naturalem anteà possediſſet? 11 Porrò auocando possessionem illam ciuilem acquirit sibi per consequentias naturalem. Quisquis enim ciuilem habet, naturalem quoque propria autoritate occupare potest. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Alia enim est clausula constituti, alia precarij vt sequitur in Definitione licèt notarij nostri temporis per imperitiam eas plerumque confundant vt dicemus *Def seq.*

2. *in l. vlt. C. hoc tit.*

3. *l. si quis ante conduxit* 10. *in princip. & §.* 1. *D. eod.*

4. *l. certè* 6. *§ is qui rogauit l. & habet* 15. *§. eum qui precario D. de precar.*

5. Vt dixi *Defin.* 1. *supr. hoc tit. ex l. quod meo* 18. *cum ibi not. D. hoc tit.*

6. *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

7. Vt probant verba illa legis *corporaliter nactam possessionẽ cuiuscunque rei dereliquerit.*

8. *Ex Anth. hoc si debitor C. de pignor. & in corpore Nouel.* 112. *de legiosi. §* 1. *vnde sumitur.*

9. Idque ex receptissima nostrorum sententia quàm refert Ant. Gabriel. *lib.* 3. *commun opin.* 3. *De fide iuss. num.* 49.

10. Quia non decessit animo possessione vt loquitur Pomponius *d. l. & habet §. eum qui.*

11. Siquidem in vtraque possessione eadem ratio locum habet quæ mouit Iustinianum *in d. l. vlt.* quod vnius desidia vel dolus non debeat alteri nocere.

12. *l. si id quod* 25. *§. vlt. l. peregrè* 44. *§. vlt. D. hoc tit.* Si quis tamen debuit se obligare cum clausula constituti, non videbitur satisfeciſſe si constituat tantùm se precariò possidere. Et ita sæpius pronunciauit Senatus.

DEFINITIO XVI.

Constitutum licèt sit incompatibile cum precario, tamen præualet si vtraque clausula posita sit in instrumento.

AT quid si vtraque clausula & constituti, & precarij eodem instrumento contineatur? Id enim plerumq; fit, & quidem imperitia notariorum, 1 non animaduertẽtium, Adposita clausula constituti, non solùm superuacuam esse rogationem precarij, sed etiam creditori damnosam, Vtpote quæ vt diximus constituat debitorẽ naturaliter possessorem, qui per clausulam constituti id egerat vt in creditorem suum non minùs naturalem possessionem transferret quàm ciuilem. 3 An igitur dicendũ erit vtramque clausulam inutilem fore? 4 An potiùs clausulæ constituti per subsequentem precarij rogationem hactenus derogari vt sola ciuilis possessio creditori acquiratur? 5 Atqui iniquum hoc fuerit & contra paciscentium voluntatem. Adiectio enim clausulæ precarij fit vt tantò magis non vt minùs transferatur possessio in creditorem. 6 Humanius igitur est vt notarij error ex iuris ignorantia profectus non noceat contrahentibus, 7 Maximè cùm dici soleat, nec ea quę abundant vitiare, 8 nec vtile ex inutili corrumpi: 9 Sanè si, vt interdum quoque euenit, debitor constituat se precario nomine à creditore possidere, magis est vt licèt constituti nomen interuenerit sola tamen precarij rogatio facta videatur. Aliud enim est si quis cõstituat se alieno nomine possidere, 10 Aliud verò si constituat se precario possidere. 11 Itaque diligenter obseruandum erit, quibus verbis constituti clausula concepta sit, vt sciatur quos effectus parere debeat. 12 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex qua hodie proficiscuntur magna ex parte lites, quæ de instrumentis fiunt.

2. *l. certè* 6. *§ is qui rogauit l. & habet* 15. *§. eũ qui D. de precar.*

3. *l. quod meo* 18. *D. hoc tit. cum ibi not.*

4. Vt solet dici cùm pugnantes clausulæ in eodem instrumento appositæ sunt *ex l. vbi pugnantia* 188. *vbi not. de reg. iur.*

5. Solent enim posteriora derogare prioribus *vulg. l. pacta nouissima C. de pact. cum similib.*

6. Adposita verò ad vnum finem non debent contrarium effectum operari *l. legata inutiliter D. de leg.* 1. *l. legata* 14. *De adim. legat. l.* 3. *§. si emancipatus de bonor. poss. contr. tabul. l. in ratione* 30. *§. tametsi D. ad leg. falcid.*

7. *l. errores* 7. *vbi not. C. de testam. l. si librarius* 92. *de reg. iur.*

8. *l. non solent* 94. *eod.*

9. *Ex regula iuris pontificij*, iun. *& l. placuit* 29. *de vsur.*

10. Quomodo concipi solet & debet ea clausula quam nos constituti appellamus. *d. l. quòd meo.*

11. Quibus verbis sola precarij rogatio significatur.

12. Nam vt in testamentis sic in contractibus non aliter à propria verborum significatione recedi oportet quàm si euidens

euidens in contrarium sit voluntas *l.non aliter 69. de legat.3.* Nec enim admittenda est voluntatis quæstio cùm nulla est ambiguitas in verbis *l.ille aut ille 25.§.1.eod.*

DEFINITIO XVII.

Per tutorem aut curatorem non potest transferri possessio beneficio clausulæ constituti, nisi cùm id pupillo vel minori vtile est.

NOn potest tutor vel curator pupilli aut adulti nomine transferre in alium possessionem per clausulam constituti, licèt per traditionem facere id possit, quoniam clausula constituti, vt sæpius diximus, fictus modus est transferendæ possessionis. 1 An ideò fortasse ne, vt est in uostrorum brocardico, singularia duo concurrant circa idem? 2 Iam enim singulari iure & vtilitatis causa receptum est vt pupillus tutore autore & acquirere possit & amittere possessionem, cùm tamen non intelligatur habere animum sine quo nec acquiritur possessio, nec amittitur? 3 An potiùs quòd eum ipsum qui alieno nomine possidere constituit, necesse sit suo priùs nomine possedisse vt constituti clausula aliquid operetur? 4 Tutor autem non suo, sed pupilli nomine possidet, aut potiùs ipse pupillus per tutorem. 5 Curator autem nullomodo præterquàm furiosi. 6 Placet tamen quod ex æquitate contra subtilitatem iuris receptum esse quidam prodiderunt, 7 Vt si in consequentiam licitæ alienationis possessionem rei pupillaris transferri necesse sit, sufficiat in eam rem clausula constituti, Cùm pupilli quoque interfit vt intelligatur trãslata possessio, ne ex empto fortasse teneatur. 8 Idem in prælato iuris est quod in tutore diximus, vt per clausulam constituti transferre possessionem nequeat, nisi capituli quoque consensus accedat, quia non ipse sed ecclesia possidet. *9 Ita Senatus* in causa N. Baulx contra N. Paquier in publico auditorio 13. & 11. Cal. April. 1593.

1. Sic Bart. communiter ab omnibus adprobatus *in l.1. in princip. col. pen. D. de acquir poss.*
2. Negant enim nostri duo singularia posse concurrere circa eandem rem & eandem personam *l.1. C. de dot. promiss.* quod tamen falsum esse, alibi ostendimus.
3. *l.1.§ furiosus l.3.§. in amittenda l. quemadmodum 8. l. quamuis 32.§. infans*, vbi tamen infans separatur à pupillo *D. hoc tit.*
4. *l. quod meo 18. eod. tit.*
5. *d.§ furiosus & d § infans.*
6. *d.§ furiosus & l. in negotiis 5. De regul. iur.*
7. Andr. Tiraquell. *in tract. De iur. constit. possess. part. 3. limit. 15.*
8. *l.1. l.3. l. ex empto 11. in princ. D. de action. empt.* iunct. *l. si seruus 14.§.1. D. hoc tit.* Ne alioqui quod pupillorum fauore constitutum est in eorum odium retorqueatur *l. pen. C. ad SC. Trebell.*
9. Idem Andr. Tiraq. *vbi supr. limit. 16.*

DEFINITIO XVIII.

Constituarius non potest propria autoritate expellere constituentem qui sit in corporali possessione si contradicat, multò minùs tertium detentorem.

QVi non nisi per clausulam constituti possessor factus est, licèt naturalem non minùs quàm ciuilem possessionem nactus intelligatur, 1 idcóque fundum ingredi propria autoritate possit. 2 Si tamen ab alio corporaliter fundus ille teneatur, non poterit sine iudice detentorem expellere. 3 Imò nec eum ipsum qui constituit se eius nomine possidere si possessionis controuersiam facere velit. Alioqui vim fecisse dicetur, 4 si iustam contradicendi causam debitor habuit, fortè quod debitum offerret. 5 Nam si nullam contradicendi causam probabilem comminisci debitor potest, vim ipse potiùs facere videtur, ac verum possessorem expellere, adcóque licèt precarij tantùm clausula interuenerit, quæ ciuilem tantùm possessionem transfert non etiam naturalem. 6 In quo obseruandum est maiorem esse vim clausulæ constituti vel precarij, quàm sit illius qua debitor permittit creditori vt propria autoritate possessionem pignoris ingrediatur. Hæc enim non prodest creditori ad occupandam propria autoritate possessionem si debitor non quidem verbo, sed facto resistat ingredi volenti. *7 Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. quod meo 18. cum ibi not. D. hoc tit.*
2. Quod facere potest etiam ille qui ciuilem tantùm possessionem habet, vt dixi *Desis. 15. num. 12. supr.*
3. Expellitur enim ipse & spoliatur ab eo qui reuertentem non vult admittere in possessionem *l. si id quod 25.§. vlt. D. hoc tit.* Et ideò non sibi debet ius dicere, quoniam alioqui etiam prædo & spoliator ab eo ante omnia esset restituendus *cap. in literis extr. de restit. spoliat.*
4. *l. extat. 13. D. quod met. caus. l. non est singulis 186. de regul. iur l. si ex stipulatione 5. D. hoc tit.*
5. Cùm non sit quærendum de iure possessoris soluto pignore *l. Paulus 12.§.1. D. quibus mod. pig. vel hypoth. soluit.*
6. Secundùm Bartoli distinctionem *in l. creditores 3. num. 19. C. de pignor.*
7. Vt supradicto loco Bartolus tractat.

DEFINITIO XIX.

Clausula constituti nihil operatur quantum ad iura.

IN bonorum omnium obligatione aut alienatione interueniens clausula constituti nil prodest ad transferendam possessionem, quod pertinet ad iura & actiones, quia non possidentur. 1 Itaque non eò minùs posterior creditor agere poterit in nomen sui debitoris, quod anteà creditori alij fuerat obligatum, 2 si modò alia bona sint ex quibus anteriori creditori satisfieri possit. *3 Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa N. Moret prid. Non Iul. 1593.

1. Cùm sint incorporalia quæ neque tangi neque teneri possunt *l.1.§. vlt. D. de rer. diuis.* & apud Iustin. *tit. De reb. corpor. & incorpor.* Atqui per clausulam constituti non aliter possessio transferri potest, quàm si ea sit penes constituentem ipso tempore constituti *l. quod meo 18. vbi not. D. hoc tit.*
2. Postquam placuit & nomen & pignus pignori dari posse *l. nomen 4. C. quæ res pignor. l.1. C. si pignus pignor. dat. sit.*
3. Nam si alia nulla sint, non est dubitandum quin is qui prior est tempore potior sit iure *l.2. & 4. C. qui potior. in pign. hab.* Multò magis autem si is qui prior est tempore prior egerit in nomen obligatum: Nam agendo fit quasi possessor, quæ retribueret ei exceptionem non factę excussionis etiamsi esset posteriore tempore: *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

DEFINITIO XX.

Clausula constituti operatur etiam quod ad bona futura si de iis specialiter actum sit.

COnstituti clausula adposita in obligatione bonorum omnium præsentium & futurorum non minus vtilis est pro bonis futuris, id est post obligationem acquisitis, quàm pro præsentibus, 1 quod ad ipsius debitoris præiudicium attinet, illiúsve qui posteriorem habeat causam ab eodem debitore. 2 Nam quod dici solet nihil prodesse clausulam constituti nisi probetur debitor eo ipso tempore possedisse quo constituit, 3 propterea quod alioqui non potuerit in creditorem suum transferre possessionem quam non habuit, 4 Tunc verè dicitur, cùm de possessione contendit alius, quàm ipse debitor, 5 quíve debitoris iure vtatur. Nam in præiudicium tertij qui medio tempore ius acquisierit ab alio quàm à debitore non potest extendi potestas clausulæ constituti, 7 Sicut nec in præiudicium eius, qui ab eodem quidem debitore causam habeat, sed anteriorem. *7 Ita Senatus* pro D. de Liuron Domino de Sauigny contra D. Comitem de Saleneufue 12. Cal. Iul.

1. *arg. l. & quæ nondum 15.§. quod dicitur D. de pignor.* Tessaur. *decis. 215. num. 7.*

2. Plerumque enim eadem causa est successoris quæ auto ris *l.inuitus* 156.§.*plerumque de reg. iur.* iunct. *l. nemo plus iuris* 54.*& l.ex qua persona* 149. *eod.*

3. *l.quod meo* 18.*vbi not. D.hoc tit.*

4. *Vulg.l.nemo plus iuris* 54 *de regul.iur.*

5. Semper enim cogitur debitor contractum suum adimplere *l.si quis alienam* 46.*D.de action.empt.l.rem alienam* 41. *D. de pignor.act.l.etsi is qui* 10.*D.de distr pignor.*

6. *arg.l.1.l.potior* 11.*D.qui potior.in pign.hab.*

7. Non enim debet esse in debitoris potestate vt creditoris sui condicionem faciat deteriorem si creditor fuit hypothecarius. Hoc enim addendum est quia in chirographario creditore aliud est *l.1.§ 1.& l.3.D.de separat.*

DEFINITIO XXI.

Nemo potest improbare possessionem illius à quo ipse possidet. Nec ratio iuris potest impedire causam possessionis.

EMisti feudum nobile à debitore meo ignobili, qui se bona sua omnia meo nomine constituerat possidere. Si condicam à te possessionem ex lege Iustiniani, non es audiendus, obuiciens feudum id nobile à debitore meo possideri non potuisse, 2 Vt per consequentiam inferas, Multò minus potuisse illius possessionem per constituti clausulam in me transferri: 3 cùm tu ipse ab eo causam habeas tuæ possessionis. 4 Et verò cùm possessio magis facti sit quàm iuris, & condictio illa possessionis ex Iustiniani lege nõ tam de iusta, quàm de corporali & pristina possessione qualiscunque illa fuerit, aduocanda intelligi debeat, 6 absurdum est quærere, an autor tuus possederit iustè. 7 Sufficit enim qualitercunque possedisse dummodo reuera siue corporaliter, & naturaliter, siue ciuiliter possederit. 8 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa fratrum Michal 7. Cal. Iul. 1594.

1. Scilicet condictione *ex l. vlt. C. hoc tit.*

2. Nec enim homo ignobilis capax est feudi nobilis, nisi suæ incapacitatis pœnam luat, quam vulgò suffertam vocant.

3. *Ex l.quod meo* 18.*cum ibi not. D. hoc tit.* Iunct. *l. nemo plus iuris* 54.*de reg.iur.* Dixi *Defin.praced.num.3.& 4.*

4. Ideóque factum ipsius præstare debeas *l. ex qua persona* 149.*l.inuitus* 156.§.*plerumque de reg.iur.*

5. *l.1.§.si vir vxori.D.hoc tit.l. 1.§. Scæuola D si is qui testam. lib. esse iuss.*

6. Est enim illius legis sententia & ratio generalis, nescilicet desidia aut perfidia eius per quem possidebamus nobis noceat.

7. Cùm tam verè possident qui iniustè possidet quàm qui iustè *l.3 §.ex contrario D.hoc tit.*

8. Secundùm ea quæ diximus *Defin.15.num.9.supr.*

DEFINITIO XXII.

Qui per decennium negligit possessionem naturalem etiam quam ab alio ignorat occupatam, amittit ciuilem.

ETiamsi absque possessoris voluntate amissa sit possessio naturalis, 1 ciuilis tamen perditur statim atque is qui naturalem perdidit, sciens perditam neglexit iis vti remediis quibus recuperare naturalem potuisset. 2 Maximè verò si decennium elapsum sit. 3 Nam & qui ignorat naturalem possessionem occupatam, si per decem annos negligens fuerit in ea recuperanda ciuilem quoque amittit. 4 *Ita tractatum est* in causa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1. Puta si is qui naturaliter & ciuiliter possidebat deiectus sit de possessione naturali siue suo siue alieno corpore possi deret: secus est si is cuius corpore possidebamus discessit de possessione eámque alij prodidit *l.si de eo* 40.§.1.*D.hoc tit.* Hoc enim casu locus est vsque ad triginta annos condictioni *ex l. vlt. C. eod.* facit *l.1.§.sine autem corpore D. vnde vi.*

2. *l.si id quod* 25.§.1.vbi Bart.*& d.l si de eo* §.1. & ibi Bart.*D. hoc tit.* Tiraq.*de constit.limit.*21.*n.*9. Tess.*decis.*215.*num.*6.

3. Quoniam ex decursu eius temporis præsumitur oblivio, & per obliuionem amittitur possessio quæ solo animo tenebatur vt dixi *Defin* 10. *num.* 2. *supr.* Intelligo nisi intra decennium constituens interuerterit possessionem. Tunc enim agi potest condictione *ex l. vlt. C. hoc tit.* vsq. ad 30 annos. Tessau. *decis* 105 *num.*8 vbi alios citat Iunge *Def* 39.*infr.*

4. Anchar.*cons* 111. Crauet. *cons.* 215. *in prin. p.* Tit autem quod multò magis imputetur ei qui scivit naturalem possessionem ab alio occupatam quàm ei qui ignorauit, cùi nemo quandiu ignorat possit agere *leg. cùm sex* 55. *D. de ædilit. ed. l.* Sed hoc semper intellige nisi possessio sit interuersa, vt dixi *num.*1.*& 3.*

DEFINITIO XXIII.

Ex possessione præterita non probatur dominium sed potius probatur amissa possessio per actum contrarium subsecutum.

POssessio præterita quæ hodie non sit, sufficere non potest ad probationem proprietatis vel alterius iuris in re ipsa. 1 Quinimò prima seu præterita possessio si qua fuisset, diceretur, & esset perdita per actum contrarium ei, per quem fuisset acquisita. 2 Non tamen si quæsita fuerat per continuatas multorum annorum præstationes amissa videri debet per solam cessationem cessatio enim sola inducit turbationem non spoliationem, 3) sed ita demùm si petenti denegata solutio sit. Is demum enim solutioni antea factæ contrarius actus est. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.cùm res* 12 *l sine possideris* 16 *& vtrobique not at. C. de probat.* Nam ex possessione quidem præterita & præsenti præsumitur media, sed ex præterita non præsumitur nec probatur præsens aut contrà.

2. *l.quemadmodum* 8.*D.hoc tit.l.quamuis* 46. *eod. l. proponebas de solut l.nihil tam naturale* 35.*de regul. iur.*

3. Quamquam vt vulgo iactari soleat, etiam qui turbat, spoliat *l.pen.§.1.D hoc tit.l.3. §. hoc interdictum sufficit D. vt possid. l. vim fecit* 11. *D. vnde vi.*

4. Scilicet si alia iusta causa nulla sit denegandæ solutionis, nisi ad interuertendam possessionem *l.si quis rem* 20. *D.hoc tit l. colonus* 12.*D.vnde vi.*

DEFINITIO XXIV.

Interdicta possessoria non transeunt in singularem successorem sine speciali cessione.

QVi erat in quasi possessione percipiendi reditus annui certo fundo debiti, 1 cum fundum post cessatam per aliquot annos solutionem Titio vendiderat, nec quicquam de iure quod habere poterat ad retinendam possessionem contra turbantem, 2 aut recuperandam aduersus spoliatorem, 3 nominatim conuenerat. Placet non posse Titium remedio vllo possessorio experiri, quoniam iura ista non transeunt in singularem successorem nisi nominatim cessa sint. 4 Et verò post amissam ab actore naturalem possessionem, ciuilis illa quam solo animo retinebat, & quæ sufficere ipsi poterat ad auocandam naturalem, 5 non potest non amissa quoque videri per venditionem. Qui enim vendit haud dubiè desinit velle possidere. 6 Et quamuis inter venditorem & emptorem id agatur, vt possessio quæ penes venditorem fuit transeat in emptorē. 7 Id tamen in proposito ex sola contrahentium voluntate sine speciali cessione fieri non potest, quia nec potest emptor possessionem suam incipere à ciuili, si cum magistris nostris ciuilem eam intelligas quę solius est animi. 8 Neque enim solo animo acquiri vlla possessio potest, 9 quamuis animo & corpore quæsita solo animo facilè retineatur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *vt in l. vlt.§.1.D.de contr.empt.*

2. Per interdictum *vti possidetis. l.1.& tot.ill.tit.vti possid.*

3. Ex interdicto *Vnde vi, aut quod vi aut clam.l.si quis vi* 17. *in princip.D.hoc tit.*

4. Ei enim soli competere potest interdictum qui tum possidebat

possidebat cùm deiiceretur *l.1.§.inter.Illum autem hoc 23. D.de vi & vi armat.* Sicuti non potest interdictum contra alium competere quàm cum, qui vi deiecit, licet alius hodie possideat *l.cùm à te 7 eod. tit.*

5. *dict.l.si quis vi & d.l.1.§.sive autem corpore De vi & vi armat.*

6. Quamquam non esset hæc ratio bona si venditor tempore venditionis naturalem possessionem habuisset. Nemo enim eo animo est vt propter emptorem amittat possessionem, quam emptor unquam adipiscatur vt eleganter ait Papin. *in l.cùm fundus 18 eod tit de vi & vi armat.*

7. *l ex empto 11. D.de action.empt l.traditio 20. D. de acquir. rer.domin.*

8. Sic enim nostri ciuilem definiunt *l l.licet 4. & l. nemo ambigit 10.C hoc tit.*

9. *l.3 §.in amitt. l.quemadmodum 8.D.hoc tit.*

10. *l quamuis 46.*iunctis duab.præced. *eod.tit.*

DEFINITIO XXV.

Etiam possessio per clausulam constituti quæsita cedi potest à constituto dummodo fiat cessio statim, aut incontinenti.

PRocurator in rem suam constitutus ab eo qui debitũ siue alienum siue commune soluerit creditori, omnia debitoris bona pignori obligata habenti cum clausula constituti, non tantùm personalem aut hypothecariam exercere potest quæ pristino creditori competebat, 2 sed etiam aduersus quemcunque possessorem vti beneficio Iustinianeæ constitutionis 3 ad auocandam nulla facta excussione possessionem. 3 Dummodo ea cessio facta sit incontinenti post solutionem aut in ipso actu solutionis, non item ex interuallo. 4 Nec ad rem pertinet quod possessio per clausulam constituti quæsita solo constituentis animo videatur & acquiri & retineri, 5 proinde facto illius opus esse ad eam in alium transferendam, cùm sui duntaxat creditoris nomine possidere se constituerat, non etiam nomine eius in quem velit creditor transferre possessionem. 6 Nam imò verò semel hoc modo quæsita possessio perinde alienari potest per similem clausulam constituti, atque si corporaliter quæsita fuisset. 7 *Ita Senatus* ex tempore in causa Claudij Mojon & Moneti Laurent 5.Cal.Febr.1595.

1. Tanquam qui in ius & locum ipsius successerit *l.1.& 2.& tot.tit.C.de his qui in prior.credit.loc.succed.*

2. Quæ extat *in l.vlt.C.hoc tit.*

3. Siquidem beneficium illius legis si modo imploratum sit impedit exceptionem non factæ excussionis, vt dixi *Defin.1. & 2.supr. eod,*

4. *l.Modestinus 76. cum ibi not. D. de solut. l. vt fideiussor 79. D.de fideiuss.*

5. *l.quod meo 18 D.hoc tit.*

6. Ne alioqui actus videatur operari vltra intentionem agentis contra *l.non omnis 19.D.de reb. credit.*

7. Cùm clausula constituti transferat omnem possessionẽ etiam naturalem & realem in constitutarium, vt dixi *Defin.1. 15.& 16. supr. eod.* Sed cessione opus est, vt ea clausula possit alij prodesse quàm constitutario, Iunge *Defin. 32. infr.* Tessaur. *decis. 215. num.8.*

DEFINITIO XXVI.

Qui agit condictione ex l.vlt.C.hoc tit.non potest reconueniri.

AGens creditor condictione ex lege Iustiniani, 1 ad auocandam possessionem siue à debitore ipso, 2 siue à tertio possessore, 3 non potest reconueniri actione personali ob id quòd ipse vicissim aduersario debeat. 4 Realis enim & possessoria est illa actio, ideóque momentanea, quæ reconuentionis moras non admittit. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *In l.vlt.C.hoc tit.*

2. Qui vtique non potuit sibi ipsi mutare causam possessionis *l.qui bona 19.§.1.D.eod.l.non solùm 33.§ 1.D.de vsucap.*

3. Per quem non potuerit interuerti possessio creditoris. Sic enim nostri constitutionem Iustiniani accipiunt, vt dixi *De fin 1.num.14.supr.* vbi vide.

4. Licèt reconuentio in omni actionum genere permissa videatur ante litem contestatam, vt nostri tractant ad *Authent: & consequenter C.de sentent.& interloc.omn.iudic. l. qui non cogitur 22.D. de iudic.*

5. *l.vnic.& ibi not.C.si de moment.possess.fuer.appell.*

6. Est enim hæc res ex earum genere quæ non recipiunt moram & dilationem, de quibus *in l. 2 lit. D. de appell. recip: vel non.*

DEFINITIO XXVII.

Constituti clausula quæ habet conditionem vel expressam vel tacitam non operatur nisi ex die conditionis existentis.

IN dotali instrumento apposita fauore mulieris clausula constituti non prius vires habere incipit quàm casus euenerit quo agi possit ad dotem restituendam vel in tuto collocandam. 1 Quare nec mulieri oberit quod dici solet eam clausulam nullius esse effectus post decennium, quasi tanto tempore per obliuionem, aut contemptum amissa possessione. 2 Id enim sic accipiendum est vt decennium illud ab eo tantùm die numerandum sit quo cœperit agi posse. 3 Vt euenit in omnibus contractibus in diem aut sub condicione conceptis. 4 Itaque si fortè per quinquaginta annos steterit matrimonium, effectus clausulæ in subsequens vsque decennium extenderetur. Neque enim clausula constituti per mortem constituentis extinguitur, sed transit in heredes. 5 Sed & cùm eo iure vtamur ex Iustiniani lege vt dos in pecunia numerata consistens non nisi post annum peti possit, 6 Consequens est vt is quoque annus perinde ex decennio illi subducẽdus sit ac cæteri omnes qui constante matrimonio præterierunt. 7 *Ita Senatus* in secreto auditorio 3.Non.Iul.1595. pro N.De Mouxi vidua N.Masson Aquensis.

1. Est enim clausula illa accessoria cùm ponatur in pignore quod accedit ad principalem obligationem. Nec proindè priùs quærendum est de pignoribus dotis quàm de ipsa dote *leg. vbi adhuc 29. C. de iur. dot. l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*

2. Secundùm ea quæ dixi *Defin.10.supr.eod.*

3. Nihil enim potest imputari mulieri quæ constante matrimonio agere non potuit *d.l.vbi adhuc l.1.§.vlt. C. de annal. except.*

4. Cùm non priùs agi possit ex contractu in diem vel sub condicione concepto, quàm dies aut condicio venerit *l. cedere diem 213.de verb.signific.*

5. Cùm nemo amittat possessionem suam ex sola morte illius per quem possidebat. Id enim vtilitatis causa receptum est *l.si de eo 40.§.1.D hoc tit.* Tessaur. *decis.105.*

6. *l.vnic.§.exactio autem C. de rei vxor.action.*

7. Cùm per totum illum annum exactio impediatur; Quamuis aliquando multum intersit an dies actionis nondum venerit, an exactio tantùm impediatur *l. cùm militi 16. §. 2. D. de compensat.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola missio in possessionem facit possessorem, non decretum de mittendo in possessionem.

DEcretum de mittendo in possessionem actore non facit eum possessorem, si non missio ipsa secuta sit. 1 Itaque non sufficiet ea res ad hoc vt possit dicere se spoliatum & agere interdictis recuperandæ possessionis aut actionibus in eam rem comparatis. 2 Sed missionem verbo factam esse satis erit, sire vera effectum non habuit, 3 cùm possessio non solius animi sit, sed etiam & præcipuè facti. 4 *Ita Senatus* in causa N.D.de Gerbaix vxoris Spect. D. Antonij Charpenei Senatoris meritissimi Compatris mei 5.Cal. Sept. 1595.

1. *l non est mirum 26.§.1.D.de pignor.action.*

2. Prius enim est vt quis probet se fuisse antea possessorem quàm vt possit dicere se spoliatum.

3. Alioqui secus est *l.pen.§.vlt.D.hoc tit.*

4. *l.1.§.si vir vxori eod.l.1.§. Scaeuola D.si in qui testam. lib. 35.inst.*

DEFINITIO XXIX.

Possessio quæsita per clausulam constituti amittitur solo animo, puta ex eo quòd constituarius petat se mitti in possessionem. Secus est in possessione quæsita per traditionem.

CLausula constituti licèt habilis sit ad transferendam possessionem, non solùm ciuilem, sed etiam realem & naturalem, 1 minùs tamen iuris tribuit ad retinendam possessionem quàm traditio, 2 Quia possessio per traditionem quæsita sicut & animo & corpore quæsita est, ita non nisi animo & corpore amittitur. 3 At illa quæ per constitutum acquiritur solo animo amittitur, quia & solo animo comparatur. 4 Inde fit vt ea clausula effectum suum perdat quoties is qui per illam possessor factus est petit mitti se in possessionem, 5 Cùm ex contrario petere possit & debeat se in possessione retineri. 6 Nam interdicta adipiscendæ & retinendæ possessionis, se inuicem numquam compatiuntur, 7 quandoquidem fieri non potest vt eam possessionem adipiscaris quæ iam penes te sit, 8 aut eam retineas quam nondum sis adeptus. 9 At quid si constituarius petierit se manuteneri, Iudex verò per imperitiam iusserit eum in possessionem mitti? Sententia nulla est, quia, vt pragmatici loquuntur, non est conformis libello. 10 Si tamen transierit in rem iudicatam ob nõ interpositam appellationem quæ moribus nostris omnino necessaria est, dicendum erit æquè amissam possessionem, adeóque licèt iudicati executio nulla secuta sit, 12 cùm res iudicata pro veritate habeatur. 13 Verum autem esse non possit mittendum quem in possessionem, quin priùs verum sit nondum esse illum possessorem. 14 *Ita Senatus* in eadem causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. Vt sæpius diximus *ex leg. quod meo* 18. *D. hoc tit.* & Guid. Pap. *quæst.* 22. 46. & aliis citatis *Defin.* 1. *num.* 3. *supr. eod.*

2. Quoniam clausula constituti fictitius modus est transferendæ possessionis, traditio autem naturalis, vt notat. *ad d. l. quod meo.*

3. *l. quemadmodum* 8. *l. quamuis* 46. *D. hoc tit.*

4. *arg. d. l quamuis & l. peregrè* 44. *§. vlt. eod. tit. l. nihil tam naturale* 35. *de regul iur.*

5. Qui enim petit mitti se in possessionem auocat eam possessionem quam fatetur esse alienam, quod fit maximè per hypothecariam *l. si cùm venditor* 66. *D. de euict.*

6. Etiamsi venditor voluerit interuertere possessionem creditoris, cui tamen eo casu necesse est implorare beneficium *l. vlt. C. hoc tit.* At si debitor ipse possideat corporaliter, sufficit implorare clausulam constituti, & petere vt in sua possessione creditor retineatur.

7. Vt tractant nostri *ad l. naturaliter* 12. *§. nihil commune D. hoc tit. & ad l.* 1. *D. vti possid.*

8. Quia licèt possideri quid possit ex variis causis, tamen possessio iam mea non magis mea fieri potest *l. non vt ex pluribus* 159. *de reg. iur. §. sic itaque Inst. de act.* Est enim etiam possessionis dominium quoddam, vt notat Cuiac. *ad l.* 1. *de bon poss.*

9. *d. l. cùm heredes* 23. *in princip. & §.* 1. *D. hoc tit.* iunct. *l. proced.*

10. *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vt fundus* 18. *D. commun diuid.*

11. Etiam cùm sententia ipso iure nulla est: quod tamen ex iuris ratione secus est *l. si expressim* 19. *D. de appellat. l.* 1, 2. *& tot. tit. C. quand. prouoc. non est necess.*

12. Non enim pendet sententia ab executione sed executio à sententia *l.* 1. *C. de execut. rei iudic.*

13. *l. res iudicata* 207. *de reg. iur. l. ingenuum* 25. *De stat. hom.*

14. Cùm non possit mitti in possessionem ille, qui iam possessor est, vt dixi *num.* 8.

DEFINITIO XXX.

Mater quæ hypothecas suas dotales cũ cæteris pupilli bonis sub hasta locauit tanquam tutrix, censetur renunciasse possessioni quæ fuerat ei quæsita per clausulam constituti.

MVlier quę bonorum mariti pro dote sibi obligatorum possessionem per clausulam constituti quæsierat si tutelam filij administrauerat, hypothecas quoque dotales si quas speciales acceperat, 1 cum cæteris pupilli bonis solenniter & sub hasta locauerit, nec de iure suo protestata sit, licèt non idcirco dotem suam amittat, 2 suæ tamen possessioni renunciasse intelligitur, quia possessio illa quæ per clausulam constituti solo animo acquiritur, solo etiam animo amittitur. 4 Apparet autem ex administratione animum matris illum fuisse vt defuncto marito pupilli nomine possideret. 5 Tantò magis quod nec vnquam antea sibi possederat, quandoquidem viuo marito non nisi familiaritatis iure possedisse videri potest. 6 Clausula enim constituti apposita in pignore de quo in casum duntaxat soluti matrimonij dotisque restituendæ conuenerit nullas vires habere potest quandiu maritus viuit, sicut nec ante annum luctus præteritum, quia nec ante id tempus cedit dies dotis restituendæ. 7 Ponimus autem intrà id tempus matri onus tutelæ iniunctum, quia & intra annum tutorem filio petere debet. 8 Sed etsi possessionem bonorum mariti quam eo viuo iure tantùm familiaritatis habuit, post mariti mortem continuauerit retenta possessione citra vllam nouæ voluntatis declarationem, credenda est eo ipso animo remansisse in possessione quo priùs fuerat, id est iure familiaritatis. Etsi enim nihil prohibet mutare eam sibi causam possessionis ex nouo iure quod superuenit dotis restituendæ, 9 Ea tamen animi mutatio nõ præsumitur, nisi probetur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sic enim fieri solet vt præter generalem & legalem tacitam hypothecam, bona aliqua specialiter obligentur pro dote in antichresim vt mulier eorum fructus percipiat soluto matrimonio nec imputet in sortem.

2. Nam protestatio solet ius protestantis cõseruare. *l. si debitor* 4. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut. l pro herede* 20. *D. de acquir. hered. l etsi quis* 14. *§. plerique D. de relig. & sumpt. fun.*

3. Ne officium suum sit ei damnosum *l. cum quidam* 26. *C. de admin. tut.*

4. Dixi *Defin. præced. num.* 4.

5. *l. qui bona fide* 19. *l si aliquam* 28. *D. hoc tit.* Potiùs enim est inspiciendum, quod nouissimè factum est *l. si quis antè* 10. *eod.*

6. Ac proinde nullomodo possedisse *l. qui iure familiaritatis* 41. *eod. tit.*

7. Dixi *Defin.* 27. *supr.*

8. *l. matres* 3. *C. ad SC. Tertyll.*

9. *l. qui bona fide* 19. §. 1. *D. hoc tit l. non solum* 33. §. 1. *D. de vsucap.*

10. *l. eum qui voluntatem* 22. *D. de probat. l. si filiusfamilias* 16. *D. ad SC. Maced.*

DEFINITIO XXXI.

Possessionem suam amittit mulier quæ patitur pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, nisi ex ea causa aliquid acceperit pro fructibus pignoris.

NOn aliud est, si mulier quæ defuncto marito possessionem pignorum dotalium sibi ex clausula constituti quæsitam vindicare potuit, 1 passa sit tutorem filio datum bona pupilli omnia, & consequenter ipsa quoq; pignora pupilli nomine locare. 2 Hoc enim consequens est ei quod in superioribus diximus huius generis possessionem solo animo amitti. 3 Sed hoc ita, Nisi proponas annuum aliquid mulieri à tutore datum vel promissum, quod pro commodo possessionis & in vicem fructuum pignoris datum promissúmve videri possit. 4 Possessio enim quę solo animo amittitur, multò magis solo animo retinetur. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Alioqui non posset mulier soluto matrimonio ingredi propria autoritate possessionem pignorum dotalium *l. domo actione* 9. *C. solut. matrim.*

2. Nam etsi ipsa conduceret pignora dotalia, desineret possidere *l. qui bona fide* 19. *l. si aliquam rem* 28. *D. hoc tit.* Multò igitur magis si alteri conducenti consenserit.

3. Dixi

3. Dixi *Defin.29.& Defin.prox præced.num.4.*

4. Possessionem enim habere videtur mulier cùm aliquid habet in vicem possessionis & fructuum *arg.l.non videtur* 38. & *seq* ibicd. *l si usufructus* 35.§.1.*D.de usufr.l.sed si quis* 33. & *seq. D.de pecul.*

5. *i peregrè* 44.§.*vlt.cum duab legib.seqq.D.hoc tit.*

DEFINITIO XXXII.

Quæsita per constitutum possessio non potest cedi nisi per aliud constitutum. Nec prorsus per intuitum aut per curatorem aut per procuratorem.

POssessio quæsita per clausulam constituti, cedi quidem,& transferri in alium potest. 1 Sed non nisi per aliam constituti clausulam, 2 nec per simplicem iuris cessionem. 3 Sed & cum qui transferre hoc modo possessionem velit,talem esse necesse est,qui transferre possessionem possit. 4 Quid enim si tutor sit, vel curator,vel procurator? Hos namque constat possessionem transferre non posse, cùm ipsi non possideant, 5 & ijs cæteris quibus transferre possunt, naturalem transferendi modum requiri, nec sufficere fictitium, qualis ille est, per clausulam constituti. 6 Proinde si tutor pupilli nomine tradiderit instrumentum, ex quo acquisita sit possessio, non id circo eam transferet, licèt inter alias personas hic vnus sit modus transferendæ possessionis. 7 *Ita tractatum est* in causa N Claræ de Villette vidua Laurentij Scarron contra heredem D. Senatoris de Candie 20. Decembr. 1595.

1. Ex eo nostrorum brocardico quod habet: Quicquid est transmissibile esse etiam cedibile,aut,vt alij loquuntur,cessibile *l.ex pluribus* 42.*D.de admin.tutor.* Tessaur.*decis.*215.*in fin.*

2. Id est si constitutarius constituat se eandem rem alterius nomine possidere. Hoc enim facere potest cùm penes se habeat vtramque possessionem & naturalem & ciuilem *l quod meo* 18.*D. hoc tit.* Dec.*in l.contractus num.*12.*de reg.iur.* Tess.*dec.* 105.

3. Possessio enim non transfertur ex sola voluntate aut per contractum vel instrumentum,sed traditione opus est, vel aliqua re quæ sit vice traditionis *l. prædia* 48. *& ibi not. D. hoc tit.*

4. Parum enim est si quis id velit facere quod non possit *l. multum interest* 6.*C si quis alter. vel sibi l.sine emancipatis* 17. *C. de donat.*

5. *d.l.quod meo vers. procurator l. quamuis* 32.§.*infans D. hoc tit.*

6. Quia per clausulam constituti eam demum possessionem transferre in alium potest constituens, quam suo nomine habet *d.l.quod meo.*

7. Quia scilicet traditio instrumenti est pro traditione rei quæ instrumento continetur *arg.l.vlt.C. de pact. conuent. tam supr.dot.*

DEFINITIO XXXIII.

Clausula constituti apposita in fauorem negotiorum gestoris transfert possessionem in eum cuius negotia geruntur,non in eum qui gessit.

QVi se constituit possidere nomine illius qui alterius negotia gerit, non tam in negotiorum gestorem, quàm in eum cuius negotium geritur, transfert possessionem. 1 Non tamen erit consequens, vt si maritus ex vxoris pecunia sibi stipulatus sit vxoris negotium gessisse videatur, 2 si non id dixerit,& instrumentum ei tradiderit. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Postquam placuit vt etiam per liberam personam possessio nobis acquiratur *l.traditio* 20.§.*vlt.D. de acquir. rer. domin.l.1.C.hoc tit.l.1.C.per quas person.nob.acquir.*

2. Sibi enim acquirit non vxori qui sibi stipulatur,quamuis ex pecunia vxoris *l.ex pecunia* 11.*C.de iur.dot.* Iunct.*l. si patruus* 4.*C.commun.utr.iudic l.2.C.pro socio l. qui aliena* 8. *C. si quis alter.vel sibi.*

3. *l.4.§.& 6.C.eod.tit.si quis alter.vel sibi.*

DEFINITIO XXXIV.

An manutenendus sit creditor in possessione sibi quæsitâ per clausulam constituti ante captam vel finitam discussionis instantiam.

IN quæstione illa, Vtrum ante finitam instantiam discussionis, manutenendus sit creditor condicens possessionem ex clausula constituti inauditis cæteris creditoribus,post multas altercationes eò tandem Senatum frequentioribus votis decurrere animaduerti, vt non sit audiendus si iam cœpta sit discussionis instantia. 1 Sit verò audiendus præstita satisdatione de fundo illo in hereditate vbi opus erit reponendo, si nondum vllum confectum sit inuentarium,Multò magis si lapsa sint eius conficiendi tempora. Aut,si quid sit quod impediat inuentarij confectionem. 2 Cur enim mora interim fiat ei qui propriam auocat possessionem quæ sit extra causam hereditatis? 3 Placebat tamen aliquando temperamentum vt ad discussionis instantiam creditor remitteretur. Interea verò per fiduciæ speciem in possessione sua retineretur præstita satisdatione. 4 Sed non potest hodie locus esse huic temperamento postquàm ex edicto quod factum est anno 1598. auferetur heredi beneficium inuentarij, si vel in conficiendo inuentario fuerit negligens, vel intra annum,aut ad summum ex magna causa intra biennium discussionis instantiam ad finē non perduxerit. *Ita Senatus* pro Claudio du Clusne procuratore contra viduam & heredem Guillielmi Iaquemod dicti de la Palud circa Non. Maij 1596.

1. Quoniam in discussionis instantia quærendum est de iure omnium creditorum,vt dixi *sub tit. De bon. auctor. iudic. possid.seu venund.*

2. Quia nimirum his casibus non tam videtur interesse creditorum quàm heredis, contra quem non minùs operatur clausula constituti quàm contra defunctum ipsum *Not. in l. quod meo* 18.*D.hoc tit.* Quod intellige cùm constitutum habuit effectum ante mortem constituentis alioqui morte constituentis finitur constitutum vt tractat Anton. Tessaur. *decis.* 38. *n. 1.in fin.& decis.*105.*in fin.*

3. Nec enim possessio translata per defunctum potest transire in hereditatem aut esse hereditaria *l. nemo plus commodi. de regul.iur.*

4. *Arg.l.1.D.si cui plus quàm per leg. falcid.l.* 5. *&* 6. *D. de petit.hered.*

DEFINITIO XXXV.

Clausula Ex nunc prout ex tunc *reducit constitutum ad tempus contractus.*

CLausula constituti adposita *Ex nunc prout ex tunc* impleta quandocunque condicione iam inde ab initio contractus effectum habuisse intelligitur. 1 Sed tamen si corporalis possessio intra decennium adprehensa non sit,non eo magis operabitur clausula quia post decennium nihil operatur; quasi neglecta possessione, 2 Numerando scilicet decennio ab eo demùm tempore, quo extitit condicio sub qua fuit possessio translata per constitutum. 3 An igitur emptori,aut ei cui ex nūc prout ex tunc res data fuit in solutum, agendum erit rei vindicatione,quasi nulla dum facta traditione,an verò ad rem tradēdam quasi nulladum facta traditione? Ego priùs magis probabam,quia multùm interest an possessio nūquā quæsita sit,an amissa. 4 Nec amissio possessionis inducit amissionem dominij. 5 Proinde fructus debebuntur à die litis contestatæ. 6 *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardé 12. Decemb. 1596.

1. Guid.Pap.*quæst.*268.Negus.*in tract.De pignor.part.*1.*mēb.* 2.*num.*4.*&* 5.& alij multi quos cumulat Tessaur.38.*num.* 2. licèt videatur ille contrà sentire & concludere *num.* 4.

2. Cùm possessio amittatur per obliuionem quæ ex lapsu decennij præsumitur nisi ipsemet constituens interuertisset possessionem,quo casu daretur constitutario remedium *l. fin. C.hoc tit.vsque ad* 30.*annos* Idem Tessaur. *decis.* 105. *num.* 8. *& decis.*215.*num.*6.

3. Dixi *Defin.10.supr hoc tit.*

4. Quia sine possessione non potest regulariter acquiri dominium *l.1.& 2.vbi not. D.de publician in rem act. potest tamen retineri.*

5. Cùm facilius amittatur possessio quàm dominium *l. si quis vi 17.§.differentia D. hoc tit.*

6. *l.certum 22.C.de rei vindic.*

DEFINITIO XXXVI.

Etiam in præiudicium tertij retrotrahitur condicio & potestas constituti si condicio fuit casualis vel mixta, non potestatiua.

CLausula constituti condicionalis operatur existente quandocunque condicione etiam in prætudicium tertij qui medio tempore corporalem eiusdem fundi possessionem nactus fuit, 1 si modò casualis aut mixta fuit condicio non potestatiua. 2 Nec ad rem pertinet quòd non videantur extrema habilia constitutore tempore condicionis euenientis non amplius possidente. 3 Nihil enim vetat possessionem quoque sicut & proprietatē transferri sub condicione, 4 qua eueniente quandocunque iam inde ab initio translata intelligitur. 5 *Ita Senatus* in causa Mauriciæ Richard & Michaelis de la Siaz 15. Mart. 1597.

1. Postquàm placuit nostris beneficium *legis fin. C. hoc tit.* etiam illi competere qui nactus est possessionem per clausulam constituti. Tessaur. *decis.* 215 *num.* 4.

2. Casualis enim condicio vel mixta retrotrahitur non potestatiua *l.1. l. qui balneum 9 l. petior* 11. *D. qui potior. in pignor. hab.*

3. Cùm non possit transferri possessio per clausulam constituti nisi constituens possideat eo tempore quo constituit *l. quod meo* 18. vbi omnes notant *D. hoc tit.*

4. *l. qui absens* 37. §. 1. *eod. tit.*

5. Ita vt per clausulam constituti possit fieri retroactio etiam à tempore inhabili ad tempus habile. Alex. *cons.* 83. *vol.* 2. quem cum aliis multis refert Tessaur. *decis.* 38. *num.* 2. & 3.

DEFINITIO XXXVII.

Qui excepit hypothecam & possessionem rei à se venditæ addita clausula constituti, potest suam possessionem auocare nulla facta excussione, quamuis non imploret beneficium l. vlt. C. hoc tit.

EQui venditor cauerat vt pro precio equus maneret obligatus, addita etiam clausula constituti. 2 Precio non soluto potest venditor equum auocare à quocunque possessore, 3 etiamsi per plurium personas emptio ambulauerit 4 Nec repelletur exceptione nō factæ excussionis, 5 si imploret beneficium clausulæ constituti, 6 licèt nō implorauerit beneficium legis Iustinianeæ. 7 Nec ad hunc casum pertinet, sicut nec ad mores nostros, 8 quod ex Gallorum praxi vulgò iactari solet *les meubles n'auoir point de suyte.* 9 Ita tractatum est in eadem causa.

1. Quæ conuentio vtilis est non solùm vt venditor habeat equum obligatum, quem alioqui non haberet *l. 5. §. penult. D. de tribut. act.* sed etiam vt in eo equo cæteris omnibus creditoribus præferatur. *l. licet 7. C. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. quamuis 17. C. de pignor.*

2. Per quam fieret vt equi à se venditi possessionem in casum non soluti precij retineret.

3. Per remedium retinendæ possessionis implorato beneficio clausulæ constituti, vt sequitur in Definitione.

4. Quia non magis debitor quàm colonus potest creditoris sui possessionem interuertere Iacob. Menoch. *remed.* 14. *num.* 25. quem refert & sequitur Tessaur. *decis.* 105. *in fine.*

5. Quæ solet competere tertiis possessoribus conuentis hypothecaria *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

6. Quasi non translata hoc casu per venditorem sed retenta potiùs equi possessione, velut pignoris iure *vt in l. Iulianus* 13. §. *offerri D. de act. empt.*

7. *in l. vlt. C. hoc tit.* quam implorari necesse est quoties merus creditor agit hypothecaria contra tertium possessorem. Hic enim plus quàm creditor est, quia paullo antè dominus fuit, nec nisi hac lege dominium à se abdicare voluit. *arg. l. 1 §. vlt. & l. 2. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

8. Nec enim Gallorum moribus hac parte vtimur vt alibi scripsi.

9. Hic enim venditor non tam rem alienam persequitur, quàm eam quæ adhuc sua quodam modo esse videatur.

DEFINITIO XXXVIII.

Constituarius vincit heredem constituentis, multò magis eum qui ius habeat cessum ab herede constituentis quod pertinet ad causam possessionis.

CVm tibi donasset Tirius fundum Cornelianū translata possessione per clausulam constituti, 1 post. à verò aduersus donationem quasi per vim extortam in integrum restitui vellet, decesserat instituta lite, & Sempronio herede scripto, Sempronius iuribus suis omnibus cesserat Mæuio, qui & ipse in locum Seij antiquioris creditoris hypothecarij, non tamen constitutarij erat substitutus. Si Mæuius tanquam possessor factus ex generali consuetudine, quæ heredibus fauet, 4 possessionis cōtrouersiam tibi facere velit imploranti clausulam constituti, non est audiendus, quia non potuit defunctus transferre in heredem possessionem quam mortis tempore non habuit, 6 iam scilicet in te translatam per clausulā constituti. 7 Nec proinde illi proderit, quòd ius habeat ab anteriore creditore. Prius enim est, vt de possessione quæratur, certúsque possessor constituatur, 8 quàm vt hypothecaria, siue per actionis, siue per exceptionis viam exerceatur. 9 *Ita Senatus* in causa Nicolai Guiuisani & Petri de Pogge 26. Mart. 1597.

1. Quomodo solet transferri possessio rerum donatarum vt & cæterarum rerum *l. quod meo* 18. *D. hoc tit.* itémque per retentionem vsusfructus *l. quisquis* 28 *C. de donat.*

2. Est enim iusta causa restitutionis ad rescindendam donationem vis vel metus *tot. tit. Quod met. caus. D. & C.*

3. Quamuis possit etiam constitutarius transferre suam possessionem in alium. Tiraq. *in tract. De iur. constit. part. 1. ampliat.* 22. quem refert & sequitur Tessaur. *decis.* 215. *num.* 8.

4. Per quam vt pragmatici nostri loquuntur *Mortuus saisit viuum.*

5. Cum beneficio *l. 2 vlt. C. hoc tit.*

6. *l. nemo plus commodi* 120. *de reg. iur. l. 1. §.* Scæuola *D. si is qui testam. lib. esse iuss. est.*

7. Cùm non possint duo esse in solidum possessores *l. 3. § ex contrario D. de acquir. poss. l. duo in solidum* 19. *D. de precar.*

8. *l. is qui destinauit* 24. *l. qui petitoris* 36. *D. de rei vindicat. l. si de vi* 37. *D. de iudic. l. 2 C. de interd. l. ordinary* 13. *C. de rei vind.* Tessaur. *decis.* 15. *num.* 1.

9. Cùm hypothecaria non nisi contra possessorem exerceatur *l. si fundus* 16 *§. in vindicatione D. de pignor.*

DEFINITIO XXXIX.

Possessio per constitutum quæsita aut per precarium, an & quatenus morte constituentis vel constitutarij aut precario rogantis vel concedentis amittatur.

MAgna inter nostros fuit quæstio, An potestas clausulæ constituti per mortem siue constituentis, siue constitutarij finiatur. Sunt enim qui indistinctè putent finiri, Et quidem morte constituentis, 1 quia cùm possessio per clausulam constituti quæsita in solo constituentis animo residere videatur, 6 fieri certè nequeat, vt ea possessio in longius tempus extendatur, quàm constituentis animus, qui vtique cum vita finem accipit. 3 Morte verò constitutarij, quia is qui se alterius certæ personæ nomine constituit possidere, de ipsius herede non cogitat, 4 Nisi in ipsa constituti clausula heredis quoque mentio facta proponatur. 5 Alij verò sunt, qui morte quidem constituentis finiri constitutum arbitrentur, 6 at non etiam morte constitutarij, quominùs in heredem illius transeat, tam actiuè, vt loquuntur, quàm passiuè. Senatus noster magis probat, vt neque constituentis neque constitutarij morte finiatur possessio, quæ per

constitutum quæsita fuerat,nō magis quàm si per realem & actualem traditionem acquisita fuisset. 8 Adeò vt placeat non minùs heredi cōstitutarij quàm ipsi constitutario competere interdictū retinendæ possessionis, nec minùs aduersus heredem constituentis,quàm aduersus ipsum cōstituentem:ita vt non sit ei necessarium recurrere ad remedia vel adipiscendæ,vel recuperādæ possessionis,siue cōstitutarij heres iuuari velit beneficio clausulæ cōtra cōstituētem siue cōstitutarius contra heredē constituentis,siue heres contra heredem.9 Nam & idem seruaretur si pro clausula constituti traditio interuenisset ad transferendam possessionē.10 Cùm placeat per clausulam istam transferri non modò ciuilem & fictam,sed etiam naturalem,realē,veram & actualem possessionem,perinde atque per traditionem. 11 Præsertim verò postquam moribus nostris receptū est, vt defuncti possessio non secus ac dominiū rerum hereditariarum continuetur & transferatur,ipso iure in heredem,etiam quod ad effectum interdicti proponendi. De retinenda possessione:12 Illud sanè districtè Senatus noster obseruat,vt si post mortem siue constituentis siue constitutarij negligens fuerit is qui potuit implorare beneficiū clausulæ,idque per decennium integrum non sit postmodum audiendus siue de retinenda,siue de recuperanda possessione contendere post decennium velit,13 Quasi amissa possessione non tam per mortem constituentis aut constitutarij,quàm per oblitionem,14 nisi ante mortem vel cōstituentis vel constitutarij possessio interuersa proponatur,quo casu non ambigitur,quin condictio ex Iustiniani lege competat etiam heredi in annum vsque trigesimum. 15 Necaliud in possessione per precarium quæsita obseruatur,cùm placuerit ad eam quoque possessionis speciē Iustiniani legem pertinere.16 Qua cessante,id est si possessio interuersa non fuerit.constat longè minorem esse precarij quàm constituti potestatem,quia per precarium ciuilis tātum possessio acquiritur,non etiam naturalis.17 Vnde fit vt eius morte qui precariò rogauit,precarium haud dubiè finiatur,quod non transit in eius heredem.18 Item vt quęsita per precarium ciuilis possessio per decennij lapsum amittatur etiam vtuo eo qui precarium rogauit,si is qui dedit eiúsve heres negligens per tantum tempus fuerit in adprehendenda naturali quæ penes rogantē manserit,19 aut quæ ipso etiam ignorante fuerit ab alio occupata.20 Nam si sciuit,sufficiet ad amittendam possessionem ciuilē,quòd neglexerit recuperare naturalem,nec longi tēporis lapsus requiretur.21 Quæ distinctio non ita facilè cadit in constitutarium,qui licèt per longius tempus quàm decennij cessauerit in corporali possessione adprehendenda, non ideò tamen videtur negligere naturalem, quam habet & retinet per constitutorem.22 Certè mortuo constitutore decennium exinde computabitur,23 si non priùs fuerat possessio,per eum,vt diximus,interuersa.24 Neque tamen erit necessarius lapsus decennij si constitutarius sciens occupatam ab alio citra interuersionem, aut etiam vacantem possessionem quo constitutoris corpore & animo retinebatur,eam adipisci & recuperare neglexerit. Idem enim esset,etiamsi per veram & actualem,vt aiunt,traditionem, sibi possessionem quæsiuisset quam deinde per alium retinere cœpisset.25 Ita sæpius in Senatu nostro tractatum & definitum est.

1. Antonin.Tess.qui multos citat *Decis.* 38. præsertim Andr. Tiraq.*part.2.De constit ampliat.*13.*num.*1.*&* 2.*& part.*1. *num.* 65. *& part.*3.*limit.*21.*num.*10.*&* 11.

2. *l.quod meo* 18.vbi omnes notant D.*hoc tit.l.*3. *§. saltus hybernos vers.caterùm eod.tit.*

3. Ita ratiocinatur post alios Iacob.Menoch.*remed.*14. *recup. poss.num.* 65. *& seqq.*

4. *l.cùm precario* 12.*in fin.*D.*de precar.*

5. Nam cùm facta est mentio heredis non dubitatur quin precarium & constitutum transeat etiam in heredem. Tessaur. *decis.*105.*num.*4 Obserua tamen si quis sibi fuisque precario rogauerit non ideò videri actum de heredibus sed tantùm de domesticis.Textus est elegans,*in l.cùm precario* 21.*D.de precar.* licèt propter vsum notariorum qui eo nomine vtuntur vt heredes significent alio iure vtamur,ita vt error ius faciat quomodo Paulus loquitur *in l.*3.*§. vlt.de supell.legat.*

6. Tessaur.*dict.decis* 38.

7. Idem Tessaur.*decis.*105.vbi latè.

8. Cùm per constitutum non minùs quàm per traditionem etiam vera & realis possessio transferatur,*d.l.quod meo.* Constat autem possessionem, quæ translata sit per veram traditionem, non amitti morte illius cuius corpore possidebamus.Id enim vtilitatis causa receptum est *l.si de eo* 40.*§.*1.vbi Bart. & alij *eod. tit.*

9. Contra id quod sentit Tessaur.*dict.decis.*105.*nu.*3 4.& post Menoch.*de* *remed.*14.*recup.poss.num* 67.

10. Vt dixi *num.*8.*ex l.si de eo* 40.*§.*1.D.*hoc tit.*

11. Afflict.*decis* 139 *num.*9.post Alex.*in d.l.quod meo & in l.interdum D.hoc tit.* Bald. *cons.* 494. *vol.* 4.Ias. *in l.quoties C.de rei vindic.*

12. Omnia enim interdicta & remedia possessoria quæ competebant defuncto,competunt hodie etiam heredi ex consuetudine & potestate edicti quo mortuus saisit viuum.

13. *ex d.l.si de eo* §.1.vbi Bart.& alij D.*hoc tit.*Iunge omnino *Defin* 5.*infr si aduers.credit.præscript.oppon.*

14. Cùm oblitio præsumatur ex lapsu decennij Bart. & alij ibid.Intellige autem si constitutarius ignorauit aut vacantem aut ab alio fuisse occupatam possessionem. Tunc enim sufficit neglectam esse possessionem vt amittatur secundùm distinctionem Bart.communiter adprobatam *in d.l.si de eo* §.1.

15. Vt concludit Tessaur.*dict.decis.*105.post Menoch.*de remed.* 14.*num.vlt.* Afflict.*dict.decis.*139.vbi tamen fatetur tolli hoc casu hypothecam per præscriptionem longi temporis,quod nota vt intelligas hac quoque admissa sententia quæ sane dura est, malè concludere illum,qui auocat possessionem condictione *ex l.vlt C.hoc tit* vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ.Nihil enim de hypotheca tractandum est si modò possessor bonæ fidei fuit.

16. Afflict.*dict.decis* 139.

17. Capyc *decis.*4 *num.*7.

18. *d.l.cùm precario* 12.§.1. *D. de precar.*vbi dicitur aliud esse in herede concedentis precarium,quia in eum transit ius precarij.

19. Etsi enim precarium potest quandocunque reuocari, & per reuocationem redit possessio ad concedentem,id tamen eò pertinet vt possit vti interdicto de precario ad repetendam possessionem,non autem vt possit agere interdicto. Vti possideris, vt explicat Menoch.*d.remed.*14.*num.*10.

20. Intellige de possessionis occupatione quæ facta fuerit citra interuersionem.Alioqui locus est condictioni *ex l.vl.C. hoc tit.*vt dixi *num.*15 *&* 16.

21. Vt dixi *num.*13.*&* 14 *supr.*nisi interuersa fuerit possessio vt dixi proximè quia tunc nec longi temporis lapsus noceret sed requireretur tempus longissimum id est 30.annorum,cùm condictio ex lege sit perpetua & consequenter duret vsque ad 30. annos.

22. Tunc enim amittitur ciuilis cùm est sola nec habet adnexam naturalem. Bart *in d.l.si de eo* 49.§.1.*D.hoc tit.*

23. Tessaur.*dict.decis.*105 *num.vlt.*vbi alios citat.

24. Tessaur.ibid.post Menoch.vbi suprà.

25. *d.l.si de eo* §.1.vbi tractatur de possessione quam quis habuerat & naturalem & ciuilem,&quam retinuerat per colonum postea defunctum.Iunge *Defin.*22.& illam intellige secundùm hanc.Adde *Defin.*1.*infr si aduers.credit.præscript.oppon.*

DEFINITIO XL.

An ei cuius possessio interuersa fuit detur condictio ex l. vlt.C.hoc tit.contra tertium possessorem post sublatam longi temporis præscriptionem hypothecariam.

INteruersa possessione per eum cuius animo & corpore possidebatur,si tertius possessor per decennium rem alij obligatam tenuerit, ita vt præscriptione tanti temporis hypothecariam summouere possit,1 elegans quæstio est, An conueniri adhuc nihilominùs possit condictione ex lege noua Iustiniani,2 quasi in hanc rem lata est contra iuris veteris rationem.3 Nam ex interpretibus nostris alij aliter sentiunt,4 nec dum quid Senatus noster in hac quæstione pro certo habeat,mihi compertum est. Videtur tamen distinctionibus rem hanc expediri debere, de quibus dicemus Defin.5.infr.Si aduersus credit. præscript. oppon.

1. *Ex l.*1.*&* 2.*C.si aduers.credit.præscr.oppon.*

2. *l.vlt.C.hoc tit.*

3. Est enim lex illa iuris veteris correctoria vt constat *ex l. si de eo* 40. *§. si fortè D. eod.* licèt contrà sentiat Iacob. Menoch. *remed.* 14. *recup. possess. quæst.* 2 *num.* 11.

4. Vt constat ex iis quæ tractat Afflict. *decis.* 139. & Menoch. vbi supr. *num.* 68. *& seqq.* Iunge *Desin. prox. præced.*

TIT. VIII.

De long. tempor. præscript.

DEFINITIO I.

Longi temporis possessio locum habet etiam contra eum cui merces conductionis interim soluta est, si modò scivit alienationem à conductore factam non si ignoravit.

QVi bona fide fundum emit ab eo cui ego locaveram, si per decennium inter præsentes aut vicennium inter absentes possederit, non eò minus tanto tempore dominium sibi quæsiisse videbitur, 1 quòd interea, promissam pensionem conductor mihi solverit per singulos annos. 2 Etsi enim neque domnij quæstionem referre ipse conductor posset, neque vllius temporis præscriptionem obiicere propter malam fidem, 4 qui tamen ab eo comparavit tanquam à domino perinde bonam fidem habet atque si ab alio quolibet nõ domino comparasset. 5 Nec quòd mihi negligentia imputare non potest qui iure meo adversus conductorem vsus sum, 6 facere debet vt minus iustis emptor habeat qui suo nomine possedit non meo. 7 Quare nec causa vlla est cur mihi restitutio in integrum concedi debeat adversus emptorem, cum quo nullum à me negotium gestũ est. 8 Sed hæc ita accipienda sunt si ius meum sciui, & alienationem à conductore meo factam. 9 Alioqui mala fides autoris nocet bonæ fidei possessori, 10 hactenus ne minore quàm triginta annorum spatio possit præscribere. 11 Nempe cùm de dominio agitur. Nam si de præscribendo hypothecæ aut quo alio iure tractaretur non esset ea distinctio necessaria. 12 *Ita tractatum est* in causa D. du Four, & Iacobinæ Bertu 3. Id. Maij 1595.

1. Per longi temporis possessionem in quam hodie transformata est vsucapio *l. vnic. C. de usucap. transform.* iunct. *l. 2. pen. & vlt. & pass. C. hoc tit.*

2. Quamuis si conductor rem vendiderit, & eam ab emptore conduxerit, postea vtrique mercedes præstiterit prior locator possessionem suam retineat per conductorem *l. quamuis pupillus* 32. *§. 1. D. de acquir. poss.*

3. *l. si quis locationis* 25. *C. de locat.*

4. *l. malè agitur* 2. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

5. *l. 1. C. hoc tit.* Nam & bona fides ex iusto titulo præsumitur, nisi mala fides probetur, Sicut è contrario ex iniusto titulo mala fides & præsumitur & probatur *l. quemadmodum* 7. *in fin. C. de agricol. & censit. lib.* 11. *tit.* 47. *cap. qui contra de reg. iur. in* 6.

6. *l. cùm scimus* 22. *§. illud quoque vers. cùm non possit C. eod. tit. De agricol. & censit.*

7. Ratio est quam adfert Vlpian. ex Pomponio in eleganti illa specie quam tractat *in l. Pomponius* 29. *D. quib. mod. vsusfr. amitt.*

8. Negotium enim aliquod gestum esse oportet aut quasi gestum vt restitutio locum habere possit *l. 1. & tot. tit. D. quod met. caus. gest. erit l. sit prætor* 7. *in princip. D. de minor.*

9. Quo casu potest sanè mihi imputari cur emptoris possessionem non interpellaverim

10. *Auth. mala fides §. si verò is qui putabat C. hoc tit.*

11. *d. Auth. mala fidei*, quę hac parte correxit ius vetus vt constat *ex l. 1. eod. tit.* Vide *Novell.* 119. *vt sponsalit. largit. cap.* 6. *§. versus sancimus.*

12. Remanet namque incorrectus *tit. C. si adversus credit. præscr. oppon.* vt respondit Oldrad. *cons.* 19.

DEFINITIO II.

Iuris præscriptio nulla est nisi intervenientè scientia & patientia eius qui tale ius potuisset constituere.

IN iis qui iuribus, quę ex sola quasi possessione acquiruntur, necesse est intervenire patientiã 1 & consequenter scientiam 2 illius qui tale ius constituere potuisset: 3 Sed & necesse est continuatum eius iuris vsum longo tempore. 4 Nam si ante completa præscriptionis tempora fuisset contradictum, vel præstitum impedimentum, vel non præstita patientia, præscriptio interrupta esse intelligeretur. 5 *Ita Senatus* in causa D. de la Vellicre & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1. Cùm scientia illa & patientia sit pro titulo *l. si quis diuturno* 10. *D. si servit. vindic. l.* 3. *in princip. D. de usufr. l. vlt. D. de serv.*

2. Qui enim ignorat non potest videri pati *l.* 2. *vbi not. C. de servit. & aqua.*

3. Nam qui non posset expresso consensu ius alij concedere, multò minùs tacito consensu posset id facere. Ne maior sit vis taciti quàm expressi contra *not. in l.* 3. *D. de reb. credit.*

4. *d. l. Si quis diuturno l.* 1. *§. vlt. l. vlt. D. de aqua & aquæ pluv. arcend.*

5. Quia oportet continuam esse possessionem aut quasi possessionem vt possit vsucapio procedere aut longi temporis possessio *l. sine possessione* 25. *D. de usucap. d. l.* 2. *l. nec potentem* 5. *l. nec bonæ fidei* 10. *C. hoc tit.*

TIT. IX.

Quib. non obiicit long. temp. præscript.

DEFINITIO I.

Non valenti agere an & quando currat præscriptio.

VIGARIS est interpretum nostrorum traditio, Non valenti agere nõ currere præscriptionem. 1 Quod si ita est vix sanè dici potest cur ignoranti currat tempus ad præscriptionem inducẽdam. 2 Neque enim fieri potest vt quis de eo iure quod sibi ignorat competere, experiatur. 3 Idem est si quis Reipublicæ aut alia de iusta causa tanto tempore abfuerit, vt interea dies actionis præterierit, 4 Idcirco enim necessarium est auxilium restitutionis vt amissa tempore actio restituatur, quòd toto eo tempore agendi potestatẽ non habuerit is, qui non agendo actionis sibi competentis iacturam passus est. 5 Sed & aliquando cuenit vt ne quidem ignorantiæ tempus subducatur ex eo annorum numero qui sufficere queat implendæ præscriptioni quę plenissimam tribuat securitatem, Qualis illa est quæ quadragesimo anno perficitur. Receptius enim & verius est aduersus tam longi temporis præscriptionem restitutioni locum esse non posse, nec magis ex capite iustæ ignorantiæ quàm ex alia qualibet causa. 6 Solis filiisfamilias singulari quodam iure & priuilegio indultum est ab Imperatoribus, primùm pro bonis maternis, 7 deinde pro aduentitiis quibusliber, 8 vt quandiu pater viuit qui & fructuarius & legitimus bonorum filij administrator est 9 tempus nullum iis currat, quod procul dubio curreret si nihil de eo constitutiones cauerent. 10 Moti verò sunt Imperatores ratione æquitatis apertissima, quod per legem ipsam fiat ne viuo patre & inuito eo possint illi mouere actionem. 11 Quis enim non æquum putet eiusdem legis potestate fieri vt iis aduersus lapsum

temporãs subueniatur, non data restitutione, sed quod est commodius prohibito sublatóque præscriptionis iure. 12 Quo exemplo idem postea constitutum est à Iustiniano fauore mulierum in repetitione dotis. 13 Sed alia sanè causa eorum est qui non tam iure, quàm facto aliquo impediuntur ne possint experiri. His enim haud dubiè currit tẽpus, 14 éstque omnino necessaria restitutio, dummodò ipsius indulgendæ iusta aliqua causa subsit. 15 *Senatus* tamen receptissimam interpretum traditionem plerisque, vt audio, placitis comprobauit. Et in eo præsertim casu de quo Defin. 1. infr. Ne rei domin. vel templor. In quo cũ de præscriptione centenaria tractaretur, placuit subducẽdum totum tempus quo Sabaudia fuerat à Gallis occupata, quòd toto eo temporis spatio Dux Sabaudiæ iura sua persequi non potuisset, tametsi post eam feliciter Dei Opt. Max. nutu, à Diuo Emanuele Philiberto recuperatam, triginta annorum silentio continuum effluxisset.

1. *Ex l. 1. §. vlt. C. de annal. except. l. 1. §. vlt.* iunct. *Auth. nisi tricennale C. de bon. matern. l. in rebus 30. vers. omnia autem C. de iur. dot.*

2. Et tamen etiam ignoranti currere præscriptionem constat, & ignorantiam iustam esse vnam ex iis causis ex quibus creditur dandam esse restitutionem in integrum contra præscriptionem *l. sicut 3. vbi not. C. de præsc. 30. vel 40. annor. Not. in l. 1. D. ex quib. caus. maior. in integr. restit. poss.* Bald. *in 4. part. 4. partis principalis quæst. 28.*

3. *l. cùm sex 55. D. de ædilit. edict. l. mater 19. D. de inoff. testam.*

4. *l. senatusconsulto 16. D. de inoff. præsid.*

5. *l. 1. & tot. tit. Ex quib. caus. maior. D. & C.*

6. Puta minoris ætatis, aut absentiæ reipublicæ causa, vt scriptum est *in l. sicut 7. C. de præscrip. 30. vel 40. annor.* Esset enim lex imposita verbis non rebus contra *l. 2. C. commun. de legat.* si sic intelligeretur vt etiam contra minorem vel militem vel aliter absentem reipub causa curreret præscriptio', sed contra eam præscriptionem restitutio daretur. Vide tamen Aff. *decis. 37.*

7. à Constantino *in l. 1. C. de bon. matern.* iunct. *Auth. nisi tricennale eod. tit.*

8. à Iustiniano *in d. l. 1. § vlt. C. de annal. except.*

9. *l. cùm oportet 6. & l. vlt. C de bon. quæ liber.*

10. Alioqui nil fuisset necesse ab imperatoribus constitui, id quod iure communi cautum fuisset *l. Imperatores 30. De reb. auctor. iudic. possid. aliàs l. 15. de priuil. credit.*

11. Cùm non possit filiusfamilias stare in iudicio sine autoritate patris *d. l. vlt. vers. necessitate C. de bon. quæ liber.*

12. Si quidem melius est intacta cuiusque iura seruare quàm post vulneratam causam remedium quærere *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

13. *d. l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

14. Quia quod facti est effectum iuris impedire non potest, aut tollere *l. si vnus 27. § pactum ne peteret D. de pact.*

15. *dict. tit. Ex quib. caus. maior. D. & C.*

TIT. X.

Si aduers. credit. præscript. oppon.

DEFINITIO I.

Longi temporis præsumptio contra creditorem neque à nudo detentore potest obiici, neque ab herede debitoris.

PRÆSCRIPTIO illa decennij inter præsentes & vicénij inter absentes quæ creditoribus quasi Seruianam exercentibus obstare solet, 1 nõ alij prodesse potest quàm tertio possessori 2 qui titulum possessionis suę habeat cum bona fide. 3 Igitur non proderit heredi debitoris, quippe qui tertius non sit, quando quidem eadem cum defuncto persona esse existimatur. 4 Vnde illud etiam fit vt in omnia defuncti vicia succedat, 5 adeò vt non magis quàm ipse debitor vllius tẽporis quantumcumque longissimi præscriptione tueri se iure pontificio possit, 6 non solùm si realis, 7 sed etiam quod magis mirum est si personali actione conueniatur. 8 *Ita Senatus* in causa Roletæ de Gorreuod contra Dominam de Malin viduam Illustris D. Ludouici de Gorreuod Vicecomitis de Salins 12. Cal. Aug. 1592.

1. *Ex l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2. Possessionis enim fauor ille est qui exceptionem non factæ excussionis induxit *Auth. hoc si debitor C. de pignor. & in corpore Nouell. 112. De luitioſ. cap 1. vnde sumitur.*

3. Nullo enim fauore dignus est tertius possessor qui neque titulum habet, neque bonam fidem *l. diuina 4. l. nec bona fide 10. C. de long. temp. præscr.* Non enim verendum est ne fiant de lite lites cùm possessor qui nullum titulum habet, nullum quoque regressum habere possit. Intelligo tamen de possessore qui habeat alium titulum quàm creditoris. Nam creditor posterior non iuuatur hac præscriptione contra anteriorem, sed eget præscriptione 30. annorum *l. cùm notissimi § sed cùm illud de præscr. 30. annor.*

4. *Nouell 48. de iureiur. à mor præst. in princip.*

5. *l. cùm heres 11. D. de diuers. tempor. præscript.*

6. Quia nimirum tenetur exonerare conscientiam defuncti *cap. vigilanti Extr. de præscript.*

7. In quo actionis genere minor est dubitatio quoniam vicia possessionis sunt realia, ideóque transeunt non solùm in heredem, *d. l. cùm heres.* sed etiam in successorem singularem *l. vicia 11. C. de acquir. poss.* iunct. *cap. possessor de reg. iur. in 6.*

8. Secus tamen est iure ciuili quod pertinet ad actiones personales, quia heres iustam habet causam ignorantię an id quod petitur debeatur *l. qui in alterius 19. de reg. iur.* Hodie autem vtimur hac in re iure ciuili ex edicto quod in eam rem factum est à Sereniss. Duce nostro anno 1598. vt litium ingens materia tolleretur.

DEFINITIO II.

Tertius possessor bonæ fidei etiamsi habeat causam à debitore vel à malæ fidei possessore nihilominus præscribit contra creditorem.

SIngularis successoris qui ab ipso debitore alióve malæ fidei possessore bona fide acquisiuit rem obligatam, alia ratio est. Huic enim mala fides autoris nocere non potest, quominus longi temporis præscriptione adiuuetur. 1 Nam Iustiniani constitutio, quæ in odium eorum qui causam habent à malæ fidei possessore sustulit longi temporis præscriptionem, 2 non creditoribus fauet pignora sua persequentibus, sed dominis duntaxat res suas directa aut vtili in rem actione vindicantibus. 3 Difficilius siquidem est vt rei suæ dominium domino, quàm vt creditori ius pignoris eripiatur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. C. de præscript. long. tempor.*

2. *Nouell. 119. Vt sponsalit. largit. cap. 7. §. rursus sancimus.* vnde sumpta est *Auth. mala fidei C. ill. tit. De præsc. long. temp.*

3. Vt apparet ex verbis constitutionis. Et ita Oldrad. respondit *cons. 19.*

4. Pignus enim nuda voluntate tollitur *l. soluitur 5. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.* dominium verò non item *l. si quis vi 17. §. differentia D. de acquir. poss.*

DEFINITIO III.

Heres pro parte qui post diuisionem hereditatis possidet totam rem obligatam non censetur iure tertij possessoris ne quidem pro parte coheredis.

QVid verò si rem obligatam longo tempore possederit in solidum is qui non nisi ex parte debitoris, aut malæ fidei possessoris fuit? An pro ea saltem parte quam habet à coherede, tertij possessoris potiùs quàm heredis iure censebitur, vt eiusmodi præscriptione contra creditorem adiuuetur? 1 Minimè, quia non haberet eam partem à coherede si heres ipse non esset, censerúrque totam rem habere iure hereditario 2 cùm in vicem eius portionis quæ ad coheredem pertinere potuit, tantundem

ille de sua portione coheredi præstiterit vt hereditas inter coheredes ex portionibus hereditariis diuideretur. 3 Neque verò hereditaris quæ vna est, diuisio etiam malæ fidei diuisionem inducere potest, quæ sicut vnius persona fuit, 4 sic vna eadémque manet & indiuidua in singulis personis heredum. 5 Qua ratione illud etiam comparatum est vt excussionis non factæ exceptionem quæ similiter tertiis possessoribus prodesse solet, coheres debitoris totam rem possidens, non magis pro coheredis portione quàm pro sua obiicere possit. 7

1. Nam pro ea parte quam vnus ex heredibus capit à coherede, extraneus videtur, cùm pro ea parte non possit dici heres *l. in quartam 91. D. ad leg. falcid. l. miles ad sororem 95. §. 1. de leg. 2.*

2. Non enim ponimus eam rem obligatam vni ex heredibus legatam fuisse, sed inter coheredes diuisam quasi hereditariam.

3. *l. 1. & tot. tit. D. famil. erciscæ.*

4. Scilicet defuncti cuius persona per heredes repræsentatur *Nouell. 48. de iureiur. à mor. præst. in princip.*

5. *Arg. l. 2. §. ex hu D. de verb. oblig.*

6. *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

7. Manet enim hodie incorrectus titulus ille *si vnus ex plurib. hered. debit.* vt dicemus *ad eum tit. Defin. 1. Ex glos. in l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO IV.

Creditor qui consensit venditioni rei obligatæ salua pignoris sui causa, nullius temporis præscriptione summoueri potest.

ALieni quidem pignoris possessor si in bona fide sit non eo minus excludere potest hypothecariam præscriptione longi temporis, quòd à malæ fidei possessore causam habeat, aut quod hac parte ferè idem est ab eo qui scit rem obligatam. 1 Sed si quis consenserit vt tu pignori obligatam rem emeres, aut tanquam creditor in eius possessionem mitteretis etiam iubente iudice, salua tamen pignoris sui causa, 2 nullius quàtumcunque longissimi temporis præscriptione summoueri potest. *Ita Senatus* in causa fratrum Pic contra N. Iacobum Teste Lugdunensem 6. Id. Maij 1595.

1. Vt diximus *Defin. 2. supr.*

2. Sic enim consentire plerique solent vt conseruent ius suum *l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pignor. vel hypoth. solut.* Nec enim potest creditor impedire venditionem rei obligatæ, salua tamen pignoris sui causa *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alienat.*

3. Quoniam ea protestatio constituit possessorem in mala fide quæ impedit præscriptionem, Pro qua scilicet non sufficit titulus si deficiat bona fides *l. 2. l. si fraude 6. C. de præscr. long. tempor.*

DEFINITIO V.

Tertius bonæ fidei possessor qui per decennium præscripsit aduersus hypothecariam, vtrum possit adhuc conueniri condictione ex l. fin. C. de acquir. poss.

QVod vulgo traditum est, Creditorē hypothecarium cuius nomine debitor in contrahendo pignore constituerat se possidere, aut à quo debitor precariò rogauerat si interuersa sit possessio per debitorem qui rē obligaram alij vendiderit aut ex alia causa tradiderit, saluam habere condictionem ex beneficio nouæ legis Iustinianeæ 1 contra tertium possessorem vsque ad annu trigesimum, 2 quo demū tempore solent concludi omnes condictiones ex lege vt & aliæ quælibet actiones personales. 3 Eo quidē casu haud labie procedit quo tertius possessor aut titulum nullum habeat, aut saltem non bonam fidem. 4 Sed si bonæ fidei possessor proponatur, qui & titulum & bonam fidem probet, durū sanè est vt post decennū inter præsentes, aut vicennium inter absentes, aliqua in eū detur actio creditori 5 cui nec vlla hypothecaria superesse potest quæ diuturni temporis silentio hoc casu penitus summouetur: 6 Cum & aliis pleriſq; casibus difficilius sit vt hypothecaria quam vt personalis actio perimatur. 7 Et verò absurdum est etiam sulam siue constituti siue precarij non nisi accessoriè positam ad obligationem pignoris in longius tempus extendi, quàm obligatio ipsa pignoris extendatur, vt etiā sublato pignore duret: 8 Siquidem verisimile est id actū esse vt siue constitutum siue precarium in pignore appositum eò vsque duraret, quousque vinculum pignoris subsisteret: 9 Alioqui necesse erit euenire vt non solum consistat accessorium sine suo principali contra vulgares iuris regulas, 10 sed etiā deterior futura sit condicio tertij bona fide possessoris post sublatam hypothecariam, quàm si nec hypotheca, nec quæ ex hypotheca nascitur, hypothecaria sublata esset. 11 Qui enim pro creditore contra tertium bonæ fidei possessorem in hac specie respondent, non patiuntur vt agenti creditori possessor offerre debitum possit ad remorandam actionē possessoriam, 12 quod tamen ad inhibendam hypothecariam ne quidē malæ fidei possessori conuento denegaretur: 13 nisi quod vnum illum casum excipiūt, eo nullius possessori regressus contra suū auctorem competere potest. In qua specie ne omnimodo bonæ fidei possessor damno adficiatur, abunde consultum ei putāt si ad ius offerendi admittatur. 14 Illud planè in confesso est, post sublatam longi temporis præscriptionē hypothecariam, & vt nostri fatentur hypothecam ipsam, 15 non esse audiendum creditorem si ex Iustiniani lege possessionem ideo auocet, & condicat, vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ, 16 quomodo tamen imperitiores pragmaticī solent concludere, sed ita demum si merè possessoriam excreeat actionem, Proposita scilicet condictione ex noua lege, quæ licèt personalis actio sit, quia condictio est, in rem tamen scripta dicitur, 18 quia non ad condemnationem vllam aduersus tertium possessorem extorquendam datur, sed ad solam possessionem auocandam, 19 siue quasi iure retentionis, acsi nec amissa vnquam esset, quo iure passim & indistincte Senatus noster vtitur, 20 tuc ad eam recuperandā, iis nimirum casibus quibus negari certè vix possit quin sit amissa, Vt puta si is cuius corpore possidebatur, vel transtulerit ipse possessionem in alium, vel de possessione vi deiectus sit, quod & iam olim veteres glossatores senserunt. 21 Quamquam mihi semper probabilior visa est noua illa sententia 22 vt ad hos duos casus cōstitutio Iustiniani nullo modo pertineat, 23 nec tam ad dandā possessionis amissæ repetitionē quàm ad impediendum ne ex tali possessionis amissione, quę ex doloso & malitioso detentoris facto contigerit, vllum domino prǫiudicium generetur, 24 siue rem suā à nouo possessore vindicare velit is qui iam est dominus, 25 siue cœptam rei alienę vsucapionem complere is qui erat in cursu vsucapiendi, 26 quāuis regulare sit vt interrupta quantulumcumque possessione vsucapionem quoque interrumpi sit necesse. 27 Ergo neque ad creditorem ea constitutio pertinere potest, in cuius scilicet persona quandiu creditor manet, nihil est quod de dominio tractari queat. 28 Sed neque illud ferre possum, quod interpretibus placet: etiam illum, qui possessionem suam sciuerit interuersam ab eo cuius corpore & animo possidebat, saluum ius habere in annum vsque trigesimū auocandæ possessionis, 29 quam vtique ex ratione iuris intelligendus sit amisisse, ex quo die vel vacantem sciuit vel ab alio occupatam, & eam adprehendere ac recuperare neglexit. 30 Nam & sufficeret lapsum esse ignoranti decennium, vt tam longo tempore per oblivionem amissa possessio intelligeretur. 31 Estque per absurdum sanè, vt eius cuius possessio interuersa fuit, melior condicio sit ob id quòd interuersa fuerit, quàm si interuersa non esset, 32 cùm nec id egerit Iustinianus vt ei faueret, sed tantùm vti ne ex alterius malitia damno cum affici pateretur. 33 Non est autem quod de aliena malitia conqueratur is, qui ex sua potiùsmùm negligentia damnum sensit, 34 tametsi alterius malitia eam negligentiam præcesserit. 35 Atque ita tractabam in causa quadam ardua ad 6. Cal. Iun. 1597. Alio tamen iure vtimur ex interpretum nostrorum receptis traditionibus

ad eam

ad eam Iustiniani constitutionem, quantum ad hoc vt & creditori beneficium nouæ legis accommodetur, 36 & ei quantumuis interuersam scienti possessionem, adeóque ipsius heredi ad annos vsque triginta non denegetur. 37 Odio scilicet interuersionis. 38

1. *in l. vlt. C. de acquir. possess.*

2. Afflict. latè post alios multos quos refert & sequitur *decis.* 139. Dixi *Defin.* 39 *supr. de acquir. possess.*

3. *§. vlt. Inst. de perp. & tempor. act.* Balb. *in tract. De præscript.* 4. *parte* 4. *partis principalis quæst.* 1. Iunct. *l.* 3. *C. de præscript.* 30. *vel* 40 *annor.*

4. Quo scilicet casu non procedit hic titulus *C. si aduers. credit.* Balb. *vbi supr. quæst.* 3.

5. Hæc sententia fuit & distinctio Curtij iunioris *in rub. D. si cert. pet. num.* 17. quem refert Iacob. Menoch. videturque tandem probare *Remed.* 14 *recup. possess. num.* 69. *& num. vlt.*

6. *l.* 1 *&* 2. *& hoc iur.* Oldrad. *cons.* 19. *in princ.*

7. *l. cùm notissimi* 7. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor. l.* 2. *C. de luit. pignor.* Et tamen ita tenet Afflict. post Bart. *vbi supr.*

8. *l. cùm principalis, cùm ibi not. De reg. iur.*

9. *l. si debitor* 11. iuncta *l. certè* 6. *§. quæsitum D. de precar.*

10. *d. l. cùm principalis cap. accessorium* vbi *Dyn. & alij de reg. iur. in* 6.

11. Quod absurdum est, cùm debeat ei præscriptio prodesse non nocere *l. in libello* 12. *§. si quis seruum D. de captiu. & postlim.*

12. Ita Menoch. *dict. remed.* 14. *num. quæst.* 17. *nu.* 60. post Ruin. *cons.* 77. *num.* 7. *in fin. lib.* 3.

13. *l. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

14. Menoch. *ibid. num.* 64.

15. Hypothecam enim hoc casu sublatam esse fatetur ingenuè Afflict. *dict. decis.* 139 *in fin.*

16. Neque enim potest fieri vt res teneatur iure pignoris & hypothecæ post sublatum vinculum pignoris *l. debitor* 40. *D. de pignorat. act.*

17. *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.*

18. Tessaur. *decis.* 215. *num.* 5. *in fin.*

19. Licèt remedium hoc sit proditum contra tertium possessorem directè & principaliter qui proinde quantum ad hoc debitor quodammodo reputatur, si credimus Menochio, qui post alios ita scribit *dict. remed.* 14. *nu.* 71.

20. Habet enim Senatus noster condictionem illam ex *d. l. vlt.* pro remedio retinendæ duntaxat possessionis quod pragmatici nostri dicunt *de maintenue & retenue* vt dixi *Defin.* 1. *&* 4. *sup. de acquir. poss.* Contra Menoch *num* 9. *& seqq.*

21. Accurs. ex sententia Ioannis antiqui glossatoris *ad d. l. vlt.* vbi distinguit quatuor casus, Si is cuius corpore possidebamus possessionem dereliquerit, si eam alij prodiderit, Si in aliũ transtulerit, Si denique vi deiectus sit, nec dubitat quin his duobus posterioribus casibus amittatur possessio subticiens tamen posse illa recuperari condictione ex *d. l. vl.* Nempe quoniam putat omnes istos quatuor casus illa lege comprehendi.

22. Quam pluribus comprobauimus *in prioribus Decadib. Chiliadis nostræ De error. pragmat.*

23. Quia his duobus casibus non tam amittitur possessio per dolum & malitiam eius cuius corpore possidebatur, quàm per factum illius qui incipit possidere. Nec potuit Iustinianus facere vt duo essent eiusdem rei in solidum eodem tempore possessores *l.* 3. *§. ex contrario D. de acquir. poss. l. duo in solidum* 19. *D. de precar.*

24. Sic enim diserte habent verba ipsa constitutionis.

25. Nec enim amissa possessione amittitur statim dominium *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune D. de acquir. poss.*

26. De quo potissimùm intelligenda haud dubiè est lex Iustiniani.

27. *l. sine possessione* 25. *D. de vsucap.*

28. Cùm non possit pignus perseuerare post dominium creditori acquisitum *l. pen. §.* 1. *ante fin. de except. rei iudic.*

29. Sic enim Tessaur. *dict. decis.* 215. *nu.* 6. *vers. contrarium*, *& decis.* 105. *num* 8. post Menoch. & alios ibi citat.

30. *l. si de eo* 40. *§. si forte* vbi Bart. & post eum alij *D. de acqu. poss.* Menoch. *remed.* 4. *recup. poss. quæst.* 14. *num.* 50. Dixi *Defin.* 22. *supr.*

31. Tiraq. *De iur. constit. limit.* 21. *num* 9. quem refert Tessaur. *dict. decis.* 215. *num.* 6.

32. Exemplo eius quod de condemnato scriptum est *in l.* 3. *in princ. D. de vsur.*

33. Vt constat ex verbis & rationibus à Iustiniano positis in vtraque parte legis.

34. Cùm debeat suæ negligentiæ expensum id ferre *vt in l. pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit.* nec videatur quis damnum sentire quod ex culpa & negligentia sua sentiat *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

35. Debet enim sibi imputare qui parato iuris auxilio vti noluit *l. vlt. D. Quod met. caus.*

36. Menoch. *dict. remed.* 14. *recup poss. nu.* 42. *&* 60.

37. Tessaur. *dict. decis.* 105. *num.* 8. post Menoch. *vbi supr. num.* 68. *& seqq.*

38. Ne sit in potestate dolosi & malitiosi hominis alterius conditionem facere deteriorem *l.* 2. D. *quod vi aut clam.* Quamquam hæc ratio ad rem nostram non pertinet. Quod enim tertius possessor præscribit aduersus hypothecariam habet à lege non à debitore. Proinde non potest ei adimi per vllam conuentionem debitoris *arg. l.* 3. *D. de interd. & releg.*

DEFINITIO VI.

An condictio ex lege vlt. C. de acquir. poss. danda sit constitutario creditori post decennium contra eum qui sub hasta & autore iudice comparauit.

HIs omnino consequens est vt aliud dici debeat si possessio quam quis alieno corpore & animo retinebat non per dolum & malitiam eius interuersa sit, sed amissa licitè, 1 & ex iudicis autoritate, 2 puta si contra debitorem qui constituerat se creditoris sui nomine possidere capta sint in iudicati executione pignora quæ postmodùm sub hasta, & publicè fuerint distracta. 3 Nam præter id quod ad publicas istas venditiones Iustiniani constitutio no pertinet quæ & mandante iudice, & in inuitum ex iuris necessitate fiunt, 4 ne alioqui dum vni creditori fauere volumus, alij noceamus ne consequi suum possit. 5 Illud etiam constat posse imputari ei qui vel publico programmate vel præconis voce admonitus rem sibi obligatam vendi passus, nec de iure suo protestatus est. Hactenus saltem vt si non omnino ius sui pignoris remisisse videatur, 6 quòd præconis vox paucis innotescat, 7 ius tamen cõmune creditorum omnium sequi cogatur, 8 nec post lapsum inter præsentes decennium aut inter absentes vicenniũ contra bonę fidei possessorem qui autore iudice comparauit, agere volens audiatur. 9 Nec aliud erit probandum, etiãsi subhastatio facta sit non contra eum qui creditoris sui nomine possidere se constituerat, sed aduersus alium qui emerit præsertim bona fide ab ipso debitore possessionem creditoris sui interuertente: cum in cæteris omnibus, maximè verò quoties de temporis præscriptione agitur, soleat melior non deterior eius condicio esse, qui non à debitore malæque fidei possessore causam immediatam habeat, sed ab alio mediato vt vocant autore. 10 Quamquam non possum videre, quonam odio dignus sit is, qui rem ab alio possessam beneficio clausulæ constituti, etiam ignorante constitutario vel vendit, vel comparat, cùm neque constituti vel precarij clausula, neque ius ipsum pignoris quod multò potentius est, impedire possit, ne liceat debitori rẽ obligatam vendere, aut ne alij comparare, saluo creditori pignoris sui iure: 11 Ne si aliter obseruemus magno incõmodo afficiantur debitores, nemine cũ iis contrahere volente, 12 eo metu ne qui habent ius transferendæ proprietatis, non habeant transferendæ possessionis 13 propter adhibitam in quo alio præcedente contractu clausulam constituti, 14 quæ in omnibus penè contractibus ex vulgari notariorum stylo adhiberi solet, tametsi neque contrahentes neque notarij ipsi potestatem eius clausulæ intelligant. Id verò quod nos diximus tùm maximè obtinere debet, cùm bona debitoris vniuersa generaliter obligata sunt, quod passim fit, cùm clausula constituti: alioquin fieret vt exinde nihil posset debitor ex bonis suis alienare quantumuis locuples esset ac soluendo, quin creditoris sui possessionem interuertisse, in eóque mala fide versatus fuisse diceretur, tametsi ex iusta, sibíque vtili, adeóque prorsus necessaria causa vendidisset. Quo admisso prohibendum tanè esset ne quis per istas constituti & precarij clausulas possessionem vniuersorum debitoris bonorum sibi posset acquirere, Sicut & iam illud ob eandem causam iure inductum est, ne cui vnquã liceat pro certo debito vniuersa debitoris sui bona

iure dominij possideret: præsertim cùm clausula constitu ti adimat possessori ius offerendi quòd conuentio anteri oris hypothecæ non adimeret. *Ita translatum est* in eadem causa.

1. Ratio enim qua mouetur Iustin. *in d.l. vlt.* ostendit nihil minùs eum cogitasse, quàm vt licitas & iure communi permissas rerum alienationes prohiberet. cùm tamen alienatio fieri regulariter non possit sine translatione possessionis.

2. Nihil enim potest imputari ei qui adhibet iu licis autoritatem *l. non videntur* 167. §. *qui iussa* vbi not. *De reg. iur. l. aut prætor* 7. §. *permittitur de minor. l. sancimus* 25. *C. de adm. tut.*

3. *l. ex l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. & tot. tit. C. si in caus. iudi. fignicapt. sit.*

4. Cùm eo quoque casu quo alienationes generaliter prohibitæ sunt, hæ tamen exceptæ intelliguntur quæ sunt necessariæ *l. alienationes* 13. D. *fam. ercis. l. si mulier familias* 114. §. *Dui* 2. *de legat. 1. l. 3. §. 1. de reb. eor. qui sub tutel.*

5. *Contra l. 1. & 2. C. de ædif. priuat. pignor. imped. non pos. l. creditoris* 8. D. *de distr. pignor.*

6. Quod tamen summo iure dicendum videretur *l. si eo tempore* 6 *l. si hypothecas* 8 *C. de remiss. pignor.* Si nulla interuenerit protestatio *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hyp. solui.*

7. *Auth. qui semel C. quom & quand. iudex.*

8. Non enim læsi videtur qui iure communi vtitur *l. vltim. C. de in integr. rest. minor l. inter* 26. §. *penu.* D. *de fideiuss.*

9. *Ex l. 1. & 2. C. hoc tit. Auth. mala fides C. de præscr. long. tempor.* Menoch. *remed.* 15. *recup.* post num. 13. *& seqq. & 89.*

11. *l. vnic. C. rem alien. gerent non interd. rer. suar. alienat. l. 2. D. si quis à parent. manum. sit l. debitorem* 15. *C. de pignor.*

12. Similis ratio est *in l. quòd si minor* 24. §. *non semper* D. *de minor.*

13. Cùm tamen alienatio possessionis sit multò facilior, quia nec alienare intelligitur qui omittit duntaxat possessionem *l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus fact. l. non alienat.* 119. *de reg. iur.*

14. Quis enim vellet cum tali debitore quamuis locupletissimo contrahere cùm non esset habiturus exceptionem non factæ excussionis vt dixi *Defin. 1. & 2. supr. De acquir. poss.* Menoch. *remed. 14. recup. poss. quæst. 7. num.* 28.

15. *l. 2. C. de iur. domin. impetr.*

16. Dixi *Defin. præced. num.* 12.

TIT. XI.

De quadrienn. præscript.

DEFINITIO I.

Serenissimi Sabaudiæ Duces habent iura imperij, & gaudent priuilegijs omnibus Imperatorijs.

SÆPIVS à Senatu nostro pronunciatum est Sereniſſimos Duces nostros habere iura omnia imperij, & supremæ potestatis, iisdemque priuilegiis omnibus gaudere, quę Romanis legibus Imperatoriæ maiestati tribuuntur, siue quòd imperij sint vicarij perpetui, siue quòd annis iam ab hinc plus quàm sexcentis Sabaudiam vi & armis subactam non nisi Deo Opt. Max. virtutique propriæ acceptam ferre debeāt. Itaque cùm quæreretur an Zenonis & Iustiniani constitutiones, quæ de quadriennij præscriptione factæ sunt in eorum fauorem qui ab Imperatore ius haberet, 1 prodesse possent ei qui à Principe nostro comparasset, Placuit nec dubitari posse, quin prodesse deberent. 2 Ita iampridē Senatus pro D. Comite de Tournon contra D. Baronem de Chiuron, mense August. 1571. Sed & quibus casibus Imperator gaudet præscriptione centenaria, 2 iisdem prorsus placuit idem priuilegium Principibus nostris suo iure competere. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 1. infr. tit. prox.

1. Non enim Princeps sit qui à Principe ius habet, nec iisdem potest gaudere priuilegiis, si quidem personæ vel dignitati data priuilegia non solent in alium transire *l. quia tale* 14 *D. solu. matrim. l. priuilegia* 196. *cùm ibi not. De reg. iur.*

2. Quia Principe digna vox est quamuis sit ille solutus legibus, se tamen legibus alligatum profiteri *l. digna vox* 4. *C. de legi. l. ex imperfecto* 23. *de legat. 3.*

1. Quæ extant *in l. 2. & l. bene à Zenone C. hoc tit.*
2. De quibus *in tit. seq. Ne rei domin. vel templor.*

TIT. XII.

Ne rei dominic. vel templor. vind. temp. præscr. sum.

DEFINITIO I.

De præscriptione aduersus eum competente qui emit à Principe.

EMPORIS præscriptionem constat obiici posse non solùm ei qui à Principe ius habeat, de quo ambigi minùs potest, 1 sed etiam ipsi Principi. 2 Nec tantùm si agatur de re quæ spectet ad Principem tanquam priuatum, 3 sed & si de ea quæ fuerit Principis vt Principis aut coronæ. 4 Nec est qui de hoc dubitet. De illo tantùm dubitari solet, An centenaria præscriptio requiratur, An quadragenaria sufficiat. In qua quæstione licèt alij aliter sentiant, verior tamen eorum sententia est, qui casus illos quatuor quos expressit lex Iustinianea 5 De sacrosanctis ecclesiis, separāt à cæteris. In quatuor illis casibus placet Principē, qui iura imperij habet 6 gaudere priuilegio cētenariæ præscriptionis, quia cùm ciuitatum suarū princeps sit, non minus iuris habere debet in actionib. suis exercēdis quàm ciuitates quæ fiscalia iura obtinent. In quibus procul dubio manet Iustiniani lex incorrecta. 7 Nā nouella cōstitutio quæ cētenariam præscriptionem redigit ad quadragenariā 8 non nisi de ecclesiis loquitur Romana inferioribus: de ciuitatibus autē nullomodo. 9 At extra quatuor illos casus placet quadragenariā præscriptionem nocere Principi, 10 præterquā si de censibus aut tributis agatur, quæ quia debētur in signū subiectionis, 11 nullius temporis præscriptione amittuntur. 12 Sed quanquā ex iuris ratione hæc omnia verissimè disputātur, eo tamen iure vtimur, vt quod ad eas res attinet quæ sunt de domanio Principis nec quadragenaria, nec alia vlla præscriptio Principi obiici possit, Exēplo nimirū iuris Gallici quo prohibita est nō tantùm alienatio sed etiam præscriptio quælibet domanij coronarij, edictis in eā rem cōscriptis. 13 Etsi enim Gallorum legibus non viuimus, edicto tamē Ducis nostri Ludouici, quod ad 9. Cal. Maias 1445. factum est, constitutum fuit vt idem sit hac parte ducalis domanij fauor apud Gallos. Accedit, quòd aliis quàmplurimis aliorum Ducum edictis alienatio domanij coronarij districtè prohibita est: alienationis autem verbum sicut vsucapionem 14 comprehendit, ita & temporis præscriptionem. 15 Et verò non tantùm principis interest sed etiam reipublicæ vt huiusmodi temporum præscriptiones explodantur. Nam alienatis vt vbique fit bonis ferè omnibus quæ domanij erant coronarij, pessimè ageretur cum principe, si redimendi iura quantocumque tēporis præscriptione tolli possent: Nec tantùm cum principe, sed etiam cum subditis, quorum incommodo cessura essent vniuersa principis & reipublicæ onera, si nihil ille de suo haberet vnde sibi ipsi suisque subuenire posset. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. sup. De obligat. & action.

1. Qui extant *in l. 2. & l. bene à Zenone C. hoc tit.*
2. De quibus *in tit. seq. Ne rei domin. vel templor.*

3. In quo rerum genere certum est Principem vti iure priuilegij, Nisi contrarium constitutum est vt *in l.v t.vers. sed scimus C.de quadr. præscr. l. fiscus cùm in priuati 6. D. de iur. fisc. l. cùm quidam 17. §. fiscus de vsur.* Specul. *in tit. De feud. §. quoniam quæst.24.*

4. Duplex enim est patrimonium Principis, vnum quod spectat ad Principem, quatenùs Princeps est quod vocatur domanium coronæ cuius proprietas spectat ad maiestatem & coronam, non autem ad personam organicam Principis. Aliud est quod spectat ad Principem aliùde quàm ratione coronæ, quod vocatur priuatum patrimonium Principis *d. l. bene à Zenone. vers sed scimus.*

5. *l.fin.C.de sacros eccles.*

6. Quomodo habet Sereniss. Dux Sabaudiæ cùm sit imperij vicarius perpetuus vt dixi *tit. super.*

7. Quod enim correctum & immutatum non est cur stare prohibeatur *l sancimus 27.C.de testam.l.pra. ipsius 32. in fin.C. de appell.*

8. *Nouell.131.de eccles.tit.cap.6.§.pro temporalibus.* vnde sumpta est *Auth.quas actiones C.de sacros.eccles.*

9. Et in hoc recentiores obseruant lapsum Boer.qui contrà scripsit *decis.264 num.25.* Vide Didac.Couarr. qui alios refert *ad reg possessor §.2.num.8 in fin in 2 part.relect.*

10. *l.omnes 4.& l.competit 6.C.de præscr.30.vel 40.annor.*

11. Et vniuersalis dominij vt loquitur Bart *ad d.l.competit.* vbi notat eam legem non esse porrigendam ad canonem emphyteuticarium qui debetur in recognitionem directi dominij.

12. *d.l competit.* & ibi not. Idem Didac.vbi suprà *num.vlt.* post Alex.*cons* 16.*num.24.lib.5* Guid.Pap *quæst.416.in princ.* Cranet.*De antiq.temp.part.4.cap.absolutis num.40.& seqq.*

13. Quæ refert & copiosè doctèque more suo enarrat Renatus Choppinus *De doman.reg lib.3.tit.9 num.7.*

14. *l.a.senatusconsulto 23.de verb.signific.*

15. Per quam scilicet etiam vtile dominium acquiritur *l. si duo 13.§.Iulianus* D.*de iureiur.l.si quis emptionis 8. C.de præscr.30. vel 40.annor.* iunct.*l.vlt.C.de reb.alien.non alienand.& l.1.C.de fund.dotal.* Affict.*decis.254.num 3.*

DEFINITIO II.

Præscriptio quæ potuit obijci Principi potest obijci etiam possessori.

PRæscriptio temporis,quæ obiici potuit Principi vindicanti rem ad domanium & patrimonium siue priuatum principis siue coronæ pertinentem,[1] perinde obiici potest cuilibet principis successori, non solùm si hereditariâ causam habeat, sed & si succedat iure feudi,[2] aut armorum:[3] quia non tam aduersus hunc vel illum principem quàm contra fiscum principis aut coronæ,ius præscriptionis quæsitum intelligitur. [4] Alioqui non fuisset edictum in Gallia necessarium ad summouendam centenariam præscriptionem,[5] cùm Galliæ regnum sic comparatum sit vt reges regibus consanguineis succedant nõ tam hereditatis quàm feudalis,aut potiùs simplicis successionis iure.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Ex l.omnes 4.C.de præscr.30.vel 40.annor.*

2. Feuda enim iure successionis & sanguinis non hereditatis deferuntur.*tit.8.de succes.feud.in vsib.feudor.lib.1.*

3. Occupata scilicet prouincia eius Principis cui poterat obijci præscriptio.

4. Nemo enim plus iuris habere potest ex alterius persona, quàm alter ille habuerit *vulg.iurib.*

5. Apud Gallos enim obtinet ex edicto vt patrimonij Principalis æterna sit autoritas summota etiam centum annorum præscriptione vt refert Chopin. *lib.3 .de doman.reg.tit.9. De diuers.rer.fiscal. præscr. num.7.* Alius sensus est *tit. C. ne rei domin. vel templor.*

6. Quomodo succeditur in cæteris feudis *tit.* De *succes. feud.&* De *natur.feud.in vsib.feudor.lib.1.& ibi not.*

DEFINITIO III.

Qui emit à Principe rem iam alij venditam non potest vincere,nisi pro eo interueniat procurator Principis.

QVi ius aliquod à Principe nactus est quod longissimi temporis præscriptione si inter priuatos ageretur excludi posset,[1] audiendus non est si oppositam præscriptionem solo prætextu non alienandi patrimonii principis, remouere velit.[2] Quæ enim fronte id faciat quando is ipse ex alienatione in se collata experiatur?[3] Maximè,verò cùm nullum aduersus Principem regressum habiturus sit qui non agendo & ex propria negligentia perdidit actionem.[4] Quid ergo? Curare debet vt liti interueniat principis procurator, vt ex eius persona actionis suæ vires aduersus præscriptionis vim muniat,& tueatur.[5] Principis namque interest saluam manere actionẽ, cuius redimendæ ius perpetuum aduersus actorem ipsũ cùm vicerit, habiturus est.[6] Nec ei nocere debet quòd actionis amissæ per actoris negligentiam indemnitatem consequi Princeps possit ab eo qui agere & potuit & debuit. Nam præterid quod non fuit cogendus is qui cum Principe contraxit vt inuitus ageret,iúsque principis exercere,[7] si non ad hoc ipsum se obligauerat,[8] illud etiam constat non esse cogendum Principem carere re sua si eã habere malit quàm vel aliam rem vel pro re pecuniam.[9] Exemplo eius quod in persona minoris obseruatur,vt nõ eò minùs illi indulgendum sit beneficium restitutionis ad rem suam recuperandam quòd curatorem suum de mala administratione habeat obligatum.[10] Quamquam non ignoro minorem in multis fauorabiliorem esse Principe etiã minore,in eo præsertim, quod ad in integrũ restitutionem pertinet, quia principi numquam aut sanè difficilius subuenitur ex causa siue minoris ætatis siue iustæ ignorantiæ,cùm res suas gerere soleat per curatores & magistratus,quorum scientiam aut supinam dolosámve ignorantiam,dum ne collusio intercesserit,[11] ipsi nocere æquum est.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quomodo possunt omnia ferè iura post Imperatorum constitutiones quæ extant *in l.3.& 4.C.hoc tit.*

2. Non enim est exceptio ista exclusiua iuris agentis, nisi sub ea condicione si tertius velit,ideóque non est admittenda cùm sit de iure tertij. Bart.*in l.2.D.de except.rei iudic.*

3. Nemo siquidem potest alij obiicere culpam cuius ipse quoque sit conscius *l.vire 39.D.sol.matrim.l.3.D.de fid.instr.*

4. *Arg.l.si ideò 55.D.de euict.l.si si deiussor 29.D.mandat.*

5. Sic enim sæpe accidit vt per alium quis possit consequi quod per se non posset *l.3. in fin.D.qua res pignor. l.si is qui duos 29.de liber.legat.*

6. Interest enim illius ad quem aliquo casu res reditura est *l.pater filia 71.D.de euict.*

7. *l.vnic.& tot.tit.C.vt nem.inuit.ager.vel accus.cogat.*

8. Conuentio enim si qua interuenisset,seruanda esset cùm omnes contractus legem ex conuentione accipiant *l.cum ita actum 23.De regul.iur.*

9. *l.1.2.& 3.C.hoc tit.* iunct.*l.qua omnia 25.ad fin.D.de procurat. l.in causa 13.§.interdum D.de minor.*

10. *l.vlt.& tot.tit.C.si tut.vel curat.interuen.* Quod speciale est in minore quia inter cæteras causas ex quibus restitutio petenti denegari solet vna illa est,Si possit iure communi consequi indemnitatem *l.cùm mandatu 23.* vbi Bald. *D. de minor:* Petr.de Rauen.*singul.279.*

11. Semper enim hic casus excipiendus est cùm id quod per collusionem factum fuit ratum haberi numquam debeat *l.si suspecta 29.D.de inoff.test.l.si perlusorio 14.D. de appellat.& tot. tit.D.de collus.deteg.*

12. Balb.*in 2 part.5.partis princip.quæst.3.num.8.vers. sed dubitatur.* post Bart.*in l si publicanus §.vlt.de public.& vectig.* cum alijs ibidem citatis.Sic & municipibus singulis nocet scientia eorum quibus summa reipublicæ commissa est *l. municipes 142* D.*ad municip.* Tiraq.*De nobilit.cap.14.num.2.& 3.*

TIT. XIII.

De præscript.30.vel 40.annor. & centenaria.

DEFINITIO I.

De potestate præscriptionis 40.annorum.

TANTÆ potestatis est quadraginta annorum præscriptio, vt neque ex capite iustæ ignorantiæ, neque ex qualibet alia causa in integrum restitutionem admittat vbi semel completa est. 1 Plenissimam enim tribuit securitatem. 2 Sed &, sola Romana ecclesia excepta, quæ centum annorũ gaudeat præscriptione, aduersus cæteras omnes ecclesias etiã quæ à Romana immediatè depẽdeãt, sufficit quadragenaria: certè nec minor. 4 Prętęrquàm si ponas sententiam pro possessore latam, licèt iniuste. 5 Sufficiat enim per triginta annos continuos à die sententiæ continuatã possessionem vt possessor etiam aduersus ecclesiam tutus sit. 6 *Ita tractatum est* in causa N. Ioannis Martini procuratoris & Zachariæ Lanfrey 10. Cal. Decemb. 1592. Iunge Defin. 1. Si aduersus vsucap. vel præscript. restit. pet.

1. Hæc enim verior sententia est à plerisque probata quos refert Afflict. *decis.* 37. & 329 quamuis ibidem referat & testetur communem esse in contrarium, Itémque Balb. *in tract. De præscript in 4 parte quarta part. princip. quæst.* 29. *num.* 1. 5. & 7.

2. Vt scriptum est *in l. omnes 4. hoc tit.*

3. *Nouell.* 40. *Vt eccles. Roman. cent. annor gaud. præscript.*

4. Guid. Pap. *quæst.* 161. post DD *in Auth. quas actiones C. de sacros. eccles.* Canonist. *in cap. de quarta cap. ad aures & cap. illud de præscr.* Idem Guid. Pap. *quæst.* 36. post Bald. *in dict. Auth. quas actiones.*

5. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l. res iudicata* 207. *de reg. iur.* dummodo ritè iudicatum sit *l.* 4. §. *condemnatum D. de re iudic.*

6. *Can. inter cætera* 16. *quæst* 3 §. *item si de rebus.* & ibi Archid. *in gloss. imò præscriptio.*

DEFINITIO II.

De præscriptione centenaria, Et de immemoriali.

ET si præscriptio centum annorum in plerisque differt ab ea quæ est tanti temporis cuius initij nõ extet memoria, 1 in hoc tamen conuenit, quod neque tituli neque bonæ fidei probationem vllam requirit. 2 Nam præter id quòd ex solo lapsu tam longi temporis & titulus & bona fides facilè præsumitur, 3 Ipsa etiam temporis antiquitas vtroque casu iusti tituli vim obtinet. 4 Cui consequẽs est vt si tam diutinæ possessionis titulus aliquis vitiosus proferatur, aut qua alia ratione malam fidem ab initio interuenisse appareat, centenaria præscriptio nulla sit, 5 Postquam iure Pontificio placuit vt nec malæ fidei possessor 6 nec debitor 7 nec ipsius heres vlla temporis prescriptione defendi possit. 8 Quæ tamẽ exceptio non cadit in præscriptionem immemorialis temporis, cùm immemoriale tẽpus futurum non sit, si ponas malæ fidei quæ ab initio interuenit memoriam aliquam constare. 9 *Ita Senatus* ex tẽpore pro D. Marchione d'Aix contra D. Baronem de Peyrieu 16. Cal. April. 1590.

1. Vt videre est ex iis quæ pluribus in hanc rem tractat Cranct. *De antiq. tempor. part.*

2. Balb. *in 2. part. 3 part. princip. quæst. 6. num.* 18.

3. Imò verò interdum etiam ex lapsu decennij vt notat. *ad l. eùm de in rem verso* 6. D. *de vsur. l. si quis diuturno* 10. D. *si seruit. vindic.* saltem ex lapsu 30. annorum, Ex quo tempore præsumitur etiam titulus si modò sit allegatus licèt agatur de magno præiudicio Bald. qui dicit communem *in* 1. *part.* 3. *part. princ. quæst.* 10. *num.* 27.

4. *l. vlt. D. de aqua & aquæ pluu. arcend.* iunct. *l.* 1. §. *vlt. eod. l.* 3. §. *ductus aquæ D. de aqua quotid. & æst.*

5. Semper enim dandum est initium præscriptionis & quidem iustum, quale esse non potest ex titulo qui ab initio fuerit vitiosus *l.* 1. & 2. C. *de long. tempor. præscript. quæ pro libert. compet.*

6. *Cap. possessor de reg. iur. in* 6.

7. *Cap. vigilanti & cap. vlt. Extr. de præscript.*

8. Quia heres tenetur exonerare conscientiam defuncti vt tractant Canonistæ *ad d. cap. vigilanti & d. cap. vlt. de præscript.* Aliud est inspecto iure ciuili ex quo etiam debitor præscribit nõ solùm sine titulo sed etiam cum mala fide ob solam negligentiam actoris *l. sicut* 3. *vbi not. C. hoc tit.* Multò magis heres eius præscribet qui potest ignorare an defunctus debuerit *l. qui in alterius* 19. *de reg. iur.* Hodie ex Principis edicto quod factum est anno 1598. vtimur iure ciuili quantum ad heredem vt possit præscribere nisi sit & ipse in mala fide: non autem quantum ad ipsam debitorem qui vtique bonam fidem habere non potest. Vide tamen Guid. Pap *quæ, l.* 199.

9. *l. si arbiter* 27. *D. de probat.*

DEFINITIO III.

Pacto de retrouendendo toties quoties præscribitur triginta annis.

QVI obligatus est ad retrouendendum fundum quem ea lege emerat, vt precium offerenti quandocunque venditori restituere cogeretur, triginta annorum præscriptione se tueri potest, licèt conuentionis verba sic concepta sint vt toties quoties venditor volet, retrouenditionẽ fieri oporteat. 1 Quid enim aliud ea conuentione actum videri potest quàm vt perpetuum esset ius redimendi, perpetuáque actio? 2 Atqui etiam perpetua iura perpetuæque actiones longissimi temporis præscriptione excluduntur. 3 Nec videtur in mala fide esse emptor qui iure communi vtitur, 4 nisi expressim conuenerit vt ius illud vltra trigesimum adeóque quadragesimum & aliud quantumcũque tempus extendatur. Nam quin id conuentione fieri possit nemo dubitat, 5 multóque facilius, quàm quod remedij loco quidam inducendum putauerunt, 6 vt ex cõuentione redintegretur & resuscitetur ius redimẽdi quãdocunque & quotiescunque præscriptioni locum factum esse contigerit. 7 Multum tamen refert an conuentionalis, an legalis præscriptionis potestate finitum sit ius redimendi. Priore namque casu non etiam posteriore, quamuis medio tempore pupillaris aut minor heredum venditoris ætas incidert, nihilominùs proderit emptori præscriptio, si modò tempus cœperat currere cum maiore, Et quidem cum effectu ac sine metu restitutionis. 8 Iniquissimum enim fuerit eum qui cum pupillo non cõtraxerit expectare ipsius pubertatem. 9 At ex legali præscriptione 30. annorum tempus pupillaris ætatis ipso iure subducitur, minoris verò ætatis, si nostris credimus, per restitutionem. 10 *Ita Senatus* 15. Cal. Iunij 1590.

1. Boer. *quæst.* 351. *num.* 6. post Ioann. Fabr. *ad l. eùm notissimi C. hoc tit.* Ias. *in l. potens C. de pact.*

2. Non enim potest diuturnior fieri per pactum actio, quàm vt fiat perpetua *tot. tit. Inst. de perpet. & tempor. action.*

3. *l. sicut* 3. *& l. omnes* 4. *C. hoc tit.*

4. *l. nullus videtur* 55. *de reg. iur. l. si duorum* 52. *D. de action. empt.*

5. Cùm iustæ ac legitimæ cõuentiones dent legem contractibus *l. iuris gentium* 7. §. *ait prætor D. de pact. l.* 1. §. *si conuenerit D. depos. l contractus* 23. *De regul. iur.*

6. Bald. *ad cap. si quis per* 30. *annos Si de feud. contr. fuer. In vsib. feudor.*

7. Quasi repetito iure quomodo solemus dicere de vsufructu repetito *in l. repeti* 5. *D. quib. mod. vsusfruct. amitt.*

8. *l. Æmilius* 38. *D. de minor.* Non idem est si interrupta fuerit præscriptio per obsignationem licèt factam ad domicilium originis eius qui alibi quoque domicilium habuit Boer. *quæst.* 11. *num.* 3. vbi ait valere huiusmodi obsignationem factam corã iudice loci licèt non valeret ibi citatio absentis scilicet ad ius perpetuandum in simile vsque tempus.

9. *l.* 3. D. *ex quib. caus. in poss. eat.* Neque rursum ignorantia pupilli quæ per ætatem contingit debet cuiquam esse captiosa *l. quod autem* 6. §. *si quid pupillo D. quæ in fraud. credit.*

10. *d. l sicut* 3. *vbi not. C. hoc tit.* Balb. *in* 1. *part. princ. num.* 33. *& seqq.*

DEFINITIO IV.

Ius retrahendi præscribitur 30. *annis etiam adhibito iureiurando.*

NOn aliud est si agatur de iure redhibendæ rei non venditæ sed permutatæ. Ius enim omne redhibendi seu ve loquuntur retrahendi, sua natura patitur longissimi temporis id est triginta annorum præscriptionem si nihil

nihil aliud sit quod impediat, 1 quia cùm ex contractu descendat actionis nomen meretur potiùs quàm facultatis. 2 Nec distinguimus an in contractu adhibitum sit iusiurandum necne. 3 Sicuti nec quicquam hac parte interest an permutata res an vendita proponatur. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. de oblig. & action. & Defin. 1. Ne rei dominic. vel templor.

1. Eo scilicet iure quo sim'liter cætera iura omnia longissimi temporis præscriptione tolluntur *l. 3. & 4. C. hoc tit.*

2. Et ideò præscribi potest, vt & cætera omnia quæ sunt facultatis si cum iis cõiuncta sit actio Cravet. *de antiq. tempor. ca. circa præmissa num. 35. 36. 37. & 38.* post Alex. *cons. 30. col. pen. dub. 5. lib. 5.* Ial. *cons. 210. in fin. lib. 2. & cons. 25. in fin. lib. 3. & cons. 20. col. fin. lib. 4.* Sanè quæ sunt meræ facultatis nullo tempore præscribuntur *l. viam publ'cam 2. D. de via public.* Bart. *ad l. cùm notissimi in fine princip. C. hoc tit.*

3. Iusiurandum enim non immutat naturam contractus in quo adhibetur *l. vlt. C. de non numer. pecun.* Vide Guid. Pap. *quæst. 199.*

4. Præsertim cùm permutatio similis sit emptioni *l. 2. C. de rer. permut.*

DEFINITIO V.

Præscriptio centum annorum nunquam censetur exclusa nisi in casibus.

EXclusa per statutum aut edictum principis qualibet temporis præscriptione nunquam tamen centenaria exclusa intelligitur, 2 si nó expressim de ea quoque actum sit, 3 aut nisi eadem sit ratio exclusionis vt contingit cùm agitur de re ad domanium coronæ regiæ aut principalis pertinente. 3 Edictum tamen in eam rem fieri multò melius esset ac vtilius: *Ita Senatus* ibidem.

1. Balb. *in part. 5. de præscript. quæst. 9. num 2. per text. not. cum gl's in Aut. vt de cater. commun. non fiant*, in verb. *præscriptione* Bald. *ad l. 1. C. de annal. except.*

2. Potest enim statuto tolli quælibet præscriptio etiam cẽtenaria. Balb. vbi supr. *num. 3. vers. & quòd possit & seq.*

3. Quia res ipsa est affecta tanquam omnino impræscriptibilis, vt ibidẽ ait Balb. *num. 4. vers. & dicit* Bald. vbi adfert exẽplum de re sacra, de homine libero & de aliis quæ non sunt in nostro commercio, aut quæ sunt in casu publico.

4. Vt dixi *ad tit. præced. Defin. 1. & 2.*

DEFINITIO VI.

Exceptiones sunt perpetuæ & durant post triginta annos etiam de ijs rebus, de quibus actiones essent temporales.

VEndente marito mulier correa venditionis facta secum marito, & pro eo obligauerat de euictione. Cùm post annos triginta emptor controuersiam pateretur, mulierem ex ea causa conueniebat vt rem defenderet, litemque adsumeret. 1 Illa verò restitutionis auxilium implorabat, quasi perperam & sine causa se pro marito reluctantibus legibus obligasset. 2 Placuit non posse ei obiici præscriptionem longissimi temporis, quandoquidem in eius potestate non fuit quando conueniretur. 3 Et consequenter locum hîc habet quod dici solet, Ea quæ ad agẽdum sunt temporalia perpetua esse ad excipiendũ. 4 Nec enim dubitandum est quin ius restitutionis in integrum quod pragmatici rescindens vocant, proponi possit per viam exceptionis, adeóque replicationis & contradictionis. 5 *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Domina de la Cuille 14. Cal. Decem. 1592.

1. *Ex l. si plus 74. §. mota D. de euict.*
2. Hoc est contra Velleianum & *Aut. si qua mulier C. ad. tit.*
3. *l. petenda 6. C. de temp. in integr. restit.*
4. *l. purè 5. §. vlt. D. de dolo mal. except.*
5. Nam cui damus actionẽ, multò magis damus exceptionem & replicationem *l. inuitus 156. §. cui damus de reg. iur.* Sic de querela inofficiosi scriptum est *in l. Papinianus 8. §. si filius D. de inoff. test.*

DEFINITIO VII.

Ius offerendi quod competit ãd inducendam pignoratitium nullo tempore præscribitur. Secus in iure offerendi quod competit posteriori creditori contra priorem.

IVs luendi pignoris quod debitori competit aduersus pignoratitium creditorem, 1 nullius quantumcunque longissimi temporis præscriptione excluditur, 2 quia creditor non sibi possidet sed debitori, 3 & quod debitor creditori suo offerre potest ad luendum pignus in mera facultate magis quàm in iure versatur. 4 Non idem est si tractetur de iure offerendi quod secundo creditori pignoratitio competit aduersus priorem ad proprium pignus cõsummandum. 5 Hoc enim sicuti iuris est nõ facultatis, 6 Sic eadem quam cætera iura patitur triginta annorum præscriptionem. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua pluribus in hanc rem scribemus SC. 21. 22. & 23. infr. De luit. pignor.

1. Scilicet post solutum omne id quod debebatur *l. si rem alienam 9. §. omnis D. de pignor. act.*

2. Bart. & alij *ad l. cum notissimi §. sed cùm illud C. hoc tit.* Quibus contrà concludat Balb. *in 4 parte 5 partis princip. quæst. 2.*

3. *l. pignor 13. D. de vsucap.*

4. Ratio est Bartoli *ad d. l. cùm notissimi ex l. 2. D. de via public.*

5. *l. 2. & 3 l. cùm secundus D. de distract. pignor. l. 1. l. prior 5. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

6. Quia competit ex contractu vt apparet ex supradictis.

7. *Ex l. sicut 3. & l. omnes 4. C. hoc tit.* Vide Osasch. Cacher. *decis. 115.*

DEFINITIO VIII.

Nuptiales vestes de quarum solutione non apparet an & quando possint peti per mulieris heredes.

NVptiales vestes nupturæ puellæ promissas, & quæ ipso nuptiarum die solui ex conuentione debuerant, improbè post longissimum tempus heres mulieris sibi solui postulat, Non quòd debitorem quem propria promissio in mala fide constituit longissimi temporis præscriptio tueri possit, 1 Sed quia credibile sit conuentioni satisfactum esse, solutásque vestes puellæ quæ quandiu vixit nec eas exẽgerit nec de mora promissoris conquesta fuerit. 2 Aliud igitur erit si eas vestes quasi non solutas petat illa ipsa cui solui debuerunt, purgétque se de dolo malo adhibita in eam rem vt moris est iurisiurandi religione, 3 licèt quadraginta annorum adeóque longioris temporis spatium intercesserit, 4 Nisi aliæ solutionis factæ aut remissi debiti probationes vel præsumptiones adsint, & cõiecturæ. 5 *Ita Senatus* in eadẽ causa 15. Cal. April. 1593.

1. Sequimur enim hac in re opinionem Canonistarum, nõ autem interpretum iuris ciuilis quos refert & sequitur Guid. Pap. *quæst. 199.* vt dixi *Defin. 1. num. vlt. supr. eod.* Adde Balb. *in 2. part. 3 part. princ. quæst. 13.*

2. Nemo enim suum iactare præsumitur *vulg. l. cùm de indebito 25 D. de probat.* Vide tamen *l. vir vsuras 54. D. de donat. inter vir. & vxor.* quæ in simili specie præsumit donationem.

3. Quod vulgo iuramentum purgationis appellant, Cuius speciale ius est vt admittat probationem in contrarium *cap. vlt. Extr. de iureiur.* Et de hoc intelligi meo iudicio debet, quod scriptum est *in l. admonendi 31 D. eod.*

4. Nullo enim tempore potest debitor præscribere cùm sit in mala fide *cap. vigilanti & cap. vlt. Extr. de præscript.*

5. Quales illæ sunt de quibus *in l. Procula 29. D. de probat.* Vsurarum & cæterarum accessionum alia ratio est. Facilius enim remittuntur *l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius D. de vsur.*

DEFINITIO IX.

Non potest debitor vllo tempore præscribere quantum ad sortẽ sed potest quantũ ad vsuras, nisi si quæ invicem fructuum debeantur.

CReditori aut eius heredi post annum quadragesimũ aut etiam si voles quinquagesimum ex obligatione præsertim iurata, 1 agenti nullam temporis præscriptionẽ obiici posse constat, Siue debitor ipse, siue primus, aut

secundus, aut alius remotior ipsius heres conueniatur propter malam fidem quæ in successorem vniuersalem licèt ignorantem transmissa impedit iure pontificio 2 præscriptionem. 3 Sed si proponas instrumento debiti dictam solutioni, & nominatim promissas vsuras si ad diem pecunia non solueretur, lógè difficilius est vt admittamus quinquaginta annorum vsuras peti posse, 4 Cùm in cæteris omnibus annuis præstationibus præscriptio triginta annorum hactenus recepta sit vt non nisi ab anno nono post vigesimum peti possint: 5 Eo magis quòd vsurarum præstatio lógè est odiosior, 6 quam canonis annui qui pro re emphyteuticaria pēditur, aut alterius annuæ cuiuslibet præstationis, aut etiam annui legati, Ideóque & facilius earum remissio præsumitur vel hac sola coniectura quòd credibile sit ideo non petitas vt creditor præstaret se graciosè debitori, 8 Nisi proponas fuisse debitas ex causa venditionis & in vicem fructuum quos emptor ex re vendita toto illo quinquaginta annorum spacio perceperit, 9 Ne absurdum illud sequatur vt emptor contra bonam fidem & re & precio fruitus videatur, 10 quod tantò iniquius fuerit, quantò plures anni intercessisse probabuntur. 11 *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio in causa D. Benedicti Cauet Senatoris & Dominæ de Quiege 16. Cal. April. 1593.

1. Solet enim potentior esse obligatio quæ est iurata, ne scilicet periurium incurratur *cap. debuores & cap. cùm contingat Extr. de iureiur.*

2. Nam iure ciuili aliud est *l. sicut 3. & seq. C. hoc tit.*

3. Sequebamur enim hac parte ius pontificiū vt dixi *Def prox. num. 1. supr.* quousque factum est de hac re edictum de quo *Def. num. 1. num. 8 supr.* Itaque hæc Definitio in herede debitoris hodie correcta est.

4. Facilius siquidem perimitur petitio vsurarum quàm sortis vt dixi *Defin. proced. num. 5.*

5. *Ex l. cùm notissimi 7. §. vlt. C. hoc tit.* & ibi nostri tractant.

6. Quia pecunia res sterilis est, nec pecuniam parit *l. si navis 61. D. de rei vindic. l. 3. C. de vsur.*

7. In recognitionem scilicet dominij directi *l. vlt. C. de iur. emphyt.*

8. *l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius D. de vsur.*

9. *Vt in l. curabit 5. C. de action. empt.*

10. *l. Iulianus 13 §. veniunt autem D. eod.*

11. *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. eod. tit.*

DEFINITIO X.

Etiam fauorabilia priuilegia per non vsum longissimi temporis amittuntur.

PRiuilegia omnia etiam fauorabilia & libertati aut ingenuitati fauentia per non vsum amittuntur si saltem triginta annorum curricula effluxerint, ab eo tempore computanda quo priuilegij vsus aliquis esse potuerit nec tamen vllus subsecutus sit. 1 Quemadmodum autem qui se fundat in vsu debet illum probare, 2 Ita & non vsum qui se fundat in non vsu 3. *Ita Senatus* in ea causa de qua S C. 1. & seqq. D. præscript. quæ pro libert.

1. *l. 1. D. de nundin.* Alex. *cons. 33. vol. 5. & cons. 132. col. 1. vol. 1.* Balb. *in tract. de præscrip. 4. part. 5. partis principalis quæst. 4. num. 7.* Felin. *in cap. cùm accessissent col. 9. & 10. de constit. Glos.* in verb. *frangere in fin. cap. 1. de treug. & pace* quam ad hoc allegat Bald. *in l. fin. §. sed cùm antiquitas C. de curat. furios.* Ias. *in l. rem non nouam num. 4. & 5. C. de iudic.* Dec. *consil. 649. num. 8.*

2. Iuxta not. per Castrens. *in l. si inter num. 5. de reb. dub.*

3. Est enim negatiua quoque probanda quoties est fundamentum intentionis *l. pen. §. docere.* vbi Bart. D. *ne quis eum qui in ius vocat. vim exim. & vulgar.*

DEFINITIO XI.

Ius impugnandi contractum ex causa enormissimæ lasionis triginta annis præscribitur.

QVoties in venditionis alióve simili cōtractu non tāùm enormis læsio, hoc est vltra dimidiam iusti precii, 1 sed etiā enormissima, 2 supra bessem interuenit, 3 Eo iure vtimur, vt licèt temporaria redimendi facultas cessa sit, perpetuò tamen redimere liceat, id in est annū vsque tricesimum. 3 Nec de eo quisquā apud nos dubitat. Sed quæstionis est an à die contractus tricennū illud cōputandum sit, an verò à die quo facultas illa redimendi tēporalis perempta sit. Quid enim si iam ipso cōtractu perpetua redimendi potestas data sit, 4 nec eò minùs tamen verum sit enormissimam læsionem interuenisse? An in annum vsque sexagesimum redimendi ius extendetur: ita nonnulli putabant, quòd hoc casu quo concurreret enormissima læsio cōtractus dolo malo initus videretur: 6 dolo inquam si non ex proposito saltem in re ipsa qui dolo ex proposito hac parte æquiparatur. 7 Cuius effectus ille est vt neque retrouenditio sit necessaria ad reddendum vēditori dominium, 8 nec fructus illos lucrari emptor possit, sed omnes restituere teneatur, illos etiam quos ante imploratum restitutionis auxilium perceperit, & à die contractus perinde acsi contractus nullus præcessisset. 9 Habetur enim pro malæ fidei possessore. 10 Sed tamen si id omnimodo & absolutè verum esset, consequens fieret vt nullius quantúcunque longissimi temporis præscriptione iuuare se posset ex regula iuris pontificij, 11 quod tamē euidenter falsum est. Neque enim prędo dici potest qui precium numerauit, 12 saltem quandiu venditor non conqueritur. 13 Itaque meritò placuit siue tēporalis siue perpetua redimendi facultas concessa sit, & enormissima læsio interuenerit omnium tamen iurium præscriptionem vnico tricennio impleri, 14 quandoquidem etsi dolus malus ex proposito intercessisset, non quidem qui causam dedisset contractui (nulla enim illo casu opus esset restitutione 14) sed qui in contractum incidisset, 15 non in longius tempus restitutionis impetrandæ ius extēderetur. 16 Hoc ita si nihil sit quod alioqui prędscriptionem impediat, hoc est si neque pupillaris, 17 aut minor ætas, neque alia vlla restitutionis causa aduersus tricennalem hanc præscriptionem interueniat. 18 *Ita Senatus* in relationibus libellorum contra Claudium Duprà 4. Cal. Iun. 1593.

1. *Vt in l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

2. Ex qua læsione enormissima solent nostri inducere præsumptionem & probationem doli in re ipsa quem subinde æquiparāt dolo ex proposito *Ad l. si quis cùm aliter 36. D. de verb. oblig.*

3. Pacto scilicet conuerso in perpetuum ex temporali. Vide Ias. & alios *ad d. l. si quis cùm aliter.*

4. Quæ tamen concluditur anno trigesimo habérque tacitè condicionem si intra id tempus precium reddetur vt tractat Balb. *in tertia parte 5. part princip. quæst 3.*

5. Id est etiam computata æstimatione huius pacti, quod vt plurimùm æstimatur vsque ad tertiam vel saltem ad quartam partem precij vt alio loco scripsi.

6. Dolus autem malus omnem sine dubio excludit præscriptionem: etiam, pro libertate, *l. 1. & tot. tit. C. de præscript. long. temp. quæ pro libert.*

7. Notant DD. *ad d. l. si quis cùm aliter de verb. oblig.*

8. Cùm ex contractu nullo non transferatur dominium *l. nulla 24. C. de rei vindic. l. quod vxor 16. D. de acquir. poss. l. 1. §. 1. D. pro donat.*

9. *l. certum 22. C. de rei vindic. l. bonæ fidei 48. de acquir. rer. domin.*

10. Exemplo eius qui contra leges mercatus est *l. quemadmodum 7. in fin. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47. cap. qui contra iura de reg. iur. in 6.*

11. *Cap possessor. eod. tit. de regul. iur. in 6.*

12. *l. nemo prædo est 116. D. eod. l. sed etsi 25. §. scire D. de petit. hered.*

13. Non enim fit iniuria volenti *l. in diem 9. §. 1. de aqua & aquæ pluu. arc.*

13. Cùm nulla possit actio vltra triginta annos viuere *l. 3. C. hoc tit.*

14. Siquidem contractus bonæ fidei cui dolus ex proposito causam dedit ipso iure nullus est *l. & eleganter 7. D. de dolo.*

15. Quo casu necessaria est restitutio ex capite de dolo *l. si dolo 5. C. de rescind. vendit.*

16. *d. l. 3. & 4. C. hoc tit.*

17. Nam pupillaris ætas subducitur ipso iure ex præscriptione 30. annorum, quamuis non similiter ex cæteris. Bald. *de præsc. in 1. parte 6 part principalis num. 33.*

18. Volunt enim nostri dari restitutionem in integrum aduersus præscriptionem tricennalem Balb. ex communi sententia ibid.

DEFI-

DEFINITIO XII.

Etiam condemnatus potest longissimo tempore præscribere executionem rei iudicatæ.

NOn impedit sententia quominùs is qui condemnatus est possit præscribere aduersus executionem, si victor per annos triginta plusve negligens fuerit in sententiæ executione postulanda, 1 tametsi transierit sententia in rem iudicatã, 2 aut, quod hac parte idem est, ab eo iudice lata sit à quo non liceat appellare. 3 Neque præscriptionem ea sola ratio impedire potest quasi in mala fide fuerit qui cõdemnatus est, 4 cùm nihil prohibeat nouum illi ius acquiri ex patientia victoris, qui iure suo vti nolit. 5 Idémque multò magis obtinebit si quid victor fecerit ex quo appareat noluisse illum recedere à iure sibi quæsito. 5 *Ita Senatus* in causa Canonicorum Sanctæ Capellę Cãberiensis & Syndicorũ de Meiry 3. Non. Decẽb. 1594.

1. Quia ius petendæ executionis sententiæ non potest vltra triginta annos durare, vt nec iura cætera *l sicut* 3. C. *hoc tit.*

2. Præcipua enim vis iudicati consistit in executione sententiæ *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic.*

3. Puta à Senatu, alióve quolibet supremo magistratu qui ius dicat vice Principis *l* 1. *& tot. tit. C. de sentent. præf. prætor.*

4. Siquidem mala fides impedit præscriptionem actionis etiam personalis iure canonico. *Ex not. in cap. vigilanti & cap. vlt. Extr. de præscript.*

5. Nec enim quisquam cogitur exequi sententiam pro se latam *l si iudex circumuento* 41. *D. de minor.* Neque rursum ius vllum potest dici quæsitum ex sentẽtiæ executionẽ antè quàm facta sit executio, cùm per sententiam non acquiratur victori ius pignoris sed tantùm per executionem *l. à Diuo Pio* 15. *de re iudic. l. non est mirum* 26. §. 1. *D. de pignor. actio.* Et ideò potest quis etiam sciens tale ius præscribere citra malam fidem, vt eleganter tractat Balb post Petr. de Anchar. *in* 3. *part.* 5. *partis princip. quæst.* 3 *num.* 2. 3. *&* 4.

6. Potest enim quilibet iuri sibi quæsito renunciare *l. pen. C. de pact.* & iuris sui conditionem deteriorem constituere *l. pactum* 46. *D. eod.*

DEFINITIO XIII.

Neque transactio cum quibusdam ex vniuersitate facta, neque possessio secuta in executione transactionis nocet cæteris ex vniuersitate, ne quidem in possessorio.

SI quis per transactionem cum pluribus ex vniuersitate factam ius aliquod sibi quæsierit quo posteà per longum tempus probetur vsus etiam contra alios quàm qui suo nomine transegissent, non ideò ius aliquod sibi quæsisse videbitur aduersus eos qui neque transegerunt neque transactionẽ aut verbo aut facto ratam habuerunt, tametsi sint ex vniuersitate, 1 nec nisi possessorio iudicio contendatur. 2 Quia sicuti transactio non vniuersitatis nomine à maiori parte, 3 sed à pluribus proprio nomine & tanquam singulis inita cæteros afficere non potest, 4 ita nec possessio quæ non nisi in transactionis executionem secuta intelligi debet, 5 Vtérque hoc casu locus est ei quod dici solet, tantum videri præscriptum quantum possessum. 6 Idémque est si non longo solùm sed etiã longissimo tempore continuata possessio probetur. Nisi tãtum tempus præterierit, quod excedat hominum memoriã, vt tituli vice possessio esse queat, 7 si modò nõ appareat quo iure is qui cum quibusdã transegit vti solitus esset aduersus omnes ante transactionem. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. Sup. De seruit. & aqua.

1. Quia non cum vniuersitate transactum proponitur, sed cum pluribus ex vniuersitate tanquam cum singulis qui proinde non repræsentant vniuersitatem, quippe quæ non nisi per Syndicos repræsentari potest aut per maiorem partem cùm omnes legitimè sunt conuocati *l.* 23. *& seqq. D. quod cuiusque vniuers. nomin.* Aliud enim est si quid fiat ab vniuersitate, aliud si à singulis *l. sicut* 7. §. 1. *eod.*

2. Quod quia minoris præiudicij esse solet multa admittit, quæ petitorium non admitteret, vt not. *ad l. naturaliter* 12. §. *nihil commune D. de acquir. poss* & *ad l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. appell.*

3. Quòd necesse esset *l. nulli* 3. *D. quod cuiusque vniuers. nomin. l. quod maior* 19. *D. ad municip.*

4. Ex ea iuris regula quæ vult rem inter alios actam aliis nocere *tot. tit. C. res int. alios act.*

5. Præsumitur enim quisque possedisse ex titulo præcedẽte *vulg. l. quidam mulier* 77. *D. de rei vindic.*

6. *l. Quod meo* 18. §. *fin. D. de acq. poss. l.* 1 §. *si quis hoc interdicto vers. Iulianus* vbi Bart. & Ang. *de itin. act. priuat.* Bart. *in l. si publicanus* §. *fin. de public. & vectig. & in l. cùm de in rem vers. col. fi. de vsur.* Vide Balb. de extensione præscriptionis *in tract. De præscr. in* 1. *part.* 2. *part. princip. quæst.* 2. *num.* 11. *& seqq. per totum.*

7. *Ex l* 1. §. *vlt. l. vlt. D. de aqua & aquæ pluu. arc. l.* 3. §. *ductus aquæ. de aqua quotid. & æstiu.*

8. Possessio enim antiquior facit præsumi iuniorem viciosam *cap. licèt ea ipsam cum ibi not. de probat.* Bart. *in l. si duo in prin. col. vlt. vti possid.*

DEFINITIO XIV.

Quinta decimæ potest præscribi tam ratione petitorij quàm possessorij.

QVotam illam portionem quæ pro decima in signum recognitionis, vt nostri loquuntur, vniuersalis dominij Deo Opt. Max. debetur per temporis præscriptionem minui posse nemo ambigit, 1 Sed quanti temporis præscriptio necessaria sit plerumque dubitatur. Maximè si coram laico iudice agatur possessorio non petitorio. Nam si petitorio, vix sanè est qui dubitet quin necessaria sit præscriptio immemorialis temporis propterea quòd iuris communis ratio inducit hac parte præsumptionem quæ resistit præscribenti, 2 Nec proinde potest elidi nisi per titulum aut per eam præscriptionem, quæ sit loco tituli, qualis illa est quæ tempus præ se fert immemoriale. 3 Sed cùm possessorio agitur quod sicut minoris est præiudicij, ita leuioribus probationibus contentum est. 4 plerique putant solam facti quæstionem in eo versari cùm possessio sit facti, 5 nec aliud quærendum quàm quæ quota solui sit solita. Quidam dicebant, possessionem hanc soluendæ minoris quotæ viciosam esse, ac proinde talem cuius ratio haberi nulla possit ne in possessorio quidem, propter resistentem iuris præsumptionem. 6 Ideóque tametsi per annos quadraginta vniformiter, vt aiunt, continuata probaretur, non posse tamen sufficere ad obtinendum. 7 Parum igitur referre hac parte an petitorio an possessorio ageretur. Et hanc sentẽtiam à Senatu nostro non ita dudum probatam fuisse referebant. Senatus tamen cùm eadem quæstio rursum ex facto incidisset contrariam opinionem secutus est, 8 pro vniuersitate Sancti Ioannis des Aduentures contra Capitulum ecclesiæ Sancti Vincẽtij Matisconensis. Quamuis nec vniformis possessio per omnes testes probata esset, sed tantùm per plures. 9 Nec deessent ex ipsa vniuersitate qui maiorem quotam à se debitam esse fatererentur. 10 Pronunciatum est Senatusconsultum 6. Id Maij 1595. Iunge Defin. 3. infr. quæ sit long consuet.

1. Quamuis non possit decima in totum tolli vide Bal. *in* 1. *part.* 5. *part. princip. quæst.* 7. *& in* 2. *part. eiusd. part.* 5. *quæst. particulari.*

2. *Ex not in cap.* 1. *de verb. signific.*

3. *l. vlt. D. de aqua & aquæ pluu. arc. l.* 3. §. *ductus aquæ. D. de aqua quotid. & æst.*

4. *Not. in l. vnic. C. si de moment poss. fuer. appell.*

5. *l.* 1. §. *furiosus de acquir. poss.*

6. Ita Felin. *in cap. causam quæ circa princip. Extr. de præscript.* post Anchar. *cons.* 192. *magnifice & illustris Princeps col.* 1. Hotlier. *in summa De decimis* 5. *& vtrum præscribi possit vers.* 7. *quare cum multis seqq.*

7. Nisi probetur talis consuetudo per Papam adprobatam *cap. in aliquibus* iunct. *glos. Ext. de decim.*

8. Scilicet vt valeat consuetudo præscribendæ decimæ super quota non super tota. Quæ fuit opinio D. Thomæ, & multorum aliorum quos refert ac sequitur Balbus *in dict.* 1 *parte* 5. *partis princip. quæst.* 7. *num.* 5. *&* 6.

9. Inspiciendum enim est quod probatur per maiorem numerum testium *l.* 3. *D. de testib.*

10. Nam ratione possessorij potuerunt leniores probationes admitti. Aliud fortasse pronunciandum fuisset in petitorio.

DEFINITIO XV.

Præscriptio quinquennalis sit perpetua per sententiam adeóque per litis contestationem.

EDictum Sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti De reliquis annuarum pentionum aut canonum emphyteuticorum non niſi pro quinquennio præſtandis, 1 Dixi non habere locum in debitis iam per ſententiam declaratis, propterea quòd ſingulis momentis à die condemnationis moram facere intelligatur is qui condemnatus fuit, 2 quem ad impediendam edicti poteſtatem ſemel extra iudicium dum tamen teſtato & inſcriptis interpellatum eſſe ſufficeret,) ſed tamen non faciet ea res vt longioris tẽporis quàm nouem & viginti annorum reliqua petãtur. Singulis enim annis noua præſcriptio incipit, quæ trigeſimo demum anno complctur. In cauſa Franciſci Gerlier & Franciſci Garini. *Sine die.*

1. Quod factum eſt me referente ante Cal Iulij 1587.

2. Nam ſi litis conteſtatio perpetuat actionem etiam annualem vſque ad quadraginta annos ſecundùm communem opinionem de qua atteſtatur Balb. *in vlt. parte 6 part princip. nu. 8. Poſt glos. antè in l. fin. C. de temp. pet. in integr. reſtit. & glos fin. in l. fin. C. de dolo l. vlt. C. de præſcript. 30. vel 40. annor.* Nemo dixerit debere meliorem eſſe cõdicionem debitoris ob id ſolum quòd fuerit condemnatus *l. 3. D. de vſur.*

3. Sic enim habent verba edicti.

4. *l. cùm notiſſimi 7. §. vlt* & ibi glos. & DD. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *queſt. 406. incip. pone quod debes.*

DEFINITIO XVI.

Præscriptio triginta annorum quæ non poſſet incipere ab ipſo debitore propter malam fidem incipit tamen ab ipſius herede qui ſit in bona fide. Excipienda tamen ſunt debita, iam iudicata.

CVm inter iuris noſtri interpretes magna contentione diſceptetur, An vniuerſalis heres debitoris poſſit ſe tueri præſcriptione longiſſimi temporis, qua debitor ipſe propter malam fidem iuuari non potuiſſet, 1 ſi modò ignorauiſſe debitum proponatur, 2 (ne alioqui perinde ratio malæ fidei locum habeat in ſucceſſore atque habuit in deceſſore) Placuit Sereniſſimo Principi noſtro ſententia Legiſtarum exiſtimantium heredis bonam fidem dignam eſſe cui faueatur, vt melior eius cauſa ſit, quàm defuncti. 3 Non quod heres conſcientiam defuncti exonerare nõ teneatur, (quæ potiſſima Canoniſtarum ratio eſt, 4) ſed quòd contraria ſententia magnam litium multiplicandarum materiam præbeat, quam diminui potiùs & reſtringi quoad fieri poteſt oporteat, vt publicæ vtilitati cõſulatur. 5 Itaque edictum in eam rem factum eſt, & conſtitutum vt detracto eo toto tempore quo debitor vixit, præſcriptio triginta annorum poſſit incipere ab herede, à quo inceperit etiam bona fides. Nec alia debita edicti verbis excepta ſunt, quàm quæ intra duos menſes à quo die publicatum eſſet edictum exigi cœpiſſent ex ea ſcilicet Canoniſtarum opinione quæ in id vſque tẽpus apud nos inualuerat. Sed tamen viſum eſt ea quoque debita excipienda eſſe quæ ſic iudicata eſſent vt ex debitoris confeſſione ſententia lata proponeretur. 8 Nempe propter rerum iudicatarum autoritatem quam effectu non carere intereſt, non tantùm conſcientiæ debitoris quam exonerare heres debet, 9 ſed etiam reipublicæ: cuius ſolo fauore potuit contraria ſententia vt diximus adiuuari, præſertim cùm nullus litis metus ſubeſſet in eo debito quod peteretur ex re iudicata, quæ liti finem attuliſſet. 10

1. Silicet iure Pontificio *ex not. in cap. vigilanti & cap. vlt. Extr. de præſcript.* Nam iure ciuili aliud eſt cùm præſcriptio longiſſimi temporis de qua *in l. 3. & 4. C. hoc tit.* non requirat bonam fidem Guid. Pap. *queſt. 199.*

2. Quod præſumitur *l. qui in alterius 42. de reg. iur.*

3. Nam quod dicitur heredem etiam ignorantem ſuccedere in vitia defuncti *l. cùm heres 13. De diuerſ. temp. præſcr.* intelligendum eſt de viciis poſſeſſionis quæ ſequuntur neceſſariò poſſeſſionem *l. vitia 11. C. de acquir. poſſ.* non autem de mala fide quæ nunquam poteſt cadere in ignorantem.

4. Vt tractat Canoniſt. *ad d. cap. vigilãti & cap. vlt. de præſcr.*

5. *l. quidam 21. D. de reb. credit. l. 4. §. 1. de actionib. empt. vend.*

fact.

6. Quæ veluti media ſententia eſt inter ius pontificium & ciuile. Nam ius ciuile vult præſcriptionem poſſe incipere etiam ab ipſo debitore, Ius verò canonicum ne quidem ab herede, vt ex iis conſtat quæ tractat Guid. Pap. *in. quæſt. 199.*

7. Vt negligeat hoc locus relinqueretur purgandæ negligentiæ, cùm hoc edictum etiam ad præterita trahatur *l. inuenimus 29. verſ. quid enim antiquitas peccauit C. de ſe, iam.*

8. Cùm confeſſus ſuâ quodammodo ſententiâ damnetur *l. 1 D. de confeſſ.* nec vllæ ſint partes iudicis in confeſſum aut contentientem niſi in cõdemnando *l. ſi conuenerit 26. D. de re iudic.*

9. Vt diximus ex opinione Canoniſtarum in *d. cap. vigilanti & cap. vlt. de præſcr.*

10. *l. 1. D. de re iudic. l. ſeruo 63. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XVII.

Qui bona fide emit à ſpoliatore præſcribit longo tempore nec tenetur ad fructus, niſi ex die litis cõteſtatæ ſed habens malam fidem præſumptam præſcribit longiſſimo.

SPoliator nullo tempore præſcribit aduerſus remedium pontificiis canonibus introductũ, 1 propter cuiuſcumque malam fidem. 2 Sed ſi mala fides fuit tantùm præſumpta, 3 placet purgari eam præſumptionem tricennali præſcriptione. Ideoque agenti nocere tanti tẽporis præſcriptionem. 5 Quòd ſi etiam titulum & bonam fidem poſſeſſor habuit, æquum eſt hactenus meliorem eſſe illius condicionem vt decennio inter præſentes, aut vicẽnio inter abſentes poſſeſſionem cum proprietate ſibi firmiter acquirat, 4 præterquam ſi emerit à malæ fidei poſſeſſore, cùm verus dominus ius ſuum ignoraret. 6 Eadem diſtinctio in fructibus adhibẽda eſt. Etſi enim remedium iuris Pontificij competens ſpoliatis, adeò plenum eſt, vt detur etiam contra titulo & bona fide poſſidentem, 8 non poteſt tamen hoc caſu fructuum cõdemnationem inducere, quos bonæ fidei poſſeſſor ſola perceptione propter bonam fidem ſuos fecerit, 9 Nimirum ante litem conteſtatam. Nã ex eo tempore cùm malæ fidei poſſeſſor fiat, 10 omnes vtique fructus reſtituere debet. 11 *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominæ de Tollens, & heredum Antonij Chappuis 13. Febr. 1596.

1. *In can. reſtituenda 3. quæſt. 1.*

2. Quæ iure canonico impedit omnem omnino præſcriptionem etiam quæ ſit longiſſimi temporis vt dixi ex opinione Canoniſtarum *Deſin præced. num. 4. & 9.*

3. Quæ ſolet minùs nocere quàm mala fides vera & formalis.

4. Ex generalibus verbis *l. 3. & 4. C. hoc tit.*

5. Eſt enim fauorabilior illa præſcriptio quæ & titulum habet & bonam fidem *Not. in d. l. 3. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt. 416.*

6. *Ex Auth. mala fidei C. de præſcr. 30. vel 40. annor.* Menoch. *in remed. poſſ. 15. num 415. vſque ad num. 426.*

7. *Ex dict. can. reſtituenda.*

8. Intellige de bonæ fidei poſſeſſore qui cauſam habuerit à violento detentore, alioqui non eſt dandum hoc remedium contra bonæ fidei poſſeſſorem qui titulum habeat. Menoch. *in dict. remed. 15. recup poſſ. num. 89. & ſeq.* poſt Bart. *in l. rem quæ nobis 15. num. 2.* vbi etiam Ang. *de acquir. poſſ.* Bald. *in l. 2. C. de fure* Alex. latè *conſ. 117. & 118. lib. 2.*

9. *l. bona fides 48. D. de acquir. rer. domin. l. qui ſcit 25. §. 1. de vſur.*

10. Quia poſt litem conteſtatam omnes bonæ fidei poſſeſſores ſunt pares, id eſt prædones *l. ſed etſi lege 25. §. ſi antè D. de petit. hered. l. certum 12. C. de rei vindic.*

11. *d. l. certum & d. §. ſi antè cum ſimilib.*

DEFINITIO XVIII.

Redimendi ius præſcribitur 30. annis ſi emptor velit vti iure ſuo. Nam ſi nolit vti & malit retinendere, nullam ea nomine habet actionem. Aliud eſt in iure.

Ius re-

IVs redimendi toties quoties venditori placuerit triginta annis præscribitur, cóque iure vtimur, 1 quia iura omnia quantumcunque perpetua tanti temporis spatio amittuntur. 2 Sed tamen si post trigesimum annum emptor retro vendiderit, aut retrouendere obtulerit, non idcirco condictionem habebit, aut restitutionem quasi quid indebitè fecerit. 3 Licèt condictio iis dari soleat, qui exceptionem perpetuam, qua tuti erant omiserunt. 4 Nihil enim vetat conuentionis potestatem vltra trigesimum annum porrigi consentiente illo, qui præscriptionis auxilium prætermisit. 5 Non tamen huic consequens erit, vt tutor possit vltro pupilli rem retrouendere, cuius redimendæ ius nullum amplius venditori supererat. 6 Ex quo enim cœpit pupillus tutus esse longissimi temporis præscriptione, cœpit etiam res facta esse inalienabilis, æquè ac cætera pupilli bona, 7 qui sine decreto, 8 alienari non possunt. Nec quod tutor bonam fidem agnoscere non prohibetur, 9 ad rem pertinet. Neque enim mala fides est, si quis exceptione iusta vtatur, & iure communi, licèt dici soleat præscriptionem iniquissimum esse præsidium. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scripsi *Defin.1.supr.eod.*

2. *l.sicut* 3.*C.hoc tit.* Nisi si qua sint, quæ ad quadragesimum vsque annum extendantur *l.omnes 4.eod.*

3. Credendus enim potius est iure suo vti noluisse: dicitur enim præscriptio iniquissimum præsidium cùm non habet adiunctum titulum cum bona fide *Nouell.9. vt eccles. Rom. cent. annor.gaud.præscript.*

4. *l.qui exceptionem* 40.*D.de condict.indeb.*

5. Præscriptio enim requirit factum præscribentis, & ideo si non opponatur non potest suppleri per iudicem Guid. Pap. *quæst.*221.

6. Quamuis dici soleat, quod & verum est, non prohiberi tutorem agnoscere bonam fidem *l.quoties 9.§. sicut D. de admin.tutor.* vt loquitur in Defin.

7. Cùm nullam videatur actionem habere is qui eam habet quâ exceptio aliqua possit elidere *l.nihil interest* 112.*de reg. iur.l.magis puto* 5.§ *si pupillus alienum & seq.de reb. eor. qui sub tutel.vel cur.sunt fin.decret.non alien.*

8. Aliud est si pupillus ex contractu paterno fuit ad reuendendum obligatus, necdum præterierint tempora petendæ retrouenditionis *d.l.magis puto* 5 § *sed si pater & l.*1.*C. quand. decret.opus non est.*

9. *l.quoties* 9.§.*sicut D.de admin.tutor.*

10. Iuris enim communis executio non habet iniuriam *l. iniuriarum* 13.§.1.*D.de iniur.l.si duorum* 52 *de act.empt.l. nullus videtur* 55.*de reg.iur.*

11. *Nouell.9.vt eccles.rom.cent.annor.*

DEFINITIO XIX.

Annua pensio præscribitur spatio centum annorum, Annuus verò canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei possessorem.

PEtitionem annuæ pensionis, quàm multò ante centum annos constitutam & venditam, nec vnquàm tamen solutam fuisse constabat, visum est tanti temporis præscriptione summoueri debere. 1 Nec solum si aduersus tertios pignorum bonâ fide possessores actio hypothecaria, 2 sed etiam si personalis contra ipsius venditoris eiusdemque debitoris heredes exerceretur, non ob id tantùm quòd eo iure quo nunc vtimur ex Sereniſſimi Ducis nostri edicto, 3 mala fides defuncti non transeat in successores quantumlibet vniuersales, 4 qui probabiliter ignorare potuerunt, an quod non petebatur deberetur, 5 quâuis ex pontificij iuris ratione quę ingentē litiū materiam hucúsque prębuit, defuncti conscientiam exonerare teneatur. 6 Verùm etiam quòd credendum sit tam longi temporis decursu intercidisse multas probationes earum rerum quæ medio tempore obligationē adeò vetustam vel solutione vel pacto contrario, vel quo alio legitimo modo dissoluere potuerunt. Quis enim litium erit finis, si post tot annos turbare omnia liceat veteréſque actiones siue remissas siue omissas repetere? 8 aduersus eū qui lōgè iustius possit alieni facti probabilē ignorantiā obtēdere? 9 Nec est contrarium quòd annui canonis emphyteuticarij prestādi obligatio quādiu fūdus emphyteuticus vel ab ipso emphyteuta, vel ab heredibus eius possidetur, nullius omnino temporis, ne quidem centum annorum curriculo extinguitur. 10 Id enim facit causa possessionis quę non tam penes emphyteutam ipsiúsque successores quam penes dominum quem vulgo directum vocant perpetuò manere intelligitur, quoulque interuertatur. 11 Nec proinde initiū prętcriptionis hoc casu dari vllum potest nisi ex die interuertionis & contradictionis. 12 A quo demum tempore triginta annos sufficere posse placuit, quomodo sufficerent vtique tertio possessori qui nulla indiget possessionis interuertione, vt incipiat pręscribere, si modo directus dominus possessionem suam ciuilem amiserit quæ per decennium haud dubiè amittitur, quasi per obliuionem, tùm quoque cùm alienationem se inconsulto ab emphyteuta factam ignorauit. 13 At personalium actionum alia ratio est quæ sicut neque possidenti neque contra possidentem dantur sed creditori contra debitorem, ita nullo possessionis vel fauore adiuuantur, vel vicio, 14 lædantur, vt post longissimū nedum immemoriale tempus possint viuere, 15 Nisi cùm ex debitoris mala fide potestas & ęquitas pręscriptionis impeditur. 16 Tributorum fiscalium alia ratio est, quæ placuit nullo temporis spatio præscribi. 17 Siue fauore Principis & fisci, siue quòd non quemadmodum vnaquæque res libera &, vt loquuntur, allodialis præsumitur: 18 ita & à publicis functionibus quæ semel impositæ fuerunt immunis credi possit, 19 quanquam nec desunt qui eam Iustiniani cōstitutionem quæ hoc ius nominatim induxit, non putent ad tertios possessores pertinere, qui publicarum functionum onus ignorantes, fundum tributarium sine onere per quadraginta annos possederunt. 20 *Siue die.*

1. Guid.Pap.*quæst.*406.incip. *pone quod debes.* Vide Bald. *in l.*2.*C.de annal.except.* Alex *consil.*60.*vol.*1 Iunge *Defin.seq.*

2. Quæ hypothecaria contra tertios possessores præscribitur decennio inter præsentes, & vicennio inter absentes *l.*1. & 2.*C si aduers.cred.præscr.oppon.*

3. Quod factum est anno 1598. de quo *Defin.*16.*supr.*

4. Quamuis dici soleat heredem etiam ignorantem succedere in vicia defuncti *l.cùm heres* 11.*D. de diuers. tempor. præscript.*

5. Cùm habeant iustam ignorantiæ causam etiam cùm petitur id quod debetur *l.qui in alterius* 42.*De reg iur.*

6. Vt notant Canon. *in cap.possessor.de reg.iur.in 6. & in cap. vigilanti Extr.de præscript.*

7. Vnde est quod in antiquis sola vetustas habet vim non solùm probationis sed etiam tituli *l.*1.§.*vlt.l.vlt.D.de aqua & aquæ plu.arc.l.*3.§.*ductus aquæ D.de aqua quotid.& æstiu.*

8. Cùm iura vigilantibus subuenire debeant non negligētibus *l.non enim* 16.*D.ex quib.caus.maior.l.pupillus* 24.*in fin. D. quæ in fraud.cred.*

9. *l.vlt.*D.*pro suo* iunct.*l.quanquam* 8.*D.ad SC.Velleian.*

10. *l.cùm notissimi* 6.§.*vlt.C.hoc tit.* ibi: *per quoscunque annos.*

11. *l.malè agitur eod.tit.l.si quis conductionis C.de locat.not at. in l.*1.*C.de iur.emphyt.& l.*1.*C.de seru.fugit.*

12. Crauet. *De antiq.temp.part.*4.*cap.circa præmissa num.*38.

13. Idem Crauet.*d.part.*4.*cap.absolutis quæst.*8.*num.* 29. post Balb. *De præscri.*4.*partis princ.num.* 12.

14. Vitia enim possessionis transeunt in successorem scilicet vniuersalem *d.l.cùm hæres* 11. *de diuers.tempor.præsc. l.vnica* 11.*C.de acquir.poss.*

15. *l.sicut* 3.*& l.omnes* 4.*C.hoc tit.*

16. Vtimur enim hoc casu iure non ciuili sed canonico propter conscientiam.

17. *l.comperit* 6.*C.hoc tit.* vbi Bart.

18. Propter naturalem rerum omnium libertatem *l.*4.*D.de iustit.& iur.l.altius* 8.*C.de seruit.& aqua.*

19. Quia tributum hoc penditur in recognitionem vniuersalis dominij vt tractat Bart. *ad d.l.comperit.*

20. Cuiac. *in tract.de præscript.cap.*31. post Accurs. *ex l.vlt.C. de fund.rei privat.* Gothofr. *ad d.l.comperit.*

DEFINITIO XX.

Legatum pensionis annuæ etiam pio loco relictum finitur spatio centum annorum, nisi onus sit perpetuum etiam vltra centum annos.

QVod dici solet legatum pensionis annuæ etiam pio loco relictum finiri spatio centum annorum.1 ad ea legata non pertinet, quæ habent causam perpetuam, & quæ etiam post centum annos durat, 2 vtputà si tale quid legatum sit Franciscanis, aut alteri Ecclesiæ ea lege, vt pro legantis anima quotidie sacrosanctum tremendúmque missæ sacrificium offeratur. Quandiu enim satisfit voluntati, & conditioni, legatum debetur: 3 Idémque multò magis obtinet, si debitum contractum sit ex contractu vltro, citróque obligatorio, cui ex parte vna iam satisfactum sit: Nam fieri non potest vt contractui, qui tam ex vna parte impletus est ex altera præscribatur. 4 *Ita Senatus* in causa Franciscanorum Camber. & Dominæ Ducis du Mayne & heredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis 27. Nouemb. 1597.

1. Alexand. *cons.* 60. *Omisso multiloquio vol.* 1. Dec. *cons.* 378. *vi so motiuo ante fin.* Tiraquel. *priuil.* 90. *De priuileg. pia causa.*

2. Nam ex proportione oneris sumenda est qualitas & quantitas dispositionis *l. virum ita* 7 §. *vlt. D. de reb. dub. l. alumnæ* 30. §. *ab heredibus De adim. legat.*

3. *l.* 1. *C. de legat. l.* 3. *C. de condic. insert.* Aliud ergo erit si, quod aliquando ex facto accidisse vidi, legauerit quis ecclesiæ annuam pensionem in perpetuum sub onere offerendi pro eius anima sacrificij in annum vsque centesimum.

4. Ne quis ex alterius iactura locupletetur. contra *l. nam hoc naturæ* 14. *D. de condict. indeb. Liure naturæ* 206. *de reg. iur. l. liberalitate* 36. §. 1. *de vsur. l. ex empto* 11. §. *vlt. & l. bona fides* 50. *D. de action. empt. l. cùm te* 6, *C. de pact. int. emptor. & vend.*

DEFINITIO XXI.

Nec tertius possessor nec heres vniuersalis, potest præscribere post qualemqualem debitis agnitionem.

SVfficit agnitam semel fuisse obligationem etiam à tertio possessore, licèt numquam secuta solutio sit, ad hoc vt præscriptio impediatur; quoniam agnitio illa obligationis non solùm inducit malam fidem ex scientia debiti, 1 Sed etiam facit, vt appareat noluisse præscribere illum, qui obligationem agnouit. 2 Itaque nocet agnitio illa non tantùm ei ipsi, qui solui debitum voluit, sed etiã ipsius successori vniuersali, 3 licèt alio etiam iure rem obligatam tenenti. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Non enim habet locum præscriptio decennij contra creditorem, nisi in fauorem tertij possessoris qui titulum habeat & bonam fidem Balb. *in tract. De præscript. 4. parte 4 partis principalis quæst.* 3. quem refert & sequitur Menoch. *remed.* 14. *de recuper. possess. num. vlt. in fin.*

2. Nunquam enim actus operantur vltra intentionem agentium *vulg. l. non omnis* 19. *D. de reb. credit.*

3. In quem scilicet etiam ignorantem transit mala fides defuncti *l. cùm heres* 11. *D. de diuers. tempor. præscript.*

4. Nec enim potest quis venire contra factum suum aut contra factum defuncti ne quidem ex alio & nouo iure *l. etsi* 10. *D. de distract. pignor. l. cùm à matre* 4. *vbi not. C. de rei vindic.*

DEFINITIO XXII.

Tempus redimendi ex contractu non currit quandiu probabiliter dubitari potest de viribus & validitate contractus.

COnuenerat vt ad certam diem pecunia solueretur, & ni soluta esset vt *ex nunc prout ex tunc*, 1 fundus Cornelianus, in solutum datus haberetur adiecta etiam clausula constituti: sub hoc tamen pacto, vt debitori intra triginta annos redimendi ius saluum superesset. Possessio per constitutum translata quidem fuerat, 2 Sed corporalis possessio non fuerat petita ante vicesimum annum. 3 Ab eo tempore lis cœpta, & in quadragesimum vsque annum protracta fuerat reluctante debitore, & eius herede. Quo tandem condemnato, quærebatur an saluum haberet ius redimendi. Plerique putabant habere, propterea quòd quandiu dubitare probabiliter potuisset an contractus valeret, non debuerat cogi redimere, 4 nisi per euidentem calumniam & contumaciam litis occasio captata esset. 5 *Ita tractatum est* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardé 12. Decemb. 1596. Senatus tamen nihildum pronunciauit.

1. De cuius clausulæ vi & potestate vide *Defin.* 35. *supr. de acquir. poss.*

2. Et quidem non tantùm naturalis, sed etiam ciuilis *l. quod meo* 18. vbi Alex. & alij *D. de acquir. poss.*

3. Nec enim corporalis possessionis adprehensione indiget is qui per constitutum habet tam & ciuilem possessionem, & naturalem, vt dixi *Defin.* 39 *num.* 22. *supr de acquir. poss.*

4. Prius enim debet constare de viribus contractus quàm tractari de illius executione & implemento.

5. Nunquam enim debet prodesse lis per calumniam, & tergiuersationem instituta *l. in summa* 63. §. 1. *D. de condict. indeb. l. autor* 41. *de vsur. l. vlt. D. de re iudic.* Contrà verò nihil potest imputari ei qui probabilem habuit litigandi causam tametsi tandem succubuerit *l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg.* 2.

DEFINITIO XXIII.

Tempora pacti De retrouendendo currunt viuo herede etiam in præiudicium fideicommissarij.

NEgligentia heredis, qui rem à defuncto venditam sub pacto de retrouendendo redimere potuit, nec redemit, nocet fideicommissario etiam ignoranti, & currunt contra vtrumque tempora præscriptionis cœptæ contra defunctum. *Ita Senatus* in causa N. Chabert contra heredes Francisci Grilliet procuratoris.

1. *l. si heres* 70. § *si temporalis D. ad SC. Trebell.*

2. Iniquum enim esset eum qui cum fideicommissario non contraxerit, expectare fideicommissi restitutionem *arg. leg.* 3. *D. ex quibus caus. in possess. eat.* & ignorantiam fideicommissarij captiosam esse ei qui diligenter sibi prospexerat *arg. l. quod autem* 6. § *si quid cum pupillo D. quæ in fraud. credit. l.* 3. *D. de separat.*

TIT. XIV.

De sentent. præfect. prætor.

DEFINITIO I.

Ciuilis supplicatio necessaria est ad impugnandum arrestum etiam nullum nisi facti error allegetur.

ADversus autoritatem Senatusconsulti non potest condemnatus obiicere errorẽ iuris, nisi error quoque facti interuenerit. 1 Neque enim credendus est supremus ordo qui iura omnia habet in scrinio pectoris, 2 errasse in iure. 3 Itaque solum illud remedium condẽnato supereſt, vt vel ciuilem quam vocant supplicationem porrigat, 4 vel in facto erratum dicat, probetque. 5 Quod si minùs ritè peracta sint prioris iudicij solennia vt nullitatis vicio iudicatum laborare videatur, 6 non tamen eas res sufficiet rescindendo iudicato, quia liberũ est Senatui qui ipse ius facere potest à solito iudiciorum ritu, quoties causam aliquam subesse videt, recedere: neque à litigatoribus cur ita faciat, interrogari potest. Quippe cùm nec aliter Princeps ipse iudicaturus fuisse existimetur. 8 At neq; si alia ratione iudicatum nullitatis arguatur, audiẽdus erit condemnatus, ni probet bonam se in principali negotio fouere causam. 9 Nam & hoc pertinet ad rerum iudicatarum autoritatem vt non magis sine effectu quàm sine causa rescindantur. 10 *Ita Senatus* pro D. de Breillieu contra D. de Chastillion 14. Cal. Mart. 1594.

1. Inter-

1. Interueniente namque errore facti aliud est, cùm facti interpretatio etiam prudentissimos possit fallere *l.2. D. de iur. & fact.ignor.*

2. Exemplo eius quod de Principe scriptum est *in l.omnium 19.C.de testam.* Sunt enim Senatores pars corporis Principis *l. quisquis 5.C ad leg Iul.maiest.*

3. *l.prafecti 17.D.de minor.*

4. *l.vnic.C.hoc tit.*

5. Quam pragmatici nostri erroris propositionẽ appellãt.

6. Quod potest fieri ex varijs causis ex quibus sententiæ possunt dici nullæ De quibus vide Ferrar. *in form. execut. sent. diffin.in verb.sapiens & egregius num.8.*

7. *l.non ambigitur 9.D.de legib.*

8. Cognoscit enim Senatus vice Principis vt olim præfecti prætorio *l.1.§.his cunabulis D.de offic.praf.prat.*

9. Cui enim bono esset reuocari sententiam prętextu nullitatis si idem ipsum postea pronunciari oporteret? vide Ferrar. *in form.appell.à sent.diffin.* in verb. *fuisse & esse nullam num.8.*

10. *l.seruo 65.§.cùm prator D.ad SC.Trebell.& tot.tit C.Sent. rescind.non poss.* Vide Rebuff. *in tract. De ciuil.supplic.per tot.*

DEFINITIO II.

Etiamsi redditum sit arrestum cum falso procuratore, necessaria tamen est ciuilis supplicatio.

ETiamsi Senatusconsultum latum sit aduersus indefensum, id est qui verum procuratorem non habuit, [1] semper tamen necessarium est ad eius vim labefactandam remedium ciuilis supplicationis. [2] Ideóque interea mandandum erit executioni non secus ac si contra verum procuratorem redditum, sed ex alia causa rescindendum esset. Id enim postulat autoritas rerum iudicatarum, [3] Absurdúmque videretur de Senatusconsulti viribus citra supplicationem disputari, cùm de nullitate sententiæ à qua possit appellari, [4] non nisi per appellationẽ interpositam hodie tractari oporteat. [5] *Ita Senatus* in causa N. Laboret contra Bartholomeum Magnecium 10. Cal. Maij 1594.

1. Nec enim falsus procurator verus defensor dici potest, *l.licèt vbi not.C.de procurat.* Et indefensus est qui neque per se neque per alium legitimè defenditur *l.contra 54.D.de re iudic.*

2. Rebuff. *in dict. tract. De ciuil supplic.*

3. *l.seruo 65.§.cùm prator.D.ad SC.Trebell.cum similib.*

4. Quod enim præstat appellatio cùm agitur de sententiis à quibus potest appellari, id præstat supplicatio cùm de aliis tractatur à quibus non potest appellari *l.vnic.C.hoc tit.l.prafecti 17.D.de minor.*

5. Sublata enim hodie est via proponendæ nullitatis, nisi per viam appellationis.

DEFINITIO III.

Multum interest an arrestum latum sit contra eum qui nullum habuit procuratorem quasi habuerit, an simpliciter aliqua ipsius mentione facta.

NOn idem est, si is qui procuratorem nullum habuit Senatusconsulti tamen verbis nominatus sit inter cæteros, dum ne aduersus eum nominatim Senatusconsultum redditum sit, quasi aduersus eum qui procuratorem habuerit in eam ipsam litem constitutum. [1] Neque enim quòd solùm nominatus sit facere debet, quominùs videri debeat res inter alios acta & iudicata, [2] cùm ipse neque per se, neque per procuratorem iudicio adfuerit. [3] *Ita Senatus* in causa R.D. Episcopi & Capituli Bellicensis 9. Cal. Decemb. 1594.

1. Quo casu videtur pronunciatum saltem tacitè, in ea causa fuisse constitutum procuratorem eum qui comparuit tanquam procurator, & ideò necessaria est ciuilis supplicatio, vt diximus *Defin.praced.*

2. Quę proinde aliis nec vocatis nec auditis obesse non debet *tot.tit.C.res int.alios act.l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.*

3. *l.pennlt.C.si aduers.rem iudic.*

DEFINITIO IV.

Non admittitur ciuilis supplicatio quãdiu de appellatione aliqua iudicandum supereſt in causa executionis.

CVm Senatusconsultũ aduersus quod ex diplomate porrigitur ciuilis supplicatio priùs mandari debeat executioni quàm admittatur ciuilis supplicatio propter autoritatem rerum iudicatarum, [1] nec minùs pro expensis litis si victori adiudicatæ sint, quam pro debito principali, [2] Quæsitum est, Si à taxatione expensarum appellatum sit per condemnatum, qui tamen fiduciariam &, vt loquuntur, prouisionalem solutionem offerat sub onere satisdationis pendente appellatione, [3] An satisfacta iudicati executio videatur vt supplicationi via patere possit. Dubitationem facit quòd alioqui futurum sit vt condemnato præcludatur via appellandi à taxatione expensarum, quod nequaquam admittendum est. [4] Quod si dicas condemnato, eidémque supplicanti permissum esse vt saluo iure appellationis & repetitionis si malè taxatum pronunciabitur, soluat statim quicquid taxatum est remisso victori onere satisdationis, [5] in promptu contradictio est. Quid enim si victor sit non soluendo, & impar restituendis sumptibus quos malè & ex immodica taxatione percepit? [6] Placuit tamen non priùs videri mandatum executioni Senatusconsultum, quàm de expensarum taxatione & appellatione de ea re interposita cognitum & pronunciatum, quia nihil actum videtur, quandiu aliquid restat agendum. [7] Proinde nec interea audiendum cum, qui per ciuilem supplicationem impugnet iudicatum. Nec si paratus sit satisdationis onus victori remittere, nisi ab appellatione quoque discedat, [8] Non quòd appellationis viam ei præcludi æquum sit si appellationem prosequi malit, [9] Sed vt intelligat non esse interea sibi apertum aditum ad supplicationem ciuilem proponendam, cùm ea appellatio plenam iudicati executionem remoretur. [10] *Ita Senatus* in causa Laurentij Bruni fiscalis apud Augustanos procuratoris contra Andream Tillier Prepositũ de Montoux 14. Cal. Aug. 1595.

1. Quæ autoritas rerum iudicatarum in earum executione non in pronunciatione consistit *l.seruo 65.§. cùm prator D. ad SC.Trebell.*

2. Ita vt quandiu vel obolus vnus deest non possint aperiri tabulæ ciuilis supplicationis.

3. Exemplo eius quod scriptum est *in l.1.& tot.tit. D.si cui plus quam per leg.fal.cid.*

4. Cùm per appellationem iniquitas iudicati plerumque corrigatur *l.1.D.de appellat.praft.l.prefecti 17.D. de minor.* Nec enim publicè prodest legum adminicula singulis denegari *l. vnic.C.hoc tit.* Ponimus autem factam taxationem expensarum non à Senatu, à quo non posset appellari, sed à Recuperatore, &, vt vocant, Commissario in eam rem dato, à quo appellatur ad Senatum.

5. Quasi debeat ei sufficere quod habiturus sit repetitionem.

6. Nulla siquidem videtur esse actio quam debitoris excludit inopia.

7. *Vulg.l.pen.in fin.C.de his qua vt indign.*

8. Cùm appellatio executionem impediat, adeóque extinguat iudicatum *l.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill.l.furti 6.§.1. D. de his qui not.infam.*

9. *d.l.1.D.de appellat.*

10. Itaque non de alio conqueri debet quàm de seipso qui hòc maluisse videtur.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest reuocari arrestum citra viam ciuilis supplicationis.

ADuersus Senatusconsultum inter procuratorem Principis & impetratorem dignitatis aut officij cuiuspiam redditum non est necessaria ciuilis supplicatio, [1] sed sufficit iuberi Senatum à Principe, vt nil obstante eo Senatusconsulto contra statuat. [2] Maximè verò si procurator generalis consentiat. [3] Nam ciuilis supplicationis vsus eo duntaxat casu necessarius est quo inter priuatos collitigatores fuerit pronunciatum. [4] *Ita Senatus* pro illustri D. Hieronymo de Lambert Equite Senatorio 16. Cal. Decemb. 1595.

1. Etiamsi id agatur maximè vt senatusconsulti autoritas infringatur: quod certè valde singulare est.

2. Quod hoc casu ad solum Principem res pertineat qui vtique liberum de suis rebus disponendi arbitrium habet, quod etiam priuatus quilibet haberet *l. in re mandata 21. C. mandat.*

3. Nec enim consentienti vlla fit iniuria *l in diem 9. §.1. D. de aqua & aqua pluu.arcend.*

4. De re scilicet ad priuatorum negotium & vtilitatem pertinente quo demum casu locum habent edicta quæ apud nos facta sunt de Arrestis post porrectam ciuilem supplicationem interim exequendis.

DEFINITIO VI.

Solutio non potest allegari post arrestum quo fuit pronunciatum de non solutione, siue expressim de eo pronunciatum sit siue per relationem ad sententiam.

APud Senatum cõuentus quis vt solueret allegauerat solutionem nec probare potuerat,1 ob deperdita fortassis eo tempore instrumènta,& ideò fuerat condẽnatus, 2 Si posteà nanciscatur probationes eget remedio supplicationis ciuilis, Cuius tum maximè vtilis vsus est cùm ex nouis instrumentis iudicatum rescindi debet. 3 Nec ad rẽ pertinet quod dici solet exceptionem solutionis quia nõ impugnat iudicatũ opponi quandocunq; posse in executione iudicati. 4 Id enim tùm verum est cùm ante sententiam non fuit allegata, nec super ea pronunciatum. 5 Quid ergo si Senatus nihil de eo nominatim pronunciauerit, sed tantùm sententiam prioris iudicis qua idipsum cõtinebatur confirmauerit, ex causa fortassis desertæ appellationis, 6 an sufficiet refundi expensas desertæ litis appellatoriæ, vt integrum sit probari solutionem? Minimè, quia tantæ autoritatis eiusdémque potestatis est eiusmodi Senatusconsultum, quantæ esset si ea ipsa omnia expressim contineret, quæ inferioris iudicis sententia expresserat. 7 Id enim est quod nostri iactitant, relatum inesse in referente cum omnibus suis qualitatibus. 8 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 17. Cal. Decemb. 1596.

1. Cùm tamen probanda sit solutio ab eo qui allegat, quoniam est facti *l.1.C.de probat.*

2. Reus enim suam exceptionem probare debet cùm in ea sit actor *l.in exceptionibus 19.D.eod.*

3. Alioqui proponendum est remedium quod vocant reuisionis, aut proponendus error facti. Cæterùm citra viam ciuilis supplicationis non magis potest rescindi iudicatũ prætextu instrumentorum postea repertorum quàm transactio *l.sub prætextu 17.& ibi not.C.de transact.*

4. Sicut & cæteras quæ iudicatum non impugnant *l. sunt qui 16. & seqq. D.de re iudic. l. cùm militi 16.§. 1. & seq. D. de compensat.*

5. *l.quod in diem 7.§.1.eod.tit.l.8.§.2.de negot.gest.*

6. Appellatio si quidem deserta pro non interposita habetur,& ideo postquàm pronunciatum est desertam fuisse appellationem, nihil aliud faciendum supereſt nisi vt confirmetur iudicatum, quasi quod transierit in rem iudicatam.

7. Nihil enim refert an quid certis verbis exprimatur, an per demonstrationem & relationem ad aliam rem certã *vulg. l.certum 6.D.de reb.credit.*

8. *Vulg.l.asse toto 77.D.de hered.instit.*

DEFINITIO VII.

Potest Senatus iudicare secundùm conscientiam & non semper secundùm allegata & probata.

SEnatus, quia supremus magistratus est, 1 tenetur iudicare secundùm conscientiam, potiùs quàm ex mera nimiáque iuris subtilitate. 2 Itaque cùm mulier quæ contra Senatusconsultum intercessisse dicebatur conueniretur ex intercessione & Aduocati obiicerent exceptionem Senatusconsulti Velleiani, Illa verò Senatores priuatim adeundo fateretur se debere paratámque soluere si cõpetens dilatio daretur ad pecuniam explicandam, visum est si aliud nihil obstaret, posse illam & debere condemnari. 3 An & idem erit si talis mulier proponatur quam notorium sit solitam mariti res & bona omnia pro arbitrio gerere? Vtique si hoc allegatum fuerit licèt non probatum. 4 Sed hoc parciùs,& ita demum si id omnes Senatores sciant. 5 Alioqui non facilè à iuris præsumptione recedendum est. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 20. Sup. ad Velleian.

1. Quippe qui ius reddat vice Principis quomodo olim præfecti prætorio *l. 1. §. hic cunabulis D.de offic. præf.prat.l aduersus 3.C.si aduers. rem iudic.*

2. Anton.Tessaur.*in præfat.Decis.Pedem.nu.*31.post Olasch. Cacher.*decis.*,Guid.Pap.*quæst.*29.

3. Quamuis ex actis litis nihil tale probaretur.

4. Notorietas enim relenat quidem ab onere probandi,sed non allegandi *Glos.notab.in cap.appellanti De appell.*Guid.Pap. *quæst.*221 *num.*4.

5. Qui enim ignorant non coguntur nec debent pro vero habere quod alij dicunt se scire.

6. Quæ illa est vt pecunia numerata mulieri credatur peruenisse ad maritum tanquam ad potentiorem si maritus præsens fuit *Ex not. ad l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur D. solut.matr.*

DEFINITIO VIII.

Interdum necessaria est contra arrestum ciuilis supplicatio etiam ei qui nec auditus fuit nec vocatus.

SI Senatus audito procuratore generali permiserit publicationem literarum quas monitorias appellant, 1 non est audiendus aduersarius, contra quem impetratæ sunt,si ab ea publicatione tanquam ab abusu prouocare postea velit,licèt abusus reuera interuenerit,nec in ea publicatione permittenda vel deneganda auditus ille sit. 2 Obstat enim autoritas Senatusconsulti, 3 & consequenter necessaria illi est ad appellandum ciuilis aduersus arestum supplicatio. 4 *Ita Senatus* in causa Michaelis Frete contra Fratres Diuat 5.Cal.Decemb.1595.

1. Quarum vsus maximè solet esse necessarius ad habendas facti probationes.

2. Quamuis solear dici res iudicatas non aliis nocere quàm qui fuerint auditi vel saltem euocati *l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.l.1.& tot.tit.C.int.alios act.& iudic.alius non nocer.*

3. Quæ non patitur vt per abusum possit dici factum id quod factum est Senatu expressim permittente *l.Gracchus 4.C. ad leg.Iul.de adult.l.qui autore 137.de reg.iur.*

4. Propter autoritatem arrestorum & rerum à supremo magistratu iudicatarum,vt dixi *Defin.4. supr.*

DEFINITIO IX.

De ciuilibus literis impetratis aduersus senatusconsultum quo quis condemnatus fuerat tanquam spoliator ad restitutionem possessionis & fructuum.

LIteras supplicationis, & vt vocant,reuisionis quibus Senatusconsulti autoritas impugnatur per allegationem erroris,1 qui non in iure sed in facto interuenerit, 2 certum est eo casu locum non habere quo non nisi de possessorij iure pronunciatum fuisse proponatur. 3 Id enim Principum nostrorum edictis disertè cautũ est,vt & apud Gallos constitutionibus regiis. 4 Non obscura nec mala ratione. Nam cùm sit planè odiosum remedium, quod erroris exprobrationem continet, 5 sufficere debet condemnato, quod habeat salua petitorij iura quorum potestate consequi possit vt quod Senatus in possessorio pronunciauerit per contrariam pronunciationẽ in causa petitorij secutã reuocetur,addita etiã fructuum omnium restitutione ex die litis in possessorio contestatæ. 6 Sed an idem dicendũ sit,si contra Senatusconsultũ ciuilis supplicatio porrecta fuerit dubitari non ineleganter potest, cũ sit remediũ hoc minùs odiosum tanquã quod nõ erroris sed nouorũ instrumentorũ allegatione nitatur, 7 quæ si priore

priore iudicio visa fuissent, credibile sit eosdem ipsos iudices aliter fortè iudicaturos. Vnde & ciuilis supplicatio vocatur, ne quis inciuilem fortè, ac odiosam eam esse putet. 8 Ex eóque nimirum differentiæ variæ proficiscuntur inter ciuilem supplicationem, & erroris propositionem. 9 Quarũ vna illa est, quòd per ciuilem supplicationem nulla lis pẽdere intelligitur, quæ per propositionem erroris haud dubiè inducereturr. 10 Item quod aduersus Senatusconsultũ interlocutorium ciuilis supplicatio porrigi potest, nec error is propositio non potest. 12 Verùm nec illud negari potest ciuilis quoque supplicationis auxilium extraordinarium esse, cui proinde locus nullus relinquitur cùm ordinarium competit. 14 Ordinarium porrò illud est, quo post rem de possessione iudicatam proprietatis quæstio per nouam litem sic exercetur vt possessorium per petitorium absorbeatur. 15 Magis tamen est, vt ciuilis supplicatio in hoc quoq; casu admittenda sit, 16 propterea quòd nouorum instrumentorum allegatio faciat vt non noua lis, sed ea ipsa quæ antè fuerat, durare adhuc existimetur. 17 Id verò tum maximè obtinet, cùm vel dolus malus victoris in priore iudicio interuenisse probatur, 18 vel ea prioris iudicati ratio fuit vt nec si victus in possessorio tandẽ obtineat in petitorio, plenissimam indemnitatem sit consecuturus. 19 Finge actum esse contra te condictione ex Canone pontificio quo spoliatis succurritur aduersus spoliatorem, téque condemnatum fuisse ad fructuum omnium restitutionem quotquot à die obiectæ spoliationis percepisses: 20 nemo dixerit vincentem postea te in petitorio posse ideò consequi, vt fructus omnes quos ex prioris iudicati autoritate percepisti, tibi restituantur. 21 Nisi fortè quis putet eo prætextu restituẽdos quasi ab aduersario tuo post litem in possessorio contestatã perceptos. 22 Sed cùm non tam iure possessionis, quàm odio spoliationis & ex iudicato percepti sint, fieri certè nequit, vt salua iudicati autoritate restituantur. 23 infringendum igitur est Senatusconsultum, idque vel remedio supplicationis ciuilis si qua instrumenta noua proferantur, vel propositione erroris si quis error interuenisse probari possit. Quo casu nec litteris ciuilibus posse locum esse placet. 24 Cæterùm si fructus victori adiudicati restitutique sint tanquam spoliato, quem tamen nunquam spoliatum fuisse postmodùm appareat, an non planè iniquum sit nullam eorum repetitionem esse? 25 Erit verò id multò certiùs, & indubitatiùs si ponas etiã dolo victoris extortam fuisse cõdemnationẽ, qui dolus arguatur ex nouis instrumẽtis, quæ priùs fuerint tiue à Senatu, siue ab ipso quoque victore ignorata. Nunquam.n. dolus impunitus esse debet, 26 tantũ abest vt ex eo lucrum sentire dolosus debeat. 27 An ergo ita pronunciandũ erit hoc casu vt victor condẽnetur ad fructus omnes quos ex iudicato perceperat, victo restituendos? 28 aut vt res ipsa de cuius possessione ac proprietate controuersum est, ei qui spoliator dicebatur, adiudicetur cũ fructuũ omnium restitutione? 29 Minimè verò: Sed ita erunt concipienda Senatuscõsulti verba vt priùs iudicatum nõ minus quod ad ipsam spoliationis causam, quàm quòd ad fructus, quorũ adiudicationi spoliatio colorẽ dederat, si buerttatur. 30 Id autem vt fiat, pronunciandũ est eo prorsus modo quo si nullũ senatusconsultum præcessisset, Ita nimirum vt nulla prioris iudicati habita ratione, quod pragmatici nostri dicunt *sans s'arrester à l'arrest*, 31 is quem spoliatum fuisse pronunciatum erat, à proposita ex canone pontificio ad recuperandam possessionem actione summoueatur 32 & in cõsequentiam necessariam ad fructuum omnium quos quasi spoliatus perceperat, restitutionem condemnetur. 33 Incipiunt penes illum esse sine causa, & ideò restitui debere, quòd ille non tam hodie victus, quàm victor nunquam fuisse videatur. 34 Neque tamen superioribus consequens erit, vt eos quoque fructus quos ex die prioris iudicati perceperit, restituere debeat nisi qui etiam post litem contestatam percepti probabuntur. Nec enim posterioris Senatusconsulti potestas tanta esse potest ad prioris memoriam delendam vt possit negari bona fide iustóque titulo perceptos esse fructus qui Senatu autore percepti fuerunt, 35 Quamuis iudicati prioris titulus post rem ex ciuili supplicatione in contrarium iudicatam, ad non titulum reductus videri possit. 36 Nam & sublato titulo sufficit bonam fidem superesse, vt saluum ius sit fructuum retinendorum. 37 Itaque quod mirum sanè est, plus iuris habet, qui posteriore loco succubuit, quantum ad eos fructus attinet qui nunquam adiudicati fuerunt, quàm quod ad eos ipsos quos ex adiudicatione percepit, retinendos. 38 Adeò fortior est & in hanc rem potentior autoritas iudicati quàm adiudicationis, Nempe quoniam adiudicatorum retentionẽ sola rei iudicatæ autoritas tuetur, 39 quæ per maiorem posterioris Senatusconsulti autoritatem labefactatur, & corruit: 40 Eorum verò qui ex iudicati die percepti sunt, etiam bona fides possidentis, 41 quæ tantum prodesse solet quantum ipsa rei veritas ad fructuum acquisitionem. 41 Planè qui post litem ex ciuilibus literis contestatam fructus percepti sunt, dubitari non oportet quin veniant in restitutionem, tanquam mala fide percepti: 43 quia quod dici solet nullam ex proposita ciuili supplicatione induci litispendentiam, 44 ad fructuum causam non pertinet, quorum acquisitio per solam controuersiã si qua mota sit impeditur, tanquam exinde facto malæ fidei possessore. 45 Per ciuiles porrò literas si non litem, certè controuersiam saltem induci certum est. 46 *Ita Senatus* in causa D. Petri Fauier viri clarissimi & in Senatu nostro Aduocati generalis meritissimi contra D. Pignerium Aduocatum Prid. Cal. Iul. 1605.

1. De quibus vide tractatum elegantem Petri Rebuff. *De supplicat seu Error. propos. tom.* 1.

2. Quia ad errorem iuris proponendum nemo admittitur contra Senatusconsultum Rebuff. *in præfat. dict. tract. quæst. 9. num. 70. ex l. præfecti* 17. *D. de minor.* At facti interpretatio etiã prudentissimos fallit *l. 2. D. de iur. & fact. ignor.*

3. Rebuff. *ibid. art. 3 gloss. vnic & in tract. De supplicat. quæst. 9. in præfat. num.* 65. Obserua tamen sententiam latam super possessorio definitiuam esse non interlocutoriam. Guid. Pap. *quæst.* 37. ex Bart. *in l. post sententiam C. hoc tit.*

4. Constitutionis verba vide apud Rebuff. *dict. art.* 3.

5. Rebuff. *in tract. de liter. ciuil. art. vnic. glos. 2. n.* 46. & 47.

6. Idem Rebuff. *in tract. De supplicat. artic.* 3. *glos. vnic. in fi.*

7. Rebuff. *in tract. De ciuil. liter. artic. vnic. gloss. 2. quæst.* 7. *num.* 43.

8. Sic enim Rebuff. *vbi supr.* post Curt. *in l. admonendi num.* 8. *D. de iureiur.*

9. Quas vide apud Rebuff. *dict. quæst.* 7. & apud Ioan. Papon. *in syntagm. Arestor. lib.* 19. *tit.* 8. *De la force des iugements* §. 4.

10. Rebuff. *dict. art. vnic glos. 2. num.* 53. post Bald. *in Auth. qua supplicatio l. 1. & in fin. C. vt lit. pend.*

11. Rebuff. *de liter. ciuilib. artic. vnic glos. 2. num.* 22.

12. Idem Rebuff. *in tract. De supplic. quæst. 9. in præfat. num.* 66.

13. Rebuff. *de liter. ciuil. art. vnic. glos. 2. num.* 31.

14. *l. in causæ* 16. *D. de minor.*

15. *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune.* vbi Bart. & alij *D. de acquir. poss.*

16. Quamuis non soleat admitti contra Arresta prouisionalia Rebuff. *dict. art. vnic. de liter. ciuilib. glos* 16. *num.* 21. Ioann. Papon. *dict. libr.* 19 *Syntagm. tit.* 8. §. 7.

17. Vt dixi *num.* 10. *supr.*

18. Nam & Aduocati dolum interuenisse sufficeret Rebuff. *de liter. ciuil. art. vnic. glos. 2. num.* 40. *ex l. 1. C. de aduoc. diuers. iudic.*

19. Semper enim succurrendum est & quidem plenissimè ei qui malè fuit condemnatus Rebuff. *in tract. De supplic. quæst.* 3. *num.* 14.

20. *Ex can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

21. Acquiruntur enim stipulatori sine spe restitutionis, etiamsi spoliator posteà in petitorio obtineat vt dixi *Defin.* 8. *sup. de ordin iudic. num.* 4.

22. Secundùm ea quæ dixi *num.* 6. *supr.*

23. *l. seruo* 65 §. *cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

24. Rebuff. *De liter. ciuil. art. vnic. glos. 2. quæst. 7. num.* 43. *vers. nec admittitur.*

25. Esset enim acquisitio iniusta vt tractat Rebuff. *de supplic. quæst.* 3 *num* 14.

26. *l. procurator* 11. § *in perpetuum D. de doli mal. except. l. Diuus* 33. *D. de re iudic.*

27. *l. ne ex dolo* 12. *& pass. D. de dolo.*

28. Quæ pronũciandi formula esset contra ius, quia fructus omnes sunt spoliato restituẽdi *d. can. redintegranda* 3. *quæst.* 1. & ideo ante omnia pronunciatum est actorem spoliatũ non esse.

29. Quæ formula pronunciandi conuenit petitorio *leg. ex diuerso* 35. §. 1. *D. de rei vind.* Nos autem hîc ponimus instantiam quoque ciuilis supplicationis esse de possessorio.

30. Sapit enim hoc remedium naturam in integrum restitutionis in effectu. Etsi in quibusdam differunt vt tractat Rebuff. *De lit. ciuil. artic. vnic. glos. 3. num. 4. & seqq.*

31. *arg. d. l. Diuus* 31. *D. de re iudic.*

32. Quod pragmatici nostri dicunt *le debouter de la reintegrande.*

33. Causa enim fructuum necessaria habet consequentiam ad causam principalem *dict. leg. ex diuerso* 35. §. 1. *D. de rei vindic.*

34. Quia potestas posterioris condemnationis tollit intellectum prioris adiudicationis *arg. l. si patroni* 55. §. *vlt. D. ad* §C. *Treboll.*

35. *l. iustè possidet* 11. *D. de acquir. poss. l. qui autore* 166. *De reg. iur.*

36. Cùm vnumquodque dissoluatur eodem modo quo colligatum est *vulg. l. nihil tam naturale* 35. *de regul. iur. l. prout* 80. *D. de solut.*

37. *l. bona fidei* 48. *D. de acquir. rer. domin. l. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur. l. fructus* 45. *eod.*

38. Nec enim hæc species similis est illi quam in contrariũ vt videtur tractat Papin. *in l. 3. eod. tit. de vsur.*

39. Quia postquã iudicatum est de alio non quæritur, quàm quid iudicatum sit *dict. §. cùm prætor l. 65. ad Treb.*

40. *d. l. Diuus* 31. *de re iudic.*

41. Quæ nulla esse potuit ante arrestum quo primùm fuit restituta possessio.

42. *d. l. bona fidei* 48. *de acquir. rer. domin l. bona fides* 136. *de regul. iur.*

43. *l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

44. *Vt dixi num* 10 *supr.*

45. *l. si te iussi lege* 25. *si ante D. de petit. hered.*

46. Facilius etiam est vt cõtrouersia quàm vt lis inducatur.

DEFINITIO X.

Acta & iudicata in petitorio ad finem possessorij tantùm non nocent agenti posterius in petitorio.

QVid rursum si prius iudicium super possessorio quãtumuis summario institutum mixtam habuerit causam petitorij? 1 Finge curatorem absentis bonis datũ, qui absentem à possessore spoliatum contendebat, cùm ex aduerso contractus obiiceretur venditionis per absentẽ factæ, replicasse de contractus nullitate, 2 ex eáque causa, vt fieri moris est restitutionem in integrum impetrasse, 3 qp absenti tanquam prodigo & mente capto bonis interdictum, per iudicem, eáque interdictio publico progiamte aliquot ante venditionem annis facta probaretur: 4 déque eo Senarum simul pronunciasse, rescisso etiam quarenus opus esset, contractu, vicissimque condemnato curatore vt redderet quicquid ex precio in absentis vtilitatem versum esse appareret. 5 Hoc sanè casu faciliùs admittendum quis putet vt victus audiri debeat si contra huiusmodi senatusconsultum porrigat ciuilem supplicationem, etiam quæ alioqui contra rem in mero possessorio iudicatam non esset admittenda, 6 Ne alioqui nulla superstit ratio impugnandi senatusconsulti ne quidẽ ex nouis instrumentis probatóve errore aut etiã victoris dolo, 7 cùm fieri non posse videatur, vt salua iudicati autoritate noua in petitorio lis instituatur, posteaquam de petitorio iam cognitum & pronunciatum fuit. 8 Sed nõ ita est, Nec enim quod incidenter tantùm, & non nisi ad fines possessorij de petitorio tractatum & cognitum fuit, parere potest exceptionem rei iudicatæ, si postmodum lis petitoria inchoetur: vt de proprietatis tantùm iure plenius ac principaliter cognoscatur. 9 Itaque non esset iusta hæc causa siue ciuilis supplicationis, siue reuisionis per propositionem erroris admittendæ contra senatusconsultum in possessorio redditum, si alia melior nulla proferretur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim nouum est vt in causa possessorij tractetur etiam de petitorio ad confortandum possessorium, vt dixi *Defin. 9. supr. de ordin. iudic.*

2. Potest enim nullitatis causa cumulari cum remedio *can. vt lis integranda* 3 *quæst* 1.

3. Vt quod de facto processit de facto rescindatur, quomodo loquuntur pragmatici.

4. Nullus enim est cõtractus quisquis factus est per prodigum post interdictionem *l. is cui bonis* 6. vbi Bart. & alij *De verb. oblig.*

5. Quę res procul dubio sapit petitorium quoties iudicatur de iure & validitate aut nullitate contractus, vt notant Bart. & alij *ad l. naturaliter* 12. §. *nihil commune D. de acquir. poss.*

6. De quo, an scilicet sit admittenda necne scripsi *Defin. praced.*

7. Quod tamen esset iniquum *l. vnic. C. hoc tit.* Rebuff. *in d. tract. De liter. ciuil. & in tract. de supplicat. per tot.*

8. Obstat enim exceptio rei iudicatæ quoties eadem res in iudicium deducitur, de qua iam fuit cognitum & iudicatum *l. cùm quæritur* 12. *& seqq & pass. D. de except. rei iudic.*

9. Bart. *in repetit. l. 2. D. si quis in ius vocat. non ier. num* 21. & 22. Felin. & alij Canonist. *cap. 2. de causa poss. & proprie.*

10. Sunt autẽ meliores illæ de quib. diximus *Defin. praced.*

TIT. XV.

De sentent. & interloc. omn. Iudic.

DEFINITIO I.

De potestate literarum, quas vocãt de maingarnie *& earum quas de debitis, & de instrumentis guarentigiatis.*

VDICVM omnium tam qui principis quàm qui inferiorum vasallorum iurisdictionem 1 exercent, commune ius illud est vt creditoribus solutionem persequentibus ex instrumento authentico & vt loquuntur guarentigiato, præcisas literas quas *manus munite* 2 vocant, concedere possint, quarum potestate cogatur debitor creditori satisdãti statim soluere nulla siue intercessione siue appellatione obstante, Non quòd intercedẽdi aut appellãdi ius debitori auferendũ sit, 3 sed quia nec æquũ videatur eiusmodi cómento moram fieri vllam solutioni. 4 Cuius iuris ratio illa redditur, qp licèt ab actione non ab executione incipi oporteat, tamen Statuti nostri autoritate factũ est, 6 vt instrumento publico authentico & guarentigiato testata debitoris confessio vim habeat sententiæ, & condemnationis. 7 Siquidẽ guarentigiatum illud appellamus, quod nullas admittit exceptiones præterquàm falsitatis, simulationis, & solutionis. 8 Authenticum verò quod ex Notarij Ducalis subscriptione publicam fidem habeat, vt nec in dubium reuocari possit. 9 Vnde illud quoque receptum est, vt etiam inconsulto iudice ex diplomate Principis aduersus debitores suos præcisè exequẽdi ius habeat quisquis eiusmodi instrumẽto nititur guarẽtigiato. 10 Literas De debitis pragmatici vocant, quæ non in eo solùm maioris sunt potestatis quàm quæ à iudicibus concedũtur, qp pro debitis omnibus eiusdẽ generis & priuilegij contra quoscunque vnæ sufficiunt, cùm iudices non nisi in singulos casus singulásque personas cõcedere suas possint, 11 sed in hoc etiam creditori fauorabiliores, qp prestãdæ satisdationis necessitatem nullam habent: 13 quæ tamẽ iudicis decreto remitti nunquam potest. 14 *Senatus* tamen si quando rogetur per supplicem libellũ, vt præcisas istas executiones ex instrumento quantumuis guarentigiato fieri iubeat, iubet potiùs vt ex diplomate creditor si velit exequatur, 15 aut vt debitor vocetur in ius, Quasi nõ sit ex Senatus dignitate in debitorem inauditum quicquam statuere. 16 Adeò vt nunquam ab executione incipi patiatur, 17 ne eo quidẽ casu quo saluũ sit debitori ius intercedẽdi, atque ita faciendi vt executio non nisi simplicis citationis iure censeatur. 18 Propter quam causam plerumque commodius est creditori inferiorem iudicem adire quàm Senatum. 19 Sanè si eiusmodi precisas literas inferior iudex concesse-

concesserit, rogatus Senatus exequendi facultatem permittit inaudito etiam debitore 20 *Ita senatus* sæpius.

1. Habent enim apud nos vassalli ferè omnes iurisdictionem propriam à iurisdictione Principis ex infeudationibus aut antiquis aut nouis penitus distinctam licèt à Principe tanquam à fonte suo profectam.

2. Gallicè dicimus *lettres de maingarnis*. Quas obtinere apud nos solent non tantùm creditores, sed etiam heredes creditoris, non tamen contra heredem debitoris; Nec necessarius est libellus quamuis mutatæ sint personæ, contra quàm sentiat Guid.Pap. *quæst.*21.

3. Publicè namque interest singulis non denegari legum administra vt scriptum est *in l. vnic. C. de sent. præfect. prætor.* Qualia sunt illa duo intercessionis, & appellationis *l. 3. §. fin. D. rat. rem hab. l* 1. *D. de appellat.*

4. Plerunque enim appellationes interponuntur frustrandi tantùm gratia & animo prorrahendæ litis ac differendæ solutionis *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. *D. de appellat.*

5. *l.* 1. *C. de exec. rei iudic. Not. in l. de pupillo* 5. *§. meminisse D. de oper. noui nunciat.*

6. Quod & in tota ferè Italia passim ex statutis obtinet. Vide Guid. Pap. *quæst.* 66. *&* 117.

7. Nam ex iuris ratione aliud esset, cùm is demùm habeatur pro condemnato ex propria sua sententia qui confessus est in iure id est apud prætorem *l.* 1. 3. *& pass. D. de confess.* Non qui coram notario & testibus extra iudicium.

8. Quæ exceptiones cùm sint fundatæ in mera æquitate naturali, nunquam sunt exclusæ & possunt quandocumque opponi etiam contra instrumentum, quod sit in forma Cameræ, vt loquuntur, quod omnium potentissimum est vt Itali passim referunt & testantur. Ideo autem instrumentum guarentigiatum dicitur probatio probata, quia nullas alias admittit exceptiones & habet paratissimam executionem. Vide omnino Antonin. Tessaur. *decis.* 26. *per tot.* At secundùm stylum Curiæ Delphinalis admittitur exceptio nouationis non simulationis. Guid. Pap. *quæst.* 15.

9. Pract. Papiens. *in form. product. instrum.* in verb. *exhibens & producens num.* 4. *&* 12. *Cap.* 1. *Extr. de fid. instrum.*

10. Intellige tamen si instrumentum illud authenticum & guarentigiatum etiam liquidum sit. Alioqui non potest mandari executioni nisi facta liquidatione, aut saltem nisi incontinenti possit fieri liquidatio. Tessaur. vbi supr. *num.* 5. & Ofasc *decis.* 129.

11. Principis enim est & eius qui legem condere possit iura generaliter constituere *arg. l. iura* 8. *D. de legib.*

12. Quia nihil faciunt nisi ex officio, quod porrò non solent nec debent Impertiri, nisi petenti *l.* 4. *§. hoc autem iudicium cum ibi not. D. de damn. infect.*

13. Ideo fortassis quia per executionem quæ fit vigore dictarum literarum munitur manus non creditoris sed Iustitiæ vt loquuntur.

14. Sed pro hoc incommodo habet creditor id commodum quòd post oblatam satisdationem consequitur exactionem debiti & ipsius creditoris non iustitiæ manus munitur. Sic enim habent literæ *ladite maingarnie deliurable au requerant à caution.*

15. Ne alioqui superuacuus aut potiùs inutilis reddatur vsus literarum huiusmodi generalium, quæ res nec publicè vtilis esset nec ærario Principis.

16. *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. cap.* 1. *de caus. poss. & proprie.*

17. *Ex l.* 1. *C. de exec. rei iudic.*

18. Secundùm ea quæ notat Bart. *ad l. de pupillo* 5. *§. meminisse D. de oper. noui nunciat.*

19. Sic enim fit vt nullam litem habiturus sit creditor si vellet debitor intercedere, quod diuersum est quoties incipitur à citatione.

20. Ex notat. *in d. §. meminisse.*

DEFINITIO II.

Prouisionalis sententia itémque diffinitiua an & quando possit mandari executioni non obstante & salua nihilominus appellatione.

INterlocutoria condemnatio, quam pragmatici prouisionalem vocant, quantamcunque summam contineat, executioni mandari potest, præstita per victorem satisdatione, & saluo appellationis iure, si is iudex fuerit qui Principis iurisdictionem exercet siue ordinariam, siue delegatam. 1 Sin iudex inferior fuit, 2 executionem impedit appellatio, 3 alioqui attentasse iudex dicetur 4 nisi debitum de quo agitur tale sit cuius fuor suadeat vt etiamsi diffinitiua esset sententia, potior executionis quàm appellationis causa esse deberet, Vt puta si de alimentis, & salarijs, quadraginta florenorum quantitatem non excedentibus, item si de dote, confectione inuentarij & pontium itémque itinerum refectione controuertatur. Est enim congruum Iuridicos maiores pro Principis dignitate hac in re vt & in alijs plerisque dignioris esse conditionis. 6 Si tamen condemnationi illi interlocutoriæ causam dederit confessio ipsa debitoris de qua ex instrumento publico & guarentigiato appareat, 7 aut quæ in iudicio facta sit, 8 non est æquum minùs iuris habere actorem ob hoc solùm quòd apud inferiorem iudicem litigare cogatur, quàm si apud maiorem de iure suo experiretur. 9 Præsertim cum priùs etiam quàm debitor in ius vocaretur, iudex inferior æquè ac superior potuerit iubere fieri ex eiusmodi instrumento præcisam executionem. 10 Quis enim ferat melioris conditionis esse debitorem post interlocutoriam condemnationem, quàm si necdum in ius vocatus esset? 11 Id siquidem est quod dici solet neque litem contestando facere quemquam suam conditionem deteriorem, 12 neque actoris victoriam cõdemnato prodesse debere. 13 *Ita Senatus* 14 Cal. Iulij 88. & 8. Id. Maij 90. & rursum pro heredibus Petri Gleyron contra Archiep. Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1. Sic enim stylo Senatus nostri expressim cautum est.

2. Excipe tamen consilium Gebennense quod gaudet omnibus priuilegiis quibus gaudent Iuridici Ducales, & hoc amplius habet alia pleraque, quæ cæteri Iuridici Ducales non habent.

3. Idque iure ordinario quoniam appellatio habet vim non tantùm deuolutiuam, sed etiam suspensiuam *l. si causa cognita* 32. *C. de transact.*

4. *Tot. tit. D. nihil innou. appell pendent.*

5. Nam & ita cautum est stylo Senatus nostri *tit. De sentent. execut.*

6. Ideo namque dicuntur Iuridici maiores quòd vice Principis fungantur, & maiorem in ea prouincia potestatem & iurisdictionem habeant post Principem exemplo eius quod de Præsidibus prouinciarum scriptum legimus, Proconsulibus *in l. & ideo* 8. *D. de offic proconsul.* Sanè extra causas in hac Defin. enumeratas non possunt iuridici maiores iubere mandari executioni sententiam definitiuam non obstante appellatione. Nec si satisdatio offeratur, & consentiat actor vt nullum ex eo præiudicium appellationi fiat. Solum Consilium Gebennense priuilegium habet quoties condemnatio non excedit summam centum librarum Gebennensium.

7. Quod scilicet habet vim rei iudicatæ, vt dixi *Defin. præceden.* ex Guid. Pap. *quæst.* 66. *&* 117.

8. Iudicialis enim confessio multum potest, cùm habeatur pro condemnatione *l.* 1. *&* 3. *D. de confess.* & in iudicio quasi contrahatur *l.* 3 *§. idem scribit D. de specul.*

9. Hoc enim casu ius litigatoris non ex ius dicentis iurisdictione proficiscitur sed ex contractu & vigore instrumenti, qui in quocumque tribunali eiusdem est potestatis.

10. Quoniam apud quemcunque iuditem instrumentum guarentigiatum habet vim sententiæ & rei iudicatæ vt dixi *num.* 7.

11. *Arg. l.* 3. vbi est text. elegans *D. de vsur.*

12. *l. aliam* 19. *D. de nouat. l. non solet* 86. *cum seq. De regul. iur.*

13. *d. l.* 3. *de vsur. l. euidenter* 16. *D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO III.

Ex instrumento recepto per notarium regium etiam adhibito sigillo præcisa executio fieri non potest.

AVthenticum apud nos instrumentum esse creditur non solùm quod notario Ducali stipulante confectum est, sed etiam quod notarij regij subscriptionem habet, quam sigilli quoque regij firmet autoritas. 2 Sed non ideò tamen permittere iudex debebit vt ex eiusmodi instrumento præcisa fiat executio aduersus inauditum

debitorem. 3 Multóque minùs ex diplomate principali quod de debitis vocant eo nomine exequi licebit, quia non nisi ad ea instrumenta quæ per nostros notarios confecta sunt diplomatis priuilegium pertinet: 4 quasi quorum fides nobis certior sit magísque explorata. 5 Si secus factum sit iusta est appellatio, licèt debitor non neget se debere, quoniam in ea re non tantùm debitoris vtilitas sed etiam iuris publici forma versatur. 6 Sed si appellatum non sit, & apud iudicem qui de causa cognoscet liquidò constet de debito, non quidem confirmabitur executio quæ ritè facta non fuerit, 7 verum tamen perinde debitor ad solutionem litísque expensas condemnabitur, acsi executio non minùs ritè quàm rectè facta fuisset. 8 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Idib. Iulijs 1595.

1. De quo sanè dubitari non potest quin sit authenticum ex ijs quæ tradit Papiens. *in form. product. instrum. in verb. exhibens & producens num.* 4 & 12.

2. Pragmatici nostri vulgo legalitatem & legalisationem appellant. Attestationem scilicet à iudice loci factam de legali qualitate & condicione illius qui tanquam notarius confecit instrumentum, & in publicam formam redegit. Papon. *lib. 9. tit. 8. §. 1.*

3. Repugnante scilicet ratione iuris communis quæ non patitur incipi ab executione nisi vbi adest priuilegium in contrarium *l. 1. C. de exec. rei indic.*

4. Idque literis ipsis quas, De debitis, vocant diserté cauetur.

5. Nam nec sigillo creditur nisi sit recognitum, aut tam notoriè verum & cognitum vt pro recognito habeatur à iudice.

6. Quam contemni aut peruerti non oportet Tessaur. *decis. 16. num. 6.*

7. Quod enim contra leges factum est, & contra solitum ordinem iudiciorum, nunquam à iudice ratum haberi debet *d. l. 1. C. de exec. rei indic. cap. quod ab initio cum ibi not. Extr. de reg. iur.*

8. Semper enim facti veritas attendi debet potiùs quàm forma procedendi, nec potest vnquam is qui sentit se debere, iustam habere causam litigandi, nec proinde effugere sumptuum condemnationem *ex reg. l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78 §. 1. vbi Bart. de leg. 2.* Si enim debitor soluisset vtique creditor in exequendo non peccasset, quia nec exequendi necessitatem vllam habuisset. Ideóque solemus dicere subhastationem & executionem quamlibet etiam nulliter factam tenere dummodo facta sit pro debito, nisi debitum offeratur, & recusante creditore obsignetur vt stylo Senatus nostri cautum est.

DEFINITIO IV.

Pendente quæstione De rationibus reddendis non est locus prouisionali condemnationi inter socios nisi contra moroſos, idque condemnatione in rem ipsam magis quàm in personam concepta.

CVm de rationibus reddendis agitur, non solet pendente lite locus esse prouisionali, vt vocant, adiudicationi, 1 quia priusquàm reddita sint constare nequeat vter debitor sit aut creditor, 2 multóque minùs quantum debeatur. 3 Si tamen ex pluribus socijs ad rationes reddendas inuicem obligatis, quidam parati sint reddere, & librum offerant ex quo appareat ritè confectas & compositas rationes: 4 alij verò moram contrahant, nec iudici reddendarum rationum formam præscribenti obtemperent, æquum est propter moram interim eos condemnari. 5 Quo tamen casu condemnationem sic concipi oportebit vt non tam socij debitoris personam demonstret, quàm res ipsas quæ lucri & quæstus iure ex societate prouenerunt. 6 Itaque si fortè nomina quædam contracta sint minùs idonea, solui ex ijs poterit, 7 si non ipsius socij culpa contracta proponantur. Tum enim imputari socio posset cur mala nomina fecisset. 8 *Ita Senatus* in causa heredum Henrici Bay contra heredes Nicolai Grand 8. Cal. Sept. 1586.

1. Ne quidem ad sumptum litis *l. imperatores 17. D. de tutel. & rat. distr.*

2. Cùm fieri possit & fiat plerumque vt qui rationes reddere debet sit creditor, adeò vt ob eam causam exactio rationum plerumque differatur *l. 1. §. vlt. D. de constr. tutel. & vtil. act. l. 3. in fin. C. eod.*

3. Semper autem debet esse liquidum id quod deducitur in condemnationem prouisionalem aut saltem liquidabile in promptu & incontinenti. Alioquin non posset deduci in condemnationem vt neque in compensationem *l. vlt. in fin. C. de compens.*

4. Ad eam scilicet modum quem præscribit Iureconsultus *in l. cùm seruus 8. D. de condic. & demonstr.*

5. *Arg. cap. sæpe Extr. de in integr. restit.* Suam enim cuique moram non solùm non prodesse *l. hominem 37. D. mandati*, sed etiam nocere oportet *l. in condemnatione 173. §. vn. cuique de reg. iur. l. socium 60. D. pro socio.*

6. Satis enim faciendum est socio ex rebus & lucris societatis ante omnia quantum fieri potest *l. si vnus ex socijs 67. in princ. & §. 1. l. cùm duobus 52. § cùm duo & § seq. al. às l. si frater & pas. D. pro socio.*

7. Nam a l sociorum omnium onus pertinet, quod ab aliquibus seruari non potest cum per societatem non minùs damni, quàm lucri communio ineatur *d. l. si vnus in fine principij.*

8 Tenetur enim socius ex culpa adeóque ex sola negligentia. Adeò vt nec si in alijs plerisque societatem auxerit compendium tamen eam negligentia compensetur *l. non ob eam 21. & seq. D. pro socio d. l. cùm duobus 52. § verum ergo l. socium 72. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Potest locus esse prouisionali condemnationi pendente lite appellationis interpositæ à sententia computationis.

SEd & rationibus redditis si à computatione facta, fuitáque prouocatum sit, potest appellatione pendente locus esse prouisionali adiudicationi aduersus condemnatum, 1 si modò ab ijs computatio facta sit quibus rationes subducendi computandique potestas data erat, 2 interueniente vt fieri solet pacto De ratum habendo quicquid ab ijs gestum esset & constitutum. 3 *Ita Senatus* pro Domina de Charrin contra procuratorem Turrellum. *Sine die.*

1. Quinimò interdum etiam ante condemnationem si appareat rationum redditionem differri dolo malo & tergiuersatione illius qui rationes debet reddere Ioannes Papon. *lib. 18 synagm. tit. 1 §. 4.*

2. Qui arbitri rationum dicuntur & instar iudicum obtinent à quibus ideò appellari potest & debet, vt & ab illis de quibus *l. ab arbitro 9 & seq. D. qui satisd. cogant.*

3. Habet enim hæc clausula illam vim vt impediat ne possit contraueniri, neque de iure, neque de facto, vt tractat Guid. Pap. *quæst. 367. num. 2. post glos. singul. ad l. id quod pauperibus C. de epis. & cleric.* Bart. *in l. mutuum 9. §. volenti col. 2. vers. item verbum ratum refertur D. quod met. caus.*

DEFINITIO VI.

Valet interlocutio & iusta est de conficiendo inuentario non obstante vt aiunt oppositione & appellatione vt res collocetur in tuto.

PLacuit rectè interlocutum iudicem qui actori dicenti se dominum petentíque iure commissi bona defuncti hominis tanquam dedititij permiserat inuentarium conficere non obstante intercessione aut appellatione: 1 licèt tùm de iure actoris nullomodo constaret, 2 adeóque iam ab eodem iudice condemnatus is esset in eiusdem iuris (pro aliis tamen bonis) persecutione. 3 Nimirum quoniam alioqui facilè futurum sit vt suorum iurium de quibus constare posteà poterit fructu & emolumento dominus priuetur, Nisi iam inde ab initio describatur quid quantúmque in hereditate sit. 4 Maximè quòd ab ea sententia dominus prouocauerat qua fuerat condemnatus. 5 Hoc tamen adiecto temperamento, vt bonorum mobilium descriptio fieret, non etiam immobilium 6 aut instrumentorum. 7 Nam ex instrumentis panderentur secreta patrimonij, 8 quod facto bonorum mobilium

mobilium inuentario non contingit.9 Planè æquum visum est instrumenta in certo loco sic deponi vt in tuto collocentur,10 & signetur arca in qua recondantur, ne fraus vlla fieri possit, maximè si possessoris persona sit suspecta.11 Sed & quod diximus bonorum mobilium faciendam esse descriptionē, sic accipiendum est vt ne tamen possessio ei qui possidet auferatur: 12 quod pragmatici nostri dicunt *sans deplacer. Ita Senatus* 6. Id. Decēb. 1588.

1. Intellige hoc tamen addito vt neque intercessioni neque appellationi præiudicium vllum fieret si quam interponi contingeret. Nunquam enim aut intercessionis aut appellationis auxilium denegandum est *l.1. D. de appell.* iunct. *l. vnic. C. de sent. præf prator.*

2. Nam quod dici solet actoris esse vt primùm & ante omnia suam intentionem probet *l.4. C. de edend. l. actor* 23. *C. de probat.* pertinet ad obtinendam sententiam definitiuam non autem ad rem in tuto collocandam.

3. Vt proinde videretur eadem causa vincendi in vtraque lite, & eadem quæstio in vtramque litem deduci, quæ res solet parere exceptionem rei iudicatæ *l. si quis cùm totum* 7. §. *& generaliter D. de except. rei iudic.*

4. *l. 1. §. rectè autem D. vsufruct. quem caueat.* iunct. *l. 1. cum ibi not. C. de vsufr. l. cùm plures* 15. *D. de reb. autor. iudic. possid.*

5. Atque ita vim condemnationis non tantùm suspenderat, sed etiam extinxerat *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpil. l. furti* 6. §. 1. *D. de his qui not. infam. l. si causa cognita* 32. *C. de transact.*

6. Immobilium enim describendorum non tanta est necessitas cùm non tam facilè aut aperire possint, celari autem nullomodo.

7. *Arg. d. l. cùm plures* ibi: *non vt describant corpora ipsa instrumentorum D. de reb. autor. iudic possid.*

8. Quod ne fiat cauendum est, quia valde interest cuiusque *l. vlt. C. de alim. pupill præst. l. 2. vers. quid enim tam durum C. quand. & quib. quart pars lib.* 10. *it* 34.

9. Secreta enim non in mobilibus sunt sed in instrumentis.

10. Semper enim curandum est quantum fieri potest vt res sit in tuto *l. quoties* 80. *de verb. oblig. l. postquàm* 5. §. 1. *D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat. l. Imperatores* 21. §. *vlt. D. de appellat. l. ille à quo* 13. §. 1. *vers. quid ergo in fin. D. ad SC. Trebell. l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil. l. curent* 22. *D. de testib.*

11. Quomodo plerumque suspecta est vel fide vel facultatibus, vel qua alia de causa. Omnes enim sibi malunt bene esse quàm alteri.

12. Est enim magnum commodum possessionis §. *commodum Inst. de interd.* ideóque nemo facilè priuandus est commodo suæ possessionis & sine causa *d. l.* 5. §. 1. *vt leg. seu fideic. seruand. caus. caueat. d. l.* 21. §. *vlt. de appellat.*

DEFINITIO VII.

Petenti diffinitiuam adiudicationem potest fieri prouisionalis.

ACtori diffinitiuā sententiā vrgēti interlocutoria, &, vt loquuntur, prouisionalis seu fiduciaria adiudicatio fieri potest:1 nec videbitur iudex vltra petita iudicasse: 2 cùm qui plus petit, vtique petat & quod est minus.3 Neque ad rem pertinet quod is cui fiduciaria adiudicatio fit satisdare cogitur de re restituenda, 4 quod plerumque difficile est cùm non tam facilè fideiussor inueniatur. 5 Nam neque sententia pro se reddita vti cogitur si nolit.6 Atqui, inquies, onerabitur ea ratione actor emolumento iudicati. Fateor, Sed sibi imputet qui non est protestatus nolle se interlocutoriam vllam consequi adiudicationem, rémque petiit absolutè. 7 *Ita Senatus* pro D. de Iacot contra Ioannem Rauassot Prid. Cal. Ianuar. 1590.

1. Scilicet cùm iudici nondum bene liquet vt possit ferre diffinitiuam sententiam. Alioqui nunquam locus est prouisionali condemnationi si possit ad definitiuam perueniri *l. 3. in princ. D. vt in poss. legat.*

2. Quod facere nunquam debet *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vt fundus* 19. *D. commun. diuid.*

3. *Arg. l. 1. §. si stipulanti De verb. oblig. l. non debet cui* 21. *De reg. iur.*

4. Papon. *lib.* 18. *tit.* 1. *De prouisions* §. 36.

5. *l. 2. §. pen. D. de iudic. cum similib.*

6. *l. si iudex circumuento* 41. *D. de minor.*

7. Ac proinde omni meliori modo, Nec minus prouisionaliter quàm definitiuè.

DEFINITIO VIII.

Non audiendus est appellans si ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare posuit.

CVm tu à me fundum emisses, & ego dolo malo tuo factam emptionem dicerem, ob idque peterem à iudice prohiberi te ne in fundi possessione me turbares quo usque tu iudici venditionis instrumentum exhibuisses, ex cuius inspectione de dolo tuo constiturum esset, iudex petitionem meam admiserat, réque inaudito ita fieri iusserat. Si ab eo iussu appellaueris priusquàm instrumentū iudici exhibueris, non es audiendus. Etsi enim parùm iustè feciisse videtur iudex qui te absente iuri tuo quodammodo detogauerit,1 illa tamen ratio iustam facit interlocutionem quòd & exhibendi instrumenti potestas tibi relicta est,2 & iudici saluum manfit ius tollendæ ac reuocandæ interlocutionis si exhibito quandocumque instrumento ita fieri debere cognosceret. 3 Denique ita se res habet vt quotiescumque ille ipse iudex qui aliquid iussit vetuitve contrario imperio tollere idipsum potest non sit admittenda appellatio.4 Sunt enim huiusmodi interlocutiones (vulgò *decreta* malè vocant cùm fiant sine causę cognitione 5) omnino momentaneæ. Propter quam causam nec ab iis vllo casu permissa est iure ciuili appellatio. 6 Atqui, inquies, nemo cogitur possessionis suæ titulum exhibere.7 Ita est. Sed hoc ipsum apud iudicem dicere debuisti, qui si te nihilominus ad exhibendum cogere voluisset, tùm verò iustam appellandi causam habuisses.8 *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Iul. 1590.

1. Quia nullum iudicium est tam summarium in quo non sit pars citanda *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. nam ita* 39. *D. de adopt.*

2. Cogitur autem semper actor exhibere titulum ex quo agit non item possessor titulum ex quo possidet *l. nullo* 23. *C. de rei vindic. l. cogi* 11. *C. de hered. petit.*

3. Quoniam quod per interlocutionem iussit vetuitve iudex contrario imperio tollere potest *l. quod iussit* 14. *D. de re iudic.*

4. Sunt enim appellationes aliquo modo odiosæ quia continent expostulationem de iniquitate iudicis qui sententiam tulit *l. prafecti* 17. *D. de minor. l. 1. D. de appellat.*

5. Decretum siquidem est quod constituitur causa cognita *l. nec quicquam* 9. §. *vbi decretum D. de offic. proconf.*

6. *Not. ad d. l. quod iussit*, scilicet cùm interlocutio potest reparari per diffinitiuam *l. ante sententiam* 7. *cum ibi not. C. quor. appell. non recip.* Excipe varios casus quos refert Guid. Pap. *quæst.* 75. *& quæst.* 12.

7. *l. cogi* 11. *C. de petit. hered.*

8. Itaque videris hoc casu appellasse à futuro grauamine; quòd iure canonico non licet quamuis iure ciuili aliud esse scribat Guid. Pap. *quæst.* 436. *num.* 33.

DEFINITIO IX.

Deferendum est appellationi ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ.

SIue iudex se competentem iudicem, 1 siue desertā appellationem esse pronuncier, interlocutoria tantùm sententia est, 2 sed tamen vtraque talis quæ habeat vim diffinitiuæ: 3 Ideóque si appellatū sit appellationi deferre quilibet iudex debet, ne in appellationis præiudiciū contra superioris magistratus autoritatem attentasse videri possit.4 Eóque iure *Senatus* noster passim vtitur.

1. *Glos. in Auth. habita in glos. fin. in fin. C. ne filius pro patre.* Guid. Pap. *quæst.* 10. vbi ait interlocutoriam esse sententiam siue pronunciatum sit de competentia iudicis, siue super aliqua exceptione vel dilatoria, vel peremptoria, siue super interpositione secundi decreti, & ideò ab his interlocutionibus appellandum esse in scriptis, & causa appellationis inserta

Ex cap. coactis de appellat. in 6. Idem est in pronunciationibus quæ fiunt in executionem sententiæ diffinitiuæ. Idem Guid. Pap. *qu.* 11. Sententia autem interlocutoria quæ vim habet diffinitiuæ illa est quæ parit præiudicium in causa principali, Guid. Pap *quæst.* 12. vbi addit tria esse genera sententiarum. Alias esse interlocutorias, alias definitiuas, alias mixtas.

2. Intellige si appellatum fuerat ab interlocutoria duntaxat, non item si à definitiua secũdùm distinctionem Guid. Pap. *quæst.* 220. *& quæst.* 11.

3. Idem Guid. Pap. *quæst.* 12. *num.* 4. post Bart. *ad l.* 2. *C. de episcop. audient. quæst.* 14. *& in l. cùm Titia D. de accusat.*

4. *l. vnic. D. nihil innou. appellat. pendent.*

DEFINITIO X.

Qui paratus est probare solutionem reddendo rationes quæ non intricatæ sint sed expeditæ, non est interim prouisionaliter condemnandus, maximè si habeat præsumptionem.

IVdicem qui inaudita parte inhibuerat executionem instrumenti authentici, & vt pragmatici vocant guarétigiati, perperam interlocutum fuisse constabat, aut locutum potiùs quàm interlocutum, qui non inter collitigatores sed vni tantùm ius dixisset. 1 Sed cùm in appellationis causa appareret debitorem non dolo aut frustrationis gratiâ solutionem denegare, at quia paratum se diceret in promptu docere solutum à se quicquid vnquam debuisset, 2 nec nisi per creditorem stare quominùs rationes cõfestim ponerentur, 3 Æquum Senatui visum est differri condemnationem in id vsque tempus quo rationes vtrimque redditæ subductæque essent, 4 Nec interèà interlocutoriæ adiudicationi locum esse debere, 5 cùm & de egregia quantitate ageretur, 6 & inter mercatores quorum famam, & apud cæteros mercatores existimationem lubrico iniurioſæ executionis committi periculosum videretur. 7 Mouit Senatum quòd neque suspecta erat persona debitoris, 6 & præsumptio aliqua erat contra creditorem. Nam cùm instrumento maior quantitas cõtineretur, petebat ille minorem, & fatebatur solutam sibi partem debiti, nec tamen curauerat vt solutionis professio aliqua instrumento inferretur. 9 Sed illud præcipuè, quòd nec implicitæ nec multiplices erant rationes quas inuicem poni debitor postulabat, vt facilè statimque sciri posset, quid & quantum deberetur. Nam si altiorem ea res indaginem requireret, 10 haud dubiè interèà pro creditore pronunciandum esset, oblata præstitáque per eum vt fit satisdatione, De restituenda omni pecunia quam indebitam fuisse ex litis euentu tandem constitutum esset. 11 *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Pic contra N. Castagner prid. Id. Maij 1591.

1. Cùm bonus iudex nihil vnquam decernere debeat nisi audita vtraque parte *cap.* 1 *de caus. poss. & propr. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

2. Quod pragmatici dicunt per modò constat, modò agatur *l.* 3. *D. vt in poss. legat.*

3. Vt proinde æquum esset creditori moram suam nocere *ex reg. l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique & l. in omnibus causis* 39. *De reg. iur.*

4. Ne alioqui sua creditori frustratio prodesset *l. hominem* 37. *D. mandat.* Item quia pro facto habetur quod incontinenti fieri potest *d. l.* 3. *vt in poss. legat. l. ille à quo* 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

5. Interest enim cuiusque non soluere potiùs quàm solutum repetere *l.* 3. *D. de compens. at. l. si stipulatus* 15. *D. de fideiuss.*

6. Cuius numeratio non ita facilè poterat esse in expedito *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.*

7. Minuit enim ea res existimationem apud bonos & graues viros, quod sufficit *l.* 5. §. *aduersus D. de doli except.* Non potest autem fieri talis executio quin debitoris suspecta fiat fides aut suspectæ facultates, *arg. l. si verò* 5. §. 1. *D. qui satisd. cogant.*

8. Quo casu minor ratio est vt creditori consulatur *l. si fideiussor* 2. §. *vlt. eod.*

9. Quasi ex instrumento per quod non potest probari totũ debitum in ipso contentum nec pars debiti probari possit. Et quasi ex probata solutione partis præsumenda sit solutio totius debiti, cum creditor partem accipere non cogeretur ex ratione iuris, de qua *in l. qui Iam* 11. *D. de reb. credit.*

10. *Vt in l. ille à quo* 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

11. *arg. l.* 1. *& tot. tit. D. si cui plusquàm per leg. falcid.*

DEFINITIO XI.

Etiam post recognitionem chirographi & latam interlocutoriam super iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris, admittuntur exceptiones peremptoriæ.

CVm ob contumaciam debitoris non parentis, pronunciatum est pro chirographo ex quo agitur, vt & pro agnito habeatur & instrumenti authentici iure censeatur, adeóque ex eo tempore secundùm ius quo vtimur, pignoratitium faciat creditorem qui fuerat tantùm chirographarius, 1 Non idcirco statim cõdemnandus est debitor, sed iterum citandus vt causam dicat propter quã non debeat sequi condemnatio. 2 Itaque si tum ad iudicem veniat, & obiiciat exceptionem non numeratæ pecuniæ intra legitima tempora aut Senatusconsulti Macedoniani aut Velleiani aut simulationis vel falsitatis aliámve similem quæ ad rem faciat, 3 perinde audiendus erit, acsi ab initio contumacia nulla interuenisset: 4 Nec quod hypothecæ ius creditori acquisitum est, faciet vt de crediti quoque iure quasi in necessarium antecedens pronunciatum videatur, eo prætextu quòd pignoris obligatio accessoria sit ad principalem, nec sine principali possit subsistere. 5 Sic enim intelligenda est iudicialis illa pignoris constitutio, si iustum debitum esse appareat secuta quandocumque condemnatione. 6 Proinde cùm tacitam illam condicionem habeat, 7 quæ deficit opposita iusta exceptione, non erit necessarium debitori aduersus eam interlocutionem rescriptum Principis siue ad appellandum si is iudex sit à quo appellari possit, 9 siue ad Senatusconsultum per viam supplicationis impugnandum si Senatus ipse pronunciauerit. 10 *Ita Senatus* in causa N. Claudij de la Balme & Dominæ d'Antremons Cal. Febr. 1593.

1. Hoc enim iure vtimur ex eo pragmaticorum errore quẽ nos retulimus & refutauimus in *Error.* 1. *Decad.* 1. *De error. pragmat.*

2. Quod pragmatici nostri dicunt *pour deffendre à la condemnation.*

3. Intellige, de exceptione quæ sit peremptoria, quales sunt omnes hic enumeratæ. Nam dilatoriæ non possunt opponi post litem contestatam *l. exceptionem* 19. *C. de probat. l. pen. C. de except.* nec proinde post contumaciam, quæ pro contestatione est.

4. Non est enim absoluta ista contumacia propter quam reus coercendus sit damno litis, vt *in l. contumacia* 53. *D. de re iudic.*

5. *Ex reg. l. cùm principalis* 178. *de reg. iur.* iunct. *l. debitor* 59. *ad SC. Trebell.*

6. Supponendo scilicet terminos habiles qui semper sunt supponendi *vulg. iurib.*

7. Expressam enim condicionem habere sententia non potest *l. in sententiis* 59. §. *qui sortis De re iudic.*

8. *l. lecta* 40. *D de reb. cred. l. nihil interest* 112. *de reg. iur.*

9. Quomodo solet maioribus dari restitutio vt scilicet possint appellare *l. vlt. D. de in integr. restit.*

10. Secundùm ea quæ diximus *in fi. De sent. præf. prætor. supr.*

DEFINITIO XII.

Restitutio fructuum non venit in prouisionalem condemnationem.

CVm pendente lite prouisionalis & fiduciaria fit adiudicatio, cauere iudex debet ne quid in præteritum tempus statuat, sed tantùm in futurum. 1 Pertinet enim ad sententiam diffinitiuam, vt de fructuum perceptorum restitutio-

restitutione pronuncietur, eo demùm tempore quo negotium principale terminatur. 2 Itaque improbauit Senatus noster factum inferioris iudicis, qui iusserat exactas per Syndicos pecunias lite pendente restitui ei cui non nisi momentaneam immunitatem concedebat. 3 *In causa* Isabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici & Syndicorum Sancti Petri d'Atbigny Non. Febr. 1593.

1. Nam & ideo prouisiones à pragmaticis appellantur quod huiusmodi adiudicationes fiant vt prouideatur actori in tempus futurum. Nam pro tempore iam præterito remediis non prouisione opus est.

2. Quia nec alij sunt restituendi fructus quàm ei qui ostenderit se in principali negotio iustam habere causam *l. 2. & 3. C. de fructib. & lit. expens.*

3. Quæ proinde poterat per definitiuam reuocari *l. moneor. 4. C. de feru. export.*

DEFINITIO XIII.

Nec vsuræ veniunt in prouisionalem condemnationem, nec id quod interest secus in augmento monetæ.

IDem iuris est de vsuris & eo quod interest, vt condemnatio si qua eo nomine facienda sit in finem vsque litis & iudicij differatur. 1 Secus quod ad augmentum monetæ pertinet, quia cùm sit pars debiti venit etiam in prouisionalem summæ debitæ adiudicationem. 2 *Ita Senatus* pro Illustri D. Ioanna de la Chambre Domina de Charrin contra D. de la Cuille prid. Non. Iulij 1593.

1. Intellige si id quod interest & vsuræ debeantur propter morã duntaxat & officio iudicis vt *in l. qui per collusionẽ 49. §. 1. de action. empt. l quæro 54. D. locat.* Aliud enim est si in obligatione sint & petantur iure actionis *l. vsura 121. De verb. signif.*

2. Nihil enim aliud est augmentum monetæ quàm debitum ipsum pecuniarium nõ immunutum per deteriorationem monetarum vt not. *ad l. cùm quid 3. D. de reb. cred. l. Paulus 99. aliàs l. creditorem D. de solut.*

DEFINITIO XIV.

Prouisionalis sententia tollitur per diffinitiuam. Sed reuiuiscit si à diffinitiua sit appellatum.

CVm post interlocutoriam & prouisionalem sententiam quæ non obstante appellatione mandari executioni potuit, 1 secuta est definitiua condemnatio, constat absorberi prouisionalem tanquam minorem per definitiuam pleniorem: 2 exemplo eius quod dici solet Pluribus obligationibus diuersę potestatis in eadem persona concurrentibus minorem perimi per maiorem. 3 Itaque non erit in arbitrio victoris vt ex prouisionali agere possit si id malit, 4 sed vt ex sola definitiua agat necesse est. 5 Quid ergo si à definitiua prouocatum sit? Resuscitabitur actio quæ primùm ex prouisionali competierat, 6 quoniam cùm appellatio extinguat iudicatum, 7 res ad eum statum reducitur in quo erat priùs quàm iudicatum esset. 8 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro R. D. Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay Senatore clariss. contra Canonicos de Meximieu 3. Id. Aug. 1593.

1. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 2. supr.*

2. Quia nec prouisionalis condemnatio fit nisi ad tempus & quousque feratur definitiua sententia *l. moneor 4. C. de ferv. export.*

3. *l. si rem 13. D. de duob. reis l. debitori 50. D. de fideiuss. l. si duo 93. D. de solut.*

4. Nemo enim agere potest ex sententia quæ per aliam extincta sit & sublata, neque ex litigatorum arbitrio possunt pendére ista quæ sunt iuris publici Tessaur. *decis. 26. num. 6.* post Ias. *ad l. quæ de legato num. 7. & 8. de legat. 1.* Sunt tamen qui putent posse simul & semel ferri interlocutoriam sententiam & definitiuam. De quo vide Guid. Pap. *quæst. 436. num. 75.*

5. Quæ scilicet liti finem imposuit *l. 2. D. de re iudic. l. minor 40. D. de minor.*

6. Quasi interim non tam fuerit extincta quàm cessauerit quandiu non fuit appellatum *arg. l. qui res 98. §. aream D. de solut.*

7. *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam.*

8. Quo tempore certum est prouisionalem sententiam potuisse mandari executioni nõ obstante appellatione & absque eius præiudicio, vt diximus *Defin. 2. supr.*

DEFINITIO XV.

Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ sit paris aut minoris æstimationis quousque æstimatio secuta sit.

QVod priuilegium iuridicis maioribus datum est vt sententias etiam diffinitiuas à se redditas quæ summam quinque & viginti florenorum non excedant iubere possint mandati executioni non obstante appellatione, sub onere tamen præstandæ satisdationis, 1 ad eas causas non pertinet in quibus agitur de re mobili quantumuis vili & modicæ æstimationis, quoadusque facta sit æstimatio, 2 vt hoc ipsum sciatur an excedat constitutam quantitatem quinque & viginti florenorum. 3 *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Villette & Ioannæ Brunier 14. Cal. Decemb. 1593.

1. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

2. Tanti quippe vnaquæque res esse creditur quanti æstimatur ex communi hominum opinione quod ipsum ante factam æstimationem semper incertum est *l. precia rerum 63. D. ad leg. falcid. l. si seruus 33. D. ad leg. Aquil.*

3. Quid enim si quis vellet pluris emere rem quæ tamen minoris esset vt *in l. libertus 36. D. de bon. libert. l. 1. §. & aliàs videamus D. si quid in fraud. patron.*

DEFINITIO XVI.

Sumptus litis tametsi excedant quantitatem priuilegio definitam gaudent tamen priuilegio debiti principalis.

EX contrario si agatur de sumptibus litis quæ pro tam modica summa quinque & viginti florenorum instituta sit, mandatur executioni sententia etiam pro impensis, ad quantamcumque ascendant vsque quantitatem, propter vulgatem iuris regulam quæ facit vt accessorium omne sequi debeat naturam sui principalis. 1 *Ita Senatus* sæpius.

1. *Ex reg. Accessorium de regul. iur. in 6. cum concord.*

DEFINITIO XVII.

Regulariter non cogitur iudex sibi sumere adsessorem etiamsi alteruter litigatorum petat id fieri suis sumptibus.

IVdex ab vno ex collitigatoribus requisitus vt ad ferendam sententiam eligat sibi adsessorem, petentis desiderio satisfacere non cogitur. 1 Nec si quantò maiores ob eam causam sumptus futuri sunt, litigator offerat. 2 Est enim id positum in iudicis arbitrio & potestate; 3 Quemadmodum & illud, An litis quæ agitatur decisionem dubiam, maioríque consultationis esse putet necne. 4 Quòd si proponas suspectũ, fugare eum & reiicere solito iudiciorum more litigator debet. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 7. sup. Ne quis in sua caus. iudic. vel ius dicat.

1. Excipe tamen quosdam casus in quibus necesse est adhiberi non vnum sed duos adsessores vt puta si pronunciandum sit super possessorio in materia beneficiali, sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

2. Fit enim sumptus maior accepto adsessore cui scilicet honorarium ex ea causa debetur non de publico vt olim iis adsessoribus de quibus *in l. diem functo 4. & tot. tit. D. de offic. adsess. sed ex are litigatorum.*

3. Sicut nec adsessor esse quisquam cogitur,cùm præmiorũ spe a l consilium vocandus sit,non metu cogendus vt scriptum est *in l.1.C.de adsess.*

4. Tùm enim maximè sumi solent adsessores cùm quæstio siue facti siue iuris valde dubia esse creditur.

5. Nec enim cogitur quisquam coram suspecto iudice litigare *l.apertissimi* 16.*C.de iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Contumacia omnimodo purganda est refusione sumptuum licèt contumax condemnatus sit alio non apparente.

PRæcedente contumacia condemnatus his verbis additis *alio non apparente*,non priùs audiendus est, quàm purgauerit cõtumaciam refusis in eam rem sumptibus, 1 Nec enim plus hac parte iuris habere potest propter verba illa addita quàm si addita non fuissent. 2 *Ita Senatus* in causa Claudij Brunet & Nicolaæ Blanc 5.Cal. Sept. 1595.

1. Nec enim contumax potest audiri quandiu contumax est *l.1.C.quor.appell. non recip.* Contumacia autẽ non purgatur nisi sumptuum refusione *l properandum* 13.*l.sancimus* 15. *C.de iudic.*

2. Cùm his verbis contumacia notetur potiùs q̃ purgetur.

DEFINITIO XIX.

Litem ab inferiore iudice euocare non potest quisquis maior est,sed is tantùm qui superior.

EVocatio litis ab inferiore iudice fieri non potest nisi per superiorem magistratum qui appellari possit.1 Itaque si lis coram Sabaudiæ iuridico maiore pendeat, nõ poterit Curia Rationalium eam euocare.2 Nec si de ea re agatur,quæ ad eius Curiæ cognitionem pertineat, quia nunquam Rationales à iuridico maiore Sabaudiæ,aut alio inferiore iudice appellantur.3 In conseruatore tributi commutatorij aliud est : in iis nimirum causis in quibus ab eo ad Rationales appellatur, 4 Neque enim appellatur in omnibus : sed in iis tantùm in quibus non inter priuatos agitur : 5 sed de solius Principis iure.6 *Ita Senatus* in causa D. Sappin magistri computorum, & Emanuelis Dian Thesaurarij generalis 8.Maij 1596.

1. *Not.in l.vbi acceptum* 30.*D.de iudic.* Dixi *Defin.* 1. *supr. ill. eod.tit.*

2. Quamuis ea Curia supremam hodie habeat potestatem, in iis nimirum quæ ad ipsius iurisdictionem pertinent.

3. Sed Senatus noster ille est qui ab omnibus magistratibus inferioribus appellatur, tanquam superior & solus habens iurisdictionem superioritatis contentiosam. Itaque supremæ Curiæ Rationalium iurisdictio maior est quàm sit illa iuridici maioris Sabaudiæ sed non superior.

4. Nam quod ad causas istas pertinet non potest dubitari, quin conseruator tributi commutatorij non tantùm minor sit suprema Rationalium Curia,sed etiam inferior.

5. Quia inter priuatos nulla est cognitio Rationalium, vt nec olim fuit procuratoris Cæsaris *l.1.C.de pedan.iudicib.l.*1.*C. de iurisd.omn.iudic.l.*2.*C.si aduers fisc.*

6 *d.l.*2.*C.si aduers.fisc.l.si vt proponis* 5.*C.de bon. proscript.l. frustra* 8.*C.de sentent.pass.& restit.*

DEFINITIO XX.

Interlocutiones reparabiles possunt mandari executioni non obstante appellatione.

INterlocutiones quæ pertinent ad ordinationem litis & iudicij,si per diffinitiuam sententiam sint reparabiles, 1 mandari possunt executioni non obstante appellatione, 2 etiamsi inferior nec ducalis iudex proponatur is qui talem edidit interlocutionem.3 *Ita Senatus* in causa Antonij Chardon & fratrum contra Petrum Ludouicum de Lallee 19.Mart.1596.

1. Nec enim omnes interlocutoriæ sunt reparabiles.Quænam autem illæ sint, vide apud Petr. Rebuff. *in tractat. de sentent.exec.*

2. Ne scilicet alioqui mora fiat iudicio & iudicato.Quam ob causam nec permissa est iure ciuili appellatio ab interlocutoria *l.ante sententia tempus* 7.vbi omnes notant *C.quor. appell. non recip.*

3. Nam in Ducalibus iudicibus qui sunt maiores minùs mirum hoc esset,ex iis quæ dixi *Defin.*2.*num.*6.*supr.eod.*

DEFINITIO XXI.

Pratextu rationum reddendarum nulla potest fieri prouisionalis adiudicatio quousque redditæ sint & finitæ.

INter eos qui de rationibus reddendis contendunt,nullus adiudicationi prouisionali pendente lite locus est, nisi redditis prius positisque & finitis rationibus. Neque enim prius liquet iudici, cui omnimodo liquere debet priusquam ad vllam etiam fiduciariam perueniat condemnationem.1 Si tamen inter fratres aliósve coheredes iudicium familiæ erciscundæ acceptum proponatur,non eò magis mora diuisioni fieri debebit,quòd alter alteri ex mutuæ administrationis causa de reddendis rationibus sit obligatus.2 *Ita tractatum est* in publico Auditorio inter fratres De Curtille 4.Mart.1597.

1. Ioann.Papon.*lib.*15 *syntagm.tit.*8. §.1. Addens §. 2. etiam post finitas subscriptásque rationes non posse tamen procedi via executiua,sed incipiendum esse ab actione,quòd eiusmodi scriptura sit priuata non publica. Nec tamen dubitat quin eo casu possit & debeat locus esse prouisionali adiudicationi.

2. *Arg.l.hæc autem* 5.§.1.*D.quib.ex caus. in poss.eat. l. non ignorat.* 9 *C qui accus.non poss.*

3. Est tamen hic casus vnus ex illis in quibus ad eundem iudicem eundum est *l.* 1. *&* 2. *D. de quib reb.ad eund.iudic.eat.* Facit *l.quidam existimauerunt* 21. *D.de reb. credit.* Vide tamen *l.*1.§.*vlt.D.qua sent.sine appell.rescind.*

TIT. XVI.

De sentent.quæ pro eo quod inter.

DEFINITIO I.

Possessor pignorum condemnatus ad id quod interest creditoris non tenetur ad restitutionem fructuum supra vsurarum modum.

EGerat creditor hypothecaria aduersus tertium possessorem & obtinuerat,condemnato possessore in id omne quod creditoris interesset. 1 Cùm creditor tanti sua interesse diceret quãti essent fructus quos lite pendente possessor perceperat, 2 Senatus audiendum putauit possessorem, qui creditori offerret quantum in singulos annos vsurarum nomine pendere debitor ex conuentione debuisset, Nempe quod licèt longè pluris essent fructus, 3 non tamen pluris interesse videretur creditoris 4 qui fructum superfluum in sortem computare,si haberet, cogeretur.5 *Ita Senatus* 21.Martij 88.

1. Nam in actione hypothecaria fit condemnatio quanti interest creditoris si res obligata non restituatur *l. si fundus* 16. §.*in vindicatione l.si inter* 21.§.*vlt.D.de pignor.*

2. Nimirum quia eos fructus percepisset ipse si moram passus non fuisset *l.Iulianus* 17.§.1.*D.de rei vindic.*iunct.*l. prætereà* 20.*eod.l illud quoque* 40.*de petit.hered.*quia quale quid est cùm petitur tale dari debet *l.* 2.*D.de vsur.*

3. Quàm

3. Quàm scilicet faceret computatio legitimarum vsurarum ex conuentione debitarum.

4. *Arg.d.l.si inter 21.§. vlt.*D.*de pignor.*

5. Certum enim est fructus pignoris in sortem imputari præterquam si sit contracta antichresis *l.1.2.3.& pass.C.de pigne act.* Videtur tamen hæc ratio tum bona esse cùm agitur contra debitorem ipsum non etiam si agatur contra possessorem vt constat ex *d.l.si inter §.vlt.D.de pignor.*

DEFINITIO II.

Condemnatio ad id quod interest ob litis vexationem solet taxari moderata quantitate. Aliud est in eo quod interest actoris rem petitam suo tempore habuisse.

ETsi nemo ignorat quãti cuiusque interfit vt nec sumptibus nec incommodis litis malè vexetur siue actor ille sit siue reus,1 Eo tamen iure vtimur vt ex hac causa vix vlla vnquam fiat condemnatio, 2 præterquàm si euidens calumnia dolúsque condemnati detegatur.3 Quo etiam casu ne nouæ litis ex re iudicata nascatur occasio 4 solet Senatus eodem iudicio ac veluti breui manu pro arbitrio taxare quantitatem eo nomine debitam, eámque moderatissimam,5 quia quatenus cuiusque interfit in facto non in iure consistit, 6 indéque sæpiùs euenit vt probationum inopia id quod interest ad exiguam summam deducatur. 7 Aliud est cùm de eo quæritur quod actoris interest petitã rem suo tempore habuisse: 8 Nam si iure obligationis siue ex natura iudicij bonæ fidei quod accessionum præstationes admittit,9 debeatur id quod interest, omnimodo deducendum est in condemnationem, & ex probationum fide æstimandum.10 *Ita Senatus* extempore 8.Cal.Decẽb.1590.

1. *l.minoribus 6.D.de minor.l.pen.D.de liber.legat.l.1.C.de administr.tutor.*

2. Id est in id quod interest victoris.

3. Nec enim debet vnquam impunita manere calumnia si quando deteg itur, vt neque dolus *l.procurator 11.in fin.*D. *de doli mal.except.l.1.§.1.*D.*si mulier ventr.nom.calumn.cauf. in poff. eff. dicet.*

4. Id enim semper agit Senatus quantum potest ne fiant de lite lites. Sicut ob hanc causam noluit prætor obligationes ex obligationibus fieri *l.4.§. ait prator D. de re indic. l. minor 40. in princip.*D.*de minor.*

5. Quomodo in obscuris semper sequimur quod minimum est vt habet iuris regula *l.semper in obscuris 9.de reg.iur.*

6. *l.quatenus 24.eod.tit.*

7. *l.vlt.D.de prator.stipulat.*

8. Quo casu id quod interest præstatur tanquam causa *l. illud quoque 40.C.de petit.hered.l.preterea 20.D. de rei indic.*

9. *l.vsura 34.l.videamus 38.§.penult.D.de vsur.l.socium 60.D. pro socio.*

10. Dummodo sit interesse intrinsecum vt loquuntur *l.si stelilis 21.§.cùm per venditorem* D.*de act.empt.nec excedat duplum in casibus certis l.vnic.C.hoc tit.*

DEFINITIO III.

In eo quod interest non continetur æstimatio actionis adhuc competentis.

OB non tradita per te instrumẽta censualia & emphyteuticaria ex quibus potuissem laudimia, & annuas pensitationes exigere, condẽnatus es quãti mea interfuit.1 Non quãti laudimia sunt veniet in condẽnationẽ, tametsi paratus sim actionibus meis aduersus emphyteutas & possessores tibi cedere, sed quanti duntaxat mea interest, quòd citiùs laudimia exigere non potuerim, si modò adhuc salua sit necdum per longissimi temporis præscriptionem exclusa eorum iurium persecutio.2 Ferè siquidem est vt laudimia ipsa habere videar, qui actionem habeo ad ea persequenda.3 Cui simile illud etiam est quod dici solet, nunquam permittendum mihi vt contra te agere possim de precio eius rei quam ipsam ab alio habere possim. 4 Sed neque in taxationem eius quod interest veniet si quid extra rem impenderim; aut si quid damni passus sim extra rem, licèt neque passurus fuerim neque impensurus si confestim instrumenta tradidisses. Ea namque duntaxat vtilitas æstimanda est quæ circa rem ipsam consistit. *5 Ita Senatus* pro Ioanne Depra contra R. D. Ioannem Baptistam Cauet.3.Cal. April.1593.

1. Quomodo condemnari solet ac debet quisquis non exhibet instrumenta *l.3.§.prætereà l.pen.*D.*ad exhib.l.pen.D.de in lit. inr.*

2. Sic dicimus ob amissa litis acta non statim condemnandum eum qui amisit ad id quod actoris interest si alia acta noua fieri possint. Boer.*quæst.15.num.5.* Facit textus elegans *in l.qui tabulas 27.§.inde potest quæri D.de furt.*

3. *Vulg.l.is qui actionem 15.de reg.iur.l.rem in bonis 52.D.de acquir.rer.domin.*

4. Bart.*in l.si eum seruum num.3.D.de reb.credit.*

5. *l.si sterilis 21.§.cùm per venditorem D.de action.empt.l.inter causas 26.§.non omnia D.mandat.*

DEFINITIO IV.

Id quod interest potest nonnunquam excedere legitimum modum vsurarum.

EMens rem cuius fruitionem difficilem & litium plenam fore prospiciat si cõuenerit vt in eius casum quo habere sibi non liceat, præstentur sibi iii singulos centenos aureos quatuordecim aurei, non tam in fraudem vsurarum legitimarum & centesimæ, quàm ad taxationem eius quod interesse poterat,1 eam quantitatem stipulatus videtur, ideóque pœnæ conuentæ petitionem habet, 2 si modò res empta talis sit cuius reditus in alea & incerto positus tantam vtilitatem afferre possit:3 non item si rei venditæ redditus certam sibique perpetuò constantem habeat æstimationem. 4 Finge enim domum esse venditam, cuius fructus non possit vsurarum quincuncium modum excedere. 5 Aliud sanè dicendum erit, quantumuis eius quod interesse posset color quæsitus sit. *6 Ita Senatus* in causa N.Gilet contra Thomam Palluat D. de Iallamonde Non.Iunij 1593.

1. Scilicet ex consilio Iureconsulti *in l.vlt.D.de prator.stipul.*

2. Quia non tam pro pœna hoc habendum est quàm pro taxatione iusti & legitimi interesse, vt loquuntur *arg. l.vlt. l. obligationum ferè 44.§.vlt.de oblig.& action.*Iunct.*l.pecunie 9.§.1.D. de vsur.*

3. Incertitudo enim & quantitatis & æstimationis fructuum hanc interpretationem & conuentionem facilè admittit *arg.l. oleo 23. C.de vsur.l.si ea pactione 14.eod.*

4. Qualem semper habet pecunia in republica bene constituta *l.3 D.in lit.inr.*

5. Sic enim solent æstimari fructus bonorum immobilium ad ratam vsuræ quincuncis ita vt vicesimo demùm anno æquent sortem.

6. *Arg.d.l.si ea pactione 14.C.de vsur.*

DEFINITIO V.

Quid veniat in condemnationem & taxationem eius, quod interest emptoris conuenti per hypothecariam.

VEnditor eius rei quæ creditoribus obligata fuerat si ab emptore conueniatur ex stipulatione ad id quod interest, 1 condemnandus est in omne id quod emptor ad inhibendam hypothecariam creditori soluere tam sortis quàm vsurarum cæteratúmque accessionum nomine coactus fuit, quantacumque summa illa sit, cùm tanti re vera interfit emptoris tantúmque ei absit. 2 Neque audiendus erit venditor si obiiciat ex Iustiniani constitutione id quod interest excedere duplum non posse.3 Duplum enim intelligendum est, quod ad sortem attinet, ac pecuniam quam emptor numerauit. 4 Præsertim cùm in venditoris potestate sit facere ne stipulatio committatur, néve teneatur in id quod interest ex ea causa, Nimirum si quicquid debetur creditori hypothecariam exercenti præstare paratus sit. 5 Semper enim emptori ha-

bere licet rem obligatam, quæ non nisi pignoris iure vindicatur, oblato scilicet creditori eo omni quod debetur, cum accessionibus. 6 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Paquier contra N. Miege 9. Cal. Junij 1594.

1. Si quidem ex natura actionis ex empto tenetur venditor ad id omne quod interest emptoris, cui rem habere non licet *l. ex empto* 11. *D. de act. emp. l. si in venditione* 60. *D. de evict. l. si mancipium* 34. *§. vlt. eod.*

2. Nec enim potest inhiberi hypothecaria nisi offeratur & soluatur creditori totum quod ei debetur & principalis debiti nomine & accessionum, ita vt nec soluendo partem debiti possit pignus pro parte liberari *l. in executione* 85. *§. pen. D. de verb. oblig. & quandiu* 6. *C. de distr. pignor.*

3. *Ex l. vnic. C. hoc tit.*

4. Non autem de duplo precij venditionis.

5. *l. euictus* 35. *D. de evict.*

6. Quia non est quærendum de iure possessoris soluto pignore *l. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. l.* 2. *C. si antiq. credit. pign. vendid.*

DEFINITIO VI.

Qui condemnatus fuit ad id quod interest aduersarij potest in executione iudicati probare nihil interesse.

SEnatusconsultò condemnatus in id omne quod aduersarij interesset, non prohibetur in executione iudicati probari nihil interfuisse aduersarij, 1 Nec quicquam ideò aduersus Senatusconsulti autoritatem moliri videbitur, 2 quia condemnatio illa tacitam vtique condicionem semper habere intelligitur. Si modò interfit, Quę condicio facti est non iuris, 3 Cùm quatenus cuiusque interfit in facto consistat non in iure. 4 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Empio contra Ioannem Brunier 15. Cal. Iul. 1595.

1. Quia scilicet non fuit pronunciatum quicquam interesse, cùm de eo probando nondum quæreretur, & ideò exceptio ista non impugnet iudicatum, vt sequitur in Defin.

2. Quod vtique non esset permittendum propter authoritatem rerum iudicatarum *l. seruo inuito* 65. *§. cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

3. Et ideò probari debet vnde fit vt probationum inopia sicut ad exiguam plerumque summam, ita & ad nullam quando que res deducatur *l. vlt. D. de prætor. stipulat.*

4. *l. quatenus* 24. *de reg. iur.*

DEFINITIO VII.

Iudex appellationis potest pronunciare de eo quod cœpit interesse pendente appellatione, nisi appellatio fuerit deserta.

ETiam in causa appellationis potest peti quod actoris interest, si pendente appellatione emerserit, licèt in prima instantia non fuerit petitum, 1 quia nec peti potuit. 2 Sed hoc ita si appellatio subsistat quæ causæ cognitionem ad iudicem appellationum deuoluerit. 3 Nam si appellatio deserta dicatur, cogitur iudex superior totam rem ad inferiorem remittere. 4 Inferior autem de hoc ipso cognoscet in executione iudicati, An damnorum quæ de nouo emerserunt rationem haberi oporteat. 5 *Ita Senatus* in causa procuratoris Sappin ex tempore in publico auditorio 5. Id. Iul. 1595.

1. *l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. *D. de appellat. l. tutor* 41. *D. de vsur.*

2. Prius enim est vt quid debeatur quàm vt peti possit *l. edere diem* 213. *de verb. significat. l. si pupillus* 127. *de verb. obligat.*

3. Appellatio enim aliqua esse debet vt habeat vim suspensiuam & deuolutiuam, cùm non entis nullę sint qualitates *vulg. iurib.*

4. Cùm appellatio deserta habeatur pro nunquam interposita & per desertionem desinat iudex appellationis vllam habere iurisdictionem. Guid. Pap. *quæst.* 436. *num.* 17. post Baldum ibi citatum.

5. Nam licèt de eo nihil pronunciatum sit, tamen quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio *vulg. l. de ætate* 11. *§. ex causa D. de interrog. in iur. fac.* Regulariter tamen aliud est Pap. *in form. sent. diff. glos.* 1. *num.* 19.

DEFINITIO VIII.

Etiam verus creditor si iniuriosam executionem fecerit potest condemnari ad id quod interest veri debitoris. Sed eo casu moderatior taxatio facienda est.

VErus creditor cùm sententiam à Lugdunensi magistratu aduersus debitorem suum obtinuisset, quam non nisi consulto & permittente Senatu executioni mandari oportuerat, 1 præcipiti festinatione curauerat vt executio fieret consulto quidem Senatu, sed tamen nondum ab eo data exequendi facultate. 2 Eámque ob causam pronunciauerat Senatus nullam, & irritam executionem, condemnato prætereà creditore in id omne quod interesset debitoris. 3 Placuit in taxando eo quod interesset magnam adhibendam cautionem & moderationem, quia vix esset vt quicquam interesse videretur eius, qui reuera debitor fuisset. 4 Lógéque aliud fore, si executionem illud nullam fecisset, quòd pro indebito facta proponeretur. 5 Tum enim ei qui iniuriosam executionem passus esset, omnimodo succurri oporteret, eiúsque indemnitati consuli aduersus falsum creditorem. 6 At cùm spreta est Senatus autoritas, solius ferè Principis interest & reipublicæ, 7 non aduersarij. Itaque hoc casu deducenda est in condemnationem quantitas non solùm certa, sed etiam moderata. 8 *Ita Senatus* in causa R. D. Claudij de la Couz Abbatis Ambroniacensis & N. Ioannis Dionisij Cauet. Idib. Septembr. 1595.

1. Eo namque iure vtimur, vt extraneorum magistratuum sententiæ non possint apud nos mandari executioni nisi ex permissione Senatus quem & super hoc specialiter requisitum esse oportet *Inxt. not. in l. à Diuo Pio* 15. *§.* 1. *D. de re iudic. & in l. si prætor* 75. *D. de iudic.*

2. In quo magis videbatur spreta auroritas Senatus. Quid enim fuerat adiisse Senatum, & tamen eius placitum non expectasse *arg. l. si quis filio* 6. *§. eius qui deportatur & §. quid tamen D. de iniust. rupt.*

3. Quoties enim nulla & inualida est executio, condemnãdus est actor in omne id quod interest eius contra quem fit executio: quia executio quæ non iure fit habet iniuriam *l. iniuriarum* 13. *§.* 1. *à contr. sens. D. de iniur. l.* 1. *l. si vt proponis* 6. *& l. pen. C. de elect. rei iudic.*

4. Cùm mora debitoris non soluentis dederit causam executioni, quam fieri necesse non fuisset si debitor soluisset vt dixi ad *Defin.* 3. *num.* 8 *supr. de sentent & interloc. omn. iudic.*

5. Nulla enim maior est nullitas executionis quàm si reperiatur executio facta pro indebito.

6. Cùm etiamsi soluisset indebitum, tamen repetere hodie posset per condictionem *l.* 1. *l. vlt. & not. tit. D. de condict. indeb.*

7. *l. non est singulis* 186. *cum not. De regul. iur. Not. in l. vnic. C. quand. lic. vnicuique sine iudic. se vindic.*

8. Quia &c id quod interest vt plurimum per inopiam probationum ad exiguam summam deducitur *l. vlt. D. de prætor. stipulat.*

TIT. XVII.

Si à non compet. iudic.

DEFINITIO I.

Quantùm interfit an iudex incompetens dicatur, an vt suspectus recusetur.

INCOMPETENTIA iudicis opposita maiores vires habet ad impediendam cognitionem, 1 quàm si iudex tantùm suspectus dicatur. 2 Ideóque & in causa appellationis potest obiici, 3 cùm tamen eo tempore iudex recusari non possit, ac ne in prima

quidem

quidem instantia post litem contestatam, 4 nisi exinde suspicionis causa noua emerserit.5 Ratio dissimilitudinis est, quia ipsam iurisdictionis fundamentem obiectio incompetentiæ subuertit,6 dicitúque non immeritò nullitas illa nullitatum si à non competenti iudice iurisdictio exerceatur.7 Recusatio verò, iurisdictionis vincula præsupponit, cùm is qui nullam in aliam iurisdictionem habet recusari nec possit nec debeat, sed exercendæ dantaxat iurisdictionis facultatem impedit.9 Vnde illud etiam est, quòd si plures rei eodem libello eádemque actione conuenti sint, licet tanquam vniuersi non tanquam singuli, possit vel vnus ex iis incompetentem dicere iudicem etiã in quem cæteri omnes contentiant:10 quod in recusando iudice non similiter obtinuerit. *Alia Senatus* in ea causa de qua SC. 5 Sup. Ne quis in sua causa iudic. vel ius dic.

1. *l.1.& vlt.& tot. tit. C. si à non compet. iudic. iudicat. esse dicat.*

2. Quamuis non magis cogendus quis sit coram suspecto iudice litigare quàm coram incompetente *l. apertissimi* 16. *C. de iudic.*

3. Felin. & alij *in cap inter monasterium num.7.& 10. Ext. de re iudic.* Intellige tamen nisi scienter omissa sit exceptio incompetentiæ quo casu videtur iurisdictio adprobata & prorogata secundùm distinctionem Papiens. *in form. declin. iurisd.* in verb. *nec fuisse iudicem competentem nu.4.* Nimirum si ea iurisdictio sit prorogabilis vt distinguit apostilla. *ad Papiens.* vbi supr. ad verb. *post sententiam.*

4. Cùm exceptiones omnes dilatoriæ quales sunt declinatoriæ debeant opponi ante litem contestatam *l. exceptionem* 19. *C. de probat. l fin. C. de except.* Imò declinatoria debet opponi ante alias omnes dilatorias, ne alioqui videatur reus contentisse in iudicem Masuer. ad Pap. *in form. declin. iurisd. in vers. coram vobis* ad verb. *Exceptiones declinatoria.* Idem Pap. *ibid. in vers. iudicem suspectum num.7. ex tit. C. apertissimi & cap. suspicionis Ext. de offic. deleg. cap. cùm speciali & cap. secundo requirit 5. fin. Ext. de appellat.*

5. Quæ enim de nouo emergunt nouo indigent auxilio *vul. l. de ætate* 11. *§. ex causa de interrog. in iur. fac.*

6. Et ideo reddit iudicium retro nullum & funditus eradicat iurisdictionem ipsius iudicis vt loquitur Masuer. *ad d. verb. exceptiones declinatoria.*

7. *d.l.1.& tot. tit. C. si à non compet. iudic.*

8. *Not. in d.l apertissimi. & dict. cap suspicionis.*

9. Siquidem recusatio non minùs suspendit iurisdictionem iudicis quàm appellatio vt notat Masuer. *ad dict. vers. Coram vobis* in verb. *exceptionem suspicionis.* post Bursat. *cons. 11 pol. num. 11. lib. 1.* Sed illa semper manet differentia quod incompetentia nascitur ex defectu iurisdictionis, suspicio autem ex defectu amoris vt ait Papiens. *in d. vers. coram eodem.* Incompetentia impugnat iurisdictionem, Recusatio autem solam personam iudicis.

10. Quia iurisdictio ante omnia est fundanda *l.3. C. de iurisd. l. si idem* 11. *l. pen. & vlt. D eod.*

11. Ne scilicet continentia causæ diuideretur *arg. l. nulli* 10. *C. de iudic.* Aliud esset si plures conuenti essent non tanquam vniuersi sed tanquam singuli. Tunc enim obtineret quod dici solet Id quod omnes tangit ab omnibus adprobari debere. *l. per fundum* 11. *D. ruslic præd. cum similib. l. vlt. C. de diuid. tutel.*

TIT. XVIII.

De fructib. & lit. expens.

DEFINITIO I.

Condemnatio expensarum etiam in correis eiusdem criminis est personalis.

ETIAM cùm ex delicto proficiscitur condemnatio,1 licèt eadem plurium condemnandorum causa sit, quod contingit quoties vnius delicti plures correi proponuntur,2 sic tamen fieri condemnationē oportet quod ad litis sumptus pertinet, vt pro sua quisque parte singuli mulctetur nec vnus pro alio condemnetur.3 *Ita Senatus* passim.

1. Quo casu fit odiosior causa reorum propter o hum criminis *l. Papinianus* 20. *D. de minor. l.1. C. vbi Senat. vel clariss.*

2. Vt in specie *Lata vulneratus* 31. *§. vlt. D. ad leg. Aquil.*

3. Quia expensarum condemnatio fit, non ob crimen, sed ob litem, quæ suæ sumptibus exerceri non potest *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. l. qui solidum* 78. *§.1. de leg.2.* Ideóque dicimus expensarum condemnationem semper esse personalem, id est nunquam egredi debere personam condemnati *Not. in l.1. C. si plur. una sen. fuer. condemn. l Paulus respondit eos* 43. *D. de re iud.* Vide *Defin.1. ad tit. si plur. una sent. condemn. fuer.*

DEFINITIO II.

Quoniam casu oblatio facta in iudicio possit purgare moram extraiudicialem, ad impedienda n condemnationem expensarum, siue in obligationem deductæ sint siue non.

SI is à quo extra iudicium & ante moram litem petitū est, quod ex contractu alióve obligationis iure dare debuerat, solutionem sine causa distulerit,1 tùm ad iudicem vocatus statim obtulerit, nullam expensarum condemnationem pati debet:2 quoniam iudicialis oblatio congruo tempore facta purgat satis moram extraiudicialem,3 quod ad litis expensas pertinet, licèt non quod ad vsuras cæteráque accessiones, si quæ forte ex mora debeantur,4 aut si quà alia ratione iam ceperat creditoris interesse.5 Perpetuò náque verum est indemnem præstari debere quisquis moram passus fuit.6 At si non nisi post litem contestatam 7 vel oppositas exceptiones declinatorias aut dilatorias,8 debitor obtulerit, condemnandus erit in expensas ante factas, illo etiam casu quo fructus aliæve accessiones à tempore duntaxat litis contestatæ debeantur.9 Litis enim expensæ non propter actionem, sed propter temerariam litem infliguntur: 10 Nisi forte proponas iure actionis deberi quod in obligationem, vt plerumque fit, sint deductæ.11 Tunc enim omnimodo veniunt in condemnationem tametsi mora nulla aut in iudicio aut extra iudicium facta sit, sibique imputare debitor debet cur non vltrò soluerit priusquàm à creditore conueniretur.12 Cùm verò solo iudicis officio expensæ petuntur, solam eam moram inspicimus quæ in iudicio facta est, quoniam sicut futuri temporis tractatus ad iudicis officium nil pertinet, 13 ita nec eius quod litem præcessit.14 *Ita Senatus* 3. Non. Nouem. 1588.

1. Quo casu procul dubio mora per eum contracta intelligitur *l. mora* 32. *D. de vsur.* iunct. *l. sciendum* 21. *& seqq. eod.*

2. Quasi præcedentem moram extraiudicialem iudiciali oblatione purgauerit, & purgando constituerit creditorem ipsum in mora. Posterior enim mora semper nocet *l. qui decem* 72. *in princip. & §.1. D. de solut.*

3. *arg. l. si rem alienam 9. §. vlt. D. de pignor. act.*

4. *l. si per te 9. & l. acceptam* 19 *C. de vsur.*

5. Nec enim purgatio moræ admittitur postquàm cœpit interesse *l. etsi post tres* 8. *D. si quis caution. l. si ita quis* 135. *§. Seia D. de verb. oblig.*

6. Quoniam sua cuique mora nocere debet non alteri *l. in condemnatione* 173. *§. vnicuique de reg. iur.* nisi quòd mora debitoris nocet etiam fideiussori *l. mora* 88. *de Verb. oblig.*

7. Quæ semper malam fidem inducit *l. sed etsi lege* 25. *§. si ante D. de petit. hered.*

8. Paria enim sunt contestari & fugere contestationem.

9. Quod plerumque euenit, maximè in iudiciis strictis *l.2. l. videamus* 38. *§. si actionem D. de vsur.*

10. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. l. qui solidum* 78. *§.1. de legat.2.*

11. Exemplo eius quod de vsuris scriptum est *in l. vsura* 121. *de verb. signific. & in l. qui per collusionem* 49. *§.1. D. de action. empt.*

12. *Not. ad l. terminato 3. C. hoc tit.*

13. *l.1. §.1. vers. Paulus notat. D. de vsur. l. non potest* 25. *D. de iudic.*

14. Intellige cùm de expensis litis agitur. Nam quod ad vsuras & alias accessiones pertinet etiam præteriti temporis rationem habere iudex & potest & debet *d. l. qui per collusionem §. 1. l. quæro* 54. *D. locat.* Iunge *Defin.* 21. *& 67. infr.*

DEFINITIO III.

Finita lite siue per sententiam siue per transactionem possunt adhuc peti expensæ litis si sint in obligatione, secus si tantùm officio iudicis debeantur.

LItis expensæ per sententiam adiudicatæ creditori ex conuentione debebantur,& ius & ordinem pignoris accipiunt ab eo die quo principalis debiti obligatio contracta est.1 Siu verò cum in obligatione non essent officio tantùm iudicis præstandæ sunt, licèt accessorii iure censeantur,non tamen principalis debiti ius sequuntur in causa pignoris, sed ab eo dantaxat tempore quo iudicati executio fit, 2 per capionem secutam pignus pro iis constitutum intelligitur. 3 Proinde si alius creditor medio tempore & antè iudicati executionem interuenerit, qui de pignore sibi cauerit, frustrà vetebitur,ne pignoris cõtrouersiam ab anteriore creditore impẽsarum nomine patiatur. 4 Eadem distinctio necessaria est,cùm quæritur, An post transactionem de principali negotio interpositam aut solutam sortem quę petebatur supersit petitio impensarum. Nam si in obligatione fuerunt earum petitio superest,non item si officio tantùm iudicis præstari debuerunt.5 Sed & illud obseruandum est iustam litigandi causam quæ ab expensarum condemnatione solet excusare,6 non tamen efficere posse quominùs adomnes litis expensas condẽnandus sit debitor,cùm in stipulationem deductæ fuerunt,7 non magis quàm vt ex principali summa quæ in obligatione est quicquam minuatur. 8 Porrò in stipulationem deductæ tum demùm vidẽtur cùm de iis expressim actum est.9 Nam si damnorum duntaxat mentio facta sit,& eius quod creditoris interesset,nulla pro expensis litis obligatio pignoris inducetur.10 *Ita Senatus* 7.Id.Nouemb.1588.& in causa Ioannis Guibourg & Claudij Castellani 4.Cal.Iul.1591.

1. *l.Lucius* 18.D.*qui potior.in pign.hab.* Accessorium enim sequitur suum principale vt est in regula iuris pontificij. *cap. accessorium de reg iur in 6.*

2. Nempe quia non ex contractu debentur,sed ex iudicato, quod nullam habet hypothecam ex se,sed tantùm actionem personalem *l.actori* 8.*C.de reb.cred.*

3. *l.à Diuo Pio* 15.*in venditione* 5.*si pignora & pass. de re iudic.* Pignus enim iudiciale per capionem constituitur *l.*1. *& tot.tit. C.si in caus.iudi.pign.capt.fit.* Prætorium verò ex quo ventum est in possessionem *l.non est mirum* 26.§.1.D.*de pignor.act.*

4. Vide Bald.& DD.*ad l.terminato* 3.*C.hoc tit.*Francisc.Marc. *decis.*391.

5. Papiens *in form.libell.act. real.in vers. & expensis præsentis causæ num.* 9. Negus.*in tract.* De *pignor.* Apostill.ad Guid. Pap. *quæst.*55.vbi dicitur aliquando expensas non esse in obligatione neque officio iudicis deberi,sed tamen iure actionis peti posse, quales eæ sunt quæ debentur ex contumacia, quas placet peti posse actione in factum *ex l.*1.*D.si quis ius dicent.non obtem.*Quo exemplo sunt qui idem putent de expensis quibus punitur temeritas & negligentia appellantis quasi possint peti condictione *ex cap. reprehensibilis de appell.* & sic iure actionis vt notat Masuer.ad Papiens.*vbi supr.ad d.num.*9.in verb. *possunt peti.* Illud sanè constat expensas quæ iurè actionis debentur posse peti etiam post sententiam,vt sentit dict.Apostill.*ex l* 3. §.*si rem dele.* 3.& Masuer.vbi supr.ex Roll.à Vall.*cons.*62.*num.*16.*vol.*4.

6. *l.qui solidum* 78.§.1.vbi Bart.& alij De *legat.*2.

7. Ias.*ad l.properandum* §.*fin.C.de iud.*Idem *ad l.*1.*col.*5.D. *de edend.*Dec. *ad l.edita in fin.nu.*97. *C.eod.*Roman.*sing* 342.Abb. *in cap.in nostra de iniur.*

8. Nemo enim ob id minùs debet quòd soluere sit paratus *l.si debitori* 21.D.*de iudic.*

9. Ea enim est natura stipulationum omnium quia sunt stricti iuris *l quicquid adstringenda* 99 *de verb. oblig.*

10. Aliud enim est de damnis loqui, aliud verò de expensis vt tractant Ias.Dec.Rom.& Abbas in locis suprà citatis. Vide tamen *l.sancimus* 15. C.*de iudic.*

DEFINITIO IV.

Victus non debet ad expensas condemnari victori cui aliquid imputari potest.

IMputandum est ei qui tanquam debitoris debitor conuentus à creditore creditoris sui,1 diu secum litigari passus est priusquàm proferret instrumentum solutionis.2 Itaque si statim post factam instrumenti editionem creditor à lite discedat, æquum est ita ferri pro eo sententiam, vt tamen litis expensas non consequatur.3 Imò verò si manifestior debitoris dolus appareat,in expensas omnes condemnandus est.4 Neque hoc casu obiici potest creditori cur non diligentior fuerit in inquirendo an debitor adhuc ille esset quem conueniebat. Sufficit enim vt debitorem aliquando fuisse constet. 5 Solutionem namque posteà subsecutam diuinare nec potuit nec debuit.6 *Ita Senatus* ex tempore 16.Cal.Ianuar.1589.

1. *Ex tit.C.quand.credit. debitorem sui debitoris conuen.p ss. l. nomen* 4.*C.qua res pignor.*

2. Cùm ei incumbat onus probandi qui allegat solutionem *l.*1.*C.de probat.*Est enim facti *l.consilio* 9 §.*vlt.de curat. furios.* alieni autem facti ignorantia semper probabilis est *l. vlt. D. pro suo.*

3. Non enim ratione victoriæ debentur expensæ litis victori sed ob temeritatem victi ex regula iuris pontificij de qua *in cap.victus victori cum ibi not.* De *reg.iur. in* 6. Hic autem nulla est temeritas aut culpa actoris qui statim destitit nec voluit in lite improba perseuerare *l.destitisse* 10.& ibi Bart.*D. de iudic.*

4. Puta si dolo malo distulit editionem instrumenti quod citiùs edere potuisset *cap.exceptionem* vbi Dec. *D.de excep.* Imbert.*in Instit.forens.*

9. Siquidem qui semel fuit debitor,semper præsumitur debitor nisi probetur liberatus,cùm obligatio legitimè contracta non nisi certis & legitimis modis dissolu:tur *l. obligationum fere* 44.§.*placet* D.*de oblig. & act.*

6. Quæ vt diximus facti est *d.l.consilio* 9.§.*vlt.D.de curat.furios d.l.*1 *C.de probat.*iun&.*l.*4.§.*illa enim quæstio* D. *de dolo mal. except.l.si putator* 31.*in fin ad leg.Aquil.l.si fideiussor* 29.§ *si cùm debitor D.mandat.*

DEFINITIO V.

Pro expensis consentiente procuratore taxatis permittenda est executio pendente appellatione,idque per modum prouisionis oblata satisdatione.

SI litis expensæ præsentibus & consentientibus procuratoribus taxatæ sint,& à taxatione posteà appelletur, 1 placet non posse appellationem facere quominus pro articulis quorum ratione appellatum non est,præcisa fiat executio acsi appellatum non esset,2 Pro aliis verò,prouisionalis:3 præstita tamen per victorem satisdatione. 4 *Ita Senatus* generali Senatusconsulto, & alio extemporaneo quod pronunciatum est 16.Cal.Ianuar.1588.

1. Appellari enim posse constat *l.ab executore* vbi Bart.*D. de appell.cap. super eo*,vbi Innoc.*Extr.quod met.caus.*Papiens. *in for. libell.act.real.in vers.& expensis præsentis causæ num.*18.

2. Tot enim videntur esse sententiæ quot sunt capita, cùm aliud ab alio non pendeat,nec vna species cæteris cohæreat vt loquitur Modestinus *in Letiamsi* 29.§.1.*D. de minor.l. scire debemus* 29.*De verb.oblig.l.quod dicitur* 32.*D.de evict.*

3. Propter consensum præstitum à procuratore cuius factum interim præstari æquum est,etiamsi impetratum sit rescriptum ad irritandum consensum procuratoris,quas nos literas *de desaueu* appellamus.In Gallia vt audio huiusmodi appellationes non admittuntur.

4. Secundùm ea quæ dixi *Defin.*2.*sup.de sent.& interloc.omn. iudic.*

DEFINITIO VI.

Contumaciam aduersarij non potest accusare is qui ad diem non venit,nec ratum habere factum falsi procuratoris.

SI falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego verò abfuerim non potest ferri pro te sententia, 1 nec si tu procuratoris factum posteà ratum habueris siue ante siue post sententiam. 2 Si non à tempore secutæ ratihabitionis fiam ex integro contumax,quia non

non possum videri contumax fuisse, cùm tu ritè ac debito tempore ad iudicium ipse non veneris. 3 Proinde nec expensas vllas tibi refundere cogendus ero. 4 At potiùs cùm ambo contumaces fuerimus mutua compensatione vtráque contumaciam tolli æquum est. 5 *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Ianuar. 1589. Iunge Defin. 8. De iudic.

1. Quia nec tu potes videri præsens qui iudicio non ades neque per teipsum, neque per procuratorem. Quod enim dicitur posse etiam absentem vincere si bonam causam habeat, tunc verum est, cùm altera pars adest non cùm vterque absens est *l. 1. C. quomod. & quand. iud. l properandum 13 §. cùm autem eremodicii* C. *de iudic & post. 73* D. *eod.*

2. Ne sit in potestate tua facere vt pro te valeat sententia quæ non posset te inuito valere contra te Not. *ad l. licet 24. C. de procur.* Nam vtique si velles ratum habere factum falsi procuratoris in tui præiudicium posses *l. 3. §. falsus procurator D. rat. rem haber.*

3. Nemo enim potest alteri obiicere crimen quod illi ipsi possit obiici, nec culpam in cuius ipse incurrerit reprehensionem *d. l. & post 75. §. quod si is qui D. de iudic. l. si plures 38. §. vlt.* D. *de admin. tutor.*

4. Quarum scilicet refusio non nisi propter contumaciam deberi potest *d. l. properandum §. huiusmodi autem & seq.* C. *de iudic.* iunct. *l. sanctum 15. eod.*

5. Quomodo & aliàs plerumque accidit vt paria delicta mutua compensatione tollantur *l. vxor 39. §. cùm mulier 47. D. solut. matr. l. vlt. §. pen. D. de eo per quem fact. erit.*

DEFINITIO VII.

Heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis quam temerè vel instituit vel suscepit.

HEres qui legis & inuentarij beneficium implorauit, si litem aliquam temerè vel instituerit vel susceperit, vel malè prouocauerit, condemnandus est in expensas proprio nomine, 1 nec audiri debet si petat, aut cõsentiat, vt victori ex rebus hereditariis satisfiat, 2 ne ex heredis facto & culpa deterior fiat condicio creditorum & legatariorum, 3 quorum interest hereditatem quæ heredi ipsi iam suspecta est, nullomodo imminui. 4 *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Ianuar. 1589.

1. Sibi enim debet imputare qui malè ac temerè litigauerit *vulg. l. eum quem temerè 79. D. de iudic.* cùm bonam fidem agnoscere non prohiberetur *l. quoties 9. §. sicut D. de admin. tut.* iunct. *l. vlt. §. etsi præfatam C. de iur. delib.*

2. Eo scilicet prætextu quòd non suo nomine sed quasi heres cum beneficio legis & inuentarij litigauerit, & ita pro ipsa quodammodo hereditate.

3. Omnibus enim modis agere debemus quantumuis possumus ne vnius condicio per alium deterior fiat *l. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri 74. de reg iur.*

4. Non enim soluendo est hereditas quę inuenit quidem heredem, sed cum beneficio inuentarij cùm is non teneatur supra vires hereditarias *dict. l. vlt. C. de iur. delib.* iunct. *l. quæ dotis 33. D. solut. matr. l. libertas 36. D. de bon. libert.*

DEFINITIO VIII.

Condemnatus etiam ex causa criminis an & quando possit pro expensis litis in carcere retineri.

OB crimen condemnatus ad pœnam pecuniariam, & quod est consequens ad expensas litis, 1 si pœnam soluerit, eximi carceribus debet, nec pro solis expensis retineri potest, Siue inferior iudex fuit qui sententiam tulerit, à qua proinde liceat appellare: 2 siue Senatusconsulto lis decisa sit, factáque à relatore expensarum taxatio. An quòd minùs fauorabilis sit impensarum litis, quàm ipsius pœnę persecutio? 3 Minimè. Sed quia sumptuum condemnatio etiam cùm de crimine actum est non tam propter crimen quàm propter litem infligitur. 4 Vnde illud quoque receptum est, vt bonis cedere condemnatus possit ad eludendam sumptuum condemnationem, 5 qui pro indicta pœna pecuniaria ad id beneficium admitti non posset. 6 Denique quod ad litis sumptus attinet nihil interest an ciuiliter actum sit an criminaliter. 7 Atqui, inquies, etiam cùm ciuiliter actum est, nemo dubitat quin ex iudicato pro expensis quoque litis nascatur ciuilis actio, cuius potestate fit vt qui succubuit si expensas non soluat, detrudi possit in carceres. Cur non ergo multò magis in carceribus retineri? 8 Verùm non tam facile pro litis sumptibus carceres patiquis cogitur, sed ita demum, si sine causa in soluendis ita moram faciat, ob idque iudex idipsum permittat vt iudicato pareatur. 9 Nam si speciale iudicis iussum non interueniat non sufficit ex sola iudicati actio ad hoc vt condemnatus in carceres detrudatur. 10 Iusta verò causa esse potest non soluendarum expensarum si à taxatione appellatum sit. 11 Igitur condemnato qui iudicati tempore in carceribus ob crimen reperitur prodesse ea ratio debebit etiamsi non appellauerit, quia sufficiet quòd appellare possit, 12 Ne alioqui metu longioris carceris appellare prohibeatur, & à communis remedij auxilio summoueatur. 13 Proinde si proponas nondum factam expensarum taxationem, multò magis admittendum erit condemnatum eximi carceribus debere. 14 Sed ea tamen lege vt ante omnia satisdet se quicquid eo nomine taxatum & debitum fuerit soluturum post mensem aliúdve tempus iudicis arbitrio statuendum & à die factæ taxationis numerandũ. 15 Quæ res beneficium appellationis non excludet. Habet enim ea satisdatio tacitam condicionem si à taxatione non erit appellatum, 16 quandoquidem nec taxatum videri potest quod adhuc propter appellationem incertum est an debeatur. 17 Ita fit vt condemnatus deterioris sit cõdicionis ante factam taxationem, quàm si iam facta esset: cùm si facta esset, nulla satisdatione oneraretur. Nimirum, quia post factam taxationem nihil agendum superest nisi vt vel soluatur vel appelletur, 18 cùm iam inde ab eo tempore nata sit appellandi causa, si appellare quis velit. Itaque qui tùm satisdaret se soluturum, taxationi procul dubio acquiesceret, sicque sibi ipsi eriperet beneficium appellationis: 19 quod non similiter euenit cùm ante taxationem factam satisdatio præstatur: 20 & cuius præstandæ ratio illa subest ne qui carceris tædio diligentior futurus esset ad soluendum, 21 eo tantùm consilio videatur liberari velle vt postmodum per contumaciam iudicatum eludat. 22 *Ita Senatus* in relationibus libellorum Prid. Cal. Febr. 1589.

1. Nunquam enim condemnationem expensarum potest effugere is qui etiam pecuniariam pœnam meretur ne minore pœna careat qui maiore dignus est *arg. l. cui pacto 5.* D. *de seru. export.* Iunge *Defin. 48. & 16. infr.*

2. Nam ab inferiore iudice superior appellatur *l. 1. & seq. tit.* D. *quis à quo appell.*

3. Actio enim quæ ad sumptus repetendos competit rei persecutoria est, Pœna verò nihil nisi vindicta est *l. seruus 7.* iunct. *§. vlt. l. præced. D. de seru. export.*

4. Adeò vt plerumque ad expensas condemnetur, etiam is cui nulla pœna infligatur. Nempe si iusta fuerit causa inquirendi de crimine.

5. Ioan. Papon. *lib. 10 syntag. tit. 10. De cession de biens §. 6.* quãuis videatur pugnare quod idem scribit *in §. 11. eod. tit.*

6. Cùm is qui non habet in ære debeat luere in corpore *l. vlt. D. de in ius voc. l. 1 §. generaliter D. de pœn.* Scilicet nisi pœna fuerit modica Papon. *in syntagm. lib. 24. tit. 10. §. 10. & seq. & d. lib. 10. tit. 10 §. 4.*

7. Bart. *in l. solent. de alim. leg.* quem refert & sequitur Papon. *lib 18. syntagm. tit. 8.*

8. *Arg. l. si necessarias 8. in princ. D. de pignor. act.* Guid. Pap. qui ita de consuetudine seruari testatur *quæst. 448.*

9. Inanis enim esset condemnatio quæ non mandaretur executioni *l. pen. C. de exec. rei iudic.*

10. Parit enim res iudicata personalem tantùm actionem *l. actori 8. C. de reb. cred.*

11. Quia appellatio extinguit iudicatum *l. 1. §. vltim. ad SC. Turpill.*

12. *Sic in l. & post rem 7. D. de transact.*

13. *arg. l. 2. §. pen. D. de iudic. l. 1. §. quæ onerandæ D. quar. rer. act. non dat. l. pen. D. de furt.* iunct. *l. 3. §. falsus procurator D. rat. rem. haber.*

14. Siquidem quandiu taxatio facta non est, nesciri potest quid & quantum debeatur. Iniquum autem sit permitti incarcerationem pro debito non liquido, ne non sit in potestate incarcerati vt se soluendo liberet.

15. Sic enim præstari solet satisdatio pro non liquidis *l. statuliber rationem* 5. D. *de stat. lib. l.* 1. *& tot. tit. D. si cui plusquàm per leg. falcid.*

16. Quasi promissa solutione eius quod debitum esse constiterit *vt in l qui rome* 122. §. *Agerius de verb. oblig.*

17. *arg. l. Mauio* 41. §. 1. *de legat.* 2. vbi taxata quantitas opponitur incertæ quantitati.

18. Adde, vel petatur ad soluendum tempus quod iudicatis dari solet *l. vlt. C. de vsur. res iudic. l si debitori* 21. D. *de iud. l. cùm multis* 16. §. 1. D. *de compens.*

19. Sicut & qui petit dilationem ad soluendum *l. ad solutionem* 4. *C. de re iudic.* Nisi satisdatio referretur ad taxationem ab appellationis iudice faciendam *Def. 52. inf.*

20. Quo scilicet tempore nullodum potest nata esse causa appellandi.

21. *arg. l. is cui* 5. *in princip. D. vt in possess. legat.*

22. Fiducia suæ inopiæ vt *in l. si quis iniuriam* 35. D. *de iniur. l.* 2. § *generaliter D. de pœn. l. nam in nullam* 6. D. *de dolo.* Iunge *Def. in.* 48. *& 52. infr.*

DEFINITIO IX.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur si actor pro parte obtinuerit, & pro parte succubuerit.

CVm mille tanquam tibi debita peteres, pronunciauit iudex quadringenta duntaxat deberi, & à residui petitione te summouit. Placet, non totius summæ quæ petita fuerat, emolumentum, ivt vocant, te debere, sed vel eius tantùm quantitatis quæ tibi adiudicata est, vel eius à cuius petitione cecidisti, 2 prout is elegerit cui tributum illud quod pro iudicato penditur, soluendum est. 3 *Ita Senatus* pro D. Margareta de la Chambre 6. Id. Febr. 1589.

1. Tributum illud est quod pro iudicato penditur vel Principi vel ei qui hac parte ius habet à Principe vt sequitur in Definitione Doctores nostri vocant aliquando gabellam iudicati.

2. Non enim potest vno eodemque iure censeri quantitas quæ per sententiam diuisa fuit.

3. Etsi enim solet in alternatiuis electio esse debitoris vt est in regula iuris pontificij *& in l. plerunque* 10. §. *vlt.* D. *de iur. dot.* hoc tamen casu aliud est, quia tributum istud debetur pro iudicato quod pronunciatur in inuitum, siue actor ille sit siue reus.

DEFINITIO X.

Nullum debetur emolumentum pro pecunia quam restituere iussus est is qui egit pignoratitia.

PEcuniæ quam debitor agēs pignoratitia creditori restituere iussus est emolumentum tributúmve pro iudicato nullum debetur: 1 quia non potest videri iudex eam adiudicare quantitatem quam debitor ipse offert offerréque cogitur ex natura institutæ actionis. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim debetur nisi propter adiudicationem, aut petitionis repulsionem vt constat ex vetere statuto Sabaudiæ.

2. Nec enim pignoratitia competit, nisi soluto priùs per debitorem omni eo, quod debebatur *l. si rem* 9. §. *omnis pecunia & pass. D. de pignor. act.*

DEFINITIO XI.

Non potest conuerti appellatio in intercessionem etiam ex rescripto Principis citra refusionem expensarum.

SÆpius dubitatum est, An si ex rescripto Principis appellatio perperam interiecta conuertatur in intercessionem, condemnandus sit impetrans vt & aduersario expensas litis sarciat, & temeratiæ appellationis pœnam fisco pendat. 1 Nimirum si eo tempore rescriptum impetretur quo non liceat impunè ab appellatione discedere, id est post decem dies ex quo fuit interposita. 2 Nec defuerunt qui dicerent beneficium Principis neque ipsi Principi neque collitigatori fraudi esse debere. 3 Alius contrà placebat non magis condemnari debere ad pœnam aut impensas litis impetrantem hunc, quàm qui rescriptum impetraret ad appellationem prosequendam quæ non suo tempore introducta esset. 4 Placet media sententia vt pœna quæ temerè appellantibus infligitur beneficio Principis remissa intelligatur. Expensarum autem condemnatio ita demùm facienda sit si quid impensum sit propter appellationem, quod ad nouam intercessionis agitandæ causam nihil faciat. *Ita Senatus* 8. Id. Maij 1590.

1. Nam & mulcta irrogāda est & condemnatio expensarum in pœnam temeratiæ litis *cap. reprehensibilis Extr. de appel.*

2. Nam intra decendium licet resilire ab appellatione, postea non licet nisi literis à Principe impetratis quas vocant *de non tentando rescindendo.*

3. *arg. l. Paulus notat* 8. *de prætor. stipul. l.* 4. *C. de emancip. liber.*

4. Quo casu certum est nullam mulctam nec expensarum condemnationem irrogari ei qui impetrauit literas quas vocant *de illico.*

DEFINITIO XII.

An & quando distinguenda sint expensæ litis motæ super desertione appellationis ab expensis litis appellatoriæ.

SI super desertione nihil pronunciatum sit, sed vt plerúque fit, 1 ad pœnam desertionis remittendum de causa appellationis cognitum hac præfatione *sans s'arrester à la desertion*, condemnato appellatore in expensas litis appellatoriæ. 2 Placet omnes omnino litis expensas in condēnationem deductas vidēri, etiam eas quæ propter causam desertionis factæ fuerunt. Nam & hæ ad causam appellationis pertinent, cùm nec sine appellatione de desertione vnquam quæsitum fuisset. 3 Aliud erit si proponis super ipsa desertione pronunciatum, nimirùm desertam appellationem non fuisse. 4 Distinguendæ siquidem erunt hoc casu expensæ desertionis ab expensis litis appellatoriæ, vt quì in has tantùm condemnatus est, illas non debeat. 5 *Ita Senatus* 5. Cal. Decemb. 1589.

1. Scilicet à Senatu. Vix enim est vt iudex inferior ita pronunciare possit, sed quemadmodū cogitur pronunciare an primus iudex bene vel malè pronunciauerit, ita & an appellatio deserta sit, necne.

2. Ad quas vtique debet cōdemnari si nullam habuit iustam grauaminis causam *cap. reprehensibilis Extr. de appell.* Vnica enim causa grauaminis sufficeret *l. appellanti* 13. §. 1. *D. eod.*

3. Prius enim est vt sit aliqua appellatio, quàm vt possit disputari an sit deserta, Nec potest negari quin appellatio interposita causam dederit sumptibus ob quæstionem de desertione factis.

4. Repellendo scilicet à sua petitione actorem qui impetrauit literas quas desertionis vocant, ad hoc vt appellatio deserta pronunciaretur.

5. Ob hoc enim dicimus sententiam quamlibet esse stricti iuris maximè verò eam quæ sit condemnatoria, quia postquàm iudicatum est nihil aliud inquiritur nisi quid & quantum deductum sit in condemnationem *l si fundus* 16. § *si pluris D. de pignor.*

DEFINITIO XIII.

Impetratio rescripti aduersus peremptionem instantiæ nullas sumptuum refusione onerat impetrantem.

QVi rescriptum Principis impetrauit aduersus peremptionem instantiæ, 1 litis expensas refundere non cogitur, quas vtique sarcire cogeretur si ad nouam instantiam veniendum esset vetere perempta. 2 Facit enim rescripti autoritas vt peremptionis quæ ex solo temporis lapsu inducebatur nulla sit habenda ratio, vtque acta totius instantiæ prosint, & consequenter vt ratione expensarum nihil prorsus interfit litigatorum. 3 *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589.

1. Ad

1. Ad hoc scilicet vt instantia quæ reuera fuit perempta perinde habeatur acsi perempta non esset.

2. Quia eo casu priores instantiæ acta nihil prodessent, & actum agere oporteret. Et ita essent inanes sumptus antè facti.

3. Quibus necesse omnino fuit vt eas impensas facerent sine quibus litigari non potest *l. minoribus 6. D. de minor. l. 2. §. si rem de leg. 3 l. pen. D. de lib. & legat.*

DEFINITIO XIV.

Qui condemnatur ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos solos sumptus condemnari debet, qui facti sunt post nouas testationes publicatas.

CVm vt plerumque fit æquis in contrarium probationibus certatum est, si iudex quod facere cogitur, ex officio veritatis habēdæ gratiā de facto inquirat, & tum ex nouis probationibus sententiam ferat, no ad alios sumptus condemnari debet is qui vincitur, quàm qui facti sint, post nouas testationes publicatas. 3 Etsi enim dici solet posteriorem moram dolumque nocere, 4 nihil tamen imputari potest ei qui suis cōfidens probationibus expectauit sententiam iudicis in causis solius arbitrio fari videre quanta nouis testibus ex officio auditis fides adhiberi deberet. Quandoquidem vt vulgo iactari solet non testimoniis credendū est sed testibus. 5 *Ita Senatus* pro Benedicto Bosson contra Claudium Morel 12. Cal. Iunij 1590.

1. Quo casu dicitur lis dubia *in l. admonendi 31. D. de iurei. l. in bonæ fidei 3. C. eod. cap. vlt. Extr. eod. tit.*

2. Audiendo ex officio nouos testes, quod quando fieri possit vide apud Papien. *in form. libell. act. real. in vers. quatenus ex officio vestro num. 8. vers. sed quia dixi.*

3. Quia non tam communi quàm speciali iure vincitur, & ideò dignior est cui succurratur, vt dici solet de eo qui vincitur ex aduersarij iureiurando, De quo scripsi *in tit. De reb. cred. & iureiur.*

4. *l. qui decem 72. in princip. & §. 1. D. de solut. l. desiisse 10.* & ibi Bart. *D. de iudic.*

5. *l. 3. §. ideóque & §. idem Diuus Hadrianus D. de testib.*

DEFINITIO XV.

Quomodo accipiendum sit priuilegium quod habent Senatores de tributo iudicati non pendendo.

SEnatores itémque Rationales, & alij si qui sunt, qui ex priuilegio ius habent, 1 ne quicquam ex iudicati nomine pendere cogantur, si expensarum in litem factarum adiudicationem obtinuerint, non possunt cōpraetextu ab aduersario tributum iudicati repetere quod ipsi non soluerint. Ob eam namque causam habent priuilegium, ne damnum sentiāt, 2 non vt obtentu priuilegii ex aliena iactura lucrum consequantur. 3 *Ita Senatus* contra Claudiū de la Couz Senatorem Abbatē d'Ambournay 10. Cal. Iunij 1590. & iam antea contra D. de la Fontaine magistrum computorum

1. Aut potiùs ex conuentione cum huiusmodi tributorum conductoribus inita. Nam citra conuentionem neque Senatores neque Rationales tale vllum priuilegiū habent, at neque Marchiones, neque ipsi etiam Torquati Equites. Potest tamen hoc priuilegium dici cùm per huiusmodi conuentionem fiat vt tācò minor conductionis merces ærario inferatur: quæ res cùm sit Principi damnosa non esset ferenda, nisi fieret Principe consentiente & Senatoribus suis ac Rationalibus plus quàm cæteris fauente vt hoc illi habeant in partem honoris & honorarij.

2. Id est vt tantò minùs grauentur, siue vincant siue vincantur. Nam neque expensarum adiudicatio fit victori nisi ne alioquin euenîat vt moretur in damno *l. præparandum 15. §. sine autem alterutra C. de iudic.*

3. Quod esset contra *l. nam hoc naturæ 14. D. de condict. indeb. l. iure naturæ 206. D. de regul. iur.* Est enim longè aliud certare de damno vitando, Aliud verò sollicitum esse de præda, vt loquitur Vlp. *in l. si minoris 25. D. de admin. tut.*

DEFINITIO XVI.

Pro sumptibus litis etiam criminalis non potest condemnatus retineri in carceribus. Sed in carceres detrudi potest si iussus soluere non pareat.

EX delicti causa condemnatus si soluendo non sit non potest ob solas litis expensas in carceribus retineri, sed omnimodo eximendus est, præsertim si nondum expensæ taxatæ sint, 1 salua commentariensi in accusatorem pro ijs expensis actione. 2 Si tamen post taxatas impensas solutionem recuset aut differat, potest rursus ex ea causa detrudi in carceres, iudice propter contumaciam id expressim permittente: 4 Sed bonorum cessionis beneficiū ei saluum esse debebit si bonis cedere malet quàm soluere. 5 *Ita Senatus* in causa quadam Antonij Lespine contra procuratorem iurisdictionis Comitatus de Chastillion 5. Id. Iun. 1590.

1. Dixi *Defin. 8. supr.*

2. Id est ei qui carceri præpositus est: is enim Commentariensis appellatur, quod in commentarium custodias referat *l. ad commentariensem 4.* vbi Gothofred. C. *de custod. reor.*

3. Habet enim illum obligatum ex contractu quod pragmatici nostri dicunt *en vertu de la charge de l'escroz.*

4. Guid. Pap. *quæst. 448.*

5. Nihil enim est quod hoc casu debeat impedire ne possit admitti ad beneficium cessionis vt dixi *Defin. 8. num. 5. supr. eod.*

DEFINITIO XVII.

Vtriusque litigatoris dolo intercedente compensandæ sunt expensæ, si verò alteruter tantùm in dolo sit, omnium impensarum condemnatione mulctari debet.

SI dolo culpáve vtriusque ex collitigatoribus religio Senatus circumuenta sit, 1 deinde ad euertendam iudicati autoritatem condemnatus, supplicationem, quam ciuilem vocant, Principi porrexerit, 2 tùm obtinuerit, ea Senatus partes æquissimæ sunt vt mutuam impensarum compensationem inducat, per quam impensis communibus dolus culpáve communis purgetur. 3 Quòd si solius victoris primi dolus intercesserat, condemnandus ille erit vt eos quoque sumptus restituat, quos iam ex iudicato exegerit, 4 vt ita vindicato dolo qui autori suo prodesse numquam debet, 5 omnia ad suam æquitatem reuocentur. 6 *Ita Senatus* in causa Ioannis de la Chinal 5. Id. Iun. 1590.

1. *Vt in l. Diuus Hadrianus 37 D. de re iudic.*

2. Quæ scilicet hoc etiam casu necessaria est propter autoritatem rerum iudicatarum vt diximus *in tit. De sentent. præfect. prat. supr. ex l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

3. Paria enim delicta mutua compensatione tollūtur *vulg. l. viro 39. l. cùm mulier 47. D. solut. matrim.*

4. Ne alioqui honesta interpretatio non honesti quæstus lucrum adferat vt in *l. si possessor 52. D. de petit. her.*

5. *l. ne ex dolo 12. D. de dolo l. procurator 11. §. 1. D. de doli except.*

6. *Vt in l. maioribus 3. C. commun. vtriusque iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Pro expensis litis an & quando rationem augmenti vel deteriorationis monetarum habere oporteat.

TAxatis sumptibus litis necdum tamen solutis, si monetæ deterioratio superueniat, eius rationem haberi cùm solutio fiet æquum erit, 1 licèt si nunc primùm taxandæ impensæ essent, nulla prorsus haberetur. Nimirum quia multiplicarētur difficultates litisque protrahēdæ occasiones si in singulas erogatorum sumptuum causas tam accuratam deteriorationis aut meliorationis monetarum æstimationem fieri oporteret: 2 quod non similiter ve-

14. Siquidem quantùm taxatio facta non est, nesciri potest quid & quantum debeatur. Iniquum autem sit permitti incarcerationem pro debito non liquido, ne non sit in potestate incarcerati vt se soluendo liberet.

15. Sic enim præstari solet satisfactio pro non liquidis *l. statuliber rationem* 5. D. *de stat. lib. l. 1. & tot. tit. D. si cui plusquàm per leg. falcid.*

16. Quasi promissa solutione eius quod debitum esse constiterit *vt in l qui roma* 122 §. *Agerius de verb. ob ig.*

17. *arg. l. Mœuio* 41. §. 1. *de legat.* 2. vbi taxata quantitas opponitur incertæ quantitati.

18. Adde, vel petatur ad soluendum tempus quod iudicatis dari solet *l. vlt. C. de vsur. rei iudic. l. si debitori* 21. D. *de iud. l. cùm multi* 16. §. 1. D. *de compens.*

19. Sicut & qui petit dilationem ad soluendum *l. ad solutionem* 4. *C. de re iudic.* Nisi satisdatio referretur ad taxationem ab appellationis iudice faciendam *Def.* 52. *n. f.*

20. Quo scilicet tempore nullodum potest nata esse causa appellandi.

21. *arg. l. is cui* 5 *in princip. D. vt in poss. legat.*

22. Fiducia suæ inopiæ vt *in l. si quis vniuersam* 35. D. *de iniur. l.* 2. § *generaliter* D. *de pœn. l. nam is nullam* 6. D. *de dolo.* Iunge *Def.* 48. *& 52. infr.*

DEFINITIO IX.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur si actor pro parte obtinuerit, & pro parte succubuerit.

CVm mille tanquam tibi debita peteres, pronunciauit iudex quadringenta duntaxat deberi, & à residui petitione te summouit. Placet, non totius summæ quæ petita fuerat, emolumentum, vt vocant, te debere, sed vel eius tantùm quantitatis quæ tibi adiudicata est, vel eius à cuius petitione cecidisti, 2 prout is elegerit cui tributum illud quod pro iudicato penditur, soluendum est. 3 *Ita Senatus* pro D. Margareta de la Chambre 6. Id. Febr. 1589.

1. Tributum illud est quod pro iudicato penditur vel Principi vel ei qui hac parte ius habet à Principe vt sequitur in Definitione. Doctores nostri vocant aliquando gabellam iudicati.

2. Non enim potest vno eodemque iure censeri quantitas quæ per sententiam diuisa fuit.

3. Etsi enim solet in alternatiuis electio esse debitoris vt est in regula iuris pontificij *& in l. plerunque* 10. 3. *vlt.* D. *de iur. dot.* hoc tamen casu aliud est, quia tributum istud debetur pro iudicato quod pronunciatur in inuitum, siue actor ille sit siue reus.

DEFINITIO X.

Nullum debetur emolumentum pro pecuniâ quam restituere iussus est is qui egit pignoratitia.

PEcuniæ quam debitor agēs pignoratitia creditori restituere iussus est emolumentum tributúmve pro iudicato nullum debetur: 1 quia non potest videri iudex eam adiudicare quantitatem quam debitor ipse offert offerréque cogitur ex natura institutæ actionis. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim debetur nisi propter adiudicationem, aut petitionis repulsionem vt constat ex vetere statuto Sabaudiæ.

2. Nec enim pignoratitia competit, nisi soluto priùs per debitorem omni eo, quod debebatur *l. si rem* 9. §. *omnia pecunia & pass. D. de pignor. act.*

DEFINITIO XI.

Non potest conuerti appellatio in intercessionem etiam ex rescripto Principis citra refusionem expensarum.

SÆpius dubitatum est, An si ex rescripto Principis appellatio perperam interiecta conuertatur in intercessionem, condemnandus sit impetrans vt & aduersario expensas litis farciat, & temeratiæ appellationis pœnam fisco pendat. 1 Nimirum si eo tempore rescriptum impetretur quo non liceat impunè ab appellatione discedere, id est post decem dies ex quo fuit interposita. 2 Nec defuerunt qui dicerent beneficium Principis neque ipsi Principi neque collitigatori fraudi esse debere. 3 Alius contrà placebat non magis condemnari debere ad pœnam aut impensas litis impetrantem hunc, quàm qui rescriptum impetraret ad appellationem prosequendam quæ non suo tempore introducta esset. 4 Placet media sententia vt pœna quæ temerè appellantibus infligitur beneficio Principis remissa intelligatur. Expensarum autem condemnatio ita demùm facienda sit si quid impensum sit propter appellationem, quod ad nouam intercessionis agitandæ causam nihil faciat. *Ita Senatus* 8. Id. Maij 1590.

1. Nam & mulcta irroganda est & condemnatio expensarum in pœnam temeratiæ litis *cap. reprehensibilis Extr. de appel.*

2. Nam intra decendi um licet resilire ab appellatione, postea non licet nili literis à Principe impetratis quas vocant *de non tentando sigillum.*

3. *arg. l. Paulus notat* 8. *de prætor. stipul. l.* 4. *C. de emancip. liber.*

4. Quo casu certum est nullam mulctam nec expensarum condemnationem irrogari ei qui impetrauit literas quas vocant *de illico.*

DEFINITIO XII.

An & quando distinguendæ sint expensæ litis motæ super desertione appellationis ab expensis litis appellatoriæ.

SI super desertione nihil pronunciatum sit, sed vt plerúque fit, ad pœnam desertionis remittendam de causa appellationis cognitum hac præfatione *sans s'arrester à la desertion*, condemnato appellatore in expensas litis appellatoriæ. 2 Placet omnes omnino litis expensas in condēnationem deductas videri, etiam eas quæ propter causam desertionis factæ fuerunt. Nam & hæ ad causam appellationis pertinent, cùm nec sine appellatione de desertione vnquam quæsitum fuisset. 3 Aliud erit si proponis super ipsa desertione pronunciatum, nimirùm desertam appellationem non fuisse. 4 Distinguendæ siquidem erunt hoc casu expensæ desertionis ab expensis litis appellatoriæ, vt qui in has tantùm condemnatus est, illas non debeat. 5 *Ita Senatus* 5. Cal. Decemb. 589.

1. Scilicet à Senatu. Vix enim est vt iudex inferior ita pronunciare possit, sed quemadmodū cogitur pronunciare an primus iudex bene vel malè pronunciauerit, ita & an appellatio deserta sit, necne.

2. Ad quas vtique debet cōdemnari si nullam habuit iustam grauaminis causam *cap. reprehensibilis Extr. de appell.* Vnica enim causa grauaminis sufficeret *l. appellanti* 13. §. 1. *D. eod.*

3. Prius enim est vt sit aliqua appellatio, quàm vt possit disputari an sit deserta, Nec potest negari quin appellatio interposita causam dederit sumptibus ob quæstionem de desertione factis.

4. Repellendo scilicet à sua petitione actorem qui impetrauit literas quas desertionis vocant, ad hoc vt appellatio deserta pronunciaretur.

5. Ob hoc enim dicimus sententiam quamlibet esse stricti iuris maximè verò eam quæ sit condemnatoria, quia postquàm iudicatum est nihil aliud inquiritur nisi quid & quantum deductum sit in condemnationem *l. si fundus* 16. §. *si pluris* D. *de pignor.*

DEFINITIO XIII.

Impetratio rescripti aduersus peremptionem instantiæ nullas sumptuum refusione onerat impetrantem.

QVi rescriptum Principis impetrauit aduersus peremptionem instantiæ, 1 litis expensas refundere non cogitur, quas vtique farcire cogeretur si ad nouam instantiam veniendum esset vetere perempta. 2 Facit enim rescripti autoritas vt peremptionis quæ ex solo temporis lapsu inducebatur nulla sit habenda ratio, vtque acta totius instantiæ prosint, & consequenter vt ratione expensarum nihil prorsus interfit litigatorum. 3 *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589.

1. Ad

1. Ad hoc scilicet vt instantia quæ reuera fuit peremptа perinde habeatur acsi peremptа non esset.

2. Quia eo casu prioris instantiæ acta nihil prodessent,& actum agere oporteret. Et ita essent inanes sumptus antè facti.

3. Quibus necesse omnino fuit vt eas impensas facerent sine quibus litigari non potest *l.minoribus 6.D. de minor.l. 2. §.si rem de leg.3 l.pen.D.de lib.& legat.*

DEFINITIO XIV.

Qui condemnatur ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos solos sumptus condemnari debet, qui facti sunt post nouas testationes publicatas.

CVm vt plerumque fit æquis in contrarium probationibus certatum est, si iudex quod facere cogitur, ex officio veritatis habēdæ gratiā de facto inquirat,2 tum ex nouis probationibus sententiam ferat, nō ad alios sumptus condemnari debet is qui vincitur, quàm qui facti sint, post nouas testationes publicatas.3 Etti enim dici solet posteriorem moram dolumque nocere,4 nihil tamen imputari potest ei qui suis cōfidens probationibus expectauit sententiam iudicis in cuius solius arbitrio fuit videre quanta nouis testibus ex officio auditis fides adhiberi deberet. Quandoquidem vt vulgo iactari solet non testimoniis credendū est sed testibus.5 *Ita Senatus* pro Benedicto Bosson contra Claudium Morel 12. Cal. Iunij 1590.

1. Quo casu dicitur lis dubia *in l. admonendi* 31. D. *de iureiur.l.in bonæ fidei* 3.C.*eod.cap.vlt.Extr.eod.tit.*

2. Audiendo ex officio nouos testes,quod quando fieri possit vide apud Papian.*in form.libell.act. real.in vers. quatenus ex officio vestro num.*8.*vers.sed quia dixi.*

3. Quia non tam communi quàm speciali iure vincitur, & ideò dignior est cui succurratur,vt dici solet de eo qui vincitur ex aduersarij iureiurando,De quo scripsi *in tit. De reb.cred. & iureiur.*

4. *l.qui decem* 72.*in princip.&* §.1.D.*de solut.l. desistisse* 10.& ibi Bart.*D.de iudic.*

5. *l.*3.§.*ideòque & §. idem Diuus Hadrianus D.de testib.*

DEFINITIO XV.

Quomodo accipiendum sit priuilegium quod habent Senatores de tributo iudicati non pendendo.

SEnatores itémque Rationales,& alij si qui sunt,qui ex priuilegio ius habent,1 ne quicquam ex iudicati nomine pendere cogantur, si expensarum in litem factarum adiudicationem obtinuerint, non possunt eo prætextu ab aduersario tributum iudicati repetere quod ipsi non soluerint. Ob eam namque causam habent priuilegium, ne damnum sentiāt,2 non vt obtentu priuilegii ex aliena iactura lucrum consequantur.3 *Ita Senatus* contra Claudiū de la Couz Senatorem Abbatē d'Ambournay 10. Cal. Iunij 1590. & iam antèà contra D.de la Fontaine magistrum computorum

1. Aut potiùs ex conuentione cum huiusmodi tributorum conductoribus inita. Nam citra conuentionem neque Senatores neque Rationales tale vllum priuilegiū habent, at neque Marchiones,neque ipsi etiam Torquati Equites. Potest tamen hoc priuilegium dici cùm per huiusmodi conuentionem fiat vt tāto minor conductionis merces ærario inferatur: quæ res cùm sit Principi damnosa non esset ferenda,nisi fieret Principe consentiente & Senatoribus suis ac Rationalibus plus quàm cæteris fauente vt hoc illi habeant in partem honoris & honorarij.

2. Id est vt tanto minùs grauentur, siue vincant siue vincantur.Nam neque expensarum adiudicatio fit victori nisi ne alioquin eueniat vt moretur in damno *l. properandum* 13.§.*sine autem alterutra C.de iudic.*

3. Quod esset contra *l.nam hoc naturæ* 14. *D.de condict.indeb.l.iure naturæ* 206.*D.de regul.iur.* Est enim longè aliud cerzare de damno vitando, Aliud verò sollicitum esse de præda, vt loquitur Vlp.*in l.si minoris* 25.*D.de admin.tut.*

DEFINITIO XVI.

Pro sumptibus litis etiam criminalis non potest condemnatus retineri in carceribus. Sed in carceres detrudi potest si iussus soluere non pareat.

EX delicti causa condemnatus si soluendo non sit non potest ob solas litis expensas in carceribus retineri, sed omnimodo eximendus est, præsertim si nondum expensæ taxatæ sint,1 salua commentariensi2 in accusatorem pro ijs expensis actione.3 Si tamen post taxatas impensas solutionem recuset aut differat, potest rursus ex ea causa detrudi in carceres,iudice propter contumaciam id expressim permittente:4 Sed bonorum cessionis beneficiū ei saluum esse debebit si bonis cedere maler quàm soluere.5 *Ita Senatus* in causa quadam Antonij Lespine contra procuratorem iurisdictionis Comitatus de Chastillion 5. Id. Iun.1590.

1. Dixi *Defin.*5.*supr.*

2. Id est ei qui carceri præpositus est: is enim Commentariensis appellatur, quod in commentarium custodias referat *l. ad commentariensem* 4. vbi Gothofred.C.*de custod.reor.*

3. Habet enim illum obligatum ex contractu quod pragmatici nostri dicunt *en vertu de la charge de l'escroz.*

4. Guid.Pap.*quæst.*448.

5. Nihil enim est quod hoc casu debeat impedire ne possit admitti ad beneficium cessionis vt dixi *Defin.*8.*num.*5.*supr. eod.*

DEFINITIO XVII.

Vtriusque litigatoris dolo intercedente compensandæ sunt expensæ, si verò alteruter tantùm in dolo sit, omnium impensarum condemnatione mulctari debet.

SI dolo culpáve vtriusque ex collitigatoribus religio Senatus circumuenta sit,1 deinde ad euertendam iudicati autoritatem condemnatus,supplicationem,quam ciuilem vocant,Principi porrexerit,2 tùm obtinuerit, eæ Senatus partes æquissimæ sunt vt mutuam impensarum compensationem inducat, per quam impensis communibus dolus culpáve communis purgetur.3 Quòd si solius victoris primi dolus intercesserat,condemnandus ille erit vt eos quoque sumptus restituat,quos iam ex iudicato exegerit,4 vt ita vindicato dolo qui autori suo prodesse nunquam debet,5 omnia ad suam æquitatem reuocentur. 6 *Ita Senatus* in causa Ioannis de la Chinal 5. Id. Iun. 1590.

1. *Vt in l. Diuus Hadrianus* 37 *D.de re iudic.*

2. Quæ scilicet hoc etiam casu necessaria est propter autoritatem rerum iudicatarum vt diximus *in tit. De sentent. præfect.prat.supr.ex l.seruo* 65.§.*cùm prator D. ad SC.Trebell.*

3. Paria enim delicta mutua compensatione tollūtur *vulg. l.viro* 39.*l.cùm mulier* 47.*D.solut.matrim.*

4. Ne alioqui honesta interpretatio non honesti quæstus lucrum adferat vt in *l.si possessor* 52.*D.de petit.her.*

5. *l.ne ex dolo* 12.*D.de dolo l.procurator* 11.§.1.*D.de doli except.*

6 *Vt in l.maioribus* 3.*C.commun.vtriusque iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Pro expensis litis an & quando rationem augmenti vel deteriorationis monetarum habere oporteat.

TAxatis sumptibus litis necdum tamen solutis,si monetæ deterioratio superueniat, eius rationem haberi cùm solutio fiet æquum erit,1 licèt si nunc primùm taxandæ impensæ essent, nulla prorsus haberetur. Nimirum quia multiplicarētur difficultates litisque protrahēdæ occasiones si in singulas erogatorum sumptuum causas tam accuratam deteriorationis aut meliorationis monetarum æstimationem fieri oporteret:2 quod non similiter ve-

rendum est, cùm facta iam taxatione ex multis minutiis vna quantitas conflata est quæ ab eo tempore certi & explorati debiti formam acceperit. Minùs enim tum solui videretur si deteriorationis ratio nulla haberetur, Cùm ea deteriorationis æstimatio debiti principalis iure cẽsea-tur. *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1590. Et rursus 16. Cal. Iul. 1595. in causa D. de Cornillion & Claudij de S. Real.

1. *Ex not. in l. cùm quid* 3. D. *de reb. cred. & in l. Paulus, aliàs l. creditorem* 99. D. *de solut.*

2. Debet autem bonus iudex litium materiam minuere potiùs quàm augere *l. quidam* 21. D. *de reb. cred.*

3. *Not. in d. l.* 3. *de reb. credit. in d. l.* 99. *de solut.*

DEFINITIO XIX.

Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur etiam ab eo qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit.

QVi fundum emerat incultum quidem, sed tam parvo precio, vt vltra dimidiam iusti precij venditor læsus esset, 1 si per aliquot annos possessum sic excoluerit vt meliorem fecerit & reditus vberioris, 2 posteà cõdictione ex noua Diocletiani & Maximiani lege conuentus, fundũ cum fructibus post litẽ cõtestatã perceptis restituere condemnatus sit, 3 Quæsitũ est, an eos quoque fructus reddere deberet, quos propter culturam maiores & vberiores percepisset. Quibusdam placebat debere, propterea quòd ab eo saltem tepore litis cõtestatæ malæ fidei possessor effectus esset. 4 Aliis cõtrà, quasi ex industria & re sua potiùs quàm ex re ipsa eos percepisse videretur, 5 Et quòd iniquum foret, reddere eum petitori fructus, quos petitor non haberet, si talis ei fundus redderetur qualis venditus fuisset. 6 Dicebãt talem debere fundum restitui qualis fuerat non contractæ venditionis tempore, sed litis contestatæ, 7 Emptorémque non eò minùs factum esse ab eo die malæ fidei possessorem, quòd fundus ille emptionis tempore minùs excultus extitisset. 8 At quoniam si in ipsa litis contestatione fundum emptor reddidisset, cõdemnandus fuisset venditor ad refundendas expensas in meliorationẽ factas, 9 nunc quoque perinde habendã earũ expẽsarum rationẽ, vt ex vtraque parte idẽ obseruetur acsi ipso contestationis die fundus esset restitutus: 10 Quòd si non plus in fundi meliorationẽ impensum esset, quàm quanti essent fructus mala fide id est post litem contestatam percepti, inducendam ex æquitate compẽsationem. 11 Atque ita Senatus noster pronunciauit 17. Cal. Decemb. 1590.

1. Ex qua causa competit restitutio in integrum eo iure quo vtimur, aut saltem condictio *ex l.* 2. C. *de rescind. vendit. l. si voluntate* 8. *eod. tit.*

2. Crescit siquidem æstimatio & valor rei pro modo fructuum *l. si fundus* 13. *in princip. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si fundum per fideicommissum* 92 *de legat.* 1.

3. Habet enim condictio illa fructuum restiturionem vt & aliæ condictiones *l. videamus* 38 *§. si actionem de vsur. l.* 2. *eod. tit.* Sed à die tantùm litis contestatæ quia vsque ad contestationem bonæ fidei possessor est qui & titulum habet & precium numerauit *l. sed etsi* 2 *§. si antè D. de petit. hered.*

4. Cùm post litem contestatam omnes possessores sint pares *d. § si antè.*

5. Quomodo solemus dicere, rei venditæ precium magis ex negotiatione percipi, quàm ex re ipsa *l. venditor* 21. *D. de hered. vel act. vendit.*

6. *arg. l. si iudex* 41 *in fin. D. de minor.*

7. Quia quale quid est cùm petitur, tale dari debet *l.* 2. D. *de vsur.*

8. Quid enim commune habet qualitas fundi cum bona vel mala fide possessoris vt in dissimili specie argumentatur Vlp. *in l. Papinianus* 20. *D de minor.*

9. Tanquam factas à bonæ fidei possessore scilicet si fructuũ ante litem contestatam perceptorum summam excedant. Nam vsque ad concurrentem quantitatem fit compensatio *l sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindi.* Ne alioqui petitor ex aliena iactura locupletaretur *l. planè* 38. *D. de petit. hered.*

10. *d. l.* 2. *d. l. videamus* 38 *§. si actionem D. de vsur.*

11. Cùm etiam fructus ante litem contestatam percepti sint compensandi *d. l. sumptus* 48. *& d. l. emptor* 65. *D. de rei vindic.* quamuis non desint qui putent *in d. l. sumptus*, legendum esse *à lite contestata* pro eo quod vulgo legitur *ante litem contestatam*. De quo scribemus in Rationalibus.

DEFINITIO XX.

Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncum.

SI fructuum ex iudicato restituendorum quantitas minùs sufficienter probata sit per testes in eam rem hinc inde productos, certa tamen sit bonorum de quibus controuersum fuit, æstimatio, 1 Æquissimum est tale arbitriũ esse Senatus, & alterius cuiuscunque iudicis, vt æstimentur fructus ex proportione vsurarum quincuncium totius precij: 2 Præsertim verò si à condemnato tantidem locata bona fuisse appareat. 3 Est enim id multò cõuenientius ad litem terminandam, 4 quàm si proborum virorum iudicio negotium committatur: quæ res vt plurimùm dare solet materiam litis in longius tempus protrahendæ: Nec habent litigatores quod de huiusmodi arbitrio conquerantur, cùm imputare potiùs sibi debeant cur probationes non attulerint pleniores. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quæ sicut solet vt pluriwùm colligi ex fructibus *l. si fundum per fideicommissum* 92. *de leg.* 1. *l. si fundus* 13. *de reb. eor. qui sub tutel.* ita ex æstimatione potest & debet colligi quantitas fructuum.

2. Vt quemadmodum vsuræ quincunces ita & fructus vicesimo anno æquent sortem *ex Nouell.* 7. *De non alien.* §. *emphyteusim vers si verò alicuius.*

3. Quænam enim sit iniuria ei qui tantumdem reddere cogitur, quantum accepit?

4. Quæ boni cuiusque iudicis præcipua cura esse debet *l. quidam* 21. *D. de reb credit. l.* 1. *C. de admin. tutor.*

5. Nec enim nouum est vt probationum inopia quantitas alioqui magna ad exiguam summam deducatur *l. vlt. D. de prator. stipulat.*

DEFINITIO XXI.

Casus in quo heres etiam qui moram non contraxit tenetur ad expensas litis, Nempe cùm debentur illæ ex conuentione.

AD certam diem soluere obligatus sub pœna expensarum ni solueret, moram fecerat, & ante solutionẽ factam decesserat. Heres eius non solùm ad debiti solutionem tenebitur, sed etiam ad impensas omnes in litis causam prorogatas, 1 licèt statim post exhibitum chirographum pecuniam obtulerit, vt proinde nulla ei culpa aut mora imputari possit. 2 Neque enim huiusmodi impensæ ex mora & officio iudicis debentur, sed ex conuentione & iure actionis; 3 *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Decemb. 1590.

1. Cùm eodem iure censeri debeat quo defunctus ipse si viueret censeretur tanquam qui sit eadem veluti persona *Nouell.* 48. *de iureiur. à morient. præst. in princ.*

2. Scilicet propria. Nam vtique mora defuncti imputari potest heredi, cui imputatur etiam mora per hereditatem ipsã factam *l. vlt. D. de nautic. fœn. l. ad diem* 77. *de verb. obligat.*

3. Secundùm distinctionẽ à nobis positam *Defin.* 2. *& 3. supr.*

DEFINITIO XXII.

Petitio sortis & vsurarum eodem libello concludi potest, eodémque iudicio terminari debet.

ET sortem & vsuras eodem libello peti posse, & cùm ita factum est vtramque petitionem eadem sententia terminandam esse constitit, 1 Idémque de fundo & fundi petiti fructibus iuris esse. 2 *Ita Senatus* in causa N. Guillielmi De Ridder 5. Non Decemb. 1590.

1. Quia cùm vsuræ sint accessio sortis & debiti principalis eodẽ iure censeri debent *ex reg. accessorium de reg. iur. in* 6.

2. Ne alio-

2. Ne alioqui terminata lite defuncto, nulla supersit ratio litis prosequendæ de fructibus si non & ipsa sint in obligatione *l.terminato 3.cum ibi not.C.hoc tit.* Dixi *Defin.2.& 3.supr.eod.*

DEFINITIO XXIII.

Casus in quo fructuum restituendorum condemnatio fit etiam pendente lite.

LIcèt fructuum cõdemnatio in tempus diffinitiuæ sententiæ differri soleat,[1] non tamen perpetuò id fit.Nã si pendente lite pronuncietur pro subhastationibus postulante creditore factis, eadem interlocutione pronunciandum erit de fructibus à debitore mala fide perceptis vt omnes à die expeditionis restituat.[2] Præstita tamen per creditorem satisdatione de iis fructibus bonísque sub hasta venditis restituendis, si iustũ id iudici æquúmque videbitur.[3] Idem est, si pendente lite adiudicatio hereditatis fiduciaria facta sit: Neque enim hereditas ipsa adiudicata videretur, ni fructus quoque qui hereditatem augẽt,[4] restituerentur. [5] Idem denique si pendente iudicio in integrum restitutionis aduersus contractum, actor quasi iure suo vtẽs occupauerit possessionem litigiosi fundi, fructúsque ex eo perceperit.Nam sicut pendente restitutione contractui standum est, Ita & fructus ei restitui oportet ad quẽ ex cõtractu pertinere debuerũt.[6] *Ita Senatus* in causa D.Henrici Bay & Dominę March. de la Chãbre Prid. Id.Decemb.1590. Et rursum pro D. Amedeo Michal magistro computorum, contra viduam N.Chabot 7.Id. Iul. 1591.

1. Vt dixi *Defin.12.supr.De sentent.& interloc.omn.iudic.*

2. Quia ex subhastationibus ipsis fructus omnes acquisiti intelliguntur à die expeditionis vigore statuti Sabaudiæ quod in eam rem factum est.

3. Quicquid enim pendente lite per interlocutionem pronunciatur, potest reuocari per definitiuam sententiam *l. quod iussit* 14.*D.de re iudicat.* & ideò necessaria satisdatio est vt dixi *Defin.2.supr.de sent.& interloc.omn.iudic.*

4. *l.item veniunt* 20.§ *item non solùm D.de petit.hered.*

5. Quamuis fructus non soleant venire in restitutionem hereditatis fideicommissariæ quia non tam hereditati, quàm rebus ipsis acceptò feruntur *l. in fideicommissaria* 18. *D. ad SC. Trebell.*

6. *Not.ad l.vnic.C. in integr. restit. postul. ne quid noui fiat.* Fructus enim sequuntur causam dominij cùm acquirantur iure soli *l.qui scit* 25.§.1.*D.de vsur.*

DEFINITIO XXIV.

Tributum iudicati debetur ad ratam petitæ quantitatis quoties implicita est quæstio dominij vel pignoris.

QVoties possessionis quæstio implicitam habet dominij aut pignoris controuersiã, quod vt plurimùm euenit, cùm interdicto retinendæ possessionis aut condictione ex lege Iustiniani,[1] ad possessionem agitur, perinde tributum illud, & vt vocant emolumentum quod pro iudicato penditur, debetur, acsi de dominij aut pignoris iure petitorio iudicio mota lis fuisset, cùm de contractus viribus pronunciari necesse sit priusquàm sciri possit ad quem possessio pertineat.[2] Aliud est si de recuperãda possessione actum sit siue interdicto, siue remedio illo plenio re quod ius Pontificium introduxit. [3] *Ita Senatus* Cal. Mart.1591.

1. *In l.vlt.* C.*de acquir. poss.* De qua scripsimus *in Defin.1.ill. tit.de acquir.possess.supr.*

2. Vix enim est vt quis possessionem ad se pertinere dicat nisi ex contractu aliquo præcedente, tametsi de contractu disputare nolit *arg.l.quadam* 73.*D de rei vindicat.* Exemplum esto si inter duos contendatur de hereditate & vterque petat se manuteneri in possessione ex edicto *Le mort saisit le vif.* Nec enim alius potest in huiusmodi possessorio vincere quàm cui in necessariũ antecedẽs facta sit adiudicatio hereditatis siue diffinitiua siue prouisionalis. Ita pronunciauit Senatus pro Grapharijs Nicole & Demoth contra N.Thouet Prid.Non.April.1606.

3. *Ex can.restituenda 3.quæst.1.*

DEFINITIO XXV.

Fructus etiam nullo iure percepti ante litem contestatam, non sunt restituendi si percepti sint bona fide.

CVm cuidam legatus esset vsusfructus, ita tamẽ vt dubitari probabiliter posset an proprietas legata videretur,[1] & mortuo fructuario heredes eius proprietatem quã putabant suam, vendidissent Titio bona fide emẽti, ignorante proprietario in minori ætate tum constituto, Placuit vindicante fundum proprietario, non idcirco condemnari debere Titium ad fructuum restitutionem, quòd vsufructu finito eos perceperit. [2] Non enim videri potest eos percepisse absque titulo & mala fide cùm bonæ fidei emptor fuerit: [3] accedente præsertim venditoris quoque bona fide qui probabili errore ductus non modò vsumfructum sed ipsam etiam proprietatem sibi legatam existimabat.[4] Itaque non alios fructus restituere Titius condemnatus est, quàm quos à die litis contestatæ percepisset. [5] Non idem Senatus pronunciasset, si fructus illi non à bonæ fidei emptore sed ab heredibus fructuarij percepti fuissẽt, cùm apertissimo iure vsusfructus morte fructuarij extinguatur:[6] nisi iuris quæstio & difficultas cõtrariã, vt aliquando fit æquitatis rationem induxisset. Neque enim prædo est qui in iure errat, si neque dolus neque crassa iuris ignorantia interueniat. *Ita Senatus* in causa N. Iuliani De Pradel Aduocati & liberorum Petri Bonaud Procuratoris 9.Cal.Aug.1591.

1. Vt in eleganti illo casu de quo *in l.species* 15. D. *de aur. & argent.legat.*

2. Quasi fructus percepti ex re fructuaria post finitum vsumfructum non nisi mala fide percepti esse possint.

3. *arg.l.bona fidei* 48.D.*de acq. rer.dom.l.emptor* 65.D. *de rei vindicat.*

4. Nec enim iuris error prædonem facit *l. sed etsi* 25.§. *sciẽt de pet.her.*

5. *ex d.l.sed etsi* §.*si antè l.certum* 22.C.*de rei vindicat.*

6. *l.3.§.vlt.& pass.D.quib.mod.vsusfr.amitt.*

7. *l.1.sed etsi* 25.§.*scire D.de petit.hered.*

DEFINITIO XXVI.

Nullum iudicati tributum debetur pro sumptibus funerum & inuentarij adiudicatis in instantia discussionis.

ETsi hereditate defuncti agnita cum beneficio legis & inuentarij, latáque inter heredem, creditores, & legatarios sententia, tributum iudicati quod emolumentum vocant pro mutuis eorum adiudicationibus deberi cõstat:[1] tamen nec pro sumptibus funerum nec pro inuentarij expensis vllum debetur: Ideò nimirum quòd de iis iudex nõ tanquã de re dubia pronũciat, sed potius quasi de re certa,[2] cùm neque ex creditoribus, neque ex legatarijs quisquam esse possit qui controuersiam faciat quin heredi adeóque primo loco expensæ illæ debeãtur.[3] *Ita Senatus* 3.Cal.Maij 1591.

1. Quia quod ad mutuas omnium creditorum actiones pertinet omnes sunt inuicem & actores & rei. Ideóque est res hęc ex genere in quibus ad eundem iudicem iri oportet *l.1. & tot. tit.D.de quib. reb. ad eundem iudic.eat.* Ne continentia causæ diuidatur *arg.l.nulli* 10.*de iudic.*

2. Lis enim esse non potest nisi de re dubia *l.1.D.de transact. l.2.C.eod.l.in summa* 65.§.1.*de condict.indeb.*

3. Expensæ quidem inuentarij quia ad omnium creditorum promiscuam vtilitatem pertinet, ideóque censetur esse instrumentum commune omnium creditorum *Not. ad d. l. vlt.C.de iur. delib.* Sumptus verò funerum quia ad humanæ condicionis memoriam maximè spectat vt quis etiam de alieno sepeliatur si non possit sepeliri de suo *l. quidam* 27. *in princip.D.de condic.instit.l.in eum* 16.*cum seqq.de relig.& sumpt. funer.*

DEFINITIO XXVII.

Cùm lis vna habet plura capita, possint expensæ compensari pro vno capite pro alio autem adiudicari.

SI duplex compensatio obiiciatur, vna debiti iam contracti sed nondũ liquidi, altera debiti equidẽ liquidi, sed quod tamen nondum possit exigi, forte propter non præstitam satisdationem, & neutrius compensationis ratio habeatur, Non facilè condemnandus est reus in omnes expẽsas litis, sed si aliud nihil vigeat, in eas tantùm quæ propter priorem compensationis speciem nullo colore oppositam factæ sunt, non etiam quæ propter posteriorem, cuius opponendæ probabilior quædam ratio subesse videbatur. *Ita senatus* in causa D. Ioannis Claudij De la Roche Senatoris, & N. Ioannis Bry 6. Id. Maij 1591.

1. Cuius modi debitum id est, non liquidum, constat non venire in compensationem *l. vlt. cum ibi not. C. de compensat.*

2. Quæ res etiã impedit compensationem adeóque licèt certum sit aliquando debitum iri *l. quod in diem 7. D. eod.*

3. Quæ quod sub onere satisdationis debetur ante præstitam satisdationem nullomodo debetur *l. 2. §. sed si dubitetur* D. *de iudic l. 1. & tot tit. D. si cui plusquàm per leg falcid. l. statuliberatorem 5. D. de statuli.*

4. Quamuis deberi soleat victum victori in expensas condemnandum esse ex regula iuris pontificij.

5. Tunc demum enim debentur expensæ litis cùm nulla fuit iusta causa litigandi *l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*

6. Quia è contrario probabilis causa litigandi excusat ab expensis *l. iusiurandum 28. §. 1. vbi Bart. de legat. 2.*

DEFINITIO XXVIII.

Cuius in quo non teneatur victus ad alias expensas quàm quæ factæ sint post publicatas testationes.

QVod dicitur, In iudicijs sicut & in contractuum executionibus, posteriorem moram nocere, non est perpetuum. Sæpenumerò siquidem euenit vt in alias litis expensas condemnandus non sit qui succumbit, quàm quæ factæ sint post apertas testationes. Nimirum si in id vsque tempus iustam facti ignorandi causam habuit, nec ab eo tempore dolo malo, & per calumniam litigauit. Finge aliquomodo suspectas aut mãcas fuisse testationes vt iuriurandum suppletiuum quod vocant deferri ad supplendam probationem necesse fuerit. Quidni eius saltem temporis quod testationum aperturam præcessit mora erit impunita? Planè si post pleniſſimè probatam actoris intentionem reus nullo iuris aut æquitatis colore litem mordicus defenderit, nullam meretur excusationẽ cùm facilè ex eo appareat nõ minùs temerè fuisse illũ litigaturũ, tametsi de iure aduersarij ab initio certus fuisset. *Ita Senatus* in causa N. Cheurier contra D. fratres de Beaumont Ante Id. Maij 1591. & rursus pro Ioanne Dardier cõtra D. Marchionem d'Aix 6. Non. Decemb. 92.

1. *l. qui decem 72. in princip. & §. 1. D. de solut. l. destitisse* 10. vbi Bart. D. *de iudic.*

2. Puta si fuit actum alienum cuius regulariter probabilis & tolerabilis ignorantia est *l. vlt. D. pro suo.*

3. Aliquoqui secus est Bart. *in d. l. destitisse.*

4. Ex eo interpretum nostrorum errore qui inualuit post Bart. & alios *ad d. l. admonendi* 31. *D. de iureiur. l. 3. C. eod.* De quo scripsimus *in priore parte Hemicheliadis De error. pragmat.*

5. Bar. & post eum cæteri *ad d. l. destitisse.* Planè non est nouum vt etiam qui ex iureiurando suppletiuo vincitur in expensas cõdemnetur. Nempe si de proprio ipsius facto agebatur, vt scripsimus *ad tit. de reb. cred. & iureiur.*

DEFINITIO XXIX.

Sumptus contumaciales qui ante omnia refundendi sunt, sufficit refundi per compensationem.

EXpensas litis ob contumaciam debitas ante omnia, &, vt pragmatici nostri loquuntur, *par vnprealable* sarciendas esse non dubitatur. Sed non faciet ea res quominus cum eo quod victor vicißim victo debeat compensari possint, si modò liquidum id sit & statim solui debeat. Compensatio enim vicem solutionis obtinet. Ideo que si nihil sit quod in principali negotio condemnationem remorari possit, non male decernet iudex si quantum ob expensas contumaciæ actor reo debuit, tantum de rei condemnatione detrahat. Ita enim fit vt non eò minùs videatur actor ante omnia soluisse quod sibi imputat in solutum, quódque si reus iam accepisset, nunc actori restituere deberet. *Ita senatus* ex tempore 8 Cal. Iunij 1591.

1. Quamdiu antè audiri potest appellans quàm purgauerit contumaciam refusis impensis *l. sancimus* 15. *C. de iudic* Et hoc est quod pragmatici nostri iactitant hos sumptus esse præiudiciales.

2. *l. si constat* 4. *& tot tit. C. de compensat.*

3. Cùm possit compensatio opponi etiam in executione iudicati *l. cum multa* 16 §. 1. *D. eod. tit. de compensat.*

4. Vnde potest videri dolo facere qui petit quod eidem restituere tenetur est *l. dolo facit* 8. *D. de dol. mal. excep. l. si seruo* 44 §. *Lucius Titius. matrim.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interfit quod ad causam expensarum pertinet, an actio malè instituta sit an malè facta executio.

PEriculosior & ob id durior causa est creditoris exequẽtis, quàm actionem instituentis. Nam si cùm quinquaginta duntaxat deberes centũ à te petiero, túque nihil obtuleris, non eò minùs condemnandus es in quinquaginta, adeóque in expensas litis propter moram. Est enim quod tibi imputes cur non obtuleris quinquaginta. Sed si cùm in quinquaginta tantùm condemnatus esses, iudicati executio pro centum facta sit, quamuis nihil obtuleris, non videris moram contraxisse vt ex ea causa in expensas litis executoriæ condemnari debeas, at expensarum compẽsationi locus est quasi propter mutuam victoriam, cùm non solùm tibi imputandũ sit cur nihil obtuleris, sed etiam mihi cur pro maiori quantitate quàm quæ debebatur iudicatum sim executus. Verùm cur non æquè in superiori specie, quòd egerim pro maiori quantitate? Nimirum quoniam actionis ius commodè recipit diuisionem ex natura & qualitate rei in iudicium deductæ. At executionis actus vnicus tantùm est, ísque indiuiduus, ac proinde omnino necesse est vt iudex pronunciet vel bene vel malè factam executionem: quam porrò bene factam esse pronunciare non potest cum pro maiori quàm debita fuerit quãtitate facta est. Nec rursus vlla iuris aut æquitatis ratio patitur vt perperam factæ executionis sumptus debeat is cui in exequẽdo facta iniuria est, licèt aliquid debeat. Quòd si quis huius quoque dissimilitudinis rationem quærat, illa afferri potest, quòd in actione ius, in executione factum versatur, & quidem tale quod omnimodo indiuiduum est, siue ponas capta pignora, siue detrusum in carceres debitorem? Vnde illud etiam fit, quod ad sumptuum rationem aliter atque aliter distinguendum maxime pertinet, vt cùm super actione iudex pronunciat, in personam rei cõcipiat condemnationem. Pronunciat enim non Actionẽ rite institutam esse, sed reum debere: Cùm autem super executione, in personam actoris nõ rei scilicet vel bene vel malè factam excutionem, quod non nisi ad actorem qui ipse exequitur referri potest. Itaque in omnes executionis litísque ex ea causa secutæ impensas actor condemnãdus esset, si non ea potissimùm ratio compensationem induceret, quòd nihilominùs in dolo sit cõdemnatus, qui ne id quidem offert quod debet. *Ita Senatus* in causa D. de Quiege & N. de Mouxi 8. Id. Iun. 1591.

1. Cùm verum sit quinquaginta deberi & minorem summã inesse in maiori *l. 1. § sistipulanti D. de verb. oblig.* vt proinde non posset dici hoc casu iudicari vltra petita contra *l. vlt. C. de fideic. libert.*

2. Est enim hæc pœna temerè litigantium *l. eum quem temerè*

temerè 79. D. de iudic. l.4.C. hoc tit.§.1.in fin.Inst de pœn.temer. litig.

3. Vt tra lit Rebuff.*in præm.cons regiar.num* 53.

4. Nam quæ ratio facit vt victus victori condemnandus sit ad litis expensas ex regula iuris pontificij: eadem ratio facit vt cum mutua victoria est, expensarum compensationem fieri oporteat, ad compensandam parem vtriusque litigatoris temeritatem *arg.l.vire* 39 *l.cùm mulier* 47.D *solut.matrim.*

5. Actio enim diuidua censetur cùm res quæ in actionem & udicium deducitur diuidua est *l. stipulationes non diuiduntur* 72 *cùm ibi not.D.de verb.oblig.*iunct.*l.in executione* 85.*eod.*

6. In quo genere indiuiduorum vtile per inutile vitiatur Nor.*ad l.placuit* 29.*D.de vsur.*

7. Quoniam indiuidua non possunt diuerso iure censeri *d. l.stipulatione & d.l.in executione.l.in hoc iudicio* 27.D *famil.erc.*

8. *l.1.C.de plur.petit.§ si quis agens Inst de action.*

9. Pœnam enim non lucrum aut præmium iniuria meretur,& omnis executio quæ non iure fit,habet iniuriam *l.* 13. *§.1. D.d. iniur.*

10. Vt constat ex actionis definitione posita *in l.nihil aliud* 51.*De oblig.& action.*iunct. *l.si vnus* 27.*§. pactus ne peteret D. de pact.*

11. *d.l stipulationes non diuiduntur* 72 *de verb.oblig.*

12. Quia ius pignoris indiuiduum est *d. l. in executione §. l pen l.rem heditariam* 65. *D.de euict.§*

13. Nec enim potest quis pro parte in carcerem detrudi.

14. Scilicet ob malè factam totam executionem.

15. Quòdque etiam non interpellatus deberet vltrò offerre si bonā fidem agnoscere vellet *l.quoties* 9.*§. sicut D.de admin. tutor.l.cùm ampliùs*, 84.*§. is natura debet* De *reg. iur.* Non enim comparatæ sunt actiones iure ciuili nisi in perfidos homines, vt Theophil.scribit initio *tit.de action.*Vide Guid.Pap.*quæst.*27.

DEFINITIO XXXI.

Si ab eodem capite sententia vtrimque malè appellatum fu compensandæ sunt expensa litis appellatoriæ.

CVm vterque collitigantium à compensatione expensarum litis appellauit,si neuter iustam appellandi causam habuit, litis quoque appellatoriæ sumptus cōpensandi sunt,quasi ex mutua victoria.1 *Ita Senatus* ex tempore Prid.Non.Iul.1591.

1. Cùm enim vterque appellauit, vterque & vincit & vincitur, si tota sententia confirmetur. Iunge quæ scripsi *Defin. præced.num.*4.

DEFINITIO XXXII.

Refusio expensarum quæ factæ sunt in prioribus duabus instantijs quando fieri debeat in tertia instantia, si noua instrumenta producantur.

IVre illo vtimur, vt posteaquam lis ad Senatum per secundam appellationem deuoluta est, non liceat noua instrumenta,aut nouos testes,nouásque allegationes proferre: nisi ea lege vt priorum instātiarum expensæ ante omnia refundātur, adeóque præstito priùs iuramēto quòd nunc primùm ea instrumenta,aut testes, aut allegationes innotuerint proferenti ,1 Nimirum vt huius veluti pœnæ metu diligentiores fiant collitigantes ad instruendas lites,2 citiúsque solennis iudiciorum cursus expediatur. At finge, In tertia instantia productum à te nouum instrumentum , me verò cùm possem prohibere ne ad productionem admitteretis non prohibuisse,sed vt elidere probationem quam tu ex eo depromebas , alia quoque instrumenta in contrarium exhibuisse. An prohibere poteris ne admittar ad productionē , hoc solo prætextu quòd in tertia instantia produci nisi refusis expensis nō possint? Minimè.Est enim quod tibi potiùs imputes qui facto tuo & negligentia huic nouæ productioni causam dederis: 4 nihilque est æquius quàm vt quod quisque iuris sibi constituit eodem erga alium vtatur, 5 Sicut & id vnum maximè præ oculis habere iudex debet vt in iudiciis seruetur æqualitas,nec vni liceat quod alteri denegatur,aut contrà vni denegetur quod alteri licuit. 6 *Ita Senatus* 4. Id. Iulij 1591.

1. Sic enim stylo Senatus nostri disertè cautum est *sub tit. de appellat.*

2. Arg.eius quòd scribit Iustin.initio *tit.Instit.de pœn.temer. litig.*

3. Quod fieri interest publicè adeóque vtriusque litigatoris *l.1.C.de admin. tutor.*

4. Qui enim faciendi causam dat,facere videtur,nec æquum est cuiusquam factum & negligentiam alij nocere *l. in condemnatione* 73.*§. vnicuique* iunct.*l factum* 155.*de reg.iur.*

5. *l.1.& tot.tit.D.quod quisque iur.in alium statuer.*

6. *l.non debet actori* 41.*cum ibi not.De reg.iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Procurator officij & iurisdictionis non condemnatur ad expensas litis si nihil fecerit per calumniam.

EX causa criminis condemnatus in mulctam pecuniariam paratus erat soluere, & satisfacere iudicato : sed victor ab ea sententia prouocauerat tāquam à minima & leuiore quàm par fuisset condemnatione ; 1 itémque procurator iurisdictionis , quem vulgo officij vocant , Cùm bene iudicatum & sine causa prouocatum constaret, Visum est actorem in omnes expensas litis appellatoriæ cōdemnandum, nec in vllam condemnationis partem vocandum eum qui accusatoris publici 1 officium exequebatur. 2 Cuius Senatusconsulti primum caput rationem illam habet, quòd non quemadmodum crimen causam dedit primæ liti sic & appellatoriæ dedisse videatur: sed potius temeritas appellantis, quando primus iudex bene pronunciauerat. 3 Posterius verò ea nititur ratione quòd quoties priuatæ iniuriæ vindex adest nulla pœna affici debeat qui vindictam publicam coniunctim prosequitur. 4 Nisi fortè euidens esset ipsius calumnia,5 & priuatus accusator refundēdis sumptibus litis non sufficeret. 6 Sanè si procurator iurisdictionalis solus litiget ac euidenter malam causam foueat, licèt dolo & calumnia careat in expensas quoque condemnabitur. 7 Procuratorum enim solius principis singulare ius, & priuilegium illud est vt ni quid per calumniam , & malè vexandi animo fecerint, 8 nunquam in expensas condemnentur.*Ita Senatus* in causa N. de Molens & Chapelan d'Aspremont 15. Cal. Aug. 1592.& rursum pro Ioanne Griffoz Aduocato Maurianensi contra procuratorem fiscalem Episcopatus Maurianensis Idib.Iul.1592.

1. Pragmatici nostri vulgò sic efferunt absolutè vt dicant *appellationem à minima.*

2. Qualis ille est quem nos procuratorem officij seu iurisdictionis appellamus.

3. Quæ temeritas appellantis semper coercenda est & mulcta peruniaria & condemnatione sumptuum *cap. reprehensibilis Extr.de appellat.*

4. *l.post legatum* 3.§.*aduocatum fisci D.de his quæ vt indign.*

5. Nunquam enim debet bonus iudex impunitam calumniā relinquere *l. 1. §.1. D. si mulier ventr. nomin. in possess. calumn. causse.ss.dicet.*

6. Semper enim excutiendus esset tanquam fauorabilis ille qui priuato nomine egit antequàm ad eum peruenire possit qui egit iure publico:

7. Vt & alius quilibet temerarius litigator §.1.*in fin.Inst.de pœn.temer.litig.l.eum quem temerè* 79.*D.de iudic.*

8. Quo casu pertinet ad maiestatem Principis vt ne quis sub ipsius nomine possit iure conqueri se ab aliquo iniuriam & vexationem passum fuisse. Nec calumniæ facultatem ex principali maiestate capi oportet *l.pen.D.de hered.inst. l.ex imperfecto* 23.*de leg.*3.

DEFINITIO XXXIV.

Tardiùs probata qualitas actoris non præbet iustam litigandi causam vero debitoris nihil offerenti.

SI quis alieno nomine agat tanquam tutor vel procurator vel conductor ; vel cessionarius , 1 nec reus iustam aliam vllam exceptionem aut litigandi rationem habeat

nisi quòd talem esse actorem ignoret qualem se ipse diceret,2 non eò minùs in omnes expensas litis condemnãdus est quanuis probabilem ignorantiæ causam habuerit, si modò postea talem se actor probet.3 Illa enim ignorantia licèt sit probabilis vtpote facti alieni, 4 non tamen talis est quæ cogat debitorem aut possessorem iudicium suscipere, cùm ab initio potuerit cedere, 5 & offerre ea lege vt tamen ante omnia de actoris persona & iure constaret. 6 *Ita Senatus* ex tempore 12. Cal. Aug. 1592.

1. Quo casu is qui agit tanquam talis debet ante omnia se talem probare *l. postquàm 5. §. si dies D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat. cum similib.*

2. In quo probabilem habet ignorandi causam nisi cum eo tanquam tali contraxerit, quoniam alieni facti ignorantia tolerabilis est *l. vlt. D. pro suo.* Et semper præsumitur nisi scientia probetur: vt est in regula iuris pontificij.

3. Illa enim probatio quandoque facta retrotrahitur, & reddit iudicium retroualidum *l. licet 24. cùm ibi not. C. de procurat.*

4. *d. l. vlt. D. pro suo l. quanquam 7. D. ad SC. Velleian.*

5. Si bonam fidem agnoscere voluisset vt velle debuit *l. quoties 9. §. sicut autem D. de admin. tutor.*

6. Aliud enim est litigare, aliud verò soluere aut accipere solutionem *l. hoc iure 86. D. de solut.*

DEFINITIO XXXV.

Onus expensarum iudicialium litis appellatoriæ interdum pertinet ad accusatorem etiam non condemnatum.

ABsoluto reo criminis, aut, quod non omnino idem est, ab obseruatione iudicij liberato, his verbis *mis hors de Cour & de procés sans amande & sans despens*, non tantùm ab iis expensis quæ ad accusatorem spectãt, liberatio ei data intelligitur, sed ab iis etiam quas scripturarum & actorum causa fieri, iudicíque & actuario in laboris præmium persolui necesse est.2 Has igitur quoniam nec à reo exigi nec iudici vel actuario facile subripi possunt, superest vt accusator ipse persoluere debeat, quamuis nulla ei per sententiam condemnatio expensarum irrogata sit. 3 Hoc ita si non sit concepta sententia per hæc verba *sans despens entre les parties.* Tunc enim quæ non parti sed iudici vel actuario pecuniæ debentur, nihilominùs ad absoluti onus pertinent. 4 *Ita Senatus* prid. Cal. Aug. 1592.

1. Nam prior formula afficit ius ipsum actionis & accusationis, posterior verò solam instantiam.

2. Quas magis speciali nomine pragmatici nostri dicunt *frais de Iustice.*

3. Cùm scilicet accusator ille sit qui omnibus istis sumptibus faciendis causam dedit.

4. Quasi exclusio vnius sit inclusio alterius, vt contrà plerumque inclusio vnius est exclusio alterius *vulg. l. cùm prætor 12. D. de iudic. l. ex eo 18. D. de testib.*

DEFINITIO XXXVI.

Expensarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla est.

QVod si priuatus accusator nullus fuit, nec de rei innocentia iudex dubitandum habeat, 1 nihil aliud dici potest nisi quòd nulla omnino expensarum litis condemnatio irroganda est si nihil sit quod accusatori publico possit imputari. 2 Æquius enim est iudici & actuario lucrum quod ex operis suis sperarant subtrahi, 3 quàm vel eum qui ex officio suo accusationem instituere debuit, 4 vel innocentem reum in minimum quadrantem condemnari. 5 *Ita Senatus* sæpius.

1. Alioqui si qualacunque suspicione reus vrgeatur non aliter absoluendus est quàm vt expensas soluat concepta sententia liberationis in hunc modum *en payant les despẽs & frais de iustice* quam in rem sufficit iustam fuisse causam inquirendi de crimine contra reum. Dicam *Defin. 10. infr.*

2. Nam si quid aut per calumniam aut nullo probabili colore fecerit condemnari ipse in expensas debet, vt diximus *Defin. 33. supr.*

3. Aliud enim est lucrum eripi, aliud verò damnum infligi *l. quod autem 6. §. simili modo dicturus D. quæ in fraud. credit.*

4. Cui vel ob hoc ipsum parcendum est. *l. 5. §. aduocatum fisci D. de his quæ vt indign.*

5. Cùm melius sit vel nocentem absolui, quàm innocentem damnari *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO XXXVII.

Rescriptum Principis ad sanandum vicium appellationis non illico interpositæ obnoxium est refusioni expensarum si impetretur in alia instantia.

CVm ob non interpositam illico appellationem confirmata esset per priorem appellationis iudicem sententia. 1 Appellatione autẽ rursus interiecta ad Senatum, impetratum esset rescriptum Principis ad validandam priorem appellationem acsi illicò interiecta fuisset, 2 ne prioris vicium posteriorem afficeret, Nõ aliter auditi impetrãtem debere visum est, quàm si totius primæ litis appellatoriæ, itémque secundæ ad diem vsque impetrati & insinuati rescripti, expensas sarcire paratus esset. Serum enim est beneficium Principis post redditam sententiam, 4 Cùm tamen si ante sententiam impetratum esset nulla impensarum refusio incumberet, Quinimò expensas totius litis impetrans obtineret, si inustam litem persequi non desisteret is contra quem appellatum fuisset. Imputari siquidem ei posset cur non saltẽ post impetratum ab appellante rescriptum destitisset. 5 At non similiter imputari ei potest cõtra quem non nisi post sententiã rescriptum impetratum est cur sententiam expectauerit quam pro se retulit. 6 *Ita Senatus* pro N. Botier du Pontdeuaux 12. Cal. Septemb. 1592.

1. Quia illico appellandum est aut saltem intra decendium vt illico appellatum videatur *cap. 1. Nouell. 23. De appell.*

2. Quod pragmatici nostri dicunt *relief d'illico.*

3. Ne alioqui beneficium Principis esset alteri captiosum contra *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus 8. de prætor. stipulat.*

4. Quam scilicet necesse fuit reddi secundùm allegata & probata.

5 *l. destitisse* 10 vbi Bart. D. *de iudic.*

6. Absurdum enim est ei nocere sententiam pro quo iudicatũ fuit, & contrà prodesse illã condemnato *l. euidenter 16. de excep. rei iudic. l. 3 D. de vsur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quantum interfit an post productas testationes nouis articuli detur in eadem instantia an in tertia, & an ante, an post conclusionem in causa.

QVi post testationes à parte productas necdum tamen apertas nouis allegationibus vti vult, siue iis de quarum veritate iam actum est contrariæ sint, siue non, Eas quidem expensas refundere cogitur, quæ post præclusam quicquam aliud allegandi facultatẽ factæ sunt, 1 in pœnã nimirum negligentiæ, 2 sed non vsque adeò plectendus est vt si inde nouarum quoque allegationum occasionem sumat aduersarius, huius sumptibus id fieri debeat. Tũ enim hoc obtinet cùm aut tertia agitur instantia, aut posteaquã in causa conclusum est noua litis & probationum materia quæritur, 3 Quamuis id semper districtè obseruandum sit, ne post didicita testificata contrariæ probationes admittantur, propter metum corruptionis. 4 Nec ad rem facit quod in proposita specie maioribus expensis oneratur is qui præter iam relatas testationes, nunc alias rursum perquirere cogitur, Cùm si minùs negligentem aduersarium habuisset, iisdem fortasse testibus erat vsurus ad totam facti quæstionem explicandam probandámque. 5 Est enim id in incerto positum, eosdémne an alios testes fuerit adhibiturus: Aliis autem quæsitis, vix est vt impendiorum nomine

mine quicquam interfit, vtrum eodem an diuerso tempore testationes omnes conferibantur. *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Sept. 1592.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *apres la forclusion.*

2. Quæ etiam contumacia est cùm alter ex litigatoribus allegare iussus si quid præterea allegandum haberet, nihil deinde allegauit.

3. Ita enim Senatus stylo cautum est *sub tit. Des adiournemens & sub tit. Des appellations.*

4. *cap fraternitatis & cap. series & pass. Extr. de testib. clement. fin. eod.* Excipe tamen quosdam casus de quibus dixi *sub tit. De testib. supr.*

5. Propter quam causam videbantur hi sumptus quanto maiores ad eum spectare debere qui causam iis dedisset.

6. Neque ex iure hoc pendet sed ex euentu.

DEFINITIO XXXIX.

Si is qui egerat ex can. redintegranda postea impetret restitutionem aduersus contractum ab alio factum, nullam eo nomine sumptuum condemnationem pati debet.

MInor annis vigintiquinque egerat interdicto recuperandæ possessionis,[1] aut ex Canone Pontificio,[2] quasi spoliatus fuisset, ad eam rem quam à parentibus quorum hereditatem agnouerat alienatam fuisse, postea ex venditionis instrumento apparuit,[3] cùm subinde restitutionem in integrum hereditario iure ex causa enormis læsionis imploraisset,[4] idcóque tanquam ob mutatam actionem præteritæ litis expensas reus peteret,[5] visum est ab ea petitione absolui actorem debere, nec aliud pronunciandum tametsi ætatis auxilium non suffragaretur,[6] Propterea quòd probabilis ignorantia est eius, qui in alterius locum & iura[7] successit. [7] Maximè verò si non enormis tantùm,[8] sed etiam vt nostri loquuntur, enormissima læsio[9] intercessisse proponatur, quæ quoniam reducit titulum ad non titulum,[10] potest haud dubiè cumulari cum remedio quod ex Canone pontificio datur: [11] Sed etsi dolo malo possessoris dilata instrumenti exhibitio fuisset, condemnandus is esset in expensas omnes quas culpa sua & frustratione inutiliter factas constaret. [12] *Ita Senatus* ex tempore pro vxore procuratoris De Lale 5. Cal. Sept. 1592.

1. Hoc est Vnde vi aut Quod vi aut clam. Vtrumque enim interdictum iure prætorio comparatum est ad recuperandam possessionem.

2. *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*

3. Cui alienationi stare ideo tanquam heres tenebatur *l. venditrici 3. C. de reb. alien. non alienand. l. cùm à matre 14. C. de rei vindic. l. vindicantem 17. D. de euict.*

4. Siquidem ius petendæ restitutionis transit etiam ad heredes *l. non solùm 6. D. de in integr. restit.*

5. *Ex not. in l. edita 3. C. de edend.*

6. Quamuis in plerisque minores sint fauorabiliores quàm maiores *l. 1. & tot. tit. D. de minor.*

7. *l. qui in alterius 42. de reg. iur.*

8. Id est vltra dimidiam iusti precij de qua *in l. 2. & l. si voluntate C. de rescind. vendit.*

9. Id est vltra bessem de qua nostri tractant *ad d. l. 2. & ad l. si quis cùm aliter 36. D. de verbor. obligat.*

10. Vt vulgo nostri sentiunt post Ias. & alios *ad d. l. si quis cùm aliter.*

11. Cùm remedium illud detur etiam contra titulo possidentem vt sæpius scripsimus.

12. Imbert. *in Instit. forens.* post Felin. *ad cap. exceptionem extr. de except.* Non enim malitiis indulgendum est *l. in fundo 38. D. de rei vindicat.*

DEFINITIO XL.

In causis criminalibus an & quando ad expensas litis condemnari possit reus non condemnatus de crimine.

QVoties iusta de crimine inquirendi causa est nec tamen ad condemnationem probationes sufficiunt, pronũciari oportet per hæc verba *Sera plus amplement informé*: sempérque hoc casu in expensas litis condemnãdus est reus qui nec à iudicij omnino obseruatione absolutur. [1] Aliter obseruatur si per euidentissimas innocentiæ probationes adeò elisa sint criminis indicia & argumenta omnia vt plenissima absolutione dignus reus videatur aut saltem à iudicij obseruatione omnino absoluendus his verbis *l'accusé est mis hors de Cour & de procés.* Tunc enim vix nisi iniustè fieri potest vt ei sumptuũ litis condemnatio vlla irrogetur qui sumptuum victoriam potiùs referre deberet [2] si alium quàm procuratorem Principis haberet aduersarium. [3] *Ita Senatus* in causa N. Coturier aurificis Seyssellensis Prid. Non. Nouembr. 1592.

1. Dixi *Defin. 36. num. 1. supr. & 35.*

2. *Ex reg. victus victori de reg. iur. in 6.*

3. Qui scilicet numquam ad expensas condemnatur. Dixi *Defin. 33. in fin. supr.*

DEFINITIO XLI.

Duplex victoria excusat ab expensis secundæ appellationis sed non ab expensis priorum instantiarum.

IN secunda appellatione succumbens si duas pro se tulerat sententias[1] ab expensis vltimæ appellationis vt plurimùm excusari solet [2] si iuris aut facti error nõ etiam dolus eius, [3] præbuerit aduersario causam victoriæ. Sumptus tamen priorum instantiarum non eò minùs victori adiudicandos esse placuit. [4] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon contra fratres Ribitel Idib. Decemb. 1592.

1. Pro quibus sanè præsumendum fuisse nemo negauerit. Nam & dici solet in dubio præsumendum esse pro sententia etiam à qua fuit appellatum.

2. Cùm probabilis causa litigandi semper excuset ab expensis *l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2.*

3. Dolus enim nunquam impunitus relinquendus est *l. procurator 11. §. 1. D. de dolo mal. except.*

4. Ex regula vtriusque iuris Victus victori *de reg. iur. in 6. l. & properandum 13. § sive autem alterutra C. de iudic.*

DEFINITIO XLII.

Non semper contumacia litis damno coercetur, sed pro modo contumaciæ damnum contumaci infligitur.

QVi ad diem iudicio sistere iussus non paruit, etsi contumax est, [1] non ideò tamen condemnari statim debet, [2] sed si veritas facti ex quo ius actoris oritur [3] per instrumenta non probetur, [4] pro veris haberi debebunt omnia quę actoris libello continentur, in odium contumaciæ & quasi ex tacita confessione: [5] Quo pronunciato iterum citatur reus vt si quas remorandæ condemnationis causas habeat eas proferat: [6] si nullas habere possit nisi priùs impetrata aduersus fictam illam confessionem restitutione, non aliter audiri debet, quàm si præiudiciales vt vocant & contumaciales expensas resarciat. [7] Si verò ea quæ in pœnam contumaciæ pro veris habenda esse pronunciatum est tam parum ad rem faciãt, vt ex iis sequi condemnatio non possit, [8] quæsitum est an contumaciæ expensas omnimodo refundere reus debeat: Quibusdam id æquum existimantibus vt hanc saltem contumaciæ suæ pœnam luat, qui quantumlibet iustis defensionibus fultus iudici parere debuit. [9] Sed displicuit sententia, propterea quòd non debeat actor ex rei contumacia duplex lucrum sentire, satisque plectatur reus in eo, quòd in odium contumaciæ pro veris habentur ea quæ fortasse falsa sint, [10] licèt expensarum condemnatio non accedat. Nam & purgata per expensarum solutionem contumacia nihil præterea consequi actor posset. [11] Purgari porrò contumaciam per eum qui culpæ suæ pœnam legitimam subire paratus sit, nil necesse est. [12] *Ita Senatus* ex tempore contra N. Tissot 14. Cal. Mart. 1593.

1. Contumax enim est quisquis ius dicenti aliquid iubenti non obtemperat *l.1.cum ibi not. D.si quis ius dicenti non obtemp. l. & post edictum 75.§. vlt. D. de iudic. l. contumacia 53. D. de re iudic.*

2. Quamuis dici soleat contumaciam eorum qui ius dicẽti non obtemperant litis damno coerceri *d.l.contumacia.* Id enim de perfecta & absoluta contumacia intelligi debet quę aliam pœnam habere nullam potest vt aliquis sit litium finis.

3. Prius enim de facto cognoscendum est cùm ex facto ius oriatur *l.si ex plagu 52.§ in clino D.ad leg. Aquil.*

4. Nec enim omnia possunt probari per instrumenta puta possessio *l.prædia 48 cum ibi not. D.de acq.poss.*

5. *l.de ætate 11.§ qui tacuit D.de interrog.in iur.faciend.*

6. Quod pragmatici nostri dicunt *pour venir deffendre à la condemnation.*

7. Contumax enim non auditur nisi purgata contumacia quæ porrò non purgatur nisi per refusionem expensarum *l. sancimus 15 C.de iudic.*

8. Finge esse media impertinentia,& vt pragmatici loquũtur,irreleuatoria.

9. Non eius autoritatem contemnere *l.si quis ex aliena 5. D.de iudic.*

10. Tantum enim prodest & operatur fictio in casu ficto quantum veritas in casu vero *l.si is qui pro emptore 15.vbi not.D. de vsucap.l.confessionibus 13.D.de interrog.in iur faciend.*

11. Cùm purgata contumacia,pro non contumacia habeatur *dict.l.sancimus.*

12. Sua enim huic contumaciæ pœna constituta est, quæ molliri potiùs quàm exasperari debet *l.pen.D.de pœn.*

DEFINITIO XLIII.

Sumptus facti à creditoribus in discussionis instantia imputantur aliquando iis qui bonam causam non habuerunt,aliquando hereditati.

SVmptus à vero creditore aduersus alios creditores iacente hereditate vt suum consequeretur, factos, placuit non hereditati, sed ijs qui iustam contradicendi causam non habuerunt expensos ferri debere, si nihil sit quod curatori hereditatis imputetur. Quòd si iusta fuit creditorum omnium causa,nec eos inuicem condemnari æquum est nec litis sumptibus ipsam debiti quantitatem imminui. Consequens igitur est vt hereditatem eo nomine condemnari oporteat,quamuis nec curator hereditatis fuerit in mora soluendi. Non tam quòd æquum videatur sumptus infligi ei cui nihil imputari possit, quàm quia nihil sit quod æquius aut melius queas constituere. Longè siquidem esset iniquius hos sumptus cedere damno creditorum qui iustam agendi causam habuissent. *Ita Senatus* in causa viduæ Ioannis Thomæ Fosse & Gallier & Carrier mercatorum Lugdunensium 9.Cal.April.1593.

1. Vt temerarij litigatoris culpa non alij noceat, quàm ipsi, semper enim expensarum condemnatio est personalis vt dixi *Defin.1.supr.*

2. Quo casu curator ipse proprio suo nomine condemnãdus esset *l.non est ignotum 6.C.de admin.tutor.*

3. *l properandum 13.§ sive autem alterutra C de iudic. l. pen. D.de liber.leg.*

4. Quamuis regulariter expensarum condemnatio non nisi propter moram non soluentium infligatur, Exemplo eius quod de vsuris scriptum est *in l.cùm quidam 17.§. si pupillo D. de vsur.*

5. Cùm sit illa pœna temerè litigantis §.1.*in fi Inst. de pœn.temer.litig.*

6. Itaque hoc casu locum habet quod scriptum est *in l.quoties 200.de reg.iur.*

DEFINITIO XLIV.

Si appellatum sit à diuersis articulis taxatarum impensarum & diuerso iure,quid de sumptibus appellationis constitui debeat

INterposita appellatione à diuersis capitibus taxatarum expensarũ,tot appellationes cẽsendæ sunt quot sunt capita. Ideóque Senatus noster stylo cautũ est vt si perperã appellatum sit ab omnibus aut pluribus capitibus,in singula capita pendi debeat pœna temerariæ appellationis. Inde fit vt nihil prohibeat condemnari alterutrum ex collitigatoribus in expensas litis appellatoriæ ratione quorundam capitum, ratione verò aliorum fieri compensationem, quod non similiter posset contingere in vna eadémque appellatione. Etsi enim plures appellationis causæ allegarentur,quarum aliæ iustæ essent, aliæ iniustæ,vnica tamen causa grauaminis sufficeret ad obtinendam victoriam omnium expensarum. Compensatio autem expensarũ quoties à taxatione appellatum fuit, induci potest,cùm alter litigantium maiorem, alter minorem taxationẽ fieri vult,quàm ex ratione fieri debeat. Planè si pro diuersis capitibus vterque vicerit,nõ sunt expensæ compensandæ vt alias fieri solet ratione mutuæ victoriæ quoties ab vna sententia quæ multa capita continet appellatur, sed pro quo capite quisque vicit, expensas quoque debet consequi, tùm expensarum hinc inde adiudicatarum compensatio fieri si quantitates concurrant, aut ad æqualitatem proximè accedant. *Ita Senatus* in causa Michaelis du Mont contra D. de Chuyt Prid.Id.Maij 1593.

1. Quoniam caput vnum expensarum,quantum ad taxatam quantitatem pertinet,aliis non cohæret *l. etiam 29. §. 1. D. de minor.l.scire debemus 29. D.de verb.obligat.*

2. Est enim constituta mulcta pecuniaria in temerarios appellantes præter condemnationem expensarum *ex cap. reprehensibile Extr.de appellat.*

3. Puta si pro vno capite alteruter litigatorum succubuerit,pro alio autem vterque cùm fortassis ab eodem capite,vt plerumque fit vterque appellasset *l.per hanc 5.C.de temp.& repar.appellat.*

4. Non enim solet improbari appellatio eorum qui vel vnam appellandi causam probabilem habuerunt *l. appellanti 13 §.1.D de appellat.*

5. Quoniam eo casu vtrumque & vinci & vincere necesse est vt dixi *num.3.* quæ res sicut mutuam victoriam inducit, ita & compensationem expensarum ratione mutuæ victoriæ. Dixi *Defin.39 num.4. & Defin.3.sup.*

6. Vt dixi supradictis locis.

7. Quia tot sint sententiæ quot sunt capita.

8. Non enim solet compensatio fieri nisi ad concurrentem vsque quantitatem *l.cùm aliter 11.D.de compensat.*

9. Quo casu arbitrio iudicis præsertim supremi potest fieri taxatio expensarum omnium,id est etiam suprà concurrentem ejecta quantitatem,Quasi breui manu facta taxatione ad parem vtrimque quantitatem,plerumque enim celeritate coniungendarum actionum vna occultatur *l 3.§. pen. D. de donat. int.vir.& vxor.* Est autem hoc tolerabile,quamuis possit interdum habere aliquid iniquitatis, vt citiùs lis expediatur, nec longioris litis materia detur *l.quidam 21.D.de reb. cred. l.1. C. de admin.tutor.*

DEFINITIO XLV.

De modo taxandarum expensarum litis pro varia victoris condicione.

IN taxandis sumptibus litis non solùm personæ condicio inspici debet, sed etiam modus facultatum si fortè homo rusticus,& vilis alioqui condicionis, sed diues equitasse probetur vt ad eum locum accederet in quo lis instruebatur. Idémque est si salutis suæ tuendæ gratiâ famulum aut alium vię comitem sibi adiunxerit in summa itinerum difficultate. Quid ergo si vir nobilissimus sed exigui patrimonij fuerit? Non minùs in hoc nobilitatis & generis,quàm in superiore facultatũ ratio habebitur. Denique alterutrum adesse sufficit,aut condicionem personæ aut facultates,vt maior expensarũ taxatio fiat. Quid si vtrumque concurrat? Sola personæ condicio inspiciẽda erit vt ampliores aut exiguiores taxentur. Nobilibus qui alia dignitate non fulgeant,licèt habeant iurisdictionem duorum equitum cum vno pedite, aut ad summum trium equitum impensa computatur, Baronibus trium equitum,& vnius si velint peditis, itémque Senatoribus, Præsidibus verò quatuor. Marchionibus,& Equitibus siue Sabaudici siue Gallici ordinis non nisi quinque. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec

1. Nec enim dolo malo quicquam feciſſe videri poteſt qui iure ſuo vtitur *l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

2. Nemo enim pro lite mortem aut mortis periculum obire cogitur *l. 2. §. ſi quis iudicio D. ſi quis caution. l. ſi pater 34. §. 1. D. de donat.*

3. Nec enim de nobilitate generis quicquam detrahit imminutio facultatum, quæ modò non ex mala & improbata cauſa proficiſcatur *arg. l. ſi pectum 8. D. de ſu. pect. tutor.*

4. Cùm perſona ſemper ſit dignior, ideóque condicio perſonæ trahat ad ſe condicionem bonorum *l. per curatorem 10. §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

DEFINITIO XLVI.

Expenſe facte ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres ſuperioris, cui debeant imputari.

QVi ſumptus fiunt vt reus criminis ab inferiore iudice condemnatus & appellans, transferatur in ſuperioris iuriſdictionis careceres, non appellatoriæ liti, 1 ſed expẽſis iudiciariis (vulgò *frais de iuſtice* vocant) imputari debent. 2 Ideóq; ad huiuſmodi expenſas iudiciarias condẽnatus, tametſi à ſumptib. litis abſolutus, 3 has quoq; præſtare compelletur: nec quòd ab aduerſario fuerunt prorogatæ, faciet vt eo minùs reſtituere illas debeat, quas ſcilicet aduerſarius non tam ſuo quàm ipſius rei nomine ac in eius commodum prorogauerit. 4 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Ioanne Baptiſta Regnaud Caſtellano de Gordans contra Bartholomeum du Port 16. Cal. Auguſt. 1593.

1. Quamuis verum ſit quòd non fierent ſi appellatio interpoſita non eſſet: ſimile quiddam eſt *in l. inter cauſas 26. §. non omnia D. mandat.*

2. Fiunt enim ex neceſſitate iudicij criminalis quod niſi preſente & ex ore reſpondente reo exerceri non poteſt.

3. Id enim plerumque fit vt quis à litis ſumptibus immunis abeat, & tamen ad expenſas iudiciarias condemnetur. Prior ſpecies impenſarum accuſatorem reſpicit. Poſterior verò iudicem graphiarium, & alias huiuſmodi perſonas, quarum operam in criminali iudicio interuenire neceſſe eſt vt dixi *Defin. 35 ſupr.*

4. Vt eius ſit onus & incommodum ad quem ſpectat & commodum *l. ſecundum naturam 10. de reg. iur.*

DEFINITIO XLVII.

Expenſarum condemnatio per ſenatuſconſultum ex tempore pronunciatum irrogata, emendari poſtea non poteſt.

PRonunciato ex tempore Senatuſconſulto quod expenſarum condemnationem alterutri litigantium inflixerat, nullus ampliùs earum compenſationi locus ſupereſſe poteſt, 1 quamuis nondum correctum, vt aiunt, & in mundum tranſcriptum ſit Senatuſcõſultum. 2 Pertinet enim ad Senatus autoritatem vt de eo quod à Senatu ſemel definitum publicéque pronunciatum eſt, nihil prorſus immutetur. 3 Nec verò alia emendandorum Senatuſconſultorũ cauſa eſt, niſi vt ne quid ab amanuenſi Senatus plus minúſve ſcriptum ſit quàm à Præſide pronunciatũ, aut à Præſide pronunciatum quàm à Senatu definitum. 4 Igitur quantumcumque iuſta ratio allegetur, quæ adiudicatarum expenſarum compenſationem ſuadeat, ſupplicationis auxilium neceſſarium eſt. 5 *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Romans & Dominæ de Bellouſe de Grand Champ 3. Cal. Sept 1593. & pro Peroneta Quintal. Non. & 7. Id. Decemb. 1593.

1. Senatus enim exemplo alterius iudicis cuiuſlibet poſteaquàm ſemel pronunciauit, officio ſuo functus eſt *l. iudex poſteaquàm 55. D. de re iudic.*

2. Quod fieri ſolet ſequenti poſt pronunciationem die.

3. Ne quid leuiter aut minus iuſtè à tanto magiſtratu factum videri poſſit cùm iuſtitia ſit conſtans, & perpetua voluntas. Quæ vulgaris noſtrorum in hanc rem ratio eſt, non tamen iudicio meo ſatis bona, quia poteſt eſſe conſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuique tribuendi, in illo etiam qui tamen mutare ſententiam velit in melius. Sic Papinianum quoque variaſſe legimus *in l. ſi venditor 6. §. 1. & l. ſeq. D. de ſeru. export.* & alios quoque Iureconſultos vt Cuiac. tract. *lib. 2. Obſeru. cap. 37.*

4. Itaque acta emendantur aut vicium pronunciationis nõ ſubſtantia ſenatuſconſulti *l. acta 45. & l. ſeq. D. de re iudic.*

5. *d. l. acta l. Paulus reſpondit 42. eod. tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Qui expenſas litis pro quibus in carcere retinebatur ſoluere non poteſt, quo remedio ei ſuccurrendum ſit.

REo criminis ſola expenſarum condemnatione mulctato, quódque eas non ſolueret per multos menſes carceris moleſtiam perpeſſo, 1 cùm neque fideiuſſorem, neque bonorum ſuorum quę idonea habebat emptorem inueniret 2 quandiu carceribus detineretur, iſque eximi ſe peteret, faciliùs explicandæ pecuniæ gratiâ, *Senatus* ſumma æquitate & miſerationis potiùs quàm iuris ratione motus, 3 ne is alioqui perpetuos careceres pateretur 4 aut ad ceſſionis auxilium miſerabile implorandum adigeretur, quem inſontem fuiſſe penè conſtiterat, 5 hactenus indulgendum putauit, vt carceribus eximeretur, ſi ipſe vxórque 6 ipſius tanquam duo correi debendi ſe obligarét ſollenniter & in forma, vt aiunt, inſtrumenti guarétigiati de taxata quantitáte intra trimeſtre ſoluenda, Aut ſi non ſoluerent, carceribus iterum ſe reus mãciparet, nunquam inde eximendus niſi ſolutione priùs facta aut bonorum ceſſione quæ loco ſolutionis futura eſſet. 7 Sed & quo magis victori cautum eſſet néve durior ipſius condicio fieret, eodem Senatuſconſulto prehendendi rei poteſtas facta eſt, ſi is intra conſtitutum tempus non ſatisfeciſſet. 1/a *Senatus* pro Barthol. du Port contra Baptiſtam Regnaud ex tempore Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Poteſt enim condemnatus retineri in carcere ob huiuſmodi expenſas, ſcilicet ſi ſic dictum ſit vt ſupr. *Defin. 8. & 52. infr.*

2. Non enim ſemper facilè eſt aut fideiuſſorem aut emptorem inuenire *l. 2. § pen. D. de iudic. Auth. hoc niſi debitor cum ibi not. C. de ſolut.*

3. Iuris enim ratio repugnabat, vt diti *dict. Defin. 8. ſupr. ea.*

4. Cùm carcer non in pœnam detur ſed in cuſtodiam, ideóque pœna perpetui carceris nulla ſit *l. aut damnum 8. §. ſolent D. de pœn.*

5. Nam ſi omnino innocés repertus fuiſſet, vtique ad ſumptus litis condemnari non debuiſſet, vt dixi *Defin. 40. ſupr.*

6. Eſt enim hic vnus ex caſibus in quibus poteſt mulier obligari vtiliter pro marito citra metum Velleiani præſertim ſi magiſtratus autoritas interueniat, & quidem ſupremi à qua appellari non poſſit *Arg. l. quamuis 20. D. ſolut. matrim.*

7. Quantum ad hoc vt carceribus eximeretur. Alioqui certum eſt ceſſione bonorum non contingere liberationem *l. 1. C. qui bon. ceder. poſſ.*

DEFINITIO XLIX.

Ceſſionarius litis tenetur ad refuſionem ſumptuum quos cedens debebat ob ſuam contumaciam.

QVi reſtitutionem in integrum ex reſcripto Principis pendente lite aduerſus propriam contumaciam impetrauerat, vt malè affectam litem ſanaret, ex ea cauſa fuerat condemnatus ad expenſas contumaciæ ante omnia vt fieri ſolet ſarciendas, 1 Tùm priùs quàm ſatisfaceret, actione ſua iuribúſque omnibus ad eam pertinentibus fratri ceſſerat. 2 Poſtmodum alio herede relicto deceſſerat. Non rectè ceſſionarius aut etiam ſi voles donatarius (nihil enim hac parte refert) huiuſmodi impenſas ſoluere recuſabit illo prætextu quòd earum nomine perſonalis tantùm actio competat, quæ in heredem vniuerſalem dari debeat; non in ſingularem ſucceſſorem. 4 Cùm is cui pendente lite acceſſio aut donatio facta non poſ-

sit in ipsius litis vitia non succedere, 5 proinde obstrictus esse ad eos sumptus refundendos quibus non solutis futurum erat vt cedens à causa caderet. 6 Sic enim pronunciatum erat, si expensas illas non soluetet intra diem certum præstitutum, fore vt excluderetur à restitutionis beneficio quod tamen illi protsus necessarium erat ad litem prosequendam. Tentari quidem poterat, nec debere meliorem esse condicionem cessionarij quam cedentis, præsertim qui & lite pendente & ex causa lucrativa successisset. 7 Sed id eò pertinet, vt quæ exceptiones obstitissent cedenti eædem obstent cessionario. 8 Non etiam vt si qua personalis actio cõtra cedẽtem cõpetebat eadem dari debeat contra cessionarium qui haud dubiè cùm non nisi singularis successor sit, defuncti personam non repræsentat, 9 alio præsertim herede relicto. 10 Itaque si ponas ex causa aliqua incidenti condemnatum cedentem ad expẽsas quarum protogatio nihil commune habeat cum persequendę litis facultate, magis est vt ad earum solutionem non cessionarius sed cedens qui condemnatus est eiúsve heres teneatur. 11 *Ita tractatum est* in secreto auditorio in causa N. de Cheurier & Dominorum de Beaumont 13. Cal Decemb. 1593. & 4. Non. April. 1594.

1. Iuxta *l. sancimus* 15. *C. de iudic.*

2. Nec enim cessio actionis personalis etiã in iudicium deductæ prohibita est quasi rem afficiat vicio litigiosi si aliud nihil impediat cessionem puta si facta sit ex causis exceptis *in l. per diuersas* 22. *C. mandat.* Nec in potentiorem nequę iudicij mutandi causa Guid. Pap. *quæst.* 479 vbi tamen ait actionem ipsam fieri litigiosam per contestationem, & ideò cædi non posse vt dicam *Defin.* 3. *& 4 infr. de litigios.*

3. *l. vlt. C. de hered actio l.* 1. *C si ver. petat.*

4. *l. vlt.* §. 1. *D. de contr. empt l.* 1. *& si heres D. ad SC. Trebell.*

5. *Arg. l. vltim* 11. *C. de actuir poss.* adeóque in vicium litigiosi quantum ad actionem ipsam quæ cessa est, vt dixi *num.* 2. ex Guid. Pap. *quæst.* 479.

6. Alioqui videretur facta cessio iudicij mutandi causa contra edictum prætoris, de quo *in l.* 1. *& tot. tit. De alien. iudic. mut. caus. fact.*

7. *Ex not.* per Dyn. *in cap. is qui in ius alterius De regul. iur. in* 6. & per Bart. & alios *leg. apud Celsum* 4. §. *de autoris & §. si cùm legitima D. de doli mal except.*

8. *Ex regula l. quod ipsis* 143. *De regul. iur.* Scripsi latè *lib.* 11. *Comm. I. iur. ciuil.*

9. *d. l.* 1. §. *si heres D. ad SC. Trebell. d. l. vlt.* §. 1. *D. de cont. empt. l. arg. alient* 15. *C. de donat.*

10. Nam si nullus donatoris heres inueniretur aut donator ipse viueret nec soluendo esset, vtique teneretur donatarius personali actione si credimus Guid. Pap. *quæst.* 105.

11. Nec enim iudicati actio transit in singularem condẽnati successorem, cùm sit personalis *l. actori* 8. *C. de reb. credit.* iunct. *d. l.* 1. §. *si heres ad SC. Trebell.* cum aliis suprà citatis.

DEFINITIO L.

In expensas litis criminalis appellatoriæ nunquam debet condemnari is qui obtinuit in prima instantia, nisi probetur calumniator.

COndemnatio expensarum litis appellatoriæ criminaliter agitatæ numquam irrogãda est ei qui in priore vicit instantia, nisi appareat fuisse illum calumniatorem: 1 quia cùm nitatur iudicati autoritate eáque præsumptione quæ ex iudicato nascitur, 2 nihil ei imputandum est quòd iniquam sententiam pertinaciter defenderit, cùm nec potuerit ex ipsis instrumentis litis discere an iusta necne esset sententia à qua fuerat appellatum, vt sciret vtrum contendere deberet an cedere: quoniam huiusmodi litium criminalium acta litigatoribus nõ eduntur: 3 quod in causis ciuilib. diuersum est. 4 *Ita Senatus* in causa Iacobi Treynon procuratoris Tononensis, & Petri Mestral Prid. Id. Febr. 1594.

1. Quo casu curare debet iudex appellationis ne calumnia maneat impunita *l.* 1. §. 1. *D si mulier ventr. nom. in poss. calumn. caus. ess. dicet l.* 1. *& tot. tit. De calumniat.*

2. Cùm in dubio præsumendum sit pro iudicato.

3. Ideo enim dicuntur secreta, nec proinde imputari quicquam potest litigatori qui non potuit diuinare *l. si putator* 31. *D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor* 29 *& si cùm debitor D. mandat.*

4 In quibus omnium actorum faciendа vtrumque elitio est, vt vterque litigatorum scire possit an contendere debeat an cedere *l.* 1. *D. de ædend.*

DEFINITIO LI.

Casus in quo is qui non est condemnatus ad fructuum restitutionem tenetur tamen omnes reddere quos percepit ex die iudicati.

CVm de legitima præcipuo iure habenda filius primi matrimonij aduersus vitricum cui plus quam per legem liceret à coniuge datum fuerat, contendisset ac obtinuisset, 1 nulla tamen facta fructuum condemnatione 2 propter quæstionis controuersæ maximam inter iuris magistros difficultatem, 3 Vitricus condemnatus impetrauerat rescriptum à Principe quo iubebatur Senatus de causa ex integro cognoscere, 4 diúque tamen secundum illam cognitionem frustratus litem per multos annos traxerat, & ita iudicati executionem impedierat. 5 Cùm posteà nullam satis iustam aut probabilem rescindendi iudicati causam ab eo propositam esse constitisset, placuit condemnandum eum in fructus omnes, quos a die primi Senatusconsulti percepisset, aut percipere potuisset, 6 in diem vsque peractæ executionis. Non subducto quadrimestri illo quod iudicatis ad satisfaciendum indulgetur. Etsi enim facti species talis erat in qua cõstabat peruentum fuisse ad sententiam sine mora, propterea quod probabilem licet non iustam litigandi causam habuisse vitricus videbatur, non tamen poterat hic casus pertinere ad Antonini constitutionem, qua cautum est vt totum illud tempus quod iudicatis datur immune sit à fructibus dependendis: 9 Nimirum quia non petita dilatio erat ad satisfaciendum iudicato, sed potius quæsitus improbè color ad remorandam frustrandámque iudicati executionem. 10 Proinde quasi mala fide tum primum contracta saltem ab eo tempore fructuum omnium percipiendorúmque condemnationem fieri æquissimum fuit. 11 *Ita senatus* in causa Dominorũ de Brescieu & de Chastillion 14. Cal. Mart. 1594.

1. *Ex l. hac edictali* 6. *C. de secund. nupt.*

2. Contra communem iuris regulam quæ vult possessorem quemlibet etiam qui bonæ fidei possessor ab initio fuerit condemnari ad restitutionem fructuum post litem cõtestatam perceptorum, quo fit exinde factus sit malæ fidei possessor *l. sed etsi* 25. § *fi. ante D. de petit. hered. l.* 2. *C. hoc tit.*

3. De qua vide quæ scripsi *sub tit. De secund. nupt. & in libro Coniecturarum.*

4 Per viam scilicet ciuilis supplicationis secundùm ea quæ scripsimus *in tit. De sentent. præfect. prætor.*

5. Vt passim fit à condemnatis *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. *D. de appellat.*

6. Tanquam qui ex eo saltem die factus esset malæ fidei possessor. Plus enim potest condemnatio quàm contestatio quæ tamen effectum hunc haberet *l. sed etsi* 25. §. *si ante D. de petit. hered.*

7. *Ex l. vlt. C. de vsur. rei iudic. l. cùm militi* 16. §. 1. *D. de compens. l. si debitori* 21. *D. de iudic.*

8. *Vt in l.* 3. *in princip. D. de vsur.* vbi tamen dicitur vix esse vt ad iudicem vnquam perueniatur citrà moram.

9. Quam constitutionem Papinianus nostet refert & interpretatur *in d. l.* 3. *de vsur.* de cuius sententia & interpretatione scripsimus in libris Coniecturarum.

10. *Vt in d. l. tutor* 41. *eod. tit.* & aliis suprà citatis *num.* 5.

11. Propter malam fidem non propter moram. Nec enim semper debentur fructus à die moræ sed tantùm in bonæ fidei iudiciis *l. videamus* 38. §. *si actionem & §. pen. D. de vsur.* Iunge *l. certum* 22. *D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LII.

Non potest reus in carceribus retineri pro expensis litis criminalis etiamsi ita dictum sit si à taxatione appellauerit & satisdare sit paratus.

Qui

QVi cùm esset in carceres ob crimen detrusus impetrata à Principe criminis venia liberationem à carceribus meruerat, ea tamen lege adiecta vt expensas litis ante omnia solueret, 1 non priùs liberandus est quàm expensarum taxatio solutióque facta sit, si taxationi stetur. 2 Sed si à taxatione fuerit prouocatum, Iniquum sanè sit ob solas expensas in carceribus eum retineri. Ne ita eueniat vt metu longiorum carcerum ab appellationis beneficio excludatur; An igitur licebit ei frustrationis fortè gratiâ prouocare, 4 atque interim carceribus eximetur? Tempus illi præstituendum est intra quod curet appellatoriam litem terminari: Interim liberandus erit, Præstita tamen priùs satisdatione de soluendis expensis quas litis appellatoriæ decisio debitas esse monstrabit. 5 *Ita Senatus* in causa Martini Nicol Prid. Cal. Mart. 1594.

1. Quæ adiectio si non prorsus necessaria saltem vtilis est ad tollendam dubitationem illam quę fieri solet. Vtrum pro expensis litis possit reus in carceribus retineri. De qua scripsi *Defin.* 8. *&* 48. *supr.*

2. Cùm eo casu cõstet liquidò quid & quantũ debeatur. Taxatũ enim dicitur quod deductis deducendis reliquum est *l. Mœuio* 41. *§.* 1. *de legat.* 2. *l. si traditio* 4. *C. de action. empt.*

3. Cuius beneficij commodum nemini debet denegari cùm sit auxilium iuris communis *l.* 3. *§. fuisse procurator D. rat. rem haber.*

4. Plerique enim appellant frustrandi tantùm gratiâ vt dixi *Defin. præced. num* 5. *&* 10.

5. Nam in debitis non liquidis satisdatio pro solutione esse solet *l. statuliber rationem* 5. *D. de statulib. l.* 1. *& tot. tit. D si cui plusquàm per leg. falcid.*

DEFINITIO LIII.

Etiam qui autore Senatu nactus est possessionem beneficij potest condemnari ad restitutionem fructuum omnium exinde perceptorum.

QVi autoritate Senatusconsulti retinendæ beneficij possessionis ius nactus est solo Principis procuratore audito, quo postulante vt moris est beneficium anteà fuerat sequestratum, 1 si de eadem possessione ab alio controuersiam patiatur, & succumbat, non eò minus ad omnium fructuum restitutionem tenetur, quod eos bona fide & Senatu ipso autore perceperit. 2 Semper enim exceptum intelligitur ius tertij inaudita, cui nõ magis in fructibus beneficij quàm in beneficio ipso iniuria fieri debeat, 3 Imò cùm in profanis rebus non nisi à die litis contestatæ vt plurimum soleat iniustus possessor condemnari ad fructuum restitutionem, 4 In beneficialibus contrà seruatur, vt omnes omnino fructus (deductis nimirum sumptibus altari deseruiendo colligendíque fructibus necessarijs) restituantur. 6 Ideò fortasse quòd non tam beneficiarius quàm ecclesia ipsa in sui rectoris veri vtilitatem possidere intelligatur. 7 Planè interdum tam iusta litigandi hinc inde causa esse potest vt perceptos fructus eius qui percepit lucro manere æquum sit, Eo nimirum casu quo nullo præcedente aresto idipsum constituendum esset. 8 *Ita Senatus* in causa R. D. Ludouici Marin & Caroli Emanuelis Pomei 11. Cal. April. 1596.

1. Sequestratio enim fit requirente procuratore generali antequàm constet cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur qui ecclesiam curet: ac faciat vt diuinus cultus non negligatur.

2. Quamuis non possit negari quin bonæ fidei & iustus possessor sit is qui autore prætore possidet *l. qui autore* 137. *de reg. iur. l. iustè possides* 11. *D. de acquir. poss.*

3. *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l.* 1. *& tit. C. res int. alios act. l. Paulus notat.* 8. *D. de prator. stipul. l.* 4. *C. de emancip. liber.*

4. Scilicet in iudiciis strictis & arbitrariis *l.* 2. *l.* 3. *§. in his quoque l. videamus* 38. *§. si actionem D. de vsur.* Nam in iudiciis bonæ fidei secus est *d. l. videamus §. vlt.*

5. Quia nec in fructu quicquam esse intelligitur nisi quod istis deductis supereat *l.* 1. *C. hoc tit.*

6. Ne alioqui videatur datus vicioſus ingressus contra *cap.* 1. *de reg. iur. in* 6.

7. *Linbemus in fin. C. de sacros. eccles. l. raptores vers. sin autem diaconissa C. de episc. & cleric.* Nec enim ecclesia vnquam moritur 12. *quæst.* 2. *can. liberti* Guid. Pap. *quæst.* 355.

8. Id est eo demum casu quo possit citra moram & malam fidem perueniri ad iudicem vt *in l.* 3. *in princip. D. de vsur.* Et quoties res valde dubia est, vti in specie de qua scripsi *Defin.* 51. *supr.*

DEFINITIO LIV.

Qui dedit causam liti condemnandus est breui manu ad omnes expensas etiam ab eo factas cui non fuit ille obligatus.

COnuentus malè Titius à Sempronio te autorem laudauerat, quasi de euictione ipsi teneretis in omne id quod eius interesset, cùm tamen ei tu aut nullomodo aut ad precij duntaxat restitutionem obligatus esses. 1 Titium quidem tibi in expensas litis condemnandum esse constat ob malè instirutam actionem. 2 Sed tamen cùm Sempronij culpa malæ liti de euictione causam dederit æquum est Sempronium non solùm Titio sed etiam tibi recta via & sine circuitu in omnes expensas condemnari: 3 cùm si quas tibi expensas Titius præstaret, eas Titio Sempronius refundere cogeretur. Semper enim sumptuum damno coërcendus est qui liti in quam sumptus facti sunt, malè causam dedit. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 15. sup. De hered. vel act. vendit.

1. Valet enim pactio vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quo l interest, sed tantùm ad precij restitutionem *l. ex empto* 11. *§. qui autem D. de action. empt.*

2. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. l. properandum §. sive autem alterutra C. eod. §.* 1. *in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

3. Scilicet breui manu & ad euitandum circuitum *arg. l. dominus* 53. *D. de condict. ind. l.* 3. *§. pen. de don. int. vir. & vxor.*

4. Quoniam qui dat causam liti dat causam sumptibus in litem faciendis Bart. *in l. desiisse* 10. *D. de iudic.* cum aliis supra citatis *num.* 2.

DEFINITIO LV.

Sumptus frustra facti per errorem & culpam procuratoris ab eo præstandi sunt, qui constituit procuratorem.

ACtoris procurator aduersus reum tanquam contumacem cùm tamen ad diem paruisset, edictum impetrauerat, atque ita, vt iterum ad iudicem veniret, inanésque in eam rem sumptus faceret, coëgerat. Placuit, licèt imputari vix quicquam possit ei qui procuratoris sui errorem bona fide secutus est, 2 eas tamen expensas ab illo sarciri debere, quòd hoc ipsum saltem illi imputandum sit, cur diligentiorem procuratorem non elegerit. 3 Quæ ratio facit vt idem quoque dici debeat si non procurator ipse aut procuratoris substitutus 4 sed alius quid peccauerit sub procuratoris nomine, si modò is fuit cuius opera in eam rem vti procurator soleret, Quoniam & procuratoris in eo quoque culpa aliqua est, quòd minùs diligẽtem hominem commendata sibi negotia tractare passus sit: 5 ideóque per consequentias imputari etiam litigatori potest cur talem elegerit procuratorem. 6 Neque tamen faciet ea res quominus saluam habeat mandati actionem contra procuratorem, 7 aut aliam 8 aduersus eum qui sub procuratoris nomine sine mandato perperam rem gessit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie & N. Ratelier prid. Id. Maij 1594.

1. Scilicet per obreptionem aut subreptionem cùm non possit tale edictum impetrari nisi contra absentem & contumacem *l. & post edictum* 75. *cum præced. D. de iudic.*

2 Ita vt neque improbus neque temerarius litigator dici possit, Ex qua tamen duntaxat causa solet irrogari condemnatio expensarum *§.* 1. *Instit. de pœn. temer. litig.*

3. *Arg. §. præterea Instit. quib. mod. re contr. oblig. l.* 1. *§. item quæritur D. de separat.*

4. De cuius facto vtique procurator tenetur *l. ex facto* 30. *D. de negot. gest.*

sit in ipsius litis vitia non succedere, 5 proinde obstrictus esse ad eos sumptus refundendos quibus non solutis futurum erat vt cedens à causa caderet. 6 Sic enim pronunciatum erat, si expensas illas non soluetet intra diem certum præstitutum, fore vt excluderetur à restitutionis beneficio quod tamen illi protsus necessarium erat ad litem prosequendam. Tentari quidem poterat, nec debere meliorem esse condicionem cessionarij quam cedentis, præsertim qui & lite pendente & ex causa lucrativa successisset. 7 Sed id eò pertinet, vt quæ exceptiones obstitissent cedenti eædem obstent cessionario, 8 Non etiam vt si qua personalis actio cótra cedétem cõpetebat eadem dari debeat contra cessionarium qui haud dubiè cùm non nisi singularis successor sit, defuncti personam non repræsentat, 9 alio præsertim herede relicto. 10 Itaque si ponas ex causa aliqua incidenti condemnatum cedentem ad expẽsas quarum prorogatio nihil commune habeat cum persequendę litis facultate, magis est vt ad earum solutionem non cessionarius sed cedens qui condemnatus est eiúsve heres teneatur. 11 *Ita tractatum est* in secreto auditorio in causa N. de Cheurier & Dominorum de Beaumont 13. Cal Decemb. 1593. & 4. Non. April. 1594.

1. Iuxta *l. sancimus* 15. *C. de iudic.*

2. Nec enim cessio actionis personalis etiã in iudicium deductæ prohibita est quasi rem afficiat vicio litigiosi si aliud nihil impediat cessionem puta si facta sit ex causis exceptis *in l. per diuersas* 22. *C. mandat.* Nec in potentiorem neque iudicij mutandi causa Guid. Pap. *quæst.* 479. vbi tamen ait actionem ipsam fieri litigiosam per contestationem, & ideò cædi non posse vt dicam *Defin. 3. & 4. infr. de litigios.*

3. *l. vlt. C. de hered action. l. 1. C. si cert. petat.*

4. *L. vlt. §. 1. D. de contr. empt l. 1. § si heres D. ad SC. Trebell.*

5. *Arg. l. vltim* 11. *C. de acquir poss.* adeóque in vicium litigiosi quantum ad actionem ipsam quæ cessa est, vt dixi *num.* 2. ex Guid. Pap. *quæst.* 479.

6. Alioqui videretur facta cessio iudicij mutandi causa contra edictum prætoris, de quo *in l. 2. & tot. tit. De alien. iudic. mut. caus. fact.*

7. *Ex not.* per Dyn. *in cap. is qui in ius alterius De regul. iur. in* 6. & per Bart. & alios *leg. apud Celsum* 4. *§. de autoris & §. si cùm legitima D. de doli mal except.*

8. *Ex regula l. quod ipsis* 143. *De regul. iur.* Scripsi latè *lib.* 11. *Coniect. iur. ciuil.*

9. *d. l. 1. §. si heres D. ad SC. Trebell. d. l. vlt. §. 1. D. de cont. empt. l. aru alieni* 15. *C. de donat.*

10. Nam si nullus donatoris heres inueniretur aut donator ipse viueret nec soluendo esset, vtique teneretur donatarius personali actione si credimus Guid. Pap. *quæst.* 105.

11. Nec enim iudicati actio transit in singularem condẽnati successorem, cùm sit personalis *l. actori* 8. *C. de reb. credit.* iunct. *d. l. 1. § si heres ad SC. Trebell.* cum aliis suprà citatis.

DEFINITIO L.

In expensas litis criminalis appellatoriæ nunquam debet condemnari is qui obtinuit in prima instantia, nisi probetur calumniator.

COndemnatio expensarum litis appellatoriæ criminaliter agitatæ numquam irrogarida est ei qui in priore vicit instantia, nisi appareat fuisse illum calumniatorem: 1 quia cùm nitatur iudicati autoritate eáque præsumptione quæ ex iudicato nascitur, 2 nihil ei imputandum est quòd iniquam sententiam pertinaciter defenderit, cùm nec potuerit ex ipsis instrumentis litis discere an iusta necne esset sententia à qua fuerat appellatum, vt sciret vtrum contendere deberet an cedere: quoniam huiusmodi litium criminalium acta litigatoribus nõ eduntur: 3 quod in causis ciuilib. diuersum est. 4 *Ita Senatus* in causa Iacobi Treynon procuratoris Tononensis, & Petri Mestral Prid. Id. Febr. 1594.

1. Quo casu curare debet iudex appellationis ne calumnia manear impunita *l. 1. §. 1. D si mulier ventr. nom. in poss. calumn. caus. eff. dicet l. 1. & tot. tit. De calumniat.*

2. Cùm in dubio præsumendum sit pro iudicato.

3. Ideo enim dicuntur secreta, nec proinde imputari quicquam potest litigatori qui non potuit diuinare *l. si putator* 31. *D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor* 29 *§ si cùm debitor D. mandat.*

4. In quibus omnium actorum facienda vtrimque editio est, vt vterque litigatorum scire possit an contendere debeat an cedere *l. 1. D. de edend.*

DEFINITIO LI.

Casus in quo is qui non est condemnatus ad fructuum restitutionem, tenetur tamen omnes reddere quos percepit ex die iudicati.

CVm de legitima præcipuo iure habenda filius primi matrimonij aduersus vitricum cui plus quam per legem liceret a coniuge datum fuerat, contendisset ac obtinuisset, 1 nulla tamen facta fructuum condemnatione 2 propter quæstionis controuersæ maximam inter iuris magistros difficultatem, 3 Vitricus condemnatus impetrauerat rescriptum à Principe quo iubebatur Senatus de causa ex integro cognoscere, 4 diúque tamen secundum illam cognitionem frustratus litem per multos annos traxerat, & ita iudicati executionem impedierat. 5 Cùm posteà nullam satis iustam aut probabilem rescindendi iudicati causam ab eo propositam esse constitisset, placuit condemnandum eum in fructus omnes, quos à die prioris Senatusconsulti percepisset, aut percipere potuisset, 6 in diem vsque peractæ executionis: Non subducto quadrimestri illo quod iudicatis ad satisfaciendum indulgetur. Etsi enim facti species talis erat in qua cõstabat peruentum fuisse ad sententiam sine mera, propterea quòd probabilem licèt non iustam litigandi causam habuisse vitricus videbatur, 7 non tamen poterat hic casus pertinere ad Antonini constitutionem, qua cautum est vt totum illud tempus quod iudicatis datur immune sit à fructibus dependendis: 9 Nimirum quia non petita dilatio erat ad satisfaciendum iudicato, sed potius quæritus improbè color ad remorandam frustrandámque iudicati executionem. 10 Proinde quasi malafidetum primum contracta saltem ab eo tempore fructuum omnium percepiorum percipiendorúmque condemnationem fieri æquissimum fuit. 11 *Ita Senatus* in causa Dominorũ de Breslieu & de Chastillion 14. Cal. Mart. 1594.

1. *Ex l. hac edictali* 6. *C. de secund. nupt.*

2. Contra communem iuris regulam quæ vult possessorem quemlibet etiam qui bonæ fidei possessor ab initio fuerit condemnari ad restitutionem fructuum post litem cõtestatam perceptorum, quod exinde factus sit malæ fidei possessor *l. sed etsi* 25. *§. si ante D. de petit. hered. l. 2. C. hoc tit.*

3. De qua vide quæ scripsi *sub tit. De secund. nupt. & in libru Coniecturarum.*

4 Per viam scilicet ciuilis supplicationis secundùm ea quæ scripsimus *in tit. De sentent. profect. prator.*

5. Vt passim fit à condemnatis *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. *D. de appellat.*

6. Tanquam qui ex eo saltem die factus esset malæ fidei possessor. Plus enim potest condemnatio quàm contestatio quæ tamen effectum hunc haberet *l. sed etsi* 25. *§. si ante D. de petit. hered.*

7. *Ex l. vlt. C. de vsur. rei iudic. l. cùm militi* 16. *§. 1. D. de compens. l. si debitori* 21 *D. de iudic.*

8. *Vt in l. 3. in princip. D. de vsur.* vbi tamen dicitur vix esse vt ad iudicem vnquam perueniatur citrà moram.

9. Quam constitutionem Papinianus noster refert & interpretatur *in d. l. 3. de vsur.* de cuius sententia & interpretatione scripsimus in libris Coniecturarum.

10. *Vt in d. l. tutor* 41. *eod. tit.* & aliis suprà citatis *num.* 5.

11. Propter malam fidem non propter moram. Nec enim semper debentur fructus à die moræ sed tantùm in bonæ fidei iudiciis *l. videamus* 38. *§. si actionem & §. pen. D. de vsur.* Iunge *l. certum* 22. *D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LII.

Non potest reus in carceribus retineri pro expensis litis criminalis etiamsi ita dictum sit si à taxatione appellauerit & satisdare sit paratus.

Qui

QVi cùm esset in carceres ob crimen detrusus impetrata à Principe criminis venia liberationem à carceribus meruerat, Ea tamen lege adiecta vt expensas litis ante omnia solueret, 1 non priùs liberandus est quàm expensarum taxatio solutióque facta sit, si taxationi stetur. 2 Sed si à taxatione fuerit prouocatum, Iniquum sanè sit ob solas expensas in carceribus eum retineri. Ne ita eueniat vt metu longiorum carcerum ab appellationis beneficio excludatur; An igitur licebit ei frustrationis fortè gratiâ prouocare, 3 atque interim carceribus eximetur? Tempus illi præstituendum est intra quod curet appellatoriam item terminari: Interim liberandus erit, Præstita tamen priùs satisdatione de soluendis expensis quas litis appellatoriæ decisio debitas esse monstrabit. 5 *Ita Senatus* in causa Martini Nicol Prid. Cal. Mart. 1594.

1. Quæ adiectio si non prorsus necessaria saltem vtilis est ad tollendam dubitationem illam quę fieri solet. Vtrum pro expensis litis possit reus in carceribus retineri. De qua scripsi *Defin. 8. & 48. supr.*

2. Cùm eo casu cõstet liquidò quid & quantũ debeatur. Taxatũ enim dicitur quod deductis deducendis reliquum est *l. Manio* 41. §. 1. *de legat. 2. l. si traditio* 4. *C. de action. empt.*

3. Cuius beneficij commodum nemini debet denegari cùm sit auxilium iuris communis *l. 3. §. sed ius procurator D. rat. rem haber.*

4. Plerique enim appellant frustrandi tantùm gratiâ vt dixi *Defin. praced. num* 5. & 10.

5. Nam in debitis non liquidis satisdatio pro solutione esse solet *l. statuliber rationem* 5. *D. de statulib. l. 1. & tot. tit. D si cui plusquàm per leg. falcid.*

DEFINITIO LIII.

Etiam qui autore Senatu nactus est possessionem beneficij potest condemnari ad restitutionem fructuum omnium exinde perceptorum.

QVi auctoritate Senatusconsulti retinendæ beneficij possessionis ius nactus est solo Principis procuratore audito, quo postulante vt moris est beneficium antèa fuerat sequestratum, 1 si de eadem possessione ab alio controuersiam patiatur, & succumbat, non eò minus ad omnium fructuum restitutionem tenetur, quod eos bona fide & Senatu ipso autore perceperit. 2 Semper enim exceptum intelligitur ius tertij inauditi, cui nõ magis in fructibus beneficij quàm in beneficio ipso iniuria fieri debeat, 3 Imò cùm in profanis rebus non nisi à die litis contestatæ vt plurimum soleat iniustus possessor condemnari ad fructuum restitutionem, 4 in beneficialibus contrà seruatur, vt omnes omnino fructus (deductis nimirum sumptibus altari deseruiendo colligendíque fructibus necessarijs) restituantur. 6 Ideò fortasse quòd non tam beneficiarius quàm ecclesia ipsa in sui rectoris veri vtilitatem possidere intelligatur. 7 Planè interdum tam iusta litigandi hinc inde causa esse potest vt perceptos fructus eius qui percepit lucro manere æquum sit, Eo nimirum casu quo nullo præcedente arresto idipsum constituendum esset. 8 *Ita Senatus* in causa R. D. Ludouici Marin & Caroli Emanuelis Pomei 11. Cal. April. 1596.

1. Sequestratio enim fit requirente procuratore generali antequàm constet cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur qui ecclesiam curet: ac faciat vt diuinus cultus non negligatur.

2. Quamuis non possit negari quin bonæ fidei & iustus possessor sit is qui autore prætore possidet *l. qui autore* 137. *de reg. iur. l. iuste possides* 11. *D. de acquir. poss.*

3. *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. 1. & tit. C. res int. alios act. l. Paulus notat.* 8. *D. de prator. stipul. l.* 4. *C. de emancip. liber.*

4. Scilicet in iudiciis strictis & arbitrariis *l.* 2. *l.* 3. §. *in hic quoque l. videamus* 38. §. *si actionem D. de vsur.* Nam in iudiciis bonæ fidei secus est *d. l. videamus* §. *vlt.*

5. Quia nec in fructu quicquam esse intelligitur nisi quod istis deductis supersit *l.* 1. *C. hoc tit.*

6. Ne alioqui videatur datus vicioſus ingressus contra *cap.* 1. *de reg. iur. in* 6.

7. *Iubemus in fin. C. de sacros. eccles. l. raptores vers. sin autem diaconissa C. de episc. & cleric.* Nec enim ecclesia vnquam moritur 12. *quæst.* 2. *can. liberti* Guid. Pap. *quæst.* 355.

8. Id est eo demum casu quo possit citra moram & malam fidem perueniri ad iudicem vt *in l.* 3. *in princip. D. de vsur.* Et quoties res valde dubia est, vti in specie de qua scripsi *Defin.* 51. *supr.*

DEFINITIO LIV.

Qui dedit causam liti condemnandus est breui manu ad omnes expensas etiam ab eo factas cui non fuit ille obligatus.

COnuentus malè Titius à Sempronio te autorem laudauerat, quasi de euictione ipsi teneteris in omne id quod eius interesset, cùm tamen ei tu aut nullomodo aut ad precij duntaxat restitutionem obligatus esses. 1 Titium quidem tibi in expensas litis condemnandum esse constat ob malè institutam actionem. 2 Sed tamen cùm Sempronij culpa malæ liti de euictione causam dederit æquum est Sempronium non solùm Titio sed etiam tibi rectà via & sine circuitu in omnes expensas condemnari: 3 cùm si quas tibi expensas Titius præstaret, eas Titio Sempronius refundere cogeretur. Semper enim sumptuum damno coërcendus est qui liti in quam sumptus facti sunt, malè cautam dedit. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 15. sup. De hered. vel act. vendit.

1. Valet enim pactio vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod interest, sed tantùm ad precij restitutionem *l. ex empto* 11. §. *qui autem D. de action. empt.*

2. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. l. properandum* § *sine autem alterutra C. eod.* §. 1 *in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

3. Scilicet breui manu & ad euitandum circuitum *arg. l. dominus* 53. *D. de condict. ind. l.* 3. §. *pen. de don. int. vir. & vxor.*

4. Quoniam qui dat causam liti dat causam sumptibus in litem faciendis Bart. *in l. desiisse* 10. *D. de iudic.* cum aliis suprà citatis *num.* 2.

DEFINITIO LV.

Sumptus frustra factis per errorem & culpam procuratoris ab eo præstandi sunt, qui constituit procuratorem.

ACtoris procurator aduersus reum tanquam contumacem cùm tamen ad diem paruisset, edictum impetrauerat, atque ita, vt iterum ad iudicem veniret, inanésque in eam rem sumptus faceret, coëgerat. Placuit, licèt imputari vix quicquam possit ei qui procuratoris sui errorem bona fide secutus est, 2 eas tamen expensas ab illo sarciri debere, quòd hoc ipsum saltem illi imputandum sit, cur diligentiorem procuratorem non elegerit. 3 Quæ ratio facit vt idem quoque dici debeat si non procurator ipse aut procuratoris substitutus 4 sed alius quid peccauerit sub procuratoris nomine, si modò is fuit cuius opera in eam rem vti procurator soleret, Quoniam & procuratoris in eo quoque culpa aliqua est, quòd minùs diligẽtem hominem commendata sibi negotia tractare passus sit: 5 ideóque per consequentias imputari etiam litigatori potest cur talem elegerit procuratorem. 6 Neque tamen faciet ea res quominus saluam habeat mandati actionem contra procuratorem, 7 aut aliam 8 aduersus eum qui sub procuratoris nomine sine mandato perperam rem gessit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie & N. Ratelier prid. Id. Maij 1594.

1. Scilicet per obreptionem aut subreptionem cùm non possit tale edictum impetrari nisi contra absentem & contumacem *l. & post edictum* 75. *cum præced. D. de iudic.*

2. Ita vt neque improbus neque temerarius litigator dici possit, Ex qua tamen duntaxat causa solet irrogari condemnatio expensarum §. 1. *Instit. de pœn. temer. litig.*

3. *Arg.* § *præterea Instit. quib. mod. re contr. oblig.* 1. 1. §. *item quæritur D. de separat.*

4. De cuius facto vtique procurator tenetur *l. ex facto* 30. *D. de negot. gest.*

5. Est enim hæc species negligentiæ cùm quis rem sibi specialiter mandatam alij dat exequẽdam *l. cùm hi* 8. *§. si prator aduus D. de transact.*

6. Ex legibus citatis *num.* 3. & aliis similib.

7. In quo alia ratio est procuratoris, alia depositarij, quia depositarius nihil nisi dolum præstare debet, procurator verò etiam culpam *d. §. preterea l. contractus* 23. *De regul. iur.*

8. Quia mandati actio esse non potest contra eum cui nihil fuit mandatum, præsertim directa *l. quidam cùm filiumfa milias* 46. *D. de hered. inst. l. ex mandato* 20. *§.* 1. *D. mandat.*

DEFINITIO LVI.

Semper condemnandus est & ad expensas & ad iacturam litis appellans qui appellationem deseruit siue ab initio siue ex postfacto.

QVi appellationem à se interiectam non prosequitur, siue ab initio eam deserat quod fit cùm iudicis superioris auxiliũ prorsus negligit,1 siue ex postfacto, quod euenit cùm acceptis ab eo literis citatoriis & inhibitoriis dictáque aduersario die iudicium frustratur, nec in ius venit,2 semper condemnandus est,3 nec tantùm ad expensas 4 contumaciæ 5 sed etiam vt litis iacturam sentiat, quoniã appellatione deserta necessariò relinquitur vt sententia à qua fuerat appellatum transeat in rem iudicatam, perinde acsi nulla appellatio interposita fuisset.6 Et consequenter rei iudicatæ autoritas facit vt condemnari hic debeat tanquam nullo iure fultus cõtra rem iudicatam.7 Adde quod & qui appellat actor est.8 Fieri autem nequit vt actor qui ad iudicem non venit obtineat quantumuis bonam causam habeat, quia prius est vt actoris personam præsentem iudex habeat quàm vt de rei iure quærat.9 In cõque diuersa & melior cõdicio est eius, qui ad iudicem quidẽ venit, sed iudicium tergiuersando detrectat. Hic enim si bonam causam foueat vincere debet,10 quamuis contumax, & in solas contumaciæ expensas condemnandus est,11 quia nihil prohibet quominùs hęc partis absentia per Dei præsentiam suppleatur. 12 Sed actore in ius non veniente, fieri non potest vt eius præsentia vnquam suppleatur, deficiente nimirum persona ex qua ius ipsum actionis æstimandum est. 13 Non enim quemadmodum exceptio reo competens plerumque ex persona & non iure actoris æstimatur,14 ita ex contrario actoris intentio & petitio ex rei persona æstimari vnquam potest. 15 Si quidem per non ius actoris vincere reus debet,16 per non ius rei nunquam actor vincit.17 *Ita Senatus* in causa N. Du Freney, & Humberti Fay 13. Cal. Iun. 1594.

1. Quo casu dicitur appellatio deserta, nisi paupertas aut quę alia iusta causa excuset appellantem. Guid. Pap. *quæst.* 130. & *quæst.* 436. *num.* 22 post Innoc. *in cap. in ratione Extr. de appellat*

2. Quod pragmatici nostri dicunt *faire defaut.*

3. Tanquam quem appareat non nisi frustrandi & tergiuersandi animo appellasse, & vt communi iuris auxilio in aduersarij sui necem abuteretur vt *in l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. *D. de appellat.*

4. *Ex cap. reprehensibilis Extr. eod. tit. De appellat.*

5. Quæ semper expensarum saltem damno coercenda est *l. sancimus* 15. *C. de iudic.*

6. Appellatio enim deserta habetur pro non interposita nisi quod hoc amplius desertio appellationis species quædam delicti est, & ideò grauiore mulcta punitur quàm ea quæ temerè litigantibus infligi solet.

7. Siquidem sublata appellatione, iterúmque appellandi potestate sententia à qua fuerat appellatum transit necessariò in rem iudicatam *l. & post rem* 7. *l. post rem* 11. *D. de transact.*

8. *l. qui appellat.* 29 *D. de iudic.*

9. Cùm priùs quærendum sit de iure actoris quàm de iure rei *l.* 4. *C. de edend. l. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit.*

10. *l.* 1. *C. quomod. & quand. iudex l. & post edictum* 75 *in princip. D. de iudic.*

11. Neque enim condemnationem hanc effugere contumax vnquam potest *d. l sancimus* 15. *C. eod.*

12. *d. l. properandum §. cùm autem eremodicium eod. tit.*

13. Cùm non possit iudex supplere intentionem actoris quæ est facti *tot. tit. C. vt quæ def. aduoc. part. ind. suppl. cum ibi notat.*

14. *Vt in l. militis* 36. *§. veteranus D. de testam. milit.*

15. *dict. l. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

16. *d. l.* 4. *C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic. l. vlt D. de acquir. possess.*

17. Vt ex iisdem suprà dictis legibus probatur. Iunct. *l.* 2. *D. vt possid. l. fauorabiliores* 125. *de reg. iur. §. commodum Inst. de interdict.*

DEFINITIO LVII.

Qui facit moram cognitioni condemnandus est in omnes sumptus ab aduersario factos quos ea mora reddit frustratorios.

SI in ipso ferendę sententiæ calculo cùm Senatus in eo esset vt litis acta extra ordinem1 inspecturus esset, vnus ex collitigatoribus diploma principale impetrauerit ex quo mora cognitioni facta sit, æquissimum est si rescripti ratio aliqua ex æquitate necessariò habenda sit, hactenus tamen coercenti frustrationem & negligentiam impetrantis,3 vt eos quoque sumptus quos pro Senatu extra ordinem habendo prorogari necesse fuit sarcire condemnetur, ne ex aduersarij negligentia damnũ sentiat is qui fuit diligentior & cui nihil imputari potest. 4 *Ita Senatus* pro Sp. Carolo Francisco Ruffino Augustæ nostræ Referendario cõtra illustrem D. Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre 12. Cal. Ianuar. 1594.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *par entree extraordinaire & par consignation.*

2. Quoniam vt plurimùm talia diplomata nouæ litis & contestationis materiam præbent.

3. Qui debuit esse diligentior in rescripto impetrando, non autem vltimam iudicij horam expectare *l. ab hostibus* 15. *§. vlt. & l seq. D. ex quib. caus. maior.*

4. Sua enim cuique negligentia non alij damnosa esse debet *l factum* 155. *l. in condemnatione* 173 *§. vnicuique de reg. iur.*

DEFINITIO LVIII.

Cian ante sententiam diffinitiuam reus eximitur carceribus ex iusta causa non ideò sumptuum condemnationem vllam pati debet.

SI reo in carceres detruso aliquid sit quod impediat ne tam citò lis terminari possit, vt puta quòd alium prehendi, & ante omnia audiri oporteat, æquum tamen sit è carceribus hunc interea eximi, sumptuum condemnationem nullam fieri oportet, quantumuis iusta fuerit causa inquirendi, sed in finem litis differri sumptuum adiudicationem necesse est. 1 *Ita Senatus* in causa Ludouici Bochet 16. Cal. Ianuar. 1594.

1. Pendet enim ex euentu litis condemnatio expensarum *cap. victus victori de reg. iur. in* 6.

DEFINITIO LIX.

Potest fieri taxatio sumptuum & liquidatio fructuum non citato eo qui propter suam contumaciam fuit condemnatus.

PEr contumaciam condemnatus in id omne quod actoris interesset, aut ad fructus iterum citandus nõ est vt adsit taxationi, & vt loquimur liquidationi eius quod interest aut fructuum,1 non magis quàm si de litis sumptibus ageretur. Est enim illa accessio præcedentis condemnationis,2 ideóque hac etiam parte suam æquum est condemnato nocere contumaciam,3 tametsi noua quędam petitio esse videatur, cùm noua certáque quantitas pro eo quod interest deducitur in petitionem. 4 *Ita Senatus* in causa D. de la Tornelle & de la Rochete 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. Quamuis dici soleat citari ad omnem actum debere illum qui ex eo actu lædi potest *l. de vnoquoque* 47. *de re iudic. l. nam ita* 39. *D. de adopt.*

2. *l.* 2. *& 3. & pass. C. hoc tit.*

3. Debuit

3. Debuit enim prospicere hoc euenturum esse si esset contumax *arg.l.si quis domum 5. §.1.D.locat.*

4. *Arg.l. vlt. de pretor. stipulat. l. obligationum 44. §. vlt. de oblig. & act.*

DEFINITIO LX.

Iusiurandum quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduersarium à condemnatione expensarum.

QVamquam is cui proprium iusiurandum totam litis victoriam peperit, expensas obtinere nõ debet,[1] Si tamen cùm pluribus exceptionibus reus niteretur,[2] super vna iuratum sit,[3] nec eo minùs super aliis posteà iudicandum fuerit propter eius contra quem iuratum est pertinaciam,[4] æque locus erit condemnationi expensarũ, acsi iuratum nihil fuisset.[5] Quia verum est eum, qui iurauit non ob id solum vicisse quòd iurauerit, sed ob id potiùs quòd bonam causam habuerit.[6] Toties igitur expẽsarum condemnatio remittitur, quoties post iusiurandũ præstitũ nihil supereſt de quo cognosci oporteat, nec de alio quæritur quam vtrum & quomodo iuratum sit.[7] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu contra N. Gothofredum de Dompierre Idib. April. 1595.

1. Scripsi ad *tit. De reb. credit. & iureiur. Defin. 1.* contra *glos. in l. penult. vers. ab altera parte C. eod. tit.*

2. Nemo enim pluribus exceptionibus etiam contrariis vti prohibetur.

3. Etiam aduersario deferente. Nam de hoc iureiurando hîc loquimur quòd à parte parti defertur, quod litis decisiuũ appellamus, & per quod in sua causa iudex constituitur is qui iurat *l. 1. D. quar. rer. act. non dat.*

4. Potest enim fieri vt iusiurandum quod esset litis decisorium ex parte rei si actor iurare nollet, mallétque iusiurandũ referre, non sit tamen decisorium actore pro se iurante, quia possunt esse multæ exceptiones peremptoriæ quarum vna per actoris iusiurandum remota superſunt aliæ.

5. *Ex reg. victus victori de reg. iur. in 6.*

6. Quæ res victoriam expensarum parere debet *l. properandum 13. § sive autem alterutra C. de indic. §. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

7. Quod vtique euenit regulariter cùm præstitum est iusiurandum decisorium *l. nam posteaquam 9. in princip. D. de iureiur.* iunct. *l. non erit 5 §. dato iureiurando eod. tit.*

DEFINITIO LXI.

Obtulisse ab initio nihil prodest ei qui ab oblatione postea resiliat sine causa.

QVi obtulit in iudicio quicquid ex ratione offerre debuit ne in mora constitueretur, & impensarum litis condemnationem incurreret quæ temerè litigantib. infligitur,[1] si posteà ab ea oblatione resiliat, aut, quod effectu idem est, eam sic interpretetur, vt iniquam faciat quæ anteà æqua videbatur,[2] perinde haberi debet acsi nihil vnquam obtulisset,[3] adeò vt quamuis non nisi in causa appellationis recesserit ab oblatione, non possit tamen iimpugnare iudicatum eo solo prætextu quòd iudex nullam rationem habuerit oblationis in qua nunc appellans pse non perseueret.[4] Itaque in omnes vtriusque instantię expensas condemnandus est ex iuris regula quæ moram vltimam semper vult nocere.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Oblatio enim iudicialis magnam vim habet non solùm ad impediendam moram, sed etiam ad eam purgandam quæ iam contracta sit *l. si rem 9. §. vlt. vbi not. D. de pignor. act.*

2. *§. 1. in fin Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de legat. 2. l. properandum 13. §. sive autem alterutra C. de iudic.*

3. Qui enim ambigua intentione vel oratione vsus est, potest eam ad suam vtilitatem interpretari *l. si quis intentione 66. vbi not. D. de iudic.*

4. Non enim videtur oblatum, nisi quod durat oblatum, sicuti nec consignatum quod non durat consignatum, nec versum in rem nisi quod durat versum *l. si pro patre 10. §. versum D. de in rem vers. l. item eorum 6. §. pen. D. quod cuiusque vniuers. l. nam etsi 15. §. 1. D. de inoff. testam.*

5. Perseuerantia enim illa est quæ bonam vel malam fidem inducit *l. desiisse 10.* vbi Bart. *D. de iudic.*

6. *l. qui decem 72. in princip. & §. 1. D. de solut.*

DEFINITIO LXII.

Quas expensas refundere debeat is qui iam bis condẽnatus in tertia demum instantia petit restitutionem in integrum.

DVabus sententiis victus ad Senatum prouocauerat, & consultus quòd male ante à egisset, mutata actione[1] in integrum restitutionis auxilium implorabat. Non idcirco condemnandus erit in eos sumptus quos aduersarius ad excludendam restitutionem suámque intentionem probandam facturus sit. Id enim tùm obtinet cùm tertia tractatur instantia.[2] Hæc autem non tertia est sed prima, Quandoquidem nunc primum restitutionis beneficium implorabatur de quo prioribus instantiis nihil dictum fuerat.[3] Sed & cùm priores instantiæ per contumaciam magis quàm per accuratam disceptationem expeditæ sunt, si in tertia impetretur restitutio ad hoc vt nouæ vel allegationes vel probationes admittantur, nil obstante contumacia magis esse videbatur vt ad sumptus aduersario prorogandos condemnari impetrans non deberet. Quasi nulla iam ratione habenda contumaciæ quę per sumptuum refusionem purgata esset.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Franc. Iambaz 10. Cal. Iun. 1595. Iunge Defin. 35. sup. De reb. credit. & iureiur.

1. Quæ non poterat impunè mulctari nisi ante contestationem *l. edita 3 cùm ibi not. C. de edend.*

2. Vt constat ex stylo Senatus.

3. Nihil enim vetat etiam in causa appellationis implorati restitutionem in integrum, si appellatum sit à sententia diffinitiua cùm huiusmodi appellatio non omnino sit iudicandá ex iisdem actis, possintque non deducta deduci in causa appellationis & non probata probari *vulg. l per hanc C. de tempor. & repar. appellat.*

4. *Arg. l. sancimus 15. C. de iudic.*

DEFINITIO LXIII.

Veneratione consanguinitatis & adfinitatis impensarum condemnatio plerumque victo remittitur.

QVoties inter fratres aut alios consanguineos proximos lis tractatur, non est regulariter locus ei iuris regulæ quæ habet, Victum victori in expensas litis condemnari debere.[1] Vt plurimùm enim veneratione consanguinitatis, adeóque interdum affinitatis,[2] impensarum pœna quæ temerè litigatoribus infligi solet,[3] remittitur: nisi manifesta calumnia dolúsve malus eius qui succumbit arguatur.[4] *Ita Senatus* in causa Claudij Miege & Thomæ Bertrand 16. Cal. Iul. 1595.

1. *Cap. victus victori de reg. iur. in 6. l. properandum 13. §. sive autem alterutra C. de indic.*

2. *Vt in l. penult. D. de iur. dot. l. sed hoc ita 12. D. de re iudic.* Plerumque enim odia exacerbantur ex huiusmodi expensarũ condemnatione.

3. Et in pœnam temerariæ litis *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

4. Nunquam enim aut dolus aut calumnia debet manere impunita *l. 1. §. 1. si mulier ventr. nom. in poss. calumn. caus. eff. dicat. l. procurator 11. §. 1. D. de doli mal. except.*

DEFINITIO LXIV.

De differentia bonæ fidei possessoris & prædonis quantum ad restitutionem fructuum in petitione hereditatis. Item quantum interſit an hereditas petatur, an fideicommissum hereditatis.

CVm petitio hereditatis non tantùm detur contra eum qui pro possessore possidet, id est qui interrogatus cur possideat nihil aliud respõdere potest, quàm quia possidet, 1 sed etiam contra eum qui possidet pro herede puta ex testamento quod valere putet cùm reuera non valeat, aut tanquam agnatus proximus, quem alius præcedebat, 2 apparet non esse distinctioni locum an possessor bonam fidem habuerit nécne, Quandoquidem etiam bonæ fidei possessores hoc iudicio teneri certum est. 4 Sed tamen differentia in illo est quòd prædo totam hereditatem in solidum restituere tenetur, tametsi non sit factus locupletior, 5 Possessor verò bonæ fidei non nisi quatenus locupletior factus est. 6 Inde fit vt tam hic, quàm ille ad fructuum omnium restitutionem teneatur, 7 adeóque ad vsuras fructuum ante litem contestatam perceptorũ, 8 quia fructus augent hereditatẽ 9 ac proinde non tã accessio quàm pars quædã hereditatis dicẽdi sunt. 10 Sed illud tamen obseruabimus vt bonæ fidei possessor non aliter fructus, fructuúmq; vsuras reddere debeat, quàm si factus sit locupletior, prædo autem omnes omnimodo. 11 Idque est quod dicitur, In iudicio vniuersali venire fructus, 12 qui non veniunt in singulari. 13 Nimirum quia in iudicio singulari fundus tantùm petitur: 14 fieri autem non potest vt fructus à fundo iam separati perceptíque pars fundi esse videantur. 15 At in iudicio petitionis hereditatis, hereditas quidem petitur, sed fructus licèt à solo separati nõ eò magis ab hereditate separati videri possunt. Remanẽt enim in hereditate ipsamque augent vt diximus, 16 quãuis non tam hereditati quàm rebus hereditariis singulis accepto ferantur. 17 Huiusque dissimilitudinis illa rursus ratio est, quòd hereditas in iure consistit non in corpore, 18 & est quid vniuersale, 19 obidque & incrementum recipit & diminutionem eadem manente hereditate, 20 nõ etiam res singulares. Nec simile est quod in fideicommissaria hereditatis petitione, quæ & ipsa vniuersale iudicium est, 21 contrà obseruamus vt non alij fructus restituui fideicommissario debeant, quàm qui post litem contestatam percepti sunt. 22 Id enim fit, quia quoties quis rogatus est hereditatem restituere, id tantùm reddere videtur rogatus quod fuit hereditatis 23 eo tempore quo cœpit esse hereditas, id est quo defunctus testator fuit, nõ quòd sit hereditatis eo tempore quo fit restitutio: 24 fructus autem licèt hereditatem augeant non tamen hereditati sed rebus singulis quæ per aditionem esse hereditatis desierunt acceptò feruntur. 25 Neque enim fideicommissi petitio datur nisi contra verum heredem, 26 qui proinde hereditatem defuncti in proprium patrimonium transfuderit, 27 & consequenter fructus suo iure, & ex dominij causa perceperit, suósque fecerit. 28 At hereditatis petitio absoluta datur contra eum qui nullo iure possidet, 29 tametsi fieri queat vt sit in bona fide. 30 Itaque quod ad fructuum restitutionem attinet, nihil prodesse debet possessori, quòd iustam habuerit causam litigandi, puta quòd non improbabili ratione testamentum valere videretur: Quia bona fides & iusta litigandi causa excusare potest à sumptibus litis, 31 & à præstatione accessionum quæ non nisi propter moram debeãtur. 32 Sed non à prestanda hereditate, quæ ipsa petitur per huiusmodi actionem. 33 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 20. sup. De testam. & iam anteà inter fratres Armengiat 14. Cal. Febr. 1591. Fructibus etiam cùm vindicię duntaxat dicerentur, petitori adiudicatis. Iunge Defin. 9. sup. De petit. hered.

1. *l. qui interrogatus* 12. *D. de petit. hered.*
2. *l. Regulariter 9. cum seqq. eod.*
3. *Vt in l. sed etsi lege* 25. *§. scire eod. tit.*
4. *l. item veniunt* 20. *§. præter hæc & §. ait Senatus d. l. sed etsi §. consuluit & pass eod. tit. De petit. hered.*
5. *d. l. item veniunt §. vlt. & legib. seqq. d. l. sed etsi §. quod ait Senatus & seqq.*
6. *d. §. consuluit & l. vtrum* 23. *& pass. eod. tit.*
7. Sed prædo ad restitutionem fructuum etiam quos non percepit si modò percipere potuit, aut debuit *d. l sed etsi §. sed & fructus.* quod in bonæ fidei possessore secus est, nisi ex die litis contestatæ *l.* 1. *C. eod.*
8. Quomodo & fructus fructuum in ista actione præstantur *l. illud quoque* 40. *§. prædo* iunct. *l. quòd si oues* 25. *& seq. D. eo. l.*
9. *d. l. item veniunt* 20. *§. item non solùm vers. fructus d. l. sed etsi* 25. *§. vlt. eod.*
10. Alioqui accessio accessionis non permitteretur *l. vlt. C. de vsur. l. neque eorum* 15. *D. eo. l. heres furioso* 51. *§. fructuum D. de petit. hered.* vbi est textus elegans. Ex quo apparet durius esse hac parte condicionem petitoris pro fructibus perceptis post litem contestatam quàm pro iis qui antè percepti sunt, nempe quia ij qui post litem contestatam percepti sunt veniũt tanquam accessione, non etiam cæteri.
11. *d. §. prædo l.* 25. *eod. tit. d. l.* 1. *C. eod.* Nam post senatusconsultum omne lucrum auferendum est tam bonæ fidei possessori quàm prædoni *l. post s. c. trebellianum* 28. *D. eod.*
12. *d. l. item veniunt §. item non solum.*
13. *l. certum est* 22. *C. de rei vindic.* iunct. *l. bona fides* 48. *D. de acquir. rer. domin.*
14. Ideo enim dicitur singulare iudicium quia singularis res petitur *l.* 2. *in fin. C. de petit. hered.*
15. Est enim id proprium fructuum pendentium *l. fructus pendentes* 44. *D. de rei vindic. l. vlt. §. non solùm & §. fructus D. quæ in fraud. cred.*
16. *Ex dict. §. item non solùm vers. fructus l.* 20. *D. de petit. hered.*
17. *l. in fideicommissaria* 18. *vers. quoties D. ad SC. Treb.*
18. *l. hereditas* 50. *D. de hered. petit.*
19. *l. nihil est aliud* 24. *de verb. signific.*
20. *d. §. item non solùm.*
21. *l.* 2. *& tot. tit. D. de fideic. hered. petit.*
22. Sic enim Senatus noster passim pronunciat, reiecta opinione Bartoli qui voluit fructus deberi ex die oblati per fideicommissarium libelli *cons.* 53. incip. *Picaredus in fin.*
23. *d. l. in fideicommissaria vers. quoties.*
24. Nec enim eo tempore vlla est hereditas cùm sit iam cõuersa in patrimonium heredis *l.* 1. *D. de separat.*
25. *dict. §. quoties l. in fideicommissaria* 18. *ad SC. Trebell.*
26. *l.* 1. *& tot. eod. tit.*
27. Siquidem per aditionem iunguntur patrimonia *l. sed si plures* 10. *§. filio l. si filius* 12. *D. de vulg. & pup. substit.*
28. Fructus enim iure soli percipiuntur *l. quæ seu* 25. *§.* 1. *de vsur.*
29. *l. regulariter 9. de petit. hered.*
30. *vt in d. l. sed etsi lege* 25. *§. scire eod. tit. de petit. hered.*
31. *l. qui solidum* 78. *§.* 1. *de legat.* 2.
32. *l. Titia Seio* 87. *§. vsuras de leg.* 2. *l. in minorum* 3. *C. in quib. caus. in integr. restit. necess. non est.*
33. Multùm enim refert an hereditas ipsa petatur an hereditatis accessiones *d. l. heres furioso* 51. *§. fructuum D. de petit. here. l.* iunct. *l. cùm vnus* 10. *§. verbu De alim. & cibar. legat.*

DEFINITIO LXV.

Appellatione interposita à pluribus articulis taxationis expensarum, & pro parte tantùm adiudicatis expensis litis appellatoriæ quomodo earum taxatio facienda sit.

SI à taxatione expensarum quæ multa continebat appellarum sit, 1 & pronunciatura ex parte iustam & ex parte iniustam fuisse appellationem, 2 nouis quoque expensis litis appellatoriæ pro parte compensatis, pro parte victori adiudicatis, 3 facienda erit adiudicatorum taxatio pro numero articulorum à quibus appellatum fuerat, 4 non autem habita ratione quantitatis in singulos articulos deductæ. 5 Ita ex tempore tractatum est in causa Dominæ de Romans & Ant. Lespine 4. Cal. Aug. 1595.

1. Quo casu tot videntur esse sententiæ & appellationes quot sunt capita & articuli à quibus fuit appellatum, vt dixi Defin. 44. *supr.*
2. Nihil enim vetat ita fieri cùm vna species aliis non cohæret *l. etiam* 29. *§.* 1. *D. de minor.*
3. Nam & hoc fieri posse diximus *in dict. Definit.* 44. *incip.* Interposita, &c.
4. Quia singuli articuli singulas lites constituere videntur.
5. Non enim pro modo quantitatis in iudicium deductæ, sed pro numero articulorum à quibus appellatum fuit, maiores minoréve in litem expensæ fiunt. Interdum tamen è contrario ex quantitate debiti causa trutinatur *vt in l. vlt. C. quib. non. ceder. poss. l. maiorem* 8. *D. de pact.*

DEFI-

DEFINITIO LXVI.

In nullas expensas condemnandus est reus contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi.

NOn solùm si reus absoluatur à crimine, sed & si à sola obseruatione iudicij quod fit per hæc verba *mis hors de cour & de procés*, 1 cùm satis iusta causa non fuit de crimine inquirendi, nulla prorsus ratio est cur in expensas condemnati reus debeat, non solùm quod ad accusatorem attinet, sed nec quod ad scripturas & acta litis: 2 Etiamsi priuatus accusator nullus sit. 3 Æquius enim est in eo damno versari iudicem aut litis actuarium, id est vt laboris præmium nullum habeant quàm vt sine causa condemnetur is, qui ex carcere aliisq; litis incommodis iam satis superque damnum passus est. 4 Non idem est si amplius inquiri iudex iusserit. Tunc enim expensarum condemnatio remitti non potest. *Ita Senatus* in causa Ioannis & Claudij Costerg ant. Non. Sept. 1595.

1. Quæ formula minùs plenam absolutionẽ continet quàm si reus ab accusatione absolutus esset.
2. Sunt enim ista diuersa & aliter atque aliter exprimenda, *dessens & frais de iustice.*
3. Nam cùm adest priuatus accusator, ad ipsius onus hi sumptus pertinent vt dixi *Defin.* 35, *num.* 3. *supr.*
4. Dixi *Defin.* 40 *supr.*
5. Vt dixi in eadem *Defin.* 40. & aliis ibid. citat. *num.* 1.

DEFINITIO LXVII.

Quando possint adiudicari fructus etiam non petiti, & quando peti possint post sententiam, qui non sunt adiudicati.

FRuctus etiam iustè petitos si iudex per sententiam nihil de iis pronunciauerit 1 posteà peti ex eadem causa non posse 2 placuit, Extincto scilicet finitóque officio iudicis, quo debebantur. 3 Nam si proponas in obligatione fuisse, & principaliter non accessoriè debitos, peti vtique possunt, quandiu nihil de iis pronunciatum est, vt euenit in actione fauiana, 4 & interdicto, Vti possidetis. 6 Sed etsi non sint petiti, tamen debẽtur, in eóque multùm refert an officio duntaxat iudicis adiudicandi sint, an ex natura actionis. Nam officium iudicis ad eos fructus porrigi non potest, si non sunt petiti, 7 sicut nec ad illos qui ante litem contestatam percepti sunt, 8 non magis quàm ad eos qui post rem iudicatam. 9 Cùm autem veniunt iure actionis deduci possunt in condemnationem, etiam non petiti 10, vt in actione quod metus causa, 11 in interdicto Vnde vi, 12 in petitione hereditatis, 13 & aliis huiusmodi. *Sine die.*

1. *l. Paulus* 42. *de re iudic. l. terminato* & vtrobiq; DD *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 405. & 574. *ex l. quod in diem* § 1. *de petit. hered.*
2. Boer. *quæst.* 18. *num.* 1. post glos. & alios ibi citatos.
3. *l.* 4. *C. depos l. fin.* §. *Lucius Titius de condict. indeb. l. qui per collusionem* 49. §. 1. *de act. empt.*
4. Boer. vbi supr. *num.* 2.
5. *l. videamus* 38 §. *in fauiana de vsur.*
6. *l.* 1. §. *ex die quo D. de vi & vi armat.*
7. Boer. *ibid. num.* 3. & 5. Capell. Thol. *quæst.* 194.
8. *l. sciendum* §. *ædiles de ædilit. edict. cap. significante de appellat.*
9. Nam ad iudicis officium nil pertinet futuri post condemnationem temporis tractus *l.* 1. §. 1. *de vsur.*
10. *d.* §. *in fauiana l. in condemnatione* §. *cùm verbum. de verb. sign.*
11. *d.* §. *in fauiana.*
12. *l. si quis in tantam C. vnde vi.*
13. *l. item veniunt* 20. §. *fructus de petit. hered.*

DEFINITIO LXVIII.

In possessorio iudicio retinendæ vel recuperãdæ possessionis veniunt fructus etiam non petiti.

IN iudicio possessorio siue retinendæ, siue recuperandæ possessionis veniunt fructus 1 etiam non petiti, 2 præsertim qui post litem contestatam percepti sunt. 3 Nam & expensæ ab eo tempore factæ venirent. 4 Si tamen iudex de iis nihil pronunciauerit, neque ex hoc capite appellatio vlla interposita sit, non potest qui de appellatione cognoscit de iis fructibus & expensis quicquam pronunciare. Sed an confirmata priore sententia & in executione iudicati poterunt peti? Difficilius sanè illud est, cùm iudex qui semel pronunciauit, toto officio suo functus videatur. 6 Quamquam non deerant qui putarent posse eos fructus in iudicati executione adiudicari, quasi de quibus nunquam iudex cognouerit, cùm nunquam antea fuerint petiti: 7 sed quod ad hoc postremum caput attinet, non fuit res decisa. In causa Boni Chex, & Henrici Rolaz Augustanorum 9. Febr. 1596.

1. *l.* 1. §. *ex die quo quis D. de vi & vi armat. l. videamus* 38. §. *in interdictis D. de vsur.*
2. Quia veniunt ex natura propositæ actionis vt dixi *Defin. prox. præced.*
3. Nam & officio iudicis hi fructus venirent etiamsi ex natura actionis venire non possent *l.* 2. *d. l. videamus* 38. §. *si actionem de vsur.*
4. Bartol. & Salycet. & alij *ad l. properandum* 13. §. *sine autem alterutra C. de iudic.* vbi etiam Ias. *num.* 31. Felin. *in cap. significauerunt de except.*
5. Quia iudex appellationis neque potestatem neque iurisdictionem vllam habet nisi super deductis in principali causa & quatenus appellatum est Papiens. *in form. sent. diffin. in vers. nos Bernardinus num.* 19. *ex Nouell.* 115. *vt cùm de appellat. cognosc. post princip.*
6. *l. index postea quàm* 55. *D. de re iudic.* iunct. *l. terminato* 3. *cum ibi not. C. hoc tit.*
7. Et hæc sententia indubitatè procedit si fructus propriæ obligationis, & actionis iure debeantur, non etiam si officio iudicis secundùm ea quæ scripsimus *Defin.* 2. & 3 *supr.*

DEFINITIO LXIX.

Curator datus siue iacenti hereditati siue bonis, condemnandus est proprio nomine in expensas litis temerè ab eo susceptæ vel institutæ.

QVi tanquam curator siue hereditati iacẽti, 1 siue bonis 2 datus actionem aliquam instituit, quam instituere non potuit, aut non debuit, 3 condemnandus est in expensas litis proprio nomine, ne alioquin ipsius temeritas aut imperitia damnum adferat hereditati vel creditoribus quibus nihil imputari potest: 4 nisi ex eorundem creditorum aut aliorum quibus postulantibus datus est, consensu, & voluntate actionem illam instituerit. 5 Quo remedio ac veluti præcautione sibi prospicere prudens curator debet, ne sumptuum cõdemnationem proprio nomine incurrat. *Ita Senatus* in causa Ludouici Velat, & Bartholomei Truchet.

1. Postquam pragmaticis nostris placuit etiam hereditati curatorem dari posse.
2. *Ex tit. D. de curat. bon. dand.*
3. Non enim alias actiones potest instituere quàm tempore perituras *l. creditore* 14. *D. de reb. autor. iudic. possid.*
4. *Arg. l. non est ignotum.* 6. *C. de admin. tutor.*
5. Quod enim semel iis placuit postea displicere nõ potest vt in regula iuris pontificij.

DEFINITIO LXX.

Fructus quos possessor absolutè ac incõmutabiliter suos fecit, non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari.

DIci quidem solet fructus à possessore perceptos cõpensandos cum expensis in rem meliorandam factis. 1 Sed id ad eos fructus non pertinet, qui sic acquisiti sunt possessori, vt non sint restituendi. 2 Placet enim fru-

ctus, qui restituendi non sunt, nec esse compensandos. Quandoquidem effectu ipso parùm interest an compensentur, an restituantur cùm compensatio solutionis vim locúmque obtineat. 3 Multò magis dicendum est nó esse compensandos fructus, quos possessor iure dominij suos absolutè fecerit, licèt fundi dominium fuerit cõmutabile. 4 Igitur expensæ omnimodo sunt restituendæ, cùm factæ sunt bona fide, & ab eo qui rem suam esse putabat. *5 Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin contra procuratorem Bonaud 24. Feb. 1596.

1. *l. sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindicat.*

2. Puta si quo tempore factæ sunt expensæ iam consumpti erant aut vsucapti quo casu nullomodo erant restituendi *l. 4. §. Iana. D. de vsucap.* Alioqui essent restituendi si extarent *l. certum 22. C. de rei vindic.* ac proinde sunt compensandi. Et ita intelligenda est *d. l. sumptus.*

3. *l. si constat 4. & tot. tit. C. de compensat.*

4. Puta ob pactum de retrouendendo: Aliud est, si contractus fuerit ipso iure resolubilis vt in *l. item quod 6. & l. imperator 16. D. de in diem addict. l. 4. in princ. & §. 1. de leg. commiss.*

5. Intelligetamen iuxta distinctionem *l. in fundo 38. D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LXXI.

Sublata obligatione & actione principali sumptus qui non præstantur nisi officio iudicis, peti non possunt.

SVmptus facti in executione iudicati ab eo qui postea sine protestatione solutionem accepit eorum omniũ quæ ex iudicato debebantur, nulla penitus actione peti possunt, cùm non obligationis & actionis iure, sed tantùm officio iudicis in pœnam temeratiæ litis præstentur. 1 Planè si à sententia vel executione appellatũ proponatur, ad officium pertinebit iudicis, qui de appellatione cognoscet, vt de his quoque sumptibus pronunciet, 2 si nullo iuris colore vel appellationem interpositam vel iudicati executionem impeditã fuisse animaduertat. *Sine die.*

1. *Arg. l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de action. empt. l. 4. C. depos.*

2. Cùm hoc casu supersit actio cui officium iudicis inseruire possit, quoniam appellatio extinguit iudicatum *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3. Alioqui iusta causa litigandi excusaret ab expensis *l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2. l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*

DEFINITIO LXXII.

Impensarum æstimatio facienda est ex tempore præsenti.

CVm agitur de expensis factis in rem meliorandam æstimamus earum quantitatem & modum non ex eo tempore quo factæ sunt, sed ex præsenti id est quo fit restitutio, 1 ne oneretur is qui rem accipit, si plus impensarum nomine præstet, quàm ex impensis commodi & vtilitatis percepturus sit. 2 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin & procuratoris Bonaud. 24. Febr. 1596.

1. Boer. *quæst. 44. num. 12.* vbi plura alia vide De fructibus & impensis.

2. Quod absurdum esset *leg. in fundo 38. De rei vindic. l. si quis seruos 25. D. de pignorat. act.*

DEFINITIO LXXIII.

Etiam qui nullo iure fundum alienum retinuit ad fructuum tamen restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata perceperit si modò probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam heres.

TItio fundus legatus fuerat, ita vt post Titij mortẽ ad testatoris heredem reuerteretur. Defuncti Titij heredes per multos annos in eius fundi possessione manserãt, 1 fructúsque perceperant. 2 Cùm heres de suis iuribus tactus instructior eum fundum quasi suum vindicaret, fructúsque omnes tanquam à malæ fidei possessoribus reposceret. 3 Placuit nõ alios ab iis restitui debere quam quos ex tẽpore litis contestatæ percepissent. 4 Quòd iustam haberẽt causam ignorãtiæ, 5 & cons. quẽter non improbabilem bonã fidem, qui possessionem in defuncti hereditate repertam continuassent, 6 ignorantes fortasse testamentum, 7 quòd defunctus ipse ignorare non poterat. 8 Accedente præsertim tam longi temporis silentio & taciturnitate heredis. *9 Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenotis de Veygié 24. Iulij 1590.

1. Intellige Bona fide cùm onus fideicommissi Titio iniũcti ignorarent *l. species 15. De iur. & arg. legat.*

2. Proinde etiam bona fide quæ quod ad fructus pertinet tantum potest quantum veritas quia lex impedimento nõ est *l. bonæ fidei 48. De acquir. rer. domin.* iunct. *l. bona fides 136. de regul. iur.*

3. Certum enim est malæ fidei possessorem debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit si modò percipere potuerit *l. certum 22. C. de rei vindicat. l. sed etsi 25. §. sed ei fructus D. de petit. hered. l. 1. C. eod.*

4. A quo demum tempore etiam bonæ fidei possessor teneatur fructus omnes restituere, tãquam exinde malæ fidei possessor factus *dict. l. certum d. l. sed etsi §. si autè D. de petit. hered.*

5. *l. qui in alterius 42. de reg. iur.* iunct. *l. vlt. D. pro suo.*

6. *ex l. cùm heredes 23. D. de acquir. poss. l. cum miles 30. D. ex quib. caus. maior.*

7. Ignorantia enim præsumitur nisi scientia probetur, vt in regula iuris pontificij.

8. Quæ tamen scientia non inducebat malam fidem in persona defuncti.

9. *arg. l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius D. de vsur.*

DEFINITIO LXXIV.

Fructus petiti & non adiudicati à senatu pro compensatis haberi debent cùm non possunt haberi pro denegatis.

CVm tamen eodem arresto nihil Senatus pronunciasset de impensis, quas in rem meliorandam toto illo intermedio tempore heredes legatariis fecerant: tametsi in instantia fuissent petitæ, Visum est nullam earum rationem in iudicati executione habendam esse, 1 Non quòd peti nequeant etiam cùm non sunt adiudicatæ (peti namque possunt, adeóque earum nomine fundus retineri opposita doli exceptione, si necessariam aut vtilem dummodo permanentem causam habeant, & cuius commodum aliquod sensurus sit proprietarius nimirum pro rata temporis,) 2 Sed quia compensari deberent cum fructibus in re aliena sine vllo titulo perceptis, Nempe ad concurrentem vsque quantitatem fructuum, 3 qui in proposita specie longè pluris erant, quàm in rem meliorandam, aut conseruandam impensum fuisset, 4 Nam si minoris fuissent fructus percepti, vtique quod plus fuisset in impensa, & peti potuisset & solui debuisset, dum ne iam tum absorpta impensarum vtilitas fuisset. 5 Nec est superioribus contrarium quod alio loco scripsimus, 6 Fructus, qui non sunt restituendi non esse compensandos, In proposito autem non alios fructus ex verbis Arresti restituendos esse quàm qui percepti essent à die litis contestatæ. Id enim tum obtineret, si meliorationum impensas possessoribus petentibus restitui Senatus præcepisset. 7 Sed cùm nihil de iis pronunciatum esset, videbatur Senatus tacitam compensationem induxisse. 8 Sunt enim aresta stricti iuris, 9 & omissum pro omisso habendum est. 10 Nec sine causa id à Senatu constitutum videbatur, 11 cùm fructus illos non solùm in re aliena: Sed etiam sine titulo perceptos constaret, sola facti ignorantia & proprietarij taciturnitate præsumptionem

ptionem bonę fidei præbente. 12 *Ita Senatus* in eadem causa 24. Febr. 1596.

1. Est enim regulare vt iudicati executio non debeat patere latiùs, quàm iudicatum ipsum *l. pen. & pass. C. de exec. rei iudic.*

2. Boer *quæst.* 44. *num.* 12. *& pass.* vbi vide. Adde Roland. à Valle *cons.* 28. *vol.* 1.

3. *l. sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindicat.*

4. Id enim ex facto constabat.

5. Secundùm id quod diximus *Defin.* 72. *supr.*

6. *Defin.* 72. *supr. hoc tit.*

7. Quia eo casu etiam quod ad impensas Aresto satisfaciendum fuisset.

8. Minùs scilicet adiudicando, quia iudex qui rem petitam non adiudicat videtur eam denegare, vt nostri norant *ad l. non ignorat* 3. *C. hoc tit.* Sic dicimus collationem fieri aliquando minùs percipiendo *l.* 1 §. *sed etsi tantùm D. de collatio.*

9. *l.* 1. *vbi not. C. si plur. vna sentent. condemn. fuer.*

10. *Notat. in l. quicquid astringenda* 98. *de verb. oblig. l. commodissimè vt D. de liber. & posthum. l. cùm dotem* 22. *in princip. D. solut. matrim.*

11. Sic enim semper de Senatu præsumendum est *arg. l. vnic. § hic cunabulus D. de offic. præf. prætor.*

12. Quæ facit vt potuerit heres fructus istos percipere tanquam suos & vsucapere illos titulo Pro suo *l.* 1. *& tot. tit. D. pro suo.*

DEFINITIO LXXV.

Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis si appellatum non sit, sin appellatum sit ex die confirmationis.

EXpensarum à iudice taxatarum vsuræ debentur à quo die is qui condemnatus fuit iussus est soluere. 1 Sed quid si à taxatione appellatum sit, ex postfacto autem appareat iniustam fuisse appellationem? Vix sanè est, vt appellanti prodesse vlla in re debeat temeraria appellatio, 2 quæ & mulctâ extraordinaria coërceri solet. 3 Sed tamen cùm appellatio extinguat iudicatũ, 4 magis est, vt nõ nisi à die decisæ appellationis, & confirmatæ taxationis vsuræ deberi incipiant. 5 Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa D. Senatoris Cauet, & Petri Pelliet 10. Maij 1596.

1. Cùm ab eo demùm tempore incipiat condemnatus scire quid & quantum debeat, ac proinde esse in mora *vulg. l. mora* 32. *D. de vsur.*

2. *l. tutor* 41. *eod. tit. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. *D. de appellat. l. si longa* 7. *C. de exec. rei iudic.*

3. Ad reprimendam appellantium temeritatem.

4. *l. furti* 6. §. 1. *D. de his qui not. infam. l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

5. Intellige, Nisi calumniosa fuerit appellatio. Ex iis quæ dixi *Defin.* 23. *num.* 5. *supr. De præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

DEFINITIO LXXVI.

Qui vincitur ex iureiurando aduersarij non eo minùs condemnandus est in expensas si actor non de sua intentione iurauerit sed de exceptione rei.

QVod dici solet lite decisa ex iureiurando quod decisorium vulgò appellant non esse locum condemnationi expensarum, 1 tunc obtinet cùm non alia victoriæ causa est, quàm quia iuratum sit, vt euenit quoties iuratur super intentione actoris, 2 non super exceptione rei. Nam si qua alia causa sit propter quam condemnari debeat is qui iusiurandum detulit, vtputa quòd aduersarij intentio aliunde fundata, abundêque probata esset, 3 absurdum sit, & iniquum litigatorem temerarium ob hoc solum euadere condemnationem expensarum, quòd iusiurandum detulerit. 4 *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier magistri computorum & Sappin 18. Decemb. 1596.

1. Dixi *Defin.* 1. *supr. De reb. cred. & iureiur.* Iunge *Definitionem* 78. *infr.*

2. Quia eo casu omnimodo actor obtinere debet si iurauerit, nec aliud quæritur nisi an iuratum sit *l.* 5. §. 1. *D. de iureiur.*

3. Hoc enim ante omnia requiritur vt actor possit vincere. Alioqui succumbere debet etiamsi nihil reus præstiterit *l.* 4. *C. de edend.*

4. Cùm temeritas litigantium hac pœna puniri debeat. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. & tot. tit. Inst. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXXVII.

Litis contestatio possessorem obligat ad fructuum exindè perceptorum restitutionem etiamsi postea diu intermissa sit litis persecutio.

NOn excusatur à fructuum restitutione is qui litem contestatus est injustè, 1 ob id solum quòd per actoris negligentiam diu intermissa sit litis persecutio, quia possessori qui semel ex contestatione indebita malam fidem contraxit imputari exinde potest cur non eam morã & malam fidem vltro purgauerit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardé 12. Decemb. 1596.

1. A quo die solet irrogari condemnatio fructuũ propter malam fidem quam contestatio inducit *l.* 1. *&* 2. *C. hoc tit. l. certum* 22. *C. de rei vindic. l. sed etsi lege* 25. §. *si ante D. de petit. hered.*

2. In quo differt mora, quæ contrahitur per contestationem ab ea quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationem, quam constat nihil operari si omissa sit debiti repetendi instantia *l. mora* 32. *D. de vsur.*

3. Contestationis enim effectus est perpetuus etiam ad perpetuandam actionem *l. vnic. C. ex delict. defunct. l. omnes pœnales* 26. *l. constitutionibus* 33. *D. de oblig. & action.*

DEFINITIO LXXVIII.

Actor qui iurauit super exceptione solutionis à reo oppositæ non eo minùs debet obtinere expensas si aliunde suam intentionem probauerit.

QVod dicitur lite per iusiurandum iudiciale decisa, nullam expensarum condemnationem fieri debere, tunc obtinet cùm is qui vincit nulla alia de causa vincit, quàm quia iurauit. 1 Nam si fundatam aliunde habuerit suam intentionem siue agendo siue excipiendo non ob id minùs expensas refundere debet, quòd aduersario iusiurandum deferente super aliqua exceptione, aut replicatione iurauerit. 2 Finge agente me ex chirographo aut ex instrumento authentico obiici solutionem, eiusque probandæ gratiâ deferri mihi iusiurandum à reo. 3 Perinde expensas obtinere debeo, acsi nulla iurisiurandi delatione facta vicissem. 4 *Ita Senatus sine die.*

1. Vt solet postquàm iuratum est non de alio quæri quàm vtrum iuratum sit *l.* 5 §. 1. *D. de iureiur.*

2. Dixi *Defin.* 76. *supr.*

3. Eius enim est solutionem probare qui eam allegat *l.* 1. *C. de probat.* cùm solutio fiat facti *l. consilio* 7. §. *vlt. de curat. furios.*

4. Quia vinco meo iure non propter iusiurandum meũ acsi reus nullam exceptionem opposuisset.

DEFINITIO LXXIX.

Etiam cùm bonam causam habet is qui appellationem deseruit, expensas tamen litis appellatoriæ obtinere nunquam debet.

CVm restitutionis aduersus desertam appellationem indulgendæ causa alia nulla est quàm quòd in principali negotio bonam foueat causam is qui appellauit. Audiendus quidem est in Senatu & in integrum restituendus, ne bonæ litis iacturam ex modici temporis negligentia sentiat. 1 Sed tamen eo nomine condemnandus est, vt litis ad desertionem pertinentis expensas refundat.*

ctus, qui restituendi non sunt, nec esse compensandos. Quandoquidem effectu ipso parùm interest an compensentur, an restituantur cùm compensatio solutionis vim locúmque obtineat. 3 Multò magis dicendum est nó esse compensandos fructus, quos possessor iure dominij suos absolutè fecerit, licèt fundi dominium fuerit cõmutabile. 4 Igitur expensæ omnimodo sunt restituendæ, cùm factæ sunt bona fide, & ab eo qui rem suam esse putabat. *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin contra procuratorem Bonaud 24. Feb. 1596.

1. *l. sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindicat.*

2. Puta si quo tempore factæ sunt expensæ iam consumpti erant aut vsucapti quo casu nullomodo erant restituendi *l.* 4. §. *Iana. D. de vsucap.* Alioqui essent restituendi si extarent *l. cerum* 22. *C. de rei vindic.* ac proinde sunt compensandi. Et ita intelligenda est *d. l. sumptus.*

3. *l. si constat* 4. *& tot. tit. C. de compensat.*

4. Puta ob pactum de retrouendendo: Aliud est, si contractus fuerit ipso iure resolubilis vt in *l. item quod* 6. *& l. imperator* 16. *D. de in diem addict. l.* 4. *in princ. & §.* 1. *de leg. commiss.*

5. Intellige tamen iuxta distinctionem *l. in fundo* 38. *D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LXXI.

Sublata obligatione & actione principali sumptus qui non præstantur nisi officio iudicis, peti non possunt.

SVmptus facti in executione iudicati ab eo qui posteà sine protestatione solutionem accepit eorum omniũ quæ ex iudicato debebantur, nulla penitus actione peti possunt, cùm non obligationis & actionis iure, sed tantùm officio iudicis in pœnam temerariæ litis præstentur. 1 Planè si à sententia vel executione appellatũ proponatur, ad officium pertinebit iudicis, qui de appellatione cognoscet, vt de his quoque sumptibus pronunciet, 2 si nullo iuris colore vel appellationem interpositam vel iudicati executionem impeditã fuisse animaduertat. *Sine die.*

1. *Arg. l. qui per collusionem* 49. §. 1. *D. de action. empt. l.* 4. *C. depos.*

2. Cùm hoc casu supersit actio cui officium iudicis inseruire possit, quoniam appellatio extinguit iudicatum *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

3. Alioqui iusta causa litigandi excusaret ab expensis *l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg.* 2. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic.*

DEFINITIO LXXII.

Impensarum æstimatio facienda est ex tempore præsenti.

CVm agitur de expensis factis in rem meliorandam æstimamus earum quantitatem & modum non ex eo tempore quo factæ sunt, sed ex præsenti id est quo fit restitutio, 1 ne oneretur is qui rem accipit, si plus impensarum nomine præstet, quàm ex impensis commodi & vtilitatis percepturus sit. 2 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin & procuratoris Bonaud. 24. Febr. 1596.

1. Boer. *quæst.* 44. *num.* 12. vbi plura alia vide De fructibus & impensis.

2. Quod absurdum esset *leg. in fundo* 38. *De rei vindic. l. si quis seruos* 25. *D. de pignorat. act.*

DEFINITIO LXXIII.

Etiam qui nullo iure fundum alienum retinuit ad fructuum tamen restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata perceperit si modò probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam heres.

TItio fundus legatus fuerat, ita vt post Titij mortẽ ad testatoris heredem reuerteretur. Defuncti Titij heredes per multos annos in eius fundi possessione mansérãt, 1 fructúsque perceperant. 2 Cùm heres de suis iuribus factus instructior eum fundum quasi suum vindicaret, fructúsque omnes tanquam à malæ fidei possessoribus reposceret. 3 Placuit nó alios ab iis restitui debere quam quos ex tẽpore litis contestatæ percepissent. 4 Quòd iustam haberẽt causam ignorãtiæ, 5 & consequẽter non improbabilem bonã fidem, qui possessionem in defuncti hereditate repertam continuassent, 6 ignorantes fortasse testamentum, 7 quòd defunctus ipse ignorare non poterat. 8 Accedente præsertim tam longi temporis silentio & taciturnitate heredis. 9 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenotis de Veygié 24. Iulij 1590.

1. Intellige Bona fide cùm onus fideicommissi Titio iniũctũ ignorarent *l. species* 15. *De aur. & arg. legat.*

2. Proinde etiam bona fide quæ quod ad fructus pertinet tantum potest quantum veritas quia lex impedimento nõ est *l. bonæ fidei* 48. *De acquir. rer. domin.* iunct. *l. bona fides* 136. *de reg. iur.*

3. Certum enim est malæ fidei possessorem debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit si modò percipere potuerit *l. certum* 22. *C. de rei vindicat. l. sed etsi* 25. §. *sed si fructus D. de petit. hered. l.* 2. *C. eod.*

4. A quo demum tempore etiam bonæ fidei possessor tenetur fructus omnes restituere, tãquam exinde malæ fidei possessor factus *dict. l. certum d. l. sed etsi* §. *si autẽ D. de petit. hered.*

5. *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur.* iunct. *l. vlt. D. pro suo.*

6. *ex l. cùm heredes* 23. *D. de acquir. poss. l. cùm miles* 30. *D. ex quib. caus. maior.*

7. Ignorantia enim præsumitur nisi scientia probetur, vt in regula iuris pontificij.

8. Quæ tamen scientia non inducebat malam fidem in persona defuncti.

9. *arg. l. cùm quidam* 17. §. *Diuus Pius D. de vsur.*

DEFINITIO LXXIV.

Fructus petiti & non adiudicati à senatu pro compensatis haberi debent cùm non possunt haberi pro denegatis.

CVm tamen eodem arresto nihil Senatus pronunciasset de impensis, quas in rem meliorandam toto illo intermedio tempore heredes legatariis fecerant: tametsi in instantia fuissent petitæ, Visum est nullam earum rationem in iudicati executione habendam esse, 1 Non quòd peti nequeant etiam cùm non sunt adiudicatæ (peti namque possunt, adeóque earum nomine fundus retineri opposita doli exceptione, si necessariam aut vtilem dummodo permanentem causam habeant, & cuius commodum aliquod sensurus sit proprietarius nimirum pro rata temporis,) 2 Sed quia compensari deberent cum fructibus in re aliena sine vllo titulo perceptis, Nempe ad concurrentem vsque quantitatem fructuum, 3 qui in proposita specie longè pluris erant, quàm in rem meliorandam, aut conseruandam impensum fuisset, 4 Nam si minoris fuissent fructus percepti, vtique quod plus fuisset in impensa, & peti potuisset & solui debuisset, dum ne iam tum absorpta impensarum vtilitas fuisset. 5 Nec est superioribus contrarium quod alio loco scripsimus, 6 Fructus, qui non sunt restituendi non esse compensandos, In proposito autem non alios fructus ex verbis Arresti restituendos esse quàm qui percepti essent à die litis contestatæ. Id enim tum obtineret, si meliorationum impensas possessoribus petentibus restitui Senatus præcepisset. 7 Sed cùm nihil de iis pronunciatum esset, videbatur Senatus tacitam compensationem induxisse. 8 Sunt enim arresta stricti iuris, 9 & omissum pro omisso habendum est. 10 Nec sine causa id à Senatu constitutum videbatur, ni cùm fructus illos non solùm in re aliena: Sed etiam sine titulo perceptos constaret, sola facti ignorantia & proprietarij taciturnitate præsumptionem

ptionem bonę fidei præbente. 12 *Ita Senatus* in eadem causa 24. Febr. 1596.

1. Est enim regulare vt iudicati executio non debeat patêre latiùs, quàm iudicatum ipsum *l pen. & pass. C. de exec. rei iudic.*

2. Boer. *quæst. 44. num. 12. & pass.* vbi vide. Adde Roland. à Valle *cons. 28. vol. 1.*

3. *l. sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindicat.*

4. Id enim ex facto constabat.

5. Secundùm id quod diximus *Defin. 72. supr.*

6. *Defin. 72. supr. hoc tit.*

7. Quia eo casu etiam quod ad impensas Aresto satisfaciendum fuisset.

8. Minùs scilicet adiudicando, quia iudex qui rem petitam non adiudicat videtur eam denegare, vt nostri notant *ad l. non ignorat 3. C. hoc tit.* Sic dicimus collationem fieri aliquando minùs percipiendo *l. 1 §. sed etsi tantùm D. de collatio.*

9. *l. 1. vbi not. C. si plur. una sentent. condemn. fuer.*

10. *Notat. in l. quicquid astringendæ 98. de verb. oblig. l. commodissimè vt D. de liber. & postum. l. si cùm dotem 22. in princip. D. solut. matrim.*

11. Sic enim semper de Senatu præsumendum est *arg. l. vnic. § hic cunabulus D. de offic. præf. prætor.*

12. Quæ facit vt potuerit heres fructus istos percipere tanquam suos & vsucapere illos titulo Pro suo *l. 1. & tot. tit. D. pro suo.*

DEFINITIO LXXV.

Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis si appellatum non sit, siv appellatum sit ex die confirmationis.

EXpensarum à iudice taxatarum vsuræ debentur à quo die is qui condemnatus fuit iussus est soluere. 1 Sed quid si à taxatione appellatum sit, ex postfacto autem appareat iniustam fuisse appellationem? Vix sanè est, vt appellanti prodesse vlla in re debeat temeraria appellatio, 2 quæ & mulctâ extraordinaria coërceri solet. 3 Sed tamen cùm appellatio extinguat iudicatũ, 4 magis est, vt nõ nisi à die decisæ appellationis, & confirmatæ taxationis vsuræ deberi incipiant. 5 Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa D. Senatoris Cauet, & Petri Pellict 10. Maij 1596.

1. Cùm ab eo demùm tempore incipiat condemnatus scire quid & quantum debeat, ac proinde esse in mora *vulg. l. mora 32. D. de vsur.*

2. *l. tutor 41. eod. tit. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat. l. si longa 7. C. de exec. rei iudic.*

3. Ad reprimendam appellantium temeritatem.

4. *l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

5. Intellige, Nisi calumniosa fuerit appellatio. Ex iis quæ dixi *Defin. 23. num. 5. supr. De præscr. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO LXXVI.

Qui vincitur ex iureiurando aduersarij non eo minùs condemnandus est in expensas si actor non de sua intentione iurauerit sed de exceptione rei.

QVod dici solet lite decisa ex iureiurando quod decisorium vulgò appellant non esse locum condemnationi expensarum, 1 tunc obtinet cùm non alia victoriæ causa est, quàm quia iuratum sit, vt euenit quoties iuratur super intentione actoris, 2 non super exceptione rei. Nam si qua alia causa sit propter quam condemnari debeat is qui iusiurandum detulit, vtputa quòd aduersarij intentio aliunde fundata, abundêque probata esset, 3 absurdum sit, & iniquum litigatorem temerarium ob hoc solum euadere condemnationem expensarum, quòd iusiurandum detulerit. 4 *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier magistri computorum & Sappin 18. Decemb. 1596.

1. Dixi *Defin. 1. supr. De reb. cred. & iureiur.* Iunge *Definitionem 78. infr.*

2. Quia eo casu omnimodo actor obtinere debet si iurauerit, nec aliud quæritur nisi an iuratum sit *l. 5. §. 1. D. de iureiur.*

3. Hoc enim ante omnia requiritur vt actor possit vincere. Alioqui succumbere debet etiamsi nihil reus præstiterit *l. 4. C. de edend.*

4. Cùm temeritas litigantium hac pœna puniri debeat. *l. eum quem tenuerè 79. D. de iudic. & tot. tit. Inst. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXXVII.

Litis contestatio possessorem obligat ad fructuum exindè perceptorum restitutionem etiamsi postea diu intermissa sit litis persecutio.

NOn excusatur à fructuum restitutione is qui litem contestatus est injustè, 1 ob id solum quòd per actoris negligentiam diu intermissa sit litis persecutio, quia possessori qui semel ex contestatione indebita malam fidem contraxit imputari exinde potest cur non eam morã & malam fidem vltro purgauerit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Carde 12. Decemb. 1596.

1. A quo die solet irrogari condemnatio fructuũ propter malam fidem quam contestatio inducit *l. 1. & 2. C. hoc tit. l. cæterum 22. C. de rei vindic. l. sed etsi lege 25. §. si ante D. de petit. hered.*

2. In quo differt mora, quæ contrahitur per contestationem ab ea quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationem, quam constat nihil operari si omissa sit debiti repetendi instantia. *l mora 32. D. de vsur.*

3. Contestationis enim effectus est perpetuus etiam ad perpetuandam actionem *l. vnic. C. ex delict. defunct. l. omnes pœnales 26. l. constitutionibus 33. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO LXXVIII.

Actor qui iurauit super exceptione solutionis à reo oppositæ non eo minùs debet obtinere expensas si aliunde suam intentionem probauerit.

QVod dicitur lite per iusiurandum iudiciale decisa, nullam expensarum condemnationem fieri debere, tunc obtinet, cùm is qui vincit nulla alia de causa vincit, quàm quia iurauit. 1 Nam si fundatam aliunde habuerit suam intentionem siue agendo siue excipiendo non ob id minùs expensas refundere debet, quòd aduersatio iusiurandum deferente super aliqua exceptione, aut replicatione iurauerit. 2 Finge agente me ex chirographo aut ex instrumento authentico obiici solutionem, eiusque probandæ gratiâ deferri mihi iusiurandum à reo. 3 Perinde expensas obtinere debeo, acsi nulla iurisiurandi delatione facta vicissem. 4 *Ita Senatus sine die.*

1. Vt solet postquàm iuratum est non de alio quæri quàm vtrum iuratum sit *l. 5 §. 1. D. de iureiur.*

2. Dixi *Defin. 76. supr.*

3. Eius enim est solutionem probare qui eam allegat *l. 1. C. de probat.* cùm solutio sit facti *Leonsilio 7. §. vlt. de curat. furios.*

4. Quia vinco meo iure non propter iusiurandum meũ acsi reus nullam exceptionem opposuisset.

DEFINITIO LXXIX.

Etiam cùm bonam causam habet is qui appellationem deserit, expensas tamen litis appellatoriæ obtinere nunquam debet.

CVm restitutionis aduersus desertam appellationem indulgendæ causa alia nulla est quàm quòd in principali negotio bonam foueat causam is qui appellauit. Audiendus quidem est in Senatu & in integrum restituendus, ne bonæ litis iacturam ex modici temporis negligentia sentiat. 1 Sed tamen eo nomine condemnandus est, vt litis ad desertionem pertinentis expensas refundat.

ctus, qui restituendi non sunt, nec esse compensandos. Quandoquidem effectu ipso parùm interest an compensentur, an restituantur cùm compensatio solutionis vim locúmque obtineat. 3 Multò magis dicendum est nó esse compensandos fructus, quos possessor iure dominij suos absolutè fecerit, licèt fundi dominium fuerit cómutabile. 4 Igitur expensæ omnimodo sunt restituendæ, cùm factæ sunt bona fide, & ab eo qui rem suam esse putabat. 5 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin contra procuratorem Bonaud 24. Feb. 1596.

1. *l. sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindicat.*

2. Puta si quo tempore factæ sunt expensæ iam consumpti erant aut vsucapti quo casu nullomodo erant restituendi *l.* 4. §. *Iana. D. de vsucap.* Alioqui essent restituendi si extarent *l. certum* 22. *C. de rei vindic.* ac proinde sunt compensandi. Et ita intelligenda est *d. l. sumptus.*

3. *l. si constat* 4. *& tot. tit. C. de compensat.*

4. Puta ob pactum de retrouendendo: Aliud est, si contractus fuerit ipso iure resolubilis vt in *l. item quod* 6. *& l. imperator* 16. *D. de in diem addict. l.* 4. *in princ. & §.* 1. *de leg. commiss.*

5. Intellige tamen iuxta distinctionem *l. in fundo* 38. *D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LXXI.

Sublata obligatione & actione principali sumptus qui non præstantur nisi officio iudicis, peti non possunt.

SVmptus facti in executione iudicati ab eo qui posteà sine protestatione solutionem accepit eorum omniũ quæ ex iudicato debebantur, nulla penitus actione peti possunt, cùm non obligationis & actionis iure, sed tantùm officio iudicis in pœnam temerariæ litis præstentur. 1 Planè si à sententia vel executione appellatũ proponatur, ad officium pertinebit iudicis, qui de appellatione cognoscet, vt de his quoque sumptibus pronunciet, 2 si nullo iuris colore vel appellationem interpositam vel iudicati executionem impeditã fuisse animaduertat. *Sine die.*

1. *Arg. l. qui per collusionem* 49. §. 1. *D. de action. empt. l.* 4. *C. depos.*

2. Cùm hoc casu supersit actio cui officium iudicis inseruire possit, quoniam appellatio extinguit iudicatum *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

3. Alioqui iusta causa litigandi excusaret ab expensis *l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg.* 2. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic.*

DEFINITIO LXXII.

Impensarum æstimatio facienda est ex tempore præsenti.

CVm agitur de expensis factis in rem meliorandam æstimamus earum quantitatem & modum non ex eo tempore quo factæ sunt, sed ex præsenti id est quo fit restitutio, 1 ne oneretur is qui rem accipit, si plus impensarum nomine præstet, quàm ex impensis commodi & vtilitatis percepturus sit. 2 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin & procuratoris Bonaud. 24. Febr. 1596.

1. Boer. *quæst.* 44. *num.* 12. vbi plura alia vide De fructibus & impensis.

2. Quod absurdum esset *leg. in fundo* 38. *De rei vindic. l. si quis seruos* 25. *D. de pignorat. act.*

DEFINITIO LXXIII.

Etiam qui nullo iure fundum alienum retinuit ad fructuum tamen restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata percepit si modò probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam heres.

TItio fundus legatus fuerat, ita vt post Titij mortẽ ad testatoris heredem reuerteretur. Defuncti Titij heredes per multos annos in eius fundi possessione mansissent, fructúsque perceperant. 2 Cùm heres de suis iuribus factus instructior eum fundum quasi suum vindicaret, fructúsque omnes tanquam à malæ fidei possessoribus reposceret. 3 Placuit nó alios ab iis restitui debere quam quos ex tẽpore litis contestatæ percepissent. 4 Quòd iustam haberét causam ignorátiæ, 5 & cons. quéter non improbabilem bonã fidem, qui possessionem in defuncti hereditate repertam continuassent, 6 ignorantes fortasse testamentum, 7 quod defunctus ipse ignorare non poterat. 8 Accedente præsertim tam longi temporis silentio & taciturnitate heredis. 9 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenotis de Veygié 24. Iulij 1590.

1. Intellige Bona fide cùm onus fideicommissi Titio iniũctum ignorarent *l. species* 15. *De aur. & arg. legat.*

2. Proinde etiam bona fide quæ quod ad fructus pertinet tantum potest quantum veritas quia lex impedimento nõ est *l. bonæ fidei* 48. *De acquir. rer. domin.* iunct. *l. bona fides* 136. *de reg. iur.*

3. Certum enim est malæ fidei possessorem debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit si modò percipere potuerit *l. certum* 22. *C. de rei vindicat. l. sed etsi* 25. §. *sed si fructus D. de petit. hered. l.* 1. *C. eod.*

4. A quo demum tempore etiam bonæ fidei possessor teneatur fructus omnes restituere, tãquam exinde malæ fidei possessor factus *dict. l. certum d. l. sed etsi* §. *si autè D. de petit. hered.*

5. *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur.* iunct. *l. vlt. D. pro suo.*

6. *ex l. cùm heredes* 23. *D. de acquir. poss. l. cùm miles* 32. *D. ex quib. caus. maior.*

7. Ignorantia enim præsumitur nisi scientia probetur, vt in regula iuris pontificij.

8. Quæ tamen scientia non inducebat malam fidem in persona defuncti.

9. *arg. l. cùm quidam* 17. §. *Diuus Pius D. de vsur.*

DEFINITIO LXXIV.

Fructus petiti & non adiudicati à senatu pro compensatis haberi debent cùm non possunt haberi pro denegatis.

CVm tamen eodem arresto nihil Senatus pronunciasset de impensis, quas in rem meliorandam toto illo intermedio tempore heredes legatariis fecerant: tametsi in instantia fuissent petitæ, Visum est nullam earum rationem in iudicati executione habendam esse, 1 Non quòd peti nequeant etiam cùm non sunt adiudicatæ (peti namque possunt, adeóque earum nomine fundus retineri opposita doli exceptione, si necessariam aut vtilem dummodo permanentem causam habeant, & cuius commodum aliquod sensurus sit proprietarius nimirum prò rata temporis,) 2 Sed quia compensati deberent cum fructibus in re aliena sine vllo titulo perceptis, Nempe ad concurrentem vsque quantitatem fructuum, 3 qui in proposita specie longè pluris erant, quàm in rem meliorandam, aut conseruandam impensum fuisset, 4 Nam si minoris fuissent fructus percepti, vtique quod plus fuisset in impensa, & peti potuisset & solui debuisset, dum ne iam tum absorpta impensarum vtilitas fuisset. 5 Nec est superioribus contrarium quod alio loco scripsimus, 6 Fructus, qui non sunt restituendi non esse compensandos, In proposito autem non alios fructus ex verbis Arresti restituendos esse quàm qui percepti essent à die litis contestatæ. Id enim tum obtineret, si meliorationum impensas possessoribus petentibus restitui Senatus præcepisset. 7 Sed cùm nihil de iis pronunciatum esset, videbatur Senatus tacitam compensationem induxisse. 8 Sunt enim arresta stricti iuris, 9 & omissum pro omisso habendum est. 10 Nec sine causa id à Senatu constitutum videbatur, 11 cùm fructus illos non solùm in re aliena: Sed etiam sine titulo perceptos constaret, sola facti ignorantia & proprietarij taciturnitate præsumptionem

ptionem bonę fidei præbente. 12 *Ita Senatus* in eadem causa 24. Febr. 1596.

1. Est enim regulare vt iudicati executio non debeat patere latiùs, quàm iudicatum ipsum *l. pen. & pass. C. de exec. rei iudic.*

2. Boer *quæst.* 44. *num.* 12. *& pass.* vbi vide. Adde Roland. à Valle *cons.* 28. *vol* 1.

3. *l sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindicat.*

4. Id enim ex facto constabat.

5 Secundùm id quod diximus *Defin.* 72. *supr.*

6. *Defin* 72. *supr. hoc tit.*

7. Quia eo casu etiam quod ad impensas Aresto satisfaciendum fuisset.

8. Minùs scilicet adiudicando, quia iudex qui rem petitam non adiudicat videtur eam denegare, vt nostri notant *ad l non ignorat* 3. *C. hoc tit.* Sic dicimus collationem fieri aliquando minus percipiendo *l.* 1 §. *sed etsi tantùm D. de collatio.*

9. *l.* 1. *vbi not. C. si plur. vna sentent. condemn. fuer.*

10. *Notat. in l. quicquid astringenda* 98. *de verb. oblig. l. commodissimè vt D. de liber. & postum. l. si cùm dotem* 22. *in princip. D. solut. matrim.*

11. Sic enim semper de Senatu præsumendum est *arg. l. vnic.* § *hu cunabulis D. de offic pref. prator.*

12. Quæ facit vt potuerit heres fructus istos percipere tanquam suos & vsucapere illos titulo Pro suo *l.* 1. *& tot. tit. D. pro suo.*

DEFINITIO LXXV.

Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis si appellatum non sit, sin appellatum sit ex die confirmationis.

EXpensarum à iudice taxatarum vsuræ debentur à quo die is qui condemnatus fuit iussus est soluere. 1 Sed quid si à taxatione appellatum sit, ex postfacto autem appareat iniustam fuisse appellationem? Vix sanè est, vt appellanti prodesse vlla in re debeat temeraria appellatio, 2 quæ & mulctâ extraordinaria coërceri solet. 3 Sed tamen cùm appellatio extinguat iudicatũ, 4 magis est, vt nó nisi à die decisæ appellationis, & confirmatæ taxationis vsuræ deberi incipiant. 5 Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa D. Senatoris Cauet, & Petri Pelliet 10. Maij 1596.

1. Cùm ab eo demùm tempore incipiat condemnatus scire quid & quantum debeat, ac proinde esse in mora *vulg. l. mora* 32. *D. de vsur.*

2. *l. tutor* 41. *eod. tit. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. *D. de appellat. l. si longu* 7. *C. de exec. rei iudic.*

3. Ad reprimendam appellantium temeritatem.

4. *l. furti* 6. §. 1. *D. de his qui not. infam. l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

5. Intellige, Nisi calumniosa fuerit appellatio. Ex iis quæ dixi *Defin.* 23. *num.* 5. *supr. De præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

DEFINITIO LXXVI.

Qui vincitur ex iureiurando aduersarij non eo minùs condemnandus est in expensas si actor non de sua intentione iurauerit sed de exceptione rei.

QVod dici solet lite decisa ex iureiurando quod decisorium vulgò appellant non esse locum condemnationi expensarum, 1 tunc obtinet cùm non alia victoriæ causa est, quàm quia iuratum sit, vt euenit quoties iuratur super intentione actoris, 2 non super exceptione rei. Nam si qua alia causa sit propter quam condemnari debeat is qui iusiurandum detulit, vtputa quòd aduersarij intentio aliunde fundata, abundéque probata esset, 3 absurdum sit, & iniquum litigatorem temerarium ob hoc solum euadere condemnationem expensarum, quòd iusiurandum detulerit. 4 *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier magistri computorum & Sappin 18. Decemb. 1596.

1. Dixi *Defin.* 1. *supr. De reb. cred. & iureiur.* Iunge *Definitionem* 78. *infr.*

2. Quia eo casu omnimodo actor obtinere debet si iurauerit, nec aliud quæritur nisi an iuratum sit *l.* 5. §. 1. *D. de iureiur.*

3. Hoc enim ante omnia requiritur vt actor possit vincere. Alioqui succumbere debet etiamsi nihil reus præstiterit *l.* 4. *C. de edend.*

4. Cùm temeritas litigantium hac pœna puniri debeat. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. & tot. tit. Inst. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXXVII.

Litis contestatio possessorem obligat ad fructuum exindè perceptorum restitutionem etiamsi postea diu intermissa sit litis persecutio.

NOn excusatur à fructuum restitutione is qui litem contestatus est injustè, 1 ob id solum quòd per actoris negligentiam diu intermissa sit litis persecutio, quia possessori qui semel ex contestatione indebita malam fidem contraxit imputari exinde potest cur non eam morã & malam fidem vltro purgauerit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardé 12. Decemb. 1596.

1. A quo die solet irrogari condemnatio fructuũ propter malam fidem quam contestatio inducit *l.* 1. *&* 2. *C. hoc tit. l. cernum* 22. *C. de rei vindic. l. sed etsi lege* 25. §. *si ante D. de petit. hered.*

2. In quo differt mora, quæ contrahitur per contestationem ab ea quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationem, quam constat nihil operari si omissa sit debiti repetendi instantia. *l mora* 32. *D. de vsur.*

3. Contestationis enim effectus est perpetuus etiam ad perpetuandam actionem *l. vnic. C. ex delict. defunct. l. omnes pœnales* 26. *l. constitutionibus* 33. *D. de oblig. & action.*

DEFINITIO LXXVIII.

Actor qui iurauit super exceptione solutionis à reo oppositæ non eo minùs debet obtinere expensas si aliunde suam intentionem probauerit.

QVod dicitur lite per iusiurandum iudiciale decisa, nullam expensarum condemnationem fieri debere, tunc obtinet, cùm is qui vincit nulla alia de causa vincit, quàm quia iurauit. 1 Nam si fundatam aliunde habuerit suam intentionem siue agendo siue excipiendo non ob id minùs expensas refundere debet, quòd aduersatio iusiurandum deferente super aliqua exceptione, aut replicatione iurauerit. 2 Finge agente me ex chirographo aut ex instrumento authentico obiici solutionem, eiúsque probandæ gratiâ deferri mihi iusiurandum à reo. 3 Perinde expensas obtinere debeo, acsi nulla iurisiurandi delatione facta vicissem. 4 *Ita Senatus sine die.*

1. Vt solet postquàm iuratum est non de alio quæri quàm vtrum iuratum sit *l.* 5 §. 1. *D. de iureiur.*

2. Dixi *Defin.* 76. *supr.*

3. Eius enim est solutionem probare qui eam allegat *l.* 1. *C. de probat.* cùm solutio sit facti *Leonsilio* 7. §. *vlt. de curat. furios.*

4. Quia vinco meo iure non propter iusiurandum meũ acsi reus nullam exceptionem opposuisset.

DEFINITIO LXXIX.

Etiam cùm bonam causam habet is qui appellationem deseruit, expensas tamen litis appellatoriæ obtinere nunquam debet.

CVm restitutionis aduersus desertam appellationem indulgendæ causa alia nulla est quàm quòd in principali negotio bonam foueat causam is qui appellauit. Audiendus quidem est in Senatu & in integrum restituendus, ne bonæ litis iacturam ex modici temporis negligentia sentiat. 1 Sed tamen eo nomine condemnandus est, vt litis ad desertionem pertinentis expensas refundat.

ctus, qui restituendi non sunt, nec esse compensandos. Quandoquidem effectu ipso parùm interest an compensentur, an restituantur cùm compensatio solutionis vim locúmque obtineat. 3 Multò magis dicendum est nó esse compensandos fructus, quos possessor iure dominij suos absolutè fecerit, licèt fundi dominium fuerit cómutabile. 4 Igitur expensæ omnimodo sunt restituendæ, cùm factæ sunt bona fide, & ab eo qui rem suam esse putabat. *Ita Senatus* in causa N. Iuliani da Pradel Autherin contra procuratorem Bonaud 24. Feb. 1596.

1. *l. sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindicat.*

2. Puta si quo tempore factæ sunt expensæ iam consumpti erant aut vsucapti quo casu nullomodo erant restituendi *l.* 4. §. *Iana. D. de vsucap.* Alioqui essent restituendi si extarent *l. cer-tum* 22. *C. de rei vindic.* ac proinde sunt compensandi. Et ita intelligenda est *d. l. sumptus.*

3. *l. si constat* 4. *& tot. tit. C. de compensat.*

4. Puta ob pactum de retrouendendo: Aliud est, si contractus fuerit ipso iure resolubilis vt in *l. item quod* 6. *& l. imperator* 16. *D. de in diem addict. l* 4. *in princ. & §.* 1. *de leg. commiss.*

5. Intellige tamen iuxta distinctionem *l. in fundo* 38. *D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LXXI.

Sublata obligatione & actione principali sumptus qui non præstantur nisi officio iudicis, peti non possunt.

SVmptus facti in executione iudicati ab eo qui posteà sine protestatione solutionem accepit eorum omniũ quæ ex iudicato debebantur, nulla penitus actione peti possunt, cùm non obligationis & actionis iure, sed tantùm officio iudicis in pœnam temeratiæ litis præstentur. 1 Planè si à sententia vel executione appellatũ proponatur, ad officium pertinebit iudicis, qui de appellatione cognoscet, vt de his quoque sumptibus pronunciet, 2 si nullo iuris colore vel appellationem interpositam vel iudicati executionem impeditã fuisse animaduertat. *Sine die.*

1. *Arg. l. qui per collusionem* 49. §. 1. *D. de action. empt. l.* 4. *C. depos.*

2. Cùm hoc casu supersit actio cui officium iudicis inseruire possit, quoniam appellatio extinguit iudicatum *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

3. Alioqui iusta causa litigandi excusaret ab expensis *l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg.* 2. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic.*

DEFINITIO LXXII.

Impensarum æstimatio facienda est ex tempore præsenti.

CVm agitur de expensis factis in rem meliorandam æstimamus earum quantitatem & modum non ex eo tempore quo factæ sunt, sed ex præsenti id est quo fit restitutio, 1 ne oneretur is qui rem accipit, si plus impensa rum nomine præstet, quàm ex impensis commodi & vtilitatis percepturus sit. 2 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin & procuratoris Bonaud. 24. Febr. 1596.

1. Boer. *quæst.* 44. *num.* 12. vbi plura alia vide De fructibus & impensis.

2. Quod absurdum esset *leg. in fundo* 38. *De rei vindic. l. si quis seruos* 25. *D. de pignorat. act.*

DEFINITIO LXXIII.

Etiam qui nullo iure fundum alienum retinuit ad fructuum tamen restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata perceperit si modò probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam heres.

TItio fundus legatus fuerat, ita vt post Titij mortẽ ad testatoris heredem reuerteretur. Defuncti Titij heredes per multos annos in eius fundi possessione mansũt, 1 fructúsque perceperant. 2 Cùm heres de suis iuribus factus instructior eum fundum quasi suum vindicaret, fructúsque omnes tanquam à malæ fidei possessoribus posceret. 3 Placuit nó alios ab iis restitui debere quam quos ex tẽpore litis contestatæ percepissent. 4 Quòd iustam haberẽt causam ignorãtiæ, 5 & consequẽter non improbabilem bonã fidem, qui possessionem in defuncti hereditate repertam continuassent, 6 ignorantes fortasse testamentum, 7 quòd defunctus ipse ignorare non poterat. 8 Accedente præsertim tam longi temporis silentio & taciturnitate heredis 9 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenotis de Vcygié 24. Iulij 1590.

1. Intellige Bona fide cùm onus fideicommissi Titio iniũct: ignorarent *l. species* 15. *De aur. & arg. legat.*

2. Proinde etiam bona fide quæ quod ad fructus pertinet tantum potest quantum veritas quia lex impedimento nõ est *l. bonæ fidei* 48. *De acquir. rer. domin.* iunct. *l. bona fides* 136. *de regul. iur.*

3. Certum enim est malæ fidei possessorem debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit si modò percipere potuerit *l certum* 22. *C. de rei vindicat. l. sed etsi* 25. §. *sed ei fructus D. de petit. hered. l.* 1. *C. eod.*

4. A quo demum tempore etiam bonæ fidei possessor tenetur fructus omnes restituere, tãquam exinde malæ fidei possessor factus *dict. l. certum d. l. sed etsi* §. *si antè D. de petit. hered.*

5. *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur.* iunct. *l. vlt. D. pro suo.*

6. *ex l. cùm heredes* 23. *D. de acquir. poss. l. cùm miles* 30. *D. ex quib. caus. maior.*

7. Ignorantia enim præsumitur nisi scientia probetur, vt in regula iuris pontificij.

8. Quæ tamen scientia non inducebat malam fidem in persona defuncti.

9. *arg. l. cùm quidam* 17. §. *Diuus Pius D. de vsur.*

DEFINITIO LXXIV.

Fructus petiti & non adiudicati à senatu pro compensatis haberi debent cùm non possunt haberi pro denegatis.

CVm tamen eodem arresto nihil Senatus pronunciasset de impensis, quas in rem meliorandam toto illo intermedio tempore heredes legatariis fecerant: tametsi in instantia fuissent petitæ, Visum est nullam earum rationem in iudicati executione habendam esse, 1 Non quòd peti nequeant etiam cùm non sunt adiudicatæ (peti namque possunt, adeóque earum nomine fundus retineri opposita doli exceptione, si necessariam aut vtilem dummodo permanentem causam habeant, & cuius commodum aliquod sensurus sit proprietarius nimirum pro rata temporis,) 2 Sed quia compensari deberent cum fructibus in re aliena sine vllo titulo perceptis, Nempe ad concurrentem vsque quantitatem fructuum, 3 qui in proposita specie longè pluris erant, quàm in rem meliorandam, aut conseruandam impensum fuisset, 4 Nam si minoris fuissent fructus percepti, vtique quod plus fuisset in impensa, & peti potuisset & solui debuisset, dum ne iam tum absorpta impensarum vtilitas fuisset. 5 Nec est superioribus contrarium quod alio loco scripsimus, 6 Fructus, qui non sunt restituendi non esse compensandos, In proposito autem non alios fructus ex verbis Arresti restituendos esse quàm qui percepti essent à die litis contestatæ. Id enim tum obtineret, si meliorationum impensas possessoribus petentibus restitui Senatus præcepisset. 7 Sed cùm nihil de iis pronunciatum esset, videbatur Senatus tacitam compensationem induxisse. 8 Sunt enim aresta stricti iuris, 9 & omissum pro omisso habendum est. 10 Nec sine causa id à Senatu constitutum videbatur, si cùm fructus illos non solùm in re aliena: Sed etiam sine titulo perceptos constaret, sola facti ignorantia & proprietarij taciturnitate præsumptionem

ptionem bonę fidei præbente. 12 *Ita Senatus* in eadem causa 24. Febr. 1596.

1. Est enim regulare vt iudicati executio non debeat patere latiùs, quàm iudicatum ipsum *l. pen. & pass. C. de exec. rei iudic.*

2. Boer. *quæst. 44. num. 12. & pass.* vbi vide. Adde Roland. à Valle *cons. 18. vol. 1.*

3. *l. sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindicat.*

4. Id enim ex facto constabat.

5. Secundùm id quod diximus *Defin. 72. supr.*

6. *Defin. 72. supr. hoc tit.*

7. Quia eo casu etiam quod ad impensas Aresto satisfaciendum fuisset.

8. Minùs scilicet adiudicando, quia iudex qui rem petitam non adiudicat videtur eam denegare, vt nostri notant *ad l. non ignorat 3. C. hoc tit.* Sic dicimus collationem fieri aliquando minùs percipiendo *l. 1 §. sed etsi tantùm D. de collatio.*

9. *l. 1. vbi not. C. si plur. vna sentent. condemn. fuer.*

10. *Notat. in l. quicquid astringenda 98. de verb. oblig. l. commodissimè vt D. de liber. & posthum. l. si cùm dotem 22. in princip. D. solut. matrim.*

11. Sic enim semper de Senatu præsumendum est *arg. l. vnic. § hic cunabula D. de offic. pref. prætor.*

12. Quæ facit vt potuerit heres fructus istos percipere tanquam suos & vsucapere illos titulo Pro suo *l. 1. & tot. tit. D. pro suo.*

DEFINITIO LXXV.

Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis si appellatum non sit, sin appellatum sit ex die confirmationis.

EXpensarum à iudice taxatarum vsuræ debentur à quo die is qui condemnatus fuit iussus est soluere. 1 Sed quid si à taxatione appellatum sit, ex postfacto autem appareat iniustam fuisse appellationem? Vix sanè est, vt appellanti prodesse vlla in re debeat temeraria appellatio, 2 quæ & mulctâ extraordinaria coërceri solet. 3 Sed tamen cùm appellatio extinguat iudicatũ, 4 magis est, vt nõ nisi à die decisæ appellationis, & confirmatæ taxationis vsuræ deberi incipiant. 5 Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa D. Senatoris Cauet, & Petri Pelliet 10. Maij 1596.

1. Cùm ab eo demùm tempore incipiat condemnatus scire quid & quantum debeat, ac proinde esse in mora *vulg. l. mora 32. D. de vsur.*

2. *l. tutor 41. eod. tit. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat. l. si longa 7. C. de exec. rei iudic.*

3. Ad reprimendam appellantium temeritatem.

4. *l. furti 6. §. 2. D. de his qui not. infam. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

5. Intellige, Nisi calumniosa fuerit appellatio. Ex iis quæ dixi *Defin. 23. num. 5. supr. De præscr. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO LXXVI.

Qui vincitur ex iureiurando aduersarij non eo minùs condemnandus est in expensas si actor non de sua intentione iurauerit sed de exceptione rei.

QVod dici solet lite decisa ex iureiurando quod decisorium vulgò appellant non esse locum condemnationi expensarum, 1 tunc obtinet cùm non alia victoriæ causa est, quàm quia iuratum sit, vt euenit quoties iuratur super intentione actoris, 2 non super exceptione rei. Nam si qua alia causa sit propter quam condemnari debeat is qui iusiurandum detulit, vtputa quòd aduersarij intentio aliunde fundata, abundèque probata esset, 3 absurdum sit, & iniquum litigatorem temerarium ob hoc solum euadere condemnationem expensarum, quòd iusiurandum detulerit. 4 *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier magistri computorum & Sappin 18. Decemb. 1596.

1. Dixi *Defin. 1. supr. De reb. cred. & iureiur.* Iunge *Definitionem 78. infr.*

2. Quia eo casu omnimodo actor obtinere debet si iurauerit, nec aliud quæritur nisi an iuratum sit *l. 5. §. 1. D. de iureiur.*

3. Hoc enim ante omnia requiritur vt actor possit vincere. Alioqui succumbere debet etiamsi nihil reus præstiterit *l. 4. C. de edend.*

4. Cùm temeritas litigantium hac pœna puniri debeat. *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. & tot. tit. Inst. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXXVII.

Litis contestatio possessorem obligat ad fructuum exinde perceptorum restitutionem etiamsi postea diu intermissa sit litis persecutio.

NOn excusatur à fructuum restitutione is qui litem contestatus est iniustè, 1 ob id solùm quòd per actoris negligentiam diu intermissa sit litis persecutio, quia possessori qui semel ex contestatione indebita malam fidem contraxit imputari exinde potest cur non eam morã & malam fidem vltro purgauerit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardẽ 12. Decemb. 1596.

1. A quo die solet irrogari condemnatio fructuũ propter malam fidem quam contestatio inducit *l. 1. & 2. C. hoc tit. l. certum 22. C. de rei vindic. l. sed etsi lege 25. §. si ante D. de petit. hered.*

2. In quo differt mora, quæ contrahitur per contestationem ab ea quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationem, quam constat nihil operari si omissa sit debiti repetendi instantia. *l. mora 32. D. de vsur.*

3. Contestationis enim effectus est perpetuus etiam ad perpetuandam actionem *l. vnic. C. ex delict. defunct. l. omnes pœnales 26. l. constitutionibus 33. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO LXXVIII.

Actor qui iurauit super exceptione solutionis à reo oppositæ non eo minùs debet obtinere expensas si aliunde suam intentionem probauerit.

QVod dicitur lite per iusiurandum iudiciale decisa, nullam expensarum condemnationem fieri debere, tunc obtinet cùm is qui vincit nulla alia de causa vincit, quàm quia iurauit. 1 Nam si fundatam aliunde habuerit suam intentionem siue agendo siue excipiendo non ob id minùs expensas refundere debet, quòd aduersatio iusiurandum deferente super aliqua exceptione, aut replicatione iurauerit. 2 Finge agente me ex chirographo aut ex instrumento authentico obiici solutionem, eiúsque probandæ gratiâ deferri mihi iusiurandum à reo. 3 Perinde expensas obtinere debeo, acsi nulla iurisiurandi delatione facta vicissem. 4 *Ita Senatus sine die.*

1. Vt solet postquàm iuratum est non de alio quæri quàm vtrum iuratum sit *l. 5 §. 1. D. de iureiur.*

2. Dixi *Defin. 76. supr.*

3. Eius enim est solutionem probare qui eam allegat *l. 1. C. de probat.* cùm solutio fit facti *l. consilio 7. §. vlt. de curat. furios.*

4. Quia vinco meo iure non propter iusiurandum meum acsi reus nullam exceptionem opposuisset.

DEFINITIO LXXIX.

Etiam cùm bonam causam habet is qui appellationem deseruit, expensas tamen litis appellatoriæ obtinere nunquam debet.

CVm restitutionis aduersus desertam appellationem indulgendæ causa alia nulla est quàm quòd in principali negotio bonam foueat causam is qui appellauit. Audiendus quidem est in Senatu & in integrum restituendus, ne bonæ litis iacturam ex modici temporis negligentia sentiat. 1 Sed tamen eo nomine condemnandus est, vt litis ad desertionem pertinentis expensas refundat.

Sed etsi in appellationis causa obtineat, æquum tamen est litis appellatoriæ expensas ob hoc ipsum compensari, vt hanc quoque suæ negligentiæ pœnam luat. 3 *Ita Senatus* in causa Peronetæ Poterlat & D. de Sereney 6. Mart. 1597.

1. *arg.l.si debitori* 21.*D.de iudic.l.etsi post tres D.si quis caution* Senatus enim cùm sit supra leges vice Principis, non tenetur sequi rigorem iuris siue communis siue prouincialis, sed potest exemplo Principis & solet iudicare ex æquitate.

2. Vt in quo deliquit per negligentiam in eo puniatur, *arg.l.rescriptum 6.D.de hu qua vt indign.*cum similib.

3. Præsertim cùm desertio appellationis habeat delictum admixtum propter spretum vtriusque iudicis & à quo & ad quem, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO LXXX.

Tutor qui appellationem pro pupillo à se interpositam deseruit, semper quidem condemnandus est ad pœnam desertionis, sed non semper ad expensas litis.

SI contra pupillum vel minorem ex appellatione deserta pronunciatum sit, solet quidem sempérque debet tutor in desertionis pœnam proprio nomine condemnari. 1 Sed an semper in expensas litis? Mihi quidem sic videbatur, quia multò facilius est vt expensarũ litis, quàm vt mulctæ condemnatio alicui irrogetur. 2 Sed tamen contrà pronunciatum est, cùm appellationis licèt post tempora tractatę causas quales quales curator reddidisset, 3 nec ob id tantùm minor victus fuisset, quòd appellationem prosecutus non esset, sed ob id etiam quòd satis iustam appellandi causam nullam habuisset. 4 Igitur tum demùm tutor, aut curator ad desertæ appellationis sumptus condemnandus erit, cùm de appellationis duntaxat desertione non etiam iure, aut iniuria pronunciabitur. 5 *Latum est arrestum* Cal Mart. 1597.

1. *ex l.non est ignotum 6.C.de admin. tutor.*

2. Cùm irrogetur pœna expensarum ob solam temeritatẽ litigantis, mulcta verò non nisi vbi aliquod delictum est.

3. Vt ex eo appareret nullam tutoris calumniam interuenisse.

4. Non enim solet improbari appellatio eorum qui vel vnam probabilem appellandi causam habuerunt *l. appellanti* 13 §.1.*D. de appellat.*

5. Poterit tamen tutor etiam ad litis appellatoriæ expensas condemnari si vel calumniosa, vel nullo colore interposita sit per eum appellatio *d.l.non est ignotum 6.C.de admin.tutor.*

DEFINITIO LXXXI.

Condemnandus est appellãs in expensas desertionis si quid impediat ne eodem tempore possit lis appellatoria terminari.

QVi aduersus desertam appellationem restitutus est in integrum siue ex rescripto Principis, siue quod plerumque fit ex suprema Senatus autoritate 1 si eo tempore quo de restitutionis æquitate cognoscitur appellatio decîdi non possit, condemnandus est in expensas litis, quæ ob desertionem facta est, 2 & quidem statim non expectato litis appellatoriæ euentu. Cùm non priùs audiri possit tanquam appellans, quàm aduersus desertionem sit restitutus, 3 nec rursus restitui nisi refusis expensis, 4 quod secus esset si eadem sententia de desertione & appellationis causa pronunciaretur. 5 Itaque hoc casu pronunciandum est, vt appellans admittatur ad prosequendam appellationem non obstante desertione: in causa verò appellationis hoc vel illud facere iubeatur. Cùm si appellatio deserta non esset, aut si eodem iudicio vtraque quæstio terminaretur, sic ferri sententia deberet *sans s'arrester à la desertion.* Ideóque nullus expensarum condemnationi locus relinqueretur. *Ita Senatus* Cal. Mart. 1597.

1. Quod Senatus noster solet exprimere his verbis *par main souueraine.*

2. Alia enim lis est quæ de desertione mouetur, alia quæ de appellatione.

3. Quamuis non soleat Senatus huiusmodi restitutionem concedere nisi auditis partibus, in causa appellationis sic enim ad supplices libellos hac de re solet rescribere, *En plaidant la cause sera pourueu.*

4. Cùm desertio sit contumacia & delictum, Generale autem est vt contumax numquam sit audiendus nisi refusis expensis *l sancimus* 13.*C. de iudic.*

5. Posset enim eo casu fieri compensatio expensarum si is qui appellationem deseruisset bonam tamen causam in appellatoria lite habuisset, vt dixi *Defin. 79. supr.* Item posset & deberet iudicari de appellatione & non de desertione vt sequitur in Definitione.

DEFINITIO LXXXII.

Post transactionem de principali negotio non possunt peti expensæ quæ non nisi officio iudicis debitæ fuerunt.

VIctor post impensas multas in iudicati executione per condemnati tergiuersationem factas 1 cum eo transegerat, pecuniámque sibi adiudicatam nulla sumptuum mentione facta acceperat. Placuit expensas illas peti non posse, Non quasi amissas, sed quasi nec amplius debitas, quippe quæ non nisi officio iudicis debebantur, Cui porrò locus nullus supereit sublato iudicio principali. 2 Ex tempore in publico Auditorio pro heredibus Clar. de S. Real contra Aduocatum de Pradel 15. Mart. 1592.

1. *Vt in l.si longis 7.C.de execut. rei iudic.*

2. *l.terminato 3. vbi not.C.hoc tit. Ex l.qui per collusionem* 49. §.1.*D. action.empt.*

DEFINITIO LXXXIII.

Qui in negotio principali fouet euidenter malam & iniquam causam, eo minus condemnandus est in expensas litis appellatoriæ quòd in quibusdam capitibus obtinuerit.

ALiquando euenit, vt qui à sententia, quæ multa capita habet, appellauit, 1 licèt iustam appellandi causam pro quibusdam capitibus habuerit, atque ita in causa appellationis quantum ad ea capita obtinuerit, nihilominùs in omnes litis appellatoriæ expensas condemnandus sit, acsi in tota lite succubuisset, Nimirum si in principali negotio tam euidenter malam iniquámque foueat causam, vt indignus sit cui faueatur. 2 *Ita Senatus* me vno contradicente in causa D. du Iour & Iacobinæ Berru 29. Mart. 97. Ego verò dicebam sufficere appellanti ad inducendam saltem compensationem expensarum, vt iustam aliquam vel minimam appellandi causam habuisset: 3 mutuam enim hoc casu esse victoriam. 4

1. Quo casu tot videntur sententiæ quot sunt capita, si nó sint connexa *l etiam* 29.*§.vlt.vbi not. D.de minor.*

2. Simili penè ratione vtebatur Papinianus, quam tamen improbat Vlp. *in l.Papinianus* 20.*eod.tit. De minor.*

3. *l.appellanti* 13 §.1.*D.de appellat.*

4. Solet enim fieri compensatio expensarum ob mutuam victoriam *l si ambo* 10.*D.de compens.l. viro* 39. §.*cùm mulier* 47. *D.solut.matrim.*

DEFINITIO LXXXIV.

Casus in quo beneficij possessor victus non condemnatur ad restitutionem fructuum nisi à die litis contestatæ.

INterdum euenit, vt in quæstione De possessione beneficij, 1 qui succumbit condemnetur ad restitutionem fructuum

fructuum à die tantùm litis contestatæ, vt puta si iustam litigandi causam possessor habuit, 2 vel ob id saltem quod nullo iure niti actor videbatur. *Ita Senatus* in causa N. Galley contra N. Guillot 23. Mart. 1596.

1. De qua iudex laicus cognoscit vt scripsimus *in tit. D. de iudic. & De verbs. omn. iudic.* ex Guid. Pap *quæst.* 1.
2. *Arg. l. q ui solidum* 78. §. 1. *D. de iudic.*
3. Nam & in beneficialibus potest & debet reus vincere per nouius actoris vt diximus *in tit. De sacros. eccles.*

DEFINITIO LXXXV.

Non restituitur expensa solut. ex autoritate arresti postea reuocati per supplicationem eundem.

EXpensæ adiudicatæ per Arestum & solutæ non repetuntur, licèt iudicatum postea rescindatur per viam supplicationis, vt vocant ciuilis, nisi supplicationis æquitatem inducat dolus eius pro quo fuit prius iudicatum. 2 Quo etiam casu referebat vnus ex Dominis aliquando iudicatum fuisse referente se, posse iudicati autoritatem rescindi etiam citra supplicationem. 3 Quod tamen vereor ne paulò alienius sit a rerum iudicatarum autoritate. 4 Itaque non nisi parcissimè & euidentissimè probato dolo id faciendum est. Nunquam certè præsente me factum memini. 5 *Ita Senatus* in causa Ioannæ Durand, & Ioannis Berguera 22. April. 97.

1. Quia infligu ntur in pœnam temerè litigantis *tit. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temerè* 79. *D. de iud.* Pœnæ autem de pensæ repeti non solent *l. pœna* 42. *D. de condict. indeb. l. id quod pœna* 74. *D. de solut. l. quod à quoquo* 46. *de reg. iur.*
2. *Vt in l. Diuus* 33. *D. de re iudic.*
3. Ne scilicet cuiquam dolus suus patrocinetur, *l. ne ex dolo* 22. *& pass. D. de dolo. & l. Diuus.* Potiùs enim puniendus dolus est qui nunquam debet remanere impunitus *l. procurator* 11. §. *in perpetuum D. de dol. mal. except.*
4. Præsertim iudicatarum à supremo Senatu *arg. l. seruo* 65. §. *cùm prætor. D. ad SC. Trebell.*
5. Sed semper obseruatum vt necessaria sit ciuilis supplicatio. De quo scripsimus *in tit. De sentent. præf. prat.*

TIT. XIX.

De re iudicat.

DEFINITIO I.

Clausula alio non apparente *facit arrestum interlocutorium, sed non impedit quominus ante omnia mandari debeat executioni.*

SENATVSCONSVLTVM quod vulgarem habet illam clausulam *alio non apparente*, 1 interlocutoriũ potiùs esse creditur quàm diffinitiuum. 2 Nam qui condemnatus est, potest ex noua causa nouisq; instrumentis aliisve probationibus adeóque in eadem instantia de iure suo experiri, & obtinere. 3 Sed an interim executioni mãdandũ erit? Vtique. Id enim postulat rei iudicatæ autoritas: 4 sibíque imputare condemnatus debet, cur in probationibus iuribúsque suis conquirendis aut edendis non fuerit diligentior. 5 Ob eamque causam, si ad litis expensas cõdemnatus sit, nemo dubitat quin eas soluere omnimodo debeat. 6 Neque audiendus erit si petat dilationem, intra quam paratum se dicat de iure suo docere vt interea rei iudicatæ exécutio inhibeatur. Priùs enim est vt iudicati executio fiat quàm vt quicquã permittatur, quod iudicati vim & autoritatem, possit infringere. 7 Hactenúsque prodest condemnato ea clausula quod neque nouam inchoare cogitur instantiam, neque supplicationem Principi aduersus Senatusconsultum porrigere. 9 Proinde si ex abundanti ea supplicatio porrecta sit ex diplomate, nihil prohibet aperiri literas nulladum etiam facta Senatusconsulti executione: 10 quod nó contingeret si supplicationis vt vocant ciuilis vsus hac in re necessarius esset. *Ita Senatus* in causa D. de Poypon & D. du Rosey 16. Cal. Ianuar. 1588. & rursum pro D. de Codree eõtra D. de Scruete 4. Calend. Iul. 1592. & nouissimè pro D. d'Amblise contra D. Comitem de S. Amour 10. Calend. Mart. 1595.

1. Cuius clausulæ vsus præcipuus est quoties iudex videt litem minùs plenè instructam siue ex parte actoris siue ex parte rei ob alterutrius siue negligentiam siue contumaciam.
2. Sententia enim diffinitiua illa est quæ finem liti imponit *l. 1. D. hoc tit. l. singulis* 6. *D. de except. rei iudic.* Interlocutoria verò dicitur, omnis actus qui fit pendente lite vt tractat Papiens. *in form. sent. interloc. sup. in comper. iudic. in vers. Nec Bernardinus Vicarius num.* 12. *ex l. quod iussit* 14 *D. hoc tit. l. fin C. de requir. reis l. siue pars C. de dilat.* Guid. Pap. *quæst.* 16. Vnde est quòd sententia lata super nullitate processus est interlocutoria non diffinitiua. Idem Guid. Pap. *quæst.* 220.
3. Nam verba Senatusconsulti hoc faciunt cùm is qui alio non apparente fuit condemnatus possit ergo alio apparente vincere. Sunt enim sententiæ omnes stricti iuris, nec ab earum verbis recedi potest. *l. imperator* 8 *D. de postul. cum similib.*
4 Interlocutoria enim sententia etiam ab inferiore iudice iniquè lata ius tamen facit Papiens *in form. respons. rei, in glos. Simonnus nu.* 4 *ex l. vlt. D. de iustit. & iur.* Glos. *in l. 1. in princip. ad SC. Turpill. & in l. 1. §. in hoc interdicto D. de liber. exhib.*
5. Nec enim negligentibus iura subueniunt aut dormientibus sed vigilantibus *l. non enim* 16. *D. ex quib. caus. maior. l. pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit.*
6. Cùm expensarum condemnatio faciat partem iudicati & quidem penè necessariam *l. properandum* 13. §. *sine autem alterutra C. de iudic. l. penult. D. de liber. legat.*
7. Ne alioquin rei iudicatę autoritas labefacterur *l. Seruo* 65. §. *cùm prætor. D. ad SC. Trebell.*
8. Quomodo si absolutus esset reus ab obseruatione iudicij vt *in l. & post edictum* 75. §. *circumducto D. de iudic.*
9. Quæ tamen esset necessaria si arrestum esset diffinitiuum vt dixi *Defin. 1. & pass. supr. de sent. præf. prætor.*
10. Non enim solent nocere aut ius commune lædere illa, quæ fiunt ex abundanti & dubitationis tollendæ causa *l. quæ dubitationis* 81. *de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Qui condemnatus est cum clausula alio non apparente *non tantùm nouis allegationibus vti potest, sed etiam nouas adferre iam contestatorum articulorum probationes.*

EX nouis probationibus cuerti potest Senatusconsultũ quod illam habet clausulã de qua proximè diximus *alio non apparente*, licèt eæ probationes ad illa ipsa litis capita pertineant, quæ priore iudicio iam fuerunt contestata. 1 Non enim allegationum dũtaxat, sed etiam probationum omniũ causa suprascriptis verbis salua relinquitur si quãdo nouæ proferri possint. 2 *Ita Senatus* inter N. Thibaudum De Liuron & Claudium Baux Cal. Febr. 1589.

1. Intellige tamen si tales sint probationes quæ in eadem instantia admitti possint. Quid enim si quis vellet post didicta testificata nouos testes producere? *contra c. fraternitatis Extr. de testib.*
2. Verba enim cùm sint generalia sunt generaliter intelligenda nec ad nouas allegationes coarctanda in exclusionem nouarum probationum *arg. l. 1. §. generaliter de leg. præst.* præsertim cùm probationes omnes sint fauorabiles & ideo curare omnes magistratus debeant præsertim supremi, vt iterum probatio salua sit *l. curent* 22. *D. de testib.*

DEFINITIO III.

Sententia prouisionalis non nisi per diffinitiuam reuocari potest, reuocata autem nullius effectus est quamuis à definitiua fuerit prouocatum.

QVi lite pendente fiduciariam &, vt loquuntur prouisionalem tulit adiudicationem, non nisi per diffinitiuam sententiam condemnari potest vt id quod accepit restituat. Planè si à diffinitiua cõdemnatione appellauerit, non eò minùs interim iudicato satisfacere salua appellatione cogendus erit. 2 Incipit enim nullo iure & sine causa rẽ habere, quam habebat ex interlocutione iudicis quæ per eundem iudicem post modum reuocata est. 3 Eóque nimirum pertinet quod dici solet, Contrario iudicis imperio tolli posse, quod antea idem iudex vel iusserit vel vetuerit. 4 Cæterùm nihil prohibet, cum ipsum pro quo prouisionalis primùm lata fuerat sententia, itidem aduersario prouisionaliter, vt loquuntur, condemnati, priùs etiam quàm diffiniatur negotium, sed ita demum si noua quantitas in iudicium deducatur, nouáque debendi causa, de qua nihil dum fuerit pronunciatum. 5 Nam & fieri ab initio potuerat vt eâdem sententiâ alter alteri pẽdente lite in diuersam quantitatem per mutuam victoriam condemnaretur. *Ita Senatus* pro Ioanne Turrello procuratore contra Dominam de Chartrin 3. Id. Feb. 1589.

1. *l. quod ipsis* 14. *vbi not. D. hoc tit.* Et hoc est quod pragmatici dicunt *Cas sur cas n'ha point de lieu.*

2. Hoc est restituere quod ex prouisionali adiudicatione acceperat.

3. Actus enim reuocatus reducitur ad non actum, & perinde habetur, acsi nunquam præcessisset *l. licèt transferam* 20. *l. legatum* 24. *§. 1. & pass. D. de adim. legat.*

4. *l. quod iussit* 14. *D. hoc tit.* Iunge *l. cùm ex causa* 11. *D. de appellat.*

5. Nimirum quoniam hoc casu alia lis, & alia res est *l. singulis* 6. *l. cùm quæritur* 12. *& seqq. D. de except. rei iudic.*

6. Puta si mutuis petitionibus actum fuisset *vt in l. 1. §. vlt. D. quæ sentent. sin. appellat. rescind. cap. 1. & tot. tit. Extr. de mut. petit. l. si inter* 15. *D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO IV.

Sententia etiam inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ quoties eadem est causa vincendi & idem status causæ apud eundem iudicem, si qui nunc agit priori lui adfuit, secus si non adfuit.

CVm inter Sempronium Caij heredem & Titiũ contenderetur de fideicommisso quod Lucius instituto Caio proximioribus 1 reliquerat, liti interuenerat Męuius qui se proximiorẽ dicebat, solúmque inuitatum ad fideicommissum Senatus pro Titio pronunciauerat. Iniuncto tamen ei onere præstandæ satisdationis de Sempronio aduersus Mæuium defendendo. 2 Cùm post multos annos idem Mæuius eiúsve heres idem fideicommissum ex iisdẽ testamenti verbis peteret, Quæsitum est an excipere de re iudicata Titius posset. 3 Et videbatur non posse, quia licèt eo ipso quo pronunciatum erat fideicommissum ad Titium pertinere pronunciatum quoque intelligeretur ad alios nullos pertinere, 4 inter alios tamen ea sententia reddita fuerat, 5 id est contra Sempronium potiùs quàm contra Mæuium. 6 Nec tam de non iure Mæuij Senatum pronunciasse credibile erat quàm de iure Sempronij, 7 dilata in aliud tempus nouæ actionis cognitione, ne parata rei iudicandæ materia noui aduersarij interuentu retardaretur. 8 Ob idque nimirum iniunctum videri onus præstandæ satisdationis quod procul dubio non erat iniungendum si de Mæuio prorsus excludendo Senatus sensisset. 9 Placuit tamen exceptioni locum esse. Et quia præsente litémque agente Mæuio Senatus pronunciauerat, vt proinde dici non posset omnino inter alios iudicatũ fuisse: 10 Et quia fieri nullomodo queat vt vnum idémque fideicommissum ex iisdem verbis debitum per Titium & Mæuium debeatur Titio quin continuò sit consequens, Non ergo deberi Mæuio: 11 Quando fideicommissum tale erat ad quod Titius & Mæuius simul & semel inuitati esse non poterant, cùm relictum esset proximioribus, Illi autem neque in eodem gradu essent, neque ex eadem familia, Titio quippe ex familia testatoris, Mæuio ex familia heredis existente. 12 Nam si possent plures concurrere, nihil sanè impediret quominus idem fideicommissum quibusdam adiudicatum aliis quoque postea in viriles partes adiudicaretur. 13 At ex iis qui concurrere non possunt planéque diuerso iure nituntur ex iisdem tamen testamenti verbis, Alterum alteri impedimento esse necesse est, cúmq; necessariò & perpetuò vincere qui prior obtinuit. 14 Quamquam enim nouum non est vt quod meum esse pronunciatum fuit te inaudito, postea tuum pronũcietur ex noua causa, nouisque instrumentis, 15 Tamen vt ex eadem causa, iisdémque testamenti verbis id fiat salua prioris iudicati autoritate euenire nunquam potest. 16 In proposito igitur si Titius tanquam vocatus & proximior ad fideicommissum admitti debuit, non potest nunc vinci à Mæuio qui & dispari gradu est & ex alia familia. 17 Sin Mæuij præcipua ratio nunc habenda sit, quòd de eius tantùm familia inuitanda testator senserit, Non debuerat igitur pronunciari pro Titio qui non erat vocatus præsertim interueniente liti ante sententiam Mæuio. 18 Nam etsi non interuenisset, ea tamen non satis sufficiens causa erat propter quam Titius nullo iure vincere deberet, quòd alius nemo fideicommissum peteret, Vincere enim potius debuisset Sempronius aduersus quem agebatur. 19 Atqui pronunciatum erat pro Titio, nec poterat res præsertim à Senatu iudicata pro veritate nõ haberi. 20 Supúmque supererat remedium ciuilis vt vocant supplicationis. 21 Ergo nocere exceptionem rei iudicatæ prorsus consequens erat. Neque ad rem pertinebat, quòd iudicati tempore nondum constiterat Mæuium ex ea esse familia ex qua se esse diceret. Nam tametsi non fuisset ex ea familia, non erat tamen ratio illa sufficiens, ad fideicommissum Titio adiudicandum, si nec erat ille vocatus, 22 Proinde nihil iuris adferre Mæuio potuit secuta probatio familiæ. 23 Minùs mouebat, quòd eo Senatusconsulto iniunctum Titio fuerat onus præstandæ satisdationis. Non enim cauere Mæuio Senatus iusserat quod nõ nisi ineptè fieri potuisset, sed victo possessori si fortè is nouam à Mæuio molestiam pateretur. 24 Quòd constitui sanè æquissimum fuerat, tametsi de non iure Mæuij iam tùm Senatui constitisset. 25 Alioqui Mæuio ipsi cauere iussisset: Aut si possessori consultum voluisset eo solo prætextu, quòd de Mæuij iure & ex qua esset familia nondum satis liqueret, vix interea pro Titio pronunciasset, Certè diffinitiua adiudicatione nullomodo, sed fiduciaria tantùm & prouisionali. 26 Quod si priori liti Mæuius non interuenisset, difficilius sanè erat vt noceret ei exceptio rei inter alios iudicatæ. 27 Sed tamen non eò minùs Titio nunc prodesse Senatusconsultum deberet, ad probandum eam fuisse testatoris voluntatem, vt qui ex eo genere essent ex quo Titius erat, non qui ex eo ex quo Mæuius, ad fideicommissi petitionem admitterentur. Quæ enim certior voluntatis probatio, verborúmque interpretatio esse poterat, quàm quę Senatui placuisset? 28 Itaque vi ipsa & effectu eodem res recidebat vt condemnari Mæuium oporteret, ne in eadem prorsus facti specie adeóque in eodem individuo verborum contraria sensisse Senatus videretur. 29 *Ita Senatus* pro Hugone Motet contra Michaelem Vuillermet De Costerg. Prid. Cal. Sept. 1592.

1. Non expresso eo an de proximioribus suis sentiret an de iis qui heredi suo essent proximiores. Quæ res dubitationi & liti causam dabat, Ex iis quæ nostri disputant ad *l. omnia* 32. alias *l. cùm ita §. in fideicommisso de legat.* 2.

2. *Vt in l. penult. D. de hered. petit.*

7. Quem ponimus priore iudicio contra Sempronium obtinuisse.

4. *Vt in l. si inter me & te* 15. *D. de except. rei indic.*

5. Et ideo non videbatur posse nocere *ex l. 1. & tot. tit. C. res inter alios act. alijs non nocet.*

6. Inspicitur enim maximè cùm quæritur de exceptione rei iudicatæ non tantùm an sint eædem personæ sed etiam vtrum eadem sit condicio personarum cùm eædem sunt personæ *l. & an eadem* 14. *De except. rei iud. l. cùm de hoc* 27. *sed.*

7. Quæ

7. Quæ duo sunt longè diuersa vt constat *ex d.l.si inter.*

8. Interuentio enim semper fit in statu vt pragmatici loquuntur, id est ita ne status litis immutetur Not. *in l. si suspecta 29. D. de inoff. testam.*

9. Nam post rem à Senatu iudicatam non de alio fuisset inquirendum quàm quid iudicadum esset cùm à Senatu non posset appellari.

10. Qui enim adfuit liti etiam inter alios mo æ, non potest dici abfuisse *l. Paulus respondit 69. D. de procurat. d.l. si suspecta l. si perluforio 14. D. de appell.*

11. Vt & in specie *d.l. si inter me & te 15. D. de except. rei iudic.*

12. *d.l. omnia 32. aliis l. cùm ita 5 in fideicommisso de leg. 2. l. cùm in testamento 37. D de hered. inst.*

13. *l. cùm pater 77. §. hereditatem filius l. vnum ex familia 67. §. si duos de leg. 2.*

14. *d.l. si inter me & d.l. cùm in testamento cum similib.*

15. *l. 1. & tot. tit. De except. rei indic. l. 1. & 2. C. quib. res iud. non nocet.*

16. Quia implicat contradictionem vt eadem verba in eodem testamento ab eodem testatore prolata, ex eiusdem voluntate diuersam habeant interpretationem.

17. *d. §. in fideicommisso.* Iunge *l. vlt. C. de verb signific.*

18. Eo scilicet tempore quo adhuc liberum erat pronunciare pro Mæuio perinde ac pro Titio.

19. Quique possessor reperiebatur. Nam aduersus extraneos id est actores nihil iuris habentes etiã vitiosa possessio prodest *l. vlt. D. de acquir poss. l. vlt. D. de rei vindic. l. 2. D. vti possid.*

20. *l. res iudicata 206. de reg. iur. l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. seruo 65. cùm prator. D. ad SC. Trebell.*

21. Vt scripsimus *Defin. 1. & pass. Supr. de sent. præfect. prator.*

22. Cùm posset fieri vt neutri fideicommissum deberetur.

23. Quia vt est in nostrorum brocardico, Non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *vulg. l. non hoc C. vnd. legit. l. neque natales 10. C. de probat.*

24. *Vt in d.l. penult. D. de petit. hered. l. is à quo 57. in fin. D. de rei vindicat.*

25. Vt Titius etiam aduersus facti molestiam esset securus *l. sive in libertatem 12. vbi not. C. de evict.*

26. Vt superesset potestas reuocandæ sententiæ interlocutoriæ per diffinitiuam *ex l. quod iussit 14. D. hoc tit.*

27. *d.l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet. Et tot. tit. Res inter alios act. alys non nocet.*

28. Senatus enim eam ipsam interpretationem fecisse creditur quam facturus fuisset Princeps si eadem testamenti verba interpretanda habuisset *l. vnic. §. hic cunabulis D. de offic. præf. prato.* Porrò interpretationi Principis stari oporteret *l. 1. C. de legat. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2. l. filiusfamilias 114. §. vt quis heredem de leg 1. l. ex facto 17. l. qui filium 74. ad SC. Trebell.*

29. Quod sanè à dignitate Senatus alienum esset. Quãquam & variant interdum ipsi etiam Imperatores *l. Diui 17. D. de inr. patron.* quamuis dici soleat non iudicari exemplis *l. vlt. C. quib. res indic. non nocet.*

DEFINITIO V.

Sententia lata de fructibus iure dominij petitis, nocet quandocunque condemnato fundum ipsum vindicanti.

TItius cùm patri tuo fundum Cornelianũ inter viuos donasset postea herede te instituto decessérat. Tu qua si fundus ille hereditarius fuisset nec donatio valuisset, fructus petieras viuo patre in eámque rem aduersus patris colonum actionem institueras. Pater pro colono assumpta lite donationem valere, qxtáque causa fundi fructus ad se pertinere contendebat. Iudex contra te pronũciauerat his verbis *attenta dicta donatione filium eundémque actorem condemnamus ratione fructuum*, eáque sententia per appellationis iudicem confirmata tandem transierat in rem iudicatam. Defuncto patre tuo cùm ab eius heredibus eundem fundum peteres tanquam hereditarium,1 & eas ipsas rationes afferres quæ in priore iudicio agitatæ fuerant, vt donatio vel non valuisse vel reuocata fuisse videretur, quærebatur an obsta re tibi deberet exceptio rei iudicatę. Videbatur enim non obstare, quod & alia esse condicio personarum, & de alia re nunc agi videretur. 2 Nam qui contra patrem egeras cuius causa contra te non nisi fauorabilis esse poterat,3 nunc agebas aduersus fratres consanguineos ex nouerca susceptos,4 & qui priore lite non nisi fructus fundi Corneliani petieras, nunc fundum ipsum petebas: 5 Iudex autem nominatim de fructibus pronunciauerat.6 Dicebam supradictis sententiæ verbis apertè pro donatione iudicatum, 7 Nec salua rei iudicatæ autoritate posse nunc pronunciari non valere donationem, quam iudex tum pro valida habuisset.8 Præsertim cùm de isdem rationibus quæ nunc in vtramque partem afferebantur iam tùm accuratissimè disputatum proponeretur. 9 Accedebat quòd tu ab ea sententia prouocans dixeras in eo tibi factam iniuriam quòd nec fundus ipse tibi adiudicatus fuisset in quo fructus erant percepti. 10 Iudex autem ex appellatione cognoscens sententiam confirmauerat. 11 Denique non poterat alia causa esse proprietatis alia fructuum iure proprietatis & dominij perceptorum,12 Et quemadmodu si fundum tanquam meum petiero, deinde vsumfructum eius petam qui ex illa causa meus sit ex qua fundus meus erat, nocet mihi exceptio rei iudicatæ,13 Ita ex contrario prorsus consequens est, vt si vsumfructum ac multò magis si fructus petiero 14 ex eadem causa ex qua fundus meus sit, quod in proposito cuenerat, postea eundem fundum petã, eadem mihi exceptio nocere debeat. Id enim generale est quoties proprietatis iudicium exercetur, vt omnes causæ vna petitione comprehendantur,15 Maximè verò si eadem dominij causa puta ex donatione proponatur. Sicut & illud perpetuum est vt qui partem petit, & submotus est si totum postea petat, vel contrà, repellatur exceptione rei iudicatæ. 16 Quod autem alia personarum ratio esse videbatur, dicebam ad rem non pertinere, Cùm apertè iudex declarasset non ea se motum ratione quòd contra patrem tuũ ageres, sed quòd valeret donatio. Qua in re id erit, quod ad donationis validitatem pertinebat, quis diceret aliam patris tui, aliam fratrum consanguineorum rationem esse debere?17 Igitur placebat obstare tibi exceptionem rei iudicatæ. *Ita tractatum est* in causa liberorum Ludouici Machet Neciensis 13. Cal. Decemb. 1592.

1. Hoc est tanquam ad te pertinentem ex hereditate Titij qui heredem te instituerat.

2. Certum enim est cùm quæritur an obstet exceptio rei iudicatæ illud præcipuè esse inspiciendum an eadem res sit, idem ius, eadem causa petendi, eædem personæ, & eadẽ condicio personarum *l. cùm quæritur 12. & seqq. l. cùm de hoc 27. & pass. C. de except. rei iudic.*

3. Non enim facilè credendus est pater velle iniuriam facere filio *l. vlt. C. qui & aduers. quos in integr. restit. non poss. l. vlt. C. de impub. & alys substit.* Neque verò potest lis esse inter patrem & filium si iuris ratio magis quàm Doctorum opinio inspiciatur *l. 4. D. de iudic.*

4. Quos pater tuus heredes reliquerat.

5. Longè enim alia res est fundus ipse, alia verò fructus fundi *l. si quis cùm totum 7. §. de fructibus D. de except. rei iudic.*

6. Vt appareat ex verbis illis suprà relatis *condemnamus ratione fructuum.*

7. Quod probabant verba illa sententiæ *attenta dicta donatione.*

8. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l. res iudicata 206. de reg. iur.*

9. Vt proinde eadem quæstio reuocaretur, quæ antea fuerat licèt alio genere iudicij, quod sufficit ad inducendam exceptionem rei iudicatæ *d.l. si quis §. & generaliter.* Nisi aliæ sint personæ *vt in l. si cum vno 22. eod. tit.* Non est autem alia persona heredis, alia defuncti qui fuit condemnatus *Nouell. 48. de iureiur. à mor. præst.*

10. Atque ita ipsum quoque fundum petieras saltem in causa appellationis.

11. Et ita te non minùs à fundi quàm à fructuum petitione summouerat.

12. Quia fructus non iure seminis, sed iure soli percipiuntur *l. qui scit 25. §. 1. l. Herennius 42. D. de vsur.*

13. *l. si cùm argentum 21. § si fundum D. de except. rei iudic.*

14. Aliud enim est loqui de vsufructu, aliud verò de fructibus, *l. si vsusfructus 66. D. de iur. dot.*

15. *l. & an eadem 14 §. penult. D. de except. rei indic.* quia non potest quid meum esse ex variis causis *l. non vt ex pluribus 159. de reg. iur. §. sic itaque Inst. de action.*

16. *d.l. si quis cùm totum 7. de except. rei iudic.*

17. Non enim ex personis heredum mutatur qualitas & condicio contractus *l. 2. §. ex his de verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Conuentio procuratorum à Senatu homologata vim arresti obtinet, nisi quod non trahitur ad similes casus.

Nihil sanè interest quod pertinet ad inducendam exceptionem rei iudicatæ, Vtrum quid Senatus visis discussisque actis & rationibus litis pronunciauerat, an verò quòd iudicari Aduocatis & procuratoribus collitigatorum placuit sua autoritate cõprobauerit, & vt pragmatici ex Græco loquuntur, homologauerit. Vtroque enim casu res iudicata pro veritate habetur, Etsi aduersus eam homologationem supplicatio Principi porrigatur, perinde mandandum est executioni Senatusconsultum atque si ex Senatorum votis & suffragiis pronunciatum fuisset. 2 Hactenus tamen interierit quod inter easdem tantùm partes ius faciat res quæ sic iudicata est, neque trahi poterit ad consequentias vt in similibus causis in posterum similiter pronunciare, idémque ius constituere Senatus teneatur: ne alioqui eueniat vt iudicandi legẽ ab Aduocatis & procuratoribus videatur accipere. 3 Quod vtiq; secus est, cùm Senatorum vota & suffragia intercesserunt. Quid enim absurdius & ab amplissimi ordinis dignitate alienius, quàm vt in similibus causis ex eadem iuris ratione definiendis diuersa planéque repugnãtia iura constituisse existimetur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *L. ingenuum* 25. *D. de stat. homin. l. res iudicata* 206. *de reg. iur.* Nam cùm inter litigantes conuenit quid agendum & iudicandum sit, iudex id ipsum sequi & iudicare cogitur *l. si conuenerit* 26 D. *hoc tit.* Nec sententia vim accepit a visione & discussione actorum, sed à pronunciatione siue bene pronunciatum sit siue malè *l. iudex postea quàm* 55. *D. hoc tit.*

2. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 1. & alijs supr. de sent. præfect. prætor.*

3. Quod esset alienum à dignitate Senatus *l. qualem* 19. §. *dicere D. de recept. qui arbitr. recep.*

4. Nam ea demùm non sunt ad consequentias producenda, nec in similibus obtinent quæ contra iuris rationem recepta sunt, & non ratione sed errore *l. quod verò* 14. *l. quod non ratione* 39. D. *de legib.*

DEFINITIO VII.

Sententia de nobilitate lata ab vno magistratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magistratu & contra tertium.

CVm de iure immunitatis ex nobilitate competentis quæreretur apud Senatum, & qui nobilem se dicebat, vt se à plebeiis oneribus liberaret, 1 proferret arestum à Rationalibus redditum quo nobilis & è nobili stirpe genitus dicebatur, Inauditis tamen syndicis vniuersitatis, qui eorum plebeiorum onerum contributionem vocabant, Obiiciebant illi ius tertij semper exceptum intelligi quod res inter alios iudicata aliis nocere non deberet. 2 Ex diuerso autem replicabatur, sententiam quæ in causa status lata esset ius facere quod ad omnes, 3 Placuit ita rem temperandam, vt si quas aduersus nobilitatem illam probationes vniuersitatis haberet, eæ saluæ essent. 4 Interea tamen pro eo vindiciæ decernerentur qui iam nobilis esset pronunciatus, & quidem nullo ei iuncto satisdationis onere, 5 quia non Conseruatoris aut alterius inferioris iudicis, sed supremæ Curiæ iudicato niteretur. 6 Præsertim cùm priore instantia sic vniuersitas egisset, quasi cum nobili, 7 nec pro paternis bonis sed pro acquisitis dũtaxat, quorum tamen eandem quam paternorum rationem esse constabat quòd personæ ius & condicionem sequerentur. 8 Ex quo apparet sententiam latam in causa status ius quidem facere quod ad omnes, sed non in omnibus tribunalibus, hoc est, si in alio nec inferiore tribunali eadem status quæstio tractetur, nõ aliter posse rem iudicatam nocere, quàm si inter easdem partes agatur, 9 sin apud eundem iudicem, rei iudicatæ locũ fore etiã quod ad eos qui priori iudicio non interfuerunt. 10 *Ita Senatus* in causa Syndicorum d'Ingé & D. Delcaual 4. Idus Maij 1593.

1. A quibus scilicet immunes sunt omnes nobiles præsertim ex nobili & antiqua prosapia nati tam ex ratione iuris quàm ex edictis Sereniss. Ducum Sabaudiæ quibus semper curæ potissimùm fuit nobilium familiarum priuilegia conseruare & augere tanquam à quibus magna ex parte pendeat dignitas reipublicæ *l. 1. § sed etsi seruus D. de inspic. vent.*

2. *l. 1. & tot. tit. C. res int. a. ios act. vel iudic. alys non nocet. l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non noc. l. 1 D. de except rei iudic.*

3 *l. ex ea causa* vbi Bart. *D. de p. stul l. de ætate* 43. *D. de minor.*

4. Nam & publicè interest sciri quis nobilis sit, quis ignobilis Itémque vt veritatis probatio semper salua sit *l. curent* 22. *D. de testib. d. l. 1 § sed etsi seruus D. de inspic. vent.*

5. Quod aliàs iniungi solet ei pro quo pendente lite vindiciæ dicuntur. Quinquam non est id perpetuum. *l. mouetur. 4. C. de fœnu. expor.*

6. Cùm semper præsumendum sit pro eo quod fuit iudicatum præsertim à supremo magistratu *l. unic. § 1. D. de offic. præf. prætor.*

7. Quamuis non possit sola confessio partis dare nobilitatem quod solius est Principis, vt latè Tiraquell. *in tract. de nobilitat.*

8. Persona enim cùm sit dignior trahit ad se & mutat condicionem bonorum *l. per curatorem* 90. *§. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*

9. *l. cùm quæritur* 12. *& seqq. l. cùm de hoc* 27. *D. de except. rei iudic.*

10. Quia non potest eadem persona apud eundem magistratum pro parte nobilis censeri, & pro parte ignobilis, cùm sit illa qualitas personæ & consequenter individua *l. si pariter* 9. *in fin. D. de liber. caus. l. iudicata* 29. *D. de except. rei iudic. l. vlt. C. de sent. pass. & restit.*

DEFINITIO VIII.

Sequestratio à Senatu fieri iussa non potest impediri oblata satisdatione vel satisdandi facultate.

COntendentibus defunctæ mulieris heredibus cum marito de bonorum dotalium mobilium possessione, Senatus veritus ne collitigatores ad arma decurrerent, cùm de iure tam citò constare non posset, præceperat vt ea bona penes sequestrem & probum virum deponerentur. 1 Post paucos dies maritus dicebat paratum se satisdare si bonorum possessio sibi daretur, Aut si satisdare heredes vellent non recusare se quominùs ipsi eadem possessio traderetur, 2 Heredibus nec satisdare nec aduersarij satisdationem admittere volentibus, placuit non posse eos cogi vt delatam condicionem acciperent, propter autoritatem rei iudicatæ, ad quam sanè spectabat maximè vt ab ea cautionis forma quam Senatus præscripserat non recederetur. 3 Præsertim cum heredum interesset, ne aut satisdationis onere premerentur, 4 aut ob eam non præstitam paterentur vt maritus qui satisdedisset, possessor efficeretur bonorum mobilium sororis fortasse vel matris, in quibus nullum ei ius competere scirent. 5 *Ita Senatus* in causa illustrium Dominorum fratrum de la Chambre & D. de Bussy 16. Cal. Sept. 1593.

1. Nam ex hac maximè causa solet permitti sequestratio quæ aliàs est prohibita *l. vnic. & ibi not. C. de prohib. sequestr. pecun.* Per text. *in l. arboribus* 12. *§. sed si duos alios l. aquissimum D. de vsufr. l. postquàm* 5. *§. 1. in fin. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

2. Solet enim satisdatio impedire sequestrationem *d. l. 5. §. 1. vt legat.* cùm reddat securum eum cui satisdatur *l. 1. D. qui satisd. cog.*

3. Iudicato enim semper satisfaciendum est in forma specifica cùm fieri potest *l. qui restituere* 68. D. *de rei vindic.*

4. Non enim semper facile est inuenire fideiussorem *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

5. Non enim semper oblatio satisdationis pro iure est *l. testamento* 17. *§. non omnimodo D. de testam. tutel. l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.*

DEFINITIO IX.

Emendatio arrestorum ex tempore pronunciatorum quomodo facienda sit.

SEnatusconsulta ex pronunciatione vires accipiunt, 1 Nec quod eorum quæ à Præside in auditorio pronunciantur emendatio sequenti die fieri solet, pœnitentiæ locum admittit, 2 sed eò tantùm pertinet vt si quid ab

ab amanuensi plus minúsve scriptum sit quàm à Præside pronunciatum, aut à Præside pronunciatum quàm à Senatu definitum, id demum corrigatur, *ita enatus* in ea causa de qua Defin. 47. De fructib. & lit. expens.

1. *l.1. & tot. tit. C. de sentent. ex breuic. recit.*
2. Quamuis ex ratione iuris non priùs videatur adempta mutandæ & corrigendæ sententiæ facultas, quàm ea in libellum collata sit & ex libello partibus lecta vt scriptum est *in d.l.a. eo. tit.* Sententiam enim quæ scripta non sit, ne quidem sententiæ nomen habere volunt Imperatores *in l.3 eod. tit.* Sed id à Iustiniano correctum est quantum ad breues lites, de quibus solis hodie ex tempore pronunciatur quas vulgò dicunt *vuidables sur le champ. Auth. nisi breues eod. tit.*
3. Scripsi *Defin. 47. supr. de fructib. & lit. expens. ex l. actorum verba* 46. D. *hoc tit.*

DEFINITIO X.

Post condemnationem in beneficij possessorio factam, non potest condemnatus petere literas subrogationis coram iudice Laico.

SVbrogationis literæ quas in parua Cancellaria impetrare solet collitigator, vt in prædefuncti locum quod ad possessionem substituatur, 1 non possunt ei prodesse qui in possessorio condemnatus fuit, 2 Quia licet tuperstit lis ratione petitorij, 3 tamen sicut iudex laicus non potest super petitorio cognoscere, 4 ita neque ex eo prætextu subrogationis literas admittere, Veritasque est quod ad eum attinet litem nullam superesse, 5 Sine executioni mandata sit res iudicata, siue non. 6 Nec si per obreptionem eiusmodi literas impetrauerit, quasi nondum esset condemnatus qui iam erat, & rursus beneficij quasi vacantis possessionem nactus sit, iustus possessor vincetur, 7 quominus ei obiicere possit exceptione rei iudicatæ is cui per obitum victoris aut cessante commenda de beneficio sit prouisum. Prodest enim res iudicata successori in benehcio ad exclusionem eius, qui iam condemnatus, nihil noui proferat propter quod aliter debeat iudicari. *Ita Senatus* pro Tiberio de Mutz contra R.D. Abbatem de Filly 12. Cal. Ianuar. 1594.

1. Quomodo etiam ratione petitorij subrogatio fit ex regula Cancellariæ romanæ *De subrogatis ligant.*
2. Nec enim collitigator quisquam est in possessorio post sententiam super possessorio latam: cùm sententia finiat litem. *l.1. D. hoc tit.*
3. Quia nihil commune habet proprietas cum possessione *l. naturaliter 12 §. nihil commune* D. *de acquir. poss.*
4. Quia petitorium beneficij est merè spirituale, nec iudex laicus habet vllam potestatem in rebus spiritualibus, si excipias tres casus positos *in g. es. cap. sua* 1. *Extr. de decim.* Guid. Pap. *quæst. 1. num. 2. 3. & 4.*
5. Quoniam sententia lata super possessorio retinendæ dicitur diffinitiua *Clem. 1. de seq poss & fruct. cap fin. extr. de iudic. cap. 2. Ext. vt lit. non contest.* Glos. & DD. *in d. Clem. 1. & in l. 1. C. si de moment. poss. fuer. appell.* Papien. *in form. lib. in caus spoliat. poss. in vers. per vestram diffinitiuam sententiam num. 2.*
6. Nec enim executio sententiæ sed ipsa sententia finem liti imponit *l. 2. D. hoc tit.*
7. Imò iniustus & dolosus impetrator est qui obrepit, vel subrepit vt aliquid impetret *l. 5. §. pen. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit.* 19. D. *de falsis.*
8. *arg. l. si à te* 9. *§. vlt. D. de except. rei iudic.* Nam quamuis successor in beneficio non à suo decessore qui vicit ius habeat sed ab eo qui beneficium contulit, & conferre potuit, verum tamen est eum succedere in ius & locum victoris, quod sufficit vt habeat exceptionem rei iudicatæ *arg. l. iudicata* 29. *§. vlt. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Assecuratio dotis contra quosdam creditores impetrata, omnes afficit: sed non æstimatio bonorum nisi facta sit omnibus vocatis.

SEntentia super dotis vt loquimur assecuratione reddita (Galli *bonorum separationem vocant*,) in ea prouincia in qua coniuges domicilium habeant, ius facit etiam quod ad creditores non auditos, & in alia prouincia degentes ne in dubium reuocare possint quin locus sit dotis separandæ & in tuto collocandæ. 2 Hactenus igitur sibi consulere alterius territorij creditores poterunt, vt se vocatis & auditis fiat æstimatio bonorum mariti vbicunque existentium, Ne plus auferat mulier prætextu dotis quàm sit necesse ad concurrentem vsque dotis quantitatem, 3 dum ne exacta strictáque sit ea bonorum æstimatio, quam ex contrario, fauore mulieris largam esse oportet. 4 *Ita Senatus* in causa R. N. Motel presbyteri, & Leonardę Simon 13. Cal. Mart. 1594.

1. Quia per eam separantur bona mariti à bonis mulieris.
2. Pendet enim id ex statu personæ quæ individua est & eiusdem vbique conditionis *l. vlt. C. de sent. pass. l. ex ea causa* 9. vbi Bart. D. *de postul* Dixi Dejn 7 *num.* 3 *supr.*
3. Iuxta *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*
4. Ex veteri statuto Sabaudiæ, vt facilius habeat mulier vade se suósque alat ex fructibus bonorum mariti.

DEFINITIO XII.

De sententia contra curatorem hereditatis data.

QVod inter creditorem & curatorem hereditati iacenti datum iudicatum est, nocet creditoribus aliisve omnibus ex hereditatis iure suum metientibus, non secus ac si cum defuncto iudicatum esset, quia sicut hereditas, 1 ita hereditatis curator defuncti personã sustinet ac repræsentat. 2 Ideóque legitimus est contradictor, Nisi probetur cum creditore qui obtinuit collusisse. 3 Id vnum igitur aliis creditoribus remedium supererit, vt vel à curatore collusum probent, 4 vel si defensiones aliquas habeant, quas curator fortasse per iuris aut facti ignorantiam omiserit, eas allegent per ciuilem aduersus arestum supplicationem aut propositio facti errore. Nam & illi ipsi qui condemnatus est remedia huiusmodi non denegarentur. 5 Sanè solutionis exceptionem aliásque similes quæ in executione iudicati etiam ab ipso cõdemnato possunt obiici, nemo dubitat quin cæteri creditores qui non sunt condemnati multò magis possint obiicere. 7 Ergo si ab inferiore aliquo iudice pronunciatum sit appellare creditores poterunt, 8 quia & curator posset. 9 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Mãrest & N. Annæ de Menthon 15. Cal. Mart. 1594.

1. *l. hereditas* 34. D. *de acquir. rer. domin. l. non minùs* 31. §. 1. D. *de hered. instit.*
2. Postquàm nostris placuit hereditati iacenti curatorem dari posse *ex l. vlt. §. sin autem in secunda C. de bon. quæ liber.* quod tamen nos refutauimus *in priore parte Hemischiliadis nostræ de error. pragmat.*
3. Quia quod per collusionem factum est pro non facto haberi debet, sicut & quod factum est cum non iusto contradictore *l. 3. & tot. tit. De coll. s. dereg.*
4. Nec enim collusio præsumitur nisi probetur cùm sit delictum *l. 1. eod. tit. de coll. s. dereg.*
5. Vt scripsimus *ad tit. De sentent. præfect. prator. supr.* Non autem potest ex sententia contra alium lata deterior facta esse condicio eius qui non fuit condemnatus, quàm si ipse condemnatus esset.
6. Quales sunt omnes quæ non impugnant iudicatum, vt solutionis compensationis & aliæ similes, *l. cùm militi* 16. *§. 1. D. de compens. at. l. sunt qui* 16. *& seqq. D. hoc tit.*
7. Cùm ipsorum quoque interfit. Nemo enim alteri competentem siue actionem siue exceptionem potest adimere *l. Gra nius* 71. *§. pen. D. de fidei uss. l. vlt. D. de pact.*
8. *Vt in l. si suspecta* 29. D. *de inoff. testam. l. à sententia* 5. *§. si heres l. si perluforio* 14. D. *de appellat.*
9. Quem tamen ponimus fuisse condemnatum.

DEFINITIO XIII.

Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipso iure tenet, & afficit vniuersitatem.

VAlet sententia contra Syndicos lata vt afficiat vniuersitatem,1 licèt Syndicorum nomina expressa nō sint, nec appareat vllos ab iis ad litem ordinandam constitutos procuratores. Semper enim ac multò magis si medium tempus longum intercesserit pro iudicato præsumendum est,2 Maxime si à supremo Senatu iudicatum proponatur. 3 Hactenus saltem vt ei qui iudicatum impugnat probandi onus irrogetur.4 Sed etsi probetur indefensam vniuersitatem condemnatam fuisse, quòd procurator nullus à Syndicis ad defendendum constitutus, aut quòd eo tempore Syndicus nullus fuisset,5 facit tamen Senatusconsulti autoritas vt supplicatio quam ciuilem vocant necessaria sit,atque interea mandetur arrestum executioni. 6 *Ita Senatus* pro R.D.Canonicis Sanctæ Capellæ Camber.contra Syndicos de Meiry 3.Non.Decemb.1594.

1. Quia Syndici repræsentant vniuersitatem, Alioqui nec conuenirí nec conuenire vniuersitas posset *l.1.§.1.l.2.3 & pass* D. *quod cuiusque vniuers.nomin.*

2. Vt scilicet omnia præsumantur solenniter acta *Ex notat. in l sciendum D.de verb.obligat.*

3. Cùm à tanto ordine nihil per errorem aut per imperitiam factum dici possit *arg.l.1.§.hic cunabulis de offic.præf.prator.*

4. Quomodo irrogari solet omnibus qui habent præsumptionem contra se *l.si chirographum* 24.*& seq.*D.*de probat.*

5. Quo casu non valeret sententia,quæ ab inferiore iudice sic lata esset *l.contra pupillum* 14.*D.hoc tit.*iunct.*l.respublica* 4.*C.ex quib.caus.maior in integr restit.poss.*

6. *arg.l seruo* 65 *§.cùm prator D ad SC.Trebell.* & eorum quæ scripsimus *Defin.*1 *& pass supr.de offic.præfect.prator.*

DEFINITIO XIV.

Standum est sententiæ etiam iniquæ à qua non fuit appellatum,sed ita vt postea appellandi facultas non præripiatur.

ANuuæ quidem pensionis nomine nullum monetæ augmentum debetur, 1 sed tamen cùm per condemnati contumaciam Senator ad taxandam condemnationis quantitatem recuperator 2 datus, huius quoque augmentirationem habuisset,déque eo pars condémata quereretur citra appellationem, placuit audiri non debere, non quòd contumacia facere debuisset vt condemnationis quantitas augeretur.3 (Sæpe enim patris absentia per Dei præsentiam suppleri debet,4) sed propter rei iudicatæ autoritatem quam saluam semper & præcipuam esse conuenit: attamen nec appellandi facultas sublata videretur. Placuit his verbis concipi Senatusconsultum *autre non fait ny apparant.Ita Senatus* in causa D.de la Tornelle & de la Rochete 13.Cal Ianuar.1594.

1. Vt scripsi *in tract. De varijs numariorum debitorum solutionibus.*

2. Vulgò Commissarium vocant.

3. Potest enim tantùm facere contumacia vt contumax condemnetur,at non vt in plus condemnetur *l.contumacia* 53.*D.hoc tit.*

4. *l.properandum* 13.*§.cùm autem oremedicium C. de iudic.*

5. *l seruo* 65.*§.cùm prator D.ad SC.Trebell.*

6. Publicè namque interest non adimi appellationis auxilium ei qui se læsum putet *l.1.C.de sentent præfect prator.*

DEFINITIO XV.

Qui pronunciatus est heres cum beneficio legis & inuentarij talis habendus est quod ad omnes creditores etiam non vocatos.

SEntentia per quam pronunciatum est heredem quem esse cum beneficio legis & inuentarij,nocet creditoribus omnibus etiam non vocatis quasi statum afficiat, & condicionem personæ.1 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.1.res int.alios act.

1. Quæ scilicet indiuidua est *l.vlt.C.de sentent.pass. & restit.* Vnde fit generaliter vt sententia lata inter alios super statu per sonæ faciat ius quod ad omnes vt dixi *Defin.7.num.3.supr.* Nec sanè fieri potest vt quis simul sit,vel habeatur heres purè, & vt cum beneficio legis & inuentarij,quia vtriusque iura sunt planè diuersa quamuis vterque sit verè heres, vt scripsi in priore parte Hemisch.*De error.pragmat.* Intelligo tamen rem eius territorio qui ius dixit.Nam quod ad alios creditores, qui alterius sunt territorij aliud est *l.vlt.D.de iurisdict.*

DEFINITIO XVI.

Non intelligitur condemnatus proprio nomine qui conuentus fuerat tanquam tutor,ideóque nec potest appellare.

COnuentus tanquam tutor si simpliciter & absolutè condemnetur,licèt eo tempore quo tutela & pubertate finita sit,tutorio nomine condemnatus videri debet 1 Ideóque nec iustam ab ea sententia prouocandi causam habet.2 Neque ad rem faciet quòd cùm plures tutores essent quorum vnusquisque in solidum condemnari potuerit,tanqnam tutor.3 quippe nulla tutelæ aut administrationis diuisione facta,4 Iudex tamen alterum dantaxat pro sua virili condemnauerit. Non enim prohibetur creditor actionem suam inter contutores tanquam inter plures debitores diuidere si velit,5 licèt nec cogatur si nolit. 6 *Ita Senatus tractatum est* ex tempore pro D.de Choisy contra fratres du Nieure 11.Cal.Maij 1595.

1. Vt scilicet sententia sit conformis libello *l. vt fundus* 18. *D.vt fundus* 18.*D.comm.diuid.l.vlt.C.de fideic.lib.* Nam & si quid faciat tutor in negotio quod pro parte spectet ad pupillum pro alia ad tutorem credendus est non nisi pro vna parte facere nomine proprio,pro alia verò nomine tutorio *l.vlt. D.quand. ex fact.tutor.*

2. Non enim alius iustam causam appellandi habet quàm cuius interest *l.1.D.de appell recip.* nihil autem int rest tutoris condemnati,quippe in quem iudicati actio dari non potest *l. 4. §.tutor D.hoc tit.l.2.D.de adm.tutor. l. pen.* D. *quand. ex fact. tutor.*

3. *l.4.D.de autor.tutor.l vlt.C. de autor.præs.*

4. Diuisione enim facta alius esset *d.l. vlt* quamquam enim diuisio tutelæ non tam iuris quàm iurisdictionis est,*l.inter tutores* 36 D.*de admin.tutor.* qui tamen prior gessit prior conueniri debet *l.vlt.C.de diuid.tutel.cum similib.* Iunge *l.2.eod.tit.*

5. *l si creditores* 18 *C.de pact.*

6. *l.vlt.D.rem pupill salu.for.l. & ancillarum* 27. *§. vlt.*D. *de pecul.*

DEFINITIO XVII.

Qui passus est dari curatorem hereditati tanquam iacenti non potest subinde allegare aditionem hereditatis.

CVm ageres contra me tanquam heredem Titij quòd diceres pleraque à me in eius hereditate facta esse quę citra ius & nomen heredis fieri non potuerant, 1 ego autem negarem, Senatus decreuerat vt hereditati iacenti curator daretur qui actionem tuam exciperet. 2 Ita tamen vt ego quoque tanquam possessor earum rerum quarum nomine restitutionem in integrum implorauerat iudicio adessem. 3 Si posteà eandem quæstionem retractare velis, & probare me heredem Titij, non es audiendus: obstat enim tibi res iudicata, cùm pronunciatum sit hereditatem iacentem esse,cui nec aliter curator dari potuisset. 4 Atqui iacens non potest videri hereditas quæ ab herede adita est 5 siue purè & simpliciter, siue cum beneficio legis & inuentarij. 6 Nec ad rem facit quod nouum non est vt hereditati quæ fuit adita cum beneficio inuentarij curator detur. 7 Id enim fit propter personam heredis duntaxat vt legitimum contradictorem habeat si quas fortè actiones intēdat ex proprio capite. Quādoquidem beneficium inuentarij facit vti ne confundantur,8 Cùm tamen fieri nequeat vt idem sit actor & reus,9 aut vt cæteri creditores hereditarij pro legitimis contradictoribus habeantur, Quippe qui defuncti personam

non

non repræsentent,cùm non sint vniuersales successores.10 Itaque curatorem dari omnimodo necesse est, & quidem hereditati,sed non vt iacenti,at tantùm vt aliquis sit quo cum expetiri heres possit.11 Ergo eadem aut potiùs contraria ratione si passus sim dari curatorem hereditati quasi vacanti, posteà velim heredem me dicere cum beneficio legis & inuentarij non sum audiendus, Quia semel repudiata hereditas adiri postmodum non potest 12 nō magis cum beneficio inuentarij quàm purè,nisi condicio à creditoribus defetatur.*Ita Senatus* pro sororibus Morand cōtra Ioannam Ioly 11.Cal. Iul.1595.

1. Ex quibus demum induci solet agnitio hereditatis *l.pro herede* 20.§.*Papinianus D.de acquir.hered.*

2. Nec enim agi vtiliter potest, nisi cum iusto ac legitimo contradictore *l.3.D.de collus.detog.*

3. Mea namque intererat,siue propter rescindentis & rescissorij cumulationem, siue quia saltem post rescissam alienationem datur in rem iudicium contra possessorem *l. in causa* 13. §.*interdum D.de minor.*

4. Nec est quod excipias casum de quo Iustin.*in l. vlt.§.sin autem in secunda C.de bon.qua liber.* Ibi enim dixit ille hereditatem pro bonis hereditariis cùm loquatur de hereditate iam adita vt alibi scripsimus.

5. *l.libertus* 36.*D.de bon.libert.*

6. *Ex l.vlt.C.de iur.delib.* Nam & heres cum beneficio inuentarij verè est heres.

7. Hoc enim iure vtimur ex receptissimo illo pragmaticorum errore quem nos refutauimus *in priore parte Hemischiadis de error.pragmat.*

8. *d.l.vlt.§.in computatione C.de iur.delib.*

9. *l.ne cum filiofamilias* 16.*D.de furt.*

10. *l.vlt.C.de hered.action.*

11. Quia iudicium nullum esse potest sine reo nō magis quàm sine actore *cap forus de verb signific.*

12. *l sicut* 4.*C.de repud.hered.*

13 *l.cùm hereditate* 55.*D.eod.*

DEFINITIO XVIII.

Non sufficit reum non negare vt fateri videatur. Nec ad sententiam procedi potest, nisi facta prius contestatione.

NOn potest procedi ad sententiam aduersus reum, ob id solum quòd non negauerit intentionem actoris, quasi hoc ipso confessus videatur. Non enim vtique fatetur qui non negat.1 Quid ergo? Vrgendus est postulante actore, vt vel fateatur vel neget, id est vt litē contestetur.2 Alioqui nulla erit sententia ad quam ferendam iudex tam properè prosilierit nulla præcedente contestatione.3 Quamquam eo iure vtimur vt ad eam infirmandam necessaria sit appellatio. *Ita Senatus* ex tempore 4.Non. Iul. 1595.

1. Est enim medium aliquod inter hæc duo fateri & non negare, scilicet nec fateri nec negare.

2. Hæc enim est contestationis definitio *l. vnic. C. de lit. contest.l.2.C.de tureiur. propt.calumn.dand.l.rem nouam* 14 §. *patroni C.de iudic.*

3. *l.prolatam* 4.*C.de sent.& inter.omn.iudic.* Est enim contestatio de substantialibus iudicij Papiens. *in form.sent.diffin.vers. visáque litis contestatione num.*1.

DEFINITIO XIX.

Qui condemnatus est tanquam heres non auditur si postea contrarium probare velit.

SI per errorem passus quis sit condemnari se tanquam heredem testamentarium eius cuius bona ex vniuersali donatione,non ex testamento possidebat,1 rei iudicatæ autoritas facit vt non sit audiendus si posteà velit probare se heredem non esse.2 Qua ratione nec aduersario permittitur vt petat exhibitionē testamenti quā petere anteà debuit.3 Igitur supplicationis ciuilis auxiliū aduersus Senatusconsultum hoc casu necessariū erit perinde acsi pronunciatum esset heredem eum esse.4 Qualitas enim in præfatione sententiæ, cuiuslibet adposita sententia pars est.5 *Ita Senatus* in causa D. de Bordeaux & Dominæ de la Serrà 13.Cal.Aug.1595.

1. Cùm tamen omnino sint distincta iura testamenti & donationis. Hereditas enim testamento tantùm datur non etiam donatione,aut alio quolibet contractu *l. hereditas* 5. *De pact. conuent.tam sup.dot.l.aris alieni* 15.*C. de donat.*

2. Non quasi consenserit, cùm nullus sit errantis consensus *l.si per errorē* 15. *D. de iurisdict.omn.iudic.* sed quia iudicatū est. Iudicium enim redditur etiam in inuitum *l. inter stipulantem* 83.§.1.*D.de verb.oblig.*

3. Cùm quisquis se dicit heredem testamentarium cogatur edere testamentum *l* 1 *de bonor.poss.secund tabul.* Solent enim heredes habere penes se tabulas *l.*2.*D.de cāend.*

4. Licèt de eo nihil actum sit in verbis dispositiuis arresti.

5. Et quidem prima ac proinde maxima *arg.l.Titia* 134 §. *ita respondit plerumque D. de verb.oblig.* iunct.*l. qui res* 98.§.*aream vers.non est D.de solut.*

DEFINITIO XX.

Postquàm iudicatum est siue bene siue malè, siue ab ordinario iudice, siue à delegato,necessaria est appellatio quantumuis nulla esse sententia proponatur.

POst rem iudicatam siue ab ordinario iudice,siue à delegato,licèt perperam & contra solitum iudiciorum ordinem iudicatum sit,iterum iudicādi ius nullum superest.1 Posteaquam moribus nostris obtinuit non magis de nullitate quàm de iniquitate sententiæ nisi per appellationis auxilium quæri posse.2 Contrà quàm iure nostro receptum & constitutū sit.3 Nec distinguemus an à Principe an ab alio delegatus quis sit,aut an ad vnam duntaxat causam, an ad causarum vniuersitatem vt loquuntur.4 Idē namque iuris omni casu apud nos obtinet.4 *Sine die*

1. *l.iudex posteaquàm* 28 *D.de re iudic.* Eáque fuit iā olim sententia Baldi *in l.si vt proponis C.quomod. & quand.iud.* Non quidem in iudice ordinario sed in delegato quolibet. Quam refert licèt improbè Boer.*quæst.*6.*num.*1.5.*&* 6.

2. Styl.Senat.nostri.

3. Nam à sententia ipso iure nulla appellari nec necesse est nec potest *l.*1.*& pass qua sent.sin.app.rese.*

4. Quæ tamen distinctio ab interpretibus adhibetur, inspecta iuris communis ratione.Boer.*d.quæst.*6.

TIT. XX.

De execut.rei iudic.

DEFINITIO I.

Iudex requisitus an possit cognoscere de æquitate aut nullitate sententiæ.

SEntentiam ab alio dictam exequi si rogetur 1 potest quisquis ei præest territorio vbi sita sunt bona in quorum possessionē ex iudicato mitti victor postulat:2 Nec magis de sententiæ iure quæri licebit apud nouum iudicem, quàm si ille ipse qui sententiā dixit executoris partibus fungeretur:3 ne alioqui rerum iudicatarū autoritas,quæ apud iudices omnes præcipua sēper esse debet captata discordiæ materia,mutuáque contentione labefactetur.4 Sed si perperam, & à non competenti iudice, aut contra absentem non peracto edictorum ordine pronunciatum appareat, 5 vel in promptu sit solutum fortasse aut remissum debitum, quod petebatur, 6 non patietur qui rogatus est iniuria adfici eum cui propriæ iurisdictionis tuendæ gratiâ succurrere potiùs ex officio debeat.7 Sin altiorē causę cognitionem defensionis æquitas desiderare videbitur,ad cum sanè qui sententiam tulerit referri res debebit, vt de

litigatorum iure de quo nondum cognouerat ex ratione pronunciet: Intereà tamen exequendæ sententiæ facultas victori si vrgeat omnino denegabitur.8 *Ita Senatus* in causa N. Guillielmi De Gadaigne Seneſcalli Lugdunenſis & Dominæ de la Cuille Cal.Febr.1588.

1. Eſt enim hoc caſu neceſſarius vſus literarum vt vocant rogatoriarum & requiſitoriarum de quibus *in l. à Diuo Pio* 15. §. *ſententiam D.de re iudic.* quia extra territorium ius dicenti impunè non paretur *l.vlt.D de iurisd.cum ibi not.*

2. *l.cùm vnus* 12.§.*penult.D.de reb.auto.iudic.poſſid.*

3. Guid.Pap.*quæſt.*23.419.*&* 574.*l ſi prætor* 75. vbi Bart.& alij *D.de iudic.*Obſerua tamen fieri executionem debere iuxta ſtylum Curiæ iudicis requiſiti,non requirentis. Idem Guid.Pap. *quæſt.*23 licèt ipſe hoc referat ad ſtylum curiæ parlamenti Delphinalis potiùs quàm ad iuris rationem.*Ex not. in l.* 2.*C. de emancip.liber.*

4. *l.Seruo* 65.§.*cùm prætor D.ad SC.Trebell.d.*§.*ſententiam.*

5. Quibus caſibus certum eſt ſententiam ipſo iure nullam eſſe *l.*1.*& tot.tit.C ſi à non compet.iudic.l.de qua re* 74.§.*vlt.*D.*de iudic.* Sunt tamen qui putent nec de nullitate ſententiæ poſſe cognoſcere iudicẽ requiſitum.Ferrar.*in form.execut.ſent. diffin. num* 14.vbi citat *cap paſtoralis* 8.*quia verò de offic.deleg & l.*1.*C. de in.dict.viduit. tollend.* DD.*in l. etſi non cognitio C. ſi contr. ius vel vtil.public.*

6. Quo caſu in dolo eſt & improbus qui bis idem conſequi velit *l.ſi quis dolo* 51. *in fin.D.de re iudic. l. bona fides* 57. *de reg. iur.*

7. Nunquam enim malitiis indulgendum eſt *l.in fundo* 38. *D.de rei vindic.nec doloſo l.procurator* 11. *in fin.D.de dolo mal.except.l.Diuus Hadrianus* 13. *D. de re iudic.* qui tamen locus probat,etiam hoc caſu neceſſariam eſſe reſtitutionem.Sed id intelligendum eſt ſi apud eundem iudicem executio ſententiæ petatur.

8. *Ex not.in d.l.ſi prætor.*

DEFINITIO II.

De permittenda ſententiæ extra territorium reddita executione. Et quid antehac in Gaiorum & Sebuſianorum prouincijs obſeruari ſoleret.

EXtra Senatus noſtri territorium redditæ ſentẽtiæ executionem maiores quoque prouinciarum iudices concedere quamuis rogati prohibentur. Dignam enim rẽ Senatus putauit,quã cognitioni ſuæ reſeruaret,ne magiſtratus inferioris faciliùs circumuenta religio iniuriæ ac querelæ materiã daret ſi aut iniqua cõceſſione priuati noſtratis vtilitas, adcóque Principis noſtri dignitas læderetur,1 aut extranei magiſtratus autoritas cum ſupplicatione coniuncta temerè neglecta videretur,2 ſoli Gaiorum iuridico ex priuilegio conceſſum erat, vt de huiuſmodi ſupplicationis æquitate poſſit ipſe cognoſcere, nec cogatur ad Senatum referre.3 Quod ad Sebuſianorum quoque iudicem, quo tempore Sereniſſimi Ducis & Senatus noſtri ditioni & iuriſdictioni ſubiecti erant,manifeſta æquitatis ratione porrigendum videbatur, ne ſi Lugdunenſes, Matiſconenſes cæteríque viciniores Galliarum magiſtratus qui Pariſienſem Curiam pro ſuprema venerantur, par pari referre vellent,4 noſtros in eam neceſſitatem conicerent vt Lutetiam vſque proficiſcendum haberent ad exequendi licentiam ab ampliſſimo ordine impetrandam. Illis tamẽ hactenus duntaxat Senatus noſter indulgebat, vt ſi liberas quas vocant rogatorias à Pariſienſi Curia proferrẽt,quibus generaliter,vt fieri ſolet, magiſtratus omnes ad quos res pertinebit rogati proponerentur,5 nec aliud quicquam obſtaret, non denegaret audito eo cuius intereſſet,6 peritam exequendi facultatem, quam alioqui non niſi nominatim, vt par eſt, rogatus permittere ſolet;7 ſed ita vt executio per apparitores noſtros omnino fieret,8 nec vllo caſu eum qui ex noſtris ſit aut qui pro bonis in prouincia noſtra ſitis conuenitur, ad litem extra prouinciæ fines ſuſcipiendam compelli pateretur. 9 *Sine die.*

1. Neceſſariam enim eſſe hoc caſu rogationem iam diximus *Deſin.praced.*

2. Tanquam qui ſit ſupremus in tota prouincia magiſtratus *arg.l.à Diuo Pio* 15.§ *ſententiam D.de re iudic.*

3. Læſi enim videretur ſi non eſſet ſpecialiter rogatus Senatus qui Principis vice fungitur.Itémque ſi de executione tractaretur eius ſententiæ quæ fortaſſis læderet Principis dignitatem vel vtilitatem.

4. Quod ne fiat intereſt reipublicæ vt dixi *Deſin. praced. num* 4.

5. Idque ex compacto inito cum Geneuatibus & Bernenſibus quibus finitima hæc Gaiorum prouincia eſt.

6. Quod vtique pro ſuo iure facere poſſent nec iniuſtè *l.* 4. *& tot tit. D.quod quiſque iur.*

7. Nec enim Curia Pariſienſis ſolet magiſtratum quenquam rogare ſpecialiter.

8. Nec enim quicquam inaudito eo conſtituendum eſt *l.nam ita* 39. *D de adopt.l de vno quoque* 47. *D de re iudic.*

9. Quaſi qui negligi videatur ſi non ſpecialiter rogetur *arg.l.item apud Labeonem* 15.§. *hoc edictum De iniur.*

10. Vt ſcilicet appareat ex autoritate ac imperio Senatus rem agi.

11. Quod pragmatici noſtri dicunt *ſans diſtraction.* Nec enim niſi cum hac adiectione procurator generalis conſentire ſolet executioni literarum ab extraneo magiſtratu quiſquis ille ſit conceſſarum.

DEFINITIO III.

Error expreſſus in die ſententiæ executioni mandatæ non vitiat executionem ſi modò conſtet de quia ſententia actum ſit.

NOn eò minùs valet iudicati executio, quòd per errorem alius ſententiæ dies expreſſus eſt quam qui exprimi debuit, ſi modò ex litigatorum perſonis & petitæ rei demonſtratione conſtet de qua ſentẽtia victor ſenſerit.1 Veritas enim rerum,erroribus geſtorum non vitiatur.2 *Ita Senatus* Prid.Id.Nouembr. 1588. in publico auditorio.

1. Sufficit enim vt conſtet de corpore *l. quoties* 9.*D. de bered.inſtit.l.ſi librarius* 92. *cum ibi not. De reg. iur.l. errore* 7. *C.de teſtam.*

2. *l.illicitas* 6.§.*veritat D.de offic præſid.*

DEFINITIO IV.

Vna executio non impedit aliam quandiu non eſt ſatisfactum creditori. Annotationis tamen poteſtas extinguitur ſi rei perſona capta ſit.

VNa executio non impedit aliam ſi ex priore non ſit ſatisfactum creditori.1 Cui nimirum permittendum eſt,vt quibus poteſt modis dummodo licitis & honeſtis ad ſuum commodum perueniat. 2 Itaque cùm debitor quidam, cuius bona ex iudicato pignori capta fuerant, iuſſu iudicis 3 prehenſus eſſet detruſúſque in carceres, & à poſteriori executione tanquam iniurioſa prouocaſſet, placuit non ſatis inſtam eum appellandi cauſam habere, ac ni ſolueret, vtriuſque executionis damnum pati debere. 4 Planè ſi bonorum annotatio aduerſus reum criminis cõtumacẽ ſolito iudiciorũ ordine facta ſit, 5 íſque poſtcà ſui copiam faciat, paratúſque ſit ſe defendere, placet annotationis poteſtatem extingui, omniáque bona ei reſtitui cuius perſona capta ſit, 6 cùm ſola ipſius contumacia & abſentia cauſam dediſſet annotationi.7 *Ita Senatus* in cauſa N. De pinard contra Claudium Theuenin 14. Cal. Decembr.1588.

1. Ita tamen vt creditor proteſtetur nolle ſe ex omnibus executionibus niſi ſemel ſuum conſequi *l.* 1. *quia autem D. quod legat.*Iaſ.*in l.nulli num.*8.*C.de iudic.*

2. *l.creditoris* 8.*D.de diſtract.pignor.l.eſt in arbitrio* 14.*C.de obl.& action.*

3 Alioqui non poſſet executio fieri in perſonam debitoris vt dicemus *ſeq. Deſin.*

4. Si enim debet imputare cur non ſoluat quod debet,cùm vnica ſolutione poſſit ſe ab vtriuſque executionis incommodo liberare *l.in numerationibus* 44. *D.de ſolut.& liber.*

5. *Ex tit.*

5. *Ex tit. De requir. vel absent. damnand.*
6. *l. vlt. D. il. tit.*
7. *l. 1. eod.* Vt scilicet cessante causa cesset effectus *cap. cùm cessante Extr. de apellat.*

DEFINITIO V.

Bona condemnati non sunt ex iudicato nec pro iudicato obligata quousque in iudicati executione capiantur iudice ita mandante generalibus verbis. Vt verò etiam persona capi possit, speciali iussa opus est.

QVæ ex iudicato nascitur actio in personã est,1 nec taciti pignoris habet priuilegium.2 Itaque non aliter condemnati bona pignori capi poterunt, quàm si condemnato intra statutũ 3 tempus non satisfaciente hoc ipsum iudex statuat. Statuisse tamen intelligitur non si solùm pronunciauerit deberi, & quod est consequens debitorem condemnauerit ad solutionem,4 sed & si iusserit vt quibuscunque licitis modis & rationibus debitor ad solutionem vrgeretur. Licita enim solitáque illa exsequendi ratio est vt condemnati bona etiam quæ ante obligata non fuerint pignori capiantur:5 adeóque non seruato illo iuris ordine vt à mobilibus incipi oporteat.6 Est namque in victoris arbitrio qua in re pignus sibi velit acquirere,7 quãuis propria autoritate nihil ille sibi vindicare debeat, sed per apparitorem omnia facere iudicis mandata exequentem.8 An ergo illud etiam petere ab appatitore poterit, vt condemnati persona in carceres detrudatur? Minimè verò, nisi ex eo contractu secuta sit condemnatio quo nõ tantùm bona sua sed seipsum quoque debitor pignoti obligauerat,9 aut nisi iudex iusta aliqua de causa idipsum permiserit,10 Alioqui iniurioſa est executio, & à qua iustè prouocari potest.11 *Ita Senatus* pro Iacobo Butauand contra D. de la Serrà 5. Non. Aug. 1591. Iunge SC. 15 inf. & SC. 9. infr. de pignor.

1. *l. actori 8. C. de reb. credit. & iureiur.*
2. Quod non nisi quibusdam causis conceditur *l. 1. & tot. tit. In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. D. & C.*
3. Aut à iure quod est quadrimestre *l. 2. & vlt. C. de vsur. rei iudic. aut à iudice quod est arbitrarium hodie.*
4. Quoniam qui vult antecedens vult etiam necessarium consequens *vulg. iurib. l. à Diuo Pio 15. D. de re iudicat.*
5. Cùm pignus ipsum iudiciale per capionem constituatur *d. l. à Diuo Pio l. 1. & tot. tit. C. si in caus. iudicat. pign. capt. sit.*
6. Qui iuris ordo præscriptus est *in d. l. à Diuo Pio. §. in venditione.*
7. *l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*
8. Ne alioqui sibi ius dicere videatur *l. miles 6. §. qui iudicati D. de re iudic. l. 1. D. quod legat. d. l. à Diuo Pio l. non est singulis 186. de reg. iur.*
9. Etsi enim nouatio fit ex iudicato *l. vlt. C. de vsur. rei iudic.* nunquam tamen ea nouatio facit deteriorem victoris condicionem *l. aliam 29. D. de nouat. l. euidenter 16. D. de except. rei iudic. l. non solet 86. de reg. iur.*
10. Iussus enim iudicis pro iure est *l. non videntur 67. §. eod. tit.* Non deberet autem iudex hoc permittere nisi in subsidium si aliunde & ex bonis satisfieri victori non posset, vt tractant nostri *ad l. nemo potest 55. de leg. 1.* Alio tamẽ iure vtimur propter calumnias & tergiuersationes quibus passim vtuntur debitores ad impediendas executiones quæ fiunt super bonis. Vide Papiens. *in form. execut. sentent. diffin. num. 21. & seqq.*
11. Cùm neque possit fieri ex iuris ratione vt quis expressa conuentione corpus suum pignori obliget, cùm nemo sit dominus membrorum suorum *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.* nemo autem possit pignus constituere nisi qui dominus sit rei quam vult obligare *l. & qua nondum 15. §. quod dicitur D. de pignor. l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.* Vide DD. *ad l. ob as. C. de oblig. & action.*

DEFINITIO VI.

Quod in executione iudicati per condemnatum ante omnia fieri debuit si per eius tergiuersationem factum non sit, an & quatenus pro facto haberi debeat.

QVi iudicati executionẽ priùs petere non potest quàm aliquid factum sit quod aduersarij sumptibus & diligentia expediri oporteat, post moram in eo faciendo contractam ab aduersario, paratam habet actionem acsi iam factum esset quod per condemnatum stat ne factum sit.1 Hac enim ratione frustrantium tergiuersationem coerceri meritò placuit.2 Nec quicquam in eo fit contra rei iudicatæ autoritatem: cùm euidenter iniquissimum sit prodesse rem iudicatam ei qui ex parte sua non satisfecerit iudicato,3 æquúmque sit ex contrario condicionem pro impleta haberi quæ per frustratorem impleri debuit. 4 Sanè si quod aduersarius præstare debuit versetur circa rem cuius debitor sit is qui iudicati executionem postulat, vt puta si liquidandum fuit quid & quantum esset in augmento monetæ per victorẽ restituendæ, aut in detractionibus faciendis ex fideicommisso quod victori adiudicatum sit, non vsque adeò proderit victori mora condemnati vt pro debitore non habeatur qui verè debitor manet. 5 Quid ergo? Liberabitur victor satisdando eius rei nomine, quam si mora nulla per aduersarium facta esset, soluere ante omnia debuisset. 6 *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre & Dominæ Margaretæ de la Chambre eius amitæ 9. Cal. Decembr. 1588. Iunge Defin. 12. infr.

1. *Ex reg. l. in omnibus causis 39. l. in iure ciuili 161. de reg. iur. l. iure ciuili 24. de condic. & demonstr.*
2. Ne alioqui sit in potestate condemnati facere vt nunquã conueniri possit *l. 2. §. Scaeuola de eo quod cert. loc. l. solemus 61. D. de iudic. l. inter stipulantem 83. §. 1. de verb. oblig.*
3. *l. si iudex circumuenta 42. D. de minor.* iunct. *l. Iulianus 13. §. offerri D. de action. empt.*
4. *d. l. iure ciuili 24. de condic. & demonstr. l. in iure ciuili 161. de reg. iur. l. in executione 85. §. vlt. de verb. oblig.*
5. Nemo enim ob solam aduersarij moram desinit esse debitor quandiu non intercidit quod debetur *l. si ex legati 23. D. de verb. oblig.* pecunia autem in genere debita non potest perire *l. incendium 11. C. si cert. pet.*
6. Vt ita satisdatio sit quodammodo vice solutionis & satisfactionis, quod vtique regulariter non ita est *l. quòd si non soluere 10. D. de pignor. act. l. item liberatur 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.* Iunge *l. statuliber rationem 5. §. 1. D. de statulib.*

DEFINITIO VII.

Iudicati executio potest fieri etiam contra singularem successorem qui successerit in ius condemnati, adeóque in eum qui emit lite pendente.

ALienatare cuius nomine ad certam præstationem annuam venditor fuerat condemnatus, iudicati executio fieri potest etiam contra emptorem aliúmve singularem possessorem.1 Quidni verò? Cùm & si ante rem iudicatam litéque adhuc pendente facta esset alienatio,2 nõ ideò minùs iudicati executionẽ pati cogeretur is, qui litepẽdente emisset. 3 Quare non est quod quis hîc obiiciat personalem obligationem, qualis illa est quæ ex iudicato nascitur, 4 in singularem successorem trãsire non solere. 5 Id enim tum obtinet cùm in personam purè actum est, non item cùm eius rei nomine quæ iudicati exequendi tempore alienata reperitur: 6 ne alioqui eueniat vt victoris durior cõdicio fiat per factam se inscio alienationem. 7 *Ita Senatus* pro D. Episcopo Matisconensi contra D. d'Vrfé Marchionem de Paugé in secreto auditorio 9. Cal. Decembr. 1588.

1. Boer. *quæst. 182. num. 48. & seqq.* Ias. *in l. quadam 9. §. nihil interest versic. quarto ponderat D. de edend.* Text. est *in l. si à te 9. §. vlt. l. exceptio 28. cum l. seq. §. vlt. D. de except. rei iudic.*
2. Siue per litem facta esset res litigiosa siue non, vt notat *in Auth. litigiosa C. de litigios.*
3. *l. 1. & 2. C. eod. tit. De litigios.*
4. Vt dixi *Defin. 5. supr. ex l. actori 8. C. de reb. credit.*
5. *l. vlt. §. 1. D. de contr. empt. l. 1. §. si heres D. ad SC. Trebell.*
6. Cùm non possit alienatio fieri nisi cum sua causa *l. alienatio 67. de contr. empt.*
7. Quod permitti nunquam debet *l. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

Pro iniurioſa executione non tantùm is qui eam fieri curauit condemnandus eſt ſed etiam ipſe executor ſi ſit in dolo.

SI apparitor ad exequendum datus perperam exequatur, eóque nomine is qui iudicatum fieri poſtulat condemnandus ſit in id omne quod intereſt debitoris, 1 non ideò liberatur apparitor quin mulctam pendere debeat, non tantùm fiſco, 2 ſed etiam ei qui iniurioſam executionem paſſus eſt, ſi modò quod in officio deliquit tale ſit vt non culpam duntaxat, ſed etiã dolum præ ſe ferat. 3 Neque enim delicti pœna commune quicquam habet cum rei perſecutione. 4 *Ita Senatus* contra Clementem Auguſtard 6. Id. Decembr. 1588. Iunge Defin. 4. infr. De iniur.

1. Quia ſcilicet factum executoris eſt factum partis *l. ſi ob cauſam 13. C. de ouict. l. 1. & 2. C. ſi in cauſ iudic. pign. capt. ſit.*

2. Intereſt enim publicè vindicari crimina omnia. Sed ea præſertim quæ ſub prætextu officij publici fiunt *l. prohibitum vbi not. C. de iur. fiſc. l. Diuus 6. §. vlt. de cuſtod. & exhib. reor.*

3. Nam nec magiſtratibus ipſis licet aliquid iniuriosè facere *l. nec magiſtratibus 32. D. de iniur.*

4. *l. Papinianus 20. D. de minor. l. ſi pro fure 7. §. 1. D. de condict. furt.*

DEFINITIO IX.

Executor merus nullam habet cauſæ cognitionem. In Senatore ſecus eſt. Et quid ſi is qui ex inſtrumento authentico & guarentigiato conuenitur proferat apocham ſide publica ſubnixam ad probandam ſolutionem.

MErus executor nullas omnino admittere poteſt exceptiones: 1 nec ſi iam factæ ſolutionis inſtrumentum publicum & authenticum proferat is qui fuit condemnatus: 2 tametſi verum ſit etiam in executione iudicati ſolutionem obici poſſe vt & cæteras exceptiones quæ non impugnant iudicatum. 3 Nam apud iudicem opponi eiuſmodi exceptiones debent, non apud executorem, qui cauſæ cognitionem nullam habet. 4 Ergo ſi iudex ipſe ſententiam ſuam exequatur, aut alius à iudice datus executor quem mixtum vocãt, quales ſunt Senatores quibus Senatuſconſultorum executio à Senatu mandatur, aliud erit, 5 hactenúſque admittendæ erunt exceptiones iſtæ de quibus in promptu appareat, 6 non vt ſuper iis ex tempore pronuncietur, ſed vt tantiſper iudicati executio differatur. 7 At ſi præciſa executio facienda ſit ex eo diplomate quod De debitis appellamus, neque executor neque iudex quiſquam remorari eam poteſt prætextu inſtrumenti cuiuſlibet quantumuis publici & authentici, 8 ſiue ex eo inſtrumẽto ſolutũ debitum ſiue in lõgiorem diẽ prorogatã ſolutionẽ fuiſſe probetur. 9 Nihil enim inaudita parte conſtituendum eſt, 10 ſatíſque debitori in eo cautum eſt, quòd ſi indebitè quid exactum erit, condemnabitur poſtmodum creditor in id omne quod intererit debitoris. 11 Atqui inquies, diploma illud inaudita parte conceditur. Fateor, quoniam inſtrumentum publicum & vt vocant guarentigiatum habet ex ſe vim ſententiæ & condemnationis. 12 Sed & Principis poteſtas & autoritas in eo verſatur ſibíque imputare debitor debet cur non ipſi inſtrumento debiti inſeri curauerit ſcripturã ſolutionis aut datæ prorogationis. 13 Sanè ſi præciſa illa executio fiat mandante iudice, poteſt idem iudex cui apocha ſolenni inſtrumento conſcripta exhibetur iubere vocari ad ſe creditorẽ, atque interim inhibere executionem, licèt creditori ſatisdationis onus vt fieri ſolet iniunctum proponatur, ne debitori fiat iniuria ſi ab eo interim bis idem exigatur. Planè ſatisdare ipſe debet de ſoluendo, ſi fortè adhuc debere eum tandem apparebit. 17. Cal. Ian. 1589.

1. Quia nullam habet cauſæ cognitionem vt ſequitur in Definit. Guid. Pap. *quæſt. 70. l. ſi vt proponis 6. C. hoc tit.*

2. Per quod inſtrumentum probatur ſolutio *l. pecunia ſoluta 14. C. de ſolut.*

3. *l. cùm miſti 16. §. 1. D. de compenſ. l. ſant qui 16. & ſeqq. D. de re iudic.*

4. Omnes enim exceptiones cùm dentur ex æquitate, ſunt examinandæ cauſa cognita *l. militis 36. §. veteranus D. de re. iud. l. mulier. l. qui liberos 11. §. vlt. de bonor. poſſ. ſecund. tabul.*

5. Guid. Pap. *dict. quæſt. 70.*

6. Nam ſi altiorem requirant indaginem aliud eſt *l. illa à quo 13. §. 1. ad SC. Trebell. l. 3. in princip. vt in poſſ. leg.*

7. Melius enim eſt intacta cuiuſque iura ſeruari quàm poſt vulnerata in cauſam remedium quæri *l. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

8. Nec enim beneficij principalis autoritas hoc patitur.

9. Quo poſteriore caſu perinde inhibenda eſt executio ac ſi ſolutio facta eſſet *l. 4. §. vlt. l. qui in ſuturum 57. D. de pact.*

10. *l. ac vnoquoque 47. de re iudic.*

11. Hæc tamen ratio ſola non ſufficeret *l. 3. D. de compenſ. l. nemo ideò 171. de regul. iur.*

12. Eo ſcilicet iure quo vtimur non ex ratione iuris communis *l. 1. vbi not. C. hoc tit.*

13. Quo caſu eadem charta probaret & contractum debitum & ſolutum.

DEFINITIO X.

Non poteſt fieri executio ſententiæ quandiu non conſtat quid veniat in condemnationem.

SEntentiæ, quæ tranſiit in rem iudicatam, nulla fieri poteſt executio, quouſque pronunciatum ſit quid & quantum veniat in condemnationem, ſi fortè per ſententiam priorem id exprimi nondum potuit, aut cùm poſſet, expreſſum tamen non fuit. 1 Fieri tamen poteſt vt hereditatem Titij tuam eſſe appareat, nec dum tamen conſtet quidnam ſit in hereditate: Quo caſu nemo dixerit ob id ſolum quòd pronunciatum ſit hereditatem tuam eſſe, permitti debere tibi vt ex cauſa iudicati vel hanc rem vel illam vindices priuſquàm compertum ſit eſſe hereditariã. 2 Idem eſt ſi quid aliud ſit quod impediat ne certa vlla executio fieri adhuc poſſit. Itaque ſi eiuſmodi ſententiæ exequendæ facultatem præmaturæ petitam iudex victori denegauerit, placet nullam ab ea denegatione appellandi cauſam habere cũ qui repulſam paſſus eſt: 4 multò minùs verò audiendum ſi tãquam à denegata iuſtitia velit appellare. 5 Aliud erit ſi in pignoris poſſeſſionem mitti quis iuſſus ſit pro debito, de cuius tota quantitate non appareat. Sufficiet enim cõſtare aliquid vel minimum deberi, cùm pignoris ius indiuiduum eſſe non ambigatur. 6 *Ita Senatus* extempore 5. Cal. Febr. 1589.

1. Poteſt enim ſententia quidem ipſa eſſe incerta ſed non executio ſententiæ *l. 1. 2. & 3. cùm ibi not. C. de ſentent. quæ ſine cert. quant. profert.*

2. Nihil ſiquidem vetat vtrumque verum eſſe, ſcilicet hereditatem ad te pertinere, & tamen rem illam de qua quæritur non eſſe hereditariam. Nec probat hoc eſſe quod ab hoc contingit abeſſe *vulg. l. neque natales C. de probat. l. non hoc 4. C. vnde legit. l. inquiſitio 18. C. de ſolut.*

3. Executionis enim actus ſemper vnicus & indiuiduus eſt ideóque nec poſſet pro parte valere executio, & pro parte non valere, quod in ſententia non ſemper idem eſt *l. etiam 29 §. 1. D. de minor.* licèt videatur obſtare *l. in hoc iudicio 27. D. famil. erciſc.* Vide quæ ſcripſi *in Rationalibus ad dict. l. etiam.*

4. Eſſet enim hoc incipere ab executione quod ferendũ non eſt *l. 1. C. hoc tit.*

5. Non enim iuſtitiam denegare videri poteſt qui petitam rem iniuſtam iuſtè denegat.

6. *l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. in executione 85. § pen. D. de verb. oblig. l. quandiu 6. C. de diſtr. pignor. l. 2. C. de debit. vendit. pignor. imped. non poſſ.*

DEFINITIO XI.

Non facilè danda eſt actio victori contra executorem iudicati quamuis emptores qui præſenti pecunia emere debuerant facti ſint non ſoluendo.

SI in executione iudicati iudex bona hereditaria distrahi iusserit vt ex precio satisfieret ex ordine creditoribus, in eámque rem precia quæ ex venditionibus redigerétur deponi præceperit, vt moris est, penes magistratum municipalem, 1 per quem postmodum distributio solutióque fieret iuxta eam formam quæ per sententiam præscripta esset, Magistratus verò postulante herede qui beneficium legis & inuentarij implorauerat eodémque creditore, curauerit vt bona sub hasta venderentur, nec tamẽ vt fieri oportuit præsenti pecunia. 2 Placuit nullam aduersus ipsum actionem eo nomine competere, 3 licèt emptores facti sint, aut iam tum fuerint non soluendo, Propterea quòd multò æquius sit imputari heredi cur venditionibus nõ interfuerit, impeditурus ne quisquam ademptionem admitteretur nisi qui vel soluendo esset vel præsentem pecuniam numeraret, quàm executori damnosum esse officium suum; 4 Præsertim cùm neque actionẽ vllam de precio contra emptores habere potuerit quam heres ipse paratam semper habuit. 5 Neque enim qui solutionem accipere iussus est exigere quoque iussus videtur. 6 Planè si ex posterioribus creditoribus quidam emerint, & precium quod ex præcepto iudicis executori soluendum erat vt posteà creditoribus ex ordine distribueretur soluerint aliis creditoribus, licèt herede ipso anterioribus, verius est non esse illos liberatos quominùs postulante herede alióve quolibet creditore cuius interfit, cogantur iterum executori soluere 7 quoniam sententia, vt dici solet, stricti iuris est, cui proinde omnimodo & in forma quod aiunt specifica satisfieri oportet: 8 Maximè cùm & heredis & alterius cuiuslibet creditoris permultum interfit ne pro consequendo debito in varias litigatorum personas distrahatur. 9 *Ita Senatus* ex tempore pro Annemondo de Costa contra Ioannam Gentil Mense Ianuarij 1589. & pro dicta Ioanna contra Baltazardum Gentil 8. Id. Mart. 1589.

1. Castellanum & Cutialem hodie vulgò vocant.
2. Debet enim pignorum venditio, quæ fit in executionem iudicati fieri ptæsenti pecunia *l. à Diuo Pio* 15. *§. sed si emptor D. de re iudic.*
3. *d. §. sed si emptor vers. maximè cùm nec habeat*, licèt eum locum aliter intelligat Bartolus & malè vt scripsi in libris Coniecturarum.
4. *l. videlicet* 29. D. *ex quib. caus. maior. l. sed si quis ex signatoribus* 7. *D. de testam. quem. aper.*
5. Non enim potest imputari ei qui agere non potuit eur non egerit, quamuis debitor interim factus sit non soluendo *l. siquid possessor* 31 *§. penult. D. de petit. hered.*
6. Cùm multò sit facilius habere ius accipiendæ solutionis quàm exigendæ *l. si cui reliq.* 10. *l. si debitorem* 21. *l. non idèo* 25. *D. de nouat. l. quod stipulatus* 10. *D. de solut.*
7. Sibi enim debet imputare qui malè soluit, & contra formam à iudice præscriptam.
8. *l. 1. C. si plur. una sentent. eidem damn. sint.*
9. *l. & ancillarum* 27. *§. vlt. D. de pecul.*

DEFINITIO XII.

Impensarum nomine in alienam rem bona fide factarum competit retentio in executione iudicati quamuis nihil de eo in sententia dictum sit.

BOnæ fidei possessore, qui multas in fundum alienum impensas vtiles fecerat, ad fundi restitutionem condemnato, si de impẽsarum iure nihil pronunciatum fuit, 1 habenda erit earum ratio in executione iudicati, vt eo nomine possessor habeat retentionem: 2 Si non stet per eum, quominùs statim æstimentur, & soluantur. Nam si quid ab eo fiat frustrandæ executionis gratiâ, victorem interea in fundi possessionem mitti oportebit, 3 priùs tamen præstita satisdatione de soluendo. Quanti eas impensas esse ex postfacto apparebit, 4 *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel Aduocati & heredum Petri Bonaud procuratoris 9. Cal. Aug. 1591. Iunge Defin. 6. supr.

1. Aliud enim erit si de iis siue iustè siue iniustè pronunciatum sit, quia tunc omnimodo standum est rei iudicatæ *l. si autem* 8. *§. si quocunque modo D. de negot. gest. l. quod in diem* 7. *§.* 1. *D. de compens.*
2. *l. Sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindic.* Ne scilicet petitor ex aliena iactura locupletetur *l. planè* 38. D. *de petit. hered. l. heres* 21. D. *ad SC. Trebell.*
3. Ne alioqui sit in potestate cõdemnati vt impediat executionem rei iudicatæ per suam frustrationem *arg. l. si solemus* 61. D. *de iudic.* Neminí enim debet frustratio sua prodesse *l. hominem* 37. D. *mandat.*
4. Remedium enim satisdationis præsentissimum & optimum est pro debitis non liquidis *l. statuliber rationem* 5. D. *de statulib.*

DEFINITIO XIII.

Executio à qua prouocatum est non priuat possessorem sua possessione.

SI aduersus quem in executione iudicati capta sunt pignora, 1 si ab executore appellauerit, potest pendente causa appellationis pignorum possessionem retinere, éaque sibi habere, nec idcirco quicquam facere videbitur in præiudicium executionis. 2 Appellatio enim sicut extinguit iudicatum, ita executionis vim, & potestatem: 3 Satisque victori esse debet, quòd appellatione iniusta quandocumque pronunciata, cogetur appellans in eum ipsum statum rem restituere, in quo erat tempore interpositæ appellationis vt executio peragi possit. 4 *Ita Senatus* in causa D. Senatoris de la Roche nunc in suprema Rationaliũ Curia Primarij Præsidis meritissimi, & N. Ioannis Bay 6. Id. Maij 1591.

1. Qui solennis mos est exequendi iudicati *l. 2. l. vlt. & pass. C. hoc tit.*
2. Quamuis enim ab executore non possit appellari nisi cùm excessit fines mandati *l. 5. C. quod appell. non recip. l. 4. D. de appellat.* non tamen executoris ea cognitio est sed superioris ex cuius autoritate fit executio *l. 1. D. quis à quo appell.*
3. *l. furti* 6. *§. 1. D. de his qui notant. infam. l. 1. §. vlt. D. ad SC Turpill.*
4. Nec enim appellatio iniusta damnum vllum aduersario afferre debet *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. negotiorum* 24. *D. de appell. l. vlt. D. de re iudic. l. si longis* 7. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Excommunicationis sententia secum trahit executionem siue iusta sit, siue iniusta.

SEntentia excommunicationis trahit secum suam executionem, etiamsi ab ea prouocatum sit, 1 adeò vt nec alia opus sit executione. 2 Indéque est, quod dici solet, excommunicationis sententiam cauendam esse & formidandam siue iusta sit, siue iniusta. *Ita tractatum est* 4. Cal. Iunij 1591.

1. *Cap. pastoralis §. vlt. Extr. de appellat.*
2. Cùm executio semel facta magis fieri non possit. Et sicuti factum pro infecto haberi non potest, ita nec actum agere vnquam oportet.

DEFINITIO XV.

Violenta & iniuria executio quænam sit, & an executori iniurioso possit de facto resisti.

VIolenta & iniurioſa executio est si non patente eo aduersus quem exequendum fuit, executor fores effregerit, aut muros conscenderit; vt in aream descenderet, fores postmodum aperturus. 1 Expectandum enim est vt propter contumaciam parére nolentis, iudex, cuius autoritas læsa est, præcipiat, iis quoque insolitis modis fieri executionem. 2 Iniurioſa quoque executio est quæ fit aduersus non debentem; 3 licèt pro pecunia quã alius debeat, Vt pura pro debito vniuersitatis aduersus vnum ex vniuersitate qui nec Syndicus sit, nec vllam habeat administrationẽ; siue virilem is portionẽ suam iam solutã

sue non. 4 Priùs enim agendum est contra Syndicum, 5 ad cuius officium pertinet curare vt pro exsoluendo debito contributio inter omnes fiat. 6 Porrò quoties eiusmodi violenta & iniuriosa executio facta est non solùm id omne debet restitui quod malè captum & ablatum fuit, 7 sed etiam habenda ratio est eius quod interest, 8 ita tamen vt pro eo taxando ne noua inde lis oriatur certæ summæ fiat condemnatio. 9 Sed & illud constat, executori de facto, vt aiunt, id est extra mãdatum iudicis aut quod penè idem est contra mandatum exequenti, de facto quoque impunè resisti posse: 10 quanquam & ciuilius & tutius fuerit de executoris iniuria conqueri apud iudicem, ne qua tumultus detur occasio, 11 indéque fiat vt defensio quæ primùm honesta & licita fuit, facilè declinet in iniuriam. 12 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 4. De iniur.

1. Cum domus sit & esse debeat tutissimum cuiusque refugium *l. plerique* 19. *D. de in ius vocand.*

2. Permittere enim iudex debet etiam iis solitos exequendi modos si per condemnati dolum & cõtumaciam soliti non sufficiunt *l. ordo* 3. *C. hoc tit.* Ergo iudicis partes sibi vindicat executor qui sine iudicis mandato facit propria autoritate quod iudex præcipere deberet *l. si vt proponis* 6. *eod. l. si iniuria* 20. *D. de iniur.*

3. *l. iniuriarum* 13. §. *si quis per iniuriam D. de iniur.* Idem est si debitor quidem verus sit sed tamen paratus soluere *l. si creditor* 19. *eod. l. si verò* 5. §. 1. *D. qui satisd. cog.*

4. Nec enim singuli de vniuersitate intelliguntur debere quod ipsa vniuersitas debet *l. sicut* 7. §. 1. D. *quod cuiusque vniuers. nom. l. vnic. C. vt null. ex vican. lib.* 11. *tit.* 56.

5. *l.* 2. *& sequentib. eod. tit.*

6. Guid. Pap. *quæst.* 87. *num.* 4.

7. Nec enim quod per vim & iniuriam factum est ratum haberi vnquam debet *l. si mulier* 21. §. 1. *D. quod met. caus.* ne iniuriarum occasio inde nascatur vnde iura proficiscuntur *l. meminerint C. vnde vi.*

8. Condemnatione scilicet facienda arbitrio & æstimatione iudicis *l. constitutionibus* 37. §. 1. *D. de iniur.*

9. Ex consilio Iureconsulti *in l. vlt. D. de prætor. stipul.* quia quatenus cuiusque interest in facto non in iure consistit *l. quatenus* 24. *de regul. iur.*

10. *l. contra nostra* 5. *C. de execut. & exactor. lib.* 12. *tit.* 61. iunct. *l. prohibitum* 5. *C. de iur. fisc. lib.* 10.

11. *l. non est singulis* 186. *de reg. iur. l.* 4. 3. *C. de pignor.*

12. Quia omnis licita defensio requirit moderationem inculpatæ tutelæ *l.* 1. *C. vnde vi.*

DEFINITIO XVI.

Syndicus pro debito vniuersitatis potest ex iudicato detrudi in carceres post neglectum præceptum iudicis.

SYndicus ad certam pecuniæ quantitatem vniuersitatis nomine condemnatus, si intra dilationes quas ci duas aut ad summum tres arbitrio iudicis in eam rem ante omnia dari oportet, 1 non satisfecerit, perinde extrudi potest in carceres ita iubente iudice de cuius iudicato exequendo agitur, 2 atque si proprio nomine condemnatus fuisset. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scilicet interim curet fieri distributionem & contributionem debiti inter municipes secundùm id quod diximus *Defin. præced. num.* 6. ex Guid. Pap. *quæst.* 87. *num.* 4.

2. Nec enim sine iussu iudicis potest in iudicati executione detrudi quisquam in carceres, vt dixi *Defin.* 5. *supr.*

3. Quia licèt pro alieno debito id fiat, propria tamen Syndici culpa & negligentia punitur, qui totam diligentiam in ea re præstare debet; Ita tamen vt aduersus vniuersitatem habitus sit regressum quia vniuersitatis non Syndici proprium debitum est. Iunge *Defin.* 1. *infr. quib. res iudic. non nocet.*

DEFINITIO XVII.

Pignora capta in executione iudicati prouisionalis reuocantur post reuocatam prouisionalem sententiam si possideantur ab aduersario non etiam si empta sint ab extraneo.

VErum est quod dici solet prouisionalem sententiam nunquam transire in rem iudicatam, 1 cùm ab eodem iudice quãdocunque per diffinitiuam reuocari possit, 2 obidque vix est vt sententiæ nomen mereatur, licet quamdiu reuocata non est teneat, 4 nec nisi per diffinitiuam sententiam reuocari queat. 5 Inde fit vt si qua pignora in eiusmodi sententiæ executione capta sint, quæ cùm sub hasta venderentur, nec alium emptorem inuenirent, victori ipsi addicta fuerint, 6 frustra subhastationibus quasi ritè & solenniter factis decretum iudicis adhibeatur, cuius alioqui interpositio si diffinitiua sententia fuisset, maximæ foret vtilitatis. 7 Reuocata enim prouisionali sententia pignora quoque licèt distracta perinde à victore victo reddi necesse est, acsi nulla sententia præcessisset. 8 Non idem erit si extraneus pignora emisse proponatur. Valet enim venditio irreuocabiliter, licet ex postfacto contingat fiduciariam illam adiudicationem reuocari, 9 salua supremo victori actione in id omne quod sua interfuerit aduersus condemnatum. Meliorem enim hac parte condicionẽ extranei esse æquum est quàm aduersarij: cùm extraneus nõ accessurus fuerit ad emptionem, si iudicati autoritatem minus ratam fore credidisset. 10 Quid enim eius interest an prouisionalis, an diffinitiua sententia præcesserit, dummodò iubente iudice publica pignoris distractio fiat? 11 At verò cùm idem ille qui tenetur in id quod victoris interest, pignora possideat, cur non ea saltem restituat, quæ restituere potest? Vtique enim vel tanti saltem interest victoris. 12 Neque ob id solùm extranei iure censendus est quòd in vicem & locum extranei emptoris ad emptionem accesserit. 13 Nocere namque ei debet quòd tanquam creditor, eam distractionem iniustè fieri curauerit. 14 Nam & cùm secundus creditor vel fideiussor soluta priori creditori pecunia pignora susceperunt, dicimus saluum esse debitori aduersus eos ius offerendi, quod aduersus extraneum emptorẽ saluum non esset, tametsi emptionis titulo ea tenuerint. 15 Nimirum deterior secundi creditoris, & fideiussoris quàm extranei emptoris condicio est hoc ipso quo vel creditor aliquando vel fideiussor fuit. 16 *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Sept. 1592.

1. Quia si transiret in rem iudicatam reuocari nunquam posset cum res iudicata pro veritate habeatur *l. ingenuum* 25. *D. de stat. hom. l. res iudicata* 207. *de reg iur.*

2. *l. quod iussit* 14. *D. de re iudic.*

3. Sed potiùs interlocutionis *dict. l. quod iussit. & tot. tit. C. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

4. Quod enim reuocatum non est cur stare prohibeatur? *l. sancimus* 27. *C. de testam.*

5. Hoc enim est quod pragmatici dicunt *car sur cas n'a point de lieu.*

6. *Ex l.* 1. *& 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit l. cùm bona* 16. *D. de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l.* 1 *De priuileg. credit.*

7. Impedit enim ne possit exinde dubitari de iuribus subhastationum ac proinde ne illo prætextu dominium emptori possit auferri per ius offerendi.

8. *Vt in l. si cùm nulla* 58. *D. de re iudic.*

9. Alioqui nemo volet accedere ad emptionem rerum quæ distrahuntur in executione iudicati, nec si bona fide distrahantur *l. ait prætor* 7. *aliàs l. etsi sine* §. *quæsitum D. de minor.*

10. Nec debet decipi qui secutus est fidem hastæ publicæ *l. si hypothecas* 8. *C. de remiss. pignor l. quæcunque* 5. *C. de fid. & instr. hast. fisc. lib.* 10.

11. Nec enim venditio pignorum fit ad tempus, sed in perpetuum. Alioqui dominium non transferretur ex contractu temporali *l.* 1. vbi Cuiac. *D. de iur. dot.*

12. *l.* 1. *D. de act. empt. l. in interdicto* 6. *D. vnde vi.*

13. *l.* 2. *C. si in caus. iudic.*

14. Acsi pro debito missus duntaxat esset in possessionem vt *in l.* 3. *C. hoc tit.*

15. *l.* 2. *l. cùm secundus* 5. §. 1. *D. de distract. pignor.*

16. *l. mandatu* 59. §. 1. *D. mandat.* Nam sicut venditio illa quæ fit fideiussori vel secundo creditori necessitate iuris fieri solet, vt scriptum est *in d. l.* 2. ita & hæc quæ fit ipsi creditori nullo alio emptore existente fit ex necessitate *d. l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. d. l.* 3. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Allegatio subreptionis & obreptionis non potest remorari executio

*Executionem rerum à Senatu iudicatarum, Sed post fa-
ctam iudicati executionem reuocandum est a-
restum per viam supplicationis, & mul-
ctandus ille qui obrepsit
Senatui.*

SEnatusconsulta non eò minùs mandari debent exe-cutioni, quòd Senatui obreptum fuisse ex postfacto apparear. 1 Id namque rerum iudicatarum autoritas postulat, 2 quam inconcussam firmámque seruari ad publicam quoque vtilitatem pertinet. 3 Sed hoc ita tamen vt in solius condemnati perniciem & incommodum id fiat. Intercedere siquidem executioni potest quisquis non est condemnatus, siue procurator Principis ille sit, siue priuatus quilibet. 4 Sanè si circumuenta Senatus religio probetur, curandum erit vt post factam executionem iudicati ad suam æquitatem res reuocetur: 5 Proposita in eam rem ciuili supplicatione: 6 Adeóque mulctato eo qui obreptitij aut subreptitij Senatusconsulti autoritate in alterius dispendium abuti ausus est. 7 *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu contra D. du Chastelard 12. Cal. Sept. 1592.

1. Quamuis dici soleat, id quod per obreptionem factum est, pro inf. cto haberi debere *l. magis puto 5. § penult. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit 29. D. ad leg. Cornel. de falsi.*
2. *Arg. l. Diuus 33. D de re iudic.*
3. *l. seruo 65. § cùm prætor D ad SC. Trebell. cum similib.*
4. *Ex tit. C. res int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*
5. *Arg. l. maioribus 3. C. commun. vtriusque iudic. & d. l. Diuus.*
6. Cuius auxilium moribus nostris necessarium est aduersus senatusconsultum, vt dixi *Defin. 1. & pass. supr. De sentent. præf prætor.*
7. Id enim est quod sibi vult Callistratus *in d. l. Diuus* in iis verbis: *& rem seuerè vindica.*

DEFINITIO XIX.

*Pro expẽsis taxatis non potest quis detrudi in carceres, ni-
si specialiter idipsum à iudice manda-
tum sit.*

INferiorum iudicum mos est vt taxatione facta expensarum litis in quas alteruter collitigantium condẽnatus est, literas quas iniunctionales vocant, prius emittant quibus iubeatur tantùm condemnatus non etiam vrgeatur, vt intra breue tempus triduũ fortè 1 aut decendiũ expensas soluat. Quibus si non pareat aliæ literæ dẽtur, præcisas appellant, quarũ potestate, & pignora capi possint, & condemnatus detrudi in carceres. 2 Quid ergo si priorum autoritate cùm primo iussui iudicis condemnatus non paruisset in carceres detrusus sit? Visum est habere illum iustam appellandi causam, quasi fines mandati executor excesserit. 3 Etsi enim iubẽtis iudicis ea est autoritas vt parere illi sit necesse 4 speciali tamen mandato aut saltem generali opus est ad capienda pignora, 5 imò prorsus speciali vt persona ipsa pignoti capi possit: 6 Nec si iudex hoc tantùm præcepit, Impensas solui, debet executor continuò ad præcisam executionem decurrere. 7 Neque ad rem facit quod qui condemnatus est tanto plus impensarum nomine debiturus sit, si alias literas victor impetrare cogatur. Nam tanto æquius ferte victor debet, qui superuacuam impensam à condemnato sit repetiturus. 8 Quòd si fortè inutilis ei futurus sit regressus præ inopia debitoris, 9 humanius tamen & iustius est tam leuis impensæ iacturam eum pati, quàm eo prætextu induci vt à solito iudiciorum ritu vel tantillum discedatur. 10 Neque rursus mouere potest, quòd cùm de Senatusconsulti executione agitur eo iure vtimur, vt binis executorialibus quas dicunt opus non sit. Id enim ad Senatus autoritatem pertinet vt ei citiùs quàm inferioribus iudicibus pareatur. 11 Quam ob causam illud etiam obseruatur vt mandatum Senatus insertam habeat eã clausulam, *Mesmes par empriſonnement de la perſonne du condamné ſi meſtier eſt*, ita vt non possit dici executorem fines mandati excedere, qui ex eiusmodi mandato detrudit condemnatum in carceres. *Atque ita Senatus* pro iudiciarij moris obseruatione pronunciauit in publico auditorio 8. Cal. Decemb. 1592.

1. Nec enim breuius tempus triduo præstitui potest, Alioqui iusta causa est appellandi tanquam à facta per præcipitationem executione.
2. Ita scilicet mandante expressim iudice, Alioqui non posset condemnatus coniici in carceres, vt dixi *Defin. 5. supr.*
3. Appellari enim potest etiam ab executore mandati fines excedente *l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip. l. 4. D. de appellat.*
4. *l. non videntur 167. § 1. De reg. iur.*
5. *l. 1. 2. & vlt. C. hoc tit.*
6. Quia iuris ratio repugnat, vt dixi *Defin. 5. n. 11 supr.*
7. Non enim legis iniuria est si in ius ducatur is qui velit soluere *l. si creditor meus 29. D. de iniur l. 5 § 1. D. qui satisd. cog.*
8. Vt proinde nihil ei hoc nomine obesse videatur *l. is qui actionem 15. de reg. iur.*
9. *l. nam ie 6. D. de dolo.*
10. *l. 1. & vlt. C. hoc tit.* Nihil enim facilè mutandum est ex solennibus *l. etsi nihil 183. de reg. iur.*
11. Tanto maior enim parendi necessitas subest quanto maior est magistratus qui imperat præsertim cùm ab eo appellari non potest.

DEFINITIO XX.

*Executor admittens exceptionem quam admittere non de-
buit & ita delinquens in officio, condemnari eo nomi-
ne debet.*

IS qui mandatum iudicis non sicuti iussus est præcisè exequitur, sed rei exceptionem admittit, quæ citra causæ cognitionem admitti non potuit, peccat in officio 1 cùm nullam causæ cognitionem ne minimam quidem adrogare sibi possit, qui merus executor est: 2 Idcóque & cõdemnari potest in id omne quod interest actoris, 3 maximè verò si per dolum, id est per sordes aut gratiam quid fecisse probetur. 4 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Grobron 14. Cal. Mart. 1593. comprobata Augustanorum lege quæ apparitori si post triduum executionem accepti mandati ritè factam & scripto testatam non referat, mulctam eo nomine infligit.

1. Facit enim rem ad se non pertinentem cùm iudicis partes sibi adrogat *l. si vt proponis 6. C. hoc tit.*
2. Vt dixi *Defin. 9. supr. ex* Guid. Pap. *quæst. 70.*
3. Ab eo scilicet iudice cuius notio est, iuxta distinctionem Boer *quæst. 9. num. 15.* In cámque rem vnica citatio sufficit *l. si apparitor C. de cohort. lib. 12.* Nam & sunt qui putent posse apparitorem ex hac causa etiam non vocatum condemnari *ex l. ne diu C. de pœn.* quo tamen iure non vtimur teste Boer. *ibid. n. 10.* Iunge *Defin. 49. infr.*
4. *l. Diuus 33. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXI.

*Qui tantùm creditor est condemnati, non potest remorari
executionem iudicati. Secus si sit dominus nisi contra
illum habuerit possessor ius retentionis,
Aut nisi sit heres illius à quo
ius habeat conde-
mnatus.*

POssessore condemnato, si rei iudicatæ intercedere quis velit eo prætextu, quòd eundem possessorem, eiúsque bona obligata habeat, licèt ex causa anteriore, audiendus non est, cùm non ipse sed condemnatus possideat, 1 Satísque illi esse debet, quòd quam aduersus condemnatum siue in rem siue in personam actionem habiturus erat, eadé ipsi contra victoré etiam post executioné salua futura sit. 2 Itaq; mandãda erit executioni sẽtẽtia nil obstãte eiusmodi intercessione, saluis tamẽ iuribus inter-

cessoris,3 Et, si prouisionalis sententia fuit, prouisionalis quoque executio permittenda erit sub iisdem fideiussoribus qui litis periculum erga condemnatum susceperunt, si sint idonei.4 Quid si is qui intercedit, rem in quam executio facta est suam esse adserat? Vtique audiendus erit, 5 Nisi ponas retinendæ rei ius habuisse illum, qui condemnatus est quoadusq; pecunia ipsi solueretur. Puta si intercedentis quidem nomine, sed de pecunia condemnati empta res fuisset. 7 Hoc enim casu quemadmodum non posset dominus auferre rem condemnato, nisi soluto prius precio, 8 Ita nec prohibere quominùs in eam rem executio fiat, vt eodem iure vtatur victor, quo condemnatus vteretur. 9 Sed & alio casu non audietur dominus intercedens, Nempe si heres sit in solidum aut pro parte illius, qui eam rem condemnato legauerit, aut institutionis titulo concesserit. Certum enim est posse testatorem heredis res legare perinde ac suas, tametsi per errorem suas esse putauerit. 10 Nec quod pro parte tantùm heres sit testatoris, faciet vt co minùs solidæ rei legatum ratum habere compellatur. Tunc enim quotam hereditatis partem quis habeat, inspicimus, cùm de iis actionibus disputamus quib. vel agere potuit defunctus vel conueniri. 11 Hîc verò de illo duntaxat agimus, vt quam heres particularis rei suæ iacturam facit, eam quantacumque sit cùm portionis suæ emolumento compensare videatur, 12 quippe qui hereditariam portionem agnoscens sciuerit aut scire debuerit non alia lege posse heredem se fieri quàm vt rem suam à testatore legatam aut coheredi prælegatam legatarij vel coheredis fieri pateretur, 13 Vt proinde imputare sibi debeat cur portionem sibi delatam tanti æstimauerit. 14

Ita Senatus ex tempore pro D. de S. Mauris contra D. de la Croix Prid. Id. Iunij 1593.

1. Aliud ergo erit si is qui intercedit ipse possideat puta ex clausula constituti.

2. Quisquis enim succedit in ius condemnati, eodem iure veitur *l. iudicata 29. §. vlt. D. de except. rei iudic.* fit enim alienatio cum sua causa *alienatio 67. D. de contr. empt. l. vlt. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alienat.* Nemo enim facto suo actionem alienam potest adimere *l. Granius 71. §. pen. D. de fideiuss.*

3. Quæ clausula conseruat ius, si quod comperit intercessori *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

4. Nec enim noui fideiussores sine causa quærendi sunt *l. 3. §. vlt. & seq. D. vt in poss. legat.*

5. Ne alioqui noceat domino res inter alios iudicata contra *l. 2. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. id quod nostrum 11. de reg. iur.*

6. *Vt in l. si in area 33. de condict. indeb. l. heres 21. D. ad SC. Trebell.*

7. Quo casu res non est illius cuius fuit pecunia, sed illius cuius nomine empta & tradita *l. qui aliena 8. & pass. C. si quis alter. vel sib.*

8. *l. si patruus 4 C. commun. utr. iudic. l. 2. C. pro socio.*

9. *d. l. iudicata 29. §. vlt.* iunct. *l. si à te 9. §. vlt. D. de except. rei iudic.*

10. *l. vnum ex familia 67. § si rem de legat. 2. vbi elegans ratio redditur.*

11. *l. 2. l. penult. & vlt. C. de hered. action.*

12. *Arg. l. qua dotis 33 solut. matr. l. cùm pater 77. §. Titio fratri antep. de legat. 2.*

13. *d. l. vnum ex familia 67. § si rem de legat. 2.*

14. *d. l. qua dotis & d. §. Titio fratri* iunct. *l. imperator 70. §. si centum de legat. 2.*

DEFINITIO XXII.

Executio facta die dominico etiamsi facta sit pro debito reuocanda omnimodo est, sed postulante procuratore fiscali potius quàm ipso debitore.

SOlent qui debitores suos latitantes facilè comprehendere non possunt, die aliquo dominico alióve festo repertos iubere prehendi, detrudíque in carceres: Quod quia contra leges, à se factum sciunt 2 postmodum profitentur se ab ea executione discedere, paratosq; esse debitori præstare quanti ob eam causam ipsius interest; 3 nec eo minùs tamen in carceribus debitorem retinent, hoc prætextu quòd quamuis nulla perperá neque facta sit executio, sufficiat tamen pro vero debito factam esse ad hoc vt teneat, nec obtentu nullitatis reuocari possit nisi debitor in promptu offerat quod debet. 4 Placuit non esse id permittendum, & ad publicum exemplum pertinere, vt qui ex eiusmodi causa contra leges in carcerem detrusus est, inde eximatur, & in plenam libertatem vindicetur: 5 Id omne præterea consequatur quod sua interest, saluo creditori iure nouæ executionis instituendæ. 6 Neque enim quærendum est an debeatur cùm agitur de læsa pietate, quæ exemplo & extemplo vindicari publicè interest. 7 Neque id à iuris etiam communis ratione alienum est, vt qui malè fuit incarceratus ante omnia liberetur, ne ex improbo creditoris facto fiat deterior incarcerati condicio si non statum omnia in pristinum statum restituantur. 8 Sed procuratoris fiscalis aut qui in eius locum substitutus sit auxilium implorandum est, vt ex eius persona consequatur debitor quod ex propria obtinere non posset. 9

Ita Senatus in relationibus libellorum 14. Cal. Decemb. 1593.

1. Exemplo fortassis eius quod solemus dicere fugientem debitorem posse capi à creditore propria autoritate creditoris, adeóque auferri ei pecuniam si quam secum ferebat *l. a. s. prætor 10. §. si debitorem meum 16. D. quæ in fraud. credit.*

2. Interdicta enim est die dominico & alijs huiusmodi diebus omnis figura, omnisque strepitus iudiciorum, & omnis executio *l. 2. l. vlt. §. 1. C. de feriis.*

3. Omnis siquidem executio iniurioſa condemnationem habet eius quod interest, vt dixi Def. 15. *num. 8. supr.*

4. Ita enim ex ratione iuris etiam stylo nostro cautum est *in tit. De crees & subhastations* Intellige siue agatur de missione in possessionem siue de decreto.

5. Quicquid enim contra leges factum est pro infecto haberi oportet *l. non dubium 5 C. de legib.*

6. Nemo enim iuris sui iacturam hodie patitur ob id solum quòd malè executus sit, aut non satis ritè egerit *l. 1. vbi not. C. de plur. petit. l. 1. & 2. C. de formul. & impetr. act. sublat.*

7. Summa enim semper ratio est quæ pro religione facit *l. sunt personæ 43. De religios. & sumpt. funer.*

8 Non enim leuis iniuria est si quis detrudatur in carceres eo tempore quo nec in ius vocari posset *l. si creditor 29. D. de iniur. l. 5. §. 1. D. qui satisd. cogant.*

9. Id enim non est nouum, vt quis ex alterius persona id consequatur quod ex sua non posset *l. 3. D. quæ res pignor. l. cùm heredis ate 55. de acq. hered. l. si ut qui duos 29. D. de liber. legat.*

DEFINITIO XXIII.

Non potest creditor debitorem suum etiam fugientem detrudere in carceres, nec sistatim probet debitum & offerat satisdationem, adeóque paratus sit eosdem ipse pati carceres.

DEbitorem quidem fugientem creditor propria autoritate prehendere potest hactenus vt ei pecuniá si quam habet auferat, ex qua sibi soluat. 1 Maximè si debitor sit iam condemnatus aut pro condemnato habendus, qualis ille est qui se instrumento publico & guarentigiato obstrictum voluit. 2 Sed in carceres detrudere nó potest, ne quidem per apparitorem si iudicis autoritas nulla interueniat. 3 Neque ad rem pertinebit quod in prómptu constet de debito, 4 paratúsque sit creditor eosdem pati carceres, quousque apud iudicem satisfecerit de indemnitate debitori præstanda in eum casum quo executionem pro indebito factam esse posteà appareat. Est. nimirum exempli vt cuiquam permittatur sibi ipsi ius dicere. 5 Nec quod seipsum creditor in carceres coniicit aut satisdationem offert, delere potest iniuriam quæ fit debitori cùm is inuitus & inauditus in carceres coniicitur. 6 Quanquam inter mercatores Lugdunenses ita receptum audio iure quodam speciali & mercatorum proprio, inter quos scrupulosum iudiciorum ritum & ordinem obseruari minùs necesse est. 7 Igitur qui perperá sic incarceratus fuit, relaxari debebit, secundùm ea quæ superiore Senatu scósulto scripsimus. Hac tamen differentia, ꝙ hoc casu si debitor de facta sibi iniuria cóquerés apud iudicē nó neget se debere, & euidéter nó soluēdo sit, nóaliter liberan-

liberãdus est quàm si satisdet de iudicato soluendo.5 Sæpe enim creditori iusto consulendum est vt quantum fieri potest debiti causa in tuto sit,6 cùm iniuria quæ debitori facta est priuata magis videri debet quàm publica.10 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 15.Cal.April.1594.

1. *l.ait prætor* 10.§ *si debitorem meum D.qui in fraud. credit.*
2. Quoniam huiusmodi instrumenta guarentigiata habent vim sententiæ & condemnationis.
3. Vt dixi *Defin.5.num.10.& 11.supr.hoc tit.*
4. *Arg.l.3.in princip.vt in poss.legat.*
5. *l.1.D.quod legat.l.extat.13.D.quod met.caus. l. non est singulis* 186.*De reg.iur.l.3.C. de pignor.*
6. *l.iniuriarum* 13. §. *si quis per iniuriam l. si creditor* 19. *D. de iniur.*
7. Sed præcipuè bonam fidem quæ apices istos iuris non curat *l.si fideiussor* 29.§. *quedam D mandat.* Nempe propter vtilitatem promiscui vsus vt *in l. si quis mancipia* 17. §. *si impubes D.de instit.action.*
8. *Arg.l.in omnibus* 41. *D.de iudic.*
9. *l.pro socio* 38.*D.pro socio l.5.§. 1. D. vt legat. seu fideic.seruand.caus cauent.*
10. Si enim publica sit iniuria præferenda est vtilitas publica priuatæ *l.ita vulneratus* 51.§. *vlt.D.ad leg.Aquil.Auth.res quæ C.communia de legat.*

DEFINITIO XXIV.

Ex instrumento quamuis authentico si extra prouinciam factum sit non potest vllo casu fieri præcisa executio sine satisdatione,nec si creditor sit mercator.

PRæcisa executio ex instrumento authentico quidem, sed extra prouinciam confecto fieri nõ potest,1 nec si creditorem proponas mercatorem,2 Nisi præstita satisdatione quia neque ex instrumento, per notarium nostratẽ conscripto talis executio fieri posset 3 si quidem præstandæ satisdationis necessitas, quoties incipitur à reali executione,non aliter remittenda est,quàm si agatur ex diplomate illo quod De debitis vocant. 4 Id enim propter nomen & authoritatem principis hoc priuilegio dignum visum est. 5 Porrò constat huius diplomatis vsum nullũ esse quod ad ea instrumenta pertinet quæ extra prouinciã conscripta sunt,6 licèt alioqui publicam fidem habeant, omnésque solennitates ex quibus instrumentum authẽticum & guarentigiatum æstimari solet.7 *Ita Senatus* in causa Andreæ Callier,& Ioannis Verdon 6.Cal.Iun.1594.

1. Regulariter namque incipiendum est ab actione non ab executione nisi cùm iure municipali aut prouinciali aliter cautum est *l.1.C. hoc tit.*
2. Nullum enim tale priuilegium apud nos habent mercatores.
3. Id est sine satisdatione,quã semper præcedere necesse est.
4. Quo casu sicuti satisdationis necessitas creditori remittitur,ita hoc minùs creditor consequitur,quod pecuniæ debitæ & obsignatæ traditionem vt sibi fiat,vrgere non potest.
5. Facit *l.à iudice 5.C.de iudic.*
6. Sic enim ferunt expressim verba huiusmodi rescriptorum, & restricta sunt ad instrumenta recepta per notarios Ducales.
7. Adhibito nimirum sigillo magistratus extranei, & solenni testatione de qualitate fide & probitate notarij, quam vulgo legalisationem vocant.

DEFINITIO XXV.

Non debet iudex requisitus permittere executionem sententiæ quæ contra ipsius requisiti authoritatem sit reddita.

IAm diximus requisitum iudicẽ non posse cognoscere de viribus & iniquitate sententiæ iudicis requirẽtis sed tantùm de nullitate,hactenus vt si euidenter nullã & cõtra iudiciorũ ordinẽ latam esse videat,non patiatur mãdari eam executioni.1 Etsi enim eo iure vtimur,vt à sententia quantumuis nulla perinde appellandũ sit,acsi teneret, eámque per appellationem rescindi necesse sit.2 Id tamen ad eas sententias pertinet,quæ ab inferioribus nostris iudicibus,non ad eas quæ ab extraneis proferuntur.3 At finge requisitam executionem sententiæ,quam iudex requirens tulerit contra autoritatem iudicis requisiti. Puta de re quæ ad solius iudicis requisiti cognitionem spectabat, Non quidem cognitione ordinaria,(alioqui non malè nullam diceres sententiam quæ ab incompetente iudice lata esset,4) sed quia eam cognitionem iudex requisitus sibi iam antè per sententiam vindicauerat, aut retinuerat. Finge Senatum nostrum, cùm inter debitorem & creditorem cognosceret, condemnasse debitorem vt solueret non tantum sortem,sed etiam vsuras sumptúsq; litis,5 retenta sibi,vt fit,& sumptuũ & vsuratum taxatione:6 Posteà verò necdum facta eiusmodi taxatione creditorẽ hũc reperto Lugduni debitore impetrasse à magistratu Lugdunensi,vt is debitor in ius vocaretur Deinde causa ex integro cognita,nouam prioríque similem secutam condemnationẽ,& in eius executionem taxatas vsuras litísque expensas.Non debebit Senatus noster pati executionem sententiæ Lugdunẽsis,tametsi maximè requiratur,7 quod ad eam nimium taxationem attinet quæ non nisi Senatus nostri autoritate fieri debuit.8 Nec distinguemus an consentiente debitore, an per contumaciam absente ea taxatio facta sit,9 quia perinde vtroque casu læsa,Senatus autoritas vindicanda est,siue illam magistratus Lugdunẽsis,siue litigatores ipsi spreuerint.10 Quare nec ad rẽ pertinebit,si creditor obiiciat, factô & culpa debitoris coactum se ex integro Lugduni causam agere,de qua iam Senatus noster pronunciauerat. Id enim facere non potest quominùs iudicati nostri autoritas salua esse debeat.11 Sanè sumptuum nomine quos Lugduni ad litem retractãdã debitoris culpa fieri oportuit, si secura sit condemnatio, iudicati Lugdunensis executio permittetur.12 *Ita Senatus* in causa N.Ioannis Dionisij Cauet & R.D.Abbatis Ambroniacensis 3.Non.Iun.1594.

1. *Defin.1.supr.hoc tit.* vbi vide.
2. Abrogato in hanc rem *tit.quand prouoc.non est necess.& tit.Quæ sent.sin.appell.rescind.l si expressim* 19. *D.de appellat.*
3. Cùm nemo possit obligari ex sententia à non suo iudice lata *l.2.C.si à non compet. iud.*
4. *d.l.2.& tot.tit.C.si à non compet.iudic.*
5. De quibus scilicet eodẽ iudicio eadémque sententia pronunciare bonus iudex debet *l.3.& 4.C.de fructib. & lit.expens.*
6. Quamuis videatur hęc forma sententiæ *Cum vsuris competentibus* improbata esse propter incertitudinem *l. 3. C. de sent quæ sine cert. quant.proser.l.in sententia* 59. §. *qui sortis de re iudic.*
7. Ne dum alienam iurisdictionem curaret Senatus noster propriam negligere videretur *l.vlt.vbi not. D.de iurisdict.*
8. In consequentiam scilicet rei per Senatum iudicatæ.Eius enim est taxare impensas litis qui de principali negotio pronunciauit Pap *in form.libell.act.real.in vers.& expensis præsentis causæ.*
9. Quamuis soleat contumacis causa esse durior, quia cõtra contumaces omnia iura clamant.
10. Frustra enim Senatus nostri auxiliũ inuocat qui contra eius autoritatem commisit *l.auxilium* 37.*in fin. D. de minor.*
11. Res enim iudicata etiam in alia prouincia facit ius vbique inter easdem partes,si aliud nihil obstet.
12. Quia quod ad illos sumptus attinet non potest dici læsa autoritas Senatus nostri.

DEFINITIO XXVI.

Non omnis executio facta pro debito tenet si facta sit nulliter,sed ea demum quæ ideo nulla est quòd sit facta contra formam statuti.

QVod vulgo iactatur, executionem quæ nulla sit nihilominùs tenere si sit facta pro debito,1 ad eas proprièe executiones pertinet,2 quæ ideò nullæ sunt, quod in iis peccatum sit contra formam statuti.2 Cæterùm si ideò nullę sunt,quòd aut die festo,3 aut per vim & iniuriã factę fuerint,4 aut spreta iudicis autoritate quæ interuenire debuit.5 Aut deniq; pro debito quidem sed nõdũ liquido,9

reuocandæ sunt,& condemnandus creditor in omne id quod reuera interest debitoris,Adeóque licèt facta sit executio pro debito,quod ex parte liquidum sit, ex parte non liquidum: tametsi nihil debitor offerat,7 quoniam in actibus indiuiduis, cuiusmodi est executio quælibet, facta pro vna eadémque sũma, præsertim si ponas in carceres coniectum debitorem,8 generale est vt vtile per inutile non vitietur. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Dixi *Defin.22.num.4.supr.*
2. Quæ scilicet ad vngoem seruanda est, Alioqui minimæ solennitatis & formæ statutariæ omissio totum actum vitiat *l.4.in princip.& §.fin.D.de censib* Ergo non potest debitor impedire missionem in possessionem ex subhastationibus factis contra formam statuti,sicut nec decreti interpositionem quæ multò maioris momenti est.
3. Vt in specie de qua scripsi *Defin. 22.supr.*
4. Dixi *Defin.15.num.7.supr.*
5. *l.non est singulis* 186.*de reg.iur.*
6. Non enim potest imputari debitori qui non obtulit solutionem quantitatis debitę quidem sed nondum liquidę.
7. Quamuis possit dici hoc casu imputandum esse debitori cur non obtulerit debitum liquidum,& pro non liquido satisdationem *l.statuliber ratione* 5.*D.de statulib.*Sed id obtinet cùm debitor aliquid petere vult non cùm conuenitur.
8. Nec enim potest quis pro parte tantùm detrudi in carceres aut in vincula coniici,non magis quàm seruus fieri *l.si pariter* 9.§ *vlt.D.de liber.caus.*
9. *l.placuit* 29.*cum ibi not.D.de vsur.*

DEFINITIO XXVII.

Præceps executio facta in personam ipsam debitoris iniurioſa est & ab ea potest appellari secus est si capta sint bona.

EXecutio nulla est & iniurioſa per quam debitor etiam condemnatus iubetur statim soluere,1 ac ni in promptu soluat in carceres detruditur,2 Ideóque reuocanda est tametsi facta sit pro debito, creditórque condemnandus in omne id quod reuera interest debitoris,3 Itaque iussum de soluendo præcedere oportet, in eámque rem dari competentem dilationem pro causarum ac personarum qualitate,& pecuniæ debitæ quantitate.4 Secus tamen erit si executio facta sit in bona non in personam debitoris.5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si debitori* 21.*D.de iudic.l.quod dicimus* 105.*D.de solut.*Præceptum autem hoc de soluendo si factum esset à iudice esset sententia interlocutoria.Guid.Pap.*quæst.* 12. vbi addit habere tamen vim definitiuæ *ex l.creditor* §.*si iussus D. de appell.* nec valere huiusmodi præceptum si fiat contra non confessum vel non conuictum.Ex Specul.*in tit.De sentent.* §. *iuxta versic. in summa nota.*
2. *Arg.l.si creditor meus* 19.*D.de iniur.*
3. Sicut enim delicatus debitor audiendus non est, ita neque onerosus creditor *l.si seruos* 25.*in fin.D.de pignor.action.*
4. *d.l.si debitori* Iunct.*l.debitoribus* 31.*D.de re iudic.*
5. Quia luendorum pignorum saluum est debitori non solùm quandiu distracta pignora non sunt,sed etiam post distractionem,scilicet intra tempus statuto præstitutum.

DEFINITIO XXVIII.

Solum decretum iudicis,adeóque Senatus non habet vim mandati & literarum nisi idipsum decreto expressum sit.

NOn valet executio facta vigore decreti solius quod à iudice, adeóque à Senatu dictatum proponatur: sed literas super decreto,vt fieri assolet, impetrari necesse est,quibus mandetur apparitori vt idipsum quod decretum est exequatur. Alioqui dici potest factam executionem propria autoritate apparitoris qui nullum à iudice mandatũ habuit.1 Certissimũ autem est apparitorem & executorem quemlibet,ex mandato agere omnia debere adeóque cauere summopere ne mandati fines vlla in re excedat.2 Adde quòd aliter posito iure,Senatus religionem circumuenire facilè esset per imperitiam aut improbitatem scribæ,decreti verba excipientis & pro arbitrio componentis. Cuius periculi metu & ne sub Senatus nomine & autoritate peccetur, sanctissimè constitutum est vt legi & sigillari oporteat literas omnes quæ decretorum exequendorum gratiâ conscribuntur.3 Legi inquam & approbari à Senatus nostri Præside, quippe qui hac parte Cancellarij vices gerit,4 cuiúsque potissimum officium in eo versatur vt videat ne qua in re Senatus religio circumueniatur. Addenda exceptio est, Nisi Senatus ipse aliúsve iudex inferior executionem ex solo decreto fieri permiserit, aut potiùs ex sola decreti significatione sine literis.5 Id enim euenit interdum, Scilicet cùm tantam celeritatem res desiderat vt spatium non detur literas conscribendi & sigillandi,6 Aut cùm executio cautè & quasi ex insidijs facienda est, veretúrque Senatus ne literarum exscriptor aut alius quilibet rem patefaciat, indéque fiat vt Senatui illudatur.7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et ideo posset ei hoc casu etiam de facto,vt aiunt, impune resisti,vt dixi *Defin.15.num.10 supr.*
2. Cùm appellari ab eo possit si mandati fines excesserit.*l. ab executione* 5.*C.quor.appell.non recip.*
3. Hęc enim actorum emendatio est de qua *in l.actorum* 46. *& l.præced.D.de re iudic.*
4. Est enim hoc singulare ius Præsidis Senatus nostri, nec tantùm eius qui sit Præses primarius, sed etiam Senatoris cuiuslibet qui absentibus Præsidibus Senatui præest quod ius non habet Senatus Pedemontani præses, ne quidem primarius.
5. Quo casu non facit iniuriam qui formam decreti sequitur.
6. *arg.l.1.D.de damn.infect.l.si quis filio* 6,§.*quid tamen in fin. D.de iniust.rupt.*
7. *d.*§.*quid tamen in fin.*

DEFINITIO XXIX.

Non potest iudex requisitus cognoscere de nullitate sententiæ si nullitas non à iure communi pendeat, sed ab alia causa de qua iudex requisitus cognoscere non possit.

DElphinas quidem cùm apud Senatum nostrum certa bona ex fideicommisso peteret ab eo,qui cum eius patre de fideicommisso transegerat, ne transactionis potestate & exceptione repelleretur,1 dicebat se patris hereditatem non nisi cum legis & inuentarij beneficio agnoscere.2 In eámque rem, quoniam de inuentarij iure litem aduersus creditores hereditarios iam instituerat coram domicilij sui iudice,intermissa fideicommissi persecutione curauerat vt hic quoque reus ad Delphinalem iudicem euocaretur, causam dicturus cur non inuentarij beneficio locus esse deberet.3 Reus paruerat, & post allegatas defensiones tam apud primum iudicem, quàm ex appellatione apud Curiam Gratianopolitanam succubuerat. Tum supplicatione Gallorum regi porrecta obtinuerat vt de arcti vicibus & iniquitate, adeóque circuitus vitandi gratiâ de toto negotio déque ipsa fideicommissi persecutione Senatus Parisiensis cognosceret. Senatus ille post varios litium anfractus quod in eo inuentario conscribendo multa malè facta fictáque probarentur,tandem pronũciauerat actorem heredem purum, indignúmque beneficio legis & inuentarij.4 Hoc etiam addito vt ab instituta fideicommissi persecutione cessare,patríque cuius heres esset transactionem ratam habere cogeretur.5 Sumptuum quoque litis subiecta condemnatione.6 Cùm subinde reus qui vicerat ad Senatum nostrum rediisset, postulans vt liceret sibi sumptuum adiudicatorum taxatorúmque nomine aduersus condemnatum experiri, Ille autem ex iudiciorum more vocatus 7 contenderet non esse permittendam executionem Senatusconsulti Parisiensis quasi perperam

& ab incompetente Senatu redditi, 8 Primùm quòd iam tum Henricus tertius Gallorum rex iudicandi potestate & autoritate ipsi interdixisset, Deinde quod de causa fideicommissi, quæ in Senatu nostro inchoata & agitata fuerat ob bona in territorio nostro sita cognoscere nullomodo potuisset. 9 *Senatus* noster pronunciauit permittendam executionem, quia licèt de nullitate posset iudex requisitus cognoscere, iodè illius tamen interdictionis vi & potestate, id est de totius belli Gallici iure vel in iam cognoscere Senatus noster non poterat, nedùm minùs verò pronunciare. Quod verò ipsius autoritas à Parisiensi Senatu violata diceba tur, quasi de fideicommisso nihil pronunciare debuisset cuius cognitio ad nos pertinebat, Contrà visum est prudentissime factum ab amplissimo illo ordine, qui nec quicquam de fideicommisso pronunciasset, sed tantùm in personam Galli hominis, Senatusconsulti verba non in rem ipsam concepisset, Prohibito scilicet actore ne fideicommissum persequeretur aduersus transactionem factam à patre cuius ipse heres esset. Cæterùm non aliud eo Senatusconsulto præiudicium factum persecutioni fideicommissi, quàm quod ipsa iuris ratio sola induceret, ob id tantùm quòd actor patris sui qui pro se suisque heredibus de fideicommisso transegerat, purè heres probaretur, 11 Id enim perinde erat ac si nihil Senatus Parisiensis nisi de inuentarij iure pronunciasset. *Ita Senatus* pro Illustri Domina Claudia de Semur auia Comitis Pontisuallium contra D. Claud. de Riuoria 11. Cal. Decemb. 1594.

1. Quia ex cuius persona quis lucrum sentit, eius factum præstare debet *l. ex qua persona 149 de regul. iur.* & quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio *vulg. l. vindicantem 17. D. de euict l 3 C. de reb. alien. non alienand. l. cùm à matre 14. C. de rei vindic.*

2. Vt eo beneficio inuentarij confusionem actionum impediret *l. vlt. §. in computatione C. de iur. del.*

3. Erat enim illa cognitio præiudicialis, & ideo prius examinanda *l. fundum 16. l. fundi 18. D. de except. rei iudic.*

4. Quomodo pronunciandum necessariò erat cùm inuentarij solennis forma non esset obseruata *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

5. *d. l. cùm à matre d. l. vindicantem 17. & l. Seia 73. D. de euict. cum similib.*

6. *Ex reg. victus victori de reg. iur. in 6. l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l properandum 13. §. sin autem alterutra C. eod.*

7. Quia non permittitur executio in alia prouincia iudicatę nisi audito prius eo qui fuit condemnatus, vt dixi *def. 1. supr.*

8. Ex qua incompetentia inducebatur nullitas iudicati, Quæ nullitas solet impedire permissionem petitam executionis vt dixi *dict. Defin. 1.*

9. Quoniam vbi cœptum iudicium est ibi finem accipere debet *l. vbi acceptum 30. D. de iudic.*

10. Secundùm ea quæ scripsimus *dict. Defin. 1. supr.*

11. Quomodo è contrario debuissent verba concipi in rem non in personam si bona fuissent sita in territorio Senatus Parisiensis, persona verò ex nostra iurisdictione fuissent *l. vlt. D. de iurisd.* Bart. & alij *in l. cunctos populos C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.*

12. *d. l. cùm à matre d. l. 3. C. de reb. alien non alienand. l. ex qua persona 149. de regul. iur.*

DEFINITIO XXX.

Sententia contra patrem lata potest mandari executioni contra filiam tanquam heredem. Sed in bonis patris non in bonis filij.

COndemnato debitore, ac subinde ante solutionem defuncto, nihil prohibet fieri executionem iudicati contra filium quasi contra heredem, 1 sed hactenus tamen vt soluere tantùm iubeatur, ac ni soluat, perficiatur executio in bonis defuncti duntaxat, non etiam vt in bonis heredis. 2 Nec ab eiusmodi executione appellatio iusta est, Sed tãtùm intercessioni locus relinquitur si quam filius habeat impediendę executionis rationem. 3 Ideóque si ex Principis rescripto, vt fieri solet, commutatio facta sit appellationis in intercessionem, expensas propter appellationem factas non secus ac iniusta appellatione pronunciata sarciri oportet. 4 *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz contra Antonium de la Cuaz 10. Cal. Decemb. 1594.

1. Cùm quisquis filius est idem necessariò sit heres ipso iure *l. 1. §. qui sunt in potestate D si quis omiss. caus. testam. l. cùm quæ, 30. §. si ei ipsi suus D. de fideic. libert.*

2. Quid enim si postea constaret filium se abstinuisse? Non vtique teneretur ille hoc casu ad solutionem æris alieni paterni *l. necessarius 57. in fin. D. l. si qui 12 D. de acquir. hered. l. si filius 12. D. de vulg. & pupill. substit. l. paterfamilias 28. D. de reb. author. iudic. possid. alias l. 3 De priuileg. cred. t.*

3. Puta si se abstinuerit & probet factam executionem in bonis suis non in bonis defuncti.

4. Scilicet à filio quem ponimus appellasse ab executione iudicati.

DEFINITIO XXXI.

An & quando & quomodo succurrendum sit ei qui obligatus est ex instrumento authentico & guarentigiato si probet in promptu solutionem.

DEbitor si ex instrumẽto guarẽtigiato ad solutionem vrgeatur, & quasi iam soluerit petat à iudice ne soluere compellatur in eámque rem proferat apochas per quas solutionem probare velit, Ita demùm audiendus est, 1 si ex eiusmodi apochis liquidò probetur solutio, 2 & tam apertè vt suspicari iudex non possit, quid contra eas obiici queat. Finge à notario conscriptas aut à quinque testibus fide dignis subscriptas. 3 Alioqui si priuata scriptura sit quę exhibetur aut quæ computationis necessitatem implicitam habeat nihil inaudita parte statuendum est, 4 Nisi hactenus fortasse, vt si magna suspicio sit factã esse solutionem quæ allegatur, non aliter patiatur iudex mandari executioni instrumentum guarentigiatũ, quàm si creditor caueat se si quid plus debito exegerit restituturum, ac præterea quicquid interierit debitoris. 5 Si secus faxit iustè ab eo appellari potest, 6 itémque si creditori onus irroget præstandæ cautionis nisi magna ex causa. 7 Nec aliud erit, si ad consignandum admiserit debitorem qui non obsignare obligatus est sed soluere. 8 Neque enim consignatio vim solutionis habet nisi cùm aut nemo est cui solui possit, 9 aut creditor in mora est accipiẽdæ solutionis. 10 Apparitoris qui instrumenti guarentigiati potestate præcisè exequi iussus fuit, alia ratio est. Quantumuis enim aliud instrumẽtum guarentigiatum proferatur, &, vt aiũt sine plica quod probet solutionem tamẽ nõ eo minùs exequi & potest & debet, quia nec vllam habet causę cognitionẽ vt alio loco scripsimus. 11 *Ita tractatum est* in causa Ioannę Martinet & Blasij Pontarly in publico auditorio 3. Cal. Decemb. 1594.

1. Nec enim bona fides patitur vt bis idem exigatur *vulg. l. bona fides 54. de reg. iur. l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic.*

2. *l. pecunia 14. C. de solut.*

3. *Vt in l. testium facilitatem 17. C. de testib. l. scripturas 11. C. qui potior. in pignor. hab.*

4. Ne absenti & inaudito damnum aliquod infligatur *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

5. Cuius scilicet valde interest nõ soluere potiùs quàm solutum repetere *l. 3. D. de compens. l. si stipulatus 15. D. de fideiuss.*

6. Quia debet bonus iudex ab initio prouidere vt intacta litigatorum iura seruentur, potiùs quàm post vulneratam causam remedium quærere *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

7. Nemo enim debet superuacua cautione onerari *l. hac stipulatio 14. §. 1. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

8. *l si rem 9. §. omnia pecunia & l seq. D. de pignor. act. l. item liberatur 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

9. *Vt in l. vlt. D. de leg. commiss.*

10. *Vt in l. si per te non stat 9. l. acceptam 19. C. de vsur.* & ita accipiendum est quod scribitur *in l. obsignatione 9. C. de solut.*

11. *Defin. 9. supr.* vbi vide.

DEFINITIO XXXII.

Non est audiendus qui per tergiuersationem impedit executionem iudicati.

VIndicijs pro actore dictis [1] si reus subiiciat intercessores frustrandi iudicati gratiâ, [2] non priùs audiendus est principalem litem prosequens, quàm executio iudicati facta perfectáque sit. Non enim dignus est quem propitijs auribus iudex audire debeat is qui id agit quantum potest vt inanis & illusoria sit iudicis autoritas. [3] Quod si de hoc ipso dubitetur, an dolo malo condemnati subiectus sit mentitius intercessor necne, actore id affirmante, reo verò negante, non malè interloquetur iudex si de facti huius veritate ante omnia inquiri præcipiat, negotijsque principalis cognitionem interèa differat. Vt si ita esse compererit, iubeat mandari iudicatum executioni, non solùm ante omnia, sed etiam sumptibus tergiuersatoris. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de S. Mauris contra N. Benedictum de la Croix 9. Cal. Febr. 1595.

1. Hoc est condemnato reo, eodémque possessore per modum prouisionis vt loquuntur.

2. Quod plerumque fit *l. si longe 7. C. hoc tit.*

3. *arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor. l. sancimus 15. C. de iudic.*

4. Cui scilicet non debeat sua frustratio & tergiuersatio prodesse *d. l. si longe 7. C. hoc tit. l. 2. C. de fructib. & lit. expens. l. hominem 37. D. mandat. l. tutor 41. D. de vsur. l. 2. & l. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat.*

DEFINITIO XXXIII.

Contra pupillum vel minorem potest fieri executio sententiæ latæ contrà tutorem vel curatorem, sed in bona non in personam. Idque ita si collusio non interuenit.

SEntentia contra tutorem aut curatorem, aliúmve legitimum administratorem reddita mandari potest & debet executioni contra pupillum aut minorem, [1] si collusio nulla intercessit, aliúdve quid tale quod remorari debeat executionem, [2] Sed non ita tamen vt pupilli aut minoris persona capi pignori, & in carceres detrudi possit. Neque enim pupillos magis quam mulier, pro ciuili debito incarcerari potest. Minor verò potest quidem, si corpus suum vel curatore autore vel si curatorem non habebat cum iureiurando obligauerit, [4] sed non ex facto curatoris. [5] Quid ergo? Fiet executio in bona quæ possidet, [6] Nec tantùm pro debito principali, sed etiam pro expensis si nihil imputari possit tutori, aut curatori. [7] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Petel Maurianensi 16. Cal. April. 1595.

1. *l. 2. D. de admin. tutor. l. tutori 7. D. quand. ex fact. tutor. l. 4. §. tutor quoque D. de re iudic.*

2. Non enim facilè permittenda est executio rei per collusionem iudicatæ *l. à sententia 5. §. si heres l. si perluforio 14. D. de appellat. l. 1. & tot. tit. De collus. deteg.*

3. *l. 1. C. de falsi mon. cap. mulieres de iudic. in 6.* Guid. Pap. 256. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 28. num. 3.*

4. *Ex Auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*

5. Quia neque curator corpus minoris sui obligare potest neque quisquam corpus alterius, cùm nec iuris ratio patiatur vt quis corpus proprium obliget, quia nemo est dominus membrorum suorum *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.* Dixi *Def. 5. num. 10. & 11. supr.*

6. Ac si minor ipse esset condemnatus *d. §. tutor quoque*

7. Quia si quid possit imputari tutori aut curatori condemnandus ille est in eas expensas suo nomine *l. non est ignotum 6. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XXXIV.

Diffinitiua sententia pro eo lata qui iam obtinuit prouisionalem non potest mandari executioni si ab ea sit appellatum, ne quidem prouisionaliter. Ipsa tamen prouisionalis sententia mandari potest executioni.

CVm diffinitiua lata est sententia pro eo qui iam obtinuerat prouisionalem si à diffinitiua sit appellatũ, non prohibetur prouisionalem exequi non obstante appellatione si talis fuit, aut ab eo iudice lata quæ ante diffinitiuam executioni mandari non obstante quacunque appellatione potuisset: [1] Non enim minus iuris habere credendus est post diffinitiuam sententiam is qui vicit, quàm anteà habuisset. [2] Quod autem dicitur extingui prouisionalem sententiam per diffinitiuã, [3] tùm demum verum est cùm à diffinitiua non fuit appellatum. Alioqui constat per appellationem extingui potestatem iudicati. [4] Quid ergo si victor petat executionem sententiæ non prouisionalis, sed diffinitiuæ post interpositam quidem appellationem, sed tamen per modum vt loquuntur prouisionis duntaxat? Ferè est vt verbis magis quàm re ipsa differre hæc videantur: [5] Sed tamen verius est nullomodo permitti posse executionem sententiæ diffinitiuæ quæ per appellationem prorsus extincta sit: [6] Nec si post appellationem à diffinitiua interpositam aliud nihil petatur, quàm quòd prouisionali condemnatione continebatur. Multò minus si ponas per diffinitiuam sententiam condemnatum reum in expensas litis aut ad fructuum restitutionem. Fieri enim non potest eiusmodi sententiæ executio, quin in præiudicium spretúmque appellationis attentari videatur. [8] Nisi forte de care actum proponitur cuius fauore permittatur executio sententiæ etiam diffinitiuæ non obstante appellatione. Vtputa de alimentis, aut de summa non excedente florenos nostræ monetæ viginti quinque. [9] Quo casu nec quærimus ad quantum vsq; quantitatem ascendat taxatio expensarum. [10] Neq; enim eò minus permittitur exequendi ius tam pro impensis quàm pro debito principali nil obstante appellatione. Aliud sanè est si is qui pendente lite prouisionalem sententiam tulerat diffinitiuè condemnatus sit. Hic enim tametsi à diffinitiua sententia prouocauerit, prouisionalis tamen sententiæ quæ per diffinitiuam reuocata est executionem petere non potest. [11] quia quod per interlocutionem iussit iudex vetuitve quin contrario imperio prorsus tollere possit non ambigitur. [12] *Ita Senatus* in causa Antonij Baudard & Nicolai Broche 7. Id. April. 1595.

1. Non enim omnibus iudicibus hoc priuilegium datum est, sed tantùm maioribus & Ducalibus vt iubere possint mandari executioni sententiam prouisionalem non obstante appellatione, vt dixi *Defin. 2. supr. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

2. Alioqui plus iuris è contrario haberet condemnatus ob id solum quòd victus fuisset, quod absurdum esset *l. 3. D. de vsur. l. euidenter 16. D. de except. rei iudic.*

3. *l. quod iussit 14. D. de re iudic.*

4. *l. furti 6. §. 1. de his qui not. infam. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpil.*

5. Leges autem non verbis sed rebus imponuntur *l. 2. C. commun. de legat. l. vlt. C. de vsur.*

6. *l. 1. & tot. tit. D. nihil innou. appellat. pendent.*

7. Non enim facit ea res quominùs verum sit extinctum esse iudicatum per appellationem.

8. *dict. tit. D. Nihil innou. pendent. appell.*

9. Dixi *Defin. 15 supr. de sent. & interloc. omn. iudic.*

10. Quia impensarum condemnatio est accessoria quæ sequitur naturam sui principalis *vulg. cap. accessorium de reg. iur. in 6.*

11. Dixi *Defin. 3. supr. de re iudic.*

12. *l. quod iussit 14. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXXV.

Etiam condemnatus potest impedire executionem ex causa quæ de nouo superuenerit.

POssessor condemnatus si antè iudicati executionem nouum ius retinendæ rei nanciscatur, intercedere potest ex ea causa tanquam alius, nec illi obstat exceptio iudicati: [1] Non adhibenda illa distinctione, An ius superuenerit ex causa de præterito, vt loquuntur, an ex causa de futuro. [2] Solet enim huiusmodi distinctioni tum locus esse, cùm quæritur, An post institutam actionem superueniente nouo iure possit ferri pro actore sententia. Placet namque ita demùm sequi posse condemnationem si actori ius

ctori ius superuenerit ex causa de prætetito, 3 quia nimirùm vincendi causam aliquam subesse necesse est iam eo tempore quo fit litis contestatio vt iure facta videri possit. 4 Cæterùm in excipiendo tanto plus iuris habet condemnatus ad cludendam vim rei iudicatæ, quanto recentior causa est ex qua nouum sibi ius quæsiit. 5 Neque enim in iudicium deductum videri potest ius, quod neq; litis contestatæ neque iudicati tempore fuerat quæsitum. 6 *Fuit hæc, I tum est* in publico auditorio in causa Ludouici Duret & N. Du Chesne 10. Cal. Maij 1595.

4.

1. *l si mater* 11 § *eandem causam D. de except. rei iud. lic. 44,* 2.
2. Quomodo distingui solet in quæstione quam tractant nostri de renunciatione fideicommissi *ad l. qui roma* 122. §. *duo fratres* vbi præsertim Bart. *De verb. oblig.*
3. *l.* 4. *l. item videndum* 18. §. *penult. l. si quo tempore* 41. *D. de pecul. hered. (5. 3.)* (5, 1) (22, 1)
4. *arg. l. non potest videri* 23. *D. de iudic. l.* 2. *D. de vsur. l. litis contestatæ* 37. *D. de neg. gest. (3, 5.)*
5. *l. si mater* 11. §. *eandem vers. at si alia D. de except. rei iudic.*
6. *d. l. non potest videri* 23. *D. de iudic.*

DEFINITIO XXXVI.

Casus in quo sententia lata contra tutorem qui non satisfecit, potest mandari executioni contra pupillum, adeóque in propria ipsius bona, etiam pro debito illius cui pupillus heres sit cum beneficio legis & inuentarij.

TVtor qui pupilli nomine hereditatem ei delatam nõ nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, 1 cùm à creditore hereditario conuentus esset, condemnatus fuerat vt intra mensem proximum bona quædã hereditaria exhiberet, Ex quorum preciis satisfieri posset creditori. 2 Id ni faceret, iussus erat eam æstimationem soluere quæ per arbitros, cùm inuentarium conscriberetur, facta esset. 3 Si tutor iudicato non satisfeciisset, placebat pupillum ipsum vrgeri, vt petitam pecuniam exsolueret, In eámque rem non tantùm hereditaria sed & ipsius pupilli bona pignori capi posse. 4 Etsi enim fieri poterat vt tutoris culpa in eo interueniisset, quòd bona mobilia non exhibuerat si potuerat exhibere, tutoristamen factum perinde habendum erat acsi pupilli fuisset. 5 Vt & aliàs euenit semper quod ad eum pertinet qui cum pupillo litigat, quandoquidem non pupilli sed tutoris ipsius personam sequi vel inuitus cogitur, 6 Salua contra tutorem indemnitatis actione si quid ab eo per dolum culpámve factum aut neglectum appareat. 7 Neque dici potuit ideò ereptum pupillo beneficium legis & inuentarij. Non enim ad aliud ei prodesse beneficium legis debebat, quàm vti ne teneretur vltra vires hereditarias. 8 Sed vt bona hereditaria exhibere, aut si non exhiberet, de suo tantundem præstare non cogeretur, facere non poterat. 9 *Ita Senatus* pro illustrissimo D. Duce de Nemours contra D. de Cardé heredem Dominæ de Miollans 4. Cal. Maij 1595.

1. Hoc enim iure vtimur vt hereditatem pupillo delatam possit tutor agnoscere cùm tamen ex ratione iuris possit tantùm præstare autoritatem pupillo adeunti *l. pupillus* 9. iunct. *l. seq. D. de acquir. hered. l. cùm in vna* 17. §. *tutor. D. de appellat.*
2. Perinde namque satisfacere creditoribus debet is qui non nisi cum beneficio legis & inuentarij heres est atque si purè heres esset, scilicet ad concurrentes vsque hereditatis facultates *l. vlt.* §. *& si prefatam C. de iur delib.*
3. Quæ tamen æstimatio vt plurimùm minor est.
4. Secundùm ea quæ diximus *Defin* 33. *supr.*
5. Quia tutor loco domini est *l. interdum* 56. §. *qui tutelam D. de furt.*
6. *l properandum* 13. §. *vlt. C. de iudic.* iunct. *l. vlt. D. rem pupill. salu for.*
7. *d. l. properandum* §. *vlt.*
8. *d. l. vlt. C. de iur. delib.*
9. Nec enim beneficium legis & inuentarij ideo comparatum est vt si captiosum creditoribus, quamuis heredes passim eo abutantur *arg l. Paulus notat* 8. *D de prætor stipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui executori mandauit ipsius factum præstare tenetur si quid ei possit imputari. Adeò vt etiam primo loco sit conueniendus, Nisi executor ipse paratus sit de suo satisfacere.

SI quid per executoris siue dolum siue imperitiam malè admissum sit, æquum est teneri eo nomine illum ipsum qui executorem elegit, 1 tametsi dolo culpáve carere videatur. Fieri enim non potest vt non in culpa sit vel hoc solo quòd talem elegerit cùm peritiorem eligere debuisset aut meliorem. 2 Idque est quod dici solet factum executoris esse factum partis. 3 Sed si executor facti sui pœnas luere, & de suo satisfacere paratus sit, 4 nulla in eum qui executionem fieri mandauit superesse actio potest, quippe qui ex alieno potiùs quàm ex suo facto teneatur: 5 quamuis recta via conueniri possit, nec sit necesse priùs agi aduersus executorem. 6 Si tamen cùm executori dedissem exequendum iudicis mandatum aduersus Titiũ executus ille sit aduersus Sempronium, non tenebor siue per dolum siue per imperitiam id fecerit, quia nihil ea culpa cum mandato commune habet, extra cuius causam omnino est: 7 Adeò vt nec distingui oporteat, án executor soluendo sit necne. Nullo enim casu tenebor. 8 *Ita Senatus* pro Petro Milliex contra Syndicos vniuersitatis de S. Iean d'Arue Maurian 3. Cal. Maij 1595.

1. *l. si vt proponis* 6. *& l. penult. vbi not. C. hoc tit.*
2. *l. ex facto* 30. *D. de negot. gest. l.* 1. §. *illud sciendum D. de separat.* §. *præterea Instit. quib. mod. re contr. oblig. l. inter artifices D. de solut.*
3. Sicut & factum iudicis *l. si ob causam* 13. *C. de euict. l.* 1. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
4. Quoniam pœna debet sequi suos autores *l. sanimus* 22. *C. de pœn.*
5. Nec enim videtur quisquam alteri mandasse vt delinqueret *l. creditor* 60. §. *vlt. D. mandat.*
6. Nullo siquidem iuris loco hic ordo excussionis in huiusmodi specie præscriptus est.
7. Quia cùm mandatum certam formam habuit, eámque iustam, nihil prorsus est quod imputari possit mandanti eáque forma omnino seruanda fuit *l. maritus* 21. *C. de procurat. l. diligenter* 5. *D. mandat.* Iunge *l. inter causas* 26. §. *non omnia eod. l. Papinianus* 26. *D. de minor.*
8. Nemo enim ob id solùm obligatur quòd alius soluendo non sit.

DEFINITIO XXXVIII.

Superior magistratus nunquam rogare debet eum quem habeat pro inferiore.

SI quando Senatus noster aliquid decernit quod apud Geneuates executioni demandari oporteat, non solet rogare nominatim magistratus & iudices ciuitatis, quomodo rogat Senatum Gratianopolitanum aut Parisiensem alióve similes, Ne fortè videatur Geneuates quasi pares agnoscere quos pro inferioribus habet. Sed tamen rogat verbis generalibus omnes megistratus ad quos res pertinebit, 1 Ne si preces nullæ adderentur denegaret magistratus ille petitam exequendi licentiam. *Ita Senatus* 4. Cal. Iun. 1595.

1. Guid. Pap. *quæst.* 346. Boer. *quæst.* 8. *num.* 6. *ex auth. vt null. iudic.* §. *si verò quis* in verb. *iubemus & in auth. si verò communis.* vbi Salicet. *C. de adult.*

DEFINITIO XXXIX.

Interceßio tertij qui non reperitur in posseßione non potest impedire executionem sententiæ contra posseßorem reddita. Interceßio tamen eius recipienda est.

IS secundùm quem de possessione beneficij vindiciæ dictæ sunt: si in iudicati executione habeat contradictorem qui intercedat, non cò minùs petere potest vt fiat executio. 2 Si non in promptu apparcat eum qui intercedit iam missum esse in possessionem. 3 Tametsi doceat de titulo & iure iam competente ad beneficij possessionem. 4 Neque enim alius quam qui iam in possessionem missus est prohibere potest quominùs victor in sua possessione retineatur. 5 Sicut nec fieri queat, vt qui nō possidebat hoc solo fiat possessor quod intercedit. 6 Maltò minùs ergo victori nocebit in obtinenda iudicati executione intercessio eius qui nec de titulo doceat in promptu nec de possessione. 7 Planè intercessionis ius saluum semper esse necesse est quoties qui intercedit tertius est, necdum condemnatus, 8 Sed ita tamen vt iudicato exequendo mora ex eo nulla fiat. 9 *Ita Senatus* pro N. Carrier parocho ecclesiæ de Greisy 11. Cal. Iul. 1595.

1. Hoc est qui obtinuit beneficij recredentiam vt vulgò loquuntur.

2. Publicè namque interest confestim mandari sententiam executioni propter rerum iudicatarum autoritatem *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell.* præsertim verò in beneficialibus ne diutius beneficium iaceat sine rectore & possessore.

3. Quo casu nemo dixerit inauditum illum priuandum esse sua possessione *l. 2. D. vti possid. §. commodum Inst. de interd.*

4. Aliud enim est habere ius ad rem, aliud verò habere ius in re *cap. si tibi absenti De prab. in 6.*

5. Cùm semper constituendus sit certus possessor vel ob hoc ipsum vt sciatur quis partibus petitoris fungi debeat *l. is qui destinauit 24. D. de rei vindic. l. si priusquàm 15. D. de oper. noui nunciat.*

6. Intercessio enim conseruat tantùm ius intercedentis si quod ei competit, non nouum tribuit, præsertim possessionis cùm non possint duo simul & in solidum possidere *l. 3. §. ex contrario D. de acquir. poss.*

7. Præsumendus enim hic potius est subiectus fuisse à condemnato ad impediendam iudicati executionem *l. à Diuo Pio 15. §. si rerum cum ibi not. D. de re iudic.*

8. Ne alioqui sententia inter alios lata aliis noceat contra *tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.*

9. *arg. d. §. cùm prætor.* iunct. *l. ille à quo 13. §. ad SC. Trebell. l. 3. in princip. D. vt in poss. leg.*

DEFINITIO XL.

Multum interest an executio fiat ex literis De debitis, an ex aliis, & an pro sorte, an pro expensis.

OBligatus ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato si iubeatur in promptu soluere aut in carceres ire, iustam habet appellandi causam, 1 neque enim pecuniam quolibet loco & tempore in manu habere cogitur. 2 Itaque tempus illi dandum est in eam rem, & quidem tale quod pro personę qualitate debitique quantitate congruum videri possit. 3 Hoc ita, nisi fiat executio autoritate diplomatis principalis quod De debitis vocant. Tunc enim nó alia dilatio debitori danda est, quàm vt domum ire cum executore possit; aut ad alium locum in quo sit pecunia quæ in promptu numerari possit. 4 Obseruandum tamen est differre hac parte debitum principale à debito expensarum. Nullo enim casu cogi potest condemnatus vt soluat impensas statim: Sed ad minus trium dierum inducias habere debet, 5 Octo autē vt plurimùm, Quia neque fieri potest vt impensæ petantur ex literis De debitis, si nulla iudicati facta nouatio sit, Sed tantùm peractionem illam quæ ex iudicato nascitur, 6 quàm humaniorem esse æquum est. 7 *Ita Senatus* 4. Cal. Iulij 1595.

1. Dixi *Defin. 27. supr.*

2. *l. quod dicimus 105. D. de solut.*

3. *arg. l. si debitori 21. D. de iudic.* Nec enim pecunię numeratio semper est in expedito *l. si dubitet 10. D. de fideiuss.*

4. Est enim hoc priuilegium executionis quæ fit ex diplomate illo principali.

5. Non enim magnum damnum esse potest in mora tam modici temporis *d. l. si debitori l. & si petitres D. si pro ea caution.*

6. De qua *in l. actori 3 C. de rebar. cred.*

7. Quia in omnibus condemnatis indulgetur tempus ad soluendum humanitatis gratia *l. cùm nihil 16. §. 1. D. de compensat.*

DEFINITIO XLI.

Non possunt pro clerici condemnati debito capi fructus beneficij nisi deductione egeat. Nec potest clericus exceptioni huic renunciare, nec bonis cedere.

PRo debito clerici condemnati aut quod hac parte idem est per instrumentum guarentigiatum quod condemnationis instar obtinet, obligati, pignori capi possunt fructus beneficij, 1 licèt non desint alia bona quæ capi etiam possint. Sed si nō superfit clerico vnde se alat, deduci ante omnia oportet quantum necesse est vt non egeat, ne deterior sit condicio clerici Deo militantis, quam militis Principi seruientis, quem constat ex iis personis esse quæ priuilegium habent vt non nisi inquantū facere possunt conueniantur. 2 Idque adeò verum est vt nec eiusmodi exceptioni renunciare clericus possit. 3 Est enim in totius cleri opprobrium vt cogatur clericus mendicare. Quam ob causam licèt detrudi possit in carceres, adeóque ei interdici sacrorum administratione si habeat vnde soluat nec velit soluere, 4 bonis tamen omnibus cedere etiāsi maximè velit non potest. 5 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Bronsin contra N. Gauend Cal. Iul. 1595.

1. Fructus enim beneficij ad beneficiarium pertinent siue fructuario siue vsurario velis eum comparare. De quo tractant Canonistæ *ad cap fin. de offic. ordin. in 6.*

2. *l. miles 6. l. item miles 18. D. de re iudic.*

3. Vt nec cæteris quæ ad totius cleri dignitatem pertinent *cap. si diligenti Extr. de for. compet.*

4. Quod passim fieri videmus etiam in curia Romana.

5. *Cap. Odoardus cum ibi not. Extr. de solut.*

DEFINITIO XLII.

Exceptio Deducto ne egeat potest opponi etiam in executione iudicati. Et si admissa non sit iustè ab executore prouocare potest.

EXceptio illa Deducto ne egeat, quoniam non magis impugnat iudicatum quàm solutionis exceptio aut compensationis, potest obiici etiam in executione iudicati. Et ideò si non sit admissa per iudicem, appellari ex eo potest. 2 Sed & ab executione prouocatio admittetur si victor in solidum exequi iusserit iudicatum: tametsi executor qui causæ cognitionem nullam habuit, mandati fines non excesserit. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. sunt qui 16. cum seqq. D. de re iudic. l. cùm militi 16. §. 1. D. de compensat. l. si minoris 25. D. de admin. tutor.*

2. Iniuriam enim facit iudex & grauamen infert si non admittit iustam exceptionem.

3. Sufficit enim vt executio sit facta contra formam iuris, vt videatur iniuriosa *l. iniuriarum 13. §. 1. D. de iniur.* quamuis regulariter non possit appellari ab executore qui mandati fines non excessit *l. ab executione 5. C. quor. appellat. non recip.*

DEFINITIO XLIII.

Duo casus in quibus vna executio impedit aliam: Nempe si prior sit perfecta, Aut si super priore lis pendeat.

QVod vulgò iactatur, per vnam executionem non impediri aliam, 1 ita verum est si prior executio nó fuerit perfecta. Nam si perfecta fuit, non habet quod conqueratur creditor cui ea ratione satisfactum est aut satisfieri potest si velit. 2 Rursum id ita procedit. Si non ab ipso

ipso debitore prior executio impediatur. 3 Alioqui siue intercesserit, siue appellauerit, sententiam super iure intercessionis, aut appellationis ante omnia ferri necesse est, ne multiplicatio executionum litium quoque multiplicitatem pariat, 4 Nisi ponas debitorem iam condemnatum à supremo iudice, vt proinde nec intercedendi nec appellandi ius vllum amplius supersit. 5 *Ita Senatus* in causa N. Claudij de Bloney & Andreæ Beuf Ant. Cal. Sept. 1595.

1. *l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action. l. creditoris 8. D. de distract. pignor. l. à Diuo Pio 15. §. si rerum & §. sed si emptor D. de re iudic.* Dixi *Defin. 4 supr.*

2. *d. l. à Diuo Pio §. si post addictum de re iudic. vers. & cùm semel.* Iunct. *l. si rem 9 §. omnis de pignor. act. l. item liberatur 6. §. 1 quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.* Satisfactio enim pro solutione est *l. satisfactio 52. D. de solut.*

3. Si enim ab alio quàm ab ipso debitore impediatur executio, tanto maior ratio est vt creditori permittatur aliam facere executionem *d. l. à Diuo Pio §. si rerum & §. sed vtrum D. de re iudic.*

4. Quod distinctè quantum fieri potest cauendum est *l. 4. §. ait prator. eod. tit. l. singulu 6. D. de except. rei iudic.*

5. Nullus enim litium erit finis si condemnato liceat iudicati executionem suis frustrationibus & tergiuersationibus impedire *l. 2. C. de re indic. l. si longis 7. C. hoc tit.* (7.53.)

(7.52.)

DEFINITIO XLIV.

Qui tanquam possessor intercedit executioni non potest rei identitatem negare. Secus in eo qui tanquam possessor conuenitur.

QVi victore iudicatum exequente intercedit executioni tanquam possessor, identitatem vt vocãt fundi negare non potest, nec petere vt in rem præsentem eatur ad fines demonstrandos. Quo enim iure videri potest intercessisse, si nesciit se possidere? Imò si neget se possidere, omnino condemnandus est, quoniam si vera sit negatio, nihil eius interest, 2 Sin falsa, puniri mendacium oportet, hactenus saltem vt possessio ei auferatur, 3 nec habeatur pro possessore qui falsò negauit se possidere. 4 Non idem est cùm quis directa actione conuenitur quasi possessor & ob id solum quia possidet, vt contingit cùm agetur vectigalis vel emphyteuticarius esse dicitur. Tunc. n. iustè petere reus potest vt rei præsentis demonstratio fiat, priusquàm cogatur respondere an possideat, 5 Cùm ea sit agentis intentio, quam fundari ante omnia oportet, 6 tùm quæri de iure rei, 7 Si nõ is reus proponatur qui iam professus sit se possidere, 8 Aut heres sit eius qui professionem emisit. 9 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 7. Cal. Septemb. 1595.

1. *Vt in l. si irruptione 8. § 1. D fin. regund.*

2. Nemo autem audiendus est siue agendo, siue excipiendo si non eius interest *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13. § si de testamento.* vbi Alex. & alij *ad SC. Trebell.*

3. *l. vlt. D. de rei vindic. l. qui seruum 20. §. in iure de interrog. in iur. faciend.*

4. In pœnam scilicet mendacij & vt ipsi contra ipsum credatur, *vt in locis prox. citat.* Iunct. *Auth. idem possessor C. qui potior. in pign. hab.*

5. Scilicet si prius affirmet se nescire an res quæ petitur, illa ipsa sit cuius nomine conuenitur, quia plerumque fines sunt incerti & obscuri, cùm pro hominum arbitrio plerumque mutentur *d. l. si irruptione 8. §. 1. & l. pen. D fin. regund.*

6. *l. vlt. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic. l. vlt. D. de acq. poss.*

7. *l. in exceptionibus 19. D. de probat.*

8. Nec enim proprij facti ignorationem iustè potest obtẽdere *l. quamquam 7. D. ad Velleian. l. generaliter 19. C. de non numer. pecun.*

9. Heres enim vtitur in omnibus iure defuncti cùm censetur eadem persona *Nouell. 48. de iur. à mor. præst.*

DEFINITIO XLV.

Qui obtinuit in interdicto retinendæ nulla iudicati executione indiget, quomodo indiget is qui obtinuit in interdicto adipiscendæ.

SEntentia quæ de adipiscenda possessione reddita est; in hoc differt ab ea, quæ de retinenda, quòd qui in possessionem mitti iussus est si propria autoritate possessionem occupet, vim & iniuriam facere videtur, 1 quod nostri dicunt attentare. At is qui obtinuit vt in possessione sua retineatur, nullo iudicis aut executoris facto indiget; cùm sit ipse iam in possessione. 2 Idque est quod dici solet sententiam super interdicto retinendæ possessionis redditam, suam secum trahere executionem. 3 *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. *arg. l. miles 6. §. pen. D. de re iudic. l. 1. D. quod legat.*

2. Cuilibet enim suam possessionem tueri permittitur etiam per vim *l. 3 §. cum igitur D. de vi & vi armat.*

3. Quoniam qui iam est in possessione non potest magis possidere.

DEFINITIO XLVI.

Datus à Senatu executor non potest cognoscere de tertij intercessione, sed ad Senatum remittere rem debet.

EXecutor datus à Senatu ad exequendum Senatusconsultum, licèt propriam & ordinariam alioqui iurisdictionem habeat, puta si sit iudex prouinciæ in qua fieri debet executio, 1 non tamen potest de intercessione tertij cognoscere si non causæ quoque cognitio ei demandata sit. 2 Sed ad Senatum remittere debet, atque ita executione supersedere, quod ad tertium intercessorem attinet, 3 non quod ad condemnatum. Sanè si tertius, qui intercedere & potuit, & debuit, maluit appellare, audiendus non est. 4 *Ita Senatus* in causa Petri Sorcley & Claudij Pognen & Mariæ Guichard Angustanorum Idib. Sept. 1595.

1. Hic enim habet iurisdictionem in territorio totius prouinciæ *l. vlt. vbi not. D. de iurisdict. l. cùm vnus 12. §. pen. D. de reb. autor. iudic. possid.*

2. Quia is qui executoris tantùm partibus fungitur non habet regulariter causæ cognitionem ne partes iudicis sibi vindicare videatur *l. si vt proponis 6. C. hoc tit. l. à diuo Pio 15. §. si rerum & §. sed vtrum D. de re iudic.*

3. Quoniam non fuit ad hoc datus vt de tertij iure & intercessione cognoscat.

4. Appellationis enim auxilium licèt sit ex iure communi, tamen minùs ordinarium est & aliquatenus odiosum quia iniquitatis querelam continet *l. præfecti 17. D. de minor.*

DEFINITIO XLVII.

Nec debitor nec debitoris filius potest constitui depositarius eius rei quæ offertur ad remorandam executionem.

MAlè ac perperam facit apparitor ad exequendum datus, si patiatur pecuniam aut quam aliam, rẽ quę pecuniæ loco sit deponi penes filiumfamilias debitoris. Quia cùm eadem esse persona filij & patris existimetur, 1 perinde est acsi pater ipse idémque debitor in depositariũ eligeretur, Quod vtique nemo probauerit, 2 si non creditor ipse consentiat. Neque enim volenti fit iniuria, 3 Quanquam non eo minùs tenebitur filiusfamilias si ex depositio conueniatur. 4 Nec quòd etiam minor fuisse proponatur, faciet locum restitutioni. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. sup. De filiofamil. minor.

1. *l. vlt. C. de impub. & aliis substit. l. ne cùm filiofamilias 16. D. de furt.*

2. Nemo enim videtur à se abdicasse dominium eius rei cuius retinuerit possessionem *l. sicut 8. §. superuacuum D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

3. *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aqua pluu. arc. l. nemo videtur fraudare 145. de regul. iur.*

4. Quia ex omnibus causis rectè obligatur præterquàm ex mutuo & voto *l. filiusfamilias 39. De oblig. & act. l. tam ex contractibus 57. D. de iudic.*

5. Nemo enim læditur accipiendo depositum, cùm possit restituere si saluum sit, si verò perierit non teneatur nisi de dolo. *l. contractus 23. de reg. iur.*

DEFINITIO XLVIII.

De forma exequendi iudicati ex moribus Augustanorum.

CVm creditor quidam Augustanus obtinuisset, ac in prouincia rei iudicatę executionem in bona immobilia peregisset, quæ sub hasta distrahi curauerat, Placuit nullius momenti esse executionem, Propterea quòd Augustanorum moribus expressim prohibitum esset, ne qua fieri vnquam possit bonorum immobilium subhastatio, sed in solutum bona capi debeant, facta pro arbitrio boni viri æstimatione. 1 Sed neque ad immobilia priùs venire permittitur, quàm mobilium diligens perquisitio facta sit, 2 Adeò vt nec sufficiat negari per creditorem vlla esse bona mobilia, Sed omnimodo necessària est inquisitio. 3 Nec ad rem pertinebat, quod executio facta esset autoritate Senatusconsulti. Non enim idcirco alia mens Senatus fuisse videri poterat quàm vt executio quæ in Augustana prouincia esset facienda, fieret moribus Augustanorum. 4 *Ita Senatus* in publico auditorio 11. Cal. Decemb. 1595.

1. *Arg. Auth. hoc nisi debitor C. de solut.*
2. Quod consentit cum iuris ratione *l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione D. de re iudic.* Papiens. *in form exec. sent. diffin. num.* 22. *& seq.*
3. Vt cùm facienda est excussio bonorum debitoris in casu *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*
4. Quibus scilicet derogare Senatus noster nec voluerat nec debuerat cùm ex Principis edicto habeant vim legis.

DEFINITIO XLIX.

Apparitor regius aut Principalis delinquens in territorio inferioris iudicis an ab eo puniri possit.

APparitorum regiorum aut principalium singulare ius est vt si in officio delinquant licèt inferioris iudicis mandata exequentes, ad suum tamen iudicem remitti debeant vt puniantur: 1 In aliis eius iudicis cognitio est in cuius territorio peccarum proponitur. 2 Quod si apparitor regius aut principalis extra officij causam deliquerit, nihil obstabit quominus etiam ab inferioris iurisdictionis iudice in cuius territorio deliquerit, coerceatur. 3 Nam & minorem iudicem placuit punire posse officialem iudicis maioris in territorio suo delinquentem, 4 cùm hoc saltem temperamento vt maiori iudici notum id facere teneatur. 5 Sed & quod magis est iudicem à Principe delegatum cuius maior vtique quam ordinarij dignitas est. 6 Si in ordinarij territorio deliquerit, potest ordinarius iure suo coercere. 7 Sanè apparitores suos quilibet iudex punire potest, 8 adeóque illos etiam qui apparitori suo in alieno territorio exequenti iniuriam fecisse probabuntur. 9 *Sine die.*

1. *l. de militibus D. de custod. reor.* Boer. *quæst. 9. num. 9.* post Ioann. Fabr. *in l. quod promulgatis C. de offic. pref. vrb.* vide *l. 2. C. de sportul.*
2. Guid. Pap. *quæst. 326.* post Cyn. *in auth. qua in prouincia C. vbi de crimin. agi oport.*
3. Boer. *d. q. 9. num. 16.*
4. Cyn. vbi supr. Aufrer. *quæst. 432. ex l. 2.* vbi Luc. De Penna *C. de lucr. aduoc. lib. 12. & §. quòd si delinquentes Nouell. de mand. Princip.*
5. Bart. *in l officiales per ill. text. C. de offic. rect. prouinc.*
6. *cap. sanè de off. deleg.*
7. Boer. *dict. quæst. 9. num. 5.* post Cynum & Aufrer. vbi suprà.
8. *l. omne.* vbi Alber. de Ros. C. *de offic. rect. prou.* Boer. *ibid. num. 13.*
9. Idem Alber. *in l. si quis fortè §. si quos comitum de pœn.* Boer. *ibid. num. 14.*

DEFINITIO L.

Reuocanda est executio facta die dominico aut alio feriato in honorem Dei & quidem cum effectu.

EXecutio facta die dominico alióve in honorem Dei feriato vsque adeò nulla est, vt quamuis sequenti die debitor carceribus exemptus sit, mox tamen & priusquam domum rediret rursus in carceres detrusus, posterior quoque executio nulla sit, quasi facta in fraudem legis, quæ priorem irritam faciebat. 2 Effectum enim habere debet executionis reuocatio, vt vicium purgetur. 3 *Ita senatus* contra N. Bernardum Dacquin 24. Maij 97. licèt constaret sæpius antea obseruatum aliter, & factitatum fuisse. 4

1. *l. vlt. C. de feriis.*
2. Non enim videtur quis exemptus à carceribus si statim rursus in carceres detrudatur *arg. l qui sic soluit. 55. D. de solut.* Quomodo solemus dicere non videri versum quod non durat versum *l. si pro patre* 10. §. *versum D. de in rem vers.*
3. Quod contractum fuerat per executionem prohibito die factam.
4. Non tam enim quid factum sit inspici debet, quàm quid fieri debuerit *l. sed licet* 12. *D. de offic. præsid.*

DEFINITIO LI.

Missio in possessionem fieri potest pro debito non liquido si modo constet deberi.

EXecutio Aresti quo creditor hypothecarius in possessionem bonorum debitoris pro sua indemnitate mitti iussus est, 1 non potest impediri eo prætextu quòd nondum liquidatio facta sit quantitatis, quæ debetur: Sufficit enim quod constet aliquid deberi, 2 licèt quale, quantúmque illud sit adhuc ignoretur. Multò magis verò hoc obtinet si vel nummus vnus sit, quem liquido deberi constet. 3 Est enim hypothecæ ius indiuiduum, 4 nec quicquam vetat hypothecam contrahi, & possideri rem obligatam etiam pro non liquida quantitate. 5 Diuersum esset si de pignore distrahendo aut in solutum possidendo tractaretur. 6 Sed an eo casu faciet creditor omnes fructus suos? Minimè. Immò verò imputabit in sortem quatenus excedent modum legitimum vsurarum, 7 licèt autore Prætore sint percepti, 8 quia autoritas iudicis non mutat condicionem & causam ex qua missio in possessionem facta est. Sempérque verum est pignus possideri iure pignoris & consequenter ea lege, vt fructus in sortem imputentur. 10 Nam & si actum esset hypothecaria contra debitorem eundémque possessorem, fructus quidem consequeretur creditor à die litis contestatæ: 11 Sed tamen non eò minus illos imputaret sibi in sortem, saltem quatenus excederent modum vsurarum. 12 *Ita Senatus* pro D. de Sauigny contra D. Comitem do Saleneufue 4. Mart. 1597.

1. *Ex tit. De reb. autor. iudic. possid. & tit. Quib. ex caus. in poss. eat.*
2. Vt appareat executionem non fuisse factam pro indebito.
3. *l. quandiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. de debitor. vendit pignor. imped. non poss.*
4. *l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit.*
5. Dummodo id quod possidetur non sit incertum. Nec enim pars incerta possideri potest *l 3. §. incertam l. locum 26. D. de acquir. poss. l. si fur. 32 in fin. D. de vsucap.*
6. Quia non potest fieri venditio precio incerto nec datio in solutum pro incerta quantitate *l. si non sortem 26. §. si centum D. de condict. indeb. l. vlt. vbi not. C. de contr. empt.*
7. Vt solet euenire in tacita antichresi *l. cùm debitor 8. D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. l. vlt. cũ ibi not. C. de pignor. act. l. minor. 40. in fin. D. de minor.*
8. Quamuis dici soleat iustè possidere illum qui prætore autore possidet *l. iustè 11. de acquiren. poss. l. qui autore De reg. iur.*

9. *l. 5. D.*

9. *L.5.D.vt in possess.legat.l.inter bonorum 48. D.de admin. tutor.*

10. *l.1.2.& vlt.C.de pignor.act.*

11. Hoc enim iure vtimur, quamuis contra iuris vt puto rationem, quia nihil interest creditoris vt consequatur fructus quos imputare postea cogatur in sortem, Nisi si ponas rem obligatam non aliter posse sufficere vniuerso debito exsoluendo *l.si fundum 16 §. in vindicatione versic. interdum D.de pignorib.* Iunct. *l.si inter 21.§.vlt.eod.tit.*

12. *d.l.cùm debitor.* Quasi sit hæc tacita antichresis prætoria, quam dubitandum non est posse constitui à prætore non minùs quàm à priuato *arg.l.non est mirum 26.§.1. D. de pignorat. act.& tot.tit.C.de prator pignor.*

DEFINITIO LII.

Condemnatus tanquam tutor non potest cogi vt iudicati executionem in suis bonis patiatur etiamsi proprio nomine fuerit obligatus.

TVtor non solùm tutorio, sed etiam proprio nomine obligatus, 1 Si tanquam conuentus, & condemnatus sit, tuta in iudicati executione bona ipsius propria capta sint iustam habet appellandi causam, quia iudicati executio contrà quàm iudicatum sit fieri numquam potest, 2 debétque potiùs creditor sibi imputare cur ex iudicato agere maluerit, quàm ex contractu. 3 Quid si tutor ab ea condemnatione prouocauerat, & in appellationis causa succubuerat, nulla tutorij nominis facta mentione? 4 Idem erit, quia confirmato simpliciter iudicato eædem qualitates & conditiones, quæ in iudicatum deductę fuerant durare intelliguntur. 5 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Blanc contra N Martin. 2. Mart. 1596.

1. Hoc enim euenit aliquando *l.non subscripsisti 15.C.de admin.tut.*

2. Cùm non alia sit potestas executionis iudicati, nisi vt rei iudicatæ vigorem ad effectum deducat *l. pen. C. de execut. rei iudic.*

3. Cùm posset agere etiam ex contractu. Pateat igitur ei via quam elegit *l.si mulier 21.§.vlt.D.quod met.caus.l.3.§.eligere D. de tribut.act.* Iunge *l.si fundus 16.§.si plures D.de pignor.*

4. Vide *l.vlt.cum ibi not. D.quand.ex fact.tutor.*

5. Quia appellatio transfert litem ad iudicem appellationis cum suis omnibus qualitatibus, siquidem reducit & reuocat litem ad terminos contestationis.

DEFINITIO LIII.

Debitor non potest impedire missionem in possessionem ex subhastationibus etiam nullis vt neque decreti interpositionem, nisi debitum offerat, si modò subhastatio facta sit pro debito.

SOlet Senatus noster si quando subhastationes proferantur in quarum forma peccatum sit, 1 non priùs decernere vt emptor mittatur in possessionem bonorum, quàm vocatus sit debitor & auditus, licèt pro debito factas fuisse subhastationes appareat. 2 Quæ tamen res non facit vt liberum sit debitori postea in ius venienti eas subhastationes obiecto nullitatis vicio impugnare si non priùs offerat quicquid debet, Cùm certissimi iuris sit executionem quantumuis nulliter factam si tamen pro debito facta fuerit, tenere. 3 Nec magis posse debitorem impedire missionem in possessionem, quam decreti interpositionem, quæ longè maioris momenti est. 4 Sed prodest ea forma debitori, vt tanto largius habeat tempus ad redimendum, quandoquidem semestre quod in eam rem præstitutum est non incipit currere nisi à die missionis in possessionem. Quid ergo si tam peruicax sit debitor vt in ius vocatus, nec debitum offerre velit, nec missioni in possessionem consentire? Senatus id sequitur temperamentum vt breue aliquod tempus puta vnius aut alterius mensis præstituat debitori ad soluendum. Quo elapso si solutum nõ probetur, missio in possessionẽ emptori quisquis ille sit, id est siue creditor ipse siue extraneus, saluo luendi pignoris iure concedatur. *Ita Senatus* contra D. Claudium de Riuoirie Prid. Cal. Sept. 1603.

1. Forma siquidem statuti ad vnguem seruanda est.

2. Alioqui si subhastationes nullo visibili vicio laborent solet Senatus literas missionis in possessionem etiam inaudito debitore concedere.

3. Dixi *Defin.26 supr.*

4. Ne qui non potest impedire quod faciliùs impediri solet, admittatur ad impediendum id quod difficiliùs debeat impediri *Ex not.in l.non debet cui 21.de reg. iur.l. cui pacto 5.D. de serv.expor.* Et ob hãc nimirum causam putabant plerique posse Senatũ & debere huiusmodi literas missionis inaudito quoque debitore concedere, cùm possit fieri ignorante te quicquid fieri potest te inuito *l.qui potest 26.de reg.iur.*

TIT. XXI.

Si plur.vna sentent.condemnat.fuer.

DEFINITIO I.

Etiam correi criminis non debent fieri correi debendi per sententiam quod ad litis sumptus attinet. Si tamen facti sint, tenet sententia si non appelletur.

ETIAM cùm ex delicto proficiscitur condemnatio, licèt eadem plurium condemnandorum causa sit quod contingit quoties vnius delicti plures correi proponuntur, 1 sic tamen fieri condemnationem oportet, quantum ad litis sumptus attinet, vt pro sua quisque parte singuli mulctentur: 2 quia non tam ob delictum condẽnatio sumptuum irrogatur, quàm ob litem, 3 quæ à singulis non nisi pro virili suscipitur. 4 Si tamen ex pluribus iudicatis vnus ad totius litis expensas in solidum per iudicis imperitiam condemnatus cùm prouocare posset, iudicato acquieuerit, sententia nihilominus valebit, 4 mandaríque viriliter executioni poterit. 6 Proinde nec quod ex ea causa solutum fuerit tanquam indebitum cõdicetur, 7 nisi fortè aut dilata probetur appellatio aut facta solutio ab eo qui longiores carceres verebatur, quémque metus iudicis potiùs quàm odium litis appellare prohibuerit. 8 *Ita Senatus* 11. Cal. Sept. 1588.

1. Vt puta in specie *l ita vulneratus 51.§.vlt.D.ad leg.Aquil.* quo casu quantum ad mulctam pecuniariam pertinet solent & debent fieri correi debendi per sententiam vt inuicem alius pro alio & condemnari possit, & exigi, quod pragmatici nostri dicunt *l'vn pour l'autre & chascun d'eux seul & pour le tout* vt quemadmodum fuerunt correi criminis sint etiam condemnationis *arg.l.sancimus 12.C.de pœn.* Nam & per sententiam posse plures debendi correos fieri constat *l.1.C.hoc tit.* vbi tamen dicitur videri in dubio plures condemnatos in viriles.

2. Alioqui iusta appellandi causa est si pro sumptibus litis correi criminis fiant per sententiam correi debendi.

3. Quia quisquis facto suo dat causam liti condemnandus est in sumptus litis *l.eum quem temerè 79.D.de iudic.l.non ignorent 4.C.de fructib.& lit.expens.*

4. Pro se enim quisque litigat non pro correo.

5. Nec enim contra iuris rigorem expressim lata est talis sententia cùm nulla lege aut constitutione prohibitum sit, ne ita pronuncietur *l.cùm prolatis 32.D.de re iudic.* iunct. *l.si expressim 19.D.de appellat.l.1.§.item cùm contra D.qua sent.sin. appell.rescind.*

6. Præsertim hodie postquam placuit etiam cùm sententia nulla est, nõ posse tractari de nullitate nisi per appellationem. Ita enim stylo Senatus nostri disertè cautum est.

7. Neque enim potest dici indebitum id quod debetur ex iudicato *l.si fundus 16.§.si plures D.de pignor.l.vlt.C.de vsur.rei iudic.* Nisi iudicatum sit ex falsis instrumentis *l.vlt.C.si ex fals. instrum.*

8. Etsi videtur hoc casu necessaria protestatio quæ sit vice appellationis *l.2.C.de his qui per met.iudic.non appell.*

DEFINITIO II.

Casus in quo fructus restituere tenetur condemnatus in iudicio vindicationis etiamsi nullos percepe-rit. Et contrà in quo nec is qui con-demnatus est tenetur restituere.

PLuribus eiusdem fundi possessoribus per vindicatio-nem conuentis eademque sententia condemnatis 1 si vnus eorum in executione iudicati velit negare vllos à se perceptos fructus, sed omnes à coheredibus aut condiui-soribus, non est audiendus, quia obstat res iudicata. 2 Item quia non tam inspiciendum est quis fructus perceperit, quàm quis percipiendi ius habuerit, cùm imputare sibi debeat, qui non percepit, si percipere potuit. 3 Et sanè vix fieri potest vt non sit condemnandus ad fructuum restitutionem is ipse qui in iudicio vindicationis condemnatur, vt causa fructuum sequatur rem cuius sunt fructus. 4 Neq; vlla in eo fit iniuria illi, qui cùm fructus nullos perceperit, ad eorum tamē restitutionē condemnatur. Cùm eo nomine habiturus sit actionē aduersus eum ex condiuisoribus qui fructus percepit vt indemnis præstetur. 5 Nimirum quatenus ille perceperit. Nam si minùs percepit quàm percipere potuerit, non illi imputabimus eam fructuum quantitatem quam non percepit, 6 quæ huic condēnato imputatur, Nisi inuito socio eos fructus perceperit. 7 Si tamen proponas cum vno ex sociis qui ad fructuum restitutionem condemnati fuerunt victorem trāsegisse, nec pro virili tantùm portione sed generaliter de tota causa fructuum, non erit illi permittendum aduersus alios condiuisores ex iudicato agenti vt bis idē cōsequatur: Obstare namque illi debet exceptio doli mali. 8 *Ita Senatus* in causa N. Bedesquin 14. Cal. Decemb. 1594. & 15. Cal. Decemb. 95.

1. Intellige cum condemnatione ad restitutionem fructuū. Alioqui finita lite per sententiam non esset quærendum de fructibus *l. 2. & 3. C. de fructib. & lit. expens.*

2. Quæ omnino mandanda est executioni cùm pro veritate habeatur. Nec enim videtur satisfactum victori in iudicio vindicationis si non etiam fructus omnes restituantur *l. qui restituere 68. D. de rei vindic. l. certum 22. C. eod.*

3. *l. sed etsi 25. §. sed & fructus D. de petit. hered. l. 1. C. eod. d. l. certum.*

4. Intellige tamen si fructus ipse perceperit. Alioqui non esset re integra condemnandus ad restitutionem fructuum in vindicationis iudicio is qui nullos fructus percepisset *l. si cui fundi 78. D. de rei vindic.* Rursus hoc ita intellige vt tamen is quoque qui fructus percepit possit eorum nomine conueniri *arg. l. cùm multi 9. D. si pars hered. pet.* Nec enim nouum est vt eorundem fructuum nomine plures teneantur *d. l. sed etsi 25. §. sed vtrum D. de petit. hered.*

5. Qui enim actionem habet rem ipsam habere videtur *l. is qui actionem 15. de reg. iur.* Etsi non esset bona hæc ratio si non magis res iudicata obstaret huic condemnato *l. nemo ideo 171. de reg. iur.* cùm interesset ipsius non soluere potiùs quàm solutum repetere *l. 3. D. de compens. l. si stipulatus 15. de fideiuss.* Optima igitur ratio est quia sibi debet imputare, qui iudicato acquieuit, à quo potuit appellare *l. ad solutionem 5. C. de re iudic.*

6. Quia nec maiorem quantitatem percipere debuit.

7. Quo casu malæ fidei possessor est etiam quod ad socium *l. duo fratres 78. D. de acquir. hered. l. Sabinus 28. D. commun. diuid.*

8. Quia bona fides non patitur vt bis idem exigatur *l. bona fides 57. de reg. iur.* & improbus est, qui bis idem consequi velit *l. si dolo 51. in fin. D. de re iudic.*

TIT. XXII.

Quib. res iudicat. non nocet.

DEFINITIO I.

An & quando Syndicus pro debito vniuersitatis possit proprio nomine ex iudicato conueniri.

SYNDICVS nomine vniuersitatis condemnatus non prius nomine proprio conueniri ex iudicato potest, quàm ita iudex decreuerit. 1 Decernere verò ita demùm potest & debet iudex, si appareat negligenter aut dolo malo Syndicum egisse ne intra tempora faciendæ solutioni præstituta vniuersitatis nomine victori satisfieret, 2 quam in rē triplex iussum præcedere solet, quorum vltimum commination-em illam habeat, vt ni ad diē satisfiat de suo soluere syndicus teneatur. 3 At quid si syndicus tam pauper sit vt de suo non habeat vnde soluat? 4 Siquidem is qui condemnatus est cùm esset locuples dolo malo aut per suam negligentiam fecit vt ante iudicati executionē inops alius in locum suum substitueretur, poterit contra ipsum executioni mandari sententia, licèt officio functus sit adeóq. administrationis suæ rationes reddiderit: 5 quoniam imputari ei potest cur durante officio diligentior non fuerit vt satisfaceret iudicato: 6 nec culpa vacat quamuis ponas vacare dolo. 7 Sed si nihil ei possit imputari, cogendus est vniuersitas mulctarum comminatione, vt alium Syndicū idoneum constituat, aduersus quem agi possit. 8 Nam vt aduersus vnum ex vniuersitate agatur pro totius vniuersitatis debito, permittendum nunquam est, nec si fiscale debitum proponatur. 9 *Ita Senatus* in relationibus libellorū 9. Cal. Decemb. 1588 & iterum pro D. Barone de Creissiaz contra Syndicos de Cormoranche 7. Cal. Aug. 1591.

1. Ne scilicet officium ei suum sit damnosum quod numquam esse debet, nec si priuatum officium sit multò magis si publicum *l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior. l. sed si quis exsignatoribus 7. D. testam. quem. aper.* Guid Pap. *quæst. 87.*

2. Ea siquidem res & exactio ad Syndici curam & diligentiam pertinet *l. item eorum 6 §. si decuriones in fi. & pass. D. quod cuiusque vniuers. nomin.*

3. Ita vt Syndici contumacia & negligentia non possit excusari, nec proinde dubitari, quin propria ipsius culpa puniatur cùm noluit parēre ius dicenti *l. non potest dolo carere 199. de reg. iur.*

4. Inanis siquidem actio est quam eludit inopia debitoris *l. nam is 6. D. de dolo.*

5. *arg. l. 3. § si quis cum minore vers. sed si probaretur D. de minor.*

6. *arg. l. si longis 7. C. de execut. rei iudic.*

7. Ideóque nec videtur damnum vllum sentire quod sentit ex culpa sua *l. quod quis 203. de regul. iur.*

8. Quia Syndicus & actor vniuersitatis ille est qui vniuersitatem repræsentat *l. 2. & 3. d. l. 6. § 1. in fin. & pass. D. quod cuiusq. vniuers. nomin.*

9. *l. 3. & 4. C. de annon. & tribut. lib. 10. ti. 16. & l. 2. C. de exact. tribut. tit. 19. eod. lib.* Iunge *Defin. 16. supr. de execut. rei iudic.*

DEFINITIO II.

Condemnatus ob non exhibitum inuentarium potest adhuc intercedere tanquam heres purè, aut tanquam possessor.

QVi executioni ab alio factæ intercesserat tanquā heres cum beneficio legis & inuentarij, si ob non exhibitum inuentarium condemnatus fuerit, 1 non eò minùs saluum habet ius iterum intercedendi aut tanquam purè heres, aut si possideat, iure nudi possessoris. Nec ei nocebit res iudicata, quoniam alia causa esse videtur quæ nunc in iudicium deducitur. 9 *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Decembr. 1589. Iunge Defin. 9. de except.

1. Nec enim quisquam audiri potest tanquam talis siue agendo siue excipiendo, qui non prius se probet talem *l. licèt 24. C. de procurat. l. postquàm 5. § si dies D. vt legat. seu fideic. seruand. cauf. caueat.*

2. *l. & an eadem 14. l. si cum vno 22. & pass. D. de except. rei indic.* Alia enim condicio eius qui purè heres est, alia eius qui cum beneficio legis & inuentarij: sicut & alia heredis alia nudi possessoris. Qui enim non posset vincere tanquam heres, quia

res,quia heres non est,vincere tamen posset tanquã nudus possessor si actor nullo iure ageret: *l vlt. D. de acquir. poss. l. 1. D. vti possid. l. Paulus* 12. *§. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

DEFINITIO III.

Contra tutorem lata sententia non aliter pupillum afficit quam si victor probet fuisse verum tutorem.

SEntentia contra falsum pupilli tutorem reddita pupillo quandoque nocere non potest, adeò vt nec ab ea prouocare cogendus sit, 1 Non tam ob eam causam quòd ipso iure nulla sit,(nam si aliud nihil esset moribus nostris ab ea appellari oporteret,2) quàm quia inter alios lata videatur, cùm falsus tutor nulla ex parte pupilli personã repræsentet. 4 Sed quid si de hoc ipso dubitetur an falsus tutor fuerit necne? Victori,qui sententia nititur,incumbet onus probandi verum tutorem fuisse,5 cùm nec talis quisquam præsumatur,6 nec aliter fieri possit vt sententia cum eo reddita vim habeat & autoritatem rei iudicatæ. 7 *Ita tra ctatum est* 17. Cal Iul. 1590.

1. Non enim potest rei iudicatæ vim habere sententia lata contra pupillum vel minorem indefensum *l. 4. C. si aduers. rem iudic. l. contra* 54. *D. de re iudicat.* Indefensus autem est pupillus qui non habuit verum tutorem *l.* 1. *§. sed Pomponius & §. idem Pomponius & pass. D. quod falsi tutor. auctor.*

2. Vt dixi *Defin. 1. num. 6. sup. tit prox.*

3. *tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. alys non nocer.*

4. *d. l. 1. & tot. tit. quod falsi tutor. auctor.*

5. Adeò vt neque tutoris confessio sola in eam rem sufficiat *l. vlt. eod. tit. quod falsi tutor. auctor.*

6. Tutorem enim esse qualitas est non naturalis sed accidẽtalis,cuiusmodi qualitates nunquam præsumuntur *Not. ad l. 1. C. de dignit. lib. 2.*

7. *d. l. 4. C si aduers. rem iudic.*

DEFINITIO IV.

Mulieri dotem repetenti non nocet exceptio rei iudicatæ etiamsi per errorem consenserit executioni soluto matrimonio.

LAta pro mariti creditore contra vxorem sentẽtia constante matrimonio,1 non parit exceptionem rei iudicatæ,si mulier post mortem viri aduersus eundem creditorem & possessorem de pignorum dotalium iure experiatur: Nec appellandi necessitate mulier obstringitur,2 quoniam noua petendi causa est nouúmque ius,3 de quo in priore iudicio neque fuerat quæsitũ neque potuerat quæri. 4 At quid si mortuo iam viro ea ipsa sententia executioni mandata sit aduersus mulierem quæ non contradixerit? Et potest videri à iure pignoris recessisse quæ siue expressim siue tacitè cõsensit executioni cùm intercederè & posset & deberet. 5 Sed humanior & æquior est contraria sententia, ne iuris error & ignorantia damno dotis afficiat mulierem, quæ iam condemnata putauit fortasse nullam sibi superesse intercedendi potestatem. 6 Maximè verò, Cum executionis iudicati maior vis quàm iudicati ipsius esse non deberet. 7 *Ita Senatus* pro Hugonina Iarrin contra Claudium Petifeu Idib. Iul. 1592. Et rursum pro Dominica Dalfin contra Christophorum Poche 14. Cal. Sept. 1592.

1. Quo tempore nullum ius habet in bona mariti neque agendo neque excipiendo, nisi in casum assecurationis *l. si constante* 24. *D. solut. matr. l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

2. Appellatio enim neque necessaria neque vtilis est nisi ei cui alioquin sententia noceret *l.* 1. *l.* 4. *& pass. quand. prouoc. non est necess.*

3. Exceptio autem rei iudicatæ non habet locum nisi vbi eadem est causa petendi *l. si mater* 11. *§. eam diem l. cùm quæritur* 12. *& seqq. l. si cum vno* 22. *& pass. de except. rei iudic.* Vide *l. si quis* 18. *cum præced. eod. iudic.*

4. Vt dixi *num. 1. supr. Not. in l. vnic. C. si dos const. matr. solut. fuer.*

5. *Arg. l. sicut* 8. *§. non videtur* iunct. *l.* 4. *§.* 1. *& pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

6 *l error facti* 9. *& seqq. D de iur. & facti ignor.*

7. Ne latiùs pateat effectus quàm causa *l. pen. C. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO V.

Si appellatio à defuncto interposita ab herede desersa fuit, non nocet ea res fructuario, qui non fuit vocatus.

SEntentiam de fundo Corneliano latam contra Titium possessorem qui subinde moriens eius fundi vsumfructũ tibi legauerit si ab ea prouocauerat, placet nocere tibi non debere,1 quamuis defuncti heres posteà deseruerit appellationem, aut passus sit se condemnari siue per collusionem ita fecerit siue per negligentiam. 2 Nos enim eum casum tractamus quo iusta fuerit prouocatio, Ne alioquin ociosa quæstio sit, cùm parùm tua interfit an ideò succumbere debeas quòd obster tibi res iudicata, an quia nihil iuris habeas. 3 Atqui dici solet posse rem quoque inter alios iudicatam aliis obesse, nimirũ quoties quis de ea re cuius actio vel defẽsio sibi competit, sequentem agere patiatur. Veluti si creditor passus sit debitorem agere de proprietate pignoris, aut marius socerũ vel vxorem de proprietate rei in dotem acceptæ, Aut possessor venditorem de proprietate rei emptæ. 4 Quidni ergo idem dicemus cũ fructuarius sciuit & passus est de ea re in qua vsumfructum habebat, heredem agere? Sed hæc non sunt similia. Neque enim fructuario ius est prohibendi, ne de proprietate agat proprietarius de qua nec ipse agere posset. Adeò sunt proprietatis & vsusfructus iura separata, 5 nec quicquam vetat proprietariũ & fructuarium simul & pro se ipso quemque ac de suo iure agere. 6 Nec rursum tibi obstare poterat quòd Titius, à quo ius habebas, fuisset condemnatus. 7 Appellatio namque ab eo interposita extinxerat iudicatum: 8 & ob eam causam debuisti tu quoque ad appellationem prosequendam & defendendam acciri, vt contra te & heredem simul de appellationis, quæ vna fuit, iure cognoscetur. 9 *Ita Senatus* pro Ioanna Daranton vidua procuratoris Muffat contra Petrum Volat. 16. Cal. Ianuar. 1592.

1. Cùm appellatio illa extinxerit iudicatum *l. furti* 6. *§.* 1. *D. de his qui not. infam. l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill.*

2. Neque enim aut collusio aut negligentia heredis nocere debet legatariiis *l. si suspecta* 29. *D. de inoff. testam. l. à sententia* 5. *§. si heres l. si perluforio* 14. *D. de appell.* Maximè verò hoc obtinet si ob desertam ab herede appellationem contra eum pronunciatum sit *d. l. si perluforio §.* 1.

3. Non enim potest videri quicquam interesse illius qui bonam causam non habuit *l si ideo* 55. *D. de euict.*

4. *l. sæpe* 63 *D. de re iudic.*

5. *l penult. D. de acquir. possess. l. naturaliter* 12. *§. nihil commune eod. tit.* iunct. *d. l. sæpe in fin.*

6. *Arg. l. si cùm argentum* 21. *§ si fundum D. de except. rei iudic.*

7. Quamuis dici soleat exceptionem rei iudicatæ illi nocere qui successit in ius condemnati *l. si à te* 9. *§. vlt. l. iudicata* 29. *§. vlt. D. eod. tit. de except. rei iudic.*

8. *d. l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill. d. l. furti* 6. *§.* 1. *D. de his qui not. infam.*

9. *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Condemnatus per contumaciam neque actionem neque exceptionem habet ex ea causa contra alium inauditum.

PEr contumaciam condemnatus, per collusionem potiùs aut negligentiam quàm defectu iuris, condemnatus intelligitur,1 Ideóque nec potest ea res præbere illi actionem nec exceptionem aduersus alium qui liti non interfuit, siue vocati debuerit siue non. 2 *Ita Senatus* in causa R. D. N. Rubei Franciscani & Syndicorum du Pontdeuaux 6. Non. Aug. 1593.

1. *l. si ideo* 55. *D. de euict.*

2. Nemo enim ex sua vel improbitate vel culpa potest sibi actionem acquirere *d. l. si ideo. Itaque* 12. *§.* 1. *D. de furt.*

DEFINITIO VII.

Non nocet fratri sententia lata contra fratrem qui tam suò quàm fratris nomine condemnatus est, si neque mandatum neque ratihabitio intercessit.

FRater executioni, & missioni, quæ postulante paterno creditore fiebat in bona patris sibi cum aliis fratribus communia, intercesserat, tam suo quàm fratrum nomine, & Senatusconsulto fuerat condemnatus. Non eò minùs saluum erit ius nouæ intercessionis fratribus, si fratris intercessionem factam ipsorum nomine ratam non habuerunt, 1 quamuis in Senatusconsulti præfatione 2 nominati proponantur. Neque iis necessarium erit remedium supplicationis, quomodo esset si fuissent ipsi condemnati, 3 Verum enim est rem inter alios actam esse, quandiu fratris factum ratum non habuerunt, ideóque nec posse cõtra eos habere iudicati autoritatem. 4 *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Lodes & Cornelij Arbareste 10. Cal. Decemb. 1593.

1. *l. 1. C. hoc tit.*
2. Quod pragmatici dicunt *aux qualitez de l'arrest.*
3. Dixi *Defin. 2. & 3. supr. de sentent. præf. prator.*
4. *d. l. 1.* vbi est text. expresè C. *hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Sententia lata in causa appellationis contra eum qui cum procuratore iurisdictionalis in prima instantia obtinuerat, an noceat procuratori iurisdictionali.

SEntentia per inferiorem iudicem lata pro priuato, cui in causa coniunctus erat procurator iurisdictionis, 1 interposita per condemnatum apellatione rescissa fuerat, Cùm appellatoriæ liti priuatus ille qui obtinuerat, solus adfuisset, absente procuratore iurisdictionis. Quærebatur an si procurator iurisdictionis exequi iudicatũ vellet, aut appellationis desertionem obiicere, audiendus esset. Mouet ex vna parte, quòd cùm liti appellatoriæ non interfuerit culpa appellantis, qui litem ei non denunciauit, cùm tamen ipsius maximè referret, iniquum videatur nocere illi arrestum quod inter alios redditũ fuit. 3 At ex alia parte verendum est ne si audiatur, det ea res materiam arresto contrario in eadẽ causa pronunciando, quod sanè alienum fuerit à Senatus maiestate. 4 Præsertim cùm in prima instantia procurator iurisdictionis nõ separatim de iure suo disputasset, sed causam suam cùm priuati qui postea condemnatus fuerat causa coniunxisset. 5 Dubitationem tamen augebat, quòd in ea lite de iurisdictione potissimùm agebatur cuius esset, an Ducis Gebennensis, an inferioris vassalli *Senatus* perorata lite in publico auditorio, perplexã esse rem putauit, & quæ maioris esset deliberationis 6. Cal. Maij 1594.

1. Vulgò vocant procuratorem officij.
2. Debuerat enim condemnatus litem denunciare procuratori iurisdictionali tanquam cuius maximè interesset *arg. l. emptor 8. & seq. C. de euict.*
3. *l. 1. & pass. C. hoc tit. l. 2. & tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. alijs non nocet. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*
4. *l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*
5. Quasi eadem pro vtroque esset causa vincendi.

DEFINITIO IX.

Tertio qui impedit executionem sententiæ contra alium latæ facienda est exhibitio non tantùm sententiæ sed etiam omnium instrumentorum litis.

SI executioni sententiæ inter alios redditæ tertius quispiam intercedat, 1 ius habet postulandi vt non tantùm sententia sibi exhibeatur, 2 sed etiam acta omnia super quibus lata sententia est. Etsi enim sententia eum non adhuc quominùs perinde saluas habeat suas exceptiones acti iudicatum non esse, ideóque nec appellare cogatur, 3 interest tamen ipsius vt videat an per collusionẽ aut sordes aut gratiam iurisve imperitiam malè iudicatum sit. 4 Hoc enim edocto facilè illudetur autoritas iudicati, quæ alioqui hactenus saltem nocet vt cogatur reus tueri se exceptionibus, & eas probare. 5 Quod vtique facere non cogeretur si nullam actor pro se sententiam haberet. Prius enim est vt de actoris quàm de rei iure quæratur & cognoscatur. *Ita Senatus* ex tempore pro Francisco Pellin procuratore contra fratres Perrer 4. Cal. Maij 1595.

1. Quod vtique facere pro suo iure potest cùm non sit ipse condẽnatus *l. 1. & pass. C. hoc tit.* De hoc ipse tamen quærit Guid. Pap. quasi de re dubia *quæst. 26. in fin.* Vide ibid. Ranchinum, vbi distinguit inter actionem personalem & hypothecariã vt priore casu non possit fieri executio contra tertium, nec si is pendente lite emerit. Glos. *in l. si pro te. C. de cond. ob caus.* Ias. *in l. si vnus §. ante omnia. D. de pact.* Posteriore secus quia realis actio nõ personalis sequitur singularem successorem Ias. *ibid.* Addit Ranchinus sententiam latam contra emphyteutam posse mandari executioni contra singularem successorem etiam qui longissimo tempore possederit. Ex Boer. *decis. 182. num. 48.* Item sententiam latam contra colonum non nocere domino. Bart. *in l. 2. nu. 7. C. vbi in rem act.* Item sententiam latam contra ciuiliter possidentem, non posse mandari executioni contra possidentem naturaliter. *Ex glos. 10. l. Pomponius §. si is qui D. de acqu. poss.* Ias. in *§. omnium. n.* 108. De *action.* Iunge *Defin. 6. infr. int. alios act. vel iud.*

2. Super qua scilicet fundatur intentio actoris exequentis iudicatum.

3. Secundùm ea quæ dixi *Defin. 3 supr. hoc tit.*

4. Quo casu fraus & iniuria facta condemnato non posset alium contingere *l. 5. l. si per imprudentiam 51. D. de euict. l. exceptione 67. D. de fideiuss.*

5. Fundata siquidem intentione actoris nihil aliud superest, nisi vt de rei exceptionibus quæratur.

6. *l. vlt. C. de rei vindic. l. 4. C. de edend. l. vlt. D. de acquir. poss. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

DEFINITIO X.

Sententia lata pro legitima contra heredem non potest mandari executioni contra tertios possessores nisi facta priùs liquidatione & excussione bonorum contra heredem condemnatum.

QVi de legitima portione cõtrouersiam mouerat cõtra heredem, & obtinuerat, si postea cõtra tertios possessores agere velit, 1 in executione iudicati, qui ante litem cœptam emerint, non est cogendus de legitimæ suæ iure iterum disputare. Sufficit enim vt eum habuerit contradictorem quem habere debuerit & vicerit, 2 si non per collusionem viciisse probetur. 3 Sed tamen cùm legitima non nisi deducto priùs ære alieno constituatur, 4 nec æquum sit inquietari tertios bonæ fidei possessores quandiu ex bonis hereditariis non alienatis commodè satisfieri potest petitori, si victus bona fide vendidit, 5 audiendi sunt tertij possessores si non priùs ex iudicato conueniri se patiantur, quàm cum eo, qui victus est aut eius heredibus disceptatum sit & iudicatum, quid veniat in detractionem, & eo facto quid & quantum sit quod ex bonis soluitur victori pro legitima. In qua lite si velint ipsi quoque sistere, non sunt prohibendi: 6 si nolint non sunt cogendi. Neque enim eo minùs ipsis nocebit quod inter alios factum erit, quàm si cum ipsis factum esset. Quippe qui adesse liti potuerint si voluissent. 7 *Ita Senatus* pro Illustriss. D. Ludouico Millieto Sabaudiæ magno Cancellario & Ioanne Laurentio le Noir contra D. de Breissieu 5. Id. Iunij 1595.

1. Potest

1. Potest enim pro legitima agi etiam contra tertios possessores non minùs quàm pro legato per actionem hypothecariã *Not.in l.cùm quæritur 6.& in Auth.nouissima C.de inoff.testam.*

2. *l.cùm non iusto 3.à contr.sens D. de collus.de leg.*

3. *Arg.l si suspecta 29.D.de inoff.testam.l. à sententia 5. §.si heres l.si perlusorio 14.D.de appellat.*

4. *l.Papinianus 8.§.quarta autem D.de inoff. testam.*

5. *Arg.l.Moschis 47.D.de iur.fisc. Auth.hoc si debitor D.de pignor.*

6. Cùm ipsorum interest si fortè suspectam habeant fidem aut diligentiam eius qui iam fuit condemnatus *d. l.si suspecta & d.l.si perlusorio.*

7. Sufficit enim vt sciuerint litem *d.l.si suspecta.*

DEFINITIO XI.

Contra prælatum lata sententia nocet successori in beneficio nisi lata sit per collusionem aut contumaciam decessoris.

SEntentia contra prælatum ecclesiæ lata nocet successori vt aduersus eum parem vim habeat rei iudicatæ siue ad agendum siue ad excipiendum, 2 iisdémque remediis opus est ad rescindendam iudicati autoritatem, quibus opus esset si is ipse prælatus viueret qui condemnatus est. 2 Sed hoc ita si non per prælati contumaciam aut collusionem iudicatum sit. His enim casibus saluam successori defensionem esse conuenit, Adeò vt etiamsi Senatusconsulto decisa res fuerit non indigeat successor ciuili supplicatione, 3 nimirum fauore ecclesiæ 4 cui nocere improbi prælati contumaciam aut collusionem non oportet, quominùs ex integro de partium iure cognoscatur. 5 *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa capituli Ecclesiæ Cathedralis Sancti Petri Gebennensium & Curati de Sollongex 7.Cal.Sept.1595.

1. Licèt enim posterior prælatus non succedat in ius sui prædecessoris, eandem tamen ecclesiam repræsentat.

2. Autoritas enim rerum iudicatarum perpetua esse debet, nec magis potest extingui per mortem condemnati quàm per mortem ipsius iudicis qui de causa cognouit *l.vlt. C. de re iud.*

3. Quæ tamen necessaria esset heredi alíve cuilibet successori eius qui fuisset condemnatus secundùm ea quæ scripsimus *in tit.De sent.præf prætor.*

4. Vt & alia pleraque de quibus *in tit.C.de sacros.eccles.*

5. Non enim potest deterior fieri condicio ecclesiæ per prælatum, non magis quàm domini per seruum *l. melior 133. de reg. iur.* Adeò vt neque tempus illud quo vixit prælatus qui malè alienauit imputetur præscriptioni contra ecclesiam. Guid. Pap. *quæst.*

DEFINITIO XII.

Casus in quo remedium can. redintegranda datur etiam contra eum qui possessor factus fuerat ex causa iudicati.

SEntentia pro te lata contra pupillum per collusionem tutoris, facere non potest quin si ex ea & in executionem iudicati possessor factus sis, rẽdintegranda sit pupillo sua possessio, dummodo rescissa sit sententia per contrariã sententiam ex appellatione dictam. 2 Idémque est si nulla tutoris collusione intercedente tutor cùm appellare deberet nõ appellauerit per iuris aut facti ignorantiã. 3 Nam nec nouum est vt per iudicẽ quis spolietur, 4 cùm factum iudicis sit factum partis. 5 Nec rursus vt auxilium canonis pontificij 6 quo succurritur spoliatis detur contra bonæ fidei possessorem. 7 Non tamen videbitur sententia ob id solùm per tutoris collusionem reddita, quòd tutor exceptionem omiserit, quæ fuit de apicibus iuris dubij, 8 vt puta si passus sit condemnari pupillum ad restitutionẽ dotis maternæ quã portarat ob non redditas tutelæ rationes retinere. 9 Nisi proponas tutoris personã aliunde suspectam. 10 Finge remoto sine causa tutore testamẽtario datũ pupillo tutorem vitrici sui patrem 11 qui proprio filio ex vxoris persona dotem repetenti exceptionem illam non redditarum rationum minimè obiecerit. Vtique credendus erit per dolum & malitiam potiùs quàm per iuris imperitiam ab obijcienda exceptione abstinuisse. 12 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.41.infr.De appellat.& Defin.14.sup. De ordin.cognit.

1. Acsi contra pupillum indefensum lata esset quo casu ipso iure esset nulla *l.4.C.si aduers.rem iudic.l.contra 54.D.de re iudic.* Tutor enim habetur quidem loco domini cùm pupillum defendit *l.interdum 56.§.qui tutelam D.de furt.l.si ideo 55.§.1.D. de euict.* sed non cùm pupillum spoliat *l. qui fundum 7. §.si tutor D.pro emptor.*

2. Collusio enim non tam facit nullam sententiam quàm rescindendam beneficio appellationis *l.5.§.si heres l.si perlusorio 14.D.de appell.l.si suspecta 29.D.de inoff.test.* nimirum id exigente autoritate rerum iudicatarum *l. seruo 65.§. cùm prætor. D. ad SC.Trebell.* Excepto casu De quo *in Defin.præced.* Aliud est si sententia lata sit contra falsum tutorem vt *in Defin.3 supr.eod.*

3. Cùm eo casu non careat culpa tutor qui & ob eam causam haud dubiè tenetur actione tutelæ.

4. *Not.in l.interesse 59.D.de acquir.poss.*

5. *l.si ob causam 13.C.de euict.l.1.C.si in caus.iudic.pign.cap.sit.*

6. *In can.redintegranda 3 quæst.1.*

7. Notant Canon. *ad d.§.redintegranda.* Vide Menoch. *in rem.15.recup.poss.nu.89.& seq.* post Bart. *in l. rem quæ nobis num. 2.D.de acquir.poss.ff.* vbi etiam Angel.Bald. *in l.2.C.de furt.* Alex. latè *cons.117.& seq.lib.2.*

8. Non enim prohibetur tutor bonam fidem agnoscere *l. quoties 9.§.sicut autem vers.nec vtique D.de admin.tutor.* cui porrò non conuenit de apicibus iuris disputare *l.si fideiussor 29.§. quadam tamen D.mandat.*

9. Tanquam pro rationibus tutelæ tacitè obligatam vt dixi *in tit.De iur.dot.supr.*

10. Sunt enim suspecta & minùs firma omnia quæ à suspecto tutore fiunt *l.Aemilius 38.vers.mouit.D.de minor.*

11. Cuius fidem testator habuerat perspectam.

12. Qui non poterat esse non suspectus *l.1.C.vbi pupill. educ. deb.*

13. Tanquam qui filio suo eiúsque vxori magis quàm pupillo consultum voluerit.

DEFINITIO XIII.

Contra tertium inauditum de nouo tractanda sunt omnia in executione iudicati. Potest tamen sententia inter alios lata prodesse ad expensarum compensationem.

HAbetur quidem res iudicata pro veritate & tituli loco, 1 sed non quòd ad eum qui neque iudicio adfuit neque à condemnato ius habet. 2 Itaque si quis obtinuerit aduersus debitoris debitorem tanquam creditor creditoris, 3 & alius in iudicati executione intercedat, non tãtùm de ordine, sed etiam de iure crediti perinde disceptandum erit acsi nunquam is obtinuisset. 4 Poterit tamen res iudicata prodesse victori etiam quod ad tertios hactenus, vti ne per calumniam aut temerè litem agitasse videatur. 5 Quę res expensarum compensationi locum facere interdum potest. 6 *Ita Senatus* in causa Petri Soteley, & Mariæ Guichard Augustanorum Idib.Sept.1595.

1. *l.ingenuum 25.D.de stat hom. l. res iudicata 207.de reg.iur.*

2. *l.de vnoquoque 47.D.de re iud.l.1.& tot.hoc tit.C.inter alios acl.vel indic.alijs non nocet.*

3. *Ex tit.C.quand.fisc.vel priuat.debit.sui debitor.conuen. poss.l. à Diuo Pio 15.§.sic quoque iudices D.de re ind.* Ex quibus locis apparet sententiã illam contra debitorẽ posse mãdari executioni in bonis debitoris sui Guid. Pap. *quæst. 26.num.2.* Vide Distinctiones Ranchini ibid.positas.

4. *d.l.à Diuo Pio §.si rerum.*

5. Cùm in dubio præsumendum sit pro sententia, præsertim à qua non sit appellatum, vt alibi scripsimus.

6. Sola enim temeritas aut improbitas litigatoris dat causam condẽnationi expẽsarũ *l.eñ quĩ temerè 79.* iũct. *l.desistisse 10.D. de iu.l.properãdũ 13.§.sive antẽ alter.C.eo.l.qui solidũ 70.§.1.de l.2.*

TIT. XXIII.

Commin.epist.programm.autor.rei iud.

DEFINITIO I.

Quod Senatus fieri iussit sub certa pœna comminatione precisè faciendum est, sed non facilè mulcta irrogandæ, nec nisi ex magna causa.

QVAMVIS iubeat Senatus quid fieri sub certæ pœnę aut mulctæ comminatione, vix tamen est vt aduersus contumacem qui parêre noluit ius eo nomine vnquã reddatur mulctæ irrogandæ gratia, 1 sed præcisè iubendum est mandari executioni quod à Senatu decretum est, nõ solùm ob autoritatem Senatus ad quã sanè pertinet vt quod fieri iussum est fiat potius quàm vt ob non factum id quod fieri debuit, mulcta infligatur. 2 Sed etiam bono publico ne lites multiplicentur., Planè si insignis & repetita contumacia proponatur, non est incongruum vt ratò manente decreto & inuncta iterum parendi necessitate citetur contumax causam dicturus cur indictas contumaciæ pœnas pendere non debeat, 4 Ne alioqui frustra mulctæ irrogandæ comminatio facta videatur. 5 At hoc non nisi perrarò & ex magna causa admittendum est. 6 *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de Combefort & Petri Coyrin 8. Id. Maij 1593.

1. Nec enim comminatio habet vim legis aut Senatusconsulti *l. 1. & pass. C. hoc tit.*

2. Nunquam enim debet esse in potestate condemnati an pareat iudicato, nec si paratus sit præstare quicquid interest victoris *l qui restituere 68. D. de rei vindic. l. nec quasi 70. eod.*

3. *l. singulu 6.* D. *de excepi. rei iudic. l. quidam 21.* D. *de reb. credit.*

4. Cuilibet enim magistratui sed præsertim supremo qualis est Senatus licet iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere *l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.*

5. Non enim debent elusoria esse decreta Senatus *l. si prator 75. D. de iud. l. vlt. D. ne quid in loc. public.*

6. Cùm huiusmodi mulctæ irrogatio solam vindictam & duritiam victoris contineat *arg. l si venditor 6. §. vlt. D. de seru. export.*

DEFINITIO II.

Pœna conuentionalis nunquam potest peti quin præcesserit declaratoria quòd pœna sit commissa.

ILlud multò facilius admittendum est, pœnæ quę in obligationem & conuentionem deducta est exactionem fieri non posse, ne quidem in fisci commodum priusquàm cognitum & pronũciatum sit commissàm eam esse, 1 cùm possint multa interuenire quæ faciant vt vel nunquam commissa, vel vt etiamsi maximè commissa sit, remittenda tamen esse videatur. 2 *Ita Senatus* noster sæpius. *Sine die.*

1. Afflict. *Decis. 3.* Vide *l. nuda 5. C. de contr. & commit. stipul. l. si pacto quo pœnam 14. cùm ibi not. C. de pact.*

2. Scilicet ex æquitate vt puta si nihil reuera interfit stipulatoris *arg. l. si ita quis 135. §. Seia in fin. D. de verb. oblig.* Omnes enim actiones ad id comparatæ sunt vt actor consequatur id quod sua interest, licèt cùm adiecta est pœna non soleat quæri an aut quatenus interfit *l stipulatio ista 38. §. alteri eod. tit.*

TIT. XXIV.

De confess.

DEFINITIO I.

Potest scindi confessio in criminalibus, sed non in ciuilibus, Et cur ita?

NEQVE oblationem neque confessionẽ aduersario in iure factam scindere collitigator potest, id est pro parte improbare si de ciuili actione lis instituta proponatur. 1 Nã in criminali iudicio aliud est, scinditúrque confessio, 2 An quia difficilior esse soleat probatio criminis, 3 quod tamen sciri & vindicari non tantùm accusatoris sed etiam publicè interfit? 4 An potius quòd in causis criminalibus de crimine tantùm quæratur an factum sit, In ciuilibus verò de iure litigatoris cui non sit permittendum vt de domo inuiti aduersarij probationes extrahat? 5 Planè in hoc fauorabilior est confessio, quæ in ciuili iudicio facta est quàm quæ in criminali, quòd ex illa sequi potest condemnatio in confessum 6 probationibus debitis aliis deficientibus omnibus, 7 adeò vt etiam minùs legitimè instituto iudicio valeat sententia in cõfessum lata. 8 Ex hac verò non item, si non priùs constet admissum esse crimen. 9 Tum igitur nocet reo crimen fatenti confessio cùm de eo solo dubitatur quis crimen fecerit, id est cùm non tam delictum ipsum quàm persona quę delictum admiserit, ignoratur. 10 *Ita Senatus* 11. Cal. Mart. 1590.

1. *l. cùm quæritur 16. D. de admin. tutor. l. si ita stipulatio 39. §. 1. de oper. libert. l. nam absurdum 7. D. de bon. libert. l. cum qui 18. in fin. D. de his quib. ex indign.* Vide *gloss. magistralem & communiter approbatam in l. si quidem 9. C. de except.* adde tamen Boerium præsertim *num. 4. decis 339. repet. 143.* Et stylum nostrum *tit. 1. art. 32.* qui sic conceptus est vt videatur velle addere iuri communi.

2. Bart. *in l. Aurelius 28. §. idem quæsit D. de liber. legat.* Iul. Clar. *lib. 5. sent. §. fin. in pract. crimin. quæst. 55. num. 14.*

3. Cuius scilicet probationes debent esse luce meridiana clariores *l sciant cuncti 25. C. de probat.*

4. *l. ita vulneratus 51. §. vlt.* D. *ad l. Aquil. l. si à reo 71. §. vlt.* D. *de fidei. ff. l. Stichum 95. §. 1. de solut.*

5. *l. vlt. C. de edend. l. minùs graue 7. C. de testib.*

6. Quia confessos in iure pro iudicatis haberi placet *l. vnic. C. hoc tit. l. 1.* D. *eod.*

7. Nulla enim melior probatio est quàm quæ elicitur ex ipsius partis confessione *l. generaliter 13. vbi not. C. de non numer. pecun. l. cùm de indebito 25. D. de probat.*

8. Tanquam quòd sumat vim ex ipsa confessione non ex figura iudicij *d. l. 1. hoc tit. l. si conuenerit 26. D. de iudic.*

9. Quia non auditur perire volens *l. non tantùm 6. D. de appell.* Vide *l. 1. §. item illud.* vbi Bart. & Rom. *ad Silan. l. inde Neratium §. fin. D. ad leg. Aquil.* Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 55. num. 11.*

10. *Vt in l. si us cum quo 4. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Creditor occisori iuranti se adgressum ab occiso si nullis indicijs vrgeatur, alioquitorquendus.

QVid ergo si quis fateatur à se occisum hominem, sed dicat fecisse se ad sui defensionem & cum moderamine inculpatæ tutelæ, 1 nec appareat occisorem fuisse aggressorem? Stabimus assertioni & cõfessioni iuratæ ipsius rei, non vt perinde absoluatur acsi legitimis probationibus constaret occisum inuasorem fuisse, sed vt mitius puniatur. Nam & in dubio contra mortuum præsumptio capi solet. 3 Cæterùm si contrariis indiciis reus vrgeatur, torquendus erit, & si in tormentis fateatur se aggressorem condemnandus, si neget, absoluendus. 4 *Ita Senatus* pro Ludouico Hoste Tarentasiensi prid. Calend. Iunij 1591.

1. Quo casu non videtur deliquisse qui occidit *l. 1. C. vnde vi.*

2. Boer. latè *quæst. 237 præsertim in fin.* Vide Matth. Gribald. *in reg. Crimin.* Corn. *cons. 107. vol. 1.*

3. Alciat. *in tract. De præsumpt.* Boer. *vbi supr.*

4. Boer. *vbi suprà & quæst. 164. num. 15.*

DEFINITIO III.

Facta confessio defuncti nocet heredi conuento actione depositi.

CVm quidam tribus edictis vocatus in ius vt depositũ restitueret, non paruisset, ac in pœnam contumaciæ per

per iudicis interlocutionem pro confesso habitus fuisset, tùm eo mortuo heredes quasi ad nouam instantiam reuocati essent, factúmque depositum negarent; Placuit nó eò minùs debere illos condemnari quòd non satis plenè probatum depositum fuisset.1 Sufficere enim quòd defunctus cuius fides electa fuerat, & cui veritas perspecta erat, se pro confesso haberi passus esset:2 quippe cuius erat verisimile si depositum non accepisset venturum fuisse in ius, & depositi actionem denegaturũ. Nec ad rem pertinuit quòd non tanquam confessi debitoris heredes interpellati fuerant, sed quasi ad nouam, vt diximus, instantiam inuitati: facta etiam iis potestate negãdi quod petebatur, adeóque sumpta vltrò per actorem probandæ intentionis suæ necessitate.4 Id enim faciebat quidem, vt ab interlocutionis cõmodo, quæ cõtra defunctu reddita fuerat, actor per imperitiã recessisse videretur, qui non actionẽ nouã proponere debuerat, sed condemnationem potiùs vrgere.5 At non etiam, vt probationẽ, quę ex tacita illa cõtumacis mortui fictáq; confessione emergebat, adeò peremptam esse dici posset, vti ne alius saltem probationum adminiculis ipsa vicissim adminiculo esse deberet.6 *Ita Senatus* contra N. le Maistre 7. Cal. Iul. 1592.

1. Quamuis soleat dici non aliter debere reum condemnari quàm si actor plenè probet suam intentionem *l. qui accusare 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic. l. actor 23. C. de probat.*

2. Per suam contumaciam, quæ inducit tacitam, quamuis fictam confessionem: cùm pro præsentia habeatur *Auth. qua in prouincia vers. sed si nec ipse C. vbi de crimin. agi oport.* Vnde est quod contumax non magis auditur appellans quàm qui confessus est *l. 1. C. quor. appell. non recip.*

3. Nemo enim suum iactare præsumitur *vulg. l. cùm de indebito 25. D. de probat.*

3. Quamuis qui petunt admitti se ad probandum soleant adiicere clausulam & protestationem, quòd nolint se adstringere ad super fluas probationes.

5. Sibi namque facit iniuriam qui rei iudicatæ executionem ad nouæ petitionis initium redigit *l. minor annis 40. D. de minor, l. 4. §. ait prætor D. de re iudic.*

6. Potest enim depositi probatio impleri per confessionem licèt depositum non nisi re contrahatur *l. Publia 26. §. vlt. D. depos.* Papiens. *in form. capitul. ad ætern. rei memor.* in verb. *habuisse confessus num. 2.*

DEFINITIO IV.

Confessio Syndici in ea re de qua non habeat speciale mandatum non nocet vniuersitati.

EX confessione quam vniuersitatis nomine Syndicus fecerit citra speciale mandatum, nullum vniuersitati potest inferri detrimẽtum.1 Præsertim si de re agatur quæ sit magni præiudicij, vt puta de antiqua consuetudine retinenda vel violanda.2 Itáque sufficiet vniuersitati quòd factum Syndici ratum habere nolit, vt etiam pendente lite in pristina sua possessione, vel quasi possessione retineatur.3 *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoire & de Valsuenier 13. Calend. Ianuarij 1593.

1. Quod de procuratore quolibet etiam generali & cum libera, tradit Papiens. *in form. possit actor. in vers. Simoninus Spelta num. 1. in fin. arg. l. filius familias 7. D. de donat.*

2. Quia quantò magis quis lædituf, tantò minùs credendus est consentire *l. si libertus ita iurauerit 30. D. de oper. libert.*

3. Non enim paruum incommodum est si quis possessione sua priuetur §. *commodum Instit. de interd.* Non debet autem alteri per alterum iniqua condicio inferri *vul. l. non debet 74. de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Maior annis 25. non potest sine causa iusta restitui aduersus suam confessionem factam in iudicio, sed potest aduersus confessionem procuratoris refusis sumptibus.

ADuersus confessionem, aut oblationem quam in iudicio maior annis vigintiquinque fecerit (nam in minore aliud esset 1) non datur in integrum restitutio,2 nisi per aduersarij dolum, quáve alia mala arte probetur extorta, aut nisi erronea dicatur probabili errore facti ísque error ab eo probetur, per quem allegatur.3 Sanè si à procuratore facta sit speciale in eam rem mandatum non habẽte, licèt habuerit generale iustum est auxiliũ restitutionis,4 ne domino noceat factum procuratoris.5 Dum ne quid ex ea re prę iudicij fiat aduersario, id est dummodò indemnis seruetur eorũ sumptuũ nomine quibus confessio aut oblatio huiusmodi causam dederit.6 *Ita Senatus* in relationibus libellorum contra N. Martel. 11. Cal. Maij 1594.

1. Cùm restituatur minor quoties læsus est in eo ipso quod gessit *l. 1. l. ait prætor 7. & pass. D. de minor. l. nam postquam 9. §. si minor. D. de iureiur.*

2. Regulariter enim confessio facta in iudicio præiudicat confitenti *l. 1. C. hoc ne.* adeóque si sit facta extra iudicium dummodò parte præsente *l. certum 6. §. si quis absente eum ibi not. D. eod.* Papiens. *in form. libell. act. real. vers. compellatis respondere nu. 4. & 5.* & confessio regulariter facit plenam probationem in prę iudicium confitentis nisi sit simulata *l. generaliter 13. C. de non num. pecun.* Papiens. *in form. libell. in caus. vendit.* in verb. *cessit & mandauit num. 3.*

3. Quia neque dolus neque error præsumitur nisi probetur *l. dolum 6. C. de dolo d. l. quoties 18. §. qui dolo D. de probat.* Papiens. *in form. lib. act. real. vers. compellatis num. 11. & 12.*

4. Imò nec videtur necessaria esse restitutio cùm in generali mandato non contineatur facultas perdendi, vt dixi *Def. præced. num. 1. ex l. filiusfamilias 7 in princ. D. de donat.*

5. *Arg. l. 1. de alien. iud. mut. caus. fact. l. non debet 74. de reg. iur.*

6. Alioqui beneficiũ Principis aut prætoris esset alij captiosum, quod esse non debet *l. Paulus 8. de prator. stip. l. 1. C. de emancip. liber. l. de ætate 11. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo pendente lite aliud petitur aliud præstatur.

CVm dicerem tibi à me commodatum equum, tu venditum certo precio, déque rei veritate nondum constaret, petebam vt interea & pendente lite condemnareris ad equi restitutionem, aut iusti valoris solutionem, quandoquidem non negabas tibi traditum, neque equum erat vtrumque te, rem scilicet & precium retinere,1 Tu contrà dicebas, non posse me confessionem tuam scindere2 neque tibi nocere debere, quòd à te acceptum equum confessus esses, nisi admitterem, quod addebas traditum tibi ex causa emptionis.3 Placuit iniquam esse petitionem meam:4 Sed si tamen cõtentus esse velim eo precio quod tu inter nos conuentum affirmares, non posse te recusare quominùs lite pendente id saltem præstes quod à te deberi agnoscas,5 Saluo iure meo si quid amplius ex euentu litis mihi debitum fuisse appareat. *Ita Senatus* in causa N. Claudij Rey Capitanei iustitiæ & Francisci Tocquet ex tempore 9. Cal. Iunij 1594.

1. *l. ex empto 11. §. qui autem l. Iulianus 13. §. veniunt l. bona fides 50. D. de action. empt.*

2. Batt. *in l. Aurelius 28. §. idem quæsit num. 2. D. de lib. legat.*

3. Cùm sint longè separata iura emptionis & commodati, Siquidem ex emptione transfertur dominium, quod fuit venditoris non per commodatum *l. rei commodatæ 8. & seq. D. commod.*

4. Quia confessio in ciuilibus scindi non potest, vt dixi *numero 2.*

5. Simile quiddam est *in l. si sterilis 21. §. cùm per venditorem D. de action. empt.*

DEFINITIO VII.

Ex sola contumacia nunquam reus criminis habetur pro confesso, Nisi alia sint probationes.

COntra contumacem omnia, vt dici solet, iura clamant, Nimirum vt aduersus eum præsumatur,1 non autem vt statim quasi confessus debeat condemnari,2 supplenda enim est partis absentia per præsentiam Dei,3 ma-

ximè verò cùm de crimine agitur.4 Neque enim si iuris rationem inspicias cõtumacia sola sufficit vt reus pro confesso habeatur, Idcóque in eam rem necessaria est autoritas statuti, cuiusmodi statuta pleraque sunt tota ferè Italia, & aliis in quamplurimis locis. Quorum licèt ea sit potestas vt contumacem pro confesso habeant, non tamen adhuc ea res facit vt reus omnimodo condemnãdus sit, tanquam cõuictus, sed præcedere oportet vt de crimine constet saltem aliqualiter, & semiplenè. *5 Ita Senatus* in causa N. Francisci Boyuin & N. Benedicti Bertriet Baronis du Villars 7. Id. Aprii. 1595.

1. Quoniam contumacia est delictum, siquidem habet adnexum spretum & contemptum ius dicentis *l. si quis ex aliena* 5. D. *de iudic.*

2. Nisi fuerit contumax in respondendo positionibus, postquam fuit personaliter iussus, & monitus per iudicem. Hanc enim patitur iste pœnam suæ contumaciæ Papiens. *in form. posit. actor. in vers. responderi ex cap. 2. de confess. in 6.*

3. *l. properandum* 13. *§. cùm autem ex eremodicio* C. *de iudic.*

4. Quia criminis probationes debent esse luce meridiana clariores *l. vlt.* C. *de probat.*

5. Hypol. de Marsil. *in pract in § postquam nu.* 48. per leges & autoritates ibi citatas. Quibus adde Iul. Cla. *in pract. crim. quæst.* 55. *nu.* 10. vbi tamen loquitur de expressa confessione non de contumacia, in qua contrà sentit *quæst.* 44. *num.* 10.

DEFINITIO VIII.

Index an & quando possit condemnare reum ex confessione quam extorserit promissa impunitate.

CVm bonus iudex modis omnibus curare debeat vt facti veritas habeatur, 1 interdum ei permittendum est vt reo sub ea cõdicione si ingenuè fatebitur, promittat impunitatem: 2 Quo facto atque ita extorta rei confessione, non eò minùs sed mitiùs tamen ad condemnationem veniendum erit, 3 sed ita si in ea confessione reus ex interualso perstiterit. Alioquí certũ est posse illum resilire & quidem impunè, id est ita vt nec propter eiusmodi variationẽ si alia indicia nulla sint quæstioni subiiciendus sit, nõ magis quàm si nunquam confessus fuisset. 4 Quæ quanquam ita sunt, cauere tamen iudex debet quantum facere potest vt ab hoc consilio abstineat, ne per dolum & cuniculos boni viri officium implere videatur. *5 Ita Senatus* in causa Michaelis Gros Chandonier 5. Cal. Maij 1595.

1. *l. curent magistratus* 22. D. *de testib.*

2. Iul. Clar. ex communi opinione *quæst.* 55. *num.* 8. *in pract. crimin.*

3. Idem Clar. *dict. quæst.* 55. *num.* 9. post Cagnol. *ad l. ea est natura num.* 18. *de verb. signif.*

4. Decius latè cum *apost. ad d. l. ea est natura.*

5. Consilium est Iulij Clari *dict. num.* 8. *in fin.*

DEFINITIO IX.

Non potest quis probari fur quin constet priùs de re furtiua nec res furtiua esse quæ non fuerit ab alio priùs amissa.

IS penes quem multæ res reperiuntur, quas fatetur ille furto à se hinc inde subtractas, non potest ex ea sola confessione tanquam fur condemnari, tametsi ex rerum qualitate credibile sit ex furto profectas, potiùs quàm alia vlla ratione acquisitas. 1 Prius enim est in necessarium antecedens vt probentur ab aliquo amissæ, quàm vt subtractæ videri possint. 2 Nec aliter constare potest de corpore subrepto, quàm si constet de amisso. Quod non similiter cõtingit cùm agitur de corpore mortuo. Illic enim duplex quæstio esse potest, An corpus mortuum sit, & quis occiderit. 3 Hic verò de illo tantùm quæritur, an furtum factum sit, quoniam rei alienæ possessio sola non probat rem esse furtiuam, 4 quamuis aliunde probata re furtiua probet furem. Itaque quæstio illa An furtum factum sit duas omnimodo partes habet, Quis rem amiserit quæ furto dicitur subtracta, & quis subripuerit. Atqui certissimum est non audiri eum qui vltrò perire velit. 5 Igitur eiusmodi confessio sola non sufficiet ad condemnationem. *6 Ita senatus* 3. Non. Iun. 1595.

1. Etsi in dubio non est capienda præsumptio furti vt nec alterius delicti *l. merito* 51. *D. pro socio.*

2. Cùm furtum sit contrectatio rei alienæ inuito domino *l.* 1. *& pass.* D. *de furt.*

3. *Vt in l. si in eum quo* 4. D. *de confess.*

4. Nec si concurrat scientia rei alienæ quia furtum sine animo furandi non fit *l. inter omnes* 46. *§. rectè dictum est & §. in furti* 50. *§. rectè & pass.* D. *de furt.* nec res fit furtiua sine furto.

5. *l. non tantùm* 6. D. *de appellat.*

6. Ex iis quę dixi *Desin.* 7. *nu.* 5. *supr. eod.* Vide tamen Mascard. *De probat. concl.* 829. *nu.* 8. Iul. Clar. *in § fin. quæst.* 4. *num.* 4. *vers. quinimo* Bald. *in l.* 3. *De testib. in addit. col.* 3. *vers. item nota* Ruin. *cons.* 80. *col.* 2. *vers. nec obstat vol.* 4. Hyppol. *in pract. crim. in. col.* 2. *vers. sed circa.* Gramma. *cons.* 60. Ant Gabriel *Tit. de malefic. conc.* 17. *num.* 13. *&* 14. vbi ait in omnibus iis quæ sunt difficilis probationis satis esse vt præsumptiuè constet de corpore delicti. Ad de Clar. *q.* 55. *num.* 11. vbi tractat de assassino.

TIT. XXV.

Int. alios act. vel iudic. non nocer.

DEFINITIO I.

Nocet creditoribus etiam non vocatis sententia inter alios lata pro herede cum beneficio legis.

SEntentia per quam pronunciatum est heredem quem esse cum beneficio legis & inuentarij cùm afficiat statum & condicionem personæ (facit enim vt persona denominetur talis 1) nocet creditoribus etiam non auditis nec vocatis 2 nisi probetur lata per collusionem, aut per sordes, vel gratiam. 3 Neque enim fieri potest vt pro parte quis heres sit purè pro parte, autẽ cũ beneficio legis nõ magis quàm vt sit heres pro parte, & pro parte nõ sit. *4 Ita Senatus* pro D. de Bellegarde contra Annam de Bellegarde vxorem D. de Bienuenu 15. Cal. Mart. 1595.

1. Hoc est vt dicatur quis heres cum beneficio legis & inuentarij.

2. Quia sententia quæ afficit statum personæ facit ius quod ad omnes *l. ex causa* 8. vbi Bart. *D. de postul. l. de aetate* 43. *D. de minor.*

3. Quo casu non est ferendum vt ex vnius facto alius lædatur *l.* 1. D. *de alien. iud. mut. caus. fact.*

4. *l.* 1. *&* 2. D. *de acquir. hered. l. Pomponius.* 18. *in fin. D. de rei vindicat.* Si tamen à iudice vnius territorij quis pronunciatus sit heres cum beneficio legis & inuentarij vix est vt ea sententia possit afficere alterius territorij creditores vt dixi *ad Desi.* 15. *sup. de re iudic.* Vide Andr. Tiraq. *in tract. De nobilit. cap. vlt. num.* 1. *& seqq.*

DEFINITIO II.

Casus in quo potest quis appellare ab ea sententia per quam alius etiam personaliter fuit condemnatus.

CVm aduersus debitorem meum agerem & personali & hypothecaria, 1 non ipse tantùm, sed & vxor & liberi interceserant. Iudex pendente lite, solum debitorem, quòd debere eum constaret, mihi prouisionaliter, vt aiunt condemnauerat, 2 Non eo minùs iustam appellandi

appellandi causam vxor & liberi habebunt, quamuis non fuerint ipsi condemnati, si modò iusta ab initio intercedendi causam habuerunt. 3 Quoniam alioqui noceret iis sententia posset que in eorum præiudicium habere executionem, licèt cõtra alios lata. Quandoquidem non potest videri inter alios reddita, quæ vocatis iis auditisque reddita est, 4 nisi ius eorum nominatim exceptum sit per sententiam. Finge maritum pendente litè appellatoria decessisse, & quidem adeò inopẽ vt soluendis dotibus quas à pluribus vxoribus acceperat, impar esset. An non interest liberorum ex priore coniugio susceptorum, itémque posterioris coniugis qui anteriores sunt tempore, ne per eam prouisionalem adiudicationem quicquam ex bonis diminuatur? Vtique sanè, tametsi ego non in rem sed in solam debitoris personam egissem. 5 Quo tamen casu si maritus viuetet nullam aut intercedendi aut appellandi causam mater libertque haberẽt, quousque in condemnati bona vellem exequi iudicatum. 6 Quod omnino fieri necesse est mortuo debitore cõdemnato, quando in mortui personam agi amplius non potest. 7 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Meitral & N. Rauier contra D. Abbatem Altacombanum 16. Cal. Iul. 1595.

1. Possunt enim duæ istæ actiones in eodem iudicio cumulari. Guid. Pap. *quæst.* 108. scilicet cùm ex contractu actio venit. Mynsing *obser. 1. centur.* 58.

2. Nec enim tertius vnquam potest condemnari pendente lite ac per modum prouisionis, cùm non sit obligatus.

3. Quia eo casu ipsorum interest. Audiendi verò sunt appellantes omnes quorum interest *l. 1. D. de appell. recip. l. à sententia 5. §. si heres l. si perluserio 14. D. de appellat.*

4. *l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

5. Nempe quia in executione iudicati possunt & debent capi pignora *l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. si in caus. iudic. pign. capt sit.*

6. Hoc ideò quoniam eo iure quo vtimur potest etiam corpus ipsum debitoris hodie capi pignori, adeò vt plerumque alea capione incipiatur vt dixi sæpius *in tit De exec. rei iudic. supr.*

7. Cùm enim non possit fieri executio iudicati nisi vel in corpus vel in bona debitoris, consequens est vt mortuo debitore sola supersit ratio faciendæ executionis in bona *arg. l. Stichum aut Pamphilum 95. in princip. D. de solut.*

DEFINITIO III.

Potest venditor intercedere executioni sententiæ contra emptorem reddita si non fuerit emptor ipse vocatus.

COndemnato emptore qui in instantia venditorem suum autorem non laudauerat, si victore iudicati executionẽ persequẽte litẽ autori suo emptor denũcier, nõ est prohibendus venditor quominùs intercedat executioni tanquam tertius, nec condemnatus nec vocatus 1 si putet sua interesse. 2 *Ita tractatum est* in causa D. de Montou & N. Nicolin. 4. Id. Aug. 1595.

1. Nõn enim nocet venditori res contra emptorem iudicata si nescivit litem nec ad eam fuit euocatus *l. sepe 63. D. de re iudic.*

2. Interest autem plerumque venditoris, ad quem scilicet periculum euictionis solet, debétque pertinere, vt dixi *in Rationalibus ad l. venditor 49. D. de iudic. ex l. 1. C. vbi in rem act.*

DEFINITIO IV.

Sententia lata contra prælatum non potest mandari executioni contra successorem quantum ad expensas.

QVod dicimus sententiam latam contra prælatum si neque contumacia neque collusio interuenerit mãdari posse executioni aduersus eum qui in beneficio successor est, 1 Ita accipi debet vt locum habeat quod ad rem in iudiciũ deductam attinet, non etiam quod ad litis expensas in quas decessor condemnatus fuit. 2 Quid ergo si condemnato decessore quasi possessore fundi emphyteuticarij successor ex iudicato conueniatur, & petat ille demonstrari sibi rem præsentem vt sciat an contendere debeat an cedere? 3 An erit audiendus? Dubitationem facit quòd neque condemnatus neque is cui res iudicata nocet, petere potest post sententiã vt ocularis illa rei demõstratio fiat. 4 Sed tamen verius est non esse id successori denegandum, 5 vel ob hoc ipsum vt sciatur certiùs an decessor cum victore colluserit, necne. Quid enim aptius ad collusionem detegendam, quàm si appareat decessorem passum se condemnari tanquam possessorem, cùm possessor non esset? 6 Cæterùm non idcirco permittendum erit successori vt exceptiones vllas obiiciat, quæ impugnẽt iudicatum nisi appellationis auxilio aliisve remediis quæ ipsi condemnato si hodie viueret competitura essent 7 cùm collusio vt diximus nulla interuenit. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 37. sup. De episcop. & cleric.

1. Cravet. *consil. 10. num. 8.* post Abbat. *cons. 62. col. 2. vers. & hæc maximè procedunt vol. 1. ex not. in cap. edoceri Extr. de rescript.* Oldrad. *cons. 94.*

2. Expensæ enim sunt personales cùm infligantur in pœnam temerè litigantis vt dixi *Defin. 1. supr. si plur. vna sentent. fuer. condemn.*

3. Ne alioqui cogendus quis sit etiam inuitus litigare. *Arg. l. 1. D. de edend. l. si reus 73. D. de procurat.*

4. Nec enim finis vnius litis debet esse initium alterius *l. terminate 3. vbi not. C. de fructib. & lit. expens.*

5. *Arg. l. si exceptione 8. §. vlt. D. soluto matrim.*

6. Vix enim est vt possit hoc fieri sine dolo *l. is qui se obtulit 25. D. de rei vindic. l. si se non obtulit 4. D. de re iudic.*

7. Hactenus enim succurrendum ei est vt possit appellare *arg. l. vlt. D. de in integr. rest. l. si suspecta 29. D. de inoff. test. l. 5. §. si heres l. si perluserio 14. D. de appellat.*

DEFINITIO V.

Casus in quo sententia contra alios lata, alijs nocet etiam minoribus, aut absentibus, & indefensis.

ALiquando euenit vt contra iuris regulas etiam inter alios acta res & iudicata aliis noceat. 1 Finge disputari de condicione dedititia, &, vt loquimur, talliabili plurium, quorum alij sint maiores & præsentes, alij minores aut absentes, omnes tamen eiusdem nominis & familiæ. Non eò minùs sentẽtia contra minores aut absentes reddita valebit, quòd indefensi fuerint, 2 si modò qui præsentes, & condemnati fuerunt nihil dolo malo & per collusionem fecisse probentur. 3 Nimirum si domicilij & bonorum, aut saltem bonorum communio interueniat. 4 Nam cùm ex inueterata totius prouinciæ nostræ consuetudine quod ad hoc hominum genus attinet iampridem receptum sit vt vnius ex sociis facto statúsque professione cæteri quoque obligentur. 5 Multò magis illud admittendũ est, vt sentẽtia cõtra præsentes lata etiã absentes afficiat, cuius scilicet propria vis ea est vt vel in inuitũ reddatur. 6 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 10. Cal. Mart. 1590.

1. Siquidem iuris regula in contrarium est *l. 1. & pass. C. hoc tit.*

2. Quomodo tamen regulariter obtinet *l. contra pupillum 54. D. de re iudic.*

3. Nec enim quorundam dolum & collusionem aliis nocere æquum esset *vulgar. iurib.*

4. Hæc enim communio illa est quæ hoc ius ex consuetudine inducit vt dixi *Defin. 3. supr. De dedit. libert. tollend.*

5. *l. inter stipulantem 83. §. 1. D. de verb. obligat.*

DEFINITIO VI.

Sententia lata contra priorem emphyteutam potest mandari executioni etiam contra nouum possessorem, sed eo ante omnia citato.

SEd & sententia aduersus emphyteutam lata qui postmodũ rem emphyteuticam alienauerit, 1 potest mandari executioni contra nouum possessorem, non quidem

inauditum, 2 sed priùs citandum, vt si quas executionis impediendæ rationes habet, eàs proferat. Eadem namque in vtriusque emphyteutæ persona condemnationis ratio est, quæ scilicet ex sola rei emphyteuticarix possessione proficiscitur. 3 *Ita Senatus* in causa de qua SC. 43. supr. De iur. emphyt.

1. Postquàm placuit posse hodie non tantùm emphyteuses sed etiam feuda irrequisito domino alienari tanquam quæ redacta sint ex generali consuetudine ad instar patrimoniorum allodialium vt scripsi plerisque locis *sub tit. De iur. emphyt. supr.* Vide Boer. *decis* 182. *num.* 48. Rauchin. ad Guid. Pap. *quæst* 26. vbi addit, non similiter sententiam latam contra colonum posse mandari executioni contra dominum. Bart. *in l. 2 num. 7. C. vbi in rem act.*

2. Nemo enim inauditus condemnandus est vel pro condemnato habendus nisi saltem fuerit euocatus *l. 1 D. de requir. reis l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

3. Intellige, iuncta autoritate nostri statuti ex quo competit hodie actio personalis etiam aduersus tertium possessorem rei emphyteuticæ tametsi nunquam ille contraxerit, vt dixi saepius *ad tit. De iur. emphyt. supr.*

TIT. XXVI.

De appellat. & relat.

DEFINITIO I.

Appellationem ab interlocutoria interposuam potest procurator & prosequi & deserere, siue procurator ipse appellauerit siue dominus.

POSTQVAM iuris Pontificij quo vtimur autoritate, eò ventum est vt ab interlocutione iudicis appellare liceat, 1 illud quoque cõstitui rationis fuit, vt eam appellationem interponere ac prosequi procurator ad litem datus possit. 2 Nam cùm sit dominus litis, consequens est vt quandiu lis manet id est ad diffinitiuam vsque sententiam quę litem finiat, 4 prouocãdi ius habeat, eáque omnia faciendi quæ facere dominus ipse, si adesset, posset. 5 Qua ratione illud etiam constitutum est, vt appellationem quam vnus ex litigatoribus ab interlocutione intericcerit, aduersarij procuratori insinuatam esse sufficiat ne deserta videri queat. 6 Secundùm quæ cùm ex cõtrario procurator quidam ab interlocutoria pronunciatione appellasset, nec appellationem intra tempora prosecutus esset, ob idque aduersãrius collitigatorem in ius vocasset vt appellatio deserta pronunciaretur, 7 Placuit licèt minùs solenniter facta esset vocatio, 8 idcirco tamen confirmandam esse, & appellationem desertam pronunciandam, quòd ea vocatio procuratori qui prouocauerat, fuerat insinuata. Quid enim intererat an ita factum esset, an procurator solus in ius vocatus fuisset? 9 Nam & inscio collitigatore, cuius procurator appellauerat, appellatio introduci peragíque potuerat. Ergo & deserta pronunciari. 10 Nec aliud *Senatui* visum esset, tametsi non procurator sed dominus prouocasset. 11 *Ita Senatus* contra D. de Barbarel 13. Cal. Aug. 1588.

1. *Cap. cordi & cap. vt debitus Extr. de appellat. cum similib.* Iure autem ciuili aliud est *l. 2. D. de appell. recip. l. ante sententiam C. quor. appell. non recip. l. apertissimi C. de iudic.* Papiens. *in form. appell ab interloc. versic. in his scriptis numer. 2.*

2. Aufrer. *in styl. cur parlam. Pariss. in tit. De adiornam. Par. Franc. fol. 7. §. item in causa* post Bart. & Ioann. Fab. *ad l. inuitus C. de procur.* & Specul. *in tit. de procurat. §. qualiter vers. quia procurator. Idem Bart. & Alex. in l. cùm procurator D. de oper. nouinunciat. per l. ad rem mobilem 58. & l. ad egatum 62. D. de procurat.* Castr. *cons. 26. incip. super primo dubio.*

3. *l. procuratoribus 22. & seq. C. de procurat.*

4. Sola enim sententia diffinitiua finem litis imponit *l. 1. D. de re iudic. l. singulis 6. de except. rei iudic.*

5. *l. 1. §. vlt. l. 2. in princip. D. quand. appell. sit & intr. qua tempor.*

6. Quid ni enim valeat significatio appellationis ei facta qui sit ipse dominus litis?

7. Quod fit impetrato principali diplomate quod *desertionis* vocatur.

8. Fortè ob non seruata solennia, quæ stylus nostet seruari præcipit.

9. Nullam enim solennitatem requirit denunciatio quæ non fit nisi a Iccirtiorandum.

10. Vt scilicet eadem sit ratio contrariorum *arg. l 1. C. de cupri lib. 11. tit. vlt.*

11. Non enim eò minùs verum est manere procuratorem dominum litis, vt dixi *num. 3.*

DEFINITIO II.

Appellatio procuratoris generalis principis pro capite pœnæ non prodest reo condemnato quamuis male tanquam ex contumacia fuerit condemnatus.

HOmicidij reus ex minùs plenis probationibus tribus edictis in ius vocatus, non tamen satis ritè peracto edictorum ordine, sui copiam non fecerat, ob idque quasi verè contumax fuisset, ab inferiore iudice ad capitis pœnam damnatus, 1 bonorúmque omnium publicationem passus fuerat. Ab illa sententia procurator Principis prouocauerat, pro ea duntaxat parte quæ bonorum publicationem irrogabat, quòd diceret publicationis pœnam ab inferiore iudice irrogari non potuisse, 2 præsertim in alterius quàm supremi Principis vtilitatem. 3 Senatus noster cùm de appellationis iure cognosceret viderétque nec publicationis irrogandæ, nec condemnandi rei satis iustam causam fuisse, propterea quòd minùs solenniter edictorum ritus impletus esset, 4 aliæ verò delicti probationes non sufficerent, 5 dubitabat an quod ad capitis quoque pœnam pertinebat sententiam improbare deberet. Mouebat quod licèt Procurator Principis ab vno duntaxat sententiæ capite appellasset, videbatur tamen ea appellatio facere debere vt de delicto primùm & ex integro quæreretur. Id enim est quod nostris placet appellationem ab vno capite sententiæ quanquam determinatè, vt loquuntur, & limitatè interpositam, ad alia quoque porrigendam esse quæ sint connexa. 6 Quid verò magis connexum quàm pœna cum delicto? 7 Accedebat quod pendente appellatione reus decesserat, propter quod tota quoque criminis quæstio extincta videbatur. 8 Sed tamen placuit, de sententiæ viribus pro qua parte transisset in rem iudicatam, quæri non oportere: 9 neque procuratoris generalis appellationem reo prodesse debuisse, quando nec is ipse ad appellandum admitti posset, quandiu abesset. 10 Itaque Senatus de eo duntaxat super quo aditus fuerat, pronunciauit, 11 sententiámque hactenus infirmauit vt bonorum publicatio ab inferiore iudice perperam inflicta in pœnam pecuniariam commutaretur. 12 *Ita Senatus* in causa Claudij Patry 15. Cal. Decembr. 1558.

1. Nam cùm verus contumax pro præsente habeatur, potest vtique condemnari acsi verè præsens esset *l. 1. D. de requir. reis.* quia aduersus contumaces omnia iura clamant, si modò sint verè contumaces *l. 1. C. quor. appell. non recip. cùm ibi not.* Vide Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 44. per tot.*

2. Sicut enim pro omni crimine pœna confiscationis irrogari potest *Auth. bona damnatorum C. de bon. proscript.* ita nec ab omnibus *l. vnic. C. ne fin. iuss. Princip. liceat cers. iudicib. confisc.* Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 78. num. 5.*

3. Nempe quia solus Princeps si ecclesiam excipias habet fiscum *l. 2. & 3. C. de quadr. proscript.* Iul. Clar. *dict. §. fin. quæst. 80. num 5. & dict. quæst. 78. num 6.*

4. Propter quod non poterat dici verè contumax qui non fuerat ritè vocatus.

5. Quæ etiam aduersus contumacem si non plenæ saltem semiplenæ requiruntur, vt dixi *Defin. 7. num. 5. supr. De confess.*

Contrarium

Contrarium tamen de facto obseruari testatur Iul. Clar. *dict. quæst. 44. num. 6.*

6. Ita Bart. post Dyn. *in l. appellanti D. de appellat. ex l. etiam* 29. §. 1. *D. de minor.* Nam in connexis non potest sententia pro parte valere & pro parte non valere *l. in hoc iudicio* 27. *D. fam. ercisc.*

7. Nec enim pœna nisi propter delictum immediatè infligitur *l. si pœna* 20. *D. de pœn. l. sancimus* 22. *C. eod.* Contrarium pœnæ est venia: eóque alludens Vlp. contra Papinianum *in l. Papinianus* 20. *D. de minor.* ait nihil commune habere veniam ætatis cum delicto.

8. *l. 3. l. defuncto* 6. D. *de public. iudic. l. ex iudiciorum* 20. *de accusat.* Vide tamen Iul. Clar. distinguẽtem *in pract. crim. quæst.* 94 *num.* 7.

9. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l. ingenuum* 25. *D. de stat. homin. l. res iudicata* 207. *de regul. iur.*

10. Quia contumax nunquam auditur appellans nisi purgata prius per suam præsentiam contumacia *C. quor. appellat. non recip.* Nisi cùm excusatio absentiæ per alium pro absente iustis rationibus admittitur *vt in l. inter accusatorem* 10. *& l. pen.* §. 1. *D. de public. iudic.* Vide Iul. Clar. *d. quæst.* 44. *num* 11.

11. Nam neque iudex appellationis de alio cognoscere potest, quàm de quo fuit aditus, quoniam appellatio non deuoluit cognitionem ad iudicem appellationis, nisi quatenus appellatum est.

12. Potuit enim illa pœnæ commutatio fieri & pecuniariter agi de crimine etiam defuncto reo *d. l. defuncto* 6. *D. de public. iudic.* Maximè verò cùm defunctus esset post litem de crimine contestatam *d. l. ex iudiciorum in fin.*

DEFINITIO III.

Ab omni interlocutoria quæ præiudicium faceret in diffinitiua, potest statim appellari.

TAmetsi dici soleat non facere iniuriam iudicem qui iubet exhiberi sibi litis instrumenta ex quibus constituat quid inter litigatores pronunciandum sit, 1 adeò vt nec audiri debeat, qui ab eiusmodi interlocutione prouocat, tanquam appellans à futuro grauamine. 2 Si tamẽ eadem interlocutione prohibiti sint litigatores vt plerunque fit aliud quidpiam, proponere, edere, respõdere, Placet iustam appellandi causam habere eum, qui non fuerat contumax in iis exhibendis aut allegandis quæ ad iuris sui tuitionem litisque victoriam facere viderentur. 3 Nempe quod si ea interlocutio transiret in rem iudicatã, liberum non esset iuduci aliam dilationem concedere cuius indulgendæ facultatẽ sibi ille præripuisset. 4 Eo namque iure vtimur vt non magis interlocutoriam quæ diffinitiuæ vim habeat, 5 quàm diffinitiuam sententiam reuocare iudex possit, nisi noua causa superueniat, & interlocutionis verba patiantur. Vtputa si adiecta sit clausula *donec aliter constitutum sit* quam pragmatici iustificatiuam vocant. 7 *Ita Senatus* in publico auditorio 10. Cal. Decemb. 1588.

1. Pragmatici dicunt *appointer le proces en droict.*

2. Quia si ius ciuile inspicias non potest appellari ab interlocutoria: si verò ius canonicum quo vtimur in hac parte, appellari quidem potest, vt dixi *Defin.* 1. *sup.* sed non à futuro grauamine, quia grauamen cùm sit causa appellationis *l.* 1. D. *hoc tit.* debet præcedere appellationem sicut causa quælibet suum effectum *l. præfecti* 17. *D. de minor.* Nihil enim potest interesse appellantis quandiu nondũ est grauatus, Appellans autẽ nemo auditur nisi cuius iam interest *l.* 1. *D. de appell. recip.*

3. Cùm exhibitio instrumentorum sit necessaria ad victoriam litis consequendam *l. postquàm* 5. §. *si dies D. vt legat. seu fideic. nom. caueat. l.* 1. §. *edenda* D. *de edend. l. procurator* 7. *C. eod.*

4. Alioqui esset inane & illusorium decretum iudicis quod esse non debet *l. si prætor* 75. *D. de iudic. l. vlt.* D. *de itin. public.*

5. Sunt enim pleræque interlocutoriæ quæ habent vim sententiæ definitiuæ Papiens. *in form. interloc. sup. incomp. num.* 2. & ibi Masuer. in verb. *diffinitiua.* Adde idem esse in sententiis interlocutoriis executioni iam mandatis Papiens. *ibid. num.* 9.

7. *Ex l. quod iussit* 14. *de re iudic.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo appellatur à denegata iustitia etiamsi trina monitio non præcesserit.

QVod placet appellari non posse tanquam à denegata iustitia si non interpellatio trina præcesserit, 1 ita intelligendum est, si appellandi alia causa non sit quàm quòd iudex requisitus nihil decernere voluerit. 2 Cæterùm putauit Senatus iustam recipiendámque appellationem eius qui cùm à iudice petiisset inhiberi aduersario, ne quid noui lite pendente faceret, 3 nihil aliud obtinere potuerat, quàm vt alia ratione sibi ad eas inhibitiones obtinendas consuleret, Apertè enim per inscitiam iudicis hoc modo denegata iustitia videbatur, cùm inhibitionũ eiusmodi impetrandarum alia expeditior commodiórque ratio nulla superesset. 4 *Ita Senatus* in causa D. d'Introx Augustani 3. Non. Decemb. 1588.

1. De quo vide Mynsing *Centur. 2. obser. 24. & centur. 3. obser. 57. Roman. sing* 424. *& cons* 427.

2. Cùm non debeat officium suum denegare petenti *l.* 4. §. *hoc autem iudicium D. de damn. infect.*

3. *Ex vulg. tit. C. vt lit. pend. vel. post prouoc.*

4. Cùm magistratus & iudex quilibet sit minister legis, & viua vox iuris ciuilis *l. nam & ipsum* 8. *D. de iustit. & iur.*

DEFINITIO V.

Appellatio ab vno capite sententiæ interlocutoriæ non deuoluit negotium principale, ad iudicem appellationis si non interueniat autoritas, vel Principis vel Senatus.

APpellatione interposita ab vno capite sententiæ interlocutoriæ, potest ex Principis rescripto fieri vt totius causæ cognitio ad appellationis iudicem deuoluatur, 1 si qua iusta causa sit quæ ita fieri suadeat. 2 Sed est in eam rem necessaria rescripti principalis autoritas, 4 Nisi apud Senatum appellatio tractetur qui suprema, vt aiunt, manu rescripti vim suppleat. 5 Nam appellationis potestate fieri non potest vt à iudicis à quo appellatum est iurisdictione discedatur, nisi quatenus appellatum est. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Intellige quamuis nondum cognitum nec pronunciatum sit super appellatione. Alioqui si pronuncietur bene appellatum ab interlocutoria, tota causa principalis deuoluitur ad superiorem ad quem fuit appellatum *cap. vt debitus honos in fin. Extr. hoc tit. & cap. cordi eod. in* 6. Papiens. *in form. appell. ab interloc. in verse. causis & rationibus infrà scriptis num.* 5.

2. Non enim temerè ac sine causa priuandus quis est sua iurisdictione *d. cap. vt debitus honos.*

3. A qua tanquam à capite pendent omnes iurisdictiones, sicut & dignitates *l.* 1. *&* 2. *C. vt dignit. ord. seruet.*

4. Quia & vicem Principis gerit Senatus *arg. l. vnit.* §. *his cunabulis D. de offic. præf. prætor.*

5. Ne latiùs alioqui pateat effectus, quàm sua causa, quod ratio non admittit.

DEFINITIO VI.

Ab interlocutione qua iussi sunt litigatores venire in rem præsentem, non potest appellari.

NOn est iusta appellatio ab interlocutione iudicis, qui pendente apud se lite siue de proprietate, siue de possessione fundi iusserat venire litigatores in rem præsentem fundíque fines demonstrare, vt sciri posset, quid & quantum possideretur, 1 Nullum enim ex ea re præiudicium aut huic aut illi ex litigatoribus factum videri potest. 2 Ac plerumque periculum est ne pendente lite fraus fiat, exaratis fortasse effossísve finibus, propter quod æquum est etiam post interpositam appellationem iudicem ad locum de quo litigatur accedere, finésque inuestigare, 3 non tam præcipiti festinatione ferendæ sententiæ quàm præueniendi periculi causa. 4 *Ita Senatus* ex tempore 6. Id. Decembr. 1588.

1. Est enim hæc probationis species plerumque necessaria

ad veritatem facti tutiùs inuestigandam *l. si irruptione 8. in fin. D. fin. regund.*

2. Nemo autem potest audiri appellans qui non fuerit grauatus, cùm alioqui nihil eius interfit *l 1. D. de appell. recip.*

3. Semper enim & omnibus modis curare magistratus debet vt veritatis probatio salua sit *l. curent 22. D. de testib. l. in lege 41. D. ad leg. Aquil.*

4. Vt scriptum est quamuis in alia specie *in l. si quis filio 6. §. quid tamen D. de inuest. rupt. & irrit. facti. testam.*

DEFINITIO VII.

Quantum interfit an appellans sit contumax in causa appellationis, an appellatus.

SI is pro quo iudicatum est, ad litem appellatoriam defendēdā vocatus non venerit, nihilominùs pro eo ferri sententia potest, & iudicatum confirmari, 1 ita tamen vt is in contumaciæ expensas pœnæ nomine condemnetur. 2 Diuersum est in appellante contumace. Hic enim cùm appellationem quam prosequi debebat deseruerit, 3 facit omnino vt iudicis qui de appellatione cognoscit aliæ partes esse non possint, quàm vt cōfirmet iudicatum. Qui enim fieri potest vt in rem iudicatam non transeat sententia à qua fuit appellatum, si appellatio aut ab initio aut quandocunque posteà deseratur? 4 Atqui publicè interest res iudicatas effectum habere. 5 Igitur publica vtilitate certante cum appellantis iure, licèt ex actis litis appareat iustam fuisse appellandi causam, potior tamen publicæ vtilitatis ratio esse debebit: 6 neque hic locus, erit ei quod dici solet, iudicē qui absente alterutra parte pronūciat obseruare debere vt partis absentia per Dei prēsentiam repleatur. 7 Id namque tum obtinet, cùm iudicis officio & cognitioni absentia partis locum relinquit, quod non euenit condemnato iam eo qui in prosequenda appellatione contumax est. 8 *Ita Senatus* in causa D. Michaelis magistri computorum & Ioānis Guilliermini mens. Decembr. 1588.

1. Nempe si ex actis litis appareat fuisse bene iudicatum. Nam & in dubio præsumendum est pro sententiā. Boer. *quæst. 25. in fin.*

2. Semper enim hæc pœna contumaciæ debetur vt nunquā audiatur contumax, nisi refusis expensis *l. sancimus 16. C. de iudic.*

3. Deserere siquidem appellationem dicitur appellans qui eam non prosequitur, & quidē intra tempora in eam rem præstituta *l. fin. §. illud. C. de tempor. appell. Clem. sicut de appell.* Vide Osasch. *Decis Pedemont. 28.* Et Papiens. *in form. resp. iudic. à quo appell. in vers. statuit & assignauit num. 2. & seqq l. 2. §. vlt. D. de appell. recip.*

4. Siquidem appellatio deserta sic habetur acsi nunquam interposita fuisset.

5. *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell.* scilicet vt sit aliquis litium finis *l. 1. D. de re iudic. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

6. Vt solet semper debētque publica vtilitas præferri priuatæ *l. ita vulneratus 51. ad fin. D. ad leg. Aquil. Auth. res quæ C. commun. de legat.*

7. *l. properandum 13. §. cùm autem ex eremodicio C. de iudic.*

8. Quia cogitur iudex appellationis hoc casu rem iudicatam habere pro veritate *l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. res iudicata 207. de regul. iur.*

DEFINITIO VIII.

Tutor datus non debet appellare sed se primùm excusare, posteà si excusatio non admittatur, tum demum appellare.

AB interlocutoria tutoris datione appellare non potest qui tutor datus est, 1 licèt manifestum sit nullo iure datum esse: quia non facilè admittit hæc res dilationem, ne interea pupillus indefensus relinquatur. 2 Quid ergo? excusationis suæ causas proponere tutor debebit vt à tutela eximatur: 3 si eas iudex non admiserit, eundémque tutorem manere debere pronunciauerit, tum verò appellare licebit si alius sit qui tutor dari commodiùs & iustiùs debuerit. 4 *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Febr. 1589.

1. Hoc est cùm datus fuit tutor per modum, vt aiunt, prouisionis, & pendente lite, ne interim pupilli vtilitates deserantur.

2. *arg. l. vlt. D. de appellat. recip.*

3. *Ex tit. De excusat. tutor. vel curat. D. & C.*

4. *l. 1. & 2. D si tut. vel curat. vel magistr. creat. appell. l. imperatores 21. §. si magistratus D. hoc tit. Iunct. l. cùm in vna 17. §. 1. eod.* Adde *Defin. 1. & 2. infr. Quor. appell. non recip.*

DEFINITIO IX.

Contra creditorem quo postulante tutor datus est, appellari non potest. sed contra eos qui tutores creari debuerunt, aut qui tutorem nominauerunt.

POstulante creditore tutor pupillo datus est Tirius, 1 qui ab ea datione prouocauit. Non aduersus creditorem prosequi appellationem poterit, 2 sed contra eos, qui tutelæ onus recusauerunt, quique tutores fieri potuerunt, aut tutorem nominare debuerunt, agnatos nimirum & adfines. 3 Nihil enim creditoris interest quis tutor sit, 4 nec rursum ei quicquam imputari potest, si modò tutorem dari simpliciter petierit, non etiam id egerit nominatim vt daretur ille qui datus fuit. 5 *Ita Senatus* eodem Senatusconsulto.

1. Potest enim creditor quoque petere vt filiis pupillis sui debitoris dentur tutores si non sint necessarij qui petant *l. si filius 4. C. qui pet. tutor. vel curat. l. 2. alias l. Diuus §. siquidem D. eod. l. vlt. § personis C. de admin. tutor.*

2. Nec enim creditor in huiusmodi specie est legitimus contradictor, sed ille in quem onus tutelæ vult detorquere tutor datus qui appellauit.

3. Nam ex agnatis & adfinibus sumi tutores debent non ex creditoribus *Auth. minoris debitor C. qui dar. tutor. vel curat. poss.*

4. Nempe enim cogitur creditor edere nomina ex quibus tutores constituantur quomodo coguntur cæteri qui obsequij deserti periculum timent de quibus *in l. 2. C. qui per tutor. vel curat.*

5. Hoc enim casu aliud esset quia videretur creditor periculo suo tutorem nominasse *vt in d. l. vlt. §. personis in princip. & in vers. cognatis C. de admin. tutor.*

DEFINITIO X.

A sententia contra alium lata sufficit vt intra decendum ex die notitiæ appellet is cuius interest.

SI à sententia contra te lata prouocauero suscipiendæ pro te litis gratiâ non obstabit mihi quòd intra decem dies non prouocaueris, 1 si modò mea interfit, 2 & ego intra decem dies à quo tempore sciui te condemnatum, appellauerim. 3 Suam enim cuique non alterius negligentiam nocere oportet. 4 *Ita Senatus* ex tempore 13. & 9. Cal. Aug. 1591.

1. Andr. Gayll *lib. 2. pract. obseruat. l. 4. §. alio condemnato D. hoc tit.*

2. Audiuntur enim appellantes omnes quorum interest *l. 5. §. si heres l. si pertinsorio 14. D. hoc tit. l. 1. D. de appellat. recip. l. 2. §. 1. quod appell. sit.*

3. Appellandi enim tempora non currunt ei qui sententiam probabiliter ignorauit, nisi à die scientiæ *l. 1. §. vlt. D. quand. appell. sit & intr. quæ tempor.*

4. *l. factum 155. l. in condemnatione 173. §. vnicuique de reg. iur. l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XI.

Casus in quo habetur pro puro appellante is qui non appellauerat nisi in casum.

QVi appellauit sub condicione quæ non extitit, aut, vt melius loquar, 1 in casum qui non euenit, quod plerumque fit, si posteà gerat se pro appellante quamuis reuera

reuera talis tum non fuerit, nunc tamen pro tali & habendus, & condemnandus est. Cùm in ipsius fuerit arbitrio appellationem puram reddere quæ ab initio condicione aut alio quolibet incerto euentu suspẽdebatur. 2 Ex tempore 13. Cal. Mart. 1589.

1. Nec enim potest appellari sub condicione cùm appellatio sit actus legitimus qui non recipit condicionem *l. actus legitimi 77. de reg iur.*

2. Itaque locũ habet hoc casu regula quæ vult, Eũ qui potest facere vt possit parendo condicioni iam videri posse *l. qui potest 174. eod. tit. De reg. iur.*

DEFINITIO XII.

Sufficit verbum appello *vt appellatio rectè interposita videatur, ad impediendum ne quid innouetur.*

SOlum verbum *appello*, sufficit vt ad iudicem appellationis cognitio causæ deuoluatur; 1 & consequenter ne quidquam in appellationis præiudicium attentari debeat. 2 Sed non sufficiet vt satis introducta appellatio censeatur ne deserta videri possit, ni appellãs aduersario diem dixerit intra constituta tempora ad appellatoriam litem constituendam. *Ita Senatus* sæpius.

1. Siquidem verbum hoc habet vim deuolutiuam & suspensiuam *l. 2. D. hoc tit.*

2. *l. 1. & tot. tit.* D. *nihil innouar. appell interp.*

3. *l. 1. & tot. tit* D. *quand. appell. sit & intr. qua tempor. l. vnic. D. de libell. dimiss.* Papiens. *in form. resp. iudic. à quo appell. versic. statuis & assignauit num. 2. & seqq.*

DEFINITIO XIII.

A sententia quæ vnum duntaxat caput continet habens duas partes potest indistinctè appellari.

QVod constitutum est vt à sententia quæ plura capita continet non aliter liceat appellare quàm si condemnatus exprimat à quo capite appellet, vt in cæteris iudicati executio fieri possit, 1 Si non a tota sententia appellatum sit, 2 Ad eam sententiam non pertinet quæ vnum tantùm caput habet duas partes continens, Vt puta si quis hoc aut illud facere vel præstare sub alternatione iussus sit. Nihil enim hoc casu interest an simpliciter, an à tota sententia appelletur. 3 Sanè quod prouinciali nostra lege cauetur vt ne beneficio quidem Principis in integrum restitui possit ad appellandum is qui intra decendium non expressit à quo capite sententiæ prouocauerit, moribus nostris antiquatum est, passimque rescripta Principis in eam rem & petuntur & impetrantur. 4 Optima profectò ratione, ne aut procuratoris, aut ipsius etiam litigatoris imperitia litis damnum adferat, & ita summum ius summa fiat iniuria. 5 *Ita in Senatu* tractatum inter fratres Pelard 7. Cal. Iunij 1590.

1. Ita enim stylo Senatus nostri cautum est *art.* 91. Et ratio est, quia cùm capita sententiæ non sunt connexa tot videntur sententiæ quot sunt capita *l. etiam* 29. §. 1. D. *de minor.* sicut dici solet de stipulatione *l. sive debemus* 29. D *de verbor. obligat.*

2. Cùm enim à tota sententia appellatur frustra est si quis dicat exprimenda esse capita, à quibus appellatur *d. l. etiam §. 1. Iunct. l. tutor* 47. *§. curator D. eod. tit.* Vide *l. appellanti* 13. *D. hoc tit.*

3. *arg. l. hac scriptura* 26. *D. de condic. & demonstr.* secundùm eam legis illius emendationem quam nos attulimus *libr.* 17. *Coniect. iur. ciuil.*

4. Inspiciendum autem est non tam quid constitutum quàm quid obseruari solitum sit, & quo iure vtamur.

5. Quod ne eueniat introductum est à prætore beneficium & auxilium in integrum restitutionis *l. 1. & pass.* D. *de in integr. restit. l. si seruum* 91. *§. sequitur* D. *de verb. obligat.*

DEFINITIO XIV.

Sera est appellatio post secutam executionem, licèt protestatio de appellando præcesserit.

COndemnatus debitor vt actori fundum vel decem præstaret vtrum actor eligeret, petierat in executione iudicati vt victori tempus certum constitueretur ad eligendum: protestatus tamen se à sentẽtia appellaturum si victor fundum eligeret. Placuit secuta electione seram esse appellationem, postea quam cõsentiente eo qui condemnatus fuerat, mandata esset executioni sentẽtia, 1 Nec prodesse debere protestationem appellandi in id tempus collatam quo appellari amplius non posset. 2 Itaque hoc casu, si quo vnquam alio, locum habere quod vulgò iactatur, Protestationem quæ sit actui contraria nullius omnino esse momenti. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Vt in l. ad solutionem 5. C. de re iudic. l. 1. D. quand. appel. sit.*

2. Id est post mandatam executioni sententiam *arg. l. quod sponsa* 41. C *de donat. ant. nupt. l. Stichus* 39. *D. de manum. testam.* Nam etsi sub condicione dicta esset sententia, statim tamen appellari deberet *l. 1. §. biduum vers. sanè quidem* D. *quand. app. sit & intr. qua tempor.*

3. *Cap. cùm M. Ferrar. cùm ibi not. Extr. de constit. cap. sollicitudinem in fin. Extr. hoc tit. cap. gratum Extr. de offic. deleg.* & aliis citatis per Papiens. *in form. declin. iurisdict. vers. protestans.* post Bartol. *ad l. de pupillo 5. §. morte D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XV.

Sufficit ad obtinendum in causa appellationis vt qui appellauit dixerit velle se inuari actis primæ instantiæ si modò ex ijs appareat malè iudicatum fuisse.

APpellans non ex eo solo succũbere debet, quòd appellationis suæ causas reddere iussus nullas reddiderit, 1 si modò ex prioris litis instrumentis de appellationis iure cognosci petierit. 2 Neque enim cò minus ex iis quæ acta sunt in prima instantia pronunciandum est an bene vel malè iudicatum sit. 3 Et ob eam nimirum causam solemus dicere, eas scripturas per quas de appellationis iure vel iniuria inter collitigatores disceptatur, extra litis acta esse, vtpote quæ ad ius magis quàm ad factum referantur. Iuris enim non facti quæstio est an bene iudicatum sit, necne. 6 Sed hæc ita si de appellatione ex scripto cognoscatur. Nam si viua voce res tractetur, & in publico auditorio, nõ aliæ Senatus partes esse possunt quàm vt appellantem cõdemnet si appellationis suæ causas reddere nullas possit. 7 *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Iul. 1590.

1. Pragmatici nostri dicunt *s'il n'a fourni autuns griefs.*

2. Appellanti enim permittendũ est vt quibuscunque modis potuerit, appellationem suam persequatur *l. 3. §. vlt.* D. *hoc tit.* nec maior vlla iniquitas esse potest, quàm quæ ex sola actorum prioris instantiæ inspectione probatur. Cæterùm eo iure vtimur vt qui approbat omnino probare debeat iniustã esse sententiam, siue actor ille fuerit in prima instantia, siue reus, & siue sententia sit diffinitiua, siue interlocutoria, contrà quàm distinguat Guid. Pap. *quæst.* 20. Intellige tamen dummodo is qui obtinuit producat acta. Nam appellans non cogitur edere nisi sententiam à qua appellauit.

3. Dummodò conclusum sit in causa appellationis quod primo die quo lis appellatoria tractatur, fieri apud nos solet.

4. Pragmatici nostri vocant, *les griefs, & responces à griefs.*

5. Quod iidem dicunt *hors le procez.*

6. Ideóque potest iudex appellationis ex officio suo videre an iusta fuerit causa sic iudicandi an secus.

7. Cùm non possit Senatus diuinare, quid in actis primæ instantiæ contineatur quæ nec videt nec vnquam vidit *arg. l. si putator* 31. *ad leg. Aquil. l. si fideiussor* 29. *§. si cùm debitor D. mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio D. de dolo mal. except.* Iunge *l. 3. §. vlt. l. appellanti* 13. *§. 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

In causis criminalibus quocunque tempore introduci potest appellatio. Sed appellationi renunciari non potest, si pœna fuit corporalis.

IN causis criminalibus etiam post elapsum decendium admittitur appellatio, quoniam iniuria, seu, vt pragmatici loquuntur, grauamen semper durat. 1 Qua ex causa illud quoque in huiusmodi causis singulari iure receptum est, vt nec liceat ei qui semel appellauit, renunciare appellationi, quinimò de appellatione necessariò cognoscendū sit. 2 E contrario si quæ per inferiorem iudicem illata est iniuria talis sit quæ reparari amplius nequeat, non est appellatio admittenda, Vtputa si quis iam tormenta passus appellare velit ab ea sententia, per quam pronunciatum fuerat vt quæstioni daretur. 3 Si quas tamen innocentiæ suæ rationes aut probationes nouas proferat, non eò minùs erunt recipiendæ, quòd alioqui admittendis iis locus esse soleat ante habitam de reo quæstionem. 4 *Ita Senatus* mense Iulij 1591.

1. Nec auditur perire volens *l. non tantùm 6. D. hoc tit.* Multò magis ergo audiendus est is qui appellationem suam vult prosequi.

2. Quia vbi semel per appellationem deuolutum est negotium ad iudicem appellationis, necessariò videndum est an bene sit iudicatum an malè, cùm non minùs interfit reipublicæ absolui innocentem quàm nocentem damnari *l. absentem 5. D. de pœn.* Sed hoc intellige cùm pœna criminis per priorem sententiam irrogata corporalis fuit. Nam si pecuniaria tantùm sit, potest renunciari appellationi.

3. Nam nec ab interlocutoria potest appellari quæ iam sit mandata executioni Papiens. *in form. interloc. sub. comp. n. 9.*

4. *Arg. l. ante sententiam 2. D. de appell. recip.* Possunt enim hæ probationes nouæ prodesse ad absolutionem definitiuam.

DEFINITIO XVII.

Casus in quo condemnatus ab inferiore iudice non magis appellare potest quàm si à Senatu ipso esset condemnatus.

AT quid si quis ab inferiore iudice condemnatus ad triremes, necdum appellans, interrogatus à Recuperatore, & vt loquuntur, Commissario an stare velit sententiæ an appellare, responderit nolle se appellare, postea velit admitti ad appellationem. An erit audiendus? Minimè, Quoniam ab eo tempore videtur sententia transiisse in rem iudicatam, ac propemodum in vim & autoritatem Senatusconsulti. 1 Sed hoc ita, Si delictum non negetur, quod vel ex ipsius rei confessione vel ex probationibus admissum fuisse appareat: 2 nec nisi de pœnæ modo reus cõqueratur. Nam si delicti probatio nulla sit nec nisi confessionem fortasse quam tormentorum metus aut inconsulti rei facilitas expresserit, vtique æquum est ei succurri qui id agit ne pereat, 3 cùm nec is qui sine causa perire vult, sit audiendus. 4 *Ita Senatus* in causa Ioannis Rosset pro procuratore iurisdictionali Comitis de Monreal Baronis de Monfort die Iulij 1591.

1. *l. ad solutionem 5. C. de re iudic.* Sicut enim appellationis auxilium nemini denegandum est *l. 1. §. rursus quand. appell. sit & intr. qua tempor. l. 3. §. falsus* D. *rat. rem haber.* ita nec appellare quisquam cogi debet.

2. Quo casu plerisque placet nec esse admittendam appellationem eius qui propria confessione sit conuictus & præterea testibus *l. 2. C. quor. appell. non recip.* Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 94.* sicut neque cùm crimen est notorium Clar. *ibid. num. 2.*

3. Iul. Clar. *quæst. 65. num. 1. & 2.*

4. *l. non tantùm 6. D. hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Executio iudicati sicut & iudicatum ipsum extinguitur per appellationem.

APpellatio sicut extinguit iudicatum, 1 ita & vim & potestatem executionis cùm ab executore appellatum est. 2 Ideóque pignorum quæ executor ceperat possessionem retinere, eáque sibi interim habere, nulla etiam præstita satisdatione appellans potest. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. Sup. de execut. rei iudicat.

1. *l. 1 §. vlt. D. ad SC. Turpill.* Non tamen facit quominùs pro sententia in dubio præsumi oporteat, præsertim in antiquis Boer. post Baldum & alios quos citat *quæst. 15. in fin.*

2. Quamuis non possit iure appellari ab executore si non excesserit fines mandati *l. 4. D. hoc tit. l. 5. C. quor. appell. non recip.* Sed sufficit posse deliberari vtrum recipiè la sit appellatio necne ad hoc vt interim nihil debeat innouari *l. 1. D. nihil innov. appell. interpos.*

3. Quia & haberet ea si executio nulla facta esset.

DEFINITIO XIX.

Frustra appellatur postquàm res integra esse desiit.

CVm aduersus te agerem tanquam debitoris mei debitorem 1 intercenit liti Sempronius, contendens in ea se pecunia priorem & potiorem esse, & obtinuit. Si propter nullam à me interpositam appellationem, tu ex iudicato ei solueris post elapsa appellandi tempora, 2 tum appellare velim restitutione in integrum aduersus lapsum temporis in eam rem impetrata, & petere vt tu mihi ad eam quantitatem condemneris, Non sum audiẽdus, quoniam sera & inutilis appellatio est, postquàm per negligentiam meam res integra esse desiit, 3 Quantumuis malè & perperam pro Sempronio iudicatum sit, quia mihi imputandum est, cur non appellauerim, non tibi, cuius nihil interfuit vtri solueres: 4 Præsertim cùm nec a Sempronio condicere nunc possis. Repetitio enim nulla est ab eo qui suum recepit, licèt alius soluerit quàm qui soluere debuit. 5 Te verò duobus soluere quod vni & semel tantùm debueris nemo æquum esse dixerit. 6 Sicuti nec dubitandum est, quin is qui iubente iudice soluit pleniſſimè liberetur. 7 *Ita tractatum est* in publico auditorio pro Claudio Chappelle & N. Iaccot contra Ioannam Rippet 5. Id. Maij 1591.

1. *Ex tit. C. quand. fisc. vel priuat. debit. sui delit. conuen. poss.*

2. Nam si soluisses ante appellandi tempora elapsa, posset tibi imputari cur tam citò soluisses.

3. *Arg. l. quòd si minor 24. §. Scæuola D. de minor.*

4. *l. ait prætor 7. §. 1. eod.* Necesse enim habuisti parere iudici solutionem imperanti *l. non videntur 167. §. qui iussu De regul. iur.*

5. *l. repetitio 44. D. de condict. indeb. l. 5. §. si eum de doli except. l. si quis delegauerit 12. D. de nouat.*

6. *l. 2. l. 3. §. 1 D. de duob. reis l. 3. & 4. C. de nouat.*

7. *d. l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XX.

Appellatio vnius interposita ab vno capite sententiæ non prodest aduersario nolenti appellare à cæteris.

SI quis ab ea sententia quæ plura capita continet generaliter & indistinctè appellauerit, permittitur aduersario vt eiusdem appellationis auxilium imploret si fortè aliquo sententiæ capite iniuriam sibi putet illatam, nec appellationem suam seperatim introducere & prosequi cogitur. 2 Sed si appellans in ipso appellationis actu declarauerit à quo sententiæ capite appelleт, non potest aduersarius pro aliis eiusdem sententiæ capitibus eadem niti appellatione, sed appellare expressim debet. 3 Vtrique tamen casui commune illud est quod etiamsi iniusta fuerit prior condemnati prouocatio, compensandæ sunt expensæ litis appellatoriæ propter mutuam victoriã si nullam reclamandi causam iustam aduersarius habuit. 4 *Ita Senatus* 9. Cal. Iun. 1591.

1. Potest enim sententia quæ plura capita continet pro parte valere & pro parte non valere si modò non sint connexa *l. etiamsi 29. §. 1. D. de minor.* sicut & transactio *l. penult. C. de transact.*

2. *l. per hanc 4. C. de tempor. & repar. appellat.*

3. *Glos. in d. l. per hanc.* quoniam aduersarij mei appellatio nõ potest mihi prodesse nisi quatenus appellatum est, cùm nec aduersario ipsi qui appellauit aliter prodesse possit,

4 Quia

4. Quia vterque fuit temerarius litigator nullóque iure appellauit Et mutua victoria semper debet reducere mutuam condemnationem & consequenter compensationem expensarum, *ex not. ad reg. Victus victori de reg. iur. in 6. l. si ambo 10. D. de compens. l. viro 39. D. solut. matrim.*

DEFINITIO XXI.

In causis criminalibus illico appellandum est nec decendum expectatur.

CVm de crimine actum & pronunciatum est non vt in causis ciuilibus expectatur lapsus decendij ad faciendam iudicati executionem, sed si non statim appelletur, statim fit executio.[1] Eóque passim iure vtimur.

1. Guid. Pap. *quæst. 74 num. 2.*

DEFINITIO XXII.

Non attentat iudex qui iubet mandari executioni vnam interlocutionem cùm ab alia tantùm fuit appellatum.

DVabus ab eodem iudice de eadem re interlocutionibus diuerso tempore redditis, si à posteriore tantùm appellatum sit non etiam à priore, potest iudex nil obstante appellatione iubere vt mandetur executioni prior interlocutio quæ transiit in rem iudicatam,[1] Nec ideò videbitur attentasse in spretum appellationis: quoniã perpetuum illud est vt siue interlocutoria siue diffinitiua sit sententia quæ abiit in rem iudicatam, exequenda sit propter autoritatem rei iudicatæ.[2] Idque adeò verum est, vt posterior sententia si priori in omnibus & per omnia conueniat, nullius momenti esse videatur, nec proinde appellatio quæ ab ea interponitur.[3] Nam super iudicato sicuti non potest transigi, [4] ita neque rursum iudicari.[5] Cæterùm si prior sententia condicionem aliquam habuit necdum impletam posterior verò nullam, sufficiet appellari à posteriore,[6] & eo facto si iudex pergat exequi, videbitur attentasse.[7] *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal. Iul. 1591.

1. Id enim facit autoritas rerum iudicatarum quas effectũ habere expedit *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell.* vt sequitur in Definitione.

2. Alioquin illusoria esset interlocutio quod esse non debet *l. si prætor 75. D. de iudic. l. vlt. D. de iuris. public.*

3. Semper enim appellatio præsupponit sententiam talem esse quæ valitura esset si ab ea non appellaretur *l. 1. 2. & 3. D. quæ sent. sin. appell. rescind.*

4. *l. & post rem 7. D. de transact. l. eleganter 23. §. si post rem D. de condict. indeb.*

5. Nam post rem iudicatam nulla lis superest de qua possit iudicari *l. 1. D. de re iudic. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

6. Quia prior nulla adhuc esse intelligitur quandiu condicio pendet cùm per suam condicionem suspendatur. Alioqui duplex prouocatio necessaria est *l. cùm in una 17. D. hoc tit.*

7. *Contra tit. D. nihil innouar. appell. interp.*

DEFINITIO XXIII.

Appellatio à taxatione expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum intimanda est parti non procuratori, sicut & à qualibet alia diffinitiua.

TAxatio expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum diffinitiuæ quoque sententiæ iure censetur,[1] hactenus vt si ab ea prouocatum sit, non sufficiat insinuatam procuratori appellationem, ni domino quoque denunciata sit solenniter & intra tempus constitutũ.[2] Etsi enim quæcunque fiunt ante vel post diffinitiuam sententiam censentur interlocutoria,[3] Tamen cùm expensarum condemnatio posita in diffinitiua sententia æquè sit diffinitiua,[4] consequens est vt taxatio ipsa perinde diffinitiua existimetur, quæ non tam noua condemnatio sit, quàm veluti quædam præcedentis declaratio.[5] Itaque cùm ab eiusmodi expensarum taxatione appellatũ, appellatio autem non nisi procuratori ad litem dato insinuata fuisset, placuit desertam videri appellationem.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina Antonia De la Chambre contra N. Claret 6. Cal. Aug. 1591.

1. Quamuis placeat interlocutorias esse omnes sententias, quæ redduntur in executione iudicati. Guid. Pap. *quæst. 11. nu. 3.* post Bart. *in l. 1. D. de appellat. recip.*

2. In solis enim interlocutoriis ita constitutum est vt sufficiat appellationem ab iis interpositam intimari procuratori vt dixi *Defin. 1. sup. eod.*

3. Guid. Pap. *dict. quæst. 11.*

4. Quia cùm sit accessoria sequitur naturam sui principalis *vulg. cap. accessorium de reg. iur. in 6.*

5. Ita eleganter Bald. *ad l. terminato vers. modò ego quæro C. de fructib. & lit. expens.* post Glos. & Angel. *in l. quod iussit D. de re iudic.* Vide Guid. Pap. *cons. 69.*

6. Nimirum iuxta ea quæ scripsimus *Defin. 1. supr.*

DEFINITIO XXIV.

Iudex appellationis potest pronunciare de accessionibus de quibus nihil dictum fuerat in priore sententia.

IN sententia iudicis à qua condemnatus debitor prouocauerat, nihil dictum fuerat de accessionibus vt puta de vsuris aut eo quod creditoris interesset. Nihil prohibet quò minùs iudex qui ex appellatione cognoscit, de iis pronuncier, si ex natura propositæ actionis venire debeãt in condemnationem.[1] Quid enim si tempore latæ prioris sententiæ non nisi paucorum dierum mora intercesserat, vt nihil dum actoris interesse videretur,[2] Postea verò ob tractam frustrationis causa, & appellantis culpa executionem sententiæ cœperit interesse?[3] Cur non siue actionis iure, siue officio iudicis debitor condemnabitur ad vsuras aut in id omne, quod interierit creditoris?[4] Nam & huc pertinet, quod dici solet, Iudici cuilibet statim atque iudex factus est, officium incumbere rerum omnium quæcunque in iudicio versantur.[5] *Ita Senatus* in causa Ioãnis Guibourg, & Claudij Chastelain 3. Non. Iul. 1591.

1. *l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. hoc tit.*

2. Neque enim magnum damnum esse potest in mora modici temporis *l. si debitori 21. D. de iudic. l. etsi post res 8. D. si quis caution.*

3. *Vt in l. si longiùs 7. C. de exec. rei iudic. l. intra vtile 39. D. de minor.*

4. Nec enim potest purgari mora postea quàm cœpit actoris interesse *d. l. etsi post res l. vtique 22. D. de recept. qui arbitr. recep. l. si ita quis 135 §. Scia. De verb. obligat.*

5. *l. Ædiles 25. §. item sciendum D. de ædilit. edict.* Vide Guid. Pap. *quæst. 405. incip. Sempronius.*

DEFINITIO XXV.

Qui defendit rem malè quidem iudicatam sed in consequentiam præcedentis interlocutionis à qua non nisi serò fueris prouocatum, nullas eo nomine expensas debet.

SI iudex nimis properè ac contra solitum iudiciorum ordinem sententiam dixerit,[1] coactus tamen autoritate præcedentis cuiusdam interlocutionis, quæ licèt perperam reddita nihilominus in rem transierat iudicatam,[2] Appellatione verò interposita appellans ne succumberet ab interlocutione quoque prouocauerit, impetrata in eam rẽ ex rescripto Principis restitutione,[3] Ad eius qui de appellatione cognoscit officiũ pertinet, vt vtrumq; iudicatũ reformet in melius,[4] sed ita tamẽ vt victori nullas appellatorię litis expensas adiudicet. Est n. quod sibi ille imputet cur à priore interlocutione tardiùs prouocauerit, atque ita iudicẽ à quo postmodũ appellauit, malè iterũ iudicandi quadam veluti necessitate obstrinxerit.[5] Neque. n. iudici licuerat ex postfacto emendare interlocutionem,[6]

præsertim quæ diffinitiuæ sententiæ vim habebat,7 & à qua non fuerat prouocatum. *Ita Senatus* ex tempore 7. Id. Iulij 1591.

1. *Vt in l.1.C.de execut.rei iudic.*
2. Quo casu quamuis sit interlocutoria, non tamen potest postea reuocari si modò semel habuerit suam executionem Papiens.*in form sentent.interloc sup incompet.vers.nos Bernardinus num.9.*
3. Semper enim & in quacunque parte litis permissa est impetratio literarum quas pragmatici nostri De illico vocãt, per quas fiat vt qui tardiùs appellauit perinde audiatur ac si illico appellasset.
4. Ad hoc enim appellationum vsus introductus est *l. 1. D. hoc tit.* Papiens.*vbi supr num.*11.
5. Sic enim aliquando euenit vt iudex cogatur malè ac per errorem iudicare in consequentiam eorum quæ priùs malè ac per errorem pronunciauit *vt in l. & ex diuerso 55. §. 1.D. de rei vindic.*
6. Intellige postquàm transiit in rem iudicatam lapso decendio intra quod debuit & potuit iure canonico, quo vtimur, appellari. Alioqui iure ciuili aliud dicendum esset *l. quod iussit 14.D.de re iudic.* Papiens.*in d.vers nos Bernardinus nu 6.& 14.*
7. Eadem enim ratio est sententiæ diffinitiuæ, & interlocutoriæ quæ habet vim diffinitiuæ. Papiens. *vbi supr. num.*2. & ibid.Masuer.in verb. *diffinitiua.*

DEFINITIO XXVI.

Casus in quo appellans non potest consentire vt causa principalis tractetur apud iudicem appellationis quem elegit.

NOn semper audiendus est is, contra quem appellatũ fuit, si petat causę cognitionem apud eũ iudicẽ tractari qui ex appellatione cognoscit. Etsi enim in superiorem iudicem vtique consentit is qui appellat, adeóque ipsum eligere videtur, fieri tamen potest vt iudicis a quo appellatum est iurisdictio, præsertim si bene iudicauerit, necessariò conseruanda sit, Vt putà si agatur de restitutione in integrum ex Principis rescripto quod ad inferiorem iudicem directum fuerit. In qua specie tametsi contumax esset is qui appellauerat, causam tamen ad inferiorẽ iudicem remitti debere visum est. Aliquando verò appellatus quoque interest vt ita fiat. Quid enim si agatur de iudicati executione quæ fieri debeat salua nec tamen obstante appellatione, & quidẽ vt aliquando fit expensis appellatis, quæ longè maiores futuræ essent si apud iudicem appellationis res tractaretur? *Ita Senatus* inter fratres Colomb 4. Cal. Decemb. 1592. & antea pro Donato Cochet contra Sp. Claudium Franciscum Poncerium aduocatum 6. Cal. Decemb. cod. anno.

1. *Cap.vt debitus Extr.de appellat.* quisquis enim appellat conqueritur de iniquitate prioris iudicis, & alium iudicem habere mauult *l prefecti 17.D.de minor l.1.D. de appellat.*
2. *d.cap.vt debitus.*
3. Nec enim alius ex rescripto Principis cognoscere quàm cui Princeps rescripsit & mandauit.
4. In iis scilicet casibus in quibus eo iure vtimur vt non obstante appellatione ac citra eius præiudicium sententia mãdetur executioni. De quibus est titulus in stylo Senatus nostri.
5. Parcendum enim semper est sumptibus quantum fieri potest *l.1.D.de inoff.test l.minoribus 6.D.de minor.*

DEFINITIO XXVII.

Appellare potest etiam non condemnatus si modò eius interfit.

ASententia aduersus eũ lata qui pro me litigauit meóque periculo possum ego appellare intrà decendiũ non niſi à die notitiæ numerandum, 2 Déque causa appellationis cognoscere potest etiam is qui condemnati adfinis aut consanguineus est, dummodò meus non sit. Neq; enim à quo, sed cui negotium geratur gestúmque sit inspici debet. 3 *Ita Senatus* in causa Sp. Gabrielis Damodry contra N. Buisson ex tempore 4. Cal. Decemb. 1592.

1. *l.1 §. vlt.l.2.§.1.D.quand.appel sit & intr. que temp.*
2. Quasi nihil aut parum interfit condemnati, qui regressũ habiturus est aduersus suum autorem *l 1 C vbi in rem a t.*
3. *Vt in l. seruo 69. §. si testator de leg. 1. l. fidecommissa 11.§. vlt. de legat. 3.*

DEFINITIO XXVIII.

Appellari potest ab executione si non sit admissa compensatio quæ admitti debuit.

AB apparitore qui non admisit compensationem quã ex euentu litis admitti debuisse constitit iustè appellari potest. Etsi enim vtrum admittenda sit compensatio necne versatur in causæ cognitione, 1 quam sibi adrogare meritus executor non potest, 2 Iniuriosa tamen executio est tanquam pro indebito facta, 3 cùm compensatio vim habeat solutionis. 4 Sed sciendum est ita demùm admittendam huiusmodi appellationem, si remedio intercessionis via præclusa sit, 5 quod contingit si is qui nunc cõpensare vult iam fuerit ad solutionem condemnatus. Neque enim aliud ei remedium superest nisi vt appellet si opposita compensatio aliáve iusta exceptio non admittatur. 6 *Ita tractatum est* in publico auditorio inter Ioachimum De la Cuaz & heredes Benedicti Vernat 4. Id. Decemb. 1592.

1. Non enim semper & passim admittitur compensatio cùm multi sint casus, in quibus admitti non potest. DD. *ad l. vlt.C.de compens.*
2. *l si vt propenu 6.C.de exec rei iudic.*
3. Cùm iniuria fit cùm in ius vocatur is qui paratus est soluere *l si creditor 19.D de iniur.* iunct *l.iniuriarum 13. §. si quis per iniuriam ead.ti. l si verò 5 §.1.qui satisd. cogant.*
4. *l.si ambo 10.l.postquam 21 D.de compensat. & pass C.eod.*
5. Appellationis enim remedium est magis extraordinariũ & odiosius quàm intercessionis, quia iniquitatis iudicis querelam continet *l prefecti 17.D. de minor.*
6. Cùm non possit condemnatus impedire iudicati executionem citra appellationem *l.2.3.& 5.C.de re iudic.*

DEFINITIO XXIX.

De desertione appellationis ab executore cognoscit iudex qui dedit executorem nisi cùm ab eo ipso iudice appellatum est ad superiorem.

APpellans ab executore si appellationem non prosequatur intra statuta tempora potest & debet apud iudicem qui executorem dederat de appellatione deserta conueniri. 1 Sed si posteà ab ipso quoque iudice appelletur quod fieri ferè semper necesse est cùm executor fines mandati non excessit, facit ea res, vt de desertione cognoscere debeat iudex superior, qui cognoscit de virib. ipsius sententiæ, de cuius etiam executione tractatur. 3 *Ita Senatus* ex tempore pro Ludouico Fabri 17. Cal. Febr. 1593.

1. Ad eum enim pertinet vt de appellatione deserta cognoscat qui de appellationis iure si deserta non esset pronunciare posset.
2. Quoniam ab executore qui non excessit fines mandati appellari regulariter non potest *l.4. D. hoc tit.l.5.C.quor.appell. non recip.*
3. Vt accessorium sequatur suum principale ex regula iuris pontificij.

DEFINITIO XXX.

Casus in quo appellatur à delegato ad alium quàm ad delegantem.

ADelegato quidem ad delegantem regulariter appellandum est. 1 Sed si ex mandato non solùm inferioris alicuius iudicis, verùm & Cameræ quoque Rationalium quæ apud nos supremam habet iurisdictionẽ executio facta sit, in præiudicium litis in Senatu pendentis, potest ab ea executione tanquã attentatoria prouocari ad Se-

ad Senatum. 2 Eius siquidem est de iis omnibus quæ in præiudicium litis fiunt, & de nouo emergunt cognoscere, qui de principali negotio cognoscit. 1 Non idem est, si lite apud inferiorem iudicem pendente attentatum sit per executionem aliquam autoritate circumuenti Senatus factam. 4 De eo namque quod supremi tribunalis cogente imperio factum est, nunquam inferior iudex pronunciare debet. 5 Sed ab ea iniuria hoc est vel ab executione, si executor mandati fines excesserit, 6 vel à decreti Senatus non quidem concessione quod nefas esset, 7 sed impetratione 8 appellandum est ad Senatum ipsum, vt quod aduersarij dolo extortum, verius quàm impetratum est, eiusdem Senatus æquitate corrigatur. 9 *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf contra Syndicos d'Argentine 12. Cal. Aug. 1593.

1. *l.1 2.& 3 D.quis à quo appell.*

2. Vt non alius læsam Senatus autoritatem vindicet quàm Senatus ipse *arg.l.vnic.D si quis ius dicent.non obtemp. l. vlt. D. de offic.eius cui mand.est iurisd.*

3. *l.1.C.de ordin.iudic.l.Ædiles* 25.§.*item sciendum D. de ædilit.edict.*

4. Etsi enim non ita facilè fieri ramen interdum potest vt religio Senatus circumueniatur, sicut & cuiuslibet magistratus *l.Diuus* 33.*D.de re iudic.*

5. Cùm imperium nullum sit inferioris magistratus in superiorem *l.4.D.de recept.qui arbitr.recept.l. minor autem magistratus* 18.*D.de minor.l.iudicium soluitur* 58.*D.de iudic.*

6. Alioqui ab executore appellari non potest *l.4.D.hoc tit. l.5.C.quor.appell.non recip.* Quid si appellatum sit ab executione literarum De debitis & aliarum huiusmodi quæ à Senatu solo conceduntur. Non ad Senatum appellandum est sed ad iudicem ordinarium, Acsi literas ipse concessisset. Nunquam enim literæ Principis vel Senatus sic accipiendæ sunt in dubio vt derogent ordinariæ cognitioni, vt dixi *Def.5. & 13. supr. de iurisd.omn.iudic.* Nam & in casum intercessionis iubetur executor partes remittere ad iudicem ordinarium, licèt nihil de eo exprimi soleat in casum appellationis: Cuius tamen eadem sanè hac parte ratio est, Ne sit in potestate improbi litigatoris appellando potiùs quàm intercedendo inferiorem iurisdictionem conuellere *Defin.5.supr de diuers.rescript.*

7. Quod pragmatici nostri dicunt *appeller de l'octroy des lettres.* Id enim esset ab ipso Senatu appellare.

8. Quo nomine factum impetrantis notatur, non autem factum concedentis.

9. *arg.l.in causa* 16.§.*vlt.D.de minor.*

DEFINITIO XXXI.

Qui intercessit & si non deferretur intercessioni appellauit, habendus est pro appellante si executor dixerit se deferre appellationi.

EXecutioni quæ contra te fiebat intercessisti, & si intercessioni tuæ non deferretur, appellasti, 1 Executor destitit ab executione his verbis ex scripto compositis *attendu lequel appel i'ay supersedé:* cùm tamen de admittenda vel reiicienda intercessione nihil antè dixisset. Placuit pro appellante haberi te debere, non pro intercedente, quia licèt appellatio non nisi sub condicione interposita videatur, 2 In potestate autem executoris nõ sit appellationem condicionalem in puram conuertere, aut eum qui nondum appellauerit, appellantem facere, 3 Nihil tamen vetat appellationis condicionem quæ in ipsius arbitrium collata sit, 4 ex eius facto & voluntate committi, vt pura fiat appellatio quæ antèà fuerat condicionalis. 5 Quod in proposito euenit, cùm executor hoc ipso quo propter appellationem subsistere se dixit, non obscurè significauerit appellationi tantum se deferre, non etiam intercessioni *Ita Senatus* in causa Petri Berthod & Ioannis Ra. 18. Cal. Sept. 1595.

1. Antequàm scilicet executor declarasset an tuæ intercessioni deferre vellet necne.

2. Vt proinde non possit dici appellatum quandiu pendet condicio.

3. Quia ex cuiusque arbitrio & voluntate pendet an appellare velit necne.

4. Nam & in arbitrium alienum conferri quælibet condicio potest *l.1.de leg.2.*

5. Nec enim volenti fit iniuria *l.in diem 9.§.1.D.de aqua & aquæ pluu.arcend.*

DEFINITIO XXXII.

Non potest appellari ab eo quod iudex præcepit fieri ad animi sui instructionem.

AB interlocutione iudicis qui aliquid fieri iussit ad animi sui instructionem appellari non potest, quia neque scire litigatores possunt neque iudicem interrogare cur ita faciat. 1 *Ita Senatus* in relationibus libellorum prid. Cal. Febr. 1594.

1. Proinde qui appellat hoc casu videtur appellare à futuro grauamine quod nunquam licet *vulg.iurib.*

DEFINITIO XXXIII.

Si appelletur ab aresti executore quem constet non excessisse fines mandati, admittenda quidem est appellatio, sed interim iubenda per Senatum executio.

APpellari quidem ab executione etiam aresti potest cùm executor excessit fines mandati. 1 Sed si in promptu appareat factam executionem iuxta formam Senatusconsulto præscriptam, non est audiendus appellans ab executione, quoniam alioqui eueniret vt ab ipso quoque aresto appellatio per indirectum recepta videretur: quod neque iudicati neque Senatusconsulti potissimùm autoritas patitur. 2 An igitur licebit executori à quo appellatum erit, causæ cognitionem sibi adrogare, & quasi non excesserit ipse fines mandati appellationem negligere? Minimè. 3 Est enim appellatio omnimodo recipienda vt hoc ipsum sciatur an executor fines mandati excesserit. 4 Sed tamen quemadmodum non audiretur condemnatus si executioni iudicati vellet intercedere ne alioqui illusorium sit iudicatum, 6 Ita æquum est nõ obstante appellatione mandari iudicatum executioni, 7 hac vna differentia inter appellationem & intercessionem obseruanda, quòd intercessio nullomodo admittatur, Appellatio verò ita admittitur, vt nulla tamen executioni mora fiat. 8 Et sanè absurdum fuerit literas illas quas De debitis appellamus habere præcisam executionem, propterea quòd instrumentum guarẽtigiatum, vt vocãt, sit ad instar sententiæ & condemnationis, 9 Literas autem super aresto redditas appellatione suspendi, ne effectum habere possint. 10 Adde quòd illusoria erunt Senatusconsulta omnia, si ob huiusmodi appellationes executio differatur, 11 Nam & iniusta pronunciata appellatione, cùm rursus mãdabitur arestum executioni, iterum appellabit condemnatus à noua executione, & sic deinceps, atque ita nullus erit litium finis. 12 Nec aliud erit si agatur de exequenda sententia inferioris iudicis quæ trãsierit in rem iudicatam. Etsi enim ab ea non etiam à Senatusconsulto prouocari potest, tamen quandiu appellatum non est nihil hac parte distat sententia ab aresto. 13 Multò magis dicendum est si iudicati executor detulerit appellationi, ac de eo conquerens victor ad iudicem aut Senatum redierit, posse iudicem aut Senatum inaudita etiam parte iubere vt executioni mandetur iudicatum non obstante appellatione, 14 dummodò ex actis executionis appareat nihil ab executore factum esse vltra fines mandati. 15 Sed hoc tamen addito vt nullum appellationi præiudicium fiat, ne si fortè aliqua exceptio supersit cui etiam in iudicati executione locus esse debeat, 16 eius commodum indicta causa eripiatur condemnato. 17 *Ita Senatus* re ex proposito & accuratissimè discussa in relationibus libellorum pro R. Ioanne Portier contra Franciscum Blanc & N. Breyse 7. Calend. April. 1594. In qua tamen facti specie euenerat quod cum principalis debitor, ejúsque fideiussor singuli in

solidum essent condemnati & executio contra fideiussorem facta fuisset, principalis debitor tacente fideiussore appellauerat. Sed visum est non aliud dicendum fore tametsi ipse quoque fideiussor appellasset: Quia cùm principalis debitoris appellatio prosit fideiussori,18 nihil planè refert vtrum fideiussor aduersus quem executio fit appellauerit an principalis debitor, cuius periculo, & incómodo cessurus sit effectus executionis.19

1. *l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip.*
2. Nec enim quod vna via fieri prohibitum est, permitti póstet vt alia via fiat *l. scire oportet* 21. §. 1. *D. de tutor. & cur. dat. ab suc.*
3. Ne alioqui iudicis pártes sibi adrogare videatur, quod facere numquam potest *l. si vt proponis 6. C. de execut. rei iudic.*
4. Cùm sufficiat quod possit deliberari an appellatio recipienda sit *l. 1. D. nihil innou. app. interpos.*
5. Nullus enim esset litium finis si iam condemnatus iterum esset audiendus *l. 2. C. de re iudic.*
6. Quod esse non debet *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell. l. si prætor 75. D. de iudic. l. vlt. C. de itin. public.*
7. Saluo tamen iure appellationis ac citra eius prǫiudicium vt sequitur ad finem Definitionis.
8. Quod æquissimum temperamentum est quoties, & appellationis, & executionis causa salua esse debet.
9. Ex autoritate scilicet statutorum, qualia sunt pleraque in Italia, vt scripsimus variis locis.
10. Siquidem lis incipit à literis De debitis, finem verò accipit ab arresto à quo ne quidem appellari potest.
11. Quid enim aliud agunt condemnati nisi vt longis ac plerumque apertis frustrationibus executionem iudicati remorentur? *l. si longis 7. C. de execut. rei iudic.*
12. Si detur multiplicatio, & progressus in infinitum *l. 2. C. de re iudic. l. 4. §. ait prætor D. eod. l. singulis 6. D. de except. rei iudic. l. 3. C. de fructib. & lit. expens.*
13. Quia vtroque casu sententia transit in rem iudicatam, & habet vim rei iudicatæ *l. & post rem 11. D. de transact. l. eleganter 23. §. 1. D. de condict. indeb.*
14. Quia non potest inauditus dici qui iam & auditus fuit, & condemnatus, licèt regulariter verum sit etiam in iudicati executione nihil fieri debere inaudita parte *ex reg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*
15. Alioqui iusta esset appellatio vt dixi *num. 1. & 3. supr.*
16. Sunt enim exceptiones quædam quibus potest locus esse etiam in executione iudicati, quæ scilicet non impugnant iudicatum, cuiusmodi sunt solutionis, compensationis De eo quod facere potest & similes. Boer. *decis. 19. num. 9.*
17. Dixi *Defin. 28 supr.*
18. *l. à sententia 5. D. hoc tit.*
19. Quia per fideiussorem ad reum peruenitur *l. 5. D. de liber. legat. l. cùm lex 46. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXXIV.

Appellari potest ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ sed non à Consilio status, multò minus à Principis Vicario, & vt aiunt locumtenente generali.

A Gubernatore Sabaudiæ, & consequenter alterius cuiuscunque prouinciæ ad Senatum rectè appellatur, si quid gubernator constituerit, quod pertineat ad causam cõtentiosæ iurisdictionis,1 sed à Consilio quod status vocant, quia Principis vices gerit, non magis quàm à Senatu ipso appellare licet,2 Nec ad rẽ pertinebit quòd gubernator Sabaudiæ, qui Consilio vt plurimum præsse solet, solus subscripserit, si modò totius Consilij nomine, & tanquam consilij caput. Ergo nec à generali vicario & locum tenente Principis ad Senatum poterit appellari.3 *Ita Senatus* in causa Syndicorum S. Ioannis Maur. & Syndicorum de Modenne & de Lanebourg in publico audicorio 3. Id. April. 1595.

1. Senatus enim Principis vices gerit in ijs omnibus, quæ pertinent ad causam contentiosæ iurisdictionis, qualem nullam habet gubernator Sabaudiæ, vt nec alij gubernatores, & rectores prouinciarum qui in hoc longè differunt à præsidibus & Proconsulibus, de quibus in libris nostris.
2. Nunquam enim nisi ab inferiore ad superiorem appellatur *l. 1. D. à quib. appell. non licet l. 1. & pass. D. quis à quo appell.*
3. Hic enim omnium maximè & in tota prouincia Principis vices gerit.

DEFINITIO XXXV.

Renunciare potest appellationi intra decendium à die sententiæ impune etiamsi victor iam aliquos sumptus fecerit pro executione iudicati.

POst appellationem ritè iustéque interpositam liberum est ei pro quo male iudicatum est, vt à sententiæ commodo discedat,1 & quidem impunè, dummodò intra decendium id faciat intra quod appellari à sententia oportuit, ac proinde ab ipso sententiæ die numerandum.2 Sed hoc die tamen ita accipiendum est si appellationem interiectam esse intra id tempus rescierit, Alioqui sufficiet vt iuri per sententiam sibi quæsito intra decendium renunciet a die notitiæ, id est denunciatæ appellationis.3 Non valde dissimile est quod sæpius tractatum scio, Si condemnatus quis prouocauerit, & intra decem dies ab eo quo lata sententia est numerandos ab appellatione resilierit, nulla eum refusione sumptuum onerari debere, tametsi ob eam causam aliquos sumptus victor iam fecerit. Quoniam imputare sibi debet victor, cur in iis sumptibus faciendis tam diligens fuerit, cùm sciret aut scire deberet totum illud decendium condemnato liberum esse non solùm ad appellandum, sed etiam vbi appellatum est ad appellationem ex pœnitentia deserendam.4 *Ita Senatus* in causa Bartholomei Cantamor & Bartholomei Du bois 3. Cal. Iunij 1595. Extempore.

1. Licet enim cuilibet iuri suo renunciare *vulg. l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. D. de minor.*
2. Hoc enim tempus hodie substitutum est in locum biduj aut triduj quod olim datum erat ad appellandum *Nouell. 23. De appell. cap. 1. iunct. l. 1. §. biduum D. quand. appell. sit & intr. quæ temp.*
3. Neque enim potest ignoranti imputari cur non appellauerit *l. 1. §. vlt. eod. tit.*
4. Et ideo nullum damnum sentire videtur cùm ex culpa sua sentiat *vulg. l. quod quis 213 de regul. iur.*
5. Potest enim fieri quandocumque quod fit intra tempus libe um ad faciendum *l. quod certa die 70. D. de solut.*
6. Nam & interest reipublicæ vt audiatur quisquis vult appellationi renunciare dummodo id faciat suo tempore, vt tantò citius sententia mandetur executioni.

DEFINITIO XXXVI.

Difficilius est vt appellans quàm vt appellatus vincat ex vnica aduersarij contumacia.

SI appellans anticipata citatione conuentus ab aduersario adfuerit ad dictam diem, aduersarius non item, nõ idcirco statim pro appellante ferenda est sententia qua iudicatum infirmet, sed citandus est contumax, posteà si rursus sit contumax, ex duplici illa contumacia condemnandus.1 Idque duplici ratione constitutum videtur. Priore illa quòd præsumendum sit pro sententia etiam à qua est prouocatum potiùs quàm pro appellatione.2 Altera quod in causa appellationis qui appellat tametsi anteà reus fuerit actoris iure censeatur.4 Cuius causa in eo est odiosior, quàm rei quòd ex vnica contumacia vincere non debet,5 cùm tamen reus vincat hactenus nimirum vt absoluatur ab obseruatione iudicij,6 non etiam vt actor causa cadat.7 Nec ad rem pertinuit quòd in proposita specie appellans per anticipationem citatus esset, vt proinde rei potius quàm actoris vices gerere videretur. Citatio enim illa cùm non alia fini facta sit quàm ad appellationem prosequendam, non extinguit causam appellationis, nec iudicij qualitatem immutat.8 *Ita Senatus* 11. Cal. Iul. 1595.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *estre anticipé & adiourné en vertu de lettres d'anticipation.*

2. Cùm

2. Cùm vix fieri possit vt excusationem illam mereatur is qui bis fuit contumax.

3. Boer. post Baldum, & alios quos citat *quæst. 15. in fin. Not. in cap in præsentia de renunciat.*

4. *l. qui appellat 29. D. de indic.*

5. Quia plenè probare debet suam intentionem *l. 4. C. de edend. l. actor quod asseuerat 23. C. de probation.*

6. Quæ sententia tantùm interlocutoria est licèt habeat vim diffinitiuæ vt tractat Ægid. Magist. *Decis. vlt.*

7. Aliud enim est litem, aliud verò instantiam amittere. Hoc longè minus, illud plus est.

8. Qui enim anticipatur ad prosequendam appellationem non co minus est & remanet appellans.

DEFINITIO XXXVII.

Anticipari potest dies prosequendæ appellationis criminalis solo instante procuratore Principis, etiam tacente accusatore.

COndemnato reo criminis, & appellante, si accusatori siue publico siue priuato longiorem is diem dixerit ad prosequendam appellationem, nec accusator anticipationis remedio quod in eam rem comparatum est vti velit, potest generalis procurator Principis & debet modis omnibus curare vt de appellatione quàm citò fieri poterit cognoscatur, 1 ne vindicado crimini longior mora fiat. Publicè namque interest vindicari statim crimina. 2 Quid enim alioqui erit dicendum si accusator siue priuatus siue publicus id est procurator inferioris iurisdictionis velit colludere? 3 *Ita Senatus* in causa procuratoris iurisdictionalis de Monmayeur, & N. Solier Notarij 4. Cal. Iul. 1595.

1. Nec enim diem prosequendæ appellationi à condemnato dictum expectare cogitur.

2. *l. si pœna 20. D. de pœn.*

3. Non debet procurator generalis id pati, neque collusionem si quam deprehendat impunitam relinquere, quæ nihil aliud quàm prævaricatio est *l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpill. l. prævaricatores 111. de verb. signific.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non est audiendus qui appellat à citatione personali priusquàm de crimine responderit.

ACitatione personali appellàs an audiri debeat priusquam de crimine interrogatus fuerit, si in causa appellationis appareat iustam citandi causam non fuisse, 1 aliquando dubitatum vidi. Quibusdam existimantib. non esse illi denegandum commune illud omnibúsque patens appellationis auxilium. 2 Nec aliud iure nostro prouinciali constitutum fuisse, nisi vt non obstante appellatione adigi cogíque possit ad respondendum, quæ res non adimit ei beneficium appellationis. Aliud enim est appellare non posse, aliud verò non posse appellando suspendere vim decreti aut interlocutionis, vt cõtingit in omnibus iis sententiis quæ nil obstante quidẽ appellatione, sed tamẽ saluo appellationis iure mandari possunt executioni. 3 Sed placuit contraria sententia, Propterea quòd eiusmodi appellatio non possit videri certo iudicio interposita, cùm nec scire probabiliter reus possit priusquàm responderit, ex qua causa citatus, & responsurus sit. 4 *Ita senatus* in secreto auditorio 4. Cal. Iul. 1595.

1. Nam si non fuit iusta causa citandi non videtur posse fieri vt non fuerit iusta causa à citatione appellandi *arg. l. 1. §. vlt. D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

2. Sic enim appellatur *in l. 3. §. falsus procurator D. rat. rem haber.* Facit *l. vnic. C. de sentent. præfect. prætor. l. 1. §. rursus D. quand. appell. sit & intr. quæ tempor.*

3. Vt diximus *Defin. 33. supr. eod.*

4. Quomodo enim poterit citatus conqueri de iudicis iniquitate priusquàm sciat cur citatus fuerit? Non autem permittendum est vt temerè nullóque certo iudicio quis appellationem interponat.

DEFINITIO XXXIX.

Reus de crimine ex ore respondere sine causa iussus habet iustam causam appellandi, sed interim tamen respondere cogitur.

CVi consequens est vt iussus ad iudicẽ venire responsurus de crimine, si paruerit, & respondere cœperit, mox ex interrogationib. per iudicem factis comperiat nihil causæ fuisse cur citari deberet ad respondẽdũ, possit si velit recusare, ne vltra respõdeat. 1 Ergo si vrgeatur iussu & comminatione iudicis, iustã appellandi causam habebit. 2 Nec ei oberit in prosequenda appellatione, quòd priori decreto paruit, cui vt proximè diximus, parére habuit necesse. 3 Nam vbi scire reus cœpit quam ob causam in ius vocatus sit, cessat ratio illa quę faciebat ne appellare ipsi liceret. 4 Saluo tamen appellationis iure cogendus erit vt interea respondeat, ne ius dicentis autoritatem cõtemnere videatur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Iam enim cessat ratio quæ antea faciebat ne posset aut appellare aut non venire.

2. Nec enim potest fieri vt iusta causa sit propter quam debeat respondere si nulla fuit propter quam citari deberet.

3. *l. non videntur 167. §. 1. l. non potest dolo carere 199. de reg. iur.*

4. Ideóque cessante ratione cessat quoque dispositio *vulg. l. adigere 6. §. quamuis D. de iur. patron.*

5. Quam semper potiorem esse conuenit *l. si quis ex aliena D. de iudic.*

DEFINITIO XL.

Appellari potest ab eo qui iussit incipi ab executione si non adiecerit clausulam iustificatiuam quæ faciat intercedendi potestatem.

ADecreto & interlocutione iudicis qui passus est inciapi ab executione appellari potest si non expressim adiecerit vt salua esset causa intercessionis quæ vulgò iustificatiua clausula dicitur. Iuris enim ratio vult vt ab actione incipiendũ sit non ab executione. 1 Nec quod reus intercedere non prohibetur si velit, ad rem quicquã facit quominùs appellare possit si malit. 2 Clausulæ iustificatiuæ adiectio facit ne ab eiusmodi decreto appellatio iusta sit, quia per eam fit vt executio in citationem conuersa intelligatur. 3 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Regis contra D. de Cly 4. Id. Aug. 1595.

1. *l. 1. C. de execut. rei iudic.* Nemo enim inauditus pro condemnato habendus est *l. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor D. de re iudic. l. 1. D. de requir. vel absent. damn.*

2. Prius enim est inspiciendum quid iudex decreuerit, quàm quid aduersus decreti executionem fieri potuerit.

3. Bart. *in l. de pupillo 5. §. meminisse D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XLI.

Appellatio post iudicati executionem interposita per pupillum beneficio restitutionis, non potest facere vt interim reuocanda sit executio cui tutor sine causa consenserat.

PEr sententiam contra tutorem redditam possessor factus, cùm iudicato tutor acquieuisset, pupillo ab ea sẽtentia quandoque posteà prouocante, non idcirco statim priuandus est sua possessione, 1 sed ante omnia de appellationis iure cognoscendum & pronunciandum est, 2 quoniam appellatio licèt extinguat iudicatum, 3 iudicati tamẽ executionem quæ facti est non magis extinguere potest quã efficere vt quòd factũ est pro infecto habeatur. 4 Nec ad rẽ pertinet quod si tutor appellasset, pupillus hodie nõ aduersarius possideret. Multa enim facta durant quæ fieri prohibentur. 5 Planè dubitandũ non est quin actione tutelæ pupillo tutor teneatur vt damnũ ei omne farciat quod acciderit ob non interpositam appellationem quam suo tempore interponere tutor debuit, 6 Nihil probet ille cõsultum se à peritioribus ab interponenda appellatione reuocatum fuisse. 7 *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. Siquidem iustè possidet qui ex iudicato, & vt aiunt prætore autore possidet *vulg.l.iustè possidet* 11. *D.de acquir.poss.l.qui autore* 137. *de regul.iur.* Magnum enim est commodum possessionis §. *commodum Inst.de interd.* quo proinde nemo tam facilè ac indicta causa priuari debet, præsertim cùm in proposita specie præsumendum sit in dubio pro iudice, & pro tutore.

2. Nam & frequentiùs euenit vt frustrandi & tergiuersandi gratiâ quàm vt ex iusta causa interponatur appellatio *l.tutor* 41. *D.de vsur.l.negotiorum* 24 *D.hoc tit.*

3. *l.furti* 6 § 1. *D.de his qui not.infam l.i.§.vl.D ad SC. Turpill.*

4. *l.In bello* 12 §. *fulà autem res D.de capitu. & postlim.l. denique* 19. *D.ex quib.caus.maior.* Vnde fit vt nec ab interlocutoria quæ iam mandata est executioni possit appellari. Papiens. *in form.sent.interloc.sup.incompet iudic.num.9.*

5. *Vulg.l.patre furioso* 8 *D. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

6. *l.1.in princip. D.de tutel. & ration.distr.*

7. Nihil enim potest tutori imputari qui consuluit peritiores *l. regula* 9. §. *pen. D.de iur. & fact.ignor. Not. ad l. non est ignotum* 6. *C.de admin.tutor.*

DEFINITIO XLII.

De priuilegio quod habent Augustani vtrum Senatum velint appellare, nostrúmne an Pedemontanum.

A Iudice in Augustanorum prouincia delegato per Senatum Pedemõtanum ad faciendam arresti executionem appellari potest ad Senatum Sabaudiæ si id appellans elegerit. Priuilegium enim prouinciæ illud est. 1 Ergo & appellatio illa si perperàm interposita sit, pura per eum qui intercedere non appellare debuit, potest vtiq; ex rescripto Principis conuerti in intercessionem, eáque intercessio, si appellans volet, tractanda erit coram Senatu Sabaudiæ. 2 Nec ad rem pertinet quòd intercessionis quæ in iudicati executione fit cognitio ad eum ipsum iudicem spectat qui iudicauit, aut ad executorem si habeat causæ cognitionem. 3 Nam & à delegato appellandũ est ad delegantem. 4 Et tamen iam diximus à delegato per Senatum Pedemontanum posse ad Senatum nostrũ appellari. Vtrumque igitur fit eadem priuilegij ratione cõtra regulas communes iuris. 5 *Ita Senatus* in causa Petri Soreley & Claudij Pognen & Mariæ Guichard Augustanorum Idib. Septemb. 1595.

1. Quæ & alia multa habet priuilegia à iuris communis ratione aliena.

2. Succedit enim hoc casu instantia hæc intercessionis in locum instantiæ appellationis, & tanquam subrogata eodem iure censeri debet *vulg.l.si eum* 10. *C.qui iniuriarum D si quis caution.*

3. *l.à Diuo Pio* 15. §. *sed si emptor D.de re iudic.*

4. *l.1.2. & 3. D.quis à quo appellet.*

5. Nam in iis quæ iure singulari & contra iuris rationẽ recepta sunt, nõ possumus sequi regulã iuris *l.in his* 15. *D.de legib.*

DEFINITIO XLIII.

Appellatio quæ semel prodesse cœpit aduersario, non potest conuerti postea in intercessionem, ne quidem ex rescripto Principis.

APpellatio perperam interposita non potest ex rescripto Principis conuerti in intercessionẽ postquàm aduersarius ea vti cœpit ad impugnandum ex parte sua iudicatum. 1 Neque enim beneficium Principis cuiquam debet esse damnosum. 2 *Ita tractatum est* Prid Id. Sept. 1595.

1. Eo scilicet casu quo appellatio per vnum ex litigatoribus interposita etiam aduersario prodesse potest *l. per hanc* 4. iunct. *glos. C.de tempor. & reparat. appell.*

2. *l.4.C.de emancip liber. l. ex facto* 43. *D. de vulg. & pupill. substit. l. Paulus notat* 8. *de prætor. stipul.*

DEFINITIO XLIV.

Ei qui appellauit à pœna corporali remittitur multa quæ temerè appellantibus infligi solet.

APpellans à sententia infligẽte pœnam corporalem, a it quæ oneret existimationem, 1 quantumuis iniusta nullóque iure subnixa sit appellatio, numquam condemnatur in eam mulctam, quæ temerè appellantibus irrogari solet. 2 Honesta enim iustáque esse intelligitur ratio quæ libet redimendi sanguinis, & honoris, & præsertim cùm iuris communis auxilium & beneficium imploratur. 4 *Ita enatus* in causa Bartholomei Baudin & N. De la Val 2. Decemb. 1595.

1. Cuius amittendæ metus maior est honestis viris quàm metus mortis *l.ille quidem* 8. § *pen. D.quod met.caus.*

2. Quam pragmatici nostri dicunt *l'amende du fol appel.*

3. *l* 1. *D de his qui ment.sibi conscium.*

4. Quale est auxilium appellationis *l.* 3. §. *fallus procurator D.rat.rem habet.*

DEFINITIO XLV.

Appellatio pro expensis tantùm interposita non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis.

IVdex ad quem appellatum est ratione expensarum dũtaxat, nihil potest constituere in negotio principali, quoniam appellatio non deuoluit cognitionem causę ad iudicem appellationis nisi quatenus appellatum est. 2 Nõ solùm autem per modum, vt aiunt, cognitionis nihil cõstituere iudex appellationis potest, Sed nec per modum executionis 4 si non vtrà-ij pars consentiat. 5 *Ita tractatum est* ex tempore in causa Claudij Du Chesne procuratoris & Bernardæ Fauier 4. Id. Decemb. 1595.

1. Cùm prius sit vt quis habeat iurisdictionem quàm vt possit quicquam constituere *l.2. l.4. §. vlt. D.de offic. Proconsl. l.1. & tot tit. C. si à non compet. iudic.*

2. Ne scilicet alioqui latiùs pateat effectus quàm sua causa, quod esse non debet.

3. Quamuis cognitionis nomen latiùs pateat quàm iurisdictionis *l. ait prætor* 5. *D. de re iudic.*

4. Cùm tamen facilius sit vt quis executoris quàm vt iudicis partibus fungatur *l.si vt proponis* 6. *C. de exec. rei iudic.*

5. Quia si cõuenerit inter litigatores quid pronũciandũ sit, id ipsum sequi iudex cogitur *l.si conuenerit* 26. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XLVI.

Qui appellauit ob commutatam causam criminalem in ciuilem quid obtinere debeat si victor fuerit contumax in causa appellationis.

APpellans ab interlocutione quæ causæ criminalis commutationem fecit in ciuilem, si, per victoris cõtumaciam obtineat in causa appellationis non totius litis plenam victoriam consequi debet, sed hoc tantùm vt causa criminaliter tractetur. 2 *Ita Senatus* in causa Ioannis Mathiaz & Præceptoris Sancti Ioannis du Temple Cambet. 23. Nouemb. 1596.

1. Quod euenire solet cùm iudex videt non esse materiam litis dignam quæ criminaliter tractetur.

2. Quia nec de alio quæri potest in causa appellationis huiusmodi quàm vtrum lis ciuiliter tractanda sit an criminaliter. Et cùm contumacia nihil nisi tacitam & fictam confessionem inducat, succedit iuris regula quæ vult, Non plus operari fictionem in casu ficto, quàm veritatem in casu vero. *l.confessionibus* 13. *& l.seq. §. vlt. D.de interrog.in iur.fac.*

DEFINITIO XLVII.

Aduersus lapsum temporis ad appellandum potest quis restitui in integrum & interim impedire executionem iudicati.

QVod aiunt appellationem extinguere iudicatum, r ad eas demum appellationes pertinet quæ ritè suóque tempore interpositæ impedire possunt ne sententia à qua appellatur transeat in iudicatum. 2 Cæterùm post elapsa appellandi tempora si à sententia quæ semel transiit

git in rem iudicatam appelletur, sicuti appellatio non nisi ex rescripto Principis admitti potest, 3 ita nec iudicati vires prius infringere, quàm de appellationis iure, & æquitate cognitum sit, & pronunciatum. 4 Quod quamquam ita est, alio tamen iure vtimur. 5 *Ita Senatus* in causa Iacobi Puget, & Syndicorum de S. Ioire 24. Mart. 1597.

1. *l.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill. l.furti 6.§.1.D. de his qui notant. infam.*

2. Habet enim appellatio quælibet vim non modò deuolutiuam sed etiam suspensiuã *l.si causa cognita 32.C.de transact.*

3. Ex literis quas pragmatici nostri vulgò vocant *lettres & reliefs d'illico.*

4. Cùm non debeat quis restitui ad appellandum ne quidem minor nisi causa cognita, & ita demum si probet se iustam appellandi causam habuisse. Guid. Pap. *quæst 31.& 141.* Castr. *in l.fin.C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.* Bart. *in l. nam postea quam §. si minor. D. de iureiur.*

5. Quia huiusmodi restitutiones conceduntur de plano & causa non cognita etiam maioribus & illis qui posteà succumbant in causa appellationis, Et quidem sine vlla refusione expensarum.

DEFINITIO XLVIII.

A sententia cuius executionem Senatus inaudita parte permisit potest nihilominùs appellari etiam tanquam ab abusu.

AB ea sententia cuius executio à Senatu permissa est parte non vocata appellare is potest, qui vocatus non fuit, 1 etiam tanquam ab abusu. 2 Proinde facere debebit ea appellatio vt iudicati executio suspendatur. 3 Nec ideò videbuntur pugnantia Senatus decreta, cùm noua causa emergentis appellationis nouo decreto causam præbeat. 4 *Ita Senatus* pro D. Tiberio Murio Priore Nantuaci contra R.D. De Chauances sacristam 15. April. 1597.

1. Cùm enim permittit Senatus executionem sententiæ per inferiorem iudicem redditæ, semper additur vel subinde intelligitur clausula, Nisi ab ea sententia sit appellatum, quia & ad publicam vtilitatem, & ad ipsius quoque Senatus autoritatem pertinet vt nemo ab appellationis beneficio excludatur *l.vnic. C.de sent.præf.prat.l.1.§.1.D.quand.appell.sit & intr.qua tempor.*

2. Nec enim abusus si quis sit purgatus videtur per Senatus permissionem redditam de plano sine causæ cognitione & partibus non auditis *vulg.l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.*

3. Cùm ea sit natura cuiuslibet appellationis præsertim eius quæ interponitur tanquam ab abusu vt suspendat iudicatum *l.si causa cognita 32.C.de transact.*

4. Siquidem quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio *l.de ætate 51.§.ex causa D.de interrog.in iur.faciend.*

TIT. XXVII.

De tempor. & repar. appell.

DEFINITIO I.

Cùm prima executio confluit in secundam sufficit ei qui ab vtraque appellauit vt posteriorem persequatur.

DEBITOR qui aduersus contractum postulauerat in integrũ restitutionem, cùm ex diplomate principali quod de debitis vocant, intereà soluere iussus esset, 1 ab ea executione tãquam attentatoria, vt loquuntur, & in præiudicium litis facta prouocauerat, 2 nec appellationem fuerat prosecutus. Sed intra tempora prosequendis appellationibus data, iterum iussus soluere impetratis à iudice in eam rem literis, ab ea quoque executione literarúmque impetratione appellauerat, Nón potest videri priorem appellationem deseruisse, si posteriorem ritè introduxerit & prosecutus sit. 3 Quemadmodum enim primæ executionis vis & potestas in secundam executionem fluxisse, ita prior appellatio in posteriorem deuoluta esse intelligitur. 4 *Ita Senatus* pro D. de Vosery contra D. de Mandolle 17. Cal. Aug 1588.

1. Ea namque vis & potestas est eius diplomatis vt nec oppositione, nec appellatione obstante possit instrumentum mãdari executioni, vt scripsimus variis locis.

2. Nihil enim debet innouari lite pendente *tot.tit.C. vt lit. pend.* Lis porrò dicitur pendere quinque modis, Per libelli oblationem *l.1.& 2.iunct glos.ill tit.* Per litis contestationem *l.vnic.C.de lit.contest l.amplius 15.D.rat.rem haber. l. sed etsi lege 25.§ si ante D.de petit. hered.* Per consultationem aut relationem ad Principem, aut per Principis rescriptum *l.ex illo tempore C.de appellat. l.vnic.C. quand. libell. oblat. Princip. fac. lit. contest.* Per iudicis recusationem *l.apertissimi 16. C. de iudic.* Et per in integrum restitutionem *l.vnic.C. in integr.restit.postul.ne quid noui fiat.*

3. Nam & in dubio ea capienda est interpretatio per quam non præsumatur appellatio deserta, siquidem desertio est delictum cùm adnexum habeat iudicis contemptum: Ideòque solet grauior mulcta irrogari ei qui appellationem deseruit, quàm ei qui malè ac temerè appellauit.

4. Vnde fit vt posteriore introducta prior quoque introducta videatur. Ne alioqui desertionis pœnam patiatur is qui appellationem non deseruit, Exemplo eius quod scriptum est *in l.vlt.C.de post.hered.instit.*

DEFINITIO II.

Allegatio compromissi non impedit desertionem appellationis nisi de compromisso constet per scripturam vel per aduersarij confessionem.

APpellans si intra statutum tempus appellationem prosecutus non sit, quam idcirco deserram aduersarius obiiciat, non potest negligentiæ suæ excusationem illam prætexere, quòd pendente tempore prosequendæ appellationis compromissum de lite per arbitros finienda factum asseueret, nisi probet idipsum aut per contractum in scriptis habitum, 1 aut per aduersarij confessionem. 2 Igitur compromissum de quo constat ex scripto impedit lapsum temporis dati ad prosequendam appellationem: non tamen lapsum temporis dati ad appellandum. 3 *Ita Senatus* publico Senatusconsulto & generali.

1. Ne in longiorem diem lis protraheretur si per testes probari hoc posset, quorum etiam habendorum facilitas vt maior est, ita periculosior *l.testium facilitatem 18.C.de testib.*

2. Nulla enim vel certior vel promptior probatio est, quàm quæ fit per partis confessionem *l.generaliter 13.C.de non numer. pecun.*

3. Guid. Pap. *quæst.115.*

DEFINITIO III.

Pestis iusta causa est petendæ restitutionis aduersus obiectam desertionem appellationis.

PEstis tempore non eò minùs currit tempus prosequendæ appellationis, sed tamen succurrendum est appellanti per in integrum restitutionem, si ob eam causam intra tempora non sit prosecutus appellationem. 1 *Ita Senatus* sæpius.

1. Paul. Castrens. *consil.* 21. incip. *In causa desertionis.* Idem die de bello & de paupertate appellantis.

DEFINITIO IV.

Renunciatio appellationis facta extra tempora & extra acta non impedit desertionem.

SI appellationi renunciatum sit extra tempora, 1 aut etiam intra tempora sed extra acta, non eò minùs de-

ferta pronunciari appellatio & appellanti pœna desertionis infligi debet. Renunciandum enim est & intra ea ipsa tempora intra quæ appellari potest,2 & apud acta si à iudice appellatum sit,3 aut coram executore si ab executore. Alioqui desertionis pœna committitur. *Ita Senatus* ex tempore contra Claud. Brunetum 17. Cal. Aug. 1591.

1. Hoc est post decendium. Nam intra decendium renunciari appellationi impunè potest: post decendium non potest nisi impetrato in eam rem diplomate Principali, per quod appellatio annulletur. Pragmatici vocãt *lettres d'anticipassement*. Sic nec prodest ratificatio appellationis interpositæ ab eo qui non habebat mandatum, si ratificatio illa facta sit extra tempora introducendæ appellationis. Guid. Pap. *quæst.* 13.

2. Id est intra decem dies, & quidem à die sententiæ non à die appellationis interpositæ numerandos.

3. *l. 2. D. de appellat.*

4. Quia interest etiam illius à quo appellatum est vt sciat an appellatio duret, an verò ei fuerit renunciatum.

DEFINITIO V.

Facilius parcitur ei qui appellationem intra tempus constitutum non intimauit, quàm ei qui non introduxit ad iudicem.

ETsi appellationem intra legitima tempora prosecutus non videtur, qui iudicem appellationis tantùm adiit,1 si non & aduersario ipsi diem dixerit,2 facilius tamẽ ei parcitur vt desertæ appellationis pœnam effugiat, quoniam adire iudicem per seipsum solet qui appellauit,3 diẽ verò dicere non nisi per apparitorem, cuius culpam licèt non omnino ei qui elegit impunitam,4 aliqua tamen excusatione digniorem videri æquum est: 5 & eò magis quòd cùm appellationis auxilium sit fauorabile, 6 desertionis obiectio non odiosa esse non potest 7 *Ita Senatus* in causa viri clarissimi Claudij De la Couz Abbatis Ambroniacensis & Syndicorum vniuersitatis de Sciriaz Prid. Cal. Febr. 1590.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *releuer son appel.*

2. Quod nihil aliud est quàm ei appellationem intimare.

3. Nec proinde potest seipsum fallere aut sibi ipsi deesse.

4. Quia sibi debet imputare qui talem elegit *arg. §. præterea Instit. quib. mod. re contr. oblig.*

5. Ne scilicet vnius negligentia tam facilè alteri noceat *l. pupillus* 24. *D. qua in fraud. credit.*

6. Quia est auxilium commune *l. 3. §. falsus procurator D. rat. rem haber.*

7. Cùm desertio appellationis sit quædam species criminis, vt dixi *Defin. 1. num. 3. supr.*

DEFINITIO VI.

A sententia quæ vni ex litigatoribus dat electionem appellandum est ex die sententiæ non ex die secutæ electionis.

CVm debitore rem vnam offerente, creditori data esset per iudicem electio alterius rei si mallet exigendæ, posteà verò creditor eam rem elegisset quam debitor præstare nolebat, Visum est serò interpositam appellationem si à tempore latæ sententiæ decem dies effluxissent, tametsi intra decendium à die factæ electionis appellatũ proponeretur.1 Etsi enim fieri poterat vt debitor eam rẽ eligeret quam præstare debitor maximè vellet, vt proinde nullam appellandi causam esset habiturus. 2 Verum tamen est iam inde à quo tempore creditori data fuit per sententiam electio, quæ dari non debuerat, 3 appellari à sententia potuisse & debuisse, cùm electio non nisi ex concessa eligendi facultate pendeat, nec possit videri iniuriam facere creditor qui iure suo vsus est, cùm eligendi haberet potestatem. 4 Denique non quælibet iniuria materiam appellationi præbet, sed ea demùm quam iudex non quam aduersarius intulerit. 5 Negari autem nõ potest quin eo tempore iudex iniuriam fecerit, quo sententiam tulit, & eligendi ius creditori dedit, quamuis incertum adhuc fuerit quid creditor esset electurus. 6 *Ita in Sen.* tractatum est inter Nobiles Iacobum Franciscum & Berardum Pelard fratres 7. Calend. Iunij 1590.

1. Decendium namque datum ad appellandum incipit currere & computatur ex die pronunciatæ sententiæ *Nouell. 23. De appellat. cap. 1.*

2. Consentiente scilicet vtroque litigatore in eandem rem.

3. Magnus enim fauor est si quis electionem habeat alterutrius rei præstandæ *l. plerumque* 10. §. *vlt. D. de iur. dot cap. in alternatiuis*: vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in* 6. Excipe casum *l. gra.* & 8. §. *si quis Stichum D. de fideiuss.*

4. Nemo enim videtur iniuriosè aut dolo facere qui iure suo vtitur *l. nullus videtur* 55. *de reg. iur.*

5. Qui enim appellat „ de iniquitate iudicis conqueritur, non de dolo & circumuentione aduersarij *l. præfecti* 16. *D. de minor.*

6. *l. 1. §. biduum vers. quid ergo D. quand. appell. sit & int. qua tempor.* Iunge *l. vbi autem* 75 *§. qui illud D. de verb. obligation.*

DEFINITIO VII.

Non deseruit appellationem qui eam prosequitur licèt non vltrò id faciat sed aduersario instante.

TRibus inter se contendentibus & vno condemnato, si is appellauerit, & cùm appellationem vltrò prosequi deberet passus sit vt eius prosequendæ gratia ab vno ex aduersariis suis ad appellationis iudicem intra constituta tempora euocaretur, 1 non idcirco potest videri appellationem deseruisse licèt nullum superiori iudici libellum porrexerit. Quis enim desertam dicat appellationem de qua apud appellationis iudicem discepteretur? 2 De illo potiùs dubitari potest, An quod ab vno ex victoribus factum est alteri qui nihil fecit nocere debeat, ne desertam appellationẽ possit dicere. Et magis est vt nocere debeat, si ea sit causę connexitas vt inter alios duos de appellationis iure cognosci nequeat, quin hic quoque tertius liti interfit. 3 Alioqui obstat iuris regula quæ vnius factum alteri nec prodesse patitur nec nocere. 4 Planè si post iam elapsa prosequendæ appellationis tempora vnus ex victoribus condemnatum ad iudicem appellationis vocauerit, indistinctè dicendum est non posse id cæteris ignorántibus nocere: quia non potest ea res præbere appellanti excusationem cur non intra tempora prosecutus sit appellationem. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Siue per literas quas vulgo *anticipationis* vocant siue per supplicem libellum quem pragmatici nostri Gebennenses dicunt *requeste en poursuite d'appel.*

2. Parum enim refert ab vtro ex litigatoribus introducta sit appellatio, dummodò introducta sit.

3. Hoc enim facit connexitas causæ, vt è contrario sufficiat aliquando vnum ex pluribus appellare *l. 1. & tot. tit. C. si vnus ex plurib. appell.*

4. *l. factum* 155. *de reg. iur. l. non debet* 74. *eod. tit.*

5. Itaque pœnam suæ negligentiæ hoc casu luere appellans debet, nec ius aliis quæsitum auferri ipsis per alium potuit *l. vlt. D. de pact. l. Granius* 71. *§. pen. D. de fideiuss.*

DEFINITIO VIII.

Potest impunè renunciari appellationi intra decendium à die sententiæ sed non à die appellationis.

APpellationi renuncians etiam intra decendiũ quòd à die appellationis interpositæ numeretur, non eo minùs condemnandus est in expensas omnes quibus frustratoria prouocatio causam dederit, ideóque nec aliter admittendus est ad renunciandum quàm si eos sumptus offerat. 1 Sanè intra decendium à die sententiæ impunita appellatio est, & consequenter licita appellationis renũciatio, cùm id tempus datum sit condemnato vt sciat an appellare, vel appellationem prosequi, an acquiescere iudicato

dicato debeat. 2 Ergo nullos eo nomine sumptus pati appellans debet, 3 sicuti post decendium illud fera appellationis renunciatio est, licèt eo ipso die fiat quo appellatū fuit. 4 *Ita Senatus* in causa N. Vellier in secreto auditorio 6. Cal. Septemb. 1593.

1. Intellige si appellatio sit interposita non die ipso sententiæ sed postea.
2. Dixi *Defin. 15 supr. tit. prox.* vbi vide.
3. Non enim solet sumptuum condemnatio irrogari nisi in pœnam temerè litigantis aut aliud quid facientis *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. § 1. de leg. 2 Instit. de pœn. temer. l. 1. tit.*
4. Itaque cauere debet tam qui appellationi renunciat, quàm qui appellat, ne nimis serò aut appelleat, aut renunciet *l. 2. vers. cæterùm D. quand. appell. sit. & intr. qua tempor.*

DEFINITIO IX.

Potest impetrari rescriptum Principis ad hoc vt appellatio pronuncietur deserta etiam antequàm elapsa sint tempora, sed non intimari.

REscriptum Principis ad hoc impetratum vt pronuncietur deserta appellatio non eo minùs effectum sortitur, quòd impetratum fuerit ante elapsum tempus introducendæ appellationi præstitutum, 1 dummodo non nisi post id tempus elapsum id est suo tempore significatum, & vt nostri loquuntur intimatum sit. Accipit enim vt & cætera omnia vires suas ex executione & intimatione. 2 *Ita Senatus* in publico auditorio Prid. Id. Febr. 1594.

1. Hoc est ante mensem si iudex appellationis fuit ex inferioribus, aut ante duos menses si appellatus fuit Senatus. Sic enim stylo nostro cautum est.
2. Siquidem executio illa est quæ dat effectum rei *l. pen. C. de execut. rei iudic.*

DEFINITIO X.

Apparitoris relationi creditur ad excusandum appellantem qui appellationem deseruisse dicatur.

RElatio apparitoris nulla testium fide subnixa licèt nihil probet. 1 quod ad hoc attinet, vt aduersario damnum inferatur, probat tamē quantum satis est ad excusandum eum qui appellatoris opera vsus est, ne in pœnam vllam incurrat propter negligentiam, fortè si appellationem deseruisse dicatur is qui ex eiusmodi relatione probet fecisse se quod potuit ad eam prosequendam. Etsi enim dici potest ei esse imputandum quòd talem elegerit, 2 Iniquum tamen sit desertionis pœnam pati eum qui nō fuerit negligens in prosequenda appellatione. 3 Vel ob id maximè quòd appellationis remediū tanquam ordinarium fauorabile est, & cōsequenter desertæ appellationis obiectio odiosa. 4 Propter quam causam sufficere etiam interdum solet vt probet appellans impetratas à se literas vt vocant appellatorias, & apparitori vt intra præstitutū tempus exequeretur traditas, 5 ne deserta dici possit appellatio quamuis appatitor debitam in exequendo diligentiam non præstiterit. Alioqui facilè accideret vt ex apparitoris dolo & collusione damnum sentiret is, qui nō tam electæ personæ, quàm officij publici fidem secutus esset. 6 Quamquam tutius est ex his quoque causis impetrari aduersus lapsum temporis in integrum restitutionem. 7 *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Sallagine 8. Id. Mart. 1594.

1. Ne quidem in iis quæ ad officium apparitoris pertinent, quia vox vnius, vox est nullius *vulg. l. iurisiurandi C. de testib. l. vbi numerus 12. D. eod.*
2. Vt dixi *Defin. 5. supr. ex §. præterea Instit. quib. mod. re contr. oblig.* iunct. *l. inter artifices 31. D. de solut.*
3. *Arg. l. vlt. C. de posthum. hered. inst.*
4. Dixi iam *dict. Defin. 5. num. 6. & 7. supr.*
5. Cùm sit verum hoc casu non stetisse per actorem quominùs appellatio introduceretur *l. in omnibus 39. De regul. iur.*
6. Hoc enim tale est quod non nisi per apparitorem expediri potest, maiórque ratio est ne cuiquam alterius factum vel negligentia noceat in iis quæ non nisi per alium expedire potuerit.
7. Quæ haud dubiè concedenda est salrem ex illa generali clausula si qua mihi iusta causa esse videbitur: de qua *in l. 1. & l. sed etsi 26. §. vlt. D. ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO XI.

Multum interest an appellatio prorsus deserta sit an malè introducta & extra tempora.

NOn ideò deserta appellatio dici potest quòd malè introducta sit, & extra statuta tempora, 1 sed per viā non recipiendæ appellationis decidenda est quod practici dicunt *par fin de non receuoir.* 2 Etsi autem vtroque casu idem ferè effectus est, vt nimirum appellās non audiatur, perindéque sit acsi nulla interiecta esset appellatio, 3 refert tamen propter mulctam, quæ longè grauior irrogatur aduersus appellationis desertores, quam contra eos qui non desertam extra tempora prosecuti sunt. 4 Item propter sumptus litis super appellationis desertione factos, quos sanè victori desertionem obiicienti adiudicari æquum non est, cùm nulla desertio fuit. 5 Quamquam nec eo nomine condemnari illum oportet appellanti, qui ipse in appellatione introducenda peccauit, 6 nisi aduersus eam negligentiam postulata sit in integrum restitutio, bonámque litem appellans foueat. Quid ergo? Compensandæ erunt expensæ ad causam desertionis pertinentes, 8 appellatore ad eas solas condemnando, quæ appellatoriam litem respiciunt. 9 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Non. Iun. 1594.

1. Quamuis dici soleat nihil interesse an quid nullomodo an viciosè & minùs ritè factum sit *l. quoties 6. D. qui satisd. cogant. l. 2. D. de auctor. tutor.*
2. Sunt enim ista omnino contraria Deserere & prosequi appellationem quamuis extra tempora quis eam prosequatur.
3. Quantum ad hoc vt appellanti nihil prosit appellasse.
4. Quia in deserenda appellatione delictum aliquod versatur, quod in ea minùs legitimè prosequenda nullum prorsus est. Dixi *Defin. 5. num. 7. supr.*
5. Nam in hoc ipso malè ac temerè victor litigat, quòd contendit desertam esse appellationem quæ non fuit deserta: ideóq; potius condemnari deberet ad sumptus eius litis quàm eos obtinere *Ex reg. l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*
6. Vt scilicet fiat mutuæ culpæ compensatio *l. si ambo 10. D. de compens. l. viro 39. D. solut. matr.*
7. Quo casu nullas expensas appellans debet, cùm culpa illa non introductæ suo tempore appellationis sine vlla sumptuum refusione ex rescripto Principis emendetur.
8. In consequentiam mutuæ negligentiæ quam compensandam esse diximus *num. 6.*
9. Nihil si quidem commune habet causa appellationis, quæ est secunda instantia, cum causa desertionis quæ est prima. Nec bona est consecutio vt qui appellationem non deseruit eo magis videri debeat iustè appellasse, quamuis è contrario qui appellationem deseruit credendus sit veluti propria confessione appellasse perperam ac iniustè.

DEFINITIO XII.

Si iusta causa sit danda restitutionis aduersus desertionem appellationis quid fieri debeat.

SI petatur in integrum restitutio aduersus appellationis desertionem, 1 de qua lis pendeat, tametsi iusta sit causa restitutionis indulgendæ, 2 si tamen apud inferiorē iudicem res agatur, non solet Senatus a diudicis cognitionem remittere vt pro sua prudentia æstimet, An concedi restitutio debeat, necne, quoniam alienum esset à dignitate Cancellarij aut eius qui Cancellarij vice fungitur vt ab alio quàm à Senatu legem acciperet. Nam si eo-

ram Senatu lis penderet, media via sequenda esset, Vt neque iuberetur Vicecancellarius diploma adprobare, neq; à principali beneficio impetrans summoueretur, sed his verbis rem temperari oporteret, *En plaidant la cause sera pourueu.* 3 Quid ergo si ad inferiorem iudicem rescribi oporteat? Melius est vt verbo facto in Senatu iubeatur Vicecancellarius rescriptum admittere si iusta causa sit quæ allegatur petendæ restitutionis, ne autore Senatu legibus aut æquitati vis fieri videatur. 4 *Ita Senatus* in causa fratrum Bonamour du Pontdeuaux in relationibus libellorum 8. Id. Iunij 1594.

1. Quæ restitutio ipsis Styli nostri verbis districtè prohibita est si eo tempore petatur, quo iam sit citatus appellans ad causam desertionis defendendam.

2. Puta si propter pestem fuit impeditus appellans ne suã appellationem prosequeretur vt dixi *Defin. 3. supr.* Idem est si bellum vel paupertas impedimentum attulerit.

3. Vt si perorata lite appareret Senatui iustam esse causam restitutionis admitteret, concederétque restitutionem suprema, quod aiunt, manu, non aliter.

4. Quod vtrumque absurdum est, cùm Senatus ipse præcipuus custos sit, & legum & æquitatis *l. 1. C. de legib.*

DEFINITIO XIII.

Etiam nulla sententia transit hodie in rem iudicatam si ab ea non appelletur.

Licèt sententia quæ ipso iure nulla est nunquam transire possit in rem iudicatam nec si appellatio deseratur, si iuris communis rationem inspicias, quia nec ab eiusmodi sententia quæ non tenet prouocari iure potest, 1 Alio tamen iure vtimur, quia lege nostra municipali expressim cautum est vt quantumuis nulla sit sententia, ab ea tamen necessariò sit prouocandum. 2 Est enim consequens vt si vel non prouocatum sit, vel appellatio interiecta deserta fuerit, valeat sententia, reique iudicatæ obtineat autoritatem. *Ita Senatus* in causa Ioannis Iaques procuratoris & N. Calet 10. Cal. Iun. 1595.

1. *l si expressim 19. D. de appellat. l. 1. 2 & 3 D. quæ sent. sin. appell. rescind.* Vnde est quòd remota appellatione, siue ex statuto, siue ex pacto non tamen censetur remota via nullitatis. Guid. Pap. *quæst.* 38. post Salic. *in l. fin. § fin. D. de appellat.* & Ang. *in l. 1. §. 1. D. à quib. appell. non licet.*

2. Ne alioqui de hoc ipso litem nouam instituí sit necesse, An sententia nulla sit, necne.

3. Alioqui frustra esset constituisse vt à sententia quantumuis nulla appellari oporteret.

DEFINITIO XIV.

Appellationis desertio facit vt sententia transeat in rem iudicatam acsi ab ea non esset appellatum.

Sententia à qua fuit appellatum non eo minùs censetur transiisse in rem iudicatam, si introducendæ aut introductæ prosequendę appellationis tempora elapsa sint, nec introductam aut prosecutam appareat. 1 Etsi enim imputari quodammodo potest ei qui obtinuit, cur non curauerit pronunciari desertam appellationem, aut quod effectu idem est executoriam pronunciari sententiam, 2 Tamen multò magis imputandum est illi ipsi qui appellauit cur non sit appellationem prosecutus. 3 Nam & ipso iure solóque lapsu temporis deserta intelligitur appellatio, talémque pronunciare posset iudex à quo appellatum est 4 ni iudiciorum ritus apud nos induxisset vt solius appellationũ iudicis ea iurisdictio esset. 5 Sanè appellatio semel interposita licèt nõ probetur introducta, facit ne possit executioni mandari sententia, nec eius peti executio quin priùs executoria pronũcietur aut appellatio deserta. 6 Id verò pro victoris arbitrio & electione peti intra triginta annos 7 quandocumque potest, dummodo post elapsa tempora intra quæ appellatio introduci debuit. 8 *Ita Senatus* in causa Collegij Iesuitarũ & D. Claudij Neyton 5. Id. Sept. 1595.

1. Cùm paria sint, Aut ab initio non appellasse, aut appellationem interpositam non introduxisse, aut introductam prosecutum non fuisse, cùm his duobus casibus posterioribus obstet appellanti præteritio *si expressim 19. D. de appellat.* Adeò vt non valeat sententia sed sit nulla quæ lata est in causa appellationis post desertam appellationem. Gui. Pap. *quæst.* 2. Ex Bald. *in vsib. feudor. in tit. quo temp. miles inuest. per. deb. §. fin. in fin.*

2. Nam neque inter hæc quicquam interest, nisi quod appellatio deserta pronunciatur à iudice ad quem appellatũ est, Pronunciatur verò executoria non obstante appellatione per eum ipsum iudicem à quo fuit appellatum.

3. Debuerat enim aut non appellare, aut prosequi appellationem.

4. Non enim cogeretur iudex à quo appellatum esset dare literas dimissorias qui apostoli dicuntur, si non petitæ essent eæ literæ intra tempus constitutum *l. 1. § sensus autem. D. de libel. dimiss.* Vide Guid. Pap. *quæst. 25.*

5. Postquam apostoli moribus nostris peti darique desierunt Ranchin. ad Guid. Pap. *qu. 25.*

6. Quia quandiu id factum non est verum est appellatum fuisse, ac per appellationem extinctum iudicatum *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.* Nec dubitatur quin appellatio habeat vim suspensiuam *l. 1. D. nihil innou. appell. interpos. l. si causa cognita 32. C. de transact.*

7. Nam spatio triginta annorum præscribitur ius petendæ executionis sententiæ vt & alia iura omnia quæ minori tempore non præscribuntur *l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.* Exceptis iis in quibus necessaria est præscriptio 40. annorum. De quibus *in l. 4. eod. tit.*

8. Cùm enim totum illud medium tempus liberum sit condemnato ad prosequendam appellationem, non potest interim peti executio sententię *arg. l. quod certa die. 70. D. de solut.*

DEFINITIO XV.

De temporibus interponendæ & introducendæ appellationis, Et an aduersus desertionem possit dari restitutio, ex quibus causis.

Tempus apud nos hodie nullum est intra quòd litem appellatoriam terminari, & expediri necesse sit, 1 sed tantùm intra quod appellationem & interponi, & introduci oporteat. Illud decendij, 2 hoc mensis vnius apud inferiores appellationum iudices, duorum verò mensium cùm Senatus appellatur. 3 De illo sanè constat, fatalia vt vocant nullo casu locum habere in iis litibus, quæ apud Senatum agitantur. 4 Nec si constet per appellantem stare quominus lite iam ad coronidem perducta Senatusconsultum reddatur. 5 At neque iusta ferè vlla causa esse creditur, propter quam excusari appellans debeat, qui appellationem intra constituta tempora prosecutus non est. Nec si alleget paupertatem, aut pestem, aut itinerum difficultatem. 6 Sed tamen iustæ hæ causæ sunt, aliæque huiusmodi complures ex quib. s appellans dignus videatur qui beneficio in integrum restitutionis iuuetur ad prosequendam appellationem etiam post tempora constituta nullísque refusis expensis 7 si modò iusta appellatio probetur. 8 Vnus tantùm casus est qui appellantem excusat, si medio tempore compromissum factum sit. Sed ita tamẽ si de compromisso illo ex scripto appareat. Id enim diserte cautum est 9 ne alioqui huiusmodi prętextu cõmentum colórque fraudib. passim quæreretur & appellationum cauillationibus. 10 Alius casus esse potest, si appellatum sit ad superiorem omisso medio. Non enim appellationem deseruisse videri potest, qui eã introduxit & prosecutus est, licèt apud alienum iudicem. 11 *Sine die.*

1. Quomodo fuit olim ex legibus Codicis *l. 2. C. hoc tit.* & iure nouo ex Iustiniani *Nouell. 49. De his qui ingred. ad appellat. in princ.* vnde sumpta est *Auth. ei qui appellat. cum seq C. hoc tit.*

2. *Ex Nouell. 23. De appellat. in princip.* vnde sumpta est *Auth. hodie C. de appellat.*

3. *Arg. l. 1. C. hoc tit.*

4. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

5. Quod enim stylo generaliter & indistinctè cautũ est, generaliter quoque & indistinctè intelligi debet *vulg. l. de precio 8. D. de publician. in rem act. l. in fraudem 15. §. vlt. D. de rest. milit.*

6. Intellige

6. Intellige quominùs tempora ipso iure currant. Quod tamen ex ratione iuris aliud est: nam & inopia & pestis & alia huiusmodi impedimenta iustam præstant excusationem aduersus desertionem. Guid. Pap. *quæst. 436. num. 22.* post Innoc. *in cap. ex ratione. Extr. de appellat. l si procuratorem 8. §. si ignorantes D. mandat. l. Titius vbi not. D. de procurat.*

7. Scilicet ex æquitate Senatus. Nam alius iudex inferior non posset has causas pro iustis habere, nisi Principe ita expressim mandante.

8. Frustrà enim vis fieret legibus nostris in danda contra desertionem restitutione illi qui postmodum in appellationis causa succumbere deberet *arg. l si post mortem 10. §. fin. D. de bonor poss. contr. tabul.*

9. Senatusconsulto publico & generali quod in eam rem factum est.

10. Cùm vt plurimùm appellationes interponi soleant frustrandi & cauillandi causa vt *in l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic.*

11. Desertio enim pœna negligentiæ non imperitiæ est. Vtroque tamen casu appellans condemnatur, sed aliter atque aliter conceptis sententiæ verbis.

DEFINITIO XVI.

Appellari non potest ne quidem beneficio Principis post annum trigesimum, sicut nec de nullitate sententia opponi, non magis quàm si condemnatus expresse acquieuerit.

A Sententia quæ nondum executioni demandata sit, aut cui alter nondum acquieuerit is qui condemnatus est, 1 appellari potest ad annum vsque tricesimum 2 si aliud nihil sit quod appellandi adimat potestatem. Sanè post tanti temporis decursum quo iura omnia quantumcumque perpetua finiuntur, 3 appellandi quoq; ius primi exploratiuris est. Nam & obiiciendæ aduersus sententiã nullitatis iustanto tẽpore perimeretur. 4 *Ita Senatus* in causa Ludouici Geneuois & Antonij Perret 21. Mart. 1596.

1. Nam qui semel acquieuit sententiæ vel sola petitione dilationis ad soluendum, non potest deinde appellare *vulg. l. ad solutionem 5. C. de re iudic.*

2. Impetrato scilicet rescripto Principis & restitutionis in integrum ad appellandum post decendium quod in eam rem præfinitum est, vt dixi *Defin. prox. præced.*

3. *l. 3 C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

4. Quia tanto tempore iura omnia præscribuntur & extinguuntur *d. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

TIT. XXVIII.

De appellat. tanquam ab abusu.

DEFINITIO I.

Appellari potest tanquam ab abusu si laici quid restituere iubeantur, itémque si lite pendente impetratio sit monitio nemine dempto.

ANQVAM ab abusu rectè prouocatur si executio facta sit literarum vt vocant monitoriarum quibus iubebantur laici vt furta impetranti facta non solùm indicarent sed etiam restituerent. Iussus enim ille restituẽdi ad laicum iudicem pertinet 1 non ad ecclesiasticum. 2 Si tamen pendente iam lite id factum sit, nullum aduersario ius erit appellandi, propterea quòd non aliter post moram litem eiusmodi literarum impetratio permitti soleat quàm si pars cum consilio excipiatur, proindéque nihil eius interest. 3 Alioqui si nulla exceptio facta sit, adeóque si inconsulto iudice laico apud quem lis pendebat literæ illæ impetratæ probentur, iusta est hoc ipso tanquam ab abusu appellatio. 4 Quid ergo si aduersarius ideò quòd exceptus fuerit appellare non possit? Ad Principis procuratorem generalem ea respertinebit, cuius præcipuum officium est vt prouideat ne quod præiudicium iurisdictioni laicæ per ecclesiasticam aut contrà generetur. 5 Estque hic casus vnus ex iis in quibus optimum est habere procuratorem Principis fauorabilem, vt per eius personam consequatur litigator quod ex sua cõsequi non posset. 6 *Ita Senatus* 5. Non. August. 1588. & Idib. Decembr. eodem anno.

1. Eius siquidem est iubere restituere cuius est de negotio, & de ipso rei dominio pronunciare *l qui restituere 68.* iunct. *l. & ex diuerso 35. §. 1. D. de rei vindic.*

2. Nec enim iudex ecclesiasticus vllam habet iurisdictionẽ in laicos, nisi cùm agitur de sacramentis aut huiusmodi alia re quæ sit spiritualis. Ægid. Magist. *in Decis. Senat. Paris. De appellat. tanq. ab abus. decis. 4. in fin.*

3. Nemo autem potest audiri appellans cuius non interfit *l. 1. D. de appellat. recip.*

4. Quia scilicet neque se neque suum clientem prodere quisquam cogitur *l. nimis grauè 6. C. de testib.* De quo tamen vide eundem Ægid. Magistr. *decis. 10.*

5. Quia valde interest reipublicæ vt iurisdictiones non turbentur neque confundantur *l. vlt. cum ibi not. D. de iurisd. l. cùm vnus 12. §. pen. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

6. Vt & aliis plerisque casibus euenit ex alterius persona me consequi quod ex mea non possem *l. 3. in fin. D. quæ res pignor. oblig. poss. l. cùm hereditate 55. D. de acquir. hered. l si is qui duos 29. De liber. legat.*

DEFINITIO II.

Decretum Senatus licèt causam habuerit à consensu falsi procuratoris impedit appellationem tanquam ab abusu si nullus impetrantis dolus interuenit.

PHilibertus De Varax Dominus de Romans impetrauerat à summo Pontifice mandatum ad Episcopum Gebennensem qui inter se & Dominam De Varax de causa quadam matrimoniali cognosceret. 1 Cúmque ad Senatum bullæ Apostolicæ vt moris & ordinarij iuris est allatæ essent, iusserat Senatus vt tam procuratori generali quàm aduersario exhiberentur. 2 Falso procuratori primùm, mox procuratori Principis editæ fuerant, cuius religio per falsi procuratoris consensum circumuenta, fecerat vt citationi quæ ad bullarum executionem, & vt loquuntur fulminationem necessaria erat, consentiret. Senatus vtriusque voluntatem consensúmque secutus, bullarum publicationem & citatoriarum literarum ab Episcopo concessarum executionem permiserat. 3 Postea cum ex parte Dominæ de Varax Senatui obreptum fuisse allegaretur, & falsi procuratoris factum improbaretur, 4 Episcopus tamen delegatus cognitionem acceperat, appellatione tanquam ab abusu ob eam causam interposita, *Senatus* pronunciauit nihil per abusum factum videri, Propterea quòd licèt falsus procurator fuisset qui pro Domina de Varax consensum accommodauerat, nulla tamen fraus facta erat autoritati maiestatíque Principis, quando nihil nisi consulto, & permittente Senatu factum esset. 5 Sola namque Principis autoritas si hac in re neglecta sit abusum inducit, non etiam priuata collitigatoris vtilitas. 6 *Ita Senatus* prid. Cal. Sept. 1588.

1. Causa enim matrimonialis cùm sit merè spiritualis ad solum iudicem ecclesiasticum pertinet *Cap. lator Extr. de iudic. cap. lator Extr. qui filij sint legit.* Rom. *cons.* 229.

2. Nihil enim hac in re solet facere Senatus nisi audita parte vel eius procuratore itémque procuratore generali.

3. Quid enim aliud potetat facere Senatus inter consentientes nisi vt eorum voluntatem sequeretur *l. si conuenerit 26. D. de re iudic. l. 1. §. inde quæritur D. de oper. noui nunciat.*

4. Vt proinde nec mandatum vllum interueniſſet, nec ratihabitio quæ mandato æquiparari poſſet. Et conſequenter nullius momenti erant omnia facta cum falſo procuratore *l.licèt 24 cum ibi not. D.de procurat.*

5. Quod enim fit permittente ac autoritatem præſtante magiſtratu pœnam mereri non poteſt non magis quàm quod fit lege permittente *l.Gracchus.4.C.ad leg.Iul.de adult.*

6. Non poteſt autem dici ſpretus Senatus qui fuit requiſitus, & qui permiſit, licèt circumuenta fuerit eius religio per falſum procuratorem dum nequid factum ſit dolo malo eius qui adiit & adire debuit Senatum. *arg l.Diuus 31.D.de re iud.*

DEFINITIO III.

Sola reſcripti pontificij iniquitas non poteſt facere vt ab eius ſiue impetratione ſiue conceſſione poſſit appellari tanquam ab abuſu.

AB impetratione reſcripti Pontificij quod euidentem iniquitatem continere dicatur, fortè ſi iudex in partibus, vt aiunt delegatus qui iuſtis de cauſis ſuſpectus dictus fuerat, cognoſcere ac ſententiam ferre iubebatur remota appellatione tanquam friuola, tametſi friuolam eam eſſe nec ſummus Pontifex nec alius delegatus audita parte pronunciaſſet,[1] non poteſt appellari tanquam ab abuſu. Aliud enim eſt abuſus, aliud iniquitas,[2] nec in impetratione iuris iniqui[3] verſari poteſt abuſus, ſed tantùm in conceſſione. Porrò à ſummi Pontificis conceſſione id eſt à ſummo Pontifice ad Senatum prouocare nefas eſſet.[4] Sanè ab executione breuis Apoſtolici quantumuis æquiſſimi ſi inconſulto Senatu facta ſit appellari tanquam ab abuſu poteſt, ne Principis iuriſdictio impunè contempta videatur.[5] Poteſt etiam appellari ab impetratione, ſi quod à ſummo Pontifice conceſſum & ab Oratore impetratum eſt, tale ſit vt non tantùm ab æquitate abhorreat, ſed etiam ſupremi Principis, vel magiſtratus laici præſertim verò Senatus iuriſdictionem & autoritatem quoquomodo lædat. *6 Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Quo caſu euidens iniquitas ſanè eſt cùm nec ſummus ipſe pontifex poſſit inaudita parte quicquam conſtituere *cap.1. Extr.de cauſ poſſeſſ.& propriet.*

2. Alioqui cùm quiſquis appellat de iudicis iniquitate conqueratur *l.præfecti 17.D.de minor.* dicendum eſſet omnes quotquot appellare poſſunt, poſſe etiam prouocare tanquam ab abuſu quod eſſet ridiculum. Eſt enim hæc appellationis ſpecies omnium odioſiſſima, tanquam quæ exprobret ei à quo appellatur quòd abuſus ſit ſua iuriſdictione, ideóque numquam niſi ex neceſſitate eſt permittenda.

3. De quo *in l.1.& tot.tit.D.quod quiſque iur.*

4. Nunquam enim appellatur niſi ad ſuperiorem *l.1.D.à quib.appell.non licet l.1.& tot.tit.quis à quo appeller.* Et cùm appellatur tanquam ab abuſu in rebus ad reſcripta pontificia pertinentibus, non tam à ſummo Pontifice aut aduerſus eum appellatur, quàm aduerſus impetrantis calliditatem, exemplo eius quod in ſpecie licèt diſſimili ſcriptum eſt, *in l.1. verſ. quid ergo eſt D.quand.appell.ſit & intr. qua tempor.* Papa enim cùm omnes iudicet à nemine iudicatur, vt ſacris Canonibus tautum eſt.

5. Pertinet enim ad Senatus autoritatem vt prouideat ne quid ab extraneo vllo Principe fiat quod vel Principis dignitatem, vel publicam vtilitatem poſſit lædere. Vide Papon. *lib.19.ſyntagm.tit.2.§.1.2.4.& paſſ.*

6. Imbert. *in Enchirid.* in verb. *Abuſus:* vbi vide quatuor caſus in quibus licita & neceſſaria eſt appellatio tanquam ab abuſu. Addunt Galli alium caſum ſi quid decretum ſit contra pragmaticam ſanctionem. De qua vide Guid.Pap. *queſt.17.& ſeq.* Sed apud nos nulla eſt.

DEFINITIO IV.

Rectè appellatur tanquam ab abuſu ſi reſcriptum ſummi Pontificis mandetur executioni præſertim aduerſus laicos inconſulto Senatu. Aut ſi ſit de rebus non occultis.

CVm is qui Titij hereditatem ex fideicommiſſo ſibi debitam putabat, quam à Sempronio tanquam herede poſſideri ſciebat, literas Apoſtolicas impetraſſet, in forma, vt loquuntur, malefactorum, quibus monebantur omnes qui ſcirent vbinam gentium eſſent, & à quibus poſſiderentur res hereditariæ, id vt palam facerent ne herede quidem excepto. Viſum eſt Senatui iuſtam heredem habuiſſe cauſam appellandi ab eiuſmodi literarum impetratione & executione tanquam ab abuſu, non illa ſolum ratione quòd inconſulto Senatu reſcriptum ſummi Pontificis aduerſus laicos executioni mandatum eſſet, ſed etiam quòd non debuerat ea via heres inquietari, priuſquàm de fideicommiſſo cognitum, & fideicommiſſum ſaltem verbo reſtitutum eſſet.[2] Non enim competit fideicommiſſario vniuerſali aut hypothecaria aut directa rei vindicatio ſiue aduerſus heredem ſiue contra alium poſſeſſorem priuſquàm perſonali egerit ad fideicommiſſi reſtitutionem.[3] Accedebat quòd cùm impetrans ſciret & Sempronium heredem eſſe & ab eo poſſideri res hereditarias, nihil cauſæ erat cur eiuſmodi literas monitoriales impetrarer, quibus conſtat non niſi pro celatis & occultatis rebus, aliiſque ordinariis remedijs deficientibus locum eſſe debere.[4] *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Decemb. 1589.

1. Quo facto autoritas Senatus neglecta videbatur, vt dixi *Defin.2.ſupr.*

2. *l.ille à quo 13.§.1.D.ad SC.Trebell.* iunct. *l.reſtituta 37. l.ſancta 63.eod.*

3. Intellige regulariter. Excipiuntur enim quidam caſus in quibus nulla opus eſt ſi fideicommiſſi reſtitutione *l.pen. cum ibi not.C.ad SC.Trebell. l.vlt.§.ſin autem ſub conditione C.commun. de legat.* Dixi *in tit.ad SC.Trebell.*

4. Eſt enim remedium valde extraordinarium & periculoſum, ideóque non niſi ſubſidiariè concedendum.

DEFINITIO V.

Iudex laicus non poteſt cognoſcere de correctione morum inter eccleſiaſticos.

SI pro corrigendis laſciuientium monachorum moribus Abbas aut alius prælatus monachos præbendarum interdictione mulctauerit, déque ea re ad iudicem laicum querela per monachos deferatur, non magis iudicis laici ea cognitio eſſe poteſt quàm de ipſa morum correctione; ad quam ſanè vel illud maximè pertinet, vt Monachorum luxus & contumacia eo veluti remedio coerceatur.[1] Nec ad rem pertinet, quòd ſuper poſſeſſorio percipiendæ, aut non percipiendæ præbendæ ſolus iudex laicus apud nos cognoſcit.[2] Nihil enim commune habet poſſeſſorij quæſtio cum interdictione,[3] Quandoquidem non aliis interdici ſolet præbendæ perceptione, quam qui alioquin eius percipiendæ ius haberent.[4] Neque vero fieri poteſt vt de ipſa interdictione alius cognoſcat, quàm qui de interdictionis cauſa poteſt cognoſcere.[5] Quid ergo ſi auarus fortaſſis Abbas obtentu correctionis præbendas monachis ſubtrahat vt ſibi habeat:[6] ídque animaduertens aut ſuſpicans iudex laicus contra cũ quidpiam decernat? Appellare Abbas poteſt tanquam ab abuſu,[7] & conſequenter pendente, ac indeciſa appellatione obtinere vt interim iudici laico inhibeatur cognitio.[8] Sed cum hoc tamen temperamento, *Quod ad morum correctionem pertinet.* Neque idcirco videbitur liti appellatoriæ factum præiudicium, de qua certum eſt nihil inaudita parte conſtitui debere.[9] Illa enim facti quæſtio in aperto iure diſcutienda ſupereſt,[10] An pro correctione morum facta ſit præbendæ interdictio, An hic tantùm auaritiæ fuerit quæſitus color. Itaque expreſſim decernendum eſt, Nullum ex ea inhibitione fieri præiudicium appellationi.[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 4. Non. Iul. 1591.

1. Is demum enim de altari viuere debet qui altari ſeruit, non qui mundo, & diabolo: ne alioqui Virgilianum illud meritò quis obiiciat *non hos quæſitum munus in vſus.*

2. Ex not. per Guid.Pap. *queſt.1.*

3. Ex ſeparatis autem nihil poteſt inferri *l.Papinianus 20. D.de minor. l.naturaliter 12.§.nihil commune & l.pen.D.de acquir.poſſ.*

4. Id enim

4. Id enim est quod dici solet, Priuatio presupponit habitum *vulg.l.4.D.de iustit. & iur.*

5. Quid enim aliud est cognoscere de interdictione quàm hoc ipsum inspicere, An iusta fuerit causa interdictionis, necne.

6. Non enim peior aut damnabilior vlla cupiditas & auaritia est, quàm quæ sub charitatis & boni zeli specie delitescit.

7. Non minùs enim iudex laicus abuti dicitur sua iurisdictione in præiudicium ecclesiasticorum, quàm iudex ecclesiasticus in præiudicium laicorum.

8. Is enim perpetuus effectus est appellationis quæ tãquam ab abusu interponitur vt interim omnimodo impediat cognitionem.

9. *l.de vnoquoque* 47.D.*de re iudic.*

10. *Vt in l.à testatore* 109.*de condic.& demonstr.*

11. Nam & aliis quoque omnibus appellationibus commune illud est, vt nihil vnquam in earum præiudicium fieri oporteat *l.*1.D.*nihil innou.appell.interp.*

DEFINITIO VI.

De prouocatione ab abusu in ijs quæ ad correctionem morum pertinent, & quid si dubitetur cuius iurisdictio sit.

EO iure vtimur, vt si clericus à superioris sui sententia, vel comminatione quæ non nisi ad correctionem morum pertineat prouocauerit ad Senatum tanquam ab abusu, non idcirco suspendatur eius à quo appellatum est cognitio, aut sententiæ iam per eum reddítæ executio. 1 Ita enim postulat fauor correctionis, quam prætextu interpositæ appellationis differri non solùm iniquum esset, sed etiam exẽplo periculosum. 2 Si tamen dubitetur an correctio morum ad eum spectet à quo appellatũ est, alio fortassis contendente de iurisdictione, omnino deferendum est appellationi, non modò si quasi ab abusu prouocatum sit (quæ prouocationis species præcipuo quodam fauore & priuilegio digna semper habita est, tuendarum iurisdictionum gratiâ 3) sed etsi simpliciter fuerit prouocatum. Nempe quòd hoc casu non tam de correctione quàm de iurisdictione ipsa ad vtrum ex collitigãtibus pertineat, certari videatur: quod cùm accidit, semper & ante omnia de illo inquirendum est, cuius sit iurisdictio: 4 ne inanibus litis sumptibus litigatores vexentur, 5 & labefactetur rerum iudicatarum autoritas si post varios iudicij anfractus latámque fortassis sententiam appareat de causa perperam cognitũ fuisse ab eo cuius notio & iurisdictio non fuit. 6 Hoc ita si non euidens sit calumnia eius qui de iudicis incompetẽtia queritur. 7 Neque enim facilè permittendum est vt ad calumniæ occasionem iuris beneficium trahatur. 8 *Ita Senatus* in causa Decani Aquensis in relationibus libellorum, 8. Id. Iulij 1591. Iunge Defin. 34. Sup. De Episc. & cleric.

1. Quod sanè valde notandum & singulare est. Regulariter enim contrà seruatur vt dixi *Defin.praced.num.*8.

2. Quare nec admittenda esset hoc casu appellatio vt neque in cæteris casibus qui moram & dilationem non patiuntur *l.vl.* D.*de appell.recip.* Nisi fauor appellationis tanquam ab abusu contrarium suaderet.

3. Vt quæ sunt Cęsaris reddantur Cæsari & quę sunt Dei Deo quomodo ratiocinatur Ægid.Magist.*Decis.*4.*De appell. tanq. ab abus.*

4. Est enim iurisdictio primum ac præcipuum fundamentum iudicij cuiuslibet *l.*1.2.*l.si quis ex aliena* 5.D.*de iudic.l.*3. *C. de iurisd.*

5. *l.minoribus* 6.D.*de minor.l.*1.*D.de inoffic.testam.*

6. Nec enim potest valere sententia à non suo & incompetenti iudice lata *cap.caterum Extr.de iud.l.*1. *& tot.tit.C. si à non compet.iudic.*

7. *Arg.l.in summa* 63.§.1.D.*de condict.& indeb.*

8. *l.*1.§.1.D.*si mul.ventr.nom.per calumn.l.pen.D.de her.inst.*

DEFINITIO VII.

Appellari potest tanquam ab abusu cùm ante latam aut executioni mandatam possessorij sententiam citatur pars ad iudicem ecclesiasticum.

IVsta est appellatio tanquam ab abusu, si is qui de beneficij possessione apud iudicem laicum contendebat, reuocetur ad ecclesiasticum priusquàm possessionis causa plenissimè expedita sit per sententiam diffinitiuam, 1 cuius nõ tantùm pronũciatio, sed absoluta quoque executio secuta sit. 2 Prius enim tota possessorij quæstio absolui & terminari debet quàm ad petitorij controuersiam deueniatur. 3 *Ita Senatus* sæpissime, Ex tempore autem pro D. N. Bouier Curione de Macot contra N. Dunant vicarium Prid. Id. Iulij 1595.

1. Nam & sententia quæ terminat iudicium possessorij dicitur diffinitiua, licèt non terminet totum negotium, quia superest quæstio petitorij *Clem.*1. *De sequestr poss. & fruct.cap fin.Extr. de iud.cap* 2.*Ext vt lit non contest.*Glos.& DD.*in l.*1.*C.si de mom. poss.fuer.appell.*Papiens.*in form.libell.in caus.spol.poss. in vers. per vestram diffinitiuam sententiam nu.*2.Guid.Pap.*quæst.*37.*nu.*1.*

2. Executio enim illa est quæ sententiæ vigorẽ ad effectum perducit *l.pen.C. de exec.rei iudic.*

3. Scilicet cùm non idem potest iudex esse in possessorio & in petitorio, ne obstet *l.nulli* 10.*C.de iudic.*

DEFINITIO VIII.

Procurator Principis appellare quandocumque potest ab vnione beneficiorum perperam facta tanquam ab abusu.

AB vnione beneficiorum quæ non ritè facta sit, nec vocatis iis quorum interfuit & qui vocari debuerunt, 1 appellare procurator Principis & potest & debet tanquã ab abusu, 2 Nec sera appellatio videri potest quandocumque interponatur etiam post centum annos, quia sicut vnionis effectus perpetuus est, sic iniuria per eam illata semper durat. 3 *Ita senatus* in ea causa, de qua SC. 48. & 49. sup. De sacr. eccles.

1. Quinam verò illi sint qui ad vnionem beneficiorum vocari debent diximus *Defin.*48.*&* 49.*supr.de sacros. eccles.*

2. Ne ex eiusmodi vnione lædantur ij qui lædi nec possunt nec debent *l.nam ita* 39.*D.de adopt. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

3. Rebuff.*in tract.De vnion.*post Bald.*in l.*2.*col.*2.*C.de episcop. audient.*facit *l.*1.§.*fin.D.de vsufr.adcresc.*

DEFINITIO IX.

Cùm reconuentio ab eodem contractu causam trahit, non potest appellari tanquam ab abusu si laicus à iudice ecclesiastico personali actione condemnetur.

EX reconuentione quæ ab eodem negotio & contractu causam trahat, potest laicus à iudice ecclesiastico personali quoque actione condemnari. 1 Nec si ex ea causa tanquam ab abusu appelletur admittenda appellatio est. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. sup. De iurisd. omn. iudic. & for. compet.

1. Contra regulas iuris communis: Reconuentio enim tollit iudicis incompetentiam quoties de eodem negotio tractatur *vulg.l.cùm Papinianus* 14.*& ibi not. C.de sent. & interloc. omn. iudic.*

2. Cùm ex contractu vltro citróque obligatorio non possit sequi condemnatio quin ex altera sequatur *l.Iulianus* 13.§.*offerre D.de action.empt.*

DEFINITIO X.

Quàm aliter pronunciet Senatus super appellatione tanquam ab abusu, Aliter verò in alijs appellationibus.

EA vis est appellationis, quæ tanquam ab abusu interponitur, vt nec si iniquissima sit sententia à qua prouocatum est, priùs tamen de iniquitate cognosci patiatur quàm de abusu cognitum fuerit & pronunciatũ. 1 Itaque si abusus nullus sit, nihil aliud Senatus pronunciat quàm aut abusum nullũ esse, aut prouocationem recipi nõ debere. Vt verò id à quo appellatum est mandetur executioni.

nunquam.2 Vnde fit vt & qui in huiusmodi appellatione succubuit,si de iudicati iniquitate cõqueri velit,& iterum prouocare ad Senatum(cùm id de quo agitur tale est quod ad Senatus cognitionem pertineat)perinde audiendus sit acsi nunquam prouocasset.Nam Senatusconsultum super appellatione tanquam ab abusu factum nunquam parit exceptionem rei iudicatæ in principali negotio.3 Quòd si reiecta appellatione quæ tanquam ab abusu interiecta fuerat,nihil aliud agendum supersit,nisi vt executioni mandetur sententia, semper ad inferiorem iudicem recurrendum est,nec apud Senatum quasi in aresti executionem lis vlla instrui potest.4 *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum in relationibus libellorum 8.Cal.Iun.1593.

1. Prius enim est vt abusus,si quis sit,purgetur,quàm vt de negotio ipso cognoscatur,quia illud ad priuatam vtilitatem pertinet, hoc verò ad publicam quæ semper præferenda est *Auth. res qua commun.de legat.*

2. Nam de qua re iudex cognouit de ea tantùm pronunciare debet.*l.de qua re 74.D.de iudic.*

3. Quoniam alia res est *l.quæritur 12.cum seqq.D.de except.rei iudic.*

4. Quia verum est nihil à Senatu de principali negotio iudicatum fuisse,quod in cæteris appellationibus diuersum est.

DEFINITIO XI.

Potest appellari tanquam ab abusu si impetratum sit breue apostolicum ad auferendam possessionem ei quem Senatus iam fecerit possessorem.

QVærebatur an permittere Senatus deberet executionem breuis apostolici quo iubebatur delegatus in manum &potestatẽ summi Pontificis redigere fructus beneficij quasi vacantis,tum eos tradere Titio quasi mox instituendo necdum tamen instituto:cùm Sempronius iam in ea possessione esset autore Senatu.1 Præsertim si breue illud apostolicum ita ferret,vt quicũque intercedere vellet ad iudicem ecclesiasticum remitteretur.2 Neque enim videbatur locum hîc habere quod dici soleret priùs terminandam possessorij quæstionem omnem quàm de petitorio cognoscendum.3 Siquidem nulla dum lis pendebat super possessorio neque de iure petitorij quærebatur,sed tãtùm de permittenda breuis apostolici executione. Placebat tamen pertinere ad Senatus autoritatem ne ea executio permitteretur, adeóque ab eiusmodi breuis impetratione tanqpam ab abusu prouocari potuisse, quòd illius effectus non aliò tenderet quàm vt possessionis commodum illi eriperetur quem Senatus possessorem constituisset. *Ita tractatum est* in causa Tyberij Mutij & Abbatis de Filly 6.Cal.Iunii 1593.

1. Ac proinde iustè possideret *l.iustè possidet* 11.*D. de acquir. poss.*

2. Sunt enim hæ clausulæ generales valde odiosæ Ægid.Magist.*decis.4. De appell.tanquam ab abus.*

3. Dixi *Defin.7 supr.eod.*

DEFINITIO XII.

Non potest appellari tanquam ab abusu si ecclesiasticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum.Secus si contra laicum.

CLericus in possessionis causa de qua iudex laicus cognoscere potuit,1 prouisionaliter cõdemnatus,si nec iudicato parére velit,nec secularis iudicis comminationibus terreatur,2 potest censuris ecclesiasticis vrgeri vt satisfaciat.3 Nec quòd remedio illo victor vsus sit inscio iudice seculari,coram quo adhuc lis pendeat,puta si voles,Senatu ipso,iustam appellandi tanquã ab abusu materiẽ prębebit,siue à summo Pontifice siue ab inferiore prælato dũmodo potestatem habente puta ab Archiepiscopo Lugdunensi aut eius vicario censura manauerit. Non enim videri potest in euersionem iurisdictionis secularis factum quod non ob aliam causam factum est quàm vt iudicis secularis prębeceptio pareatur. 4 Planè si laicus condemnatus sit non idem seruabitur,quia sicut nullam iudex ecclesiasticus in laicum iurisdictionem habet,5 ita nec ei permittendum est vt inscio iudice seculari quicquam aduersus laicum constituat.6 *Ita Senatus* ex tempore pro R.D.Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay contra Canonicos de Meximieu 3.Id.August.1593.

1. Secundùm ea quæ tractat Guid.Pap.*quæst* 1.

2. A quem scilicet pertinet vt sententiam suam omnibus quibus fieri potest modis exequatur adhibita etiam manu militari *l.qui restituere 86.D.de rei vindic.*

3. Debent enim iurisdictiones ecclesiastica & secularis sibi inuicem auxilio &subsidio esse,& mutuis auxilijs se iuuare *Not. in l.Diuo Pio 15.§.sententiam Roma dictam D. de re iudic.*

4. *Arg.l.mulier 22.§.cùm proponeretur D.ad SC.Trebell.l.3.§. si emancipatus de bonor.poss.contr. tabul.*

5. Non magis quàm iudex laicus in ecclesiasticum extra certos casus *cap.caterùm cap.atsi clerici Extr. De iudic.cap.monuit.eod.*

6. Alioqui potest appellari tanquam ab abusu Ægid.Magist. *in tit.De appellat.tanq.ab abus. Decis.4.*

DEFINITIO XIII.

A venationis prohibitione generali quam alius quilibet à Principe fecerit,appellari tanquam ab abusu potest.

SI nemorum aut venationis magister à Principe constitutus,venandi facultatem generaliter prohibuerit, appellari ab ea prohibitione tanquam ab abusu potest,1 quod procul dubio potestate sua abutatur qui neque eas personas excipiat,quibus ex dignitatis,aut alio priuilegio venandi ius est,2 neque eas venationum species, quæ vel infimo cuique permissæ sunt.3 In quarum numero poni debent quotquot specialiter aut edictis Principis aut qua ratione non sunt prohibitæ.4 *Ita tractatum est* requirente procuratore generali contra D.du Crest de Mommayeur Prid.Non.Nouemb.1594.

1. Odio scilicet huius,vt ita dicam,generalitatis *l.vlt. C.de iur.domin. impetr.* Ægid. Magist.*in tit. de appellat. tanquam ab abus.decis 4.*

2. Alio enim iure hac parte censentur nobiles, & qui in dignitate constituti sunt,alio autem plebeij.

3. Quales multæ sunt puta in lupos,vrsos, & alias huiusmodi bestias feroces,& damnosas.

4. Cùm de iure naturali & gentium omnes omnibus sint permissæ *l.1.2.3.& pass.D.de acquir.rer.domin.*

DEFINITIO XIV.

Appellari potest tanquam ab abusu si iudex ecclesiasticus citationem generalem fieri iusserit, qua laicos quoque comprehendere possit.

SI in literis monitoriis quas extorquendæ probationis causâ impetrari moris est, scriptum fuerit & imperatum vt qui intercedere volent, ad ecclesiasticum iudicem remittantur,appellari potest tanquam ab abusu,nisi addatur condicio aut potius qualitas illa *si sint nostri fori.* 2 Nam de intercessione laici non alius iudex cognoscere potest quàm qui laicus sit,& secularis,nisi agatur de re spirituali, quæ alium quàm ecclesiasticum iudicem habere non possit.3 Eóque iure vtimur.*Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Claudiæ Chaudan contra D. de Quiege 15. Cal.April.1594.de qua SC.Sup. de probat.

1. Scilicet in criminibus occultis. Nam pro aliis huiusmodi probandi via non conceditur.

2. Ægid. Magist. *in tit. De app.tanq. ab abus.decis.4.*

3. Puta de sacramentis,vt loquitur Ægid. Magist. *supra d. loco.*

DEFI-

DEFINITIO XV.

Si iudex ecclesiasticus retractet rem à laico iam tractatam recte appellatur tanquam ab abusu.

PEcuniam repertam penes furem à iudice laico ex ea causa condemnatum iudex ecclesiasticus inter laicos cognoscens sequestrari iusserat,1 ignorans eam pecuniam per iudicem laicum accusatori laico adiudicatam. Iustam appellandi tanquam ab abusu causam actor habere visus est,non solùm quòd in præiudicium rei à laico iudicatę ea sequestratio ab ecclesiastico iudice decreta esset.2 sed etiã quia nõ constaret,quo iure ecclesiasticus iudex pecuniam quæ penes laicum reperta fuisset,sequestrari iussisset. 3 *Ita Senatus* in causa Antonij Sorelley contra capitulum Sanctæ Mariæ Augustanorum 7 Cal.Sept. 1595.

1. Quasi nondum constaret cuius esset ea pecunia.
2. Est enim hæc iustissima causa appellandi tanquam ab abusu.Ægid.Magist. *De appellat.tanq.ab abus.*
3. Cùm neque in personam neque in bona hominis laici quicquam iuris habeat iudex ecclesiasticus nisi cùm agitur de re spirituali,vt diximus *Defin.prox.præced. cap. si clericus laicum Extr.de for.compet.*

DEFINITIO XVI.

Abusus non animus abutendi facit locum appellationi tanquam ab abusu.

CVm quæritur de iure appellationis tanquam ab abusu interpositæ, non est inuestigandum an abutendi animũ habuerit is qui abusus est. Sufficit enim facto ipso abusum interuenisse,1quinõ nisi per hoc appellationis remedium corrigi possit.2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quò nomine factum non animus & voluntas facientis significatur.
2. Est enim hanc in rem comparatus specialiter vsus iusmodi appellationis, quæ ob id esset tantò magis odiosa si non necessaria esse crederetur.

DEFINITIO XVII.

Qui appellat simpliciter nunquam censetur tanquam ab abusu appellare.

APpellatio simpliciter interposita nunquam sic interpretanda est vt tanquam ab abusu interpolita videatur,licèt nullo alio iure admissibilis sit.1 Ideóque si pendente lite super simplici appellatione quæ recipiẽda non erat,puta à iudice ecclesiastico ad laicum, 2 impetrauerit appellans ex diplomate principali,vt appellare sibi liceat tanquam ab abusu,3 tùm in ea appellatione obtinuerit,expensæ litis appellatoriæ nõ nisi ab eo die quo secunda appellatio interiecta est,& significata debebuntur. Cæteræ priùs factæ compensabuntur.4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Digna enim est hæc species appellationis quæ specialiter & suo nomine notetur,cùm habeat naturam ab omnibus aliis appellationum speciebus differentem.
2. Neque enim talis appellatio admitti iure communi potest,cùm non possit appellari nisi ab inferiore ad superiorem *l. 6.& tot.tit.D.à quib.app.non lic.l.1.& tot.tit.D.quis à quo appell.*
3. Vt ità corrigatur error prioris appellationis.
4. Quasi ob mutuam victoriam, secundùm ea quæ scripsi *Defin.30.num.4.& Defin.31.supr.De fructib.& lit.expens.*

DEFINITIO XVIII.

Appellans ab abusu si succumbat, condemnandus est semper ad mulctam & ad sumptus,non item is qui appellatur.

QVi tanquam ab abusu sine causa prouocauit,effugere non potest quin ideò in mulctam ea de causa constitutã,litisque appellatoriæ expensas omnimodo sit condemnandus.2 Est enim prorsus odiosa & extraordinaria species appellationis per quam iurisdictionũ autoritas in dubium,mutuámque contentionem reuocatur.3 Sed si ex contrario pronũciatum sit abusum interuenisse (omnino enim de abusu pronunciandum est an interuenerit necne 4)non semper is qui appellauit expensas litis obtinet,sed ex causa fieri potest vt debeant compensari.5 Est enim fauorabilior hac parte vt & aliàs plerumque is, contra quem appellatum est quàm qui appellauit.6 *Ita Senatus* in eadem causa.Iunge Defin.20.infr.

1. Ea verò longè grauior est, quàm quæ aliis temerè appellantibus infligi solet.
2. Cùm tamen in aliis appellationibus nonnunquam parcatur appellanti,scilicet si habuit probabilem appellandi causam. *arg.l.qui solidum 78.§ etiam De legat.2.*iunct.*l. appellanti 13. §. 1. cum tibi not.D.de appellat.*
3. Quæ res plerumque magnas inter vtriusque iurisdictionis magistratus rixas,interdùm etiam tragœdias excitat.Non sine magno totius reipublicæ Christianæ & scandalo, & detrimento. Quam ob causam fuit hæc appellandi species antiquis omnibus Iureconsultis incognita,sicut etiamnum Italis,at non æquè Gallis & Hispanis.
4. Nec potest Senatus ipse dissimulare,etiamsi maximè vellet.
5. Nempe si is contra quem appellatum est habuerit aliquam non prorsus incoloratam litigandi causam vt *in d.l. qui solidum 78.§.1.de legat.2.*
6. Quoniam qui appellat actor esse creditur *l. qui appellat. 29.D.de iud.*&consequenter reus is qui appellatur.Fauorabiliores autem sunt rei quàm actores *l.fauorabiliores 125. de appell.* itémque fauorabilior causa iudicati quàm appellationis.

DEFINITIO XIX.

De scandalo quod laicus fecerit in ecclesia non in spretum religionis sed possessionis sua tuenda gratiâ,iudex laicus cognoscere debet.

CVm permittente Episcopo,itémque Syndicis municipij extruxisses in templo scamnum in quo commodius orare posses, Titius qui eum locum suum sibíque à maioribus relictum contendebat, templum ingressus die dominico,vix dum sacerdote ab altari,& sacrosanctę missæ celebratione digresso, totóque adhuc adstante populo scamnum illud effregerat,& extra templum proiecerat.Ex ea causa procurator fisci ecclesiastici libellum iudici ecclesiastico porrexerat,& obtinuerat vt de crimine inquireretur.Factáque inquisitione cùm rẽ sic admissam fuisse constaret,iudex ecclesiasticus præceperat citari eum personaliter,vt ex ore,& vinculis de crimine responderet. Titius parucrat,nec negauerat rem à se gestam,sed eam facti excusationẽ afferebat quòd quasi possessionis suæ tuendæ gratiâ id fecisset,cùm tu spoliare illũ voluisses,1 Tu liti interueneras,& petieras vt ad scamni restitutionem condẽnaretur.Ille contrà,vt in ciuilem disceptationem criminale iudicium commutaretur.2 Iudex ecclesiasticus interlocutus fuerat,vt collitigatores hinc inde ad proponendum,deducendũ,&,vt nostri loquuntur,articulandũ,admitterentur.Ab ea interlocutione tanquam ab abusu Titius prouocauerat,eámque appellationem procurator generalis iustam & legitimam esse defendebat. 3 Disputatum est maxima contentione, An iure interposita videretur. Quidam dicebant duplicem hîc versari cognitionem, Vnam de possessione de qua dubitari non poterat, quin ad iudicem laicum pertineret, 4 Alteram de crimine propter scandalũ,Neque enim videbatur negari posse quin ex facti circunstantiis scandalũ à Titio factum fuisset. Eámque nimirũ cognitionem de scandalo facto in ecclesia dicebã esse mixti fori,& consequenter ad iudicẽ quoque ecclesiasticum pertinere si is occupasset, 5 neque ab eo quicquam videri factum per abusum. 6 Ersi enim de delicto quod à laicis in ecclesia alióve loco sacro factum sit, iu-

dicis laicinō ecclesiastici cognitio est, quia quod locus sacer est non facit quominus sit in Principis territorio. 7 Si tamen delictum in spretum religionis, & diuinorum officiorum probetur admissum, ecclesiastici cognitio esse debet, etiamsi extra ecclesiæ septa fuisset admissum, puta in publicis supplicationibus, 8 saltem per præuentionē, 9 Idque non pauci ex Senatoribus nostris tenebant. Sed vicit numero contraria sententia, hac vna potissimum ratione, quòd appareret non tam in spretum religionis, quam propriæ possessionis tuendæ gratiā scamnum a Titio effractum esse, neque aliter de crimine cognosci posset quam de possessionis iure cognosceretur. 10 quódque interlocutionis verba nimis generalia possessorij quoque causā cōprehendere viderentur. 11 Nec obstitit quod accusatio non a tetedā procuratore fisci ecclesiastici propter scandalum fuerat instituta, qui ipse nullā mouebat de possessione controuersiam. Non enim de actoris solùm iure quærendum erat, sed præcipuè de viribus exceptionis, 12 quam Titius ex propriæ possessionis fauore mutuabatur. 13 Neque rursus Titio nocuit quòd in iudicem consensisset, 14 quia quoties de abusu quæritur non est in priuatorum potestate facere vt iuri publico derogetur. 15 Pertinétque eiusmodi appellationis persecutio ad procuratorem generalem, 16 Ex cuius persona plerumque fit vt ad prosequendam appellationem admittatur etiam is qui alioquin non admitteretur: 17 adeò vt quamuis pronuncietur abusum interuenisse, appellās tamen condēnandus sit in expensas litis quam coram iudice ecclesiastico tractari frustra consenserit. *Ita Senatus* 8. Id. Sept. 1595.

1. Nec enim facit vim aut iniuriam qui iure suo vtitur *l. nullus videtur 55 de reg. iur.* Imò desipit qui possessione sua sine causa se priuari patitur.

2. Quod pragmatici nostri dicunt *ciuiliser le proces* aut aliter *apointer les parties en proces ciuil & ordinaire.*

3. Cuius potissimum est inspicere an abusus interuenerit necne, vt dicam *Defin. prox. seq.*

4. Cùm possit ille cognoscere ac pronunciare de qualibet causa possessoria etiam beneficiali Guid. Pap. *quæst.* 1.

5. Nam in criminibus mixti fori locus est præuentioni aut saltem potest etiam ecclesiasticus iudex contra laicos cognoscere. Iul. Clar. *in §. fin. quæst* 36. *num.* 47. *& quæst.* 37. *& quæst.* 57. *num.* 11.

6. Non enim potest videri abusus qui iurisdictione sua vsus est.

7. Idem Clar. *dict. §. fin quæst.* 38. *num.* 18. Boer. *quæst.* 8. *num.* 3. *&* 4. Vide *l. deprecatio D. ad leg. Rhod. de iact.*

8. Qua de re extat celeor. arestum apud Paponium *lib.* 1. *tit.* 4. *Syntagm. Arest.*

9. Vide Guid. Pap. *quæst.* 562. Adde *cap. mandata extr. de præsumpt. &* 17. *quæst.* 4. *Et not. ad l. si quis in hoc genus* 10. *C. de episcop. & cleric.*

10. Cùm vim non faciat qui ius suum, & possessionem suam tuetur, vt suprà diximus *num.* 1.

11. Semper enim cauere bonus iudex debet quantum potest siue ecclesiasticus sit siue secularis, ne tam generalibus verbis decretum suum concipiat, vt etiam personas vel res quæ fori sui non sunt comprehendat. Aegid. Magist. *in tit. De appell. tanq. ab abus. decis.* 4. Dixi *Defin.* 14. *supr.*

12. *Vt in l. militis* 36. *§. veteranus D. de testam. milit. l. qui ex liberis* 11. *§. testamento D. de bonor. sect. tab.*

13. Est enim facilius vt detur possidenti exceptio *l.* 1. *in princ. D. de pignor. l.* 1. *§. si autem D. de superfic.*

14. *arg. l.* 1. *&* 2. *D. de iudic. l. cùm Papinianus* 14. *C. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

15. *l. ius publicum* 38. *D. de pact.*

16. Vt dicam *Defin. seq.*

17. *Vt & in l.* 3. *in fin. D. qua res pignor. oblig. poss. l. cùm hereditate* 55. *D. de acquir. hered. l. si is qui duos* 29. *D. de liber. legat.*

18. Nam de abusu pronunciatur ob vtilitatem publicam: de sumptibus verò litis ob vtilitatem litigatoris.

DEFINITIO XX.

Appellationem tanquam ab abusu etiam desertam prosequi potest & debet procurator Principis.

SI appellatum sit tanquam ab abusu, & is qui appellauit non sit prosecutus appellationem intra tempus cōstitutū, eámque ob causam is qui obtinuit desertam dicat & probet appellationem; 1 Non eo minùs edenda sunt procuratori generali acta litis omnia vt sciat an abusus interuenerit necne. 2 Nam si constet interuenisse perinde vindicandus erit, atque si appellatio deserta nō fuisset. 3 Nec tantùm petēte procuratore generali, sed & eo qui appellauit. Hic enim vnus casus est ex iis quibus bonum est pati habere procuratorem generalem fauorabilem, vt ex eius persona consequatur, quod ex sua consequi non posset. 4 Pertinet enim ad ius publicum non ad priuatum, vt sententia per abusum reddita nunquā possit transire in rem iudicatam. 5 Restitutio tamen aduersus lapsa prosequendę appellationis tempora ex rescripto Principis impetranda est, 6 tum pronunciandam non super desertione, an deserta sit appellatio necne, sed simpliciter, ita vt desertionis ratio nulla habeatur, his verbis *sans s'arrester à la desertion.* 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Deserta enim dicitur omnis appellatio quam appellans non fuit prosecutus intra tempora præstituta *l.* 1. *§. biennium D. quand. appell. sit & intr. qua tempor.*

2. Interest enim maximè reipublicæ ne quis sua iurisdictione abutatur, ideóque ad procuratoris generalis curam potissimùm hæc res pertinet. *§.* 1. *Inst. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

3. Ne appellantis negligentia damnum adferat reipubl.

4. Vt dixi *Defin. prox. præced. num.* 16. *ex l.* 3. *in fin. D. qua res pignor. oblig. poss. l. cùm hereditate* 55. *D. de acquir. hered. l. si is qui duos* 29. *D. de liber. leg.*

5. Ne inde nascatur iniuriæ occasio vnde iura profic. sci debent *l. meminerint* 6. *C. vnde vi.*

6. Ne alioqui nimis aperta vis fiat legibus si appellationis euidenter desertæ ratio aliqua habeatur citra Principis rescriptum.

7. Quæ pronunciandi ratio multum distat ab illa per quam appellatio deserta pronunciaretur. *arg. l. si autem* 8. *§. si quocunque D. de negot. gest. l. quod in diem* 7. *§.* 1. *D. de compensat.*

DEFINITIO XXI.

Varij casus in quibus is contra quem appellatum est tanquam ab abusu etiamsi succumbat non ideo tamen in sumptus condemnatur;

NOn semper is contra quem appellatum est, tāquam ab abusu, condemnandus est ad expensas litis, tametsi abusus interuenerit: licèt abusus ipse omnimodo vindicandus sit, & rescindendum quicquid factum est per abusum. Quid enim si iusta dubitandi ac proinde litigandi causa fuerit an abusus interuenerit necne? 2 Quid si appellans non sit prosecutus appellationem, & de ea deserta cōuentus apud iudicem appellationum ad illam rursus prosequendam non nisi ex procuratoris generalis persona admitti debeat? 3 aut quia forsasse in iudicem incompetentem consenserat? 4 Sed his casibus magis est vt propter mutuam victoriam compensatæ videantur expensæ, quàm neutri adiudicatæ. 5 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defi. 18. Supr.

1. Dixi *Defin.* 18 *supr.*

2. Iusta hæc ratio est, ob quam non debeat victus victori in expensas condemnari *l. qui solidum* 78. *§.* 2. *De legat.* 2.

3. Vt in specie *Defin. prox. præced.*

4. Vt in specie *Defin.* 19 *in fin. supr. eod.*

5. Vt dixi *dict. Defin.* 17. *num.* 5. *supr.*

DEFINITIO XXII.

In literis monitorijs in forma malefactorum nemo nominandus est qui ex eo infametur, alioqui posset ille appellare tanquam ab abusu.

QVoties monitoriæ literæ impetrantur in forma, vt vocāt, malefactorum, iusta tanquā ab abusu appellādi causa est si is nominatus sit qui testes corrupisse dicitur, aut aliter deliquisse. Neque enim ea nominatio fieri potest citra nominati infamiam. 1 Infamari autem prætextu iuris publici oportet neminem. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. & supr. De sentent. præfect. prætor.

1. Cùm

1. Cùm saltem apud bonos & graues viros oneretur existimatio illius qui nominatur.
2. *l.vnic.in fin. C.de famos.libell.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam ab eo quod factum sit contra sacros canones & in scandalum laicorum appellari posse iuxta ab abusu potest.

CVm parochus quidam rogatus à patre defuncti impuberis, vt veniret ad sepulturam filij quam in Franciscanorum ecclesia pater elegerat, vt venire recusasset, contendens ac protestatus non potuisse inscio se à patre pro filio eligi sepulturam, déque ea re tres pro se contra Franciscanos latas conformes sententias, postremam Romæ in Rota cuius tamen neque vlla facta executio, neque exequendæ licétia ex more à Senatu petita probabatur, Atqui ita impuberem sine parochiali cruce ac sine parochi præsentia sepeliri necesse fuisset, Plerisque videbatur iustâ appellandi tanquâ ab abusu causam habuisse patrem, non à protestatione illa quæ nullum grauamen inferre potuerat 2 sed à denegatione per parochum facta veniendi ad sepulturam, cùm ex eo facto, vel potiùs non facto scandalũ non leue laicis omnibus illatum esset, 3 adeóque prætextu sententiæ ab extraneo magistratu redditæ, quæ nec allegari potuerat, nisi consulto prius & permittente Senatu. 4 *Ita tractatum est* ex tempore sed nondum definitum 28. Iunij 1605.

1. Iuxta *cap.licet Extr.de sepult.in 6.cum ibi not.* Itémque ex moribus patriæ: erant enim Augustani.
2. Nec enim protestatio habet vim sententiæ vt ab ea appellari possit: cùm nullum inferat grauamen.
3. Et quidem contra sacros canones *d.cap.licèt.* Qui vnus est ex casibus in quibus licet tanquam ab abusu appellare. Imbert. *in Enchir.verb.abusus.* Vide quid simile apud Rebuff. *tract.de litteris art.vnic.glos.2.num.36.*
4. Vt dixi *Defin.3.num.5.supr.hoc tit.*

TIT. XXIX.

Quor.appell.non recip.

DEFINITIO I.

Qui se vult excusare non priùs potest appellare à tutelæ datione quàm eius excusatio sit reiecta.

TVTELÆ quidem datione appellatio regulariter non admittitur, nisi proposita priùs apud iudicem excusatione, eáque per iudicem reiecta. 1 Neque enim appellationis auxilium necessarium est, nec consequenter permittendũ quandiu is ipse iudex à quo appellatur prouidere potest ne qua volenti appellare iniuria fiat. 2 Sed tamen aliud iuris est si minor annis viginti quinque tutor datus proponatur: Appellatio enim hoc casu necessaria est iure nostro, quo constitui placuit, vt sententia quantumuis nulla non nisi appellationis remedio corrigatur. 3 Quia nec excusationem à tutela proponere potest is, qui etiamsi maximè velit tutor tamen propter ætatem fieri non possit. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. Sup. qui tutor. dar. poss. & rursus in alia 17. Cal. Iulij 1590.

1. *l.1.§.si quis tutor.D.quand.app sit.§.quis autem Inst.de excus. tut.* quomodo acipi debet quod scriptum est *in l.1.& tot.tit.D si tut.vel curat.vel magistr.creat.appell.l.cùm in vna 17.§.tutor, D. de appellat.*
2. *arg.l.quod iussit 14.cum ibi not.D.de re iudic.* iunct. *l. præfecti 17.D.de minor.l.1.D.de appellat.*
3. Dixi *Defin.13.supr.De tempor.& repar.appellat.*
4. Fœda enim nominum & rerum confusio est si tutor vel curator alterius fiat is qui ipse indigeat tutore vel curatore *l. vlt.C.de legit.tutel.* cæterum excusatio supponit capacitatem tutelæ.

DEFINITIO II.

Qui ad munera & honores vocantur statim debent appellare, & quid interim faciendum sit si appellauerint.

ALia causa est Syndici & eorum qui ad aliquod munus vel honorem vocantur, cùm dicant habere se excusationem. Nam nec aliter allegare possunt causam immunitatis suæ quàm si prouocauerint. 1 Quid ergo si quis Syndicus à municipio creatus appellauerit? Nõ est interea cogendus vt iniuncto munere fungatur, quousque appellationis suæ causas reddiderit: eásque inanes esse iudex qui de appellatione cognoscit comperit. 2 Sanè si ex postfacto appareat frustratoriam fuisse prouocationem, medij quoque temporis periculum ad appellantem pertinebit. 3 At quid si interea quædam occurrant quę statim per Syndicum vniuersitatis expediri oporteat, nec moram patiantur? 4 Æquius erit eam muneris exequendi necessitatem iniungi illi qui proximè syndicus fuit, 5 quàm vt inauditus vllomodo condemnetur is qui iustam fortassis habeat excusationem. 6 Præsertim his nostris miserrimis temporibus quibus vix est vt alij Syndici creentur quàm quos labi facultatibus & in egestatem deduci nominatores velint. 7 Nisi & vniuersitatis & appellantis indemnitati consultum esse possit, duobus, quod vt plurimùm fit, Syndicis creatis quorum altero detrectante alter onus subire debeat. 8 In tutore aliter obseruamus. Nam cùm plerumque solus detur & quidem à iudice, 9 ac proinde vel præsens & auditus, vel si per contumaciam absit pro præsente habitus, 10 Minùs mirum est imponi ei necessitatem suscipiendi muneris tametsi à datione appellauerit, ne alioqui pupillus interea defensore destituatur. 11 *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Perrad de Rignieu le franc cõtra Syndicos de Loyes 16. Cal. April. 1593.

1. Tantum abest vt eorum appellatio recipiẽda non sit quomodo diximus De tutore *in Defin.15.præced.* Tertius est *in l.1. in princip.& §.1.D.de vacat.& excus. muner.* iunct. *l.1.§.si quis tut. D.quand.app.sit & intr.qua tempor.*
2. *l.imperatores 21.§.si magistratus D.de appellat.*
3. *l.1.& 2.D.si tut.vel curat.vel magistr. creat.appell.*
4. Cuiusmodi pleraque possunt facilè occurrere *l.vlt.D. de appell.recip.*
5. Quasi officium eius adhuc duret donec alio syndico constituto *arg.l.à tutoribus 33.§.officium de admin.tutor.*
6. Nemo enim inauditus condemnandus vnquam est *l.1.D. de requir.vel absent.damn.*
7. Creantur hodie vt plurimùm per inimicitias, & vt vexentur *vt in d.l.1.§.1.de vacat.& excus. muner.*
8. Cogitur enim etiamsi maximè nolit. Nisi & ipse appeller, quo casu interim alius in eorum locum creandus est *d.l. 21. §. si magistratus de appellat.* Ergo etiamsi vnus tantùm creatus fuerit isque appeller, melius erit alium interim creari in eius locum quàm ei qui anteà syndicus fuerit continuandi muneris necessitatem iniungi.
9. Præsertim hodie cùm soleant pragmatici nostri dicere tutelas omnes hodie datiuas esse, quia scilicet omnes à magistratu confirmantur.
10. Contumacia enim pro præsentia est *Auth. qua in prouincia versic sed si nec ipse C.vbi de crimin.ag. oport.*
11. Melius tamen est vt in locum tutoris interim curator detur nisi aliquid occurrat in quo necessaria sit autoritas tutoris *l.cùm in vna 17.§.1.D.de appellat.*

DEFINITIO III.

Interdum is qui syndicus creatus prouocauit, interim administrare cogendus est per modum, vt aiunt, prouisionis.

SEd & cùm Syndicus quis creatus appellauit si iudex audito eo videat nõ ita citò appellationem decidi posse propterea quòd res ampliorem cognitionem desideret,1 decernere debet vt interea cogatur appellans subire munus,per modum,vt aiunt,prouisionis,2 nulla satisdationis præstandæ iniũcta aduersario necessitate.3 Maximè verò si vel minima suspicio sit in fraudem esse captatam excusationem.4 *Ita Senatus* ex tempore 15.Cal.Iunij 1593.Et iterum in alia causa pro Vrbano Laurent contra Franciscum Chardonnel 18.Cal.Iulij 1594.

1. Puta si incidat facti quæstio quæ non tam citò possit examinari,sic *in l.ille à quo 13.§.si de testamento D.ad SC. Trebell.*

2. Id est lite quidem pendente sed ita tamen vt neque liti neque immunitati si quam habeat,vllum ex eo præiudicium fiat.

3. Quæ tamen iniungi solet quoties fit aliqua prouisionalis adiudicatio ad priuatam aduersarij vtilitatem.Hęc enim spectat ad publicam.

4. *Vt in l.1.§.qua in fraudem* D.*de vacat.& excus.muner.*

DEFINITIO IV.

Si Princeps post euocationem litis apud Senatum pendentis aliquos iudices delegauerit,ab iis ad Senatum appellari non poterit.

CVm lis penderet in Senatu aut apud iudices delegatos qui suspecti dicebantur,Princeps,supremi imperij iure cognitionem totam ad se euocauerat, subinde alios delegauerat qui ius dicerent nulla intercedendi aut appellandi relicta potestate.Dubitatum est an appellandi ad Senatum ius saluum esse deberet,quod prius fuerat.Putabant enim plerique saluum esse debere,salte ius supremæ appellationis,propterea quòd pessimi exempli videretur,supremam cognitionem delegari,1 nec vllum condemnato remedium ordinarium aduersus iudicantium iniquitatem superesse.2 Præsertim cùm à prioribus delegatis appellandi ius fuisset,in quorum locum posteriores substituti videbantur.3 Præualuit tamen contraria sententia,quia per euocationem à Principe factam omnis Senatui erepta esset iurisdictio,4 nouique delegati non tam in locum iurisdictionis ordinariæ, quàm in ipsius Principis vicem substituti dicendi erant,5 vt proinde nõ alius quàm Princeps appellandus esset si quid illi iniquè decernerent, 6 ex vulgari illo pragmaticorum verbo *à delegato ad delegantem.* 7 Quid si Princeps appellationis cognitionem Senatui exceptam voluerit ratione pœnæ capitalis si qua fortè irrogetur? Tanto minus admittendum erit vt à pecuniaria condemnatione quantacunque illa sit, Senatus appelletur.8 *Ita Senatus* in causa Claudij Maillet Prid.Cal.Mart. 1594.

1. Cùm non magis possit Princeps eam supremam cognitionem à se abdicare & in alios transferre quàm supremam ipsam potestatem.

2. *l.vnic.C.de sentent.præf.prætor.l.1.vers.cæterum* D. *quand. appell.sit & instr. quæ temp.*

3. Vt scilicet subrogatum sapiat naturam eius in cuius locum fuit subrogatum *l.si quis eum* 10.§. *qui iniuriarum D. si quis caution.l.imperator* 70.§.*vlt.& l.seq.* De *legat.2.*

4. Nec enim dubitari poterat citra sacrilegium quin fuisset in arbitrio & potestate Principis de iurisdictione ipsius quoque Senatus pro arbitrio disponere,cùm iurisdictiones omnes à voluntate & autoritate Principis dependeant tanquam à capite & à fonte *l.sacrilegij 1.C.de diuers.rescrip.*quia cuius est territorium eius quoque est iurisdictio *l.penult.D.ad leg.Rhod.de iact.*

5. Quos scilicet Princeps credidit non aliter iudicaturos esse quàm ipse esset iudicaturus *l. vnic.§ his cunabulis de off. præt.* Nam in delegatis maximè industria personę eligitur.*tot.tit.Ext. de offic.deleg.*

6. *l.1.D.à quib.appell.non licet.*

7. *l.1.& tot.tit.D.quo à quo appellet.*

8. Inclusio enim vnius, vt dici solet, exclusio est alterius *l. cùm prætor* 12.*D.de iudic.l.ex eo* 18. *de testib.*

DEFINITIO V.

Casui in quo condemnatus non potest appellare quia nihil eius interest.

QVemadmodum aliquando accidit vt etiam qui cõdemnatus non est appellare possit,& debeat, nimirum si eius interfit ne ex sententia quamuis inter alios lata damnum sentiat,1 Ita ex contrario euenit nonnũquam licet rariùs,vt qui condẽnatus est,appellare non possit tametsi velit.2 Nempe si talis sit condemnatio cuius executionem iudex aduersus eum fieri prohibuerit, contra alium verò æquè condemnatũ fieri præceperit.3 Finge debitoris mei debitorem ab alio creditore conuentum coactũ soluere fiduciaria solutione,& vt loquuntur,per modũ prouisionis,dato per creditorem fideiussore.4 Constat non esse eum omnino liberatum quippe qui non sic soluit ne posset vnquam repetere.5 Igitur potero ego quoque hũc ipsum conuenire tanquam debitoris mei debitorẽ. 6 Cõsequenter si vocato debitore constet mihi debitum esse quod persequor,nihil vetat condemnari mihi eius debitorem,7 Iuberi autem me iudicatũ exequi non aduersus illũ qui scilicet iam semel soluerit,8 sed aduersus alium creditorem qui prior egit,illiúsve fideiussorem,si modò sim ego tempore anterior & iure potior,9 Nec aliud quicquam sit in debitoris bonis ex quo mihi satisfieri possit.10 Atio vllo casu vix est vt appellare non possit qui fuit condẽnatus.11 Nam si emptori qui autorem suum laudauit res per sententiam euicta sit quamuis habeat ille paratam de euictione actionem contra venditorẽ,12 appellare tamen potest,quia eius interest rem retinere potius quàm pretium reposcere etiam cum eo quod interest sua.13 Similiter fideiussor condemnatus licèt aduersus debitorẽ regressum habiturus sit,14 appellare tamen potest,si malit,15 quoniam ipsius quoque interest non soluere potiùs quàm solutum repetere.16 *Ita Senatus* in causa procuratoris Doche contra Franciscum de la Botiere 5.Cal.Maij 1594.

1. *l.4.§.alio condemnato & seq.D.de appell.*iunct.*l. 5. in princ. & §.si heres l.si pupillo serio* 14.*eod.tit.l.2.§.1.D.quan.app.sit & instr. qua tempor.l.sæpe* 63 D.*de re iudic.*

2. Puta si nihil eius interfit. Non enim alij appellantes audiuntur,quàm quorum interest *l 1.D. de appell. recip.*

3. Totus si quidem vigor & effectus sententiæ in executione consistit *l.penult.C.de exec.rei iudic. l.à Diuo Pio* 15. *cum ibi not. D.de re iudic.*

4. Vix enim sine satisdatione fit vlla prouisionalis adiudicatio lite pendente *arg. l. 1. & tot. tit.D. si cui plusquàm per leg. falcid.*

5. Nam quo casu potest condictio locũ habere non potest contingere liberatio,& contrà quo casu liberatio ex solutione competit,impeditur condictio *l.cùm quis* 38.§.*de peculio & seq. D.de solut.*

6. *Ex l.1.& tot.tit.C.quand.fisc.vel priuat.debitorem sui debit. conuen.poss.d.l.à Diuo Pio § sic quoque & seq.*D. *de re iudic.*

7. Quia verum est adhuc nomen extare quandiu debitor non est omnino liberatus.

8. Nec enim quisquam vnum & idem debitum bis soluere cogendus est.

9. *Vt in l.vlt.§ sin verò creditores &* §. *sin verò heredes* C. *de iur.delib.*

10. Nam nec solent capi nomina pignori in executione iudicati nisi in subsidium si alia bona nulla sint *l.2.& penult. C. quand.fisc.vel priuat.d.l.à Diuo Pio.§.in venditione in fin.*

11. Quia & vix est vt non semper interfit condemnati. Cæterùm si talis casus aliquis reperiatur,idem dicendum erit.

12. Cuius proindepericulo tota res cedit *l.1.C.vbi in rem act.*

13. *Vt in l.si ex causa* 9.*l.in causa* 13.§.*interdum D. de minor.*

14. Aut actione mandati aut negotiorum gestorum *l.ex mandato* 20.§.1.*D.mandat.l.5. De liber.legat.l.cùm lex* 46. *D. de fideiuss.*

15. Adeóque pro reo condemnato,quamuis ipse condemnatus non sit *l.à sententia* 5. D.*de appell.*

16. *l.3.D.de compensat.l.si stipulatus* 15.*in princip.D. de fideiuss.*

DEFINITIO VI.

Non auditur appellatio quæ in productionis tantùm inuentario fuit interposita,nec aduersario significata.

GEnerali Senatusconsulto procuratoribus inhibitum est ne in conscribendis inuẽtariis quæ productionis vocant,

vocant, vllam interponant appellationem quæ non priùs in ipsis actis interposita sit, & aduersario significata, 1 Ne alioqui detrea res materiam calumnioso procuratori litis protelandæ & fugãdi è numero iudicum Senatoris à quo appellauerit. 2 Quòd si qua eiusmodi appellatio interiecta sit, placuit non magis habendam eius rationem quàm si nulla interposita fuisset. 3 *Ita tractatum est* in causa procuratoris Penſabin, & D. de Cornillion 5. Cal. Maij 1594.

1. Appellandum enim est in actis & aduersario si non præsente saltem sciente ac certiorato *l. 2. vbi not. D. de appellat.*

2. Nec enim potest quis iudicare in causa appellationis ab eo ipso interpositæ, cùm de ipsius iniquitate tractandum sit *l. præfecti* 17. D. *de minor. l. illud sciendum* 8. *D. de appellat. l. iudici* 42. *D. de iniur. l. vnic. D. apud eum à quo appell.*

3. Nihil enim refert an nulla appellatio interposita sit, an non eo modo quo interponi debuit *arg. l. 2. D. de autor. tutor. l. quoties* 6. *D. qui satisd. cogant.*

DEFINITIO VII.

Non auditur appellans qui consensit executioni sententiæ, cùm per secutam executionem res integra esse desiit.

POstquàm res integra esse desiit, nulla causa est propter quam audiri debeat appellans ab ea sententia cuius executioni consensit, 1 tametsi certet de damno vitando, Ne iniuria afficiatur is qui rei iudicatæ autoritatem secutus est. 2 *Ita Senatus* in causa R. D. Bernardi Combet Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le beuf prid. Cal. Sept. 1594.

1. *l. ad solutionem* 5. *C. de re iudic. l.* 1. *D. quand. appell sit & intr. quæ tempor.*

2. *arg l. ait prator* 7. §. 1. *D. de minor. l si ex causa* 9. *l quòd si minor* 24 §. *Scæuola eod. l sancimus* 25. *C. de admin. tutor.* Papiens. *in form. sent. interloc. sup. incomp. iudic. num.* 9.

DEFINITIO VIII.

Appellante sententiam non exhibente quomodo cõtra eum pronunciandum sit, & quid si postea exhibeatur sententia.

APpellans edere debet sentẽtiam à qua se dicit appellantem. Id si non faciat appellatio eius admittenda non est, 1 Neque tamen appellationis iudex ideò pronunciare debet, quòd bene à primo iudice fuerit iudicatum, sed tantùm appellationem reiicere, 2 & appellantem in sumptus litis condemnare. 3 Ne si iudicatum confirmet pugnantia constituere videatur, cùm hoc ipso reiiciat appellationem quòd de iudicato nullo cõstet, Inde fit vt tametsi à Senatu reiecta sit appellatio, possit tamen qui cõdemnatus est, iterum prosequi appellationem, Exhibita quandocunque sententia, 5 nec ciuilis supplicatio necessaria sit, 6 dummodò sumptus prioris litis perperam institutæ refundere sit paratus. 7 *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1594.

1. Papiens. *in form. appellat. à sentent. diffinit. vers. & in quantum sit æquum num.* 6. *versic. si verò ambo.*

2. Quod pragmatici nostri dicunt *declairer l'appellant non recevable appellant.*

3. Non potest videri non temerè appellasse qui sententiã à qua se appellasse dicit, proferre non potest, cùm non entis nullæ sint qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia* 41. D. *de reb. cred.* Intellige tamen nisi appellans velit probare sententiam per positiones & aduersarij confessionem. Quæ enim sunt probabilia sunt punibilia, inquit Papiens. *vbi supr. num.* 7.

4. Nam neque confirmari potest quod nullum est *l. Diui* 6. §. *vlt. & l. quædam* 7. *D. de iur. cod.*

5. Quoniam nunc alia res esse videtur quàm de qua priùs fuerat pronunciatum nec eadem causa est vincendi aut succumbendi *l. si quis* 18. *& seq. & pass. D. de except. rei iudic.*

6. Quomodo esset si pronunciatum fuisset bene iudicatum. Nouorum enim instrumentorum exhibitio non impedit exceptionem rei iudicatæ *l. cùm de hoc* 27. *in fin. eod. tit. l.* 4. *C. de re iudic.*

7. Vt hoc modo siue culpa siue negligentia ipsius puniatur *l sancimus* 16. *C. de iudic. l. eum quem temere* 79. *D. eod. & Inst. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO IX.

Qui patitur aduersarium iurare in supplementum probationis ex sententia iudicis non ideò videtur acquiescere sententiæ.

NOn videtur iudicato acquieuisse condemnatus, qui aduersarium à iudice admissum vt in probationis supplementum iuraret, passus est iurare: quia nec appellatione interposita, nec qua alia vlla ratione impedire potuit quominùs iuraretur. 1 Itaque etiam post iusiurandum præstitutum appellare non minùs potest, quàm si iuratum non esset. 2 Neque enim metuendum est ne periurij reus fiat qui iurauit si quandoque postea pro appellatione pronuncietur. 3 Nam qui ab eiusmodi sententia prouocat, nõ dicit periurium fuisse aduersarium, sed illud tantum contendit deferri ei iusiurandum non debuisse. Nec proinde quærendum esse, an periurus sit necne, qui neque iurare debuit. 4 *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichon & Ioannis Pichod 4. Id. Nouemb. 1594.

1. Cùm non obstante appellatione à sententia, quæ admisit iusiurandum, iurari tamen non possit *l. generaliter* 12. *C. de reb. credit.*

2. Quasi rebus omnibus adhuc integris. Ideò enim iuratur, ne res desinat esse integra, si fortè is qui iurare debet moreretur pendente appellatione *d. l. generaliter.* Fauore scilicet probationum ne intercidant *l. in lege* 41. *D. ad leg. Aquil. l. curent* 22. *D. de testib.*

3. Cùm non facilè ferendum sit vt de periurio eius qui iurauit quæratur *l. vlt. de in lit. iur. l.* 1. *& 2. C. de reb. cred. & iureiur.*

4. Itaque per hanc appellationem non tam iurantis quàm iudicis factum impugnatur.

DEFINITIO X.

Quibus remedijs succurratur victori contra appellationem quam appellans non fuit intra tempora prosecutus.

SI ab inferioris iudicis sententia appellatum sit, appellatio autem intra legitimum tempus introducta non fuerit, in electione eius est qui obtinuit vt vel desertam appellationem pronunciari petat ex rescripto Principis, 1 vel executoriam dici sententiam non obstante appellatione. 2 Sed inter hæc interest, quoniam aduersus desertionem difficiliùs datur restitutio, 3 quàm aduersus interlocutionem per quam pronunciatum sit mandandam executioni sententiam. Cæterùm hoc etiam casu si appellatum sit, nihilominùs fiet executio sententiæ acsi non esset appellatum, 4 saluo tamen appellationis iure. 5 *Ita Senatus* in causa N. Claudij de Bloney & Andrææ Beuf Ant. Cal. Septemb. 1595.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *en vertu de lettres de desertion.*

2. Ita enim stylo Senatus nostri disertè cautum est.

3. Prohibente eodem ipso Senatus stylo, ne qua possit dari restitutio vlla ex causa aduersus appellationis desertionem iam intimatam. Senatus tamen si iustam restitutionis causam subesse videat, restituit, sed numquam nisi suprema, quod aiunt manu.

4. Ne alioqui liberum sit temerè ac sæpius appellanti executionẽ sententiæ diutius remorari *l. si longis* 7. *& seq. C. de execut. rei iudic.*

5. In cuius scilicet præiudicium nihil fieri vnquam debet *l.* 1. *D. nihil innou. app. interp.*

DEFINITIO XV.

Electio quam appellans habet apud Augustanos vtrum

velu Senatum adeundi transfertur in aduersarium si appellans aut non elegerit, aut appellationem intra tempora prosecutas non sit.

AVgustanorum nostrorum priuilegium inter cætera vnum illud est vt electionem habeant vtrum ad Senatum nostrum an ad Pedemontanum malint appellare. Quid ergo si appellans non declarauerit ad quem Senatum appellaret? Transferetur electio in aduersarium vt ad quem volet Senatum euocet appellationem per literas, quas vocant, anticipatorias. 1 Eadem ergo ratione fiet, si præterierit bimestre intrà quod debuit introduci appellatio, nec ea introducta sit, vt electio sit eius qui obtinuit, ad quem Senatum euocet causam desertæ appellationis. 2 *Ita senatus* ex tempore in causa perorata, postmodum ex intimo consilio decisa 5. Cal. Sept. 1595.

1. Debet enim appellans sibi imputare cur iure suo non sit vsus. Simile quiddam est *in l. 1. D. de solut. l. 1. D. eod. l. si vsuras 21. C. de vsur.*

2. Cur enim daremus electionem appellanti qui nec pro appellante habetur postquàm deseruit appellationem?

DEFINITIO XII.

Non potest quis appellare postquam acquieuit iudicato. Excipiuntur tamen quædam personæ & quidam casus.

QVi semel acquieuit iudicato petita dilatione intra quã satisfaceret, non est audiẽdus appellans, siue antè, siue pòst appellauerit, nisi causa aliqua subsit propter quam ei subueniri oporteat per in integrum restitutionẽ, 2 Vtputa si minor fuit, 3 aut si vis, vel dolus aduersarij interuenit. 4 Quid si mulier fuit, aut rusticus? Non ei proderit, 5 si non euidentissima iniquitas emergat. 6 Sanè si solus procurator id fecerit, non nocebit domino, 7 Sed tamen necessaria erit restitutio ex rescripto, & diplomate quod *de desaueu* appellant. 7 *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian, & Cornelij Pernet 9. Cal. Dec. 1595.

1. *l. ad solutionem* 5. C. *de re iud.* quia si antè appellauit videtur appellationi renunciare quod potest facere in causis ciuilibus, non tantùm expresso consensu, sed etiam tacito *l. 1. §. vlt. D. de libell. dimiss.* si verò posteà appellauerit, videtur eam sibi viam appellandi præclusisse petita dilatione *d. l. ad solutionem.*

2. Omnes enim restitutiones in integrum hoc habent commune, quòd ex æquitate contra nimium iuris rigorem conceduntur *l. 3. D. de in integr. restit.*

3. Minori enim quandocumque aut quomodocumque læso subuenitur, etiam in lucro *l. ait prætor 7. in princip. & §. hodie & §. item si non prouocauit* D. *de minor.*

4. Ne alioqui aduersario dolus prosit qui è contrario nunquam impunitus esse debet *l. procurator* 11. *in fin.* D. *de dolo mal. except. l. ne ex dolo* 12. D. *de dolo.*

5. Quamuis enim & sexui & rusticitati interdum parci oporteat *l. si quis id quod 7. §. doli mali D. de iurisdict. l. regula* 9. D. *de iur. & fact. ignor.* non tamen bene in omnibus rustici & mulieres minoribus comparantur *l. vlt. in princip* D. *ad SC. Vellei.* Sunt enim minores regulariter fauorabiliores.

6. Puta si ex eo futurum sit vt mulier fiat indotata. Quod ne accidat non tantùm ipsius mulieris interest, sed etiam reipublicæ *l. 1. D. solut. matr. l. interest* 18. D. *de reb. autor. iudic. possid.*

7. Quoniam appellationis auxilium quod iure communi habet dominus non potest procurator ei adimere, præsertim cùm finita per sententiam suam lite officio suo functus sit *l. 1. D. de re iudic.* Nam sicuti per sententiam lis esse desinit, ita & procurator desinit esse dominus litis, quamuis in executione iudicati cogatur in officio suo perseuerare, Scilicet si dominus non appellet. Quin & absente domino potest procurator ipse appellare debétque, ne ad interesse teneatur vt aiunt pragmatici *l. 2. in princ.* D. *quand. appell. sit & intr qua tempor. l. liberto* 31. *§. item.* vbi scripsi *in Rationalib.* D. *de negot. gest. l. si procuratorem* 8. *§. si ignoranter §. seq. versic. igitur* D. *mandat. Linuitus* 17. C. *de procurat.*

8. Quod scilicet moribus nostris necessarium est quoties improbatur factum procuratoris qui nõ habuit speciale mandatum. Nam si speciale interuenisset, nullus huic beneficio locus superesset.

TIT. XXX.

Si vnus ex plurib. appel.

DEFINITIO I.

Appellatio vnius ex litis consortibus prodest etiam cæteris qui non appellauerunt, si eadem omnium ratio sit, non si diuersa.

QVOD constitutum est, vt vno ex pluribus eiusdem litis consortibus appellante debeat appellatio prodesse iis quoque qui non appellarunt, ad impediendam interea iudicati executionem, 1 tum obtinet cùm absoluta & diffinitiua fuit condemnatio in vna eademque causa quæ factorum separationem nullam accipere possit. 2 Nam si cùm plures eiusdem criminis rei essent, iudex interlocutus sit omnes torquendos esse, & ab ea interlocutione quidã ex ipsis appellauerint, Placet nõ eò minùs torqueri alios debere qui non appellarunt, quandoquidem de sua quisque non de socij scientia interrogatur, 3 proindéque personarum diuersitas hac parte factorum separationem inducit, licèt de vno eodémque crimine agatur. 4 *Ita Senatus* in causa Ioannis Fenet, Claudij Mignot, & Humberti Meniſſier 9. Cal. Iunij 1591.

1. *l. 1. & 2. C. hoc tit. l. 1. C. de diuers. rescript.*

2. Sunt enim hæc verba Imperatoris Alexandri *in d. l. 1. C. hoc tit.*

3. Cùm esset iniquissimum de alieno facto cogi quem respondere *l. videamus* 4. D *de in lit. iurand. l. Marcellus* 11. *§. iurare* D. *rer. amot. l. iusiurandum & ad pecuniam* 34. *§. procurator* D. *de iureiur.*

4. Et ita cessat ratio posita in *d. l. 1. C. hoc tit.* Quamquam in aliis quoque causis titulus hic in vsu esse desiit opus Gallos si credimus Rebuffo attestanti in proœmio *constit. gloss. num.* 98. non alios audiri appellantes in Gallia quàm qui ipsi appellarunt, nec sufficere vt quis habeat litis consortem qui appellauerit. Apud nos tamen qui iure scripto vtimur, nihil hac parte immutatum est. Planè si plures separatim fuerint condemnati quamuis ex eadem causa pluribus eis appellationibus opus est, quoniam & iuris communis ratio ita fert *l. si qui separatim* 10. D. *de appellat.* Iunge *§. sed cùm aduersus ead. leg.*

TIT. XXXI.

Qui bon. ceder. poss.

DEFINITIO I.

Casus singularis in quo permittitur cessio bonorum aduersus mulctam ex delicto irrogatam.

CONDEMNATVS ad pœnam pecuniariam quòd alteri furtum facienti opem dedisse diceretur, cùm appellandi causam iustam haberet, propterea quòd ex actis litis constabat opem ab eo datam non esse, iudicato tamen acquieuerat: Accusator verò

verò quasi à minima condemnatione appellauerat. Cùm Senatus ex appellatione cognosceret, bene iudicatum dixerat, 1 qui vtique sententiam fuerat emendaturus si ab ea reus quoque prouocasset. 2 Postmodum accusatore solutionem vrgente reus cùm non haberet vnde solueret beneficium legis Iuliæ implorabat vt ad bonorum cessionem admitteretur. 3 Obstare edictũ Diui Emanuelis Philiberti videbatur, quo cautum est vt aduersus condemnationem ex delicto factam bonis cedere non liceat, 4 ne ex impunitate detur delinquendi occasio. 5 Senatus tamen manifesta æquitate motus pronunciauit, iuris beneficio tam fauorabili locum esse debere, propterea quòd quamuis sententiam rem iudicatam transisset, pœna tamen illa pecuniaria non tam ex delicto, quod re vera nullum admissum erat, quàm ex iudicato deberetur. 6 Neque id impugnare videbatur rei iudicatæ autoritatem, cùm non tam de illo quæri oporteret an pœna deberetur, 7 quàm vtrum hoc vel illo modo id est numeratione an bonorum cessione solueretur. 8 *Ita Senatus* pro Petro Darderio 15. Cal. Sept. 1588.

1. Non enim potest iudex superior sententiam emendare nisi à qua & quatenus appellatum est, etiamsi malè iudicatum sit, nõ solùm defectu iurisdictionis, quia appellatio sola illa est quæ deuoluit cognitionem ad iudicem superiorem *l. 2. D. de appell.* tum etiam propter rerum iudicatarum autoritatem *l seruo inuito 65. §. cùm prætor ad SC. Trebell. l. si fundus 16. §. si plures* D. *de pignor.*

2. Appellatio enim vnius aduersario prodesse non potest, quæ nec litis consorti prodest, nisi cùm vna eadémque condemnationis & appellationis causa est *l. 1. & 2. C si vnus ex plurib. appel.* Rebuff. *in prooemio constit glos. 5. num 98.* facit *l. si qui 10. §. sed cùm aduersus & §. vlt. D de appellat.*

3. *§. fin. Instit de action. l. in qui bonis 4. l. vlt. & pass. D. de cess. bonor. l. 4 l in omnibus 6. l. vlt. C. eod.*

4. Quod & iure communi constitutum esse creditur *ex l. vlt. D. de in ius vocand. l. 1. §. vlt. D de pœn. l si quis iniuriam 35. D. de pœn.* Clarus qui dicit communem *lib. 5 sentent. §. vlt. quæst. 95. num. 2. 3. & 5.* post Bald. & Sylv. *in l. vlt. C. de sepulc. violat.* Edictum autem quod factum est mense Febr. 1577. non ideireo inutile est sed ita interpretandum vt non liceat iudici mulctam pecuniariam diminuere aut remittere, quod alioqui liceret teste Claro *ibid. num. 8.*

5. *l. si longius 18. §. 1. D. de iudic. l. ità vulneratus 51. §. 1. D. ad leg. Aquil. l. si à reo 70. §. vlt. D. de fideiuss. l. Stichum 95. §. 1. D. de solut. l. locatio 9. §. quod illicitè D. de public. & vectig. l. si pœna 20. D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defens. ciuit.*

6. Initio scilicet inspecto quod regulariter inspiciendum est *l. 3. §* Scio De *minor.* Textus est non inelegans *in d. l. si fundus 16. §. si pluris* D. *de pignor.* etsi locus ille haud dubiè à Triboniano corruptus est vt docui *lib. 16. Coniect.*

7. De illo enim quærendum non est quod iam fuit iudicatũ *l. & post rem 7. l. post rem iudicatam 15. D. de transact. l. eleganter 23. §. 1. D. de condict. indeb.* facit *l. in duobus 28. §. igitur & §. de iureiur.*

8. Nam & bonorum cessio species quædam est solutionis non ad inducendam liberationem, nisi quatenus ex bonis cessis ad debitorem peruenire potest, sed ad acquirendam cedenti exceptionem *d. §. vlt. Instit. de action. l. 3. C. de bon. aut. iud. possid.*

DEFINITIO II.

Allegatio solutionis non impedit beneficium cessionis.

QVi bonis cedere vult non aliter quidem audiendus est quàm si bonam fidem agnoscat, & debitum fateatur, 1 Sed si solutionem alleget siue totius siue partis debiti, non ideò arcendus est à beneficio cessionis, quoniam etsi esset condemnatus non prohiberetur allegare solutionem. 2 Planéque iniquum sit arctari eum vt vel lõgiores pati cogatur carceres vel fateri adhuc se debere quod iam soluerit. 3 Cùm debiti quantitas siue maior siue minor sit facere nequeat vt cessionis beneficio magis minúsve debeat locus esse. 4 Nam & facta cessione liberum est creditori cum suo debitore agere hactenus vt liquidò constare possit quid sit in debito, quò paratam habeat in bona debitoris actionem. 5 Siquidem cessio non liberat debitorem ab obligatione, sed facit tantùm ne in carceres detrudi aut in carceribus retineri possit. 6 Hoc verò multò magis locum habere debet si allegatæ solutionis probationem debitor paratus sit committere sacramento & religioni creditoris. 7 Nã & alioqui pro liquido habẽdum est quod statim per iusiurandum alterius ex collitigatoribus liquidari potest, 8 Nec frustrationis causâ & per calumniam allegasse solutionem videri debet, qui aduersarium ipsum iudicem constituit. 9 *Ita Senatus* in secreto auditorio contra Spect. Ioannem Gay aduocatum, 17. Cal. April. 1594. & iam antea pro Claudio Geneuois contrà D. Senatorem Crassum.

1. *l qui cedit pennlt. D. de cess. bonor.*

2. Solutio enim non impugnat iudicatum imò potiùs confirmat, Nisi proponas iudicatum solutionem factam non esse deficiente fortassis in probationibus eo qui allegauit solutionem *arg. l. si duo 13. §. si quis iurauerit* D. *de iureiur.*

3. *Arg. l. qui in carcerem 22. D quod met. caus. l si quis dolo 51. §. 1. De re iudic.*

4. Nisi cùm creditores inter se dissentiunt quibusdam volentibus admittere cessionem, aliis nolentibus *l. vlt. C. hoc tit, l. maiorem 8. C. de pact.*

5. Atque ita accipiendum est quod ait *l. 4. §. 1. D. hoc tit.* non posse eum qui cessit inquietari ab aliis quibus debet.

6. Opposita nimirum exceptione *d. §. vlt. Inst. de action.*

7. Placet etiam iusiurandum non tam probationem esse quàm releuationem ab onere probandi vt loquitur Bald. *in auth sed nouo iure C. si cert. pet.* facit *l eum qui 30. §. 3. D. de iureiur.*

8. Proximè siquidem faciendum habetur pro facto *l. pen.* vbi Bald. *D. de testam. milit.* Hinc est quod tanquam liquidum compensari potest debitum quod per iusiurandum statim liquidari possit.

9. *Li. & 2. D. de iureiur. l. 2. C. eod.*

DEFINITIO III.

Cessio non potest impedire per solam oblationem liberandi debitoris à carceribus nisi quinquennales inducia vltro indulgeantur, & quidem sine onere.

AT qui si paratum dicat se creditor pati vt carceribus debitor eximatur? Non impediret ea res cessionẽ, nisi quinquennales quoque inducias creditor indulgere velit, 1 ne alioqui in creditoris maneat potestate secundo aut tertio postè à die hunc ipsum debitorem in carceres coniicere. 2 Quid verò si quinquennales quoque inducias creditor indulgeat, sed ea lege vt qui in carcere sumptus facti sunt ab ipso debitore soluantur? Non poterit ex eo impediri beneficium cessionis, 3 quoniam qui paratus est bonis cedere non est condemnandus vt quicquam soluat quantulumcunque illud sit, 4 solàque superesse creditori debet actio in bona debitoris, inque ipsum debitorẽ si quandoque ad pinguiorem perueniat fortunam, non priùs. 5 *Ita Senatus* in iisdem causis.

1. *l. vlt. C. hoc tit.*

2. *Arg. l. fideicommissa 11. §. si quis decem 18. de leg. 3. l. 1. §. si cui ita* D. *vt legat. nom. cau.* & elegantiùs *in l. 3. in fin. D. Vt in poss. legat. l. qui bona fide 13. §. huic stipulationi de damn. infect.*

3. Est enim beneficium hoc cessionis fauorabile, ideóque plenissimè interpretandum *l. pen. D. de constit. Princip.*

4. Ne aliis quidem quibus debet, ac quibus specialiter nihil ipse cessit *l. 4. §. 1. D. de cess. bon.* facit *l. si rem 70. D. de procur.*

5. *§. vlt. Instit. de action. dict. l. vlt. C. hoc tit. l. 3. C. de bon. author. iudic. possid.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ex delicto non potest cedere bonis nec in præiudicium fisci, nec in præiudicium partis cui adiudicatum aliquid est pro pœna non pro interesse.

AD mulctam pecuniariam condemnatus ex causa criminis si velit bonis cedere non auditur, non solum in præiudicium fisci, 2 sed nec in præiudicium aduersarij, 3 quamuis in litis sumptibus quibuscũque ex ea causa irrogatis aliter receptum sit. 4 Si tamen pluribus eiusdem delicti sociis eadẽ sententia sic condemnatis, vt à quolibet in solidum pœna exigi posset, 5 locupletior consentiat vt pauperior ad cessionis beneficium admittatur, nulla aut fisco aũt accusatori fiet iniuria si cessio recipiatur, 6 quandoquidem ab eo qui locuples est, exigi solidum poterit: 7 ei verò qui solidum soluit, partis repetitionem mox à correo habiturus, 8 multò minùs fit iniuria cùm cessioni cõsentiat, 9 cuius beneficium sibi maximè fraudi fore intelligat, quámque solus ipse prohibere posset si vellet. 10 Verum quia fisci quoque, & aduersarij interest quãdiu mulcta soluta non est vt plures habeant obligatos à quibus singulis exigere solidu possint, 11 vel ob id maxime quòd qui hodie locuples est postmodum fieri pauper possit. 12 Placuit non priùs indulgendum condemnato inopi beneficium cessionis quàm locuples qui cõsentit mulctam integram soluerit, vt in eum statum res reducatur quo solius eius interfit qui consentit. 13 *Ita Senatus* in causa D. de la Composte & Iacobi Fabri 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. Tam ex edicto Emanuelis Philib. de mense Febr. 1577. quàm ex iuris communis ratione vt diximus *Defin.* 1. *num.* 4 *sup.*

2. Boer. *decis.* 341. & alij quos citat Antonin. Tessaur. *Decis. Pedem.* 182. *num.* 3. & 4. *ex cap. finem litibus de dolo.*

3. Intellige de pœna quæ parti adiudicata est tanquam pœna, non de ea quæ tanquam interesse, vt concludit Tess. *supràd. loco num.* 5. & 7.

4. Quia condemnatio sumptuum litis tum etiam cùm delictum liti causam dedit, non ob delictum, sed ob litem infligitur *l. eum quem temerè* 79. *D. de re iudic.*

5. Hoc enim necesse est exprimi in sententia. Alioqui non tenentur singuli nisi in viriles *l.* 1. & 2. *C. si plur. vna sent. condemn. sunt.*

6. Quod enim vni prodest, & nemini nocet, facilè admitti debet *l. in creditore* 38. vbi Bart. *D. de euict. l. pen. C. de precib. Imp. offer.*

7. *d. l.* 1. & 2. *C. si plur. vna sent. l. inter fideiussores* 26. *D. de fideiuss. l. bona* 39. §. 1. *D. de iur. fisc. l. Paulus* 43. *D. de re iudic.*

8. *l.* 2. *aliàs l.* 1. *C. de duob. reis.* vbi *glos.* & DD. de qua tamen vide quæ scripsi *lib.* 11. *Coniect.*

9. *Contra videtur* 14. *de regul. iur. l. quæritur* 14. §. *si venditor D. de ædilit. edict. l.* 1. §. *vlt. D. quod fals. tut. aut.*

10. Notant nostri *ad l. Caius* 39. *D. de pignor. act.* sibi enim imputet qui admisit rem quam prohibere potuit *l. qui bona* 13. §. *si iuxta D. de damn. infect.*

11. Nostra enim interest plures habere debitores *l.* 2. §. 1. *l.* 6. §. *duobus & pass. de duob. reis. l. vlt. C. de fideiuss.* sicut & plures actiones *l. qui seruum* 14. *l. quoties* 41 *l. numquam* 60. *de oblig. & action.* facit *l. heres* 21. §. *pen. de fideiuss.*

12. *l. cura* 4. §. *desipientium. D. de muner. & honor. l. ab his* 10. §. *auctis de vacat. & excus. muner. l. litis* 37. §. 1. *de negot. gest. l. chirographis* 57. *de admin. tutor. l. periculum* 35. *si cert. pet.*

13. Interest enim victoris quandiu sibi solutum non fuit aut plenissimè satisfactum *d. l. vlt. C. de fideiuss. l. licèt* 42. §. *vlt. de procur.*

DEFINITIO V.

Iussus satisdare ob delictum non est audiendus si bonis velit cedere.

QVid verò si reus non ad mulctam pecuniariam condemnatus sit, sed tantùm ad præstandam satisdationem ex ea causa quæ nõ possit admittere iuratoriam cautionem? 1 Non recipitur bonorum cessio quoniam eiusmodi satisdationis præstandæ iuncta necessitas pœnæ loco est. 2 *Ita Senatus* paulò antè in causa N. Romani Dogiet.

1. Puta satisdationem de non offendendo de qua *in l. illicitas* 6. § *ne potentiores D. de offic Præsid.* proqua non solet admitti regulariter iuratoria cautio, nisi cum paupertate concurrat bona vox & fama eius contra quem postulatur. Iulius Clar. *lib.* 5. §. *fin. quæst.* 46. *num.* 14. & *quæst.* 47. *num.* 5.

2. Vtex eo apparet quod in defectum idoneæ cautionis exulare cogendus est is qui satisdare non potest, nisi sit bonæ vocis & famæ. Clarus *d. num.* 5. Condemnationis enim species est vt quis cauere iubeatur *l. in omnibus* 41. *D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Aduersus appellantem à minima non admittitur cessio bonorum ante decissam appellationem.

MVltò magis dicendum est, Si à condemnatione quę mulctã pecuniariam irrogauit tanquam a minima priuatus accusator licèt solus appellauerit, non esse locum beneficio cessionis pendente appellatione. 1 Quid enim si superior iudex aut maiorẽ mulctã infliget, aut ex pecuniaria faciet corporalẽ? Prius siquidem est vt sciatur quid & quantum sit in debito, quàm vt cessio fieri possit. 1 *Ita Senatus* ex tẽpore in publico auditorio pro Bartholomæo Baldin contra N. Delaual Prid. Id. Septemb 1595.

1. Quia appellatio extinguit iudicatũ *l.* 1. §. *vlt. D. ad. SC. Turp.*

2. Verumque enim pro suo iure facere potest si delicti atrocitas id exigere videbitur. Finge pœnam arb trio iudicis relictam esse Iulius Clar. *lib.* 5. *Sent.* 9 *fin. quæst.* 83. *num.* 11. & *seqq.*

3. *l. pen. D. hoc tit. De cess bon.*

DEFINITIO VII.

Contrà fiscale debitum non admittitur Syndicus ad cessionem bonorum, licèt sit debitum vniuersitatis.

SYndicus qui ab vniuersitate fiscale debitum exigere debuerat, nec exegerat cùm ab exactoribus publicis conuentus & in carceres coniectus esset, neque haberet vnde solueret, petebat à Senatu vt ad cessionis beneficiũ admitteretur. Nam quod dici solet fiscalis debiti priuilegium illud esse vt impediat cessionem, 1 non videbatur huic nocere debere, quippe qui non tam suo quàm alieno nomine, id est pro vniuersitatis debito conueniretur. 2 Sed tamen visũ est periculosi id fore exempli, & à Principis rationibus, & commodis prorsus alienum, 3 facilius haud dubiè in tanta populi egestate electuris Syndicis beneficium cessionis si ad id admitterẽtur, quàm periculum & incommodum exactionis. 4 Itaque fecutus est *Senatus* noster temperamentum vt Syndicus ille carceribus eximeretur, & intra certum tẽpus exigere iuberetur, aut saltem in exigendo quantam posset diligentiam præstare: Id ni faceret, rursus in carceres detruderetur. 5 *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Meyri Idib. Sept. 1595.

1. Socin. *reg.* 65. in verb. *cedens bonis.* Guid. Pap. *quæst.* 211. *num.* 3. Boer. *decis.* 341. & alij quos refert & sequitur Antonin. Tessaur. *Decis. Pedem.* 182. *num.* 1.

2. Neque enim quod vniuersitas debet Syndicus ipse debere intelligitur, vt nec alij singuli *l.* 1. §. 1. & 2 *l.* 2. *l. sicut* 6. *in princip.* & § *si quid eum l. seq. D. quod cuiusque vniuers. nom.* Et hæc ipsa ratio ostendit non esse admittendum syndicum ad cessionẽ bonorum pro debito vniuersitatis. Esse enim debitor debet qui vult bonis cedere *l. pen. D. hoc tit.* §. *vlt. Inst. de act.*

3. Non facilè autem inducendum ius illud est, quod sit damnosum fisco, ne quidem ex Principis rescripto *l. nec damnosa* 3. *C. de precib. Imp. offer.*

4. Cùm tamẽ nullo nisi exactionis incõmodo onerari debeat Syndicus. Vnde illud est quod etiã filiusfamilias qui bona nulla habet, nec habere potest, Syndicus tamen & vniuersitatis actor esse potest *l. item eorum* 6. §. *vlt. D. quod cuiusque vniuers.*

5. Vt tædio carceris extorqueatur solutio sicut interdũ tędio missionis in possessionẽ extorquetur cautio damni infecti *l.* 4. §. *si fortè l. Prat. act.* 7. & *pass. D. de damn. infect.* licèt carcer inuẽtus sit ad custodiã nõ ad pœnã *l. aut damnũ* 8. § *fulãt D. de pœn. l. si quis filio* 6. §. *eius qui de iniust. rupt. l.* 3 *D. de custod. & exhib. reor.*

TIT. XXXII.

De bon. autor. iudic. possid.

DEFINITIO I.

Missio in possessionem non valet nisi denunciata sit ipsi aduersario aut ad eius domicilium adfixum fuerit exemplum executionis.

Missio

MIssio in possessionem bonorum debitoris si colono aut inquilino aliúve ex domesticis significata sit, vt domino ille renúciaret, nec probetur renũciasse, non nocet domino: 1 qui cùm non reperitur necessariò denunciandum est ad eius domum, & significanda denunciatio vni ex domesticis aut si nulli sint affinibus vel vicinis, per quos verisimile sit futurum vt rem gestam debitor resciat: 2 Alioqui nulla & inefficax est missio in possessionem, cúmque qui missus est potest debitor propria autoritate impunè prohibere. 3 *Ita Senatus* in causa viduæ D. de Genuille còntra Ioannem Baptistam Varronem 13. Cal. Sept. 1588. Iunge Defin. 1. supr. De in ius vocand.

1. Specul. *in tit de prim. decret. §. restat. versic. quid si colonus per text. in l fin. C. si per vim vel alio mod. cap fin. De eo qui mittit. in poss. rei seruand. caus.*
2. *l. 4. §. toties cum ibi notat. D. de damn infect.*
3. *d. l. fin C. si per vim vel alio modo l. factum à iudice 170. De regul. iur. l. prohibitum 5. C de iur. fisc. lib. 10 l. cùm hi 8. §. si prator D. de transact.* Specul. pluribus *in dict. tit. de prim. decret. §. iam de effectu vers. sed quid si iudex col. 5.*

DEFINITIO II.

Dominus directus nullum habet privilegium pro reliquis annuarum pensitationum si agat in personam secus si in rem ipsam emphyteuticam.

RElIqua censuum & annuarum pensitationum si qua debebantur ab eo qui heredem non reliquit nisi cum beneficio legis & inuentarij peti extra discussionis instantiam non possunt, quoniam personalis ea actio est, per quam intendit actor sibi dari oportere. 1 Sed si dominus directus quod facere potest, postulet mitti se in possessionem iure directi dominij ob non solutas pensitationes, 2 non erit ad instantiam discussionis remittendus, Cùm eo casu dominium vtile extra causam hereditatis constituatur, propter ius consolidationis quo aliud nullum potest esse antiquius. 3 Quòd si lis eo nomine agitata sit, & inter collitigantes conuenerit vt pro sumptibus litis idem fundus maneat obligatus, 4 cauere bonus iudex debet ne fraudi ea res sit cæteris creditoribus. 5 Itaque sententiam sic concipere debebit vt adiiciat *citra præiudicium instantiæ discussionis.* Nempe quoniam in aliorum creditorum potestate est offerendo quod domino directo defunctus debuit impedire ius consolidationis, 7 atque ita efficere vt ad corpus hereditatis dominium vtile reuertatur, aut potiùs vt in patrimonij hereditarij corpore retineatur, quasi nunquam separatum. 8 *Ita Senatus* ex tempore in causa quadam capituli ecclesiæ cathedralis Maurianensis, & N. Dupont Domini de Myans 15. Cal. Sept. 1592.

1. §. *Appellamus Instit. de action.*
2. *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt. l. ex vectigali fundo* 31. *D. de pignor.*
3. *Arg. l. ex facto* 52. *vers. respondi D. de pecul. l.* 1. *D. de tribut. act.*
4. Quo casu non aliud potest iudex inter litigatores constituere, quàm quod inter eos conuenit *l. si conuenerit* 26. *D. de re iudic.*
5. Ne scilicet ex facto & voluntate collitigatorum lædatur ius cæterorum *l.* 3. *in princip. D. de transact. l.* 1. D. *de alien. iudic. mut. caus. fact. l filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. *in fin. de legat.* 1.
6. Exemplo eius quod scriptum est *in l. Babius* 30. *in fin.* D. *de pact. dotal.*
7. Cui scilicet non aliter locus est quàm si domino directo non satisfiat quandocunque.
8. Cùm non possit separari nisi per consolidationem, quæ hoc casu impeditur, oblata quandocunque ante sententiam solutione.

DEFINITIO III.

Inter chirographarios creditoris nullum privilegium est temporis sed causæ.

PLuribus creditoribus chirographariis concurrentibus, neque is qui tempore prior est, 1 neque cui maior pecuniæ quantitas debetur, 2 cæteris præferendus est; sed ii cætera sint paria concurrunt; sin minùs præfertur is qui fauorabiliorem debiti causam habet. 3 Non enim sicut inter hypothecarios ita & inter chirographarios creditores qui prior est tempore potior est iure, 4 sed personalium actionum priuilegia ex causa non ex tempore æstimanda sunt. *Ita Senatus* in ea causa de qua suprà Defin. 14. & 15. De iur. delib.

1. Vt inter hypothecarios creditores *l. si fundum* 4. *& seq. C. qui potior. in pignor. hab.*
2. *Vt in l. maiorem* 8. *D. de pact. l. vlt. C. qui bon. ceder. poss.*
3. *l. priuilegia* 42. *D. hoc tit.*
4. Quanquam etiam inter hypothecarios quidam sunt priuilegiarij *l. interdum* 5. *& seq. D. qui potior in pignor. hab.*
5. *d. l. priuilegia.*

DEFINITIO IV.

Non sunt audiendi creditores agentes contra emptorem bonorum quorum distractioni semel consenserunt, vt iterum vendantur.

POst distracta iudiciali autoritate bona eius qui heredẽ non habuit nisi cum beneficio legis & inuentarij si sex menses præterierint, qui ad redimendum præstituti sunt, 1 nullomodo inquietari emptor debet, 2 Etiamsi precium ex venditione redactum dimittendis omnibus creditoribus non sufficiat. 3 Nec aliud erit tametsi minoris distracta sint bona hereditaria quàm fuerunt æstimata cùm inuentarium conscriberetur. 4 Etsi enim æstimatio illa quæ per viros probos fit cùm inuentarium solenne conscribitur, mediocris esse solet, non tamen potest obligare emptorem vt ex contractu suo conuentus amplius preciũ soluere teneatur, quàm quod obtulerit. 5 Sed nec heredem ipsum ea æstimatio aliter obligat quàm si creditores & legatarij petãt sibi satisfieri ex rebus ipsis hereditariis, hoc est dari eas sibi in solutum; quod vtique pro suo iure facere possunt: Sicut & ex contrario si ab iis heres vrgeatur liberum illi est ex ipsis rebus satisfacere, nec omnimodo necessaria est vẽditio, nisi cum periculo suo fieri eam creditores & legatarij postulant. 6 Quomodo accipi debet quod traditum est heredem cum beneficio legis & inuentarij in tantum creditoribus hereditariis teneri in quantum res substantiæ hereditariæ ad eum deuolutæ valeant: 7 Sed si postulantibus creditoribus & legatariis via venditionis electa sit, &, vt fieri adsolet, bona omnia hereditaria vendi iudex præceperit, eíque decreto solenniter & ritè satisfactum sit; serum & inciuile est desiderium creditorum aut legatariorum postulantium eadem bona iterum vendi velex iis dari sibi in solutum, tametsi propter factam viliore precio venditionem futurum sit vt maneãt in damno. Sibi enim imputent qui hanc viam elegerunt, 8 cùm possent petere vt ex ipsis bonis hereditariis ad ratã factæ per vitos probos æstimationis sibi satisfieret. Itaque non tantùm emptor aduersus eos tuendus erit, sed etiam heres, cui nimirum necesse fuit decreto iudicis parere. 9 *Ita Senatus* pro illustri D. Francisco de la Thouiere de Grolee contra N. Antonium de Rochette, & Claudium Du Cloz 13. Cal. Ianuar. 1592.

1. Quod totum semestre tempus liberum est heredi ad pignora redimenda.
2. Ne quidem prætextu minoris ætatis; Alioqui nemo accedet ad emptionem rerum hereditariarum, nec si bona fide distrahantur *l. ait prætor* 7. *aliàs l. etsi sine §. quæsitum D. de minor.* nec sanè fides hastæ facilè conuelli debet *l. si hypothecas* 8. *C. di remiss. pignor. l.* 1. *& 2. C. ne fisc. rem quam vend. euinc. lib.* 10. *tit. 5.*
3. *l. vlt. §. sin verò creditores C. de iur. delib.* iunct. *§. sed nec.*
4. Non enim pluris esse res vlla videri potest quàm quanti vendi potest publicè *d. §. quæsitũ.* dũmodo nihil dolo malo factũ sit *l. si quos* 29. *C. de rescind. vendit. l. pen. & vlt. C. si vendit. pignor. agat.*

5. Siquidem substantia emptionis consistit ex precio quod fuerit conuentum inter contrahentes, non quod ab aliis sit constituẽdum *l. pacta cõuent. 72. vers. Paulus notat. D. de contr. empt. l. vlt. C. cod. l. ſ voluntate 8 C. de resc. v. l. vendit.*

6. *d. l. vlt. ſ & ſi præfatam.* vbi Bald. & Castrens. *C. de iur. delib.*

7. *d. ſ. & ſi præfatam.*

8. Itaque potest ius obiici vulgatum illud brocardicum, *Petant tibi via quam elegisti l ſi mulier 21. ſ. vlt. D. quod met. cauſ.*

9. *l. non videntur 167. ſ. qui iuſſu. de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Aduersus distractionem iudicialem pignorum non magis fauetur absentibus creditoribus quàm præsentibus dummodo vocati sint publico programmate. Excipiuntur pupilli quorum tutoribus non sit denunciatum.

NEc distinguemus an creditores hi aut legatarij venditioni interfuerint, quamquam minor in his dubitatio est, an verò abfuerint. Nam si in prouincia fuerunt generali programmate vocatos eos esse sufficit vt pro præsentibus habeantur, 1 nisi fortè pupillos proponas qui sanè pro præsentibus haberi non possunt, 2 ne tum quidem cùm habẽt tutorem, si non ipsi tutori nominatim denunciatum sit, 3 sin abfuerũt, licet reipublicæ causâ, aut quòd fortè in alia longéque remota prouincia habitarent, non eò magis audiendi sunt, 4 Et quia si præsentes fuissent ac contradixissent, maioris tamen partis creditorum vota sequi iudex debuisset, 5 (etsi posset dici maiore precio fuisse illos empturos ad consequendam indemnitatem si venditioni adfuissent 6) & quia eorum indemnitati consultum esse potest per hypothecariam aut condictionem ex lege Iustiniani aduersus legatarios & posteriores creditores. 8 Quòd si sint ipsi omnium postremi id vnum iis superest, vt vicem suam doleant, quod & posteriores creditores fuerint, & absentes. 8 Rursus nec distinguemus an qui præsentes fuerunt, protestati sint, ne quid iis præiudicij ex publica venditione fieret, necne. Nihil enim potest ea protestatio prodesse aduersus publicam venditionem autoritate iudicis factam. 9 *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1. *l ſi eo tempore 6. C. de remiſſ pignor.*

2. *l. in poſſeſſionem 6. ſ. 1. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* Papon. *lib. 18. tit. 6. De criees & subhastations Arrest. 1.*

3. *Vt in l. Æmilius 38* ibi: *denunciationibus tutoribus ſæpe datis D. de minor.* Alioqui hæc ætas creditur ignorare illa etiam, quæ videt *l. 1. C. de falſ. monet.*

4. Quamuis edicto prætoris non minùs excipantur qui absunt reipublicæ causâ quàm pupilli *in d. l. in poſſeſſionem 6. ſ. 1. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

5. *l. iuris gentium 7. ſ. vlt. cum l. ſeq. D. de pact. l. vlt. C. qui bon. ceder. poſſ.* vt proinde videatur hoc casu locus esse iuris regulæ quæ vult posse fieri te ignorante quicquid posset fieri te inuito *l. qui potest 26. De regul. iur.*

6. Potuissent enim & ipsi licitari cum extraneis, adeóque cæteris paribus extraneos vincere iure creditorum *l. cùm bona 16. D. de bon. autor. iudic poſſid. aliàs l. 1. De priuileg. credit.* Iunct. *l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

7. *Ex l. vlt. ſ. ſin verò creditores C. de iur. delib.*

8. Nec enim potest absentia facere meliorem condicionem posteriorum creditorum, quia non magis aliis quàm ipsi debet esse damnosa *l. abſentia 140. de regul. iur.*

9. *l. tutor vrgentibus 47. in princip.* vbi Bart. D. *de minor.*

DEFINITIO VI.

Casus duo in quibus auditur creditor vel legatarius petens iteratam distractionem pignorum iam distractorum.

DVo tamen casus sunt in quibus audiendus est creditor aut legatarius petens vt bona iam semel vendita iterum distrahantur. Vnus est, si omissa hastarum solennitate venditio facta sit. Ritè si quidem & seruatis solennibus factam esse oportet vt emptor sit securus. 1 Alter si precij vilitate gratiosam emptionem in fraudem creditorum & legatariorum factam esse appareat. 2 Sed quod ad priorem casum pertinet obseruandum est, non eo minus ritè factas videri subhastationes quòd fortè curator datus hereditati citatus non sit, aut quidam ex creditoribus, si modò citati sint illi qui venditionem impugnare volunt: 3 Quod ad posteriorem verò, Non ex sola precij vilitate induci præsumptionem fraudis & gratiæ, 4 nec si proponas empta bona per maritum heredis institutæ, nisi manifestè appareat collusum inter coniuges, mariti que personam suppositam fuisse, vt sub ejus imagine heres ipsa in possessione remaneret. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. 2. vlt. & pass. C. ſi vendit. pignor. agat.*

2. *l. . . C. de fid. & iur. hast. fiſcal. lib. 10. tit 3. l ſi quos 29. C. de reſcind. vendit.*

3. Neque enim si quid contra aliquos peccatum sit, aliis prodesse debet qui ritè ac solenniter citati fuerunt. Siquidem quòd alius citatus non est non interest mea *l. etiam 29 ſ. vlt. D. de minor. l. reſcriptum 10. D. de pact. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*

4. *l. dolus emptoris 10. D. de reſcind. vendit.*

5. Cùm ab ipsa quoque herede instituta emi potuerint *l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.*

6. *l. & qui ſub imagine 10. C. de distract. pignor.* Facit *l. ſi is qui bonis 91. De acq. hered. l. contractus 54. D. de oblig. & action.* Paul. *lib. 2. ſentent. tit. 13. ſ. 4.*

DEFINITIO VII.

Creditor constitutarius potest suam possessionem auocare ab eo etiam qui emit pignus distractum ex iudicis autoritate.

ADdunt quidã nec malè tertium casum quo inquietari emptor potest, si venditio facta sit ignorante eo creditore qui bona debitoris omnia obligata habebat cum clausula constituti. Nam si is auocare velit propriam possessionem cõdictione ex lege Iustiniani etiam ab emptore cui rem vendi cùm venderetur ignorauerat, 1 audiendus est, quandoquidem possessio illa est extra causam hereditatis, 2 quæ proinde ignoranti ei nullomodo auferri potuit. 3 Etsi enim non potest constituti clausula facere vt impediatur venditio pigneris cùm bona debitoris omnia postulantibus creditoribus & imperante iudice vendenda sunt vt singulis ex ordine satisfiat, 4 facit tamen vt si is creditor anterior fuit, non priùs adimenda ei sit post venditionem possessio, quàm acceperit solutionem. 5 Proinde non proderit emptori quòd aliis creditoribus posterioribus licèt iustis soluerit, 6 nec cogendus erit is qui fuit in iusta possessione vt agat contra posteriores creditores quibus solutum est, cùm auocata propria possessione sibi per retentionem prospicere commodiùs possit. 7 *Ita* in eadem causa tractatum est, & anteà pronunciatum vt quidam referebãt pro Ioanne Ducrest mercatore Camberiensi. *Sine die.*

1. *Ex l. vlt. C. de acquir. poſſ.* quam & interpretes & pragmatici nostri sic accipiunt, quasi ad hunc quoque casum pertineat, contra quos tamen vide quæ scripsi *in priore parte Chiliadis De error. pragmat.*

2. Cùm non possit esse hereditatis nisi quod fuit defuncti mortis tempore *l. 1. ſ. Seuola D. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. inſſ.* iunct. *l. ſequens quæſtio 67. de legat. 2.*

3. *d. l. vlt. C. de acquir. poſſ.*

4. Quia clausula constituti non facit quò minùs res creditori obligata remaneat in dominio debitoris, nec proinde quin possit distrahi pro debito.

5. Nam nec nisi per ius offerendi posset creditor anterior cogi distractionem pati rei sibi obligatæ.

6. Quomodo prodesset ei si à creditore anteriori conueniretur per hypothecariam *l. vnic. ſ. nec aduerſus emptores C. de iur. delib.*

7. Melius enim est possidere quàm agere *l. is qui deſtinauit 24. D. de rei vindic. ſ. commodum Inſt. de interd.* & plus cautionis est in rem quàm in personam *l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

In pari causa non est potior causa eorum qui vel à testatore vel à iudice priores nominati sunt.

Cùm

CVm inter creditores de ordine ac priuilegio disputatur,non sunt cæteris paribus præferendi illi qui vel à testatore, vel verbis sententiæ iudicis priores nominati proponuntur : 1 sed si in eodem omnes gradu constituti sunt,& in eadem priuilegij causa simul admittendi sunt, cùm fieri nequeat vt etiam ex iis qui simul admitti debēt alij aliis priores non nominentur.2 Itaque hoc casu distributio pecuniæ quæ ex bonorum venditione redigitur,ex æqua lance fieri debet , 2 quod Galli dicunt *à sold & liure* per solidum & libram. 3 *Ita Senatus* in eadem causa D. de Grolee.

1. In coniunctis enim ordo nullus est,nec quicquã interest vtrum eorum dicatur priùs aut scribatur *l. quidam 14. D. de pecul. legat.l. nec enim 6.D.de solut.* Excipe tamen casum *l.generaliter 24.§.quid ergo D.de fideic liber.l.quoties 34.D. de vsufr.*

2. *Vt in l.priuilegia 42.D.hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Pratextu anteriorum creditorum postea superuenientium,non potest recusare emptor quominus soluat anterioribus prælata per eos satisdatione.

DIstractis ex iudicis mandato bonis hereditariis si antequàm ex emptoris pecunia dimissi essent creditores omnes quibus ex ordine satisfieri iudex præceperat,alij creditores iisque anteriores superueniant , Non idcirco petere emptor potest vt differatur solutio precij in id vsq; tempus quo de nouorum creditorum iure cognitum sit:1 Imò nec vt ea cognitione pendente liceat sibi quod ex precio soluendum supereſt obsignare.2 Præcisè enim cogendus est soluere:sed per modum fiduciæ duntaxat & vt loquuntur prouisionaliter,non diffinitiuè,& consequenter præstita cautione.3 Prouisionaliter quidem, quoniam quandiu de anteriorum creditorum iure dubitatur non debet cæteris iam indubitatis mora fieri. 4 Non tamẽ diffinitiuè, quia æquum est saluum manere ius anteriorum creditorum,licèt posteriores veniãt. 5 Nam quod dici solet nihil interesse emptoris an alij creditores superueniant necne:propterea quòd non aduersus eum,sed contra legatarios & posteriores creditores condictionem habituri sint,6 tum demum verum est cùm posterioribus emptor soluit priusquàm ius anteriorum creditorum compertũ haberet.7 Alioqui imputari sanè posset emptori cur sciẽs posterioribus soluisset.8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm enim rem ipsam penes se iam habeat,non debet interim & rem & precium retinere *l. ex empto. 11. §.qui autem l. Iulianus 13.§.veniunt l.bona fides 50.D.de act.empt.*

2. Tunc enim ad obsignationem deueniri solet cùm nemo est cui solui possit *l.vlt.D.de leg.commiss. l.si per te non stat. 7.l acceptam 19.C. de vsur.*

3. Nec enim solet prouisionalis vlla fieri adiudicatio nisi præstita satisdatione.Dixi *Defin.2.& 7.supr.De sent.& interloc. omn.iudic.*

4. *l.vlt.§.& si præfatam,& seq.C.de iur. delib.*

5. Vt scilicet possint consequi indemnitatem etiam contra creditores posteriores qui suum receperunt *d. l. vlt. § sin verò creditores.*

6. *d.§.Sin verò creditores.*

7. Iniquum enim est non impunè soluere illum quem prætor possit vt soluat cogere *l.quod autem 6.§.apud Labeonem D.quæ in fraud.credit.*

8. Intellige nisi hoc ipso apud prætorem allegato nihilominùs cogeretur , vt solueret posterioribus *l. ait prator 7. §. sed etsi ei vers. puto autem* D. *de minor.* Bene namque soluit quisquis soluit cogente iudice *l. sancimus 25. C. de admin.tutor.*

DEFINITIO X.

Curator dandus est hereditati tanquam iacenti si heres cum beneficio legis & inuentarij aliquas habeat actiones,alioqui non valent quæ contra heredem gesta sunt.

HEreditate per heredem adita cum beneficio legis & inuentarij,etsi dici non potest iacere illam quæ heredem habet,1 perinde tamen curator dandus est si id ab herede ipso aut à creditoribus petatur,acsi iaceret. 2 Quãquam enim creditorum actiones excipere heres potest, non secus acsi purè heres esset, 3 non tamẽ possunt illi vicissim excipere actiones heredis quæ ex beneficio legis saluæ manent,4 cùm defuncti personam non repræsentẽt, quomodo repræsentat hereditas.5 Alius enim pro debito conueniri non potest quàm debitor,aut qui eius personã repræsentat,id est heres vel hereditas.6 Sed & creditorum non parum interest,esse aliquem qui hereditatis cõmoda curet, caueátque ne qua fraus per heredem aut alios fiat, vt faciliùs hereditas soluendo reperiatur. 7 Denique quod ad heredem pertinet cùm creditor maneat,nec possit creditoris simul & debitoris personam sustinere, perinde est acsi hereditas iaceret.8 Itaque si quid ante datum curatorem inuito herede factum sit in hereditate vrgentibus quibusdam ex creditoribus, ratum id haberi non debet, quasi indefensa hereditate, adeóque indefenso herede qui vtique de iuribus suis siue agendo , siue excipiendo non priùs experiri potuit quàm curator hereditati datus esset. 9 *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron contra R. D. Archiep. Tarentas.17.Cal.Febr.1593.

1. Heres enim cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est,atque is qui hereditatem purè agnouit *l. vlt. C. de iur.delib.*

2. Eo namque iure vtimur,vt hoc casu detur curator hereditati & quidem tanquam iacenti: *ex l. vlt. §. fin autem in secunda.vers. Nolente C.de bon quæ liber.* Contra quam sententiam vide quæ scripsi *in priorib. Decadibus De error. pragmat.*

3. *d.l.vlt.§.etsi præfatam* iunct.*l.vlt.C.de hered.act.*

4. *d.l.vlt.§.in computatione C.de iur.deliber.*

5. *l.hereditas 34. D. de acquir. rer. domin. l. heres 22.D.de vsucap.*

6. Ne alioqui conueniatur alius pro alio *l.pen.& vlt.*iunct. *Auth.sed omnino C. ne vxor. pro marit.*

7. Est enim semper suspecta persona hereditatis qui hereditatem agnoscit cum beneficio legis & inuentarij propter fraudes quas hoc genus heredum comminisci solet. Ideóque nimirum vt his fraudibus via præcluderetur , necesse fuit edicto publico apud nos prospici creditoribus & caueri vt pendente discussionis instantia hereditariarum rerum possessio heredi auferatur.

8. Quia difficile est vt quis duorum personas in vna sustineat *l.si plures 9.D. de pact.* nec potest quisquam agere contra seipsum *l.ne cum filiofamilias 16.D.de furt.*

9. Nemo enim potest agere nisi aliquis sit legitimus contradictor qui conueniatur *l.item ait 21.§.hac autem restitutio D. ex quib.caus.maior.l.vlt.D.de leg.commiss.*

DEFINITIO XI.

Creditor constitutarius potest possessionem suam retinere, sed non vrgere venditionem pignoris pendente instantia discussionis.

CReditor qui per clausulam constituti aliáve qua ratione possessor pignoris factus est viuo debitore, 1 quamuis pendente inter heredem cum beneficio legis & inuentarij omnésque creditores hereditarios instantia nõ sit prohibendus quominùs in sua possessione maneat, 2 ideóque in causa possessionis vincere debeat, 3 petere tamen non potest vt pignus distrahatur, quoniam ius distrahendi afficit causam proprietatis, 4 cùm futurum sit vt ex eiusmodi venditione dominium in emptorem transferatur: 5 quæres iniuriam faceret anterioribus creditoribus, quibus vtique ex ipso pignore eiúsve precio priùs satisfieri necesse est. 6 Itaque necessariò differri venditionem pignoris oportet in id vsque tempus quo de omnium creditorum iure cognitum sit & pronunciatum. 7 Nisi fortè proponas consentire creditorem, qui possidet , vt pignus distrahatur saluo iure heredis & creditorum : 8 Finge heredem debitoris implorato

beneficio legis & inuentarij prætendere ius fideicommissi in re illa obligata, necdum tamen de illo fideicommisso iure constare. 9 Poterit creditor consentire vt, saluo fideicommisso, si quod sit, iure, pignus distrahatur. 10 Etsi enim vix est vt reperiatur qui ad emptionem velit hac lege accedere. 11 Ea tamen venditionis vtilitas esse poterit, quod nemine alio emere volente, creditor ipse empturus est, 12 atque ita lucraturus fructus, qui alioquin ei in sortem imputarentur. 13 Quamquam videri potest fieri iniuria debitori, si ob iniquam venditionis legem nemine ad emptionem accedente res viliori precio addicatur creditori. 14 Proinde distractionem quamlibet interea impediri melius est. 15 *Ita tractatum est* in causa illustris Dominæ Carolæ à Camera viduæ Comitis Du Pont decyle 5. Non. April. 1593.

1. *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.*
2. Quia possessio illa cùm sit extra causam hereditatis; nihil commune habet cum discussionis instantia in qua non tractatur nisi de hereditate. Dixi *Defin. 7. supr. eod.*
3. In qua scilicet non quæritur nisi quis possideat *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti possid.* iunct. *l. vlt. C. de acquir. poss.*
4. Quæ nihil commune habet cum possessione *l. naturaliter 12. §. nihil commune l. pen. D. de acquir. poss.*
5. *Instit. quib. alien. non licet. in princip. l. qui à creditore* 18. *& pass. C. de distr. pignor.*
6. Non quasi causa dominij aliquid commune habeat cum intentione pignoris *l. 1. §. cùm prædium D. de pignor.* sed quia per publicam pignoris venditionem factam ex iudicis autoritate tollitur ius pignoris etiam in præiudicium absentium, si modò per publicum programma vocati fuerunt, vt dixi *Defin. 5. supr.*
7. Melius enim est intacta omnium iura seruari, quàm post vulneratam causam remedium quæri *arg. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*
8. Etenàque exceptio ius omnium cõseruaret *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. Babius* 30. *in fin. D. de pact. dotal.*
9. Quo casu non debet sola fideicommissi allegatio facere moram creditori *l. ille à quo* 13. *§. 1. D. ad SC. Trebell.*
10. Ne aut sibi mora aut fideicommisso præiudicium fiat.
11. Nemo enim accedit ad emptionem nisi vt rem à se emptam perpetuò sibi habeat *l. ait prætor 7. §. quæsitum D. de minor.*
12. *Iuxta l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
13. *l. 1. 2. 3. & pass. C. de pignor. action.*
14. Siquidem ea lex iniqua esset hoc casu pars precij *l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. si sterilis 21. §. si tibi fundum D. de action. empt.*
15. Nec ex vnius facto alius lædatur contra vulgares iuris regulas *l. non debet 74. de regul. iur.*

DEFINITIO XII.

Venditori qui sibi pro precio retinuit ius prælationis & possessionis non potest discussionis instantia obiici, Adeòque nec offerri si dominium sibi reseruauerit.

SI quis rem suam vendiderit seruato sibi per expressam conuentionem iure non tantùm pignoris, sed etiam prælationis in re vendita ni precium solueretur 1 mortuo ante solutum precium emptore, non est cogendus de iure suo disputare cum cæteris creditoribus in generalis, vt vocant, discussionis instantia, siue prior ille sit siue posteriot, dummodo possessor. 2 Sanè poterunt cæteri creditores ei offerre siue anteriores sint, siue posteriores 3 si pignoris tantùm & proprietatis non etiam dominij 4 ius sibi exceperat in eum casum quo precium ad diem solutũ non esset. 5 *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Francisci de la Couz contra Euerardum Dauignon 13. Cal. April. 1593.

1. Ne fiat locus quæstioni de qua *in l. licèt 7. C. qui potior. in pign. hab.* lupct. *l. procuratoris 5. §. sed si dedi D. de tribut. act.*
2. Possessionem enim necesse est extra hereditatis causam esse vt dixi *Defin. 7. supr.* Alioqui secus est.
3. Quia etiam posteriores creditores habènt ius offerendi *l. 1. l. prior 5. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*
4. Quia post acquisitum creditori dominium rei obligatæ, nullum posteriori creditori superest ius offerendi *l. 2. C. si an-tiq credit. pign. vendit.*
5. Offertur enim creditori tantùm non domino, nisi in casu *l. si mandatu 59. §. 1. D. mandat. l. 2. l. 5 §. 1.* iunct *l. 3. in princip. D. de distract. pignor.*

DEFINITIO XIII.

Casus in quo possint creditores anteriores agere contra emptorem rerum hereditariarum qui soluit posterioribus, hactenus scilicet vt eædem res iterum distrahantur.

TVtor qui pupillum paternæ hereditati immiscuerat priusquàm legis & inuentarij beneficium imploraret, 1 cùm vrgeretur à paternis creditoribus fundum hereditarium Titio vendiderat ea lege, vt ex precio his & illis creditoribus satisfaceret. Post paucos dies pluribus nouisque emergentibus creditoribus beneficium inuentarij impetrauerat, 2 Titius nouissimis creditoribus soluerat, non iis quibus ex emptionis lege solui debuerat, sed tamen tutore ipso consentiente, adeóque intercedente iudice, ijs licèt absentibus & ignorantibus quibus precium fuerat destinatum. Quærebatur, An si priores sibi agerent hypothecaria in fundum qui Titio venditus fuisset, audiendi essent. Mouebat quòd ex Iustiniani cõstitutione securus est emptor qui creditoribus hereditarijs soluit, licèt posterioribus, nec inquietari potest ab anterioribus, salua ijs aduersus posteriores condictione. 3 Nec obstare videbatur, quòd alijs Titius soluerat, quàm quibus ex contractu soluere debuisset. Nam cùm ijs absentibus & ignorantibus facta venditio fuisset, non poterat videri ius vllum ijs quæsitum ex tutoris stipulatione 4 nisi quatenus pupilli eiusdémque heredis interesset: 5 cuius porrò nihil intererat vtri ex heredibus solueretur. 6 Neque verò emptori poterat imputari cur posterioribus soluisset consentiente eo, qui ipse stipulatus fuerat vt prioribus solueretur. Cur non enim mutuo consensu licuit illis recedere à lege conuentionis? 7 Accedente præsertim iudicis autoritate. 8 Sed tamen placuit audiendos anteriores creditores qui eundem fundum publicè vendi postularent. Primùm quia præcedens illa venditio priuata, facta erat ante imploratum beneficium legis & inuentarij. 9 Lex enim 10 quæ huiusmodi venditiones ratas manere vult, de ijs nominatim loquitur quæ ab herede factæ sunt post inuentarium legitimè confectum, aut pendente inuentarij confectione. Etsi enim qui purè adita primùm hereditate agnouit posteà beneficium legis & inuentarij iam inde ab initio heres cum eo beneficio fuisse intelligitur, propterea quòd fieri nequeat vt pro parte temporis quisquam heres purè sit, pro alia verò parte cùm beneficio inuentarij, 11 Non tamen ex eo rectè inferas venditionem quæ ante imploratum legis beneficium facta sit, secuto posteà legis beneficio perinde habendam acsi post confectum inuentarium facta esset, 12 Imò verò perinde haberi debet acsi beneficium inuentarij prorsus neglectum fuisset. 13 Et consequenter iuri anteriorum creditorum derogare non potuit, 14 saluo emptori ad inhibendam hypothecariam solo iure offerendi. 15 Mouit etiam Senatum quòd vilissimo precio facta venditio proponebatur, 16 quódque anteriores illi creditores priores quoque egerant & diligentiores fuerant ad suum consequendum vt ijs imputari non posset cur sibi melius non vigilassent. 17 Sed de illo dubitari magis poterat, An quod emptor posterioribus creditoribus mandante tutore, adeóque iudice soluisset ab ijs repetere posset cùm dici soleat repetitionem nullam esse ab eo qui suum recepit, etiamsi ab alio solutum sit quàm qui debebat. 18 Et tamẽ in damno versari emptorem iniquum est, qui bona fide & emerit, & soluerit. 19 Placuit posteriorũ creditorum damno potiùs id cedere debere, 20 Dat enim Iustinianus cõdictionẽ creditoribus anterioribus aduersus posteriores qui suũ receperũt. 21 Et sanè quoties beneficiũ legis & inuẽtarij agnitũ est, id obseruari cõuenit, vt

integ

inter creditores ordo seruetur, & priuilegium temporis, 22 quasi iudice ipso potiùs, quàm herede ex bonis hereditarijs soluente. 23 *Ita Senatus* pro D. Iacobina de Monluel Comitissa d'Entremons contra Ioannam Ripet & N. Mattel. Idib. Iun. 1594.

1. Tutor enim pupillum suum paternæ hereditati potest immiscere etiam ignorantem, cùm sit pupillus patri suo heres suus ipso iure *l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. test.*

2. Nam & hoc potest facere tutor qui posset etiam post immixtionem omnino abstinere pupillum *l. pen. D. de auctor. tutor. l. necessarius 57. D. de acq. hered. l. ex contractu 42 D. de re iudic.*

3. *l. vlt. §. sin verò creditores & seq. C. de iur. delib.*

4. Nec enim per liberam personam alteri quicquam acquiri potest *l. stipulatio ista 38 §. alteri de verb. oblig. l. & licet 15. D. de const. pecun. l. 1. C. per quas person. nob. acquir.*

5. Quo tamen casu actio deberet esse pupilli non creditorum *d. §. alteri.*

6. *Vt in l. huiusmodi 84. §. vlt. de legat. 1.*

7. *l. qui rem a 122. §. Flauius.* cum ibi not. per Bart. & alios *de verb. oblig. Not. ad l. 3. C. de donat. quæ sub mod.*

8. *l. ait prætor 7. §. 1 D. de minor l. sancimus 25. C. de adm. tutor. l. quod autem 6. §. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.*

9. Et consequenter ab eo, qui eiusmodi venditione se obstrinxerat vniuerso ære alieno.

10. *d. l. vlt. §. etsi præfatam & seq. C. de iur. delib.*

11. Non magis quàm vt pro parte temporis heres quis sit & pro parte non sit *l. hereditas ex die 34. cum ibi not. D. de hered. instit.*

12. Omnes enim conuentiones habent tacitam illam condicionem si res in eodem statu manserit *l. cùm quis 38. in princip. l. si cùm Cornelius 81. D. de solut.*

13. Quo casu nulla lex esset, quæ arceret creditores anteriores ne possent rem obligatam & insciis se venditam ab emptore vindicare, cùm pignoris persecutio sit in rem *l. 1. §. cùm prædium l. pignoris 17. D. de pignor.*

14. Intellige de hypothecarijs. Nam chirographarij non possent reuocare venditionem nec si filius post immixtionem se in totum abstinuisset *l. quoties 44. D. de acquir. hered.*

15. *l. 1. l. prior 5. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

16. Quæ tam magna vtilitas precij inducit plerumque magnam suspicionem fraudis *l. si quos 29. C. de rescind. vend. l. si quis cùm alter 36. cum ibi not. D. de verb. oblig.*

17. *d. §. etsi præfatam*, Iunct. *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. cred.*

18. *l. repetitio 44. D. de condict. indeb.*

19. Quique soluere habuit necesse *l. quod si minor 24 § restituris D. de minor.* Iunctis iis legibus, quas citauimus *numer. 7.*

20. Nam inter creditores hypothecarios regulariter obtinet vt qui prior est tempore potior sit iure *l. 2. l. si fundum 4. C. qui potior. in pign hab.*

21. *In d. l. vlt. § sin verò heredes C. de iur. delib.*

22. Quantum scilicet ad creditores hypothecarios, non quàtum ad chirographarios *l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

23. Nam factum iudicis hoc casu est factum partis *l. 1. C. si in caus. iudic. l. si ob causam 13. C. de iudic.*

DEFINITIO XIV.

Bona etiam publicè vendita, an & quando, & quibus postulantibus iterum vendi possint.

ETsi publicas venditiones facilè retractari non solùm est iniquum, sed etiam exemplo pernicioſum, 1 si tamen vili precio factæ dicantur, & superuenientes creditores siue anteriores siue posteriores petant vt iterum bona vendantur, quo magis aucto precio singulis ex ordine satisfieri possit, æquissimum est ipsis succurri ne in damno morentur: 2 sed ita tamen vt non priùs emptori possessio aufferatur quàm ei sit restitutum quicquid ex causa emptionis persoluit. 3 Aliud erit si prior venditio iis vocatis facta proponatur, qui iterum vendi bona postulant, sibi namque imputare debent cur ant ipsi pluris licitati non sint aut alios emptores non subiecerint, vt iusto precio bona venderentur. 4 Illud sanè exploratum est venditionem quantumuis publicè factam ijs nocere non posse qui cùm essent certi creditores, & cogniti, nominatim tamen citati non fuerunt. 5 Generale namque programma non nisi ad incertos ignotósque creditores pertinet. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ne alioqui eueniat, vt nemo velit accedere ad publicas venditiones *l. ait prætor 7. § quæsitum.* Iunct. *l. si ex causa 9. in princip. D. de minor.*

2. Intellige si per gratiam vel sordes facta sit venditio vt *in Defin. 6. supr. eod.* Aut si nihil possit imputari creditoribus cur suo tempore non venerint. Alioqui secus est vt dixi *Defin. 4 & 5. supr.* Et sequitur statim.

3. *l. à Diuo Pio 15 § quòd si res sit pignorata D. de re iudic. l. 3. C. si vend. pignor. agat.*

4. *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.* Dixi *d. Defin. 4. & 5.*

5. Qui enim certi sunt debent nominatim vocari & citari personaliter aut ad domicilium *l. 4 § prætor ait & seq. cum ibi not. D. de damn. infect.*

6. *l. si eo tempore 6. cum ibi not. C. de remiss. pignor. l. cùm verò 26. § subuentum D. de fidei. libert.*

DEFINITIO XV.

Heredis bona non sunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona sint obligata hypothecarijs creditoribus heredis. Et de separatione.

HEres quidem adeundo debitoris hereditatem consecutur hoc ipso quasi contrahere cum creditoribus hereditarijs, 1 sed non ideo tamen fit vt si defuncti bona creditoribus obligata fuerunt siue expressè siue tacitè, heredis quoque facultates eodem pignoris vinculo teneãtur. 2 Quamquam in possessionem bonorum heredis perinde mitti possunt paterni creditores atq; in possessionem rerum defuncti, 3 tametsi à propriis ipsius heredis creditoribus prohibeantur. Nam si heres quoque suos habeat creditores, nec defuncti hereditas sit soluendo impetrare separationem non possunt creditores heredis. At ex contrario paterni creditores possunt, si heredis bona dimittendis propriis creditoribus non sufficiant. 4 *Ita Senatus* in causa Sp. Iacobi Daurieux Aduocati Maurianensis & Michaelis Frete 7. Cal. Iul. 1594.

1. *l. 3. §. vlt. & l. seq. D. quib. ex caus. in poss. eat. §. heres quoque Inst. de oblig. quæ ex quasi contr.*

2. Non enim bona heredis obligata sunt pro debito defuncti *l. 1. C. commun. de legat.*

3. Scilicet ex edicto si heres se non defendat, cùm factus ille sit debitor per additionem *d. l. 3. §. vltim. quib. ex caus. in poss. eat.*

4. *l. 1. §. 1. & 2. D. de separat.* vbi ponitur ratio diuersitatis elegans & aperta. Intellige autem hoc de heredis creditoribus chirographarijs de quibus solis agitur *in dict. tit. De separat.* Nam si sint hypothecarij quamuis tempore posteriores haud dubiè præferuntur creditoribus defuncti quibuscunque in bonis heredis, & quidem suo iure, ita vt nullo egeant beneficio separationis, non tanquam potiores, sed tanquam soli in pignore *l. 1. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XVI.

Emptor sub pacto de retrouendendo licèt sit dominus cogitur tamen de iure suo disputare in discussionis instantia, & quomodo ei succurrendum sit.

EMptor rei alicuius sub pacto de retrouendendo venditæ licèt sit dominus & possessor, cogitur tamen perinde acsi esset creditor nudus aut hypothecarius de crediti sui iure inter cæteros creditores aduersus heredem vel hereditatem disputare quoties agitur de bonis defuncti autoritate iudicis possidendis vel venundandis, (quam generalis discussionis instantiam vocant) adcóque pati distractionem rei, nõ aliter quàm si esset hereditaria. 1 Quoniam negari nõ potest quin ex potestate pacti de retrouendendo hyperocha rei & vt loquuntur, ipsa plusualentia sit hereditaria, 2 &, cõsequenter tota res propter hyperocham, 3 cuius alioqui effectus nullus futurus esset, si à re ipsa separaretur. 4 At quoniam illud quoque ve-

rum est rem emptàm & acceptam in dominio esse emptoris, 5 cuius ob eam causam meliorem conditionem esse oportet quàm si esset creditor. 6 Ita temperari rem æquũ erit vt si aliis creditoribus postulantib. distractio permissa & facta sit, non priùs ei possessio auferatur quàm ipsi satisfactum sit precij nomine, cæterarúmque omniũ accessionum. 7 In quibus ij quoque sumptus continebũtur, quos emptor hic in conseruandæ aut meliorandæ rei causam fecerit. 8 *Ita Senatus* in causa R.D. Bernardi Combet Archidiaconi Tarentasiensis & N. Antonij le Beuf Prid. Cal. Sept. 1594.

1. Tametsi soleat dici, quod & verum est, in hanc instantiã discussionis bonorum defuncti non posse illa venire quæ sunt extra causam hereditatis, vt dixi *Defin. 7. supr. eod.*

2. Fuit enim propter pactum in bonis defuncti qui eo nomine habuit actionem *l. rem in bonis 52. D. d aeq. rer. domin.*

3. Sic vocatur Græco nomine quod vulgò nostri barbarè *plurisualentiam* appellant *l. quærebatur 20. D. qui potior. in pignor hab.*

4. *l. & quæ nondum 15 §. vlt. D. de pign* Iunct. *d. l. quærebatur.*

5. Nec enim pactum de retrouendendo impedit dominij translationem *l. 2. cum ibi notat. C. de pact. inter emptor. & vendit.*

6. Quia creditori anteriori posterior offerre potest, at domino non potest, vt dixi *Defin. 12 num. 4 & 5. supr.*

7. *Arg. l. à Diuo Pio 15. §. quòd si res D. de re iudic. l. 1. C si vendit pign. agat.*

8. Nempe si eorum vtilitas aliqua sit tempore posterioris distractionis / *sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vind.*

DEFINITIO XVII.

Allegatio solutionis remoratur interpositionem decreti sed non missionem in possessionem cum restitutione fructuum.

VEnditis sub hasta bonis debitoris, & creditori addictis, si post elapsos sex menses creditor decreti interpositionem persequatur, debitor autem dicat factam à se medio tempore debiti siue totius siue pro parte solutionẽ, audiendus quidem est, & ad probationem admittendus, 2 sed interea non eò minùs in possessionem mittendus est creditor, adeôque condemnandus debitor ad restitutionẽ fructuum omnium à die addictionis perceptorum. 3 Præstita per creditorem satisdatione de restituendis omnib. si solutionem factam esse tandem apparebit: 4 dilata tantùm decreti interpositione aut denegatione in id vsque tempus quo exploratum sit an solutum fuerit necne. 5 *Ita Senatus* in secreto auditorio pro D. de Moyron contra Petrum de Gleyron 13. Cal. Ian. 1594.

1. Nimirum quia totum illud semestre liberum est debitori ad redimenda pignora, ex vetere statuto Sabaudiæ, licèt non cogatur emptor accipere oblatam partis solutionem *d. l. 1. C. si vendit pign. agat. l. 2. C. debit. vendit. pign. imp. non poss.*

2. Quia recessit à subhastatione emptor, qui accepit solutionem siue partis siue totius *l. 4. § aliquanter l pen. D. de leg commiss.*

3. Nam ex die addictionis, id est, vt statutum loquitur expeditionis fructus acquiruntur emptori tanquam domino. Sequuntur enim ius soli & dominij *l. qui scit 25. §. 1. de vsur.*

4. Vt appareat non nisi per modum prouisionis hoc fieri & lite pendente.

5. Quia non potest ferri sententia diffinitiua quandiu pendet quæstio facti, solutio autem facti est *l. consilio 7. §. vlt. de curat. furios. l. 1. C. de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Fiduciaria adiudicatio non solet fieri pendente discussionis instantia nisi vocatis & auditis omnibus creditoribus.

ADita hereditate cum beneficio legis & inuentarij si vnus ex creditoribus petat pendente instantia discussionis fiduciariam sibi fieri adiudicationem, quantumuis iusta causa sit, non priùs tamen obtinere debet quàm cæteri creditores & legatarij, omnes deniq; quorũ interest vocati sint, ne quid iis inauditis decernatur. 1 Aliud est si inuentarij confectio & excussionis instantia allegetur, non probetur. 2 Tũc enim solum heredem auditum esse sufficit, præstatáque satisdationem vt hereditatis indemnitati consulatur. 3 *Ita Senatus* pro D. de Bellegarde contra Dominam de Biemenu 7. Cal. Iul. 1572. Et rursum pro heredibus Nicolai Grand contra heredes Gleyron 15. Cal. April. 1595.

1. Semper enim vocandi sunt omnes quorum interest & qui ex eo actu læsi possent *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

2. Siquidem non entium & non apparentium idem iudicium est *vulg. § si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*

3. Ita enim fit vt creditoribus quoque hereditariis consulatur si qui sint, quamuis adhuc ignorentur.

DEFINITIO XIX.

Missio in possessionem per vnum ex creditoribus non impedit quò minùs cæteri ius suum exequi possint.

QVi per collusionem missus est in possessionem bonorum debitoris licèt autore Prætore, non magis impedire potest ne alij creditores in eadem bona suas actiones exerceant, quàm si in possessionem missus non esset. Itaque si legitimus creditor veniat tametsi non nisi chirographarius, erit præferendus, 1 qui tamen non præferretur si missio in possessionem quæ præcessisset rectéque facta fuisset. Nam cùm chirographarius creditor nullum pignoris ius sibi acquirat in bonis debitoris, nisi à quo tempore chirographi fides per veram aut factã confessionem cœpit esse explorata, 2 consequens est, eum qui prior in possessionem missus sit etiam ab eo saltem tẽpore pignus habere cœperit 4 potiorẽ esse iure qui prior est tempore. 5 At is qui per collusionẽ possessor factus est ex simulata causa præcedentis emptionis, perinde haberi debet, acsi neque possessor esset, 6 obidque nec iuuandus est exceptione ordinis quę tertiis possessoribus competere solet, 7 quia non quælibet possessio materiem huic exceptioni præbet, sed ea demum quæ iusta sit, &, vt nostri loquuntur, titulata. 8 *Ita Senatus* 13. Cal. Maij 1595.

1. Quia quod per collusionem & dolo malo factum est ratum habere prætor numquam potest *l. 1. & tot. tit. D. de dolo malo per collusionem 49. D. de action. empt.*

2. Nimirum si talis sit qui alioquin præferri deberet. Quid enim si nullum priuilegium habeat sed posterior sit non tantùm tempore sed etiam causa? Quidni postponetur, aut saltem concurret quomodo si missio nulla facta esset? *l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

3. Nimirum postquàm ex pragmaticorum errore inualuit vt ex die agniti vel denegati chirographi incipiat legalis & tacita hypotheca. De quo scripsimus in *Error. 1. Decad. 1. De error pragm.*

4. Scilicet prætorium quod constituitur ex quo ventum est in possessionem *l. non est mirum 26. §. 1. D. de pignor. act.*

5. *l. 2. l. si fundum 4. C qui potior. in pignor. hab.*

6. Simulata enim pro infectis haberi debent *l. si ex precio 6. C. si cert. petat. l. 3. & tot. tit. C. plus valer. quod agit.*

7. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

8. Cùm exceptio ista sit ex æquitate quæ doloso patrocinari numquam debet *l. pen. in fin. D. ad SC. Trebell. Not. ad hæc. Auth. hoc si debitor.*

DEFINITIO XX.

Pendente discussionis instantia non est audiendus creditor petens prouisionalem adiudicationem nec si suam condicat possessionem nisi auditis prius cæteris omnibus creditoribus.

PEndente discussionis instantia, id est vocatis iam creditoribus & legatariis vt aduersus heredem qui beneficium legis & inuentarij implorauit, actiones suas exerceant, si quis sit ex creditoribus qui prouisionalem & fidu-

& fiduciariam petat adiudicationem, non est audiendus si non cæteri quoque consentiant, 1 aut iis omnib. auditis fauorabilior ille vnus iudicetur. 2 Quid si propriam condicant possessionem ex noua Iustiniani constitutione? 3 Ne hoc quidem illis permittendum est, nisi auditis cæteris omnibus. 4 Quid enim si appareat alios esse creditores & quidē æquè constitutarios anteriores? 5 Ita fiet vt inutilis sit clausula constituti in posteriore contractu apposita per eum, qui tunc temporis non possidebat. 6 Igitur alios creditores ante omnia audiri oportebit ne fiat illis iniuria. Sed tamen sumptibus & diligentia heredis, 7 cui in eam rem dies dicenda & pro qualitate personarum ac temporum vel longior vel artior danda est. 8 At quid si heres sit negligens in curando vt citentur illi & in ius veniant? Non vtique nocere cares debebit creditorib. quibus negligentia heredis imputari non potest. 9 Sed tamen puniri heredis contumaciam æquum erit hactenus saltē vt ad concurrentem vsque debiti quantitatē arbitrio boni viri possessio rerum hereditariarum ei auferatur, & in creditorem transferatur. 10 Neque tamen huic consequēs erit vt res illas tanquam pignori obligatas distrahere possit is qui in possessionem missus erit, nisi priùs auditis cæteris creditoribus & legatariis. 11 Ne alioqui eueniat vt nunc hoc nunc illo creditore ius suum exequente lacerētur & in frusta scindatur hereditas. 12 Quod nequaquam permittendum est, nec si satisdatio idonea offeratur, neùm non possit cæteris ignorantibus fieri iniuria vt vel loco pignoris non nisi personalem habeant actionem, 14 vel noua pignora pro veteribus accipere cogantur. 15 Neque enim potest dubitari quin aliter posito iure vt vnius ex creditoribus dimittendi gratiā permittatur distractio rerum hereditariarum, futurum sit ne auocari vnquam ea res possit ab emptore per alios creditores licèt potiores & fauorabiliores. 16 Nam venditio facta iussu & autoritate iudicis in executionem prouisionalis adiudicationis semper tenet quod ad ius emptori quæsitum attinet, 17 Nec ob id reuocatur, quòd ex postfacto prouisionalis illa adiudicatio per diffinitiuam, vt plerumque fit, sententiā reuocetur. 18 *Ita Senatus* in causa N. Petri Iuge D. de Candie & Ioannis Claud. Iuge Cal. Sept. 1595.

1. Quia interest creditorum vt de omnium iure & ordine simul cognoscatur ante rerum hereditariarum distractionem.

2. Puta si agatur de dote vel de alimentis, aliisve huiusmodi rebus quæ morani non patiuntur, & quibus fauor præcipuus debetur *l.1. D solut. matr. l. interest* 18. *D. hoc tit. l. pecunia* 8. *de alim. & cibar legat.*

3. *In l. vlt. C. de acquir. possess l.2. C. de prator. pign.*

4. Qui scilicet ex eiusmodi adiudicatione quamuis non nisi prouisionali lædi possent *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. nam ita* 39. *D. de dolo.*

5. Hoc enim casu certum est non posse clausulam constituti prodesse ab eo appositam qui constituti tempore non possidebat *l. quod meo* 18. *D de acquir poss.*

6. Cùm nemo possit transferre possessionem quam ipse non habeat *l.1. §. Scaeuola D. si is qui testam. lib. ess. iuss.*

7. Ita tamen vt heres illos sumptus reputare possit hereditati & consequenter creditoribus hereditariis.

8. Vt scilicet curet vocari creditores, & omnes quorum interesse potest, intra diem quem iudex in eam rem præstituerit.

9. Nec enim vnius negligentia nocere alij debet *l. pupillus* 24. *D quæ in fraud. credit.*

10. Vt meru huius incommodi heredes diligentiores sint ad instantiam discussionis bonorum peragendam. Quamquam hodie non videtur hoc necessarium post edictum Principis de quo scripsi *Defin.* 10. *num.* 7. *supr.*

11. Venditio enim pignoris afficit causam proprietatis vt dixi *Defin.* 11. *supr.*

12. *Arg. l. cùm vnus* 12. *D. hoc tit.*

13. Quid enim si cæteri creditores sint anteriores & velint sibi satisfieri ex bonis ipsis, secundùm ea quę dixi *Defin.* 4. *supr.*

14. Cùm plus cautionis sit in rem quàm in personam *l. plus cautionis est* 25. *De regul. iur.*

15. Nam & plus cautionis est in antiquo pignore quàm in nouo propter priuilegium temporis *l.3. in princip. l. creditor* 12. *§. Papinianus, aliàs l. si prior D. qui potior. in pignor. hab.*

16. *l. cùm prior 3. D. de distr. pignor l.2. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

17. Alioqui nemo volet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouisionalis sententiæ distractorum *arg. l. ait prætor 7. §. quæsitum D. de minor.*

18. Nam ob id nimirum onerator is cui fit adiudicatio prouisionalis vt satisfiet de plenissima indemnitate aduersario præstanda. Nec obstat *l. si cùm nulla* 58. *D. de re iudic.* Aliud enim est nullam præcessisse sententiam, aliud verò præcessisse aliquam, sed quæ fuerit per aliam reuocata.

DEFINITIO XXI.

Concurrentibus duobus creditoribus in prætorio pignore si non appareat quis prauenerit tempore, præferetur is qui prior erit in credito.

SI duo creditores siue chirographarij siue hypothecarij eodem die missi sint in possessionem bonorum debitoris, nec appareat quis tempore prior fuerit, non concurrent in pignore prætorio quod per missionem in possessionem constituitur, 1 sed is præferetur qui in iure crediti prior fuit tempore, 2 licèt nulla facta executione priuilegium inter chirographarios creditores non ex tempore æstimandum esset, sed ex causa. 3 *Ita Senatus* in causa Petri Soreley & Claudij Pognen & Mariæ Guichard Augustanorum Idib. Sept. 1595.

1. *l. non est mirum* 26. *§* 1. *D. de pignor. act.*

2. Cùm in dubio melius sit ei fauere, nec credendus sit fuisse negligentior is qui prior fuit creditor.

3. *l. primi legis* 42. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Quæstio de hereditate inter heredem scriptum & dominum directum præiudicialis est, & terminari debet antequàm de creditorum iure disceptari possit.

COntendente herede scripto de hereditate cū domino directo, qui defunctum dedititiæ cōditionis fuisse dicebat, si hereditarij creditores solutionem vrgeant, priùs omnino est vt hereditatis controuersia dirimatur. 1 Neque enim fieri potest vt vel interlocutoria vel diffinitiua creditori fiat adiudicatio, quin persona certa sit quæ possit & debeat condemnari. 2 Itaque tantisper conquiescere creditores necesse est, 3 nec audiendi sunt si in bonorum hereditariorum possessionem interea mitti velint. Sanè si vrgeant danda dilatio est intra quam curēt qui de hereditate contendūt vt ea quæstio terminetur. 4 Alioqui curator bonis detur qui creditorum actiones excipiat 5 saluo collitigantium iure. *Ita tractatum est* in causa Claudij du Chesne contra viduam Guillielmi de la Pallud & D. Ducem de Nemours 5. Id. Sept. 1595.

1. Est enim quæstio præiudicialis quæ omnis & tractanda & decidenda est *l. si testamentum* 6. *& seq. D. de petit. hered.*

2. Non alius autem potest condemnari creditoribus & legatariis quàm qui sit heres vel heredis loco *l. vlt. C. de hered. action.*

3. *l.1. in princip. D. de succes. edict. l. pen. D. de iur. delib.*

4. *Arg. l. si quis libertatem* 7. *versic. Planè summatim D. de petit. hered.*

5. *l.1. l. 2. §. 1. & 2. D. de curat. bon. dand. l.1. idem priuilegium* 22. *§.1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

De priuilegio pecuniæ creditæ ad rem iudicandam, vt non possit petitor remitti ad instantiam discussionis, si is qui conuenitur commodum ex iudicato senserit proprio nomine.

PEcunia credita in causam sumptuum, vt res iudicaretur, erogatorum habet priuilegium, vt si debitor ante solutionem decesserit relicto herede cum beneficio legis

& inuentarij,non sit creditor remittendus ad instantiam discussionis:Nimirum si heres non solùm tanquam heres sed etiam iure fideicommissarij, & proprio nomine senserit commodum ex re iudicata. 1 Finge de ea re, quæ fideicommisso subiecta dicitur moram fuisse litem ab aliquo,qui se obtinuisset, tanto minus nunc in fideicommisso reperiretur. 2 Quidni teneatur fideicommissarius eam pecuniam reddere quæ saluam fecerit fideicommissi causam: 3 *Ita Senatus* pro Ioanne Rauasol contra Illustrem D.Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre Idib.Sept.1595.

1. Neque enim tanquam heres posset alibi conueniri quàm in discessionis instantia *l. vlt.C.de iur.delib.*

2. Cùm in hereditatis fideicommisso non aliud esse possit quàm quod fuit in hereditate *l in fideicommissaria 18.D. ad SC. Trebel.*

3. *Arg.l.interdum 5.& seq.D.qui potior.in pign.hab.*

TIT. XXXIII.

De priuileg.fisc.

DEFINITIO I.

Pro debito vniuersitatis non possunt inquietari singuli, nec si debitum fiscale proponatur.

NON habet fiscus priuilegium vt pro vniuersitatis debito singulorum municipum personas bonáve pignori capere possit, nisi ad consequẽdum quantum proprię singulorum contributionis ratio patitur. 1 Nec aliud tametsi debitum tale sit, cuius exactio sine Principis siue boni publici tuitore nullam recipere moram possit. 2 Nimirum quia non debent singuli quod vniuersitas debet. 3 prorsùs que iniquum,inciuile,& inhumanum est pro alterius debito alium vexari. 4 Solus ergo Syndicus pro vniuersitatis debito conueniendus & vrgendus erit, 5 qui vtique licèt non proprio,sed vniuersitatis nomine sit obligatus,indicta tamen causa ni ad diem in prompru satisfaciat detrudi potest in carceres, eo saltem iure quo vtimur, 6 quasi per eius negligentiã steterit quominùs ad diem solutio facta sit,cùm potuerit ille à singulis exigere ante diem. 7 Quòd si is Syndicus electus sit qui iã tum cùm electus est adeò inops fuit,vt nulla in eũ vtilis & efficax actio exerceri possit, 8 nõ idcirco pro vniuersitatis debito aduersus eos agendum erit qui Syndicum talem elegerũt, nisi priùs cognitum sit in fraudem publicæ exactionis factam eiusmodi electionem: 9 *Ita Senatus* ex tempore pro N.Longet contra Syndicos de la Roche 3.Cal.Febr.1593. Improbato publicorum nostri temporis exactorum more,qui iam inde ab aliquot annis, contrà facere consueuerunt.

1. Nam cùm nullo iuris loco tale priuilegium fisco concessum reperiatur,certũ est debere fiscum hac in re vti iure communi *l.si pignus 8.D.qui potior.in pign.hab l.fiscus 6.D.de iur fisc.*

2. Non enim debet ea res præbere materiam comminiscẽdæ iniuriæ,ne inde nascatur iniuriarum occasio vnde iura profecta sunt *l.meminerint 6.C.unde vi.*

3. *l.sicut 7.§.1.D.quod cuiusque vniuers.nom.*

4. *l.1.& 2.C.de exact.tribut libr 10.l.vnic.C.vt null. vican. pro alien.vican.debit.teneat lib.11.tit.61.*

5. *l 1.§ pen.l.item si ex n. 6 § 1.D.quod cuiusque vniuers.*

6. Nam ex iuris ratione non idem probandum esset. Habet enim fiscus priuilegium tacti pignoris duntaxat,nõ etiam vt possit debitores suos detrudere in carceres.

7. In omnibus enim causis pro facto accipitur id in quo per alium mora fit quominùs fiat *l in omnibus 39.de reg.iur.* Itaque creditur Syndicus exegisse, & habere penes se pecuniam quam à singulis potuit & debuit ante diem exigere.

8. Inanis enim est actio quam debitoris excludit inopia *l. nam is nullam 6.D.de dolo l.si quis iniuriam 35.D de iniur.*

9. Hodie tamen hoc immoratum est Generali Arresto quo iubentur nominatores Syndicorum minùs idoneorum præstare indemnitatem fisco.

DEFINITIO II.

Procurator fiscalis priuilegium fori habet vt apud prouinciæ iudicem maiorem & agat & conueniatur.

PRiuilegium fisci est vt non alium quàm Præsidem prouinciæ iudicem habere possit siue agat siue conueniatur. 1 Eóque iure vtuntur omnes fisci procuratores siue ex officio agant fisci nomine, siue tanquam procuratores in rem suam constituti, puta ex causa donationis vel emptionis,aut quo alio iure. 2 Sed & ex eodem priuilegio potest fiscus donatarium suum aliúmve quemlibet successorem apud suum iudicem defendere, tametsi à clerico his inferatur. 3 *Sine die.*

1. Quia nec alius quàm Princeps si Ecclesiam excipias fiscum habere potest,Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst. 80. vers. in hac autem.*

2. Affict.*decis.2.*

3. Idem Affict.*ibid.*

TIT. XXXIV.

De priuileg.dot.

DEFINITIO I.

Non habet mulier priuilegium vllum pro dote quæ salua esse possit iure communi.

DE RIVILEGIVM dotis nullum est aduersus alios creditores aut pignorum dotalium possessores nisi cùm aliter salua mulieri dos esse non potest: 1 maximè verò si quid ipsa contraxerit,& aduersus contractum prætextu dotis restitui velit. 2 *Ita Senatus* 13.Cal.Iul.1590.

1. *Vt in l.assiduis 12.C qui potior.in pign.hab l.iubemus 21.C.ad SC.Vellean.* Interest enim reip.mulieres doratas esse *l.1 solut. matrim.l.interest 18.D.de reb.auctor.iudic.possid.*

2. Læsam enim mulierem esse oportet vt possit restitui *l.1. & 3.D.de in integr.restit.* Tunc demum autem læsa videri potest,cùm dotem aut totam aut ex parte esset amissura si in integrũ nõ restitueretur.Alioqui magno incommodo afficerentur fœminæ,si nemo cum iis vellet contrahere,ne tum quidem cùm negotium bona fide gereretur, quomodo de minoribus scriptum est *in l. quod si minor 24.§.non semper D. de minor.* Denique cùm dos potest salua esse iure communi nullo indigens priuilegio *l.Imperatores 30.D.de reb.auctor.iudic.possid.* Priuilegia enim sunt odiosa,quia lædunt ius commune, ideóque non sunt inducenda nisi ex necessitate *Not.ad l.1. C. de dot. promiss. & ad Auth.res quæ C.commun.de legat.*

DEFINITIO II.

Mulier agens contra tertium possessorem patitur exceptionem discussionis non minùs quàm cæteri creditores.

HVic consequens est vt si mulier dotem reperat per quasi Seruianam aduersus tertium pignoris possessorem, 1 possit ille tueri se exceptione non factæ excussionis, 2 quia non nisi excussione illa facta perfectáque sciri possit an mulieri dos aliter salua futura sit, necne. 3 *Ita Senatus* sæpius maximè in causa Michaelis du Mont 5. Non.Iul.1591.de qua SC.2.supr.de rei vxor.act.

1. *Vt in l.iubemus 21.C.ad SC. Vellean. l. in rebus 30. C. de iur.dot.*

2. *Ex Auth.*

2. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor.* quæ tertio bonæ fidei possessori conuento per hypothecariã dat exceptionẽ non factę excussionis contra quemlibet creditorem sine vlla exceptione.

3. Vnde est quod exceptio non factæ discussionis creditur esse dilatoria potiùs quàm peremptoria. Quamuis etiam peremptoria esse possit vno illo casu quo alia bona repetiantur ex quibus commodè possit satisfieri creditori. Tunc enim numquam rediri potest ad tertium pignorum possessorem priùs conuentum *Not. ad dict. Auth. hoc si debitor*, vbi quidam ob hãc causam appellant huiusmodi exceptionem anormalam.

DEFINITIO III.

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expressim hypothecam habentes. Sed si ipsa possideat potest contra eos se tueri exceptione discussionis.

QVod Iustiniani constitutione contra iuris rationem inductum est dotis priuilegium vt mulier creditoribus omnibus etiam anterioribus in dote præferatur,[1] magistri nostri sic vulgò accipiendum putant vt iis tantùm præferatur qui tacitam hypothecam habent non item iis qui expressam. 2 Nimirum vt iniquam legem quã prorsus tollere & abrogare nequeunt, hoc veluti temperamento sanè iustissimo, verbis licet repugnantibus 3 leniant. 4 Eóque iure Senatus noster vtitur. Planè mulieri sicut & cæteris creditoribus posterioribus iisdémque possessoribus saluam esse oportet exceptionem non factæ excussionis: si possideat, & ab anteriore creditore expressam hypothecam habente per quasi Seruianam conueniatur. 9 Quod si vel excussio iam facta est, vel de sola pignoris possessione contenditur, 6 quo casu nullus obiiciendæ exceptioni locus est, 7 haud dubiè creditori mulier postponetur. Sicut & qui res dotales obligatas habuit ante contractum matrimonium, præfertur marito etiam constãte matrimonio. 8 *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Aug. 1591. In causa Antoniæ de la Marche contra Claudium Brunet.

1. *in l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pignor. hab.*
2. Ita Bart. & Bald. & alij ad eum locũ magis communiter.
3. Vt probaui pluribus *in libris Coniecturarum iuris ciuilis.*
4. Esset enim sanè periniquum præferri mulierem creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus qui sibi diligenter prospexerint & quibus nihil imputari possit *l. 3. D. de separ. l. si pignus 8. D. qui potior. in pign. hab.*
5. Ne alioqui deterior condicio futura sit mulieris quàm cæterorum, quæ tamen potiùs deberet esse melior *d. l. assiduis Auth. res quæ C. commun. de legat.*
6. Ex beneficio *l. vlt. C. de acquir. poss.*
7. Cùm ea exceptio non detur nisi possessori *Auth. hoc si debitor. C. de pign.* Dixi *Defin. 1. & 4. sup. De acquir. poss.*
8. Vt scripsimus *Defin. 6 sup. De iur. dot.* ex Guid. Pap. *quæst.* 447. Capyc. *decis. Neapol.* 128.

DEFINITIO IV.

Non valet conuentio de speciali hypotheca pro dote in praeiudicium legalis tacitæ quæ est generalis. Secus est si agatur de bonis paraphernalibus.

INter cætera dotis priuilegia hoc vnum est quod si mulier omnia mariti bona siue expressim, siue tacitè obligata habens specialem hypothecam acceperit siue idoneam siue non, nullius momenti est conuentio, 1 quippe quæ nullo casu mulieri vtilis esse possit. Inutilis autẽ possit esse & damnosa si fortè agenti mulieri obiiciatur exceptio non discussæ hypothecæ specialis. 2 Est enim generale & perpetuum vt nulla conuentione deterior fieri possit condicio dotis. 3 Non igitur hoc casu necesse est vt in contractu dotali adposita sit clausula quæ in instrumentis aliorum contractuum ad euitãdam exceptionem illam necessaria est *ita vt generalitas non deroget specialitati nec contrà*, quomodo notarij concipere solent. 4 In paraphernalibus aliud est, in quibus scilicet expressa hypotheca siue generalis siue specialis facit cessare tacitam & legalem quam Iustiniani constitutio in eum duntaxat casum induxit quo expressa nulla esset. 5 *Ita Senatus* in causa D. Iuliani de Prad. 1 Authenin Aduocati, & Ioannæ Bertier Cal. Decemb 1595.

1. Nicol. Boer. latè *decis. 332. per tot.*
2. Nimirum quia debet præcedere excussio specialis hypothecæ priusquàm ad generalem hypothecam perueniri possit *l. 2. C. de pignor. l. 2. D. qui potior. in pignor. hab.* secundùm eam loci illius emendationem quam nos attulimus in prioribus libris Coniecturarum.
3. *Ex l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*
4. Vt hoc nimirum remedio excludant necessitatem specialis hypothecæ excutiendæ *ex d. l. 2. C. de pignor.*
5. *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Boer. *ibid.*

TIT. XXXV.

De reuoc. his quæ in fraud. credit.

DEFINITIO I.

Creditor in cuius fraudem facta est alienatio non priùs potest agere in rem contra possessorem quàm egerit reuocatoria.

VM in fraudem creditorum bona debitoris alienata sunt, etiamsi de fraude maximè appareat, siue re & consilio, siue re tantùm factâ proponatur. 1 non priùs in rem agi aduersus tertios possessores potest quàm actum sit reuocatoria quæ personalis est. 2 Nec quòd hodie actionum subtilis illa impetratio sublata est, 3 ad rem facit: cùm iuris necessitas obseruationem hanc omnino extorqueat: 4 quandoquidem fieri nequit vt creditor chirographarius (de illo enim tantùm loquimur 5) quicquam iuris habeat in re quam debitor alienauit, priusquàm in debitoris dominium res redierit: 6 quod non fit nisi per reuocatoriam. 7 *Ita Senatus* in publico auditorio Idib. Nouemb. 1590.

1. Aliquando enim fraus fit re tantùm, aliquando consilio tantùm, aliquando verò re & consilio §. *in fraudem Instit. quib. ex caus. manumitt. non licet.*
2. *l.* 1. vbi Bald. & alij, & pass *C. hoc tit.* Cravet. *latè & eleganter cons.* 235.
3. *tit. C. de formul. & impetr. action. sublat.*
4. Sic *in l. si mulier* 59. §. *ex asse* in illis verbis: *propter iuris subtilitatem & casus necessitatem D. de iur. dot.*
5. Siquidem nulla potest fieri alienatio in præiudicium creditoris hypothecarij, cùm alienatio non extinguat pignus *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien. l.* 1. §. *cùm prædium. D. de pignor.* Et ideo non possunt fraudari creditores hypothecarij.
6. Quo demum tempore potest capi pignori in executione iudicati *l. à diuo Pio* 15. *D. de re iudic. l.* 1. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
7. *l.* 1. & *tot. titul. D. quæ in fraud. credit. d. l.* 1. & *pass. C. eod.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM,
ET RERVM
In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,
LIBER OCTAVVS.
TIT. I.
Quor. bonor.
DEFINITIO I.

Agens interdicto, Quorum bonorum quid probare debeat, item an, & quatenus dominij exceptionem patiatur.

AGENTI quidem interdicto Quorum bonorum, sufficit vt probet factum esse solenniter testamentum in quo fuerit ille institutus, & ex quo vel adierit hereditatē, vel petierit bonorum possessionem, fuisseq; ea bona possessa per testatorē tempore mortis suæ. 1 Sed si cō uentus reus obiiciat exceptionem dominij, audiendus est, 2 quamuis dici soleat nihil commune esse proprietati cum possessione, 3 quia interdictum hoc adipiscendæ possessionis est, 4 ideóque minùs alienum à causa proprietatis quàm ea quæ ad retinendam possessionem pertinent, vel ad recuperandam. 5 Verùm hoc ita accipiendum est si dominij probationes in prōptu sint, non etiam si altiorem requirant indaginem, 6 ne quæstioni de possessione mora fiat. 7 Planè dominium neque per donationem, 8 neque per venditionem probari certum est, non magis quàm per locationem si alia non sint adminicula. 9 Ideóque nimirum difficilis esse creditur, vt est, probationis. 10 *Sine die.*

1. *l. 1. vbi not. C. hoc tit. & in §. adipiscendæ Inst. de interd.* Specul. *in tit. De testam. §. nunc videndum.* Afflict. *decis.* 14.
2. Bart. Bald. & Angel. *in l. vlt. C. hoc tit.* Glos. *in l. 1. D. eod.*
3. *l. naturaliter* 12. *§ nihil commune. D. de acq. poss.*
4. *d. §. adipiscendæ Inst. de interdict.*
5. Guid. Pap. *quæst.* 1. Salycet. *ad l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi.*
6. Afflict. *dict. decis.* 14. *num.* 4. post alios quos citat *num.* 2. *Ex l. 3. D. vt in poss. legat.*
7. Quæstio enim possessionis est momentanea, ideóque priuilegiata *Not. in l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. appellat.*
8. Excipe, Nisi donatio facta sit à Principe. Ang. *in l. officium* 9. vbi glos. *D. de rei vindic.*
9. Afflict. *dict. decis.* 14. *num.* 8. post multos ibi citatos.
10. *§. commodum. Inst. de interd.*

TIT. II.
Quor. legat.
DEFINITIO I.

Legatarius etiam per vindicationem non potest legatum occupare propria autoritate, institutus ex re certa potest, sed non agere interdicto retinendæ possessionis ante occupatam possessionem.

LEGATARIVS, etiam cui per vindicationem legatum est, non nisi per manus heredis legati possessionem nancisci potest, alioqui tenetur interdicto, Quod legatorum, 1 Sublata hac parte differentia quam inter legatorum species ius vetus induxerat. 2 Solus ille casus excipitur quo quis in certa re sit institutus Hic enim etsi legatario comparatur, 3 in hoc tamen plus iuris habet quòd legatæ rei possessionem propria autoritate capere potest, tanquam heres in ea re scriptus: 4 cùm & ob eam causam ius adcrescendi habeat vt si is qui ex asse institutus fuit heres esse noluerit, aut nō potuerit ipse ex asse heres fiat. 5 Vtrique tamen commune illud est, vt non priùs interdicto retinendæ possessionis experiri possint quàm possessionem nacti sint. 6 Non enim ob id solum pro possessore quis habendus est quòd possessor fieri propria autoritate quandoq; possit. 7 Priùs autem est vt possessor factus fuerit, quàm vt iis interdictis aut actionibus quæ soli vero possessori competunt experiendi habeat facultatem. 8 *Ita Senatus* in causa N. Vectici viduæ N. Puthod contra Ioannem Puthod filium 14. Cal. Mart. 1590. Iunge Defin. 2. vti possid.

1. Ex l.1.& tot.tit.Quod legat.D.& C.quia non est cuiquam permittendum vt sibi ipsi ius dicat *d.l.1.D.eod.l. non est singulis 176.de regul.iur.*

2. Nam olim is cui legatum erat per vindicationem non cogebatur expectare heredem,adeóque nec additionem hereditatis,nec calumniàm metuebat ab herede vt Caius loquitur *in Instit.*Scripsi *lib.6 Contest.cap.1.*Ex quo apparet esse Triboniani clausulam illam quæ extat *in d.l.1.§ quæ verò ex causa vers. ilémque erit dicendum.*Ille enim titulus non pertinebat olim nisi ad legata per damnationem.Et ideò idem Tribon. in definitione legati posita initio *tit Instit.de legat.*adiecit hęc verba, *ab herede præstanda,*quæ non addiderat Modestinus *in l. legatùm 36.de leg.2.*Et hoc est quod fecit Iustinianus vt omnium legatorum eadem sit natura *in l.2.C.commun.de legat.*

3. *l.quoties* 13.C.*de hered.inst.*scilicetcùm alius ex asse aut ex aliqua assis parte heres institutus est vt ea lex ait,Iunct.*l.1.§. si ex fundo D.eod.*

4. Bart.Bald.& cæteri vulgò *ad d.l.quoties.*

5. In quo præcipuè volunt nostri elucere vtilitatem institutionis ex re certa quam illi malè vulgò particularem institutionem vocant.

6. Nec enim possessio defuncti continuatur ipso iure in legatarium quomodo ex consuetudine continuatur in heredẽ, quamuis dici soleat legatariũ in re legata quasi heredem quodammodo videri *l.id tempus* 14.§.1.*D.de vsuc.*Nempe quia hæc consuetudo cùm à iure communi exorbitet vt constat ex *l.cùm heredes* 23.*D.de acquir.poss.*strictè accipienda est, loquitur autem duntaxat de vero herede.

7. Aliud enim est iam possidere,aliud verò posse possidere *d l.cùm heredes.*

8. *l.1.§.vlt.l.2.& poss.D.vti possid.*

DEFINITIO II.

Mulier occupans propria autoritate rem sibi legatam & antea pro dote obligatam cum clausula constituti, non potest expelli neque per interdictum Quod legatorum,neque per ius offerendi.

QVæ dotis nomine vniuersa mariti bona obligata habebat cum clausula constituti, 1 si à marito legatam pro dote & compensandi animo 2 relictum propria autoritate occupaucrit, non tenetur interdicto. Cùm absurdum sit minus iuris habere mulierem in bonis pro dote obligatis & quorum possessionem per clausulam constituti nacta sit, ob id solum quòd eorundem bonorum proprietas ei pro dote sit legata. 3 Nam sublato etiam iure legati,supersest pristina dotis causa ex qua retinendæ possessionis ius mulieri saluum esse debet. 4 Et verò quemadmodum legato in stipulationem deducto dicimus eaidem stipulationi causas & condiciones inesse quæ actioni ex testamento inerant, 5 tametsi per stipulationem facta sit nouatio, 6 Ita ex contrario si quod iudicio de dote debebatur in causam legati transfusum sit,eodem iure censeri debet, quasi adhuc hodie dotis nomine debeatur,Veritatis nimirum primordio inspecto. 7 Maximè verò si mariti heres aduersus mulierem agens interdicto,dotem in promptu non offerat. 8 Quamquã & magis est vt nec offerendi ius habeat, quippe qui vinculum nouæ obligationis ex legato contractæ non possit dissoluere. 9 Itaque valde singularis & elegans hic casus est, in quo nec pignus pro dote constitutum oblata pecunia dissolui potest,propter admixtam legati causam, nec tamen citra oblationem ius heredis in auocanda legati occupati possessione exerceri,ob concurrentem præcedentis debiti rationem.*Ita Senatus* ex tempore 17.Cal.Iul.1593.

1. Quæ hodie solet adiici in omnibus ferè contractibus,sed maximè in dotalibus.

2. Qui tamen animus hodie non præsumitur post sublatum à Iustin.edictum De alterutro *in l.vnic.§.primùm itaque C. de rei vxor.act.*Iunge *l.cùm ab vno* 53.*de leg.2.*

3. Sic enim fieret vt inducta ad augmentum operarentur diminutionem contra *l.legata* 19.*de leg.1.l.in ratione* 30.§.*tametsi D.ad leg.falcid.*

4. *arg.l.cùm is* 32.§.*mulier.de cond.indeb.l.quoties duplici* 91. *de regul.iur.*

5. *l.1.§ si quis sub condicione D. vt legat. seu fideic. seruand. caus.caueat.*

6. *l.cùm filius* 76.§.*heres meus de legat.2.l si Stichum* 8.§.1. *si nouat.l.1.D.de prætor.stipulat.*

7. *Arg.d.§.heres meus l.3.§ scio in fin.D.de minor. l. si procuratorem* 8.*D.mandat.*

8. Cùm hodie pro legatis competat hypotheca *l.* 1. *C. commun.de legat.*& consequenter ius retentionis si legatarius possideat sine vicio *l.1.D.de pignor.*

9. Numquam enim offerri potest ei qui rem tenet iure domini sed ei tantùm qui iure creditoris *l.2.C.si antiq.credit.pign. vendit.l.3.D.de distr.pignor.*

TIT. III.

Vnde vi.

DEFINITIO I.

Actio ex can.redintegranda finitur triginta annis & datur etiam contra bonæ fidei possessorem & ad fructus. sed quos reus ipse percepit aut percipere potuit,non quos alius.

ACTIO quæ competit ad recuperandam possessionem, ex Pontificio Canone, licèt non sit annua, quales sunt extraordinariæ ferè omnes, quæ hodie interdictorum vice pro possessione dantur, 2 non tamen adeò perpetua est vt post annũ quoque trigesimum exerceri possit 3 sed trigesimo demum anno cæterarum personalium actionum exemplo, 4 quamuis in rem scripta sit, concluditur: 5 etiam aduersus spoliatorem saltem tamen propter malam fidem iurisque Canonici autoritatem in longius quantumcunque tempus dominij quæstione. 6 In eo quoque plenior est cæteris,quòd etiam contra eum datur qui cum titulo & bona fide possidet, 7 Nec aliud probare actor cogitur,nisi quòd & antè possederit, & à possessione sua nullo facto suo ceciderit. 8 Itaque nihil hac parte interest an contra spoliatorem agat,an contra eum qui à spoliatore causam habeat,siue mediatam siue immediatam.Planè quod ad condemnationem fructuum attinet quos in hoc iudicium omnimodo venire nemo ambigit, 9 verius est non alios cogi possessorem reddere quantocunque malæ fidei odio vrgeatur,quàm quos ipse aut perceperit aut percipere potuerit: 10 proinde si per multorum personas possessio ambulauerit,aduersus singulos agi oportebit,vt quos quisque percepit aut percipere potuit,eorum nomine singuli condemnentur. 11 *Ita Senatus* sæpius.

1. *In can.redintegranda 3.quæst.1.*

2. Quæ sicuti subrogatæ sunt in locum interdictorum vt apparet *ex rubr.tit.D.de interd.siue extraord. action.quæ pro iis competunt.*Iunct.*§.vlt.Instit.de interdictis.* Ita eorum naturam retinent *l.si eum* 10.§.*qui iniuriarum D.si quis caution.*

3. Quamuis ita quidam putauerint quos refert Mynsing. *centur.3.obser.85.*

4. *Ex l.sicut 3.C.de præscript.30.vel 40.annor.*

5. Quod enim actio in rem scripta est,non facit quò minùs sit personalis & personalium iure censeri debeat. Imò si esset omnino in rem tantò facilius præscriberetur, scilicet iure ciuili,at non etiam iure canonico.

6. Quia iure canonico possessor malæ fidei nullo tempore præscribit *cap.possessor* vbi Dyn. & alij Canonist. *De regul. iur.in 6.*

7. Dummodò possidens non habeat titulum ab ipso actore Mynsing.ibid.post Rip.Alex.& Ias.*in l.rem quæ nobis* contra Bart.ibid.*D.de acquir.poss.*Idem Alex.*cons.*117.& 199.*lib.2.cons.*

6. & 78. lib. 3. Socin. cons. 80. col. fin. & 276. col. 5.

8. Sunt enim hæc duo extrema ab eo probanda qui dicit se spoliatum. *Not. in d. can. redintegranda & pass. al. tit. De restit. spoliat.* Socin. *consil.* 266. *col.* 6. *vers. primò quia Doctores vol.* 2. Dec. *cons.* 125. *num.* 1.

9. *d. can. redintegranda.* Nec enim vt deretur plenè facta restitutio si non ipsi etiam fructus restituerentur *l. videamus* 38. *§. in Fauiana vers. & ideo D. de usur. l. in condemnatione* 173. *§.* 1. *De reg. iur. l. hæc verba* 73. *de verb. signific. l.* 1. *§. ex die* 40. *D. de vi & vi armat.*

10. Quod in omnibus malæ fidei possessoribus generaliter obseruari solet *l. sed etsi lege* 25. *§. sed & fructus de hæredit. petit.*

11. Non autem vt vnus ex possessoribus pro alio possessore condemnetur *arg. l. in causa* 13. *§. interdum & l. seq. D. de minor.*

DEFINITIO II.

Dominus directus non potest autoritate propria occupare possessionem rei quam sibi commissam esse dicit.

VIm facere videtur dominus, qui propria autoritate non per iudicem occupat bona defuncti hominis sui dedititij, &, vt loquimur, talliabilis, inuito aut inscio agnato proximiore. 2 Neque enim dominus moriente sine liberis & extra communionem homine dedititio fit heres, 3 sed impedit tantùm ne alius quisquam heres esse possit, 4 occupando scilicet quasi peculij iure bona omnia quæ defunctus mortis tempore reliquit. 5 Itaque fictitius ille modus transferendæ & continuandæ possessionis defuncti in hæredem siue testamentarium siue legitimum, 6 prodesse domino non potest vt ipso iure possessor fiat, 7 licèt sit heredis loco hactenus quòd & vim uetsam successionem occupat, & defuncti creditoribus quantum patrimonij facultates patiuntur, respondere cõpellitur. 8 Vnde nec absurdè quidam eum anormalũ successorem appellant. Huic verò consequens est vt si possessionem bonorum defuncti propria autoritate apprehenderit agnato proximo tanquam per vim spoliato eam restituere ante omnia cogendus sit. 9 Etsi enim fieri non potest vt agnatus qui in bonorum cõmunione non fuit, hæres sit eius hominis qui vt diximus hæredem habere nequit, de hoc ipso tamen priùs inquirendum & cognoscendum est, an talis defunctus fuerit qualem fuisse contendit qui se dominum dicit. 9 Qua pendente quæstione, cùm possessor certus constituendus sit, 10 qui & defuncti statum & bona defendat, alius constitui æquius non potest, quàm qui cùm sit agnatus proximus habet pro se iuris præsumptionem. 11 Neque enim præsumitur quisquam dedititius, sed omnes à natura non liberi tantùm, verùm etiam ingenui. 12 Proinde nec de statu nec de bonis defuncti iudicium ptius accipere agnatus compellitur, quàm in possessionem suam plenissimè sit restitutus. 13 Omnibus verò integris non potest dominus directus ex interdicto vti possidetis petere vt in bonorum possessione retineatur, 14 sed adipiscendæ possessionis remedio vti cogitur, vt in possessionem mittatur. 15 Idem iuris est si de re ob non solutum laudimium, annúmve canonem commissa tractetur. Commissi enim declarationem præcedere necesse est, mittíque dominum directum in possessionem autoritate iudicis non propria: adeò vt nec sufficiat sententiam intercessisse. 16 Vel ob id maximè quòd in hoc genere moram purgari posse placet. 17 *Ita Senatus* ex tempore pro Claudia Billiet contra D. de Treisserue Prid. Id. Maij 1593. Iungè Defin. 11. supt. de iur. dot.

1. Siquidem vim facere dicitur quisquis ius suum non per iudicem reposcit *l. extat* 13. *D. quod met. causs. l. pen. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat. l. non est singulus* 176. *de reg. iur. l.* 1. *D. quod legat.*

2. Cùm ei non deferatur hereditas neque ex testamento neque ab intestato *l.* 1. 2. *&* 3. *D. de hered. petit.*

3. Nec enim potest fieri vt heredem habeat is qui nulla bona post mortem suam reliquit *l. lex Cornelia* 28. *vers. quia per eam non efficitur De vulg. & pupill. substit.*

4. *Vt in l.* 1. *&* 2. *D. de castrens. pecul. l. filiusfamilias* 18. *D. ad leg. falcid.*

5. Ex edicto scilicet illo quod pragmatici dicunt *le mort saisit le vif.*

6. Quia edictum aut si mauis consuetudo non loquitur nisi de herede, vt dixi *Defin* 1. *nu.* 6 *sup. tit. prox.* Cessante autẽ edicto illo vel consuetudine certum est ex ratione iuris non posse transferri in quemquam, adeóque nec in heredem possessionẽ quæ est facti *l. cùm heredes* 23 *D. de arg. poss.*

7. Ita enim vulgò pragmatici loquuntur sed malè. Non enim alius potest conueniri à creditoribus defuncti quisquis sit vel heres vel heredis loco *l. vlt. C. de hered. act. l.* 1. *D. ad SC. Trebell.* Illud certè verum est potiorem esse causam creditorum quàm domini bona occupantis. Nempe quia bona non dicuntur nisi deducto ære alieno *l. subsignatum* 39. *§* 1. *de verb. signific. l. non possunt* 11. *D. de iur. fisc.*

8. Cùm spoliatus etiam prædo ante omnia sit restituendus *cap. in literis extr. de restit spoliat.*

9. Nam nec is quidem constat esse talliabilem prohibetur heredem habere siue testamentarium siue legitimum, nisi cùm præterea apparet sine liberis eum decedere ac siue conditionibus vt diximus *ad tit. de liberis libert. tollend.*

10. *l. qui petitorio* 36. *D. de rei vindic.*

11. Quandoquidem ei qui proximior est in gradu succedendi lex defert hereditatem *Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient.*

12. *l.* 4. *D. de instit. & iur.* Vnde natalibus restitui dicitur qui restituitur in ingenuitati *l.* 1. *& tot. tit. D. de natal. restit.*

13. Nemo enim vacuis manibus litigare cogitur, nisi contra Principem.

14. Cùm in possessione retineri non possit is, qui nunquam possedit *l.* 1. *& tot. tit. D. vti possid.*

15. *l.* 2 *§. hæc autem interdicta D. de interd. l.* 1. *D. quod legat.*

16. Guid. Pap. *quæst.* 507. Vide *l. miles* 6. *§. qui iudicati. D. de re iudic.*

17. *Cap. potuit cum ibi not. Extr. de locat.*

DEFINITIO III.

Spoliatus ante omnia restituendus est etiam in beneficialibus, nisi in promptu appareat de non iure spoliati, quæ distinctio in rebus profanis non adhibetur.

NOn minùs in beneficialibus quàm in profanis causis obtinet vt spoliatus ante omnia sit restituendus, etiam si prædo fortè sit. 1 Neque enim spoliatori prodesse potest exceptio intrusionis, aut non canonicæ institutionis: 2 sicut nec alia vlla siue de proprietate beneficij siue de plenaria possessione contendatur. 3 Præterquàm si in promptu appareat de notorio non iure spoliati. 4 Illud enim districtè semper obseruare iudex etiam laicus debet ne vitiosus ad beneficium ingressus vnquam detur. 5 Itaque necesse est vt qui se spoliatum dicit proferat titulum aliquem saltem coloratum alitérve possessionem suam probet coloratam, licèt minùs iustam. 7 Alioqui plenarium quod vocant possessorium absorberet causam restitutionis, quæ est summaria. 8 *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciscum Chabot Prid. Id. Decemb. quod in rebus profanis nunquam euenit. 9

1. *Cap. in literis. Extr. de restit spoliat.*

2. Qua enim fronte posset illa obiicere ille ipse qui spoliauit, quique ex dolo suo conuenitur *arg. l. rem alienam* 41. *in fin. de pign. act. l. si plures* 38 *de admin. tutor.*

3. Qui enim vitiosè possidet, nunquam ob id solum quòd possidet vincere potest illum à quo possidet *l.* 1. *§. vlt. D. vti possid.*

4. *Cap. constitutus & cap. quoniam de fil. presbyt. cap. in literis* vbi notant Canonist. *De restit. spol.* Boer. *quæst.* 2. *num.* 34. vbi addit hoc maximè procedere in electiuis dignitatibus *ex cap.* 1. *de elect.*

5. Cassad. *decis.* 4. *num.* 7. *De restit. spoliat.* Rot. *decis.* 2. *eod. tit. in nouis num.* 4. *& decis.* 2. *&* 13. *& alibi pass. in antiq. eod. tit.* Ioann. Monach. *in cap. cupientes de elect.* Iacob. Put. *decis.* 184. *lib.* 2. Cranet. *cons.* 302. *num.* 6. Guid. Pap. *quæst.* 85.

6. Capell. Tholos. *quæst.* 15. & ibi Aufrer. *& quæst.* 259. Cassad. *vbi supr.* Rot. *decis.* 20. *in antiq.*

7. Abbas *in cap. cùm nostris num.* 6. *de concess. prab.*

8. Si spoliato agenti noceret exceptio intrusionis vel non canonicæ institutionis *d. cap. in literis & cap. item cùm quis de restit. spoliat.* Rot. *dec.* 439. *in nouis.*

9. *Si de*

9. *l si de vi 17. D. de iudic. l. 5. §. 1. D. ad l leg. Iul. de vi public. l. si quis ad se fundum 7. C. eod.*

DEFINITIO IV.

Etiam execrabilis si spoliatus sit ante omnia restituendus est si dicat non teneri se interim exhibere dispensationem.

AVdio tamen aliàs pronunciatum fuisse, etiam execrabilem qui plura beneficia curam animarum habentia sine dispensatione obtineret, ante omnia restituẽdũ aduersus spoliatorẽ. 2 Ideò fortasse quòd negaret teneri se ad dispensationis exhibitionem priùs quàm esset restituturus. In causa D. Episcopi d'Oranges contra D. de Flingey pro prioratu de Contamine. *Sine die.*

1. Hic enim execrabilis est nisi vnum ex beneficiis intra annum dimittat *cap. licèt canon de elect. in 6.*

2. Cùm tamen certum sit & notorium quòd execrabilis nullum ius in beneficio habere potest *d. cap. licèt canon.*

3. Alioqui si quis fateretur se execrabilem vix est vt vllo iuris auxilio dignus videri posset. Ex notat. *in Defin. praced.*

DEFINITIO V.

Spoliatus probare omnino debet se spoliationis tempore possedisse & quidem verè non simulatè.

QVi se dicit spoliatum, probare omnino debet se spoliationis tempore possedisse. 1 Itaque si is quem cõstat esse spoliatorem probare velit alium quàm qui de spoliatione conqueritur possedisse, audiendus est. 2 Secũdùm hæc, Cùm spoliator quidam obiiceret peccasse spoliatum in constitutionem Pij Quinti Pontificis Maximi De confidentia nó solùm quòd in resignatione sibi per patruum facta, tacita esset consanguinitas quæ ex constitutione exprimi debuerat ne inter cõsanguineos hereditaria quędam beneficiorum successio inducta videretur. 3 Sed etiã quod post resignationem quoque patruus in beneficij possessione remanserat fructúsque perceperat. 4 Contrà verò resignatarius diceret non cogi se de confidentia disputare priusquàm aduersus spoliatorem restitutus esset. 5 Pronunciauit Senatus de cõfidentia ante omnia inquirẽdum esse, quandoquidem si de ea constaret consequens fieret, non nisi fictam falsámque fuisse resignatarij possessionem, 6 ideóque nec spoliari eum potuisse. Veram enim possessionem præcedere necesse est vt sequi possit spoliatio. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. suprà.

1. *Cap. consultationibus De offic. delegat.*

2. Per *not. in cap. cùm ad sedem de restit. spoliat* Rot. *decis.* 419. incip. *si agens possessorio col. vlt. in notis.* Adde Boer. *quæst.* 238. post Baldum quem citat *in l. 1. C. de appellat.*

3. Quod esset impiissimum, & ridiculum cùm beneficiorum proprietas ad solam ecclesiam spectet, non ad prælatos.

4. Quæ res solet inducere non modò præsumptionem sed etiam probationem simulationis *l. sicut* 8. *§. supervacuum cum ibi not. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

5. Quasi non posset esse deterior condicio confidentiarij quàm prædonis qui vtique ante omnia esset restituendus *cap. in literis Ext. de restit. spoliat.*

6. Et consequenter nullam quia quod fictum est in veritate ac rei effectu nihil est, cùm simulata pro infectis haberi debeant *l. si ex precio 6. C. si cert. petat. l. & qui sub imagine* 10. *C. de distr. pignor. tot. tit. C. plus valer. quod agit.*

7. Quia priuatio habitum præsupponit & veta spoliatio veram possessionem *vulg. l. 4. D. de iust. & iur. l. 1. §. deinceps. D. hoc tit. l. 1. §. est igitur D. vti possid.*

DEFINITIO VI.

Resignatarius per confidentiam, non potest dici spoliatus, ideóque nec restituendus.

SI per confidentiam & simulationem facta resignatio sit, nihil interest à quo sit spoliatus resignatarius, an à resignante ipso an ab alio. Neutro enim casu petere potest vt contra spoliatorem restituatur, qui tamen si confidentia nulla intercederet aduersus ipsum quoque resignantem restitueretur. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia scilicet non potest videri spoliatus qui numquam cœpit possidere vt dixi *Defin. praced.* Iunge *l. Titio 7 usufructus 96. D. de condic & demonstr.*

2. Non magis enim resignanti, quàm vlli alij permittitur resignatarium spoliare, imò multò minùs quia venit ille cõtrà factum suum quo nemini vnquam licet, ne quidem ex nouo iure *l. etsi 18* 10. vbi est text. elegans D *de distract pignor.*

DEFINITIO VII.

Pendente hereditatis quæstione is qui exhibet testamentum non cancellatum nec suspectum, restituendus est in possessionem quam aduersarius invaserit.

SI is qui totam hereditatem ad se pertinere dicit ab intestato, aut ex posteriore testamento de quo in promptu non appareat, hereditarias res invaserit pendente quæstione De hereditate, Placet heredem testamentarium qui testamentum exhibet non rasum, non cancellatum, nec qua alia ratione suspectum, 1 in rerum expilatarum possessionem ante omnia restitui debere, salvo aduersarij iure in iudicio petitæ hereditatis. 3 Priùs enim de vi quærendum est quàm de possessione, sicut & de possessione priùs quàm de proprietate. 4 *Ita Senatus* in causa N. Maret Castellani d'Armence contra N. Villars. Prid. Id. Ianuar. 1599.

1. Hoc enim requiritur, Alioqui ex eo testamento nec possessio quidem peti posset *l. vlt. C. de edict. Divi Hadr. tollend.*

2. Quia licèt ex ratione iuris non possit heres aliud petere nisi vt mittatur in possessionem quam nondum habuit, tamen ex edicto illo vulgari *le mort saisit le vif* de quo scripsi *Defin. 2. num. 5. supr.* intelligitur factus possessor ipso iure ideóque habet omnia beneficia & retinendæ & adipiscendæ possessionis quæ haberet si actualiter, vt aiunt, & corporaliter possedisset.

3. Nihil enim commune habet proprietas cum possessione *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune D. de acquir. poss. cum ibi not.*

4. *l. si de vi 57. D. de iudic.* vbi vide quæ de hac re scripsi in Rationalibus.

DEFINITIO VIII.

An & quando cumulari possit iudicium possessorium ex can. redintegrandâ cum restitutione in integrum.

QVæsitum est, An actio quæ aduersus spoliatorem competit ex iure Pontificio, cumulari possit cum beneficio in integrum restitutionis. Dubitandi causa est quòd regulariter cumulatio petitorij & possessorij non admittatur. 1 Item quòd actiones hæ contrarię & incompatibiles videantur. 2 Nam in integrum restitutio tum competit, cùm contractus præcessit qui tenet. 3 Remedium verò Pontificium tametsi omnium plenissimum sit, 4 adeò vt detur etiam contra eum qui bona fide, & cum titulo possideat, 5 si causam habeat à spoliatore, 6 nunquam tamen ei datur qui facto suo cecidit à possessione: 7 quomodo is cecidit qui ipse contraxit, aut contrahenti successit. 8 Dicebam distinguendum esse, An contractus ipso iure teneat quamuis ex iusta aliqua causa rescindi possit, 9 An verò ipso iure nullus sit & inualidus. 10 Postquàm placuit etiam hoc casu necessariam esse ex rescripto Principis restitutionem, 11 præsertim si iusiurandum non vi, non dolo, aut metu extortum interuenerit. 12 Priore casu non posse quæri de spoliatione siue cum eo qui contraxit siue cum eius aut vniuersali aut singulari successore. 13 Posteriore verò, vt

tramque quæstionem cumulari posse, quasi impetrata restitutione ex abundanti potiùs quàm ex iuris necessitate. 14 Quid enim refert an contractus nullus omnino factus sit, an verò talis qui ipso iure vires nullas habeat? 15 Neque enim eò minùs malæ fidei possessor habetur qui eo contractu nititur, quàm si nullo niteretur. 16 Vnde illud est quòd fructus omnes restituere cogitur, non solùm quos percepit sed etiam quos percipere potuit. 17 Fingè læsionè quam vocant enormissimam & vltra bessem interuenisse. 18 Quidni cumulari poterit restitutio in integrum cum remedio recuperandæ possessionis? Cùm vtraque actio ad eundem tendat finem eosdémque producat effectus? Ergo nec refundendæ erunt expensæ 19 litis cœptæ super possessorio si postmodùm imploretur restitutio, sed in iudicati tẽpus reseruãdæ, vt ei qui vincet adiudicari omnes possint. 20 Placuit Senatui tandem distinctio in causa Donatæ Morens contra Bertrandam Morens 7. Id. Iunij 1590.

1. Ex not. per Bart. & alios *ad l. naturaliter* 12. §. *nihil commune D. de acquir. poss.*

2. Contrariæ autem & incompatibiles actiones cumulari numquam possunt *l. 1. vbi not. C. de furt. Not. ad l. edita* 3. *C. de edend.*

3. Alioqui frustra petitur restitutio aduersus contractum qui non teneat *l. 4. C. si aduers. libert. l. 2. l. si quidem* 11. *C. de prad. minor.*

4. Tam in duratione quia durat trigiota annis, cùm interdicta possessoria sint annua, quàm in iure agendi, Vt not. *ad d. can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

5. Mynsing. *cent.* 3. *obser.* 85. vbi vide & *Defin.* 26. *infr.*

6. *Cap. sæpe contingit* 18. *Extr. de restit. spoliat.*

7. Hic enim se ipsum spoliat non ab alio spoliatur *d. can. redintegranda.*

8. Nec enim potest quisquam venire contra factum suum vel autoris sui *l. etsi* 10. *D. de distr. pign. l. cùm à matre* 14. *C. de rei vindic. l. ex qua persona* 149. *de reg. iur.*

9. Scilicet per in integrum restitutionem *l. 1. & pass. D. de in integr. restit.*

10. Qui proinde ex iuris ratione rescindi nec posset nec deberet *l. nam etsi* 5. *D. de iniust. rupt. cap. non præstat impedimentum De reg. iur. in* 6.

11. Vt quod de facto processit, de facto etiam rescindatur, inquiunt pragmatici.

12. Quia hoc casu potest seruari citra dispendium salutis æternæ ideóque seruandum est *cap.* 2. *de pact. in* 6. *cap. debiteres Extr. de iureiur.*

13. Quia non potest dici spoliatus qui facto suo cecidit à possessione vt dixi *num.* 7. *supr.*

14. Quæ enim ex abundanti fiunt, & dubitationis tantùm tollendæ gratiâ ius commune non lædunt *l. qui mutuam* 56. *D. mandat.*

15. Siquidem quod ipso iure nullum est, effectum iuris habere nullum potest *d. cap. non præstat. l. non dubium* 5. *C. de legib.*

16. Cacher. *decis. Pedem.* 47. 93. & 160. *l. quemadmodum* 7. *C. de agricol. & censit. lib.* 11. *tit.* 46.

17. Cacher. *ibid. l. sed etsi lege* 25. §. *sed & fructus D. de hered. pet.*

18. Ex qua læsione nostri vulgò inferunt dolum in re ipsa qui dolo ex proposito æquiparatur *Not. ad l. si quis cùm aliter* 36. *de verbor. oblig.*

19. Quæ tamen refundi solent quoties mutatur actio post litem contestatam *l. 3. edita vbi not. C. de edend.*

20. *Ex reg. Victus victori in* 6.

DEFINITIO IX.

Ius extorquendæ retrouenditionis non excludit priuilegiũ restitutionis contra spoliatorem.

CVm quis ab eo spoliatus est cui fundum ex contractu retrouendere cogebatur, placet ante omnia possessionem ei restitui debere, deinde quæri an retrouendere debeat, quia iudicium illud & summarium est & priuilegiatum. 1 hoc verò pleniorem requirit causæ cognitionem. 2 Si tamen apertè & in promptu constet de iure petitæ retrouenditionis, solet Senatus velut breui manu vtrumque iudiciũ simul terminare, 3 sed eo tamẽ semper obseruato vt de spoliatione restituendáque possessione priùs pronunciet. 4 *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1. Cùm non debuerit is qui habebat ius petendæ retrouenditionis sibi ipsi ius dicere, & rem vindicare pro qua non habebat nisi personalem actionem ad petendam retrouenditionem *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.* iunct. *l. 3. & 4. eod. l. ab emptione* 58. *de pact.*

2. Perpetua autem regula est iudicium summarium numquam esse cumulandum cum plenario *l. si de vi* 37. *D. de iudic. l. 1. vbi not. C. si de moment. poss. fuer. appell.*

3. Expediendarum scilicet litium & vitandi circuitus causâ ex *l. quidam* 21. *D. de reb. cred.* iunct. *l. dominus* 55. *de cond. indeb. l. 3. in princip. vt in poss. legat.*

4. Vt appareat Senatum velle vt is qui spoliatus est ante omnia restituatur.

DEFINITIO X.

Prætextu iuris alieni alium spoliare nemo potest.

POssidebam fundum mihi venditum à tuo creditore quem ille pro debito sub hasta emerat. Titius me de possessione deiecit, eo prætextu quòd fructuum sequestrationem fieri Senatus te petente decreuisset. Placuit, Si tu qui decretum obtinueras, possessionem meam interpellasses, quia id Prætore vt aiunt autore fecisses futurũ vt eo nomine de vi non tenereris, 1 quasi tui iuris tuendi causâ potiùs quàm spoliandi animo id à te factum esset. 2 At quoniam Titius fecisse proponebatur, nẽc vllo iure de quo impræsentiarum cõstaret, visum est vim factam esse, & dignam quæ personali citatione coerceretur. Neque enim permittendum esse cuilibet prætextu decreti per te impetrati vt sine iudice id faciat quod tu magistratus imperio facere potuisses. 3 Nisi te mandante idipsum à Titio factum esse appareret. 4 *Ita Senatus* 18. Cal. Decemb. 1590.

1. Non enim potest videri dolo aut vi quicquam facere is qui facit iudice vel iubente vel permittente *l. non videntur* 167. §. *qui iussu vbi not. De reg. iur.*

2. Iuris enim executio non habet iniuriam *l. iniuriarum* 13. §. 1. *D. de iniur. l. nullus videtur* 55. *de reg. iur.*

3. *l. non est singulis* 176. *eod.*

4. Nihil enim refert quis per se faciat an per alium cui mandauerit *l. si quis* 7. §. *vlt. D. de iurisd. l.* 5. §. *quòd si quis D. de admin. tutor.*

DEFINITIO XI.

Prælatus ecclesiæ qui malè alienauit non potest agere de possessione, sed tantùm de proprietario.

SI prælatus malè alienauerit rem ecclesiæ non magis ex remedio iuris pontificij, 1 quantumuis pleniore quàm ex interdicto redintegranda ei est possessio, quia facto suo desiit possidere. 2 Licèt enim tale factum sit nullum, dicíque soleat ex facto quod nullum est nullam reo defensionem quæri posse. 3 Id tamen eò pertinet vt non obstante alienatione possit ille ipse qui alienauit rem vindicare, cùm non tam in suam quàm in ecclesiæ vtilitatem id faciat. 4 Potest enim quis facilè contra factum suũ venire quoties alieni non proprij compendij causa facere id velit. 5 Sed in causa possessionis non idem admitti potest, quòd illa magis facti sit, quàm iuris, 6 nec fieri queat vt non tradita videatur possessio ab eo qui alienando re vera tradidit, quantumuis malè alienauerit. 7 Planè successor eius redintegrari poterit, quasi spoliata ecclesia, licèt facto sui administratoris. 8 Neque enim pro administratore ecclesiæ habendus est qui malè administrat: Sicut nec tutor pro domino si rem pupilli malè tractet. 9 Sed hoc ipsum ita, Si non à tempore traditæ possessionis triginta anni effluxerint. Nam post triginta annos agi ex Canone pontificio, aut alio vllo remedio possessorio non potest, 10 neque verò ex hoc tricennij curriculo subducemus tempus illud quo vixit prælatus qui perperam alienauit, quod vtique subducendum esset in rei ecclesiasticæ vsucapione aut præscriptione. 11 Facilius enim amittitur ius recuperandæ possessionis, quàm persequendæ proprie-

tatis,

tatis, 12 cùm vt diximus in amittenda possessione factum solum in amittenda proprietate ius quoque versetur. 13 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. & 7. Supr. De reb. alien. non alen.

1. *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*
2. Nec proinde potest dicere se spoliatum vt dixi *Defin. 1. nn. 8. supr. eod.*
3. Bald. *in l. 2. notab. 3. C. si aduers. rem indic.* Olasc. *decis. Pedem.* 180.
4. Quia proprietas beneficij non ad ecclesiæ rectorem pertinet, sed ad ecclesiam ipsam. *cap. nulli vbi not. De reb. eccle. non alien.*
5. Paul. Castr & alij *ad l. si non sortem §. filius* D. *de cond. indeb.*
16. *l. denique 19.* D. *ex quib. caus. maior. l. 2. §. si vir.* D. *de acq. poss. l. 2. §. Scaeuola si in qui test. lib.*
7. *d. §. si vir vxori.*
8. Saluo emptori regressu contra prælatum qui alienauit. Innoc. *in cap. si quis de reb. eccles. non alien.* Guid. Pap. *quæst. 159. & ibi apostill.*
9. *l. qui fundum 7. §. si tutor*, vbi Bart. D. *pro emptor.*
10. *Ex l. sicut 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor. Not. ad can. redintegranda 3. quæst. 1.*
11. *Can. si sacerdos 16. quæst. 3.* Guid. Pap. *quæst. 150.*
12. *l. si quis vi 17 §. differentia D. de acquir. poss.*
13. Quia non nisi certis modis dominia & acquiruntur, & amittuntur *l. traditionibus 20. C. de pact. l. nunquam nuda 31. D. de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO XII.

Spoliator intelligitur etiam qui missus est in possessionem prætore autore, si non renunciauerit iis quibus debuit.

PVpilli creditor cum fundi pupillaris distractionẽ sub hasta peregisset, emptórque factus litteras à iudice impetrasset vt ex more in possessionem mitteretur, ab apparitore ad exequendum dato missus fuerat, nec eam missionem tutori pupilli denunciauerat. 1 Perinde luendi pignoris ius pupillo quandocunque competet, acsi missio nulla facta esset, cùm semestre quod in eam rem præstitutum est non nisi à die missionis currere incipiat: 2 missio autem illa demum accipienda sit, quæ ritè facta est non quæ perperam, 3 sed etsi malit pupillus agere ex Canone pontificio, 4 vt sibi tanquam spoliato sua possessio redintegretur, audiendus erit, si aliud nihil obstet, Non secus acsi creditor propria autoritate non per iudicem inuasisset possessionem. 5 Idque remedium pupillo longè fauorabilius est vt à creditore fructus repetat fundi venditi, 6 quos alioqui creditori à die addictionis saluos & integros manere oporteret si pignus lueretur: 7 Etsi enim addictio & vt loquuntur expeditio illa est quæ fructuũ lucrum acquirit emptori, 8 non missio in possessionem, missionem tamen sequi & autoritate iudicis fieri necesse est vt præteriti quoque temporis non per vim quæsiti, nec proinde tanquam spoliato restituendi videantur. Sanè in vicẽ fructuum legitimas debiti vsuras creditori, eidémque emptori aliúve quisquis emptor fuerit præstandas, aut ad eum vsque finem cum fructibus compensandas esse non dubitatur. 9 Nec pupillo nocebit quòd vtilis validáque subhastatio præcesserit: non enim tollit ea res vicium spoliationis, si possessio malè & vi aut clam occupata probetur. 10 Quãuis verum sit, ex vicio missionis in possessionem non fieri subhastationem inualidam, quæ alioqui ritè facta fuit, & ab initio constitit. 11 *Ita Senatus* ex tempore 3. Id. Iul. 1593.

1. Quæ denunciatio erat necessaria, maximè cùm ipsi pupillo non nisi frustra denuncietur *l. AEmilius 38. D. de minor.*
2. Ita enim stylo Senatus nostri cautum est quamuis ex vetere statuto curreret à die expeditionis.
3. *l. quoties 6.* D. *qui satisd. cog. l. 2. D. de autor. tutor.* Vide *Defin. 20. infr. De luit. pignor.*
4. *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*
5. *l. extat 13. D. quod met. caus. l. pen. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat*
6. Veniunt enim fructus in condictionem *ex d. can. redintegranda.*
7. Nec enim hac parte correctum est vetus statutum.
8. Iure scilicet dominij *l. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*
9. Non enim fieri potest vt creditor, idémque emptor carere debeat & fructibus & vsuris, ne alioqui eueniat vt debitor & re & precio frui videatur: contra *l. ex empto 11. §. qui autem l. Iulianus 13. §. veniunt l. bona fides 50. D. de act. empt. l. curabit 5. C. eod.*
10. *l. si ex stipulatione 5. l. fundi venditor 33. D. de acq. possess. l. 2. l. improba 7. C. eod.*
11. Cùm subhastationis actus sit perfectus citra missionem in possessionem. Quæ autem semel perfecta sunt & ab initio constiterunt infirmari postea non possunt. *l. verbis 5. D. ad leg. falcid.* Bart. *ad l. existimo 98. De verb. oblig. & ad l. penul. & vlt. eod.* Add. Dec. *cons. 449.*

DEFINITIO XIII.

Denunciatio facta falso tutori non excludit spoliationem quæ adesset si nulla præcessisset denunciatio.

IDem erit si missio in possessionem falso tutori denunciata sit, vt puta matri quasi tutrici cùm tutrix non esset, quamuis pro tutrice se gereret. Nam perinde pupillus luendi pignoris ius integrum habebit, aut recuperandæ possessionis tanquam à spoliatore, acsi denunciatio nulla facta fuisset. 1 Curiosior enim esse debet ac diligentior quisquis cum pupillo rem habet vt non cum alio agat, quàm qui verus tutor sit, siquidem falsus tutor, licèt se ipsum & alios quibuscum contrahit, obliget pupillo, pupillum tamen neque sibi neque aliis obligare potest. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm nihil interfit an nulla facta sit denunciatio, an ei sit facta cui fieri non potuit nec debuit. *l. AEmilius 38. D. de minor.* iunct. *l. 2.* D. *de autor. tutor.*
2. Quia solus tutor verus habetur loco domini. *l. interdum 56. §. qui tutelam de furt.* non etiam is qui pro tutore gerit *l. 2. D. de eo qui pro tutor.*
3. *l. 1. & tot. tit. D. quod falsi tutor.* iunct. *l. 1. & tot. tit. De eo qui pro tutor.*
4. Quamuis ei quoque qui pro tutore negotia gessit contrarium iudicium competat *l. vlt. eod.* Vide *l. Iulianus 13. § si quis à pupillo D. de action. empt.*

DEFINITIO XIV.

Patientia conductionis pro possessionis restitutione est.

SPoliatus qui iudicis autoritate in possessionem suam restitui iussus est, satis restitutus videtur si eũ fundum alteri locauerit patiente spoliatore ac multò magis si ab conductore spoliator ipse postea eundem fundum subcõduxerit. Cùm certissimi iuris sit secundum conductorem nec sibi nec primo conductori, sed primo locatori possidere. 2 *Ita Senatus* pro N. Bernard procuratore contra Peronetam Coruat 4. Id. Nouemb. 1592.

1. *Arg. l. 2. C. de acquir. poss.* Nihil enim refert an mihi tradideris, an voluntate tua nactus sim possessionem *l. si ex stipulatione 5. l. fundi 33* D. *eod.*
2. *l. si quis antè conduxit 10. eod. tit. l. si colonus 31. eod. l. malè agitur 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO XV.

Spoliator condemnatus non potest referre quæstionem domini nec possessionis ne quidem ex alio iure.

AT quid si postea idem spoliator qui condemnatus fuerat, porrigat supplicationem aduersùm Senatusconsultum, & interea petat retineri se in possessione eiusdẽ fundi ex nouo iure, vt puta quòd is pro dote materna fuerit obligatus cũ clausula cõstituti? 1 Non est audiẽdus quin priùs tota possessione cedat, 2 quia nec mutare causam possessionis potest, nec postea quã cõductionis titulo

possidere cœpit, dominij magis quàm possessionis quæstionem referre.4 Accedit quod etsi maximè referre dominij quæstionem posset, 5 odio tamen spoliationis audiri non deberet,6 ac propter autoritatem Senatusconsulti, cuius executionem remorari nihil potest.7 Nam si non spoliasset agendum ei necessariò esset vel ad ipsam possessionem retinendam condictione ex lege Iulianam, nec possessius suum tueri retentione corporalis possessionis quam non haberet.9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim potest videri pronunciatum de eo iure quod nõ fuit deductum in iudicium *l. non potest* 23 D. *de iudic.*

2. Quia non admittitur supplicatio contra senatusconsultum, quin prius mandatum illud sit executioni, vt scripsi *Def.* 1 *& pass. supr. de sentent. præfect. prat.*

3. *l. non solum* 35. § *quod vulgo D. de vsucap. l.* 2. §. *fi. D. pro hered.*

4. *l. si quis conductionis* 25. C. *de locat.*

5. Puta si contra eum ageretur non ex contractu sed rei vindicatione vt not. *ad d. l. si quis conductionis.*

6. Cùm etiam prædo sit restituendus *cap. in literis Extr. de restit. spoliat.* Adeò vt nec libellum reconuentionalem dare violentus possit non magis quàm excipere de dominio. Guid. Pap. *quæst.* 37. *num.* 3. post Bart. in *l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi public.*

7. Id enim publicè expedit propter autoritatem rerum iudicatarum. *l. seruo* 65 §. *cùm prætor ad* SC. *Trab. Dixi ad l. fi. de sentent. præfect. prat.*

8. *In l. vlt. C. de acquir. poss.*

9. Prius enim est ne quis possideat, quàm vt habeat retentionem, quæ scilicet non potest dari nisi possidenti *l.* 1. *D. de pignor.*

DEFINITIO XVI.

Sequestratio per iudicem facta interdum spoliatio est, & quibus remedijs emendanda sit.

NOn solet sequestratio per iudicem decreta possessionẽ eripere possessori,1 sed si ex ea sequestratione fiat vt possessor priuetur fructu & commodo suæ possessionis spoliatus videbitur,2 & consequenter iisdem actionibus & remedijs vtetur ad suam possessionem recuperándam, quibus vti posset si ab aduersario ipso spoliatus proponeretur. 3 Sed & illo amplius quod ab ea sequestratione appellare poterit.4 Hodie tamen appellatio prorsus necessaria erit, postquàm eo iure vtimur vt & ab interlocutione qualibet appellari possit,5 nec nisi per appellationem rescindi possit quod a iudice malè ac perperam decretũ est.6 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. Supr. de prohib. sequest. pecun.

1. *l. interesse* 59. vbi Bart. *D. de acquir. poss.*

2. Quia videtur iudex hoc casu animum spoliandi habuisse Bart. *ibid. num.* 4. *cap. conquerente Extr. de rest. spoliat.*

3. Cùm factum iudicis hoc casu sit factum partis vt & in aliis plerisque *l. si ob causam* 13. C. *de euict. l.* 1. C. *si in caus. indic. pign. capt sit.*

4. Cùm tamen ab eo quod aduersarius fecisset, appellari non posset *l. præfecti* 17. *D. de minor.*

5. Sequimur enim hac parte ius canonicum non ciuile secundùm quod non potest ab interlocutoria appellari, vt diximus *in tit. De sentent. & interloc. omn. iudic. Et in tit. de appellat.*

6. Nullus enim hodie vsus est illius *tit. D. Quæ sentent. sin. appell. res. ind.*

DEFINITIO XVII.

De clausula ad habendum, tenendum & possidendum, *quando & quatenus prosit creditori spoliatum se dicenti.*

ETsi clausula illa quæ in pignoris conuentione adiici solet *ad habendum, tenendum & possidendum* non æquipolleret clausulæ constituti ad hoc vt possessio in creditorem translata videatur,1 ideóque nec impedire solet exceptionem non factæ excussionis,2 si tamen naturaliter & reuerà creditor pignus tenuit, & possedit, perinde iuuandus est remedijs omnibus possessoriis siue in possessione turbatus, siue spoliatus sit, 3 licet clausulam haberet cõstituti, quia fictus modus transferendæ possessionis non debeat maioris esse potestatis quàm verus, nec fictio plus operari quàm veritas.4 Proinde si creditor hic de possessione deiectus sit, agere poterit ad eam recuperandam,5 nec tantum aduersus eum qui deiecit & spoliauit, sed etiam aduersus tertium possessorem, si à spoliatore quãuis bona fide comparauerit: nihil enim interest an contra spoliatorem agatur an contra hunc bonæ fidei possessorem, cùm sicut spoliator tractas omnes restituere semper debet ab ipso spoliationis die,7 bonæ fidei quoque possessor non eos dumtaxat quos post litem contestatam perceperit,8 sed omnes restituere teneatur. Nimirum si nominatim imploratum sit beneficium canonis Pontificij.9 Est enim id remedijs ciuilibus in eo quod & datur contra titulo possidentem, & fructuum restitutionem semper continet. *Ita Senatus* pro Claudia Hugon contra Nicolaum Brondel 4. Id. Ianuar. 1593.

1. Quomodo transfertur per constitutum vtraque possessio & naturalis & ciuilis *l. quod meo* 18. vbi DD. *de acquir. poss.*

2. Quæ competit possessori contra agentem hypothecaria *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

3. Nam & qui negat possessionem turbat, & qui turbat, spoliat. *l. vim facit* 11. *D. hoc tit.*

4. *l. filio* 23. vbi est text. elegans. *D. de liber. & posthum.*

5. Quisquis enim cùm possideret vi deiectus est, habet hoc interdictum *l. Fulcinius* 8. *D. hoc tit.*

6. Mynsing. *centur.* 3. *Obser.* 85. post alios citatos *Def.* 1 *num.* 7. *supr.*

7. *l.* 1. §. *ex die* 40. *D. eod.*

8. A quo demum tempore litis contestatæ incipit fieri malæ fidei possessor *l. sed etsi* 25. § *si ante D. de petit. hered.*

9. Ex *can. redintegranda* 3. *quæst.* 1. quod beneficium semper implorandum est quoties agitur cõtra tertium possessorem. Alioqui non posset interdictum proponi contra alium quàm spoliatorem, vt constat ex primis illis edicti verbis *vnde tu illum dejecisti* quæ in personam concepta sunt non in rem *l.* 1. *D. hoc tit.*

10. *d. can. redintegranda vbi not.* 3. *quæst.* 1.

DEFINITIO XVIII.

Sequester factus per iudicem si spoliatus sit, restitui potest ab eodem iudice contra spoliatorem etiam alterius fori.

COntendentibus duobus de possessione beneficij, quorum alter fructus Titio locauerat, si is ipse petat inhiberi aduersatione ne turbet conductorem, & iudex decernat sequestrari fructus penes Titium qui postmodũ turbetur in fructuum perceptione, ius illi est agendi eo nomine ad id quod sua interest,1 tametsi consentiat is qui turbauit vt eam fructuum portionem Titius retineat, quam pro iure colonico habere debet. 2 Quin & ob violatum iudicis interdictum condemnandus erit turbator, etiamsi clericus proponatur,3 quia cùm de beneficij possessione disceptandum sit apud iudicem laicum,4 vtique permittendum est iudici vt iurisdictionem suam pœnali quoque iudicio tueatur. 5 *Ita Senatus* in causa Bartholomei Falc contra Petrum Trabuchet Canonicum Maurianensem 5. Id. Febr. 1593.

1. *l. in interdicto* 6. D. *hoc tit.*

2. Quæ plerunque dimidia est cùm colonus est partiarius.

3. Contra regulas iuris communis *cap. si diligenti & pass. Extr. de for. comp.*

4. Guid. Pap. *quæst.* 1.

5. *l.* 1. D. *si quis ius dicent. non obtemp. l. vlt. D. de offic. eius.*

DEFINITIO XIX.

De sententia lata super possessorio simul & petitorio.

POst sentẽtiam latam super possessorio & petitorio simul, queri solet ab vtrius executione incipiendum sit,

Et

Et an spoliatus reddere debeat fructus à se perceptos si postea in petitorio succumbat, Et quid si actũ sit interdicto retinendæ possessionis. Diximus Defin. 8. & 9. & 10. sup. De ordin.cognit.

DEFINITIO XX.

De litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt vt sibi possessionem vel acquirerent vel tuerentur.

SI ad ianuam meam tabulas clam fixeris,&ego quoque eas aut clam,aut vi refixero,nihil quidem est quod mihi imputetur si à te factum ignoraui.Cur non enim liceat mihi meam tueri possessionem?[1] At si sciui quòd eas tu fixeris imputabitur mihi si non priùs tibi denunciauerim, & tenebor tibi interdicto Quod vi aut clam.[2] Sed tu quoque & quidem prior eodem interdicto teneberis, hactenus vt vel remittas mihi vt absoluar, vel si non patiaris me absolui condemneris quanti mea interest quasi rem non restituas,nisi malim agentem te interdicto repellere hac exceptione, Si non vi nec clam nec precariò feceris. Vtrũque enim remedium mihi competit. [3] Itaque inuestigandum est quis prior possederit, vt sciatur quis prior vi aut clam fecerit,[4] Séperque curare iudex debet,vt certũ possessorem cõstituat, [5] Ne alioqui,si rem sequestrari iubeat iniuriam ei faciat, qui in sua possessione retineri debuit,iustúmque appellandi causam illi præbeat, Quamuis soleat dici sequestrationem quæ fit decreto iudicis non auferre possessionem.[7] Illud certè constat, non quẽ possedisse ob hoc solum quòd claues habuerit,si non ei traditæ probentur,& quidem à possidente & animo transferendæ possessionis,[8] *Ita Senatus* in causa N. Baulx contra N. Pasquier in publico auditorio 13.Cal.April.1593.

1. *l* 1.§.*est igitur D vti possid.l.nullus videtur* 55.*de reg.iur.* Rot. *dec.*12.*de rest spoliat.in nouis.*

2. Vi enim facit qui prohibitus facit, Clam verò qui celato aduersario *l.*1.§.*quid sit vi factum l.*3.§ *pen.&vlt.*D.*quod vi aut clam.*

3. *l.*7.§.*bellissimè eod.tit.*vbi tamen vide ne Triboniani sit tota illa additio *quod non aliter* vsque ad finem §. *Adde l. si vitem* 22.§ *si ad ianuam eod.tit.*

4. Priorem enim deiectum illum esse necesse est, qui prior possederit *l.*1.§.*deiectus l.*3.§.*eum igitur D.hoc tit.*

5. Vt sit qui possessoris, item qui petitoris partibus fungatur *l.in tribus* 13.*vbi not.* D.*de iudic.l.qui petitorio* 36 *De rei. vind. l.si priusquam* 15.*in fin.D.de oper.noui nunciat.l.extima* 35.*de acqu. poss.*

6. Nemo enim sua possessione priuandus est lite pendente nisi ex magna causa *l.imperatores* 21.§.*vlt.D.de appell.l.*4.*C.si ser. export.ven.*

7. Bart.*ad l.interesse* 39.*num.*4.D *de acquir.poss.*Vide Bald.*ad l.vlt.vers.secundò præmitte col.*1.*C.de edict.*Dini *Hadr.tit.*

8. *l.Cum pater* 77.§.*pater pluribus de leg.* 2. iunct. *l. clanibus* 74.*D.de contr.empt.*

DEFINITIO XXI.

Odiosior est spoliatio per aduersarium facta quàm quæ per iudicem.

ETsi verum est quod dici solet factum iudicis esse factum partis,[1] tamen multùm interest vtrum spoliatus quis sit ab aduersario an à iudice. Nam qui ab aduersario spoliatus est duo tantùm probare debet vt restituatur,Scilicet anteriorem possessionem,& spoliationem.[2] Qui verò à iudice,tria probanda habet antiquiorem possessionẽ, spoliationem,& iniustitiam spoliationis,[3] Quod eò pertinet vt qui spoliatum se dicit à iudice non sit restituendus si spoliator de iure suo docere paratus sit, Cùm alioqui causa proprietatis non soleat remorari causam restitutionis.[4] *Ita* ex tempore tractatum est in causa heredum Petri Driuet & N.Lebel 3.Id.Iul.1593.

1. *l.*1.*C.si in caus.iudic.pign.capt.sit l.si ob causam* 13.*C.de exhib.*
2. Dixi D*efin.*1.*num.*8.*supr.*

3. Ideóque cogitur ab eo iudicis decreto per quod spoliatũ se dicit appellare vt dixi D*efin.*16.*supr.*

4. *l si de vi* 77. D.*de iudic. cap. in literis Extr. de restit. spoliat.* Oldr.*cons.*224.*col.*5.Dec.*cons.*449.*num* 30.

DEFINITIO XXII.

Remedium ex can.redintegranda.datur etiam contra eum qui ex subhastationibus nullis possidet,nisi alunde possessionem suam tueatur.

CVm actio quæ ex Canone Pontificio competit ad rem uocandam possessionem,[1] non solùm contra spoliatorem detur,sed etiam contra titulatum & bonę fidei possessorem,[2] multò magis admittendum est eam competere si possessoris titulus nullus sit,& inualidus,[3] puta si ex subhastationibus nullis,& contra statuti formã tactis res possideatur,erit que spoliato restituenda possessio,[5] Nisi eius retinendæ aliam causam possessor habeat,[6] puta ex iure anterioris hypothecæ de qua incontinenti constet.[7] Quòd si creditor in possessionem missus ex subhastationibus nullis & inualidis habuit in instrumento clausulam constituti,[8] tantò certius admittendum est, vt si tanquam spoliator conueniatur, possit ex beneficio eius clausulæ possessionem suam tueri.Nam licèt non prosit ea clausula ad retinendam possessionem quæ in alium translata est nisi imploretur beneficium Iustinianeæ constitutionis, [9] quod cum actione hypothecaria non potest concurrere,[10] Nemo tamen dixerit creditorem qui vt sibi consuleret egit hypothecaria,hoc ipso videri legis beneficium ac proprię conuentionis commodum abiecisse.[11] Itaque non est cogendus,vt possessionem quam suo iure & ex conuentione habet,[12] ei restituat qui dicit se spoliatum. *Ita Senatus* in eadem causa heredum Petri Driuet & N. Lebel 3. Id. Iul. 1593.

1. *Ex can.redintegranda* 3.*quæst.*1.
2. Qui scilicet causam habeat à spoliatore vt dixi D*ef.*17.*num.* 6.*supr.*
3. Est enim malæ fidei possessor is qui contra leges mercatus fuit *L quemadmodum* 7.*C.de agric.& censit.lib.*11.
4. Certum enim est corruere actum ex defectu formę substantialis & statutariæ *l.cùm hi* 8.§.*si prætor & ibi not.D.de transact.*Idem est si prædium minoris venditum sit etiam permittẽte iudice sine decreto *l si manet D.de reb.loc.* Nam & tutor spoliare pupillum potest *l.*7.§.*si tutor pro empt.*& iudex *ca.conquerente Ext.de rest.spoliat.*At quid si pecunia versa sit in rem spoliati? Reddenda erit ante omnia, ne petitor ex aliena iactura locupletetur.*l.si fundum* 13.§ 1.*de reb.eor.l.vtere* 14. *C.eod.*Exceptio enim doli nunquam censetur exclusa ne quidem in iudicio summario,Dummodo de ea in promptu constet. Vide D*efin.*10 *sup.* D*e stat.præf prat.*eadem ratio facit vt si possessor bonę fidei conuentus *ex Can.redintegranda.*impensas vtiles fecerit in rem meliorandam debeãt ei ante omnia restitui,cùm non eo minùs sit bonæ fidei possessor,quòd à spoliatore causam habeat siue mediatam siue immediatam.Nam & prædoni restituendæ essent *l.* 57.D.*de pet.hered* Iunge D*ef.*24.*infr.*
5. *d.can.redintegranda.*
6. *Ex tit.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin poss.*
7. Hypotheca enim anterior tribuit ius retentionis quod tribuere non potest venditio per spoliatorem facta post spoliationem.
8. Per quam factus sit possessor non solùm ciuiliter, sed etiam naturaliter & actualiter *l.quod meo* 18.*de acquir.poss.*
9. Quæ extat *in l.vlt.C.de acquir.possess.* De quo scripsi *Defi.* 1.*& pass.supr.ill.tit.De acquir.possess.*
10. Siquidem is qui agit hypothecaria possessionem auocat alienam id est debitoris, qui verò agit condictione *ex d.l.vlt.* auocat suam propriam *Not.ad l.*1.*C. de renoc. his quæ in fraud. credit.*
11. Non enim facilè quis credendus est voluisse iuri suo renunciare vulg.*l.cùm de indebito* 25.*D. de probat.*
12. Ac proinde sine vicio & ab alio quàm ab ipso spoliatore,quæ res facit eum legitimum contradictorem *arg. l. filium fratribus* 56.*D.ad SC.Trebell.*vbi Bart.

DEFINITIO XXIII.

De æstimatione eius quod interest in interdicto Vnde vi, & Quod vi aut clam.

QVi interdicto Vnde vi aut Quod vi aut clam superatus est, non solùm eos fructus omnes quos percepit restituere debet, sed etiam quos percipere potuit quosque percepturus erat victor si vim passus non fuisset. 2 Tanti enim victoris interesse videtur. 3 Sed etsi minùs honestum lucrum aliquod victus perceperit, quod variis modis potest contingere, non minùs ratio eius habenda est ne honesta interpretatio non honesti quæstus lucrum adferat possessori. 4 At finge, Cùm tu mihi vim fecisses & condemnatus esses in id omne quod mea intererat, ac inter cætera ad restitutionem decem amphorarum vini, quas tu ex fundo meo perceperas, dixisse me totidem amphoras vini coactum me emere, in vicem eius quod tu mihi per vim abstuleras, Et quidem eo precio quod vindemiarum tempore communiter obtinebat, Si eo anno posteà longè plus vinum fuit, An liberaberis restituendo mihi precium duntaxat, quod mihi abest cum vsuris quicunque bus? 5 An verò cogendus eris vt perinde soluas quanti plurimi vinum eo anno fuit acsi aliud vinum in locum eius non substituisses? 6 Facit pro me quòd nõ ea vina quæ à me empta sunt restituere debes, sed quæ sunt à te percepta. 7 Quæ si pluris eo anno fuerunt quàm quanti à me alia eiusdem bonitatis vina comparata sunt, non debet ea res meáque negotiatio tibi prodesse, sed mihi potiùs, qui ea comparaui vt negotium meum gererem, non vt tuum. 8 Et sanè ita est si nihil aliud proponatur nisi quod alia vina comparauerim, quibus perinde vti potuerim ac meis. Sed cùm dixi ea me vina emisse, vt substituerẽ in locum eorum quæ tu mihi restituere debebas, hoc ipso videor tãti æstimasse quod mea intererat. 9 Nec sine ratione. Potui enim perinde empta vina in domesticos vsus impendere si mea eram impensurus aut quanti plurimi vinum postrema anni parte fuit, vendere, si mea eram venditurus. 10 Denique æquum non est vt quibus hyeme sum vsus ad exhibendam familiam, eorundem precium quod æstate fuit reposcam. Neque enim duplicem illum vsum eadem vina præbere potuissent. 11 *Ita Senatus* in causa N. Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon 3. Id. Aug. 1593.

1. *l. 1 §. ex die* 40. *D. hoc tit.*
2. *l. si de possessione* 4. *C. eod.* Exemplo scilicet alterius cuiuslibet malæ fidei possessoris *l. sed etsi* 25. *§. sed & fructus D. de hered. petit.*
3. Id autem quod interest venit in condemnationem etiam cùm agitur interdicto *l. in interdicto* 6. *D. hoc tit.*
4. *Vt in l. si possessor* 52. D. *de hered. petit.*
5. Sunt enim vsuræ istę apud nos frequentiores, quia respõdent istæ fructuum æstimationi vt anno demum vicesimo æquent sortem.
6. Siquidem interpretibus nostris vulgò placet æstimationem quanti plurimi etiam ei deberi qui agat ex contractu, nimirum à quo die moram passus fuit, Bart. & alij *ad l. 3. §. in hac D. commod. & ad l. vinum* 22. *D. de reb. cred.*
7. *d. l. 1. §. ex die D. hoc tit. d. l. 4. C. eod.*
8. Nec enim tuus procurator fui aut esse debui vt tuum negotium gererem potiùs quàm vt meum cùm alia illa vina emerim meo periculo *arg. l. postulante* 44. *§. vlt. D. ad* SC. *Trebell.*
9. *Arg. l. imperator* 70 *§. vlt. & l. seq. de legat.* 2.
10. Vinum enim sicut consistit in mensura ita est ex earum rerum numero quæ recipiunt functionem in suo genere *l. 2. §. mutui datio D. de reb. cred.*
11. Cùm sint etiam vina ex earum rerum genere quę vtendo consumuntur *l. si vinum* 7. *& tot. tit. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu cons.*

DEFINITIO XXIV.

Qui passus est auferri sibi possessionem autoritate iudicis, nullo pratextu dicere potest se spoliatum, nec si sit minor, putæ si passus sit publicè distrahi rem quam possidebat.

AVxilium iuris pontificij quod spoliatis datur ad reuocandam possessionem, licèt detur etiã contra titulo possidentem, non tamen aduersus eum competere potest qui titulum habet à Prętore, quia nec vi, nec clam, nec precariò possidet, qui autore vt aiunt Prætore possidet, ob idque & iustè possidere dicitur, 3 & quod est consequens, bonæ fidei possessor esse. 4 Et sane vix est vt non facto suo ceciderit a possessione, qui passus est publice distrahi rem quam possidebat: 5 cum in eo factum & autoritas iudicis non creditoris sed debitoris factum existimetur. 6 Eum autem qui facto suo ceciderit à possessione, constat non posse dicere se spoliatum. 7 Nec ignorantiam velit prætendere ideò, quòd præconis vox vt dici solet paucis innotescat, excusabitur, cùm rem ipsam possideret quæ distracta fuit. 8 Nam & ex ea causa pignoris ius quòd longe fortius est quàm possessionis, tacitè remissum intelligeretur. 9 Neque rursum quòd tum minor fuerit qui spoliatum se dicit quicquã ei proderit. Etsi enim facilius in minore ignorantia non tantùm iuris sed etiam facti præsumitur, 10 attamẽ tam crassa ignorantia præsumi non potest vt proprium quoque factum, tacitúmque consensum ignorasse videri queat. 11 Sola enim pupillaris ætas illa est, quæ quod videt ignorat. 12 Quòd si aduersus tacitum illum consensum restitui minor velit tanquã læsus, ob id quòd possessionem suã sine causa omisisse videatur, 13 non erit audiendus, quia leue damnum illud intelligitur amissæ possessionis, 14 quã recuperare possit quisquis in re ipsa aut in rem ius habeat. 15 Sicut & dici solet non restitui minorem ob id solum quod allegationem exceptionis declinatoriæ omiserit. 16 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berad & N. de la Chinal. Item in causa Ludouici Ortolan & R. Ioannis Bal Canonici de S. Ioire 6. Id. Nouembr. 1593.

1. *Ex can. redintegranda* 3 *quæst.* 1.
2. Qui modò causam habeat à spoliatore vt dixi *Def.* 17. *nu.* 6 *supr.*
3. *l. iustè possidet* 11. *D. acquir. poss.* Sed quid si prætor iusserit aliquid vel ante vel post venditionem fieri quod factum non sit? Nihil actum videbitur, poteritque imputari emptori qui accessit ad venditionem fundi pupillaris aut minoris cur non fuerit diligentior in exequendo decreto, cuius forma ad vnguem est seruanda.
4. *l. qui autore* 137. *de reg. iur.*
5. Non enim potest subhastatio fieri quin possessori sua auferatur possessio per leuationem vt vocant, id est per ipsam pignoris capionem de qua *in l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic.* Alioqui non posset magistratus reddere emptori possessionem quam ipse non haberet. Et tamen cogitur eum inducere in possessionem *d. l. à Diuo Pio. § si præs addictum.*
6. *l. 1. C. si in caus. iudic. l. si ob causam* 13. *C. de euict.*
7. *Not. in d. can. redintegranda.*
8. Quæ proinde non potuit ingoranti ei auferri, & ita allegat hic proprij facti ignorationem quæ nunquam est probabilis *l. quamquam* 7. D. *ad* SC. *Vellian.*
9. *l. si eo tempore* 6. *C. de remiss. pignor.*
10. *l. cùm de indebito* 25. *D. de probat. l. regula* 9. *D. de iu. & fact. ignor.*
11. *d. l. quamquam.* Facti enim alieni tantùm probabilis ignorantia est *l. vlt. D. pro suo.*
12. *l. 1. C. de fals. monet.*
13. Solet enim restitui minor quoties læsus est etiam in omittendo *l. minor autem* 18. *§. 1. l. minor* 35. D. *de minor.*
14. Vnde est quod non dicitur alienare qui duntaxat possessionem omittit *l. 4 §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non alienat.* 119. *de reg. iur.* Adde *l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. app.*
15. Ideo siquidem comparatæ sunt actiones, vt vnusquisque id quod suum vel sibi debitum est consequatur *l. nihil aliud* 51 *de oblig. & act.*
16. Quia est parui præiudicij, secus est si omiserit exceptionem peremptoriam vel dilatoriam, *vt dixi in Rationalibus ad l. l.* 36.

DEFINITIO XXV.

Remedium ex can. redintegranda. an & quando duret post annum trigesimum. Et quid de fructibus.

Fieri

Fieri potest vt auxilium illud iuris pōtificij de quo proximè diximus detur spoliato etiam post trigesimum adcóque quinquagesimum annum, Nempe si medio tēpore agere spoliatus non potuit,1 aut prohibente iure potestatis,2 aut maritali reuerentia impediente.4 Neq; enim spoliationis vicium purgari potest nisi ex consensu eius qui spoliatus fuit saltem tacito, qualis ille est qui ex tā diuturni tēporis silentio inducitur, cùm nihil est quod impediat ne inducatur,5 At impedit procul dubio verecundia eius qui contradicere aut agere tametsi maximè velit non audet. 6 Fructus tamen licet in hanc actionem venire soleant,7 non debebuntur nisi à die mortis patris, si actoris pater qui alioquin eos suo iure perceperitus erat, 8 venditioni consenserat.9 Debebuntur tamen eius temporis quo maritus vixit si is non petierit, Imò etiamsi maritus adhuc viuat dummodò non petat: credendus enim est ideo non petere vt faceat vxori potiùs, quàm vt iniusto possessori. 10 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. Supr. si aduers. vsucap.

1. Quamuis regulare sit vt finiatur anno trigesimo sicut cætera iura omnia *l 3. C. de præsc. 30. annor.* Vide tamen Cassad. *dec. 6. de rest spoliat.*
2. Quia non valenti agere vt aiunt non currit præscriptio *l. 1. §. vlt. C. de ann. l. except.*
3. *Vt in d §. vlt & Auth. nisi triennale* iunct. *l. 1. in fin. C. de bon. matern.*
4. *Vt in l in rebus* 30. *C. de iur. dot.*
5. *l. 1. & 2. C si aduers. credit. præscr. oppon. d. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*
6. *l. 1. §. qua onerandæ D quar. rer. act. non det. l pen.* D. *de furt.*
7. Vt dixi *dict. Defin. 17. supr.*
8. Iure patriæ potestatis *l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*
9. *arg. l. peto 69. §. prædium de leg. 2.*
10. *arg. l. vir. vsuras* 54 D. *de don. int. vir.*

DEFINITIO XXVI.

Bona fides tertij possessoris non excludit ius spoliati si nihil spoliato imputari possit.

ANea iuris pontificij constitutio quam in superioribus tam sæpe memorauimus ei opituletur qui agit contra bonæ fidei & titularem, vt loquuntur, possessorem sæpius dubitatum fuit. Sunt qui putent opitulari debre: 1 sunt contrà qui negent, quorum sententiam plerique summæ autoritatis viri sequuntur. Nisi, inquiunt, titulus ille sit omnino & apertè nullus, aut in fraudem alteris captatus: 2 Qui duo casus nullam certè habent dubitationem. Nam nec bonæ fidei possessor videri potest qui huiusmodi titulo nititur. 3 Senatus tamen noster magis probat vt quod ad hoc remedium attinet, parùm referat an spoliator sis, an titulum habeas siue mediatū siue immediatum ab eo qui spoliator fuit. 4 Ne alioqui eueniat vt in spoliatoris arbitrio & potestate positum sit, alienatione rei deteriorem facere spoliati conditionem. 5 Hoc enim remedium non in personā scriptum est sed in rē, 6 nec ad aliud ferè actor cogitur, quàm vt probet antiquiorem suam possessionem, Cùm hoc ipso probetur ex recentiori alterius possessione spoliatio, 7 si nullum spoliati factum interuenit, ex quo possit induci consensus tacitus, vel expressus, 8 Nec quòd noua possessio titulata sit vt nostri loquuntur, ad rem facit, nisi vt non possit videri spoliator qui nūc possidet, 9 At qui sufficit vt actor sit spoliatus, licèt reus non sit spoliator. 10 Illud sanè magis communiter nostri requirūt vt eius qui hac actione conuenitur, aut violentam aut saltem clandestinam esse possessionem necesse sit. 11 Sed magis est vt probetur aut saltem præsumatur clandestina possessio eius quoque qui titulū habeat hoc ipso, quòd cùm eam nactus est non denunciauit ei qui se posteà queritur spoliatum, 12 nisi publicè aut præsente vel sciente tacentéque illo eam nactus sit. 13 Alioqui bona fides possessoris noceret spoliato cui nihil imputari posset quod æquū sane non esset. 14 De illo vtique nemo dubitat, quin si viciū in re sit, puta quòd res furtiua sit vel per vim erepta teneri actione ista debeat, quisquis possessor est, tametsi maximè titulum bonámque fidem obtendat. 15 *Ita tractatum est in causa Spectab. D. Caroli Francisci Ruffin Referendarij Sereniss. Augustæ nostræ & Illustris D. Marchionis de la Chambre 12. Cal. Ianuar. 1594.*

1. Quia scriptum videtur in rem non in personam, In quo maximè differt ab interdicto Vnde vi, quod ipsius edicti verbis conceptum est in personam *l. 1. D. hoc tit.* Vide Cassiad. *decis. 7. De restit. spoliat.*
2. Et horum sententiam probabiliorem putat apostillator ad Alex. *cons 6. l. b 3.*
3. Siue nullus sit siue in alterius fraudem captatus *l. quemadmodum 7. C. de agric. & censit. l. 1. & tot. tit. qua in fraud. credit. D. & C.*
4. Dummodò non ab ipso quoque actore causam habeas Mynsing. *Centur. 3. Obser. 85.*
5. Quod non est ei permittendum *l. 1. D. de alien. iudic. mut. caus fact. l. Granius 71. §. pen. D de fideiuss.*
6. Quæ res facit vt hoc remedium sit plenius quàm interdictum Vnde vi, vt dixi *supr. num. 1.*
7. Cum non possint duo simul, & in solidum possidere *l. 3. §. ex contrario D. de acquir. poss l. duo in solidum 19. D. de precar.*
8. Quia volenti & consentienti non potest fieri iniuria nec spoliatio *l. in diem 9 §. 1. De aqua & aquæ pluu. arcen. l. 2. l. improba 7. C. de acq. poss.*
9. Quandoquidem prædo non est qui precium numerauit *l. nec vllam 13. alias l. etiamsi § si quis sciens D. de hered. petit. l. nemo prædo est 126 de reg. iur.* Et ideo habet ius retentionis etiam pro impensis in rem factis Dixi *Defin. 12. nu. 4. sup.*
10. Quod non videtur obseruasse Alex. *d. cons. 6. lib. 3.*
11. Quibus casibus viciosa est possessio *l. 1 §. vlt. D. vti possi.* Nihil enim vetat viciosam esse possessionem etiam illius qui tamen titulum habeat *l. si ex stipulatione 5. l. fundi 33. D. de acquir. poss.*
12. Quid tamen si ignorauit cùm fortè spoliatus nondum conquereretur: Non erat clandestina possessio *l. 3. §. vlt. & l. seq. D. quod vi aut clam.* Nec eo minùs tamen poterit possessor cōueniri secundùm ea quæ proximè diximus, nisi adiuuetur scientia & taciturnitate spoliati *l. 4. §. quæsitum D. de doli mal. except.* Vide *Defin. 14. supr.*
13. Puta si eam emerit autore prætore vt dixi *Defin. 24. supr.* vel spoliato præsente & sciente *arg. d. §. quæsitum.*
14. *Arg. l. non debet alteri 74. l. absentia 140. de reg. iur.*
15. Vicia enim realia sequuntur rem quocunque ierit, & afficiunt quemlibet possessorem *l. vicia 11. vis not. C. de acq. poss. l. 4. §. quod autem & pass. D. de vsucap.*

DEFINITIO XXVII.

Creditor creditoris si spoliatus sit debet restitui aduersus quemlibet spoliatorem res obligata, si ius pignoris duret.

NOn tantùm creditor, qui pignoris aut hypothecæ possessionem nactus est,1 sed etiam creditoris creditor qui rem debitori suo pignori datam pignori accepit,2 restituendus est aduersus spoliatorem, siue à debitore ipso siue quolibet spoliatum se probet. Creditor enim licèt nō domini animo rem habeat, 3 tamen reuera sibi ipsi possidet non debitori, nisi quod ad causam vsucapiendi. 4 Si tamen primus debitor cuius res est creditori suo debitum soluerit eo tempore quo nihil prohibebat ne posset soluere, licèt inscio creditoris sui creditore, cuius vtique voluntatem exquirere nil necesse fuit, 5 constat vtriusque hypothecæ ius perimi, & consequenter sublato pignoris vinculo non magis recuperandę quàm retinendæ possessionis ius vllum superesse, 6 tametsi creditor maneat, qui à primo creditore pignoratitio pignus acceperat. Id enim est quod dici solet, Resoluto iure datoris resolui etiam ius acceptoris. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. cùm & fortia 35. §. 1. D. de pignor. act.*
2. *Ex tit. C. si pignus pignor. dat. sit.*
3. *l. pigori 13. D. de vsucap.*
4. *l serui nomine 16. eod.*
5. Siquidem debitor contraxit cum suo creditore, non autem cum creditoris sui creditore *d. l. 1. & 2. C. si pignus pign. dat. sit. l. debitor 48. §. vlt. de pign. act.*

6. *d.§.vlt.*
7. *l. lex vectigali fundo* 31. *D. de pignor. l. si debitor* 11. *D. de precar.*

DEFINITIO XXVIII.

Neque sexus neque communio dominij eximit violentum invasorem à pœna legibus constituta.

MVlierem quæ rei suæ, aut sibi obligatæ penes alium constitutæ possessionem violenter invaserat, placuit prætextu sexus excusati non debere quò minùs in pœnam legis incidisse videretur,[1] Itaque siue dominij siue alterius iuris cuiuslibet, quod in re haberet, damnum illi infligendum esse constitit. Nec distinguendum visum est an lis iam de possessione penderet necne,[3] Neque rursum an totius rei dominium ad invadentem mulierē pertineret, An commune cum eo esset qui vim fuerat passus.[4] Omni enim casu violentam invasionem puniri interest reipublicæ.[5] Sanè si rei communis iusta possessio nō nisi pro parte penes eum fuit qui spoliatus est, pro ea tantùm parte persona quæ vim fecit, dominij iurisve sui iactura coercebitur,[6] Nisi hactenus vt si ante vim factam corporalis detentio totius rei erat penes spoliatum in eundem statum omnia restitui oporteat, & ab agendo venire debeat is qui propriam possessionem vult vindicare. *Ita Senatus* pro N. Mario de Turretin, Equite Lazariano contra Dominam de Sainte croix ante Non. Mart. 1595. & prid Id. Septembr. seq. Etiam antèà pro D. de Montou contra D. Baronem de Viry.

1. Quæ constituta est *in l. si quis in tantam* 7. iunct *glos. C. hoc tit.*
2. *Ex d. l. si quis* iunct. *l. extat* 13. *D. quod met. caus. l. pen. & vlt. D. ad l. Iul. de vi priuat.*
3. Etsi solent magis odiosa esse quæ attentantur in spretum litis iam pendentis *tot. tit. C. vt lit. pendent.*
4. Etsi qui rem communem habet in dubio credendus est vsus iure suo potiùs quàm de vi facienda cogitasse *l. merito* 51. *D. pro socio l. duo fratres* 78. *D. de acquir. hered.*
5. Ne maioris tumultus occasio detur *l. non est singulare* 176. *de reg. iur.*
6. Nec enim sunt ampliandæ pœnæ sed molliendæ potiùs ac restringendæ *l. pen. D. de pœn.*
7. Nec enim debet vnquam spoliator ex sua improbitate ius & commodum possessionis sibi acquirere *l. 1. §. vlt. D. vti possid. l. 1. D. quod legat.*

DEFINITIO XXIX.

Sola simulationis aut vsuræ allegatio restitutionis remedium non excludit.

EXceptio simulationis & vsuræ de qua in promptu nō apparet, facere nō potest quò minùs redintegrari debeat is qui probat veterem suam possessionem, secutámque spoliationem,[1] quia remedium hoc vt merè possessorium ita omnino summarium est. [2] Illa autem obiectio magis pertinet ad proprietatis causam quæ ampliorem, & altiorem requirit indaginem. [3] *Ita* ex tempore tractatum est pro Nicolaę Gaben contra D. de la Porte prid. Id. Mart. 1595.

1. Non enim contractus in dubio præsumitur simulatus aut vsurarius *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsi.*
2. *Can. redintegranda cum ibi not. 3. quæst. 1. l. si de vi* 37. *D. de iudic. l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. appell.*
3. *d. l. 2. C. de falsi. Ille à quo* 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell. l. 3. in princip. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XXX.

Actio competens spoliato doli personalis exceptione submouetur.

INterdictum recuperandæ possessionis licèt sit omnino summarium,[1] ob idque non soleat eas exceptiones admittere, quæ ad proprietatis potiùs quàm possessionis causam pertinent,[2] tamen admittit exceptionem doli, quippe quæ nullo vnquam casu censeatur excluſa,[3] Nimirum si non in rem tantum sit, sed in personam. [4] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Claudio Du port chirurgo 10. Cal. Maij 1595.

1. *Vt dixi Defin. praced. num. 2.*
2. *l. si de vi* 37. *D. de iudic.* §. 9. 1. D. *ad leg. Iul. de vi priuat.* Nec tamen admittit exceptionem illam Dolo facis qui petis quod restituturus es. Guid. Pap. *quæst.* 37. post Bart. *ad l. si quis conductionis C. de locat.*
3. *l. procurator* 11. §. *in perpetuum D. de dolo mal. except.*
4. Doli enim exceptio ex parte quidem eius qui obicit in rem est, sed ex parte illius cui obiicitur in personam *l.* 2. §. 1. *& seq. D. eod. tit.* In quo differt ab exceptione metus *l.* 4. §. *pen. eod.*

DEFINITIO XXXI.

Spoliatus non restituitur contra tertium bonæ fidei possessorem qui in promptu doceat de domino vel sui autoris vel suo.

SI tamen contra eum agatur qui bona fide emerit à spoliatore (postquàm placuit auxilium canonis pontificij prodesse spoliato etiam contra bonæ fidei possessorem,[1] æquum est hactenus saltem fauorabiliorem esse illius causam vt si probare in promptu possit se à domino emisse quem spoliatorem ignorabat, non debeat ei nocere quòd à spoliatore imprudens emerit.[2] Rursum finge bonæ fidei possessorem qui ex canone illo conuenitur obtendere præscriptionem decennij inter præsentes, aut vicennij inter absentes, Obidque probare velle iustam fuisse autoris sui possessionem ne obsteret illi constitutio Iustiniani aduersus eos lata qui emerunt à malæ fidei possessore.[3] Neque tamen in promptu probare id posse sed tātum per testes aut per instrumenta quæ ad manum non habeat, quidni sit aud ēdus? Vtique enim constat auxilium illud iuris pontificij, licèt neque per bonam fidem possessoris, neque per decennij aut vicennij præscriptionem excludatur,[4] excludi tamen si bonæ fidei possessor per longi tēporis præscriptionem vtile saltem dominium sibi acquisierit, Cùm is qui præscriptione tutus est, nec ipse spoliauit, paratam habeat probatámque dominij exceptionem.[5] *Ita enatus* pro N. Carolo Dufour contra Iacobinam Berru 3. Id. Maij 1595.

1. Qui modo causam habeat à spoliatore siue mediatum siue immediatum vt dixi *Defin. 26. supr. eod.*
2. Ne alieno pregrauetur odio *vt in l. si quis suo* 33. §. 1. C. *de inoff. testam.* Guid. Pap *quæst.* 37. *nu.* 4. post Cyn. & Bart. *ad l. si quis C. de locat.*
3. Vt scilicet non minore quàm 30. annorum spatio possint præscribere *Auth. mala fidei C. de long. temp. præscr.*
4. Quia cùm sit condictio ex lege pontificia in *can. redintegranda* 3. *quæst.* durat triginta annis vt & cæteræ actiones personales *l. sicut* 3. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* cùm tamen interdictum *Vnde vi* sit annuum sicut & cætera interdicta.
5. *l. si duo* 13. §. *Iulianus D. de iureiur. l. vnic. C. de vsucap. transform.*

DEFINITIO XXXII.

Obligatus ad luitionem pignoris non potest dicere se spoliatum esse à creditore qui sine vicio nactus sit possessionem à debitore quandiu non offert omne id quod debetur.

DEbitor cum creditore transegerat, vt nihil à se viuo peteretur, ea tamen lege vt in singulos annos septūces vluras penderet, statimque à die mortis debitoris creditor corporalem possessionem adprehendere posset certarum rerum specialiter obligatarum, quas debitor constituerat eius nomine possidere quousque debitū solueretur. Post aliquot menses idē debitor inscio creditore bona sua omnia præsētia & futura Titio donauerat, paucis exceptis de quib' testari posset, Post donationē creditor aduersus debi-

sus debitorem egerat vt ad transactionis obseruationem condemnaretur. Debitor condemnationi Titio ignorante consēserat, continuata multis annis per Titium possessione quam sibi ex donatione quæsiuerat, tum defuncto debitore, creditor & viribus clausulæ constituti & autoritate iudicati fultus possessionem bonorum propria autoritate occupauerat. Donatarius conquerebatur vim factam esse & spoliationem, petebátque vt sibi possessio sua restitueretur. Dicebam, non ea ratione defendi posse vim nullam à creditore illatam esse quòd pro eo iudicatū fuisset. 1 Nam & vim facit qui propria autoritate exequitur iudicatum: 2 quod per magistratus ipsos aut magistratuum apparitores executioni mandari debet: 3 Quod verò ad constituti clausulam attineret, tametsi ex ea transferatur realis & vera possessio, 4 Non tamen ex eo fieri quin facto constitutoris rem alienantis & tradentis quocunque tandem titulo, interuertatur ea possessio & in illum transferatur, qui rem acquirit, 5 quoniam possessio facti non iuris est, 6 ob eámque nimirum causam necessarium fuit auxilium legis Iustinianeæ vt pristino possessori liceret propriam possessionem condicere, & auocare. 7 Itaque quamuis in proposita specie remedium iliud creditori competere potuisset, cùm tamen eo vsus non fuisset, at propria autoritate possessionem re vera in alium translatam occupasset, videbatur dubitari non posse quin Titium spoliasset, ac consequenter si non de vi, saltem de restituenda possessione ei teneretur. 8 Neque enim Titio nocere poterat res inter alios eo ignorante & post ius ipsi quæsitum iudicata: 9 sicut nec iudicis autoritas quæ interueniisset, facere quominùs possessio deberet restitui spoliato qui non fuerat condemnatus. 10 Sed tamen magis probatum est nullo iure Titium egisse vt sibi sua possessio restitueretur: non solùm quòd debitori successisset ex causa lucratiua, 11 (vix enim sola ratio hęc sufficeret, præsertim in iudicio de possessione quod momentaneum est, factíque magis vt diximus quàm iuris causam continet, 12) sed etiam quòd ita successisset vt factum debitoris omnimodo ratum habere cogeretur, 13 cùm esset donatarius vniuersorum bonorum, qui & ex ea causa quasi heres aut saltem heredis loco conueniri poterat ad debiti exsolutionem, secundùm eam sententiam quæ à nostris magis cōmuniter probata est. 14 Nam qui ad hoc ipsum est obligatus, siue personali, siue reuocatoria actione, 15 vt soluat pecuniam pro qua pignus datum est de cuius possessione contenditur, qua fronte possit conqueri spoliatum se sua possessione, eiúsque restitutionem vrgere? 16 Nam & in culpa est cur non soluerit. 17 Me tamen ne in hanc sententiam descendere possem, illud mouebat, quòd non facilè poteram cedere donatarium quantumuis vniuersorum bonoru m vniuersalem esse successorem aut heredis loco habendum, cùm potiùs singularis successoris iure censeatur. 18 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. Supr. Qui & aduers. quos in integr. restit.

1. Quamuis certum sit rem iudicatam pro veritate haberi *vulg. l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. res iudicata 207. De regul. iur.*

2. *l. miles 6. §. qui iudicati* D. *de re iudic.*

3. *l. à Diuo Pio 15. eod. tit.* iunct. *l. non est singulis 176. de regul. iur. l. extat 13. D. quod met caus. l. pen. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

4. *vulg. l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*

5. *l. si de eo 40. §. si forte* vbi Bart. & alij *eod. tit.*

6. *l. 1. §. si vir vxori cum præced. eod. tit. l. denique 19. ex quib. caus. maior. l. 1. §. Scæuola* D. *si is qui testam. lib. esse iuss.*

7. *ex l. vlt. C. de acquir. poss.*

8. *Ex can. redintegranda 3. quæst 1.* Sed & iudicati commodo priuandus videbatur qui sibi ius dixisset *arg. d. l. extat & l. si quis in tantam 7. C. hoc tit.*

9. *l. 1. D. de except. rei iudic. l. 1. & tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocer.*

10. *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

11. Solet enim minùs fauorabilis esse causa illius qui successit ex titulo lucratiuo, quàm eius qui ex oneroso *l. quod autem 6. §. simili modo dicimus* D. *quæ in fraud. credit. l. 4. §. si cùm legitima & seq. D. de doli except. l. vlt. §. sin verò creditores C. de iur. deliber. l. super longi 11. C. de præscr. long. temp.*

12. Quasi in eo non tàm quæratur an is qui se spoliatum dicit restituendus sit, quæ quæstio iuris est, quàm verùm sit spoliatus quod est facti.

13. *l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

14. Vt scilicet donatarius vniuersalis, hoc est vniuersorum bonorum teneatur creditoribus donatoris, possitque ab iis etiā personali actione conueniri, nempe cùm donans reperitur nō soluendo, & sine herede. Ita enim Guid. Pap. *quæst. 105.*

15. Iuxta glos. quam sequuntur Ang. Bald. Cyn. Salyc. & alii *ad l. aris alieni 15. D. de donat.*

16. Potest tamen fieri vt etiam debitor à suo creditore spolietur, nempe quoties creditor propria autoritate occupat possessionem pignoris nisi cùm exercet legem conuentionis *vt in l. 3.* vbi Bart. *C. de pignor.*

17. Cùm si suo tempore soluisset de spoliatione quærendum hodie non esset.

18. Vt probaui pluribus *in Hemischiliade De error. pragmat. ex dict. l. aris alieni 15. C. de donat.*

DEFINITIO XXXIII.

Possessor iam factus per clausulam constituti neminem spoliat cùm propria autoritate suam possessionem occupat nemine contradicente.

VIm fecisse non videtur qui clausulam constituti habens atque ita possessor iam factus, 1 possessionem occupauit propria autoritate cùm nemo contradiceret, 2 tametsi postea superueniat contradictor siue iustus siue iniustus. Non enim facit vim qui iure suo vtitur. 3 Fieri tamē potest vt sit spoliator, & possessionem restituere debeat si ea forte translata sit medio tempore in tertium possessorem. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*

2. Nam si quis adsit contradictor, per iudicem expedienda res est, ne sibi ipsi creditor ius dicere videatur contra *l. 1. D. quod legat. l. non est singulis 176. de reg. iur.*

3. *l. nullus videtur 55. eod. l. iniuriarum 13. §. 1. D. de iniur.* Non enim spoliat qui possessionem suam continuat.

4. Secundùm ea quæ scripsi *Defin. prox. præced. num. 6. 7. 8.* & dicam *Defin. seq.*

DEFINITIO XXXIV.

Is cui ex pacto licet possessionem apprehendere propria autoritate, non eò minùs spoliator est si adprehendat eam possessionem quæ sit penes alium quàm paciscentem, eiúsve successorem.

PActio quæ in pignorum conuentionibus plerisque addi solet vt creditori liceat quandocunque propria autoritate, & irrequisito debitore aut iudice, corporalē pignoris possessionem occupare, 1 non potest creditori prodesse, nec si concurrat clausula constituti, 2 nisi quandiu corporalis illa possessio manet penes debitorē. Nam interuersa possessione creditoris, & in alium translata ex iusto alienationis titulo, dubitandum non est quin licèt nullo id iure factum sit ac mala debitoris fide, ex eo tamē amissa possessio sit quæ creditori quæsita fuerat per clausulam cōstituti. 3 Quippe quæ facti magis quàm iuris est. 4 Neque aliud creditori remedium superesse potest ne debitoris factum ei noceat, Nisi vt agat reuocatoria, & condictione ex lege Iustiniani. 5 Quod ni fecerit, & quasi iure suo vsus propria autoritate possessionē occupauerit, pro spoliatore habendus est, ac proinde ad possessionem restituendam condemnandus. 6 Alioqui nihil erat necesse induci à Iustiniano remedium illud si ei cuius possessio interuersa sicque amissa esset, liceret propria autoritate illā repetere iámque factam alienam inuadere. 7 *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet Idib. Iul. 1595.

1. Vt in specie *l. creditores 3. C. de pignor. l. pen. C. de pignorat. act. l. si quis sub hoc pacto 56. D. de contr. empt.*

2. Quæ tamen fauorabilior est quia facit eum iam possessorem vt dixi *Defin. præced. num. 1.*

3. Cùm etiamsi quæsita fuisset per veram traditionem, tamen amitteretur *l. si de eo 40. §. si forte D. de acquir. poss.*

4. *l denique* 19.*D.ex quib.caus.maior l.*1.§ *si vir & præced.D. de acquir poss.*

5. Implorato beneficio *l.vlt C.ill.tit.de acquir.poss.* quæ ab interpretibus & pragmaticis nostris vulgò sic accipitur. Contra quos tamen vide quæ scripsi in prioribus Decadibus de *error.pragmat.*

6. Cum nec si pro se haberet iudicatum posset tamen propria autoritate possessionem illam impunè occupare *l.miles* 6. *§.penult.D.de re iudic.*

7. Non enim ab Imperatore impetrandum est quod iure cõmuni conceditur *l.imperatores* 30.*D.de reb.auctor.iudic.possid.*

DEFINITIO XXXV.

Constituti clausula post interuersam possessionem non prodest nisi implorato prius beneficio legis vlt. C.de acquir.poss.

COnstituti clausula per quam creditor factus sit possessor non obstat quominùs exercere possit debitor vulgarem ex canone põtificio actionem, 1 si creditor propria autoritate possessionem occupauerit quam alieno facto iam amiserat. 2 Quid ergo? Prius est vt imploret creditor beneficium clausulæ constituti & Iustinianeæ constitutionis. 3 Quo casu si quis siue tertius siue debitor ipse intercedat, priùs pronunciandum est super intercessione. 4 Non quòd ea intercessio tantæ sit potestatis, vt auferat possessionem ei qui habet, aut faciat possessorem eum qui possessor non est (ius enim tantùm conseruat si quod intercedenti competit) 5 sed quia inducit contradictorem. 6 Clausula verò illa non prodest ad acquirendam facultatem occupandæ propria autoritate possessionis cùm legitimus adest contradictor. 7 *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. Hoc est condictionem *ex Can.redintegranda* 3 *quæst.*1.
2. Vt dictum est *Defin.præced.*
3. *in l.vlt.C.de acquir.poss.* vt dixi *dict. Defin.præced.num.*5.
4. An scilicet iusta fuerit causa intercedendi.
5. Ne scilicet alioqui videatur executioni per alium factæ consentire.
6. Contradictor enim est quisquis se obiicit aduersarium actori *l.cùm non iusto* 3.*D.de collus.deleg.l. vlt.cum ibi not. C.de edict.Dini Hadr.tollend.*
7. Quisquis tandem ille sit id est siue iustus siue iniustus. Potest enim & legitimus esse contradictor & tamen iniustus *d. l.vlt.l.filiam fratribus* 56.vbi not.*D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XXXVI.

Restitutus in pristinum statum potest de statu illo quancumque docere.

IS qui per interdictum aut qua alia ratione ex sententia iudicis restitutus est in eum statum in quo vel ille ipse vel alius à quo causam habeat, fuit, non est arctandus vt ante omnia doceat de illo statu, 1 quoniam ea verba causaliter vt loquuntur, potiùs quàm condicionaliter adiecta intelliguntur. 2 *Sine die.*

1. Boer.*quæst.*16.*num.*1.
2. Bart.*in l.eum qui* §.*Iulianus de constit.pecun.per.text.& glos. fin.in cap.quoniam.* Abbas *de offic.deleg.Ex not in l.penult.C.de institut.& subst.* Boer.qui innumeros citat *d.q.*16.*num.*2.

DEFINITIO XXXVII.

Potest quis proposito interdicto retinendæ possessionis proponere in subsidium interdictum recuperandæ, non contrà. At interdictũ adipiscendæ vtrique subsidiarium est.

INterdictum recuperandæ possessionis potest esse subsidiarium interdicto retinendæ, cùm dubitari plerumque possit, an qui se turbatum dicit in sua possessione non solùm turbatus sit, sed etiam spoliatus. 1 Sed non similiter ex contrario interdictum retinendæ potest esse subsidiariũ interdicto recuperandæ, quia hoc ipso quod quis fatetur se spoliatum, amittit possessionem, si quam ante habebat. Interdictum adipiscendę vtrique subsidiarium esse potest quia proximè accedit ad causam petitorij, 3 cuius quæstio ei quoque salua semper est, qui nunquam possedit. 4 *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Tollens & heredum Antonij Chappuis 13. Febr. 1596.

1. Vix enim est vt quis in possessione sua turbetur quin hoc ipso spolietur scilicet si malit se spoliatum dicere quam possessorem *l.vim facit* 11.*D hoc tit.* Nam si malit suam tueri possessionem, & se dicere adhuc possessorem, non est prohibendus *l.* 1.§.*est igitur D. vti possid.*
2. Cùm possessio solo animo amittatur, statim atque is qui possidebat desinit velle possidere *l.si quis vi* 17.§.*differentia D.de acquir.poss.cum similib.*
3. *Not.ad legem naturaliter* 12.§.*nihil commune* D.*eod.ill.tit. De acquir.poss.* Guid.Pap.*quæst.*1.
4. *l.is qui destinauit* 24.*l.qui petitorio* 36.*D.de rei vindicat.*

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio dominij non potest obiici agenti interdicto recuperandæ, nisi reus dicat se causam habere ab actore aut ab eo cuius actor heres sit.

ET si agenti ex Canone Pontificio ad recuperandam possessionem exceptio dominij obiici non potest, 1 si tamen reus dicat venditam sibi rem ab actore ipso, aut ab eo cuius actor ipse heres sit, vtilis exceptio est. Quia nunquam potest spoliatum se dicere is, qui facto suo cecidit à possessione. 2 Quid verò interest an facto suo, an cuius à quo ius habeat, & cum quo vna eadémque persona esse existimetur? 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Rot.*decis.*11.*De restit.spoliat.in nouis.* Vide tamen Specular. *in tit.De petitorio & possessorio in* 5.*fin.* vbi ponit 26. casus quibus datur exceptio contra agentem hoc interdicto. Adde Guid.Pap. *quæst.*212.
2. Mynsing.*centur.*3.*Obser* 85.
3. Id enim est quod dici solet plerũque eandẽ causã esse successoris quæ fuit autoris, *l. inuitus* 156. §. *plerumque l. quod ipsis* 143.*De reg.iur.* Maximè verò cùm successor est vniuersalis vt heres *l.nihil est aliud* 24.*De verb.signific.*

DEFINITIO XXXIX.

Articuli pertinentes ad causam petitorij admittendi sunt etiam in causa possessorij saltem cum clausula saluo iure impertinentium, si modò quale quale indicium possint facere ad causam possessorij confortandam.

NIhil quidem commune habet proprietas cum possessione, 1 idcóque certum est agenti interdicto siue retinendæ siue recuperãdæ possessionis, exceptionem dominij opponi non posse. 2 Sed non eò minùs tamen admittendi sunt articuli si quos reus adferat pertinentes ad causam dominij & proprietatis, 3 Quicquid enim prodesse potest non modò ad plenam aut ad semiplenam probationem, sed etiam ad indicium aliúdve quodlibet adminiculũ inducendũ admitti per iudicẽ debet. 4 Negari porrò non potest quin ex causa dominij aliquid accedat adminiculi ad causam possessionis roborandam, &, vt nostri loquuntur confortandam. 5 Adeò vt interdum quoque admittenda sit exceptio dominij, puta si is qui spoliatum se dicit allegetur spoliatus prætore autore quamuis iniustè. 6 Ergo admittendi quidem sunt interim articuli sed in finem litis differendum est an dominij exceptio quæ ex iis inducitur admittenda sit necne. 7 *Ita tractatum est* Cal. April. 1596.

1. *l.naturaliter* 12.§.*nihil commune D de acquir poss.*
2. *l.si de vi* 36.D.*de iudic. cap. in literis Extr. de restit. spoliat.* Affict.*decis.*7.*num.*2.
3. Bald.*in l.vnic.C.si de moment.poss.fuer. appell.* Præsertim cum

cum clausula *Salvo iure impertinentium.* Idem Afflict. *decis.* 33. Quam clausulam in dubio add. debere vult statutum nostrum.

4. *l. indicta C. de rei vindic.* Bald. *in l. ordinary* C. *eod.* Iacob. de Butr. *in l. incerti C. de interdict.*

5. Guid. Pap. *quæst.* 71. *Ex not. in cap. licet Extr. de probat.*

6. Angel. *in l. si quis ad se fundum C. ad leg. Iul. de vi.* Innoc. *in cap. super col.* 5. *Extr. de renunciat.*

7. Afflict *dict. decis* 7. *in fin.* Observa autem aliud esse in interdicto adipiscendæ possessionis, quia cùm sapiat petitorium Guid. Pap. *quæst.* 1. admittit exceptionem dominij Bart. & alij *ad § nihil commune.*

DEFINITIO XL.

Exceptio contrarij spolij De rebus mobilibus an & quando detur spoliatori conuento remediis recuperandæ possessionis.

EXceptio contrarij spolij De rebus mobilibus, quam placuit dari etiam spoliatori aduersus agentem interdicto Vnde vi ad recuperandam possessionem, 1 non habet locum si agatur de feudo, 2 aut de re aliqua ecclesiastica, 3 quoniam & feuda & res ecclesiasticæ publici iuris esse creduntur, 4 ideóque fauorabiliorem causam habere, quàm quæ sunt iuris priuati, 5 vt neque solet ob hanc ipsam rationem fieri compensatio de publico ad priuatum. 6 Nam nec si inter priuatos, & de re priuata ageretur iudicio Vi bonorum raptorum, aut condictione ex lege, 7 vlla tamen exceptio siue spoliationis siue alia quælibet spoliatori accommodanda esset. 8 Illud sane constat, iis quoque casibus quibus exceptio spolij spoliato datur, 9 non aliter dandam eam esse quàm si dicat se spoliatum ab actore ipso, non etiamsi ab alio. 10 Nisi agatur de vi criminaliter & spoliatio vel totius patrimonij, vel maioris partis bonorum allegetur. 11 *Sine die.*

1. *Ex cap. frequens Extr. de restit. spoliat.*

2. Afflict. *decis.* 19. post Ioan Andr. & Petr. de Anchar. *in d. cap. frequens.*

3. Ioann. Monach. & Anchar. *ibid.*

4. Abb. *in cap. 2. Extr. de ordin. cognit.*

5. *Vulg. Auth. res quæ* C. *commun. de legat. cum similib.*

6. *l. 1. & 2. C. de compensat.*

7. *l. si quis in tantam C. vnde vi.*

8. Afflict. *dict. decis.* 19. *num.* 5. post Cyn. *in l. si maritus C. de donat. int. vir. & vxor.*

9. *Ex dict. cap. frequens.* cuius dispositio locum habet non solùm iure canonico, sed etiam iure ciuili. Vt post Bart. & Angel. *in l. si te bonis C. de iur. delib.* concludit Afflict. *dict. num.* 5.

10. Quo casu procedit dispositio *d. l. si te bonis.* Idem Bald. post Specul. *in tit. De restit. spoliat. § nunc dicamus. vers. porrò.* Afflict. *dict. decis.* 39. *num.* 1.

11. Afflict. *dict. decis.* 19. post Petr. de Anchar. *in d. cap. frequens notab.* 3. Guid. Pap. *quæst.* 38 *num.* 2. vbi ait spoliatum omnibus bonis vel maiori parte bonorum à nemine posse conueniri antequàm sit restitutus, iure scilicet canonico, *ex d. cap. frequens & cap.* 1. *De restit. spoliat. extr.* Aliud enim est de iure ciuili Bart. *in l. si te bonis. C. de iur. delib.*

TIT. IV.

Vti possidetis.

DEFINITIO I.

In interdicto vti possidetis nec cognoscitur de dominio nisi incidenter, nec quicquam de possessione decernitur ante diffinitiuam sententiam, nisi ad causam momentaneæ possessionis aut sequestrationis.

IN interdicto retinendæ possessionis de illo tantùm quæritur quis hoc anno possederit non vi, non clam, non precariò: 1 nec cumulari potest quæstio proprietatis, si alteruter collitigantium dissentiat. 2 De dominio sanè incidenter agi potest, sed id non tam ad cumulandum petitorium, quàm ad colorandum & corroborandum possessorium: 3 Quod fieri plerumque necesse est, si forte possessionis probationes vtrimque pares proponantur. 4 At quid si alter collitigantium fateatur aduersarium possidere, sed contendat eam possessionem aut violentam esse, aut clandestinam, aut precariam? 5 Momentaneæ possessionis commodum ei adiudicandum erit quem constat possidere: 6 quia credendus est quilibet iustè possidere potiùs quàm iniustè, 7 & suo nomine potiùs quàm alieno. 8 Etsi verò non solet de possessione quicquam decerni ante diffinitiuam sententiam, 9 id tamen fieri aliquando necesse est ne ad arma decurratur pendente lite. Quæ res facit vt si æquè obscura sint collitigatorum iura, & tumultus alicuius periculum sit, possessionem sequestrari oporteat. 10 *Ita Senatus* 14. Cal. Ianuar. 1588.

1. *l. 1. & tot tit. D. vti possid.*

2. Quia fauor possessionis facit vt priùs cognoscendum sit de possessione quàm de proprietate, vt notant nostri *ad l. naturaliter* 12. *§. nihil commune D. de acquir. poss. ex l. exitus* 35. *eod. l. incerti C. de interd.* Papiens. latè *in form. libell. pro turb. poss. in vers. ad cessandum & desistendũ*, præsertim *num.* 18. *& ant. fin.* Iunge *Desin* 8. 9. *&* 10. *sup. De ordin. cognit.*

3. Guid. Pap. *quæst.* 71. *ex not. in cap. licet Extr. de probat.*

4. Cùm in hoc interdicto vterque sit, & actor & reus, & par sit vtriusque litigatoris causa *l.* 3. *§. hoc interdictum D. hoc tit. l. actionis* 37. *§.* 1. *D. de oblig. & action.* Papiens. *vbi sup. num.* 4.

5. Ac proinde vitiosam. Is demum enim iustè possidet qui non vi, non clam, non precariò possidet *l.* 1. *§. vlt. D. hoc tit. l. si quis diuturno* 10. D *si seruit. vindic.*

6. Cùm possessio facti sit magis quàm iuris *l. denique* 19. D. *ex quib. caus. maior. l.* 1. *§ si vir vxori* D. *de acquir. poss.*

7. Quomodo & bona fides præsumitur potiùs quàm mala *l. meritò* 51. D *pro socio.*

8. *Arg. l.* 4. D. *de solut.*

9. Per quam pronunciatur vter ex litigatoribus possideat.

10. Prohibendo litigatoribus ne ad possessionem accedant, idque sub certa pœna vt loquitur Papiens. *vbi supr. num.* 4. *vers. Dicit Iacob. Ex not. in l.* 1. C. *hoc tit. l. si cuius* 13. *§. si inter duos, aliàs l. aquissimum D. de vsufr.*

DEFINITIO II.

Legatarius non habet interdictum retinendæ possessionis antequàm corporalem possessionem. nactus sit.

LEgatario non competit interdictum retinẽdæ possessionis priusquàm legati possessionem per manus heredis aut per iudicem nactus sit: 1 At neque ei qui in re certa institutus est qui & hac parte vt in cæteris ferè omnibus legatario comparatur. 2 Etsi enim plus iuris habet quàm legatarius in eo quòd possessionem propria autoritate nanciscì potest, 3 non tamen consequens est vt hoc solo quòd possessor fieri potest iam factus videatur. 4 Aliud enim est posidere, aliud fieri posse possessorẽ. 5 Cæterùm non nisi ei qui verè iam posideat interdictum retinendæ possessionis competere palam est. 6 Sicut & illud indubitatum est, edictalem aut potiùs consuetudinariam eam possessionem quæ à defuncto in heredem continuatur, 7 non similiter continuari in legatarium. 8 *Ita Senatus* in causa N. Vectier viduæ N. Puthod & N. Ioannis Puthod Aduocati 14. Cal. Mart. 1590. Iunge SC. 1. quot. legat.

1. Quia legatum est donatio à defuncto relicta ab herede præstanda *l. legatum* 36. *de leg.* 2.

2. *l. quoties* 13. *C. de hered. instit.*

3. Bart. & alij *ad d. l. quoties.*

4. Quod enim pendet vt esse possit non pro eo habetur quasi iam sit *l. is damnum dat* 169. §. 1. *de reg. iur.*

5. *l. 1. D. quod legat. l. 3. C. de pignor.*

6. Quomodo enim posset retinere possessionem is qui nondum incepit *l. Titio usufructus* 96. *de condit. & demonstr.*

7. Ex hoc quod pragmatici dicunt *Le mort saisit le vif.* De quo scripsimus *in tit. De acquir. poss.*

8. Qui scilicet non est successor iuris vt heres *l. quadam* 9. §. 1. *de edend.* Quamuis legatarius in re legata sit quodammodo heres *l. id tempus* 14. §. 1. *de usucap.*

DEFINITIO III.

Etiam in possessorio possunt allegari quæ pertinent ad petitorium, Nempe ad confortandum possessorium.

TAm in beneficialibus quàm in prophanis controuersiis possunt quæ ad petitorij causam pertinent deduci in iudicium quo de sola possessione controuertitur: non vt de petitorio quicquam pronuncietur, sed tantùm corroborandi, &, vt nostri loquuntur, confortandi possessorij gratiâ. Qui enim potiora in petitorio iura habet is vtique etiam in possessorio vincere debet cæteris paribus. 1 *Ita Senatus* sæpius. *Sine die.*

1. Guid. Pap. *quæst. 71. ex cap. licet Extr. de probat. cap. ad decimas de restit. spoliat. in 6.*

DEFINITIO IV.

Possessio per clausulam constituti alitérve quæsita si amissa sit, non recuperatur ipso iure per restitutionem in integrum.

CReditor qui pignoris possessionem per clausulam constituti nactus fuerat: si ius pignoris & cõsequenter possessionis ex ea causa quæsitæ remiserit 2 per contractum aduersus quem posteà impetret restitutionem, licèt in pristina iura omnia restitui debeat, 3 possessionem tamen semel amissam cùm facti sit 4 recuperare ipse iure non potest. 5 Nam & similiter dicimus causam possessionis postliminio non contineri. 6 Proinde obtenta restitutione petere actor debet non vt in pristina possessione retineatur, sed vt sibi amissa possessio restituatur. 7 Nec ad rem pertinet, quòd ea possessio quæ per clausulam constituti acquiritur plurimùm iuris habeat, & fictionis. 8 Nam & postliminij fictio tota meri iuris est, 9 nec tamẽ restituit interceptam possessionem. 10 Per clausulam verò constituti non solùm ciuilis possessio quæritur, sed etiam realis & naturalis. 11 At neque ciuilis ipsa possessio cùm amissa est facilius recuperatur quàm naturalis. Perinde enim & corporis & animi ministerium requiritur, atque si nunc primùm acquireretur. 12 Denique licèt modus possessionis transferendæ per clausulam constituti sit fictitius, fieri tamen nequit vt plus operetur fictio quàm veritas. 13 *Ita Senatus* in causa Hugoninæ Iarrin & Claudij Petifeu Idib. Iul. 1592.

1. *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir poss.*

2. Facilè namque inducitur remissio pignoris ex voluntate creditoris *l. 1. & tot. tit.* D. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. l. etsi pignus* 18. D. *quæ in fraud. credit.*

3. Ex natura scilicet restitutionis in integrum quæ omnia in statutum pristinum reponit *l. quòd si minor* 24. §. *restitutio* D. *de minor. l. vnic.* C. *de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

4. *l. 1. § si vir vxori & præced.* D. *de acquir. poss. l. 1* §. *Scæuola* D. *si is qui testam. lib. esse iuss.*

5. *Arg. l. cùm heredes* 23. C. *de acquir. poss.*

6. *l. denique* 19. D. *ex quib. caus. maior.*

7. Quod & ipsum restitutionis verbum satis per se significat.

8. *Not. ad d. l. quod meo.* Facit *l. possessio* 48 *in princ. & §. 1.* D. *de acquir. poss.*

9. *l. postliminium* 19. *& pass.* D *de capt. & postlim.*

10. Quia facti causæ nulla constitutione infectæ fieri possunt *l. in bello* 12. §. *facti eod.*

11. *Ex not. in d. l. quod meo, & in l. quadam mulier* 77. D. *de rei vindicat.*

12. *l. 3. §. in amittenda l. quemadmodum* 8. D. *de acq. poss.*

13. Imò debet veritas fortior esse fictione *l. filio* 23. D. *de liber. & post.*

DEFINITIO V.

In quasi possessorio iurium obtinere is debet qui quasi possessionem probat, licèt nec titulum alleget nec causam.

IN præstationibus annuis si quasi possessio per annos aliquot continuata probetur, & possessorio agatur non petitorio iudicio, vincere debet is qui in quasi possessione est, licèt nec titulum alleget, nec causam, 1 Ac multò magis licèt ex qua causa præcedentes solutiones factæ sint, non appareat, dummodò iuris præsumptio non obstet possidenti. 2 Hoc vnum enim duntaxat requiritur, non etiam cætera quæ si petitorio ageretur omnimodo probanda essent. 3 Nam in possessorio leuiores probationes sufficiunt, 4 Nec de alio quærendum est quàm quis hoc anno aut vltimis annis possederit: 5 quæ quæst. o tota facti non iuris est. 6 *Ita Senatus* pro D. Priore de Louagny contra religiosos Cœlestinos de Villarsalet 6. Cal. Sept. 1592.

1. Quæ tamen causa allegari deberet adeóque titulus si ageretur petitorio. Secundùm ea quæ scribit Guid. Pap. *quæst.* 408. ex notat. per Bart. *ad l. cùm de in rem verso* 6. *per ill. text.* D. *de vsur.*

2. Quia cùm iuris præsumptio obstat, nunquam sufficit possessio nisi sit immemorialis vel titulata *cap. 1. de verb. signif. in* 6. Bart *ad l. 2. C. de seruit. & aqua.*

3. Et ad hunc nimirum casum pertinet, quod ex Bartoli & aliorum sententia tractat Guid. Pap. *d. quæst.* 408.

4. Quia & possessorium leuioris momenti est & summariè tractandum *l. 1. C. si de moment. poss. fuer. appell.*

5. *l. 1.* D. *hoc tit. Not. in l. 2 nic. C. eod.*

6. *d. l. 1. §. si vir vxori & l. quod vxor* 16. D. *de acquir. poss.*

DEFINITIO VI.

Donatarius factus possessor per clausulam constituti præfertur heredi in interdicto retinendæ.

IN interdicto retinendæ possessionis præferẽdus est heredi donatarius siue inter viuos siue mortis causa donatum sit, qui pro se habeat clausulam constituti, 1 quoniã mortis tempore & eo instanti quo ius heredis nasci incipit, 2 reperitur extra causam hereditatis possessio, quæ viuo adhuc donatore per eam clausulam in donatarium translata fuit. 3 *Ita senatus* in causa Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudiæ & N. Callet 8. Id. Iulij 1593.

1. Per quam scilicet certum est translatam in eum fuisse omnem possessionem & naturalem & ciuilem *l. quod meo* 18 *cum ibi not. D. de acquir. poss.*

2. Id est post mortem quia viuens non habet heredem *l. 1. D. de hered. vel act. vend. l. 2* D. *pro hered.*

3. Nam quæ à viuo alienata sunt, in ipsius hereditate reperiri non possunt *l. sequens quæstio* 68. *de leg. 2.*

DEFINITIO VII.

Præstatio vniformis maximè decennalis sufficit sine titulo ad obtinendum in possessorio, at non in petitorio.

VNiformis annuæ pensionis præstatio per decenniũ continuata etiam nullo probato titulo at ne quidem allegato sufficit ad obtinendum in possessorio, quæ in petitorio nõ aliter sufficeret quàm si ex causa allegati saltẽ alicuius tituli secuta præstatio probaretur. 1 *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Bellicensis & Ecclesiæ Cathedralis 9. Cal. Decembr. 1594.

1. Bart. & post eum cæteri *ad l. cùm de in rem verso* 6. D. *de vsur. & ad l. si certis annis* C. *de pact.* Guid. Pap. *quæst.* 408. Iunge *Defin. 6 supr. eod.*

DEFI-

DEFINITIO VIII.

De retinenda possessione non agitur apud nos nisi interdicto vti possideris probando possessionem ex parte nostra & turbationem ex parte aduersarij.

EX iisremediis quæ ad retinendam possessionem comparata,& apud Gallos vsitata sunt ivnum illud est quo solo vtimur, quod competit ex interdicto Vti possideris, 2 saisinam illam simplicem quam Galli vocant, 3 ex diplomate principali proponendam nullam agnoscimus quia non nisi communi ciuilique Romanorum iure hac parte vtimur. 4 Porrò qui agit interdicto isto retinendæ possessionis duo probare debet Possessionem ex parte sua, & turbationem ex parte aduersarij. 5 Turbationem inquã non spoliationem, 6 quia si se diceret spoliatum sibi esset contrarius ob idque repellendus, 7 & interdicto recuperandæ non retinendæ possessionis agere deberet. 8 Possessionem verò probare debet duobus temporibus inspectis, Litis contestatæ & factæ turbationis, ac proinde se rum adhuc possidere, aut eo saltem anno possedisse. 9 *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1. De quibus vide Rebuff. *tit. De mater. poss. artic. 2. tomb. 3.*
2. Est enim hoc interdictum retinendæ possessionis *l. 1. §. est igitur D. hoc tit.*
3. Sic enim Rebuff. appellat, supradicto loco.
4. Vt nec in cæteris nisi in quibus speciali aliqua lege vel consuetudine iuri communi derogatum est.
5. Qui enim non turbatur nihil causæ est cur debeat turbare aduersarium proposito contra ipsum interdicto.
6. Quamuis vt vulgò iactatur, qui turbat spoliet *arg. l. vim facio 11. D. vnde vi.*
7. Nec enim audiendus est qui allegat contraria *vulg. l. 1. C. de furt.*
8. Cùm interdicta iusta sint incompatibilia nisi quatenus referuntur ad diuersa genera possessionis Bart. & alij ad *l. 1. D. hoc tit.* Papiens. *in form. libell. pro turbat. poss. Versic. ad cessandum num. 2.*
9. Idem Papiens. *ibid. in vers. hodie num. 2. ex §. retinenda & §. commodum Inst. de interd.* Bart. *in d. l. 1. §. ait prætor circ. fin. Ex l. 1. §. interdictum autem & l. 2. D. hoc tit.* Can. *in cap. licèt de probat.*

DEFINITIO IX.

Potest locus esse interdicto retinendæ quandiu retinetur possessio ciuilis licèt sit amissa naturalis secus si ciuilis quoque amissa sit.

SI cessatum sit in solutione reditus annui in cuius percipiendi quasi possessione alius se dicat esse, non inducitur ex ea re spoliatio possessionis, sed tantùm turbatio. 1 Ideóque interdicto retinendæ possessionis locus esse potest, etiamsi sola ciuilis possessio supersit tempore litis cõtestatæ, 2 quia sufficit retineri possessionem ciuilem ad auocandam & recuperandam naturalem per interdictum retinendæ. 3 Sed si ciuilis quoque amissa sit aut per contradictionem factam in recuperanda naturali, 4 aut propter obliuionem quæ ex decennij, 5 adeóque in huiusmodi causis, biennij lapsu 6 præsumitur, recurrendum necessariò est ad remedia recuperandæ possessionis. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Scilicet si is qui turbatur malit se dicere turbatum quàm spoliatum. Alioqui etiam qui turbat spoliat *l. 1 vim facit 11. D. vnde vi.*
2. Quæ scilicet secundùm nostros Doctores solo animo retinetur, quandiu naturalis non negligitur *Not. in l. nemo ambigit 10. & in l. licet 4. C. de acquir. poss.*
3. Bart. *in l. 1. D. hoc tit.*
4. *l. clam possidere 6. §. vlt. & l. seq. de acquir. poss.*
5. *l. si id quod 25.* & ibi Bart. *eod.*
6. *d. l. si id quod §. vlt. & l. qui agros C. de omn. agr. deser. lib. 11.*
7. Vide Guid. Pap. *quæst. 552.*

DEFINITIO X.

Quando personali actione vel interdicto agendum sit pro præstatione annua.

PRo præstatione annua quæ non tam ratione rei debetur quàm ex obligatione personali non competunt interdicta aliáve remedia possessoria, sed personali actione necessariò agendum est. 1 Sin ratione rei & prædij debeatur competit interdictum & possessorium. 2 Obseruandum tamen est in huiusmodi præstationibus annuis ratione rei petitis amitti possessionem ciuilem per lapsũ biennij, cùm in aliis causis non breuiore quàm decennij tempore amittatur. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Cyn. & communiter legistæ *in l. si certis annis C. de pact.*
2. Ex sententia Canonistarum *in cap. querelam de elect.* quamuis non omnes in hoc consentiant vt per Bart. *in l. solent. De offic. Proconsul.*
3. Dixi *Defin. præced. num. 5. & 6.*

TIT. V.

De nouio per. nunciat.

DEFINITIO I.

Etiam in causa appellationis potest is cui nunciatum est nouum opus satisdare ad hoc vt pendente lite possit ædificare.

IS cui nouum opus nunciatum erat dixerat apud iudicem nõ tam nouum opus se facere, quàm vetus reficere, 1 neque tamen obtulerat satisdationem vt ædificare liceret: 2 Iudex, quòd nondum constabat an nouum opus fieret an vetus reficeretur, inhibuerat reo ne interea ædificaret, 3 oblata scilicet in eam rem & præstita, vt fieri debuerat, per actorem satisdatione. 4 Appellatione interposita per reum, cùm is meliùs consultus satisdationem offerret, 5 Puravit Senatus audiri eum debere, & vt ædificaret permisit. 6 Nec obstitit quòd appellatum esset ab interlocutoria quę ex eisdem actis vt pragmarici iactitant, decîdi debuit. Potest enim quandocunque offerri per ædificantem satisdatio ad nunciationis vim si non extinguendam, saltem suspendendam, Ita vt nec ad Prætorem ire necesse sit & desiderare vt nunciatio remittatur. 8 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 4. Non. Decemb. 1590.

1. Quo casu certum est non frustra & ridiculè nouum opus nunciari posse *l. 1. §. si quis ædificium* D. *hoc tit.*
2. Quam tamen offerre debet quisquis vult noui operis nũciatione neglecta ædificare nisi à prætore impetret remissionem *l. 1. D. de remiss. l. de pupillo 5. §. si is cui* D. *hoc tit.*
3. Non enim facilis & credulus esse debet iudex vt vni ex litigatoribus credat inaudito altero *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. De re iudic.*
4. Vt reo cautum esset de indemnitate si eam inhibitionem malè ac sine causa impetratam fuisse quandoque appareret *l. 5. & 6. D. de petit. hered. cum similib.*
5. Vt sibi liceret non obstante nunciatione ædificare, quamquàm non semper sufficit satisdare vt dicam *Defin. 3. infr.*
6. Cùm nihil interesset aduersarij cui fuerat satisdatum, interesset verò reipublicæ nouis ædificiis ornari ciuitatem *l. prætor ait 20. §. hoc interdictũ prohibitorium D. hoc tit. l. vlt. D. ne quid in loc. public.*
6. *Clem. appellanti de appell.* Nat. *cons. 153. col. 4. in princ.* Lanfranc. *conclus. 442.* Quia appellatio ab interlocutoria est odiosa cùm deroget ordinariæ iurisdictioni, vt tractat Papiens. *in*

form. app. ab interloc. in verſ. cauſis & rationibus infrà ſcriptis nu. 1. & ibi Maſuer. poſt Bald. *in l. eos §. ſi quid autem C. de app.* Rom. *ſing.* 281. & 404. Robert. Marant. *De ord. iudic. cap.* 54. *in.* *De appell.*

2. *d. l. de pupillo* 5. *§. ſi is cui* 17. *l. non ſolùm* 8. *§. ſi cùm poſſem & § ſciendum D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Non eſt deſtruendum propter nunciationem niſi illud ipſum quod conſtat ædificatum fuiſſe poſt nunciationem.

SEd neque putauit Senatus in ſuprafcripta facti ſpecie audiendum actorem, cùm diceret appellantem neglecta noui operis nunciatione neglectóque turſum iudicis imperio non deſtitiſſe ab ædificatione: ideóque cogendũ deſtruere quicquid poſt nunciationem ædificaſſet, ſiue iure ſiue iniuria facta eſſet nunciatio. 1 Non quòd appellatio ſola nunciationis vim extinguere aut remorari potuiſſet, 2 ſed quia non conſtabat quid & quantum poſt nunciationem ædificatum fuiſſet. Debuerat enim nunciãs ſi quid iam operis factum erat nunciationis tempore, id ipſum in teſtationem referre, & modulos ſumere, qui vt ſumerentur conferrentúrque iudex decernere potuiſſet 3 Quo non facto fieri non poterat vt exactè probaretur per teſtes, quid & quantum ædificatum eſſet. 4 Atqui non quicquid ædificatum erat deſtrui debuerat, ſed illud tantùm quod poſt factam nunciationem. 5 Cùm itaque de operis quantitate non appareret, in dubio fauendum fuit ædificanti potiùs quàm nuncianti, 6 vel ob id maximè quòd publicè interſit ædificari ad decus, & ornamentum ciuitatis. 7 Denique non deficiebat actori ius, ſed probatio, vt & aliàs plerumque euenit. 8 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *Ex l. 5. §. ſi quis fortè l. prætor ait* 20. *in princip. & per tot. D. hoc tit.* iunct. *l. cui opus* 22. *eod.*

2. Nec enim fit nunciatio à iudice ſed ab aduerſario à quo non poteſt appellari cùm nullam habeat iuriſdictionem.

3. *d. l. non ſolùm §. 1. & §. ſed vt probari* iunct. *gloſ. ibid.*

4. Eſt enim hoc ex genere eorum quæ non poſſunt commodè probari per teſtes, quamuis contrà videatur ſentire *dict. gloſ.*

5. *d. § ſi quis fortè*, & aliis ſupr. citat.

6. Quaſi non tam deficeret ius quàm probatio vt *in l. duo ſunt Titij* 30. *D. de teſt. tut. el.*

7. *d. l. prætor ait* 20. *§. hoc interdictum prohibitorium D. hoc tit.*

8. *d. l. duo ſunt Titij.*

DEFINITIO III.

Non ſemper ei cui nunciatum eſt nouum opus permittendum debet vt interim ædificet oblata ſatisdatione.

NVnciato nouo opere non ſemper eſt permittendum ei cui nunciatum fuit vt ædificet oblata ſatisdatione. Quid enim ſi ea res graue & intolerabile damnum adferat ei qui nouum opus nunciauit, 1 quíque ſtatim aut ſaltem intra trimeſtre 2 docere poſſit de iure quod habeat prohibendi. Finge etiam nondum conteſtata lite auditos teſtes ad futuram rei memoriam ex quorum teſtationibus ſi eas iudex animi ſui informandi gratiâ aperire volet, conſtare aliqualiter poſſit prohibendi ius eſſe. Nihil interèà temerè conſtituendum eſt. 3 Ita ex tempore tractatum eſt in cauſa liberorum D. de la Bigarne Aduocati generalis, & vxoris D. N. Berliet tunc Præſidis Rationalium nunc Archiepiſcopi Tarentaſienſis Reuerendiſſimi. Prid. Id. Decemb 1593.

1. Nec enim facilè ferendum eſt vt ex vnius facto alius graui & intolerabili damno afficiatur *l. 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact. l. non debet* 74. *de reg. iur.*

2. Statim namque fieri videtur quod fit intra modicum tempus, nec magnum damnum eſſe videtur in mora modici temporis *l. ſi debitori* 21. *D. de iudic.* Vide *l. vnic. cum gloſ. C. hoc tit.*

3. *cap.* 3. & 4. *Extr. hoc tit.* Iunge *l. de pupillo* 5. *§. ſi quis rimas D. eod.* Vide Anton. Teſaur. *deciſ.* 204 *ante finem*, vbi concludit vi lert hoc poſitum in arbitrio & religione iudicantis. Quod intellige cùm is qui non vult admittere ſatisfactionem dicit ſe paratum eſſe docere de iure ſuo & ſe tueturper exceptionem illam Modo conſtat modo agatur, vt ex Bartolo tradit Ferra. *in form. libell. in nunciat. nou. oper. in verſ. ante aliquam rem ſe-nem num.* 3. licèt Maſuer. ad illam locum videatur contrarium tenere.

TIT. VI.

De pignor.

DEFINITIO I.

Solutione tantùm debiti non etiam confuſione ex acquiſitione domini extinguitur in totum hypothecaria.

PErseverare quidem pignoris vinculum non poteſt poſt acquiſitum creditori dominium eius rei quæ antea fuerit obligata, 1 quandoquidem ſui proprię pignus conſiſtere nequeat. 2 Sed ſi quo caſu euenat vt rem illam creditori habere nõ liceat, alio fortaſſis anteriore creditore aut qui potior eſſe debeat poſſeſſionem auocante, 3 durabit pignoratitia & quaſi Seruiana actio, 4 quæ nec vnquam extincta videri poteſt, 5 cùm perpetuam illam condicionem habeat ſi ſolutum nõ ſit debitum, aut aliter eo nomine ſatisfactum: 6 verum autem ſit numquam aut ſolutum aut ſatisfactum eſſe creditori qui pignoris dominium acquiſiit: neque enim ſola domini acquiſitio ſolutionis loco eſt. 7 *Ita Senatus* in publico auditorio Prid. Cal. Sept. 1588.

1. *l. pen. §. Latinus Largus de except. rei iudic.*

2. *l. neque pignus* 45. *de regul. iur. l. ſi rem alienam* 29. *D. de pignor. act.*

3. Quo caſu non licet emptori rem habere niſi ſoluto debito *l. ſi mancipium* 34. *§. vlt. & l. ſeq. D. de euict.*

4. Textus eſt elegans *in d. §. Latinus Largus.*

5. Nam ſi ſemel extincta eſſet nunquam reuiuiſceret *l. qui res* 98. *§ aream D. de ſolut.*

6. *l. grege* 13. *§. etiam D. hoc tit. l. ſi rem alienam* 9. *§. omnis D. de pignor. act. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell.* Vnde fit quamuis hypothecaria obligatio ſit acceſſoria, nihilominùs duret etiam poſt extinctam principalem obligationem *l.* 2. *C. de luit. pignor.*

7. Sed confuſionis. Aliud verò eſt ſi quis dicat domini acquiſitionem eſſe loco ſolutionis. Aliud verò ſi dicat eſſe loco confuſionis *l. Stichum aut Pamphilum* 95. *§. adita D. de ſolut.*

DEFINITIO II.

Condemnatio prouiſionalis quæ fit contra plures pendente lite ſuper hypothecaria non propter hypothecam ſed propter litem, diuiſibilis eſt.

SI pendente iudicio, aut in executione iudicati ſuper actione hypothecaria, creditori inopia laboranti certa pecuniæ quantitas adiudicanda ſit in cauſam alimentorum, litiſque proſequendæ, 1 réſque ſit cum pluribus pignorum poſſeſſoribus, 2 non erunt ſinguli ad eam quantitatem in ſolidum condemnandi, ſed in partes tantùm viriles: 3 quoniam ea actio non ſicut hypothecaria realis, & indiuiſibilis eſt, 4 ſed in perſonas collitigantium concepta: 5 quam proinde diuiſibilem eſſe neceſſe eſt. 6 *Ita Senatus* inter Ioannem Rage & Ioannem De Conſtance 17 Cal. Ianuar. 1589.

1. Hoc

1. Hoc enim aliquando fieri necesse est ex æquitate *arg. l. si instituta* 27. § *de inoffic. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit.* iunct. *l.* 1. § *quare etsi ita vers. sanius est enim D. de ventr. in poss. mitt.*

2. Quos constat posse singulos actione hypothecaria conueniri cùm ea sit indiuidua *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.*

3. Vt fieri regulariter solet quoties ad aliquam quantitatẽ plures simul tenentur *l. reos* 11. §. *cùm tabulæ D. de duob. reis l.* 1. *C. si plur. vna sentent. fuer. condemn.*

4. *d. l. rem hereditariam l. in executione* 85. § 1. *lt. D. de verb. oblig.*

5. Nascitur enim ex officio nobili iudicis, vt nostri loquũtur, non ex conuentione.

6. Scilicet pro numero personarum, quæ conueniuntur.

DEFINITIO III.

Bona constituentis procuratorem ad dandum pignus non ideò sunt obligata nisi etiam à procuratore ipso sint pignorata.

COnstitueram te procuratorem ad obligandum mea bonáque mea Titio à quo mutuam pecuniam eras meo nomine accepturus. Tu mutuam acceperas, nec tamen creditori bona mea sed tua duntaxat obligaueras.[2] Nulla creditori in me aut res meas actio competet quoniam sola mandati causa facere non potest vt ei obliger cui nihil mandaui.[3] Neque enim ex mandato meo sed ex tua promissione obligatio nata est in eius commodum cùm quo contraxisti.[4] Quemadmodum neque ex facto tuo obligarer si mandati fines excessisses. [5] *Ita Senatus* ex tempore 14. Cal. Ianuar. 1589.

1. Et quidem quasi tuo nomine. Sic enim hoc accipiendum est. Nam si acceperis tuo, & meo nomine quasi mandatum à me in eam rem habens magis est vt sim obligatus creditori tuo, quasi etiam meo, quoniam cùm mando tibi vt pecuniam mutuam accipias à Titio videor etiam mandare Titio vt pecuniam tibi credat *Arg. l. qui hominem* 34. §. *si Titium l. quodlibet* 87. *D. de solut.*

2. Aliud igitur erit si tu bona mea ei obligaueris, aut si ego.

3. Et qui mandatum meum alij factum ignorauit. Alioqui si sciuit potest videri fidem meam secutus vt *in l. si literas* 7. *C. mandat.* iunct. *d.* §. *si Titium*. Nec rursum possunt bona mea esse obligata ei qui non conuenit de pignore *l.* 1. *D. quæ res pignor.* Nec essem ego obligatus ex mandato quia mandati actio in personam non in rem est.

4. Qui proinde fidem duntaxat tuam non etiam meam secutus est. Aliud ergo erit, si ego cùm mandarem tibi vt pecuniam mutuam à Titio acciperes obligauerim ei bona mea quamuis ignoranti. Nam cùm nudo consensu hypotheca contrahatur potest vtique contrahi etiam inter absentes *l.* 4. *l. pen.* §. 1. *D. hoc tit.* Iunct. *l.* 1. §. *vlt. D. de contr. empt.* & sufficit sequi voluntatem creditoris dummodo sciuerit pignus à debitore constitutum. Quænam enim conuentio posset videri facta ab ignorante? Sed etsi mandauero tibi vt meo nomine quæras creditorem, & ab eo mutuam pecuniam accipias, & ei qui tibi crediturus sit quisquis ille futurus est bona mea obligaueris, idem erit dicendum, cùm incertitudo personæ quæ postea ex euentu certificatur non impediat potestatem mandati, neque conuentionis de pignore *d. l.* 34. §. *si Titium. & d. l.* 87. *D. de solut.* Nec requiritur hoc casu stipulatio, cùm vterque contractus & mandati & pignoris possit fieri inter absentes extra stipulationem *l.* 23. §. 1. *D. hoc tit.*

5. Aliud agendo quàm quod tibi mandaui vt *in l.* 3. §. *vlt. l.* 5. §. 1. *D. mandat.* Nam si aliàs id est alia via & ratione feceris id ipsum quod tibi mandaui non videris excessisse quia nihil refert, quid ex æquipollentibus fiat *l. vlt.* §. *vlt. eod.* vbi ob hanc causam sic lego *& aliàs egisset id quod ei mandatum esset.* Finge mandatum à me tibi vt à primo quoque mercatore merces mihi emeres ad centum vsque aureos, Te verò non à mercatore sed ab alio cui mercator fidem habuerit merces accepisse vsque ad eam quantitatem. Videberis impleuisse non excessisse mandatum. Quid si merces supra quantitatem mandatam emeris? Idem erit, Nempe vsque ad mandatam quantitatem *l.* 4. *eod. tit. mandat.*

DEFINITIO IV.

Tertius possessor qui pendente lite alienat, non ideò se liberat, quò minùs liti sistere teneatur.

ACtione quasi Seruiana conuentus cùm eo tempore rem obligatam possideret lite pendente desiit possidere ex causa siue voluntariæ siue necessariæ alienationis. Cogendus est vt liti sistat, adeóque condemnandus ad restitutionem non reiplius cuius restituendæ facultatem ampliùs non habet, si non dolo desierit possidere, sed fructuum à lite contestata perceptorum, itémque ad expensas litis quam malè nullóque iure susceperit. Quamuis si ab initio nec possedisset nec dolo desisset possidere, vtique hypothecaria conueniri non potuisset. Neque enim possessori vnquam permittendum est vt rem alienando pẽdente lite, se liberet: Quam ob causam ad eius quoque curam & diligentiã pertinet vt in iudiciũ nouus possessor veniat litis periculum susceptурus, ne qua per alienationem iniuria actori facta videatur, vtque persona sit in quam nullo actoris incommodo iudicij translatio fiat. *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Ianuar. 1590.

1. Lis enim super hypothecaria non impedit ne alienatio fiat lite pendente cùm non faciat rem litigiosam *Auth. litigiosa C. de litigios.*

2. *l. officium* 9. *D. de rei vindic.*

3. Tunc enim dolus pro possessione esset *l. qui restituere* 68. *eod. tit. l. qui dolo* 131. *de reg. iur.*

4. Tanquam factus ex eo tempore malæ fidei possessor *l. si fundus* 16. § *interdum etiam D. hoc tit.* iunct. *l. sed etsi* 25. §. *si ante D. de pet. hered.*

5. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. cum similib.*

6. *d. l. si fundus* 5. *in vindicatione hoc tit.*

7. Quasi vix fieri possit vt non dolo malo desierit hic possidere *l. Iulianus* 17. §. *quòd si dolo malo D. de rei vindic.*

8. *l.* 1. *D. de alien. iud. mut. caus. fact. l. alienationes* 13. *D. famil. ercisc.*

9. *Arg. l. si verò* 12. *& seq. D. de rei vindic. l.* 1. *D. si ex noxal. caus. agat.*

DEFINITIO V.

Vnus ex heredibus debitoris potest conueniri hypothecaria in solidum nec potest obicere exceptionem non excussi coheredis.

CONductore, qui bona sua omnia pro conductione obligauerat, defuncto multis relictis heredibus, quorum alij pensionem offerant pro portione sua hereditaria, alij soluere recusent, perinde agi potest hypothecaria in solidum aduersus eas res quæ vnicuique ex heredibus à defuncto obuenerunt, acsi nihil prorsus offerretur. [1] Pignoris enim obligatio prorsus indiuidua est, [2] licèt personalis obligatio inter coheredes pro modo portionũ hereditariarum ex duodecim tabularum lege diuidatur. [5] Nec audiendus erit coheres si pro parte coheredis non soluentis obiiciat exceptionem non excussi coheredis. [4] Neque enim pro coheredis portione hereditaria tertij possessoris iure censeri potest is qui ipsius debitoris coheres ex parte est. [5] Quare nec aliud erit, licèt is qui hypothecaria conuenitur partem suam debiti non solùm obtulerit, sed etiam iam soluerit. Non enim partis solutione liberatur hypotheca nisi pro ea parte quæ soluta est. [6] *Ita Senatus* 8. Cal. Iunij 1591.

1. *l. quandiu* 6. *C. de distr. pignor. l.* 2. *C. debit. vend. pign. imped. non poss.*

2. *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.*

3. *l.* 1. *C. si cert. pet.*

4. *l.* 2. *C. si vnus ex plurib. hered. deb.*

5. Et ideo locum hic habet *tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.*

6. *l. in executione* 185. §. *pen. De verb. obligat.*

DEFINITIO VI.

Duo casus in quibus res aliena pignori dari vtiliter potest.

REs aliena pignori dari potest non solùm si dominus cõsentiat, sed etiam si sciat & dissimulet in fraudem ignorantis creditoris. [2] *Ita tractatum est* in causa Iacobi Pic & Ioannæ Rippet 10. Calend. Sept. 1591.

1. *l.1.pen.& vlt.C.si alien.res pignor.dat.sit.*
2. *l.2.eod.tit.l.mulier* 11.*C.de distract.pignor.*

DEFINITIO VII.

An & quando possit quis pro debito detrudi in carceres.

ETsi membrorum suorum nemo dominus est,[1] inualuit tamen ex inueterata & apud omnes gentes receptissima consuetudine, vt corpus suum pignori obligare debitor quilibet possit,[2] etiam Doctor,[3] nisi qui in magistratu est aut in ea dignitate constitutus vt citra infamiam detrudi in carceres non possit. [4] Eius namque obligationis effectus ille est, vt debitor qui seipsum pignori dedit perinde ac alia res quælibet obligata capiatur,[5] hac sola differentia, quòd non distrahitur, sed trahitur: [6] qui vtique trahi non posset si pignoris conuentio nulla præcessisset. [7] Specialem sanè conuentionem de ea re fieri oporter, Alioqui non ex eo solo quòd quis sua omnia obligauerit, seipsum quoque obligasse credendus est [8] ratione illa quam diximus, quòd sui ipsius nemo dominus existimetur. [9] Euenit tamen interdum vt nulla quoque præcedente corporis obligatione rapi quis possit non tantùm in ius [10] sed etiam in carceres, nimirum si de fiscali debito agatur, cuius singulare priuilegium illud est, [11] Aut si in executione iudicati propter debitoris contumaciam idipsum iudex specialiter decreuerit. [12] Hoc enim casu vt & alijs plerisque in vicem iustæ obligationis succedit autoritas iubentis. [13] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1591.

1. *l.liber homo* 13. *D.ad leg.Aquil.*
2. Contra iuris rationem: cùm non valeat pignus nisi eius rei quæ sit in dominio debitoris *l.& quæ nondum* 15. §. *quod dicitur D.hoc tit.* Vide *l.cb as alienum.cum ibi not.C.de oblig.& action.* Iunct *l* 1.*&* 2.*D.de hom.lib.exhib.*
3. Cùm possit quilibet renunciare iuri & priuilegio suo *vulg.l.pen.C.de pact.*
4. *Ex l* 2. iunct *glos.in l.generaliter* 13.*D.de in ius voc.*
5. Etiam nullo seruato ordine quem tamen plerique Doctores volunt seruandum esse. Atque ita notant ad *d. l. ob as alienum.*
6. *l.plerique* 19.*D.de in ius vocand.*
7. *d.l.ob as alienum.*
8. *Arg.l.obligatione generali D.hoc tit.*
9. *d l.liber homo* 13.*D.ad leg.Aquil.*
10. Id est, ad prætorem & in eum locum in quo ius redditur *l.pen.D.de iustit.& iur.*
11. Guid.Pap *quæst.*61.
12. Quod hodie passim fit vt præcludatur via tergiuersationibus quas commiscri debitores soient cùm executio fit in eorum bona *l.si longa* 7.*C.de exec.rei iudic.*
13. Vt scripsimus *Defin.*5.*De exec.rei iudic.& l.*1.*C.si in caus. iudic.pign.capt sit.*

DEFINITIO VIII.

De facienda excussione specialis hypothecæ.

QVi bona debitoris sui omnia generaliter habet obligata, & ex ijs ipsis quædam specialiter, non priùs hypothecaria persequi potest cætera quàm egerit in specialiter obligata, [1] siue constituti clausula interuenerit siue non. Nec enim acquisita per constitutum possessio quicquam prodest ei qui non de possessione sua tuenda certat, sed de aliena potiùs auocanda: vt in eo euenit qui exercet hypothecariam. [2] Hoc ita, si non sit adiecta clausula quę vulgò pactis pignorum inseri solet, vt neque generali hypothecæ per specialē, neque speciali per generalem derogetur. Facit enim hęc adiectio vt specialis hypothecæ excussionem fieri nil sit necesse. [3] At si creditor qui per clausulā cōstituti sibi prospexit non hypothecariam exerceat, sed possessionem ex Iustiniani lege condicat, [4] indistinctè placet nihil ei nocere specialē pignoris cōuentionē, quominùs in bonorū generaliter obligatorū possessione sit retinendus. Exceptio nulla nō factę excussionis quę agētibus hypothecaria obstare solet, possessionē suā auocātibus nūquā obstat. [5] *Ita Senatus* in causa Goninę Iarrin & Ioannis Petiteu Extempore 9. Cal Iul. 1592.

1. *l.2 C.hoc tit.l* 2.*D qui potior.in pign.hab.* si modò legas in illa lege *certa* non *extera* secundùm emendationem quam nos docuimus *libr.6.Coniect.*
2. Hæc enim auocat possessionem alienam *l.si cum creditor* 66 *C.de euict.* Nec quisquam suam auocat nisi quia aget conditione ex *l.vlt.C.de acquir.poss.* vt scripsi *Def.* 1 *ad.tit.*
3. Alioqui specialis hypotheca derogaret generali *l. creditorus* 8 *D.de distr.pignor.d.l.*2.*D.qui potior.in pign.hab.*
4. *Ex d.l.vlt.C.de acq.poss.*
5. Cùm non sit inducta nisi fauore tertiorum possessorum *Auth.hoc si debitor cum ibi not. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæ.l.* 452. *num.*12.

DEFINITIO IX.

Solus creditor non etiam bonæ fidei possessor quilibet potest obiicere excussionem specialis hypothecæ.

QVod tamen proximè diximus, specialem pignoris conuentionem facere vt creditori agenti in bona generaliter obligata obiici possit nō excussę specialis hypothecę exceptio, [1] ita verum est si tudi generaliter obligati possessor qui obiicit exceptionem, idem sit creditor, eundémque fundum siue specialiter siue generaliter habeat obligatū. Constitutio enim quę huiusmodi ius nouum induxit secūdo creditori fauere voluit & debuit, nō etiam cuilibet possessori. [2] *Ita Senatus* in eadem causa Idib. Iul. 1592.

1. *Ex d.l.*2 *C.hoc tit.*
2. Sic ex communi sententia concludit Didac.Couarr.*lib.* 3.*var.resolut.cap.*18 *num.*2.*vers quintò animaduertendum.* post Socin.*cons.*198.*lib.*2.*& cons.*75.*lib.*4.Negus.*in tract.De pignor.* 5. *part.membr.*2.*num* 51.*& part.*8.*membr.*1.*num.*20. licèt contrà sēsisse videatur glos.& post eam Bart.Bald.& Salic.*ad d.l.*2.

DEFINITIO X.

Qui sub hasta emit non potest obiicere discussionem non factam specialis hypothecæ.

ERgo si postulante creditore aliquo pignus sub hasta venditum sit, emptor beneficio constitutionis non adiuuabitur, quia emptio dominij tantùm & possessionis non etiam pignoris ius ei tribuit, [1] Nam in debitoris potiùs quàm in creditoris locum successisse intelligitur, [2] neque verò fieri potest vt acquisitio pignoris cum dominij acquisitione concurrat, [3] quandoquidem nemini sua res est obligata. [4] Sicuti nec illud dici potest Ex causa huiusmodi venditionis obligata esse emptori bona debitoris, licèt maneat ille de euictione obligatus. [5] Nisi forte quis dicat creditore anteriore pignus euincente emptori ius pignoris resuscitari, quasi non omnino extinctum, dominio non prorsus irreuocabiliter acquisito, [6] ob idque possessorem non tam emptoris quàm creditoris iure censendum, vt hoc saltem habeat à creditore, quod creditor ipse habuit. [7] Sed non ita est, Id enim tum obtinet cùm idem est emptor pignoris qui anteà fuerat creditor. [8] Verū namque est pecuniam ipsi solutam nōn esse & idcirco quasi Seruianā durare, [9] At emptoris ex cuius pecunia creditor dimissus fuit, longè alia ratio est, Nam neque post solutionē superesse amplius potest hypothecaria sublato vinculo pignoris. [10] neque creditoris iure cēseri possessor debet, qui nō à creditore, sed potiùs à debitore comparauerit. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nemo enim emendo fit creditor sed dominus si res vendita sit vel à domino, vel ex domini voluntate *l.ex empto* 11. §. 1.*de act.empt.* §.2.*Inst.quib.alien.licet vel non.*
2. *l.si ob causam* 13.*C.de euict.*
3. *l.pen.*§.1.*D.de except.rei iudic.*
4. *l.neque pignus* 45.*de reg.iur.*
5. *d.l si ob causam* 13.*C.de euict.* Non enim bona debitoris semper sunt tacitè obligata, nisi in casibus de quibus *in tit. D. & C.in quib.caus pign.vel hypoth.tacit.contr.*
6. *Ex d.l.pen.*§.1.*ad fin.D.de except.rei iudic.*

7. Simile

7. Simile quidam est *in l. dotem 6. D. de collat. bonor. l. in creditore 38. in fin. D. de evict.*

8. *Vt in specie d. l. pen. §. 1.*

9. Dixi *D. in 1. num 6. supr.*

10. *l. Paulus respondit 12 §. 1. & pass. D. quib. mod pign. vel hypoth. solvit.*

11. *l. 1. & 2 C. si in caus. iudic. sign. error. fit. d. l. si ob causam* Vnde est quòd etiam creditor ipse potest hoc casu pignus emere *d. l. 2 l. cùm bona 16. de reb. auctor. iud. poss. al. às l. 1. de privil. credit.* quod facere non posset si esset idem ipse venditor *l. 1. D. de rer. permut. l. & qui sub imagine 10. C. de distr. pignor.*

DEFINITIO XI.

Creditor hypothecarius habet iurisdictionis exercitium si possideat potéstque officiarios pro arbitrio & instituere, & immutare.

CReditor qui pignoris possessionem siue ex clausula constituti, siue iudicati autoritate, siue qua alia ratione nactus est, exercitium habet imperij & iurisdictionis sicut & cæterorum omnium quæ ad castrum pignoratũ pertinent, non solùm si in antichresim pignus datum sit, aut pro ea summa quæ rei obligatæ valori iusto æquipolleat (qui casus longè minorem aut nullam potiùs habent dubitationem 1) sed & si simpliciter pignus contractum proponatur, Hac sola differẽtia quòd cùm in antichresim pignus datum fuit, fructus ex iurisdictione percepti in sortem non imputantur, 2 qui alioquin imputarentur. 3 An igitur iudices, procuratores, actuarios aliósque huiusmodi quos vocant officiales à debitore eodemque proprietario constitutos remouere creditor pro arbitrio poterit, & alios in eorum locum substituere? Ita iampridem Senatus noster pro Domina Carola de la Chambre vidua D. Comitis du Pontdeveyle. Quasi non videatur creditor liberam & vacuam habere possessionem nisi cui pro arbitrio liceat possidere. 4 Sed & illa potissimùm ratio pro creditore vrget, quòd hodie iurisdictiones omnes patrimonij iure censentur. 5 De iure patronatus quoniam nullo pecuniario commodo licitè æstimari, nec consequenter in patrimonio esse videri potest, 6 dubitatio maior est, an in creditorem translatum intelligatur, etiam cùm antichresis contracta fuit. Et in eam partem procliuior sum vt non putem competere creditori. *Senatus* tamen nihildum quod viderim vel audierim decîdit.

1. Quia his casibus videtur actum vt debitori nullum ex pignore commodum superesset *arg. l. si res obligata 57. vers. vel potest de leg. 1. l. si vt qui 11 §. 1. D. hoc tit.*

2. Tanquam percepti in vicem vsurarum.

3. *l. 1. 2. & pass. C. de pignorat. act.*

4. Facit quod dici solet collationem beneficij esse in fructu. Notat in *cap. cùm olim de maior. & obed.* Boer. *quæst. 17. nu. 17.* Eadem enim hac parte beneficij & officij ratio esse videtur. Vide Anton. Capye. *decis. Neapol. 185. num. 2.* post Rom. *singul. 554.* Dec. *in l. debitorum C. de pact.*

5. Nec minùs lucri quàm honoris causâ habentur.

6. Est enim quid sacrum & spirituale vt tractant Canon. *ad tit. De iur. patron.* ideóque nec alienari potest nisi cùm vniuersitate bonorum vt ea de quibus in *l. quadam 61. De acq. rer. domin.*

DEFINITIO XII.

Mariti creditor habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia maruti comparatum si non ei precium offeratur.

CVm ex pecunia sua maritus vxori comparauit fundum, si mariti creditor in eum fundum agat hypothecaria non idcirco per mulierem rectè summouebitur quòd fundi dominium ad ipsam non ad maritum pertineat. 1 Etsi enim qui agit hypothecaria probare debet esse rem in bonis debitoris cùm alienæ rei pignus non valeat, 2 attamen sicuti vindicare rem mulier non potest nisi priùs oblato redditóque precio, 3 ita neque persecutionem inhibere creditoris qui omnia mariti bona obligata habeat, nisi pecuniam offerat non quam maritus creditori, sed quam ipsa marito ex eius emptionis causa debeat, quasi sit ipsa res marito pignoris nomine obligata, 4 propter ius retentionis quod per doli exceptionem habere ille potuit. 5 Reuera quidem pignus nullum est cùm de pignore nulla conuentio intercesserit. 6 Sed plus quàm pignus est cùm ipsa quoque dominij vindicatio inhibeatur donec precium sit redditum. 7 Potrò creditorum mariti ius idem esse conuenit quod ipsius mariti. Postquam enim placuit etiam nomen pignori dari posse, 8 dubitandum non est quin veniat in generali quoque bonorum omnium obligatione. 9 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 9. si quis alt. vel sib. Et rursus pro D. de S. Mauris contra D. de la Croix 4. Id. Iunij 1593.

1. Abb. *cons. 46 vol. 1.* quem refert & sequitur Boer. *quæst. 23. num. 3.* Nisi societas conuentionalis aut consuetudinaria inter coniuges inita sit Ibid. Boer. *num. 4.*

2. *l. & quæ nondum 15. § quod dicitur D. hoc tit. l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*

3. *l. multum interest 6. C. si quis alt. vel sib. l. 2. C. pro socio.*

4. *Arg. l. Iulianus 13. § offerri de act. empt. l. 3. § 1. D. qui potior. in pign. hab.*

5. *l. sumptus 48. D. de rei vindic.* Ne scilicet mulier ex mariti iactura locupletetur *l. planè 38. D. de rei vindicat.*

6. *l. 3. D. quæ res pignor.* Nec enim hic casus ex iis est in quib. tacita hypotheca contrahitur de quibus *in tit. D. & C. In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

7. Nam cui damus actionem multò magis damus exceptionem & retentionem *l. inutiles 15. § cui damus de reg. iur. l. 1. § is autem D. de superfic. l. heres 11. D. ad SC. Trebell.*

8. *l. postquàm 7. C. de hered. vel act. vend.*

9. *l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. poss.* Vide Guid. Pap. *quæst. 432. num. 13.*

DEFINITIO XIII.

Hypotheca constituta intelligitur, si conuenerit vt super aliquo fundo certa pecuniæ quantitas soluenda imponatur.

QVi donauit tibi bona sua omnia exceptis quibusdã de quibus testari possit, 1 hoc tamen etiam excepto vt filiarum suarum dotes super iisdem bonis donatis ad certam vsque quantitatem capi possent, hoc ipso donata bona pro iis dotibus obligasse intelligitur, 2 vt earum nomine filiabus competere possit aduersum te hypothecaria, 3 nec hoc fauore vllo dotium sed iure communi. Nam cùm hypotheca vel ex ipso Græci verbi etymo nihil aliud sit quàm suppositio, An non satis supponuntur bona hoc solo quo super ius capiendæ quantitatis ius constituitur? 5 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Charrin & Dominæ de la Cuille Prid. Non. Iul. 1593.

1. Alioqui non valeret donatio secundùm Doctores, quia, auferret donatori liberam testandi facultatem *Not. ad l. vlt. C. de pact. & ad l. stipulatio hoc modo concepta 61. D. de verb. oblig.*

2. Contrahitur enim hypotheca nuda voluntate debitoris *l. 4. D. hoc tit.* adeò vt etiam testamento pignus constitui possit *l. non est mirum 26. D. de pign. act.*

3. Quæ non posset competere si pignus nullum esset, nisi in casu *Defin. præced.*

4. Valet enim argumentum ab etymologia *l. 1. D. de instit. & iur. & tit. De testam. instit.*

5. Non enim potest pecunia capi super fundo, quin fundus ipse supponatur. Vide *l. Lucius 12.* iunct. *l. 2. D. de alim. & cibar. legat.* Guid. Pap. *quæst. 432. num. 17.*

DEFINITIO XIV.

Obligatis bonis mobilibus & immobilibus omnibus, non ideò iura censentur obligata.

IN bonorum mobilium & immobiliũ obligatione iura & actiones non comprehenduntur, quia tertiam bonorum speciẽ constituunt à duabus aliis differentem: 1 Et quãuis nõ desint qui putent bonis mobilib. adnumerãda

sura si competant ad rem mobilem, aut immobilibus si ad immobilem. 2 *Senatus* tamen noster supradictam sententiam passim sequitur, siue de pignore siue de quo alio contractus genere agatur. 3 Sic iampridem in causa quadã procuratoris Turnelli & Ioannis de Cõstance. Et iterum in causa N. Moret tractata ex tempore in publico auditorio Prid. Non. Iulij 1593.

1. *l. quam Tuberonis 7. § in peculio D de pecul. l. à Diuo Pio 15. § in venditione D. de re iudic.*
2. Ex opinione Bart. *in l. si sic legatum 75. §. vlt. de leg. 1.*
3. Nomina enim debitorum cùm nullibi sint neque mobilia neque immobilia esse possunt *l. quæsitum 78. §. 1. l. si chorus 79. §. 1. l. si ita legatum 86. de legat. 3.*

DEFINITIO XV.

An & quando tertius possessor conuentus hypothecaria possit condemnari ad fructuum restitutionem.

NOn semper ad fructuum etiam post litem contestatam perceptorum restitutionem tenetur is qui hypothecaria cõuentus succubuit, sed eo demum casu quo interest petitoris. 1 Finge bona illa quæ per hypothecariã creditor persequatur sufficere toti debito exsoluendo, debitique vsuris legitimis. Nihil sanè interest creditoris fructuum habere restitutionem, 2 quoniam si eos haberet, tantò minus ex reliquis bonis obligatis cõsequeretur: quantò scilicet minore facto debito, quia fructus pignorũ in sortem imputari oporteret. 3 Planè cùm à tempore litis contestatę condemnati possessor debeat in id omne quod interest creditoris citiùs sibi satisfactum fuisse, 4 non aliter fructuum restitutio condemnatione eximenda est, quàm si tot extent bona obligata, vt non minùs pro eo quod interest, id est (nihil enim hac parte refert) pro debiti vsuris quincuncibus si nihil sit quod maiores suadeat, 6 quàm pro ipso debito indemnis seruari creditor possit. Alioqui non tantùm fructus post litem contestatã percepti restituendi sunt, sed etiam qui ante litem contestatã percepti fuerunt si extent, ad concurrentem vsque debiti & accessionum quantitatem, 7 non ex æquitate iudicij quæ præteritum tempus afficere numquam potest, 8 sed tanquam eodem pignoris vinculo tacitè obligati, 9 sola hac manente differentia inter fructus ante & post contestationem perceptos, quòd qui ante percepti sunt numquam veniunt in restitutionem cùm sunt consumpti, nec si cætera pignora non sufficiant, 10 Posteà autem percepti veniunt, etiamsi non extent si minoris sint alia pignora quàm debeatur. 11 Consumptos autem fructus intelligi oportet eos ex quibus possessor factus nõ sit locupletior. 12 Illud verò notandum est, quoties possessor pignorum executioni frustra intercessit, damnum vsurarum quod ei infligitur ex ipsis bonis oppigneratis sarciendum esse. 13 Neque enim proposita in rem actione persona ipsa possessoris ad aliud condemnari debet, 14 quàm ad litis sumptus qui semper sunt personales. 15 In reliquo sufficit creditori, quòd cœpta per eum executio perfici possit remota intercessione, non minùs pro vsuris aliisque accessionib. quàm pro sorte & debito principali. 16 *Ita Senatus* in causa Claudij Iay Donzel & Antoniæ Mauris 4. Id. Nouemb. 1593.

1. *l. si fundus 16. §. in vindicatione & seq. l. si inter 21. §. vlt. D. hoc tit.*
2. *d. l. si fundus §. interdum.*
3. *l. 1. 2. 3. & pass. C. de pignor. act.*
4. Quia litis contestatio constituit reum in mala fide *l. sed etsi 25. § si ante. D de pet. her. d. l. si fundus. §. in vindicatione. l. videamus. 38. §. si actionem.* iunct. *l. 2. D de vsur.*
5. Cùm tamen alioqui multùm referat an loquare de eo quod interest an de vsuris, quia id quod interest fauorabile est, vsura autem odiosa. Et ideo nostri vulgò vsuras vocant *interests* vt faciant dulciores & fauorabiliores
6. Frequentiores enim vsuræ apud nos sunt quincunces quia meliores, & quia respondent iusto modo fructuum qui ex fundo percipi possunt, vt scripsi *in tit. de vsur.*
7. *d. l. si fundus. 16. §. interdum. in fin.*
8. Id est quod præcessit litis contestationem *d. l. 2. d. l. videamus 38 § si actionem. D. de vsur.*
9. Scilicet cùm bona debitoris omnia præsentia & futura sint obligata. Fructus enim iure soli & dominij percipiuntur *l. qui scit 25. §. 1. eod. tit. De vsur. l. 3. C. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*
10. Requiritur enim vt & extent, & res non sufficiat vt scriptum est *in d. §. interdum in fin. l. 1. §. cùm pradium eod.*
11. *d. §. interdum.* Aliam differentiam inter fructus perceptos ante vel post litem contestatam vide apud Guid. Pap. *quæst. 405.* & ibi Ranchin.
12. Non enim videtur consumptum quod in corpore patrimonij retinetur *l. idem 72. de leg. 2. cum duab præced.*
13. Cùm is qui sortem ipsam non debet, multò minus vsuras debere potest, quæ non nisi propter moram non soluentium infliguntur *l. cùm quidam 7. § si pupillo. D. de vsur.*
14. Quia in actionibus in rem non persona sed res conuenitur *l. denique 19. D. de iur. fisc. § 1. Inst. de action.*
15. In pœnam scilicet temerariæ litis *l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*
16. Sequuntur enim vsuræ sortem in tempore hypothecæ *l. Lucius 18. qui pot. in pign. hab.*

DEFINITIO XVI.

Boues aratorij & agriculturæ instrumenta non possunt capi pignori nec capi nisi in subsidium. Possunt tamen dari in solutum.

BOues aratorios sicut & cætera agriculturæ instrumẽta neque pignoris iure capi posse in executione iudicati, neque adeò in generali bonorum obligatione comprehendi, constat satis, saltem quandiu alia bona sunt ex quibus satisfieri creditori possit, 2 Eóque iure vtimur, extante præsertim apud nos in eam rem statuto quo id expressim constitutum est. 3 Sed non faciat ea res quominùs liceat debitori, si ob nõ solutam pecuniam detrudatur in carceres, nec aliud habeat ex quo malit soluere, boues quoque aratorios offerre apparitori exequenti vt sint pignoris loco, quod dicimus *faire main garnie.* Ne alioqui sub prætextu boni publici quod hîc in consequentias duntaxat vertitur, prohibeatur debitor, quibus potest rationibus ad commodum suum peruenire, quod esset longè iniquius. 4 Nam cùm huiusmodi ius non tantùm bono publico introductum sit, sed etiam fauore debitorũ boues aratorios habentium, quorum præcipuè interest ne agriculturam deserere cogantur, tametsi ea quoque res ad publicam vtilitatem spectet in consequentias, 5 Nihil sanè causæ est cur non ipsis licere debeat renunciare fauori suo si id fauorabilius sibi esse arbitrentur. 6 *Ita* ex tempore in publico auditorio in causa Hugonis Motter & N. Piquet 5. Id Decemb. 1593.

1. Nunquam enim obligatione generali comprehenduntur ea quæ quis verisimiliter non fuit obligaturus *l. 6. D. hoc tit.* Facit quod in simili de fructibus omnibus locatis tractat Boer. *quæst. 19. num. 6.* post Oldr. *cons. 119.*
2. Nam quin possint in subsidium obligari & capi pignori non ambigitur *arg. l. 27. quand. fisc. vel priuat. l. à Diuo Pio 15. §. in venditione D. de re iudic.*
3. Publicæ scilicet vtilitatis gratiâ, ne cultura impediatur *l. 8. C. quæ res pign. oblig. poss.*
4. Est enim bona iusta & honesta quælibet ratio redimendæ vexationis, & conseruandæ libertatis quæ per carceris duritiem quodammodo infringitur *l. 1. & 2. D. de liber. hom. exhib.* Iunct. *l. Titio centum. 71. §. Titio centum de condic. & dem. d. l. 1. D. de bon. eor. qui sib. mort. cons. l. ob eas 12. C. de oblig. & act.*
5. Minùs autem curari solent ea quæ non fiunt nisi per consequentias *l. 1. l. quod dicitur. 7. D. de autor. tutor.*
6. Ne alioqui quod eorum fauore constitutum est, in perniciem & odium ipsorum retorqueatur *arg. l. pen. C. ad SC. Treb. l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

DEFINITIO XVII.

Si ex secundi creditoris pecunia emptum aliquid sit ea mente vt subrogaretur in locum res eidem creditori prius obligata, An sit anterioribus in ea re præferendus.

Etsi

ETsi is qui obligata habebat bona debitoris omnia præsentia & futura, præfertur haud dubiè secũdo creditori ex cuius pecunia debitor aliquid comparauerit, 1 quia nec hypothecam hic habet nisi specialiter & expressim de eo conuenerit, 2 Si tamen quod comparatum est substitutum sit in locum alterius rei deperditæ quæ huic ipsi creditori fuerat anteriori iure obligata, & pecunia in eam ipsam causam sit credita, Quidam putabant in ea re secundum creditorem præferendum. 3 Quanquam enim ex vna parte dubitationem illud afferebat, quòd quo instanti res illa debitori acquiritur incipit esse obligata illi qui in futuris quoque bonis hypothecam sibi quæsierat, ac proinde priùs etiã quàm in alterius locũ sit substituta, 4 præsertim si ea substitutio & subrogatio fiat potestate cõuentionis potiùs quàm iuris, 5 Tamen ex altera parte illud mouebat, quod dici solet subrogatũ sapere naturã eius in cuius locum subrogatur, 6 Adeo vt etiam nouatione facta, atque ita prorsus extincta priore obligatione, creditor tamen qui eadem pignora accepit, in sui ipsius locum succedere intelligatur ad pristinum inter creditores ordinem retinendum. 7 *Ita tractatum est* in eadem causa, plerisque tamen mecum dubitantibus, neque decisa res fuit.

1. Etiam in ipsa re empta *l. licèt 7. C qui potior. in pign hab.*

2. *l. quamuis 17. C. hoc tit. l. procuratoris 5. §. planè si in eadem D. de tribut. act.*

3. Qui scilicet non aliter fuerat crediturus & acquirendi copiam debitori facturus.

4. Ita vt proinde causam pignoris prior creditor præueniisse videatur *l. vlt. in princip. D. qui potior. in pign. hab. l. si is qui mihi 28. D. de iur. fisc.*

5. Quia scilicet ius operatur in instanti, conuentio autem hominis non nisi in tempore, quæ tota ratio est *d. l. si is qui mihi* de cuius sententia scripsimus *in libris Com. Iurarum.*

6. *l. si eum 10. §. qui iniuriarum D. si quis caut. l. sed quod inde 71.* iunct. *§. vlt. l praced. de leg. 2.*

7. *d. l. vlt. in princip. & l. 3. in princ. l. creditor. 12 §. Papinianus aliàs l. si prior creditor D. qui potior. in pign. hab.* Vide tamen an obstet huic Definitioni quod scriptum est *in l fideiussor 26. §. vlt. D. hoc tit.* vbi tamen agitur de re subrogata loco pignoratæ ab alio quàm à pignorante ipso.

DEFINITIO XVIII.

Exceptio soluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria.

POssessor quilibet conuentus hypothecaria obiicere potest solutam creditori pecuniam, 1 nec solùm tacẽte debitore, sed etiamsi debitor ipse fortè per collusionem fateatur adhuc se debere. 2 Etsi enim exceptio hæc est de iure tertij, tamen excludit omnino ius agentis, 3 cùm soluto debito tollatur hypothecaria. 4 Interestque possessoris qui conuenitur, Non ob id solum ne ab eo res auferatur, 5 sed etiam quia qualiscunque sit possessor habet ius offerendi ad hypothecariam inhibendam. 6 Absurdũ autẽ sit cogi eum ad redimendam vexationem offerre id, quod amplius non debeatur. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia soluta pecunia quæ debebatur, soluitur pignus *l. itẽ liberatur 6. in princip. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. si rem 9. §. omnis D. de pign. act. l. debitor 40. §. vlt. eod.*

2. Non enim collusio debitoris nocere debet tertio possessori *l. 5. §. si possessori. l. 5. §. si heres l. si per lusorio 14. D. de appellat. tot. tit. D. de collus. detect.*

3. Et ideo potest opponi etiamsi tertius nolit *l. vlt. C. de rei vindic. l. loci 4 §. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *ad l. 2. D. de except. rei indic.*

4. Nec enim potest supersesse hypothecaria sublato vinculo pignoris: quamuis possit interdum supersesse vinculum obligationis sublata etiam personali obligatione dum ne solutum sit debitum *l. 2. C. de luit. pignor. l. pen. §. 1. de except. rei indic. l. debitor 59 ad SC. Trebell.*

5. Qua de causa etiam viciosa possessio aduersus extraneos prodesse solet *l. vlt. D. de acq poss. l. vlt. C. de rei vindic.*

6. *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7. Nemo enim cogendus est offerre indebitum, vt neque soluere quod ex ipsa actionis definitione constat, *& ex tot. tit. De condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Bonæ fidei possessori non potest pignus euinci per hypothecariam, quin sumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti ei refundantur.

CVm possessori pignus per hypothecariam euincitur, rationem haberi oportet impẽsarum omnium, quas possessor 1 conseruandi aut meliorandi pignoris causa fecerit, 2 siue in rem ipsam factæ sint dummodo extent, 3 siue in lites aduersus eos peragendas qui rem obligatam ex causa fideicommissi, alióve anteriore iure quasi in debitoris bonis non esset euincere volebant. 4 Interim igitur habebit possessor ius retentionis, 5 Saluo creditori iure satisdandi de huiusmodi impensis post quàm taxatæ fuerint soluendis si earum taxatio per moram possessoris tam citò expediri non possit. 6 *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne & R. Episcopi Bellicensis D. Ioannis Gothofredi Ginod optimi Senatoris 14. Cal. Mart. 1594.

1. Intellige si possessor sit bonæ fidei, secus enim est in malæ fidei possessore secundùm Dyn. & Bart. *ad l. cùm postulassem 44. §. 1 per ill. text. D. de damn. infect.* Sic enim locum illum intelligunt, ne pugnet cum *l. Paulus 29. §. domus D. hoc tit.* Quamquam Paulus Castr. & Cuiacius aliter putant, non esse separandum hac parte bonæ fidei possessorem à prædone, sed extructionem vniuersalem à particulari, quod sanè & verbis vtriusque legis & iuris rationi magis conuenit.

2. *d. l. Paulus 29. §. domus.* vbi Doctores *D. hoc tit.*

3. Si enim nullus earum vsus sit futurus creditori non est onerandus harum impensarum refusione. *d. §. domus in fin.*

4. Est enim hæc quoque impensa necessaria vt quæ saluam facit totius pignoris causam.

5. *leg. 2. in princ. D. hoc tit. l. si in area 33. D. de condict. indeb.*

6. Scilicet ne qua eo prætextu mora fiat hypothecariæ actioni *arg. l. Statuliber rationem 5. D. de Statulib. l. 1. si cui plus quàm per leg. Falcid.*

DEFINITIO XX.

Non quicunque negat rem obligatam fuisse in bonis debitoris statim priuandus est sua possessione, sed in casibus certis.

IVstiniani constitutio quæ possessionis commodum adimit creditori aliíve cuilibet possessori neganti rem obligatam in bonis fuisse debitoris, 1 non continuò locũ habet si possessor pignoris id simpliciter negauerit, sed ita demum si & dolo malo negauerit, & ea negatione actorem adegerit ad probandam suam intentionem. Id enim præ se ferunt verba ipsa constitutionis. 2 *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 13. & 14. infr. qui potior. in pignor. hab.

1. *Nouell. 18. De trient. & semiss. cap. 10. §. illud quoque.* Vnde sumpta est *Auth. item possessor. C. qui potior. in pign. hab.*

2. *d. Auth. item possessor.* ibi: *si probata ea intentione.* Antonin. Tessaur. *decis. Pedem. 50.*

DEFINITIO XXI.

Bonorum mobilium obligatorum an aliqua sit apud nos contra tertios possessores persecutio.

QVod apud Gallos ex generali ferè consuetudine obtinet vt bonorum mobilium oppignoratorum, & alienatorum, nullam pignoratitius creditor persecutionem habeat contra tertium possessorem, 1 sicuti à iuris communis ratione abhorret, ita neque apud nos qui Romanorum legibus vtimur, receptũ est. Nã cùm nõ minus in bonis mobilib. quàm in immobilib. pignus constitui

possit,2 consequens est vt in iure pignoris quod anteriori creditori quæsitum fuit nullum ei præiudicium facere debitor possit. 3 Alioqui quid dicemus si totum debitoris patrimonium vt plerumque euenit maximè inter mercatores consistat in mobilibus,& pecunia numerata? An nō absurdum sit,& iniquum dolo aut facto debitoris impediri creditorem ne pignora sua persequi possit? 4 Nec sanè recipit hæc res dubitationem si extant illa ipsa nummorū aut aliorum mobilium corpora quæ fuerunt obligata, 5 sed si sint deperdita,aut,quod idem est,sic alienata vt reperiri nequeant,fortassis etiam consumpta pecunia aut cōfusione & permixtione aliorum nummorum à quib. separari & secerni non possit,6 dubitatio maior est.Et quidem vix vt tertius possessor qui ea bona mobilia alienauit aut permutauit hypothecaria conueniri possit vt vel preciam quod accepit,7 vel quæ ex permutatione habuit in locum obligatorum substituat. 8 Verum enim est neque obligata vnquam fuisse,9 neque functionem ista recipere in genere suo: 10 ideóque & perire posse,11 Vt proinde imputare sibi creditor debeat cur sibi melius & per satisdationem non prospexerit, 12 Cùm scire debuerit futurum vt non obstante vinculo pignoris posset debitor ea bona vendere quæ postmodū vendita facilè aut occultari aut perire possent,aut tam sæpe alienari vt possessoris persona nusquam reperiretur.13 Nam & inde est quòd quadā edicti prętorij parte mobilium bonorum non etiā immobilium possessores satisdare coguntur.14 At pecuniæ alia ratio esse videtur,quia cùm recipiat in suo genere functionem ob idque nec perire vnquam possit,15 non magis interesse videtur eius qui conuenitur,an ea nummorū corpora penes se habeat quæ nunquā fuerint debitoris,quàm si ea ipsa haberet quæ fuerunt obligata. 16 Verùm ex alia parte vrget,quòd si rem ipsam ita vti est inspicias, dici nō potest vllum pignoris ius competere creditori in eam pecuniam quā probare nequeat fuisse vnquā sui debitoris.17 Cur ergo permittatur illi agere hypothecaria? 18 Quod si æquitatem intueare,quid iniquius,& ad lites multiplicādas aptius? quàm si is qui bona fide nummos à debitore tuo accepit tibi obligatos,eósque tanquam suos qualibet ratione, tamen bona etiam fide consumpsit, alios pro iis tibi restituere & exhibere teneatur. 19 Quid enim si rem suam vendiderat,& pro precio eos numos acceperat? Et sanè si ita ius esset,non reperiretur qui vellet cum eo contrahere quem creditores habere vel sciret vel suspicaretur: ex quo maxima præsertim mercatoribus clades inferretur,& consequenter toti Reipub. nemine cum iis contraliere volente.20 Igitur verius est nullam creditori actionē de pignore superesse in pecuniam quæ amplius non exret. 21 *Ita senatus* iampridem pro D. Senatore Dauise contra D.de Pluuy *Sine die.* Et nouissimè tractatum est in causa procuratoris Doche & Francisci de Bottiere Ant.Cal.April.1594.

1. Hoc enim est quod Galli dicunt *les meubles n'ont point de suyte.*
2. Imò propriè pignus est rerum mobilium cùm dictum sit à pugno *l.plebs est* 238.§.1.*de verb.signif.*
3. *l.debitorem* 15.*C.hoc tit.l.*11.*C.de distr. pignor.*
4. *l.*1.*&* 2 *C.de debit.vendit.pignor.imped.non poss.l.est in arbitrio* 14.*C.de oblig. & action.*
5. *Vt in l.fideiussor* 26 §.*vlt.D.hoc tit.*
6. *Vt in l.*1.§ *præterea sciendum est D. de separat.*Iunct.§.*si duorum materia* 27. *vers. quòd si frumentum Iustit. de rer. diuis.*
7. Nec enim precium ex re obligata redactū ipsum quoque obligatum est aut contra *l.idémque est* 7.*in fin.D. qui potior. in pign.hab.l.qui vas* 48.§.*vlt.D. de furt.*
8. Non enim sufficit quòd res subrogata sit loco rei obligatæ, nisi ea subrogatio facta sit ab ipso pignorante *d. l. fideiussor* §.*vlt.hoc tit.*Iunct.*l.sed quod inde* 71. *&* §. *vlt. l.præced.de leg.*2.
9. *d.l.fideiussor* §.*vlt.*
10. *l.*2.§.*mutui datio D.de vsu. credit.*
11. Quod non conuenit rebus illis quæ recipiunt in suo genere functionem *l.incendium* 11.*C si cert.petat.*
12. *arg.l.cùm postulassem* 44.§.1.*in fin.D.de damn.inf.*
13. Imputatur enim ei cur non prospexerit quod potuit euenire *vt in l.si quis domum* 9.§.1.*D.locat.*
14. *l.sciendum* 15.*D.qui satisd.cogant.*
15. *d.l* 2 §.1.*D de reb.cred.& d.l incendium.*
16. Et ideò non iuratur in litem pro nummis quia in eos non cadit affectio *l* 3.*D.de in lit.iur.l sexta* 42.*D.de fideiuss.l. debitorem* 99 *D de solut.*
17. Est enim hoc præcisè probandum creditori agenti hypothecaria *l.& quæ nondum* 15.§. *quod dicitur D. hoc tit.*
18. Non enim potest hypothecaria competere sine pignore *l.*3.*D.qua res pign.oblig. poss.*
19. Cur cogatur & rem suam & precium amittere *l.ex empto* 11.§.*vlt.l.bona fides* 50.*D.de act.empt.*
20. Exemplo eius quod scriptum est *in l. quod si minor* 24. §. *non omnia, & in l. aut prætor* 7. *aliàs l. etsi sine* §. *quæsitum D. de minor.*
21. Matth.de Afflict. *decis.*190.

DEFINITIO XXII.

Personalis actio potest cumulari cum hypothecaria etiam post litem contestatam sine vlla expensarum refusione.

CVm placeat personalem actionem quæ creditori pignoratitio competit aduersus debitorem cumulari posse cum hypothecaria, quoniam vtraque ad eundem finem dirigitur,1 cōsequens est vt qui personali primùm egerat si postmodum hypothecariam exercere malit etiā post litem contestatā nullas eo nomine expensas debeat,2 quarum alioqui refusione plecti solet qui lite iam contestata mutat actionem. 3 *Ita Senatus* pro D. de Cohendict contra N.Mallin 4.Id. Ianuar.1595.

1. Guid.Pap.*quæst.* 108.
2. Quia quod fit lege permittente pœnam non meretur. *l.* 4.*C. de adult.*
3. In pœnam scilicet mutatæ actionis *l.* 3.*vbi not.C.de edēd.*

DEFINITIO XXIII.

Cōgitur creditor agens hypothecaria probare sui debitoris dominium etiamsi contra eum agat qui emit ab ipso debitore.

CReditor agens hypothecaria contra possessorē qui emit à debitore,non cò minùs tenetur probare debitoris dominium si ab emptore negetur,1 quia in huiusmodi actione dominium præcisè per actorem probandū est.2 Nec quòd possessor ab eo emerit qui dominus dicitur,facere potest,ne liceat ei negare dominium.3 *Ita Senatus* ex tempore pro N.Benedicto Berrier contra sorores Verrier 12.Cal.Febr.& 5.Id.Febr.& 5. Maij 1595.

1. Sola enim negatio sufficit vt res fiat dubia *l.vlt.C. quib. ad libert proclam.non licet.* Debet autem intentio actoris eiúsq; probatio esse certa & concludens *l.*4.*C.vnd.legit. l. neque nasci.* 10.*& pass.C.de probat.*
2. *l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur D.hoc tit.* iunct.*l.*3 *in princ. eod.l.ante omnia* 23.*D.de probat.*
3. Neguſ. *in tract.de pignor.part.*6.*membr.*2 *num.*35. Nam & res aliena vendi potest *l. rem alienam* 28. *D.de contr. empt.* & ideò qui ab aliquo emit,non statim fatetur eum dominum.

DEFINITIO XXIV.

Non potest possessor conuentus hypothecaria petere ocularem sibi fieri rei demonstrationem.

REm quam sibi obligatam dicit creditor qui agit hypothecaria,oculis aduersarij subiicere & exhibere suis præsertim sumptibus non compellitur. 1 Nam si aduersarium habeat debitorem ipsum, aut quod hac parte idem est, eius heredem, 2 Sufficit, quòd contractum exhibeat,quo pignoris obligatio contineatur. 3 Nec quicquam interest debitoris an hæc vel illa res pignoris iure vindice-

vindicetur, 3 cùm imputare sibi debeat cur oblato debito cum accessionibus vinculum pignoris non dissoluat, 4 Sin alius possessor est qui pignoris vindicationi intercedat, An non hoc ipso fatetur se possessorem aut improbum litigatorem? Cur enim intercedit si non possidet? 5 Sin possidere se scit, cur ocularem rei exhibitionem postulat? 6 Idem est ex contrario, Si debitor qui rem pignori dederat debitum offerens agat pignoratitia aduersus eum qui ius habeat à creditore. Nam cùm pignoratitij contractus instrumentum proferatur, quonam obsecro colore potest creditor eiúsve heres certiorem præsentis rei demonstrationem postulare. Nisi saltem rem aliquam offerat, in qua sola, non etiam in ea quæ peritur pignoris ius constitutum esse dicat, 7 Hoc enim casu cum allegata rei diuersitas obscuram facit identitatem, 8 incumbit sanè debitori onus probandi rem illam quam petit non eam quæ offertur, fuisse obligatam. 9 Sed hoc ipsum via ordinaria, post litem scilicet contestatam per testes probari poterit, 10 nec cogendus erit debitor si nolit ocularem præbere rei demonstrationem, quam pragmatici visionem loci appellant. 11 Si tamen iudex per imperitiam ita decreuerit, nec à quoquã ex litigatoribus prouocatum sit, iudicato standum erit. 12 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 8. Cal. Febr. 1595.

1. Quomodo compellitur plerumque is qui agit rei vindicatione aut ex contractu emphyteutico, aut finium regundorum *l. si irruptione 8. §. fin. D fin. regun. l.*

2. Nihil enim refert an quis sit debitor an debitoris heres *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit.*

3. Præsertim verò si obligatio sit generalis omnium bonorum præsentium & futurorum siue expressa *vt in l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur & in l. obligatione 6. D. hoc tit.* siue indefinita *vt in l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poss.*

4. Loquimur enim de illo qui sciat, nec inficietur se debere.

5. Nam cùm hypothecaria sit in rem *l. pignoris 17. D. hoc tit.* liberum est cuilibet hanc actionem recusare, negando se possidere *l. vlt. D. de rei vindic. Auth. item possessor C. qui potior. in pign. hab.*

6. Nec enim fit vnquam exhibitio illa nisi vt instruatur reus an possideat, & vt instruatur iudex qua de re agatur *d. l. si irruptione 8. in fin. D fin. regun. l.*

7. Nec enim per actionem pignoratitiam cogi potest vt aliam rem restituat quàm quæ fuerat ei vel ipsius autori obligata *tot. tit. De pignor. act. D. & C.*

8. Quæ identitas rerum non solet præsumi nisi probetur, quamuis diuersum sit in identitate personarum Vide Bart. *ad l. demonstratio 7. De condic. & demonstr.*

9. Semper enim eius est probare qui dicit *l. 2. d. l. ante omnia 23. D. de probat.*

10. Quomodo probanda sunt cætera quæ pertinent ad fundandam intentionem siue actoris siue rei *l. exceptionem 19. C. de probat.*

11. Quæ nec ferè vnquam hodie petitur nisi animo tergiuersandi & frustrandi, litisque in longius tempus protrahendæ.

12. Propter rei iudicatæ autoritatem *l. 1. l. 5. & pass. C. de re iudic.*

DEFINITIO XXV.

Creditori qui consensit venditioni rei obligatæ salua pignoris sui causa non potest obiici exceptio discussionis.

QVi bona Titij habebat omnia obligata sine clausula constituti consenserat vt ex ijs bonis fundus Cornelianus tibi venderetur, saluo tamen pignoris sui iure. 1 Si posteà in eum fundum quasi Seruianam exercere velit non magis pati potest exceptionem non factæ excussionis quàm si clausulam haberet constituti, eiúsque beneficium cum Iustiniani legis auxilio imploraret, 2 quasi perinde sit acsi inter te & eum nominatim conuenisset vt eodem iure fundus esset penes te quo erat penes Titium debitorem. 3 Atqui penes Titium ita erat vt excussionis exceptionem ipse obiicere si conueniretur, non posset. 4 Ergo neque tu obiicere poteris. 5 Nec ad rem facit quòd etiam ignorante, inuitóque creditore potuerat Titius fundum tibi vendere: 6 quo casu saluum quidem Titio creditori mansisset ius pignoris. 7 Sed ita tamen vt salua quoque tibi foret exceptio. 8 Nam imputare tibi debes cur non initio eo emeris; & cur illius consensum, cùm necessarius non esset, exquisieris. *Ita tractatum est* in causa D. Comitis de Saleneufue, & D. Baronis de Viry 10. Cal. Maij 1595.

1. Sic enim facere plerique solent, & salua pignoris sui causa venditioni pignoris contentire vt *in l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. vlt. D. de iur. dot.*

2. Quo casu certum est nullum fore locum exceptioni non factæ excussionis, secundùm ea quæ dixi *Defin. 1 supr. de arg. poss.*

3. Nec vlla in eo futura esset captio creditoris vt loquitur Scæuola *in d. l. vlt. de iu. dot.*

4. Nunquam enim exceptio illa competit debitori, qui ipse excutiendus esset, sed tantùm tertio possessori & quidem bonam fidem habenti cum titulo *Auth. hoc si debitor C. hoc tit.*

5. Alioqui venditio per debitorem facta deteriorem fecisset creditoris conditionem, quod non est ferendum cùm non nisi salua pignoris sui causa consenserit.

6. *L. vlt. C. si im alien. gerent. non interd. rer. fuar. alien.*

7. *l. si debitor 12. C. de distr. pignor.*

8. *Ex d. Auth. hoc si debitor.*

9. Itaque hoc casu expressa non nocerent vt in *l. si sic legatum 75. §. illi si volet de leg. 1. l. nonnunquam 52. de cond. & demõst. l. si quis Sempronium 68. D. de hered. instit.*

DEFINITIO XXVI.

Potest ad fines hypothecaria iuberi soluere etiam is qui per actionem personalem vt soluat conueniri apud eundem iudicem non potest.

QVi personalem actionem nullam habuit aut quam habebat exercere efficaciter non potuit, non ob id solum male egisse videri potest, quòd fecerit vt per apparitorem debitor soluere iuberetur, si modò subiecerit id à se factum vt nolente illo soluere, bona sibi obligata iure pignoris persequi posset. Ponimus enim agi posse hypothecaria. Finge laico rem esse cum clerico, 3 aut creditori cum herede qui legis & inuentarij beneficium imploranit. 4 Rectè facta executio videtur, quia iussum soluendi præcedere & in personam ipsam fieri necesse est, 5 priusquàm bona ipsa pignori capiantur, cùm eam condicionem habeat hypothacaria, si debitum non soluatur. 6 Nec duplex executio illa est sed vnica, 7 quæ inspecto fine in rem duntaxat non item in personam facta intelligitur. 6 *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz contra Antonium de la Cuaz 13. Cal. Iunij 1595.

1. Non tam enim quid fiat, quàm qua mente, & qua fini inspiciendum est, quoniam actus non operantur vltra intentionem agentium *l. non omnis 19. D. de reb. credit.*

2. Quia scilicet bona ipsa sint obligata.

3. Quem proinde non possit conuenire actione personali sed tantùm hypothecaria *cap si diligenti de for. compet.*

4. Quem constat non posse teneri vlla personali actione supra vires hereditarias *l. vlt. C. de iur. delib. Nouell. 1. De hered. & falcid.*

5. Nec enim bona ipsa possunt soluere, sed tantùm persona ipsa ex bonis.

6. *l. si rem 9. §. omnis pecunia D. de pign. act. l. grege 13. §. etiam D. de pignor. act.*

7. Duas tamen partes habens *arg. l. hac scriptura 26. De condict. & demonstr.*

8. Quia ab initio fuit ordinata ad eũ finẽ *l. 3. C. vbi in rẽ act.*

DEFINITIO XXVII.

Tertius possessor non potest obiicere ex persona debitoris exceptionem aliquam licèt ipsi debitori competentem.

QVi debitorem habebat Titium, sed ea tamen lege vt ei quid vicissim præstare, aut aduersus alium iura cedere teneretur, 1 non eò minùs contra pignorum possessores agere potest, quòd debitori suo nihildum præstiterit. Sufficit enim vt ipsi possessori qui hac in re debitoris loco est idipsum præstare paratus sit. 2 Nimirum si talis sit possessor qui excussionis non factæ exceptionem obiicere aut noluerit aut non potuerit, quòd variis ex causis potest contingere. 3 Alioqui nocebit agenti creditori, non quòd debitori suo non satisfecerit, 4 sed quòd debitoris bona non excusserit. 5 *Ita Senatus* pro N. fratribus Salteur contra N. Benoit 10. Cal. Iunij 1595.

1. *Vt in l. si res obligata 57. de leg. l. in creditore 38. D. de euict.* iunct. *l. rem hereditariam 61. eod. tit.*

2. Eadem enim debet esse causa autoris quæ successoris *l. inuitus 156. §. plerumque de reg. iur.*

3. De quibus nostri *ad Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

4. Quamuis hoc quoque debuerit prior facere *l. Iulianus 13. §. offerri D. de act. empt. l. cùm te 6. C. de pact. inst. empt. & vendit.*

5. Quia non tam facilè voluit Iustinianus perueniri posse ad tertium bonæ fidei possessorem *dict. Auth. hoc si debitor l. planè 14. & seq. D. de minor. l. Moschus 47. de iur. fisc.*

DEFINITIO XXVIII.

Excussio etiam ritè facta nihil prodest si debitori postea superuenerint facultates, vt si debitor decesserit cum herede dum tamen idoneo.

SI post factam à pignoratitio creditore excussionem debitoris, id est post allatas probationes quòd mortuus debitor, neque heredes neque bona vlla reliquerit. 1 condemnato iam fortassis tertio possessore. 2 posteà reperiatur qui in causa appellationis dicat, & fateatur se debitoris heredem, nouum ius tertio possessori quæritur, vt acsi numquam excussio facta esset, interim hypothecaria inhibeatur. 3 Probatio enim illa negationis neque loco neque tempore coarctatæ, quòd nullus heres sit admittit probationem in contrarium, nec prodest creditori nisi quandiu de contrario non apparet. 4 Sed quid si creditor obijciat heredem hunc debitoris non esse soluendo, & id heres ipse fateatur? Non proderit tertio possessori. Frustra enim & sine causa cogatur creditor eum excutere qui se fateatur soluendo non esse. 5 Nisi quis dicat adigendum in eas angustias creditorem vt curet detrudi in carceres debitorem non priùs eximendum quàm aut soluerit, aut bonis cesserit. 6 Quod tamen euidenter iniquum fuerit. Quid enim si nolet vnquam bonis cedere? An cogendus erit creditor in perpetuis carceribus eum alere? 8 Nec obstat quod dici solet excutiendum esse debitorem ad peram vsque & sacculum priusquàm ad tertium possessorem perueniatur. 9 Id enim ita accipiendum est, vt quandiu soluendo ille est, non sit inquietandus possessor. 10 Non autem, vt si non sit soluendo, debeat vrgeri inanibus sumptibus creditoris. 11 Neque tursus ad rem pertinet si quis obiiciat, soluendo esse hereditatem quæ inuenit heredem. 12 Id enim tùm obtinet, cùm heres ipse qui adijt soluendo est, quia hoc ipso quòd adit implicat se & obligat oneribus hereditarijs. 13 Cæterùm si nec ipse soluendo sit, non potest adeundo facere vt hereditas alioquin minùs idonea soluendo esse intelligatur. 14 Igitur hoc casu perinde confirmanda erit sententia reddendúmque iudicium contra tertium possessorem, acsi nullus debitoris heres appareret, 15 Salua possessori in ipsum ipsiúsque bona siue propria siue hereditaria indemnitatis actione. 16 *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan 12. Cal. Sept. 1595.

1. Hæc enim est forma faciendæ discussionis quam refert & probat Guid. Pap. *quæst. 432.*

2. Quia eo casu quo debitor soluendo est exceptio discussionis est dilatoria & ideo non potest opponi post litem contestatam Guid. Pap. *quæst 94.*

3. Superuenientibus enim debitori facultatibus excussio habetur pro non facta *l. 4 §. deficientium D. de muner. & honor. l. ab hic 10. §. auctu de vacat. & excus. muner.*

4. Quia nec per rerum naturam fieri potest vt concludenter probetur *l. adseueratio C. de non numer. pecun.*

5. Cùm inanis sit actio quam debitoris excludit inopia *l. nam is 6. D. de dolo.*

6. Hoc enim est quod dici solet discutiendum esse debitorem vsque ad peram & sacculum.

7. Beneficium enim est legis Iuliæ quod implorare nemo inuitus cogitur *l. 2. & pass. C. qui bon. cedere poss.*

8. Ita verò fieret vt creditor tantò magis oneraretur.

9. *Not. ad d. Auth. hoc si debitor.*

10. Vt faueatur tertio possessori quandiu id sine vllo dispendio & incommodo creditoris futurum est *arg. l. planè 14. D. de minor.*

11. *Arg. l. minoribus 6. eod. l. 2. D. de inoffic. testam. l. hac stipulatio 14 §. 2. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.* Guid. Pap. *quæst. 432. num. 5.*

12. *l. libertus 36. D. de bon. libert. l. 3. D. ad leg. Falcid.*

13. *l. qua dotis 33. D. solut. matr. l. 3. §. vlt. & l. seq. D. quib. ex caus. in poss. eat l. 5 §. heres quoque D. de oblig. & action. l. vlt. C. de iur. delib. l. 2. D. de separat.*

14. Propter quam causam datur creditoribus defuncti hoc casu separatio si eam petant *d. l. 1. De separat.*

15. Nihil enim potest nudum heredis nomen prodesse si nemo sit in effectu qui satisfacere possit creditoribus *l. 2. §. adoptiui D. ad SC. Tertyll. l. paterfamilias 28. de reb. autor. iudic. possid. alias l. 13. de priuil. credit.*

16. Saltem beneficio cessionis, quam ei creditor facere cogitur, si modò possessor bonæ fidei fuit *l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XXIX.

Creditor non cogitur excutere sua obscura & dubia sui debitoris.

SI debitoris excutiendi bona omnia sint in obscuris actionibus, pro excusso habendus est. 1 Neque enim cogi debet creditor vt litis periculum & incommodum suscipiat pro debito consequendo, 2 quia vix vnquam facilis & expedita est nominis persecutio. 3 Idque est quod plerique iactitant, iura non discuti. 4 Quod haud dubiè illo etiam casu procedit quo actio dubia fiat per solam aduersarij contestationem quantumuis certo, & aperto iure nitatur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quomodo dicimus nihil videri esse quod possideri queat cùm nihil possideri potest sine controuersia *l. quamuis 13. D. de reb. autor. iudic. possid.*

2. Ne alioqui pro pecunia litem accipere cogatur: quod ne eueniat nec illud patitur prætor vt in executione iudicati obligationes ex obligationibus fiant *l. 4. §. ait prætor D. de re iudic.* Et verecunda honestáque est cogitatio eius qui lites execratur *l. 4. §. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

3. Quid enim si debitoris debitor neget se debere? Quid si se exsoluisse contendat *l. à Diuo Pio 15 §. sed virum D. de re iudic.*

4. Nisi ponas nomen debitoris esse confessum *d. §. sed virum.*

5. Sola enim negatio rem dubiam facit *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet*, ac proinde dubium euentum litis *l. quod debetur 51. D. de pecul.*

DEFINITIO XXX.

Cum vno possessore facta excussio nocet cæteris. Facta per vnum creditorem prodest cæteris.

EXcussio personæ & bonorum debitoris facta cum vno possessore sufficit vt contra alios possessores nulla alia excussione facta agi possit, 1 sicut & quę per vnum ex creditoribus facta fuit alijs quoque prodest tametsi iudicio non adfuerint. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. infr. De reb. autor. iudic. possid.

1. Facta enim discussione debet iudex pronunciare, & declarare hypothecariam competere creditori contra tertios possessores generaliter Guid. Pap. *quæst. 432. num. 2.*

2. *arg. l.*

2. *arg.l.cùm vnus* 12.*D de reb.auct.iudic.possid.* Sunt tamen qui putent alios quoque creditores debere discussionem facere ex abundanti. Guid.Pap.*dict.quæst.* 432.*num.*9.

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti inter creditores de pignoris iure ac ordine inuicem contendentes, periculo debitoris cedunt, & in ordine hypothecæ sortem concomitantur. Maximè si debitor antè fuit interpellatus.

ET si creditor pignoratitius recta in rem agere potest aduersus pignoris possessorem nulla præcedente interpellatione in persona debitoris heredúmve ipsius,[1] potest tamen interesse an debitorem interpellauerit, necne. Nam si interpellauerit eóque non soluente posteà pignoris controuersiam siue iustam siue iniustam ab alio siue creditore siue nudo possessore patiatur, æquum est eas omnes impensas damno cedere debitoris, cuius solius culpa moráque causam iis dederit. [2] Itaque si pronuncietur pignus distrahendum vt ex precio satisfiat creditoribus ordine, impensa quoq; ex precio solui oportebit, eodémque gaudere temporis priuilegio, [3] licèt tota lis inaudito debitore tractata sit. At si nihil denunciatum sit debitori, difficilius est vt idem admittamus, cùm si litem sciuisset, fortassis creditori soluisset, neque tot sumptibus creditores inuicem diuexari passus fuisset. [4] Igitur hoc posteriore casu æquius est creditorem qui temerariam litem aut instituit aut suscepit in expensas condemnari aduersario, [5] salua ipsi aduersus debitorem eiúsve heredem indemnitatis actione. Eo tamen iure magis vtimur, vt indistinctè debitoris damno cedere rem oporteat, quoniam licèt nulla interpellatio præcesserit, nihilominus imputari debitori potest cur non soluerit, [6] Cui nimirum executionem quæ in rem sit significari semper est necesse. [7] *Ità Senatus* in causa N. Iuliani Depradel Auterin Aduocati, & Ioannæ Bertier Cal. Decemb. 1595.

1. Facta tamen discussione nisi cùm certum est debitorem non esse soluendo secundùm ea quæ dixi *Def.*18.*&* 30.*supr.*

2. Cùm si soluisset nullam litem creditor suscepisset *arg. l.* 1 *C.vbi in rem act.*

3. *l.Lucius* 18.*D qui potior.in pign.hab.*

4. Præuidens scilicet fore alioquin vt eos sumptus ipse de suo litigatoribus quandoque facere cogeretur.

5. Ex regula *l. eum quem temerè* 79 *D.de iudic.l.qui solidum* §8.5.1.*de leg.*2.

6. Is enim damnum dat qui damni dat occasionem *l. is damnum dat* 169. *cum ibi not. De regul. iur. l.*52. §. *in cliuo ad leg. Aquil.*

7. Semper enim executio incipienda est à iussu soluendi, vt diximus *Def.*26.*supr.* Discussio tamen fieri potest etiam pendente iudicio contra tertium possessorem. Guid.Pap. *quæst.*432. *num.*11.

DEFINITIO XXXII.

Non tantùm debitor excutiendus est sed etiam fideiussor eius, & fideiussoris collaudator.

CVm exceptio non factæ excussionis obiicitur à tertio pignorum possessore, constat non tantùm excutiendum debitorem: sed etiam eius fideiussores. [1] An & fideiussorum collaudatores? Vtique, si id obiiciatur, quia collaudator quoque interccssor est. [2] Nec sanè fieri potest, vt non idoneus videatur fideiussor quantumcumque inops, qui idoneum habet collaudatorem. Quid ergo si iudex nominatim Titium debitorem, & Sempronium eius fideiussorem excuti præceperit, nulla collaudatoris facta mentione. An satisfeciisse videbitur creditor, si probauerit, neque Titium, neque Sempronium aut heredes vllos, aut bona vlla reliquisse? Minimè verò, si nunc obiiciatur collaudatoré quoque excuti debere. Non illa solùm ratione quam diximus, quòd nec aliter excussus videri debeat fideiussor debitoris, [4] sed etiam quia de collaudatore excutiendo priùs agi aut pronunciari non potuit, quàm constaret fideiussorem idoneum non esse. [5] Si tamen possessor nihil de collaudatore in actis obiecerit; parcendum est legitimo creditori, quamuis ea exceptio cùm sit iuris non facti suppleri commodè per iudicem possit. [6] Idque Senatus noster obseruauit in causa Dominarum religiosarum S. Claræ Camber. Pro quibus tamen illud etiam faciebat, & possessor ille pendente lite emerat nec proinde exceptionem discussionis obiicere poterat. [7] *Sine die.*

1. *Auth.hoc si debitor. C.hoc sit.*

2. Intercessor enim est quisquis se obligat pro alio *l.* 1. *& tot.tit.ad SC.Velleian.D.* & C. Iustinianus autem voluit excludi debitoris intercessorem omnem *d.Auth.hoc si debitor.& in corp.vnd.sumit.*

3. Cùm collaudare nihil aliud sit quàm fideiubere de eo quod ab alio seruari non poterit quem indemnitatis fideiussorem possumus dicere; *vt in l.decem* 116.*D.de verb.oblig.l.si decem* 21.*D.de solut.l.vlt.D.de reb.credit.*

4. Cùm nihil interfit an quis soluat an alius pro eo *l. solutione* 27.*D.de solut.l.soluendo* 39.*D.de neg.gest.*

5. Nec enim potest perueniri ad collaudatorem, quandiu fideiussor est idoneus, cùm non sit fideiussor nisi subsidiarius.

6. *Ex not.in tit. C.vt quæ desunt aduoc.part.iud.suppl.*

7. Siquidem nihil potest fieri lite pendente quod duriorem faciat conditionem litigatoris, quamuis hypothecaria non faciat rem litigiosam: sic de vtroque Guid.Pap. *quæst.*432.*num.*7. Iunge *Defin.*4.*supr.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui sciens alij rem obligatam emit non habet beneficium exceptionis, non excussi debitoris.

QVi emit à debitore ea lege vt precij partem solueret certo pignoratitio creditori, si posteà conueniatur hypothecaria non habet beneficium excussionis: [1] licèt enim ea conuentio tanquam inter alios facta nullum ius creditori ignoranti acquirere potuerit, [2] prodest tamè ad constituendum emptorem in mala fide, [3] ne exceptionem possit obiicere, quæ non tam summo iure nititur, quàm æquitate. [4] *Ita Senatus* pro D. vidua D. Crespin magistri Computorum contra N. Chauasse 7. Mart. 97.

1. Quod solet competere tertio possessori cuilibet habenti titulum & bonam fidem. *Auth. hoc si debitor vbi not. C.de pignor.*

2. *l.si vnus* 27. §. *pacta quæ turpem vers. ante omnia. D. de pact. l.stipulatio ista* 38. §. *alteri de verb.obligat.*

3. Est enim emptor in mala fide quantum ad actionem hypothecariam qui emit rem quam scit alteri obligatam.

4. Cuius æquitatis ratio nulla haberi potest in persona eius qui est in mala fide *arg.l pen.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XXXIV.

Possessor non potest habere ius retentionis pro debito soluendo ab autore creditoris agentis hypothecaria nisi statim constet de debito.

TAnquam possessor conuentus si obijciat se habere ius retentionis, [1] pro debito ab actoris autore soluendo, non aliter audiendus est, quàm si probet sibi deberi. [2] Et quidem vel ex debitoris confessione; [3] vel ex condemnatione contra debitorem lata. [4] Neque enim qui agit hypothecaria cogitur de eo disputare. An possessorio aliquid debeatur, necne. [5] Interim igitur nullum possessori competet ius retentionis. [6] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleheufue & D. Baronis de Viry 7. Febr. 1597.

1. Cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*

2. Alioqui esset exceptio de iure tertij & quidem non exclusiua iuris agentis quæ admitti nunquam debet *l. loci* 4. §.

QVi debitorem habebat Titium, sed ea tamen lege vt ei quid vicissim præstare, aut aduersus alium iura cedere teneretur, 1 non eò minùs contrà pignorum possessores agere potest, quòd debitori suo nihildum præstiterit. Sufficit enim vt ipsi possessori qui hac in re debitoris loco est idipsum præstare paratus sit. 2 Nimirum si talis sit possessor qui excussionis non factæ exceptionem obiicere aut noluerit aut non potuerit, quòd varijs ex causis potest contingere. 3 Alioqui nocebit agenti creditori, non quòd debitori suo non satisfecerit, 4 sed quòd debitoris bona non excusserit. 5 *Ita Senatus* pro N. fratribus Salteur contra N. Benoit 10. Cal. Iunij 1595.

1. *Vt in l. si res obligata 57. de leg. 1. in creditore 38. D. de euict.* iunct. *l. rem hereditariam 61. eod tit.*

2. Eadem enim debet esse causa autoris quæ successoris *l. inuitus 156. §. plerumque de reg. iur.*

3. De quibus nostri *ad Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

4. Quamuis hoc quoque debuerit prior facere *l. Iulianus 13. §. offerri D. de act. empt. l. cum is 6. C. de pact. inst. empt. & vendit.*

5. Quia non tam facilè voluit Iustinianus peruenirì posse ad tertium bonæ fidei possessorem *dict. Auth. hoc si debitor l. planè 14. & seq. D. de minor. l. Moschus 47. de iur. fisc.*

DEFINITIO XXVIII.

Excussio etiam ritè facta nihil prodest si debitori postea superuenerint facultates, vt si debitor decesserit cum herede dum tamen idoneo.

SI post factam à pignoratitio creditore excussionem debitoris, id est post allatas probationes quòd mortuus debitor, neque heredes neque bona vlla reliquerit. 1 condemnato iam fortassis tertio possessore. 2 posteà reperiatur qui in causa appellationis dicat, & fateatur se debitoris heredem, nouum ius tertio possessori quæritur, vt acsi numquam excussio facta esset, interim hypothecaria inhibeatur. 3 Probatio enim illa negationis neque loco neque tempore coarctatæ, quòd nullus heres sit admittit probationem in contrarium, nec prodest creditori nisi quandiu de contrario non apparet. 4 Sed quid si creditor obijciat heredem hunc debitoris non esse soluendo, & id heres ipse fateatur? Non proderit tertio possessori. Frustra enim & sine causa cogatur creditor eum excutere qui se fateatur soluendo non esse. 5 Nisi quis dicat adigendum in eas angustias creditorem vt curet detrudi in carceres debitorem non priùs eximendum quàm aut soluerit, aut bonis cesserit. 6 Quod tamen euidenter iniquum fuerit. Quid enim si nolet vnquam bonis cedere? An cogendus erit creditor in perpetuis carceribus eum alere? 8 Nec obstat quod dici solet excutiendum esse debitorem ad peram vsque & sacculum priusquàm ad tertium possessorem perueniatur. 9 Id enim ita accipiendum est, vt quandiu soluendo ille est, non sit inquietandus possessor. 10 Non autem, vt si non sit soluendo, debeat vrgeri inanibus sumptibus creditoris. 11 Neque rursus ad rem pertinet si quis obiiciat, soluendo esse hereditatem quæ inuenit heredem. 12 Id enim tùm obtinet, cùm heres ipse qui adijt soluendo est, quia hoc ipso quòd adit implicat se & obligat oneribus hereditarijs. 13 Cæterùm si nec ipse soluendo sit, non potest adeundo facere vt hereditas alioquin minùs idonea soluendo esse intelligatur. 14 Igitur hoc casu perinde confirmanda erit sententia reddendúmque iudicium contra tertium possessorem, acsi nullus debitoris heres appareret, 15 Salua possessori in ipsum ipsiúsque bona siue propria siue hereditaria indemnitatis actione. 16 *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan 12. Cal. Sept. 1595.

1. Hæc enim est forma faciendæ discussionis quam refert & probat Guid. Pap. *quæst. 432.*

2. Quia eo casu quo debitor soluendo est exceptio discussionis est dilatoria & ideo non potest opponi post litem contestatam Guid. Pap. *quæst 94.*

3. Superuenientibus enim debitori facultatibus excussio habetur pro non facta *l. 4 §. deficientium D. de muner. & honor. l. ab his 10. §. auctu de vacat. & excus. muner.*

4. Quia nec per rerum naturam fieri potest vt concludenter probetur *l. ad seueratio C. de non numer. pecun.*

5. Cùm inanis sit actio quam debitoris excludit inopia *l. nam si 6. D. de dolo.*

6. Hoc enim est quod dici solet discutiendum esse debitorem vsque ad peram & sacculum.

7. Beneficium enim est legis Iuliæ quod implorare nemo inuitus cogitur *l. 2. & pass. C. qui bon. cedere poss.*

8. Ita verò fieret vt creditor tantò magis oneraretur.

9. *Not. ad d. Auth. hoc si debitor.*

10. Vt faueatur tertio possessori quandiu id sine vllo dispendio & incommodo creditoris futurum est *arg. l. planè 14. D. de minor.*

11. *Arg. l. minoribus 6. eod. l. 1. D. de inoffic. testam. l. hac stipulatio 14 §. 1. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.* Guid. Pap. *quæst. 432. num. 5.*

12. *l. libertus 36. D. de bon. libert. l. 3. D. ad leg. falcid.*

13. *l. quæ dotis 33. D. solut. matr. l. 3. §. vlt. & l. seq. D. quib. ex caus. in poss. eat. l. 5. §. heres quoque D. de oblig. & action. l. vlt. C. de iur. delib. l. 1. D. de separat.*

14. Propter quam causam datur creditoribus defuncti hoc casu separatio si eam petant *d. l. 1. De separat.*

15. Nihil enim potest nudum heredis nomen prodesse si nemo sit in effectu qui satisfacere possit creditoribus *l. 2. §. adeptus D. ad SC. Tertyll. l. paterfamilias 28. de reb. autor. iudic. possid. alias l. 13. de priuil. cred.*

16. Saltem beneficio cessionis, quam ei creditor facere cogitur, si modò possessor bonæ fidei fuit *l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XXIX.

Creditor non cogitur excutere sua obscura & dubia sui debitoris.

SI debitoris excutiendi bona omnia sint in obscuris actionibus, pro excusso habendus est. 1 Neque enim cogi debet creditor vt litis periculum & incommodum suscipiat pro debito contequendo, 2 quia vix vnquam facilis & expedita est nominis persecutio. 3 Idque est quod plerique iactitant, iura non discuti. 4 Quod haud dubiè illo etiam casu procedit quo actio dubia fiat per solam aduersarij contestationem quantumuis certo, & aperto iure nitatur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quomodo dicimus nihil videri esse quod possideri queat cùm nihil possideri potest sine controuersia *l. quamuis 13. D. de reb. autor. iudic. possid.*

2. Ne alioqui pro pecunia litem accipere cogatur: quod ne eueniat nec illud patitur prætor vt in executione iudicati obligationes ex obligationibus fiant *l. 4. §. ait prætor D. de re iudic.* Et verecunda honestáque est cogitatio eius qui lites execratur *l. 4. §. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

3. Quid enim si debitoris debitor neget se deberé? Quid si se exsoluisse contendat *l. à Diuo Pio 15 §. sed vtrum D. de re iudic.*

4. Nisi ponas nomen debitoris esse confessum *d. §. sed vtrum.*

5. Sola enim negatio rem dubiam facit *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet.* ac proinde dubium euentum litis *l. quod debetur 51. D. de pecul.*

DEFINITIO XXX.

Cum vno possessore facta excussio nocet cæteris. Facta per vnum creditorem prodest cæteris.

EXcussio personæ & bonorum debitoris facta cum vno possessore sufficit vt contra alios possessores nulla alia excussione facta agi possit, 1 sicut & quę per vnum ex creditoribus facta fuit alijs quoque prodest tametsi iudicio non adfuerint. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 21. infr. De reb. autor. iudic. possid.

1. Facta enim discussione debet iudex pronunciare, & declarare hypothecariam competere creditori contra tertios possessores generaliter Guid. Pap. *quæst. 432. num. 2.*

2. *arg. l.*

2. *arg.l.cùm vnus 12.D de reb.autor.iudic.possid.* Sunt tamen qui putent alios quoque creditores debere discussionem facere ex abundanti. Guid.Pap.*dict.quæst.* 432.*num.*9.

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti inter creditores de pignoris iure ac ordine inuicem contendentes, periculo debitoris cedunt, & in ordine hypothecæ sortem concomitantur. Maximè si debitor antè fuit interpellatus.

ET si creditor pignoratitius recta in rem agere potest aduersus pignoris possessorem nulla præcedente interpellatione in persona debitoris heredúmve ipsius,[1] potest tamen interesse an debitorem interpellauerit, necne. Nam si interpellauerit eóque non soluente posteà pignoris controuersiam siue iustam siue iniustam ab alio siue creditore siue nudo possessore patiatur, æquum est eas omnes impensas damno cedere debitoris, cuius solius culpa moráque causam iis dederit. [2] Itaque si pronuncietur pignus distrahendum vt ex precio satisfiat creditoribus ordine, impensa quoq; ex precio solui oportebit, eodémque gaudere temporis priuilegio, [3] licèt tota lis inaudito debitore tractata sit. At si nihil denunciatum sit debitori, difficilius est vt idem admittamus, cùm si litem sciuisset, fortassis creditori soluisset, neque tot sumptibus creditores inuicem diuexari passus fuisset. [4] Igitur hoc posteriore casu æquius est creditorem qui temerariam litem aut instituit aut suscepit in expensas condemnari aduersario, [5] salua ipsi aduersus debitorem eiúsve heredem indemnitatis actione. Eo tamen iure magis vtimur, vt indistinctè debitoris damno cedere rem oporteat, quoniam licèt nulla interpellatio præcesserit, nihilominus imputari debitori potest cur non soluerit, [6] Cui nimirum executionem quæ in rem sit significari semper est necesse. [7] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani Depradel Auterin Aduocati, & Ioannæ Bertier Cal. Decemb. 1595.

1. Facta tamen discussione nisi cùm certum est debitorem non esse soluendo secundùm ea quæ dixi *Def.*28.*&*30.*supr.*

2. Cùm si soluisset nullam litem creditor suscepisset *arg. l.* 1 *C.vbi in rem act.*

3. *l Lucius* 18.*D qui potior.in pign.hab.*

4. Præuidens scilicet fore alioquin vt eos sumptus ipse de suo litigatoribus quandoque sarcire cogeretur.

5. Ex regula *l. eum quem temerè* 79 *D.de iudic.l.qui solidum* §8.§.1.*de leg.*2.

6. Is enim damnum dat qui damni dat occasionem *l. is damnum dat* 169. *cum ibi not. De regul. iur. l.*52. §. *in clivo ad leg. Aquil.*

7. Semper enim executio incipienda est à iussu soluendi, vt diximus *Def.*26.*supr.* Discussio tamen fieri potest etiam pendente iudicio contra tertium possessorem. Guid.Pap.*quæst.*432. *num.*11.

DEFINITIO XXXII.

Non tantùm debitor excutiendus est sed etiam fideiussor eius, & fideiussoris collaudator.

CVm exceptio non factæ excussionis obiicitur à tertio pignorum possessore, constat non tantùm excutiendum debitorem: sed etiam eius fideiussores. [1] An & fideiussorum collaudatores? Vtique, si id obiiciatur, quia collaudator quoque interceſſor est. [2] Nec sanè fieri potest, vt non idoneus videatur fideiussor quantumcumque inops, qui idoneum habet collaudatorem. Quid ergo si iudex nominatim Titium debitorem, & Sempronium eius fideiussorem excuti præceperit, nulla collaudatoris facta mentione. An satisfeciſſe videbitur creditor, si probauerit, neque Titium, neque Sempronium aut heredes vllos, aut bona vlla reliquisse? Minimè verò, si nunc obiiciatur collaudatoré quoque excuti debere. Non illa solùm ratione quam diximus, quòd nec aliter excussus videri debeat fideiussor debitoris, [4] sed etiam quia de collaudatore excutiendo priùs agi aut pronunciari non potuit, quàm constaret fideiussorem idoneum non esse. [5] Si tamen possessor nihil de collaudatore in actis obiecerit; parcendum est legitimo creditori, quamuis ea exceptio cùm sit iuris non facti suppleri commodè per iudicem possit. [6] Idque Senatus noster obseruauit in causa Dominarum religiosarum S. Claræ Camber. Pro quibus tamen illud etiam faciebat, q possessor ille pendente lite emerat nec proinde exceptionem discussionis obiicere poterat. [7] *Sine die.*

1. *Auth.hoc si debitor. C.hoc sit.*

2. Interceſſor enim est quisquis se obligat pro alio *l.* 1. *& tot.tit.ad SC.Velleian.D.&* C. Iustinianus autem voluit excludi debitoris interceſſorem omnem *d.Auth.hoc si debitor.& in corpor.vnd.sumit.*

3. Cùm collaudare nihil aliud sit quàm fideiubere de eo quod ab alio seruari non poterit quem indemnitatis fideiussorem possumus dicere; *vt in Idem* 116.*D.de verb.oblig.l.si decem* 21.*D.de solut.l.vlt.D.de reb.credit.*

4. Cùm nihil interſit an quis soluat an alius pro eo *l. solutione* 27.*D.de solut.l.soluendo* 39.*D.de neg.gest.*

5. Nec enim potest perueniri ad collaudatorem, quandiu fideiussor est idoneus, cùm non sit fideiussor nisi subsidiarius.

6. *Ex not.in tit. C.vt quæ desunt aduoc.part.ind.suppl.*

7. Siquidem nihil potest fieri lite pendente quod durioris faciat conditionem litigatoris, quamuis hypothecaria non faciat rem litigiosam: sic de vtroque Guid.Pap. *quæst.*432.*num.*7. Iunge *Defin.*4.*supr.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui sciens alij rem obligatam emit non habet beneficium exceptionis, non excussæ debitoris.

QVi emit à debitore ea lege vt precij partem solueret certo pignoratitio creditori, si posteà conueniatur hypothecaria non habet beneficium excussionis: [1] licèt enim ea conuentio tanquam inter alios facta nullum ius creditori ignoranti acquirere potuerit, [2] prodest tamé ad constituendum emptorem in mala fide, [3] ne exceptionem possit obiicere; quæ non tam summo iure nititur, quàm æquitate. [4] *Ita Senatus* pro D. vidua D. Crespin magistri Computorum contra N. Chauasse 7. Mart. 97.

1. Quod solet competere tertio possessori cuilibet habenti titulum & bonam fidem. *Auth. hoc si debitor vbi not. C. de pignor.*

2. *l. si vnus* 27. §. *pacta quæ turpem vers. ante omnia. D. de pact. l. stipulatio ista* 38. §. *alteri de verb.obligat.*

3. Est enim emptor in mala fide quantum ad actionem hypothecariam qui emit rem quam scit alteri obligatam.

4. Cuius æquitatis ratio nulla haberi potest in persona eius qui est in mala fide *arg. l pen. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXXIV.

Possessor non potest habere ius retentionis pro debito soluendo ab autore creditoris agentis hypothecaria nisi statim constet de debito.

TAnquam possessor conuentus si obiiciat se habere ius retentionis, [1] pro debito ab actoris autore soluendo, non aliter audiendus est, quàm si probet sibi deberi. [2] Et quidem vel ex debitoris confessione; [3] vel ex condemnatione contra debitorem lata. [4] Neque enim qui agit hypothecaria cogitur de eo disputare. An possessorio aliquid debeatur, necne. [5] Interim igitur nullum possessori competet ius retentionis. [6] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleheufue & D. Baronis de Viry 7. Febr. 1597.

1. Cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*

2. Alioqui esset exceptio de iure tertij & quidem non excluſiua iuris agentis quæ admitti nunquam debet *l. loci* 4. §.

competit. vbi Bart. & alij *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

3. Nulla enim maior probatio est quàm ex partis confessione *l. generaliter* 13. *C. de non numer. pecun.*

4. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l. res iudicata* 207. *de reg. iur. l. ingenuum* 25. *D. de stat. homin.*

5. Quia cùm agat ex proprio iure sibi quæsito per propriam conuentionem non cogitur debitorem suum defendere Quamuis non possit creditor plus iuris habere in re sibi obligata quàm habuerit debitor qui obligauit *l. 3. in fine principij & §. 1. D. hoc tit.*

6. Quia non facilè impediendus est creditor quominus suum ius exequatur *l. creditoris* 8. *D. de distr. pignor.*

DEFINITIO XXXV.

Potest obiici creditori hypothecario exceptio non excussi Principis vt & alterius priuati cuiuslibet. Et quomodo sit hoc casu interloquendum.

EXceptio non excussi Principis perinde obiici potest à tertio possessore conuento hypothecaria, atque alterius cuiuslibet debitoris, 1 nisi proponas Principem Tyrannum, qui neque conueniri, neque condemnari se patiatur. 2 Quid ergo, inquies hypotheca proderit? Fiscus enim & Princeps semper soluendo esse intelligitur. 3 Respondeo profuturam si principe condemnato, iudicati executio, persecutióque difficilior sit, fortè ob tergiuersationem thesaurarij & aliorum officialium per quos Principem satisfacere oporteat. 4 Obseruare tamen iudex debet, ne Principē excuti iubeat (esset enim ridicula ea interlocutio) sed vt aduersus Principis procuratorem patrimonialem aut generalem recurri præcipiat. 5 *Ita Senatus* in eadem causa pro D. Comite.

1. Cùm Princeps perinde ac alius quilibet priuatus possit & conueniri & condemnari per suos officiales.

2. Quod enim tutò quis facere non potest & sine periculo, id nec facere posse creditur *l. 2. §. via fluminis D. si quis cautiō. l. continuus* 137. *§. cùm ita vers. vt qui Ephes. D. de verb. obligat.*

3. *l. 2. in fin. D. de fund. dotal.* Vnde est quòd fiscus numquam satisdat *l. 1 §. si ad fiscum* 18. *D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

4. Locuples enim quis dicitur non solùm ex facultatibus sed etiam ex conueniendi facilitate *l. 2. in pr. D. qui sat. cog.*

5. Quæ factum officialiū pro facto Principis habetur. Bart. & alij *ad l. si publicanus* 7. *§. vlt. D. de public. & vectigal.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio discussionis non competit possessori fundi conuento hypothecaria pro pensione super illo fundo specialiter imposita.

POssessor fundi super quo imposita est annua pensio perpetua & in perpetuum soluenda, non habet exceptionem ordinis, & non factæ excussionis: sed rectà conueniri potest, 1 *Ita tractatum est* in causa R. C. Franciscanorum Cambet. & D. Ducis du Mayne & heredum D. Ioānis Perraton Aduocati generalis 5. Cal. Decemb. 1596.

1. Est enim hoc onus speciale rei quod proinde omnino & necessariò sequitur singularem successorem ita vt ob eam causam res sit longè minoris precij *l. in venditione* 41. *D. de act. emp.*

DEFINITIO XXXVII.

Acquisitio nouæ hypothecæ non tollit veterem etiam quæ cœpit esse inutilis, si modò quandoque posteà fiat vtilis.

PEnsio annua imposita fuerat super certo fundo, ea lege adiecta, vt si fundi illius reditum imminui contingeret, ex cæteris debitoris bonis ea pensio præstari deberet. 1 Cùm posteà fundus ille, qui ex ædificijs & artificijs constabat periisset, non dubitabatur, quin stipulationis condicio extitisset, vt ex eo tempore cætera debitoris bona ei pensioni soluēdę obstricta viderētur. 2 Sed si idem fundus in pristinum statum restitutus postea fuisset, Dicebam non quidem finiri hypothecam, quæ in alijs bonis semel vtiliter contracta esse, viresque habere cœpisset: 3 sed tamen priorem quoque hypothecam superesse, quæ in eo fundo ab initio constituta fuisset, 4 quia quandiu solum supersit, neque pecunia soluta est tandiu quoque competit, saluáque est hypotheca. 5 *Ita tractatum est* & conclusum, licèt non pronunciatum in eadem causa.

1. Alioqui non posset petì pensio nisi quatenus ex eius fundi reditu percipi posset *l. si debitor* 39. §. *verissimile D. de contr. empt.* Ponimus enim pensionem ab initio ita constituram, secus esset si ab initio simpliciter constituta proponeretur, túrque pro ea certus fundus obligatus. Tunc enim etiam citra vllam conuentionem satis actum intelligitur vt non sufficiente reditu illius fundi, ex alijs bonis soluenda sit pensio *l. Lucius* 12. *De alim legat.*

2. Nullus enim reditus superesse potest eius rei quæ tota periit. Vnde est quod & emphyteutam hoc casu liberati dicimus ab onere soluendi canonis annui, vt scripsi *in tit. De iur. emphyt.*

3. Hypotheca enim semel nata non nisi certis & legitimis modis finitur *l. grege* 13 *§. etiam D. hoc tit.*

4. *arg. l. cùm ager* 23 *& seq. quib. mod. vsusfr. amitt.*

5. Textus est elegans & expressus *in l. Paulus respondit* 29. §. *domus & l. vlt. D. de pignor.* Adde *d. l. grege* 13. §. *etiam eod. tit. l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell. l. domo* 21. *D. de pignor act.*

DEFINITIO XXXVIII.

Præscriptio hypothecaria per tertium possessorem non incipit currere à die constitutæ hypothecæ sed à quo ipse possidet, exinde autem currit etiamsi debitor pensio. em soluat.

QVidtamen si per multos annos is ipse, qui pensionem imposuit eum fundum possederit & pensionem soluerit ita vt nunquam in rem ipsam obligatam actum sit? An si postea fundus ille alienetur, & aduersus possessorem agatur, iuuandus erit præscriptione, quæ aduersus hypothecariam obiici solet? 1 Minimè: Neque enim præscriptio vlla potest currere, quandiu is ipse soluit, qui possidet: 2 Nec proinde potest ex eius persona successor præscriptionis suæ tempora complere. 3 Aliud est si tertius possessor bona fide per constitutum tempus tenuerit bona fide: id est nesciens rem obligatam. Tunc enim magis est, vt prodesse ei debeat præscriptio, licèt pensio interim soluta sit à debitore, quia licèt non videatur nata actio hypothecaria, quādiu pensio soluitur: 4 tamen non cò minùs verum est possessorem suo nomine possidere. 5 Potéstque hoc saltem imputari creditori cur non denunciauerit possessori rem sibi esse obligatam, vt constitueret eum in mala fide, 6 quæ hoc casu ex sola rei alij obligatæ scientia æstimatur. 7 At quid si post impleta præscriptionis tempora in vtilitatem tertij possessoris eadem res in debitoris dominium redierit, turſúmque alteri alienata sit, qui postmodum hypothecaria conueniatur? An proderit huic nouo possessori præscriptio, quæ veteri prodesse potuisset? Ego non putabam quasi percepta & resoluta, præscriptionis potestate, à quo tempore rediit res in dominium debitoris, qui nulla præscriptione tueri se potest. 8 Itaque nouam præscriptionem inchoandam esse in persona noui possessoris. 9 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Decennij scilicet inter præsentes aut vicennij inter absentes *l. 1. & 2. C. si aduers. credit. præscr. oppon.*

2. Siue inspicias personam creditoris cui nulla potest imputari negligentia, siue personam possessoris qui est in mala fide cùm sciat rem pro pensione obligatam siue debitor ipse sit siue extraneus.

3. Ne plus iuris habeat successor quàm autor contra iuris regulam *l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur. l. inimicus* 156. §. *plerumque eod. l. Pomponius* 13. §. *vlt. D. de acquir. poss.*

4. Habet

4. Habet enim hypothecaria suam perpetuam condicionem si non soluatur id quod debetur *l. grege* 13. *§. etiam D. hoc tit. l. si rem* 9. *§. omnia de pignorat. act.*

5. Textus est elegans in hanc rem *in l. Pomponius* 29. *D. quib. mod. vsufr. amitt.*

6. Certum enim est præscriptionem illam de qua *in tit. C. si aduers. cred. præscr. opp.* non alij prodesse posse quàm ei qui habeat titulum & bonam fidem, vt post Balbum *in tract. de præscr.* concludit Menoch. *remed.* 14. *de recup. poss. in fin.*

7. *Not. in d. l.* 1. *&* 2. *C. si aduers. credit. præscr. oppon.*

8. Tanquam possessor malæ fidei *Ex reg. cap. possessor de reg. iur. in* 6. quamuis ex iure ciuili etiam debitor præscribat hypothecariam spatio 40. annorum *l. cùm notissimi* 7. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

9. Semper enim dandum est initium aliquod præscriptionis *l.* 1. vbi Bald. & alij notant *C. de seru. fugit.*

DEFINITIO XXXIX.

Missus in possessionem aliquorum pignorum non prohibetur alia in solidum vindicare, donec sit ei plenè satisfactum, nisi acceperit ea in solutum, etiamsi à quibusdam possessoribus acceperit suis æstimationem, si modò paratus sit reddere quod accepit.

CReditor in possessionem multorũ pignorũ missus, nec minùs persequendis in solidum pignorib. aduersus alios bonorum tertios possessores intentus, non potest ea repelli exceptione, quasi petat quod iam habet: 1 Non enim possessio pignorum sed distractio liberat debitorẽ, 2 tollítque quasi Seruianam & quidem ita demum si ex vẽditione redactum precium dissoluendo vniuerso debito par & idoneum 3 inueniatur; Nisi poneres alia pignora non tantùm ad possidendum sed etiam in solutum fuisse data. Quo casu liberatus esset debitor saltem ad concurrẽtem vsque soluti quantitatem, quoniam datio in solutũ non modò pro venditione, sed etiam pro solutione est. 4 Quòd si creditor, vt plerumque fit, cum quibusdam ex pignorum possessoribus transegerit, partémque debiti acceperit, pro ea quidem parte, & quantitate quam accepit agere postea non poterit, 5 Sed si paratus sit quicquid acceperit, & quæcunque pignora possidet ei reddere contra quem exercet hypothecariam in solidum, erit audiendus, quoniam hypothecaria quandiu supersest, indiuidua est, 6 redactáque ex transactione pecunia quam creditor si solutionem à debitore acciperet, ei restituere per actionem pignoratitiam teneretur, 7 nõ tam solutionis iure prodest debitori ad eum liberandũ, quàm compensationis, 8 quia nec eã soluit possessor nomine debitoris sed suo. 9 Quod autem quis suo tantùm non alieno nomine soluit, nunquam liberat debitorem. 10 Esset sanè repellendus creditor per exceptionem doli si acceptam pecuniam, neque reddere vellet ei cum quo in solidum experiretur, neque compensare. 11 *Ita tractatum est* 3. Cal. Febr. 1597.

1. Quæ exceptio bona est cùm sit improbus is qui vult bis idem consequi *l. si quis dolo* 51. *in fin. de re iudic. l.* 1. *C. de re iudic.*

2. *Tot. tit. De distract. pign. D. & C. & tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

3. *l.* 2. *eod tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. quandiu* 6. *C. de distr. pignor.*

4. *l. si non sortem* 26. *§ si centum D. de condict. indeb. l. si quis aliam* 46. *l. qui res* 98. *in princip: De solut.* iunct. *l. si rem meam* 20. *eod.*

5. Ne bis idem consequatur *d. l. si quis dolo in fin. l. sicut* 8. *§. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

6. *l. rem hereditariam* 65. *D. de evict. l.* 1. *&* 2. *C. si vnus ex plurib. hered. l.* 3. *C. de distr. pignor.*

7. *l. vlt. C. eod tit. De distract. pignor.*

8. Licèt compensatio vim habeat solutionis *l. si ambo* 10. *& poss. D. de compensat.*

9. *leg.* 2. *dict. l. sicut* 8. *§. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

10. *l. si quid possessor* 31. *D. de petit. hered. l. Papinianus* 28. *D. mandat.*

11. Quia bis idem exigeret contra bonam fidem *d. l. si quis dolo* 51. *l. bona fides* 57. *de reg. iur.*

DEFINITIO XL.

Non submouetur hypothecaria instituta contra tertium possessorem pignorum etiamsi offerat debitum pro rata.

TErtius possessor bonorum pignori obligatorum cõuentus hypothecaria si offerat solutionem debiti pro rata pignorum quæ possidet audiendus non est, cùm ius pignoris prosequendi sit indiuiduum, nec nisi totius debiti solutione submoueatur. 1 Longéq; dissimile est, quòd pluribus concurrentib. creditoribus, pro rata tantùm debiti quilibet agere potest. 2 Id enim ad chirographarios duntaxat creditores pertinet, non ad hypothecarios. 3 Nec tanta fit iniuria creditori cui minus soluitur, propter concursum aliorum creditorum, quãta fieret si propter multiplicatas pignorum venditiones totum exigere à singulis prohiberetur. Potest enim quilibet adiiciendo nouos creditores antiquiorum condicionem etiam inuitorum deteriorem facere si chirographarij tantùm fuerint, 4 non etiam alienando bona quæ iam semel obligauit. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. quandiu* 6. *& l.* 3. *C. de distr. pignor. l.* 2. *C. debit. vendit. pign: imped. non poss l rem hereditariam* 65. *D. de evict. l. in executione* 85. *§. pen. D de verb. oblig.*

2. *l. pro debito* 6. *C. de bon. auctor. iudic. possid.*

3. Vt probant verba illa *d. l. pro debito. Quòd si specialiter vel generaliter nemini probentur obligata* Scripsi *in Hemisph. de error. pragm.*

4. *l.* 1. *§. ex contrario D. de separat.*

5. *l. debitorem* 15. *C. de pignor. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interdic. rer. suar. alien. cum similib.*

TIT. VII.

In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.

DEFINITIO I.

Tacita hypothecâ quæ pupillo competit in bona tutoris incipit ex die suscepti officij.

HYPOTHECA illa tacita quæ pupillo in bonis tutoris competit, 1 non ab eo tantùm die incipit quo rationes redditæ & reliqua explicata sunt, 2 nec rursum à tempore cœptæ administrationis, 3 sed ab ipso suscepti officij die, 4 neque pro ea duntaxat quantitate quæ principaliter debetur, sed etiam pro accessionibus omnibus, 5 inter quas ij quoque sumptus computabantur, quos in litem quam eo nomine aduersus tutorem eiúsve heredes instituì necesse fuit, prorogatos apparebit. 6 Itaque tertio possessori hypothecaria conuento non proderit quòd à tutore aut ipsius heredib. emerit ante moram de rationibus reddendis controuersiam: 7 cùm neque iusta possessio neque ipsâ dominij acquisitio semel bene contractum pignoris vinculum dissoluat. 8 *Ita Senatus* in publico auditorio Idib. Nouembr. 1590.

1. *l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor. l. vnic. §.* 1. *C. de rei vxor. action.*

2. Quamuis ante id tempus nesciri possit quid & quantum à tutore debeatur *l. cùm seruus* 82. *D. de condic. & demonstr.*

3. Cùm tutor non minùs teneatur de neglectis quàm de malè gestis *l.1.& tot.tit.C.si tut.vel curat.non gesser* Etsi aliquo casu cogitur gerere non vt ipse teneatur, sed vt fideiussores eius teneri possint *l.4.§.sed enim D.rem pupill.salu.for.*

4. *l.pro officio 20.C.de admin.tutor.*

5. Sequuntur enim accessiones ordinem & priuilegium sui principalis *l.Lucius 18.D.qui potior.in pign.hab.cap.accessorium De reg.iur.in 6.*

6. *arg.l.quod priuilegium 8.D.depos.*

7. Ac proinde eo tempore quo probabiliter ignorari poterat an tutor pupillo an potiùs tutori pupilles deberet contrario iudicio tutelæ. Nec enim semper debitor est pecuniæ is qui debitor est rationum reddendarum *l.3 §.vlt. D. de contr.iudic. tutel.l.in rebus 18.§.vlt.D.commod.*

8. *l.1.§.cùm prædium D.de pignor.l.vsucapio 7.C.eod.*

DEFINITIO II.

Procuratoris bona sicut & tutoris sunt tacitè obligata pupillo ex quo die cœpit gerere pro tutore. Non etiam illius qui tanquam prædo inuasit bona pupilli.

SImile priuilegium tacitæ hypothecæ pupillus habet in illius quoque bonis qui cùm tutor reuera nõ esset, tamen pro tutore negotia gessit. 1 Neque enim debet hic melioris condicionis esse quàm verus tutor, ob id solum quòd se tutorem mentitus sit. 2 Non idem est in eo qui cùm nec tutor esset nec se pro tutore gerere vellet, tamen bona pupilli per speciem administrationis inuasit. 3 Etsi enim multò minùs dignus hic sit cũ quo mitiùs agatur, 4 tamen sola tutelæ causa non etiam pupilli persona illa est, quæ taciti pignoris priuilegium meretur. 5 Alioqui dicẽdum esset, omnium qui pupillo ex contractu vel quasi contractu obligarentur, bona quoque omnia pignoris iure obligatum iri, 6 quod falsum est. 7 Planè an quis reuera tutor fuerit an se pro tutore gesserit hac parte hoc interest, quòd bona pro tutoris non à die suscepti officij obligata videri possunt, 8 quando numquam ille officium suscepit, sed ab eo tantùm die quo se tutorem falsò dixit, siue iam tùm administrare cœperit siue non. 9 *Ita Senatus* in eadem causa. Et rursum in causa N. Bertier & Amedei Parpillion Ant.Cal.Maij 1595.

1. Glos singul.& communiter adprobata *in l.pro officio 20. C.de admin.tutor.* Quamuis *l.vlt.D.de tutel.& rat.distr.*& aliæ quas ibi glos. allegat non de hypothecaria loquantur sed de actione personali, quæ olim habebat priuilegium *l.19.§.1.de reb.aut.iud poss.*

2. Ne ex dolo & mendacio suo lucretur *contra l. rem alienam 41.in fin.D.de pign.act.l.vlt.D de rei vindic.*

3. Animo scilicet deprædandi, vt *in l. pupilla 6. §. sed etsi quis D.de negot. gest.*

4. *d §. Sed etsi quis.*

5. Datur enim hoc priuilegium causæ non personæ, & ideo transit etiam in heredem *d.l.pro officio* iunct *l.ex pluribus 42.D. de admin.tutor.l.vnic.§.1.C.de rei vxor.act.*

6. Si sola pupilli persona locum faceret priuilegio.

7. Nam in solius tutoris bonis habet pupillus tacitam hypothecam, idque iure Codicis non Pandectarum *d.l.vnic.§.1.C. de rei vxor.act.*

8. Quomodo tutoris bona ex die suscepti officij obligata esse diximus *Defin.praced.*

9. Itaque melioris in eo condicionis est falsus tutor quàm verus, sed hoc propter meram casus necessitatem, vt loquitur Marcellus *in l.si mulier 59.§.ex asse D.de iur.dot.* Sic melioris condicionis interdum est prædo quàm bonæ fidei possessor vt in specie *l.si quid possessor 31.§.penult.D.de hered.petit.*

DEFINITIO III.

Etiam pro administratione bonorum illius qui per ætatem neque tutorem, neque curatorem habere potuit, tacitè obligata sunt bona illius qui tanquam tutor vel curator gessit.

SEd & cùm quidam testamento filiis suis impuberibus matrem tutricem dedisset, eandémque puberibus curatricem, 1 tum per multos annos superstes factis iam omnibus liberis maioribus, 2 eodem testamento decessisset, ac mater bonorum àdministrationem tanquam eo testamento sibi quæsitam propria autoritate vindicasset, Senatus pronunciauit, tametsi mater hæc neque tutrix neque curatrix esse potuisset, 3 perinde tamen acsi tuisset, bona eius pro reliquis ex administratione debitis obligari intelligi debere: 4 Causa nimirum inspecta susceptæ administrationis, vt perinde esset acsi mater vno ante vicesimũ quintum annum impletum die curatrix effecta totius reliqui temporis administrationem nullo alio iure retinuisset. 5 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboise 4.Id.April.1593.

1. Vtrumque enim hodie fieri potest iure nouo *Auth matri & auia C. quòd mulier tutel.offic.fung.pot.* Et in corpore vnde sumitur.

2. Atque ita cùm neque tutorem neque curatorem habere possent *l.1.D. de minor.*

3. Adeò vt neque ex suo mendacio potuisset ob hanc causam conueniri interrogatoria *l.vlt. D. quod falsò tutor.*iunct.*l. confessionibus 13.& l.seq.§.vlt.D.de interrog.in iur.faciend.*

4. *arg.l.pro offi io 20 C.de admin.tutor.*iunct.*g'os. & l.vnic. §.1.C. de rei vxor. action.*

5. Tutor enim qui post puberem ætatem in connexa administratione tutelæ perseuerat, totius temporis rationem tutelæ actione reddere cogitur *l.tutor 11. C.arbitr. tutel.*

DEFINITIO IV.

Potest pupillus vi priuilegio tacitæ hypothecæ pro expensis litis contra tutorem instituta etiam ante redditas ab eo rationes.

TVtore vel procuratore ad reddendas rationes, & præstanda reliqua, itémque ad expensas litis condemnato, 1 si expensæ priùs taxatæ sint, quàm rationes redditæ, 2 non eò minùs poterit pupillus tacitæ hypothecæ priuilegium exercere pro expensis, 3 quòd fieri possit vt plus debiturus sit redditis rationibus, quàm quanti impensæ sunt. 4 Nam & ex contrario potest accidere vt pupillo debeatur: & in dubio contra eum qui rationes non reddidit præsumptio est, 5 quem constat hoc saltem debere quòd rationes reddere debet. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua suprà.

1. Vix enim est vt non debeat ob temerariam litem ad expensas condemnari tutor qui pupillo suo rationes reddere recusat *l.1.& tot. tit. D. de tutel. & ration. distr.*iun& *l. eum quem temerè 79.D.de iudic.l.qui solidum 78.§.1.de leg.2.l.properandum 3.§.sine autem alterutra C de iudic.*

2. Nec enim rationum redditio tam facilis & expedita est *l.cùm seruus 82.D.de condic.& demonstr.*

3. Quod priuilegium tacitæ scilicet hypothecæ ei competere diximus *Defin.1.num.6. supr.*

4. *l.3.§. vlt. D. de contr. iudic. tutel. l. in rebus 18.§. vlt. D. commod.*

5. Præsertim cùm ille in mora est reddendarum rationum, maluitque in lite improba perseuerare *arg. l. destitisse 10.D.de iudic.*Iunct.*d.l.3.§.vlt.de contr.iudic.tutel.*

6. Adeò vt ex hac causa etiam dos matris quæ tutrix fuit possit à filio taciti huius pignoris iure retinere vt alibi scripsimus.

DEFINITIO V.

Pupillus habet priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis tutoris etiam pro litis sumptibus, sed pro necessariis tantùm.

CÆterùm quod dicimus, expensas quoque in reddendis rationibus factas priuilegium habere taciti pignoris, ad eas tantùm pertinet, quas ex causa tutelæ ad extorquendam ab inuito tutore redditionem fieri necesse est: 1 non etiam ad eas quas propter tutoris contumaciam maiores factas esse constabit. 2 Cur enim tutoris contumacia nocere debeat tertio possessori qui bona fide à tutore comparauit non solùm ante condemnationem sed etiam ante contumaciam? Nimirum, vt quantò maiores

maiores ob contumaciam factæ fuerunt, eæ non debeantur: Nam quas fieri omnimodo necesse fuisset si tutor iudicio adfuisset eæ à tertio quoque possessore per hypothecariam repeti poterunt: ne alioqui tertio possessori prosit tutoris contumacia quæ eidem nocere non potest.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Videntur enim huiusmodi sumptus omnino necessarij & consequenter hoc priuilegio digni *arg. l. quod priuilegium* 8. *D. Depos.*

2. Suam enim cuique contumaciam nocere oportet non alteri *l. factum* 155. *l. in condemnatione* 173 § *unicuique de regul. iur.*

3. Ex eadem enim ratione iuris, & æquitatis proficiscitur, vt tutoris contumacia aliis nec prodesse debeat nec nocere *l. absentia* 140. *& l. non debet alteri* 74. *eod. tit. de reg. iur. in* 6.

DEFINITIO VI.

Habet venditor retentionem rei venditæ tanquam sibi pro precio obligatæ sed non persecutionem.

VEnditor quandiu precium solutum non est retinere rem venditam necdum traditam quasi pignoris iure potest, etiamsi de pignore nihil conuenerit. 1 Sed post traditionem factam, tametsi precium solutum non sit, nec auocare possessionem potest nec in eam ipsam rem exercere quasi Seruianam, non magis quàm in cæteras res emptoris, cùm ex hac causa tacitum pignus nullum contrahatur, 2 cui consequens erit vt in ea quoque re quæ vendita est potior causa sit anteriorum creditorum hypothecariorum quàm venditoris, 3 qui non nisi personalem ad precium actionem habet, 4 quique imputare sibi debet cur cùm rem traderet secutus fidem emptoris fuerit, nec expressa pignoris conuentione sibi melius cauerit.5 *Ita Senatus* in causa Claudij Chappelle & Ioannę Rippet 5 Id. Maij 1591.

1. *l. Iulianus* 13. § *offerri D. de action. empt.*

2. Nam ex vendito personalis tantùm actio nascitur, non etiam hypothecaria si nihil de pignore nominatim conuenerit & facilius est vt possidenti detur retentio quàm vt non possidenti actio *l. 1. in princip. D. de pignor. l. si in area* 33. *D. de cond. indeb.*

3. Iure scilicet communi quo creditores hypothecarij præferuntur chirographariis *l. assiduus* 12. *C. qui potior. in pign. hab.*

4. *l. procuratoris* 5. § *planè si in eadem taberna* D. *de tribut. act. l. quamuis* 17. *C. de pign. l. licèt* 7. *D. qui potior. in pign. hab.*

5. Is demum enim sibi diligenter prospexisse intelligitur qui vel fideiussorem accepit vel pignora *l. si mandatu* 59. § *vl. D. mandat. l.* 4. § *addici* 8. *D. de fideic. libert. l. debitor.* 3. D *de separat.*

DEFINITIO VII.

Pignus conuentionale inducitur aliquando ex tacitamente contrahentium licèt nihil de pignore expressum conuenerit.

ALiquando euenit vt ex conuentione expressa pignus tacitè inducatur, quasi in necessarium antecedens, 1 Vt puta si conuenerit vt liceat creditori vendere bona debitoris. Hoc ipso enim de iis quoque obligandis actũ intelligitur, 2 cùm alioqui non sit permittendum, vt aliena bona quis distrahat, in quibus nihil iuris habeat, 3 quantumuis verus creditor proponatur. 4 Idem est si creditori potestas facta sit ingrediendi propria autoritate bona debitoris. 5 Quo enim iure possit ingredi si nullo modo ei sint obligata? 6 Quæritamen potest, An hoc pignoris genus expressum dici debeat an tacitum: nec ociosa quæstio est. Etsi enim idem ius esse solet pignoris taciti & expressi, 7 vt qui tacitum duntaxat habet perinde præferatur posterioribus licèt expressum habentibus atque si expressum ipse habuisset, 8 Interdictum tamen maioris effectus & potestatis est pignus expressum, veluti si creditori res sit cum muliere siue expressam siue tacitam duntaxat hypothecam habente, quam nostri volunt ex priuilegio præferri anteriotibus tacitam solùm non item expressam habentibus. 9 Verius autem est tacitum pignus dici debere, cùm expressa pignoris conuentio nulla interuenerit: Neque enim nouum est tacitum pactum induci ex alio quod sit expressum. 10 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. De his qui in prior. credit. loc. succed.

1. Quia generale est vt quisquis vult consequens, velit etiam necessarium antecedens *vulg. l.* 2. *D. de iurisd. l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. *D. de procurat.*

2. *l.* 3. § *post diuisionem* vbi Bart. D. *qui potior. in pignor. hab.*

3. *Tot. tit. C. de reb. alien. non alienand.*

4. Nunquam enim aut per ipsum creditorem aut ipso postulante potest vendi quicquam ex bonis debitoris quia præcedat pignus aliquod siue conuentionale siue prætorium, siue iudiciale *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. l. non est mirum* 26. *D. de pignor. act.* Iunct. *tit. de reb. autor. iudic. possid. seu venund.*

5. Bald. *ad d.* § *post diuisionem.*

6. *l. dotis actione.* 9. *C. de solut. matrim. l. creditores* 3. *C. de pignor.*

7. Cùm dici soleat parem esse vim taciti & expressi *l. cùm quid* 3. *vbi not. D. de reb. credit.*

8. *l. si is qui mihi* 28. *D. de iur. fisc. l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pignor. hab.* inuito licèt Iustiniano.

9. Sic enim vulgò nostri accipiunt eam Iustiniani constitutionem quæ extat *in dict. l. assiduus.*

10. Vt in specie *l.* 2. *&* 4. *D. de pact. l. qui in futurum* 57. *eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducitur hodie secundum pragmaticos ius tacitæ hypothecæ.

INsignis pragmaticorum ferè omnium error est licèt in iudiciis receptissimus, quòd putant, Quoties ex chirographo agitur etiamsi nulla pignoris conuentio & obligatio bonorum chirographi tabulis contineatur, omnia tamẽ debitoris bona ex ea causa obligata intelligi ex quo die super chirographi veritate lis contestata est inter præsentes, aut absente per contumaciam debitore pronunciatum fuit, chirographum veram esse. 1 Ita nãque fit vt melior sit causa debitoris ex chirographo agentis quàm si ex instrumento ageret quod publicam fidem haberet, ac à tabellione testibusque si voles quingentis subscriptum esset. 2 Nusquam enim proditum est ius taciti pignoris ex sola contestatione aut contumacia debitoris acquiri creditori, quantumuis publico & authentico instrumento nitatur. 3 Quòd si dicas maiorẽ priuilegio dignum videri creditorem qui mitius egerit cum debitore, id est qui cùm publicæ scripturæ fidem posset exigere priuata contentus fuit, consequens erit vt multò magis eodem priuilegio gaudere debeat creditor, qui debitoris fidem adeò secutus est vt ne priuatam quidem vllam scripturam à debitore exegerit. Vtique enim agit hic multò liberalius. 4 Et tamen idem ei dandum esse priuilegium nec pragmatici quidem ausint dicere. 5 Huic verò tam crasso & supino errori causam illud dedit quod scripto Senatus nostri stylo cautum est vt hypothecæ ius vindicari possit ex chirographo, statim atque super eius veritate lis contestata sit, aut habita pro contestata, 6 Sed id ita accipi debuit vt non prius possit creditor hypothecam sibi adscrere ex chirographo quàm sit recognitum vt pragmatici loquuntur aut habitum pro recognito, per veram fictámve contestationem. Ideóque ad illum duntaxat casum id pertinet quo pignoris conuentio inserta chirographo proponatur. 7 Nulla enim conuentione præcedente, verendum non erat ne chirographarij creditores fraudem vllam comminiscerentur aduersus hypothecarios, 8 quibus ex contrario facilè iniuria fieret si pignoris priuata scriptura constituti ratio aliqua in eorum præiudicium haberetur, cùm huiusmodi scripturæ plerumque fiant prælato die. 9 Itaque æquissimum fuit ita ius constitui vt hypothecæ ius tùm demum incipiat competere ex chirographo cùm frau-

dis comminiſcendæ ratio nulla amplius ſupereſt,10 quòd non priùs contigit quàm chirographum in iudicio exhibitum & recognitum ſit vel pro recognito habitum niſi trium ſaltem teſtium habeat ſubſcriptionem, quo caſu comparatur publico inſtrumento,eodémque inter creditores hypothecarios temporis priuilegio gaudet.11 Illud igitur duntaxat concludere pragmatici debuerunt,Pignoris conuentione chirographo inſerta competere creditori ius hypothecæ ex chirographo à die recognitionis, aut conteſtationis ſiue veræ ſiue fictæ,& quidem contra alios etiam creditores. Nam contra debitorẽ ipſum qui expreſſim conuenit de pignore, eiúſve heredem nihil cauſæ eſt cur non ſtatim competere debeat. 12 *Ita tractatum* in cauſa N. Ioannis de Belli D. des Eſchelles & Claudij Bauſſan 3. Cal.Mart.1593.& rurſum in cauſa Iacobi Combet procuratoris & Franciſci Truffon 4.Cal.Febr.eodem anno.

1. Sic enim vulgò pragmatici noſtri accipiunt quod ſtylo noſtro cautum eſt vt chirographa non niſi à die recognitionis vel denegationis ferant hypothecam vt ſequitur in Definitione.

2. Qui enim obligatus eſt etiam ex publico inſtrumento, non ideò tamen creditur bona ſua obligaſſe extra cauſas in quibus pignus vel hypotheca tacitè contrahitur §. *vlt. Nouell. de argent. contract.*

3. Alioqui fruſtra & malè conceptus eſſet *tit. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.* ſi in omnibus cauſis pignus vel hypotheca tacitè contraheretur.

4. Qui ſcilicet nudam debitoris ſui fidem ſecutus eſt.

5. Quippe qui volunt tacitam iſtam hypothecam non naſci niſi ex chirographi vel agnitione vel denegatione.

6. A quo demum tempore non poteſt timeri ne quid à debitore fiat prælato die in fraudem anteriorum creditorum,cùm litis conteſtatio ſit actus publicus & iudicialis in quo non ita facilè falſum fieri poteſt *arg. l. data 27. C. de donat.*

7. Verum enim eſt quod dici ſolet,ſemper ſupponendos eſſe terminos habiles *vulg. l. adigere 6. § quamuis de iur. patron.*

8. Cùm hypothecarij quilibet præferantur chirographariis quantumuis anterioribus *Not. in l. 1. & tot. tit. C. de renoc. his quæ in fraud. credit. & in l. 1. & tit. D. de ſeparat.*

9. *arg. l. 1. §. 1. D. de edend. l. ſcripturas* 11. *C. qui potior. in pignor. hab.*

10. Eſt enim ſemper obuiandum fraudibus quantum fieri poteſt.

11. *d. l. ſcripturas* 11. *C. qui potior. in pignor. hab.*

12. Vt dicemus *Deſin. 8. infr. de conſtr. & committ. ſtipulat.* Scripſi latè *in Err. 1. Decad. 1. De error. pragmat.*

DEFINITIO IX.

Etiam literæ & epiſtolæ ius habent tacitæ hypothecæ ex die agnitionis vel denegationis exemplo chirographi.

QVod pragmaticorum noſtrorum vſu inductum eſſe proximè diximus vt ex die recognitionis aut denegationis chirographi naſcatur tacita hypotheca, protractum eſt ad eas obligationes,quæ ex literis & epiſtolis inducuntur:Nam & literas propria debitoris manu ſcriptas aut ſubſcriptas chirographi nomine contineri nemo ambigit. *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Abbatis Ambroniacenſis & D. Ioannis Baptiſtæ Cauet Idib. Sept. 1595.

1. Nimirum ex identitate rationis *l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil.* Nam & ex ipſo nominis etymo omnis priuata ſcriptura & manu ſcripta chirographum appellatur *l. ſi chirographum* 24. *D. de probat.*

DEFINITIO X.

Non omnis qui præbuit aut ſaluam fecit pignoris cauſam, idcirco habet priuilegium tacitæ hypothecæ quamuis habeat priuilegium prælationis ſi adſit ſpecialis hypotheca.

VVlgò creditũ eſt eũ,qui pecuniâ ſuâ vel præbuit, vel ſaluam fecit,aliis creditoribus cauſam pignoris,hoc ipſo habere priuilegium tacitæ hypothecæ,1 iſque inueteratus pragmaticorum noſtrorum error eſt,quem & plerique iudices inferiores paſſim ſequi ſolent. Ego contrà ſemper putaui non habere iſtos priuilegium tacitæ hypothecæ:ſed tantùm ius prælationis ſi expreſſam habeant hypothecam.2 *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Andręę Mugnier Magiſtri computorum & Ant. de Boris 18. Decemb. 96.

1. Quod verum quidem eſt in eo qui credidit ad refectionem & rexdificationem inſulæ. Is enim habet tacitæ hypothecę priuilegium ex Senatuſconſulto,de quo *in l. 1. D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr. & in l. ſi ventri* 24. *§. 1. de reb. auctor. iud. poſſ. aliàs l. 9. de priuileg. creant.* Itémque priuilegium prælationis. Sed in cæteris ſecus eſt,puta ſi quis crediderit ad emendam domum præterquàm ſi nummi fuerint pupillares *l. idémque eſt 7. in princip. D. qui potior. in pign. hab. l. 3. in princip. de reb. eor. l. pen. C. de ſer. pign. dat. manum.*

2. De quo vide quæ ſcripſi pluribus libr. 8. *Coniect. cap.* 11. & 12. Ius enim prælationis præſupponit quidem ius hypothecæ in neceſſarium antecedens,ſed tacitæ non magis quàm expreſſæ,ac tantùm alterutrius. Vide *Deſin. 10. infr. tit. prox.*

DEFINITIO XI.

Bonorum ceſſio nullum tacitum pignoris ius tribuit chirographariis creditoribus.

EX bonorum ceſſione facta per debitorem non naſcitur ius pignoris in fauorem creditorum chirographariorum:1 Sed quales fuerunt creditores ante ceſſionem ſiue pignoratitij,ſiue chirographarij,tales remanent & poſt ceſſionem.2 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Quamuis nemo poſſit ad ceſſionem admitti, quin fateatur debitum. Ex quo apparet quàm ſit erroneum quod pragmatici noſtri volunt Ex agnitione ſola chirographi induci priuilegium tacitæ hypothecæ De quo ſcripſimus *Def. 8. & 9. ſup.* Quid enim refert an debitor agnoſcat debitum an chirographum?

2. Vt ſcilicet ex ordine iis ſatisfiat ſeruato inter eos priuilegio non temporis ſed cauſæ *l. priuilegia* 32. *D. de reb. auctor. iudic. poſſid.* Aliàs *l. 17. de priuil. cred.* Iunge *l. vlt. D. de ceſſ. bonor.*

DEFINITIO XII.

Obligati ſunt fructus beneficij pro prabendis monachalibus etiam annorum præteritorum.

FRuctus beneficij, ex quibus præbendæ monachales, aut aliæ ſolui debuerunt,obligati ſunt nõ tantùm pro præbendis illius anni quo percepti ſunt:ſed etiam pro reliquis præcedentium annorum ſi qua debeantur.1 *Ita Senatus* ex tempore pro Monachis de Taloyre contra N. Bernardum Dacquin 24. Febr. 1596. & iam antea pleriſque Areſtis pro iiſdem monachis contra alios.

1. *Arg. l. libertis* 18. *§. manumiſſis D. de alim. & cibar. legat.* Iunge *l. Lucius* 12. in illis verbis: *vel ſi alio anno exceſſerint eodem tit.*

TIT. VIII.

Qui potior. in pignor. habeant.

DEFINITIO I.

Clauſula conſtituti appoſita in pignore condicionalis non facit creditorem potiorem eo cui poſtea ius pignoris in ijs bonis quæſitum eſt ſi condicio fuit poteſtatiua.

Qui

QVI à Titio quadringenta mutua acceperat intra triennium soluēda, eoque nomine se ac bona sua omnia pignori obligauerat, pactum adiecerat vt si ad diem pecunia soluta nō esset, fundus Cornelianus eo precio venditus Titio intelligeretur, adiecta etiam clausula donationis, Quantò pluristes esset: Séque emptoris nomine fundum illum possidere constituerat, quousque corporalē possessionem emptor nanciscereturin eum videlicet casum quo facta venditio erat. Medio tempore acciderat, vt legatarius quidam aduersus debitorem hunc tanquam eius qui legauerat heredem ex testamento ageret latáque sententia in eiusdem fundi possessionem ex causa iudicati missus esset. Missioni condemnatus heres intercesserat ob idque rursus fuerat condemnatus. Cùm cœptam executionem persequi legatarius vellet noua per Titium creditorem intercessio facta erat, quòd is fundum ad se iure emptionis pertinere diceret, lapso iam nimirum triennio nec soluta pecunia quæ intra triennium solui debuerat. Disputatum est in publico auditorio. Vtrius causa potior videretur. Plerisque placebat potiorem Titium esse debere, quòd non solùm anterior esset creditor, sed etiam hypothecarius: cùm ex cōtrario legatarius non nisi lucrativam habens causam nullum in re propria heredis prætendere pignus posset. Rursus quòd in eo contractu clausula constituti interuenerat quæ Titum fecerat possessorem. Parúmque referre videbatur quòd ea clausula non in conuentione de pignore, sed in casum perfectæ venditionis si ad diem pecunia non solueretur, adiecta fuisset. Quandoquidem intercessionis tempore condicio iam euenerat, cuius ea esset natura vt quandocumque existens ad contractus diē retrotrahi deberet. Neque pactum legis commissoriæ, quamquam in pignoribus iure communi improbatum, à legatario improbari poterat cùm debitor qui contraxerat, & cuius præcipuè intererat non improbaret. *Visit tamen* cōtraria sententia propterea quòd in eo fundo acquisitum esset legatario pignus iudiciale, ex quo tempore missus fuerat in possessionem, cùm debitoris intercessio quæ missionis effectum morabatur postmodùm per sententiam damnata esset. Atqui nondum eo tempore Titius possidebat, siquidem constituti clausula quæ possessionis trāslationem inducere sola poterat in eum casum apposita fuerat qui nondum euenerat. Porrò licèt casus ille posteà euenisset non tamen potuerat clausulæ effectus retrotrahi vt ex tēpore initi contractus possessor factus Titius crederetur, quia extremum à quo vt philosophicis nostrorum verbis vtar non erat habile, cùm eo tempore qui se Titij nomine possidere constituerat amplius non possideret. Quod autem obiiciebatur condiciones in contractibus adiectas quandocumque existentes retrotrahi ad diem contractus etiam in præiudicium iuris quod alioqui medio tempore alteri quæsitum sit, non aliter verū esse constabat, quàm si condicio casualis esset aut mixta, non etiam si potestatiua, qualis illa erat si intra triennium pecunia non solueretur. Fuerat nāque in debitoris potestate vt ante triennii solueret. Nec quòd plerūque difficilis sit explicatio pecuniæ facere debet vt eò minùs potestatiua condicio dici debeat, cùm præstationis difficultas nihil vnquam cōmune habeat cum qualitate naturáque obligationis. At neque dubitari de eo poterat, quin pactum legis cōmissoriæ improbare tertius posset, hactenus saltē, vt excipiēdo possessionem suam tueretur. Illud magis obstare videbatur, quòd cessante quoque emptionis causa, Titius & anterior creditor fuisset & hypothecarius. Nā si pignoris vinculum euānuisse quis dicat acquisito creditori per emptionē quam valere volebat dominio fundi, cùm nemini res sua pignori possit esse obligata: in prōptu contradictio est nō eò minùs durare pignoratitiā & hypothecariam actionē, si ex emptionis causa salua creditori res esse nō possit, quia verū est pignus aliquando contractū nec vnquā creditori satisfactū esse. Sed adhuc creditori obstabat exceptio non excussi debitoris quem in confesso erat locupletem esse, abundéque in bonis habere vnde posset creditori satisfacere. Nam constituti clausula quæ nō in pignore sed in venditione, vt diximus adiecta fuerat exceptionem hanc excludere non poterat, tametsi beneficium Iustinianeæ legis imploratum proponeretur. *Itaque Senatus* pro legatario ex tempore pronunciauit. Prid. Cal. Sept. 1588. Iunge Defin. 4. inf. de pact. pignor.

1. Nam inter creditores hypothecarios quisquis prior est tēpore regulariter potior est iure *l. 2 & 4 & pass. C. hoc tit.*

2. Quæ semper minùs fauorabilis est *l. 4. §. si cum legitima D. de dolo mal. excep. l. quæ autem 6. §. simili modo diximus D. quæ in fraud. credit. l. super longi 11. C. de præscript. long. tempor.*

3. Nam nec hodie legatarius habet ius vllum taciti pignoris in bonis heredis, sed tantùm in bonis testatoris *l. 1. vbi not. C. commun. de legat. l. fideiussor 26 §. 2 l. D. de pignor.*

4. *l. quod meo 18 cum ibi not. D. de acquir. possess.*

5. Vt proinde noua videretur translata possessio nisi sub condicione quod fieri potest *l. qui absentis 38 §. 1. D. de acquir poss.*

6. Quia in contractibus condicio quæ non est merè potestatiua retrotrahitur etiam in præiudicium iuris interim tertio quæsiti *l. 1. l. qui balneum 9. l. potior. 11. D. hoc tit.*

7. *Ex l. vl. vbi not. C de pact. pignor.*

8. Ne quis faciat ex persona alterius quod alter ille facere non posset contra vulgatas iuris regulas.

9. Sic enim appellatur pignus quod capitur in causa iudicati *l. 1. & tot. tit. si in caus. iu. pign. capt. sit l. à Diuo Pio 15. D. de re iud.*

10. A quo tempore solet incipere etiam prætorium pignus quod difficilius constituitur quàm iudiciale *l. non est mirum 26. §. 1. D. de pignor. act. on l. 1. & tot. tit C. de prator. pign.*

11. Quod cùm euenit retrotrahitur sententia confirmans ad diem sententiæ confirmatæ *l. tutor 41. D. de vsur. l. negotiorum 24. D. de appellat. l. vlt. D. de re iudic. l. intra vtile 39. D. de minor.*

12. Nemo autem dixerit transferri posse possessionem ex contractu condicionali antequàm condicio euenerit *d. l. qui absenti. §. 1. de acq poss l. cedere diem 213. de verb. signific.*

13. Debent verò extrema esse habilia & ipsum quoque medium vt retroactio fieri possit *l. pen. vbi not. D. rat. rem habe. cum similib.* Vide Guid. Pap. *decis. 512.* Tiraq. *part. 1. de iure constit. poss. ampl. 17.*

14. Nam qui ipse non possidet, alium possessorem facere minimè potest *d. l. quod meo vbi not. D. de acquir. poss.* Vide pro hac Definitione consilium elegans Decij 247. *n. 3. & 4.* post Bart. *in l. quoties 14. D. de nouat.*

15. *d. l. qui balneum 9. & l. potior 11. D. hoc tit.*

16. *d. l. potior* iunct. *l. 1. eod.* Paris. *cons. 11. n. 70. lib. 1.*

17. Totum enim medium tempus liberum est promissori ad soluendum *l. quod certa die 7. D. de solut.*

18. *l. continuus 37. §. illud D. de verb. oblig.*

19. Cùm etiam viciosa possessio prosit aduersus extraneos, id est qui nullum ius habent ad agendum *l. vlt. D. de acq. poss. l. vlt. D. de rei vindic.*

20. Nec enim ob id minùs iuris debet habere creditor quòd sit etiam emptor *arg. l. 1. §. vlt. D si quis à parent. manum. sit.*

21. *l. penult. §. 1. in fin. D. de except. rei iudic.*

22. *l. neque pignus 45. De reg. iur. l. debitor 40. D. de pignor. act.*

23. Nec enim videtur in cuiusquam bonis id esse quod euinci ab eo possit.

24. *d. l. pen. §. 1. de except. rei iudic. l. grege 13. §. etiam D. de pign. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell.*

25. *Auth. hoc si debitor. C. de pign.* & in corpore vnde sumitur.

26. Aliud enim fuisset si clausula constituti apposita fuisset in pignore & imploratum proponeretur beneficium *l. vlt. C. de acquir. poss.* secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 1. supr. De acquir. poss.*

27. *In l. vlt. C. de acquir. poss.*

28. Nec enim clausula constituti potest operari vltra intentionem constituentis, nec ad alium finem quàm ad quem adhibita est *vulg. l. non omnis 19. D. de reb. credit.*

DEFINITIO II.

Inter creditores pignus prætorium habentes ius prælationis æstimatur ex die executionis si executio tenuit, hactenus vt posterior exceptionem habeat excussionis. Sin nulla est executio, ex die contractus.

SI diuersi temporis creditores interueniente iudicis auctoritate rem eandem pignori ceperint distrahíque curauerint,1 non seruatis tamen solennibus quæ statuti nostri 2 præscribit autoritas, tum de pignoris iure & ordine inter se contendant, non inspicimus quis prior fuerit in executione quæ vtrimque nulla est,3 sed qui prior in debito, pignorisque vinculo contrahendo. 4 Alioqui si ritè facta sit subhastatio postulante creditore posteriore, hactenus erit ille potior vt anteriori tardiùs exequenti præferatur, quousque excussis cæteris omnibus debitoris bonis appareat nihil aliud esse ex quo vtique possit satisfieri. 5 Denique cuiuslibet iusti possessoris iure habebit exceptionem non factæ excussionis,6 quam non haberet si minùs ritè facta subhastatio proponeretur.7 Ex inutili enim nullaque subhastatione, nec dominium transfertur nec possessio.8 *ita senatus* 7. Id. Nouembr. 1595. Iunge Defin. 4. De distr. pignor.

1. *Ex l. à Diuo Pio* 15. D. *de re iudic. l.* 2. *& tot. tit. C. si in caus. iudicat. pign. cap. sit.*

2. Incip. *si in rebus libr.* 2. *Stat. Sabaud.*

3. Quia quod ipso iure nullum est, effectum nullum habere potest *vulg. cap. non præstat impedimentum cum ibi not. Extr. de reg. iur. in* 6. Text. est *in l. si & iure* 10. D. *hoc tit.*

4. Scilicet ex iure communi, quo qui prior est tempore potior est iure in causa pignoris *l.* 2. 4. *& pass. C. hoc tit.*

5. Æquum est meliorem esse hac parte condicionem diligentioris creditoris cui licuit vigilare ad suum consequendum *l. pupillus* 24. *D. qua in fraud. creuit.*

6. *Auth. hoc si debitor C. de pign. & in corpor. vnde sumit.*

7. Non enim alij potest competere hæc exceptio, quàm possessori eique iusto & titulum habenti vt notant omnes *ad dict. Auth. hoc si debitor.*

8. Quamuis dici soleat etiam ex contractu nullo transferri possessionem *l.* 1. §. *si vir vxori D. de acquir. poss.* Nam cùm hoc casu neque dominium neque possessio transfertur nisi ex autoritate statuti, absurdum fuerit eam fieri translationem ex subhastatione quæ ipsa facta sit contra formam statuti. Vide *Defin.* 4. *infr. De distr. pignor.*

DEFINITIO III.

Mulier fructuaria non potest prætextu dotalis hypothecæ impedire ne vsu-fructus per æs alienum minuatur. Itaque legatum repudiare debet.

VXor cui maritus testamento bonorũ suorum omniũ vsumfructum legauerat si à creditoribus hereditariis non actione quidem personali quæ cõtra solum heredem competit,1 sed quasi Seruiana conueniatur, creditoris intentionem excludere non potest prætextu dotalis hypothecæ quãtumlibet anterioris si non vsusfructus legatum repudiet: siquidem vt legatum valeat necesse est aliquid in eo inesse vtilitatis,2 quod ipsum æris alieni exsoluendi gratia minui & potest & debet.4 Quamquam enim æris alieni onus heredem sequitur non vsufructuarium,5 hactenus tamen tenetur vsufructuarius, vt bonorum hereditariorum distractionem, atque ita vsusfructus sui diminutionem pati cogatur, vt creditoribus satisfiat.6 *Ita Senatus* ex tempore pro Carolo de Morz contra viduam Procuratoris Alberti 5. Non. Decemb. 1588.

1. *l. vlt. C. de hered. action. l.* 1. *C. si cert. pet. l.* 1. *&* 2. *C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

2. Quæ scilicet cùm in rem sit, potest exerceri contra quemlibet possessorem *l. pignoris* 17. *D. de pignor. l. pignoris* 15. *C. eod. l. est in arbitrio* 14. *C. de oblig. & action.*

3. *l. si creditori* 28. §. *vlt. & l. seq. de legat.* 1.

4. Semper enim potior est causa æris alieni quàm legatorum *l. vlt.* § *sin verò creditores C. de iur. delib. l.* 6. §. *simili modo. qua in fraud. cred.*

5. *d. l. vlt. C. de hered. act.* quia æris alieni onus non sequitur singularem successorem *l.* 1. §. *si heres D. ad SC. Trebell. l. aris alieni* 15. *C. de donat.*

6. *l. vlt.* vbi Bart & alij notant *D. de vsufr. legat.*

DEFINITIO IV.

Pro periculo futuræ euictionis non potest quis tanquam creditor anterior impedire ne posterior interim ius sui pignoris exequatur. Et quomodo pronunciandum sit.

QVi à debitore fundum emit aut in solutum accepit, cauitque sibi de pignore bonorum omnium debitoris in eum casum quo euictio sequeretur, sicuti ante secutam euictionem de euictione agere non potest, 1 ita nec intercedere quominùs cæteri creditores pignoratitij licet posteriores pignorum suorum iura persequantur,2 hoc solo prætextu quòd in eo res sit vt euinci aliquando possit fundus venditus aut in solutum datus.3 Quandiu enim euictus non est, ius pignoris quod ex causa euictionis in alius debitoris bonis acquisitum est, omnino conquiescit,4 quemadmodum & quasi Seruiana actio quæ pro pignore datur.5 Si tamen intercessio perperam facta sit, 6 obseruare iudex debet vt non simpliciter & absolutè intercessionem condemnet, sed addito hoc temperamento *quant à present.*7 Nimirum ne alioqui eueniat vt pignoris persecutio priùs etiam quàm nata fuerit, iudicati potestate extincta videatur.8 *Ita Senatus* ex tempore 10. Cal. Mart. 1590.

1. Quia non aliter committitur stipulatio, quàm si emptori non liceat habere *l. habere licère* 57. *& pass. D. de euict.*

2. Scilicet in alias res debitoris quas ponimus cæteris creditoribus fuisse obligatas.

3. Quod enim potest euinci, non ideo habetur pro euicto. Et idcirco etiamsi res ab alio vindicetur, non tamen de euictione interim agendum est, sed ad rem defendendam *l. antep.* §. *mota D. de euict.*

4. Quia scilicet nihildum abest emptori. Prius enim est vt obligatio principalis nascatur, quàm vt accessoria.

5. Non enim nascitur hypothecaria actio quæ non nisi accessoria est, ante principalem, quamuis possit durare etiam post principalem extinctam *l.* 2. *vbi not. C. de ius pignor. l. cùm notissimè C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

6. Quod contingit, quoties nihil adhuc interest eius qui intercedit cùm nemo audiatur siue agendo siue excipiendo nisi ejus interfit *l. ille à quo* 13. §. *si de testamento D. ad SC. Trebell. l.* 3. §. 1. *De verb. oblig.*

7. Vt cessante causa cesset effectus condemnationis *arg. l. ab hic* 10. §. *auctio D. de vacat. & excus. muner.*

8. Cùm tamen absurdum sit de cerc Actionem extingui priusquàm nata sit *l. si ad diem* 46. *l. Titio vsufructus* 96. *D. de cond. & demonstr.*

DEFINITIO V.

Restitutio in integrum per anteriorem creditorem impetrata qui per dationem in solutum creditor esse desierat non restituit ei pignus in præiudicium creditoris posterioris cui medio tempore ius fuit quæsitum.

ANterior creditor cui bona debitoris omnia erant obligata fundum à debitore in solutum acceperat, atque ita debitorem cæteráque bona eius vniuersa ab omni obligatione liberauerat. Cùm posteà in integrum restitutus esset aduersus contractum tanquam immodica læsione deceptus, petebat vt pristinum ius sui pignoris, & inter alios creditores ordinem recuperaret, quem accepta solutione amisisset. Placuit id ei concedendum non esse: propterea quòd pignus aliis creditoribus medio tempore vtiliter quæsitum temporísque priuilegium iis inuitis ex postfacto adimi nec posset nec deberet. 1 Itaque quamuis dici soleat per in integrum restitutionem omnia in pristinum statum restitui, 2 tamen in proposito id non obtinet, cùm intercedens ius creditorum qui subsistente adhuc datione in solutum cum liberato debitore contraxerunt, impediat ne libera sit potestas restitutionis, néve quid in præiudicium eorum fiat.3 Probabilius fortasse quis moueatur ex eo quòd si prior creditor nouatione facta eadem pignora cum aliis acceperit, superioris temporis ordinem retinet quasi sibi ipsi & in suũ ipsius locùm succedens.4 Sed sunt ista dissimilia. Nouatio enim licèt priorem obligationem perimat, 5 non tamen efficit quominùs creditor maneat is cui nihildum solutum est. 6 At qui fundum accepit in solutum desiit esse creditor.7

Nec

Nec quòd rescisso contractu rursum creditor esse incipit, facere potest vt eodem iure censeri debeat, cùm imputare potiùs sibi possit, & cur ita contraxerit vt omnem deleuerit obligationem, & cur subinde contractum rescindi voluerit. 8 Planè impetrata per debitorem restitutione, 9 locus quæstioni esse non potest, quando nec aliter is audiendus est quàm si non modò debitum offerat, sed ipsum quoque pretium integrum contractus, si fundus in solutum datus pluris æstimatus fuerit quàm creditori deberetur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg. l. vlt. D. de pact. l. non debet alteri* 74. iunct. *l. id quod nostrum* 11. *De regul. iur.*

2. *l. quòd si minor* 24. §. *restitutio. D. de minor. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.* Adde *l.* 1. *C. de sentent. pass. & restit.*

3. Quia quod ad alios creditores pertinet res non est integra qui fortasse non contraxissent cum debitore adhuc obligato. Restitutio autem nihil operatur cùm res integra esse desiit *dict. l. quòd si minor.* §. *Scæuola.*

4. *l.* 3. *l. creditor* 12. §. *Papinianus: alias l. si prior* 13. *D. qui potior. in pign. hab. l. si prior. C. de his qui in prior. credit. loc. succed.* Boer. *quæst.* 13 *num.* 34.

5. *L.* 1. *D. de nouat. & delegat.*

6. Cùm nouatio sic obligationem perimat vt eam tamen transfundat in sequentem *d. l.* 1.

7. Quia nihil interest an soluatur pecunia an verò fundus aut alia res pro pecunia detur in solutum volenti creditori *l. eum à quo* 16. *& l. seq. C. de solut.*

8. Nunquam autem succurrendum est ei cui aliquid imputari potest *l. cùm postulassem* 44. §. 1. *D. de damn. infect. cum similib.*

9. Fortè quòd pro minoris quantitatis debito in solutum dederit rem longè maioris pretij. Nam & ex ea causa maior restitueretur perinde ac contra venditionem, cùm datio in solutum venditionis instar obtineat, scilicet si læsio immodica esset ac vltra dimidiam *ex l.* 2. *vbi not. C. de rescind. vendit.*

10. *d. l.* 2. *C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO VI.

Constituti clausula inutilis est aduersus anteriorem creditorem qui habet corporalem possessionem. Et in quo maior sit potestas traditionis, quàm constituti.

POsterior creditor qui pignoris possessionem sibi per clausulam constituti quærere voluit, non idcirco possessionem auocare potest ab anteriore creditore qui iam tùm in reali & corporali pignoris possessione fuit, nisi oblato priùs debito. 1 Nam cùm creditor cui possessio tradita est sibi possideat præterquàm ad solam vsucapionis causam, 2 in eóque differat à commodatario, depositario & cæteris huiusmodi qui non sibi sed alij possident, 3 consequens est vt nullius momenti sit constitutum ab illo factum qui eo tempore amplius non possideret. 4 Idémque esset, tametsi eadem pignoris possessio realis non corporaliter per traditionem sed per solam constituti clausulam in anteriorem creditorem translata proponeretur. 5 Id enim ad illius clausulæ vim & potestatem inducendam omnino requiritur, vt eo tempore quis reuera possideat quo se constituit alieno nomine possidere. 6 In quo sanè minor vis est clausulæ, quàm traditionis ad transferendam possessionem. Nam si debitor corporalem pignoris possessionem quam se anterioris creditoris nomine habere constituisset, in posteriorem creditorem quin & in alium quemlibet posteà per traditionem transtulisset, vtique interuertisset anterioris creditoris possessionem, 7 cui proinde necesse esset reuocatoria condictione ex lege Iustiniani agere vt propriam possessionem auocaret. 8 Quod tamen nihil necesse est cùm sola constituti clausula interuenit. An quia per eam clausulam minùs transferatur vera realisque possessio quàm per traditionem? Minimè. 9 Sed quia traditio facti est non iuris, 10 ob idque prodest ad transferendam possessionem quæ facti quoque est, 11 & consequenter ad interuertendam possessionem anterioris creditoris cuius nomine constituerat debitor se possidere: quamuis nullo iure ita debitor faciat. 12 Clausula verò constituti, licèt transferat etiam realem veramque possessionem, fictitius tamen eius transferendæ modus est, iuris ciuilis fictione introductus, quæ iuris fictio ei facere non potest qui nullo iure possessionem in hunc transferre vult quam in alium iam transtulerat. Hic itaque non tam alienam possessionem interuertere quàm nihil omnino agere existimandus est. *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay & Dominæ March. de la Chambre prid. Id. Decemb. 1590.

1. Cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus reteneri possit *l. vnic. C. etiam ob chirogr pecun. pign. ret. poss.*

2. *l. pignori* 15. *D. de vsucap.* iunct. *l. seruus* 16. *eod.*

3. *l. si quis antè conduxit* 10. §. 1. *D. de acquir. poss.*

4. *l. quod meo* 18. *cum ibi notat. eod. tit.*

5. Siquidem clausula constituti licèt sit fictitius modus transferendæ possessionis, transfert tamen veram & realem possessionem, nec minùs naturalem quàm ciuilem, vt notant omnes *ad d. l. quod meo.*

6. Nec enim potest alium possessorem facere is qui ipse non possidet *l.* 1. § *Scæuola D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

7. *l. si de eo* 40. §. 1. *D. de acquir. possess.*

8. Ea actione quam appellant Auocatoriam ex constituto *ex l. vlt. C. eod. tit.*

9. *Vt dixi num.* 5.

10. *l. consilio* 7. §. *vlt. D. de curat. furios.*

11. *l.* 1. §. *si vir vxori* iunct. §. *præced. D. de acquir. poss. l.* 1. §. *Scæuola. D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

12. Nam extra causam possessionis est quærere an iusta sit an iniusta *d. §. si vir vxori. & l. quod vxor.* 16. *eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet obligatam litis æstimationem pro sumptibus in litem factis præfertur omnibus etiam anterioribus.

IN ea pecunia quæ debitori ex condemnatione quæsita est præfertur hypothecariis creditoribus is qui pro litis sumptibus obligatam habet siue expressè siue tacitè litis æstimationem: licèt posterior sit tempore. 1 Nam sicuti fructus non dicuntur nisi qui deductis expensis supersunt, 2 ita neque aliud ex condemnatione quæsitum videri potest, nisi quod supereat detractis sumptibus iis quos ad vincendum prorogari necesse fuit. 3 Vt taceam quod iure communi obtinet vt qui pignoris causam saluam fecit potior sit anterioribus in eo pignore. 4 Hic verò plus præstitit, qui pignoris causam non tam saluam fecit, quàm præbuit: 5 cùm si sumptus illi facti non essent, neque debitor condemnationem nunc haberet, neque creditor ipsius, ius pignoris in ea pecuniæ quantitate, quam condemnatio attulit. 6 *Ita tractatum est* Mens. Febr. 1591.

1. Contra vulgatem iuris regulam, quæ vult In pignoribus eum priorem esse iure, qui prior est tempore *l.* 2. 4. *& pass. C. hoc tit.*

2. §. *fructus vlt. l. si à domino* 36. *D. de petit. hered. l. quod in fructus* 46. *D. de vsur.*

3. Cùm sine sumptibus litigari non possit *l. minoribus* 6. *D. de minor. quod debetur* 51. *D. de pecul. l. petitor* 30. *D. de liber. legat.*

4. *l. interdum* 5. *& seq. D. hoc tit.*

5. Plus autem est præbere causam pignoris quàm saluam facere *arg. l. licèt* 7. *C. hoc tit.* iunct. *l. quamuis* 17. *C. de pign.* §. *his consequens Nou.* 97. *De aquæ dot.*

6. Cùm ante condemnationem nesciri certò possit an & quid, aut quantum debeatur: quia sola contestatio & negatio facit rem dubiam *l. vlt. C. quib. ad liber. proclam. non licet.*

DEFINITIO VIII.

Potest idem creditor & anterior esse & posterior pro diuersitate debitorum.

ANterior creditor pignoratitius, si à posteriore idem pignus persequente & anterius debitum offerente per quasi Seruianam conueniatur, retinendi pignoris ius non habet pro posteriore debito etiam hypothecario.

SI diuersi temporis creditores interueniente iudicis autoritate rem eandem pignori ceperint distrahíque curauerint,1 non seruatis tamen solennibus quæ statuti nostri 2 præscribit autoritas, tum de pignoris iure & ordine inter se contendant, non inspiciemus quis prior fuerit in executione quæ vtrimque nulla est,3 sed quis prior in debito, pignorisque vinculo contrahendo. 4 Alioqui si ritè facta sit subhastatio postulante creditore posteriore, hactenus erit ille potior vt anteriori tardiùs exequenti præferatur, quousque excussis cæteris omnibus debitoris bonis appareat nihil aliud esse ex quo vtrique possit satisfieri. 5 Denique cuiuslibet iusti possessoris iure habebit exceptionem non factæ excussionis,6 quam non haberet si minùs ritè facta subhastatio proponeretur.7 Ex inutili enim nullâque subhastatione, nec dominium transfertur nec possessio.8 *Ita senatus* 7. Id. Nouembr. 1595. Iunge Defin. 4. De distr. pignor.

1. *Ex l. à Diuo Pio* 15. D. *de re iudic. l.* 1. *& tot. tit. C. si in caus. iudicat. pign. cap. sit.*
2. Incip. *si in rebus libr.* 2. *Stat. Sabaud.*
3. Quia quod ipso iure nullum est, effectum nullum habere potest *vulg. cap. non præstat impedimentum eum ibi not. Extr. de reg. iur. in* 6. Text. est *in l. si & iure* 10. D. *hoc tit.*
4. Scilicet ex iure communi, quo qui prior est tempore potior est iure in causa pignoris *l.* 2. 4. *& pass. C. hoc tit.*
5. Æquum est meliorem esse hac parte condicionem diligentioris creditoris cui licuit vigilare ad suum consequendum *l. pupillus* 24. *D. qui in fraud. credit.*
6. *Auth. hoc si debitor C. de pign. & in corpor. unde sumit.*
7. Non enim alij potest competere hæc exceptio, quàm possessori eíque iusto & titulum habenti vt notant omnes *ad dict. Auth. hoc si debitor.*
8. Quamuis dici soleat etiam ex contractu nullo transferri possessionem *l.* 1. § *si vir uxori D. de acquir. poss.* Nam cùm hoc casu neque dominium neque possessio transfertur nisi ex autoritate statuti, absurdum fuerit eam fieri translationem ex subhastatione quæ ipsa facta sit contra formam statuti. Vide *Defin.* 4. *infr. De distr. pignor.*

DEFINITIO III.

Mulier fructuaria non potest prætextu dotalis hypothecæ impedire ne vsus fructus per æs alienum minuatur. Itaque legatum repudiare debet.

VXor cui maritus testamento bonorũ suorum omniũ vsumfructum legauerat si à creditoribus hereditariis non actione quidem personali quæ cõtra solum heredem competit,1 sed quasi Seruiana conuentiatur, creditoris intentionem excludere non potest prætextu dotalis hypothecæ quãtumlibet anterioris si non vsusfructus legatum repudiet: siquidem vt legatum valeat necesse est aliquid in eo inesse vtilitatis,3 quod ipsum æris alieni exsoluendi gratia minui & potest & debet.4 Quamquam enim æris alieni onus heredem sequitur non vsufructuarium,5 hactenus tamen tenetur vsufructuarius, vt bonorum hereditariorum distractionem, atque ita vsusfructus sui diminutionem pati cogatur, vt creditoribus satisfiat.6 *Ita Senatus* ex tempore pro Carolo de Motz contra viduam Procuratoris Alberti 5. Non. Decemb. 1588.

1. *l. vlt. C. de hered. action. l.* 1. *C. si cert. pet. l.* 1. *&* 2. *C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*
2. Quæ scilicet cùm in rem sit, potest exerceri contra quemlibet possessorem *l. pignoris* 17. *D. de pignor. l. pignoris* 15. *C. eod. l. est in arbitrio* 14. *C. de oblig. & action.*
3. *l. si creditori* 28. §. *vlt. & l. seq. de legat.* 1.
4. Semper enim potior est causa æris alieni quàm legatorum *l. vlt.* § *sin verò creditores C. de iur. delib. l.* 6. §. *simili modo. quæ in fraud. cred.*
5. *d. l. vlt. C. de hered. act.* quia æris alieni onus non sequitur singularem successorem *l.* 1. §. *si heres D. ad SC. Trebell. l. æris alieni* 15. *C. de donat.*
6. *l. vlt.* vbi Bart & alij notant *D. de vsufr. legat.*

DEFINITIO IV.

Pro periculo futuræ euictionis non potest quis tanquam creditor anterior impedire ne posterior interim ius sui pignoris exequatur. Et quomodo pronunciandum sit.

QVi à debitore fundum emit aut in solutum accepit, cauitque sibi de pignore bonorum omnium debitoris in eum casum quo euictio sequeretur, sicuti ante secutam euictionem de euictione agere non potest, ita nec intercedere quominùs cæteri creditores pignorati, licet posteriores pignorum suorum iura persequantur,2 hoc solo prætextu quòd in eo res sit vt euinci aliquando possit fundus venditus aut in solutum datus.3 Quandiu enim euictus non est, ius pignoris quod ex causa euictionis in aliis debitoris bonis acquisitum est, omnino conquiescit,4 quemadmodum & quasi Seruiana actio quæ pro pignore datur.5 Si tamen intercessio perperam facta sit,6 obseruare iudex debet vt non simpliciter & absolutè intercessorem condemnet, sed addito hoc temperamento *quant à present.*7 Nimirum ne alioqui eueniat vt pignoris persecutio priùs etiam quàm nata fuerit, iudicati potestate extincta videatur.8 *Ita Senatus* ex tempore 10. Cal. Mart. 1590.

1. Quia non aliter committitur stipulatio, quàm si emptori non liceat habere *l. habere licere* 57. *& pass. D. de euict.*
2. Scilicet in alias res debitoris quas ponimus cæteris creditoribus fuisse obligatas.
3. Quod enim potest euinci, non ideo habetur pro euicto. Et ideirco etiamsi res ab alio vindicetur, non tamen de euictione interim agendum est, sed ad rem defendendam *l. antep.* §. *mota D. de euict.*
4. Quia scilicet nihildum abest emptori. Prius enim est vt obligatio principalis nascatur, quàm vt accessoria.
5. Non enim nascitur hypothecaria actio quæ non nisi accessoria est, ante principalem, quamuis possit durare etiam post principalem extinctam *l.* 2. *vbi not. C. de lust. pignor. i. cùm notis. vel C. de præscript* 30 *vel* 40. *annor.*
6. Quod contingit quoties nihil adhuc interest eius qui intercedit cùm nemo aduersetur siue agendo siue excipiendo nisi cuius interfit *l. ille à quo* 13. § *si de testamento D. ad SC. Trebell. l.* 3. §. 1. *De verb. oblig.*
7. Vt cessante causa cesset effectus condemnationis *arg. l. Labhio* 10. § *auctu D. de vacat. & exc. muner.*
8. Cùm tamen absurdum sit decere Actionem extingui priusquàm nata sit *l. si ad diem* 46. *l. Tuo vsusfructus* 96. *D. de cond. & demonstr.*

DEFINITIO V.

Restitutio in integrum per anteriorem creditorem impetrata qui per dationem in solutum creditor esse desierat non restituit ei pignus in præiudicium creditoris posterioris cui medio tempore ius fuit quæsitum.

ANterior creditor cui bona debitoris omnia erant obligata fundum à debitore in solutum acceperat, atque ita debitorem cæteráque bona eius vniuersa ab omni obligatione liberauerat. Cùm posteà in integrum restitutus esset aduersus contractum tanquam immodica læsione deceptus, petebat vt pristinum ius sui pignoris, & inter alios creditores ordinem recuperaret, quem accepta solutione amisisset. Placuit id ei concedendum non esse: propterea quòd pignus aliis creditoribus medio tempore vtiliter quæsitum temporisque priuilegium iis inuitis ex postfacto adimi nec posset nec deberet. 1 Itaque quamuis dici soleat per in integrum restitutionem omnia in pristinum statum restitui, 2 tamen in proposito id non obtinet, cùm intercedens ius creditorum qui subsistente adhuc datione in solutum cum liberato debitore contraxerunt, impediat ne libera sit potestas restitutionis, néve quid in præiudicium eorum fiat. 3 Probabilius fortasse quis moueatur ex eo quòd si prior creditor nouatione facta eadem pignora cum aliis acceperit, superioris temporis ordinem retinet quasi sibi ipsi & in sui ipsius locum succedens. 4 Sed sunt ista dissimilia. Nouatio enim licèt priorem obligationem perimat, 5 non tamen efficit quominùs creditor maneat is cui nihildum solutum est. 6 At qui fundum accepit in solutum desiit esse creditor. 7

Nec

Nec quòd rescisso contractu rursum creditor esse incipit, facere potest vt eodem iure conseri debeat, cùm imputare potiùs sibi possit, & cur ita contraxerit vt omnem deleuerit obligationem, & cur subinde contractum rescindi voluerit. 8 Planè impetrata per debitorem restitutione, 9 locus quæstioni esse non potest, quando nec aliter is audiendus est quàm si non modò debitum offerat, sed ipsum quoque pretium integrum contractus, si fundus in solutum datus pluris æstimatus fuerit quàm creditori deberetur. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg. l. vlt. D. de pact. l. non debet alteri* 74. iunct. *l. id quod nostrum* 11. *De regul. iur.*

2. *l. quòd si minor* 24. §. *restitutio. D. de minor. l. vnic. C. de rescind. vendit. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.* Adde *l.* 1. *C. de sentent. pass. & restit.*

3. Quia quod ad alios creditores pertinet res non est integra qui fortasse non contraxissent cum debitore adhuc obligato. Restitutio autem nihil operatur cùm res integra esse desinit *dict. l. quòd si minor.* §. *Scæuola.*

4. *l.* 3. *l. creditor* 12. §. *Papinianus. adde l. si prior* 13. *D. qui potior. in pign. hab. l. si prior. C. de his qui in prior. credit. loc. succed.* Boer. *quæst.* 13 *num.* 34.

5. *l.* 1. *D. de nouat. & delegat.*

6. Cùm nouatio sic obligationem perimat vt eam tamen transfundat in sequentem *d. l.* 1.

7. Quia nihil interest an soluatur pecunia an verò fundus aut alia res pro pecunia detur in solutum volenti creditori *l. eum à quo* 16. *& l. seq. C. de solut.*

8. Nunquam autem succurrendum est ei cui aliquid imputari potest *l. cùm postulassem* 44 §. 1. *D. de damn. inject. cum similib.*

9. Fortè quòd pro minoris quantitatis debito in solutum dederit rem longè maioris pretij. Nam & ex ea causa maior restitueretur perinde ac contra venditionem, cùm datio in solutum venditionis instar obtineat, scilicet si læsio immodica esset ac vltra dimidiam *ex l.* 2. *vbi not. C. de rescind. vendit.*

10. *d. l.* 2. *C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO VI.

Constituti clausula inutilis est aduersus anteriorem creditorem qui habet corporalem possessionem. Et in quo maior sit potestas traditionis, quàm constituti.

POsterior creditor qui pignoris possessionem sibi per clausulam constituti quærere voluit, non idcirco possessionem auocare potest ab anteriore creditore qui iam tùm in reali & corporali pignoris possessione fuit, nisi oblato priùs debito. 1 Nam cùm creditor cui possessio tradita est sibi possideat præterquàm ad solam vsucapionis causam, 2 in eóque differat à commodatario, depositario & cæteris huiusmodi qui non sibi sed alij possident, 3 consequens est vt nullius momenti sit constitutum ab illo facta qui eo tempore amplius non possideret. 4 Idémque esset, tametsi eadem pignoris possessio realis non corporaliter per traditionem sed per solam constituti clausulam in anteriorem creditorem transiata proponeretur. 5 Id enim ad illius clausulæ vim & potestatem inducendam omnino requiritur, vt eo tempore quis reuera possideat quo se constituit alieno nomine possidere. 6 In quo sanè minor vis est clausulæ, quàm traditionis ad transferendam possessionem. Nam si debitor corporalem pignoris possessionem quam se anterioris creditoris nomine habere constituisset, in posteriorem creditorem quin & in alium quemlibet posteà per traditionem transtulisset, vtique interuertisset anterioris creditoris possessionem, 7 cui proinde necesse esset reuocatoria condictione ex lege Iustiniani agere vt propriam possessionem auocaret. 8 Quod tamen nihil necesse est cùm sola constituti clausula interuenit. An quia per eam clausulam minùs transferatur vera realisque possessio quàm per traditionem? Minimè. 9 Sed quia traditio facti est non iuris, 10 ob idque prodest ad transferendam possessionem quæ facti quoque est, 11 & consequenter ad interuertendam possessionem anterioris creditoris cuius nomine constituerat debitor se possidere: quamuis nullo iure ita debitor faciat. 12 Clausula verò constituti, licèt transferat etiam realem veramque possessionem, fictitius tamen eius transferendæ modus est, iuris ciuilis fictione introductus, quæ iuris fictio ei fauere non potest qui nullo iure possessionem in hunc transferre vult quam in alium iam transtulerat. Hic itaque non tam alienam possessionem interuertere quàm nihil omnino agere existimandus est. *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay & Dominæ March. de la Chambre prid. Id. Decemb. 1590.

1. Cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. ret. poss.*

2. *l. pignori* 15. *D. de vsucap.* iunct. *l. seruus* 16. *eod.*

3. *l. si quis antè conduxit* 10. §. 1. *D. de acquir. poss.*

4. *l. quod meo* 18. *cum ibi notat. eod. tit.*

5. Siquidem clausula constituti licèt sit fictitius modus transferendæ possessionis, transfert tamen veram & realem possessionem, nec minùs naturalem quàm ciuilem, vt notant omnes *ad d. l. quod meo.*

6. Nec enim potest alium possessorem facere is qui ipse non possidet *l.* 1. § *Scæuola D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

7. *l. si de eo* 40. §. 1. *D. de acquir. possess.*

8. Ea actione quam appellant Auocatoriam ex constituto *ex l. vlt. C. eod. tit.*

9. *Vt dixi num.* 5.

10. *l. consilio* 7. §. *vlt. D. de curat. furios.*

11. *l.* 1. §. *si vir vxori* iunct. §. *præced. D. de acquir. poss. l.* 1. §. *Scæuola. D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

12. Nam extra causam possessionis est quærere an iusta sit an iniusta *d. §. si vir vxori. & l. quod vxor.* 16. *eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet obligatam litis æstimationem pro sumptibus in litem factis præfertur omnibus etiam anterioribus.

IN ea pecunia quæ debitori ex condemnatione quæsita est præfertur hypothecariis creditoribus is qui pro litis sumptibus obligatam habet siue expressè siue tacitè litis æstimationem: licèt posterior sit tempore. 1 Nam sicuti fructus non dicuntur nisi qui deductis expensis supersunt, 2 ita neque aliud ex condemnatione quæsitum videri potest, nisi quòd supersit detractis sumptibus iis quos ad vincendum prorogari necesse fuit. 3 Vt taceam quod iure communi obtinet vt qui pignoris causam saluam fecit potior sit anterioribus in eo pignore. 4 Hic verò plus præstitit, qui pignoris causam non tam saluam fecit, quàm præbuit: 5 cùm si sumptus illi facti non essent, neque debitor condemnationem nunc haberet, neque creditor ipsius, ius pignoris in ea pecuniæ quantitate, quam condemnatio attulit. 6 *Ita tractatum est* Mens. Febr. 1591.

1. Contra vulgatem iuris regulam, quæ vult in pignoribus eum priorem esse iure, qui prior est tempore *l.* 2. 4. *& pass. C. hoc tit.*

2. §. *fructus vlt. l. si à domino* 36. *D. de petit. hered. l. quod in fructus* 46. *D. de vsur.*

3. Cùm sine sumptibus litigari non possit *l. minoribus* 6. *D. de minor. quod debetur* 51. *D. de pecul. l. petitor* 30. *D. de liber. legat.*

4. *l. interdum* 5. *& seq. D. hoc tit.*

5. Plus autem est præbere causam pignoris quàm saluam facere *arg. l. licèt* 7. *C. hoc tit.* iunct. *l. quamuis* 17. *C. de pign.* §. *his consequens Nou.* 97. *De aquæ. dot.*

6. Cùm ante condemnationem nesciri certò possit an & quid, aut quantum debeatur: quia sola contestatio & negatio facit rem dubiam *l. vlt. C. quib. ad liber. proclam. non licet.*

DEFINITIO VIII.

Potest idem creditor & anterior esse & posterior pro diuersitate debitorum.

ANterior creditor pignoratitius, si à posteriore idem pignus persequente & anterius debitum offerente per quasi Seruianam conueniatur, retinendi pignoris ius non habet pro posteriore debito etiam hypothecario.

Multò minùs pro impensis ex causa posterioris illius debiti factis, quoniam inter creditores temporis ordinem pro debitorum varietate seruari necesse est, nec quicquam vetat eundem seipso priorem in credendo & posteriorem videri diuersis respectibus. 1 Nam quod dici solet etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse, 2 ita verum est si creditori pignus possidenti res sit cum debitore, non etiam si cum alio creditore licèt posteriore. 3 Nisi ponas chirographariam pecuniam iam tum fuisse debitam cùm secundus creditor contraxit. 4 In ea namque anteriorem potiorem esse debere verius est, ne semel ei quæsitum ius retinendi pignoris, ex contractu cum alio inito damnum patiatur. 5 *Ita tractatum est* in causa D. de Macognin & N. Vulliod 4. Cal. Iunij 1591.

1. *l. creditor* 12. §. *si idem bis. & l. quærebatur* 20. *D. hoc tit.*
2. *l. vnic. C. ill. tit. Etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
3. Quia inter creditores regulare est vt qui prior est tempore, sit etiam potior iure *l.* 2. 4. *& pass. C. hoc tit.*
4. Quo casu verum est iam tum fuisse acquisitum priori creditori ius retentionis etiam pro chirographaria pecunia *d. l. vnic.*
5. Quod esset iniquum *l. vlt. D. de pact. l. Granius* 71. §. *penult. D. de fideiuss.*

DEFINITIO IX.

Creditor mariti posterior qui anteriora dotalium pignorum iura obligata habet, præferendus est anterioribus mariti creditoribus qui sint posteriores muliere in hypothecis dotalibus.

VIr & vxor in causam communium alimentorum vt se suósque exhiberent, mutua centum à te acceperant, seque in solidum singuli obligauerant, datis etiam pignori generaliter bonis omnibus, & specialiter iis quæ maritus vxori pro dote cum clausula constituti obligauerat. Si alius mariti creditor te anterior idem pignus ex proprio contractu persequatur, tuendus erit in possessione, eique præferendus, propter ius mulieris quod in persona tua concurrit, 1 cùm sit illa vtroque anterior. 2 Nec de illo quærendum erit, An ius ab ea cessum habeas necne. Sufficit enim esse te in possessione eius rei, quæ & mulieri à marito prius quàm aduersario tuo, & à muliere tibi obligata sit: 3 postea quàm placuit pignus pignori dari posse, & ex ea pignoris datione nomen quoque pro quo pignus datum est, saltem ad concurrentem vique pignoris æstimationem cessum intelligi. 5 Rursus non distinguemus an dotis restituendæ casus iam euenerit, an non. Quid enim refert, cùm marito consentiente pignus constituitur, & ex ea causa ex qua diminuere dotem etiam constante matrimonio liceret? 6 Aut quidni liceat mulieri constante quoque matrimonio ius hypothecæ sibi competens in alium transferre, à quo vicissim pecuniam aut quid aliud accipiat, cùm & gratis illud remittere marito posset, dum ne aliquod ex ea re damnum doti immineret? 7 Denique nec ad rem faciet, quòd mulier quæ tibi pignus suum pignori dedit alia bona doti æquipollentia penes se habere proponatur. Nam cùm ex eius persona tibi ius competat retinendi pignoris, æquius est aduersus eam quàm contra te actionem dari aduersario tuo, vt imputata pignoris tui æstimatione in dotis solutionem, si quid illa supra dotem possideat restituere compellatur. 8 Neque enim prætextu dotis cæterorum creditorum iura impediri oportet si omnibus satisfieri ex ordine possit. 9 *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Sept. 1592.

1. Cùm ipsa tibi bona sua omnia obligauerit & consequenter iura ipsa pignoris quæ habuit in bonis mariti *l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. oblig poss.*
2. Nam qui ab anteriore creditore causam habet potior est posterioribus omnibus in ea re quæ anteriori fuit obligata *l.* 1. *& tot. tit. C. si antiq. credit. pign. venaid.* Quod obtinet etiam in chirographariis creditoribus *l. si ventri* 24. §. *vlt.* D. *de reb. autor. iudic. possid. aliàs l.* 9. *de priuil. cred.*
3. Quoniam scilicet iura realia transeunt etiam sine cessione *l. si tertius* 6. §. *si quis prius.* vbi Bart. *D. de aqua & aqua pluu. arcen.*
4. *l.* 1. *&* 2. *C. si pignus pignor. dat. sit l. grege* 13. §. *cùm pignori. D. de pignor.*
5. *l. si conuenerit* 18. *D. de pignorat. act. l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. obl. tg poss.*
6. *l. quamuis* 20 *D. solut. matrim. Not. ibid. & in l. vnic. C. si const. matr. dos sol. sit.*
7. *l. iubemus* 21. *C. ad Vellejan.* Nec enim remissio pignoris donatio est *l.* 1. §. *cùm venditor. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solui. l. si pignus* 18. *D. quæ in fraud. credit.*
8. Ne alioqui dotis solutionem bis consequi velle videatur. Mulieri enim solutum videtur quod ea mandante aut consentiente creditori ipsius solutum est *l. vero procuratori* 12. *D. de solut. l. quamuis* 40. §. *vlt & seqq. ad SC. Trebell.*
9. Hactenus enim inuenimus doti ne pereat, non vt cæteris creditoribus damnum inferatur *l. assiduis* 12. *C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Qui credidit ad emendam domum non habet priuilegium tacitæ hypothecæ, multò minùs prælationis, nisi specialiter conuenerit de pignore. Secus in eo qui credidit ad refectionem.

CReditor ex cuius pecunia fundus comparatus est sicuti nullam eo nomine tacitam hypothecam habet quam habet is qui ad ædificij restitutionem credidit, 1 ita nec si expressam hypothecam habeat generalem, priuilegium ob id vllum habet vt cæteris creditoribus anterioribus præferatur. 2 Solius enim pupilli ius illud est vt si ex eius nummis res empta sit non solùm tacitæ hypothecæ priuilegium habeat sed etiam prælationis. 3 Sanè si nominatim & specialiter conuenerit vt is ipse fundus obligatus sit ei ex cuius pecunia emitur, & eiusmodi pignoris conuentio facta sit statim, id est eo ipso instanti quo pecunia creditur aut fundus comparatur, aut incontinenti, locus erit priuilegio, 4 non ratione illa sola quòd huius creditoris pecunia pignoris causam præbuerit vt in eo dici solet qui saluam fecit pignoris causam, 5 (minus enim est pignus præbere quàm salvum facere, alioqui perinde vtroque casu priuilegio locus esset. 6) Sed quòd cùm pignoris causam præbeat, permittendum ei sit vt quam vult initio legem dicat, qui scilicet non aliter fuit contracturus: 7 nec proinde cæteris anterioribus creditoribus pignoris causam præbiturus. 8 Est que hic vnus & singularis fortasse casus in quo specialis hypotheca vtilior est quàm generalis. 9 *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand & Peronetæ Talon 8. Cal. Decemb. 1592. & rursum pro D. Abbate Ambroniacensi contra N. Dauignon 14. Cal. Febr. 1593.

1. Hic enim non solùm hypothecam tacitam habet sed etiam ius prælationis in ea re ad cuius refectionem credidit *l. interdum* 5. *D. hoc tit.* iunct. *l.* 1. D. *in quibus caus. pign. vel hypoth.*
2. Quia scilicet non interest reipublicæ an huius vel illius sit hic fundus. Diuersum est si quis crediderit ad emendum nauim. Is enim habet priuilegium non tacitæ hypothecæ, sed prælationis inter creditores chirographarios *l. quod quis* 34. *D. de reb. autor. iudic. possid.* Aliàs *l.* 19. *de priuil. credit.* quia multùm interest reipublicæ vt nauis sit eius qui negotiationem maritimam exercere velit, aut per se aut per alium: quomodo vult vtique qui nauim emit non qui vendit. Dixi *lib.* 8. *Coniect. cap.* 11. *&* 12.
3. *l. idémque est* 7. D. *hoc tit.* Quidni enim haberet pupillus vtrumque ius & tacitæ hypothecæ & prælationis in re ex ipsius nummis comparata cùm habeat etiam vtilem vindicationem? *l. ex facto* 52. §. *planè.* D. *de pecul. l.* 3. *C. arbitr. tutel. not. ad leg. si vt proponis* 8. *C. de rei vindic.* Vide tamen quæ scripsi *Defin.* 10. *supr. tit. prox.*
4. *l. quamuis* 17. *C. de pignor. l. licèt.* 7. *C. hoc tit.*
5. De quo *in l. interdum* 5. *& seq.* D. *eod.*
6. Quod tamen non ita est *d. l. quamuis & d. l. licèt.*
7. *l. vlt.* C. *de pact. int. empt. & vendit. l. in traditionibus* 44. *D. de pact. l. venditor* 13. *D. commun. prad.*
8. Et ideo non possunt creditores quamuis anteriores conqueri vllam sibi factam esse iniuriam ab eo qui credidit ad rem emendam.

9. Nam

9. Nam extra hunc casum tantum potest generalitas in suo genere quantum specialitas in suâ specie *l. semper specialia* 147. *& ibi not. D. de regul. iur.*

DEFINITIO XI.

Nihil iuris possessori tribuere potest pignus antiquius sui alteris quod extinctum sit confusione per additionem qua habeat etiam vim solutionis.

CVm filius tanquam patris heres maternæ dotis debitori matri quoque posteà heres extitisset, ac posteà fundum qui pro dote obligatus fuerat cum clausula constituti medio tempore proprio creditori obligatum, alteri vendidisset, Placuit emptorem à posteriore creditore conuentum siue hypothecaria; 1 siue condictione ex Iustinianea lege, 2 nullam habere posse defensionem ex ea causa quòd idem fundus anteriore iure pignoris pro dote matris obligatus fuisset, cúmque mulier quandiu vixerat post mariti mortem possedisset. Confusa enim per aditionem & consolidationem obligatio, 3 sicut venditori in cuius persona confusio facta fuerat amplius prodesse non poterat, 4 ita neque emptori quem constabat non plus iuris ex emptione nactum fuisse quàm venditor habuisset. 5 Nec quod post venditionem pignoris dominium penes alium quàm creditorem esse cœperat facere debebat vt extincta obligatio reuiuisceret, 6 Id enim tum obtineret, cùm ex antiquiore aliqua causa dominium creditori oblatum esset, 7 potestate scilicet euictionis tollente intellectum acquisitionis dominij. 8 In proposito autem non videbatur euictum creditori dominium, quod voluntaria alienatione translatum esset in emptorem iam eo tempore quo debitum creditúmve vllum esse desiisset. 9 Neque rursus ad rem pertinuit quòd non solùm pignoris nomine retentio, sed etiã Seruiana actio durat quandiu verum est reuera solutam non esse pecuniam, tametsi per aditionem extincta sit principalis obligatio. 10 Nam id eo demum casu procedit, quo confusionis tantum vim habeat aditio, non etiam solutionis. 11 Siquidem fieri non potest vt Seruiana non tollatur solutæ quomodocumque pecuniæ. 12 Atqui hereditatis aditio quoties debitor creditori succedit, vel contrà solutionis quoque vim habet, si modò hereditatis emolumentum quantulumcunque illud futurum sit, penes heredem remaneat, nec ad alium deuoluatur, licèt alioqui soluendo non sit, 13 quia soluendo esse intelligitur hereditas quæcunque heredem inuenire potest, 14 & heres cùm debitoris aut creditoris sui heredi tatem adit, sibi ipsi soluere, secúmque compensare intelligitur. 15 Consequens ergo erat vt in ea re quam emptor hic possideret secundus creditor non tam potior quàm solus reperiretur. 16 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, contra parochum de Barby Idib. Febr. 1593.

1. Quæ auocat possessionem alienam *l. si cùm venditor* 66. §. 1. *D. de euict.*

2. *In l. vlt. C. de acquir. pss.* quæ auocat propriam agentis possessionem, vt dixi *Defin.* 1. *sup. de acq. poss.*

3. Confusio enim contingit quoties in eadem persona concurrit ius debiti & crediti *l. debitori* 7. *vbi not. C. de pact. l. debitori* 50. *D. de fideiussor. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. *aditio* D. *de solut.*

4. Siquidem confusio est legitimus modus tollendæ obligationis sicut & solutio *d. §. aditio l. qua dotis* 33. *D. de solut. matrim.*

5. *l. quod ipsis* 143. *l. Inuitus* 156. § *plerumque De regul. iur.*

6. Quamuis interdum reuiuiscat hypothecaria quæ per confusionem & consolationem dominij fuerat extincta *l. pen.* §. 1. D. *de except. rei iudic. l. debitor* 59. D. *ad SC. Trebell.*

7. *Vt in specie d. l. penult* §. 1.

8. Exemplo eius quod scribit Papinianus *in l. si patrimonij* 55. §. *vlt.* D. *ad SC. Trebell.*

9. Nemo enim potest rem sibi euincere.

10. *d. l. debitor* 59. *ad SC. Trebell. l. grege* 11. §. *etiam D. de pignor.*

11. *d. l. debitori* 50. *D. de fideiuss. d. l. Stichum* 95. §. *aditio De solut.*

12. *l. si rem* 9. §. *omnis pecunia D. de pignorat. action.*

13. *l. quæ dotis* 33. D. *solut. matrim.*

14. *l. libertus* 36 *D. de bon. libert l.* 3. *D. ad leg. falcid.*

15. *d. l. quæ dotis l. cùm pater* 77. §. *Titio fratri antep. De legat.* 2.

16. Vt Papinianus loquitur *in l.* 2 D. *qui potior in pign. hab.*

DEFINITIO XII.

Posterior creditor interdum præfertur anteriori scilicet si quantitas anteriori debita non sit liquida. Et quomodo tamen anteriori hoc casu prospiciendum sit.

SI duo pluréve diuersi temporis creditores quasi Seruianam exerceant aduersus tertium possessorem, præferri quidem solet is qui tempore anterior est, adeóque in totum si posterior non offerat, cuiuscunque tandem precij sint pignora, id est, licèt ex eorum venditione vtrique satisfieri commodè possit. 1 Quoniam hypothecæ ius est indiuiduum; 2 nec cogitur creditor cui vel vnus nummus deest contentus esse parte pignoris ad cõcurrentem vsque debiti quantitatem. 3 Nisi cùm posterior creditor præ inopia offerre non potest 4 aut cùm de addicẽdis dominij iure dandíve in solutum pignoribus disputatur. 5 Sed tamẽ accidit aliquando vt cum qui posterior est, in possessionẽ mitti priorem oporteat. Nimirum si de anterioris debiti quantitate nondum sit cognitum, & per ipsius anterioris creditoris moram acciderit quominùs cognosci potuerit. 6 Neque enim ea mora & frustratio imputari vel nocere debet posteriori 7 qui dolo culpáve caret si nõ offerat, quandiu ignorat quid & quãtum debeatur 8 Enimuerò si anterior ille creditor pignoris possessionem iam nactus sit siue per traditionem siue per clausulam constituti, non est æquum aut rationi consentaneum vt propter solam debiti incertitudinem anteriori creditori quæsita possessio aufferatur. 9 Quid ergo? Mittendus quidem erit in possessionem pignoris posterior creditor de cuius iure in promptu constat, & cui non potest imputari cur non offerat anteriori. 10 Sed ea tamen lege vt ante omnia satisfiat anteriori eidémque possessori. In eámque rem certum aliquod & quantum fieri potest breue tempus constituendum est 11 intra quod iubeatur ipse docere quid sibi quantúmque debeatur. Sic enim vtrique commodissimè nullâque alterutrius iniuria consuletur. 12 *Ita Senatus* in causa N. Stephani Dinome & R. D. Episcopi Bellicensis Ioannis Gothofredi Ginod Senatoris optimi 14. Cal. Mart. 1594.

1. *l. 2. l. 4 & pass. C. hoc tit.* Nec enim ad hunc casum pertinet quod scriptum est *in l. pro debito* 7. *C. de reb. auctor. iudic. possid.* quæ locum habet in chirographariis tantùm creditoribus vt alibi scripsimus.

2. *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict. l. in executione* 85. §. *pen.* D. *de verb. oblig.*

3. *l. quandiu* 6. C. *de distract. pignor. l.* 2. C. *debitor. vend. pignor. imped. non poss.*

4. Quo casu inhumanum videtur, vt debiti sui iacturam faciat. Et ita in hoc casu Senatus noster ex æquitate sæpius iudicauit, præsertim concurrente fauore dotis & viduitatis.

5. Nec enim potest vnquam creditor impetrare ius dominij vniuersorum bonorum sui debitoris *l.* 1. C. *de iur. domin. impetr.*

6. Cùm non entium & non apparentium idem sit iudicium *vulg.* §. *si aduersus. Instit. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel.*

7. *L. in condemnatione* 173. §. *omnique de regul. iur.*

8. *l. non potest improbus videri* 99 *eod. tit.*

9. Facilius enim est, vt possidenti detur retentio quàm vt non possidenti actio *l.* 1. D *de pignor.*

10. *Arg. l. ille à quo* 13. §. *si de testamento* D. *ad SC. Trebell. l. is à quo* 3. *in princip.* D. *vt in poss. legat.*

11. Arbitrio scilicet iudicis pro personarum & rerum varietate vt *in l. si debitori* 21. D. *de iudic.*

12. Quod maximè curare semper iudex debet quantum potest vt neutra pars lædatur *l. ex his* 8. *in fin.* D. *quæ in fraud. credit. l. in creditore* 38. *in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XIII.

Clausula constituti facit creditorem qui sit posterior potiorem anteriore etiam corporalem possessionem habente, si posterior non de pignore agat sed de possessione.

ANterior creditor qui generalem hypothecam in debitoris sui bonis habuit 1 si mandante iudice missus sit in possessionem fundi qui medio tempore fuerat alteri obligatus cum clausula constituti. Deinde auocare ab eo possessionem velit posterior creditor condictione ex lege Iustiniani. 2 Non idcirco debet vincere, quòd & anterior sit creditor, & in corporali possessione. 3 Nam ius anterioritatis non prodest creditori nisi cùm agitur hypothecaria. 4 Cum qua sanè nihil commune habet remedium illud quod competit ad reuocandam possessionem. 5 Corporalis autem illa possessio multò minùs prodesse potest aduersus eum qui & naturalis & realis possessor factus per clausulam constituti, 6 possessionis suę reuocandæ ius habet quisquis tandem ille sit in quem sè inscio fuerit illa translata. 7 Cùm enim duo simul possidere in solidum nō possint, 8 consequens est vt possessio quæ posteriori creditori priùs quæsita fuit per clausulam constituti non patiatur alium posidere qui corporaliter rem detinet. 9 Neque distinguemus an debitoris solius facto corporalis illa, & asinina possesio in anteriorem creditorem translata sit, An verò iussu & autoritate iudicis qui fortè pignus vendi mandauerit, & deinde creditorem eundémque emptorem mutti in possessionem. 10 Nihil enim refert an debitoris, an, quod hac parte idem est, ipsius iudicis facto interuersa sit prior posterioris creditoris possesio. 11 Et vtroque casu perinde hic posterior creditor auocandæ possesionis sua ius habet. 12 An igitur nihil proderit anteriori creditori quòd sit anterior, quódque corporalem possesionem bona fide & Prætore autore nactus sit? Respondeo nihil ei prodesse debere quòd corporalem possesionem nactus fuerit autore iudice, cùm in iudicis arbitrio esse nō potuerit priorem creditoris posterioris possesionem interuertere, inscio & ignorante eo qui per communis debitoris personam reuera posidebat. Factum siquidem aut cōsensum ipsius possessoris interuenire necesse est vt suam amittat possessionem. 13 In iudicio autem retinendæ possesionis nemo dubitat quin potior eius causa esse debeat qui veram & realem possesionem habet quàm eius qui non nisi asininam & reuocabilem. 14 Quod autem ad temporis priuilegium attinet non magis anteriori creditori prodesse debet, quàm si ageret contra posteriorem iam possesorem. Certè nec minùs. 16 Ergo posteriori hactenus proderit clausula constituti vt possesoris iure censeatur, ac proinde vt anteriori creditori ius pignoris in eo fundo prætendenti possit obiicere exceptionem non excussi debitoris, 17 nimirum ante litem de pignore cōtestatam. Alioqui minùs opportunè obiecta videbitur exceptio, 18 non secus atque si prior creditor ille ageret qui nunc conuenitur: cùm haud dubiè actor ille sit in sua exceptione. 19 Interea igitur retinendus erit posterior creditor in sua possesione. 20 Quòd si aut ex litigantium confessione aut aliunde appareat alia debitoris bona nulla esse quæ possint excuti, superuacuum sanè fuerit, adeóque iniquum aufferri anteriori creditori possesionē quam subinde ipsi restitui oporteat, 21 si non quicquid illi debitum est, posterior creditor offerre velit. 22 *Ita tractatum est* ex tempore pro Venerab. collegio Canonicorum Sanctæ Capellæ Camber. contra heredem N. Chocquet 24. Cal. April. 1594.

1. Siue expressam ex conuentione siue tacitam ex priuilegio iuris. Nihil enim refert cùm eadem sit vis vtriusque, nisi in casu *l. assiduis* 12. *C. hoc tit.* si ea lex secundùm Doctores intelligatur.

2. *Ex l. vlt. C. de acquir.*

3. Quamuis regulariter melior sit causa & anterioris creditoris & eius qui possidet vt dixi *Defin. praced.*

4. Quia inter creditores hypothecarios qui prior est tempore is regulariter potior est iure *l. 2. l. 4. & pass. C. hoc tit.*

5. In quo scilicet iudicio non quæritur nisi de possessione eáque retinenda non recuperanda, vt scripsi *Defin. 1. sup. De acquir. poss.*

6. *Ex l. quod meo* 18. D. *de acq. poss.*

7. Ne sit in potestate eius per quem possidemus interuertere possessionem nostram dolo malo, vt ait *d. l. vlt.*

8. *l. 3 §. ex contrario* D. *eod. l. duo in solidum* 19. D. *de precare*

9. Scilicet cùm imploratum est beneficiū legis Iustinianeę. Alioqui sola clausula constituti nil prodesset vt dixi *d. l. Defin. 1. & alibi supr. De acquir. poss.*

10. Quo facto certum est emptorem iustè posse tenere qui autore prætore possidet *l. iustè possidet* 11. *D. eod. l. qui autore* 137. *De reg. iur.*

11. Quia factum iudicis est factum partis *l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. l. si ob causam* 13. *C. de cust.* Vide tamen *Defin. 5. & 6 supr. hic. aduers. red. præfer. oppon.*

12. Cùm non debeat ei nocere sententia à iudice inter alios lata *l. 1. D. de excep. rei iudic. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

13. Nimirum secundùm eam interpretationem quam magistri adferunt *ad d. l. vlt. C. de acquir. poss.* Contra quam tamen scripsimus *in Chiliade De error. pragmat.*

14. Hic enim non tam possidet verè quàm est in possessione quod longe diuersum est *l. si quis ante* 10. *D. de acquir. poss. l. stipulatio ista* 38. §. *hæc quoque stipulatio D. de verb. obl.* In interdictis autem veram possessionem esse oportet *l. officium* 9. *D. de rei vindic.*

15. Cùm & possessor is esse intelligatur qui ex beneficio legis Iustinianeæ possessionem suam auocare potest *d. l. vlt. C. de acquir. poss.*

16. Non enim plus iuris habere potest is cui competit auxilium legis Iustinianeæ quàm si etiam corporaliter possideret. Ne plus possit fictio in casu ficto quàm veritas in casu vero, contra *l. filio* 23 *D. de liber. & post.*

17. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor. & in corpore vnde sumitur.*

18. Cùm sit dilatoria quæ proinde opponi debet ante litem contestatam *l. exceptione* 19. *C. de probat. Not. ad dict. Auth. hoc si debitor.*

19. *l. in exceptionibus* 19. *D. de probat.*

20. Quia pendente lite nemini est aufferenda sua possessio *l. moueor* 4. *C. de fern. export.* Nisi in casu *l. imperatores* 21. §. *vlt. D. de appellat.*

21. Cùm dolo faciat qui petit quod statim eidem restituturus est *l. dolo facit* 8 D. *de doli mal. except.*

22. Ius enim offerendi semper saluum est posteriori creditori *l. 1. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

DEFINITIO XIV.

Clausula constituti apposita in pignore statim operatur in præiudicium illius cui postea idem pignus datum fuit etiamsi dies debiti nondum venerit, si modò iam cesserit.

TItius Sempronio vēdiderat annuam pensionem quatuordecim aureorum precio ducentorum, Ea lege vt si cessaret Titius in annua pēsione soluenda liberum esset Sempronio precium repetere, ex eáque causa Titius vniuersa bona sua pignori dederat cum clausula constituti. 1 Deinde priusquàm cessatum esset in solutione pensionis fundum quendam creditori anteriori in solutum tradiderat, aut quod hac parte idem est, publicè vendi pro debito, eidémque creditori addici permiserat. 2 Postea cessante eo soluere pensionem. Sempronius fundi illius possessionem quasi suam auocabat cōdictione ex lege Iustiniani propter clausulā constituti. 3 Quærebatur an iure ageret. Neque enim videbatur ei prodesse debere clausulam quę sub condicione illa esset concepta *si ad diem annua pensio non solueretur*, cùm ante condicionis euentum creditori anteriori ius in ea possessione quæsitum fuisset. 4 Nam cùm placeat huiusmodi condiciones omnes quæ in dando cōsistūt ut esse potestatiuas. 5 Succedit regula quæ negat retrotrahi eas posse in præiudicium iuris quod medio tempore alteri quęsitum fuit. 6 Sed tamē probabilius videbatur in proposito statim cedere diem obligationis annuarum pensiratio-

pensitationum, & statim ab initio nasci obligationem licèt non nisi in singulos annos, & certo cuiusque anni tẽpore exigi possint. 7 Aliud enim est cessisse diem, aliud venisse. 8 Cui consequens erat vt clausula constituti iam inde ab initio vires suas exerceret ad possessionem pignoris transferendam in emptorem quandiu pensiones deberentur, licèt quod ad sortis & precij repetitionem attinebat, non nisi sub condicione facta promissio videretur, & similiter contracta in eum casum pignoris obligatio, si ad diem pensiones non soluerentur: & sub eadem condicione translata possessio per constitutum. 9 Igitur melior erit causa Sempronij in quæstione De possessione pignoris quàm creditoris anterioris. Planè si agatur hypothecaria, & de iure ipso pignoris aliud erit, eáque obseruari oportebit quæ scripsimus proximo Senatusconsulto. *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. Vt passim hodie fit in venditione annuorum redituum Vulgò vocant *rentes constituees*, quarum frequens satis est vsus apud nos, sed longè frequentior apud Gallos.

2. *l.1.C si antiq.credit.pign.vendid.l.1. & 2. C si in caus.iudic. pign.capt.sit.*

3. *Ex l.vlt.C.de acquir poss.*

4. Nec enim ius semel alicui quæsitum facilè posteà inuito ei vel pignoranti auferri potest *l.vlt.* D *de pact.l.id quod nostrum* 11 *de reg.iur.*

5. Etiamsi maxima sit dandi difficultas *l.continuus* 137.§.*illud De verb.oblig.*

6. *l.1.l.qui balneum* 9.*l.potior* 11.D.*hoc tit.*

7. *l.stipulatio* 16.§.1.D.*de verb.oblig. Not.in l. cùm notissimi* 8. §.1.C.*de præscr.*30.*vel* 40.*annor.*

8. *l.cedere diem* 213.*De verb.signific.*

9. Nam & sub condicione transferri potest possessio *l. qui absenti* §.1.D.*de acquir.poss.*

DEFINITIO XV.

Dos data & aucta constante matrimonio non habet priuilegium temporis à die prioris dotis constitutæ si qui sint alij creditores pignoratitij qui medio tempore contraxerint.

PAter filiæ nubenti certam pecuniæ quãtitatem, vt fieri assolet, dotis nomine promiserat, & genero soluerat pro omni legitimæ iure quod filia in bonis paternis esset quandocumque habitura. 1 Defuncto patre cùm filia quereretur minus legitima sibi datum, obtinuerat 2 vt quantum ad iustum legitimæ modum necesse erat sibi supplereretur, acceptámque à patris heredibus pecuniam eidem viro rursus, & nouo contractu in dotem dederat. 3 Non idcirco prioris constitutionis dotalis priuilegium habebit posterior in præiudicium creditorum medii temporis, 4 quòd supplementum legitimæ augmentúmque dotis eodem iure censeri debeat quo legitima, dósque ipsa. 5 Id enim rectè quidem dicitur si aduersus maritum ipsum aut patris heredem agatur. Sed non item si cõtra creditores qui medio tempore cum viro contraxerunt. 6 Nam id duntaxat dotale fuisse videri potest, quod in dotem disertè datum est. 7 Et quamuis etiam constante matrimonio dotem augeri nihil prohibeat, 8 pignus tamen eo nomine contractum videri non potest antequàm dos aucta sit, 9 nisi proponas ab initio constituta in dotem bona etiam futura. 10 Quo casu haud dubiè anterioris temporis priuilegium tota dos haberet. 11 *Ita Senatus* in causa Ioannæ Masuyer, & Antonij Bourgeois 8. Id. Iunij 1594.

1. Postquàm eo iure vtimur vt legitima possit repræsentari à viuo patre, interueniente præsertim iureiurando *ex cap. 2. de pact.in 6.*

2. Per condicionem ad supplementum legitimæ, ex *l.omnimodo* 30.*C.de inoff testam.*

3. In augmentum scilicet dotis: potest enim vtique dos augeri etiam constante matrimonio adeóque tum primùm constitui *l.cùm multa* 20.*C.de donat.ant.nupt.*§.*quamobrem Nou.*39. *De restit.& ea quæ par.vndec.mens.*

4. *d.*§.*quamobrem in fin.*

5. Tanquam accessorium quod sequitur naturam sui principalis *l.inter socerum* 16.§.*cùm inter D.de pact.dotal.l. etiamsi* 8. *C.de iur.dot.l.Lucius* 18.*D.de vsur.*

6. Quibus semel quæsitum ius aufferri postea non potuit vt dixi *Defin.*8 *in fin.supr.*

7. *l.dotale* 13 §.*dotale* D *de fund.dotal.*

8. Vt dixi *num.*3.*ex dict.*§.*quamobrem in fin.Nouell.*39.*De restit.& ea quæ par.* 11.*mens.*

9. Quia cùm pignoris obligatio sit accessoria, non potest incipere sine principali, & ante natam principalem.

10. Possunt enim & pignori dari & in dotem etiam bona futura *l.vlt.C.quæ res pignor.l.& quæ nõdum* 15.§.*quod dicitur* D. *de pignor.*

11. Quoties enim numeratio sequitur ex necessitate præcedẽtis obligationis, inspicitur tempus obligationis non numerationis *l.*1.*D.hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Mulier an habeat priuilegium prælationis contra creditores anteriorem tacitam hypothecam habentes, non minùs pro augmento dotali quam pro dote.

MVlier in hypotheca tacita quam habet pro dote præfertur omnibus creditoribus non tantùm posterioribus licet expressam hypothecam habentibus (ex iure scilicet communi, quo qui prior est tempore potior est iure 2) sed etiam anterioribus, ex priuilegio quod doti Iustinianus dedit. 3 Quod tamen priuilegium quoniam apertissimè iniquum est, sic nostri æquissima interpretatione tẽperarunt, vt iis tantùm noceat qui tacitã hypothecam habent, non item illis qui expressam, 4 licèt constitutionis verba manifestissimè repugnent. Idque temperamentum Senatus noster passim probat. Sed an idem priuilegium habere mulier debeat in eo augmenti vt vocant dotalis genere quod apud nos frequẽtatur quæstionis est. Aperte enim negat Iustinianus 5 sauere se velle mulieribus in lucris nuptialibus, vt puta inquit in donatione ante nuptias sed tantùm in dote & hactenus ne damnũ sentiant. 6 In eámque sententiam, sicuti magis communiter à nostris probata est, ita & Senatus noster propensior videbatur. Non deerant tamen qui à Senatu aliàs contrà iudicatum dicerent aliámque rationem esse augmenti illius quo vtimur, aliam donationis de qua Iustinianus, duplici de causa. Quarum vna illa est, quòd dotis augmentum pars sit dotis eodémque passim quo dos ipsa iure censeatur. 7 Altera quòd non videatur ex mero lucro acquiri mulieri, sed potiùs in remunerationẽ, nimirum propter defiorationem. Illud sanè constabat priuilegium prælationis etiam pro dote in extraneos heredes non transire. 8 *Ita tractatum est* in causa N.Claudij de S.Real & Claudij Chambet Ante Cal.Ianuar.1594.

1. *Ex l.vnic.*§.1.*C.de rei vxor.action.*

2. *l.*2.*l.*4 *& pass.C.hoc tit.*

3. *In l.assiduis* 12.*eod.*

4. Sic enim distinguunt illi ad *d.l.assiduis* scripsi *lib.*8.*Coniect.cap.*11.*&* 12.

5. *d.l.assiduis* §.*vlt.*

6. Aliud enim est certare de lucro captando, aliud verò de damno vitando *l.*3.*in princip.D.vnde vi.*

7. Vt diximus *ad tit.De donat.ante nupt.supr.*

8. Quia non tam doti quàm personæ mulieris conceditur *d. l.assiduis, vbi not.& ad l.*1.*C.de priuileg.dot.*

DEFINITIO XVII.

Mulier etiam cùm est anterior potest repelli per exceptionem non factæ excussionis siue is qui conuenitur, possideat corporaliter, siue possit auocare possessionem condictione ex l. vlt.C.de acquir.poss.

PRiuilegium mulieris siue tacitam siue expressam hypothecam habentis vt omnibus creditoribus præferatur secundùm eam distinctionem quam proximè attulimus, 1 non impedit, quominus creditor alius posterior,

[c]tiamsi corporaliter non possideat inuari aduersus mulie-
[r]em possit exceptione nó factæ excussionis, [2] tametsi pos-
sessio corporalis sit penes mulierem: dum ita vt eam a-
uocare creditor possit per condicionem legis Iustinia-
neæ, aut quo alio genere actionis. [4] *Ita Senatus* in eadem
causa.

1. *Ex l. assiduis* 12. vbi DD. *C. hoc tit.* de cuius sententia vide quæ scripsimus *libr. 8. Coniect. cap. 11. & seq.*

2. Nam & aduersus dotem ea exceptio locum habet, per quam scilicet non sit vt dos eò minùs salua sit. Neque verò numeratur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis, de quibus latè Campes, *in tract. De dote.*

3. Quia nec videtur possessio esse penes mulierem quam ab ea potest iure auocari *l. non videtur quisquam* 31. *de reg. iur.*

4. Alioqui non posset alius creditor opponere exceptionem non factæ excussionis quæ non alij competit quàm possessori. *Auth. hoc si debitor & ibi not. C. de pignor.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo posterior creditor præfertur anteriori etiam constituti clausulam habenti siue anterior agat hypothecaria siue con dictione ex l. vlt. C. de acquir. poss.

CONstituti clausula adposita in obligatione bonorũ omnium præsentium, & futurorum, licèt prodesse soleat quod ad bona futura attinet perinde ac quod ad præsentia, [2] non tamen proderit creditori vt alij posteriori præferatur in iis bonis quæ communis debitor postea comparauerit ea lege vt creditori posteriori ex eorum precio satisfieret. Ac ni debitor satisfecerit potior esse debet in iis rebus posterioris creditoris causa quàm anterioris, quia nec aliter videri potest acquisitum debitori dominium, [2] cuius tamen acquisitionem omnino præcedere necesse est, vt vtilis aliqua pignoris obligatio contracta intelligatur. [3] Itaque nihil hac parte intererit an prior creditor agat hypothecaria contra posteriorem aliúmve tertium possessorẽ qui à posteriore ius habeat an condictione ex lege Iustiniani [4] ad auocandam vel retinendam propriam possessionem. [5] Nam propositæ conuentionis protestas non tantùm dominij causam afficit sed etiam possessionis. [6] *Ita tractatum est* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz 17. Cal. Maij 1595.

1. Nam sicuti bona futura possunt dari pignori quasi sub ea condicione si perueniant ad dominium debitoris *l. 1. l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur D. de pignor.* Ita & eorum possessio transferri potest sub illa condictione, Si quandoque perueniãt ad constituentem *l. qui absenti* 38. §. 1. *D. de acquir. poss.* Tessaur. *decis.* 105. *num.* 4.

2. *l. quamuis* 17. *C. de pignor. l. licet* 7. *C. hoc tit. l.* 2. *D. de reb. eor. qui sub tutel.*

3. *l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur D. de pignor.* Nec enim res aliena pignori dari potest *l.* 1. *& toties C. si alien. res pignor. dat. sit.*

4. *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.*

5. Cùm tamen in aliis causis soleat multùm interesse vt dixi *Defin.* 6. *supr.*

6. Quia clausula constituti apposita in pignore nihil potest operari nisi quatenus præcedit causa & ius pignoris, cùm non possit creditor possidere pignus antequàm pignus sit *arg. l. si debitor* 11. *D. de precar.*

DEFINITIO XIX.

Posterior creditor præfertur anteriori in pignore, cùm anterioris ius sublatum est non per nouationem simplicem sed per delegationem.

CVm tu Sẽpronio bona tua omnia presentia & futura obligasses cõsensu vt tibi Mæuius fundum Cornelianum venderet, qui mihi iam pro centũ aureis erat obligatus, sed ea lege vt si tu ex precio mihi solueres. Is fundus tibi venditus est nec tamẽ preciũ mihi soluisti, sed pro solutione accepi delegationem, téque pro Mæuio debitorẽ meum in eã sũmam pati sus sum. Si posteà te non soluente pignus velim persequi, & cõcurrat eiusdem pignoris persecutione Sempronius, ille potior erit, licèt priùs debiti pignorisque mei ius fuerit antiquatus. [1] Nam cùm delegatio sit nouatio, [2] dubitari no potest quin per nouationem sicut prior obligatio tollatur, ita pignora omnia quę obligationi accessorant liberentur. [4] Nec est contrarium quod plerisque locis responsum est, Etiam nouatione facta eundem teporis ordinem retineri. [6] Idem enim tum verè dicitur cum idem debitor manet. [6] At per delegationem nouus debitor fit qui antea non erat. [7] Illa potiùs ratio pro me faceret, quòd non simpliciter consensi venditioni pignoris mei, sed ea lege vt ex precio mihi satisfieret, non quod dum præstitum est. [8] Atquin imò verò credendum est mihi satisfactum esse hoc ipso quòd Mæuium liberaui, nouúmque re accepi debitorem cuius fidẽ sum secutus. [9] Itaque mihi imputare debeo quòd cùm delegatio fieret non factum protestatus vt saluum mihi esset ius prioris ordinis in pignore. Neque enim dubitandum est quin ita protestari potuerim, mihique consulere aduersus Sempronium, [10] ne mihi præferri quandoque posset in ea re quam prius habui obligatam. [11] Nulla facta protestatione non proderit mihi, quòd pignoris possessor factus sim etiam iubente iudice si modò inaudito Sempronio, [12] qui ius suum exequi tũ non poterit, aut non debuerit. [13] Nam si contra me, aut eum qui à me causam habet agat Sempronius, vincet procul dubio tanquam creditor anterior effectus, qui antea erat posterior. [14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et dici soleat eum qui prior sit tempore potiorem esse in pignoris quoque iure *l.* 2. *& pass. C. hoc tit.*

2. *l. delegare* 11. *& pass. D. de nouat. & deleg.*

3. Cùm nouatio quælibet sit prioris debiti peremptio *l.* 1. *eod tit.*

4. *l. nouatione* 18. *eod.*

5. *l. 3. in princip. l. creditor* 12. §. *Papinianus aliàs l. si prior D. hoc tit.*

6. Vt in legibus & locis supradictis.

7. Et idem remanet creditor qui anteà fuerat licèt alterius debitoris.

8. Cùm tamen in conuentionibus correspectiuis debeat impleri ex vtraque parte *l. cùm te* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

9. Ob eam siquidem causam dicitur soluere qui delegat debitorem *l. quamuis* 8. §. *interdum D. ad SC. Velleian.* Nam & bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum *l. qui debitorem* 18. *D. de fideiuss. l. inter causas* 26. §. *abesse D. mandat.*

10. Multi enim solent salua pignoris sui causa consentire *vt in l. si debitor* 4. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

11. Protestatio enim nullum ius nouum tribuit, sed vetus quod cõpetit conseruat *d. l.* 4. §. 1. *l. quicquid* 10. *D. commun. præd.*

12. Factum enim iudicis inter alios nunquam aliis nocet *l.* 1. *D. de except. rei iudic. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

13. Nihil enim potest imputari ei qui agere etiamsi maximè vellet, non posset *l.* 1. §. *vlt. C. de annal. except. l.* 1. *in fin. C. de bon. matern.*

14. Et ita vincet iure communi quo is qui prior est tempore potior est iure vt dixi *num.* 1 *supr.*

DEFINITIO XX.

Quod mulier res mariti amouisse dicitur, non facit quominus præferenda sit mulier quæ anterior est, licèt alia tam teneat bona ex quibus possit ei satisfieri.

MVlier quæ anteriore iure in pignorum dotalium possessione reperitur, licèt habeat vnde possit abunde tibi satisfacere, non eo minùs tamen ius habet intercedendi, si quid aliud ex bonis obligatis alius posterior creditor soluto matrimonio persequi velit. Nã cùm sit anterior, siue possideat siue nõ, nullã sanè pignoris controuersiam pati potest à posteriore creditore rerũ debitũ cũ accessionibus omnibus nõ offerente, [1] nisi hactenus (quãdo sic tãdem contra iuris rationẽ inualuit,) [2] vt cogatur ex causa pati distractionẽ pignorum omnium ea lege tamen vt ei primo loco in totum satisfiat. [3] Nec aliud erit tametsi

res mariti amouisse dicatur. Nam si ob res amotas retentio aduersus dotem agente muliere non competit, + multò minùs eo prætextu repellenda erit mulier, ne sibi pro dote consequenda prospicere per retentionē possit, 5 aut per viam exceptionis, 6 & intercessionis vt posterioris creditoris actionem excludat. *Ita Senatus* pro Benedicta Sage 8.Cal.Decemb.1595.

1. Quia nec ius vllum pignoris intelligitur habere posterior creditor quousque ius suum confirmauerit, offerendo creditori anteriori *l.1.l.prior 5.& pass.C.hoc tit.*

2. Nam ex ratione iuris nullo prorsus casu potest secundus creditor sibi prospicere contra priorem nisi per ius offerendi vt à nobis probatum est pluribus *in priore parte Hemischiliadis De error pragmat.*

3. Quomodo seruari solet inter creditores chirographarios de quibus *in l. pro debito 7.C.de bon. tutor. iudic. possid.* aut cùm in causa iudicati pignus capitur *l.à Diuo Pio 15.§.quòd si res D.de re iudic.* Dicam *Defin.1.infr.De distr.pign.*

4. *L.unic.§.taceat versic.sed nec retentio C.de rei vxor. action.*

5. Cùm facilius detur possidenti retentio, quàm non possidenti actio *l.1 D.de pignor.*

6. Nam cui damus actionem multò magis damus exceptionem *l.1.§.is autem D.de superfic. Linuius 156.§.1.D.de regul.iur.*

DEFINITIO XXI.

Expluribus creditoribus qui diligentior est in exequendo præfertur in prætorio pignore. Qui verò executionem ab alio factam impedit concurrit.

REfert multùm an posterior creditor fuerit diligentior in exequendo, an cùm exequi inciperet prohibitus sit intercessione anterioris. Priore casu præfertur in prætorio pignore 1 creditor posterior, 2 hactenus vt non prius inquietari possit quàm is, qui anterior est, cætera bona excusserit. 3 Quasi hoc solo pro possessore habendus quòd prior executus est. 4 Posteriore verò concurrere videntur in diligentia, siquidem executio & intercessio executioni facta vnicus actus est. 5 Et quamuis executio ordine facti & intellectus præcedat intercessionem, tamē non minùs diligens est in prospiciendo sibi qui intercedit, quàm qui exequitur, cùm ea ratione non solùm impediat effectum executionis, 6 sed etiam sibi melius consulat in eo quòd sibi acquirit partes rei, acsi possessor esset, 7 quamuis non idcirco faciat se possessorem. Itaque in pari iure melior erit illius causa tanquam anterioris vt cætera bona excutere nō cogatur. 8 Quanquā si esset ipse posterior, non ob id posset excipere de non facta excussione, quòd anterioris executioni intercessisset. Nam sicut eiusmodi intercessio facit, ne is qui prior executus est possessor factus videatur, ita non potest efficere vt qui intercessit pro possessore habeatur, 9 sed illud tantùm vt vtriusque ius sit æquè integrum, quasi vtroque parem diligentiam præstante. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod tum demum intelligitur cōstitutum cùm ventum est in possessionem *l. non est virum 26. §.1.D.de pignorat.action.*

2. Quia diligētiotibus sibique vigilantibus iura subueniunt *l.non enim 16.D.ex quib.caus.maior l.pupillus 24.D.qua in fraud. credit.* Facit *l.si & iure 10.D.hoc tit.*

3. *Ex Auth.hoc si debitor C.de pignor.*

4. Quia per executionem non fit quidem possessor statim cùm executio incipit à capione, &, vt loquuntur leuatione pignoris, sed tamen tantundem iuris nanciscitur qui exequitur atque si hoc ipso fieret possessor.

5. Vt proinde non possit dici quis in eo actu sit diligentior

6. *l.à Diuo Pio 15.§.si rerum & § sed vtrum D.de re iudic.*

7. *§.commodum Inst.de interdict.l.is qui destinauit 24.D.de rei vindic.*

8. *l.2.l.4.& pass.C.hoc tit.*

9. Nam intercedere executioni per alium factæ non est modus acquirendæ possessionis.

DEFINITIO XXII.

Legatum pro anima relictum fauorabilius est legato dotis.

PRiuilegium legati quod pro anima relictum sit, tantum est, vt etiam doti sit legatum hoc præferendum, licèt ipsa quoq; dotis causa pia esse existimetur. 2 *Ita Senatus* in causa D. de Lorme & Syndicorum de Montmillian 8.Id.April.1596.

1. Quia prima charitas incipit à seipso *l.præses D.de seruit.* & anima cunctis rebus est præferenda *l.sancimus C.de sacrosanct. eccles.* Andr.Tiraq.*priuileg.68.De priuileg pia causa.*

2. *l.cùm is 36.§.mulier D. de condict.indeb.* Vnde est quòd in omnibus dos & pia causa æquiparantur & rectè de dote ad piam causam argumentamur inquit Tiraq. *De priuileg.pia causæ priuileg.158.*

DEFINITIO XXIII.

Emptor sub pacto de retrouendendo potior est eo cui fuit vendita hyperocha posteriore loco licèt posterior venditio habeat clausulam constituti.

IS cui res vendita fuit sub pacto de retrouendendo si postea emat hyperocham, 1 sine clausula constituti præfertur ei cui postea eadem hyperocha vendita est, etiam cum clausula constituti, quia cùm sit iam possessor non indiget alia translatione possessionis, 2 quæ nec transferri potest per clausulam cōstituti in fauorem primi possessoris, cùm eo tempore venditor amplius non possideret. 3 Hyperocha enim nihil aliud est, quàm res ipsa pluris æstimata. 4 Ex tempore in causa Boni Fou & Ioannis Genon 12. Cal. Febr.1597.

1. Vulgò plurisualentiam vocant de quo *in l.& qua nondum 15.§.quod dicitur D.de pignor.& in l quærebatur 20.D.hoc tit.*

2. Quia sicut ille qui iam est dominus non magis fieri potest dominus *§ sic itaque.Instit.de action.* ita qui iam est possessor non magis fieri possessor potest.

3. Quoniam clausula constituti nihil operatur nisi constituens possideat eo tempore quo constituit *l.quod meo 18.* vbi omnes notant, *D.de acquir.poss.*

4. *d.l.& qua nondum 15.§. quod dicitur.* vbi est text.elegans, *D.de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Amittit ius anterioris hypotheca is qui admittit delegationem emptoris, nisi eiusdem fundi hypothecam specialiter exceperit aut de pristino pignoris iure protestatus sit.

QVi habebat obligatum Titium debitorem, eiúsque fundum Cornelianum, consenserat vt Cornelianus ille fundus Mæuio venderetur, ea lege, vt Mæuius ex precio constitueret se pro Titio eiusdem quantitatis debitorem. Mæuius emerat, séque de precio obligauerat, 1 eodémque cōtractu bona sua omnia creditori Titij oppignerauerat. 2 Cùm de iure & ordine pignoris inter creditorem hunc & anteriores Mæuij creditores, 3 tractaretur, dicebat hic se potiorem quòd fundum hunc obligatum habuisset multo antè tēpore, quàm in Mæuij dominium peruenisset, 4 nec fundum oligatum habere vnquam desiisset, qui scilicet ipso delegationis instrumento eundem fundum cum reliquis Mæuij bonis pignori accepisset. 4 Nec ad rem pertinere, quòd fundi huius hypothecam antea constitutam speciali conuentione non excepisset. 5 Id enim tum rectè dici, cùm potiorem se contendit is cuius pecunia fundus comparatus est, quem nunquam antèà habuit obligatum. 6 Hic verò, de quo agimus anteriorem habuit hypothecā. 7 Contrà tamen visum est postponendum hunc tanquam posteriorem, si non specialem in eo fundo hypothecam sibi exceperit, 8 quia sublato per delegationem 9 anteriore debito, anteriorem quoque illius debiti hypothecā sublatā esse cōsequens est, 10 nouámque contractam, quæ proinde anterioris priuilegio gaudere non debet mutata persona debitoris. 11 Igitur & ad hunc

casum pertinebit, quod constitutum est in eo qui credidit ad rem emendam. 12 Quid enim refert an ex mea pecunia fundum emeris, an de precio te mihi obligaueris eius pecuniæ nomine, quæ mihi à venditore tuo debebatur? 13 *Ita senatus* in causa Mauriciæ Richard & Michaelis de la Siaz Idib. Mart. 1597.

1. Facta scilicet delegatione ac proinde nouatione *l. delegare* 11. *& tot. tit.* D. *de nouat. & delegat.*

2. Et consequenter cum ipsum fundum qui factus fuerat Mæuij.

3. Quibus obligata erant Mæuij bona non tantùm præsentia sed etiam futura. Hoc enim necessariò ponendum est, Siue expressim obligata sint bona futura vt *in l. obligatione 6. l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur* D *de pignor.* Siue generaliter & indistinctè bonis obligatis nulla neque præsentium neque futurorum facta mentione *l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poss.*

4. Ita vt nullum proinde initijs videretur quo fundus à Titio pignoratus, desisset esse obligatus.

5. In delegatione quæ exceptio & protestatio necessaria erat ad pristinum ius & ordinem pignoris conseruandum, *arg. l. si debitor* 4. §. 1. D *quib. mod pign. vel hypoth. soluit.*

6. De quo *in l. licèt* 7. C *hoc tit.*

7. Quæ videbatur tandiu durare quandiu verum erat pecuniam solutam non esse *l. grege* 13. §. *etiam* D. *de pignor. l. debitor* 59. D. *ad* SC. *Trebell.*

8. *arg. d l. licet.* 7. C. *hoc tit.* iunct. *l. quamuis* 17. C. *de pignor.*

9. Quæ scilicet non tantùm nouationis sed etiam solutionis instar obtinet *l quamuis* 8. §. *interdum* D. *ad* SC. *Velleian.*

10. Cùm nouatione debiti facta pignora liberentur *l. nouatione* 18. D. *de nouat.*

11. Aliud enim esset si persona debitoris mutata non fuisset *l.* 3. *in princip. l. creditor* 12. §. *Papinianus alias l. si prior* D. *de pignor.* Dixi *Defin.* 5. *&* 19 *supr. eod.*

12. De quo *in d. l. licet & d. l. quamuis.*

13. Porrò dici solet Æquipollentium idem esse iudicium *l. vlt. in fin.* D. *mandat l. mulier* 22. *vers. Brasidas* D. *ad* SC. *Trebell. eum similib.*

DEFINITIO XXV.

Simulatio contractus non facit potiorem eum qui posterior contraxit cum vero domino si non offerat possessori quod eius autor offerre cogeretur.

SI is qui sub falso & simulato venditionis nomine fundum tibi in antichresim dedit, 1 eundem postea mihi vendiderit, non ero ob id potior, siue in dominij, siue in possessionis causa, quod ab illo emero, qui fuit verus dominus. 2 Nisi eam pecuniæ quantitatem restituam, quam author meus ad pignoris possessionem auocandam restituere cogeretur. 3 Etsi enim venditio non est: tamen pignoratitius iustúsque contractus est. 4 Quòd si aduersarius idémque possessor neget simulationem vllam interuenisse, de eo priùs cognoscendum & pronunciandum erit, quàm vt offerri pecunia possit luendi pignoris causa: 5 Pendente enim quæstione falsi, aut simulationis, pro instrumento potiùs præsumendum est. 6 *Ita Senatus* in causa D. du four, & Iacobinæ Berru 4. Cal. April. 97.

1. Sic enim plerumque fiunt contractus simulati qui reuera sunt pignoratitij adeóque vsurarij licèt sub venditionis titulo fiant *l. 2. vbi not. C. de pact. int. empt. & vendit. notat. in l. emptione* 3. *C. plus valer. quod agit. quàm quod simulat. concip.* Etsi longè alia illius loci sententia est, vt alibi scripsimus.

2. Quamuis dici soleat si duo à duobus emerint, vnus à domino alius à non domino præferri eum qui emit à domino licèt alij priori res tradita sit *l. si eo res* 31. *in fin.* D. *de act. empt.*

3. Cùm possit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin.*

4. Quamuis enim hi contractus sint vsurarij & facti in fraudem vsurarum legitimarum, apud nos tamen hactenus tãtùm improbati sunt vt redigãtur ad legitimũ modũ scilicet vsurarũ quincunciũ, condemnando possessorem ad restitutionem fructuum in eo quod quincunces vsuras excedunt, admissa vsque ad concurrentem quantitatem compensatione, vt alibi scripsimus.

5. Prius enim est vt constet pignus esse quàm vt de pignoris luitione tractari possit, quia vero emptori offerri non potest, nisi in casu *l. mandatu* 59. §. *Paulus respondit* D. *mandat. l. 2. & 3. l. cùm secundus* 5. *& l.* 6. D. *de distract. pignor.*

6. *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsi l. cùm propria* 5. C. *si quis alter. vel sibi not. in l.* 1. C. *plus valer. quod agit. quam quod simulat. concip.*

DEFINITIO XXVI.

IVs pignoris & prælationis exceptum in re vendita ad precium eiusdem rei postea per emptorem venditæ porrigi non potest. 1 *Ita tractatum est* 14. Cal. Feb. 1598.

1. Nec enim precium redactum ex re obligata ideò est obligatum, aut cont. à *l. idemque est* 7. *in fin.* D. *hoc tit. l. quæ vna* 48. §. *vlt.* vbi Gothofr. D. *ne fiat.*

DEFINITIO XXVII.

Mulier habens pro dote certa tantùm bona obligata specialiter præfertur posteriori in cæteris tanquam tacitè generaliter obligatis si specialiter obligata non sufficiant. Item posterior creditor non possidens non habet exceptionem.

QVod placuit mulierem quæ certa mariti bona, pro dote pignori accepit non eò minus cætera omnia ex Iustiniani constitutione, 1 habere obligata generaliter, facit vt si de iure pignoris inter mulierem & alium creditorem posteriorem qui generaliter quoque cætera bona omnia obligata habuit, controuertatur, potior debeat esse causa mulieris, 2 nisi certum sit ex probationibus per posteriorem creditorem non per mulierem adferendis, posse dotem integram saluam esse ex pignorum specialium distractione. Idem enim seruandum esset, si mulier bona quædam specialiter cætera verò omnia generaliter expressa conuentione pignori accepisset. Sed & quod ab Imperatoribus benigna interpretatione magis quàm ex iuris ratione constitutum est, iurisdictionem temperandam esse ne posterior creditor inquietetur, ob generalem hypothecam si specialis sufficiat, 4 ad eos demum posteriores creditores pertinet, qui bonorum generaliter obligatorum possessores reperiuntur. Ei namque qui non possideret, faueri contra creditorem anteriorem qui æquale ius in bonis omnibus haberet nec minùs ea quæ generaliter quàm quæ specialiter sibi obligata essent, teneret, iniquum sanè foret, & ab æquitatis perinde atque à iuris rationibus alienum. Sẽper enim plus iuris habet qui possidet, quàm qui non possidet, etiam cæteris paribus. 5 Quantò magis si is qui possidet potiore præterea iure nitatur? 6 *Ita tractatum est* 3. Non. Mart. 1598.

1. In *l. vnic. C. de rei vxor. act.* Dixi *Defin.* 7. *ill. tit. supr.*

2. Eo scilicet iure communi quo inter creditores hypothecarios qui prior est tempore potior est iure *l. 2. l. 4. C. hoc tit.*

3. *l. 2. C. de pignor. l. 2. D. hoc tit.*

4. In *d. l. 2. C. de pignor.*

5. *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti possid. l. vlt. D. de acquir. poss.*

6. Facilius siquidem est vt possidenti detur retentio, quàm vt non possidenti actio *l. 1. D. de pignor.*

TIT. IX.

De his qui in prior. credit. loc. succed.

DEFINITIO I.

Is ex cuius pecunia dimissus est priuilegiarius creditor succedit in priuilegium actionis personalis etiam citra conuentionem.

In

IN personalibus actionibus qui posteà contraxerunt si pecunia eorum ad priores & priuilegiarios creditores peruenerit in ipsorum ius & locum succedunt. 1 Neque necesse est in id creditam esse pecuniam ab eo, qui posterior contraxit, vt priori creditori soluatur. Sufficit enim vt eius pecunia ad priorem peruenerit siue statim & recta via, 2 siue per ipsius debitoris personam dum ne ex interuallo: 3 Quod idcirco adiectum videtur, ne alioqui passim quæstio incurrat, 4 Vtrũ ex ea ipsa pecunia an ex alia solutio facta sit, cùm pecunia sit ex earum rerum numero quę non solùm vsu sed etiam confusione & immixtione cõsumuntur. 5 *Ita in Senatu* tractatum est in causa Claudij du port & N. Pignier 6. Id. Iulij 1591.

1. *l. si venditori 14. §. vlt. D. de reb. auctor. iudic. possid. l. 2. D. de cess. bonor. Item si 7. aliàs l. sed Iulianus 5. antepen. D. de SC. Maced. l. 1 §. nunc tractemus D. de testel. & ration. distr.*

2. Qui casus minorem dubitationem habet. Glos. tamen *in d. l. 1.* videtur requirere expressam conuentionem.

3. Ita enim distinguit Vlp. *in d. §. vlt. l. si ventri.* Et ratio est quoniam quæ incontinenti fiunt videntur inesse *l. lecta 40. vers. dicebam D. de reb. cred.*

4. Quæ res magnam litium materiam præberet quam melius est præcidere *l. 4. §. ait prætor D. de re iudic. l. singulu 6. De except. rei iudic. l. quidam 21 D. de reb. credit.*

5. *l. 1. & tot. tit. D. de usufr. ear. rer. quæ usu consum. l. si alieni 78. D. de solut.*

DEFINITIO II.

Creditor hypothecarius posterior soluens anteriori hypothecario succedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus. Et quid si solutum sit ei qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem.

NOn idem est si inter hypothecarios creditores contendatur. Non enim omnimodo & indistinctè succedunt in locum hypothecarij creditoris illi quorum pecunia transit ad creditorem. 1 Nam si extraneus fuit non creditor, 2 is qui priori soluit, non aliter in ius, & locum ipsius succedere potest vt secundo creditori præferatur quàm si expressim ita conuenerit. 3 At si tertius creditor soluat primo in eius vtique locum succedit quamuis pactum de ea re nullum interuenerit, 4 ideóque secundo creditori præferetur. 5 Idem est si tertij creditoris pecunia ad eum peruenerit, qui rem illam quę priori creditori obligata fuit potuerat velut anterioris pignoris iure retinere. Finge Sempronium eam rem de cuius pignore agitur vendidisse Titio qui postmodum cum primo creditore contraxerit eíque rem illam obligauerit priusquàm Sempronio precium solueret. Nemo dubitat quin Sempronio competat ius retentionis quasi pignoris vice in id vsque tempus quo precium sibi solutum sit. Quidni ergo tibi etiam competet si Sempronio solueris, adeóque si pecunia tua ad Sempronium peruenerit? 6 Quare nec distinguendum erit meo iudicio an Titius cum primo creditore ante vel post emptionem contraxerit. 7 Nõ enim ob id solum quòd ante contraxerit deterior fieri potest condicio Sempronij in re ipsa quam vẽdidit, siue primi creditoris ius sciuerit siue ignorauerit, licèt non nesciam esse qui distinguant. Nam vtroque casu verum est non prius in Titium translatam videri proprietatem rei venditæ nec si tradita ei res esset, quàm precium solutum aut de eo fides habita fuisset: 8 multò minùs alienatum dici potest dominium si traditio nulla dum secuta sit. 9 Porrò priùs est vt rei vẽditę dominium ad debitorem peruenerit quàm vt ab eo res empta potuerit obligari. 10 Eadẽ ratio facit vt nó aliud dicẽdũ sit si ex pecunia mea te mãdãte fũdũ emero quẽ tu ante solutum mihi preciũ acceptámque possessionẽ Mæuio obligaueris deinde Sempronio post aquisitã possessionẽ cuius pecũnia in precij solutionem ad me posteà peruenerit. Sempronium namque in pignore prę ferri ęquũ erit, cui alioquin Męuius prę ferretur. 11 Etsi enim nõ fuit mihi res illa obligata cogi tamẽ nõ potui vt eam traderẽ nisi soluto mihi priùs redditóque precio. 12 *Ita Senatus* in eadẽ causa. Et rursum pro Benedicto Geoffroy contra Antonium Neyret 9. Cal. Aug. 1592.

1. *l. 1. C. hoc tit.*

2. Opponimus enim hac in re extraneum creditori *l. cùm bona 16. D. de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l. 1. De priuileg. credit. l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. fit.*

3. *d. l. 1.* vbi glos. Cyn. & alij *C. hoc tit.*

4. *l. vlt. C. eod. l. 1. C. qui potior in pign. hab.*

5. *l. Claudius 16. vers. planè cùm tertius l. eum qui à debitore 17. D. eod. tit. qui potior in pignor. hab.*

6. *l. vlt. §. vlt. eod. tit.* Iunct. *l. Iulianus 13. §. offerri de act. empt.*

7. Quamuis ita Bartolus distinguat ad illum locum.

8. *l. quod vendidi 29. D. de contr. empt. l. procuratoru 5. §. sed si dedi D. de tribut. act.*

9. *§. vendita Inst. de rer. diuis. l. traditionibus 20. C. de pact.*

10. Cùm res aliena obligari non possit *l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*

11. *l. 3. §. cùm ex causa D. qui potior in pignor. hab.*

12. *d. l. Iulianus 13. §. offerri D. de action. empt. d. l. 5. §. sed si dedi D. de tribut. act.*

DEFINITIO III.

Nunquam succedit quis in locum anterioris creditoris ob id solum quòd ex eius pecunia dimissus sit anterior creditor si solutio facta sit à debitore, nisi de eo expressim conuenerit.

ILlud vtique constat, Si priori creditori solutum sit ab ipso debitore, licèt ex mea pecunia, numquam posse me in prioris locum & pignus succedere ob id solum quòd pecunia mea ad illum peruenerit, siue creditor sim siue extraneus, siue incontinenti siue ex interuallo debitor soluerit. 1 Nam nec sufficeret vt inter me & debitorẽ conuenisset vt ex pecunia mea antecedens creditor dimitteretur. Quomodo enim fieri potest vt in ius primi succedere debeam qui ipse nihil conueni de pignore? 2 Sed & si de pignore conuenerit, non sine ratione dicitur satis id non esse vt in ius primi succedere debeam, nisi de ea quoque expressim conuentum sit. 3 Alioqui enim potest & debet conuentio intelligi de nouo pignore, potiùs quàm de eo quod penes priorem creditorem fuit. Cùm tamen ex contrario sufficiat conuenisse vt succedam in ius & locum creditoris licèt nihil conuenerit de pignore. Quid enim aliud est in ius & locum creditoris succedere quàm eadem & personalis & realis actionis iura retinere? 4 Nam & ex sola interpositione pacti de vendendo dicimus contractũ pignus intelligi, 5 sicut & ex eo quòd creditori detur potestas ingrediendi bona debitoris propria autoritate. 6 Sanè illud quoque præterea requiritur, Actum esse cum effectu vt ex pecunia tertij siue extranei siue creditoris prior creditor dimitteretur. 7 Dixi *cum effectu*, quia conuentio sola id efficere nequit, si non reuera ad primum creditorem pecunia tertij peruenerit. 8 *Ita tractatum est* in supradictis causis.

1. *l. 1.* vbi glos. Cyn. & alij *C. hoc tit.*

2. Ita Paulus *in l. Aristo 3. D. qua res pignor. oblig. poss.*

3. Glos. Cyn. Bald. & alij *ad d. l. 1.* post Bart. *ad d. l. Aristo. Ex. l. debitor 12. aliàs l. si prior §. à Titio l. eum qui à debitore 17. D. qui potior. in pign. hab.* Adde *l. vlt. C. de priuil. fisc.*

4. Non enim succederet in ius & locum prioris creditoris pignoratitij qui non succederet in pignus.

5. *d. l. 3. §. post diuisionem.* vbi Bart. *D. qui potior. in pign. hab.*

6. Bald. *ad d. §. post diuisionem.*

7. *Vt in d. l. Aristo.*

8. *l. eum qui à debitore 17. D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO IV.

Qui ex pacto inito cùm debitore successit in locum anterioris creditoris, nulla indiget cessione nisi extraneus sit qui pro debitore solut creditori.

SVperioribus verò omnibus concurrentibus in confesso est securum esse tertium creditorem aut extraneum ex cuius pecunia priori creditori à debitore soluitur, licèt nullam is à creditore iurium cessionem acceperit aduersus debitorem. Nam sicuti cum solo debitore cõtrahit, ita satis est inter ipsum & debitorẽ id agi vt succedat in locum primi etiam ignorantis.1 Neque verò cessio vlla vnquam necessaria est nisi cùm extraneus pro debitore soluit creditori.2 Quo tamen casu si inter extraneum soluentem & creditorem cui soluitur conueniat de pignore, sufficiet ea res vt hoc ipso ius quod anterior creditor habuit in pignore soluenti extraneo cessum videatur.3 De quo enim alio pignore actum videri potest quàm de eo ipso quod fuit penes creditorem? Vtique enim nouum pignus in re aliena constituere non potuit,4 eo præsertim instanti quo proprij pignoris vinculum solutione debiti dissoluebatur.5 Dicat aliquis, Eo casu quo solutio fit per debitorem accidere eodem instanti vt & solutione liberetur pignus à priore creditore & secundi pignus confirmetur,6 semel autem secundo quæsitum ius posteà debitoris pactionibus tolli non posse.7 At facilis responsio est, eum qui pecuniam credit dimittendi prioris creditoris gratiâ posse quam velit conuentioni suæ legem dicere,8 nec vllam ideirco fieri iniuriam secundo creditori cuius eadem condicio mansura sit quæ erat priùs quàm præcedens creditor dimitteretur. Quid enim ipsius interest an Titio qui prior creditor fuit, an Sempronio ex cuius pecunia Titius dimissus est, postponatur? Idque nimirum est quod dici solet nihil omnino aliud iuris habere secundum creditorem nisi vt soluat priori & eius loco succedat.9 Adeò autem verum est trãsferri ius prioris creditoris in tertium etiam citra cessionẽ vt si fortè inter eum & debitorem conuenerat ne posset pignus vendere cuius vendendi facultatem prior creditor ex contractus sui lege habuerat, permittatur tertio ex primi persona venditorem facere si velit.10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam posset id fieri etiam inuito priore creditore qui scilicet inuitus accipere solutionem cogitur *l. quidam* 21. *D. de reb. cred. l. si debitor* 30. *D. de solut.* quod autem fieri potest aliquo inuito multò magis fieri potest eo ignorante *l. qui potest* 26. *de regul. iur.*

2. *l. si cùm pecuniam* 3. *& l. vlt. C. de priuileg. fisc.*

3. Quod diuersum est si ea conuentio fiat inter debitorem & creditorem vt dixi *Defin. præced. num.* 3.

4. *l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*

5. *arg. l. Titio cùm morietur* 51. *D. de vsufr.*

6. *l. si debitor* 4. *l. qui balneum* 9. *§. Titia l. potior* 11. *§. vlt. D. qui potior. in pignor. hab. l. 1. l. prior* 5. *l. diuersis* 8. *C. eod.*

7. *l. vlt. D. de pact.*

8. *l. in traditionibus* 44. *D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

9. *l. si creditor* 12. *aliàs l. si prior* 13. *§. si tertius D. qui potior. in pignor. hab.* quod tamen ita accipi debet vt tertius soluat pecuniam à priore creditam priore loco non quam prior posteriore loco crediderit *d. l. creditor § si idem bis & l. quærebatur* 20. *eod. tit.*

10. Vt eleganter Paulus tractat *in l. Arrio* 3. *D. quæ res pignor. oblig. poss.*

DEFINITIO V.

Conuentio de succedendo in ius anterioris creditoris facta in continenti post numerationem tantum prodest quàtum si ante facta esset.

SEd & si ponas minùs cautum creditorem tertium dedisse mutuam pecuniam debitori, quæ ipsa primo creditori soluta sit nulla cõuẽtione facta de pignore. Posteà verò debitorem bona fide pepigisse vt in primi creditoris iura tertius succederet, idem admittendum erit quod diximus vt in eo pignore tertius secundo præferatur, acsi ea lege & condicione tertius pecuniam numerasset vt ex ea primus creditor dimitteretur: si modò incontinenti non ex intervallo pactio secuta sit.1 Nam quæ incontinenti fiunt videntur inesse.2 *Ita Senatus* in eadem causa Claudij Du port & N. Pignier.

1. *Arg. l. si ventr.* 24. *§. vlt. D. de reb. auctor. iudic. poss. l. aliàs l.* 9. *de priuileg. credit.*

2. *l. iuris gentium* 7. *§. quinimò D. de pact. l. lecta* 40. *D. de reb. credit.* Sicut & ea omnia quæ fiunt correspectiuè *l. cum te fundi* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit.* Cravet. *cons.* 246. *num.* 5.

DEFINITIO VI.

Es ex cuius pecunia creditor anterior dimissus fuit, necessaria est cessio actionis. Sed non cogitur creditor cedere si solutionem accipiat à debitore.

QVid igitur si nullomodo aut non nisi ex intervallo cõuenerit tertius de pignore ex cuius tamen pecunia primo creditori debitor solucrit? Constat nullam ei competere pignoris persecutionem, siue secundus creditor siue alius quilibet possideat,1 ideóque necessariam ei esse cessionem iurium creditoris cui soluitur,2 si cedere is velit. Neque enim vt cedat inuitus cogi potest cùm per manus debitoris accipit solutionem, licet creditor fuerit is ex cuius pecunia soluitur. Nam si extraneus fuit nec si ipse solueret, cessionem tamen à creditore inuito extorquere posset.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. C. hoc tit.*

2. *Arg. l. vsucapio* 7. *& eorum quæ ibi not. C. de pignor. & in l.* 1. *§. cùm prædium.* vbi Bart. *num.* 5. *& 6. D. eod.* Intellige autem ita vt cessio fiat incontinenti *l. Modestinus* 76. *D. de solut.*

3. *l. nulla* 5. *C. de solut.*

DEFINITIO VII.

Ille ex cuius pecunia dimissus est creditor anterior citra conuentionem licèt actionem non habeat, habet tamen retentionem si possideat etiamsi solo beneficio clausulæ constituti.

SI tamen is possideat cuius pecunia peruenit ad creditorem siue creditor fuit siue extrancus, poterit sibi per retentionem consulere, & opposita doli exceptione non tantùm aduersus debitorem sed etiam contra secundum creditorem, ni offeratur ei quicquid ex eius pecunia priori creditori solutum est.1 Possidere autem videbitur ad hoc vt habeat ius retentionis si eius nomine constituerit debitor se possidere.2 Dummodò secundus creditor eadem constituti clausula non nitatur. Alioqui possessor ille solus videbitur,3 Nec tertio prodesse poterit quòd pro eo constituerit debitor se possidere eam rem cuius possessionem iam in alium transtulerat. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. in princip.* vbi Bart. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.* Eáque videtur esse sententia *l. eum qui à debitore* 17. *D. qui potior. in pign. hab.* vbi etiam Bart. Negus. *late in tract. de pignor. membr.* 3 *part.* 5 *princip. num.* 3. Corn. *cons.* 245. incip. Videretur in præsenti *in tit. Inst.* 2. Reprobata glos. *in l. cùm prior* 3. *D. de distract. pignor.* quæ hoc sibi non placere ait.

2. Implorato scilicet beneficio constitutionis Iustinianeæ *in d. l. vlt. C. de acquir. poss.*

3. Cùm non possint duo eandem rem eodem tempore in solidum possidere *l.* 3. *§. ex contrario D. eod. l. duo in solidum* 19. *D. de precar.*

4. Cùm nemo plus iuris in alium transferre possit quàm ipse habeat *l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur.* Id enim est quod dici solet clausulam constituti nihil operari si constituens ipse non possideat *l. quod meo* 18. *cum ibi not. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO VIII.

Emptor qui soluit anteriori venditoris sui creditori non ideò succedit in locum anterioris si neque pactum interueniat neque cessio, in eóque deterioris condicionis est quàm creditor, & quare.

Qui

QVi emit à debitore,& soluit anteriori creditori, non idcirco succedit in ius anterioris,vt præferatur secúdo creditori,nisi cessas habeat actiones, & quidem incõtinenti,aut si ex interuallo saltem præcedente, & iniro solutionis tempore pacto de edendis actionibus,1 in eóque deterioris conditionis sit quàm creditor. Constat enim tertium creditorem hoc solo quòd eius pecunia peruenit ad primum creditorem in ipsius iura succedere intelligi, vt citra cessionem secundo præferatur. 2 Sed non bene comparatur emptor creditori,quippe qui pretium soluẽs non id agit,vt alium obliget sed vt se liberet.3 Itaq; quamuis ex ea solutione propter præcedentem causam contractus obligetur venditor de euictione,4 non tamẽ ideo fit, vt creditoris iure censeatur, qui ad contrahendum accessit,vt emeret non vt crederet. 5 *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio pro Sp. Ioanne Gay aduocato contra Ioannam Rippet 2 Decemb.1595.

1. Alioqui non posset creditor cui solutum esset cedere, & præstare actiones quas non haberet & quæ iam extinctæ essent per solutionem *l.Modestinus 76.D.solut.*

2. Nimirum si conuenerit de pignore cum creditore, secundùm ea quæ scripsimus *Defin.4.num.3 supr.eod.*

3. Quia soluere habet necesse *l. quòd si minor 24. §. restitutio D. de minor.*

4. *l si in venditione 60.& pass. D.de euict.*

5. Vniuscuiusque enim contractus origo spectanda est & causa *l.si procuratorem 8.in princip.D.mandati.l.1. §. si seruus de posuit 30.D.depost.*

DEFINITIO IX.

Qui emit ea lege vt precium impenderetur ad reficiendam domum venditoris idem priuilegium secuta euictione habet contra cæteros creditores anteriores,quod haberet si ab initio credidisset ad reficiendam domum.

EMens ab eo quem sciebat habere multos creditores hypothecarios anteriores à quibus futuram sibi controuersiam metuebat,quò sibi caueret conuenerat,vt fundi precium impenderetur in reficiendam domum eiusdẽ debitoris. Euicto postea per creditorem anteriorem fundo qui fuerat venditus,cùm creditori nondum esset plenè satisfactum,ex eáque causa domus quoque ex fundi precio refectæ distractio peteretur,Visum est emptorem hũc etsi ab initio emptor fuisset non creditor,nec ad obligandum venditorem pecuniã ei numerasset, sed ad se potius liberandum soluisset,1 cùm tamen ex postfacto propter secutam euictionẽ factus esset creditor,2 eodem iure censeri debere quo si ab initio pecuniã in refectionẽ domus credidisset.3 Vt scilicet quamuis tempore sit posterior pro ea tamen pecunia,quæ in refectionem impensa fuit, anteriori præferatur, & in eo pignore vincat illum ipsum creditorem à quo in cæteris omnibus superatur. 4 Nec enim vlla in eo fit iniuria creditori anteriori,cui emptoris huius pecunia saluam fecit pignoris sui causam.5 Præsertim cùm de pignore nominatim sibi cauisset, adhibita etiam in eam rem clausula constituti. 6 Nam etsi pignoris conuentionem omisisset,placeret tamen dandum illi ius non tantùm prælationis sed etiam taciti pignoris,7 cuius vtique non fauorabilior videri potest causa quàm expressi.8 *Ita Senatus* in causa D.de Vuateuille & viduæ D. Senatoris Colombat Mens.Iun.1605.

1. Quæ ratio est ob quam solet hac parte deterior conditio esse emptoris quàm creditoris, vt dixi *Defin praced.*

2. Creditor siquidem ille est cui ex quacunque causa debetur *l.creditores 10.cum duab.seqq.D.de verb.signific.*

3. Tam enim diligenter sibi prospexit hic qui curauit vt in refectionem domus pecunia impenderetur,quàm si in eam nominatim causam credidisset. Itaque damno afficiendus non est cùm sibi diligenter prospexerit *arg.l.3.D.de separat.*

4. Cùm non sit inconueniens vt quis sit alio anterior & posterior diuersis respectibus vt dixi *Defin.8.supr. tit. prox. ex l. creditor 12.§ si idem hic. & l.quærebatur 20.D.qui potior.in pignor. hab.*

5. *l.interdum 5.*iunct.*l.seq.D.eod.tit.*

6. Per quam clausulam factus erat possessor pignoris *l.quod meo 18.D.de acquir.poss.*vt proinde facilius ei danda esset retentio *l.1.D.de pignor.*

7. *l.1.D.in quib.caus.pignor. vel hypoth.tacit.contr.* Glos. *in d.l.interdum.*

TIT. X.

Si antiq. cred.pignor.vendid.

DEFINITIO I.

Secundus creditor habet ius offerendi ei qui emit postulante priore creditore si modò venditionem probabiliter ignorauit,at non ei qui emit ab ipso anteriore creditore.

POSTVLANTE priore creditore hypotheca iudicis autoritate publicè vocatísque per programma cæteris creditoribus, distracta est. Non eò minùs liberum erit posteriori creditori debitum cum accessionibus offerenti pignus perse qui cùm aliter indemnis fieri nõ potest, Scilicet si venditionem pignoris probabiliter ignorauerit, nec sit quod ei imputetur cur non iam tùm obtulerit.3 Idémque multò magis obtinebit si anterior ipse creditor pignus emerit, aut in solutũ acceperit siue à debitore siue ab apparitore qui iudicatũ exequi iussus est ne in damno moretur secundus creditor cui imputari nihil potest.4 Aliud erit si prior ex conuentionis lege & creditoris iure pignus distraxerit. Nulla.n. illo casu aduersus extraneum emptorem actio superesse secundo creditori potest.5 Hæc tam variè quoniam intercedens iudicis autoritas pro debitoris facto est, nihílque hac parte refert an debitor ipse an iudex vrgente creditore pignus vendiderit. 6 Idque ex eo apparet euidentiùs ꝙ si alius emptor nullus sit creditor emere cogitur, 7 qui vtique emptor esse non posset, si esset idem ille venditor. 8 Atqui debitoris facto deteriorem fieri condicionem posteriorum creditorum non oportet, 9 dum anteriorum, aut eius,qui ipsis soluerit indemnitati consulatur.10 Sicuti nec qui à debitore causam habet plus iuris adferre sibi potest in pignore quàm debitor habuerit, creditórque cui solutum est.11 Creditore verò ius suum exequente,& ex lege initio dicta pignus distrahente, 12 sicut quæri non potest de iure debitoris quod nullum supersit, 13 ita nec de offerenda pecunia emptori, 14 quippe ius habenti ab eo creditore qui licèt dominus non fuerit, dominium tamen pignoris in alium transferre potuit,15 & quidem ab omni obligationis vinculo immune: Inspecto scilicet tẽpore non quo translatum fuit, sed quo de eo actum est, vt transferri quandoque posset.19.Mar.1588.

1. Vt fieri solet *l.si eo tempore 6.C.de remiss.pignor.*

2. Perinde ac si debitor ipse vendidisset *l. 1. C. hoc tit.* vbi Salycet.*quæst.vlt.*Neguſ.*in 3.membr.5.part.princip.num.7.* Vide tamen Ægid. Magistr. qui contrà sentire videtur *in Decis.Paris.tit.de criees,artic.8. cap.37.*

3. Alioqui potest videri ius suum pignoris tacitè remisisse *d.l si eo tempore 6.C.de remiss. pignor.*

4. Semper enim succurrendum est ei cui nihil imputari potest,nunquam ei cui aliquid potest imputari *l. quod quis 203. cum ibi not. De regul.iur.*Porrò vox præconia paucis innotescit *Auth.ei qui semel C.quom.& quand.ind.*

5. *d.l.1.& l.2.C.hoc tit.*

6. Hoc enim est quod dici solet factum iudicis esse factum partis *l. si ob causam* 13. *C. de eunct. l.* 1. *C. si in caus iudic. pign. capt. sit.*

7. *l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit l. cùm bona* 16. *D. de reb. autor. iudic. possid. aliàs l.* 1. *de privileg. credit.*

8. Alium enim oportet emptorem esse, alium venditorem *l.* 2. *D. de rer. permut.*

9. *l. debitorem* 15. *C. de pignor.*

10. *l. à Diuo Pio* 15. *§. quòd si res pignorata D. de re iudic.*

11. *Ex reg. l. nemo plus iuris* 54. *de regul. iur. cùm similib. l.* 3. *in fin. D. de pignor.*

12. Potest enim creditor suo iure pignus vendere etiamsi de eo nihil expressè conuenerit dum ne quid in contrarium conuentum sit *l. si conuenit* 4. *D. de pignorat. act. & tot. tit. De distract. pignor. D. & C.*

13. *l. qui creditore* 18. *C. de distract. pignor.*

14. *l.* 1 *&* 2. *C. hoc tit.*

15. *Tit. quib. alien. non licet. Inst. in princip.*

DEFINITIO II.

Quo casu secundus creditor habet ius offerendi contra primum emptorem, habet etiam contra secundũ si modò sit creditor pignoratitius, Alioqui non potest habere ius offerendi nisi possideat.

SEcundus creditor non tantùm aduersus anteriorem offerendi ius habet, vt pignoris sui ius confirmet, siue dominij siue pignoris iure anterior rem possideat, quemadmodum proximè diximus, sed etiam aduersus secundum emptorem si rem sibi venditam aut in solutum datam prior creditor alteri vendiderit. 2 Neque enim alio iure penes secundum emptorem dominium rei esse potest quàm quo penes priorem fuit, affectum scilicet & reuocabile. 3 Loquimur enim de secundo creditore pignoratitio qui in ea re ius hypothecæ habeat siue expressæ siue tacitæ siue generalis siue specialis. Alioqui non ex eo solo quòd quis creditor sit habere potest ius offerendi hactenus vt eo nomine possit agere, 4 planè si possideat, habebit exceptionis iure, quoniam haberet etiamsi creditor non esset, adeóque licèt malæ fidei possessor proponeretur. 5 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Chissé viduæ D. de Genuille & Ioannis Baptistæ Varronis 13. Cal. Sept. 1588.

1. *l.* 1. *l. prior quidem* 5. *C. qui potior. in pignor. hab. l potior.* 11. *§. fin. eod.*

2. *l.* 1. vbi Salycet. *C. hoc tit.* perinde acsi extraneo id est non creditori ea res vendita fuisset *l. si debitor* 12. *C de distr. pign. l. si conuenerit* 18. *§ si fundum D. de pignor. act. cap. ex literis Extr. de pignorib.*

3. Ita Iacob. Aret. Cyn. & Salycet. *in d. l.* 1. *C. hoc tit.*

4. Cravet. *cons.* 198. *num.* 4. *&* 6.

5. *l. mulier* 19. vbi glos. Bart. & alij *D. qui potior. in pign. hab. l. Paulus* 12. *§. fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

DEFINITIO III.

Tam iniustus quàm iustus possessor potest offerre creditori pignoratitio: sed actionem cedere creditor cogitur iusto tantùm possessori non etiam iniusto.

CVm de iure offerendi quæritur non distinguimus inter iustum & iniustum possessorem, quia non est quærendum de iure possessoris, cùm ius petitoris remouetur soluto pignore. 1 Sed tamen hactenus intererit an iustus vel iniustus possessor sit is qui offert, quòd iusto duntaxat possessori non etiam iniusto creditor actionibus suis cedere cogitur. 2 Qua enim fronte cessionis beneficium quod iuris est implorare audeat, qui contra ius possidet? 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio est Iurisconsulti *in d. l. Paulus* 12. *§. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

2. *l. Mulier* 19 vbi glos. *D. qui potior. in pignor. hab.* Paul. Castr. *in l. si res obligata* 57. *num.* 4. *de legat.* 1. Fusè Neg. *in tract. de pignor. in* 3. *memor.* 5. *part. princip. num.* 25. *in fin.* 26. *&* 27.

3. *arg. l. auxilium* 37 *in fin D. de minor. l. si plures* 38. *in fin. D. de admin. tutor.*

DEFINITIO IV.

Venditio pignoris facta creditori neque posteriorib⁹ nocet quandiu tenet quominus offerre possint, neque ipsi emptori, quominus iura sua salua habeat si pignus postea euincatur.

CReditori facta venditio rei obligatæ sicuti non obstat posterioribus eiusdem debitoris creditoribus quominùs in eam ipsam rem ius pignoris, quod habent exequantur, si modò parati sint offerre quicquid ei ex anteriore causa debetur, 1 (quamuis aliud esset si antiquior ipse creditor alij eam rem iure creditoris vendidisset. 2) Ita neque ipsi anteriori creditori nocet quominus euicta re saluum habeat ius sui pignoris, 3 quod per factam dominij acquisitionem extinctum videbatur. 4 Quasi quod per subsequentem euictionem ab alio creditore institutam resuscitetur, 5 cuius scilicet potestate fit vt prior acquisitio sit reuocabilis quæ perpetua sperabatur. 6 Quòd si secundus creditor nihil in prima instantia obtulerit anteriori, ob idque fuerit condemnatus, poterit vtique in causa etiam appellationis offerre. 7 Nam & in alia qualibet iuris exceptione idem obtinet, vt in appellationis instantia non tantùm obiici possit sed etiam ex officio iudicis suppleri si de ea liquidò constet ex deductis & & probatis. 8 *Sine die.*

1. *l.* 1. *C. hoc tit.*

2. *l.* 2. *eod.*

3. *d. l.* 1. *in* 2. *parte.*

4. *l. neque pignus* 45. *de reg. iur.*

5. *leg. pen.* §. 1. vbi est textus elegans *D. de except. rei iudic.*

6. *arg l. si patroni* 55. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

7. Per vulgarem illam regulam, non deducta deducam, non probata probabo. De qua *in l. per hanc C. de tempor. & reparat. appellat.*

8. Bart. *in l. eum qui ita* 56. *§. qui ita De verb. oblig.* Affict. *decis.* 16. *num.* 5.

TIT. XI.

Si commun. res pign. dat. sit.

DEFINITIO I.

Pignus rei communis valet tantùm pro parte pignorantis nisi socius aut pignus aut saltem debitum pro quo pignus datum est adprobauerit.

VNDVM communem obligare vnus ex sociis nisi pro sua parte non potest. 1 Sed si totus fundus obligatus sit, & is qui non consenserat postea debitum adprobet, pignus quoque confirmasse videbitur. 2 Non idem erit si in rem eius qui pignori non consensit, versa sit pecunia, aut ipsius iussu

iussu credita. Personalis enim duntaxat ex ea causa nascetur actio, 3 non pignus legitimè contractum intelligetur. 4 Nec igitur quasi Seruianam rectè exercebit creditor si iure pignoris rem in solidum vindicet, 5 nisi quid sit ex quo appareat vindicationi aut conuentioni de pignore socium consensisse. 6 *Ita Senatus* 14. Cal. Febr. 1588.

1. *l.vnic.C.hoc tit l.2.C.commun.diuid d.l.si fratres 7.C.commun.vtr.iudic.l.3.§.post diuisionem D.qui potior.in pign. hab.l. 2. D.de Saluian interd.l.nemo ex socijs 68.D.pro socio.*

2. *l.Pomponius 5.§. vlt.D.in quib.caus. pign. vel hypoth. tacit.contr.*

3. Siue negotiorum gestorum, siue vt vulgò nostri volunt, De in rem verso, siue mandati, *l.ex mandato 25.§.1.D. mandat. l.si literas 7.C.eod.*

4. Supradictæ enim actiones in personam duntaxat sunt non in rem *l pen.C.de negot.gest.* quia non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

5. Quia non potest latiùs patêre hypothecaria quàm hypotheca ipsa quæ sola hypothecariæ causam præbet.

6. Cùm possit socius etiam partem socij consentientis alienare *d.l.3.§ post diuisionem in fin. D qui potior.in pign.hab.* sicut & potest quilibet rem alienam pignori dare si dominus consentiat *l.1.& 2.l.si in rem 7.& pass.C.si alien.res pignor.dat.sit.*

DEFINITIO II.

Non potest socius pratextu communionis intercedere quominus pars socij etiam ante diuisionem capiatur pignori ab eo qui socium habet condemnatum.

CVm creditor aduersus debitorem egisset & obtinuisset, curauerat vt bonorum mobilium quæ tecum ille communia habebat pars ad eum pertinens pignoris iure caperetur. 1 Venditioni quæ in eo erat vt sub hasta fieret, tu intercessseras. Eo prætextu quòd diuisionem ante omnia fieri oporteret, vel ob hoc ipsum vt scire posset, quisquis ad emptionem vellet accedere quid emprurus esset, faciliúsque emptorem bona inuenirent. 2 Nec enim bonorum mobilium eadem hac parte ratio constituenda videbatur, quæ immobilium, cùm immobilia ferè omnia, 3 commodam diuisionem patiantur, mobilia verò præsertim quæ in supellectile habentur, vt plurimùm, non ita. 4 Pronũciatũ est nullum te intercedẽdi ius habuisse, quia nihil tua interesset, 5 sed creditoris tantùm si ob non factam diuisionem tardiùs emptor inueniretur, 6 tibíque satis esse debere, quòd partem tuam creditor non attingat, eáque tibi perinde salua futura sit, acsi cum debitore non cum creditore iudicium communi diuidundo accipere cogereris. 7 Sed etsi qua ratione tua interesset imputare tamen tibi deberes quòd socium ad diuisionem citiùs non prouocasses, 8 non creditori qui scilicet nullum ius habuit petendæ diuisionis priusquàm dominij ius per addictionem aut emptionem in iis bonis nactus esset, propter inutilas illas adiudicationes & alienationes quas in iudicio Communi diuidundo fieri necesse est, ac quibus non nisi inter eos qui dominium habeant, locus esse potest. 9 Nihil porrò interert an conuentionale pignus fuerit quod creditor prosecutus est, an iudiciale quòd in iudicati executione sola iudicis autoritate tùm primùm contractum sit. 10 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 5. Cal. Aug. 1588.

1. Scilicet in executione iudicati *ex tit.C.si in caus.iudicat. pign.capt.sit.l.à Diuo Pio 15.D.de re iudic.*

2. Non enim facilè quis velit incidere in communionem *l.si non sortem 26.§ si centum D.de condict.indeb.* propter discordias quas materia communionis excitare solet *l.cùm pater 77.§.dulcissimis de legat.2.*

3. Non enim hoc perpetuum est *l.ad officium 3. C. commun. diuid.*

4. Hæc enim numero diuidenda sunt non speciẽ.

5. Nemo enim vnquam audiendus est, siue agendo siue excipiendo si non eius interfit *l.3.§.1.l.stipulatio ista 38.§.alteri D. de verb.oblig.l.ille à quo 13.§.si de testamento.* vbi Alex. & cæteri *D.ad SC.Trebell.* Maximè verò ad impediendam iudicati executionem.

6. Interest namque creditoris emptorem pignoris inueniri si malit ille pecuniam habere quàm rem, ne alioqui cogatur ipse in vicem extranei rem emere vt in *l.2. C.si in caus. iudic.pign.capt.sit.* aut ius dominij impetrare *ex l.vlt.& tot. tit. C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*

7. *l.3.§.post diuisionem D.qui potior.in pignor.hab l.2.C. commun.diuid.*

8. Imputatur enim illi qui tardiùs facit quod citiùs facere debuit *l.cùm postulassem 44.§.1.D.de damn.infect.*

9. *L.1.2.4.& pass.D.commun.diuid.*

10. In omni enim genere pignoris eadem ratio est. Idem ergo ius constitui in omnibus debet *l.illud 32.D.ad leg. Aquil. l.3.§.vnde etiam D.de iniust.rupt.*

TIT. XII.

De prætor.pignor.

DEFINITIO I.

Etiam in prætorio pignore qui prior est tempore potior est iure.

CVm pignus Prætorium iudicis autoritate non priùs constitutum videri debeat quàm ventum sit in possessionem, 1 consequens est vt ex pluribus creditoribus pignoratitijs posterior qui in possessionem prior missus fuit, ei præferendus sit in prætorio pignore, qui in debiti iure prior fuit, si modò ex alijs bonis satisfieri possit anteriori creditori. 2 Id enim est quod dici solet, Etiam in prætorijs pignoribus sicut in conuentionalibus locum esse regulæ quæ habet, Eum qui tempore sit potior, iure quoque potiorem esse. 3 *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay tùm magistri Computorum & Dominæ Marchionis De la Chambre Pridie Idus Decembris, 1590.

1. *l.non est mirum 26.§.1.D.de pignorat.act.*

2. *l si & iure 10.* vbi Bart. *num.2.D.qui potior.in pignor.hab.* qui tamen locus videtur loqui de pignore iudiciali non de prętorio. Cuius alia ratio esse videtur quia pignus prętorium prodest omnibus *l.cùm vnus 11.D.de reb.autor.iudic. possid.* De quo plura vide apud Cuiacium *lib.9.Obseruat.cap.37.*

3. Sic enim nostri post Bart. *ad d.l. si & iure.* quamuis vt dixi loquatur de pignore iudiciali non de prætorio. Quam differentiam plerique ex nostris interpretibus non obseruant. Vide quæ in hanc rem scripsi *in libris Coniecturarum iuris ciuilis.*

DEFINITIO II.

Potest pignus pratorium constitui in variis bonis etiam pro exiguo debito, hactenus nimirum vt bona possideantur, non autem vt distrahantur. Alioqui ab executore appellari potest.

PIgnus prætorium non vna tantùm executione sed etiam varijs, & repetitis, potest in pluribus rebus constitui, dummodò protestetur creditor, aut aliter declaret nolle se nisi semel suum consequi. Neque enim

executio vna aliam impedit.1 Sed tamen si pro exiguo debito magni precij pignora capiantur, non vt à creditore possideantur sed vt distrahantur, placet appellari posse ab executore,2 eóque iure vtimur, licèt in pignoratitijs creditoribus quorum ius individuum est aliter obseruari debere stricti iuris ratio suadeat,3 quam & in Comitatu Burgundiæ creditoribus saluam esse audio, & in Senatu nostro à quibusdam ex nostris Senatoribus sæpius relatum est *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ias *in l. nulli* 10. *num.* 8. *C. de iudic.* Facit *l.* 1. §. *quia autem D. quod legat.*

2. Bart. *in l. à Diuo Pio* 15. *in venditione D. de re iudic.*

3. *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict. l. quandiu* 6. *C. de distract. pignor. l.* 2. *C. debit. vendit. pign imped. non poss. l. creditoris* 8. *D. de distract. pignor.* Sanè fieri illud non potest vt creditor impetret ius dominij in vniuersis bonis sui debitoris *l.* 1. *C. de iur. domin. impetr.* Adde *l.* 2. *C. de pignor.*

DEFINITIO III.

Neque prætorium neque iudiciale pignus contrahitur per solam sententiam, sed tantum per executionem, præterquàm fauore fisci.

NOn sicut fisco in delictis acquiritur hypotheca in bonis condemnati ex die condemnationis,1 Ita in causis ciuilibus per sententiam pignus vllum acquiritur in bonis debitoris. Prius enim requiritur vt ventum sit in possessionem,2 nec differt hac parte pignus prætorium à iudiciali:3 sed à conuentionali tantùm, quod sola conuentione ac proinde ex conuentionis die contrahitur.4 Igitur si posteaquàm Titio condemnatus es in certam pecuniæ quantitatem obligaueris mihi omnia bona tua, deinde Titius iudicatum exequi velit, ero potior iure, quia prior fuit tempore.5 Quamuis si in pignoris possessione esset Titius, prodesset ei exceptio non factæ excussionis si in eiusdem pignoris possessionem mitti vellem.6 *Ita Senatus* in causa R. Præceptoris Antoniani Camberiacensis contra Claudium Rochet. Ex tempore 17. Cal. Febr. 1593.

1. *l. post contractum* 15. *cum ibi not. D. de donat.* Iul. Clar. *ex communi in pract. crimin. quæst.* 78. *num.* 32.

2. *l. non est mirum* 26. §. 2. *D. de pignorat. act.* qui tamen locus non nisi de prætorio pignore loquitur.

3. Nisi in eo quod prætorium pignus constituitur ita demum si ventum sit in possessionem *d. l.* 26. §. 1. Iudiciale verò tùm constituitur, cùm ab executore capitur in causa iudicati *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. l.* 1. *& tot. tit. C. si in caus. iudic. pign. cap sit.*

4. Cùm nudo consensu contrahatur hypotheca *l. contrahitur* 4. *D. de pignor.* Non tamen pignus propriè sumptum & quatenus distinguitur ab hypotheca. Requirit enim rei traditionem *l. si rem* 9. §. *propriè l. cùm & fortiùs* 35. §. 1. *D. de pignorat. act.*

5. *Ex reg. l.* 2. *l.* 4. *& pass. C. qui potior. in pign. hab.*

6. Vt scripsimus *Defin.* 1. *supr.*

TIT. XIII.

Si in caus. iudic. pign. capt. sit.

DEFINITIO I.

Qui perperam executus est iudicatum tenetur eo nomine etiam de casu fortuito superueniente si non purgauerit vicium executionis oblato omni eo quod interest aduersarij.

VM qui captis pignoribus animalib. debitoris quasi ea in causam iudicati distracturus post paucos dies, subinde mutauerat sententiam, & ab eiusmodi executione tanquam iniuriosè ac perperam facta discedendum putauerat,1 licèt nulladum secuta distractione ac rebus vt videbatur integris id fecisset, cùm tamè iam aduersarij interesse cœpisset,2 nõ aliter audiri debuisse placuit, quàm si & expẽsas ab aduersario factas offerret, ac præterea quicquid ex ea causa aduersarij interesset.3 Quo nõ facto si qua interim & pendente lite animalia suo fato citra possessoris dolũ aut culpam periissent, eorum nihilominùs iustam æstimationem præstandam esse, vt dici solet de aliis debitis qualibet post moram perempta:4 Nec admittendam excusationẽ quasi animalia illa æquè apud actorem fuissent peritura.5 Nam neque id facilè præsumendum erat pro eo qui sub iuris autoritate iniuriam cõmentus fuerat,6 neque contra eum quem potiùs credibile erat ea distracturum fuisse si moram in eorum restitutione passus non fuisset.7 *Sine die.*

1. Vna enim executio non impedit aliam nec cogitur quis in executione perperam facta perseuerare vt nec in lite improba *l. destitisse* 10. *D. de iudic.*

2. Quæ res facit vt non possit dici res integra *l. etsi post tres* 8. *D. si quis caution. l. vtique* 22. *D. de recept. l. si ita quis* 135. §. *Seia De verb. oblig.*

3. Numquam enim potest aliter purgari mora vbi cœpit aduersarij interesse vt constat ex legibus suprædictis.

4. *l. si ex legati* 23. *& seq. D. de verb oblig. l. item si verberatum* 15. §. *vlt. D. de rei vindic. l. si longis* 7. *C. de exec. rei iudic.*

5. Secundùm distinctionem quam Caius tradit *in l. si plures* 14. *in fin. D. deposit.*

6. *Contra l. meminerint* 6. *C. vnde vi.*

7. *d. l. item si verberatum in fin. D. de rei vindic.*

DEFINITIO II.

Executio rei contra defunctum iudicatæ potest fieri captis pignoribus bonis heredis qui purè sit heres. Item captis fructibus rerum hereditariarum tametsi sit heres cum beneficio inuentarij.

ET si fructus ab herede ex rebus hereditariis percepti non tam hereditati, quàm rebus ipsis singulis accepto feruntur,1 si tamen in executione sententiæ contra defunctum latæ capti sint contra eius heredem fructus pignori,2 quamuis percepti ex iis bonis quæ vel ipsa non fuerint obligata, vel non potuerint obligari, vt puta feudo,3 rectè facta executio videbitur, tanquam capta pignori re hereditaria, etiamsi heres non nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatẽ agnouisse probetur, quia nullum inuentarij priuilegium est in ea re quæ sit hereditaria vel ex hereditariis fundis producta.4 Sed quod de fructib. feudi dicimus, ita verum est, si feudum hereditarium sit, non etiam si ex pacto & prouidentia acquisitum. Hoc enim casu proderit inuentarij beneficium heredi ne super ea re quam retinere proprio iure potest, iudicati executionem pro defuncti debito pati compellatur.5 Diuersum vtique esset in eo qui hereditatem debitoris simpliciter ac sine beneficio inuentarij agnouisset, siue defunctus heredis quoque sui bona obligasset, quod facere iure potest,6 siue non obligasset, quia quoties pignus capitur in executione iudicati, sufficit bona quæ capiuntur ad eum pertinere qui sit vel condemnatus,7 vel condemnati heres, cùm actio iudicati transeat contra heredem.8 Sicut & cæteræ actiones personales,9 indéque fiat vt non minùs heredis quàm defuncti bona pro defuncti debito non quidem ante rem iudicatam, & per hypothecariam vindicari,10 sed in iudicati executione pignori capi possint.11 *Sine die.*

1. *l. in fideicommissaria* 18. *vers. quoties D. ad SC. Trebell.*

2. *Ex l.*

2. *Ex l.à Diuo Pio* 15. *D.de re iudic.& toto hoc tit.*

3. Nec enim feudum potest obligari nisi certis casibus, multo minùs venit in generali obligatione bonorum *cap. Imperialis de prohib.alien.feud.per Lothar.* cum ibi not. Iunct. *l.vlt.C.de reb.alien non alien.* Iul.Clar. *in §.feudum.* Quod diuersum est in emphyteusi. Idem Clar. *in §.emphyteusis quæst.* 18. Vide *tit.* 8. *de innest.de re alien.fact.* & 2 *in vsib.feud.*

4. Sed in eo tantùm vt heres cum beneficio legis & inuentarij non teneatur vltra vires hereditarias *l.vlt.C.de iur. delib.*

5. Quia hoc casu heres feudum habet suo iure ac proprio non hereditario.

6. *l.Paulus respondit* 29. §. 1. *D.de pignor.*

7. *l.à Diuo Pio* 15. *D.de re indic.*

8. Imò etiam contra singularem successorem qui successerit in ius condemnati *l.si à te* 9. §. *vlt.l.iudicata* 29. *in fin. D. de except.rei indic.*

9. *l.vlt.C.de hered.act.*

10. *d.l.Paulus* 29. *in princip.D.de pignor.*

11. Quia tum demum pignus iudiciale constituitur in executione iudicati cùm capitur *d.l.à Diuo Pio* § *si pignora & pass. l.2.C.de exec.rei iudic.*

DEFINITIO III.

Is qui prior curauit fieri executionem in nomen debitoris condemnati iam antea venditum alteri præfertur emptori quamuis anteriori.

AD quantitatem certam pecuniæ condemnatus per sententiam à qua prouocauerat, sed quam tamen inferior iudex non obstante appellatione ac citra eius præiudicium executioni mandari præceperat, cùm id ageret quantum posset vt iudicati executionem remoraretur, vendiderat Titio decem modios frumenti à Mæuio conductore suo sibi debitos in diem qui nondum venerat nec nisi post annum ferè venturus erat, solutúmque sibi à Titio precium venditionis profectus fuerat. Victor cùm in prouincia non alia condemnari bona inueniret in quæ parata executio fieri posset, vt longiorem moram effugeret quam immobilium bonorum subhastatio trahere secum solet, Petierat in executione iudicati, vt exequi sibi liceret in eam quantitatem quæ à Mæuio debebatur, vtque interim pecunia penes Mæuium sequestraretur. Ex eáque causa denunciauerat Mæuio iudice mandante ne solueret. Mæuius quidem ignarus venditionis hoc vnum responderat nihil se contra mandatum & denunciationem facturum. Sed & condemnatus, de sequestratione factus certior per apparitorem, consenserat vt ex ea quantitate victori solueretur, hoc solo addito quòd eius exigendæ dies nondum venisset. Titius verò siue vt suam propriam siue quod obiiciebatur vt condemnati causam per collusionem tueretur, intercedebat proprio nomine, Ea potissimùm ratione quòd cùm ex iudicato nullum nascatur ius pignoris, sed tantùm per capionem quæ in iudicati executione fiat, ipse verò aliquot ante executionem mensibus licèt post sententiam emisset, præferri vtique deberet siue tanquam creditor, cui omnia venditoris bona erant obligata, 2 siue potiùs domini iure quod ex titulo emptionis acquiri solet. 3 Placuit tamen victoris causam etiam contra Titium potiorem esse oportere, Non quasi anterior esset in pignore 4 sed quòd ea venditio non corporis alicuius fuisset, cuius dominium in emptorem transferri per traditionem potuisset. 5 sed actionis tantùm. 6 Ex qua venditione constabat vtiles solummodo actiones in cessionarium transferri potuisse, 7 Directas verò quæ nec vendi nec obligari vnquam possunt, 8 penes venditorem remansisse. 9 Quarum potestate sicuti poterat venditor nil obstante venditione pecuniam si voluisset exigere atque ita exigendo debitorem suum cui nihil denunciatum ab emptore fuerat liberare, 10 Ita & creditoris creditorem potuisse idem Mæuij nomen capere pignori, eóque modo vtiles sibi actiones comparare, 11 Potiores futuras anterioribus quas ei prior ex contractu suo quæsiuerat, 12 quod in denunciatione quam ab vtroque factam esse oportebat vt actiones ille vtiles efficaces constituerentur, 13 creditor creditoris emptorem præuenerat. 14 Nec dubitari poterat, quin liberatus perinde fuisset Mæuius, si antequàm emptor quicquam ei denunciasset, creditoris sui creditor, acsi proprio suo creditori soluisset. 15 *Ita tractatum est* Cal. Septemb. 1609.

1. *l.à Diuo Pio* 15. §. *in venditione & pass. D.de re iudic. & tot. hoc tit C.Not. in l.post contractum* 15. *D.de donat. l. actori* 8. *C. de reb.credit.*

2 ex reg. quæ inter pignoratitios creditores locum habere posset vt *qui prior est tempore potior sit iure l* 2. 4. *& pass.C.qui potior. in pign.hab.*

3. Emptor enim præfertur semper creditori non habenti rem illam obligatam *l.* 5. § *planè antep.D.de tribut.act.*

4. Erat enim haud dubiè posterior si non probaretur venditionem factam fuisse à condemnato in fraudem executionis iudicati *ex l.si aliquis* 7. *vbi not. D. de mort caus.donat.* Quãquam nec poterat emptor pignus prætendere in ea ipsa re quam emisset *vulg.l.neque pignus* 45. *de reg.iur.*

5. Iuxta *l.traditionibus* 20. *C.de pact. l.nunquam nuda* 31. *D. de acq.rer.domin.*

6. de qua *in tit.D.& C.de hered.vel act.vendit.*

7. *ex l postquàm* 7. *C.ibi.tit.l.si cum emptore* 16. *D.de pact.*

8. quia ossibus inhærent vt loquuntur nostri, nec ab ijs separari vnquam possunt *l.* 1. *l.ita tamen* 27. §. *qui ex Trebelliano l.si heres* 70. *D.ad SC.Trebell.*

9. *d.l.postquàm l.*1. *&* 2. *C.de oblig.& action.l.vlt. C. quand. fisc.vel priuat.cum similib.*

10. *ex l.*3. *vbi not.C.de nouat.*

11. *l.*2. *& tot.tit.C.quand fisc.vel priuat.d.l.à Diuo Pio* 15. §. *sic quoque D.de re iudic.*

12. *d.l.si cum emptore & d.l.postquam.*

13. *d.l.*3 *C.de nouat.l.heres* 27. *D.ad SC.Trebell.*

14. Vigilantibus enim & diligentioribus iurà subueniunt non negligentibus & dormientibus *l.non enim* 16. *D. ex quib. caus.maior.l.pupillus* 24. *ad fin.D.quæ in fraud.credit.*
l si heres 31. §. *vlt.* in illis verbis: *ex nobis tuendus est qui prior eius eius adprehendit D.de action.empt.*

15. *l.si conuenerit* 18. *D.de pignorat.act.l.nomen* 4. *C. quæ res pignor.oblig.poss.*

TIT. XIV.

De remiss. pignor.

DEFINITIO I.

Is qui nondum est sed potest fieri creditor ex causa euictionis nondum secuta non potest nec debet intercedere venditioni pignoris sed tantùm de iure suo protestari vt sit ei saluum secuta quandoque euictione.

SI postulante vno ex creditoribus fiat per programma venditio bonorum eius qui mihi rem aliquam priùs vendiderat, & euictionis nomine bona sua omnia obligauerat, cùm tamen nondum euicta res esset, nec proinde nata ob euictionem actio de pignore; 1 non debeo venditioni aut numerationi precij tanquam creditor anterior intercedere; 2 neque rursum omnino silere si denunciata mihi venditio fuerat, ne posteà quandocunque secuta euictione, videar iuri pignoris renunciasse, 3 cuius iam tum nacta erat obligatio. 4 Quid ergo? Protestari debebo vt saluum mihi sit ius pignoris si quando continget rem euinci. 5 Quod si fecero & iudex venditionem fieri simpliciter permiserit non adiecto eo vt salua mihi esset causa pignoris quam creditor saluam esse nolebat, tùm demum

iustam habebo causam appellandi. 6 *Ita Senatus* ex tempore 6. Non. Decembr. 1589.

1. Non enim potest agi de euictione priùs quàm res euicta sit nec si lis & molestia iam mota proponatur *l. antep. §. mota quæstione*, iunct. *l. euictus* 35. *D de euict.* Nisi expressè conuenerit in contrarium *vt in l sine in libertatem* 12. *C. de euict.*
2. Cùm nihil dum mihi debeatur.
3. *Ex l. si eo tempore 6 C. de remiss. pignor.*
4. Contrahitur enim hypotheca per conuentionem etiamsi præstandæ pecuniæ dies nondum venerit *l. potior.* 11. *D. qui potior. in pignor. hab.*
5. *Vt in l si debitor* 4. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
6. Quoniam talis sententia iuri meo quandocunque præiudicaret, tanquam consentienti, siquidem in iudicialibus qui scit & tacet consentire videtur *cap. qui tacet cum ibi not. De regul. iur. in 6. Not in l. Caius* 39. *D. de pignorat. act.*

DEFINITIO II.

Ius pignoris sui non remittit qui patitur se præsente rem obligatam distrahi nisi expressim consenserit, aut nisi ad hoc vocatus sit vt sciretur an consentire vellet an dissentire.

CReditor qui præsens & sciens patitur rem sibi obligatam alteri dari pignori aut hypothecæ non ideo ius suum remittere videtur, cùm ea potiùs ratione id passus videri debeat quòd sciuerit ius suũ durare. 1 Nisi proponas in eam rem adfuisse & vocatũ esse vt pignoris sui ius, si quod haberet exqueretur, quod euenit quoties programmate admoniti creditores fuerunt vt publicæ venditioni adessent. 2 Cæterùm si expressim obligationi pignoris creditor consenserit, tametsi non subscripserit nihilque eo nomine acceperit, nemo dubitat quin ius suum remisisse videatur. 3 *Ita in senatu* tractatum est ex tempore 14. Cal. Ianuar. 1589.

1. *l. sicut* 8. §. *non videtur D. quibus modis pign. vel hypoth. soluit.*
2. *Vt in l. si eo tempore 6. C. hoc tit.*
3. *d. §. non videtur* Adde *l.* 4. §. *quæsitum. D. de doli mal. except.*

DEFINITIO III.

Mulier quæ etiam constante matrimonio consensit venditioni pignorum dotalium ius pignoris sui amittit, si modò ex aliis bonis suum consequi possit. Multò magis verò possessionem amittit siquam anteà habuerat.

SI mulier constante matrimonio consenserit venditioni pignorum dotalium quæ maritus in casum soluti matrimonij constituerat se ipsius nomine possidere, non magis potest repetendę dotis tempore possessionem auocare ex Iustiniani constitutione, 1 ab emptoribus, quàm contra eos quasi Seruianam exercere. 2 Soluto enim iure pignoris omnino consequens est amissam quoque possessionem eius rei, quæ non alio quàm pignoris iure possideri possit. 3 Nemo autem dubitat, quin possit mulier etiam constante matrimonio pignoris obligationem sibi in hac aut illa re siue expressè siue tacitè quæsitam vltrò remittere, si modò alia bona supersint marito ex quibus illa indemnitatem consequi possit. 4 Neque enim pignoris remissa donatio est, 5 cùm ius ipsum debiti non extinguat. 6 Sicut nec dubitari potest quin pignoris remissio inducatur ex eo solo quòd mulier sicut alius creditor quilibet obligatæ rei venditioni consenserit: 7 legisque Iustinianeæ beneficium ei denegandum sit qui facto suo cecidit à possessione: 8 quæ porrò multò facilius amittitur, quàm vinculum pignoris dissoluatur. 9 Nam cùm mulieri vt diximus non aliter à pignore dotali discedere permittatur, quàm si ex aliis bonis indemnis seruari queat, 10 adeò vt ipso iure non valeat renunciatio nec vlla in integrum restitutione opus sit, 12 si iurisiurandi religio non interuenerit, 12 possessionem tamen quam ex clausula constituti nactura fuerat si venditioni nó consensisset, omnimodo perdidisse intelligitur siue remissio pignoris valuerit siue non, quoniam necdum eo tempore vlla quæsita erat possessio cùm in tempus soluti matrimonij effectus clausulæ collatus esset: 13 Quamquam etsi iam quæsita fuisset solo tamen animo amitteretur quæ solo animo quæsita fuisset. 14 *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michal magistro computorum contra viduam N. Chabot 7. Id. Iulij 1591.

1. *In l. vlt. C de acquir. poss.*
2. Quæ scilicet non potest exerceri nisi quandiu vinculum durat pignoris *l. Paulus* 12. §. 1. *D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit.*
3. *l debitor* 40. *in fin D. de pignorat. action.*
4. *l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.*
5. *l. etsi* 18. *D. quæ in fraud. credit. l.* 1 § *cùm venditor in fin. D. quib. mod. pign vel hypoth. soluit.*
6. Siquidem nihil verat ius debiti durare soluto pignore quod non est nisi accessorium cùm possit etiam pignus durare sublata principali obligatione *l.* 2. *C de luit. pignor.*
7. *l sicut.* 8. § *non videtur D quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
8. *d. l. vlt. vbi not. C de acquir. poss.* in illis verbis: *ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat.*
5. Quia possessio solo animo amittitur quoties amissio incipit ab animo cùm tamen vinculum pignoris non nisi certis modis dissoluatur, de quibus *in tit. D quib. mod pign. vel hypoth. solu.t.*
10. *d. l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.*
11. Quia non potest per pactum fieri deterior condicio dotis *vulg. l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*
12. *Cap cùm contingat Extr. de iurei.r.* Etsi hoc quoque casu paratum est auxilium restitutionis petita absolutione.
13. Quo casu videtur translata possessio sub condicione dũtaxat *l. quamuis absenti* 38. *D. de acq. poss.*
14. *l. 3. §. in amittenda l. quemadmodum* 8. *l. quod meo* 18. *eo. tit.*

DEFINITIO IV.

Consensus ex officij necessitate præstitus non inducit tacitam remissionem pignoris.

MAtrem quæ filio minori annis vigintiquinque cuius curatrix erat vxorem ducenti consensum & autoritatem præstiterat, placuit non videri remisisse ius hypothecæ, quod pro dote sua in bonis filij habuerat, 1 tametsi bona omnia filij pro dotis quam nutus dabat restitutione obligari permisisset: Nec aliud probandum tametsi filio posteà dotem vxoris exigenti consensisset. Nam quod iure constitutum est, vt qui rem sibi obligatã alij obligari non solùm patitur (nec enim id sufficeret, 2) sed expressim consentit siue subscribendo siue qua alia ratione pignoris sui ius remitere videatur, 3 Ni protestetur se salua pignoris sui causa consentire, 4 adeò vt nec redintegretur pignus si res alienata cuius alienationi semel consensit creditor redeat in potestatem debitoris qui futura quoque bona sua obligauerat, 5 id inquam non obtinet si ex necessitate officij eum consensum pro autoritate præstitum esse appareat. Præter id enim quòd nemini officium suum debet esse damnosum, 6 nihil potest imputari mulieri cur consensum præstiterit quem pro officio præstare debuit. 7 Nec facilè capi debet coniectura remissi pignoris, quoties aliam interpretationem recipere potest factum eius qui consensit: 8 præsertim verò muliere iam sene. 9 Cùm dici soleat mulierum senúmque hominum genus esse auaritissimum, 10 odiosámque ferè semper donationis præsumptionem. 11 Etsi enim pignoris remissio donatio non est, 12 proximè tamen accedit ad donationem si alia exigendi debiti ratio non supersit, 13 neque rursus ad rem pertinet, si quis obiiciat, in proposita specie futurum vt nullus effectus sit consensus per matrem præstiti, si non inducat tacitam pignorum dotaliũ remissionem: Quandoquidem & citra curatricis autoritatem ritè contrahi matrimonium potuisset, ex eáque causa perinde bona minoris omnia fuissent obligata. 14

Nam re-

Nam responderi potest, imò verò prodesse consensum matris ad hoc ipsum ne dubitationi locus relinquatur, 15 an ritè contractum sit matrimonium, & an marito minori annis vigintiquinque rectè soluta dos fuerit De quo non sine causa plerique dubitant, vel ob id maximè quòd minor curatorem habens pupilli loco esse intelligitur. 16 Igitur mater non tantùm pignus saluum habebit, sed etiam ordinem pignoris, vt nurui præferatur. *Ita Senatus* pro Francisco Bernard contra N. Morel vxorē N. Ioannis de Burges 6. Cal. Decemb. 1592.

1. Siue fuerit ius illud expressæ hypotheces siue tacitæ *ex l. vnic. C. de rei vxor. act.*

2. *l. sicut 8. §. non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

3. *l. si consensit 7. d. l. sicut 8. § si voluntate & d. §. non videtur & pass. l. Paulus 12. eod. tit.*

4. *l. si debitor 4. §. 1. eod. tit.*

5. *l. vlt.* vbi Bart. *C. de remis. pignor.*

6. *l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior. l. sed si quis 7. D. testam quem. aper.*

7. *l. cum quidam 26. C. de admin. tutor. l. tutorem 22. D. de his quæ vt indign.*

8. Quia nemo facilè præsumitur velle sua iura remittere *vulg. l. cùm de indebito 25. D. de probat.*

9. Est enim mulierum genus auariſſimum in omni ætate, quantò magis in senectute. Cùm etiam in viris soleat esse id vicium senectutis.

10. *l. 4. in fin. l. si pro aliquo 21. in fin. D. ad SC. Velleian.*

11. *d. l cùm de indebito.*

12. *l. etsi pignus 18. D. quæ in fraud. credit. l. 1. §. cùm venditor in fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth soluit.*

13. Quia inanis est actio quam debitoris inopia excludit *l. nam is 6. D. de dolo.*

14. Vt contra Bartolum defendunt Bald. Castrens. Alex. & alij *ad l. si constante D. solut. matrim.* Thom. Gramm. *decis.* 103.

15. Non enim inutiliter additur, quod dubitationis tollendæ gratia adiicitur *l. 4. ad fin.* ibi: *vel certè euitandæ quæstionis gratia D. de vulg. & pup. substit*

16. *l. si curatorem habens 3. vbi notat. C. de in integr. restit. minor.*

17. Solet enim quisquis pignus retinet etiam pristinum pignoris ordinem retinere *l. 3. l. creditor 22. §. Papinianus, aliàs l. si prior D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO V.

Potest anterior creditor salua non tantùm debiti sed etiam pignoris sui causa solum ius anterioritatis remittere.

CVi centum debebantur à Titio siue ex luctatiua causa siue ex onerosa si Titio mihi donanti consentiat, non censetur quidem debitum remittere, nec omne ius pignoris quod in debitoris bonis habuit. Sed tamen hactenus sibi nocet, vt in exigenda ea pecunia quæ mihi donata est, ego illi sim præferendus. Quasi remisso quod ad me attinet anteriorıtatis, vt ita dicam, priuilegio: 1 Siue Titij bona omnia generali vel speciali pignoris conuentione obligata habuerit, ego autem nulla, Siue chirographarius tantùm fuerit. Nam & inter pignoratitios creditores id obtinet, vt si quis rem sibi obligatam donari consentiat, non tantùm ordinem sed ipsum quoque ius pignoris remisisse intelligatur. 2 Nec ad rem pertinet si quis obiiciat non potuisse illum prohibere quominus Titius qui sibi centum debebat alia centum mihi donaret. 3 Id enim facere quidem debet, vt non idcirco videatur debitum remisisse, 4 tametsi lucratiuam causam id habuerit, (cuius alioqui remissio facilius præsumitur, 5) sed non vt nullomodo sibi nocuerit. Consensum enim illius nec sine causa exquisitum nec frustrà interuenisse dici potest. 6 Nec si posteà in integrum restitui velit, quasi sine causa ius prioritatis amiserit, audiri debebit 7 si neque vis neque dolus intercessit. Sufficit enim, ne regressus ei vllus detur, quòd ius suum hactenus remittere voluerit 8 cùm si consentire noluisset, alia fortassis ratione mihi ego consuluissem. 9 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. infr. De donat.

1. *arg. l. apud Celsum 4. §. quæsitum est 12. D. de dolì mal. except.*

2. *l. sicut 8. §. sed si permiserit D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

3. *arg. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. Alienat. l. Caius 39. vbi not. D. de pignor. act.*

4. Quia nec facilè quisquam præsumendus est velle suum iactare & ius suum remittere sine causa *vulg. l. cùm de indebito D. de probat.*

5. Quoniam vt dici solet vna donatio inducit facilè alterius donationis præsumptionem *l. si verò non remunerandi 12. §. inde Papinianus D. mandat.*

6. *d. l. sicut 8. §. non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7. *Arg. l. 2. §. circa D. de doli mal. except.*

8. Cùm iura sua remittentibus non sit dandus ad ea regressus *l. queritur 14. §. si venditor D. de ædilit. edict.*

9. Id enim de quolibet diligente patrefamilias præsumendum est, nec ferendum vt in captionem incidat is qui sibi diligenter prospexit *l. 3. D. de separat.*

DEFINITIO VI.

Qui consentit venditioni pignoris fideiubendo pro emptore erga venditorem non ideo ius sui pignoris remittere intelligitur.

LIcèt is, qui consentit venditioni pignoris pignus remittere videatur, 1 Sitamen ea consentiendi causa fuit quòd creditor de precio venditionis pro emptore erga venditorem fideiusserit, absurdè & improbè contendat emptor ius pignoris per fideiussionem remissum esse, Non solùm quòd iniquum sit officium cuiquam suum quod eius, cum quo contraxerit, non etiam sui cómodi causa susceperit, damnosum esse, 2 sed etiam quia si hac ratione extincta esset propter fideiussorem obligatio pignoris, hoc ipso emptor vt eam restitueret mandati iudicio teneretur. Indemnem enim mandatarium seruiari prorsùs necesse est. 3 Nemo autem dubitat quin fideiussori competat actio mandati non solùm si soluerit, sed & si quod aliud damnum aut incommodum pro suscepto mandato passus sit. 4 *Ita Senatus* pro Marco de la Mousſiere du Pontdeueyle contra Petrum Gascō 6. Non. August. 1593.

1. *l. sicut 8. §. non videtur & l. si consenserit 7. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth soluit.*

2. *l. si seruus 60. §. quod verò D. de furt. l. videlicèt 29. D. ex quib. caus. maior. l. sed si quis 7. D. testam. quem. aper.*

3. *d. §. quod verò & tot. tit. mandat. D. & C.*

4. *l. inter causas 26. §. non omnia & pass. D. ill. tit. mandat. l. Lucius 38. §. vlt. eod. l. si pro ea contra quam 12. C. eod.*

DEFINITIO VII.

Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ita demum valet si dotis restituendæ tempore cætera bona sufficiant.

MVlier quę hypothecarum iuri renunciauit constante matrimonio 1 & adhibito vt fieri solet iureiurando, 2 non aliter potest easdem hypothecas vindicare suo tempore, quàm si tùm aliunde indemnitati suæ consulere non posſit, 3 defecto marito, facultatibus, siue iam tum cùm renunciatio facta est, 4 siue tùm cùm agitur. Inspiciendum enim est tempus quo dos petitur, ne alioqui inutile sit mulieri beneficium legis, 5 si ei noceat quòd maritus locuples fuerit eo tempore quo dotem ipsa repetere non potuit. 5 Nec necessaria mulieri in integrum restitutio esse deberet si æquo iure ageretur. Quia publicè interest non valere pactiones huiusmodi per quas doris condicio deterior fiat. 6 Iusiurandum autem licèt sit obligatorium easdem tamen condiciones recipere solet quas contractus ipse cui adhibetur. 7 Et consequenter in proposito iusiurandum tacitam illam condi-

cionem habere intelligitur quam habet ipsa etiam renunciatio. Si cætera mariti bona sint soluendo. 8 Tutius tamen est impetrari restitutionem 9 & absolutionem, cóque iure licèt non semper, frequentius sanè vtimur. 10

Ita Senatus in causa Ioannæ Gentil contra N. Pichon 15. Cal. Febr. 1595.

1. Quod fieri potest *l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*
2. Quæ iurisiurandi solennitas solet firmare contractus omnes à muliere factos etiam contra legem & de fundo dotali *cap. cùm contingat. Extr. de iureiur.*
3. *d. l. iubemus* Vide *l. pater 38. in princip. de leg. 3.*
4. Intellige nisi superuenerint diuitiæ. Tunc enim conualesceret renunciatio quæ ab initio non tenuisset *arg. l. cura 4. §. deficientium D. de muner. & honor. l. ab his oneribus 20. §. auctis D. de vacat. & excus. muner.*
5. Idque regulare est vt soleat inspici tempus quo petitur *l. vinum 22. D. de reb. credit. l. 2. D. de vsur.*
6. *l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*
7. *Vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun.*
8. *d. l. iubemus.* Afflict. *decis. Neapol. 313. in fin.*
9. Vt quod de facto processit de facto rescindatur, quomodo loquuntur pragmatici.
10. Est enim semper sequenda ea opinio quæ tutior est *l. si gratuitam 17. l. Titius 24. D. de præscr. verb.*

DEFINITIO VIII.

Restituitur ipso iure pristino actio creditori & ad debitum & ad pignus persequendum si pignus quod emerat aut in solutum acceperat postmodum ei fuerit euictum.

CReditorem qui rem sibi obligatam emit à debitore aut in solutum accepit, ius quidem pignoris quod in ea re habuit remisisse, & amisisse certum est cùm fieri nequeat vt cuiquam res sua sit obligata 1 ideóque necesse sit acquisitione dominij vinculum pignoris dissolui, 2 quasi confusionis cuiusdam potestate. 3 Sed si eam rem postea per alium creditorem anteriorem euinci contingat, ius suum posteriori restituetur vt siue agendo siue exigipiendo perinde hypothecariam exercere possit, acsi nunquam sublata pignoris oblatio fuisset. Verum enim est pecuniam pro qua pignus datum fuerat, nec soluram creditori nec eo nomine satisfactum vnquam fuisse: 4 quæ res proinde facit vt duret hypothecaria, 5 nec tam post extinctionem hoc casu videatur resuscitari, quod esset difficilius, 6 quàm ex postfacto apparere, cessasse illam antea, potiùs quam extinctam dici debuisse. 7 Non enim qui pignus suum comparat ea mente comparat, vt remittendo ius pignoris, deteriorem faciat suam condicionem, sed è contrario vt meliorem causâ pignoris in causam irrevocabilis & incommutabilis dominij commutatâ. 8 Cui consequens est vt si qua ratione dominium quod immutabiliter quæsitum videbatur, 9 reuocatum sit, nó debeat creditori nocere quominùs saltem pristinum ius retineat, quod plus iuris acquirere sibi voluerit per factam sibi vēditionem aut dationem in solutum. 10 Idem multò magis obtinet si proponas alienam rem fuisse, quæ obligata primùm fuerat, deinde ipsi creditori vendita vel in solutum data. Nam neque hic confusio vlla & extinctio pignoris potest intercedere prætextu acquisitionis dominij quæ rei alienæ nulla esse potuit, 11 neque potest videri liberatus debitor qui alienam rem in solutum dedit, 12 cùm alienæ rei venditio quidem valeat, 13 sed datio in solutum valere nullomodo possit, 14 quando nec si debitum nummarium in nummis soluatur, aliter tamen possit debitori liberatio contingere quàm si nummi fiant accipientis, & quidem ita vt per neminem postmodum auocari ab eo possint. 15 Nec distinguemus an in totum an pro parte res quæ in solutum data est, fuerit aliena. Illud namque dationis in solutum singulare etiam ius est vt si non nisi pro parte valere possit, tota irritetur, 16 ne permixta dominij transferendi necessitas faciat alioqui vt qui socium nullum habere voluit, inuitus tamen incidat in communionem. 17 *Ita tractatum est 4. Cal. Iun. 1595.*

Iunge Defin. 49. infr. De solut.

1. *l. neque pignus 45 De reg. iur. l. debitor 40. in prine. D. de pignorat. act. l. eleganter 24 eod. l. debitor 59 ad SC. Trebell.*
2. *l pen. §. 1. ad fin. versic. neque enim.* vbi est textus elegans & accommodatus *D. de excep rei iudic.*
3. *l. debitori 7 C. de pact. l. debitori 50. D de fideiuss.*
4. Ratio est qua Paulus vtitur *in d. l. pen. §. 1 de except. rei iudic.* Contra Bart. *ad l. si quis aliam 46 de solut.*
5. Quæ scilicet habet perpetuam illam condicionem si pecunia non soluetur *l. grege 13. §. etiam D. de pignor. l. debitor 59. ad SC. Trebell. l si rem 9. §. omnis D. de pign act.* quæ sententia & ratio est *l. 2 C. de luit. pign.*
6. Quia semel extincta obligatio numquam reuiuiscit *l. qui res 98. §. aream D de solut.*
7. *d. § aream versic. vt videatur.* Text. *in d. l. qui res in princip. & in l. si rem 20. eod.*
8. Longè siquidem plus est habere dominium quàm hypothecam *l. 1 vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr. l. in bello 12. §. si quis 12. De captiu.*
9. Debet enim acquirendi dominij causâ perpetua esse nō temporalis *l. 1. D. de iur. dot.*
10. In iis enim quæ à facientis voluntate pendent, semper spectandum est qua mente quid factum sit *l. pro herede 20. D. de acquir. hered. & l. 6. §. vlt. alias l. eum qui eod.*
11. *l. rem alienam 28. D. de contr. empt. l. pen. C. de reb. alien. non alienand.*
12. *l. libera 8. C. de sent. & interloc. omn. iudic.*
13. *d. l. rem aliquam.* Vt scilicet venditor de euictione obligetur vt ea lex ait & *tot. tit. De euict.*
14. *l. si quis aliam 46. D. de solut. l. 4. l. si ob causam 13. C. de euict.*
15. *l. qui sic soluit 55. D. de solut.*
16. *d. l. si quis aliam.*
17. *l. si non sortem 26. §. si centum D. de condict. indeb.* Vide Capyc. *decis.* Alex. *cons.* 106. *ad fin. vol. 5.*

TIT. XV.

Etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. posl.

DEFINITIO I.

Is cui ex iudicato aliquid præstandum est antequàm pignus restituere cogatur non prohibetur ex aliis causis si quas habeat idem pignus retinere.

IVssvs à iudice pignori obligatam rem restituere ita tamen vt vicissim ei restitueretur quicquid in eam rem tuendam seruandamque vtiliter impendisset, 1 non solùm propter eas impēsas pignus retinere poterit, 2 sed etiam chirographariæ pecuniæ nomine si qua ei debebatur. 3 Nec nocebit rei iudicatæ autoritas, quæ cùm retinendi pro sumptibus pignoris potestatē facit, non ideò cæteras causas perimit ex quibus iure communi retineri pignus potest. 4 Ne alioqui noceat sententia ei pro quo iudicatum est, 5 tametsi dici soleat sententiam stricti iuris esse strictéque interpretandam. 6 *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1590.

1. Quæ est natura pignoratitiæ actionis *l. si necessarias 8. D. de pign. act. l. creditor 7. in fin. C. eod.*
2. Cùm impensarum nomine etiam actio competat *d. l. creditor in fin.* ac proinde multò magis retentio *d. l. si necessarias.*
3. *Ex l. vnic. C. hoc tit.*
4. Nam cessante potestate iudicati superest causa iuris cōmunis quæ creditori possidenti facilè dat retentionem, quasi pignoris tum quoque cùm pignus re vera nullum est *l. 1. D. de pignor. d. l. vnic. C. hoc tit. l. Iulianus 13. §. offerri D. de action. empt.* Iunge tamen *Defin. 5. infr. eod.*

5. Contra

5. *Contra l. euidenter 16. D. de except. rei iudic.*
6. *l. 1. C. si plur. una sentent. fuer. condemnat. l. terminato vbi not. C. de fructib. & lit. exp.*

DEFINITIO II.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest contra debitorem sed non contra creditorem hypothecarium, nisi qui pecuniam crediderit post ius acquisitum pignoris pro chirographaria pecunia retinendi.

QVod placuit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse, non facit vt primus creditor secundo potior esse debeat in ea pecunia quam eidem debitori post secundum credidit. Nam inter creditores ordinem temporis omnino seruandum esse constat, 2 ne facto debitoris damnum sentiat creditor qui pignoris expressa conuentione sibi bene prospexerat. 3 In eóque meliorem creditoris hypothecarij condicionem esse æquum est quàm debitoris, cuius sanè nihil interest, quo tempore debitor factus fuerit, dum debitor sit. 4 Planè si secundus creditor de pignore non conuenerit, anterior in re sibi obligata non tam potior quàm solus inuenietur, 5 etiam eius pecuniæ nomine quam debitori post secundum creditorem adeóque sine pignore numerauerit. 6 Potuit enim existimare minùs sibi necessariam pignoris conuentionẽ, quòd sciret satis cautum priore pignore, cuius etiam ob chirographariam pecuniam retinendi ius haberet. 7 Qui consequens est, vt si post ius illud quæsitum alius pecuniã crediderit, ex eáque causa idem pignus acceperit potior haberi debeat is qui anterior fuit etiam quod ad chirographariam pecuniam, quia non magis secundus creditor ius primi lædere potuit, quàm primus, ex postfacto, secundi. 8 *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 8. Supr. qui potior. in pign. hab.

1. *l. vnic. C. hoc tit.*
2. *l. creditor 12. §. si idem bis l. quærebatur 20. D. qui potior. in pignor. habeant.*
3. *Arg. l. debitor 3. D. de separ.*
4. Vnde est quod debitor venditionem pignoris impedire non potest *l. 1. & tot. tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.* Text. est *in d. l. vnic. C. hoc tit.*
5. *Vt in l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*
6. Plus enim iuris habet hoc ipso quod est creditor hypothecarius pro pecunia primo loco credita.
7. Similis ferè ratio est in *l. sicut 8. §. non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.* in illis verbis: *quod sciebat vtique pignus sibi durare.*
8. Nam in pignoribus qui prior est tempore potior est iure regulariter *l. 2. l. 4. C. qui pot. in pign. hab.*

DEFINITIO III.

Pignus de quo reddendo expressim conuenit si certa quantitas solueretur, non potest retineri pro alia quantitate quæ tam tùm debebatur. Secus si postea deberi cœperit.

CVm diuersarum summarum debitum puta mille aureorum ex vna parte & quingentorum ex altera contraheretur, eóque nomine pignus daretur, conuenerat vt solutis quandocunque mille aureis pignus debitori redderetur. Si mille offerantur non poterit creditor pro reliquis quingentis pignus retinere, quia suam & certam legem ab initio habuit ius actionis pignoratitiæ, 1 nec recusare creditor potest quominùs legem pignori dictam debitor exerceat. 2 Nam quod iactatur etiam ob chirographariam pecuniam retineri pignus posse, tunc locum non habet cùm expressim conuenit, vt certa quantitate soluta pignus restituatur. Atqui, inquies, eadem condicio reddendi pignoris tacitè inerat si debitum solueretur etiamsi de eo nihil dictum fuisset. 4 Fateor: sed locus est hoc casu iuris regulæ quæ habet Expressa nocere, non expressa non nocere. 5 Non idem erit, si dato iam pignore pro mille aureis, aliud debitum postea contrahatur. Neque enim videri potest creditor eo tempore quo pignus accepit abiecisse iuris communis auxilium sibi aliquando competiturum pro debito quod necdum contractum erat, & de quo contrahendo nil cogitabatur. 6 *Ita Senatus* in causa N. Amedei Martini procuratoris & N. Zachariæ Lanfrey 16. Calend. April. 1593.

1. *Arg. l. vero procuratori 12. §. penult. D. de solut.*
2. Conuentiones enim dant legem contractibus *l. 1. §. si conuent. D. depos. l. in conuentionalibus 52. De verb. oblig. l. contractus 25. De reg. iur.*
3. *l. vnic. C. hoc tit.*
4. *l. si rem 9. §. omnis pecunia D. de pignor. act. l. grege 13. §. etiam D. de pignor.*
5. *l. nonnunquam 52. D. de condic. & demonstr. l. expressa 88. de reg. iur.*
6. Nunquam enim conuentiones trahuntur ad incogitata *l. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. D. de transact.* Et absurdum est priùs extinctum pignus dicere quàm sit natum debitum; *arg. l. si ad diem 46. l. Titio vsufructus 96. D. de condic. & demonstr.*

DEFINITIO IV.

Etiam res empta sub pacto de retrouendendo potest retineri pro pecunia chirographaria, non minùs quam si esset tantùm obligata.

ET si multùm interest an res vendita sit subiecto pacto de retrouendendo an pignori duntaxat obligata. 1 In hoc tamen par vtriusque conuentionis potestas est, quod qui fundum emit quandocunque retrouendendum, nõ priùs retrouendere cogitur, quàm sibi solutum sit quicquid debetur à venditore legem venditionis exercente, 2 tametsi chirographaria tantùm pecunia proponatur. Nã si etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest, 3 quantò magis ea res retinebitur, quæ dominij iure possidetur, cùm certissimum sit plus in ea iuris habere possessorem, quàm habeat creditor in pignore. 4 Inde fit vt si is qui retrouenditionem vrget, cunctante emptore solum emptionis precium obsignauerit, 5 manca & imperfecta censeatur obsignatio idcóque nec restituendorum fructuum lucrum acquirat obsignanti, 6 si modò emptor idémque reus velle se dixerit vti iure suo, 7 & pro pecunia quoque chirographaria rem retinere. 8 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Claudio du Port Chirurgo contra Franciscum Pellin Procuratorem Cal. Mart. 1594.

1. Quia per pactum de retrouendendo transfertur dominium, quod non transfertur per contractum pignoris *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit. vbi not. & ad l. 3. C. plus valer. quod agit. l. cùm & fortia 35. §. 1. D. de pignor. act.*
2. *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*
3. *l. vnic. C. hoc tit.*
4. Plus enim est habere dominium rei quàm pignus, cùm is qui habet dominium habeat ius in re, qui verò pignus tantùm ius ad rem, aut in rem, non rem ipsam.
5. Est enim necessaria obsignatio ad fructuum acquisitionem *dict. l. 2. cum ibi not.*
6. Debet enim obsignatio esse totius debiti vt habeat vim solutionis *l. obsignatione 9. C. de solut. l. acceptam 19. C. de vsur.* Debiti scilicet liquidi. Nam pro non liquido sufficit satisdari *l. statuliber rationem 5. D. de statulib.*
7. Id enim probabiliter ignorare potest venditor redemptrurus cùm ius hoc retentionis non ex contractu ipso nascatur, sed sit potiùs beneficium iuris quod implorari necesse est vt eo quis vti possit *arg. l. vlt. C. de iur. delib. l. vlt. C. de acquir. poss.* quia non defertur à iure nisi volenti.
8. Alioqui non cogitur venditor offerre neque obsignare, nisi quantum est in precio venditionis *d. l. 2. C. de pact. int. empt.*

DEFINITIO V.

Pignoris vinculum aliquod subesse necesse est, vt bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri possint.

QVod dicitur, etiã ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse non sic accipiendum est vt etiãsi de nullo pignore conuenerit, liceat tamen creditori, rem debitoris possidenti eam velut taciti pignoris iure retinere:1 Sed ita vt creditor qui rem debitoris sibi vinculo pignoris obligatam tenet, eius retinendę ius habeat etiã pro chirographaria pecunia, id est pro qua nullum alioqui pignus possit obtendere. 2 Cæterùm qui de pignore nullo modo conuenit nõ magis retinere rem debitoris pro pignore, quàm agendo eam persequi potest. 3 *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595. Sed & Specialis conuentio pignoris necessaria esse videtur nec generalis sufficere *arg. l. si non inducta C. in quib. caus. pign.* scripti *Dec. 55. Err. 3. de error. pragm.*

1. Quomodo tamen accipiunt plerique ex pragmaticis nostris, contra quos vide quæ scripti *in priore parte Hemischil. De error. pragmat.* Excipe casum *l. Iulianus* 13. §. *offerri D. de action. empt.*

2. *l. vnic C. hoc tit.*

3. *Arg. l. Aristo. 3. D. qui res pignor.* Latius tamen patet ius retentionis quàm pignoris. Potest enim fieri vt sit retentio sine pignore non contra *l. si in area* 33. *D. de condict. in lib. l. heres* 21. *D. ad l. SC. Trebell.*

TIT. XVI.

De distract. pignor.

DEFINITIO I.

Fauor paupertatis iuncto præsertim fauore dotis facit vt secundus creditor possit petere distractionem pignoris quod anterior possidet etiamsi nihil ei offerat. Alioqui oblatio necessaria est.

EIVS ita comparatum est vt priori creditori non aliter auferre possessionem pignoris secundus creditor possit, quàm si debitum offerat cum accessionibus. 1 Visum tamen est audiendam viduam pauperem, quæ dotem repetens, nec habens quod prioribus creditoribus offerret, postulabat vt pignora sub hasta venderentur, & ex precio creditoribus singulis ex ordine satisfieret: intuitu nimirum paupertatis, 2 & ea lege adiecta, ne priùs possessio anterioribus auferretur quàm iis omnino esset satisfactum. 3 Quo exemplo, eadémque fere vrgente æquitatis ratione cœpit postea ius illud ad cæteros quoscumque posteriores creditores aliquando trahi, licèt locupletissimi adeóque dũtaxat chirographarij proponãtur. 4 Præsertim si alia bona nulla sint quorum explicata possit esse persecutio. 5 Quasi nihil interfit anteriorum an offerentibus posterioribus, an ex ipsa potiùs pignorum venditione suũ consequantur. 6 Alio tamen nunc iure passim vtimur. 7 Nisi secundus creditor fauore aliquo adiuuetur. 8 *Ita Senatus* 19. Mart. 1588. & pro D. de la Vulpilliere contra fratres Godet 10. Cal. April. 1594.

1. Ius enim offerendi necessarium antecedens est iuris auferendi *l. 1. l. prior 5 l. cùm pro dote* 10. *& pass. C. qui potior in pign. hab. l. 1. & vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

2. Adde & fauore tam dotis quàm viduitatis. Ne alioqui mulier maneat in lotata *l. 1. vbi not. D. solut. matr. l. interest* 18. *D. de reb. autor. iudic. possid. l. aliàs l. 3. de privileg. credit.*

3. *Vt in l. à Diuo Pio* 15. §. *quòd si res pignerata D. de re iudic.*

4. Quod sanè abhorret à iuris ratione. Alioqui numquam posterior creditor eligeret ius offerendi: vt scripsi *in priore parte Hemischil. De error. pragmat.*

5. Nihil enim refert an bona nulla sint quæ possideri possint, an verò non possint sine controuersia possideri *l. quamuis* 13. *D. de reb. autor. iudic. possid.*

6. *d. l. à Diuo Pio* 15. §. *quòd si res pignerata.*

7. Vt scilicet pignorum ab anteriore creditore possessorum non possit peti distractio nisi oblato priùs omni debito *l. quandiu 6. C. hoc tit. l. 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.* Aliud sanè est in chirographariis creditoribus *l. pro debito 6. C. de reb. autor. iudic. possid.*

8. Puta paupertatis vel dotis, secũdũ ea quę scripsimus *n.* 2.

DEFINITIO II.

Casus in quo impeditur creditoris hypothecaria intentio etiamsi minus ei offeratur quàm debetur. Nimirum cùm ex creditore fiscus est emptor & dominus.

FVndam qui mihi mille aureorum nomine obligatus erat, tu Titiò mille aureis vendidisti. Cùm non solueres, egi hypothecaria contra possessorem Titium, & obtinui vt is fundus venderetur. Si quingentorum aureorũ precio sub hasta mihi addictus sit, nullo extraneo emptore existente, audiendus erit Titius, mihique deneganda missio in possessionem quæ pignorum emptorib. accommodari solet, si quingenta offerat, licèt ille tibi mille, tu totidem mihi debeas: 1 quia nec pluris fundus à me æstimatus est. 2 Sanè si bona tua vniuersa mihi sint obligata, tibi verò Titij etiam futura, non malè per quasi Seruianã petere potero vt nomen Titij & consequenter idem iterum fundus vendatur. 4 Sed alia in eam rem actione opus est. 5 *Ita Senatus* in causa quadã Marchionissæ de Gallerãde & D. Benedicti Caueri Senatoris Clariss. prid. Id. Maij 1588.

1. Quo casu creditor ipse potest emere in vicem extranei emptoris *l. 2. C. si in caus. indic. pign. capt. fit.*

2. Dicique soleat nihil prodesse partis oblationem si non totum debitum offeratur *l. quandiu 6. C. hoc tit. l. in executione* 85. §. *penult. D. de verb. obligat.*

3. *l. si creditor* 28. *D. de pignor. act. l. fundus* 9. *D. de rescind. vendit.* Hoc enim casu desisti esse creditor, cùm factus es emptor *l. pen. §. 1. in fin. De except. rei iudic.*

4. Non enim ad hunc casum pertinet Iustiniani constitutio, quæ extat in *l. vlt. C. de remiss. pign.*

5. *Vt in l. non potest videri* 22. *D. de iudic.*

DEFINITIO III.

Cùm pignora publicè & sub hasta distrahuntur debet fieri primum proclamma ante decem dies ita vt bona non remaneant venalia per plures quàm quatuor & viginti dies, vt nec per pauciores, quàm per viginti.

PIgnorum venditiones sub hasta fieri solitæ non valẽt si ab eo die quo pignora capta sunt ad eum vsque qui primus ex tribus faciẽdæ vẽditioni dictus est plures quàm decem dies intercesserint. Sic enim Senatus noster interpretatur statuti verba quibus cautum est vt infra 1 decem dies publicum proclamma fieri oporteat. Neque hîc locũ habet quod dici solet ea quæ abundant, vitiare non solere. 2 Semper enim obseruandum est vt quæ à statuto forma præscripta est ab ea ne latum quidem vnguem recedatur. 3 Et quamuis dici possit, commodius fore debitori si in longius tempus primum proclamma differatur, vt eò tardiùs vendantur pignora &, quod est consequens, tantò amplius spacium habeat ad soluendum, 4 non tamẽ quid debitori vtilius futurum sit inspiciendum est in ea venditione, quæ inuito debitore fiat, 5 sed quid æquius & conuenientius. Apertè autem iniquum esset & iniuriosum emptores ad publicam venditionem inuitatos, qui statuti formam præ oculis habeant, decipi & irrideri, 6 quod cõtingeret si post decem illos dies statuto præfinitos venditionis solennia quandocumque inchoare, & sic inchoata peragere liceret. Eáque res etiam debitoris damno cederet, cuius sanè interest quàm plurimos ad emptionem inuitari, nec vllo incommodo à licitandi facultate & voluntate deterreri, vt tantò plurispignus distrahatur. 7

tur.7Itaque sicut non per paucíores quàm per viginti dies 8 ita nec per plures, quàm per quatuor & viginti debent pignora manere venalia.9 *Ita Senatus* 7.Id.Nouembr. 1588. in relationibus libellorum.

1. Quæ dictio in hoc loco barbara est cùm scribi debuisset *intra decem dies*.Nam *intra* est aduerbium temporis cui respondet *extra*:At *infra* est aduerbium loci cui respondet *supra* vt tractant Grammatici,ad quos redire quoties necesse est, non pudet.

2. *l non solent 94.de reg.iur.*

3. Bart.*in l.Theopompus* De *dot.præleg.* Bald. *in l. iurisiurandi* C.*de test.*Fel.*in cap.quoniam frequenter col.3.& 4. Vt lit. non contest.& in cap.cùm dilecta col.15.de rescript.* Boer.*quæst* 1.*num.*40.

4. Et ad explicandam pecuniam cuius numeratio non semper est in expedito *l.si dubitet* 10.*D.de fideiuss.*

5. Fit enim semper in executione iudicati aut saltem instrumenti guarentigiati quod pro iudicato habetur. Iudicium autem semper redditur in inuitum *l.inter stipulantem* 87.§.1.D. *de verb.oblig.*

6. *l.quòd si minor* 24.§.*quæsitum* D. *de minor.l.si hypotheca* 8. C.*de remiss.pign.*

7. Crescit enim æstimatio per licitationem calore licitantium, qui color solet tantò maior esse quantò plures sunt qui licitantur.

8. Id enim statuto nostro diserte ac expressim cautum est,vt bona remaneant venalia per viginti dies.

9. Quod contrà eueniret si primum proclamma fieret post decem dies.

DEFINITIO IV.

Ex subhastatione nulla nec dominium transfertur,nec possessio.Tota autem subhastatio nulla est si quid in ea vel minimum peccatum sit contra formam statuti.Sed hoc quantum ad ceteros, non quantum ad debitorem ipsum.

QVod proximè diximus in pignorũ distractione quæ sub hasta fit,statuti formã districtè seruandam esse vt ab ea ne latum quidem vnguem recedatur,1 efficit vt si in forma vel minimum peccatum sit, neque dominiũ transferatur in emptorem,2 neque possessio,tametsi dici soleat etiam ex inutili contractu,dum ne talis sit cui lex directò resistat,transferri possessionem.3 Non enim dominio dũtaxat alienando sed transferendæ quoque possessioni ea solennitas præscripta est quæ statuto continetur.4 Sed hoc ita accipiendum est si alius quàm debitor ipse contradicat. Nam debitori totum debitum cum legitimis accessionibus non offerenti præclusa via est impugnandæ subhastationis,si modò eam pro debito factã esse appareat.5 Quid ergo si post iam captum pignus &,vt statutum loquitur, in manus curiæ redactũ alius creditor eadem bona pignori capiat? Non nocebit prior executio posteriori exequẽti,quippe qui in eo pignore non tam potior quàm solus inueniatur. 6Idémque erit etiamsi ritè rectéque captum sit pignus à priore creditore,si sequentia publicæ vẽditionis solennia perperam & contra statuti formam peracta sint.7 Non enim sola pignoris capio inspicienda est sed tota venditio,quæ cùm pro parte valere non possit 8(vnus enim contractus & consequenter indiuiduus est 9)si ex parte infirma sit tota corruit. 10 Nec præcessisse videtur pignoris capio quam nulla distractio secuta est, 11 vt nec secuta videri potest quæ perperam sit secuta. 12 *Ita Senatus* ibidem.Iunge Defin.2.qui potior.in pignor.hab.

1. *Ex not.Defin.prox.præced.num.*1.

2. Quia dominium nunquam transfertur si nullus titulus iustus præcedat *l.nullo* 24.C.*de rei vindic.* Nullus autem titulus est qui factus fuit contra leges & contra formam statuti *l.quemadmodum* 7.C.*de agric.& censit.*

3. *Ex l.*1.§.*si vir vxori cum ibi not.l.quod vxor* 16.D.*de acquir. poss.*

4. Ergo seruanda non minus quantum ad possessionẽ quàm quod ad proprietatem. Vide *Defin. 2. supr. qui potior. in pignor. hab.*

5. Nam cùm subhastatio facta est pro debito non tam imputari potest creditori cũr statuti formam nõ seruauerit,quàm debitori cur non soluerit,quandoquidem si soluisset,nullus hodie locus relinqueretur quæstioni De nullitate vel validitate subhastationum. Nec rursus mirum est causam debitoris hac parte minùs fauorabilem esse quàm alterius creditoris,vt & in specie *l.vnic.ad fin.C.etiam ob chirogr pecun.pign.retin poss.*

6. Quomodo loquitur Papinianus *in l.2 D.qui potior.in pign. hab.*

7. Nihil enim actum videtur quandiu aliquid restat agendum *vulg.l.pen.in fin.C.de his quib.vt indign.*

8. Quia non credendus quisquam sit pro parte vel empturus fuisse vel venditurus *l.si quis aliam* 46.*D.de solut.l. tutor* 47. *D.de minor.*

9. Ac proinde forma multò magis indiuidua, Nam omnes rerum formæ indiuiduæ sunt vt aiunt philosophi.

10. Siquidem in indiuiduis etiam vtile per inutile viciatur *Not.in l.placuit* 29.*D.de vsur.*

11. *l.à Diuo Pio* 15.§.*sed cùm emptor l.si cùm nulla* 58. *D.de re indic.*

12. Nihil enim refert an quid nullomodo an verò perperam factum sit *l. quoties* 6. *D. qui satisd. cogant. l.* 2. D. *de autor. tutor.*

DEFINITIO V.

Subhastatio etiam nulla si modò pro debito facta sit tenet. Nec solum contra debitorem sed etiam contra tertium qui habeat causam à debitore posteriorem subhastatione.

DEbitor quidem si factam sub hasta venditionem pignoris improbare velit,nõ aliter audiẽdus est,quàm si totum debitum cum legitimis accessionibus offerat, & recusante creditore obsignet.1 Sed an eadem offerendi & obsignandi necessitas alij quàm debitori ipsi incumbat, à nonnullis dubitatur. Certè legis nostræ municipalis quæ nec à iure communi hac parte discrepat,2 verba sic cõcepta sunt vt solius debitoris personam demonstrent. 3 Neque verò citra manifestam iniuriam idem ius induci posset in persona eius qui debitor non esset. 4 Quam ob causam si quando de subhastationibus quasi ritè factis decreto confirmandis agi oporteat, illa semper clausula adiici solet *saluo iure tertij* vt alterius cuiuslibet qui debitor nõ sit ius exceptum censeatur.5 Verùm non improbabilis videbatur ea distinctio, An tertius is sit qui causam posteriorem habeat à debitore,necne:vt si habeat,licèt sit creditor quia tamen posterior est,eiusdem sit condicionis cuius esset ipse debitor,6 sin minus,proprio iure vtatur. 6 *Ita sepius* in Senatu tractatum est nondum tamen,quod viderim, decisum.

1. Sic enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

2. Vt constat *ex l.*1.*cum ibi not.C.de fid.& iur.hast.fiscal. lib.*10, *tit.*3.*l.si non sortem* 26.§.*si centum in fin.* vbi Bart. *D.de condic. indeb.*

3. Quod vnum maximè inspiciendum est *arg. l. pater* 10. *in fin.D.de captiu.& postlim.*

4. Omnis enim obligatio præsupponit debitam ab ipso obsignanté pecuniam cùm habeat vim solutionis, nec alius possit cogi soluere quàm qui ipse debeat *l.acceptam* 19.*C.de vsur.l.obsignatione* 9.*C.de solut.l.vnic.C.vt null.ex vican.pro alien. vican. debit.teneat.lib.*11.*tit.*56.

5. Quod etiamsi dictum non sit semper exceptum intelligitur,etiam à Principe *l.*2.§.*merito & §.si quid à Principe D.ne quid in loc public.l.*4.*C.de emancip.liber.*

6. Nam & hic soluere cogitur non quidem præcisè vt debitor sed causatiuè quomodo nostri loquuntur,id est si velit anteriori creditori rem aufferre & pignus suum confirmare,cùm non possit venire nisi per ius offerendi vt scripsi *Defin.* 1. *supr.* Neque verò potest quisquam plus iuris habere ex persona sui debitoris quàm habeat ipse debitor *vulg.l.nemo plus iuris* 54. *de reg.iur.cum similib.l.*3,*in fin.D.de pignor.*

7. Nec proinde cogatur pati vllam exceptionem ex persona debitoris cuius iure non vtitur.

DEFINITIO VI.

Subhastatio non valet si facta sit pro debito incerto sit autem postea certum factum sit & liquidum non potest debitor nisi oblato vniuerso debito cum accessionibus subhastationem impugnare.

NOn valet pignoris distractio facta sub hasta pro certo debito cum hac adiectione *salua detractione eius quod solutum esse constabit.* Subhastatio enim quid aliud quàm venditio iudicialis est? 1 Proinde certum omnino precium habere debet. 2 Precium porrò aliud non est quàm ipsa quantitas quæ debetur & propter quam pignus distrahitur, cùm nullo existente extraneo emptore res obligata addicitur creditori. Etsi verò alio ad publicam emptionē accedente precium illud est quod offertur, quod ipsum certum esse potest licèt petita quantitas sit incerta, 3 succedit tamen alia ratio quæ impedit ne subhastatio valere possit, quòd interest debitoris sciri ante omnia quid debeatur vt is offerendo prohibeat rei suę distractionem. Quomodo enim alioqui offerre possit, cùm non aliter valitura sit oblatio quàm si totum debitum ad vltimum vsque quadrantem offeratur? 5 Si tamen ex postfacto appareat quid & quantum debeatur non erit audiendus debitor si hoc solo prætextu irritam facere velit venditionem, quin totum id quod est in debito offerat & recusante creditore obsignet. 6 *Ita Senatus* ex tempore 6. Id. Mart. 1589. & rursum pro D. de Lysle contra heredes Francisci Berchet Prid. Id. Nouembr. 1592.

1. *l. si hypothecam* 8. C. *de remiss. pignor. l. si quos* 29. C. *de rescind. vendit. l. 1. & tot. tit.* C. *de fid. & iur. hast. fis. al. lib.* 10. *tit.* 3.

2. Vt & alia venditio quælibet *l. vlt. in fin. C. de contr. & commit. stipul. l. hac venditio* 7. §. *huiusmodi & seq. D. eod.* Iunct. *l.* 3. & 4. C. *de sent. quæ sin. cert. quant. profer.*

3. Scilicet cùm addicitur pro ipso debito nec quicquam amplius offert creditor vt *in* 2. C. *si in caus. iudic. pign. capi fit. l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*

4. Quid enim cum debita quantitate commune habet precium à tertio emptore oblatum?

5. *l. quandiu* 6. C. *hoc tit. l.* 2. C. *debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

6. Ergo ex postfacto & superueniēte certitudine debiti conualescit subhastatio quæ ab initio propter incertitudinē fuerat nulla. Verùm non ita est, sed non auditur debitor allegans nullitatem subhastationis nisi oblato priùs debito, vt dicemus *Defin. prox. seq. & Def.* 18. *infr.*

DEFINITIO VII.

Si pro merce debita pignus sub hasta venditum sit, non aliter valet venditio quàm si merx priùs & ritè fit æstimata. Debitor tamen non aliter audietur quàm si offerat.

AEquè nulla est subhastatio facta pro merce debita si eius mercis æstimatio aut nulla omnino, aut minus ritè præcesserit. Vtroq; enim casu facta videtur pro incerto debito 1 cùm pignus quod distrahitur, nó merce sed pecunia æstimandū sit, 2 æstimatio autem quæ non ritè facta est pro non facta habeatur. 3 Cui cōsequens est vt nec confirmetur subhastatio ex postfacto si alia & ritè facta sit æstimatio licèt maior, & debitori onerosior. Venditionē enim quæ publicè & ex iudicis autoritate fit sic fieri necesse est vt ab initio valeat. 4 Sed tamen non eò magis audietur debitor si subhastationem impugnare velit, ni mercē ipsam offerat, quam debet, si nulla aut minùs idonea æstimatio præcesserit, 5 aut iustam, quæ ritè facta sit, mercis æstimationem, 6 *Ita Senatus* in dicta causa D. de l'Isle contra heredes Francisci Berchet Prid. Id. Nouemb. 1592.

1. Et consequenter incerto precio, cùm non aliud subhastationis precium sit, quàm debitum ipsum quoties creditor ipse accedit ad emptionem. Vtrumque autem debet esse certum & precium & debitum vt dixi *Defin. proced.*

2. *l.* 3. *D. de ver. permut. l.* 1. *D. de contr. empt. l. si ita fideiussorem* 56. *pere* 42. *D. de fideiuss.*

3. *l.* 2. *D. de autor. tutor.*

4. *l. quod initio* 29. *de reg. iur. cap. quod ab initio eod. tit. in* 6. *cum vtrobique notat.*

5. Quia cogitur offerre & obsignare debitum quoties pro debito facta est subhastatio vt dixi *Def.* 5 *supr.*

6. Merx enim debita si ad diem soluta non sit magis recipit solutionem & iussorem in æstimatione quàm in merce ipsa propter varietatem precij quod in dies mutatur *l. vinum* 22. *& ibi not. D. de reb. credit. l. vlt. D. de condict. triti. l. precia rerum* 63. D. *ad leg. falcid.*

DEFINITIO VIII.

Non est nulla subhastatio quæ excedit duplum sed annullanda & rescindenda, nisi læsio sit enormissima quo casu potest admitti debitor per ius offerendi vsque ad 30. annos, etiamsi senatusconsulto confirmatæ sint subhastationes. Nec vlla eget ciuili supplicatione.

QVod statuto nostro cautum est vt si quādo in executione iudicati pignora capiantur, duplū debiti non excedant, non eò pertinet vt si contra factum sit & enormissima læsio interuenerit, neque pignoris capio neque publica venditio valeat, sed vt debitori succurri oporteat, 1 quia non tam ex præcepto 2 quàm pro consilio traditum id videtur, vt seruetur modestia, quemadmodū statuti verba habent. Quid ergo si iudicis adeóque Senatus decreto subhastatio comprobata sit? Si semestre præterierit, quod præteritū esse necesse est priusquàm decretum interponatur, in eo sanè iudicatum nó oberit, vt redimi pignus non possit quod ante semestre elapsum redimi potuisset. Nam etiamsi decretum interpositum non esset, solus lapsus temporis ius redimēdi extinxisset. 4 Hactenus ergo iudicatum proderit creditori aut emptori ne de subhastationis viribus quæri amplius oporteat, 5 de quibus alioquin ad trigesimum vsque annum quæri posset. 6 Proinde non nouum ius ex decreto acquiritur, sed quod iā quæsitum fuerat cōfirmatur. Cui consequens est vt contra decretum non sit necessaria debitori ciuilis vt vocant supplicatio, 7 sed tantùm aduersus subhastationem restitutio in integrū ex causa immodicæ & enormissimæ læsionis. 8 An in id vt subhastatio rescindatur? Minimè, nam & cùm tenet, aliud expeditius remedium est quo debitori cōsulatur. Nimirum vt redimendi ius quod iure cōmuni & ordinario non nisi semestre fuit, pro perpetuo habeatur in annū vsque trigesimum propter enormissimam læsionem. 9 Sic enim fit vt debitori perinde liceat pignora iam vendita redimere, acsi nec elapsum semestre nec decretum interpositum proponeretur: cóque remedio non minùs ei consulitur quàm si subhastatio rescinderetur, 10 quando illo etiam casu debitum offerri & restitui oportet. 11 Minùs autem durum est vt redimēdi ius, quod perēptum fuerat resuscitetur quàm vt venditio ipsa rescindatur, ne tam facilè publicæ hastæ fidem conuelli patiamur, 12 Neque decreti interpositio huic restitutionis auxilio obstare potest cùm eo tempore de nouo illo iure redimendi quod per in integrum restitutionem posteà competere cœpit nondum quæreretur. 13 Sed si enormis tantū id est vltra dimidiā non etiam enormissima læsio interuenerit, rescindi subhastationē necesse est & consequētet saluā esse emptori electionē iusti precij supplendi. 14 *Ita Senatus* 16. Cal. Iul. 1587. & rursum 7. Id. Nouemb. 1590. Iunge Defin. 4. 5. 6. & 7. De rescind. vendit.

1. Et hoc non tam ex ratione iuris quàm ex æquitate quadam & miseratione, cùm non semper possit imputari debitori cur non soluerit, quia debiti numeratio non semper est in expedito *l. si dubitet.* 10. D. *de fideiuss.*

2. Et pro forma. Quo casu formæ omissio subhastationem vitiaret vt dixi *Defin.* 3. *num.* 2. *supr.*

3. Nec enim creditor nimis onerosus facilè audiendus est *l. si seruos* 25. *in fin. D. de pignorat. act. l. quod dicimus* 105. *D. de solut. l.* 1. *C. de iur. domin. impetr.*

4. Nec enim decreto confirmantur subhastationes ad extinguendum ius redimendi, sed tantùm ad hoc ne de subhastationum

stationum viribus aut nullitate quæri amplius possit. In quo plerique pragmaticorum falluntur.

5. Quia res iudicata pro veritate habetur *l.res iudicata* 207. *de reg iur.*

6. *l.3.C.de præscr.30.vel 40.annor.*

7. Quæ alioqui esset necessaria ad euertendum iudicatum vt dixi *Defin.1.sup.De sent.pref.prator.*

8. *Ex l.2.C.ne rescind.vendit.*

9. *Ex not.in l.si quis cùm alter 56 D de verb.oblig.* Enormissima autem læsio est quæ excedit bessem *Not.ibi.*

10. Rescissionis autem via semper odiosior est quàm redemptionis *l.ad rescindendam 4.C.de rescind.vend.* Vide tamen *Defin.26.& 28.infr.*

11. Cùm nunquam audiatur debitor impugnans subhastationes pro debito factas si non priùs totum debitum offerat. Vt dixi *Defin.5.supr.*

12. *l.si hypothecas 8.C.de remiss.pign.l.2.l.si tempora 4.C. de iur. & fid.hast fiscal.*

13. Non enim potest videri in prius iudicium veniisse id quod accidit ex postfacto *l.non potest 22.D.de iudic.*

14. Vt scripsi *Defin.4 supr.si aduers.vsucap.* Vide *l.2.l.si voluntate 81.l.si quos 29.C.de rescind.vendit.l.2.C.de fid.& iur. hast. fiscal.lib.10.tit.3.*

DEFINITIO IX.

Nec transactio facta super subhastationibus in quibus læsio enormissima intervenit impedit re ius redimendi sit perpetuum.

EAdem ratio facit vt etiamsi post ritè peractam subhastationem transactum sit inter debitorem & emptorem siue creditor ille fuit siue extraneus,nó eò minùs possit debitor restitui aduersus subhastationem quòd ea per transactionem comprobata sit, si modò læsio immodica duret & probetur.2 Neq; enim maior vis esse potest trásactionis quàm rei iudicatæ.3 Nec ad rem pertinet quòd ex edicto Emanuelis Philiberti Principis nostri non datur restitutio aduersus transactionem ex causa quantæcumque læsionis.3 Id enim eò spectat,vt transactio ex ea sola causa rescindi non possit.Nó etiã ne prodesse possit restitutio ad hoc vt salua transactione, ius redimendi quod iam extinctũ fuerat,per in integrum restitutio nem reuiuiscat, nisi proponas de hoc ipso quoque nominatim transactum.5 *Ita Senatus* in causa N.Ioannis Dionisij Francisci de Seituxiet contra D.de Dortans 4.Non.Aug.1592.

1. Quia durante læsione etiam post transactionem durat semper eadem causa restitutionis *arg.l. doli 19. §. diuersum D. de nouat.*

2. Quamuis nec sit minor *l.non minorem 20.C.de transact.*

3. Si non præter læsionem interueniat vis aut dolus,aut minor ætas.Quæ fuit iam olim sententia Baldi contra Bart. & vera *in l.2.C.de rescind.vendit.ex l.causas 16.C.de transact.l. Lucius 78.§.vlt.D.ad SC.Trebell.*

4. Ius enim redimendi supponit potiùs quàm vt destruat transactionem.

5. Similis exceptio est *in l.vnic.C.de error. calcul.* Adde *Def. 6.& 12.infr.De luit.pignor.l.pen.C.de transact.*

DEFINITIO X.

Debitor habens ius cessum ab anteriore creditore potest eo vti contra creditorem suum posteriorem,si modò consentiat vt posterioris creditoris indemnitati ante omnia satisfiat.

CRediderat mihi cẽtum Titius eique pignoris nomine dederam in antichresim fundum dignũ trecentis. Cùm tibi ex posteriore obligatione centum quoque deberem & ad solutionem condẽnatus essem,obtinueras vt in iudicati executionem eiusdem fundi hyperocha pignori caperetur & publicè vẽderetur:1 secutáque erat venditio eo precio centum aureorum. Posteà cesserat mihi Titius quicquid iuris in eum fundum haberet. Cúmque peteres vt vacuam fundi possessionem tibi traderẽ,2 dixi paratum me tradere, sed ita si priùs mihi solueres omnẽ pecuniam quæ Titio debebatur,& cuius nomine potuisset ille nulla facta cessione fundum sibi retinere. Probabam autem debuisse me Titio non ea sola centũ propter quæ contracta erat antichresis,sed alia etiam cẽtum,ideóque postulabam vt deducto omni eo quod tibi deberem reliquum mihi solueres priusquàm cogerer ad vacuæ possessionis traditionem:præsertim cùm pro iis quoque centum bona mea omnia Titio primùm obligata proponerentur.Quæ ius est de iure exceptionis. Placuit æquum & iustum esse vt ea omnia mihi præstes,cùm à Titio ius habeam, quæ ipsi Titio si fundum adhuc possideret præstanda essent, antequàm pignoris possessione cedere cogeretur.3 Atqui non tantùm pro prioribus illis centum poterat pignus retinere,sed etiam pro alia omni pecunia quæ ei debebatur, adeóque pro chirographaria.4 Idẽ igitur mihi quoque permittendum est.5 Nam quòd & tuus debitor sum & condemnatus:hactenus tantùm mihi nocere potest, vt ex ea pecunia quam mihi quasi Titij cessionario præstare debes tibi ante omnia per retentionem satisfieri oporteat.6 Cæterùm vbi ea ratione tibi satisfactũ est, nihil causæ est cur non mei quoque iuris rationem haberi necesse sit.7 Neq; ad rem pertinet quòd quo tempore fundi mei hyperochã emisti nesciebas debere me Titio plus quàm centum. Oportuit enim curiosiorem esse te ac diligentiorem vt scires quantum ei deberetur qui possidebat,8 cùm cogitare deberes futurum ne prius cogeretur ille vacuã fundi possessionem reddere quàm sibi omnino esset satisfactum.9 *Ita Senatus* in causa D. de Macognin & Aduocati Pontiet 4.Cal.Iunij 1591.

1. Nec enim prior creditor huiusmodi venditionem potest impedire *l.à Diuo Pio 15.§.quod si res pignorata D.de re iudic.*

2. Debitor enim sicut venditionem pignoris impedire non potest, ita nec cætera quæ sunt consequentia venditioni *l.1.& tot.tit.C.debit.vendit.pignor.imped. non poss.*

3. Quid enim tua interest an mihi soluas an Titio?

4. *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*

5. Vt eadem sit causa successoris quæ autoris *l.nuitus 156. §. plerumque De reg.iur.*

6. Creditor enim pignoratitius cùm habeat actionem multò magis habet retentionem *l.1.D.de pignor.l.si necessarius 8. l.debitor 40.§.vlt.D.de pignerat.act.*

7. Vt vtrique consulatur & neuter fraudetur *l.ex his 8. in fin. D.quæ in fraud.credit.*

8. *Arg.l.vir vxori 17.§.vlt.D.ad SC.Velleian.l.doli 19.§.vl.D. de nouat.*

9. Etiam pro chirographaria pecunia vt dixi *num.4.*

DEFINITIO XI.

Non potest debitor creditoris sui pignoratitij persecutionem impedire pratextu iurium quæ acquisiit ab alys creditoribus anterioribus qui eum fundum non possidebant,quamuis habuerint illum obligatum.

SAnè si ego alios creditores meos conquisierim à quibus cessionem iurium acciperem, non eris cogendus eam pecuniam mihi soluere quam aliis debui,licèt eũdem fundum pignori habuerint obligatum.Non enim eò minoris fundus esse intelligitur,quòd aliis fuerit obligatus1 quousque per hypothecariam auocetur.2 Auocari porrò à te non posset,3 vbi semel nactus esses possessionem,nisi facta priùs mei bonorúmque meorum omnium excussione.4 Proinde non facienda cessio ab aliis qui non possidebant habita & in fraudem tuam captata, quominùs statim cogendus sim vacuã tibi tradere fundi possessionem.5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quando nihil commune habeat ius pignoris cum iusto valore & æstimatione rei obligatæ *l.si fundus 16.§.si pluris D. de pignor.l.1.& vlt.& tot.tit.C.si vend.pign.agat.*

2. Nam & hypothecaria rem euincit si debitum non soluatur *l.si mancipium 34.§.vlt.& l.seq.D.de euict.*

3. Ne quidem per anteriores creditores.Nam de posterioribus dubitari nullomodo potest.

4. *Vulg. Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*
5. Non enim ad causam possessionis prodesse mihi debet ius quod ab iis habeo qui non possidebant.

DEFINITIO XII.

Nihil prodest debitori quòd habeat iura sibi cessa ab anterioribus creditoribus habentibus clausulam constituti, siue fuerint illi anteriores siue posteriores eo qui quasi Seruianam exercet.

QVid tamen si alij creditores à quibus cessum ius habeo non solùm ius pignoris in eo fundo habuerunt, sed etiam fundi possessionem acquisitam per clausulam constituti? Dubitationem facit quòd cùm ea clausula tantundem prosit ad realem & naturalem possessionem trãsferendam quantum traditio,[1] eadem ratio esse videatur eius pecuniæ quæ his debetur, quam esse diximus[2] illius quæ pignoratitio creditori debita fuerit. Sed tamen verius est, vt hoc casu id est deuoluto iure creditoris constituta-rij in personam debitoris, nulla illius clausulæ potestas sit. Nam siue fuerunt illi creditores posteriores Titio, nõ potuit clausula constituti transferre in eos possessionem quę iam tùm penes Titium erat[3] (neque enim qui constituit se alieno nomine possidere facit alium possessorem, ni eo tempore ipse possideat[4]) siue fuerunt anteriores, fatẽdum est interuersam eorum possessionem à me, qui eundem fundum Titio posteà in antichresim tradidi. [5] Nec aliud remẽdium superesse ad auocandam possessionem ne vnquam amissa videatur nisi ex Iustiniani constitutione,[6] quæ porrò non potest ei ipsi fauere qui alienam possessionem interuertit, sed ei tantùm in cuius fraudem ab alio interuerti possessio non debuit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. quod meo* 18. *vbi not. D. de acquir. poss.*
2. *Defin.* 10. *supr.*
3. Cùm non possint plures eandem rem eodem tempore in solidum possidere *l.* 3. §. *ex contrario* D. *de acquir. poss. l. duo in solidum* 19. D. *de precar.*
4. Vt probatur ex primis illis verbis *d. l. quod meo nomine possideo cum ibi not.*
5. Vt euenit quoties is cuius corpore aliquis possidebat alij rem tradidit *l. si de eo* 40. §. 1. *D. eod. tit. De acquir. poss.*
6. Quæ extat *in l. vlt.* C. *eod.*
7. Vnicuique enim factum suum nocere debet non alteri *l. factum* 155. *l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique de reg. iur.*

DEFINITIO XIII.

Venditione pignoris facta ex conuentione citra denunciationem quæ omissa fuerit etiam per dolum, nihilominus securus est emptor si dolum non participauerit. Creditor tamen pignoratitia actione conueniri potest, & ad quid.

CVm pignus ex conuẽtione venditum est ob non solutam sua die pecuniam non competit pignoratitia debitori aduersus creditorem, nisi ad hoc vt ille restituat quãto plus percepit ex precio pignoris quàm fuerit in debito, si fortè vt plerumque fit pignus pluris venditum proponatur. [1] Valet enim conuentio de vendendo pignore: adeò vt nec requiratur denunciatio si concurrat lapsus temporis intra quod debitor soluere debuerit, nec soluerit.[2] Nam & valet pactio vt liceat creditori pignus vendere citra denunciationem, etiamsi lapsus temporis non cõcurrat.[3] Melius sanè faciat creditor, nec solùm vrbanius sed etiam tutiùs si venditurus denunciet creditori futuram venditionẽ, vt se fraudis suspicione liberet, nec dolo malo in ea venditione versatus dici quandoque possit.[4] Sed si omissa sit etiam per dolum malũ denunciatio, cuius faciendæ necessitas conuentione remissa fuerat, valet venditio: nec ab emptore qui fraudem non participauerit auocari res potest. Saua debitori pignoratitia aduersus creditorem propter dolum.[5] Illud plane obseruandum est permitti citra denunciationem venditione pignoris, id tamen acta ita intelligi vt publicã & sub hasta nõ priuatã venditionẽ fieri oporteat, atque ita interpretandu cõuentionem, ne quis fraudibus & vicio locus relinquatur.[6] Id si factum nõ sit, condemnandus est creditor vt rem ipsam pignoratam restituat si extet.[7] Sin consumpta sit, aliam quæ sit eiusdem generis bonitatis & qualitatis, si modò ex iis fuit quę recipiunt in suo genere functionem.[8] *Ita Senatus* in causa Iacobi Pic & Ioannæ Rippet 10. Cal. Sept. 1591.

1. *l. vlt.* C. *si vend. pign. agat. l. si cessante* 7. *& seq.* C. *hoc tit. l.* 6. §. 1. *l. eleganter* 24. §. *si vendiderit de pign. act. l. si inter* 21. *in fin.* D. *de pignor.*
2. *l. si conuenerit* 4 vbi Paul. Castrens. D. *de pignorat. act.*
3. Castrens. *ibid.* post Bart. *ad l. Titio* 36. §. *Titius per ill. text.* D. *ad municip.*
4. Ita Bald. *ad l. creditor hypothecas* 4. C. *hoc tit.* Castr. vbi sup. Vide *d. l. si cessante* 7. C. *hoc tit. & l.* 1. C. *si vend. pignor. agat.*
5. *l. penult. & vlt.* C. *eod. tit si vendit pignor. agat.*
6. *l. si eo tempore* 6. *l. si hypothecas* 8. C. *de remiss. pignor. l. qua specialiter* 9. C. *hoc tit.* Intellige si nihil in contrarium expressè actũ sit *arg. l. vlt.* §. 1. C. *de iur. nomin. impetr.*
7. Intellige si haberi & redimi ab emptore possit. Alioquì contra eum in litem iurabitur vt in pignoratitia solet iurari cæterisque bonæ fidei iudiciis per quæ dominus rem suam reposcit *l. in actionibus* 5. *vbi not.* D. *de in lit. iur.* iunct. *l. non enim* 9. D. *rer. amot.*
8. *Arg. l. cùm quid* 3. *& ibi notat. D. de reb. credit.*

DEFINITIO XIV.

Distractio pignoris in re aliena constituti non potest nocere domino si is ne pignoris dationi neque distractioni consenserit.

QVid verò si alienæ rei pignus datum sit & à non domino? Non magis nocebit vero domino pactũ inter positum de vẽdendo pignore, aut denũciatio, aut denique venditio, quàm ipsa pignoris datio: si non expressim consenserit aut dolo malo dissimulauerit in fraudem ignorãtis creditoris: [2] sed qui alienam rem siue prudens siue ignorans pignori dedit, in id omne quod emptoris & creditoris interierit condemnabitur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm rei alienæ pignus ab initio non valeat *l.* 1. *& tot. tit. C. si alien. res pign. dat sit.*
2. *l.* 2. *eod. ill. tit. l. mulier* 11. *C. de distract. pignor.*
3. Ex natura scilicet actionis pignoratitiæ quæ siue directa sit siue contraria, bonæ fidei est & ex bona fide præstationes recipit §. *actionum, Inst. de action.*

DEFINITIO XV.

Sumptus facti in litem inter plures creditores pro iure pignoris tuendo necessariè susceptam, singulis præstandi sunt ex precio pignoris seruato temporis priuilegio quod sors habet.

SI plures creditores absente debitore de pignoris iure inter se contenderint,[1] quæri solet an ei qui potior reperitur sumptus litis ex precio distractorum pignorum, an ex posterioris pecunia præstandi sint. Quid enim si fortè precium, quod vtrique principali debito exsoluendo alioqui sufficeret, computatis sumptibus sufficere non poterit? Cur admittamus posteriorem creditorem cogi vt sui quoque pignoris venditionem patiatur, si nihil sit quod ei possit imputari?[2] finge vtrumque non improbabilem litigandi causam habuisse: Cur expensarum litis gratia durior fiet condicio posterioris creditoris?[3] Atqui nec æquum est prioris crediti quantitatem per eas expẽsas diminui. Quinimò longè æquius est idem pignoris & temporis priuilegium anteriori creditori pro litis sumptibus superesse, quod habet pro sorte debitóque

tóque principali. 4 Itaque cùm inter duos creditores diu lis agitata fuisset nec collusoriè nec calumniosè, visum est Senatui expensas totius litis non vt alias fieri solet, compensandas, 5 sed vtrique ex precio pignorum seruandas si pignora distrahantur. Sin offerre posterior mallet quàm pati distractionem, anteriori præstandas à posteriore, posteriori verò omnes à debitore cùm pignoratitiam debitor exercebit: Opposita nimirum doli exceptione si debitor sortem duntaxat & quicquid anteriori creditori solutum fuit offerat, non etiam quod in litè iustam tuëdi proprij pignoris gratiâ posterior necessariò impenderit. 6 *Ita Senatus* in causa Antonij Neiret & Benedicti Geoffrey 5. Cal. Aug. 592.

1. Nec enim debitorem vocari necesse est cùm hypothecaria actio sit in rem & competat contra quemcumque pignoris possessorem *l pignoris* 17. *D. de pign. l. pignoris* 15. *C. eod.*

2. Solemus enim dicere succurrendum ei esse cui nihil potest imputari *l.* 3. *D. de separ. l. cùm postulassem* 44 §. 1. *D. de damn. infect.*

3. Nec enim solet condemnatio expensarum infligi nisi in pœnam temerariæ litis *l qui solidum* 78. §. 1. *de legat.* 2. *l eum quem temerè* 79. *D. de iudic. l. properandum* 13. §. *sive autem alterutra C. eod.*

4. *l. Lucius* 18. *vbi not. D qui potior. in pign. hab. cap. accessorium de reg. iur in* 6. Distingue tamen an expensæ debeantur iure actionis an officio tantùm iudicis. Priore casu obtinet quod hic dicitur non etiam posteriore vt scripsimus *in tit. De fructib. & lit. expens.*

5. Quasi ratione mutuæ victoriæ. Nam in hac specie vterque quidem vincit, sed ita vt neuter haberi possit pro victo. Semper enim iusta intentio est eius qui se probat verum creditorem.

6. Nam & ex hac causa contrarium quoque iudicium competeret nedum retentio *l si necessarius* 8. *D. de pign. act.*

DEFINITIO XVI.

Subhastatio ritè facta & perfecta non vitiatur ex vicio missionis in possessionem subsecuta.

Vicium missionis in possessionem quæ addictionem ex causa subhastationis factam sequitur non afficit subhastationem quominùs, ritè ac solenniter, si aliud nihil obster, peracta videatur. 1 Itaque vicio possessionis purgato, nouaque possessione per iudicis autoritatem; & eo quo oportuit modo adpreheta, nihil est quod ex ea causa ad impugnandam subhastationem obiici possit, siue de rei dominio agatur siue de fructibus ex fundo vendito perceptis. 2 *Ita Senatus* in causa de qua SC. 12. & 13. sup. Vnde vi.

1. Nec enim missio in possessionem est pars subhastationis sed actus separatus & tamen consequens subhastationi.

2. Fructus enim non iure possessionis acquiruntur sed iure dominij *l. qui scit* 25. §. 1. *l. Herennius* 42. *D. de vsur.* Et ideo per statuti nostri autoritatem acquiruntur emptori ex die ipsius addictionis & vt loquuntur expeditionis.

DEFINITIO XVII.

Decendium de quo loquitur statutum factum de subhastandis pignoribus computatur excluso die leuationis.

IN decendio quod ex vetere statuto Sabaudiæ non plenè intermedium esse debet à die capti pignoris (pragmatici leuationem vocant) ad diem vsque primæ proclamationis, non computatur dies ipse quo capta sunt pignora 2 Sic enim verba statuti ferunt vt primum proclamma fiat intra decem dies proximos post leuationem. 3 *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Trinquet contrà N. Truffon 5. Cal. Decemb. 1592.

1. De quo vide quæ scripsi *Defin. 3. supr. hoc tit.*

2. Quomodo & in aliis pleriſque causis accidit vt dies termini non computetur in termino, scilicet in præparatoriis & ordinatoriis iudiciorum, non in decisoriis, vt nostri solent distinguere *ad l. 1. de legat. 1.*

3. Quæ verba diem ipsum leuationis excludunt, *l. 1. §. biduum vbi not. & §. seq. D. quand. appell. sit & instr. qua tempor. l. post diem 7. D. de leg. commiss.* Iunge *Defin. 3. supr. eod.*

DEFINITIO XVIII.

Subhastatio etiam nulliter facta dummodò pro debito tenet & quandocunque confirmata ob non oblatum debitum retrotrahitur in omnibus ad tempus expeditionis.

PIgnoris distractio licèt minùs ritè facta sit nec seruatis solennibus dum ne pro indebito, tenet. 1 Et consequëter licèt ob hãc causam tardiùs nõnunquã confirmãda sit vt debitor tantò ampliorem habeat luendi pignoris autoritatem, quia tamen aliquando tandem confirmanda est omnimodo ni debitum soluatur, retrotrahetur confirmatio ad tempus distractionis & expeditionis, 2 siue de fructibus medio tempore perceptis quæratur, 3 siue de laudimiis cui debeantur, si bona vendita directum dominum, medio tempore mutauerunt. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 38. Sup. De vir. emphyt.

1. Hactenus scilicet vt non aliter audiatur debitor eam impugnans quàm si debitum totum offerat, & recusante creditore obsignet. Ita enim stylo Senatus nostri cautum est vt dixi *Defin. 5. supr.* Vide *text. in l. si non soluerit* 26. §. *si centum.* vbi Bart. *D. de condict. indeb. l. & qui sub imagine* 10. *C. hoc tit.*

2. *arg. l qui balneum* 9. *versic. quoniam tamen iam tunc D. qui potior. in pign. hab.* Quamuis dici soleat quoties actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potiùs quàm confirmati rationem habendam esse *Ex not in cap. cùm Ecclesia Extr. de caus. poss. & propr.*

3. Qui ex statuto pertinent ad emptorem à die expeditionis.

4. Aut etiam directi domini conductorem.

5. Vt is præferatur qui fuit dominus directus vel dominij directi conductor tempore expeditionis. De quo alibi scripsimus.

DEFINITIO XIX.

Cùm venditio pignoris perperam facta est, debitor offerre debet creditori non emptori.

DIstracto pignore rei mobilis contra publicatũ venditionum legem constitutam, puta si eoipso die quo pignus captum est in executione iudicati venditum sit non expectato triduo, quod expectari debuerat, 1 posteà debitor intra decendium quod redimendis pignoribus rerum mobilium præstitutum est, pecuniam offerens creditori audiendus est. Quamuis si ritè peracta vẽditio fuisset, non creditori sed emptori offerri pecunia debuisset, 2 nimirum quia non potest pro distracto haberi pignus, quantum ad creditorem pertinet, quod perperam neque seruatis solennibus distractum est. 3 Emptori tamen aduersus creditorem qui malè distraxit saluum ius erit. 4 *Ita Senatus* ex tempore in causa syndicorum de S. André 3. Non. April. 1593.

1. Secundùm formam veteris statuti Sabaudiæ.

2. Nàm post peractam pignoris venditionem, eius solius qui comparauit, periculum vertitur *l. à Diuo Pio* 15. §. *si post additum. D. de re iudic.*

3. *d. l. à Diuo Pio* § *sed si emptor.* in postremis illis verbis: *quasi non vinculo pignoris liberatam.*

4. Vt scilicet reddat emptori pecuniam quam accepit. Ne alioqui eueniat vt creditor bis idem fuerit consecutus semel ab emptore & iterum à debitore *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO XX.

Nulla est subhastatio quæ fit pro debito incerto, nec potest ex eiusmodi subhastatione mitti emptor in possessionem, nisi vocato priùs debitore, licèt non possit debitor impedire nisi offerendo.

PVblica distractio pignoris, aduersus debitorem frumenti aut alterius quantitatis in pondere aut mensura

consistentis non valet si pro debito fiat addictio,id est pro frumento ipso,cáve quantitate quæ debetur,nulla estimatione præcedente: 1 quia precium certum esse necesse est tam ex natura venditionis,2 quàm vt parata sit redimendi facultas debitori, si intra semestre redimere velit. 3 Idémque erit etsi cum quantitate huiusmodi,pecunia quoque debeatur.Nam in indiuiduis cuiusmodi est venditio, 4 si quid sit quod impediat ne actus totus valere possit, vtile per inutile vitiatur.5 Hic autem incertitudo precij impedit ne venditio valere possit,cuius scilicet substantia cõsistit in precio,6 precium verò in pecunia numerata.-Nec tantùm ratione tertij admittendum est nullam esse subhastationem quæ sic facta sit, sed etiam ratione ipsius debitoris,7 hactenus vt vocari eum & audiri necesse sit priusquam missio in possessionem permittatur. Etsi enim non aliter audiendus est excipiens de nullitate subhastationis quàm si offerat quicquid debet qualecunque tandem illud sit.9 ipsius tamen interest, ne tam citò támque facilè missionis decretum interueniat,propter redimendi facultatem,cuius præscribendæ tempus illud semestre incipit à die missionis. 10 *Ita senatus* in causa Franciscanorũ Chamberiensium & Francisci de Vegie Rauier 8.Cal Sept.1593.

1. Dixi *Defin.6.& 7.supr.*
2. *l.hæc venditio 7.§.1.& 2.D.de contr.empt.l.vlt.in fin.C. eod.*
3. Non enim potest redimere nisi soluendo, neque soluere aut offerre aut obsignare si nesciat, quid & quantum debeatur.
4. Nec enim emptor fuerat empturus partem *l.tutor* 47. D. *de minor.l si quis aliam* 46.D.*de solut.*
5. *Not.in l.placuit* 29.D.*de vsur.l. in hoc iudicio* 27. D. *famil. erciſc.*
6. *l.pacta conuenta* 72.*ante vers.Paulus notat* D.*de contr.empt.*
7. *§.item precium Inſt.de empt. & vendit. l.pen.C. de rer.permut.*
8. Licèt alias soleat deterior esse condicio debitoris quàm tertij qui debitor non est vt *in l.vlt.C.etiam ob chirogr.pecun.retin.poss.*
9. Vt dixi *defin.5.num.2.& defin.18.supr.*
10. Interest enim debitoris vt amplius spatium temporis habeat ad pignoris luitionem.

DEFINITIO XXI.

Debitor non potest impugnare subhastationem factam certo precio & pro debito certo licèt nondum liquido. Tutius tamen est rei debitæ fieri ante omnia æstimationem.

QVid autem si cùm frumentum deberetur,nec solueretur,bona debitoris pro eo debito nondum liquidato vendita sint,certo tamen precio in pecunia cõsistente.Magis est vt subhastatio valeat in præiudicium non quidem tertij,1 sed debitoris,quippe cuius nihil interfit quod ad redimendi ius pertinet,quique si paratus sit soluere,curare ipse debeat vt frumentum æstimetur, 2 quod æquè fieri potest ante atque post subhastationem. Nam ad validitatem venditionis, vtique satis est factam eam esse pro debito,& certo precio.3 Tutius tamen fuerit & consultius æstimari ante omnia id quod debetur,& in pecuniam numeratam conuerti, vt subhastationem non tantùm pro debito & certo precio sed etiam pro liquido factam fuisse appareat.4 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Cuius scilicet interest fieri omnia solemniter & ex forma statuti. Alioqui potest dicere se passum fuisse subhastari pignora,quòd sciret ex defectu solennitatum & formæ ius suum durare *arg.l. sicut* 8. §. *non videtur D. quib. mod. pig. vel hypoth. solvit.*
2. Qui enim tenetur ad consequens vtique tenetur etiam ad necessarium antecedens *vulgat.iurib.*
3. Nam cùm frumentum recipiat functionem in suo genere ideóque nec perire vsquam possit,semper & æquè facilè recipit æstimationem *l.vltum* 21. D.*de reb.cred.l.vlt. D.de condict. triti.*
4. Vix enim est vt certum possit dici debitum quandiu liquidum non est.*nat.in l.vlt.C.de compensat.*

DEFINITIO XXII.

Non potest emptor prætextu nullitatis subhastationis non recusare solutionem precij. Qui verò in amicum ab emptore electus est, multò minus.

SVbhastationibus nõ satis tutè,nec ex forma statuti peractis si emptor ad precij solutionem conuentus de earum nullitate excipiat,ex eáque causa solutionem recuset condemnandus est. 1 Non solùm quòd nihil eius intersit, cùm si debitor bona sua quasi malè alienata vindicare quãdoque volet, futurum sit vt debitum ante omnia reddere compellatur. 2 Sed etiam quia imputare sibi debet qui emerit cum sciret,aut scire posset,non rectè factam esse venditionem. 3 Idémque est si non ipse emerit sed in emptoris locum subrogatus sit,& ab eo,vt fit,in amicum electus quoniam hic emptoris partibus & vice in omnibus fungitur.4 *Ita senatus* pro D.de Ville magistro Computorum, contra Nicolaum de Chignin 8.Cal. Sept.1593.

1. Cùm ex proprio facto & contractu conueniatur quippe qui ea lege accessit ad publicam venditionem quam sciuit aut scire debuit non nisi præsenti pecunia fieri debere *l. à Diuo Pio* 15.§.*sed si emptor D.de re iudic.*
2. Duminodò constet subhastationem factam esse pro debito vt dixi *Defin.5.& 18.supr.*
3. Potuit enim & debuit ante omnia inquirere an ritè ac solenniter facta esset subhastatio.
4. Ita vt eadem ipsa emptio non noua esse intelligatur, vt scripsi *in tit.si quis alter.vel sib.*

DEFINITIO XXIII.

Non reuocatur distractio pignorum ritè venditorum in executionem prouisionalis sententiæ,quamuis postea reuocatæ per diffinitiuam.

SI in executionem prouisionalis sentẽtiæ capta sint pignora & publica auctione distracta,potest emptor legitimo tempore elapso petere non solum missionem in possessionem,sed etiam plenam dominij adiudicationem per interpositionem decreti iudicialis,non secus ac si definitiua fuisset sententia.Alioquin pignorum capio non valeret si aut illa distrahi non possent aut eorum distractio ius commune pignorum venditorum non sequeretur. 1 Atqui publicè interest,quicquid iudex siue diffinitiua,siue interlocutoria condemnatione constituerit, suam habere executionem. 2 Etsi enim hactenus interest, quod ea quæ pendente lite iussit vetuitve contrario imperio tollere potest,in sententiis autem contrà, 3 indéque est quod dici solet prouisionalem sententiam nunquam transire in rem iudicatam.4 Quousque tamẽ prouisionalis reuocata sit,aut potius,quandiu reuocata non est,iudicati sanè vim obtinet.5 Sed & posteaquam reuocata est,non idcirco pignorum venditiones reuocari debent,6 neque ad hunc casum pertinet quod à prudentibus responsum est, si cum nulla præcessisset sententia capta sint pignora nullam quoque esse pignorum venditionem.7 Nulla enim sententia dici non potest,quam executioni mandari oportuerit, 8 tametsi post factam executionem reuocata sit.Satisque est ad eius qui pro indebito vrgebatur indemnitatem, quòd non modò actorem sed etiam ipsius fideiussorem qui ex huiusmodi causa dari semper solet, 9 obligatos habeat de omni eo quod sua interesse potest.In quo venit quantum ei ideò abest, quòd re sua carere cogatur. 10 *Ita Senatus* in causa Ludouici Truc & D.de Leschereine 7.Calen. Sept. 1593.

1. Ad quid enim capiuntur pignora in executione iudicati nisi vt distrahantur *l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione & pass.* D.*de re iudicat. l.1.& tot.titul.*C. *si in caus. iudicat. pign. capt. sit.* Et verò aliter posito iure nemo vellet accedere ad emptionem pignorum

pignorum in executionem prouisionalis iudicati captorum nec ii bona fide distraherentur, vt in simili ratiocinatur Iurec. *in l. mil prator 7. alàs l. etsi sine §. quæsitum* D. *de minor.*

2. Cùm totus vigor & effectus sententiæ siue prouisionalis siue diffinitiuæ in executione consistat *l. pen. C. de execut. rei iudic.*

3. *l. quod iussit* 14. D. *de re iudic.*

4. Res enim iudicata dici non potest quandiu retractari & rescindi potest siue ab eodem siue ab alio iudice *l.* 1. D. *de re iudic. l singulis* 6. D. *de except. rei iudic. Et tot sit. C. sentent. rescind. non poss.*

5. Ita vt mandanda sit executioni si aliud nihil obster.

6. Quia non tam à sententia vim accipiunt quàm à publica potestate & autoritate illius qui iudicatum exequitur *l. à Diuo Pio* 15. *cum ibi not.* D. *de re iudic.*

7. *l. si cùm nulla* 58. *eod. tit.*

8. Siquidem id quod nullum est nullum iuris effectum habere potest *cap. non prastat impedimentum de reg. iur. in* 6.

9. Vix enim vnquam fit prouisionalis adiudicatio quin ex ea causa fideiussorem dari oporteat vt scripsi *in tit. de sent. & interloc. omn. iudic.*

10. *l in interdicto* 6. D. *vndè vi l.* 1. D. *de action. empt. l non vim* 9. D. *rer. amot.*

DEFINITIO XXIV.

Pignora capta in executionem prouisionalis sententiæ addicta creditori, possunt ab eo retineri etiam pro vsuris postea per diffinitiuam adiudicatis.

QVòd si prouisionalis condemnatio in definitiuam transierit, & vt pletumque fit vsurarum adiectione aucta sit quæ in prouisionalem venire non potuerant, 1 eidémque ipsi qui obtinuit pignora addicta proponantur (quod euenire necesse est quoties extraneus emptor non reperitur. 2) De redimendo autem pignore debitor agere velit, puta quòd semestre in eam rem præstitutum & à die missionis non addictionis, 3 computandum nondum præterierit, placet pignoris retentionem etiam pro vsuris competere, siue obligationis iure siue officio iudicis debeantur, 4 quanuis verum sit non in eam causam capta esse pignora. 5 Quidni verò, cùm etiam ob chirographatiam pecuniam pignus retineri possit? 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Solet enim & debet vsurarum sicut & fructuum, itémque sumptuum condemnatio differri in diffinitiuam sententiam vt dixi *in tit. De fructib. & lit. expens.*

2. *l. 2. & 3. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

3. Hac enim parte derogatum est veteri statuto per stylum Senatus cùm anteà ex statuto semestre inciperet currere à die expeditionis.

4. Quamuis in aliis plerisque causis ea distinctio necessaria sit vt scripsi *in tit. De fructib. & lit. expens.*

5. Quæ scilicet non potuerunt capi pro debito nondum adiudicato *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

6. *l vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin.*

DEFINITIO XXV.

Quod debitori interest ob pignora malè ac pro indebito distracta quomodo taxandum sit si probetur ille ea pignora vel perisse vel per interpositam personam redemisse.

PErperam captis & distractis pignoribus, ex éaque causa cõdemnato actore in omne id quod rei interfuit, si reus ipse pignora illa vel per se vel per interpositam personam, 1 redemisse probetur, non ad pignorum repræsentationem aut eorum æstimationẽ, quæ vt plurimum maior esse solet, 2 condemnari actor debet, sed ad precij in redemptionis causam soluti restitutionem cum vsuris quincũcibus, quia nec pluris interesse videtur eius contra quẽ executio facta fuit, cùm nihil ei absit præter preciũ quod soluit; rei autem quam penes se habet, nec possessionem petere debeat, nec æstimationem. 4 *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat, & Syndicorũ de Cusy Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Nihil enim refert *l. & qui sub imagine* 10. *C. hoc tit. l. pupillus* 5. §. *sed si per interpositam* D. *de tutor. & conf. tutor.*

2. Quia solent viliore precio distrahi pignora quàm publicè distrahuntur *l.* 3. *C. si vendit. pignor. agat.*

3. Id verò quod interest nihil aliud est quàm quod abest victori, quódque is lucrari potuit *l. si commissa* 13. D. *rat. rem haber.*

4. Quia id quod iam semel meum est non potest magis fieri meum § *sic itaque Inst. de action. l. stipulatio ista* 38. §. *alieni* D. *de verb. obligat.*

DEFINITIO XXVI.

Allegatio lasionis immodicæ & doli remorari potest interpositionem decreti, si modò creditor aut emptor possideat, nec sciri certò possit quantum offerre debitori rem oporteat.

DEbitoris fundo qui erat maximi precij pro exiguà quantitate per dolum sub hasta vendito, si creditor idémque emptor petat decreto confirmari publicam venditionem, Non priùs decretum interponendum est quàm constiterit nec læsionem immodicam nec dolum intercessisse. Etsi enim decreti interpositio non solet tollere remedium restitutionis ex causa læsionis. 1 Cùm tamen læsio dolúsque ante interpositionem allegatur æquum est eius rationem haberi, & re integra misero debitori consulere melius est, quàm post vulneratam causam remedium quærere, 2 vel ob id maximè quod nec quicquam interest creditoris aut extranei emptoris, quippe qui interim possideat, 3 & exinde fructuum restitutioni obstrictus fiat ex quo lis contestata est super petita in integrum restitutione, si debitorẽ postèa in eo iudicio vincere continget. 4 Itaque non potest hoc casu locus esse æquitati per quã solet plerumque Senatus decernere vt intra certum tempus debitor satisfaciat, 5 alioqui subhastationes confirmentur, cùm necesse sit priùs constare de debiti certa quantitate quàm possit iuberi debitor satisfacere: quãtitas autem incerta sit quãdiu incertũ est an fructus aliqui sint, qui in eo quod excedunt legitimum modum vsurarum imputandi sint in sortem vt eam minuãt. 6 Neque rursus ad rem pertinet si quis dicat læsionem illam enormissimã quæ probata facit vt rescindi subhastationes debeant, non magis allegari posse quàm cæteras nullitates nisi obsignato priùs debito. 7 Id enim in proposito procedere non potest propter eam quam diximus rationem, quòd quãdiu dubitatur, Vtrum fructus medio tempore percepti imputandi sint in sortem, & ad quam vsque quantitatem ascendant, nescirí possit quid & quãtum sit obsignandum. 8 Item id locum habet si lite pendente emptor non sit in possessione. Iniquum enim esset prætextu obiectæ nullitatis debitorem & pecuniam debitam & rem ipsam venditam retinere. 9 At cùm creditor idémque emptor possidet, nihil eius interest. Imò eadem subesset iniquitas si ei rem iam habenti pecuniã quoque soluere debitor cogeretur. 10 Atqui inquies, creditoris interest vt vel pecuniam habeat, vel rem ipsam irreuocabiliter, nec tandiu cogatur in suspenso manere, & incertus esse vtrum bona sit habiturus in solutum, an pecuniam, vt tanquã de re sua de alterutro disponat commodius. 11 Sed huius incommodi deuitandi gratiâ tantò maiorem adhibeat illé si velit diligentiam in persequenda lite, sibique imputet qui tam vili precio per dolum compararit. 12 Aut si læsionẽ nullam nullúmque dolum intermeniisse conscius sit, sustenter litis moras spe victoriæ, & illa etiam ratione quòd interea rem non solùm habeat, sed etiam irreuocabiliter acquisitam. Nullo scilicet post semestre elapsum superstite redimendi iure, tametsi decreti interpositio nondum secuta sit. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriele Damodry Aduocato doctiss. Non. Decemb. 1593.

1. Secundùm ea quæ dixi *Defin. 8. supr.*

2. *arg. l. vlt. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.*

3. Aliud ergo est si emptor non possideat, sed debitor. Finge missioni in possessionem quam emptor vrgebat debitorem

ipsum quamuis iam condemnatum interoesisse, cáque intercessionem per apparitoris aut collusionem, aut imperitiam fuisse admissam cùm reliqui deouisset. Non eris debitor audiendus allegans læsionem quasi id faciat frustrandæ executionis gratiâ. Nec eò minùs tamen reliqui tempora contra eum current à die petitæ missionis acsi intercessio nulla interuenisset, cuius scilicet ratio in persona debitoris condemnati haberi nulla potest. Et ita Senatus noster pronunciauit in publico audutorio pro Illustri D. Comite Pontis Vallium contra N. Claudium Riuoires 5. Id. Mart. 1604.

4. Cùm litis contestatio inducat malam fidem *l. sed etsi* 25. *§. si autè* D. *de petit. hered. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

5. Idem est si post venditionem pignorum long um tempus effluxerit, nec adhuc præsentem pecuniam offerat debitor ad luitionem.

6. Nam cùm læsio est enormissima id est vltra bessem, fructus restituendi sunt quatenus excedunt legitimum modum vsurarum, scilicet cùm dolus emptoris interuenit *l. 1. & pen. C. si vendit. pignor. agat.* Aliud enim est si sola læsio licèt enormissima interuenerit vt scripsi *Def. 6 supr. De rescind. vendit. & Defin. 28. infr.*

7. Dixi *Defin. 5 & 18. supr.* Nota tamen subhastationes non posse dici nullas ex eo solo, quòd læsio immodica in iis interuenerit vt dixi *Def. 8 supr.*

8. Taxationem enim & liquidationem fructuum præcedere oportet.

9. *l. ex empto* 11. *§ qui autem l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem l. bona fides* 50. D. *de act. empt.*

10. Nisi paratum se diceret recepto debito rem restituere.

11. Nec enim videtur quisquam in bonis suis habere id quod euinci ab eo possit *l. non videtur quisquam* 5. *l. quo l. euincitur* 91. *de reg iur.*

12. Dolum namque ipsius impunitum manere non oportet *l. procurator* 11. *§.* 1. D. *de dolis mal. except.*

DEFINITIO XXVII.

An pignora iam vendita sub hasta possint iterum vendi postulante alio creditore siue anteriore siue posteriore qui alioquin mansurus sit in damno.

BOna quæ sub hasta sunt vendita postulãte posteriore creditore siue ipsi creditori siue extraneo emptori addicta sint, si ex eorum precio creditoribus anterioribus satisfieri nequeat, quibus ignorantibus, 1 licèt generali programmate vocatis venditio facta fuerit, iterum vendenda sunt si id petat vnus ex creditoribus anterioribus. 2 Nec aliud erit quamuis decretum iudicis subhastationem confirmauerit quia creditoris anterioris cui nihil imputari potest ius saluum esse oportet, nec sententiam inter alios redditam ei nocere æquum est. 3 Sed si posterior sit creditor qui bona iterum vendi postulet, licèt aliunde suum consequi non possit, audiendus non est, cùm possit debeátque sibi omnino consulere per ius offerendi, 4 nisi vno illo casu quo per inopiam offerre impediatur. 5 At finge creditorem anteriorem, quo postulante ea bonorum venditio facta sit, nondum esse dimissum ex precio quod per venditionem redactum sit, eique adhuc aliquid deberi cuius consequendi gratiâ velit is agere contra tertium possessorem. Si bona vilìore precio distracta dicantur, & eius esse æstimationis vt si iterum venderentur satisfieri prorsus ex eorum precio anteriori creditori posset, audiendus est possessor qui possessionis suæ tuendæ gratia petat vt iterum vendantur; ne frustra & sine causa inquietetur per creditorem: cui iam satisfactum videri possit ex iis ipsis bonis quæ iã habeat: 6 Maximè verò si in publica vẽditione enormis læsio intercesserit, nec alia bona vlla sint ex quibus indemnitatem cõsequi tertius possessor queat. 7 Nam quemadmodum debitor ipse ex causa læsionis restituetur in integrum contra subhastationem, 8 ita æquũ est ex eadẽ restitutionis causa succurri possessori, vt hoc saltẽ ex debitoris persona consequatur. 9 Tametsi nõ sit ei necesse impetrare restitutionem quia nihil ab eo gestum est. 10 Quòd si possessor hic idémque creditor proponatur, si omnino anterior, inquietandus non est per posteriorem citra ius offerendi. 11 Sit omnino posterior, multò minùs venditionem pignoris impedire potest si non offerat quid deberur. 12 Si partim anterior parti ra posterior, & bona quæ possidet pluris esse dicantur, quam quantum sit in anteriore credito, eadem æquitas quam supra diximus, suadet vt publicè pignora illa vendantur, sed ita tamen vt non nisi in subsidium, hoc est ita demum si reuenditis iis quæ actor ipse possidet in totum, satisfieri illi non possit: & ea lege adiecta vt non antè res auferatur possessori quam sit ei satisfactum totius credti nomine, 14 in quo est ille anterior. 15 Itémque expensarum in litem factarum aut in aliam pignoris vtilitatem. 16 Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa Dominorum de Marest & N. Annæ de Menthon 15. Cal. Cal. Mart. 1594. Exæquitate sanè potiùs quàm ex mera iuris ratione. Nam si iuris rationem inspicias nunquam potest inquietari is qui anterioris creditoris iure possidet, si non ei per posteriorem creditorẽ offeratur, 17 nec si vel pro numo vno rẽ teneat quæ sit maximæ æstimationis. 18 Cùm eo casu tantò plus imputati actori possit cur non offerat, quod facilùs offerre potest.

1. Aliud enim est si proventur scisse, multò magis si fuerint præsentes *l. si eo tempore* 6 *& l. si hypothecas* 8. *C. de remiss. pignor.*

2. Non idem seruatur apud Gallos cùm venditio publica facta est per solenne vt vocant decretum. Tunc enim nullus anterioribus creditoribus licèt absentiam & ignorantiam iustissimam allegantibus & probantibus datur regressus contra emptorem, si nihil omissum sit ex solennibus.

3. *l. de vnoquoque* 47. D. *de re iudic. l.* 1. *& tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.* Intellige nisi possit esse cautum anteriori creditori per repetitionem contra posteriorem *Def.* 25. *infr. de luit pignor.*

4. Perinde enim saluum est posteriori creditori hoc casu ius offerendi contra anteriorem, atque si debitor ipse vendidisset *l.* 1. *C. si antiq. cred. pign. vendid.* quia cùm in causa iudicati pignus ex autoritate iudicis venditur, factum iudicis est factum partis *l.* 1. *C. si in caus iudic. l. si ob consum* 13. *C. de euict.* An contra emptorem. Vide *Def.* 25. *de luit. pign.*

5. Secundùm ea quæ scripsi *Defin.* 1. *supr. eod.*

6. Improbus enim est qui bis idem consequi velit *l. si quis dolo* 51. *in fin* D. *de re iudic.*

7. Succurrendum enim est tertio bonæ fidei possessori quantum fieri potest, dum ne creditor moretur in damno *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

8. Secundùm ea quæ scripsi *Defin.* 4. *sup. de rescind. vendit.*

9. Similis ratio est *in l. dotem* 6. D. *de collat. bonor.*

10. *arg. l. ait prætor* 7. D. *de minor.*

11. Iuxta id quod scripsi *Defin.* 1. *supr. & d. Def.* 25. *infr. de luit. pignor.*

12. *l. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

13. Nam quandiu satisfieri potest actori ex iis quæ iam ipse possidet nihil contra tertium possessorem facilè decernendum est.

14. *l. à Diuo Pio* 15. *§. quod si res pignerata D. de re iudic.*

15. Nam eius credti in quo est posterior ratio haberi nulla potest *l. creditor* 12. *§. si idem bis l. quærebatur* 20. *D. qui potior. in pignor. hab.*

16. Hæ siquidem expensæ habent idem priuilegium temporis si modò ex obligatione non officio tantùm iudicis debitæ fuerunt *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.* Alioqui seruandus est inter creditores ordo temporis, vt dixi *Defin.* 2. *supr. Etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

17. *l. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

18. *l. quandiu* 6. *C. hoc tit. l.* 2. *C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO XXVIII.

Fructus percepti ex subhastationibus etiam in quibus enormissima læsio dum ne dolus interuenerit nec restituuntur nec imputantur in sortem.

PVblicè distractis pignoribus tam vili precio vt, quod sæpe fit, enormissima læsio & vltra bessem interuenerit, non idcirco imputamus creditori eidémque emptori fructus in sortẽ quasi sine titulo, aut pignoris potiùs quàm dominij iure perceptos. 1 Cùm tamen ex iuris ratione quàm ex statuto nostro ad eum pertineant iure dominij à die addictionis & expeditionis. 2 Quare nec si extraneus emptor

emptor proponeretur in restitutionē venirent. Etsi enim publica non minùs quàm priuata venditio ex causa enormis nedum enormissimæ læsionis rescindi potest, hoc tamen differunt quòd priuata venditio in qua læsio enormissima interuenit hoc ipso & iniusta & nulla esse creditur, 3 ob ideque fructus ab emptore perceptos perinde restitui necesse est atque si emptio nulla præcessisset. 4 At publicè facta venditio cùm non solùm publica fide & iudiciali autoritate nitatur, sed etiam necessariam habeat causam, pro nulla haberi non potest nisi cùm peccatum est in solennibus. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quomodo essent imputandi si de priuata venditione ageretur vt dixi *in tit. De rescind. vendit. supr.* & *Defin. 26. supr. hoc tit.*

2. Fructus enim iure soli & dominij percipiuntur *l. qui scit 25. §4. D. de vsur.*

3 *Ex not. in l. si quis cùm aliter 36. D. de verb. oblig.*

4. Quia dolus qui in re ipsa esse creditur dolo ex proposito æquiparatur vt tractant nostri *ad d. l. si quis cùm aliter.*

5. *l. 1. & pen. C. si vend. pign. agat.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor qui publicæ auctionis precium soluit ei cui iudex iussit securus est, licèt postea deperdita sit pecunia.

QVi bona sub hasta vendita comparauit, & iubēte iudice precium obsignauit penes eum qui à iudice in eam rem nominatus est, licèt inauditis creditoribus liberatur perinde ac si creditoribus ipsis mandante iudice soluisset. 2 Nec quicquam refert an depositarius ille pecuniā malè custodierit aut inter creditores perperam distribuerit. Est enim quod imputetur potius iudici qui iussit, quàm emptori qui parere habuit necesse. 4 *Ita Senatus* in causa R. Bernardi Combet Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le beuf Prid. Cal. Sept. 1594.

1. Quos tamen debuerat iudex vocare & audire vt ex eorum consensu curator constitueretur, qui pecuniam & acciperet & distribueret *l. 2. vbi not.* D. *de curat. bon. dand.*

2. Qui enim mandante iudice soluit, etiam ille qui soluere non debuit liberatur, adeò vt nec appellare habeat necesse *l. ait prætor 7. §. 1. vers. permittitur* D. *de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*

3. Et talem depositarium vltro elegit, quo nomine æquum esset illum teneri.

4. *l. non videntur data 168. §. 1.* D. *de regul. iur.*

DEFINITIO XXX.

Satisfieri creditoribus oportet ex precio distracti pignoris non minùs sumptuum litis quàm sortis nomine, seruato priuilegio & ordine temporis.

CVm inter creditores contentio esset de pignore ac posterior anteriori offerret debitum, sed tamē de expensis litis, quas vterque petebat, controuerteretur, Senatus ex officio iussit rem obligatam vendi vt ex precio vtrique satisfieret tam expensarū quàm debiti principalis, omniúmque accessionū nomine, 1 & quidē ex ordine id est anteriori primo loco, deinde posterioti. 2 Nec obstitit quòd ea ratione nouos sumptus fieri necesse sit ad publicā venditionē peragendā laudimiáque ex publica venditione debitum iri certū sit. 3 Sibi enim imputet posterior creditor cuius incōmodo & periculo id futurum est cur anteriori nō obrulerit sumptus litis, quos vtique creditori iusto siue anteriori siue posteriori perire æquum non est, cùm ita futurum esset vt ipsa debiti quātitas minueretur. 4 Longéque æquius est cedere eam rem damno debitoris quanuis inauditi. Cùm ei semper imputari possit cur non soluerit. 5 Planè si proponas rē obligatā minoris esse quàm vt ex eius precio satisfieri queat anteriori creditori eidémque posessori detractis sumptibus publicæ venditionis, iterémque laudimiis, nulla prorsus ratio est vt inuito creditore anteriore pignus vendatur eique possessio auferatur. 6 Quid ergo? Cōdemnandus erit posterior creditor, & repellendus si cum debito non offerat sumptus litis? 6 Præterquàm quod ad sumptus eos attinet qui post oblationē ritè factam sola creditoris anterioris culpa facti sint. 8 *Ita Senatus* ex tempore pro Nobilibus fratribus Salteur contra N. Benoit 10. Cal. Iunij 1595.

1. Cùm accessiones istæ etiam in priuilegio temporis sequantur ius & ordinem sui principalis *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

2. Qui enim prior est tempore potior est iure quod ad pignoris causam attinet *l. 2 l. 4. & pass. C. qui potior. in pignor. hab.*

3. Debentur enim laudimia ei qui expeditionis tempore dominus directus inuenitur, vt dixi *Defin. 18. supr.*

4. Fiunt enim necessariò cùm sine sumptibus litigari non possit *l. minoribus 6. D. de minor. l. quod debetur 51. D. de pecul. l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. etiam de leg. 2.*

5. Itaque damnum videtur dare qui damni occasionem dat *l. si ex plagis 51. §. in clino Capitolino D. ad leg. Aquil.* Aliud ergo est si sumptibus causam dederit sola temeritas alicuius tertij improbi litigatoris vt in specie *Defin. 31. infr. De luis. pignor.*

6. Cùm ea res inutilis futura sit creditori posteriori venditionem postulanti.

7. *arg. l. vlt. C. si antiq. cred. pign. vendid.*

8. Semper enim sumptuum condemnatio ei est irroganda qui temerè litigauit *d. l. eum quem temerè & tit. Inst. de pœn. temer. litig.* Iunge *Defin. 15. supr.* & *Defin. 2. infr. tit. prox.*

DEFINITIO XXXI.

Nullius momenti est distractio pignoris pupillaris capti in executionem sententiæ contra pupillum indefensum aut falsum tutorem reddita. Sed tamen si facta sit pro debito interim tenet.

CVm mulier quædam quæ pupilli nec mater erat nec auia se pro tutrice gereret, creditor pupillaris qui priorem tutorem iam condemnauerat, contra hanc quasi tutricem egerat in executione iudicati, eáque consentiente perfecerat vt pignora distraherentur. Constabat nullius quidem momenti esse distractionem, perindéque habendum pupillum, acsi quod ad hanc rem attinet nullomodo defensus fuisset, 1 vixque excusari posse creditoré à dolo qui non nisi nimis crassa ignorantia existimare potuisset pupilli tutricem esse mulierem quàm sciret nec matrem esse nec auiam. 2 Sed tamen quia pro debito facta erat executio, visum est tenere eam debere quandiu pecunia debita cum legitimis accessionibus non solueretur. 3 Qua oblata, si consentiret creditor nec fructus quoque restituere recusaret, non alias iudicis partes esse posse, nisi vt eos inuicem condemnaret, hunc ad restitutionem pignorum cum fructibus, illum verò ad solutionem debiti cum vsuris. 4 Compensandis propter mutuam victoriam expensis. 5 Præsertim quòd non minùs fauorabilis sit causa iusti creditoris quàm pupilli. 6 Planè si creditor distractionem pignoris, quæ perperam facta est mordicus defendere volet falsis absurdísve allegationibus in eam rem conquisitis, æquissimum est vt expensarum quoque condemnatione mulctetur. 8 *Ita Senatus* in causa Amedei Bonet contra fratres Garin 15. Cal. Decemb. 1595.

1. Non enim dici potest defensus qui neque per se neque per legitimam personā defensus fuit *l. pen. C. si aduers. rem iudic.*

2. Soli enim matri vel auiæ permissum est à Iustiniano tutelam suscipere cùm tutelæ virile officium sit *Auth. matri & auiæ C. quand. mul. tutel. offic. fung. potest.*

3. Secundùm ea quæ scripsi *Defin. 5. supr. hoc tit.*

4. *Ex l. 1. & pen. C. si vendit. pign. agat.*

5. *arg. l. si ambo 10. D. de compens. l. viro 39. D. solut. matr.*

6. Semper enim iustus creditor certat de damno vitando, & ideo fauorabilis est *l. quod autem 7. §. simili modo diximus* D. *quæ in fraud. credit. cum similib.*

7. Tanquam temerarius litigator *l. eum quem temerè 39. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2. tit. Inst. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO XXXII.

Creditor cognatúsve debitoris habet ius prælationis contra extraneum emptorem sed ita demum si incontinenti postulet se præferri non etiam si ex interuallo.

IN comparatione quidem extranei & eius qui creditor cognatúsve est, si bona debitoris ex autoritate iudicis publicè distracta sint creditorem cognatúmve tũ ex Statuti nostri quàm ex iuris communis ratione, præferendũ esse non ambigitur. 1 Sed hoc ita si incontinenti ius prælationis postuletur, non etiam si ex interuallo. 2 Maximè verò si ponas vel iam solutam fuisse ab extraneo emptore pecuniam precij, 3 vel elapsos sex menses à die missionis in possessionem numerandos intra quos lui vel potiùs redimi pignora debuerunt. 4 Nec ad rem faciet quòd subhastationes nondum decreto confirmatæ proponantur. Non enim eò minùs verum est perfectas illas esse ex instanti addictionis adeò vt exinde fructus omnes emptori acquirantur. 5 Nec quicquam prodest interpositio decreti nisi vti ne de subhastationum viribus poſteà sit disputandum: 6 Semestre verò quod ad redimenda pignora præstitutum est, non ad vim publicæ venditionis interim suspendẽdam, sed misero debitori ad rem suam si velit, & possit, recuperandam humanitatis tantùm & miserationis gratiâ fauorabiliter indulgetur. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 9. supr. Qui potior. in pignor. habeant.

1. *In l. cùm bona* 16. D. *de reb. autor. iudic. poss. d. aliàs l.* 1. *de priuileg. credit.*

2. Nam si ex interuallo, videtur aufferri emptori ius quod ei fuerat quæsitum, quod fieri non potest citra iniuriam *arg. l. si ventri* 24. §. *vlt. de reb. autor. iudic. poss. aliàs l.* 9. *eod. tit. De priuil. credit.* Alioqui nemo erit qui velit accedere ad emptionem pignorum, nec si bona fide distrahantur *l. ait prætor* 7. *aliàs l. etsi fine* §. *quæsitum D. de minor.*

3. Debet enim publica venditio sic fieri vt præsenti pecunia pignus distrahatur *l. à Diuo Pio* 15. §. *sed si emptor* D. *de re iudic.*

4. Ex vetere statuto & stylo Senatus nostri.

5. Ex verbis ipsis statuti.

6. Quia quandiu decretum non est interpositum potest obiici de nullitate subhastationum vsque ad triginta annos.

7. *arg. l cùm milites* 16. §. 1. D. *de compensat. l. in bello* 12. § *si quis seruum & seq.* D. *de captiu. & postlim.*

TIT. XVII.

Debit. vendit. pignor. imped. non poss.

DEFINITIO I.

Debitor neque venditionem pignoris impedire potest neque venditionis vicium vllum obiicere nisi oblato prius debito liquido, & præstita satisdatione pro non liquido.

ICVT debitor venditionem pignoris impedire non potest, 1 ita nec venditionem minùs ritè factam aliter improbare quàm si totum debitum offerat cum legitimis accessionibus: 2 Inter quas computabuntur eæ quoque expensæ quas creditor in causã venditionis fecerit, non secus ac si ritè & solenniter facta esset, 3 nisi quòd cùm in subhastationum forma peccatum est non tam inspicitur quid à creditore impensum fuerit, quàm quid expendi oportuerit ad venditionem solenniter peragendam. 4 Nempe quòd in eam exequendi necessitatem creditor inciderit facto & culpa debitoris non soluentis, 5 cui proinde hoc ipsum imputari magis potest quòd nõ soluerit, quam creditori quod minùs ritè facta executio sit. 6 Solent enim huiusmodi executionum vicia ex apparitorum & executorum insciția, 7 potiùs quàm ex creditorum iniuria proficisci: licèt dici soleat factum executoris esse factum partis, 8 cui adscribi potest cur diligentiorem aut peritiorem executorem non elegerit. At quoniam expensarum modus ante taxationem incertus est, hactenus debitori consulendum erat vt eo nomine satisdationem interponi sufficiat, sicut & si quid minùs liquidum esset ex debito principali, 9 ne interim reuocandæ venditionis cognitio hoc prætextu differatur. *Ita Senatus* 5. Non. Decemb. 1588. Vide Defin. 5. De distract. pignor.

1. *l* 1 *&* 2. *C. hoc tit.*

2. *l.* 1. *C si vendit. pignor. agat. l.* 1. *C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib.* 10. *tit.* 3. *l si non sortem* 26. §. *si centum de cond. indeb.*

3. Quia eas expensas fieri necesse fuit ad consequendum debitum quod non potuit creditor consequi nisi per venditionẽ bonorum: sumptus autem qui necessariò factus est siue in litem siue in rem ipsam semper præcedit *l. quod priuilegium* 8. D. *depositi. l. qui proprio* 46. § *Istis impendia D. de procurat.*

4. Plerumque enim fiunt magnæ & superuacaneæ impensæ, cùm malè fit executi o potiùs quàm si bene.

5. Cum si debitor ad diem soluisset nullam subhastationem fieri necesse fuisset.

6. Damnum enim dat quisquis damni dat occasionem *vulgo is damnum dat* 169. *cum ibi not. de reg. iur. l. si ex plagis* 52. §. *in cliuo D. ad leg. Aquil.*

7. Ob non bene seruatas statuti solennitates.

8. Sicut & factum iudicis est factum partis *in l. si ob causam* 13. *C. de euict. l* 1. *C. si in caus. iudic. pign. capt sit.*

9. Solet enim satisdatio præstari pro non liquidis *l. statuliber rationem* 5. *D. de statulib. l.* 1. *& tot. tit. D. si cui plusquàm per leg falcid.*

DEFINITIO II.

Non potest debitor recusare quominùs damno eius cedant sumptus litis mota inter creditores pro iure & ordine pignoris etiam ignorante debitore. Potest tamen debitor, etiam post sententiam inter alios latam intercedere & probare solutionem.

ADeò verum est debitorem impedire venditionẽ pignoris non posse, 1 vt si plures creditores inter se & inscio debitore contendãt de pignore, iudéxque vt omnibus satisfiat, pignus distrahi præceperit, indemnes eos ex precio seruari necesse sit non tantum sortis nomine, sed etiam impensarum litis, 2 quibus vtique mora per debitorem in soluendo contracta causam dedit, cùm si is soluisset, nulla de pignore quæstio inter creditores incidere potuisset. 3 Planè si distractioni pignoris intercedere debitor velit, quasi iam à se soluto debito audiendus erit, 4 nec ei nocebit res inter alios iudicata. 5 *Ita Senatus* in causa R. D. Præceptoris Antoniani Camberiensis & Claudij Rochet, x tempore 17. Cal. Febr. 1593.

e

1. *l.* 1. *& 2. C. hoc tit.*

2. Dixi *Defin.* 15. *&* 30. *supr. tit. prox.*

3. Non enim esset quærendũ de iure & ordine creditorũ soluto pignore *l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

4. Sæpe enim auditur quisquis allegat solutionẽ debiti etiã tertius *d. l. Paulus* §. 1. dummodò eam probet *l.* 1. *C. de probat.*

5. *l.* 1. *& tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocet.*

DEFINITIO III.

Missio in possessionem ex subhastationibus non potest impediri per debitorem prætextu enormissimæ læsionis, nec petit vt bona iterum vendantur. Sed offerre potest vel petere restitutionem.

Passus

PAtitur debitor bona sua vendi sub hasta, vt creditori satisfiat, non potest interedere quominus creditor cum vicino extranei emptoris addicta sunt pignora vilissimo precio, mittatur in eorum possessionem, 1 nec si consentiat vt ex iis bonis, quæ distracta sunt alísve pretiosioribus retineat creditor quantum necesse est ad concurrẽtẽ vsque debiti quãtitatẽ, largiore licèt facta æstimatione. Neque enim Iustinianeæ constitutioni, 2 fauore debitorum locus est post peractam bonorum obligatorum venditionẽ, cùm venditio faciat vt in emptoris eiusdémque creditoris bonis esse cœperint, quæ antea erant in dominio debitoris. 4 Itaque illud vnum remedium debitori superest vt vel redimat res venditas intra semestre quod in eam rem statuto nostro præscriptum est: 5 Vel imploret auxilium nouæ legis, quæ ad rescindẽdas ex causa immodicæ læsionis venditiones lata est. 6 Nam vt bona quæ iam semel fuerunt, vendita publicè iterum vendantur, eo præsextu quòd plurishodie venire possint, nullomodo concedi debet, 7 ne fauore quidem minoris ætatis. Ne alioqui eueniat vt non reperiantur, qui accedere velint ad publicas venditiones, 8 parúmque interest an creditor ipse emerit an alius, quandoquidẽ extranei emptoris loco est creditor, qui comparauit eodémque iure cẽseri debet. 9 Rursus non mutabit, quòd debitor ea laboret egestate vt neque redimendi facultatem habere possit neque litigandi ad implorandum beneficium restitutionis ex causa læsionis. Non enim paupertatis prætextu, vis legibus fieri debet. 10 *Ita Senatus* in causa Michaelis Bioley 6 Id. Iun. 1594.

1. Quia hoc non est ex viciis subhastationis si viliore precio facta sit vt dixi *Defin.* 8. *sup. tit.* Et quamuis subhastatio ob eam causam esset nulla, tamen interim teneret vt dixi *Defin.* 18. *eod. tit.*

2. Vt solet dici cùm tractatur de assecuratione dotis *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.* & ex statuti nostri autoritate.

3. *In Auth. hoc nisi debitor C. de solut. & in corpor. vnde sumitur.*

4. Siquidem per addictionem & expeditionem vt statutum loquitur dominium transfertur, ideóque fructus ad emptorem ex eo die pertinent qui ius dominij sequuntur *l. qui scis* 25. *§.* 1. *de vsur.*

5. De quo dixi *Defin.* 32. *sup. tit. prox.*

6. *l.* 2. *l. si voluntate* 8. *l. si quos* 29. *C. de rescind. vendit.*

7. Cùm tempus prioris venditionis præcisè inspiciendum sit, non quo agitur *d. l. si voluntate.*

8. *l. ait prætor* 7. *alias l. etsi fine. §. quæsitum D. de miner.*

9. *l.* 2. *C. si in caus. iudic pign. capt. sit l. cùm bona* 16. *D. de reb. auctor. iudic possid. alias l.* 1. *de priuil. credit.*

10. Quoniam iura generaliter & in vniuersum scripta sunt non pro diuitibus tantùm aut pro pauperibus *l. iura* 6. *D. de legib.* Interdum tamen fauemus paupertati, vt in specie de qua scripsi *Defin.* 1. *supr. tit. prox.*

TIT. XVIII.

Si vendit. pignor. agat.

DEFINITIO I.

Dolus creditoris qui vilissimo precio pignus vendidit non nocet emptori qui dolum non participauit, etiamsi creditor non sit soluendo.

EST sanè in creditoris arbitrio quibus velit pignoribus distractis, 1 si aliud nihil obstet, 2 ad suum cõmodum peruenire. Sed tamẽ si tẽ magni precij pro modico debito distraxerit dolo fecisse videtur: ideóque quanti debitoris interest condemnari debet. 4 Neque tamen eò minùs valet emptio adeò vt nec vlla debitori aduersus emptorem actio possit cõperere, tametsi creditor non sit soluendo, si non emptor quoque probetur fraudem participasse, 5 quod in dubio non præsumetur. 6 *Ita tractatum est* in causa viduæ D. de Genuille contra Ioannem Baptistam Varronem. Geneuensem 13. Cal. Sept. 1588.

1. *l. creditoris* 8. D. *de distract. pignor.*

2. Nam si tertius bona fide possideat, ante omnia excussio facienda est *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

3. Quia dolus hoc casu inest in re ipsa *vulgd. si quis cùm aliter* 36. *& ibi not. De verb. oblig. l. si vxor* 3. *C. hoc tit.*

4. *l.* 1. *& pen. C. eod.*

5. *d. l.* 1. *& pen. C. hoc tit.*

6. Nam è contrario præsumenda est in quolibet bona fides nisi dolus proberur *l. dolum* 6. *C. de dolo l. in exceptionibus* 19. *§. qui dolo D. de probat.*

DEFINITIO II.

Posterior creditor non alij offerre cogitur quàm ei qui possit præstare actiones, quod facere non potest ille qui à falso veri creditoris procuratore comparauit.

QVi non à creditore, sed à creditoris vxore mandatum non habente alióve falso procuratore fundum sub hasta vẽditum & creditori addictum comparauit, si à posteriore creditore conueniatur hypothecaria, 1 nullam habere iustam exceptionem potest, adeò vt nec offerri ei oporteat. Quia non alii offerre quisquam cogitur præsertim qui habeat iustam causam agendi vel possidendi quàm ei qui iuribus suis cedere possit, 2 quod porrò facere nequit is, qui iura nulla habet, 3 qualis ille est qui emit à non creditore nihílque iuris in re habente. Nec ad rem pertinet quòd creditore ipso non contradicente videatur huiusmodi exceptio esse de iure tertii, ideóque nec admittẽda. 4 Sufficit enim quòd nec ratã venditionẽ creditor habuerit, 5 vt appareat exceptionem exclusiuam esse iuris agentis. 6 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard & N. Chinal 6. Id. Nouemb. 1593.

1. Competit enim posterioribus hypothecaria aduersus emptorem nisi cùm quis emit à creditore anteriora distrahente iure creditoris *l.* 2. *D. si antiq. credit. pignor. vendid. l. qui à creditore* 18. *C. de distr. pignor.*

2. *l. mulier* 19. D. *qui potior. in pign. hab.* iunct. *glos.* Negus. *De pign. in* 3. *memb.* 5. *part. num.* 25. 26. 27.

3. *vulg. l. nemo plus iuris* 54. *de regul. iur.*

4. Ex not. per Bart. & alios ad *l.* 2. *D. de excep. rei iudic.*

5. *l. rem alienam* 28. *D. de contr. empt.*

6. *l. loci* 4. *§. competit*, vbi Bart. *D. si seruit. vindic.*

DEFINITIO III.

Posterior creditor possessor factus per constitutum potest conditione ex lege Iustiniani auocare possessionem suam etiam ab emptore cui pignus venditum est postulante creditore anteriore.

POsterior creditor cui res pignori obligata fuerat cum clausula constituti eiusdem rei postulante priore creditore venditæ possessionem quasi suam auocare potest si per clausulam constituti possessor factus fuerat; 1 & Iustinianeæ legis auxilium implorare velit per quam iis succursum est quorum possessio alieno facto sit interuersa. 2 Potest enim ea res huic creditori prodesse licèt posteriori, vt saluam habeat exceptionem nonfactæ excussionis, 3 si alia bona sint ex quibus anteriori creditori satisfieri possit, si creditor ille anterior pignoratitius fuit. Alioqui securus est qui rem pignoris vinculo obligatam solus habet quamuis posterior contraxerit. 4 Sed hoc ita, si aut in amittenda possessione aut post amissam facto debitoris corporalem pignoris possessionem nullum constitutarij creditoris factum nullúsque consensus expressus tacitúsve interuenerit. 5 Finge distracto pignore periisse hũc vt sibi ex precio solueretur. Ratam venditionem habuisse vide-

bitur. 6 Ideóque nec saluum illi ius erit auocandæ possessionis conditione ex lege Iustiniani, cuius nimirum æquitas non alio casu subest quàm quo debitor aliúsve possessionem creditoris ignorantis facto suo velit interuertere. Non etiam cùm ipsi creditori imputari aliquomodo potest cur interuertenti consenserit. *Ita Senatus* ex tempore Cal. Mart. 1594.

1. *Ex l. quod meo* 18. D. *de acquir. poss.*
2. *l. vlt. C. de acquir. poss.*
3. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
4. Quia hoc casu posterior creditor qui pignoratitius est non tam potior quàm solus in pignore inuenitur *l.* 2. D. *qui potior in pign. hab.*
5. Hoc enim casu factum suum creditori nocere æquum est *l. factum* 155. *de reg. iur.* Neque hoc casu locum habet ratio *d.l. vlt. C. de acquir. poss.*
6. Ratam enim venditionem habet quisquis precium petit *l. seruum Titij* 49. & ibi Bart. D. *mandat.*
7. Vt constat ex ratione qua mouetur Iustin. *in d.l. vlt.*

DEFINITIO IV.

Emptor tutus est si publica subhastatio ritè facta sit etiamsi pro indebito, si nulla colluſio inter eum & creditorem intercesſit.

LIcèt ea quantitas pro qua pignus publicè & sub hasta venditum est fuerit indebita, non ò minùs tamen tutus est emptor si modò subhastatio ritè facta sit. 1 Salua debitori contra creditorem falsum aut iniurioſum actione ad persequendum id omne quod sua interest. 2 Sed hoc ita si non aliqua colluſio inter emptorem & creditorem arguatur. 3 Finge personam emptoris esse ex domesticis & familiaribus creditoris. 4 *Ita Senatus* in causa N. Trebuchet Canonici Maurianensis, & N. Blanchon 16. Cal. Sept. 1595.

1. Ac proinde ex iudicis autoritate puta in executionem prouisionalis adiudicationis quæ postea fuerit reuocata per sententiam diffinitiuam. Dixi *Defin.* 23. *num.* 6. *supr. de distract. pignor.*
2. *l. 1. & vlt. C. hoc tit.*
3. Hoc enim casu aliud est *l. 1. & pen. C. eod tit.*
4. Nam inter personas domesticas facilè fraus præsumitur *l. data* 27. *C. de donat.*

DEFINITIO V.

Etiam post venditum pignus creditori supereſt hypothecaria si pignus illud postea euincatur.

QVi rem sibi obligatam emit à domino atque ita dominus ipse per traditionem factus est, 1 licèt ius pignoris quod habebat habere desierit, quia non potuit ei sua res esse obligata, 2 si tamen postèà eius rei euictionem patiatur, perinde saluam habet hypothecariam, acsi dominium nunquam acquisiuisset, 3 quandoquidem verum est solutam pecuniam non fuisse quam solui omnimodo necesse est, aut aliter eo nomine satisfieri, 4 vt hypothecaria quæ perpetuam illam condicionem habet, 5 extinguatur. Potestas enim euictionis tollit intellectum acquisitionis, 6 ac tum demum acquisitio dominij pignus in totum extinguit si ea irreuocabilis & incommutabilis proponatur. 7 Alioqui reuocata acquisitione amissóque dominio pignus quod extinctum videbatur, reuiuiscit, tanquam quòd rem ipsam perpetuò concomitetur. 8 Vsque adeò vt transeat in emptorem etiam sine cessione, 9 in quẽ tamen personalis actio sine cessione non transiret. *Ita tractatum est* 3. Id. Nouemb. 1596.

1. Est enim venditionis titulus habilis ad transferendum dominiũ secuta traditione *l. nunquam nuda* 31. *D. de acquir. rer. domin. l. traditionibus* 20. *C. de pact.* Scilicet si venditor fuit dominus *l. traditio* 20. *de acquir. rer. domin.*
2. *l. neque pignus* 45. *De regul. iur.*
3. *l. pen. §.* 1. *de except. rei iudic.* Bart. & Alex. *in l. debitor.* 59. *ad SC. Trebell.* Afflict. *decis.* 8.
4. *l. si rem* 9. §. *omnis. D. de pignor. act.*
5. *l. grege* 13. §. *etiam D. de pignorib.*
6. Exemplo eius quod scriptum est *in l. si patroni* 55. §. *vlt. ad SC. Trebell.*
7. *d. l. pen.* § 1. *de except. rei iudic. l. qui res* 89. *in princip. D. de solut.* iunct *l. si rem meam* 20. *eod.*
8. *l. pignoris* 17. *D. de pignor. l. pignus* 18. *C. eod.*
9. Bart. *in l. si tertius* 9. *si prius de aqua & aquæ pluu. arcend.*
10. *Not. in l. fin. C. de hered. vel act. vendit.* Bart. *ad d. 9. si prius.* Cyn. Bald. & alij *in l. vlt. C. per quas person. Glos. in l. si pecuniã. De reb. credit.* Interdum tamen etiam sine cessione quis admittitur ad vitandum inutilem circuitum. Afflict. *dict. decis. 8. num.* 4.

TIT. XIX.

De luit. pignor.

DEFINITIO I.

Semestre datum ad redimenda pignora non currit hodie nisi à die missionis in possessionem & quidem quæ effectum habuerit contra debitorem.

VOD nouissimo iure nostro cõstitutũ est vt semestre quod luendis pignoribus sub hasta venditis præstitutum, non à die expeditionis vt antèà, 1 currere incipiat, sed à die missionis in possessionẽ, 2 de ea missione intelligendum est quæ effectum habuerit. 3 Itaque si missioni in possessionẽ debitor interceſſerit, aut ab executione prouocauerit, 4 licèt postèà sit condemnatus, non nisi à die sententiæ tempus computabitur, 5 siue quod satis consultum sit indemnitati emptoris acquisitione fructuum, quos ei tanquam dominium exinde nacto, omnimodo restituendos esse constat, quotquot post factam expeditionem percepti sunt, percipíque potuerunt. 7 Siue quòd pignoris luendi ius fauorabile existimetur, 8 proindeque adiuuandum interpretatione. 9 Planè si missioni in possessionem non debitor ipse sed alius interceſſerit, aut prouocauerit, non proderit ea res debitori, cuius nimirum intuitu verum est missionem effectum habuisse. 10 *Ita Senatus* in causa D. Marchionissæ de Gallerande & D. Senatoris Caucti Prid. Id. Maij 1588.

1. Ex verbis ipsis statuti.
2. Vt scilicet miseris debitoribus magis faueretur quibus hoc spatium ad redimendum humanitatis gratiâ indulgetur vt dixi *Defin. vlt. supr. de distr. pignor.* Itaque non potest apud nos locus esse quæstioni quam tractat Guid. Pap. *quæst.* 22. A quo die incipiat currere tempus datum ad redimendum pignora.
3. Verba enim cum effectu sunt accipienda *l. 1. infr. D. quod quisque iur. l. pen. §. docere D. ne quis eũ qui in ius vocat. vi exim.*
4. Nam & appellatio sicut interceſſio habet vim suspensiuam executionis *l. si causa cognita* 32. *C. de transact.* Ne alioqui videatur incipi ab executione contra *l. 1. C. de exec. rei iudic.*
5. Intellige nisi frustrandi gratiâ interceſſum vel prouocatum fuisse appareat. Nec enim frustratori debet vnquam sua frustratio prodesse *l. hominem* 37. D. *mandat. l. pen. C. de exec. rei iudic. l. tutor.* 41. *D. de vsur. l. 2. vlt. D. de re iudic.*
6. Ita enim vetere statuto Sabaudiæ disertè cautum est.
7. Propter malam fidem possessoris *l. sed etsi lege* 25. § *sed & fructus D. de petit. hered. l. 1. C. de fructib. & lit. expens.*
8. Tanquam quod humanitatis tantùm gratiâ indulgetur vt dixi *Defin.* 32. *num.* 7. *sup. De distract. pignor.*
9. Vt omnia illa quæ sunt fauorabilia *l. cùm quidam* 19. *De lib. & posthum. l. hoc modo* 64. *in fin. De condic. & demonstr.*
10. Nihil enim vetat missionem effectum habere in præiudicium debitoris non etiam tertij, cuius semper exceptum ius esse intelligitur, adeóque solet excipi verbis expressis.

DEFINITIO II.

Ius offerendi saluum est cuilibet possessori quandocunque id est etiam post litem contestatam in executione iudicati. Idque ex æquitate non ex rigore.

Ius

IVs offerendi etsi cuilibet possessori competit ad luendum pignus,1 non tamen durare videtur nisi vsque ad litem contestatam in causa & executione iudicati,2 quasi per eam contestationem velut per quasi cõtractum nouo iure quæsito,3 quod per ius offerendi amplius perimi non possit. Moram tamen quæ oblationi facta sit purgari quandocunque posse fortassis humanius est. *Ita tractatum est* in eadem causa. Iunge Defin. 7. infr.

1. *l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*
2. Cravet post alios *cons.* 298. *in p. incip.* Vide Castrens. *ad l. si res obligata* 57. *de legat. 1. num* 4.
3. Cùm per contestationem quasi contrahatur *l.* 3. §. *idem scribit D. de pecul.* & fiat novatio *l. vlt. C. de usur. rei iud. l. aliam* 29. *D. de novat.*
4. Cùm nihil videatur interesse creditoris non priùs dimissuri ius pignoris quàm suum consecutus sit *d. l. Paulus* §. 1. *l. à Divo Pio* 15. §. *quòd si res pignerata D. de re indic.* Iunct. *l. etsi pr. st res* 8. *D. si quis caution. l. si ita quis* 135 §. *Scia de verb. oblig.* Quãvis soleat litis contestatio impedire purgationem moræ vt *in l. si insulam* 84. *cum ibi not. eod.* Iunge *Defin. 7. infr.*

DEFINITIO III.

Multùm interest an qui habet ius offerendi agat, an conveniatur quia minùs hic quàm ille offerre cogatur.

QVi habet ius offerendi si rem obligatam possideat non totum debitum offerre cogitur sed tantum quanti ea res est cuius nomine per quasi Seruianam conuenitur,1 quia nec pluris interest creditoris,2 cui agenti satis esse debet quòd tantundem consequatur offerente possessore, quantum consequeretur, si vinceret. 3 At si creditor ipse possideat, & posterior alius creditor pignoratitius offerre velit totum debitum offerendum erit, 4 quoniam alioqui nec solutum videri potest pignoris vinculum quod est indiuiduum,5 minusque fauendum est posteriori creditori cùm agit, quàm cùm possidet. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Cravet. *cons.* 298. *num.* 16. post Bart. *in tit. C. de prad. & reb. munic. lib.* 11.
2. *arg. l. si inter* 21. §. 1. D. *de pignor.*
3. *l. 2. l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*
4. Idem Cravet. *dict. num.* 16. *ad fin. ex l. hu consequenter* 18. §. *Celsus & §. pen. l. heredes* 25. §. *idem iuris D. famil. ercisc. l. si necessaria* 8. §. *si vnus l. si rem* 9. §. *omnis D. de pignor. act. l. in executione* 85. §. *pen. D. de verb. oblig.*
5. *l. rem hereditariam* 65. *D. de evict.*
6. Quia favorabilior est retentio pignoris quàm persecutio *l. 1. D. de pign. l. unic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

DEFINITIO IV.

Non est necessaria interpositio decreti ad extinguendum ius luendi & redimendi pignoris si modò semestre elapsum sit, & subhastatio ritè facta sit, alioqui superest ius offerendi vsque ad decretum aut 30. annos.

POst elapsũ semestre quod luendis pignoribus sub hasta venditis præstitutum est,1 si ritè hoc est seruatis solennibus, & pro debito nec viliore precio,2 facta venditio fuit, nullum luendi redimendive ius supereſt, tametsi nulladum interposita sit decreti autoritas, quæ nec necessaria est ad publicarum venditionum solennitatem, sed tantùm vt sciatur neque dubitari possit, ritè & solenniter factas esse. 3 At si quid ex solennibus defuit, tandiu luendi facultas debitori salua est, quandiu decreti interpositio non est secuta, 4 nisi quod triginta annorũ spatio non minùs quàm venditionis impugnandę ius cõcluditur. 5 Sed etsi decretum interpositum sit, ab ea tamen interpositione prouocatum fuerit, quamuis iniusta pronuncianda sit appellatio, offerre adhuc debitor potest pendente appellatione, & emptore solutionem recusante, pecuniæ quantitatem debitam obsignare, vt ab eo tempore quærendorum fructuum commodum emptori eripiat.6 Ea siquidem appellationis licèt iniustæ vis & potestas est vt extinguat iudicatum: 7 dum ne per euidentem calumniam planéque frustrandi causâ interiecta probetur. 8 Quod si solenniter omnia peracta sunt, vilioris tamen precij ratio debitori ex æquitate in integrum restitutionis succurrendum suadeat, neque enim quòd pro modico debito res magni precij distracta sit nullam facit subhastationem quamuis ex statuti nostri verbis pignoris capio duplum debiti excedere non debeat, 9 solet Senatus quãdocumque offerentem debitorem dummodo intra annum trigesimum siue ante siue post decretum interpositum admittere: 10 Quasi nulla in eo fiat iniuria emptori suum abundè consecuturo: quam æquitatem inferior etiam iudex non malè sequetur. 11 Nec in eam rem potrigi ciuilem vt vocant supplicationem necesse est aduersus decreti interpositionem. Sanè si debitor in promptu non offerat, audiendus non erit quantumuis in subhastationum solennitatibus peccatum appareat, quia sufficit pro debito factas esse: 12 Quamquam & hoc casu æquitas facit vt debitori noua dilatio dãda sit intra quam satisfaciat, duorum scilicet aut trium mensiũm, nonnunquam etiam pro personarum qualitate debitique quantitate sex ad summum mensium: 13 Intra quos si satisfactum non erit, subhastationes ex nunc prout ex tunc quomodo pragmatici loquuntur, pro confirmatis ritéque factis habendas esse decernatur. Illud etiam sciendum est, ius luendi pignoris sub hasta venditi quod tricennio concludi diximus, perpetuum esse si exceptionis non actionis iure proponatur. 14 Id enim facit iuris regula quæ habet, Perpetua esse ad excipiendum quæ ad agendum sunt temporalia. 15 *Ita Senatus* in eadem causa: Itémque pro N. Bardin contra liberos Ludouici Locquet ex tempore Prid. Non. Iul. 1591.

1. Vetere statuto Sabaudiæ.
2. Ne alioqui possit implorari beneficium l. 2. C. *de rescind. vendit.* iuxta id quod scripsi *Defin. 3. supr. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*
3. Aliud enim est solennitatem peragi subhastationum. Aliud verò solennitatem peractam declarari *arg. l. heredes palam* 21. §. 1. D. *qui testam. facer. poss.*
4. Ex stylo Senatus nostri *artic.* 156. & 157.
5. Vt cætera iura omnia quæ sunt perpetua *l. sicut* 3. C. *de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* Ita cõmuniter DD. teste Angel. *in §. actionum col.* 25. *vers. aduertas tamen Inst. de action.* Anton. Negus. *in tract. de pignor. in* 3. *membr.* 5. *part. num.* 52. post Bart. Ioann. And. Iacob. Imol. Paul. Castr. & alios ibi citatos.
6. Obsignatio enim cùm solutionis vice sit *l. obsignatione* 9. C. *de solut.* solet fructuum commodum acquirere obsignanti *l.* 2. C. *de pact. int. empt. & vendit.*
7. *l. si causa cognita* 32. C. *de transact. l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*
8. *Vt in l. tutor.* 41. D. *de usur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. D. *de appellat. l. pen. C. de exec. rei iudic. l. in summa* 65. §. 1. D. *de condict. indeb.*
9. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin.* 8. *supr. de distract. pignor.*
10. Adhibita tamen distinctione illa an enormis tantùm an etiam enormissima læsio interuenerit vt scripsi *Defin.* 4. *supr. si aduers. vsucap.* Iunge *Defin.* 8. & 9. *supr. de distr. pignor.*
11. Nam & iudices inferiores æquitatem ante oculos semper habere debent, eam saltem quæ scripta est vt nostri vocant *ad l. placuit* 8. C. *de indic.*
12. Dixi *Defin.* 18. *supr. de distr. pignor.*
13. Arbitrio scilicet Senatus aut alterius iudicis.
14. Angel. de Aret. & Negus. in locis citatis *num.* 5.
15. *l. pure* 5. §. *vlt. D. de doli mal. except. l. licet cum glos. C. de except.* Felin. post Abbat. *in cap. si autem de rescript.*

DEFINITIO V.

Fructus percepti ab emptore bonorũ sub hasta venditorum ex die expeditionis nunquam restituuntur.

ETsi quotiescunque ius offerendi luendique pignoris debitori saluum est, iuris ratio facit, vt non tantùm

rem obligatam restitui oporteat, sed etiã fructus omnes quotquot à creditore percepti sunt, oblata per debitorem sorte cum vsuris. 1 Id tamen locum non habet si agatur de luendo pignore quod iam sub hasta venditum sit postulante creditore, siue extraneus emptor sit, siue creditor ipse nullo extraneo emptore existente rem obligatam vice extranei, 3 comparauerit. Neque enim illa propriè pignoris luitio est cùm pignus esse desierit, quæsito emptori, quisquis ille sit, per publicam venditionem dominio: 4 dicíque potiùs redemptio deberet. 5 Proinde fructus, qui & seminis & soli iure ex pignore vendito percepti veróque domino acquisiti sunt, 6 restitui non oportet. 7 Quam ob causam licèt statuto veteri hactenus derogatum sit per nouum edictũ vt semestre illud quod luendis pignoribus, sub hasta venditis datum esse diximus in superioribus, non à die venditionis & vt aiunt, expeditionis cutrere incipiat, quomodo anteà, sed à die missionis in possessionem, 8 illud tamen incorrectum mansit, quòd à tempore factæ expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinent, sine cuius iniuria nec aliter constitui potuisset. 9 *Ita Senatus* in eadem causa viduæ D. de Genuille contra Ioannem Baptistam Vartonem Geneuensem 13. Cal. Sept. 88.

1. *l. 1. C. de dolo l. 2. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3. l. 3. C. de iur. fisc. eod. lib.* latè Specul. *in tit. de prim. decret. §. restat. vers. sic. hoc autem notandum & seq. cap. 2. de sequestr. p. ff. l. ex aliter §. 35. §. 1. D. de rei vindic.*

2. Statuto enim vetere hoc expressim cautum est vt ex die addictionis fructus omnes emptori acquirantur tanquam qui vel dominus sit vel saltem bonæ fidei possessor, cùm autore iudice comparauerit *l. qui autore 166. de reg. iur.*

3. *Vt in l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4. *l. penult. §. 1. in fin. D. de except. rei iudic.*

5. Simile quiddam est in specie *l. in bello 12. §. si quis seruum* iunct. *l. si patre 15. D. de captiu. & postlim.*

6. *l. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*

7. *arg. l. eos qui 26. in princip. C. eod.*

8. Vt dixi *Defin. 1. supr. hoc tit.*

9. Cùm à tempore expeditionis emptor desierit habere suam pecuniam. Debent enim publicæ venditiones fieri præsenti pecunia *l. à Diuo Pio 15. § sed si emptor D. de re iudic.* Non debet autem emptor carere & re simul & precio *l. ex empto 11. §. vlt. l. Iulianus 13. §. veniunt autem l. bona fides 50. D. de act. empt.* Aliquando tamen vidi Senatum adiudicare emptori restitutionem fructuum à die missionis in possessionem sed ex magna causa, puta si grandis læsio allegetur ad impediendam decreti interpositionem & nihilominus decretum interponatur. Videtur enim Senatus hoc casu & hoc veluti pacto transigere quodammodo de læsione, ne postea prætextu eius læsionis rescindi venditio quandoque possit *arg. l. quid ergo 13. §. pœna grauior D. de his qui not. infam. l. 3. & 4. C. eod.*

DEFINITIO VI.

Etiamsi læsio enormissima interuenerit in subhastationibus fructus tamen nulla ex parte imputantur in sortem quomodo imputarentur si priuata esset venditio.

PLanè si in pignoris venditione immodica læsio interuenerit, iniquum fortasse videtur fructus integros à die expeditionis perceptos ad emptorem pertinere, obidque magis esse vt ad iustam legitimarum vsurarum rationem redigantur. 1 Sed id tùm obtinet cùm enormissima, vt nostri loquuntur læsio, id est vltra bessem iusti precij interuenit in priuatis venditionibus: quo casu fructus omnes quasi mala fide & sine titulo perceptos restitui oportet. 2 Ei namque qui ad publicam accessit emptionem magis fauemus, 3 vt etiam supra modum legitimarum vsurarum fructus retineat, non solùm quòd minore doli suspicione vrgeatur qui autore Prætore possidet, 4 sed etiam quòd vel creditor ipse anteà fuerit, vel si extraneum emptorem proponas in creditoris ius locúmque successerit: quæ res facit eum fauorabiliorem quàm si nullum ante emptionem in illa re ius habuisset. 5 Ergo si non nisi enormis id est vltra dimidiam iusti precij læsio proponatur, multò magis integros fructus emptor retinebit, nulla vsurarum habita comparatione, nisi quod ad eos pertinet quos à die litis contestatæ perceperit, 6 quoniam etsi priuata venditio facta esset non alios restituere compelleretur, adeóque tantum ex ijs retineret quantum legitimus id est quincuncibus (si aliæ promissæ non sint) soluti precij vsuris sufficere posset. 7 Nec enim fieri potest vt deterior esse debeat condicio eius qui publicæ hastæ fidem secutus est. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Propter dolum quem nostri dicunt inesse in re ipsa & æquiparandum dolo ex proposito *l. si quis cùm aliter* & ibi *not. D. de verb. oblig.*

2. Sic enim vulgo nostri post Ias. *ad d. l. si quis cùm aliter.*

3. Quia fides hastæ non facilè conuelli debet *l. si hypothecas 8. C. de distract. pignor.* Vide *Defin. 26. & 28. sup. de distract. pignor.*

4. *l. iustè possidet 11. D. de acquir. poss. l. qui autore 166. de reg. iur.* Nisi probetur gratia & collusio interuenisse *l. si quos 29. C. de rest. vend. l. 2. C. de fid. & iur. hast. fisc. libr. 10. tit. 3. l. 3. & 4. C. si vend. pign. agat.*

5. Vt inuitentur homines ad publicas emptiones *l. ait prætor 7. alibi l. etsi sine §. quæsitum D. de minor.*

6. Cùm post litis contestationem omnes possessores sint pares id est prædones *l. sed etsi 25. §. si ante D. de petit. hered.*

7. *Not ad l. 2 C. de rescind. vend.*

8. *d. §. quæsitum.*

DEFINITIO VII.

Offerri potest creditori agenti hypothecaria etiam post rem iudicatam, & petitæ cessio actionum aut obiici exceptio cedendarum quia non impugnat iudicatum.

HYpothecariam exercenti creditori possessor offerre potest etiam post sententiam & in executione iudicati, 1 sicut & actionum cessionem petere, aut cedendarum exceptionem obiicere: 2 quoniam huiusmodi exceptiones, non impugnant at confirmant potiùs iudicatum. 3 Nec offerenti possessori nocere potest exceptio rei iudicatæ, quasi sententiæ causa cessante, 4 cùm is offert qui non aliam ob causam fuerat condemnatus quàm quia non obtulerat. 5 Veriúsque est quandiu possessor manet is qui condemnatus est posse cum purgare moram dummodò victori satisfaciat, refusis etiam litis sumptibus & si quid præterea eius interfit. 6 Sed etsi is qui offerendi ius ex duplici causa habebat ex vna condemnatus, 7 veniat ex alia, 7 repelli non potest exceptione rei iudicatæ quoniam alia res, aliúdque ius esse intelligitur: *Ita Senatus* in eadem causa Iunge Defin. 4. supr.

1. Sed tamen non nisi vsque ad litis contestationem vt dixi *Defin. 2 supr.* ex Cravet. *cons. 298. in princip.*

2. *Ex l. mulier 19.* vbi glos. *D. qui potior. in pign. hab.* Castrens. *ad l. si res obligata 57. num. 4. de legat. 1.*

3. Quæ enim sunt tales exceptiones possunt opponi etiam in executione iudicati *l. cùm militi 16. §. 1. D. de compens. l. sunt qui 21. & seqq. D. de re iudic.* Boer. *quæst. 19. num. 9. & quæst. 43. num. 18.*

4. *Vulg. cap. cum cessante Extr. de appellat. l. 4. §. deficientium D. de muner. & honor. l. ab his 10. §. auctis de vacat. & excus. muner.*

5. Nam si obtulisset non potuisset condemnari *l. Paulus 12. § 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. si fundus 16. §. in vindicatione D. de pignor.*

6. Quoniam nihil eo casu potest videri creditoris interesse *l. si inter 21. §. 1. eod. tit. de pignor.*

7. Quia cùm duplex ius in eandem personam concurrit, omisso vno aliud superest *l. quoties duplici 91. de reg. iur. l. 1. §. sed videndum D. de succes. edict.*

8. Quo

8. Quo casu cessat exceptio rei iudicatæ *l. cùm quæritur* 12. *& seqq. l. si mater* 11. §. *eandem l. si cùm vno* 22. *D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO VIII.

Diuisio fructuum facienda est pro rata temporis inter debitorem & antichresticum creditorem, itémque inter venditorem & emptorem sub pacto de retrouendendo.

SI antichresis facta sit & pignus luere creditor velit fructus diuidi oportet inter debitorem & creditorem ad ratam temporis quo antichresis steterit. Vt si Calendis Quintilibus pignoris possessionem creditor acceperit, debitor autem Cal. Nouembr. pecuniam obtulerit & soluerit, aut quod hac parte idem est recusante creditore obsignauerit, trientem fructuum creditor habeat, debitor bessem. 1 Idémque obtinet si redimatur res quæ vendita fuerat cum pacto vt vocant, De retrouendendo, siue iam perceptis siue pendentibus adhuc fructibus redéptio fiat. 2 Hoc quidem multò difficilius si meram iuris rationem inspicias quia fructus non alio quàm soli & dominij iure acquiruntur: 3 Sed hac tamen summa æquitatis ratione, quòd eodem tempore aut emptorem aut venditorem & re simul & precio frui non oporteat. 4 *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre contra D. Margaretam de la Chambre eius amitam 9. Cal. Decemb. 1588.

1. *Arg. l. cùm venderem* 21. *D. locat. l. fructus* 7. §. *Papinianus alias l. diuortio D. solut. matrim.*

2. *Not. ad l.* 2. *C. de pact. inter empt. & vendit.* ex sententia Raphael Comens. contra Alex. pro quo tamen vide quæ contra communem hanc interpretum sententiam scripsi *in priore parte Hemisch. De error. pragmat.*

3. *l. qui scit* 25. §. 1 *D. de vsur.*

4. Hæc enim ratio æquitatis est quam adferunt interpretes *ex l. ex empto* 11. §. *qui autem l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem l. bona fides* 50. *D. de action. empt.* Vide Roland. à Vall. *cons.* 27. *vol.* 2.

DEFINITIO IX.

Non auditur debitor volens luere pignus, nisi offerat creditori vel emptori sumptus factos in luem pro pignore susceptam.

SI pro pignoribus acceptis creditor, aut pro venditis emptor controuersiam ab aliquo passus sit, non aliter audiendus erit debitor, siue pignus luere velit, siue redimere, quàm si sumptus omnes à creditore aut emptore prorogatos restituat. 1 Nisi fortè per sententiam condemnato eo qui perperàm litem intulerat creditor emptórve sumptus illos ex iudicato exegerit, aut per eum steterit ne exigeret. Huic enim satis esse debet quòd paratam habeat actionem aduersus condemnatum si modò fuit ille æquè idoneus & soluendo tempore iudicati. 2 *Ita Senatus* pro Claudio Morel contra Benedictum Bosson 12. Cal. Iunij 1590.

1. Quia scilicet tanti interest creditoris aut venditoris *arg. l. ex parte* 39. *D. famil. ercisc.* quia debitor rem istam debuit suo sumptu & periculo defendere *l. antep.* §. *mota quæstione D. de euict. l.* 1. *C. vbi in rem act.*

2. *ex reg. l. in qui actionem* 15. *De regul. iur.*

DEFINITIO X.

Non possunt impugnari subhastationes decreto confirmatæ nisi per viam appellationis à decreto, aut supplicationis ciuilis aduersus decretum Senatus.

POst decretum de subhastationum iure interpositum, si qua causa sit (præterquam ex immodica læsione 1) ob quam subhastationes rescindi bonáque restitui oporteat, decretũ priùs euerti necesse est, aut per appellationẽ, si appellare liceat, 2 aut si à Senatu iudicatum sit, per rescriptum Principis quo condemnatis subueniri solet aduersus Senatusconsultum supplici libello in eam rem porrecto. 3 Idque propter rei iudicatæ autoritatem quæ semper & vbique præcipua esse debet. 4 Sumptus tamen in subhastationes factos omnimodo restitui oportet, etiã cùm subhastationes non valuerunt sed quantò minores facti essent. 5 si valuissent. Iunge Defin. 8. & 9. de distract. pignor. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam ex ea causa possunt rescindi subhastationes saluo decreto, cùm causa læsionis nihil commune habeat cum causa nullitatis vt dixi *Defin.* 4. *supr. & Defin.* 8. *supr. De distract. pignor.*

2. Quoniam appellatio extinguit iudicatum *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

3. Dixi *Defin.* 1. *& seqq. supr. de sent. præt. prætor.*

4. *l. seruo inuito* 61. §. *cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

5. Dixi *Defin.* 1. *supr. Debitor. vendit. pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO XI.

Debitor luens pignora debet offerre debitum in ea moneta bonitate quæ fuit tempore debiti contracti, non tempore subhastationis.

DEbitor pignus venditum luere & redimere volens siue iure communi, 1 siue beneficio impetratæ aduersus subhastationem in integrum restitutionis, 2 debitum integrum reddere cogitur, 3 & consequenter in ea nummorum bonitate quæ fuit cùm contrahebatur, quoniam alioqui deteriore oblata minùs offerre videretur. 4 Inspicimus autem contracti debiti tempus, 5 non factæ subhastationis, siue creditor ille fuit qui pignus emit nullo extraneo emptore existente, 6 siue extraneus emerit, cui scilicet iuribus suis creditor cesserit, quomodo cedere proculdubio debet, 7 ne dubitari quandoque possit an pro indebito facta subhastatio videatur. 8 Quamuis enim secuta venditione prior obligatio nouata, imò verò solutionis potestate penitus sublata intelligatur siue creditori fuerit venditum siue ab extraneo emptore solutum. 9 Attamen redimente quandocunque rem suam debitore siue ordinario iure siue extraordinario propter immodicam læsionem, res in pristinum statum reducitur, 10 & monetæ augmentum quod subhastationis tempore peti potuerat licet petitum non esset, nunc debetur. 11 Quare nec ad rem pertinebit quod pro eiusmodi monetæ augmento vt vocant, non fuerit facta subhastatio. Quasi non videatur emptor siue creditor ille sit, siue extraneus plus posse petere quàm quanti pignus emit. 12 Id enim tum locum nõ habet cùm aut creditori, aut ei qui à creditore cessa iura habet pignus euincitur. Hos namque constat posse veluti noui pignoris iure rem retinere, nisi totũ offeratur quod iis debetur. 13 Maximè verò cùm ea quãtitas quæ ob monetarum deteriorationem amplior præstanda est, non accessorium quidpiam sed principalis debiti pars censeatur. Non enim auget debitam quantitatem, licèt numariorum corporum in quib. solutio fit numerum augeat. 14 *Ita Senatus* 6. Id. Nouemb. 1590.

1. Hoc est intra semestre quod vetere statuto in eam rem præstitutum est.

2. Ex causa fortasse doli aut immodicæ læsionis aut alia huiusmodi.

3. *l.* 2. *C. debit. vendit. pignor. imped. non poss. l.* 1. *& penult. C. si vendit. pignor. agat. l. si rem* 9. §. *omnis de pignorat. act.*

4. *l. Paulus* 99. *alias l. creditorem.* vbi Bart. & alij *D. de solut. l. cùm quid* 3. *D. de reb. credit.*

5. *d. l. cùm quid l. Rutilia Polla* 69. *D. de contr. empt.*

6. *Vt in l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7. Vt hoc saltem habeat emptor à creditore quod sine ipsius creditoris dispendio futurum sit *arg. l. in creditore* 38. *D. de euict.*

8. Similis ratio est *in l. qui tabulas* 27. *D. de furt.*

9. Vnde est quod si pignus venditum euincatur, teneatur debitor de euictione *l. si prædium* 4. *C. de euict.* quia ei solutio proficit *l. si ob causam* 13. *eod.*

10. Ita vt emptori incipiat deberi pecunia *l.2. C.de rescind. vend.l.2 nic.C.de regul.quæ fiunt in iudic.in integr.restit.*

11. Quæsi nunquam solutum, quia potestas redemptionis tollit intellectum venditionis & solutionis *arg.l.si patroni 55.§. vlt.ad SC. Trebell.*

12. Secundùm id quod diximus *Defin.3 supr.*

13. Quia durat pristina hypothecaria quandiu verum est non fuisse solutam pecuniam *l. pen.§.1.de except.rei iudic. l. debitor 59.D.ad SC.Trebell.l grege 13.§ etiam D.de pignor.*

14. *d.l.tum quid & d.l.creditorem & vtrobique notat.*

DEFINITIO XII.

Non auditur debitor luens pignus nisi offerat impensas in pignus factas quæ necessariam aut vtilem eamque permanentem causam habuerunt.

SEd & impensas in pignus venditum factas, à debitore redimere volente restitui necesse est, si aut necessariam aut vtilem eámque permanentē causam habuerint.1 Quarū quippe singulare perpetuúmque ius illud est vt possidenti ius tribuāt retentionis.2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l si necessarias 8. D. de pignor. action. l. creditor 7. in fin.C. eod.tit.*

2. *l.si in area 33.in fin.D.de condict.indeb.* ne petitor ex aliena iactura locupletetur *l.planè 38.D.de petit.hered.*

DEFINITIO XIII.

Etiam sumptus facti in subhastationes offerendi sunt à debitore pignora redimente, sed vtiles tantum & necessarij non superuacui.

DE sumptibus quoque in subhastationis peragendæ decretique interponendi causam factis dubitatio minor est quam restitui debeant.1 Sed hoc ita si & subhastatio & decreti interpositio tenuit. Nam si vtraque aut alterutra perperam nec seruatis solennibus facta sit, non est æquum onerari debitorem inutilibus expensis.2 Nisi habita earum ratione quas omnimodo fieri necesse fuisset si subhastatio decretique interpositio tenuisset.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm iis causam dederit factum & mora debitoris vt dixi *Defin.3.supr.de distr.pignor. & Defin. 2. supr.debitor.vendit.pignor.imped.non poss.*

2. *l.3.§ sed si mutua.D.de in rem verf.l.sed an vltro 10. ad fi. D.de negot. gest.*

3. Dixi *Defin.10 in fin supr. & Defin. 1. supr. Debit. vendit. pignor.imped.non poss.*

DEFINITIO XIV.

Emptori pignorum offerendum est quod ab eo fuit impensū in litem pro pignore susceptam nisi eas impensas obtinuerit aut obtinere facilè potuit ex iudicato aduersus condemnatum.

SI post peractam subhastationem, necdum aduersus eā in integrum restituto debitore litem emptor de bonis emptis tulerit, nec aduersarius fuerit condemnatus, omnimodo restituendum illi est quicquid bona fide, & quasi rem suam tractans in eorum bonorum tuitionem impenderit.1 Non idem obseruabitur si aduersariū vicerit in expensas quoque litis condemnatum.2 Siquidē vtilius victori est, & expeditiùs contra eum qui iam condēnatus est agere eo nomine, quam contra debitorem pignora redhibentem.3 Si modò condemnatus ille soluendo sit, aut per emptorem ipsum steterit quominùs ab eo cùm soluendo erat, impensas exegerit.4 Alioqui æquum non esset ex hac causa morari in damno emptorem,5 in cuius scilicet potestate non fuit facere, vt ab inope aduersario litem per calumniam non pateretur.6 Eadem obtinent creditore citra subhastationem ex conuentione pignus possidente.7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia vtiliter adeóque necessariè factæ sunt impensæ illæ ad rem tuendam cùm non possit litigari sine sumptibus *l. minoribus 6. D. de minor. l.1.D.de inoff. testam. l.petitor 30. D.de liber legat.*

2. Quomodo regulariter ita ius est vt victus victori condemnandus sit in expensas *l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*

3. Melius enim est partam habere ex causa iudicati persecutionem quàm tem totam ad alterius petitionis initium redigere *l.minor.40.D. de minor.*

4. Imputatur enim illi qui citius agere potuit cut tardius egerit *l.cùm postulassem 44.§.1.D de damn.infect.* Iunge *l.qui actionem 15.de reg.iur.& Defin.9 supr.*

5. Cùm is nullam videatur habere actionem qui habet inopem debitorem *l.nam is 6.D.de dolo.l. si quis iniustam 35. D. de iniur.*

6. *l.purè 5.§.vlt.D.de dol.mal.except.* cùm iudicium reddatur in inuitum *l.inter stipulantem 83.§.1.D. de verb.oblig.*

7. Dixi *Defin.9 supr.*

DEFINITIO XV.

Etiamsi emptor paratus sit cedere suis actionibus contra condemnatum, non tamen cogitur debitor ei offerre sumptus eidem emptori contra alium adiudicatos.

AT quid si condemnatus quidem soluēdo sit sed malit emptor debitorem quàm condemnatum obstrictum habere,1 paratúmque se dicat iudicati actione cedere? Non deerant qui putarent audiri eum debere, vel ideò maximè quòd vix sit vt condemnatus expensas omnes à victore factas præstet,2 nec tamen æquum videri debeat in damno morari eum qui bona fide, & auctore Prætore comparauerit. Sed contraria sententia meritò placuit,4 ne fiant de lite lites,5 si parata & expedita sit emptori aduersus condemnatum repetitio.6 *Ita Senatus* in ead. causa.

1. Nemo enim actionem suam ob id amittere debet quòd aliam sibi acquisiuerit *l.1. §. vlt. D. si quis à parent. manum. sit.*

2. Semper enim taxatio impensarum minor est quàm fuerit earum præstatio.

3. *l.qui autore 166.D.de reg. iur.*

4. *Arg.l.petitor 30. De liber.legat.*

5. *Arg.l.4.§.ait prætor D. de re indic l. si quis iusiurandum 11 in fin.C.de reb. credit. l. eos 26. C. de usur. l. terminato 3. C. de fructib.& lit. expens.*

6. Cùm id & vtilius futurum sit *arg. l. minor 40. in princ. D.de minor.*

DEFINITIO XVI.

Pignora dotalia lui non possunt constante matrimonio ne quidem à posteriore mariti creditore. Potest tamen lue pendente casus assecurationis conuerti in casum restitutionis.

PIgnorum dotalium singulare ius est vt non magis à posteriore mariti creditore quàm à marito ipso lui possint constante matrimonio.1 Si tamen iudex ea de re aditus contrà decreuerit, & pendente appellatione maritus decesserit, ius offerendi exinde competet:2 æque superioris iudicis qui ex appellatione cognoscit partes esse debebunt, non vt confirmet quod ab inferiore perperam & contra leges iudicatum est,3 sed vt infirmata sententia idipsum tamen ex noua causa pronunciet quod inferior pronunciauerat: quod Senatus facere solet vsurpatis in eam rem his verbis: *par nouueau ingement.* Idémque multò magis obtinet si viuo adhuc marito & propter eius inopiam actum iam fuerat de dote in tuto collocanda.4 Nam si ante finitam litem siue in prima siue in secunda instantia maritus aut mulier ipsa decesserit, casus vt vocant assecurationis commutatur in casum restitutionis,5 & creditoris offerentis ius quod anteà nullum fuerat, conualescit: sed ita tamen vt non eò minùs creditor in præteritæ litis expensas condemnari debeat,6

debeat,6 non ab eo tempore quo offerre potuit cùm moram passus sit,7 vt ex hac causa sumptuum litis compensatio quasi ob mutuam victoriam fieri debere videatur:8 quod defuncta quidem muliere aduersus heredem eius facilè constituitur,9 sed aduersus mulierem ipsam difficiliùs & parciùs,ne quam per impensas dotis diminutionẽ patiatur.10 *Ita Senatus* ex tempore in causa Antoninæ de la Marche & Claudij Brunet 17.Cal.Aug.1591.

1. *L.vbi adhuc 29.cum ibi not.C.de iur.dot.*Rationem attulimus *Defi 1.2.supr.De iur.dot*.

2. Quia nihil vetat pendente lite nouum ius quæri ex noua causa *arg.l.cùm vir 42.D.de vsucap.*iunct.*l.4 §.vlt.D.de noxa.act.*

3. *l.si expressim 19.D.de appellat.*

4. Ex remedio *d.l.vbi adhuc & l. si constante 24. D. solut. matrim.*

5. Cùm soluto matrimonio dotem restitui oporteat *tot.tit. solut.matr.D.& C.*

6. Tanquam temerarius litigator *ex reg.l.eum quem temere 79.D.de iudic.l.qui solidum 78.§ 1. De legat. 2. l. properandum 13.§.sine autem alterutra C.de iudic.*

7. Posterior enim mora nocere debet *l.destitisse* 10.vbi Bart. *D.de iudic.l.qui decem 72.in princip.& §.1.D.de solut.*

8. Fit enim compensatio mutuæ & temeritatis & victoriæ sicut & mutuæ negligentiæ *l. si ambo 19 D.de compens.& mutui doli l.donum 57.in fin.De contr.empt.& mutui delicti vulg. l. viro 39.D.solut.matr.*

9. Est enim minùs fauorabilis causa dotis extra personam mulieris quàm in persona ipsius mulieris *Not.in l.1. C.de priuileg.dot.*

10. Cùm interfit reipublicæ nihil ex dote perire vt possit mulier iterum æquè commodè nubere *l.interest 18. D. de reb. autor.iudic.possid.aliàs l.3.de priuileg.cred. Auth. sed quamuis C. de rei vxor.act.& ibi not.& in l.1.D.solut.matr.*

DEFINITIO XVII.

Cessio potest etiam ex interuallo fieri emptori qui conuentus hypothecaria obtulit vt vinculum pignoris dissolueret.

IS qui cùm pignus possideret conuentus hypothecaria ab anteriore creditore pignoris luendi gratia ei soluit, cessionem 1 accipere à creditore etiam ex interuallo potest, quoniam per solutionem quæ non tam pro debitore liberando,quàm pro hypotheca tollenda facta est,non contingit liberatio debitori ipso iure,sed tantùm per doli exceptionem si fortè creditor qui iam litis æstimationem à possessore consecutus fuit,iterum velit idem debitum exigere à debitore: 2 ideóque supersit etiam post solutionem actio quę cedi possit:3 quòd non similiter dici posset,si solutione omnis actio extincta proponeretur. 4 *Ita Senatus* in causa Ant.Neyret & Benedicti Geoffroy 9.Cal. Aug.1592.

1. Quam creditor cogitur facere bonæ fidei possessori ex *l. mulier 19.cum ibi notat.D.qui potior.in pignor.hab.*Dixi *Defin. 2. supr si vendit.pign.agat.*

2. *l.2.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*iunct. *l. 1.l.ait 8. §. vlt.eod.*

3. Quisquis enim propter se soluit non propter debitorem, nunquam liberat debitorem *l.Papinianus 28.D.mandat.* Sic *in l.si res obligata 57.De legat.1.*

4. *l.Modestinus 76.D.de solut.*Scripsi pluribus *libr. 12. Coniect.iur.ciuil.*

DEFINITIO XVIII.

Missio in possessionem bonorum sub hasta venditorum non dat initium semestri præscriptioni si non legitimè facta sit.

QVod vetere statuto Sabaudiæ cautum est vt semestre illud intra quod luenda aut potiùs redimenda sunt pignora quę sub hasta venierunt,à die addictionis & vt loquuntur expeditionis per executorem factæ currat, nouo iure quo vtimur immutatum est & fauorabiliter pro debitoribus constitutum vt non nisi à die secutę missionis in possessionem currere incipiat. 1 Quid ergo si nõ appareat denunciatam fuisse debitori missionem, aut eius tutori si fortè pupillus proponatur? Nullius effectus erit missio,quia tamdiu probabiliter eam ignorare debitor potest,& consequenter in pignore luendo negligens esse,qui si missionem sciret,esset fortasse diligentior. 2 At neque sufficiet denunciatam esse missionem si perperam id factum sit,hoc est alij quàm cui debuit, aut alio, quàm oportuerit,modo. Paria enim sunt factum quid non esse,aut perperam factum esse. 3 Proinde non satis erit denunciatam fuisse matri quasi tutrici impuberis filij si re vera tutrix non fuit, tametsi omnia pro tutrice gereret. Qui enim pro tutore gerit suam quidem condicionem deteriorem facere potest,& facit, sed pupilli non item. 4 *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinõ 16.Cal.Sept.1592.Iunge Defin.12 sup.Vnde vi.

1. Scripsi *Defin.1.sup.hoc tit.& Defin.vlt.sup.de distr.pign.*
2. *Arg.l.4.§.sotics D de damn.infect.*
3. *l.quoties 6.D.qui satisd.cog.l.2.D.de autor.tutor.*
4. Quia non habetur loco domini quomodo haberetur si verus tutor esset *l.2.D.de eo qui pro tutor.*iunct.*l.qui fundum 7. §.si tutor D.pro empt.*

DEFINITIO XIX.

Neque iuri offerendi neque pignoratitiæ actioni vllo tempore præscribi potest per creditorem,siue ius canonicum inspiciatur siue ciuile.

OFferendi ius quod debitori competit ad luendum pignus non magis per longissimi temporis præscriptionẽ perimi potest,cùm in facultate non in iure consistat,quàm actio ipsa pignoratitia,quę quoniã ex sola debiti solutione aliáve satisfactione aut etiã iudiciali oblatione nascitur,non priùs extingui potest quã fuerit nata. 1 Et verò absurdum esset creditorẽ qui nõ sibi sed debitori possidet præsertim ad causã vsucapionis, 2 ita vt vsucapio per debitorẽ cœpta ex accessione eius temporis quo res penes creditorem fuit, compleatur,3 sibi ipsi ius aliquod ex ea possessione acquirere aduersus debitorem. 4 Nec solum si ius canonicum spectes quod haud dubiè quanticumque temporis præscriptionem impedit propter malam fidem 5 quam alienę rei scientia inducit.6 Sed etiam ex iuris ciuilis ratione, quandoquidem is qui creditoris iure possessionẽ pignoris nactus est, nec sibi possidere vult,sed alij nec si velit possit tamen possessionis causam sibi mutare.7 Nec sanè video qua fronte possit creditor debitori rem suam vindicanti iure dominij exceptionem vllam temporis obiicere salua bona fide cùm nec olim vsucapere potuerit, ratione illa quòd possideat pro alieno. 8 Neque ergo offerendi ius prohibere poterit quod non minus vindicationis præambulum est quàm pignoratitiæ actionis. 9 Nam & hac eadem ratione constitutum videmus, vt nec colonus, nec vsufructuarius, nec procurator,aut depositarius, vel commodatarius vlla longissimi temporis præscriptione iuuari possint, quia non sibi sed alij possident, 10 adeò vt furtum facere dicantur,si incipere velint sibi possidere. 11 *Ita Senatus* pro N. Ioanne Amedeo Martini procuratore contra N. Zachariam de Lanfrey 9.Cal.Decemb.1592.

1. Nascitur autem ex solutione aut alia satisfactione *l.si rem 13.§.omnis de pignor.act.* Nec enim hic locum habet quod dici solet actionem quæ ab initio nata non est oriri posteà non posse *l. serui & si ij 17. in princ. de furt.l si tutoris 2.§. fin. D. quod iuss.*Vide Bart.*ad l. pignori 15.D.de vsucap.& ad l.cùm notissimi §.1.C.de præscr.30.vel 40.annor.*Hæc tamen ratio non videtur satis bona quòd pignoratitia actio debet haberi pro nata in præiudicium debitoris qui potest facere offerendo vt nascatur *arg.l.qui potest facere 174.de reg.iur.*

2. *l.serui 16.D.de vsucap.*
3. *l.de accessionibus 14.§.1.D.de diuers.temp.præscrip.*

4. Cùm non ideo possideat creditor vt tibi aliquid iuris acquirat contra debitorem *l.pignori* 13 *D.de vsucap.*

5. *Ex reg.possessor mala fidei de reg.iur.in* 6.

6. *l.qui funxum* 7.§ *qui bona fide D.pro emptor.* Excipe casum *l.& generaliter* 28.*D.de noxal.act.*

7. *l.qui bona fide* 19.§.1.*D.de acquir.poss.l.non solum* 33.§.1.*D. de vsucap.l.*2.§.1.*D.pro hered.*

8. *d.l.pignori* 13.*D.de vsucap.*

9. Quomodo nec iusubtiliter argumentarur Osasch. Cacher.*decis.*115.vbi vide.

10. *l.male agitur* 2 *C.de prescr.*30.*vel* 40.*annor.l.si quis annis conduxit* 10.§.1.*D.de acq.poss.*

11. *l.si pignore* 54.*D.de furt.*§.*furtum Inst.de oblig.qua ex delict.nasc.*

DEFINITIO XX.

Creditor cui pignus aliquando traditum fuit præsumendus est creditoris potius quàm domini iure possedisse. Nisi probetur alius nomine tunius superuenisse.

SEd hæc ita obtinent si creditoris iure perpetuo rem possedisse probetur creditor, id est si pignoris titulus proferatur, nec alio iure possessionem suam tueatur. Credendus enim quisque est ex præcedenti titulo possedisse. 1 Idque eo magis si possidens creditor tale quid perpetuò fecerit quòd ex pignoris lege facere ipsi licuerit, vt puta si conuenerat vt creditor cui vineæ dabantur in antichresim haberet ius premendæ vindemiæ in torculari debitoris, idque creditor eiúsque heredes per annos plus quã sexaginta fecerant. Quid enim apertius, quàm eo casu voluisse creditorem ex solo pignoris titulo, & iure creditoris possidere? 2 Nec alia in eius heredibus capietur præsũptio tametsi contractum à patre initum probabiliter ignorare potuerint, & existimare se quod facerent domini potius quàm crediti iure facere. 3 Nam quemadmodum transit in heredes creditoris, ius & effectus constituti pignoris, 4 ita & creditoris malam fidem ipsis licèt ignorantibus hac parte nocere æquum est, licèt à seipsis tempora præscriptionis inchoare velint: 5 siquidem in eos defuncti iura translata sunt cum suis qualitatibus, 6 nec debitoris condicio deterior fieri debuit per mortem creditoris, qui ipse præscribere nullo tempore potuisset. 7 Nisi fortè debitori imputare quis velit cur creditor decesserit. 8 Planè si quid sit ex quo probari possit creditorem domini potius quàm creditoris iure possedisse, idque non interuertendæ alienæ possessionis gratia sed ex nouo aliquo iure, 9 non est audiendus creditor eiúsve heres si post triginta annos ab eo tempore numerandos quo prioris possessionis causam iustè mutatam esse appareat, debitum offerre velit, quamuis de nouo illo creditoris iure non doceatur. Hactenus enim longissimi temporis rationem haberi æquum est vt tituli probacio nulla à præscribente exigatur, quę nec allegari necesse est etsi contrarius possessioni titulus nullo proponeretur. 10 Propterea quòd tanto intermedio tempore multa possint incidere quæ probandi tituli rationes omnes præcludant nisi in vicem omnium hæc vna substituatur, ψ tandiu possederit, qui præscribit. Procedítque hoc casu non malè ratio illa quæ vsucapionis & longæ possessionis iura induxit quod rerũ dominia in incerto semper manere non oporteat, 11 quod tamen non similiter dici potest cùm apparet creditorem non domini sed creditoris iure possedisse: nulla enim ex eiusmodi possessione quantùmuis longissima dominij incertitudo nascitur. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.quædam mulier* 77. *D. de rei vindic.* Aliud enim est si creditor ius dominij impetrauerit *ex l. vlt. & tot. tit. C.de iur. domin.impetr.* aut vice extranei rem emerit vt *in l.*2.*C.si in caus. iud.pign.capt.sit.*

2. Cùm possederit ad formam tituli & contractus pignoratitij *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*

3. Sola enim opinio non mutat veritatem tituli: nec tam est inspiciendum quid sit in opinione quàm quid in veritate *l.pen.D.de vsucap.alias l.pen.D.pro solut.*

4. *l.*1.& 2.*C.si vnus ex plurib.hered.debit.*

5. *l.cùm heres* 11.*D.de diuers.tempor.præscript.*

6. *l.vicia* 11.*C.de acquir.poss.*

7. *Ex reg.l.nemo plus commodi* 120 *l.quod ipsis* 143 *de reg iur.*

8. Quod esset absurdum. Neque enim casus fortuiti ab vllo præstantur *l.quæ fortuito* 7.*C.de pignor.act.l. contract.* 25. *De reg.iur.*

9. Hoc enim non est mutare sibi causam possessionis, sed incipere ex nouo iure possidere *d.l.qui bona fide* 19.§.1.*de acquir.poss.d.l non solum* 33.§.1.*D.de vsucap.*

10. Præscriptio enim tricennalis non requirit titulum *Not. ad d.l.*3.*C.de præscr.*30.*vel* 40.*annor.*

11. *l.*1.*D.de vsucap.l.vlt.in princip.D. pro suo.*

12. Quia certum est non posse dominum esse illum qui possidet iure pignoris, cùm nemini res sua sic obligata *l. neque pignus* 45. *de reg.iur.*

DEFINITIO XXI.

Ius offerendi quod secundo creditori competit aduersus priorem præscribitur triginta annis.

IVris offerendi quod secundo creditori aduersus priorẽ competit pignoris sui confirmandi gratia, 1 longè diuersa ratio est. Hoc enim quoniam in mero iure magis quàm in facultate consistit 2 procul dubio eandem longissimi temporis præscriptionem patitur quam cætera iura omnia etiam perpetua patiuntur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l.*1.*& l.prior* 5.*& pass.C.qui potior.in pign.hab.*

2. In quo maximè differt ab eo iure offerendi quod competit debitori ad inducendam pignoratitiam actionem. Id enim dicitur esse meræ facultatis. Quæ autem sunt meræ facultatis non possunt præscribi *vulg. l. viam publicam cum ibi not.D.de via public.*

3. *l.sicut* 3.*& seq.C.de præscr.*30.*vel* 40.*annor.*

DEFINITIO XXII.

Ius luendi pignoris cedi potest nec magis præscribi potest contra cessionarium debitoris quàm contra ipsum debitorem.

SEd & quæ debitoris condicio est, vt quandocumque debitum offerendo pignus luere possit, 1 nec vlla quãtumuis longissimi temporis præscriptione summoueatur, 2 quemadmodum suprà diximus, 3 eadem illius quoque est qui ius luendi pignoris à debitore ipso cessum habeat. Nam quin ius hoc cedi possit sicut & cætera ferè omnia nemo dubitat. 4 Nec quasi alienam actionem cessionarius redemerit, puniri debebit, aut odio aliquo dignus videri, cùm in facultate potius quàm in iure potestas illa soluendi posita sit. 5 Nec quicquam referat creditoris à quo pecuniam accipiet, licèt habeat pignoris possessionem. 6 Sicut & ex contrario dici solet inhibendam pignoris persecutionem agente creditore si qualiscũque possessor offerat. 7 Neque ad rem facit quòd plerumque alia causa sit emptoris alia venditoris, vt si quis successerit in locum Ecclesiæ Romanæ quæ non nisi centenaria præscriptione poterat summoueri. 8 Id enim Romanæ Ecclesiæ singulare priuilegium est, quod in alios transire non potest. 9 At vt debitor offerens debitum aut aliter satisfaciens nanciscatur ius pignoratitiæ actionis facit ratio iuris communis, quæ in debitoris cessionario vel alio procuratore non minùs quàm in ipso debitore locum habet, 10 cùm solutâ pecuniâ vel si creditor recuset, obsignata 11 nihil interfit creditoris. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si rem* 9.§.*omnis pecunia D.de pignor.act.*

2. Propter malam fidem creditoris qui non nisi pro alieno possidet vt dixi *Defin.* 19.*supr. ex cap. possessor de reg. iur.in* 6.*l. pignor.*13.*D. de vsucap.*

3. *Defin.* 19. *supr.*

4. Est enim brocardicum nostrorum omnia quæ sunt transmissibilia esse cessibilia & contra *l.ex pluribus* 42.*D.de adquir.rer.*

mitt. tuter. Nulla certè lex est quæ huiusmodi cessionem prohibeat: quod sufficit cùm leges quæ de cessionibus loquuntur sint prohibitoriæ *l. per diuersas 22. & seq. C. mandat.* Iunct. *l. mutuus* 43. §. 1. *D. de precarat.*

5. Vt dixi *Defin. praced. num.* 2.

6. *l. Paulus respondit* 12. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7. *d. l. Paulus* §. 1. *l. si fundus* 16. §. *in vindicatione D. de pignorib.*

8. *Nouell. Vt eccles. Roman. cent. annor. gaud. præscr. Auth. quas actiones C. de sacrosanct. eccles.*

9. Priuilegia enim personalia non transeunt ad alios *dict. l. ex pluribus l. quia tale* 14. *D. solut. matrim. Not. ad dict. Auth. quas actiones.*

10. Ideóque vbi eadem ratio est idem ius statuendum est *l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil. l.* 3. §. *vnde etiam D. de iniust. rupt.*

11. Obsignatio enim habet vim solutionis cùm creditor recusat accipere solutionem *l. acceptam* 19. *C. de vsur. l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

12. *d. l. Paulus* 12. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. si inter* 21. §. *vlt. D. de pignor.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam post elapsum semestre potest & solet Senatus ex causa prorogare tempus ad luenda & redimenda pignora. Inferiores iudices non possunt.

SOlet Senatus noster ex causa prorogare debitori tempus quod ad luenda aut potiùs redimenda pignora præstitutum est, vt etiam post elapsum semestre admittatur. 1 Veluti si egregia quantitas sit quæ debetur, quam non facilè tam citò explicare debitor possit, 2 vel si agatur inter consanguineos, quos inter se mitiùs agere & honori sanguinis nonnihil tribuere decear, 3 vel si qua in re peccatũ sit in forma & solennitate subhastationum. 4 Vel deniq; si longè pluris sint bona pro debito vendita quàm debitũ fuerit. 5 Sed si intra prorogatum tempus nulla luitio redemptióve secuta sit, perinde tenet subhastatio etiam quę vicio aliquo laborauit, dummodò pro debito facta sit, atque si prorogatio nulla data esset. 6 Cæterùm non idem inferiorum iudicum ius est, vt post præteritos sex menses intra quos hui pignus debuit aliud tempus indulgeant debitori. De illo enim tantùm pronunciare possunt, An decreto subhastationes adprobandæ videantur necne. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 38. sup. De iur. emphyt.

1. Nempe ex æquitate contra nimium iuris & statuti rigorem: solus enim Senatus qui vice Principis est potest & debet inter ius & æquitatem positam interpretationem inspicere *l.* 1. *C. de legib.*

2. Nec enim totius debiti numeratio semper est in expedito *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.*

3. *Arg. l. cùm bona* 16. *D. de reb. auctor. iudic. poss. aliàs l.* 7. *de priuileg. credit.*

4. Dixi *Defin.* 4. *num.* 4. *supr.*

5. Dixi *Defin.* 8 *supr. De distract. pignor.*

9. Quoniam subhastatio etiam nulla si sit facta pro debito tenet Dixi *Defin.* 18. *supr. De distr. pignor.* Sed nullus dubitationi locus est, quia solet Senatus hoc casu non soluto debito confirmare subhastationes cum clausula: Ex nunc prout ex tunc.

7. Quia coguntur iudicare secundùm rigorem iuris & statuti.

DEFINITIO XXIV.

Semestre datum debitori ad redimenda pignora non incipit currere à quo die emptor cœpit possidere sed ex die iudicialis missionis in possessionem.

LIcèt parùm referre soleat quod ad ius possessionis attinet, vtrum quis reuera & naturaliter possederit, an etiam in possessionem missus sit iudicis autoritate. 1 Interest tamen quoties de iure luendi aut potiùs redimendi pignoris sub hasta venditi disputatur. Quoniam sex illi menses qui in eam rem posteriore statuto præstituti sũt, non nisi à die iudicialis missionis currere incipiunt, 2 vt proinde quandiu non apparet quo die facta fuerit ea missio tandiu nec dici possit elapsi redimendi tempora, nec si fortasse triginta anni præterierint, totóque intermedio tempore creditor possederit, quia prius est vt detur terminus à quo possit incipere præscriptio quàm vt præscriptio compleatur. 3 Neque est contrarium quod dici solet post elapsos triginta annos non posse obiici per debitorẽ quod subhastationes perperam nec ritè factæ sint. 4 Id enim tum demùm verè dicitur, cùm præcessit missio in possessionem. 5 Quando eo iure vtimur, vt non priùs citari possit debitor ad impugnandas subhastationis decretíque interpositionem quam sex illi menses præterierint, 6 qui portò vt diximus non incipiunt currere nisi à die missionis. Ob eámque causam sæpius à Senatu nostro improbatus est mos Sebusianorum meorum, qui in vsu habent vt eodem libello petant mitti creditorem in possessionem, & citari debitorem ad decretum interponendum, saluo intra semestre luitionis iure. Non enim vult Senatus citari priùs debitorem ad hoc vt de interpositione decreti quæratur, quàm semestre illud iam effluxerit. 7 Quid ergò si de interpositione decreti constet, de ipsa verò missione in possessionem nullomodo? Nihil oberit ea res debitori, aut posterioribus eiusdem debitoris creditoribus, quominùs saluum habeant ius redimendi. 8 Multóque minùs si vocatus tantùm debitor ad decreti interpositionem, nulla autem interpositio secuta proponatur. 9 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard & N. de la Chinal Prid. Id. Nouemb. 1593.

1. Scilicet quia possessio licèt plurimùm ex iure mutuetur *l. possessio* 49. *in princip. & §.* 1. *D. de acquir poss.* magis tamen facti est quàm iuris *l.* 1. §. *si vir vxori & §. præced. eod. tit. l. denique* 10. *ex quib. caus. maior.*

2. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est vt dixi *Defin.* 18. *supr.*

3. Cùm non possit finem accipere præscriptio quæ nec initium accepit *arg. l. si ad diem* 46. *l. Titio vsusfructus* 96. *D. de cond. dic. & demonstr.*

4. Dixi *Defin.* 8. *num.* 6. *supr. De distract. pignor.*

5. Quæ scilicet possit dare initium præscriptioni.

6. Prius autem est vt ius comperat petendæ interpositionis decreti quàm vt decretum possit fingi fuisse interpositum ex lapsu temporis, quia fictio respondere debet veritati ne plus operetur fictio in casu ficto quàm veritas in casu vero *arg. l. confessionibus* 13. *cùm l. seq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

7. Ne scilicet beneficium iuris ipsi eripiatur, aut minuatur.

8. Cùm fieri possit vt præmaturè ac ante tempus decretum interpositum sit, quod tamen an factum sit non aliter sciri potest quàm si appareat de tempore missionis in possessionem.

9. Credibile enim hoc casu est non fuisse secutam interpositionem ob id quòd nec sequi vtiliter potuerit. Nihil porrò actum videtur, quandiu aliquid superest agendum *l. pen. in fin. C. de his quæ vi ingr.*

DEFINITIO XXV.

An post elapsum semestre possint creditores alij siue anteriores siue posteriores offerre emptori siue creditor ille sit siue extraneus.

AN autem secuta missione in possessionem, elapsisque sex illis mensibus licebit alij creditori offerre ei cui addicta sint pignora, aut extraneo emptori, qui venditionem curante creditore licitatus sit, alia quæstio est. In qua magis probatur, vt extraneus emptor securus sit; salua creditoribus anterioribus repetitione aduersus posteriorem, cui ex venditionis precio solutum est. 2 Sed si emptor sit ipse creditor, non extraneus, posse creditores anteriores iure suo pignus vindicare, 3 si nihil fecerint aut omiserint, propter quod ius pignoris videri debeant remisisse. 4 Posteriores verò etiam offerre, quoniam ea addictio quæ fit creditori, fiat ex necessitate, nullo existente extraneo emptore, 6 nimirum si alia ratione posterioribus consuli non possit vt in damno moraturi videã-

4. Cùm non ideo possideat creditor vt tibi aliquid iuris acquirat contra debitorem *l.pignori* 13. *D.de vsucap.*

5. *Ex reg.possessor mala fidei de reg.iur.in* 6.

6. *l.qui fundum* 7. *§.qui bona fide D.pro emptor.* Excipe casum *l.& generaliter* 28. *D.de noxal.act.*

7. *l.qui bona fide* 19. *§.*1. *D.de acquir.poss.l.non solum* 33. *§.*1. *D. de vsucap.l.*2. *§.*1. *D.pro hered.*

8. *d.l.pignori* 13. *D.de vsucap.*

9. Quomodo nec iusubtiliter argumentarur Osasch. Cacher. *decis.*115. vbi vide.

10. *l.male agitur* 2. *C.de præscr.*30. *vel* 40. *annor.l.si quis annè conduxit* 10. *§.*1. *D.de acq.poss.*

11. *l.si pignore* 54. *D.de furt.§.furtum Inst.de oblig.quæ ex delict.nasc.*

DEFINITIO XX.

Creditor cui pignus aliquando traditum fuit præsumendus est creditoris potius quàm domini iure possedisse. Nisi probetur alius nouus titulus superuenisse.

SEd hæc ita obtinent si creditoris iure perpetuo rem possedisse probetur creditor, id est si pignoris titulus proferatur, nec alio iure possessionem suam tueatur. Credendus enim quisque est ex præcedenti titulo possedisse.1 Idque eo magis si possidens creditor tale quid perpetuò fecerit quòd ex pignoris lege facere ipsi licuerit, vt puta si conuenerat vt creditor cui vineæ dabantur in antichresim haberet ius premendæ vindemiæ in torculari debitoris, idque creditor eiúsque heredes per annos plus quã sexaginta fecerant. Quid enim apertius, quàm eo casu voluisse creditorem ex solo pignoris titulo, & iure creditoris possidere? 2 Nec alia in eius heredibus capietur præsumptio tametsi contractum à patre initum probabiliter ignorare potuerint, & existimare se quod facerent dominij potius quàm crediti iure facere. 3 Nam quemadmodum transit in heredes creditoris, ius & effectus constituti pignoris, 4 ita & creditoris malam fidem ipsis licèt ignorantibus hac parte nocere æquum est, licèt à seipsis tempora præscriptionis inchoare velint: 5 siquidem in eos defuncti iura translata sunt cum suis qualitatibus, 6 nec debitoris condicio deterior fieri debuit per mortem creditoris, qui ipse præscribere nullo tempore potuisset. 7 Nisi fortè debitori imputare quis velit cur creditor decesserit. 8 Planè si quid sit ex quo probari possit creditorem domini potius quàm creditoris iure possedisse, idque non interuertendæ alienæ possessionis gratia sed ex nouo aliquo iure, 9 non est audiendus creditor eiúsve heres si post triginta annos ab eo tempore numerandos quo prioris possessionis causam iustè mutatam esse appareat, debitum offerre velit, quamuis de nouo illo creditoris iure non doceatur. Hactenus enim longissimi temporis rationem haberi æquum est vt tituli probatio nulla à præscribente exigatur, quæ nec allegari necesse est etsi contrarius possessioni titulus nullus proponeretur. 10 Propterea quòd tanto intermedio tempore multa possint incidere quæ probandi tituli rationes omnes præcludant nisi in vicem omnium hæc vna substituatur, & tandiu possederit, qui præscribit. Procedítque hoc casu non malè ratio illa quæ vsucapionis & longæ possessionis iura induxit quod rerũ dominia in incerto semper manere non oporteat, 11 quod tamen non similiter dici potest cùm apparet creditorem non domini sed creditoris iure possedisse: nulla enim ex eiusmodi possessione quantûmuis longissima dominij incertitudo nascitur. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.quædam mulier* 77. *D. de rei vindic.* Aliud enim est si creditor ius dominij impetrauerit *ex l. vlt. & tot. tit. C.de iur. domin.impetr.* aut vice extranei rem emerit vt *in l.*2. *C.si in caus. iudic.pign.capt.sit.*

2. Cùm possederit ad formam tituli & contractus pignoratitij *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*

3. Sola enim opinio non mutat veritatem tituli: nec tam est inspiciendum quid sit in opinione quàm quid in veritate *l.pen.D.de vsucap.alias l.pen.D.pro solut.*

4. *l.*1. *& 2.C.si vnus ex plurib.hered.debit.*

5. *l.cùm heres* 11. *D.de diuers.tempor.præscript.*

6. *l.vicia* 11. *C.de acquir.poss.*

7. *Ex reg.l.nemo plus commodi* 120 *l.quod ipsis* 143. *de reg. iur.*

8. Quod esset absurdum. Neque enim casus fortuiti ab vllo præstantur *l.quæ fortuito* 7. *C.de pignor.act.l. contractus* 25. *De reg.iur.*

9. Hoc enim non est mutare sibi causam possessionis, sed incipere ex nouo iure possidere *d.l.qui bona fide* 19. *§.*1. *de acquir.poss.d.l non solum* 33. *§.*1. *D.de vsucap.*

10. Præscriptio enim tricennalis non requirit titulum *Not. ad d.l.*3. *C.de præscr.*30. *vel* 40. *annor.*

11. *l.*1. *D.de vsucap.l.vlt.in princip.D.pro suo.*

12. Quia certum est non posse dominum esse illum qui possidet iure pignoris, cùm nemini res sua sit obligata *l. neque pignus* 45. *de reg.iur.*

DEFINITIO XXI.

Ius offerendi quod secundo creditori competit aduersus priorem præscribitur triginta annis.

IVris offerendi quod secundo creditori aduersus priorẽ competit pignoris sui confirmandi gratia, 1 longè diuersa ratio est. Hoc enim quoniam in mero iure magis quàm in facultate consistit 2 procul dubio eandem longissimi temporis præscriptionem patitur quam cætera iura omnia etiam perpetua patiuntur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l.*1. *& l.prior* 5. *& pass.C.qui potior.in pign.hab.*

2. In quo maximè differt ab eo iure offerendi quod competit debitori ad inducendam pignoratitiam actionem. Id enim dicitur esse meræ facultatis. Quæ autem sunt meræ facultatis non possunt præscribi *vulg. l. viam publicam cum ibi not. D.de via public.*

3. *l.sicut* 3. *& seq.C.de præscr.*30. *vel* 40. *annor.*

DEFINITIO XXII.

Ius luendi pignoris cedi potest nec magis præscribi potest contra cessionarium debitoris quàm contra ipsum debitorem.

SEd & quæ debitoris condicio est, vt quandocumque debitum offerendo pignus luere possit, 1 nec vlla quãtumuis longissimi temporis præscriptione summoueatur, 2 quemadmodum suprà diximus, 3 eadem illius quoque est qui ius luendi pignoris à debitore ipso cessum habeat. Nam quin ius hoc cedi possit sicut & cætera fere omnia nemo dubitat. 4 Nec quasi alienam actionem cessionarius redemerit, puniri debebit, aut odio aliquo dignus videri, cùm in facultate potius quàm in iure potestas illa soluendi posita sit. 5 Nec quicquam referat creditoris à quo pecuniam accipiet, licèt habeat pignoris possessionem. 6 Sicut & ex contrario dici solet inhibendam pignoris persecutionem agente creditore si qualiscúque possessor offerat. 7 Neque ad rem facit quòd plerumque alia causa sit emptoris alia venditoris, vt si quis successerit in locum Ecclesiæ Romanæ quæ non nisi centenaria præscriptione poterat summoueri. 8 Id enim Romanæ Ecclesiæ singulare priuilegium est, quod in alios transire non potest. 9 At vt debitor offerens debitum aut aliter satisfaciens nanciscatur ius pignoratitiæ actionis facit ratio iuris communis, quæ in debitoris cessionario vel alio procuratore non minùs quàm in ipso debitore locum habet, 10 cùm solutâ pecuniâ vel si creditor recuset, obsignata 11 nihil interlit creditoris. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si rem* 9. *§.omnis pecunia D.de pignor.act.*

2. Propter malam fidem creditoris qui non nisi pro alieno possidet vt dixi *Defin.* 19. *supr. ex cap. possessor de reg. iur.in* 6. *l. pignor.*13. *D. de vsucap.*

3. *Defin.* 19. *supr.*

4. Est enim brocardicum nostrorum omnia quæ sunt transmissibilia esse cessibilia & contra *l.ex pluribus* 42. *D.de admin.tut.*

min.tutor. Nulla certè lex est quæ huiusmodi cessionem prohibeat: quod sufficit cùm leges quæ de cessionibus loquuntur sint prohibitoriæ *l.per diuersas 22.& seq.C.mandat.* Iunct. *l. mutuus 43.§.1.D.de procurat.*

5. Vt dixi *Defin præced.num.2.*

6. *l. Paulus respondit 12.§. 1. D. quib.mod. pign. vel hypoth. solut.*

7. *d.l. Paulus §.1. l.si fundus 16.§. in vindicatione D. de pignor.*

8. *Novell.Vt eccles Roman.cent.annor.gaud.præs.r. Auth quas actiones C.de sacrosanct.eccles.*

9. Priuilegia enim personalia non transeunt ad alios *dict. l. ex pluribus l.quia tale 14. D. solut.matrim. Not. ad dict. Auth. quas actiones.*

10. Ideóque vbi eadem ratio est idem ius statuendum est *l. illud 32.D.ad leg.Aquil.l.3.§.unde etiam D. de iniust.rupt.*

11. Obsignatio enim habet vim solutionis cùm creditor recusat accipere solutionem *l.acceptam 19.C.de usur.l. obsignatione 9.C.de solut.*

12. *d.l.Paulus 12.§.1. D.quib.mod. pign. vel hypoth. solvit.l.si inter 21.§.vlt.D. de pignor.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam post elapsum semestre potest & solet Senatus ex causa prorogare tempus ad luenda & redimenda pignora. Inferiores iudices non possunt.

SOlet Senatus noster ex causa prorogare debitori tempus quod ad luenda aut potiùs redimenda pignora præstituum est, vt etiam post elapsum semestre admittatur. 1 Veluti si egregia quantitas sit quæ debetur, quam non facilè tam citò explicare debitor possit, 2 vel si agatur inter consanguineos, quos inter se mitiùs agere & honori sanguinis nonnihil tribuere deceat, 3 vel si qua in re peccatũ sit in forma & solennitate subhastationum. 4 Vel deniq; si longè pluris sint bona pro debito vendita quàm debitũ fuerit. 5 Sed si intra prorogatum tempus nulla luitio redemptióve secuta sit, perinde tenet subhastatio etiam quę vicio aliquo laborauit, dummodò pro debito facta sit, atque si prorogatio nulla data esset. 6 Cæterùm non idem inferiorum iudicum ius est, vt post præteritos sex menses intra quos lui pignus debuit aliud tempus indulgeant debitori. De illo enim tantùm pronunciare possunt, An decreto subhastationes adprobandæ videantur necne. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 38. sup. De iur.emphyt.

1. Nempe ex æquitate contra nimium iuris & statuti rigorem: solus enim Senatus qui vice Principis est potest & debet inter ius & æquitatem positam interpretationem inspicere *l. 1.C. de legib.*

2. Nec enim totius debiti numeratio semper est in expedito *l.si dubitet 10. D. de fideiuss.*

3. *Arg.l.cùm bona 16. D. de reb.auctor.iudic.poss.aliàs l.7.de priuileg. credit.*

4. Dixi *Defin.4.num.4.supr.*

5. Dixi *Defin.8 supr. De distract.pignor.*

9. Quoniam subhastatio etiam nulla si sit facta pro debito tenet Dixi *Defin. 18. supr. De distr. pignor.* Sed nullus dubitationi locus est, quia solet Senatus hoc casu non soluto debito confirmare subhastationes cum clausula: Ex nunc prout ex tunc.

7. Quia coguntur iudicare secundùm rigorem iuris & statuti.

DEFINITIO XXIV.

Semestre datum debitori ad redimenda pignora non incipit currere à quo die emptor cœpit possidere sed ex die indicialis missionis in possessionem.

LIcèt parùm referre soleat quod ad ius possessionis attinet, vtrum quis reuera & naturaliter possederit, an etiam in possessionem missus sit iudicis autoritate. 1 Interest tamen quoties de iure luendi aut potiùs redimendi pignoris sub hasta venditi disputatur. Quoniam sex illi menses qui in eam rem posteriore statuto præstituti sũt, non nisi à die iudicialis missionis currere incipiunt, 2 vt proinde quandiu non apparet quo die facta fuerit ea missio tandiu nec dici possit elapsa redimendi tempora, nec si fortasse triginta anni præterierint, totóque intermedio tempore creditor possederit, quia prius est vt deturterminus à quo possit incipere præscriptio quàm vt præscriptio compleatur. 3 Neque est contrarium quod dici solet post elapsos triginta annos non posse obiici per debitorẽ quod subhastationes perperam nec ritè factæ sint. 4 Id enim tum demùm verè dicitur, cùm præcessit missio in possessionem. 5 Quando eo iure vtimur, vt non priùs citari possit debitor ad impugnandas subhastationis decretique interpositionem quam sex illi menses præterierint; 6 qui porrò vt diximus non incipiunt currere nisi à die missionis. Ob eámque causam sæpius à Senatu nostro improbatus est mos Sebusianorum meorum, qui in vsu habent vt eodem libello petant mitti creditorem in possessionem, & citari debitorem ad decretum interponendum, saluo intra semestre luitionis iure. Non enim vult Senatus citari priùs debitorem ad hoc vt de interpositione decreti quæratur, quàm semestre illud iam effluxerit. 7 Quid ergo si de interpositione decreti constet, de ipsa verò missione in possessionem nullomodo? Nihil oberit ea res debitori, aut posterioribus eiusdem debitoris creditoribus, quominùs saluum habeant ius redimendi. 8 Multóque minùs si vocatus tantùm debitor ad decreti interpositionem, nulla autem interpositio secuta proponatur. 9 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard & N. de la Chinal Prid.Id.Nouemb.1593.

1. Scilicet quia possessio licèt plurimùm ex iure mutuetur *l possessio 49.in princip.& §.1.D.de acquir.poss.* magis tamen facti est quàm iuris *l.1.§.si vir vxori & §.præced. eod. tit.l.denique 10. ex quib.caus.maior.*

2. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est vt dixi *Defin. 18.supr.*

3. Cùm non possit finem accipere præscriptio quæ nec initium accepit *arg.l si ad diem 46.l.Titio vsusfructus 96.D. de condic.& demonstr.*

4. Dixi *Defin.8.num.6.supr.De distract.pignor.*

5. Quæ scilicet possit dare initium præscriptioni.

6. Prius autem est vt ius competat petendæ interpositionis decreti quàm vt decretum possit fingi fuisse interpositum ex lapsu temporis, quia fictio respondere debet veritati ne plus operetur fictio in casu ficto quàm veritas in casu vero *arg.l. confessionibus 13.cùm l.seq.§.vlt.D.de interrog.in iur.fac.*

7. Ne scilicet beneficium iuris ipsi eripiatur, aut minuatur.

8. Cùm fieri possit vt præmaturè ac ante tempus decretum interpositum sit, quod tamen an factum sit non aliter sciri potest quàm si appareat de tempore missionis in possessionem.

9. Credibile enim hoc casu est non fuisse secutam interpositionem ob id quòd nec sequi vtiliter potuerit. Nihil porrò actum videtur, quandiu aliquid superest agendum *l. pen. in fin. C.de his qua vt indign.*

DEFINITIO XXV.

An post elapsum semestre possint creditores alij siue anteriores siue posteriores offerre emptori siue creditor ille sit siue extraneus.

AN autem secuta missione in possessionem, elapsisque sex illis mensibus licebit alij creditori offerre ei cui addicta sint pignora, aut extraneo emptori, qui venditionem curante creditore licitatus sit, alia quæstio est. In qua magis probatur, vt extraneus emptor securus sit, salua creditoribus anterioribus repetitione aduersus posteriorem, cui ex venditionis precio solutum est. 2 Sed si emptor sit ipse creditor, non extraneus, posse creditores anteriores iure suo pignus vindicare, 3 si nihil fecerint aut omiserint, propter quod ius pignoris videri debeant remisisse. 4 Posteriores verò etiam offerre, quòniam ea addictio quæ fit creditori, fiat ex necessitate, nullo existente extraneo emptore, 6 nimirum si alia ratione posterioribus consuli non possit vt in damno moraturi videa-

4. Cùm non ideo possideat creditor vt tibi aliquid iuris acquirat contra debitorem *l.pignori* 13. *D.de vsucap.*

5. *Ex reg.possessor mala fidei de reg.iur.in* 6.

6. *l.qui fundum* 7. *§ qui bona fide D.pro emptor.* Excipe casum *l.& generaliter* 28. *D.de noxal.act.*

7. *l.qui bona fide* 19. *§.*1. *D.de acquir.poss.l.non solum* 33. *§.*1. *D. de vsucap.l.*2. *§.*1. *D.pro hered.*

8. *d.l.pignori* 13. *D.de vsucap.*

9. Quomodo nec iusubtiliter argumentatur Osasch. Cacher. *decis.*115. vbi vide.

10. *l.mala agitur* 2 *C.de præscr.*30. *vel* 40. *annor.l.si quis antè conduxit* 10. *§.*1. *D.de acq.poss.*

11. *l.si pignore* 54. *D.de furt.§.furtum Inst.de oblig.qua ex delict.nasc.*

DEFINITIO XX.

Creditor cui pignus aliquando traditum fuit præsumendus est creditoris potius quàm domini iure possedisse. Nisi probetur alius nouus titulus superuenisse.

SEd hæc ita obtinent si creditoris iure perpetuo rem possedisse probetur creditor, id est si pignoris titulus proferatur, nec alio iure possessionem suam tueatur. Credendus enim quisque est ex præcedenti titulo possedisse.1 Idque eo magis si possidens creditor tale quid perpetuò fecerit quòd ex pignoris lege facere ipsi licuerit, vt puta si conuenerat vt creditor cui vineæ dabantur in antichresim haberet ius premendæ vindemiæ in torculari debitoris, idque creditor eiúsque heredes per annos plus quã sexaginta fecerant. Quid enim apertius, quàm eo casu voluisse creditorem ex solo pignoris titulo, & iure creditoris possidere? 2 Nec alia in eius heredibus capietur præsũptio tametsi contractum à patre initum probabiliter ignorare potuerint, & existimare se quod facerent domini potius quàm crediti iure facere. 3 Nam quemadmodum transit in heredes creditoris, ius & effectus constituti pignoris, 4 ita & creditoris malam fidem ipsis licèt ignorantibus hac parte nocere æquum est, licèt à seipsis tempora præscriptionis inchoare velint: 5 siquidem in eos defuncti iura translata sunt cum suis qualitatibus, 6 nec debitoris condicio deterior fieri debuit per mortem creditoris, qui ipse præscribere nullo tempore potuisset. 7 Nisi fortè debitori imputare quis velit cur creditor decesserit. 8 Planè si quid sit ex quo probari possit creditorem domini potius quàm creditoris iure possedisse, idque non interuertendæ alienæ possessionis gratia sed ex nouo aliquo iure, 9 non est audiendus creditor eiúsve heres si post triginta annos ab eo tempore numerandos quo prioris possessionis causam iustè mutatam esse appareat, debitum offerre velit, quamuis de nouo illo creditoris iure non doceatur. Hactenus enim longissimi temporis rationem haberi æquum est vt tituli probatio nulla à præscribente exigatur, quẽ nec allegari necesse est etsi contrarius possessioni titulus nullus proponeretur. 10 Propterea quòd tanto intermedio tempore multa possint incidere quæ probandi tituli rationes omnes præcludant nisi in vicem omnium hæc vna substituatur, & tandiu possederit, qui præscribit. Procedítque hoc casu non malè ratio illa quæ vsucapionis & longæ possessionis iura induxit quod rerũ dominia in incerto semper manere non oporteat, 11 quod tamen non similiter dici potest cùm apparet creditorem non domini sed creditoris iure possedisse: nulla enim ex eiusmodi possessione quantúmuis longissima dominij incertitudo nascitur. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.quædam mulier* 77. *D. de rei vindic.* Aliud enim est si creditor ius dominij impetrauerit *ex l. vlt. & tot. tit. C.de iur. domin.impetr.* aut vice extranei rem emerit vt *in l.*2. *C.si in caus. iud.pign.capt.sit.*

2. Cùm possederit ad formam tituli & contractus pignoratitij *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*

3. Sola enim opinio non mutat veritatem tituli: nec tam est inspiciendum quid sit in opinione quàm quid in veritate *l.pen.D.de vsucap.alias l.pen.D.pro solut.*

4. *l.*1. *& 2. C.si vnus ex pluribus hered.debit.*

5. *l.cùm heres* 11. *D.de diuers.tempor.præscript.*

6. *l.vicia* 11. *C de acquir.poss.*

7. *Ex reg.l.nemo plus commodi* 120 *l.quod ipsis* 143. *de reg. iur.*

8. Quod esset absurdum. Neque enim casus fortuiti ab vllo præstantur *l.qua fortuito* 7. *C.de pignor.act.l. contractus* 25. *De reg.iur.*

9. Hoc enim non est mutare sibi causam possessionis, sed incipere ex nouo iure possidere *d.l.qui bona fide* 19. *§.*1. *de acquir.poss.d.l non solum* 33. *§.*1. *D.de vsucap.*

10. Præscriptio enim tricennalis non requirit titulum *Not. ad d.l.*3. *C.de præscr.*30. *vel* 40. *annor.*

11. *l.*1. *D.de vsucap.l.vlt.in princip.D. pro suo.*

12. Quia certum est non posse dominum esse illum qui possidet iure pignoris, cùm nemini res sua sit obligata *l. neque pignus* 45. *de reg.iur.*

DEFINITIO XXI.

Ius offerendi quod secundo creditori competit aduersus priorem præscribitur triginta annis.

IVris offerendi quod secundo creditori aduersus priorẽ competit pignoris sui confirmandi gratia, longè diuersa ratio est. Hoc enim quoniam in mero iure magis quàm in facultate consistit 2 procul dubio eandem longissimi temporis præscriptionem patitur quam cætera iura omnia etiam perpetua patiuntur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l.*1. *& l.prior* 5. *& pass. C.qui potior.in pign.hab.*

2. In quo maximè differt ab eo iure offerendi quod competit debitori ad inducendam pignoratitiam actionem. Id enim dicitur esse meræ facultatis. Quæ autem sunt meræ facultatis non possunt præscribi *vulg. l. viam publicam cumilli not. D.de via public.*

3. *l.sicut* 3. *& seq. C.de præscr.*30. *vel* 40. *annor.*

DEFINITIO XXII.

Ius luendi pignoris cedi potest nec magis præscribi potest contra cessionarium debitoris quàm contra ipsum debitorem.

SEd & quæ debitoris condicio est, vt quandocumque debitum offerendo pignus luere possit, 1 nec vlla quãtumuis longissimi temporis præscriptione summoueatur, 2 quemadmodum suprà diximus, 3 eadem illius quoque est qui ius luendi pignoris à debitore ipso cessum habeat. Nam quin ius hoc cedi possit sicut & cætera ferè omnia nemo dubitat. 4 Nec quasi alienam actionem cessionarius redemerit, puniri debebit, aut odio aliquo dignus videri, cùm in facultate potius quàm in iure potestas illa soluendi posita sit. 5 Nec quicquam referat creditoris à quo pecuniam accipiet, licèt habeat pignoris possessionem. 6 Sicut & ex contrario dici solet inhibendam pignoris persecutionem agente creditore si qualiscũque possessor offerat. 7 Neque ad rem facit quòd plerumque alia causa sit emptoris alia venditoris, vt si quis successerit in locum Ecclesiæ Romanæ quæ non nisi centenaria præscriptione poterat summoueri. 8 Id enim Romanæ Ecclesiæ singulare priuilegium est, quod in alios transire non potest. 9 At vt debitor offerens debitum aut aliter satisfaciens nanciscatur ius pignoratitiæ actionis facit ratio iuris communis, quæ in debitoris cessionario vel alio procuratore non minùs quàm in ipso debitore locum habet, 10 cùm solutâ pecuniâ vel si creditor recuset, obsignata 11 nihil interfit creditoris. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si rem* 9. *§.omnis pecunia D.de pignor.act.*

2. Propter malam fidem creditoris qui non nisi pro alieno possidet vt dixi *Defin.* 19. *supr. ex cap. possessor de reg. iur.in* 6. *l. pignor.*13. *D. de vsucap.*

3. *Defin.* 19. *supr.*

4. Est enim brocardicum nostrorum omnia quæ sunt transmissibilia esse cessibilia & contra *l.ex pluribus* 42. *D.de admin.tut.*

[illegible] est qui huiusmodi cessionem prohi[illegible] ... gerepax de cessionibus loquuntur sint [illegible] ... fin 22. & sq C. mandat. Iunct. l. mutus 42 §. 1. D. [illegible].

5. Vt dixi *Defin. praced. num. 2.*

6. *l. Paulus* [illegible] 12. §. 1. D. *quib. mo l. pign. vel hypoth. solu.*

7. *d. l. Paulus* §. 1. *l. si fundus* 16. §. *in vindicatione D. de pignor.*

8. *Nou. l. Ecclesiæ Roman. cent. annor. quod præscr. Auth quas actiones C. de sacrosanct. eccles.*

9. Priuilegia enim personalia non transeunt ad alios *dict. l. ex pluribus l. quia tale* 14. *D. solut. matrim. Not. ad dict. Auth. quas actiones.*

10. Ideóque vbi eadem ratio est idem ius statuendum est *l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil. l.* 3. §. *vnde etiam D. de iniust. rupt.*

11. Obsignatio enim habet vim solutionis cùm creditor recusat accipere solutionem *l. acceptam* 19. *C. de vsur. l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

12. *d. l. Paulus* 12. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. l. si inter* 21. §. *vlt. D. de pignor.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam post elapsum semestre potest & solet Senatus ex causa prorogare tempus ad luenda & redimenda pignora. Inferiores iudices non possunt.

SOlet Senatus noster ex causa prorogare debitori tempus quod ad luenda aut potiùs redimenda pignora præstitutum est, vt etiam post elapsum semestre admittatur. 1 Veluti si egregia quantitas sit quæ debetur, quam non facilè tam citò explicare debitor possit, 2 vel si agatur inter consanguineos, quos inter se mitiùs agere & honori sanguinis nonnihil tribuere decet, 3 vel si qua in re peccatũ sit in forma & solennitate subhastationum. 4 Vel denique si longè plutis sint bona pro debito vendita quàm debitũ fuerit. 5 Sed si intra prorogatum tempus nulla luitio redemptióve secuta sit, perinde tenet subhastatio etiam quę vicio aliquo laborauit, dummodò pro debito facta sit, atque si prorogatio nulla data esset. 6 Cæterùm non idem inferiorum iudicum ius est, vt post præteritos sex menses intra quos lui pignus debuit aliud tempus indulgeant debitori. De illo enim tantùm pronunciare possunt, An decreto subhastationes adprobandæ videantur necne. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 38. sup. De iur. emphyt.

1. Nempe ex æquitate contra nimium iuris & statuti rigorem: solus enim Senatus qui vice Principis est potest & debet inter ius & æquitatem positam interpretationem inspicere *l. 1. C. de legib.*

2. Nec enim totius debiti numeratio semper est in expedito *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.*

3. *Arg. l. cùm bona* 16. *D. de reb. auctor. iudic. poss. aliàs l. 7. de priuileg. credit.*

4. Dixi *Defin. 4. num. 4. supr.*

5. Dixi *Defin. 8 supr. De distract. pignor.*

9. Quoniam subhastatio etiam nulla si sit facta pro debito tenet Dixi *Defin. 18. supr. De distr. pignor.* Sed nullus dubitationi locus est, quia solet Senatus hoc casu non soluto debito confirmare subhastationes cum clausula: Ex nunc prout ex tunc.

7. Quia coguntur iudicare secundùm rigorem iuris & statuti.

DEFINITIO XXIV.

Semestre datum debitori ad redimenda pignora non incipit currere à quo die emptor cœpit possidere sed ex die iudicialis missionis in possessionem.

LIcèt parùm referre soleat quod ad ius possessionis attinet, vtrum quis reuera & naturaliter possederit, an etiam in possessionem missus sit iudicis autoritate. 1 Interest tamen quoties de iure luendi aut potiùs redimendi pignoris sub hasta venditi disputatur. Quoniam sex illi menses qui in eam rem posteriore statuto præstituti sũt, non nisi a die iudicialis missionis currere incipiunt, 2 vt proinde quando non apparet quo die facta fuerit ea missio tandiu nec dici possit elapsa redimendi tempora, nec si fortasse triginta anni præterierint, totóque intermedio tempore creditor possederit, quia prius est vt detur terminus à quo possit incipere præscriptio quàm vt præscriptio compleatur. 3 Neque est contrarium quod dici solet post elapsos triginta annos non posse obiici per debitorẽ quod subhastationes perperam nec titè factæ sint. 4 Id enim tum demùm verè dicitur, cùm præcessit missio in possessionem. 5 Quando eo iure vtimur, vt non priùs citari possit debitor ad impugnandas subhastationis decretique interpositionem quam sex illi menses præterierint, 6 qui portò vt diximus non incipiunt currere nisi à die missionis. Ob eámque causam sæpius à Senatu nostro improbatus est mos Sebusianorum meorum, qui in vsu habent vt eodem libello petant mitti creditorem in possessionem, & citari debitorem ad decretum interponendum, saluo intra semestre luitionis iure. Non enim vult Senatus citari priùs debitorem ad hoc vt de interpositione decreti quæratur, quàm semestre illud iam effluxerit. 7 Quid ergo si de interpositione decreti constet, de ipsa verò missione in possessionem nullomodo? Nihil oberit ea res debitori, aut posterioribus eiusdem debitoris creditoribus, quominùs saluum habeant ius redimendi. 8 Multóque minùs si vocatus tantùm debitor ad decreti interpositionem, nulla autem interpositio secuta proponatur. 9 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard & N. de la Chinal Prid. Id. Nouemb. 1593.

1. Scilicet quia possessio licèt plurimùm ex iure mutuetur *l. possessio* 49. *in princip. & §. 1. D. de acquir poss.* magis tamen facti est quàm iuris *l. 1. §. si vir vxori & § præced. eod. tit. l. denique* 10. *ex quib. caus. maior.*

2. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est vt dixi *Defin. 18. supr.*

3. Cùm non possit finem accipere præscriptio quæ nec initium accepit *arg. l. si ad diem* 46. *l. Titio 2 usufructus* 56. *D. de condic. & demonstr.*

4. Dixi *Defin. 8. num. 6. supr. De distract. pignor.*

5. Quæ scilicet possit dare initium præscriptioni.

6. Prius autem est vt ius comperat petendæ interpositionis decreti quàm vt decretum possit fingi fuisse interpositum ex lapsu temporis, quia fictio respondere debet veritati ne plus operetur fictio in casu ficto quàm veritas in casu vero *arg. l. confessionibus* 13. *cùm l. seq §. vlt. D. de interrog. in iur fac.*

7. Ne scilicet beneficium iuris ipsi eripiatur, aut minuatur.

8. Cùm fieri possit vt prænaturè ac ante tempus decretum interpositum sit, quod tamen an factum sit non aliter sciri potest quàm si appareat de tempore missionis in possessionem.

9. Credibile enim hoc casu est non fuisse secutam interpositionem ob id quòd nec sequi veriliter potuerit. Nihil porrò actum videtur, quandiu aliquid superest agendum *l. pen. in fin. C. de his qua vi indign.*

DEFINITIO XXV.

An post elapsum semestre possint creditores alij siue anteriores siue posteriores offerre emptori siue creditor ille sit siue extraneus.

AN autem secuta missione in possessionem, elapsisque sex illis mensibus licebit alij creditori offerre ei cui addicta sint pignora, aut extraneo emptori, qui venditionem curante creditore licitatus sit, alia quæstio est. In qua magis probatur, vt extraneus emptor securus sit, salua creditoribus anterioribus repetitione aduersus posteriorem, cui ex venditionis precio solutum est. 2 Sed si emptor sit ipse creditor, non extraneus, posse creditores anteriores iure suo pignus vindicare, 3 si nihil fecerint aut omiserint, propter quod ius pignoris videri debeant remisisse. 4 Posteriores verò etiam offerre, quoniam ea addictio quæ fit creditori, fiat ex necessitate, nullo existente extraneo emptore, 6 nimirum si alia ratione posterioribus consuli non possit vt in damno moraturi vide-

4. Cùm non ideo possideat creditor vt tibi aliquid iuris acquirat contra debitorem *l.pignori* 13 *D.de vsucap.*

5. *Ex reg.possessor mala fidei de reg.iur.in* 6.

6. *l.qui funduum* 7.§ *qui bona fide D.pro emptor.* Excipe casum *l.& generaliter* 28.*D.de noxal.act.*

7. *l.qui bona fide* 19.§.1.*D.de acquir.poss.l.non solum* 33.§.1.*D. de vsucap.l.*2 §.1 *D.pro hered.*

8. *d.l.pignori* 13.*D.de vsucap.*

9. Quomodo nec iusubitaliter argumentatur Osasch. Cachier.*decis.*115.vbi vide.

10. *l ma è agitur* 2 *C.de præscr.*30.*vel* 40.*annor.l.si quis antè conduxit* 10.§ 1.*D.de acq poss.*

11. *l.si pignore* 54.*D.de furt.*§.*furtum Inst.de oblig.que ex delict.nasc.*

DEFINITIO XX.

Creditor cui pignus aliquando traditum fuit præsumendus est creditoris potius quàm dominio iure possedisse. Nisi probetur alius nouus titulus superuenisse.

SEd hæc ita obtinent si creditoris iure perpetuo rem possedisse probetur creditor, id est si pignoris titulus proferatur, nec alio iure possessionem suam tueatur. Credendus enim quisque est ex præcedenti titulo possedisse.1 Idque eo magis si possidens creditor tale quid perpetuò fecerit quòd ex pignoris lege facere ipsi licuerit, vt puta si conuenerat vt creditor cui vineæ dabantur in antichresim haberet ius premendæ vindemiæ in torculari debitoris, idque creditor eiúsque heredes per annos plus quá sexaginta fecerant. Quid enim apertius, quàm eo casu voluisse creditorem ex solo pignoris titulo, & iure creditoris possidere? 2 Nec alta in eius heredibus capietur præsumptio tametsi contractum à patre initum probabiliter ignorare potuerint, & existimare se quod facerent dominij potius quàm crediti iure facere. 3 Nam quemadmodum transit in heredes creditoris, ius & effectus constituti pignoris, 4 ita & creditoris malam fidem ipsis licèt ignorantibus hac parte nocere æquum est, licèt à seipsis tempora præscriptionis inchoare velint: 5 siquidem in eos defuncti iura translata sunt cum suis qualitatibus, 6 nec debitoris condicio deterior fieri debuit per mortem creditoris, qui ipse præscribere nullo tempore potuisset. 7 Nisi fortè debitori imputare quis velit cur creditor decessetit. 8 Planè si quid sit ex quo probari possit creditorem domini potius quàm creditoris iure possedisse, idque non interuertendæ alienæ possessionis gratia sed ex nouo aliquo iure, 9 non est audiendus creditor eiúsve heres si post triginta annos ab eo tempore numerandos quo prioris possessionis causam iustè mutatam esse appareat, debitum offerre velit, quamuis de nouo illo creditoris iure non doceatur. Hactenus enim longissimi temporis rationem haberi æquum est vt tituli probatio nulla à præscribente exigatur, quę nec allegari necesse est etsi contrarius possessioni titulus nullo proponeretur. 10 Propterea quòd tanto intermedio tempore multa possint incidere quæ probandi tituli rationes omnes præcludant nisi in vicem omnium hæc vna substituatur, ꝙ tandiu possederit, qui præscribit. Procedit que hoc casu non male ratio illa quæ vsucapionis & longæ possessionis iura induxit quod rerũ dominia in incerto semper manere non oporteat, 11 quod tamen non similiter dici potest cùm apparet creditorem non domini sed creditoris iure possedisse: nulla enim ex eiusmodi possessione quantùmuis longissima dominij incertitudo nascitur. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.quædam mulier* 77. *D. de rei vindic.* Aliud enim est si creditor ius dominij impetrauerit *ex l. vlt. & tot. tit. C.de iur. domin.impetr.* aut vice extranei rem emerit vt *in l.*2.*C.si in caus. iudic.pign.capt.sit.*

2. Cùm possederit ad formam tituli & contractus pignoratitij *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*

3. Sola enim opinio non mutat veritatem tituli: nec tam est inspiciendum quid sit in opinione quàm quid in veritate *l.pen.D.de vsucap.alias l.pen.D. pro solut.*

4. *l.*1.& 2.*C si vnus ex plurib.hered.debit.*

5. *l.cùm heres* 11.*D.de diuers.tempor.præscript.*

6. *l.vicia* 11.*C de acquir.poss.*

7. *Ex reg.l.nemo plus commodi* 120 *l.quod ipsis* 143.*de reg. iur.*

8 Quod esset absurdum. Neque enim casus fortuiti ab vllo præstantur *l.qua fortuito* 7.*C.de pignor.act.l. contractus* 25. *De reg.iur.*

9. Hoc enim non est mutare sibi causam possessionis, sed incipere ex nouo iure possidere *d.l.qui bona fide* 19.§.1.*de acquir.poss.d.l non solum* 33.§.1.*D.de vsucap.*

10. Præscriptio enim tricennalis non requirit titulum *Not. ad d.l.*3.*C.de præscr.*30.*vel* 40.*annor.*

11. *l.*1.*D.de vsucap.l.vlt.in princip.D. pro suo.*

12. Quia certum est non posse dominum esse illum qui possidet iure pignoris, cùm nemini res sua sit obligata *l. neque pignus* 45. *de reg.iur.*

DEFINITIO XXI.

Ius offerendi quod secundo creditori competit aduersus priorem præscribitur triginta annis.

IVris offerendi quod secundo creditori aduersus priorẽ competit pignoris sui confirmandi gratia, 1 longè diuersa ratio est. Hoc enim quoniam in mero iure magis quàm in facultate consistit 2 procul dubio eandem longissimi temporis præscriptionem patitur quam cætera iura omnia etiam perpetua patiuntur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l.*1.*& l.prior* 5.*& pass.C.qui potior.in pign.hab.*

2. In quo maximè differt ab eo iure offerendi quod competit debitori ad inducendam pignoratitiam actionem. Id enim dicitur esse meræ facultatis. Quæ autem sunt meræ facultatis non possunt præscribi *vulg. l. viam publicam cum ibi not. D.de via public.*

3. *l.sicut* 3.*& seq.C.de præscr.*30.*vel* 40.*annor.*

DEFINITIO XXII.

Ius luendi pignoris cedi potest nec magis præscribi potest contra cessionarium debitoris quàm contra ipsum debitorem.

SEd & quæ debitoris condicio est, vt quandocumque debitum offerendo pignus luere possit, 1 nec vlla quãtumuis longissimi temporis præscriptione summoueatur, 2 quemadmodum suprà diximus, 3 eadem illius quoque est qui ius luendi pignoris à debitore ipso cessum habeat. Nam quin ius hoc cedi possit sicut & cætera ferè omnia nemo dubitat. 4 Nec quasi alienam actionem cessionarius redemerit, puniri debebit, aut odio aliquo dignus videri, cùm in facultate potius quàm in iure potestas illa soluendi posita sit. 5 Nec quicquam referat creditoris à quo pecuniam accipiet, licèt habeat pignoris possessionem. 6 Sicut & ex contrario dici solet inhibendam pignoris persecutionem agente creditore si qualiscúque possessor offerat. 7 Neque ad rem facit quòd plerumque alia causa sit emptoris alia venditoris, vt si quis successerit in locum Ecclesiæ Romanæ quæ non nisi centenaria præscriptione poterat summoueri. 8 Id enim Romanæ Ecclesiæ singulare priuilegium est, quod in alios transire non potest. 9 At vt debitor offerens debitum aut aliter satisfaciens nanciscatur ius pignoratitiæ actionis facit ratio iuris communis, quæ in debitoris cessionario vel alio procuratore non minùs quàm in ipso debitore locum habet, 10 cùm solutâ pecuniâ vel si creditor recuset, obsignata 11 nihil interfit creditoris. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si rem* 9.§.*omnis pecunia D.de pignor.act.*

2. Propter malam fidem creditoris qui non nisi pro alieno possidet vt dixi *Defin.* 19. *supr. ex cap. possessor de reg. iur.in* 6.*l. pignor.*13.*D. de vsucap.*

3. *Defin.* 19. *supr.*

4. Est enim brocardicum nostrorum omnia quæ sunt transmissibilia esse cessibilia & contra *l.ex pluribus* 42.*D.de adquir.rer.*

min.tuter. Nulla certè lex est quæ huiusmodi cessionem prohibeat quod sufficit cùm leges quæ de cessionibus loquuntur sint prohibitoriæ *l.per diuersas 22.& seq.C.mandat.* Iunct. *l. mutus 41.§ 1.D. locat.*

5. Vt dixi *Defin. præced.num.2.*

6. *l. Paulus respondit 12.§. 1. D. quib.mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7. *d.l. Paulus §.1. l.si fundus 16.§. in vindicatione D. de pignorib.*

8. *Nouell. Vt eccles. Roman.cent.annor.gaud.præf.v. Auth.quas actiones C.de sacrosanct.eccles.*

9. Priuilegia enim personalia non transeunt ad alios *dict. l. ex pluribus l.quia tale 14. D. solut.matrim. Not. ad dict. Auth. quas actiones.*

10. Ideóque vbi eadem ratio est idem ius statuendum est *l. illud 32.D.ad leg.Aquil.l.3.§.vnde etiam D. de iniust.rupt.*

11. Obsignatio enim habet vim solutionis cùm creditor recusat accipere solutionem *l.acceptam 19.C.de vsur.l. obsignatione 9.C.de solut.*

12. *d.l.Paulus 12.§.1. D.quib.mod. pign. vel hypoth. soluit. l. si inter 11.§.vlt.D. de pignor.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam post elapsum semestre potest & solet Senatus ex causa prorogare tempus ad luenda & redimenda pignora. Inferiores iudices non possunt.

SOlet Senatus noster ex causa prorogare debitori tempus quod ad luenda aut potiùs redimenda pignora præstitutum est, vt etiam post elapsum semestre admittatur. 1 Veluti si egregia quantitas sit quæ debetur, quam non facilè tam citò explicare debitor possit, 2 vel si agatur inter consanguineos, quos inter se mitiùs agere & honori sanguinis nonnihil tribuere deceat, 3 vel si qua in re peccatũ sit in forma & solennitate subhastationum. 4 Vel deniq; si longè pluris sint bona pro debito vendita quàm debitũ fuerit. 5 Sed si intra prorogatum tempus nulla luitio redemptióve secuta sit, perinde tenet subhastatio etiam quę vicio aliquo laborauit, dummodò pro debito facta sit, atque si prorogatio nulla data esset. 6 Cæterùm non idem inferiorum iudicum ius est, vt post præteritos sex menses intra quos lui pignus debuit aliud tempus indulgeant debitori. De illo enim tantùm pronunciare possunt, An decreto subhastationes adprobandæ videantur necne. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.38.sup. De iur.emphyt.

1. Nempe ex æquitate contrà nimium iuris & statuti rigorem: solus enim Senatus qui vice Principis est potest & debet inter ius & æquitatem positam interpretationem inspicere *l. 1.C. de legib.*

2. Nec enim totius debiti numeratio semper est in expedito *l.si dubitet 10. D.de fideiuss.*

3. *Arg.l.cùm bona 16.D.de reb.autor.iudic.poss.aliàs l.7.de priuileg. credit.*

4. Dixi *Defin.4.num.4.supr.*

5. Dixi *Defin.8.supr. De distract.pignor.*

9. Quoniam subhastatio etiam nulla si sit facta pro debito tenet Dixi *Defin. 18. supr. De distr. pignor.* Sed nullus dubitationi locus est, quia solet Senatus hoc casu non soluto debito confirmare subhastationes cum clausula: Ex nunc prout ex tunc.

7. Quia coguntur iudicare secundùm rigorem iuris & statuti.

DEFINITIO XXIV.

Semestre datum debitori ad redimenda pignora non incipit currere à quo die emptor cœpit possidere sed ex die indicialis missionis in possessionem.

LIcèt parùm referre soleat quod ad ius possessionis attinet, vtrum quis reuera & naturaliter possederit, an etiam in possessionem missus sit iudicis autoritate. 1 Interest tamen quoties de iure luendi aut potiùs redimendi pignoris sub hasta venditi disputatur. Quoniam sex illi menses qui in eam rem posteriore statuto præstituti sũt, non nisi a die iudicialis missionis currere incipiunt, 2 vt proinde quandiu non apparet quo die facta fuerit ea missio tandiu nec dici possit elapsa redimendi tempora, nec si fortasse triginta anni præterierint, totóque intermedio tempore creditor possederit, quia prius est vt deturterminus à quo possit incipere præscriptio quàm vt præscriptio compleatur. 3 Neque est contrarium quod dici solet post elapsos triginta annos non posse obiici per debitorẽ quod subhastationes perperam nec ritè factæ sint. 4 Id enim tum demùm verè dicitur, cùm præcessit missio in possessionem. 5 Quando eo iure vtimur, vt non priùs citari possit debitor ad impugnandas subhastationis decretique interpositionem quam sex illi menses præterierint; 6 qui porrò vt diximus non incipiunt currere nisi à die missionis. Ob eámque causam sæpius à Senatu nostro improbatus est mos Sebusianorum meorum, qui in vsu habent vt eodem libello petant mitti creditorem in possessionem, & citari debitorem ad decretum interponendum, saluo intra semestre luitionis iure. Non enim vult Senatus citari priùs debitorem ad hoc vt de interpositione decreti quæratur, quàm semestre illud iam effluxerit. 7 Quid ergo si de interpositione decreti constet, de ipsa verò missione in possessionem nullomodo? Nihil oberit ea res debitori, aut posterioribus eiusdem debitoris creditoribus, quominùs saluum habeant ius redimendi. 8 Multóque minùs si vocatus tantùm debitor ad decreti interpositionem, nulla autem interpositio secuta proponatur. 9 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard & N. de la Chinal Prid.Id.Nouemb.1593.

1. Scilicet quia possessio licèt plurimùm ex iure mutuetur *l possessio 49.in princip.& §.1.D.de acquir.poss.* magis tamen facti est quàm iuris *l.1.§.si vir vxori & §.præced. eod. tit.l.denique 10. ex quib.caus.maior.*

2. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est vt dixi *Defin. 18.supr.*

3. Cùm non possit finem accipere præscriptio quæ nec initium accepit *arg.l si ad diem 46.l.Titio vsusfructus 96.D. de cond. & demonstr.*

4. Dixi *Defin.8.num.6.supr.De distract.pignor.*

5. Quæ scilicet possit dare initium præscriptioni.

6. Prius autem est vt ius competat potendæ interpositionis decreti quàm vt decretum possit fingi fuisse interpositum ex lapsu temporis, quia fictio respondere debet veritati ne plus operetur fictio in casu ficto quàm veritas in casu vero *arg.l. confessionibus 13.cùm l.seq.§.vlt.D.de interrog.in iur.fac.*

7. Ne scilicet beneficium iuris ipsi eripiatur, aut minuatur.

8. Cùm fieri possit vt præmaturè ac ante tempus decretum interpositum sit, quod tamen an factum sit non aliter sciri potest quàm si appareat de tempore missionis in possessionem.

9. Credibile enim hoc casu est non fuisse secutam interpositionem ob id quòd nec sequi vtiliter potuerit. Nihil porrò actum videtur, quandiu aliquid superest agendum *l. pen. in fin. C.de his qua vt indign.*

DEFINITIO XXV.

An post elapsum semestre possint creditores alij siue anteriores siue posteriores offerre emptori siue creditor ille sit siue extraneus.

AN autem secuta missione in possessionem, elapsisque sex illis mensibus licebit alij creditori offerre et cui addicta sint pignora, aut extraneo emptori, qui venditionem curante creditore licitatus sit, alia quæstio est. In qua magis probatur, vt extraneus emptor securus sit, salua creditoribus anterioribus repetitione aduersus posteriorem, cui ex venditionis precio solutum est. 2 Sed si emptor sit ipse creditor, non extraneus, posse creditores anteriores iure suo pignus vindicare, 3 si nihil fecerint aut omiserint, propter quod ius pignoris videri debeant remisisse. 4 Posteriores verò etiam offerre, quoniam ea addictio quæ fit creditori, fiat ex necessitate, nullo existente extraneo emptore, 6 nimirum si alia ratione posterioribus consuli non possit vt in damno moraturi vide-

tur, si offerendi iure priuentur, aut petendi vt iterum bona distrahantur.7 Sanè nulla ratio est vt extraneo emptori post lapsa luēdi tempora secundus creditor offerre possit aut agere ad nouam distractionem nisi magna aliqua ex causa.8 *Ita tractatum est* in eadem facti specie.

1. Alioqui nemo accedet ad publicam auctionem nec si bona fide fiat *l. ait prætor aliàs l. etsi sine §. quæsitum D. de minor. l. 1. pen. & vlt. C. si vendit. pign. agat.*

2. *Vt & in l. vlt. § sin verò heredes & §. sed nec aduersus emptorem C. de iur. delib.* Vide tamen *Defin. 27. num. 2. & 3. De distr. pign. sup.*

3. Non minus quàm si priuata venditio fuisset *vt in l. 1. C. antiq. cred. pign. vend.*

4. Quid enim si publico programmate vocati sciuerint vendi pignus nec adesse voluerint, *vt in l. si eo tempore 6. & l. si hypothecas 8. C. de rem. ff. pignor.*

5. Similis ratio est *in l. 2. & l. cùm secundus 5. §. 1. D. de distr. pign.*

6. *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7. Semper enim quantum salua iuris ratione fieri potest succurrendum est creditori certanti de damno vitando *d. l. vlt. § sin verò creditores C. de iur. delib* Iunge *Defin. 1. supr. De distr. pignor.*

8. Vt in specie *Defin. 27 supr. De distr. pignor.* vbi vide. Aliud esset ptiuata venditione facta *l. 1. C. si antiq. credit. pign. vend.*

DEFINITIO XXVI.

Monetæ augmentum potest peti etiam in executione iudicati. Sed non post peractam subhastationem quæ solutionis loco cesserit. Nisi ex aliqua causa à subhastatione recedatur.

AVgmentum quidem monetæ peti potest in executione iudicati, etiamsi nulla eius mentio vel in petitione vel in condemnatione facta sit, propterea quòd non tam alia res sit 1 quàm eius quātitatis quæ adiudicata fuit quædam portio, & ipsius sententiæ veluti declaratio.2 Sed tamen si ad subhastationem ventum sit pro ea quantitate quæ in stipulationem deducta fuit, nulla eiusmodi augmenti habita ratione, peratúrque decreti interpositio, nihil amplius de augmento quærendum est, cùm creditori sit satisfactum, quem vtique solutionem accipere in moneta deteriore si velit, & consentiat,3 nihil prohibet.4 Si qua tamen causa sit propter quam non obstāre decreti interpositione ea possessio creditori aufferri debeat, siue luendi, siue quo alio iure augmenti ratio tùm habebitur cùm de solutione quantitatis debitæ agi oportebit.5 6 Neque videri potest satisfactum si non duret satisfactum.7 Itaque non priùs cogendus erit creditor cedere possessione quàm sibi solutum sit quicquid debetur: 8 cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit.9 Nec est quod quis dicat sublatum per acquisitionem dominij decretique interpositionem, vinculum pignoris.10 Hoc ipso enim quòd ex causa aliqua dominium illud euincitur quod fuerat quæsitum, euenit necessario vt pignus restitui oporteat, quod extinctum videbatur. 11 *Ita Senatus* 16. Cal. Ian. 1593.

1. Si enim alia res esset non posset peti in executione iudicati *l. terminato 3. C. de fructib. & lit. expens.* & noua actione opus esset *l. non potest 23. D. de iudic.*

2. Quæ declaratio potest fieri etiam in executione *l. 2. C. de sent. qua sin. cert. quant. profer. l. heredes palam 21. §. 1. D. qui test. fac. poss.*

3. Volenti enim & consentienti non fit iniuria vt est in regula iuris pontificij. Iunge *l. in diem 9. §. 1. De aqua pluu. arc. l. nemo videtur 145. de reg. iur.*

4. *l. Paulus 99. aliàs l. creditorem D. de solut.* vbi etiam Bart. & alij *l. cùm quid 3. cum ibi not. D. de reb. credit.*

5. Potest enim ex variis causis id contingere *Defin. 11. vbi dixi supr. hoc tit.*

6. Est enim augmentum monetæ pars principalis debiti, vt dictum est initio huius *Definit. ex Not. in d. l. cùm quid & d. l. creditorem.*

7. Sicuti non videtur in rem versum quod non durat versū *l. si pro patre 10. §. versum D. de in rem vers. l. item eorum 6. §. pen. D. quod cuiusque vniuers. l. nam etsi 15. §. 1. D. de inoff. testam.*

8. *l. si rem. 9. §. omnis pecunia D. de pignorat. act.* Dixi *Defin. 3. num. 4. supr.*

9. *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun pign. retin. poss.*

10. *l. pen. §. 1 D. de except. rei iudic.*

11. Quoniam hypothecaria actio habet suas conditiones perpetuas si debitum solutum non sit *d. l. pen. §. 1. l. grege 13. §. etiam D. de pignor.*

DEFINITIO XXVII.

Possessor conuentus hypothecaria vel offerre debet, vel cedere. Nec prætextu aliorum creditorum anteriorum recusare potest, aut petere publicam pignoris distractionem.

TErtius possessor conuentus hypothecaria non est audiendus si hoc vnum obiiciat, Esse alios creditores pignoratitios, qui ante omnia vocari debeant, & de anterioritatis iure inter se disputare, vt saluū possessor habeat ius offerendi, luendique pignoris, & sciat a quo potiùs luere debeat.1 Non enim possessoris interest, cui liberum sit vel actori ipsi offerre, qui præstare debebit se potioré creditorem hactenúsque de euictione tenebitur.2 Vel rē dè relinquere si creditoris actionem fidémve habeat suspectam.3 Alterutrum ergo faciat necesse est, cùm non aliam pignoris aduersus hypothecarium creditorem retinendi rationem possessor habeat quàm si debitum offerat.4 Quare nec audietur possessor si petat publicam fieri pignoris distractionem, vt ex precio creditoribus omnibus in eam rem vocandis ex ordine satisfiat. Anteriorum enim creditorum ius illud est, 5 non possessoris, quibus porrò nulla fit iniuria tum cùm possessor creditori posteriori pignus vindicanti condemnatur. Siquidem non minus iuris habituri sunt contra creditorem hunc posteriorem vbi factus erit possessor, quàm habebant aduersus pristinum possessorem.6 Aut quàm haberent etiamnum, si pristinus ille possessor creditori posteriori obtulisset, in eiúsque locum & ius successisset.7 *Ita senatus* in causa N. Stephani Diuonne contra R. Episcopum Bellicensem D. Ioannem Gothofredum Ginod Senatorem 14. Cal. Mart. 1594.

1. Cùm securior esse soleat qui emit ab anteriore, aut saltem anteriore creditore venditionem vrgente, vt dixi *Defin. 25. sup. & Defin. 27. sup. De distr. pignor.*

2. *Ex not. in l. 1. C. credit. evict. pignor. non deber.* etsi totus ille titulus loquitur de creditore qui vendidit iure creditoris, non de illo qui curauit vendi pignora per iudicem vt contra interpretes & pragmaticos nostros scripsi *in Hemisichil. De error. pragm.* Non enim contra hunc creditorem datur actio vlla de euictione, sed tantùm contra debitorem *l. 4. l. si ob causam 13. C. de evict.*

3. Nemo enim actione in rem pati cogitur siue neget se possidere siue nolit rem retinere *l. vlt. D. de rei vindic. l. si fundus 16. §. in vindicatione D. de pignor.*

4. *l. vlt. C. si antiq. cred. pign. vend. d. §. in vindicatione.*

5. *l. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

6. Non enim possessor ob id solum quòd sit etiam creditor impedire potest venditionem pignoris petitam à priore creditore non magis quàm si ipse possessor tantùm esset non creditor *d. l. vlt.*

7. Cùm possit etiam posterior creditor offerre emptori ex cuius pecunia creditor anterior dimissus fuit *l. cùm prior 3. vers. si tamen D. de distr. pignor.*

DEFINITIO XXVIII.

Creditor antichresicus qui ex conuentione fructus pignoris acquisit non cogitur eos fructus restituere posteriori creditori offerenti debitum cum vsuris. Nec si alioqui futurum sit, vt posterior moretur in damno.

CReditori anteriori cui pignus in antichresim datū fuerat,1 offerens posterior creditor totum debitum cum fe-

cum legitimis totius temporis præteriti vsuris, facere idcirco non potest vt ad fructuum perceptorum restitutionem teneri anterior debeat vt ij fructus si legitimum vsurarum modum excedant ad eum modum reuocentur, 2 nec si alioqui futurum sit vt in damno posterior moretur. 3 Neque enim conuentionis vtilitas auferenda est creditori qui prior contraxit, quique non aliter fuerat cõtracturus. 4 Nisi posterior creditor probet contractum esse fœneratitium & illicitum. 5 Hoc enim vnicum ei remedium superest. 6 *Ita Senatus* pro Angela Moriset contra Ioannem Rosset 8. Id. Maij 1595.

1. Hoc est ea lege vt creditor perciperet fructus pignoris in vicem vsurarum *l. si is qui* 11. §. 1. *D. de pignor. l. si pecuniam* 33. *D. de pignor. act.*

2. Antichresis enim expressa non seruat legitimum modum vsurarum, cum fructuum quantitas est incerta secus est in antichresi tacita secundùm Cuiac. *lib. 8. obseru. cap. 17. ex l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.* iunct. *l. cùm debitor* 8. *D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Vide tamen quæ scripsi *in Hemschil. De error. pragmat.*

3. Quamuis soleat succurri creditoribus certantibus de damno vt dixi *Defin. 25. num. 7. supr.*

4. *l. vlt. C. de pact. inst. empt. & vendit. l. Titia* 62. *in fin. D. de iur. dot.*

5. Puta si excessus fructuum sit immodicus & creditor solitus fœnerari *cap. ad nostram Extr. de pign.* Alioqui antichresis non potest quidem non esse contractus fœneratitius cùm quicquid excedit sortem sit fœnus & vsura, sed non ideo erit illicitus si non excedat legitimum & toleratum modum vsurarum.

6. Quia quicquid factum est in fraudem legitimarum vsurarum pro infecto haberi debet *l. pecunia* 9. §. 1. *l. vsuras* 20. *D. de vsur. l. si ea pactione* 14 *cum duab. seqq. C. eod.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor qui post emptum pignus successit per cessionem in iura creditoris, non aliter cogitur pignus reddere quàm si offeratur ei non modò precium subhastationis sed etiam omne debitum.

CReditor cui quadringenta sub pignore debebantur, pignus distrahi curauerat & ex precio non nisi trecenta redegerat: Tum emptori iuribus suis omnibus cesserat, quæ ex causa pignoris haberet, acceptis ab eo in illam rem integris quadringentis. Debitor cui ius redimendi competebat, siue ex statuto intra semestre, siue ex iudicato etiam post semestre elapsum, Titio ius omne suum vendiderat. Quæsitum est an Titius emptori pignoris eidémque possessori trecenta restituere deberet, an quadringenta. Dicebam sublatum omnino esse vinculum pignoris per venditionem quæ non tantùm consensu creditoris facta fuisset, sed etiam requirente eo, & vrgente. 1 Nec ad rem pertinere quod ex precio redacto non omnino satisfactum fuerat creditori. Non enim sola solutione & satisfactione pignus liberatur, sed etiam si venditioni pignoris licèt ab alio factæ creditor consenserit, quamuis nulla illi pars debiti sit soluta. 2 Cui consequens videbatur vt ex cessione per creditorem facta post venditionem pignoris, nihil iuris emptori quæsitum fuisse dici posset. 3 Cessio namque ab eo facta qui creditor fuit si ex interuallo fiat, id est eo tempore quo creditor esse iam desiit, vires nullas habere potest. 4 Præsertim cùm per subhastationem emptor non tam in ius creditoris successisset, quàm in ius debitoris, 5 vtpote qui ea ratione dominus rei obligatæ effectus esset, 6 nulla alia ex subhastatione creditori nata actione nisi ad precium aduersus emptorem. 7 Porrò constat acquisitione dominij non tantùm solui vinculum pignoris, cùm nemini sua res obligari aut obligata manere possit, 8 sed etiam induci ne emptor sibi quicquam debere possit, ob id solum quod pignus possidet, quamuis separato contractu in creditoris quoque iura successerit. 9 Itaque audiendus videbatur Titius offerens emptori quanti res vendita fuisset, quamuis creditori aut emptori, quod hac parte idem est, plenè satisfactum ex eo precio non fuisset. Neque obstare quod dici solet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse. 10 Etsi enim negari in proposito non poterat quin emptor esset idem creditor ex qua parte creditori successerat, pignus tamen nullum superesset, quod retineri posset, quando vt diximus tota pignoris obligatio extincta fuerat per venditionem. 11 Semel autem perempta obligatio numquam reuiuiscit, 12 præsertim in pignore. 13 Nec si proponas redire pignus in dominium debitoris, qui bona sua omnia obligauerat præsentia & futura. 14 Atqui rem, quæ pignoris iure obligata esse desierit, etiam ob chirographariam pecuniam pignoris loco retineri posse, nusquam sanè scriptum est. 15 Sed tamen illa me ratio fortior à sententia reuocauit quòd cùm debitor pignus redemit ab emptore siue intra semestre tẽpus, siue post semestre ex iusta aliqua causa adeóque sola iudicati potestate, 16 recurrit dominium ad debitor eum, 17 idque non quasi ab emptore nouum ius recipiat in quem dominium transtulerat, sed quia res redeat in pristinam causam resoluta venditione. 18 Quod cùm euenit, pignus quoque quod extinctum putabatur, reuiuiscit, aut potius perinde habetur acsi numquam extinctum fuisset. 19 Quidni verò? Cùm etsi ex noua alia causa pignoris acquisitio reuocaretur, idem esset. Neque enim dominij acquisitio aliter extinguit omnino ius pignoris quàm si sit omnino irreuocabilis. 20 Inde ergo fit vt pignus desinat esse sublatum per venditionem quæ in eo est vt nunquam facta fuisse videatur. 21 Quid ergo? Manet sublatum duntaxat quatenus solutum est quod debebatur. 22 Itaque si solutum sit duntaxat precium quod ex venditione redactum fuerat, cùm plus creditori deberetur, & emptor non tantùm per emptionem sed etiam per cessionem in creditoris iura successerit, non aliter cogendus est rem reddere quàm si ei debitum totum offeratur, quia res in eam causam redit in qua fuisset si ante venditionem debitor pignus luere voluisset. Quo casu haud dubiè creditor etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere potuisset. 23 Multò magis pro debito pignoratitio quousque solutum integrum fuisset. 24 Vna hæc differentia est, quòd vno casu pignus luitur, alio redimitur. Sed eadem hoc casu potestas est luitionis & redemptionis. 25 Euenit autem in hac specie quod mirum est, vt cessio quæ ab initio non valuit ratione pignoris tanquam facta ex interuallo & eo tempore quo nullum creditori ius pignoris supererat, 26 conualescat redintegrato pignore, quia in eam causam peruenit à qua inciperе potuit. Alioqui nullum ius ex cessione translatum esset. Nam ius quod antea creditor habuisset pignoris retinendi etiam ob chirographariam pecuniam, non potuit cedi ab eo qui cessionis tempore iam desierat posse retinere, cùm desiisset possidere. 27 *Atque ita* Senatus tandem pro emptore eodémque creditoris cessionario pronunciauit, non esse cogendum illum rem restituere tametsi venditionis precium integrum offerretur, ni totum ipsum debitum cum accessionibus præstaretur. 28 Etsi enim non cum debitore res erat, sed cum Titio qui à debitore post subhastationes emerat, absurdum tamen videbatur meliorem esse causam Titij quàm debitoris, cùm is à debitore comparasset, ac in ipsius locum successisset. 29 *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon clarissimorum Aduocatorum. Prid. Id. Iul. 1595.

1. *l. sicut* §. *non videtur D. quib. mod. pign. vel hyp. solu.*
2. *d. §. non videtur l. si consensit.* 7. iunct. *l. præced. eod.*
3. *Ex reg. l. nemo plus iuris* 54. *de regul. iur.*
4. *l. Modestinus* 76. *D. de solut.*
5. *l.* 4 *l. si ob causam* 13 *C. de euict. l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
6. Debitor enim non creditor dominus fuit *l. cum & fortiã* 35. §. 1. *D. de pignorat. act.*
7. *l. à Diuo Pio* 15. §. *sed si emptor D. de re iudic.*
8. *l. penult.* §. 1. *D. de except. rei iudic. l. neque pignus* 45. *de reg. iur.*
9. Cùm fieri nequeat vt quis sit sui ipsius debitor & creditor *l. debitori* 50. *D. de fideiuss.*

10. *l.vnic.C.etiam ob chirogr pecun.pign.retin.poss.*
11. *d.l.penult.§.1.D.de except.rei iudic.d. l. si consensit 7. & l. si 15.non videtur D.quib mod.pign.vel hypoth.soluit.*
12. *l.quires 98.§.aream D.de solut.*
13. *l. solutum 11. §. 1. D. de pignorat. act. l. nouatione 18. D.de nouat.*
14. *l.vlt.C.de remiss. pignor.*
15. Titulus enim ille *Etiam ob chirogr.pecun.* loquitur de retinendo pignore,non autem de retinenda re quæ desierit esse obligata.
16. Sufficit enim res iudicata cùm pro veritate habeatur *vulg.l.res iudicata 208.de reg. iur.*
17. *l. 2. l. cùm te 6. & seq. C. de pact.int. empt.& vendit.l.in bello 12. §.si quis seruum & seq. l. si à patre 15. D. de captiu. & postlim.*
18. Nulla siquidem retrouenditio requiritur vt *in l.voluntate 10,D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
19. Quia nec videtur extinctum quod non durat extinctum *d.l.penult.§.1.D.de except. rei iudic. l. si pro patre 10. §. versum D.de in rem vers.*
20. *d.l.pen.§.1.l.debitor 59.D.ad SC.Trebell.*
21. Quia potestas redemptionis tollit intellectum emptionis & acquisitionis *arg.l.si patron.51.§.vlt.eod.tit.*
22. Quoniam hypothecaria illam perpetuam conditionem habet si non sit solutum debitum *l. grege 13. §. etiam D.de pignor.*
23. *d.l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun pign.retin.poss.*
24. *l. quandiu 6. C. de distract. pignor.l.vlt.C.si antiq. credit. pign.vendid.*
25. Vt & in specie *d.l.in libello 12 §.si quis seruum & seq. l.si à patre 15.D de capt.& postlim.*
26. *Vt dixi num.4.sup.ex l. Modestinus 76.D.de solut.*
27. Nascitur enim ex possessione retentio *l. 1. D. de pignor. l. si in area 33. D. de condict.indeb.l.debitor 40. in fin. D. de pignorat.act.*
28. *Ex d. l. quandiu 6. C. de distr. pignor. l.2.C.debit. vendit. pign.imped.non poss.cum similib.*
29. *Ex reg.l.inuitus 156.§.plerumque l.quod ipsis 143. de regul. iur.l 3.in fin.D. de pignor.* vbi est textus elegans.

DEFINITIO XXX.

Etiam qui iussus est recepto venditionis precio pignus reddere, potest nihilominùs rem retinere pro alio debito etiam pro quo non fuerit illa res vnquam obligata,tanquam qui hac parte successerit in ius creditoris.

CVm inter debitorem & pignorum emptorem controuerteretur:An debitori redimere volenti emptor rem restituere deberet,Senatus pronunciauerat pro debitore,& emptorem condemnauerat, vt vacuam pignoris possessionem redderet,accepto vicissim à debitore precio venditionis.Si in executione iudicati emptor probet sibi quid aliud deberi cuius nomine res illa fuerit antèà obligata,non priùs cogendus est rem restituere,quàm omnino sit ei satisfactum.1 Senatusconsulti enim autoritas,iuris auxilium de quo neque dum cognitum neque pronúciatum fuit,non excludit. 2 Sed etsi nouum debitũ quod petitur tale est vt pro eo nunquam res obligata fuerit.Idẽ tamen iuris est propter regulam quæ habet, etiam ob chirographariam pecuniã pignus retineri posse. 3 Atqui inquies, Nunquam fuit res illa obligata emptori, quia priusquàm ad emptionem accederet nihil omnino iuris nec in illa re nec ad rem habuit, post emptionem verò cùm dominus esse cœperit,non solùm pignoris ius nullũ habuit,sed & desiit habere posse.4 Verùm respondeo emptorem pignoris,licèt pro qua parte emptor est, succedat in locum debitoris non creditoris, 5 tamen quatenus soluit precium creditori, eatenus in creditoris iura videri succedere,si quando contingat rem ab eo auferri: 6 Ex eáque causa fieri iurium cessionem necessariam, quorũ potestate ad venditionem deuentum est. 7 Itaque si creditor fuit pignoratitius,qualẽ esse necesse est priusquàm ad vẽditionem perueniri possit 8 eodem iure censeri emptor debet cùm pignus redimitur:9& consequenter etiã ob chirographariam pecuniam siue sibi debitam siue creditori qui pignus distrahi curauit,pignus poterit retinere. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.quandiu 6.C.de distr.pignor.l.2.C.debit.vend.pignor.imped. non posse l.1.& pen.C.si vendit.pign.agat.*
2. Ne alioqui sententia noceat ei pro quo iudicatum fuit quod sanè absurdum & euidenter iniquum esset *l. euidenter 16. D. de except.rei iudic.*
3. *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign. retin.poss.*
4. Cùm nemini possit res sua esse obligata *l. neque pignus 45.de regul.iur.*
5. Vt dixi *Defin.praced.num.5.ex l.4. & l si ob causam 13. C. de euict.*
6. *l.3.vers.si tamen D.de distract.pignor.*
7. Cùm ex ea cessione nullum dispendium & incommodũ creditor sentiat *arg.l.in creditore 38.D.de euict.*
8. Neque enim potest vllo casu creditor petere distractionem bonorum debitoris quin priùs acquirat sibi in iis ius aliquod pignoris aut conuentionalis aut prætorij aut iudicialis *tot.tit.C.de prætor.pignor.& tit.C.si in caus.iudic. pignor. capt. sit.*
9. Id est haberi debet pro hypothecario creditore *d. l.3. D. de distr.pignor.*
10. *Ex dict.tit.Etiam ob chirogr.pecun.pign.retin poss.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti ob litem motam vel sine causa susceptam à tertio temerario litigatore & quibus factum debitoris causa non dederit,non sunt imputandi debitori,nec ab eo aufferendi.

AN ergo si quis tertius venditioni pignoris interceſſerit,& ex ea causa creditorem sumptibus litis onerauerit, competet emptori qui in creditoris locum successit ius retentionis quousque sumptus illi restituti sint? Minimè, quia neque debiti neque debitoris occasione sumptus illi facti sunt, sed per calumniam aut imperitiam eius qui pignoris distractionem nullo iure voluit impedire. 1 Satisque creditori esse debet,siue qui in eius locum successit quod earum expensarum cõdemnationi obnoxium habeat temerarium illum intercessorẽ. 2 Neq; distinguemus an de intercessionis iure vel iniuria quicquam adhuc pronunciatum sit necne. Aut an intercessor ad eos sumptus condemnatus sit an non. Semper enim verum est creditorem non habere de quo conqueratur, præterquàm de illo ipso qui malè intercessit,aut de iudice si ad improbæ litis sumptus eum non condemnauerit. 3 Cæterùm neque intercessoris neque iudicis factum & iniuriam nocere æquum est debitori cui nihil hac parte imputari potest.4 Quid ergo si debitor ipse venditionem impedire tentauerit, & fuerit condemnatus etiam ad expensas litis? Nemo dubitat quin earum quoque expensarum nomine salua emptori esse debeat retentio si is in omnia creditoris iura successerit. 5 Idem est si non debitor sed ipsius tutor aut curator aut procurator, aliúsve administrator litem perperam intulerit.Dummodò non sit ille proprio vt plerumque fit & fieri debet 6 nomine ad eas expensas condẽnatus.7 Tunc enim eius debiti causa quod alius debeat quã qui pignus redimere vult retineri rem obligatam rationis non est. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Debet autem sua cuique temeritas & calumnia damnosa esse non alteri *l. factum 155. l. in condemnatione 173. §.vnicuique de reg.iur.* Maximè quantũ ad sumptus litis quorũ condemnatio nõ solet irrogari nisi temerè litiganti *l.eũ quem temerè 79.D.de iudic.* Dixi *Defin.1.supr. Si plur.vna sent. fuer.condemn.*
2. *d.l.eum quem temerè l.properandum 13. §. sine autem alterutra C.eod.l.qui solidum 78.§.1.de leg.2.l.petitor 30. D. de liber. legat.*
3. *d.§.sive autem alterutra.*
4. *l.si per imprudentiam 51.D.de euict.l.exceptionem 67.D.de fideiuss.* Aliud ergo esset si sumptus illi facti essent inter creditores ob litem inter eos de mutuo iure & ordine pignoris instituta. Tunc enim sumptus illi cederent damno debitoris etiam inauditi,tanquam qui iis causam dedisset ob moram in soluendo contractam vt dixi *Defin. 9. sup.* Et *Defin. 30. sup. De distr.pign.& Defin.2.supr.Debit.vendit.pign.imped.non poss.*
5. Vt scilicet eadẽ in omnibus causa sit emptoris quæ fuit autoris *l.quod ipsis 143.l.inuitus 156.§. plerumque De reg.iur.*
6. *Ex vulg.*

6. *Ex vulg.l.non est ignotum C.de admin.tutor.*

7. Nec enim iudicati executio solet dari in tutorem nisi cùm idipsum in sententia nominatim comprehensum est *l.1.§. vlt.l.2.D.de admin.tutor.l.pen.D.quand.ex fact.tutor.*

8. Ille enim *tit.C.etiam ob chirogr.pecun. pign. retin. poss.* intelligendus est de pecunia illa chirographaria quæ ab eo ipso debeatur qui vult pignus repetere non quæ ab alio *arg. l. penult.D.de compensat.l.eius 9.C.eod.*

DEFINITIO XXXII.

Annus cuius fructus pro rata temporis dinidi debent inter emptorem & debitorem redimentem pignora curris à die addictionis & expeditionis.

CVm pignora sub hasta venditaredimuntur siue iure ordinario & intra tempus statuto præfinitum,[1] siue iure extraordinario petita aduersus lapsum tẽporis in integrum restitutione ex iusta aliqua causa.[2] Si de fructuum illius anni quo redemptio fit diuisione quæratur, siue ante siue post eorum perceptionem, diuidi eos oportet pro rata temporis inter emptorem & creditorem, cúmve qui ius habeat à creditore.[3] Annus autem computãdus est ex die quo addictio quam expeditionem vocant, facta est, quoniam ab eo demum die fructus ad emptorem dominij iure ex statuto nostro pertinent.[4] Cùm tamen ea portio quæ emptori competere poterat minima esset, vt puta duodecima, verendúmque videretur ne in fructibus percipiendis ea diuisio rixam prouocaret, æquissimum putauit Senatus vt fructus illi certa pecuniæ quantitate æstimarentur, non ad modum vsurarum sortis precij, sed æstimatis arbitrio boni viri, & paullò pinguius ipsis fructibus.[5] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon Aduocatorum 6. Non. Aug. 1595.

1. Hoc est intra semestre de quo scripsimus *Definitione 1. supr. hoc tit.*

2. Vt dixi *Defin.11.num.2.supr.*

3. *Arg. l.fructus 7.§. Papinianus aliàs l. diuortio D. solut. matrim.*

4. Nec enim ante id tempus quicquam iuris habet emptor in pignore vendito, cùm neque priùs sublatum videatur vinculum pignoris quàm soluta sit ab emptore pecunia *l. à Diuo Pio 15.§. sed cum emptor D.de re iudic.*

5. Quorum scilicet incertitudo facit vt nihil prohibeat eos ex euentu excedere legitimum modum vsurarum *l. si ea pactione 14.C.de vsur.* Iunge *l.olea 23. eod.*

TIT. XX.

Si vnus ex plurib. hered. debit.

DEFINITIO I.

Vnus ex coheredibus debitoris non potest obiicere exceptionem discussionis ne quidem pro parte coheredis.

EX pluribus debitoris heredibus si vnus hypothecaria in solidum conueniatur,[1] exceptionem non factæ excussionis pro parte coheredis obiicere non potest. Neque enim pro ea parte tertij possessoris iure censeri debet, qui ipsius debitoris pro parte heres est,[2] licèt personalis obligatio inter eos ex lege duodecim tabularum pro hereditariis portionibus diuidatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 7. Supr. de pignor. & SC. 3. infr. Si aduers. credit. Præscript. oppon.

1. Quomodo potest vtique conueniri cùm hypothecaria semper & omni casu sit indiuidua *l.rem hereditariam 65. D.de euict.* Excepta illa tacita quam Iustin. induxit pro legatis *in l.1. C.commun.de legat.*

2. Imò censendus est iure debitoris cuius personam saltem pro parte repræsentat, cùm iura omnia & actiua & passiua transeant in heredem *l. vlt. & tot. tit. C.de hered.action.*

3. *l.1 & 2.* vbi glos. & DD. *C.hoc tit.l.1. C. si cert. petat.* Itaque hic titulus manet incorrectus etiam post *Auth. hoc si debitor C.de pignor.*

DEFINITIO II.

Quantum interst an vnus ex heredibus debitoris conueniatur; an vnus ex heredibus creditoris agat hypothecaria in solidum.

NOn quemadmodum vnus ex pluribus debitoris heredibus si totum fundum pignori obligatum solui possideat conueniri hypothecaria in solidum potest:[1] Ita ex contrario vni ex heredibus permittendum est vt in solidum agens hypothecaria,[2] totum debitum consequatur, si non cæteri coheredes consentiant, aut absint, & caueat de rato is qui solutionem totius debiti petit. Etsi enim singulis heredibus creditoris hypothecaria actio in solidum competit:[3] vtpote quæ sui natura non magis diuidua sit quàm ius ipsum pignoris,[4] solutio tamen per quam hypotheca dissoluitur,[5] commodam recipit diuisionem si consistat in pecunia numerata,[6] nec nouũ est vt in solidum agatur, partis autem solutio fiat.[7] Et sanè fieret iniuria cæteris coheredibus si solutio totius debiti vni facta liberationem contra omnes pareret,[8] nisi fuerint illi in mora debiti accipiendi.[9] Nam & eadem iuris ratio facit, vt si vnus ex coheredibus creditoris suam tantùm debiti partem perceperit, non ideò prohibeantur cæteri per hypothecariam totum fundum auocare, ne alioqui afficiantur iniuria, dummodo debitori offerant quod ille soluit coheredi.[10] Diximus *si non fuerint illi in mora accipiendi debiti*: quia si per eos stet quominùs debiti partem hereditariam accipiant, permittendum est debitori vt totius pignoris lucndi gratia totum debitum soluat ei ex creditoris heredibus qui in solidum agit hypothecaria.[11] Neque enim pignoris partem luere debitor cogitur si totum debitum reddere paratus sit, sicut nec creditor pignoris partem erat accepturus.[12] Nisi quis remedij loco malit inducere, vt pro coheredum absentium portionibus siue in mora debiti accipiendi fuerint siue non, fiat obsignatio quæ & illorum & debitoris ius æquè tueatur.[13] Quid enim si nec totum debitum accipere volet is ex coheredibus qui hypothecaria in solidum expetitur.[14] Eo saltem casu omnino necessarius erit vsus obsignationis.[15] *Ita Senatus* pro Iacobo Durand contra Peronetam Talon 8. Cal. Decemb. 1592.

1. *l.1. & 2.C.hoc tit.*

2. Nam & hypothecaria est indiuidua ex parte agentis, non minùs quàm ex parte illius qui conuenitur *d.l.1.C.hoc tit.*

3. *d.l.1.*

4. *l.rem hereditariam 65.D.de euict.*

5. *l.item liberatur 6.D.qui potior.in pignor.hab.*

6. Cùm pecunia recipiat commodam diuisionem *l.stipulationes non diuiduntur 72.D. de verb.oblig.*

7. *Vt in l. in executione 85. §. in solidum eod. tit. de verb. oblig.*

8. Fit enim pauperior qui amittit debitorem *l.3.§ sciendum & § sed si debitorem. D. de donat.int. vir. & vxor.* sicut & locupletior fit qui liberatur à creditore *l.si pupilli 66. D.solut.*

9. Quo casu necesse est vt alius qui partem suam recipere vult recipiat totum, vt possit liberare debitor pignus quod pro parte liberari non potest *d.l. in executione §. pen.*

10. *l.solutum 11.§. si creditori D.de pignor.act.*

11. Est enim iniquum non posse solidum soluere illum quem præterea patitur in solidum conueniri *l. quod autem 6.§. apud Labeonem D.quæ in fraud.credit.*

12. Scripsi *Defin.3.supr. de pignor. act.* Facit *l. si quis aliam 46. D. de solut. l.1. §. si duo l. si plures 14. l. si duo 22. D.depos.*

13. *arg. d.l.1. §. si pecunia 36. iunct. l. ei apud quem 5. in fin. D.depos.*

14. Ne scilicet coheredibus suis teneatur *l. heredes 25. §. idē iuris est & seq. D. famil. erciſc.*

15. Obsignatio enim verus & legitimus modus est tollendæ obligationis cùm aliqua de causa impeditur solutio, ne alioqui nulla ratio supersit debitori acquirendæ sibi liberationis *l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione 9. C. de solut.*

DEFINITIO III.

Etiamsi omnes creditoris heredes litem cōtestati sint super hypothecaria, singulis tamen solui nisi pro parte non potest.

AT quid si omnes creditoris heredes simul hypothecaria egerint, & litem contestati sint? 8 An non vni ex iis totum debitum soluere debitor tutò poterit? Minimè. Quamuis enim ex pluribus litis consortibus singuli post contestationem agere in solidum possint, 1 non ideò tamen solutionem accipere in solidum singuli possunt. Aliud enim est ius agendi, aliud solutionem accipiendi. Vt videre est in procuratore ad litem dato, qui agere quidem potest, solutionem verò accipere non potest, 2 cùm nec speciale mandatum habeat, nec generale. 3 Itemque in eo qui solutionis causa obligationi adiectus est: qui ex contrario solutionem accipere potest, agere verò non potest. 4 Eadem igitur hoc etiam casu obseruanda erunt quæ si non omnes litem cōtestati fuissent. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 2. C. de consort. eiusd. tit.*
2. *l. hoc iure 86. D. de solut.*
3. *l. vero procuratori 12. eod.*
4. *l. eum qui ita 56. §. qui sibi D. de verb. obligat. l. cui relictè 10. D. de nouat.*

5 Neque enim litis contestatio facta ab omnibus facit potestatem singulis accipiendæ in solidum solutionis, sed tantùm litis in solidum persequendæ.

DEFINITIO IV.

Casus in quo executio ab vno ex pluribus creditoris heredibus malè cœpta, confirmatur in totum citra iniuriam possessoris pignorum conuenti per hypothecariam.

DEcesserat mater superstitibus duobus masculis & filia: quorum illi iam inde multis ab annis abesse proponebantur, hæc verò domi retenta pro dotis maternæ repetitione Seruianam exercuerat aduersus tertium pignorum possessorem, quasi ad eam solam tota matris hereditas pertineret. Posteà lite pendente meliùs consulta, 1 dixerat agere se non suo tantùm nomine, sed etiam fratrū absentium. Oblata quoque cautione de rato, 2 in eámque rem petebat dari sibi bonorum vtriusque absentis fratris curationem, quippe quam non minùs fœminis quàm masculis, adeóque etiam impuberibus dari obtinuit, tanquā quæ successionis spe potiùs quàm administrationis iure deferatur. 4 Cùm quæreretur an executió confirmari posset, quam non nisi pro indebito facere soror potuerat, quę pro parte tantùm heres solidam dotem exigebat, 5 nulla dum emissa per fratres testificatione voluntatis an heredes matris esse vellent pro portionibus hereditariis, 6 placuit temperamentum vt executio quidem cōfirmaretur, at non tam cœpta, quàm perficienda. Nec in solius sororis commodum, sed in fratrum quoque absentium vtilitatem data sorori bonorum vtriusque fratris curatione, & quasi ex iure posteà quæsito, ob eámque causam facta relatione ad tempus perficiendæ, non ad tempus cœptæ executionis. Verba autem iudicati hæc fuerunt: *que l'execution encommencee ſera continuee parfaite & parachevee au nom & prouffit tant de lad. demandereſſe que de ſes freres abſentz*, non qualia vulgò esse solent, *que l'execution de ſa part encommencee*. Non enim poterat confirmari executio per sororem malè cœpta proprio nomine nisi quatenus in eo esset, vt bene quandoq; perficeretur. Quāquam illa etiam ratio confirmandæ executionis suberat quòd ab initio potuerat soror tanquā coniuncta persona pro fratribus agere & exequi etiam sine mandato, si modò parata fuisset cauere de rato. 7 Item quòd possessori executioni intercessisset, fratrum absentium & vitā & absentiam quam soror iuratò affirmauerat, negasse coniuncebatur, atque ita sororis in solidum agentis ius, quantū in se fuerat, confirmasse. Nullis enim fratribus superstitibus, cui alij quàm sorori poterat ius esse totius dotis maternæ in solidum exigendæ? Nec proinde amplius poterat iuuare se ex positione negata, ne quidem ex pœnitentia quæ tamen hîc nulla fuerat secuta. *Sine die.*

4. Quāndiu enim non repudiarunt coheredes qui adire possunt, non potest alius coheres qui adiit agere nisi pro sua parte *l. 2. D. si pars hered. pet.*

2. *Iuxta l. sed & ha persona 35. D. de procurat.*

3. Inuita sanè iurisprudentia cùm curatio quælibet sit officium virile à quo mulieres omnes arcentur *l. 2. vbi Dec. de regul. iur.*

4. Vt dixi *Defin. 1. supr. de curat. furios.*

5. Vt proinde non posset videri facta executio pro debito nisi ex parte. Nec tamen poterat pro parte valere & pro parte non valere *l. si non sortem 26. § si centum. vbi Bart. de condict. indeb.* quia executio quælibet est facti, facta verò omnia sunt indiuidua.

6. Quæ tamen testificatio voluntatis erat necessaria, cùm nemo ignorans vel inuitus fiat heres matris *l. nec emere 16. C. de iur. delib.* Nec enim fœminæ habent suos heredes *l. 4. §. ad testamenta D. de bonor. poss. contr. tabul.*

7. *d. l. sed & ha 35 D. de procurat.*

8. Siue proprio siue adeteſcendi iure *l. vnic.* vbi omnes *C. de his qui ant. quand. non petent. part.*

TIT. XXI.

De iur. domin. impetr.

DEFINITIO I.

Iustiniani constitutio De iure dominij impetrando non est abrogata, quamuis eius rarus sit vsus, quia pignoris distractio est expeditior.

ETsi rarissimè, aliquando tamen Iustiniani constitutione vtimur quæ creditori ius dominij impetrare volenti certam & accuratam formam præscripsit. 1 Neque enim apud nos Statutum vllū est aut ius aliud municipale & consuetudinariū, quod Iustinianeam illam legem abrogauerit. 2 Quanquam solennitates in eam rem præscriptas pro locorum diuersitate & moribus aliter atque aliter obseruari iam olim interpretes tradiderunt. 3 Ideò fortasse quòd creditori longè commodiùs sit pignus distrahere & emptorem subiicere, qui si alius non inueniatur ipse emere potest. 4 Sanè pignori perpetuò incumbere cogi non potest, nec si ita conuenerit saltémque trina denunciatione præcedente ius habet vendendi pignoris nisi debitum soluatur. 5 Præterquàm si talis conuentio proponatur quæ faciat vt creditori aliqua vtilitas pignoris constet citra distractionem, vt putà si antichresis contracta sit. 6 Nam quod dici solet inutile pignus esse quod distrahi nequit, 7 ad hanc pignoris speciem non pertinet, quæ in vicem legitimarum vsurarum fructus pignoris acquirit creditori. 8 *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1590.

1. *l. vlt. C. hoc tit.*

2. Quod autem non immutatur, cur stare prohibeatur inquit *l. sancimus 27. C. de testam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appellat.*

4. In

4. In vicem scilicet extranei emptoris *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

5. *l. si conuenit 4. D. de pignorat. action.*

6. Quo contractus genere permittitur creditori vt fruatur pignore, quemadmodum è contrario debitor fruitur pecunia creditoris *l. si is qui* 11. §. 1. D. *de pignor. l. si pecuniam* 33. *D. de pignorat. act.*

7. *d. l. 4. cum ibi not. de pignorat. act. l. mulier* 11. *C. de distract. pignor.*

8. Non enim inutile dici potest pignus, quod fructuum lucrum & commodum adfert creditori. Iunge *Defin. 6. infr. tit. seq.*

TIT. XXII.

De pact. pignor.

DEFINITIO I.

Pactum commissorium regulariter in pignoribus improbatum, quibus casibus censeatur adprobatum.

PACTVM legis commissoriæ,1 in pignoribus quod olim valebat, & proprio contractus genere fiducia dicebatur, si contractâ fiduciâ mancipatio facta esset, 2 hodie generaliter improbatum est quoties precij loco datur ea ipsa quantitas pro qua de pignore cõuenit: quod ea ratione plerũque fraus legitimis vsuris fieri soleat. 3 Cui consequens est, vt valeat pactio si conuenerit vt in casum non solutæ ad diẽ pecuniæ & eo demum tempore resobligata iusto precio æstimetur. 4 Sed & frequentissimo nostrorum errore receptum est, vt valeat si non in ipsa pignoris cõstitutione sed ex interuallo facta sit: hactenus nimirum vt exceptionem pariat non actionem. 5 Item si non inter debitorem & creditorem intercesserit, sed inter debitorem & tertium, puta fideiussorem: 6 quasi solo creditoris odio potius quàm iuris ratione aliqua sit improbandum. 7 Quod tamen si iuris rationem inspicias longè aliter se habet. Nam vt fiduciæ contractus aboleretur fecit quidem odium creditorũ, quorum fraudibus crescebat, vt Constantinus ait, legis cõmissoriæ asperitas. 8 Sed vt nulla contracta fiducia pactum hoc in pignoribus non valeat illa semper ratio fecit quæ necdum sublata est, quod pignoris datio legitimus modus non sit dominij transferendi: 9 in cámque rem omnino necessarius sit vsus venditionis alteriúsve cuiusmodi alienationis. 10 Illud sanè inter omnes constat pactum hoc iureiurando non confirmari, 11 quamuis ad euitandam periurij exceptionem necessaria sit absolutionis impetratio. 12 *Ita Senatus* 4. Cal. Decembr. 1588. & 4. Id. Nouembr. 1592.

1. Sic enim nostri appellant & malè. Perinde enim est ac si quis diceret pactum pacti commissorij, vt docui pluribus *Decade* 21. *de error pragmat.*

2. Vt tractat Paul. *in libris Sententiar. tit.* De *leg. commiss.* vbi Cuiac. post Isidor. *lib. 5. Etymolog.*

3. Id enim est quod ait *l. vlt. C. hoc tit. præcipuè commissoria pignorum legis crescit asperitas.*

4. *Ex l. si fundus* 16. §. *vlt. D. de pignor.* Quia vt lex ait videtur hoc casu facta venditio sub condicione.

5. *Ex l. Titius* 34. *D. de pignor. act.* vbi Bart. & DD. Guid. Pap. *decis.* 6. Bart. *ad l. Calippo. alias l. quamuis* 45. *de solut.*

6. *Ex l. vlt. in princip. D de contr. empt.*

7. Vt & alia multa odio creditorum fœneratitiorum sunt constituta *l.* 3. *C. de vsur. l.* 1. *cum ibi not. C. si aduers. credit.*

8. *d. l. vlt.*

9. Quia pignus non eo animo datur vt dominium transferatur in creditorem *l. cùm & fortia* 35. §. 1. *D. de pignorat. action.*

10. Dicitur enim alienatio actus omnis per quem transfertur dominium *l.* 1. *C. de fund. dotal.*

11. Scilicet quantum ad validitatem contractus sed tantùm quod ad obseruationem Bart. *in l. si quis pro eo* 56. *num.* 10. *D. de fideiuss.* post Innoc. *in cap. significante per ill. text. Extr. de pignor.*

12. Imbert. de Bouenc. *in Auth. sacramenta puberum num.* 112. *C si aduers. vendit.*

DEFINITIO II.

An pignus contractum sit sub lege commissoria, an verò facta sit condicionalis venditio, multùm interest. Et ex ordine scripturæ dignosci debet.

QVid verò si pignus in solutum datũ sit ob debitum sua die non solutum? Non est pactum legis commissoriæ sed aliud ei simile, quia & datio in solutum similis est venditioni, 1 ideóque nec hoc casu valet. 2 Quid rursum si credidero tibi centum, & priusquàm de pignore vllo inter nos conuenirem id egerimus vt si pecuniam sua die non solueres fundus Titianus mihi eo precio emptus esset? Condicionalis emptio contracta videbitur, & consequẽter valebit, sicut & datio in solutum valeret quæ eodem modo facta esset. 3 Nec quod posteà & vltima instrumenti parte vt fieri solet de pignore conuenerit ad fortiorem contrahendam obligationem, contractui iam ritè perfecto quicquam oberit. 4 Ergo spectari ordinem tractatus & scripturæ oportebit, An pignoris conuentio præcesserit an secuta sit. 5 *Ita Senatus* in causa N. Iacobi d'Aymauigne & Michaelis Artaud Mense Iunij 1593.

1. *l. si prædium* 4. *C. de euiction. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

2. *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

3. *arg. l. vlt. in princip. D. de contr. empt. l. si fundus* 16. §. *vlt. D. de pignor.* Nec enim lex commissoria improbata est generaliter, aut in venditionibus specialiter, sed tantùm in pignoribus *d. l. vlt. C. hoc tit.* Quamquam etiam in venditionibus est odiosa quia rescindit ipso iure contractum bonæ fidei *l. Æmilius* 38. *D. de minor.*

4. Clausulæ enim accessoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus *vulg. l. vlt.* §. *vlt* D. *de condict. indeb.*

5. Vt & *in l. quoties* 34. D. *de vsufr. l generaliter* 24. §. *quid ergo* D. *de fideic. libert.* quamuis non semper soleat attendi ordo scripturæ *l. cùm pater* 77. §. *fidei tuæ. de legat.* 2. *l. nec enim* 6. *D. de solut.*

DEFINITIO III.

Valet pactum commissorium in transactione appositum maximè si iudicis autoritas interuenerit.

CVm per transactionem conuenisset inter debitorem & creditorem vt si debitor pignus intra quadriennium non lueret, emptum illud esset creditori pro ea ipsa quantitate quę debebatur, eáque transactio præsente & autoritatem præstante iudice facta proponeretur, Senatus censuit valere pactionem, siue quòd ea sit receptissima nostrorum sentẽtia vt pactum legis commissoriæ in pignoribus quoque valeat interueniente transactione, 1 Siue quòd eiusmodi conuentió apud iudicem facta instar sententiæ habere quodammodo videretur: 2 acsi pignus illud iudex creditori in solutum addixisset: quomodo addicere haud dubiè poterat, si intra præstitutum tempus debitum non solueretur. 3 Præsertim cùm super eo transactum fuisset: quòd creditor ob non solutum debitum sibi addidici pignus postulabat, debitor contrà negabat posse creditorem pignus vendere, aut vt sibi addiceretur postulare cùm ab initio non conuenisset. Vterque malè. Neque enim cogendus erat creditor qui

simpliciter pignus acceperat, vt rem pignoris iure retineret si non ex conuentione prohibitus esset ne pecuniam ante certum tempus peteret: 4 Neque rursus ob id solum quòd in debiti solutione debitor cessasset, addictionem pignoris postulare creditor poterat nulla præcedēte in eam rem conuentione. 5 Debuerat igitur creditor petere vt debitori ad soluendum dies diceretur, quo elapso liceret sibi pignus vendere aut tanquam addictum dominij iure retinere. 6 Nam & si conuenisset ne pignus vllomodo distraheretur, adhuc tamen distrahi posset non soluente debitore, si modò trina præcessisset denunciatio. 7 In proposito autem cò magis æquum erat conuentionem valere quòd interuenerat autoritas iudicis, ad cuius etiam officiū pertinet vt pignus æstimet quoties per debitoris moram fit vt pro debito pignus addici eiúsque dominium impetrari necesse sit. *Ita Senatus* pro Margareta Cordier contra Amedeum Louys 4. Id. Maij 1590.

1. Cauet. *cons.* 145. *num.* 19 post Isa. *in l. quamuis* 39 *in fin. C. de transact.* Fulgos. *cons.* 168 incip. *facta fuit quadam transactio.* Fauore nimirum transactionis & odio litium quasi honestus sit modus quilibet discedendi à lite *arg. l.* 4. §. 1. *D. de aqu. quot. mut. caus. fact.*

2. Nostra enim facimus quibus nostram autoritatem impertimur, vt ait Iustin. *in constit. De confirm.* Digest.

3. *Ex l. vlt. & tot. tit. C. de iur. dom. impetr. l. vlt. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4. *l. si conuenerit* 4. *D. de pignorat. act.*

5. Multæ enim solennitates interuenire & præcedere debēt antequàm ad pignoris addictionem deueniri possit *d. l. vlt. C. si in caus. iudic. & dict. l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*

6. *Iuxta l. debitoribus* 31. *D. de re iudic.*

7. *d. l.* 4. *D. de pignor. act.* Vide Paul. *lib.* 2. *Sent. tit.* 5. §. 1. *& lib.* 5. *tit.* 13. *De lege commissor.* §. 5.

DEFINITIO IV.

Pactum commissorium appositum in fauorem fideiussoris valet & clausula constituti in eo adhibita ex nunc prout ex tunc operatur etiam in præiudicium terty cui interim ius quæsitum est.

CRediderat tibi centum Titius, & ego pro te fideiussi: Tum inter nos conuenerat, vt si pro te cētum illa soluere me oporteret, emptus mihi esset eo precio fundus tuus Sempronianus, obligatis etiam in casum euictionis omnibus bonis tuis cum clausula constituti. Additis sæpiúsque repetitis his verbis *ex nunc, prout ex tunc*, & cōtrà *ex tunc prout ex nunc*. Priusquam vrgeret me Titius ad solutionem vendideras Mæuio prædiū ex iis quæ mihi generaliter erant obligata. Postea coactus Titio soluere, fundi Semproniani possessionē quasi existente venditionis cōditione commissáque lege adprehenderam. Quo postmodum euicto cùm agerem hypothecaria in prædiū Mæuio venditum, Mæuius verò se potiorem diceret quærebatur vter potior esset. Faciebat pro Mæuio quòd licèt ex recepta nostrorū sententia pactum legis commissoriæ etiā in pignoribus valeat fauore & commodo fideiussoris, priùs tamē quàm vēditionis mihi factę lex cōmissa esset acquisitum fuerat ei prædiū. Nec videbatur retrotrahi posse condicio aut effectus vēditionis vel clausulę constituti in prę-iudicium iuris medio tempore quæsiti tertio, vtpote non existente habili termino, A quo. Ego contrà dicebam potiorem me esse debere non solum propter vim illius clausulæ *ex nunc prout ex tunc*, cuius maxima in plerisque vis esse solet. Sed etiam quòd ea condicio *si ex causa fideiussionis soluere me oporteret*, non in tua aut mea omnino potestate erat posita, cùm soluendi necessitas ex obligatione iam cōtracta proficisceretur, fuerítque mihi vel inuito necesse soluere si tu non solueres. 6 Proinde quandocunque soluerim non solutionis tempus inspiciendum esse, sed obligationis ex cuius necessitate sequi solutionem oportuerit. 7 Condicionem enim quæ non merè potestatiua sit sed vel casualis vel mixta semper retrotrahi debere placet. 8 *Itaque Senatus* pro me ex tempore pronunciauit in publico auditorio 4. Id. Nouemb. 1592.

1. Vt dixi *Defin.* 1. *num.* 6 *supr. hoc tit. ex l. vlt. in princip. D. de cont. empt.*

2. *l.* 1. *c. potior* 11. *in princip. D. qui potior. in pignor. hab.*

3. Secundùm ea quę scripsimus in specie non valde dissimili de qua *in Defin.* 1. *supr. ad tit. qui potior. in pign. r. hab.* Ex Dec. *cons.* 247. *num.* 3. *&* 4. post Bart. *ad l. quoties* 14. *D. de nouat.*

4. Guid. Pap *quæst* 208. Anton. Tessaur. *dec. sup.* 38. *num.* 2.

5. Est enim onus obligatio iuris vinculum quo necessitate adstringimur alicuius rei soluendæ vt Iustin. diffinit initio *tit. Inst. de obligat.*

6. *l. quòd si minor* 24 §. *restitutio D. de minor.*

7. *l.* 1. *in princip. D. qui potior. in pignor. hab.*

8. Secus in potestatiuis, quæ nunquam retrotrahuntur in præiudicium iuris tertio quæsiti. Paris. *cons.* 11. *nu.* 70. *lib.* 1. Guill. Onciacus clarissimus in Senatu nostro præses *quæst. Aquacin.* 43. 49. 50. *&* 80. Et in hoc præsertim differt species huius defin. ab illa de qua *in dict. defin.* 1. *qui potior. in pignor. hab.* Item quod hic aderat clausula illa *ex nunc prout ex tunc.*

DEFINITIO V.

Pactum commissorium etiam in pignoribus valet si id debitor malit cuius solius intuitu constitutum est vt non valeat.

LEgis commissorię pactum in pignore licèt improbatum sit, nec valeat præsertim si iusiurandum non accesserit, defenditur tamen si id debitor malit, quia solius creditoris non etiam debitoris odio cōstitutum est ne valeat. *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Decemb. 1593. in ea causa de qua SC. sup. De leg. commissor.

1. Secundùm ea quæ dixi *defin. num.* 11. *&* 12. *supr. hoc tit.*

2. *arg. l.* 2. *D. de leg. commiss.*

3. Nemo enim iure pro se fauorabiliter inducto vti cogitur *l. penult. C. de pact. l. si iudex circumuento* 41. *D. de minor.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum in antichresi appositum vt non possit creditor sortem exigere quandiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris.

QVæsitum est, An valeat pactio in antichresi apposita, vt quandiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris in vicem vsurarum creditor sortem debitam exigere non possit. 1 Quidam negabant valere propterea quòd inutile sit pignus quod nunquam potest distrahi. 2 Item quia non sit cogendus creditor acceptā rem pignori in perpetuum pignoris iure retinere ita vt nec debiti solutionem, nec rei obligatæ dominium consequi vnquam possit: Alii contra placebat vtilem esse pactionem sibíque imputare creditorem debere qui ea lege pignus acceperit ab eo qui non fuit aliter contracturus. 4 Neque idcirco infructuosam dici posse pignoris conuentionem quæ vtilitatem illam creditori adferat vt pignoris fructus non solùm percipere sed etiam lucrari possit, 5 qui alioqui in sortem imputarentur. 6 Quinimò aliam eius conuētionis vtilitatem esse posse vt contractus hic eo minùs videri debeat illicitus & in fraudem vsurarum commentus, quod in debitoris, non in creditoris arbitrium & potestatē collatum sit, An pignus perseuerare diutius debeat, necne. 7 Idque probabilius videbatur. *Ita tractatum* licèt nihildū decisum est in causa viduæ procuratoris Tiollier & Ioannis Paquier 8. Id. Mart. 1594.

1. Nam si pactio hæc specialiter non interuenerit nemo dubitat quin possit creditor etiam antichrestieus venditionem pignoris vigere si nolit diutius incumbere pignori ex generali *tit. C. debit. vendit. pign. imped. non pess.*

2. *l. si conuenerit* 4. *D. de pignor. act. l. mulier* 1. *C. de distract. pignor.*

3. In id enim comparatus est vsus pignorum vt tanto facilius & tutius solutionem extorquere tandem aliquando creditor possit *l. creditoris 8. D. eod tit. de distr. pignor. l. si in arrhis 14. C. de oblig. & act. dict. tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

4. *l. vn. C. de pact. int. empt. & vendit.* Conuentio enim dat legem contractui *l. 1. § si conuenerit D. depositi.*

5. Vt dixi *defin. vnic. in fin. sup. tit. prox. præced.*

6. *l. 1. 2. 3. & pass. C. de pignor. act.*

7. Est enim semper in potestate debitoris, vt pignus luat, non in arbitrio creditoris vt debitum exigat: & ita fauet hoc pactum debitori non creditori & consequenter valere debet *l. Arrianus 41. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO VII.

Creditor quo inuito potest antichresis dissolui, non idcirco potest eam inuito debitore aduersus conuentionem dissoluere, nisi cum ex eius dissolutione captionem alienam timere potest.

AT fingamus debitorem qui tale pignus dederit cogi posse vt eam rem alteri retrouendat à quo fortasse illam paulò antè emerat sub pacto de retrouendendo, 1 An ideò licebit creditori debitum exigere quòd videat fieri non posse vt antichresim diutius retineat? Minimè verò. Nec etiam ille vrgeatur ab eo, qui redimendi ius habet. 2 Nec enim rectè comparabitur hic creditor emptori cui consulimus per precij retentionem, cùm in ipso contractus limine imminet periculum euictionis. 3 Nam cùm redimi res nequeat nisi oblato priùs precio, 4 quid interest creditoris an à suo debitore solutionem accipiat an ab eo cui debuit retrouendere? 5 Præsertim quandiu nullam possessionis controuersiam patitur, nondum forte alle obsignato precio ab eo qui redimendi ius habet, ac cui nullum ius competit in fructibus citra obsignationem. 6 Si tamen proponas emptam rem sub pacto de retrouendendo longè viliore precio quàm sit in debito, propter quod antichresis contracta est, non improbabiliter conqueri potest, creditor de dolo debitoris. 7 Nec prohibendus videtur quominùs debitum exigat qui antichresim retinere ex conuentione non potest hoc est cui inuito aufferri pignoris possessio potest priusquàm sibi omnino sit satisfactũ. 8 Eius namque interest vt quàm citò fieri possit suum cõsequatur. 9 Quid si debitor qui fundum purè emerat eodem subinde in antichresim dato redimendi facultatem ignorante creditore venditori cõcesserit? Videtur quidem dolo facere qui id agit quantum in se est vt creditoris sui condicionem faciat deteriorem, ob idque indignus videtur cuius fauore conuentioni stare cogatur creditor qui antichresim accepit. 10 Sed tamen cùm nihil interfit creditoris cuius scilicet ius anterius ex posteriore contractu cum venditore inito læsi non potuit, 11 magis est vt non satis iusta causa illa sit propter quam à conuentione recedi oporteat, Non enim sibi quæsitam possessionem priùs deserere cogetur creditor, quàm acceperit quicquid sibi debetur, 12 quippe qui etiam ob chirographariam pecuniã ipsum pignus retinere posset. 13 Sufficitque nihil factum esse, propter quod emolumẽto conuentionis priuatus creditor videatur. 14 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Ex quo pacto constat duplicem actionem competere ad petendam retrouenditionem vnam ex vendito aliam præscriptis verbis *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

2. Quomodo vrgeri vtique potest. Etsi enim actio hæc nascitur ex contractu, tamen ex statuti quo vtimur autoritate datur etiam contra quemlibet tertium possessorem. Quæ fuit iam olim opinio Pauli Castrens. *ad l. si cum venderet 13. D. de pignor. act.* De qua tamen vide quæ contra scripsi in *Chiliade De error. pragmat.*

3. *Ex l. si post perfectam 24. C. de euict.*

4. *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

5. Vnde est quod etiam inuito creditori alius quilibet debitum offerre pro debitore etiam inuito potest *l. soluendo 39. D. de neg. gest. l. solutione 23. D. de solut.*

6. Adde vel citra contestationem, vt scripsi *Defin. 17. supr. De pact. int. empt. & vendit.*

7. Dolo enim fecit debitor qui pro maiore debito in antichresim dedit rem quam ab eo possit alius quandocunque minore summa oblata euincere.

8. Cùm non sit ei satis cautum huiusmodi pignore quod euinci per alium potest non oblato vniuerso debito, licet res data in antichresim sit longè maioris æstimationis. Vtilitas enim pignoris tota necesse est vt vel in retentione vel in persecutione consistat *l. debitor 40 in fin. D. de pignorat. act. l. 1. D. de pignor. l. 2. C. debit. vend. pignor. imped. non poss. l. creditoris 8. D. de distract. pignor.*

9. *d. l. creditoris l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action.*

10. Iuxta vulgatum illud, Frangenti fidem fides frangatur eidem.

11. *arg. l. id quod nostrum est 11. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l. 3. in princip. D. de transact.*

12. *l. si rem 9. § omnis pecunia D. de pignorat. act.*

13. *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

14. Ea namque res facit vt nihil interesit creditoris cuius integrum ius & saluum manet.

DEFINITIO VIII.

Mulier quæ pro paraphernali pecunia contraxit antichresim præsente marito, potest restitui si pactio De nunquam dissoluenda antichresi sit ei damnosa. Alioqui pactio seruanda est.

IVstam petendæ restitutionis causam habet mulier quæ paraphernalem pecuniam præsente & autoritatem præstante marito credidit sub pignore per antichresim contracto, ea lege vt quandiu pateretur debitor eam fructus pignoris percipere suósque facere, pecuniam ipsa petere non posset. Nimirum si ex ea conuentione læsa sit mulier fortè quòd non tanti sit pignus quantum est in credito. 1 Credenda enim est mulier contraxisse metu & reuerentia maritali quoties ex contractu quem præsente marito iniit, immodicè læsa reperitur. 2 Maximè si de re paraphernali contractum sit in qua nihil iuris inuita vxore maritus habere potuit. 3 Extra hunc casum non esset illa iusta restitutionis causa. Nam quod dici solet non valere pactũ ne liceat pignus vendere quominus trina saltem denunciatione præcedente vendi possit, 4 tunc locum habet, cùm alioqui pignus esset inutile, 5 quod non euenit antichresi contracta quæ lucrum fructuũ adfert creditori. 6 Et verò cùm ad pignoris venditionem perueniri non possit nisi præcedente iussu de soluendo, 7 quoniam hypothecaria tacitam illam & perpetuã condicionem habet, si debitum non soluatur, 8 consequens est vt qui pactus fuit de non petendo pignus distrahere non possit. 9 Nec est quod quid quis dicat iniquam esse pactionem perinde acsi ex cõtratio conuenisset, vt debitori nunquam pignus luere liceret. Magna enim differentia est inter eam pactionem quæ debitori pignus danti noceat, & eam quæ creditori pignus accipienti. Debitori succurrendum est, quia vt mutuam accipiat pecuniam nihil non ille sit inhumano creditori concessurus. 10 At creditorem nihil vrget quominus iustam, sibique vtilem ineat conuentionem. Proinde sibi imputare debeat si eam sibi legem dixerit vt debitum exigere nõ posset, quandiu liceret sibi antichresim retinere, 11 *Ita Senatus* in eadem causa. 12. Cal. April. 1594.

1. Siue quòd res obligata minoris sit æstimationis siue quòd minore oblato precio possit quandocunque euinci & aufferri creditori vt in ea specie quam tractauimus *Defin. prox. præced. num. 7.*

2. *arg. l. 1. § quæ onerandæ D. quar. rer. act. non det. cum ibi not.* Nemo enim credendus est velle iactare suum *vulg. l. cùm de indebito 25. de probat.* præsertim fœmina, quia mulierum genus auarissimum est.

3. *l. maritus 21. C. de procur. l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

4. *l. si conuenerit 4. D. de pignorat. act.*

5. Inutile siquidem pignus est quod distrahi nullomodo potest *d. l. 4. l. mulier 11. C. de distract. pignor.*

6. Vt dixi *Defin. 6. supr. hoc tit. & Defin. vnic. n. 8. supr. tit. prox.*

7. Scilicet quoties incipi potest à personali executione. Quid enim si clericus sit is qui fundum obligatum possidet? Vide *Defin.* 26. *supr.* De *pignor.*

8. *l. grege* 13. §. *etiam D. de pignor. l. debitor* 59 *D. ad SC. Trebell.*

9. *l. soluitur* 5. §. *pactum D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

10. *arg. l. vlt. C. hoc tit. l.* 1. *cum ibi notat. C. si aduers. credit.*

11. Potuit enim sibi ipsi quam voluit ab initio legem dicere & conditionem suam pro arbitrio facere deteriorem *l. penult. C. de pact. l. pactum* 46. *D. eod. l. in re mandata* 21. *C. mandat.* Et rursus credendum est debitorem non aliter fuisse contracturum *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO IX.

Si in eodem contractu duæ sint clausulæ quæ pugnantes videantur, ea in dubio capienda est interpretatio quæ vtramque tueatur si fieri possit. Si minus, prævalere debet quæ posterior est.

CONuenerat inter debitorem & creditorem, vt credita pecunia intra triennium solueretur, subiecta codē contractu clausula. Vt quandiu pignore in antichresi dato creditor frueretur, sortem petere non posset. Quærebatur an vtraque conuentio vtrave valeret. Videbantur namque inuicem pugnantes,[1] cùm si post triennium soluenda esset ex priore conuentionis parte pecunia, non eo magis prohiberi creditor deberet petere quod antichresi frui si posset mallet.[2] Rursus si ea contrahentium voluntas fuerat vt post triēnium exigi pecunia posset, inutilis erat posterior conuentio. Citra quam satis iam ex priore tutus erat debitor ne inuitus ante triennium ad solutionem vrgeretur. Visum est ēam capiendam interpretationem quæ conuētionem vtramque vtilem faceret,[3] priorem ad hoc vt nullomodo ante triennium elapsum debitor inquietaretur, posteriorem vt si quid esset quod impediret ne antichresim retinere creditor posset,[4] licentiam haberet exigendi debiti post triennium, si nihil impediret,[5] ne quidem post triennium exigere pecuniam valeret.[5] Quòd si ea clausulatum esset repugnantia vt simul ambæ stare non possent, posteriori tamen potiùs standum fore. Non soldm quòd esset plenior,[6] sed etiam quia ordinarij iuris illud sit vt pactis prioribus per nouissima derogetur.[7] *Ita senatus* in eadem causa.

1. Et consequenter nullius omnino momenti *l. vbi pugnantia* 188. *cum ibi not. De reg. iur.*

2. Prohibitus enim petere ante certum tempus, videtur post illud tempus petere permissus *arg. l. imperator* 8. *D. ne pupil.*

3. Vt verba omnia in contractu apposita si fieri possit, & quātum fieri potest aliquid operentur *vulg. l. si quando* 109. *de legat.* 2. *l.* 4. *in princip. D. de vsur.* Est enim maligna interpretatio quæ conuentionem aliquam inutilē facit *l. si ita stipulatus* 126. §. *Cbrysogonus De verb. obligat.* Et rursum euitanda est interpretatio per quam inducatur repugnantia, vel subita correctio & mutatio prioris voluntatis *l. non ad ea* 89. *de condic. & demonstr.*

4. Puta in specie quam tractauimus.

5. Ita enim fit vt vtraque conuentio videatur interposita fauore debitoris, in quo nihil est absurdi, cùm debitoris causa soleat tempus solutionis adiici obligationi *l. quod certa die* 70. *D. de solut.*

6. Quomodo dicimus pleniorem obligationem tollere illam quæ sit minùs plena *l. si rem* 13. *D. de duob. reis l. si duo* 93. *D. de solut.*

7. *l. pacta nouissima* 12. *C. de pact.*

DEFINITIO X.

Clausula, vt generalis hypotheca non deroget speciali, nec contrà, prodest creditori ne cogatur facere excussionem specialis hypothecæ nisi solam eam tam possideat eaque per aliquot annos contentus fuerit.

QVæ in pactis pignorum apponi solet clausula vt generalis hypotheca non deroget speciali nec contra,[1] Creditori prodest non tantùm contra debitorem ipsum, sed etiam contra tertium quemlibet possessorem, si ex bonis generaliter obligatis aliquid possideat vt rectà possit conueniri acsi nulla esset specialis hypotheca, quantumcunque idonea illa sit,[2] qualis & in dubio præsumēda est.[3] Sed si creditor bona illa specialiter obligata īpossideat, iisque per aliquot annos contētus fuerit, non aliter audiēdus erit, quàm si probet non esse illa idonea: Quasi non nisi in subsidium saluam voluerit generalem hypothecam si alia minùs idonea reperirentur,[4] aut aliqua super iis controuersia creditori moueretur.[5] Hoc ita si non adiecta etiam sit clausula constituti, quæ creditorem fecerit pignorum omnium possessorem.[6] *Ita tractatum est* in causa N. de Mouxi & viduæ N. Masson d'Aix 3. Non. Iul. 1595.

1. Quod notarij nostri vulgò sic exprimunt *La generalité ne derogeant à la specialité ny au contraire.*

2. Cùm tamen alioqui excussio facienda esset ante omnia specialis hypothecæ *l.* 2. *C. de pignor.*

3. Ideo namque incumbit onus probandi ei qui dicit hypothecam specialem idoneam non esse. Quæ probatio non melius fieri potest quàm per ipsam excussionem. Alioqui si sufficeret negare numquam creditor fateretur esse idoneam *arg. l. solemus* 61. *D. de iudic. l. inter stipulantem* 83. §. 1. *de verb. oblig.*

4. *arg. l.* 2. *D. qui potior in pignor. hab. & d. l.* 2. *C. de pignor.*

5. Quia nec possideri videtur id quod sine controuersia possideri non potest *l. quamuis* 13. *D. de reb. auctor. iudic. possid.*

6. Hoc enim casu securus est creditor si imploret clausulam constituti & beneficium *l. vlt. C. de acquir. poss.* vt in sua possessione retineatur *d. l. vlt.* iunct. *l. quod meo* 18. *D. eod.*

DEFINITIO XI.

Antichresis contra acta in fraudem legitimarum vsurarum non tenet in eo quod excedit modum legitimum. Ne quidem fauore dotis, sed si vt fieri solet fructus donati sint in tabulis dotalibus valet donatio etiam non insinuata.

FRuctus pignoris in antichresim constituti quatenus excedunt legitimas vsuras id est besses, cōputandi sunt in sortem etiamsi expressa pactione contrarium conuentum sit,[1] adeóque licèt proponas factam conuentionem fauore dotis, & in contractu matrimonij.[2] Inserta quoqi si voles vulgari illa clausula quæ vt plurimùm adiici solet *quod non aliter fuerat mulier contracturа.*[3] Non enim videri potest ea cōuentio pars dotis aut donationis propter nuptias[4] cùm inspecta causa appareat non idcirco mulierem fructus suos facere, quòd matrimonium contraxerit, sed quòd ipsi sua dos non soluatur,[6] quæ si solueretur vtique ab eo tempore nullum percipiendorum & lucrandorum fructuum ius haberet.[6] Quid tamen si vt hodie passim fit, adiecta sit clausula donationis fructuum quos & quantoscunque mulier ex pignoribus perceptura sit?[7] Idem ferè iuris constituendū videatur, quia non tam id agit maritus vt donet quàm vt mulieri consulat in eum casum quo dos illi non restituetur.[8] Sed tamen negari non potest, quin in hunc ipsum casum facta sit valeátque donatio,[9] quæ nec moribus nostris eget insinuatione cùm in contractu matrimonij facta est.[10] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. Quia non valet pactio in fraudem legitimarum vsurarum *l. pecunia* 8. §. 1. *D. de vsur. l. si ea pactione* 14. *C. eod.*

2. Nam cùm dotis contractus sit bonæ fidei *l. vnic. C. de rei vxor. act.* nullam potest recipere pactionem quę sit contra leges aut contra bonos mores aut contrà æquitatem *l. generaliter* 5. *D. de vsur.*

3. Quæ tamen clausula magnam vim habere solet *l. si donaturus* 9. *vbi not. D. de condict. ob caus. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l.* 5. §. *penult. D. de dol. mal. except.*

4. Quamuis dici soleat pactum in contractu appositum esse partem contractus *l. iuris gentium* 7. §. *quinimò & seq. D. de pact.*

de pact.l.fundi partem 79.D.*de contr.empt.l.si sterilis* 21. §.*si tibi* D. *de action.empt.*

5. Vide Afflict.*decis.*284.*num.*3.vbi defendit nec propter non solutam dotem posse quicquam deberi mulieri nisi in quantum & quatenus probat sua interesse. Aliud nimirum esse si agatur de dote soluenda marito quo casu potest maritus licitè ac etiã de iure canonico stipulari vsuras inuicem fructuum *cap. saluberiter Extr.de vsur.* Aliud verò si de dote mulieri post solutum matrimonium restituenda. In quo tamen plerique ab eo dissentiunt vt videre est apud Anton.Gabriel. *in commun.opin.*

6. Nec enim fieri potest vt quis eodem tempore & re simul & pecunia fruatur *l.ex empto* 11.§.*qui autem l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem l.bona fides* 30.D.*de action.empt.l.liberalitatis* 17. §.2. D.*de vsur.*

7. Hæc enim clausula facit vt contractus non sit vsurarius cùm vsura non sit sine dolo,nec dolus inferatur volenti,quomodo vult vtique qui donat.*Not.ad l.*2.C.*de rescind.vendit.*

8. Verba autem in contractibus apposita sunt interpretanda adeóque nonnunquam improprianda secũdùm subiectam materiam *l. ex conducto* 15. §. *Papinianus alias l. si vno vers. sed etsi verbo donationis.*D.*locat.*

9. Et consequenter defendenda est conuentio iure donationis cùm & verba contractus id suadeant,& voluntas contrahentium non repugnet *l.ille aut ille* 23.§.*cùm in verbis de leg.*3.iunct. *l.si ancillas* 63.*de leg.*1.

10. Etiamsi excedat quingentos aureos contra *l.si quis argentum* 35.C.*de donat.*

DEFINITIO XII.

Pactum de iure prælationis appositum in antichresi aut in venditione facta sub pacto de retrouendendo finitur,finito contractu & resoluto.

SI cùm fundus daretur in antichresim conuenerit inter debitorem & creditorem vt si quando is fundus aut eius hypotheca per debitorem vẽderetur,haberet creditor ius prælationis reique pro eodem precio retinendæ:tamdiu poterit creditor legem contractus exercere sibique ius illud prælationis vindicare quandiu durabit antichresis,2 vt si debitor eam rem priùs alij vendiderit quàm pignus luerit,creditor extraneo cuilibet emptori præferatur.3 Cæterùm si resoluto iam cõtractu,solutóque vinculo pignoris,hoc est accepta pecunia,& postea in alium collata vẽditione illius rei quæ fuerat obligata, præferri velit creditor,& fundum de quo retinendo conuenerat,emptori auferre vel aduersus venditorem personali actione experiri, vt quanti sua interest consequatur,nõ erit audiendus:cùm fieri nequeat vt finito contractu duret pactum quod faciebat partem contractus,4 ne alioquin eueniat vt soluta in totum pecunia,quæ debebatur, pignus tamen adhuc pro parte subsistere videatur,5 & vt ius prælationis eo contractu constitutum in longius tẽpus quam cõtractus ipse protrahatur.6 Nec aliud esse placuit cùm in venditione facta sub pacto de retrouendendo,eiusmodi conuentio interuenisset:non quòd id genus contractus tantam habeat cum antichresi affinitatem:quanta vulgò à pragmaticis creditur 7 sed quoniam vtriusque contractus eadem hac parte ratio est.8 Sed & cùm Senatus nostri placito inter creditorem & debitorem reddito super iure luitionis nominatim adiectum esset, vt creditori saluum esset ius prælationis si quando casus eueniret,visum est non aliud ius senatusconsulto reseruatum,quàm quod creditori ex contractu competebat,ideóque nec alia interpretatione donandũ esse senatusconsultũ quàm contractũ, 9 vt scilicet si ante perfectam luitionẽ pignoris debitor eam rẽ alteri venderet,aut tractatum de vendendo cum aliquo iniisse quandoq; postea probaretur,quamuis dilata per fraudem in aliud tempus venditione,10 saluum creditori ius prælationis supereſſet.11 *Ita Senatus* pro D. Comite de la Foreſt contra Franciscum Vectier Procuratorem Prid.Cal.Sept.1605.

1. Cui pacto simile illud est de quo in *l.si sterilis* 22.§.*si tibi D. de act.emp.vers.sed etsi* de iure prælationis & *αφαιρέσεως* tractant nostri *ad l.dudum* 14.C.*de contr.empt.& ad l.vlt.*C.*de iur.emphyt.* Adde *l.qui fundum* 75.*D.de contr.empt.*

2. *Arg.l.si debitor* 11.D.*de precar.*

3. Quasi commissa lege contractus.

4. *l.*4.*aliàs l.si ex duobus* §.*sed & Marcellus* D.*de in diem addict.l.voluntate* 20.D.*quib.mod.pign.vel hypoth.solui.*iunct.*l.fundi partem* 79.*de contr.empt.*

5. Contra iuris regulam de qua *in l.grege* 13.§.*etiam* D. *de pignorib.l.si rem* 9.§.*omnis pecunia.*iunct.*l.solutam* D.*de pignor. act.*

6. Quod absurdum esset,quia ius ex contractu quæsitum non potest in longius tempus protrahi quàm contractus ipse ne latiùs & longius pateat effectus quàm sua causa *l. ab emptione* 58, *cum sibi not.*D.*de pact.*Iunge *l.*2.D *si à parent.quis manumiss.*

7. Pragmatici enim nostri imperitiores vulgò confundunt hæc duo genera contractuum,quasi sint quid idem cùm tamen valde differant,quia antichresis pignus est *l.si pecuniam* 34.*de pignorat.act.*ac proinde non transfertur ex ea dominium *l.cùm & sortis* 35.§.1. *eod. tit.* quod tamen transfertur ex venditione facta sub pacto de retrouendendo non minus quàm ex alia qualibet venditione facta à domino *l.*2.*cum tibi not.*C.*de pact.int.empt.& vendit.*

8. Et consequenter idem ius in vtroque statuendum est *l. illud* 32.D.*ad leg.Aquil.* Nam vtroque casu verum est huiusmodi pactum de iure prælationis esse partem contractus,ac proinde sublato & extincto contractu, tolli quoque ipsum & extingui debere *d.l si debitor* 11. D.*de precar.*

9. Non enim potest mutare contractum id quod iudex pronunciat ex forma & verbis ipsis contractus.

10. Quod enim per fraudem & dolo malo factum est id ratum haberi nunquam debet,ne scilicet doloso suus dolus prosit,qui è contrario impunitus remanere nunquam debet *l.procurator* 11.§.*in perpetuum & pass.*D.*de dol. mal.except.*

11. Non autem vt etiam post sublatum finitúmque contractũ adhuc supersit ius prælationis quia eo casu remaneret illud ius prælationis penes creditorem aut penes emptorem sine causa, quod esse non debet *l.*2.§.*circa* D.*de dol. mal.except.*

TIT. XXIII.

De except.

DEFINITIO I.

Excussionis exceptio dilatoria est, & ideo opponenda ante litem contestatam:non post,nisi opponatur per eum qui tanquam autor laudatus venerit in ius post litem ab emptore suo contestatam.

NON factæ excussionis exceptio cùm dilatoria sit:1 non peremptoria:2 omnimodo ante litem contestatam obiicienda est,aut in ipsa saltem litis cõtestatione,3 præterquàm si ponas fictam fuisse contestationẽ,qualis illa est quæ per rei contumaciã inducitur.4 Nam restitutus quandocunque possessor pignoris aduersus contumaciã perinde hanc exceptionem obiicere potest acsi contumacia nulla interuenisset, quæ nec vlla post refusos sũptus interuenisse intelligitur.5 At neque nocebit possessori quòd plerisque iudicis interlocutionibus litẽ contestari iussus sit,si modò eæ interlocutiones redditæ sint ante oppositã exceptionẽ,6 necdũ secuta sit litis cõtestatio,licèt ab illis interlocutionibus nõ fuerit prouocatũ.Neque enim eò magis verũ est secutam esse contestationẽ quæ facti est. 7 Sed & vno casu potest contingere,vt post litem quoque contestatam huic exceptioni locus esse debeat.8 Finge possessorem qui fundum obligatum à te emerat cùm quasi Seruiana conueniretur priùs litem contestatum esse quàm exceptionem hanc opponeret:atque interim autorem te laudasse vt litis periculũ susciperes ad rem defendendam.9 Liberum erit tibi quandocunque litem ingredienti exceptionem hanc opponere, quia cùm tuo periculo res agatur tua magis interest quàm possessoris. 10 Et quemadmodum imputare pos-

sessori non potes cur dilatoriam exceptionem omiserit,[12] ita nec actor tibi cur tardiùs litem susceperis, quam non vltrò, sed ex necessitate emptoréque vrgente subire te oportuit.[13] Quare nec tibi obiici potest quod dici solet, eũ qui liti inter alios cœptæ pro suo iure interuenit in præsenti litis statu interuenire debere nec moras vllas rei iudicandæ adferre posse.[13] Nimirum quoniam emptor qui ad iudicem prior vocatus litémque contestatus fuit, non tam ius suum quàm autoris sui id est ruum in iudicium deduxisse intelligitur,[14] neque tamen litem contestando deteriorem facere potuit tuam condicionem tibíque competentis exceptionis ius adimere. [15] Illud sanè constat hanc exceptionem si ante litis contestationem opposita sit non eò minùs saluã esse quòd secuta sit cõtestatio, si modò protestatio præcesserit:[16] alioqui ob id solum quòd ad vlteriora & vt pragmatici loquuntur in meritis causę processum est, si iubente iudice reiecta intelligitur,[17] sin tacente, vltrò remissa.[18] *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1588. & in causa Gaspardi Tauel 7. Cal. Febr. & Idib. Febr. pro heredibus Procurat. Durandi 1593. & rursus Cal. Decemb. 1589.

1. Quia litem tantùm differt non perimit siquidem creditor excusso debitore potest redire ad possessorem sine metu huius exceptionis *Auth. hoc si debitor C. de pignor. Auth. præsente C. de fideiuss. l. Mosch.* 47. *D. de iur. fisc. l. planè* 14. *D. de minor.*

2. Nisi eo casu quo ex euentu discussionis appareat debitorem esse soluendo, quia tunc ad possessorem regredi creditor non potest *d. l. planè cum aliis suprà citatis.* Ideóque dicitur anomala ista exceptio.

3. Quomodo debent opponi omnes exceptiones dilatoriæ *l. exceptionem* 19. *C. de probat. l. pen. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 275. *num.* 4. *& 5.*

4. Contumacia enim non tantùm pro præsentia sed etiam pro contestatione est, vnde fit vt contra contumacem possit ferri sententia quæ non posset ferri nulla præcedente contestatione *Auth. qua in prouincia C. vbi de crim. agi oport. l. vnic. cum ibi not. C. de lit. contest.*

5. Purgatur siquidem contumacia per sumptuum refusionem *l. sancimus* 15. *C. de iudic.*

6. Nam si post oppositam exceptionem iudex litem contestari iubeat hoc ipso videtur exceptionem reiicere, notant vulgo nostri *ad l. à procedente* 4. *C. de dilat.*

7. Quod enim pendet non pro eo est quasi iam sit, vt habet regula iuris *l. is damnum dat.* 169. *§.* 1. *de reg. iur.*

8. Contra id quod regulariter obtinet Guid. Pap. *quæst.* 94. Dec. *cons.* 570. *num.* 6. Negus. *in tract. de pignor. 1. membr. part.* 8. *nu.* 34. *& seqq.*

9. *Iuxta l. si plus* 74. *§. mota quæstione* D. *de euict. l.* 1. *C. vbi in rem act.*

10. Et videris litem tuam tractare potiùs quàm alienam *d. l.* 1. *C. vbi in rem act. l.* 1. *§. in propria l.* 2. *§.* 1. *D. quand. appell. sit & int. quæ tempor.*

11. Sunt enim dilatoriæ exceptiones de apicibus iuris quas qui omittit tantò magis videtur bonam fidem agnoscere *l. si fideiussor* 29. *§. quædam D. mandat.*

12. Non enim fuit in potestate tua quando conuenireris quomodo est in potestate actoris an & quando agat *l.* 5. *§. vlt. D. de dolo mal. except. l. petenda.* 6. *C. de tempor. in integr. restit. l. cùm postulassem* 44. *in princip. D. de damn. infect.*

13. Bart. & alij *ad l. si quis libertatem* 7. *D. de hered. petit. & ad l. Titia* 34. *D. solut. matrim.*

14. *l.* 1. *& 2. C. vbi in rem act.*

15. *l. vlt. D. de pact. l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*

16. Protestatio enim solet conseruare ius protestantis *l. pro herede* 20. D. *de acquir. hered. l. & si quis* 14. *§ plerique D. de religios. & sumpt. funer.*

17. *Ex not. in d. l. à procedente* 4. *C. de dilat.*

18. *l. pen. & vlt. C. hoc tit.* remittentibus autem iura sua regressus dandus non est *l. quæritur* 14. *§. si venditor* D. *de ædilit. edict.*

DEFINITIO II.

Exceptio non impugnans iudicatum, cuiusmodi est solutionis & compensationis, potest opponi etiam in executione iudicati.

EXceptiones quæ non impugnant iudicatum opponi quandocunque possunt etiam in executione iudicati, [1] cùm rerum iudicatarum autoritas quæ potissimùm tuẽda est, [2] ex eo non labefactetur. [3] Inde fit vt solutionis exceptio admittenda sit, quoniam qui solutionem allegat, non negat, quin fatetur potiùs se debuisse: [4] hactenúsque victori prodesse debet sententia, vt non possit cauillari debitor indebitum à se solutum. [5] Ergo & similiter compẽsatio post iudicatum obiici poterit, [6] quia vice solutionis est. [7] Sed hoc ita si debitum cuius compensatio petitur sit liquidum, [8] aut tale quod in promptu liquidam fieri possit, vt puta ex alterutrius collitigantium iureiurando. [9] Reconuentionis, licèt nonnullam cum compensatione affinitatem habeat, longè alia ratio est, Eam namque proponi necesse est ante litem contestatam: [10] Itaque in causa appellationis opponi non potest, [11] quia iudicatum duntaxat [12] non etiam litis contestationem extinguit appellatio. [13] At compensationi obiiciendæ in quacunque instantia locus est. [14] *Ita Senatus* sæpius.

1. Eiusmodi est exceptio deductionis faciendæ ne condemnatus egeat itémque deductio æris alieni, compensatio solutionis & aliæ de quibus Boer *quæst* 19 *num* 9. post Angel. & alios *in l. Nesennius §. vlt. de re iudic. Not. in l.* 1. *C. de iur. & facti ignor.*

2. *l. seruus* 65. *§. sicut prætor. D. ad SC. Trebell.*

3. Cùm posse vtrumque stare, & quod iudicatum est, & quod deducitur in exceptionem. Adde Boer. *quæst.* 43. *num.* 180.

4. Dyn. & alij *ad cap. nemo pluribus de reg. iur. in* 6.

5. Scilicet cùm sententia transiit in rem iudicatam, quia res iudicata pro veritate habetur *l. Ingenuum* 25. *D. de stat. hom. l. res iudicata* 207. *de regul. iur.*

6. *l. cùm mutui* 16. *§.* 1. *D. de compens. l.* 2. *C. eod.*

7. *l. si ambo* 10. *§* 1. *cum legib. sequentib. l. postea quàm* 21. D. *eod. l. si constat* 4. *& pass. C. eod. l. si debitor* 4. *D. qui potior. in pignor. hab.*

8. Nec enim fit compensatio nisi debiti liquidi ad liquidum *d. l. si constat & l. vlt. vbi not. C. de compens.*

9. Rebuff. *in tract. de liter. obligat.*

10. DD *in Auth. & consequenter* C. *quomod. & quand. iud.* Capell. Tolos. *quæst.* 1 *&* 3 vbi Aufrer.

11. *Arg. l.* 1. *§. vlt. D. qua sentent sin. appell. rescind.*

12. *l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti* 6. *§.* 1. *D. de his qui notant. infam.*

13. Imò reducit appellatio litem ad terminos litis contestatæ, vt aiunt pragmatici, vnde est quod in causa appellationis nulla fit litis contestatio, sed incipitur à conclusione in causa.

14. Guid. Pap. *quæst.* 567.

DEFINITIO III.

Exactionis exceptio neque nudo detentori datur, neque malæ fidei possessori conuento per hypothecariam.

QVæ tertiis possessoribus hypothecaria conuentis datur non factæ excussionis exceptio, [1] sicuti non iuuat nudum detentorem qui aut nullo modo aut alij non sibi possidet, [2] qualis est conductor, depositarius, commodatarius & si qui sunt similes, [3] ita nec nudum possessorem, id est qui aliam possessionis suæ causam dicere nullam possit, quàm quia possidet. [4] Neque enim in huiusmodi personis locum habet is æquitatis fauor, qui hanc exceptionem induxit: [5] ille nimirum quòd iusto possessori succurrendum sit, [6] cuius sanè interest non soluere potiùs quàm solutum repetere: [7] item ne fiant de lite lites [8] condemnato possessore qui mox aduersus debitorem à quo causam habuit regressum habiturus sit: quæ res ad publicam quoque vtilitatem pertinet. [9] *Ita Senatus* in causa Antonij Bourgeois contra N. Perrin ex tempore 3. Calen. Decembr. 1588.

1. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

2. Sed eum tantùm qui sibi & animo domini possidet. Id enim verè est possidere, sibi habere vt Theophilus definit *in Instit.*

3. Hi enim non tam possident quàm sunt in possessione *l. si quis autè conduxit* 10. *D. de acquir. poss. in §.* 2. *l. quod meo* 18. *eod. tit.*

4. Qui

4. Qui propriè dicitur possidere pro possessore *l. qui interrogatus* 12. D. *de petit. hered.*

5. Cùm sit ista exceptio sicut cæteræ omnes inducta ex æquitate *l.* 2. *C. de pignor. l. est in arbitrio* 14. *C. de oblig. & act.*

6. *l. planè* 14. *D. de minor.*

7. *l.* 3. D. *de compens. l. si stipulatus* 15. *in princ. D. de fideiuss.*

8. Hoc enim ciuilis legislator execratur *l.* 4. §. *ait prætor* D. *de rei iudic. l. si quis iusiurandum* 11. *C. de reb. cred. & iureur. l.* 3. *C. de fructib. & lit. exp.*

9. Quia per lites dissoluitur concordiæ vinculum, quo vno salus reipubl. continetur.

DEFINITIO IV.

Debitor non potest opponere exceptionem discussionis, nec si litem suscipiat pro tertio bonæ fidei possessore qui eam exceptionem obiicere potuisset.

QVi causæ defensionē pro alio suscipit iisdem omnino exceptionibus & defensionibus vti potest quæ ipsi reo competunt. 1 Sed tamen id non est perpetuum. Quid enim si possessor conuentus hypothecaria debitorē lauder autorem? an exceptionem non factæ excussionis opponere poterit debitor, quam ex persona propria opponere possessor potuisset? Minimè verò. Nunquā enim debitor eam exceptionem obiicere potest. 3 At ne possessor quidem si sit vnus ex debitoribus, etiamsi in solidū per quasi Seruianam conueniatur. 4 Igitur vel liti semper adesse possessor debet vt sibi vtilē proponat exceptionē, 5 vel pati executionem sententiæ quæ contra debitorem lata erit. *Ita tractatum est* in Senatu 6. Id. Decemb. 1588.

1. Alium siquidem defendere nihil aliud est quàm eandem vicem quam reus subire *l. sed & ha* 35. §. *defendere. l. minor* 51. §. 1. D. *de procurat.*

2. *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

3. Cuius enim personæ aut bonorum excussionem posset opponere debitor qui ipse excutiendus est? *4. Auth. hoc si debitor. l. Mosthis* 47. D. *de iur. fisc.* Iunge *Defin.* 37 *infr.*

4. *l.* 1. & 2. vbi *glos.* & DD. C. *si vnus ex plurib. hered. debit.* Dixi *Defin.* 1. *supr. ill. tit.*

5. Non enim proprias exceptiones amittere potest ob id solum quòd alius pro eo litem susceperit, cùm ipsius interfit non condemnari *arg. l. Paulus respondit* 69. D. *de procur. l. si suspecta* 29. D. *de inoffic. testam.*

6. Hoc enim est quod pragmatici nostri solent dicere sententiam latam contra laudatum autorem mandandam esse executioni contra laudantem: quod illi sic efferunt *La sentence rendue contre le garend est executoire contre le garenty.*

DEFINITIO V.

De exceptionibus peremptoriis potest differri pronunciatio si respiciant meritā causæ. At non item si possint litis ingressum impedire.

NOn facit iudex iniuriam 1 qui non obstantibus exceptionibus peremptoriis iubet procedi ad vlteriora, dummodò subiiciat ne quid præiudicij exceptionibus eiusmodi fiat, 2 quod plerumque cauetur per vulgarem hanc clausulam 3 *quant à present & sauf d'y auoir esgard par cy apres s'il y eschoit.* Sed id tamen ita verum est si exceptiones illæ ad ipsa vt loquuntur causæ merita respiciant. 4 Nam si tales sint quæ litis ingressum impedire possint, de iis primùm & ante omnia pronunciandum est. Ne alioqui damno afficiatur reus si litem suscipere cogatur, cùm habeat quod statim obiiciat petitori ne litiget. 5 *Ita Senatus* 12. Cal. Mart. 1589.

1. Et ideò non potest hoc casu ab eo appellari, quoniam qui appellat conqueritur de iniuria sibi facta per iudicem *l. præfecti* 17. D. *de minor. l. si per imprudentiam* 51. *D. de euict. l. exceptionem* 67. D. *de fideiuss.*

2. Alioqui procedendo ad vlteriora videtur iudex reiicere exceptionem *Not. ad l. à procedente* 4. C. *de dilat.*

3. Est enim hæc clausula veluti quædam iudicis protestatio quæ animum iudicis declarat, & ius litigantium conseruat.

4. Sunt enim peremptoriæ duplicis generis. Aliæ quæ perimunt litem, nec tamen impediunt litis ingressum vt solutionis. Aliæ quæ etiam litis ingressum impediunt vt præscriptionis Papien. *in form. resp. rei vers. quo ad impediendum.*

5. Non enim paruum incommodum est si quis sumptibus & litibus vexetur *l. minoribus* 6. D. *de minor. l.* 4. §. 1. *de alien. iud. mut. caus. fact. l.* 1. C. *de admin. tutor.*

DEFINITIO VI.

Exceptio non factæ excussionis non potest auferri tertio possessori per pactum initum inter debitorem & creditorem.

QVamuis creditor cùm de pignore conueniret pactus sit ne bonorum debitoris excussione vllo casu facere cogeretur. Non tamen vsque adeò illa conuentio nocere potest tertio possessori postea cum debitore contrahenti, vt si hypothecaria conueniatur iuuari eò minus debeat exceptione non factæ excussionis, 1 si non adiecta sit in priore contractu clausula cōstituti. 2 Ius enim quod sibi creditor pignoris causa excipit reale non personale esse necesse est, vt afficiat possessorem. 3 *Ita Senatus* ex tempore 10. Cal. Maij 1589.

1. Habet enim possessor huius exceptionis beneficium non à debitore sed à lege: ideóque per legem adimi non potest *l.* 3. D. *de interd. & releg.*

2. Quæ scilicet faciat creditorem possessorem *l. quod meo* 18. D. *de acquir. poss.* Sed illud præterea illo casu requiritur vt creditor constitutarius imploret beneficium *l. vlt. C. de acquir. poss.* vt scripsi *Defin.* 1. *supr. ill. tit.*

3. *l. si creditor* 7. §. *vlt. cum ibi not. D. de distract. pignor.* Obligatio enim personalis quæ nascitur ex conuentione facta inter debitorem & creditorem non sequitur fundi possessorem *l. vlt.* §. 1. D. *de contr. empt. l.* 1. § *si heres D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem vt possit creditor possessionem pignorum propria auctoritate adprehendere non auffert tertio possessori exceptionem discussionis.

QVid ergo si inter debitorem & creditorem conuenerit vt creditori liceat corporalem pignoris possessionem adprehendere in quascunque manus pignus peruenerit? An dicemus conuentionem hanc habere vim pacti quod vocant manus iniectionis? Vtique enim reale illud est & rem ita afficit vt à quocunque possessore auferri possit. 1 Sed verius est reseruatam manus iniectionem tum demum rem afficere cùm in dominij alienatione excepta est, 2 non item si in pignore. 3 Ratio namque facit vt suæ rei efficacius quàm alienæ legem quam velit dicere quisque possit. 4 Vnde illud etiam placuit vt qui rem suam vendit, inutilem quoque seruitutem excipere & retinere queat, 5 quam post alienationem & in fundo iam alieno sibi acquirere non posset. 6 Igitur nec in proposita specie prohibebitur tertius possessor exceptionem obiicere non factæ excussionis. 7 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. Titius seruum* 9. D. *de seru. export.*

2. Vt in specie *d. l. Titius.*

3. Nec enim per pignus fit vlla alienatio *l. cùm & sortis* 35. §. 1. iunct. *l. si rem* 9. §. 1. *l. proprie* D. *pignorat. act. l pignus* 8. C. *eod.*

4. *l. in traditionibus* 44. D. *de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

5. *l. ei fundo* 19 D. *de seruit. l. venditor* 13. D. *commun. prad.*

6. *l. quoties* 15. D. *de seruit.*

7. Ex generali dispositione *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

DEFINITIO VIII.

Exceptio ordinis locum habet etiam contra mercatorem nisi agatur in foro mercatorum.

EXceptionem ordinis non eò minùs habebit fideiussor quòd cum mercatore contraxerit, 1 nisi & mercator ipse sit & in mercatorum foro cõueniatur, in quo de istis apicibus iuris non solet disputari. 3 *Ita Senatus* extempore 14 Cal. Decembr. 1589. Iunge tit. De fideiuss. SC. 3.

1. Est enim generalis dispositio *Auth. hoc si debitor C. de pign.* & consequenter generaliter intelligenda *arg. l. in fraudem. 15. §. vlt. D. de testam. milit. l. 1. §. generaliter D. de legat. præst.*
2. Iaf. *in §. item si quis num. 76. & sequentib. Inst. de action.*
3. *l. si fideiussor 29. §. quadam D. mandat.* vbi dicitur non conuenire bonæ fidei de apicibus iuris disputare.

DEFINITIO IX.

Prius quidem quærendum est de iure actionis, quàm de iure exceptionis, sed prius tamen de persona rei quàm de iure actoris, vt qui intercessit tanquam talis prius se probet talem.

ET si actore non probante reus absoluitur etiamsi nihil præstiterit 1 quia de actionis antequàm de exceptionis viribus cognoscendum est, priùs tamen inquiri oportet de persona rei quàm de iure actoris, quoniam de personis quæstio semper præcedit quæstionem de re quæ in iudicium deducitur. 3 Itaque cùm executioni quam ego contra te feceram intercessisses tanquam Titij heres cum beneficio legis & inuentarij, neque tamen inuentarium factum probares, Placuit reiiciendam esse tuam intercessionem. Nimirum vt tanquam heres ex beneficio legis & inuentarij non audiaris. 4 Nec ad rem pertinet quòd vbi de inuentario nõ apparet habetur pro puro herede is qui inuentarii commodum obtendebat. 5 Proindéque obtinere debeas si ego nihil probem. Nam & post condemnationem integræ nihilominùs & saluæ tibi erũt exceptiones si puri & absoluti heredis iure velis intercedere. 6 Idémque erit si tãquam possessor possessionẽ tuam voles defendere. Neque enim possessionis suæ ius & titulum ostendere possessor cogitur. 7 *Ita Senatus* extempore 11. Cal. Decemb. 1589.

1. *l. qui accusare 4. C. de edend.*
2. *l. vlt. C. de rei vindic. l. vlt. D. de acquir. poss.*
3. Quoniam res omnes iisémque iudicia ipsa non nisi personarum gratiâ sunt comparata *§. vlt. Inst. de iur. natur. gent. & ciuil.* Facit *l. quidam referunt 14. D. de iur. eod.*
4. Quisquis enim agit aut excipit tanquam talis debet ante omnia se probare talem *l. licet 23. C. de procur. cum ibi not. l. 1. l. 3. §. causa cognitio.* & ibi not. *D. de Carbon. edict.*
5. *l. vlt. C. de iur. delib.* Esse enim heredem cum beneficio inuentarij qualitas est accidentalis quæ nunquam præsumitur nisi probetur Bart. *ad l. 1. C. de dignit. lib. 12.*
6. Alia enim res esse videtur & ideò non nocet res iudicata *l. cùm quæritur 12. & seq. l. si cum vno 22. D. de except. rei iudic.*
7. *l. cog. 11. C. de petit. hered.* iunct. *d. l. vlt. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO X.

Exceptio peremptæ instantiæ non potest opponi per eum qui ipse prius fuit negligens in lue prosequenda.

PEremptæ instantiæ exceptio ei prodesse nõ potest qui vltima iudicis interlocutione quid facere iussus fuit quod postea non fecerit: 1 Quia quantocunque tempore lis siluerit imputare sibi debet proptiam negligentiam 2 quippe quæ sola aduersarij quoque negligentiæ causam dederit. 3 *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589.

1. Nemo enim potest in mora esse aliquid faciendi quãdiu restat aliquid faciendum ab aduersario Dec. latè & eleganter *consil. 2.*
2. Nec enim vnius negligẽtia alij nocere debet *l. pupillus 14. D. quæ in fraud. credit.* Nam tum quoque cùm vterque fuit negligens facienda est compensatio mutuæ negligentiæ *l. si ambo 10. D. de compensat. l. rem hereditariam 65. in fin. D. de euict.*
3. Nemo enim potest alteri obiicere negligentiam qui ipse fuerit negligentior *l. viro 39. l. cùm mulier 47. D. solut. matrim.*

DEFINITIO XI.

Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit ne possit obiici exceptio excussionis detractionum faciendarum.

SI principalis debitoris bona iure fideicommissi alicui pertinere pronunciatum sit, detractis, vt adiici solet, de iure detrahendis, non ideò minùs salua erit tertio possessori aut fideiussori exceptio non factæ excussionis, quòd quæstio de iure detractionum magnis litium anfractibus agitanda supersit. Excutiendus enim est principalis debitor ad peram vsque & saeculum, vt aiunt, nec debitor tantùm sed etiam heres eius. 2 Minúsque fauorabilis causa est creditoris agere coacti contra principalem debitorem, heredémve eius quàm si agat contra posteriores pignorum emptores prioribus pro suo iure vt quidã nolunt eandem exceptionem non factæ posteriorum excussionis obiicientibus. 3 Hoc enim casu satis est, quòd contra posteriores hactenus egerit vt docere possit per eorum intercessionem fieri ne suum consequi sine cõtrouersia possit. 4 Nec litem prosequi tenetur: at neque litis finem expectare si eam priores emptores suo periculo sumptibusque ad sententiam vsque persequi paratos se dicant. 5 Differentiæ autem ratio aperta illa est, quòd imputari non potest creditori cur eius debitor alienauerit, 6 cùm tamen eidem iustissimè imputetur, cur cum hoc vel illo debitore contraxerit. 7 *Ita Senatus* pro vidua Lagnier cõtra D. de Vatteuille Baronẽ de Versoex mẽse Iunij, 1590.

1. Quousque scilicet appareat & probetur non esse illum soluendo: sic enim nostri ad *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*
2. *l. planè 14. D. de minor. l. Moschius 46. D. de iur. fisc.*
3. Secundùm opinionem Ægid. magistri *in decis. Paris. ex l. si quis habens creditores 24. D. qui & à quib. manum.*
4. Quia paria sunt Nihil esse quod possideatur, Et nihil posse sine controuersia possideri *l. quamuis 13. D. de reb. auctor. iudic. possid.*
5. Vt hoc saltem casu procedat ius commune de quo *in l. mœchis 470. de iur. fisc.* in illis verbis: *In reliquum possessorem omnem.*
6. *l. vnic. l. rer. alien. gerent. non interd. rer. suar. alien.*
6. *l. qui cum alio 19. & ibi not. de regul. iur.* Iunge *def. 43. inf. 6.*

DEFINITIO XII.

Exceptio solutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam. At non allegatio solutionis partis debiti.

SI debitor à creditore conuentus totius debiti solutionem obiiciat quam actor neget, non est differenda in executionem iudicati cognitio de solutione, sed statim & ante sententiam de facti veritate inquirendum est, 1 vt exceptionis æquitate reus liberetur. 2 Ne alioqui expensis inanibus quas allatura est condemnatio alteruter onereatur, si solutũ fuisse vniuersum debitum quandocũque apparebit. 3 Sed si pars tantùm debiti soluta dicatur, nec liquidò constet quid & quantum solutum sit, 4 condemnatio pro toto debito facienda est: sed cum ea tamen adiectione vt quod in iudicati executione solutum probabitur de condemnatione detrahatur. 5 Est enim solutionis exceptio ex earum numero quæ quoniam non impugnãt iudicatum ac potiùs confirmant, etiam in executione iudicati obiici possunt. 6 Si tamen non tam de facta solutione quàm de solutæ quantitatis modo & calculo dubitetur, 7 Senatus noster pro personarum & causarũ qualitate, ne grauiore emolumenti quod vocant dispendio debitor lædatur, 8 id temperamentum sequi solet vt eam duntaxat summam deducat in condemnationem, quam positis in iudicati executione rationibus & diligentiore habito calculo adhuc debitam esse constabit. 9 *Ita Senatus* in causa D. de Sonax & N. Gay 5. Cal. Decemb. 1590.

1. Et probatio exigenda est ab eo qui allegat solutionem *l. C. de probat.*

2. Improbus siquidem est qui bis velit idem consequi *l. quis dolo 51. in fin. D. de re iudic. l. bona fides 57. de reg. iur.*

3. Nulla enim litigandi causa supereſt post solutionem *l. quidam 21. D. de reb. cred.* cùm solutione contingat pleniſſima liberatio *l. pen. & paſſ. D. de ſolut.*

4. Quia si liquidò constet aliud est *d. l. quidam.*

5. Bald. *in l peremptorias C. ſentent. reſcind. non poſſ.* Guid. Pap. *quæſt. 67.*

6. Dixi *deſin. 2. ſupr.* Boër. *deciſ. 19.*

7. Quod euenit cùm non negatur solutum esse, sed negatur tantum solutum.

8. Quia ex ſtatuto Sabaudiæ debetur emolumentum iudicati pro rata quantitatis adiudicatæ proinde quantò maior est ſumma quæ adiudicatur tantò maius est emolumentum quod penditur.

9. Hoc enim casu licèt incerta ferri videatur ſententia tamen valet, quia poteſt fieri certa per calculum ſine alia noua vlla adiudicatione. *l. 2. vbi not.* Iunct. *l. vlt. C. de ſentent. quæ ſine certi. quant. profer.*

DEFINITIO XIII.

An ad euitandam exceptionem non factæ excuſſionis ſufficiat implorari clauſulam conſtituti, An verò neceſſe ſit implorari ſpecialiter beneficium l. vlt. C. de acquir. poſſ.

CReditor cuius nomine debitor se constituerat possidere si amissam debitoris facto possessionem velit à tertio possessore auocare vt effugiat incõmodum exceptionis quæ creditoribus hypothecaria agentibus nocere ſolet non excuſſi debitoris, 2 nõ videtur arctandus vt implorет beneficium Iuſtinianeæ conſtitutionis, 3 ſed ſatis ſupérque ſibi conſulere creditur, ſi quod effectu idem eſt petat retineri ſe in priſtina poſſeſſione, quam ſibi vindicet ex clauſula cõſtituti. 4 Nam nec aliud quicquam Iuſtinianus conſtituit, niſi vt poſſeſſio creditoris quæ per debitorem re vera fuit interuerſa, Sic auocati poſſit per creditorem vt retenta magis quàm reuocata videatur. 5 Alio tamẽ iure vtimur. 6 *Ita Senatus* pro Claudia Gantin contra Guillielmum Pictelat & Aſſueram de la place 6. Cal. Iulij, 1591.

1. Condicione *ex l. vlt. C. de acquir. poſſ.* ſecundùm ea quæ ſcripſi *deſin. 1. ſupr. eod. tit.*

2. Qui ſcilicet omnino excutiendus est cùm agitur hypothecaria *Auth. hoc ſi debitor C. de pignor. & in corpor. vnde ſumitur.*

3. *in d. l. vlt. C. de acquir. poſſ.* Antonin. Teſſaur. *deciſ 215. num 6. in fin.* vbi addit ſufficere additam esse in libello clauſulam Ius & iuſtitiam miniſtrari.

4. Non tam enim formula actionis hodie ſpectanda est poſt *tit. de formul. & impetr. act. ſublat.* quàm poteſtas & effectus actionis inſtituræ. Sicut & qui agit hodie ad ſupplementum non cogitur implorare beneficium *l. omnimodo 30. C. de inoff. teſtam.* licet agat condictione ex illa lege, ſed ſufficit vt dicat se agere ad ſupplementum.

5. Ideóque auocatur per viam retinendæ poſſeſſionis, non per viam adipiſcendæ aut recuperandæ.

6. Vt dixi *in tit. de acquir. poſſ.* ex Bald. *in l. 1. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XIV.

Nemo cogitur cedere actionem ex cuius ceſſione futurum ſit vt conueniri poſſit.

CEdendarum actionũ exceptio non minùs tertio poſſeſſori aduerſus hypothecarium creditorem datur ſi iuſtus ille poſſeſſor ſit, quàm fideiuſſori cùm ex ſtipulatione conuenitur. 1 Sed differentia in eo est quòd fideiuſſori omnimodo & ſine exceptione cedẽdæ ſunt actiones quia nec fieri vllo casu poteſt vt ea ceſſio noceat cedenti creditori. 2 Tertio autẽ poſſeſſori cum diſtinctione. Quid enim ſi cùm plures diuerſis tẽporibus bona creditori obligata emiſſent, qui prior emerat priore loco conuentus fuerit, non per ſimplicem hypothecariam ſed implorato beneficio clauſulæ conſtituti, nec obiici poſſet exceptio, non excuſſi poſterioris emptoris. 3 Nam & hoc casu exceptio cedendarũ actionũ vtique locũ habet, ſiquidem parum hac parte intereſt qua actione creditor experiatur, cùm vtroque casu & poſſeſſionem euincat, & creditoris iure vtatur, quod æquè per debiti oblationem diſſoluitur. 6 Finge priorem hunc emptorem vt creditorem ſummoueret vniuerſum ei debitum exſoluiſſe, 7 ex eáque causa factam illi à creditore iurium omnium, vt par eſt, ceſſionem: 8 mox velle illum agere contra poſteriorem emptorem, ſiue ex ea ceſſione ſiue proprio iure quod venditoris communis bona anterioris pignoris vinculo haberet obligata. 9 Quis admittat repelli eũ exceptione, ni cedat poſteriori emptori omnibus iuribus, quæ habuit à creditore? 10 Primum enim fieri non poteſt vt eaſdem actiones præſtet niſi deteriores, & imminutas: 11 cùm pignus quod creditori in iis bonis quæſitũ fuerat, extinctum ſit in perſona emptoris, acquiſito ei obligatarum rerum dominio. 12 Sed etſi pignoris vinculum idem maneret, fieret vt emptor anterior iis cedendo actionibus quas à creditore habuiſſet, cõtra ſeipsũ cedere videretur. Siquidẽ futurum eſt vt tertius poſſeſſor qui ſecundo loco conuenitur, poſteaquàm creditoris iura ex ceſſione acceperit, aduerſus hunc ipſum cedentẽ regreſſũ habiturus ſit, id eſt in ea ipſa bona pro quibus tanquam obligatis prior emptor controuerſiam à creditore paſſus eſt, vt proinde nihil priori emptori profuturum ſit, quod creditori ſoluerit. 13 Quæ res circuitum inducet: 14 nam cùm nec aliter audiendus ſit agẽs contra cedentem ex priſtino creditoris iure, quàm ſi eadẽ omnino iura integra & illibata præſtet, eueniet ſimiliter vt rurſus contra eum acturus ſit alius qui modò conueniebatur. 15 Quam ob cauſam non defuerunt qui remedii loco inducendũ putarent vt à poſſeſſoribus omnibus fieret cõtributio debiti pro rata. 16 Sed æquior eſt contraria ſententia exiſtimantiũ, vltimi emptoris damno totã rem cedere debere. 17 ſi ab anteriore conueniatur, nec cogendum quenquam contra ſeipsũ præſtare alteri actionem. 18 Quæ ratione nec cogendus erit emptor anterior vt actionibus vllis cedat poſteriori contra eos qui antiquius in eadẽ bona ius habeant, ne ita fiat vt contra alios cedendo, contra ſeipſum longa manu cedere videatur. 19 Denique cogendus quidem eſt cedere, ſed cum ea exceptione, vti ne vlla vnquam per eiuſmodi ceſſionem moleſtia ſibi per ceſſionarium aut alios à ceſſionario causã habituros inferatur. 20 Atque huius quam conſtituimus inter fideiuſſorem & tertium poſſeſſorem differentiæ ratio non illa ſola eſt, quã initio attigimus, quòd nullo caſu fieri poſsit vt ceſsio fideiuſſori per creditorem facta ſit creditori damnoſa, 21 ſed illa etiam, quòd facilius accedat fideiuſſor ad fideiubendũ ea ſpe & contemplatione futuræ ceſsionis, quam pro ſua indemnitate quandoque à creditore conſecuturus ſit; 22 At emptor, aut qui alio iuſto titulo poſſeſſor factus eſt cum acceſsit ad acquiſitionem, nõ poteſt videri cogitaſſe de ceſsione actionũ anterioribus emptoribus aut creditoribus competentium, quia nec ea ſpe aut eo animo emebat vt alij quàm venditori ſuo quicquam ſolueret: ejaque ceſsio non tam ex cauſa contractus proficiſcitur, aut ex officio iudicis in æſtimandis præſtitationibus ex contractu deſcendentibus, 24 quàm ex æquitate illa quòd non debeat actor poſſeſſori denegare id quod ſine vllo ſuo diſpendio aut periculo præſtare poſsit. 25 *Ita Senatus* 6. Cal. Iulij 1591.

1. Anton. Capyc. *Deciſ. Neapol.* 51. poſt Speculat. ibi citat. *ex l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.*

2. Quis verò non putet æquum id ſaltem præſtare creditorem quod ſine ipſius diſpendio futurum eſt? Inquit *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

3. Secundùm ea quæ diximus *Deſin. prox. præced.* Alioqui poſſent qui priore loco emerunt exceptionem obiicere poſteriorum non excuſſorum, vt dixi *Deſin. 11. ſupr. eod.*

4. Ex æquitate poſita *in d. l. in creditore 38. in fin. de euict.*

5. Siue agat condictione *ex l. vlt. C. de acquir. poſſ.* ſiue hypothecaria *l. ſi cùm venditor 66. D. de euiction.*

6. *Item liberatur 6. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

7. Nam & quiſcunque poſſeſſor offerre poteſt etiam ſi ſit in mala fide *d. l. Paulus. §. 2.*

8. Quæ scilicet necessariò facienda est bonæ fidei possessori *d.l.mulier* 19.D.*qui potior.in pignor.hab.*

9. Nec enim ius suum vetus amittit qui aliud nouum sibi acquirit *l.1.§.vlt.D.si quis à parent.manum.sit.*

10. Quam pragmatici nostri vulgò appellant exceptionem cedendarum actionum. De qua *in l. vt fideiussor* 39. *D.de fideiuss. l.rem hereditariam* 65.*vers.nec remedio D.de euict.*

11. Non videtur autem reddi quod deterius redditur *l.3 § si reddita* D.*commod.l.pen.in fin.de condict.tritic.l.Stichum* 95 *§.penult.*D.*de solut.*

12. *l.pen.§.Latinus Largus de except. rei iudic. l.neque pignus* 45.*de regul.iur.*

13. Vide omnino Decium *cons.* 104. Et Negusantium qui Decium reprehendit *in tract. De pignor. in 3.memb.§.part.princip.num.*31.

14. Ac perplexitatem illi ferè similem de qua African. *in l. qui quadringenta* 80. *D.ad leg.falcid.*

15. Et ita fiet circuitus in infinitum, quod nec natura ipsa nec ius patitur.

16. *Arg. l. cùm possessor* 5.*D.de censib.* Capyc. *dict. quæst.* 51. Bart.& cæteri *ad l. iubemus* 21. *C.ad SC Velleian.& in l.si stipulatio* 15.§.1.D.*de fideiuss.l.*2.*C.eod.* Socin.*cons.*200.*&* 206 *lib.*2.

17. *Arg. l si quis habens creditores* 24. *D.qui & à quib. manum.*

18. *Arg.not per glos.& alios in l.*1.*alias l* 2.*C.de duob.reis.*

19. Antiquiores enim habitari essent regressum aduersus eum *l.*5.*de liber.legat l.cùm lex* 46.*D de fideiuss.*

20. Ne alioqui videretur per mediam alterius personam agere contra seipsum, quod impossibile est *l.ne cum filiofamilias* 16.*D.de furt.*

21. Quæ tamen magna ratio est *d. l. in creditore l. si hereditatem* 32.*D.mandat.*

22. *l.Stichum aut Pamphilum* 95.§.*si creditor pen.*D.*de solut l.*2 *C.de fideiuss.*

23. Ita Bart. Cyn.Albert.Salicet. & alij *ad l.iubemus* 21.*C au* SC.*Velleian.* Vide omnino Matth. De Affl. *dec. iudic.* 343. & 182. *num.*10.

24. Quomodo aliæ pleræque præstationes quæ descendunt ex natura iudiciorum bonæ fidei, de quibus *in l generaliter* 5.*D de vsur.l.quod si nolit* 31.*quia assidua D.de iudic.edict.*

25. *d.l.in creditore* 38.*in fin.*D.*de quæst.*

DEFINITIO XV.

Nemo cogitur cedere actionem aduersus illos quibus indemnitatem ipse præstare tenetur.

NEc distinguemus, an qui agit contra posteriorem emptorem agat ex iure cessо, an ex proprio, vt puta si, quod plerumque fit, cùm prior emeret curauerit obligari sibi pro euictione bona omnia venditoris. 1 Generale enim & perpetuum est vt non alia iura cedere quis cõpellatur, quàm quæ habeat, aut culpa sua habere desierit: 2 Atqui contra seipsũ actionem nullam habere vnquã potuit; 3 nec rursus nisi inutilem & ineffícacem aduersus anteriores creditores & possessores pignorum, quibus ille indemnitatem præstare cogendus esset, si quid ab iis peteretur. 4 De iis nimirum anterioribus possessoribus intelligimus qui in casũ euictionis cauerint sibi de pignore, ex eaque causa regressum habere possint in bona sequenti loco alienata: 5 nam si pignoris conuentio nulla interuenerit, nihil sanè causæ est cur non is qui secundus comparauit & creditores hypothecarij iura omnia cessa habuit cogendus sit iisdem iuribus tertio cedere etiam conuenta priorem emptorem, cùm eo casu verendum non sit ne ex eadem cessione quandoque à primo conueniatur. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Alioqui actio de euictione personalis tantùm est, nec vllum habet priuilegium tacitæ hypothecæ vt neque actiones cæteræ personales de quibus nominatim ita cautum est *tot. tit.* D.& C.*in quib.caus pign.vel hypoth.tacit.contr.* Iunge l. *rem hereditariam* 65 D.*de euict.*

2. Cùm nemo possit cedere iura quæ non habet, vt nec potiora iura quàm ipse habeat *l.nemo plus iuris* 54.*de reg.iur.l.Stichum* 95.§.*pen.*D.*de solut.*

3. *l.ne cum filiofamilias* 16.*D de furt.*

4. In effectu enim is solus conueniri videtur, cuius solius periculo tandem res cessura est *l. cum lex* 46.D.*de fideiuss.l.*5.*D. de liber.legat.l.*1.*C.vbi in rem act.*

5. Nec enim secuta alienatio extinguit ius præcedentis pignoris *l.debitorem* 15.*C.de pignor.*

6. Nec enim potest hypothecariam habere is qui nihil conuenit de pignore *l.Aristo* 3.*D.qua res pignor.oblig.poss.*

DEFINITIO XVI.

Exceptio simulationis potest obiici non tantùm à contrahentibus sed etiam ab eorum successoribus, nec minus cessionario quàm cedenti.

SIcuti exceptio simulationis obiici potest non ab eo tantùm qui contraxit, sed etiam ab eius successoribus siue singularibus siue vniuersalibus, 1 ita & certum est, obiici eam posse cessionario perindeac cedenti, etiamsi ex causa onerosa cessio facta proponatur. 2 Nimirum quoniã contractus simulatus contractus non est, 3 quippe qui nõ habeat voluntatem contrahentium 4 ex qua contractus omnes æstimandi sunt. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4.supr. Plus valet quod agit.

1. Quia simulationis vicium reale est & afficit rem ipsam, facitque vt pro infecta haberi debeat *l. si ex precio* 8. *C. si cert. pet.l.cum ea* 21.*C de transact.* Quæ autem in rem sunt exceptiones competunt quibuscunque *l. exceptiones* 7.§. *rei autem D. hoc tit.*

2. Quamuis soleant nostri distinguere an cessio facta sit ex causa onerosa an ex lucratiua *in l.*4. *si cum legitima* D. *de doli mal.except.& in l.facta* 63.*§.si heres* D.*ad SC.Trebel.*

3. *l.*1.*vbi not.*C. *plus valer. quod agit. l.imaginaria* 16. *de reg. iur.l.simulata nuptia* 30.*de rit.nupt.l.empior* 12. D*e aqua,& aquæ plun arcend.*

4. Nec mediocriter veritatis vt loquitur Bald. *in l.& qui sub imagine* 10.*C. de distract. pignor. & in l.ab Anastasio notab.* 4.*C. mandat.* & tanquam corpus sine spiritu quia consensus ab eo remotus est: idem Bald.*in d. l.*1.*C. plus valer. quod agit.* Ias. *in l. nemo potest.*

5. *l.semper in stipulationibus* 38. *de reg. iur.l. in omnibus rebus* 55.*de oblig.& act.num* 42.& ibid. Rip.*num.*65.*De leg.*1.

DEFINITIO XVII.

Excussionis non factæ exceptio potest opponi etiam per creditorem posteriorem conuentum hypothecaria tanquam tertium possessorem.

DE posteriore creditore rem anteriori obligatam nõ nisi pignoris titulo possidente dubitatum aliquando fuit. An si quasi Seruiana conueniatur ab anteriore, iuuãdus sit exceptione non excussi debitoris: quibusdam id negantibus, propterea quòd non tam sibi quàm debitori possideat, cuius veluti procurator quidã est in pignore, adeò vt eius personam repræsentare interdum existimetur. 1 Atqui certum est exceptionẽ illam iis demum prodesse qui sibi nõ qui aliis possidẽt: 2 iis certè nullomodò qui possident debitori, quoniam nec ipse debitor eam habere potest. 3 Sed tamen contra visum est, iustum retinendæ tuendæque possessionis titulum esse si quis tanquam creditor possideat, ideóque nec ei minùs quàm cæteris possessoribus exceptionem hanc accommodari oportere, quoniam sibi possidet non debitori, nisi quod ad vsucapionis causam pertinet. 4 Vnde illud etiam est quod & interdicta omnia habet possessoria, 5 & vtiles pleraque actiones. 6 *Ita Senatus* pro Antonio Neiret contra Benedictum Geoffrey 9. Cal. Aug. 1592.

1. *l.cùm notissimi* 7.§. *sed cùm illud C.de præscript.*30.*vel* 40. *annor.l.creditori.* vbi Castrens.& DD.*de oper. noui nunciat.l.si pignori* 29 *ad fin.*D.*famil ercisc.*

2. Dixi *Defin.*3.*num.*2.*supr.hoc tit.*

3. Ne per alium quis consequatur indirectò quod per se directò non potest, contra *l. scire oportet* 22.§.1.*de legit.tut.*, quamquam nec id nouum est *l.* 3. *in fin. qua res pignor.l.si is qui* 29. *de lib.leg.*

4. *l.serui nomine* 16.*D.de vsucap.*

5. Nisi custodiæ tantùm causa sit in possessione *l.* 3. §.*creditores vti possid.*

6. Salicet.*ad Auth.hoc si debitor quæst.*7.*C.de pignor.* Olasch. *Decis.Pedem.*133.*num.vlt.*70.

DEFI-

DEFINITIO XVIII.

Indicatis per possessorem bonis quæ excuti possint aliorum excussionem facere creditor non cogitur nisi rursum indicatio aliorum fiat, interea nihil contra possessorem statuendum est.

QVamquam is qui excussionis non factæ exceptionē obiicit, non cogitur ea bona indicare quæ possint excuti, nisi priùs facta per creditorem diligenti perquisitione,[1] si tamen vltrò indicauerit, hactenus sibi nocet vt nō alia cogatur creditor excutere quàm quæ indicata sūt, [2] quòd verisimile sit ea omnia possessorem indicasse, quę conquiri & excuti possent, vt ex eorum venditione dimisso creditore liberationem ipse consequeretur. [3] Itaque excussis iis si creditori minimè satisfactum sit, recusare reus non potest quominùs pignorum quæ possidet venditionem patiatur. [4] Sanè iustum non est desiderium creditoris postulantis vt ea bona quæ possessor indicauerit, itémque ea quæ penes se possessor habeat simul distrahantur, vt ex communi precio creditoribus omnibus ex ordine satisfiat. Sic enim eueniret vt priuaretur possessor commodo exceptionis, quòd in eo præcipuè versatur vt tandiu inquietari per hypothecariam nequeat, quādiu illæso eo & aliunde satisfieri creditori potest. [5] In eóque melior est condicio tertij possessoris, quàm creditoris anterioris solo crediti iure pignus possidentis, iuxta eorum sententiam, qui contra iuris rationem, volunt vt pignoris distractionem à posteriore creditore petitam prohibere non possit ille, si posterior offerre nolit, dum ne priùs ei possessio auferatur quàm omne debitum sit consecutus: [6] est enim sanè fauorabilior qui iusto titulo rem sibi habet tanquam suam, quàm qui creditor tantùm est. [7] Cui consequens fit, vt si non aliam obiiciendæ exceptionis causam habeat, quàm quia crediti iure pignus teneat, secundùm ea quæ proximo SC. diximus, distractionem pignoris eo prætextu non factæ excussionis, impedire non possit: [8] ne alioqui plus iuris in retinēda pignoris possessione creditor posterior aduersus priorem, quàm qui anterior idémque possessor est contra posteriorem habere videatur. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Not. ad Auth. hoc si debitor* C. *de pignor.* Nec enim cogitur possessor veluti procurator esse creditoris vt in specie licet dissimili argumētatur Marcellus *in l. postulante* 44. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

2. Specialis namque indicatio tollit necessitatem generalis inquisitionis *arg. l. maritus* 21. *C. de procurat.* vbi speciale mādatum vxoris tollit generale quod in bonis vxoris tacitè habere mārus intelligitur.

3. Siquidem frustra esset ea indicasse quæ non essent idonea, vel quæ sine controuersia possideri non possent *l. quamuis* 13. D. *de reb. auctor. iudic. possid. l. 2. C. de pignor. l. 2. D. qui potior in pign. hab.*

4. Intellige nisi possessor paratus sit alia indicare. Hoc enim casu eorum quoque excussio facienda esset, cùm eadem sit ratio acsi ab initio fuissent indicata, nec quicquam interfit creditoris ex quibus bonis suum consequatur *d. l. 2. C. de pignor.*

5. *l. planè* 14. D. *de minor. l. Moschis* 45. D. *de iur. fisc.*

6. De quo scripsimus *Defin. 1. supr. De distract. pignor.* vbi tamen hanc sententiam improbauimus.

7. Cùm creditor non pro suo possideat sed pro alieno *l. si pignori* 13. *D. de vsucap.*

8. *l. vlt. C. si antiq. credit. pig. vendid.*

9. Quod sanè absurdum esset. Plus enim iuris regulariter habere debet creditor anterior, quàm posterior *l. 2. l. 4. & pass. C. qui potior in pignor. hab.* & plus is qui possidet quàm qui non possidet *l. 1. D. de pignor.*

DEFINITIO XIX.

Posterior crèditor non eò minùs iuuandus est exceptione non factæ excussionis quòd in fraudem legitimarum vsurarum contraxisse dicatur.

NOn eò minùs exceptione non excussi debitoris iuuādus est posterior creditor, idémque pignoris possessor, [1] quòd anterior obiiciat contractam per eum antichresim in fraudem legitimarum vsurarum, [2] fructúsque pignoris ab eo per longum tempus malè perceptos in sortem computari debere, vt ea computatione sors omnino absorpta solutáque videatur. [3] Quid enim anterioris creditoris interest si debitor ipse non conqueratur, & alia bona sint ex quorum distractione ipsi satisfieri possit? [4] Aut cur inuito vel ignorāte debitore audiatur is qui rem debitoris potiùs quàm suam tractat, cùm nihil eius interfit? [5] Planè si aliud nihil sit ex quo debitum suum consequi saltem æquè commodè creditor possit, permittendū erit vt quod à communi debitore perperam gestum probabitur, eatenus rescindat, quatenus indemnitatis suæ ratio postulare videbitur, [6] vt hoc saltem per debitoris personam consequatur ab alio quod ab ipso debitore aut aliunde consequi nequeat. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundùm id quod scripsimus *Defin. 17 sup. eod.*

2. Quod euenit si fructus pignoris, qui ex pacto cedunt lucro creditoris excedant legitimum modum vsurarum, & sint certi, non etiam si sint incerti *l. si ea pactione* 14. C. *de vsur.* Iunge *l. cùm debitor* 8. D. *in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

3. *Ex l. 1. 2. & 3. C. de pignorat. action. l. 1. C. de distr. pignor.*

4. Nemo enim siue agendo siue excipiendo auditur cuius non interfit *l. 3. §. 1. l. stipulatio ista* 38. §. *alteri de verb. oblig. l. ille à quo* 13. §. *si de testamento.* vbi Alex. *D. ad SC. Trebell.*

5. Nec enim debitor ipse posset distractionem pignoris impedire *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pignor imped. non poss.* Nec quidem in hoc casu si iurauerit Negus. *in 5. membr. 5 part. num. 7. ex cap. debitores de iureiur.*

6. Nam cùm habeat bona omnia sui debitoris obligata, habet quoque hoc ius obligatum dicendi nullum & vsurarium contractum malè initum cum alio creditore. Iura enim sicuti veniunt appellatione bonorum *l. bonorum* 49. *de verb. signific.* ita & in generali bonorum obligatione *l. nomen.* 4. C. *qua res pignor. obug. poss.*

7. Semper enim quantum fieri potest succurrendum est misero creditori certanti de damno vitando *l. quod autem* 6. §. *simili modo dicimus D. quæ in fraud. credit. l.* 4. §. *si cum legitima vers. si quis autem* D. *de doli except. l. vlt.* §. *sin verò creditores C. de iur. delib.* Similis quædam ratio est *in l. dotem* 6. D. *de coll. bon.*

DEFINITIO XX.

DE iure tertij nūquam excipere is potest, qui si ratione illa vinceret deteriorem faceret tertii condicionem. [1] Itaque cùm is qui pupilli rem immobilem nullo iure tenebat ab eo conueniretur qui rem illam à tutore sine decreto comparauerat & obiiceret contra leges factā venditionem quia decretum non interueniisset, [2] non putauit Senatus admittendam exceptionem propterea quòd constabat pupilli condicionem ex ea venditione meliorē factam esse, [3] pupillique interesse vt actor potiùs quàm reus vinceret. Quamquam enim dici solet admittendam esse exceptionem de iure tertij quoties exclusiua illa est iuris agentis, [4] absurdum tamen sit prætextu vtilitatis pupilli eam admittere exceptionem quæ pupilli causam faciat deteriorem, [5] Aut quod idem est, de non iure actoris ex pupilli persona disputare illum, qui si vinceret, pupillū in maiore damno constitueret. [6] Idque eò magis admittendum videbatur, quòd ex enunciatiuis contractus verbis apparebat interpositionem decreti præcessisse. Nam licèt verba enunciatiua non probent inter alias partes, [7] tamen inter easdem probare solent, [8] ac proinde inter pupillum & emptorem, hactenus saltem vti ne ex persona pupilli negare alius possit quod pupillus ipse tutórve eius cōfessus est. [9] Quamuis aduersus pupillū ipsum si ageret ea probatio non sufficeret, ne alioqui facile esset tutori cum emptore colludenti falsa eiusmodi enunciatione legem fallere, [10] quæ certè non magis interpositionem solennitatis exigit, quàm interpositæ manifestam probationem. [11] *Ita Senatus* in causa aduocatorum de Coyliaz & Gaudinon 16. Cal. Sept. 1592.

1. Nec enim verisimile est quòd tertius ille vnquam sit vsurus eo iure per quod suam condicionem deteriorem facturus

esset *vulg.l. cùm de indebito* 25.D.*de probat.* Nec rursus potest quisquam deteriorem facere alterius condicionem *l.*74.*de reg. iur.*

2. *Ex l.*1.*& tot.tit.D.de reb. eor.qui sub tutel.l.*1.*& tot. tit.C. eod.tit.de prad.minor.*

3. Quo casu nec pupillus ipse posset rem suam vindicare nisi restituto priùs precio, alioqui repelleretur exceptione doli *l. si fundus* 13.§.1.*D. de reb.eor. qui sub tutel. l. vtere* 14. C. *de prad. minor.*

4. *l.loci* 4.§.*comperit.* vbi Bart. & cæteri D. *si seruit. vindic.l. vlt.C.de rei vindic.*

5. *arg.l.pen.C.ad SC.Trebell.*

6. Alioqui esset in huius potestate deteriorem facere ignorantis pupilli condicionem, quod absurdum esset *l. soluendo* 37. *de negot gest.l.*2.D.*quod vi aut clam.*

7. Nisi in antiquis Bart.& alij *in l.ex hac scriptura D.de donat.*

8. *Vulg.l.optimam* 14. vbi Bart.& alij.C.*de contr.& commit. stipulat.*

9. Nam ex cuius persona quis agit aut excipit eius factum præstare debet *l.ex qua persona* 149 *de regul iur.*

10. *arg.l.magis puto* 5.§ *si pupillus* D. *de reb.eor.qui sub tutel.*

11. Paria siquidem sunt quid non esse & non apparere *l. duo sunt Titij* 30.D.*de testam. tutel.* Præsertim cùm non quodlibet decretam interuenisse sufficiat, sed tale esse oporteat in quo adfuerint omnes solennitates, quod nisi viso eo sciri non potest *d.l.*5.§.*non passim.de reb.eor.*

DEFINITIO XXI.

Excussio iurium perinde ac bonorum mobilium aut immobilium facienda est, si possit fieri cura litem.

EXcussio obiici potest non tantùm bonorum mobilium & immobilium, sed etiam iurium debitoris si qua sint aperta nec litigiosa: 1 puta si rem maioris precij debitor viliore precio distraxerit sub pacto de retrouendendo. 2 Cur non enim hyperochæ perinde ac ipsius fundi si non esset venditus excussio fiat, cùm is qui hyperocham fundi habet fundum ipsum habere videatur deducto eo quod ad possessoris ius tollendũ necesse est. 3 Quanuis enim iniquum sit cogi creditorem debiti sui consequendi gratiâ rem alienam redimere, 4 in eámque rem vti iure sui debitoris, nihil tamẽ prohiberi ius ipsum redimendi & hyperocham non secus ac fundum distrahi, & ex precio quod redigetur satisfieri creditori, cùm æquè facilè emptorem inuenire possit. 5 Sed hoc ita vt dixi, si de eo redimendi iure disputari non oporteat. Quid enim si nolet prior emptor retrouendere siue iure siue iniuria? Nõ esset cogẽdus creditor pro pecunia litem suscipere. 6 Quid item si redimendi ius ex conuentione fuit tẽporale, quod ex causa enormis læsionis perpetuum esse debere contendat debitor? 7 Aut quid si locus esse possit in integrum restitutioni quòd vel dolus, vel metus, vel ipsa etiam enormis læsio aut enormissima interuenerit? 8 Non magis arctandus est creditor agens hypothecaria vt litigiosam aut dubiam actionem excutiat, 9 quàm vt fundum qui sine cõtrouersia possideri nõ possit. 10 Hactenus igitur faciendа erit excussio iurium & actionũ quatenus nemine contradicente id fieri possit & citra litis periculũ. 11 Non deerant qui putarent iurium excussionem fieri numquam oportere, propterea quòd iura non possideantur. 12 Sed ratio illa probat potiùs, debitoris debitorẽ si hypothecaria cõueniatur non esse iuuandum exceptione non factæ excussionis, quæ solis competit possessoribus. 13 Et verò si debitoris bona omnia sint in nominibus, cur non cogatur creditor agens hypothecaria peragere venditionem nominum æquè ac bonorum mobiliũ aut immobilium? 14 Actionem sanè suscipere & exercere cogẽdus non est, cùm lites execrantium voluntas laudari potiùs debeat, quàm vituperari, 15 sed distrahere cogi potest, si modò commodum inueniat emptorem. 16 *Ita Senatus* pro Philiberto Mareschal procuratore contra Bonaduenturam Miege 8. Id.Nouemb.1592.

1. Cùm etiam iura cõmodè vendi possint si modò sunt in cõfesso *l.à Diuo Pio* 15.§.*sic quoque iudices & seq.D.de re iudic.*

2. Quo casu hyperocha, id est, vt loquuntur, plurisualentia remanet in bonis debitoris *l.*2. *vbi not. C. de pact. int. empt. & vendit.* adeóque ius ipsum redimẽdi etiamsi res pluris non sit

3. *l.& quæ nondum* 15.§.*qui res suas. D.de pignor.*

4. *l.nec emere* 16.*C.de iur.delib.*

5. *d.*§ *sic quoque iudices.& §.in venditione eius l.l. à Diuo Pio* 15.*D.de re iudic.*

6. Est enim verecunda cogitatio eius qui lites execratur *l.*4. §.1.*de alien iudic.mut.caus fact.*

7. *Ex notat.in l si quis cùm alter* 36.*D.de verb.obligat.* Scripsi *in tit. De re, cind. vendit.*

8. *Ex tit.De eo quod met.caus.D.de dolo.& ex l.*2.*& l.si voluntate* 8.*C.de rescind.vendit.*

9. *d.l.sed vtrum.*

10. *l.quamuis* 13.*D.de reb.iudic.possid.* vbi dicitur paria esse, nihil omnino esse quod possideri possit, & nihil possideri posse sine controuersia.

11. Cùm eo casu nihil interfit creditoris agentis, interfit verò máximè possessoris, ne tam facilè nullâque necessitate cogente inquietetur. *Auth.hoc si debitor C.de pignor.*

12. Non enim possideri possunt, nisi quæ sunt corporalia *l.* 8.*in princip.D de acquir.poss.l.*4.§ *si viam* 27.D.*de usucap.*

13. *d.Auth.hoc si debitor.* Nec enim quicquam interest eius qui debitor est vtri soluat an creditori suo an creditoris creditori, dummodò liberetur. De quo scripsimus *in libris Coniecturarum.*

14. *d.l.à Diuo Pio* 15.*in venditione D.de re iudic.*

15. *d.l.*4.§.1.*De alien.iudic.mut.caus fact.*

16. *d.*§.*sed vtrum.*

DEFINITIO XXII.

Non cogitur creditor facere excussionem liberorum tanquam heredum debitoris si appareat repudiatam à curatore quamuis inutiliter paternam hereditatem.

CReditori agenti hypothecaria tertius possessor, obiiciebat exceptionem non excussorum heredum debitoris qui pluribus liberis puberibus institutis decesserat. Cùm creditor vt eluderet exceptionem, proferret instrumentum quo cõtinebatur repudiatam à curatore paternam hereditatem eorum nomine, visum est satis abundéque factam excussionem. 1 Licèt enim hereditas minori delata repudiari per curatorem non possit, 2 idcóque integrum sit possessori probare liberos bonis patris immixtos esse, 3 sufficit tamen curatoris factum vt in possessorẽ transferatur onus probandi, cùm verisimile sit si paternam hereditatem liberi agnouissent, id vtique sciturum fuisse ipsorum curatorem. 4 Nam & alioqui in eam rem sufficerent vicinorum testationes, ob hoc solum quòd facta vicini scire vicinus præsumatur. 5 In proposito autem tantò magis id admittendum est, quòd nec in dubio præsumendum sit si nostris credimus, filium esse heredem patris, cùm damnosa est hereditas. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Aesi à minoribus ipsis fuisset omissa per abstentionem hereditas paterna cùm in filios qui se abstinuerunt prætor deneget actiones *l.necessariis* 57. iunct.*l.ei qui* 12. D. *de acquir hered.*

2. Is enim potest repudiare, qui & adire potest *l. is potest* 18. *D. de acquir. hered.* Curator autem non potest adire nomine minoris, adeóque nec minori adeunti autoritatem præstare *l. cùm in vna* 17. §. *tutor. D.de appellat.* Iunct.*l. potuit* 5. C.*de iur. delib.*

3. Quo casu si sint puberes non possunt se abstinere nisi per beneficium restitutionis *d.l.ei qui* 12.*& d.l.necessariis* 57.*De acquir.hered.*

4. Sine cuius scilicet autoritate nihil administrare aut facere minor potest *l.si curatorẽ habẽs* 3. *C.de in integr.restit. min.*

5. *Vulg.cap.quanto Extr.de præsumpt.*

6. Ita enim Bart.communiter adprobatus *in l.*1.*&* 2.*C si vt min.se ab hered. abstin.* Scripsi latè *in Hemischiliade de err. pragmat.*

DEFINITIO XXIII.

Excussio facienda est non personæ absentis sed bonorum existentium in prouincia quæ sit in territorio eiusdem supremi tribunalis.

Absentis

ABsentis quidem debitoris excussionem facere non cogitur creditor qui agit hypothecaria: 1 sed si bona ille reliquerit in prouincia, quæ sine controuersia possideri queant, 2 non eò minùs excutienda erunt quòd absens sit debitor: dato nimirum bonis curatore, aduersus quem perinde ac contra ipsum debitorem actio exerceatur. 3 Prouinciam autem intelligimus non eam solùm in qua domicilium habeat debitor, aut in qua contractus celebratus sit: sed quæ sit in eiusdem supremi tribunalis territorio. Finge debitorem Maurianensem relictis Maurianę finib. domicilium suum ad Centrones transtulisse: aut in Italiam profectum bona in Centronibus reliquisse. Priore casu nec videbitur abesse, 4 posteriore verò, bona in prouincia reliquisse dicendus erit. 5 Ideóque excussionem facere creditor compelletur. *Ita senatus* pro Claudio Carre contra Nicolaum Gaignepain 14. Cal. Decembr. 1592.

1. Quia nimis magnum incommodum est vt quis absentem perquirere, & contra ipsum extra prouinciam agere cogatur *arg. l. 3. §. vlt. D. de iostit.* Parùmque interest an quis absit extra prouinciam an deesserit *l. vlt. §. vli autem in vnum C. de bon. qua lib.*

2. Alioqui nec sunt excutienda *l. quamuis 13. D. de reb. autor. iudic. possid.*

3. *l. 2. §. 1 D. de curat. bon. dand.*

4. Quoniam vtraque prouincia est in territorio non tantùm eiusdem Principis & Ducis nostri, sed etiam eiusdem supremi tribunalis id est Senatus nostri. Aliud ergo esset si ad Pedemontanos diuertisset.

5. Et quidem quorum persecutio non valde incommoda & onerosa possit esse creditori in tam parua locorum distantia.

DEFINITIO XXIV.

Exceptio quæ obstaret cedenti cùm in rem est obstat cessionario, etiam si ea exceptio per cessionarium ipsum antè opposita fuerit, nec admissa.

EXceptio quæ obstabat cedenti si in rem non in personam fuit, obstat cessionario, 1 nec ad rem pertinebit quòd cessionarius ante cessionem cùm à cedente conuentus eandem exceptionem proposuisset condemnatus fuerat, si modò factum ipsius aut culpa causam dederat condemnationi. 2 Neque enim rei iudicatæ autoritatem pro cessionario habere potest contra nouum litigatorem ea sententia, quæ pro cedente contra cessionarium lata est, 3 præsertim cùm ipsius cessionarij culpa vel negligentia prioris litis iacturam attulit. 4 Quòd si per solam iudicis iniuriam condemnatio secuta est, alia ratio est quæ repellit cessionarium. Illa nimirum, quòd quæ ipsi facta est iniuria ad alium protrahi non debeat. 5 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou & Ioannis Blanchard & Claudij Geneuois 6. Id. April. 1593.

1. *Arg. l. exceptiones 7. D. de except.* Bart. & alij *ad l. facta 63. §. si heres. D. ad SC. Trebell. & ad l. 4. §. si cùm legitima & seq. D. de doli mal. except.* Intellige tamen de cessionario, qui agat suo nomine vtilibus actionibus. Nam si agat directis ex persona cedentis, licèt ad suum commodum, aliud est *l. ex qua persona 149. de reg. iur.* Scripsi latiùs *lib. 12. Coniectur. iur. ciuil.*

2. Vt in specie *l. si ideo 55. D. de euict. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. pennlt. D. de solut.*

3. Tanquam res inter alios acta *l. 1. D. de except. rei iudic. l. cùm quæritur 12. & seqq. & pass. eod.*

4. Alioqui negligentia cessionarij noceret ei qui nunc eandem exceptionem obiicit, quod absurdum esset *l. 2. D. quod vi aut clàm. l. pupillus 24. D. qui in fraud. cred. l. rem hereditariam 65. D. de euict.*

5. *l. si per imprudentiam 51. eod. tit. de euict. l. exceptionem 67. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXV.

Non cogitur possessor qui abiicit excussionem indicare bona vacantia. Potest tamen iudex præcipere vt ante omnia litigatores conueniant & iurent de facti veritate.

ET si tertio possessori hypothecaria conuento non factæ excussionis exceptionem obiicere sufficit, ita vt nec bona vlla vacantia, aut quæ sine controuersia possideri queant, indicare priùs compellatur, quàm excussio facta sit, 1 non iniquè tamen decernere & præcipere iudex potest vt de rei veritate, hoc est, an bona aliqua sint an nulla quæ excuti oporteat, litigatores si fieri possit ante omnia consentiant adhibito etiam purgationis vt vocant & de calumnia iureiurando: 2 ni malit possessor indicare vacantia. 3 Nulla enim ei fit iniuria, qui si neget nulla esse quamuis nec indicet quænam & vbinam sint, tùm demum agenti creditori faciendæ excussionis onus irrogabitur. 4 *Ita Senatus* ex tempore pro Bartholom. Blanchin 6. Cal. Aug. 1593.

1. Hoc enim demũ est excutere, inquirere scilicet & perquirere diligenter an vlla sint alia bona quæ possint sine controuersia possideri. *Not. ad l. Auth. hoc si debitor. C. de pignor.* Papiens. *in form. libell. in act. hypoth.* in verb. *excussionem.*

2. Quod pragmatici dicunt, *conuenir de la verité des faits.*

3. Expediendi scilicet negotij causa.

4. *d. Auth. hoc si debitor.*

DEFINITIO XXVI.

Excussio bonorum etiam absentis facienda est, non tamen personæ. Sufficiet tamen fieri excussionem vocato possessore nec erit necesse dari curatorem bonis absentis sumptibus creditoris.

DEbitoris quidem absentis ab ea prouincia in qua agitur, excussio facienda non est: si tamen bona aliqua reliquerit in prouincia eorum quoque excussionem fieri oportebit. 1 An ita vt curatorem eo nomine bonis dari oporteat, expensis creditoris? Minimè. Sufficiet. n. fuisse publicè vendita sciente possessore eique denunciata venditione; vt si pluris rem esse arbitretur accedat ad licitationem, victurus si plus obtulerit, atque ità facturus fortasse vt ex iis ipsis creditori satisfiat. Neque enim onerandus est creditor inanibus sumptibus 4 dum ne qua in re possessoris condicio dutior fiat. 5 *Ita Senatus* in publico auditorio in causa N. Carion 4. Non. Decemb. 1593.

1. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 23 supr. hoc tit.*

2. Tanquam bonis absentis *l. idem priuilegium 22. §. 1. D. de reb. autor. iudic. possid. aliàs l. 7. de priuil. credit. l. ab hostibus 15. D. ex quib. caus. maior.*

3. *Arg. l. 4. l. qua specialiter 9. C. de distr. pignor. l. pen. C. si vendit. pign. agat.*

4. *Arg. l. hac stipulatio 14. in fin. D. vt legat. seruand. caus. caueat l. 1. D. de inoff. testam.*

5. Tam bene autem sibi prospicere possessor potest cùm venditio fit sine curatore quàm si adesset autoritas curatoris.

DEFINITIO XXVII.

Pecunia redacta ex bonis venditis per curatorẽ ad postulationem creditorum, non ad creditorem sed ad creditores peruenisse præsumitur, ideóque eius excussio obiici nequit.

HEreditariis bonis venditis ad postulationem creditorum consentiente curatore iacenti hereditati dato, 1 si non appareat quòd ad curatorem pecunia ex precio redacta peruenerit, & quidam ex creditoribus agat hypothecaria aduersus tertium possessorem, non est audiendus ille si ob eam pecuniam 2 obiiciat exceptionem non factæ excussionis. 3 Potiùs enim præsumenda est pecunia ad creditorem peruenisse quàm ad curatorẽ si aliud nihil probetur. 4 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Maresť, & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Mart. 1594.

1. Postquàm eo iure vtimur vt curator hereditati iacenti detur qui tamen ex ratione iuris non hereditati dandus est,

sed bonis iacente hereditate *l.1.D.de curat.bon. dand. l.idem* 21. *§.1.de reb.aut iud.poss.*

2. Quasi peruenerit ad curatorem qui debitoris personam sustinet *arg l* 2.§ 1 *eod.tit. De curat.bon.dand.l. creditore* 14.*D.de reb.autor.iudic.possid.* vt proinde excutiendus videatur curator vice debitoris.

3. Quæ solet competere cuilibet bonæ fidei possessori *Anib hoc si debitor C.de pignor.*

4. Nec enim autoritas curatoris interuenit cùm bona debitoris venduntur, vt pecunia precij remaneat penes curatorem ipsum, sed vt creditoribus soluatur per curatorem *d. l.1.in fin.D.de curat.bon.dand.*

DEFINITIO XXVIII.

Exceptio iuris carentis vt loquuntur ob donationẽ iuris factam in alium insinuatam & publicatam potest opponi etiam à tertio tanquam exclusiua iuris agẽtis.

EXceptio translati in alium per donationem insinuatã & publicatam iuris de quo apud iudicem disceptabatur, reo iustè cõpetit siue ante litem siue lite iam pedente donatio facta proponatur. Est enim huiusmodi exceptio prorsus exclusiua iuris agentis, longè magis quam sit exceptio factæ cessionis: cedens enim retinet actiones directas: quarum vi & potestate rectè agere potest quousq; denunciatum sit debitori ne cedenti soluat, aut cessionarius litem ex cessione sit cõtestatus. 3 At penes donantem nullæ prorsus actiones remanent neque vtiles neque directæ saltem efficaces post insinuationem & publicationem donationis. 4 Quid ergo si actor neget se donasse, & donatarius iudicio adiit, dicátque nihil sibi donatu fuisse adeóque paratum se quicquid ex præsensa donatione fuerit consecutus rei lucro & commodo dimittere? Non cò minùs inquirẽdum erit an donatio recte facta & publicata sit, vt hoc ipsum sciatur an ius aliquod penes actorẽ remanserit cùm dici soleat, propter nostrum affirmare vel negare rẽ ipsam non immutari? Quid enim si inter donatorem & donatarium colludatur? Magísque hoc casu rei interest inquiri de veritate donationis, vt si qua extabit, eius lucrum sibi acquirat ex ipsius donatarij voluntate, quasi cessione facta in iure. Siquidem tritum est, in iudiciis quasi contrahi. 8 Aliud esset si is qui donatarius esse dicitur donationem à se abdicaret in donantis vtilitatem. Tunc enim ius quod à donatore primùm abscessisset ad eum ex postfacto recurreret. 9 Sed hoc ità si non pendente lite facta esset donatio rei litigiosæ. Cedentem enim qui iure suo cecidisset in vtilitatem & commodum aduersarij, no ius suum tam facilè recuperasse admitti non posset. 11 *Ita Senatus* in causa Annæ Camel & Gothofredi Du tour 6.Cal.April.1594.

1. Et consequenter opponi potest etiam à tertio *l. lecti* 4. *l. competit.* vbi Bart.& alij *D.si seruit.vindic.* Idem Bart.*aa l.* 2. *D. de except.rei iudic.*

2. Quæ scilicet adhærent ossibus vt nostri loquuntur, nec à persona separari vnquam possunt *l.postquam* 7. *& seq. C.de bered.vel act. vendit.*

3. *l.*3.*C. de nouat.*

4. Quia publicatio habet vim denunciationis cùm fiat vt omnes factam sciant.

5. *l.*2.*l.ab ea parte* 5.*& pass.D. de probat.*

6. Cuius rei metu inducta etiam est necessitas, & solennitas insinuationis *l.data* 27.*C.de donat.*

7. Qui fuit olim vnus ex modis acquirendi dominij iure Quiritium vt tractat Vlp.*in fragment.tit.*19.*De acquis.rer.*

8. *l.*3.§.*idem scribit D.de pecul.l.delegare* 11.§.1.*D.de nouat.*

9. Quod fit facilius *l si verò non remunerandi* 12.§.*inde Papinianus D. mandat.*

10. *l.*2.3.*& vlt C.de litigios.*

11. Ne semel quæsitum ius aduersario ei sine vllo facto suo adimatur contra *l.vlt.D.de pact. dotal.*

DEFINITIO XXIX.

Exceptio excussionis vt & alia qualibet dilatoria reiecta intelliguur siue iudex siue is qui eam opposuit suo tempore postea processerit ad vlteriorem.

EXcussionis non factæ exceptio quamuis legitimo tempore, & ante litem scilicet contestatam opposita, reiecta intelligitur, si iudex processerit ad vlteriora nõ adiecta clausula *salvo exceptionis iure.* 2 Nam & idem est si ipse qui opposuit postea litem sit contestatus absque protestatione. 3 Id enim commune est earum exceptionum omnium quæ sunt dilatoriæ & impediunt litis ingressum. 4 *Ita Senatus* in secreto auditorio in causa N. Scandolet 8. Cal. Iunij 1594.

1. *Notat ad l. à procedente C. de dilat.*

2. Hæc enim clausula cùm est adiecta conseruat ius exceptionis *l.*4 *§* 1.*quib.mod.pign.vel hypoth solvit.l. Babius* 30.*D.de pact. dot.*

3. Cùm in iudiciis sicut & in contractibus noissima derogent prioribus *l.pacta noissima* 12 *C.de pact.*

4. De quibus vide Papiens. *in form. respons. rei in versic. quoad impedimentum.*

DEFINITIO XXX.

Cessionarius non potest contra suum cedentem excipere de iure tertij, licèt ea exceptio esset exclusiua iuris agentis.

ETsi exceptio de iure tertij totics admittitur, quoties exclusiua est iuris agentis, (nisi cùm non aliter exclusiua est quàm si tertius ille velit, de cuius voluntate nondum appareat,) Si tamen cessionarius velit excipere de iure tertij quantumuis exclusiuo iuris agentis aduersus cedentem ipsum, vix est vt audiri debeat, ne cessio operetur supra quàm facta sit. 3 *Ita tractatum est* in causa Claudij Vsel & Peronetæ Ponthon Prid.Cal.Sept.1594.

1. *l.*4 *§.competit D.si seruit.vindic.l.vlt.C.de rei vindic.*

2. Bart.*aa l.*2.*D.de except.rei iudic.*

3. Et vltra intentionem cedentis contra *vulg. l. non omnis* 19.*si cert pet.*

DEFINITIO XXXI.

Solis bonæ fidei possessoribus titulum possessionis suæ proferentibus datur exceptio non factæ excussionis.

CReditori agenti hypothecaria cõtra tertium possessorem non potest tertius possessor obiicere exceptionem non factæ excussionis, nisi probet ante omnia se bonæ fidei possessorem exhibito in eam rem titulo suæ possessionis. Idque duplici ratione cõparatum videri potest: Vna quòd probata per actorem sua intentione prorsus necesse sit reo ne succumbat docere de iure suo. 2 Neque hoc casu locum habet quod dici solet non esse cogendũ quemquam vt possessionis suæ titulum exhibeat. 3 Id enim tum rectè dicitur, cùm de iure suo actor non docuit. 4 Sufficit siquidem possessori dicere *Teneo quia teneo*, cùm aduersus extraneos id est nihil iuris in re aut ad rem habentes etiam vitiosa prosit. 5 Altera ratio est, quia fieri potest vt possessori titulus talis sit qui ex agentis creditoris voluntate dissolui queat. Quid enim si iure creditoris anterioris possideat? Cur non actori eidémque creditori liceat offerre, 7 atque ita ius quo sola rei possessio nitebatur dissoluere? 8 Sed & tertia ratio afferri potest, quòd ordinis exceptio ea potissimùm æquitate introducta sit, ne fiant de lite lites si permittatur creditori rem auferre tertio possessori qui mox aduersus debitorem pro consequenda indemnitate regressum habiturus sit. 9 Quod tamen ne eueniat verendum nihil est cùm detentor nullo iure nullóque titulo possidet. 10 *Ita Senatus* pro Nobilibus fratribus Salteur contra Humbertum Blanchet 16. Cal. Sept.1594.

1. *Notat. ad Auth. hoc si debitor C. de pignor.* Facit *l plane* 14. *D.de minor l.Moschis* 47.*D.de iur fisc.* Dixi *Defin.*3. *supr.eod.*

2. Quia reus in exceptionibus suis actor est *l. in exceptionibus* 19.*D.de probat.*

3. *l.cogi*

3. *l.cogi* 11.*C.de petit.hered.*

4. Quia actore non probante reus est absoluendus etiamsi nihil præstiterit *l.qui accusare* 4.*C.de edend.*

5. Quod ipsum nihil aliud est quàm possidere pro possessore *l.qui interrogatus* 12.iunct.*l.præced.D. de petit.hered.*

6. *l.vlt.D.de acquir.possess.*

7. *L.1.l.prior.* 5.*& pass.C.qui potior.in pignor.hab.*

8. Nam & malæ fidei possessori hoc ipsum liceret *l. Paulus respondit* 12.§.1.*D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

9. Vt dixi *Defin.*3.*num.*7.*&* 8 *supr.hoc tit.*

7. Cùm hic nullam actionem contra quemquam habere possit.

DEFINITIO XXXII.

Qui negauit debitorem dominum fuisse aut possessorem rei obligatæ, postea conuictus de mendacio non potest obiicere non factæ excussionis exceptionem.

LIcet permittatur reo variis adeóque contrariis vti exceptionibus,1 ei tamen qui conuenitur hypothecaria non permittitur vt neget possessionem & dominiũ eius qui rem pignori obligauit, cùm actori obiiciat exceptionem non factæ excussionis. Amittitur enim beneficium huius exceptionis quoties negat reus obligatam rem in dominio fuisse si modò mala fide & citra probabilem ignorantiæ causam id negatum sit, & imposita creditori necessitas probandi. In pœnam scilicet odiúmque mendacij,2 exemplo eius quod constitutum est in eo qui cõuentus rei vindicatione cùm reuera possideret, negauit se possidere.3 Hoc tamen interest, quòd si agatur vindicationis iudicio punitur reus qui se negauit possessorem dũ modò rem detineat, quoniam in eo iudicio qualiscunque detentio pro possessione est, si modò possessor facultatem habeat restituendi,4 nec quicquam videtur eius interesse qui negat se possidere.5 At in hypothecaria non punitur mendacium possessoris nisi verum sit eum, qui rem pignori dedit dominium habuisse, quoniam ad hoc vt possit actor obtinere idipsum necessariò requiritur, vt probet fuisse pignoris dominum eum qui tanquam dominus rẽ obligauit.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap.nemo pluribus de regul.iur. in* 6.

2. *Auth.item possessor C.qui potior in pign. hab.* & in corpore vnde sumitur.

3. *l.vlt.D.de rei vindic.*

4. *l.officium* 9.*eod.tit.*

5. Cùm per rei vindicationem nihil aliud agatur nisi vt possessio possessori auferatur *d.l.officium l. qui petitorie* 36. *l.qui restituere* 68.*D.de rei vindicat.*

6. *l.& quæ nondum* 15.§.*quod dicitur D. de pignor.* Nec enim res aliena obligari potest à non domino *l.* 1. *& tot. tit. C. si res alien.pignor.dat.sit.*

DEFINITIO XXXIII.

Etiam post oppositam discussionis exceptionem potest actor qui egit hypothecaria mutare libellum & agere condictione ex l.vlt.C.de acquir.poss.& quidem impunè dummodò ante litem contestatam.

CReditor habens clausulam constituti si aduersus tertium possessorem egerit interdicto adipiscendæ possessionis,1 non idcirco prohibetur implorare beneficiũ legis Iustinianeæ, vt in iam quæsita possessione retineatur, Adeóque nullis refusis sumptibus dummodò ante litem contestatam,2 licèt iam opposita per tertium exceptione non excussi debitoris. 4 *Ita Senatus* in causa N.Claudij de S.Real,& Claudiæ Chambet Ante Cal.Ianuar.1594.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *par mise en possession*: quibus etiam verbis solet proponi & intentari mera hypothecaria sicut & directa rei vindicatio. Hoc enim est quod iidem pragmatici dicunt, interdictum adipiscendæ possessionis sapere naturam petitorij. Guid. Pap. *quæst.*1.

2. Condictione *ex l.vlt.C. de acquir. poss.* quæ datur ad retinendam possessionem vt dixi. *Defin.*1.*sup.de acq.poss.*

3. Quia ante litem cõtestatam impunita est mutatio libelli *l.edita* 3.*vbi not.C.de edend.*

4. Quamuis possit dici eum qui egit interdicto adipiscendæ possessionis videri amisisse hoc ipso possessionem quam habebat cùm ea solo animo amittatur *l.*3.§. *in amittenda l. si quis vi* 17.§.1.*D.de acquir.poss.*

DEFINITIO XXXIV.

Post litem in publico auditorio peroratam quamuis ex scripto decidendam non potest opponi discussionis exceptio non magis quàm præscriptio fori.

NOn factæ excussionis exceptio vsque adeò dilatoria est, & consequenter ante litem contestatam opponenda,1 vt si cùm lis in publico auditorio peroraretur, nõ fuerit opposita, & Senatus vt plerumque fit, orationis corrigendæ potestatem litigatoribus fecerit, non possit ex scripto opponi, quoniam negari non potest quin litis cõtestatio fiat in auditorio,2 Alioqui dicendum esset, Etiam post eam peroratione permittendum reo vt præscriptionem fori obiiciat,3 Quod tamen nemo dixerit, nimirum quia certum est ante litem contestatam obiici eam debere.4 *Ita Senatus* in causa fratrũ Henrici & Marini Pic contra N.Iacobum Teste Lugdunensem 6. Id. Maij 1595.

1. Secundùm ea quæ scripsi *Defin.*1 *supr. hoc tit.*

2. *l.vnic.C.de lit. contest.*

3. Quæ scilicet opponi potest ante litem contestatam. *l. vlt.C. hoc tit.*

4. *d.l.vlt.*

DEFINITIO XXXV.

Creditor anterior non potest repelli exceptione discussionis per posteriorem nihil nisi actionem habentem contra eundem debitorem, nec si posterior pecuniam exegerit post litem ab anteriore inchoatam.

QVi actione sibi competente experiebatur aduersus debitorem suum, si creditorem alium cui ea ipsa res quæ petitur anteriori iure obligata erat, liti interueniente velit per exceptionem non factæ excussionis repellere, audiendus non est, quoniam eiusmodi exceptio non nisi possessoribus competit:1 iura autem non possidentur. 2 Idem est etiam si ex iudicato contra debitorem reddito factus sit possessor pecuniæ iam exactæ, si modò creditor anterior iudicato non adfuerit,3 suúmque ius exequi cœperit iam antè iudicatum.4 Nam nec hodie possessor esset si initio litis per anteriorem creditorem institutæ,5 bonam fidem agnouisset.6 *Ita Senatus* pro N. Andræa De Poypon D.du Chaney contra D. du Rosey 5. Id. Iunij 1595.

1. *Auth.hoc si debitor.C.de pignor.*

2. *l.sequitur* 4.§.*si viam* 27.*D. de vsucap.l.*3.*in princip. D.de acquir. poss. l.* 1. §. *vlt. D. de rer.diuis.instit.Tit. De reb.corpor.& incorpor.*

3. Alioqui sententia siue contra eum siue eo præsente contra alium lata, ei noceret ipsúmque afficeret *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudicata l. etiam* 29. *in fine D. de minoribus.*

4. Nihil enim potest ei imputari qui fuit diligens in iure suo persequendo, & qui sibi satis vigilauit *l. pupillus* 24.*D. quæ in fraud. credit.* Alioqui nullum ius posset competere anteriori creditori contra posteriorem qui debitum suum prior recepisset *l. repetitio* 44. *de condict. indeb.* Extra casum *l. vlt.*§. *sin verò creditores C.de iur. deliber.* Præsertim cùm pecunia redacta ex re pignorata non sit pignorata *l. idem* 97. *in fin. D.qui potior.in pignor.hab.*

5. Cùm scilicet creditor anterior ageret hypothecaria in eandem rem vtrique creditori obligatam.

6. Nemo enim melioris condicionis ob id esse debet quòd improbam litem susceperit, aut in lite improba perseue-

reuerit l. desitisse 10. D. de iudic. l. sed etsi 25. §. si ante D. de petis. hered. l. 2. D. de vsur.

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio quæ reddit iudicium retrò nullum, potest suppleri per iudicem dummodò resultet ex actis quia fauorabilior est.

EXceptiones quæ reddunt iudicium retrò nullum, 1 in hoc sunt fauorabiliores cæteris, quòd etiamsi non sint oppositæ, suppleri tamen possunt per iudicem dummodo ex actorum & instrumentorum litis inspectione probentur, licèt facti causam permixtam habeant, 2 Nimirum quoniam ipsius quoque iudicis interest ne quid ipse perperam faciat, aut ab alijs coram se fieri patiatur. 3 *Ita tractatum est* in causa liberorum Oldredi Bocard contra Michaelem de Bonnefoy 5. Non. Iul. 1595.

1. Qualis est exceptio procuratoria quæ nascitur ex defectu mandati *l. licèt 23. cum ibi not. C. de procurat.*

2. Et dici soleat iudicem non posse supplere ea quæ sunt facti *l. vnic. cum ibi not. C. vt qua def. ad noc. part. ind. suppl.* Nec enim omnino suppletur quod ex ipsis actis & instrumentis litis colligitur *arg. l. 3. C. de sent. quæ sin. cert. quant. pros.*

3. Nam neque ius neque iudex quicquam facere frustra debet sicut nec natura.

DEFINITIO XXXVII.

Non potest venditor ab emptore laudatus obiicere exceptionem excussionis quam emptor ipse posset obiicere. Sed ea res emptori non nocet quominus eam ex sua persona obiicere possit.

VEnditor ab emptore qui de rei siue dominio siue possessione controuersiam patiebatur ad litem defendendam euocatus, 1 non potest ex persona emptoris vti exceptionibus, quas ex propria persona habere nullo modo possit. 2 Finge rem esse cum ipsius venditoris creditore. Quis admittat vt debitor obiiciat exceptionem non factæ excussionis quam emptor ipse tãquam tertius possessor obiicere posset? 3 Finge actum ab emptore vt sibi possessio restitueretur, quam idem venditor in creditorem suum per clausulam constituti transtulerat. 4 Quis ferat idipsum petere venditorem, qui creditori suo de indemnitate tenetur, quòd rem iam ei obligatam alteri vendiderit? 5 Sanè nec emptori qui debitorem aduersarij autorem suum laudauit, nocere debet, quòd debitor minus iuris habeat. Nec enim ad hoc autor laudatur, vt quicquam de iure emptoris detrahatur, sed vt potiùs ius eius confirmetur, & augeatur. 6 *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet Idib. Iul. 1595.

1. *ex l. antepen. §. mota quæstione D. de euict. l. empt. 8. C. eod.*

2. Quia nec tam alienam quàm suam litem hoc casu exercere venditor intelligitur, cuius scilicet periculo tota res cessura est *l. 1. C. vbi in rem act.*

3. Competit enim ea exceptio soli tertio possessori non etiam debitori Dixi *Defin. 4. supr.*

4. *Per l. quod meo 18. D. de acq. poss.*

5. *l. & qua nondum 15. §. qui res suas D. de pignor. l. 3. D. de crimin stellion.*

6. Itaque quod in emptoris fauorem inductum est non debet ei nocere *vulg. l. quod fauore 6. C. de legib. l. nulla 25. eod.* Ac proinde non debet emptor hoc casu litem deferre, vt saltem habeat hanc exceptionem ex propria persona, vt dixi *dict. defin. 4. supr.*

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio discussionis non potest obiici ab eo qui posteriorem causam habet siue mediatam siue immediatam à iam condemnato. Potest tamen obiici à filia debitoris quæ fundos pro legitima accepit, multò magis à marito cum debitoris heres solnendo est.

TItius iam tibi condemnatus cùm suprema ordinaret certos fundos filiæ reliquerat pro legitima, Eos fundos filia defuncto patre nubens marito in dotem dederat. Situ iudicatum exequi pergas in ea bona tanquam tibi pignori obligata, 1 non est iuuandus maritus exceptione non factæ excussionis. Nam si ea exceptio numquam prodest ei qui lite pendente possessionem acquisiit, 2 multò minùs ei prodesse debet qui causam siue mediatam siue immediatam habet à condemnato. 3 Quid si nec condemnatio, necdum lis præcesserat? Filia quidem prætextu legitimæ actiones creditorum summouere non potest, cùm legitimæ ratio non nisi deducto ære alieno ponatur. 4 Sed tamen quandiu heres soluendo est, non oportet filiam inquietari. 5 Maritum multò minùs, 6 cuius causa longè fauorabilior est quàm si eos fundos emisset quos in dotem accepit. 7 Cùm & emptoris loco habendus sit si eos acceperit æstimatos. 8 *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleyron & N. Crespin & D. Ducis de Mercœur Idib. Septembr. 1595.

1. Ponendum est fuisse te creditorem hypothecarium. Alioqui sola sententia non pareret vllam actionem in rem, sed tantùm in personam, cùm bona debitoris condemnati non incipiant esse obligata nisi ex quo die capiuntur in executione iudicati *l. à Diuo Pio 15 § si pignora & pass. D. de re iudic.*

2. Tametsi res non fuerit litigiosa, quia scilicet nihil fieri potest lite pendente quod reddat deteriorem conditionem litigatoris *l. 2. D. de vsur. Not. ad Auth. hoc si debitor C. de pignor.* Intellige tamen si emerit post litem contestatam non si ante, Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst. 26. in fin.* post Ias. *in §. omnium. num. 83 & 84. & alios.* vbi loquitur tùm quoque cùm alienatio facta est dolo malo vtriusque, vt ait non posse fieri executionem contra emptorem sine nouo processu si translata sit possessio ante litem contestatam. Cæterùm qui dolo comparauit nunquam potest esse tutus saltem facto nouo processu & probato dolo.

3. Cùm in ius condemnati successerit: *l. si à re 9. §. vlt. D. de except. rei iudic. l. iudicata 29. §. vlt. à contr. sens. eod. l. quod ipsis 143. l. ex quâ persona 149 de reg. iur.*

4. *l. Papinianus 8. §. quarta autem D. de inoffic. testam.*

5. Cùm nec sine titulo nec mala fide possideatur quod pro legitima vel pro dote possidetur, nec actio vlla competat creditoribus in personam filiæ aut mariti sed tantùm aduersus heredes debitoris *l. vlt. C. de hered. action.*

6. *arg. l. Titia 62 ad fin. D. de iur. dot.*

7. Nec enim cogendus est indotatam retinere vxorẽ quam non fuerat indotatam accepturus *d. l. Titia l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. ob caus. dat. l. pure 5. §. pen. D. de doli mal. except.*

8. *l. plerumque 16. l. quoties 16. D. de iur. dot. l. vnic. §. eúmque ex stipulatu vers. æstimatarum C. de rei vxor. act.*

DEFINITIO XXXIX.

Exceptio de non iure actoris cùm sit peremptoria potest quandocunque opponi, & potest per eam rem vincere etiamsi nullum ipse ius habeat, si modò eius interest.

AVdiendus quidem non est qui excipit de iure tertij in cuius locum & iura non successerit, siue de profana re agatur siue de beneficio: 1 Sed si non tam ad ius tertij quàm ad non ius actoris exceptio pertineat permittenda erit, 2 dummodò interest excipientis, 3 puta quòd possideat, 4 quia cùm de intentione actoris priùs quærendum sit, non potest ille vincere si nullo iure nitatur. 5 Quòd si in suspenso sit ius actoris, & ex alterius voluntate pendeat, non priùs admittetur exceptio quàm voluntas illa exquisita & probata sit. 6 Veluti si emphyteutam agentem velit quis eo prætextu repellere quòd ob non solutum canonem ceciderit à iure suo, 7 nec tamen directus dominus conqueratur. 8 Multò magis quis dixerit, ex pluribus heredibus institutis aut ab intestato venientibus si quidam nondum adierint, cæteros qui adierunt agere in solidum non posse, sed pro hereditariis tantùm portionibus donec aliis tempore vel morte

vel morte vel repudiatione exclusis solidum illi habeant iure adcrescendi: 9 Poteritque exceptio hæc non tantùm post litem contestatam obiici cùm sit peremptoria, 10 quomodo & cæteræ quæ sunt de non iure actoris, 11 sed etiam si omissa sit non malè per iudicem suppleri. 12 Non vt pronunciet perperam egisse illum qui cum pro parte tantùm heres esset, solidum petiit, (quid enim si postea constet iam tùm repudiatas a coheredibus portiones hereditarias aut eos ante aditam hereditatem defunctos, 13) Sed vt interloquatur, & de illo primùm inquirat, An alijs heredibus locus aliquis supersit necne siue iure ciuili, siue prætorio. 14 *Sine die.*

1. Quia suo iure debet vincere non alieno qui pro se tantùm agit vel excipit non pro alio *tot. tit. C. res inter. alios act.* iunct. *l stipulatio ista* 38. §. *alteri De verb. oblig.*
2. *l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D si pars hered. pet. l. loci* 4. §. *competit.* vbi Bart. & alij *D. si seruit. vindic.*
3. Alioqui nemo audiendus est, siue agendo siue excipiendo si non eius interfit *l* 5. §. 1. *de verb. oblig. l. ille à quo* 13. § *si de testamente*, vbi Alex. & alij *D. ad SC. Trebel.*
4. Cùm aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prosit *l. vlt. D. de acquir. poss l.* 2 *D. vti possid.*
5. *d. l. vlt. C. de rei vindic. l. qui accusare* 4. *C. de edend.*
6. Butr. *ad l.* 2 *D de except. rei iudic.*
7. *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt.*
8. Qui vtique non cogitur vti iure suo & potest illud remittere etiam tacito consensu Not. *in d. l. vlt.* facit *l.* 2. *l. post diu* 7. *D. de leg. commiss.*
9. *d. l.* 2. *D. si pars hered petat* Antonin. Tessaur. *Decis. Pedem.* 6.
10. *l.* 1. *l peremptoria* 2. *C. sentent. rescind. non poss.*
11. Omnes enim illæ sunt peremptoriæ, cùm perimant litem, quia nunquam potest actor sine iure vincere *d. l.* 4. *C. de edend. edict. vlt. D. de acquir. poss.* quomodo reus potest.
12. Quia scilicet non tam facti quàm iuris sunt *l. vnic. & ibi not. C. vbi quando def. Aduoc. part. iud. supp.*
13. His enim casibus appareret ex postfacto bene illum egisse qui egisset in solidum *l. vnic. not. & ibi not. C. quand. non potest. part.*
14. Faciunt enim partem ij qui admittuntur ad partem licèt non nisi iure prætorio *d. l. vnic. l ii qui in potestate* 15. *& seq D. de legat. prælil. l sed cum patrono* 6. *D. de bonor. poss.* Vide Tessaur. *dict. Decis.*

DEFINITIO XL.

Exceptio falsi procuratoris potest opponi quandocunque etiam post sententiam, non item exceptio procuratoria quæ non ex mandati defectu, sed ex procuratoris persona sumitur.

FAlsi procuratoris exceptio sicut in quacunque parte litis obiici potest, adeoque post sententiam quia reddit iudicium retro nullum, 1 Ita & quandocunque secuta ratihabitione removetur, 2 siue expressa illa ratihabitio sit siue tacita, hoc est quæ facto ipso magis quàm verbis testata sit. 3 Neque vlla eo nomine expensarum condemnato ratio ratum habenti domino irroganda est, licèt ante ratihabitionem opposita exceptio proponatur, 4 Nam quod dici solet non retrotrahi ratihabitionem vt mandato comparetur quoties tertij damno ea res cessura sit, 5 ad hunc casum non pertinet in quo vtriusque litigatorum interest rata fieri omnia priocis iudicij acta, 6 cùm alioqui futurum sit vt nec victori prosit condemnatio aduersus eum qui non habuit verum procuratorem, 7 Sanè si quam impensarum iacturam ex ea causa passus sit is qui proposuit exceptionem, æquissimum est indemnem seruari eum, 8 aut à domino si procuratoris factum ratum habeat, aut ab ipso procuratore si neque mandatum neque ratihabitio proferatur. Quod si procuratoria exceptio non eam causam habeat quod mandatum nullum interuenerit sed quòd procurator esse nequeat is, qui procuratorio nomine agit vel conuenitur, 9 alius tractatus est in quo rectiùs defenditur exceptionem hanc esse dilatoriam, ob idque nec post litem contestatam obiici, 10 nec si semel remissa sit, ex pœnitentia repeti posse. 11 *Sine die.*

1. *l. licèt* 23. vbi Castrens. & alij *C. de procurat.*
2. Quia ratihabitio æquiparatur mandato *vulg. l. vlt. C. de SC. Maced.*
3. *l non tantùm* 5. *D. rat. rem haber.*
4. Quamuis soleat irrogari refusio expensarum quoties id agitur vt ius aduersario quæsitum ei auferatur *not. ad l. edita* 3 *C. de edend & ad l. sancimus* 5. *C. de in. lic.*
5. Quia scilicet eo casu medium est inhabile & impedit retroactionem & coniunctionem extremorum *l. penu't. D. rat. rem haber.*
6. *d. l. licet.* Et ideo iubet prætor interponi stipulationes necessarias ad hoc vt iudicium ratum fiat *l.* 1. §. 1. *D. de prætor. stip.*
7. *l.* 3 §. *falsus procurator D. rat. rem haber. l pen. C. si aduers. rem. iudic. l.* 1. *C. quib. res in. l. c. non noc.*

Ne a fauersarij fiat deterior condicio ob tardius secutam ratihabitionem *arg. l. etsi post tres* 8. *D si quis caution. l. si ita quis* 135. §. *Sein de verb. ob ig.*

9. Puta quòd sit miles vel minor vel fœmina *d. l. licèt.* vbi omnes notant.
10. *l. exceptionem* 19. *C. de probat. l. pen. C. hoc tit.*
11. Quia ut actiones ita exceptiones suas remittentibus non datur ad eas regressus *l. quæritur* 17. §. *si venditor D. de ædilit. edict.* Tessaur. *dec. Pedem.* 7.

DEFINITIO XLI.

Etiam actor reconuentus hypothecaria potest tanquam reus exceptionem discussionis obiicere.

SI actor agens hypothecaria 1 per hypothecariam reconueniatur, 2 non est prohibendus, quominus obiiciat exceptionem non factæ excussionis: 3 tametsi soli reo non actori exceptio illa competere soleat, 4 quoniam & hac parte actor reus est. 5 *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleneufue & D. Baronis de Vyri 7. Feb. 1597.

1. In fundum puta Cornelianum.
2. Puta pro fundo Titiano.
3. Scilicet ratione fundi Titiani. Fit autem hæc reconuentio plerumque cùm pro euictione agitur hypothecaria ad cõsequendam indemnitatem quod pragmatici nostri dicunt *par garendie hypothequaire.* Exemplum est *in Defin. seq.*
4. Dixi *Defin.* 31. *supr. hoc tit.*
5. *Auth. & consequenter vbi not. C. de sentent. & interloc. omn. iudic. cap.* 1. vbi Canon. *Extr. de mut. petit.*

DEFINITIO XLII.

Potest creditor agere hypothecaria post excussum debitorem contra quem velit ex possessoribus, non item vnus possessor habens regressum contra alios. Posterior enim prius conueniendus est.

EXcusso debitore si agat creditor hypothecarius contra vnum ex tertijs possessoribus, qui priore loco cõparauerit, non potest conuentus possessor obiicere exceptionem non excussorum bonorum posteriore loco alienatorum: 1 Sed in arbitrio & electione creditoris est agere contra quem velit ex possessoribus, 2 quoties bona nulla inuenit, 3 quæ sine controuersia possideri queant. 3 Si tamen prior ille emptor conuentus, & condemnatus regressum aduersus posteriores habere velit (finge obligata ei fuisse bona omnia sui venditoris, 4 non eandem fortassis electionem habere debebit conueniendi quem volet ex posterioribus emptoribus: sed eum ordinem seruare, vt à postremo incipiat, postmodum Si necesse erit ad penultimum, sic deinde ad alios ex ordine reuersurus. 5 Ita enim fiet, vt perinde suum consequatur, 6 nec tot fiant de lite lites, 7 quot fierent, si ij, qui priore loco comparatunt, priores quoque conuenirentur. Tandem enim rem eo recidere oporteret, vt eius damno res cederet, qui nouissimus comparasset. *Ita tractatum est* in causa Mauriciæ Richard & Michaelis de la Siaz 15. Mart. 1597.

1. Quamuis Ita putet, at in Curia Parisiensi iudicatum fuisse referat Ægid Magister *in decis. Paris.* cuius opinionem retulimus *Defin.* 11. *supr. hoc tit.*

2. *l. Moschus 47. D. de iur. fisc.* in illis verbis: *in reliquum possessorem omnem.* Est enim dictio *omnis* in numero singulari distributiua, quæ in plurali est collectiua, acsi esset scriptum *possessorem quemlibet.*

3. Cùm sint ista paria, Nulla esse penitus bona, Et nulla esse quæ sine controuersia possideri queant *l. quamuis 13. D. de reb. autor. iudic. possid.*

4. Quo casu habet prior emptor regressum contra posteriores non quidem per actionem personalem siquidem cum iis non contraxit, sed per realem & hypothecariam vt & in specie *Defin. praced.*

5. Intellige tamen si postremus ille emptor conuentus nolet intercedere nec impedire executionem. Alioqui si actor litigandum habeat poterit ad euitandam litem regredi ad penultimum & à penultimo ad antepenultimum & sic deinceps: ordine tamen seruato quousque appareat nihil omninò posse obtineri sine controuersia. Quo demum casu æquum est actorẽ qui omnimodo litigandum habeat pro suo consequendo electionem habere cum quo litigare malit siue sit ille ex priorib. emptoribus, siue ex posterioribus.

6. Quod vnum ei debet sufficere *arg l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

7. Quod boni cuiuslibet magistratus propositum esse debet *l. quidam existimauerunt 21. D. de reb cred. l. singulis 6. de except. rei iudic. l. si quis 11. in fin. C. de reb. cred. & iureiur. l. 3 C. de fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XLIII.

De exceptione non secuti implementi varia.

EXceptio non secuti implementi semper opponi potest, etiam statuto exceptiones omnes excludente, 1 adeóque potest ex officio iudicis suppleri, & etiam contra executionem, vt eam impediat, opponi. 3 Et ita verum est non posse quem agere antequàm impleat, vt nec excusetur tametsi fuerit impeditus implere. 4 Nam huiusmodi exceptio implementi non secuti dicitur exceptio litis finitæ impediens litis ingressum. Non tamen potest rescindi contractus ex causa implementi non secuti, sed agendum est ex contractu ad implementum aut ad interesse. 6 Nisi cùm implementum respicit causam finalem contractus. 7 Causa porrò finalis ex eo dignoscetur si vergat in eius commodum qui sic contraxit non aliàs contracturus. 8 Neque rursum sufficit ex parte impleuisse. 9 Sed & huiusmodi exceptionis quæ ex non secuto implemento sumitur fauor tantus est, vt posteaquam semel in iudicio fuit opposita impediat purgationem moræ, 10 non minùs quàm si res integra esse desisset. 11 Maximè verò si cõtractus sit iuratus, postquàm placuit nostris, Eã esse vim iurisiurandi vt per se impediat purgationem moræ. 12 *Ita tractatum est* in causa N. Franciſci Paquelet Et D. de Moytõ Et D. Ducis de Mercœur 3. Non. Maij 1597.

1. Bart. *in l. 1. §. parui D. quod vi aut clam.* Roman. *cons. 244. col. 2. vers. superest vt respondeamus.*

2. Idem Roman. *dict. consil. 224.* Corn. *consil. 79. col. 3. ad fin. lib. 1.*

3. Dec. *cons. 119.* Castrens. *cons. 166. visis actis col. 3. lib. 2.* licèt contrarium voluerit Roman. *cons. 76. col. 2 vers. tertio principaliter.*

4. Dec. *in l. cùm proponas notab. 3. C. de pact.*

5. Castr. *in l. Iulianus 13. § offerri D. de action. empt.* Ias. *in §. actionum num. 139 Instit. de action.*

6. *l. vlt. D. de condict. caus. dat.*

7. *l. cùm te fundum 6. C. de pact. int. empt. & vendit.* Socin. *cons. 26. col. fin. lib. 3.* Corn. *cons. 101. col. 2. in princip & col. 3. ad fin. lib. 1.*

8. Bart. *in l. 2. §. fin. D. de donat.* Dec. *cons 238. ad fin.* Angel. *cons. 124.*

9. Imol. *cons. 39. per text. in l. si duos de contr. empt.*

10. Alex. *cons. 237. ad fin. lib. 6.* Castr. *cons. 70. quia frustra col. 3. lib. 1.*

11. Idem Alex. *cons. 31. in causa & lite col. 1. lib. 4.* Rip. & Modern. *in l. si insula De verb. obligat.*

12. *Not. in l. si quis maior C. de transact.* Rip. *ibid. nu. 90. & 91.*

DEFINITIO XLIV.

De admissa exceptione litis pendentiæ etiam inter alias partes & in alio genere actionis & ad alios fines.

REus debendi, qui fideiussores dederat Titium & Sempronium quorum alter alteri, reus verò vtrique promiserat indemnitatem, vocauerat creditorem in ius ad Senatum, vt de causa indebiti cognosceretur. Cúmque interim Sempronius detrusus esset in carceres, obtinuerat debitor vt carceribus fideiussor eximeretur, post paucos menses idem fideiussor per creditoris præpotentis vim & iniuriam iterum carceribus sed priuatis mancipatus sæpius de eo per literas ad reum missas conquestus, nihil ab ipso vicissim nisi literas extorserat, quibus rescribebat ille facturum se vt plenissimam indemnitatem fideiussor consequeretur, si modò annalis dilatio à creditore impetrari posset. Miser fideiussor secundos carceres per annum passus, cùm pro eo neque Principis neque Senatus autoritatem interim debitor implorasset, tandem carcerum tædio extremæque senectutis impatiẽtia victus soluerat, paucísque posteà diebus decesserat. Liberi iidémque heredes eius pro indemnitate consequenda egerant in bona Titij confideiussoris tanquam sibi obligata cum clausula constituti, ínque eorum possessione se retineri petierant ex beneficio legis Iustinianeæ. 2 Mæuius possessor intercesserat, pro triennij duntaxat fructibus quos emerat. Litémque subinde apud inferiorem iudicem post varias dilationes petitas contestatus, autorem laudauerat eum ipsũ debitorem pro quo Sempronius fideiusserat quíque Titio confideiussori Sempronij eidémque indemnitatis repromissori successerat. Accitus ille in litem venerat, & litis coram Senatu pendentis exceptionem obiiciebat. 3 Dicebam vtilem fore exceptionem si aut contra debitorem ipsum aut contra creditorem ad ea vindicanda quæ in præiudicium prioris litis attentauerat, 4 noua lis à fideiussore mota proponeretur. Sed cùm pro indemnitate consequenda, quæ anteactoris litis tempore peti nondum potuerat, noua actio instituta esset, cáque non contra debitorem ipsum aut creditorem inter quos prior lis tractabatur, Sed contra tertium possessorem bonorum Titij, qui neque intercesserat nisi pro fructibus, neque ex persona Titij exceptionem vllam habere poterat, quandoquidem Titius ad eam litem quæ in Senatu agitata fuerat, nunquam vocatus fuisset. Placebat non posse videri bene oppositam exceptionem litis, & de alia re, & inter alias partes & in alio actionis genere quamuis apud superiorem pendentis: 4 Præsertim cùm res in Senatu iudicanda numquam paritura esset exceptionem rei iudicatæ in noua instantia, siquidem etiam condemnato erga debitorem creditore, non eò minùs æquum esset condemnari debitorem ad præstandam indemnitatẽ Sempronio, qui post tam longos carceres certiorato debitore soluere coactus fuisset, ac cui eam indemnitatem debitor tam ex propria persona quàm quasi heres Titij præstare deberet. 5 Neque verò vnquam auditum esse vt laudatus autor priuilegium fori vllum habeat in ea lite, quam pro possessore ad suum iudicem vocato suscipere cogatur, nec si clericus proponeretur. 6 Planè si debitor post litem pro possessore susceptam apud inferiorem iudicem, Senatui supplicare vellet vt ea lis ad Senatum euocaretur simúlque cognitio vtraque tractaretur, non esse dubitandum quin Senatus pro suo iure id ei facilè indulturus esset. 7 Eúmque rei gerendę ordinem esse debere videbatur. *Senatus* tamen extemporaneo placito lite minùs feliciter pro iudicato perorata contra iudicatum pronunciauit 9. Cal. Iul. 1605.

2. *l. vlt. C. de acquir. poss.*

2. Quæ exceptio tantum prodest ad impediendum litis ingressum quantum potest res iudicata *vulg. l. fundum & l. fundi D. de except. rei iudic.*

3. *Ex tit. C. vt lit. pendent.*

4. *d l. fund. & d. l. fundum cum similib.*

5. *l. si seruus 61. §. quod verò D. de furt.*

6. *Vt in l. venditor 49. vbi not. D. de iudic.*

7. Propter connexitatem causæ *arg. l. nulli 10. C. eod. tit. de iudic.*

TIT.

TIT. XXIV.

De litigiosis.

DEFINITIO I.

Si quis emerit pendente lite rem obligatam non potest opponere exceptionem discussionis tanquam tertius possessor, licèt res non sit litigiosa.

QVi lite inter creditorem & debitorem pecuniæ creditæ pignorisque iure iam institutâ rem obligatam emit, creditorem post victoriam agentem hypothecariâ exceptione ordinis quæ tertiis possessoribus ob non excussum debitorem nouo iure competit, excludere non potest: 1 Nó quòd vitium litigiosi & proprietatem afficiat & possessionem, 2 (neque enim aliter contrahitur quàm si de proprietate ipsa controuertatur,) 3 sed quia æquum non sit ex facto doloque debitoris duriorem fieri condicionem creditoris ius suum quanta potest contentione persequentis. 4 Quare nec ad rem pertinebit quòd emptor hic bona fide litémque ignorans contraxisse dicatur, 5 aut ius aliquod anterius siue dominij siue pignoris in ea re habuisse: 6 Ne alioqui improba alienatio commodum possessionis tribuat emptori, auferátque creditori 7 qui nunc possideret si iniustam litem à debitore passus non esset. 8 Sanè si aduersus creditorem factum possessorem de iure suo agere velit qui lite pendente emerat, non est prohibendus. 9 *Ita Senatus* 19. Martij 1588. rursum Idib. Decemb. 1590.

1. DD. *ad Auth. hoc si debitor C. de pignor.* Bart. *ad l. creditores in 2. repet. num. 23. C. eod.* Guid. Pap. *quæst. 432. num. 7.*
2. *l. 2. C. hoc tit.*
3. *l. 1. iunct. Auth. litigiosa eod. tit.*
4. *l. 1. D. de alienat. iudic. mut. caus. fact. l. 2. D. quod vi aut clam l. non debet alteri 74. de regul. iur. l. vlt. D. de pact. l. debitorem 15. C. de pignor.*
5. Nec enim ignorantia vnius quantumuis iusta debet alteri esse captiosa *l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo D. quæ in fraud. credit.*
6. Quamuis ex ea causa & confirmandi sui iuris gratiâ possit quis etiam alienam emere actionem *l. per diuersas 22. C. mandat.*
7. Cui nihil potest imputari cùm fuerit diligens in agendo *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*
8. Vnde etiam est quod dici solet, Quale quid est cùm petitur tale dari debere. *l. 2. D. de vsur.*
9. Nec enim quisquam cadit à iure suo ob id solum quòd pendente lite emerit nisi cùm emit rem litigiosam *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Rem litigiosam pendente lite alienare possessor non potest, nec actor emere. Possessor tamen eam à domino emere possessionis suæ tuendæ gratiâ non prohibetur.

FVndi alieni possessor cùm dominij controuersiam à non domino pateretur eundem fundum à domino emit. Plerisque videbatur nullius momenti esse emptionē quasi rei litigiosæ. 1 Sed vereor ne nimis dura sit sententia, si reo non liceat possessionis suæ confirmandæ gratiâ præsertim aduersus improbum petitorem ius sibi acquirere ab eo qui dare possit. 2 Illud multò certius est, nec possessorem lite pendente rem litigiosam alienare posse, nec actorem emere rem, quam iam inde à tempore litis contestatæ suam esse adseuerauerit. 3 Sibi namque imputare debet curiniustè mota dominij quæstione rem litigiosam fecerit, nec eam priùs à domino comparauerit: 4 Quod in reo dissimile est, in cuius scilicet potestate non est an aut quando conueniatur. 5 *Ita tractatum est* in causa Ioannis Musier contra Ioannem Monnier 6. Cal. Aug. 1588.

1. Bart. *in l. sive autem §. si duobus D. de public. in rem act.* vbi disertè loquitur de alienatione facta in personam rei eiusdémque possessoris. Et iuxta hanc sententiam determinatum fuisse Bononiæ cùm aliquando hæc quæstio disputata fuisset tradit Bald. *in l. cogi col. 3. vers. iuxta hoc quare C. de petit. hered. arg. l. 2. C. eod.*
2. Bald. vbi supra contra Bart. *ex l. per diuersas 22. §. excepit C. mandat.*
3. *Auth. litigiosa C. hoc tit.*
4. Cùm nemo cogeretur eum agere *l. vnic. C. vt nem. inuit. ager. vel accus. cogat.*
5. *l. 5. §. vlt. D. de doli mal. except. l. petenda 6. C. de temp. pet. in integr. restit.*

DEFINITIO III.

Actionis litigiosæ cessio fieri non potest, præsertim procuratori ad litem dato.

ACtionis quæ iam in litem deducta litigiosa facta est, cessionem fieri non posse præsertim ei qui ad mouendam litem procurator fuerat constitutus, explorati iuris est, 1 siue procuratorem eum intelligas qui causam apud iudicem tractare per se possit, siue eum qui ad tractandam in foro litem alium substituerit. Vtrique enim commune illud est vt pactum de quota litis facere non possit. 2 Quantò minus ergo de tota lite? 3 *Ita Senatus* ex tempore prid. Id. Maij 1591.

1. Nam nec alij vlli eiusmodi cessio fieri posset tanquam rei litigiosæ *l. 2. & vlt. C. hoc tit.*
2. *l. litem 15 C. de procurat. l. sumptus 53. D. de pact. l. salarium 7. in fin. D. mandat. l. si contra 20. C. eod.*
3. *Arg. l. cui pacto 5. D. de seru. export.*

DEFINITIO IV.

Personalis actio sit litigiosa per contestationem, & ideo inalienabilis. Nec rursus potest actor emere pendente lite actionem alij competentem, nisi ad formam legis Anastasianæ.

ETiam personalis actio per contestationem sit litigiosa, 1 nec proinde vendi cedive potest, 2 sed nec valebit cessio, si is qui litem iniustè mouit, cessionem impetret ab eo qui ius agendi habuit, 3 at non quasi rei aut actionis litigiosæ, 4 sed propter Anastasij constitutionem aduersus alienarum litium & actionum redemptores. 5 Idcóque restituendum esset actori precium, quod ab eo numeratū constaret, 6 si aliud nihil precij restitutionem impediret. 7 *Ita Senatus* in causa Michaelis de Costerg & Hugonis Mottet Prid. Cal. Sept. 1592.

1. *l. 2.* vbi Bart. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 479.*
2. *d. l. 2 & l. vlt. C. hoc tit.*
3. Non enim actoribus idem priuilegium hac parte datum est quod reis, quibus permissum est actionem emere pro nuncupatione rerum penes se constitutarum *l. per diuersas 22. vers. excepit C. mandat.*
4. Nec enim actio inter aliquos mota facit ius alterius litigiosum.
5. *In d. l. per diuersas.*
6. Iuxta id quod ab Anastasio constitutum est *in d. l. per diuersas.*
7. Quod non similiter contingit empta re litigiosa si modò scienter quid emptor eo casu & rem & precium amittit. *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Alienatio facta pendente lite ex causa litem precedente valet, nisi facta sit in fraudem quo casu reuocanda est, etiamsi vitium litigiosi contractum non fuerit.

CVm agerē aduersus te hypothecaria, fundi nomine, aut quod hac parte idem est, 1 condictione possessionis ex lege Iustiniani, a tu eum fundum pendente lite vēnis dideras Sempronio quasi haberet ille ius redimendi ex longè anteriore contractu. Non dubitatur quin ex eiusmodi venditione actio mea euanuerit, vulgaris enim est illa iuris regula Resoluto iure dantoris resolui ius acceptoris. 3 Sed si de iure illo redimendi non aliter constet quam ex tua confessione, aut si longissimi temporis præscriptione summoueri Sempronius potuit, 4 vix est vt non in fraudem actionis meæ vendidisse videaris, ex eáque causa teneri te mihi æquum est, saluámque actionem superesse quæ contra te cùm possideres fuerat instituta. 5 Nec aliud dicendum erit si qua fortè causa fuit concedendæ Sempronio restitutionis aduersus lapsum temporis, vt quia pupillaris aut minor ætas interuenerat. 6 Debuit enim de restitutionis causa cognosci per iudicem me audito cuius vel maximè intererat propter ius pignoris. 7 Quo non facto sanè fraudis suspicione non caret, qui tam citò támque facilè ius tuum remiseris vt meum extingueres. 8 Itaque pro mé Senátus ex tempore pronunciauit, Non quasi vitium litigiosi contractum esset, cùm neque per hypothecariam neque per motam de possessione controuersiam res fiat litigiosa, 9 sed quia quicquid in fraudem litis & aduersarij gestum est, id pro nullo, irrito, & infecto haberi oporteat. 10 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Matthod contra Dominam de Beaufort 4. Cal. Decemb. 1592.

1. Nam in aliis plerisque multum interest vtrum quis agat hypothecaria an condictione ex *l. vlt. C. de acquir. poss.* vt contra ex iis quæ scripsi *Defin. 1. supr. ill. tit.*

2. *In d. l. vlt.*

3. *l. lex vectigali fundo* 11. *D. de pignor. l. vbi autem* 4. *alias l. si ex duobus* 6 *sed & Marcellus D. de in diem addict. l. pen. §. 1. de except. rei iudic.*

4. Quo casu habebas quod obiiceres petitori *l. si pupillus* 45. *in fin. D. de admin. tutor. l.* 3. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

5. *Arg l.* 1. *& tot. tit. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

6. *Ex d. l. sicut. Et ex not. in l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

7. *l. etiam* 29. *§. vlt. D. de minor l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

8. Nec enim facilè quis creditur ius suum iactare velle *vulg. l. cùm de indebito* 25 *D. de probat.*

9. *Auth. litigiosa C. hoc tit.* & ibi Angel. quem refert & sequitur Ranchin. *in addit. ad Guid. Pap. quæst.* 537.

10. Vt dixi *Defin. 1. supr.*

DEFINITIO VI.

Alienatio rei hereditariæ de qua acceptum est iudicium familiæ erciscundæ non valet, quamuis non ideo res sit litigiosa.

CVm rem hereditariam à pluribus coheredibus vnico contractu sub pacto de retrouendendo venditam vnus ex ipsis in solidum pro suo iure redemisset, 1 ex eáque vnus ex ipsis in solidum pro suo iure redemisset, 1 ex eáque causa iudicio familiæ erciscundæ impetitus esset à coheredibus vt eam rem in commune reponeret accepto precio quod dederat, isque consensisset, 2 nec dum tamen precio quod dederat, isque consensisset, 2 nec dum tamen ei pretium restitutum esset, 3 visum est, non ideo factam esse rem litigiosam, quia nec de eo dubitaretur quin in familiæ erciscundæ iudicium venire deberet. 3 Scilicet tùm demum cùm solutum precium esset restitutum, non antè. 4 Obidque impunè alienari potuisse, quamuis alienationem illud irritam faciat, quòd alienationes pendente iudicio familiæ erciscundæ factas, 5 placet nullius esse momenti. 5 *Ita tractatum est* in causa Dominorum de la Tor nelle & Philibertæ Gay 7. Cal. Febr. 1595.

1. Nec enim cogitur aut ille pro parte redimere antemptor pro parte reuendere, qui scilicet non fuerat pro parte emptorus *l. tutor SC.* 28 47. *de minor. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

2. *Ex l. his consequenter* 18. *§. cùm vnus l. heredes* 25. *§ si vnus D. famil. erciscund.*

3. Constabat enim esse hereditariam, alioqui non veniret in iudicium familiæ erciscundæ *l si quid contendis* 45. *D. famil. erciscund.*

4. Quia nec ante restitutum precium esset hereditaria.

5. *l. alienationes* 13. *eod. tit. famil. erciscund.* vbi tamen additur exceptio, Si non necessaria sit alienatio.

DEFINITIO VII.

Litigiosi vicium afficit etiam possessionem sed non eo minus restituendus est is qui emit rem litigiosam, si spoliatus sit propria aduersarij autoritate.

VItium litigiosi etsi non tantùm proprietatem afficit aut inficit potiùs, sed etiam possessionem, 1 non tamen facit vt ei qui vicium obiicit liceat rei litigiosæ possessionem quam antea non habebat propria autoritate vel per vim occupare: cúmque qui rem litigiosam emisse dicitur, spoliare. 2 Neque enim plus iuris tribuit aduersario quàm haberet ante vicium contractum, 3 sed tantùm impedit ius acquisitoris 4 Proinde si is qui rem litigiosam emit, spoliatus fuerit, perinde redintegrari ei debebit possessio cum fructibus, 5 ac si res litigiosa non fuisset. Maximè vero si vis interuenerit, 6 quoniam & prædo restitueretur. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt dixi *Defin. 1. num. 2. supr. ex l. 2. C hoc tit.*

2. Nemini enim vnquam permittendum est vt sibi ius dicat, ne maioris tumultus occasio detur, inquit *l. non est singulis* 86. *de regul. iur.*

3. Quomodo dicimus pœnam vnius præmium alterius esse non debere *l. si sequens* 15. *D. ad SC. Silan.*

4. Vt in eo puniatur is qui vicium litigiosi contraxit in quo deliquit, nec legum auxilium habeat is qui contra leges deliquit *arg. l. auxilium* 37. *in fin. D. de minor. l. rescriptum* 6. *D. de his qui vt indign.*

5. Habet enim restitutionem omnium fructuum condictio *ex can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

6. Quam scilicet semper & in omnibus exosam habet legislator, tanquam quæ legibus & publicæ tranquillitati sit omnino contraria. Siquidem contra vim nihil sine vi fieri potest *l. ex iust* 13. *D. quod met. caus. l. creditores* 7. *D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

7. *Cap. in literis Extr. de restit. spoliat.*

DEFINITIO VIII.

Res non sit litigiosa per actionem personalem, imò neque per hypothecariam.

PErsonalis actio aduersus rei possessorem instituta non facit rem litigiosam, 1 nec proinde impedit quin pendente lite possit res alienari, 2 quia nec hypothecaria actio impediret, 3 quæ tamen cùm in rem sit 4 multò magis eā afficere deberet vitio litigiosi. 5 *Ita Senatus* in causa D. de Challod & N. de Ville 15. Cal. April. 1595.

1. Quamuis actio ipsa personalis, quæ in iudicium deducitur fiat litigiosa Guid. Pap. *quæst.* 537. & 479. Dixi *Defin. 4. & 5. supr.*

2. Vicium enim reale esse necesse est & quod rem ipsam afficiat vt rei alienatio impediatur *l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

3. Cùm non faciat rem litigiosam *l.* 1. iunct. *Auth. litigiosa* & ibi DD. *C. hoc tit.*

4. *l. pignoris* 15. *C. de pignor.*

5. Et tamen non afficit quia nihil habet commune causa pignoris cum intentione dominij *l. 2. §. cùm prædium D. de minor.*

DEFI-

DEFINITIO IX.

Per donationem vniuersorum bonorum transit etiam res litigiosa, adeóque in procuratorem ad lites datum.

PRohibetur quidem procurator pactum facere de quo ta litis,1 itémque aduocatus:2 Sed à cliente donationē bonorum omnium accipere non prohibetur:3 propter vim & potestatem vniuersalis alienationis quæ facit vt multa transferantur, quæ alioquin transferri non possent.4 Inde fit vt nec hoc casu contrahatur vitium litigiosi, tametsi ex rebus donatis quædam fuerint litigiosæ. Quis enim credat tam stultum fuisse donatorem vt bona sua omnia donare voluerit mala mente & eo consilio vt illi tantùm noceret cum quo litem exercebat?5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.litem* 13. *C. de procurat. l. salarium* 7. *D. mandat. l. si contra* 20. *C. eod.*

2. *l. si qui aduocatorum* 5. *C. de postul.*

3. Nulla enim lege id prohibitum est. Ergo habendum est pro permisso cùm ius ciuile hac parte sit prohibitorium. Quomodo ratiocinatur I.C. *in l. mutus* 43. *§.* 1. *D. de procurat.* facit *l. nulla lege* 4. *C. de iur. dot.*

4. *l. quædam* 62. *D. de iur. dot.*

5. Siquidem donare perdere est *l. filiusfamilias* 7. *§.* 1. *D. de donat.* Nimirum præterquam si dones bene merito *l. sed etsi* 25. *§. consuluit D. de petit. hered.*

DEFINITIO X.

Lis super iure eligendi non impedit electionem pendente lite faciendam, sed remoratur electionis confirmationem.

SI inter aliquos de iure eligendi contendatur, electio interim celebrata ab his quibus eligendi ius est non eo minùs ipso iure tenet. Non enim ex eo solo quòd ius hoc in litem deductum fuit differri aut impediri debet electio, licèt confirmatio in euentum vsque litis differatur.1 *Sine die.*

1. *Cap. cùm venissent. de restit. in integr.* Boer. *quæst.* 2. *num.* 16.

DEFINITIO XI.

Restitutio dari potest etiam contra vitium litigiosi, adeóque in parua Cancellaria.

ADuersus vitium litigiosi datur restitutio in integrum ex rescripto Principis etiam in parua Cancellaria impetrato, si iusta causa subesse videatur alienandi.1 Nec solùm vt non noceat alienatio quæ iam facta sit, sed etiam vt permittatur facienda.2 Quamuis quidam dicerent aliquando fuisse obseruatum, vt qui huiusmodi rescripta vellent, ad magnam Cancellariam remitterentur.3 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 19. Decembr. 1595.

1. Puta aliqua ex iis de quibus *in l. Diuus* 5. *D. de petit. hered. l. ait prætor* 7. *§. vlt. D. de iur. delib.*

2. Quod tamen difficilius est. Ne videatur impetrans inuitari ad delinquendum *argum. leg.* 1. *C. si aduers. vendit. l.* 1. *&* 2. *C. si nuptia ex rescripto petant. leg.* 5. *§.* 1. *D. de pact. dotal.*

3. Quasi per huiusmodi rescripta derogandum sit iuri ciuili, quod solus Princeps facere potest *l. vlt. vbi not. C. si contr. ius vel vtilit. public.* Vide Papon. *lib.* 12. *syntagm. tit.* 2. *du vice de litige és choses litigieuses. arrest.* 3.

TIT. XXV.

De contr. & commit. stipulat.

DEFINITIO I.

Solus diei lapsus non inducit moram si obligatio habuit conditionem siue expressam siue tacitam, quæ impedierit natiuitatem obligationis.

ROMISERAM curaturum me vt contractum quem Titij nomine tecum inieram, Titius intra Cal. Ianuar. proximas ratum haberet, subiecta etiam, ni id facerem, pœna; *Quanti tua interesset:* nec tamen curaueram. Non ex solo lapsu temporis commissa videri poterit pœnalis stipulatio quasi contracta per me mora, nisi interpellatio aliqua secuta sit.1 Etsi enim obligationes huiusmodi valent tanquam quæ facti proprij non alieni promissionem contineant.2 Dici autem solet in pœnalibus stipulationibus diem interpellare pro homine.3 Tamē ne mora ipso iure contrahi potuerit illud obstitit, quòd diem incertum & proinde conditionem illam tacitam habuit promissio, Si Titius Calendis Iáuariis viueret:4 Dies verò ille incertus licèt non impediat transmissionem obligationis, quia certum est debitum iri, 5 impedit tamen ne ante nasci possit quàm Calendæ Ianuariæ venerint.6 Cui consequēs est vt cùm obligationem priùs natā esse necesse sit quàm moram contrahi,7 quia fieri nequeat vt eodem instanti & nascatur obligatio & mora contrahatur,8 nulla iam dies superfit quæ me interpellet, idcóque necessaria sit tua interpellatio,9 quasi certæ dici quæ adiecta fuerat, potestate tota in eo faciendo consumpta, vt obligatio nasceretur.10 *Ita Senatus* pro D. Comite de Monreal contra D. Claudium Gaspardum de Maillans Iuridicum maiorem Beugesianæ prouinciæ 3. Id. Iul. 1588.

1. Sic Bart. *ad l. ita stipulatio* 115. *num.* 41. *& seqq. D. de verb. obligat.* Dec. *cons.* 2 *per tot. & consil.* 313. Alius & diuersus casus est quem tractat idem Dec. *cons.* 523. *vers. secundo quòd aliter & cons.* 325. Adde Guid. Pap. *singul.* 835. §. 3.

2. *§. si quis alium Inst. de inut. stipul. l. quoties* 81. vbi DD. *de verb. obligat.*

3. *l. magnum* 12. *C. hoc tit.* Etiam cùm persona nulla est quæ interpellari ab homine possit *l. ad diem* 77. *D. de verb. oblig.*

4. Neque enim potuit fieri vt Titius eo tempore ratum haberet si non eo tempore viueret. Glos. *in d. l. si decesserit* in verb. *iudicio sisti. D. qui satisd. cogant.* Dies autem incertus pro condicione est non minùs in stipulationibus quàm in testamentis, *l. stipulatio ista* 38. *§ inter De verb. oblig. l. talis scriptura* 30. *§ sed etsi sub condicione. De leg.* 1. *l. dies incertus* 75. *De cond. & demonstr.*

5. Cùm etiamsi Titius ante eum diem & ante ratihabitionē decesserit, non eo minùs futurum sit, vt existente die verum sit dicere, Nec secutam fuisse ratihabitionem intra diem conuentam, nec sequi amplius posse *arg. l. Gallus* 29. *§. videndum in fin. de lib. & posthum.*

6. Quia scilicet in id vsque tempus potest sequi ratihabitio & ita condicio deficere si modò Titius viuat. Eadem verò potestas est condicionis tacitæ quæ expressæ in stipulationibus ad hoc vt natiuitas obligationis impediatur *l. interdum* 73. *de verb. oblig.* licèt non impediatur transmissio 1. *ex condicionali Inst. eod. tit. l. is cui* 42. *de oblig. & action.* Guid. Pap. *quæst.* 15.

7. Nulla siquidem mora esse potest, vbi nulla est petitio *l. si pupillus* 127. *D. de verb. oblig.* nec petitio vlla, vbi nulla præcessit obligatio, & quidem cuius dies non tantùm cesserit sed etiam venerit *l. cedere diem* 213. *de verb. signif.* Iunge *l. nulla* 88. *de reg. iur.*

8. Non enim priùs mora contrahitur quàm fuerit debitor interpellatus congruo loco & congruo tempore *l. mora* 32. *D. de vsur. l promissor* 21. §. 1. *D. de const pecun.*

9. Quæ & regulariter necessaria est ad moram contrahendam *d. l. mora l. Titia Seio* 87. §. *vsuras de legat.* 2.

10. Prius enim est vt nascatur obligatio, quàm vt petitio & actio cùm dici soleat obligationem esse matrem actionis *vulg. l. licèt* 42. §. *ea obligatio D. de procurat.*

DEFINITIO II.

Non contrahit moram debitor ex solo lapsu diei, si factum aliquod creditoris intervenire debuit, quod non intervenerit.

QVi se intra certum tempus aliquid facturum promisit, quod tamen facere aut non possit aut nō debeat, nisi stipulatoris quoque factum accedat, non ex eo solo quòd dicta dies præterierit moram contraxisse videbitur, 1 sed ita demum si ad diem & congruo loco fuerit interpellatus, 2 ne alioqui promissoris obligatio augeatur si pro stipulatore facere cogatur, quod stipulator ipse facere debeat. 3 Finge debere me tibi emphyteuticarium canonē annuum soluendum certa die. Si nihil præterea promissum sit, non cogar ad diem tibi soluere nisi tu exigas quia nec ad domum tuam soluendi causa ire debeo. 4 Itaque si vinum aut frumētum debeatur quod post diem petatur, non quanti plurimi merx fuit præstabitur, sed si quidem mercis precium ab eo tempore decreuerit liberabor dando mercem, 5 sin creuerit, ratio quidem iuris suaderet vt perinde mercem soluere deberem, quia licèt mora nulla contracta sit non eò minùs tamen verum est mercem tibi deberi, quam si haberes tanti vēnderes quanti nunc est, 6 sed tamen statuti nostri æquitate maxima aduersus dolosam creditorum impietatem & auaritiam prospectum est vt liberari debeam si tibi eam præstem mercis æstimationem, quæ tum fuit cùm tu petere debuisti. 7 Ne quod sui negligentior in soluendo tibi prosit, qui etiam in exigendo diligentior esse debueras. 8 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 10. Cal. Aug. 1591. Iunge Defin. 15. De iur. emphyt.

1. Nec si ponas pœnalem fuisse promissionem quo casu solet dici & verum est diem interpellare pro homine vt dixi *Defin. prox. num.* 3. *ex l. magnam* 12. *C. de contr. & committ. stipul.*

2. Hoc enim regulariter requiritur ad contrahendam morā *l. mora* 32. *D. de vsur. l. Titia Seio* 87. §. *vsuras de legat.* 2.

3. Sic enim fieret vt promissor se veluti procuratorem stipulatoris constituere cogeretur, quod esse non debet *l. postulante* 44. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

4. Bart. *in l. item illa vers. eadem ratione D. de const. pecun.* Alex. *cons.* 92. *in fin. vol.* 5. Mynsing. *Cent.* 3. *obser.* 95. vbi citat textum satis accommodatum *in l. si in diem* 46. *D. de condict. & demonstr.*

5. Quasi nulladum contracta mora.

6. Nam hodie saltem dandum est quod iam olim dari oportuit, vt ratiocinatur I. C. *in l. si sterilis* 21. §. *cùm per venditorem D. de action. empt.*

7. Ita enim vetere statuto Sabaudiæ diserte cautum est. Vide Bald. *ad l. vlt. vers. modò quæro generaliter C. de condict. insert.*

8. Quasi hoc casu facienda sit veluti quædam compensatio mutuæ negligentiæ vt *in l. si ambo* 10. *D. de compens.* Vide Affict. *decis.* 316. Anth. Gabriel. *lib.* 3. *commun. opin. De solut. & liberat. concl.* 9.

DEFINITIO III.

Stipulationum condiciones retrotrahuntur etiam in præiudicium tertij si sint casuales vel mixtæ, non etiam si potestatiuæ.

STipulationum condiciones quandocumque existentes ad stipulationis tempus retrotrahuntur: 1 Sed si medio tempore ius alteri quæsitum proponatur, distinguendæ sunt casuales & mixtæ ab iis quas nostri potestatiuas vocant. Hæ siquidem in præiudicium alieni iuris retrotrahi non possunt. 2 Ideò nimirum ne sit in potestate debitoris condicionem implentis alteri quæsitum ius imminuere. 3 Casuales & mixtæ semper retrotrahantur, propterea quòd ex dubio euentu non ex solo debitoris aut creditoris arbitrio pendeant. 4 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Prid. Cal. Sept. 1588. Iunge Defin. 1. qui potior. in pignor. hab.

1. Scilicet in præiudicium promissoris quia cùm stipulationis condicio tandem extitit perinde habenda est atque si ab initio pura fuisset stipulatio *l. potior* 11. *D. qui potior. in pign. hab. vers. videamus in fin.*

2. *d. l. potior. in princip l. 1. in fin. eod. tit.*

3. *l. vlt. D. de pact. l. Granius.* 71. § *penult. D. de fideiuss. l.* 2. *D. quod vi aut clam.*

4. *d. l. potior vers. videamus l. qui balneum* 9. *& d. l.* 1. *in princip. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO IV.

Etiam iura condicionalia iam nata veniunt in generali stipulatione, licèt eorum condicio nondum euenerit.

HVic consequens est vt contracta pignoris venditione sub ea condicione si ad diem pecunia nō solueretur, 1 excepta tamen venditori facultate redimendi, 2 Si venditor hic ante diem solutioni dictam donauerit tibi, aut etiam vendiderit quæcumque habebat rerum quas alienasset redimendarum iura, tum condicio prioris venditionis extiterit ius illud redimendi quod in priore venditione exceptum diximus posteriore contractu translatum videatur, non secus ac si iam eo tempore prioris alienationis condicio extitisset, quia nec alterius vllius interest. 5 Quod cùm euenit nihil causæ est cur non condicio quælibet retrotrahatur. Nec aliud erit tametsi venditor hic ante diem euenientis condicionis decesserit relicto herede qui sua interesse dicat, vt tantò locupletiorem habeat hereditatem: 4 Nam cùm eadem heredis quæ defuncti persona esse intelligatur, 5 non magis heredi prodesse ea ratio potest quàm venditori si viueret prodesse deberet ad hoc vt opulentiore patrimonio frueretur. 6 *Ita tractatum est* in publico auditorio, nondum tamen decisum.

1. *Vt in l. si fundus* 16. §. *vlt. D. de pign.*

2. *Vt in l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

3. Præterquàm debitoris in cuius præiudicium condicio quælibet retrotrahitur vt dixi *Defin prox. num.* 1.

4. Est enim locupletior hereditas quæ consistit in corporibus, quàm quæ consistit in pecunia *l. verum* 11. § *si locupleti. D. de minor.* quia pecunia res fragilis est & quæ facilè amitti potest *l. si chorus* 79. §. 1. *de legat.* 3.

5. *Nouell.* 48. *De iureiur. à morient. præstit. in princip.*

6. Nec enim ex persona heredis condicio obligationis immutari solet *l.* 2. §. *ex hic D. de verb. obligat.*

DEFINITIO V.

Stipulatio inter contrahentes præsumitur ex promissione facta præsenti per præsentem. Secus est in stipulatione notary, si is cui promissum dicitur fuerit absens.

CVm in instrumento scriptum est præsentē præsenti promisisse, licèt non sit adiectum acceptatam à parte aut à notario promissionem, eius tamē cui promissum est stipulationem interuenisse credimus vt actus valeat. 1 Nō idē erit si absente parte solius notarij præsentia interuenerit. Etsi enim generali locorum omnium consuetudine receptum est vt etiam absenti notarius quilibet serui publici exemplo stipulari possit, & per stipulationem suam acquirere, 2 non tamen ea res facit vt stipulatus fuisse credendus sit si non expresserit: 3 Adeóque nec si is qui promisit, fidem suam iureiurando in eam rem obstrinxerit. 4 Quamquam hoc casu incurrendi periurij metu absolutionem à iurisiurādi vinculo impetrari necesse est. 5 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Idib. Nouemb.

verb.1590.itémque Idib.Decembr.sequentibus in causa Ioannis Antonij Gleyron & Ioannis Crispini contra D. de Moyron.

1. *l.1 C.hoc tit.l.sciendum 30.vbi not.D de verb.obligat.*
2. Vt pluribus tractat Antonin.Tessaur.*Decis.71.*
3. Stipulatio enim non tantùm facti est sed etiam suas habet solennitates, congruã scilicet interrogationem & congruã responsionem *l.1.D.de verbor.obligat.*
4. Nec enim iusiurandum facit stipulationem quæ inter absentes contrahi non potest *d.l.1.de verb.oblig.*
5. Cùm possit hoc iusiurandum seruari citra dispendium salutis æternæ *cap.2.de pact.in 6.cap.cùm contingat & cap.debitores Extr.de iureiur.*Guid.Pap.*quæst.222.*

DEFINITIO VI.

Dies interpellat pro homine in causis fiscalibus & pœnalibus, sed hoc ita si pœna in stipulatione sit non in commination tantùm.

NOn aliter dies interpellat pro homine ad constituendum in mora debitorem, quàm si versetur fauor fisci, aut pœna cum die adiecta proponatur. 2 Quid si diem homo adiecerit, lex pœnã? Æquè contracta mora intelligetur, & pœna committetur, sed purgari mora poterit ante litem contestatam ad euitandam pœnam. 3 Quod non similiter diceretur si diem & pœnam ab homine dictam proponentes, tametsi nihil interesset stipulatoris. Nequę enim adiecta pœna quærendum est, an aut quatenus actoris interfit, sed tantùm an pœna commissa sit & quæ quantitas deducta fuerit in stipulationem. 4 Sed hoc ita si pœna expressim, præcisè, & affirmatiuè posita sit in stipulatione & obligatione, non si tantùm in commination. Nam si vt plerumque fit debitor se ad certam diem soluturum promiserit his vulgaribus verbis additis *à peine de tous despens dommages & interest.*, nõ prius mora per debitorem contracta videbitur, quàm post lapsum diem interpellatus fuerit à creditore. 5 Illa enim pœnæ quædam potiùs commination quàm certa stipulatio esse intelligitur. 6 Ideóque excusationem quodammodo meretur debitor qui sui creditoris facilitati & humanitati confidens nihil ei tacenti offert. 7 Pœna igitur in stipulationem præcisè deducenda est, hoc modo, *Si ad diem non soluero, Promitis pœnæ nomine centum*, aut *quanti mea interest*, aut *vsuras legitimas.* 8 Eo nimirũ casu dies solus pro homine interpellaret, ac debitorẽ in mora constitueret. 9 Quid si pro die locus adiectus sit? Post elapsum diem qui tacitè inest stipulationi, id est intra quem ad eum locum peruenire potuit, 10 competet creditori arbitraria actio ad id quod interest si non aliquod ipsius creditoris factum interuenire debuerit, quod præcedere oportuit. 11 *Ita Senatus* prid.Id.Iunij 1591.

1. *l.cùm possessor 5.§.vlt D.de censib.l.1.& 2. C. de capiend. & distr.pignor.tribut.caus.lib.10.tit.21.*
2. *l.traiectitia 23.vers.de illo D.de oblig.& action.l. magnam 12.C.hoc tit.l.si mora 9.vbi glos.D.solut.matr.l.ad diem 77. D. de verb.obligat.*
3. Guid.Pap.*quæst.*171.Ex not.per Bart.*in l.si insulam 84. D. de verb.oblig.& in l.1.D.de pœn.legat.*
4. *l.stipulatio ista 38.§.alteri De verb.oblig.*
5. Hypol.de Marsil.*sing.* 147.& 341.Mynsing.*centur.3. obser. cap.95.*Vide *l.mora 32.D.de vsur.*
6. Comminatio autem nihil præcisè disponit *l.vnic.C. cõminat.epist.programm vim leg.non habet.*
7. *Arg.l.cùm quidam 17.§.Diuus Pius D.de vsur.*
8. Vt ita stipulatio ipsa sit pœnalis *l.si pacto 14.C.de pact. l. prædia 28.D.de action.empt.*
9. *d.l.magnam 12.C hoc tit.& d.l.traiectitia 23. vers. de illo De oblig.& action.l pecunia 9.§.1.D.de vsur.*
10. *l.2.§.qui ita stipulatur D.de eo quod cert. loc. l. continuus 137.§.cùm ita D.de verb.oblig.*
11. De eo quod certo loco *l. 1.& tot.tit.D.de eo quod cert.loc. l.vnic.C.vbi conuen.qui cert.loc.dar promiss.*
12. Vt in ea specie quam nos tractauimus *Defin.1.supr.*

DEFINITIO VII.

Vsuræ etiam legitimæ & in stipulatum deductæ non debentur ob solum diei lapsum, si ex chirographo agatur.

QVod tamen diximus, Deductis in stipulationem vsuris legitimis si ad dictam diem pecunia soluta non esset, moram ex solo diei lapsu contrahi, indéque vsurarum stipulationem committi, 1 locum non habet, si pragmaticis nostris credimus, quoties ex chirographaria stipulatione agitur. Tunc enim non nisi à die chirographi agniti aut per calumniam denegati vsuras deberi placuit. 2 Præterquàm si extraiudicialis interpellatio, aut solutio partis debiti 4 vel vsurarum præcessisse proponatur. Eóque iure Senatum nostrum vti constat. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l.pecunia 9.§.1. D.de vsur.*
2. Sicut nec nisi ab eo die chirographum habet priuilegium tacitæ hypothecæ. Vide quæ scripsi *in Error.2.Decad.1.de erroribus pragmat.*
3. Nam & illa sufficit ad constituendum debitorem in mora *l.mora 32.D de vsur.l.Tuia Seio 87.§.vsuras de leg.2.*
4. Nam qui soluit partem debiti vel vsurarum satis agnoscit chirographum *l.1 l solutionem 5.C.de re iudic.* Iunge *Defin.seq.*

DEFINITIO VIII.

De vsuris chirographariis.

REceptum est inueterato pragmaticorum nostrorum errore, vt si quis debitorem se chirographo protestus sit, & ad certam diem soluere promiserit, subiecta etiam pœna vsurarum, expensarum, & quanti interfuerit creditoris, nec ad diem satisfecerit, Non nisi à die recogniti aut malè denegati chirographi ad vsuras condemnetur. 1 Quasi verò quod ad debitorem ipsum pertinet, quicquam interfit an chirographo an publico instrumento quid promiserit. 2 Cùm tamen etiamsi nulla scriptura proferretur, sufficere posset probatio quæ per testes fieret conuentarum ac promissarum vsurarum; 3 sicut nec requirimus vt chirographo dies adiectus sit vel Consul, aut etiam vt sint subscriptæ tabulæ, si modò constet de eo quod inter debitorem & creditorem gestũ est. 4 Neq; enim dubitari potest quin dies interpellet pro homine, saltem quoties pœna aliqua siue vsurarũ siue alia subiecta est. 5 Planè si de aliorũ creditorum siue hypothecariorum siue chirographariorũ præiudicio ageretur, facilè admitterem supradictam pragmaticorũ sententiam. Quoniam quæ ratio facit vt hypothecæ conuentio inserta chirographo nullum creditori ius tribuat ad consequendum priuilegium temporis aduersus cæteros creditores. 6 Eadem facere debet ne in eorum nexem principale debitum vsurarum accessione augeatur. 7 Priùs enim est vt debitum legitimè contractum esse constet, quàm vt de vsuris quæratur: 8 Eadémque subest vtroque casu facilitas fraudis comminiscendæ, & consequenter eadem suspicio fraudis factæ; 9 Quod non similiter in persona ipsius debitoris euenit, qui nec volens sibi ipsi fraudem facere potuit. 10 Quam ob causam nec de illo dubitãdum est quin si chirographo contineatur pignoris conuentio possit creditor aduersus debitorem recta agere hypothecaria priùs etiam quàm egerit personali de chirographo, & sufficere ei posse ad victoriam si quandocunque chirographum exhibeat nulla falsitatis suspicione debilitatum. 11 Quæná enim obsecro in eo fiat aut fieri possit iniuriã debitori qui ipse cõuenit de pignore? 13 Si tamen pœna nulla subiecta sit, fatebor libẽtissimè nõ posse debitorẽ à die elapsi termini ad vsuras condẽnati, quia neque esset condemnãdus tametsi ex publico & authentico instrumento cõueniretur. Postquam eo iure vtimur vt non aliter dies interpellet pro homine quàm si pœna subiecta sit. 13 Excipiẽdi tamẽ sũt ij casus in quibus vsurę debẽtur citra moram, Puta si fauor minoris ætatis interueniat, 14 aut si prẽ

cium ex causa emptionis debeatur.15 *Sic tractabam* in Senatu in ea causa de qua SC.8.supr.in quib.caus.pign. vel hypoth.tacit.contr.& tursum in alia quæ in publico auditorio agitata est inter procuratorem Iacobum Comber,& Franciscum Truston 4.Cal.Mart.1593.

1. De quo errore vide quæ scripsi pluribus *in Error.* 2. *Decod.*1.*De error.pragmat.*

2. Cùm tamen instrumenta non fiant ad inducendam obligationem,sed tantùm ad habendam inductę iam, & contractæ obligationis probationem *l.4.D.de pign.l.4.D.de fid.instrum.*

3. Nihil enim refert an quid probetur per scripturam, an per testes *l.in exercendis* 15.*C.de fid.instrum.*

4. *l.cum tabernam* 34.§.1.*D.de pignor.*

5. Vt dixi *Defin.*1.*&* 6.*supr.*

6. Quibus alioqui facilè fraus fieri posset *l. scripturæ* 11.*C. qui potior.in pign.hab.*

7. Cùm vsurarum debitum habeat idem priuilegium temporis quod habet principale *l.Lucius* 18.*D.eod.tit. qui potior. in pignor.hab.*

8. Cùm vsuræ tanquam accessiones pendeant à suo principali *l eos qui* 26.*in princip.C.de vsur. vulg.cap.accessorium de regul.iur.in* 6.*l.cùm principalis* 178.*D.eod.*

9. *Arg.l.qui testamentum* 27.*D.de probat.Not. ad Auth. sed iam necesse C.de donat.ant.nupt.*

10. Non enim decipitur,qui à seipso decipitur *l. nam si actor* 26.*D.de rei vindic.*

11. *d.l.cùm tabernam* 34.§.1.*D.de pignor.*

12. *l.1.l.4 & pass eod.tit.*

13. Vt dixi *Defin.*1.*&* 6.*sup.*

14. *l.Titia Seio* 87.§.*vsuras de leg.*2.*l.cùm quidam* 17.§. *si pupillo D.de vsur.l.*3.*C.in quib.caus.restit.in integr.necess.non est.*

15. *l.curabit* 5.*C.de action.empt.l.Iulianus* 13.§. *veniunt autem D.eod.l.liberalitatis* 16 §.1.*D.de vsur.*

DEFINITIO IX.

Pœnæ conuentionales non exiguntur nisi interfit stipulantis,quasi adhibitæ in fraudem legitimarum vsurarum.

CEntum mutua inter octauum diem soluere, & ni solueret viginti quoque pœnæ nomine pendere obligatus,si ad diem non soluerit, ob idque ad pœnam conueniatur,doli mali exceptione iuuandus est, nisi creditor sua interesse probauerit. 1 Etsi enim si strictam iuris rationem inspicias pœna omnimodo debetur, etiamsi nec quicquam interfit stipulatoris, 2 nec imputari possit debitori cur non soluerit, 3 Eo tamen iure vtimur vt ei cuius nihil interest,nihil vnquam adiudicetur.4 An ergo inutilis prorsus erit adiecta pœnæ conuentio? Minimè, sed id efficiet vt sufficiat creditori probare quòd sua interfit,licèt non probet tanti interesse quantum in stipulationem deductum est, cùm plerumque difficultate probationum id quod interest ad exiguam summam deducatur,nisi per stipulationem taxatum sit. 5 Cæterùm non efficiet pœnæ adiectio vt eo magis debeantur vsuræ etiam chirographo promissæ,præterquàm à die chirographi recogniti aut falsò denegati. 6 *Ita Senatus* in causa N. Claudij Guichardi affinis mei à secretis & consilijs Serenissimi Ducis nostri,& N. Benedicti Bertrier Prid. Cal. Sept.1593.

1. Quasi adiecta sit pœna in fraudem vsurarum quoties adiecta est certę quantitati *arg.l.pecunia* 9.§.1.*D.de vsur.*Secus est secundùm quosdam si adiecta sit promissioni faciendi, vt tractat Papiens.*in form.libell.vt pact.seruent.*in verb *pacta num.*8. *& in form.libell.in act.hyp.*in verb.*ac restituere num.*1.*& in for. libell.in caus.vendit.*in verb.*pro precio num.*7.

2. *l stipulatio ista* 38.§.*alteri de verb.obligat.*

3. Fortè si nemo fuit qui solutionem accipere potuerit vt *in l.ad diem* 77.*eod.tit.*Nam & hoc casu potuit& debuit fieri obsignatio ad pœnam euitandam vt *in l.vlt.D.de leg.commiss.*

4. Quasi dolo malo faciat is qui agit ex stipulatione qualibet si nihil eius interfit *l* 2.§.*certa D.de dolo mal.except.l.*3. §.1. *De verb.oblig.Ille à quo* 13.§.*si de testamento.*vbi Bart.& alij *D. ad SC.Trebell.*

5. Ex consilio Iureconsulti *in l.vlt.D.de prætor.stipulat.*

6. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin.6.& Defin.prox. præced supr.*Iunge *Defin.*14.*infr.eod.*

DEFINITIO X.

Syndicus non potest transigere sine speciali mandato, Et quid si promiserit vniuersitatem ratam rem habituram,& quænam sit potestas talis promissionis.

TRansactionem à Syndico factam vniuersitatis nomine sine mandato speciali vniuersitas ratam habere non cogitur,quia nec Syndico potestas illa transigendi mandato generali data intelligitur vt nec procuratori generali. 1 An verò ex ea transactione Syndicus ipse conueniri poterit?Et quidem constat quandiu Syndicus manet posse eum conueniri vt curet ratam ab vniuersitate haberi conuentionem. 2 Postquam verò Syndicus esse desiit non potest ex eo contractu conueniri quem & in officio & ratione officij fecerit. 3 Vtcumque sit, liberatur si fecerit quod in se fuit vt vniuersitatem ad ratihabitionem permoueret.Nam quisquis alienum factum promisit,imò & quod magis est,qui promisit se curaturum vt alius quid faceret,ad aliud non tenetur, quàm vt præstet quantam potest diligentiam,vt res fiat. 4 Nec aliud erit tametsi subiecta sit pœnæ loco promissio eius quod intererit stipulatoris si res non fiat, 5 adeóque licet iusiurandum interuenerit, 6 quia non potest videri periurus qui fecit bona fide & sine fraude quod facere potuit.7 Nisi hoc quoque adiectum sit vt nō eò minùs teneatur promissor quod fecerit quantum in se fuerit. Tunc enim omnimodo promissor condemnandus est. 8 Planè si quid dolo malo gestum sit ab eo qui alienum factum promisit quasi mandatum de promittendo haberet, quod non habebat, dubitari non oportet quin eò nomine teneatur ratione doli, etiamsi promissum non sit id quod intererit stipulatoris, 9 Multò magis si subiecta sit ea promissio pro pœna.10 Sed in eius quod interest taxationem id tantùm veniet quod propter causam transactionis stipulator impenderit,aut si damnum aliquod passus sit, nó etiam lucrum quod percepturus esset ex trãsactionis implemento.11 *Ita Senatus* in causa Syndicorum d'Auricux & du Bourget & Villar Audin 15.Cal.Mart 1595.

1. *l.mandato generali* 60.*D.de procurat.*

2. Cùm ex suo facto conueniatur, adeóque ex suo propemodum mendacio ac penè tanquam falsus procurator *arg. l. rem alienam* 41.*in fin.D.de pignor.act.*

3. Finito enim officio finitur etiam obligatio non nisi ratione officij contracta *l.*1.*C.quand.ex fact.tutor l. vlt. D. eod. l. vlt.D.de instit.act.*

4. Ne alioqui videatur obligatus ad impossibile quod vtique fieri non potest cùm impossibilium nulla sit obligatio vt habet iuris regula *Not.ad* §.*si quis alium Inst.de inut. stipul. & ad l stipulatio ista* 38.*in princip.De verb.oblig.*

5. Quam pœnam adiici necesse est regulariter vt valeat facti alieni promissio quæ alioqui non valeret. Papiens. *in form. libell.compromiss.in vers.occasione num.*3.

6. Cuius ea vis esse creditur, vt præcisè obliget promittentem ad factum.Bart.*ad l. stipulationes non diuiduntur D. de verb.oblig.*

7. Nam nec peieraſſe videtur is qui honestam causam habuit deferendæ promissionis *l.vlt.D.qui satisd. cogant.* quanto magis si necessariam.

8. Dec.*cons* 213 Robert.Marant. omnino videndus *Disput.* 7.*per tot.*Thom.Gram.*decis.*102.*num.*109.*& seqq.* Capyc.*decis.* 93.*num.*6.

9. Decepit enim illum cum quo contraxit, & ideo tenetur de dolo *l.*1.*& pass.D.de dolo.*Ne alioqui dolus maneat impunitus contra *l.procurator* 11.§.1.*D.de doli mal.except.*

10. *l.stipulatio ista* 38.*l.inter stipulantem* 83.*in princip. D. de verb.obligat.*

11. Lucri enim cessantis ratio haberi non solet in æstimando eo,quod interest,sed tantùm damni emergentis, & quidem quod sit circa rem ex *l.si sterilis* 21.§.*cùm per venã.D.de act.empt. cum ibi not.& in l.vnic.C.de sent.quæ pro eo quod interest.*Quamuis videatur obstare *l.sic omissa* 13.*D.rat.rem hab.* Vide tamen Papiens.*in form.libell.act.real.vers & in florem num.*7.*&c.*

DEFI-

DEFINITIO XI.

Pœna resolutionis contractus in stipulationem deducta committitur si promissor non fecerit quod debuit, licèt fecerit quod facere potuit.

SI in stipulationem deductum sit id quod difficile fuerit præstare, quódque nõ fuerit in mera promissoris potestate, subiecta pœna aut resoluendi contractus aut pecuniæ præstandæ loco eius quod interesset si nõ fieret quod fieri conuenerat, non eo magis excusatur quis à pœna etiam faciendo quod potuit,[1] sed omnimodo pœna cõmittitur, quæ certa est certámque legem & condicionem ab initio habuit.[2] Itaque contractus pro resoluto habebitur,[3] & quod eo nomine datum fuerit si id stipulator elegerit[4] restituetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore ptid. Id. Mart. 1595.

1. Aliud dicendum esset si pœna nulla fuisset adiecta. Vt dixi *Defin. prox. præced. num. 7. & 8.*

2. *l. stipulatio ista 38. §. alteri D. de verb. oblig. l. vero procuratori 12. §. penult. D. de solut.*

3. Nam quanto difficilius est id facere quod impediret resolutionem contractus, tanto facilius est vt contractus resoluatur.

4. Nec enim cogitur legem contractus pro se adiectam exercere si nolit *l. 2. D. de leg. commiss.*

5. *Arg. l. si diuersa 14. C. de transact. l. cùm te 6. C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XII.

Non potest eodem instanti contrahi stipulatio, & mora.

FIeri non potest vt eodem tempore stipulatio contrahatur, & mora.[1] Idcóque non proderit creditori ad cõstituendum in mora debitorem, si in ipso constanti contrahendæ stipulationis petat solutionem creditæ pecuniæ, quam debitor promiserit soluturum se quandocumque petituro creditori[2] & consequenter alia nouáque interpellatione opus est.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 27. sup. De vsur. & mora.

1. *l. promissor 21. §. 1. D. de pec. const. l. mora 32. D. de vsur. l. quod dicimus 105 D. de solu.* iunct. *l. si seruus 25. in fin. D. de pign. act.* Marc. de Mantua *sing. 243.* post Bart. *ad l quoties 59. D de verb. oblig.*

2. Nam nec videretur credita pecunia cuius dominium non fuisset translatum in accipientem, *l. 2. §. 1. D. de reb. cred.* nec posset dici alienata quæ sic data esset vt statim reciperetur *l. qui sic soluit 55. D. de solut.*

3. Quæ tum quoque necessaria est cùm mora aliquà præcessit si modò non fuerit illa contracta per interpellationem *l. Titia Seio 87. §. vsuras de leg. 2. l. mora 32. de vsur.* Quanto magis ergo si neque mora neque interpellatio vlla præcesserit?

DEFINITIO XIII.

Alteri stipulatus cùm sua interesse sciret, sibi actionem quæsierit non alteri, præsertim absenti. Inter præsentes autem præsumitur stipulatio si scriptum sit alterum alteri promisisse: Notario inaximè intercedente.

ALteri quidem stipulari licet, quoties vt alij soluatur interest stipulatoris.[1] Sed ita hoc accipiendum est vt stipulatori soli actio ex ea stipulatione dari debeat, nõ tertio cui ex lege stipulationis solui debuit. Maximè si absens ille fuit cùm stipulatio interponebatur,[2] Nam nec ei daretur actio qui præsens fuisset si solutionis tantùm gratia adiectus reperiretur,[3] qui nec expressa conuentione obligationis causa adiici potuisset.[4] Planè si instrumento inter præsentes confecto scriptum sit alterum alteri promisisse, licèt nihil de stipulatione expressum sit, stipulationem tamen interuenisse credendum est,[5] Præsertim si notarius adhibitus proponatur, cuius operâ vel ad hoc maximè requiri solet, vt is pro alio siue præsente siue absente stipuletur.[6] *Ita tractatum est* 12. Cal. April. 1594.

1. *l. stipulatio ista 38. §. alteri de verb. oblig.*

2. Nec enim potest actio ex stipulatu acquiri ei qui stipulatus fuit, nec stipulatio contrahi inter absentes *L. 1. eod.*

3. *l. cùm quis 55. & l. seq. §. qui sibi eod. tit. De verb. oblig.*

4. *d. §. qui sibi & d. §. alteri. cum similib.*

5. *l. 1. C. hoc tit.*

6. Ex generali scilicet illa consuetudine quæ induxit vt notarius exemplo serui publici possit etiam absenti & ignoranti stipulari. Tessaur. *decis. 70.*

DEFINITIO XIV.

Pœna conuentionalis adiecta obligationi dandi non potest exigi nisi probato quod tanti interfuit actoris. Aliud est si certa quantitas sit adiecta pro taxatione eius quod interest.

EO iure vtimur vt pœna quæ in conuentionem deducta est si quid factum vel non factum sit neque possit exigi priusquàm per sententiam fuerit declarata,[1] neque possit declarati per iudicem si non interfit actoris,[2] adcóque nec nisi quatenus probat ille sua interesse.[3] Quod pœnarum quidem odio receptum est,[4] sed contra iuris rationem, quæ vbi adiecta pœna est nihil aliud inquiri vult, nisi quænam sit quantitas & condicio stipulationis, Non etiã vtrum aut quantum interfit stipulatoris.[5] Commodissimum igitur est certam quidem quantitatem stipulatione comprehendere, at non vt fieri solet, pœnæ nomine, sed pro eius quod interesse poterit taxatione:[6] Vt probãdum quidem actor habeat sua interesse, at non item quanti sua interfit.[7] Sed & cùm admittitur quæstio illa facti, An interfit,[8] necdum probatur tanti interesse. Interim tamen standum esse taxationi soluendámque eam quantitatem quæ taxata & conuenta reperitur, plerisque nec immeritò visum est.[9] *Ita tractatum* Prid. Cal. April. 1595.

1. Sufficit tamen in quibusdam locis quod pœna sit accusata quod in magna Curia Vicariæ Neapolitanæ obseruati ait Affict. *decis. 3. in princip.*

2. Intellige si pœna sit adiecta obligationi dandi quia tunc præsumitur adiecta in fraudem vsuratum *arg. l. rogasti 11. §. si tibi de reb. credit.* Secus si adiecta sit obligationi faciendi, aut certæ obligationi dandi nulla precedente obligatione quantitatis per prius, quomodo distinguit Thom. Grammat *decis. 58. num. 6. & 7. ex §. vlt. Inst. de verb. oblig* Abb. *in cap. dilecti vers. sexta & vltima. Extr. de arbitr.* Alex. *in l. stipulationum 5. §. vlt. vers. & ideo si pœnam de verb. oblig.*

3. Grammat. *dict. decis. 58. num. 7.* vbi refert factum Consilium Neapolitanum non consueuisse condemnare ad pœnam nisi quatenus concurrat cum interesse.

4. Sunt enim pœnæ omnes odiosæ *l. pen. D. de pœn.*

5. *l. stipulatio ista 38. §. alteri de verb. obligat.*

6. Ex consilio Iurecõsulti *in l. vltim. D. de pretor. stipulat.*

7. Quæ posterior quæstio longè difficiliores exigit probationes. Vnde fit vt inopia probationum plerumque id quod interest ad exiguam summam deducatur *d. l. vlt.*

8. Est enim vtraque quæstio facti, An interfit & Quatenus interfit *l. quatenus 24. de reg. iur.*

9. Socin. *cons. 90. vol. 4.* vbi addit non esse audiendum debitorem si interim ad condemnationem remorandam velit offerre satisdationem. Iunge Bart. *in l. Iulianus 69. D. de condict. indeb.* Grammat. *dict. decis. 58. num. 10.* Socin. *in l. pecuniam 36. D. de reb. credit.*

TIT. XXVI.

De duob. reis.

DEFINITIO I.

Vni ex correis debendi qui totum soluit datur regressus contra correos, aliquando in solidum aliquando pro virili.

EX pluribus debendi correis si vnus totā pecuniā debitā soluerit creditori, mera iuris ratione nullā eo nomine citra cessionem aduersus correos habet actionē,1 licèt ad eos tota creditoris pecunia peruenerit.2 Sibi enim imputet quòd passus sit se tāquam correū obligari, nec melius sibi prospexerit.3 Æquius tamē & benignius visū est interpretibus dādā ei actionē in correos 4 aut in solidū si ex pecunia quæ obligationi contrahēdæ causā dedit nihil ad eū peruenerit, aut pro qua saltē parte pecunia ad illos peruenit. Quasi hactenus no tā correi loco habēdus sit quàm fideiussoris,5 Eóque iure passim Senatus noster vtitur. *ita tractatu* ex tēpore 15. Cal. Iun. 1591.

1. Vt probaui pluribus *lib.* 11. *Coniectur. cap.* 6. 7. *&* 8. vbi vide.
2. *Arg. l. propter mutuam* 4 C. *hoc tit.*
3. Cùm potuerit eadem actatem sibi stipulari aut eo tempore quo soluit impetrare cessionem actionis *l. rem hereditariam* 65. *vers. nec remedio* D. *de euict.*
4. *Ex l.* 1. *aliàs l.* 2. C. *hoc tit.* quæ tamen ab illis verbis *& ideo* euidenter est prospecta, cùm ea consecutio ridicula sit, vt alibi monuimus. Et defuit sanè in libro Irnerij vt apparet ex coniunctione *Auth. seqq.*
5. Ita enim nostri sentiunt, correum debendi, fideiussoris potius loco habendum esse quatenus pecunia ad eum non peruenit *arg. l. vir vxori* 17. §. *vlt.* D. *ad SC. Vellean.* Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *dict. lib.* 11. *Coniect. cap.* 1. Adde *l. item si* 7. *aliàs l. sed Iulianus* §. 1. *de SC. Macedon.*

DEFINITIO II.

Vnus ex correis condemnatus, præstandus est indemnis à correo etiam quod ad vsuras.

QVi debebāt mihi centū ex causa doris in viriles, cōstituerūt ea se tibi debere ex causa depositi in eāq; rē se obligauerūt singuli in solidū, ita vt fierēt duo rei promittēdi,1 delegāte me qui totidē tibi debebā.2 Egisti contra alterū depositi, & cùm ille primū inficiaretur depositū, deinde per tergiuersationes protraheret restitutionē, condēnatus est nō tātùm ad restituēdā pecuniā, sed etiā ad præstandas vsuras.3 Egit ille cōtra correū vt indēnitatē ab ipso cōsequeretur, quòd & correi debēdi fuisset,4 & in bonorum quæ cōmunia habuerāt diuisione nominatim conuenisset vt eius depositi nomine in viriles tenerētur.5 Nō dubitabā quin iusta esset actio quod ad quātitatē ipsā depositā monetæq; augmētū 6 pertineret. Nō ideo quòd correo aduersus correū regressus dādus sit si aliud nihil moueat, & iuris rationi plus quàm interpretibus tribuas.7 Sed quia de ea re cōuētio expressim facta esset, sanè expēsarū nomine quas condēnatus debuerat adeóque soluerat priusquā aduersus correū ageret, nullā ei actionē superesse constabat, quippe quæ propter malā fidē litémque temerariā debitæ, & tolerāter personales fuisset,8 Sed de vsuris quæstio difficilior videbatur, Nā cùm ex causa depositi vsuræ nō debeātur nisi vel propter morā,9 vel quia depositarius pecunia vsus sit,10 Neutro casu dici poterat correo, qui nō esset condemnatus morā aut factu condēnati nocere debere.11 Quod enim dici solet vnius ex correis factū nocere alteri,12 nō de mora intelligendū est, sed de eo quod vnus ex correis agēdo aut excipiēdo fecerit, quia singuli possunt in solidū & agere & cōueniri.13 Sed etsi mora vnius noceret alteri, id tamē ratione creditoris intelligi deberet, nó ita vt ille ipse qui morā fecisset, ac ob eam condēnatus fuisset vllā à correo indēnitatem eo nomine cōsequi deberet.14 Imò verò si quid ex ea causa creditori præstiterit correus qui moram non fecerat, æquum est indēnem eū seruari à morōso, vt sua cuique mora noceat.15 Senatus tamē vsurarū quoque indēnitatē cōdēnato præstandā esse cēsuit, nō quòd moram correi nocere correo æquū esset,16 sed quia pecuniā hanc quæ ex causa depositi petebātur, vterque correus ante contractā depositi obligationē iure doris debuerat,17 nec numeratione sed sola cōfessione & constitutione quasi breui manu depositum mutuū fuerat,18 vt proinde dubitari nō posset quin vterque ea pecunia vsus fuisset. Quo demùm casu æquū est præstari vsuras à depositario, nulla etiā mora cōtracta.19 Idque præterea à cōsequens videbatur conuentioni inter correos factæ, vt de cōmuni depositum redderetur. Eadem enim causa esse solet accessionum, quæ debiti principalis.20 *Ita senatus* inter fratres Riondet 4. Id. Ianuar. 1593.

1. Nam ex causa quoque depositi vt & ex alio quolibet contractu correi debendi fieri possunt *l. eandem rem* 9. D. *hoc tit.*
2. Vt num. eum ea delegatio vice solutionis esset *l. quamuis* 8. §. *interdum* D. *ad SC. Vellean.*
3. Quæ scilicet in actione depositi vt & in aliis omnibus bonæ fidei iudiciis debentur saltem à die moræ *l. Lucius* 24. *& l. sequ.* §. 1. D. *depositi. l. vsuræ* 34. *& l. in contraria* 37. D. *de vsur.* iunct. *l.* 1. *l. mora* 32. §. *in bonæ fidei eod.*
4. *Ex l.* 1. *aliàs l.* 2. *cum ibi notat.* C. *hoc tit.*
5. Quibus verbis etsi nihil conuenisset de vsuris, videbatur tamen eandem constituendam esse rationem vsurarum & sortis *arg. l. Lucius* 18 D. *qui potior. in pignor. hab.*
6. Quia monetæ augmentum quod vulgò renforzum vocant pars est debiti principalis vt diximus *in tit. De solut. ex l. cum quid* 3. *vbi not.* D. *de reb. cred.*
7. De quo iam dixi *Defin. prox. praced.*
8. Cui haud dubiè standum erat cùm omnes contractus legem ex conuentione accipiant *l.* 1. §. *si conuenerit d. l. Lucius* 24 *in fin.* D. *depositi.*
9. *Ex l. eum quem temerè* 77. *de iudic. l. properandum* 13. §. *sine autem alterutra* C. *eod.* Dixi *Defin.* 1 *sup. si plur. vna sent. condemn. fuer.*
10. *l.* 1 *l. mora* 32 §. *in bonæ fidei* D. *de vsur.*
11. *d. l. Lucius* 24. *& l. seq.* §. 1. D. *depos.t.*
12. *l. in condemnatione* 133 §. *vnicuique* iunct. *l. factum* 155. *de reg. iur. l. eandem* 7. *vlt.* D. *hoc tit.*
13. *l.* 2. *l.* 3. §. 2. *l. pen. eod. tit.*
14. Vt scriptum est in dictis legibus, *& in l. si rem aliquam* 31. § *si duo* D. *de nouat.*
15. Quæ enim fronte posset hoc desiderare is cuius propria mora coerceretur *l. si plures* 58 *in fin.* D. *de admin. tutor. l. mora* 32. §. *pen* D. *de vsur.*
16. *d. l. mora* § *pen.*
17. Obstaret enim quod in contrarium diserte scriptum est *in d.* §. *penult.*
18. Initio scilicet inspecto, quod regulariter inspiciendum est *l.* 3. §. *fere* D. *de minor. l. si procuratorem* 8. *in princip.* D. *mandati. l.* 1. §. *si seruus deposuit* D. *depos.*
19. Quod à nostris dicitur depositum irregulare, quia regulariter depositum non nisi re contrahitur *l. Publia* 26. §. 1. *cum ibi not.* D. *depositi.*
20. *l. die sponsaliorum* 25. §. 2. D. *eod. tit. depositi.*
21. *arg. l. lecta* 40. *ver. sed cùm sortis* D. *de reb. cred. l. Lucius* 18. D. *qui potior. in pign. hab. cap. accessorium de reg. iur. in* 6.

DEFINITIO III.

Pactum de non petendo vni ex correis factum prodest correo, sed non redditio instrumenti. Alia est ratio fideiussoris.

PActum quidē de non petendo cū vno ex correis debēdi factū si non in personam conceptum sit sed in rem, quale in dubio esse creditur,1 alteri correo prodesse solet,2 sicut & fideiussori, cùm vna omniū obligatio sit.3 Sed si non nisi tacitè pactū illud inducatur ex chirographi & instrumenti obligatorij traditione quod vni ex correis creditor reddiderit,4 magis est vt ea res inducat probationem mandatarum correo aduersus correum actionum, quàm exceptionem pacti de non petendo in fauorem correi cui redditum non fuit.5 Vtrumque enim inducere procul dubio non potest id est & actionis cessionem, & exceptionem vtilem per quam cessa illa actio elidatur.6 In cōque melior fideiussoris cōdicio esse videtur. Nam sicuti nulla debitori principali actio danda aut mandanda est contra fideiussorem, qui ipse soluisset mandati actionem haberet,7 ita facilius admitti potest, vt chirographi redditio quæ cessionem inducere nequit, inducat exceptionem pacti,8 vtilem etiam fideiussori.9 *Ita senatus* in causa N. Ioannis de Belly D. des Eschelles 3. Cal. Mart. 1593.

1. *l. & heredi* 21. §. *vlt & legib sequentib.* D. *de pact. l. exceptiones* 7. §. *rei autem* D. *de except.*
2. *d. l. & heredi* 21. §. *vlt* iunct. *l. idem in duobus* 25. D. *de pact.*
3. *d.* §. *vlt. l.* 21. *eod. d. l.* 7. §. 1. D. *de except.*
4. *l.* 2. *l.* 3. §. 1. D. *hoc tit.*
5. *l.* 2. *vers. & ideo* D. *de pact.*
6. Ex not. per Bart. *ad l.* 2. *num.* 5. Et Alex *ibid. num.* 10. *per l. si is qui duos* 29. *de iudic. l. gat. l.* 1. C. *de donat. l. fin.* iunct *glos.* C. *de pact. conuent. tam supr dot.* Obserua tamen Castr. *in d. l.* 2. *nu.* 4. *de pact.* putare huiusmodi pactum tacitum quod inducitur ex chirographi redditione vni ex correis facta prodesse correo,

rео, in quo pugnat omnino cum Bartoli sententia. Nã si verum est quod vult Bart. Videri creditorem mandare correo actiones aduersus correum, consequens est, non posse igitur correo prodesse pactum. Alioqui videretur creditor mandare actionem inutilem, & quæ per pacti exceptionem elidi potest vt dixi *Defin. 6 sup. de pact.* Cùm tamen non sint hæc contraria, Pactum fieri siue expressum siue tacitum cum vno ex correis de non petendo, Et mandari ei actionem contra correum siue soluto debito siue gratis, & vltro redditum sit instrumentum. Ego verò non dubito quin Bartoli & Alexandri sententia probabilior sit.

7. Nullam enim videtur actionem cedere is qui talem cedit quæ possit elidi per exceptionem *l Stichum 95. §. pen. de solut. l. nubit interest 112. de reg. iur.*

8. Si mandatum intercessit, aut actionem negotiorum gestorum si nullum mandatum intercessit *l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

9. *d. l. 2. D. de pact.*

10. *l. & heredi 21. §. vlt. & legib. seqq. eod. tit. l. exceptiones 7. §. rei autem D. de excep.*

DEFINITIO IV.

Creditor qui spe futuræ numerationis vni ex correis instrumentum tradidit, atque ita fecit vt alius correus partem suam debiti correo soluerit nullam actionem habere debet contra illum cuius circumueniendi causam præbuit licèt alius factus sit non soluendo.

AT finge redditum à creditore chirographum vni ex correis nulladum facta solutione, sed vt aliquando fit, spe futuræ numerationis, non nouato debito, sed in nouam obligationem citra nouationẽ 1 deducto, ignorante tamen correo qui postmodum à socio deceptus quasi is totum debitum creditori soluisset, partem debiti siue vltro siue per iudicem conuentus ei reddiderit, accepto in eam rem per socij manus instrumento. Adde etiam si veles insertas instrumento apochas, siue veras siue falsas, ex quibus probetur solutum à correo fuisse quicquid creditori debebatur. An aduersus huc qui partem suam debiti correo soluit, efficax vlla creditori supererit actio? Mouet quod ex huiusmodi redditione chirographi, quę nec propter solutionem precedentẽ nec donandi animo, sed spe futurę numerationis facta sit, 2 non potest induci tacitum pactũ de non petendo, nec in fauorẽ quidem eius ex correis cui instrumentum redditum est, 3 Multò minùs igitur ex illius persona inducendum erit in fauorem alterius ex correis, cum quo & de quo nihil actum 4 est. Rursus etsi ea redditio vt proximè diximus solet efficere vt creditor correo aduersus correum actiones mandasse videatur, 6 non potest tamen ea capi coniectura pro ea parte debiti quæ nõdum soluta est, & cuius ratione creditor pristinæ obligationis iura sibi exceperit, protestatus expressim ne qua nouatio facta intelligeretur: 6 Nec proinde vĩderi poterat correus correo soluisse, quasi ex voluntate, & mandato creditoris: 7 Non magis quàm si correus ille qui solutionem à correo accepit mentitus se soluisse, instrumentum à creditore per dolũ extorsisset, aut furto subripuisset. 8 At contra pro correo faciebat quòd creditor tradendo instrumentum vni ex correis Titio, idque ignorante alio correo Sempronio, fecisset vt circumuentus à Titio Sempronius iustam ei pro parte sua soluendi causam habuisset. Debuerat enim creditor Sempronio significare quod inter se & Titium gestum fuerat, eique denunciare ne priùs Titio, quasi is totum soluisset, partem suam redderet quàm à Titio totum solutum esset. 9 Proinde imputari ei potest cur circumueniendi Sempronij occasionem Titio præbuerit, cùm si instrumentum Titio non reddidisset, non hæc litis materia vlla nunc esset. 10 An non enim iustam causam habuit Sempronius existimandi solutum fuisse à Titio vniuersum debitum? Videns non solum penes eum esse instrumentum crediti, 11 sed etiam in margine instrumenti conscriptas apochas quæ totius debiti solutionem præ se ferrent? 12 Nam licèt falsæ probarentur, Vnde tamen falsi committendi occasio & opportunitas, nisi ex eo quod instrumentum fuerat redditum Titio, qui falsum commisisse dicebatur? 13 Et quamuis in proposito constaret non eam fuisse creditoris voluntatem, vt actiones in Sempronium vllas mandaret Titio qui ipse debitor manebat. 14 Cùm tamen regulare illud sit vt ex instrumenti redditione vni ex correis facta cessæ actiones videantur, 15 an non iusto errore ductus Sempronius credere potuit & debuit, mandatas contra se Titio actiones cùm posteriora pacta inter Titium & creditorem inita ignoraret? 16 An diuinare ea debuit? 17 aut de correo temerè suspicari quòd instrumenta creditori subtraxisset? 18 Maxime cùm iam solutionis dies venisset, necdum tamen ipse à creditore vrgeretur? 19 Itaque cùm imputare sibi deberet creditor & inconsultæ facilitati suæ expensum ferre quod ante solutionem sibi factam instrumentum debiti Titio reddidisset absente & ignorante Sempronio, placebat hac vna ratione repelli creditorem debere, 20 tametsi Titius qui contractæ obligationis tempore soluendo fuerat, esse postea desiisset: 21 Longéque iustius & æquius esse dãno cum affici, quàm ipsius facto & culpa iustam Sempronij ignorantiam circumueniri. 22 Neque recta erat huius casus comparatio cum illo, quo Titius creditori instrumentum subtraxisset. Tum enim neque creditoris factum vllum interuenisset nec proinde imputari ei quicquam posset. 23 Non enim creditori illud simpliciter imputamus cur Titius instrumentum debiti penes se habeat, sed cur illi creditor id tradiderit. 24 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam omnis quidem nouatio noua obligatio est *l. 1. D. de nouat.* sed non vicissim omnis noua obligatio est nouatio *l. vlt. C. eod.*

2. *Vt in l. vlt. C. de non numer. pecun.*

3. Quandoquidem non ea mẽte & intentione redditum est. Actus autem non operantur vltra intentionem agentium *l. non omnis. 19. D si cert. pet.*

4. Ne ex alterius persona plus iuris quis habeat, quàm alter ille habere possit contra *leg. nemo plus commodi 110. de regul. iur.*

5. Quia nimirum ad hoc ipsum potuit compelli creditor vt vni ex correis totum soluenti præstaret actiones *l. rem hereditariam 65. D. de euict. in vers. nec remedio.*

6. Ea namque protestatio conseruat haud dubiè ius protestantis *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. etsi quis 14 §. plerique D. de religios. & sumpt. funer.*

7. Quomodo videretur si correus haberet mandatas à correo actiones *l. solutam 49. D. de solut.*

8. Qui casus esset planè indubitatus.

9. *Arg. l si filiusfamilias 16. D. de SC. Macedon. l. si fideiussor. 29. in princip. & §. si cum debitor. D. mandat.*

10. Itaque damnum dedisse videtur, qui damni occasionem dedit *l. is damnum dat 169. cum ibi not. de reg. iur.*

11. Cùm is qui habet instrumentum præsumatur habere mandatum *l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. connent. tam sup. dot.*

12. *l. pecunia soluta 14. C. de solut.*

13. *l. 1. §. editione - cum ibi not. D. de edend.*

14. Solutionem enim oportet interuenire vt soluta pecunia possit videri precium mandatarum actionum *l. Modestinus 76. D. de solut. l. cùm pupillus 21. D. de tutel. & ration. distr.*

15. Ex not. per Bart. & Alex. *ad l. 2. D. de pact.* vt dixi *Def. praced. num. 6.*

16. Est enim semper probabilis ignorantia facti alieni *l. vlt. D. pro suo.* & mutationis quæ superuenit *l. si cùm Cornel. 82. D. de solut.*

17. Minimè verò *d. l. si fideiussor 29. §. si cùm debitor* D. *mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio D. de doli mal. except. l. si putator 51. D. ad leg. Aquil.*

18. Ne hoc quidem. Nunquem enim facilè ac in dubio capienda est præsumptio delicti / *meritò 51. D. pro socio.*

19. Quæ res magnam suspicionem adferebat factæ iam solutionis.

20. Quasi nullum damnum sentire videretur qui ex culpa sua sentiret *l. quod quis 203. d reg. iur.*

21. Vt proinde id quod de nouo emersérat nouo videretur indigere auxilio *l. de ætate 11. §. ex causa D. de interrog. in iur. fac.*

22. *d. l. si fideiussor 29. in princ. & §. si cùm debitor* D *mandat.*

23. Difficile enim est à furibus præsertim domesticis & familiaribus sibi cauere.

34. In quo sanè & factum & culpa creditoris intercessit.

DEFINITIO V.

Sola vnius ex correis debendi ignorantia non debet damno afficere creditorem etiam cui imputari aliquid potest, nisi hactenus ne correus ex iusta sua ignorantia damnum sentiat.

PLanè si proponeres nihildum à Sempronio solutum fuisse Titio, non esset æquum ob id solum intelligi liberatum Sempronium quòd à Titio instrumentum crediti habuisset. 1 Hactenus enim Sempronio succurrēdum est ne ex iusta sua ignorātia ob factum & culpā creditoris damnum vllū sentiat, 2 non etiam vsquequaquè ei fauēdum vt ex Titij calliditate aut liberalitate lucretur, 3 in præiudicium creditoris, qui fraudari neque debuit, neque potuit: 4 Quandoquidem aduersus fraudem Titij optimè creditor sibi prospexerat, 5 Non tam quòd eius bona omnia sibi obligari curauisset (nam si aliud nihil esset non prohiberetur Sempronius Titio debitum soluere, nec consequenter Titius apocham Sempronio conscribere inscio creditore, ni Sempronio denunciatum esset ne solueret, 6 quamuis acceptum facere Sempronio Titius non posset etiam nullo pignore intercedente si ex eo creditor fraudaretur. 7 Quam quòd à priore obligatione quę vnica & indiuidua duorum correorum fuit, 8 nō aliter recedere voluerit, quàm si totum sibi debitum solueretur. 9 Proinde quādiu nec totum debitum solutum fuit, necdum in damno versatur Sempronius ob iustam suam ignorantiam ex creditoris facto emanantem, 10 potiùs succurrendum est creditori certanti de damno vitando, 11 & pro quo etiam faciat ratio iuris, 12 quàm Sempronio, qui & iure inferior sit, & de lucro ex alterius iniuria captando certans nullo æquitatis prætextu adiuuetur. 13 Denique nihil hoc casu interesse videtur an Titius creditori instrumentū subtraxerit an ab eo traditum acceperit, cautione noua intercedente: Nec rursum an rem gestam Sempronius sciuerit, an ignorauerit, cùm nullo casu creditorem dāno afficere debeat Sempronij ignorantia quantumlibet iusta, 14 nisi quando hæc duo concurrunt, vt & imputari aliquid possit creditori, & in damno mansurus sit Sempronius si non ei succurratur. 15 *Ita Senatus* in eadem causā.

1. Quamuis habuisset in signum liberationis.
2. Vt dixi *Defin. praced.*
3. Aliud enim est damnum euitare, aliud verò etiam lucrum captare *l. 3. in princ. D. vnde vi.*
4. *l. 1. & tot. tit. D. quæ in fraud. credit.*
5. Similis ratio est *in l. 3. D. de separat.*
6. *vt in l. 3. C. de nouat.*
7. *l. pactum curatoru 22. C. de pact. & ibi not. l. non abstulit 4. C. de nouat.*
8. *l. 2. l. 3. §. 1. D. hoc tit.*
9. Vt apparebat ex protestatione appositā in posteriore obligatione.
10. Non priùs autem versatur in damno quàm incipiat in eo esse vt cogatur bis idem soluere.
11. *l. in eo 33. l. non debet 4. §. 1. De reg. iur. l. quod autem 6 §. simili modo dicimus D. quæ in fraud. cred. l. 4. §. si cùm legitima D. de doli mal. except.*
12. *arg. d. l. 3. D. de separat.*
13. Repugnat enim æquitas naturalis *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. iure naturæ 206. de reg. iur.*
14. *arg. d. l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo D. quæ in fraud. credit. l. absentia 140. cum ibi not. De reg. iur.*
15. Vt in ea specie de qua scripsimus *Defin. praced.*

DEFINITIO VI.

Non succurritur correo debendi qui remansurus est in damno contra creditorem nisi cùm ex facto creditoris damnum illud correus sensurus esset.

ITaque finge Sempronium partem suam debiti soluisse Titio priusquàm Titius à creditore instrumenti redditionem extorqueret, vt facilius ei esset suam quoque partem soluendo chirographi restitutionem vtriusque nomine impetrare. An si posteà inter Titiū & creditorem gestum sit negotium eo quo exposuimus modo, & subinde Titius Sempronio instrumentum reddiderit securus erit Sempronius aduersus creditorem? Minimè. Nam licèt correo iam soluerit, qui posteà lapsus sit facultatibus, & ideò futurum sit vt si iterum creditori soluere cogatur dānum sentiat. 1 Propriæ tamen facilitati imputare id debet quòd correi fidem secutus maluerit ei pecuniam dare ad soluendū, quàm ipsi creditori soluere. 2 Cui porrò nihil est quod imputetur, cùm sibi vigilauerit & prospexerit, nec damni quod ob correi culpam vel inopiam Sempronius sentiat occasionem ipse dederit. Cùm tamen in proposita specie proponeretur colluſum inter Titium & Sempronium fuisse in necem creditoris, & in falso quod Titius admisisse dicebatur, Sempronium perpetrandi criminis consilium participasse, de eo primum Senatus inquirendum & cognoscendum putauit. 4 Itaque nihil super principali negotio pronunciatum est.

1. Quia reperietur bis idem soluisse, in quo tamen nihil absurdi est cùm non bis eidem soluitur. Bona namque fides non bis solui prohibet sed bis exigi *l. bona fides 57. de reg. iur. l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic.*
2. Ita enim fit vt videatur correum elegisse & ideo sibi debet imputare *arg. l. 1. §. illud sciendum & seq. D. de separat.*
3. Quod vtique facere potuit & debuit *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit. l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. d. l. 3. D. de separat.*
4. Nam si vel mala fide Sempronius Titio soluisset hoc est sciens non esse satisfactum creditori aut si post factam bona fide solutionem, falsum ille admisisset, constabat omnimodo cōdemnari eum debere. Priore quidem casu quòd bonam causam nunquam habuisset *l. pupilli 96. in princip. de solut.* Posteriore verò quòd bonam causam quam habuerat vitio suo & ob falsum commissum perdidisset *Not. ad l. 1. C. si ex fals. instrum. & in l. Diuus 33. D. de re iudic.*

DEFINITIO VII.

Factum quidem & mora vnius ex correis debendi nocet alteri, sed non factum ad augendam obligationem quæ ab initio certam legem habuit.

COrreorum debendi vna quidem & indiuidua est obligatio, sicut & vna summa quæ à singulis in solidum debetur. 1 Vnde illud quoque est quod dici solet alterius factum etiam alteri nocere. 2 Sed si alter ex iis inscio altero pactus sit cum creditore de modo vsurarum, quę ex communi obligatione certam legē non acceperant, 3 nō nocebit ea res correo quominus audiri debeat, si ab ea vsurarū taxatione recedere velit, ac minores vsuras dummodò iustas offerre. Nam cùm vsurarum accessione obligatio augeatur, 4 iniquū sanè sit in alterutrius arbitrio esse vt quō iis velit modum constituat, quia nec inuito altero potest alter obligationem augere facto suo, nec si moram cōtrahat. 5 Quin etsi mora rei nocere solet fideiussori, 6 ex ea tamen fideiussoris obligationem non augeri certum est. 7 Hactenus igitur mora rei nocere debet fideiussori, vt principalis itémque fideiussoria obligatio perpetuetur si fortè post rei moram promissus Stichus perierit, 8 non etiam vt augeatur. Sic & factum vnius ex correis qui fortè hominem promissum occiderit, nocebit correo vt qui alioquin speciei interitu liberatus esset, perinde remaneat obligatus atque si ipse occidisset: 9 Nempe ita ferente natura & condicione contractæ obligationis quæ eadem manet. 10 Sed si de ea per vsurarum accessionem augenda tractetur, aliud est, 11 & vtriusque consensum in constituendo certo vsurarum modo interuenire oportet, vt ex ea taxatione in solidum contra singulos agi possit. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.2.l.3.§.1.D.hoc tit.*
2. *l.pen.eod.tit.*
3. Nam si ab initio certam legem pro vsuris quoque habuisset stipulatio, aliud vtique dicendum esset cùm ea ex postfacto immutari non possit, nisi consentientibus omnibus, quorum interest *l.vero procuratori* 12.§ *pen.D.de solut.*
4. *l.Lucius* 18.D.*de vsur.l.centum Capua* 8. D*e eo quod cert. loc.*
5. *l.mora* 32.§.*pen.D.de vsur.*
6. Scilicet ad perpetuandam obligationem principalem *l. mora rei* 83.D.*de verb.oblig.*
7. *d.l.centum Capua vers.nec oportebit.* Intellige, nisi fideiusserit in omnem causam vt in *l.quaro* 54.*D.locat.*
8. *d.l.mora* iunct.*l.cùm filiusfamilias* 49. *eod.titul.de verb.oblig.l. si quis solutioni* 24. §. 1.*de vsur. l.si libertus* 44. D. *de oper. libert.*
9. Cùm dubitari non possit quantum ad eum qui occidit quin remaneat obligatus ex facto suo. Quod & in fideiussore obtinet, quia nemo facto suo potest obligationem suam tollere *l. si seruum* 91.§.*nunc videamus De verb. obligat.d.l.si libertus.*
10. Habuit enim ab initio certam suam legem *l. vero* 12. §. *pen.D.de solut.*
11. Id enim ex postfacto superuenit nec ad obligationis ab initio constitutæ substantiam pertinet.
12. Quomodo & in aliis quibusdam propria cuiusque correi persona spectanda est *l.eandem* 9.§.*vlt.D.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Ob temerariam litem ab vno ex correis debendi susceptam non est alius correus onerandus cui nihil potest imputari.

NOn valde dissimile est quod quamquam sumptus litis pro pignore persequendo factos idem & hypothecæ & ordinis priuilegium habere constat, 1 si tamē pro communi nostro debito cuius ego & tu correi eramus, ego rem meam Titio obligauerim, & is contra te egerit me inscio, ac obtinuerit cum victoria expensarum, nec iuris nec æquitatis ratio patitur, vt luendi pignoris causa eas quoque expensas tanquam debiti partem offerre debeam, 2 cùm ex facto tuo durior mea condicio reddi non debuerit, 3 nihilque imputari possit mihi, qui si ab initio cōuentus fuissem, statim soluissem. 4 *Ita Senatus* ex tempore in causa cuiusdam viduæ N. Lambert Augustanæ 8. Id. Maij 1593.

1. *Not.in l.Lucius* 18 D.*qui potior.in pignor.hab.* Accessorium enim sequitur naturam sui principalis, vt est in regula iuris pontificij.
2. Quas vtique offerre deberem si fuissem ego condemnatus, aut si litem à te aduersus correum meum institutam mihi denunciasses.
3. *l.2.D.quod vi aut clam l.soluendo* 39.*D. de neg. gest. l. mora* 32.§.*pen.*D.*de vsur.*
4. Aliud ergo est si lis mihi fuerit denunciata nec soluerim.

DEFINITIO IX.

Qui ab vno ex tribus correis debendi accipit partem tertiam debiti, diuidit actionem inter eum & cæteros, sed non quantum ad cæteros inter se.

TRibus in solidum eiusdem pecuniæ correis debendi constitutis creditor ab vno ex iis accepta tertia debiti parte apocham conscripserat, qua significauerat soluta sibi centum à Titio pro tertia debiti parte quæ ad eū pertineret. Actionis quidem quæ aduersus Titium quoque sicut & aduersus cæteros in solidum competebat diuisionem factam videri constitit vt nihil amplius à Titio peti possit. 1 Sed quod ad alios duos à quibus nihil dum solutum erat communem & indiuisam pro reliquo debito mansisse placuit, 2 ideóque vtrum ex ipsis creditor elegisset in solidum conueniri potuisse. 3 Propterea quòd diuisio debiti non tam inducatur ex eo quod pars soluta sit, quàm quòd ab hoc aut ab illo sit soluta, ne vt lex ait, qui partem suam soluit pro alio exigatur. 4 Est enim consequens vt eius demum solius qui soluit non etiam alterius fauore interpretatio diuisionis inducendæ accipi debeat. Ne alioqui actus & vltra intentionem agentis, & extra id quod actum sit operetur, contra vulgarem quasi pro iuris regula nostrorum traditionem. 5 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 16. Cal. Aug. 1593.

1. *Ex l.si creditores* 18.*cum ibi not.C.de pact.*
2. Quia inter eos nullam debiti diuisionem factam esse verum est, cùm neuter eorum quicquam soluerit, vt scilicet limitata causa limitatum parat effectum *vulg.l.in agris* 16.*D. de acquir.rer.domin.*
3. Ex natura scilicet obligationis correorum debendi *l.1.l.3. §.1.D.hoc tit.*
4. Vt scriptum est *in dict.l.si creditores.*
5. *Vulg.l.non omnis* 19.*D.de reb.cred.l.semper in stipulationibus* 34.*de reg.iur.*

DEFINITIO X.

Correo qui totum soluere condemnatus & coactus est regressum habet aduersus correos eadem sententia condemnatos pro virilibus partibus condemnationis non obligationis.

CVm essent octo correi debendi ex causa mutui, elegerat creditor ex ipsis nōnisi quatuor, & obtinuerat vt quia diuisionis beneficio renunciauerant singuli in solidum condemnarentur: Tum in executione iudicati ab vno ex iis quatuor solidam condemnationē exegerat. Coactus soluere si aduersus iudicati correos regressum habere velit, (quando eo iure vtimur, vt correo qui totū soluit actio pro virilibus portionibus in correos competat, 1 nō pro octaua tantùm, sed pro quarta portione singulos conuenire poterit, propterea quòd ex iudicato illos tantùm correos habuerit, qui eadem sententia sunt condemnati, 2 quamuis si ex prima obligatione non ex condemnatione soluisset, non nisi octauam quisque debiti partem erat debiturus.) 3 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Ioanne Marescal 5. Non. Aug. 1593.

1. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin.1.sup.hoc tit.*
2. Fiunt enim correi debendi ex iudicato sicut & ex contractu quolibet *l.1.C.si vna sent.plur.condemn sint.* iunct.*l. eandem* 9.*D.hoc tit.* Contra tamen videtur sentire Afflict. *Decis.* 215.
3. Non enim datur regressus aduersus singulos correos in solidum sed in viriles, vt notant nostri *ad d.l.1.C.hoc tit.post glos. ibid.*

DEFINITIO XI.

Ex pluribus conductionis correis etiam qui fruitus non est, potest prior & in solidum conueniri, si beneficio diuisionis renunciauit, Nisi eo inscio nouam conuentionem locator fecerit cum alio correo.

DEbendi correis pluribus ex locationis causa cōstitutis aduersus singulos actio in solidum competit locatori ad exsolutionem pensionis cum diuisionis beneficio, quod ex Iustiniani lege habent, 1 renunciarunt, nec distinguemus an alteruter duntaxat re locata fruitus sit: perinde enim qui fruitus nō est, cōueniri poterit, atque is qui fruitus est, adeóque primo loco non facta correi excussione. 3 Si tamē nouus contractus cū eo qui solus fruitus est initus sit, absente & inscio correo, licèt ignorantis ius tollere nequeat pactio quæ inter alios facta est, 4 hactenus tamen locatori nocebit vt actionē quā aduersus eū habebat, amisisse videatur, 5 solāque supersit illa, quæ ex posteriore contractu cōpetit, quia & qui solus cū eo cōtraxit, nouásque conuentiones iniit sine correo, proprio potiùs quàm

communi iure vsus,& ex posteriore magis quàm ex priore contractu rem conductam retinuisse credendus sit, 6 vt proinde verum sit, correum qui secundæ conuentioni nó adfuit neque per se fruitum fuisse,neque per correum. *Ita enim* in causa N. Gaspardi Antonij de Riddes D. de Bleys & Dominæ Abbatissæ Dubeton & Sp. Gabrielis Damodri Aduocati Prid.Id. Aug.1593.

1. Hoc enim fieri potest *l.eandem 9.in princip.D.hoc tit.l.cùm apparebit 47.D.locat.*
2. *Nouell.99.De duob.reis.* vnde sumpta est *Auth,hoc ita C.hoc tit.*
3. *arg.l.propter mutuam 4. C.hoc tit.*
4. *l.si vnus 27.§ pacta versic. ante omnia l. vltim. D. de pact. l. 2. D. quod vi aut clam l. Granius 71. §. penultim. D. de fideiuss.*
5. Quasi alium solum elegerit cum quo pactus fuit *arg. l. 1. §. illud quaeritur & seq. D.de separat.* etsi hodie sola electione facta vnus ex correis alius non liberatur *l. vltim. C. de fideiuss.*
6. Cùm præsumatur,quisque vsus iure suo & proprio magis quàm communi *l.meritò 51.D.pro socio.l.4. D. de solut.*
7. Et ideo tantò magis æquum est vt ex priore contractu nullo modo teneatur, quasi cessante quod ad eum causa debiti.

DEFINITIO XII.

In clausularum repugnantia semper capienda est ea interpretatio per quam fiat vt vtraque clausula operetur.

CCorrei plures ita se obligauerant vt quæ correorum obligationis natura est,singuli in solidum conueniri possent, in eámque rem vt fieri assolet beneficio diuisionis & ordinis renunciauerant. 1 At posteriore contractus parte scriptum erat, cautúmque expressim, vt non prius exigi vnus ex iis in solidum posset,quàm ab omnibus quoque cæteris petitum fuisset: Addita etiam insolitæ clausulæ ratione, quòd se omnes pro vniuersitatis debito obligassent. Quibusdam videbatur in huiusmodi clausularum repugnantia,maiorem habendam esse rationem posterioris, 3 quæ haud dubiè ex contrahentium voluntate adiecta fuisset,cùm & insolita esset,& propriam rationem haberet, 4 quàm prioris quæ ex notariorum stylo adici soleret non semper eius vim & potestatem satis intelligentium. 5 Nec sane improbabilis erat sententia si aliter conciliari clausulæ non possent. 6 At æquius & commodius visum est eam capere interpretationem, vt ab omnibus quidem peti necesse esset priusquam ab vno exigere solidum liceret. Sed tamen si omnes simul solidum non offerrent, neque cogeretur debitor per partes solutionem accipere, 8 neque ab eo quem eligere vellet solidum statim exigere prohiberetur. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 13. Cal.Ianuar.1594.

1. Quod beneficium hodie ipsis competit *ex Iustin. constitutione Nouell. 99.* nisi cùm ei renunciarunt *Auth hoc ita C. hoc tit.* Vide quæ scripsi De correorum obligationibus *libr. 11. Coniectur.*
2. Propter quam dicendum videbatur nullam ex clausulis valere *l vbi pugnantia 188.de reg.iur.*
3. Cùm in pactis omnibus nouissima derogent prioribus *vulg.l.pacta nouissima 12.C.de pact.*
4. Ex qua ratione apparebat non fuisse illam temerè ac inutiliter adiectam. *arg.l.cùm pater 77.§.duciissimus de legat. 2.*
5. Minor enim vis esse solet clausularum quæ adiiciuntur ex stylo notariorum potiùs quàm ex voluntate contrahentium,per ea quæ notat Bart & post eum cæteri *ad l. 1.D. de sur. codicill.*
6. Quæ tamen semper sunt conciliandæ quantum fieri potest.
7. Nempe propter posteriorem clausulam quæ alioqui futura esset mutilis.
8. Solutio enim per partes habet magna incommoda *l.3.D. famil.erciscæ.*
9. Ex vi & potestate prioris clausulæ cui etiam ratio iuris suffragabatur *l.1.C. hoc tit.*

DEFINITIO XIII.

Plurium correorum debendi fideiussor condemnatus creditori a quo habuit cessionem actionum potest habere regressum contra vnumquemque ex correis in solidum quod ad sortem,sed non quod ad expensas litis.

FIdeiussor plurium correorum debendi qui beneficio diuisionis renunciauerat,si post susceptam litem condemnatus ad solutionem debiti & in expensas litis,soluerit creditori,& ab eo in ipsa solutione vt fieri solet iurium cessionem impetrauerit, mox aduersus vnum ex correis regressum in solidum habere velit,audiendus quidem est, si ab vno quem ex ipsis elegerit de indemnitate in solidum agat cesso iure, 1 quatenus ad sortem attinet, 2 sed non quantum ad expensas quas ille de suo in litem prorogauit quarum scilicet nomine singulos correos non nisi ex æquis & virilibus portionibus condemnari oportet. 3 Nec sumptus quos creditori ex litis victoria præstari & restitui necesse fuit ab his separabuntur,quia neque creditor ipse pro litis sumptibus actionem contra alium habere posset,quàm aduersus condemnatum. 4 Id enim est quod vulgò iactatur, Sumptuum litis semper esse personalem condemnationem. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio. Ad 9. Cal.Quintil.1605.

1. Alioqui suo iure non haberet regressum contra eos pro quibus fideiussisset nisi in viriles, præterquàm si aliter conuenisset,puta si post contractam correorum debendi in solidum obligationem datúmque fideiussorem,subinde & eodem instrumento promissa esset fideiussori indemnitas à correis adiecta illa clausula vulgari *comme dessus*,id est,vt supra. His enim verbis viderentur correi omnes ad indemnitatem quoque se in solidum obligasse & eandem beneficij diuisionis renunciationem reperisse compendio verborum. Quomodo in eadem huius Definit.specie tractatum est.
2. Solet enim hac parte separari causa sortis ab accessionibus *arg. l. quæro 54 D.locat.*
3. Cùm expensarum condemnatio semper sit personalis vt dixi *Defin.1.supr si plur.vna sent.condemn.sint.*
4. Nec enim aliam ob causam expensarum condemnatio irrogatur quàm in pœnam & odium temeratæ litis *vulg.l.eum quem temerè 79.D.de iudic & Inst.de pœn temer.litig*
5. Dixi *in dict.Defin.1.supr.si plur.vna sentent. condemn sint.*

DEFINITIO XIV.

Nulla cessio potest fieri correo debendi qui totum solvit nisi fiat in ipsa solutione aut præcedente pacto cedendarum actionum.

PLuribus in solidum de eadem re aut pecunia obligatis qui solidum soluit si non aut in ipsa solutione,aut ante solutionem per pactum cedendarum actionum sibi prospiciat,frustra postmodum aduersus correos aut aliter obligationis socios accepit cessionem eius actionis quę ipso iure extincta sicuti nulla amplius supereſt, ita neque cedi potest. 1 Nec quicquam proderit si iudicis officium in eam rem ex æquitate imploretur, vt quod in conuentione omissum est,iurisdictionis autoritate suppleatur. Huic enim remedio tantùm locus est,cùm solutio sic facta fuit, vt tamen eam actionem cuius cessio postulatur non prorsus extinxerit,quod plerisque casibus vsu venit. 2 *Ita tractatum est* Cal.Iul.1603.

1. *l.M. de Titius 76.D de solut.l.1 C.de contr iudic.tutel.*
2. Vt in specie *l si res obligata 57. D. de legat.1.l. 2. l.sicut 8.§. vlt.D.quib.mod.pign.vel hypoth.solvit.*

TIT

TIT. XXVII.

De fideiuss.& mandat.

DEFINITIO I.

Etiam constitutor vt & fideiussor & alius intercessor quilibet habet exceptionem ordinis nisi se fecerit expromissorem. Aut nisi fideiusserit iudicio sisti, vel promiserit se curaturum aut quid ab alio.

QVI proprio nomine constituit se soluturum quod alius debet, 1 quamuis nomine proprio sit obligatus, cùm tamen alienum sit debitum, pro intercessore non secus ac fideiussor habendus est, 2 proinde iuuari debet exceptione ordinis & excussionis non factæ, si ante debitorem conueniatur. 3 Nisi exceptionis huius beneficio renũciauerit. 4 Eadem enim vrget ratio æquitatis quæ fideiussoribus primùm exceptionem accommodandam suasit, vt quantum fieri potest succurratur ei qui pro alieno debito obligatus est, vel ob hoc maximè ne litiũ modus multiplicetur si condemnatus constitutor aduersus debitorẽ regressum, vt par est, habere velit. 5 Hoc ita si non nouandi animo debitorem se constituerit, id est nisi expromissor fuerit. Hic enim cùm promissione sua liberet debitorem, solúsque maneat obligatus, 6 non potest principalis debitoris qui nullus supersit excussionem obiicere. 7 Huic similis est fideiussor iudicio sisti, 8 Itémque is qui promisit se curaturũ, vt alius quid det vel faciat. 9 Nam quemadmodũ si conueniatur ad faciendum id quod facere ille debuit quem stituruin aut facturum promiserat, malè & supra quã promiserit conuenietur, 10 Ita si ad hoc ipsum vrgearur vt debitorem iudicio sistat aut ab eo dari quid vel fieri curet, nullam habere potest ordinis exceptionem, quoniam ad id solus ipse obligatus est. 11 *Ita Senatus* pro D. Comite de Monreal contra D. Gasp. de Mallias Iuridicũ maiorẽ Beugesianæ prouinciæ 3. Id. Iul. 1588. Itémq; alio placito quod pronunciatum est 13. Cal. Decemb. seqq. Hæc Defin. ex parte repetita est sub tit. de constit. pecun.

1. Potest enim quis tam alienum, quàm suum proprium debitum constituere *l. eum qui Ephesi 5. §. quod exigimus D. de pecun. constit.*

2. Intercessor enim est quisquis pro alieno debito se obligat *l. 1. & tot. tit. D. ad SC. Velleian. Nouell. 4. de fideiuss.*

3. *Ex d. Nouell. 4. de fideiussor.* vnde sumpta est *Auth. presente C. hoc tit. l. vlt. C. de const. pecun.*

4. Nemo enim dubitat quin possit ei iuri renunciari cùm sit ius priuatum non publicum *l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod.*

5. Euitanda enim est multiplicitas litium quantum fieri potest *l. singulis 6. D. de except. rei iudic. l. quidam 21. D. de reb. credit.*

6. Expromissor enim ille est qui solus obligatur pro alio tamen non obligato; siue alius ille obligatus aliquando fuerit siue nunquam. Vide Cuiac. ad Paul. *lib. 1. Sent. tit. 20.* Dionys. Gothofr. *ad tit. De fideiuss.*

7. *Not. ad Auth. presente C. hoc tit. & ad Auth. hoc si debitor C. de pign.* Qui enim non est excuti non potest, cùm non entis nullæ sint qualitates.

8. De quo *in tit qui satisd. cogant.*

9. Valet enim huiusmodi promissio *§. si quis alium 3. Inst. de inutil. stipulat.*

10. Liberatur enim sistendo illum quem sisti promisit, nec aliud quicquam facere cogitur *l. quoties quis alium 81. de verb. obligat.*

11. Potest enim quis tam alienum, quàm suum proprium debitum constituere *l. eum qui Ephesi 5. §. quod exigimus D. de pecun. constit.*

12. Interceſſor enim eſt quiſquis pro alieno debito ſe obligat *l. 1. & tot. tit. D. ad SC. Velleian. Nouell. 4. de fideiuſſ.*

13. *Ex d. Nouell. 4. de fideiuſſor.* vnde ſumpta eſt *Auth. preſente C. hoc tit. l. vlt. C. de conſt. pecun.*

14. Nemo enim dubitat quin poſſit ei iuri renunciari cùm ſit ius priuatum non publicum *l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod.*

15. Euitanda enim eſt multiplicitas litium quantum fieri poteſt *l. ſingulis 6. D. de except. rei iudic. l. quidam 21. D. de reb. credit.*

16. Expromiſſor enim ille eſt qui ſolus obligatur pro alio tamen non obligato; ſiue alius ille obligatus aliquando fuerit ſiue nunquam. Vide Cuiac. ad Paul. *lib. 1. Sent. tit. 20.* Dionyſ. Gothofr. *ad tit. De fideiuſſ.*

17. *Not. ad Auth. preſente C. hoc tit. & ad Auth. hoc ſi debitor C. de pign.* Qui enim non eſt excuti non poteſt, cùm non entis nullæ ſint qualitates.

18. De quo *in tit qui ſatisd. cogant.*

19. Valet enim huiuſmodi promiſſio *§. ſi quis alium 3. Inſt. de inutil. ſtipulat.*

20. Liberatur enim ſiſtendo illum quem ſiſti promiſit, nec aliud quicquam facere cogitur *l. quoties quis alium 81. de verb. obligat.*

21. Interceſſor enim eſt quiſquis pro alieno debito ſe obligat *l. 1. & tot. tit. D. ad SC. Velleian. Nouell. 4. de fideiuſſ.*

22. *Ex d. Nouell. 4. de fideiuſſor.* vnde ſumpta eſt *Auth. preſente C. hoc tit. l. vlt. C. de conſt. pecun.*

23. Nemo enim dubitat quin poſſit ei iuri renunciari cùm ſit ius priuatum non publicum *l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod.*

24. Euitanda enim eſt multiplicitas litium quantum fieri poteſt *l. ſingulis 6. D. de except. rei iudic. l. quidam 21. D. de reb. credit.*

25. Expromiſſor enim ille eſt qui ſolus obligatur pro alio tamen non obligato; ſiue alius ille obligatus aliquando fuerit ſiue nunquam. Vide Cuiac. ad Paul. *lib. 1. Sent. tit. 20.* Dionyſ. Gothofr. *ad tit. De fideiuſſ.*

26. *Not. ad Auth. preſente C. hoc tit. & ad Auth. hoc ſi debitor C. de pign.* Qui enim non eſt excuti non poteſt, cùm non entis nullæ ſint qualitates.

27. De quo *in tit qui ſatisd. cogant.*

28. Valet enim huiuſmodi promiſſio *§. ſi quis alium 3. Inſt. de inutil. ſtipulat.*

29. Liberatur enim ſiſtendo illum quem ſiſti promiſit, nec aliud quicquam facere cogitur *l. quoties quis alium 81. de verb. obligat.*

11. Exceptio autem ordinis præsupponit posse duos ad eandem rem conueniri *l. Moschus 47. D. de iur. fisc. l. penè 14. D. de minor. d. 7. Auth. presente C. hoc tit. & d. Auth. hoc si debitor C. de pignor. Alex. cons 29. num. 39. lib. 7.*

DEFINITIO II.

Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa moneta in qua soluit si eius interest; & in eo plus iuris habet quàm creditor.

CEntum libras Turonenses & regias Chamberij ad certam diem soluere obligatus fideiussorem eo nomine dederat, quem postmodũ creditor Lugduni repertũ, in moneta regia soluere coegerat. Si debitor mandati iudicio Chamberii conuentus vbi & contractus initus fuerat, & solutio fieri debuerat, totidem librarum æstimationem offerat in moneta Sabaudica, non est audiendus. Debet enim in moneta eiusdem materiæ & formæ soluere in qua fideiussor soluit, si fideiussor sua interesse dicat, 1 quoniam nec alioqui indemnis fideiussor præstaretur. 2 Plus ergo iuris habet fideiussor quàm habiturus esset creditor si ageret aduersus debitorem. Hic enim solutionem quam Chamberij peteret in moneta Sabaudica oblatam accipere cogeretur, dum ne in minore nummo quàm asse nostro fieret oblatio, 3 Nimirum creditoris ius ex sola obligationis potestate æstimamus, 4 fideiussoris verò potissimùm ex bona fide, quæ facit vt quod ei abest idipsum præstari restituíque oporteat. 5 *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Sept. 1588.

1. Quia idipsum quod fideiussor soluit ei abest, Datur autem ei actio mandati in omne id quod ipsi abest *l. inter causas 26. §. abesse D. mandat.*

2. Iniquum autem fuerit eum qui pro te officium suscepit remanere in damno quod non sentiret si officium non suscepisset *l. si seruus 61. § quod verò D. de furt.*

3. *Ex notat. in l. Paulus alàs l. creditorem 99. D. de solut. & in l. 1. D. de aur. & argent legat.*

4. *l. quicquid adstringenda 99. De verb. oblig.*

5. *d. §. abesse & d. §. quod verò.* Vnde etiam est quod si fideiussor grauiores vsuras præstiterit potest eas repetere indistinctè *l. si verò 12. §. si mihi D. mandat.* Negotiorum verò gestor ita demum si plus commodi attulerit ei cuius gessit negotia *l. & in contraria 37. in fin. D. de vsur.* In quo etiã obseruãdum est meliorem esse conditionem mandatarij & fideiussoris in eo quòd vsuras possunt petere nulla etiam mora intercedente *d. §. si mihi.* Quod in aliis bonæ fidei iudiciis secus est *l. mora 32. §. in bonæ fidei. D. de vsur.*

DEFINITIO III.

Exceptio discussionis competit fideiussori etiam contra mercatorem nisi ipse & mercator sit & in foro mercatorum conueniatur. Item ei qui promisit se soluturum ad eam diem ad quam debitor se obligauit.

EXceptionem ordinis non eò minùs habere debet fideiussor quod cum mercatore contraxerit, 1 Nisi & mercator ipse sit, & in mercatorum foro conueniatur, in quo de istis apicibus iuris nõ solet disputari. 2 Sed neque illud exceptionem impediet, quòd fideiussor promiserit se soluturum ad eam ipsam diem ad quam principalis debitor soluere se obligauit. 3 Nam & cùm duo facti sunt correi debendi, licèt vna tantùm sit obligatio, 4 si tamen ad alterutrum solum tota pecunia peruenerit, placet eum ad quem nihil peruenit eadem iuuandum exceptione; quòd ex interpretum sententia, 5 pro fideiussore habendus videatur. 6 *Ita Senatus* ex tempore 14. Cal. Decemb. 1589.

12. Iaſ. *in §. item ſi quis num. 76. 77. & 78. Inſtit. de action.*

2. Sed tantùm de bona fide *l. si fideiussor* 29. *§. quadam* D. *mandat.*

3. Ea namque verba pertinent ad ius actionis non ad ius exactionis, Exceptio autem ordinis nec obligationem nec actionem remoratur, sed tantùm exactionem, cùm sit dilatoria vt dixi *Desin.* 1. *supr. De except.*

4. *l.* 2. *l.* 3. *§.* 1. *D. hoc tit.*

5. Quæ tamen à nobis improbata est *lib.* 11. *Coniect. cap.* 2. vbi vide.

6. DD. *ad Auth. ita* C. *hoc tit. ex l. vir vxori* 17. *§. mulier & Titius D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO IV.

Idoneus fideiussor non est nisi qui & corpus suum cum bonis obligauit & exceptioni ordinis renunciauit, nisi vbi consuetudo est in contrarium.

NEc satis idoneus nec ritè obligatus videtur fideiussor, qui exceptioni ordinis non renunciauit, [1] quíve bona sua duntaxat non etiam corpus suum pignori obligauit. [2] Neque distinguimus an idoneus fideiussor dandus sit lege iubente puta per tutorem vel curatorem, [3] an ex partium conuentione. [4] Sed hoc ita si non in eo loco fideiussor dari debeat in quo longa consuetudine receptũ sit vt fideiussorum bona obligari sufficiat, quomodo in valle Augustana obseruari solere publicè relatum est. Cuiusque enim loci consuetudo hac in re vt in cæteris ferè omnibus seruanda est. [5] Illud sanè constat apud Augustanos receptum esse vt qui in iudicio fideiussit hoc ipso nõ tantùm bona sua, sed etiam corpus pignori obligasse intelligatur. [6] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Ianuar. 1589. Et rursus 12. Cal. Decembris 1590.

1. Quia nullam videtur actionem habere is qui potest repelli per exceptionem *l. nihil interest* 112. *de reg. iur.*

2. Ex not. per Bart. *in l filio* D. *vt legat. nom. caueat.* Corset. *in fine.*

3. Hi enim satisdare iubentur à lege *Instit. de satisdat. tutor. & curat.*

4. Vt cùm quis imposuit sibi necessitatem satisdandi *l. si fideiussor* 7. *§ si necessaria D. qui satisd. cogant.*

5. Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit *l. imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*

6. In eóque fideiussor iudicialis deterioris condicionis est quàm extraiudicialis. Nec immeritò propter vigorem & autoritatem iudicij.

DEFINITIO V.

Fideiussio cùm sit stricti iuris non trahitur ab vno casu ad alium, nec proinde à compromissis ad iudicia.

FIdeiussi me soluturum pro Titio quicquid arbitri cũ tibi debere intra Cal. Mart. pronunciabunt. Si nulla ab arbitris feretur sententia, tametsi iudex aut Senatus pronunciauerit Titium tibi debere, non ero ex fideiussione obligatus: verum enim est me in hunc casum non fideiussisse: [1] fideiussionem verò cùm per stipulationem duntaxat contrahatur, [2] eatenus tantum contractam videri quatenus verborum formula & conceptio patitur: [3] nisi fortè quis dicat, etiam iudices itémque Præsides & Senatores arbitrorum iure & appellatione censeri, præsertim cùm arbitria hodie redacta sint ad instar iudiciorum, [4] sed non est interpretatio hæc probabilis, alia enim est persona & condicio arbitri, alia iudicis ordinarij, sicut & alia potestas & natura arbitrij, alia iudicati. [5] Quin & si ab arbitris pronunciatum quid esset post diem in fideiussione expressum, non obligarer. Qui enim ad tẽpus obligari voluit, non potest obligatus remanere post tempus, [6] quin saltem doli mali exceptione agentem creditorem possit repellere. [7] *Ita tractatum est* in causa D. Baronis de la Serrà & Iacobi Buttauand Mense Aug. 1591.

1. Sed in alium ferè diuersum qui ad hunc extendi non potest maximè propter diuersitatem personarum, nec enim vnquam fit extensio de persona ad personam, ne quidem ex identitate rationis *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus.* iunct. *l. qui Romæ* 122. *§. Agerius De verb. oblig.*

2. *l. blanditus* 12. *C. hoc tit. l.* 5. *§. satis accepto D. de verb. oblig.*

3. *Ex l. quicquid adstringenda* 99. *eod. tit.*

4. *l.* 1. *D. de recept. Qui arbitr. recep.*

5. Vt constat *ex l.* 2. *eod. & ex l.* 1. *C. eod. tit.*

6. Nempe propter vim temporis expressi & limitati *l. imperator* 8. *in fin. D. de postul. l. Thais* 41. *§. intra D. de fideic. libert.*

7. *l. obligationem ferè* 44. *§. placet D. de oblig. & action.*

DEFINITIO VI.

Qui fideiubet in rem suam non habet ordinis exceptionem quamuis ei non renunciauerit.

CVm meus debitor mihi obligatum fundum vendere tibi vellet, nec tu aliter velles emere quàm si consentirem, [1] consensi, ita tamen vt ex precio solueretur mihi quod debebatur. Emisti, & quod venditor mihi debebat soluturum te pro eo fideiussisti. Si contra te agam ex fideiussione, non proderit tibi exceptio non factæ excussionis, [2] siue dicas te tertium possessorem, [3] cùm possessionem nactus fueris me consentiente, ego verò consenserim propter tuam fideiussionem, [4] vt proinde non debeat mihi nocere tua possessio, quam si non à me, saltem propter me habeas, [5] siue cõtendas te nudum esse fideiussorẽ qui exceptioni ordinis non renunciaueris, nam cùm fideiusseris in consequentiã contractus, cui non eram aliter consensurus, non est quod ex fideiusione tua damnum aut potiùs incommodum si quod est subire recuses, ex qua lucrum senseris: quandoquidem si non fideiussisses, neque hanc rem hodie possideres. Denique ferè est vt hoc casu in rem tuam fideiussisse videaris: [6] nec æquum videri potest vt & rem & precium habeas: [7] præsertim cùm nihil tua interfit an mihi an venditori tuo precium soluas, cùm vtroque casu futurum sit vt liberaris. [8] *Ita Senatus* ex tempore in causa Archidiaconi d'Aix contra N. Marquet 8. Id. Maij 1590.

1. Vt scilicet huiusmodi consensu remitterem & dissoluerem ius mei pignoris *l. si consenserit* 7. *l. sicut* 8. *§. non videtur & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

2. Quæ aliis fideiussoribus prodesse solet *Auth. præsente C. hoc tit.*

3. Nam & tertio possessori qui bonam fidem & titulum habeat, datur exceptio non factæ excussionis *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

4. Non aliter consensurus *arg. l. cùm te* 6. *& l. vlt. C. de pact. int empt. & vendit.*

5. Nemo enim debet ob id solum, quòd possideat, vincere illum aut à quo possidet aut pro quo aut propter quem possidet *l.* 1. *§. vlt.* D. *vti possid. l.* 2. *C. de præscript.* 30. *annor.*

6. Quo casu fideiussor habetur pro reo principali *l. sed si fideiussor* 24. *D. de pact.*

7. *l. ex empto* 11. *§. qui autem l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

8. Quia solues mihi ex voluntate tui venditoris, quod perinde est ac si solueres ipsi venditori *l. si solutum* 49. *D. de solut. l. quia perinde* 40. *D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Si creditor eligat vnum ex pluribus fideiussoribus qui non sit soluendo, non ideò actionem aduersus ceteros remisisse credendus est.

CReditor qui plures confideiussores in solidum obligatos habuit si contra vnum ex ipsis egerit nulla facta protestatione, [1] ita demum actionem sibi aduersus alios competentem remisisse credendus est si soluendo esse proponatur is qui solus & in solidũ conuentus est: [2] Alioqui sola electio nõ faciet quominùs aduersus alios agere quãdoque possit vt ab illis cõsequatur quod ab hoc cõsequi non potuerit. [3] *Ita tractatum est* 13. Cal. Iul. 1590.

1. Prote-

1. Protestatio enim si qua facta esset conseruaret ius protestantis *l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut. l. etsi quis 14 § plerique* D. *de relig. & sumpt. funer.*

2. Matth. De Affl. *dec. 142.*

5. Hoc enim Iustinianus constituit *in l. vlt. C. hoc tit.* contra iuris veteris rationem ex qua vnius ex correis electione sola alter liberabatur.

DEFINITIO VIII.

Fideiussores iudicio sisti & iudicatum solui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant.

FIdeiussoribus iudicio sisti & iudicatum solui commune illud est quòd exceptionem non factæ excussionis obiicere nullomodo possunt, si post sententiam aduersus reum redditam priore loco conueniãtur. 1 Nam & aduersus eos sententia executioni mandari potest, sed hac tamẽ differentia quòd contra fideiussorem de iudicato soluẽdo litem nouam ex ea causa moueri necesse est non vt de victoris iure iam cognito iterum cognoscatur, 2 sed ne incipi possit ab executione. 3 At contra fideiussorem ex causa iudicio sistẽdi datum statim fieri potest executio, nec noua citatione in eam rem opus est. 4 *Ita Senatus* in causa viduæ de Lagnier & D. de Varteuille Baronis de Versoex mense Iunij 1590. & rursum pro Iacobo Burtauand contra D. de la Serrà 6. Id. Iunij 1592.

1. Quia huiusmodi stipulationes interponuntur ex autoritate, & iurisdictione prætoris vt iudicium ratum fiat *l. 1. D. de pignor. stipulat.* & contra cuius mentem fuerit differti executionem iudicati *arg. l. in conuentionalibus 52. de verb. oblig. & l. in prætoriis* D. *de prætor. stipul.* Atqui exceptio non factæ excussionis dilatoria est vt dixi *Defin. 1. supr. D. de except.*

2. Il enim esset actum agere.

3. Guid. Pap. *dec. 26. & dec. 11.* Bart. *ad l. 1. D. iudic. solu.* Sic nec laudum arbitratoris nocet fideiussori, quamuis factum sit compromissum eo præsente ac tacente. Ranchin. ad Guid. Pap. *d. quæst. 26.* post Dec. *cons. 400. in fin.*

4. Idem Guid. Pap. *dec. 215.* Vide Papiens. *in form. execut. sent. diffin. in verbo sapiens & egregius num. 26.* Intellige tamen nisi essent mutuæ personæ, tunc enim pars vocari deberet in executione sententiæ, & summaria petitio offerri, & de causa cognosci summariè per iudicem. Idem Guid. Pap. *dict. quæst. 26. De exec. sentent. § breuiter. verbo sed secundum.*

DEFINITIO IX.

Fideiussor tutus exceptione pacti de non petendo cuius tamen controuersiam patiatur à creditore, non eò minùs potest agere mandati si id malè contra debitorem.

SI is qui pro te fideiusserat conuentus à creditore obiiciat exceptionem sibi competentem personalis pacti De non petendo, 1 creditor autem pactum neget, eóque nomine litem eb eo fideiussor tuus patiatur, malítque ob illam causam contra te mandati agere aut ex stipulatu vt eum liberes, placet audiri eum debere, 2 nec tibi prodesse quòd aduersus eum agẽrem paratus sis probare, vsum esse illum ea exceptione vt à creditore non nisi iniuriâ vrgeri possit. Non enim æquum est vt propter te sumptibus & incommodis litis vexetur: 3 præsertim si fecerit quod in se fuit, & exceptionẽ bona fide obiecerit. 4 Neque hoc casu locum habet quod dici solet fideiussorem tutum exceptione si per iniuriam iudicis condemnatus sit non habere regressum aduersus debitorem. 5 Id enim tum procedit cùm exceptio talis est, quæ non fideiussori tantùm, sed ipsi etiam debitori profutura esset contra creditorem, quo casu sicuti debitoris interest opponi exceptionem à fideiussore, 6 ita non debet iniuria fideiussori facta debitorem contingere. 7 Atqui pactum de non petendo fideiussori factum non potest prodesse debitori. 8 Nihil ergo interest debitoris tametsi eam exceptionem fideiussor agenti creditori nolit obiicere. Et generaliter in hac quæstione obseruandum illud est quod ex Iuliano Vlpianus tradidit, 9 si fideiussor ex sua persona omiserit exceptionem qua reus vti non potuit, habere eum mandati actionem: quod si eam qua reus vti potuit; siquidem minùs honestam æquè habere eum mandati actionem, sin eam qua honestè reus vti potuit non habiturum mandati actionem si modò habuit facultatem rei conueniendi, desiderandique vt ipse susciperet potiùs iudicium vel suo vel procuratorio nomine. Sic enim procul dubio apud Vlpianum ni fallor legendum est vt locus sit integer & sententiam habeat rectam ac generalem. 10 *Ita Senatus* pro Ioanne le petit riche contra Antonium Bourgeois 16. Cal. Decemb. 1590.

1. Est enim pactum de non petendo aliquando personale, licèt regulariter & sui natura sit in rem *l. & heredi 21. §. vlt. & l. seq. D. de pact.*

2. Perinde acsi nullum ei cum creditore tuo pactum de non petendo intercessisset. Nec enim cogendus est vti exceptione sibi soli non etiam tibi competente *arg. l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. D. de minor.*

3. *Arg. l. minoribus 6. cod. tit. de minor.*

4. Negatio enim & contestatio secuta cœpit facere rem dubiam *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non lic.*

5. *l. si fideiussor 29. in princip. & §. si cùm debitor D. mandat. l. si pro ea 10. C. eod. l. exceptione 67. D. hoc tit.*

6. Et de huiusmodi exceptione debet intelligi quod scriptum est *in l. idémque 10. § generaliter* D. *mandat.* fideiussorem qui omisit exceptionem ex sua persona qua reus vti non potuit, habere nihilominùs mandati actionem si ea exceptio minùs honesta fuit, non igitur habere si honesta fuerit exceptio. Quænam autem honestior, quàm pacti de non petendo licèt personalis? Sed tamen quia non posset illa exceptio etiam à fideiussore opposita prodesse debitori, non debet nocere fideiussori quòd eam amiserit, non magis quàm si creditor fideiussori donatum voluisset *dict. l. idémque. §. vlt.*

7. Sufficit enim vt fideiussor fecerit quod potuit ne cõdemnaretur si Baldo credimus *in l. 2. § solet quæri D. de hered. vel act. vend.* Abbat. *cons. 68. vol. 1.* Hypol. de Marsil. *in rubr. De fideiuss. num. 186.* quem refert Duen. *reg. 337. ampl. 1.* Etsi pugnare hoc videtur cum *d. l. exceptione.*

9. *in d. l. idémque 10. § generaliter* D. *mandat.*

10. Alioqui manca erit non generalis traditio Iuliani *in d. § generaliter.* Adde *l. si fideiussor 29. § vlt. & l. Quintus Mucius 48. eod. tit. mandat.* Vide Cuiac. *lib. 11. Obs. cap. 40.*

DEFINITIO X.

Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori non idcirco amittit actionem mandati.

EAdem causa est fideiussoris qui soluit cùm iam non per pactum de non petendo: sed per lapsum temporis solus esset liberatus. Inter hunc enim & eum qui tutus erat exceptione pacti nihil interest quãdoquidem vterque soluendo & fidem implet, & liberat debitorem. 1 Sed etsi exceptio talis esset quæ non tantùm fideiussori sed etiam reo competeret, non cogeretur fideiussor litem prosequi, ne periculo quidem debitoris, sed abundè faceret si debitori litem denunciaret, vt adesset ille & quam sibi competere putaret exceptionem tueretur. Nihil enim aliud à fideiussore exigimus nisi vti ne soluat temerè, néve facultatem aufferat debitori vtendi iure suo, 2 id est ne sit in culpa. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio est Vlpiani *in l. si fideiussor 29. §. vlt.* D. *mandat.*
2. *l. Quintus Mucius 48. eod. tit.*
3. *l. Stichum 95. § penult. D. de solut.*

DEFINITIO XI.

Mandati actio competit fideiussori vt non ipse tantùm sed etiam ipsius vxor liberetur & eximatur liti, si quam ex causa fideiussionis patiatur.

CVm suggerente debitore vxor fideiussoris iam condemnari executioni quam creditor vrgebat intercessisset, prætextu quidem dotis, sed frustrandi tantùm vt

fit, debiti causa, 1 visum est mandati actionem vtilem fideiussori in eam rem esse debere, vt non ipse tantùm, sed ipsius quoque vxor liti eximeretur. Interest namque fideiussoris nō vexari vxorem sumptibus litibúsque inanibus: non solùm si de bonis dotalibus controuertatur, 3 sed etsi de aduentitiis aut paraphernalibus in quibus nihil omnino iuris maritus habet. 4 Ex causa enim fideiussionis æquum est mandati actione præstari omnia quæ in fideiussionis consequentiam veniunt. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et ad eludendam iudicati executionem. Id enim plerumque faciunt condemnati *l. si vt proponis* 8. C. *de exec. rei iud.*

2. Propter individuam illam vitæ societatem quæ est inter coniuges *l.* 1. *D. de ritu nupt.* iunct. *l. minoribus* 6. *D. de minor.*

2. De quibus tamen dubitari minùs potest cùm sint in dominio & iure mariti *l. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. dote* 9. *C. de rei vindic.*

4. Inuita scilicet vxore *l. hac lege* 8. *& l. vlt. C. de pact. convent. tam sup. dot.*

5. Et quorum incommodum non pateretur hodie fideiussor si mandatum non suscepisset *l. si seruus* 61. *§. quod verò D. de furt.*

DEFINITIO XII.

Fideiussor vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare tametsi pro eo interueniat qui corpus suum obligare non potest.

Fideiussor siue de iudicato soluēdo siue ex qua alia causa dandus, non aliter idoneus videri debet, quàm si nō tantùm bona sua sed & corpus quoque pignori obliget, 1 posteaquàm generali consuetudine magis quàm iure receptum est, vt licèt dominus nemo sit membrorū suorū, 2 pignori tamē seipsū dare liber homo possit. 3 Nec distinguemus an is cuius obligationi fideiussor accedit præsbyter sit, aut monachus, aut Senator alióve cui interdicta sit proprij corporis obligatio. 4 Etsi enim iuris ratio facit ne in duriorem causam obligari fideiussor possit quàm debitor principalis, 5 nihil tamen prohibet quin efficaciùs obligetur. 6 Argumento est, quòd si quis pro muliere intercesserit metu Senatusconsulti Velleiani, aut pro minore cōtemplatione iuris prætorij, 7 omnimodò obligatur, nec Senatusconsulti aut restitutionis beneficium implorare potest, quod personæ principaliter obligatæ si conueniretur profuturum esset. 8 Sic pro eo qui naturaliter tantùm obligatus sit, nec proinde conueniri queat ex obligatione, 9 fideiussorem vtiliter accipi certum est, qui & ciuiliter obligetur & efficaciter conueniatur. 10 Neque enim aliam ob causam fideiussores dantur quàm vt meliùs cautum sit creditoribus. 11 *Ita Senatus* 3. Non. Decemb. 1590. pro vniuersitate de Villereuersure contra D. Berard Decanū ecclesiæ illius loci. Et iam anteà in causa quadam Nicolai Pic, & Danielis Portonier 9. Cal. Feb. 1576.

1. Vide Bart. *ad l. filio D. vt legat. seu fideic. seruand. caut. cautat.*

2. *l. liber homo* 13. D. *ad leg. Aquil.*

3. *Notat. ad l. ob es* 11. C. *de oblig. & action.*

4. Isti enim proprium corpus obligare non possunt tanquam quod officio publico & dignitate ipsorum iam sit obligatum. Neque enim vna res duobus potest esse obligata sine stellionatu *l. & quæ nondum* 15. *§. qui res suas D. de pignor.* Nisi cùm ex precio potest vtrique creditori satisfieri: vt *in d. §. qui res suas.* quæ exceptio non cadit in personam liberam quia vendi non potest.

5. *l. Græcè* 8. *§. illud commune & seq.* D. *hoc tit.*

6. Aliud siquidem est obligari duriùs, aliud autem obligari efficaciùs vt apparet ex sequentibus exemplis.

7. Propter incertum ætatis & restitutionis, quomodo loquitur Papin. *in l. si Titius* 48. *D. hoc tit.* iunct. *l. Stichum* 95. *§. quod vulgò de solut.*

8. Vt dixi *Defin.* 1. *supr.* De *fideiuss. minor. num.* 3.

9. Naturalis enim obligatio non parit actionem, sed tantùm exceptionem *l. iuris gentium* 7. *§. igitur nuda* D. *de pact. l. naturales* 10. D. *de oblig. & act.*

10. *l.* 1. *l. stipulatus sum* 6. *§. vlt. & l seq. D. hoc tit.* iunct. *l. fideiussor obligari* 16. *§. naturales eod.*

11. *l.* 1. *D. qui satisd. cogant.*

DEFINITIO XIII.

Laicus fideiubens pro clerico præscriptione fori iuuari non potest.

CVi simile quoque illud est, quòd si laicus pro clerico fideiusserit, placet non iuuari eum præscriptione fori, 1 qua clericus ipse vel inuitus iuuaretur. 2 Cur enim creditor à clerico alioquin locuplete fideiussorem accipiat, nisi quòd videt clericum ea fori præscriptione tutum difficilioris fore conuentionis? *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Affict. *decis* 206. *num.* 1. Guid. Gop. *decis.* 562. Mantuan. *sing* 53.

2. *Cap si diligenti* De *for. compet.*

3. Locupletem enim debitorem vel fideiussorem non tantùm ex facultatibus æstimamus sed etiam ex conueniendi facilitate *l.* 2. *in princip. vbi glos. qui satisd. cog.* Iunct. *cap.* 1. *de suppl. neglig. prælat. in* 6. Boer. *quæst.* 2. *num.* 53.

DEFINITIO XIV.

Fideiussor iuratus potest in duriorem causam obligari, vt scilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiussor.

SEd nec desunt, qui putent fideiussorem interueniente iureiurando in duriorem causam obligari posse: quorum sententia hactenus recipi potest vt tanquā principalis debitor non tanquam fideiussor obligetur qui in plus obligari vult, 2 vt propter iurisiurādi autoritatem eo modo actus valeat, quo valere potest. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Franciscus Cremens. *singul.* 42.

2. Nec enim fieri potest vt accessio in plus obligetur quàm debitor principalis *l. Græcè* 8. *§. illud* D. *hoc tit.*

3. *Ex not.* per Bart. *in l. si quis pro eo* 56. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Fideiussor ex locationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interuenente stipulatione notarij.

LOcaueram tibi fundum ea lege vt de mercede intra mentem satisdares. Tu cum Titio subinde conductionem communicaueras, isque eodem instrumēto prote erga me licèt absentem fideiusserat. Placet non posse quidem me aduersus eum agere ex causa conductionis cùm ei non locauerim, 1 sed posse tamen agere ex causa fideiussionis. Nimirum quoniam alteri per alterum acquiri obligatio & actio potest quotics stipulantis interest vt alteri acquiratur. 2 Hic verò tua intererat, vt mihi Titius ex fideiussione obligaretur cùm tu ad hoc ipsum obligatus esses vt fideiussorē dares. Præsertim cùm notarij quoque stipulatio meo nomine interueniisset, 3 quam ego ex stipulatu agendo hoc ipso ratam haberem. 4 *Ita Senatus* Id. Decemb. 1590. in ea causa de qua SC. 5. De contr. & commit. stipul.

1. Actio enim ex locato cùm sit ex contractu, personalis est, nec contra alium dari potest quàm contra eum ipsum qui contraxit aut heredem eius *l. cùm apparebit* 47. D. *locat. l. quæcunque gerimus* 11. *D. de oblig. & action.*

2. *l. stipulatio ista* 38. *§ si stipuler.* vbi *glos.* & DD. *de verb. oblig.*

3. Tessaur. *Decis. Pedem.*

4. Qui enim ex aliquo contractu agit eum necessariò ratum habet *l. Seruum Titij* 49. *D. mandat. cum similib.*

DEFINITIO XVI.

Qui fideiusserat inutiliter, non eò minùs tamen postea soluit vtiliter, sta vt non possit solutum repetere.

Si Titius

SI Titius cùm tuo nomine erga me absentem inutiliter fideiussisset, postea tanquam fideiussor tuus mihi soluerit, dicendum est confirmari fideiussionẽ, hactenus saltem ne possit repetere quod soluerit. 1 *Ita Senatus* in eadem causa. In qua tamen placebat, ea potiùs ratione cõdictionem impediri, quòd ex iuris regula repetitio nulla est ab eo qui suum recepit, licèt alius soluerit quàm qui soluere debuit.

1. Vt scilicet fideiussio inutilis habeat saltem pactum ex quo nascatur obligatio naturalis quæ impediat soluti repetitionem *arg. l. an inutilis* 8. *D. de acceptil.* iunct. *l. quod enim* 7. *D. hoc tit. l. naturales* 10. *De oblig. & act.*

2. *l. repetitio* 44. *D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Actionum cedendarum exceptio quæ ex iuris ratione soli mandatori competit eo tamen iure quo vtimur datur etiam fideiussori.

INter fideiussorem & mãdatorem differentiam illam iuris auctores constituerunt quòd aduersus mandatorem non aliter agere creditor potest, quàm si paratus sit, ei cedere actionibus omnibus quas habeat siue in personam siue in bona debitoris: adeò vt si cedere vel nolit vel ideò non possit quòd eas culpa sua amiserit exceptione cedendarum actionum repellatur. 2 At fideiussori conuento vt pro debitore soluat exceptio illa nõ competit, siue nolit creditor cedere siue non possit, fecerítque ne posset. 3 Hęc tam variè, quoniam in damno moraretur mandator si nõ ei remedio cessionis succurreretur, cùm nullam ex propria persona actionem habiturus sit aduersus debitorem, vtpote quem nec liberauerit soluendo creditori. Soluit enim proprio nomine, & propter mandatum suum, non nomine debitoris. 4 Fideiussor verò sicuti non tãtùm suo sed etiam debitoris nomine soluit quod soluit, ita non se ipsum solum sed & debitorem ipsum liberat, adeóque debitorem primùm, se verò non nisi per consequentias, 5 ob idque paratam habet mandati actionem in debitorem, 6 nec proinde vlla indiget cessione. 7 Plurium confideiussorum alia rario est. Neque enim qui ex iis primus soluit vllam aduersus cæteros ex ea causa habet actionem, licèt ex ea solutione liberentur quia pro debitore non pro iis creditori solutum intelligitur. 8 Quæ res fecit vt inter eos beneficium aut potiùs remedium cessionis induci necesse fuerit, cùm fieri posset vt aduersus debitorem, aut periculosior aut difficilior futurus esset regressus per actionem mandati. 9 Eóque pertinent iura omnia quæ tractant de actionibus fideiussori cedendis. 10 Sed tamẽ iuris interpretes dum prudentibus ipsis prudentiores videri volunt, apertissimum errorem inuexerunt vt creditor aduersus fideiussorem agens perinde summoueatur exceptione cedendarum actionum si cedere vel nolit vel non possit, atque si ageret contra mandatorem aut vnum ex confideiussoribus. 11 Quam sententiam æquitatis magis quàm iuris ratione fretus, probarem nõ illibenter eo casu quo fieri cessio commodè posset. Cur non enim æquum videatur vel hoc saltem consequi fideiussorem quod sine creditoris dispendio futurum sit? 12 Sed si eas actiones quarum cessio postulatur creditor facto suo amiserit, puta quòd cum debitore pactum personale fecisset de non petendo, 13 nihil causæ est quominùs exequi ius suum possit aduersus fideiussorem: cùm nihil ei debeat imputari qui iure suo vsus est. 14 Nisi fortè proponas dolo malo creditoris amissas actiones, & ob id tantùm ne iis cedere quãdoque posset, vt puta si post petitam cessionem pactum inierit de non petendo à debitore. Vtique enim malitiis indulgendum esse nemo dixerit. 15 Senatus noster communem interpretum traditionem passim sequitur & probat, 16 adeò vt nec aliter audiendum putet creditorem paratum actionibus suis cedere, quàm si obligationis quoque tabulas reddere paratus sit, quòd sine iis vix vlla cessionis vtilitas constare possit. 17 *Ita Senatus* in causa N. Francisci Bertrier contra N. Dominicum Cize 6. Cal. Iul. 1591.

1. *l. si quis alicui* 27. §. *vlt. & l. seq. D. mandat.*

2. *l. Stichum aut Pamphilum* 95 §. *si mandatu* 10. *D. de solut.*

3. Vt ex eo constat quod si creditor pactum fecerit de non petendo à persona rei non eò minùs saluam habet actionem contra fideiussorem, cui tamen nullam aduersus reum præstare vtilem potest *l. nisi hoc actum* 22. *D. de pact.* vbi scripsi *in Rationalibus.*

4. Quam rationem adfert IC. *in l. Papinianus* 28 *D. mandat.*

5. Quia nimirum si fideiussoris obligatio accessoria est quæ non potest subsistere sine principali *l. si fideiussor* 19 *D. de dolo.*

6. Aut mandari si mandatum aliquod intercesserit aut negotiorum gestorum si nullum *l. ex mandato* 20. §. 1. *D. mandat.*

7. Cuius scilicet faciendæ nulla subest æquitas nisi cùm necesse est subuenire soluenti ne periclitetur *l. in creditore* 38. *D. de euict. l. mulier* 19. *D. qui potior. in pign. hab.*

8. Licèt omnes per consequentias liberentur.

9. *l. fideiussoribus* 17. *l. vt fideiussor* 39 *l. si fideiussores* 41. *D. hoc tit. l. cùm aliter* 11. *C. eod. l. Modestinus* 76. *D. de solut.*

10. De quibus *num. prox. præced.* Adde *l. cùm is* 36. *D. hoc tit.* & *in l. his consequenter.* 18 § *si filiusfamilias D. famil. ercisc.*

11. Videtur tamen hæc sententia probari ex *Nouell.* 4. *De fideiuss. cap.* 1. *in fin.* in illis verbis: *à creditoribus actionibus sibi cessis.* Nisi quis dicat ea verba pertinere ad actiones cessas non ad cedendarum necessitatem.

12. Quomodo argumentatur IC. *in l. in creditore* 38. *D. de euict.*

13. *Vt in d. l. nisi hoc actum* 22. *D. de pact.*

14. *l. nullus videtur* 55. *de reg. iur.*

15. *Vulg. l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*

16. Vt scilicet possit fideiussor per exceptionem cedendarum actionum repellere creditorem non volentem aut non valentem vllas præstare actiones cõtra debitorem *Ex d. Nouell.* 4. *De fideiuss. cap.* 1. *in fin.* vbi Iustinianus videtur hac in re omniũ intercessorum condicionem æquare siue mandatores illi sint, siue fideiussores.

17. Nempe quia reddendæ eruot debitori cùm soluet *l. vlt. C. ad exhib.*

DEFINITIO XVIII.

Non tantùm actionis cessio sed etiam tabularum redditio fieri debet fideiussori per creditorem etiam inuito, ac multo magis ignorante debitore.

SEcundùm quam sententiam cùm creditor quidam in fideiussorem agens cessionem actionum ei obtulisset tabulas verò reddere recusaret ni debitor ipse consentiret, placuit iustam recusandæ solutionis causam habuisse fideiussorem qui cedendarum actionum exceptione nitebatur, propterà quòd debitoris consensus frustra expeteretur in ea re quæ & inuito debitore & in inuitum debitorem facienda esset. 1 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex reg. l. qui potest* 26. *De regul. iur. l. aliquando* 13. §. *vlt. D. ad SC. Velleian.* Iunct. *l.* 1. *C. de nouat. & deleg.*

DEFINITIO XIX.

Fideiussor qui iusta exceptione siue cedendarum actionum siue alia qualibet munitus est, non censetur esse in mora, ideóque nec vsuras vllas debet.

CVi consequenter visum est decursi interea temporis vsuras nullas à fideiussore deberi, tametsi debitã pecuniam non obsignasset, 1 nec dies tantùm, sed etiam locus solutioni dictus proponeretur. 2 Neque enim in soluendi mora esse videri debet is à quo propter iustam exceptionem pecunia peti non potest. 3 Soláque oblatio condicionalis sufficit cum condicio per creditorem implenda est, & per eum stat quominus impleatur. 4 Sanè si qua alia de causa interfit creditoris ne debiti tabulas reddat fideiussori, vt puta si maior quantitas à reo debebatur pro quo fideiussor soluit, non est arctandus creditor vt tabulas fideiussori tradat, sed sufficiet, vt actionibus suis cedere paratus sit, ad eam vsque quantitatem pro qua fideiussor interuenerat, séque obliget de tabulis ipsis fide-

iussori exhibendis quotiescunque bonum & æquum id videbitur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis obsignatio sola vice solutionis sit nō etiam oblatio *l obsignatione* 2. C. *de solut. l. acceptam* 19. C. *de vsur.*

2. Quæ loci adiectio multum operari solet ad inducendā condemnationem eius quod interest *l.* 1. 2. *& pass.* D. *de eo quod cert. loc.*

3. *l. sciendum* 21. D. *de vsur. l. lecta* 40. *versic. non enim* D. *de reb. credit.* Porrò non solent deberi vsuræ nisi ex mora *l. cùm quidā* 17. §. *si pupillo* D. *de vsur. l. Titia Seio* 87. §. *vsuras de leg.* 2.

4. Quia in eius præiudicium non in eius commodum habēda est pro impleta *vulg. l. iure ciuili* 24. D. *de condit. & demonstr. l. in omnibus* 39. *l. in iure ciuili* 161. *de reg iur.*

5. Interest enim hoc casu creditoris vt habeat penes se tabulas, etiam post solutionem sibi factam, vt & in *l. qui tabulas* 27. D. *de furt.*

DEFINITIO XX.

Restitutio in integrum frustra petitur contra fideiussorem postea quam soluit.

FIdeiussore dato ex ea causa quæ admittat beneficium in integrum restitutionis si non priùs restituatur debitor aduersus creditorem, quàm fideiussor solucrit, frustra postea restitutionis auxilium aduersus fideiussorem implorabit, 1 si nō eadem restitutione, veluti fideiussoris nomine solutionem tanquam indebitam condicat à creditore. Nam quin eam actionem exercere possit dubitari nō potest, cùm ipsius interest ne teneatur fideiussori. 2 Cæterùm, quid imputari potest fideiussori qui coactus soluit non prohibēre eō cuius erat persecutionem crediti, atque ita solutionem inhibere? 3 Alioqui in damno morari fideiussorem iniquissimum sanè futurum sit, 4 nisi probetur in rem suam potiùs quàm in rem alterius fideiussisse, 5 aut ni qua alia iusta causa sit propter quam actio mandati debeat ei denegari. 6 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio Prid. Cal. Aug. 1592.

1. Ne alioqui moretur in damno fideiussor cui nihil potest imputari nisi cur fideiusserit.

2. Aut potiùs vt habeat quod fideiussori possit reddere *l. indebitam* 47. D. *de condict. indeb.*

3. *Arg. l. fideiussor* 29. *in princip.* D. *mandat.* Vnde enim potuit fideiussor diuinare futurum, vt reus peteret restitutionem in integrum *arg. 5 si cùm debitor eiusd. legis.*

4. Et ita damnosum ei esse officium suum *l. si seruus* 62. §. *quod verò* D. *de furt.*

5. Qui enim fideiubet in rem suam magis pro reo quàm pro fideiussore habendus est *l. sed si fideiussor* 24. D. *de pact. l. de die* 8. 6. 1. D. *qui sanū. cog. l.* 5. D. *de liberat. legat.*

6. Puta si fideiusserit animo donandi *d. l.* 5. D. *de liberat. legat.*

DEFINITIO XXI.

Solutionem à fideiussore factam esse probatur contra tertium creditorem ex sola chirographi possessione.

VT fideiussor actionem habeat contra debitorem aut in res sibi ex causa fideiussionis obligatas, vtiq; probare debet factam à se solutionem. 1 Eius verò rei sufficiēs probatio illa esse creditur, si chirographum ex quo potuit cōueniri, exhibeat, licèt nec cancellatum illud sit, nec à creditore redditum probetur. Nā quod in contrariū disputari solet non probari solutionē debiti ex eo solo, quòd debitor chirographū penes se habeat, adeóque cācellatū, ni cōstet ab ipso creditore aut saltē ex eius volūtate redditum fuisse. 2 Tum rectè dicitur, cùm debitori tes est aduersus creditorem negātem sibi factam esse solutionem: 3 nō illo etiam casu quo tacente ac nil conquerente creditore si velit debitor ipse aut alius fidem solutionis exigere. 4 Multò minus verò audiendus erit tertius possessor si neget solutum, tacente ipso etiam debitore, & patiente vt fideiussor eam actionem exerceat, quam nisi solutione iam facta exercere non posset. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. supr. de pact. pignor. 4. Id. Nouemb. 1592.

1. Præterquam in casibus de quibus *in l. Lucius* 38. *D. mandat. l si pro ea contra quam* 10. *C. eod.*

2. *l. 2. vbi glos. D de pact.* Iunct. *l. si chirographum* 24. D. *de probat.*

3. Quia solutio hoc casu probanda est & quidem concludenter ab eo qui allegat *l. 1. C. de probat.*

4. Præsertim cùm is qui habet instrumentum videatur etiā habere mandatum ad exigendum *vulg. l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

5. Est enim exceptio ista de iure tertij nec exclusiua iuris gentis, nisi sub ea tacitē condicione si tertius velit, & ideò quādiu non constat de tertij voluntate opponi non potest Bart. *ad l. 2. D. de excep. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Obligatus in ampliore forma camerę non habet exceptionem ordinis quamuis non renunciauerit ei expressim.

QVamquam exceptioni ordinis nominatim renunciare fideiussor debet, vt ab eo beneficio excludatur, 1 si tamen quod plerumque Romæ fit se obligauerit in ampliore, vt aiunt, forma Cameræ satis renunciasse credendus est vt iuuari beneficio legis non possit: 2 nec illa solùm ratione quòd huiusmodi exceptio de apicibus iuris esse existimetur, 3 sed etiam quia amplior illa forma cameræ specialem huius exceptionis vt & aliarum omniū quæ obiici possent renunciationem contineat: vt proinde qui se obligat in ampliore forma cameræ, specialiter quoque iis omnibus exceptionibus renunciare videatur, quarum in ea forma mentio fit, 4 saltem per relationem. id enim est quod dici solet relatum inesse in referēte cum suis omnibus qualitatibus, 5 neque verò qui obligatus est in ampliore forma cameræ vllas exceptiones habere potest, præterquàm falsitatis & solutionis. 6 *Ita Senatus* pro N. Iano Pensabin contra N. Floret 16. Cal. Febr. 1593.

1. *Nouell. 4 De fideiussor. vbi glos. in princip.* Adeò vt non sufficiat quòd fideiussor se constituerit principalem debitorem & pagatorem vt loquitur Papiens. *in form. libell. contra plures reos debend. versic. beneficio nouarum constitutionum num. 3. post glos. in d. Nouell. 4. De fideiuss.* Petr. Rub. *sing.* 200. Capell. Tholos. *quæst.* 80.

Vide Massan. *in tract. De oblig. in form. Camera.*

3. Cuiusmodi exceptiones non solent admitti contra obligationem quæ fit in forma Cameræ *arg. l si fideiussor* 29. §. *quædam D. mandat.*

4. Cùm semper specialia insint generalibus *l. semper specialia* 147. *de reg iur.*

5. *l. esse solet* 77. *De hered. inst.*

6. Vt pluribus tractat Masla in tractatu suprà citato *De oblig. in form. camer.*

DEFINITIO XXIII.

Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ non eo minùs condemnari debet quòd eum tanquam minùs idoneum admittere vitus voluerat.

CVm fideiussorem offerres presbyterum aut Senatorem aut alium qui habebat priuilegium ne detrudi posset in carceres, & ego ratione illa recusarem quasi minùs idoneum, iudex tamen per imperitiam 1 admiserat, & non obstante appellatione sub eo fideiussore mādari sententiam executioni præceperat. 2 Reuocato postmodum iudicato & fideiussore per iudicem appellationis pronunciato non idoneo, quæsitum est an nihilominùs posset ille ex fideiussione conueniri. Mouebat, quòd & oblationē & obligationem eius impobaueram: 3 absurdum autem videbatur quæri mihi ius ex ea promissione quam ego nullam irritámque esse voluissem. 4 Exēplo eius quod dici solet expositione negata non posse negantem ius sibi quærere. 5 Sed verius est ob autoritatem iudicij perinde teneri fideiussorem quem iudex inuito condemnato admisit ac si ab ipso condemnato admissus esset: cùm eius fideiussionis intuitu mandata sit executioni sententia quæ

alioquin

alioqui mandari non potuisset. 6 Etsi enim clericus fideiussionibus inseruiens abiiciendus & deponendus est, 7 vtiliter tamen obligatur, 8 nec quòd personam suam pignori obligare nequeat', 9 facere potest, vt bonorũ oppignoratio impediatur. 10 *Ita tractatum est* pro heredibus Petri Gleyron contra fratres & procuratores R. D. Archiepisc. Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1. Neque enim debuerat admittere cùm fideiussor idoneus non minùs ex conueniendi facilitate æstimetur quàm ex facultatibus *l. 2. D. qui sanid. cogant* Dixi *Defin. 13 supr. hoc tit.*

2. Quam tamen ponimus non potuisse mandari executioni sine fideiussore, vt diximus *supr. de sentent. & interloc. omn. iud.*

3. Non enim possum approbare quod semel improbaui vt nec è contrario improbare id quod semel probaui *l. Pomponius 9. D. de negot. gest.*

4. Nec enim solet legislator istam ferre inconstantiam.

5. Bart. *in l. post legatum D. de his quæ vt indign. & in l. naturaliter §. nihil commune in 3. lect. D. de acquir. poss.* Papiens. *in tũ. excip. constit. posit. in versic. Primò quod publica vox & fama num. 4. ex l. de state 11. §. qui interrogatus D. de inter. in iur. faciend.*

6. *Glos. in cap. 1. Extr. hoc tit.*

7. *Cap. 2. eod. tit.* quia non licet clerico se immiscere. secularibus negotijs *vulgat. in rub.*

8. Cùm nulla lege siue pontificia siue ciuili talis obligatio impediatur.

9. Vt dixi *Defin. 12. num. 4. supr. eod.*

10. Cùm hac parte alia longè sit & dissimilis ratio personæ & bonorum, nec quicquam veret obligationem pignoris in quibusdam rebus contrahi, in alijs verò non item *l. obligationes generali 6 & seq. D. de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Qui fideiussit iudicio sisti si semel reum stiterit iterum sistere non tenetur.

Fideiussor iudicio sisti si reum semel stiterit qui posteà fugitiuus & contumax fiat, non potest ex causa fideiussionis conueniri, nisi promissio & obligatio noua interuenerit, eiusdem rei iterum sistendi. Vna enim duntaxat est obligatio, quæ proinde vnica etiam primáque præstatione dissoluitur, 1 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal. Mart. 1593.

1. Stipulatio enim semel commissa sicut resolui amplius non potest *l. habere licere 17. in fin. D. de euict.* ita neque iterum committi *l. cùm quærebatur 13. l. vlt. D. iudic. solui.* Similiter stipulatio semel impleta neque impleri postea neque actionem contra promissorem parere vnquam potest Facit *l. boues 89. §. hoc sermone & ibi* Andr. Tiraq. *de verb. signific.*

DEFINITIO XXV.

Ex solutionis prorogatione debitori facta inscio fideiussore non liberatur fideiussor: secus est si prorogata fuerit obligatio puta ex causa tacitæ reconductionis.

Debitori qui ad certam diem solutorum se promiserat, & eo nomine fideiussorem dederat creditor absente & inscio fideiussore soluendi facultatem in longius tempus prorogauerat. Non idcirco liberatus fideiussor videbitur cùm principalis obligatio salua sit, nec durior fiat condicio fideiussoris. 1 Nam si iam diu in obligatione mansit, nec diutiùs manere velit, potest ille sibi consulere ordinario iuris remedio, quemadmodum & si reus labi facultatibus inciperet. 2 Quod si nec soluere ipse velit nec petere adhuc possit vt à fideiussionis periculo eximatur, boni consulere debet quòd dilationis reo concessæ beneficium sibi commune futurum sit, vt tardius ad solutionem vrgeatur. 3 Non eadem ratio est eius qui pro alio conductionis temporalis nomine fideiussit: 4 nam si finito tempore patiatur locator conductorem in possessione remanere, 5 sequentis temporis periculum ad fideiussionis causam non pertinebit, 6 nempe quoniam alia & noua conductio est finita priore: 7 & consequenter noua obligatio quam in præiudicium fideiussoris sine nouo ipsius consensu contrahi non oportet, licèt eadem pignora quæ prius data fuerunt à debitore, perseuerent obligata. 8 In eo namque differt obligatio pignorum debitoris, ab obligatione fideiussoris. Et ratio diuersitatis est, quia nihil debitoris interest quod eadem pignora maneant obligata, cùm ipse quoque in noua se obligatione constitui patiatur. At fideiussoris interest qui commodum nullum sentit ex fideiussione, ne diutius quàm ab initio voluerit in obligatione retineatur. 9 Planè non faciet secunda hæc conductio siue expressa illa sit siue tacita, vt si quid adhuc ex prioris causa debeatur, liberatus fideiussor intelligatur: quia licèt conductio ipsa tempore finita sit, obligatio tamen quæ ex causa conducti nata est 10 tamdiu durat quandiu locatori solutum aut aliter satisfactum non est. 11 *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly Domini des Eschelles & Claudij Baussan 3. Cal. Mart. 1593.

1. Non enim fuit appositum tempus in obligatione fideiussoris ad finiendam obligationem, quo casu aliud esset, sed ad faciendam solutionem & exactionem. Dec. *cons. 93. quæst fin.* Gabriel. *tom. 3 communi opin. tit. de fideiuss. concl. 3.* Masuer. *in addit. ad Papiens. in form. libell. contr. plur. reos debend. vers. solutionem facere recusauerunt num. 2. ad verb. consenserit.*

2. *l. Lucius 38. D. mandat. l. si pro ea contra quam 10. C. eod.*

3. Cùm tanto plus habiturus sit intermedij temporis & spatij ad soluendum *l. quod certa die 70. D. de solut.*

4. Quo casu obligatio fideiussoris certo tempore limitata est, non vt eo finiatur, sed ne pro alterius temporis conductione fideiussor teneatur.

5. Quod cùm fit, tacita reconductio creditur intercessisse *l. item quæritur 13. §. qui impleto D. locat.*

6. *l. si eum Hermes 7. C. de locat.*

7. *l. qui ad certum 14. D. eod.*

8. *l. item quæritur 13. §. qui impleto eod. tit.*

9. Obligatio enim limitata ad tempus certum non potest inuito obligato in longius tempus prorogari, vt tractat Papiens. supradicto loco ex *d. l. si cùm Hermes d. §. qui impleto & ex not. per glos. in cap. constitutus de fideiuss. & in l. pen. D. de præt. stipul. l. vlt. D. de pact.* Etsi malè in eo Papiens. quod abutitur illis locis omnibus vt probet fideiussorem liberari per prorogationem factam debitori ad soluendum, quod sanè falsum est: tempus enim solutioni præstitutum non limitat obligationem sed illud demum quod præstitutum est obligationi vt *in l. obligationum fere 44. §. placet D. de oblig. & action.* Iunge *l. imperator 8. in fin. D. de postul.*

10. Siue intelligas de personali quæ nascitur ex contractu, siue de hypothecaria quæ ex conuentione pignoris.

11. Cùm tempus non sit modus tollendæ obligationis *dict. §. placet.* Nisi post *l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* vide *l. si rem 9. §. omnia pecunia D. de pignor. act. l. gregi 13. §. etiam D. de pignor.*

DEFINITIO XXVI.

Differentia inter fideiussorem & emptorem in expensarum litis cum alio habitæ repetitione.

Interest multũ an indemnitas petatur actione ex empto aduersus venditorem euicta re vendita aut mota de proprietate rei quæstione: an verò actione mandati si fortè fideiussor pro debitore soluerit. 2 Priore casu si quas expensas emptor in litem fecerat priusquàm venditori denunciaret repetere illas à venditore nullomodo potest, quia imputare sibi debet, cur non citius denunciauerit. 3 Imò nec actionem vllam habet de euictione si ante denunciationem fuerit condemnatus, nisi probet iustam fuisse cõdemnationem, hoc est eum qui rem euicit, euincendi ius habuisse. 4 Posteriore verò casu licèt fideiussor à creditore conuentus non ita citò litem debitori significauerit, sed in causa appellationis tantùm nihilominùs tamen expensas omnes à debitore repetet, propterea quòd id bona fides exigat, quæ in mandati potissimùm actione exuberare debet. 5 Verum enim est ex causa mandati & fideiussionis pro alio factę impensas illas erogatas esse, 6 sed hoc ita si non statim post litem denunciatam debitor soluerit, at litem in longius tempus protrahi passus sit, alioqui si statim atque denunciatum est soluat, credibile est fuisse illum citius soluturum & fideiussorem eiusmodi expensis exoneraturum, si fuisset fideius-

sor diligentior in lite denuncianda. Ideóque nec æquum est onerari debitorem iis sumptibus quos fideiussor culpę suæ potius & negligentiæ quam mandato imputare debeat,[7] cùm nec imputare posiit damnum quod casu fortuito in mandato exequendo senserit si summo iure agatur:[8] Quamuis placeat quod interpretes tradiderunt ciuilius esse & vrbanius vt mandator damnũ omne resarciat quod mandatario ob mandatum cõtigerit, licèt casu fortuito.[9] Sed alia ratio est damni quod neque ex causa mãdati, neque casu fortuito, sed sola mandatarij culpa obtigit.[10] Planè si nihil imputari possit fideiussori fortè quòd absenti & nullam in prouincia domicilium habenti debitori litem denunciare non potuerit,[11] impensas omnes restituere debitor cogendus erit, nec aliud in emptore seruabitur.[12] *Ita senatus* pro N. Hieronymo de Lambert Barone de Terny contra N. D. de Montfort ex tempore 7. Id. Mart. 1593.

1. Ex natura scilicet actionis ex empto *l. si in venditione* 60. *& l. antep. §. mota quæstione & pass. D. de euict.*

2. Præcedente mandato, alioqui non mandati actio competeret sed negotiorum gestorum, quæ tamen hac parte eiusdem est naturæ *l. ex mandato* 20 *§* 1. *D. mandat.*

3. *l. emptor* 8. *C. de euict.* Culpa enim sua damnum sentit, qui ideo tantùm sentit quòd tardiùs experiri cœperit *l. cùm pasiulassem* 44. *D. de damn. infect.*

4. Imbert. *in Enchirid.* in verb. *Emptor.* vide *glos. in l. si ideo* 55. *D. de euict.*

5. Ne mandatario suum officium sit damnosum *l. si seruum* 61. *§. quod verò D. de furt.*

6. Neque hoc damnum fuisse passurum fideiussorem si non fideiussisset vt *in d. §. quod verò.*

7. *l. inter causas* 26 *§. non omnia D. mandat.*

8. Vt scriptum est *in d. §. non omnia.*

9. Glos. communiter adprobata *in d. §. non omnia.*

10. Id est siue propter mandatum contigerit formaliter siue occasionaliter vt nostri loquuntur.

11. Quale illud est de quo nunc tractamus; cuius rationem haberi nunquam oportet *Ex reg. l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

12. Vt in specie *l. vlt. D. de leg. commiss. l. cùm quidam* 17. *§ si pupillo D. de vsur.*

13. Quia vtriusque casus eadem ratio est nec magis potest imputari emptori, quàm fideiussori cur non denunciauerit litẽ si nemo fuit cui denunciaretur *l.* 4. *§ series D. de damn. infect.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiussori qui per collusionem cum creditore habitanti soluit non est dandus regressus.

IMputari quidem solet debitori qui soluit si non fideiussori suo denunciauerit, ne is fortè ignorans iterum soluat.[1] Ideóque si fideiussor per ignorantiam iterum soluerit, nihilominus mandati actionem habebit quia nõ potuit diuinare.[2] Sed tamen si dicatur fideiussor nomen creditoris subiecisse vt debitorem grauioribus sumptibus oneraret,[3] non prius ei condemnandus erit debitor quàm rata creditor habuerit ea omnia quæ suo nomine aduersus fideiussorem gesta comperiet.[4] Ob eam causam accersendus erit in ius, sed sumptibus debitoris, mox repetituri aut aduersus fideiussorem si creditor ratam non habeat petitionem quam fideiussor sub eius nomine instituit, aut aduersus creditorem ipsum si accepta iam solutione iterum pro eodem debito vrserit fideiussorem. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 17. Cal. April. 1593.

1. *l. si fideiussor conuentus* l. 29. *D. mandat.*

2. *d. l. si fideiussor* 3. *§. si cùm debitor.*

3. Vt plerumque fit per dolum malum fideiussoris cum creditore colludentis.

4. Quid enim si nolit rata habere, misertus fortasse debitoris, & ne ei tantopere noceat.

5. Bona enim fides non patitur vt bis idem exigatur vt est in iuris regula, & improbus est qui bis idem consequi velit *l. si quis dolo, in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXVIII.

Fideiussor quamuis non nisi prouisionaliter condemnatus diffinitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduersus reum vrgere potest.

COndemnato prouisionaliter, vt loquuntur, & lite pendente eo qui pro fundi venditore de euictione se obligauerat,[1] quærebatur an venditor ipse fideiussori vicissim prouisionaliter duntaxat an etiam diffinitiuè condemnandus esset. Quibusdam placebat, non ad aliud condemnari eum debere, quàm vt litem susciperet,[2] eámque ipsam quantitatem fideiussori prouisionaliter præstaret in quam fideiussor ipse fuerat condemnatus:[3] ne alioqui si in diffinitiua sententia succumbere actorem contingeret, ob nullam causam fideiussori venditor condemnatus videretur.[4] Sed magis visum est, iustam semper causam esse propter quam reus qui nullas aduersus fideiussorem exceptiones habere potest,[5] omnimodo ipsi condemnãdus sit, quandoquidem ita fieri interest fideiussoris, debitoris verò nihil prorsus:[6] cùm si condemnandi actoris ratio aliqua emergat, ipsius debitoris eiusdémque venditoris commodo cessura sit condemnatio, non fideiussoris, cui iam aliunde debitor satisfecerit.[7] Itaque pronunciauit Senatus condemnandum simpliciter venditorem vt fideiussori indemnitatem præstaret. *In causa* D. de la Vulpilliere & Syndicorum Necij contra fratres Godderz. Cal. Iunij 1593.

1. Puta cùm facti allegatio aliqua diffinitiuam sententiam temoraretur.

2. *Arg. l. si plus* 74. *§. mota quæstione D. de euict.*

3. Ita enim fiebat vt huic euictionis fideiussori tantum præstaretur quantum ipsi abesset: quod sufficit. Nec enim lucrum ex mandato sperare fideiussor debet *l. si mandatu* 59. *§.* 1. *D. mandat.*

4. Potestas enim sententiæ diffinitiuæ tolleret intellectum prouisionalis condemnationis *l. quod iussit* 14. *vbi not. D. de re iudic.* iunct. *l. si patroni* 55. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

5. Quominus indemnem eum seruare teneatur *l. si seruus* 61. *§. quod verò D. de furt.*

6. Itaque succedit iuris regula quæ vult id quod vni prodest & alteri non nocet facilè concedendum esse *l. in creditore* 38. *in fin. D. de euict.*

7. Improbus enim esset fideiussor si bis idem consequi vellet *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic. l. bona fides* 57. *de regul. iur.*

DEFINITIO XXIX.

Non imputatur fideiussori quòd sciens omiserit exceptionem procuratoriam aut aliam quæ sit de apicibus iuris.

FIdeiussori qui ignorans solutam à debitore pecuniam quæ debebatur soluit creditori, non imputatur, quòd exceptionem procuratoriam etiam sciens omiserit, vt cũ creditore in debitoris necem idcirco collusisse videatur.[1] Non enim ad debiti substantiam ea exceptio pertinet, sed ad iudicij exercitationem.[2] Planè debitori aduersus creditorem qui accepto debito fideiussorem malè inquietauerit actio salua & integra seruanda est.[3] *Ita Senatus* ex tẽpore in causa N. Strasse Mauritanensis contra N. Claudiũ Reydelet 6. Id. Iul. 1593. Iunge Defin. 27. supr.

1. Quæ collusio si probaretur omnem fideiussori regressũ & actionem contra debitorem adimeret *l. idemque* 10. *§. generaliter l. si fideiussor conuentus* 29. *in prine. & §. si cum debitor D. mandat.* iunct. *l. Quintus* 48. *eod. tit.*

2. *d. l. si fideiussor §. quadam eod. tit.*

3. Dolo enim fecit creditor qui bis idem consecutus est *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic. l. bona fides* 57. *de regul. iur.*

DEFINITIO XXX.

Collaudator fideiussoris non minùs quàm fideiussor teneatur corpus suum pignorare, sed habet semper exceptionem ordinis etiamsi ei renunciauerit.

Necessarius

NEceſſarius quidem fideiuſſor hoc eſt qui ex cauſa & in executionem iudicati, 1 aut alicuius præcedentis obligationis adhibetur non aliter admittendus eſt quàm ſi cum bonis ſuis omnibus corpus quoque ſuum pignori obliget expreſſa conuentione. 2 Sed de collaudatore quẽ certificatorem vocant an idem dicendum ſit, dubitatum aliquando fuit. Placuit idem dicendum eſſe quia perinde interſit eius qui fideiuſſorem accipit & collaudatorem vt obligatos omnes habeat & pignoratos. Quanuis enim non niſi fideiuſſore diſcuſſo contra collaudatorem actio danda ſit, 3 adeò vt nec volens collaudator poſſit renunciare exceptioni ordinis, niſi malit fideiuſſorem ſe prẽſtare quàm collaudatorem: 4 eadem tamen ratio ſubeſt excuſſo fideiuſſore, vt cæteri qui in ſubſidium cõueniuntur capi & in carceres detrudi poſſint, non ſolùm quòd medio tempore multa accidere queant ne bonorum pignora ſufficiant, 5 quorum aliunde perſecutio moram plerumque maximam & diſpendioſam habet, 6 ſed etiam quòd tædio metúve carceris multo faciliùs quàm per bonorũ venditionem ſoleant debitores excitari ad explicandas pecunias, ſuóſque creditores dimittendos. 7 *Ita tractatum eſt* in ea cauſa de qua SC. 11. & 12. ſup. de ſatiſd.

1. Puta prouiſionalis, quod non niſi dato fideiuſſore mandari executioni poteſt. Idémque & in ſententia diffinitiua quibuſdam caſib. iuris eſt vt dixi *in tit. de ſent. & interloc. omn. ind.*

2. Vt dixi *Deſin.* 12. & 23 *ſupr.*

3. Quia collaudator non niſi indemnitatis fideiuſſor eſt de quo *in* §. *decem* 116. *de verb. obligat.*

4. Roman. *conſ.* 211. *poſt num.* 2. & *conſ.* 241. *num.* 6. Corn. qui ducit communem *conſ.* 109. *num.* 6. *lib.* 1. Hypol. de Marſil. *in rubr. de fideiuſſ. num.* 23. poſt Bart. *in l.* 1. *C. de conuen. fiſc. debit. lib.* 10.

5. Nam & pignora poſſunt perire & minui aut in corpore aut in æſtimatione.

6. Siue ſolenniter vendenda ſint vt *in l. ſi ceſſante* 7. *l. qua ſpecialiter* 9. *C. de diſtract. pignor.* ſiue dominium pignoris impetrandum *ex l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*

7. Multis enim metus carcerum maior eſt quàm metus mortis vt pote per quos & exiſtimatio & libertas ipſa quodammodo minuatur *l.* 1. & 2. *D. de homin. liber. exhib. l.* 5. *in princip. vt in poſſ. legat.*

DEFINITIO XXXI.

Exceptioni ordinis renunciandum eſt in ſpecie: alioqui non ſufficit renunciatio generalis.

QVi pro alio fideiuſſerat, conſtituerat ſe principalem debitorem & ſolutorem ſubiecta generali renunciatione his verbis *auec les ſoubmiſſions & renonciations requiſes*. Cùm quæreretur an exceptionem ordinis obiicere poſſet, viſum eſt poſſe, propterea quòd generalis renunciatio non ſufficiat, ſed ſpeciali opus ſit. 1 Adeò vt nec ſatis ſit renunciaſſe fideiuſſorem iuri de fideiuſſoribus, quòd ea exceptio vt noſtri tractant ſit de natura actus, 2 ac proinde cui nunquam renunciatum videri debeat niſi cùm ſpecialiter renunciatum eſt. 3 Neque ad rem pertinet, quòd alioqui futurum ſit vt generalis illa renũciatio nihil operetur, Id enim tolerabilius eſt, quàm vt admittamus valere eã poſſe in vim ſpecialis, cùm ſpecialis requiritur: 4 nec rurſus quòd ea ſpecialis renũciatio per errorem & imperitiam notarij potiùs quàm defectu voluntatis omiſſa videatur, quippe quę vulgo in omnibus ferè fideiuſſionibus apponi ſoleat. 5 Quoties enim adhibetur non tam ex ſtylo notarij quàm ex contrahentiũ voluntate adhiberi intelligitur, 6 idcóque omiſſa nunquam ſuppletur, 7 ſicuti nec clauſula conſtituti, aut codicillaris 8 aliæve ſimiles, quia nihil prohibet, ita quem fideiubere & quidem vtiliter, vt tamen ordinis exceptionem ſibi ſaluam eſſe velit. 9 Nam & illud conſtat eum qui pro alio ſe debitorem conſtituerit, huiuſmodi exceptionis beneficiũ non amittere, quia generale illud eſt vt pro interceſſore haberi debeat quiſquis ſe obligat eius pecuniæ nomine quæ ad alium peruenit. 10 *Ita Senatus* in cauſa Petri Berthod & Ioannis Rat, 8. Cal. Sept. 1593.

1. Intellige niſi renunciatio generalis poſſit interpretationem ſumere ex alia ſpeciali ad quam referatur vt in ſpecie de qua ſcripſimus *Deſin.* 22 *ſupr.*

2. Id eſt quæ tacitè ineſt actui nempe poſt Iuſtiniani conſtitutionem *in Auth. preſente C. hoc tit.* Aliud enim iuris olim fuit.

3. Vide Alex. *conſ.* 34. *poſt num* 4. *lib.* 4.

4. Specialia enim magis atficere ſolent quàm generalia. Teſſaur. *deciſ* 166. Crauet. *conſ.* 63. *num.* 6.

5. *Arg. l. vlt. C. hoc tit.*

6. Arg. notat. per Bart. ad *l.* 1. *D. de inr. codicill.*

7. Ne quidem per iuramentum, quia iuramentum ſequitur naturam actus cui adhibetur *vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun.* quamuis contra ſentiat Natt. *conſ.* 426. *num.* 22. & Rol. à Vall. *conſ* 6. *num* 45. *lib.* 1. quos refert & ſequitur Maſuer. *in addit. ad Papienſ. in form. libell. contr. vſur. reos deb. in verſ. beneficio verb. renuncient.*

8. Bart. *in d. l.* 1 *D. de inr. codicill.* & poſt eum cæteri.

9. Præſertim cùm tale hodie ſit ius commune poſt Iuſtiniani *Nouell.* 4. *de fideiuſſ. cap.* 1. vnde ſumpta eſt *Auth. preſente C. hoc tit.* Præſumitur enim quilibet contrahere ſecundùm ius commune & velle vti iure communi *l.* 3. *D. de teſtam. milit. l. vlt. C. de in integr. reſtit. minor.*

10. Vt dixi *Deſin.* 1. *ſupr. hoc tit. & Deſin.* 1. *ſupr. tit. prox. l. vlt. C. de conſt. pecun.*

DEFINITIO XXXII.

Quod debitor dicit ſe bonis ſuis omnibus cedere, non eximit creditorem à neceſſitate faciendæ excuſſionis.

AT pone debitorem in iudicio conuentum dixiſſe nulla ſe bona habere, iiſque vltro creditori cedere. 1 Non idcirco exceptionis beneficium fideiuſſori auferre poterit, quia ſi fortè in eius necem cum creditore colludere velit, non eſt ei permittendum. 2 Quinimò præſumptio non leuis eſt, bona aliqua eſſe eius qui bonis ceſſerit, 3 niſi apertiſſimè conſtat aut nulla ſuperfuiſſe iam ipſo ceſſionis tempore, aut ſi qua ſupererant ea iam tùm prioribus aliiſve creditoribus adiudicata fuiſſe. Quòd ſi creditores nulli proponantur, aut nulladum inter eos ceſſorum bonorum facta diuiſio, tantò magis facienda excuſſio eſt vt inutilem & infructuoſam creditori ceſſionem fuiſſe appareat. 4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Quibus verbis etiam bonorum ceſſio videtur fieri poſſe *l. in omni* 6. *C. qui bon. ceder. poſſ.*

2. Cùm fideiuſſor habeat eam exceptionem à lege non à debitore. Nam etſi à debitore ipſo eam haberet tamen ſemel quæſita ei auferri non poſſet *l. vlt. de pact.*

3. Quomodo enim poteſt bonis cedere qui nulla bona habet? *arg. l. lex Cornelia* 28. *verſic. quia per eam non efficitur, D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

4. Parum enim eſt factam eſſe creditori bonorum ceſſionem, niſi eiuſmodi ceſſione ſatisfactum ſit creditori. Et ideo fideiuſſores eo caſu tenentur §. *vlt. Inſtit. de replicat.*

DEFINITIO XXXIII.

Debitor qui priuilegium fori habet non eo minus excutiendus eſt.

SEd etſi debitoris principalis perſona eccleſiaſtica proponatur, quæ coram iudice laico conueniri non poſſit, 1 idem nihilominus dicendum eſt, ſi modò non abſit à prouincia, 2 quia ſufficit vt coram iudice ſuo & eccleſiaſtico conueniri queat, ſibique debet imputare creditor cur cum eo contraxerit, aut fideiuſſorem ab eo datum efficacius obligari non curauerit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *Cap. ſi diligenti Extr. de for. compet.*

2. Alioqui non eſſet facienda excuſſio extra prouinciam vt dixi *Deſin.* 23. *ſupr. de except.*

3. Fuit enim aut debuit eſſe non ignarus condicionis eius perſonæ cum qua contrahebat *vulg. l. qui cum alio* 19. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIV.

Fideiuſſor acceptus in id quod à Titio deberi conſtabit non tenetur, niſi viuo Titio liquidatum ſit debitum. Præterquam ſi mentio facta ſit heredum, aut niſi de iudicato ſoluendo fideiuſſerit.

ACceptus fideiussor in eam quantitatem quam à Titio deberi constabit, non aliter ex fideiussione conuenirí potest quàm si viuo Titio apparuerit quid & quãtum ab eo deberetur. 1 Nec quod ante defuncto Titio eadem actio aduersus heredẽ illius exerceri possit, 2 facit vt fideiussor remaneat in obligatione. Siquidem potest eius interesse vt cum Titio potiùs quàm cum eius herede taxatio debiti fiat, quòd is de re sua melius instructus fortasse assecuturus sit vt minùs debere pronuncietur, quàm si cùm herede ageretur. 3 Hoc ita, si non in stipulatione heredum quoque mentio facta sit, id est nisi fideiussor soluturum se promiserit, quod à Titio heredẽ debitum esse apparebit. 4 Idem in fideiussore de ve eius debitum esse apparebit. 4 Idem in fideiussore de vero soluendo iuris est. Quanquam non facilè iudex iudicato soluendo cauere iubet; heredis mentionem adiicere solet, ne malo omine videatur litigatoris vitam breuiori tempore quàm litis tractum concludere. 5 Itaque cauere hoc casu iudex debet ne fideiussorem pro incerta quantitate dari præcipiat, sed curare vt eam ipsam quantitatem demonstret quæ certa petitur, 6 licèt adhuc incertum sit an debeatur, sub ea tamen condicione, si debitam eam esse quandoque iudicatum erit. 7 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa R.D. Claudij de la Couz Abbatis d'Embournay, & Senatoris, & N. Ioannis Dionysij Calet 5. Non. Decembr. 1593.

1. *l. qui Romæ 122. §. Agerius D. de verb. oblig.*

2. Cùm in heredem transeant actiones omnes & actiuæ & passiuæ *l. vlt. & vers. fin. C. de hered. action. l. 1. C. si cert. pet.*

3. Heres enim non potest ea scire omnia quæ defunctus scivit *l. qui in alterius 42 de regul. iur.*

4. Hoc enim casu etiam in persona heredis condicio impleri potest quod regulariter non ita est, cùm omnes condiciones sint facti. Ea autem quę sunt facti non solẽt ad aliũ transire *l. qui hered. 44. l. à testatore 109. de condic. & d. monstr.*

5. Cùm è contrario in bene ordinata republica lites debeãt esse breuiores vt sibi quisque litiget litisque victoriam pàret non heredi *l. properandum 13. in princip. C. de iudic.*

6. Vt hoc casu nulla sit incertitudo quæ impediat ne stipulatio possit ad heredem transire.

7. Potest enim fideiussor etiam sub condicione accipi *l. stipulatus sum 6. §. 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Exceptio diuisionis an possit suppleri per iudicem potius quàm exceptio ordinis.

VNus ex pluribus fideiussoribus qui beneficio diuisionis expressè non renunciauerunt, licèt exceptioni ordinis renunciauerint, 1 si solus in solidum conueniatur, & sit contumax, nihilominus in virilem duntaxat partem condemnandus est: 2 quoniam beneficium diuisionis inter confideiussores licèt non ipso iure competat sed ex epistola Hadriani, 3 tamen post eam epistolam iuris beneficium est, hoc est quod sola iuris potestate competit, tametsi confideiussoris conuenti factum nullum intercedat. Et quod dici solet diuisionem hanc non ipso iure fieri sed ex epistola Hadriani, 4 eò tantùm pertinet vt comparari non debeat diuisioni quæ ex lege duodecim tabularum fit inter coheredes ratione æris alieni aut hereditariarum actionum. Idenim si ita esset consequens fieret, vt quãuis alter ex fideiussoribus inops esset aut absens alius tamen in solidum conueniri non posset, 5 quod non est. 6 Cæterùm exceptio ipsa meri iuris est non facti, quousque creditor probet aut inopem aut absentem esse eum cum quo actionem diuidi postulat is qui conuenitur. 7 Idcóque suppleri potest per iudicem, non secus atque si præsens fideiussor per aduocati sui inscitiam eiusmodi exceptionem omitteret. 8 Alia ratio est exceptionis ordinis quæ fideiussori competit ob non excussum principalem debitorem. 9 Hæc enim cùm peremptoria nõ sit sed dilatoria, 10 per iudicem suppleri nequit, ne inanibus sumptibus oneretur is, qui si iudicio adesset fortassis exceptionẽ illã consultò prętermitteret vt citiùs à litis molestia se liberaret, cùm intersit vtriusque partis litem quàm citissimè fieri potest diffiniri. 11 Accedit quòd rei contumacia inducit fictionẽ litis contestatæ, eiusdémque est potestatis. 12 Post litem verò contestatam non admittitur ordinis exceptio, 13 cùm tamen exceptiones peremptoriæ quandoque admittantur, 14 imò etiam in executione iudicati ne impugnent iudicatum, 15 inter quas haud dubiè diuisionis quoque exceptio locum obtinet, quoniam & pluribus simpliciter condemnatis, qui in solidum conuenti fuerant non nisi pro virilibus ex iudicato conuenitur quisque potest. 16 In exceptione quoque compensationis aliud est, quia licèt ipso iure fiat compensatio, 17 opponi tamen eam necesse est, 18 ideò fortasse quod actionis petitionisque instar obtinet. 19 Quid tamen si cõfideiussores ita accepti sint vt duo correi debendi ex causa fideiussionis facti videantur? Addita scilicet vulgari clausula *l'vn pour l'autre, & chascun d'eux seul & pour le tout.* Adhuc idem est, quandoquidem ea clausula beneficium iuris non excludit. 20 Aliud dicendum esset si exceptioni ordinis confideiussores renunciassent, in ea clausula, quãuis nec epistolæ Hadriani nec Iustinianeæ constitutionis meminissent, quoniam diuisionis exceptio non secus, ac non factæ excussionis ordinis exceptio est. Cùm si confideiussor absit aut non soluendo sit, recusare alius non debeat quominùs in se suscipiat totum onus & periculum fideiussionis. 21 Qua ratione probabilius mihi semper visum est vt absente per contumaciã vno ex cõfideiussoribus aut præsente quidẽ sed nihil obiiciente, suppleri exceptio hęc à iudice nunquã debeat, quia licèt iuris sit plurimùm tamen facti admixti habet, 22 quod suppleri nullo casu per iudicem potest. 23 Quid enim si alter confideiussor aut absens aut inops sit, idcóque consultò faciat is qui conuenitur, vt huiusmodi exceptionem obiicere nolit, quod sciat futurum tandem vt confideiussoris absentia probetur aut inopia, atque ita euenturum vt ad aliud sibi proficere non possit opposita exceptio quàm vt eo pluribus & inanibus sumptibus vexetur? 24 Nam & eorum vtique nomine tenebitur qui in excutiendo fideiussore fient, si comperiatur ille absens aut non soluendo. 25 Cur ergo facilius exceptio ista supplebitur quàm illa nõ factæ excussionis, cùm vtraque sit ordinis? *Senatus* tamen ita vt diximus pronunciauit in causa liberorum Francisci Fornier contra R.D. Agesilaum de Bellouze 10. Cal. Decembr. 1594.

1. Aliud enim est beneficium ordinis aliud diuisionis, nec proinde renunciatio vnius includit renunciationem alterius. Præsertim cùm renunciationes omnes sint stricti iuris tãquam odiosę vtpote per quas beneficium iuris amittitur & ideo sunt restringendæ *ex reg. cap. odia. de reg. iur. in 6. Not. in cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

2. Ac si non nisi partes viriles singuli fide sua esse iussissent *l. inter eos 51. D. hoc tit.*

3. *l. inter fideiussores 26. eod. tit.*

4. De qua in *l. vlt. C. de const. pecun. & in §. 4. Inst. hoc tit.*

5. Diuiduntur enim obligationes hereditariæ inter coheredes ipso iure & per legem 12. tabul. *l. 1. C. si cert. pet. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib.*

6. *d. l. inter fideiussores 26. & d. l. inter eos 51. §. cùm inter D. hoc tit.*

7. Est enim illud fundamentum intentionis creditoris ad impediendam diuisionem, & consequenter ab eo probandum *vulg. l. 2. D. de probat.* Sufficit autem vt quidam ex ijs non sint soluendo tempore condicionis euenientis, licèt antea fuerint *l. si plures 26. eod. tit.* At non nocebit quod post litem contestatam desierint esse soluendo *d. §. cùm inter.* Cæterùm non nisi per exceptionem hoc beneficium potest implorari *l. si consendat 28. eod.*

8. *Ex not. in l. vnic. C. vt qua def. Aduoc. part. iud. suppl.*

9. *Ex Auth. præsente C. hoc tit.*

10. Vt dixi *Defin. 1. supr. de except.*

11. *l. 1. C. de admin. tut.*

12. Alioquin non posset perueniri ad sententiam diffinitiuã aduersus contumacem cùm sententia nulla sit quam litis contestatio non præcedit *Not. in l. vnic. C. de lit. contest. & in l. contumacia 53. D. de re iudic.*

13. Quia dilatoria est vt dixi *Defin. 1. & 34. supr. de except.*

14. *l. peremptorias 2. C. sentent. rescind. non poss.*

15. *l. Nesennius*

15. *l.Nesennius* 41.§.*vlt.D.de re iudic.Not.in l.1.C.de iur.& fact.ignor.*

16. Nisi aliud per sententiam dictum sit *l.1.C.si plur.vna sent. con l.sint.*

17. *l.postea quàm* 21.*D.de compens.*iunct.*l.4.& pass.eod.*

18. *l.quod Labeo* 13 *eo.l.l.vlt & pass.C.eod.*

19. *l.amplius* 15.*D.rat.rem haber.*

20. *Auth.hoc ita vbi not C.de duob.reis & in corp.vnd sumit.*

21. Vt proinde videatur etiam exceptio ista esse dilatoria vel saltem anormala non minùs quàm exceptio non factæ excussionis de qua dixi *Defin.* 1. *supr.de except.*

22. Quemadmodum quædam sunt è contrario quæ facti quidem sunt sed tamen plurimum iuris admixti habent, vt de possessione scribit Iureconsl.*in l.possessio* 49.*in princip. & §.* 1. *de acquir.possess.*

23. Notant omnes *ad dict.l.vnic.C.vt qua def. Aduoc. part. iud.suppl.* Vide *Defin.*1.*supr.all.iis.*

24. Melius enim faciunt qui se vltro non vexant sumptibus inanibus *l.1.D.de inoffic.testam.*

25. Tanquam quibus frustra faciendis causam dederit ille qui opposuit exceptionem: & pro hac nostra sententia videtur text.*in d.l si contendat* 28.*D.hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Ex promissione de fideiubendo nemo potest tanquam fideiussor conueniri quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus si praecedat iusta causa.

QVi promisit se pro alio fideiussurum non potest ex ea promissione conueniri vt soluat quasi iam fideiusserit. 1 Aliud enim est promissio de fideiubendo, aliud fideiussio, sicut & aliud est promissio de vendendo, aliud venditio: 2 aliud promissio de donando, aliud donatio. Priúsque est vt quis sit fideiussor, quàm vt quasi fideiussor condemnetur. Neq; simile est quod dici solet, eum qui promisit se obligare ad solutionem hoc ipso conueniri posse & condemnari vt soluat acti iam esset obligatus: 3 nimirum circuitus vitandi causa. 4 Nam qui promisit obligare se ad solutionem quæ sonat in modum priuationis, præsupponit habitum id est præcedens debitum, alioqui promissio illa inutilis esset & inefficax, vtpote facta sine causa. 5 Sufficit verò præcedere iustam obligãdi causam ad hoc vt solutio peti possit, cùm vel ipsa obligãdi causa penè obligatio sit, parúmque refert an solutio fiat ab eo qui iam sit obligatus, an ab eo qui iustam causam habeat se obligandi. 6 At vt quis fideiubeat, aut se obliget ad fideiubendum, causa alia nulla est quàm quia velit. 7 Prius ergo est vt voluntas illa effectum habeat præstetúrque reuerà fideiussio, quæ nec nisi certo modo id est per stipulationem præstari potest, 8 quàm vt condemnatio sequi possit. 9 Sanè vt fideiubeat qui promisit se fideiussurum & conueniri poterit, & condemnari debebit. Neque enim hoc casu magis locus est pœnitentiæ, quàm si quis promiserit se venditurum. 10 Quæ quoniam facti promissio est, non præcisè ad fideiubendum cogi promissor poterit, sed ad id quod aduersarij interest præstitam fuisse fideiussionem. Id enim generale est in omnibus faciendi obligationibus, vt si non fiat quod fieri conuenit succedat obligatio præstatióque eius quod interest. 11 *Ita Senatus* in causa Dominæ N. Petronetæ Iay & Antonij Debotis 13. Cal. Mart. 1595.

1. *Arg.cap.ad audientiam quod met.cauf.* & eorum quæ tractat Boer.*quæst.*3.*num.*1. & 6.

2. *l.*1.C.*de pact pignor.* Bart.in *l.vlt.num.* 8.*de cond.cauf. dat.*

3. Idem Boer.*vbi supr.num.*3.

4. *Vulg.l.dominus* 53.*De condict.indeb.* Nihil enim obstat pactum conceptum per verba de futuro effectum suum habere de præsenti *l. si intra* 42. *de pact.* licet lex illa non nisi de exceptione loquatur, quia loquitur de pacto nudo.

5. *l* 2 §.*circa D.de dol.mal.except.*

6. Quia nec valde refert an obligatio sit præsens, an futura, & vtroque casu fit locupletior, qui liberatur ab obligatione etiam futura *l.stipulatus sum* 6.§.*vlt.D.hoc tit.* iunct.*l.si pupilli* 66. *de solut.*

7. Neque enim quicquam ipso iure obligatus est ad fideiubendum.

8. *l.*5.§ *facit acceptio de verb.oblig.l.blandius* 12.*C.hoc tit.*

9. Condemnatio enim nulla esse potest, sine actione, nec actio sine obligatione *vulg.iurib.*

10. Cùm vterque contractus sit nominatus in quo proinde non est locus pœnitentiæ *l.si. ut* 5.*C.de oblig.& action.*

11. *l.si quis ab alio* 13 §.*vlt.D.de re iudic.l. quoties quis alium* 81.*l stipulationes non diuiduntur* 72.*de verb.oblig.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui promisit fideiubere etiam idoneè non cogitur renunciare exceptioni ordinis.

OBligatus ad fideiubendum si nihil aliud promiserit condemnandus quidem est vt fideiubeat aut præstet quanti interest creditoris, 1 sed non vt exceptioni ordinis renunciet, quæ fideiussoribus competit nouo iure: 2 Nec si idoneè fideiussurum se promiserit. Cùm idoneus fideiussor dici debeat, quisquis ex fideiussione vtiliter potest conueniri, 3 tametsi ordinis exceptionem habeat, quam non tantùm fideiussoribus, sed & vni ex pluribus correis debendi competere Iustinianus voluit. 4 Etsi enim eiusmodi exceptioni renunciare fideiussores solent agentibus id, & curantibus creditoribus quò magis sibi consulant, non tamen ex fideiussionis substantia est sed ex mera fideiussoris voluntate vt ea fiat renunciatio. 5 Fieri siquidem potest vt fideiussionis periculum salua ordinis exceptione non recuset, qui aliàs esset recusaturus. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quemadmodum diximus *Defin.prox.praced.* ex Boer. *q.* 3.*num.*1.§. & 6.

2. *Ex Auth.presente C.hoc tit.* Obserua autem hanc Definitionem de illo esse qui se obligauit ad fideiubendum. Aliud verò dici debere de illo qui obligatus est ad dandum idoneum fideiussorem. Is enim non aliter liberatur quàm si det eum fideiussorem qui & exceptioni ordinis renunciet & corpus suum obliget vt dixi *Defin.*4.*supr.* quę alioqui cũ hac pugnaret. Durius ergo agitur cum illo qui promisit se daturum fideiussorẽ præsertim idoneum quàm cum eo qui promisit se fideiussurum. Ratio diuersitatis colligitur ex eo quod sequitur in Definitione.

3. Dummodò & corpus suum & bona sua obligauerit secundùm ea quæ scripsi *Defin.*12. & 23 *supr.eod.*

4. *Nouell.*99.*De duob.reis.* vnde sumpta est *Auth. hoc ita C. de duob.reis.*

5. Propterea quòd in cuiusque arbitrio sit vt renunciet iuri suo *l.pen.C.de pact.l.si iudex circumuento* 41.*D.de minor.*

6. Nam interest valde cuiusque vt nó primo loco cõueniatur: quia & interest non soluere potiùs quàm soluti repetere *l.* 3. *D.de compens.l si stipulatus* 15. *D.hoc tit.* Hęc autem ratio non conuenit ei qui debet dare fideiussorem idoneum.

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio ordinis dilatoria est, nec proinde opponi potest post litem contestatam. Ab eo autem qui ex sua promissione conuenitur vt fideiubeat, nullomodo nisi si post fideiussionem conueniatur.

EXceptionem ordinis nõ nisi ante litem contestatam aut in ipsa contestatione à fideiussore obiici posse constat quoniam dilatoria est, non vt quidam volunt peremptoria aut anormala. 1 Sed quid si actum sit non contra fideiussorem sed contra eum qui duntaxat promiserat se fideiussurum, necdum tamen fideiusserit? An post litem cum eo ex fideiubendi obligatione contestatam exceptioni locus supererit? Vtique sed non in ea instantia, cùm non priùs possit ex fideiussione & quasi fideiussor conueniri quàm reuera fideiusserit: 2 exceptio autem ordinis in proposito non alij competere possit quàm qui iam sit fideiussor. 3 Cùm verò ad hoc conueniatur, vt fideiubeat, in eámque rem ex propria promissione sit obligatus, apparet exceptione ordinis iuuari eum non posse. 4 At postquam condemnatus erit ad

fideiubendum & fideiusserit, tum verò conuentus tanquam fideiussor exceptionem ordinis habere debebit: 5 nil obstante litis contestatione, imò nec condemnatione quæ in alia planéque separata instantia interuenerit. 6 *Ita Senatus in eadem causa.*

1. Dixi *Defin.1.supr.De exception.*
2. Vt dixi *Defin.36.supr.*
3. *Auth præsente C.hoc tit.& Nouell.4.De fideiuss.vnd sumit.*
4. Quia solus ille non alius ad fideiubendum obligatus est. Dixi *Defin.1 num.vlt.supr. hoc tit.*
5. *Ex dict.Auth.præsente.*
6. Alia namque instantia est in qua quæritur an quis debeat fideiubere: Alia verò in qua conuenitur tanquam fideiussor.

DEFINITIO XXXIX.

Denunciatio per fideiussorem facta creditori vt exigat solutionem à debitore non liberat fideiussorem. Sed liberat eum qui promisit se fideiussurum. si debitor tum dives postea fiat non soluendo.

FIdeiussor simpliciter acceptus pro debitore quitum soluendo erat, non ideò se obligatione eximit quòd debitore ad inopiam vergente sæpius denunciauerit creditori vt debitorem vrgeret ad solutionem. Neque enim cogendus creditor est vt agat priusquàm velit, suóque iure vti non prohibetur si fideiussorem ipsum conuenire malit, inope iam facto debitore. 1 Nam imputare sibi potiùs debet fideiussor quòd citiùs non soluerit de suo vt citiùs tutiúsque indemnitatem à reo consequeretur. 2 Nisi proponas de eo fideiussore tractari qui non simpliciter acceptus sit, sed in id tantùm quod non poterit seruari à debitore. 3 At quid si de illo agatur qui nondum fideiusserit, sed tantùm fideiussurum se promiserit. Ponc factam eam conuentionem & promissionem de fideiubendo quo tempore debitor locuples erat: Dilatam tamen petitionem præstationémque fideiussionis in id vsque tempus quo iam soluendo esse desiisset An cogendus erit qui promisit se fideiussurum vt pro inope debitore fideiubeat, contra quem non nisi inutilem aut dubium regressum sit habiturus? 4 Minimè. Sibi enim creditor imputare debet cur non fuerit diligentior in exigenda fideiussione eo tempore quo res erat integra, 5 id est quo poterat promissor fideiubendo consulere indemnitati suæ perinde acsi ipso promissionis tempore fideiussisset. 6 Nec remedio locus erit vt cogatur contentus esse actionum cessione quæ creditori iam tum competebant cùm debitor nondum desierat esse soluendo. 7 Potest enim fieri vt interfit eius qui fideiussurum se promiserat, propterea quòd melius sibi tum cauere potuisset, iis acceptis pignoribus quorum faciliorem experturus erat retentionem quàm persecutionem 8 planè si proponas iam tum cùm facta est promissio de fideiubendo, æquè inopem fuisse debitorem ac nunc est, frustrà præsentem debitoris inopiam obtendet, qui se vltro obtulit fideiussorem. 9 Idémque erit si contractum post eam de fideiubendo promissionem cũ debitore initum promissor hic sciuerit & ratum habuerit. 10 Finge contractam plurium annorum locationem, & primi aut alterius anni pensionem solutam per manus eius qui se fideiussurum promiserat. Quantumuis posteà inops fiat conductor ante præstitam fideiussionem, non poterit, prætextu eius inopiæ quæ superuenit, fideiussio recusari, Quandoquidem scire promissor potuit fore vt ex promissione sua cogi posset ad fideiubendum: 11 atque ideò sibi prouidere diligentiùs debuit ne ex superuenière inopia læderetur. 12 Sed si cùm tu mihi spopondisses fideiussurum te pro Titio si ei fundum locarem, ego posteà te absente & ignorante cum fundum Titio locauerim, nulla ratio est vt postmodum ad egestatem delapso Titio cogam te pro eo fideiubere. Est enim quod de me conquerar qui quasi mutata voluntate cum Titio posteà contraxerim, neque te neque alio vllo accepto fideiussore. 13 Præsertim cùm si eo tempore te interpellassem vt fideiuberes, potuisses non solùm tibi cauere pignorum retentione, 14 sed etiam curare vt locato fundo prudentius frueretur Titius faciliorémque & expeditiorem sibi quæreret soluendi facultatem. *Ita Senatus in eadem causa.*

1. *l.si fideiussor 62.D.hoc tit.*
2. Per actionem mandati vel negotiorum gestorum *l. ex mandato 30. §.1. D.mandat.*
3. *Vt in l.decem 116, D. de verb. oblig. Inter creditricem 63. eod.tit.*
4. Inanis siquidem actio est quam debitoris eludit inopia *l.nam is 6.D.de dolo l.si quis iniuriam 35. D.de iniur.*
5. Debet enim promissio quælibet sic semper intelligi, Quandiu res in eodem statu erit *l.cùm quis 38.in princip.l.si cùm Cornelius 82.D.de solut.*
6. Est enim longè difficilius vt quis velit pro inope quàm vt pro diuite debitore fideiubere *l.2.§.penult. vbi not. D.de iud. l.omnes 33.§.præterea C.de epis.& cleric.*
7. Quamuis per eam cessionem videatur posse consuli indemnitati eius qui promiserat se fideiussurum, quandoquidem etsi tùm fideiussisset, non tamen plus iuris habere potuisset pro consequenda indemnitate quàm habebat creditor pro consequendo debito *arg.l.rem hereditariam 65.D.de euict.*
8. Nemo siquidem pro retentione cogendus est eligere actionem cùm sit longè commodior futura retentio *l. si qui destinauit 24 D.de rei vindic.l.2.D.de pignor.l.3. D.de compensat, l.si stipulatus 15. D. hoc tit.*
9. Non enim potest hic causari desiisse rem esse integram si non maior inopia superuenit. Nec nouo indiget auxilio fideiussor, cùm nihil noui emerit *l.de state 11. §. ex causa D.de interrog in iur.fac.l.3.§.vlt & l.4.D.vt in poss. legat.*
10. Debuit enim ex eo tempore sibi prouidere vt sequitur in Definitione.
11. Nec similiter imputari quicquam potest creditori qui nullam habuit causam fideiussionis exigendæ ab eo quem videbat non ignorate contractum contemplatione ipsius initã cum debitore & per cuius manus solutio eam acceptebat.
12. Cùm potuerit & debuerit prospicere posse id euenire, vt argumentatur *Vlp.in l.si quis domum 9.§.1.versic.idem queri D.locat*
13. Non enim possum videri cum Titio cõtraxisse tua contemplatione, cùm te absente & ignorante contraxerim quasi solius Titij fidem secutus.
14. Vt suprà dictum est *num. 8.*

DEFINITIO XL.

Obligatus ad fideiubendum si conueniatur ad soluendum male quidem conuenitur. Sed non eo minus habendus est pro fideiussore ex illo die acsi conuentus ad fideiubendum in mora fuisset fideiubendi.

CVm Titio cuius suspectas habebam facultates, fundum locare vellem, promiseras te pro eo fideiussurũ, nec tamen fideiusseras quod paucis pòst diebus locatio te inscio facta esset eáque plurium annorum. Primi anni pensionem Titius soluerat, sed cùm in secundi soluendæ cessasset, egeram contra te non vt fideiuberes, sed vt solueres, quasi iam fideiussor constiturus. Iudex te ad solutionẽ condemnauerat. Senatus cùm ex appellatione cognosceret non dubitabat quin perperam iudicatum esset, quòd tu ad fideiubendum tantùm non etiam ad soluendũ condemnari debuisses, adeóque salua tibi exceptione ordinis si ante excussas Titij facultates conuenireris. 1 Sed dubitatio illa incurrebat, an condemnari deberes ad fideiubendum pro totius præteriti temporis debito, an pro eo duntaxat quod ex condemnationis die in futurum excurreret. Placuit condemnandum quidem te ad fideiubendum, 2 sed ita vt totius decursi temporis quod interpellationem præcessisset debitum agnoscere non cogereris, 3 sicut nec periculum si fortè medio tempore Titius pauperior factus esset, 4 imputare namque me mihi debere quod te citiùs non interpellassem: 5 quia neque ex alia vlla facti promissione nasci solet petitio aut obligatio eius quod interest ante interpellationem. 6 Sanè postquàm ex tua promissione conuentus es, à me, licèt

perperam,

perpetuam, vt solueres, cùm agere debuissem vt fideiuberes, perinde haberi debet quod ad hoc attinet, acsi tum fideiussisses, quoniam ab eo tempore potuisti & debuisti condemnationem futuram præuidere, ideóque tibi aduersus Titium cauere vt secuta quandocunque condemnatione in damno nõ moraris. Itaque ad tempus interpellationis retrotrahi condemnationem debere visum est. Sed & anterioris temporis ratio habenda esset, si tu contractum à me cum Titio initum sciuisses & facto aliquo ratum habuisses, vt puta si Titij nomine pensionem primi anni soluisses, secundùm ea quæ superiore Senatusconsulto à nobis sunt disputata. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin.* 36. 37. & 38 *supr.*
2. Ex tua scilicet promissione nisi malles præstare quanti mea interesset *dict. Defin.* 36. 37. & 38 *supr.*
3. Quasi esset extra causam fideiussionis. Nemo enim ex fiussione potest obligatus esse pro eo tempore quod præcessit fideiussionem nisi ipsum tempus expressim deductum sit in causam fideiussionis.
4. Cùm promissioni fideiubendi vt & alij cuilibet tacitè insit clausula illa, *si res in eodem statu manserit l. tùm quis* 38. *in princip. D. de solut.* vt dixi *Defin. praced. num.* 5. *supr.*
5. *arg. l. cùm postulassem* 44. *versic. & mea cuspè D. de damn. infect.*
6. Vt dixi *Defin.* 1. & 2. *supr. De contr. & committ. stipulat.*
7. Cùm ex eo tempore mota tibi sit controuersia quę proinde constituit te in mala fide *l. sed etsi* 25. §. *si ante D. de petit. hered.* Adde *l. si quis domum* 9. §. 1. *vers. idem quærit.* in illis verbis: *quia hoc euenire posse prospicere debuit D. locat.*
8. *Vt & in l. penult. in fin. D. de condict. triticar.*
9. *num.* 9. & 10. vbi vide.

DEFINITIO XLI.

Non habet fideiussor bona debitoris obligata ob id solum quòd creditor habuerit nisi debitor contraxerit cum fideiussore sub iisdem obligationibus. Cessio igitur necessaria est maximè ad transferendam possessionem.

QVi creditori suo bona sua omnia obligauit cum clausula constituti, non idcirco fideiussori suo eadẽ bona pro indemnitate obligasse credendus est, quod eodem instrumento fideiussoria quoque obligatio contineatur. 1 Alia enim obligatio est quæ in fauorem creditoris contrahitur, alia quæ in fauorem fideiussoris, & suas vnaquæque leges habet, & condiciones separatas. 2 Itaq; indiget hoc casu fideiussor cessione vt actionem hypothecariam quæ creditori competit exercere possit in bona sui debitoris. 3 Quid item si debitor indemnitatem fideiussori promiserit his verbis additis quæ vulgo addi solent *sub iisdem obligationibus*. Sufficiet ea clausula vt debitoris bona omnia fideiussori quoque obligata videantur. 4 Sed non item vt clausula constituti existimetur interuenisse ad pignorum possessionem transferendam in fideiussorẽ, quoniam nihil commune habet constitutum cum obligatione. 5 Quandoquidem per constitutum non obligatio contrahitur, sed possessio transfertur. 6 Igitur cessionem à creditore fideiussor cùm ei soluet impetrare incõtinenti debebit, 7 vt creditoris possessione per constituti clausulam quæsita vti possit. Alioqui facta cessio ex interuallo nihil proderit fideiussori: quia licèt possessio quę per clausulam constituti acquiritur creditori vera sit & naturalis, 9 soluto tamen debito cuius nomine debitor constituerat se possidere, tota clausulæ vis & potestas tanquam accessoria cum ipsius debiti principalis obligatione euanescit. 10 *Ita Senatus* in secreto auditorio pro Petro Iuge herede D. Senatoris de Candie contra Ioannem Iuge Cal. Sept. 1595.

1. Nihil enim verat vno eodémque instrumento plures diuersique generis obligationes contineri.
2. Quæ ex postfacto non possunt immutari nisi consentiente eo cuius interest *l. vero procuratori* 12. §. *penult. D. de solut.*
3. Quæ cessio facienda est à creditore *Nouell.* 4. *de fideiuss. cap.* 1. *in fin.* cùm nihil eius interfit & possit fieri sine vllo eius dispendio *l. in creditore* 38. *D. de euict.*
4. Nihil enim refert an quid dicatur expressim, an per relationem ad aliud *l. esse toto* 77. *D. de hered. instit.*
5. Ex diuersis autem non infertur *vulg. l. Papinianus* 10. *D. de minor.*
6. *l. quod meo* 18. *cum ibi not. D. de acquir. poss.*
7. *arg. l. modestinus* 76. *D. de solut.*
8. Placet enim possessionem cedi posse etiam quæ sit per clausulam constituti acquisita. Tiraq. *in tract. De iur. constit.*
9. *Not. in d. l. quod meo.*
10. *l. debitor* 40. *in fin. de pign. act.*

DEFINITIO XLII.

Fideiussio de non offendendo quando præstanda sit, & quando renouanda.

FIdeiussionis de non offendendo satis frequens apud nos vsus est, nempe quoties minæ atroces probantur, 1 præsertim ab eo factæ qui ipsas excqui solitus proponatur. Adeò vt præstita quoque interdum renouanda sit si post longa tempora durent inimicitiæ; quæ interponendæ primùm cautioni causam dederunt. 2 *Sine die.*

1. *l. denunciamus C. de his qui ad eccles. confug. l. illicitas* 6. §. *ut potentiores* vbi DD. *de offic. præsid.*
2. Iul. Clar. *lib.* 5 *sentent.* §. *fin. quæst.* 47.

DEFINITIO XLIII.

Non potest imputari fideiussori cur non opposuerit exceptionem quam licitè opponere non potuit, neque lex damnum debiti irrogans creditori trahenda est ad fideiussorem.

CVm edicto Serenissimi Principis nostri confiscata essent bona omnia Geneuatum, præsertim verò nomina debitorum, creditor Geneuas, qui fideiussorem habebat in ciuitate contra fideiussorem egerat, & bonorũ eius venditionem impetrauerat. Si fideiussor posteà contrà debitorem agat prò indemnitate consequenda, non potest repelli ea exceptione, quasi eam pecuniam soluerit, cuius nomine nulla creditori propter confiscationem actio competebat. 1 Quia non potuit ea exceptio opponi eo loco in quo fideiussor conuentus fuit. 2 Nec quod cogatur fideiussor agere mandati in Sabaudia, deteriorem ipsius condicionem facere debet; quia licèt sit ex Geneuatibus non tamen creditoris iure censendus est, cui scilicet nihil nunc deberetur, si debitor soluisset, pro quo fidẽ suam liberaliter obstrinxit, 3 Idque multò magis obtinet, si ponas debitori ipsi indultam à Principe eam confiscationem. An non enim absurdum sit & impium locupletari debitorem ex damno fideiussoris? 4 Multò etiam magis id admittendum erit, si ponas confiscationem factam fuisse post diem intra quem solui pecunia debuit: hic enim culpa præcedit casum, 5 nec æquum est, vt debitori sua prosit mora, & frustratio, 6 in præiudicium fideiussoris, cui nihil imputari potest, nisi quòd pro tam ingrato debitore fideiusserit *Ita Senatus* in causa pro Antonia Dentan 3. Cal. Decemb. 1595.

1. Quãuis alioqui videatur bona ea exceptio *arg. l. si fideiussor* 29. §. *si cum debitor D. mandat.* quia nemo potest agere sine actione *l. si pupilli* 6. §. *vlt. D. de negot. gest.*
2. Cùm non esset ex iure communi sed ex speciali, & quasi si fideiussor apud suos opposuisset, reus criminis eo nomine fieri potuisset. Nunquam autem potest imputari fideiussori quòd minus honestam minúsve licitam exceptionem non opposuerit.
3. Itaque pro fideiussore semper habendus est non prò creditore. Et ideo indemnis omnimodo semper seruandus est.
4. *l. si seruus* 61. §. *quod verò D. de furt.* Nam nec fideiu-

potest locupletari ex damno debitoris Adeò verum est vtrumque in hoc contractu bonam fidem præstare debere *l. si mandatu 59.§ 1.D.mandat.*

5. Quo casu nunquam excusat casus *l. item si verberatum 15.§. vlt.D.de rei vindic.l si ex legati 23.de ver. obligat.*

6. *l.hominem 37.D.mandat.l.in condemnatione 173.§.vnicuique de regul.iur.cap.mora eod.tit.in 6.*

DEFINITIO XLIV.

Creditores fideiussoris nullum priuilegium habere possunt in eo fundo quem fideiussor habuit à debitore vt solueret communi creditori.

FIdeiussori debitor fundum dederat vt solueret: 1 fideiussor nulla solutione facta decesserat pluribus relictis creditoribus. Si ex iis quidam in fundo illo præferri velint quasi priuilegiarij, vt puta propter impensam funeris,2 non sunt audiendi,quia nec alia lege fundus ille ad fideiussorem peruenit,nisi vt creditori satisfaceret.3 *Ita Senatus* ex tempore 20.Febr.1596.

1. Itaque solutio fuit causa finalis huius dationis respiciens scilicet fauorem eius qui dedit nō eius qui accepit Bart. *in l.1.§.fin.D.de donat.* Dec.*cons* 238. ac proinde non secuta causa finali datio debet haberi pro irrita. *l. cùm te 6. C. de pact. int empt.& vendit.* Dixi *Defin.43.supr. de except.*

2. Nam actio funeraria habet priuilegium inter actiones personales *l. 17. §. vlt. D.de reb. autor. iudic. possid. aliàs l.2.de priuileg. credit.*

3. Neque enim decipiendus est qui fundum suum ea lege dedit non aliter daturus *l.vlt.C.de pact.int.empt & vendit.* Nec potest fieri vt creditores fideiussores plus iuris ex eius persona habeant quàm ipse fideiussor esset habiturus *l.3 in fin. D. de pignor.*

DEFINITIO XLV.

Fideiussor indemnitatis tenetur ob quamcunque molestiam etiam quæ sit meri facti.

FIdeiussor indemnitatis tenetur, quoties ei cuius fideiussor est molestia aliqua infertur ex ea causa, pro qua fideiussio facta est,1 Nec distinguimus, an molestia iuris sit,an facti,præsertim si generaliter, & simpliciter in casum molestiæ fideiussio præstita sit. 2 Nec proinde an per imprudentiam, aut iniquitatem iudicis iniuria facta sit condemnato:Sufficit enim,quòd ea ipsa causa, quæ fideiussioni materiam præbuit,iniuriæ quoque causam dederit. 3 Idque multò magis obtinet, si iniuria ab eo iudice facta proponatur,de cuius iudicato, & iudicati iniquitate cognoscere non possit is apud quem de fideiussoris iure disputatur.4 Non idem est, si fundus venditus per imperitiam iudicis euincatur. 5 Verba enim illa *habere licere* ad ius magis quàm ad factum referuntur. 6 Securúsque est venditor dum ne alienum fundum vendiderit.7 *Ita Senatus* in causa D.Bernardi Castagne contra Dominicum Ciza & Andræam Sardoz 8.Maij 1596.

1. Nec enim potest videri indemnis seruari is qui molestiā aliquam qualiscunque illa sit pati cogitur.

2. Nam & ex conuentione potest fieri vt quis etiam ob facti molestiam possit conueniri non expectata euictione *l. siue in libertatem 12.C.de euict.*

3. Cùm aduersus eam iniuriam sibi diligenter prospexerit is qui accepit fideiussorem *l.3.D.de separat.*

4. Alioqui nullomodo prospici posset indemnitati huius qui accepit indemnitatis fideiussorem cùm iudicati iniquitas non possit corrigi nisi per iudicem appellationis *l. 1. D. de appellat.*

5. *l.si per imprudentiam 51.D.de euict.*

6. *l.stipulatio ista 38.in princ.& §.hi qui sunt in potestate D.de verb.obligat.*

7. Quia non tenetur de molestia facti *l.vlt.C. de act. empt* Nisi cùm id expressè dictum est. *vt in d. l.siue in libertatem 12. C.de euict.* Planè si dominij aut alterius iuris quæstio moueatur tenetur emptori venditor ad suscipiendam litem *l. si plus 74. c. mota quæstione D.eod.tit.De euict.*

DEFINITIO XLVI.

Is qui se obligat tanquam collaudator & adprobator non potest renunciare exceptionis ordinis.

DAtis à debitore fideiussoribus & adprobatore quē vulgò collaudatorem vocant,si subiecta sit vulgaris clausula qua omnes & singuli in solidum sint obligati, & ordinis quoque ac diuisionis exceptionibus renunciatū, non idcirco poterit collaudator aut in solidum aut prior conueniri, sed in id tantùm quod post excussos cæteros omnes seruari ab iis non potuisse apparebit. 1 Sunt enim referendæ ex clausulæ ad fideiussores, non ad collaudatorem,a quem,cùm indemnitatis tantùm repromissor sit, absurdum est implicárque contradictionem ante eos conueniri quos soluendo esse adfirmauit, cùm nesciri possit an & quatenus non sint idonei quousque conueniantur,& ad solutionem priores vrgeantur.3 *Ita tractatum est* Cal.Iul.1603.

1. *l.decem stipulatus 116.D.de verb.obligat.l. si fideiussores 41. D. hoc tit.*

2. Vitandi scilicet absurdi gratia quod semper est euitandum *l.nam absurdum 8.D.de bon.libert. l.cùm pater 77.§.libertis de leg. 2.*

3. *d. l.decem & d.l. si fideiussores.* Iunct. *l. vbi pugnantia num ibi not. De regul. iur.* Quoties enim pactum fit de substantialibus contractus contra ipsius substantiam non valet pactum *l.cùm precario 12.D.de precar.l.rogasti 11. §. si tibi D. de reb. credit.*

TIT. XXVIII.

De nouat. & delegat.

DEFINITIO I.

Denunciatio facta per cessionarium debitori qui non consenserit non impedit ne cedens possit exigere, si modò in hoc quoque cessionarius consentiat,non aliter.

ETsi aliud est, mandatam, aliud cessam habere actionem propterea quòd mandatarius etiam in rem suam procurator constitutus non nisi alieno nomine agit,1 cessionarius autē proprio, 2 attamen tam qui actionem mādauit quàm qui cessit si aduersus debitorem pergat agere, quod summo iure facere vtique potest,3 iusta exceptione repellitur, siue mandatarius aut cessionarius litem cum debitore contestatus sit,siue debitori denunciauerit ne solueret.4 Sed hoc ita si debitor ipse cessioni & denunciationi consenserit.Nam si agentem aut denunciantem siue mādatarium siue cessionarium admittere noluerit,5 improbè certè faciat,si nec ei quoque qui mandauit, aut cessit, velit soluere. 6 Quamquam hoc ipsum sic accipiendū est si mandatarius aut cessionarius exigenti autori suo consentiat. 8 Alioqui si iure suo vti & exactionem inhibere velit,non debet improba debitoris contradictio facere,vt quod illi per contestationem aut denunciationem quæsitum ius fuerat,inuito adimatur. 8 *Ita Senatus* ex tempore 14.Cal.Iul.1588.in publico auditorio.

1. *l.qui stipendia 9.C.de procurat.l.3.C. hoc tit.l.1.C.de obligat. & action.*

2. Quia ex propria persona vtiles habet actiones post rescriptum D.Pij de quo *in l. si eum emptore 16. D. de pact. l. postquàm 7.& seq.C.de hered.vel act. vendit.*

3. Quia directæ actiones semper penes cedentem remanēt

nec possunt ab eo separari *l. si heres 70. l facta 63. §. si heres. cum ibi not. D. ad SC. Trebell. l. 3. C. hoc tit.*

4. *d. l. 3. C. hoc tit.* vbi additur etiam tertius casus si debitor cessionario soluere inceperit. Sed quomodo id accipi debeat & de tota sententia dictæ *l.* 3. videnda sunt quæ scripsi fusissime *lib. 12. Coniectur.*

5. Cùm possint multæ causæ intervenire propter quas non sit audiendus qui agit tanquam mandatarius aut cessionarius creditoris, puta si facta sit cessio redemptori litium, contra *l. per diuersus 21. C. mandat.* aut si mandata sit actio militi vel mulieri non in rem suam *d. l. qui stipendia 9. C. de procurat.*

6. Cùm quantò minùs iuris habet cessionarius vel mandatarius ad exigendum, tantò plus habeat is qui cessit vel mandauit *d. l. & l. 4. C. hoc tit.*

7. Nam si dissentiant potior debet esse causa cessionarij quia vtiles habet actiones, quàm creditoris qui directas habet *l. procuratore 55.* vbi scripsi *in Ration. D. de procur.*

8. Quod esset alienum à ratione iuris & iniquum *l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. §. pennlt. D. de fideiuss.*

DEFINITIO II.

Solus minor restitui potest aduersus nouationem factam per inopis debitoris delegationem nisi delegantis dolus intervenerit.

QVi pro diuite debitore inopem accepit per delegationē, non videtur læsus, quia hoc ipso bonū nomē fecit quod admisit debitorem delegatum: 2 Cùm enim delegatio species quædam sit nouationis: 2 constat per nouationem non eò minùs præcedentem obligationem perimi, quòd posterior non teneat. 3 Itaque sibi imputare debet qui cautiùs rem suam non egit. 4 Nec habere potest ex eo iustam causam petendæ restitutionis, 5 præterquàm si minor proponatur. Huius enim ætati singulari quodam iure indultum est vt aduersus damnosam nouationem à se factam possit in integrum restitui: 6 Neque ad rem pertinet quod verisimile sit non fuisse creditorem admissurum nouationem si debitorem qui delegabatur inopē esse sciuisset. Debuit enim diligentior esse in inquirendo an locuples ille esset necne. 7 Planè si ponas creditorem cùm suspectas haberet delegati facultates dolo malo debitoris persuasum esse vt delegationem admitteret, tanquam idonei debitoris. Nemo dubitat quin ex capite doli restitutio concedenda sit ei qui deceptus est, 8 aut ex generali clausula. Si qua mihi iusta causa esse videbitur, 9 si quod facilè potest euenire, dolus malus abfuerit debitoris. 10 Ita vt non tantùm restituatur perempta obligatio, sed iis etiam aucta præstationibus quibus plenior nunc inueniretur si nunquam extincta fuisset: 11 Vt puta vsuris totius præteriti temporis & incremento illo quod propter monetarum deteriorationem creditoribus præstari solet & debet. *Ita Senatus* pro N. Gulielmo De Riddes 5. Non. Decemb. 1590.

1. *l. inter causas 26. §. abesse D. mandat.*
2. Omnis enim delegatio nouatio est, licèt non è contrario omnis nouatio sit delegatio *l. 1. & 101. tit. De nouat. & deleg D. & C.*
3. *d. l. 1. D. hoc tit. §. praterea Inst. quib. mod. tollit. oblig.*
4. *arg. l. 2. C. de furt.*
5. Cùm nullum damnum sentire videatur quod ex culpa & voluntate sua sentit *l. quod quis 203. de reg. iur.*
6. *l. patri 27. §. pen. D. de minor.* quæ cùm hoc priuilegium dat minoribus fauore ætatis hoc ipso denegat illud maioribus *arg. l. cùm prætor 12. D. de iudic.*
7. *Ex reg. l. qui cum alio 19. De reg. iur. l. vir vxori 17. in fin. princip. D. ad SC. Velleian.*
8. *l. 1. l. si quis adfirmauit 9. in princip. & §. 1. & pass. D. de dolo.*
9. De qua *in l. 1. & 2. l. sed etsi 26. §. vlt. D. ex quib. caus. maior.*
10. Est enim pars illa edicti subsidiaria actionis de dolo, vt scripsimus in Rationalibus: quia non potest dari actio de dolo cùm nullus dolus intervenit. Vide *l. & eleganter 7. §. vlt. cum l. seq. l. seruus tuus 20. in princ. & §. 1. l. cùm à te 25. l. quidam debitor 38. D. de dolo l. si cùm dotem 22. §. si mulier 2. D. solut. matrim.*
11. Alioqui non esset plena restitutio si non omnia redderet *l. quòd si minor 24. §. restitutio D. de minor. l. 2. C. de sent. pass. & restit.*

DEFINITIO III.

Expromissio nouat non constitutum.

CVm debitoris debitor constituit se creditori solutu-rum non idcirco fit nouatio nisi delegatio intervenerit. 1 Itaque interim vterque debitor suo quisque & proprio creditori remanet obligatus, salua constitutæ pecuniæ obligatione. 2 Diuersum est si expromissio facta proponatur. Hæc enim eum qui expromissorem dat, liberat, cùm faciat vt in eius locum expromissor tanquam principalis solúsque debitor substituatur. 3 *Ita tractatum est* in causa Claudij Chappelle & Ioannæ Rippet 5. Idus Maij 1591.

1. Alex. *cons. 173. visis depositionibus lib. 7.*
2. Obligatio enim obligationi addita non solet deteriorem facere creditoris conditionem, inquit Bald. *cons. 211. vol. 1.* quem refert & sequitur Boer. *quæst. 13. num. 34.* Nec solet fieri constitutum per stipulationem sine qua tamen non fit nouatio.
3. Expromissor siquidem ille est qui se obligat pro alio non obligato in quo differt à fideiussore, & adpromissore, vt alibi scripsimus ex Cuiacio, Gothofredo & aliis *ad Nouell. 4. de fideiuss. & ad Rubr. D. eod.*

DEFINITIO IV.

Ob monetæ deteriorationem quæ post delegationē supernenit nullum augmentum debetur ei cui delegatio facta est, sed priori creditori sinon aliud actum sit in facienda delegatione.

CVi quingenta debebantur, cum augmento illo; quod propter monetarum deteriorationem præstari solet, 1 Is debitorem suum Titio ad summum vsque trecentorum delegauerat. Trecenta tantùm petere Titius poterit non etiam augmentum pro ea quantitate, quia cùm nonnisi pro trecentis delegatio facta sit, absurdum fuerit plus Titium ex delegatione consequi quàm ei fuerit delegatum. 2 Neque tamen pro ea parte augmentum illud quod deberi constat tanquam partem principalis debiti, lucro debitoris cedere oportebit, 3 Sed ita rem constitui, vt ex omni eo quod debetur, computato quoque incremento illo quod ex monetarum imminutione partum est, 4 soluantur Titio trecenta duntaxat, reliquum ipsi creditori. Nisi fortè creditor id à se actum fateatur vt delegatæ quantitatis augmentum quoque Titio acquireretur. 5 Ob eámque causam æquissimum erit creditoris qui delegauit voluntatem si haberi possit ante omnia exquiri. Ne alioqui eueniat vt de tertij inuiti iure opposita exceptio admittatur. 5 Quamquam & interim admittenda est, cùm eò vsque sit exclusiua iuris agentis. 7 Idcóque sumptibus & diligentia Titij potiùs quàm debitoris, facienda creditori denunciatio est. 8 Planè à quo tempore facta fuit delegatio, si qua mutatio in monetæ bonitate siue intrinseca, siue extrinseca superuenerit, indemnem seruari oportbit eum cui facta est delegatio. 9 *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio in causa heredum D. de Michal magistri computorum & D. de Mouxi de Loche Prid. Id. Aug. 1593.

1. De quo *in l. cùm quid 3. D. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem D. de solut.*
2. Inspiciendum enim semper est, quid deductum fuerit in contractum *l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*
3. Nec enim fit delegatio vt prosit debitori qui delegatur, sed tantùm vt prosit deleganti.
4. Tanquam quòd sit pars ipsius debiti principalis *vt not. ad d. l. 3. de reb. credit.*
5. Nec enim volenti vlla fieri potest iniuria, vt est in regula iuris.

6. Quod absurdum sanè esset ac iniquum. Ex not. per Bart. in *l. 2. D. de except. rei indic.*

7. Et quidem absolutè non sub illa condicione si tertius velit. Alioqui non esset admittenda, vt tractat Bar. ibid. Facit *l. 2. D. si pars hered. pet. l. vlt. C. de rei vindic. l. loci* 4. §. *competit D. si seruit. vindic.*

8. Est enim semper facienda sumptibus eius cuius potissimùm interest.

9. Non autem seruaretur indemnis si monetæ deteriorationem in quantitate delegata pateretur, quia in tanto minueretur & eriperetur ei comunodum delegationis.

DEFINITIO V.

Facta delegatione quãtitatis certæ ita vt debitor sit omnino liberatus à priore creditore, nullum augmentum debetur, neque veteri creditori neque nouo.

CVm Titio deberes centum florenos & quanto moneta deterior facta fuerat à die contracti debiti, numerasti mihi florenos centum in moneta noua, consentiente Titio, vt me in tuum locum subitituerem, tuámq; in me obligationem iisdem omnino condicionibus susciperem, interposita vt fit in eam rem delegatione. An præter centum illos florenos tenebor præstare Titio, quãto deterior moneta noua est, quomodo tu teneretis si in vetere mansisses obligatione? Dubitationem facit quòd cùm inter nos id actum sit vt me in tuum locũ substituerem, eadem prorsus videatur debere esse condicio mea quæ tua. 1 Præsertim cùm dici soleat hoc debiti genus quod vulgo augmentum monetæ vocant sortis debitæ partem esse non accessionem. 2 Quis enim putet id egisse Titium vt de principali summa quicquam decederet? 3 Contrà tamen visum est, non nisi centum florenos præsentis monetæ me debere, qui centum duntaxat præsentis monetæ à te acceperim. Illud enim præcipuè spectandũ esse, qua ex causa me obligauerim. 4 Atqui causa alia non fuit quàm quæ à te facta est numeratio. Ergo nõ nisi quatenus reuera numeratum est obligatus videri debeo. 5 Alioqui non florenos centum duntaxat deberem, sed longè plures, quot mihi à te numerari æquum erat si totidem Titio præstare me oporteret. 6 Maximè cùm nec dubitãdum sit quin per delegationem qualis ista est omnimodo fiat nouatio: 10 túque sis omnino liberatus, totáque tua in me translata obligatio. 11 Proinde non aliud quæri debet quàm quid obligationis meæ verbis comprehensum sit. 12 Quod enim conuentum proponitur vt in tuum locum substitutus essem, ad obligationis vim & condicionem pertinet, potiùs quàm ad debitam quantitatem: 13 Cuius ratione apertior & expressior conuentio illa fuit vt non nisi centum florenos deberem. 14 Neque ad rem pertinet quòd monetæ augmentum quædam sortis portio esse intelligitur. 15 Id enim ita accipiendum est vt eodem quo principale debitum iure censeatur, quandiu principalis obligatio subsistit. Non etiam vt sublata principali obligatione per solutionem paris in numero quãtitatis nulla augmenti habita ratione, aliquid adhuc debitũ superesse intelligatur. Quid enim absurdius fuerit quàm si quis dicat, creditorem post acceptam solutionem agere adhuc posse, vt augmenti ratio habeatur? Et tamen negauerit, si is cui centum debebantur octoginta tantùm acceperit, in reliquis viginti actionem superesse. 16 Alia igitur hac parte augmenti, alia debiti principalis ratio est. 17 Nimirum quia nihil prohibet solui quantitatem debitam in moneta deteriore, cùm creditor consentit, 18 quomodo consentit haud dubiè qui sine protestatione accipit solutionem. Porrò delegatio vim solutionis obtinet quod ad perimẽdam priorem obligationem attinet, transfundendámque in personam noui debitoris. 19 Id enim nouationi cuilibet commune est siue fiat per delegationem siue quo alio modo vt pristinam perimat obligationem. 20 Igitur perinde Titio deneganda est actio pro monetæ augmento, atque si ei non mihi numerata pecunia fuisset. 21 *Ita Senatus* in causa Francisci Gerlier & Francisci Falquet Cal. Decemb. 1593.

1. *Arg. l. delegare* 11. *D. hoc tit.* iunct. *l. sed & ha* 35. §. *defendere l. minor.* 51. §. 2. *D. de procurat.*

2. Ex notat. *in l. cùm quid* 3. *D. de reb. credit. & in l. Paulus* 99. *aliàs l. creditorem* vbi Bart. *D. de solut.* Scripsi latè *in tract. de nummariis solutionibus.*

3. Nec enim præsumitur quisquam velle iactare suum *vulg. l. cùm de indebito* 25. *D. de probat.*

4. Ne alioqui latius pateat effectus quàm sua causa, quod fieri nunquam potest.

5. *Vt in l. cùm vltra* 9. *C. de non numer. pecun.*

9. Nam in eo quod excederet centum florenos obligatus essem sine causa & ita mihi danda esset doli exceptio pro ea parte *l. 2. §. circa D. de doli mal. except.*

10. *l. 2. 3. & vlt. C. hoc tit.*

11. Ex definitione nouationis posita *in l. 1. D. eod.*

12. *l. quicquid adstringenda* 99. *de verb. oblig.* Non enim fit delegatio, nisi per stipulationem vel contestationem *d. l. delegare* 11. §. 1. *eod.*

13. Quæ scilicet tota æstimanda est ex numeratione *dict. l. cùm vltra.*

14. Nec enim maior quantitas potest contineri in minore, quomodo è contrario minor continetur in maiore *l. 1. §. si stipulanti D. de verb. oblig.*

15. Vt dixi *ad num* 14. *Defin. praced.*

16. *l. stipulatus sum* 9. §. 1 *D. de solut.*

17. Non quia augmentum sit accessorium, sed quia non potest per se subsistere non magis quàm si accessorium esset *l. inter* 26. §. 1. *D. de pact. dot. al. l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot.*

18. *d. l. Paulus* 99. *aliàs l. creditorem D. de solut.* quæ cùm ait non esse creditorem cogendum, ostendit satis posse illum accipere solutionem in deteriore moneta si velit.

19. *l quamuis* 8. §. *interdũ D. ad SC. Velleian. l* 2. *& 3. C. hoc tit.*

20. *l. 1. D. eod.*

21. Nihil enim refert quid ex æquipollentibus fiat *l. vlt.* vbi glos. §. *vlt. D. mandat.*

DEFINITIO VI.

Nouatio quæ fit per conuentionem impedit ne augmentum vllum moneta ex causa præcedente debeatur. At non item nouatio quæ fit per iudicatum, nisi cùm id ipsum iudicato expressum est.

QVa ratione illud etiam sæpius pronunciatũ est, quod longè difficiliùs admitti potuit, si de vetere debito inter ipsas debitoris & creditoris personas transactum sit, nihil peti posse supra eam quantitatem, quæ in transactionem deducta est, totiúsque temporis præcedentis, quod ad augendam ex monetæ deterioratione debiti quantitatẽ, nullam prorsus rationem haberi oportere. 1 Nempe quoniam per transactionem nouatio quædam fieri intelligitur, 2 ne eadem iterum transigendi hoc est litigandi materia supersit, si veteris obligationis memoriam repetere liceat, 3 nisi quatenus transactione nominatim comprehensum & exceptum est. 4 Aliáque condicio est nouationis illius quæ per iudicatum fieri solet. Ea namque creditoris condicionem nunquam facit deteriorẽ, sí cúmque solutionis vim non habeat quæ ex contrario nõ nisi ob illam causam fit, vt tanto faciliùs creditor suum consequatur, planè conueniens est vt tale debitum in condemnationẽ deductum intelligatur, quale fuit in obligatione, 7 ac proinde vt etiam post iudicatum, quo nihil de augmento monetæ pronunciatum est, augmentũ petere creditor possit, idque non actione noua, sed quod magis mirum est in executione quoque iudicati, 8 non secus ac si de illo etiam pro creditore pronunciatum esset, siue ante sententiam petitum fuerit siue non: Vno duntaxat casu excipiendo si augmenti rationem nullam habendã esse iudex pronunciauerit: 9 Nimirum ea quantitas in condemnationem deducitur quæ debetur, soluenda igitur in ea monetæ bonitate quæ tum fuit cùm debitum contractũ est, 10 non quæ sit cùm iudicatur. 11 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Vt dixi *Defin.* 2. *supr. De transact.*

2. Dec. *ad l. 1. D. ille tit. De transact.*

3. Cùm tamen soleat nec possit fieri transactio nisi de re dubia, & vt à lite vel à litis saltem metu discedatur *d. l. 1. & l. 2. C. eod. l. in summa* 63. §. 2. *D. de cond. indeb.*

4. Semper

4. Semper enim & in omnibus contractibus sequimur id quod expressim actum dictúmque est *l. semper in stipulationibus 34. De reg. iur.*

5. *l. à tam 19 D. hoc tit. iunct. l. si fundus 16. §. si pluris D. de pign. l. vlt. C. de vsur. rei iudic.*

6. *l. minor 40. D. de minor.*

7. *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vinum 22. D. de reb. cred. l. pen. & vlt. D. de condict. triti.c.*

8. Per modum scilicet declarationis. Etsi enim post sententiæ pronunciationem nihil addi sententiæ potest neque detrahi, potest tamen sententia declarari *arg. l. heredes patam 25. §. 1. vers. nihil enim nunc dat. D. qui testam. facer. poss.*

9. Hoc enim casu & post rem ita iudicatam si augmentum peteretur obstaret exceptio rei iudicatæ *arg. l. quod in diē 7. §. 2. D. de compens. l. si autem 8. §. si quocunque modo De neg. gest.*

10. *Arg. l. Rutilia Polla 69. §. D. de contr. empt.*

11. Nec enim per iudicatum fit quisquam debitor, sed qui iam ante fuerat, declaratur.

DEFINITIO VII.

Delegatio facta per rectorem ecclesiæ non tollit petitionem augmenti monetæ, quominus salua illa sit successori.

SEd quod diximus 1 in proposita specie post factam delegationem non posse Titium à me petere augmentum monetæ quod à te petere potuerat, ita accipiendum est, si modo Titius is fuit qui de pecuniæ debitæ iure pro arbitrio disponere potuerit, suamque condicionem facere deteriorem. 2 Fingere rectorem ecclesiæ cui quantitas illa debebatur siue ex legato pio, siue ex mutui causa. 3 Dicendum erit, non potuisse Titij pactionem nocere sequenti eiusdem beneficij possessori. Ideóque nec quærendum esse quid ab eo actum sit qui in ecclesiastici debiti diminutionem nihil agere potuit. 4 Quid ergo si solutionem Titius accepisset in moneta noua, nulla augmenti habita ratione? Difficilius admittendum videretur superesse successori petitionem aliquam augmenti, cùm & rectori ecclesiæ rectè soluatur, & creditori volenti minùs probos nummos solui nihil prohibeat, 6 sed tamen aliud hic dicendum est, quia quod admittimus rectori ecclesiæ rectè solui, non aliter verum est quàm si solutam pecuniam in ecclesiæ vtilitatem conuersam esse appareat: Ne alioqui eâ dilapidatâ deterior fiat condicio ecclesiæ facto debitoris, cui potest imputari cur non fuerit diligentior in inquirēdo in quâ causâ pecunia impenderetur. 7 Itaque sicuti solutio sola debitorem hunc non liberat, pro illa etiam quantitate quæ reuera soluta est, ita multò minùs facere potest vt excludat petitionē augmēti, quod solutum non fuit: 8 ne aliter existimantibus fatēdum sit hactenus fore in rectoris potestate, vt ecclesiæ condicionem faciat deteriorem. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Defin. 1 supr. eod.*

2. Cùm possit quisque pro arbitrio iuris sui persecutionē deteriorem facere *l. pactum 46. D. de pact. l. pen. C. eod.*

3. Scilicet pro pecunia ad ecclesiam pertinente.

4. Inanis enim & vacua est voluntas cui iuris potentia non adsistit, inquit Bald. *ad l. 4. D. de acquir hered.*

5. Siquidem habet rector ecclesiæ administrationem, & consequenter accipiendæ solutionis potestatem, sicut tutor & alius quilibet administrator *l quare 100. iunct. l. seruus 68. De solut.*

6. Vt dixi *Defin. 5 num. 18. supr.*

7. *Arg. l. vir vxori 17. in fine principij D. ad SC. Velleian. l. debitores 28. D. de solut.*

8. Rectori enim ecclesiæ vt & cæteris administratoribus permissum est solutionem accipere, sed non rem perdere *l. actum curatoris 22. vbi not. C. de pact.*

9. Quod non est permittendum. Rector enim ecclesiæ nunquam domini loco habetur, sed tantùm fructuarij iure censetur *cap. vlt. vbi glos. de offic. ordin.* In quo minùs iuris habet quàm tutor *l. interdum 56. §. qui tutelam D. de furt.* Multò minus cùm ecclesiam spoliat *arg. l. qui fundum 7. §. si tutor D. pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Si quando post factam delegationem supersit petitio augmenti monetalis, non contra veterem debitorem danda est sed contra nouum.

HIc tamen illa adhuc manet dubitatio, cùm rector ecclesiæ qui noui debitoris admisit delegationem, augmentum monetæ remittere non potuerit in dispendium ecclesiæ, 1 aduersus quem pro augmento agere successor debeat. An aduersus delegatum, an potius contra veterem debitorem qui delegauit. Et magis est vt contra veterem qui per delegationem liberatus fuit, nulla superstit actio, 2 cùm ecclesiæ indemnitati consultum esse possit aduersus delegatum qui imputare sibi debet cur pro centum florenis sibi in moneta noua numeratis substitui voluerit in locum eius qui centum florenos melioris monetæ debebat. Quasi suas vtilitates tanti æstimasse videatur. 4 Sperans fortasse futurum vt aureorum valor decresceret, cáque monetæ immutatio fieret, ex quâ minus ille incommodi, fortassis etiam lucri aliquid sensurus esset. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt dixi *Defin. prox. præced. num. 8. Ex not. in l. pactum curatoris 22. C. de pact.*

2. Qui enim semel liberatus est, non potest sine aliquo nouo suo facto recidere in obligationem multò minùs conueniri *l. qui res 98. §. aream D. de solut. l. 1. C. ne contr. iudic. tutel.*

3. *Arg. l. si quis delegauit 12. l. dolo 19 D. hoc tit.*

4. *Arg. l. Imperator 70. §. si centum De legat. 2.*

5. Propter dubium euentum qui facit vt non sit audiendus ille qui id petit cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus *l. pen. C. de solut. l. de fideicommisso 11. C. de transact. l. si pater 12. C. de inoff. testam.*

DEFINITIO IX.

Delegatio facta non in solutum sed in pignus non liberat delegantem, Nec si aduersus delegatum vetus debitor agere cœperit.

QVi centum mihi debebat cùm suspectas haberem eius facultates quo magis mihi cautum esset (sic enim scriptum erat) tradiderat mihi instrumentum nominis Titiani quo continebatur tantundem illi Titium debere, facta etiam mihi potestate Titium eo nomine si mallem conueniendi mandatisque in eam rem actionibus. 1 Placet non idcirco liberatum eum intelligi, nec ideo magis prohiberi me in eū cæteráque eius bona agere, si malim, quia non in solutum facta delegatio, sed tantùm pignoris iure nomen cessum mandatæque actiones proponerentur. 2 Nec ad rem pertinebit, quod si contra Titium egissem, debitum consequi potuissem. Neque enim idcirco cogi potui vt agerem, 4 cùm id arbitrio meo permissum esset, sitque liberum creditori cuilibet multa habenti pignora quibus velit distractis ad commodum suum peruenire. 5 Quare etsi contra Titium agere cœpero, nihilominus licebit mihi contra debitorem recurrere: Ne alioqui nocear mihi quod pro eo plus fecerim quàm facere debuerim. 6 *Ita Senatus* extempore in secreto auditorio pro N. Carolo du Four contra N. Lucian 7. Calend. Febr. 1594.

1. Quæ & ex sola ipsa instrumenti traditione mandatæ intelliguntur *l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact conuent tam sup. dot.*

2. Quo casu prior obligatio nouationis iure sublata esset *l. 1. & 3. C. hoc tit.*

3. *Vt in l. postquàm 7. C. de hered. vel act. vendit. l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. poss.*

4. *l. vnic. C. vt nem. inuis. ager. vel accus. cogat.*

5. *l. creditoris 8 D. de distr. pignor.*

6. Obligationes enim non nisi certis modis & contrahuntur & dissoluuntur nec quisquam amittit actionem personalem ob id quòd cœperit agere hypothecaria aut contrà *l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action.*

DEFINITIO X.

Minùs potest delegatio quàm solutio in præiudicium anterioris creditoris, qui delegationi non consenserit.

SOlet delegatio cedere loco solutionis sed non semper in omnibus, & per omnia. Nã si debitor meus cuius bona omnia mihi obligata sunt, 2 debitorem suum alij creditori suo posteriori delegauerit, & ego antequàm delegatus debitor solueret in idipsum nomen egerim hypothecaria, 3 ero præferendus, 4 nec summouebor exceptione factæ delegationis, 5 qui tamen nullam haberem actionem si posteriori illi creditori iam solutũ proponeretur. 6 Nimirum, quia solutione tollitur obligatio, & nomen debitoris, 7 quod per delegationem non tollitur sed illud ipsum nomen manet mutata tantùm persona creditoris, 8 quæ mutatio nocere anteriori creditori non potest. 9 *Ita Senatus* in causa Petri Sorcley & Mariæ Guichard Augustanorum Idib. Sept. 1595.

1. *l. quamuis 8. §. interdum D. ad SC. Velleian.*

2. Et consequenter etiam iura omnia & nomina debitorum quæ scilicet veniunt in generali quoque obligatione tanquam quæ bonorum appellatione contineantur *l. nomen 4. C. quæ res pignor.*

3. Qui enim habet obligatum nomen sui debitoris potest agere etiam personali actione vtili aduersus debitoris debitorem *d. l. nomen d. l. postquàm l. si conuenerit 18. D. de pignorat. act.*

4. Iure scilicet communi pignorum in quibus qui prior est tempore potior est iure *l. 2. l. 4. C. qui potior. in pignor. hab.*

5. Adeóque nec exceptione non factæ excussionis, quæ scilicet non competit, nisi possessoribus. Iura verò non possidentur vt dixi *sub tit. De except.*

6. Licuit enim illi vigilare ad suum consequendum *l. pupillus 24. D. qua in fraud credit.* Quamquam si ipsa nummorum corpora extarent, & eadem quæ soluta essent probarentur, fatendum esset hypothecariam durare, cùm pignus etiam in nummis perinde ac in cæteris rebus possit consistere *l. idémque 7. in fin. D. qui potior. in pign. hab.*

7. *l. debitor 40. §. vlt. D. de pignor. act. l. 1. & 2. C. si pignor. dat. sit.*

8. Nam per delegationem semper mutatur creditor *l. delegare 11. D. hoc tit.*

9. Qui diligenter sibi prospexit conuentione pignoris *l. debitorem 15. C. de pignor.* Facit *l. 3. D. de separat.*

DEFINITIO XI.

Fit nouatio cùm apparet actum fuisse de liberando debitore licèt non fuerit specialiter actum de nouando.

EX his verbis *libero te ab omni eo, quod mihi ex tali instrumento, & iudicato debes, mediante hac obligatione*, placet factam videri nouationem, 1 licèt non aliter hodie fiat, quàm si id expressim actum sit. 2 Itaque sola ex noua stipulatione actio supersit, 3 neque ex iudicato agi amplius potest, 4 Nisi nominatim conuenerit, vt in eum casum, quo debitor nouæ obligationi ad diem non satisfaceret, pristina iudicati actio supereesset. 5 *Ita Senatus* in causa R. D. Philiberti Milliet Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aups contra Claudium Pernollet, eiúsque fideiussores 8. Id. Febr. 1596.

1. Cùm nouatio non aliam ob causam fiat quàm vt inducat liberationem debiti præcedentis *l. 1. & pass. D. hoc tit.*

2. *l. vlt. C. hoc eod. tit.*

3. Cùm omnis nouatio sit prioris obligationis peremptio *d. l. 1. D. eod.*

4. Nam & iudicati causa deduci in nouationem potest *l. 1. D. de prætor stipulat. l. 1. & pass. D. iudic. solui.*

5. Nec enim dubitandum est quin per conuentionem fieri possit vt impediatur nouatio quæ alioqui fieret *l. 2. D. eod. d. l. vlt. C. eod.*

TIT. XXIX.

De solut. & liber.

DEFINITIO I.

Debitor habens penes se chirographum cancellatum non ideo tamen liberatur aut ipso iure aut per exceptionem pacti de non petendo, nisi probetur traditio. Habet tamen pro se præsumptionem.

HIROGRAPHVM cancellatum exhibens debitor pro liberato non habetur, nisi à creditore sibi redditum probet, factámve à se solutionem. 2 Tacitum enim pactum de non petendo, quod debitori chirographũ habenti præbere solet exceptionem, 2 cùm duorum consensu fieri debuerit, 3 non ex sola chirographi possessione induci potest, sed ex ea demum restitutione quæ per ipsum creditorem, aliúmve mandantis creditoris nomine facta probetur. 4 Nõ leuis tamen pro debitore præsumptio est si integræ sit existimationis, nec suspicandi causa sit, aut subtractum chirographum fuisse, aut qua alia ratione ab alio quàm à creditore ad debitorem peruenisse: 6 Idcóque etsi non aliis etiã adminiculis debitor nitatur, proderit ei præsumptio 7 hactenus vt vel in creditorẽ onus probandi transferatur, 8 vel petẽti debitori de solutionis veritate aut chirographi redditione iusiurandum in probationis vt sit supplementum deferatur. 9 Quod ipsum tamen in causæ cognitione totum versatur, & pro personarum causarúmque varietate aliter atque aliter constituendũ iudicantis arbitrio relinquitur. Quid enim si paterfamilias diligens & callidus sit creditor, debitor verò vir probus qui nulla malæ fidei præsumptione vrgeatur. 10 *Ita Senatus* 12. Cal. Febr. 1588. & rursus pro N. Rolet contra Guill. Dalfin. Mens. Mart. 1590.

1. Accurs. *ad l. 2. D. de pact per ill. text.* in iis verbis: *& ideo si debitori meo reddiderim cautionem.* Et ita intelligi debet *l. si chirographum 24. D. de probat. l. pecunia 14. & seq. C. hoc tit. l. vnic. §. ille autem antepen. C. de latin. libert. tollend.* Iunge omnino *Defin. 28. infr.*

2. *d. l. 2. de pact.*

3. *l. 3. D. de pollicit.* iunct. *l. 1. §. & est pactio D de pact.*

4. Nihil enim refert verbisne an factis voluntatem suam quis declaret *l. non tantum 5. D. rat. rem haber.*

5. Nec enim delicti præsumptio facilè capienda est contra eum qui sit probæ existimationis *l. meritò 51. D. pro Socio l. non omnes 5. §. à barbaris D. de re milit.*

6. Vt in specie *d. l. vnic. § ille autem C. de latin. libert. tollend.*

7. Cancellatio enim chirographi penes debitorem reperti facit præsumptionem pro solutione *d. l. si chirographum 24. D. probat* Guid. Pap. & Alciat. *in tract. De præsumpt.*

8. Qui præcipuus est effectus cuiuslibet præsumptionis vt onus probandi transferat in aduersarium. Semper enim præsumptio admittit probationem in contrarium *d. l. si chirographum & l. seq. D. de probat.*

9. *Ex not. in l. admonendi 31. D. de iureiur. & ad l. in bona fide C. de reb. credit. & iureiur.*

10. Semper enim pro viro bono, & contra diligentem patremfamilias, quem non sit credibile in aliquo errasse præsumendum est *l. cùm de indebito 25. D. de probat.*

DEFINITIO II.

Per syndicum facta solutio præsumitur facta nomine vniuersitatis, præsertim in antiquis etiam ad interrumpendam præscriptionem, si modò probetur facta ex eadem causa.

Solutio

SOlutio facta vniuersitatis nomine à Syndico, in antiquis præsumenda est facta solenniter, id est ex mandato vniuersitatis, 1 & ex pecunia consensúque singulorum ad quos ea respectinebat. 2 Sed etsi fauor antiquitatis non concurrat; sufficiet tamen probatio factę à Syndico solutionis, vniuersitatis nomine, ad hoc vt interrumpendæ fortasse præscriptionis gratia is cui solutum est iure suo vsus videatur. 4 Quid enim eius interfuit à quo acciperet, dummodo suum consequeretur? 5 Illud sanè vt probet necesse est, factam solutionem in eam causam ex qua nunc deberi sibi asserat. Alioqui nuda solutio de cuius causa non constet indebiti condictionem parit potius, quàm obligationis probationem. 6 *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiaz contra Syndicos de Cormoran 5. Cal. Iul. 1588.

1. Facilè enim præsumitur mandatum speciale ex antiquitate temporis in Syndico qui tanquam Syndicus iam habet generale *l 1. & tot. tit. D. quod cuiusque vniuersit. nomin.*

2. Non enim facile credendus est Syndicus aut alius administrator de suo soluisse debitum vniuersitatis *arg. l. vlt.* D. *quan. ex fact. tutor.*

3. Qui tamen semper est maximus *l. 3. §. ductus aque D. de aqua quotid. & est. l. 1. §. vlt. & l. vlt.* D. *de aqua & aque pluu. arc. l si arbiter* 28. D. *de probat.* Cravet. late in suo illo *tract. De antiq. tempor.*

4. Non enim potest videri fuisse negligens qui ius suum exercutus est *l. 2. l. vlt. in fin.* C. *de annal. except.*

5. Aut à quo melius potuit accipere solutionem vniuersitatis nomine quàm à Syndico, qui vniuersitatem repræsentat *d. l. 1. & tot. tit. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

6. *l. 1. & tot. tit. De condict. indeb.* D. & C. Nisi probetur facta solutio ab eo qui sciebat se nihil debere quo casu donatio est *l. cuius per errorem* 53 *de reg. iur.*

DEFINITIO III.

Solutione accepta cogitur creditor & instrumentum reddere, & apocham conscribere, nec alterutrum sufficit si vtrumque præstare creditor possit.

CReditor accepta solutione nõ solùm reddere instrumentum cogitur, quo obligatio continebatur, 1 sed etiam apocham conscribere, per quam profiteatur solutam sibi pecuniam fuisse: 2 quoniam interest debitoris plures solutionis à se factæ probationes accipere, 3 creditoris verò nil interest plures dare. 4 Ergo neque apocham conscribi sufficiet, sed ipsum quoque chirographum aut instrumentum reddi oportebit si modò sit in creditoris potestate. 5 Nam si sine dolo malo amissum dicatur, & vel solo ipsius creditoris iureiurando probetur, non est arctandus creditor vt id præstet quod præstare nequeat, aut vt eo colore debiti iacturam patiatur. 6 *Ita Senatus* 5. Id. Nouembr. 1588.

1. *l. vltim. C. ad exhib.* Vide tamen *l. qui tabulas* 27. *D. de furt.*

2. Quia pecuniæ solutæ professio collata instrumento maiorem rei gestæ probationem continet, quàm si chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuerit redditum *l. pecunia* 14. *C. de solut.*

3. Cùm solutio semper probanda sit ab allegante quia facti est *l. 2. C. de probat. l. consilio* 7. *§. vlt. D. de curat. furios.*

4. Dummodò ad vnius tantùm summæ solutionem referantur quia is qui plures eiusdem quantitatis apochas conscribit non liberat sæpius sed loquitur sæpius quomodo loquitur Papin. *in l. Mauius* 66. *§. cum qui de legat. 2.*

5. Ne fortè amissa postmodum apocha supersit improbo creditori aut eius heredibus apocham ignorantibus ex quo possint agere ad iteratam solutionem consequendam, cùm instrumentum debiti authenticum sit probatio probata, quod habet vim sententiæ & condemnationis vt diximus *in tit. De exec. rei indic.*

6. Instrumenti enim amissio probatur per iusiurandũ quando ea probatio fit ad excipiendum non ad agendum vt dixi *Defin. 15. num. 5. supr. De pact.* vbi vide.

DEFINITIO IV.

Non magis dominus directus cogitur ire ad domum emphyteutæ quàm alius creditor quilibet ad domum sui debitoris, nisi vel conuentio sit in contrarium, vel consuetudo.

NOn cogitur debitor solutionis faciendæ gratiâ ire ad creditorem, nisi ad ipsius creditoris domum aut alio certo loco soluere promiserit. 1 Ac quamquam in emphyteuta nonnulli contrà crediderunt propter debitum obsequij & reuerentiæ cum pecuniario coniunctum, 2 eo tamen iure vtimur, vt ad domum emphyteutæ solutionis accipiendæ causa dominus ire debeat, si non speciali conuentione in contrarium sibi prospexerit, aut longissimo ac immemoriali vsu id ius acquisiuerit. Consuetudinem enim de qua bene constet hac parte seruandam esse conuenit. 3 *Ita Senatus* in publico auditorio 17. Cal. Decemb. 1588. Iunge Defin. 15. De iur. emphyt.

1. *l. item illa* 18. vbi glos. & Bart. & cæteri D. *de condit. pecun.*

2. Bald. *in l. vlt. col. pen. vers. modo quæro generaliter* C. *de cond. infert. & in l. acceptam quæst.* 12. C. *de vsur.* Ia. *in l. 2. num.* 89. C. *de iur. emphyt.*

3. Vt concludit idem Bald. *in dict. l. fin. post glos.* & Bart. *in d. l. item illa.*

DEFINITIO V.

Obsignatio non valet sine satisdatione quoties aliquid superest liquidandum.

NOn valet obsignatio debiti quantacumque summa obsignata sit, si debitum non omnino liquidum sit, tametsi vel minimum supersit liquidandum, nisi pro non liquido caueatur: ideóque obsignanti liberatio nec in totum, nec pro parte acquiritur. 2 Nec aliud erit etiamsi longè maior quantitas obsignata fuerit, quàm deberetur. Quod enim incertum est, nulla certa quantitate æstimari potest soláque satisdatio illa est, quæ pro non liquido solutionis vicem obtinet, 3 quoniam debitum liquidum esse necesse est priusquàm aut exigi, aut solui possit. 4 *Ita Senatus* in causa D Marchionis de la Chambre & D. Margaretæ eius amitæ 9. Cal. Decembr. 1588.

1. *l. statuliber rationem* 5. D. *de statulib.*

2. Quia obsignatio tum demum vim solutionis habet cùm totius debiti est *l. obsignatione* 9. C. *hoc tit. Not. in l. acceptam* 19. C. *de vsur.*

3. *d. l. statuliber rationem* 5. D. *de statulib.*

4. *l. vltim. D. de prator. stipulat. not. in l. vltim. C. de compensat.*

DEFINITIO VI.

Obsignatio minùs legitimè facta pro non facta haberi debet, nec potest liberare debitorem.

SI obsignatio per debitorem minùs legitimè facta sit, non parit liberationem: 1 itaque non cogetur creditor pecuniam accipere à depositario, sed acsi nulla obsignatio facta esset condemnandus est & ad solutionem vrgendus debitor, 2 salua ei aduersus depositarium pecuniæ obsignatæ repetitione. 3 Diuersum est si rectè ritéque facta sit obsignatio: Hæc enim cùm vim habeat solutio-

nis,4 adeóque sola oblatio in iudicio facta si pignoratitia tantùm agere quis velit,5 consequens est vt hactenus prosit debitori ne ad solutionem iterum vrgeatur.6 Creditori enim qui in accipiendo debito moram contraxit, sufficere debet quod à depositario pecuniam statim consequi potest. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Paria enim sunt quid factum non esse,& minùs legitimè factum esse *l. quoties* 6. D. *qui satisd. cog. l.* 2. D. *de autor. tutor.*

2. Tanquam qui adhuc sit obligatus. Obligationes enim semel contractæ vtiliter non nisi certis modis dissoluuntur *l obligationum ferè* 44. §. *placet D. de oblig. & action.* inter quos modos non est obsignatio malè facta.

3. Nullam enim exceptionem potest habere depositarius contra deponentem *l. vlt. C. de compensat.*

4. *l. obsignatione* 9. *C. hoc tit. l. acceptam* 19. *C. de vsur. cum concord.*

5. *l. si rem* 9. §. *vlt. D. de pignorat. act.* Intellige tamen de oblatione quæ realis sit, non de verbali vt scripsi *in Ration. ad l si debitori* 21. *D. de iudic.*

6. Iniquum enim est eum qui iam soluerit cogi iterum soluere *l. bona fides* 57. *de regul. iur. l. si quis dolo* 51. *in fin.* D. *de re iudic.*

DEFINITIO VII.

Oblatio debet præcedere obsignationem, alioqui non valet obsignatio, & obsignatæ pecuniæ periculum ad debitorem pertinet non ad creditorem.

QVi soluere debuit, non potest videri ex eo liberatus quòd debitum obsignauerit, si non antè obtulerit creditori,1 isque sine causa solutionem accipere recusauerit.2 Itaque siue obsignata pecunia subripiatur sine dolo depositarij,3 siue magistratus imperio in ærarium referatur 4 aut in publicos vsus conuertatur,5 periculum non ad creditorem pertinebit, sed ad debitorem. 6 *Ita Senatus* inter Ioannem Rage & Ioannem de Constance 17. Cal. Ianuar. 1589.

1. *l. si per te non stat* 9 *l acceptam* 19. *C. de vsur. l. nec creditores* 20. *l. vlt. C. de pignor. act.* quibus omnibus locis oblatio præcedit obsignationem. Est enim obsignationis vsus idco comparatus, ne alioqui nulla superesset debitori ratio dissoluendæ obligationis si creditor nolit solutionem accipere.

2. Si enim iusta causa sit recusandi, non videbitur mora per creditorem contracta *l. sciendum est* 21. *& seqq.* D *de vsur.*

3. Nec enim depositarius teneretur nisi de dolo & lata culpa si non aliud conuenerit *l.* 1. C. *depos l. contractus* 23. *de reg. iur.*

4. *Vt in l. creditor* 102. *D. hoc tit.*

5. Fortassis vt reipub. necessitatibus subueniatur.

6. Quæ enim fortuitis casibus accidunt, semper spectant ad morosum *l. si ex legati* 23. *& seq. l. si seruum* 91. §. *sequitur* D. *de ver. oblig.*

DEFINITIO VIII.

Solutio partis debiti, adeóque totius etiam debiti liquidi, quandiu aliquid liquidandum superest non potest inducere hypothecariam ne quidem pro parte.

DEbiti partem accipere non cogitur creditor agens hypothecaria, nec si omne id quod liquidum est offeratur, si non pro reliquo quod minùs liquidum est, caueatur.1 Sed etsi totius debiti liquidi solationem creditor acceperit, non cogitur actionibus suis possessori pignoris cedere aduersus debitorem,2 ne pro ea quidem parte quæ soluta est, quousque debitum omne & liquidatum sit & solutum: ne alioqui ius pignoris quod indiuisibile est diuisum videatur.3 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quia hypothecæ ius indiuiduum est *l rem hereditariam* 65. *D. de euict. l. quandiu* 6. *C. de distract. pign l.* 2 *C. de bisor vend. pign. imped. non poss.* Iunctis iis quæ diximus *Defin* 5 *supr.*

2. Quibus tamen alioqui cedere cogitur quoties solutionem accipit à bonæ fidei possessore *l. mulier* 19. D. *qui potior. in pign. hab.*

3. Nec enim cogendus est creditor vt diuidat actionē quam habet indiuisam *l.* 1. *alias l.* 2. *C. de duob. reis* quia solutio per partes habet magna incommoda *l.* 3. *D. fam. ercisc.*

DEFINITIO IX.

Qui soluit ex præscripto iudicis & ad modum præscriptum liberatur, nec imputari potest ei cur non appellauerit etiamsi iudex malè decreuerit.

QVi autore Prætore soluit, & seruata ea forma quam Prætor præscripsit, liberatur,1 licèt Prætor malè decreuerit,2 si modò per debitorem religio Prætoris bene instructa nec circumuenta sit.3 Neque imputari debitori potest cur à decreto tanquam iniusto non prouocauerit,4 cùm si prouocasset audiri non debuisset, quasi cuius nihil interesset.5 *Ita Senatus* ex tempore 16. Calend. Ianuar. 1583.

l. ait prætor 7. §. 1. *vers. permittitur* D. *de minor.*

2. Quia prætoris & iudicis decretum quantumuis iniquum executioni mandari publicè interest *l. ferme* 65. §. *cùm prætor* D. *ad SC. Trebell. l. si prætor* 75. *D. de iudic.*

3. *l.* 5. § *penult. D de reb. eor. qui sub tutel.*

4. *d vers permittitur.*

5. *l.* 1. D. *de appellat. recip.*

DEFINITIO X.

Qui pro alio soluit indebitum solam conditionem sibi acquirit aduersus eum qui solutionem accepit.

PRo me inscio soluisti quod iam ego solueram. Nec mandati nec negotiorum gestorum1 actio tibi competet contra me, sed potius condictio indebiti aduersus eū qui solutionem accepit,2 si modò nihil sit quod mihi possit imputari, cur cùm soluerem te non fecerim certiorem. 4 *Ita Senatus* ex tempore 7. Id. Febr. 1589.

1. Quia non hoc tibi mandaui vt indebitum solueres *l. indebitam* 47. *vbi not. D. de cond. indeb.*

2. Nec enim negotium meum gessisti vtiliter qui indebitum soluisti.

3. *d. l. indebitam* vbi tamen vide in versicul. *quominùs autem.*

4. *l. si fideiussor* 29. *in princip. & 5. si cùm debitor* D. *mandat.*

DEFINITIO XI.

Valor nummorum debitorum ex communi vsu commerciorum æstimari debet potius quàm ex edicto Principis si non aliter indemnitati creditoris cautum esse possit.

QVotiens nummorum qui debentur æstimatio inunda est, si vt sæpe contingit propter imminutam bonitatem monetæ intrinsecam creuerit solidi aurei æstimatio etiam supra quàm Princeps edicto statuerit, vt patiente Principe nec coercente magistratu aurei valor vulgò maior sit quàm edicti forma patiatur.1 Placet non tam eum valorem inspici debere qui edicto constitutus est,2 quàm qui communi hominum vsu & commercio frequētatur.3 Alioqui damnum pateretur creditor, cui soli æquum non est nocere edictum, quod cæteris negotiatoribus non nocet.4 Quòd si vt plerumque euenit non eadem sit communi hominum vsu æstimatio aurei, ita temperanda res erit vt nec ea sumatur quæ sit maxima, nec ea quę minima, sed quæ media magisque frequens. 5 *Ita Senatus* in causa D. Margaretę De la Chambre & D. Marchionis de la Chambre 6. Id. Febr. 1589.

1. Quod temporibus nostris sæpius vsuueniisse vidimus contra *l.* 3 D. *de in lit. iur.*

2. Parum enim est legem esse si non obseruetur, & abeatin desuetudinem *l. de quibus* 32. *in fin.* vbi DD. *de legib.*

3. Id enim plerumque ab inuitis principibus & magistratibus extorquet infelicitas temporum & necessitas commercio-

rum, quam promiscui vsus vtilitatem vocat Paulus *in l. si quis mancipijs 17. § si impubes D. de instit. act.* qui locus etiam probat propter hanc vtilitatem recedi plerumque à ratione iuris communis

4. Nemini enim facit iniuriam qui vtitur iure communi *l. inter eos 51. § cùm inter D. de fideiuss. l. vlt. C. de in integr. restit.* Vide *l. Paulus 99. aliàs l. creditorem* D. *hoc tit.* sed præcipuè tractatum illum nostrum quem inscripsimus, *De nummarijs solutionibus.*

5. *Arg. l. si heres* 110. *de leg. 1.*

DEFINITIO XII.

In debitis fauorabilibus annuis solutio facienda est initio anni, quia cœptus annus habetur pro completo.

IN debitis fauorabilibus annuis, quale est quod alimentorum, aliámve similem causam habet, singulare perpetuúmque hoc ius est, vt & in cuiusque anni principio solutionem fieri, & annem cœptum pro completo haberi oporteat.[1] *Ita Senatus* 7. Cal. Mart. 1589.

1. *l. 5. l. filia* 22. D. *de ann. legat. l. defuncta* 58. D. *de vsufr.*

DEFINITIO XIII.

Denunciatio cessionis facta in solius cedentis commodum non impedit quominus cedenti solui possit.

CEdenti soluere debitor potest, vt à cessionario quoque liberetur etiam post denunciatam à cessionario cessionem si cessio cedentis solius commodo & periculo facta proponatur.[1] Maximè verò si etiam post denunciationem cessionarius cum proprio nomine & ad commodum suum agere posset & deberet, cedentis nomine & commodo experiri malucrit.[2] *Ita Senatus* ex tempore prid. Id. Maij 1591.

1. Secundùm doctrinam Pauli Castrens. *in l. facta* 63. § *si heres* D. *ad SC. Trebell.* Auctet. *in Decis. Capell. Tholos.* 119.

2. Hoc enim facere potest si velit vt notant *DD. in l. 3. C. de nouat. & in l. apud Celsum* 4. § *si cùm legitima D. de dol. mal. except.*

DEFINITIO XIV.

Debitum in diem non potest solui ante diem, si dies fuerat adiecta in fauorem creditoris.

QVod in diem debetur non semper ante diem solui potest, licèt dici soleat plus præstare debitorē quàm debeat cùm solutionem repræsentat.[1] Quid enim si dies adiecta sit in fauorem creditoris non debitoris, siue ex testamento siue ex contractu aut qua alia iusta causa debeatur? Vtique dies expectanda est ne quicquam de creditoris iure minuatur.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 12. sup. de legat.

1. *l. Iauolenus* 15. *aliàs l. eum qui D. de ann. legat.* iunct. *l. quod certa die* 70. D. *hoc tit. l. stipulatio ista* 38. § *inter. l. qui hoc anno* 42. *De verb. obligat.*

2. *d. l. Iauolenus l. si ita relictum* 43. § *Pegasus de leg. 2. l. 3. § cùm Pollidius* D. *de vsur.*

DEFINITIO XV.

Legatum nummarium debetur in eo valore qui fuit tempore testamenti.

CVm quæritur in qua moneta solui legatum debeat, si melior aut deterior fuerit tempore testamenti quàm tempore mortis aut solutionis, placet tempus testamenti spectandum esse: quoniam ex patrimonij comparatione prudens testator legandi modum sumere & solet & debet, futuræque mutationis ignarus non de alia moneta cogitare videri potest quàm de ea quæ tùm in vsu & commercio est cùm legat, licèt non nisi à die mortis legatum deberi possit,[2] sicut nec peti ante aditam hereditatem.[3] Nam & si quid ex contractu debeatur siue puro siue conditionali, idem est, vt idipsum tempus quo contractum est spectari hac etiam in re vt & in aliis ferè omnibus oporteat.[4] Interdum tamen euenit vt ex verbis aut voluntate testantis tempus mortis in soluendo legato inspiciendum sit.[5] Nunquam enim à verborum vi & potestate recedendum est si voluntas consentiat. [6] *Ita Senatus* in causa fratrum De Miege prid. Cal. Iunij 1591.

1. Oldrad. *cons.* 31. incip. *Thema tale est arg. l. si ita l. vlt. De aur. & arg. legat. l. vxori* 33. *in princ. & §. 1. l. nemen* 34. § 1. *l. vxorem* 41. § *testamento pueros l. nuper.* 85. *l. hu verbis* 102. *de leg. 3. l. item illa* 18. § *quod adicitur D. de const. pecun.*

2. *l. vnic. §. in nouissimo C. de caduc. tollend.*

3. *Ex reg. l. si vemo* 9. *D. de test. tutel.*

4. Idem Oldr. *vbi supr. & cons.* 13. Socin. iun. *cons.* 152. *vol.* 2. *Ex l. imperatores* 71. *D. de contr. empt. l. continuus* 137. § *cùm quis in fin. de verb. oblig. l. vsusfructus* 26. *De stipul. seruor. cap. olim Extr. de consib.* Adde *l. si filiusfamilias* 78. *De verb. oblig.* Contra tamen in legato tenet Roman. *sing.* 519. *& cons.* 123 vbi reprehendit Oldra. per text. *in l. cùm certum. De aur. & arg. leg.* Putátque spectandum esse tempus solutionis nisi heres fuerit in mora *Ex l. vinum* 22. *D. de reb. cred.* Communis tamen est pro Oldrad. Vide *addit. ad dict. singul.* 519. Adde *l. Aurelius* 28. § *testamento & §. Titius de liber. leg.* Gothofr. *ad l.* 3 *in fin glos.* ad verb. *deteriorem D. de reb. cred.* Hotom. *in quæst. illustr.*

5. *Vt in l. vlt. §. 1. ae leg. 2. l. pen. D. de instr. leg. l si fundus* 28. *D. quand. dies legat. ced. l. Mela* 14. §. *sed si alimenta de alim. & cibar. leg.* & aliis locis quos congerit glos. *in dict. l. si ita* 7. *de aur. & arg. legat.*

6. *l. non aliter* 69. iunct. *l. ille aut ille* 25. § 1. *de legat. 3. l. Labeo* 7. *de supell. legat.*

DEFINITIO XVI.

Debitor etiam in extremo vitæ discrimine constitutus non est eximendus carceribus nisi creditores omnes consentiant, Praterquàm si id etiam concurrat vt det idoneos fideiussores.

DEbitor vrgentibus creditoribus in carceres detrusus cùm in grauissimum morbum incidisset, nec haberet in numerato vnde solueret, postulabat vt carceribus eximeretur & priuatæ apparitoris custodiæ committeretur oblatis in eam rem idoneis fideiussoribus. Quærebatur cùm creditores summo iure cum eo agere mallent quàm periclitanti hominis saluti fauere, quænam iudicis partes esse deberent. Placuit non esse in iudicantis arbitrio vt debitorem carceribus eximat, aut è publicis transferat in priuatos si non creditores omnes quorum interest consentiant,[1] Nec si fideiussores idonei offerantur. Facturúmque iudicem litem suam,[2] si defuncto postea debitore non soluendo, & fideiussoribus ad egestatem delapsis, creditores suum consequi non potuerint. Qui enim tenetur soluere non liberatur dando fideiussorem aut pignora, ni creditor consentiat.[3] Nimirum credendus est debitor maiore studio & diligentia vsurus in conquirendis aut explicandis pecuniis si longioris carceris tædio vrgeatur: [4] sitque procul dubio iniuria creditoribus si aut inauditis aut inuitis iis debitor publicis eximatur carceribus, cùm verisimile sit tanto eum tardius soluturum, quanto mitius cum eo agetur.[5] Sanè si proponas & euidenter soluendo esse debitorem, & perquàm idoneos ab eo fideiussores præstari, nec sine manifesto salutis discrimine posse debitorem diutius in carcere retineri, vix conuenit Christiano iudici creditorum immanitati vsque adeò indulgere[6] vt veterem illam legem duodecim tabularum, De dilaniandis debitoribus in vsum reuocare videatur, quam tamen constat non tam ad vsum, quàm ad terrorem comparatam fuisse, ne quis tam facilè ad contrahendum æs alie-

num accederet. 7 Sed illud tamen districtè obseruandum est vt non nisi ex maxima causa & debitore in aperto vitæ discrimine constituto ad hanc æquitatem decurratur, & eo demum casu quo certum sit nullum ex iudicis indulgentia damnum creditoribus posse contingere. 8 Quâ ob causam licèt inops & egenus debitor proponatur, sufficiet tamen oblatos ab eo idoneos fideiussores, cum ea ratione satis supérque indemnitati creditorum consultum iri certum sit. 9 Quid si debitor ipse manifestè soluendo sit, nec tamen inueniat fideiussorem? 10 At vix est vt euenire id possit, quin difficilis sit conuentionis: quo casu non videtur idoneus satísque bonus debitor, licèt sit soluendo. 11 *Ita Senatus* in causa Claudij Geneuois 6. Id. Iun. 1591.

1. Quia quod omnes tangit ab omnibus adprobari debet *l. vltim. C. de autor. præst.* nec quorundam consensus alios nocere potest, Nisi cùm debitor cedit bonis *l. vlt. C qui bon. ceder. poss.*
2. *Arg. l. 1. & tot. tit. De magistr. conuen. l. 1. C. de pœn. iudic. qui malè iudic.*
3. *l. si rem 9. §. omnis De pignorat. act. l. 1. §. pen. & vlt. & l. seq. D. quib. mod. pignus vel hyp. solut. l. quæ fundum 50. D. de iur. dot.*
4. Studio scilicet recuperandæ libertatis quæ per carceres quodammodo imminuitur *l. 1. & 2. D. de homin. lib. exhib. l. Titio 71. §. Titio centum de condic. & demonstr.*
5. *Arg l. is cui 5. D. vt in poss. legat.*
6. *Arg. l. penult. in fin. D. de donat. l. ob eas 12. cum ibi not. C. de oblig. & act.*
7. Vt Aulus Gellius scribit *in noct. Attic.*
8. Etsi damni causa vitam hominis periclitari durum sanè est *l. cùm pater 77. §. cùm existimaret de leg. 2.*
9. *l. 1. D. qui satisd. cog.*
10. Est enim id plerumque difficile *l. 2. §. pen. D. de iudic.*
11. *l. 2. D. qui satisd. cog.*

DEFINITIO XVII.

Sola depositi confessio non probat depositum & obsignationem quæ solutionis vim habeat contra creditorem præsertim ad sistendas vsuras.

OBsignatio non aliter vice solutionis est 1 quàm si ritè facta sit, 2 & probetur. Quid ergo si de ea constet per solam depositarij confessionem, qui se fateatur pecuniam habere ex causa depositi & paratum esse creditori quãdocumque petenti soluere: Non proderit obsignatio debitori, quia depositum re contrahitur non verbis aut nudo cõsensu. 3 Nam qui constituit se quid habere ex causa depositi quod re vera depositum fuisse non apparet, constitutor potiùs quàm depositarius dicendus est. 4 Nec diuersum erit si depositi & obsignationis realis instrumentum à notario conscriptum & posteà deperditum dicatur, nisi probetur. 5 Alioqui facilè fraus fieret creditori per falsi depositarij collusionem, & qui non potest liberari nisi soluendo aut obsignando, liberaretur dando constitutionem, qui fideiussoris & intercessoris potiùs quàm depositarij loco habendus esset. 6 Nec est quod de huius iutis iniuria conqueratur is, qui dicit obsignatam à se pecuniam, cùm ei liberum sit pecuniam à depositario reposcere, vt soluat creditori. 7 Nisi fortè quis dicat sua interesse propter vsuras, quarum cursum obsignatio ritè facta stitisset. 8 Sed imputet sibi debitor cur non cautius egerit, vt certiores obsignationis probationes haberet siue per testes siue per scripturam. 9 Proinde nec imputandum est creditori cur aduersus eum qui se depositarium dixit primo loco non egerit, nec tentauerit an ea actione consequi suum posset. 10 Sufficit enim quod ob non factam ritè obsignationem perinde saluas habeat pristinas suas in debitorem actiones atque si nulla prorsus obsignatio facta diceretur. 11 *Ita Senatus* pro fratribus Laboret contra N. Rostain 5. Calend. Iulij 1591.

1. *l. obsignatione 9. C. hoc tit.*
2. Ritè autem facta intelligitur si facta sit ad domicilium originis etiam ad interrumpendum cursum præscriptionis currentis contra ius redimendi, & ad id perpetuandum ad similia tempus *l. si præses* vbi DD *C. de epis. audient.* Salicet *in l. vt perfectum C. de annal. except.* Boer. *quæst. 11. nu. 3* post Guid. *Pap. quæst. 416. vers. sed quid de præscriptione.*
3. *l. 1. §. is quoque D. de oblig. & act.* Impletur tamen interdum probatio depositi per confessionem *l. Publia 26. §. vlum. D. depos.*
4. *l. 1. & tot. tit. D. de const pecun.*
5. Frustra enim allegatur quod non probatur nisi sit notorium *l. duo sunt Titij 30 D. de testam tutel. l. 2. & pass. D. de probat.* Iunge *l. testium facilitatem 17. in fin. C. de testib.*
6. Quod tamen absurdum esset vt dixi *Desin. præced. numer. 3. supr.*
7. Nec enim vllam exceptionem contra eum potest depositarius habere, si depositarius verè fuit *l. vlt. C. de compens. i. si quis vel pecuniæ 11. C. depos.*
8. *l. si per se non stat. 9. C. de vsur. l. acceptam 19. eod.*
9. Alterutra enim probatio necessaria est *l. in exercendis 15. C. de fid. instrum.*
10. Nemo enim cogitur dubiam & ancipitem actionem propere *l. 1. D. commod. i. si gratuitam 17. D. de præs. verb.*
11. Nihil enim refert an obsignatio nulla facta sit, an aliqua minùs ritè *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de autor. tutor.*

DEFINITIO XVIII.

Ab interlocutione per quam pronunciatum est idonea esse pignora oblata debitori à creditore non potest debitor appellare quòd nihil eius interfit.

CReditor ideneis pignoribus debitori pro eius indemnitate cauere obligatus, pignora obtulerat, quæ cùm debitor minùs idonea esse diceret, & probaret, iudex tamẽ idonea esse pronunciauerat. Non erit audiendus debitor si de ea pronũciatione appellet, cuius autoritate plenam sibi quærere possit liberationẽ. 2 Quid enim ipsius interest cùm à iudice compellatur ad solutionẽ? 3 Aut quo iure appellatio recipiatur eius cuius nihil omnino interest? 4 Nisi fortè quis appellandũ ei putet quasi aduersus iniuriã iudicis qui non idonea pignora pro idoneis habuerit. Sed non ita est. 5 Nihil enim imputari potest ei qui paret iudicato, 6 cùm iudicium in inuitum reddatur. 7 Nec quicquã referet an iudice inferiore an Senatu ipso cogente soluat debitor. 8 Dummodò ea omnia alleget quæ mouere iudicem debeant vt rectè iudicet, ne alioqui per eum circumuenta videatur religio iudicantis. 9 *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Fou contra N. Catel. prid. Id. Iul. 1592.

1. Hoc est vt posset debitor indemnis præstari si fortè ad iteratam eiusdem quantitatis solutionem vrgeretur.
2. Nec enim læditur per sententiam imò fit locupletior debitor qui à suo creditore liberatur *l. si pupilli 66. in fin. D. hoc tit. l. species 11. D. de acceptilat.*
3. Iniquum enim esset non impunè soluere illum quem prætor cogat ad solutionem *l. quod autem 6. §. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.*
4. *l. 1. D. de appellat. recip.*
5. *l. ait prætor 7. §. 1. vers. permittitur D. de minor.*
6. Quia parere habet necesse *l. non videtur 167. §. 1. de regul. iur.*
7. *l. inter stipulantem 83. §. 1. D. de verb. obligat.*
8. Nam & *in d. vers. permittitur.* Vlpianus loquitur de sententia lata per prætorem à quo poterat appellari ad præfectum vrbi *l. Æmilius 38. D. eod. tit.*
9. *vt in l. magis puto 5. §. manet D. de reb. eor. qui sub tutel. l. Diuus 33. D. de re iudic.*

DEFINITIO XIX.

Potest etiam ex interuallo fieri cessio actionis. Nempe cùm actio per solutionem extincta non est.

ACtionis quæ per solutionem extincta ipso iure non est, licèt elidi potuerit per oppositam doli exceptionem, 2 fieri cessio etiam ex interuallo potest, 3 Vtpura per creditorem, cui solutum est debitum à tertio possessore pignoris

pignoris luendi causa. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 19. sup. de luit. pign.

1. Nam si ipso iure extincta sit aliud est *l. Modestinus 76. cum ibi not.* D *hoc tit.*

2. Quamuis diei soleat nihil referre an quis nullam actionem habeat, an verò talem habeat quæ possit elidi per exceptionem *l. nihil interest* 112 *de reg. iur.*

3. Textus est *in l. si res obligata 57. in fin.* D. *de legat. 1.* Dixi *lib. 12. Coniectur. iur. simil.*

4. *l. 2. l. sicut 8. §. vltim. D. quibus mod. pignus vel hypoth. solvit.*

DEFINITIO XX.

Qui penes se retinuit pecuniam quamuis ociosam non potest petere fructus rei pro qua debeatur ea pecunia.

QVi oblatam creditori à debitore pecuniam, & à creditore sine causa recusatam apud se depositam retinuit, si postmodùm in vniuersa debitoris iura ex titulo licèt oneroso successerit, 1 fructus rei, quam creditor pro pecunia reddere debuit, consequi non potest, Nec si paratus sit iurare ociosam se pecuniam, & in arca reconditam toto illo tempore habuisse, qua nec si voluisset, citra furtum tamen vti potuisset. 2 Non enim pecuniam quamuis inutilem retinere penes se debuit, qui in vicem vsurarum fructus aliquos ex obsignatione sperare voluit, 3 alioqui & rem & precium eodem tempore habuisse videretur. 4 *Ita Senatus* in causa Aduocatorum Gaudinon & de Coysiaz 16. Cal. Sept. 1592.

1. Atque ita qui antea tantùm erat depositarius postea factus sit debitor aut saltem loco debitoris. Addidi, *licèt ex titulo oneroso* quia si ex lucrativo id fiat minorem res habet dubitationem quin depositario minùs succurrendum sit, quia semper fauorabilior est qui causam habet onerosam quàm qui lucrativam *l. 4. §. si cùm legitima & seq. vbi not. D. de doli mal. except. l. quod autem 6. §. simili modo dicimus D. quæ in fraud. credit.*

2. *§. furtum autem Instit.* De *oblig quæ ex delict nascunt. l. si pignore 54.* D. *de furt.*

3. *l. Iulianus 13. §. veniunt autem D. de action. empt. l. liberalitatis 36. §* 1. D. *de vsur.*

4. *l. ex empto* 11. *§. qui autem l. bona fides* 50. D. *de action. empt.*

DEFINITIO XXI.

Taxationem æstimationis monetarum quæ pro vsu & abusu commerciorum sit alia atque alia solet Senatus probis viris committere non sibi reseruare.

CVm propter auctam vel imminutam bonitatem aureorum vel monetarum, pluris aut minoris æstimandus est aureus ne debitor aut creditor alioqui moretur in damno, 1 non solet Senatus id arbitrio suo committere sed bonis viris eã rem tractare solitis, & ab vtroque collitigãtium eligendis. 2 Præsertim cùm præter intrinsecam illam mutationem abusus quoque commerciorum vt hac nostra tempestate rem eò perduxit vt nullius mercis minus certa sit æstimatio quàm pecuniæ 3 quæ certam semper ac perpetuam rationem habere deberet. 4 Inde fit vt pro electorum arbitrio nunc hanc nunc illam aureorum æstimationem Senatus noster secutus sit, cùm proprij arbitrij legem ea de re constituere non posset. 5 *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunensibus contra D de Coudrey Iurisconsultum præcipui inter nostros nominis & Sereniss. Ducis nostri Consiliarium 5. Cal. Sept. 1592.

1. Contra id quod scriptum est *in l. Paulus 99. alias l. creditorem, aliàs l. debitorem D. hoc tit.*

2. Quos pragmatici nostri dicunt *preud' hommes & experts.*

3. Cùm tamen pecunia res omnes cæteras æstimare soleat non à cæteris rebus æstimari *l. si ita* 42. D. *de fideiuss.* Est enim pecunia mensura rerum omnium præterquàm sui ipsius.

4. *l. nummis* 3. *D. de in lit. iurand.*

5. Facti enim quæstio nunquam certa esse potest & in iudicantis arbitrio semper posita est *l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpil. l. ordine* 15. D. *ad municip.*

DEFINITIO XXII.

Non facilè condemnandus est prouisionaliter debitor qui apochas profert.

SI creditor proferat instrumẽtum ex quo sibi deberi intendit, contrà verò debitor plures apochas ad probandam solutionem, 1 sed de quibus tamen dubitari possit, An in controuersi debiti solutionem imputari debeant 2 aut an totius debiti quantitati respondeant, 3 nõ prius pro creditore aut diffinitiua aut prouisionalis sentẽtia ferenda est, quàm docuerit ille quid sibi quantumque debeatur si de eo constare in promptu possit per calculum, neque aduersus apochas falsitatis exceptio obiiciatur, aut alia quæ negotio longiores moras sit allatura. 4 Quid enim iustius, quàm solutioni & liberationi fauere aduersus obligationem? 5 Prolatis siquidem per debitorem apochis quæ prima facie solutionis probationem præ se ferant. Incumbit creditori vt probet aut in aliam causam factas esse, 6 aut alias aliis contineri, ex quo apparere possit nondum integrum debitum solutum fuisse. Id verò tũ maximè locum habet, cum creditor agit aduersus heredes debitoris, fortassis etiam impuberes, qui factum defuncti, & rei gestæ veritatem ignorare probabiliter possunt. 7 *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron contra R. D. Archiepiscopum Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1. Non enim potest melius probari solutio, quàm per apocham, & pecuniæ solutæ professionem *l. pecunia* 14. C. *hoc tit.*

2. Quod plerumque in facti nonnunquã etiam in iuris quæstione positum est *l. 1. & seq. D. hoc tit. l. 1. C. eod.*

3. Cuius rei disquisitio tota in calculo posita est.

4. Hoc enim est quod nostri dicunt *Per modò constat modò agatur l. 3. D. vt in poss. legat.* Falsitatis autem exceptio & quæstio longiores moras habere solet *l. 2. C. ad leg. Cornel. de fals.* quæ tamen probat interim præsumendum pro instrumento.

5. *l. Arrianus* 41. *D. de oblig. & action.*

6. Cùm solutio facta in vnam causam non debeat prodesse in aliam *l. 1. & seqq. D. hoc tit. l. ex pluribus* 89. *eod.*

7. Nam qui in alterius iura succedit iustam habet causam ignorantiæ an id quod petitur debeatur *l. qui in alterius* 41. *de reg. iur.* quia semper probabilis est ignorantia facti alieni *l. vlt. D. pro suo.*

DEFINITIO XXIII.

Creditor etiam amisso aut restituto chirographo debiti persecutionem non amittit, si aliunde constet adhuc deberi.

QVi instrumentum authẽticum & publica fide firmatum vel casu amisit, vel spe futuræ solutionis debitori reddidit, 1 nihilominus debitũ persequi potest pristina actione, si probet sibi deberi. Non enim debitum faciũt tabulæ. 2 Nec quod debitor habens penes se instrumentum proferat id cancellarũ, faciet vt intercidisse actio videatur, Nisi ea omnia concurrant quæ hoc casu præsumptionem solutionis inducere solent. 3 Quinimo tantò magis cõdemnandus erit debitor, quippe quem constet debere cùm antea debuerit, si non aliqua ratione probet solutionẽ aut solutionis præsumptionem. 4 Si tamen præsumptio sit pro debitore instrumentum penes se habente, 5 licèt multa creditor alleget, quæ si iam probata essent præsumptionem illam eliderent, 6 non debet incerto eo prouisionalis & fiduciaria vlla adiudicatio fieri creditori. Denique vix est vt vllo casu contra debitorem qui producit chirographum, aut instrumentum cancellatum quicquam decerni debeat ante diffinitiuam sententiam: 7 Cùm si sublata sit certioribus iudiciis illa solutionis præsumptio quæ ex

instrumenti possessione inducitur diffinitiuè non prouisionaliter condemnari debitorem oporteat. 8 *Ita senatus* in causa N. Ioannis de Belly D. des Echelles & Cl. Baussan 3. Cal. Mart. 1593.

1. Hoc enim persæpe fit.

2. Actiones enim non tolluntur nisi certis modis *l. obligationum fere 44 §. placet D. de obl. & action. l. pen. D. hoc tit.* Inter quos non est instrumenti amissio nec chirographi redditio quæ tantùm inducit exceptionem pacti de non petendo *l. 2. D. de pact.*

3. Cùm non semper nec concludenter probetur solutio ex eo quòd debitor habeat penes se instrumentum debiti cancellatum, vt ex iis constat quæ tradit Paul. Castr & alij *ad d. l. 2. D. de pact. & ad l. si chirographum 24. D. de probat.* Iunge *Defin. 1. sup. & defin. 28 infr. hoc tit.*

4. Qui enim semel debuit hoc ipso probatur adhuc debere nisi probet se liberatum *l. qui debitori 1. C. hoc tit.*

5. Secundùm ea quæ scripsimus *dict. Defin. 1 supr.*

6. Vna enim præsumptio per aliam elidi facilè potest, Ac multò magis per contrariam probationem *d. l. si chirographum & seq. D. de probat. l. vlt.* D. *quod met. caus.*

7. Qui enim habet pro se præsumptionem nunquam pendente lite condemnandus est *l. monet 4. C. si seruus export. non.* Interest enim ipsius non soluere potiùs quàm solutum repetere *l. 3. D. de compens.*

8. Vt finis liti imponatur *l. 1. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Qui soluit executori non habenti mandatum non est liberatus, nisi alia nulla ratione potuit effugere carceres.

SOlutio per debitorem facta executori, qui ex iudicis mandato præceperat vt intra certum & præfinitum tempus & in loco destinato creditori solueretur, non liberat debitorem, etiãsi pecunia postea perierit, siue casu fortuito, siue culpa & facto executoris. Non enim censetur mandatum habere ad solutionem accipiendam qui mandatum habet ad exequendum & imperandum debitori vt soluat, nó magis quàm qui ad litem procurator datus est, 3 Nisi proponas traditum apparitori à creditore instrumentum. Ea namque traditio mandati vim habet. 4 At quid si executor cùm nullam haberet accipiendæ solutionis potestatem, per dolum aut imperitiam minatus sit debitori carceres, ni statim solueret, absente tamen creditore? Audiendus erit debitor, petens exhibitionem mandati aut instrumenti obligatorij, vt sciat an & cui tutò possit soluere. 5 Quid si iniurioſus executor pergat vrgere debitorem, iã iam detrusurus eum in carcerem ni soluat incontinenti? 6 Adhuc requiremus à debitore vt pecuniam obsignet, si obsignando possit iniuriam executoris repellere, ne illi possit imputari cur executori citra mandatu soluerit, cùm obsignando posset se ab executoris iniuria liberare. 7 Planè si nec obsignantem audire executor velit, nec ideò desistat rapere eum in carcerem, vix est vt imputari debeat debitori cur coactus soluerit ac non potiùs passus sit detrudi se in carceres, posteà de executoris iniuria apud iudicem conquesturus: Cùm ea iniuria sit irreparabilis, 8 & quam perpeti cogendus non sit is qui paratus sit soluere, quem constat non posse cogi vt iudicium accipiat quod longè minùs est, etsi solutionem in promptu non offerat. 10 Imputandum igitur potius erit creditori cur talem executorem elegerit, 11 verèque hoc casu dici illud poterit factum executoris esse factum partis. 12 Quid verò si executor acceptam à debitore nimis facili pecuniam ipsi creditori obtulerit? Creditor autem accipere recusauerit eo prætextu quòd auri vel argenti species oblatæ minoris essent, deinde pecunia deperdita sit, siue casu fortuito siue dolo malo aut culpa executoris, An imputari creditori potuerit, cur non eam saltem quantitatem acceperit, posteà petiturus quod plenæ solutioni deesset. 14 Minimè verò si iustam recusandæ solutionis causam habuit, hoc est si non totum oblatum fuit debitum. Executor enim qui vt diximus non potest hoc casu videri procurator creditoris ad exigendum, factus videtur procurator debitoris ad offerendum, 16 Et ideò factam ab eo minus idoneam oblationem non magis agnoscere creditor cogitur, quàm si ab ipso debitore facta esset. *Ita senatus* ex tempore in causa R. D. Ioannis Baptistæ Cauet Prioris d'Arbon contra N. Perrin & N. de Sontonax Nantuacenses in publico auditorio 6. Id. Iunij 1593.

1. Non enim alia solutio liberat debitorem quàm quæ fit vero creditori, aut vero eius procuratori *l. vero procuratori l. 2. solutum 49. D. hoc tit.*

2. Cùm cuiuslibet mandati fines sint stricti & strictè accipiendi *l. 5. D. mandat.*

3. *l. sed si tantum 13. D. de pact. l. hoc iure 85. D. de s. lut. l. transactionis pactum 7. C. de transact.*

4. *Vulg. l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam supr. dot.*

5. Interest enim soluentis vt soluat tuto ne bis soluere cogatur *l. ait prætor 7. §. 1. versic. permittitur D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*

6. Est enim huiusmodi executio iniurioſa quæ nullum debitori spatium relinquit adferendi sacculi *l. quod dicimus 105. D. hoc tit.*

7. Cùm obsignatio vim solutionis habeat *l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione 9. C. hoc tit.*

8. Non enim leuis iniuria est duci in carceres eum qui sit paratus soluere *l. si creditor 19. D. de iniur. & famos. libell.* cùm eam res oneret existimationem apud bonos & graues viros & imminuat libertatem *l. 1. & 2. D. de homin. liber. exhib.*

9. *l. si reus 73. D. de procurat. l. si debitori 21. D. de iudic.*

10. Sic enim nostri intelligunt quod scriptum est in dictis legibus de illo qui paratus est soluere, quasi sentiant de illo qui verbo dicat se paratum. At ego longè aliter vt scripsi *in Rationalibus, ad d. l. si debitori.*

11. *l. 3. § si executor.* vbi Bald. iunct. *l. nam & seruius 21. §. vlt. D. de negot. gest. l. cùm in plures 60. seruum in fin. D. locat.*

12. *Vt in l. si ob causam 13 C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

13. Pecunia enim iam soluta facilè potest perire quamuis non item pecunia debita *l. incendium 11. C. si cert. pet.* iunct. *l. creditor 102. D. hoc tit.* Nempe quia debetur genus, soluitur spe-

14. Certum enim est periculum semper ad eum pertinere qui sit in mora siue debitor ille sit siue creditor *l. si ex legati 23. D. de verbor. obligat. l. qui decem 72. in princip. & §. 1. D. hoc tit.*

15. Non enim moram facit qui recusat vel soluere vel solutionem accipere si iustam habuit causam recusandi *l. sciendum 21. & seqq. D. de vsur. & l. creditor 102. D. hoc tit.*

16. Cùm eam pecuniam offerat nomine quodammodo debitoris qui eam numerauit *arg. l. absenti 10. D. de donat.*

DEFINITIO XXV.

Condemnatio totius debiti salua imputatione solutis non restituit obligationem augmenti monetalis pro parte quæ in executione iudicati soluta inuenitur.

DEbiti parte duntaxat solutа, non eò minus admitti solet petitio totius quantitatis debitæ, 1 adeóque sequi condemnatio, salua in executione iudicati imputatione eius summæ quam solutam fuisse apparuerit. 2 Sed non facit ea res vt si medio tempore mutatio aliqua superuenerit in monetæ bonitate siue intrinseca siue extrinseca, eius ratio vlla habenda sit, quod ad eam partem attinet quæ proponitur soluta. Nam cùm iam inde à quo tempore solutio facta est, sublata sit pro ea parte obligatio, & ita sublata acsi nulla vnquam fuisset, 3 Consequens sit vt ex superueniente mutatione pars illa nec augmentum recipere possit, nec diminutionem. 4 Alioqui damno adficeretur creditor si pluris æstimaretur quod ei debitum solutúmque fuit, quàm quanti erat tum cùm soluebatur: 5 Sicut ex contrario improbum lucrum sentiret si minoris æstimaretur. 6 *Ita Senatus* in causa Francisci Fabri & Claudij de S. Real prid. Id. Aug. 1593.

1. Dum-

1. Dummodò fiat protestatio de imputando omni eo quod solutum esse apparebit. Hoc enim omnimodo exigitur, vt appareat nolle creditorem bis idem consequi *l.* 1 §. 1. D. *quod legat.* Quamquam nec mihi placet sola hæc protestatio si illi ipsi qui agit solutiones præcedentes factæ sint, aut alij eo scientes. Quidni enim ab initio cogendus est fateri quod scit esse solutum? Nempe improbi hominis est non tantum consequi sed & petere bis eandem rem, cùm is qui petit, ideò petat, vt idipsum consequatur.

2. Cùm exceptio solutionis possit opponi in executione iudicati quia non impugnat iudicatum vt dixi *Defin.* 2. *supr.* De *except.*

3. Quia solutio est naturalis & verus modus tollendæ obligationis *l pen. D. hoc tit.*

4. Cùm non entis nullæ sint qualitates *vulg. l. penult.* D. *de reb. cred.*

5. *l. cùm certum* 9. D. *de aur. & argent. legat. l. Paulus* 99. *alias l. creditorem D. hoc tit.*

6. Non autem debet creditor aut lucrum aut damnum vllum sentire ex solutione sibi facta, sed illud ipsum præcisè consequi quod reuera debetur *d. l. Paulus l. cùm quid* 3. *& ibi not.* D. *de reb. credit.*

DEFINITIO XXVI.

Solutio facta ei cui cessum erat debitum quasi vero creditoris liberat debitorem, quamuis ex postfacto appareat nihil cessionario debitum fuisse.

TVtor eius qui nihil Titio debebat, cùm deberi centum existimaret, cesserat ei nomen Sempronij in solutum, & instrumentum quo paris quantitatis obligatio continebatur ei tradiderat, eundémque procuratorem in rem suam ad exigendum debitum constituerat. 1 Sempronius conuentus soluerat. Cùm posteà cessionem quam tutor fecerat, quasi sine causa factâ reuocandâ esse constaret, 2 Placuit non idcirco reuocari posse liberationem quę Sempronio ex solutione contigerat. Quid enim referebat an ipsi tutori Sempronius soluisset, 3 an alij ex ipsius voluntate, quíque ad exigendum siue suo, siue alieno nomine mandatum habebat? 4 Nam & reuocata cessione licèt appareat non potuisse in rem suam procuratorem constitui eum cui nihil debebatur, superest tamen causa simplicis mandati, quæ sicut ad liberationem debitori bona fide soluenti acquirendam satis esse potuit, ita ad eandem partem tuendam cõseruandámque sufficere debet. 6 *Ita Senatus* pro fratribus Bardet contra Claudiam Tauan 6. Cal. Sept. 1593.

1. Et ita cœperat Titius habere directas actiones ex persona pupilli, vtiles verò ex propria tanquam cessionarius *l. qui stipendia* 9. *C. de procur. l postquam* 7 *& seq. C. de hered. vel act. vendit.*

2. Nec enim permittitur tutori alienare rem pupilli sine causa. Hoc siquidem spoliare pupillum est, non tutelam gerere *l. qui fundum* 7. §. *si tutor* D *pro emptor.*

3. Quo casu securus est qui soluit vero tutori *l. Lucius* 46. §. *tutele* D. *de admin. tut.*

4. *l. solutam* 49. D *hoc tit.*

5. Similis ratiocinatio est *in l. cùm is* 36. §. *mulier D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XXVII.

Augmentum monetale æstimatur ex comparatione aurei, idque ex consuetudine cui hac parte standum est.

AVgmentum illud monetæ quòd passim creditoribus adiudicari solet, 1 quamuis non nisi à monetarũ inferiorum deterioratione causam habeat, proindéque nõ pluris æstimandum videatur, quàm quantò reuera minoris est iudicati tempore moneta noua quæ soluitur, 3 æstimari tamen vulgo solet ex comparatione solidi aurei, vt quantò pluris est aureus, tantò plus veniat in augmenti liquidatione. In quo fieri iniuria debitoribus videtur, cùm haud dubiè pluris æstimari soleat aureus in commerciis quàm quãti debeat æstimari si non nisi bonitatem intrinsecam consideres. Siue quòd ex communi hominum affectione cæteris etiam paribus aurum pluris æstimari soleat, 4 Siue quòd longè commodius, minore que periculo & expensa his præsertim nostris miserrimis & periculosissimis temporibus huc & illuc exportetur. Senatus tamen cùm huiusmodi quæstio ex facto incidisset pronunciauit standũ esse cõsuetudini, 6 quòd tanti reuera interesse videatur creditoris quanti vulgo æstimantur aurei. Propterea quòd eo veluti precio tot aureos sibi cõparare creditor initi cõtractus tempore potuisset. 7 Nec quicquam sanè causæ est cur creditori vlla vtilitas aufferatur quam ex sibi debita pecunia honestè comparare possit. 8 *Ita Senatus* pro fratribus Ballin contra Aduocatum Sollict prid. Cal. Sept. 1593.

1. De quo vide Guid. Pap. *quæst.* 493.

2. Vt tractaui pluribus in meo illo tractatu De nummariis solutionibus.

3. Ob id solum ne alioqui creditor damno afficiatur *l. Paulus* 99. *alias l creditorem D. hoc tit.*

4. Ideò fortasse quòd aurei bonitas intrinseca minùs mutatus.

5. Quæ communis hominum affectio regulariter attendi solet *l. si seruus* 33. *D. ad leg. Aquil. l. precia rerum* 63. *D. ad leg. falcid.*

6. Solent enim esse tolerabilia quæ consuetudo adprobauit *l. imperatores* 13 *in fin.* D *de pollicit.*

7. *arg. l. si venditor* 6. §. 1. *in fin. D. de fund. export.*

8. Alioqui damnum sentiret creditor ex solutione quod esse non debet *l. Paulus alias l. creditorem D. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Cùm debitor habet penes se instrumentum cancellatum an & quando habeat exceptionem pacti de non petendo aut præsumptionem solutionis.

IN quæstione illa, An si chirographum aliúdve debiti instrumẽtum penes debitorem reperiatur, liberatus debitor credẽdus sit, & an probare debeat sibi redditum à creditore, An verò probatio exigatur à creditore, vt sibi adhuc deberi ostẽdat, præsertim si chirographũ aut instrumẽtum cancellatum proponatur. 1 Scio receptam vulgo distinctionem illam, 2 Vt si dicat debitor tutum se exceptione pacti de non petendo, probare debeat sibi redditum à creditore saltem per duos testes, 4 si non sit persona domestica aut aliter suspecta, 5 si secus per quinque. Sin dicat se liberatum per solutionẽ præsumptio sit pro eo, quę transferat onus probandi in creditorem, maximè si cãcellatum sit chirographum nisi domestica sit persona. 7 Sed mihi posterior huius distinctionis pars numquam probabari potuit. Qui video illo etiam casu quo instrumentum redditum est à creditore non præsumi solutionem, nec ipso iure liberationem competere, quæ haud dubiè competeret solutionis potestate si solutio præsumeretur, 8 sed tantùm prodesse exceptionem taciti pacti, De non petendo, 9 Cui exceptioni locus esse non posset si debitor ipso iure liberatus esset; cùm exceptio pacti de non petendo præsupponat vt ita dicã obligationis pristinæ substantiã. 10 Portò chirographo existẽte penes debitorem quid interest an sit cancellatum necne, cùm sit in potestate debitoris vt cancellet aut non? Itaque quod dicimus ex chirographi cancellatione præsumi solutionẽ, 11 sic accipiendũ videtur si penes creditorem cancellatum reperiatur. Quis enim tum præsumat aut ab alio cancellatum, quàm à creditore, aut à creditore ipso ob aliam causam, quàm quia solutũ sit? Vtique, nisi manifestissimis probationibus creditor contrariũ ostendat. 12 Sed si penes debitorẽ sit chirographum siue cancellatum siue non, numquã inducenda ex eo est præsumptio solutionis aut liberationis, sed tantùm conuentio taciti pacti de non petendo, eo demũ casu quo probetur redditum à creditore. 13 Omnimodo enim peobanda redditio est, ne alioqui pactũ inter ignorantes contractum videatur. Quod sanè in tacito pacto non minùs absurdum fuerit quàm in expresso 14 Quare nec in eo melior condicio esse debet extranei debitoris, quàm do-

mestici, 15 nisi quòd cùm domestici persona est quæ chirographum subripere facilius potuerit, 16 & consequenter falsos testes pro crimine obtegẽdo perquirere, 17 quinque testes requiruntur, cum alioqui duo sufficerent. 18 Illud sanè constitit, Quotiescunque vel minima suspicio est fuisse deperditum chirographum, licèt minùs plenè probatum sit, numquam præsumẽdũ esse pro debitore quòd ei fuerit redditum, etiamsi non sit domestica, aut aliter suspecta persona, sed euidentiſsimas hoc casu redditionis probationes requiri. 19 *Ita tractatum fuit* in causa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de S. Ioire 8. Id. Nouemb. 1593.

1. De qua quæstione iam scripsimus *Desin. 1 & 23 supr.*
2. De qua per Capell. Tholos. *decis.* 229.
3. *Ex l. 2. vbi glos. D. de pa. t.*
4. *l. vbi numerus* 12. *D. de testib.*
5. *Vt in l. vnic. §. ille autem antep.* C *de Latin. libert. tollend.*
6. Maiore siquidem probatione videtur onerandus ille qui habet contra se præsumptionem *l vlt.* D. *quod met. caus.* Vide *glos. in d §. ille autem & in l. quod debitor* 15. C. *hoc tit.*
7. *ex l. si chirographum* 24. *D de probat.*
8. Cùm solutio sit verus & naturalis modus tollendæ obligationis *l. pen.* D. *hoc tit.*
9. *d. l. 2. vbi glos.* Castrens. & alij D. *de pact.*
10. Siquidem omnis exceptio est actionis competentis exclusio *l. 1. & tot. tit. D. de except. l si vnus* 27. *§. pactus ne peteret* D. *de pact.*
11. *Vt in d. l. si chirographum.*
12. Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati *d. l. si chirographum & l. seq. l. imperatores* 29. *in fin. D. eod. tit.* D. *probat.*
13. *Vt in d. l. 2. de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato creditoris vt *in l. creditricem* 7. C. *de remiss. pignor.*
14. Etsi enim potest fieri pactum etiam inter absentes *d. l. 2 de pact.* non potest tamen fieri inter ignorantes cùm ignorans non possit consentire, & qui ignorat non tam paciscitur quàm decipitur etiamsi sit præsens *l. qui cum tutoribus* 9. *§. qui per fallaciam* D. *de transact.*
15. Quia omni casu probari debet redditio instrumenti quę est facti *l. 2. D. de probat.* Alioqui sufficit creditori vt assequeretur fuisse redditum contra suam voluntatem, & vt probet obligationem non contradictionem *d. l. quod debitori.*
16. Vt in specie *d. l. vnic. §. ille autem* C. *de latin. libert. tollend.*
17. In tanta præsertim quanta hodie est testium facilitate *arg. l. testium* 18. C. *de testib.*
18 *d. l. vbi numerus* 12. D. *eod.*
19. Itaque semper melius & expeditius est apocham extorquere à creditore *l. pecunia* 14. C. *hoc tit.*

DEFINITIO XXIX.

Solutio facta falso procuratori non liberat soluentem sed obligat accipientem de indemnitate debitori præstanda maximè si verus creditor postea exegerit solutionem.

EVm qui soluit falso procuratori id est de cuius mãdato non constet, minimè liberari certum est, 1 Idémque esse si famulo creditoris soluerit, aut dicẽti se nunciũ, si neque mandatum is habeat neque instrumẽtum crediti, 2 cuius possessio vice mandati esse possit. 3 Itaque & vero creditori sua actio salua erit, 4 & in falsum procuratorem danda erit actio debitori in omne id quod sua interèrit, si iterum soluere coactus est. 5 Sed dubitatio esse potest, Si creditori debitor soluerit priusquàm denunciaret procuratori, vt si quod fortè mandatum haberet ad solutionem accipiendam id proferret, an audiendus postèa sit de indemnitate contra eum agens. Et magis est vt audiri debeat. Non solùm quòd nihil ei imputari possit cur soluerit illi quem sciebat verum esse creditorem 6 maximè si nitebatur ille instrumento guarentigiato vt vocant ex quo potuerit debitor extemplo detrudi in carceres. 7 Sed etiam quia ex contrario imputare sibi debeat qui accepit solutionem, cur non vel mandatum vel ratihabitiõnem exhibuerit, 8 cúrve apocham per creditorem conscribi nõ curauerit, aut instrumentum cancellari reddíque ad parandam debitori liberationẽ. 9 Planéque nihil ei prodesse debet quòd conuentus ad præstandam indemnitatem dicat se paratum docere, habuisse mandatum adeóque id nunc exhibeat, 10 Quoniam licèt ex eiusmodi mandati exhibitione appareat indebitam fuisse quantitatem quæ secundo loco a creditore per calumniam exacta est, 11 æquius tamen est, dari actionem aduersus eum qui negligens fuit in mandato exhibendo, 12 mox mandati iudicio repetiturum à creditore quod is mala fide à iam liberato debitore exegerit, 13 Certè si verus hic procurator soluendo non sit, nec dubitari oportet, quin creditor debitori condictione indebiti teneatur, 14 Itémque procurator verus ad id vt cedat mandati actione, 15 si eam malit debitor quàm indebiti condictionem exercere. 16 *Ita Senat.* 11 ex tempore in publico auditorio 5. Cal Decemb. 1593.

1. *l vero procuratori* 12. *l. qui hominem* 34. *§ si nullo D. hoc tit.*
2. Bart. *in l. eum qui* 10. *§. vlt. D. commod.*
3. *Vulg. l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact conuent tam sup. dot.*
4. Quam non potuit ei adimere factum falsi procuratoris *l. Granius* 71. *§ pen D. de fideiuss. & d. §. si nullo.*
5. Intellige si falsus procurator cauerit de rato vt fieri solet. Alioqui non potest teneri nisi condictione indebiti *l. si procurator* 6. *§. 1. & seq. l. cùm indebitum* 57. *§. 1. D. de condict. indeb.* Quæ condictio cùm sit stricta vt omnes cæteræ condictiones non recipit præstationem eius quod interest aut aliarum accessionum, nisi quæ sint naturales *l. indebiti* 15. *eod. l. videamus* 38 *§ item si indebitum* C. *de vsur.*
6. Cùm prior solutio quæ fuit irrita nec naturale vinculũ dissoluerit nec ciuile *l si fideiussor* 59. *D. de condict. indeb.*
7. Cur non ei possit impunè soluere is qui per prætorem cogi possit ad solutionem *l. quod autem* 6. *§. apud Labeonem D. quæ in fraud credit.*
8. *d. l si procurator* 6. *§. Celsus D. de cond. indeb.*
9. Secundùm ea quæ scripsimus *Desin præced.*
10. Cum desierit res esse integra per solutionem quam vero creditori interim fieri fuit necesse.
11. Cùm per solutionem vero procuratori factam liberatio contigerit. *d. §. Celsus.*
12. Quia hoc ipsum potest ei imputari *arg. l. cùm postulassem* 44. D. *de damn. infect.*
13. *l. si seruus* 51. *§. quod vero D. de furt.*
14. Quia verum est hoc casu bis idem debitum creditori solutum fuisse contra *l. bona fides* 57. *de reg. iur.*
15. *Vt in l possessio* 49. *§. vlt.* D. *de acquir. poss.*
16. Est enim plenior, & vtilior actio mandati cùm sit bonæ fidei, & idcò habeat pleniores præstationes *§. actionum Inst. de action. l. vnic. C. de rei vxor. act.*

DEFINITIO XXX.

Pro pensionibus annuis augmentum monetale nullum debetur.

ELegans dubitatio est, an pensionũ annuarũ quæ certo precio constitutæ sunt, cum redimendi facultate perpetua, augmentum aliquod pro monetæ deterioratione debeatur. 1 Et deberi illud suader quòd augmentum illud pars debiti est minúsque procul dubio soluit, qui in minore & deteriore moneta soluit. 2 Præsertim cùm pensiones huiusmodi vt plurimùm constitui soleant ad modũ vsurarum quincunciũ, 3 vel semissium, 4 vt proinde crescente debiti principalis summa propter monetæ deteriorationem, ipsas quoque pensiones crescere necesse sit, vt eum sibi modũ retineant ad quem ab initio sunt constitutæ. 5 Alioqui facile eueniat vt de semissibus vsuris aut quincũcibus facias trientes vel sexcunces. 6 Etsi enim minùs propriæ sunt istæ vsuræ, quia solius debitoris arbitrio permissum est vt principale debitum soluat cùm volet, nõ etiam creditoris vt exigat quando velit (obídque nimirũ contractus hic licitus est etiam iure pontificio & inter personas quoque ecclesiasticas, 7) tamen vsurarum vicem obtinent, & pecuniarium reditum constituunt. 8 In quo sane differunt maxime à canone illo annuo qui pro emphyteuticario fundo pẽdi solet vt plurimùm in pecunia. 9 Cuius pecuniæ augmentũ deberi vtique nõ tam facile admittendum est. 10 Non solùm quod plerumque tam exigua summa sit vt de eius augmento non nisi ridiculè tractari queat, 11 Sed etiam quia non tam pro modo iusti reditus

quàm

quàm in recognitionem & professionem directi dominij pẽdi soleat. 12 Quo respectu nihil interest plus minúsve pẽdatur. At pensiones illæ annuæ de quibus agimus, ex comparatione principalis debiti certum iustúmque modum accipiunt, qui citra creditoris aut potiùs emptoris iniuriam diminui nulla ratione potest. 13 Sed tamen Senatui visum est aliter cõstituendum esse, Non modò ex summa æquitate, ne alioqui in singulos annos nouus ineundus sit calculus, nouæque conuentiones, quæ res inexplicabilem litium materiam præberet, 14 Sed etiam ex inueterata apud nos consuetudine qua inductum videmus, vt huiusmodi pensiones, sicut annuæ sunt, ita ex pecunia annua, & quæ in singulos annos cuditur soluantur. Neque enim dubitandum est quin iuri hac parte derogari possit per generalem consuetudinem, 15 cùm & idem fieri queat per præscriptionem si modò per quadraginta annos continuos eam sibi legem creditor dixerit vt pensionem annuam in moneta annua licèt imminuta sine protestatione acceperit. 16 Quanquam etiam cessante consuetudine ad publicam tamen vtilitatem pertineret vt Senatus auctoritate idipsum induceretur. Vitandi scilicet illius absurdi & incommodi gratiâ quod ex litium multiplicatione nasceretur. 17 Nec aliud visum est tametsi in piam causam constituta esset annua illa pensio. Tantò mitiùs enim exigi illam decet cuius debitũ ex voto gratuito proficiscatur. 18 *Ita Senatus* vnis omnium votis in causa Francisci Gerlier, & Francisci Falquet Cal. Decemb. 1593.

1. De qua quæstione vide quæ scripsi *in tract. de nummariis solutionibus.*
2. *l. cùm quid 3. vbi not.* D. *de reb. cred. l. Paulus 99. aliàs l. creditorem.* vbi Bart. & alij D. *hoc tit.*
3. Quia vsuræ quincunces respondent modo, & æstimationi communi fructuum fundi optimi. Affict. *decis.* 284. *in fin.*
4. Nam & semisses vsuræ sunt mediocres, cùm sint dimidia parte minores centesimis quæ omnium maximæ sunt *l. eos* 26. §. 1. *vers. ceteros C. de vsur.*
5. Cùm earum modus ab initio sit constitutus ex proportione summæ principalis.
6. Quod videtur iniquum quando vsurarum stipulatio certam legem ab initio habuerit *l. verò* 12. § *pen.* D. *hoc tit.*
7. *Per extranag. regimini:* Est enim venditio certi reditus annui, non conuentio vsurarum.
8. Ita vt hoc etiam casu pecunia pecuniam parere videatur, quæ sola res facit vsuras odiosas.
9. Vulgo seruitium vocant.
10. Vt docui etiam pluribus in eodem *tract. de nummariis solutionibus.*
11. Hîc enim optimè quadrat quod iactari solet, De minimis prætorem non curare.
12. *l. vlt. cum ibi not.* C. *de iur. emphyt.*
13. *arg. d. l. vero* 12. § *pen.* D. *hoc tit.*
14. Quæ semper euitanda est *l. quidam* 21. D. *de reb. cred. l. singulis* 6. D. *de except. rei iudic.*
15. Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo adprobauit *l. imperatores* 13. *in fin.* D. *de pollicit.* Sanè ius commune repugnat *cap. olim & cap. cùm canonicis Extr. de censib.* quicquid scribat Guid. Pap. *quæst.* 493.
16. *d. cap. olim* iunct. *glos. in verb. triginta sex.*
17. *arg. d. l. quidam & d. l. singulis.*
18. *Cap. ex parte Extr. de censib.*

DEFINITIO XXXI.

Simpliciter facta solutio cedit in vsuras potiùs quàm in sortem, si vsuræ potuerunt exigi, non etiam si fuerint quidem debitæ etiam adiudicatæ, sed nondum taxatæ.

Quod generaliter cõstitutũ est vt simpliciter soluta pecunia in vsurarũ potiùs quàm in sortis causam imputetur, constat non nisi ad eas vsuras pertinere, quæ & debentur & exigi possunt. 2 Igitur si quæ ex iudicato debeantur, quarum tamen taxatio, vt fieri solet, in iudicati executionem dilata sit, 3 nulla ratio est, vt in vsuras cedat solutio quæ simpliciter facta est, quoniã vsuræ antequam taxatæ sint debentur quidem, 4 sed tamen exigi nondum possunt. 5 Idem erit si facta vsurarum taxatione creditor pro sortis solutione iudicati executionem persecutus sit. Secuta enim solutione credendus est debitor in eam causam soluisse ex qua magis vrgebatur. 6 *Ita Senatus* pro D. Benedicto Cauet Senatore clarissimo contra heredes N. de la Loge Prid. Id. Febr. 1594.

1. *l. 5. § imperator 2. vers. quod generaliter constitutum l. Titia* 48. D. *hoc tit. l. 1. in fin.* C. *eod.*
2. Id est quæ iam sunt certæ & taxatæ. Nam si naturaliter tantùm essent debitæ puta ex pacto & consequenter iure ciuili indebitæ, non possent quidem exigi sed tamen non eò minùs in eas esset imputanda solutio quæ scilicet facta esset in vsuras *vt in d. § imperator in princip.* At aliud est si solutio facta sit simpliciter *vt in dict. vers. quod generaliter.* Et de huiusmodi solutione loquitur hæc Definitio.
3. Priùs enim est vt condemnatio præcedat quàm vt taxatio condemnationis fiat *l. si traditio* 4. C. *de action. empt.*
4. Ex iudicato & condemnatione *l. 2. & 3.* C. *de fructib. & lit. expens.*
5. Quia exactio non potest fieri vt neque solutio quantitatis incertæ.
6. Ex regula quæ vult præsumi factam esse solutionem in causam grauiorem & duriorem & antiquiorem *l. 3. l. in his 5. in princip. D. hoc tit.* Text. est *in l. cùm ex pluribus* 103. *eod.*

DEFINITIO XXXII.

Solutio annuæ pensionis pro tribus annis continuis inducit præsumptionem totius debiti in præteritum soluti, sed tamen contra præsumptionem hanc admittitur probatio.

EX solutione quidem annuæ pensitationis pro tribus annis continuis præteritis de qua constet, per tres apochas, inducitur iuris præsumptio, quòd totius temporis præcedentis nomine nihil omnino debeatur, quasi integris solutis omnium annorum reliquis. Si modò integra tribúsque pensionibus & apochis diuisa solutio probetur. 1 Alioqui si vel vna numeratione trium annorũ pensitationes solutæ sint, vel minùs integra solutio aut non continui triennij facta proponitur, nulla de reliquorum anterioris temporis solutione præsumptio nascitur. 2 Sed tamen non excludit ea præsumptio contrariam probationem si creditor probare velit reliqua deberi. Vincit enim præsumptionẽ probatio. 3 Quare etsi is à quo reliqua petebantur, confessus sit se debere cùm posset se tueri exceptione præsumptæ solutionis, non poterit in integrum restitui tanquam læsus, 4 si alias læsionis probationes nullas habeat, quàm quòd continui triennii apochis prolatis solutionis præsumptionem inducere possit. Quidni enim bonam fidem agnoscere potuit? 5 Sed hoc ita si ea cõfessio neque per vim neque per dolum extorta proponatur. 6 *Ita Senatus* in causa D. de Sarrio Augustani & Andrææ Bausan 17. Cal. April. 1594.

1. *l. quicunque 3. C. de apoch. publ. lib. 10. tit. 22. cum ibi not.*
2. Vt probat *d. l. quicunque.* in illis verbis: *Si trium cohærentiæ sibi annorum apochas securitatésque protulerit.*
3. *l. si chirographum 24. & seq. D. de probat. l. adseueratio 10. C. de non numer. pecun.*
4. Cùm nulla sit melior & certior probatio, quàm quæ fit per confessionem partis *l. generaliter* 13. *eod. tit. C. de non numer. pecun.*
5. Nemo siquidem bonam fidem agnoscere prohibetur *l. quoties 9 § sicut* D. *de admin. tutor.*
6. Quod enim per metum vel per dolum vel per vim factum est id ratũ habere prætor nũquam debet *l. si mulier* 21. § D. *quod met. caus. l. procurator* 11. § *in perpetuum* D. *de doli mal. except.*

DEFINITIO XXXIII.

Ibi soluendum & reddendum est indebitum vbi exactum fuit, & in moneta illius loci si interfit eius qui soluit indebitum.

QVi ab Augustano iudice in Augustana prouincia pecuniam indebitam soluere condemnatus coactúsque fuerat prouocatione ad Senatum nostrum facta obtinuerat: Condemnatus falsus creditor restitutionem pecuniæ offerebat Camberij, in ea moneta, & monetæ æstimatione quæ Camberij recepta esset. Visum est audiri eum non debere si victoris interesset in ea potius moneta aut æstimatione solutionem accipere, quæ in Augustana prouincia frequentaretur, 1 quia non tam in quo loco facta esset condemnatio, quam vbi indebitè extorta solutio inspici oporteret, 2 ne alioqui in damno moraretur is cui facta iniuria fuisset. Idémque dicendum placuit de iis quoque expensis quas in causam litis idem ille victor in eadem prouincia erogasset, 3 tametsi earum soluendarum obligatio non nisi ex posteriore iudicato ac senatusconsulto competens in eo ipso loco in quo iudicatum fuerat nata videretur. 5 Planè eorum sumptuum nomine qui in causa appellationis & Camberij facti essent, absurdum foret cogi condemnatum præstare victori vtilitatem loci, & æstimationem illam monetæ, monetámve quæ apud Augustanos recepta sit, licèt proponeres fortasse monetam Augustanam, id est ex illa prouincia allatam, quæ Camberij impensa est tantam domino suo vtilitatem attulit, quanti ea Camberij fuit. 6 *Ita Senatus* in causa N. Cantamor Augustani 4. Id. Maij 1594.

1. Quia semper & omnimodo indemnis seruandus est creditor *l. Paulus 99. aliàs l. creditorem. D. hoc tit.*

2. Nam cùm is qui indebitum accipit, obligetur ex quasi contractu *l. si quis absentis 5. §. is quoque D. de oblig. & action.* non alio loco videri potest se ex quasi contractu obligasse is qui indebitum accepit, quàm vbi accepit. Porrò vbi quis contraxit vel quasi, ibi & conueniri vt soluat potest *l. 2. §. omnes. l. heres absens 19. §. 1. D. de indic.*

3. Non enim leuis iniuria fit ei, à quo inuito extorquetur solutio tanquam à debitore cùm tamen non sit debitor *l. iniuriarum 13. §. si quis per iniurium & l. si creditor 19. D. de iniur.*

4. Nam expensarum quoque nomine indemnis seruari victor debet *l. properandum 13. §. sive autem alterutra. C. de iud. l. eum quem 79. D. eod. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2.*

5. Cùm potuit fieri vt expensæ compensarentur, aut non adiudicarentur *vt in d. l. qui solidum 78. §. 1. de legat. 2.*

6. Cùm tanti moneta quæque sit quanti expendi potest *l. 3. de in lit. iurand. l. si ita fideiussorem 42. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXXIV.

Apocha in chirographi tabulis conscripta in eam causam facta creditur, quæ chirographo continetur etiamsi dicatur id factum per errorem nisi error probetur.

A Debitore, pecuniam accepisse professus per apocham in chirographi tabulis conscriptam, in eam causam accepisse intelligendus est, quæ chirographo continetur. 1 Nec si per errorem id factum dicat audiendus est, nisi errorem probet, 2 quamuis non ab ipso debitore numerata sit pecunia, 3 sed ab alio qui eam solutionem sibi proficere, & in aliam causam imputare velit. 4 Quod cùm euenit, inter eum qui ipse soluit, & eum qui solutionis commodum captat priùs discutienda res est, Cuius vtilitati cedere solutio debeat. 5 Sed interim pro vero debito non habebitur, quod an solutum sit, nesciatur. Ideóque interea inhibebitur executio. 6 Idémque erit si apocha sic conscripta fuerit, vt debitoris persona demonstrata non sit, sed solutio tantùm testata. 7 Cur non enim præsumamus delendæ aut exonerandæ obligationis chirographariæ gratiâ factam solutionem, cuius probatio ex chirographo ipso petatur? *Ita Senatus* in causa R. D. Abbatis Ambroniacensis & N. Ioannis Dionysij Cauct. 3. Non. Iun. 1594.

1. Nulla enim ratio esset conscribendæ apochæ in margine chirographi si in aliam quàm chirographi causam solutio facta esset.

2. Erroris enim probatio semper salua esse debet cùm non consentiant qui errant *l. si per errorem 15. D. de iurisdict. l. nihil consensui 116. § vlt. de regul. iur.*

3. Qui casus longè minorem habet dubitationem.

4. Eo prætextu quia credendus quisque sit potius se in re quod suo nomine debeat *l. & magis 4. D. hoc tit.* Sed iam olim vtile erat etiam ab alio solui quod alius debeat *l. solutione 23. cod. l. soluendo 39. de negot. gest.*

5. Nec enim potest vnica numeratio plures obligationes tollere, nisi in casibus de quibus *in l. in illa verba in fin. 44. D. hoc tit.*

6. Et quidem vtriusque debiti propter incertitudinem licèt certum sit vnicuique de soluto solutionem profiteri posse.

7. Impersonaliter. Sufficit enim vt relinquatur locus interpretationi.

DEFINITIO XXXV.

Etiam promissio de reddendo chirographo inducit tacitum pactum de non petendo sicut & ipsa redditio.

NOn solùm redditio instrumenti inducit tacitum pactum de non petendo, 1 sed etiam promissio ipsa de reddendo instrumento, 2 quia non tam redditio instrumenti quàm reddentis animus prodest ad eiusmodi pactum inducendum. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 30. Sup. De reb. credit. & iureiur.

1. *l. 2. vers. & ideò cum ibi not. D. de pact.* Dixi *Defin. 28 supr.*

2. Quamuis aliud sit promissio de reddendo instrumento, aliud verò redditio instrumenti, sicut & aliud est, Pactum de vendendo vel donando: Aliud verò venditio, vel donatio. Bart. *ad l. vltimum 8. D. de condict. caus. dat.*

3. *d. l. 2. l. creditricem 7. C. de remiss. pignor. l. qui debitori 15. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio facienda in tot aureis æstimatis per libras regias non tam ex aureorum quam ex librarum numero æstimari debet, & potest fieri in quacunque moneta admissibili in loco solutioni destinato, dum ne deterioràta sit.

COnductor ex causa susceptæ conductionis se obligauerat ad solutionem mille aureorum æstimatorum tribus libris regiis quæ sex florenos cum assibus tribus monetæ nostræ efficerent. Conuenerátque vt quamuis contractum esset apud nos, vbi & conducta bona sita erant, solutio tamen Lugduni fieret sumptibus & periculo conductoris. Placuit non esse cogendum conductorem in aureis soluere, sed in alia moneta qualibet quæ Lugduni admitteretur, 1 Ita vt si solutionis tempore pluris æstimarentur aurei Lugduni quàm tribus libris regiis publico mercatorum commercio, tres libræ in quacumque moneta admissibili etiam Sabaudica sufficerent, 2 dum ne deterior moneta effecta esset quàm contractus tempore fuisset. 3 Idémque seruandum si in aureis solutio fieret, Nimirum vt si solutionis tempore quatuor libris regiis aureus Lugduni æstimaretur, trecentis aureis in totidem corporibus nummorum solutis quadringenti aurei soluti viderentur. 4 Apparebat enim æstimationem illam aureorum debitoris gratia factam fuisse cùm iam tum propter monetarum detetiorationem in ipso Lugduni loco aureus multò pluris quàm tribus libris regiis æstimaretur. 6 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio contra Ioannem Le grand Vectier & alios pro Illustriss. D. Duce de Mercœur 10. Cal. Decemb. 1594.

1. Quia quamuis aurei essent in obligatione fuerant tamen æstimati: quo casu solutio fieri potest in æstimatione *l. si quis stipulatus 54. D. hoc tit.*

2. Legem enim certam ab initio habuit stipulatio quæ postea nisi ex vtriusque consensu immutari non potuerit *l. veri 11. §. pen. D. hoc tit.*

3. Nec enim tantundem reddi videretur, quod in moneta deteriore redderetur *l. cùm quid 3. D. de reb. cred. l. pen. ad fin. De condict. triti. l. 3. §. 1. D. commod. l. Paulus 99. aliàs l. creditorem. D. hoc tit.*

4. Habi-

4. Habita scilicet ratione non ad numerum corporum sed ad æstimationem.

5. Quod vnum maximè inspiciendum est quid nimirum factum sit in gratiam debitoris vel creditoris *l. Iauolenus* 15 *a fin. l. eum qui. D. de ann. legat. l. si ita relictum* 43 § *Pegasus de leg.* 2.

6. Vt proinde non posset alia interpretatio fieri salua conuentione quæ semper conseruanda est vt aliquid operetur *l. si quando* 109. *de leg.* 1. *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus de verb. oblig.*

DEFINITIO XXXVII.

Quod debetur in aureis potest solui in quacunque moneta ex consuetudine dummodò ea moneta non sit minutissima. Nec valet obsignatio facta in moneta minutissima, maxime quàm credibile sit de proximo publicandam aut aluer improbandam.

AVreos simpliciter debens siue ex mutui siue ex alia qualibet liberatur dando communè publicámque aureorum æstimationem, 1 nihil adiectum sit vt in auro fiat solutio. 2 Idque non tam ex iuris ratione quæ aliud protecto suaderet præsertim in mutuo, 3 quàm ex locorum ac gentium ferè omnium consuetudine. 4 Quę multò magis obtinet si aurei sint æstimati, 5 Nisi proponas ideo æstimatos vt quamuis in specie solui deberent, certum tamen haberent pretium ne auctæ vel diminutæ postmodum publicæ æstimationis ratio vlla haberetur. 6 Sed tamen hoc ita accipiendum est vt debitori non liceat in minutissima moneta totum debitum soluere si alia sit in qua minore creditoris incommodo maior debiti pars solui possit, licèt monetæ quod vocant augmentum offeratur. 7 Itaque cùm debitor quidam egregiam debiti quantitatem in eiusmodi nummorum specie obsignasset improbata est à Senatu obsignatio. 8 Quanquam eius improbandæ ratio illa quoque accedebat quòd obsignationis tempore in eo res erat, vt proximo quoque die edicto Principis minutiæ illæ monetarum etiam quæ à monetariis Principis excusæ essent, damnari deberent, scripto iam de ea re edicto, sola publicatione dilata in id vsque tempus quo melior moneta excusa foret. 9 *Ita Senatus* 3. Cal. Febr. 1595.

1. Non quidem ex ratione iuris, sed ex illa generali consuetudine de qua Bart. *in l.* 1. *D. de aur. & arg. legat.* vt sequitur in Definitione.

2. Tunc enim omnino seruanda conuentio est.

3. Quia id soluendum est quod est in obligatione & quod sit eiusdem bonitatis & qualitatis *l.* 3. *D. de reb. credit.*

4. De qua consuetudine attestatur Bart. *in d. l.* 1. *De aur. & argent. legat.*

5. Quia tunc æstimatio ipsa est in obligatione obidque tantò magis potest esse in solutione, vt tractaui pluribus in meo illo tractatu *De nummariis solutionibus.*

6. Exemplo eius quod scriptum est *in l. si inter* 21. *C. de iur. dot. l. æstimatio* 50. *D. solut. matr.*

7. Nam quantò minutior, & minoris valoris est moneta, quæ soluitur, tantò incommodior est solutio.

8. *arg. l. Paulus* 99. *alias l. creditorem D. hoc tit.*

9. Vt proinde non esset cogendus creditor solutionem accipere in ea nummorum specie quæ post paucos dies inutilis futura esset *arg. l. creditor* 102. *cum ibi not. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Soluens bona fide ei qui credebatur habere ius accipiendæ solutionis liberatur, maximè si soluat post condemnationem, etiamsi postea rescissum sit iudicatum. Nisi soluens sciuerit vndecunque. Item conductor soluens vero domino patientiam præstante liberatur à suo conlocatore.

SOlutio ei facta qui solutionis accipiendæ ius habere credebatur, liberat soluentem bona fide, tametsi prædo fuerit is qui solutionem accepit. 1 Multò magis idem erit si iudicatum pro se habebat is cui solutum est, 2 Nec quod postea contrario iudicato ex noua causa victus sit nocebit soluenti post secundum iudicatum si non id sciuisse probetur, quoniam imputari victori potest cur ius suum citiùs non sit executus, 3 Planè scientiam probari sufficiet vndecunque prouenerit, nec denunciationem à victore factam fuisse necesse erit. 4 Ex contrario si à te fundum conduxero cuius nomine postmodum controuersiam passus à Titio succubueris, non eò minùs liberabor si soluam Titio, quod tibi personali actione sim ex contractu obligatus. 5 Finita namque inter nos intelligitur conductio statim atque alteri quæsitum ius est prohibendi ne maneam in conductione, 6 Æquúmque est ei me soluere cuius res est, quique patientiam mihi præstat, quam alioqui præstare nec vellet nec cogeretur. 7 *Ita senatus* ex tempore in causa Dominicæ Dalfin 5. Cal. Febr. 1595.

1. *l. si vrbana* 55. *D. de cond. indeb.* Rot. *decis.* 1. *de sol. in nouis.*

2. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l. res iudicata* 206. *de reg. iur.* & apertè sit iniquum impunè non soluere illum quem prætor cogit soluere *l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem. D. quæ in fraud. credit. l. ait prætor* 7. § 1. *vers. permittitur* D. *De minor. l. sanctimus* 25. *C. de admin. tutor.*

3. *arg. l. cùm postulassem* 44. *D. de damn. infect.*

4. Scienti enim vndecunque sciuerit potest imputari *l. vlt.* D. *de transact. l. nam si actor* 26 *D. de rei vindic.*

5 Et hic est valde notabilis casus in quo id quod vni debetur potest etiam inuito eo solui alteri, ita vt soluenti contingat liberatio, Nempe quia debitum pro causa habet conductionem rei quæ ad alium incipit pertinere *arg. l. si tertius* 6. §. *si quis prius* D. *de aqua & aquæ pluu. arcend.*

6. *l. emptorem* 9 *cum ibi not. C. de locat.*

7. Quasi noua inter nos facta locatione.

DEFINITIO XXXIX.

Lata lege contra abusum commerciorum in aureis æstimandis, maior habenda est ratio legis quàm abusus.

CVm arresto Curiæ rationalis certa nummis aureis statuta esset æstimatio, vetitúmque ne quis eos pluris æstimaret. 1 Nec eò minùs tamen abusu commerciorum, temporúmque licentia passim aureus pluris æstimaretur, Placuit creditorem cui certus florenorum numerus deberetur cogendum non esse aureos accipere supra eam æstimationem quæ publica authoritate esset constituta. 2 Ideóque nec valere obsignationem, quæ sic facta fuisset, 3 Et consequenter iustam creditorem appellandi causam habuisse ab eo iudice qui obsignationem illam ritè ac legitimè factam esse pronunciauerat. 4 *Ita Senatus* in publico auditorio pro Petro Pignier contra N. Forey 13. Cal. Maij 1595.

1. Nam in republica bene constituta vtique certa esse debet ac perpetua nummorum æstimatio *l.* 3. *D. de in lit. iur.*

2. Iudicandum enim est ex legibus non ex abusu, nec tam inspiciendum est quid Romæ fiat quàm quid fieri debeat *l. sed licet* 12 *D. de offic. præsid.*

3. Non enim potest ritè factum videri quod factum est contra leges *l. non dubium* 5. *C. de legib.*

4. Quia pronunciauerat contra leges & contra ius commune *l.* 1. §. 1. *D. quæ sent. sin. appellat. rescind.* Iunge tamen *Defin.* 14. *infr.*

DEFINITIO XL.

Mora contrahenda impeditur per oblationem præsertim iudicialem sine obsignatione, At contracta non purgatur cura obsignationem.

OBlatio sola cùm in iudicio facta est, licèt neque obsignationis neque solutionis vim habeat, ad inducendam liberationem, 1 prodest tamen ad impediendum cur

sum vsurarum quæ ex mora deberentur, quia moram contrahendam impedit, (2 quamuis contractam non sistat,) licèt verbalis tantùm fuerit, 4 si creditor oblationem recusauerit. Quem ideò cautum esse oportet vt oblationem verbo factam verbo agnoscat, Ne dubitari possit quin steterit per debitorem quominùs solutio facta sit aut saltem obsignatio. 5 Sanè si mora iam contracta sit, non purgatur per sequentem oblationem nisi sequatur obsignatio. 6 *Ita Senatus* in causa D. de Nicolle, & N. Petri Ludouici de Leschereine 11. Cal. Maij 1595.

1. *l. si per te non stat 9. & l. acceptam 19. cum ibi not. C. de vsur.*
2. *d. l. si per te.*
3. Quam semel interuenisse sufficit vt vsuræ perpetuò debeantur quousque debitum soluatur aut pro soluto habeatur *l. Titia Seio 87. §. vsuras de leg. 2.*
4. Sic enim vulgo nostri sentiunt *ex l. si rem 9. §. vlt. D. de pignorat. act.* Sed malè vt puto, quia debet locus ille sicut & cæteri intelligi de oblatione reali, vt scripsi *in Rationalibus ad l. si debitori 21. D. de iudic.*
5. Consilium est Bart. *ad l. creditores 3. C. de pign.*
6. *d. l. si per te non stat in fin.* quia obsignatio sola illa est quæ vim solutionis obtinet *l. obsignatione 9. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLI.

Qui se obligat soluere aureos ad communem valorem, eum valorem promisisse intelligitur qui sit frequentatus etiam abusu commerciorum, maxime si ipse acceptos aureos expenderit ad eum valorem.

AVreos ad communem valorem soluere obligatus, non eum promisisse intelligitur qui edicto Principis aut magistratuum vices Principis gerentium authoritate constitutus est, 1 sed eum qui vsu adeóque abusu commerciorum frequentatur. 2 Nec iniqua aut prohibita est conuentio, si præsertim is qui se ad eam solutionis formam obligauit acceptos à creditore nummos ad eum valorem expenderit. 3 *Ita in Senatu* ex tempore tractatum contra Benedictum Gisland & Hericum Pic pro Claud. Appian. 3. Non. Iun. 1595.

1. Nec enim communis valor ille est, sed publicus & præcisus *l precia rerum 63. D. ad leg. Falcid.* Vide tamen *Desin. 39. supr.*
2. Id enim facit & euincit vtilitas promiscui vsus *l. si quis mancipia 17. §. si impubes D. de instit. act.*
3. *arg. l. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur.*

DEFINITIO XLII.

Moram contrahens in soluendo non ob id cogitur soluere in meliore moneta quàm quæ fuerit tempore contracti debiti nec si agatur de dote.

NEc dotis fauor nec mora in soluendo contracta facere potest vt solui dos debeat in meliore moneta, quàm quæ fuerit tempore dotis datæ aut promissæ, 1 quia nunquam mora facit vt plus debeatur, sed tantùm vt eius quod debetur, aut periculum aut accessio præstetur. 2 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. sup. De pact. conuent. tam sup. dot.

1. Sufficit enim vt reddatur in eadem bonitate *l. cùm quid 3. & ibi not. D. de reb. credit. & in l. Paulus 99. aliàs l. creditorem D. hoc tit.*
2. *l. si ex legati 23. & seq. l. si seruum 91. §. sequitur D. de verb. oblig. l. mora 32. §. in bonæ fidei l. cùm quidam 17. §. si pupillo D. de vsur.*

DEFINITIO XLIII.

Edictum de imminuenda quantitate debiti ob melioratas monetas non pertinet ad expensas litium quamuis iam ante factas & taxatas.

CVm edicto Principis aureorum valor extrinsecus imminutus esset aucta intrinsecus bonitate monetarum, atque ideò constitutum fuisset vt in soluendis omnibus debitis quæ contracta essent à Cal. Ianuar. anni 1591. in edicti vsque diem ea forma seruaretur, vt qui florenos octo deberet liberaretur dando septem florenos cum octo assibus. Quæsitum est an edictum generalissimis verbis conceptum etiam ad litium expensas pertineret quæ ante edictam factæ adeóque taxatæ proponerentur. Nam de iis quæ post edictum taxatæ essent dubitari non poterat quin in noua moneta sine diminutione deberentur. 1 Quandoquidem constat debitum impensarum quandocunque prorogatarum ex tempore taxationis certam legem formámque accipere. 2 Et placuit ad hoc debiti genus edictum non pertinere. 3 Quoniam quæ actuariis & procuratoribus ad instruendam item salaria præstantur, ea iam inde à multis annis taxata sunt, 4 & eo tempore quo multò melior moneta cudebatur, quàm illa sit quæ nunc cuditur, Eaque taxatio tam strictè semper obseruata est si non ab actuariis saltem à Iudicibus & Senatoribus, 5 vt quamuis longè deteriores monetæ postea cudi cœperint, non ideò tamen aucta sit quantitas quæ ex mera contrarij iuris ratione augeri debuisset. 6 Nempe quia variante in singulos ferè dies aut menses bonitate monetarum & æstimatione, in incerto semper esset quid actuariis & procuratoribus deberetur, nouásque ex ea causa & innumeras lites suscitari necesse esset. 7 Ergo ex contrario aucta monetarum bonitate nihil idcirco immutari oportet. 8 Atqui, inquies, ita fiet vt qui expendit in viliore moneta solutionem accipiendo in meliore, plus recipiat quàm impenderit. Fateor, sed potuit ex contrario minùs accipere si moneta deterior facta fuisset: Cur ergo non ei profit dubius euentus, qui & potuit nocere? 9 Rursus quid si nondum soluerit actuariis & procuratoribus quod ob sumptus ante edictum factos soluere debuit? An non cogendus erit vt in noua moneta soluat quantumcunque meliore? 10 Quid verò interest condemnati an victor iam soluerit, an adhuc debeat, Aut an aduersarij, an actuarij vel procuratoris ad litem dati commodo cedat, quòd moneta melior cudi cœperit? Denique cur victori pusillum hoc commodum inuideamus, quem certum est nunquam posse ex litis victoria tantos sumptus consequi quantos re vera fecerit? *Ita Senatus* in causa Hadriani de Landrian contra Ludouicum & Iacobum Rollier prid. Non Iul. 1595.

1. Quamuis factæ essent in moneta deteriore.
2. Cùm ante factam taxationem nesciri possit, quid & quantum expensarum nomine debeatur.
3. Licèt dici soleat legem generaliter loquentem, generaliter quoque intelligendam esse *l. in fraudem 15. in fin. D. de testam. milit. l. de precio 8. D. de publician. in rem act. l. 1. §. generaliter D. de legat. præst.*
4. Stylo Senatus nostri iam inde à multis annis & ab ipsa Senatus erectione condito.
5. Ad quos maximè legum custodia & obseruatio pertinet.
6. Ex not. per Guid. Pap. *quæst. 493.* & per Bart. *in l. Paulus 99. aliàs l. creditorem D. hoc tit.*
7. Exemplo eorum quæ scripsimus *Desin 30 supr.*
8. Vt par sit ratio dubij euentus in vtrumque casum *l. de fideicommisso 11. C. de transact. l si pater puellæ 12. C. de inoff. testam. l. pen. C. hoc tit.*
9. Nemo siquidem audiendus est id petens cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus *d. l. pen. C. hoc tit.*
10. Ita est, vt dixi *num. 2 supr.*
11. Est enim hoc certissimum & summo litigatorum omnium malo comprobatum, Nunquam sumptuum nomine tantum repeti quantum fuerit impensum. Quæ ratio erat lubitandi *ad l. petitor 30. in fin. D. de liber. legat.*

DEFINITIO XLIV.

Soluendum est legatum in ea monetæ bonitate quæ fuit tempore testamenti siue melior moneta tum fuerit, siue deterior.

Eadem

EAdem ferè quæstio quæ tractata est de legatis abeo tempore factis quod edicto aut Senatusconsulto ad edictum facto comprehensum erat, An in ea moneta solui deberent quæ fuerat testamenti tempore, an in ea, quæ subinde melior effecta fuisset. Dubitationem faciebat q̃ edictum de debitis duntaxat locutum non nisi ea debita comprehendere videbatur, quæ ex contractu inter viuos descenderent, 1 quódque liberalitas in benemeritum collata, 2 adiuuanda potiùs quàm restringenda videretur. 3 Magis tamen probabatur testamenti tempus hoc casu inspici debere, sicut fit ex contrario cùm moneta vilior, & deterior effecta est, 4 Vt vna eadémque sit ratio augmenti, & diminutionis. 5 *Ita tractatum est* 8. Id. Iul. 1595.

1. Quod enim legatum est donatum videri debet magis quàm debitum *l. legatum est donatio. 36. de legat. 2.*

2. Non enim solent relinqui legata nisi ob præcedens aliquod benemeritum *l. nec adiecit 9. D. pro socio.*

3. Quomodo adiuuari semper debent quæ sunt fauorabilia *l. Hac modo 64. in fin. De condic. & demonstr.* Restringi verò quæ odiosa *l. cùm quidam 19. De liber. & posthum. cap. odia de reg iur. in 6.*

4. *Ex l. si ita 8. D. de aur. & argent. legat.* Dixi *Defin. 15. supr. eod.*

5. *Vt in l. scribit 74. in fin. D. eod. tit. De aur. & arg. legat.* secũdùm eam loci illius emendationem quam docuit Iacob. Cuiac. *lib. Obser. 2. cap. 39. l. id quod 7. in princip. D. de peric. & commod. rei vendit.* Fallit tamen in specie *l. deducta 58. §. pen. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XLV.

Vsurarum aliarúmque accessionum augmentum monetale nullum vnquam debetur.

QVod ad vsuras aliásve accessiones attinet, sæpius iudicatum est augmentum monetæ nullum deberi, nec à tempore quidem taxationis, non ea ratione ne detur accessionis accessio, 1 cùm principale debitum sit, 2 Sed ne det ea res materiam litium multiplicandarum, si in singula tempora & penè momenta quibus vsuræ deberi incipiunt, spectari oporteret quis monetarum status & valor esset. 3 Igitur solui eas oportebit in ea moneta quæ currit cùm petuntur, siue melior illa siue deterior facta sit. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 12. Sup. De vsur.

1. Quæ nunquam danda est *l. vlt. C. de vsur.*

2. Vt scripsi *Defin. 30. num. 2. supr. & alibi sæpe.*

3. Exemplo scilicet eorum quæ scripsimus *dict. Defin. 30* de nullo præstando augmento annuarum pensitationum, *ex l. quidam 21. D. de reb. credit. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

4. Quod vtique in dubio euentu positum est.

DEFINITIO XLVI.

Qui indebitè id exegit quod solui debuerat ad domũ creditoris cogitur id reddere similiter ad domum eiusdem creditoris.

EXactis indebitè per aliquem reditibus alienis, quorũ ea condicio erat vt per debitores, ad creditoris domũ ferri deberent, 1 si is postea ad restitutionem condemnetur, recusare non debet quominùs ferat etiam ad domum creditoris, quia licèt non sit emphyteuta, cùm tamen effecerit ne ab emphyteutis exigi ampliùs possit, 2 præstare debet ea omnia quæ emphyteutæ ipsi præstare cogerentur. 3 *Ita Senatus* in publico auditorio pro D. de Bellegarde contra D. D'auully & de Seruans 5. Id. Iul. 1595.

1. Quod Gallicè dicimus *rente portable.* Regulariter enim non cogitur debitor ire ad domum creditoris *l. item illa 18.* vbi Bart. *D. de const pecun.*

2. Siquidem iniquum esset emphyteutam bis idem soluere.

3. Tanquam qui vltro successerit in locum emphyteutæ qui ad hoc erat obligatus.

DEFINITIO XLVII.

Obsignatio etiam cum satisdatione minorem vim habet ad inducendam moram quàm ad eam impediendam quandiu ignoratur an quod petitur debeatur.

QVandiu incertum est an quod petitur debeatur, non potest obsignatio certæ quantitatis facta per debitorem recusante solutionem creditore constituere in mora creditorem, 1 Nec si præstita sit satisdatio. Nam quod dici solet sufficere vt pro non liquidis præstetur satisdatio, ita accipiendum est, vt sufficere possit ad impediendũ ne debitor in mora constitutus videatur, sed non etiam ad faciendum vt debitor creditorẽ in mora constituere possit. 3 Non quòd in huiusmodi quæstionibus De mora magis faciendum sit debitori quàm creditori, 4 Sed quia multò facilius est moram impedire, quàm inducere. 5 Cæterùm nec in mora est debitor qui nec soluit, nec offert satisdationem, quandiu liquidum non est quid ille debeat. 6 Sed & obseruandum est multum referre an quæramus, Vtrum debeatur, An de illo potiùs, quantum debeatur. Si non constet deberi, de illo prius cognoscendum est, quàm vt debitori prodesse possit satisdatio, cùm alioqui quantitas est certa. Quid enim necesse est satisdare parato creditore quantitatem ipsam quam petit, & quæ certa est accipere si offerretur? 7 At cùm de illo duntaxat quæritur quantum debeatur, nec tam pronunciationem quàm liquidationem res desiderat, æquissimus est planéque necessarius vsus satisdationis. 8 Ne noceat debitori quòd statim non possit soluere rem, quæ ne soluatur, non tam per ipsum stet, quàm per rem ipsam. 9 *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon Aduocatorum prid. Id. Iul. 1595.

1. Qui enim probabiliter ignorat quantum debeatur non potest in mora esse vel soluendi vel accipiendi solutionem *l. non potest improbue 99. cum ibi not. De regul. iur.*

2. Ex *l. statuliber rationem 5. D. de statulib.*

3. Difficilius enim est alium in mora constituere quàm se ipsum à moræ periculo liberare.

4. Nullus enim vnquam fauor est mercatoris siue debitor ille sit siue creditor, ne sua ei mora & frustratio prosit *l. hominem 37. D. mandat. l. in condemnatione 173. §. vnicuique de reg iur.*

5. *l. si per te non stat 9. C. de vsur. l. vlt. D. de leg. comm. ff.*

6. Cùm nihil possit ei imputari *arg. l. sciendum 21. & seq. D. de vsur.* Idem est si nemo sit qui possit accipere solutionem *l. pecunia 9. §. 1. l. cùm quidam 17. §. si pupillo eod. tit. & d. l. vlt. D. de leg. commiss.*

7. Nam neque satisdatio neque obsignatio vice solutionis est, cùm solutio ipsa fieri commodè potest, quod euenit quoties certum est quid debeatur, & quantum.

8. *Ex d. l. statuliber rationem 5. D. de statulib.*

9. Semper enim aliquomodo succurrendum est ei cui nihil imputari potest *d. l. pecunia §. 1. d. l. cùm quidam §. si pupillo D. de vsur. cum similib.*

DEFINITIO XLVIII.

Solutio facta apparitori quamuis nullum ad solutionem accipiendam mandatum habenti liberat soluentem, si modò facta sit iusto metu carcerum, & quid si apparitor acceptam pecuniam non statim reddat creditori.

APparitori potest soluere quisquis ab eo metu carcerum vrgetur vt in prompru soluat, licèt is neque speciale mandatum habeat ad accipiendam solutionem neque chirographum sibi traditum à creditore, 1 Quia multò magis imputari potest creditori cur talem apparitorem elegerit ad exequendum, 2 nec adhibuerit legitimum procuratorem qui solutionem acciperet, 3 quàm debitori cur non carceres iniustos pati maluerit. 4 Quid enim ei imputes qui cogitur soluere si soluat? 5 Nisi ponas de-

buisse illum etiam ex apparitoris præcepto soluere ad domum creditoris. 6 Sanè non videtur carere dolo apparitor, qui acceptam pecuniam non statim reddit creditori. 7 Ideóque in eam rem æquum esset publicè prospici aresto generali, quale in Gallia pronunciatum esse ex pragmaticis Gallis quidam testantur. 8 *Ita Senatus* cõtra Clementem Augustard 5. Calend. Decemb. 1595. & paullò ante contra D. de Chaffardon pro debitore qui solucrat N. Lamberto apparitori. *Sine die.*

1. Dixi *Defin. 24. supr. hoc tit.*
2. *arg. § præterea Instit. quib. mod. re cont. oblig. l. 1. § illud sciendum & seq. D. de separat.*
3. *l. vero procuratori 12. l. qui hominem 34. § si nullo l. solutam 49. D. hoc tit.*
4. Per quos scilicet ius ipsum libertatis infringitur *l. 1. & 2. D. de hom. n liber. exhib. l. Titio centum 71. §. Titio centum D. de condis. & demonstr.*
5. *l. quod autem 6. §. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit. l. ait prætor 7. §. 1. vers permittitur D. de minor. sanctimus 25. C. de admin. tutor.*
6. Tunc enim potest imputari ei cur maluerit soluere apparitori cùm ad id non vrgeretur.
7. Cùm non alia mente ipsi detur, quàm vt eam statim quasi nuncius perferat ad creditorem *arg. l. alsenus 10. D. de donat.*
8. Ioann. Papon *in syntagm. Arestor. tit. D'huyssiers, sergents & e. num. vlt.*

DEFINITIO XLIX.

Cum evicta est res quæ fuerat data in solutum sive pro re sive pro pecunia an pristina actione possit agi an verò sola supersit actio de evictione.

QVi in solutum accepit rem pro re, id est speciem pro specie, quod vtique si creditor consentiat fieri posse non ambigitur, non eò minùs pristinam actionem saluam habet, si postmodum res quam accepit euincatur. 1 Quasi hoc casu facta permutatione rerum, quam constat non aliter fieri posse quàm si hinc inde dominium trãsferatur. Nec enim qui rem alienam dat, vllam contrahit permutationem. 3 Sed tamen distinguunt plerique 4 hoc casu an de euictione cauerit necne is qui rem pro re in solutũ dedit. Et rursus qua ex causa euictio secuta proponatur, An ꝙ ab initio fuerit alienus fundus aut in ea saltẽ condicione vt ex postfacto videri possit iam tũ alienus fuisse. An quòd alij creditori anteriori fuerit iure obligatus. Priore casu non dubitant, quin secuta euictione superfit actio pristina ob debitum repetendum tanquam quæ sublata non sit per alienæ rei solutionem, 5 nec si de euictione cautum sit accipienti. 6 Posteriore verò magis probant subdistinguendum esse, An de euictione cautum sit an non. Vt si cautum sit de euictione agi ex empto nó quidem directa sed vtili actione oporteat, 7 pristina autem actio nulla supersit, 6 nec per euictionem adimatur debitori liberatio quæ fuerat parta per solutionem, 9 si verò nihil de euictione conuenerit, actio superfit vetus, quæ competere sola potest. Nec enim similis venditioni esse possit contractus ille in quo pecunia non interuenit. 11 At si pro pecunia res detur in solutum, magis probant 12 vt euicta re non possit agi prima actione sed necessaria sit vtilis ex empto, quasi contracta hoc casu emptione cùm huiusmodi genus contractus, quo res pro pecunia soluitur vicem obtineat venditionis quæ venditorẽ non obligat nisi ad tradendũ. Si verò genus quod debebatur non consistebat in pecunia sed in alia re, superfit creditori actio pristina contra debitorẽ, quasi nunquã liberatum ex ea solutione, quæ potuerit quandoque reuocari. 13 Hęc ita si non per transactionem eiusmodi datio in solutum peracta sit, quo casu fatentur, odio litium & fauore transactionum receptum esse vt extincta actio non magis per euictionem resuscitari vnquam possit, 14 quàm per non secutum eius rei quæ transactioni causam dederat, implemẽtum. 15 Planè si ponas cõuenisse nominatim, vt si quãdo res in solutũ data euinceretur, actio pristina superesset, nemo dubitat quin omni casu superesse illam decendum sit, pacti nimirum potestate. 16 Idémque admittendum esse placet, si de dote actio præcesserat. 17 Cuius fauor vtique non admittit, vt pro ea cogatur maritus cõtentus esse noua ex empto actione quæ pro euictione cõpetit, quippe quam minùs fauorabilem esse constat, minúsque plenas habere præstationes. 18 Multò igitur magis eandem sequemur sententiam, si de dote non maritus agat, sed mulier soluto matrimonio, cùm fauorabilior sit causa mulieris quàm mariti, vel ob hoc maximè quòd admixtum habet fauorẽ reipublicæ, cuius interest dotes saluas esse ad conciliandas facilius nuptias replendámque liberis hominibus ciuitatẽ. Atque hæc quidem ex Bartoli & sequacium traditionibus rectè tractabantur. Sed tamen verius mihi videbatur, tot prætermissis distinctionib. generaliter constituendum esse si iuris rationem solam inspiciamus, Numquam pro soluto habendum esse id quod postmodum quacunque ex causa euincitur, 20 Ac proinde veterem actionem superesse siue ad agendũ siue ad excipiendum, 21 Personalem quidem paullò difficilius, quam nimirum tolli facilius est, 22 sed hypothecariam haud dubiè quam certum est tamdiu durare quandiu verum est nec solutam pecuniam, nec aliter satisfactum fuisse. 23 Quis enim dicat ei solutum vel satisfactum fuisse cui data sit in solutum res quæ postmodum fuerit euicta? 24 Nec quod is qui rẽ pro pecunia in solutũ accepit actionem de euictione omnimodo habiturus sit, exemplo emptoris etiamsi nihil de euictione conuenerit, nocere illi debet, quominùs pristino iure vtatur, 25 si malit creditoris hypothecarij quàm emptoris decepti personã sustinere, cùm debitor qui dat in solutum, & quem ad dãdum teneri certum est, non eò minùs teneatur ad tradendum. Imò ac tantò magis, quòd sine traditione datio, dominiique translatio fieri nulla potest. 26 Vnde illud etiam fit, vt quamuis ex causa contractæ permutationis dominium vtrimque transferri necesse sit, secura tamen vnius euictione ad exemplum actionis ex empto danda sit de euictione actio ei qui euictionem passus est, vt quicquid sua interest consequatur. 27 Certè nec dubitabam, quin si per transactionem datum quid esset in solutum, restauratari aut retineri priorem actionem nullo casu oporteret, cùm id fieri non posset quin ipsa quoque lis resuscitaretur quam resuscitari nunquam expedit? Ne tum quidem cùm alioqui actionem resuscitari æquum esset. 28 Siquidem is qui per transactionem aliquid in solutum accepit, hoc omnino egit vt non tantùm ab actione pristina, sed etiam à lite discederet, cuius repetendæ vix vlla vnquã satis iusta causa esse videatur. 29 *Ita tractatum est* in ea causa de qua in Defin. 8. supr. de remiss. pignor.

1. *l. si non sortem 26. § si centum D. de condict. indeb. l. manifestis 17. & præced. C. hoc tit.*
2. *l. si quis aliam 46.* vbi Bart. & alij *& ad l. qui res 98. in princip. D. hoc tit.*
3. *l. 1. vers. ideóque Pedius ait D. de ver. permut.*
4. Sic enim Bartolus distinguit *ad d. l. si quis aliam num. 2.*
5. *l. libera 8. C. de sentent. & interloc. omn. iudic. l. cùm quis 38. § qui hominem D. hoc tit.* Bald. *in l. eleganter 24. in fine principij D. de pignorat. act.* vbi allegat rationem diuersitatis, quia hypothecaria nudam auocat possessionem *l. si cùm venditor 66. D. de evict.*
6. Non enim debet creditoris condicio esse deterior ob id quòd sibi cauerit pro euictione. Nec vnquam amittit quis veterem actionem, ob id quòd adiiciat nouam.
7. *l. si prædium 4. C. de evict. dict. l. eleganter in princip. de pignor. act.*
8. Bart. *ad d. l. si quis aliam num. 2. ex l. vlt. D. de condict. caus. dat.* quamuis Roman. & Imol. *in l. Aristo §. Labeo D. de donat.* teneant contrarium & rectè.
9. *Vt in l. qui res 98. §. diuersum D. hoc tit.*
10. *Ex l. si rem meam 20. D. hoc tit.*
11. Vt possit dari actio ex empto de euictione. Et in hoc fallitur Bart. Nam & cùm rerum permutatio facta est, si ex vna parte res euicta sit competit actio quanti interest vt dicam *ad fin. Defin. ex l. si permutationis 29. C. de evict.*
12. Idem Bart. *ad d. l. si quis aliam num. 2. ex dict. l. si prædium 4. C. de evict.* cui iunge *l. si ob causam 13. eod.* Item *ex d. l. eleganter* vbi Bart. putat esse casum *D. de pignor. act.*

13. *Ex l. qui*

13. *Ex l. qui concubinam 29. §. si heres de legat. 3.*

14. *l. si pro fundo 33. C de transact.*

15. Datur enim actio præscriptis verbis vt contractus impleatur *l. quamuis 39. eod.* Bart. vbi supr. *num. 1. a l fin.*

16. Bart. ibid. *num. 1. in princ. & num. 2. in fin.*

17. *Vt in l. qui res 98. in princ. de solut.* sic enim Bart. ad illum text. respondet, quamuis eius ratio sit generalis.

18. Castrens. *ad d. l. qui res num. 1. ex l. vnic. C. de rei vxor. action.*

19. *l. 1. D. solut. matr. l. interest. 12. D. de reb. aut. iud. possid. aliàs l. 3. de priuil. credit.*

20. Per text. *in d. l si rem 20. d. l. si quis aliam 46. l. qui res 98. D. hoc tit. d. l. qui concubinam 29. §. si heres de leg. 3. l. si à substituto 45. §. heres de leg. 1. l. 4. C. de euict. l. quod euincitur 190. de reg. iur.*

21. Anton. Capyc. *decis. 43.* quamuis contrà sentiat Alex. *cons. 105. ad fin. vol. 5.*

22. De quo vide elegans consilium Ioann. de Neuizanis *cons. 69. à num. 12. vsque ad fin.*

23. *l. ex sextante pen. §. 1. in fin. D. de except. rei iudic. l. grege 13. §. etiam D. de pignor. l. debitor 59. C. ad SC. Trebell. l. cùm quis 39. §. vlt. D. hoc tit. l. si rem 9. §. omnis D. de pignor. act. d. l. 4. C. de euict.*

24. *d. l. 22. § si heres de leg. 3.*

25. *arg. l. 1. §. vlt. si quis à parent. manum. fit. l. in bello 12. §. si quis seruum D. de capt. & postlim.*

26. *l. traditionibus 20. C. de pact.* Et hæc ratio destruit rationem Bartoli.

27. Text. est *in l. si permutationis 16. C. de euict. l. 1. C. de rer. perm.*

28. *d. l. si pro fundo 33. C. de transact.*

29. *l. fratris 10. l. interpositas 13. l. causas 16. & pass. C. eod.* Nec facit pro Bart. textus quo ipse & Alex. mouentur *in d. l. 4. C. de euict.* Potiùs enim probat disertis verbis per dationem in solutum rei postea euictæ non mutari causam pignoris Minùs obstat *d. l. eleganter.* Non enim ait per acquisitionem dominij reuocabilem, finiri pignus, sed videri finitum esse, quod tamen re vera non finitur *d. l. 4.* Deinde facilè est videre totum eum locum esse Triboniani siue verba siue sensum consideres, vt pluribus Deo fauente docebimus *in Rational. & Defin. 20 infr. tit. prox. num. vlt.*

DEFINITIO L.

Emptor fundi dotalis qui ex vtriusque coniugis voluntate debuit precium deponere penes certam personam vt in alterius fundi redemptionem impenderetur, si volente marito deponat penes alium aquè idoneum, etiam ignorante muliere tutus est.

QVæ marito in dotem bona sua omnia dederat præsentia & futura,1 dotalem fundum vendiderat præsente & autoritatem præstante marito, adhibitóque vt fieri solet,2 iureiurando, Ea lege vt precium impenderetur in causam redimendi alterius fundi Corneliani longè precioſioris,3 cuius nomine maritus agendo aduersus possessorem, tam tum obtinuerat, vt cogeretur possessor retrouendere, Ob eámque rem conuenerat vt emptor intra certum tempus apud Senatus actuarium precium obsignaret, hoc etiam addito vt fundus ille redimendus postquàm redemptus esset vinculo pignoris teneretur emptori, si quando empti controuersiam ille patetetur,4 Nec priùs venditi fundi instrumenta petere emptor posset, quàm precium ita vti dictum est obsignasset.5 Emptor recusante actuario amicè tantùm per ipsum Senatus nostri Principem interpellato (quia neque cogi poterat, vt sequester fieret eius pecuniæ quæ vltro offerebatur,6 & de qua lis nulla pendebat,7) alios sequestros elegerat, præsente, consentiente, & idoneos affirmante marito,8 absente tamen muliere. Tertio post die idem maritus, cui tam ex cõtractu dotali quàm ex iudicato competebat ius redimendi fundi Corneliani, & consequenter offerendi precij,9 eam pecuniam à depositarijs acceperat, & in iudicio obtulerat condemnato possessori, Quo recusante quòd sibi longè plus deberi contenderet idem maritus eandem pecuniã præsente, & adprobante Senatore in eam rem recuperatore dato penes alium deposuerat.10 Id curante etiam procuratore, quem ante multos annos tam maritus, quàm vxor simul ad lites constituerãt.11 Post multum temporis mulier non conquesta de emptore traditísque instrumẽtis12 decesserat, herede relicto marito ex semisse & filio, quem ex alio marito susceperat ex alio semisse Inter quos accepto familiæ erciscundæ iudicio conuenerat, vt ea obsignatio, quam maritus fecisset ad redimendum fundum Cornelianum, aut saltem fundus ipse Cornelianus, quem pro redempto habebant, communis maneret.13 Itémque si qui fructus à die obsignationis ex ea causa deberentur.14 Subindeque longo iam decurso interuallo filius idéque coheres matris precium ab emptore petebat pro parte sua hereditaria, quasi adhuc debitum, quod non fuisset, obsignatum iuxta eam formam, quę contractu præscripta erat.15 Nec enim sibi, aut matri nocere debuisse, quòd ab ea forma contrario mariti consensu recessum erat, quandoquidem nõ magis poterat maritus voluntatem mulieris in precij solutione irritam facere, tametsi bona ipsius omnia in dotem accepisset,16 quàm fundum dotalem sine vxoris consensu vendere.17 Etsi enim datio in dotem inducit plus quàm mandatum generale cum libera, quippe quæ maritum ipsum faciat dominum:18 tamen derogatũ intelligitur ei mandato generali per subsequens magis speciale, & limitatum, quod ad fundi dotalis certa lege vẽditi, precium attinet.19 Placuit tamen absolui emptorem debere, primùm quia ex cæteris partibus instrumenti apparebat, eam clausulam emptoris potiùs, quàm mulieris fauore appositam fuisse, vt venditionem ex causa necessaria, vel saltem vtili factam esse cõstaret, & vt emptoris indemnitati certiore pignore consultum esset.21 Proinde licuerat ei ab eà conuentione discedere;22 Nec obstabat, quod scriptum erat *ledict acheteur sera tenu de remettre le pris entre les mains des Greffiers du Senat.* Id enim factum videri poterat ad onerandum emptorẽ, vt suo sumptu & periculo Camberium vsque pecuniam afferret:23 Sed & quamuis fauore solius mulieris ea clausula apposita fuisset, ei tamẽ satisfactum fuerat per æquipollens.24 Non tam enim electa fuerat industria personæ actuarij,25 quàm opportunitas loci,26 Nec minùs soluẽdo erat depositarius à marito electus.27 Item quia obsignatio illa licèt insciа muliere facta eundem effectum habuerat, quam habuisset si conuentioni satisfactum fuisset. Quandoquidem fuerat pecunia illa obsignata in eam ipsam causam in quã fuerat destinata, id est pro redimendo fundo Corneliano, Quam in rem solius mariti factũ interuenisse sufficiebat.28 Nemo enim dubitat, quin si precium penes actuarium Senatus obsignatum fuisset, vtique licuisset marito tanquam domino rerum dotaliũ eam pecuniam etiam absente, & insciа vxore auferre, & Cornelio possessori fundi Corneliani offerre.29 Quòd si factum fuisset, non posset emptor semel liberatus ob id solum recidere in obligationem, quòd postmodum pecunia illa malè à marito obsignata & deperdita fuisset.30 Vbi enim semel obligationi satisfeciisset, quid poterat eius interesse, quam in rem postea illa pecunia impenderetur; aut an rursus à marito ritè obsignaretur necne?31 Accedebat, q eam secundam obsignationem à marito bene, & bona fide factam constaret à muliere approbatam esse, quæ venditi fundi instrumenta omnia tradidetat,32 cùm tamen nõ priùs ad eam traditionem cogi potuisset, quàm emptor contractui satisfeciisset.33 Denique ab actore ipso qui eã obsignationem à vitrico factam defuncta iam matre sibi cum vitrico communem esse voluerat.34 *Ita Senatus pro D. Comite de Grolee contra D. de Breissieu 9. Cal. Febr. 1596.*

1. Nulla enim id lege prohibitum est *l. nulla lege 4. C. de iur. dot.*

2. Ad confirmandum contractum qui alioquin non valeret, ob legis Iuliæ prohibitionem *cap. cùm contingat. Extr. de iureiur.*

3. Ita enim fiebat vtriusque coniugis condicio melior; & potest etiam constante matrimonio dos permutari si id vtile sit mulieri *l. ita constante 26. D. de iur. dot.*

4. Quæ conuentio erat vtilis & necessaria ad acquirendum emptori ius non tantùm pignoris, sed etiam prælatio-

nis in illo fundo *l. licèt 7. C. qui potior. in pignor. hab.* iunct. *l. quamuis 17. C. de pignor.*

5. Ex natura scilicet venditionis quia cùm sit contractus vltro citróque obligatorius ille priùs debet implere qui ex eo prior vult agere *l. Iulianus 13. § offerri D. de act. empt.* Et sanè quisquis fundum dotalem emit vix vnquam adeò tutus esse potest vt non aliquam sibi eo nomine controuersiam metuere debeat, per restitutionem in integrum impetrata absolutione à iuramento.

6. Quamuis vbi semel officium suscepit, non possit illud deserere nisi iusta aliqua causa interueniente *l. ei apud quem 5. § vlt. D. depos.*

7. Lite enim pendente potest actuarius quem grapharium dicunt, cogi vt sequester fiat tanquam publicum officium gerens, ex eáque causa in præmium laboris & fidei consequitur emolumentum, vt vocant non absimile illi quod penditur pro iudicato.

8. Cuius potissimùm intererat prospicere ne qua in re aut ipse aut mulier læderetur. Nec quicquam vetat præcedentis conuentionis formam mutari si in ea re nulla captio sit futura *l. vlt. D. de iur. dot.* Maximè verò cùm marito qui vicerat competeret actio ex iudicato.

9. Eius enim est pretium offerre qui vult redimere *l. 2. C. de pact. int. empt. & venait. l si à te 7. eod. tit.*

10. Quia scilicet sola oblatio etiam iudicialis non potuisset moram inducere sine obsignatione, vt dixi *Def. 49 sup. eod.*

11. Videbatur tamen procurator ad lites constitutus non habere mandatum ad accipiendam solutionem, ideóque non videbatur huius procuratoris factum debere mulieri nocere *arg. l. hoc iure 86. D. de so. ut.*

12. Quæ tamen ex lege venditionis non poterat cogi vt traderet priusquàm emptor conuentioni satisfeciisset.

13. Nihil enim vetat, Accepto quoque familiæ erciscundæ iudicio manere aliqua bona communia, quorum nomine si postea diuidenda sint agi oportet communi diuidundo *l. si quid contendis 45. D. famil. erciscund.*

14. Solent enim deberi fructus rei quæ retrouendi debuit saltem à die obsignationis *l. 2.* vbi Cagnol. & alij *C. de pact. int. empt. & vendit.*

15. Certum enim est formam cuique rei præscriptam seruandam esse siue à contrahentibus siue à lege aut à statuto præscripta sit. Bart. *in l. Theopompus 14. D. de dot. prælog. l. vero 12. § penult. D. de solut.*

16. *arg. d. l. vlt. D. de iur. dot. l. vlt. D. de pact. dotal.* De quarum legum sententia & lectione vide quæ scripsimus *in libris Coniecturarum.*

17. Quod lex Iulia iam olim prohibuit *tot. tit. De fund. dot. D. & C.* & hodie noua lex Iustiniani *l. vnic. § etiam lex Iulia C. de rei vxor. act.*

18. *l. doce 9. C. de rei vind. l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. 1. D. de fund. dotal. l. quædam 62. D. de acquir. rer. domin.*

19. Quia in toto iure generi per speciem derogatur *l. in toto iure 80. De reg. iur.*

20. Quod vnum maximè semper inspiciendum est in clausulis siue contractuum siue testamentorum interpretandis *l. 2. D. de leg. commiss. l. in ratione 30. § tametsi D. ad leg. falcid. l. Lucius Titius 40. in fin. D. de fideic. libert.*

21. Quod igitur fauore emptoris conuentum erat, non debebat in eius odium retorqueri *l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

22. Ex iuris regula de qua *in l. si index ei circumuento 41. D. de minor. l. inuitus 156. § vlt. de reg. iur. l. pactum 46. D. de pact. l pen. C. eod.*

23. Quod non paruum erat incommodum quia cuius sumptu ferri rem in locum aliquem oportet eius periculo res ipsa est *l. sed etsi 12. § pen. D. ad exhib. l. si res mobilis 10. & seqq. D. de rei vindic. l. cùm res 47. de legat. 1.*

24. Quod videbatur sufficere cùm dici soleat nihil referre an quid ex æquipollentibus fiat *l. vlt.* vbi omnes notant *D. mandat. l. mulier 22. D. ad SC. Trebell.*

25. Quæ scilicet non erat nominata. Quamuis multum referat quis depositarius eligatur *§. præterea Instit. quib. mod. re contr. oblig. l. 1. § hu quoque D. de oblig. & action.* Sed id pertinet ad eos depositarios qui priuatam personam gerunt nec nisi ad eos depositarios qui priuatam personam gerunt nec nisi ratione personæ ac fidei eliguntur non ad eos qui propter officium publicum quod exercent, quia securus est qui pecuniam suam deponit penes eum cuius fides publicè sit electa & adprobata, quasi deponat in loco publico & in æde sacra quæ depositionis & obsignationis ratio temperatior est *l. 1. § apud Iulianum 37 l. ei apud quem 5. in fin. D. depos. l. si rem paratus 73. D de procurat.*

26. Qui scilicet omnium tutissimus videbatur, erátque.

27. Vt proinde nihil interesse videri posset quod alij depositarium maritus elegisset, quàm qui ab initio fuerat electus.

28. Cùm in eo nihil fieret aduersus conuentionem parúmque referat qua ratione fiat quod fieri debuit, licèt aliter fiat dummodò idipsum fiat *d. l. vlt. D. mandat.*

29. *d. l. doce 9. C. de rei vindic.* iunct. *d. l 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

30. Semel enim liberatus non potest aut ignorans aut inuitus recidere in obligationem *l. 1 C. de contr. iudic. tutel. l. qui res 98. § arecm D. hoc tit. De solut.*

31. *arg l. Iona fide 27. D. ad SC. Velleian. l. doli 19. ante finem D. de nouat. & deleg.*

32. Quæ ratihabitio poterat retrotrahi mandato ex vulgata iuris regula.

33. Qui enim vult consequens vult etiam necessarium antecedens *vulg. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. D. de procurat.*

34. Quæ conuentio fieri non potuerat quin hoc ipso rata obligatio haberetur. Alioqui de nulla obsignatione communicanda actum videretur cùm nulla sit obsignatio quæ non ritè facta est *arg. l. quia nullum 40. D. de rei vindic.*

DEFINITIO LI.

Nulla superest petitio augmenti monetalis, post solutionem sortis acceptam sine protestatione, etiamsi agatur de dote.

REstituta dote licèt in viliore moneta, quàm in qua restitui debuerit, augmenti tamen petitio nulla superesse potest, Si protestatio nulla interuenit. 1 Neque enim nouum est, vt volenti, & consentienti debitori solutio fiat in deteriore moneta, 2 quamuis si nolit eiusmodi solutionem accipere non sit cogendus. 3 In cæteris debitis, vtpote quæ multò minùs fauorabilia sint, multò magis idem iuris est. 4 *Ita Senatus* in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret 21. Mart. 1596.

1. Protestatio siquidem interueniens solet conseruare ius protestantis *l. etsi quis 14. § plerique D. de relig. & sumpt. fun. l. pro herede 20. versic. & ideò D. de acquir. hered. l. 4. § 1. D. quib. mod pign. vel hypoth. solvit.*

2. Nec enim volenti & consentienti potest fraus fieri & iniuria vt habet vulgata iuris regula *l in diem 9. § 1. de aqua & aquæ pluu. arcend. l. nemo videtur fraudare 145. de reg. iur.*

3. *l. creditorem 99. aliàs l. Paulus & aliàs l. debitorem D. hoc tit. De solut.*

4. Nam à maiori ad minus valet argumentum affirmatiuè vt aiunt Logici & notant nostri *ad Auth. multò magis C. de sacros. eccles.*

DEFINITIO LII.

Cessionarius certæ quantitatis cui nullum monetæ augmentum debebatur non potest illud petere à debitore cedentis, tametsi debitum fuerit cedenti.

CVm tibi ducentos florenos deberem nullo monetæ augmento meliorandos, 1 cesseram tibi nomen Sempronij, qui totidem mihi debebat cum augmento. Non es audiendus, si quid petas augmenti nomine supra florenos ducentos. 2 Neque enim cessum tibi & in solutionem datum videri quicquam potest supra quàm tibi debebatur. 3 Quod eò pertinet, vt omnimodo absolui Sempronius debeat, si in ea moneta ducentos florenos tibi offerat, in qua totidem tibi debebam. 4 *Ita Senatus* in causa Philippi Verdet & Claudij Monod 13. Cal. April. 1599.

1. Quia scilicet ex die contracti debiti nulla superuenerat deterioratio monetarum quæ huiusmodi augmento causam præbere solet.

2. Quod enim augmenti nomine præstatur auget sortem. Vnde & augmenti nomen habet.

3. Cùm nec solui possit quod non debetur *l. qui promisit 48. D. de condict. indeb. l. stipulatio ista 38. § inter certum. De verb. oblig.*

4. Quia nec plus tibi debere potest quàm ego debui.

DEFI-

DEFINITIO LIII.

Obsignatione opus est ad purgandam moram nec oblatio sola sufficit licèt iudicialis.

OBlatio quantumlibet iudicialis, adeóque realis, quæ sufficeret ad inducendam pignoratitiam actionem, 1 non sufficit ad purgandam moram: Sed obsignatione, & quidem ea quæ legitimè facta sit, opus est. 2 *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi de Lucinge & liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue 8. Id April. 1596.

1. *I si rem 9. §. vlt. D. de pignor. act* Dixi *Defin. 6. sup. ill. eod. tit.*
2. Ex tradit. per Bart. & DD. *in l. acceptam C. de vsur.* Iunge *Defin. 40. supr. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Debitoris est probare pecuniam à se oblatā & obsignatam probam fuisse, Alioqui nec valet oblatio, nec obsignatio.

SI oblatam à debitore pecuniam creditor quasi æto sam aut alia ratione minùs probam accipere recusauerit, debitoris oneri incumbit, vt doceat probam esse. 1 Alioqui non videbitur fuisse creditor in mora accipiendi. 2 Et consequenter neque ad eum pertinebit periculum pecuniæ, ũ fortè fuerit obsignata, 3 quia nec valet obsignatio pecuniæ debitæ, nisi cùm in accipienda solutione mora per creditorem contracta est. 4 Multò minus valebit obsignatio si nec numerata nec ostensa pecunia sit: Sed tantum in sæculo & folle, vt aiunt, depolita. Proinde non eò minùs poterit creditor vrgere debitorem ad solutionem ijs ipsis modis omnibus quibus posset si obsignatio nulla facta fuisset, neque sibi in causa sua ius dixisse videbitur, 7 si ex postfacto appareat obsignationem inutiliter factam fuisse, dummodò nulla iudicis autoritas interuenerit. 8 *Ita Senatus* pro Petro du Crest contra D. du Noyret nunc Præsidem meritiss. Cameræ Computorum Gebennens. Id. Maij 1596.

1. Quia est hoc fundamentum intentionis debitoris, cùm non alia pecunia possit soluta liberare debitorem quàm quæ proba sit *l. eleganter 24. §. qui reprobos D. de pignor. act.*
2. *l. sciendum 21. & seq. D. de vsur.*
3. *Arg. l. creditor* 102. Iunct. *l. creditorem 99. aliàs l. Paulus D. hoc tit.*
4. Dixi *Defin. 7. supr.*
5. Numeratam enim fuisse pecesse est vt appareat sufficientem fuisse oblationem, & obsignationem, quam scilicet totius debiti esse necesse est *l. obsignatione 9. C. hoc tit. Not. in l. acceptam* 19. *C. de vsur.*
6. Nulla enim videtur facta esse obsignatio si non ritè facta sit *l. quoties 6. D qui satisd. cogant. l. 2. D. de autor. tutor. l. quia nullum* 40. iunct. *l. præced. D. de rei vindic.*
7. Quod nunquam licet *l. 1. D. quod legat. l. extat* 13. *D. quod met. caus. l. non est singulis* 186. *de regul. iur.*
8. Quod enim iudex quasi ritè factum comprobauit pro ritè facto haberi debet propter iudicis autoritatem *l. ait prætor 7. §. 1. versic. permittitur D. de minor. l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO LV.

Augustanus qui contraxit Camberij si repertus ibi conueniatur nullam fori præscriptionem habet.

QVi Camberij contraxit, cùm esset Augustanus, si Camberij reperiatur, potest ibi conueniri, nec habet præscriptionem fori, 1 maximè si ei præscriptioni renunciauerit, vt fieri adsolet. 2 Locus enim contractus maximè spectandus est, quoties quæritur vbi solutio fieri debeat. 3 *Ita Senatus* in causa D. de Leschaux & Velat Cãberiensis 26. Nouemb. 1596.

1. *l. 2. §. omnes l. heres absens* 19. *§. 1. l. interdum* 36. *in fin. l. argentarium* 45. *D. de iudic.*
2. Quin enim possit renunciari præscriptioni fori non ambigitur *l. pen. C. de pact.*
3. Sicut è contrario contraxisse vnusquisque intelligitur eo in loco in quo vt solueret se obligauit *l. contraxisse* 21. *D. de oblig. & act.* Iunct. *l. omnem* 20. vbi scripsi *in Ration. D. de iudic.*

TIT. XXX.

De euictionib.

DEFINITIO I.

Venditor non potest exigere precium ab emptore conuento per alium hypothecaria, nisi pro eo litem suscipiat cauetque de restituendo precio si tertius obtineat.

SI quis fundum emphyteuticariũ vendiderit & ex natura contractus emptori habere licere promiserit. 1 Post traditionem verò appareat pro reliquis annui canonis obligatum esse fundum, eóque nomine litem à domino directo siue ante siue post cõtractum institutam, 2 non idcirco poterit emptor precium retinere in id vsque tempus quo venditor de euictione satisfecerit, vt fieri solet, cùm in ipso vt aiunt contractus limine imminet periculum euictionis. 3 Neque enim per actionẽ hypothecariam euinci res videtur. 4 quam habere emptori licet ablato solutóque debito. 4 Nec quod directus dominus directam quoque rei vindicationem fortassis exerceat 6 ad rem quicquam facit. Habet namque vindicario illa eandem condicionem quam hypothecaria, Si annua pensio emphyteuticaria non soluatur. 7 An igitur dicendum erit cogi emptorem precium soluere venditori fortè inopi, tùm si posteà creditor obtineat, aut fundum amittere aut de suo rursus litis æstimationem ad hypothecam liberandam præstare? 8 *Senatus* ita rem temperandam putauit vt cogatur venditor periculum litis pro emptore suscipere, 9 Interim tamen precium ab emptore consequatur, præstita priùs satisdatione, non de euictione quæ hîc nulla potest contingere, sed de restituendo precio soluendóve actori si in hypothecaria obtineat. 11 Cúmque iudex quidam inferior diffinitiuã pro venditore sententiam dixisset, nullo ei cautionis onere iniuncto, Senatus malè iudicatum pronunciauit. 12 *Ex tempore* 16. Cal. Ianuar. 1588.

1. *l. si seruus venditus* 21. *§. 1. & seq. l. habere licere* 57. *& pass. D. hoc tit. l. stipulatio ista* 38. *in princip. de verb. oblig.*
2. Habet enim dominus directus hypothecariam licèt sit ipse dominus, quia vtile dominium ei obligatum est quod ad emphyteutam pertinet *l. vlt. vbi not. C. de iur. emphyt.*
3. *Ex l. si post perfectam* 24. *C. hoc tit.*
4. Scilicet ita vt omnimodo euincatur, quia potest vinculum pignoris dissolui soluto debito vt sequitur in Definitione. Cæterum si nemo sit qui pignus luere velit, ex hac quoque causa potest sequi euictio & committi stipulatio *l. si mancipium* 34. *§ vlt. & l. seq. D. hoc tit.*
5. *l. si cùm venditor 66. eod. tit.* Crauet. *per ill. text. cons. 298. num. 14. post glos. in l. qui rem & l. ex his prædijs C. eod.* Facit *l. si fundus 16. §. in vindicatione D. de pignor.*
6. Quam vtique potest etiam si velit exercere tanquam dominus directus *Not. in d. l. vlt. C. de iur. emphyt.*
7. *d. l. vlt. l. si fundus 16. § in vindicatione D. de pignor.*
8. Atqui esset iniquum emptorem bis idem soluere cùm prima solutione debeat liberari.
9. *Ex l. si plus 74. § mota quæstione D. hoc tit. l. 1. C. vbi in rem act.*
10. Vt dixi *num. 5.*
11. Quæ restitutio longè minor est, quàm ea quæ fieret, si qua fieri deberet ex causa euictionis. In eam namque venit non modò precium rei sed etiam id quod interest *l. si in venditione 60. D. hoc tit.*

12. Fuerat enim ita pronunciandum vt neutra pars læderetur *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO II.

An & quando filius possit impugnare factum matris cui heres ille extiterit, & quæ tam proprio quàm tutorio nomine fundum filij vendiderat.

MAter quæ impuberis filij tutrix erat, fundum pupillarem tam proprio quàm tutorio nomine sine decreto vendiderat, séque cum bonis suis omnibus de euictione obligauerat, Postmodùm eodem filio herede relicto decesserat, filius agnita matris hereditate fundum nihilominùs vindicabat, quòd aduersus alienationem cõtra leges factam heres quoq; venire posset ex propria persona, Quasi non sit hoc casu locus vulgari exceptioni & iuris regulæ quæ habet Dolo malo facere illum qui rem vindicet cuius nomine de euictione teneatur. 1 Placuit imò verò iustam esse exceptionem propterea quòd mater nõ tantùm tutorio sed etiam proprio nomine vendidisset. 2 Quo intuitu negari non poterat quin venditio pignorúmque datio valeret, cùm placeat alienam quoque rem etiam à sciente & scienti vendi posse 3 hactenus vt & obligatio nascatur & de euictione vtiliter caueatur. Quòd si mater tutorio duntaxat nomine vendidisset nec euictionis causa bona sua obligasset, filio vtique permitti deberet vt quamuis heres matris esset tamen rem suam cuius alienationi legis prohibitio obstitisset à quocumque possessore vindicaret, 4 si non ipsius filij factum nominatim expressimque à matre promissum & in stipulationem deductum proponatur. 5 Diuersum est si filio mater heres extiterit. Hoc enim casu omnimodo confitmabitur alienatio etiam quæ ab initio contra leges facta fuerit, quia difficilius est vt quis proprium, quàm vt heres iam improbatum defuncti factum improbet. 6 *Ita Senatus* in causa D. Bollieti Aduocati 3. Non. Decemb. 1589.

1. *l. vindicantem* 17. *D de euict. l. venditrici* 3. *C. de reb. alien. non alien.* Vide Ofasc. *Decis. Pedem.* 180.

2. *l. cùm à matre* 14. *C. de rei vindicat. l. si patri tuo C. de donat. l. si cùm dotem* 22. *§. si pater D. solut. matr. l. cùm vir D de vsucap l si vxor C. de bon. autor. iudic. poss l. si aduersus C. de hered. action.* Adde *l. etsi usque* vbi Bald. & Salic. *C. de prad. minor.*

3. *l. rem alienam* 28. *D. de contr. empt.* Boer. *quæst.* 23. *num.* 13. *& seqq. vsque ad num.* 22.

4. *Arg. l. scimus §. in computatione* vbi DD. *C. de iur. deliber.*

5. Vide Boer. *quæst.* 23. *num* 20. *&* 17. vbi ait filium qui nõ consensit alienationi posse contrauenire si modò fecerit inuentarium nec de bonis defuncti quicquam habeat.

6. De tota hac quæstione siue dominus succedat non domino venditori, siue non dominus domino. Vide Bart. *in d. l. cùm vir de vsucap.* Boer. *dict. quæst.* 23. *à num.* 13. *vsque ad* 21.

DEFINITIO III.

Non quemadmodum venditoris ità & eius qui de euictione fidemsit heres venditionem ratam facere cogitur.

MVltum interest an venditori an verò ei qui euictionis nomine fideiusserat heres extiterit is cuius res vendita fuit. Qui enim ipsius venditoris heres est venditionem ratam habere cogitur, nec defuncti cuius personam gerit factum impugnare potest, nec proinde rem suam vindicare, 1 si non legibus improbata venditio est. 2 At is, qui non nisi fideiussoris de euictione dati heres est si rem venditam vt suam vindicet nihil fieri contra voluntatem factúmve eius cui successit, ideóque quamuis de euictione ex causa hereditaria teneatur 3 nulla tamen exceptione repelli potest si modò euictionem quam defunctus promisit, præstare paratus sit. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. vindicantem* 17. *D de euict. l. venditrici* 3. *C. de reb. alien. non alienand. l. cùm à matre* 14. *C. de rei vindic.*

2. Vt dixi *in Defin. præced. num.* 4 *&* 5.

3. *d. l. Seia.*

4. *l. vlt. C. hoc tit.* vbi est textus elegans qui non loquitur de herede venditoris sed de herede fideiussoris vt ibi glossa etiam notat.

DEFINITIO IV.

Pro euictione fundi non semper pecunia dari debet sed alius fundus æquivalens arbitrio boni viri si habeat venditor, ex propriis bonis quem dare possit.

EVicto fundo qui venditus fuerat si emptor de euictione agens malit alium fundum æquivalẽtem arbitrio boni viri quàm litis æstimationem consequi audiendus est, si ex propriis bonis venditor habeat quem dare possit, Nec æquum est vt liberetur dando pro re pecuniam, 2 qui aliam rem æquè bonam & æquè commodè dare potest, licèt res huiusmodi non sint ex earum numero quæ inuicem recipiunt functionem. 4 Neque enim negari potest quin sicut præstandum est emptori quanti eius interest, ita ipsius interest rem habere aliquam potius quam æstimationem. 6 *Sic alias* à Senatu nostro iudicatum fuisse pro N. Locquet contra Franciscum Iuge procuratorem relatum est 17. Cal. Decemb. 1590.

1. Boer. *quæst* 19. *num* 3 *ex cap.* 1. vbi Bald. Card. Alex. Aluar qui dicunt textum illum esse mirabilem *De inuest. de re alien fact. cap l cum sua glos si de feud. vasf ab alq. interp. fuer. l. qui autem. §. quod si ante, de constit. pecun. l. si quis domum 9. in princip. locat. C. Labeo* 30 *§ fin de arbitr.* vide in contrariũ Titaq. *de retract municipal.*

2. Ne aliud pro alio solui videatur inuito creditori contra *l. 2. §. 1. D. de reb credit.*

3. Aliud enim est si dare non possit, quia tunc omnimodo æstimanda euictio est in pecunia.

4. *d. l 2. §. 1. de reb. credit. l. manifesti* 17. *cum l præced. C. de solut.*

5. *l si in venditione* 60. *l euicta re* 70. *D. hoc tit. l. ex empto* 11. *§. qui autem & pass. D. de action. empt.*

6. Non enim pecuniam sed rem habere voluit qui pro pecunia rem emit Nec cogendus est quisquam rem suam etiam iniusto precio vendere *l. nec quasi* 70. *D. de rei vindic.*

DEFINITIO V.

Filius cui pater hereditatem ex fideicommisso restituere debuit, potest tanquam fideicommissarius venire contra factum patris etiamsi heres ei extiterit pure, nisi in casibus.

FIlius licèt paternam hereditatem sine beneficio legis & inuentarij agnouerit, si tamen ius aliquod habeat ex propria persona vt puta fideicommissi in iis bonis quę pater tanquam sua vendidit, potest contrà factum patris venire, si pater de suo tantùm non etiam de filij iure siue transigendo siue qua alia ratione contraxerat: 1 Neq; hoc casu iis legib. locus est quæ negant permittendũ heredi vt factũ defuncti impugnet: 2 sed tum demùm, cùm aut ius heredis proprium nullum est: aut de eo quoque iure nominatim transactum actúmque proponitur. 3 Sanè quin filius tanquam heres patris & ex contractu paterno sit obligatus de euictione non est ambigendum. 4 Sed non ideo magis repelletur per exceptionem doli, 5 quàm si cum beneficio legis & inuentarij paternam hereditatem agnouisset, quo tamen casu perinde ad concurrentem vsque hereditatis æstimationem de euictione teneretur. 6 *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Dionysij Francisci de Seiturier contra D. de Dortans 4. Non. Aug. 1591.

1. Ofasch. Cacher. eleganter & latè *Decis. Pedem.* 180 *num.* 5. Cravet. *cons.* 200. *num.* 7. DD. *ad l. vlt. §. in computatione C. de iur. delib.*

2. *l cùm*

2. *l.cùm à matre 14.C.de rei vindic.l.vindicantem 17.D.hoc tit.l.venditrici 3.C.de reb.alien. non alienand.*

3. Cùm possit quilibet de rebus heredis sui perinde ac de suis disponere *l.vnum ex familia 67. §.si rem de leg.2.l.heredum 25.C.de fideic.*

4. *l.Seia 73. D. hoc tit.*

5. Si modò paratus sit euictionem præstare *d.l. Seia.*

6. Beneficium namque inuentarij non adfert liberationem au indemnitatem, nisi hactenus vt heres non teneatur supra vires & facultates hereditarias *d.l.vlt.C.de iur.delib.*

DEFINITIO VI.

Procurator qui fidem suam non adstrinxit pro euictione prædiorum qua alterius nomine vendidit, non tenetur de euictione, si modò vel mandatum exhibeat vel ratihabitionem.

QVi tanquam procurator rem vendidit aut aliter cõtraxit, non tenetur de euictione si is qui procuratorem constituit, aut ratum habuit: vel alius euincere postea rem velit. Est enim id extra causam obligationis qua procurator adstringitur, ad quam dissoluẽdam sufficit vt vel ex mandato præcedente, vel ex subsecuta ratihabitione appareat non fuisse illum falsum procuratorem. 2 Nec eo minùs tametsi ex propria persona ius aliquod habeat euincendæ rei venditæ, iure suo vti prohibebitur, siue verus siue falsus fuerit procurator. 3 Planè si mandatum non habuerit, nec ratihabitio secuta sit, non tamen ad aliud teneri potest qui tanquam procurator siue actionis siue exceptionis iure conuenitur, nisi vt vel diligentiam præstet vel quanti interest stipulatoris, non etiam vt plus iuris quærat stipulatori quàm erat ille habiturus mandato aut ratihabitione intercedente. 4 Atqui etiamsi alterutrum intercessisset, perinde tamẽ dominus iure suo vti potuisset. 5 Nulla igitur ex hac causa de euictionẽ aut ex stipulatu actio contra procuratorem competere potest. 6 *Ita Senatus* pro Francisco Bernard Lugdunensi contra N. Morel vxorem N. Ioannis de Burges 6. Cal. Decemb. 1592.

1. Nullo scilicet præcedente mandato. Nam cùm præcessit mandatum non est expectandum vt sequatur ratihabitio *l. indebitam 47.D.de condict.indeb.l 3.C.de procurat.*

2. Intellige, Nisi fidem suam adstrinxerit pro euictione prædiorum vt *in l. procurator qui pro euictione 67. D. de procurat. l. 3. aliàs l. prior. §. in eum D. de admin. ver. ad eius. pertin.* Cæterum cogitur omnimodo probare vel mandatum vel ratihabitionem ne possit dici falsus procurator Bart. *in d.l.procurator num.4.arg.l.1.C.credit.euict.pign.non debet. & in l.si procuratori falso de condict.ob caus.*

3. Textus est *in l.seruum Titij 49.D.mandat.* Facit *l. etsi ita 10. D.de distract.pign.*

4. Hoc enim est quod diximus ex Bart. *num.* 2. ad hoc teneri procuratorem vt exhibeat vel mandatum vel ratihabitionem.

5. Cùm non potuerit domino res sua aufferri per venditionem ab alio factam *l.rem alienam 28.D de contr.empt.*

6. Nisi proprio nomine fidem suam obstrinxerit pro euictione, vt *in d.l.procurator.*

DEFINITIO VII.

Qui liberaliter remisit quod sibi debitum putabat non potest eo nomine conueniri de euictione si neque promiserit neque dolus interuenerit.

EI qui laudimia tibi debebat ex causa emptionis à se factæ remisisti liberaliter quicquid eo nomine petere potuisses, ob eámque rem soluta tibi fuisse laudimia quæcumque debebantur; vltrò professus es. Si alius interueniat qui idem ius petendorum laudimiorum sibi adserat, non malè conuenieris vt indemnem præstes emptorẽ si numerationem ille alleget, ac triginta dies effluxerint intra quos poteras excipere de pecunia non numerata. 1 Sed si probes nihil tibi numeratum fuisse, at gratuitò & liberaliter à te remissum quod tibi debebatur, æquum non est, vt ex liberalitate tua de euictione conueniaris. 2 Nisi vel in dolo sis, vel nominatim te de euictione obligaueris. 3 Sed probatio donationis à te præstanda est. 4 Nihil verò interierit an laudimia tibi soluta fuisse professus sis post contractam venditionem, an cùm in eo res esset vt contrahenda speraretur. 5 *Ita Senatus* in causa Francisci Louys & Francisci Porral contra Guillelmum le Marquis 4. Id. Decemb. 1592.

1. *l.in contractibus 14.C.de non numer.pecun.*

2. Ne scilicet ex liberalitate tua petieliteris *l. 2. C. de iur. dot.l.2.C.hoc tit.l.ne ex liberalitate 30. D.de re indic.*

3. *Vt in d.l.2.C.hoc tit.l.1.C.de iur.dot.*

4. Numquam enim capitur præsumptio donationis cùm alia capi potest, quia donare est perdere *l. cùm de indebito 25. D.de probat.l.si filiusfamilias 7.D.de donat.*

5. Quia nihil vetat de laudimiis tractari etiam ante factã venditionem, cùm pro facto haberi possit quod mox fieri speratur *vulg.l.pen.D.de testam.milit.*

DEFINITIO VIII.

Qui renunciauit liti mote sibi de dominio rei venditæ nullum habet regressum de euictione, præsertim si apud acta renunciauerit. Nisi probet iustam fuisse euictionem.

ALienæ rei emptor si à domino conueniatur & liti renunciet, siue ante siue post laudatum auctorem litemque ab eo assumptam, amittit actionem de euictione propterea quòd non solùm vicio suo & culpa actor obtinuerit, sed etiam per eum factum sit ne auctor sit audiendus si ius suum tueri velit, quippe cuius nihil interfuit posteaquàm nullum emptor aduersus eum habiturus est regressum. 1 Nec si aduersus renunciationem litis restitui emptor velit, hoc solo prætextu quòd à bona lite sine causa discesserit, audiri debet: quoniam hęc ipsa iustissima causa est renunciationis vt à lite discedatur. 2 Vnde etiam fit, vt quod ob hanc causam datum est condici nequeat quasi indebitum aut sine causa datum, nisi per euidentẽ calumniam & dicis causa lis mota fuisse proponatur. 3 In proposito autem illud etiam accedebat quòd facta erat renunciatio apud acta, 4 Et ea nominatim causa adiecta, ne maioribus litis sumptibus emptor vexaretur. 5 Planè si is qui liti renunciauit probet, iustam fuisse euictionem, sibique alienam rem venditam nullo licèt venditoris dolo interueniente, saluam habere debet actionem ad id omne quod sua interest, 6 præterquàm ad sumptus factos in ea lite, cui ignorante vel inuito venditore renunciauit. 7 Ita in publico auditorio tractatum est 4. Id. Decemb. 1592.

1. *l.1.C.vbi in rem act.l.emptor 8.C.hoc tit. l. si per imprudentiam 51.l.si funde 53 §.1.l.si ideo 55.l.vlt.D. eod.*

2. *l.in summa 65.§.1.D.de condict.indeb.l.postquam liti 4.C.de pact.*

3. *d.l.in summa §.1.* Adeo vt sufficiat etiam metus litis. *l.2.C. de transact.*

4. Quæ omnium fortissima est eandémque penè vim habet quam habebat olim cessio facta in iure *l.3.C. de repud. vel abstin. hered.l si lis 11.C.ad leg.Cornel.de falsi.*

5. Quæ causa non tantùm vtilis sed etiam honesta est *l. minoribus 6.D.de minor.l.1.D.de inoff.testam.l. 4.§.1. de alien. iudic. mut.caus fact.*

6. *d.l.si ideo 55.à contr.sens.D. hoc tit.* Imbert. *in Enchirid.* in verb. *emptor.*

7. Cùm etiamsi denunciata lis esset non tamen ad alios sumptus teneri venditor posset, quàm qui post denunciationem facti essent *d.l.emptor. cum ibi not.*

DEFINITIO IX.

Tutor qui pupilli nomine rem alienam aut alij obligatam vendidit, an & quando de euictione aut de precio teneatur, & quid si non sit soluendo.

SI tutor rem pupillarem bona fide, licèt sine decreto distraxerit, nec nisi pupilli bona emptori obligauerit nō potest proprio nomine de euictione conueniri,[1] Nec pro precio quidem si probet pecuniam ad pupillum peruenisse. [2] Ergo pupillus ipse dē euictione tenebitur si bona fide gestum negotium fuit siue tutor soluendo sit siue nō: neque enim malè contrahitur cum tutoribus,[3] sin minùs, de eo duntaxat pupillus tenebitur quod rationibus eius accepto latum fuit: [4] De reliquo tutor, qui pecuniam accepit, nō malè conuenietur.[5] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 1. sup. De peric. tutor. & curat.

1. Nam nec posset conueniri etiamsi simpliciter se obligasset *l. post mortem 5. §. 3. D. quand. ex fact. tutor.* In quo melior est ipsius condicio quàm procuratoris *l seruum Titij 49. D. mādat.* Nempe quia tutor est administrator necessarius, procurator verò voluntarius vt tractat Bart. *ad d. l. procurator 67. D. de procurat.* Vide *l. vlt. D. de instit. act. & Defin. 6. supr. hoc tit.* Notant nostri *ad l. 2. C. ne vxor. pro marit.* licèt aliter videatur sentire glos. quam vide *in l. mutuo 43. §. is qui in verb. satisdare ad fi. D. de procur.* vbi etiam Bald.

2. *l. tutor vrgentibus 47. in fin. D. de minor. l. illud quaritur 4. §. vlt. D. hoc tit.* Adde Felin. *conf. 16. num. 13.*

3. Ratio est Vlpiani *in d. l. 4. §. vlt. D. hoc tit.*

4. *d. §. vlt. l si fundus 13. §. 1. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. vtere 14 C. de prad. minor.*

5. *l. cùm tutor 18. D. de tutel. & rat. distr.*

DEFINITIO X.

Imminente periculo euictionis plurium rerum diuersis preciis & instrumentis venditarum si de vnius tantum precio agatur, eius solius nomine satisdationem offerri satis est.

CVi precium ex vēditione debebatur is creditori suo venditi actionem ad id precium consequendum mā dauerat. Conuentus emptor à cessionario parte precij iā soluta negabat teneri se ad residui solutionem, propterea quòd ab alio proprietatis controuersiam pateretur, Nec tantùm pro ea re cuius precium petebatur, sed & pro aliis plerisque quas idem hic emptor ab eodem venditore eiúsve herede licèt separatis instrumentis comparauerat. Cùm venditor liti interuenisset, ac euictionis nomine pro ea re dūntaxat de cuius precio agebatur satisdedisset, emptor ad precium cessionario soluendum fuerat condemnatus. Prouocatione ad Senatū interposita, dicebat ille non priùs se ad precij solutionem condemnari debuisse quàm sibi satisdatum esset de euictione, non illius tārùm fundi nomine sed etiam cæterorum quoque omniū quos ab eodem venditore emisset, ac quorum precium iam soluisset, quandoquidem imminebat omnium euictio ex vna eadémque causa. [1] Senatus pronunciauit, Perinde quidem imminente euictionis periculo repellendum cessionarium exceptione doli ob non præstitam satisdationem, atque repelli posset ipse venditor, cùm huiusmodi exceptio non personæ sed rei cohæreat, cuiusmodi quę sunt procul dubio competūt aduersus cessionarium quēlibet æquè ac contra cedentem ipsum, [2] Sed tamen in proposita specie satisfactum videri legi ex eo, quòd venditor fideiussorem dedisset de euictione rei, cuius precium petebatur. Etsi enim vna eadémque causa erat euincendorum fundorum omniū quos idem emptor ab eodem venditore comparauerat; Non tamen vno precio empti omnes proponebantur sed diuersis & preciis, & instrumentis. Quo casu constat tot esse de euictione actiones quot sunt species rerum. [3] Nam & idem obtinet etiamsi vno emptionis instrumento plures res dum ne vno precio venditæ fuerint. [4] Seráque est fideiussionis postulatio soluto iam precio, [4] cùm ex natura actionis ex empto nō sit vt venditor satisdare teneatur, si id specialiter dictum non sit. [5] Nec quod post solutum precium mouetur emptori controuersia siue dominij siue pignoris iure dat illi actionem contra venditorem ad restitutionem precij aut ad satisdationem extorquendam, sed tantùm ad rem defendendam: [6] nisi vel aliter conuenerit, [7] vel venditor in dolo fuerit. [8] Et sanè absurdum videatur propter periculā euictionis aliarum rerum quarum precium iam solutum sit, retineri velit pignoris iure precium eius rei pro qua satisdatio offeratur. Nam quod dici solet indiuisam esse causam venditionis & euictionis, [9] ad eum casum pertinet, quo earum rerum nomine agatur, quæ vnica venditione vnóque precio continentur. *Ita sentit* ex tempore pro N. Paquier contra N. Blanchard 7. Cal. Mart 1573.

1. *Ex l. si post perfectam 24. C. hoc tit. l. pen. §. vlt. D. de peric. & commod. rei vend. l. vlt. § ex quadrante D. de dol. mal. except.*

2. *l. exceptiones 7. §. rei autem D. de except* Not. *in l. facta 61. §. si heres D. ad SC. Trebell. & in l. 4. si cum legitima & seq. D. de dol. mal. except.* Scripsi *libr. 2. Coniect.*

3. *l. cùm plures 72 l. quia dicitur 32. D. hoc tit.*

4. Debet enim peti satisdatio ante precij solutionem *d. l. si post perfectam.*

5. *l. pacta conuenta 72. D. de contr. empt.*

6. *l. si plus vel minus 74. §. mota quæstione D. hoc tit. l. qui rem emit 3 C. eod.*

7. *l. siue in libertatem 12. eod tit.*

8. *l. seruus quem 3. §. vlt. D. de action. empt.*

9. *l. cùm ex causa 139. D. de verb. obligat.* Vide tamen Boer. *quæst 21 num. 21.* vbi tractat non adeò inique fieri esse defensionem ex causa euictionis vt qui pro parte tantùm heres est liti non in solidum defendere teneatur.

10. Vtin specie *l si duorum 44. D. de action. empt. l. tutor 47. §. 1. D. de minor.*

DEFINITIO XI.

Non omnis debet satisdare venditor de euictione quæ in ipso limine contractus immineat quòd satis cautum sit emptori datis ea pignoribus.

DE illo etiam in eadem facti specie quæsitum est, An locus sit petendæ satisdationi ante solutionem precij quantumuis immineat periculum euictionis, [1] si iam aliunde satis emptori cautum sit vt puta datis pignoribus vel hypothecis. Quid enim refert an fideiussor detur an pignora, vt idoneè cautum videatur? [2] Quod si ita esset, hodie certè nullus vel perexiguus superesset vsus exceptionis illius quam ex hac causa emptori contra venditorem competere diximus, quandoquidem vix est vt venditio vlla fiat quæ non adnexam habeat bonorū omnium ex vtraque parte obligationem, adeóque vt plurimùm cum clausula constituti. [3] Sed tamen potest interdum satisdatio esse necessaria, Nempe si vel de pignorum idoneitate dubitetur vel iustè timeri possit, ne difficilis futura sit eorum persecutio. [4] Sed etsi pignoribus idoneis datis non sit necessaria satisdatio, semper tamen vtile est, quia solet expeditior esse ad consequendam solutionem actio quæ competit in personam fideiussoris qui nō tantùm bona sua, sed corpus quoque suum pignori obligauerit. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Ex l. si post perfectam 24. C. hoc tit.* & aliis suprà citat. *num. 1. Defin. prox. præced.*

2. *l. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici D. de fidei. libert.*

3. Adeò vt nec desint qui ob hanc causā putent, illas clausulas & obligationes bonorum omnium & constituti censendas esse appositas etiam cùm fuerunt prætermissæ: contra quos tamē vide quæ disputauimus *in Error. 1. Decad. 1. De error. pragm.*

4. Ei ideo plus præstat qui dat fideiussorem quàm qui dat pignora vt scripsi in *Rational. ad l. 1. D. qui satisd. cogant.*

5. Quomodo cogitur fideiussor etiā corpus suum obligare, vt fideiussor idoneus videatur vt dixi *Defin. 12. supr. De fideiuss.*

DEFINITIO XII.

Vsufructuarius qui vt proprietarij possessionē interuerterit accepit fundum in emphyteusim à domino directo, nullam contra eum habet actionem de euictione possessionis, nec vllo casu nisi de precio.

Qui ha-

QVi habebat fundi vsumfructum quem sciebat mortuo se reuersurum ad proprietarium consolidationis iure, eundem fundum quasi talliabilem vt loquuntur, acceperat in emphyteusim à domino directo pro centũ aureis cùm esset dignus quadringentis. Eo mortuo cùm ipsius heres fundi possessionem retinere vellet quasi consolidato iam vsufructu cum proprietate, 1 patiebatur controuersiam possessionis ab herede proprietarij, quòd is diceret finito vsufructu restituendam sibi possessionem, 2 nec à fructuarij herede retineri posse, 3 cũ fructuarius ipse nõ sibi sed proprietario possedisset, 4 nec mutare sibi causam possessionis, 5 aut dominij quæstionem proprietario referre 6 potuisset. Item quia nec cogendus sit dominus vtilis disputare de qualitate, & condicione fundi emphyteuticarij, quin prius possessor factus sit. Iudex pronunciauerat restituendam heredi proprietarij possessionem, saluis heredi fructuarij iuribus si quæ haberet in proprietate ex causa contractus emphyteutici. 7 Quærebatur an heredes domini directi qui emphyteusim constituerat, tenerentur de euictione, tanquam re euicta, & ad quid tenerentur. 8 Placebat non teneri, Primùm quia non esset res ipsa euicta, sed tantùm possessio, 9 quam porrò ex contractu emphyteutico directus dominus non transtulerat in nouum emphyteutam qui iam tùm eo tempore possidebat, & quidem vt diximus vsusfructus iure. 10 Nec rursus credibile erat voluisse directum dominum aliud ius in emphyteusim concedere, quàm quod ipse haberet. 11 Deinde quoniam ea possessio euicta fuerat ex alia causa, & ob culpam ipsius possessoris, qui nec potuerat, nec debuerat intercurrere possessionem domini vtilis à quo ex causa vsusfructus possidebat. 12 Sed etsi de euictione actio aliqua competeret, tamen non nisi ad precij accepti restitutionem danda esset, 13 quia cùm emphyteusis speciem habeat beneficij 14 mitiùs cum domino directo agendum est. 15 *Ita tractatum est* ex tempore pro N. Ioanne Francisco de Butter Aduocato clariss. & nobiliss. mihíque præcipuo quodam familiaritatis & necessitudinis iure coniunctissimo contra D. de Micudry 3. Non. April. 1593.

1. Per mortem fructuarij *l. 3. §. vlt. & pass. D. quibus modis vsusfr. amit.*

2. Ne alioqui esset inutilis proprietas vsufructu ab ea semper abscedente vt scribit Iustin. *tit. De vsufruct. §. 1. in Institut.*

3. Nec proprio iure nec hereditario soluto iure vsusfructus per mortem fructuarij, præsertim cùm possessio nunquàm in hereditate reperiatur *l. 1. §. Scæuola D. si vs qui testam. lib. ess. iuss.* Adde *l. debitor 40. in fin. D de pignor. act.*

4. Licèt dicatur videri possidere naturaliter in *l. naturaliter 12. vbi not. D. de acquir. poss.* Vide Cuiac. *lib. 1. Obser. cap. 33. in fi. l. certè 6. §. 1. D. de precar.*

5. *l. qui bona 19. §. 1. eod. tit. de acquir poss. l. non solum 33. §. quod vulgo de vsucap.*

6. *Arg. l. si quis conductionis 25. C. de locat. l. 2. C. de præscr. 30. vel 40 annor.*

7. Exemplo eius quod scriptum est *l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

8. Siquidem emphyteusis proximè accedit ad venditionẽ *§. adeo Inst. de locat.* cùm dominij vtilis acquisitionem inducat ex parte emphyteutæ cui proinde directum dominum de euictione teneri æquum est *Not. in l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt.*

9. Quæ res non solet parere actionem de euictione *l. si cùm venditor 66. vers. non idem D. hoc tit.*

10. Id est naturaliter quamuis non etiam ciuiliter *d. l. naturaliter 12. D. de acq. poss.*

11. *Arg. l. qui tabernas 32. D. de contr. empt. Notat. in l. vxor patrui C. de legat.*

12. *d. l. si quis locationis d. l. 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. vlt. C. de acq. poss. l. hoc iure 27. D. hoc tit.*

13. *Arg. l. vlt. §. vlt. C. commun. de legat.* Ias. *in d. l. 1. C. de iur. emphyt.*

14. Prope siquidem accedit ad feudum quod nihil nisi beneficium est, iisdémque regulis continetur nisi vbi aliud ius expressim constitutum inuenitur.

15. Ne ex liberalitate sua periclitetur. Sic enim supradicto loco concludit Ias. *arg. l. ne liberalitate 52. D. de re iudic.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interfit an vendatur id quod semel tantùm tradi debeat, an quid annuum, cuius tradendi obligatio singulis annis renascatur.

REfert multùm an fundus vendatur, aut alia res cuius tradendæ obligatio vnico traditionis actu consumatur: an verò tale quid quod annuam habeat perpetuámq; præstationem. Priore casu liberatur venditor si semel vacuam possessionem tradiderit. 1 Nec quòd ea re emptor vti posteà prohibeatur facto eius qui nullum sibi ius in eo fundo adserat, recidit in obligationem 2 tametsi non iuris tantùm, sed facti quoque euictionem promiserit. 3 Posteriore verò nihil ei prodest quòd emptor per multos annos annuum reditum perceperit si posteà percipere prohibeatur, quasi singulis annis noua tradendi obligatio nascatur. 4 *Ita tractatum est* in causa D. de la Vulpilliere & fratrum Goddet 18. Cal. Iulij 1593.

1. Nec enim ad aliud tenebatur quàm vt traderet *l. ex empto 11. §. 1. & pass. D. de action. empt.*

2. *Arg. l. vlt. C. eod.*

3. *Vt in l. siue in libertatem 12. C. hoc tit.*

4. Quotannis enim nouo facto opus est vt annuum illud & præsterur & percipiatur *l. pecunia 8. in fin. D. de alim. legat. l. 1. §. interdum D. de vsufr. accresc.*

DEFINITIO XIV.

Emptor qui partem rei sibi venditæ accepit si de alia parte controuersiam patiatur, nec tamen velut à contractu recedere condicionem deferente venditore tenetur partem precij soluere.

EMptor cui pars bonorum venditorum tradita erat cùm de reliquis controuersiam à possessoribus pateretur, aç nihilominus à venditore vt precium solueret vrgeretur, recusabat eo prætextu quòd agentem venditorẽ prius ex parte sua contractum cuius causa esset indiuidua implere oporteret, 1 atque ita precium integrum retinebat. 2 Cúmque venditor conditionem offerret vt à contractu in totum recederetur, adeóque in eam rem quasi enormiter læsus restitutionem ex rescripto Principis impetrasset, rursus repugnabat emptor, contractúmque mordicus tuebatur. Placuit pendente lite condemnari eum debere vt precij partem solueret qui bonorum partem iam ex emptione possidebat. 4 Remissa etiam venditori necessitate satisdandi propter paupertatem. 5 *Ita Senatus* pro N. Lucquet contra N. Bernardum Dacquin fiscalem in Sabaudia procuratorem 15. Cal. Sept. 1593.

1. *l. Iulianus 13. §. offerri D. de action. empt.*

2. Quomodo è contrario potest venditor pignoris cuiusdã iure rem venditam retinere quoadusque pecunia precij soluatur *d. §. offerri.*

3. Ex beneficio *l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.* iunct. *l. tutor 47. §. 1. D. de minor.*

4. Nec enim bona fides patiebatur vt emptor & rem haberet, & precium retineret *l. ex empto 11. §. qui autem l. bona fides 50. D. de action. empt.*

5. *Vt & in l. omnes 33. §. præterea C. de episcop. & cleric.*

DEFINITIO XV.

Non potest de euictione agere is qui ipse possessionem transtulit in eum à quo nunc patitur controuersiam, nisi post recuperatam quoque possessionem inquietetur.

PErmutatione inter nos facta, secutáque hinc inde traditione si tu rem quam à me habuisti locaueris Titio, qui postmodum à te ex contractu locationis conuentus dominij quæstionem referre velit, 2 non potes me auto-

rem laudare quasi obligatum de euictione, Non ob id solum quòd non sit permittendum conductori tuo vt tibi referat quæstionem dominij, 3 Sed etiam quia facto tuo non meo ea tibi molestia contigerit 4 quod Titio rē locaueris, cui si non locasses rem nunc habere tibi liceret. 5 Planè si recuperata possessione ab eo conueniaris siue rei vindicatione siue qua alia actione per quam possessio auocetur, tenebor tibi vt rem defendam, 6 aut ni faciā quāti tua interetit, exemplo venditionis. 7 Neque tamen locus erit condictioni quæ dari solet non secuto ex alterutra parte implemento, 8 quia ex parte mea contractum impleui cùm rem meam tibi tradidi. 9 *Ita Senatus* in causa D. du Four & Iacobinæ Berru 3. Id. Maij 1595.

1. Quam vtique interuenire vtrimque necesse est vt possit permutatio dici perfecta *l.1. & pass D. de rer. permut.*
2. Quod plerique conductores facere tentant vt mutent sibi causam possessionis.
3. *l. si quis conductionis* 25. vbi omnes notant *C. de locat.*
4. *l. hoc iure* 27. *D. hoc tit.*
5. Cui autem habere licet is de euictione agere non potest *l. euictus* 35. *l. habere licere* 57. *D. hoc tit.*
6. *l. si plus vel minus* 74. §. *mota quæstione D. eod.*
7. Iisdem enim penè regulis iuris venditio & locatio consistunt *l.2. D. locat.* iunct. *l. ex conducto* 15. §. 1. *eod.*
8. *l. 1. §. vlt. D. de rer. permut. l. 1. C. eod.*
9. *l. si permutationis* 29. *C. eod. tit.*

DEFINITIO XVI.

Qui potest ipse hypothecaria conueniri per eum contra quem agit hypothecaria non ideo repellitur vulgari illa exceptione Quem de euictione tenet actio.

IVris regula, quæ habet, Doli exceptione repellendum esse eum qui sine directa rei vindicatione siue hypothecaria vindicare velit rem cuius nomine de euictione teneatur, 1 non nocet ei qui rem aliquam possidet de qua possit ipse in casum euictionis conueniri per quasi Seruianam. 2 Non enim hic tenetur de euictione, sed res quā possidet. 3 Proinde nec dolo facere quicquam videtur. 4 Sanè quin pro ea re hypothecariam excipere cogatur, sibique quasi in solutum imputare quod ex illa causa præstare aduersario deberet, recusare non potest. 5 Fieri tamē interdum queat vt doli exceptio obsit. Quid enim si tu contra me agas hypothecaria ob euictionem eius fundi qui ipse mihi obligatus reperiretur, si is mihi euictus esset quem tu dicis tibi obligatum? 6 *Ita tractatum est* in publico auditorio inter D. Comitem de Saleucufue & D. Baronē postea Comitem de Viry. 10. Cal. Maij 1595.

1. *l. vindicantem* 17. *D. de action. empt. l. venditrici* 3. *C. de reb. alien. non alienand.*
2. Quæ in rem non in personam actio est *l. pignoris* 17. *D. de pignor. l. pignoris* 15. *C. eod.*
3. Quam nec defendere cogitur si nolit, quia in rem actionem pati nemo cogi potest *l. vlt.* vbi ratio redditur *D. de rei vindic.*
4. Dolus enim personæ est non rei *l. 1. §. 1. D. de dolo.*
5. Nisi malit vltro recedere *vt in d. l. vlt. l. is cum quo* 7. *D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*
6. Hoc enim casu dolo facit qui id petit quod ipsum eidem postea sit restituturus *l. si socer* 44. §. *Lucius D. solut. matr. l. dolo facit* 8. *de doli mal. except.*

DEFINITIO XVII.

Condemnatus ad rem defendendam tanquam autor emptoris quamuis non esset, potest nihilominus tanquam talis vti iure emptoris tam agendo, quàm excipiendo.

AVctor ab emptore laudatus ad rem defendendam, 1 licèt facto suo possidere desierit, perinde tamen interdictis & remediis omnibus possessoriis vti potest atq; is ipse cuius gratiā litem suscipit. Eadem enim persona esse intelligitur, idémque hac parte ius emptoris & venditoris. 2 Ferēque est vt qui auctor laudatus fuit haberi debeat pro procuratore, cùm sit defensor necessarius, 3 in eoque plus quàm procurator qui non sit inuitus. 4 Quinimò cùm is qui autor laudatus erat, euictionis nomine cōueniri non posset, nec eo minùs tamen suscipiendæ litis se per iuris imperitiam obtulisset, atque ideò tanquam in confessum lata sententia fuisset. 5 Placuit perinde posse illum actionem exercere quæ emptori competeret, acsi iure auctor laudari potuisset, Vt sententia contra eum lata etiam pro eo ius faciat: 6 præsertim cùm aduersarij nihil interfit an ab emptore conueniatur an à venditore, quandoquidem easdem aduersus vtrumque exceptiones & defensiones habiturus est. 7 *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour contra Iacobinam Berru 3. Id. Maij 1595.

1. *Iuxta l. si plus* 74 § *mota quæstione D. hoc tit.*
2. Itaque hoc casu locum habet iuris regula quæ extat *in l. inuitus* 156. §. *plerumque de reg. iur.* Item illa quæ vult, Posse me interdum ex alterius persona consequi quod ex mea non possem *l. 3. in fin. D. quæ res pignor.*
3. Quid autem est defendere nisi eandem quam reus vicem subire *l. sed & ha* 35 §. *defendere l. minor* 51 §. 1. *D. de procur.*
4. *l. filiusfamilias* 8. §. *inuitus eod. tit.*
5. Cum nullæ sint partes iudicis in confessum nisi ad condemnandum *l. 1. & pass. de confess D. & C.*
6. Nec enim potest pro parte valere & pro parte non valere *l. in hoc iudicio* 27. *D. famil. erciscund.* nec haberi ex parte pro veritate, Ex parte verò non haberi.
7. Quia quod ipsis qui contraxerunt obstat, eorum quoq; successoribus obstare solet *l. quod ipsis* 143. *de reg. iur.*

DEFINITIO XVIII.

Qui dedit facto suo causam liti ab alio ex necessitate suscepta in eos sumptus necessariò condemnandus est si conueniatur ex ea actione ex qua debeat præstare id quod interest aduersarij.

SVmptus à me factos in eam litem quam ob factum tuum licèt te inaudito aduersus alium suscipere coactus fuerim, præstare te mihi æquum est, si tale sit genus actionis ex quo condemnati debeas in id omne quod mea interest. 1 Etsi enim videtur id interesse esse extra rē, 2 tamen reuera proficiscitur ex re cui tu causam dedisti. 3 Non idem erit si prætextu facti tui cùm cogi nō possem, litem suscepero, in eámque sumptus fecero. Nō enim alij sumptus ex hac causa restituendi sunt quàm qui necessarij fuerunt. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm in eo quod mea interest contineatur id omne quod mihi abest adeóque quod lucrari potui *l. si commissa* 13. *D. rat. rem haber.*
2. Ideóque non esse habendam eius rationem *l. si sterilis* 21. § *cùm per venditorem D. de action. empt.*
3. Is porrò damnum dat qui damni dat occasionem *l. si ex plagis* 52. §. *in clivo Capitolino D. ad leg. Aquil. l. is damnum dat* 169. *de reg. iur.*
4. Quia vltro mihi eam necessitatem imposui *arg. l. si fideiussor* 7. §. *si necessaria D. qui satisd. cogan.* Adde *l. ex parte* 39. *in princip. D. famil. erciscund. l. filia* 18. *in fin. C. eod.*

DEFINITIO XIX.

Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione & aliis sumptus perinde ac priuatus quilibet, siue ex contractu successerit, siue ex confiscatione.

PRinceps succedens priuato per confiscationem ex causa criminis eam pœnam infligentis perinde vtitur iure priuati acsi per cōtractum in ius priuati successisset. 1 Itaque si is cuius bona publicata sunt mecum antèa contraxerat, mihíque alienam rem aut alteri obligatā vendiderat

derat,quam habere non possim,condemnandus mihi est fiscus non ad hoc solum vt euictionem præstet, & indemnitatẽ,sed etiam ad sumptus litis. 2 Nam quod dici solet fisci aut Principis procuratorem expensas litis neque dare neque accipere, ad eum casum pertinet quo is agit tanquam publicus accusator, 3 non quo conuenitur vt priuatus. 4 *Ita Senatus* in causa Ioannæ Molard & Mauricij Veyrat Prid.Non.Iul.1595.

1. *l.fiscus 6. D. de iur. fisc.* iunct. *l.vnic.C. pœn.fiscal.credit. præf* vbi obserua pro *fisci* legendum esse *furti* vt alibi monui & probaui.

2. Vtrumque enim fit ex eiusdem contractus iure ac potestate cùm sumptus litis tanquam accessorij sequantur causam sui principalis *Ex not. in cap. accessorium de reg. iur. in 6. l. Lucius* 18 *D. qui potior. in pignor. hab.*

3. Quia ex officij necessitate id facit quæ res non patitur vt expensas litis vllas vel det vel accipiat *l. post legatum* §.5. *aduocatum fisci D. de hu qua vt indign.*

4. *d.l. fiscus 6. D. de iur. fisc.*

DEFINITIO XX.

Euictis pignoribus dotalibus, quæ maritus in solutum acceperat, non habetur dos pro soluta, ideoque nec maritus nec eius heredes ad restitutionem tenentur.

MAritus acceptis à fratre vxoris pro dote pecuniaria pignoribus quæ multò pluris erant, eodem tabularum dotalium die pignorum hyperocham emerat, & precium soluerat, stipulatione adhibita de euictione. Nõ dubitabatur, quin hoc ipso dotem pecuniariam accepisse videretur, 2 & ita se obligasse ad eam soluto quandocunque matrimonio restituendam, cùm tabulis dotalibus cõueniisset vt soluto matrimonio vel pignora ipsa redderẽtur si maritus ea possideret, vel pecunia, si eam accepisse maritus probaretur. 3 Sed cùm post aliquot annos pignora euicta fuissent, placebat posse quidem eum, eiúsve heredes si id mallent agere de euictione, contra venditorem, 4 at non eo minùs videri facta solutione irrita resuscitatã pristinam dotis obligationem 5 quæ per dationem in solutum extincta videbatur 6 cùm pro soluto haberi non posset, quod citra culpam creditoris & ex anteriore siue dominij siue pignoris causa euictum inueniebatur. 7 Maximè cùm fauorabilior esse credatur actio de dote, quàm quæ ex empto de euictione datur. 8 Proinde nec audiẽda erat mulier si prætextu emptionis pignorum repeteret à marito aut ab heredibus dotem pecuniariam quam ipse numquam accepisset aut pignora quæ retinere non potuisset. 9 Successores verò mulieris multò minùs, 10 præsertim quòd mulier quæ supra quinque & viginti annos marito superstes fuerat, & de lucris nuptialibus legatisq; à marito datis cum heredibus bis transegerat, dotem tamen numquam petiisset, 11 siue quòd conscia esset nullam à marito acceptã fuisse 12 siue quòd vereretur ne si mariti heredes inquietaret, fratrem suum hoc ipso lacesseret cõtra quem illi subinde regressum habituri essent. 13 Illud itaque supererat, vt à solo fratre dotem petere mulieris successores deberent si eam sibi saluam vellent. 14 Nec si frater interim soluendo esse desiisset, poterat ob id fieri durior condicio heredum mariti qui iusta conuentione sibi prospexerat, ne quidquam aliud præter pignora si ea retineret, aut dotem ipsam si luerentur reddere quandoque cogeretur. 15 Non enim poterat mulier conuentionẽ impugnare cui ipsa consenserat, cùm ipsi perinde ac marito, & promissa dos per fratrem, & pignora quoque data proponerentur. 16 Neque rursus à dotis vtilitate aliena videbatur conuentio vt ob eã causam quasi publico iuri contraria improbari deberet, 17 per quam fiebat vt in eũ casũ qui euenerat mulier penè indotata cõstitueretur, 18 nulla per maritum accepta dote, pignoribus euictis, lapsóque interim facultatibus fratre. 19 Quis enim iniquũ putet si pacto fiat ne viri periculo dos sit, quã vir ipse numquam acceperit? 20 Nisi fortè hoc ipsum marito imputare voluimus, cur siue de euictione siue de dote actionem tãquam vice pignorum substitutam non exercuerit, cùm posset, aduersus vxoris fratrem, cui parcendi causam probabilem non habebat, quòd is dotem sorori nõ ex liberalitate sed ex necessitate promisisset. 21 Verùm ne hanc quidem querelam à mulieris successoribus contra mariti heredes proponi posse visum est, quam mulier tot annos superstes, neque contra eos proposuerat, 22 neque contra fratrem, quem soluti matrimonij tempore soluendo adhuc fuisse non negabatur. 23 Accedebat quòd maritus cùm suprema ordinaret amplissimis legatis in vxorem collatis, & fratris filio herede relicto, expressim præceperat, vt quidquid tabulis dotalibus continebatur, id firmum ratúmque esset. Cuius præcepti cùm non alius sensus esse posset, quàm vti ne ab iis conuentionibus quæ in dotali instrumento conscriptæ fuerant, vllà ex parte recederetur, 24 consequẽs videbatur vt mulier quæ supremam mariti voluntatem acceptis legatis agnouerat non aliis legibus repetẽdę dotis ius haberet quàm quæ doris constitutæ tempore placuissent, quasi non aliter contracturus fuisset maritus, 25 qui secundo contractu eadem die inito cum absentis vxoris fratre, proprio nomine, non tam à pactis dotalibus recesserat, quàm à iure pignorum, vt pignora in pecuniã pro vxore, pro se verò in causam dominij conuerteret summo vtriusque bono, nec imprudenti consilio si euẽtu feliciore nullam rerum obligatarum primùm mox vendi tarum euictionem sequi contigisset. 26 *Ita tractatum est.* Sine die, pro D. Claudio Carron contra D. Baronem de la Perriere.

1. Nostri vulgo *plurisualentiam* appellant, de qua *in l. & quæ nondum* 15.§. *vlt. D. de pigner. l. quærebatur* 20. *D. qui potior. in pign. hab.*

2. Qui enim hyperocham emit hoc ipso totam rem emere intelligitur vbi nimirum erit à vinculo pignoris liberata Text. est elegans *in d.l. & quæ nondum* 15.§. *vlt.*

3. Fecerat enim maritus huiusmodi emptione vt non posset frater qui dotem & pignus constituerat, pignus luere oblata dote, quia id fieri non potuisset quin marito eidémque emptori res sua auferretur.

4. Quod hoc genus contractus simillimum sit emptioni *l. si prædium* 4. iunct. *l. si ob causam* 13. *C. hoc tit.*

5. Siquidem potestas euictionis tollit intellectum solutionis *arg. l si patroni* 55 §. *vlt. D. ad SC. Trebell.* Text. est aptissimus *in l. qui res* 98. *in princip.* iunct *l. si rem meam* 20. *& l si quis aliam* 46. *D. de solut.* De quo vide quæ scripsi *Defin.* 49 *supr. tit. prox.*

6. *l. eleganter* 24. *D. de pignorat. act.* de qua dicemus *infr. num. vlt.*

7. *l. pen. §. 1. in fin. D. de except. rei iudic. l. in bello* 12. §. *si quis seruum D. de capt. & postlim. l. qui concubinam* 29. §. *si heres de leg.* 3. *l. à substituto* §. *heres de leg.* 1. *l. cùm quis* 38. §. *qui hominem & d.l.* 20. *l.* 46. *l.* 98. *in pr. de solut. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. *si creditor eod.* Anton. Capyc. *decis.* 43. Ias. *ad l. si domus* 71. §. *de euictione de legat.* 1.

8. Bart. *ad d.l si quis aliam* Castr. *ad d.l. qui res ex l. vnic. C. de rei vxor. act.*

9. Cùm is contractus secuta euictione habendus esset pro non facto.

10. Nemo enim plus iuris aut commodi heredi suo reliquit, quàm ipse habuerit *l. nemo plus commodi* 120. *de regul. iur.*

11. Quæ res magnam præbebat coniecturam voluntatis, quòd mulier nollet vnquam dotem peti *arg. l. vir vsurai* 54. *D. de donat. int. vir. & vxor. l. cùm quidam* 17. §. *Diuus Pius D. de vsur. l. Procula* 26. *D. de probat.*

12. Durum enim sanè est vt cogatur maritus dotem restituere quam nec acceperit vnquam, nec se accepisse professus sit *arg. l.* 1. 2. *& 3. C. de dot. caut. non numer.* Vt proinde non esset in hac quæstione locus iis quæ tractari solent de exceptione non numeratæ dotis post annum ex die soluti matrimonij nõ opponenda. Id enim obtinet cùm maritus cauit sibi numeratã dotem, quod hic non euenerat.

13. Is enim per indirectum conueniri videtur contra quem habiturus regressum est qui prior condemnabitur *l. si quis reum 5. in princip. D. de liber. legat. l. cùm lex* 46 *D. de fideiuss.* Itaque videbantur hoc casu tria illa concurrere ex quibus præsumitur tacita remissio debiti in specie *d. l. Procula* 26. vbi DD *de Probat.* Scilicet consanguinitas proxima, taciturnitas longi temporis & sæpius positæ rationes.

14. Semper enim dotis debitor manserat frater qui numquam soluerat.

15. Ne alioqui casus fortuitus damno adficiat maritum qui diligenter sibi prospexerit *arg.l.debitor 3.D.de separat.*

16. Valent enim pacta dotalia quæ ab initio fiunt & ipso tempore constitutæ dotis præsertim si fiant præsente & consentiente muliere *l.cùm des 7.D.de pact.dotal.*

17. *Arg.l.illud conuenire 5.l.Attilicinus 17.eod.tit.*

18. Quod vtique certum est conuentione fieri non posse *l. si conuenerit 4.eod.*

19. Nullam siquidem videtur habere actionem mulier quę inopem habet dotis debitorem *l.nam ut 6. D.de dolo.*

20. Neque enim pactum hoc aut legibus aut bonis moribus contrarium est, vt illa de quibus *in d.l.4.5.& 17.de pact.dot.* cùm nulla lex sit quæ iubeat maritum dotem reddere, quam non accepit, Nisi cùm ei culpa & negligentia imputari potest vt *e.g. extraneus 33.D.de iur.dot.*

21. *Per text.in d.l si extraneus.*

22. *Arg.d l.vir vsuras 54.de donat.int.vir.& vxor.d.l. cùm quidam 17.,. Diuus Pius de vsur.d.l.Proculus 26 D de probat.*

23. Quæ ratio faciebat ne in hac specie locus esset *d l si extraneus*, quæ tractat eum casum quo futurum sit vt dotis tactum patiatur mulier si non ei liceat repetere dotem à viro etiam quam vir non acceperit. Adde quòd in proposito casu etiam mulier sibi suisque stipulata erat dotem à fratre vt proinde posset illa suo iure agere, nulla etiam ab heredibus mariti cessione impetrata.

24. Neque enim permitti poterat mulieri vt dotales conuentiones pro parte adprobaret, pro parte autem improbaret *arg.l.nam absurdum 7.de bon.libert.l.si ita stipulato 39. in fin. de oper.libert.l.cùm quæritur 16.D de admin tutor.*

25. Creditur enim quilibet contrahens certis pactis & legibus non aliter fuisse contractutus *l.cùm te 6.& l.vlt.C. de pact. int.empt.& vendit.l.si donaturus 9.D.de condict caus.dat.l. Titia 62.in fin.D.de iur.dot.l.purè 5.§ pen.D.de dol.mal.except.*

26. Euictio namque secuta fecerat vt nulla posterioris cõtractus ratio haberi deberet, ac proinde vt non posset dici sublata pristina obligatio dotis quominùs agere ex ea maritus posset acsi pignora nunquam in solutum accepisset *d. l. qui res 98.in princip.de solut.* Multò magis fatendum erat superesse marito itémque vxori hypothecariam in bona fratris constituentis secundùm ea quæ scripsimus *num.5.supr de remiss.pignor.& Defin.vlt.supr.tit.prox.* Et quamuis contrà sentiat Bart. cùm res data est pro pecunia in solutum iuxta eam distinctionem quam tradit in *d.l si quis aliam.* Tamen excipit causam dotis ex *d.l.qui res.* Et præterea manifesto errore labitur, in eóque rectè notatus est à Capyc. *dict.decis.43.* & Ias. *in d.§.de euictione.* Decepit autem eum quod scriptum est *in d.l.eleganter 24 D.de pignorat.act.* Quasi eius loci sensus sit, Quotiescunque dominium rei obligatæ acquiritur creditori, finiri obligationem pignoris & à priore contractu adeò recessum esse vt pristina actio exerceri nunquam possit. Quod tamen non ita est: sic enim scriptum legimus *in d.l.eleganter videtur finita esse pignoris obligatio & recessum à contractu* quod longè aliud est. Videtur quidem vtrumque ita esse, sed neutrum ita est quia dominij acquisitio postmodum reuocata non mutat causam pignoris vt diserte scriptum est in *d.l pen.§ 1.in fin.D.de except.rei iudic.l.libera 8.C.de sent.& interloc.omn.iudic.* Nec pugnat quod sequitur accommodandam esse hoc casu vtilem ex empto actionem. Nihil enim vetat vtrumque verum esse & quod volumus non finiri obligationem pignoris, & quod lex ait actionẽ ex empto vtilem accommodari. Sed tamen vt dicam liberè quod sentio videtur mihi totus ille locus esse Triboniani potiùs quàm Vlpiani, adeò ineleganter meo iudicio & inconcinnè exaratus est. Et illud imprimis quod initio legis scribitur in hæc verba *eleganter apud me quæsitum est.* Nam & ineleganter proposita est quæstio & ineleganter decisa, quàm ineleganter proposita sit apparet ex illis verbis *vt pignus possideret.* Debuit enim addi *iure dominij* quomòdo addit Paulus *in l. debitor 59. D. ad SC. Trebell.* Non enim à Principe impetrandum est vt creditor pignus possideat, quod fit ex sola natura pignoris *l. si rem 9.§.propriè l.cùm & sortis 35.§.1.eod.* sed vt iure dominij possideat *l.2.& tot.tit.C.de iur.domin.impetr.* Sed longè ineleganter est ipsa quæstionis substantia illis verbis expressa *an habeat contrariam pignoratitiam.* Contraria enim pignoratitia solet competere creditori vt indemnitatem consequatur si quid fortè in pignus impenderit *l.si necessarias 8. eod. tit. de pignor. act.* non autem ad consequendum debitum aut id quod interest creditoris si fortè pignus sit euictum nec si euictio præcesserit dominij impetrationem. Habet enim creditor hypothecarius in eam rem actionem personalem cui pignus accesserat, nec proinde indiget contraria pignoratitia quæ nihil nisi personalis est. Quòd si non competit eo nomine pignoratitia contraria nec tum quidem cùm pignoris causa non potest dici finita per impetrationem iuris dominij. Quantò minùs poterit competere eo casu quo videri potest finita? Nisi fortè voluit Tribonianus dicere pignoratitiam pro hypothecaria: quomodo dixit Paulus *in d.l pen.§ 1 in fin. D.de except.rei iudic.* Sed directa illa est, quæ competit creditori in bona obligata non autem contraria *l si fundus 10 § in vindicatione D.de pignor.* Sed responsio ad propositam quæstionem est longe ineptior. Primùm quoniam incerta, deinde quia etiam falsa est. Incertam esse probant verba illa *& videtur finita esse pignoris obligatio & à contractu recessum*, ac proinde Tribonianeam. Semper enim hæsitat Tribonianus & quod ijs euenire necesse est qui rationem & principia iuris non bene calleãt, nihil audet adfirmare. Quòd si dubitantis verba pro adfirmantibus habere velis, quomodo habet Bart. *ad d.l.si quis alium 46.D de solut.* efficies de dubitante mendacem. Falsum enim est finitam esse pignoris obligationem vt constat ex *d l.pen §.1.in fin.D.de except.rei iudic.l.debitor 59.D.ad SC.Trebell.l.grege 13.§.etiam D. de pignor. l.cùm quis 38 §. vlt. D.de solut.l.libera 8.C.de sentent.& interloc. omn.iudic.l.si rem 9.§ omnis D.de pign.action.* Falsum item, Recessum esse à priore contractu per dominij impetrationem nisi sub ea veluti conditione si dominij impetratio teneret, ne alioqui noceat creditori quòd plus iuris habere cœperit *arg. l. in bello 12.§ si quis seruum & seq.D.de captiu. & postlim.* Quod verò sequitur *imò vtilis ex empto accommodata est* magis Tribonianum prodit. Sic enim loquitur quasi corrigat quod in præcedentibus dictum est cùm è contrario inferat potius, ac si scriberet quomodo scribere voluit *ergo vtilis &c.* Quamquam neque correctio neque illatio accommodata esse potest, Cùm vt suprà diximus possit vtrumque verum esse vt non sit finita obligatio nec immutata causa pignoris, & vt vtilis ex empto actio competat creditori. At neque debuit Tribon. scribere *accommodata* sed *accommodanda.* Nondum enim quisquam aut ex Imperatoribus aut ex prudentibus dixerat competere in hac specie creditori vtilem ex empto actionem, sed eo demum casu quo pignus pro pecunia datum sit à debitore in solutum, vt *in a.l.4.C.de euict.* aut à iudice iudicatum exequente & debitoris personam factúmque repræsentante vt *in l. si ob causam 13.eod.* Qui casus longè diuersus est ab illo, quo impetrauit creditor à Cæsare vt sibi liceret pignus possidere iure dominij: nihil enim hoc casu agit debitor, nec Cæsar aut alius quisquam nomine debitoris propter quod dari debeat creditori in eum ex empto actio, siue directa siue vtilis. Factum enim aliquod debitoris aut alterius pro eo facientis interuenire necesse est vt personali actione ex empto siue directa siue vtili conueniri possit. Fefellit Tribonianum quòd vidit accommodatam ab Imper. Antonino vtilem ex empto in specie *d.l.4.* Sic enim solet ille vt alibi sæpe monuimus & probauimus rescripta Imperatorum ad certas species coangustata ad alias species quantumuis dissimiles extendere, nec dissimilitudinis rationem quã attulimus obseruauit, idque apparet clarissimè ex eo quod subiicit *quemadmodum si pro soluto ei res data fuerit.* Quasi verò inter hanc quam tractamus speciem & illam nihil planè interfit, quæ tamen toto cœlo distant. Sed neque ausus est Tribonianus dicere ad quid competat actio illa ex empto quæ accommodatur creditori cui debitor pignus dederit in solutum: sic enim adiicit *vt in quantitatem debiti ei satisfiat vel in quantum eius interfit* acsi petitio & cõdemnatio ex illa actione fieri debeat disiunctiuè & alternatiuè. Quod certè non ita est: datur enim ex empto actio siue directa siue vtilis ex causa euictionis ad id quod interest *l.si in venditione 60. l. euicta re 70. & pass. D.hoc tit. l.si permutationis 29.C.eod.l.1.in princip.C. de rer. permut.* Nec enim precium debetur emptori cui res vendita tradita fuit & euicta, sed id quod interest cùm in contractibus nominatis qualis est emptio non magis condictioni quàm pœnitentiæ locus esse possit *d.l.1.C.de rer.permut.l.non est probabile 6.l.ea condictione 14.C.de rescind.vendit.* Quamuis in eo quod interest precium quoque ipsum contineatur. *l. 1. D.de action. empt.l in interdicto 6.D.vnde vi.* Falsum ergo est quod Tribon. ait, pignore per debitorem in solutum dato & postea euicto, dandam creditori vtilem ex empto actionem vt in quantitatem debiti ei satisfiat, est enim hoc proprium pristinæ actionis quæ competebat ante dationem in solutum & quæ non eo minùs hodie competit quod datio in solutum intercesserit quæ ob secutam postmodum euictionem nullum habuit effectum *l.si rem meam 20.l.si quis aliam 46.l.qui res 98.D. de solut.* Sicut è contrario proprium est actionis ex empto tam vtilis quàm directæ, vt ad id quod interest tantùm detur non autem ad hoc vt in quantitatem debiti satisfiat, quod omnium aptissimè exprimunt Imperatores *in d.l. libera 8. C. de sent.& interloc.omn.iudic.* vbi opponunt ista tanquam ex diametro contraria, Ex empto agi ad id quod interest, Et repeti pristinam actionem ad debitum reddendum, aut si malis quomodo vulgò legitur, *ob debitum reddendum.* Taceo quod parum elegans est illa locutio, *vt in quantitatem debiti ei satisfiat*, pro eo quod

eo quod poterat & breuius & elegantius sic exprimi *vt in d.l. libera ob debitum reddendum.* Neque tamen adhuc conquieſcit Tribonianus, ſed addit *& compenſationem poteſt habere creditor*, quibus verbis ſignificat illud ipſum quod antea negauerat priſtinam veteris debiti obligationem ſupereſſe quæ haud dubiè ſupereſſet ſi creditor iure dominij nunquam pignus poſſediſſet. Alioqui ſi ponas obligationem illam veterem omnino ſublatam eſſe, nec aliam ſupereſſe actionem quàm vtilem ex empto ad id quod intereſt, conſequens fiet vt non poſſit conuentus ex aliqua cauſa creditor obiicere compenſationem. Quippe quam certum eſt non poſſe obiici niſi eius debiti quod & ſubſtantia & quantitate ſit liquidum *l. vlt. C. de compenſat.* liquidum autem eſſe nunquam poteſt id quod intereſt quoad ſit taxatum; quia quatenus cuiuſque interſit in facto non in iure conſiſtit *l. quatenus 24. de reg. iur. l. vlt. D. de prator ſtipulat.* Illud verò explicari meo iudicio vix poteſt quod ſequitur apud Tribon. *ſi fortè pignoratitia cum eo agetur.* Quomodo enim fieri queat vt contra creditorem agat pignoratitia actione debitor qui debitum nunquam ſoluerit, neque verò pignus vllum dederit niſi quod fuerit euictum? *l. ſi rem 9. §. omnis pecunia eod. tit.* Niſi fortè ponas pro alio quodam debito ab eodem debitore alia fuiſſe data pignora eidem creditori. Quo caſu nihil ſanè prohibet dari pignoratitiam debitori ad repetenda illa pignora poſtquam ſoluerit creditori pecuniam pro qua fuerant obligata. Sed nego quicquam cauſæ eſſe cur eo caſu loquamur de compenſatione, cùm poſſit ſufficere creditori quòd poſſit alia pignora retinere pro eo quoque debito pro quo cœperat iure dominij aliud pignus poſſidere. Quidni verò? Cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere poſſit *l. vnic. C. ill. tit. Etiam ob chirogr. pecun.* Ex his igitur apparet nihil eſſe in toto hoc reſponſo quod explicari commodè poſſit, ac proinde quod non Triboniano potiùs quàm Vlpiano debeat adſcribi. Idémque dicendum puto *de §. qui reprobos. & §. ſi vendiderit quidem.* qui in eadem lege ſequuntur. Continent enim ineptas & quæſtiones & reſponſiones, ne quid addam de ablatiuis illis abſolutis qui Tribonianum prorſus redolent *reprobis videlicet numinis reddendis.* Sed de his plura ſi Deus dabit in Rationalibus ad illam legem. Poterant & hi longiores commentarij in id tempus ſinque locum illum reſeruari. Sed non potui temperare mihi, ne hîc adſcriberem, & occuparem vtſi, quod abominor, humanum fortè quid mihi acciderit quod impediat ne eò vſque Rationalia proferre poſſim, hoc ſaltem habeant à me iuris ſtudioſi quod ſcire poſſint de mea ad locum illum coniectura.

DEFINITIO XXI.

Qui ſe liti obtulit tanquam autor laudatus, cùm tamen nullo iure id factum eſſet non eo minùs vti poteſt iure illius à quo laudatus fuit, dum ne faciat duriorem aduerſarij conditionem.

SI quis nullo iure autor laudatus per errorem aut imperitiam ſe liti defendendæ obtulerit, 1 non eò minùs eodem iure vti poteſt, quo vteretur is, à quo laudatus eſt, 2 dum ne ex eo durior aduerſarij condicio fiat, quàm futura eſſet ſi ex iuris neceſſitate litem pro alio ſuſcipere debuiſſet. 3 *Ita Senatus* in cauſa D. du Four & Iacobinæ Berru 29. Mart. 1597.

1. Ad quod vtique teneretur ſi iure autor laudatus fuiſſet *l. ſi plus vel minùs 74. §. mota quæſtione. D. hoc tit. de euict.*

2. Siue agendo ſiue excipiendo vt dixi *Deſin 17. ſupr. eod.*

3. Nunquam enim permittendum eſt vt ex perſona illius qui non niſi alieno iure vtitur durior aduerſarij condicio fiat *l. 1. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

DEFINITIO XXII.

Subſtitutus in locum eius qui emit à falſo herede non eſt cogendus ſoluere detecto dolo falſi heredis quis ſi non ſit ſoluendo, aquius eſt manere in damno primum emptorem quàm ſecundum.

OBligatus ſoluere tanquam in eius locum ſubſtitutus qui emerat à falſo herede, ſi bonorum euictionem poſtea paſſus ſit, aut immineat periculum euictionis detecto dolo falſi heredis, qui tanquam verus heres vendiderat, non eſt cogendus vt ſoluat, 1 quia ex contractu per errorem inito fieri non poteſt, vt vtilis, & efficax obligatio contrahatur, 2 emptoriſque periculo rem cedere æquius eſt, ſi falſus heres non ſit ſoluendo, quàm eius, quem emptor in locum ſuum ſubſtituit. 3 Præſertim ſi dolus emptoris in ea ſubrogatione facienda interueniſſe proponatur: 4 ſed tamen nec illud ferendum eſt, vt qui in emptoris locum ſubſtitutus fuit, quicquam lucri ex eo contractu retineat. 5 Itaque & vacuam eorum bonorum poſſeſſionem & fructus omnes quos ex ipſis perceperit emptori primo reſtituere debebit. 6 *Ita tractatum eſt* in publico auditorio 8. Febr. 1597. contra locum tenentem Aquæbellæ.

1. *l. ſi poſt perfectam 24. C. hoc tit.*

2. Longè enim aliud eſt paciſci, aliud decipi *l. qui cum tutoribus 9. §. 1. D. de tranſact.*

3. Poteſt enim multò magis imputari emptori cur cum falſo herede contraxerit, cuius condicionem ignorare non debuerat *ex reg. l. qui cum alio 19 de regul. iur.* quàm ei qui in locum emptoris ſubſtitutus eſt cur contraxerit cum vero emptore.

4. Id eſt ſi cùm alium in locum ſuum ſubrogaret, iam ſciebat falſum heredem fuiſſe illum à quo emerat.

5. Nec enim debet quis commodum vllum ſentire ex eo contractu ex quo nullum velit ſentire incommodum *l. cùm quæritur 16. D. de admin. tutor. l. ſecundùm naturam eſt 10. de reg. iur.*

6. Licèt videatur fructus lucrifacere debuiſſe cùm fuerit bonæ fidei poſſeſſor *ex l. bonæ fidei 48. de acquir. rer. domin.* Sed hoc ideò quia maluit ille à contractu recedere à quo tamen non potuit recedere pro parte *d. l. cùm quæritur l. iunior vrgentibus 47. D. de minor. l. ſi ita ſtipulatio 39. §. 1. de oper. libert. l. nam abſurdum 7. D. de bon. libert.*

DEFINITIO XXIII.

Caſus in quo emptor agit de euictione ex contractu priuſquam ille contractum ex parte ſua impleuerit.

VEnditione ſic facta, vt emptor non ſolùm certam quantitatem precij nomine præſtaret: ſed etiam aliud quidpiam faceret, 1 ſi emptor re ſibi iam tradita, & euicta agat de euictione priùs quàm contractum impleuerit, non ex eo ſolo prohibendus eſt agere, quòd ipſe prior in totum non ſatisfecerit. Finge idcirco eum non ſatisfeciſſe quòd fundus euictus ſit, qui ſi euictus non fuiſſet, ſatisfacere ex fructibus commodè poſſet, aut ex ipſius etiam fundi venditione. Quid ei imputabitur? 3 Planè ſic condemnandus erit venditor, vt ei viciſſim quoque emptor ad contractum implendum condemnetur. 4 Quæ res expenſarum condemnationi locum facere plerunque ſolet, ſi modò emptor ab initio litis proteſtatus ſit paratum ſe eſſe contractum ex parte ſua implere. 5 *Ita Senatus* in cauſa D. Comitis de Salencufue & D. Baronis de Viry 7. Febr. 1593.

1. Quo caſu viderur huiuſmodi pactum eſſe pars precij *l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi. D. de action. empt.*

2. Quamuis ſoleat huiuſmodi exceptio eſſe vtilis aduerſus eum qui agit ex contractu vltro citróque obligatorio *l. Iulianus 13. §. offerri. D. de act. empt.*

3. Nihil prorſus: cùm non ſtet per eum, ſed per euictionem ipſam fundi *l. in omnibus cauſis 39. de regul. iur.*

4. Quia non debet contractus claudicare, nec venditor priuari commodo ſuæ conuentionis ſine qua non fuerat venditurus *l. vlt. C. de pact. inſt. empt. & vendit.*

5. Hoc enim caſu neuter videtur eſſe temerarius litigator, cùm vterque contractum impleri velit, ſiquidem aliter ius conſtitui citra alterutrius iniuriam non poſſet *l. cùm te 6. C. eod. tit. De pact. inſt. empt. & vendit.*

DEFINITIO XXIV.

Clausula excepti antiquioris pignoris in fundum possessum ab emptore & in casum euictionis, intelligi debet de euictione quæ sequatur ex facto alterius quàm venditoris.

CVm venderem tibi fundum Cornelianum pro cuius euictione obligatus erat Sempronianus, quem tu ab eodem meo autore possidebas, obligaui me tibi de fundi Corneliani euictione, in eamque rem bona mea omnia. Ita tamen vt saluum mihi esset ius mei pignoris in Sempronianum tuum, si quo casu Cornelianus tibi euinceretur. Placuit secuta postmodum Corneliani euictione ex ea causa, quæ ex facto meo proficisceretur, [1] non posse me tibi ex empto agenti obiicere doli exceptionem, quasi tu vicissim teneri mihi debeas tanquam possessor Semproniani, qui pro Corneliani euictione mihi obligatus manserit. [2] Debet enim illa clausula excepti antiquioris pignoris ad alias causas referri, ex quibus sequi potuerit euictio aliam ob causam, quàm ob factum meum. [3] Alioqui eueniret, vt inutilis esset pactio per quam de euictione me obligassem, [4] vtque & rem & precium haberem, quod bonæ fidei, & æquitatis ratio sanè non admittit. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quo casu non possum ego agere de euictione *l. hoc iure vtimur* 27. D. *hoc tit. de euict. l. fundum meum* 20. *eod.*

2. Scilicet ex vulgari illa iuris regula, Quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio *l. vindicantem* 17. *l. Seia* 73. *eod. hoc tit. D. l. si à Titio* 72. *D. de rei vindic. l.* 1. *De except. rei vend. l. etsi is qui* 10. *D. de distr. pign. l.* 4. § *si à Titio* 32. *D. de dol. mal. except. l.* 1. *&* 2. *C. ne fisc. rem quam vendid. l. venditrici* 3. *C. de reb. alien. non alienand.*

3. *d. l. fundum meum* 20. *d. l. hoc iure* 27. *D. hoc tit.*

4. Quod non est dicendum, maligna enim est illa interpretatio per quam fit vt conuentio inutilis reddatur *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus De verb. oblig. l. quoties* 12. *D. de reb. dub.*

5. *l. ex empto* 11. §. *qui autem. & l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

DEFINITIO XXV.

Sufficit denunciatam esse litem euictionis venditori ab emptore vt possit emptor habere regressum etiam contra possessores pignorum postea venditorum, licet nihil iis fuerit denunciatum.

EMptor qui omnia bona sui venditoris habuit pro euictione obligata, quæ idem venditor postmodum in alios complures alienasse proponebatur, [1] si fundi à se empti controuersiam patiatur, soli venditori denunciare litem cogitur, [2] non etiam possessoribus pignorum, nec si aduersus eos hypothecariam exercere velit, quandoquidem nec ipsi venditoris & euictionis fideiussori denunciare cogeretur. [3] Multò enim maior ratio suaderet vt fideiussori denunciationem fieri oporteret qui ipse contraxit, quique si exceptioni ordinis renunciauerit priore loco in venditoris vicem conueniri potest, [4] quàm vt possessoribus, qui per quasi Seruianam non conueniuntur, sed bona, [5] denunciationis suscipiendæ prorsus incapacia. [6] Essetque iniquissimum obligationem emptoris, cui denunciationis faciendæ necessitatem iam alioqui per se satis duram lex irrogat, [7] ex facto venditoris augeri [8] & ad possessorum personas cum quibus non contraxerit extendi: quod in persona fideiussoris cum quo contractum fuit non perinde iniquum esset, nisi ratio illa etiam fideiussori non minus quàm tertiis possessoribus noceret, quòd neque illius, neque istorum quidquam interest [10] nisi per consequentias, quæ attendi non solent. [11] Sed etsi omissa sit denunciatio quæ venditori fieri debuit, nocet quidem ea negligentia emptori hactenus ne litis non denunciatę expensas in diem vsque denunciationis factas possit repetere, [12] sed non vsque adeò vt indemnitatem suam persequi prohibeatur etiam posteaquàm fuit condemnatus, si tandem denunciatus venditor nihil alleget ex quo appareat potuisse ac debuisse emptorem absolui si denunciatio congruo loco & tempore facta fuisset. Quid enim potest interesse venditoris quòd vel tardiùs quàm oportuit vel nunquam facta sit denunciatio quæ nullo vnquam tempore profuisset? [13] Illud planè constat omissam in prima instantia denunciationem posse fieri commodè ac tempestiuè in secunda si victus emptor appellauerit intra legitima tempora, litémque appellatoriam prosecutus sit, [14] cùm per appellationem reducatur lis ad terminos primæ contestationis [15] atque ita fiat vt possint adhuc non deducta deduci, non probata probari. [16] Sed hoc ita tamen si litis victoria non pendeat ex testimoniis pro euincente dictis, quæ vbi semel didicerta sunt ab emptore nullas amplius in contrarium probationes possunt admittere, [17] nec magis eas quæ à venditore tametsi litem ignorauerit proferantur, quàm si ab emptore ipso, cuius nomine suscipiens litem venditor easdem penitus exceptiones & replicationes eadem denique litis affectæ & perperam instructæ incommoda pati cogitur quæ emptor ipse cogeretur. [18] At quid si post appellationem cunctante venditore, sibique factam denunciationem negligente, emptor cum euincente transegerit & ita rem amiserit? Nihil dolo fecisse videbitur quominus saluam & integram de euictione habeat actionem, [19] sed potiùs contra venditoris sui fraudem sibi prospexisse, [20] si in ea causa res fuit vt non magis secundæ quàm primæ instantiæ victoriam iustè sperare posset. Nam neque hoc casu prouocare tenebatur. [21] *Ita tractatum est* Calend. Iuliis 1596.

1. Non enim obligatio impedit alienationem *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interdic. rer. suar. alien.* sicut nec alienatio extinguit obligationem pignoris *l. debitorem* 15 *C. de pignor.*

2. Quia solus venditor autor est qui laudari potest & debet *l. autore* 7. *& seq. C. hoc tit.*

3. *d. l. autore l. si stetus* 18. *eod l. si ei* 41. §. *vlt. D. eod.*

4. *Anib. præsente vbi not. C. de fid. instr.*

5. *Arg. l. imperatores* 7. *D. de publican. & vectigal. l. denique* 19. *D. de iur. fisc.*

6. Vnde est quòd in iure nostro actiones personales tantùm non etiam reales dicuntur condictiones ab illis scilicet denunciationibus quas olim præcedere necesse erat §. *appellamus Inst. de action.*

7. Sic enim denunciandi necessitatem dixit Modestinus *in l. Herennius* 63. *in princip. D. hoc tit.*

8. *l. centum Capua* 8. *D. de eo quod cert. loc.*

9. *Arg. l. apud Iulianum* 3. *in princip. D. quib. ex caus. in possess. eat.*

10. Nemo autem siue agendo siue excipiendo auditur nisi cuius interfit *l.* 3. §. 2. *l. stipulatio ista* 38. §. *alteri de verb. oblig. l. ille à quo* 13. §. *si de testamento.* vbi Alex. & alij *D. ad SC. Trebell.*

11. *l.* 1. *l. quod dicitur* 7. *D. de autor. tutor.*

12. *l. emptor* 8. *& seq. C. hoc tit.*

13. *l. si ideo* 55. *vbi not. D. eod.* Et huc pertinet quod dici solet, Nunquam faciendum esse id, quod factum non releuaret *l. qui potest* 26. *vbi not. de reg. iur. l. si quis ita* 33. *de hered. instit.* Vide Affict. *decis.* 215.

14. *d. l. Herennius* 63. §. *vlt. D. hoc tit.*

15. Extincto scilicet iudicato per appellationem *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

16. *l. per hanc* 4. *vbi not. C. de temp. & rep. app.*

17. Propter metum subornationis *cap. fraternitatis Extr. de testib.*

18. Eadem enim videbitur hoc casu esse non tantùm ratio, sed etiam persona emptoris & venditoris, vt diximus *Defin.* 17. *supr.*

19. Quamuis videatur facto suo rem amisisse quam per transactionem remisit. Nempe quia remissio illa facta est ex necessitate, cùm nemo cogatur in lite improba diutius perseuerare *l. desitisse* 10. *D. de iudic.*

20. Non enim dici potest fraudem fecisse qui sibi aduersus fraudem prospexit *l. cùm pater* 77. §. *Titio fratri antep. de leg.* 2. *l. Iulianus* 42. *aliàs l. si pupillus vers. nec enim de acquirend. hered.*

21. Vt constat *ex d. l. Herennius* 63. §. 1. *& vlt. D. hoc tit.*

DEFI-

DEFINITIO XXVI.

Qui pecuniam offert actori rem venditam vindicanti iure domini, non ideò bene defendit emptorem. Etiamsi offerat præterea quicquid potest interesse vindicantis.

CVm venditus mihi à te fundus iure dominij euinceretur, litem tibi vt debui denunciaui. Tu paratum te dixisti soluere domino: & præstare quicquid in eo fundo iuris habeat, ac præterea quanti eius interesset. Placuit non eo minus condemnari te perinde debere ac si nihil obtulisses, nisi facias vt is à quo mihi controuersia mouetur satis sibi factum eiusmodi oblatione putet, nec in prosequenda lite perseueret. 2 Non enim de pecunia sed de fundo litigat, qui fundum non tanquam sibi obligatum, sed quasi suum euincit. 3 Sed nec videri potes obligationem euictionis quantam oportuit agnouisse, si non præterea obtuleris mihi quanti mea interest quod ex causa euictionis omnimodo debetur. 4 Ibid.

1. Aliud dicendum esset si non dominus sed creditor per hypothecariam rem euinceret, quia tunc oblatio ista esset sufficiens. *l. euictum* 35. D. *hoc tit.*

2. Alioqui non potes videri præstitisse mihi indemnitatem, si cogar aut re carere, aut litem retinere, *l.* 4. §. 1. *de alien. iud. mut. caus. fact.*

3. Cùm ei qui rem vindicat iure dominij non possit offerri, sed tantùm creditori quasi Seruianam exercenti *l. Paulus* 12. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.* quia nemo cogitur rem suam siue iusto siue iniusto precio vendere *l. non enim* 9. *D. rer. amot. l. nec quasi* 70. D. *de rei vindicat.*

4. *l. si in venditione* 60. *l. euicta re* 70. D. *hoc tit.*

DEFINITIO XXVII.

Appellatio tam à venditore quàm ab emptore contra euincentem interposita, non potest inauditis heredibus venditoris interim defunctis contra emptorem decidi.

VEnditor ab emptore conuento autor laudatus litem susceperat: simúlque cum emptore condemnatus prouocauerat tam suo nomine quàm emptoris, (hoc enim facere & potest, & debet.) Postea cùm in causa appellatoria ad prosequendam appellationem citati procuratorem constituissent, ambo decesserant. Victor aduersus heredes emptoris egerat, vt litem appellatoriam prosequerentur, 3 nulla heredibus venditoris facta denuntiatione. Cùm vrgeret condemnationem, vt bene iudicatum esse pronuntiaretur, placuit nihil inauditis heredibus venditoris, quorum maximè intererat, 4 constituendum esse, 5 differríque iudicatum potiùs oportere, cùm imputari posset victori cur non aduersus eum maximè, qui appellauerat, de appellationis iure litigasset, 6 cum eo námque de appellatione litigandum est, qui appellauit. 7 Quamquam enim sententiam contra venditorem latam aduersus emptorem quoque executioni mandandam esse constitit ex stylo Senatus nostri, 8 non similiter tamen fieri potest, vt à quo tempore venditor suo periculo litem susceperit, inaudito eo, eiúsve, si interim decesserit, herede, siue in principali, siue in appellationis causa quicquam pronuncietur: 9 nam nec cogeretur emptor post litem à venditore susceptam liti adesse si nollet. 10 Ita pronunciatum est 10. Cal. Mart. 1594.

1. *Iuxta l. emptor* 8. *C. de euict. & pass. ill. tit.*

2. *l. Herennius* 61. §. 1. *D. eod.*

3. Cùm etiam heredes cogantur causas reddere appellationis etiam à defuncto interpositæ *l.* 2. *D. si tut. vel curat. magist. creat. appell. l. vnic. D si pendent. app. mors interuen.*

4. Quia venditoris periculum hoc casu agitur magis quàm emptoris *l.* 1. *C. vbi in rem act.*

5. *l. de vnoquoque* 47. *de re iudic.*

6. Nec enim magnum damnum est in mora modici temporis *l. si debitori* 21. *D. de iudic.* nec rursus damnum videtur vllum sentire qui sentit ex sua culpa *l. quod quis* 203. *de reg. iur. l. cùm postulassem* 44. §. 1. *de damn. infect.*

7. Ne alioqui sententia inter alios lata aliis noceat *l.* 1. & 2. *C. quib. res iudic. non noc. l.* 1. & tot. tit. *C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocet.*

8. Hoc enim est quod pragmatici nostri dicunt *le iugement rendu contre le garent doit estre executoire contre le garenty.*

9. *d. l. de vnoquoque l.* 1. *D. de except. rei iudic.*

10. Cùm ab eo tempore lis expediri debeat sumptibus, & periculo venditoris *d. l.* 1. *C. vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex datione in solutum perinde atque ex venditione nascitur actio de euictione.

ACcipiens rem debitoris in solutum ex autoritate iudicis, licèt nihil ei cautum sit per debitorem de euictione, tamen ex natura negotij paratam habet actionem si quandoque res euincatur: quasi debitor ipse hoc casu in solutum dedisse, & consequenter quodammodo vendidisse videatur. Hoc enim casu factum iudicis factum partis esse intelligitur. 2 *Ita tractatum* Calend. April. 1596.

1. *l. libera quidem Theodora* 8. *C. de sent. & interl. omn. iud. l. si prædium* 4. & ibi Bartol. *C. hoc tit. l. si ob causam* 13. *eod. & in l. si quis aliam* 46. *de solut. l. eleganter de pign. act.*

2. *d. l. si ob causam l.* 1. *C. si in caus. iud. pign. capt. fit.* & Aff. *decis* 8.

DEFINITIO XXIX.

Venditore non valente satisdare tradenda est precij pecunia idoneo mercatori qui vsuras legitimas præstet venditoris in vicem fructuum.

SI venditor non possit satisdare de euictione, cuius periculum immineat in ipso limine contractus, non idcirco permittendum est emptori, qui interea rem ipsam possidet, vt & re, & precio fruatur, 2 aut vt pecuniam obsignet, ita vt nullum ex ea vsum percipere venditor possit. 3 Sed remedij loco potius probandum est, vt pecunia deponatur penes idoneum mercatorem, qui legitimas vsuras loco fructuum futuras venditori præstet. 4 *Ita senatus* ex tempore in causa Augustanorum 2. April. 1596.

1. Quo casu venditor exigens precium satisdare ante omnia tenetur *l. si post perfectam* 24. *C. de euict.*

2. Hoc enim semper iniquum est *l. ex empto* 11. §. *qui autem l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem. l. bona fides* 50. *D. de action. empt. l. liberalitatis* 16. §. 1. *D. de vsur. l.* 2. *C. eod. l. curabit* 5. *C. de action. empt.*

3. Æquum enim est venditorem vsuras pecuniæ percipere pro fructibus rei quam vendidit *d.* §. *veniunt autem & d. l. curabit.*

4. *Arg. cap. per vestras Extr. de donat. int. vir. & vxor.* Ita enim fit vt neuter ex contrahentibus lædatur, quod maximè inspiciendum semper est *l. ex hu* 8. *in fin. D. qua in fraud. cred. l. in creditore* 38. *in fin. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXX.

EVictionem quæ ex naturâ rei venit, aut ex facto proprio autorum condiuisoris præstare condiuisor non tenetur 1.

1. Bartolus *ad l. qui Romæ.* 9. *duo fratres.* D. *de verb. oblig.* Alex. *consil.* 21. *vol.* 5.

TIT. XXXI.

Credit.euict. pignor.non deber.

DEFINITIO I.

Non tenetur creditor de euictione pignoris, sed tantùm de facto suo repromittere, & de dolo, itémque actionibus suis cedere, & præstare se potiorem.

CREDITOR non solùm euictionem pignoris quam non promiserit præstare non tenetur, 1 sed nec promittere si ab eo petatur. 2 Ad id enim duntaxat obligatus est vt actionibus suis iusto possessori cedat, tam personalibus quàm hypothecariis. 3 An & vt de suo saltem facto caueat & repromittat? vtique. 4 Nam & si nihil dictum esset ac posteà ex facto creditoris res euinceretur, de euictione aduersus eum agi posset, propter dolum, quo vix est vt carere videatur, qui factum suum celauit, 6 vt possessorem offerentem damno afficeret. *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591. & 8. Id. Febr. 1593.

1. *l.1. & tot. hoc tit. C. credit. euict. pignor. non deber.* tenetur tamen se præstare & creditorem & potiorem. *d. l. 2. in fin. vbi glos.* Iunge *Defin. seq.*

2. Cùm pignoris solutio non tam ex voluntate creditoris quàm ex necessitate iuris fiat tertio possessore qualiscunque ille sit pecuniam creditori debitam offerente *l. 2. in fin. l. cùm secundus* 5 §. 1. & *l. seq.* D. *de distract. pignor. l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. l. debitor* 40. §. *vlt. de pignor. act.*

3. *l. mulier* 19. *vbi glos. & alij D. qui potior. in pignor. hab. l. si res obligata* 57. *de legat. 1.*

4. *l. de suo* 9. *D. mandat. l. 2. in princip. D. de hered. vel act. vendit.*

5. Semper enim dolus iustam tribuit actionem de euictione, etiam contra donatorem qui alioquin non tenetur *l. 1. C. de iur. dot.* iunct. *l. 2. C. de euict.* Quia nunquam impunitus dolus esse debet *l. procurator* 11. §. *in perpetuum D. de doli mal. except. l. 1. C. hoc tit.*

6. Nec enim facti proprij ignorantia probabilis est, quomodo est alieni *l. quamquam* 7. D. *ad SC. Vellæian* iunct. *l. vlt. D. prosuo. l. quæro* 39. *D. de action. empt.*

DEFINITIO II.

Creditor cui possessor pignoris vltro offert non cogitur præstare se potiorem quomodo cogitur qui pignus vendit.

SI contra tertium possessorem agat creditor ex beneficio Iustinianeæ constitutionis ad auocandam possessionem 1 quam sibi ex contractu pignoris per clausulam constituti quæsierat, 2 non solùm euictionis nomine se obligare non cogitur, 3 sed nec præstare se antiquiorem creditorem: qualem se vtique præstare cogeretur si pignus venderet. 4 Hæc tam variè quoniam possessor qui offert, seipsum vltrò obligat, 5 creditor verò nullomodo, qui scilicet debitum accipiendo non tã contrahere quàm ius suum exequi credendus est, 6 ideóque nec ad aliud teneri debet quàm vt præstet actiones quas & quales habet. 7 At creditor qui vendit pignus licèt non quasi dominus vendat sed tanquam creditor, tamen contrahit & quidem cum eo qui verisimiliter contracturus non esset, si non hunc crederet antiquiorem. 8 Proinde æquum est hactenus eum teneri vt præstet se & legitimum & antiquiorem creditorem, & pignoratitium, dolúmque malum à se abesse repromittat: 9 ne alioqui emptor decipiatur. 10 *Ita Senatus* ex tempore 18. Cal. Decemb. 1589.

1. *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.*

2. *Per l. quod meo* 18. *D. eod. l. certè* 6. §. *is qui rogauit D. de precar.*

3. Vt nec alius creditor quilibet secundùm ea quæ dixi *Defin. proced. ex l. 1. & tot. hoc tit. C. l. debitor* 40. §. *soluta. D. de pignor. act.*

4. *d. l. 1. & l. vlt.* vbi Bald. *C. hoc tit.*

5. Nec enim offerre cogeretur si mallet rei possessione cedere *l. si fundus* 16. §. *in vindicatione. D. de pignor. l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

6. Accipit enim pecuniam creditor ad distrahendum pignus potiùs quàm ad contrahendum *d. l. Paulus.* §. 1.

7. *l. mulier* 9. *qui pot. in pign. hab. l. si res* 57. *de legat. 1.*

8. Ita demum enim securus est is qui emit à creditore vt de proprietate vinci non possit, si emerit à creditore anteriore. Nam si emerit à posteriore semper habebit anterior creditor ius offerendi *l. 2. C. si antiq. cred. pign. vendid. l. qui à creditore* 18. *C. de distr. pignor.*

9. *d. l. 1. & vlt.* iunct. *glos. C. hoc tit.*

10. *l. si post acceptum* 18. D. *de rei vindic.*

DEFINITIO III.

Creditor qui vacuam rei possessionem tradere promisit non liberatur præstando suas actiones sed condemnandus est vt vel tradat vel precium reddat, licèt de euictione non teneatur.

REm sibi obligatam creditor sub hasta vendi curauerat, nullóque extraneo emptore existente ipse emerat. 1 Tertius quidam venditioni aut missioni in possessionem quæ subsequi solet intercesserat, eáque intercessio creditori ipsi fuerat denunciata. Debitor posteà, & intra semestre luendis pignoribus præstiturum 2 eam rem tibi vendiderat, illa lege vt huic ipsi creditori solueres certam quantitatem quam ei debitam esse dicebat, cùm tamen multò maior deberetur. Tu obtuleras, cúmque is diceret probarétque multò plus sibi deberi, conuenerat inter te & illum, vt ei solueres quicquid debebatur, ísque tibi iura sua, & actiones omnes cederet, vacuámque rei possessionem. Atque ita transactione conuentum fuerat traditæque tibi subhastationum chartæ, sed tacita tamen intercessione illa quam diximus à tertio possessore factam sciente creditore, te verò ignorante: 3 posteà cùm fundi possessionem propria vt conuenerat authoritate ingredi velles 4 prohibitus es ab eodem illo qui in possessionem missum creditorem non admiserat. Petebas ex ea causa vt creditor condemnaretur ad vacuam tibi tradendam possessionem, aut si id facere non posset, quanti tua interesset, vel in id saltem vt acceptam à te pecuniam quasi resoluto contractu restitueret. 5 Dicebat ille cessas tantùm à se actiones quas haberet. Proinde nec de euictione se teneri, dummodò, quod faciebat, præstaret se legitimum creditorem, 6 neque cogendum reddere quod sibi debitum accepisset, tametsi ab alio accepisset quàm qui debuisset, 7 præsertim cùm tu obligatus esses ex causa emptionis vt ei solueres, 8 nec solùm ea lege emisses, verùm etiam creditorẽ ipsum, eundémque pignoris possessorem interpellasses vltro, vt acciperet solutionem, suísque viribus cederet. 9 Contrà dicebat cessionarius, non creditoris, sed domini iure habendum eum qui pignoris venditionem peregisset, ac emptoris quàm creditoris iure rem habere maluisset. 10 Sublatum enim esse ius pignoris acquisita proprietate, 11 ob idque non tam ab eo cessam crediri actionem quàm alienatam rem ipsam, quam sibi habere cœpisset, 12 ac cuius vacuam possessionem à cessionario occupandam tradidisset. Igitur quamuis de euictione non teneretur neque tanquam creditor, neque tanquam venditor, qui scilicet neque creditor erat, 13 neque rem ipsam vendiderat, sed tantùm actionibus suis cesserat, 14 videbatur tamen ad id obligatus esse vt vel vacuam possessionem traderet, vel saltem precium redderet si vacuam possessionem adprehendere cessionarius alterius cuiuslibet facto

prohi-

prohiberetur.17 Vel ob id maximè quòd non carebat doli ſuſpicione qui intercеſſionem illam diſſimulauerat,ſéque poſſeſſorem finxerat cùm re vera non eſſet.16 Neque enim credibile erat ceſſionarium cum eo fuiſſe contracturum, 17 ſi litem ſibi paratã,& poſſeſſionis commodũ ereptum fore cogitaſſet.18 Nemo autẽ dubitat quin is quoque qui vendit iure creditoris aut qui iura ſua cedit de ſuo ſaltem facto repromittere debeat,adeóque citra repromiſſionem conueniri poſſit.19 Nec ad rem faciebat quòd cedens ipſe interpellatus eſſet,vt pecuniam acciperet,ſuóque iure cederet. Non enim eo minùs verum erat promiſſam ab eo vacuæ poſſeſſionis traditionem, 20 doloque factum eſſe quòd alterius intercеſſionem celauiſſet. 21 Sicut nec illud mouebat,quòd idem ceſſionarius eandem rem à debitore ipſo anteà comparaſſet,cui facultas redimendi intra ſemeſtre ſupererat.22 Nam reſtabat acquirendum commodum poſſeſſionis ab eo qui poſſidere credebatur, 23 ac cui non erat cur ceſſionarius ſolueret ſi eius beneficio poſſeſſionẽ aſſequi,& adprehendere non potuiſſet.24 Itaque lite in publico auditorio perorata pronunciatum eſt ex tempore pro ceſſionario.In cauſa N. de la Tour, contra Barbaram Arod,& Philippam Bizet Cal.Mart 1594.

1. Hoc enim facere creditor ex officio debet *l. 2. C. ſi in cauſ. iudic.pign.capt ſit.*

2. Ex vetere ſtatuto Sabaudiæ.

3. Et quam probabiliter ignorare poteras tanquam quæ eſſet facti alieni *l.vlt. D.pro ſuo.*

4. Hoc enim licèt,tametſi ciuiliùs facturus ſit creditor ſi adhibeat iudicis auctoritatem *l.creditores 3.C.de pignor.*

5. Ne alioqui videretur habere precium ſine cauſa, te rem non habente.

6. *Ex l.1.& vlt.cum ibi not.C.hoc tit.l ſi res obligata 57.de leg. 2.l.debitor 40.§.vlt.D.de pignorat.act.*

7. *l.repetitio nulla eſt 44.D.de condict.indeb.*

8. Vt proinde ex contractu alieno potiùs quàm ex ſuo ſolutionem accepiſſe videretur *l. 3. vbi not. C. de donation. quæ ſub mod.*

9. Quo caſu ſanè æquum eſt mitiùs agi cum creditore,vt dixi *Deſin prox.præced.*

10. Cum ſit eodem iure cenſendus quo extraneus cenſeretur cuius vice emit *l.2.C.ſi in cauſ iudic.pign.capt.ſit.l. cùm bona 16.D.de reb.autor.iud.poſſid.aliàs l.1.de privil. credit.*

11. *l.penult.§.1.ad fin.D. de except. rei iudic. l. neque pignus 45. de reg.iur.*

12. Poteſt enim mutari cauſa poſſeſſionis ex nouo titulo ſuperueniente *l.non ſolùm 31.§ quod vulgo D.de vſucap.*

13. Soluta obligatione per venditionem pignoris.

14. Cuiuſmodi actionum ceſſio regulariter non obligat cedentem de euictione *l. ſi nomen 4. & ſeq. D. de hered. vel act. vendit.*

15. Ne alioqui ceſſionarius & re & precio careret contra bonam fidem *l.ex empto 11 §.qui autem & l.bona fides 50.D. de act. empt.*

16. *Arg.l.quæro 39.eod.tit.*iunct.*l.in venditione 41.eod.*

17. *Vt in d.l.quæro verſ.ne alioquin.*

18. Cùm tam multa ſint & litium incommoda, & poſſeſſionis commoda *l.minoribus 6.D.de minor.l.4.§.1.de alien. iud. mut. cauſ.fact.§.commodum Inſt.de interd.l.vlt.D.de acquir. poſſ.l.1.§. vlt.& l.2.D.vti poſſid.*

19. *Vt dixi Deſin.1.ſupr.ex l.de tuo 9.D.mandat.l. 2. D. de hered.vel act.vendit.*

20. Quæ vulgatis formula eſt venditionis *l. 3. D. de action. empt.l.ſi ſtipulatus 4.in princip.D.de vſur.*

21. *d.l.quæro 39.*iunct.*l.1.§.1.de action.empt.*

22. Vt proinde non tam creditoris,quàm debitoris fidem ſecutus videretur.

23. Deſierat enim debitor poſſidere ex eo inſtanti quo capta fuerant pignora,& redacta in manus Curiæ vt loquuntur.Exinde namque curia incipit poſſidere,vnde etiam eſt quòd hanc ſeuationem noſtri vocant.

24. Fuit enim illud precium poſſeſſionis & mandatarum à creditore actionum *arg.l.cùm pupillus 21.D.de tutel. & rat. diſtr.*

DEFINITIO IV.

Venditio poſtulante creditore facta ſub haſta illum obligat non quidem de euictione ſed ad id quod intereſt emptoris,ſi condemnatus ſit emptor ob vicium ſubhaſtationum,ſecus ſi ob culpam propriam.

SI rem ſub haſta venditam emptor condemnatus ſit reſtituere, ob id ſolum quòd venditio aut pro indebito, aut non ſeruatis ſolennibus facta eſſet, indemnis præſtari debet à creditore,quo poſtulante facta venditio eſt.1 Neque enim hoc caſu locum habet quod dici ſolet,Creditorem euictionem pignoris non debere::cùm teneatur creditor non ſolùm præſtare ſe creditorem,1 ſed etiam curare quantum in ſe eſt,ne quid prætermittatur eorum quæ tutam venditionem facere poſſunt.4 Aliud eſt ſi emptor ob eam cauſam ſit condemnatus,quòd oblatã intra ſtatutum tempus pecuniam pro qua venditio facta fuerat, accipere noluerit.5 Propriæ quidem culpæ alium quàm ſeipſum autorem laudare nemo poteſt. 6 *Ita in Senatu* tractatum eſt ex tempore in cauſa Claudij Pomar typographi Camberienſis,& Syndicorum ciuitatis Idib.Sept.1595.

1. Cùm debeat creditor præſtare ſe creditorem,& bonam fidem in diſtractione pignoris *l.1.l.pen.& paſſ. C.ſi vendit. pignor. agat.*

2. *l.1.& tot. hoc titul. C.l.debitor 40.§. vltim.D.de pignorat. act.*

1. Scilicet legitimum,adeóque antiquiorem vt dixi *Deſin. 1. ſupr.hoc tit.*

4. Vix enim eſt vt non faciat contra bonam fidem creditor, qui non curat obſeruari ea quæ in diſtrahendis pignoribus obſeruari conſueuerunt *l.cùm contra bonam fidem 4 C. ſi vend. pignor.agat.*Niſi ſi quid per apparitoris & executoris imperitiam peccatum ſit:quo caſu facilè poteſt fieri vt nullus adſit dolus eius qui apparitorem elegit,quamuis non facilè careat culpa qui talem elegerit *l.1.§.illud ſciendum D.de ſeparat.*Iunge *l. 2. in fin. C.hoc tit.*

5. Cùm ex ſtatuto haberet debitor ius redimendi intra ſemeſtre,numerandum à die miſſionis in poſſeſſionem.

6. *l.hoc iure 27.in fin.D.de euict.* quia quod quis ex culpa ſua damnum ſentit,nec ſentire videtur *l. quod quis 203. De reg. iur.* Facit *l ſi fundo 53.§.1.l.ſi ideo 55.D.de euict.*

TIT. XXXII.

De patr.poteſt.

DEFINITIO I.

Pater filium impium poteſt propria autoritate prehendere & in carceres detrudere caſtigandum poſtea per iudicem arbitrio patris.Non tamen abſoluendum etiamſi pater velit, ſi atrox fuit iniuria.

PAtri de filij moribus, & impietate apud Senatum conquerenti,licèt nullas in promptu haberet querelæ probationes,1 prehendendi tamen filij,& in carceres detrudendi poteſtatem quam ſibi fieri poſtulabat, placuit non eſſe denegandam : 2 cui etiam propria autoritate & patriæ poteſtatis iure inconſulto Senatu idipſum facere licuerit,ac ex cuius voluntate & arbitrio ſententiam poſteà in filium ferri oporteat.3 Quid ergo ſi poſteà paternæ pietatis viribus fractus pater filio iamiam condemnando parcere velit?non eſt audiendus,ſi tam atrox iniuria & impietas fuit vt publici exempli occaſionem amitti non oporteat.4 *Ita tractatum* & relatum eſt pro N. Ludouico d'Eſchallon 15. Cal.Octobr.1593.

1. Quamuis dici ſoleat non entium, & non apparentium idem eſſe iudicium,§.*ſi aduerſus Inſt. de nupt. l. duo ſunt Titij 30. D.de teſtam.tutel.*

2. Iure scilicet patriæ potestatis cùm parentibus olim liceret filios impunè occidere *l. in suis* 11. *D. de liber. & posthu.* quamuis hoc sit immutatum *l.* 2. D. *de sicar.*

3. *l. si filius* 3. vbi est text. elegans C. *hoc titul.* Iunge *l.* 4. *eod.*

4. Ne dum iniusto patris desiderio satisfacere volumus publicam vtilitatem offendamus. Alioqui publicam potius quàm priuatam iniuriam remittere pater videretur, quod sanè pessimi esset exempli. Publicè si quidem interest tam grauia eiusmodi delicta exemplo vindicari, vt pœna vnius sit metus multorum *l. ita vulneratus* 51. §. *vlt.* D. *ad leg. Aquil. l. si à reo* 70. §. *vlt. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. 1. *D. de solut.* Nec desunt apud nos exempla filiorum ad triremes condemnatorum pro eo tẽpore quod pater ipse præscripsisset vt à clarissimo viro D. Raymundo Pobello Præside nostro aliàs relatum memini. Planè iniuriam leuiorem sibi à filio factam remittere pater quandocunque potest etiam post delatam ad iudicem querelam: ne alioqui nullus paternæ veniæ & misericordiæ locus relinquatur.

DEFINITIO II.

Potest pater factam iniuriam filio gratis etiam inuito eo remittere, nisi patris persona sit vilis aut turpis.

FIlio factam iniuriam quantácumque pater vel inuito eo etiam gratis & vltro remittere pro suo iure potest, 1 nisi proponas vsque adeò vilem patris personam esse vt ipsi de honore & existimatione filij minùs confidendum videatur. 2 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 1. sup. De his quib. vt indign. & ad SC. Sillan.

1. Quia magis patri quàm filio facta esse intelligitur iniuria quæ filio facta est, & ideo nec iniuriarum potest agere filius proprio nomine quandiu pater ipse potest agere, aut alius nomine patris *l. sed si vnius* 17. §. *aut prætor & seq. D. de iniur.* præsertim *in vers. p'anè* Glos. *in l. in persona* 31. *in princip. D. de pact. l. si longius* 18. §. *si filiusfamilias D. de iudic.* vbi vide quæ scripsi *in Rationalib.*

2. Quo sanè casu æquum est maiorem haberi rationem filij quàm patris *d. l. sed si vnius* §. *interdum D. de iniur.*

DEFINITIO III.

Filiusfamilias Senator non potest facere testamentum, nec si pater consentiat. Habet tamen liberos suos heredes legitimos in peculio quasi castrensi quamuis remaneant illi mortuo patre in potestate aui, ita vt nec matrem tutricem habere possint.

SEnatoria dignitas non eximit filium à patria potestate. Nec enim rectè hæc dignitas comparabitur summæ Patriciatus dignitati quam olim solam Iustinianus excepit, & quæ hodie nulla est. Ita fit vt Senator idémque filiusfamilias testamentũ facere non possit, nec si pater consentiat. 2 Præterquã ratione quasi castrẽsis peculij, de quo haud dubiè testari potest etiã inuito patre ex cõstitutionibus: ad exemplũ peculij castrensis. 4 Quòd si intestatus decesserit superstitibus liberis, nõ occupabit pater bona iure peculij vt olim, sed potior erit in succedẽdo causa liberorum, ex nouella Iustiniani constitutione. 6 Sed non faciet ea res quin liberi maneant in potestate aui paterni in qua & pater eorum fuerit mortis tempore. 7 Proinde non solùm superuacua sed etiam absurda est illa quæstio, 8 An eorum tutela auo paterno, an mariti potiùs tanquam ad succedendum proximioti deferẽda sit. Cur enim aut qua ratione tutorẽ demus ei qui iã est in alterius potestate? Siquidẽ constat fieri nõ posse vt idẽ eodem tẽpore plurium potestatẽ experiatur. 9 Nemo autẽ dubitat quin sit in tutoris potestate is qui tutorẽ habet. Est enim tutela vt Seruius diffinichat vis & potestas in caput liberum. Et sanè ridiculum est argumentũ quo mouentur qui matrem præferunt, contendẽtes eodẽ ordine vocari parentes ad tutelam quo ad hereditatẽ, ex Iustiniani constitutione: huic enim regulæ quæ & iuris antiqui fuit tũ demum locus est cùm de tutela quæri potest, quod nõ euenit in nepotibus auum paternum habentibus in cuius illi sint potestate. Non defuerunt tamẽ ex Dominis Senatoribus qui dicerent cùm huiusmodi quæstio sæpius ex facto incidisset aliter atque aliter Senatũ antehac censuisse. Aliquãdo enim matrẽ prætulisse, 16 aliquando auum paternũ, 17 quod & in posterũ sequendum esse post accuratam disputationẽ magis probatur. 18 In cautà N. Catharinæ De Lallee viduæ D. Senatoris de Beausuiour, & D. de la Fontaine. 6. Id. Mart. 15 > 4.

1. *in § si iusfamilias Instit. quib. mod. ius patr. potest. solvit.*

2. *l. tam is* 25. § *filiusfamilias. D. de mort. caus. donat. l. pen.* C. *qui test. facer. poss.*

3. *l. vlt. C. de inoff. testam. l. vlt C. qui testam. facer. poss.*

4 In quo ex constitutionibus filiusfamilias vice patrisfamilias fungitur *l.* 2. D. *ad SC. Maced.*

5. *l.* 1. & 2. D. *de castr. pecul. l. filiusfamilias* 18. D. *ad leg. Falcid.*

6. *Nouell.* 118. *De hered. ab intest. venient.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in Err. vlt. Decad.* 43. *De error. pragmat.*

7. Remanet enim nepos in potestate aui mortuo patre qui ipse erat in potestate. Recidit autem in potestatem patris mortuo auo §. 1. *Inst. quib. mod. ius patr. pot. solvit.*

8. Quam nostri tractant ad *Auth. matri & auiæ C. quand. mul. tutel. offic. fung. potest.*

9. *si l. filiusfamilias* 33. vbi est text. elegans, *D. de testam. milit.* Iunct. *l. sic euenit* 21. *D. ad leg. Iul. de adult.*

10. Cùm tutoria potestas sit quodammodo vicaria patriæ potestatis.

11. *Titul. De tutel. apud Iustinian. ex Iureconsulto in l.* 1. *D. eod.*

12. Argumentum est Bartoli pro matre contra Accursium qui pro auo paterno sentit *in d. Auth. matri & auiæ.*

13. *d. Nouell.* 118. *De hered. ab intest. venient. cap.* 5. §. *ex hu autem.*

14. *l. quo tutela* 73. *De reg. iur. l.* 3. *D. de legit. tutor.* §. 1. *Instit. de legit. patr. tutel.*

15. Semper enim supponendi sunt termini habiles *vulg. l. adigere* 6. §. *quamuis D. de iur. patron. l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Terryll. cum similib.*

16. Ex sententia Bartoli, vt in ea specie de qua scripsimus *Defin.* 1. *supr. De legit. tutel.*

17. Ex sententia Accursij *ad dict. Auth. matri & auiæ.*

18. De quo vide quæ scripsi pluribus contra Bart. *in Error.* 7. *Decad.* 6. *De error. pragmat.*

TIT. XXXIII.

Quæ sit long. consuet.

DEFINITIO I.

Potest consuetudine tolli præscriptio qualibet & quæticumque temporis apud nostros Augustanos.

CONSVETVDINE sicut & statuto induci potest ne quãticumque temporis præscriptio locum vllum habeat: 1 quia ius omne quod est De præscriptionibus merè ciuile est, 2 quod contrario iure ciuili proinde tolli & abrogari potest. 3 Secundùm quod cùm in causa quadam Augustanorum probatum esset per testes 4 nullam in toto Augustæ Ducatu præscriptionem temporis locum habere, eúmque qui fundum ea lege emerit vt toties quoties venditor nolet retrouendere cogetur, recusare non posse quominùs etiam post annos sexaginta redimere volenti venditori fundum restituat. *Senatus* pronunciauit redimendi ius durare quod alioqui lapsu tricennij præscriptum videri debuisset. 5 6. Non. Decem. 1688.

1. Bald

1. Bald.& alij *ad l.1. C.de annal. except.* vbi tamen notant, ſublata ſiue per ſtatutum ſiue per conſuetudinem omni præſcriptione quanticumque temporis, non tamen cenſeri ſublatam centenariam.

2. Contra naturalem æquitatem, cùm tempus non ſit modus aut acquirendi aut amittendi dominij *l. diuina 4. C. de præſcr.long.temp.* vt neque tollendæ vel inducendæ obligationis *l.obligationum ferè 44. § placet. D.de oblig. & act.* Vnde dicitur præſcriptio impium præſidium & improba temporis allegatio à Iuſtin. *Nouell.9.* Vt etiam *eccleſ. Roman. cent.annor gaua.præſcript.* Habet tamen hoc ius æquitatem ciuilem, Ne dominia rerum & iurium maneant ſemper in incerto *l.1.& 2.vbi not.D. de vſucap.l 3. & 4.C.de præſcr.30.vel 40.annor.*

3. *l.eas obligationes 8 D.de capit.minut.*

4. Conſuetudo enim cùm ſit facti omnimodo probanda eſt ſiue per teſtes id fiat ſiue per inſtrumenta Bart.*ad l.de quibus num.7.D.de legib.DD.ad l.2.C.hoc tit.*

5. Sicut & cætera iura quantumlibet perpetua *l.3. & 4. C.de præſcript.30.vel 40.annor.* Boer.*quæſt.182.num 3. & 4.* Tiraq.*De retract.conuent. § 1. in verb.à tal temps. gloſ.2.num.7.* Ioann.Papon.*in ſyntagm.Areſt.libr.12.tit.3. Des preſcriptions §.11.& 12.*

DEFINITIO II.

Allatis contrarijs probationibus conſuetudinis audiendi ſunt noui teſtes ex officio quibus ſolis credatur, idque ſumptibus vtriuſque partis, ſed iis ignorantibus quantum fieri poteſt.

CVm de conſuetudine probanda agitur & quod ſæpenumero euenit, contrariæ probationes hinc inde proferuntur, aut tam enixæ aut tam ſuſpectæ vt dubia res fiat. 1 Solet Senatus decernere vt per enarratorem litis 2 amplius inquiratur de veritate, 3 Audiendis in eam rem ex officio teſtibus quos ipſe pro arbitrio eligat ex eorum numero qui fide digniores videantur, 6 Ignorantibus quoque ſi fieri poſſit collitigatoribus, vt vitetur materia & ſuſpicio corruptionis teſtium, Expenſis tamen vtriuſque partis, 5 alio etiam, ſi neceſſe ſit, expenſarum colore quæſito. 6 Quod cùm euenit nil neceſſe eſt de fide teſtium antè auditorum inquirere, quoniam nec vlla iis fides adhibetur, ſed iis ſolis qui ex officio auditi ſunt, 7 Tametſi alioquin ea inquiſitio De perſonis & inſectationibus teſtium neceſſaria fuiſſet. 8 *Ita Senatus* in cauſa Franciſci le Maiſtre, & illuſtrium Dominorum Comitum de Monmayeur. 5. Id. Aug. 1593.

1. Debent enim conſuetudinis cuiuſlibet probationes, quantum fieri poteſt eſſe certæ, claræ & indubitatæ *l.cùm de conſuetudine 34.& ſeqq.l.nam imperator 36. D.de legib. Notat.ad l.2.C.hoc tit.*

2. Pragmatici noſtri vocant relatorem. *Le rapporteur du proces.*

3. Debent enim iudices omnes diligentes eſſe ad indagandam veritatem, cùm in cæteris quidem rebus omnibus *l.curent magiſtratus 22. D. de teſtib.* tum maximè cùm tractatur de conſuetudine quæ ſcilicet tantæ authoritatis eſt, vt ius faciat & habeatur pro lege *l. de quibus 32. d. l. cùm de conſuetudine & ſeqq. D.de legib.*

4. Teſtibus enim credendum eſt non teſtimoniis *l.3.in princip.& §.1. & §. idem diuus Hadrianus D.de teſtib.*

5. Cùm fiat hæc noua inquiſitio ad vtilitatem vtriuſque partis *arg.l.1.C.de admin tutor.*

6. Ne poſſint litigatores ſuſpicari quid facere Senatus cogitet.

7. Sic enim Senatus poſtea pronunciat acſi non alij teſtes auditi fuiſſent quàm qui ex nobili vt aiunt Senatus officio auditi ſunt.

8. Quomodo tum maximè neceſſaria eſt cùm ex vtraque parte non modò diuerſa, ſed etiam contraria teſtium dicta & teſtimonia proferuntur *arg.d l.3. D.de teſtib.*

DEFINITIO III.

In ſolutione quotæ decimæ ſpectanda maximè eſt loci conſuetudo etiam quæ poſſit materiam fraudis præbere dum ne quid per fraudem fieri aut factum eſſe probetur.

COnſuetudo vt decima ſoluatur in horreo, licèt facilè anſam præbeat fraudis comminiſcendæ, 1 ſi tamen de ea legitimè conſtet omnimodo ſeruanda eſt, ſicut & in cæteris omnibus quæ ad ſoluendæ decimæ formam pertinent. 2 Niſi conſtet in fraudem quid factum eſſe, 3 Etſi non deſunt qui negent huiuſmodi conſuetudinem recipiendam eſſe quaſi inductiuam vt loquuntur, peccari: 4 Illud ſanè à noſtris aliquando tractatum eſt, Non aliter huiuſce conſuetudinis in ſoluenda decima rationem haberi debere quàm ſi à ſummo Pontifice conſtet eſſe approbatam. 5 Sed contraria ſententia meritò obtinuit, Ne alioqui tot homines conſuetudinem bona fide ſecutos peccatum mortale contraxiſſe atque ita ſalutis damnum incurriſſe fatendum eſſet. 6 Cùm tamen probata eſſet conſuetudo nullius ſoluendæ decimæ ex vino quod torculari exprimeretur. Non putauit Senatus admittendam conſuetudinem, quia licèt quota decimæ præſcriptione tolli poſſit, non tamen decima ipſa tota. 7 Sed & comminatus eſt Senatus, ſi quid fieret in fraudem decimæ, futurum vt antiquæ conſuetudinis nulla in poſterum ratio haberetur. 8 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 14. ſupr. de præſcript. 30. vel 40. annor.

1. Cui obuiam ire bonus iudex ſemper debet quantum facere poteſt *l.vnic.§.ille autem C.de Latin.libert.tollend.*

2. Balb. latè *in tract. De præſcript.part.5. quæſt.7.num 9.10.& 11.* Crauet.*conſ.21.*

3. Nunquam enim fraudibus indulgendum eſt *l.imperator 50.D.ad SC.Trebell.*

4. Guid.Pap.*conſ.77.* vbi vide.

5. *Ex cap.in aliquibus, vbi gloſſ.* in verb. *adprobata. Extr. de decim.* & ibi Panorm. & alij Canoniſtæ.

6. Ita Sylueſt.*in ſumma.* in verb.*decima.*

7. Vt tractant noſtri *ad d.cap. in aliquibus & paſſ. ill. tit.De decim.* Rebuff. latè *in tract. De decim.* Adde eund.*in præfat.tract. De ſent.promiſ.num* 30.

8. Nec enim malitiis vnquam eſt indulgendum *l.in fundo 38.D.de rei vin.* Et priuilegia quoque ipſa per abuſum amittuntur *l.1.vbi not.C.de hæret.& Manich.*

DEFINITIO IV.

Minor eſt poteſtas conſuetudinis quàm legis ſi lex velit conſuetudinem tollere.

COnſuetudine quidem ſolennitates iure introductas remitti poſſe certum eſt, 1 ſed ſi conſuetudinem lex abolitam velit, dubitandum non eſt maiorem legis quàm conſuetudinis vim eſſe oportere. 2 *Sine die.*

1. *l.manumiſſio. D. de manum. vind.* Socin. *in l.1. not ab.2.de verb.oblig.* Boer.*quæſt.1.num.20.*

2. Boer.*dict. quæſt.1. num.49. ex cap. quia propter de elect.l.2. C.hoc tit.*

DEFINITIO V.

Standum eſt antiquæ ſiue legi ſiue conſuetudini, præterquàm ſi agatur de re priuata cui priuatus poſſit quam velit legem dicere.

AB ea forma quæ ſiue ſcriptis legibus ſiue moribus antiquitus conſtituta eſt diſcedi non oportet: 1 Neque enim ſingulorum arbitrij eſt quid legiſlator conſtitutum voluerit. 2 Planè poteſt quilibet rei ſuæ quam vult legem dicere ſiue agat de ea re ſibi retinenda, ſiue de in alium transferenda. 3 *Sine die.*

1. Boer.*quæſt.1.num.70.*

2. *l.nemo poteſt 55.de leg.1.l. penult.§.fin.de leg.2.l.5.§.Iulianus alias l.quidam de admin.tutor.l.ſi §.fin. D.famil.erciſc.*

3. *l.qui Romæ 122. 1. Flauius. de verb. oblig. l. Publia 26. in princip. depoſ. l.venditor 13. commun. prad. l. in traditionibus. 44. D.de pact.l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*

DEFINITIO VI.

Valet consuetudo vt testes audiantur etiam post didiscita testificata & in quacumque parte litis.

ETsi ratio iuris quæ induxit ne post didiscita testificata testes audiri possint præterquàm certis in casibus, naturalem non minùs quàm ciuilem rationem habet, eámque ex bonis etiam moribus desumptam, Ne corrumpendorum testium materia & occasio inde præbeatur, 1 Nemo tamen dubitat quin consuetudine possit contrarium ius induci, Vt etiam post apertas & publicatas testationes siue super iisdem articulis, siue super aliis qui sint directò contrarij testes audiantur. 2 Pertinet enim ea res ad mores ciuiles magis quàm ad naturales, 3 quos scilicet per consuetudinem offendi bonus legislator nunquam pateretur. 4 Itaque innumeris Senatus nostri consultis adprobata est illa Augustanorum consuetudo, quæ in quacumque litis parte 5 testes audiri patitur, neque minùs post quàm ante didiscita testationum secreta, quæ nec apud eos vlla sunt. *Ita Senatus* sæpius.

1. *Cap fraternitatis.* vbi Canonist *Extr. de testib.*

2. Licèt vna sit illa ex qualitatibus consuetudinis quòd debet esse rationabilis vt nostri tractant *ad l. 2. C. hoc tit. & ad l. de quibus* 32. D. *de legib.*

3. Solent enim nostri distinguere duplices bonos mores, Naturales & ciuiles, nec dubitant quin boni mores ciuiles possint offendi & violari per consuetudinem, sicut & per iusiurandum, non etiam naturales, cuius rei exemplum adferunt in iurata donatione bonorum omnium præsentium & futurorum: quam plerique volunt valere propter iuramentum, licèt auferat donatori factionem testamenti, & ob id dicatur esse contra bonos mores *l. ex eo 4. C. de inutil. stipul. l. stipulatio hoc modo concepta* 61. *De verb oblig.* Quasi auferre testamenti factionem sit contra bonos mores ciuiles tantùm non etiam contra naturales *Not. in l. vlt. C. de pact.*

4. *Cap. non est obligatorium.* vbi Dyn. & alij *De regul. iur. in 6.*

5. Ac proinde etiam ante litem contestatam quod ex ratione iuris regulariter non permittitur, nisi impetrato in eam rem Principis diplomate ex iusta causa, id est si testes aut decrepiti sint aut valetudinarij aut abfuturi vt scripsi *Defin. 1. supr. De probat.*

TIT. XXXIV.

De donat.

DEFINITIO I.

Valet donatio à patre collata in filiumfamilias fauore matrimonij, sicut & illa quæ iurata est.

RAtio quidem iuris non patitur vt à patre in filiumfamilias collata donatio valeat, nec si fauore matrimonij facta proponatur, 1 sicuti neque valet traditio quam filiæfamilias pater fecerit ex causa dotis. 2 Non quòd filijfamilias sint omninò acquisitionis incapaces vt vulgò creditur, 3 sed quia inter patrem & filium non emancipatum nulla iure ciuili consistere possit efficax obligatio, neque rursum sine obligatione donatio. 4 Enimuerò vtiliter receptum est, vt fauore matrimonij pater liberis donare possit, nil obstante iure potestatis, 5 quòd ea res ad publicam vtilitatem pertinere videatur, Vt faciliùs ad nuptias contrahendas inuitentur, qui alioquin cum filio aut filiafamil. contracturi non essent. 6 Item quòd huiusmodi donationis commodum non ei tantùm personæ acquiratur, cui donatum est, 7 sed coniugi quoque, & liberis ex eo matrimonio nascituris, quorum etiam omnium rationem haberi æquum est, 8 Extra causam matrimonij vix est vt licita sit patri inter filium aut filiamfamilias simplex donatio, 9 nisi iusiurandum interuenerit: cuius sanè veneratione 10 licèt repugnantibus iuris regulis, 11 non malè illud quoque probatum est vt donationem tanquam vtilem defendi oporteat. *Ita Senatus* sæpius, maximè in causa D. de Messimieu & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591. *Sine die.*

1. Quia nec donatio potest vtiliter fieri quin obligatio aliqua contrahatur hactenus saltem ne donationem *revocare* donator possit *l. 4 §. 6. & pass. C. de revocan. donat.* nec obligatio vlla potest contrahi inter patrem & filium sine patria potestate *l. cum de bonis* 11. *C. hoc tit. l. donationes* 31. *§. pater. D. eod. l. imperator* 50. *D. ad SC. Trebell.*

2. *l. Pomponius Philadelphus* 35. D. *famil. ercisc.* de cuius sententia scripsi *lib. 7. Contect. cap. 12. & in Err. 9. Decad. 40.*

3. Potuerunt enim sibi acquirere iam olim, quoties pater nolebat sibi per filium acquiri *l. 4. §. sed & si in familias. D. de adend. l. in suis* 11. *de lib. & post. l. in qui heres* 13. *§. vlt. l. cum heres* 52. *D. de acq. hered. l. cogi* 16. *§ si pater. d. l. imperator* 50. *ad SC. Trebell. l. 1. C. qui admitt. ad bonor. possess. poss.*

4. Vt dixi *num.* 1. ex legibus ibi citatis. Quibus adde quæ scripsi *in Err. 2. & 3. Decad. 41. De error pragmat.* Guid. Pap. *quæst. 146. & seq.*

5. Notant DD. *ad d. l. Pomponius* 35. *D. famil. ercisc.*

6. *l. 1 cum sibi not. D. solut. matrim. l. interest* 18. *de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l. 3 de priuileg. cred. l. hoc modo* 64 *in fin. De condic. & demonstr.*

7. Etsi potissimùm ei acquiritur quæ dotem habet *l. extraneus* 33. *D. de iur. dot. in fin.*

8. Vnde est quòd contractus matrimonij non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius familiæ, & eorum omnium inter quos agnationis & cognationis iura consequuntur, quæ ratio dubitandi est *ad l. cùm adoptio* 7. *D. de adopt.*

9. *d. l. cùm de bonis* 11. *C. hoc tit. d. l. donationes* 31. *§. pater. D. eod. l. sine emancipatus* 17. *C. eod. l. 2 C. de inoff. donat.*

10. Quia potest seruari citra dispendium salutis æternæ *cap. 2 de pact. in 6. cap. cùm contingat. D. de iureiur.*

11. *l. non dubium* 5. *in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos* 111. *§. vlt. De legat. 1.*

12. Guid. Pap. *dict. quæst. 146.* Scripsi *in Error. 4. Decad. 41. De error. pragmat.* Gabriel *lib. 3. commun. opin. tit. De donat. concl. 4.*

DEFINITIO II.

Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos facto censenda est remuneratoria & inter viuos potiùs quàm mortis causa, vt sit irrenocabilis.

COnuentione inter mulierem quandam & Hospitalis rectores inita, actum erat vt mulier in pauperum numerum adscriberetur, & ex reditu Hospitalis vnà cum cæteris pauperibus aleretur, vestiretur, ac sepeliretur: ex eáque causa legauerat & donauerat illa Hospitali (sic enim verba instrumenti habebant) certam pecuniæ quantitatem sibi à Sempronio debitam. Aliquot posteà mensibus accepto iam a rectoribus cibario & vestiario, illa ad Sempronij debitoris sui domum diuerterat & cum eo per aliquod tempus vixerat, adeóque in eius domo decesserat: prius tamen facto instrumento quo pecuniam sibi à Sempronio debitam eidem mortis causa donauerat. Defunctâ eâ cùm rectores Hospitalis aduersus Sempronium ex contractu agerent, 1 ille autem diceret quæstam sibi ex donatione liberationem, 2 neque dubitandum quin prior mortis causa donatio in fauorem Hospitalis facta per posteriorem reuocata esset, 3 Quæsitum est vtrius causa potior esse deberet. Nam vt prior donatio non nisi mortis causa facta videretur, illud suadebat quòd legandi verbum in ipsa donatione vsurpatum fuerat: 4 quo verbo sicut omnes vltimæ voluntates comprehenduntur, sic eas quæ inter viuos fiunt excluses intelligi constabat. 5 Porrò cuiuslibet supremæ voluntatis ea cõdicio est vt ad supremum vsque vitæ exitum sit ambulatoria & reuocabilis, 7 tametsi fauore piæ causæ facta proponatur. 8 Sed probabi-

probabilius visum est, remuneratoriæ ac proinde irreuocabilis donationis iure censeri debere liberalitatem factam ob causam quæ inter viuos secuta esset, 9 cùm & cibaria & vestiaria ab Hospitalis rectoribus per aliquot menses accepisset, neque per eos stetisset quominus in mortis vsque diem ipsi præstarentur. 10 Nec quòd legandi verbum adiectum erat facere debebat vt mortis causa potiùs donatum videretur, cùm donandi quoque verbum vsurpatum esset, 11 ne dubitari posset quin ea donatricis voluntas fuisset vt omni iure siue inter viuos siue mortis causa valeret donatio: 12 Quæ & in dubio sic interpretãda erat, vt inter viuos esset & irreuocabilis, 13 præsertim fauore piæ causæ, 14 cui erat vtilior ea interpretatio, ne sola donatricis pœnitentia reuocari posset. 15 Quòd si iure donationis inter viuos valere non poterat ob defectum insinuationis, 16 defendi tamen debebat iure contractus innominati, Do vt facias, aut potiùs Facio vt des, In quo contractus genere secuto ex vna parte implemento pœnitentiæ locus ex altera superesse nullus poterat. 17 Planè quia id actum erat vt mulieri quandiu viueret cibaria & vestimenta præstarentur, neque id factum fuerat, facti quæstio supererat an per Hospitalis rectores, an verò per mulierem ipsam stetisset, ne modus impletus fuisset. 18 Itaque in id vsque tempus quo de facti veritate cognitum esset iuris decisionem & pronunciationem differri oportuit. 19 *In publico* auditorio 13. Cal. Decembr. 1588.

1. Tanquam cessionarij & habentes ex ea causa proprio nomine vtilem actionem *l. postquàm 7. & seq. C. de hered. vel act. vendit. l. si cum emptore 16. D. de pact.*

2. *Vt in l. quod bonus 15. in princip. l. quærebatur 82. D. ad leg. Falcid.*

3. Nam in vltimis voluntatibus certum est posteriora derogare prioribus *l. si mihi 12. §. in legatis de leg. 1.* Donationes autem causa mortis proximè accedere ad naturam vltimarum voluntatum *l. vlt. C. de mort. caus. donat.* quia capiuntur ad instar legatorum *l. 2. D. de public. in re act. l. Marcellus 15. l. illud 37. D. de mort. caus. donat.*

4. Ex verbis enim voluntas declaratur *l. ille aut ille 25. §. 1. l. non aliter 69. de legat. 3.*

5. *l. verbis legis 120. De verb. signific.*

6. Nunquam enim illæ aut legatorum aut vltimarum voluntatum appellatione continentur, cùm sint irreuocabiles *l. vbi ita donatur 27. l. Seia 42. §. vlt. D. de donat. caus. mort. l. i. & pass. D. hoc tit.* Vltimæ autem voluntatis proprium est vt sit reuocabilis, quomodo sequitur in Definitione.

7. *l. 4. D. de adim. legat. l. cùm hic status 32. §. pœnitentiam. D. de donat. int. vir. & vxor.*

8. *l. 1.* vbi Bald. in terminis *col. pen. versic. super nona quæstione. C. de sacros. eccles.* Nec enim potior esse potest causa ecclesiæ quàm pauperum vel liberorum, vt idem Bald. tradit sæpius *ad d. l. 1.* Possunt autem reuocari omnia quæcumque per patrem disposita sunt fauore liberorum *Auth. hoc inter liberos C. de testam.* Vide tamen Andr. Tiraq. *in tract. De priuil. pia caus. priuileg. 49. 51. & 135.* Bald. *cons. 183. vol. 1.* Innoc. & cæteros *in Clem. De relig. domib.*

9. *Arg. l. Aquilius Regulus 27. cum ibi not. D. hoc tit. l. cùm te 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

10. Nam si per eos stetisset, non posset diei condicio impleta quæ non assiduè & perpetuò impleta fuisset *l. 3. C. de condict. insert.*

11. Nam quæ ex abundanti adiiciuntur non solent vitiare *l. quæsitum 12. §. pen. D. de instr. & instrum. leg. l. non solent 94. de reg. iur.* Et præterea interdum verba sunt improprianda vt intelligantur secundùm subiectam materiam *l. ex conducto 15. §. Papinianus aliàs l. si vno. D. locat.*

12. Quæ omnium siue contrahentium siue testantium voluntas esse semper credenda est, vt actus valeat omni meliori modo quo valere potest si modò nihil repugnet *l. 3. D. de test. milit. l. Lucius pen. §. vlt. de leg. 2.* maximè si adsit iuramentum cuius scilicet natura est vt æquipolleat clausulæ omni meliori modo *l. cùm pater 77. 4. fi. ius matrem de leg. 2.* & faciat actum irreuocabilem. Didac. Couarr. *cap. 14. var. resol. num. 13.*

13. *Arg. l. vbi ita donatur 27. & l. Seia 42. §. vlt. D. de mort. caus. donat.*

14. Cui semper in dubio fauendum est vt ex iis appareat quæ tradit Andr. Tiraq. *in tot. ill. tract. De priuileg. pia caus.*

15. Quomodo potest reuocari quælibet mortis causa donatio *d. l. vbi ita donatur.*

16. Quoniam eo iure quo vtimur donationes omnes inter viuos factæ insinuandæ. Nec aliæ excipiuntur quàm quæ fiunt in contractu matrimonij & fauore nuptiarum, non etiam illæ quæ collatæ sunt in piam causam.

17. Quia si posteaquàm feci cessas dare, videris facere dolo malo, & ideò teneris de dolo *l. naturalis 5. §. quòd si faciam. D. de præscr. verb. l. vlt. vbi not. D. de condict. caus. dat.*

18. Quia moræ quæstio in facto non in iure consistit *l. mora 32. iunct. l. sciendum 21. & seqq. D. de vsur.*

19. Cùm ex facto ius oriatur *vulg. l. si ex plagis 52. §. in eius. no Capitolino. C. ad leg. Aquil.*

DEFINITIO III.

De donatione absenti facta stipulante notario.

DOminium rei donatæ absenti, solo notario stipulante, transit in absentem ex notarij stipulatione, 1 dummodò ante reuocationem sequatur ratihabitio donatarij, 2 viuo scilicet donatore. 3 Sed & nulla interueniente stipulatione nec ministerio epistolæ vel nuncij, donationem licèt absenti factam iureiurando confirmari placet. 4

1. Guid. Pap. *quæst. 49.*

2. Anton. Tessaur. *decis. Pedem. 70.* Osasch. *decis. 33.*

3. Sera enim esset ratihabitio donatarij post mortem donatoris cùm iam dominium esset heredis *arg. l. si ego 9. §. si res. D. de iur. dot.*

4. Tessaur. *dict. Decis. 70. num. 8. vers. pro concordia*, vbi concludit hanc donationem propter iusiurandum esse irreuocabilem.

DEFINITIO IV.

Onus aris alieni non sequitur ex iuris ratione donatarium, nec si sit vniuersorum bonorum.

AEris alieni onus non magis sequitur donatarium bonorum omnium, si iuris rationem intueare, quàm eum qui certæ tantùm rei donatarius sit. 1 Est enim donationis titulus singularis non vniuersalis etiam tum cùm facta donatio est bonorum vniuersorum. 2 Imò etsi facta sit hereditatis alicuius siue in totum siue pro parte, 3 quia licèt hereditas sit nomen iuris, 4 & successio in vniuersum ius quod defunctus habuit, 5 cùm tamen alienatur ab herede & in alium transfertur inter viuos, singularis rei iure censetur: 6 Nec idcirco aliqua creditoribus hereditariis actio competit contra donatarium, 7 sed ipsi duntaxat donatori, vt cogatur donatarius actiones in se suscipere creditorum hereditariorum. 8 Apparet autem nos eum casum tractare quo quis non suam ipsius, sed alterius hereditatem sibi delatam quæsitámque donauerit, 9 sicut & cùm de vendita hereditate tractamus. 10 Propriam enim hereditatem quoniam viuentis nulla est 11 non magis donare quis inter viuos potest quàm vendere, sed necessarius est in eam rem vsus testamenti. 12 Errant itaque meo iudicio qui distinguunt hac parte donationem hereditatis à donatione fundi. 13 Nihil enim interest, nisi hactenus quòd donatarius hereditatis cogi potest à donatore vt hereditarias actiones suscipiat. Non etiam donatarius fundi, nisi ea lege illi donatum sit vt creditoribus satisfaciat. Nec ad rem pertinet quod illi obiiciunt, Creditores hereditarios agere posse aduersus emptorem hereditatis. Id enim ita verum est si sponte ille actiones suscipiat. 14 Non igitur transeunt in emptorem, nec proinde in donatarium iura hereditaria siue actiua, vt loquũtur, siue passiua. 15 Si enim transirent, vtique vel inuitus cogendus esset actiones suscipere, Cùm actio nihil aliud sit quàm ius persequendi in iudicio quod sibi debetur; 16 & quidem ab inuito, siquidem iudicium non in volentem redditur, sed in inuitum. 17 At inuitus emptor hereditatis respondere creditoribus non cogitur, nec si conuenerit vt iis satisfaciat. 18 Non igitur ipso iure obligatus videri potest. Et tamen si creditoribus contra se agentibus vltro consentiat, receptum est vt non malè illi egisse videantur, 19 non quòd actionem illi habeant (quanquam

dici solet neminem sine actione experiri posse: 10) sed quia cùm obligatus ille sit venditori vt creditoribus satisfaciat, eius interest vitari circuitum. 11 Cùm tantò dispendiosius ei futurum sit, si heres ipse qui donauit aut vendidit primo loco cõueniatur, mox aduersus emptorem aut donatarium ipsum pro sua indemnitate regressum habiturus. 12 Qua ratione illud etiam admitti meo iudicio potest, cùm qui certam rem ex donatione aut venditione accepisset, adiecto in continenti pacto, vt creditoribus satisfaceret, si creditorum actiones susceipere velit perinde audiendum, licèt creditoribus non teneatur: Ideóque taciti pacti exceptione iuuandum venditorem aut donatorem ii post directas in emptorem aut donatarium actiones ab eóque susceptas reuerti velint creditores aduersus donatorem aut venditorem. 13 Quia nihil prohibet pactũ fieri inter creditorem & debitorem quisquis ille sit, vt debitũ ab ipso donatario vel emptore petatur. Nimirum cùm donatarius aut emptor consentit. 14 *Ita tractabam* in causa N. Paquier contra N. Blanchard 7. Cal. Mart. 1593.

1. *l. aris alieni* 15. C. *hoc tit. l. mulier bona* 72. D *de iur. dot. l. donari* 29. *alias l. quidam* §. *donationem & l. praced. D. hoc tit.*

2. *l.* 2. *C. de petit. hered.*

3. Nam neque hereditas neque pars hereditatis potest dari per contractum sed tantùm in testamento *l. hereditas* 5. *C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

4. *l. hereditas* 50. D *de petit. hered. l* 3. §. 1. *de bon. poss.*

5. *l. nihil est aliud* 24. *D. de verb. signific.*

6 Quemadmodum & cùm hereditas venditur *l.* 2. *& tot. tit. C. de hered vel act. vendit.*

7. Vt neque contra emptorem *d. l.* 2. *d. l. aris alieni.* Neque enim onus æris alieni sequitur singularem successorem *l. vlt.* §. 1. *D. de contr. emp. l.* 2. § *si heres* D. *ad SC. Treb. l. vlt. C. de hered. act.*

8. *Arg. d. l.* 2. *C. de hered. vel act. vendit.*

9. *Vt in d. l. donari* 29. *alias l. quidam* §. *donationem D. hoc tit. l.* 2. §. *vlt.* D. *de his quæ vt indign. l. cùm filius* 76. §. *Lucio de leg.* 2.

10. *d. l.* 2. C. *de hered. vel act. vendit l.* 2. *& pass* D. *eod.*

11. *l.* 1. *eod. tit. l.* 1. D *pro hered.*

12. *d. l. hereditas C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

13. Guid. Pap. *quæst.* 105. *&* 460.

14. *l* 2 *C. de pact.* quam citat Guid. Pap. *dict quæst.* 460.

15. Sed tantùm in heredem qui est successor vniuersalis, idque ex lege 12. *tab.* quæ nõ est locuta nisi de herede *l. vlt. C. de hered. act. l.* 1. *C si cert. pet. l.* 1. *&* 2. *C. si vnus ex plur. hered. debet.*

16. *l. nihil aliud* 51. *D. de oblig. & action.*

17. *l. inter stipulantem* 83. §. 1. D. *de verb. obligat.*

18. *d. l.* 2. C *de hered. vel act. vendit.*

19. *d. l.* 2. C. *de pact.*

20. Quæ ratio est Guid. Pap. *dict. quæst.* 460. *ex l. si pupilli* 6. §. *videamus* D. *de negot. gest.*

21. Qui & regulariter vitandus est quantum fieri potest salua iuris ratione *l. dominus* 53. *D. de condict. indeb.*

22. Tantò pluribus enim & litibus & sumptibus vexabitur quod ne fiat eius interest *l. minoribus* 6. D. *de minor.*

23. *Vt in d. l* 2. *C. de pact.*

24. Cùm volenti & consentienti non fiat iniuria *vulg. iurib.*

DEFINITIO V.

Donatarius vniuersorum bonorum non est heredis loco vt personali vlla actione possit conueniri etiamsi heres non sit soluendo. Et quomodo contra eum prospiciatur creditoribus.

EX superioribus apparet quod dici solet, emptorẽ aut donatarium hereditatis, (nihil enim refert) heredis loco haberi non simpliciter ac per omnia, sed secundùm quid verum esse, quia effectu ipso & lucrum & damnum omne hereditatis ad eum respiciat. 2 Sed longè imperitiùs meo iudicio faciunt qui donatarium bonorum omnium præsentium & futurorum heredis loco habendum putãt vt donatoris creditoribus personalem actionem exercentibus respondere compellatur. Nusquam enim id à iureconsultis proditum est, neque verò ex recta iuris ratione defendi vllo modo potest. 3 Non enim facit nec facere potest donatio quin donator heredem habere possit, 4 Alioqui inutilis est & nullius momenti si testandi id est habẽdi heredis adimat facultatem. 5 Heres igitur personali actione conueniendus est non donatarius, 6 solo excepto debito ex primipili causa. 7 Quid ergo si heres nullus sit, fortè quòd hereditas non sit solidũ? Creditores anteriores quos donator habere se sciebat possunt agere reuocatoria, quasi in eorum fraudẽ facta illa bonorum omnium donatione, sed posteriores non possunt, quia nec fraudati videntur: 9 Nisi iam de donationis tempore cogitatum probetur. 10 Possunt etiam anteriores petere vt hereditati iacenti curator detur, qui defuncti personam repræsentet, & consequenter personali actione proposita condemnetur, in quomodo ipse donator si viueret condemnandus esset, 12 quasi nullis bonis donatis nisi deducto prius ære alieno. 13 Sed remedium hoc posterioribus creditoribus competere non potest, quoniã ritè facta perfectaque donatio ex superuenientè ære alieno non diminuitur, sicut nec alio vllo creditoris facto. 14 Ergo non est generaliter verum quod vulgò iactitant, si donator non soluendo sit vel eius heres nullus existat, posse donatarium bonorũ omnium à creditoribus conueniri, non solùm proposita priùs reuocatoria sed etiam directo. 15 Nam nec reuocatoria possunt agere creditores posteriores. 16 Directo igitur multò minùs, Priores verò etsi reuocatoria vt dixi agere possunt, ipsius tamen donatoris bona & hereditatem quę semper aliqua est prius excutere cogendi sunt. 17 Proinde nec fieri potest vt licere iis debeat directò agere cõtra donatarium tametsi maximè circuitum illum qui proposita reuocatoria fieret, tollere velis. 18 Nã etsi reuocatoria creditores egissent, & obtinuissent, non idcirco personalẽ actionem haberent, sed tantùm ius petendæ missionis ex edicto. 19 Loquimur enim de chirographariis creditoribus non de hypothecariis qui vtique paratam semper actionẽ in rem habent aduersus quoscunque possessores. 20 Nemo autem dixerit habere plus iuris eos debere, si reuocatorii omittant, quàm si in ea obtinuissent. 21 Nullo igitur casu verum esse potest donatariũ bonorũ omnium heredis loco haberi, cùm nullo casu personali actione conueniri possit, nec directò nec post intentatam reuocatoriam. Neque si de primipilari debito agatur: quippe cuius fauor nõ det actionem fisco cõtra donatariũ, sed in ipsa tantùm bona donata, & hanc ipsam excussis priùs bonis donatoris: 22 Nec simile est quod placet si maritus fundum Titij seruientem prædio dotali adquisierit, pòst eundẽ Titio reddiderit sine restauratione seruitutis, nõ solùm eo nomine teneri maritum vt litis æstimationem præstet, sed etiam si maritus soluendo non sit dãdam mulieri vtilem aduersus Titium actionem ad seruitutem restaurandam. 23 Id enim longè facilius induci potest, quàm vt personalis obligatio propter solam donatoris inopiam detur contra donatarium qui neque ex cõtractu vel quasi, neque ex delicto, vel quasi obligatus vnquam fuerit, neque in vniuersum obligati ius titulo vllo vniuersali successerit. Repugnant enim omnes iuris regulæ. 24 Sanè hypothecarij creditores habẽt directam rei persecutionem hypothecariam, 25 Sed anteriores tantùm non etiam posteriores, quia res donatas obligare donator, amisso iam dominio non potest. 26 Igitur superioribus consequens est vt donatarius licèt vniuersorum bonorum non possit de euictione conueniri ab emptore ob res à donatore venditas, nec si ante donationem venditæ sint, quoniam ex empto & de euictione actio personalis est. 27 Ita ex tempore tractatum fuit in eadem causa.

1. Cùm hereditas non minus possit vendi quàm donari *l. & tot. tit. de hered. vel act. vend. D. & C. l. hereditatem* 28. *D. de donat.*

2. *d. l.* 2. *C. de her. vel act. vend. l. si quis seruum* 8 §. *vlt. & l. seq. de leg* 2 §. *Lucius l. cùm filius* 76. *de leg.* 2.

3. Capell. Tholos. *quæst* 186. vbi etiam Aufrer. Vide quæ scripsi *in error.* 7. *Decad.* 48. *De error. pragmat.*

4. Saltem in iuribus passiuis quæ non possunt venire in donationem *l. mulier bona* 72. D. *de iur. dot.*

5. *l. stipulatio hoc modo concepta* 6. vbi Bart. & alij *De verb. oblig.*

6. *l. aris alieni* 15. C. *hoc tit. l. vlt.* §. 1. D. *de contr. empt. l.* 2 § *si heres D. ad SC. Trebell. l. vlt. C. de hered. action. l. licèt* 27. *C de iur. dot. l. de rebus* 13. C. *de donat. ante nupt.*

7. Secundùm *glos. in d. l. aris alieni. ex l. si non verum* 15. C. *de donat. int. vir & vxor.*

8. *l. omnes* 17. §. *Lucius* D. *quæ in fraud. credit.*

9. Non

9. Non enim fraudari potest qui nullum adhuc ius habet.
10. *Ex not.in Auth.sed iam necesse C.de donat.ant.nupt.*
11. *l.1.l.2.§.1.D.de curat.bon.dand.*
12. Tãquam qui remansisset debitor.Nemo enim donando bona sua desinit esse debitor *l.2.& 3.D.de sent.pass.& restit.*
13. *d.l.mulier bona* 32. *D.de iur. dot. l.si fideicommissum* 50. *§. tractatum* D.*de iudic.l.non possunt* 11. *D.de iur fisc.*
14. *l perfecta* 4. C.*de donat. quæ sub mod. l. 2. 3.& pass.C. de revoc.donat.*
15. Idem Guid.Pap.*dict.quæst.*105.
16. *l.si quis cùm haberet* 15.*D.quæ in fraud.credit.*
17. *l.*1.vbi Bald.& alij *C.de revoc.iis quæ in fraud.credit.*
18. Qua potissimùm ratione mouetur Guid.Pap. *dict. quæst.* 105.*ex l.dominus* 53.*D.de condict.indeb.*
19. Acsi res quæ in fraudem alienata fuit mansisset in dominio debitoris *§.item si quis Inst.de action.*
20. Et ideò nec fraudari possunt cùm pignoris persecutio in rem sit *l.debitorem* 15.*l.pignoris* 18.*C.de pignor.*
21. *arg.l.euidenter* 16.De *except.rei iudic.*
22. *d.l.si non verum* 15.*C.de donat.int.vir.& uxor.*
23. *l.si maritus* 7.*D.de fund.dot.*quam adfert Guid. Pap. *dict. quæst.*105.
24. Et leges suprà citatæ *num 6.*
25. *l.si fundus* 16.*§.in vindicatione D.de pignor.*
26. *l.qua prædium 6.& tot.tit.C.si alien.res pignor.dat.sit.*
27. *§.actionum* 25.*Inst.de action.*Personalis autem actio nunquam sequitur singularem successorem *d.l.æris alieni* 15. *C. hoc tit.*cum allis supr.citat.*num.6.*

DEFINITIO VI.

Quod alicui donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu.

QVod nubẽti mulieri donatum est à viri consanguineis,si pretiosum sit & magnę æstimationis,cõtemplatione viri donatum intelligitur. 1 Idcóque soluto quãdocunque matrimonio,aut ipsi viro si supersit,aut si prędefunctus sit,eius heredibus restitui debet. 2 Perpetuum enim est vt quod donatur ei acquiri intelligatur cuius intuitu & contemplatione donatum est.*Ita Senatus* pro Illustri D.Ioanne Marchione de la Chambre contra sororem Dominam Beatricem de la Chambre Dominam de la Gratuse vt relatum est in causa discussionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboise 4.Id.April.1593.

1. *l.sed si plures* 10.*§. in arrogato de vulg. & pupill.substit. cap. requisisti de testam.*
2. Perinde acsi ipsi viro donatum esset.
3. *d.§.in adrogato l filiofamilias* 42. *D.de condic.& demonstr.l. si ferui usufructus* 21.*& seq.D.de usufr.l.hinc quæritur* 19.*§.*1.*D. de pecul.l qui tutelam* 28.*D.de testam.tutel.* Bart.& alij *ad d.§.in adrogato.*

DEFINITIO VII.

Sub simulatione mutui facta obligatio donandi animo, donatio est aut inter viuos aut mortis causa.

OBligatio quæ sub prætextu & nomine mutui, donãdi animo contracta est,valet in vim donationis,1 aut inter viuos si insinuata sit, 2 aut mortis causa si nec absenti nec paucioribus quàm quinque testibus adhibitis facta proponatur.*Ita Senatus* in ea causa de qua SC.6. Supr. De inoffic.donat.

1. Semper enim plus valere debet quod agitur, quàm quod simulatè concipitur *l.1.& tot.tit.C.plus valer.quod agit.l.semper in stipulationibus* 34.*de reg.iur.*
2. Cùm ex stylo Senatus nostri nec valeat donatio inter viuos aliter quàm si insinuata sit, nec nisi à die insinuationis exceptis iis solis quæ factæ sint in contractu matrimonij & fauore nuptiarum.
3. Sic enim creditum est, Non valere donationem causa mortis nisi quæ & præsenti facta sit, & adhibitis quinque testibus *ex l.vlt.C.de donat.cauſ.mort.& l.inter mortis* 38.*D.eod.* De quo tamen vide quæ contrà scripsi *in Error.* 1. *&* 2. *Decad.* 44. *De error.pragmat.*

DEFINITIO VIII.

Clausula derogatoria in anteriore testamento apposita ad quascunque donationes infirmandas,non pertinet ad donationes inter viuos quæ sui natura sunt irrevocabiles.

FActa inter viuos donatio non ob id solum irrita nullíusque momenti esse videri debet, quòd anteriore testamento donator per clausulam derogatoriam expressim declarauerat velle se, vt quascunque donationes in alium quàm in heredem ipsum quandoque collaturus esset eæ pro nullis & irritis haberẽtur.1 Non enim ad puras donationes,& irrevocabiles ea clausula pertinet, sed ad donationes causa mortis, quæ sui natura sunt revocabiles, *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.supr.De nõ num. pecun.

1. Quamuis placeat nostris hanc esse vim clausulæ derogatoriæ vt posteriorem actum destruat quasi in quo voluntas desit *ex l.si mihi* 12.*§.in legatis de legat.l.si quis in principio* 22.*de legat.*1.
2. *l.vbi ita donatur* 27.*D.de mort.cauſ donat.*de qua vide quę scripsi *in error.*1.*Decad.*45.*De error pragmat.* Semper enim supponendi sunt termini habiles *vulg.l. adigere* 6.*§. quamuis D.de iur.patron.l.*1.*§.vlt.*D.*ad* SC.*Tertyll.*

DEFINITIO IX.

Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum siue uno contractu siue pluribus simul factis in diuersas personas collata non valet, nec si exceptus sit amplissimus ususfructus.

BOnorum omnium præsentium & futurorũ donatio idcirco non valet,si nostris credimus, quòd adimat liberam testandi facultatem, 1 quia licèt hereditas sit nomẽ iuris, 2 nihílque prohibeat eum quoque testari qui nihil in bonis habeat, 3 Qui tamẽ nec habet nec habere quicquam potest,qualis ille est qui futura quoque donauit,fieri sanè nequit vt testandi habeat facultatẽ. 4 Nec aliud erit tametsi amplissimus vsusfructus exceptus sit,quoniam quicquid donatori superesse potest ex fructibus bonorum donatorũ,id vt in futurorũ donationẽ veniat necesse est. 5 Ergo tẽ aliquã aut quantitatẽ exceptã esse oportet, & quidẽ ciusmodi,cuius habẽdę gratia verisimile sit futurum vt donator heredem habere possit, 6 cùm vix sit vt nullius aut permodici emoluméti spe allectus heres siue scriptus siue legitimus implicari velit oneribus hereditarijs. 7 Quid verò si exceptis ab vniuersali donatione bonis quibusdã,idẽ donator eodẽ instrumẽto eadẽ bona quæ exceperat, alteri donauerit? Verius est neutram donationẽ valere altera alteri obstãte,acsi pluribus simul donator bona sua omnia præsentia fututáque donasset. 8 Aliud erit si diuersis tẽporibus donationes factę proponãtur. Tũc enim sokã posteriorẽ inualidã esse æquius est,priorẽ verò quę ab initio valuit tamã manere. 9 *Ita Senatus* in publico auditorio in causa N.Reydet 13.Cal.Ianuar.1594.

1. Sic enim nostri ratiocinantur post Bart. *ad l.stipulatio hoc modo concepta* 61.*D.de verb.oblig.& ad l.vlt.C.de pact.*
2. *l.*4.*§ vlt.D.de bon poss.l.hereditas* 50.*D.de petit.hered.*
3. Puta qui non sit soluendo *l.*3.*& pass.D.ad leg.falcid.*
4. *arg.l.lex Cornelia* 28.*ad fin.*D.*de vulg.& pup.substit.*Vide tamen quæ contrà scripsi *in Err.*6.*Decad.*48.*De error pragmat.*
5. Vt iam olim Alex. sensit contra Crstr. vulgò improbatũ *ad d.l.vlt.num.*10.*C.de pact.*
6. Ita Didac.Couarr.*lib.*3.*var.resolut.cap.*12.*num.*3. Iul.Clar. *lib.*4.*sentent.in §.donatio quæst.*19.*num.*8.
7. *Arg.l.quia poterat* 4.*D.ad* SC.*Trebell.*
8. Nihil enim potest interesse an vni an pluribus ità donetur vt testamenti factio donatori aufferatur *d.l.stipulatio* 61.*cum ibi not.de verb.oblig.& d.l.vlt.C.de pact.*
9. Quia quæ ab initio valuit,& vires habuit donatio ex post facto reuocari non potest *l.*2.3.*& pass.C.de revoc.donat.*

DEFINITIO X.

Mulier in re sibi à marito donata in casum superuita præfertur omnibus maritii creditoribus posterioribus, licèt contraxerint ante conditionis casualis euentum.

MAritus qui pro accepta dote bona sua omnia mulieri obligauerat,1 eidē in tabulis ipsis dotalibus fauore & ex causa matrimonij donauerat hyperochā 2 præsentium omnium & futurorum mobilium atque immobilium sub ea condicione si prior ipse sine liberis moreretur. Illa vicissim si maritus superstes esset donationem in eum cōtulerat certæ quantitatis. 3 Cùm posteà maritus nouos creditores quæsiuisset, deinde sine liberis ante vxorem decessisset, 4 Placuit non esse cogendam mulierē quę ex donatione vniuersa mariti bona retineret, & posterioribus creditoribus respondere: 5 Non solùm quòd donatio vniuersalis videri non posset quæ iura & actiones nō cōprehenderet, 6 sed etiam quia causam lucrativam non habere mulier videretur vt heredi comparari posset quæ & ex causa matrimonij, 7 & intuitu mutuæ donationis à se in contrarium euentum factæ nō tam liberalitatē quàm remunerationem meruisset. 8 Nec ad rem pertinuit quòd ante condicionis euentum noui creditores superuenerāt. Non enim ex eo tantùm die quo condicio euenit sed à tēpore contracti matrimonij ius mulieris quæsitum esse visum est, etiam in præiudiciū tertij qui medio tempore cōtraxerat, cùm condicio casualis fuisset non potestatiua. 9 In hoc enim condicionum genere receptum est vt quandocunque existentes ad diem contractus retrotrahantur. 10 An ergo debiti iacturam patiētur posteriores creditores? Vtique, si cōmunis debitor nulla bona in actionibus habuit. 11 Æquiùs enim est in damno morari eos quibus imputari potest, quòd cum debitore inope contraxerint, cuius condicionem & facultates diligentiùs explorare, 12 aut in incerto alia sibi ratione meliùs prospicere debuerunt, 13 quàm eorum intuitu diminui quicquam ex donatione collata in mulierem, quæ non aliter fuerat contractura. 14 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 18. & 19. sup. qui potior. in pignor. hab.

1. Expressa scilicet conuentione, cùm tamen etiam citra conuentionē omnia tacitè essent obligata *l. vnic. C. de rei vxor. act.*

2. Vulgo plurisualentiam vocant *l. & quæ nondum* 15. *§. vlt. D. de pignor.*

3. Sic enim solent apud nos fieri donationes matrimoniales, quas ideò de superuita vocat Guid. Pap *quæst* 575.

4. Post impletam condicionem donationis in vxorem collatæ.

5. Ex *l. aris alieni* 15. *C. hoc tit.* & secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 4. & 5. supr.*

6. Quæ scilicet neque mobilium neque immobilium bonorum appellatione continentur *l. quàm Tuberonis* 7. *§. in peculio D. de pecul. l. à Diuo Pio* 15. *§. in venditione D. de re iudic.*

7. Cùm multa sint onera matrimonij, quamuis videatur ea ratio ad maritum magis quàm ad vxorem pertinere *l. vlt. §. si à fabro D. quæ in fraud. credit. l. ex promissione* 19. *D. de obligat. & action.*

8. *l. Aquilius* 27. *D. hoc tit. l. sed etsi lege* 25. *§. consuluit D. de petit. hered. l. cùm te* 6. *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*

9. Ex *l. qui balneum* 9. *l. potior.* 11. *cum ibi not. D. qui potior. in pignor. hab.*

10. Ratio posita est *in d. l. qui balneum & in d. l. potior.*

11. Nam si habuit potest ex iis satisfieri creditori, cùm non veniant in donationem.

12. Nullum enim damnum videtur sentire qui sentit ex culpa suā *l. cùm postulassem* 44. *in princip. D. de damn. infect. l.* 1. *§. illud sciendum & seq. D. de separat. l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

13. Ex *reg. l. qui cum alio* 19. *de reg. iur.*

14. Acceptis fideiussoribus aut pignoribus *l.* 3. *D. de separat. l. si mandatu* 59. *§. vlt. D. mandat. l.* 4. *§. addici D. de fideic. libert.*

15. *l. Titia* 62. *ad fin. D. de iur. dot. l.* 5. *§. pen. D. de doli except. l. sed si ego* 9. *§. si res. de iur. dot. l. quare* 39. *D. de act. empt. l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*

DEFINITIO XI.

Bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque donatarius non censetur vniuersalis, quia in eiusmodi donatione iura non continentur.

DOnatarius bonorum omnium mobilium & immobiliū quorūcunque si de iuribus & actionibus nihil dictum sit, non potest conueniri, tāquam heres, aut quàsi qui sit loco heredis. 1 Quia non est vniuersalis, 2 cùm appellatione bonorum mobilium & immobilium etiam adiecta dictione *Quorumcunque* iura & actiones non contineantur. 3 Ergo ii tāquam possessor conueniatur, iuuandus erit exceptione non factæ excussionis. 4 *Ita Senatus* in causa Mauricæ Richard, & Michaelis de la Siaz Id. Mart. 1597.

1. Intellige, ne quidem secundùm eorum sentētiam qui volunt donatarium vniuersalem esse loco heredis, adeò vt possit rectè conueniri à creditoribus hereditariis siue heres nullus sit, siue is qui est, non sit soluēdo, contra quos vide quæ scripsi *Defin. 4 & 5 supr. hoc tit.*

2. Certum autem est in confesso donatarium singularem nō teneri ad exsolutionem æris alieni, *l. aris alieni* 15. *C. hoc tit.* vt nec alium quemlibet singularem successorem *l. vlt. C. de hered. act. l.* 1. *§. si heres D. ad SC. Trebellianum. l. vlt. §.* 2. *de contr. empt.*

3. Tanquam quæ constituant tertiam speciem bonorum *l. quam Tuberonis* 7 *§. in peculio D. de pecul. l. à Diuo Pio* 15. *§. in venditione D. de re iudic.*

4. *Ex Authen. hæc si debitor* C. *de pignor.* Qua tamen exceptione non iuuaretur si esset ipse debitor aut debitoris heres aliúsve successor vniuersalis, vt dixi *Defin. 1. supr. si vnus ex plurib. l. ei. l. debit. ex l.* 1. *iunct. glos. C. ibi. eod. tit.*

DEFINITIO XII.

Donatio facta piæ causæ valet quamuis non insinuata, itémque legatum rei alienæ etiam ab ignorante factum.

PRiuilegium piæ causæ est, vt donatio piæ causæ facta valeat, etiamsi non sit insinuata. Item vt legatum valeat etiam quod ab ignorante factum sit rei alienæ: 1 nam & valeret, si coniunctæ personæ factum esset. 2 *Ita Senatus* in causa D. de Lorme, & Syndicorum de Montmilian. *Sine die.*

1. Tiraq. latè *in tract. De priuileg. piæ causæ.*

2. *l. cùm alienam* 10. *C. de legat.* aut etiamsi factum esset de re heredis, quamuis ab ignorante *l. vnum ex familia* 67. *§. si rem. de legat* 2.

TIT. XXXV.

De donat. quæ sub mod.

DEFINITIO I.

Donatio facta sub lege reuersionis si donatarium sine liberis mori contingeret, redit ad donatorem si viuo eo liberi donatarij decesserint sine liberis, scilicet cùm donatio facta erat fauore donatarij, ad conseruandum nomen.

SI donatio alicui facta sit ea lege vt moriēte quandocūque sine liberis donatario res donata rediret ad donatorē, nō eò minùs resoluēdæ donationis condicio extitisse videbitur, quòd donatarius superstites liberos reliquerit si postmodū liberi illi sine liberis viuo donatore decesserint. 1 Nam quod ad donatorem attinet si contrahentium voluntatem inspicias perinde est acsi donatarius sine liberis decessisset: Quid enim interest an habuerit necne, si quos habuit non fuerūt donatori superstites? 2 Id verò multò certiùs obtinet si ponas factam donationem ab eo qui cùm liberos nullos haberet eam donationi legem adiecerat vt donatarius & qui ex eo superessent liberi nomen & arma familiæ testatoris alioquin perituræ deferre cogerentur. 3 Non enim exitum

cogerentur. 3 Non enim exitum habuisse videri potest donatoris voluntas, extincta donatarij familia viuo donatore cuius familia per donatarium cõseruanda restaurandáque sperabatur. 4 Adeò vt nec aliud dicendum sit etiam si proponas in contractu & fauore matrimonij quod aliter secutum non fuisset, factam esse donationem. 5 Etsi enim coniugis interest ad quem donationis fructus ex luctuosa filij hereditate peruenire deberet, 6 non tamen quid eius interest quærendum est, sed & quid in quem casum voluerit donatum is de cuius bonis & liberalitate contenditur. 7 *Ita tractatum est* 4. Cal. Decembr. 1588. & responsum à plerisque ex nostris Senatoribus in causa D. Comitis de S. Amour. contra D. d'Ambliſe. Et à toto Senatu Pedemontano cuius elegans Consilium extat à Mãfredo Goueano IC. clarissimo & præcipui nominis Senatore conscriptum inter Decisiones Pedemont. Antonini Tessauri. 8

1. Castrens. *cons.* 343. *libr.* 1. Guid. Pap. *decis.* 531 Dec *cons.* 270. *cons.* 480. 583. & 594. Ant. Gabriel. *Tit. de fideic. concl.* 7. *nu.* 4. 5. & 6. *Mantic. de coniect. vlt. volunt. libr.* 11. *tit.* 6. *num.* 6. & 7. Crauet. *cons.* 98. *num.* 12. & *seq.* & *cons* 326. *num.* 16. & alij quos congerit Manfred. Goueau. apud Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 270. *num.* 30. vbi respondet ad contrariam Cyni opinionem *in Auth. sed & si quis C. de secund. nupt.* & Salicet. *ibid.* & Alex. *cons.* 53. *vol.* 6. & Chassan. *cons.* 62 *num.* 12. quibus tamen locis tractatur ille casus quo in condicione positi fuerint non quidem liberi sed heredes descendentes, quod & Goueau. supradicto loco fatetur. Aliud sanè est si liberi à donatario susceptι decesserint sine liberis post mortem donatoris quia tunc non potest donatio redire ad donatorem iam prædefunctum. Et hoc casu potest procedere *cons. Oldrad.* 21. & 141. vbi loquitur in vltimis voluntatibus quę non possunt effectum habere nisi post mortem testatoris. Vide eundem Goueau. vbi suprà *num.* 29.

2. Scilicet quantum ad effectum cuius contemplatione facta est donatio. Nam neque voluntatem neque impossibilitatem grauatorum attendimus, sed ipsius grauaminis implementum intuemur. Ait Goueanus vbi suprà *numer.* 28. post Bart. & DD. *in l. Gallus* §. *& quid si tantùm. de liber. & posthum.* Dec. *in l. cùm proponas* 2. *C. de pact.* Crauet. *consil.* 151. *num.* 10.

3. Regula enim illa quòd Casus omissus habendus sit pro omisso, maximè in contractibus, numquam militat quoties ratio causæ finalis vtrumque casum comprehendit, quia tunc omissus includitur in expresso ex identitate rationis non per extensionem sed per intẽtionem, neque per ampliationem sed per declarationem Ias. *in l. si extraneus nu.* 1. *de cond. caus. dat.* Crauet. *cons* 62. *num.* 14. Menoch. *cons.* 86. *n.* 46. *lib.* 1. & alij quos congerit Goueau. *vbi supr. n.* 31. & 32. vbi addit etiam hoc casu fieri extensionẽ de persona in personam ex Bar. & Salic. *in l.* 1. *C. de in ius vor.* Castr. *cons.* 40. & 262. *lib.* 2. Dec. *cons.* 353. Crauet. *cõs.* 355. & alijs ibi citatis. Causa porrò finalis in donationibus ex eo dignoscitur si fauorem donatoris respiciat & onus atque grauamen donatarij contineat DD. *in l. Titio centum* 72. *in princip. D. de cond. & demonstr.* Bart. Angel. & Imol. *in l. si fundum per fideicommissum.* §. *Iulianus de leg.* 1. Bart. Ang. Castr. *in l.* 2. §. *vlt. D. de donat.* Corn. *cons.* 101. *num.* 17. *vol.* 1. Crauet. *cons.* 619. *num.* 4. Didac. Couarr. *lib.* 1. *var. resolut. cap.* 14. *num.* 6. Ita vt fauor matrimonij non dicatur causa finalis donationis factæ in ipso limine & auspicio matrimonij. Oldrad. eleganter *cons.* 5. Socin. *cons.* 295. *vers. circa secundam difficultatem. vol.* 2. Ias. *cons.* 154. *libr.* 2. Tiraq. *ad l. si vnquam.* in verb. *donatione largitus num.* 85. Alex. & Dec. *in l. si donatione C. de donat.* Crauet. *cons.* 301. *num.* 1. Apostill. ad Dec. *cons.* 21. *in lit. C.* Goueau. qui supradictos omnes citat apud Tessaur. *dict. decis.* 270. *num.* 10. Sed & ea vis est causæ finalis vt quamuis modus differat à condicione quantum ad actum suspendendum, tamen in eius resolutione par sit vtriusque potestas, si modus causam finalem dispositionis includat. Glos. Bart. Bald. & Castr. *in l.* 1. *C. de his quæ sub mod.* Bart. *in l. quibus diebus* §. *Termilius De condic. & demonstr.* Bart. *cons.* 27. *num.* 7. *libr.* 2. & alij congesti per Goueau. *vbi supr. num.* 22. vbi allegat etiam text. *in l. fin. C. de reuoc. donat.* Didac. *libr.* 1. *var. resol. cap.* 14. *num.* 6. Socin. *in d.* §. *Termilius num.* 10. Grat. *cons.* 5. *num.* 77. & 38. *vol.* 2. Paris. *cons.* 19 *per tot. vol.* 2. qui tenent euerti donationem si donatarius nomen & arma donatoris vt iussus erat non assumpserit siue iussus in figuram modi expressus fuerit, siue in figuram condicionis.

4. Nam cùm quis iubetur nomen familiæ non tantùm assumere, sed etiam deferre, requiritur delatio continuata, & successiua sine intermissione quia condicioni tractum successiuum habenti non sufficit semel aut iterum paruisse. Ang. *cons.* 34. *num.* 8. & *seq.* Ias. Dec. Alex. *in l. si quis heredem. C. de inst. & substit.* Coru. *cons.* 8. *vol.* 1. Alex. *cons.* 56 *lib.* 6. Ias. *cons* 4 *vol.* 1. Chass. *consil.* 62. Socin. *cons.* 159. *lib.* 1. *num.* 2. Adeò vt non sit hoc casu necessaria interpellatio cùm non agatur de pœna sed de implemento Ias Rip. Alciat. *in l. quod ita. si. ers. pet.* Patis. *cons.* 19. *num.* 200. *vol.* 2. Maximè si adsit iuramentum quod habet vim continuæ interpellationis *cap.* 1. *de form. fidelit.* & impedit purgationem moræ Gaid. Pap. *cons* 31 *num* 19. Afflict. *decis* 174. Neque videri potest remissa caducitas per silentium donatoris qui cùm esset in possessione & intelligeret sibi saluam esse exceptionem non est conquestus etiamsi tacens contrauentionum actibus interuenisset *l. sicut* 8. §. *non videtur l. Titius* §. *fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.* Tiraq. *de retract. municip.* §. 1. *glos.* 9. *num.* 148. & 160. Crauet. *cons.* 151. *num.* 8. Item reuocatio quæ non fit à lege ex bono & æquo ob causam ingratitudinis sed ex inobseruantia pactorum & iure contractus, etiam heredi potest competere & contra heredem *l. dictam legem l. si vt proponis l. ea lege l. si repetendi C. de condic. ob caus. dat.* Doct. præsertim Salic. *num.* 4. *in l. fin. C. de reuoc. donat.* Sed & ex causa ingratitudinis quamuis non detur reuocatio contra heredem datur tamen exceptio & retentio Rip. *in d. l. fin. quæst.* 64. *num.* 214. Idque adeò verum est, vt modus siue deferendi nominis siue alius quilibet impositus pluribus successiuè si per primum non fuerit impletus repellat alios ab agendo. Socin. *cons.* 259. *libr.* 2. *numer.* 1. Bologn. *consil.* 12. *libr.* 12. Goueau. vbi suprà *numer.* 27.

5. Non enim eo magis accepto ferenda est donatio fauori matrimonij, sed è contrario & matrimonium & donatio ipsa referenda est ad honoris & memoriæ ipsius donatoris & familiæ suæ conseruationem ac propagationem, vt subtiliter Goueanus disputat supradicto loco, & nos diximus *nu.* 3. Ita vt donatio quæ fit fauore matrimonij non dicatur ob causam sed simplex, vt dixi ex Oldrad. *cons.* 5 *per tot.* & Socin. *cons.* 295. *vers. circa secundam difficultatem vol.* 2.

6. *l. iure successum* 6. *D. de iur. dot.* iunct. *l. vlt. C. de inst. & substit.*

7. Ne alioqui decipiatur donatarius qui non aliter fuerat donaturus *d. l.* 2. §. *vlt. D. de don.* iunct. *l.* 2. *l. hoc iure* 19. §. *vlt. eod.* Vnde est quod dicimus ex verisimili voluntate donatoris qui vocauit descendentes alicuius cum onere deferendi nomen & insignia solos ex natura condicionis masculos, & ex masculis primogenitos intelligi vocatos, vt concludit Goueanus loco supradicto *num.* 32. post Guid. Pap. *decis.* 467. Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius.* in verb. *in eodem testamento relinquens num.* 164. *de testam.* Tiraq. *De iur. primogen. quæst.* 64. Obserua autem hanc Defin. procedere in donationibus non in fideicommissis. Nam si quis grauatus sit de restituenda hereditate sub ea condicione si sine liberis decesserit, aut an patri heredes extiterint necne. Oldrad. *dict. cons.* 21. & 141. *ex l. filiusfamilias* 114. §. *cùm quis rogatus de leg.* 1. *l. heredibus* 7. §. 1. *l. ex facto* 17. §. *penult. D. ad SC. Treb.* quia tunc agitur de fideicõmissario tantum excludẽdo per defectum condicionis qui momentaneus est. In donatione autem tractatur de donatario vocando.

8. *Decis.* 270. quam vide.

DEFINITIO II.

Potest donator pro arbitrio reuocare legem donationi etiam inter viuos dictam fauore tertij, dummodo antè quàm tertius ille acceptauerit.

DOnatione alicui sic facta & ea lege vt post eius mortem bona donata ad alium peruenirent, 1 potest donator eam substitutionem in absentis & ignorantis fauorem factam pro arbitrio reuocare antequàm secuta sit acceptio. 1 Etsi enim ex Imperatoria constitutione, 2 contra iuris regulas inductum est vt ex sola donationis lege acquiratur ius ignoranti etiam citra acceptationem, 3 Tamen sicuti solius donatoris facto ius illud quæsitum est quandiu donatarij consensus non interuenit: 4 Ita solius donatoris voluntatem adesse satis est, vt ius illud quasi nondum irreuocabiliter quæsitum adimatur. 5 Nec distinguemus an inter viuos donatum sit an mortis causa: quanquam cùm mortis causa donatum est, minorem dubitationem res habet, 6 siquidem ipsa quoque mortis causa donatio reuocabilis est: 7 & eiusmodi lex inserta donationi causa mortis, fideicommissi iure censetur, paritque fideicommissi actionem: 8 fideicommissum autem quin pro arbitrio fideicommittentis & ad nutum reuocari possit, nemo dubitat. 9 *Ita tractatum est* in causa liberorum Ludouici Machet Neciẽsis 13. Cal. Decẽb. 1592. de qua SC. 7. De inst. donat.

1. Didac.Couarr.*lib.1.var.resol.cap.14.*

2. *Ex l.3.C.hoc tit.*

3. Non est tamen nouum vt per legem aut consuetudinem aut statutum ex facto alterius acquiratur ius etiam absenti & ignoranti, vt euenit in iure retractus municipalis quod per emptorem acquiritur agnato Bald. *in rubr. C. res inter alios act.* Dec. *cons.88. in princip.* Boer. *quæst.* 13. *num.* 32. Adde Tessaur. *Dec. s.70. per tot.* Et vide omnino Bart. *ad l. qui Romæ* 122. *§. Flauius Hermes D. de verb. obligat.* Et quæ scripsi tota *Decad.* 47. *De error. pragmat.*

4. Cùm tamen alteri stipulari nemo possit, nisi quatenus interest stipulantis *l. stipulatio ista* 38. *§. alteri D. de verb. obligat.*

5. Ratio est qua mouetur Bart. & qui eum sequuntur *ad d. §. Flauius.* Non tamen semper bona vt constat ex *l. vlt. D. de pact.*

6. Quia etiam in donatione inter viuos supradicta ratio locum habet, Nec distinguitur an donatio sit inter viuos, an mortis causa in specie *d. l. 3. C. hoc tit.*

7. Tanquam quæ sapiat naturam vltimæ voluntatis *l. Marcellus* 15. *l. vbi ita donatur* 27. *l. illud* 37. *D. de mort. caus. donat. l. vlt. C. eod.*

8. *l. 3. C. hoc tit.*

9. Vt & alia quælibet vltima voluntas *l. 4. D. de adim. legat. l. cùm hic status* 32. *§. pœnitentiam D. de don. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO III.

Soluto per donatorem ære alieno quod à donatario solui debuerat, licèt solutum sit ex venditione partis rerum donatarum. Habent tamen heredes eo nomine actionem contra donatarium, nisi malus ille recedere à tota donatione.

QVi habebat creditores, bona sua ferè omnia tibi donauerat ea lege vt creditoribus satisfaceres, Cúmque moram te in soluendo faciente ab ijs vrgeretur, vendiderat ex rebus donatis quantum satis esset ad eos dimittendos, priùs tamen quàm insinuata fuisset donatio. Insinuatione secuta defunctóque donatore alijs heredibus relictis, quærebatur, An audiendi heredes essent si à te repeterent eam summam quam ex lege donationis ipse soluere debueras. Et quidem si donator de suo soluisse proponeretur, non de precio ex bonorum donatorum venditione redacto, minorem res haberet dubitationem. Ex si enim dici solet ex donatione vna expressa facilè capi coniecturam alterius donationis præsumendæ, 1 minùs tamen credibile esset voluisse donatorem de suo soluere nomine tuo quod tu ipse pro eo soluere debuisses. 2 At in proposito donator ex tuis bonis soluisse videbatur, quippe qui ex rerum donatarum alienationibus pecuniam contraxisset. Absurdum verò fuerit adeóque iniquum quod ille iam ex bonis donatis soluerit, id ei aliunde à te sarciri. Ne ita eueniat vt & bis soluas, & diminuta per alienationes donatione totum nihilominùs donationi appositum onus sentias. 3 Quamquam enim alienationes ante insinuatam donationem factæ proponebantur, & eo tempore quo nullum adhuc ius saltem perfectè & absolutè tibi quæsitum videri poterat, 4 Attamen constabat ex æris alieni quantitate non exigua, iniunctum fuisse tibi onus dimittendorum creditorum contemplatione vniuersorum bonorum quæ donabantur, non eorum duntaxat quæ factis alienationibus supererant. Senatui tamen iustum visum est desiderium heredum donatoris postulantium restitui sibi quantitatem integram quam donator nomine tuo soluisset, vndecunque tandem ea summa corrogata esset, Nil imputata æstimatione bonorum quæ alienatio ex donatione detraxerat, nisi malles à tota donatione d scedere: Puarit enim Senatus tibi deferendam condicionem, 5 nec iniquo sane temperamento. Nam quemadmodum detractis alienationibus, quas donator suo iure fecerat id est ante insinuationem, exceptísque ab insinuatione bonis venditis, nihil aliud donatum videri poterat nisi quod supererat. 6 Ita donationem damnosam esse aut onerosam tibi si eam repudiare malles, minùs conueniens videbatur. 7 Eo tamen casu quo donationis commodum retinere velles, placuit non tantùm eam quantitatem quæ à te solui debuerat, sed eius quoque vsuras à die mortui donatoris præstandas esse, quod ab eo tempore bonorum donatorum fructus quos sibi viuo donator exceperat, vicissim percepilles. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg. l. si verò non remunerandi* 12. *§. inde Papinianus D. mandat. l. cùm proponebatur* 64. *de leg. 2.*

2. Nemo enim facilè suum iactare præsumitur *vulg. l. cùm de indebito* 25. *D. de probat.* maximè verò in hominem ingratũ. Qualis est is qui non obseruauit pacta inserta donationi *l. vlt. vbi not. C. de revoc. donat.*

3. Diminuto enim commodo etiam onus donationis diminui necesse est, *Ex reg. l secundùm naturam* 10. *de reg. iur. l. virum* 7. *§. vlt. D. de reb. dub. l. alumna* 30. *§. ab heredibus de adim. legat.*

4. Non enim valent donationes nisi ex die insinuationis.

5. *Vt in l. cùm quæritur* 16. *D. de admin. & peric. tutor. l. si ita stipulatio* 29. *§. 1. D. de oper. libert.*

6. Alienatio enim facta post donationem non potest videri reuocare donationem nisi quatenus alienatum est *l. rem legatam* 18. *vbi not. De adim. legat. l. cùm hic status* 32. *§ qui quædam res* 15. *D. de donation. inter virum & vxorem.*

7. Non enim beneficio decipi vel onerari quis debet sed adiuuari *l. in commodato* 18. *§. sicut D. commod. l si hereditatem* 32. *D. mandat.*

8. *l. liberalitatis* 16. *§. 1. de vsur. l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem D. de action. empt. l. curabit* 5. *C. de action. empt l. 2. C. de vsur.*

DEFINITIO IV.

Casus ex postfacto contingens rebus donatis non liberat donatarium quominus teneatur implere legem dictam donationi quam is semel agnouit.

IS cui donatum est certa lege quæ faciat vt plus incommodi quàm commodi ex donatione sentiat, 1 si donationem agnouerit non magis resilire potest à contractu quàm donator ipse quẽ suæ pœnitet liberalitatis. 3 Est enim hoc perpetuum in contractibus omnibus, ijs præsertim qui sint vltrò citróque obligatorij vt ex postfacto sint necessitatis, 4 nec alterutra ex parte locus sit pœnitentiæ, nisi altera consentiente. 5 Proinde si conuenerit vt donatarius certæ pensionis annuæ onus sentiat, nihil ei proderit quòd ea pensio ex fructibus bonorum donatorum colligi non possit, quia de suo præstare debet qui aliena tanti æstimauit. 6 Præsertim cùm pensiones huiusmodi morte donatoris finiri soleant, 7 donationis autem emolumentum donatario perpetuum sit futurum. 8 Itaque si post contractam donationem aliquid superueniat quod rerum donatarum fructus aut etiam res ipsas imminuat, periculum est donatarij, 9 nec donatorem cui nihil potest imputari debet contingere. 10 *Ita Senatus* ex tempore pro Peroncra Quintaual Non. Decemb. 1593.

1. Potest enim hoc euenire, si non quantitas cum quantitate conferatur, sed si fortè donatio facta sit sub onere dandi pecuniam quæ excedat rei donatæ valorem, cùm maluisset donatarius habere rem donatam *vt in l. imperator* 70. *§. si centum de legat. 2.*

2. Sibi enim debet imputare qui rem donatam tanti æstimauerit *d. §. si centum l. 1. §. & aliàs videamus D. si quid in fraud. patron.*

3. *l. 3. l. vellet necne* 6. *& pass. C. de revoc. donat.*

4. *l. sicut* 5. *C. de obligat. & action.*

5. *l. non est probabile* 6. *l. ea condictione* 14. *& pass. C. de rescind. vendit.*

6. *d. §. si centum.*

7. Sunt enim vt plurimum ad vitam, & vice cuiusdam vsufructus, qui morte finiretur. Alioqui pensio simpliciter constituta non finiretur morte.

8. Adeóque transmissibile ad heredes donatarij *l. bis solic. 7. l. vlt. in fin. C. de revoc. donat.*

9. Ex regula quæ vult periculum casuum fortuitorum spectare ad dominum *l. quæ fortuitis* 6. *l. pignus* 8. *C. de pignor. act. l. contractus* 25. *D. de regul. iur.*

10. *l. 1. C. de iur. dot. l. 2. C. de euict.*

DEFI-

DEFINITIO V.

Tenetur donatarius etiam in eum casum quo licuit ex donationis lege resilire à donatione, si modò per eum factum sit vt res integra esse desierit, nec resiliri amplius possit.

BOna sua omnia mulier quædam tibi donauerat ea lege vt tu viciſſim illi annuam pensionem solueres, Addito tamen pacto, vt si donatorum bonorum vacuâ possessionem habere non posses, liceret tibi recedere à donatione. Acceperas vacuam omnium possessionem, eáque per integrum ferè decennium retenta soluráque in singulos annos pensione bona illa aliis vendideras, Tum in omni solutione cessaueras, eo prætextu quòd emptores tui controuersiam ab antiquioribus creditoribus paterẽtur, ideóque precij conuenti solutionem recusarent. 1 Placuit non eò minùs condemnari te debere, vt pensionem annuam solueres si nõ paratus esses bona omnia quæ tibi donata fuérant in eodem statu reddere in quo erant tempore donationis, 2 Propterea quòd ferendum non esset inopem mulierem ex liberalitate sua fame periclitari, 3 & non solùm bonis suis carere, sed etiam emolumento pacti in donatione appositi sine quo verisimile erat nõ fuisse illam tibi donatutam. 4 Maximè verò cùm per te factum esset ne bonorum donatorum possessionem repetere posset qui alius ea vendidisses. 5 Eadem igitur ratione permittendum illi erit vt in eas quoque res tuas possit agere quę sint extra causam donationis, quásque tu illi eodem donationis instrumento obligaueras. 6 Ita *Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bertin Augustana 14. Cal. April. 1594.

1. *Ex l. si post perfectam 14. C. de euict.*

2. Quia vel donationi in totum standum est, vel à donatione in totum recedendum *arg. l. cùm quæritur 16. D. de admin. tutor. l. si ita stipulatio 29. §. 1. in fin. D. de oper. libert.* Iunge *Defin. 3. supr.*

3. *l. ne liberalitate 52. D. de re indic. l. 1. C. de iur. dot. l. 2. in fin. C. de euict.*

4. Pacta enim omnia in donatione apposita fauore donantis, continent causam finalem donationis, vt dixi *Defin. 1. num. 3. supr. ex not. per DD. in l. Titio centum in princip. de condic. & demonstr.* Crauet. *cons. 619. num. 4.* Didac. Couar. *lib. 1. var. resol. cap. 14. num. 6.*

5. Suum enim cuique factum nocere debet non alteri *l. factum 155. de reg. iur.*

6. Iure scilicet pignoris, & per hypothecariam *l. si fundus 16. §. in vindicatione D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Casu in quo dominus qui donationem laudauit, præfertur donatario à quo laudimia acceperat.

DOnationem inter viuos non insinuatam dominus, vt vocant directus laudauerat. Postèà defuncto sine liberis & condiuisoribus donatore, quem talliabilis & dediticiæ condicionis esse apparuit, idem dominus ea ipsa bona omnia quæ donata fuerant, petebat quasi ad se iure obuentionis ex consuetudine deuoluta. 1 Donatarius dicebat se potiorem, quòd dominus donationem adprobasset, ex eáque causa laudimiorum solutionem accepisset. 2 Dominus contrà, laudatam quidem à se donationem fatebatur, sed sub ea veluti tacita condicione, si valeret, 3 quam tamen constabat defectu insinuationis nullam esse. 4 Interueniebant heredes legitimi, contendentes neque admitti posse donatarium ex inualida donatione, 5 neque dominum qui aduersus proprium factum veniret, 6 ideóque potiorem causam suam esse oportere. 7 Mihi iustior domini petitio videbatur quòd donationem laudando nõ tam ius aliquod suum vltro remisisse, 8 quàm ius quod donatario competere arbitrabatur ex necessitate adprobasse videretur, 9 præsertim cùm in donatarij potestate fuisset vt eo inuito donationem validam redderet facta insinuatione, 10 nec recusare dominus potuisset, oblatam laudimiorum solutionem, 11 postquam placuit generali consuetudine iuri communi, quod hac parte de emphyteusibus constitutum fuerat derogatum esse. 12 *Sine die.*

1. Sic enim fert consuetudo apud nos obseruata vt si homo talliabilis decedat sine liberis & condiuisoribus, omnia eius bona deuoluantur ad dominum vt dixi *ad tit. De dedit. libert. tollend.*

2. Quod enim semel placuit displicere postea non potest, vt habet regula iuris pontificij *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aquæ pluu. arcend. l. Pomponius 9 D. de negot. gest.*

3. Prius enim est vt donatio vel alia quælibet alienatio teneat & in se valeat, quàm vt à domino directo possit vel debeat adprobari *l. vlt. vbi Not. C. de iur. emphyt.* Nam & inde est quod ex contractu nullo non solùm non debentur laudimia sed etiam soluta condicuntur, vt scripsimus *sub tit. De iur. emphyt.*

4. Quia ex iure nostro prouinciali non valet donatio inter viuos nisi ex die insinuationis extra donationes factas propter nuptias & in contractu matrimonij.

5. Quia ex titulo nullo & inualido non potest transferri dominium *l. nullo 24. C. de rei vindic.*

6. Cùm nemo possit contra suum factum venire ne quidem ex nouo iure si veniat ad suum commodum *l. etsi is qui 10. D. de distract. pign. l. si non fortem 26. §. filiusfamilias. D. de condict. indeb.*

7. Habet enim heres legitimus fundatam in dubio intentionem si nihil in contrarium proferatur Not. *in l. vlt. C. de edict. diui Hadr. tollend.*

8. Quippe quod ignorabat sibi competere aut vnquam competiturum esse cùm fieri poterat vt nullum vnquam competeret, puta si quandoque postea viuo donatore insinuata donatio fuisset *arg. l. mater 19. D. de inoff. testam. l. Clodius 97. D. de acquir. hered.*

9. Nempe quia non potest dominus directus recusare quominus laudet & adprobet contractum ab emphyteuta initum postquàm placuit & emphyteuticos & feuda ipsa redacta esse ad instar bonorum patrimonialium & allodialium ex generali consuetudine de qua Ioann. Faber *in §. adeò Instit. de locat. & conduct.*

10. Omne siquidem tempus aptum est ad insinuandam donationem quandiu donator viuit, nec reuocata est donatio, cùm huic solennitati nullum certum tempus à lege aut à iure nostro prouinciali fuerit præstitutum.

11. Quin saltem ei postea rem petenti denegari actio deberet *arg. l. si debitor 30. D. de solut.*

12. Vt nostri notant *ad l. 2. & vlt. C. de iur. emphyt.*

TIT. XXXVI.

De reuoc. donat.

DEFINITIO I.

Fauore matrimonij facta donatio non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari.

DOnatio facta fauore matrimonij siue proprij siue alieni numquam ex sola ingratitudinis causa reuocatur: non illa solùm ratione quòd causam onerosam habere intelligatur id est matrimonij quod aliter contractum non fuisset, 2 sed etiam quia non solius donatarij fauor in eo versetur, sed & liberorum ex eo matrimonio susceptorum & suscipiendorum, quibus ex parentis culpa iniuriam

fieri non oportet. 3 *Ita senatus* in causa Ioannis Bouier & Petri Quinier Aduocati 10. Cal. Decembr. 1590. & rursum in causa C. de Messimieu & D. de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1. Vt nec alia vlla donatio facta ob causam aliquam quæ secuta sit Iul. Clar. *in §. donatio quæst.* 21. *numer.* 4. Contra tamen sentit Rip. *ad l. si quæst.* 51. *ver. donec. C. hoc tit.* Vide *l. si dotem* 24. vbi Salicet. *C. de iur. dot.*

2. *arg. l. si donaturus* 9. §. 1. *de condict. caus. dat. l. Titia* 62. *de iur. dot. l.* 4. §. *sed etsi mulier l.* 5. §. *pen. D. de doli mal. except. l. Nesennius* 41. *De re iudic.*

3. *Arg. l. si quis suo* 33. §. 1. *C. de inoff. testam.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 145. vbi argumentatur ex comparatione dotis quæ nullo casu potest diminui in prejudiciũ mariti & ex æqualitate quæ esse debet inter dotem & donationem factam ob nuptias.

DEFINITIO II.

Donatio etiam fauore matrimonij non proprij sed alieni facta reuocatur ob superuenientiam liberorum.

AN ex causa superuenientium liberorum eiusmodi donatio reuocari possit, maior dubitatio est. 1 Et eam quidem quam proprij matrimonij contemplatione vnus ex coniugibus in alium contulerit, quantumuis immensam dummodò non inofficiosam, 2 constat reuocari non posse, 3 quòd certum sit de liberis fuisse cogitatum, cùm spe prolis suscipiendæ potissimùm matrimonia contrahãtur. 4 Vnde illud etiam fit vt si filia nubens accepta dote hereditati paternæ siue quærendæ siue iam quæsitæ renunciauerit, donationis quoque si voles nomine vsurpato, 5 siue in patrem ipsum siue in patris heredes liberalitatem contulerit, tum liberos susceperit, non ex eo solo infirmanda sit donatio. 6 Sed si fauore alieni matrimonij talis donatio facta proponatur, nõ eò minùs reuocabitur quòd matrimonio causam dederit. 7 Debuit enim donatarius, debuit etiam donatarij vxor præuidere futurum vt ipso iure reuocaretur, si quando liberos donatori agnasci contingeret. 8 Ne tamen mulier decipiatur, cui maritus ex ea donatione factus ditior plus dederit quàm ex proprijs bonis dare potuisset non aliter contracturæ, 9 æquissima sententia est vt quod ex mariti facultatibus præstari non poterit, de donatis suppleatur. 10 Ita partim decisum, partim tractatum est in eadem causa, & rursum in causa D. de Sarmoyé contra D. de Meximicu 15. Cal. Aug. 1591.

1. Propter *l. si vnquam* 8. *C. hoc tit.* cuius sententia & potestas creditur esse generalis.

2. Nam si sit inofficiosa subiacet querelæ de inofficiosis donationibus *ex l.* 1. *& tot. tit. C. de inoffic. donat.* Iunct. *l. vnic. C. de inoffic. dotib. l. si totas* 5. *C. de inoff. donat.*

3. Quia non simplex donatio est, sed *ἀντίπτωσις*, id est contraria seu reciproca dos quæ non magis reuocari potest quàm dos ipsa *l. cùm multa* 20. *C. de donat. ant. nupt. & Nouell.* 119. *Vt sponsal. largit.* Guid. Pap. *quæst.* 145. Boer. *decis.* 159. *num.* 10.

4. *l.* 1. *vbi not. D. solut. matr. l. hoc modo* 64. *in fine De condic. & demonstr.* Clar. *in §. donatio* 22. *n.* 2.

5. Si tamen donatio hæc dicenda est potiùs quàm futuræ portionis legitimę prœoccupata perceptio vt tractant nostri *ad l. qui superstitio* 94. *de acquir. hered. & ad l. vlt. C. de pact.*

6. Constat enim non esse locum dispositioni *l. si vnquam.* quoties donator de proprijs liberis cogitauit, & posse donatorẽm eius legis beneficio renũnciare non solùm expressè sed etiam tacitè Tiraq ad eam legem *in præfat. num.* 87. *& seqq.* Ant. Gabriel. *lib.* 3. *Commun. opin. tit. De donat. conclus.* 2. *num.* 63. Rom. *cons.* 26. *num.* 7. quicquid dicat idem Rom. sibi contrarius *cons.* 269. *in fin.* post Oldrad. *cons.* 173. Vide Iul. Clar. *in §. donatio quæst.* 22. Tessaur. *decis.* 121.

7. Quia intelligitur esse simplex donatio potiùs quàm facta ob causam, & verba illa *fauore matrimonij* causam impulsiuam continent magis quàm finalem Oldr. *cons.* 5. Dec. *cons.* 216. *num.* 7. Cranet. *cons.* 114. *num.* 17.

8. *Arg. l. si quis domum* 9. §. 1. in illis verbis: *quia hoc euenire posse prospicere debuit. D. locat.*

9. Simulis ratio est *in l. si ego* 9. §. *si res D. de iur. dot. l.* 5. §. *pen. D. de doli mal. except.*

10. Magis enim potest imputari donatori cur marito vxorem ducenti donauerit, quàm mulieri cur à marito cui nubebat, acceperit.

DEFINITIO III.

Remuneratoria donatio non reuocatur per superuenientiam liberorum quia nec proprie donatio est.

DE donatione ad *ἀντίπτωσιν* quam vulgò remuneratoriam vocant 1 eadem ferè quæstio est an ex causa ingratitudinis aut superuenientium liberorum reuocetur. In qua quæstione magis communiter probatum est non reuocari. 2 Etsi enim verisimile est non minùs eum qui vltrò remuneratur quàm qui sponte donat, donaturum non fuisse si aut ingratum donatarij animum, aut nascituros sibi liberos speraſſet, longè tamen aliud est beneficium dare, aliud reddere:, neque donatio dici potest quæ vera remuneratio est,, nimirum quatenus accepti beneficij ratio remunerationis causam admittit, probatis æstimatisque in eam rem præcedentibus meritis, 6 ne alioqui remunerationis quæsitus color legi fraudem adferat. 7 Idémque multò magis obtinet, si reciproca donatio facta proponatur, 8 Qui enim alteri ex donatoribus adnascuntur liberi efficere non possunt, vt quod ad eum pertinet reuocetur donatio quam ex parte alterius, qui liberos non suscepit subsistere necesse est, cùm neuter fuerit donaturus, si non vicissim sibi quoque donatum fuisset: 9 indéque fiat vt vtraque donatio vnius iure censeatur: rescindi verò donationem pro parte, aut etiam in totum citra vtriusque donatoris consensum dici nullomodo potest. 10 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. De qua *in l. Aquilius* 27. *D. de donat. l. sed etsi lege* 25. §. *consuluit D. de petit. hered.*

2. Iul. Clar. ex communi opinione *in §. donatio quæst.* 23. *num.* 3. post Bald. *ad d. l. si vnquam* 2. *lectur.* Dec. *cons.* 366. *num.* 10. Ias. *cons* 154. *num.* 2. *in fin. libr.* 2. Rip. *in d. l. si vnquam quæst.* 14. Idem Clar. *quæst.* 21. *num.* 4. Nam donatio remuneratoria non est propriè donatio *ibid. & quæst.* 3.

3. *d. §. consuluit l.* 1. §. *eleganter D. depos.* reddendi etiam dãdi habeat significationem, vt lex ait.

4. Iulius Clar. *in d. §. donatio quæst.* 3. *ex d. l. Aquilius* 27. *D. de donat.* Idque generale est in omni donatione ob causam. Idem Clar. *quæst.* 21. *num.* 4.

5. Nam in eo quod excedit merita donatio non censetur remuneratoria sed simplex. Idem Clarus *dict. quæst.* 23. *nu.* 3.

6. Sunt enim probanda merita, & quidem aliter quàm per donatoris assertionem, quoties actus suspectus est aut prohibitus, siue ratione personarum cõtrahentium siue aliter. Idem Clarus *dict. quæst.* 3 *num.* 2.

7. Et ita facilè fraus fieret legi quod non est ferendum vt ait Clarus *dict. quæst.* 3. *num.* 2. *in fin.* Addens *num.* 3. requiri præterea quòd ipsa merita æquiualeant donationi.

8. Donatio enim reciproca non est propriè donatio. Iul. Clar. *in d. §. donatio quæst.* 2. *num.* 2. vbi addit non egere illam insinuatione.

9. Ea namque interpretatio semper est facienda in actibus correspectiuis *l. cùm te* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

10. Cùm à lege donationi dicta neutri ex contrahentibus recedere liceat inuito altero *l.* 1. 2. 4. *& pass. C. hoc tit. l. vero procuratori* 12. §. *pen. D. de solut.*

DEFINITIO IV.

Fructus non restituuntur reuocata donatione per superuenientiam liberorum.

QVoties ex causa superuenientium liberorum donatio reuocatur, 1 fructus à donatore in id vsque tẽpus bona fide perceptos siue extent siue consumpti sint restitui non oportet. 2 Neque enim reuocatio hæc similis est cæteris quæ sicut causam habent de præterito, vt nostri loquuntur, ita ad præteritum tempus retrotrahuntur. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Ex l. si vnquam* 8. *C. hoc tit.*

2. Cùm percepti sint non tantùm bona fide sed etiam iure dominij

dominij, quia donatio tamdiu tenet quandiu non est reuocata *l.qui scit* 25.§.1.*l.Herennius* 42.*D.de vsur.*

3. *l.si mortis* 40.*vbi not.D.de mort.caus donat.* Vide quę scripsi *in Error.*5.*Decad.*46.*De error.pragm.*

DEFINITIO V.

Donatio collata in filium non reuocatur ipso iure per superuenientiam aliorum sed per querelam inofficiosæ donationis vsque ad legitimam duntaxat.

Filiæ quam vnam habebat pater dotalibus tabulis maiorem bonorum suorum partem donauerat. Aliis postea susceptis liberis non idcirco, vt quidam putant, reuocabitur ipso iure donatio, quasi quæ filiæ tanquam heredi potiùs quàm quasi filiæ facta videatur.1 Necessaria enim erit fratribus querela inofficiosæ donationis, per quam reuocetur donatio, nõ in totum aut pro portionibus quæ ab intestato ad eos pertinerent,2 sed hactenus duntaxat vt saluam habeant legitimam portionem3 secundùm eam sententiam quæ ab interpretibus nostris vulgo probata, à nobis aliàs nec immeritò confutata est,4 vt hac parte discrepet querela inofficiosæ donationis à querela inofficiosi testamenti.5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Arg.l.tale pactum* 40.§.*vlt.D.de pact.*

2. Quomodo reuocaretur si esset facta in extraneum secundùm eam sententiam quam probauimus *lib.*3. *Coniect. cap.*17. *ex l.Titia Seio* 87.§.*Imperator de legat.*2.

3. *Ex l.si totus* 5.*l.si liqueat* 7.*& pass.C.de inoffic.donat.*

4. *dict.cap.*17.*lib.*3.*Coniectur.iur.ciuil.* vbi vide.

5. Nam per querelam inofficiosi testamenti omnimodo rescinditur testamentum vel in totum, vel pro ea saltem parte quæ ab intestato contingeret *l.mater decedens* 19 *& pass.D. de inoff testam* Et tamen eandem vtriusque querelæ rationem esse apertè scriptum est *in l.vlt.C de inoffic.donat.* Vide Iul. Clar. *in* §.*donatio quæst.*24.*& quæst.*22.*num.*3.*in fin.*

DEFINITIO VI.

Donatio quæ non potest reuocari per liberos prioris matrimonij de quibus fuerit cogitatum, multò minùs reuocari potest per liberos qui ex alio posteriore matrimonio superuenerunt.

Quod diximus1 non reuocari donationem ex superuenientia liberorum, quoties donator cogitauit de liberis, sunt qui non ita simpliciter & indistinctè verum putent. Nã qui donat vxori, fieri quidem non potest vt non cogitet de liberis ex eo matrimonio nascituris,2 sed tamen quia de ijs cogitare non potest quos secundæ nuptiæ allaturæ sunt, si vxor præmoriatur, & ex alio matrimonio nascantur liberi nõ est dubitandum quin perinde reuocetur donatio acsi de nullis vnquã liberis fuisset cogitatum.3 An non enim prorsus inhumanum esset laborare illos perpetua egestate, nihilque ex paternis bonis posse consequi nisi quod vel inuito patre per querelam inofficiosę donationis sint consecuturi?4 nec est, inquiũt, quod quis obiiciat, duriorem hac ratione fieri condicionem mulieris cui maritus donauit, quàm esse soleat mariti qui ab vxore dotem accepit.5 Nã prętер id quod etiam in dote nonnumquã mulieri subueniendum est si forte circumscripta totum patrimonium vel vltra vires patrimonij in dotem dederit,6 apertum est disparem esse doris & donationis in vxorem collatæ tationem, in eo quòd soluto matrimonio dos ad mulierem aut eius heredes reuertitur:7 Donatio à marito vxori facta non item ad maritum eiúsve successorẽ: vt proinde longè iustius sit subueniri marito aduersus donationem, quàm mulieri aduersus dotem. Sed tamen alio iure vtimur. Donatio enim quæ per liberos à donatore postea ex eo matrimonio susceptos reuocata non est,9 multò minùs per eos qui ex alio matrimonio nascentur, reuocabilis videri potest:10 nec habent liberi secundi thori quod conquerantur, si non deterior eorum condicio futura sit quàm liberorum primi matrimonij, vt nimirum tam hi quàm illi per querelam inofficiosæ donationis legitimam consequantur.11 *Ita tractatum est* in causa D.de Meslimieu & de Sarmoyé 15. Cal.Aug.1591.

1. *Defin.*2.*supr.hoc tit.*

2. Cùm non contrahantur matrimonia nisi spe & voto suscipiendorum liberorum *l.*1.*D.solut.matr.l.hoc modo* 64.*in fin. de condic.& demonstr.*

3. *Arg.l.cùm vir vxori* 25 *l.*61.*eod.tit.*

4. Non enim magnum beneficium viderentur accepisse à patre filius qui nihil haberet ex paternis, nisi quod vel inuitus pater ei dare cogebatur *arg.l.si seruo* 84.*de hered.inst.l.vnum ex familia* 67.§.1.*de leg.*2.

5. Cùm nihil ex dote possit auferri marito *l.Titiæ* 62. *D. de iur.dot.*

6. *l.vnic.C si aduers.dot.cum similib.*

7. *l.vnic.C.de rei vxor.act.& tot.tit.solut.matr.D.& C.*

8. Quamuis alioqui soleat eadem esse ratio dotis, & donationis propter nuptias *l.cùm multa* 20.*C.de don.ant.nup.*

9. Quia scilicet de ijs fuit cogitatum vt dixi *Defin.* 2. *supr.* Iul.Clar.*in* §.*donatio quæst.*22.*num.*2.

10. Ne plus iuris habeant liberi ex posteriore matrimonio qui sunt semper minùs fauorabiles.

11. *Ex l.si totus* 5.*& l.si liqueat* 7.*C.de inoffic donat.*

DEFINITIO VII.

De liberis cogitasse ad impediendam donationis reuocationem is demum creditur qui vxorem ducturus ei donauit, non etiam quisquis habet vxorem ex qua liberos sperare possit.

Non tamen de liberis cogitasse credendus est quisquis donationis tempore vxorem habuit ex qua liberos iustos & legitimos suscipere potuit, aut sperare:1 siue altero post contractas nuptias die donatum sit, siue post continuatum sine liberis per multos annos matrimonium: sed is demum qui vxorem ducturus ad suscipiendos liberos ob hoc ipsum vxori donat vt eam ducat, ac proinde vt liberos suscipiat.2 Alioqui dicendum esset nullas donationes ex superuenientia liberorum reuocari, nisi quæ ab ijs factæ essent qui eo tempore vxorem aut nullam aut sterilem haberent: quod etsi à quibusdam traditum,3 vulgò tamen improbatum est.4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis eam opinionẽ videatur adprobare Paul. Castr. *ad l.*1.*num.*4.*C.hoc tit.* vbi ait non reuocari donationem ex *l.si vnquam.* si facta sit ab eo qui liberos honestè sperare potuit, sed ita demum si desperauit de liberis, puta quòd vxorem haberet sterilem.

2. Signorol.*cons.*69.*post num.*12. Tiraq.qui dicit communẽ *in præfat. ad l si vnquam num.*71. post Boer.*decis.*159.*nu.*9.

3. Scilicet à Paul.Castrens.*in d.l.*1.*C.hoc tit.* vt retuli *num.*1.

4. Iulius Clar.qui dicit hoc fore valde absurdum *in* §. *donatio quæst.*22.*num.*2.*in fin.*

DEFINITIO VIII.

An donatio facta ab eo qui iam tum alios habebat liberos reuocetur per superuenientiam aliorum.

Quid autem si ab eo facta sit donatio, qui iam tum liberos habebat superstites, An perinde ex aliorum posteà natorum superueniẽtia reuocabitur?1 Distinguere nostri solent, an donator filios iam donatos exosos habuerit necne,2 aut, vt alij malunt, an plus eos dilexerit, quàm donatariũ an minùs,3 hoc est vtrum plus in donatarium contulerit, quàm sibi retinuerit, an minus:4 quasi ex eo sumenda sit coniectura quid de nascituris donator cogitauerit, & an eis nocere voluerit, nene.5 Sed hæc posterior distinctio tum demum admittenda est cùm cætera sunt paria, id est cùm nascniturorum liberorum eadem prorsus ratio est quæ iam natorum.6 Prior verò ex contrario cùm cætera sunt disparia, nec eadem ratio est prosequendorum odio liberorum postea susceptorum, quæ iam natorum. Quid enim si iam natos ideò pater exosos habebat quòd vel ingrati essent, vel ex ea matre suscepti quam constanti acerrimóque odio

prosequebatur. 7 Si qui posteà nati sunt æquè ingrati aut ex eadem matre nati proponantur, nihil sanè causæ est cur melioris condicionis esse debeant, sicut nec si ex alia vxore non minori odio digna. 8 Igitur tota ea quæstio facti est, & in iudicantis arbitrio ac religione posita. 9 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Videtur enim dispositio *legis si vnquam* 8. *C. hoc tit.* ad hunc casum non pertinere, vt probant à contrario sensu verba illa *filios non habens* : & ita concludit indistinctè Iul. Clar. *in* §. *donatio quæst.* 22. *num.* 3. *in princip.*

2. Ea est distinctio Pauli Castrens. *ad l.* 1. *C. de inoffic. donat.*

3. Sic Franciscus Rip. *ad d. l. si vnquam.*

4. Nam qui donat inter viuos mauult donatarium quàm seipsum habere rem donatam *l.* 1. *D de mort. caus. donat.*

5. Cùm non sit credibile donatorem futuris liberis plus quàm sibi fauere voluisse.

6. Vt non debeat pater eos magis diligere quàm quos donationis tempore habebat iam superstites.

7. Etsi valde iniquum est materno odio filios prægrauari *l. si quis suo* 33. § 1. *C. de inoff. testam.*

8. Vbi enim eadem ratio siue amoris, siue odij est, idem quoque ius constitui æquum est *vulg. Illud* 32. *D. ad leg. Aquil. l.* 3. § *vnde etiam D. de iniust. rupt.*

9. Vt & alia quælibet quæstio voluntatis *l. voluntatis* 7. *C. de fideic. l.* 1. § 1. *D. ad SC. Turpill. l. ordine* 15. *D. ad municip.* Non est igitur perpetuò & indistinctè vera Baldi sententia quæ extat *in l.* 1. *col.* 4. *vers. sed quid si tempore C. de inoff. donat.* vt nimirum donatio pro virilibus posteà natorum portionibus reuocetur *arg. l pen. D. de iur. codicill.* Illud certè notabile est quod ibidem tradit Baldus, extra casum *l. si vnquam.* donationem numquam reuocari nisi ad debitum vsque bonorum subsidiũ. At ex potestate *d. l. si vnquam.* reuocari semper pro superuenientis filij portione.

DEFINITIO IX.

Etiam rei singularis donatio reuocatur per liberorum superuenientiam si credibile sit donatorem non fuisse tanti precij rem donaturum si de liberis cogitasset.

EO casu quo ex superuenientia liberorum reuocatur donatio non requirimus, vt vel vniuersorum bonorũ vel certæ partis donatio facta sit. Nam & idem erit si res singularis donata proponatur, dummodo sit eius æstimationis, vt verisimile videatur non fuisse patrem donaturũ si de liberis cogitasset. 2 Hoc ipsum verò an res donata magnæ aut exiguæ sit æstimationis iudicantis quoque arbitrio & religioni committitur, id æstimaturi ex reliqui patrimonij comparatione donantisque dignitate, & aliis personarum aut locorum circunstantiis. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis cùm donatio certæ partis bonorum facta est etiam infra dimidiam, res habeat minorem dubitationem. Iul. Clar. ex communi opinione *in* §. *donatio quæst.* 22. *num.* 5. vbi multos citat.

2. Iul. Clar. ibid. *vers. fortiùs etiam.* post Claudium nostrum de Seyssello Sabaudum nobilissimum & celeberrimum apud omnes Doctores iuris interpretem ad *l. ex facto* 43. *num.* 11. *De vulg. & pupill substit.*

3. Clar. *dict. num.* 5. *in fin.* vbi addit quòd hanc ob causam bonum esset habere iudicem fauorabilem, vt dici solet in omnibus quæstionibus arbitrariis.

DEFINITIO X.

Facta inter coniuges donatio & constante iam matrimonio quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex superuenientia liberorum.

DOnatio inter virum & vxorem facta constante matrimonio valet quidem si & iurata sit, & insinuata: 1 sed tamen non eò minùs reuocabitur ex liberorum superuenientia, quòd & reciproca sit & de liberis cogitatum videatur : 2 licèt aliud sit in ea donatione quæ vel inter extraneos reciproca facta est, vel inter coniuges in ipso limine & contemplatione matrimonij. Reciprocam enim inter alios ea ratio tuetur, quòd ex parte eius qui liberos suscepit, subsistat, quæ tamen cùm mutuæ liberalitatis intuitu facta sit sola subsistere non potest, 3 quod incommodum cessat in mutua coniugum liberalitate, vtpote quibus coniunctim liberi adnascuntur. 4 Eam verò quæ futuri matrimonij contemplatione celebrata sit, ideò reuocari negamus, quòd certum sit de futuris liberis cogitasse illum, qui non nisi spe prolis suscipiendæ ad matrimonium accedere debuit. 5 Quæ ratio inter eos cessat qui nullisdum susceptis ex iam contracto matrimonio liberis, sibi inuicem donant : quasi ea spe quam priùs animo susceperant iam destituti : 6 nec aliud erit si donatio his verbis facta proponatur *pour eux & leurs hoirs & successeurs à tousiours quelconques.* Nam præterid quòd verba illa ex notariorum vulgari stylo magis quàm ex præscripto contrahentium plerumque adiiciuntur, 7 illud etiam cõstat dictione ista Gallica *hoirs* heredes potiùs quàm liberos præsertim in contractibus significari. 8 Propter quam causam qui de liberis intelligi volunt adnectere solent *procreés de leurs corps.* *Ita Senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. in causa Prioris Monasterij de Talloire.

1. Nimirum propter autoritatem iuramenti quo potest seruari citra dispendium salutis æternæ *cap.* 2. *de pa. in* 6. *cap. cùm contingat de iureiur.* Iul. Clar. *in* § *donatio quæst.* 9. *num.* 3. *in fin.* Quòd si non esset iurata tamen confirmaretur morte si modò esset insinuata *l. donationes quas parentes* 25. *C. de donat. int. vir. & vxor.* Iul. Clar. *in eod.* § *donatio quæst.* 17. *nu.* 3.

2. Quamuis contrà putet Corn. *cons.* 194. *vol* 3.

3. Vt dixi *Defin.* 3 *supr.* Tiraq. *in repet. l. si vnquam* 8. in verb. *donatione largius.*

4. Vnde Papinianus fidem communium liberorum dixit *in l. vnum ex familia* 67. § *vlt. de legat.* 2.

5. Vt dixi *Defin* 2. *supr. eod.*

6. Ponendum igitur est effluxisse iam aliquod tempus in matrimonio vt de liberis propemodum desperare parentes debuerint. Simile aliquid est *in l. cùm mater* 28. *de inoffic. testam.*

7. Ex ratione tamen posita *in l. si pactum* 9. *D. de probat. l. pater* 23. *in fin. D. de pact. dotal.*

8. Nam in testamentis aliud est, in quibus etiam *suorum* appellatio ad solos liberos restringitur, vt scripsi *in tit. De verb. signific. supr.* Vide *l. ex facto* 17. § *vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XI.

Donatio non insinuata non censetur reuocata ex alienatione partis bonorum donatorum, nisi quod ad bona donata pertinet.

QVi bona sua tibi ferè omnia donauerat inter viuos, partem eorum alienauerat priusquàm insinuata fuisset donatio. Quærebatur an hoc ipso reuocata donatio videretur. Quamuis enim dici soleat non ideo reuocari donationem quòd donator rem à se donatam alienauerit, quippe cùm ex quo perfecta donatio est nullam alienãdi habeat facultatem, 1 in specie tamen proposita valebat alienatio, non solùm quòd te consentiente facta proponeretur, 2 sed etiam quia necdum eo tempore valebat donatio propter defectum insinuationis. 3 Vt proinde non absre comparanda videretur legato, 4 quod quoniam pro arbitrio legantis reuocari & adimi potest, 5 ita ex eo solo quòd res legata alienata sit ademptum intelligitur. 6 Sed placuit non videri reuocatam nisi quod ad bona vendita pertineret: 7 quia & in legatis ea distinctio seruatur vt si pars tantùm rei legatę alienata sit, reliqua debeatur, 8 item vt si non adimẽdi legati sed suis necessitatibus subueniẽdi animo res legata vendita sit, non idcirco legatum adẽptũ videatur. 9 Quamuis in donatione inter virum & vxorem contra receptum sit, vt vel sola pignoris datione & multò magis venditione reuocata per pœnitẽtiam intelligatur: 10 nimirum, cùm sit moribus improbata nullóque legis vinculo sustineatur quousque morte confirmata sit, 11 nõ tam eo modo reuocatur quàm desinit posse confirmari. 12 At donatio de qua loquimur non est ex earum numero quæ sunt improbatæ, tametsi ante insinuationem nondũ perfe-

perfecta videatur, prohibente scilicet iure nostro municipali potius quàm deficiente donatoris voluntate.13 In donationibus autem validis nec improbatis difficiliot & odiosior est reuocationis præsumptio tum etiam cùm reuocari possunt.14 Nam si tam perfectæ sint vt reuocari nequeant, frustrà de pœnitentia quæramus,15 nec si inter virum & vxorem factæ fuerint, eo videlicet tempore quo fieri potuerunt, hoc est ante nuptias aut propter nuptias.16 De quibus extat in hanc rem Nouella Iustiniani constitutio17 per quam abrogaras esse veteres leges De donationibus inter virum & vxorem18 qui existimant, sanè parùm cautè faciunt, non distinguẽtes validas donationes ab inualidis & improbatis, nec irreuocabiles à reuocabilibus. *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet fiscalis in Gebennensium Ducatu procuratoris. 13. Cal. Decemb. 1592.

1. *l. possessionem* 3. *C. hoc tit.*
2. Potest enim aliena quoque res donari si dominus consentiat *l. si ego* 9. § *si res D. de iur. dot. l. si filius* 14. *C. de donat. l.* 4. § *quæsitum D. de don. inter.*
3. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est, vt non valeat donatio inter viuos nisi ex die insinuationis
4. Quamuis non sit bona comparatio legati & donationis inter viuos, cùm donatio venerit ab initio, fortè siquidem mortis causa donationes æquiparari solent legatis *l. vlt. C. de mort. caus. donat. l. illud* 37. *D. eod.*
5. *l.* 4. *D de adim. leg l si mihi* 12 § *vlt. de legat.* 1.
6. *l. rem legatam* 18. *de adim. legat.*
7. Vt scilicet limitata causa limitatum producat effectum *vulg. l. in agris* 16. *D. de acq. rer. domin.*
8. *l si ex toto* 8. *de leg.* 1.
9. *d. l. rem legatam l.* 3. *C. de legat.* § *si rem suam. Instit. eod.*
10. *l. cùm hic status* 32. § *si maritus D. de donat. int. vir. & vxor. l. si maritus* 12. *C. eod.*
11. *l. donationes quas parentes* 25. *C. de donat. int. vir. & vxor.*
12. Siquidem non potest reuocari quòd numquam valuit *l. nam etsi* 5. *D. de iniust. rupt.* Sed tamen etiam donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ex quarumdam alienatione nisi quantum ad alienatas *d. l. cùm hic status* § *qui quasdam res D. de donat. int. vir. & vxor.*
13. Insinuatio enim donationis non pertinet ad actus substantiam, sed tamen est condicio sine qua non potest valere donatio.
14. *Arg. l. verbis* 5. *in fin. D. ad leg. falcid.*
15. *l. possessionem* 3. *l. velles necne* 6. *& pass. C. hoc tit.*
16. *l.* 1. *l. cùm in te* 6. *l. si ante* 8. *& pass. C. de donat. ant. nupt.*
17. *Nouel.* 61. *vt immobil. ant. nupt. donat cap.* 1. § 1.
18. *d. l. cùm hic status* § *si maritus D. de donat. int. vir. & vxor. l si maritus* 12. *C. eod.*

DEFINITIO XII.

Ob non secutum implementum pacti in donatione apposita reuocatur ipso iure donatio, licèt nihil de eo dictum sit in donatione.

EX causa non secuti implementi donatio ipso iure reuocata intelligitur, licèt donationi nõ sit inserta clausula illa vulgaris, vt si conuentionibus satisfactum non esset, donatio resolueretur.1 Quidni enim ob non obseruatas pactiones perinde ipso iure euertatur ac ex aliis ingratitudinis causis,2 cùm vel omnium maxima ingratitudo ea sit pacta non seruare?3 Neque hac parte referet quicquam, licèt alias multùm intersit an modus fuerit adscriptus an condicio,4 quandoquidem etiam modo nõ impleto, non tantùm condictio datur donatori licèt dictum non sit vt eo casu resoluatur donatio,5 sed etiam vindicatio ex Imperatorum constitutionibus acsi numquam dominium à donatore abscessisset.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quam tamen addi & exprimi semper melius est vt *in l.* 2. *C. de condict. ob caus. dat.*
2. *Ex l. vlt. C. hoc tit.*
3. Vt Baldus ait ad illum locum.
4. Licèt enim multum interesit inter modum & condicionem quantum ad suspensionem actus, nihil tamen interest quantum ad resolutionem, cùm modus continet causam finalem dispositionis vt diximus *Defin.* 1. *num.* 3. *ad fin. supr. tit. prox.* post glos. Bart. Bald. & Castr. *in l.* 1. *C. de donat. qua sub mode.*
5. Glos. Salic. & cæteri *ad dict. l.* 2. *C. de condict. ob caus. dat.*
6. *l.* 1. *& 3 C. de donat. qua sub mod.*

DEFINITIO XIII.

Non possunt heredes donatoris habere donationem pro reuocata ob non secutum implementum si donator eam culpam quocunque voluntatis iudicio donatario remisisse probetur.

TItius cùm per transactionem centum quæ debebat Sempronio intra Cal. Ianuarias proximas soluere promisisset, eo ipse die transactionis initæ bona tibi sua terè omnia donauerat ea lege adiecta vt tu Sempronio centum illa solueres, ac post mortem tuam pars bonorum donatorum ad Claudiam neptem ex donatoris filia peruenirent. Cùm non solueres, Titius consentiente te vendiderat prædia quædam ex iis quæ & tibi donata fuerant & ad Claudiam te defuncto peruentura erant, redactúmque ex venditione precium tibi tradiderat vt tu ipse Sempronio solueres. Et cùm non aliter emptorem inueniret quàm situ venditionis & euictionis nomine fideiuberes, fideiusseras, & ab eo indemnitatem stipulatus fueras. Mortuo postmodum Titio aliis relictis heredibus, donationis controuersiam ab iis passus es, quasi ex causa non secuti implementi reuocata videretur.1 Non enim Sempronio solueras, obidque fuerat ille coactus vendere vt solueret, cùm tamen vel ob hanc maximè causam videretur donasse tibi, ne solueres cogeretur.2 Nec ad rem pertinebat, quòd nullum tibi ad soluendum tempus præfinitum erat verbis donationis: neque vlla secuta fuerat interpellatio per quam in mora constituereris:3 quasi sufficere ideò deberet quod petenti quandocumque creditori satisfacere paratus esses,4 nam imò verò dies solutioni dicta fuerat per transactionem, cuius vim ignorare nec potueras nec debueras, cùm ei debito exsoluendo te obstrinxisses.5 Nec erat cur expectares interpellationem donatoris,6 cuius ex contrario vel maximè intererat negligentem esse te, vt ipso iure donatio reuocata intelligeretur.7 Neque rursus videbaris donationis legi satisfeciisse per æquipollens,8 ob id solum quòd passus esses donatas res vendi vt ex precio creditori solueretur.9 Ea namque venditio facta proponebatur priusquàm insinuata esset donatio, ac proinde eo tempore quo ne venderet non poteras prohibere.10 Accedebat, quòd ea venditione factum fuerat vt donantis voluntati amplius satisfieri non posset ex ea parte qua præcepetat vt bona vendita ad neptem ex filia te mortuo peruenirent.11 Non igitur videri poterat legi donationis à te satisfactũ per æquipollẽs. *Placuit* tamẽ non idcirco reuocatam fuisse donationem quòd eas leges & condiciones quas Titius liberalitati suæ dixerat, is ipse maiore erga te liberalitate remisisset, nemo enim dubitat quin condicio semel adscripta & remitti possit & adimi.12 Itaque tametsi in mora fuisses quòd Sempronio ad diẽ non soluisses, potuit tamen ea mora remitti consensu & voluntate donatoris.13 Remissam porrò constabat ex eo quòd redactum ex venditionibus precium tibi ille tradiderat vt tu ipse solueres,14 subindeque solutio à te facta probabatur. Et quamuis tu fideiubendo pro euictione rerum venditarum indemnitatem tibi à Titio donatore repromissam stipulatus esses, idipsum tamen non nisi voluntate donatoris quispoponderat factum erat.15 Proinde nec ipse si viueret, nec eius heres tibi poterat imputare, cur feciisses quod ipse fieri voluisset.16 Quamquam nec nouum est vt donator volens se obliget de euictione.17 Minùs verò tibi erat imputandum quòd substitutio do-

nationi adiecta fauore neptis euanuisset, venditis rebus in quibus facta erat substitutio. Quandoquidem id facto etiam donatoris accidebat, qui hac parte mutasse voluntatem videbatur. 18 Satisque tibi erat, ne donationis commodo indignus videri posses, quòd per te non stetisset quominus donantis voluntas impleretur. 19 Quódque in vicem vsusfructus quem sibi donator in rebus venditis exceperat, passus esses, vt frueretur ille cæteris bonis omnibus, quorum longè amplior erat æstimatio. 20 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm sit iuris certissimi donationem etiam inter viuos reuocari ex causa non secuti implementi, tanquam sit ea quoque ingratitudo, & quidem maxima vt dixi *Defin. prox. præced. ex l. vlt.* vbi Bald. *C. hoc tit.*

2. Vt apparebat ex modo adiecto donationi qui continebat causam finalem dispositionis *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. si donaturus* 9. §. 1. *D. de condit. caus. dat.*

3. Quæ videbatur necessaria ad te in mora constituendum *l. mora* 32. *D. de vsur.*

4. Nam quod sine die debetur sicut peti statim, ita quandiu petitum non est solui quandocumque potest.

5. *Ex not in l. qui cum alio* 19. *De regul. iur.*

6. Qui enim iam certus est non debet magis certiorari, vt est in regula iuris pontificij & *in l. 1. §. vlt. D. de act. empt.*

7. *Ex d. l. vlt. C hoc tit.*

8. Quod sufficere creditur *l. vlt. in fin.* vbi glos. *D. mandat. l. mulier* 22. *D. ad SC. Trebell.*

9. Nam qui patitur rem suam vendi ad soluendum, ipse videtur soluere de suo.

10. Cùm ex stylo Senatus nostri nullius momenti sit donatio ante insinuationem. Nullum enim effectum potest habere denunciatio quæ fit à non habente potestatem *l. tutor* 47. *in princ. D. de minor. l. 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

11. *l. quoties ab omnibus* 11. *vbi not. C. de fideic.*

12. *l. si quis seruum* 53. *D. de condit. & demonstr. l. si quis ita* 3 §. *condicio D. de adim. legat.*

13. *Arg. l. de lege* 6. §. *vlt. & seq. D. de leg. commiss. l. 2. C. de iur. domin. impetr. l. mora* 32. *in fine principy D. de vsur.*

14. Quid enim causæ esse poterat cur tu ipse deberes soluere nisi vt condicionem donationis impleres?

15. Nec enim stipulatio contrahitur inter inuitos aut ignorantes *l. 1. & pass. De verb. oblig.*

16. Cum dici soleat, quod perpetuò verum est non fieri in iuriam volenti vt habet regula iuris pontificij *l. in diem* 9. §. 1. *de aqua & aquæ pluu. arc.*

17. *l. 2. C. de euict.* iunct. *l. 1. C. de iur. dot.*

18. *l rem legatam* 18. *De adim. legat. l. si ex toto* 8. *de leg.* 1. Dixi *Defin.* 11. *supr.*

19. *l. in omnibus causis* 39. *de reg. iur. l. si fundum per fideicommissum* 92. §. *si Titio alias l si Titio de leg.* 1. *l. Lucius* 88. §. *quisquis de leg.* 2. *l. pater* 38. §. *fideicommissis de leg.* 3. *l. vter* 23. *D. de condic. instit. l. 1. C. de legat.*

20. Inde enim factum erat vt donatoris nihil prorsus interesset.

DEFINITIO XIV.

Fauorabilior est reuocatio quæ fit ex causa non secuti implementi quàm quæ ex causa ingratitudinis, ideóque datur heredi etiamsi donator numquam fuerit conquestus.

QVod traditum est non esse permittendum heredi vt inquietet donationes quas is qui donauerat quandiu vixit non retractauit, 1 ad eas reuocandæ donationis causas pertinet, quæ ex donatarij ingratitudine proficiscuntur. 2 Nam si ex causa non secuti implementi reuocetur donatio quod fit ipso iure, vtique licèt heredi non sit reuocare, quàm reuocationem iam ipso iure factam obiicere. 3 Etsi enim ea quoque & omnium maxima ingratitudo est pacta non seruare, 4 habet tamen hæc reuocationis causa nescio quid magis reale, quod transmissionis ius inducit in heredes quoscumque donatoris. 5 Neque sanè ratio vlla est propter quam denegari ius hoc debeat heredi, cui nec qui contrariam sententiam tuentur denegant condictionem ob causam dati causa non secuta. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. l. his solis 7. l. vlt. C. hoc tit.*

2. Nempe licet possit heres donatoris ingratum dicere donatarium, quem donator ipse non dixit.

3. Ita Bald. Salic. & cæteri communiter ad *dict. l. vlt.* quamuis contrà putet Rip. *ad d. l fin. num.* 208. *quæst.* 63.

4. Vt dixi *Defin.* 12. *num.* 3. *supr.* ex Bald. *in d. l. vlt.*

5. Quia reuocationis causa non tam ex persona donatarij proficiscitur, quàm ex re ipsa id est ex pactis donationi insertis. Vult tamen Rip. *dict. quæst* 63. *num.* 209. hoc ita procedere si heres donatoris agat non condictione *ex d. l fin.* sed ex capite causæ non secutæ. Atque ita restringit communem sententiam aliorum. Vide Salic. *in d. l. fin. vers. quæro an in omnibus.*

6. Idem Rip. loco suprà dicto. Condictio enim sine causa transit ad heredem illius, qui potuit condicere sicut & cæteræ omnes condictiones. *l.* 21. §. *cùm ancillam. 6. C. de cond. ob caus.*

DEFINITIO XV.

Reuocata donatione ex l. vlt. C. hoc tit. non ideo fructus restituuntur.

AN verò reuocata donatione siue ex causa non secuti implementi, siue ex qua alia ingratitudinis ratione, fructus à donatario ciúsve herede perceptos restitui oporteat, quæstionis est. Nam cùm ex huiusmodi causa euertantur donationes vt lex ait, 1 quidni restituantur fructus omnes quasi nullo iure percepti? 2 Idē enim obtinet in donationibus quoque causa mortis quoties reuocātur, 3 itémque in condictionibus omnibus. 4 Contraria tamē sententia & verior & humanior est, quia non sine titulo possedisse videri potest qui ex donatione possedit. 5 Cùm ex causa non secuti implementi aut alterius ingratitudinis, siue ipso iure euerti dicas donationem, siue proposita in eam rem actione, donatoris voluntatem ferri per declarari necesse sit, aut heredis, 6 eo scilicet casu quo in heredē ius hoc transmitti diximus proximè. 7 Itaque est quod sibi donator imputet ciúsve heres cur non citiùs egerit. 8 Proinde non nisi à die litis contestatæ fructus restituendi sunt cùm donatio ab initio valuit. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. vlt. C. hoc tit.*

2. Solent enim fructus tanquam accessiones omnimodo sequi causam dominij *l. ex diuerso* 35. §. 1. *D. de rei vindic.* quia nec nisi iure dominij acquiruntur *l. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur.*

3. *l. cùm quis* 12. *D. de condict. ob caus. dat.*

4. *l. qui se debere* 7. *in fin. eod. l. indebiti* 15. *in princ. l. in summa* 65. §. *ei qui de cond. indeb. l. videamus* 38. §. 1. & 2. *D. de vsur.*

5. Nam bonæ fidei possessor tantundem iuris habet ad fructus interim acquirendos quantum si esset verè dominus *l. bona fidei* 48. *de acq. rer. dom.* hic autem non tantùm bonæ fidei possessor fuit ante donationis reuocationem, sed etiam verè dominus.

6. Quid enim si donator aut eius heres iure suo vti nolit?

7. *Defin. prox. præced.* Nam quod cuique pro eo præstatur inuito non tribuitur *l. inuitus* 156. §. *vlt. de reg. iur.*

8. *Arg. l. cùm postulassem* 44. *De damn. infect.*

9. Boer. *decis.* 98. *num.* 6.

DEFINITIO XVI.

Substitutus in bonis alij donatis habet actionem de precio contra donatarium si quid ex iis bonis donator vendiderit, vt solueret quod donatarius soluere debuerat.

ALienatis per donatorem bonis in quibus alius erat à donatore ipso substitutus si precium in donatarij solius vtilitatem conuersum sit, puta si ex eo satisfactum sit creditoribus quibus ex lege donationi dicta satisfacere donatarius debuerat, 1 dubitari potest an substituto ius sit precium illud iustámve bonorum donatorum æstimationem à donatario repetendi. Quæstio in eo est, An per huiusmo-

huiusmodi alienationem videatur donator à priori volũtate quam erga substitutum habuerat recessisse. 2 Fingimus enim tractari cum casum quo voluntatem mutare donator potuerit aut propter nondum secutam substituti acceptationem, 3 aut ob defectum insinuationis, 4 verius autem est substitutum à donatario indemnem præstari oportere, cùm solius donatarij lucro venditio cessit. 5 In propè sita verò specie apparebat ex personarum qualitate, cæterisque facti circunstantijs, non minùs à donatore dilectum substitutum quàm donatarium, imò naturali ratione & iure sanguinis chariorem esse debuisse: 6 Proinde nec aliud dicendum erit, tametsi substitutus venditioni adfuerit, & consenserit, quia sufficit donantis volũtatem durare post alienationem, vt non videatur donatarius donationis commodo se priuasse. 7 Planè non quanti bona fuerunt donationis tempore aut nunc sunt, sed quantum ex eorum precio ab ipso donatore redactum est substituto præstare donatarius debebit. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt in specie *Defin.13.supr.eod.*

2. Potuisse enim donatorem hoc ius remittere certum est vt dixi *Defin.13.num.12.supr. Et Defin.2.supr.tit.prox.præced.*

3. Siquidem secuta substituti acceptatione aliud dicendum esset. Tessaur. *decis.70. Not.ad l.3.C.de donat.quæ sub mod.*

4. Secundùm ea quæ diximus *Defin.11.num 3 supr. eod.*

5. Quasi non videatur res donata ablata donatario, in cuius patrimonio precium remansit *arg.l.sed quod inde 71. & seq. de leg.2.*

6. Nam quo quis sanguine coniunctior est eo dilectior præsumitur *l.peto 69 §.fratre.de leg.2.l.heredes mei 57. §.vlt. ad SC.Trebell.Not.in l.vlt.C.de verb.signific.*

7. Text.est elegans *in l.si fundum per fideicommissum 92. de legat.1.*

8. Cùm non possit videri retentus animus donandi nisi quatenus redactum est ex precio rei venditæ. Id enim quod excedit vtique alienatum fuit, & consequenter pro ea parte reuocata est donatio *l. cùm hic status 32. §. si maritus D. de donat. int.vir.& vxor.l.si marium 12.C.eod.*

DEFINITIO XVII.

Non est dandum auxilium restitutionis donatori ad rescindendam donationem ex causa ingratitudinis cùm sufficiat auxilium iuris communis.

FRustra implorat restitutionem in integrum aduersus donationem is qui non nisi de donatarij ingratitudine conqueritur, Cùm paratam ex ea causa habeat actionẽ ordinariam, & condictionem ex Iustiniani constitutione, 1 quasi reuocata ipso iure donatione, siue condiciones donationi insertas adimplere donatarius noluerit, 2 siue egenti donatori alimenta præstare. 3 Neque enim concedendum est auxilium extraordinarium vbi sufficit ordinarium. 4 Idémque erit tametsi donatio iurata proponatur. Perinde enim reuocatur illa ex causa ingratitudinis, acsi non esset iurata, siquidem iusiurandum easdem leges & condiciones recipit quas cõtractus ipse cui adhibetur. 5 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 8. Id. Martij 1593.

1. *Ex l.vlt.C.hoc tit.*

2. Id est ob non secutum implementum quæ species est ingratitudinis & quidem maxima vt dixi *Defin.12.num.3. supr.* ex Bald. *ad d.l.vlt.*

3. Neeare enim videtur, qui alimenta denegat *l. necare 4. D.de agnosc.& alend.lib.l.sunt qui 16.& seqq.l.ne ex liberalitate 52.de iudic.*

4. *l.in causa 16.D. de minor.*

5. *l.vlt.vbi not.C.de non numer.pecun.*

DEFINITIO XVIII.

Dominus iurisdictionis potest ad nutum reuocare officia quæ dedit, nisi dederit ex causa remuneratoria, vel alia onerosa.

QVi ex causa donationis iudicandi officium à domino iurisdictionis inferioris nactus est, 1 reuocari potest ad nutum domini licèt non sit adiecta clausula quam huiusmodi concessionibus hodie domini inserere solent tollendæ dubitationis gratiâ, *quandiu nobis placuerit.* 2 Non idem est si ex causa onerosa ea concessio facta sit: prius enim est vt indemnitas præstetur illi cui eo nomine aliquid abest. 3 Porrò causam onerosam habere is quoque videtur cui animo remunerandi officij quid concessum est. 4 Eadem distinctio adhibenda est si quæratur non de iudice sed de graphario alióve officiali per iurisdictionis dominum constituto. *5 Ita Senatus* in causa procuratorũ Durant & Dauid & Dominorum de Cornillion 4. Id. Maij 1593.

1. Aliud enim est in eo qui à Principe iudex aut alius magistratus constitutus est. Hic enim non nisi ex causa remoueri potest propterea quòd ea remotio infamiam irrogaret Boer. *quæst.149.num* 11.19.23 *& seqq.*

2. Quæ clausula facit vt non nisi precario concessa iudicandi potestas videatur *l.1.& pass.D.de precar.*

3. Nunquam enim ferendum est vt sit in potestate vnius deteriorem facere alterius condicionem *l. non debet 74. de reg. iur.*

4. Videtur enim quis habere iure cuiusdam permutationis id quod habet ex causa remunerationis *l. sed etsi 25. §. consuluit D.de petit.hered.l.quæ liberti 8.l.Aquilius 27. D. de donat.*

5. Eadem enim omnium ratio est, ergo idem ius hac parte in omnibus statuendum est. *vulg.Illud 32.D.ad leg.Aquil.l.3.§. vnde etiam D.de iniust.rupt.*

DEFINITIO XIX.

Donatio in absentem collata quamuis iurata reuocari potest quandiu non fuit acceptata per donatarium.

VAlet quidem donatio absenti facta notario stipulante, sed ita tamen vt quandiu stipulationem donatarius ratam non habuit reuocari donatio possit, licèt iurata, 1 neque ex ea causa necesse sit absolutionem impetrari. 2 Sanè mortuo ante acceptationem donatario verius est in eius heredem transire ius acceptandi quandiu donatio non est reuocata. 3 *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa N. Reydet 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. Quamuis contrà videatur concludere Tessaur. *decis.70.* vbi totam hanc quæstionem latè examinat & complures Doctores citat in vtramque partem.

2. Quasi tacitam condicionem habeat notarij stipulatio si absens donatarius ratam eam habere volet. Nam & condicio tacita suspendit actum perinde ac expressa *l.interdum 73. D. de verb.oblig.* Dec. *cons.2.*

3. Transit enim ius acceptandi in omnes eos in quos & ipsa donatio transire posset, ponimus autem donatum alicui fuisse pro eo & eius heredibus vt fieri solet.

DEFINITIO XX.

Donatio quælibet reuocabilis etiam facta mortis causa non censetur reuocata verbis testamenti generalibus maximè si facta fuerat per contractum, nisi contraria sint coniecturæ.

QVod quis rem suam donando alitérve alienando stipulatus est absenti tertio dari, adimere & reuocare potest, quandiu tertius ille eiúsve heres non agnouit liberalitatem. 1 Nam etsi stipulator ante acceptationem decessisset, nec liberalitatem reuocasset, non valeret illa in vim donationis, sed in vim nudi & simplicis relicti tanquam in vltima voluntate, 2 cuius proprium est vt reuocari quandocunque possit. 3 Sed an hoc solo reuocata voluntas videbitur quòd idem ille stipulator cùm testamento suprema ordinaret, dixerat generaliter alias se omnes præcedentes voluntates mortísque causa donationes irritas facere? Minimè: quia voluntas illa etsi erat reuocabilis,

tamen in contractu inter viuos fuerat declarata. Proinde speciali reuocatione indigebat. 4 Certum enim est generalem illam clausulam reuocatoriam quam in omnium testamentis adhibere notarij solent, ad contractus inter viuos nullomodo pertinere. 5 At ne quidem ad mortis causa donationes, quas ideò specialiter reuocari necesse est, quòd licèt legatis, & fideicommissis comparentur, 6 tamen accedunt proximè ad contractus inter viuos. 7 Sed hoc ita si non ex aliis testamenti partibus appareat recessisse stipulatorem à priori voluntate, puta si eam ipsâ tempore quam tertio illi absenti stipulatus fuerat, aut heredibus aut alij nominatim reliquerit. 8 *Nominatim* inquam, quia non sufficeret generalis illa clausula, qua exprimere testatores solent, ea se omnia heredibus suis relinquere quæ aliis non reliquerunt. 9 Nam neque hæc clausula pertinere ad ea potest quæ iam in contractu inter viuos aliis data sint licèt reuocabiliter. Ea namque multò magis excepta videri debent. 10 Nec rursus probabilis reuocatæ voluntatis coniectura ex eo capietur, quòd illi ipsi in quem collata prior liberalitas fuerat aliquid præterea testamento relictum sit. Non enim compensandi animo relictum videri debet, aut ex pœnitentia prioris voluntatis, quod nouæ liberalitatis speciem habet, 11 nisi appareat posteriorē liberalitatem idcirco factam esse vt in prioris locum substitueretur: 12 quod ipsum aliquando non malè per coniecturas probabitur. Finge maritum contrahentem inter viuos stipulatum vt pentio quæ sibi viuo deberetur, post mortem suam vxori tum absenti præstaretur. Testaméto autem postea condito eiusdem quantitatis & condicionis pensionem eidem vxori reliquisse nulla tamen prioris facta mentione, voluntatis quidem erit quæstio. 13 Sed tamen non improbabiliter dici poterit in dubio substitutā videri secundam pensionem in prioris locum, ne duplici pensionis præstatione heredem oneratse videatur. 14 *Ita tractatum est* in causa N. Cibelle & Benedicti Vorsier in publico auditorio 3. Non. Mart. 1594.

1. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin. prox. preced. & Def. 2. sup. de donat. quæ sub mod.*

2. Vnde est quod ex hac causa competit actio de fideicommisso *l. 1. C. de mort. cauſ. donat.* etsi loquitur lex illa de pacto apposito in donatione causa mortis, non de pacto apposito in donatione inter viuos: de qua *in l. 1. & 3. C. de donat. quæ sub mod.* Ratio tamen huius Definitionis quantum ad hoc, illa est quòd donatio inter viuos non potest conferri in absentem aut ignorantem vt ei statim acquiratur, nisi ea mente res alicui tradita sit absentis nomine *l. absenti 10. D. de donat.*

3. *l. 4. D. de adim. legat. l. cùm hic status 32. §. pœnitentiam D. de donat. int. vir. & vxor.*

4. *Arg. l. sequens quæstio 67. de legat. 2.*

5. Cùm in eo sit planè diuersa ratio contractuum inter viuos, & vltimarum voluntatum, quòd contractus omnes inter viuos sunt irreuocabiles *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

6. *l. Marcellus 15. l. illud 37. D. de mort. cauſ. donat. l. vlt. C. eod.*

7. *§. 1. Instit. de donat.*

8. Præsumitur enim quisque rem suam potiùs quàm alienā legare voluisse *l. cùm alienam 10. C. de legat.*

9. Cùm nec legatum aliud sit nisi delibatio hereditatis qua ex eo quod alioqui vniuersum heredis foret aliquid collatum alij testator velit *l. legatum est delibatio 116. de leg. 1.*

10. Cùm sint extra causam bonorum defuncti *d. l. sequens quæstio 68. de leg. 2.*

11. *Arg. l. creditorem 85. de leg. 2. l. cùm pater 77. §. Titio fratri eod. tit.*

12. Quo casu alterutro contentum esse oportet *l. imperator 70. §. vlt. & l. seq. eod. tit. de legat. 2.*

13. Vt in cæteris ferè omnibus quæ ad testamenta pertinent *l. ille aut ille 25. §. 1. l. non aliter 69. de leg. 3. l. Labeo 7. de supell. legat.*

14. Quod numquam est probabile *l. Titia cùm testamento 34. §. qui iunita de leg. 2.*

DEFINITIO XXI.

Donatarius defunctus ante donatorem non transmittit donationem ad heredem suum, nisi donatum sit etiam heredi, sed recurrit ad donatorem donatio.

MOrtuo ante donatorem eo cui donatum fuerat inter viuos nulla heredum eius facta mentione, redit ad donatorem donatio, licèt eam legem ab initio & ex cómpacto non habuerit: neque enim si fauore & intuitu personæ tuæ donatum aliquid volui, consequens est vt heredi quoque tuo voluerim donatum, æquúmque est ex donantis voluntate fieri interpretationem, cùm ab eo proficiscatur liberalitas, nec aliud quicquam ex parte donatarij interueniat nisi quòd agnoscit, & suscipit liberalitatem. 4 Itaque non potest hic locum habere quod dici solet, cùm de aliis contractibus agitur, videri vnumquemque cùm contrahit non sibi soli prospicere, sed etiam heredibus suis. 5 Non enim contrahit, adeóque nec sibi prospicit is cui donatur: sed tantùm alterius voluntati acquiescit, 6 facerétque potius ea ratio pro donatore si donando sibi aliquid excepisset, vt quanuis heredum nullomodo meminisset, idipsum tamen iis non minùs, quàm sibi ipsi excepisse intelligeretur, 7 Nisi quid esset tam personale, vt non facilè ad heredes transmitti posset. 8 *Iraenatus* iampridem pro Domina Foyssiaz contra D. Ioannem Perraton Aduocatum generalem.

1. Nam licèt qui donat inter viuos malit donatarium habere quàm seipsum, mauult tamen se habere quàm heredem donatarij *arg. l. 1. D. de donat. sauſ. mort.* Nec enim donatio fit nisi ob benemerita quæ futuri heredis nulla esse possunt cùm futurus heres sit semper incertus *l. sciendum 79. de verb. signif. l. qui liberis 8. §. 1. de vulgar. & pupill. substit.*

2. Dum ne qua conuentio sit in contrarium: quid enim si alicui donatum sit & eius heredibus? vt hodie passim concipi donationes solent.

3. Quod enim fit contemplatione certæ personæ non potest nec debet eam egredi. Textus est elegans & ad rem nostrā accommodatus *in l. cùm precario 12. §. 1 & l. interdictum 14. D. de precar. l. filiofamilias 42. de condic. & demonstr. l. si serui 21. & seqq. D. de vsufr.*

4. Non enim quid donatarius acquirere sed quid donator dare voluerit inspiciendum est, ne alioqui actus operetur contra vel vltra intentionem agentis quod esse non potest *l. non omnis 19. D. de reb. credit.*

5. *Ex l. si pactum 9. D. de probat. l. tale pactum 40. §. 1. D. de pact.*

9. *d. l. interdictum 14. D. de precar.*

7. Quia plerumque id agitur vt eadem sit causa heredis quę fuit defuncti *d. l. si pactum.*

8. Quæ enim sunt personalia non possunt transmitti ad heredes *l. quia tale 14. D. solut. matrim. l. ex pluribus 42. D. de admin. tutor.*

TIT. XXXVII.

De mort. cauſ. donat.

DEFINITIO I.

Donatio mortis causa non eo minus est reuocabilis quòd sit iurata, nisi iurauerit donator de ea non reuocanda: quo casu censetur facta inter viuos.

MORTIS causa donatio non eo minus reuocabilis est ad nutum donantis quòd sit iurata, 1 si modò simpliciter iusiurandum interuenerit. Iusiurandum enim in quocunque contractu simpliciter adhibitum easdem quas contractus ipse recipit condiciones. 3 Sed si donator dixerit velle se vt perpetuò & irreuocabiliter valeat donatio, & idipsum iureiurando confirmauerit, faciet iurisiurandi autoritas vt inter viuos potius quàm mortis causa donatum videatur: 4 quando fieri eo casu nequeat vt citra periurium donatio re-

tio reuocetur: Nam etsi iusiurandum nullum esset, reuocari tamen quandoque non posset, obstante nimirum pacto quod à substantia donationis causa mortis prorsus alienum ad donationem inter viuos necessariò aptandum esset.6 *Ita tractatum est* in publico auditorio 13. Cal. Decemb. 1588.

1. Quandiu enim est donatio causa mortis, necesse est vt retineat naturam vltimæ voluntatis ac proinde vt sit reuocabilis *l. ita donatus* 27. *& pass. D. hoc tit.* iunct. *l. illud* 37. *eod. l. vlt. C. eod. l. 4. D. de adim. legat. l. cùm hic status* 37. *§ pœnitentiam D. de donat. int. vir. & vxor.*

2. Sine loquaris de iuramento assertorio siue de promissorio, quale est, quod regulariter adhiberi solet.

3. *Vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun. l. vlt. D. qui satisd. cogant.*

4. Paul. Castrens. *cons.* 61. *&* 75. *vol.* 2. Ias. *in l. non omnis* 19. *D. de reb. credit.* Dec. *in l. fin. C. de pact.* Ias. *in l. qua dotis num.* 33. *D. solut. matrim.* Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb. *testamentum* 4 *num.* 24. *& seqq. Extr. de testam.*

5. Cùm possit tale iuramentum seruari contra dispendiũ salutis æternæ *cap. quamuis pactum* 2. *de pact. in* 6. *cap. cùm contingat & cap. debitores. Extr. de iureiur.*

6. *Ex l. vbi ita donatur* 27. *D. hoc tit.* vbi est textus elegans & apertus.

DEFINITIO II.

Donatio causa mortis non valet si facta sit coram paucioribus quàm quinque testibus, licèt tempore pestis.

QVod receptum est vt testamentum pestis tempore conditum coram quinque duntaxat testibus valeat, si plurium haberi copia non potuit, 1 facere non debet vt minore testium numerò contenta esse possit donatio quę eo tempore mortis causa facta sit, 2 quamuis regulariter plures testes requirantur in testamento quàm in donatione. 3 Perpetuum enim est vt non paucioribus quàm quinque testibus vltimam voluntatem probari oporteat, quęcunque tandem illa sit. 4 Eóque iure censeri donationem causa mortis, 5 licèt in aliis plerisque contractus instar habere dicatur. 6 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 5. 6. & 7. sup. de testam.

1. Boer. latè *quæst.* 218. Rip. *in tract. de privileg. vlt. volunt. caus post num.* 11. DD. *ad l. cæsus* 8. *C. de testam.*

2. Ita Didac. Couar. *in rubric. de testam part.* 3. *num.* 21. *in fin.* vbi reprehendit Ripam qui aliter existimauit.

3. Qua ratione mouebatur Ripa vt contrà existimaret.

4. *l. vlt. C. de codicill. l. vlt. C. hoc tit.*

5. Ego tamen hoc ita intelligo si donatio causa mortis nõ fit insinuata, de quo vide quæ scripsi pluribus *in Err.* 1. *Decad.* 44. *de error. pragmat.*

6. *§.* 1. *Inst. de donat.*

DEFINITIO III.

Etiamsi mortis mentio facta sit in donatione, tamen in dubio præsumenda est donatio inter viuos, maximè si actum sit vt donatio sit irreuocabilis.

NOn ex eo solo quòd mortis mentio in donatione facta sit, 1 & adhibiti fuerint quinque testes, 2 mortis causa donatio facta videri debet, nec si donatarius præsens fuisse, 3 ac donationis effectus post donatoris mortẽ collatus proponatur. 4 Sed ità demum si iusta interpretatione fieri non possit vt valeat iure simplicis & meræ donationis. In dubio enim si nihil obstet credendum est inter viuos potiùs quàm mortis causa donatum: 5 Maximè verò si id actum probetur vt vel insinuaretur donatio, 6 vel nullo casu reuocaretur 7 quod postremum nullomodo conuenit mortis causa donationibus. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. sup. de inoff. donat.

1. Potest enim fieri mẽtio mortis in donatione, vt appareat magis mortem esse causam donandi, quàm mortis causa donationẽ, vt eleganter scriptũ est *in l. vbi ita donatur* 27. *D. hoc tit.*

2. Nam nec quicquam vetat in donatione inter viuos adhiberi quinque testes licèt non sit necesse cùm ea quæ abundant, non soleant vitiare *l. non solent* 92. *de reg. iur.*

3. Quomodo creditur debere donatarium esse præsentem in donatione causa mortis non etiam in donatione inter viuos *ex l. inter mortis* 38. *D. hoc tit.* Iul. Clar *in §. donatio quæst.* 5. post Bart. & alios ab eo citatos. Vide quæ scripsi *in Error.* 3. *Decad.* 44. *de error. pragmat.*

4. Etsi enim hoc frequentius conuenit donationibus causa mortis tamen conuenit etiam donationibus inter viuos post *l. vnic. C. vt action. ab hered. & contr. hered.*

5. Adeóque etiamsi donatio à moriente facta sit dummodò facta sit absenti *l. Seia* 42. *§. vlt. D. hoc tit. d. l. vbi ita donatur* 27. *eod.*

6. Cùm necessitas insinuationis nulla sit ex stylo Senatus nostri nisi in donationibus inter viuos, etsi nihil vetat etiam donationem causa mortis insinuari *l. donatio* 25. *C. de donat. l. vlt. C. hoc tit.*

7. *d. l. vbi ita donatur, cum ibi not.*

DEFINITIO IV.

Augmentum monetale in donationibus causa mortis æstimatur ex tempore non mortis sed donationis.

IN æstimando monetæ augmento cùm de donationib. causa mortis agitur, non mortis tempus inspicimus licèt non priùs perfectæ videantur, quàm donator decesserit, 1 sed tempus donationis. 2 Nam siue mortis causa donationes contractibus compares siue vltimis voluntatib. 3 constat & in contractibus inspici tempus contractæ obligationis, 4 & in legatis puris tempus testamenti. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. non videtur* 32. *D. hoc tit.*

2. Quia quandocunque perfecta donatio retrotrahitur ad id tempus quo facta est *l. si mortis* 40. *eod. tit.* De cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Error.* 3. *Decad.* 46. *de error. pragmat.*

3. Habent enim aliquid simile & contractibus & vltimis voluntatibus *§.* 1. *Inst. de donat. l. vlt. C. hoc tit.*

4. *l. Rutilia Polla* 69. *D. de contr. empt & ibi not. & in l. cùm quid* 3. *D. de reb. credit. & in l. Paulus* 99. *alius l. creditorem D. de solut.*

5. *l. si ita* 8. *D. de aur. & argent. legat.* Dixi *Def.* 15. *supr. de solut.*

DEFINITIO V.

Inter plures mortis causa donatarios nullum temporis priuilegium est, quia omnium ius eodem instanti mortis confirmatur.

NEc tamen consequens est vt si diuersis temporibus plures donationes factæ proponantur, & soluendo non sit hereditas priores tempore donatarij posterioribus præferantur. Omnes enim simul admittendi sunt, & ad contributionem vocandi per æs & libram 1 quia ius omnium vno eodémque instanti perficitur ratúmque constituitur, id est quo tempore donator moritur, 2 In eóque donatio mortis causa legato rectiùs quàm contractui comparatur. 3 Non est contrarium quod secuta morte donationes causa mortis ad id tempus reducantur quo sunt interpositæ. 4 Neque enim id cò pertinet, vt temporis priuilegium aliquod esse debeat inter eos quibus mortis causa donatum sit diuersis temporibus, sed vt ex tempore factæ donationis fructus rei donatæ pertineant ad donatarium. Itaque retrotrahuntur quod ad fructus duntaxat qui interim percepti sunt attinet; non etiam quod ad dominium 5 nisi cùm sic factæ sunt vt dominium transiret statim 6 in accipientem. Argumento est quòd mortis causa donationes quantumlibet morte confirmatæ perinde per æs alienum atque legata minuuntur. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod pragmatici Galli dicunt *à fold & à livre*. Quomodo etiam admitti solent creditores chirographarij qui nul-

lum habent priuilegium *Not. in l. vlt. C. de iur. delib. in l. vlt. C. qui bon. ceder. poss. & in l. maiorem 8. D. de pact.*

2. *l non videtur 32. D. hoc tit.*

3. Quamuis in eo distet à legato quòd legatum requirit aditionem hereditatis *l. si nemo 9. D. de testam. tutel.* Donatio non item etiamsi mortis causa facta sit, si nostris credimus, quos refert & sequitur Iul. Clar. *in §. donatio. quæst. 5. num. 2.* De quo tamen vide quæ scripsi *in Error. 4. & 5. Decad. 45. De error. pragmat.*

4. *l. si mortis 40. D. hoc tit.*

5. Accurs. Bart. & alij communiter *ad l. 2. C. de inoff. donat. & ad l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir. & vxor.*

6. Nam & sic potest fieri mortis causa donatio *l. 2. l. si mortis 29. D. hoc tit.* vide quæ scripsi *in Err. 5. Decad. 46. de error. pragmat.*

7. *l. circa legem falcidiam 66. §. 1. D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO VI.

Contra donationes causa mortis immodicas non datur querela inofficiosæ donationis sed deducitur ex iis falcidia si modò legitima detractio nulla intercedat.

IN illo etiam mortis causa donationes legatis rectiùs, quàm contractibus comparantur, quòd si plurib. mortis causa donationibus exhaustũ sit donãtis patrimoniũ, non idcirco querela competit quasi aduersus inofficiosas donationes, cùm liceat heredi filio falcidiam ex iis perinde ac ex legatis ipsis deducere. 1 Planè si legitimam portionem iam detraxerit filius, etiam qui heres fuit cum beneficio legis & inuentarij, non erit illi permittendum vt & ex mortis causa donationibus, si puræ fuerunt falcidiam quoque detrahat. Nam quod inueterato nostrorum errore inductum est, vt filius possit duas quartas detrahere non aliter obtinet quàm si aut legatis aut fideicommissis aut donationibus causa mortis sub condicione grauatus sit, non item si purè. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. si mortis 5. C. ad leg falcid.* iunct. *l. pen. eod. l. 2 in fin. C. hoc tit. l. Seia 42. §. vlt.* iunct. *l. vbi ita donatur 27. D. eod. l. cùm pater 77. §. mater filijs de leg. 2.*

2. Sic enim nostri tractant *ad l. quamquam C. ad leg falcid. & ad l filium quem C. famil. ercisc.* Canonist. *ad cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam.* vide quæ scripsi *in Error. 7. Decad. 11. de error. pragmat.*

DEFINITIO VII.

Donationes causa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, sed tantum quatenus salua legitima confirmari possunt.

ILlud sanè constat sicut in deducenda falcidia potior est heredis quàm donatarij causa, quia nihil in donatione esse videatur sicut nec in legato, nisi quòd falcidia deducta supersit, 1 ita si legitimam detrahere filius malit, præferri eum debere donatariis causa mortis. 2 Dicat aliquis, prius nasci ratúmque fieri ius donationis causa mortis quàm petendæ legitimæ, siue donationis cœptæ tempus spectes; siue perfectæ & absolutæ. Perficitur enim quo instanti desinit posse reuocari, hoc est quo instanti donator moritur, 4 legitima autem non nisi mortuo patrefamilias deberi incipit: 5 atqui prius est vt quis moriatur quàm vt sit mortuus, neque enim mortuus homo moritur sed viuus. 6 Sed respondendum est, imò verò potiorem legitimæ causam esse quàm donationum causa mortis, ob idque non esse necessarium auxilium querelæ inofficiosæ donationis aduersus mortis causa donationes, 7 quia cùm donationes huiusmodi confirmentur morte per legem 8 quæ ipsa liberis legitimam relinqui vult, 9 apparet fieri non posse vt potestate legis confirmentur morte donationes quæ hoc ipso fierent inofficiosæ, 10 fraudémque facerent legitimæ portioni. 11 Sic enim eueniret vt se ipsam lex destruere videretur. 12 Ergo eatenus morte confirmabuntur per legem donationes causa mortis quatenus confirmari poterunt salua legitima liberorũ. 13 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. & 10. tit. D. ad leg. falcid.*

2. Quasi in legitima sit quodammodo creditor patris. Sic enim vulgò nostri putant legitimam esse velut æris alieni loco *arg. l si adrogator 22. D. de adopt. l Papinianus 8 §. si quis impubes de inoff test.* Quod tamen non probo.

3. Incipit enim viuo donatore *l. 1. & pas. D. hoc tit.*

4. *l. non videtur 32. eod. tit.*

5. Cùm nihil aliud sit quàm portio portionis quæ ab intestato contigisset *l. cùm quæritur 6. l. quæ nuper 31. D. de inoff. test. l. 1. § si impubere D. de collat. bonor.*

6. *l. vlt. D. de condic. instit. l. qui duos 18. §. 1. D. de manum. test.*

7. Vt ex eo constat quod omnes leges quæ sunt *sub tit. C. de inoffic. donat.* non nisi de donationibus inter viuos loquuntur.

8. Vnde est quod dicuntur capi ad instar legatorum *l. 2. D. de public in rem act. l. Marcellus 15. l. illud 37. D. hoc tit. l. vlt. C. eod.*

9. Nam & ideo legitima dicitur quòd debeatur ex lege. Vnde & debitum legibus subsidium appellatur *l. quoniam 32. C. de inoff. test. l. si totas 5. C. de inoffic. donat.* licèt dicatur etiam debitum naturale *in l. pen. §. vlt. C. de inoff. testam. l.* ob rationem, posita in *l. vlt. D. de bon. damnat.*

10. Nam inofficiosas donationes lex improbat, data in eam rem querela quæ inofficiosæ donationis appellatur. De qua in *l. vlt. & tot. tit. C. de inoffic. donat.*

11. Cùm sint inuentæ donationes inofficiosæ in fraudem portionis legitimæ & querelæ inofficiosi testamenti, vt scripsi pluribus *lib. 3. Coniect. cap. 17.*

12. Quod esset absurdum. Nunquam enim lex secũ pugnat.

13. Vt non minuatur legitima per donationes causa mortis, sicut nec per legata *l. Papinianus 8. §. quarta autem D. de inoff. testam.*

DEFINITIO VIII.

Ex omnibus mortis causa donationibus etiam quæ extra testamentum vel codicillos facti sint deducitur falcidia.

SVnt qui putent, ex iis duntaxat mortis causa donationib. falcidiam deduci, quæ in testamẽto vel codicillis factæ sint. 1 Sed receptius est deduci generaliter ex omnibus, 2 eámque distinctionem in iis potiùs donationibus vsurpandam quæ inter coniuges factę sint vt alibi scripsimus. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Didac. Couarr. *in rubr. de testam. part. 3. num. 20. ex l. in donationibus 12. C. ad leg. falcid.* iunct. *l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir. & vxor.* quæ tamen loquuntur de donationibus inter virum & vxorem non mortis causa factis sed inter viuos, nec adeò inutiliter quin ad id tempus retrotrahantur quo factæ sunt siue solo silentio, siue speciali voluntate confirmentur, dummodò non excedant quingentos aureos aut dummodo insinuatæ sint si excedant.

2. *Ex l. si mortis causa 5. & l. pen. C. ad leg. falcid. l. 2. C. hoc tit. l. cùm pater 77. l. mater filijs de legat. 2. l. vbi ita donatur 27. l. Seia 42. §. vlt. D. hoc tit.*

3. *Defin. 1. supr. ad leg falcid.* vbi vide. Et quæ scripsi *in error. 5. Decad. 46. de error. pragmat.*

TIT. XXXVIII.

De insinuand. donat.

DEFINITIO I.

Defectus insinuationis vitiat donationem etiam conditionalem quæ ab initio insinuari debuit, licèt euenientis condicionis tempore desieris necessaria esse insinuatio.

In ma-

IN matrimonij tabulis eo tempore conscriptis quo Galliarũ Rex Christianiss. Henricus II. Sabaudiam tenebat, mutua inter coniuges donatio facta proponebatur in eius vtilitatem qui ex ipsis supereslet: 2 nec secuta fuerat insinuatio, tametsi ex constitutionibus regis quibus tum regebamur, 2 ita ius esset vt omnes omnino inter viuos donationes etiam quæ in dotali instrumento factæ essent insinuari deberent, alioqui pro nullis & non factis haberentur. 3 Matrimonium per multos annos steterat, & in id vsque tempus quo feliciter recuperata per Diuum Emanuelem Philibertum republica, 4 nouum ius hac parte inductum fuerat, remissáque insinuationis necessitas iis donationibus quæ & in contractu matrimonij fierent, & fauore nuptiarum. 5 Placuit non eò minùs defectu insinuationis inutilem fuisse donationem quòd eueniente condicione insinuatio necessaria non esset: quoniam in contractibus siue de obligationis, siue de solennium iure quæreretur contractus tempus inspici deberet non existentis condicionis. 6 *Ita Senatus* 7. Cal. Iulij 1588.

1. Ac proinde in casum & sub condicione superuitæ vt loquuntur, quas donationes de superuita vulgo vocant de quibus scripsi *in Defin. 1. supr. de donat.*

2. Extat namque in hanc rem constitutio eiusdem Henrici 2. Anno 1553.

3. Intellige tametsi non excederent summam quingentorum aureorum, vt scilicet constitutio regia edderet aliquid ad ius commune.

4. Quod accidit anno 1559.

5. Ita enim stylo Senatus nostri expressim cautum est *Tit. de insin. do. at.*

6. *l. si filius familias 76. D. de verb. oblig.* Quod enim ab initio non valuit solo tractu temporis & euentu condicionis non cõualescit *l. quod ab initio 29. de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Insinuationis solennitas etiam non necessaria, tamen omnino implenda est si prescripta sit. à contrahentibus alioqui ex eo defectu vitiatur donatio.

EO quidé iure vtimur vt donationem inter viuos quæ in dotalibus tabulis fauore nuptiarum facta est quantæcunque summæ sit insinuari nil sit necesse, 1 non solùm quòd fauorabilior esse publicæque vtilitatis adnexam causam habere videatur, 2 sed etiam quia vix vlla falsitatis aut fraudis suspicio in hanc donationis speciem cadere possit. 3 Nec enim solent clàm fieri dotales tabulæ, vt nec ipsum quoque matrimonium. 4 Sed tamen si inter coniuges cõuenerit vt eiusmodi donatio insinuaretur constitutis in eã rem procuratoribus non addita vulgari clausula *quatenus opus sit*, 5 magis est vt insinuationis defectu nulla sit, præsertim verò si quingentos excedat aureos. 6 An quia, vt quidam putabant, facilè vnaquæque res ad pristinam redeat naturam, 7 éà verò huiusmodi quoque donationum condicio antèa fuisset ex constitutionibus regiis 8 vt insinuari deberent? Minimè. Constat enim non eam esse donationum naturam vt insinuationem requirant, si posteriorum imperatorum nouásque tollas constitutiones. 9 At potiùs quia quam contrahentes solennitatem licèt ex abundanti interuenire voluerunt, eam remitti nunquam oporteat, 10 nec quandiu aliquid agendum supereſt quicquam actum videatur. 11 *Ita Senatus* eodem placito. Et rursus in alia causa tractata inter Dominos de Messimieu, & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1. Quoniam stylo Senatus nostri sic expressim cautum est, vt dixi *Defin. praced. num. 5.*

2. Propter adnexum fauorem matrimonij quasi solis nuptiis homines facere valentibus *Auth. res quæ C. commun. de legat.* & in corpore vnde sumitur *l. 1. D. solut. matrim. l. hoc modo 64. in fin. de cond. & demonstr.*

3. Quæ vna est ex rationibus ob quas inducta fuit necessitas insinuationis, vt tractat Guid. Pap. *dec. 325.*

4. *l. vlt. D. de rit. nupt.* Malum enim est quod occultatur, vt dicebat Tertyllianus.

5. Hæc enim clausula faceret vt ex abũdanti potius videretur tractatũ de insinuanda donatione quàm ea mente vt noua donationi solennitas adiceretur. Nec solent quę abundant vitiare *vulg. l non solent 92. de reg. iur.*

6. Quo casu ex sola iuris ratione requiritur insinuatio *l. si quis argentum 35. C. de donat.*

7. *l. si vnus 27. § pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

8. Quarum meminimus *Defin. præced. num. 2.*

9. Id enim primum constitutum est à Constantino *in l. donatio 25. C. de donat & in l. data 27. & d. l. si quis argentum 35. eod.*

10. Cùm hanc legem ab initio habuerit donatio *arg. l. vero procuratori 12. § pennis D. de solut.*

11. *l. pen in fin C. de his quæ vi indign.* videntur enim contrahentes voluisse liberum habere tempus omne quod præcederet insinuationem vt possent ex pœnitentia mutare voluntatem.

DEFINITIO III.

Gratuita liberatio etiam non insinuata valet saltem in vim pacti de non petendo. Nisi facta sit per speciem donationis.

GRatuita liberatio sicut quædam donationis species est, ita non aliter valere plerisque visa est, quàm si sit insinuata, 1 Postquã eo iure vtimur vt donationes omnes insinuari oporteat iis solis exceptis quæ in tabulis dotalibus fauore matrimonij facta proponuntur. 2 Sed magis est vt fauor liberationis contrarium ius suadeat, 3 vt valeat saltem in vim pacti de non petendo, quod constat vtile esse ad producendam exceptionem, 4 tametsi insinuatio nulla interuenerit. 5 Idque minorem habet dubitationem si ponas liberationem nõ omnino gratuitam fuisse, sed mutuæ alicuius præstationis aut remissionis intuitu factam: quæ res proximè accedit ad naturam contractus innominati. 6 In quo contractuum genere, tametsi donationis causam permixtam habeant, nemo dixerit necessariam esse insinuationem. 7 Nam & cùm quid remittitur non tam per speciem donationis quàm per modum vt nostri loquuntur nouationis aut transactionis, constat insinuationem nullam requiri: 8 Aliud igitur erit si hoc ipsum in liberatione expressum sit quod fiat in vim donationis. 9 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 5. de non. numer. pecun. *Ita tractatum est* in ea causa de qua sub tit. De rescind. vendit. SC. 8.

1. Hánecque communem opinionem nostrorum esse testatur Iulius Clar. qui multos citat *in §. donatio quæst. 16. num. 2. 3. & 4.* siue per pactum gratuitum siue simpliciter facta sit liberatio, siue per pactum de non petendo, dummodo debitum sit liquidũ, siue denique facta sit cessio ex causa donationis. Imò etsi indebitum scienter solutum sit, Quæ etiam species est donationis *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.*

2. Vt dixi *Defin. 2. supr. eod.*

3. Quia promiores debemus esse ad liberandum *l. Arrianus 41. D. de oblig. & action.*

4. *l. & heredi 21. §. vlt. & seq. l si vnus 27. § pactus ne peteret D. de pact.*

5. Quamuis contrà sentiat Iul. Clar. qui dicit communem *d. quæst. 16. num. 3.*

6. *l. naturalis 5. §. 1. D. de præscr. verb.*

7. Vt neque si donatio sit reciproca & vt loquuntur vicissitudinaria vel facta ob causam Iul. Clar. *eod. quæst. 16. num. 5. & 6.* vbi dicit communem.

8. Glos. singul. *in l. qui ab obligatione* vbi Bologn. *De reg. iur.* post alios ibi scribentes.

9. Vt hoc demum casu procedat communis opinio contraria quam suprà ex Iulio Claro retulimus. Et sanè Iulius Clarus cùm requirit insinuationem pacti de non petendo, exigit vt debitum sit liquidum non minùs quàm vt excedat summam quingentorum solidorum *Eod. quæst. 16. num. 3.* Vide Tiraq. *ad l. si vnquam* in verb. *donatione num. 130. 176 & seqq.*

DEFINITIO IV.

Remissio usurarum ex quacunque causa, etiam loco fructuum debitarum non eget insinuatione, vt nec pœnarum.

VSurarum siue præteriti temporis siue futuri donatiõ non eget insinuatione non ob id solum quòd sit liberatoria (quamquam ratio illa vna sufficeret,) sed etiam propter odium vsurarum, 3 siue ex conuentione debitæ sint, 4 siue officio iudicis ob morã in soluendo factã: nam & idem est si pœna commissa liberaliter remittatur. 6 Nec aliud est si vsuræ debitæ fuerint loco fructuũ potiùs quàm in pœnam, 7 vt in iis contingit, quas ipsum quoque ius Pontificium exigi permittit ex causa dotis non solutæ marito qui per multos fortè annos matrimonij onera sustulerit. 8 Etti enim sunt fauorabiles non odiosę, sicut & ea quas venditori solui oportet, cùm in soluendo precio moram contraxit emptor, qui rei venditę fructus interea percepit. 9 Earum tamen remissio semper fauorabilis est, ob idque vel ex solis coniecturis tacitáque voluntate facilè inducitur, Vt puta ex eo solo quod per longum tẽpus petitæ non fuerint à creditore id agente vt debitori suo gratior esset. 10 Denique non tam donatio ista est quàm lucri omissio, licèt sors ipsa ex causa onerosa debeatur. 11 Eadémque fructuum ratio est vt præteritorum quoque & iam debitorũ remissio valeat etiam sine causa, & nulla secuta insinuatione. 12 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Andr. Tiraq *ad l. si vnquam* in verb. *donatione largitus nu.* 202.
2. Secundum ea quæ scripsimus. *Defin. prox. præced.*
3. Vt Castrens. & alij tractant *ad l. Modestinus* 76. *D. de solut.*
4. *l.* 3. *C. de vsur. l. Titius* 24. *D. de præscript. verb.*
5. *Vt in l. cùm quidam* 17. *§ si pupillo D. de vsur. l. Titia Seio* 87. *§. vsuras de legat.* 2. Textus est *in dict. l. Modestinus.* iunct. *l. si adhuc vers.* 2. *D. de donat.* licèt enim *dict. l. Modestinus.* loquatur de vsuris futuri temporis tamen in præteritis quoque locum habet, vt ibi firmat Castr. licèt glos. loquatur dubitanter. Facit *d. l. cùm quidam §. Diuus Pius l. qui semisset. eod. tit. De vsur. l. vir vxori 54. de donat int. vir. & vxor.*
6. Idem Tiraq. *in dict. verb. donatione largitus num.* 178.
7. Vt illæ de quibus *in l. curabit* 5. *C. de act. empt.*
8. *cap. salubriter Extr. de vsur.*
9. Vnde est quod debentur etiam citra moram aut potius quasi mora contracta reipsa & citra interpellationem *d. l. curabit l. liberalitatis* 16. *§.* 1. *D. de vsur. l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem D. de act. empt.*
10. Textus est elegans *in d. l. cùm quidam* 17. *§. Diuus Pius D. de vsur.* Iunct. *l. Proculus* 26. *D. de probat.*
11. Tiraq. *vbi supr. num.* 76. post Bald. *ad l.* 1. *C. si rect prou.*
12. Eadem enim ferè in omnibus ratio est fructuum & vsurarum *l. vsuræ* 34. *D. de vsur.*

DEFINITIO V.

Etiam iurata donatio moribus nostris debet insinuari, Alioqui nulla est.

INsinuandæ donationis solennitas quæ per adhibitam iurisiurandi religionem iure communi remittitur,1 iure nostro quod Gallicarum constitutionum exemplo inductum fuit non eò minùs necessaria est, quòd donatio sit iurata, 2 licet ad quingentos vsque aureos non ascendat. Nam nec expressa partium voluntate remitti hæc solenni potest, 3 ne priuatorum pactionibus iuri publico derogari videatur. 4 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Messigari & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1. Iul. Clar. *in §. donatio quæst.* 18.
2. Rebuff. *ad const. De insin. donat.*
3. *l. ius publicum* 38. D. *de pact.*
4. *Cap. si diligenti*, vbi Abb. *de for. compet. cap. tuis* vbi Felin. *de testib. l. ius publicum. De pact.* Idem Felin. *in cap. cùm dilecta amp.* 5. *de rescr.* Boer. *quæst.* 1. *nu.* 48. Adde *l. vlt.* D. *de suis & legit.* Vulgo tamen creditum est posse renunciari solennitati insinuationis, si modò ea renunciatio fit iurata. Iul. Clar. *in d. §. donatio quæst.* 18. *num.* 2. post Corn. *cons.* 69. *in lit. O. num.* 2.

DEFINITIO VI.

Donatio insinuata præter formam mandati præsertim mutato rerum statu perinde nulla est ac si nullomodo facta fuisset insinuatio.

DOnatione per socerum genero ritè facta constitutisque hinc inde vt fieri solet procuratoribus ad faciendam insinuationem, donator consentiente donatario partem bonorum donatorum alienauerat vt creditori satisfaceret cui donatarius ex lege donationi dicta satisfacere debuerat. Nec eò minùs tamen procuratores post trigesimũ mensem insinuauerant donationem cum hac exceptione *præterquàm quod ad bona vend. ta pertineret.* Quærebatur an valeret insinuatio. Nouo enim mandato opus fuisse videbatur, quasi finito priore per emersionem vt nostri loquũtur, nouæ causæ. 1 Cùm dubitari saltem posset, An interme dio tempore, secutis præsertim venditionibus, voluntatem donator mutasset. Nam vt mandatum finitum videatur, sufficit mandatarium iustam habere causam timendi ne contra vel præter mandatoris voluntatem mandatum exequatur: 2 & in omni mandato clausula illa subintelligitur, Si res in eodem statu permanserit. 3 Accedebat quod neque iuxta mãdatum insinuatio facta fuerat. 4 Nam cùm procuratores in id constituti essent vt totius donationis insinuationem curarent, excepterant bona vendita vt diximus, Ex qua exceptione apparebat sciuisse illos mutatum rei statum per intermedias alienationes, 5 Proinde tanto magis imputari iis poterat, cur nouum mandatũ non expectassent. 6 Maximè cùm earum rerum quæ venditę fuerant vsumfructum sibi in donando excepisset, 7 eãsque ipsas res post donatarij generi mortem ad neptem ex filia peruenire voluisset. 8 Neque enim verisimile erat aliter consensurum fuisse donatorem insinuationi, quàm si aliquid sibi daretur in vicem excepti vsusfructus quem alienando amiserat, 9 & neptis indemnitati consuleretur. 10 Non enim dici poterat pœnituisse donatorem collatæ in neptem liberalitatis, cùm eam ipsam heredem postea instituisset, 11 prohibito eriam patri vsufructu. 12 Erárq; probabilius donationem in generum à socero collatam fuisse contemplatione filiæ & liberorum ex ea susceptorum, quàm eo animo vt per donatarij personam bona illa ad extraneos id est ex alio matrimonio susceptos liberos peruenirent. Nam licet onus fideicommissi ratione partis bonorum donatario iniunctum coniecturam præbeat quod donator liberum de reliquis disponendi arbitrium donatario relictum voluerit, 13 credibile tamen est cogitasse eũ futurum vt in iis etiam bonis præferret liberos ex ea susceptos, cuius contemplatione donationem meruisse se intelligeret. 14 Denique non potuerat insinuatio fieri sub exceptione, quæ nec verbis nec sententia mandati continebatur: quandoquidem eo tempore de venditionibus posteà secutis non cogitabatur. 15 Atqui mandatum diligenter & ad vnguem implendum est. 16 His itaque rationibus motus Senatus pronunciauit non valuisse insinuationem nec consequenter donationem. 17 *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet 13. Cal. Decemb. 1591. de qua SC. 11. 13. & seqq. De reuoc. donat.

1. Sic enim Bald. loquitur *in l. mandatum C. mandat.*
2. *l. si cùm Cornelius* 82. D. *de solut.*
3. *Arg. l. cùm quis* 38. *in princip. eod. tit.*
4. Cùm tamen mandati fines diligenter custodiendi sunt *l. diligenter* 5. D. *mandat. l. maritus* 21. *C. de procurat.*
5. Nam ex alienatione post donationem facta inducitur reuocatio donationis saltem quantum ad res donatas *l. cùm hic status* 32. *§. si maritus* D. *de donat. int. vir. & vxor. l. si maritus* 12. *C. eod.*
6. *d. l. si cùm Cornelius.*
7. *vt in l. quisquis* 28. *C. de donat.*
8. Scilicet per fideicommissum donationi insertum vt in *l.* 3. *C. de donat. quæ sub mod.*
9. *leg. apud Celsum* 4. *§. quæsitum D. de doli mal. except.*
10. Vt aliquid vice permutati dominij restitueretur.
11. Præsumitur enim quisquis heres instituitur omnium dilectissimus fuisse testatori, & ideò semper in dubio præsumendum est pro herede *l. sempronius* 47. *de legat.* 2.
12. Quem vtique potuit prohibere *Auth. excipitur C. de bon. quæ liber.*
13. Vt inclusio vnius sit exclusio alterius *vulg. l. cùm prætor* 2. *D. de iudic. l. ex eo* 18. *D. de testib.*

14. Vt

14. Vt hoc saltem haberent illi quod propter matrem ad patrem peruenisset *arg l dotem 6. De collat. bonor. l. generaliter. o. §. 1. C. de inst. & substit.*

15. *arg. l. non potest 22. D. de iudic. l. 1. §. 1. D. de vsur.*

16. *dd. diligenter §. 10 fin. D. mandat.* Nisi cùm mandatum impletur per æquipollens, *vt in l. vlt. in fin.* iunct. *glos. eod.*

17. Quæ scilicet non potuit valere nisi ex die insinuationis, Nihil portò interest an insinuatio nulla facta sit an verò minùs rite sit facta *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de auctor. tutor.*

DEFINITIO VII.

Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamuis iuratæ sint, quàm cæteræ, nisi sint insinuatæ.

DOnatio inter viuos à parte collata in liberos extra contractum matrimonij licèt iuramento confirmata, non potest eo iure aliter valere quàm si fuerit insinuata, 2 Nec si per eam inducatur, quæ multum fauorabilis est inter liberos æqualitas. 3 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. supr. famil. ercisc.

1. Nam si in contractu matrimonij facta sit, aliud est, cùm ex stylo Senatus nostri donatio huiusmodi non egeat insinuatione, quamuis nec iurata sit.

2. Quia lex nostra prouincialis generaliter loquitur, Nisi quod excipit donationes in contractu matrimonij factas. Ergo in contractibus non exceptis generaliter intelligenda est *l. in fraudem 15. in fin. D. de testam. milit. l. 1. §. generaliter. de leg. præs.*

3. *l. illud 20. C. de collat.* iunct. *l. vt liberis 17. eod. l. si ita legatum 12. De condic. & demonstr.*

DEFINITIO VIII.

Donatio inter viuos cum insinuationem non valet etiamsi donator eam solemnitatem expressim remiserit, adeóque tempore pestis. Valebit tamen tanquam causa mortis si aliud nihil impediat.

INter viuos donatio absenti facta notario stipulante ab eo qui peste correptus iamiámque moriturus insinuationis necessitatem donatario expressis verbis remiserat, non eò magis post ipsius donatoris mortem à donatario agnosci & acceptari potuit. 1 Nec si aduersus defectum insinuationis velit in integrum restitui ex capite ignorantiæ quantumuis iustæ & probabilis, audiendus erit, 2 quia nec post donatoris mortem ratam habere potest notarij stipulationem, 3 nec de insinuatione tractare eo tempore quo donator ipse cuius potissimùm est insinuare, 4 insinuationi consentire amplius non possit, finito quoque per ipsius mortem mandato quod procuratori ad insinuandam donationem constituto dederat. 5 Neque verò solénitas hæc à donatore remitti potuit, cùm iuris publici sit non priuati. 6 Sanè non eò minus valebit donatio iure vltimæ voluntatis adeóque donationis causa mortis si aliud nihil obstet, concurrántque omnia quæ in eam rem sunt necessaria, maximè propter vim & autoritatē iurisiurandi quod adhibitum proponebatur. 8 *Ita Senatus* ex tempore in relationibus libellorum 11. Cal. Iul. 1593.

1. Nec enim potest iure nostro valere donatio quæ non fuit insinuata cuiuscunque tandem summæ sit. Intellige nisi habuerit suum effectum per traditionem realem.

2. Non enim videri potest læsus aut deceptus qui iure communi & publico vtitur *l. vlt. C. de in integr. restit. minor. l. inter eos 51 §. pen. D. de fideiuss.*

3. Siquidem ratihabitio non potest sequi rebus non integris & cùm medium est inhabile *l. pen. D. rat. rem haber. l. Pannonius 86. de acquir. hered.*

4. Insinuare enim magis proprium est donatoris quàm donatarij.

5. Constat enim mandatum finiri morte *l. inter causas 26. D. mandat.*

6. Dixi *Defin. 5. supr. eod.*

7. In dubio enim capienda est ea interpretatio per quam actus sustineatur *l. quoties in stipulationibus 80. de verbor. oblig. l. quoties 12. D. de reb. dub.*

8. Placet enim nostris iusiurandum habere vim clausulæ *omni meliori modo ex l. cùm pater 77. §. filius matrem, cum ibi not. De leg. 2.*

DEFINITIO IX.

Donatio inter viuos non insinuata cum insinuari deberet, potest reuocari ex sola pœnitentia citra absolutionem & in integrum restitutionem.

CVm donatio licèt iurata non aliter valeat quàm si insinuata sit cuiuscunque quantitatis proponatur, dummodo in contractu matrimonij facta sit, 1 Consequens est vt quandiu non est insinuata reuocari quandocunque possit ex sola pœnitentia, 2 nec in eam rem aut absolutione aut in integrum restitutione vlla opus est, 3 quia nec iusiurandum supplet defectum insinuationis statutariæ, 4 nec statuto legique municipali eam solennitatem inducenti renunciari vllomodo potest. 5 *Ita Senatus* in causa N. Reyder 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. Vt scripsimus *Defin. 2.* & alibi pass. *supr. hoc tit.*

2. Prius enim est vt donatio sit insinuata quàm vt valeat. Et rursum prius est vt valeat quàm vt reuocari ex pœnitentia non possit *l. possessionem 3. & seq. l. nolles nemo 6. & pass. C. de reuoc. donat.*

3. Neque enim vnquam danda est restitutio ei qui ipso iure munitus est *l. in causa 16. D. de minor.*

4. Quamuis suppleat defectum insinuationis legalis, vt dixi *Defin. 5. supr.* ex Iulio Claro qui dicit communem *quæst. 18. in §. donatio.*

5. Ne vis fiat legibus quarum authoritas semper potior esse debet *l. non dubium 5. in fin. C. de legat. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de leg. 1. l. iuris gentium 7. §. & generaliter D. de pact.* vbi scripsi in Rationalibus.

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM

In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,

LIBER NONVS.

TIT. I.

Qui accuſ. non poſſ.

DEFINITIO I.

Recriminatio non permittitur niſi pro delicto maiore. Prior autem videtur accuſaſſe qui prior crimen denunciauit.

RIMINANDI facultas accuſatis hodie denegatur, priuſquàm ſe crimine quo premuntur exuerint, etiamſi ſuas ſuorúmve iniurias exequantur, Vt intelligant non relatione criminum, ſed innocentia purgare ſe debere. 1 Hoc ita ſi non maius & grauius crimen ſit quod accuſatori obiicitur. 2 Quò enim atrociora delicta ſunt, eò non ſolùm ſeuerius, ſed etiam citiùs puniri debent. 3 Cùm autem quæretur vter prior accuſauerit, non illud inſpiciemus vter prior aduerſarium in ius vocari curauerit, ſed quis crimen prior denunciauerit. 4 Quòd ſi rixa facta proponatur, illud tantùm inſpiciendum erit quis prior deliquerit, atque ita rixæ occaſionem dederit. 5 Nam ſi is qui tibi vulnus inflixerat, poſteà iniuriis à te laceſſitus iudicem prior adierit, criminéque denunciauerit, non ideò prohiberis iniuriæ quæ tibi primùm, adeóque grauior facta eſt vindictam perſequi. 6 *Ita Senatus* ex tempore Prid. Non. Febr. 1589.

1. *l. in qui reus* 5. D. *de public. iudic.*
2. *l. neganda* 19. C. *hoc tit.* Ioann. Papon. *lib.* 24. *tit.* 2. §. 1.
3. *l. cùm reis* 18. C. *de pœn.* Vide de hac quæſt. Iulium Clar. *lib.* 5. *ſentent. in pract. criminali quæſt.* 14. *num.* 12. *verſ. tertius eſt caſus. vſque ad num.* 13. vbi diſtinguit an nomen rei ſit iam receptum inter reos an non, vt priore caſu poſſit accuſare de maiori crimine quemcunque etiam ſuum accuſatorem, non autem de pari vel minori, niſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur. Poſteriore verò poſſit alium quidem quàm ſuum accuſatorem accuſare de crimine maiori, ſuum verò accuſatorem non item, Niſi ſuam iniuriam proſequatur.

4. Quamuis ſola denunciatio criminis non faciat vt quis ſit inter reos, ſed ſola conteſtatio quæ fit ex interrogatione iudicis & reſponſione rei ſiue conteſtatio illa vera ſit, ſiue ficti. Idem Clarus vbi ſupr. *num.* 13. Aliud eſt ſi inter plures iudices eiuſdem delicti quæratur quis præuenerit. Qui enim priùs inquiſitionem tranſmiſit, cenſetur præueniſſe, Niſi alter reum capi fecerit, maximè ſi captura procedat de grauiori delicto. Idem Iul. Clar. *in d. §. vlt. quæſt.* 38. *in fin.*

5. Nec enim aliud crimen eſt quod in eadem rixa admiſſum eſt. Etſi perpetuò is damnum dediſſe videtur, qui damni occaſionem dedit. Dedit autem quiſquis autor fuit rixæ, id eſt qui prouocauit. Etſi enim prouocatus qui delinquit, non ideò in totum excuſatur, mitiùs tamen punitur Iul. Clar. *in d. §. fin. quæſt.* 60. *num.* 18. poſt Boer. *conſ.* 4. *num.* 28.

6. Ne alioquin grauiori accuſationi per leuiorem præiudicetur. *Contra L. rei maiori* 21. *D. de except.* Vide Marſil. *conſil.* 137. *num.* 8. Ioann. Papon. *in ſyntagm. Areſt. libr.* 22. *tit.* 5. *Areſt.* 1. Iul. Clar. *lib.* 5. §. *homicidium. num.* 33. *verſ. ſed quomodo probatur.*

DEFINITIO II.

In accuſando homicida potior eſt cauſa liberorum, deinde vxoris, Tertia parentum, Poſtrema agnatorum & cognatorum iuxta ordinem ſuccedendi.

SI is qui ab alio occiſus eſt liberos & parentes & vxorem reliquerit, in vindictæ perſecutione potior eſt cauſa liberorum, 1 Si liberi non ſint, vxoris, 2 Si vxor non ſit aut perſequi nolit, parentum, Poſt parentes agnatorum & cognatorum proximiorum. 3 Præfertur autem vxor nó tantùm agnatis, & conſanguineis, ſed etiam parentibus, quia

quia licèt ab iis anteuertatur in causa successionis, 4 eius tamen interest magis quàm cæterorum, propter indiuiduam illam vitæ societatem, quæ per matrimonium contracta mariti morte dissoluitur. 5 Obidque tantò magis præferenda est cæteris post liberos, quòd hereditatis lucrum amittat, quæ ad proximiores agnatos aut cognatos deuoluitur, Ne & amissi mariti, & bonorum ipsius omnium iacturam sentiat. 6 Quòd si ex viri morte mulier quoque lucrum aliquod senserit propter pacta nuptialia, non eo magis à vindictæ persecutione remouebitur, quia nec agnati post vxorem persequi prohibentur, quamuis ad eos totius hereditatis commodum perueniat. 7 Quid tamen si suspecta sit, fortè cuius vir à filio, quem ipsa ex alio marito susceperat, occisus proponatur? Licèt non probetur conscia criminis, non tamen obstabit parentibus aut consanguineis aut agnatis quominùs illi & instituere accusationem possint, & præferantur. Nam & ex hac causa agnatos parentibus aliquando prælatos fuisse compertum est. 8 *Ita Senatus* in causa Ioannis Raffin 5. Id. Aug. 1593.

1. Quoties enim multi sunt qui velint accusare ad quos etiam de iure spectet ius accusandi, ille præferendus est qui suam vel suorum iniuriam persequitur, vt extraneo accusare volenti præferatur. Inter eos verò qui suam vel suorum iniuriam prosequuntur proximior præfertur: Si autem omnes sint in pari gradu, omnes simul admittuntur. Iulius Clar. post alios quos citat *in §. vlt. quæst. 15. num. 6.* vbi addit, Inter plures extraneos accusare volentes iudicem posse & debere eligere magis idoneum. Per text. *in l. si plures. D. de accusat.*

2. Potior enim est causa vxoris scilicet post liberos. Et ita intelligendum est quod scribit Ioann. Papon. *lib. 24. tit. 2. §. 3. & 4.*

1. Nimirum qui possint succedere iure hereditario. Nam ius prosequendæ vindictæ est hereditarium *l. fererem. C. de his quib. vt indign. & in l. quamuis. C. ad leg. Iul. de adult. l. si crimen* 10. *l. vxor tua* 4. *C. hoc tit.* & Ioann. Papon. *d. defin. 24. tit. 2. §. 2.*

4. *l. vnic. C. vnd. vir & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*

5. *l. 1. D. de vit. nupt.*

6. *arg. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de instit. & substit.*

7. Nihil enim commune habet causa successionis cum persecutione criminis & vindictæ *l. si pro fure 7. §. 1. D. de condict. furt.*

8. Propter suspectam collusionem proximioris Papon. *vbi supr. §. 4.* Qui verò non possint accusare vide apud Clar. *quæst. 14.*

DEFINITIO III.

Pendente accusatione de grauiore crimine, nihil interim pronunciandum est de leuiore.

DElatus de leuiore crimine siue ab eodem, siue ab alio accusatore deferatur, de maiore, non potest condemnari de leuiore, quin plenè cognitum sit de maiore, vt consequenter vtraque accusatio eodem iudicio terminetur. 1 Finge leuius crimen non nisi exilio coercendum, grauius verò capitis supplicio plectendum. An non fuerit absurdum in exilium mitti eum, qui capite puniri debeat? 2 *Ita Senatus* in causa Bartholomei Baudin & N. de la Val 2. Decemb. 1595.

3. Arg. eorum quæ notat Iulius Clarus *in §. fin. quæst. 14. num. 12. vers. & hoc etiam dato.*

2. Ita enim fieret vt minoris criminis condemnatio maioris impunitatem adferret, quod esset absurdum. Semper enim grauiora sunt & seueriùs & diligentiùs coercenda, vt dixi *Defin. 1. supr. ex l. cùm reis 18. C. de pœn.* Nihil tamen vetat eidem personæ diuersas pœnas corporales per eandem sententiam irrogari, quo casu distinguendum est an sint compatibles an non, vt si sint omnes mandentur executioni, sic tamen vt incipiatur à minore, si verò non sint compatibiles eligat iudex quam velit mandari executioni, vt eleganter tractat Iul. Clar. *in practic. crimin. quæst. 99. num. 9.* vbi vide.

TIT. II.

De accusat. & inscript.

DEFINITIO I.

Reus pendente accusatione retinet liberam bonorum suorum administrationem dum nihil in fraudem faciat.

NOn est reo auferenda bonorum suorum administratio pendente cognitione de crimine. 1 Itaque potest interim debitor creditori reo soluere, & ex contrario reus debitor creditori. 2 Præterquàm si læsæ maiestatis crimen obiectum proponatur. 3 Idem de bonorum alienatione iuris est, 4 dum ne quicquam in fisci aut accusatoris fraudem fiat. 5 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 16. Cal. Ianuar. 1588.

1. Excipe reum læsæ maiestatis, & repetundarum *l. ex iudiciorum 20. D. hoc tit. l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* Vide *Defin. 5. num. 3. infr.*

2. *l. reo criminis 41. & seq. D. de solut.* vbi ratio redditur quòd alioqui innocentes plerique necessario sumptu egerant.

3. *d. l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* Adde etiam crimen repetundarum *ex dict. l. iudiciorum.*

4. Vide Guid. Pap. *quæst. 76. num. 3.* remissiuè & Didac. Couarr. ista eleganter tractantem *in lib. 4. Decretal. 2. part. cap. 6. § 8 num. 7.*

5. *arg. l. post contractum 15. cum ibi not. D. de donat. l. si aliquis 7. D. de mort. caus. donat.* Alia quæstio est, An ei cuius bona sunt annotata aut etiam publicata propter contumaciam debeant illa restitui si compareat & se defendat. De qua vide Iul. Clar. *quæst. 44.* vbi distinguit an compareat intra annum an post annum. Vide *l. 1. de requir. reis.*

DEFINITIO II.

Qui alium detulit non est condemnandus in expensas litis, nisi conuincatur de vera & manifesta calumnia.

EXtat Senatusconsultum quo cauetur ne delatores criminum expensas litis prorogare compellantur, præterquàm si accusare etiam velint, & in crimen subscribere. Sed ad eos delatores id pertinere visum est qui non per calumniam manifestam detulerunt. 1 Calumniatores enim non modò litis sumptibus, 2 sed etiam mulcta pecuniaria, adeóque si res postulabit capitali pœna puniri debere placuit. 3 Sanè si probabilem deferendi criminis causam quis habuerit, non illud etiam ab eo exigimus vt sufficienter & plenas adferat probationes. 4 Sufficit enim vt nihil per calumniam fecerit. 5 *Ita Senatus* pro Antonio Lespine contra procuratorem iurisdictionalem Comitatus de Chastillon apud Sebusianos meos 5. Id. Iun. 1590.

1. Duplex enim calumnia est, vna vera, alia præsumpta, vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 62. num. 4. vers. Pro resolutione & num. 6.* vbi vide.

2. Iul. Clar. *vbi supr. l. 3. in fin. C. qui accus. non poss.*

3. Calumniantes enim poscit ad vindictam similitudo supplicij, id est pœna talionis *l. vlt. l. non priùs 7. in fin. & pass. C. de calumniat.* & præterea pœna infamiæ *l. nostris 8. & l. pen. eod. tit. l. vlt. C. hoc tit. l. sunt quadam 9. in fin. de extr. crimin.*

4. Est enim illa tantùm præsumpta calumnia cùm accusator deficit in probationibus Iul. Clar. *d. quæst. 62. num. 4. & 6.* Nec ei prodest quòd iurauerit de calumnia *ibid. num. 7.* Vide *l. si cui 7. D. hoc tit.*

5. Id est sciens aut cùm scire possit innocentem esse illum quem accusat. Illa enim demum vera calumnia est. Excusa-

tur tamen etiam à præsumpta si habeat pro se euidentia aliqua indicia, puta famam, vel auditum à fide dignis vel quid simile. Idem Iul. Clar. *vbi supr. num.* 8.

DEFINITIO III.

Indicium quod ex vnius testis dicto proficiscitur sufficit ad condemnandum, non ad pœnam criminis, sed ad sumptus litis.

ACcusatus de crimine si ab vno tantùm teste impetatur, 1 neque condemnandus est, neque testi obiiciendus, nec rursus omnino absoluendus, 2 sed interim dimittendus quousque amplior criminis probatio facta sit, & nihilominus in expensas litis condemnandus. 4 *Ita Senatus* in causa Mauricij Iacquier Tarentasiensis Prid. Cal. Iunij 1591.

1. Intellige de teste qui faciat indicium non tantùm facti, vt Baldus loquitur *in l. seruos. C. de testib.* id est quod dirigit iudicem in viam persecutionis ad inquirendum, sed etiam iudicium iuris, quod non aliter contingit quàm si sit ille omni exceptione maior. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *num.* 2. *vers. vnus testis.* post Ruin. *cons.* 147. *num.* 5. *lib.* 5.

2. Cùm possit quod ex probatione deest aliquando per alium testem repleri.

3. Quod Gallicè dicimus *plus amplement informé.*

4. Cùm posset vnus ille testis facere indicium sufficiens ad torturam Clar. *d. num.* 2. *& quæst.* 53. *num.* 18.

DEFINITIO IV.

Accusatus siue absolutus sit, siue leniùs quàm oportuit condemnatus non potest iterum accusari de eodem crimine, sed de alio potest vt tantò grauiùs puniatur.

AB accusatore publico delatus de crimine & simpliciter absolutus, id est non addita clausula *alio non apparente* quæ vt plurimum addi solet, ob idipsum crimen iterum accusari non potest, 2 siue apud eundem, siue apud alium iudicem, non solùm à procuratore fisci, cui haud dubiè obstaret exceptio rei iudicatæ, 3 sed nec ab eo qui priuatam velit iniuriam prosequi, nec si eo inaudito lata sententia proponatur. 3 Etsi enim verum est sententiam inter alios latam aliis nocere non debere, 4 hoc tamen iure vtimur vt vindictæ persecutio non ad priuatos pertineat, sed ad fiscum aut eum, qui fisci loco sit. Nisi quod ad pœnam pecuniariam, quæ in vicem eius quod interest infligi solet. 5 Hactenus enim saluam priuato actionem esse, nec ei rem iudicatam obstare verius est. 6 Ergo si priore iudicio secuta fuerit condemnatio, sed leuior quàm delicti atrocitas postularet, multò minùs permittendum est vt semel condemnatus iterum de eodem crimine accusetur, ob id solum vt grauiores & meritas sceleris sui pœnas luat. Id enim postulat, & omnino euincit autoritas rerum iudicatarum. 7 Sanè si noui criminis idem reus fiat, nihil prohibebit bonum iudicem sic ferre sententiam vt quod priori condemnationi defuit posteriori adiiciat, 8 & vtriusque criminis pœnam cumulet, quò efficiat posterioris grauiorem. 9 *Ita Senatus* in causa Parisij Cheneuier & Pantaleonis Raymondé circiter Idus Iunij 1591.

1. *l. Senatus censuit.* vbi glos. & Bart. D. *hoc tit.* Cyn. *in l. nullum. C. de testib.* Papiens. *in form. inquisit. vers. hæc est quædam inquisitio. num.* 8.

2. *vot. tit. de except. rei iudic.*

3. Intellige nisi magna ex causa, vt loquitur Vlp. *in l. si cui crimen 7. §. iisdem criminibus. D hoc tit.*

4. Vt scriptum est *in d. §. iisdem & in l.* 1. D *de except. rei iudic.*

5. Itaque sufficit latam esse sententiam absolutoriam cum eo cui agendi ius fuit, *arg. l. si ideo 55 D de euict.*

6. Vt ita accipiatur quod scriptum est *in d. §. iisdem.*

7. *d. l. senatus* 14. vbi glos. Bart. & alij D. *hoc tit.* Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 19. tit. 8. De la force & autorité des iugemens §.* 10.

8. Multò magis si recidat in idem crimen, vt tractat Papon. *d. §. 10. in fin.*

9. Cumulatio enim delictorum necessariò trahit secum cumulationem pœnarum.

DEFINITIO V.

Etiam in atrocissimis delictis non est permittenda accusatio qua certum autorem nullum habeat, præsertim si impetatur memoria defuncti.

ETsi crimina quædam sunt quorum atrocitate ius ita constitui æquum fuit vt memoriam defuncti hominis accusare, adeoque condemnare liceret, quale inter cætera illud est, perduellionis qui hostili animo in Principem aut Rempubl. animatus fuit, 1 aut eius qui ex lege Iulia repetundarum reus fieri potuit, 2 Non tamen facilè & temerè aut passim id permittendum est, 3 sed ita demum si certus accusator se offerat, qui & eius condicionis ac existimationis sit, vt ab accusatione repelli non debeat, 4 & accusationis fidem inscriptionis periculo facere paratus sit. 5 Idque Senatus noster constituit, cùm clarissimi cuiusdam viri qui inter Consiliarios Principis locum moriens tenuerat, memoria per incerti accusatoris audaciam impeteretur, nec de accusationis veritate vel inquiri passus est. 9. Cal. Iul. 1592.

1. *l. vlt. D. ad leg. Iul. maiest.* Iul. Clar. *in §. læsa maiestatis num* 16.

2. *l. ex iudiciorum* 20. *hoc tit. l.* 2. D. *de leg. Iul. repetund.*

3. Quia regulariter crimina & pœnæ finiuntur morte *l. si pœna* 20. *D. de pœn.* Nec possunt pœnæ incipere ab herede, nisi lis cum defuncto fuerit contestata *d. l. ex iudiciorum l. defuncto 6. D. de public. iudic. l.* 1. *C. si reus vel accus. mort. fuer.* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 51. *num.* 12. *&* 13. Vbi excipit crimina hæresis, læsæ maiestatis, repetundarum, peculatus, homicidij sui ipsius ob conscientiam sceleris patrati. Vide eundem Iul. Clar. *in §. hæresis num.* 21. *& in §. læsæ maiestatis num.* 16.

4. Multi enim sunt qui ab accusatione repelli debent aut ob suam infamiam, aut ob aliquam aliam condicionem. De quibus omnibus vide Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 14. *per tot. & quæst.* 15.

5. Ne tam facilè quis prosiliat ad tanti criminis accusationem *l. si cui crimen 7. D. hoc tit.* Text. est accommodatus *in l. non prius 7. C. de calumniat.*

DEFINITIO VI.

Reo qui & obiectionem testium passus & ad iustificationes suas admissus fuit, non est danda dilatio ad respondendum vt aiunt per attenuationem.

NOn est reo concedenda dilatio, vt ad accusatoris petitionem peracta litis criminalis solennitate per attenuationem respondeat, 1 quoties reo commissi & obiecti sunt, &, vt pragmatici loquuntur, confrontati testes, & ad innocentiæ probationes quas iustificatorias vocant admissus reus fuit: quoniam eo tempore accusationem attenuare debuit quo testes sibi commissos vidit. 2 Igitur responsionibus per attenuationem tunc locus erit, cùm rei confessio solennem iudicij criminalis formam excluserit. 3 *Ita Senatus* in causa Iacobi Faure & Hentici Pic 10. Cal. Febr. 1593.

1. Nec enim responsiones istæ per attenuationem sunt defensiones illæ quas placet nunquam esse auferendas reo quin admittatur ad eas ante condemnationem, & quas nec de plenitudine potestatis Princeps adimere potest reo, vt ex communi nostrorum sententia tractat Iul. Clar. *in §. fin. quæst.* 49. *num.* 13. & 14. sunt enim eiusmodi defensiones illæ quas nos vulgò iustificationes, aut facta iustificatiua appellamus.

2. Alioqui suspectæ sunt iustificationes quæcunque post obiectos testes allegantur, tanquam per dolum & mendacium excogitatæ.

3. Nam contra eum qui sponte confessus est non proceditur per obiectionem testium, quia nec necesse est cùm in confitentem nullæ aliæ sint partes iudicis nisi in condemnato quo magis permittendum ei est vt defensiones suas alleget ad extenuang

exemuan ſa n accuſationem Iulius Clarus *dict.num.13.& queſt. 64.num.44.& queſt.65.num.1.*

DEFINITIO VII.

Alienationes facta pendente lite ab eo qui liberam rerum ſuarum adminiſtrationem retinuit non ſunt re-uocanda ſi fraus nulla interuenerit nec tamen à iudice facilè permittenda.

QVod ſuprà diximus,1 lite pendente non auferri reo bonorum ſuorum adminiſtrationem ideóque & ei ſolui poſſe præterquàm in exceptis criminibus, id eſt maieſtatis & repetundarum.2 Ita accipiendum eſt vt ſi interea ex bonis ſuis aliquid vendiderit reuocari venditio poſtea non poſſit, Ne ſecuta quidem condemnatione, Niſi aut poſt ſententiã, & appellatione pendente facta vẽditio fit ab eo qui publicationis & bonorum ademptionis pœnã merebatur,3 Aut in fraudẽ fiſci & pœnæ pecuniariæ alienatio facta proponatur. Quæ fraudis præſumptio quibus caſibus & ex quibus indiciis colligatur alio loco à nobis diffusè tractatum eſt.4 Donationes ſolæ exceptæ olim fuerant, & quidem eæ dumtaxat quæ poſt contractum capitale crimen factæ eſſent,6 & ita demum ſi condemnatio quandoque ſecuta eſſet,7 quoniam ita ius erat vt ex capitalibus delictis omnibus aut bonorum omnium, aut ſaltẽ partis ademptio irrogaretur. 8 Hodie igitur cùm ex perpaucis criminibus publicatio bonorum fiat,9 conſequens erit permiſſas donationes in cæteris niſi fraus facta ſit pœnæ pecuniariæ.10 Quid autem ſi reus petat à iudice vt vẽdere ſibi aliquid liceat? Non debet iudex, multò minùs Senatus permittere, ſi non aliqua neceſſaria aut probabilis vendendi cauſa allegetur,11 Quamuis etiam citra permiſſionem eſſet vẽditio valitura. Nam facta vltrò venditione, ſaluum maneret ius fiſci aduerſus emptorem, ſi quid à reo in fraudem & per colluſionem quãdocunque factũ probaretur,12 quod permiſſa vẽditione ſecus eſt.13 Itaque imputet ſibi qui cùm liberam diſtrahendi poteſtatem haberet etiam ſine cauſa, dummodò non in fraudem, adire tamen iudicem maluerit. 14 Iuſta porrò diſtractionis cauſa eſt vt in ſumptus litis aut alimentorum pecunia erogetur.15 Quo tamen etiam caſu ne qua fraus fiat ſolet Senatus decernere, vt acceptum precium penes ſcribã & actuarium (grapharium appellãt) deponatur, Per cuius manus poſteà tantum reo præſtetur quãtum Senatui æquum & iuſtum videbitur. Etſi enim alienationes quæ cauſam habẽt neceſſariam nunquam prohibitæ cẽſentur,16 facilè tamẽ eo prætextu fraus fieri poſſet, ſi non aduerſus fraudem, huiuſmodi veluti remedio conſuleretur.17 *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa Stephani Tornier cõcuſſionum rei 7. Cal. Feb. 1593.

1. *Defin.1.ſupr.eod.*
2. *l.ex iudiciorum 20.D.de accuſat.* iunct. *l.reo 41 & ſeq.D.de ſolut.*
3. *Vt in l.chirographis 57.§.1.D.de admin.tutor.*
4. Nunquam enim fauendum eſt fraudibus *l. per tot.tit.qua in fraud.credit.D.& C.*
5. *Lib.7.Coniect.cap.vlt.* ex not.per Bart.*in l.poſt contractum 15.D.de donat.*
6. *d.l.poſt contractum l ſi aliquis 7.D.de mort.cauſ.donat.*
7. *d.l.poſt contractum.* de cuius tamen ſententia & electione vide quæ ſcripſi ſupradicto loco Coniecturarum.
8. Vt perſpicere licet ex omnibus titulis qui ſunt de legibus publicorum iudiciorum D.& C.
9. Bona enim damnatorum hodie ſeruantur proximioribus etiam collateralibus *Auth.bona damnatorum C.de bon.damnat.* De cuius ſentẽtia & practica vide Iul.Clar.*in pract.crimin.quæſt. 78.num.1.* vbi ait obſeruari de conſuetudine vt per illam Authent.correcta ſint omnia iura antiqua etiam in illis caſibus in quibus erat impoſita pœna confiſcationis expreſsè nec tantùm in conſequentiam alterius pœnæ licèt vulgò DD. contrà ſentiant. Excipiuntur tamen crimina hæreſis & læſæ maieſtatis. Et ſi quid præterea ex diſpoſitione ſtatuti vel conſuetudinis aliter ſaueatur Iul.Clar *ibid.*
10. Vt pluribus tractaui *dict. lib.7. Coniect. cap.vlt.* Iul.Clar. *quæſt.78.num.16.& 17.§.fin.*
11. *Vt in l.Diuus 5.D.de petit.hered. l.ait prætor 7.§.vlt.* iunct. *l. Ariſto 5.§.1.D.eod.*
12. Oportet enim emptorem aut aliter contrahentem fuiſſe participem fraudis. Alioqui non reuocantur alienata titulo oneroſo Iul.Clar. *in pract.crimin.quæſt.78.num.18.* ex Angel.*in l.ſi quis num.4.C de bon.præſcript.*
13. Iuſtè namque poſſidet qui autore & permittente prætore poſſidet *l. iuſtè poſſidet 11.D.de acq.poſſ. l.qui autore 137.de reg. iur. l.5.§.non paſſim* D.*de reb.eor.qui ſub tutel.*
14. Iudex enim nihil potuit, nec debuit decernere ſine cauſæ cognitione *l. nec quicquam 9.§.ibi decretum eum ibi not.de offic.proconſ.*
15. *d.l.ait prætor 7.§.vlt.& l.filius 9. D.de iur.delib.dict.l.Diuus 5.D.de petit.hered.*
16. *l.alienationes 13.D.famil.erciſc.l.1.* D.*de fund.dotal. l.filiusfamilias 114 §.Diui 2.in fin.*D.*de legat.1.*
17. Eundum enim eſt obuiam fraudibus quantum fieri poteſt *l.5.§.ſi pupillus* D.*de reb.eor. l.ſcire oportet 21.§.* .D.*de legit. tutor.l.vnic.§.ille autem* Q.*de latin.libert.toll.*

DEFINITIO VIII.

Solutio facta creditori ſuppoſito per reum criminis liberat debitorem qui fraudem non participauit, & cui nihil poteſt imputari.

SI quis in fraudem fiſci & ſuſpicione pœnæ1 quam ex delicti conſcientia ſibi imminentem præſentiret, alterius nomen pro ſuo in creandis debitoribus ſubieciſſe dicatur, priùs audiẽdus & in ius vocandus eſt is qui tacitam fidem accõmodaſſe dicitur,2 quàm vt ſequeſtrari poſſint nomina, & inhiberi debitoribus ne ei ſoluant, cui ſint obligati.3 Sic enim eius inaudiri cõdicio durior fieret quod nunquam eſt ferendum.4 Quid ergo ſi poſtea de fraude appareat, & interea debitores imaginario creditori ſoluerint? Vtrique liberati intelligentur,5 ſi non à fiſci procuratore certiores facti ſint de lite aduerſus verum & imaginarium creditorem eo nomine inſtituta.6 Tunc enim iis imputari poterit cur tam facilè & vltrò ſoluerint, Aut cur ſi conuenti ſoluerunt, non priùs denunciauerint procuratori Principis vt ſi quam haberet inhibẽdæ ſolutionis rationem, eam proponeret,7 Sed etſi fraudem participaſſe probentur, non impunè ſoluiſſe videbuntur, vt hanc ipſi quoque fraudis ſuæ pœnam ſentiant.8 Sanè ſi quædã fraudis probationes aut præſumptiones interueniant, non iniquè interea debitoribus inhibebitur ne ſoluant.9 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 8. Id. Mart. 1593.

1. *Vt in l.ſi aliquis 7.D.de mort.cauſ.donat.*
2. Fraus enim probanda eſt non præſumenda *l.in exceptionibus 19.§. qui dolo* D. *de probat.* Ex quibus autem coniecturis fraus probetur; Vide apud Iul. Clar. *in pract.crimin.quæſt.78. num.16.& 17.*
3. Habet enim fundatam intentionem is qui ſtipulatus eſt quandiu non probetur ſimulatio *l.cùm propria 5.in fin.C.ſi quis alter.vel ſib.*
4. *Vulg.l.de vnoquoque 46.* D.*de re iudic.l. natæ ita 39.* D.*de adopt.*
5. Nihil enim poteſt iis imputari qui ſoluerunt proprio creditori qui ab iis fuerat ſtipulatus *l.ſi lia 88.D.de ſolut. l.vero procuratori 12. l.ſolutam 49. l. quamuis 45. alias l. Calippo §. 1.* D. *eod.*
6. *Arg.l. nomen 4. C.qua res pignor. l. vlt. cum ibi not.D.de tranſact.*
7. *Arg.l.ait prætor 7.§.1.verſ.permittitur* D.*de minor.*
8. Ex not.per Iul.Clar.*d.quæſt.78.& 21.num.8.*
9. Vt impediatur ſolutio & liberatio *l.3. C. de nouat. d.l. 4. C.qua res pignor.*

DEFINITIO IX.

Occultus inſtigator non tenetur ad expenſas litis ſi non fuerit calumniator.

QVi crimen ſecretò detulit ad cauſam vindictæ publicæ quamuis ſi calumniator ſit, perinde condemnari debeat in id omne quod rei intereſt, acſi palam & publicè nullâque facta proteſtatione accuſaſſet,1 Si tamen nihil per calumniam feciſſe probetur, iuſtámque accuſatio-

fuisse ex iudicij euentu appareat, non est condemnandus ad litis expensas vllas aut prorogandas aut restituendas, quarum scilicet onus ad iurisdictionis dominũ pertineat, 2 cuius officio incumbit curare vt malis hominibus purgetur territorium cui præest, 3 Nisi pro accusatore haberi voluerit is qui denunciator fuit. 4 *Ita Senatus* in causa Syndicorum & collegij canonicorum de Chamonix ex tempore tractata Non. Iul. 1593.

1. Eum namque qui clam & per cuniculos calumniatur, nõ oportet melioris esse condicionis quàm si palam & publicè calumniaretur, cùm sint magis excusabiles qui publicè & palam quàm qui clam peccant *l. vlt. D. de rit. nupt.* Denique numquam impunita debet esse calumnia *l. 2. §. 1. D. si mulier vir. nom. per calumn. in poss. ess. dicet. l. vlt. C. de calumniat.* Dixi *Defin. 2. supr.*

2. Hodie enim nemine querelante fiscus succedit loco partis aut is qui fisci locum tenet vt ait Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 10. num. 3. 4. & 6.* Neque tamen procurator fiscalis vnquã subiicitur expensis siue actiuè siue passiuè nisi euidenter dolosè & calumniosè litem prosequatur. Idem Clar. vbi *supr. num. 5. & quæst. 50. num. 6. in fin.*

3. *l. 3. D. de offic. præsid.*

4. Quo casu & citandus est & cùm succumbit, in expensas condemnari debet. Iul. Clar. *in pract. crimin. dict. quæst. 10. num. 4.* post Ioann. Papon. *in syntagm. Arrest. lib. 24. tit. 1. Arrest. 2.*

DEFINITIO X.

Instigatori occulto debentur expensa litis quas subministrauit si eum sibi indicari reus petierit, non aliter.

INstigator accusationis sicuti si per calumniã instigasse ex litis euentu probetur condemnandus est in id omne quod rei interest, 1 Ita si iusta fuit veráque instigationis causa obtinere expensas omnes debet quas ob eam rem fecerit 2 etiam non necessarias, dummodo vtiles, nec superuacuas. 3 Sed hoc ita si instigatorem nominari sibíque indicari reus petierit. 4 Alioqui si perpetuò sic egerit, quasi cum solo accusatore publico sibi res esset, nec de instigatoris calumnia sit conquestus, non alios sumptus repetere instigator potest, quàm quos ab alio qui instigator non fuisset fieri oportuisset ad litem instruendam. 4 *Ita Senatus* pro Laurentio Balmaz contra Guilielmum le Marquis Castellanum de Miribel Idib. Decemb. 1593.

1. Adeóque ad pœnam talionis si non esset illa hodie sublata *l. vlt. C. de calumniat.* vt dixi *Defin. prox. præced.* Clar. *in §. fin. quæst. 12. num. 17.*

2. Vt sit eadem ratio contrariorum *arg. l. penult. C. de solut.*

3. Nemo enim superuacuis sumptibus onerandus est *l. in fundo 38. D. de rei vindic. l. si seruos 25. D. de pign. act. l. hac stipulatio 14. §. 1. D. vt legat. seu fideic. serv. caut. caueat.*

4. Quamquam nec cogitur fiscalis procurator nominare Instigatorem, nisi eo demum tempore, quo ex euẽtu iudicij appareat calumniosam fuisse accusationem. Et ideò non facilè debeat procurator fiscalis instigatorem occultũ audiri nisi priùs & priuata saltem scriptura subscribat, verámque adfirmet accusationem *l. non prius 7. C. de calumniat.*

5. Siue ignorans siue dissimulans, quasi nesciat aliquem esse instigatorem.

6. Sibi enim debet instigator hic imputare cur palam & publicè accusare non maluerit. Instigator enim manifestus nihil distat ab accusatore Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 10. num. 4.*

DEFINITIO XI.

Non sunt audiendi testes pro reo antequàm sit in vinculis & de crimine responderit.

QVamquam is qui iussus est inquirere de crimine sic agere debet vt non minùs quæ pro reo quàm quæ contra reum faciunt redigat in testationem, non solùm id postulante reo sed etiam tacente, 1 si tamen productis iam elogiis, secutóque decreto iudicis de reo prehendẽdo aut citando, reus petat inquiri exactiùs de rei gestæ veritate, non est audiendus 1 quoniam prius est vt iudici pareat, 2 quàm vt suam probet innocentiam, cùm propter rei iudicatæ autoritatem, 3 tum ne fenestra aperiatur subornandis per reum testibus, si priùs audiantur, quàm sit ille in vinculis. 4 *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de la Serrà 14. Cal. Feb. 1594.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *informer à charge & à decharge.*

2. *l. si quis ex aliena 5. D. de iudic.*

3. *l. seruo 65. §. cùm prator D. ad SC. Trebell.*

4. Hoc enim esset destruere totam practicam criminalem si per indirectũ admitteretur reus ad faciendum suas defensiones extra carceres. Inquit Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 14 num. 12. vers. aliàs enim.*

DEFINITIO XII.

Respondere per attennationem reus debet ex ore & in vinculis.

QVoties ex sola rei confessione accusator quisquis illa sit siue priuatus siue publicus accusationis probationes depromit, edendæ sunt reo petitiones quas conclusiones diffinitiuas appellamus, vt iis per attenuationẽ respondeat: quod ipsum tamen ex ore & vinculis facere debet siue rusticum hominem proponas, siue peritum & Doctorem. Hac sola differentia obseruanda quòd si sit rusticus permittitur illi posteaquàm ex ore respondit aduocati quoque consilium implorare, & pluribus ac melioribus rationibus causam suam defendere, obíque petenti ei dilatio congrua in hanc rem concedenda est. 1 Si verò iurisperitus sit, aut alius qui nec rusticus sit, nec rustico in iuris ignoratione comparandus, 2 nulla illi dilatio ex hac causa conceditur. Sed tantùm si quid amplius ad iuris sui defensionem ex scripto proponere velit id ei non denegatur, dum ne longior ferendæ sententiæ mora fiat. *Ita Senatus* in causa cuiusdam Aduocati 8. Cal. April. 1594.

1. Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 49. num. 13. & 14.*

2. *l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

TIT. III.

De exhib. vel transmitt. reis.

DEFINITIO I.

Cuius sumptibus transmittendus sit reus qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum.

AB inferiore iudice in prouincia condemnatus ad pœnam sanguinis, aut ad torméta, si Senatum appellet statim ducendus est expensis apparitoris principalis, quem nos Capitanẽ iustitiæ appellamus, 1 mox repetiturus ab accusatore priuato si habeat vnde soluat, 2 sin minùs, à Principe aut domino inferioris iurisdictionis, cui persequẽdæ vindictæ publicæ onus incumbit, 3 quòd si nec apparitor ipse habeat de suo, quod in eam sumptuum causam prorogare possit, iniungenda est prorogandi necessitas accusatori, non reo, tametsi reus locupletissimus probetur. Inhumanum enim sit cogi reum de suo soluere vt ad furcam fortasse & vltimum supplicium ducatur. 4 Et verò ad accusatorem onus pertinet omnium impensarum litis, præterquàm earum, quas instruendis innocentiæ probationibus fieri necesse est, 5 cùm eueniat plerumque vt reus absoluatur. 6 *Ita Senatus* pro Bartolomæo Dupont contra Ioannem Baptistam Regnaud 3. Id. Ianuar. 1593.

1. Hoc enim ad ipsius officium & munus pertinet.

2. Cùm

2. Cùm enim priuatus aliquis accusator adest, ad eum pertinet non ad ærarium Principis aut ad dominum iurisdictionis vt litis sumptus ministret. Non enim fiscus succedit loco partis, nisi cùm alia pars nulla est, vt dixi *Defin. 9. num. 2. supr. tit. prox.* Vnde etiam illa proficiscitur regula quod non oritur actio criminalis reipub. vbi non oritur parti actio ciuilis, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 50. num. 6. in fin.*

3. Vt malis hominibus purgetur prouincia, *l. 3. D. de offic. præsid.*

4. *Arg. l. nimis grane 7. C. de testib.*

5. Accusatoris enim est probare accusationem, rei verò suam probare innocentiam & defensionem, cùm debeat vnusquisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis, nec alius pro alio sit onerandus sumptibus.

6. Nam & in dubio præsumendum est pro reo & pro eius innocentia *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Possunt officiales etiam propria autoritate prehendere illos quorum crimina & atrocia sunt & notoria.

IMperatoria constitutio 1 quæ prohibet ne quisquam in iudicio condemnandus exhibeatur nisi de cuius exhibitione priùs iudex pronunciauerit, ad ea delicta non pertinet quæ & tam notoria sunt, & tam atrocia vt non sint culpa carituri officiales loci ni statim reum prehendant 2 propria autoritate, 3 iudicique castigandum exhibeant, 4 qui interea alioquin auffugere possit, debitámque crimini pœnam eludere. *5 Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. infr. De pœnis.

1. Quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.*

2. Nam quemadmodum in maleficiis clandestinis & occultis non præsumitur negligentia officialis, nisi probetur *l. 1.* vbi Bald. & *l. si ea.* iunct. *l. cùm fratrem 9. C. de his quib. vt indign.* Ita dicendum aliud est si crimen sit notorium vel ipsi officiali denunciatum. Not. *in l. congruit* D. *de offic. præsid. & in l.* Diuus D. *de custod. reor.* Quamquam non tenetur officialis ex sola negligentia, nisi sit in lata culpa & dolo proxima Ægid. Bost. *tit.* De *official. corrupt. pecun. num. 26.* quem refert Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 73. versic. item index num. 3.*

3. Quamuis regulariter si officialis non requisitus inquirat contra aliquem propria autoritate nec testes habeat nec crimẽ sit notorium, teneatur actione iniuriarum & in id omne quod alterius interest *l. seueriter 14. C. de exeus. tutor.* Litémque suam facere dicitur & ei potest resisti de facto. Not. *glos.* & Dec. *in l. non videntur 167. ff. qui iussu de reg. iur. l. prohibitum 5 C. de iur. fisc. lib. 10. tit. 1.* Bart. *in Extrauag. quoniam.* in verb. *rebellando qui sint rebell.* Thom. Grammat. *cons. 51.* Bald. *in l. ab executione* C. *quor. appell. non recip.* Panorm. *in cap. dilectus Extr. de rescript.*

4. *l. 1.* vbi Salicet. *C. de falsi. monet.*

5. *l. 1. & pass. D. de custod. reor.*

DEFINITIO III.

Etiam cùm criminalis disceptatio conuersa est in ciuilem reus ex vinculis sententiam audire debet tum quoque cùm absoluitur.

QVoties iudicium quod criminaliter cœptum fuerat in ciuile conuersum est, 1 atque ita carceribus exemptus reus, præstita tamen, vt fieri solet, cautione nuda vel etiam si opus sit fideiussoria, 2 iudicio in eadem causa sisti publicandarum testationum tempore, 3 ac quoties ita iudici videbitur, non eò minùs sistere debet propriámque personam carceribus reddere, quòd actore nihil probante absoluendus videatur. 4 Pertinet enim ad rei iudicatæ autoritatem & ad publicum exemplum, vt qui semel inter reos fuit ex eáque causa in carcerem detrusus in eo statu sententiam audiat, in quo tunc erat cùm ciuiliter agi res cœpit. 5 Nec enim ciuilis illa disceptatio absorbet iudicium criminale, sed eius tantùm formam immutat, in id vsque tempus quo testationes publicari aut ius reddi oporteat. 6 Neque verò cùm ius redditur quicquam hac parte interest an absoluatur reus an cõdemnetur, nec rursus an actionis iure cõdemnetur in id omne quod aduersarij interest, an ad pœnam pro delicto, Quia cùm ante iudicati pronunciationem ignorare reus debeat, quid iudicatum sit, 7 perinde cogendus est pati carceres vt sententiam audiat per quam absoluatur atque si condemnaretur ad pœnam. Planè si in id tantùm condemnetur quod aduersarij interest, puta quòd dolo & delicto vacare illum appareat, 8 sic debet condemnatio concipi, vt tamen eo nomine reus post pronunciationem, in carceribus pro iudicato soluendo non retineatur: Ne alioqui fiat ei iniuria si pro ciuili debito cuius persequendi gratia bona priùs quàm condemnati personam capi oporteat, 9 carceris pœnam patiatur. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la Forest D. de la Barre contra Claudium Vallet 8. Cal. Sept. 1593.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *apointer les parties en procés ciuil & ordinaire.*

2. Pro qualitate nimirum & varietate criminis & personarum *arg. l. 1. C. de custod. & exhib. reor.*

3. Pragmatici dicunt *au iour de la publication des enquestes.*

4. *Ex l. qui accusare 4. C. de edend.*

5. Nam & cùm reus à crimine absoluitur, criminalis tamen sententia est ac proinde vt cæteræ criminales pronuncianda.

6. Ne interea cogatur reus manere semper in vinculis.

7. Pronunciatio enim & recitatio sententiæ illa sola est, quæ ostendit quid iudicatum sit *l. 1. & tot. tit. C. de sentent. ex breui recit.*

8. Nec enim ibi debet esse pœna vbi delictum nullum est *l. Græcbus 4. C. ad leg. Iul. de adulter.* nec rursus potest delictũ esse sine dolo, scilicet vt corporaliter puniatur. Clar. *quæst. 84*

9. *Not. in l. ob eas C. de oblig. & action.*

TIT. IV.

De custod. reor.

DEFINITIO I.

Commentariensis habet in subsidium actionem contra procuratorem iurisdictionis, & contra dominum & in bona domini siue nullum heredem ille reliquerit siue aliquem cum beneficio inuentarij.

PROCVRATOR iurisdictionis, quem vulgò *office* appellant, condemnandus est in expensas omnes quas pro custodia & alimẽtis condemnati aut absoluti rei per commentariensem erogari oportuit, 1 Si neque habeat reus de suo vnde possit soluere, neque priuatus vllus accusator sit contra quem eiusmodi sumptus repeti possint. 2 Non tamẽ proprio sed procuratorio nomine condemnari debebit, 3 vt eius tandem damno res cedat qui dominus iurisdictionis est, 4 si non euidens fuerit calumnia procuratoris, nec speciale mandatum habeat ad agendum: 5 Alioqui generale sufficit vt officio suo coactus potiùs quàm vltrò ad accusandum prosiliisse existimetur. Quòd si interea dominus decesserit nullo herede relicto, eiusque bona per creditores possideantur siue dominij siue pignoris tantùm iure, æquissimum est ex eiusdem iurisdictionis fructibus capi quantum necessarijs illis sumptibus sarciendis necesse est: 7 Quasi obligatis in hanc rem non ipsis tantùm bonis, sed etiam eorum fructibus anteriore quodam iure ad quoscunque res perueniat successores. 8 Est enim iurisdictionis cuiuslibet delictorũ coercitio, 8 quæ tamẽ sine sumptibus præsertim custodiæ & alimẽtorum explicari non potest. 9 Idem multò magis admittendum erit si dominus decesserit relicto herede qui beneficium legis & inuentarij im

plorauit.10 Non enim ad generalis discussionis instãtiam commentariensis remittendus est, vt huiusmodi sumptuũ quorum alioqui tam iusta & necessaria causa est solutionem consequatur. 11 *Ita Senatus* pro Antonio Bourgeois contra Philippum le Bel procuratorem iurisdictionis de Chastillon & Pontdeueyle 4.Id.Nouemb.1592.

1. Quia ad eum pertinet criminis persecutio & accusandi necessitas, ne delicta maneant impunita *l.post legatum* 5. §. *Adiudicatum fisci, vbi not. D. de his quib. ut indign.*

2. Nam siue reus ipse sit soluendo siue accusator priuatus, nihil in procuratorem iurisdictionis constitui debet, ne officiũ ei suum sit damnosum *d.§. aduocatum*. Iunct. *l. videlicet* 29. D. *ex quib. caus. maior.*

3. Cùm non proprio nomine egerit sed procuratorio.

4. Egisse namque ille videtur qui per procuratorem suum egit *l.*1.§. *vsus. & pass.* D. *de procurat. l. ita autem* 5 §. *quòd si quis.* D. *de admin. tutor.*

5. Nemo enim generale mandatum habere intelligitur ad calumniandum aut aliter delinquendum. Siquidem generali mandato interest semper clausula bonæ fidei *l. creditor* 60. §. *vlt.* D. *mandat.*

6. Et ideò necessitas officij debet eum excusare, Maximè cùm alius quispiam priuatus delator & accusator fuit, cuius intentionem procurator iurisdictionis fuerit secutus, & executus vt loquitur Paulus *in d.§. aduocatum fisci.* Vide Cuiac. *ad l.*2.C. *de delat.*

7. Est enim hoc onus nõ tantùm iurisdictionis, sed etiam fructuum iurisdictionis, qui scilicet nulli esse possunt nisi qui superstint necessariis impensis deductis *l. quod in fructus* 46. *de v. sign.* Esse autem necessarias istas impensas ex eo apparet quòd priuandus esset iurisdictione dominus si delicta quæ admissa sciret, impunita relinqueret. Hoc enim esset abuti iurisdictione non vti.

8. Quæ scilicet adnexum habet imperium merum *l.*3. *cum ibi notat.* D. *de iurisdict.*

9. *l.*1. *& tot. tit.* D. *&* C.

10. Siquidem non est sine herede qui heredem habet quamuis cum beneficio legis & inuentarij *l. vlt.* C. *de iur. delib.* iunct. *l. cùm quasi* 30. §. *sed etsi fuus de fideic. lib.*

11. Nempe quòd ea discussionis instantia semper longiores habeat moras.

DEFINITIO II.

Capitis pœna irrogatur commentariensi qui carceratæ mulieri stuprum intulit, etiam cura vim dum ne meretrici.

COmmentariensem qui etiam citra vim rem habuerit cum muliere quam in custodia habebat, capitis pœna puniendum esse placuit, siue ex causa delicti, siue ex alia quacunque in carceres detrusa mulier proponatur. 1 *Ita tractatum est* 7. Cal. April. 1593.

1. Nimirum ex consuetudine illa quam receptam esse attestatur Ioann. Faber *in* §. *item lex Iulia. num.* 6. *Inst. de public. iudic.* Paris de Put. *de syndic.* in verb. *Adulteriũ.* Quamuis non eodem iure omnes gentes vtantur vt videre est apud Iul. Clar. *libr.* 5. *sententt.* § *fornicatio. num.* 24. Excipe casum quo mulier carcerata sit meretrix, tunc enim mitiùs agendum est cum custode carcerum qui eam per vim cognouit Clar. vbi suprà ex Boer. *decis.* 317. *num.* 9. Ioan. Papon. *in syntagm. libr.* 22. *tit.* 8. §. 1. Quid verò si alius ex carceratis cognoscat meretricem pariter carceratam. Negat Clarus molestandum illum esse post Boer. *vbi supr. num.* 10. & 14. Quod intellige si modò vis absit quæ nunquam debet esse impunita.

DEFINITIO III.

Vocatus ad iudicem vt respondeat ex ore ad fines ciuiles tantùm, non censetur esse in vinculis & potest abire sine venia.

QVi iussus est ad iudicem venire de crimine ex ore responsurus ad fines, vt pragmatici loquuntur, ciuiles tantùm, non censetur esse in vinculis. 1 Ideóque quasi ciuili potiùs quàm criminali iudicio conuentus, post factã à se responsionem constitutúmque procuratorem, potest impunè abire nulla à Senatu alióve quolibet iudice abeundi licentia impetrata. 2 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N. Gaspardo Chabot contra Spect. Ioannem Regnaud tunc iuridicum Sabaudiæ maiorem, nunc Senatorem clarissimum 6. Non. Mart. 1594.

1. Alioqui nihil prodesset ea adiectio *ad fines ciuiles tantùm*, quod dicendum non est *arg. l. si idem* 7. C. *de iur. vocand.*

2. Quod omnino diuersum est in eo qui iussus fuit venire ad fines criminales. Iubetur enim hic redire & prehendi si discesserit sine venia. Quænam verò sint dicendæ causæ criminales & quæ ciuiles, vide apud Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 1. vbi concludit ciuile iudicium esse quoties agitur ad pœnam soli parti applicandam, licèt pœna descendat ex delicto. Criminale verò quoties ad pœnam etiam fisco applicandam Ex *glos.* & Bart. *ad l.* 3 D *de sepulc. violat.* Quod si agatur ad priuationem officij & nihil fisco applicetur, vulgò creditum est iudicium esse ciuile non criminale, si modò pœna illa non sit ordinaria sed extraordinaria. Iul. Clar. *ibid. num.* 3.

DEFINITIO IV.

Detrusus in carceres exhibendus est quàm minimis fieri potest sumptibus nisi de suo se exhibeat, si ex causa criminis reus sit secus si pro debito, aliúve causa ciuili.

QVi ex causa criminis in custodia est priuato accusante, non nisi iis sumptibus qui sunt minimi exhibendus est, nisi maiorem de suo præstare velit. 1 Nec aliud erit tametsi nobilis & diues reus sit, 2 Nec rursus distinguemus an graue delictum sit, an leuius illud de quo agitur. 3 Sanè diuersum esset si pro debito aliáve ciuili causa qualibet carceribus esset quis manciparus. Tunc enim pro personæ qualitate maiorum sumptuum præstationi locus esse potest, nisi creditor protestetur nolle se maiores præstare. 4 Quo tamen casu vix est vt non teneatur iniuriarum si debitor sit honestæ condicionis & soluendo. 5 *Ita Senatus* in causa D. de Monfort Miomax & Emanuelis Marini de Chastel 6. Id. Mart. 1594.

1. *Arg. l. semper in obscuris* 9. *cum ibi not. de regul. iur.* Nemo enim superuacuo sumptu onerãdus est in ea præsertim re quam faciat ex necessitate *arg. l. si fideiussor* 7. §. *si necessaria D. qui satisd. cogant. l.*3. C. *de admin. tutor.*

2. Quia eo casu tantò maior ratio est vt de suo exhibere se debeat non de alieno *l.*2. *cum ibi not.* C. *de alim. pupill. præst. l.*2. & 3. D. *eod.*

3. Quid enim commune habet causa alimentorum cum causa criminis. Nam & iniquum est reum criminis pendente accusatione necessario sumptu egere *l. reo criminis* 41. *D. de solut.*

4. Postquam protestationem imputare sibi debet custos carceris si maiores sumptus submiistrauerit *arg. l. si filius familias* 16. D. *de* SC. *Maced. l. aut si ante* 30. *D de rei vindic.*

5. *Arg. l. si verò* 5. §. 1. *D. qui satisd. cogant. l. iniuriarum* 13. §. *si quis per iniuriam l. si creditor meus* 19. D. *de iniur.* Cur ergo aliter seruatur in eo qui ex causa delicti detrusus sit in carceres? Nempe quia reatus honorem omnem excludit *l.* 1. C. *vbi Senat. vel clariss.*

DEFINITIO V.

Commentariensis non est immunis ab hospite recipiendo. Recipere tamen non tenetur in ea domo in qua sint carceres, aut ea quæ ad carceratos alendos & exhibendos sunt necessaria.

NIhil est quod Commentariensem immunem facere possit ab onere præbendi militibus hospitij, si in ea ciuitate in qua sunt carceres quorũ custodiam habet, domum possideat militibus excipiendis idoneam. Est enim id munus reale 1 à quo ne ii quidem sunt immunes qui alioquin personale immunitatis priuilegium habent, 2 in quorum numero est Commentariensis. Si tamẽ proponas

ponas eos esse carceres, in quibus morari commentariensis non possit, vt in aliis ædibus eum habitare necesse sit omniaque alimenta quæ ad captiuorum exhibitionem sint necessaria, iniquum sanè fuerit, & inconueniens cogi eum præbere militibus hospitium in eadem domo, quorum lasciuiæ & audaciæ exponatur quod in captiuorum alimenta fuerat erogandum: idémque multò magis probandum erit si proponas tam angustos carceres publicos, vt in priuatas commentariensis ædes vice carceris coniici reos necesse sit. 4 Quomodo enim fieri possit vt diligentē custodiam præstet in militum lasciuientium audacia, quā nequeat cohibere? Ne tamen eo prætextu immunitatem consequatur in cæterorum necem quos tantò magis onerari necesse esset, æquissimum visum est illud temperamentum vt contributionis onus commentariensis subeat, sed ita tamen vt in iis ædibus in quibus habitat hospitij incommodum sentire non cogatur, at nihilominùs in subducenda ipsius facultatum ratione, earum quoque ædium vt cæterorum bonorum rario habeatur. 6 *Ita Senatus* in causa N. Bocellin contra Syndicos Bellicenses 4. Id Maij 1594.

1. Et patrimoniale *l. & qui originem* 3. §. *munus hospitis* D. *de muner. & honor.*

2. Cum à muneribus patrimoniorum nemo excusetur *l.* 3. & *pass.* C. *de muner. patrim. lib.* 10. *tit.* 41.

3. *Arg. l. ex conducto* 15. §. *si vis tempestatis vers. idémque dicendum* D. *de locat.* Iunct. *l. quamuis* 20. D. *solut. matr.*

4. Non enim verendum est ne ideò priuati carceres facti videantur, cùm publica magistratus autoritate pro publicis habeantur.

5. Huic enim neque dolum possis imputare neque culpam, neque negligentiam *l. contractus* 25. *in fin. l. culpa caret* 50. *de reg. iur. l. carceri præpositus* 8. D. *hoc tit.*

6. Ita enim fit vt vtrique parti aduersus vtrumque incommodum bene consulatur. Quod semper quantum fieri potest curandum est *Lex hoc* 8. *in fin.* D. *quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO VI.

Qui è carceribus aufugit an & quando & quatenus eo nomine sit puniendus.

QVi pro debitò ciuili in carcere aut in vrbe carceris loco retentus aufugit priusquàm creditori satisfaceret, non ad id solum condemnandus est quòd interest creditoris, sed in mulctam quoque pecuniariam fisco applicandam propter delictum in eo commissum quòd spreta est autoritas iusdicentis, 1 quamuis anteà non de crimine sed de ciuili debito ageretur. 2 Nec debitori ad euitandam pœnam proderit, quòd posteà vltrò redierit in eum vnde aufugerat locum. 3 Tametsi soleat dici non videri carcere fugisse, saltem vt eo nomine puniri debeat, qui in carceres vltrò reuersus est. 4 Id enim eò pertinet vt pro cōfesso conuictóque habendus non sit, non autem vt effractionis crimen penitus deleatur. 5 Ne alioqui in cuiuslibet rei potestate sit iusdicentis autoritatem eludere, solāque pœnitentia crimen purgare: 6 Præsertim cùm nec sopius ille in vrbem reditus facere possit ne aduersarij nihil interesse videatur, qui fortasse nunc haberet solutionem si iudici paritum fuisset. Ideò enim solent creditores pertrudere in carceres debitoris pignori obligatam vt carceris tædio facilius nullóque suo aut periculo aut incommodo extorqueant solutionem. 7 Sane si per creditoris iniuriam debitor retentus fuit, impunita est eius fuga 8 quemadmodum etsi creditori satisfecit priusquàm aufugeret, per cúmve non stetit quò minùs satisfaceret, 9 Vt puta si obsignauit. 10 Quamquam adhuc tutius est vt nihil fiat incōsulto iudice, ne autoritas eius spreta videri possit. 11 Sed etsi de debito nondum bene constet ob idque iudex debitori licentiam abeundi dederit, præstita tamen priùs cautione, debitor autem abierit ante præstitam cautionem, eo nomine condemnandus erit, quamuis ex postfacto appareat, aut nihil eum debuisse aut nihil creditoris interfuisse, quod ei iam satis abundè cautum esset. 12 Id enim facit postulátque autoritas iudicati cui omnino standum est. 13 *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin procuratore fiscali Sabaudiæ contra Ioannem Mouton 13. Cal. Mart. 1595.

1. Quam nō debet spernere quisquis ad iudicē vocatus fuit *l.* 2. D. *si quis in ius vocat. non ier. l. si quis ex aliena* 5. D. *de iudic.* Multò minùs ille qui ex iudicis imperio fuit detrusus in carceres.

2. Crimen enim est è carceribus auffugere, Nisi cùm quis fuit indebitè & iuris ordine non seruato carceratus. Hic enim potest licitè auffugere. Alioqui habendus est pro confesso & conuicto. Maximè si auffugerit fractis carceribus, non quòd inuenerit apertam ianuam per negligentiam custodis. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *num.* 15. 16. & 17.

3. In delictis enim nemo sola pœnitentia nocens esse desinit *l. qui ea mente* 15. D. *de furt.*

4. Iul. Clar. *vbi supr num.* 28. post Boer. *quæst.* 215. *num.* 18. & 19. Illud sanè certum est eum, qui auffugit si postea citatus spōte comparet nullum pati indicium ex præcedente fuga, ne quidem leue. Clar. *vbi supr. num.* 24. ex Bart. *in l. quis sit fugitivus* §. 1. *de addit. edict.*

5. Mitiùs sanè puniendus est & pœna extraordinaria, non autem pœna ordinaria quæ effractori deberetur. Clarus *dict. num.* 28.

6. Quod esset absurdum: delictum enim ex facto æstimatur. Factum autem pro infecto haberi non potest *vulg. l. in bello* 12. §. *facti* D. *de captiu. & postlim.*

7. *Arg. l. is cui* 5. D. *vt in poss. legat. l. ab ea* 12. vbi DD. C. *de oblig. & action.*

8. Quisquis enim est indebitè carceratus potest licitè auffugere, adeò vt neque teneatur redire ad carceres etiamsi iurasset se rediturum. Iul. Clar. *vbi supr. num* 28. ex Didac. *lib.* 1. *var. resolut. cap.* 2. Quod intellige etiamsi carcer fuit publicus. Nam è priuato carcere quin effugere liceat, nemo dubitat. Boer. *dict. decis.* 215. *num.* 13. Facit *l.* 1. §. *vlt.* D. *ne quis eum qui in ius vocat. vi exim.*

9. *Ex regul. l. in omnibus causis* 39. *de reg. iur. l. si debitor* 30. D. *de solut.*

10. Obsignatio enim vice solutionis est quoties ritè facta est creditore solutionem sine causa recusante *l. si per te non stat* 7. *l. acceptam* 19. C. *de vsur. l. obsignatione* 9. C. *de solut.*

11. Sic *in l. creditores* 3. C. *de pignor.* Non enim omne quod licet honestum est nec expedit *l. non omne* 144. *de regul. iur.*

12. Etsi dici solet neque actionem neque exceptionem dari ei cuius nihil interest *l.* 3. §. 1. *de verb. oblig. l. ille à quo* 13. §. 1. vbi Alex. & alij D. *ad* SC. *Trebell.*

13. *l. si fundus* 16. §. *si pluris* D. *de pignor. l. seruo* 65. §. *cùm prætor. ad* SC. *Trebell.*

DEFINITIO VII.

Commentariensis pro sumptibus in exhibendos & alendos reos fiscis habet non tantùm actionem in eos, sed etiam ius eorum in carceribus retinendorum.

EXpensæ quas custodiendis & alēdis reis de suo Commentariensis protogasse probatur, non ab alio magis quàm ab iis ipsis qui alimēta perceperunt, restitui debent. Idque nō solùm stylo Senatus nostri cautū est, 1 sed etiam iure optimo nititur, quòd is qui cùm propriis sumptibus seipsum exhibere potuisset, si voluisset, 2 maluit à Cōmentariensi alimenta percipere, hoc ipso ei, vt aleret, mandasse videatur. 3 Quare nec inutilis in eam rem mandati actio erit. Quamquam posset sufficere condictio ex lege, 4 cùm ius nostrum prouinciale vim & potestatem legis habeat. 5 Item condictio illa generalis quæ dari solet in eos, qui alioquin ex aliena iactura locupletarentur, 6 vt quod quis ex alieno sine causa retinet, id restituere compellatur. 7 Si tamen non sint soluendo ij, quibus alimenta sunt præstita, illi quoque in subsidium tenebūtur, qui reos in carcerem coniecerunt. 8 Quod si, vt fieri assolet, ad eiusmodi sumptuum solutionem, præcisè ac principaliter se obligauerint, directa quidem actio in eos ex stipulatione cōpetet, sed ea res non liberabit reos, quominùs contraria quoque mandati actione, si eos Commentariensis elegerit, cōueniri possint. 9 De illo sanè dubitari magis potest, An pro eiusmodi sumptibus possint debitores in carceribus retineri, existimātibus pleriſque à iurisscripti ratione id abhorrere. 10 Sed tamen cōsuetudine generali locorum

ferè omnium receptum est, vt ea retentio iusta esse nec vllam habere iniuriam existimetur. 11 Ne qui ex necessitate officij alimenta præstitit, si eo nomine cogatur actionem instituere, longiores iudicii ac solutionis moras & incommoda patiatur. 12 *Ita sæpius tractatum* & definitum est. *Sine die.*

1. Articulo styli nostri 344.
2. Nam ex eodem styli articulo is qui in custodia est habet electionem.
3. *Arg. l. qui pátiatur* 18. D. *mandat.*
4. *l. vnic.* D. *de condict. ex leg.*
5. §. 1. *Instit. de iur. natur. gent. & ciuil.*
6. *l. nam hoc natura* 14. D. *de condict. indeb. l. iure naturæ* 206. *de reg. iur. in* 6.
7. *l. si & me & Titium* 32. D. *de reb. credit.*
8. Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.* 448.
9. Vna enim actio præsertim nondum electa aliam nunquã consumit *l. cùm filium* 76. §. *varius de leg.* 2. *l.* 5. §. *eligere vbi not.* D. *de tribun. act.*
10. Iacob de Aret. quem refert Guid. Pap *dict. quæst.* 448.
11. Guid. Pap. *ibid.* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 62. *num* 10.
12. Vtilius enim est prospicere sibi per retentionem quam per actionem *l. minor* 40. D. *de minor. l. si necessarias* 8. D. *de pignor. act. l.* 1. D. *de pignor.* Nemini autem officiũ suum præsertim publicum debet esse damnosum *l. videlicet* 29. D. *ex quib. caus. maior. l. si seruus* 61. §. *quod verò* D. *de furt.*

TIT. V.

De priuat. carcer. inhib.

DEFINITIO I.

Priuati carceres prohibiti quidem sunt regulariter, sed tamen permittuntur ex causa & ad certum vsque modum.

QVIBVS casibus permitttitur creditori aut accusatori eum quẽ ex delicto vel contractu obligatum habeat propria autoritate prehendere, puta fugientem aut latitantem, 1 iisdem quoque permittendum est vt priuatis eum carceribus detinere possit, si publici carceres eo loco nulli sint, 2 dummodo quamprimùm facere poterit; publicis illũ reddi curet aut officialibus, vt loquuntur, eius loci in quo reus captus est, si qui tum sint ibi, Sin minùs, iis qui in proximiore loco iurisdictionem aliquam habent. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 7. infr. De iniur.

1. *Ex l. ait prætor* 10. §. *si debitorem meum* D. *quæ in fraud. credit. & l. generali* 54. C. *de decur. lib.* 1. *tit.* 31.
2. Nam si sint publici carceres in eo loco non sunt priuati vllo modo permittendi *l. non est singulis* 178. *de reg. iur.*
3. Id est intra spatium viginti horarum, vt tractat Iulius Clarus *in pract. crimin. quæst.* 68. *num.* 32.
4. Alioqui pœna capitis tenetur is qui priuatum carcerem exercet *l.* 1. C. *hoc tit.* Iul. Clar. *vbi supr.* Papon. *in synt agm. lib.* 23. *tit.* 1. §. 1.

TIT. VI.

Ad leg. Iul. maiest.

DEFINITIO I.

Pœna mortis debetur crimini læsæ maiestatis, sed quod genus mortis?

EX causa læsæ maiestatis in quocunque capite legis Iuliæ capitalis supplicij mortisque pœnam irrogari certum est, 1 sed nõ semper gladij, 2 si gladium intelligas capitis amputationem. 3 Id enim in nobilioribus duntaxat obtinet: In ignobilibus furcæ supplicium frequẽtius est, 4 si falsę monetæ excusores excipias quos cremari potiùs debere placuit. 5 Itaq; cùm quidã N. Le Clerc Tononẽsis, in ipso belli Geneuẽsis primordio ad hostes profugisset, & arcis Tononensis præfectum ad deditionẽ summo totius Reipublicæ nostræ damno impulisset, ad furcam damnatus est: Hoc etiam addito vt ex cadauere caput amputaretur, tũ reliquũ cadauer in frusta quatuor per equos discerperetur: Itẽ vt si cæteras facultates domi reliquerit, cẽdq; cæteris creditoribus dimittendis pares esse appareret, domus eius qua hostes ad arcis expugnationẽ vti fuerant, funditus exscinderetur: Aut si saluo creditorum iure commodè id fieri non posset, 6 lapide saltem parietibus infixo cum condemnationis superscripto in perpetuam condemnati memoriæ perfidiæque infamiam, publicæ vindictæ cõsuleretur. 7 *Ita Senatus* Prid. Id. Nouemb. 1590.

1. Iul. Clar. *in* §. *læsa maiestatis num.* 8.
2. Quæ tamen pœna constituta est *in l. quisquis* 5. C. *hoc tit.*
3. Quamquam potest capitis quoque amputatio fieri & gladio & securi, quæ posterior pœna crudelior est. Vnde illud Imperatoris Caracallæ dictum ad occisorem Papiniani *Gladio te non securi iussum meum oportuit exequi.*
4. Solent etiam viui in frusta scindi quod dicimus *escartelés & mis en quatre quartiers.* Iul. Clar. *dict. num.* 8.
5. *Ex l.* 2. C. *de falsi. monet.* Iul. Clar. *in* §. *falsum num.* 46. post Didac. & alios citatos.
6. Semper enim creditorum habenda ratio est, vt fiscalibus pœnis præferantur, cùm certent de damno vitando *l. vnic.* C. *pœn. fiscal. credit præfer.*
7. Publicè namque interest vt in hoc potissimùm delicto tam atrox pœna sit vt ad exemplum trahatur, vt cæterorum æquè perfidorum animi à tali tantóque delicto deterreantur, quod vnum pœnarum omnium propositum est *l. cùm seruus* 6. C. *de seru. fugit. l. aut facta* 16. §. *vlt. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Bonorum omnium confiscatio ex causa huius criminis irrogatur, Sed interdum ex confiscatione subducitur pœna pecuniaria, quæ tamen Principi applicanda est. Et hoc cur sit?

SEd & bonorum omnium publicatio & confiscatio ex tanti huius criminis causa semper & omnimodo irroganda est. 1 Quod quamquam ita est, obseruare tamen Senatus noster solet Gallici ritus exemplo vt mulctæ & pœnæ nomine pro modo facultatum summa aliqua detrahatur, tametsi hæc quoque pœna non alteri quàm ipsi Principi applicanda sit. 2 Differentia namque est inter bonorum confiscationem & pœnæ pecuniariæ condemnationem, tametsi fortè tanta sit vt confiscationi æquipolleat, quod quicquid publicatum est incorporatur, vt nostri loquuntur, domanio Principis, & consequenter fit inalienabile. 3 Quod verò adiudicatur pœnæ nomine, patrimonij iure non censetur. 4 Sed & alia distinctionis huius vtilitas maximáque esse potest si ponas cõdemnatum habere bona in diuersis prouinciis & extra territoriũ Senatus de crimine iudicantis. Confiscatio siquidem in vno territorio facta ex causa quæ iuris cõmunis rationem habeat, facit ius quod ad bona omnia, sed ita vt quæ in alterius Principis territorio sita sunt ad eius territorij Principem deferantur. 5 At pecuniariæ mulctæ irrogatio in eius Principis fauorẽ facta cuius maiestas læsa est, bona omnia sic afficit, vt ex iis quæcunque tandẽ & vbicunque terrarũ sint deduci pœna possit iure crediti. 6 Hoc verò iure vti vel rum maximè æquũ est, cùm quod plerumque euenit, confiscatio etiam priusquàm iudicatum sit donata, per festi-

natam

natam Principis liberalitatem ad aulicum aliquem minùs fortassis benè meritum peruentura est: 7 Vt quoniam omnino impediri non potest liberalitas, hactenus saltem restringatur, vt Principi saluum sit quod pro mulcta pecuniaria ex condemnati bonis ante omnia deducendum est. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Auth. bona damnatorum*, vbi glos. & DD. in verb *fisco C. de bon. proscript.* quod intellige ita vt hæc confiscatio fiat à lege & ipso iure statim ab instanti admissi delicti, licèt confiscatio non sortiatur effectum nisi secuta hominis sententia per quam declaretur reum incurrisse crimen læsæ maiestatis. Iul. Clar. *in §. læsa maiestatis num. 9.*

2. Ita vt effectu ipso totum emolumentum condemnationis ad Principem perueniat.

3. Ex edictis Principum ferè omnium quibus districtè prohibita est domanij coronæ alienatio.

4. Et ideo disponere Princeps de eo pro arbitrio potest. Vide Guid. Pap. *decis. 76. & 341.*

5. Guid. Pap. *dict. decis. 76.* Boer. *in tract. de seditios.*

6. Tanquam æs alienum quod vniuersi patrimonij onus est non bonorum certi loci *l. cogi 16. §. & generaliter cum seq. D. ad SC. Trebell. l. ex facto 35. D. de hered. instit.*

7. Vt passim hodiè fit contra *l. 1. & 2. C. de petit. bonor. sublat.*

8. Ita enim fit vt Principi aduersus importunas aulicorum cupiditates commodissimè consulatur.

DEFINITIO III.

Ex confiscatione bonorum mariti deducitur dos & omne as alienum. Non tamen donationes in vxorem collatæ & liberis superstitibus reseruandæ, Nisi quandiu mulier viuit.

CVm tamen ex bonorum confiscatione dos vxoris deducenda sit, sicut & si quid præterea à condemnati creditoribus debeatur, 1 dubitari potest, an & quod augendæ dotis gratia vxori viro donatum est, deduci oporteat. Et memini quosdam referre, cùm aliàs ea quæstio ex facto incidisset, iudicatum pro vxore vt ea dotis portio non publicaretur. 2 Sed cùm lex ita concepta sit, vt ea omnia publicari oporteat quæ alioqui mulier communibus liberis seruare teneretur, 3 in quorum numero dotis augmentum esse nemo ambigit, 4 Placebat illa distinctio vt mulieri quoad viueret ea portio non magis quàm reliqua dos auferretur, nec quod ad proprietatẽ nec quod ad vsumfructum, quandoquidem & ipsa quoque proprietas ad eam pertinet: 5 Sed mortua tamen muliere superstitibus liberis communibus ad quos mariti liberalitas reuerti deberet, publicatio quæ antè eum diem vires suas exerere non potuerat, tùm demùm ad hanc quoque dotis partem extenderetur. Postquàm delicti atrocitate humanum & æquum visum est 6 vt paterni criminis impietas in liberorum quoque bonis vindicetur. 7 Sanè cùm fiscus mariti bona occupat non ex causa huius delicti, sed tanquam vacantia nullo herede legitimo existente, nemo dubitat quin saluæ sint mulieri donationes à viro in eam collatæ nec illæ tantùm quæ ab initio valuerunt, sed & eæ quas morte confirmari necesse fuit: quia neque ius vllum fisci est hoc casu in bonis mariti nisi à quo tempore is decesserit. 8 *Ita in Senatu tractatum est* in eadem causa.

1. Non enim possunt bona ulla ad fiscum peruenire, nisi quę admissis creditoribus superfutura sunt, cùm bona non dicantur nisi deducto ære alieno *l. non possunt 11. D. de iur. fisc. l. subsignatum 39. §. 1. de verb. signific.*

2. Nec enim dos mulieris confiscatur nec donatio ei facta, nisi quæ facta sit post admissum crimen *l. quisquis 5. vers. dotes C. hoc tit.* Dotis verò augmentum videtur censeri debere eodem iure quo dos, tanquam portio quædam dotis *l. inter socerum 26. §. 1. D. de pact. dotal.*

3. *d. l. quisquis vers. vxores.*

4. *Auth. vxore mortua C. de secund. nupt. & in corpore vnde sumitur.*

5. Quamuis cum onere restiturionis si postea cõuolet ad secunda vota *l. 3. C. eod.* Sic *in l. species 15. de aur. & arg. legat.*

6. *d. l. quisquis.*

7. Intellige siue liberi nati sint ante delictum siue post, sed tamen distinguimus an bona filiorum quæ confiscantur ijs obuenerint, aut delata sint ante vel post crimen. Vt ex Salic. defendit Boer. *quæst. 7. num. 6.* Dicens non confiscari bona filiorum quæ ijs ante delictum obuenerunt, post Ang. *ad d. l. quisquis* ex illis verbis legis *proximorum hereditate.* Imo nec ciuium numero habentur qui post rebellionem nati sunt. Glos. Bald. & cæteri *in l. Imperator vlt. De stat. homin.* Boer. *quæst. 13. num. 27.* Vide tamen Iul. Clar. *in §. læsa maiestatis num. 10. & seqq.* vbi ait pœnas impositas huic crimini per *d. l. quisquis* licèt sint restringendæ quatenus sunt contra iuris regulas ideóque non habeãt locum aduersus filias, tamen extendendas esse ad naturales quoque liberos & vsque ad secundum gradum descendentium masculorum, & vsque ad primum gradum masculorum descendentium ex fœminis, & etiam pro crimine matris non tamen ad liberos ante natos sicuti nec contra eos qui crimen læsæ maiestatis commiserũt aduersus alium quàm supremum Principem vel Imper. vel Rempub. Romanam scilicet quòd ad filios delinquentis pertinet. Nam quod ad ipsum delinquentem aliud est. Iul Clar. *vbi supr. num. 2. 3. 4. 5. & 14.* Adde Andr. Gayll. *lib. 2. practic. Obser. cap 86.*

8. *l. 1. C. de donat. int. vir. & vxor.* Est enim longè diuersa horum casuum ratio. Ex notat. per Guid. Pap. *quæst. 169.*

DEFINITIO IV.

Priuilegium criminis læsæ maiestatis vt facilius probetur.

LIcet in causis criminalibus regulare sit, vt vnus testis quantumuis integer non faciat indicium ad habendam de reo quæstionem, 1 multò minùs is qui socius criminis est, 2 sicut nec qui laborat infamia iuris. 3 Tamen cùm de crimine læsę maiestatis agitur contra obseruatur. Nam & quilibet testes admittuntur etiam famosi, 4 sociique criminis, 5 & si vel vnus adsit 6 quamuis se criminis socium fateatur 7 facit indicium ad torturã alijs quoque deficientibus indicijs omnibus. Eámque sententiam licèt valde duram & à plerisque grauissimis Iureconsultis improbatam 8 Senatus noster secutus est contra fratres du mont du Pontdeueyle & Ogerium Ynard postea tamen absolutos 6. Cal. Iul. 1591. Hac potissimùm ratione quòd in ea incidissemus tempora vt propter frequentiores tanti sceleris suspiciones, & ad terrorem exemplo aliquo opus esse videretur. 9 Peruulgatum enim est licet vsu periculosum Catilij Senatoris verbum apud Tacitum, Omne magnum exemplũ habere aliquid ex iniquo quod publica vtilitate compensatur.

1. Nisi adsint aliæ coniecturæ Boer. *quæst. 163 num. 3.* contra Bart. *in l. 1. de quæst.* ex Alex. *cons. 124. libr. 6.* ergo si sint duo, facient indicium ad torturam Clar. *in §. fin. quæst. 21. n. 9.*

2. *l. vlt.* vbi DD. *C. de accusat.*

3. *l. infamem 7. D. de publ. iudic.*

4. *l. famosi 7. D. hoc tit.*

5. *d. l. vlt. C. de accusat l. quisquis 5. in fin. C. hoc tit.*

6. Papon. *in syntagm. lib. 24 tit. 2. §. 9.*

7. Gomes. *tom. 3. Comment. seu var. resolut. tit. 12. De probat. delict. num. 18.*

8. Vt videre est ex Boer. *decis. 319. num. 1.* quem cum alijs plerisque refert & sequitur Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 21. num. 8. & pracd.*

9. *Vt in l aut facta 8. §. vlt. D. de pœn.* Alia priuilegia huius criminis vide apud Iul. Clar. *in d. §. læsa maiestatis num. 15. & seqq. vsque ad fin.* Nempe vt in eo puniatur affectus licèt non sequatur effectus, Vt morte non extinguatur si commissum sit aduersus Principem vel rempub. Romanam & in primo capite, si modò instituatur accusatio intra quinquennium à die mortis numerandum. Item vt possit contra absentem procedi & ille condemnari.

DEFINITIO V.

Socius criminis non facit indicium ad torturam, ne quidem in crimine læsæ maiestatis, nisi dictum suum & sureiurando & tormentorum patientia firmauerit.

ILlud tamen obseruandum est socium criminis cùm propria confessione sit 1 infamis non aliter iudicium facere posse ad habendam de correo quæstionem etiam in crimine læsæ maiestatis, quàm si non solùm iureiurando, sed etiam constanti tormentorũ patientia falsitatis & mendacij suspicionẽ quę infamibus obstat deleuerit. Neque hac parte distinguimus qualis infamia sit iurisne an facti, aut qualis testis id est an egregia an vilis persona. 2 Quæstio enim de socio criminis semper habenda est, non vt in testem admittatur, sed vt ex eius solius testimonio reus quęstioni dedatur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Iul.Clar.*in pract.criminali quæst.* 21. *num.* 10. & 11. post Marsil.*in pract.crimin.§. diligenter num.*62. Boer. *decis.* 319. *post num* 4.
2. Idem Clar.*vbi supr.quæst.*25.*num.*1.& 2.
3. Secundum id quod diximus *Defin.praced.*

DEFINITIO V I.

Infamis ex alio genere delicti nullum facit indicium ad torturam ne quidem in crimine læsæ maiestatis si sit solus.

RVrsum quod diximus testimonium infamis personæ admitti cùm de læsæ maiestatis crimine probando agitur, ita vt indicium faciat ad torturam, etiamsi solus sit, sic accipiendum est si ex eodem delicti genere sit infamis. Nam si ex alio planè diuerso & dissimili delicto fuerit condemnatus, admittitur quidem in testem vt contestium dicta adiuuet, at non vt si solus sit indicium vllum facere videatur. 1 Cæterùm si aliqua ex parte simile delictum fuit ex quo præcessit condemnatio, tanto magis credendum est in eodem aut simili sceleris genere sæpius versatum hominem id quoque crimen de quo quęritur attentare audaciùs voluisse. 2 Finge eum qui antea parentes aut patriam prodere voluerit, suam & aliorum coniuratorum in salutem & caput Principis conspirationem detulisse. Cur non ei aliqua fides adhibeatur, si testationem suam tormentis ratam fecerit? 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Boer.*decis.*319.*num.*4.
2. Menoch.*de arbitr.iudic.casu* 474. Alex. eleganter *cons.*89. incip.*viso themate vol.*3. Cranet.*cons* 99.*num.pen.& vlt.*
3. Nam semel malus præsumitur semper malus in eodem genere mali vt est in regula iuris pontificij.

DEFINITIO VII.

Non eo minùs torquetur reus maiestatis, quòd probet se bona fama esse si aliquibus indicijs vrgeatur.

SEd & hoc specialiter receptum est in crimine læsæ maiestatis, & contra communes iuris regulas vt si adsint criminis indicia sufficientia ad habendam de reo quæstionem, non ex eo solo elidantur, quòd reus probet esse se bonæ apud probos omnes existimationis & famæ. 1 Illud certè negari non potest, quin eius qui accusatur qualitas & condicio potissimùm inspicienda sit, an talis sit persona quæ tam immane scelus cogitare, & audere potuerit, & quæ tale quid iam antè vel fecerit vel cogitauerit. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Est enim hoc contra iuris communes regulas si credimus Alex.*cons.*89. incip.*viso themate vol.*3. Cranet.*cons.*99.*num. pen.& vlt.*
2. *l.famosi* 7.§.*hoc tamen D.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Reus maiestatis nobilitatem quidem amisisse intelligitur à die commissi delicti secuta tandem condemnatione. Sed interim tamen & pendente accusatione pro nobili habetur.

MAiestatis reus sicut cætera bona sua omnia, ita & nobilitatem jàm inde à commissi adeóque cogitati criminis die amisisse intelligitur si quandocunque posteà sequatur condemnatio, 1 An igitur sicuti pendente accusatione nihil ex bonis suis alienare potest aut diminuere, 2 ita nec nobilitatem & dignitatem pristinam retinere? Sed non est recta comparatio: quoniam nobilitas cohæret personæ magis quàm ius administrandi patrimonij, 3 nec in retinenda nobilitate versatur periculum fraudis comminiscendæ quod in bonorum administratione non sine causa pertimescitur. 4 Sera enim esset cõfiscatio bonorum quę per sententiã irrogaretur post dissipationem, nobilitatis autem ademptio numquam sera esse potest, cùm in ipsa quoque sententia ferenda multum intersit quod ad supplicij mortisque genus attinet an nobilis sit necne qui condemnatur. 6 *Ita Senatus* 15. Cal. Ian. 1592.

1. *l.ex iudiciorum* 20. *D.de publ.iudic.l.maiestatis* 6.& *l. vlt. C.hoc tit.* Iunge *l.*3. & 4.*eod.*
2. *d.l.maiestatis vers qui verò.*
3. Est enim nobilitas qualitas personalis licèt accidentalis non naturalis *l.*1. vbi Bart. & alij *C.de dignit.*
4. Cùm metu & suspicione pœnæ multa possint fieri in fraudem fisci *l.post contractum* 15. vbi Bart. & alij *D.de donat.l. si aliquis* 7. *D.de mort.caus.donat.* De quo vide Iul.Clar.*in pract. crimin.quæst.*78.*num.*16.*& seqq.& num.* 33. vbi concludit bona delinquentis non esse obligata fisco ex die delicti, neque ex die cœpti iudicij criminalis, sed ex die sententiæ. Adde *l.vlt. in fin. D.de requir.vel absent.damn.*
5. Cùm fiscus nullam esset habiturus actionem cóntra possessores bonorum alienatorum tanquam nullomodo sibi obligatorum vt proximè diximus ex Iul.Clar.*quæst.*78.*num.*32.
6. Aliter enim nobiliores plectendi sunt, aliter plebeij *l.in seruorum* 10 *& l praced. D.de pœn.* Etsi in crimine læsæ maiestatis par & æqualis omnium condicio esse debet vt ait *l. nullus* 4. *C.hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Pendente accusatione læsæ maiestatis non est audiendus filius petens totum legatum sibi à patre relictum, Sed sufficit partem legati ei præstari sine vllo tamen onere satisdationis ne fama pereat.

CVm filius eius, qui post mortẽ perduellionis reus factus erat, 1 legitimę supplementum ex Iustiniani lege 2 condiceret, ac lite pendente vt fieri assolet, certæ quãtitatis prorogationem peteret in sumptus litis & alimentorum, 3 heredes autem paratos se dicerent totam eam summam soluere quæ huic à patre legata esset. Non putauit Senatus contradicente præsertim procuratore Principis totius legati adiudicationem fieri debere, Propterea quòd si condemnatio quandoque aduersus patris memoriam, sequeretur nec legatum valeret, nec filijs licèt innoxijs legitima vlla deberetur: 4 Sed ita rem temperauit, vt cui sexcenti aurei legati fuerant trecenti præstarentur, nullo tamen onere iuncto præstandæ cautionis, 5 quòd neque fideiussore facilè reperire posset is qui alia bona nulla habebat, 6 neque pendente accusatione fortassis calumniosa, fame interea filium mori æquum esset. 7 *Ita Senatus* ex tempore 8. Id. Aug. 1592.

1. Non enim quisquis legis Iuliæ maiestatis reus est accusari post mortem suam potest, sed is tantùm qui perduellionis reus sit, id est qui hostili animo in Principem aut rempublicam animatus fuit *l.vlt. D.hoc tit.*
2. *in l.omnimodo* 30. *C.de inoff.testam.*
3. *ex l.si instituta* 27.§. *de inofficioso D.eod.l. vlt. C. de ordin. cognit.*
4. *Ex l.quisquis* 5. *hoc tit.*
5. Iniquum enim est impossibili nedum superuacua satisdatione quem onerari *l.hac stipulatio* 14. *in fin. D.vt legat. seu fideic.nom.caueat.*
6. *l.*2.§. *penult. D.de iudic. l.omnes* 33.§. *præterea & seq. C. de episcop.& cleric.*

arg.l.reò criminis 41. D. de solut. l.1. §. quare etsi ita D. de venir.in possess.mittend.

DEFINITIO X.

Qui non est subditus nisi ratione feudi non dicitur committere crimen læsæ maiestatis quamuis possit priuari feudo.

QVi non nisi ratione feudi Principis alicuius imperio subditus est,1 licèt feudo priuandus sit si offendat Principem,2 non potest tamen eo nomine reus fieri maiestatis,vt & capitis,& fortunarum omnium pœnam pati debeat.3 Non enim sui Principis maiestatem absolutè videri potest læsisse,qui non nisi secundum quid vt loquũtur,subditus fuit. 4 *Ita Senatus* noster pro N. Claudio du Saix D. de Riuoire contra procuratorem generalem 12. Cal Sept.1592.

1. Nam & feudum & delictum facit,vt quis efficiatur de foro alicuius Principis.Iul.Clar.*in §.læsa maiestatis num.6.vers. & ideo Auth.quæ in prouincia C.vbi de crimin.agi oport.*

2. *tit.5.& 7.quib.mod feud.amitt.lib.1.in vsib.feudor. & tit. quæ fuit prim.caus benef amitt lib.2.*

3. Text. est *in clem. pastoralis* vbi glos. in verb. *non subfuit Dero indic.*

4. Iul.Clar. vbi suprà qui dicit communem, post Roland. à Vall. *cons. 4. num. 1.* & Gig. *in tract. de crimin. læs. maiest. qu. 68.post num. 2.*

DEFINITIO XI.

Non magis qui ratione officij quàm qui ratione feudi subditus est dicitur committere crimen læsæ maiestatis.

LIcèt ratione feudi aut delicti fiat quis subditus alieni territorij,non incidit tamen in crimen læsæ maiestatis,si quid molitus sit contra Principem aut rempublicã illius territorij. 1 Quamquam non eo minùs feudo priuãdus est,vt eatenus puniatur quatenus fuit subditus.2 Idem est si quis factus sit subditus ratione officij , & posteà in Principem aut rempublicam deliquerit. Is enim licèt nõ possit videri reus læsæ maiestatis,officio tamen priuandus est siue in officio ipso deliquerit,siue ex qua alia causa.3 *Ita Senatus* in causa Franciſci Gelaz 16. Cal. April.1595.

1. Dixi *Desia prox præced.ex clem. pastoralis de vs indic.*

2. Vt limitata causa non nisi limitatum producat effectum *vulg.l.in agris 16. D. de acq. rer. domin. l. rescriptum 6. D.de his quæ vt indign.*Iul.Clar. *in §.læsa maiestatis num. 6.* Addens *num. 7.* Clericos licet naturaliter & originariè dicantur esse de dominio & ditione illius Principis in cuius territorio nati sunt, non posse tamen dici contra eum committere crimen læsæ maiestatis, cùm post clericatum non possint dici amplius verè subditi illius Principis. Quam sententiam ibidem testatur esse communem. Quamuis subiiciat Principes seculares de facto seruare contrarium , quod & repetit *in pract. crimin. quæst.36. vers. quæro nunquid.*

3. Quid enim refert an feudum quis habeat à Principe an officium:vtrumque siquidem beneficium est *tit.23.in quib.caus. feud.amitt.§.imprimis lib.2.in vsib. feudor.* Addit Iul. Clar. loco supradicto quòd illegitimè natus extra dominium ex subdito bannito propter rebellionem & muliere exterà non potest dici rebellis etiamsi sit legitimatus.

DEFINITIO XII.

Qui pro suo Principe detexit coniurationem factam in aliens Principis territorio in quo habitabat non ideo puniri potest tanquam reus maiestatis nec vt explorator sed vt proditor.

QVi in alieni Principis territorio habitans coniurationem contra Principem suum institutam instructámque detexit,ne apud suos reus quandoque fieret læsæ maiestatis,non tamen eo minùs puniri debet1 pœna pecuniaria , exilióque mulctari ,2 non tanquam explorator,si aliud nihil concurrat,sed tanquam proditor.3 *Ita Senatus* eodem mense.

1. Ne scilicet ex eius impunitate alij plerique & exemplum & audaciam sumerent idem attentandi, quod ne eueniat semper cauendum est *l. aut facta 8.§. vlt. D.de pœn. l. cùm seruum 6. in fin.C.de serv.fugit.*

2. Nam à grauiore pœna debet illum excusare necessitas officij,cùm vbicunque gentium debeat suo Principi fidelitatẽ *arg. l. post legatum 5. §. Aduocatum fisci D.de his quib.vt indign.*

3. Quid enim cogebat venire illum in alieni Principis territorium vt in eo habitaret? Non ergo potest videri venisse alia mente nisi vt vel explorator fieret vel proditor.

TIT. VII.

Ad leg.Iul.de adulter. & stupr.

DEFINITIO I.

Incestus cum stupro coniunctus punitur pœna mortis & cõfiscationis omnium bonorum, Et quid si non sit proprie incestus.

LVcivs cùm Semproniam vxorem haberet, Titiam per adulterium polluerat, subinde & Mæuiam Titiæ sororem iam tum nuptam Cornelio, & vtramque domi cum vxore aqua, igni, lectóque acceptam per multos annos retinuerat. Quærebatur qua pœna puniendus esset. Quibusdam placebat incestum admissum videri , propterèà quod idem duabus se sororibus miscuisset:1 Ob idque & summum capitis supplicium irrogandum esse propter coniunctum adulterium ,2 & præterea bonorum publicationis pœnam ex Iustiniani constitutione ob incestum infligendam.3 Alij dicebant incestum quidem non tantũ sanguinis,4 sed etiam adfinitatis intuitu admitti,5 sed tamen non nisi ex legitimo licitóque coitu adfinitatem cõciliari,6 Eique consequens esse,vt qui per adulterium Titiæ se iunxisset , non ob id solum incesti reus fieri posset, quod Mæuiam quoque sororem Titiæ vitiasset.7 Sed etsi incestum admissum constaret, non tamen confiscationis pœnam locum habere quam Iustiniana lex non incesto cuilibet,at incestis duntaxat nuptiis indixisset.8 Pœnalẽ enim legem etiam vbi eadem adeóque maior subesset ratio non esse adiuuãdam interpretatione,9 Præsertim cùm alia Iustiniani constitutio pœnam confiscationis legibus ferè omnibus publicorum iudiciorum statutam abrogasset,præterquàm si de læsæ maiestatis crimine tractaretur.10 Senatus capitis quidem supplicium non irrogauit, & perpetuis triremib. addici reum satis esse credidit ; Sed cùm nefarium scelus incesto simillimum duplicisque adulterij coniunctione cumulatum probaretur,Bonorum confiscationem,quæ in iudicantis arbitrio posita est, criminum multiplicitate & atrocitate permotus inflixit.11 Ita contra Claudium Le noir Senatu extra ordinem iussu Principis habito Die ipso Epiphaniæ Domini 1590.

1. Nam & sufficeret quem cognouisse filiam sororis vxoris suæ ad hoc vt incestum admisisse diceretur.Alex. *cons. 229.lib.6.* Iul.Clar.*in §. incestus in princip.*

2. Nam de iure ciuili pœna incestus est pœna mortis quando incestus committitur cum aliqua specie alia fornicationis puta cum adulterio vel stupro. Iul. Clar. *in d. §. incestus num.1.* post glos. *in leg. adulterium cum incestu in princip. D. hoc tit.*

Si verò committatur contrahendo incestas nuptias, tunc punitur iuxta formam *Auth. incestus C. de incest. & inutil. nupt.* Adde *l. vim passam 39. §. præscriptione D. hoc tit.*

3. *d. Auth. incestus.*

4. Quamquam magis propriè incestus committitur inter personas sanguine conjunctas puta si quis filiam propriam cognouerit vt in casu decisionis Boer. 318. vel materteram vt in casu Cepoll. *cons. crimin. 69.*

5. Vt in casu de quo Alex. *cons 129 lib. 6.* cùm quis cognouit sororem aut filiam sororis vxoris suæ.

6. Anchar. eleganter *cons 391.*

7. Quòd eo casu neque consanguinitas neque adfinitas vlla contracta videretur,

8. Verba enim Nouellæ non nisi de incestis nuptiis loquuntur.

9. Vnde est quod non habet locum illa Nouella in nuptiis quæ sunt incestæ iure canonico duntaxat, sed tantùm in iis quæ sunt incestæ iure ciuili, & quæ dicebantur incestæ tempore illius legis conditæ Iul. Clar. *vbi supr. num. 3.* Item non habet locum in nuptiis largo modo incestis scilicet inutilibus vel illicitis puta cum cognata spirituali vel Iudæa seu infideli, sed tantùm in nuptiis propriè incestis ratione consanguinitatis Clar. *ibid. num* 4. post Dec. *cons. 158.* & Boer. *decis. 284. num. 13. & quæst. 318.*

10. *Auth. hanc damnatorum C. de bon. proscript. & in corpor. vnde sumit.*

11. Vide Didac. Couarr. *in libr. pract. quæst. tit. de incest. nupt. num. 6. & in lib. 4. Decret. cap. 6. 2. part. §. 8.* Ioann. Papon. *in syntagm. tit. de adult. Arest. 7.*

DEFINITIO II.

De pœna mulieris adulteræ.

MVlierem adulterij ream & conuictam, certum est ex Iustiniani constitutione quam sequimur, sic plectendam esse vt & virgis cædatur, & doris lucrorúmque nuptialium iacturam patiatur, & præterea in monasterium detrudatur, ibi perpetuò mansura, si non intra biennium à marito repetatur. 1 At quid si monasterium non nisi honestis, Deóque sacris virginibus includendis destinatum, condemnatam nolit admittere? Cogi non potest vt admittat, Nisi in eam rem ab initio constitutum sit, cuiusmodi monasteria pleraque apud Italos, 2 apud nos nulla sunt. An igitur pœna hæc mulieri remittenda erit? Minime. 3 An in exilium aut perpetuum aut temporale commutanda? 4 Multò minus, ne alioqui eueniat vt tantò licentius & luxuriosius viuat mulier quam ex contratio corrigi ac emendari, 5 & anteactæ vitæ pœnitentiam agere conuenit. Item ne marito repetendæ vxoris facultas aufferatur, quam ei saluam manere æquum est, 6 etiam inuito, vel ob hoc solum quòd possit contingere vt mutet voluntatem, & velit aliquando quod hodie nolit. 7 An denique cogendus erit maritus vt de suo sumptus præstet 8 ad exportandam vxorem in monasterium alterius prouinciæ: Facilius hoc admitti potest, 9 cùm non solùm mariti sed mulieris quoque interfit adeóque Reipublicæ in eo loco mulierem veluti custodiæ causa retineri, in quo ad meliorem vitam aliarum exemplo inuitari & traduci possit. 10 At quid si nec mulieris, nec mariti facultates ei impensæ sufficiant? Vix aliud remedium supereft, nisi vt in carceribus per biennium integrum sumptibus matiti retineatur, 11 postea exilio perpetuo mulctetur. At si præter adulterium aliud quoque crimen concurrat cuius coercitio ad publicam vindictam pertineat, pœnæ commutationem & pro delicti grauitate exasperationem fieri oportebit. 12 Nec eo minus in exilium danda & releganda erit mulier, quòd ita futurũ sit, vt repetere illam postmodum maritus nequeat, Si modò publicè interfit non manere illam in ciuitate. 13 Fingefurem, aut quæ publicum ex lenocinio quæstum faciat. Quamquam si honestas virgines corrupisse aut corrumpere voluisse probetur, digna est quæ non tantùm relegetur, sed etiam furca suspendatur. 14 *Ita Senatus* in causa Girardi Iacoz & Magdalenæ Blanchetante Cal. Sept. 1593.

1. *Auth. sed hodie adultera C. hoc tit. & in corpor. vnd. sumit.* id est Nouell. 134. *vt null. indic. lic. haber. loc. seruat. cap. 10. quæ sit mulier. adult. pœn.*

2. Quæ vocant mulierum pœnitentiam. Et sanè inconueniens & perabsurdum est detrudi adulteram in monasterium virginum, quod nec nuptæ mulieres nec viduæ honestissimæ ingredi sine licentia summi Pontificis possint. Neque verò illam Iustiniani mentem fuisse credendum est.

3. Nec enim adulteria impunita esse oportet marito scilicet conquerente vt nec alia delicta *l. qui vulneratus 50. in fin. D. ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. D. de solut. l. si à reo 70. §. vlt. D. de fidei uss.*

4. Nam & ex causa solet fieri pœnæ commutatio *l. ad bestias 31. cum ibi not. D. de pœn.* Iul. Clar. *quæst. 85 num. 11.*

5. Non enim constitutæ sunt pœnæ nisi in hominum emendationem *l. si pœne 20. eod. tit. cap. gaudemus de conuers. coniugat.*

6. *Ex dist. Nouell. 134.*

7. Est enim ambulatoria & inconstans hominum voluntas *l. 4. D. de adim. legat. l. 1. §. si quis adita D. ad SC. Tertyll.*

8. *arg. l. si quis pro vxore 2. D. de donat. int. vir. & vxor.*

9. Quàm vt adulterium remaneat impunitum. Etsi conqueritur Iul. Clar. *in §. adulterium num. 7. in fin.* quòd hodie adulteria ferè vbique gentium sunt impunita, etsi hoc de adulteris masculis intelligit non de fœminis.

10. *d. cap. gaudemus de conuers. coniugat.*

11. Vt carcer sit pro monasterio quemadmodum & monasterium toto illo biennio pro carcere est. Thom. Grammat. *dec. 31.* Quanquam Iul. Clar. *dict. num. 7.* testatur nunquam se vidisse pœnam illius detrusionis in monasterium seruari in Senatu Mediolanensi sed commutatam sæpius in pœnam fustigationis & exilij arbitrarij.

12. Non enim delictum vnum debet alterius delicti pœnã minuere, sed augere: puta si Iudæus adulterium commiserit cum Christiana vel Christianus cum Iudæa. Iul. Clar. *in d. §. adulterium num 9. in fin.*

13. Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ *Auth. res quæ C. commun. de legat.*

14. Nam & iure Codicis pœna adulterij etiam in fœminis fuit pœna mortis *l. quamuis 30. C. hoc tit.* quæ pœna nec hodie in masculis est immutata, sed tantùm in fœminis propter sexus fragilitatem. Iul. Clar. *dict. num. 7.*

DEFINITIO III.

Etiam attentatum stuprum punitur pœna mortis pro grauitate criminis & qualitate personarum.

SOllicitatores alienarum nuptiarum, itémque matrimoniorum interpellatores etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem tamen perniciosæ libidinis extra ordinem puniendos esse constat, 1 Ergo arbitrio iudicis & consequenter non pœna mortis. 2 Nunquã enim arbitrium iudicis in pœna infligẽda tale esse debet, vt mortis pœnam irroget. 3 Vnúsque tantùm casus est quo attentaror perinde ac qui delictum perfecit punitur, is est in sanctissimis virginibus attentatis. 4 Si tamen criminis atrocitas ex loci aut temporis aut personarum conditione & qualitate augeatur, Vt puta si à familiari & domestico attentatum sit, 5 si noctu & per effracturam, 6 si marito præsente, 7 si in publico, 8 si ab ignobili & vili persona in matronam nobilissimam, 9 nihil prohibebit capitis pœnam irrogari. *Ita Senatus* in causa N. Volat Cal. Aug. 1593.

1. *l. 1 in princip. D. de extraord. crimin.*

2. Quæ tamen puniendi essent perfecto flagitio *d. l. 1. §. qui puero.*

3. Secundùm eam sententiam quam & æquiorem & magis communem esse testatur Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 85. num. 11.* vbi multos citat.

4. *l. si quis non dicam rapere 5. C. de episcop. cleric.*

5. Vt apud Ioan. Papon. *libr. 22. tit. 9. Arest. 2.* & apud Ioan. Lucium *in placit. Cur. Paris. lib. 12. tit. 6. placit. 1.*

6. Sunt enim atrociores nocturni effractores *l. 1. D. de effract. & expilat.* sicut & nocturni fures *l. 1. D. de furib. balneor.* Vide Cuiac. *lib. 8 obser. cap. 8.*

7. Augetur enim infamia & iniuria per præsentiam mariti.

8. Nam & circumstantia loci auget delictum cùm grauior sit iniuria quæ fit palàm & publicè quàm quæ clam & secretò *l. aut facta 16. §. locus facit D. de pœn. l. prætor edixit 7. §. vlt. cum duab. legib. seqq. D. de iniur.*

9. *d. l. 7. §. vlt. vers. persona.*

DEFI-

DEFINITIO IV.

De publico adulterio & notorio mulierem accusare etiam absente viro publicus accusator potest & debet.

ETsi bene concordantia matrimonia turbare nemo debet,1 ne publicus quidem accusator,2 prætextu adulterij quod ab altero ex coniugibus altero non conquerente admissum esse dicatur,3 si tamen absente per multos annos viro mulier corpore suo quæstum vulgò faciat, liberosque suscipiat quos nemo non sciat aut vulgò quæsitos esse aut ex certo adulterio susceptos,4 ad procuratoris fiscalis officium pertinet vt rem deferat, & crimen quod publicè scandalo sit malóque exẽplo, coerceri curet,5 sed ita demum si præcedat diffamatio.6 Nam si vulgò ignoretur quis adulter sit nõ est permittenda inquisitio vt sciatur quis ille sit, tum puniatur.7 Id enim solo marito requirẽte & accusante fieri potest.8 *Ita Senatus* in causa quadam Tarentasiensi 13. Cal. Mart. 1595.

1. Ne quidem pater prætextu patriæ potestatis *l.1.§.vlt. D. de liber. exhib.*

2. Quem procuratorem officij aut iurisdictionis vel etiam procuratorem generalem aut procuratorem fisci appellamus. De quo *in l. post legatum 5.§. aduocatum fisci D. de hu qua vt indign.*

3. *l. quamuis 30. C. hoc tit.*

4. Vt in specie *l filiũ definimus 6. D. de his qui sunt sui vel alien. iur.* Scito tamen mulierem cuius vir longo tempore abfuit si eum defunctum arbitrata alij nupserit, excusari debere si probabilis error fuit fama publica, intercedente aut accepto nũcio de morte, Alioquin puniri debere de adulterio. Clar. *in §. fornicatio. num.* 32. Nam & vir punitur qui eodem tempore duas plúresve habuit vxores, non tamen pœna mortis sed publicationis dimidiæ partis bonorum. Alex. *cons. 156. libr. 7.* vel fustigationis aut triremium. Iul. Clar. *ibid. num.* 31.

5. Vt pœna vnius sit terror multorum *l. cùm seruum 6. in fin. C. de seruis fugit. l. aut facta 16.§. vlt. D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defens ciuit.*

6. Nec enim hoc casu locum habet ratio quæ ponitur *in d. l. quamuis.* Ne quibuscunque volentibus temerè liceat fœdare connubium quod iam diffamatione ipsa satis fœdatum est, per solam notorietatem: notorium enim est quod aliqua tergiuersatione celari non potest siue facti permanentis sit siue etiam momentanei, si modò non tantùm factum ipsum sit notorium, sed etiam facti qualitates & circunstantiæ vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 9 in princip.*

7. *d. l. quamuis 30. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Simplex stuprum in vidua impunitum est: in virgine autem quomodo puniendum. Et quid si grauius crimen sit ob aliquas facti circunstantias.

STupri pœna nec iam olim capitalis fuit, & quæ posteà ex lege Iulia successit publicationis partis dimidiæ bonorum & relegationis, in vsu esse desiit.1 Sed siquidem viduam 2 volentem & citra raptum 3 quis stupraverit, nullis præcedentibus sponsalibus, nec per verba de futuro vt loquuntur conceptis impunitum delictum est,4 Sin virginem,5 hactenus tenetur vt vel vxorem ducat, vel doter, quantum arbitrio boni viri vtriusque facultatibus & personis æstimatis videbitur.6 Sed tamen non est hoc perpetuum. Nam si quis virginẽ nondum viripotentem per vim corruperit,7 aut iudex vel Senator eam quę apud se rea criminis erat,8 capitalis supplicij animaduersione dignares est,9 quod his casib. raptus potiùs quã stuprum contrahi videatur.10 Nec diuersum erit si ex alijs circunstantijs delicti atrocitas augeatur, fortè si persona vilis & domestica 11 nobilissimam virginem 12 defloraverit, vel tutor pupillam,13 vel idem stuprator virgines pleraſque corrupisse probetur.14 *Sine die.*

1. Anton. Tess. *Decis. Pedemont. 3. num. 3.* post Iul. Clar. *libr. 5. Sentent. §. stuprum. num. 3.*

2. Nam cùm vidua quoque perinde ac cum virgine stuprum committitur *l si quis viduam 3. D. de quæst.* Clar. *in d. §. stuprum. in princip.* post Marsil. *cons. 13* Boer. *decis. 138.* Socin. iun. *cons. 111. lib. 3.* Denique quilibet damnosus coitus stuprum est. Clar. *in §. fornicatio. num. 5.*

3. Nam & in volentem raptus interdum committitur. Iul. Clar. *in §. raptus. num. 3.* vbi addit raptores etiam illos dici; qui blandimentis & verbis deceptoriis nulla vi adhibita puellas abducunt libidinis causa, & vt eas in alio loco contra suorum voluntatem retineant.

4. Et hoc est quod ait Iul. Clar. *in dict. § stuprum. num. 4.* se nunquam vidisse aliquem puniri pro stupro commisso cum vidua, nisi quòd vasallus committens stuprum cum vxore vidua domini sui priuatur feudo. Idem Clar. *ibid. num 8. & §. feudum. quæst. 48.* Ipsa tamen vidua luxuriosè viuens patitur etiam hodie pœnas omnes quæ impositæ sunt iure communi contra viduas nubentes intra annum luctus. Nec sunt illæ pœnæ sublatæ in vidua stuprum committente intra annum luctus. Idem Clarus *ibid. num. 6.* vbi addit viduam quæ ducit inhonestam vitam non gaudere priuilegiis viduarum, adeóque nec priuilegio domicilij maritalis, ex Felin. *in cap. significantibus. post num. 8. de offic. deleg.* Non tamen perdit dotem. Idem Clar. ex magis communi *in dict. § stuprum num. 5.* post Boer. *338. in fin.* & Didac. *super 4. Decret.*

5. Qualis in dubio præsumenda est nisi stuprator probet contrarium. Clar. *in d § stuprum. num. 4.*

6. Clar. ibid. *num. 3. post Chassan. cons. 40.* & Ioann. Papon. *in syntagm. lib 22. tit. 9.* Arest. *9. ex cap. 1. & 2. de adult.* Nempe si puella quæ stuprum passa est sit honestæ vitæ. Alioqui non haberet locum dispositio *dict. cap. 1. & 2. de adult.* Clar. *dict. num. 3. ante fin.* post Paris. *cons. 100. num. 14. lib. 1.*

7. Quo tamen casu non infligitur de iure communi pœna mortis, sed humiliores in metallum damnantur, honestiores verò relegantur *l. si quis aliquid 38. §. qui nondum viri potentes. D. de pœn.* Sed vis facit vt grauius puniatur. Clar. *in §. fornicatio. num. 33.*

8. *Ex not.* per Iul. Clar. *in §. fornicationum 22. & præced.*

9. Ioann. Fab. *in §. item lex Iulia post num. 7. Iustit de public. iudic.* & alij quos citat Iul. Clar. *in d. § stuprum. num. 9.* vbi tamen concludit solum conatum ad deflorandum non debere puniri pœna mortis, sed alia citra mortem graui, puta triremium ad perpetuum vel ad decennium. Vbi verò fracta essent pudenda, omnimodo irrogandum esse vltimum supplicium

10. Raptus autem punitur semper pœna mortis *l. vnic. C. de rapt. virgin.* Iul. Clar. *in §. raptus num. 2. & 3.*

11. Obserua tamen stuprum non posse probari per domesticos testes, sed tantummodò facere illos indicium. Idem Iul. Clar. *in d. §. stuprum num. 2.*

12. Nam ex qualitate personæ augetur crimen *l. prator edixit 7.§. vlt. cum legib. seqq. D. de iniur.* Quid enim cùm stuprator sit presbyter, virgo tamen etiam cum presbytero fornicata non punitur, quia neque incestum, neque sacrilegium est, sed simplex fornicatio quæ non est punibilis de iure ciuili. Iul. Clar. *in § fornicatio. num. 18. vers. cum presbytero.* Siqua tamen presbyteri concubina sit punitur statuto nostro certis & specialibus pœnis, de quibus *lib. 3 statutorum cap. 39.* Sed non est concubina omnis mulier quæ cum presbytero fornicatur. Sanè non creditur mulieri dicenti se adulterium commisisse cum presbytero *cap. significasti 5. & ibi glos. extr. de adulter. & stupr.*

13. Quo casu irrogatur pœna deportationis & confiscationis omnium bonorum etiam illi, qui tutor vel curator esse iam desiit. Clar. *in d. §. fornicatio num. 23. ex l. vnic. C. si quis eam cuius tut. fuer.*

14. Nam reiteratio criminis facit capitale delictum quod alioqui capitale non esset. Clar. *in d. §. fornicatio num. 31. in fin. & in pract. crimin. quæst. 84. num. 6.* post Bart. *in l. 1. C. de superex. tribut. num. 2.* Quamuis concludat ibi Clar. magis receptum esse in praxi vt non imponatur pœna mortis ob quamcumque reiterationem, sed tantummodò tortura atrocius inferatur vel extraordinaria pœna grauior infligatur.

DEFINITIO VI.

Mulieri dicenti se ex aliquo prægnantem an & quando credatur, Et quis partum alere debeat.

MVlieri dicenti se ex Titio prægnantem non creditur, nec si iurare parata sit, si neget Titius se cum il-

la rem vnquam habuisse. 1 Itaque deficientibus aliis probationibus remedium id vnum mulieri supereſt, vt iusiurandum Titio deferat, iuratura ipsa si referre malit ille quàm iurare. Alterutrum enim facere Titius damnandus erit, Nisi probet ab aliis eodem tempore cognitam. 2 Quo casu siue quæstus vulgò faciendi siue libidinis tantum explendæ gratiâ venerem illa exercuerit, non est arctãdus vir vt iuret vel referat, quia nec si fateretur, quicquam tamen ea res mulieri prodesset, cùm per rerum naturam nesciri possit, cui partum acceptum ferre debeat quæ plurũ congressum per eosdem dies aut menses passa est, 3 Nisi patrem iusto magis quàm certo indicio nuptiæ demonstrent. 4 Nec multum faciet quòd aut cum quem mulier patrem esse dicit partus ore referat, aut patrem esse mulier iuret, quamuis nonnulli contrà sentiant. 5 Planè si fateatur Titius mulierem à se cognitam, nec alios rem cum ea habuisse probet, credetur mulieri iuranti se ex eo prægnantem 6 partúmque etiam anniculum & matrem exhibere si inops sit illa 7, (alioqui viua mãtre non teneatur pater susceptum ex illegitimo coitu partum alere, 8) cogendus erit Titius. Neque triennium illud expectabitur quòd solius matris oneri esset si ex licito coitu partus editus proponeretur. 9 Sed si de illo solo quæratur, an virgo mulier fuerit vt sciatur an doranda sit necne, fuisse virginem in dubio etiam citra iusiurandum præsumemus. 10 *Sine die.*

1. Alex. *conſ.* 157. *circa primum lib.* 5. post Bald. *conſ.* 437. *lib. vlt.* Boer. *deciſ.* 299. quos refert ac sequitur Tessaur. *deciſ. Pedem.* 3. *concluſ.* 6. *num.* 4.

2. Idem Alex. *d. conſ.* 157. Tessaur. *vbi supr. num.* 4. *verſ. ſeptima regula eſt, & num.* 5.

3. *§. ſi aduerſus Inſt. de nupt.* Itaque deficit hoc casu non ius sed probatio, vt *in l. duo ſunt Titij* 30. *D. de teſtam. tutel.*

4. Dicimus enim patrem illum esse quem nuptiæ demonstrant *l. quia ſemper* 5. *D. de in ius vocand. l. filium eum definimus* 6. *D. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.* Non quia certa sit illa veritas, sed quia nihil est quod melius dici possit, cùm alioqui impossibilis sit probatio filiationis *l. Lucius* 83. *D. de condic. & demonſtr.*

5. Anton. Tessaur. *dict. deciſ.* 3. *num.* 6. *verſ. ſed maxima difficultas.*

6. Idem Tessaur. *dict. num.* 4. *verſ. ſeptima regula eſt.*

7. Bart. *in l. ſi quis à liberu* 5. §. *verum autem. D. de liber. agnoſc.*

8. *Auth. ex complexu. C. de inceſt. & inutil. nupt.* sed ea res ad matris curam pertinet. Specul. *in tit. Qui filij ſint legit. num.* 17. *part.* 4. *per text. in d.* §. *verum autem &* §. *idem reſcripſit. d. l.* 5. *D. de agnoſc. liber.*

9. *l. nec filium C. de patr. poteſt.* Glos. *fin. in cap. cùm haberet. Extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.* Tessaur. *dict. deciſ.* 3. *ante fin.*

10. Clar. *lib.* 5. *ſentent.* § *ſtuprum. verſ. ſed pone.* Quem refert & sequitur Tessaur. *dict. deciſ.* 3. *num.* 2.

TIT. VIII.

Ad leg. Iul. de vi public. vel priuat.

DEFINITIO I.

Vi priuatam potest committere etiam executor qui extquitur mandatum iudicis euidenter iniustum.

SI apparitor ex iudicis præscripto quid fecerit quod euidenter sit contra leges aut bonos mores, puta si pro re cuius cognitio ad iudicem illum non spectabat iussus sit effractis foribus domum ruam inuadere, & pecuniam quę fortassis ad ærarium Principis pertinebat exportare, puniendus est, quasi vim priuatam feciſſe videatur. 1 Nec illi excusationem afferre potest, quòd fuerit merus & nudus executor, qui alioquin parere habuit necesse. 2 Non enim debet apparitor vbi euidens delictum est obsequi iudicis imperio nisi prorsus & districtè coactus. 3 Aliud sanè est si locus ambigendi relinquatur an iudex bene imperet an malè, tametsi reuera malè imperet. Neque enim ea res in apparitoris notione aut arbitrio posita est. 4 *Ita Senatus* contra Mauricium Entremontium. Cal. Iulij 1591.

1. Ergo pœna extraordinaria, quoniam is qui vim siue publicam siue priuatam committit hodie ex generali consuetudine punitur arbitrio iudicis, vt tractat Iul. Clar. *in pract. criminal. quæſt.* 83. *num.* 4.

2. Quia non pertinet ad executorem cognoscere an commissio iudicis sit iusta vel iniusta. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæſt.* 29. *num.* 1. & *quæſt.* 60. *num.* 12. Facit *l. non videntur data* 167. §. 1. *de reg. iur.*

3. *l. ſeruus* 20 *D. de obl. & action.* Regula enim est quod mãdatum superioris in delictis excusat, modò illud quod quis facit ex mandato alterius non sit de genere prohibitorum. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæſt.* 60. *num.* 12. iunct. *glos. in l. in rem* 23. §. *ſignum in glos. fin. D. de rei vindic.* Socin *in conſ.* 54. *num.* 23. *lib.* 4. Ias. *in l.* 1. *de pupillo.* §. *nunciationem num.* 7. *de oper. noui nunciat.* Rol. *conſ.* 54. *num.* 6. *lib.* 1. Plott. *in repet. l. ſi quando num.* 790. Item mandatum superioris nunquam excusat in delictis atrocibus. Iul. Clar. §. *vbi ſupr.* ex communi opinione, post Ias. *conſ.* 136. *poſt med. lib.* 1 Nisi delictum videatur commissum ad sui defensionem vt in casu de quo post Iul. Clar. *num.* 12. Aut nisi mandatum sit ab eo qui poterat impunè idem admittere vt in exemplo posito *d. num.* 12. *in fin.* Vide *l. ad eã* 157. *de reg. iur.*

2. Vt dixi *num.* 2. An autem apparitori aut alij officiali de facto resisti aliquando possit, vide apud eundem Clar. *d. quæſt.* 29. *num.* 2. vbi concludit nullomodo debere resisti iudici qui procedit tanquam iudex, nisi vellet inferre damnum irreparabile. Posse autem ei impunè resisti si procedat eo modo quo solent procedere priuati. Ex glos. *in d. l. non videntur* 167. §. 1. *de reg iur.* Sanè potest officialis capiendum si resistat impunè interficere si non aliter capi possit. Clar. *d. quæſt.* 29. *nu.* 2. Qui verò detentum eximit è manibus familiæ punitur pœna capitis. Clar. *ibid. nu.* 3. Nisi fuerat ille indebitè detentus. *Ibid. num.* 4. Punitur etiam is qui seipsum exemit, sed mitius si non interuenerit violentia. *Ibid. num* 5.

TIT. IX.

De rapt. virgin.

DEFINITIO I.

Raptus non committitur in virginem abductam causâ matrimonij consentientibus agnatis licèt inscio aut inuito curatore.

ETSI raptum etiam in volentem & consentientem puellam committi posse placuit, 1 tum quoque cùm nulla vi adhibita, solisque blandimentis abducta est à domo patris, 2 dummodo libidinis causa id factum probetur. 3 Placuit tamen neque crimen neque pœnam raptus, quàm seuerissima æquè ac iustissima lex Iustiniani constituit, 4 incurrisse videri eum qui virginem sub curatore positam eo inscio vel inuito vxorem duxit, ex proximiorum agnatorum voluntate. Nam nec prohibetur adulta nubere sine autoritate curatoris, 5 quamuis publico senatusconsulto districtè prohibitum sit curatoribus ne adultas suas sine agnatorum consensu & licentia nubere patiantur. Nempe vt appareret curatorum fidem in ea re suspectam magis videri, 6 quàm necessariam: consensu præsertim agnatorum proximiorum, quorum maximè interest, 7 interueniente:

reuenientę: ipsáque rursum sanctitate matrimonij, cuius fauor tantus est, vt si is qui verè raptor fuit postmodum eam quam rapuit vxorem duxerit, hoc ipso corporalem pœnam euadere debeat, licèt pœnam confiscationis bonorum quæ fisco temporali applicanda est, non euadat.9 Quare, nec pœna vlla extraordinaria, huic cui raptus crimen curator obiiciebat, teneri debere visum est. *Ita in Senatu* tractatum fuit 3. Cal. Iun. 1592.

1. Intellige siue ab initio siue ex postfacto illa consenserit. Iul. Clar. *in §. raptus num.* 3. Adeóque licèt is qui rapuit mulierem, non tamen carnaliter eam cognouerit, quia fortè id commodè facere non potuerit. Nam si potuit nec voluit, excusandus vtique est à pœna ordinaria, non tamen ab extraordinaria, eáque grauissima Clar. *ibid. num.* 4.

2. Aut aliter de loco ad locum, & quidem ad effectum abducendi, non autem commodioris tantùm coitus causâ. Idem Clar. *in d. §. raptus num.* 1. vbi tamen subiungit si quis per vim stupret mulierem sine abductione non eò minùs debere illum puniri pœna mortis, quamuis non sit raptus.

3. Nam si alia quàm libidinis causa fuit, raptus non est. Vnde fit vt milites seu stipendiarij qui abducunt secum pueros etiam inuitis quandoque parentibus, non tamen puniantur tãquam raptores, vt refert Clar. *ibid. num.* 7. quamuis contrariam sententiam putet ille veriorem cum quo & ego sentio. Sanè si quis rapuerit publicam meretricem, magis est vt pœna raptus ordinaria non teneatur. Idem Clar. ibid. *num.* 5.

4. *In l. vnic. C. hoc tit.*

5. Cùm etiam filiafamil. possit iure diuino & pontificio nubere sine consensu patris, vt dixi *Defin. 2. supr. De nupt.*

6. Propter liberationẽ quam consentiendo puellæ nuptiis extorquere solent à futuro sponso.

7. Non soldm ob causam futuræ successionis, sed etiam quia contractus matrimonij non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius gentis & familiæ cui ex eo matrimonio agnati noui & cognati quæruntur, vt alibi scripsimus.

8. Textus est *in cap. fin. Extr. de raptor.* Iul. Clar. qui dicit communem *in d. §. raptus. num. 7. & 8.*

9. Glos. *in cap. cùm secundum.* in verb. *certóque casu de haret. in 6.* quam vt communem refert ac sequitur Clar *in dict. num.* 8. Nempe propter immanitatem criminis vt loquitur Clar. *num.* 3. quæ tanta est, vt nec matrimonium inter raptorem & raptam contrahi Iustinianus permiserit *d. l. vlt.* nec si quis eam quę iam sponsa sua erat rapuerit. Itaque vt omnes raptoris susceptores & fautores eadem pœna affici voluerit. Non tamen tanta huius criminis immanitas est vt non gaudeat etiam immunitate ecclesiæ. Idem Clar. *in practic. crimin. quæst.* 30. *num.* 10. Tanta sanè est vt si qua mulier libidinis causa virum rapuerit, non desint qui putent incidere illam in pœnam legis Iustinianeæ, eámque dicant esse communem Doctorum sententiam, secundùm quam iudicatum refert Ioan. Papon. *in syntagm. lib.* 22. *tit.* 6. *arest.* 3. Quamuis contrariam magis probet, communémque attestetur Clarus *in d. §. raptus num.* 6. Et rectè quod Iustiniani constitutio tam seuera, & vt Clarus loquitur rigorosa non facilè sit vltra fines suos extendenda.

10. Quod enim fit lege permittente nullóque iure prohibente pœnam non meretur *vulg. l. Gracchus. 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

DEFINITIO II.

Raptor condemnandus est parenti qui raptus accusationem instituit non minùs quàm fisco. Idémque est si non de rapto sed de clandestino matrimonio actum sit.

SI quis ex parentibus, de filij, aut filiæ, nepotis, neptísq; raptu conquestus sit apud iudicem, & crimen probauerit, pœnæ eo nomine irrogandæ partem cum fisco habere debet, 1 Non quidem aduersus filium aut filiam, cui ea de causa legitima per exheredationem adimi potest: 2 sed aduersus raptorem. Quid si non de raptu agatur, sed de matrimonio clandestino; aut de quo clam & improbè contrahendo tractatum proponatur? Condemnandus erit reus non tantùm ad eam mulctam, quę ex edicto Ducis nostri fisco applicanda est: 3 Sed etiam patri, aut si pater non sit, matri, cui non parua iniuria fiat, si quis inscio parente filium, aut filiam abducere velit ad matrimonium contrahendum. 4 *Ita Senatus* 17. Cal. April. 1597.

1. Cùm grauior longè sit iniuria quæ per raptum infertur parenti quàm quæ fisco. Iul. Clar. *in pract. crimin quæst.* 62. *num.* 5. & 80. *num.* 7.

2. Si raptus sit commissus in volentem quomodo posse committi diximus *Defin. prox. num.* 1. *supr.* Vide *l.* 3. § *si emancipatus D. de bonor. poss contr. tabul.*

3. Contra eos qui clandestina matrimonia contrahunt.

4. Nec enim illa voluntas abducendi sine cõsensu parentis raptus est. Delictum tamen est si non tantùm de eo cogitatum sed etiam tractatum fuerit.

TIT. X.

Ad leg. Cornel. de sicar.

DEFINITIO I.

Furiosus qui homicidium admisit puniri non potest, sed carceribus contineri debet.

FVRIOSVM qui furore percitus apparitorem iussa iudicis exequẽtem percusserat & occiderat, visũ est capite puniri non debere, 1 sed cõtinendum per necessarios proximiores si fieri possit commodè, 2 adeóque propriis eorũ sumptibus si non habeat ille de suo: quandoquidem non modò spes futuræ successionis, sed ius quoque sanguinis hanc æquitatis rationem inducit, 3 Sed si aut necessarij nulli sint, aut minùs idonei quàm vt furiosum exhibere & cohibere possint; perpetuis carceribus dedendus & continendus est. 4 *Ita Senatus* in causa Desiderij Salez ex Ponteuallium 6. Non. Mart. 1591.

1. Cùm furore suo satis puniatur *l. infans D. hoc tit.* Iul. Clar. *in practic. crimin. quæst.* 60. *num.* 4. vbi addit nec puniri eum posse pro delictis ante furorem admissis, nec si furor post condemnationem superuenerit, Ne quidem pœna extraordinaria. Quamuis possit in eius bona fieri executio vt ibidem tractat Clar. *num.* 5. Facit ratio *l si pœna 20. de pœn.*

2. *l. Congruit* 13. § *furiosi D. de offic. præsid.*

3. Ex regula & ratione *l. quò tutela 73. de reg. iur. & Inst. tit. de legit. agnat. tutel.*

4. Non tam ad pœnam quàm ad custodiam *d. l. congruit § furiosi.*

DEFINITIO II.

Impubes doli capax & proximus pubertati si quem occiderit per dolum tenetur pœna ordinaria, sed dignus est vt gratiam obtineat à Principe.

IMpuberem qui cùm doli capax esset alium occiderat licèt nocendi tantùm potiùs quàm occidendi animo percussum, criminis gratiam à Principe impetrare debere visum est, ne legis Corneliæ de sicariis pœna ordinaria teneatur: quamquam ætas ipsa quæ non meretur excusationem, indulgentiam Principis prouocare & potest & debet. 2 *Ita Senatus* in persona Claudij Carron 14. Cal. Ianuar. 1592.

1. Tria enim requiruntur, vt possit pupillus puniri pro delicto. Primùm vt sit capax doli. Secundò vt sit proximus pubertati. Tertiò vt delictum sit in committendo non in omittendo. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 60. *num.* 1. vbi addit Nunquam tamen debere pupillum affici pœna capitali, sed eius pœnam debere esse citra mortem vel membri mutilationem. Quod tamen Senatus noster non probat, nisi cum eo

temperamento quod sequitur in Definitione.

2. Nam & pubes minor annis 25. posset restitui in integrũ aduersus delictum si modò per culpam duntaxat non etiam per dolum deliquisset. Clar. *vbi supr. vers. quinimò.* Sanè qui non potuit puniri pro delicto ante pubertatem non potest puniri post pubertatem. Iul. Clar. *vbi supr. num.* 2.

DEFINITIO III.

Non potest pater cuius filius occisus est impedire ne occisori gratia criminis per Principem fiat.

PAtris quidem qui filium ab alio occisum amisit iustus dolor nullo pecuniario cõmodo æstimari potest. 1 Sed si occisor gratiam criminis à principe impetrauerit, non potest patris contradictio impedire ne principalis rescripti beneficio occisor fruatur: 2 sed ita tamen vt patri prius satisfiat, 3 Irrogata occisori pœna pecuniaria pro iudicis arbitrio, & inspectis potissimùm facultatibus occisoris. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. isti quidem 8. in fin. D. quod met. caus.* iunct. *l. cùm pater 34. §. 1. D. de donat.*

2. Quia corporalis pœnæ vindicta non ad priuatam personam pertinet sed ad Principem: vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 1.

3. Semper enim beneficium Principis debet esse parti captiosum *l. 4. C. de emancip. liber. l. 2. §. si quis à Principe & §. merito D. ne quid in loc. public.* Nam in foro conscientiæ debetur parti pœna pecuniaria, non etiam fisco. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 80. num. 7.*

4. Pœna enim pecuniaria cùm ex bonis sumenda sit non nisi pro rata bonorum condemnati potest irrogari.

DEFINITIO IV.

Interdum punitur mitius qui crimini consensit quàm qui commisit.

HOmicidio consentiens non semper eadem pœna qua qui homicidium fecit puniendus est, 1 sed plerumque nisi aliud vrgeat in perpetuum exilium damnandus, 2 hoc etiam addito vt homicidæ supremo supplicio adesse, reste etiam collo inducta, compellatur. *Ita Senatus* in causa Ioannis Raffin 5. Id. Aug. 1593.

1. Regulariter tamen ita est, vt mandans fieri delictum eadem pœna puniatur qua principalis delinquens non adhibita distinctione, an qui fecit delictum æquè fuerit facturus, etiam si agatur de statuto, si modo illud conceptum sit in rem non in personam, adeò vt mandans homicidium committi, teneatur de homicidio propter mandatum non ex mandato. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 89. num. 1. 2. 3. & 5.* vbi addit eum qui mandauit alicui vt Titium vulneraret teneri de occiso si is Titium occiderit. Ibidem tradit *num. 7.* præsumi mandatum ex præcedente collocutione si post breue tempus sequatur delictum. Tutius tamen esse torqueri ex ea causa mandantem & puniri pœna extraordinaria.

2. Quæ pœna extraordinaria est de auxiliatore: quid iuris sit vide apud eundem Iul. Clar. *quæst. 90.* Sed hæc Definitio nec de mandante loquitur nec de auxiliatore, sed de consentiente.

DEFINITIO V.

Qui ad sui defensionem alium occidit, indiget quidem venia & indulgentia Principis: sed eam Princeps concedere etiam de rigore iustitiæ debet.

QVi cum se vitámq; suam aliter tueri non posset aduersarium occîdit non solùm à capitali pœna absolui debet, sed etiam à pecuniaria, nec ab ea tantùm quæ occisi parentibus aut liberis aut consanguineis aliisve heredibus adiudicari solet, sed & multò magis ab ea quæ Principi aut domino territorij in quo homicidium admissum est: sola illa irroganda, quæ pro iudicantis arbitrio ad preces pro defuncti anima Deo offerendas conuenire videbitur. 2 Criminis tamen veniam à Principe impetrari debere moribus nostris receptum est, 3 adeò vt nec Senatus cuius alioqui suprema autoritas est, quandoquidem Principis vices gerit, 4 eam sibi potestatem vindicare ausit. Id sui tantùm officij esse existimans vt ad Principem referibat quid iuris & æquitatis ratio postulet, eúmque ad indulgendam gratiam quantum in se est permoueat, quam nec eo casu denegare Princeps noster solet idem iuris & æquitatis inxtà religiosissimus; ac clemẽtissimus. *Ita Senatus* in causa Emanuelis Chastel Necciensis & Dominorum de Monforti 5. Cal. Sept. 1593.

1. Excusatur enim homicida qui probat se occidisse ad necessariam sui defensionem, adeóque rerum suarum multò magis honoris sui: item pro defensione propinquorum imò & extraneorum etiamsi occisus sit clericus: nec enim hoc casu incurritor excommunicatio, etiamsi modus in defendendo excedatur dum ne ex proposito fiat. Iul. Clar. *in §. homicidium. num. 24. vsque ad* 31. vbi addit posse occidi etiam non insultantem si ab insultante non aliter potui me defendere quàm si istum interficerem quia interfeci dando operam rei licitæ. Nec cogor fugere etiamsi possim id facere sine periculo, dummodò aggressus sim ab æquali, inquit Iul. Clar. *num.* 32. Neque est necesse vt probetur in specie ista necessitas defensionis, sed satis est quòd quis probet simpliciter se fecisse ad sui defensionem. Sufficit enim quem minati dummodò facto non verbis, & quòd veniat animo percutiendi, etiamsi non expectetur percussio. Idem Clar. *num.* 33. & 34. Nec priuatur tam fauorabili exceptione reus etiamsi ab initio negauerit se occidisse. Idem *num.* 35. Excusatur etiam qui probat eum qui est interfectus fuisse in insidiis positum, idem *num.* 36. vbi addit hoc ita verum esse si ex iis insidiis tale ac tam præsens periculum immineret vt aliter vitari non posset.

2. Nec enim hæc tam pœna est quàm pietatis quædam exhibitio ab occisore nunquam deneganda occiso. Iul. Clar. *vbi supr. num.* 33.

3. Eámque pragmatici nostri vocant *gratiam iustitiæ*, quòd eam facere Princeps debeat non tantùm ex clementia & benignitate sed etiam ex rigore iustitiæ.

4. Comparatur enim præfecto prætorio de quo *in l. vnic. D. de offic. præf. prætor. & in tit. de sent. præf. prat.*

5. Quomodo de Imperatore suo loquitur Papinianus *in l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO VI.

Qui occidit cùm non haberet animum occidendi sed tantùm nocendi venia dignior est siue ad sui defensionem id fecerit siue primo motu iracundiæ. Item confessio non potest scindi in criminalibus si nulla sint indicia contra confitentem.

SI alium percusseris licèt occidendi animum non habueris quod plerumque ex teli genere dignoscitur, nõ eo minùs teneris de occiso si ex ictu percussus decesserit. Sed venia eris dignior, quamuis nocendi animo percusseris. 1 Nam & qui occidendi animum habuit venia dignus esse potest non solùm si salutis suæ tuendæ gratiâ id fecerit, 2 dummodò cum moderamine inculpatæ tutelæ, 3 sed etiam si in primo ipso motu iracundiæ, qui scilicet nõ est in hominis potestate: 4 dum ne rixæ occasionem ille ipse præbuerit. 5 At quid si de homicidio non constet nisi ex rei confessione? reus autem dicat se prouocatum, aut ne occideretur occidere coactum? 7 non scindetur confessio: quamuis dici soleat scindi eam in criminalibus, 6 non item in ciuilibus. Iniquum enim sit condemnari quem ex confessione sola nullis aliis probationibus concurrentibus, 7 nec tamen confessioni stari. 8 *Ita Senatus* in causa Petri Francisci Aymé 4. Non. Mart. 1594.

1. Quia hoc homicidium culposum est, licèt minus culposum, ita vt pœna ordinaria commutari debeat in extraordinariam quæ nũquam est pœna mortis. Iul. Clar. *in §. homicidiũ. num.* 4. Subiiciens plures existimare si aliquis volens occidere Titium occiderit Sempronium non teneri illum pœna ordinaria sed extraordinaria, cum respectu Sempronij non fuit animus

animus occidendi: quod tamen ille non probat nisi hactenus vt admitti debeat ad beneficium decreti gratiosi quòd sit iste occisus in rixa non animo deliberato.

2. Secundùm id quod scripsimus *Defin. praced.*

3. Vt scriptum est *in l.1.C. vnde vi.*

4. Nam vt dicunt philosophi primi motus non sunt in potestate hominis. Non tamen semper calor iracundiæ excusat in delictis, nisi hactenus vt mitiùs reus puniatur, & quidem tunc tantùm cùm provenit ex iusta causa, vt si vir occidat vxorem deprehensam in adulterio: alioqui in nihilo excusat Iul. Clar. *in pract. crim. quæst* 60. *num.* 9.

5. Nam contra autorem rixæ semper insurgit valida iuris præsumptio *l. quoniam* 6. *C. ad leg. Iul. de vi publ. c.* Clar. *in §. homicidium.* vbi tamen addit rarò quem condemnari ad pœnam mortis pro homicidio in rixa commisso. vide *l. si in rixa l.* 2. *§. Diuus D. hoc tit.*

6. Nempe quia delinquens habet præsumptionem contra se Bart. *in l. Aurelius* 28. *§. idem quæsit num.* 2. *de liber. legat.* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 55. *num.* 15.

7. Nam si qua alia adsint indicia, aliud dicendum est. Clar. *ibid. num.* 16.

8. Intellige si eodem contextu verborum reus confessus est se occidisse ad sui defensionem, non etiam si prius confiteatur se occidisse, postea verò addat ex interuallo *ad sui defensionem* Clar. *d. num.* 16. subiiciens *num.* 17. cautius esse vt reus neget se occidisse, tùm subiiciat, Et si id feci, feci ad mei defensionẽ. siquidem hæc responsio admittitur, & pro negatiua habetur. Siue tamen neget siue fateatur homicidium cum qualitate non euitabit torturam, si modò aliqua sint alia contra reum indicia Clar. ibid. vide Boer. *decis.* 164.

DEFINITIO VII.

Ebrius qui nullomodo compos fuit suæ mentis si alium occiderit non est condemnandus pœna ordinaria, sed tamen non potest euadere extraordinariam si ebrietatis culpa ei possit obiici.

IS qui cùm ebrius esset homicidium perpetrauit, pœna ordinaria legis Corneliæ de sicarijs puniendus non est, sed tantùm extraordinaria, & pecuniaria. 1 Sed tamen id ita accipi debet si adeò ebrius fuisse probetur, vt nullomodo compos fuerit suæ mentis. Nam si non vsque adeò fuit ebrius quin sibi caueret, & quid ageret prospicere posset, non eo minus puniri debet, 2 quinimò si criminis veniam impetrauerit à Principe, non facilè Senatus rescripto paret, sed consulit Principem cuius religionem tam facilè circumueniri non oportet. Quamquam si consultus Princeps adhuc indulgere velit ei parendum est. 3 *Ita senatus* 15. Cal. April. 1595.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 60. *num.* 12. vbi addit ebrietatem excusare à dolo, sed non à culpa nisi factus sit ebrius sine culpa sua. Sanè ebrius est semper mitiùs puniendus.

2. Qui enim mentis est compos etiam doli est capax.

3. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 59.

DEFINITIO VIII.

Singularia quædam in crimine quod vocant assassinij vel assassinatus.

IN assassinatus vt vocant crimine singularia hæc sunt, vt ex indicijs probari possit, licèt in cæteris criminibus regulariter probationes requirantur luce meridiana clariores nimirum propter difficultatem probationum. 1 Item vt quamuis non constet de corpore mortuo possit tamen reus ex sola sua confessione condemnari, si etiam in tormentis confessus sit se hominem occidisse, & in mare aut fluuium proiecisse. 2 Cùm tamen in alijs homicidij speciebus necesse sit ante omnia vt constet de corpore mortuo, adeò vt qui reum tanquam occisorem condemnauit mori debeat si postea probetur viuus qui tùm occisus dicebatur. 4 *Ita Senatus* in causa N. Noblet 6. Id. April. 1595.

1. Et propter atrocitatem criminis *cap.* 1. *de homicid. in* 6. Iul. Clar. *in §. assassinium num.* 6. vbi addit hoc intelligendum esse ad condemnandum non solùm pœna extraordinaria sed etiam ordinaria & corporis afflictiua. Pœna enim assassinij est pœna mortis Idem Clar. ibid. *num.* 4. Addit *num.* 5. assassinium non gaudere immunitate ecclesiæ. Item *num.* 7. in hoc crimine puniri affectum, etiamsi non sit secutus effectus. Item clericum imputatum de assassinio posse puniri per iudicem secularem. Idem Clar. *in pract. crimin. quæst.* 36. *num.* 29. Nam assassini sunt diffidati à toto populo Christiano, & possunt à quocunque impune offendi: in hoc casu requiritur solennis degradatio sed tantùm sententia declaratoria quam placet ferri posse etiam per iudicem secularem: nec rursus expectator incorrigibilitas clerici, quæ alioqui expectanda esset antequàm clericus tradereturi curiæ seculari. Idem Clar. *d. quæst.* 36. *num.* 30. 31. *& 32. & quæst.* 20 *num.* 7.

2. Etsi hoc videtur improbare Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 55. *num.* 11. *vers.* & ideo vide Las. *in l. iurisiurandi C. de testib.*

3. Aut aliter de delicto in ijs scilicet delictis quorum remanent aliqua vestigia vt loquitur Clar. *d. quæst.* 55. *num.* 11. *& quæst.* 4. *num* 4. Secus in ijs quæ sunt facti transeuntis: in iis enim statim atque delata est querela potest iudex inquirere & assumere informationes vt idem ait *num.* 3. Idem addit *num.* 5. si dubitetur an delictum interuenerit vt puta si quis repertus sit mortuus in puteo, iudicem debere omnino inquirere & informationes assumere: nõ quidem tanquam de maleficio, sed vt veritatem facti intelligat ex quo deinde apparere possit an sit delictum vel non.

4. Imò fuit in magno periculo vitæ quidam Doctor qui consuluerat furem quendam ob plura furta quæ confessus fuerat & de quibus aliter non constabat furcis esse suspendendum, pro quo tamen consuluit Alex. *cons.* 19. *libr.* 7. Refert Iul. Clar. *d. quæst.* 55. *num.* 11. *vers. & propter hoc.* Nota autem ad hanc Defin. dici homicidium committi per assassinium quando fit interueniente pecunia: idem Clar. *in §. homicidium num.* 11.

DEFINITIO IX.

Si quis occisus sit ex officialibus nec appareat per quem ex reis prehendendis an omnes de homicidio teneantur.

CVm plures capitalis criminis rei ab apparitoribus iudicis perquirerentur & in eo essent vt iamiam prehenderentur, euenerat vt vnus ex apparitoribus globulo ictus interfectúsque esset, Sed ita vt nesciretur à quo ex reis, qui tamen omnes euaserant, vno duntaxat capto, Quærebatur an is qui captus fuisset, homicidij quoque reus videri deberet. Placuit non debere 1 si non constaret homicidium ab eo admissum fuisse: sed tamẽ grauiorem ei infligendam condemnationem ex ea causa propterea quòd fugiens ne prehenderetur, atque ita vacans rei illicitæ 2 homicidio causam ex parte dedisset. *Ita Senatus* in causa N. Perradin d'Arben 8. Cal. Sept. 1595.

1. Nã opinio Bart. *in l. si in rixa num* 10. *hoc tit.* quòd omnes puniantur pœna homicidij communiter damnatur, inquit Iul. Clar. *in §. homicidium num.* 37. vbi tamen distinguit ille an homicidium fuerit deliberatum vt tunc omnes teneantur pœna ordinaria homicidij siue defunctus ex vno tantùm vulnere decesserit siue ex pluribus, an verò sint tantùm quædam suspiciones animi deliberati & tunc omnes torquebuntur super illa qualitate animi deliberati, etsi nihil fateantur, tunc omnes condemnentur ad pœnam extraordinariam ratione incertitudinis, an denique certum sit homicidium esse in rixa commissum, & tunc si vnicum vulnus illatum est omnes teneantur pœna extraordinaria arbitraria, nisi constet quis sit autor rixæ, aut nisi omnes sint contumaces: quo casu condemnantur omnes in pœnam homicidij ob contumaciam, si verò plura sint illata vulnera & certi sint vulneratores & certa vulnera illata, ignoretur tamen ex quo vulnere mors secuta sint, tunc omnes teneantur de occiso si omnia vulnera fuerunt lethalia, vel illi tantùm qui lethalia inflixerunt, si non omnia fuerunt, alij verò de vulnerato & præterea pœna pecuniaria arbitrio iudicis: si autem ignoretur quæ vulnera à singulis illata fuerint & omnia sint lethalia omnes de occiso teneantur, sed si vnum duntaxat lethale fuit omnes quidem de occiso teneantur at non nisi pœna extraordinaria & arbitraria. Et hanc esse communem opinionem testatur Clar. *d. §. ho-*

micidium à num.37. vsque ad 42.

2. Nec enim licet resistere officiali nisi in casibus quos vide apud Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 29.* apud Ioann. Papon. *in Syntagm. lib. 22. tit. 5. §. 2.*

DEFINITIO X.

Pater qui imprudens filium occidit etiam per culpam venia & commiseratione dignior est quàm pœna.

PAter cùm inter prandendum gallinam sibi molestam ab eo vbi erat ille cœnaculo fugare vellet, cultello quem in manibus habebat in gallinam temerè proiecto filium quadrimestrem in cunabulis iacentem ictu illo perfoderat. Ex ea causa reus parricidij effectus rémque ita gestam confessus, apud inferiorem iudicem, non nisi ad leuem mulctam pecuniariam fuerat condemnatus. Appellatione per procuratorem generalem interposita tanquam à minima condemnatione, malè quidem à iudice pronunciatum fuisse constabat, qui homicidij nedũ parricidij etiam sine dolo malo admissi pœnam non leuiorẽ irrogare poterat quàm exilij aut relegationis, 1 præsertim cùm culpa non vacaret pater, qui pro re tam leui cultellũ proiecisset in eam cœnaculi partem in qua filium esse, tãtóque obuium periculo & obnoxium fore videbat. 2 Sed tamen cùm occidendi filij neq; propositum neque causa vlla in patre probaretur 3 nec rursus patrem illicitæ rei operam dedisse appareret, 4 placuit improbari quidem iudicatum, sed ante omnia relatum ad Principem vt per eius indulgentiam quæ moribus nostris homicidæ cuilibet omnimodo necessaria est; 5 misero patri qui amisso per casum innocente filio commiseratione magis quàm pœna dignus videbatur ex humanitate & æquitate maxima consuleretur. Interim tamen carceribus eximi eum debere visum est.] *Ita Senatus* in causa Claudij D'Hautcuille Stæ. Helenæ de Millieres 4. Id. Aug. 1605.

1. Boer. *quæst. 73 num. 9.*

2. Exemplo eius quod de proiiciente lapidem versus turbã hominum tractat Iul. Clar. *in §. homicidium num 3.* ante finem, nec nouum est vt etiam quæ fiunt fortuito venia indigeant *l. pen. de incend. ruin. & naufr.*

3. De cuius erga liberos suos amore semper piè ac benignè quantum fieri potest præsumendum est *l. vlt. C. de curat furios. l. isti quidem 8. D. quod met. caus.* sed præsertim in eos qui nullam ingratitudinis causam committere potuerunt *l. si quis suo 33. in fin. C. de inoff. testam.*

4. Nec enim domino gallinam suam cultello fugare prohibitum est, quam & occidere impune potest.

5. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 5. supr. eod.*

6. Ne alioqui afflicto maior daretur afflictio contrà *l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de instit. & substit.*

TIT. XI.

De iis qui parent. vel filios occid.

DEFINITIO I.

Mulier quæ partum inuentum mortuum celasse & occidisse dicitur, parricidij rea est nisi probet illum à se editum mortuum.

MAter quæ partum celauit qui postea mortuus repertus est, parricidij rea habetur, 1 licèt non appareat viuum editum fuisse, 2 nisi probet illa editum mortuũ. 3 Quo tamen casu etiam extra ordinem punienda est. 4 In ambiguo tamen torqueri ipsam ante omnia oportet, 5 citra præiudicium vt loquimur probationum, 6 vt si fieri poterit veritatis probatio plenior per vim tormentorum exprimatur. 7 *Ita senatus* contra Franciscam Paillard de Chanauel Cal. Sept. 1595.

1. *Ex l. 1. D. & C. hoc tit. l. si quis necandi*: vbi omnes notant *C. ad leg. Cornel. de sicar.* Intelige tamen, Nisi mulier peperit intra quatuor vel sex menses partum animatum quidem sed non vitalem, & infantem præ pudore ne sciretur prægnans suffocauit. Nam tunc mitiori pœna punietur, quàm mortis naturalis: quemadmodum si propinis visceribus vim intulisset & partum abegisset, quo casu siue animatus siue inanimatus fœtus fuisset exilij perpetui pœna cum fustigatione mulctari mulier deberet *l. Diuus de var. & extr. cognit. l. si mulierem D. ad leg. Cornel. de sicar. l. Cicero §. sed etsi quis de pœn.* Anton. Tessaur. *decis. 12. num. 13. & decis. 13. num. 2.* vbi addit aliam limitationem nisi mulier interrogata reperta fuerit ignorans & sine dolo vt in casu quem ille refert ibid. post Ofasc. *Decis. 60.* Nam parricidium quod non probatur dolosum nisi ex præsumptionibus quamuis violentis mitius puniendũ est *cap. tertio loco*: vbi Abb. *de præsumpt.* cùm quælibet causa excuset a dolo. Glos. *in l. plagij 2. C. de plagiar.* Item nisi interuenerit matris suasio & minor ætas mulieris. Dec. *cons. 535.* Menoch. *cas. 357. lib. 2. de arbitr. iudic. Centur. 4.*

2. Si tamen mulier interrogata respondeat se peperisse mortuum & illum sepeliuisse, vel mortuum fuisse illum statim post natiuitatem, quamuis confessio hæc qualificata acceptari non possit neque valeat quod ad pœnam euitandam omnino, nisi adsint coniecturæ: tamen facit vt pœna mitior esse debeat. Tessaur. *dict. decis. 13. num. 6. & 7.*

3. Non enim posset videri parricidium admisisse filij iam defuncti, sicut nec de homicidio tenetur, qui partum nondum animatum abigit. Tessaur. *dict. decis. 12. num. 4.*

4. Quia vrgetur grauissimis & violentis præsumptionibus, & rursus dat operam rei illicitæ quæ partum celat quamuis mortuum, ac multo magis si eum insepultum retinuerit immemor humanæ condicionis, vt *in l. quidam 27. D. de condic. instit.* Denique semper valida & violenta præsumptio est contra illum qui aliquid fecit dando operam rei illicitæ, vt passim tractat Iul. Clar. *in pract. crimin.* & nos sæpius diximus.

5. Siue mulier omnino neget siue fateatur quidem sed cum aliquibus circumstantiis & qualitatibus quæ non sint probabiles, vt in casu illo quem tractat Tessaur. *dict. decis. 13. num. 3 & 4.*

6. Nec enim tormentis quis subiicitur vt probationes minuantur sed vt augeantur. Quamuis non possit hæc clausula tanti esse momenti vt non semper prodesse reo debeat patientia tormentorum vt mitiùs puniatur, quia semper purgat & delet indicia omnia, vt dicemus *ad tit. de quæstion.*

7. Si tamen non constet de crimine nisi per confessionem mulieris non facilè debet iudex vltimo supplicio mulierem damnare, quia semper in dubio præsumendum est partum mortuum natum esse, cùm mulieres istæ multa facere soleant in perniciem vteri vt abortum faciant. Inquit Tessaur. *dict. decis. 13. ante fin.* Quæ sententia præsupponit, Matrem quæ partum iam formatum & animatum in vtero abigit, non esse plectendam pœna parricidij non magis quàm si abegisset partum nondum formatum nec animatum. Quam opinionem mordicus defendit Tessaur. *dict. decis. 12.* aduersus communem opinionem quæ supradictam distinctionem admittit, ibidem ait *num. 1.* Si mulier prægnans pugno vel ictu percussa fit ab aliquo & ità partum abegerit vel eiecerit, non tamen debere illum pati pœnam mortis, nisi mater quoque ipsa ex eo mortua sit, quamuis partus iam fuerit formatus & animatus: sed tantùm exilio temporali puniri debere, *ex l. si quis aliquid §. qui abortionis D. de pœn.* Contra Clarum qui vult pœnam mortis hoc casu infligendam *in pract. crimin. quæst. 68. vers. abortum in fin.* At si quis voluntariè ac ex proposito abortioni causam dederit vel per poculum vel aliter, pœna hodie illa esse debet vt humiliores ad perpetuas triremes, honestiores verò in perpetuum exilium mittantur, fœminæ verò post ictum fustium in perpetuum seruitium alicuius Hospitalis dentur *arg. d. §. qui abortionis.* Tessaur. *dict. decis. 12. num. 3.* Nisi poculum datum sit non ad malos fines sed vt mulier sanitatem consequatur dum in periculo vitæ posita est ob fœtum in vtero existentem si modò medicorum consensus accedat. idem Tessaur. *ibid. num. 11.* post Socin. & Felin. *in cap. si aliquis de homicid.* Addens si medicorum votum non interuenerit sed ita factum sit sine dolo & miserationis causa adhuc non pœnam mortis infligendam esse sed aliam mitiorem puta exilij temporalis *ex l. 3. §. sed ex Senatusconsulto D. ad leg. Cornel. de sicar.* Planè si mater dato filiæ poculo animatum fœtum peremerit causáque fuerit abortionis, præsertim si non semel sed sæpius, non dubitat

dubitat Teſſaur. *vbi ſupr. num.* 12. quin plectenda ſit pœna mortis ex Dec. *conſ.* 535. & Boer. *quæſt.* 216. *num.* 4. Scilicet ſecuto effectu abortionis, non aliter Grammat. *vot.* 20. Ipſa verò filia quæ impiis matris ſuaſionibus acquieuit fuſtigãda eſt. Teſſaur. *dict. num.* 12. Intellige niſi propter pecuniam tale facinus perpetratũ ſit. Tunc enim omnimodo puniendum eſt pœna capitis *d. l. Cicero in princip. de pœn.* Menoch. *dict. caſ* 357. *num.* 13. Teſſaur. *d. deciſ* 12. *in fin.* Cæterùm quia hic titulus de parricidio eſt, ſciẽdum eſt parricidium cõmittere illum qui parentem vel filium interficit *l. vnic. C. hoc tit.* Etiam naturalem tantùm quia fœtionis ſubſtantia tantùm conſideratur non qualitas. Iul. Clar. *in §. parricidium num.* 1. poſt Alex *ad l. 2. de in ius voc.* Et quamuis *d. l. vnic. C. hoc tit.* videatur de iis tantùm loqui qui patrem aut filium occiderunt, placet tamen eam habere locum in omnibus qui aliquem interficiunt ex aſcendentibus aut deſcendentibus in infinitum, adeóque ex tranſuerſalibus intra quartum gradum. Clar. *ibid. n.* 2. 3. & 4. Pœna autẽ illa veteris parricidij vt parricida viuus inſuatur corio, cum gallo gallinaceo, cane, vipera & ſimia, & proiiciatur in mare vel in flumen in vſu eſſe deſiit, & hodie pro varietate locorum aliter atque aliter parricidæ puniuntur, niſi quod gentibus omnibus commune eſt vt morte & quidem atrociſſima plectantur, adeóque etiamſi non ſit ſecutus effectus. Vidimus enim apud nos filium qui violentas matri manus intulerat, eámque pugione repetitis ictibus ita vulnerauerat vt vulnera lethalia crederentur, poſt exuſtas candenti ferro mammillas, pugnúmque cæſum, etiam flammis comburi iuſſum, tametſi mater ex iis vulneribus mortua non eſſet, adeóque veniam filio à Senatu noſtro ardentiſſimis precibus & lachrymis cum patre poſtularet, vt tantum facinus nullis penitus ſuppliciis expiabile, ſi non planè condigna ſaltem grauiſſima pœna vindicatum omnes ſcirent. Vide Iul. Clar. *vbi ſupr. num.* 5.

TIT. XII.

De malefic. mathemat. & ſortileg.

DEFINITIO I.

Mulier ſortilegij rea ſi non liquidis probationibus conuicta ſit non debet ex ſolis ſuſpitionibus condemnari, ſed tamen exilio perpetuo mulctanda eſt ſi mala fama vrgeatur.

MVLIEREM ſortilegij ream, quæ nõ imprecationibus aut veneficiis, 1 ſed verbis & minis, nonnumquam etiã vulgari pane exhibito plures faſcinaſſe, ſubinde iiſdem artibus ſanaſſe probabatur, 2 non putauit Senatus aut ſummo ſupplicio afficiendam, 3 aut cùm omnia negaret quæſtioni tormentiſque ſubiiciendam: 4 propterea quòd ſuperſtitionibus mulierbribus & anilibus potiùs quàm ſortilegiis incubuiſſe videretur. 5 Nec deerant qui putarent ſequendum hac in re exemplum Senatus Pariſienſis, apud quem cùm ſimilis quæſtio tractaretur, duabúſque inferiorum iudicum ſententiis condemnata mulier ferendiſque tormentis addicta prouocaſſet, tandem abſolutam eam fuiſſe proditum eſt, relata etiam victoria omnium litis expenſarum. 6 Sed tamen iuſtius viſum eſt, exilio perpetuo mulctandam eſſe quòd communi populariũm voce & fama quaſi faſcinatrix laboraret, malorúmque ferè omnium quæ ab annis aliquot municipio acciderant cauſa in eam detorqueretur. Etſi enim vanas populi voces parum curare bonus iudex debet, publicè tamen intereſt purgari prouinciam iis perſonis quarum conuerſatio & fama ſcandalum aliis adferat. 7 *Ita Senatus* contra Antoniam vxorem Gaſpardi Guymard 14. Cal. Ianuar. 1592.

1. Hi ſunt qui magicis artibus vſi elementa turbare, vitam inſontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare vt quiſque ſuos conficiat malis artibus inimicos, vt loquuntur Impp. *in l. multi 6. C. hoc tit.* Iunge *l. 3. in princ. & §. 1. D. de ſicar.*

2. Quod apud Chriſtianos æquè diabolicum & diſtrictè prohibitum eſt, licèt videatur ab Imperatoribus permiſſum *in l. eorum 4 C. eod.*

3. Quæ pœna eſt maleficorum tanquam qui credendi ſint humani generis inimici *d. l. multi & l. ſeq. C. eod.*

4. Hoc enim genus hominum ſi accuſentur nec apertè conuincantur, tormentis & quæſtioni ſubiiciendum eſſe conſtat, & quidem ita vt non ſint excipienda corpora honoribus prædita, quæ tamen aliàs ſolent excipi præterquàm in quibuſdam criminibus *l. etſi 7. l. vlt. eod. tit.*

5. Etſi nec impunitum eſſe debet ſuperſtitiones inducere quibus leues hominum animi moueantur *l. ſi quis aliquid 30. D. de pœn.*

6. Vt refert Ioann. Imbert. *in Inſtit. forenſ.*

7. *l. 3. in fin. l. congruit 13. in princip. D. de offic. præſid.*

DEFINITIO II.

De ſortilegis & maleficis quid credendum ſit, quid ſtatuendum & quibus probationibus crimen hoc detegi ac pro vero haberi poſſit, vt etiam vltimo ſupplicio afficiantur.

SEd & ex ſenioribus quidam repetebant mulierem quandam ex conſimili cauſa iampridem virgis cædi iuſſam, ſuſpenſo etiam ad dorſum faſciculo ligneo vt omnes intelligerent ſi paulò certiores probationes criminis habuiſſet Senatus, cremari eam debuiſſe. Denique cũ de tota hac re alij aliter ſentiant, & nonnulli faſcinantium artes tanquam meras nugas rideant, alii nimis faciles ad credendum inhumanas in huius criminis reos ſententias proferant, Senatus noſter mediam ſententiam ſequitur, vt neque temerè quaſcunque probationes admittat, neque omnes etiam reiiciat, vnde illud etiam fit vt in ſtatuenda pœna mediocritatem quoque ſequatur; & pro qualitate perſonarum probationumque grauitate nunc grauiorem, nunc leuiorem pœnam decernat. Numquam tamen contigerat, vt ex hac cauſa ſummo ſupplicio afficiquenquam Senatus præcepiſſet; defectu nimirum probationum, quæ ſanè perdifficiles ſemper & obſcuræ ſunt. 3 In id vſque tempus quo graſſante latiùs hac generis humani peſte, paſſimque emergentibus malis grauiſſimis quorum cauſa ad maleficos iſtos & ſortilegos referebatur, 4 cœpit conſilium Gebennenſe me Præſide in eã venire ſententiam vt eos ſtrangulari primùm, deinde flammis voueri oporteret. Quod à me meiſque in hoc conſilio collegis Claudio Dequoex & Claudio Macheto clariſſimis, integerrimis & eruditiſſimis viris ſæpius pronũciatum. Senatus noſter ex appellatione cognoſcens confirmauit, & alios nonnullos ex aliis Sabaudiæ prouinciis eiſdem ſuppliciis addixit: eos præſertim qui diabolicas iſtas ſynagogas frequentaſſe, ibique cum diabolo duxiſſe choreas, ſaltaſſe, manducaſſe, bibiſſe, fœminas etiã cum eo concubuiſſe, fidẽ denique & homagiũ ei præſtitiſſe, ac in neceſſariũ ſiue antecedẽs ſiue conſequens baptiſmo & ſactoſanctæ fidei renunciaſſe, ab eóque varias miráſque nocendi artes didiciſſe eaſdémque magno multorum malo nũc in hos nũc in illos nominatim deſignatos exercuiſſe fatebantur. 5 Cùm præterea ipſorum confeſſionibus non tantùm vox, & fama publica congrueret, quæ illos pro ſortilegis & maleficis vulgo habitos eſſe prædicabat, 6 ſed etiam effectus rei reſponderet multis conquerentibus, & illis ipſis quos ij nominauerant, quòd ea ipſa damna & ab iis & per eadem media quæ ij detexerãt, perpeſſi fuiſſent. 7 Nam quemadmodum periculoſum eſſet vltimi ſupplicij pœnam iis irrogare, qui delictum vltro faterentur, de quo tamen non aliter quàm ex ipſorum confeſſione cõſtaret, 8 ita ſi aliunde conſtet de ſortilegiis & maleficiis ex euidentia morborum, quorum ſcilicet naturalis cauſa, nec per peritiſſimos medicos proferri vlla poſſit, nec niſi de ſortilegij & maleficij autore dubitetur, abſurdũ ſanè eſt alias certiores criminis probationes requirere quàm ex

eius qui fecisse dicitur, publicáque infamia vrgetur, confessione: tametsi quib. artib. & mediis damnum illatũ sit, nesciatur. Tãto. n. clarius est arte diabolica factũ esse quod naturaliter fieri nõ potuit. 10 Sed si quod plerunq; euenit, vel panẽ, vel pomum, vel quid aliud à malefico exhibitũ fuisse appareat, quo accepto confestim ac de repente dãnũ emersérit, minorem dubitationem res habet, quin sortilegij ac maleficij reus haberi debeat, si qui se talem & ipse confessus esse & ab aliis vulgo haberi passus est. De hoc hominum genere tam multi tam multa támque accuratè scripserunt, vt superuacuum fuerit plura hîc nos in hanc rem addere. Sed ex omnibus & qui omnium instar esse possit, vnus est Martinus Delrio Iurisconsultus & Theologus clarissimus, qui disquisitionum magicarum libris omnia quæ ad hunc tractatum pertinent, adeo diligenter prosecutus est & accommodatè ad præcepta fidei vtúmque forensem, vt neque copiosius, neque ornatius, neque eruditius quicquam scribi potuerit, dignum planè opus tanto viro nec minùs pietatis quàm eruditionis fama conspicuo inter tot tantósque societatis Iesu patres, quibus nihil ætas nostra tulit, ferétque aut eruditius, aut religiosius, nihil denique toti Christianæ reipublicæ in tanta seculi infelicitate, vtilius.

1. Quia & plus est hominem extinguere veneno & huiusmodi magicis artibus quàm gladio *l. 1. C. hoc tit.* Denique isti quos non nisi ob facinorum magnitudinem maleficos vulgus appellat, vt ait *l. nemo 5. C. hoc tit.* hac maxima omniũ pœna digni visi sunt, Quam viui crematione, dicit Callistratus *in l. capitalium 28. in princip. D. de pœn.* & viui comburium Tertyllianus locum illum in quo viui comburebãtur *lib. 15. de anima.*

2. Quod vulgo credantur multa posse facere sacrosancta religio nostra ne credamus etiam à diabolo fieri posse prohibet Can. episcopus 26. *distinct.*

3. Cùm tamen in criminalibus debeant esse luce meridiana clariores *l. vlt. C. de probat.*

4. Quo casu exacerbari oportet supplicia maleficiorum, cùm multis personis grassantibus exemplo opus sit *l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn.* Non tamen viui comburendi sunt postquam ex Concilij Tridentini autoritate huiusmodi pœnæ atrociores sublatæ sunt per quas fieret facilè vt reus supplicio addicendus in desperationem adigeretur, atque ita non minus animæ quàm corporis iacturam faceret quod impium esset ac inhumanum.

5. Quæ confessio contra eos fidem facit, alioqui frustra quæstioni darentur si eorum confessioni standum non esset *l. etsi 7. l. vlt. C. hoc tit.*

6. Iuxta illud Ausonij, hæc casta est de qua mentiri fama veretur. Calumniam enim pati vir bonus & innocens quilibet potest, at publica omnium voce & fama laborare non potest.

7. Vix enim posset fieri vt omnia ista congruerent in adstruendo mendacio.

8. *l. 1. §. Diuus Seuerus* iunct. § 1. *D. de quæst.*

9. *l. si is cum quo 4. D. de confess.*

10. Vnde est quod isti etiam tanquam hæretici puniendi sunt & tanquam apostatæ fideique abnegatores. Quæ res facit vt hoc crimen etiam mixti fori esse intelligatur eiúsque cognitio & coercitio etiam ad ecclesiasticum iudicem pertinere. De quo vide Iul. Clar. *libr. 5. sentent. in §. hæresis.* Ideóque & vulgari lingua nostra vocantur *Eriges*, detiuato haud dubiè nomine à græco ἁιρεσις quia & qui olim ab ecclesiasticis iudicibus ex causa huius criminis condemnabantur hæretici pronunciabãtur, mox seculari brachio corporaliter puniendi tradebantur.

11. Nec enim naturaliter fieri potest talis tantáque mutatio in instanti cùm natura operetur in tẽpore, vt aiũt philosophi.

TIT. XIII.

Ad leg. Corn. de falsis.

DEFINITIO I.

De falso non potest hodie agi nisi criminaliter & præcedente solenni inscriptione, nec rursus contra eum qui producit instrumentum quin prius actum sit contra notarium viuentem.

DE falso quidem agi iure ciuili potest aut ciuiliter aut criminaliter, aduersus eum qui falsum dicitur commisisse: 2 sed tamen contra tertium qui falsum instrumentũ producit, nullomodo, priùs quàm contra notarium aliúmve falsi fabricatorem actum sit criminaliter. 3 Id enim accusationis ordo postulat, vt prius inquiri oporteat an instrumentum falsum sit, quàm vt quis ob id condemnetur quod falsum instrumentum produxerit. 4 An verò instrumentum falsum sit necne, cum quo melius aut certius obsecro dispici potest quàm cum eo ipso qui falsum fecisse dicitur? 4 Hodie sanè eo iure vtimur, vt ciuiliter de falso siue agendi siue excipiendi via omnis præclusa sit: cóque nomine criminalem institui disceptationem solemnémque inscriptionem fieri oporteat, siue instrumento falso notarius ipse qui falsum commisit, siue alius quilibet. 5 Quod ius ex Gallorum scriptis moribus ad nos traductum est, 6 & quidem summa ratione, ne alioqui nullus litium modus futurus sit, 7 nullaque satis certa veritatis probatio si vnicuique liceat tam facilè scripturæ publicæ fidem conuellere, 9 quod passim contingeret, si non pleroíque calumniatores aut tergiuersatores solennis inscriptionis periculum detestaretur. 10 *Ita tractatum est* ex tempore 13. Cal. Ianuar. 1588. & posteà in alia causa inter D. de Sarmoyé & D. de Messimieu. 9. Cal. Aug. 1592.

1. *l. de fide 16. l. pen. & vlt. C. hoc tit.* Petr. Ferrar. *in prax* Pap. *in form. libell. pro rescind. sent. in vers. qualis qualis petitionis num.* 1. Addens *nu.* 4. posse de falso quæri etiam per officium iudicis per text. *in l. sciant C. de probat.*

2. Scilicet si notarius viuit aut alius quisquis dicitur fabricator falsi fuisse Cyn. & DD. *ad l. fin per ill. text. C. de fid. instrum.* licet contra senserit glos. *ad l. 2. eod.* quam adprobare videtur Ferrar, *vbi supr. num.* 3.

3. Quæstio enim, *An sit*, alias omnes quæstiones semper præcedit, vt aiunt Logici.

4. Alieni siquidem facti semper incerta & probabilis ignorantia est non etiam proprij *l. vlt. D. pro suo.* Iunct. *l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian.*

5. Sic enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

6. Nam & in stylo regni Galliæ idipsum iam cautum erat, quem stylum in causis criminalibus apud nos obseruari Senatus noster voluit.

7. Quo nihil potest dici absurdius & à reipublicæ vtilitate alienius. *l. singulis 6. D. de except. rei iudic. l. fratris 10. C. de transact. l. 2. C. de re iudic.*

8. Quæ tamen vt certa sit curare bonus iudex debet quátum fieri potest *l. curent magistratus 22. D. de testib.*

9. *l. iubemus pen. C. de probat.*

10. *l. si cui crimen 7. D. de accusat. & inscript.* Quamquam falsi crimen vbi probatum est, atrocissimum creditur, adeò vt decretum gratiosum de relaxandis omnibus carceratis non extendatur ad eos qui sunt carcerati pro crimine falsi. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 59 num. 13.*

DEFINITIO II.

Falsum committit notarius qui stipulatur inter ignotos aut ignotos testes adhibet accedente dolo malo.
Item alij casus in quibus falsum committitur.

CVm facilè fieri possit vt supposita vnius ex contrahentibus persona notario testibúsque incognita falsum committatur, summa ratione apud nos constitutum est, vt non inter alios stipulari notarius possit, nec alios testes adscíscere quàm quos ipse nouerit, quíque inuicem sibi cogniti sint, mulcta pecuniaria contra notarium si secus fecerit arbitrio iudicis statuenda, cum commination, siquid iterum eiusmodi committat, fore vt officij publici exercitione ipsi interdicatur. 1 In quo tamen multùm interest sciri, an notarius bonæ famæ sit 2 an suspectæ, 3 vt credi possit per imprudentiam & facilitatem potiùs quàm dolo malo deliquisse. 4 Dolo enim accedẽte falsum

falsi pœna quæ capitis est,6 puniendus. Illud sanè constat falsum sine dolo non committi,7 crimen tamen à notario etiam citra falsum committi,ob idque extraordinariæ coercitioni locum esse,8 quoties nimirum non adhibet notarius eas cautiones quas ad falsum impediendum adhiberi leges aut constitutiones Principis,vel Senatusconsulta volunt:9 quam ob causam eum quoque notarium qui de contractu a iure reprobato instrumentum confecerit, extra ordinem puniri debere placuit. 10 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. sup. de fid. instr.

1. Ita enim Senatus nostri placito generali & publico diserte cautum est,

2. Nihil enim facilè suspicandum est in malam partem de eo qui bonam habet famam *l. à barbaris* 5. §. *non omnes D. de re mi it* Iul. Clar. *in* § *falsum num.* 30.

3. Nam in crimine falsi suspicio ferè pro veritate habetur. Iul. Clar *in* § *falsum num* 38. vbi tamen notat hoc intelligendum esse cùm in causa ciuili aliquid probandum est per instrumentum suspectum non etiamsi agatur criminaliter ad puniendum aliquem de falso. Vnde ait Ferrar. *in form. libell. pro rescind. sent. in vers. qualis petitionis num.* 3 quòd etiam si sint nudæ suspiciones contra eum qui accusatur de falso non tamen debet filius absolui quàm se purgauerit saltem per proprium iuramentum Vide Masuer. *in form. opp. contr. instr. in apost.* in verb. *autoritatis, ad vers. aliisque de causis.*

4. Quod & in dubio præsumendum est. Dolus enim nunquã præsumitur *l. dolum* 6. C. *de dolo l. in exceptionibus* 19. §. *qui dolo D. de probat.* in eo præsertim qui aliquid publicè facit *l. vlt.* D. *de rit. nupt.* Boer. *decis.* 116.

5. Sicut è contrario non potest falsum commiti sine dolo. Iul. Clar *in d.* § *falsum num.* 42. Quamuis non vbicunque dolus est ibi falsum quoque esse necesse sit cùm se habeant sicut genus & species.

6. Scilicet ex edicto Principis nostri. Nam iuris communis pœna leuior est quæ ipsa tamen vbique gentium in vsu esse desiit. Iul. Clar. *ibid. num* 40. & 22.

7. Idem Clar. *dict. num.* 42.

8. Nullum enim delictum remanere impunitum publicè interest *vulg. l. ita vulneratus* 51. §. *vlt.* D. *ad leg. Aquil. l. stichum* 95. *in princip. de solut.*

9. Nam & ex hac causa placet incidere illum in crimen falsi Clar. *in d.* § *falsum num.* 28. *vers. pariter etiam.* post Corn. *cons.* 53. *in lit.* G *lib.* 4.

10. Quin & hoc casu incidere illum in pœnam falsi ait Clar. *in d.* § *falsum num.* 29. post Bart. *in l.* 1. C. *de petit. bonor subl. lib.* 10. Quemadmodum si posuerit in instrumento alia quàm quæ percepit sensu corporis tempore confecti instrumenti Clari ibid. *num.* 28. Item si neget se rogatum de instrumento de quo fuit rogatus. Ibid. *num.* 30. Nisi inquit notarius esset bonæ famæ & factum esset iam longo ante tempore instrumentum, quia ex cursu longi temporis præsumitur obliuio. Si tamen datus esset notario terminus ad respondendum an esset rogatus aliud probandum esset. Alij sunt casus in quibus falsum etiam committitur, scilicet falsificando literas Principis aut Senatus aut iudicis cuiusliber, abradendo instrumenta, aperiendo & vt aiunt, desigillando literas alienas vt ostendantur aduersario, adscribendo sibi legatum in testamento alieno, prohibendo aliquem testari, vendendo eandem rem duobus in solidum, & separatis contractibus. Hoc enim addendum est, De quibus omnibus vide Iul. Clar. *in d.* § *falsum num.* 31. & *seqq. vsque ad* 38.

DEFINITIO III.

Plus creditur notario quàm testibus instrumentarijs, nisi cùm agitur criminaliter de falso.

SOlet quidem & debet plus credi notario & publico instrumento quàm testibus etiam instrumentariis aduersus notarij & instrumenti fidem testificantibus quandiu instrumenti fides solenni accusatione falsi non labefactatur. 1 Sed post institutam accusationem solennémque inscriptionem quæ moribus nostris omnimodo necessaria est quoties de falso agitur, cùm vix nisi per testes probari falsitas possit, magis est vt testibus instrumentariis quàm notario & instrumento credatur, si vel omnes 2 vel maiori ex parte ab instrumenti scriptura dissentiant: alioqui standum est instrumento. 3 Bene autem apud nos prouisum est, ne tam sæpe quàm anteà huiusmodi altercationes incidant, vt si fieri possit ij testes adhibeantur qui literas norint, propriáque subscriptione fidem scripturæ muniãt. Quo facto si propriam quoque subscriptionem impugnare velint audiendi non sunt, 4 nisi euidentissimis probationibus doceant, se vel notarij vel alicuius ex contrahentibus dolo per nimiam suam facilitatem circumuẽtos, adactósque vt falso subscriberent. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Anton. Capyc *decis. 61. num.* 5. Dixi *in tit. De fid. instrum.*

2. Angel. *in l.* 1. § *si quis neque* D. *testam. quem. aper.* Alex. *cons.* 65. *col. vlt. vol.* 2. Felin. & Abb. *in dict. cap. ad audientiam Extr. de præscript.*

3. Cùm instrumentum sit probatio probata & non probanda. Bald. *in l. si pupilli C. de rei vind.* Capyc. *decis.* 103. *num.* 1.

4. *l. generaliter* 13. *C. de non numer pecun.*

5. Semper enim debet locus superesse veritati *l. si chirographum* 24. *& seq. l. imperatores* 29 *in fin. D. de probat.*

DEFINITIO IV.

Notario dicenti falsum esse instrumentum, nunquam creditur in præiudicium partis.

NOtario dicenti falsum à se confectum instrumentum propter suppositam à debitore doloso personam falsi creditoris qui pecuniam sibi solutam profiteretur non vsque adeò creditur, vt statim falsum dici debeat instrumẽtum 1 quamuis id ex fide & persona notarij præcipuas vires accipiat, 2 siue notarius turpitudinem suam alleget 3 quod euenit si dolum à se participatum fateatur, 4 siue causetur facilitatem suam debitoris dolo circumuentam esse. 5 Fides enim illa publica quam instrumentum semel habere cœpit, non ita facilè labefactari potest in præiudiciũ eius, qui instrumento nititur, præsertim cùm ex eo crimen falsi aduersus producentem inducatur. 6 Nam si non auditur perire volens, 7 multò minùs audietur qui id agit vt & ipse & alius pereat. 8 Ergo alias probationes ad falsũ probandum conquiri oportebit. 9

1. Boer. *decis.* 155. *in fin.* post. Bald. *cons.* 141. incip. *postquàm notarius vol.* 4. *& in Auth. si testis productus C. de testib.* Vbi tamen additur credi notario in sui præiudicium. *Et rursus num.* 13. fugam notarij non nocere parti, si pars ipsa fugam non instruxerit.

2. Pract. Papiens. *in form. oppos. contr. instrum. in vers. aliisque de causis num.* 5. *vers. tertiò aduerte.* & ibi Masuer. *in apost.* in verb. *autoritatis.*

3. Quod facere nemo potest *l. mercalem* 5. *C. de condict. ob turp. caus. cum similib.*

4. Quid enim dolo turpius?

5. Quod in dubio præsumendum est vt notarius excusetur à dolo. Boer. *decis.* 116. *num.* 4.

6. Producens enim falsum instrumentum dicitur falsum committere, scilicet si sciebat esse falsum. Iul. Clar. *in* § *falsum num.* 23. & 25. sicut & qui sciens producit falsos testes *ibid. num.* 20. vbi addit haberi pro sciente illum qui accepto termino ad deliberandum dixit se velle vti illo instrumento, vel illo teste.

7. *l. non tantùm* 6. D. *de appellat.*

8. *Arg. l.* 2. D. *quod vi aut clam. l.* 1. De *alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet* 74. *de reg. iur.*

9. Vide *Defin.* 11. *supr. de fid. instrument.* Boer. *quæstion.* 118. *num.* 17.

DEFINITIO V.

Inter coniunctas personas silet falsi accusatio sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet.

ETsi eo iure vtimur vt de falso neque agi neque excipi ciuiliter possit sed criminalem accusationem institui necesse sit cum solenni inscriptione, 1 attamen inter coniunctas personas, non solùm huiusmodi inscriptionis necessitas remissa est, sed etiam prohibitum ne si maximè velint, inscriptionis faciendæ facultatem habeant, vo-

nerationis scilicet coniunctionis. 2 An igitur priuilegium habebunt vt de falso ciuiliter agere possint? 3 Minimè. 4 Sed falsi crimen ab iis indicatum fuisse satis erit, criminis autem persecutio ad principis procuratorem generalem pertinebit, qui cùm publicus accusator sit nulla vtique inscribendi necessitate constringitur. 5 Itaque si tribus edictis vocatus reus vrgente Principis procuratore non venerit, poterunt instrumenta tanquam falsa reiici, & reus ob id quod falsis instrumentis vsus fuerit condemnari, 6 probationes tamen aliquas falsi præcedere necesse est, nisi tam euidens sit falsitas ex sola instrumenti inspectione vt aliis probationum adminiculis non indigeat. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 1. quand. ciuil. act. præiudic. crimin. sed alio Senatusconsulto quod factum est ad 7. Cal. Sept. 1592.

1. Dixi *Defin. 1. supr.*
2. *l. iniquum 17. l. pen C. qui accus non poss.*
3. *Arg. d. l. iniquum vers si quam sanè similem.*
4. Id enim stylo nostro generaliter & indistinctè prohibitum est, ac proinde generaliter intelligendum *l. in fraudem 15. in fin. D. de testam. milit. l. d. pretio 8. D. de publician.*
5. Quamuis non possit ille in alias causas falsi accusationem solus instituere si priuatus accusator qui esse posset esse nolit: sed tantùm priuato accusatori adesse & adhærere debet.
6. Scilicet ad mulctam eo nomine infligendam, non tamen litis iacturam pati cogitur si ex aliis instrumentis non falsis possit vincere quippiam is qui falsum commisit circa testes aut instrumenta non ideo causam amittit, sed is demum qui circa acta ipsius causæ. Iul. Clar. qui dicit communem *in §. falsum num. 41.*
7. Nulla enim est maior aut certior probatio quàm quæ fit per euidentiam rei cùm res ipsa loquitur, *l. si irruptione 8. §. 2. D. fin. reg. l. vlt. vbi not. C. de euict. Dini Hadr. tollend.*

DEFINITIO VI.

Pœna quidem falsi ordinaria mors est, at non etiam si de falso incidenter quæsitum sit & cognitum solo instante procuratore Principis citra solennem inscriptionem.

FAlsi quidem pœna ordinaria mors est: eáque non minus tenetur, qui sciens falsis instrumentis vtitur quàm qui falsitatis machinator fuisse probatur: 1 si tamen falsi quæstio incidens duntaxat fuerit, 2 & inter agnatos illustres quorum famæ & existimationi parci ciuile sit, mitiùs interdum agi oportet, ac pœnæ corporalis conuertionem fieri in pecuniariam, in honorem scilicet sanguinis & familiæ. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. si falsos 8. C. hoc tit.* Iul. Clar. *in §. falsum num. 20. 22. & 23.* Dixi *Defin. 2. num. 6. supr.* Mitiùs tamen punitur. Clar. *ibid. num. 26.*
2. Quia plerumque criminalis quæstio incidit in ciuilem.
3. Et ne videatur agnatus agnatum supplicio mortis & infamiæ exposuisse. Simile est quod dici solet si pater filium alicuius criminis reum in iudicio præsentet, non debere filium condemnari ad mortem, per text. elegantem *in l. milites 13. §. desertorem de re milit.* quamuis non soleat hoc in practica obseruari nec proponi, vt ait Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 60. num. 29.* Vide *l. falsi 5. C. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Iusta inquirendi causa est contrà eum qui id facit quamuis mandante altero quod non nisi in malos vsus & falsi comminiscendi gratia destinatum esse possit.

A Vrifex quidam nostras regia insignia Lugduni imprimere rogatus à mercatore fraudandi vt credibile erat vectigalis consilium ineunte, facere noluerat, ne forte deprehensus carceri, quæstioníque dederetur. Idem postea domum reuersus fecerat, necdum tamen mercatori tradiderat. Placuit, quamuis nullum inde damnum aut reipublicæ aut priuato illi contigisset, imputari tamen huic posse cur id fecisset quod in malos vsus destinatum esse aiebat, aut probabiliter suspicere poterat, 2 non vt perinde ac si falsum commisisset in legem Corneliam incidisse videretur, cùm ex eo facto nullum ipse commodum sensisset, 3 sed vt in litis saltem expensas condemnaretur, quòd iustam contra se inquirendi causam præbuisset. 4 Quod enim ius homini priuato competere poterat aliena insignia nedam publica sibi habendi? 5 Præsertim cùm fieri poterat vt Principis quoque nostri vectigalia eodem cõsilij genere fraudarentur, aut vt his nostris miserrimis & suspectissimis temporibus secretioris cuiusdam coniurationis symbolum eo insignium prætextu quæreretur. 6 Quæ sanè res præcipuam inquisitioni faciendæ causam dederat. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 40. sup. De fructib, & lit. expens.

1. Non soleat autem puniri falsitas quæ nulli præiudicat. Iul. Clar. ex communi *in §. falsum num. 44.*
2. Paria enim sunt scire aliquid, aut, probabiliter id suspicari posse & debere *l. si quis domum 9. §. 1. D. locat. l. 3. §. vlt. & l. 4. D. quod vi aut clam.*
3. Nec enim potest falsum esse punibile pœna ordinaria sine dolo. Clar *in d. §. falsum num. 42. & in pract. crimin. quæst. 84 in prine.* vbi generaliter tradit in pœnis criminalibus nunquã posse quem puniri corporaliter nisi dolus intercesserit ex Bart. *in l. 1. §. 1. num. 1 D. si quis testam. lib. esse iuss.*
4. Qui dedit operam rei si non prorsus illici tæ saltem valde suspectæ. Et verò vix vnquam reus euadit sumptuum condemnationem cùm accusator non soleat condemnari nec tum quidem cùm succumbit, nisi sit merè ac verè calumniator. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 62 num. 4.*
5. *Arg. l. 1. & 2. C. vt nem priu. in. prad.*
6. Sufficit autem quòd falsitas possit in futurum nocere aliquo tempore vt puniatur etiam ordinaria pœna. Cæterùm punibilis. Clar. *in d. §. falsum num. 44* vbi tamen vide varias distinctiones, quas hic referre longum esset.

DEFINITIO VIII.

Qui acta iudicij apud Senatum corrupisse dicitur si non probetur non torquetur, sed si probetur ad mulctam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur.

ACta iudicij corrumpens dolo malo præsertim apud Senatum ei comparatur qui album Prætoris corrumpit. 1 Ideóque si criminis probatio non deficiat, solet Senatus noster ex ea causa mulctæ honorariæ condemnationem 2 præter pecuniariam ex rei facultatibus æstimandam irrogare. Maximè verò si falsum quod commissum probatur tale sit quod litis iacturam aut graue aliud damnum aduersario infligere possit. 3 Nam & ex hac causa litis damno plerúque coercetur is qui falsum admisit. 4 Sed quid si probatio dubia sit? non erit reus tormentis subiiciendus, ne præparatorium vt pragmatici loquuntur grauius sit præparato. 5 Præsertim si reus iam fortasse laborans infamia longè sibi grauiorem tormentorum, quàm perpetuæ infamiæ pœnam arbitraturus sit. 6 *Ita Senatus* in persona Claudij Chappelle iam à triremibus reuocati, Calen. Iul. 1593.

1. De quo *in l. si quis id quod 7. sum duab. seqq. D. de iurisdiction.*
2. Pragmatici dicunt *amende honoraire.*
3. Falsitatem enim oportet esse notabilem, ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi possit. Clar. *in §. falsum num. 44. in prine.*
4. Quia is qui falsum commisit circa acta ipsius causæ debet causam amittere Iul. Clar. *ibid. num. 41.*
5. Quod esset absurdum cùm præparatorij ratio nulla haberi debeat, nisi in ordine & dispositione ad præparatum. Adde quòd in dubio debet iudex laborare vt reos à pœna falsi excuset. Clar. *ibid. num. 45.* vbi addit debere illum ob hanc causam dicta testium contraria redigere ad concordiam quantum fieri

fieri potest,itémque iuuare instrumentum omni interpretatione ne falsum iudicetur.

6. *Vt in l.si quis iniuriam* 35.D.*de iniur.*

DEFINITIO IX.

Qui agit criminaliter de falso etiam cum solenni inscriptione non cogitur pati carceres,quia nec nisi pecuniariam pœnam subire solet.

EXolcuit iampridem vetus illa iudiciorum consuetudo,quæ induxerat,vt quisquis falsi accusationem criminaliter instituere vellet,non aliter audiretur,quàm si solennis inscriptionis tempore seipsum carceribus manciparet.Nam & talionis pœna quæ huius solennitatis necessitatem induxisse videbatur,1 in vsu esse desiit, solentque hodie qui in huiusmodi accusatione succumbunt,grauissimis quidem pœnis subiici prorerum & personarū qualitate,sed tamen longè mitiotibus quàm si falsum admisissent,& plerumque non nisi pecuniariis.2 *Ita Senatus* in causa Rodolphi de Millieres & Iacobi Soudan 5. Non. Mart. 1594.

1. Vt corporaliter & vltimo supplicio puniti posset is quem solennis inscriptio huic periculo obnoxium fecerat *ex l.vlt.*C. *de probat.l.si cui crimen* 7.*D.de accusat.*Text *est in l.vlt.C.de accusat.*

2. Et sanè minus delinquit qui accosat innocentem dum ne dolo malo & per euidentem ac meram,verámque calumniam, quàm qui re vera nocens est. Nam si euidenter calumniator sit aliud vtique dici debet:sed id an ita sit sciri non potest nisi ex euentu litis.

DEFINITIO X.

Contra eum qui dixit se nolle vti instrumento quod produxerat non est super falsitate pronunciandum,sed tantùm super nullitate,quamuis non eo minus pœna ei possit irrogari.

CVm quis falso instrumēto vsus est si non proberut ipse falsum admisisse,1 aut à quo admissum fuerit sciuisse, 2 potest quandocumque pœnitentia ductus dicere nolle se eo vti instrumento.3 Quod si faciat neque de falso sequi cōdemnatio potest, neque instrumentum falsum pronunciari debet ne infamia notetur qui eo vsus est. 4 Quid ergo?Pronuntiandū est instrumentum nullum nulliúsque momenti, 5 condēnandus autem qui eo vsus fuit, non tantùm ad expensas litis 6 sed etiam in mulctā pecuniariam arbitrio iudicis,si modò instrumenti vicium fuit visibile,& tale vt citra dolum & laram culpam 7 instrumento vti non potuerit qui eo vsus fuit, maximè verò si in eo tuendo tam fuerit pertinax vt aduersarium qui falsum dicebat ad solennis inscriptionis necessitatem adegerit.8 *Ita Senatus* in causa D.de la Tournelle & de la Rochete 13.Cal. Ianuar.1594.

1. Ei namque qui falsum ipse fecit nihil prodest ad pœnam euitandam quod neget se eo vti velle *l.si falsos* 8. C.*hoc tit.*

2. Qui enim sciuit à quo falsum admissum fuerit, non potest nisi sciens vsus fuisse falso instrumento:quæ res facit eum obnoxium pœnæ ordinariæ legis Corneliæ vt dixi *Defin.6.sup. l.maiorem* 4.C.*hoc tit.*

3. Requiri tamen etiam illud videtur vt eum exhibeat à quo falsum habuit instrumentum *d.l.maiorem.*

4. Vix enim fieri potest vt non saltem apud bonos & graues viros oneretur illius existimatio qui vsus sit eo instrumento quod in ea ipsa instantia pronunciatum sit falsum esse. Ipsum enim falsi nomen criminosum est, multo magis quàm doli de quo *in l.4.§.aduersus* D.*de dolo mal.except.l. parens 5. in fin.cum dubi.seq.D.de obsequ.paren.præst.*

5. Vt leuitate verbi tristitia rei mitigetur *l.1. & 2. D.rer.amot.l.non debet* 11.*in fin.*D.*de dolo.*

6. Tanquam qui non habuerit iustam litigandi causam *l. qui solidum* 78.§.1.*De leg.2.*

7. Nam culpa lata etiam in delictis æquiparatur dolo cùm agitur de pœna non corporali.Iul.Clar. *quæst.* 84. *in pract.crim. num.*1.

8. Quo casu necesse est vt prius dixerit velle se vti instrumento.

DEFINITIO XI.

Etiam contra priuatam scripturam necessaria est solennis falsi inscriptio. Qui autem falso instrumento vti voluit ad alias probationes postea admittendus non est.

QVi priuatam scripturam ab aduersario prolatam de falso arguere vult, perinde solenni inscriptione accusationem instituere cogitur, atque si publicam impugnaret, 1 Id enim & criminis atrocitas facit, & coniuncta iuris nostri quo vtimur autoritas. 2 Porrò si quis ex collitigatoribus falsum in instantia commisisse probetur, auditi non debet si alias probationes etiam per testes proferre velit, 3 non quòd de testibus quos producturus est præsumendum sit falsos eos fore, 4 sed quia æquissimum sit in pœnam falsi cum cadere causa. 5 Itaque etiamsi contra clericum agatur quem falso pœna punire iudex laicus non possit, 6 non eo minus inscriptio facienda erit, vel ob hoc solum vt iacturam litis infligere iudex possit. 7 *Ita tractatum est* in secreto auditorio pro Religiosis Ste. Claræ contra Petrum Louet presbyterum Prid. Id.April. 1595.

1. Nam & scriptura priuata perinde fidem facit ac publica ex quo scilicet recognita est,maximè verò in præiudicium scribentis *l.scripturas* 13. *C. qui potior. in pignor. hab. l. vltim. C. de probation.l. cùm tabernam* 34.§. 1. *D. de pignor. l. quid sit* 23. *D.hoc tit.*

2. Cùm iure nostro prouinciali sicut & gallico diserte cautum sit ne quis nisi criminaliter de falso agere possit,nec rursus criminaliter nisi præcedente solenni inscriptione,vt dixi *Defin. 1.supr.eod.*

3. Ex ratione posita *in l.si quis iusiurandum* 11. C.*de reb.cred. & iureiur.in fin.*

4. Nec enim id pendet à producente,sed à fide & probitate testium quos nihil vetat probos esse, tametsi producti sint ab improbo litigatore.

5. Quia licèt is qui commisit falsum circa testes aut instrumenta non amittat causam sed is demum qui commisit falsum circa acta ipsius causæ, vt aic Iul. Clar.*in* §. *falsum num.* 41. necesse tamen est defectu probationum causa cadere illum qui suam intentionem probare & implere non potuit *l.4.* C.*de edend.l.vlt.*C.*de rei vindic.l.duo sunt Titij* 30.*D. de testam. tutel.*

6. Nisi depositum priùs & traditum curiæ seculari *cap.ad falsariorum Extr. de crimin. fals* quamuis hoc regulariter non seruetur vt scilicet clericus ex causa falsi deponatur & curiæ seculari tradatur, inquit Iul.Clar. *in pract. crimin. quæst.* 36. *num.* 39.

7. Potest enim iudex laicus in causa ciuili cognoscere super falsitate quam clericus fecit non quidem ad effectum puniendi clericum, nec enim punire illum potest neque corporali pœna neque pecuniaria (quamuis è conuerso si laicus falsum committat coram iudice ecclesiastico possit vterque iudex contra eum procedere ita vt inter illos sit locus præuentioni) sed ad effectum expediendi causam ipsam etiam quæ cum alio sit, vt tractat Clar. *in practic. crimin. quæst.* 38. *numer.* 14. & 15. Multò magis vt expediat causam quæ sit cum ipso clerico, eique litis iacturam irroget,defectu nimirum probationum vt dixi *numer.* 5. aut etiam in pœnam falsi immediatè si falsum admissum sit circa acta ipsius causæ,vt ibidem dixi.

DEFINITIO XII.

Quisquis falsum instrumentum produxit debet, si interrogetur, clarè respondere an eo uti velit necne, nec tamen punitur etiamsi eo usus sit si non falsum probetur quamuis suspectum.

FAlsi instrumenti productio tandiu admittit locum pœnitentiæ, quamdiu falsi accusatio per solennem inscriptionem instituta non est. 1 Propter quam causam solent ante omnia interrogari qui suspectum producunt instrumentum an eo uti velint, necne, 2 ut si dicant velle se uti, tum sequuta sit inscriptio, nullus pœnitentiæ locus relinquatur, siue falsum admisisse dicatur is ipse qui produxit siue alius: 3 sunt tamen qui putent multùm referre an producatur instrumentum ab uno ex contrahentibus, an à tertio, hactenus nimirum ut tertius interrogatus num eo instrumento uti velit, respondere possit, velle se uti si instrumentum verum erit, nolle se uti si falsum probabitur, quod utique uni ex contrahentibus instrumentum producenti dicere non liceret. 4 Sed vix est meo iudicio ut id tertio dicere licere debeat, cùm ad interrogationem ut loquuntur cathegoricam absolutè & cathegoricè respondendum sit, 5 certè illud constat, si postquàm respondit producens nolle se uti instrumento si falsum probabitur, nihilominùs instrumenti fidem cum notario mordicùs defenderit, & postmodum instrumentum falsum probetur, debere cum condemnari, non de falso, nec ita ut instrumentum falsum pronuncietur si notarius ipse aut morte aut inopia probationum condemnationi exemptus sit, 6 sed ad certam pecuniæ quantitatem in viceni & quasi taxationē eius quod interest accusatoris. 7 Quid si viuo & accusato notario falsum bene probatum non fuerit, nisi hactenus ut instrumenti fides merito suspectissima existimetur? 8 Finge propter defectum probationum in eo rem fuisse ut torqueri notarius debuerit, nec tamen ob decrepitam ętatem potuerit. Vtique absoluendus erit notarius à pœna corporali & ordinaria, non tamen ab extraordinaria & pecuniaria iudicis arbitrio constituenda: 9 de instrumento autem pronunciari debebit aut nullum id esse nullíúsque momenti, aut nullam eius rationem haberi oportere his verbis *sans s'arrester au pretendu instrument*. Sed qui instrumento usus est nullam eo nomine pœnam patietur. 10 *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N. Barandier 4. Id. Aug. 1555.

1. Intellige quamuis ille qui produxit instrumentum iam dixerit eo se uti velle. Inscriptio enim illa est quæ falsi accusationem criminalem constituit, quippe quam fieri & præcedere oporteat in necessarium antecedens.

2. Vt nimirum non possint postea obtendere ignorantiam. Nam ex quo interrogati & accepto termino ad respondendum dixerunt se velle uti instrumento habentur pro scientibus, ut tractat Iulius Clar. *in §. falsum num.* 20. & 25. quia, inquit, scientia difficilè probari potest, nisi per coniecturas. Addit teneri reū intra statutum terminum clarè respondere & sine ulla condicione vel adiectione, an velit uti vel non: quod & sequitur in Definitione.

3. Adde & siue de eo falso verisimiliter possit instructus esse is qui instrumentum produxit siue non. Ita enim Iul. Clar. *dict. num.* 25.

4. Quia nimirum facti alieni ignorantia tolerabilis est non proprij *l. vlt. D. pro suo. l. quamquam* 7. *D. ad* SC. *Velleian.*

5. Hoc enim est quod suprà diximus *num.* 2. ex Iulio Claro *in d. § falsum num.* 25. clarè respondendum esse sine ulla condicione vel adiectione an qui produxit falsum instrumentum velit eo uti an non. Et hoc inquit, siue sit factum proprium siue alienum, & siue possit de eo verisimiliter esse instructus siue non. Subiicit tamen quòd si agatur de facto alieno de quo non sit ille verisimiliter instructus debet iudex ille si petat concedere longiorem dilationem ad respondendum, quàm si ageretur de facto proprio. Et quod ita usu obseruatur.

6. Deber enim contra notarium ipsum priùs cognosci & pronunciari an instrumentum sit falsum vt dixi *Defin.* 1. *supr.*

7. Ne postea quærendum & probandum An victor habeat & quantum ipsius intersit, vt *in l. vlt.* D. *de prator. stipul. l. stipulatio ista* 38. *§. alteri. de verb. oblig.*

8. Facilius enim est vt vacillet fides instrumenti, quàm vt corruat. Pract. Papiens. *in form. oppos. contr. instr. in vers. dicitur esse falsum num.* 2. & 3.

9. Suspicio enim falsi hactenus pro falsitate habetur, quamuis hoc aliter intelligat Clar. *in d. §. falsum num.* 38. & 39.

10. Quia prius est vt instrumentum pronunciatum sit falsum, quàm vt puniatur quis ob id quod illo vtus sit. Nā & cùm pronunciatum esset falsum, tamen adhuc mitiùs puniretur. Cla. *in d. § falsum nu.* 26.

DEFINITIO XIII.

De gradibus & pœnis falsi.

SIcuti maius delictum est falsificare, vt loquuntur, instrumentum verum, quàm falso vti instrumento, idcoque seueriore pœna vindicandum. 1 Ita & maior pœna imponenda est ei qui vtitur falso rescripto siue summi Pontificis siue alterius cuiuslibet Principis, quàm qui falso aliquo instrumento. 2 Quòd si quis scripturam falsam fecerit nec tamen perfecerit, quia non tam falsum quàm nihil fecisse videtur, 3 nō est quod pœnam legis Cornelię de falsis ordinariam vereatur, 4 quam nec incurrit quisquis instrumentum aliquod facit quod sit nullum, alio etiam respectu quàm falsitatis, 5 adeóque nec is, qui scripturam verā falsificat si ea falsitas nemini sit damnosa, 6 puta si qua alia de causa scripturam quæ falsa probatur inualidam & inanem esse appareat, 7 fortè ob non seruatas solennitates siue ex ratione iuris cōmunis, siue ex lege municipali præscriptas. 8 Nec aliud erit etiamsi constitutione aliqua mortis pœna irrogetur in casu aliquo falsitatis, qui minorem habere rationem videatur. 9 Si enim aliena sit, & vt aiunt exorbitans à iure communi, non est ad alium casum extendenda nec si maiorem habeat rationem. 10 Exorbitans autem est, quæcumque pro falso irrogat Pœnam mortis, 11 cùm iure communi non alia falsi pœna sit, quàm deportationis & publicationis bonorum. 12 *Sine die.*

1. *Cap. ad falsariorum vers. qui verò Extr. de crim. falsi. Aflict. decis.* 21. *num.* 2. post Hostien. & Cyn. ibi citatos *ex l. falsi. §. nūne D. hoc tit.* Iunct. *cap. duro Extr. eod.*

2. *l. maiorem* 4. C. *hoc tit. l. sacri affatus* 6. C. *de diuers. rescript.*

3. Aflict. *dict. decis.* 21. *num.* 11. ex Salicet. & Cyn. *in l.* 2. C. *de sepulchr. violat.* Bart. *in l. si quis legatum de falsi. D. hoc tit.* Alex. *cons.* 73. *vol.* 1.

4. *§. item lex Cornelia Inst. de public. iudic.*

5. Bald. *in l. iubemus C. de testam.* quem citat & sequitur Alex. *d. cons.* 73. *vol.* 1.

6. Aflict. *dict. decis.* 21. *num.* 12. Alex. *cons* 74. *col.* 4. *lib.* 1.

7. Bart. *in l.* Diuus *Traianus de testam. milit.* quem refert, & sequitur Aflict. *ibid. num.* 25.

8. *l. non putauit* 8. *§. non quanus De bonor. poss. contr. tabul.* 14. *§. condemnatum de re iudic.* Bart. *in l* 1. *§. parui D. quod vi aut clam.* Bald. *in l.* 1. *§. quod autem D. de offic. pref. vrb.*

9. Vt in casu de quo Aflict. *dict. decis.* 21. *num.* 12.

10. *Not. in l. si verò §. de viro D solut. matr. & in l fin. C. de interd. matr. cap.* 2. *de reg. iur in* 6. *& in Auth. quas actiones C. de sacros. eccl.* Idem est si materia sit pœnalis. Ioann. Andr. *in Mercur. in reg. odia de reg. iur. in* 6. & Cyn. *in l.* 2. C. *quæ sit long. consuet.*

11. Nisi in partu supposito *l.* 1. C. *hoc tit.* & in seruo falsum cōmittente *l.* 2. *§. fin. D. eod.* Vide *l. si quis aliquid* 38. *§. qui abortum D. de pœn.*

12. *d. l.* 1. *§. vlt. D. hoc tit. §. item lex Cornelia Inst. de publ. iud.* Adde Grammat. in addit. ad Aflict. *dict. decis.* 21.

TIT. XIV.

De his qui sibi adscrib.

DEFINITIO I.

Potest quis sibi adscribere in testamento nuncupatiuo si modò probetur illud per testes non per scripturam. Item quibusdam aliis casibus.

Quod

QVOD dicimus, neminem posse in testamento sibi aut patri aut liberis quicquam adscribere,[1] non habet locum in testamento nuncupatiuo scripto si modò per testes probari possit.[2] Non enim ex scriptura æstimatur testamentum nuncupatiuum licèt scriptum sit [3] sed ad probationem tãtùm scriptura interponitur ne defunctis testibus voluntas intercidat.[4] Ergo si testibus iam defunctis scripturæ vsus necessarius sit ad probationem testamenti, non magis valebit quod quis sibi suísve adscripserit, quàm si testamentum in scriptis conditum proponeretur: [5] siquidem eo casu necesse est vt testamenti quantumuis nuncupatiui fides ex scriptura pendeat, [6] quæ non potest ea parte non esse suspecta.[7] Sed hoc tamen non est perpetuum. Nam si quis sibi suísve fideicommissum sub duplici condicione adscripserit vtraque casuali aut mixta non etiam potestatiua, nihil est quod impediat quominus fideicommissum peti possit.[8] Sed etsi ea testamenti nuncupatiui scriptura proferatur quæ à duobus notariis subscripta sit, placet fidem ei adhibendam pro eo etiam quod alteruter sibi suísve adscripserit:[9] non secus acsi is qui sibi adscripsit iam tum fuisset infamis, [10] nimirum si ambo notarij aut simpliciter, aut in solidum singuli rogati sint, non tamen si ambo in solidum coniunctim. [11] *Ita Senatus* 3. Calend. Decembr. 1588.

1. *l.1. & tot.hoc tit.C.l.Diuus Claudius* 15.*D. de leg. Cornel.de falsf.*

2. Anan.*in cap.accedens post num* 6.*Ext.de crimin.falsf.* quem refert & sequitur Iul. Clar.*in* §.*falsum num.*35.

3. Aliud siquidem est scriptum esse quid, aliud verò in scriptis factum esse *l.contractus* 17.*vbi notat.C.de fid.instrum.*

4. *l.*4.*D.eod.l.contrahitur* 4.*D. de pignor.*

5. Dyn. quem communiter Doctores sequuntur, vt dicit Bosf. *in titul. De his qui sibi adscribunt numer.* 3. quem refert & sequitur Clarus qui dicit communem *in dict.*§.*falsum. numer.* 35.

6. Quæ res facit vt nec ipse notarius qui instrumentum testamenti scripsit possit haberi pro teste nisi per iudicem in eam rem auditus sit, vt notant nostri *ad l. Domitius Labeo* 27. D. *qui testam.fac.poss.*

7. Siue quòd quilibet de facili obliuiscatur, præsertim ea quæ ad se non pertinent, siue quòd vbi quid reperitur scriptum in testamento pauci sint qui contra scripturam testamenti velint deponere, vt ratiocinatur Iul.Clar.*dict.num.*35.

8. *d.l.Diuus* 15.§.*vltim.* vbi glos. *D.de leg.Cornel. de falsf.* Bart. *ibid.* Roman. *in l.si verò* 5. *de viro fall.* 3. *solut. matrim. & in l.* 1. *in princip. De verb.oblig.* Bald.*cons.*386.*vol.*2. Vide eundem Bald. *ad l.*2.C.*hoc tit.* Bart.*in l.*1.§.*ex illa quoque D.de falsf.* Bald.*in l.dilectantibus C.de testam.* Specul.*in tit.De instrum.edit.*§. *instrumentum.*

9. Bart.*in l.si quis* §.*cogentur & ibid.* Ias. *D.de edend.*

10. Boer.*decis.*21.*num.*3.

11. Idem Boer.*ibid.num.*7.*per l.pluribus* 31. vbi glos. *D.de procurat.* Hippol.de Marsil *sing.*676.

TIT. XV.

De falsf. monet.

DEFINITIO I.

Ex indiciis etiam indubitatis contra falsos monetarios priùs deueniendum est ad torturam, deinde ad condemnationem irrogata pœna non quidem ordinaria sed extraordinaria.

VM penes eum qui falsam monetam cudisse dicebatur reperta essent instrumenta per quæ id fieri potuisse, non tamen factũ esse apparebat,[1] ac præterea deprehẽsus is esset in loco suspecto & occulto.[2] Non putauit Senatus noster satis liquidò probatum crimen, sed tantùm per indicia quę habẽdæ quæstioni locum facere deberent: [3] Si tamen quæstio nihil à rei pertinacia expressisset, purgata quidem aliquatenus videri indicia eiusmodi, alioquin indubitata,[4] hactenus nimirum vti ne summo supplicio reus afficeretur, sed non vsque adeò tamen quin relegandus esset ad perpetuas triremes,[5] commutata scilicet, vt heri debet propter minus plenas probationes pœna ordinaria in extraordinariam.[6] *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590.

1. Intellige si non erat ille solitus emere & vendere aut aliter penes se habere talia instrumenta ad fines commercij. Tunc enim nulla contra eum suspicio ex hoc oriri posset. Secundùm ea quæ tractat Iul.Clar.*in pract.crim.quæst.*22.*in fin.* Cap.Tholos. *quæst.*151.*& ibi* Aufrer.

2. Malum enim est quod occultatur inquit quodam loco Tertyllianus.

3. Potest enim haberi quæstio ex indiciis dummodò sint illa legitimè probata & sufficientia ad torturam Iul.Clar. *in pract. crimin. quæst.*20.*num.*4.*& quæst.*64 *num.*12, *&* 13. Sufficit autem indicium vel vnum, non modò si sit proximum, qui casus indubitatus est, sed etsi remotum. Idem Clar. *dict. quæst.* 64.*numer.* 14.

4. Cùm fieri nunquam possit vt non purgentur indicia per torturam si non in toto saltem in tanto Iul.Clar.*dict.q* 64.*num.* 38. Maximè verò si nõ esset addita protestatio *sine præiudicio probationum*, quæ semper addi solet & debet, ne alioqui omnino necesse sit reum absoluere. Clar.*ibid.num.* 8.

5. Clar. *dict.num.*38. post Bosf.*in tit.De inquisit. num* 30. Vide Grammat.*decis* 74 *per tot.*

6. Sicut & cùm sit condemnatio ex solis indiciis quantumcumque indubitatis. Tunc enim potest reus condemnari ad pœnam non tantùm pecuniariam sed etiam corporalem, sed tamẽ ad extraordinariam duntaxat, nunquam verò ad ordinariam. Idem Clar.*dict.quæst.*20.*num.*6 *per tot.* vbi tamen subiicit *num.*7. excipiendum esse crimen assassinij de quo diximus *Defin.*8.*supr. ad leg.Corn.de sicar.* Et hæresis & simoniæ in quibus potest quis etiam ad mortẽ condemnari ex præsumptionibus. Sicut & quoties præsumptio posita est à lege vt *in l.si qui* 34.C.*ad leg. Iul. de adult.* Vide Capell.Tholos. & ibi Aufr.*decis.*162. Guid.Pap.*quæst.* 498.

DEFINITIO II.

Expendens falsam monetam ita demum tenetur si sciuerit, sed minus ille qui prius eandem monetam accepit pro bona, ille grauius qui falsam monetam vilius emit, vt carius venderet.

QVi falsam monetam probatur habuisse & expendisse non ideo falsæ monetæ pœnam siue ordinariam siue extraordinariam pati debet, nisi probetur falsam sciuisse & dolo malo expendisse.[1] Neque enim dolus vnquam ab ignorante committitur, [2] nec rursus crimen sine dolo.[3] Sed & cùm falsæ monetæ copia, & bonæ inopia tanta est quantam his miserrimis temporibus vidimus, Vix est vt non multò mitius agi debeat cum eo quoque qui falsam monetam sciens expendit, quam ab alio pro bona imprudens acceperit,[4] licèt demonstrare non possit à quo habuerit,[5] quod alioqui ad purgandam criminis suspicionẽ requireretur. [6] Illos sanè grauissimis pœnis coercendos constabat, non solùm qui falsam monetam cuderent,[7] sed etiam qui falsam scientes minori precio compararent vt maiore in publicum tanquam bonã exponerent, incautúmque vulgus deciperent in ea re in qua vel cautiores ipsi facilè decipiantur.[8] *Ita Senatus* 8. Cal. Iunij, & rursum prid. Cal. eiusdem Iunij 1591. in causa Claudij Iacquier Tarentasiensis. Et iam antea in causa Claudij de Court

5.Id.Nouemb.1590.

1. Viuius *lib.1.commun. op.* in verb. *monetam falsam scienter.* sunt tamen qui addant si nummi sint plumbei vel stannei quasi hoc solo casu expendens falsam monetam incidat in pœnam ordinariam legis Corneliæ, sic enim Bart. *in l.lege Cornelia in princ.de falsi* cuius sententiam tanquam mitiorem sequitur Iul. Clar.*in §.falsum num. vlt.* vbi tamen notat contrariam opinionem vt indistinctè imponenda sit pœna falsi ordinaria,quæ fuit opinio Salic.*in l.2.num.6.C.de falsi.*seruari in practica.

2. sed tantùm à sciente & insidiante *l.dolum 6. C. de dolo.l.1. C.hoc tit.*

3. Ad hoc scilicet vt corporaliter puniatur.Iul.Clar.*in pract. crimin.quæst.84. numer. 1. l.nec exemplum 20. C. de falsi.* Cæterùm nihil vetat per errorem incidere quem non modò in crimen, sed etiam in pœnam criminis, quod tamen cùm euenit, reo pœnam remitti oportet *l.penultim.in fin. C. de his qui sib.adscrib.*

4. Hic enim non tam de lucro captando certat, quàm de damno vitando,quæ semper magna ratio est. Semper namque subueniri ei oportet qui nihil nisi indemnitatem sibi quærit *l. vlt.§ sin verò creditores C.de iur.delib.l.quod autem 6.§.simili modo dicimus D.quæ in fraud.credit.l.4.§. si cum legitima & seq. D. de doli mal.except.*

5. Intellige si modò sit ille bonæ famæ. Ex iis quæ tractat Iul.Clar.*in pract.crim.quæst. 21.in fin.*

6. Clar.*ibid.num 41.in princip.* Ex Birt.*in l.fin. post.num. 5 D. de quæstion.l.maiorem 4 C.ad leg. Cornel.de falsi.l.simile est 5.C.de furt.seru.corrupt.*

7. Quos tamen omnium grauissimè puniendos esse constat, scilicet pœna ignis *ex l. 2.C.hoc titul.* Iul.Clar.*in § falsum num. 46.*vbi addit mitiùs puniri eos qui falsificant monetam alicuius ciuitatis. Puniri enim illos pœna quidem capitali sed deportationis non mortis.Sunt enim varij gradus pœnarum etiã capitalium,de quibus idem Clar.*in pract.crimin. quæstion.67. in princip.*

8. Est enim hoc veluti commercium quoddam falsitatis & improbitatis,quale esse nullum debet.Cùm non liceat ementibus & vendentibus se inuicem decipere in substantia rei. Sed tantùm in precio *l.alioquin 11.§.1.& legib. seqq.* D.*de contr.empt. l.si eum aurum 50.D.de fol.* Adde puniri etiam vltimo supplicio eum qui monetam auream radit.Clar.*in §.falsum.num.47.*

DEFINITIO III.

Extraordinaria pœna infligenda est mulieri quæ sciuit falsam monetam à marito & aliis cudi, nec reuelauit.

MVlier quæ maritum sciuit falsæ monetæ cudendæ operam dare,nec magistratui denunciauit,non idcirco punienda est:1 Secus si mariti exemplo ipsa quoque idem crimen admiserit. Quoniam sicuti durum est cogi mulierem vt mariti vitam in tam apertum discrimen cõiiciat.2 Ita permitti ei non debet vt mariti crimen quælecunque illud sit impune sequatur.3 Quid si nec alios prodidit quos nec prodere potuit quin mariti vita in discrimen vocaretur?Merebitur etiam excusationem.4 Sed tamen omninò impunitam manere illius conniuentiam & taciturnitatem non oportet in tanto crimine.5 Itaque relegari eam & in exilium mitti placuit.In eadem causa 18. Cal.Iul.1595.*Ita Senatus* in causa Michaelis Thibaud 7.Cal. Iunij 1594.

1. Non solùm quod non potuerit prohibere,cùm non habeat mulier imperium in maritum *l. culpæ caret 50. de reg. iur.* Sed etiam quia de iure nemo tenetur obuiare delicto nec malefactorem indicare,etiamsi commodè & sine vllo suo periculo potuerit prohibere. Nisi in crimine læsæ maiestatis & quidem in duobus primis casibus legis Iuliæ,si vel contra personam Principis vel contra statum eius coniuratio facta sit. In aliis autem casibus etiam læsæ maiestatis,qui non reuelauit tenetur pœnà extraordinaria arbitrio Principis.Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst. 87.num.1.2.& 3.*

2. *l.milites 13.§.desertorem D.de re milit.l.pen.C.de his qui accus.non poss.*

3. Cùm agentes & consentientes pari pœna sint puniendi quando consensum & auxilium præstiterunt ex proposito ad committendum maleficium. Idem Clar. *dict. quæst.87. num.4.* vbi addit,Si quis consenserit delicto per viam autoritatis & defensionis plus puniri cum debere quàm delinquentem ipsum, Scilicet in grauioribus,delictis at non etiam in minoribus.Sed & sufficit vt quis ratum habeat delictum ipsius nomine gestũ, scilicet quod tale est vt alieno nomine committi,& ab alio ratum haberi potuerit tenetúrque ratificans,nisi probet non fuisse suo nomine admissum crimen.Clar.*ibid.num.5.*

4. Non solùm propter coniunctum periculum mariti. Sed etiam quia nemo cogitur obuiare delicto ne quidem clamando vel reuelando,nec magis canonico iure quàm ciuili,vt dixi *num.1.*

5. Quia crimen falsæ monetæ non tantùm est falsi species, sed etiam læsæ maiestatis *l.2.C.hoc tit.*Et ideò non reuelantes tenentur, nec nisi viduæ & impuberes non etiam tutores eorum excusantur *l.1.eod.*Pœna scilicet extraordinaria,vt dixi ex Claro *d quæst.87.num.2.in fin.* Vide *Defin.6.infr.*

DEFINITIO IV.

Qui socios criminis falsæ monetæ indicauit veniam meretur,quam ei iudex quilibet promittere potest & curare apud Principem debet.

QVi falsæ monetæ reos indicauit si idem ipse criminis particeps fuit seipsúmque detulit, venia dignus est,1 nec prohibetur iudex etiam inferior polliceri quò magis alliciat eum ad propalandam veritatem,procuraturum se vt veniam consequatur à Principe.2 Sed tamen non idcirco illi parcere debet,at ne Senatus quidem,tametsi Principis vice fungatur. Nam pertinet ea res ad autoritatem solius Principis,3 ad quem ideo referendum, atque interim sustinenda pronuntiatio est. 4 *Ita senatus* in eadem causa.

1. *l.1.vers.accusatoribus C.hoc tit.l.5.C.Theod.eod.l.5.in fin.C. ad leg.Iul.maiest.*

2. Imò potest etiam impunitatem rei promittere,adeò vt postea non obstante tali promissione possit nihilominus reum ad mortem condemnare nisi proponas impunitatem ab eo promissam qui possit ipse delicti gratiam facere,puta si esset Princeps vel ab eo habens autoritatem gratiaa concedendi,quo casu non esset fallenda fides. Alioqui sibi imputet qui credidit tali promissioni,inquit Iul.Clar.*in pract.crim.quæst. 55. num. 8.& 9.*vbi tamen magis probat ille ne per mendaciũ huiusmodi impunitates promittantur,Néve ex tali confessione si sola sit, vnquam infligatur pœna ordinaria nisi reus aliis iudiciis esset grauatus.Quod & mihi longè iustius videtur.Hæc tamen definitio loquitur de impunitate quæ sit promissa secundùm leges vt dixi *num.1.ex d.l.1. vers.accusatoribus.C.hoc tit.d.l.5. C. ad leg.Iul. maiest.*

3. Vt scilicet gratiam criminis faciat tum quoque cùm de rigore iustitiæ vt aiunt,gratia facienda est. Eo nãque iure vtimur vt scripsi *Defin.5.& 10.supr.ad leg. Cornel.de sicar.*

4. *arg.l.1.D.quand.appell.sit l.si quis filio 6.§.quid tamen D.de iniust.rupt.*

DEFINITIO V.

DElatus quòd falsam monetam expenderit si eum à quo accepit exhibeat nec probetur dolo malo id est sciens prudens expendisse,absoluendus est. 1 Quid ergo si quantum in se fuit id egerit vt exhibere posset, istamen quem voluit exhibere aufugerit,& contumax sit?Perinde hic absoluendus est,Non illa tantùm ratione quòd per eũ non stet,2 sed illa etiam quòd qui per contumaciam abest pro confesso conuictóque haberi debeat.3 *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb.1594.

1. *l.maiorem 4.C.ad leg.Cornel.de fal.l.simile 5.C.de furt.* Dixi *Defin.2.num.6.supr.*

2. Nam & exhibet qui indicat licèt non fistat,scilicet quantum ad hoc,vt purget se de dolo malo,nisi fortè nominaret hominem planè ignotum vt *in d.l.simile* Vide *cap. Thol.decis.* 15. & ibi Aufrer.

3. Ita vt contra eum possit procedi ad sententiam & condemnationem ex sola contumacia etiamsi vltra contumaciam nõ sit per alias legitimas probationes conuictus de crimine,dummodò subsint indicia sufficientia ad transmittendam inquisitionem.Iul.Clar.*in pract.crim.quæst.44. num.10. & quæst.20. vers. ad inquirendum.*

DEFI

DEFINITIO IV.

OB solam scientiam criminis læsæ maiestatis non est quis puniendus pœna mortis quæ est ordinaria, sed tantùm extraordinaria præterquam si in primum caput legis Iuliæ admissum probetur. Ergo si agatur de falsa moneta, etsi crimen læsæ maiestatis sit,2 quia tamen non pertinet ad primum caput, mitiùs erit agẽdum cum conscijs vt ad triremes vel perpetuas vel temporales damnentur.3 Nimirum si sciuerint,& vel prohibere vel magistratui denunciare potuerint. Alioqui culpa caret qui scit sed prohibere non potest 4 nec prohibẽdi facultatem habentibus reuelare. 5 An ergo mortis pœna remitteretur ei qui falsam monetam non cuderit quidem, sed tamen ad eam cudendam falsarijs domum suam locauerit? Minimè. Hic enim plusquàm conscius est cùm sit etiam socius criminis, quippe qui delinquentibus opem, auxilium, & ministerium præbuerit. 6 Quid rursus si quis ab initio minis mortis prohibitus fuerit à delinquentibus, ne crimen reuelare posset, 7 posteà verò cùm reuelandi potestatem haberet non reuelauerit, quasi eodem metu durante? Non meretur excusationem, quia reuelando magistratui qui falsarios istos in carceres erat detrusurus, poterat se ab eo metu liberare. 8 *Ita Senatus* secreto senatusconsulto contra Franciscum Garnier, & N. Thibaud Focignienses 18. Cal. Iul. 1595.

1. Intellige autem primo illo capite duos casus contineri, Nempe si contra personam ipsam Principis coniuratum sit vel contra rempublicam. His enim duobus casibus sciens nec reuelans punitur pœna ordinaria. In cæteris verò casibus punitur pœna extraordinaria vt dixi *Defin. 3. num. 1. supr.*

2. *l. 2. C. hoc tit.*

3. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 87. num. 2. & 7.*

4. *l. culpa caret 50. de reg. iur.*

5. *arg. l. vlt.* D *quod met. caus.*

6. Loquimur enim de eo qui sciuit ac proinde qui pari pœna teneri debet qua is qui fecit. Idem Clar. *dict. quæst. 87. num. 4.*

7. Est enim metus mortis iustus & talis qui possit cadere in constantem virum *l. isti 8. D. quod met. caus.*

8. *d. l. vlt. in princ.* ibi: *cùm potuerit ius publicum innocare & adire aliquem potestate præditum.* D. *quod met. caus.*

TIT. XVI.

De mutat. nomin.

DEFINITIO I.

Mutatio nominis in familiæ nobilioris iniuriam virgis & exilio castiganda est. Itémque pœna honoraria ni reus sit infamis.

QVI carnifex quidam honesti viri & aduocati nomen sibi arrogasset séq; pro agnato publicè iactitaret, falsò tamẽ & dolo malo vt probi & nobilis viri existimationem lædetet, aut ab eo pecuniam ne id faceret, extorqueret, Putauit Senatus cædendum virgis & exilio mulctandum esse. Pœnam verò vt vocant, honorariam cui locus esse videbatur, consultò prætermisit, quòd eius conditionis homo iam infamis neque honoris iacturam facere vllam posset, neque honorem quem nullum haberet alteri dare vel reddere.3 *Ita Senatus* pro D. Andræa Chauasse, præcipui apud nos nominis, promiscuæque eruditionis aduocato. 9. Cal. Mart. 1589.

1. Falsi enim nominis vel cognominis adseueratio pœna falsi coercetur, maximè verò cùm fit in alterius fraudem & iniuriam *l. falsi nominis 13. D. ad leg. Cornel. de falsi.* Cæterùm innocentibus & bonam mentem habentibus mutatio nominis periculosa non est *l. 3.* vbi *glos.* & DD. *C. hoc tit.* Hodiè verò frequentissima est iis quos talliabiles appellamus.

2. *l. si quis iniuriarum 35. D. de iniur.*

3. Nemo enim dat quod non habet. *mal dà chi non ha, dice la campana di San Pietro.* Verba sunt Bartoli *in l. si vniuersa 15. C. de legat.*

TIT. XVII.

De crimin. sacrileg.

DEFINITIO I.

Crimen sacrilegij est mixti fori, Et quomodo in eo aliisque similibus mixti fori criminibus procedendum sit, si ex accusatis quidam sint clerici quidam laici.

CRIMEN sacrilegij dicitur mixti fori quoniam de eo cognoscere vterque iudex potest tam ecclesiasticus quàm secularis: Ideóque locus est præuentioni,1 vt contingere necesse est quoties idem crimen diuersos iudices habere iure ordinario potest.2 Ne alioqui duplex eiusdem criminis cõdemnatio fiat, aut pugnantia iudicentur.3 Si tamen iudex ecclesiasticus prior cognouerit, & eum qui capitis pœnam merebatur leuiùs punierit, quod euenit necessariò, quia gladij potestatem non habet, 4 tentari potest autoritas plerisque non prohiberi iudicem secularem quò minùs id quod iustæ condemnationi deest pro sua suppleat iurisdictione. 5 Quod si ita est longè melius fuerit & ciuiliùs vt illo etiam casu quo iudex ecclesiasticus cognitionem occupauerit, hactenus tantùm partes suas interponat vt litem instruat, non etiam vt sententiam ferat, relicta iudici laico iudicãdi necessitate, 6 quod & fieri debere quidã existimarũt. 7 Quod si ex reis quidam laici, quidã clerici proponãtur, Ita rectè operari solet vt vterq; iudex simul cognoscat, nec quicquam alius absente alio cõstituat quod pertineat ad litis instructionem: 8 separatim tamen pronuncient, vt clericus à iudice clerico pœnis pontificijs, laicus à laico pœnis grauioribus afficiatur. 9 *Ita tractatum est* in publico auditorio pro iurisdictionali procuratore de Foissiaz contra N. Cornaton & procuratorem fiscalem Archiepiscopatus Lugdunensis Prid. Id. Decemb. 1593. postea pronunciatum 6. Cal. April. 1594.

1. Mantua. *cons. 266. num. 80.* quem refert Iul. Clar. *in pract. criminal. quæst. 37. num. 6.* vbi ait quosdam putare hoc crimen esse merè ecclesiasticum. Per text. *in cap. cùm sit generale. & in cap conquestus de for. compet.* subiicit tamen apud suos Mediolanenses iudicem laicum cognoscere de sacrilegio non autem ecclesiasticum, idémque apud Gallos seruari. Vide *cap. 1. de offic. ordin.* & ibi Canon.

2. Qualia sunt crimina illa omnia de quibus tractat Clar. *dict. quæst. 37.* scilicet crimen vsuræ si contra vsurarium agatur criminaliter, nam si agatur ciuiliter & quæratur de iure id est an contractus sit vsurarius, solius ecclesiastici iudicis cognitio est, nisi incidenter ac per modum exceptionis ea quæstio proponatur quo casu etiam iudex laicus potest de eo cognoscere. Guid. Pap. *cons* 180. *num.* 2. Si verò quæratur de facto puta si repetantur vsuræ nec dubitetur an contractus sit vsurarius iudex laicus est competens. Idem adulterij crimen est mixti fori, nisi cùm agitur ad separationem thori, de quo solus ecclesiasticus iudex cognoscit. Item concubinatus. Item sortilegij, de quo Clar. *in §. hæresis num. 25.*

3. Quod semper euitandum est quantum fieri potest *l. singulis 6 D. de except. rei iudic.* (44, 2.)

4. Nec enim ecclesia nouit sanguinem.

5. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 57. nu. 11. & 14.* vbi ait enim

qui absolutus est à iudice ecclesiastico posse nihilominùs de eodem crimine quod sit communis fori apud iudicem laicum accusari, quia iurisdictiones sunt prorsus distinctæ & separatæ, nec absolutio lata in vna iurisdictione parit exceptionem rei iudicatæ in alia. Quamùis alioqui regulare sit vt qui fuit absolutus non possit de eodem crimine nec apud eundem iudicem, nec apud eius successorem accusari. Idem Clar. *d.q.57.num.8. & seqq.* nisi ex parte iudicis qui minorem pœnam imposuit, fraus & collusio intercesserit. Clar. *ibid.num.*12. Multò magis qui punitus est à iudice ecclesiastico sed mitiùs poterit à laico grauiùs puniri. *Ibid.num.*14. vbi addit si tamen priùs quis punitus sit à iudice laico non debere illum deinde à iudice ecclesiastico molestari. Quod tamen ille sic intelligit & rectè si pœna per iudicem laicum imposita nõ sit minor illa, quam imponere iudex ecclesiasticus posset siue corporalem siue pecuniariam (vt secludamus excommunicationem, quæ cùm sit medicinalis potiùs quàm afflictiua non connumeratur inter graues pœnas) Alioqui cur minor erit potestas ecclesiastici iudicis quàm laici in crimine mixti fori? *Ibid.* addit *num.*15. posse atrocitatem criminis tantam esse vt non obstãte punitione per vnum iudicem facta possit crimen etiam per alium puniri. *Ex cap. ad falsariorum de crim falsi.*

6. Cùm sacrilegij pœna vix vnquam minor, quàm mortis esse possit, non quidem iure ciuili ex quo pœna est extraordinaria: quamuis semper capitalis, sed de consuetudine siue sacrilegium intelligas secundùm ius ciuile furtum rei sacræ in loco sacro, siue iuxta ius canonicum quod alterutro istorum contentum est. Clar. *in d.§. sacrilegium num.*1. *&* 3 quamuis addat Senatum Mediolanensem raro solere condemnare sacrilegum ad pœnam vltimi supplicij: Quòd si alia pœna sacrilegio constituta sit per statutum, & quæratur an intelligendũ sit statutum de sacrilegio secundùm ius ciuile, an secundùm ius pontificium. Distingue cum Iulio Claro ibid. *num.*4. an conditum sit à laicis an ab ecclesiasticis. Sanè pœna capitis huic crimini constituta est *per l. sacrilegi 9. D. ad leg. Iul. pecul. & de sacrileg.*

7. Vide apud Cacher. Osasc. *Decis. Pedem.*103.

8. Non enim sequimur eorum sentẽtiam qui putant etiam quod ad laicos remittẽdam hoc casu cognitionem ad iudicem ecclesiasticum tanquam ad digniorem ne continentia causæ diuidatur, néve fortassis contrariæ sententiæ sequantur. Imò verò iudex laicus pronunciat quod ad laicos, & ecclesiasticus quod ad clericos. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.*36. *num.*46. vbi tamẽ nõ de pronũciatione tantùm loquitur: sed etiã de cognitione, in quo sanè alio iurè vtimur. Nam vt ait hæc Definitio vterque iudex simul cognoscit quod pertinet ad instructionem litis. Ideò fortasse vt & citiùs & certiùs & minore sumptu vtraque lis expediatur.

9. Aliæ siquidem sunt pœnæ iuris ciuilis, aliæ verò & leuiores pœnæ iuris pontificij, de quibus alibi scripsimus.

TIT. XVIII.

Quand. ciuil. act. criminal. præiudicet.

DEFINITIO I.

Falsi quæstio incidens in ciuilem priùs tractanda est si præiudicium faciat ciuili actioni etiamsi iam conclusum sit in causa ciuili.

VT falsi quæstio, in causam ciuilem incidit, si quæratur an in ciuili supersedendum sit, Placet illa distinctio, An falsum sit tale quod causæ ciuili præiudicium faciat annon, vt priore casu supersedendũ sit, posteriore non item. 1 Quid enim si agam contra te ex falso instrumento, quod si verum esset ex tempore cõdemnari deberes: Nonne priùs necesse est vt quæstio illa discutiatur, vtrum falsum admissum sit necne? Vtique, 2 licèt proponas mutuò collitigantium consensu in causa conclusum fuisse priusquàm falsi suspicio suboriretur: quamuis ex contrario regulare sit vt post conclusionem in causa ciuili non sit remorandum iudicium ob incidentem causam criminalem: 3 Neque rursus aliud erit dicendum si proponas actorem nolle criminaliter agere fortè vt agnati honori parcat, 4 nec nisi per viam, vt aiunt, nullitatis & exceptionis falsum obiicere velle: Etsi enim dici solet posse ius reddi in causa ciuili priùs quàm in criminali quoties actor negligens est in prosequenda criminalis negotij decisione, ac multò igitur magis si dicat nolle se criminalem falsi accusationem instituere. 5 Id tamen locũ non habet si de iis quæ ad causæ ciuilis decisionem pertinent, non aliter ius certum statui queat quàm si de falso sit cognitum & pronunciatum. 6 Idémque obtinebit si posteaquàm conclusum est in causa productúmque instrumentum quod falsi arguitur, is qui produxit posteà sit contumax in exhibendis iudici actis litis. 7 Sufficit enim semel productum fuisse instrumentũ, & à producente palam ac apertè declaratum, quòd eo vellet vti. 8 Sanè si contrà protestetur ab eius se vsu abstinere, vti falsi accusationem effugere potest. Nimirum si non ipse falsi machinator fuisse dicatur; eúmque solus vsus periculo criminis adstrinxerit. 9 Videtur autem totum hoc ius ex eo descendere, quod moribus nostris ex iure gallico deriuatis de falso agi ciuiliter nullomodo potest, id est neque agendo neque excipiẽdo. Nec falsi sola suspicio apud nos, quomodo apud Italos, 10 pro veritate habetur, quamuis agatur tantùm de elidenda in causis ciuilibus aliqua probatione. 11 Nam quantumuis vrgeant coniecturæ pro adiuuanda falsi suspicione, nihil tamen inaudito eo qui falsum commisisse dicitur, statuendum est, nec rursus de falso nisi criminaliter cognoscendum. 12 Planè si is contra quem falsum instrumentum productum est, nolit aduersario falsi crimen obiicere (neque enim accusare cogendus est) 13 pertinebit ea res ad officium & diligentiã procuratoris Principis: tametsi actor is sit, qui malit causa cedere quàm fratrem aut cognatum in vitæ & existimationis discrimen adducere. 14 Publicè siquidem interest detegi falsarios & puniri. 15 *Ita Senatus* 9. Cal. Aug. 1592.

1. ita Matth. de Afflict. *decis. Neapol.*229. *Ex l. vlt. C. de ordin. iudic.* vbi ratio redditur, quia maius iudicium minori præfertur.

2. Anchar. *cons.*62. Hypoth. de Marsil. *ad rubr. de fals. num.*20.

3. Afflict. vbi supr. *num.*1. *ex l. neganda* 19. *C. qui accus. non pos.* & Bart. *in l. Lis qui reus in fin. D. de public. indic.*

4. Nec enim cogitur agnatus agnatum proximum accusare. Imò nec potest si crimen sit publicum, nec si suam vel suorũ iniuriam persequatur, vt dixi *Defin.*5 *sup. De fals.* & *Defin.*2. *Vt nem. inuit. ager. vel accus. cogat. Ex l. pen. C. de his qui accus. non poss.* & *l. iniquum* 17. *eod.* Leuiorum sanè criminum alia ratio est *l. si soror* 18. *eod.*

5. Cin. *in l.*1. *quæst. fin. C. accus. non poss.* Salic. *in l. si docuerit C. de fals.*

6. Semper præcedere debent quæ necessaria sunt antecedentia *vulg. l.*2. D. *de iurisdict.*

7. Quod pragmatici dicunt *estre forclos de produire & remettre les pieces pour iuger.*

8. Præsertim si id declarauerit post acceptum à iudice terminum, vt loquuntur, ad deliberandum & respondendum an vellet eo instrumento vti necne. Solet enim & debet in hanc rem petenti dari terminus. Iul. Clar. *in §. falsum num.* 20. & 25.

9. *l. si falsos codicillos* 8. C. *ad leg. Cornel. de fals.*

10. Vt refert Clar. *in dict. §. falsum. num.*38. Curt. iun. *cons.*132. *num.*10. & *cons.*166. *num.*6.

11. Nam ad hoc vt puniatur quis de falso non posse probari falsitatem ex sola suspicione fatetur Clar. *ibid. num.*39.

12. Vt dixi *Defin.*1. *supr. ad leg. Cornel. de fals.*

13. Quia nemo inuitus accusare cogitur *l. vnic. C. ill. sit. Vt nem. inuit. vel ager. accus. cog.*

14. Ne videatur agnatum supplicio obtuliisse vt ait *l. milites* 13. §. *desertorem D. de re milit.*

15. *Cap. ad falsariorum. Extr. de fals.*

DEFINITIO II.

Casus in quo non potest agi de termino moto nisi ciuiliter.

INstituta de termino moto accusatio pendente lite quę per ciuile iudicium, Cõmuni diuidundo inter eosdem

parte s

partes agitabatur priùs quidem & ante omnia terminanda est vt contingit quoties criminalis actio incidit in ciuilem,1 præterquàm in certis casibus.2 Sed si de eo termino moto agatur, qui lite pendente suppositus sit, ab aduersario vel inscia parte, vel vt id pateretur per dolum aut vim coacta, & in continenti reclamante (finge mulierculam cum præpotenti aduersario litigãtem,3 qui maritum corruperit vt ab vxore vel inuita consensum de nouis finibus constituendis extorqueret 4) non criminaliter ex ea causa agendum erit, sed ciuiliter, vt sciatur an à priore finiũ constitutione recedi debuerit, vtiliterve recessum fuerit, 5 quasi iuris sui tuendi potiùs quàm alieni inferuentendi animo posteriores mouerit mulier quæ ex ea causa conuenitur.6 *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iul. 1593.

(3, 8)

1. *l. vlt. C. de ordin. iudic.* Scripsi *Defin. praced. Cons. lib. 17. pr.*

2. De quibus nostri *ad l. pe eod. tit.* Cuiac. *lib. 20. obser. cap.* 25. Nunquam tamen vtraque actio ciuilis & criminalis possunt ab eodem contra eundem & ex eadem causa intentari siue ab initio siue ex postfacto siue simul siue separatim: scilicet æquè Principaliter *l. interdum 4. vbi not. De publ. iudic.* Nam si incidenter petatur restitutio rei post intentatum iudicium criminale, id fieri potest. Nam & in iudicio criminali solet præstari refectio damnorum, & interesse. Sed neque ex causa penitus separata potest accusator intentare iudicium ciuile post intentatum criminale, ne per huiusmodi litem ciuilẽ impediatur reus in defensionibus suis faciendis, Vt nec reus vicissim potest ex causa ciuili quamuis separata conuenire suum accusatorem pendente iudicio criminali ne distrahatur accusator à prosecutione iudicij criminalis in quo versatur publicum interesse ne delicta remaneant impunita. Is tamen qui conuentus est iudicio ciuili potest interim accusare actorem suum criminaliter tam ex causa penitus separata quàm ex alia oriente ex eodem iudicio. Puta si dicat falsos testes qui auditi sunt in causa ciuili. Et eo casu suspenditur iudicium ciuile non ne procedatur vsque ad conclusionem in causa, sed ne super eo pronuncietur donec pronũciatum sit super criminali. Et hoc propter præeminentiam & maioritatem iudicij criminalis. Ita enim de his omnibus Iul. Clar *in pract. crimin. quæst. 2.* Vbi addit *num. 7.* Absoluto iudicio ciuili posse actorem postea intentare contra eundem accusationem criminalem ex eadem causa vel è contra si non ambæ actiones tendant ad eundem finem ex *l. 1. C. hoc tit.* Adde Capyc. *decis. 25.*

3. Semper enim humilioribus contra potentiores subueniẽdum est *l. illicitas 6. §. ne potentiores* D. *de offic. Præsid. l. 3. in princip.* D. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*

4. Quid enim possit vel audeat muliercula denegare marito? *l. 1. §. quæ onerandæ* D. *quar. rer. act. non det. l. pen.* D. *de furt.*

5. Nec enim actio vlla criminalis aut pœna constituta est de termino moto nisi in eos qui mouerũt dolo malo *l. vlt. in princip. & §. 1. D. de termin. mot.* Etsi video puniri etiam interdũ eos qui per ignorantiã aut fortuitò lapides furati sũt *l. 2. in fin. eod. tit.* cùm tamẽ furtum sine animo furandi non fiat nec sine dolo malo *l. 1. l. in furti 50. §. 1. & pass.* D. *de furt.*

6. Præsumendus enim quisque est feciſſe animo iuris sui tuendi potiùs quàm alieni vsurpandi *vulg. l. meritò 51. D. pro socio l. cùm creditor. 55.* D. *de furt.* Denique voluntas & propositum delinquentis maleficia distinguit *l. qui iniuria 53. in princ.* D. *de furt.*

DEFINITIO III.

Criminalis quæstio incidens in ciuilem non semper facit præiudicium ciuile.

ALiquando euenit vt incidens criminalis quæstio in ciuilem, non faciat præiudicium ciuili. Quid enim si contra alium quàm collitigatorem criminalis exercẽda sit? 1 Finge cùm peterem à te centum tanquam mihi debita, & tu apocham 2 proferres, interuenisse Titium, qui sine mandato meo apocham tibi eripuerit & lacerauerit.3 Nõ eò minùs contra te litem prosequi potero, erisque condemnandus 4 salua tibi contra Titium, de eo quod tua interest actione si ab eo crimen admissum probetur. Aliud erit si Titio mandaueram vt is debitum à te exigeret. Etsi enim cõsequens non est ob id illi à me mãdatum vt apochã tuã laceraret, 5 eius tamen factũ perinde ac meũ præstare debeo quod imputandum mihi sit cur talem elegerim.6 Itaque nõ priùs solutionem persequi poterò, quàm de crimine contra Titium cognitum sit, perinde acsi delictum illud à me ipso admissum esset. 7 *Ita Senatus* contra Antonium Pilliod Necciensem. 3. Cal. Maij 1595.

1. Nec enim potest quisquam actionem meã ignoranti mihi adimere, aut ei exercendæ moram adferre *l. Granius 71. §. pen. D. de fideiuss. l. 2. D. quod vi aut clam.*

2. Id est solutæ pecuniæ professionem vt loquitur *l. pecunia 14. C. de solut.*

3. Quo nomine certum est eum teneri tibi & furti & iniuriarum, si iniuriæ causa id factum sit *l. qui tabulas 27. l. quidam tabularum 32.* iunct. *l. qui iniuria 53. D. de furt.*

4. Non quia postea sis ab alio repetiturus. (Nemo enim ideò cõdemnandus est quod ab alio postea sit idipsum recepturus *l. nemo ideò 171. de reg. iur.*) sed propter delictum & factum tuum.

5. Nequeenim mandato quantumlibet generali dolus permissus intelligitur *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.*

6. *Arg. §. præterea Inst. quib. mod. re contr. oblig. l. 2. §. illud sciendum & seqq. D. de separat.*

7. Quia per me quodammodo factum est vt delictum illud admissum sit, quippe quod admissum non esset si alij prudentiori viro mandassem exactionem. Facit *l. ex qua persona 149. de reg. iur. l. ex facto 30. vbi not. D. de negot. gest.*

TIT. XIX.

De crimin. expilat. hered.

DEFINITIO I.

Expilatæ hereditatis crimen an & quo casu etiamnum habere locum possit. Et de edicto, quod vocant,
Le mort saisit le vif.

EXPILATÆ hereditatis crimẽ hodie vix vllum est, postquàm edicto 1 & omnium ferè gentium generali consuetudine 2 inductũ est vt hereditariarum rerum possessio ipso iure, & absque facto vllo, qualis penes defunctũ fuerat in heredem quemlibet transferatur, quod Galli dicunt *Le mort saisit le vif.* Consequens enim est vt si quid ex hereditate subripiatur non tam expilari hereditas quàm heredi ipsi furtũ fieri videatur. 4 Nimirum si quãdcũque postea hereditas adita sit per heredem. Neque enim existimandum est edicti aut consuetudinis potestate factum esse vt hodie magis quàm olim aut ignoranti aut inuito acquiratur hereditas: 5 sed quòd anteà dominij duntaxat ratione constitutũ erat vt quandocũque adita hereditas iam inde à die mortis testatoris adita retrò fingeretur, 6 id ipsum ad cõmodum quoque possessionis translatum est vt hereditatis agnitione secuta non magis possessio quàm dominium vllo instanti iacuisse videatur. 7 Itaque si ponas aut repudiatam esse hereditatem 8 aut impetratum ab herede tempus ad deliberandum, vt interea curatorem hereditati dari sit necesse, 9 eóque tempore furtum hereditati fiat, 10 expilatæ hereditatis nõ furti agere curatorem oportebit. 11 *Ita Senatus 4.* Cal. Decemb. 1588.

1. Non quòd specialiter in hanc rem factũ sit sed quòd cõfirmata sunt generaliter omnia quæ stylo Senatus nostri continentur. Inter quæ hoc vnum est vt possessio rerum defuncti ipso iure in heredem continuata intelligatur.

2. De qua latè attestatur Andr. Tiraq. *in tract. De edict. Le mort saisit le vif.*

3. Quod alienum sanè est à ratione iuris. Ex qua scilicet nõ continuatur possessio defuncti in heredem, sed opus est corporali adprehensione *l. cùm heredes 25. D. de acquir. poss.* Ratio ponitur in *l. 1. §. Scæuola* D. *si is qui test. lib. esse iuss. est.* quia hereditas

non potest trãsferre in heredem, nisi quod fuit hereditatis. Possessio autem quæ est facti non potest fuisse hereditatis quæ est iuris.

4. Expilatæ autẽ hereditatis crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consueuisse certi iuris est *l. vlt. C. hoc tit. l* 2 § 1. D. *eod.* quia scilicet hereditariæ rei furtum non fit *l. vlt. eod. l. hereditaria* 68. D. *de furt. & d. § Scæuola*, furtum autem esse non potest vbi non est interuersio possessionis *l.* 1. *D. de furt.* nec rursus actio furti vbi furtum non est. Hinc etiam est quod vxor nõ potest accusari crimine expilatæ hereditatis quia nec furti cum ea agi potest *l. vxor* 5. *D. hoc tit. l. aduersus* 4. *C. eod.* vbi obserua legendum esse *domi* non *domus* in illis verbis: *domus accipitur.*

5. Esset enim id iniquum *l. nec emere* 16. *C. de iur. delib.* quoniam ita fieret vt inuitus quis ære alieno obligaretur *l. qui in aliena* 6. *in princip. D. de acquir. hered.* Excipe causam suorum heredum, itemque necessariorum quibus ob eam causam datum est beneficium, illis abstentionis, istis separationis *l. necessariis* 57. *eod. l.* 1. § *vlt.* D. *de separat.*

6. *l. heres quandoque* 54. D. *de acquir. hered. l. omnia* 193. *de reg iur.*

7. Perinde acsi possessio non minùs iuris esset, quàm dominium, cùm tamen maximè sit facti *l.* 1. § *si vir vxori & præced.* D. *de acquir. poss. l. denique* 19. D. *ex quib. caus. maior.* licèt plurimùm ex iure mutuetur, vt dicebat Papinianus *in l. possessio* 49. *in princip.* 7. § 7. D. *de acquir. poss.*

8. Quo casu nõ potest videri possessor esse hereditatis ille qui nec est, nec vnquã fuit heres, cùm pri⁹ sit vt quis sit heres, quàm vt ex edicto & generali consuetudine fiat possessor. Nec enim aut edictũ aut cõsuetudo alium facit possessorem quàm quem agnitio hereditatis fecerit heredem. Vnde soleo dicere non aliam esse hac parte rationem suorum heredum quàm sit extraneorum, vt nimirum agnitio & voluntas ipsorum perinde ac extraneorum necessaria sit ad hoc vt ex edicto fiant possessores. Alioqui si sufficeret quod sint heredes ipso iure per legem, sequeretur fore illos sicut heredes necessarios, ita & bonorũ possessores necessarios. Quod sanè absurdum esset. Ita enim fieret vt vel abstinendi beneficium ignorantes adeóque inuiti amitterent contra propositum prætoris de quo *in d. l. necessariis* 57. iunct. *l. ei qui* 12. *cum l. præced. D. de acquir. hered.* vel nouo indigerent beneficio abstinendi necdum prudentibus cognito. Siquidem inauditum est vt abstinendi beneficium habeat filius qui possidet bona paterna omnia & quidem tanquam paterna *l. eum bonis* 87. *eod. tit.* Denique bonorum possessor necessarius nullus est, aut vnquam fuit siue ius ciuile consulas siue prætorium.

9. *l. si diu* 8. *D. quib. ex caus. in poss. eat. l. idem priuilegium* 2 § 1. *D. de reb. autor. iud. possid.* aliàs *l.* 7. *de priuileg. credit.*

10. Si tamen hereditari furtum fieri potest quod non ita est *d. l.* 1. § *Scæuola* D. *si is qui testam. lib. ess. iuss. est.* vbi ratio illa redditur quam attulimus *num.* 4. *supr.*

11. Quia nimirum eo tempore verum est nondum per quẽquam possessa esse bona hereditaria, non magis quàm si ea bona hereditaria nec dominum vllum haberent, quamuis hereditas quod ad dominij causam pertinet sustineat personam defuncti. Qui sensus est *l. vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. non minùs* 31. § 1. *D. de hered. inst. l. hereditas* 34. D. *de acquir. rer. domin. l.* 2. § 1. in illis verbis: *antequàm res ab herede possessa sunt D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Legati petitio non potest differri pratextu expilatæ hereditatis, sed tamen legatarius interdum satisdare cogendus est.

OBtentu expilatæ hereditatis emolumentum legatorum neque auferri neque differri oportet. 1 Sed si is qui legatum pecuniarium petit, & hereditatem expilasse dicitur, non sit soluendo, vt inopia sua facilè sit elusurus condemnationem quæ aduersus eum sequi postmodum poterit, 2 æquum est consuli heredis indemnitati hactenus vt non nisi per fiduciæ speciem 3 condemnetur: & de restituendo legato sub ea condicione, si hereditatem expilatam apparebit, caueatur. 4 *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 10. sup. De verb. & rer. signific.

1. *l. obtentu* 5. *C. hoc tit. l. fideicommissaria* 23. *De fideic. libert.*

2. *Vt in l. si quis iniuriam* 35. D. *de iniur.* Inanis enim actio est quam debitoris eludit inopia *l. nam is* 6. *D. de dolo.*

3. Id est vt vulgò loquuntur, prouisionaliter.

4. *arg. l.* 1. *& tot. tit. D. si cui plus quàm per leg. falcid. l. Diuus* 5. § 1. *& l. seq. D de hered petit.*

DEFINITIO III.

Reo expilatæ hereditatis nihil prodest obiicere exceptionem de iure tertij etiam volentis, nisi ipse dicat se heredem.

OB expilatam hereditatem accusatus non ex eo solo excusare se potest quòd contendat probaréque velit accusatorem nihil iuris in hereditate habere, quasi pertineat illa ad alium siue ex testamento siue intestati iure. Nõ enim ideò minùs deliquit, qui expilauit. 1 Estque ea exceptio de iure tertij, nec aliter exclusiua iuris agentis, quàm si tertius ille velit. 2 Quid ergo si is qui verus heres dicitur interueniat liti, & patiatur admitti exceptionem. 3 Adhuc dicendum est posse cogi reum vt de crimine respondeat, & consequenter siue fatebitur, siue conuincatur condemnandum esse, quia etiamsi accusatoris nõ interesset, publicè tamen interest crimina vindicari. 4 Planè si is qui hereditatem expilasse dicitur contendat se heredem, apparet præiudicialem esse quæstionem de hereditate, eo idque ante omnia terminandam. 5 Neque enim expilasse videri potest qui re sua, & iure suo vsus est. 6 *Ita Senatus* in secreto auditorio pro Claudio Rybet procuratore, & Nicolao Fusier 4. Cal. Iul. 1595.

1. Sciuit enim aut scire debuit, quicquid non suum esset ad alium pertinere *l. si inter me* 15. *D. de except. rei iudic.*

2. Cuiusmodi exceptiones certum est non prius esse admittendas quàm tertius ille velit. Bart. communiter adprobatus *in l.* 2. *D. de except. rei iudic.*

3. Hoc enim casu perinde esse videtur acsi ab eo ipso tertio huiusmodi exceptio obiiceretur. Nam cùm duo inter se litigãt potest interuenire tertius cuius interest, & facere vt iudicium illud differatur. Bart. *in l si quis libertatem* 6. *n.* 1. D. *de hered. petit. Ex l. Titia* 34. D *de solut. matr.*

4. *l. ita vulneratus* 51. § *vlt.* D. *ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum* 95. § 1. D. *de solut. l. si à reo* 70. § *vlt.* D. *de fideiuss.*

5. Eorum namque iudiciorum quæ sunt de petitione hereditatis ea est autoritas vt nihil in eius iudicii præiudicium fieri debeat *l. Diuus* 5. § *vlt. D. de hered. petit.*

6. *l. meritò* 51. D. *pro socio l. duo fratres* 78. D. *de acquir. hered. l. creditor* 53. *D. de furt.*

TIT. XX.

De iniur.

DEFINITIO I.

Qui iniuriam dixit motus calore iracundiæ & prouocatus adhuc puniendus est, sed mitius.

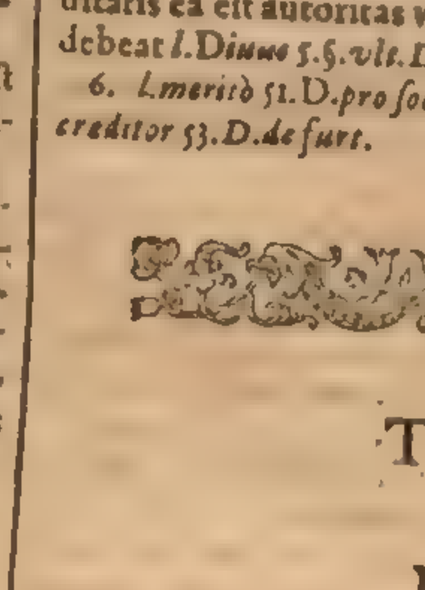

I mentiri me dixeris, & ego iusto motus calore iracũdiæ te percusserim, non equidẽ eò minus condemnari debeo quòd prior fuerim lacessitus iniuria. 1 Neque enim mihi in causa mea ius dicere debui: 2 Sed tamẽ mitiùs eo nomine mecum agi æquissimum est. 3 *Ita Senatus* in causa Ioannis de Dompierre procuratoris & Iacobi Pic 7. Calend. Febr. 1590.

1. Nam neque calor iracundiæ neque pœnitentia neque prouo-

pronocatio in delictis regulariter excusat Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*60.*num* 9.18.21.

2. *l.1.D.quod legat.l.non est singulis* 186.*de reg.iur.*

3. Iul.Clar.*in* § *iniuria num.*14.& 16. & aliis locis suprà citatis. Sed neque prodest ei, qui iniuriarum actione conuenitur, quòd probet iniuriam à se dictam veram esse, nisi reipublicæ interfuit sciri, puta si quis alium latronem vel homicidam dixerit dummodò probet. Alioqui tenetur etiamsi tale crimen fuerit oppositum in iudicio excipiẽdo puta contra testes, Idem Clar. *dict.*§. *iniuria num.*15. vbi tamen addit hanc distinctionem non procedere de iure canonico ex quo debet præcedere charitatiua admonitio vel correctio. Amplius, si is qui iniuriam intulit, protestatus fuerit in ipso actu iniuriæ quod nolebat facere iniuriã nihil ei prodest. Idem Clar.*ibid.num.*1. vbi ponit exemplum de eo qui dixit alteri *Tu mentiris saluo honore tuo*, quia inquit, verba illa *tu mentiris* sunt ex consuetudine inducta vt habeãt vim iniuriandi.

DEFINITIO II.

Ius prosequendæ iniuriæ transmittitur ad heredem si accusator decesserit pendente appellatione.

QVi iniuriarum egerat & obtinuerat, si post appellationem à condemnato interpositam necdum ea decisa decesserit, transmittit actionem ad heredem, vt possit ille litem prosequi non tãtùm propter sumptus litis, 2 sed etiam ob persecutionem mulctæ quæ in vicem eius quod interest accusatoris infligi solet: 3 cùm nec pœnæ persecutio morte finiatur vbi lis iam est contestata, 4 Nisi proponas remissam à morientre iniuriam: Quod etsi de Christiano homine credibile est, probari tamẽ ab eo qui allegat, oportet, 6 quoniã hîc nõ tã quid fieri debuerit, quàm quid factum sit inspiciendum est. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Appellatio enim extinguit iuditatum, & pronunciationẽ *l.1.*§.*ult.* D.*ad* SC *Turpill.l.furti* 6.§. 1.*de his qui not.infam.* sed non litis contestationem, cùm è contrario reuocet & reducat litem ad terminos litis contestatæ. Vnde fit vt in causa appellationis nulla sit contestatio necessaria, sed incipiatur à conclusione in causa quomodo pragmatici loquuntur.

2. Ad quos semper condemnandus est is qui facto suo dedit causam liti *l.eum quem temerè* 79. D.*de iudic.l.qui solidum* 78.§. 1.*de leg.*2.

3. Interest namque aduersarij vt de appellatione pronũcietur vt *in l.*2.D *si tut.vel curat.mag.creat. appell.l.*1.D. *si pend.appell.mors interuen.*

4. *l. omnes pœnales* 26. *l. constitutionibus* 33. *l.sciendum* 58. D. *de oblig.& action.l. vlt.*D.*de fideiuss.tut. l. vnic.* C. *ex delict.defunct.*

5. Nam & de quolibet probo viro iam olim Papinianus ita scripsit *in l.si venditor* 6.§.1.*D.de seru.export.*

6. Scilicet remissam fuisse iniuriam aut expressè aut etiam tacitè per dissimulationem id est per silentium annuum aut per conuersationem habitam cum offensore. His enim omnibus modis remittitur iniuria. Iul.Clar. *in* §.*iniuria num.*9. 10.& 11. quod intellige ita vt nullum ius agendi supersit ne quidem ad damna & expensas. Aliter atque si facta esset simpliciter pax pro iniuria aut si facta esset remissio iniuriæ in foro conscientiæ, quibus casibus damna & interesse adhuc peti possent. Idem Clar.*in pract.crimin.quæst.*58.*num.*38.& 39. Addens *num.*40. non solere admitti probationem pacis nisi per publicum instrumentum.

7. Cam remissio iniuriæ sit facti, ob idque præsumi non possit nisi probetur *vulg.iurib.*

DEFINITIO III.

De iniuria facta vxori vir agere potest, parémque iniuriam reddere.

VXori facta iniuria marito quoq; facta creditur propter indiuiduam illam quæ ex matrimonij sanctitate contrahitur inter coniuges non vitæ tantùm sed etiam corporum societatem: 2 Maximè verò si per iniuriam vxor in adulterij suspicionem vocetur. 3 Itaque si quis vxori tuæ adulterium obiecerit, túque aut in ipso instanti illatæ iniuriæ, 4 aut etiam ex interuallo, dũmodò eo ipso die 5 parem adeóque atrociorem si fieri potest iniuriam, dum verbo tantùm intuleris, credendus es feciſſe iusto motus calore iracundiæ, perinde acsi in ipsa tua persona iniuriam passus fuisses. 6 Proinde similiter iniuriarum compẽsatio facienda est, 7 & vterque absoluendus ab obseruatione iudicij si neuter in animo iniuriandi perstare velit. 8 *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal. Iul. 1591.

1. *l.*2 C.*hoc tit.* Iul.Clar. *in* §.*iniuria num.*3.

2. *l.1.D.de rit.nupt.l.aduersus* 4. C.*de crimin.expil.hered.* vbi legendum est *quæ socia rei humanæ atque diuinæ domi suscipitur*, vt dixi ad *Defin* 1.*num* 4 *supr.tit præced.*

3. Quæ iniuria omnium maximè lædit pudorem mulieris & maritum in vxoris pudore vt loquitur *d.l.*2.C.*hoc tit.*

4. Nam in continenti etiam vi repellere vim & iniuriam licet *l.*3.§.*eum igitur* D.*de vi & vi armat.*

5. Vix enim est vt in sequentem diem idem calor iracundiæ producatur.

6. *l.*1.§.*vlt.*iunct *l.*2.*D.hoc tit.*

7. Vt paria delicta mutua compensatione tollantur *vulg: l.viro* 37. *l.cùm mulier* 47. *D.solut.matrim. l.si ambo* 10. *D.de compens.*

8. Nam si alteruter in animo iniuriandi perstare velit, is verò condemnandus est, quia ostendit non calore iracundię sed matura animi deliberatione certóque iudicio se iniuriam fecisse *l.quisquis in calore* 48.*cum ibi not.De regul.iur.* Nota autẽ quod ait Definitio in illis verbis: *dum verba tantùm* quia si iniuriam verbo illatam siue sibi siue vxori, vellet quis se ipsa & facto vindicare iam non essent paria delicta, & ideò esset ille puniendus quatenus iniuriæ sibi illatæ modum excessisset, siquidem in delictis prouocatio non excusat nisi hactenus vt qui prouocatus fuit, mitiùs puniatur. Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.* 60.*num.*18.

DEFINITIO IV.

Qui executioni iniuriosæ tanquam testis adfuit, non debet puniri tanquam auxiliator, nec in vllos litis sumptus condemnari.

IS qui executioni ab apparitore per vim aut iniuriam factæ testis adfuit si non probetur apparitori cõsilium aut opem dedisse, cõdemnandus eo nomine non est quasi & ipse vim & iniuriam intulerit, vel præsentia sua audaciorem fecerit apparitorem, 2 sed quia nec actorem, qui iniuriam passus est litis contra testem institutæ expẽsas de suo præstare æquum est, Placuit apparitorem & eos quibus mandãtibus iniuriosa executio facta esset, in eos sumptus pro teste cõdemnari. 3 *Ita Senatus* pro Edoardo Bollier contra Claudium Iordain 4. Cal. Iul. 1591. Iunge Defin. 8. & 15. de execut. rei iudic.

1. Neque enim testi debet suum officium esse vnquam damnosum *l. sed si quis* 7. D. *testam.quem.aper.l. videlicet* 29.*D.ex quib.caus maior.l.*3.§.*vlt.D.de testib.*

2. Nam licèt assistens maleficio non debeat puniri nisi appareat, quòd id fecerit ex proposito. Vbi tamen ex eius assistentia delinquens potuit reddi audacior puniendus est saltem pœna extraordinaria. Iul.Clar.*in pract.crimin quæst.*90.*num.*8. vbi addit interdũ etiam torqueri istos & interrogari an scierint & tractatè, vt ille loquitur, id est tractatu habito astiterint maleficio. Quæ distinctio non potest in eum cadere quem constat astitisse tanquam testem. Illud sanè constat si tractatus præcesserit auxiliatorem eadem pœna esse puniendum qua delinquens principalis puniri debet. Nullo antè tractatu præcedente si auxiliator præbuit causam delicto idem dicendum esse, Si verò nõ præbuit mitiùs puniatur. Maximè si post commissum delictum præstiterit auxilium, quia is nec propriè auxiliator est. In dubio autem auxiliator ante omnia torquẽdus est super deliberatione aut scientia delicti, quia contra eum magna præsumptio est, quòd fuerit particeps delicti etiamsi non nisi post commissum delictum præbuerit auxilium. Nisi auxilium fuerit valde remotum ab actu maleficij. Nec distinguitur in hac materia an principalis delinquens aliter erat facturus an non. Etsi cùm erat facturus tãtò mitiùs puniri auxiliatorem æquum est. Neque rursum dubitatur quin auxiliator sit qui vulneranti vel occidenti assistit armatus si non fuerit ab eo remotus. Porrò non sufficit vt alter alteri auxilium præstitisse dicatur ad hoc vt puniatur tanquam auxiliator sed addendum est, quod auxilium præsti-

terit affirmando vt alius delictum facilius committeret. Item debet prius constare principalē deliquisse & quidem aliter quàm ex ipsius contumacia vt possit puniri auxiliator. Etsi hoc postremum apud nos nō obseruatur. Nam indistinctè proceditur semper cōntra auxiliatorem. Hæc omnia ex Iulio Claro *dict. quæst.* 90. vbi addit furum receptores teneri eadem pœna.

3. Tanquam quibus illi causam dederint. Semper enim inspiciendum est quis sumptibus litis & liti causam dederit, vt factum cuique suum noceat non alteri *l. factum* 155. *l. quid quis* 203. *de regul. iur.*

DEFINITIO V.

Fama vel auditus à fide dignis excusat eum qui iniuriam dixit quam sciri publicè intererat, licèt eam probare non possit.

ETiam qui cōuicij causa innocentem infamauit dum modò de ea re quam sciri publicè intererat, si habeat pro se famam bene probatam, 1 condemnandus non est, tametsi probare nequeat verum esse quod per famam circumfertur. Excusat enim fama à dolo & calumnia, & consequenter à pœna, 2 Præsertim si ab egregiis personis, & fidē dignis originem habuerit. Nam etsi fama nondū per vulgus peruasisset, tamen sufficeret ad purgandam calumniæ suspicionem, quòd reus id se ab aliquo præcipuæ existimationis viro audiuisse diceret, & probaret. 3 Aliud tamen est si talis iniuria sit quam sciri aut ignorari publicè nil interfit. Tum enim tametsi maximè verū sit, quod obiicitur, nihilominùs iniuriarum iudicio tenetur, qui conuicij & iniuriæ causa dixisse quid vel fecisse conuincitur. 4 *Ita Senatus* in causa Philiberti De Court & Dionysii Bizet 3. Cal. Aug. 1592.

1. Nam si nihil probaret vtique condemnandus esset, etiamsi publicè interesset sciri. Iul. Clar. *in §. iniuria num.* 15.

2. Idem Iul. Clar. *in pract. crimin quæst.* 62. *num.* 8.

3. Aliud enim est de fama loqui, aliud verò de auditu à fide dignis, vt distinguit Iul. Clar. *dict. numer.* 8. Cravet. *cons.* 178.

4. Iul. Clar. *in d. §. iniuria num.* 15. Not. *in l. si non conuitij 5. C. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Aliter atque aliter pro varietate personarum locorum & temporum condemnandus est qui offendit executorem.

OFfendens apparitorem siue Principis siue Senatus, siue alterius domini aut iudicis inferioris, grauissimè puniendus est, quòd ea res ad publicam vtilitatem tuendámque magistratuum iurisdictionem pertineat. 1 Sed tamen ex causa solet Senatus aliter atque aliter condemnare. Grauiùs enim coercendus est qui apparitori in ipso actu exequendi officij infert iniuriam, quam qui extra officium aut officij causam: 2 Grauiùs qui in odium executionis contra se factæ, quàm qui offendit petentem salarium ob eam executionem quam pro se fecerit. 3 Grauiùs item qui in loco publico, quàm qui in priuato, qui in vrbe quàm qui in agro, qui pro foribus palatij & prætorij Senatus, quàm qui in alia ciuitatis parte. 4 Grauiùs item qui sine causa offendit quàm qui prior lacessitus iniuria, iustóque dolore motus. 5 Vt puta cui equum conscendenti vt ad vxorem moribundam quàm citissimè proficisceretur, apparitor equum ademerat: Item qui probum apparitorem quàm qui audacem, & contumeliosis executionibus debitorum iras & dexteras in se prouocare solitum: 6 Denique qui diuitem quàm qui egenum & ipsa egestate probrosum. Itaque iudicantis arbitrio & religioni condemnationis modus relinquendus est. 7 *Ita Senatus* in causa Iacobi Faure 10. Cal. Febr. 1593.

1. *l. non est singulis* 186. *de regul. iur. l. prohibitum* 5. *vbi not. C. de iur. fisc. lib.* 10.

2. Nam qui extra officium & officij causam offendit apparitorem non videtur eum offendere tanquam apparitorem, sed tanquam priuatum, quo nomine non tam grauiter puniendus est. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 91. *num.* 1. & 2. & *quæst.* 35. *num.* 16.

3. Priore namque casu videtur iniuria facta iudici qui mandauit executionem. Posteriore verò videtur facta ipsi apparitori tanquam priuato.

4. Solet enim quodlibet delictum valde aggrauari ex circūstantia loci *l. aut facta* 16. §. *locus* D. *de pœn. l. prætor* 7. §. *vl. sed est quæstionis* 9. § *sed si in theatro* D. *hoc tit.*

5. Nam prouocatio & iustus dolor etsi non omnino excusat, mitigat tamen pœnam. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 69. *num.* 18.

6. Cùm executori modum excedenti possit interdum etiam de facto resisti. Not. *in d. l. prohibitum per tit. text.* C. *de iur. fisc. lib.* 10

7. Quia pœna certa hoc casu & ordinaria nulla est.

DEFINITIO VII.

Non facit vim accusator qui ipse prehendit reum in executionem mandati iudicialis. Secus si propria autoritate id faciat.

ACcusatorem qui prehendendi rei mandatum obtinuerat a iudice si aut fugientem aut latitantem aut proximæ fugæ vel latitationis suspectum ipsemet prehēdāt, dummodò ab inferenda iniuria se abstineat, deliquisse non videri placuit, 1 Nec si eum ipse in vincula cōiiciat securioris custodiæ gratiâ, si tamen quampumdùm facere potuit, publicis cum carceribus reddiderit, aut officialibus loci in quo reus prehensus est. 2 Non idem est si propria autoritate nullóque præcedente iudicis mādato cum quis prehenderit quem sibi ex delicto obligatum intendat. 3 Nam quod in eo qui ex cōtractu obligatus est aliter obseruamus vt fugiens capi possit à creditore ipso, 4 habet propriam rationem propter verba illa legis duodecim tabularum *si calvitur pedémve strvit, manum endo iacito.* 5 *Ita Senatus* pro Ioanne Manuel contra Iacobum Baudrey 11. Cal. Mart. 1593.

1. Sed potiùs apparitori iussa magistratus exequenti opem tulisse. In quo nihil sanè est quod pœnam mereatur cùm fiat lege permittente *vulg. l. Gracchus* 4. C. *ad leg. Iul. de adulter.*

2. Ne alioqui de priuatis carceribus teneatur secundùm ea quæ diximus *supr. Tit. De priuat. carcer. inhib.*

3. Hic enim sanè committit vim priuatam si sine armis id faciat: vim publicam si cum armis, vt dixi *supr. tit. Ad leg. Iul. de vi public.*

4. *l. ait prætor* 10. §. *si debitorem* D. *quæ in fraud. cred.*

5. *l. si calvitur* 233. vbi Gothofr. & alij notant ex Festo in voce *struere* D. *e verb. signific.* Vide Cuiacium *ad l. extat.* 13. D. *quod met. caus. & lib.* 16. *obser. cap.* 19. Boer. *decis.* 275. Ioan. papon. *in syntagm. lib.* 20. *tit. Des arrests d'adiournements & empriſonnemens* §. 2.

DEFINITIO VIII.

Pro iniuria quam quis propria autoritate vindicauerit postea iniuriarum agere non potest.

AB alio iniuriam passus si eam verbis aut facto, alia denique iniuria repulerit, vt sibi in causa sua ius dixisse videatur, 2 iniuriarum agere posteà non potest, licèt prior fuerit prouocatus. Maximè verò si leuiore accepta iniuria grauiorem irrogauerit. 3 Nam qui sibi ius dixit in eóque ius dicentis autoritatem quam implorare debuerat neglexit, 4 indignus est qui legis aut magistratus opem sentiat. imò si iniuriæ quam retulit atrocitas id exigat cōdemnari potiùs debebit, 6 saltem ad expensas litis, 7 Præsertim si aduersarius quam verbo iniuriam intulerat, verbis quoq; vt fieri solet, atque apud iudicem deleuerit, 8 nec eò minùs agere perstiterit is qui abundè fuerat satisfactum. 9 *Ita Senatus* pro N. Laboret contra Christophorum Magucium 3. Non. Mart. 1594.

1. Quod

1. Quod interdum facere licèt impunè dummodo incontinenti fiat,& ita vt modus non excedatur. Secundum ea quæ dixi ad *Defin.3.in fin.supr.eod.*

2. Sibi enim ius dicit qui propria autoritate facit quod facere deberet per iudicem *l.1.D.quod legat.l. vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

3. Quod plerumque fit.Difficile namque est in ea re quæ calore iracundiæ fiat modum seruare.

4. *l.non est singulis 196. De reg.iur.l.vnic.C.quand.lic.cuique sine iudic.se vindic.*

5. *Arg.l.auxilium 37.in fin.D.de minor.*

6. Cùm non sint eo casu paria delicta vt compensari possint *l.vire 39.l.cùm mulier 47.D.solut.matr.*

7. Ad quas semper condemnandus est quisquis in lite improba perseuerat *l.desistisse 10.l.eum quem temerè 79.D.de iud.*

8. Iniuriam enim verbo tantùm factam verbo quoque deleri,& vt ita dixerim dissolui nihil prohibet *vulg.l. nihil tam naturale 35 de reg.iur.l.prout 80.D.de solut.*

9. Etsi enim ab initio nihil dolo malo fecit, nunc tamen facit quod sufficit vt ad litis totius etiam præteritæ expensas condemnetur *d.l.desistisse l.2.§.circa D.de dol. mal.except.*

DEFINITIO IX.

Pœnitentia an & quando excuset eum qui conuenitur actione iniuriarum.

QVi ob illatam à se verbo iniuriam litem criminalem patiuntur,solent vt condẽnationem effugiant protestari,nolle se bonam aduersarij famam lædere,aut de ea quicquam detrahere.1 Sed non sufficit ea declaratio ni fateantur prolatam à se iniuriam.2 Alioqui repetendi & committendi sunt testes acsi protestatio nulla facta esset. Nimirum si animo iniuriandi prolatam constet. Nã nec aliter iniuria videri debet quàm si iniuriandi animus adfuerit.3 Cæterùm cùm mulier quędá pia affectione mota persequenti alij vindictam criminis,sacrosãctę hebdomadę tempore obiecisset,indignum esse illum qui ad diuini conuiuij epulas admitteretur,at dignum potiùs qui vt canis à Christianorum consortio remoueretur, si non à vindictę persecutione desisteret, Putauit Senatus cũ ea mitiùs agendũ,quòd licèt nimis inciuiliter adcóque iniuriosè locuta fuisset,Christiani tamen officij exhibendi potiùs quàm iniuriandi animum habuisse videretur.4Itaque satis esse visum est,quod in publico auditorio protestata esset,bene se de aduersarij fama & religione semper sensisse,ac sentire velle.5 Cúmque idipsum iã apud inferiorẽ iudicem declarasset,qui nihilominus pronũciauerat repetendos esse testes & committendos.6 Senatus pronunciauit male iudicatũ,& ream absoluit,ab obseruatione iudicij,cum expensarũ tamen principalis non etiã appellatorię litis cõdemnatione. 7 *Ita Senatus* ex tẽpore pro Iacobina de Meurs cõtra Peronetam Baston Prid.Id.Sept.1595.

1. Vi scilicet appareat calore iracundiæ potiùs quàm certo iudicio prolatam fuisse iniuriam.Alioqui protestatio sola eius qui iniuriam facit quod non habeat animum iniuriandi nihil ei prodest nec si in ipso iniurię actu fiat, cùm sit contraria actui & omnis iniuria in dubio facta præsumatur animo iniuriã di.vt tractat Iul.Clar.*in §.iniuria num.*12 & 13. vbi exemplum ponit vulgare in eo qui alteri dicit,*Tu mẽtiris saluo honore tuo.*

2. Prius enim querendum & constituendum est an factum sit quàm quomodo aut qua mente.

3. Cùm voluntas & propositum maleficia distinguat *l. qui iniuria 53.in princ.D.de furt.*Iniuriandi tamen animus in dubio præsumitur in faciẽte iniuriam,vt dixi *num.*1.Nec omnino excusatur qui dixit se pœnitere aut feciſſe calore iracundiæ. Nisi hactenus vt mitiùs puniatur.Clar.*in d.§.iniuria num.16.*

4. *Arg.l.si venditor 6.§.1.in fin.D.de serv.export.*

5. Quæ protestatio & declaratio publicè in iudicio facta magni erat momenti.

6. Quod non solet nec potest fieri nisi cùm procedítur extra ordinem.

7. Vt iniuria quam factam esse negari non poterat non prorsus impunita remaneret.Ex iis quæ dixi.*num.*3.

DEFINITIO X.

Non semper nec facilè iudex actionis iniuriarum debet decernere publicationem reuocatæ per reum iniuriæ.

CVm is qui ob verbalem iniuriam criminali actione petebatur declarauit coram iudice prolatam quidem à se iniuriam,sed impetu quodam & calore iracundiæ,potiùs quàm animi iudicio, cùm de aduersarij fama semper bene senserit,& sentire velit. Nõ facilè iudex permittere aut decernere debet vt liceat aduersario eam declarationem & palinodiam vbi gentium voluerit publicare.1 Irrogat enim ea res quandam infamiæ notam,2 quæ non tam facilè irroganda est ei qui lubrico linguæ 3 & calore iracundiæ 4 magis quàm certo animi iudicio peccauit.5 Itaque ex ea clausula iustam appellandi causam nasci visum est,Nisi & actoris conditio & delicti atrocitas ea sit,vt aliter sentiendum videatur,6 quod ipsum in iudicantis arbitrio & religione positum est.7 Vix tamen vnquam euenit vt sæpiùs eam publicationem fieri concedatur.8 Præsertim si non nisi semel prolata iniuria sit.9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod tamen petere ut plurimùm accusatores solent vt bonam famam quam iniuria læserat, iis restitutam fuisse appareat.Maximè verò solet hæc publicatio permitti cùm in publico facta iniuria est, vt qui publicè peccauit, etiam publicè coerceatur.

2. Saltem apud bonos & graues viros quæ non leuis iactura est bono & graui viro *l.4.§.aduersus D.de dol. mal.except.*

3. Nec enim lubricum linguæ ad pœnam facilè trahi debet *l.7.§.hoc tamen ad leg.Iul.maiest.*

4. *l.quicquid in calore 48.de reg.iur.*

5. Præsertim cùm placeat non esse infamem illum qui condemnatur actione iniuriarum propter leuem iniuriam licèt plerique contra sentiant.Iul.Clar.*in §.iniuria num.*8.

6. *l.si quis iniuriam 35.D.hoc tit.*

7. De iniuria enim nunc extra ordinem ex causa & persona statui solet *l.vlt.D.hoc tit.*

8. Sic *in l.cùm plures 15.§.vlt.D. de reb. autor.iudic.possid.l. si quis ex argentariis 6.§.vlt.& l seq.D.de edend.l.vlt.§.& hæc quidem 13.in fin.C.de iur.delib.*

9. Vt pœna respondeat delicto,quod semper curandum est quantum fieri potest *l.sancimus 22.C.de pœn.*

DEFINITIO XI.

Quod factum male est per calorem iracundiæ potest per pœnitentiam dilui vsque ad responsionem factam ab interrogato de crimine quæ responsio pro contestatione est.

QVi calore iracundiæ verbo iniuriam dedit, potest ex pœnitentia & contrariæ voluntatis declaratione iudicio iniuriarum se eximere,ad litem vsque contestatam.1 Quid ergo si criminaliter actum sit, vt plerumque fit? Nam in iudiciis criminalibus litis contestatio nulla fit.2 Sed placet responsionem rei ad interrogationes de crimine factas esse pro contestatione.3 Igitur in id vsque tempus pœnitentiæ locus erit.4 *Ita senatus* pro Aduocato Tierry contra Ioannem Franciscum Magnin Cal.April.1596.

1. *Not.in l.quod calore de reg.iur.*

2. Sicut nec vnquam concluditur in causa vide Iul.Clar. *in pract.crimin quæst.14.num.13 & quæst.45.num.2.*

3. Idem Iul.Clar.*ibid.*

4. Ne lubricum linguæ ad pœnam facilè trahatur,quod esse non debet *l.famosi 7.§.penult.D.ad leg.Iul.maiest.*

TIT. XXI.

De quæstion.

DEFINITIO I.

Reus simulans insaniam per dolum ne interrogetur de crimine etiam quod pœnam corporalem non mereretur, torqueri debet.

TVLTITIAM per dolum simulans ne interrogetur de crimine, torqueri potest probato dolo, 1 tametsi crimen tale sit cuius probandi gratia quæstionem alioquin de reo haberi nó oporteret. 2 Id enim fauor veritatis elicit, 3 cùm & in causa ciuili si testis nolit de ea re de qua constet posse cum si velit testimonium dicere, tormentis quoque ad testimonium dicendum adigatur. 4 *Ita Senatus* 13.Cal.Iul.1588.

1. Dolus autem ex vultu ipsius rei colligi potest, quia per exteriora comprehenduntur interiora, inquit Boer. *quæst.* 1. *num.*30. *ex cap. ex studys de præsumpt. cap.* 1. *de cler. non resid. l. his qui* 12. *§ vlt. de tutor. & curat. dat. ab his. Auth. eloquentissimum C. de fid instrum.* Vide text. *in l. Diuus* 14. in illis verbis: *nec subest vlla suspicio matrem ab eo simulatione dementiæ occisam D. de offic. præsid.*

2. Siquidem dici solet non esse inferendam torturam quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis. Ne alioqui præparatorium vt aiunt grauius sit præparato. Iul. Clar. *pract. crimin. quæst.* 64 *num.* 4.

3. Quam quærere & assequi bonus iudex quantum facere potest semper debet *l. curent magistratus* 22. *D. de testib. cum similib.*

4. *Tot. tit. Extr. de testib. cogend. & ibi not.* Et generaliter certum est posse torqueri testem quoties de falso est suspectus Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 25. *num.* 7. *& quæst.* 53. *num.* 11. *& num.* 15. *vers. in hoc tamen Ducatu.*

DEFINITIO II.

Reus extra tormenta confessus nec in confessione postea perseverans iterum atque iterum torqueri potest, sed non sæpius quàm ter, nisi ex nouis indiciis.

SI reus de quo habita quæstio est, extra tormenta confessus postea, id est sequenti die (quatuor enim & viginti horarum interuallum intercedere oportet ne tormentorũ sensus adhuc durare videatur 1) confessionẽ reuocauerit, 2 iterũ atque iterũ torquendus est, nullis quoque nouis accedentibus indicijs. 3 Sed ita tamẽ vti ne sæpius quàm ter ex hac causa torqueatur. 4 *Ita Senatus* contra Claudiam Violat de Varcilles 9. Cal. Mart. 1590. & rursum Idib. Decemb. 1590.

1. Ne alioqui eorundem tormentorum potestate noua confessio extorta videretur. Clar. *quæst.* 64. *num.* 41, vbi ait tormentum debere saltem per vnum diem vel per vnam noctem requiescere.

2. Ductis scilicet ad banchum iuris ad ratificandum suam confessionem, quomodo loquitur Iulius Clar. *in pract. crimin. quæst.* 64 *num.* 43.

3. Ad hoc scilicet vt in ipsa cõfessione perseueret vt ait Clar. ibid. Non tamen vt tandiu sit torquendus donec in confessione ipsa perseueret sed vt possit de nouo torqueri, tanquam si nouum aliquod indicium superueniisset, quomodo explicat idem Iul. Clar. *quæst.* 21. *num.* 36.

4. Alioqui procederetur in infinitum quod absurdum & iniquum esset. Idem Clar. *dict. num.* 36.

DEFINITIO III.

Qui sortilegio vsu reperitur ad eludendam vim tormentorum hoc ipso quasi ex nouo indicio iterum torqueri potest.

QVi tormenta iam passus tacuit nec fateri crimen voluit non nisi nouis accedentibus indicijs iterum torqueri potest. Nouum verò indicium & quod ad repetendam quæstionem sufficiens sit illud etiam esse creditur si in ipsis tormentis compertus sit habere chartulas (vulgò *breueta* vocãt) quib⁹ per sortilegiũ iuuatur ne quicquam ab eo exprimere tormenta possint. Nam quod dici solet honestã esse rationẽ quamlibet redimẽdi sanguinis, 2 vix est vt christiana religio in hoc diabolico remedij genere possit admittere. 3 Certè negari non potest quin hoc ipso valde suspectus fiat, qui tam impijs artibus tibi consulit ne veritatem prodere compellatur. 4 Quid autem si eæ chartulæ repertæ sint & ereptæ reo priusquàm quæstioni dederetur: Nouum fortasse indicium non est, quod ante habitam quæstionem emerserit. Sed tamen verius est sufficere quod post sententiam de habenda quæstione redditam emerserit. 5 *Ita tractatum est* in causa Turini le Maistre 14. Cal. Iunij 1593.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 64. *num.* 46. *per tot.*

2. *l.* 1. *D. de bon. aut. qui mort. sibi consciner. Not. in l. transigere* 18. *C. de transact.*

3. Peccatum enim mortale est & contra caput primum primæ tabulæ quoties ad illas artes confugitur per quas diabolus inuocatur. Nec vnquam faciendum est malum vt inde eueniat bonum. Nec denique pro salute huius mortalis vitæ periculum damnúmque animæ vnquam incurrendum est.

4. Cùm etiam ob mendacium locus fiat torturæ. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21 *num.* 39.

5. Quia scilicet de eo non potuit cogitari sententiæ tempore *l. non potest* 23. *D. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Ex quibus indicijs possit fieri condemnari ad torturam.

AD habendam quæstionem de reo, qui furtum fecisse dicitur indicia hæc sufficientia sunt, si probetur pecunias habuisse quas vnde habuerit, nõ potuerit dicere, aut probare, Si viso eo cui furtũ factũ dicebatur protinus auffugerit, 2 Si eum qui subreptas pecunias persequenti indicarat, occidere voluerit Neq; dubitauit Senatus quin his omnibus indiciis concurrẽtibus, accedente præsertim mala rei fama, tormentis dedendus esset, cùm de subtractis nummorũ corporibus constaret. 3 *Ita Senatus* pro Antonio Lespine 6. Id. Iun. 1590. Iunge SC. 2. de furt.

1. *Arg. l. cinile est* 6. *C. de furt.*

2. Cùm fuga faciat indicium ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *num* 20. 21. *&* 22.

3. Ex Iul. Claro. *dict. quæst.* 21. *num.* 1. *& vlt.*

DEFINITIO V.

Qui vel in tormentis ipsis vel statim post tormenta reuocat suam confessionem non ideò potest iterum torqueri quasi ex mendacio.

QVod diximus, 1 Eum qui in tormentis confessus est si extra tormenta negauerit rursus torquendum esse propter variationem, ita tamen vti ne sæpius quàm ter quæstio repetatur, Ad eum non pertinet, qui in quæstione ipsa minùs apertè & ingenuè professus sit, Puta si statim post cõfessionem, & in ipsis tormentis dixerit extortam eam vi tormentorum. 2 Cùm enim non præcedit aperta confessio, subsequens denegatio non inducit variationem: 3 quæ tamen sola repetendæ quæstioni locum facit. 4 *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590.

1. *Defin.* 2. *supr.* vbi vide *& in Defin.* 10. *infr.*

2. Quoniam quæ incontinenti fiunt videntur ineſſe *vulg. l. iurisgentium* 7. *§. quinimo D. de pact. l. lecta* 41. *D. de reb. credit.*

3. Nec enim variatio potest esse sine contradictione & euidenti mendacio. Quæ autem incontinenti fit dicenda est emendatio potiùs quàm variatio. Inquit Iul. Clar. *pract. crimin. quæst.* 21. *num.* 39. *vers. ego verò.*

4. Mendacium enim etiam solum est indicium sufficiens ad torturam, & consequenter variatio etiam sine trepidatione, dummodò sit circa substantialia, licèt non defuerint qui contrà defenderunt solum mendacium non esse sufficiens indicium ad torturam sed tantùm suspicionem quandam, quæ iuncta cum aliis indicijs sufficiat ad torquendum.

Iul.

Iul.Clar.*dict.num.*39. vbi tandem concludit vt ex solo mendacio non deueniatur ad torturam, nisi aliquo adminiculo concurrente. Sanè solá inconstantia titubatio & trepidatio rei non est indicium sufficiens ad torturam vt idem Clar. ibidem subiungit. Porrò indicia præcedere oportet & probata esse Clar. *q.*64.*num.*9.*&* 12.

DEFINITIO VI.

Septuagenarius non potest torqueri ne quidem per metum torturæ nisi perrarò & ex magna causa.

SEptuagenarium hominem quòd non solùm sit senex sed etiam decrepitæ ætatis, placuit torqueri non posse quantiscumque criminis indiciis vrgeatur, 2 quinimò nec facilè iniiciendum ei esse metum tormentorum: cùm sit verissimum quod dici solet metum ipsum torturæ torturam esse; nec minùs habere momenti ad extorquendũ falsum ab eo qui per ætatem tam iustum metum ferre nó possit. 4 *Ita Senatus* in causa Ioannis Fenet 9. Cal. Iunij 1591.

1. Nam senex quoque si decrepitus non sit potest torqueri Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*64.*num.*22.

2. Ignoscendum enim est ætati *l.*3.*§.ignoscitur D.ad SC. Silan.* Clar.*dict.num.*22. vbi tamen addit vidisse se torqueri reum maiorem annis 65. eo scilicet modo quo torqueri poterat.

3. Sunt enim plures gradus torturæ Primus est, isque leuissimus. Minæ de torquendo. Secundus conductio ad locum tormentorum. Tertius spoliatio & ligatura. Quartus eleuatio in eculeo. Quintus squassatio vt loquitur Iul.Clar. *in pract. crimin. q.*64.*num.*31. licèt subiiciat tres tantùm gradus esse. Primum terrere, Secundum eleuare & in suspenso tenere. Tertium squassare. Et sanè cùm dicimus metum torturæ torturam esse, non de primo modo intelligimus nisi hoc posteriore sensu quo primus modus tres priores ante dictos complectitur.

4. Est enim ea ætate vis animi quoque longè infirmior ob corporis infirmitatem. Obserua tamen non eò minùs dici confessionem sponte factam quòd facta sit ab eo cui iudex minatus est torturam, Etiamsi conductus ille sit ad funem & locum tormentorum. Dicitur enim leuis ille terror, nisi processum sit ad spoliationem, & ligaturam. Clar. *dict. num.* 31. Nam & ligatura potest esse tortura ipsa, si sit multum atrox & stricta: vt idem Clar. ibi subiicit.

DEFINITIO VII.

Vnius testis etiam integer non facit indicium ad torturam, multo minùs criminis socius, nisi in crimine læsæ maiestatis.

REgulare est vt vnius testis licèt integri testimonium non faciat indicium sufficiens ad habendam de reo quæstionem, si non aliæ adsint eõiecturæ. 2 Multò minùs indicium faciet dictum eius qui se socium criminis fateatur, 3 Præterquam si agatur de crimine læsæ maiestatis, cuius odio propter scelcris, immanitatem speciali quodã iure contrà receptum est. 4 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4. 5. 6. 7. sup. ad leg. Iul. maiest.

1. Nam si non esset integer, nullo certè casu faceret indiciũ ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.*21.*num* 2.*vers. cæterum & quæst.*22.*num.*3.

2. Clar.*dict.quæst.*21.*& quæst.*22.*nu.* 2. vbi tamen vult hoc intelligi de eo teste qui deponat de aliquo actu siue remoto siue proximo ipsi maleficio. Nam si deponat de ipsomet delicto puta quòd viderit Titium vulnerantem Seium, vel Sempronii audiuerit blasphemantem, vult Clarus talem testem si sit integer facere indicium ad torturam.

3. Quia nec debet delinquens interrogari de sociis *l. vlt. C. de accusat.* nisi in casibus exceptis in quibus facit quidem indicium ad formandam inquisitionem sed non ad torturam. Iul.Clar. *quæst.*21.*num.*8. Nisi adsit aliud indicium. Facit sanè indicium ad inquirendum etiam in casibus non exceptis. Ibid. addens nunquam tamen debere quem interrogari de certa persona sine indiciis.

4. Vt dixi *Defin.*4 *supr. ad leg.* Iul. maiest. quamuis contrà sentiat. Iul. Clar.*dict.num.*8.

DEFINITIO VIII.

Sola confessio sufficit ad torturam non ad condemnationem nisi in casibus.

EQuidem sola rei confessio non sufficit ad condemnationem,1 sed tantùm ad habendam de illo quæstionẽ nisi aliæ concurrant probationes, aut saltem indicia quæ vrgeant, quia non est audiendus perite volens.3 Interdum tamen euenit vt contrà statuendum sit. Quid enim si ab hostibus explorator venerit qui se exploratorem fateatur, eiúsque confessioni cætera facti indicia non repugnent. Fateor non debere statim vt exploratorem condemnari, sed cur non torqueatur primùm vt confessionis veritas aut falsitas apertiùs eluceseat, deinde condemnetur? Siquidem delictum hoc est ex eorum genere quorum probatio vt plurimùm nec instrumentis nec testibus fieri vlla potest, sed tantùm indiciis & argumentis: 4 Præsertim verò si eiusmodi sint tempora vt id genus hominum vel nimiùm grassetur, vel maiora reipublicæ damna infligere posse videatur. Tantò enim seueriùs curandum est vt coerceantur quantò periculosius futurum sit si tolerentur. 5 *Ita Senatus* contra Benedictum Bataillion 5. Id. Iul. 1591.

1. Iul.Clar.*in pract.crimin quæst* 55.*num.*10.*& seq.* vbi tamen distinguit, an delictum solo animo perficiatur, an verò factum aliquod requirat. Et rursum hoc casu an sit delictum facti permanentis an verò facti transeuntis, vt hoc postremo casu possit rei confessio sufficere ad condemnationem, si adsit querela partis, & confessio non sit de aliquo delicto in genere sed in specie. Cæteris verò casibus non sufficiat sola confessio.

2. Clar.*quæst.*21.*num.*31. *& seqq.* vbi addit hoc habere locum in confessione etiam extraiudiciali. Et multò magis in ea quæ sit facta coram iudice incompetente, etiamsi postea sit reuocata, Nisi reuocans doceat de errore, tametsi iudex sit prorsus incompetens. Imò etiamsi reus confessus sit coram iudice tanquam priuato. Idem, Clar.*nu.*35. Idem *quæst.*55.*num.*18.

3. *l.*1.*§.*1.*&* §.*Diuus Seuerus D.hoc tit. l.non tantùm* 6.*in fin. D.de appellat.*

4. Secundum distinctionem quam attulimus *num.*1. ex Iul. Clar.*quæst.*55.*num.*11. Adde *l.non omnes* 5.*§. à barbaris D.de re milit.*

5. *l.aut facta* 16.*§. vlt. D.de pœn.* Obserua tamen non nocere reo confessionem extortam per tormenta etiamsi reus in ea perseueret si nulla legitima indicia præcesserunt, secus est si confessio sponte facta sit etiamsi super processu nullo; Idem Clar *dict.quæst.*55.*num.*13.*&* 14.

DEFINITIO IX.

Patientia tormentorum parum prodest ei qui tormentis addictus est sine præiudicio indiciorum & probationum.

CVm iudex pronunciauit habendam de reo quæstionem, hoc tamen addito vt ne quid iam supperentibus probationibus derogetur, 1 parùm reo prodest, quòd vim tormentorum patientia & contumacia sua fregerit: Nihil enim ideò de pœna criminis ordinaria remitti oportet si plenæ probationes fuerunt, 2 nisi quòd si eius pœnæ differentes species ac veluti gradus quidam sint, nihil prohibet adhiberi ex causa moderationem. 3 *Ita Senatus* in illa facti specie de qua SC. 6. de pœnis.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *sans préiudice des preuues resultantes du procés*. Iul.Clar.*quæst.*64.*num.*8.

2. Quamuis contra sentiat Iul. Clar. *quæst.* 64. *num.* 38. vbi magis probat vt hoc casu pœna ordinaria cõmutetur in extraordinariam. Nos tamen vtimur hac in re eo iure quod in Gallia receptum esse testatur Ioan. Papon. *in synt.ag.lib.*20.*tit.*9. *rest.* 1. Aliud est si indicia tantum præcesserunt *Defin.*25.*infr.*

3. Cùm etiam capitalia supplicia sint alia aliis grauiora *l. capitalium* 18. *D.de pœn.*

DEFINITIO X.

Qui perseuerauit in confessione extorta vi tormentorum non potest eam postea reuocare nisi probet erroneam.

SI præcedentibus indicijs ad habendam de reo quæstionem sufficientibus, 1 quæstio habita sit quæ criminis confessionem extorserit, etiam extra tormenta vt fieri solet, repetitam, 2 quæri interdum solet, An confessus reuocare confessionem possit, Et placet non posse. Confessio.n.etsi sola non satis probat, 3 potest tamen fieri vt præterea cùm eiusmodi indicijs coniuncta sit quæ indubitatè probent veritatem. 4 Itaque nil prodesse potest hoc casu reuocatio, nisi reus probet falsam & erroneam fuisse confessionem, 5 saltem per indicia contraria. Atque ita Senatus nostet in eadem facti specie pronunciauit contra Carolum Mantel, qui Amedei fratris sui vxorem à se occisam quater confessus apud primum iudicem, idipsum tamen in appellationis causa negauerat. Sane si quis non nisi in tormentis confessus sit, extra tormenta verò negauerit, aliud iuris obtinet. De quo scripsimus SC. 2. & 5. supr.

1. Quænam verò indicia sint sufficientia relinquitur arbitrio iudicis. Iul. Clar. *quæst.* 20. *num.* 4. vbi addit sufficere minùs quàm semiplenam probationem. Ad condemnandum verò requiri indicia grauissima & indubitata, sicut & ad capturam debilia sufficiunt non etiam ad formandam inquisitionem, sed tantùm ad fumendas informationes. Idem Clar. *ibid. num.* 2. & 3. De indiciis verò in specie vide eundem Clar. *quæst.* 21. vbi hæc præcipua numerantur Fama, Testis vnicus de visu. Plures socij criminis. Dictum mandatarij contra mandantem, Assertio vulnerati deinde mortui. Fuga ante inchoatã accusationem nisi qui fugerat sponte reuertatur, Inimicitiæ, Cõfessio etiam extraiudicialis minæ, Pax facta cum offenso, mẽdacium, vacillatio, trepidatio, possessio rei furtiuæ.

2. Hoc etiam omnino necessarium est, alioquì non sufficeret illa confessio ad condemnandum. Iul Clar. *quæst.* 64. *nu.* 40. Secus est in spontanea. Idem Clar. *quæst.* 65 *in princip.*

3. Idem Clar. *quæst.* 64. *n.* 44. *num. in fin. & quæst.* 65 *per tot.*

4. Cùm non præcedentibus indiciis non possit haberi quæstio. Clar. *quæst.* 55. *num.* 14.

5. Clar. *d. q.* 64. *num.* 44. & 45 *num.* 18.

DEFINITIO XI.

Ex longis & grauibus inimicitiis potest quis torqueri sed moderatius.

QVi dolo malo domum aduersarij sui cum quo per multos annos continuas inimicitias, & lites exercuerat incendisse dicebatur, probabat se eo ipso die quo domus flagrauerat alibi visum fuisse, vt vix fieri posset probabile tã immane scelus ab eo admitti potuisse. Cùm tamen plerisque & grauissimis suspicionibus criminis vrgeretur, 1 nec per rerum naturam impossibile esset, vt qua hora incendium factum fuerat ad eum locum in illam rem veniisset, tametsi paulò antè alibi visus fuisset. Visum est propter atrocitatem delicti, quod alioqui difficillimè probationis esse solet, habendam de eo quæstionem, 2 sed tamen moderatiorem, 3 quòd in dubia facti causa nonnihil etiam reo faueri æquum esset. 4 Sic factum est vt nihil ab eo leuiora tormenta extorquere potuerint, atque ita liberatus, licèt in exilium missus, post aliquot dies accusatorem per insidias trucidauerit. *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand contra Claudium Vginet 18. Cal. Decembr. 1592.

1. Quia regulariter solæ inimicitiæ non faciunt indicium ad torturam sed tantùm ad inquirendum, & ad transmittendam inquisitionem si sint graues. Si tamen delictum fuit clàm commissum & nemo alius de eo accusatur, possunt facere, indicium etiam ad torturam. Iul. Clar. *quæst.* 21. *num.* 30.

2. Ex Iul. Clar. *dict. num.* 30. *in fin. & quæst.* 64. *num.* 5. & 9. vbi ait in delictis clam commissis faciliùs procedi ad torturã, quia quæ clam fiunt difficilioris sunt probationis.

3. Nam in tortura quoque adhibendus modus est pro arbitrio iudicis. Idem Clar. *quæst.* 64. *num.* 33. & 36.

4. Cùm melius sit nocentem absolui quàm innocentem damnari *l. absentem* 5. *D. de pœn.*

DEFINITIO XII.

QVoties iusta aliqua causa est, propter quam Senatus æquum putet moderatiorem habendam de reo quæstionem, 1 solet secretiore placito id constituere, non eo ipso quod reo pronunciandum est, ne alioqui obstinatioris mendacij materiam ea res præbeat reo. Quamuis apud Gallos quibus præcipuas in benè comparanda tractandorum iudiciorum ratione laudes deferimus, quidã aliter obtinere dicerent, vt quoties moderatè torquendus reus videretur, idipsũ eo quoque Senatusconsulto quod pronunciandum esset contineretur. Illud sanè frequentius est, vt recuperatori Senatori qui quæstionem habiturus est in secretis mandatis detur ne seuerius & inhumaniùs reum torqueat. 2 Quemadmodum ex contrario interdũ si criminis probationes delictique circumstantiæ id exigant, mãdari solet vt reus omnino inhumaniter & tanquam cadauer torqueatur: 3 Nullo in eam rem Senatusconsulto conscripto. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Pro modo scilicet indiciorum & qualitate criminum ac personarum Iul. Clar. *quæst.* 64. *num.* 33.

2. Pura modis exquisitis & non consuetis quos si quis adhibeat hoc ipso teneri debet. Sicut etsi torquendo modis consuetis excedat modum consuetum. Ita vt si fortè reus in tortura moriatur iudex teneatur de homicidio, si modum excesserit dolo malo, Aut si culpa saltem iuxta modum culpæ. Iul. Clar. *quæst.* 64. *num* 36. & 37.

3. Scilicet cùm Senatui constitutum est reum omnimodo vltimo supplicio afficere etiamsi in tormẽtis negare perstet ob euidentes quæ aliunde supperunt criminis probationes. Quod tamen nunquam faciendum est nisi vt detegantur socij criminis, idque cum protestatione, quod id fiat sine præiudicio vel confessi vel conuicti criminis. Idem Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 7. & 8. vbi addit moderatè torquendos esse.

DEFINITIO XIII.

Possunt hodie torqueri etiam illi quos ius commune tormentis subijci prohibet, sed non tam facilè.

DOctores, 1 milites, 2 nobiles, 3 presbyteros, 4 & alias huiusmodi personas, 5 quæ inspecto iure communi non possunt quæstioni subiici receptum est moribus nostris torqueri debere 6 si grauitas criminis id exigat, & semiplena probatio proferatur, 7 Quasi sublato per criminis præsumptionem priuilegio dignitatis. 8 *Ita Senatus* in causa Bartholomei du Port & Ioannis Baptistæ Regnaud 6. Id. April. 1593.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 64. *num.* 16.

2. Intellige de iis qui hodie appellantur equites, aut qui sunt Capitanei vt loquuntur & ductores militum. Nam priuati milites quotidie torquentur. Idem Clar. *ibid. num.* 18.

3. *l. nullus* 4. *C. ad leg.* Iul. maiest. Idque seruatur in Hispania sed nõ apud nos, vt nec in Gallia nec in Italia Clar. *ibid. n.* 19.

4. Secundum opinionem Bart. *in l. ex libero D. hoc tit.* cuius tamen opinio communiter reprobata est, vt testatur Iul. Clar. *quæst.* 25. *vers. sed nunquid & quæst.* 64. *num.* 24. vbi tamen addit generaliter clericos nec nisi de mandato sui episcopi torquendos esse, & mitiùs quàm laicos, licèt grauius delinquant.

5. In dignitate positas. Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 17. & 20. *ex l. decuriones D. hoc tit.* subiiciens tamen contrarium seruari de consuetudine.

6. Quæ consuetudo seruãda est maximè in causis criminalibus & in materia torturæ Clar. *dict. quæst.* 64. *n.* 19. 37. *& pass.*

7. Vt scilicet non tam facilè torqueantur, quàm cæteri qui nullum habent priuilegium, & qui vt possint torqueri sufficit minor quàm semiplena probatio secundum glos. *in l. cum probatio de probat.* Indicium enim sufficiens ad torturam illud est quod plusquàm simplex præsumptio est & minùs quàm semiplena probatio. Clar. *quæst.* 20. *num.* 1. & 4.

8. *Arg. l. vnic. C. vbi Senat. vel clariss.* Putat tamen Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 16. non valere hanc consuetudinem quæ admisit vt Doctores & personæ positæ in dignitate torqueri possint. Sanè ratio illa facere debet vt tales personæ nec tam facilè, nec tam grauiter torqueantur.

DEFINITIO XIV.

Qui gratiam crimnis habuit à Principe, non potest in socios torqueri, quantumcunque graue sit crimen de quo agitur.

Cui gratia

CVi gratia criminis capitalis facta est à Principe, 1 si socios criminis indicare nolit, licèt de crimine grauissimo agatur, puta quod ad læsæ maiestatis diuinæ aut humanæ causam pertineat, non ideò torqueri potest. Absurdum enim sit & iniquum torqueri pro aliorum delictis eum, qui proprij gratiam meruerit. 2 nisi tot condemnationis aut habendæ quæstionis causæ concurrant, vt beneficio Principis indignus videri debeat: 3 Quod cùm euenit, Principem ante omnia consuli, in eámque rem ad eum rescribi oportet. 4 *Ita Senatus* in causa Antonij Bernard d'Arben 7. Id. Iulij 1593.

1. Nec enim dubitatur quin possit Princeps cuiuscumque criminis gratiam facere. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 59. per tot.*
2. *l. sancimus 22. C. de pœn.* iunct. *l. vlt C. de accusat.*
3. Puta si obrepserit vel subrepserit Principi. Clar. ibid. *n. 9.*
4. *Vt in l. si quis filio 6. §. quid tamen D. de iniust. rupt.*

DEFINITIO XV.

Reus iam conuictus non debet torqueri.

QVoties tam apertæ sunt criminis probationes vt de facti veritate iudex dubitare nequeat, non solùm frustra sed etiam iniquè faciat si reum quæstioni & tormentis subiiciendum esse pronuncicet. 1 Ita enim fiet vt si nihil ab eo tormenta extorserint, aut absolui posteà debeat, aut saltem mitiùs puniri, pœna ordinaria in extraordinariam commutanda, 2 tametsi probationum iam natarum autoritas excepta sit, quod his verbis fieri solet *sans preiudice des preuues resultantes du proces*. Non potest enim exceptio illa facere quin tanta rei patientia, & constantia de probationum fide aliquid detrahat, 3 aut cõmiserationi quæ synceræ iustitiæ comes est aliquid adiiciat. Et tamen iniquum sit ob id solum aut absolui aut mitiùs puniri reum quòd obstinatam hominis peruicaciam tormenta non fregerint, sicut & alia ex parte inhumanum fuerit reum cui omnimodo capitale supplicium subeundum est siue in tormentis crimen fateatur, siue neget, tormentis quoque subiici nulla veniæ spe recreatum. 4 *Ita tractatum est* in causa N. Velat Bellicensis prid. Cal. Sept. 1593.

1. Iul. Clar. *quæst. 64. num. 7 & 8.*
2. Idem Clar. *ibid num. 18.*
3. Vide tamen quæ scripsi *Defin. 9 supr.*
4. Ita enim fit vt ex eodem crimine reus bis condemnari videatur contra *l. sanctio legum 41. D. de pœn.*

DEFINITIO XVI.

Casus in quo reus etiam sufficienter conuictus subuciturquæstioni, nempe ad detegendos socios in atrocioribus criminibus. Et quomodo sententiæ verba hoc casu concipienda sint.

VNus tantùm casus est quo supradicta locum non habent. *Is est*, si alios criminis atrocissimi socios esse constet, sed quinam ij sint ignoretur. Tunc enim publicæ vtilitatis gratia cuius semper & vbique præsertim in vindicandis criminibus ratione haberi oportet, 1 de reo habenda quæstio est & quidem acerrima tanquam de cadauere, vt hoc ipsum sciatur an criminis socios & quos habuerit, non an crimen ipse admiserit. Itaque quantumcũque peruicax sit in negando nihil ei proderit ad pœnam criminis ordinariam euitandam, quia non in id torquetur vt de se fateatur. Propter quam causam sic concipi verba sententiæ aut Senatusconsulti hoc casu necesse est, *sera l'accusé appliqué à la question pour auoir la verité des cõplices* non quomodo alioqui & vulgo concipi solent *pour auoir la verité du fait par sa bouche, si faire se peut*. Atque ita passim in tota Gallia obseruari pragmatici Galli testantur. 3 Apud Italos longè aliter. Vix enim illi mortis pœnam irrogant, quin reus vel ore proprio crimen fassus sit, vel propter absentiam & contumaciam pro confesso sit habendus. Cùm tamen apud nos vel indicia ipsa dummodò sint indubitata sufficere queant, vt sequi possit condemnatio etiam quæ vltimum capitis supplicium irroget. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil l. Stichum aut Pamphilum 95. post princip D. de solut. l. si à reo 70. §. vlt. D. de fideiussor. cum similib.*
2. Vt dixi *Defin. 12. num. vlt. supr.* vbi vide.
3. Boer. latè *quæst. 163. num. 13. & 14.*
4. Iuxta consuetudinem illam Italorum quam refert & laudat Bald *ad l. 1. num. 9. & l. 2. C. de iuram. calumn.* Non vt amplius constet de delicto de quo iam satis constat, sed tantùm vt reus fateatur delictum ad hoc ne appellando possit suspendere iudicatum. Et hoc obseruant iudices Itali hoc colore quasi velint reos interrogare super socijs & complicibus, vel super aliis criminibus. Iul. Clar. *quæst. 64. num. 7. & 8.* vbi tamen hoc improbat & aliter in Ducatu Mediolanensi seruari ait.
5. Scilicet cùm indicia sunt & plura & indubitata. Boer. *quæst. 164. num. 3. 4. 5. & 6. in fin.* Alioqui condemnandus est reus mitiori pœna, vt idem ait *dict. num. 6. in princip.* Attamen magis probat Iul. Clar. *quæst. 21. num. 3.* quod ex indicijs indubitatis possit quidem reus condemnari etiam ad pœnam corporalem, sed non ad ordinariam, nec ad mortem. Vide *Defin. 6, infr. de pœn.*

DEFINITIO XVII.

Potest interdum deueniri ad torturam priùs etiam quàm constet de corpore mortuo. Maximè verò in crimine assassinatus.

PRoditum quidem est non esse quemquam de homicidio condemnandum quantumcumque probationes vrgeant & indubitatæ videantur adeóque licèt confessio ipsius concurrat, quin priùs cõstet de corpore mortuo, 1 quòd audiendus non sit perire volens, 2 nec desunt exempla multorum post reorum supplicia reuersorum qui falsò occisi dicebantur. 3 Sed tamen non debet ea res facere vt si grauissimis indicijs reus vrgeatur eo minùs quæstioni subiiciendus sit, quòd de corpore mortuo nondum appareat. 4 Etsi enim is potissimùm habendæ quæstionis vsus est vt extorta per vim tormentorum confessione rei, sequatur mortis aut naturalis aut ciuilis condemnatio, 5 tamen fieri potest vt ea reus in tormentis fateatur ex quorũ cognitione sciri possit vbinam gentium cadauer extet vt de corpore mortuo cõstare queat, nec quicquam desit ad infligendam condemnationem: Idque indubitatum est si de assassinatu agatur. Nam & quod magis est sunt qui in hoc sceleris genere admittendum putent, vt quamuis de corpore trucidato non constet, perueniatur tamen ad sententiam condemnatoriam. Non solùm propter immanitatem flagitij, sed ob id etiam quòd huiusmodi hominum genus curare soleat quantum potest ne vsquam cadauer reperiri possit. *Ita Senatus* in causa Ioannis Martinet rei parricidij Ante Cal. Mart. 1594.

1. Dixi *Defin. 8. num. 1 supr. ex* Iul. Clar. *quæst. 55. num. 10. & seqq. & quæst. 64. num. 3.* Iunctis ijs quæ idem tractat *quæst. 4.* quãdo dicatur constare de delicto.
2. *l. non tantùm 6. in fin. D. de appellat. l. 1. §. 1. & 5. Diuus Seuerus D. hoc tit. l. 1. D. de SC. Silan.*
3. Vt testatur Clar. *dict. quæst. 55. num. 10. & 11.*
4. Puta si aliunde appareant aliqua indicia criminis, vt in casu quem refert Clar. *dict. num. 11. ant. fin.* ex Chass. super *cõsuet. Burg. tit. Des iustices & droits d'icelles. §. 5. fil n° ha grace. post num. 41.* Idem Clar. *quæst. 4. num. 4. vers.* ego tamen.
5. Est enim tortura præparatorium ad mortem vel naturalẽ vel ciuilem. Vel saltem ad pœnam corporalem. Alioqui non est procedendum ad torturam. Iul. Clar. *quæst. 64. num. 4.*
6. Vt in casu illo Chassanei & Iulij Clari de quo diximus *numer. 4.* Adde Ias. *in l. iurisiurandi C. de testib.* Boer. *quæst. 164. numer. 10* Alex. *cons. 19. incip. circa primum & tertium dubium libr. 7.* Videtur tamen sufficere vt constet de corpore mortuo, per famam, vt tractat Boer. ex Baldo quem citat *dict. num. 10.* Sed & in ijs quæ sunt valde difficilis probationis sola fama cri-

minis potest facere indicium ad torturam, Idem Clar. *quæst.* 21. *num.* 1. *vers posset etiam.*

DEFINITIO XVIII.

Quod tempus expectari debeat vt repetatur reus in suis confessionibus quas fecit in tormentis.

IN tormentis confessus reus aut quod hac parte idem est in metu ipso tormentorum 1 non nisi post quatuor & viginti horas repeti debet ac interrogari, an in iisdem confessionibus & responsionibus perstare velit, 2 Ne si ante interrogetur, durare adhuc tormentorum metus videatur: 3 Sanè nec longius tempus ei dandum est, ne interuertendæ veritatis quam confessus fuerit rationes comminiscatur. 4 *Ita Senatus* 10. Cal. Decemb. 1594.

1. Metus enim torturæ tortura est si deuentum sit ad spoliationem & ligaturam, vt dixi *Defin. 6. num. 3. supr.* ex Iul. o Claro *quæst.* 64. *num.* 3.

2. Iul. Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 41. vbi tamen addit hoc positum esse in arbitrio iudicis, qui secundum qualitatem torturæ illatæ iudicabit quanto temporis spatio præsumatur cessare dolor ac metus tormentorum. Concludit tamen permittendum esse torto vt saltem per vnum diem vel per vnam nectem requiescat.

3. Dixi *Defin. 2. num. 1. supr.*

4. Qua de causa nec ducendus etiam esset ad illos carceres in quibus sunt alij carcerati ne ab iis persuaderetur suam confessionem reuocare, inquit Iul. Clar *dict. quæst.* 64 *num.* 40. Idem est si quis torqueatur interpolatis diebus seu vicibus quod fit cùm plura sunt contra reum indicia & vrgentia. Id. Clar. *d. quæst.* 64. *num.* 33. *ante fin.* Quo casu omnes illi actus torturæ habentur pro vnica tortura: sed hoc non solet fieri nisi in atrocissimis criminibus.

DEFINITIO XIX.

Incertitudo non semper liberat reos qui plures accusantur de eodem crimine cuius præsumptio par sit contra omnes & quod ab omnibus committi potuit, sed omnes torquendi sunt.

QVod dici solet melius esse absolui nocentem quàm innocentem damnari, 1 facit vt quoties incertum est quis ex pluribus reis crimen fecerit, non solùm ad vltimi supplicij condemnationem peruenire non oporteat, sed nec ad habendam de hoc aut illo quæstionem. 2 Sed hoc procedit, cùm apparet fieri non posse vt omnium condemnandorum iusta causa sit. 3 Alioqui si tale crimen proponatur quod ab omnibus committi potuerit, & cuius præsumptione omnes æquè vrgeantur habenda erit de omnibus quæstio, si aliud nihil obstet præter incertitudinem. 4 *Ita Senatus* in causa Ludouici Bochet 6. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l. absentem* 5. *D. de pœn.*

2. Hypol. de Marsil. *sing.* 217. *incip. ter & quater.*

3. Incertitudo enim facit vt vterque debeat absolui cùm pœna esset corporalis, Secus si esset tantùm pecuniaria: quia tunc melius esset vtrumque condemnari ne delicta maneant impunita. Sic distinguit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 60. *num.* 31. Nempe cùm delictum non potuit ab omnibus committi.

4. Iul. Clar. *in §. homicidium num.* 37. Dixi *Defin. 9. num. 1. supr. ad leg. Cornel. de sicar.*

DEFINITIO XX.

Fama non est sufficiens indicium ad torturam sed fugarei ante inquisitionem.

SOla fama non facit indicium ad habendam de reo quæstionem. 1 Nec si à cognatis, & fide dignis personis originem traxerit, Multò minùs si aut incertos, aut suspectos habeat autores, Grauior est ea præsumptio quæ ex rei fuga oritur, maximè si fuga præcesserit inquisitionem. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *num.* 1. quia licet ad torquendum sufficiat minùs quàm semiplena probatio, tamen fama est indicium valde remotum à delicto & valde fallax vt ibid. ait Clarus. Addens contrà esse, si cum fama concurrat aliquod adminiculum. Item si delictum sit valde difficilis probationis. Sed hoc ita si fama sit vel in specie de eodem delicto de quo agitur siue in genere quidem sed eiusdem mali & delicti, non aliter. Subiicit tamen purgari malam famam si reus probet se per triennium proximum bene vixisse & fuisse bonæ famæ.

2. Debet enim fama originem habere à personis honestis & fide dignis nisi agatur de re turpi debentque testes nominare famæ autores etiam non interrogari de eo specificè. Non tamen coguntur dicere se audiuisse à maiore parte populi, sed sufficit vt publicè dici audiuerint Debent etiam scire quid sit fama. Ita Iulius Clar. *quæst* 6. *nu* 12. *& seqq. vsque ad* 19. vbi vide 3. Iul. Clar. *quæst.* 21. *num.* 20. *& seqq. vsque ad* 25. vbi ait fugam quæ sequitur inquisitionem non facere indicium ad torturam nisi iuncta sit cum fama publica, idque in non capitalibus tantùm.

DEFINITIO XXI.

Confessio facta in tormentis & ratificata extra tormenta non potest reuocari nisi probetur erronea.

COnfessum in tormentis reum si extra tormenta non perseueret, iam diximus iterùm torquendum esse etiam nullis superuenientibus indiciis, sed ita tamen vt ne sæpiùs quàm ter quæstio repetatur, nisi causa noua concurrat, 1 essèque absoluendum reum post habitam ter de illo quæstionem si non euidentissimis & indubitatis probationibus vrgeatur. 2 At si extra tormenta confessus posteà confessionem reuocare velit non est audiendus, sed perinde condemnandus si non probet erroneam confessionem, id est ab alio quàm à se admissum delictum fuisse, 3 aut nisi aliqua vrgeant indicia pro reuocatione. 4 Rationem nostri illam afferunt, quoniam qui cogi potest vt confiteatur multo magis cogendus est vt in confessione perseueret. *5 Ita Senatus* in causa N. Noblet. 6. Id. April. 1595.

1. Dixi *Defin. 2. & 5 supr.* ex Iul. Clar. *quæst.* 21. *num.* 36. Cui adde Boer *quæst.* 163. *num.* 20.

2. Potest enim nihilominus condemnari saltem ad pœnam extraordinariam adeóque capitalem, vt dixi *Def. 9.* Claro *quæst.* 64. *num.* 38.

3. Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 44. *& quæst.* 55. *num.* 18.

4. Boer. *quæst.* 165. *num.* 2. *& 3.*

5. Gram. *decis.* 34. *num.* 60 *& decis.* 72. *num.* 4. Matth. Matthesil *singul.* 55.

DEFINITIO XXII.

Confessio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta est in tormentis & ratificata extra tormenta sufficit ad condemnationem.

EXtra iudicium facta criminis confessio si repetita sit in tormentis postea retractati sine causa non potest, id est nisi per confitentem probetur erronea. 1 Idcóque potest ex eiusmodi confessione sequi condemnatio, Licet alioqui standum non sit confessioni factæ in tormentis si non extra tormenta quoque perseueretur, 2 neque sola extraiudicialis confessio sufficiat ad probandum sed tantùm ad faciendum indicium hactenus vt de reo quæstio habeatur. 3 Ex quo apparet quanto magis verum sit, quod proximè scripsimus, Confessionem factam iudicialiter & extra tormenta metúmque, id est post habitam quæstionem si ei confessioni congruat quæ in tormentis facta est sufficere ad condemnationem, 4 Neque prodesse reo

reo quòd eam reuocet ex interuallo, si non aliquas pro se habeat probationes aut saltem indicia probabilia.5 Quod si ex contrario indicia aliqua contra eum faciant, nemo est qui dubitet quin cum ipsius confessione iuncta sufficiant ad condemnationem. 6 Nec quicquam interierit an in eadem instantia an in causa appellationis reuocetur confessio quæ fuit geminata. Appellatio enim extinguit duntaxat iudicatum, 7 non etiam confessiones factas in instantia.8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam nec ante torturam posset retractari quod ad hoc vt euitaretur tortura vt contra quosdam disputat Iul. Clar. *quæst.* 21. *num.*31.

2. Vt diximus *Defin. præced.* ex eodem Claro *d. quæst.* 21. *num* 36.

3. Ioan. de Arnon. *singul.* 93. & 94. Clar. *dict. num* 31 & 34.

4. Dixi *Defin. præced. num.* 3. ex Claro *quæst.* 55. *num.* 18. & *quæst.* 64. *num.* 44. Quòd si spontanea confessio iudicialiter facta esset multo magis sufficeret ad condemnationem, quamuis nunquam reiterata, nec posset reuocari nisi probato errore. Idem Clar. *quæst.* 65. *num.* 2.

5. Ad probandum quòd confessio sit erronea, vt dixi *Def. præced.*

6. Non enim hoc casu locum habet quod tractat Boer. *quæst.* 165. *num. vlt.* quòd si stent indicia pro & contra, non debet reus condemnari sed & absolui. Nam confessio rei non indicium sed probatio est. Vide *in pract.*

7. *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti* 6. §. 1. *de his qui not. infam.*

8. Deuoluit enim litem in suo statu ad iudicem appellationis.

DEFINITIO XXIII.

Tortura facit personam testis integram quæ alioqui non esset integra.

QVi infamis est siue iuris siue facti infamia adeò parũ idoneus testis est in criminalibus vt ne quidem indicium faciat ad habendam de reo quæstionem. 1 Cui similis ille est qui se criminis socium fatetur. Hic enim propriam sibi turpitudinem obiicit. 2 Sed tamen si quod extra tormenta testati sunt, in tormentis repetierint, facient indicium quod anteà non fecerant. 3 Ideóque licèt nihil ad priorem testationem adiecerint, tamen quasi ex noua causa locus erit habendæ de reo quæstioni. Nec nouum est vt testis personá quæ alioqui minùs esset integra per parientiam tormentorum integra fiat.3 *Ita Senatus* in causa N. La Combaz & N. De laval 14. Cal. Iun. 1595.

1. Quia testis infamis nullam potest fidem facere sine tortura, Iul. Clar. *in practic. crimin. quæst.* 25. *in princip.* Excipe casum *l. famosi* 7. *ad leg. Iul. maiest.* Adde *l. quæsitum* 23. *D. de testib.*

2. Clar. vbi supr. *& quæst.* 21. *num.* 11.

3. Vt ex iis videre est quæ tractat Clar. *dict. quæst.* 25. vbi addit aliud exemplum de teste vario & vacillante qui firmat dictum suum in tortura. Idem de vili persona, etsi hoc tandem relinquit arbitrio iudicis.

DEFINITIO XXIV.

Etiam senex dum ne decrepitus potest torqueri, & cùm non potest torqueri tamen terreri potest; si crimen sit ex atrocioribus.

AEtas senilis si non decrepita quoque sit non excusat reum à tormentis.1 Sed facit tamen vt moderatior de eo haberi debeat quæstio arbitrio iudicis, & talis qualis per ætatem haberi potest.2 Sunt enim qui post sexagesimum adeóque septuagesimum annum ferre tormenta facilius possint quàm alij quadragenarij aut quinquagenarij. Itaque habitus corporis potiùs quàm annorum numerus erit inspiciendus Eo tamen casu torqueri senex per ætatem non potest, terreri eum nihil prohibet si ita postulare videbitur atrocitas delicti, vt puta si de crimine falsi agatur.3 Alioqui parum sanè refert an quis torqueatur, an ei torturæ metus inferatur. 4 *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N Barandier 4. Id. Aug. 1595.

1. Dixi *Defin.* 6. *supr. ex* Iul. Clar. *quæst.* 64. *num.* 12.

2. Grammat. *decis.* 34. *col.* 1.

3. Cuius atrocitas quanta sit vel ex eo apparet quod decretum gratiosum de relaxandis carceratis omnibus puta ob iucundum aduentum Principis, non tamen comprehendit eos qui carcerati sunt pro crimine falsi. Iul. Clar. *quæst.* 58. *num.*13.

4. Quia metus torturæ est tortura vt dixi *Defin.* 6. vbi tamen vide quomodo hoc accipiendum sit.

DEFINITIO XXV.

Tormentorum patientia purgat indicia, nisi habita sit quæstio sine præiudicio indiciorum, quo tamen casu mutanda est pœna ordinaria in extraordinariam.

QVæstio de reo habita si nihil ille in tormẽtis cõfessus sit, purgat indicia omnia quæ vel ex fuga vel mala fama aduersus eũ vrgere poterãt.1 Ideóq; licet interlocutio De habẽda quæstione clausulã illam habuerit, quę vulgò adscribi solet *sans preiudice des preuues resultantes du proces*, reo succurrendum est non vt omnino absoluatur sed vt mitiùs condemnetur id est pœna non ordinaria, sed extraordinaria. 3 Præsertim si præcedebant indicia quæ proximè accederent ad indubitata. Vt puta si in domo eius qui falsam monetam cudisse dicitur reperta fuerint instrumenta ad eos vsus pertinentia.4 Idque Senatus noster constituit in persona N. Petradin qui bis fugerat, & per contumaciam cremationis condemnationem meruerat, 5 decennalium duntaxat triremium pœna ei irrogata.

1. Iul. Clar. *quæst.* 64. *num* 38. Boer. *quæst.* 163 *num.* 14.

2. De qua scripsi *Defi.* 9. *supr.* Huius verò clausulæ potestas maior sanè est ad retinendam vim probationum quæ plenæ fuerunt quàm ad retinendam vim indiciorum quantumuis fuerint indubitata, quoniam facilius est vt purgentur quàm vt plenæ probationes irritentur aut imminuantur. Et ita concilianda est hæc Definitio cum *Defin.* 9. *supr.* Iunge *Defin.* 6. *infr. de pœn.*

3. Secundùm sententiam Iulij Clari *dict. num.* 38. etsi non semper ea vtimur nisi ad mitigandum genus mortis vt dixi *Defin.* 6. *supr.*

4. Vt in casu de quo scripsi *in Defin.* 1. *supr. De falsi. monet.*

5. *Ex l.* 2. *C. de falsi. monet.*

DEFINITIO XXVI.

Vulnerati assertio non facit indicium ad condemnationem nec ad torturam sed tantùm ad inquirendum & heredem excusandum.

SOla assertio vulnerati non solùm ad condemnationẽ indicium non facit, sed nec ad habendam de reo quæstionem, adeóque nec ad citandum, cum qui dicitur vulnerasse, sed ad hoc tantùm vt de crimine inquiratur.1 Eóque iure nos vti constat. Itaque si facta inquisitione alia emergant indicia contra eum quem vulnerati assertio suspectum fecit, vt citandus aut prehendendus videatur; posteà verò ex innocentiæ probationibus appareat absolui eum debere, in omnes temerariæ assertionis impensas, condemnandus erit is qui vulneratus fuit. Sed si ex vulnere decesserit & in eadem assertione ad mortem vsque perstiterit. Securus heres est, neque calumniatoris aut temerarij accusatoris pœnam meretur qualiscunque accusationis euentus futurus sit, quoniam vulnerati assertio, quæ non excusaret vulneratum, heredem ipsius excusat.4 *Ita Senatus* in causa Ioannis & Claudij Costerg. ante Non. Sept. 1595.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *num.* 14. Nisi, inquit, alia concurrant indicia.

2. Nam & ad capturam sola vulnerati assertio indicium facit. Idem Clar. vbi supr. *num.* 15. Non autem ad torturam *Ibid. num.* 17.

3. *Ex l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*

4. Clar. *vbi supr. num. 16 post glos. in l. mater C. de calumniat.* quia scilicet tenetur heres vindicare necem defuncti *tot. tit. C. de his qua vt indign. & de SC. Sillan. & D. eod. tit.* Vide *l. si quis in graui §. si quis moriens D. ill. tit. de SC. Sillan.*

DEFINITIO XXVII.

Confessio rei sola siue spontanea siue in tormentis facta sufficit ad condemnationem ordinariam si constet de delicto, secus si non constet, nisi ex ipsa confessione etiamsi concurrat testatio eius qui se dicit passum esse vim & iniuriam.

SOla rei confessio, licèt cum eius testatione coniuncta, qui vim & iniuriam passus esse dicitur, non sufficiet ad pœnam mortis ordinariam irrogandam. 1 Sed tantùm ad extraordinariam, vt mors naturalis in ciuilem commutetur, pœna furcæ in perpetuarum triremium condemnationem. Nec aliud erit etiamsi is, qui vim & iniuriam passus fuit auditus sit tanquam testis & vt loquuntur pro interesse publico non tanquam accusator. 2 Neque enim ideò fit, vt sit omni exceptione maior. 3 Sed hoc ita si quæratur de delicto, non de persona tantùm delinquentis: Prius enim est, vt constet de delicto, & quidem aliter quàm ex rei confessione. 4 Hoc enim est quod dicimus, non audiri perire volentem. 5 At si de delicto quidem constet, non tamen de persona delinquentis, nemo dubitat, quin confessio rei nocere ipsi debeat, 6 præsertim si libera, & spontanea sit, 7 & omnibus accusationis indiciis congruat. 8 Nam & noceret, si per tormentorum vim expressa esset. 9 *Ita Senatus* contra Iacobum Albine Non. Mart. 97.

1. Scilicet cùm non aliter constat de delicto, vt sequitur in Definitione.

2. Nam si accusator fuisset certum esset quod ei credi non oporteret *l. qui accusare 4. C. de edend.* Ne alioqui testis in sua causa esse videretur, quod nemini permissum est *l. omnibus C. de testib.*

3. Tanquam qui se iniuriam passum dicat. Ideo enim præsumitur inimicus, nec tam zelo iustitiæ quàm ad propriam vindictam testimonium dixisse, vt de inimico tractat Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 14 num. 17.*

4. Iul. Clar. *in dict. pract. crimin. quæst 55. num. 10.*

5. *l. non tantum 6. D. de appellat. l. 1. §. 1. & §. Diuus D. de quæstion.*

6. Etiam ad condemnationem diffinitiuam & ad pœnam ordinariam scilicet cùm confessio iudicialis est. Alioqui si extraiudicialis esset non sufficeret. Idem Clar. *dict. quæst. 55. in princip.* Intellige nisi cum confessione extraiudiciali concurrât alia indicia & verisimilia *Capyc. decis. 179. num. 2* vbi multos allegat.

7. Idem Clar. *quæst. 65. in princip.* vbi addit sufficere vt confessio illa sit vnica nec requiri vt sit reiterata.

8. Nam si ex actis litis probaretur confessio erronea non noceret, ideóque potest reus probare errorem. Idem Clar. *dict. quæst. 55. num. 18.*

9. Dummodò in ea perseueraſſet reus extra tormenta. Idem Clar. *quæst. 69. num. 40.*

TIT. XXII.

Vt intr. cert. temp. crimin. quæst. termin.

DEFINITIO I.

De litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratione.

ONOVERVNTVR plerique omnes, nec immeritò de litium & criminalium & ciuilium diuturnitate, quæ tanta hodie est vbique ferè gentium vt lapidime vlaueniat eos ipsos, qui victoriam cum sumptuum quoque adiudicatione reportarunt, tam longis anfractibus vexatos, ac tot sumptibus misèrè fatigatos sic affici vt lugédum sibi poties esse putent quòd bonæ alioquin litis aut instituendæ aut suscipiendæ consilium ab initio nõ abiecerint, quam gratulandum quòd tanto precio, nudam victoriæ gloriã comparatint. Nec dici sanè potest quàm aliena sit ea res non modò ab ipsorum litigantium, sed à totius etiam reipublicę vtilitate, cùm per lites fiat vt vinculum illud publicę concordiæ quo præcipuè salus populi & humana societas continetur, vel dissoluatur penitus, vel saltem relaxetur maximè ac debilitetur. Hinc nimirum tanta ciuili legislatori cura de litibus nunc impediendis, nunc diminuendis, semper execrandis. Quanto magis mirandum lachrymisque sanguineis deflendum est Christianam Rem publicam à veritate ipsa, Sanctóque Spiritu edoctam, totius legis perfectionem in charitate, & Dei proximique dilectione consistere, eadem tamen laborare insania, vt si cum paganorum infelicitate nostram quis conferre hac parte velit non facilè possit discernere vtram debeat anteponere, nisi fortè tanto miseriores nos esse fatendum est, quanto illis ingeniosiores & videri volumus & sumus (Ingenio siquidem magno sed improbo & malitioso est opus, ad improbam litem inuitis etiam legib. & magistratibus diu frustrandam proclandámque.) Quænam enim apud nos obsecro vel domus vel certè familia est, quam non lis aliqua continuo perpetuóque motu exerceat & exagitet siue de magna re, quod ferendum facilius, siue quod indignius & tamen frequentius est, de minima, quam nec operæ precium sit extra iudicium petiisse ac sine vllo incommodo litis obtinuisse? Adeò magna putamus facimúsque omnia quæ non alio precio quàm immoderata vel auiditatis vel ambitionis nostræ magnitudine æstimamus. Ac quoniam vix sperare liceat remedio vllo fieri vnquam posse vt litium materia radicitùs euellatur, quarum scilicet altissimas radices cœca mortalium improbitas & auaritia nimis multorum animis infixit (nec enim tanti mali causam in procuratores aut Aduocatos, aut Iudices, quod à plerisque fit, detorquẽdam existimamus, ne quod aliquorum singulare vitium est in vniuersi ordinis inuidiam non minus temerè quàm iniuriosè deflectatur) Optandum saltem esset eam litigandi formam excogitari quę vel repugnantibus litigatoribus posset facere vt spatiis temporum breuioribus lites concluderentur, quibus citiùs expeditis fierent litigantium miserię tanto minores quãto breuiores, neque verò aliud Legislatorum ferè omnium votum fuit, sed nostri potissimùm Iustiniani, qui ob eam causam & criminalibus & ciuilibus actionibus certas metas præstitutas voluit. Criminalibus quidem biennij, ciuilibus verò triennij vt vltra id tempus viuere prohiberentur. In quo dignum præcipua obseruatione illud est, quòd de criminalibus constituit, ne dubitare possimus, quamuis publicè interfit non manere impunita delicta, magis tamen interesse non longiore lite diuexari eum qui crimen siue verè siue falsò dicitur admisisse.

Atque in criminalibus quidem non est difficile assequi quod ille voluit vt intra biennium terminentur propter iunctam cum accusatoris solicitudine assiduam ipsius quoque rei instantiam: quitum quoque cùm corporalé ex delicti conscientia pœnam expectat, carceris tamen tędio premitur vt sententiam vrgeat quam nec se effugere posse videt non magis quàm fugere qui carcerum custodia coercetur. Quod in iis qui ciuili actione pulsantur, non similiter euenit, quorum sicut proprius ille mos est, vt perpetuis apertísque frustrationibus & tergiuersationibus actorem fatigando morentur litem, quòd ea sola calli-

calliditate fieri posse videant, vt morentur etiam condemnationem. Ita & communem illam nominis infamiam à Græcis meruerunt, vt generali non tam epitheto quàm nomine proprio ψεύσοντες appellentur.

Aliquando tamen accidit vt reus criminis etiam re vera innocens continuos triennij aut quadriennij carceres patiatur, sed vix alio id vllo casu nisi quo appellatum sit, siue per reum ipsum siue per accusatorem ab aliqua interlocutione, de qua vbi per iudicem appellationis pronunciatum fuerit iterum redeundum sit ad iudicem, aut si quis medius & inferior index appellationis fuit rursus appellandum ad Senatum. Itaque corrigi hoc facilè & emendari posse videretur, si placeret induci vt in criminalibus causis vel omnino prohibita esset appellatio ab interlocutoria, quæ iuris nostri ciuilis ratio & obseruatio fuit: vel permissa quidem, sed ita tamen vt nullam vim suspensiuam haberet, liceréque nihilominus iudici cuilibet ad quem prima cognitio pertineret totam litem criminalem instruere ad sententiam vsque vel diffinitiuam inclusiuè vt loquuntur, vel de reo quæstioni tormentísque subiiciédo exclusiuè. Quo facto causæ totius cognitio ad Senatum deuolueretur quem solum in huiusmodi causis appellari æquissimum certè ac vtilissimum esset, præterquàm cui priuilegium specialiter datum probaretur, quale habet à Serenissimis Ducibus nostris Illustrissimus Dux Gebennensis vt non ab aliis sententiis in toto Ducatus sui territorio redditis appellari possit, quàm quæ à cõcilio Gebennensi fuerint latæ. Quæ res facit vt in causis omnibus etiam criminalibus quæ in eo Ducatu apud primos & inferiores Iudices tractantur secundam appellationem admitti & retineri necesse sit, quãuis cessante priuilegio tam multis magnisque rationibus, præcipuè verò in honorem sanguinis & per appanagij, vt loquuntur speciem indulto, excludi sanè potiùs expediret. Sicut & illud inducendum esset vt siue bene siue malè pronunciatum esset ab inferiore iudice, Nunquã tamen ad eum reus à Senatu remitteretur, nisi ad executionem pœnæ in eo loco vbi delictum admissum esset faciendam, si quando Senatus ad exemplum publicũ id fieri debere arbitraretur. Prębet enim ea res in causis criminalibus ingentem materiam non modò longioris moræ, sed etiam magis vexandi fatigandique rei.

At in causis ciuilibus, quæ sicuti frequentiores sunt licèt minoris, vt plurimum momenti, Ita maiore ac certiore indigerent remedio, longè difficilius est commodam inuenire rationem per quam fiat vt abbreuiẽtur lites tótque frustrationibus & cauillationibus quibus passim & vbique iudicia redundant via præcludatur. Solent quidem iudices ferè omnes debéntque hãc sibi potissimùm operam iniungere vt toto studio in hoc maximè laborẽt ne lites tam longas fieri patiantur. Sed neque id in eorum arbitrio & facultate semper positum est, neque sperandum fore vt tale quid obtineri vnquam possit nisi supremorum Principum ad quorũ maximè curam hæc res pertinet autóritas opem ferat. Et quemadmodum de Mathematicis Cornelius Tacitus scribit. *Hoc genus hominum in ciuitate nostra & semper damnabitur, & semper retinebitur.* Ita de longioribus istis litium moris quæ semper & ab omnibus passim iudicibus damnantur, verendum certè est ne non minus verè dici póssit, futurum tamen vt semper & in omnibus tribunalibus retineantur si non per supremos Principes tanto malo ne perpetuum sit, prospiciatur. Quanquam autem Senatus noster iam à quo primùm tempore erectus fuit in hoc vnum pręcipuè, nec minùs sapienter quàm feliciter incubuit. Eo litigandi præscripto ritu, quem si exactè litigatorum procuratores tenerent, nihil planè esset quod præterea desiderare in hoc genere quisquam posset. Additis etiam in singulos penè dies variis senatusconsultis prout emergens casuum necessitas rerúmque vtilitas exigere visa est. Ipsa tamen rerum experimenta docuerũt maiorem esse litigatorũ malitiam dicámne an insaniam quàm vt ils omnibus quæ hucusque tam prudenter sanctéque constituta sunt sanari & coerceri possit: Ideóque strictioribus vinculis indigere, vt qui nec propriam verentur conscientiam nec tanti Senatus imperia reuerentur, saltem litium quas tantopere amant amittendarum metu constringantur ne recusent durioribus in posterum legibus litigare, si lubricum & incertum litis voto concordię anteponent. Mihi certè digna res hæc persæpe visa est de qua deberent cogitare ij omnes qui & ingenio apud suos & autoritate apud Principem polleant. Vtrumque enim necessarium est ad rem tanti momenti & adgrediendam & perficiendam. Etsi verò non ego is sum qui vel alterutrum istorum in me sentiam esse mediocre, quod vtrumque maximum esse oporteret, putaui tamẽ faciendum vt omnes intelligerent si quid minùs quàm cæteri in rem tam vtilem ac necessariam conferre possem industriam mihi & autoritatem non animum aut de republica bene merendi studium defuisse. Animaduerti autem præcipuas tanti huius mali causas omnino esse duas. Vnam, quòd litigandi consilium plerique suscipiunt, quasi necessarium qui si ad transigendũ vel compromittendum aut inuitarent aduersarium aut ab eo inuitarentur facilè negotium sine lite decideretur. Alteram quòd qui litigant siue agant siue conueniantur, sic litem tractare solent vt quasi ad eos nihil pertineat, nihilomagis à cæteris suis rebus abstrahi se patiantur, sat citò se liti adfuturos arbitrati, si ad alia interim diuertentes negotia tandem post trimestre id faciant quod primo ipso die si vellẽt pręstare & possent, & deberent: Cùm tamen sicut publicis olim apud Romanos supplicationibus: Ita litibus in foro tractandis præco aliquis semper & vbique præesse meo iudicio deberet qui assiduè clamaret *Hoc age*. Quid enim stultius, quàm eum qui sic viuat vt non aliam viuendi causã habere velle videatur nisi vt litiget, sic tamen litigare quasi nullam nisi posthumam sperare sententiam, & breuiorem vitam suam quàm litem esse velit. Duo igitur vice remedij ante omnia constitui fierique oporteret. Primũ illud vt compromissi & trãsactionis priùs quàm litis viam tentare litigatores iuberentur: quod constitutionibus Gallicis inter agnatos cognatósque districtè obseruari iussum, quidni etiam inter cæteros æquissimum videri debeat. cùm inter vniuersos homines natura suam constituerit cognationem, fides verò Christiana inter omnes Christianos multò maiorem. Deinde vt quisquis litigandi votum gerere mallet, iunctam sibi videret necessitatem de lite statim atque mota esset non nisi tanquam de re omnium maximè seria & importuna cogitandi. Sic enim alterutrum euenire necesse esset vt vel tardius rariúsque litigandi consilium hoc metu susciperetur, vel suscepti tam mali sed tamen aliquando necessarij consilij executio citiùs expediretur. Nulla siquidem lis tam longa esset quam nõ tertio aut quarto ad summum ne hyperbolici videamur, sexto saltem mense finitam audiremus. Iudicum ferè omnium error iste est quòd quasi misereantur litigatorum quos litium odio terrere potiùs deberent, patiuntur fieri per plura, quod non quidem ęquè negligẽter, sed tamen tantò meliùs & commodiùs quantò diligentiùs, posset fieri per pauciora. Crudelis ista misericordia est quæ litigatoribus fauendo lites fouet. Nam quod de bello quidam olim dicebat idipsum de lite quæ nihil nisi forense ac ciuile & domesticum bellum

est dici verissimè potest, Nullam esse iustam litem nisi quæ sit necessaria. Quin tum etiam cùm necessaria est adhuc tamē iniusta fit si non quā celerrimè fieri potest conficiatur. Nec mihi vlla vnquam improbior vox visa est quàm quæ tabulis istis forensibus familiarior, litigando ius acquiri. Et tamen ita est. Pleriq; litigando ius acquirunt, qui non acquirerent si condemnati iā tū fuissent, vt oportebat cùm nullo iure litigabant. Dilationibus quas tam multas támque superuacuas litigatoribus passim dari moris est, acceptū hoc ferri totū debet, quarum spacia & interualla quò lōgiora sunt, eò magis negliguntur, nec priùs curantur quàm temporis angustiæ premere incipiant, quæ proinde si premerēt acriùs, diligentiam quoque litigatorum citiùs excitarent. Hęc me nimirum cogitatio impulit cùm grauissimos plerosque viros hac de re alios aliter & sentire viderē & scribere, vt quid mei quoque iudicij esset, exponerem. Cōclusi verò rem totam articulis quadraginta breuiter quidem sed clarè ni fallor ac distinctè conceptis, & ad eum modum qui mihi cōuenientissimus visus est. Nisi est, nisi quod imperatiuis verbis totidem legum instar conscripti esse deberent, si ab eius ore ac imperio proficiscerentur qui legis condendæ potestatem haberet & autoritatem. Ago nimirum legislatoris Cōsiliarium non legislatorē. Laudabit fortasse posteritas & sequetur ea quę temporum meorum incuria, ne dicam iniuria & infelicitas neglexerit. Iam ergo articulos istos subiiciamus.

SI QVID APVD TE POSSVM, QVISQVIS ES, O LEGISLATOR, QVI LITES EXECRARIS, ET BONO PVBLICO FAVES.

ARTICVLVS I.

NEMINI posthac licebit mouere litem siue ab actione velit incipere, siue ab executione, quin ante omnia interpellauerit aduersarium dę compromittendo in arbitros intra diem octauum proximum eligendos. In eámq; rem nominabit ille vnum aut alterum cuius arbitrio & pronūciationi, itémque illius quem aduersarius eliget omnimodo stari oporteat. Déque ea re conscribetur testatio per notarium, vt si aduersarius nolet compromittere possit quandoque postea de eo constare iudici, qui eo facto si pro actore iudicandum sibi videat condemnare omnino debeat reum in omnes expensas litis, nulla ei relicta compensandarum aut remittendarum earū licentia siue consanguinitatis & cognationis, siue difficultatis quæ in iure magna sit, obtentus, siue alius color quilibet quæratur, Alioqui possit ille conueniri vt eos litis sumptus omnes de suo refarcire omnimodo teneatur. Quòd si è contrario aduersus actorem pronunciandū sit siue quòd nullo iure egerit siue quòd reus iustas habuerit exceptiones, nullam tamen sumptuum condemnationē actor patiatur, sed hanc pœnam & iacturam ferat is qui compromittere recusauit, nisi ex actis litis appareat dolo malo actoris factum aliquid esse in re quæ à die interpellationis & inchoatæ litis superuenerit: quo casu possit & debeat actor in sumptus litis perinde condemnari acsi nulla interpellatio præcessisset. Quicquid autem illud sit quod ad interpellationē reus respondeat etiamsi compromittendi voluntatem & cōsensum prę se ferat, pro denegatione & recusatione habendum erit, si nō effectu ipso declaret paratum se esse compromittere, nominatis in eam rem ex sua parte arbitris intra diem octauum sibi præfinitum.

ARTIC. II.

SI reus ad interpellationem respondeat paratum se compromittere in arbitros, nec tamen de arbitrorū personis aut de tempore vel loco vel qua alia arbitrij circumstantia inuicem conuenire partes possint, iudex ordinarius adeundus erit qui auditis partibus & abiis expositio breuiter & summariè in quo & qua de causa dissentiant, decernat statim & de plano, sed ex scripto ne dubitari de eo possit & ita tamen ne quam litis figurā eo nomine institui apud se patiatur, quid fieri æquū putet, si quis ex litigatoribus aut non venerit ad iudicē in prima citatione, aut indicatam à iudice arbitrij vam tenere recusauerit, perinde habendus erit quantum ad sumptuum litis condemnationem siue vincere illum postea contingat siue succumbere, acsi ab initio compromittere recusasset.

ARTIC. III.

AC ne vana sint & elusoria eiusmodi arbitria præcedere compromissum oportebit & quidem tale per quod pœna cum iuramento promittatur. Ita vt nec possit pœna minor esse quarta parte eius quod intendet actor sibi dari vel fieri vel restitui debere prout ipse in scriptura compromissi rem æstimauerit, quam æstimationem ea de causa compromisso inseri necesse erit. Quo facto neutri litigantium licebit aduersus arbitrium venire siue per appellationem siue per reductionem ad arbitrium boni viri siue alia denique vlla ratione, dummodò constet latum esse arbitrium ex forma compromissi siue arbitri iuris electi proponantur siue arbitri arbitratores & vt loquuntur amicabiles compositores, siue ex bono & æquo siue iniquè ac iniustè pronunciauerint. Qui arbitrium impugnare volet, pœnam pendere ante omnia debebit diffinitiuè, applicandam pro tertia parte Principi, pro tertia Hospitali & pauperibus loci in quo habebit domiciliū is qui cogetur soluere, & pro reliqua tertia collitigatori parato acquiescere pronunciationi. Vbi verò pœnam solutam in totum, depensámque fuisse apparebit ex legitimis probationum instrumentis, liberum erit ei qui soluerit litem & inchoare & prosequi sine metu vllius præscriptionis, sicut & sine spe vlla repetitionis pœnę depensę. Saluo tamen iure obtinendi expensas litis si ex eius cuē tu appareat iustam illum habuisse causam litigandi & discedendi ab arbitrio tanquam iniquè reddito. Nam si contra formam compromissi redditum probaretur, posset eo casu licitè pœna repeti. Debebitque iudex id decernere, ita tamen vt neque hoc neque alio vllo prætextu possit solutioni pœnæ mora fieri, aut satisdatio peti de pœna in hunc quandoque casum restituenda.

ART. IV.

NVlla arbitrij spe relicta siue quòd nolit reus compromittere, siue quòd nō facilè litigatores in personas arbitrorum aliásque arbitrij circumstantias velint consentire, siue denique quòd alterutra pars detrectet arbitrio stare. Tum verò actori licebit offerre libellum iudici ad quem cognitio pertinebit si modò ad libellum adiūgat acta oblati & recusati compromissi, aut sententiam vt loquuntur, arbitramentalem, apochas

chas & professiones solutæ pœnæ, & alia rerum gestarum instrumenta de quibus suprà dictum est, & quæ pro rerum & negotiorum diuersitate intercessisse contigerit.

ART. V.

LIbellum illum supplicem distinctum per articulos esse oportebit & non vt imperitè pragmatici quidã loquuntur libellatum sed articulatum per Causidicum & Aduocatum in eo tribunali cognitum & adprobatum, vt contineat distinctè ac minutatim media omnia quæ extrema dicunt propositæ actionis. De quorum fide ac veritate iurandum habebit actor aut per se aut per instructum procuratorẽ ante quàm libellus per iudicẽ admitti possit. Idque cum expressa in singulis articulis designatione quo genere probationis velit ille intentionem suam probare an per instrumenta an per testes, an per iusiurandum.

ART. VI.

SI per instrumenta quid probare actor voleat ea ipsa designare & exprimere iisdem articulis debebit cum die & consule, eáque edere aduersario simul cum libello & exemplum tam instrumẽtorum quàm libelli & citationis dare in ipso actu citationis vt instrui possit aduersarius & in ius venire paratus instructúsque, quid ad libellum respondendum habeat: Quam in rem collatio fiet exempli cum authentica & originali scriptura per Grapharium aut alium grapharij vices gerentem qui literas citatorias subscriptione sua postea nec antè muniat, salua tamen ampliore ac veriore collatione si petat aduersarius eo tẽpore quo accipiet exemplum, nec ei quam à se factam Grapharius testatus est, stare velit.

ART. VII.

SIn tales erunt articuli vt ea probare per instrumenta & scripturas vel non possit actor vel non velit, sed per testes, idipsum quoque in articulis testari & declarare debebit, & eodem supplici libello petere licentiam impetrandi publicandíque suo tempore monitorij si eam probationis speciem sibi necessariam esse arbitretur.

ART. VIII.

SIdenique nec instrumentis nec testibus intentionem suam probare possit aut velit, sed solo aduersarij sui iureiurando, æquè idipsum eodem supplici libello exprimere illum oportebit & iusiurandum exinde aduersario deferre. Alioqui postea quandocunque deferens non audietur.

ART. IX.

ATque vt possit reus apud se suósque aduocatos certius deliberare an contendere debeat an cedere, Illud quoque ab actore faciendũ erit vt cùm supplicem libellum iudici offeret, iungat libello responsum Aduocati sui, quo contineatur, præsuppositæ facti veritate qualis expressa est in articulis, Videri actorem bonam fouere causam. Additis etiam rationibus ex iure desumptis quas ideò specialiter & distinctè exprimi oportebit, eiusdémque Aduocati qui libello subscripserit, aut etiam alterius dummodò similiter cogniti & adprobati fide ac subscriptione confirmari.

ART. X.

SI quid actor secus & minùs quàm supra dictum est fecerit, non tenebitur reus ad diem venire, Nec eo magis poterit iudex aut debebit habere illum pro contumace, nec proinde in pœnam contumaciæ quicquam aduersus eum statuere, At neque actorem vllomodo ad agendum admittere, nisi edocto priùs per actorem quod præscriptam formam in omnibus seruauerit. Maximè verò quod reo etiam recusanti non tantùm libelli & citationis sed & instrumentorum omnium in libello narratorum exemplum reliquerit. In quo si quid vel minimum peccatum & omissum sit noua citatione opus erit acti neque libelli neque citationis exemplum datum fuisset.

ART. XI.

ET quia in iis litibus quas ab executione incipere moris est, non idem seruari potest, quarum tamen cito expediendarum maior videtur subesse necessitas quàm cæterarum, Necessaria erit in posterum actuto cuilibet oblatio libelli ne quid ex supradictorũ obseruatione remittatur, Salua tamen licentia petendi per libellum vt executio permittatur. Quod vtique permittendum erit à iudice si competens ille sit qui aditus fuerit, Idque in casibus illis omnibus in quibus hucusque receptum est vt possit incipi ab executione, Siue ex literis generalibus quas De debitis, Vel manus munitæ vocant, siue ex alijs præcisam coactionem imperantibus, Nil obstante intercessione aut appellatione quacunque, & eius tamen iure saluo, sicut antea obseruabatur. Aut si malit actor literas illas De debitis, aut manus munitæ, aut alias huiusmodi præcisas impetrare quæ à Graphario & actorum magistro nullo etiam libello aut iudicis decreto interueniente concedi solent, & ab earum executione incipere, liberum quidem illi erit hoc facere, Sed ita tamen vt si qua intercessio vel appellatio emerget, cogendus sit offerre libellum & omnia supradicta obseruare priusquàm vllum ex eiusmodi executione fructum reportare possit aut admitti ad litem vlterius prosequendam, manente tamen Principis & vt aiunt iustitiæ non actoris manu munita; quousque vel per aduersarij vocati comparitionem vel aliter constet iudici, ritè satisfactum in omnibus per actorem. Quo demum tempore permittendum ei erit, vt fructum executionis plenissimum consequatur.

ART. XII.

EXcipiendæ tamen sunt executiones quas fieri necesse erit pro debitis, aut fiscalibus, aut alia de causa ad Principis, vel etiam reipublicæ vtilitatem pertinentibus. In quibus nihil innouandum erit, sed obseruanda ea omnia, quæ edictis statutis & Senatusconsultis in eam rem factis continentur.

ART. XIII.

POstquàm actor supradictis omnibus satisfecerit de quo docere debebit per productionem à se faciendã in manibus grapharij in actu ipso præsentationis, tenebitur similiter reus comparendo ad dictam diem aut saltem intra tempora constituta respondere ad omnia contenta in libello cum iuramento per eum præstando personaliter aut per procuratorem instructum distinctè, articulatim, & cathegoricè per confessionem aut negationem simplicem & absolutam, Ita vt non liceat ei libellum negare in solle & confusè. Nec si omnia prorsus in eo cõtenta negare vellet, & addere quod plerique addunt *per singulos articulos*. Sed omnino teneatur responsionem suam siue confessoriam siue negatoriam inferere ad pedem vt loquuntur cuiusque articuli, non etiam per scripturam separatam: neque rursus admittantur posthac responsiones quales in hunc vsque diem frequentatas vidimus, *Refert se ad ea quæ ex parte sua, Aliàs negat*: aut, *Confitetur non ad fines prætensos* aut etiam *negat ad fines prætensos*. Omnes enim huiusmodi responsiones reiiciendæ sũt tanquam captiosæ, sicut & eę per quas is qui respondet refert se ad instrumenta per aduersarium producta, sed cũ

hac condicione si de iis debitè appareat & citra adprobationem, denique omnes quæ nec confessionem nec negationem simplicem absolutam & cathegoricam cõtinebunt, præterquàm si quod deductum erit in articulum tale sit vt ab aduersario ignorari probabiliter possit. Quo casu sufficiet vt qui respondet, iuret à se ignorari, & tanquam ignoratum neget, nisi is qui articulos conscripsit, instrumẽta etiam ediderit per quę idipsum probare intendat. Tunc enim similiter confitendum id erit, aut negandum absolutè & cathegoricè.

ART. XIV.

SEd & tenebitur reus in actu ipso suæ comparitionis & vt loquuntur præsentationis obiicere quicquid obiiciendum habebit aduersus instrumenta deducta productáque per libellum actoris, & quorum exemplũ iam habuerit in ipsa citatione, nec ei vlla etiam petenti danda erit in hanc rem dilatio, ideóque ne quid præcipitanter fiat non pauciores quàm octo dies inter citationem & comparationem intercedere oportebit. Alioqui dies quasi per præcipitationem dicta negligi impunè poterit, non minùs quàm si in crastinum diem ad comparẽdum in alio loco dicta esset, neque iudici licebit aliquam eiusmodi citationis rationẽ habere, sicuti nec ab ea prouocare necesse habebit reus, excipiuntur tamen eæ citationes quas ex communi vtriusque partis consensu in breuiorem diem ex compacto factas esse apparebit, ex ipso citationis instrumento, quo hoc ipsũ exprimendum erit si quando accidat, sub pœna falsi cõtra executorem, si secus faxit, declaranda.

ART. XV.

SI tam reus non tam citò de iuribus suis instrui possit vt ad dictam diem habeat in promptu quod aduersus actoris instrumenta obiiciat, aut quod ad singulos libelli ab aduersario dati articulos distinctè, cathegoricè & articulatim respondeat, non erit cogendus vt ad dictam diem compareat, aut intra sequens triduum, sed satisfeciisse videbitur si intra proximos alios octo dies paruerit, ita vt interim pro contumace neque haberi possit, neque condemnari. Habebit igitur liberos & integros quindecim dies ad comparendum, vt interim ac toto illo medio tempore possit de iure suo deliberare, instrumenta sua perquirere, denique Aduocatos consulere. Quibus elapsis diebus quindecim, si non compareat tum demum contumacia eius notabitur, & post triduum proximum à graphario publicabitur, vt subinde contra eum obseruentur cætera omnia quę aduersus contumaces obseruari solent.

ART. XVI.

QVòd si reus adsit quidem addictam diem aut intra ea tempora quorum obseruatio contumaciam impediat, sed tamen alleget iurétque non habere se ea instrumenta quibus causam suam iuuari posse credat, nec dolo desiisse habere, nec facilem esse sibi habendorum eorum facultatem, siue quòd subtracta ea fuerint & deperdita siue ita occultata vt sine monitorij publicatione recuperari nequeant, siue quòd eorum perquisitio extra prouinciam facienda sit, licebit Iudici competentẽ aliquam dilationem si petatur dare, æstimata locorum in quibus instrumenta esse dicentur distantia, altíſque facti circumstantiis pro personarum, rerum ac temporum varietate, sed ita tamen vt aliam dilationem, siue ex eadem, siue ex qua alia causa iterum petendi, aut si petatur indulgendi facultas nulla supersit saluo tamen beneficio restitutionis in integrum per literas Cancellariæ implorando, si qua Cancellario vel sigillorum magistro iusta causa esse videbitur propter quam debeat concedi.

ART. XVII.

ILlud quoque faciendum reus habebit vt posteaquá ad actoris libellum responderit & instrumenta per eum producta impugnauerit, alleget quæcumque in cõtrarium pro se facere existimabit, omnéque suas exceptiones quascumque habet declinatorias, dilatorias & peremptorias congerat, & opponat sed dist nete quoque & articulatim & minutatim, nec satis tibi esse putet contestationẽ facere generalem qualis fieri solet oppositis in globo & in genere vulgaribus exceptionibus iuris carentię, vt loquuntur, incompetentię actionis, Malè agis, tua non interest, & aliis huiusmodi. Talibus enim exceptionibus non nisi generaliter oppositis, nullam earum rationem habere iudex debebit. At neque illarum quæ in specie ac nominatim oppositę fuerint, puta præscriptionis, discussionis, & similium, siue dilatoriæ siue declinatoriæ, siue denique peremptoriæ proponantur, si non earum quoque media & extrema eodem actu contestationis specificè deducta sint, & per articulos, cùm designatione & productione instrumẽtorum quibus intentionem suam tueri cásque exceptiones probare reus volet, ídque per scripturas ab Aduocato dictatas & subscriptas, interueniente etiam producentis rei iureiurando. Itémque declaratione specifica per singulos articulos quid, quo probationis genere probaturus sit, an per instrumenta, an per testes, an per ipsius actoris iusiurandum.

ART. XVIII.

DEbebit etiam reus eodem ipso die actúque suæ comparitionis exhibere consultationem responsúmque Aduocati sui cum eius subscriptione, quo responso continebitur, præsuppositi facti veritate qualis responsionibus & positionibus rei continetur, iustam à reo foueri causam iustáſq; esse exceptiones ab eo allegatas, ídque rationibus ex iure sumptis & eo responso amplissimè declaratis quomodo fieri solet per iuris vt vocant informationes.

ART. XIX.

ELúsque responsi exemplum dandum erit actori à reo, itémque iurium à reo productorum, quomodo ex parte actoris fieri & obseruari debere suprà diximus. Itaque facienda erit collatio eius exempli cum authenticis instrumentis præsente actore aut ipsius procuratore per graphariũ ad cuius officium pertinebit, vt in acta & testationem referat ita rem gestam esse, vt de eo constare possit tam ex actu comparitionis quàm ex ipsius exempli subnotatione.

ART. XX.

HÆc vbi reus impleuerit, actoris partes erunt; vt nulla expectata iudicis interlocutione adstringat se apud acta ad respondendum & defendendũ allegationibus & exceptionibus rei omnibus, itémque ad quicquid voluerit ex Aduocati sui consilio addendum prioribus articulis & positionibus in libello contentis, omnia distinctè minutatim & cum iuramento per se aut per procuratorem specialiter instructum, ne quis facto procuratoris per in integrũ restitutionem improbando locus relinquatur, ídque intra decimũquintũ diẽ proximũ præcisè ac sine spe alterius dilationis, nisi beneficio Principis per literas Cancellarię in eam rẽ concedẽdas si qua iusta restitutionis causa subesse videatur, quemadmodum circa personam rei suprà dictum est.

ART. XXI.

ILsdem penitus obseruándis quantũ ad additiones quę obseruãda diximus circà primos articulos in libello cõprehensos, in eo præsertim quod dictũ est de faciẽda per eũ declaratione quos articulos velit probare per testes, quosnã per instrumenta, quos deniq; per aduersarij iusiuran-

iusiurandum,itémque de designandis & edendis cum die & Consule instrumentis quibus volet ille niti pro articulorum probatione in additionibus contentorum.

ART. XXII.

SImiliter facta eo copia tam scripturarum quę additiones actoris continebunt,quàm instrumentorum in iis designatorum,tenebitur ille ex Aduocati sui consilio additionum articulis respõdere articulatim, distinctè ac adhibito iureiurando, per se aut per procuratorem instructum,eadémque manu additiones quoque suas proferre cum eadem obseruatione quam in persona actoris necessariam diximus,intra similem dilationẽ præcisam & peremptoriam dierum quindecim, sub eadem tamen exceptione, si non iusta aliqua causa sit propter quam beneficio restitutionis in integrum aliam ei dilationem dari ex principali rescripto,non aliter,oporteat.

ART. XXIII.

NEque verò neeesse erit in posterum cõminationem aut declarationem vllam præcedere quæ satisfaciendi viam præcludat ei ex litigatoribus qui ex parte sua non satisfecerit,intra tempora præstituta,sed habendi erunt articuli qui secus ac suprà dictum est,propositi fuerint, pro reiectis,qui verò non eo quo dictum est modo contestati fuerint pro confessis,instrumenta etiam quæ suo tempore non fuerint iuxta præscriptam formam impugnata,pro bonis & authenticis. E contrario autem ea quæ non fuerint designata per diem & Consulem,nec producta, aut quorum exemplum nullum aduersario datum probabitur,pro nullis & reiectis, ita vt nullam prorsus eorum rationem habere iudex debeat in iudicando,non magisquã si super vnoquoque istorum specialiter facta esset interlocutio quæ transisset in rem iudicatam.

ART. XXIV.

POrrò non nisi semel additiones fient,prẽterquam si in rei additionibus aliquid esset, quod actori materiam & occasionem secundarum daret. Ac similiter in secundis additionibus actoris aliquid quod à reo vicissim secundas extorquere deberet,eadem tamen forma in posterioribus additionibus seruanda quæ in prioribus,hoc etiam districtè obseruando ne qua ex causa vel ex prætextu quolibet, liceat sæpiùs quàm bis additiones dare, aut quartas scripturas edere,antequàm admissi sint articuli ad probãdum, ne quidem beneficio Principis & restitutionis in integrũ in eam rem implorato.

ART. XXV.

LApsis quindecim illis diebus intra quos respondendũ fuerit vltimis additionibus siue satisfactum fuerit,siue non,illud districtè obseruari oportebit vt ante omnia litigatores in eum locum veniãt vbi solẽt summariè per procuratores expediri ea quæ ad litium instructionem pertinent(*parquetum* nostri vulgò vocant) ibíque conueniãt intra triduum præcisè proximũ per se aut per procuratorem instructum de veritate articulorum hinc inde contestatorum & negatorum quorũ probabilem ignorantiam neuter litigantium possit obtendere,vt si quid antea per errorem non etiam dolo malo negatũ fuerit quod fateri oporteret locus sit pœnitẽtiæ in id vsque tempus. Fiet autem conuentio sub pœna quinquaginta librarum fisco applicanda,itémque calumnię contra eum ex litigatoribus qui per calumniam & dolo malo quid affirmasse vel negasse comperietur. Ita vt nullum eiusmodi pœnę per Iudicẽ dissimulandæ aut moderandæ arbitrium aut aduersario aut ipsi etiam iudici supersit. Sed omnimodo infligi eam & irrogari necesse sit per sententiam quandocumque secuturam,alioquin si id à iudice siue consulto siue per imprudentiam omissum sit,sentẽtia ipso iure sit nulla,& eo nullitatis genere quod præcipuo quodam iure faciat vt neque ab ea necesse sit appellare. Nec eo minùs tamen poterit,imò debebit iudex grauiorem mulctam calumniatori dicere si calumniæ grauitas & personarum qualitas aliæque facti circumstantiæ ita exigere videantur.

ART. XXVI.

QVòd si negatiua sit conuentio perseuerante vtroque litigatore in eo quod antea vel affirmauerat vel negauerat & nihilominùs pars alterutra contendat posse litẽ in eo statu terminari siue ex scripto siue causa in auditorio perorata,idque sub pœna decem librarum & sumptuum pro interlocutione faciendorũ,tenebitur pars aduersa consentire vt vel ad causam primo quoque die in auditorio perorandam,vel ad litis acta ex scripto intra proximũ prẽcisè triduum exhibenda partes remittantur, acsi nulla inter litigatores facti quæstio supereesset,vt intra subsequens triduum possit iudex ius reddere siue interloquendo siue definitiuo negotiũ prout ex statu litis faciendũ esse arbitratur. Neque verò in posterũ dabitur à Iudice vlla dilatio nec si procuratores consentiãt,nisi ipsorum quoque litigatorũ consensus accedat ad corrigẽdas actiones,salua aduocatis licentia corrigendi scripturas & vt loquuntur registrũ audientiarij si quid ille minùs diligenter aut fideliter exceperit, nisi malint litigatores integras plenásque actiones ab Aduocatis suis dictari subscribique. Quod vtique liberum iis esse debebit dum intra triduum supradictũ fiat intra quod acta litis iudici edenda esse diximus,& ita vt non possit hoc prætextu longior fieri mora iudicato,nec replicationes vllæ adferri nisi quas proferre litigatores possint intra proximum aliud triduũ vt proinde sex aut ad summũ septem diebus totum corrigendarum actionum spatium omnimodo concludatur,in cámque rem permittendum erit litigatoribus eorúmque procuratoribus vt mutuas correctiones videant in manibus grapharij earúmque exempla si velint à Graphario accipiant,originalibus scripturis penes graphatium perpetuò remanentibus. Nec vlla longiore dilatione ad respondendum aut replicandum vel petenda vel indulgenda, si non vt iam dictum est litigatorum non modò procuratores sed etiam personæ ipsæ consentiant.

ART. XXVII.

SIn è contrario litigatores consentiant cum esse litis statum vt propter negatiuam illam de qua diximus conuentionem,quomodo loquuntur, iudicari res non possit, ante quàm auditi sint testes super articulis negatis, extrahendi erunt intra triduum articuli super quibus testes audiri oporteat. Ita tamen vt coniungantur omnes articuli qui ad eiusdem facti substantiam pertinere videbuntur, nec nisi pro vno computentur.

ART. XXVIII.

QVòd si duo tantùm aut ad summum tres articuli fuerint super quibus testes interrogãdi sint: vno scilicet pro iis omnibus qui simul iungendi erunt vt diximus computato,curare debebit is qui testibus vti volet,vt eos producat & exhibeat iudici,summariè nimirum interrogandos & audiendos ad eam ipsam diẽ & horam quam iudex præscripserit,& quã intra proximũ diem octauum præscribere iudex debebit: Ad quam diem & horam nulla alia admonitione præcedente,nisi quæ fiat per decretum iudicis procuratori significatum, tenebitur pars adesse ad videndum iurare testes eósque reprobandum vel à vestigio si possit vel saltem intra tres dies proximos,quibus præteritis nõ liceat amplius eos reprobare nisi eo reprobationis genere quod probari statim possit per instrumenta vel per acta iudicialia,puta per sententiam contra aliquem ex testibus latam quæ irroget notam infamiæ.

ART. XXIX.

SI ad dictam diem & horam aduersarius non aderit,hoc ipso quasi ex peremptorio edicto citatus pro contu-

mace habebitur,& consequenter pro præsente,vt quãuis reuera sit absens nihilominùs possint testes interrogati eorúmque dicta in testationem scriptúmque redigi ex fide,& vt fieri oportet.

ART. XXX.

SEd & inferioribus Iudicibus licebit audire testes pro tribunali & in ipso auditorio si de re leuiori agatur, quæ minori solennitate expediri posse credatur, Aut si malint poterunt idipsum facere in priuatis ædibus, sed ita tamen vt eo ipso die qui dictus fuit audiantur nec in crastinum diẽ remittantur,vt neque is qui testes producit oneretur superuacuis sumptibus,neque testes ipsi vllo incõmodo afficiantur,vtique subornationi & corruptioni quæ interim fieri posset via omnis præcludatur.

ART. XXXI.

AT si testes non ita cõmodè in ius venire possint siue propter locorum distantiã,siue quòd valetudine impediãtur,siue denique quod tã multi sint probãdi articuli,vt tã summariè audiri eos nõ expediat,deputãdus erit vel grapharius,vel actuarius,vel alius in eã rem aut à iudice aut à litigatoribus ipsis nominãdus qui eos in loco illo qui cõmodior videbitur audiat; nisi aliqua ex causa iudex eã sibi prouinciã reseruandã putet.Is porrò ad quẽ probãdi onus spectabit,testationes clausas & cõmissarij vt vocãt sigillo munitas proferre omnimodo cogetur intra diẽ quintũ decimũ præcisè ac perẽptoriè, præterquã si distãtia locorũ faceret,vt lõgior dilatio arbitrio iudicis dãda videretur,nulla alioquin posterum danda dilationis prorogatione,sed tãtùm licẽtia futura ei qui nõ satisfecit vt probet dilationis tẽpora frustra elapsa esse facto & tergiuersatione aduersarij aut inopinato aliquo casu digno cuius ratio habeatur:quibus tãtũ casibus perinde habebitur acsi dilationis tẽpora nondum effluxissent.Cæterùm post effluxa dilationis tẽpora vtrique parti communia, neutri posteà licebit auditionem testium vrgere nisi beneficio rescripti principalis,cui locus esse poterit ad prorogandam dilationem, sed semel tantùm & ita demum si iusta aliqua & magna interueniat causa quæ id suadeat & de qua in promptu constet idoneè non aliter.

ART. XXXII.

ERunt autem dicta testium excipienda & scribenda seperatim,præsente & adsistente illo quẽ *Aduncti* appellamus nominato,exhibito,& acceptato:aut si hoc fieri nequeat, per Iudicem ipsum statim & eadem ipsa hora nominando ex officio,ita vt nulla ex eo testationibus conscribendis mora fiat. Hoc etiam omnino & præcipuè obseruando vt ei contra quẽ productio testiũ facta erit non liceat adire testes, cósque siue per se,siue per interpositam personã alloqui aut aliter directo vel indirecto cũ iis quicquã tractare ex quo producti & nominati fuerint in id vsque tẽpus quo interrogati sint,& auditi,alioqui omnimodo causa cadat is qui cũ nominatis & productis ab aduersario testibus vel minimũ colloquij aut negotiationis cõmercium habuisse probabitur.

ART. XXXIII.

NOn admittentur nullitates contra testationes, nisi quarum probatio integra colligi possit ex sola inspectione actorum,ídque intra octo dies proximos ab eo die numerandos quo testationes productę fuerint de quarum nullitate tractabitur.

Ideóque nec vlla in posterũ danda erit dilatio ad nullitates obiiciẽdas,aut ad reprobãdos testes,sed ipso iure præcluſa erit litigatoribus via nisi intra tẽpus suprà prętitũ satisfecerit,& perinde lis habebitur acsi cõclusum esset in causa ex quo tempore octauus ille dies prętierierit intra quem diximus allegari debuisse nullitates. Tãetsi de eo iudex interlocutus proponatur.Proinde licebit ei ex litigatoribus qui fuerit diligentior litis acta & instrumenta sua penes Grapharium producere ex inuẽtario ut loquuntur ratiocinato,cum eo tamen vt à se facta productionem curet intimari procuratori aduersarij vt vicissim ille ex parte sua producat si sua interesse arbitretur,& quidem intra triduum proximum præcisè quo elapso necessitas incũbet iudici ferendæ sententiæ super actis ab altera tantùm parte productis, nulla vel interlocutione quæ producendi facultatem præcludat, aut pręclusam declaret,vel libelli oblatione in eam rem expectanda. Nam neque dilatio vlla in posterum danda erit quæ dari solebat anteà ad producendum impugnandum & saluandum.

ART. XXXIV.

POterunt tamen litigatores hinc inde scribere quicquid videbitur intra illud ipsum octiduum quod supra diximus præstitutum esse ad opponendas testationum nullitates,eóque casu mutuam scripturarum editionem sibi inuicem facere litigatores debebunt,vt ad eas vicissim quoque possint respondere dum id fiat intra sequentem octauum diem,præcisè ac peremptoriè: nisi quod si præterea velint informationes iuris conferibere ad partem vt aiunt,id vtique licebit eis citra litis tamen decidendæ retardationem.

ART. XXXV.

AC quia quotidiano vsu rerum forensium compertũ est nihil esse periculosius,quàm si litium euentus testium fidei aut potiùs perfidiæ cõmittatur, obseruandum erit ne per testes probari possint ea quæ siue à litigatoribus ipsis,siue ab eorum autoribus posthac dicta factáque allegabuntur,siue cõuentiones sint,siue interpellationes aut quid aliud huius generis,sed erũt ista omnia probanda omnimodo per scripturã & per acta quantacumque aut quantulacumque sit ea summa de qua tractabitur,nisi de re ageretur gesta eo loco vel tẽpore vt instrumentum de ea scribi nullum potuisset.

ART. XXXVI.

PRoductis ad iudicandum actis litis & vt loquuntur distributis,tenebuntur iudices inferiores sentẽtiam ferre ac pronunciare intra sequentem diem octauũ siue diffinitiua illa sit siue interlocutoria prout religio iudicantis & litis statos dictauerit. Curare tamen debebunt quantum fieri poterit,ac nisi rei subiectæ materia repugnabit, vt diffinitiuam potiùs quàm interlocutoriam ferant,saltem subiecta illa clausula *alio non apparente*,& in summa abstineant ab interlocutionibus quantũ per conscientiam & æquitatem licebit.

ART. XXXVII.

SEntentia vbi erit pronunciata si non sit ab ea prouocatum mãdari debebit executioni intra quindecim dies ab eo tempore numerandos, quo transierit in rem iudicatam si victor vrgeat,nisi quis tertius velit intercedere,quo casu tenebitur ille docere in promptu de suo iure ac titulo ex quo possidet fuæque intercessionis media & rationes proponere distinctè minutatim & ex cõsilio Aduocati intra sequens triduũ,vt intra proximum octauum diem possint litigatores remitti ad causam in publico auditorio perorandam,atque ita lis noua cui ea intercessio causã dederit vel finiatur statim,vel per iudicis interlocutionem in eum statum disponatur qui negotio magis conuenire videbitur,sin reus per suam siue tergiuersationem siue negligẽtiam differat cognitionem statim mandabitur executioni sententia in eius præiudicium.Saluo tamẽ ei iure prospiciendi sibi peractionem quando & prout æquius melius arbitrabitur.

Si verò appellatum sit à sententia debebit appellãs introducere appellationẽ,eámque aduersario intimare intra quindecim dies proximos à die interpositæ appellationis computandos si ad alium superiorem iudicem

quàm

quàm ad Senatum aut ad Rationalium Curiam appellatio deuoluatur, alioqui si Senatus appellatus sit aut Curia Rationalium, fiet ea introductio & intimatio intra mensem, quo elapso si id factum non sit pronunciabitur appellatio deserta, nec aduersus eam desertionẽ dari poterit restitutio in integrum, ne quidem ex rescripto Principis, non magis quàm si iam citatus esset ad litem de desertione tractandam. Præterquàm si per scripturam constaret de tractatu habito ad transigendum durante illo tẽpore quo potuit introduci appellatio, dummodo per eam scripturam conuenerit expressim, ne tempora introducendæ & prosequendæ appellationis interim currant, Alioqui solus transactionis tractatus etiam per scripturam probatus impedire non possit ne appellatio deserta pronuncietur.

ART. XXXVIII.

IN appellatione introducenda debebit appellans per libellum ipsum appellatorium omnes quas se habere iustas putat appellandi causas, quæ vulgò grauamina vocãt exponere clarè, distinctè ac minutatim, itémque si quos nouos articulos proponendos habeat, eos proponere déque ipsorum veritate iurare apud iudicem per se aut per instructum procuratorem qui pro eo libellum offeret: ideóque nec ab alio quàm à Doctore & Aduocato dictari subscribíque poterit libellus appellatorius, vt præterea possit continere rationes omnes iuris quibus velit appellans suam appellationem instruere & iudicatum impugnare, alioqui neque libellus appellatorius neque appellatio ipsa vllomodo admittatur.

Quòd si is contra quem appellatum est literas anticipatorias impetret, vt appellationi nondum introductæ obuiam eat, tenebitur appellans cùm ad diem sibi dictam in ius veniet eo ipso die & actu comparitionis causas suę appellationis reddere ex consilio Aduocati: scripturásque ab Aduocato dictatas & subscriptas eo ipse die edere, omnia denique illa facere quæ proximè diximus per libellum appellatorium fieri oportere, ne alioqui nullus ei ad prosequendam appellationem locus relinquatur.

ART. XXXIX.

POstquàm verò appellans ex parte sua satisfecerit, debebit appellatus ad causas appellationis & ad articulos appellantis similiter cum iuramento & respondere & si quid ille vicissim proponendum habeat proponere intra proximos octo dies, & intra proximos octo alios dies replicabit appellans si quid habeat replicandum, duplicabit verò appellatus si hoc quoque necessarium arbitretur intra alios octo dies præcisè ac peremptoriè, quibus elapsis, nulla omnino litigatoribus scribendi amplius aut litis appellatoriæ quaqua ratione in longius tempus protrahendæ ratio superstit, sed lis conclusa & in eo statu iudicanda sit per iudicem appellationis. Eodem prorsus modo quem supra diximus obseruandũ esse in causis primarum instantiarum decidendis. Poterunt tamen litigatores per Aduocatos suos iuris informationes scribere si velint, sed ita ne qua eo prætextu terminandæ litis appellatoriæ mora fiat.

ART. XL.

QVemadmodum etsi quos articulos nouos in causa appellationis deductos esse continget, eadem omnia de iis contestandis & probandis seruanda erunt, quæ nos in superioribus obseruanda diximus circa articulos in prima instantia deductos, itémque si qua noua instrumenta in causa appellationis prolata sint quæ non fuerant producta in prima instantia.

In reliquis omnibus, siue ad primam, siue ad secundam, siue ad tertiam instantiam pertinentibus seruabuntur districtè, & ad vnguem ea omnia quæ tam vetere quàm nouo Senatus nostri stylo prudentissimè sanctissiméque sunt constituta.

TIT. XXIII.

De calumniator.

DEFINITIO I.

Is qui per calumniam suam coniecit alium in manifestum vitæ periculum capitali supplicio dignus est nisi spontanea calumniæ confessio mitiorem pœnam suadeat.

TItius reum perduellionis[1] detulerat Mæuium, & fecerat vt quæstioni Mæuius subiiceretur, 2 Cùm Mæuius in innocentiæ suæ defensione constantissimè perstitisset, Titius conscientia motus palàm & in iudicio professus fuerat, institutam falsò & per calumniam à se accusationem: hoc tamen addito, quòd ab inimicis Mæuij persuasus fuisset vt Mæuium accusaret. Et ob eam causam quæstioni quoque addictus ipse propter mendacium[3] in eo ipso persecutauerat vt calumniatorem se fateretur. 4 Iussus ante habitam quæstionem eos prodere per quos probaret quando & à quibus ad calumniandum impulsus esset, 5 dixerat nullam probandi rationem superesse propterea quòd ij omnes per quos id antea probari potuisset bello perierant, quærebatur qua pœna puniendus esset propter calumniã. Constabat enim pœnam esse extraordinariam pro admissi, vt lex ait, qualitate. 6 Atqui admissum hîc tale erat propter quod non solùm quæstioni deditus fuerat Mæuius, sed etiam capitalis supplicij perpetuæque nominis infamiæ periculo expositus, 7 si quid fortè ab eo contra veritatem vis tormentorum expressisset, vt sunt plerique in tormentis impatientissimi. 8 Quamobrem in ea plerique erant opinione vt calumniatorem hunc pœna capitis afficiendum esse dicerent: 9 nam & falsum testem in causa criminali ex qua sequi possit mortis condemnatio morte quoque mulctandum esse placuit 10 vt affectus puniatur, quomodo in grauioribus huiusmodi causis solet obseruari, licèt non sequatur effectus. 11 Alij mitiùs agendum putabant, non solùm quòd ipse quoque tormenta propter variationem perpessus fuisset, sed etiam quòd propriam calumniam vltrò detexisset, ac ingenuè professus esset. Est namque & in delictis ad pœnam leuandam erranti medicina confessio: 12 item quòd constaret exustum oppidum, bellóque peremptos ferè omnes oppidanos, à quibus ille impulsionis & solicitationis probationes depromere poterat. 13 Itaque magis placebat condemnandum eum ad perpetuas triremes. 14 Vicissétque procul dubio hæc sententia, nisi corporis infirmitas triremium, adeóque fustium condemnationi obstitisset. Ergo visum est sufficere irrogandæ per publicam palinodiam infamiæ condemnationem, reste etiã collo inducta, vt capitalis supplicij metu calumniatores cæteri in posterum ab eiusmodi flagitiis deterrerentur. *Ita Senatus* 3. Cal. Maij 1591.

1. Id est, criminis læsæ maiestatis & quidem omnium atrocissimi sunt. Perduellio enim ille tantum est qui in Principem aut rempublicam hostili animo affectus, & animatus est *l. vlt. D. ad leg. Iul. maiest.*

2. Nam in hoc potissimùm crimine propter eius atrocitatem facilè reus subiicitur torturæ etiam ex leuioribus indiciis & sine vlla exceptione aut distinctione personarum *l. nullus 4. C. ad leg. Iul. maiest. l. si mos 7. D. eod.* Dixi *ad illat. supr.*

3. Est enim mendacium sufficiens indicium ad torturam cõsiderata saltem qualitate personæ & rei super qua est mendacium, maximè cum mendacium est circa substantialia negotij, vt in proposito Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 21. nu. 39.*

4. Vt proinde dubitari amplius non posset quin calumniæ confessio quam priùs fecerat vera esset, secundum ea quæ scri-

psimus *Defin.22.supr.tit.prox praced.*

5. Ve si fieri posset haberetur probatio veritatis aliter quàm per torturam quod curare semper debet iudex quantum potest cùm nunquam deueniendum sit ad torturam nisi in subsidium & omnibus aliis probationibus deficientibus. Clar. *in pract.crimin.quæst.64.num.* 5. Idque non solùm odio torturæ quæ affligit corpus priusquàm constet de veritate accusationis, non minùs quàm si imponeretur pro finali pœna delicti quomodo imponitur aliquando. Idem Clar. *quæst.70.num.*3. Sed etiam fauore probationum quia probatio quæ fit per torturam semper est suspecta, interest autem reipublicæ probationes criminum esse quàm minimum fieri potest suspectas sed certas & indubitatas *l.vlt.C.de probat.*

6. *l.1.§.1.l.3.D.ad SC.Turpill.* Sublata scilicet hodie pœna talionis quæ olim fuit in vsu contra calumniatores in accusationibus publicorum iudiciorum. *l.non pœnas 7.l.vlt.C. hoc tit. l.vlt. C.de accusat.*

7. Pati enim debuisset pœnas positas *in l.quisquis 5.C.ad leg. Iul.maiest.*

8. *l.1.§.quæstioni 23.D.de quæst.*

9. *Ex not.* per Iul.Clar.circa pœnam talionis *in pract.crimin. quæst.81 ad fin.* post Bald. *ad l.2 C.de his qui latron.*

10. Guid.Pap post alios *quæst.44.*

11. *Ex l.si quis non dicam rapere 4. C. de episcop.& cleric. & l. quisquis C.ad leg.Iul.maiest.* quod tamen intellige secundum Iul Clar. *in pract.crim.quæst.92.num.1.2. &* 3 si lex puniat expressim conatum, alioqui mitius & iurius est vt solus effectus puniatur pœna ordinaria, nisi inspecta facti & personarum qualitate iudex malit arbitrari contrarium. Esse enim hoc arbitrarium tandem concludit Clar. supra dicto loco. Addent, nunquam tamen posse puniri conatum solum nisi deueniatur sit ad actum proximum.

12. *Arg.l.vnic. C. de his qui se defer.* Iul.Clar. *in pract.crimin. quæst.60.num.*34. vbi tamen addit hoc nõ obseruari à iudicibus. Vidi tamẽ ego sæpe obseruari à Senatu nostro præsertim quoties non aliæ sunt saltem plenæ probationes criminis nisi ex sola rei confessione: quia huiusmodi probatio à pragmaticis nostris dicitur priuilegiata. Adde eundem Iul.Clar. *quæst.* 82 *fin.vers 9.num.*5. vbi ait videri sponte confessum etiam illum qui priùs negauit si modò postea vltrò confiteatur. Quamquam in præposito calumniator etsi aliud dicat nunc quàm quod priùs dixerat, tamen quantum ad calumniam quam nunc vltrò fatetur, nunquam videri potest eam negasse.

13. Mortuis portò testibus probationẽ quæ non nisi per eos fieri poterat intercidere necesse est *l.in lege* 40.D. *ad leg. Aquil.*

14. Vt in exemplo illo de quo Iul.Clar. *dict.quæst* 81. *in fin.*

15. *d.l.vlt.C.hoc tit.l si cui 7.D.de accusat.l.vlt. C.eod.*

TIT. XXIV.

De pœnis.

DEFINITIO I.

Potest Princeps gratiam facere criminis & pœnæ corporalis etiam quæ irrogata sit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ tametsi pars contradicat.

B crimen condemnatus ad mulctam pecuniariam, comminatione adiecta vt ni intrà certum tẽpus illam accusatori penderet ad triremes ducendus esset, cùm præ nimia egestate de qua constabat iudicato satisfacere nó potuisset, gratiam triremiũ à Principe impetrauerat. Placuit non posse accusatorem prætextu non solutæ pœnæ intercedere quominus principali beneficio condemnatus frueretur. 2 Hoc enim demùm casu verum est quod olim Papinianus dicebat, non irrogatæ pœnæ indignationem solam duritiam continere, nec quicquam eius interesse qui vindictã persequitur, cùm ex contrario affici hominem beneficio interfit hominis, maximè Christiani. 3 Interfuit quidem ab initio accusatoris propter irrogatam mulctam pecuniariam. 4 Sed post factam commutationem pœnæ pecuniariæ in capitalem, desiit eius interesse: aut saltem admittẽdum illud est, exigendæ capitalis pœnæ ius accusatori & Principi factum esse commune: 6 quo admisso illud quoque fit consequens, non posse Principem ex accusatoris persona prohiberi quominùs capitalem si velit pœnã remittat, cùm & indiuidua pœna sit, 8 & publica criminis vindicta, ad solius Principis non etiam ad accusatoris ius pertineat. *9 Ita Senat.* 14.Cal.Sept.1583.

1. Sic enim plerumque fit, vt qui non habet in ære debeat luere in corpore *vulg. l.vlt. vbi not.D. de in ius vocand. l.si quis iniuriam* 35.D. *de iniur.l.1.§ vlt.D.hoc tit.*

2. Damni enim pecuniarij causa libertatem hominis intercidere sanè minùs durum esset *arg.l.cùm pater* 77. §. *cùm existimaret de legat.2.*

3. *l.si venditor* 6.§.1. D. *de serv. export.*

4. Siquidem ei qui iniuriam passus fuit, priùs satisfieri oportuit. Iul.Clar. *in pract. crimin. quæst.* 80. *num.* 7. *& quæst.*62. *num.*5.

5. Quia capitalis aut alterius cuiuslibet corporalis pœnæ persecutio ad vindictam publicam pertinet non ad priuatam, & ad rigorem publicæ disciplinæ non ad priuatam accusatoris vtilitatem, vt loquitur Paulus *in l.locatio* 9.§ *quod illicitè D.de publicc. & vectig. & l.si venditor* §.1.D. *de serv.export.*

6 Cùm antea esset solius Principis aut fisci, cuius aduocatus ideo dicitur publicus accusator. *l post legatum* 5.§. *Aduocatum fisci D.de his quæ vt indign.*

7. Cùm Princeps sit dominus corporum & vitæ subditorum *l.1 & tot.tit.C.de sent.pass.& restit.* Iul. Clar. *in pract. crimin.quæst.* 59

8. In indiuiduis verò potior est causa Principis adeóque fisci quàm alterius cuiuslibet condiuisoris *l.2.C. de commun. ver.alienat.* Imò & priuati cuiuslibet volentis fauere libertati *l. 2. C.de commun.serv.manumiss.*

9. Vt dixi *num.*5 *supr.*

DEFINITIO II.

Furem domesticum ad furcas damnandum spontanea confessio facit mitius puniri, vt sufficiat relegare eum ad triremes per decennium.

FVrem domesticum qui sæpius furtum fecerat ac iam profugus domum domini per fenestram noctu inuaserat, nonnullásque res licèt satis exigui precij subripuerat placebat ad furcam damnandum esse. 1 Cùm tamen fugiẽs deprehensus esset, ac vltro furta omnia confessus, tum ab inferiore iudice ad triremes per decennium relegatus, appellatione per eum interposita itémque per Procuratorem Principis de condemnationis modicitate conquerentem, Senatus ex æquitate propter liberam rei confessionẽ pœnam crimini debitam mitigans sententiam confirmauit. 2 Sext.Cal.Sept.1588.

1. Iul.Clar. *in §. furtum num.*22. Alio enim sensu furta domestica dicuntur *in l perspiciendum* 11 §. *furta D.hoc tit.* & alia ratio est seruorum de quibus eo loco agitur, qui pro vilioribus furtis domi conueniendi sunt non publicè castigandi *l. vlt. C. an seruus pro suo fact.*

2. Facit enim rei spontanea confessio, vt ille mitiùs sit puniendus: vt dixi *Defin.1.num.*12 *sup. tit.prox.*

DEFINITIO III.

Pœna pro delicto irrogata non ad eum pertinet qui ius habet exigendarum pœnarum tempore delicti, sed ad eum qui tempore sententiæ.

SI fructus iurisdictionis in certum vsque tẽpus ad alium pertineant siue ex conductionis siue ex qua alia causa & eo tempore admissum sit maleficium propter quod finito prioris concessionis tempore irrogara sit pœnæ pecuniariæ condemnatio, dubitari solet ad quem emolu-

emolumentum condemnationis pertineat, id est, an maleficij an cõdemnationis tempus spectemus. Et plerisque placet maleficij tempus spectandum, propterea quod ex delicto nascatur obligatio, tempúsque condemnationis trahat ab initio necessariam consequentiam à die delicti. Quæ sententia mihi aliquando probabilior videbatur, si priori conductori aut domino imputari nihil posset, cur non citiùs facta esset condemnatio. Sed me nunc in contrarium illud vocat, quòd antè condemnationem multa euenire possint: quæ impediant ne vlla sequatur condemnatio. 2 Quid enim si is qui deliquit interea moriatur? 3 Quid si per iudicis imperitiam aut gratiâ sordesve absoluatur? 4 Post condemnationem vero non tam ex delicto licet ob delictum quàm ex iudicato pœna debetur. 5 eiúsque rei argumentum euidens est quod etiamsi delictum nullum admissum esset si tamen condemnatio ex falsis instrumentis, aliterve circumuenta iudicantis religione, secuta proponeretur, non eò minus pœna deberetur, dummodò sententia transijsset in rem iudicatam. 6 Itaque condemnationis tempus spectandum esse verius est, 7 eóque iure Senatus noster vtitur vt à senioribus Senatoribus relatum est Prid. Non. Nouembr. 1588. Posteáque decisum vidi in causa Fráciſci Louys contrà Franciscum Porral. 4. Id. Decembr. 1592. Simile est quod rerum iudicatarum emolumenta quæ in pœnam temere litigantium apud nos exiguntur non ei debentur qui litis cœptæ adeóque contestatæ tempore ius illud à Principe conduxerat, sed ei qui in conductione reperitur tum cum res iudicatur. 8

1. Bal. Imol. Alex. & cæteri *in l. fin. de inrisâ. omn. iudic.* quos refert & sequitur Boer. *quæst. 5. nu. 17. per l. quacunque actiones de oblig. & action. l. is qui in puteum §. si postea* D. *quod vi aut clam l. fin. §. non solum in fin. de his quæ in fraud. credit.*

2. Guid. Pap. *quæst. 535. ex l. qui explicandi* C. *de accus.* Angel. *in l. vsufructu legato per ill. text.* D. *de vsufr.*

3. Siquidem morte delictum soluitur *l. si pœna* 20. *D. hoc tit.*

4. Nam res iudicata pro veritate habetur tum etiam cùm iudicis sordes interuenerunt *l. seruo* 65. *§. cùm prætor ad SC. Trebell.*

5. *Arg. l. si fundus* 16. *§. 1. pluris. D. de pignor.*

6. Eo potissimum iure quo vtimur vt à sententia quantumuis nulla appellari sit necesse.

7. Neque enim probabile est quod scripsit Bald. *ad l. sed etsi milites §. planè per ill. text. de excusat. tutor.* neutrius temporis habendam esse rationem.

8. Ergo nec verum illud est quod ait Boer. *vbi sup. num. 24* Si quis emerit iurisdictionem sub pacto de retrouendendo & ante reuenditionem aliquis deliquerit qui non nisi post eam factam fuerit condemnatus, pœnam ad emptorem pertinere. Nam imò verò pertinet ad venditorem qui iudicati tempore dominus reperitur, licet contrà sentiat Cagnol. *ad l. 2. n. 163. C. de pact. int. empt. & vend.* post Alex. *in l. diuortio §. si fundum col. vlt. solut. matr.* vide Guillielm. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb. *cætera bona num. 38.*

DEFINITIO IV.

Pœna confiscationis irrogatur ipso iure ob crimen incesti, nec requiritur declaratoria sed potest etiam defuncti memoria damnari.

QVoties ob incesti crimen bonorum publicatio irroganda est, pœna ipso iure aut potiùs facto ipso committitur, etiamsi nullâdum secuta sit condemnatio dummodo aliqua tandem sequatur. 1 Proinde rei antè sententiam defuncti memoria non secus ferè atque ex læsæ maiestatis crimine dãnari poterit. 2 *Ita Senatus* in causâ Claudij le noir Prid. Non. Ianuar. 1590. Senatu eo die extra ordinem habito.

1. Iul. Clar. *in §. incestus nu. 2.* post gloss. *in Auth. incestus.* in verb. *mox C. de incest. & inutil. nupt.* vbi dicit communem Didac. Couar. *libr. pract. qu. cap. De incest. nup n. 6. & ad libr. 4. Decret. c. 6. 2. part. §. 8.* Soarez qui dicit communem.

2. Cùm nec declaratio vlla requiratur, vt concludit Iulius Clar. vbi suprà. Solent tamen iudices velle vt præcedat sententia Clar. *qu. 8. nu. 4.*

DEFINITIO V.

Mandatum delinquendi de quo non constat nisi ex confessione mandatarij non facit indicium ad condemnandum nisi aliis concurrentibus.

MAndans delictum fieri eâdem pœna puniendus est, qua ille ipse qui delictum cõmisit quoties effectus secutus est. 1 Sed si de mandato non constet nisi ex confessione mandatarij non potest ea confessio facere probationem: at ne indicium quidem ad habendam de eo qui mãdasse dicitur quæstionem. 2 Nulla enim aut sanè non nisi perexigua fides adhibenda est ei qui flagitij perpetrandi mandatum à se susceptum impudenter fateatur: 3 secuta præsertim mandati suscepti executione, 4 si non aliunde præsumptio aliqua aut iudicium emergat, 5 nec aliud in mandatario assassino, vt vocant, responsum est. 6 Indicia verò hæc esse posśũt, si minæ præcesserint, maximè si paulò ante scelus admissum: 7 si iniuriarum capitalium causa subsit quæ mandantem ad facinus audendum mouere potuerit, 8 si ex contrario mandatarius propriam delinquendi causam nullam habuerit nisi quam improbitas mandantis, hereditatem fortassis opulentam aut magnum quid aliud pollicentis suggesserit. 9 Adde, si is qui mandasse dicitur, prioris alicuius criminis reus fuerit, ex quò capi præsumptio non improbabiliter possit de posterioris quoque conscientia. 10 Finge adulteram vxorem de dato occidendi viri mandato accusari: aut de occidẽdæ vxoris, maritum adulterum faciet præcedens ádulterium vt secuti homicidij mandatum faciliùs præsumatur. 11 Et ex eiusmodi præsumptione, quibusdam tamen aliis concurrentibus indicijs, 12 capitali supplicio affectam pridem apud nos mulierem, plerique ex Senatoribus nostris memoria repetebant Sanè cùm superiora omnia indicia concurrerent, non dubitauit Senatus noster quin Amedeo Mantello qui vxorem suam per insidias occidendam Carolo fratri mandauerat, sicut & Carolo ipsi qui occiderat capitis pœna esset irroganda. Quamquam in ea specie ad superiores coniecturas illud etiam accedebat quod adulterium cum incestu coniunctum proponebatur. 13 *Ita Senatus* 7. Calen. Aug. 1591.

1. Et quidem non adhibita ea distinctione an mandatarius æquè facturus fuerat necne, vt ex Bartolo, & communi concludit. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 89. num. 1.* Dixi *Defin. 4. supr. ad leg. Cornel. de sicar.*

2. Iulius Clar. dicit communem *qu. 21. n. 12.*

3. Allegat enim propriam turpitudinem & infamiam *l. si flagitij* 123. *vbi not. D. de verb. obl.*

4. Nam & hoc casu Baldus fatetur non esse credendum mandatario, putans nimirum in hac specie distinguendum esse an mandatarius susceperit mandatum, an non susceperit, vt posteriore casu faciat indicium ad torturam non priore. Quam distinctionem refert & improbat ex communi sententia Iulius Clar. *vbi supr.*

5. Adde vel saltem suspicio quæ est quid munus quàm indicium: sic enim loquitur Clar. *ibid.*

6. Quanto enim grauius est crimen assassinij tanto minus credendus quisquam est id mandasse.

7. Vt in casu quem refert Boer. *dec. 166. n. 3.*

8. Iul. Clar. *qu. 21. nu. 30.*

9. Nemo enim facilè credendus est tantum facinus sine causa ausurus fuisse.

10. Nam sicut donatio vna facilè facit præsumi aliam *l. si verò non remunerandi* 12. *§. idem Papinianus D. mandat.* sic vnum delictum facit præsumi facilè aliud delictum etiam in alio genere mali, si modò posterius habeat aliquam connexitatem & vt loquuntur dependentiam à priore. *Not. in cap. semel malus de de reg. iur. in 6.*

11. Boer. *quæst. 262. n. 8.* post Bald. *in l. data col. 22. C. de accusa.* Cepoll. *cons. 29. col. 1. in fin.*

12. Vide Dec. *cons. 189.* Salic. *in l. fin. C. de accusat.* Bald. *cons. 419. vol. 3.* Hyp. de Marsil. *in l. 1. §. Diuus D. de quæst.* Thom. Grammat. *not. 34. & cons. 21.*

13. Quo casu grauiore pœna dignum crimen erat *l. si adulterium cum incestu* 38. *D. ad leg. Iul. de adult.* obserua autem in

criminibus atrocioribus & exceptis leuiora indicia sufficere vt dictum & confessio mandatarij faciat indicium etiam ad condemnandum. Iul. Clar. *dict. quæst.* 21. *num.* 12. *in fin.*

DEFINITIO VI.

Non potest sequi condemnatio ad pœnam mortis ex indicijs quantumlibet indubitatis nisi secuta confessione, maximè si habita sit quæstio de reo, sed & cùm pœna mortis omnino irroganda est: potest tamen grauior commutari in leuiorem.

EX indiciis quantumlibet indubitatis nisi accedat rei confessio non potest condemnatio sequi quod ad pœnam delicti ordinariam pertiner, sed ad extraordinariā decurrendum est, 1 arbitrio quidem iudicis constituendam, sed ita tamen vt arbitrium iudicis nunquam tale esse possit, pœnam vt mortis irroget. Sæpe enim mitior esse debet pœna extraordinaria quàm quæ ordinaria: 2 Præsertim si de reo habita quæstio fuit. Quæstio enim nō solùm purgat indicia quantumcunque vehementia, 3 sed etiam aliquatenus imminuit plenas probationes, 4 & consequenter efficit vt si non absolui saltem mitiùs puniri reum oporteat. 5 Itaque errat iudex, facitque aut reo aut reipublicæ iniuriam, qui reum criminis iam satis supérque conuictum quæstioni subiiciendū pronunciat: 6 nisi fortè quæstionem ad hoc solum haberi necesse est vt socij, & participes criminis indicentur: 7 Quod cùm accidit obseruare bonus iudex debet, vt sententiam ita concipiat ne quid iam supperentibus probationibus detrogetur. 8 Facit enim hæc adiectio vt non eò minùs mortis pœna irroganda sit quòd tormenta reus fortiter perpessus sit, & vt tanto durius, & quasi cadauer torqueatur. 9 Planè cùm supplicia capitis alia sint aliis grauiora, ad officium circumspecti iudicis pertinet, vt ex atrocitate delicti, & tormentorum patientia cæterisque litis argumentis consideret vtrum atrocior mortis pœna in leuiorem, & in quam commutanda sit. Nam & hoc ex causa permittitur, dum ne mortis pœna remittatur, 10 Pœna siquidem ordinaria legibus publicorum iudiciorum aut Principum constitutionibus statuta aut quod ferè idem est ipsa etiam consuetudine recepta in iudicantis arbitrio non est: 11 Pœnæ tamen modus ac veluti moderatio quædam esse potest. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Iul. Clar. ex communi *in pract. crimin. quæst.* 10. *num.* 5. *&* 6. subiiciens tamen *num.* 7. hoc fallere in criminibus assassinij, hæresis & simoniæ in quibus ex solis indiciis & præsumptionibus potest quis condemnari ad mortem: vide Boer. *quæst.* 164. *num.* 6.
2. Iul. Clar. *quæst.* 83. *num.* 11.
3. Idem Clar. *quæst.* 64. *numer.* 38. & Boer. *quæstion.* 163. *num.* 14.
4. Dixi *Defin.* 9. *&* 25. *supr. de quæstion.*
5. Ipsa enim tortura satis magna pœna est.
6. Boer. *dict. quæst.* 263. *num.* 13. vbi post Alber. vocat hos iudices fatuos qui torquent reum semper plenè probatis. Dixi *Defi.* 15. *&* 16. *supr. de quæstion.*
7. Vt dixi *in Defin.* 16. *supr. de quæst.*
8. De cuius clausulæ potestate vide *Defin.* 9. *&* 25. *supr. ill. tit. de quæstion.*
9. Habetur enim ille iam pro mortuo cùm pœnam eius criminis debitam tormentorum patientia diminuere nullatenus potest.
10. Intelligite cùm probationes criminis plenissimæ fuerunt vt *Dict. defin* 9.
11. *l.* 1. §. 1. *vers. quorum alterutrum D. ad SC. Turpill.*
12. Et ideo dicimus temperandas & molliendas esse pœnas non exasperandas *l. pen. D. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

De pœna grassatoris & famosi latronis & in quo differant.

GRassatores qui prædæ causa itinera obsident si cum ferro adgrediantur, & spoliare instituerint, idque sæpius fecisse probentur capite puniendi sunt, adeóque si vi-

les proponantur, furca suspendendi, 1 exemplo famosorum latronum 2 quibus proximi sunt, & à quibus hoc solo differunt, quòd latrones ij demum sunt qui grassando homicidia fecerūt, grassatores verò qui latrocinia sine homicidio. 3 Nec aliud iuris cōstituendum Senatus putauit, cùm talibus grassatoribus ad perpetuas triremes ab inferiore iudice condemnatis & appellantibus triremium gratiam Princeps feciſſet. Non enim venia dignum esse crimen visum est, præsertim cum ad aulici cuiusdam gratiam redemptam, vt hodie fit, magis quàm motu proprio, aut ignoscendi delicti causa triremium pœnam à Principe remissam esse constaret, 4 & verò sicut alia triremium, alia furcæ damnatio est, ita non debuit Principis beneficium aduersus triremium condemnationem impetratum, à furcæ supplicio tam scelestos nebulones liberare. 5 Itaque admissa procuratoris generalis appellatione quem Senatus ab inferioris iudicis sententia tanquam à minima condemnatione iusserat prouocare, ad furcam condemnati sunt, *Ita Senatus* contra Ioannem & Nicolaum de Duc. 15. Cal. Sept. 1592.

1. *l. capitalium* 18. § *grassatores D. hoc tit.*
2. *d. l. capitalium* § *famosos.*
3. Et ideò non solent grassatores puniri pœna mortis nisi omnia ista concurrant, vt & cum ferro adgrediantur & spoliare instituerint, & sæpius adeóque in itineribus hoc admiserint *dict.* 3. *grassatores* iunct. *d.* § *famosos.*
4. Quod enim & iniustè per importunitatem petitur & impetratur à Principe id nec pro concesso nec pro impetrato habendum est *l. 1. ibi not. C. si contr. ius vel vtil. public.*
5. Nec enim Princeps tam facilis est ad remittendam pœnam grauiorem: nec qui vult quod est minus vult vtique quod est maius. *Not. in l. non debet cui* 21. *de reg. iur.* Iunge *Defin.* 1. *infr. de sent. pass. & restit.*

DEFINITIO VIII.

Commutatio pœnæ grauioris in leuiorem fieri potest ex causa, sed consulto prius Principe si fiat post condemnationem.

AD triremes condemnato eo quem superueniens valetudo tali pœnæ seruire impediat, necessariò pœnæ commutanda facienda est, & quidem semper in leuiorem, numquam in grauiorem: cùm nihil sit quod condemnato imputari possit, cur non pœnam subeat irrogatam. 2 Sed non solius magistratus qui ius dixit autoritate id fieri debet, ne Senatus quidem. 3 Rescripto & indulgentia Principis opus est, ad quem ob eam causam rescribi oportet. 4 *Ita Senatus* pro N. Saluard 4. Id. Nouemb. 1592.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 85. *n.* 11. vbi ponit varia exempla, & inter cætera si ex lege aliqua vel statuto irrogetur pœna ictuum funis & in legem incidat aliqua fœmina. Nec enim ea pœna mulieribus irroganda est, vt nec pœna triremiū. Et ideò mutandus est ictus funis in fustigationem vel alligationem ad catenam infamem vel in exilium iuxta qualitatem facti & personarum.
2. Ex regula quæ vult molliendas esse pœnas potiùs quàm exasperandas *l. pen. D. hoc tit.*
3. Quia siue Senatus siue alius magistratus aut iudex ille sit qui pronunciauit, officio suo functus est *l. index postquam* 55. *de re iudic.*
4. Non item si commutatio pœnæ facienda sit ante sententiam, vt ex iis apparet quæ tractat Iulius Clar. *loco supradicto.*

DEFINITIO IX.

In atrocioribus malè audiens luèt non omnino conuictus in exilium mittendus est.

EX atrocioris delicti causa delatus si delinquendi consuetudine malè audire probetur, & publica fama vrgeatur, in exilium perpetuum relegandus est, tametsi minus plenæ sint probationes ad irrogandam condemnationem. 1 Nam & hoc ad publicam vindictā securitatémque

que pertinet vt quos boni tanquam malos execrantur, iis inter bonos viuendi facultas denegetur. 2 Ideò fortassè quòd quanquam virum bonum ab improbo calumniam pati nouum non est, fieri tamen nequeat vt apud bonos malè audiat qui vitæ sit probæ & inculpatæ. Quò pertinet elegans ille Ausonij versus, *Hæc casta est de qua mentiri fama veretur. Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. supr. de quæst.

1. Intellige maximè si crimen sit difficilis probationis quo casu sola fama sufficere posset etiam ad torturam Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 11. num. 1. versic. Posset etiam esse.*

2. Non solùm propter scandalum quod bonis viris inde accidit sed etiam ne ex malorum conuersatione boni periclitentur: vt scripsi *Defin. 1. in fin. supr. De maleficiis Mathemat.*

DEFINITIO X.

Damnatus in exilium perpetuum si aduersario eadem minatus sit nec possit satisfacere de non offerendo confestim nullóque dato ad colligendas sarcinulas spatio abire iubendus est.

IN exilium perpetuum damnatus si aduersario cædem, ignémve, aut quid aliud simile minatus sit, non priùs carceribus eximendus est quàm satisfecerit de non offendendo, si modò eas facultates habeat vt tandem reperire fideiussorem possit. 1 Sin minùs, iniquum sanè sit pro perpetuo exilio pati eum perpetuos carceres. 2 Ideóque hactenus saluti accusatoris consuletur, vt confestim, nec dato, vt aliàs fieri solet, tempore ad sarcinulas colligendas, condemnatus iudicato satisfacere, & continuò in exilium ire compellatur, addita etiã si opus sit vltimi supplicii, ni pareat, interminatione. 4 *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand & Claudij Vginet 12. Cal. Decemb. 1592.

1. Secundùm ea quæ scripsimus *in tit. de satisdand.*

2. Nec enim pœna perpetui carceris vlla est in vsu apud laicos, inquit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 40. num. 4.* vbi addit generaliter vbicunque alia pœna imponi potest, numquam imponi pœnam carceris inter laicos. Esse tamen illam frequentẽ inter clericos.

3. Vt caueatur omni saltem eo modo quo fieri potest ei qui sibi iustè timet ab aduersario.

4. Ne scilicet sub prætextu instruendi exilij nouum instruat crimen, vt & in huius Definitionis specie accidit, secundùm ea quæ retulimus *Defin. 11. supr. de quæstion.*

DEFINITIO XI.

Confirmata per Senatum sententia inferioris iudicis quæ exilij pœnam irrogauerat non ampliatur condemnatio.

PEr inferioris iudicis sententiam in exilium missus si Senatum appellauerit, & Senatus nihil nisi bene iudicatum pronunciauerit, non vniuerso territorio, &, vt loquuntur, districtu Senatus excedere iussus intelligitur, sed eo duntaxat quòd ad inferioris iudicis pertinuit iurisdictionẽ: cui nec licuit alia prouincia interdicere, quàm cui præerat si prouinciæ iuridicus fuit. 1 Idque est quod dici solet non plus esse posse in confirmante quàm in confirmato. 2 Sed tamen solet vt plurimùm Senatus, quoties de huiusmodi appellationibus cognoscit, si iniustam esse videat appellationem, non solùm sententiam confirmare, sed etiam ampliare condemnationem vt toto Senatus territorio interdicatur ei qui pœnam exilij sentire debeat, 3 ne scelerato nebuloni prosit quòd alium quàm Senatum priorem iudicem habuerit. Neque enim ob id minus delictum est, quod à minore iudice castigandum sit. *Ita Senatus* 7. Id. Decemb. 1592.

1. *l. relegatorum 7. §. interdicere D. de interd. & releg.* ibi tamẽ additur, posse etiam ea prouincia interdici vnde quis oriundus est ab eo qui regit eam prouinciam vbi quis domicilium habet. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 71. num. 4.* vbi subiungit de generali consuetudine quæ viget ferè vbique locorum aliter obseruari, sed certè hæc consuetudo non seruatur apud nos.

2. Quia conseruatum inest in confirmante sicut relatum in suo referente cum omnibus suis qualitatibus *vulg. l. esse toto 77. D. de hered. inst.*

3. Ex ideò solet Senatus in istis causis criminalibus de quibus ex appellatione cognoscit in irritum deducere appellationem & id à quo appellatum est quod pragmatici nostri dicunt *mettre l'appellation & ce dont a esté appellé à neant* vt locum aperiat nouæ & ampliori condemnationi, itemque vt locum faciat mulctæ adiudicandæ Principi quam adiudicare alius quàm Principis magistratus nullam potest.

DEFINITIO XII.

Officio suo priuandus est qui in officio deliquit.

QVi in aliquo officio deliquit, siquidẽ grauiter vt nullã excusationẽ aut veniam mereatur, suspendi ab eius officii administratione debet, 1 idque vel ad tempus vel in perpetuum, prout delicti grauitas & personæ qualitas postulare videbitur. 2 Finge quem deliquisse cùm officio iudicis fungeretur. Non idcirco postulare prohibendus erit, aut in aduocatorũ ordine sedere: 3 iustámque habet appellandi causam si prohibitus fuerit, nisi tam atrox sit delictum vt eam quoque pœnam mereatur. 4 *Ita Senatus* 6. Id. Febr. 1593.

1. Priuatio enim officij pœna est *l. mutus 43. §. pœna de procur.* Rom. *cons 136.* Boer. *quæst. 1. num. 72.* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 73.* vbi ponit varios casus in quibus locum habet hæc pœna priuationis, puta in corrumpente iudicem, in iudice corrupto vel negligente, in notario delinquente in officio, in clerico contrahente matrimonium dum ne cum impubere, in clerico sustinente excommunicationem per annum, periuro simoniæ transeunte ad militiam secularem hæretico colludente in causa beneficij, homicida, adeò vt his omnibus casibus clericus priuatus beneficio teneatur restituere fructus perceptos à die commissi delicti. Clar. *ibid.* Addens posse etiam prælatos insufficientes priuari, itémque episcopum negligentem, sed non nisi à summo Pontifice, Papam verò à nullo.

2. *Vt in l. moris est 9. D. hoc tit. l. 1. §. pen. de offic. pref. vrb. l. puto autem 6. §. 1. de postul.*

3. Debet enim quis puniri in eo ipso in quo deliquit non in alio vt pœna crimini respondeat *arg. l. rescriptum 6. D. de his quæ vt indign. auffer. l. Paulus 24. D. ad leg. falcid.*

4. Quod totum arbitrio & religioni iudicantis relinquitur.

DEFINITIO XIII.

Non præsumitur officialium negligentia in delictis clandestinis & occultis, maximè si procurator Principis delictum non ignorauit.

IN maleficiis clandestinis & occultis non præsumitur officialium negligentia 1 nisi probetur fuisse crimẽ notorium aut officialibus ipsis denunciatum. 2 Nam etsi officialis nõ requisitus inquireret contra aliquem de crimine nec testes haberet, nec notorium crimen putaretur, vtique iniuriarum actione se obstringeret, 3 litémque suam facere diceretur, adeóque resisti ei de facto posset. 4 At neque ex sola negligentia tenentur officiales, nisi cùm talis est, quæ adscribi possit latæ culpæ & dolo proximæ. 5 Quid ergo si passi sint in territorio vasalli iurisdictionem habentis detegere ac morari eos qui voce & fama publica falsæ monetæ fabricatores existimabantur, quíque iam eo nomine fortassis à Senatu prehendi iussi erant, eorúmque bona annotata? An officialibus imputabitur quod contra eos non inquisierint, & ad ordinarium loci iudicem criminis suspicionem non detulerint? Minimè. Neque enim de ea re inferiores iudices cognoscere possunt, sed tãtùm maiores quos Ducales appellamus. 6 Culpa autem potius est immiscere se rei ad se non pertinenti. 7 Quamquam melius procul dubio fecissent si ad iudicem detu-

lissent, vel hoc ipso vt tantò citiùs ea res ad Senatus aures peruenire potuisset. 8 An quòd ipsi propria autoritate nō prehenderint, ac postea Senatui condemnandos tradiderint? Potuerunt quidem id facere & debuerunt: 9 neque hoc casu locus est constitutionibus in contrarium factis, 10 propter atrocitatem delicti, præcedente præsertim iussu Senatus vt prehenderentur: 11 sed tamen habere possunt illam excusationem quod cessante generali procuratore Principis cœpram accusationem persequi (nam & aduersus contumaces tamò diligentiùs id fieri debuerat 12) suspicati potuerint, non sine ratione id fieri, nec inquirere debuerint qua ratione id fieret. 13 Itaque magis imputandum videbatur procuratori Principis cur in vrgenda condemnatione diligentior non fuisset, cúmve officialibus nō præcepisset, vt si quandoque redirent illi, prehendi curarent. 14 An denique officialibus hoc saltem imputabitur, quod Principis procuratorem non certiorauerint, reuersos in patriam reos & hodie prehēdi posse qui anteà propter absentiam prehendi non potuerāt? Id enim probabiliter ignorare Principis procurator potuit. 15 Sed tamen diligentior quoque esse debuit in inquirendo saltem per substitutum quem habuit in prouincia, an rediissent illi necne, aut hoc ipsum mandare officialibus vt de eo ad se referiberent. Quod non facto vix est vt audiri debeat obiiciens aliis negligentiam quàm sibi primùm obiicere debeat. 16 Quid enim intererat certiorari eum de reditu eorū qui etiam absentes condemnari potuerant, si diligentiùs ipse condemnationem vrsisset? 17 Sanè si post reditum vacent rursum iidem rei falsæ monetæ cudendæ, nouum delictum est, ideóque noua certioratione opus fuit, cùm crimen nunc primùm admissum iam à Principe aut à Senatu remissum suspicari officiales non potuerint. 18 Sed fingé publicè illos noui criminis suspicionem Syndicis denunciasse ac deliberādum proposuisse quibus artibus perditi homines prehendi possent, Syndicos autem sine metu siue qua alia ratione deterritos suam illis in eam rem opem denegasse aut inani cunctatione officialium diligētiam elusisse. Nihil sanè erit quod officialibus imputetur. *9 Ita Senatus* pro fratribus Brunet officialibus oppidi d'Arben Prid. Non. Mart. 1593.

1. *l.1.* vbi Bald. *& l. si ea* iunct. *l. cùm fratrem* C. *de his quib. vt indign.*

2. *Not. in l. congruit* D. *de offic. præsid. & in l. Diuus* D. *de custod. reor.*

3. *l. Seueriter* 14. C. *de excus. tutor.*

4. Not. *glos.* & DD. *in l. non videntur* 167. §. *qui iussu de reg. iur. l. prohibitum* 5. C. *de iur. fisc. lib.* 10. Bart. *in extraug. quoniam* in verb. *rebellando qui sint rebell.* Thom. Grammat *cons.* 4. Bald. *in l. ad executione* 4. C. *quor. app. non recip.* Panorm. *in cap. dilectus Extr. de rescript.*

5. Ægid. Bosi. *in tit. de official. corrupt. pecun. num.* 26. quem refert Clar. *in pract. crim. quæst.* 73. *num.* 3.

6. Quia nimirum crimen falsæ monetæ est læsæ maiestatis *l.* 2. C. *de fals. monet.* de quo crimine alij quam Principis magistratus cognoscere non possunt.

7. *l. culpa est* 36. *de reg. iur.*

8. *Arg. l. vlt.* 2. *quod met. caus.* iunct. *l. non est singulis* 176. *de reg. iur.*

9. *l.* 1. vbi Salicet. C. *de fals. monet.*

10. *l. vlt.* C. *de exhib. reis.*

11. Non enim pœnam meruisset quòd Senatu nō modò permittente, sed etiam iubente factum fuisset. *l. Gracchus* 4. C. *ad leg. Iul. de adult. l.* 2. C. *de solat. lib.* 12. *tit.* 11.

12. Quandoquidem aduersus contumaces omnia iura clamant cùm contumacia non tantùm pro præsentia sit *Auth. qua in prouincia* C. *vbi de crimin. agi oport.* Sed etiam pro confessione saltem facta. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 44 *per tot.* maximè *num.* 4.

13. Nihil enim à tali tantóque magistratu sine causa fieri negligique credendum est.

14. Est enim longè maior negligentia illius cui sufficit mandare vt executio sequi possit.

15. Cùm alieni facti ignorantiā semper sit tolerabilis *l. vlt.* D. *pro suo.* Quid enim potest imputari ei qui non diuinauit? *l. si putator* 31. *ad leg. Aquil. l. si fideiussor* 29. §. *si eum debitor* D. *mandat.*

16. *Arg. l. ambo* 10. D. *de compens. at. l. vxor* 39. *d. cùm mulier* 47. D. *solut. matrim.*

17. Cùm possit ex contumacia procedi etiam ad cōdemnationem. Iul. Clar *dict. quæst.* 44. *num.* 4.

18. Nemo enim remittere intelligitur ius quod ignorat sibi competere *vulg. l. mater decedens* 19. D. *de inoff. test. l. cum filiabus.*

19. Cùm per eos non steterit *ex reg. l. in omnibus* 39. *de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Fama quo casu sufficit ad torturam contra præsentem, sufficit etiam ad condemnationem accedente fuga contra contumacem.

REus criminis atrocioris vt puta læsæ maiestatis, si malæ famæ probatione vrgeatur, & contumax sit, ad vltimi supplicij pœnam cōdemnandus est, quamuis certiores criminis probationes aliæ nullæ sint, 1 quoniam si præsens esset sola fama sufficeret vt de illo solo haberi quæstio posset. 2 Perpetuum autem est vt quibus casibus sola fama sufficeret ad quæstionem, iisdem quoque si fuga concurrat & contumacia sufficiat ad condemnationem: Proinde in leuioribus, & vt nostri loquuntur, minùs priuilegiatis delictis aliud erit, quoniā in iis nec sola fama sufficeret ad torquendum præsentem reum. 4 *Ita Senatus* in causa quorundam oppidanorum Darben, mense Mart. 1593.

1. Nec hoc casu locum habet quod dici solet probationes debere luce meridiana clariores esse *l. vlt.* C. *de probat.*

2. Secundùm ea quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *num.* 1. *vers. Posset etiam esse*, vbi tamen tractat de eo crimine quod sit difficilioris probationis, qualia vt plurimùm sunt ea quæ sunt atrociora.

3. Vt scilicet tantùm prosit fuga & contumacia contra absentem quantùm posset quæstio contra præsentem.

4. Iul. Clar. *dict. quæst.* 21. *num.* 1. *per tot.*

DEFINITIO XV.

Qui tulit opem grassatori qui se officialem iactabat non potest teneri eo nomine.

QVi grassatori per speciem publici muneris opē obQuij cuiusque imploranti astitisse opémque tulisse probatur, si ignorans & bona fide fecerit, ne officium deesse videretur, & præsens fuerit cùm grassator crimen admisit, nec restiterit, non aliter tenetur quàm si citra salutis suæ periculum prohibere potuerit nec prohibuerit. 1 Sufficit enim ad eum excusādum quòd cum præsens fuit daret operanti licitæ, 2 nec æquum est cogi eum vt alienam salutem periculo suo quis redimat, 3 dum ne grassatori opem aut consilium dedisse probetur ex quo grassandi animum in eo agnouit. *Ita Senatus* prid. Id. Nouemb. 1593.

1. *l. culpa caret* 50. *cum ibi not. de regul. iur.*

2. Imò sufficeret vt sine dolo astitisset, non ex proposito delinquendi, vel audaciorem faciendi delinquentem. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 90. *num.* 8.

3. Imò nec tenetur quamuis poterit sine vllo periculo suo prohibere præterquam in crimine læsæ maiestatis. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 87. *num.* 3. *vers. quod tamen ego.*

4. Nam ex quo tempore per suam præsentiam fecit eum audaciorem, tenetur ex sola assistentia. Iul. Clar. *dict. quæst.* 90. *num* 8.

DEFINITIO XVI.

Non est quis puniendus grauius ob id solum quod capitalis supplicij pœnam sibi arrogatam euadere tentauerit facta etiam vi executoribus post arresti executionem.

COndemnatus ad furcam cum ei per imperitiā actuarij pronunciatum esset Senatusconsultū priusquàm in compedibus & vinculis esset, vinciri se & duci nolens vim fecerat, ipsósque apparitores offenderat, & totis viribus re-

bus restiterat, ne adprehendi posset, quærebatur an ex ea contumacia fieri deberet commutatio irrogatæ pœnæ in grauiorem. 1 Id enim Senatus potissimùm autoritas postulare videbatur, ad quam sanè pertinet maximè vt iis omnibus quæ ordo amplissimus decreuit, perinde post ac ante condemnationem pareatur. 2 Contrà tamen visum est misericordia potiùs quàm pœna dignum hunc esse, 3 cui vna salus fuerit nullam sperare salutem. Nam & dici solet, rationem quamlibet redimēdi sanguinis honestam fuisse. 4 *Ita Senatus* in secreto auditorio in persona N. Royer 15. Cal. Ianuar. 1593.

1. Solet enim contumacia pœnam cumulare & augere *l. relegati 4. in fin. D. hoc tit.*
2. *l. seruo 65. §. cùm prætor* D. *ad SC. Trebell.* iunct. *l. vnic. D. de offic. præf. prætor.*
3. Nam nec effractor carceris ad aliud quicquam dorius teneri potest quàm vt habeatur pro confesso vel conuicto. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 21. num. 15.*
4. *l. 1. D. de bon. eor. qui mort. sibi consciner. l. transigere* 18. *& ibi not. C. de transact.*

DEFINITIO XVII.

Qui alios prodit iam proditus non gaudet priuilegio quo qui se ipsos produnt. Nec impunitas hoc nomine promissa ei debet prodesse.

QVi se ipsos produnt anteriores delicti pœnam permiscere non debent, sed qui iam proditus alios & grauiores contra seipsum probationes adfert non eodem priuilegio gaudet, nec si vt alios proderet, ei promissa sit à iudice impunitas prodesse illi debet, cùm ad solum Principem nō etiam ad iudicem præsertim inferiorem pertineat, vt criminis veniam largiatur. 2 Potest tamen ei parci. 3 *Ita Senatus* in causa quadam falsi monetarij 13. Cal. Mart. 1595.

1. *l. 1. vers. horum qui sponte C. de desertor. & occult. sor. lib. 12. tit. 46. l. vnic. C. de his qui se defer. eod lib tit. 13.*
2. Sibi náque imputet qui tam facilè credidit tali promissioni ab eo factæ qui non potuit impunitatem concedere, Inquit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 55 num. 9. ad fin.* vbi tamen subiicit nunquam esse quem condemnandum ad pœnam ordinariam delicti ex sola confessione quam eiusmodi promissio impunitatis extorserit.
3. Quomodo scriptum est *in l. non omnes 25. §. vlt. D. de re militar.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo furtum secundum punitur pœna mortis.

EX causa furti iam condemnatus flagris cæsus & auriculæ vnius amputationem passus, si furtum rursus faciat, dum ne omnino leue & minimi momenti, ad mortē damnandus est. *Ita Senatus* 3. Non. Iun. 1595.

1. Etsi enim pro furto non est imposita pœna mortis, varij tamen casus sunt in quibus non est nouum vt fur ad mortem adeóque ad furcam damnetur, puta si sit fur famosus siue infamatus de pluribus, id est, de tribus quin & duobus tantùm furtis. Tales enim fures de consuetudine generali laqueo suspendendos esse quasi etiam famosi latrones dici possint: constat ex iis quos refert Iul. Clar. *in §. furtum num. 8.* licèt ille contrariam sententiam mitiorem esse putet.

DEFINITIO XIX.

De pœna Aduocati qui etiam pro clientis sui defensione aliquid dixerit quo Principis offenderit maiestatem.

NOn debet impunè ferre Aduocatus qui in lite clientis sui tuēda dixit aliquid quod supremi Principis maiestatē labefactare videatur, licèt quàm maximè ad eā rem de qua agitur pertineat. Itaque ex hac causa si rei grauitas exigat, solet etiam aduocatione interdici. 1 Illud certè omnimodò decernendum est vt quod impudenter dictum fuit non solùm corrigatur, sed etiam de actorū codice deleatur. 2 Quæ res etiam aduocati existimationem onerare solet, obidque veluti pœna quædam est. Sic à Senatu nostro iampridem factitatum audio cùm Aduocatus quidā Gallus magni nominis in quæstione legis bene à Zenone C. de quadr. præscr. negasset habere eam legem locum in illo qui à Sereniss. Sabaudiæ Duce quid emisset, propterea quòd ad eos tantùm Principes pertineret qui non recognoscunt superiorem. 3 Quasi verò suprema in Sabaudia potestatem Principes nostri non habeant, quos imperij iura omnia habere nec pragmatici ipsi Galli diffitentur. 4 *Sine die.*

1. *l. moris est 9. D. de pœnis.*
2. Boer. *quæst. 8. num. 2.*
3. Notant DD *ad l. bene à Zenone C. de quadr. præscript.*
4. Rebuff. *in tract. de lit. dilat. art. 1 glos. 1. num. 7.*

DEFINITIO XX.

Affectus non punitur si non sit secutus effectus nisi deueniunt sit ad actum proximum & immediatum.

QVod plerique iactitant in atrocioribus delictis affectum puniri etiam quem effectus non sequatur, ita verum est si delinquens ad actum proximum, & vt aiunt, immediatum deuenisse proponatur. 1 Alioquin arbitrio iudicis statuenda pœna relinquitur. 2 *Ita tractatum est 9. Cal. Mart. 1595.*

1. Grammat. *cons. 36. num. 9.*
2. Iul. Clar. *lib. sentent. §. fin. 92.*

TIT. XXV.

Ne sin. iuss. Princip. cert. iudic. lic. confisc.

DEFINITIO I.

Confiscationis pœnam solus Principis magistratus irrogare potest.

VEM AD MODVM non ex omni crimine publico & capitali hodie irrogatur bonorum omnium publicatio & cōfiscatio, 1 sed ex eo duntaxat quod ad lęsę maiestatis diuinæ aut humanæ causam pertineat, 2 Ita non alius quàm qui mandatam à Principe iurisdictionem exercet, confiscādi ius habere potest. 3 Inferiores alij iudices & magistratus non habent, sed pecuniarias tantùm pœnas possunt infligere, 4 Et eas tamē interdum tantas támque graues vt totius patrimonij facultates exhauriant, si delicti atrocitas eam condemnationem postulare videatur. Itaque cùm iudices Sancti Victoris ad Gebēnensem ciuitatem Claudiū Patry ob homicidiū condemnati bona confiscassent, partémque ciuitati Gebennensi, partem occisis liberis adiudicassent, 5 *Senatus* noster ex appellatione procuratoris generalis cognoscens, pronunciauit malè iudicatum, commutauítque pœnam confiscationis bonorum in condemnationem pecuniariam 15. Cal. Decembr. 1588.

1. *Auth. bona damnatorum* C. *de bon. damnat.* quæ in hoc correxit iura antiqua cùm olim specialiter in multis casibus esset imposita pœna confiscationis bonorum prætereáque generaliter in omnibus casibus in quibus erat imposita pœna mortis naturalis vel deportationis, in illis etiam in consequentiam veniebat pœna confiscationis bonorum, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 78. num. 1. in princip.*

2. *d. Auth. bona damnatorum.* Adde crimen falsæ monetæ, hæresis & incestarum nuptiarum, de quibus diximus suis locis post Iul. Clar. vbi supr. *num.* 3. vbi addit *num.* 4 etiam apostatam puniri confiscatione bonorum *ex l.* 1. C. *de apost.* scilicet si non extent eius filij vel cognati ad quos bona deferantur. *Auth. si qua mulier* C. *de sacros. eccles.* Iunge *Auth. incestas* C. *de incest. & inutil. nupt.*

3. Ad eos namque solos pertinet læsam Principis maiestatem vindicare. Alios enim defēdi à Principe oportet non Principem ab aliis quomodo de viro & vxore scriptum est *in l.* 1. §. *vlt. & l.* 2. D. *de iniur.*

4. Distinguendum tamen est an pœna confiscationis pro delicto veniat imponenda à lege vel tacitè vel expressè vt tunc quilibet iudex qui potest super delicto cognoscere possit etiam pœnam illam imponere, An verò imponenda sit à iudice præter legem & tunc nullus iudex præter summos & Principis magistratus possit eam imponere. Ita enim ex communi nostrorum sententia distinguit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 78. *num.* 5.

DEFINITIO II.

Potest Princeps fisco suo applicare pœnam confiscationis etiam in præiudicium vassalli omnimodam habentis iurisdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum.

COnsultus à Serenissima Augusta Senatus noster, An confiscatio bonorum eius qui aduersus edictū Principis frumentū in aliam prouinciā exportasset ipsi Principi adiudicanda esset cùm idipsum edicti verbis disertè comprehensum esset, An vassallo potiùs qui dominus erat subditi delinquentis, & cui Princeps omnimodam iurisdictionem, & merum mixtúmque imperium concesserat, Respondit periculosi esse exempli de illo disputari, supremámque supremi Principis potestatem quasi in dubium reuocari. Quis enim nesciat post translatā à populo lege regia Principi & in Principem omnem potestatem, 1 solius esse Principis legem condere. 2 Rursum eius esse qui legem condere potest, vt pœnam pro arbitrio statuat, & cui velit applicet? Ea siquidem potissima legis pars & potestas est vt non solùm quid fieri iubeat, vel prohibeat, sed etiam quod cōtra legem factum erit coerceat. 3 Sed & illud certissimum est, Quantumuis Princeps vassallo suo iurisdictionem omnimodam cum mero mixtóque imperio cōcesserit, nunquam tamen tantùm à se potestatis eum abdicare intelligi vt non plus sibi retinuerit, quàm in alium transtulerit. Cui simile illud est quod iactitari solet in concessione quantumcūque generalissima semper exceptam intelligi personam concedentis. 4 Præterea sic posito iure vt ad vassallum non ad Principem confiscatio pertineret, facilè accideret vt pro arbitrio vassalli edictum Principis eluderetur, si fortè per sordes aut per gratiā conniuentibus oculis vassallus agere cum iis vellet, qui Edictum infringerent: Adeóque in id absurdū res deducta videretur, vt Princeps aut quod hac parte idem est Principis procurator cogeretur auxilium & iurisdictionem vassalli ad hoc ipsum implorare vt Principi pareretur. Cùm tamen subditorum omnium saluti & commodis consuli præcipuè interfit Principis. 5 *Ita Senatus* noster contra nescio quos consultores, qui in diuersā sententiā proprij cōpēdij potiùs quàm tuendæ veritatis gratiā laborauerunt. 7 Ante Cal. Decemb. 1590.

1. *l.* 1. D. *de constit. Princip.*
2. *l.* 1 *& vlt. & pass.* C. *de legib.*
3. Vt tractat. Vlp. *in fragment. Instit. tit.* 1. *l. legis virtus* 8. D. *de legib.*
5. Quamuis vassallus dicatur inuestitus priuatiuè quod ad dominum Tessaur. *decis.* 132. *num.* 2. vbi multos citat.
5. Absurdum enim esset Principem alicuius auxilio egere in suo territorio, cùm eius auxilio cæteri omnes indigeant. Guid. Pap. *quæst.* 346. Adde eundem *quæst.* 341.
6. Ægid. Bossius & Marc. Anton. Natta *consil.* 659. *tom.* 4. quos refert & refellit Bagnasaccus apud Pedemōtanos eo tempore Aduocatus generalis cuius extat in hanc rem percelebre & amplum consilium quod ad nos à Sereniss. Augusti. transmissum & à Senatu nostro adprobatum fuit. Vide tamen Chassan. *tit. De confiscations*, Antonin. Tessaur. *decis.* 132. 250. & 266. præsertim *num.* 6. Amed. à Pont. *quæst. laudim.* 24. Boer. *decis.* 264. Intellige tamen hanc Senatus nostri sententiam de pœna quæ irrogatur etiam ex iure communi & pro delicto communi nedum ex edicto Principis, quod faciat ex non delicto delictum vt in casu proposito licèt contrà sentiat Tess. *dict. quæst.* 132. *nu.* 2. Vide *Defin. vlt. infr. de fene pass.*

DEFINITIO III.

In persecutione mulctæ pecuniariæ dominus cum vassallo concurrit nec alter alteri anteponitur. Vtrique verò pars læsa præfertur.

COndemnato reo criminis ad mulctam pecuniariam & accusatori, & Principi & Vassallo domino iurisdictionis, cùm non haberet in bonis vnde satisfieri omnibus posset, constabat quidē accusatorem qui propriæ vindictæ causam persequebatur, cæteris præferendū esse: Sed neque vassalli potiores partes esse debere quàm Principis, neque Principis quàm vassalli, cùm vterque vindictā publicam pari & æquo iure prosequatur. Quid ergo est? Cōcurrent, & vt pariter vtrique simul pro rata adiudicationis satisfiat. 3 *Ita Senatus* in causa quadam Reuerendiss. D. Episcopi Maurianensis. *Sine die.*

1. Est enim creditor qui accusat pro suo, vt aiunt, interesse *fisco* 38. § 1. *cum l. seq.* § 1. D. *de iur. fisc.* Creditores autem omnes pœnis fiscalibus semper præferri certū est *l. vnic.* C. *de pœn. fisc. credit. præfer. lib.* 10. *tit.* 7. Vide Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 80. *num.* 7. *& in* § *furtum num.* 16.
2. Quamuis non desint qui dicant vassallum qui de mero & mixto imperio cum regalibus inuestitus fuit dicendum esse inuestitum priuatiuè etiam quod ad dominum, vt dixi *Defin. præced. num.* 5. ex Antonin. Tessaur. *decis.* 132. *num.* 2. post multos ibi citat.
3. Vt euenit inter correos credendi *l. reos* 11. *cùm tabulis* D. *de duob. reis*, aut inter creditores nullū vel temporis vel causę priuilegium habentes *l. priuilegia* 32. *de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l.* 17 *de priuileg. cred.*

TIT. XXVI.

De bon. damnat.

DEFINITIO I.

Confiscatio irrogata per sententiam an & quando sufficiat bona sita extra territorium ius dicentis, & cuius fauorem.

IRROGATA per competentis iudicis sentētiam vniuersorū bonorum publicatio si eam causam habuit quæ nō ex iure municipali loci illius in quo iudicatū est, sed ex iuris communis ratione proficiscatur, ad ea quoque bona pertinet quæ in alienę iurisdictionis adeóq; ditionis territorio sita sunt, quippe quæ ius vbique faciat propter iuris cōmunis auctoritatem cum iudicati potestate coniunctam: Sed ita tamen vt quæ alibi sita reperiuntur illius territorij domino acquirantur, non etiam ei cui publicationis commodum acquirere voluit is qui sententiā tulit. 2 *Ita Senatus* sæpius.

1. Nec enim omnibus Iudicibus licet confiscare vt diximus *tit. præced.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 341.
2. Idem Guid. Pap. *quæst.* 76. post Bart. *in l. cunctos populos in fin. C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.* Bald. ibid. Boer. *quæst.* 264. licèt contrà sentiat Guil. de Lud. *sing.* 94.

DEFI-

DEFINITIO II.

Sententia confiscationis lata contra heredem grauatum non nocet fideicommissario.

SI heres de restituenda post mortē suam hereditate rogatus, ob crimē læsæ maiestatis condemnatus sit irrogata præter pœnam capitis bonorum quoque omnium publicatione, nullum ex ea condemnatione præiudicium fit fideicommissario cuius vtique potior quàm fisci causa esse debet,[1] vt & anteriorum omniū creditorum.[2] Cætera pete ex tit. De fideic. SC. 6.

1. *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici D. de iur. fisc.*
2. *l. vnic. C. de pan. fis. al. credit. præfert.*

DEFINITIO III.

De bonorum petitione facta ante confiscationis sententiam.

ETsi bonorū petitiones æquissimis Gratiani & Theodosij constitutionibus sublatæ iam olim fuerūt,[1] fecit tamen temporum nostrorum iniquitas, vt nihil hodie inter aulicos frequētius sit huiusmodi petitionibus, adeò vt & plerumque priùs quàm de crimine cognitum nedū pronunciatum sit delinquentis bona citiùs donata repetiantur quàm publicata. [2] Hoc vno vice remedij adhibito temperamento, vt non priùs ea concessio vires habere incipiat quàm à Rationalibus adprobata sit, nec rursum à Rationalibus antè adprobari potlit, quàm de crimine à Senatu cognitum fuerit & pronunciatum. [3] Si secus attētatum sit, appellari à Rationalium cognitione tāquam ab abusu potest. *Ita tractatum est* in publico auditorio 10. Cal. Aug. 1591.

1. *l. 1. C. de petit bonor. sublat. lib. 10. tit. 19.* vbi est textus elegās.
2. Inuerecunda petentium iuhiatione, vt loquuntur Imperatores *in d. l. 1.*
3. Prius enim est vt constet de crimine quàm vt condemnatio vlla sequi possit. Et rursus vt concessio Principis adprobata sit à Rationalibus antequàm effectum habere possit. Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 5. tit. 1 Du domaine du Roy §. 4. in fin. Ex l. nec venditio 2. C. de prad. decur. lib. 10. tit. 33.*

TIT. XXVII.

De sentent. pass. & restit.

DEFINITIO I.

Indulgentia Principis restricta ad certam pœnam non facilè ad aliam extendi debet.

VT sententiam & condemnationem triremium aliámve minorē passus est cùm supremo capitis supplicio sceleris sui pœnas luere debuisset, si aduersus eam duntaxat cōdemnationem à qua prouocauerat, restitutus sit à Principe pendente appellatione non satis tutus est. Quid enim si à priore sententia procurator Principis tanquam à minima condemnatione ad Senatum prouocauerit, vt mortis pœna infligatur? [1] Nō proderit beneficiū Principis, vt cui libertatē & ciuitatē dare voluit, vitā ipsā adimi noluisse videatur. [2] Etsi enim minùs accuratè intuenti videri potest Princeps noluisse, vt ei vita eriperetur cui ne ciuitatem quidē ereptam vellet, [2] Tamen sicut alia mortis alia triremium condemnatio est, [3] ita expresso Principis beneficio opus est vt mortis pœnā remisisse dici possit. [4] Neque verò dubitandum est, quin multò facilius Princeps restituat aduersus triremium condemnationem, quàm contra indictam mortis pœnam: cùm quantò grauius delictum est quod remittitur, grauioréque dignum supplicio, tātò difficilior tardiórque Princeps esse soleat & debeat ad indulgendam restitutionem. [5] Sanè remissa capitalis supplicij pœna, si Senatus ex appellatione leuiorem infligi debuisse cognoscat, nemo dixerit leuiorem remissam videri; [6] Cùm vt plurimùm ex huiusmodi causis eueniat vt per principis indulgētiam grauior pœna in leuiorem commutetur, nec omnino liberetur, qui omnino petire debuerat: Nisi ad quamcunque pœnæ speciem, quod sæpè fit, indulgentia principalis extendatur. Principis enim voluntas & liberalitas maximè verò in indulgendo seruāda est, & interpretatione adiuuanda potiùs quàm restringenda. [8] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 7. Supr. De pact.

1. Semper enim & quocunque tempore licet procuratori generali appellare tanquam à minima condemnatione, Vt delicta omnia non solùm aliquas, sed etiam meritas luant pœnas.
2. Ne cui dedit quod minus est videatur ademisse quod plus fuit *arg. l. cui pacto 5. C. de seru. export. & not. in l. non debet cui 21. De regul. iur.*
3. Sunt enim distincta ista vt & alia genera pœnarum capitalium *l. capitalium 18. D. de pœn.* Vide tamen Ann. Robert. *lib. 4. de re iudic. cap. 16.*
4. Nec enim potest videri Princeps remisisse pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit, cùm concessiones quantumlibet generales nunquam extendantur ad ignorata & incogitata *vulg. l. cùm Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. §. 1. & vlt. D. de transact.*
5. Quia ex grauitate pœnæ facilè potest Princeps colligere grauitatem criminis *l. aut facta 16. l. capitalium 18. & pass. D. de pœn.* Dixi *Defin. 7. num. vlt. supr. ill. tit. de pœn.*
6. Alia enim pœna est quæ leuior est & ideò alia remissione indiget.
7. Debet enim misericordia Principis ad exemplum & imaginem diuinæ misericordiæ nonnullam iustitiæ rationem habere.
8. Princeps enim potest omnes delictorum pœnas remittere siue ante siue post cōdemnationem. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 59. in princip.* quamuis non soleat regulariter concedere gratiam delicti sine remissione partis *Ibid. num. 3.* Beneficium autem quod à mera Principis indulgentia proficiscitur, quàm plenissimè est interpretandum *l. pen. D. de conflit. Princip.* Et verò si pœnæ omnes sunt odiosæ *l pen. D. de pœn.* consequens est vt indulgentia quælibet sit fauorabilis, quia per eam non remanet delictum omnino impunitum, siquidem indulgentia quos liberat notat *l. vlt. C. de abolit.*

DEFINITIO II.

Clericus veniam criminis capitalis à solo Principe impetrare potest. Et an impetrata ea possit adhuc conueniri apud iudicem ecclesiasticum & ab eo condemnari.

ETiam cùm à clerico perpetratum est homicidiū cuius coercitio ad iudicem ecclesiasticum pertineat, criminis veniam facere solus Princeps potest, [1] quoniam etsi de crimine iudex ecclesiasticus cognosceret, [2] capitis tamen supplicium irrogare non posset, sed ex ea causa ad iudicē laicum remittere condemnandum deberet. [3] Itaque si rescriptum Principis ad Senatum de abolēdo crimine à Senatu adprobandū sit, [4] non solet in eam rem citari procurator fiscalis ecclesiæ. [5] Sed an post Senatusconsultum prō reo redditum licebit ecclesiastico iudici hūc eundē reum pro eodem crimine quod commune fuit condemnare? [6] Mouet ex vna parte pro reo autoritas Senatusconsulti; quod quamquam inter alias partes pronunciatum, ei tamen nocere & æquum est qui citari non debuit, quique si vocatus fuisset, intercedendi ius non habuisset. [7] Ex alia parte vrget, quod salua senatusconsulti autoritate, quo nihil de crimine ipso pronunciatum sit, sed tantùm de pœna capitali, & de pecuniaria in capitalis cōsequentiam irroganda, [8] nihil prohibeat hunc ipsum condemnari in mulctam pecuniariam fisco ecclesiæ applicandam; [9] ne

alioqui eueniat vt ex iudicis aut Principis secularis facto deterior fiat condicio fisci ecclesiastici, cui quod ad commune delictũ attinet pecuniariámque condemnationẽ, iniuria fieri nulla debuit. 10 *Senatus* nihildum constituit, in ea causa de qua SC. 27. De iurisd. omn. iudic. & for. compet.

1. Tanquam qui sit dominus totius reipublicæ & territorij sui in quo etiam hic reperitur.

2. Vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 36. per tot.*

3. Scilicet post solennem depositionem, & vt loquuntur, degradationem, cui nunquam locus est nisi ob graue crimen. Iul. Clar. *quæst. 74.* vbi etiam subiicit quænam solennitas interuenire debeat in degradatione.

4. Quomodo semper adprobari gratia Principis per Senatũ debet. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 59 nu.* 10. Etiamsi per eum fiat tantùm commutatio pœnæ non absoluta remissio: Ibid. Et quamuis subiiciat non esse necessariam Senatus adprobationẽ in gratia exilij arbitrarij, itémque quando conceditur gratia à pœna extraordinariè imposita per edicta ipsiúsmet Principis alio tamen iure vtimur, nec istas limitationes Clarus ipse probat.

5. Quia non posset impedire gratiam cùm ecclesia non nouerit sanguinem.

6. Interdum enim qui apud vnum iudicem accusatus & vel absolutus vel punitus fuit, iterum apud alium iudicem accusari potest & puniri. De quo vide Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 57.*

7. Sufficit enim vt redditum sit cum legitimo contradictore *l. si ideò 55. in fine principij* D. *de euict. l. cùm non iusto 5.* D. *de collus. detes.*

8. Abolitio enim tollit non inducit quæstionem de crimine.

9. Nec enim ideò fiet vt cõtraria pronunciata videantur quod vnum verendum esset *l. singulis 6* D *de except. rei iudic.*

10. *Ex reg. l. 1. in princip.* D. *de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

DEFINITIO III.

Potest gratia criminis facta per Principem adprobari à Senatu etiam inaudito procuratore vassalli.

AD capitalem pœnam condemnato si Princeps criminis veniam indulserit, nõ est necesse audiri procuratorem officii vt vocant, id est iurisdictionis inferioris in qua delictũ admissum esse dicitur, sed solum procuratorẽ Principis & priuatum accusatorẽ. Hunc vt ei ante omnia satisfiat, 1 non vt consensus illius exquiratur, cùm tametsi dissentire maximè velit nihilominus Principis beneficio locus esse debeat, 2 si aliud nihil remoretur. 3 Interdũ namque ea indulgentia necessitatem inducit præstandæ satisdationis De non offendendo. 4 Illũ verò quòd ipsius maximè interest, vtpote ad quem publica vindicta criminisque persecutio spectet. 5 At eius procuratoris qui iurisdictionem tantùm tuetur, nihil prorsus interest dũ ne quid ex mulcta ei adiudicata detrahatur, quod nec vnquã Princeps facere solet. 6 Aliud est si indulgentia præcesserit condemnationẽ. 7 Tunc enim nihil inaudito inferioris iurisdictionis procuratore constituendum est, ne alioqui ius ipsius remittere voluisse Princeps videatur. 8 *Ita Senatus* in eadem causa & pro Martino Micol 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. Secundùm ea quæ dixi *Defin. 3. supr. Ne sin. iuss. Princip. cert. iudic. lic. confisc.*

2. Quod enim potest fieri aliquo inuito, potest multò magis fieri eo ignorante *l. quod potest 16. de reg. iur.*

3. Quid enim si pars doceat obreptum vel subreptum fuisse Principi? *l. si quis obrepserit* D. *de fals. l. vlt.* C. *de precib. Imp. off.*

4. Ne beneficium Principis alioqui fiat iniurioſum & captiosum contra *l. 4. C. de emancip. lib. l. Paulus 8 de prat. stip.*

5. *l. post legatum 5. §. aduocatum fisci* D. *de his quæ vt indign.*

6. Intelliguntur enim omnia Principis rescripta saluo iure tertij *l. 2. §. si quis à Principe & §. merito* D. *ne quid in loc. public.*

7. Quod tũ maximè solet vsuuenire cùm indulgentia fit per modũ abolitionis, quę in eo differt à gratia, quod per abolitionem prohibetur accusatio ne cogatur reus fateri crimen quod gratia & indulgentia præsupponit. Ita vt is cuius crimen abolitũ est non possit interrogari de crimine, ideóque solent abolitiones esse odiosiores. Quanquam nihil verat etiam ante condemnationem fieri gratiam & indulgentiam criminis.

8. Semper enim citandus est quisquis ex eo actu lædi potest *l. de vnoquoque 47.* D. *de re iudic. l. nam ita 36.* D. *de adopt.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ad mortem nec agere amplius potest nec conueniri.

AD vltimum supplicium 1 condemnatus per contumaciam si per procuratorem ciuili aut criminali iudicio agere velit audiendus non est cùm pro mortuo habeatur, 2 præsertim si à supremo magistratu condemnatus sit à quo nec liceat appellare. 3 Si tamẽ rescripto Principis dilata & tantisper prohibita sit executio iudicati, nihil causæ est cur non interea condemnatus iura sua persequi possit, 4 Exemplo eius quod de deportato proditum est non priùs amittere eum ciuitatem quàm Præsidis qui deportauit factum Princeps adprobauerit 5 (quanquam nil hodie necesse est vt Principis adprobatio accedat.) Nam siue in integrum restituetur salua ei esse iura omnia æquũ est, 6 siue non restituetur tantò facilius fisco satisfiet si mulcta pecuniaria irrogata sit, 7 aut tãtò locupletior erit fiscus si tale crimen sit ex quo confiscatio sit secuta. Planè si condemnatus ipse conueniatur ab alio, dubitari non potest quin aut permittenda ei sit defensio, aut in eum actio inhibenda. 8 *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1594.

1. Hoc est ad mortem *l. vltimum supplicium 21.* D. *de pœn.*

2. Cùm per condemnationem cuius statim facienda est executio factus sit seruus pœnæ si præsens fuit: Iul. Clar. *in §. testamentum quæst. 21 num. 1.* vbi ob hanc causam ait non posse nunc testari. Adeóque testamentum si quod antea fecerat irritum fieri. *ex l. si quis filio 6. §. irritum* D. *de iniust. rupt.* Quamuis non seruetur hoc de consuetudine vt ille ibidem subiicit.

3. Nam si appellet ab eo à quo appellari potest nec damnatus videtur, quia appellatio extinguit iudicatum *l. 1. §. vlt.* D. *ad SC. Turp. d l si quis filio § hi autem omnes de iniust. rupt.*

4. *d. l. si quis filio § quid tamen ill. eod. tit.*

5. *d. l. si quis filio §. eius qui deportatur. l. 2. §. 1. de pœn. l. §. deportatos de leg. 3. l. 6 de interd. & releg.*

6. Hoc enim est in integrum restitui à Principe, iura sua omnia recuperare *l. 1 C. hoc tit.* vbi est text elegans.

7. Semper enim creditoris interest locupletiorem habere debitorem vt tanto facilior sit exactio crediti.

8. Quis enim ferat denegari defensionem ei qui ab alio conueniatur? *l. tutelæ 7. §. vlt.* D. *de cap. minut. l. 2.* D. *hoc tit.*

DEFINITIO V.

Confiscatio bonorum apud nos cedit lucro Principis non etiam vassalli: & quomodo prospiciatur vassallo.

PVblicatio & confiscatio bonorum ex cuiusque criminis causa eam pœnã hodie admittentis, 1 ac multò magis si proponatur crimen læsæ maiestatis, solius Principis lucro cedit, 2 non etiam vassalli eiusdémque domini directi, licèt ex ratione iuris communis ea pœna irrogetur. 3 Nimirum quod ad bona illa attinet quæ sunt in eiusdem Principis territorio, Nam quæ in alieno sita sunt ad illius territorij Principem omnimodo spectãt, 4 Sed id ita accipiendum est, nisi inferior ex priuilegio Principis tale ius habeat specialiter confiscationis percipiendæ. Quomodo habet apud nos Illustriss. Dux Gebennensis in tota prouincia Gebennensi, & Focigniacensi, præterquàm si læsa sit maiestas in primo capite. Neq; tamen ex eo prohibetur supremus Princeps quominùs veniam criminis indulgeat delinquenti, 5 nec in eo solùm vt capitis pœnam remittat, sed & vt cõfiscationem ipsam, quæ vtique non nisi in capitalis supplicij consequentiam hoc casu irrogatur. In cóque elucet suprema Principis autoritas, ne dubitari possit

quin

quin habeat ille nō solùm vitæ & necis, sed etiam bonorum plenissimā potestatem. 6 Verùm ex Senatus partes esse debent vt mulctam pecuniariam tanto grauiorem infligat ei cui Princeps criminis veniam dedit. Neque enim iuri inferioris domini vassallique derogare voluisse Princeps facilè credendus est. 7 *Ita Senatus* secreto SC. in causa Franciſci Garnier & N. Thibaud 18. Cal. Iul. 1595.

1. Nam ex paucis criminibus, hodie fit confiscatio bonorū post *Auth. bona damnatorum vbi not. C. de bon. damnat.*

2. Natt. *conſ.* 580.

3. Vide tamen plerosque contrà sentientes à nobis relatos *Defin. 2. num. 7 ſup. ne ſin. iuſſ. Princip.*

4. Vt scripsi *Defin. 1. ſup. tit prox.*

5. Secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *quæſt. 59. in præct. criminal.*

6. *l. 1. C. hoc tit.*

7. *l. 2. §. merito & § ſi quis à Principe. D. ne quid in loc publ. l. 4. C. de emancip. liber.* Tessaur. *deciſ.* 132. 250. & 266. Amed. de Pont. *quæſt. laudim.* 24.

TIT. XXVIII.

De dignitat. & nobilit.

DEFINITIO I.

Qui per artes sordidas nobilitatem generis amisit, non nocet liberis ne quidem postea susceptis, imò nec sibi si quandocunque desistat, neque indiget rehabilitatione.

QVi nobilitatem habet ab auis & proauis non idcirco eam amississe videri potest quòd patrem habuerit 1 qui mechanicas fortè & obscœnas artes exercuit. 2 Absurdum enim sit à patre solo aufferri filio quod non à solo patre filius habeat. 3 Nec quod eo ipso tempore conceptus filius fuit quo pater iam nobilitatem amiserat, ad rem pertinebit. Nam quod dici solet, per medium, vt vocant, inhabile impediri coniunctionem extremorum, 4 ad hunc casum non pertinet, in quo fieri non potest quin aui nobilitas per patrem quantumuis ignobilem in neporem cum vita transmittatur: 5 Quidni verò, cùm is ipse qui mechanicas artes exercuit, si ab antiqua prosapia nobilis fuit, sola desistentia recuperet nobilitatem: 6 neque vlla indigeat rehabilitatione? 7 qua proculdubio indigeret, qui ex priuilegio & sola Principis concessione primus sibi suisque nobilitatem quæsiuisset. Quanquam quod apud Gallos vsu receptum traditur, vt quisquis sordidè vixit, tametsi ex nobilissima familia originem traxerit nouo indigeat Principis beneficio, 8 non tamen eius liberi, 9 summam rationem habere mihi semper visum est, ne alioqui huiusmodi hominibus veluti ludibrio & cōtemptui sit nobilitas, 10 quam venerationi potiùs habere, & sanctissimè colere deberent. Sed tamen alio vt dixi iure vtimur. 11 *Ita Senatus* in causa fratrum de Dompierre de S. Genis contra Syndicos illius Vniuersitatis 15. Cal. Ianuar. 1590.

1. *l. 3. D. de interd. & releg. l. emancipatum 7. §. vlt. D. de Senator.* Nobilitas enim per aliquem acquisita descendit veluti ex traduce in posteros *l. 1.* vbi Bart. *l. Senator l. ſi Senator C. hoc tit. lib. 12.* Andr. Tiraq. latè *in tract. De nobilit. cap 15. & 35.*

2. Nobilitatem enim perdit is qui vilibus & mechanicis artibus vtitur *l. nobiliores* vbi Bald. *C. de commerc. & mercat. l. ne quis C. hoc tit.* Tiraq. *in tract. De nobilit. cap. 27.* vbi vide.

3. *d. l. 3. de interd. & releg.* vide Tiraq. *cap. 35. De nobilit.*

4. Ratio est quam adfert Crauet. *conſ.* 165. vbi contrariam sententiam tuetur vt scilicet non sit nobilis qui auum habuit nobilem si natus sit ex patre mechanicas artes tum exercente. Vide tamen *l. 2. C. de oper. libert.*

5. Quia non tantùm patri coniungitur filius sed etiam auo per patrem *d. l. emancipatum 7. §. vlt. D. de Senat. l. dotem 6. D. de collat. bonor.*

6. Guid. Pap *deciſ.* 196. 217. & 391. *per text. in cap. vlt. de vit. & honeſt. cler. & in clem. 1. eod. l. ingenuum cum ſua gloſ. C. de ingen. manum.* Et alij quos refert Tiraq. *cap. 27. De nobilit. num 5.*

7. Scilicet si inspicias iuris communis rationem quæ apud nos proculdubio obtinet. Masuer. *in tit. De tallia ſeu collect. §. item illi qui ſunt nobilitate decorati.* Chassan. *conſ. 64. viſo proceſſu col. pen. verſ ſed dato.*

8. Ita Tiraq. *dict. cap. 27. de nobilit. num. 6.*

9. Nec enim factum patris debet nocere liberis in eo iure quod habent ab auo non à patre *d. l. 3. De interd. & relegat.* Iunge *Defin. 14. infr.*

10. *arg. l. vlt. §. penult. C. de bon. quæ liber.* Est enim rara res nobilitas. Tiraq. *cap. 37. num. 1.*

11. Vt scilicet rehabilitatio nulla sit necessaria, ne quidem ei qui sordidas artes per se exercuit, sed sufficiat ei sola desistentia ad recuperandam nobilitatem, si modò eam ab auis habeat & ab antiqua prosapia, vt ait Definitio, non si cùm primùm sit ille nobilitatus. Hic enim & facilius amittit nobilitatem, & amissam difficiliùs recuperat. Planè qui per alium sordidas artes exercet non ideo amittit nobilitatem. Idem Tiraq. *vbi ſupr. n. 7. & ſeqq.* Audio tamen ab aliquot annis supremam apud nos Rationalium Curiam id obseruare vt exigat rehabilitationem, quam Senatus noster non exigit.

DEFINITIO II.

Nobilitas non tam facilè acquiritur quàm amissa recuperatur.

FAcilius recuperatur amissa nobilitas quàm acquiritur. Eam namque à seipso acquirere nemo potest. At quam facto suo quis amiserit eam contrario facto recuperare facilè potest. 1 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæſt. 89.* post Bart. *in l. 1. C. hoc tit. De dignit. lib. 12. tit.* Vide addit. ad Guid. Pap.

DEFINITIO III.

Agros suos vel communes coluisse nō nocet nobilitati adeóque nec alienos conduxisse, si nobilis aliter viuere non potuit honestè.

NOn ex eo solo nobilitas amittitur, quod vir nobilis agros suos manu coluisse probetur. Nam imò verò laudi olim habitum id fuisse, Cincinnati aliorúmque exempla testantur quos legimus ab aratro ad nobilissimas quasque Reipub. dignitates obeundas reuocatos. 1 Neque verò clericus ex hac etiam causa perdit priuilegium clericale. 2 Idem est si nobilis non lucri faciendi gratia, sed vt afflictis & miseris rebus suis ad victum necessarium subueniret, alienos fundos colendos conduxerit, 3 Aut bona sibi cum fratribus aliisve communia, 4 ne extraneo conductore intercedente difficiliorem experiretur partis suæ fruitionem. His enim casibus apparet non tam inhonesti lucri auiditate quàm necessaria aut saltem honesta de causa ab ea viuendi ratione recessum esse, quam nobiles sequi & solent & debent. 6 *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum pro Nobilibus De Leaual contra Syndicos loci d'Ingé 4. Id. Maij 1593.

1. Andr. Tiraq. latè *cap. 32. de nobilit. per tot. præsertim Numer. 2.*

2. *can. clericum* in verbo *agricultura* 91. *distinct.* Tiraq. *d. cap. 32. nu. 3.* Guid. Pap *quæſt. 41. 392.* Sic dicimus Clericum qui exercet opera rusticalia in suis possessionibus non ideò tamen amittere priuilegium clericale. Specul. *in tit. De cleric. coniug. §. 1.* Guid. Pap. *d. quæſt. 41.*

3. Esset enim illa sanè iniquissima sententia per quam cogeretur quis etiam necessario sumptu carere & fame perire *l. reo 41. D. de ſolut. l. ſuo victu 18. & ſeqq. D. de oper. libert.* Tiraq. *cap. 37. num. 82. de nobil.*

4. Nam & suum potest quis dicere id quod cum alio commune habet *l. 5. §. vlt. & l. seq. de legat. 1. l. illud* 46. *de rit. nupt.*

5. Et ad obuiandum discordiis quas materia communionis excitare solet.

6. Est enim honesta quælibet ratio conseruandæ vitæ vt & sedimendi sanguinis *l. 1. D. de bon. eor. qui mort. sib. consc.*

DEFINITIO IV.

Notariatus derogat nobilitati præterquàm si quis sit notarius Principis. Num & cocus Principis habet dignitatem.

NOn dubitatur apud nos quin notariatus officium deroget nobilitati:1 quippe quod adeò vile sit vt nõ desint qui putent etiam infames personas ad id admitti posse.2 Quibus tamen hac parte nõ assentior. Alios enim mores nostra hæc ætas postulat, eóque iure vtimur vt nõ nisi probatæ testatæque fidei homines ad huius officij exercitium recipiantur: cùm quotidiano vsu compertum sit quanti publicè referat probos esse eos, quorum fidei probissimi cuiusque facultates, existimatio, vita denique ipsa committatur.3 Magísque probarem quod apud gentes aliquas receptum audio vt non alij possent esse notarij, quàm qui vel nobiles essent,4 vel Doctores.5 Nec sanè ratio bona reddi potest, cur viles haberi debeant & ignobiles, ne dicam infames. Nam quod comparantur seruis publicis, quorum munus olim fuit vt pro quibuslibet stipularentur, omnino alienum est, cùm liberi sint nõ serui,6 vtróque susceptum munus obeant, non quod inuitis sit iniunctum.7 Illud sanè in confesso est notarium Principis non solùm nobilem manere si talis iam antea fuerit, sed etiam dignitatem habere intelligi.9 Nam & cocus Principis dignitatem habere creditur.10 Nimirum ad Principis maiestatem illud pertinet, vt domestici eius omnes dignitate præditi existimentur. *Ita Senatus* in ea causa de qua suprà SC. 1.

1. Cravet. *cons.* 163. quem refert Tiraq. *cap.* 30. *num.* 9. *De nobilit.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 90.

2. Bart. *in l. 1. C. de mandat. Princip. & in l. eadem D. ad leg. Iul. repet.* Cravet. & Tiraq. vbi supr.

3. Cùm instrumenta per notarium recepta tantam faciant fidem publicam, vt nec de falso argui possint nisi præcedente solenni inscriptione, vt dixi *in tit. Ad leg. Cornel. de falsis. supr.*

4. Vt apud Vercellenses.

5. Vt apud Bononienses.

6. *l. non aliter* 18. *D. de adopt. l.* 2. *C. eod. l.* 2. *D. rem pupill. salu. for.*

7. At serui publici erant serui reipublicæ nõ homines liberi *l. 1. C. de seru. reipub. manum.* Nec vllus iuris locus est qui notarios appellet seruos, quod benè obseruauit Tiraq. *dict. num.* 9.

8. Nemo enim notarius nascitur, aut fieri cogitur. Certè nemo dixerit notariatus officium habere dignitatem, cùm possit exerceri per libertum *l. vlt. C. de seru. reip. man.* qui tamen non potest habere dignitatem *l. 1. C. ad leg. Iul. Maiest.* Tiraq. post alios ibid.

9. *l. 1.* vbi Salycet. *C. de mandat. Princip.* Tiraq. *dict. cap.* 30. *num.* 8.

10. Idem Tiraq. vbi supr. *num.* 10. ex Bald. *in cap. 1. de feud. gardia addit.*

DEFINITIO V.

Procuratoris etiam ad lites officium derogat nobilitati nisi quod apud Senatum exercetur.

SImilis nostrorum error ille est, quod vulgò putãt, Procuratoris quoque litem exercentis officium esse vile & sordidum, ob idque derogare nobilitati,1 Nullo enim iuris loco id proditum legimus,2 nisi fortè ideò sic comparatum volunt, vt nobilibus omnis omnino quæstus comparandi occasio auferatur: quomodo à Pop. Rom. patribus olim ablatam fuisse constat.3 Placet tamen Senatui nostro ea distinctio vt qui apud Senatum aliámve supremam curiam procuratoris ad lites officium exequitur, pristinam nihilominùs nobilitatem retineat,4 non item qui apud inferiores iudices tametsi iurisdictionem Principis tractantes,5 vt tantò meliore condicione sint qui Senatui dant operam, quantò præcelsior Senatus dignitas est cæteris omnibus,6 quippe quæ ipsam Principis dignitatem & autoritatem præ se ferat.7 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *quæst.* 89. Andr. Tiraq. ex communi omnium sententia *cap.* 30. *De nobilit. in princip.* Idem Guid. Pap. *quæst.* 388. & 396.

2. Nam quod scriptum est *in l. si quis procurationem* vbi glos. & DD. *C. de decur. lib.* 10. Non ad procuratores iudiciorum spectat sed ad procuratores negotiorum, vt & benè obseruauit Tiraq. *dict. cap.* 30. *num.* 1.

3. Sic enim Tit. Liuius quodam loco scribit fuisse olim Romæ constitutum vt quæstus omnis Patribus auferretur.

4. Cùm Senatus personã repræsentet ac maiestatem Principis cuius etiam cocus habet dignitatem, vt dixi *Defin. præced. num.* 10. Ita Chassan. *in consil.*

5. Et de his debet intelligi Guid. Pap. in decisionibus supra allegatis. Idem tamen sentit ille etiam de aliis *quæst.* 399.

6. Non tamen facilè solet Senatus noster pati vt quis etiam ex iis qui procurant apud amplissimum ordinem nobiles fiant retento absolutè eo officio procurationis, sed cum hac restrictione vt post aliquod tempus abstinendum habeant à procuratione, saltem post decennium. Nempe quia facilius est vt acquirendæ nobilitati repugnare videatur perpetuæ apud Senatum procurationis officium quàm vt perimat acquisitam. Huc enim pertinet quod dici solet multa facta tenere quæ fieri prohibentur *l. patre furioso* 8. *de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

7. Nam & literæ omnes quæ à Senatu prodeunt, sub nomine Principis prodeunt.

DEFINITIO VI.

Ex solutione tributorum quæ plebeiis indicuntur non amittitur nobilitas nec immunitas nisi ea solutio fuerit continuata per triginta annos.

NOn fit præiudicium nobilitati & immunitati ex eo solo quòd vir nobilis passus sit censeri se in plebeiorum numero, tributáque non nisi plebeiis indicta per aliquot annos soluerit: Nec si per longum tempus ea solutio continuata sit, dum ne per longissimum.1 Quis n. in re tanti momenti & ad causam status pertinente breuiùs quàm triginta annorum tempus sufficere posse existimet?2 Quamuis dici soleat perire priuilegium si eo per decennium vsus non sit, qui vti potuit.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Guid. Pap. *decis.* 387.

2. Cùm enim actus sit reiterabilis non sibi præiudicat nobilis, nisi pro vicibus quibus soluit non pro futuro tempore, secus si actus non esset reiterabilis, vt ratiocinatur ibid. Guid. Pap. per text. *in cap. decedentibus Extr. de priuil. Auth. presbyteros 2. C. de epis. & cleric. l. voluntaria C. de exten. tutor. l. 2. C. de iur. domin. impet.*

3. *l. 1. D. de nundin.* Vide tamen apostill. ad Guid. Pap.

DEFINITIO VII.

Etiam is qui litis initio inter plebeios habebatur potest lite pendente prouisionalem immunitatem tanquam nobilis obtinere.

QVid ergo si nobilis qui per errorem aut imprudentiam passus est continuo fortassis decennio aut vicénio censeri se in numero plebeiorũ, & à se tributa exigi, repertis posteà nobilitatis auitæ instrumentis, in integrũ restitui velit aduersus solutiones, neque tamẽ in eo res sit vt per diffinitiuam sententiam adhuc decidi possit, An pẽdente lite immunitatẽ ab obeũdis plebeiorũ muneribus, & honorib. obtinere debebit? Mouet, quod dici solet, Pendente lite remanere actorẽ debere in eo statu, in quo litis cœptę tẽpore reperitur.1 Sed id ita accipi debet, Quousq; de contrario statu aut per plenã probationem, aut per probabilem præsumptionẽ appareat.2 Itaque pro actore nobilitatẽ ex instrumẽtis probãte interèa pronunciandũ esse placuit.3 In eadem causa. Iunge SC. 5. De muner. patr.

1. *l.moneor 4.C.si serunm export.ven.*

2. Vt apparet *ex d.l. moneor* in illis verbis: *sed quousque probaueris.* Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati *l si chirographum 24 & seq.l.imperatores 29.in fin.de probat.*

3. Semper enim pendente lite dicendæ sunt vindiciæ pro eo qui apparentiorem vt loquuntur, & probabiliorem exhibet titulum, quamuis nobilitas non sit qualitas naturalis, sed accidentalis. Nec enim quisquam nobilis nascitur. Bart. *in l.1. C.hoc tit.de dignit.libr.12.* Vnde solent nostri nobilitatem definire qualitatem illatam per Principatum tenentem quia quis vltra honestos plebeios acceptus ostenditur. Tiraq. *cap.6.num.1. De nobilit & cap.10.num.13.*

DEFINITIO VIII.

Monetæ præfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis.

PErpetuam cudendæ monetæ præfecturam nactus à Principe nobilitatem ex priuilegio adeptus videtur. Quod secus est in eo cui non nisi ad tempus id muneris datum est. 1 Etsi enim vtrique illud est commune quod annuam Principi mercedem præstant, plus tamen potest causa perpetua quàm temporaria ad nobilitatis acquisitionem. 2 *Ita Senatus* pro N. Ioanne Burges Camberiensi 6.Cal.Decemb. 1592.

1. Et de his videtur intelligi debere quod tractat Guid. Pap. *quæst.* 404. de magistris particularibus monetarum quos ipse ait teneri ad subsidia Delphinalia quamuis monetarij ipsi & operarij monetarum non teneantur, vt idem Guid.Pap. tradit. *quæst.* 402.

2. Exemplo eius quod dicimus, Ad acquisitionem dominij necessariam esse causam perpetuam nec sufficere temporalem *l.1.* vbi Cuiac. notat in Paratitlis *D.de iur. dot.*

DEFINITIO IX.

Medici Doctores licèt nec nobilitatem hoc ipso sibi acquirant, nec dignitatem habent, tamen immunitatem, itémque viuis illis vxores & filij eorum.

MEdicos Doctores siue publici professores & lectores sint, siue curandis tantùm morbis vacent, cõstat nec nobiles esse nec dignitate vlla præditos. 1 Habent tamen priuilegium immunitatis ab omnibus oneribus, & muneribus, præsertim personalibus, 2 nec tantùm qui actu legunt, vt malè quidam sentiunt, 3 sed etiam si curationi se addixerint. Par enim omnium priuilegium est: 4 dummodò sint intra numerum constitutũ, & quem vnaquæque ciuitas benè constituta præscriptũ habere debet, 5 & consequenter decreto Curialium adprobati, 6 Aut si sint medici exercitus & legionis, nempe quandiu exercitum sequuntur & absunt reipublicæ causa. 7 Non tantùm autem medicis, sed & eorum liberis & vxoribus idem priuilegium immunitatis conceditur, 8 Sed hoc viuis duntaxat medicis, nó etiã iis defunctis: 9 Cùm.n.id priuilegium non nisi ratione officij datum sit quod neque in viduam transit, neque in liberos, fieri non potest vt finito officio duret. 10 Neque simile est quod dici solet mulierem quãdiu vidua manet gaudere priuilegiis viri. Id enim ad ea priuilegia pertinet quæ ratione dignitatis competunt, nó ad ea quæ ratione officij. Mulieres enim maritorum dignitate fulgent, at eorum officio non funguntur. 11 *Ita Senatus* in causa Isabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny Non. Febr. 1593.

1. Etsi negari non potest quin medicina sit ars non solùm honesta sed etiam pernobilis, ita vt qui eam profitentur licèt hoc ipso nobilitatem & immunitatem nanciscí non possint, si quam tamen habent eam non idcirco amittant, vt pluribus tractat Andr. Tiraq. *cap.31. De nobilit.*

2. *l.medicos 6.C.de profess.& medic.lib.* 10.*tit.*52.

3. Bart. *ad d.l.medicos.*

4. *l.si dum 6.§.est autem & numerus D.de excus. tutor.*

5. *d.§.est autem* iunct.*§.excedere eod. leg.*

6. Vt loquitur *l.magistros 7.C.de profess.& medic.lib.* 10.

7. *l.1.eod. tit.*

8. *d.l.medicos 6.& l.vlt.eod.tit.*

9. Glos. *in d.l.medicos* in verb. *filij*, quam ibid. adprobat Bart. & Ioann. de Plat. *num.2.*

10. Priuilegium enim competens ob aliquam qualitatem, finita illa qualitate finitur *l.si duas 6. aliàs l. athleta §. gentium D. de excus. tutor. & vulgar.* Ratio est Ioan. De Platea loco supradicto.

11. *l.vlt.C.de incol. lib.* 10. *tit.* 39. *l.mulieres* 13. *C. de dignit. lib.*12. *tit.*1. Bart. *in l.vnic.C.de mulier.& in quo loco lib.* 10. *tit.* 62. *l fœmina 8.l.vlt.D. de Senator.*

DEFINITIO X.

In quo melior sit condicio Doctorum iuris & Aduocatorum, quam medicorum.

INeo igitur melior conditio est aduocatorũ & doctorum iuris, quàm medicorum: illi enim non solùm acquirunt nobilitatem perinde ac qui in castris militant, 1 sed etiam dignitatem quandam habere existimantur, 2 ob idque & priuilegium ne aut pro debito ciuili detrudi possint in carceres, 3 aut facilè pro crimine tormentis subiici. 4 Proinde habent beneficium immunitatis non ex priuilegio & contra iuris communis regulas vt medici, sed iure communi quo immunes sunt à plebeiis muneribus & oneribus omnes qui nobilium numero adscribuntur, 5 ac multò magis qui habent dignitatem: 6 Et consequenter transit in eorum viduas & liberos idem ius immunitatis, quoniam quemadmodum viduæ per maritum, ita liberis per patrem quæsita dignitas intelligitur, 7 vsque adeò vt nec si patri viuo ablata sit, liberis tamen auferri debeat 8 extra causam læsæ per patrem maiestatis. 9 Ergo non satis recta in omnibus est Doctorum iuris & medicinæ comparatio. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.aduocati* 14.*C.de aduoc.diuers. iudic.*

2. Guid. Pap. *quæst.*388.*num.*8.*&* 9.

3. Nisi agatur de graui delicto. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.*28.*num.* 4.

4. Idem Clar. *in dict.pract.crimin.quæst.*64.*num.*16. vbi addit non valere consuetudinem si qua sit in contrarium.

5. Andr. Tiraq. latè *cap.*20.*num.*168.*& seq. De nobilit.* vbi & alia pleraque nobilitatis priuilegia refert & probat.

6 Dignitas enim plus quàm nobilitas est cùm vir possit esse sine nobilitate, possit autem nobilitas è contrario esse sine dignitate. Immunitas sanè tribuitur plerumque ob solam nobilitatem. Tiraq. *dict.cap.*20.*num.* 172. Vide tamen eundem Tiraq. *cap.*8.*num.*4.*& cap.*20.*num.*191.

7. Tiraq. *dict.tract. De nobilit.cap.* 18. *per tot.*

8. *l.filiam 9.D.de Senator.*

9. Nam ex hac causa liberi etiam liberi puniuntur infamia & bonorum amissione *l.quisquis* 5.*C.ad leg.Iul.maiest.*

10. Licèt comparentur *in dict. l. medicos.* In eóque videtur errasse Guid. Pap. *quæst.* 394. iunct. *præced. & sequent.* Adde eundem *quæst.*81.

DEFINITIO XI.

EXcipiendi tamen sunt medici Principis, habent enim dignitatem 1 quam & cocus Principis habere creditur. 2 Sed medicos Principis accipere debemus, quibus Princeps ipse dat se curandum, non etiam illos quibus militum aut aliorum curandorum munus à Principe iniungitur, tametsi eo nomine stipendium mereãtur. 3 Sanè Principis medicos, licèt edicto Principis nostri quod ad 5.Cal.April.1584. factum est, non connumerentur inter eos qui immunitatis priuilegium habent, æquissimum tamen est eodem iure censeri. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et consequenter nobilitatem, & immunitatem Bart. *in l. vnic.in fin.arg.ill.text.C.de comit.& arch.sacr.palat.lib.*12. Andr. Tiraq *cap.*30.*in fin.de nobilit.*

2. Idem Tiraq. *ibid.num.*10.

3. Aliud enim est seruire militibus Principis, aliud verò ipsi personæ Principis.

4. Quomodo & notarij Principis idem priuilegium habent. De quo vide quæ scripsi *Defin.*4 *supr.*

DEFINITIO XII.

Quantum referat an quis nobilis sit absolutè ac simpliciter an secundum quid, & an ex priuilegio an ex iure communi.

NOn omnis nobilitas prodest ad immunitatem, sed illa duntaxat quæ absolutè nec secundum quid nobilitas est. 1 Exempli gratia Feudum nobilitat possessorem. 2 Et tamen nemo dixerit, Ex eo solo quòd quis feudum possideat gaudere eum debere priuilegijs omnibus quibus gaudent ij qui à natalibus aut ex Principis priuilegio nobilitatem sint consecuti: Sed in ijs tantùm quæ ad feudi ius pertinēt. Nam & quotidiè videmus plebeios homines acceptis à Principe literis vt vocant capacitatis, fieri possessores & dominos feudorum nobilium, nec eo minus tamen in cæteris omnibus plebeiorum iure censeri. 3 Fingè statuto alicuius ciuitatis aut edicto Principis concessum Syndicis ius & priuilegium nobilitatis 4 ad certos duntaxat vsus, Puta vt feuda nobilia possidere possint, aut ad dignitates peruenire quarum aditus non nisi nobilibus pateat. Non egredietur priuilegium fines territorij, 5 quomodo sanè egrederetur si nobilitas simplex & absoluta concessa proponeretur, qualis illa est, quæ iuris communis auxilio nititur, nec alijs vllis quàm honestis legibus funibúsque concluditur. 6 Quisquis enim alicubi verè & simpliciter nobilis est, siue ab origine natalium, siue ex priuilegio & concessione eius qui nobilitatem dare potuit, cum vbique nobilem esse necesse est, cùm ea res ad hominis qualitatem & condicionem pertineat quæ non minus indiuidua est, quàm ipsa hominis persona. 7 Quamuis si summo iure agatur possit dici non insubtiliter, eum qui nobilitatem habeat solùm ex Principis sui aut ciuitatis suæ Priuilegio quantúcunque simplicem & absolutam non posse dici nobilem extra territorium concedentis, 8 sed mutuo populorum consensu, & quadam veluti tolerantia receptum esse vt qui in vna prouincia nobilis est, pro tali habeatur in alia, quoniam si Galli nobiles tales apud Sabaudos non essent, eueniret vt nec Sabaudos in Gallia nobiles dici paterētur: 9 Quod in ijs diuersum est qui nobilitatem ex iure communi habent, non ex Principis priuilegio. Hi enim cur non eandem vbique retineant, quam si non haberent, vbique nanciscerentur? 10 *Ita Senatus* pro N. Petro de Monconis Lugdunensi Consiliario regio contra Syndicos de Montancy 4. Id. Febr. 1593.

1. Et hoc est quod ait Tiraq. *cap* 20. *de nobilit. num.* 172. propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.
2. Tiraq. *cap.* 7. *De nobilit. per tot.*
3. Tiraq *ibid. num.* 14.
4. Potest enim consuetudo aut statutum ciuitatis vel Principis de non nobili facere nobilem, de non ciue ciuem, & contrà Bart. *in l.* 1. *C. de dignit. lib.* 12. Bald. *in l. si quis filium in fin. C. de lib. prat.* Boer. *quæst.* 13. *num.* 25. & 26.
5. Quia nihil vetat esse quem nobilem in vno loco & ignobilem in alio loco secundùm diuersitatem consuetudinum & statutorum vt pluribus tractat Tiraq. *cap.* 10. *De nobilit. in princip. & per tot.* maximè *num.* 9. Nam & qui per acquisitionem feudi factus fuit nobilis amisso feudo amittit nobilitatem. Tiraq. *dict. cap.* 7. *in fin.*
6. Vide Bart. *ad l.* 1. *C. hoc tit. de dignit. lib.* 12. Vnde est quod sententia lata in causa nobilitatis facit ius vbique & quod ad omnes tanquam lata in causa status per *l. ingenuum* 25. *de stat. homin.* Andr. Tiraq. latè *cap.* 37. *De nobilit. num.* 2. & *seqq. vsque ad* 15. vbi ponit septem limitationes.
7. *Arg. l. ex ea causa* 9. vbi Bart. *D. de postul. l. vlt. C. de sentent. pass. & restit.*
8. *l. vlt. D. de iurisdict. l. cùm vnus* 12. §. *pen. de reb. autor. iudic. possid.* Quamuis possit Princeps etiam extra suum territorium creare nobilem in suo territorio. Tiraq. *cap.* 6. *num.* 26. *De nobilit.*
9. *Arg tic. quod quisque iur. in alium statuer. ipse. eod. vtat.*
10. Nimirum in omnibus illis locis in quibus commune ius vigeret, at non in cæteris locis in quibus prouinciale ius communi derogaret, Semper enim ius speciale potentius est communi, cùm nec aliam ob causam fiat nisi vt communi derogetur.

DEFINITIO XIII.

Syndici Lugdunenses nō minùs apud Sabaudos quàm Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio quod à Galliarum Rege habent.

EST igitur superioribus consequens vt Syndici Lugdunēses quibus Galliarum reges omnimodam absolutámque nobilitatem concesserunt, 1 gaudere apud nos debeant priuilegijs omnibus quæ nobilibus nostris tributa sunt. Nec ad rem pertinuit quod ijsdem regijs priuilegijs exceptum proponebatur vt publicis oneribus ciuitatis contribuere nihilominus Syndici tenerentur. Nō enim id ob eam causam factum videri poterat, quòd illos minùs absolutè nobiles esse Rex vellet, 2 sed quoniam aliud eiusdem ciuitatis priuilegium est, vt ab ea publicorum onerum munerúmque contributione, ne quidem nobilissimi immunes sint, nec alius quisquam præter ecclesiasticos: 3 Propterea quòd quæ inter eos fiunt contributiones, non vt inter plebeios fiunt, sed perinde acsi immunes omnes essent (nam & generalem immunitatem incolis omnibus etiam aduenis, qui per decennium in Lugdunensi ciuitate morati sint, reges dederunt.) hoc est pecuniarum prorogatione potius quàm erogatione, & ea lege vt tantundem ipsis reddatur à publicorum vectigalium redditúmque redemptoribus: quod illi dicunt *par manuere à'emprunpt.* 4 *Ita Senatus* noster in eadem causa.

1. Cùm in aliis locis & regulariter consules & Syndici non nobilitatem nanciscantur, sed tantùm immunitatem à tallijs & subsidijs propter labores quotidianos quos ipsi pro vniuersitate sustinent, vt inquit Guid. Pap. *quæst.* 198.
2. Quamuis ferè præcipuum nobilitatis priuilegium illud sit vt tribuat immunitatem ab onere soluendi collectas vt tractat Tiraq. *cap.* 20. *num.* 165. *& seq. De nobilit.*
3. Cùm enim lex ita scripta sit quantumuis dura seruanda est *l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum.*
4. Quasi sola ciuitatis amplitudo immunitatem tribuat ac propemodum nobilitatem De quo vide Tiraq. *cap.* 12. *de nobilit. & l.* 1. *D. de const.*
5. Quæ res priuilegium nobilitatis & immunitatis non offendit.

DEFINITIO XIV.

Sordidus auus patris non nocet filio qui nobilitatem trahit ab auis.

QVi auum habuit nobilem licèt ex eo genitus qui generis nobilitatem iam tùm sordidis artibus aut qua alia ratione obscurauerat, nihilominus auitæ nobilitatis dignitatem, & priuilegia retinet, dummodo nihil ipse fecerit quod nobilitati derogasse videatur. 1 Nec contrarium est quod Diui Marci rescripto constitutum fuit vt eminentissimorum & in dignitate positorum nepotes & pronepotes ita demum habeant priuilegium ne plebeiorum pœnis & quæstionibus subiiciantur, si propioris gradus personas nulla violati pudoris macula asperserit. 2 Id enim specialem habet rationem, cùm propter expressa verba Diui Marci, qui priuilegio à se inducto quá voluit legem dare potuit. 3 Tum quoniam minore priuilegio digna est nobilitas, cùm de crimine tractatur, quandoqui idem reatus ipse solus omnem honorem excludit. 4 Et sanè fatendum est fauorabiliores esse illos qui ex parentibus nullos nisi nobiles, quàm qui alios nobiles, alios ignobiles & infames habuerunt. Sed non debet ius illud singulare quod pro arbitrio Imperatoris priuilegium concedentis inductum est, trahi ad consequentias, 5 vt idcirco faciat, ne aui nobilitas per mediam filij etiam inuiti & ignobilis personam in neporem transmittatur. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scripsimus *Defin.* 1. *supr. ex l.* 3. *D. de interd. & releg. l. emancipatum* 7. §. *vlt. D. de Senat.*
2. *l. Diuo Marco* 11. *C. de quæst.*
3. *l. vlt. C. de pact. convent. tam sup. dot. quam similib.*

4. *l.* 1. *C.*

4. *l.1.C.vbi Senat.vel clariss.*
5. *l.quod verò 14.& seq.D de legib.l.quod contra 141. De reg. iur.*
4. Secundum ea quæ disputauimus *Defin.* 1. contra Crauet. ex Tiraq.*cap.*15.*De nobilit.& cap.*35.

DEFINITIO XV.

Nobilitas quamuis non conferatur tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium.

VErba enunciatiua Principis dicentis subditum nobilem,& ea dignitate prędituin quę nobilitatis causam admixtam habeat,& quam Princeps citra vllius iniuriam conferre possit,probant nobilitatem & dignitatem etiam inter alios, quamuis de diplomate quod alioqui ad eam dignitatem obtinendam necessarium esset, non appareat.1 Cùm nobilitas sit ex earum rerum numero,quas pro arbitrio & sola voluntate cuique ex subditis concedere Princeps potest.2 Nam si ageretur de probanda ea dignitate quam Princeps tã facilè, & citra alterius iniuriam concedere non posset, aliùd vtique respondendum esset.3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Intellige cùm ea qualitas & dignitas est quam Princeps verisimiliter ignorare non possit, puta si quem Cubicularium suum aut cubiculi præfectum dixerit, Alioqui certum est clausulam illam etiam expressam *ex nostra certa scientia* non probare in iis quæ verisimiliter à Principe fuerunt ignorata, nec quemquam nobilit.ri ex eo solo quòd Princeps eum nobilem dixerit,nec videri adprobatum quem in ea dignitate in qua Princeps eum esse dixerit.Tiraq.latè *cap.*6.*num.*24. *De nobilit.*Nisi quis dicat aliud esse Fieri quem nobilem, Aliud vero probari nobilitatem. Facilius enim est vt nobilitas probetur quàm vt concedatur *arg.l Publia* 26.§.*vlt.D depositi.*
2. Adeò vt etiam tacitè Princeps nobilitare possit puta si quem fecerit Senatorem,licèt nihil dixerit de nobilitate Tira. *dict.cap.*6 *num.*21.22.
3. Nec enim Princeps cuiquam velle iniuriam inferre credendus est *l.*4.*C.de emancip.liber.l.*2.§.*merito & §.si quis à Principe D.ne quid in loc.pub.*lunge *Defin.*27.*&* 63.*sup. de probat.& Defin.*67.*eod.*Adde Iul.Clar.*in pract.crim.quæst.*33.*num* 21.

DEFINITIO XVI.

Nobilitas & immunitas per legem quæsita mulier ex persona viri non potest auferri ne quidem ex facto viri.

PLebeia mulier nupta nobili non solùm nobilitatem sibi acquirit à marito:1 sed etiam immunitatem ab omnibus plebeiorum oneribus, quippe quæ nobilitatis priuilegio cohæreat.2 Quod adeò verum est vt si ea inscia maritus cum plebeiorum Syndicis trãsigat vxoris nomine,& consentiat,vt eius bona plebeiis contributionibus subiiciantur,non possit ea res vxori nocere.3 Nẽpe quia illud immunitatis priuilegium habet non tam à marito, quàm à lege,licèt ob mariti personam.4 Proinde non est hic locus disceptationi, An quod ius à me aut ex mea persona habes possim ego tibi adimere vel inuito vel ignoranti.5 Addebant quidam,Nec si mulier ipsa transegisset aut pro se transigenti marito consensisset, nocere tamen ei debere transactionem, quia ne quidem pacto fieri possit vt salua nobilitate priuilegium immunitatis quæ nobilitati inseparabiliter cohæret, amittatur.6 Nam & publicè interest dignitatum ordinem seruari,7 & sordidæ aut inferioris cõdicionis homines à nobilibus functionum publicarũ distinctione secerni:8 nec in cuiuslibet potestate situm esse vt in causa status sibi ptæiudicet,suæque condicionis dignitatem sola voluntate labefactet.9 *Ita Senatus* ex tempore in causa Marcianæ Bernard viduæ N.Claudij de Granget D.de Champremót & Syndicorum de Monluel 8.Id.April.1593.

1. And.Tiraq.latè *cap.*18.*de nobilit.*per leges & autoritates innumeras ibi citatas,præsertim *num.*3.

2. Vt diximus *Defin.*13.*num.*2.*sup.*ex eod.Tiraq.*cap.*20. *nu.* 165.*& seq.De nobilit.*Bart.*in l.*1.*C.de mulier.& in quo loco.*
3. Ex regula quæ vult,Posse ignorantis condicionem per alium meliorem fieri,at deteriorem non posse *l.soluendo* 39. *de negot.gest.l.*2.*quod vi aut clam.l.non debet alteri* 74.*de reg.iur.*
4. *Arg.l.*3.*de interd.& releg.l.filiam* 9.*D.de Senator.l.vlt.D. de pact.*
5. De quo tractant nostri post Bart.ad *l.qui Romæ* 122.5.*Flauius de verb.oblig.*
6. Tiraq.*dict.cap.*20.*num.*168.post Guid.Pap.q.384.& 387.
7. *Tot.tit.C.vt dignit.ord.conser.lib.*12.*tit.* 8. Facit *l.* præcipimus *l.Senatorum & l.*quoniam *C.hoc tit.l.non tantùm* §.*Illicissima de excus.tutor.l* 3.§.1.*D.de munerat.& honor.*
8. Propter nobilitatis prærogatiuas & priuilegia:de quibus latè Tiraq *dict.cap.*20 *per tot.*
9. *Arg.l.nec si volens* 9.*C.de liber.caus.*

DEFINITIO XVII.

Mulier nobilis siue à genere siue ex persona prioris viri amittit nobilitatem si postea nubat ignobili.

AT si post nobilis mariti mortem quæ priùs fuerat plebeia iterùm nubat plebeio, nemo dubitat quin cadat à priuilegio quæsitæ nobilitatis, nouisque mariti cõdicionem sequatur.1 Nam & idem contingeret in ea muliere,quæ natalium nobilitatem præ se ferret.2 Quid autem si de posterioris mariti siue viui siue mortui, nihil enim refert,condicione dubitetur?An interea priuilegium pristinæ immunitatis quam ob prioris mariti personam habuit,mulier retinebit?Minimè,quia certum est post contractas secundas nuptias nullam amplius rationem præcedentium haberi posse.Igitur pendente lite pro tali habenda erit mulier,qualis nata est,si nobilis pro nobili,si plebeia pro plebeia.3 Nam nec facile credenda mulier est siue nobilis siue plebeia fuit diuersæ condicionis virum elegisse.4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Andr.Tiraq.*dict.cap.*18.*De nobilit.num.*5.*&* 16.*l.filij* 22.§. 1.*D.ad municip.*
2. Vt scilicet nupta ignobili fiat per huiusmodi matrimonium ignobilis.Bart *in d.l.*1.*C.hoc tit.* & alij quos contra Romanum refert & sequitur Tiraq.*dict.num.*16.Et tamen facilius amitteretur nobilitas acquisita mulieri ex persona viri quàm quę fuit ei acquisita ex genere,inquit Tiraq.*dict.cap.*18 *num.&* 12. subiiciens *num.*13 mulierem si honestè non viuat in viduitate amittere nobilitatem quam habuit à marito cùm tamen non amittat nobilitatem generis.
3. Quomodo dicimus, Mulieris plebeiæ quæ fuit nobilis quandiu vixit heredes succedere mortuæ tanquam plebeiæ ex multis consuetudinibus Galliæ,vt testatur Tiraq. *dict. cap.* 18.*num* 12.
4. Cùm nobilis quæ ignobilem virum eligit faciat iacturam nobilitatis & perdat splendorem generis. Tiraq. *dict. cap.* 18.*num.*18.*& seq.*

DEFINITIO XVIII.

Per vsum artium mechanicarum amittitur nobilitas facto ipso & nouo priuilegio est opus ad eam recuperandam. Sed tamen declaratoriam sequi necesse est.

CVi nobilitatis priuilegium datum est à Principe, ac tam à Senatu, quàm à Rationalibus adprobatum ea lege & condicione vt nobiliter in posterum viueret,1 atque ab ijs artibus mechanicis quas priùs exercuerat, abstineret,si rursum ijsdem sordibus inquinetur, nobilitatem sine dubio amittit,2 & quidem facto ipso, cùm nihil sit tam contrarium nobilitati præsertim recens quę sitæ,quàm ea facere per quæ ipsa etiam antiqua & ab auis tracta nobilitas amitteretur:3 Adeò vt nec sola desistentia possit hic nobilitatem amissam recuperare, nouáque Principis indulgentia egeat,quæ tamen ei qui nobilitatem à genere aliquando habuisset, necessaria non esset.4 At non ideò fiet vt vniuersas nobilem hunc quasi iam plebeium factum vrgere possit ad solutionem & cõtributionem onerum quæ solis plebeiis iniunguntur.

Sententiam enim præcedere necesse est per quam pronuntietur amissam esse nobilitatem, 5 ne alioqui sibi ipsi vniuersitas in causa sua ius reddere videatur. 6 Itaque si is qui nobilitatem amisisse dicitur, aduersus iniuriam sibi ab vniuersitate illa tam quasi adhuc nobilis appellauerit, audiendus est, noua autem illa quæstio, An nobilitas quæ semel competiit amissa aut retenta sit, in aliam nouámque litem differenda. 7 *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf contra Syndicos d'Argentine 12. Cal. Augusti. 1593.

1. Parum enim est nobilem esse quem, nisi etiam illud concurrat vt nobiliter viuat. Guid. Pap. *quæst.* 391.

2. Amittitur enim nobilitas quoties nobilis vtitur vilibus artibus & mechanicis. Tiraq. *cap.* 27. *De nobilit. ex l. nobiliores* vbi Bald. *C de commerc. & mercat. l. ne quis C. hoc tit. lib.* 12. Quod intellige si modò per se non per alium has artes quis exerceat. Idem Tiraq. *ibid. num.* 7.

3. Quanto enim antiquior est nobilitas tanto maior est. Tiraq. *cap.* 18. *de nobilit.* & ob id tanto difficilius amittitur, vt ex iis constat quæ dixi *Defin. præced. num.* 2.

4. Secundum ea quæ scripsi *Defin.* 1. *supr.*

5. Quid enim si appareret honestam aliquam fuisse causam propter quam hic nobilis minùs honestis artibus se miscuisset? vt in specie *Defin.* 3 *supr.*

6. Quod nunquam ferendum est *l.* 1. *D. quod legat. l. extat* 13. *D. quod met. caus. l. non est singulis* 176 *de regul. iur.*

7. Siquidem ante omnia reparandum est quicquid attentatum fuit in præiudicium aut spretum autoritatis magistratus vt dixi *sub tit. Vt lit. pendent. supr.*

DEFINITIO XIX.

Immunitas concessa pro bonis præsentibus extenditur etiam ad futura ex præsentibus acquisita.

QVi immunitatem nactus est à plebeiorum contributionibus pro bonis tantùm præsentibus non etiá pro futuris, si postea quædam bona acceperit in solutum eius quantitatis quæ ibi iam tùm debebatur cùm de præsentium immunitate pacisceretur, non idcirco contributioni fiet obnoxius, quasi ex noua contributione locupletior factus: Cùm ea acquisitio non tam patrimonij quantitatem auxerit quàm bonorum speciem immutauerit. Itaque subrogatam rem in locum pecuniæ aut obligationis pro qua nihil debebatur, eodem immunitatis priuilegio gaudere conuenit. 1 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *arg. l. Imperator* 7. §. *vlt. cum duab. seqq. de legat.* 2. *l. si eum* 10. §. *qui iniuriarum D. si quis caution.* An autem quis debeat contribuere in sua ciuitate etiam pro bonis alibi sitis, alia quæstio est, de qua vide Guid. Pap. *quæst.* 5. vbi concludit distinguendum esse an indicatur contributio pro negotiis illius ciuitatis, an verò personæ pro rebus, vt priore casu non fiat contributio pro bonis alibi sitis, posteriore verò secus. *glos. fin. in l. vnic. C. de mulier. & in quo loco lib.* 10. vbi etiá Bart. vide *l. rescripto* §. *sciendum in fin. D. de muner. & honor. l.* 2. *& 3. C. de annon. & tribut. l.* 1. §. 1. *C. de impos. lucrat. descript.*

DEFINITIO XX.

Spurij & bastardi ex iure communi viles sunt & infames non nobiles: ex consuetudine verò nobiles apud pleraque gentes, apud nos verò non aliter quàm si tria concurrant requisita per statutum de quo in hac Defin.

SPurios, & vt vocant bastardos nobilium liberos, neq; paternam nobilitatem retinere, neque ea immunitate quæ ex nobilitate competit gaudere posse constat si iuris rationem inspicias, 1 quia ex illegitimo licèt non ex damnato coitu susceptí, & vt quidam dicebat, 2 ex putrido sanguine nullo legis auxilio digni videantur: 3 Imò nec patris condicionem sequuntur, quippe qui extra nuptias certus esse nunquam possit, 4 sed matris, 5 quæ tamen quátumuis nobilis sit non potest filio spurio nobilitatem præbere: quia & illud inconueniens absurdúmque est vt nobilitatem quis accipiat à matre, 6 quę ipsa ex mariti dignitate aut vilitate mutat & accipit condicionem si maritum sortita est. 7 Nam si nullum vtique nemo dixerit melioris condicionis esse debere eam quæ in concubinatu Christianis illicito fuit aut quæ vulgo quæstum fecit, quàm quæ plebeio licitè & in Domino nupsit. 8 Non desunt tamen qui generali ferè omniũ gentium consuetudine receptum esse dicant vt spurij pro nobilibus habeantur, & omnibus nobilitatis priuilegiis gaudeant, 9 Nisi quòd familiæ insignia gerunt per interlineam diuisa. 10 Apud nos autem statuto cautum est, 11 vt ita demum nobilitatis decore fulgeant, si concurrant tria, Quorum primum illud est vt qui totius familiæ caput est, consentiat: Secundum vt nobiliter viuat: Tertium vt quantum ad nobiliter viuẽdum facultatum habere necesse est, habeat, quò nobilium munera omnia pro Principe & Republica subire ac implere possit. Ex his si vel vnum desit, neque nobilis est, neque vllo immunitatis gaudet priuilegio. 12 *Ita tractatum est* in causa N. Puencet & Syndicorum de Gilly, 6. Cal. Aug. 1593.

1. Andr. Tiraq. latè *cap.* 15. *De nobilit. num.* 10. *& seqq. vsque ad* 25. post Bart *in l.* 1. *col.* 4. *versic. item pone ex eodem C. hoc tit.* Bald. *in l. cùm legitimè D. de stat. homin.*

2. Idem Bald. *in cap. innotuit col. vlt. versic. nota quod nobilitas Extr. de petit.*

3. Neque enim sunt de genere sed degeneres, Inquit Bald. *in l. vlt. per il. text. C. de natural. liber.*

4. Cùm pater ille sit, quem nuptiæ demonstrant *l. quia semper* 5. *de in ius vocand.*

5. Cuius enim cõdicionem aliam sequeretur quàm matris, qui patrem nullum habet *l.* 1. §. *vlt. D. de censib.*

6. Bald. *in l. vlt. C. de seruis fugit.* & alij quos refert & sequitur Tiraq. *cap.* 18. *num.* 20. *&* 21. *De nobil.* Adeo vt nec valeat statutum aut consuetudo in contrarium nisi sit adprobata à Principe. Tiraq *ibidem num.* 22. 23. *&* 24. *ex l. exemplo C. de decur. lib.* 10.

7. Tiraq. *ibid. num.* 3.

8. Cùm nobilitas saltem quantum ad sua priuilegia amittatur per infamiam, & vitæ turpitudinem. Tiraq. *cap.* 24. *De nobilit. per tot.*

9. Quam consuetudinem in Gallia locum habere & ei standum esse inquit Tiraq. *dict. cap.* 15. *num.* 25. *De nobilit.*

10. Idem Tiraq *dict. cap.* 15. *num.* 25.

11. *libr.* 3. *statut cap.* 3 incip. *quia naturales* quod statutum refertur à Tiraq. *dict. cap.* 15. *num.* 24 *in fin.*

12. Nam cessante statuto res remanet in dispositione iuris communis, ex quo bastardi non possunt ferre insignia domus, tanquam qui non sint de domo seu familia parentum. Tiraq. *ibid. num.* 12. Imò verò viles & infames adeò vt danda sit fratri querela contra fratris testamentum in quo bastardus fuit institutus, idem Tiraq. *ibid. num.* 14. 15. 16. Idémque iuris est de bastardorum filiis naturalibus & legitimis quia nulla potest esse consequentia legitima ex illegitimo nascendi principio & radice corrupta *l. vlt.* vbi Bald. *C. de natur. lib.* Idem Bald. *in l. vlt. C. de verb. signific.* Tiraquell. *dict. num.* 24.

DEFINITIO XXI.

Nutrix Principis non solùm nobilis est sed etiam nobilem facit plebeium cui nupta sit.

QVæ Principis fui nutrix fuit nobilitatem hoc ipso à Principe acquisiuisse intelligitur. 1 Et quidem talem quod magis mirum est, vt ignobili & plebeio viro nupta non solùm nobilitatem non amittat, sed etiam quod prorsus est consequens maritum ex plebeio faciat nobilé. Propterea quòd ea nobilitas ex ipsa quodammodo sanguinis coniunctione proficiscatur. Absurdúmque videátur ignobilem haberi eam aut fieri, ex cuius lacte & sanguine Princeps ipse à quo velut à fonte nobilitas ipsa scaturiat alitus sit & educatus. 2 *Ita tractatum est* est pro Gabriela

briela Semiet 7.Id.Decembr.1595.

1. Est enim nutricis officium longè nobilius quàm coci, qui tamen non solùm nobilitatem sed etiam dignitatem habere intelligitur, vt dixi *Defin.4.num.10.supr.*

2. Vide Tiraq.*cap.20.num.78.& seqq. præsertim num.91. de nobilit.*

DEFINITIO XXII.

Priuilegium immunitatis à tributo iudicati datum Senatoribus & Rationalibus ad eorum viduas non porrigitur quia nascitur ex pacto ad personas ipsius Senatorum & Rationalium relato.

SEnatorum viduę in omnibus ferè gaudent iisdem priuilegiis quibus & ipsi Senatores, Radiis enim maritorum coruscant, eorúmque dignitate fulgent etiam soluto matrimonio. 1 Quasi idem matrimonium durare videatur quandiu mulier ad alias non transit nuptias. 2 Igitur & immunitate illa gaudebunt quæ Senatoribus tributa est à plebeiorum onerum contributione. 3 Sed an ab eo quoque tributo quod pro iudicato præstari solet immunes erunt, vt sunt Senatores? Sic aliquando videbatur. 4 Sed cùm postea consiliarij Principis omnes itémque supremi ordinis Equites aurati idem priuilegium prętenderent, Placuit non tam iure dignitatis quàm ex conuentione immunitatem hanc Senatoribus acquiri, sic paciscente Rationalium Curia, cum huiusmodi tributorum conductoribus vt ne quid à Senatoribus & Rationalibus ex ea causa possint exigere. Itaque conuentionem illam cùm strictè accipienda sit, visum est neque viduis, neque liberis Senatorum prodesse posse. 5 *Ita Senatus* contra N. Catharinam de Lallee viduam D. Senatoris de Beausuiour 6.Id.mart.1594.

1. Bart.Fulg.& alij *in l.vlt. C. de verb.signific.* Tiraq. qui multos refert *cap.18.num.5.& seqq. De nobilit.*

2. *l.vlt.* vbi DD. *C.de bon.matern.& in l.de emancipatis* ibi: *priorem eorum seruauerit C.de legit.hered.*

3. Guid. Pap. *decis* 196.349.& 379.& *cons.*217.& alij quos refert ac sequitur Tiraq. *d.cap.*18.*num.*5.

4. Cùm generale sit vt vidua debeat gaudere priuilegiis mariti etiam in exorbitantibus, id est in iis quæ concessa sunt contra ius commune *l.vlt.in princip.*& ibi Bart.*C.de priuil.scholar.lib.*12. Tiraq.*d.cap.*18.*num* 8.

5. Quia in stipulationibus & conuentionibus non fit extensio de persona ad personam *l.si ita stipulatus* 126. §.*Chrysogonus in fin.de verb.oblig.l.si vnus* 27.§.*pacta vers.ante omnia D.de pact.* Itaque non est hoc priuilegium dicendum sed pactum aut saltem quod eodem recidit priuilegium ex pacto cuius longè alia ratio est quàm cæterorum priuilegiorum.

DEFINITIO XXIII.

Priuilegia quæ habent Senatores non tam dignitatis, quàm solius officij sui ratione non transeunt ad eorum viduas aut liberos.

ALiis etiam nonnullis casibus euenit vt Senatoriæ immunitatis priuilegium defuncto Senatore ad viduam non transmittatur: Nimirũ cum de ea immunitate agitur quę officij potiùs quàm dignitatis ratione cõpetit: 1 Cuiusmodi illa est, Ne belli tempore cogantur Senatores ad portam ciuitatis adstare aut excubare. Nam cùm eo tempore vrgentis necessitatis sola dignitas immunitatem adferre nequeat, 2 sola officij causa supereſt cuius habenda ratio esse videatur, Cùm neque per seipsos id muneris exequi possint quibus necessitas incumbit vt publico iudicandi officio fungantur. 3 Neque per alios facere cogi debeant quod per seipsos facere si malint non possint. 4 Proinde non potest priuilegium hoc in viduas transire vt nec ad liberos cùm non sicut dignitatis ita & officij administrandi sint participes. 5 Nam & euenit plerũque vt ipsi etiam Senatores si grauior ingruat necessitas nec dignitatis, nec officij adferant excusationem quominùs per alios id onus subeant vltro, vt exempli sui autoritate nobilissimos quosque alioquin immunes inuitent ad eandem curam pro salute reipublicæ suscipiendam: tametsi Syndici ciuitatis & alij nonnulli dignitate nulla præfulgeres solo officij priuilegio tales aucupari soleant immunitates. 6 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Multum enim refert an quid competat ratione dignitatis an officij, cùm dignitas aliis communicari facilius possit quàm officium *l.filiam* 9.*D. de Senator.*

2. Nec enim dignitas excusat vbi vrget necessitas quę semper est potentior. Guid.Pap.*decis.*7.& 78. quem refert & sequitur Tiraq.*cap.*20.*num.*167.*in fin.*& 169.*De nobilit.*

3. Habent enim Senatores iudicandi necessitatem, vt & alij quilibet iudices & in Senatum suis diebus & horis eundi *l. sed in seruum* 9 §.*si quis iudex sit*, & ibi scripsi *in rational. D. de recept.Qui arbitr.recep.l.pen.de vocat.& excus. mun.*

4. *Arg.l.si mulier* 59.§.*ex asse* vbi est text.elegans *D. de iur. dot.* Nec enim quisquam aliud pro alio soluere vel præstare cogitur *l.*2.§.*mutui D.de reb. credit.*

5. Quæ scilicet ab omnibus officiis & muneribus publicis abstinere iubentur *l.*2.vbi latè *Dec.de reg.iur.*

6. Eo solo prætextu quod alios plerosque labores pro salute reipub. quotidiè ex officij necessitate subire cogantur Guid.Pap.*quæst.*398.

DEFINITIO XXIV.

Etiam hodie vidua iuridici maioris gaudet mariti defuncti priuilegio quo tamen liberi eius non gaudent.

CVm edicto Principis cautum esset ne alij Consiliarij à pendendis tributis immunes essent quàm qui in supremis tribunalibus ius dicerent, si non ab antiqua prosapia nobiles proponerentur, atque ita iuridici maiores prouinciarum quod ad hanc rem attinet ad instar plebeiorum redacti essent, Posteà Princeps declarauerat velle se vt in eorum numerum qui immunes essent adscriberentur, 1 adeóque fisci etiam patroni & procuratores. Senatus quod ad fisci procuratores & Aduocatos attinebat, quia non sunt Consiliarij Principis eam restrictionem non probauerat. 2 Quod autem ad iuridicos maiores, probauerat quidem, sed cum ea restrictione vt ad illorum posteros id priuilegium non extenderetur. De viduis nihil Senatus dixerat. Quærebatur postmodum ex facto, An priuilegium illud immunitatis ad viduas protrahi deberet. Plerique putabant non debere, propterea quòd nulla iuris parte magis viduæ quàm liberis faueretur. Nã quod dici solet mariti & vxoris eandem videri personam ex quadam iuris fictione est. 4 Cui non dissimilis illa quoq; est quod patris & filij eadem persona esse existimatur. 5 Accedebat quod priuilegia huiusmodi immunitatum quę ex mariti persona, & viduis & liberis competunt nõ soleant durare nisi quandiu viuit is ex cuius persona cõpetunt. 6 Addebant, Senatus temperamento constitutum fuisse vt priuilegium iuridico maiori concessum cũ ipsius vita extingueretur. 7 Ego contrà dicebam pro vidua pronunciandum, Propterea quòd quandiu vidua remaneret in eodem matrimonio persistare videretur, 8 & consequẽter sicut pristinam mariti dignitatem, ita & nobilitatem ex ea immunitate, & immunitatem ex nobilitate quæsitã retineret. 9 Nec similem esse rationem immunitatis quã non mariti dignitas aut nobilitas, sed nuda officij alicuius exercitio mulieri liberisve quæsiuisset. 10 Non enim in viduam magis quàm in liberos transit officij exercitium, quod immunitati causam dabat, & consequenter nec ipsa immunitas. 11 Neque rursus nouum erat, vt hac parte melior esset condicio viduæ quàm liberorum. Nemo enim dixerit filium iuridici maioris iuridicum maiorem esse aut pro iuridico habendum, nec Senatoris filium pro Senatore. 12 Quare nec eum inter magistratus gradum locúmve obtinet defuncto patre quem viuus pater obtinebat. 13 At vidua sive iuridici maioris siue Senatoris pristinum & nomen & locum retinet quem viuo marito

inter condicionis suæ mulieres nacta fuerat, ita vt quod ad id pertinet, maritum putes adhuc viuere qui reuera decessit. 14 Addebam cùm Senatus in rescripti principalis interpretatione nominatim decreuisset ne paterna immunitate liberi fruerentur. De viduis verò nihil prorsus constituisset, Consequens esse vt emergens de viduis quæstio ex iuris communis ratione decideretur. 15 Nemo autē dubitabat quin iure communi priuilegium immunitatis ex nobilitate & dignitate profectum etiam mortuo viro mulieri saluum esset. Quippe cùm intuitu mulieris etiānū viuere maritus existimetur. Alioqui quomodo durante viduitate idem matrimonium durare crēdi posset, 16 si maritus reuera mortuus pro viuo non haberetur? Sed & cōstat non tantùm rescripta Principis verùm etiam Senatusconsulta strictè interpretanda esse: maximè verò si derogent iuri communi, tametsi eadem fortè subsit causa derogandi. 17 Hic verò si rescriptum Principis inspicias tale est vt reuocato edicto quod contra iuris rationem iuridicos maiores ad instar plebeiorum redegerat, pristinū ipsis priuilegium restituat: 18 Quod priuilegium sui natura eiusmodi erat vt si aliud nihil obstaret, non tantùm ad viduam sed etiam ad liberos transmitti posset, vt diximus. 19 Proinde nec de edicto amplius quærendum videbatur, quod posteriore rescripto hac parte expressim abrogatū esset, nec de rescripti interpretatione, cùm esset conceptū verbis generalibus dispositioni iuris communis omnino congruentibus. Quæ res faciebat vt tanto fauorabilius rescriptum videri deberet quod ad ius commune rem reuocaret. Fauorabilis enim est cuiusque rei reditus ad pristinā naturam & condicionem. 20 Si verò Senatusconsultum inspicias ad rescriptionem Principis factum, conuenit rescripto & consequenter iuri communi, nisi quatenus expresè derogauit. 21 Atqui non derogauit nisi quod ad liberos. Cur non ergo in viduis, & rescriptum ipsum & ius commune locum habebit? 22 An ob rationis vt aiunt identitatem? At in odiosis & restrictiuis non est permissa extensio, maximè contra ius commune. 23 Rutsum nec verum est eandem hîc subesse rationem. Nam præter id quod iam dictum est, vix alia causa afferri possit propter quam Senatus contra iuris rationem liberis iuridicorum maiorum ademptam voluerit immunitatem, nisi quia verendum erat ne multiplicatis liberorum, & posterorū personis, effrenatus esset immunium numerus in plebis iam ferè exhaustæ detrimentum. 24 Fieri enim potest, vt vnius iuridici plures sint liberi ex quorum singulis alij subinde plures nascantur. At de viduis tale nihil metui potest. Nec enim transmittuntur ius priuilegij ad liberos, nec ad communes quidem. 25 Quinimò adeò personale priuilegium est vt nec in ipsius mulieris persona sit perpetuum. Quid enim si alij nubat non nobili? 26 Igitur causa nulla est cur non in mulierem transire priuilegium debeat etiam mortuo viro, licèt in liberos non transeat. 27 Vicit tandem numero vt & rationis pondere hæc sententia. Dignam tamen rem esse putauit Senatus, de qua Princeps ante omnia consuleretur, quoniam ad edicti interpretationem pertineret. Postmodum Principi placuit idipsum quod & Senatui. Pro N. Lamberson vidua D. Thierry iuridici maioris Tarentasiæ contra Syndicos de Doucy 3. Id. Maij 1595.

1. Et meritò cùm iudex sit magistratus, & habeat dignitatem cum iurisdictione & consequenter nobilitatem. Per ea quæ latè tractat Tiraq. *cap.* 28. *de nobilit.* Id verò magis conuenit iudici maiori totius prouinciæ quia cæteris omnibus maior est cùm sit magistratus Principis. Cuius etiam cocus habet dignitatem & nobilitatem, vt dixi *Defin.* 4. *numer.* 10. *supr.*

2. Aliud enim est in Aduocato & procuratore generali Principis in ipso Senatu, sunt enim isti clarissimi & spectabiles, & membra Senatus. Tiraq. *cap.* 6. *num.* 22. *de nobilit.*

3. Cùm nobilitas non minùs per patrem ad liberos quàm per maritum ad viduam transmittatur. Tiraq. *cap.* 18. *& cap.* 15. *per tot. De nobilit.*, Adeo vt transmittatur ad liberos etiam natos ante quæsitam nobilitatem per text. *in l. Senatorie filium* 5. *D. de Senator.* Tiraq. *d. cap.* 15. *num.* 7. *&* 8. licet contrà sentire videatur *num.* 9.

4. Propter indiuiduam illam vitæ societatem quæ inter coniuges per matrimonium contrahitur *l.* 1. *D. de rit nupt.*

5. *l. vlt. C. de impub. & alii subst. l. ne cum filiofamilias* 16. *D. de furt.*

6. *l. medicos* vbi glos. communiter adprobata *C. de profess & medic. lib.* 10.

7. Ne posset dubitari quin priuilegium hoc sit hodie merè personale, ac proinde nullomodo tranimissibile *l. quia tale* 14. *D. solut. matrim. l. ex pluribus* 42. *D. de admin. tutor.*

8. Vt dixi *Defin.* 22. *num.* 2. *supr. ex l. vlt. C. de bon. matern. l. de emancipatis C. de legit. hered.*

9. Per ea quæ diffusè tractat Tiraq. *dict. cap.* 18. *per tot.*

10. Qualis illa est de qua agitur *in d. l. medicos.*

11. Vt proinde non sit mirum cessante causa priuilegij cessare priuilegium *vulg. l. cura* 4. *§. deficientium D. de muner. & honor. l. ab hu* 10. *§. auctis De vacat. & excus. muner. l. si duas* 6. *aliàs l. athlete §. gentium præsides D. de excus. tutor.*

12. Quamuis enim Senatoris dignitas quæratur etiam liberis (*filiam* 9. *D. de Senat.* munus tamen & officium ipsum Senatorium ad liberos non transit, quia censetur à Principe electa industria personæ *vulg. l. inter artifices* 31. *De solut.*

13. Nempe quia Senator non est.

14. Tiraq. *dict. cap.* 18. *num.* 5. *& seqq.*

15. Nam quæ specialiter non sunt correcta & immutata remanent in dispositione iuris communis *vulg. l. sancimus* 27. *C. de testam. l. præcipimus* 32. *in fin. C. de appellat.*

16. *d. l. vlt. C. de bon. mat. d. l. de emancipatis C. de legit. hered.*

17. Quod enim contra iuris communis rationem constitutum est, non debet trahi ad consequentias, ne quidem in casus similibus *l. quod verò* 14. *D. de legib. l. quod contra* 141. *de reg. iur.*

18. Non tam enim nouum priuilegium ex hoc edicto iuridicis maioribus acquiritur quàm vetus conseruatur. quod iis iure communi competebat, Amoto tantùm obstaculo prioris edicti, quod iuri communi hac parte derogauerat *cap. ex parte de priuileg. cum similib.*

19. Ideóque nimirum fuerat necesse restringi à Senatu edictum ne ad liberos ex iuris communis interpretatione extenderetur.

20. *vulg. l. si vnus* 27. *§. pactus ne pateret in fin. D. de pact.*

21. *Arg. d. l. sancimus* 27. *C. de testam. l. præcipimus* 32. *in fin. C. de appell.* nam & edicta & statuta & Senatusconsulta semper recipiunt interpretationem passiuam à iure communi.

22. Æquè enim potuisset Princeps & Senatus derogare iuri communi etiam quod ad viduas si voluisset., Exemplo eius quod scriptum est *in l. vnic. §. vbi autem versic. sin autem ad desistentis C. de caduc. tollend.*

23. Sunt enim illa exorbitantia quæ contra ius commune sunt concessa. Et tamen in iis quoque mulier vidua retinet dignitatem & priuilegia omnia viri sui. Tiraq. *cap.* 18. *num.* 8. *De nobilit.*

24. Ne tantopere oppressis plebeiis in quibus tamen maior pars populi consistit, tandem & viris & viribus respublica destituatur *l. & qui originem* 3. *§. præses prouincia D. de muner. & honor.*

25. Cùm liberi nec nobilitatem nec immunitatem capere possint à matre, vt dixi *Defin.* 20. *num.* 6. *supr. eod.*

26. Aut si minùs honestè viuat. His enim duobus casibus mulier vidua perdit nobilitatem & immunitatem quam acceperat à marito vt dixi *Defin.* 17. *num.* 1. *&* 2. *supr.*

27. Vide textum elegantem in *l. pater filia* 6. *D. de seruit. leg.* ex qua apparet plus faueri marito ex persona suæ vxoris, quàm heredi mulieris, Etiam in eo iure quod sit merè personale.

DEFINITIO XXV.

Patris factum non adimit nobilitatem liberis qui eam habent aut à genere aut à Principe suo iure.

QVod pater meus qui nobilitatem à genere habebat eam amiserit per actus mechanicos, 1 non debet mihi nocere, 2 licet natus sim eo tempore, quo iam amissa erat nobilitas. 3 Nimirum quia etiam is ipse qui amisit nobilitatem auitam, recuperaret eam per solam desistentiam, 4 quæ saltem tū euenit, cùm is moritur. Cur ergo mihi nocebit quod ei si hodie viueret non noceret? Non idem est si pater meus nobilitatem habuit duntaxat ex priuilegio. Amittendo enim priuilegium & sibi noceret? & po-

& posteris,5 nisi propomas nobilitatem à Principe datam ei,& eius posteris. Tunc enim factum patris nocere filiis non deberet.6 *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Boege cõtra Syndicos de Cilingie 16. Decembr. 1595.

1. Amittitur enim nobilitas per actus mechanicos & sordidos. De quibus vide latè Andr. Tiraq. *cap.* 33. & 34. *per tot. De nobilit.*

2. *l.* 3. *de interd. & releg. l. emancipatum* 7. §. *vlt. D. de Senator.*

3. Idem Tiraq *cap* 35. *num.* 4. *De nobilit.*

4. Dixi *Defin.* 1 *num.* 6. *supr.* ex Guid Pap. & Tiraq. *cap.* 27. *De nobilit num.* 5.

5. Tiraq *dict. cap.* 35. *num.* 4.

6. Quia liberi hoc casu haberent nobilitatem suo iure & ex propria persona. Nec permittendum est patri vt noceat liberis suis in eo quod habent illi non à patre sed à Principe. Tiraq. *dict. cap.* 35. *num.* 5. & 6. vbi tamen addit tutius esse vt talis patris liberi restitutionem impetrent à Principe ne patris factum iis fraudi sit. Sed hoc apud nos non obtinet, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 11. *supr.*

DEFINITIO XXVI.

Aduersus promissionem quam quis fecerit nobilitatis consequendæ gratiâ non potest restitui in integrum obtentu ætatis præsertim re non integra.

MInor annis vigintiquinque ambiens priuilegium nobilitatis quod non nisi prece ac precio se consequi posse sperabat, conuenerat cum clarissimo quodã viro Serenissimi Ducis nostri Consiliario, cui certam pecuniæ quantitatem pro bene meritis Princeps indulserat, vt si diploma Principis in eam rem necessarium impetraret quadringenta ei minor ex hac causa numeraret: déque ea re instrumentum conscriptum fuerat iurisiurandi etiã religione confirmatum. Impetrato postea rescripto (quo fatebatur Princeps illata ærario suo quadringenta, cùm scilicet tantundem Consiliarius se à Principe accepisse cauisset, cóque nomine Principem liberasset) necdum tamẽ minori tradito decesserat Cõsiliarius superstitibus liberis iisdémque heredibus à quibus conuentus minor ex sua promissione vt solueret, petebat in integrum restitutionẽ, tanquam minor & læsus in eo quòd tanto precio nobilitatem sibi comparasset, cuius tamen oneribus sustinẽdis planè impar esset ob paupertatem. 2 Quid enim prodesse poterat nobilitatem quæsiuisse, quam subinde sordidis artibus fœdare, ni perpetua egestate laborare mallet, fœdatámque hoc ipso amittere cogeretur? 2 Placuit non posse videri læsum eum qui generoso consilio rem tantã quanta nobilitas est, & quæ ex ea nobilitate consequitur immunitas ab oneribus plebeiis, certo precio quærere voluisset. Cuius nimirum dignitatem non minùs animi, quàm patrimonij viribus sustinere possit quisquis sic affectus sit, quomodo ciues bonos omnes affectos esse decet, vt de Principe ac republica bene mereri velit. 4 Præsertim cùm idem nobilitatis quærendæ consilium ab ipso minoris parte iam antea susceptum diceretur. 5 Cessante porrò læsione solius ætatis auxilium minori non posse suffragari constabat. 6 Maximè quòd defuncto Consiliario qui eas nobilitatis literas à Principe quasi in solutum acceperat, res integra esse desiisset, 7 nulla eius liberis & heredibus superstite actione aduersus Principem iam liberatum, 8 à quo fortasse aliis rationibus solutionem consequi viuus Consiliarius potuisset, si ea conuentio aduersus quam restitutio petebatur, & quæ huius veluti delegationis cuiusdam tacitæ breui manu faciendæ materiam præbuerat, non interuenisset. Cùm tamen Principis literæ à Principe tantùm eiúsque Secretario subscriptæ, nõ etiã à Cancellario visæ & adprobatæ, nec vllo proinde sigillo munitæ, adcóque sine die & Consule proferrentur. 9 Visum est antè omnia condemnandos heredes, vt eas literas in probante, quod aiunt, forma traderent. At non etiam vt earum in suprema Rationalium Curia homologationem & vt loquuntur verificationem suo siue sumptu siue periculo persequi cogerentur. 10 *Ita Senatus* in secreto auditorio pro liberis Clarissimi viri & Iureconsulti apud nos celeberrimi N. Amedei Du Coudrey Consiliarij cõtra N. De la Trinité 14. Cal. Iul. 1605.

1. Nec enim quisquam restituitur in integrum ob id solum quod fuerit minor, cùm contraxit, nisi etiam fuerit læsus *l. verum* 11. §. *sciendum l. quòd si minor* 24 §. 1. *l. non omnia* 44. *de regul. iur.*

2. Sunt enim multa onera nobilitatis. Et inter cætera, quòd non potest salua nobilitate mechanicas artes exercere. Tiraq *cap.* 27. *De nobil.* Et cogitur ipse vxórque ipsius & liberi indui pretiosioribus vestibus & ornamentis. Idem Tiraq. *cap.* 20. *num.* 88. *De nobilit.*

3. Nec enim facilè quis ad hoc adigendus est vt vitæ propositum mutare cogatur, aut sumptu necessario carere vt dixi *Defin.* 2. *num.* 3. *supr.*

4. Propter quam causam placuit nobilitatem tanquam summum beneficium etiam inuito conferri posse, vt pluribus tractat Tiraq. *cap.* 6. *num.* 36. & *seqq. De nobilit.* Quamuis non possit cogi quis inuitus vt eam retineat. Tiraq. *ibid. num.* 42. Vide *l. æstimationem* 16. §. *qui pro honore de mun. & hon.*

5. Nec enim potest videri deceptus filius, qui patris consilium secutus & executus est *arg. l. vlt. C. qui & aduers. quos l.* 5. §. *si pater D. de reb. eor. qui sub tutel.*

6. *l. nam postea quàm* 9. §. *si minor D. de iureiur.* & *alij suprà citatis num.* 1.

7. Quæ res maximè solet impedire restitutionem in integrum *d. l quod si minor* 24. §. *Scæuola D. de minor. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

8. Cùm semel extincta obligatio numquam reuiuiscat *l. qui res* 98. §. *aream D. de solut l.* 1. *C. de contr. iudic. tutel.*

9. Quæ omnia faciebant vt eiusmodi literæ nullam fidem facere possent, nullámque penitus vim haberent.

10. Id enim erat extra conuentionem quæ non erat amplianda in præiudicium promissoris *l. quicquid adstringendã* 95. *De verb. oblig. l. vero procuratori* 12. §. *pen. D. de solut.*

DEFINITIO XXVII.

De filiis & nepotibus naturalibus & legitimis bastardorum nobilium, an & quando nomen familiæ gestare possint.

NOmen mutare sicut in alterius fraudem & iniuriam nemo potest, 2 ita ne alteri fraus & iniuriã fiat interdum quis etiam inuitus cogitur. 2 Finge spuriũ & vt loquimur bastardum viri nobilis aut spurij filium naturalem qui aut illegitimi nomen quasi legitimũ velit sibi vindicare. Vtique poterit non solùm prohiberi ne vindicet, sed etiã vbi vindicauerit cogi vt deponat, nisi & iis moribus & facultatibus præditus sit vt non sit futurus dedecori familiæ si ad nomen armáque gestanda admittatur. Quo tamen casu illud quoque tertium concurrere necesse est, vt nõ solùm ab eo qui totius familiæ caput est, sed etiã ab vniuersis qui ex ea familia & agnatione sunt si obtineri possit aut saltẽ à maiore ipsorum parte ad honorem hũc recipiatur præhabito de ea re inter omnes tractatu & deliberatione. Sic enim vetere statuto Sabaudiæ 3 cautum est adiecta etiam pœna centum librarũ si quis cõtra feciisse probetur. Nec quod de bastardorum filiis statutũ loquitur efficiet vt eo minùs locum habere debeat in nepotibus & pronepotibus quantumlibet legitimis. 4 Haud secus quàm si liberorum non filiorum appellatione vsum esset, quo casu nemo dubitaret quin eo nomine pronepotes quoque ac descendentes omnes continerentur. 5 Nam præter id quod iusta interpretatione filiorum appellatione liberos quoscunque intelligimus, 6 non videtur hoc statutum ex eorum numero esse quæ quòd odiosa sunt restringi per interpretationem potiùs quàm adiuuari & ampliari oporteat. 7 Cùm fauorabile haberi magis debeat siue quod cum iure communi consentiat 8 cui hoc genus hominum si naturales excipias qui ex concubina nati sunt; 9 prorsus incognitum est, 10 quamuis apud

pleraſque gentes ex conſuetudine ſint capaces deferēdi nomen & arma familiæ cum aliqua tamen ſuæ incapacitatis nota,11 ſiue quòd quamuis eiuſmodi ſtatutū prohibitoriū ſit,qua parte vetat ne agnationis nomen & arma geſtare præſumant,tamen permiſſoriū eſt & conſequenter fauorabile qua parte patitur vt tribus illis quæ ſupra diximus concurrentibus liceat baſtardorum filiis hoc ipſum quod iure communi non liceret ſi non ab ipſó Principe ex reſcripto impetratum eſſet. 12 Quidni ergo quod baſtardorum filiis fauorabiliter præſtitum eſt ad nepotes quoque ac pronepotes extendetur? Vulgatum enim eſt in fauorabilibus permiſſum eſſe huiuſmodi extenſionem. 13 Neque aliud erit,tametſi ponas per annos multos plures etiamſi voles quàm ſexaginta dum ne centum effluxerint nepotes iſtos & pronepotes à viri nobilis baſtardo deſcendentes publicè nomē geſtaſſe familiæ videntibus etiam & tolerantibus iis omnibus qui cùm eſſent legitimi ex eadem familia prohibere potuerunt,nec tamen vnquam prohibuerūt. Nō enim ſolam tolerantiam pro forma & ſolennitate ſtatutum requirit ſed expreſſam & deliberatam conſentientium omnium aut ſaltem maioris partis permiſſionem.14 Præſertim cum non ſit hæc res ex earum genere quæ longi aut longiſſimi temporis præſcriptione acquiri poſſint, quia neque tam in iure quàm in mera facultate conſiſtit,15 neque facilè eſt vt initiū huic præſcriptioni detur,niſi quod ab ipſo ſumatur delicto propter ſpretam ſtatuti poteſtatē, violatámq; eius autoritatē.16 Planè,ſi tractatu habito ad hunc honorē aliquis ex baſtardi liberis cuiuſcūque gradus fuerit admiſſus, quē poſtea vel facultatibus vel moribus ita labi contigerit, vt à nobilitatis gradu decidiſſe illū dubitari nequeat,arma quidem & inſignia familiæ exinde geſtare prohibebitur,ſed nomē ideo mutare nō cogetur,quod viros ignobiles nobiliū inſignia geſtare non deceat ne nobilitati totíque non modo familię ſed etiam ordini facta iniuria videatur. 17 Nomen verò cum nobilibus commune habere nihil prohibeat, Verēque hoc caſu tritum illud vſurpari poteſt. Multa tenere facta quæ tamen fieri prohibentur.18 Neque verò ſtatutum noſtrū retineri nomen prohibet quod ſemel fuerit bene ritéque aſſumptum, ſed aſſumi vetat niſi certis conditionibus,quibus tamē locum eſſe credendum eſt, non minùs ſi nobilis familiæ nomen duntaxat vindicare ſibi filius baſtardi velit quàm ſi & nomen & arma ſimul vindicaret, quamuis de vtriſque coniunctim ſtatutum loquatur, Vt ſolent plerūque diſiuncta accipi pro coniūctis,19 & contrà,Sanè quoties nomen mutare 20 & pro paterno maternum ſumere quis cogitur decernendum eſt diſertis verbis vti ne contractibus ab eo antea initis vllum ex eo præiudicium fiat, ne in captionem aut ipſe incidat,aut qui cum eo eiúſve maioribus ſub tali nomine contraxerunt.21

1. *l.vnic.C. hoc tit.*
2. Vt in ſpecie *Definit.praced.*
3. Statutum eſt *lib.3.veter.ſtatut.Sabaud.cap.3.*
4. Quamuis non ſemper filiorum appellatione nepotes cōtineantur *l.quid ſi nepotes 6.D.de teſtam.tutel.*
5. *l.filij appellatione 84.l.liberorum 220.de verb.ſignific.*
6. *l.iuſta interpretatione 201. eod.*
7. Iuxta *reg.cap.odia de reg.iur. in 6.l.cùm quidam,19. D. de liber.& poſthum.*
8. Ea demum namque odioſa eſſe creduntur quæ abhorrent & exorbitant vt loquuntur à iure communi *l.ius ſingulare 16.vbi not.D. de legib.*
9. Hos enim agnoſcit Iuſtin. Nouell. 89. *quib.mod.natur. effic.ſui & l.vlt.C.de natur.liber.* Sed cum tot circumſtantiis requiſitis vt non deſint qui putent qualitatem iſtam ſiue concubinæ veræ ſiue liberorum verè naturalium impoſſibilis eſſe probationis.
10. Quia nec patrem habere intelliguntur nec proinde ciues eſſe §. *ſi aduerſus Inſt. de nupt. d. Nouell.89.in princip.* Vide *l.lex naturæ D.de ſtat. homin.*
11. Guid.Pap.580.& ibi Ranchin.
12. Quod & difficilis olim fuit impetrationis *l.1. C. de natur.liber.*
13. Tanquam quæ non tam ſit dicenda extenſio quàm iuſta interpretatio *d. l.iuſta l. hoc modo 64. in fin. de condic. & demonſtr.*
14. Quæ forma omnino & præcisè ſeruanda eſt *l.cum hi 8. § ſi prætor adiuua D. de tranſact.*
15. *l.viam publicam & ibi not.D.de via pub'ic.* Balb. *de præſcript.part 2.terna part princip. quæſt.14.*
16. Quod tamen eſſe non debet *l. 1.vbi not.C.de ſer.fugit.*
17. Guill.Bened.latè in verb.*Rainutius de Clera.*
18. *l.patre furioſo 8.de his qui ſunt.*
19. *l.ſepe 54.de verb.ſignific.*
20. *l.1.§.vlt.ad municip.*
21. *l.3 de offic.prætor.*

DEFINITIO XXVIII.

Matrimonium contractum quaſi cum vidua antè acceptū de prioris viri morte nuncium certum non valet,nec liberi ex eo ſuſcepti pro legitimis habentur licèt præceſſerint ſolennes denunciationes. Mulier tamen amittit nobilitatē ſi is quem pro poſteriore marito habuit,fuerit ignobilis.

SI mulier,ſiue nobilis,ſiue ignobilis,quæ maritum nobilem per plures annos abſentem habuit,ante acceptū de ipſius morte certum nuncium alteri nupſerit ignobili tanquam vidua. Dubitari eleganter poteſt an hoc ipſo amittat nobilitatem,quam ſiue à genere, ſiue à prioris mariti dignitate ac nobilitate contraxerat. Conſtat enim nullum & illegitimum eſſe poſterius matrimonium,1 licet in facie eccleſiæ factum ſit, & poſt trinam illam publicationem & denunciationem quam in parochia domicilij vtriuſque coniugum fieri debere præcepit ſacroſancti Concilij Tridentini autoritas.2 Maximè verò ſi nulla facta ſit denunciatio ad domum prioris mariti, & in parochia,in qua ille priuſquàm abeſſet habitare ſolebat cum vxore(quę nec aliud domicilium habere intelligenda eſt, quandiu ſiue nupta, ſiue vidua manet, quàm quod fuit mariti;) & vbi erant fratres,aliíve agnati cognatique,qui de mariti vita vel morte certius aliquid habere potuiſſent. 4 Nec quod maritus ille per multos iam annos abſens cōmuni voce & opinione mortuus credebatur, validum faciet matrimonium, 5 quod non tam defectu formæ ac ſolennitatis nullum eſt, quàm defectu materiæ, nulla ſcilicet exiſtente muliere quæ poſſit nubere,quandiu ea quę ſe nouis nuptiis offert,non probat defunctum eſſe illum, cuius ſe viduam dicit.6 Mulierem enim aliquam eſſe quæ nubere poſſit neceſſe eſt,priuſquàm de illo quæratur, An matrimonium legitimum contractum fuerit,aut contrahi potuerit,necne?7 Quod ſi ex ea poſteriore coniunctione quæ aliquam matrimonij figuram habere videbatur, ſuſcepti ſint liberi,perinde illegitimi erunt, tanquam ex adulterio verius quam ex matrimonio ſuſcepti,8 cum & parentes ipſos hoc caſu tanquam adulteros puniri debere ciuilis conſtitutio iubeat, quantiſcumque annis prior maritus abfuiſſe proponatur. 9 Neque iuuabuntur liberi conſtitutionibus pontificiis, quæ fauore prolis ſuſceptæ ex matrimonio palàm & publicè contracto in facie Eccleſię prolem ipſam habent pro legitima, eámque ad parentis vtriuſque ſucceſſionem admittunt. 10 Eæ namque tunc obtinent cùm alterutrius ſaltem coniugum probabilis ignorantia fuit, nec bonæ fidei colore deſtituta:11 quòd contingeret, ſi quis nuptam alteri, quæ ſe in alia prouincia virginem affirmabat, quaſi virginem duxiſſe probaretur. Quid enim poſſes huic imputare, qui huius mulieris condicionem ignorauit, nec, qualis eſſet, diuinare potuit? 12 At is qui eam ducit, quæ ſe viduam profitetur,hoc ipſo inquirere cogitur,an ſit illa vidua,quod nō aliter ſciri poteſt,quàm ſi certæ probationes adſint, aut ſaltem certum nuncium de morte prioris viri. 13 Id niſi

factum

factum sit, est quod ei non minùs quàm mulieri imputetur, vt sciens peccasse, & ignorātiæ saltem affectator fuisse videatur. 14 Quæ res liberis ex ea coniunctione susceptis nocere solet, non solàm eo casu quo matrimonium vel clandestinum vel ratione sanguinis in prohibito gradu contractum probetur: 15 sed omni alio præterea quo neuter contrahentium probabilem impedimenti ignorantiam possit obtendere. 16 Finge post huiusmodi secundam coniunctionem egisse adulterum tanquam maritum, itémque mulierem de dote, ob prioris mariti absentiam & inopiam, in turo collocanda: quæ omnimodo restituenda fuisset, si prior maritus decessisset. 17 Nec rursus proderit ad validitatem matrimonij, quod, quandiu ea vixit, quæ ante acceptum de prioris viri morte certum nuncium, alterius mariti nuptias ambiit, nulla ei de viribus posterioris matrimonij quæstio facta sit. 18 Sufficit enim superesse adulterum, qui communis facti, propriéque culpæ rationem, si quam habeat, ea quoque defuncta posset reddere. 19 Et hæc tantò magis obtinere dicendum est, si adulter ille non tantùm mulieri, sed etiam liberis ex ea susceptis superstes contendat de hereditate contra liberos ex priore iustóque matrimonio superstites, aliósve qui nulla ex alio matrimonio susceptа prole fuerant successuri. Nam qui fauor liberis aliquando debetur quasi legitimis tametsi ex illegitima coniunctione susceptis, 20 ne parentis alterutrius factum ijs noceat, 21 ad eum parentem porrigi non potest qui contrahendo aduersus leges, & delinquendo, pœnam potiùs quàm fauorem meretur. 22 Nec quod bona, quæ origine fuerunt adulteræ facta sint bona filij 23 ad rem facit, vt ob eam causam melior esse debeat condicio patris ad succedendum in ijs bonis, in quibus adulteræ ipsi immediatè succedere neque ex testamento, neque ab intestato potuisset. 24 Maximè verò cùm non ex ratione aliqua iuris aut naturæ succedant liberi parentibus, sed sola ratione miserationis, 25 qua nullomodo dignus est qui deliquit, & ex illicito coitu liberos suscepit. 26 Nam nec naturalibus liberis succedere ab intestato pater naturalis potest, 27 quamuis liberi naturales & illegitimi possint succedere matri, dummodo non illustri, superstite scilicet prole legitima, & in viriles portiones. 28 In quo tamen eandem liberorum ex adulterinis amplexibus conceptorum rationem constitui debere, quæ constituta fuit naturalium, probabiliter dicere nemo possit. 29 Hæc igitur cùm ita sint, vix dici potest amissam ab hac muliere nobilitatem per matrimonium huiusmodi quod nullum sit, & omni iure improbatum. Ne contra iuris regulam, 30 quod ipso iure nullum est, tantum habeat iuris effectum, quantus hic esset amissæ nobilitatis, quam certum est ex alio quolibet illicito coitu non amitti. 31 Sed contra tamen visum est, quòd absurdum sit mulierem quæ ignobili viro nubere voluit, melioris ob hoc ipsum esse condicionis, quod non matrimonium sed adulterium siue sciens, siue ignorans contraxerit. 32 Quid enim aliud agebat, nisi vt quoquomodo noui mariti familiam & condicionem sequeretur? 33 Habeat ergo quod voluit, nec de legum aut magistratuum iniuria, sed de sua siue facilitate siue incontinentia cóqueratur. *Ita tractatum est* in ea causa de qua Defi. 11. sup. De incest. & inutil. nupt. & Defin. 2. Sup. De repud.

1. *Auth. hodie cap. in præsentia 19. de sponsal. & matrim. cap. dominus 2. Extr. de secund nupt.*
2. *In sess 24. de reformat. matrim cap. 1.*
3. *l. cùm quadam puella de iurisdict. cum similib.*
4. *Arg. l. scire 13. §. 1. vers. qui autem. D. de excuss. tutor l. 4. §. toties de damn. infect.*
5. *d. auth. hodie quantiscunque annis C. ad leg. Iul. de adult.*
6. *d. cap. in præsentia.*
7. Mulier autem nubere non potest, nec vllo casu legitima vxor fieri quæ iam alium maritum habet *cap. accepisti Extr. de sponsal duor.*
8. *Cap. cùm inhibitio §. cùm quis & seq. de clandest. desponsal.* Dixi *Defin. 6. num. 5. supr. de natur. liber.*
9. *dict. Auth. hodie.*
10. *Cap. 2. & cap. ex tenore Extr. qui filij sint legit.*
11. Vt ostendunt verba *dict. cap. ex tenore, & ibi glos.*

12. Nec enim potest à virgine discerni nupta quæ se virginem dicit in alia prouincia quàm in qua est maritus. Sic *in l. quia difficile 5. D. de contr. empt.*
13. Neque enim qualitas illa viduæ vnquam præsumitur in ea quæ nupta aliquando fuit, cùm non sit qualitas naturalis, sed accidentalis. Et ideò antè omnia probanda est *l. non ignoras 9. C. qui accus non poss.* Bart. *in l. 1. C. hoc sit. lib. 12.*
14. Quomodo loquitur textus *in d. cap. cùm inhibitio §. cùm quis & seq.*
15. Qui duo casus sunt de quibus agitur *in d. cap. cùm inhibitio.*
16. Ex identitate scilicet nationis, cum diuersitatis ratio reddi non possit. *§. unde etiam l. 3. de inst. nupt.*
17. *l. si constante 24. vbi not. D. solut. matrim. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*
18. Quo casu videtur non posse fieri hanc quæstionem post obitum mulieris. *cap. peruenit qui filij sint legit.*
19. Nam hoc casu cessat ratio *d. cap. peruenit.*
20. *Vt in d. cap. ex tenore.*
21. *d. l. vlt. C. de natur. liber.*
22. *l. Papinianus 20. D. de minor. l. pen. D. ad SC. Trebell.*
23. Quæ res videtur immutare qualitatem & condicionem bonorum *l. per curatorem 90. D. de arg. hered. l. vlt. C. de inoff. testam. not. in l. 1. §. veteres. D. de acq. poss.*
24. Ne quod vna via prohibitum est, altera fiat *l. scire 21. §. 1. D. de tutor. & curat. dat. l. si is qui ex bonis D. de vulg. & pupill. substit.*
25. *l. scripto 7. in fin. D. vnd. liber. d. l. pen. in fin. ad SC. Treb.*
26. *d. auth. hodie.* Nec enim debet quis ex eodem facto & pœnam & præmium consequi. *vulg. iurib.*
27. *Not. ad d. l. vlt. C. de natur. liber.*
28. *l. si qua illustris C. ad SC. Orfic.*
29. *Auth. ex complexu. C. de natur. liber. & auth. licet vbi not. eodem.*
30. De qua *in cap. non præstat impedimentum de reg. iur. in 6.*
31. *l. si qua illustris C. ad SC. Orfic.*
32. *arg. l. Seruius 4. D. quod vi aut clam l. Papinianus 20. D. de minor.*
33. *d. l. cùm quadam puella vbi not. D. de iurisdict. l. mulieres 13. C. hoc sit. lib. 12.*

TIT. XXIX.

De muner. patrim.

DEFINITIO I.

Qui de iniqua onerum peræquatione conqueritur an & quando agere debeat contra peræquatores an contra syndicos.

SI quis iniqua peræquatione onerum quæ personæ pro patrimonio indicuntur læsum se dicat supra modum facultatum: 2 non Syndicos vniuersitatis eo nomine conuenire debet, 3 sed peræquatores, 4 hactenus tamen vt si æquioris contributionis rationem inducere velit, suis sumptibus id curare debeat, 5 Reperturus postea si de prioris iniquitate constabit, non solùm quicquid in eam rem impenderit, sed etiam quod supra modum & iniustè exactum fuisse apparebit. 6 Aliud erit si non tantùm de peræquationis iniquitate querela perferatur, sed etiam de non seruata forma peræquandi dolo vel culpa Syndicorum. Hoc enim casu Syndici ipsi tenentur hactenus vt eorum sumptibus noua fiat peræquatio. Imputari etiam Syndicis potest si peræquationem fieri curauerint per suspectos arbitros aut in loco suspecto. 7 *Ita Senatus* ex tempore in causa Syndicorum de Iaceron contra Eustachiũ Girat 5. Cal. Iul. 1592. & rursus pro D. Ludouico Gruffet presbytero aduersus Syndicos Hospitalis soubs Consens Idib. Febr. 1593.

1. Cuiusmodi sunt hodie omnia ferè onera præsertim talliatum & collectarum quæ Principi pendunturs.

2. Nam quæ onera indicuntur pro patrimonio, ea non nisi pro modo patrimonij possunt,& debent indici *l.1.C.hoc tit. de muner.patrim.lib.10.tit.41.*

3. Quibus scilicet nihil imputari potest.

4. Vt nimirum facti sui rationem reddant.

5. Quia in dubio præsumendum est ritè & ex bona fide factam peræquationem;cùm non per alios fiat quàm qui à tota vniuersitate vel saltem à maiore parte electi sint tanquam viri probi,& præstito in eam rem iureiurando,Ex forma tam à iure communi,quàm Principum edictis,variisque tam Senatus nostri quàm Cameræ Rationalium decretis præscripta.

6. Cùm in hoc potissimum negotij genere seruanda sit æqualitas,& si quid inæqualiter factum sit id ad æqualitatem reduci debeat *vt in l.maioribus 3.C.commun.vtriusque iudic.l. & qui originem 5.§.præses prouincia de muner.& honor.Lvlt.C.quad. ciuil.muner.indic.eod.tit.42.*

7. Cùm ad eorum curam spectauerit prouidere ne id fieret,ideóque teneri debeãt si qua in re se negligenter gesserint *l imperatores 9.§ item rescripserunt curatores D. de admin. rer. ad ciuit.pertin.*

DEFINITIO II.

Onera tam mixta quàm personalia soluenda sunt in territorio domicilij non bonorum excepto tributo commutatorio.

QVæ munera aut potiùs onera personæ pro rebus indicuntur,ea non in loco illo vbi bona sita sunt,1 sed in quo domicilium est, soluenda subeundáque esse constitit,2 Tametsi eorum quoque bona qui talibus oneribus obstricti sunt is emerit qui in alio habitat territorio, 3 Nec nisi in meris patrimonij oneribus contraria sententia obtinet. 4 Quoties enim personæ ratio aliqua habetur,licet patrimonij quoque modus spectandus sit,vt cõtingit in omnibus ijs publicis functionibus quæ ob hanc causam mixtæ appellantur; persona semper tanquam dignior inspicienda est. 6 Sola hodie excipitur causa tributi vt vocant commutatorij,7 quod ex posterioribus edictis 8 Serenissimi Principis nostri eo loco pendendum est vbi sita sunt bona contributioni obnoxia, cùm anteà ad domicilij locum bonorum vbicunque sitorum contributio referretur: 9 Sed non idem in alijs oneribus constitutum est,quæ cum tributo illo commutatorio, nihil commune habent. 10 Etsi enim plerumque fit vt indicantur ad formam tributi commutatorij, id tamen ad proportionem exactionis pertinet,vt citiùs minori æque sumptu res expediatur, nec nouam peræquandæ contributionis rationem iniri necesse sit, 11 non autem vt iisdem personis indici possint. 12 *Ita senatus* ex tempore pro N. Marcelier ciue Camberiensi contra Syndicos de Bauges 12.Cal.Aug.1592.& rursus pro vidua Andreę Pignier medici, contra Syndicos Sancti Petri d'Arbiguy Non.Febr. 1593.

1. Vbi tamen essent soluenda munera quæ essent verè ac merè patrimonialia *l.vnic.in fin C.de mulier.in quo loco libr.* 10. *tit.*62.

2. Non secus acsi essent merè personalia & personæ cohærerent,vt loquitur *d.l.vnic.*

3. Vide Ioann.de Plat.*ad rubr.de annon. & tribut.libr.*10.

4. *d.l.vnic.in fin.C.de mulier.in quo loco.*

5. Alia enim sunt munera merè personalia, alia merè realia, alia mixta, ideò sic dicta quia imponuntur quidem personis sed pro patrimonio *l.vlt.in princip.& per tot. D. de muner. & honor.*

6. Persona enim tanquam dignior transit ad se causam & condicionem bonorum,non contrà *l.per curatorem* 90. §. 1. *de acquir.hered.l. vlt.C.de inoff.testam.*

7. Nostri vocant vulgo *la taille de la commutation* sic dicta quia tributum quod prius erat incertum tanquam constitum in singula subditorum capita postea commutatum est in reditum certum & perpetuum pro modo cuiusque facultatum. Quæ ratio facit vt hoc tributum magis personale censendum sit,quàm reale,initio scilicet inspecto vt *in l.3.§.Seio D. de minor.l.si procuratorem 8.D.mandat.* Edictum hac de re factum est anno 1564.præsertim verò ex edicto quod factum est ad 6. Cal. April.1584.in cuius executionem alia deinde facta sunt hoc ipsum quoque constituentia vt eo loco solui debeat tributum commutatorium vbi sunt bona.

9. Quod ea ratione exactio facilior & commodior futura videretur.Sed aliter obseruandum postea visum est.Quibus autem rationibus id factum sit nihil attinet hic dicere.

10. Lex enim illa specialis facta de tributo solo commutatorio & exorbitans à iure communi non debuit porrigi ad alia tributa quantumuis similia *l.quod verò 14.vbi not.D. de legib. l. quod contra 141. De regul.iur.*

11. Quomodo alioqui necesse esset in singula capita, & in singula momenta: quod esset valde incommoduin & inconueniens *l peregrè 44.§.quæsitum est D.de acquir.poss.*

12. Nam æquè facile potuisset Princeps de omnibus tributis & oneribus loqui si de omnibus sensisset aut simili argumẽtatur Iustin.in *l. vnic.§. vbi autem vers.Sin autem ad deficientia in fin.C.de caduc.tollend.*

DEFINITIO III.

Nobiles immunes sunt ab omnibus muneribus personalibus & mixtis tametsi à plebeis prædia tributaria comparauerint.

NObiles ab antiqua prosapia originem nobilitatémque trahentes & iure communi & Serenissimorum Principum nostrorum edictis immunes sunt ab omnibus oneribus muneribúsque personalibus quæ plebeis iniunguntur, itémque à mixtis quæ personæ pro rebus imponuntur. 1 Quod priuilegium non idcirco adimi iis oportet quod à plebeijs qui contribuere solebant prædia quanticunque valoris comparauerint. 2 Desinunt enim cõtributioni obnoxia esse prædia quæ immobilis & immunis viri potestatem manúsque peruenerunt: Rerúmque condicionem ex persona longè magis quàm personæ ex rebus immutari conueniens est. 3 *Ita Senatus* sæpissimè.Pridem verò pro N.Annibale de Varax D. de Peissolle contra Syndicos de Marboz.Ex tempore 4.Cal.Decembr.1592.& rursum contra Syndicos de Meximieu 3. Non.Decemb.seqq.

1. Andr.Tiraq.*cap.22.num.165.& seq.De nobilit.*
2. Guid.Pap.*decis.*
3. *Ex l per curatorem 90.§.1.D.de acquir. vel omitt. hered.l. vlt.C.de inoff.testam.*

DEFINITIO IV.

Nobilitatis ex priuilegio Principis non ideò fit immunis à tributo commutatorio ne quidem pro bonis propriis nisi post annum quinquagesimum,multò minus pro bonis à plebeio acquisitis.

NOn idem est si quis nobilitatem habeat ex priuilegio Principis per sordes aut gratiam captato, nec clauso in corpore iuris. 1 Hic enim cum ex edictis Serenissimi Ducis nostri nec à pristino propriæ contributionis onere ante quinquagesimum annum liberetur,multò minus liberandus est ab ea contributione cui obstrictus fuerat plebeius in cuius iura successerit. 3 *Ita Senatus* ex tẽpore in causa N.Landrecier & Syndicorum de Treisserue 17.Cal.April.1593.

1. Semper enim est fauorabilius priuilegium quod reperitur clausum in corpore iuris quàm quod est ex Principis gratia speciali *l.in causa 16.vbi not.D.de minor.l.Imperatores 29 D. de reb.auctor.iud.possid.*

2. Fit enim nobilis quidem statim,sed non tamen immunis à præstatione tributi commutatorij nisi post annum quinquagesimum ex die concessæ nobilitatis numerandum. Ita namque cautum est edicto illo de quo scripsimus *Defin. 2. supr.* & quod factum est ad 6.Cal.Mart.1584.

3. Ne scilicet melioris condicionis fit successor quàm ipsius autor fuerit contra *reg.l.inuitus 156.§.plerunque de reg.iur. cũ similib.* Et ne fuerit in potestate illius qui vẽdidit facere cõditionẽ vniuersitatis deteriorẽ,contra *l.non debet 74.eod.* Quanquã hęc ratio nõ esset bona in eo qui haberet antiquã nobilitatẽ in genere. Adeo verũ est quod tractat Tiraq. Nobilitatẽ quo antiquior est eo fauorabiliorem & maiorem esse *cap.18. De nobil.*

DEFI-

DEFINITIO V.

Casus in quo plus potest tacitus consensus illius qui contra se præscribi patitur, quàm expressus.

ETsi vix est vt maior præscriptionis quantúcunque lõgissimi tẽporis poteitas esse debeat quàm expressi cõsensus,[1] Si tamen vir nobilis & iã cõmuni, quàm municipali iure immunis à contributione munerũ patrimonialiũ quæ non nisi plebeiis iniunguntur, passus sit per continuos annos triginta vt cũ plebeiis describeretur, & cũ iis soluerit, vtque magis sibi nocet quàm si expressim cõsensisset, necdũ tamen tãti temporis spaciũ effluxisset. Nã qui consensit solutum quidem repetere tanquam indebitum non potest,[2] sed ne in futurum cogatur soluere, obtinebit etiam citra beneficium restitutionis,[3] quod vtique necessarium esset aduersus lõgissimi temporis præscriptionem. [4] Hæc fortassis tam variè, quia qui nobilis est & propter nobilitatis dignitatem immunis, non magis facere potest vt non sit immunis, quàm vti ne sit nobilis.[5] At ius quod per præscriptionem acquiritur, cùm aduersus inuitum acquiratur, consensum eius aduersus quem præscribitur, nõ requirit,[6] *sic à Senatu* nostro pronunciatũ pro N. Carolo de Meslietes D. de Bonuillars cõtra Syndicos vniuersitatis de Rubaud Raymondus Pobellus Præses noster meritissimus referebat 10. Cal. Feb. 1593. Iunge Desin. 6. & 7. De digni. & nobil.

1. Nempe quia plus selet operari consensus expressus quàm tacitus *not. in l. 3. D. de reb. cred.*

2. Cùm debeat sibi imputare quòd soluerit, Itémque quod sublata causa obligationis, superest causa pietatis, ex qua solutum repeti non potest *l. cùm ea 36. §. mulier D. de condict.* Causa verò pietatis elucet in eo, quòd huiusmodi solutione liberantur plerique pupilli & viduæ ex vniuersitate quos alioqui tantundem de suo persoluere necesse esset.

3. *l. si certis annis vbi not. C. de pact.* Dixi *Desin. 6. & 7. sup. tit. prox* vbi docui aliud dicendum esse si soluerit per triginta annos ex Guid. Pap. *decis. 387.*

4. Nec tamen posset concedi nisi ex aliqua iusta causa *Not. in l. 3. & 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor.* Iusta verò causa esse potest non ignorantiæ secundum ea quæ scripsimus *in tit. De præscr. 30. vel 40. annor.* sed minoris ætatis, doli metus, aut aliæ si quæ sunt his similes.

5. Cùm immunitas concomitetur nobilitatem tanquam effectus causam suam.

6. Currit enim præscriptio non tantùm contra inuitum sed etiam contra ignorantem *l. 3. & 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. vlt. versic. nulla scientia C. de præscr. long. temp.*

DEFINITIO VI.

Nobilitatem nullus ex priuilegio non in corpore iuris clauso indemnitatem vniuersitati præstare cogitur. Secùs in eo quem sua virtus euexit ad dignitatem.

IS cuius caput vt loquuntur tributi commutatorij præstationi primum fuit obnoxium, si ex priuilegio Principis nobilitatem consequatur, non aliter immunitatem habere potest quàm si cum effectu curet vt tantò minus tributorum fiscalium exactores ab vniuersitate exigant.[1] Neque enim priuilegium Principis ad cæterorum iniuriam trahi debet.[2] Non idem est si nobilitatem quis ex postfacto sibi adquirat ex ea causa quæ suum habeat priuilegiũ immunitatis, clausum vt aiunt in corpore iuris,[3] Vtputa si Senator aut Consiliarius Principis factus sit. Nam qua ratione videri potest facere iniuriam qui iure communi vtitur?[4] Aut qua fronte possit vniuersitas dicere in fraudẽ plebeiorum quæsitas huiusmodi dignitates quæ per virtutis merita comparatæ sint, & sine quibus nec ipsa stare respublica possit? Eos igitur solos indemnitatem vniuersitati præstare oportebit qui non tam virtute & egregiis in Principẽ & rempublicam meritis quàm per sordes & gratiam nobilitatis iura sibi suísque parauerunt.[5] Quibus nec licet immunitatem ab vniuersitate redimere quantocunque precio nec si eam cõdicionem vniuersitas offerat aut oblat magnoscere velit, Nimirum cùm de tributo illo nostro agitur, quod commutatorium vocant.[6] Id enim specialiter prohibitum est edicto Sereniss. Ducis nostri quod ad 6. Calend. April. factum est. Sanè quin edicto ex ea saltem parte derogari possit speciali in contrariũ Principis rescripto, non dubitatur. Idque nuper obseruatum & tum primum inductum est in persona N. Iani Pẽsabin contra Syndicos de la Roche. *Sine die.*

1. Cùm ob caput illius tanto maiore onere tributi vniuersitas fit grauata.

2. *l. 4. C. de emancip. liber. l. 2. §. merito & § si quis à Principe D. ne quid in loc. public. l. ex facto 43. vers. etenim iniquum De vulg. & pupil. subst.*

3. Est enim semper fauorabilius priuilegium clausum in corpore iuris, quia nec à iure communi abhorret.

4. *l. si duorum 42. de act. empt. l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

5. Ne alioqui sit in potestate cuiusl. bet malis artibus vniuersitati nocere quæ ex viduis & pupillis constat.

6. Interest enim non solùm vniuersitatis sed etiam Principis vt plures sint qui onera ista tributorum ferre possint *l. & qui originem 3. § præses prouinciæ D. de muner. & honor.* Præsertim his nostris temporibus quibus ob alienatũ fere vbique domanium coronæ non aliud habent patrimonium Principes quàm quod ex huiusmodi tributis constituitur, Sanè nobiles ex dignitate melioris hac parte condicionis esse debere quàm nobiles genere sentit Tiraq. *cap. 20. num. 65. De nobilit.*

DEFINITIO VII.

Extra tributum commutatorium nobiles sunt immunes ab oneribus cæterorum onerum quæ extraordinaria appellamus siue personalia sint siue mixta.

QVod autem ad alia attinet onera, personalia, aut mixta quæ personæ pro rebus iniunguntur immunitate gaudet quisquis quacunque ratione nobilis fit,[1] licèt ex eo futurum sit vt vniuersitas lædatur,[2] quia neque Principis potestas arctanda est, quominus nobiliũ ordinem augeat, quem augeri & Principis & reipublicæ interest,[3] neque in onerum huiusmodi contributione exæquari possunt nobiles plebeiis salua ordinum distinctione,[4] Nec rursum tãtam ex ea re iniuriam sentit vniuersitas quanta in tributo commutatorio contingeret. Hoc enim cùm perpetuum futurum sit, nec vllam diminutionem patiatur, perpetuo onere premeret vniuersitatem ex persona nobilis immunitate gaudentis.[5] Cætera nec perpetua sunt nec ordinaria, & cum plebeiis iniunguntur licet ad comparationem & proportionẽ tributi commutatorij vt fieri solet, non ideò tamen durior fit condicio vniuersitatis quia tanto minoris summæ præstatio iniungitur, quanto pauciores sunt qui contribuere tenentur, scilicet cùm aliquid à plebeiis Princeps exigit. Nam cùm de solius vniuersitatis negotio tractarur, negari non potest quin ex persona immunium onerentur cæteri, cùm totum onus contributionis inter illos duntaxat qui contribuere tenentur diuidi oporteat.[6] Ita iampridem Senatus in causa N. Claudij de Chabod contra Syndicos Sancti Ramberti. Et rursum tractatum est in causa Isabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny Non. Febr. 1593.

1. Immunitas enim effectus est nobilitatis, nisi cùm lege vel edicto Principis aliter cautum est, Vt sæpius dixi in præcedentibus ex Andr. Tiraquel. *cap. 20. num. 165. & seq. De nobilit.*

2. Non enim attendi solet damnum & incommodum quod non nisi per consequentiam accidit alteri, dummodò id quod fit iure fiat *l. cum ea 9. vbi not. D. de seruitut. vrban. prad. l. Proculus 26. D. de damn. infect.*

3. Cùm præcipuæ vires neruique reipublicæ & Principis in eo potissimum nobilium ordine consistant *l. 1. §. Sed & si seruus D. de inspic. ventr.*

4. Quam seruati etiam publicè interest *tot. titul. C. vt dignit. ord. seruet.* Ipsum enim ordinis nomen distinctionem &

gnificat non confusionem.

5. Dicitur enim grauamen intolerabile quod perpetuò grauat. Quò pertinet etiam illud Plinij. Nihil paruum esse, quod quotidie fiat.

6. *l. vlt. C. quand. ciuil. munera indicant.*

DEFINITIO VIII.

De multiplicatione diuinarum præstationum quæ ab omnibus focum facientibus debentur.

IN quæstione illa, An pró focorum multiplicatione annuas præstationes quæ ab omnibus focum facientibus debentur multiplicari oporteat. Sequitur Senatus noster eam distinctionem, Vt si ratione fundi, & loci præstationis onus impositum sit, nunquam multiplicetur, Secus autem si in singulos focos, ita vt foci potiùs quàm loci rationem in onere imponendo habitam fuisse appareat. Quam distinctionem in Curiis quoque Gallicis receptam esse pragmatici Galli prodiderunt. *Ita tractatum est* in causa Stephani de la Couz Camerarij de S. Rambert contra N. Guilliet Manurry 15. Cal. Sept. 1593.

1. Ioan. Papon. *in syntagm. lib 13. tit. 4. Comment se doivent payer §. 2. & tit. 5 §. 3.* vbi vide.

DEFINITIO IX.

In quo loco contribuere quis debeat pro extraordinariis oneribus tempore belli ferendis.

ANceps quęstio est in Senatu nostro sępiùs agitata, In quo loco cõtribuere quis debeat pro iis muneribus & oneribus quæ quotidie propter inopinatos, & emergentes belli casus plebeiis indicũtur, An in loco originis, an in loco domicilij, an potiùs vbi bona sita sunt. Et tandem post multas disceptationes placuit superindicta omnia quæ à Principe edicto generali per totam prouinciam constituta sunt eo in loco soluenda esse in quo tributum cõmutatoriũ pẽditur, cùm & ad eius instar, & pro portione ipsius indici soleant. 1 Eiusmodi sunt decimæ granorũ quæ in militum exhibitionem erogantur. Item tributum illud extraordinarium quod exhausto bellicis sumptibus ærario indici necesse fuit quo tributum commutatorium duodecuplatur. Nam quemadmodum quisquis simplum tributi illius commutatorij idem duodecuplum debet, Si eos excipias quibus recens nobilitas quæsita est, 2 Ita in quo loco simplum soluitur, in eodem duodecuplum quoque solui necesse est. 3 Tametsi possit quis dicere in eo differre duodecuplum à simplo itemque granorum decimas quod & decimarum & duodecupli onus extraordinarium est, simpli verò ordinarium. Sed hoc, ad rem non pertinet, quod ad propositam quæstionem. 4 Cætera verò onera, quę non solùm extraordinaria sunt, sed etiam ad priuatam cuiusque vniuersitatis causam pertinentia etiamsi à Principis imperio proficiscantur, non ab aliis præstari debere visum est, quàm qui in ea vniuersitate domicilium habeãt & consequenter in domicilij loco, non vbi bona sita sunt: 5 Non solùm quod casui fortuito ea res comparanda videatur cùm hic vel illic milites in hybernis collocari, aut hostis propellendi gratia in hanc vel illam commeare ciuitatem pro casuum & temporum varietate necesse sit, 6 Verùm etiam quia nullus futurus sit litium & expẽsarum finis, si quot in locis bona quis possidet in iis singulis pro modo patrimonij contribuere teneatur: 7 Passimque ab iis, qui in illo loco domicilium haberent onerarentur cæteri qui non haberent. 8 Vt taceant longè maiore incommodo affectum iri eos, qui in ea vniuersitate in qua milites degant cogantur hospitij onus sentire, quamuis ibidẽ si voles domum quoque habeant sine domicilio. 9 Cùm eam tantùm soleat quisque domum instructam habere in qua domesticos lares fouet. 10 Nec dubitandum est quin quod dicitur munus hospitis in domo recipiendi patrimonij non personæ onus esse. 11 Ita accipi debeat si in eo loco domicilium sit eius qui hospitem recipit. Alioqui quomodo reciperet? 12 Adde quod si ita ius esset, vt in quo loco bona quisque possideret, oneribus istis extraordinariis implicari deberet, multò grauior & durior foret eorum condicio qui bona in diuersis territoriis sita possiderent: quia sæpius onerarentur: quàm ij qui totum suum patrimonium quod esset longè opulentius in vno tantùm territorio haberent. 13 *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat contra Syndicos de Cusy & pro Isabella Scatron vidua Petri Pignier medici contra Syndicos oppidi de S. Pierre d'Arbigny Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Quod enim pro portione alicuius rei est, eius naturam & condicionem induit *l. vlt. D. de condict. caus. dat.*

2. Hi enim excipiuntur quia Principi seruire tanquam nobiles coguntur, in eámque rem longè plus expendere quàm cæteri omnes plebeij expendant *arg. l. 5. §. negotiateres de iur. imm.*

3. Vt eadem sit ratio partis & totius, *vulg. l. qui de tota 76 de rei vindicat.*

4. Nihil enim vetat in eodem loco solui & ordinarium onus, & extraordinarium ad instar ordinarij constitutum.

5. Ex regula generali, quæ vult onera personalia vel mixta soluenda esse in loco domicilij. Patrimonialia verò in loco patrimonij, vt dixi *Defin. 2 supr. Ex l. vnic. C. de mulier. in quo loco.*

6. Casus autem fortuiti à nullo præstantur *l. contractus 25. De regul. iur.*

7. Et præterea esset exactio longè difficilior Thesaurario Principis & exactoribus qui in plures personas distinguerentur. Præter id quod exactio per partes habent magna incommoda *l. 3. D. famil. ercisc.*

8. Dum mauult sibi quisque bene esse quàm alteri.

9. Potest enim domus esse sine domicilio, quamuis non domicilium sine domo *l. libertus 17. §. sola ratio ex §. sola domus D. ad municip.*

10. Quæ etiam domicilij definitio est *l. eius qui 27. §. Celsus eod. tit.*

11. *L. & qui originem 3. §. munus hospitis D. de muner. & honor.*

12. Semper enim supponendi sunt & præsupponendi termini habiles *vt g. l. adigere 6. §. quamuis D. de iur. patron. l. 2. §. vltim. D. ad SC. Tertyll. l. vt gradatim 11. §. 1. D. de muner. & honor.*

13. Nemo autem ob id magis onerari debet quod habeat patrimonium in diuersa loca dispersum cùm non eo ditior sit ac potiùs tantò minus diues, quanto incommodior est talis patrimonii administratio.

DEFINITIO X.

Si alius sit locus originis alius domicilij prævalet locus domicilij & noui non veteris si nihil in fraudem factum sit.

QVid ergo si cùm quis habitare soleret in eo loco in quo bona etiam sua sita habebat, domicilium suum alio transtulerit? Non veteris sed noui domicilij locus spectabitur, 1 si non in fraudem ea muratio facta proponatur: 2 Nec si prioris domicilij locus idem originis fuit, aliud dicendum erit, 3 quia domicilij locus prævalet: 4 nisi cùm domicilij mutatio contigit ob superuenientem dignitatem. 5 Quid si quis eodem tempore duplex domicilium habeat? Id enim fieri posse constat. 6 Vtrobique huiusmodi onera subire cogendus erit, quæ domicilij causam sequuntur. Sed hoc ita si æquè vtroque loco instructus fuit, vt vtrumque domicilium æquali iure habeat. Alioqui in eo solo contribuere debebit, in quo frequentius & familiarius domicilium habet. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Domicilii enim ratio temporalis est, & pro cuiusque arbitrio constitui & transferri potest dũmodo re & facto non nuda contestatione transferatur *l. libertus 17. §. patrię & §. in adoptiua & l. domicilium 20. D. ad municip.*

2. *l. incola 34. l. vlt. §. antep. eod. tit. l. 1. D. de decur.*

3. *l. & qui originem 3. D de muner. & honor.*

4. *d. l. & qui in princip. l. filij 22. §. municipes l. adsumptio 6. §. vlt. ad municip.*

5. Boer. *quæst. 11. num. 1. ex l. Senatores* vbi DD. *de Senat. l. interdum §. Senator de iudic.*

6. Laf.

6. *l.assumptio 6. §. viris prudentibus l. si quis instructus est alias §. si quis l. eius ad municip.* Boer. *vbi supr. num.* 3. Nec duo tantùm domicilia quis habere potest vt quidam putant, quos refert idem Boer. *quæst.* 13. *num.* 2. sed etiam plura vt ibidem Boer. tractat.

7. *d.l. eius qui §. Celsus alias §. si quis instructus D. ad municip.* Vide Afflict. *decis.* 384. Guid. Pap. *quæstion.* 3. & 87. vbi latè Ranchin. in addit. Ioan. de Platea *in rubr. C. de tribut. & annon. lib.* 11.

DEFINITIO XI.

Mulier debet contribuere in domicilio mariti non in loco suæ originis.

ITa igitur fiet, vt si mulier quę in eo loco habitabat vnde habebat originem, & vbi bona ipsius sita erant, alibi nupserit, & in mariti domicilium ierit, non amplius in veteris domicilij loco contribuere debeat, sed apud domicilium mariti.1 Nempe quod ipsa vel inuita sequatur.2 Multò igitur minus tenebitur maritus cui bona omnia in dotem data sunt, sibi contribuere, vbi mulier domicilium habebat, priusquàm nuberet. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. vltim. § item rescripserunt mulierem D. ad municip.* quamuis originem mutare nemo possit *l. 4. C. de municip. & originar.*

2. Etiam cùm vidua est, nisi ad secundas conuolet nuptias *l. filij 22. §. vidua D. ad municip. l. cùm quadam puella penult. D. de iurisd. omn. iudic.*

3. Ita enim fieret vt maritus sequeretur domicilium mulieris, quod esset absurdum *l. vnic. vbi nor. C. de mulier. in quo loco lib. 10. tit. 62.*

DEFINITIO VII.

Mulier plebeia quæ secundo viro nupsit nobili, nulla debet tributa pro bonis sibi pro dote oppignoratis, licèt ea bona fuerint antea contributioni obnoxia.

ADeo verum est mulieri plebeiæ ex mariti persona & dignitate acquiri nobilitatis & immunitatis iura,1 vt & si antea plebeio nupserit, necdum recepta dote hypothecam in bonis vulgaribus & plebeiis constitutã secundo marito nobili vito in dotẽ dederit,2 perinde ab omnibus plebeiorũ contributionibus immunẽ esse mulierẽ oporteat,3 acsi ad eam bona illa dominij iure pertinerent. Quãuis eo casu vt minor dubitãdi causa esset illud faceret quod ex personæ cõdicione ipsa quoque bonorũ cõdicio immutata videretur. 4 Quod similiter dici nõ potest cùm proprietas penes plebeiũ manserit,5 solo iure percipiendorũ per antichresim fructuum in creditricẽ mulierem translato.6 Sed id nimirùm vniuersitati commodius est quę proprietariũ non minùs obligatum habeat ad omnia onera, quàm si re sua liberè frueretur: quasi nec pauperiorem factum qui in vicem rerũ obligatarum earúmque fructuũ, & pecuniam dotalẽ retineat, & eius vsuras,7 quíque luendi etiam ius habeat.8 Quo si vti vel nolit vel fortasse non possit propter difficultatem explicandæ pecuniæ,9 & vniuersitas putet sua interesse lui pignora ne ex immunitatis nouo priuilegio mulieri quæsito damnum sentiat, Non erit iniquum idem luendi ius vniuersitati accommodari,10 non in præiudicium proprietarij, sed vt eodem iure pignora possideat quo mulier ipsa nobili nupta possidebat,11 Salua semper debitori iterum luendi facultate. 12 *Ita Senatus* ex tempore in causa Ludouicæ Cœur vxoris N. de Gauand contra Syndicos de S. Michel Maurian. in publico auditorio Idib. Nouemb. 1593.

1. Secundum ea quæ diximus *Defin. 16. & 17. supr. tit. prox.*

2. Nam & pignus dotì dari potest sicut & pignori, hactenus nimirum vt ius quod habuit mulier in dotem datum videatur *l. vnic. C. si pign. pignor. dat. sit l. si conuenerit 18. D. de pignorat. act.*

3. Tametsi contributionibus istis soleant esse obnoxij possessores omnes, tametsi non nisi iure pignoris & hypothecæ possideant, si modò percipiant fructus quia sunt ista onera fructuum & possessionis magis quàm proprietatis. *l. si pendente 27. § si quid cloacarij D. de vsufr.*

4. Cùm soleant bona & debeant sequi condicionem personæ *l. per curatorem 90. §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoffi. testam.*

5. Nec enim proprietas pignoris transit in creditorem *l. cùm & sortis 35. §. 1. D. de pignorat. act. l. pignus 8. C. eod.*

6. Est enim antichresis species pignoris *l. si pecuniam 34. D. eod.* cuius fructus pertinent ad creditorem in vicem vsurarum *l. si quis 11. § si antichresis. D. de pignor.*

7. *Arg. l. quia qui precio 39. D. de vsufr. l. cùm debitor 8. D. quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. l. imperator 70. §. vlt. cum duab. seqq. De legat. 2.*

8. Quisquis verò potest facere vt possit iam videtur posse *l. qui potest facere 174. de reg. iur.*

9. Nec enim semper facile est pecuniam explicare vel eam habere in numerato *l. si dubitet 10. D. de fideiuss.*

10. Ne alioqui paupertas proprietarij noceat vniuersitati, cùm è contrario possit huiusmodi temperamento cõsuli & proprietario & vniuersitati vt *in l. in creditore 38. D. de euict. l. ex his 8. D. quæ in fraud. credit.*

11. Exemplo eius quod scriptum est *in l. peto 69. §. prædium de legat. 2.*

12. *Arg. l. cùm secundus 5. §. 1. & l. seq. D. de distract. pignor.*

DEFINITIO XIII.

Non potest nobilis & immunis retenta nobilitate priuilegium immunitatis à se abdicare & ne iuri publico derogetur, & toti nobilitatis ordini iniuria irrogetur.

QVi eam nobilitatem siue à natura siue à Principe habet vt immunitatis priuilegio gaudere debeat,1 si cum municipio transegerit, & conuenerit vt pro bonis plebeiis si qua iam acquisierit aut in posterum acquisiturus sit, plebeiis oneribus contribuere teneatur, nec sibi nec posteris suis licèt heredibus nocet,2 quoniam ea res ad ius publicum spectat,3 & ad ordinum distinctionem.4 In qua re nemini permittendum est vt eam sibi condicionem irroget, quæ in aliorum eiusdem ordinis damnum possit cedere.5 *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. Sunt enim hic adhibendæ quædam distinctiones de quibus diximus *Defin. 6. supr.* Vide Andr. Tiraq. *cap. 20. num. 165. & seqq. De nobilit.*

2. Quamuis dici soleat, Posse quemlibet suam & sui heredis condicionem facere deteriorem *vulg. l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod. l. si iudex 41. D. de minor. l. inuitus 156. §. vlt. De reg. iur.*

3. Alioqui priuatorum pactiones legum autoritate censerentur quod absurdum esset *l. vlt. De fun. & legit. l. ius publicum 38. D. de pact.*

4. Quam seruari & retineri publicè quoque interest *l. 1. & tot. tit. C. vt dignit. ord. seruet. l. 1. §. sed etsi seruus D. de inspic. ventr.* Iunge *Defin. seq.*

5. Exemplo eius quod solemus dicere, Non esse permittendum vt clericus renunciet priuilegio sui fori quoniam id in totius cleri & ecclesiasticæ iurisdictionis iniuriam redundaret *ea, si diligenti & pass. Extr. de for. compet.* Si tamen nobilis & immunis vltro vellet tributa soluere, fortassis motus conscientia no immunitatis priuilegio abuti videretur pro bonis à plebeio acquisitis in perniciem vniuersitatis, non posset repetere & quia videretur donasse *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.* & quia inesset causa pietatis quæ impediret repetitionem *l. cùm in 36. § mulier D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIV.

Non potest fieri per consuetudinem vt qui sunt nobiles non sint immunes ab oneribus & contributionibus plebeiorum.

DVbitatum est an ex municipali consuetudine induci possit vt plebeiis muneribus & oneribus nobiles contribuere teneantur pro bonis quæ in eo municipio

possident. Quibusdam videbatur posse, propterea quod nobilitas sit qualitas accidentalis non naturalis, quæque pro possessoris arbitrio etiam in totũ amitti possit, si quid forte ille faciat quod deroget nobilitati.2 Multò igitur magis fieri posse vt pro Principis voluntate aut locorũ consuetudine priuilegium immunitatis amittat, tametsi ipsa retineatur.3 Indéque nimirum fit vt apud gẽtes pleraſque, nobiles cum plebeiis contribuere teneantur pro bonis quæ habeant plebeia & ignobilia, neque tamen eo minùs sunt nobiles.4 Aliis contra placebat non esse recipiendam illam consuetudinem, quæ non solùm iuri communi & publico repugnaret,5 sed etiam publicæ vtilitati ad quam sanè pertinet vt dignitatum ordo, distinctióque seruetur,6 Præsertim apud nos, qui eo semper iure vsi sumus, adeóque ex ipsis Principum edictis, vt non alia munera oneraque cum plebeiis subire nobiles cogantur, quàm quæ merè sint patrimoniorum.7 Eáque tandem sententia post consultum Principem obtinuit. In causa N. De Vial, & Syndicorum d'Argentine 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. Andr. Tiraq. *cap.* 10. *num.* 13. *De nobilit.* vbi ex hoc infert, Nunquam præsumi eam nisi probetur per text *in l. non ignorat. C. qui accus. non poss.*

2. Cùm plerisque modis amittatur nobilitas. Tiraq. *cap.* 24. & 27. *De nobilit. per tot. & cap.* 34. *per tot.*

3. Vnde est quod scribit Tiraq. *cap.* 20. *nu.* 172. *De nobilit.* propter nobilitatem quandoque tributi immunitatem.

4. Quam sententiam videtur defendere Andr. Tiraq. *d. cap.* 20. *num.* 165. *& seqq.* scilicet in nobilibus ex genere non tamen in nobilibus ex dignitate.

5. Nec enim vnquam ferendum est vt consuetudo vincat legem *l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*

6. Vt dixi *Defin. præced. num.* 4. & 5.

7. A quibus certum est neminem excusari, Ne quidẽ Principem ipsum aut ecclesiam. Tiraq. *dict. cap.* 20. *num* 167. *ex l. ad instructionem C. de sacros. eccles. l. absit. C. de priuileg. dom.* Aug. *l.* 2. *l. neque tempore* 5. *pen. & ult. C. hoc tit. l. ab his oneribus* 10. *D. de vacan. & expens. muner.*

DEFINITIO XV.

Consuetudo localis quæ immunitatem à nobilitate separat an obliget etiam forenses.

DE illo etiam quæsitum est, An si qua ratione valeret consuetudo illa de qua proximè scripsimus,1 vsque adeò tamen extendi deberet vt forenses quoque comprehenderet. Placuit inspiciendum esse diligenter qualis probata sit, & qualiter concepta. Nam si nihil de forensibus probatum sit, non debet comprehendere, quia dici solet consuetudines esse stricti iuris,2 ideóque nec de casu ad casum extendi debere, 3 multò minùs de persona ad personam. Est enim extensio ista longè odiosior, 4 Si tamen in rem ipsam concepta probetur, puta quod in vsu fuerit vt bona omnia plebeia omnibus plebeiorum oneribus subiacerent, tametsi à nobilibus possiderentur, ligábit etiam haud dubiè forenses, Exemplo legis, 5 aut statuti in rem non in personam concepti. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scilicet qui essent nobiles non ideò essent immunes ab oneribus plebeiis.

2. Not. *ad l. de quibus* 32. *D. de legib. & ad l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*

3. *l. commodissimè* 10. *de lib. & posth. l. si cùm dotem* 22. *in princ. D. solut. matr. l. si donaturus* 9. *D. de condict. caus. dat.*

4. Not. *ad l. Gallus* 29. *§. & quid si tantùm de liber. & post. l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus in fin. de verb. oblig.*

5. Quid enim aliud est consuetudo quàm lex non scripta. *d. l. de quibus* D. *de legib.*

6. De quo Bart. & post eum cæteri *ad l.* 1. *C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.*

DEFINITIO XVI.

Consuetudines locales quæ obtinuerunt ante introductionem tributi commutatorij non sunt trahendæ ad tributum istud quod ab initio suas leges habuit ex edicto Principis.

ILla quoque agitata fuit quæstio, Admissa illa consuetudine vt cum plebeiis contribuere nobiles teneantur pro bonis plebeiis & ignobilibus quæ in territorio possident, vtrum habere illa locum debeat ratione tributi cómutatorij, quod posterioribus Principum nostrorum edictis introductũ est, quibus nominatim excepti sunt nobiles nobiliter viuentes, nisi qui nouam ex rescripto Principis meruerint nobilitatem: Quos visum est ante annos quinquaginta priuilegio immunitatis gaudere non debere. Quæstio in eo esse videbatur, An superueniens Principis lex generalis deroget legi speciali aut consuetudini anteriori cuius mentio nulla facta sit.1 In qua quæstione vulgo receptum est, Non esse credendum Principem derogare voluisse speciali legi aut consuetudini, quippe quam in facto consistentẽ iustè ignorare potuerit.2 Mihi tamen magis placebat in proposita specie non esse locum huic quæstioni, quoniã quod ad tributum cómutatoriũ attinebat, nulla vigere potuerat consuetudo priusquàm edicto Principis esset introductum.3 Post introductionẽ verò multò minùs fieri, vt ex consuetudine in aliis casibus quantũuis similibus obseruata hoc contributionis genus legem acciperet quam ab initio propriam certámque ex ipsis edicti verbis acceperat.4 Atque ita tandem Senatui visum est, quoniam tamen Princeps rescripserat licet pendente lite, & ad Syndicorum postulationem, Nolle se municipali consuetudini quicquam per edicta sua generalia derogarum intelligi, Visum est nihil inconsulto eo constitui debere, sed per literas certiorem eum faciendum quid Senatui æquius melius videretur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm in toto iure generi per speciem derogetur, vt est in regula iuris.

2. *Cap.* 1. *Extr. de consuet. in* 6. Iunct. *l.* 3. *§. ex hoc rescripto D. de sepulchr. violat.*

3. Non enim potest videri consuetudo ad ea pertinere, quæ non nisi ex postfacto sint introducta, ideóque noua de iis lege vel consuetudine opus est *arg. l. non potest* 12. *D. de iudic.* Nisi quod potest consuetudo iam recepta trahi ad nouos casus dummodo similes. *l. de quibus* 32. *D. de legib.*

4. *l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum.* De eo namque de quo lex scripta est, neque lege, neque consuetudine adeóque nec interpretatione vlla opus est *l. ille aut ille* 25. *§. cùm in verbis de leg.* 3 Facit *l. verò* 12. *§. pen.* in illis verbis *quia certam conditionem habuit stipulatio* D. *de solut.*

5. *Arg. l.* 1. *C. de legib.* iunct. *l. vlt. eod. tit.*

DEFINITIO XVII.

Priuilegium immunitatis quod fueras prius ademptum iuridicis maioribus prouinciarum, postea verò iis restitutum est ad eorum liberos non extenditur.

IN edicti interpretatione quod de tributorum fiscalium peræquatione factum est cùm Princeps ad Senatum rescripsisset, Velle se vt iudices prouinciarum quos maiores appellamus gauderẽt immunitate quæ edicti verbis non aliis quàm supremis magistratibus stipendia merentibus concessa erat, quæsitum fuit an idẽ immunitatis priuilegiũ filiis eorum posteríque concedi deberet, Et post longam disputationem placuit, Si ex iuris ratione æstimanda res esset, eandem liberorum quam patris rationem constituẽdam fore,1 quandoquidẽ priuilegium illud immunitatis non tam propter officium indulgetur quod sanè cõstat in liberos non transire 2 quàm propter dignitatem quę haud dubiè liberis per patrem quæritur, 3 Adeò vt etiamsi casu aliquo patri adempta sit, liberis tamen non adimatur. 4 Sed tamen in proposito aliud dicendum esse, quoniam iuri cõmuni quod iudicibus prouinciarum non minùs quàm Senatoribus & nobilitatem & immunitatem daret, priore Principis edicto derogatum esset, relicta iis solis immunitate qui supremi imperij partibus in iudicando fungerentur. 5 Proinde si rursum Præsidibus fauere Princeps vellet, quod indignissimum esset eum qui prouinciæ præsit vrgeri à plebeiis ad solutionem plebeiorum onerum (quæ

quæ res plerumque contemptum habet 7)non itidé consequens esse vt perinde posteris eorum faueatur. Est enim angustius priuilegium immunitatis quæ ex speciali iure solâque Principis voluntate competit, quàm eius quæ ex iure communi, nec tam facilè transmittitur ad liberos, vt sunt Principum priuilegia ferè omnia personalia, 10 Nisi cùm aliud expressim actum est. Mouit etiam Senatum, quod conueniens videbatur meliorem & digniorem hac parte esse condicionem Senatorum quàm iudicũ prouincialium. 11 *Ita Senatus* secreto senatusconsulto facto ad edictum quod ad Id. Ianuar. conscriptum postea prid. Id. Feb. in Senatu publicatum est.

1. Cùm & nobilitas & immunitas à parentibus in liberos iure communi transmittatur *l.* 1. vbi Bart. & alij *l. Senator & l. si Senator C. hoc tit. lib.* 12. Tiraq. latè *cap.* 15. *De nobilit.*

2. Vt diximus *Defin.* 21. *supr. tit. prox.*

3. *l. emancipatum* 7. §. *vlt. D. de Senator.*

4. Text. est elegans in *l filiam* 9. *eod.*

5. Tanquam qui æquè sint consiliarij Principis licèt non æquo gradu.

6. Potest enim Princeps de iure nobilitatis, & eius immunitatis quæ ex nobilitate nascitur pro arbitrio disponere vt latè per Tiraq. *cap.* 6. *De nobilit.*

7. *l generaliter* 13. D. *de in ius vocand.*

8. Vt constat ex iis quæ diximus *Defin.* 6. *supr.*

9. *l.* 1. §. *vlt.* D. *de constit. Princip.*

10. In dubio tamen concessionem à Principe factam censendam esse realem potiùs quàm personalem, ita vt transeat ad successores defendit ex communi sententia Tiraq. *cap.* 37. *num.* 59. *De nobilit.*

11. Propter excellentiam Senatoriæ dignitatis cùm Senatores sint pars corporis Principis *l. quisquis* 5. C. *ad leg. Iul. Maiest.*

DEFINITIO XVIII.

Tributa indicta municipibus per vniuersitatem non possunt exigi nisi aduersus eos, qui indictioni consenserunt, Fiscalium debitorum alia ratio est.

VNiuersitatis nomine indicta singulis municipibus contributione, licèt maior pars consenserit, non idcirò tamen qui non cõsenserunt præcisè vrgendi sunt ad solutionem si velint intercedere, & intercessionis causas reddere. 2 Sanè nec eorum intercessio facere debet, quominùs vrgeantur ij, qui consenserunt. 3 Non idem est in fiscalibus debitis, quibus vtique mora nulla propter intercessionẽ fieri debet, 4 tametsi admittatur intercessio postmodùm ad repetitionem profutura si ex postfacto iustam eam fuisse apparuerit. 5 *Ita tractatum est* in publico auditorio, In causa vniuersitatis de S. Vial. 10. Calen. Decembris 1594.

1. Quamuis dici soleat id quod maior pars constituerit ab omnibus constitutum videri *l. quod maior pars* 19. D. *ad municip.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 87. *num.* 1. vbi ait vniuersitatem quæ nõ habet bursam communem posse collectam imponere.

2. Quia quod omnes tangit vt singulos ab omnibus adprobari debet *l. vlt. C. de auctor. præst.*

3. Nec enim volentibus & consentientibus potest videri vlla fieri iniuria *l. in diem* 9. §. 1. *de aqua & aquæ pluu. arcend.*

4. Quia publicè interest non fieri moram exactioni fiscalium debitorum.

5. Alioqui non esset permittendum ne quidem fauore fisci vt inciperetur ab executione si ei contra quem fit executio non esset saluum ius intercedendi *l.* 1. C. *de exec. rei iudic.* Iunctis iis quæ tradit Bart. *ad l. de pupillo* 5. §. *meminisse* D. *de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XIX.

Tributi fiscalis onus quomodo diuidendum sit inter contributes, Et quid si quidam ex iis fiant non soluendo.

ONus tributi ab vniuersitate pẽdendi inter eos omnes qui ex vniuersitate sunt nec immunitatis priuilegiũ habent diuidi non pro viribus, sed pro congruis portionibus debet: 1 Quo facto non est ferendum vt quod alius debeat ab alio exigatur, nec si id Principi vtilius & commodius fore videatur, 2 Impugnat enim ea res publicam vtilitatem, ex qua optimus quisque cõmoda Principis æstimare solet, 3 Abhorrétque maximè à naturali ratione & æquitate vt alius pro alio inquietetur. 4 Quid ergo si quidam sint nõ soluendo? An pro eorum portionibus tributi iacturam facere Principem æquum erit? Minimè verò. Sed ad nouam tributi diuisionem inter contributes faciẽdã redeũdũ erit vt pro inopũ aut absentiũ partibus cæteri qui adsunt, & soluendo sunt, onerentur, 5 Salua iis aduersus illos qui soluere debuerunt actione si quando ad locum aut meliorem fortunam redibũt. Aut etiam in eorum bona, si qua sint quæ capi possint. 6 Contributes verò eos esse intelligendum est non qui sint ex eadem, vt loquimur, parœcia, sed quibus omnibus ab initio vna tantùm summa soluenda constituta est, tametsi posteà cõmodioris exactionis causa in plures parœcias diuisa & separatim distributa sit. Itaque ad totius territorij iurisdictionalis quod nos mandamentum appellamus, non ad huius tantum vel illius parœciæ onus ea res pertinere debet, apud nos qui mandamentis primùm deinde ex ordine singulis cuiusque mandamenti parœciis pro singulorum facultatibus tributi pendendi quantitatem præstituere solemus. *Ita Senatus* pro fratribus Myard contra Syndicos de Veriõ 6. Cal. Decemb. 1594.

1. *l. vlt. C. quemadm. ciuil. muner. iudic. lib.* 10. *tit.* 42. iunct. *l.* 1. *C. hoc tit. De muner. patrim. eod. lib.*

2. *l. vnic. C. vt null. ex vic. an. pro alien. vican. debit. ten.*

3. *l. vnic.* §. *penult. C. de caduc. tollend. l. præcipimus* 32. *in princip. C. de appellat.*

4. Alex. *ad l. si se non obtulit. num.* 14. D. *de re iudicat.* post Bart. *ad* §. *actor eod. leg.* Vide *Nouell.* 128. *cap.* 14. §. *nullus autem.*

5. Quæ superindictio appellatur à Iustiniano *dict. Nouell.* 128. *cap.* 8.

6. Puta in nomina debitorum, *d. Nouell.* 128. *l.* 4. C. *quand. fisc. vel priuat. debitoris sui debitorem conuen. poss.*

DEFINITIO XX.

Quantum interest an quis dicat se plus æquo oneratum, an pro aliis indebitè exactum.

QVi se in tributi alteriúsve oneris diuisione plus quàm par sit oneratum conqueritur, iustè postulat vt noua diuisio fiat, 1 sed ita si paratus sit sumptus in eam rem necessarios prorogare posteà reperturus si iustam querelam habuisse compertus erit. 2 Aliud est si quis non de portionis suæ quãtitate queratur, sed de eo tantùm quod pro cæteris absentibus aut inopibus vrgeatur. Hoc enim casu noua illa distributio de qua proximè diximus, non petentis priuati sumptibus fieri debet, sed totius territorij, 3 salua aduersus personas aut bona eorum qui nouæ distributionis faciendæ necessitatem attulerunt, repetitione. *Ita Senatus*, in eadem causa.

1. Vt ad æqualitatem suam res reducatur.

2. Dixi *Defin.* 1. *supr.*

3. Non parœciæ tantùm sed mandamenti, vt dixi *Defin. prox. præced.*

DEFINITIO XXI.

Tributorum onus constituendum est non ex preciis emptionum, sed ex iusto rei valore.

IN eorum onerum diuisione facienda, quæ aut rebus ipsis aut personis pro rebus indicuntur, non precia emptionum spectanda sunt, vt tanti res esse videatur quanti empta est, 1 sed iustus valor inspiciendus est, 2 qui vt plurimùm ex fructuum ac redituum qualitate & quantitate,

item loci in quo bona sita sunt condicione plerumque æstimatur. 3 Euenit enim sæpenumerò vt longè pluris res vendatur quàm res sit propter emptoris immoderatam affectionem, 4 aut minoris ob venditoris egestatem: 5 quod cùm fit, nemo sanè dixerit conuenti precij rationem habendam esse. Idque adeò verum est vt non solùm ab aliis qui ex ea re læderentur, quisque non contraxerunt id allegari possit, 6 sed ab ipso quoque emptore, cui nec nocere debet in suscipiendo tributi onere quod ille ipse tanti rem æstimauerit, 7 & plerumque, licèt non semper, æquius est vt non plus emptor ob rem emptam præstet quàm præstare vēditor solitus esset, 8 nisi causa iusta fuit propter quam grauius ille tributum pendere venditor debuisset. Semper enim ad suam æquitatem reuocanda res est. 9 *Ita Senatus* in causa Syndicorum Capellæ Tarentaſ. in publico auditorio 3. Cal. Decemb. 1594.

1. Cùm possit emi multò pluris quàm res est, vel ex stultitia emptoris, vt *in l. alienus D. ad leg. Falcid.* vel ex qua etiam alia iusta causa *l. 1. D. si quid in fraud. patron.*
2. *l. pretia rerum 63. D. ad leg. falcid. l. si seruus 33. ad leg. Aquil.*
3. *l. si fundum per fideicommissum 92. de legat.*
4. *Vt in d. l. 1. D. si quid in fraud patron.*
5. *Vt in l. 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*
6. Ex iuris regula quæ non patitur res inter alios actas aliis nocere *l. 1. & tot. tit. C. inter alios act.*
7. Quod enim tanti rem æstimauit non ad hos fines factum est. Actus autem non operantur vltra intentionem agentium *vulg. l. non omnis 19. D. de reb. credit.*
8. *l. inuitus 156. §. plerumque De regul. iur.*
9. *l. maioribus 3. C. commun. vtriusque iudic.*

DEFINITIO XXII.

Fructuarius nobilis debet gaudere immunitate, etiamsi neque proprietarij neque bonorum condicio sit immunis.

CVm onus pendēdi tributi ad fructuarium spectet nō ad proprietarium, 1 consequēs est vt si fructuarij persona immunitatis priuilegium aliquod habeat, non obid minùs eo priuilegio gaudere debeat, quòd & proprietarij persona, & bonorum condicio priuilegium nullum meretur: maximè verò si tributū tale proponatur quod nō tam rebus quàm personæ pro rebus indictum fuerit, quale est quod apud nos commutatorium appellatur. In eo namque tributorum genere nihil nisi personæ condicionem inspicimus. 2 Sed etsi res ipsa tributum deberet, 3 cùm ex fructibus pendi debeat, 4 imminueretur ius vsufructuarij immunitatem habentis si pro tributo res capi posset. 5 Itaque immunem quoque vsumfructum esse necesse est. Nec simile est quod pro æris alieni exsolutione fructuarius diminutionem sui vsusfructus pati cogitur, 6 neque enim in ære alieno est tributum, quod nec à proprietario debetur, quia fructus non percipit, nec à fructuario qui proprio iure habet immunitatem. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 24. sup. De dignit. & nobilit.

1. *l. si quid pendentes 27. §. si quid cloacarij* D. *de vsufr.*
2. Quia persona semper dignior est ita vt ex eius condicione mutetur condicio bonorum *l. per curatorem 90. §. 1. de acquir. hered. l. vlt.* C. *de inoff. testam.*
3. *Arg. l. imperatores 7. de publican. & vectig. l. denique 19.* D. *de iur. fisc.*
4. Est enim onus fructuum & possessionis. vide Osasch. Cacheran. *decis. 83. n. 5. & 6.* Curt. sen. *consil. 36.* Alex. *cons. 35. n. 12. lib. 4.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis. quæst. 46.*
5. Ex notat. *in l. vlt.* D. *de vsufr. legat.*
6. *d. l. vlt.* vbi Bart. & alij.

DEFINITIO XXIII.

Nihil potest fieri in fraudem publicarum functionum.

COntractus in fraudem publicarum functionum ipso iure nullos esse placuit, 1 ne priuatorum pactionibus iure publico derogetur. 2 *Sine die.*

1. *l. vnic. C. vt nemo ad suum patroc. suscip. viros rustic. l. penult. lib. 11. C. de rescind. vendit* Boer. *quæst. 2. num. 20.*
2. *Ius publicum 38. D. de pact.*

DEFINITIO XXIV.

De domicilio & paterna & materna origine & de muneribus in vtroque loco subeundis.

PRopriam quisque originem suam sequitur quam nec mutare nec recusare vllomodo potest, 1 ne quidem adoptionis commento. 2 Quare nec si per mille annos abesset, originis tamen domicilium eò minùs retinere videretur: 3 sed & ex patris origine, sicut ex propria domicilium quis habere intelligitur, 4 adeóque ex origine aui 5 non tamen proaui ne alioqui res abeat in infinitum. 6 Maternæ originis alia ratio est, 7 nisi quo casu filius sine patre natus intelligitur, id est matre postliminio reuersa & enixa in ciuitate post patrem captiuum apud hostes defuncti, 8 aut qui spurius est. 9 Quod eò pertinet vt in vtroque loco originis & propriæ & paternæ hic qui duplex aut etiam triplex domicilium habet si vtrobique bona etiam habeat, & honoribus & muneribus tam personalibus quàm realibus fungatur, 10 si municipalis aut prouincialis lex nulla repugnet. 11 Item vt siue in hoc, siue in illo loco reperiatur conueniri iudicium que subire cogi possit, 12 cùm & vtriusque loci legibus obstringatur, 13 nec quod ad temporalia duntaxat, sed etiam quod ad spiritualia. 14 Igitur & cogi poterit vt ad eum locum redeat vnde traxit originem ad oneta personalia si qua vrgeant subeunda, 15 Etsi enim alibi etiā quàm in loco originis domicilium cōstitui posse certum est, 16 originalem tamen causam, vt aiunt, accidentali præferri oportet. 17 Multò magis admittendum illud erit si quis ex alieno territorio in quo natus fuit, ad paternæ originis locum redierit, non pro albino, vt vocāt, id est alibinato, 18 sed pro ciue & originario haberi cum oportere, 19 vt paterna origo cum domicilio filij coniuncta soli origini filij præferatur, 20 quia & duo vincula vni præferuntur: 21 præsertim si de ea re agatur quæ sententia hanc fauorabiliorem efficiat, vtputa de albinagij iure, quod sanè perquàm odiosum est, excludendo. 22 Sufficiet igitur vel aliquo tempore, siue primo, siue vltimo, regnicolam hunc fuisse. 23 Nam etsi quis in eam ciuitatem quæ immunitatis priuilegia habebat & vnde diuerterat, post aliquot annos redierit, constat priuilegio & immunitate eum gaudere 24 si non ciuis originarius fuit qui ad ea munera subeunda cogi etiam absens potuerit, 25 & cui ob eam causam non debeat immunitas prodesse. 26 Cæterùm si quis alicubi natus sit casu magis quàm certa matris destinatione, nō tam in eo loco in quo natus est summisse originem credendus est quàm vbi mater sistere & manere solita erat vel destinauerat. 27 Vnde & illud est quod animalium ob bella in alieno loco parientium decimas ei parochiæ à qua fugerunt soluendas esse placuit. 28 *Sine die.*

1. *l. assumptio 6. D. ad municip. l. origine C. de municip. & orig. lib. 10. l. priuilegio C. de decur. eod lit.*
2. *l. ordine 15. §. fin. l. libertus 17. §. in adoptiuis* D. *ad municip.*
3. Bart. *in l. quæsitum per ill. text. de leg. 3. & in l. Seia. §. Pamphilia de fund. instr.* Boer. *quæst. 13. num. 3.*
4. *d. l. assumptio. §. filius* vbi gloss. & Bart. & *in l. filios apud C. de municip. & orig. lib. 10.*
5. Bart. contra gloss. *in d. §. filius.*
6. Boer. post gloss. & Bart. *d. q. nu. 7. & 8.* vbi communem ait.
7. *d. l. filios* Boer. *vbi sup. n. 9.* contra Bertr. *cons. 82. n. 15. vol. 4.*
8. Vt in specie *l. 1. C. de captiu. & postlim.*
9. Alb. *in d. §. filius l. assumptio.*
10. Boer. *vbi sup. num. 13. ex l. fin. §. iidem rescripserunt mulierem cum gloss.* D. *ad municip. l. in filiis C. de decur. lib. 10.*

1. Aliquan-

11. Aliquandò enim ita lex est vt non alij onera vel munera subeant quàm incolæ & habitatores, quo casu sola ratio originis nõ attenditur. Aliud est incolatus & domicilium habitationis, aliud verò locus & domicilium originis. Boer. *d. q. 13. num. 44. ex l. incola. 2. l. domicilium & l. nihil ad municip.*

12. *glos. in d. l. assumptio §. fil. m.* vbi etiam Bart. Castr. *in Auth. si verò contigerit. in fin. C. de indic.* Boer. *vbi supr. num. 13.*

13. Nam à pari procedunt forum sortiri & statutis ligari. Socin. *cons. 79. n. 8. post glos. in cap. quod clericis de for. comp.*

14. DD. *in cap. 2. de temp. ordin.* Boer. *vbi sup. num 15.*

15. Intellige si in fraudem originis domicilium mutauerit, aut si de hac re statutum aliquod sit vt in ea quæstione quã tractat Boer. *num. 17.* Vide *l. 1. D. de decur.*

16. *d. l. incola d. l. domicilium d. l. assumptio §. viris prudentibus cum similib.*

17. *l. si adrogator.* vbi Ias. *col. 17. vers. contrarium* D. *de adopt.*

18. Hanc enim huius vocis *Albinus* etymologiam esse ait Boer. *vbi supr. num. 17.* Vide *l. mercatores.* vbi Bald. *C. de commerc. & mercat.*

19. Boer. *vbi sup. num. 30. 35. 36.*

20. Boer. *d. n. 36.*

21. *§. si verò pater Inst. de adopt.*

22. Boer. *vbi sup. num. 37. ex leg. odia in 6.*

23. Boer. *vbi sup. num. 42. arg. §. ex his Inst. de ingen.*

24. Iacob de Arct. *in l. cum eman. ipsius §. si pater ex duobus* per ill. text. *de bonor. poss. contr. tab.*

25. Bart. *ad d. §. si pater.*

26. *l. 2. D. de iur. immun.*

27. Bart. *cons. 173.* incip. *dubia occurrentia & in l. si quis per ill. text. C. de natur. liber. l. cunctis in fin. C. de incol.* Boer. *vbi supr. num. 49. 50. 51. & 52. ex l. nihil de captiu. & num. 53. ex §. si quis igitur.* vbi Ang. *quib. mod. natur. effic sui.*

28. Bald. Cast. & alij *in l. huiusmodi §. legatum de indic.*

DEFINITIO XXV.

ORiginis priuilegio quod ad immunitates attinet gaudere non debet, quia nulla ibi munera subire solitus est. 1 *Sine die.*

1. Boer. *quæst. 13. num. 45.* post Barbat. *cons. 2. vol. 3.*

DEFINITIO XXVI.

De immunitate personarum ecclesiasticarum à munere & onere hospitis recipiendi.

HOspitis recipiendi munus ex eorum numero esse quæ patrimonialia appellantur, nemo ambigit, 1 à quib. nõ magis clericos quam alios vllos quauis dignitate præfulgentes immunes esse placuit. 2 Sed tamen habent hoc clerici ex priuilegio in corpore iuris clauso, quod habẽt etiã professores & medici vt excusẽtur à metatis, id est ab onere isto hospitis recipiendi: 4 fortasse ideò quòd onus hoc personalem quoque inferat vexationem, quæ recipientis verecundiam ipsam pulsare ac lædere videatur. 5 Clericorum enim personas sanctas & inuiolabiles esse ac proinde huiusmodi priuilegio decorandas non tãtùm sacrosanctis Pontificibus, 6 sed etiam Romanis Imperatoribus 7 iustissima ratione placuit. Si tamen ex ea immunitate fiat vt laici supra modum lædantur, & militum recipiendorum oneri ferendo impares efficiantur, ipsis quoque sacris canonibus constitutum est, vt laicis subsidio esse ac suppetias ferre clerici debeant, sed ita tamen vt eam subuentionem ex charitate solùm non etiam ex debito profectam esse dici possit. 8 Nec fieri sanè vlla vnquã constitutione posset vt ab hoc munere prorsus & omnimodo immunes essẽt clerici illo etiã casu quo ipsa rerũ necessitas subuentionem postularet. 9 Quid enim tam factum sanctúmque esse potest, quod non violet necessitas, præsertim quæ assertores habeat milites in tanta quanta persæpe est gladiorum, armorúmque impunitate? Ne tamen eo prætextu liceret impunè laicis clericorum priuilegio derogare, prouidenter summi Pontifices decreuerunt, vt ea cognitio de casu necessitatis declarando non laici magistratus esse deberet, sed solius Episcopi, hoc etiam addito ne quid ea de re posset Episcopus decernere inconsulto summo Pontifice, ob periculum quod subesse putabatur, ne quis Episcopus per facilitatem suam vel tractandarum rerum imperitiam aliquid decerneret, quod in totius cleri dedecus & dispendium redundaret. 10 Sed quanquam sacris canonibus ita cautum est, alio tamen iure vti nos cogit plerumque temporum iniuria, sic constituto vt plurimùm rerum statu vt nec adeundi Episcopi spatium detur, tantùm abest vt de summo quoque Pontifice consulendo tractari possit. Nec rursus Princeps ferè vllus est qui non in suo territorio eam sibi potestatem, & autoritatem longa siue consuetudine, siue præscriptione acquisierit, vt de his omnibus cognitio sit ipsius Principis, vel maiorum magistratuum, quibus ea res à Principe aut eius vicario generali curanda datur, non Episcoporum, quippe quos laici suspicentur nunquam in eam rem consensuros esse, nihilque non facturos in cleri sui exonerationem, non sine magno laicorum malo, & incommodo si arbitrio ipsorum res cõmitteretur. 11 Atque ita Senatum nostrum in causa quadam graui nondum definita sensisse scio, etiamsi non tantùm de clericorum & Canonicorum insignis Ecclesiæ Cathedralis, sed etiam de ecclesiasticarum quoque & Capitularium ædium immunitate tractaretur, in qua fauori Canonicis longè æquius erat, quàm si ad immunitatem profanis siue suis siue aliorum ædibus acquirendam, personale duntaxat priuilegium allegarent. 12 Sed & illud accedebat, quod Princeps noster pientissimus, idémque immunitatum ecclesiasticarum cõseruator religiosissimus pro Clericis rescripserat ad Senatum ne quam ipsorum immunitatibus præsertim quæ à iure ipso datæ essent, iniuriam fieri pateretur. Quibus rationibus motus Senatus noster ne quid vel aduersus pietatem suam solitam Principisque voluntatem constituisse videretur, vel in eam generalem populorum omnium legem offendisse quæ salutem populi supremam legem esse iubet, putauit interloquendum, vt ante omnia per vnum ex Senatoribus inspicerentur & describerẽtur omnes totius ciuitatis ædes quę ad subcũdũ hospitis recipiẽdi munus essẽt idoneæ, vt ex ea inspectione ac descriptione cõstare posset quibus finibus circũscribendi & definiẽdi essent casus illi necessitatis, quorũ haberi rationem oporteret, ad obligãdos clericos vt laicis subsidium ferrent, ne aut in clericorum, aut in laicorum arbitrio relictum id videretur. Nam ni si maxima omninóque præcisa vrgeret necessitas, quæ nec nobilioribus, nec aliis vllis præcipua immunitate gaudentibus parceret, nihil contra ecclesiasticam immunitatem statuendum esse constabat, siue de stationario milite, siue de eo qui ex causa aliquã improuisa superueniret recipiendo ageretur. Quomodo sæpius à Senatu nostro pronunciatum antehac fuit, pridem pro Canonicis ciuitatis Aquẽsis, nuper autẽ pro R. D. Canonic. Ecclesiæ Cathedralis Gebẽnensis, confirmata consilij Gebennensis sententia, me Præside pro ipsis lata. *Sine die.*

1. *l. & qui originem 3. §. munus hospitis l. vlt. §. penult. D. de muner. & honor.*

2. Exceptis scilicet iis solis quibus principali beneficio & speciali priuilegio concessum est vt ab hoc munere & onere sint immunes vt Hermogenianus loquitur in *l. sunt munera 11. D. de vacat. & excus. muner.* Iunct. *l. 2. 3. & pass. C. de muner. patrim.* Vide Guid. Pap. *quæst. 7. ex l. munerum §. patrimoniorum. D. de muner. & honor. l. fin. C. hoc tit. l. ad instructiones C. de sacros. eccles.*

3. *l. vlt. §. vlt. D. de muner. & honor. l. ab his onerib. 10. §. angariarum D. de vacat. & excus. muner. l. archiatros 8. C. de metat. libro 12. titulo 41. l. medicos 6. C. de professoribus & medic. lib. 10. tit. 52.*

4. *l. 1. C. de episcop. & cleric.*

5. Vnde & *hospitalis*, aut vt alij legunt *hospitalitatis molestia* appellatur *in d. l. archiatros 8. C. de metat.*

6. *Can. non minùs. can aduersus Extr. de immunitate eccles.*

7. *d. l. 1. C. de episcop. & cleric. vbi not. & in l. ad instructiones 7. C. de sacros. eccles.*

8. *d. cap. aduersus cum ibi notat.*

9. Cùm certissimum sit nullis legibus posse necessitatem coerceri, essẽque illud verissimum quod vulgò iactatur, sæpe cedendum esse tempori, ac semper necessitati.

10. *d. cap. aduersus*, vbi glos. & Canonist.

11. Solent enim & debent episcopi fauere clericis, vt & magistratus laici solet fauere laicis.

12. Duplex enim hoc casu aderat priuilegium, Personarum scilicet & rerum. Dici autem solet quod & verum est duo siue priuilegia siue vincula esse fortiora vno *vulg.l.pen.C.de adopt.*

DEFINITIO XXVII.

Contributioni pecuniæ ad cuius solutionem vniuersitas erga vnum ex municipibus condemnata fuit, etiam victor obnoxius est, nisi lis sit aut fuerit de immunitate.

NImis quidem graue est, vt quis arma parare contra se, & aduersarium suum quoquomodo adiuuare cõpellatur. 1 Sed tamẽ si qua inter vniuersitatem & aliquem ex municipibus & incolis mota lis esse proponatur, verissima & æquissima est sententia existimãtium, Contributioni eius pecuniæ quam in causam sumptuum litis ab vniuersitate prorogari necesse est, illum etiam qui cum vniuersitate litigat obnoxium esse oportere, 2 Nemo enim ob id solum quòd se aduersarium vniuersitati constituerit, ab oneribus & muneribus publicis exuere se potest, quibus municipes cæteri obstringuntur, sicuti nec sola voluntate ius originis & domicilij sui peruertere. 3 Hoc ita si non de eo ipso litigetur, An publicorum onerũ contributioni obnoxius sit is qui se vel municipẽ esse negat, vel ex nobilitatis priuilegio, aut qua alia de causa immunem contendit, Neque enim pendente lite æquum esset litigatorem hunc haberi pro cõdemnato. 4 Ergo etsi proponas municipem qui cum vniuersitate de alia re litigabat, victoriam litis cum sumptibus retulisse, adhuc dicendum erit, à contributione quam pro eorum sumptuum solutione fieri necesse erit, non eò magis victorem hunc immunem fore: 5 Nec quod ita futurum sit vt victoriæ commodum ei pro parte auferatur, ad rem faciet: cùm sit etiam inter victos quatenus ex vniuersitate est, quam ipse vicit. Nam & si contributio facienda sit inter municipes pro soluenda pecunia, quæ vni ex ciuibus debeatur, perinde creditori pars ea imputabitur quã pro suo capite soluere debeat acti alius creditor proponeretur, 6 tanquam qui sui ipsius debitor sit & creditor diuersis respectibus. 7 Cùm fieri nequeat vt quod ab vniuersitate debetur non afficiat omnes qui ex vniuersitate sunt, non quidem tanquam singulos, 8 sed tanquam vniuersos. 9 *Ita Senatus* in causa Ioannis Magdelain & Syndicorum Megeuæ. *Sine die.*

1. *l.nimis graue 7.C.de testib.l.vlt.C.de edend.*
2. Ægid. Thomatus *in tract.de col.4.quæst.si quis vniuersitati litem moueris p.325.* post Bart. *ad l.Imperatores 21.D.de tutel & rat.distr.* Ciuitas enim quæ non habet bursam communem potest collectam imponere vt tractat Guid Pap. *quæst 87.ex l 1.§ si nemo vbi.glos D.quod cuiusque vniuers.l.2.in princip.* De alim. & cibar.legat. Specul *in §.sequitur.de execut sentent.vers quid si vniuersitas.* Vide *l fin.C de muner.patr.lib.12.*
3. *l.domicilium 20.D.ad municip. l. origine 4. de municip. & originar.lib.10.tit.38.*
4. *Arg. d.l.imperatores* Iunct. *l.cum neque.4.de C. incol. & vbi quis domicil.hab.vid.l.moneor 4.C.si seruus export...en.*
5. Ex notatis *num.2.*
6. Bart communiter adprobatus *in l.ab omnibus 104.§ si Attio.de legat.1.*
7. *Arg.l.si paterfamilias 15.§.1.D. de adopt.l.item 6.§.1.D.quod cuiusque vniuers*
8. *l. sicut 7.§.1.eod.*
9. *Nor.in l.placet.C.de sacros.eccles.*

Gloria tota Deo, qui hæc nobis otia fecit.

FINIS.

INDEX LOCVPLES RERVM INSIGNIORVM

QVAE IN QVINQVE POSTREMIS Codicis Fabriani verbis continentur, L. librum significat, T. titulum; D. definitionem, N. numerum: All. allegationes, P. paginam, C. columnam paginæ.

Absens, absentia.

Absens cuius bonis curator datus est. expectãdus est, vsq; ad centesimum annum. l. 5. t. 40. d. 4. p. 85. c. 2.

Absens per 15. annos moribus Augustanorum habetur pro mortuo. l. 5. t. 40. d. 3. p. 85. c. 1.

Absentiũ bona cõseruari publicè interest. l. 5. t. 40. d. 1. in all. n. 4. p. 84. c. 2.

bonis Absentis qui procuratorem in prouincia reliquit curator dari non potest. l. 5. t. 40. d. 9. p. 87. c. 1.

quando contingat Absentem vincere, si bonam causam habeat. l. 7. t. 18. d. 6. in all. n. 1. p. 193. c. 1.

Absens non tantùm protestari, sed etiam agere per procuratorem potest. l. 5. t. 39. d. 2. in all. n. 21. p. 83. c. 2.

Absentia mariti non dat vxori actionem pro dote in tuto collocãda. l. 5. 5. d. 12. t. 7. p. 21. c. 1.

Absoluere, Absolutio.

melius est vel nocentem absolui, quàm innocentem damnari. l. 7. t. 18. d. 36. in all. n. 5. p. 300. c. 2.

Absolutio petenda est, quoties iusiurandum seruari potest citra dispendium salutis æternæ. l. 6. t. 5. d. 12. in all. n. 3. p. 100. c. 1.

Abstinere, Abstentio ab hereditate.

qui semel se immiscuit hereditati non potest se Abstinere. l. 6. t. 12. d. 12. in all. n. 9 p. 145. c. 1. nisi sit pupillus aut minor, ibid.

qui Abstinet quamuis reuera sit heres, non tamen habetur pro herede. l. 6. t. 12. d. 16. in all. n. 12. p. 146. c. 1.

Abstentionis effectum. l. 5. t. 13. d. 10. p. 53. c. 2.

Abstentio non fit nec inducitur nisi ex verbis disertis & expressis. l. 6. t. 12. d. 18. p. 146. c. 2.

Abstentionis beneficiũ anno cõcluditur. l. 6. t. 11. d. 3. n. 8. in all. p. 128. c. 2.

beneficium Abstentionis non superest filio qui paterna bona malo more attigit. l. 6. t. 12. d. 8. p. 143. c. 2.

Abstentio facti est, fuitque olim actus solennis, quem necesse erat fieri in iure exemplo repudiationis. l. 6. t. 12. d. 18. in all. n. 5 p. 146. c. 2.

Accessio, Accessorium.

Accessorium nullum est sine principali. l. 5. t. 1. d. 7. in all. n. 2.

Accessorium omne sequi debet naturam sui principalis. l. 7. t. 15. d. 16. p. 287. c. 2. l. 6. t. 25. d. 10. p. 210, c. 1. l. 5. t. 23. d. 5. in all. n. 14. p. 69. c. 1.

Accessiones sequuntur ordinem & priuilegium sui principalis. l. 8. t. 7. d. 1. in all. n. 5. p. 408. c. 1.

Accrescere, Ius Accrescendi.

Ius Accrescendi pendet ex legis potestate. l. 6. 4 6. d. 1. p. 106. c. 2.

ius Accrescendi simile est alluuioni, nempe vt deficientis portio, non personæ accrescat, sed portioni. l. 6. t. 3. d. 1. p. 93. c. 1.

de iure Accrescendi in persona heredis instituti in certâ re. l. 6. t. 6. d. 1. p. 106. c. 2.

ius Accrescendi nõ potest habere locũ inter eos qui ex diuerso iure succedũt. l. 6. t. 6. d. 1. in all. n. 17. p. 107. c. 2.

de iure Accrescẽdi inter heredem vniuersalem, aut particularem, & instituendum ex re certã. l. 6. t. 3. d. 1. p. 93. c. 1.

Ius accrescendi quando locum habeat inter fideicommissarios l. 6. t. 3. d. 2. p. 93. c. 1.

Ius Accrescendi in hereditate an prohiberi possit à testatore. l. 6. t. 6. d. 1. p. 106. c. 2.

Accusare, Accusatio.

nemo inuitus Accusare cogitur. l. 9. t. 18. d. 5. n. 13. in all. p. 584. c. 2.

ab Accusatione quinam debeant repelli. l. 9 t. 2. d. 5. in all. n. 4. p. 558. c. 2.

agnatus agnatum an Accusare possit. l. 9. t. 18. d. 1. n. 4. in all. p. 584. c 2.

defuncti hominis memoriam Accusare quando liceat. l. 9. t. 2. d. 5. nu. 1. 2. p. 558. c. 1.

in Accusando homicida potior est causa liberorum, deinde vxoris, 3. parentum. 4. agnatorum & cognatorum iuxta ordinem succedendi. l. 9. t. 2. d. 2. p. 556. c. 2.

Accusatio criminis læsę maiestatis non finitur morte, sed post mortem quoque peragi potest. l. 6. t. 15. d. 5. p. 154. c. 1. in all. n. 8.

pendente Accusatione de grauiore crimine, nihil interim pronuntiandum est de leuiore l. 9. t. 1. d. 3. p. 557. c. 1.

prior videtur Accusasse qui prior crimen denuntiauit l. 9. t. 1. d. 1. p. 556. c. 1.

etiam in atrociſſimis delicti non est permittenda Accusatio quę certum autorem nullum habeat præsertim si impetatur memoria defuncti. l. 9 t. 2. d. 5. p. 558. c. 2.

Accusator, Accusatus.

Accusator alius est publicus, alius priuatus l. 9. t. 3 d 1 p. 570. c. 2.

publicus Accusator vel est procurator officii, vel procurator fisci. l. 9. t. 7. d. 4. n. 2. in all. p. 569. c. 1.

non facit vim Accusator qui ipse prehendit reum in executionem mandati iudicialis. l. 9. t. 20. d. 7. p. 588. c. 2. secus si propria autoritate id faciat. ibid.

etiam Accusator non condemnatus quandoque tenetur ad expensas. l. 7. t. 18. d. 35. p. 300. c. 1.

Accusatus de crimine, si ab vno tantùm teste impetatur an condemnandus sit. l. 9. t. 2. d. 3. p. 558. c. 1.

Accusatus siue absolutus sit siue leuiùs quàm oportuit condemnatus non potest iterum accusari de eodem crimine. l. 9. t. 2. d. 4. p. 558. c. 1. accusatus verò de alio debet tantò grauiùs puniri l. 9. t. 2. d. 4. p. 558. c. 1.

Accusatis criminandi facultas denegatur, priùs quam se à crimine purgauerint. l. 9. t. 1. d. 1. n. 1. p. 556. c. 1. exceptio ibid.

Acquirere, Acquisitio.

Acquiritur nobis per liberos nostros, ita vt ne momento quidem temporis acquisitio consistat in eorum persona. l. 5. t. 8. d. 18. n. 12. p. 38. c. 1.

quod Acquiritur per filiumfam. non ex re aut industria sua, acquiritur patri. l. 6. t. 33. d. 9. p. 227. c. 2.

Acquirere de bonis suis censetur aut ex sua industria qui habet vnde sibi possit acquirere. l. 6. t. 33. d. 9. in all. n. 1. p. 227. c. 2.

per liberam personam alteri cuiquam

Acquiri nequit. l.7. t.32.d.13.in all.n. 4 p.375.c.1.2.
sibi Acquirit,non vxori, qui sibi stipulatur,quamuis ex pecunia vxoris.l.7 t.7.d.33.in all.n.2.p.261.c.1.
Acquisitio minùs fauorabilis est quàm retentio.l.5.t.13.d.4.in all.n.5.p.51.c.1
Acquisitio hereditatis est facti & animi.l.5.t.40.d.3.in all.n.12.p.85.c.1.
facilior est iuris iam acquisiti conseruatio , quàm noui Acquisitio. l.7.t.1.d. 24.in all.n.3.p.238.c.1.
Acquisitionis capaces etiam olim fuerunt filii familias.l.8. t 34.d.1.n.3.in all.p 536.c.2.

Actio.

comparatæ sunt Actiones vt vnusquisque quod suum vel sibi debitum est consequatur.l.8.t.3.d.24.in all.nu.15. p.388.c.2
omnes Actiones ad id sunt comparatæ vt actor consequatur id quod sua interest.l.7.t.23.d.2.in all.n.2.p.340.c.1
nullam Actionem videtur habere is qui eam habet quam exceptio aliqua possit elidere.l.7.t.13.d.18.in all. n.7.p.277.c.1.l.8.t.27.d.4.p.488.c.1.
Actionem nullã habere videtur is qui eã habet,quã debitoris excludit inopia. l.5.t.7.d. 23.in all.n.3.p.24.c.1.l.5. t 24.d.2.in all.n.6.p.69 c.2
Actio cui competit, eidẽ multò magis exceptionem cõpetere fatendum est. l.5.t.7.d.10.in all.n.1.p.20.c.2.
regulariter incipiendũ est ab Actione, non ab executione , nisi cũ iure municipali aliter cautum est. l.7.t.20.d. 24.in all.n.1.p.327.c.1.
Actio an cedi possit.l.7.t.18.d.49.in al. n.2.p.304.c.1.
Actionis litigiosæ cessio fieri non potest , præsertim procuratori ad litem dato.l.8.t.24.d.3.p.475.c.2.
omnes Actiones hodie pereunt spatio 30.saltem aut 40.annorum. l.5.t.40. d.9.in all.n.6.p.87.t.1.l.5.t.10.d.4.in all.n.2.p.46.c.1.
Actiones omnes hodie 30.annis præscribuntur, & quidem sine spe restitutionis.l.6.t.11.d.39.in all.n.3.p.138. col.2.l.7.t.13.d.11.in all. nu.13.p.274. col.2.
ptiùs quærendum est de iure Actionis, quàm de iure exceptionis. l.8.t.23.d. 9.p.464.c.1.
contrariæ & incompatibiles Actiones cumulari nunquam possunt.l.8.t.3.d. 8.in all.n.2.p.384.c.1.
Actiones in rem dantur contra eum qui nullomodo est obligatus.l.6.t.17. d.9.in all.n.7.p.162.c.1.
Actionem in rem suscipere inuitus nemo cogitur.ibid.
in Actionibus in rem,non persona,sed res conuenitur.l.8.t.6.d.15.in all.n.14 p.400.c.2.
Actio in rem non potest exerceri nisi contra possessorem. l.6.t.13.d.1. pag. 148.c.2.in all.n.4.
Actio hypothecaria est in rem. l.7.t.7. d.1.in all.n.4.p.253.col.2.potest exerceri contra quemcunque possessorem. ibid. auocat nudam possessionem. ibid.
Actio quasi Seruiana cùm sit in rem potest exerceri contra quemlibet possessorem.l.8.t.8.d.3.n.2.p.412.c.1
Actio ciuilis & criminalis an contra eundem intentari possint ex eadem causa . lib.9. tit.18. defin.2. num.2.in all.p.585.c.1.
Actio ex can. redintegranda.finitur30. annis.l.8.t.3.d.1.p.381.c.2.
datur etiam contra bonæ fidei possessorem . ibidem
datur etiam ad fructus. ibidem
est in rem scripta. ibidem
Actio quæ ex Canone Pontificio competit ad reuocandam possessionem aduersus quem competat.lib.8.tit.3. defin.22.p.387.c.2
Actio auocatoria ex constituto quæ dicta.lib.8.titul.8.defin. 6.in alleg.nu. 8.p.413.c.2
Actio personalis & actio hypothecaria in eodem iudicio possunt cumulari.lib.7.titul.25. defin.2. in alleg.n. 1.pag.343.c.1
Actio personalis non potest transire in creditores hereditarios sine cessione.lib 5.tit.31.defin.7. in all.n.7 pag. 76.c.2.secus est in actionibus realibus.ibidem
Actio pignoratitia an præscribatur lõgissimo tempore.lib.8.titul.19. num. 1.p.449.c.2
Actio de dote assecuranda alia est ab actione de dote restituenda. l.5.t. 8.d.8.p.34.c.2.
Actioni de dote nulla potest obiici retentio.lib.5. titul.8. definit.4.pag.33, col.2.exceptio. ibidem
Actionis pignoratitiæ natura.lib.8.tit. 15.defin.1.n.1.p.430.c.2
Actio de eictione qualis.l.8.tit.23.d.15 n.1 in all.p.466.c.1
personalis Actio per contestationem fit litigiosa ,& ideò inalienabilis.li. 8.t.24.p.475.c.2
Actio ex iudicato est stricti iuris. lib.5. tit.32.d.2.in all.n.14.p.77.c.2
Actio ex iudicato est in personam , nec taciti pignoris habet priuilegium.li. 7.a.20.d.5.n.1.2.p.321.c.1
Actio iudicati non transit in singularem condemnati successorem.li. 7. titul. 18. defin.49. in alleg. num. 11. pagin.304. columna.1. est personalis. ibidem
personali Actione vel interdicto quando agendum sit pro præstatione annua lib. 8.titul. 4. definit. 10. pagin. 395 col.2
Actio tantùm personalis competit ad petendam retrouenditionem. lib. 8. titul. 3. definit. 9. num.1. in all.p.384.col.2
Actio ex locato est personalis vtpote ex contractu . lib. 8. titul. 27. defi. 15.n.1.in all.p.490.c.2
Actio ex stipulatione sine causa interposita eliditur per exceptionem doli. lib. 5. tit.6. defin.7. in all.n.14.p.15.c.2

Actor.

Actor ante omnia debet intentionem suam probare . lib.6.tit.15.defin.2. in all.n.2 p.207.c.2
Actor quando suam intentionem probare debeat.l.7.t.15.d.6.nu.2.pag.285. col.1
Actori semper incumbit onus probandi,etiam cùm suam in mera negatione fundat intentionem.l.6.tit.23.d.17. n.2.p.201.c.1
priùs quærendum est de iure Actoris, quàm de iure rei.l.7. t.18. d.56.in all. n.9.p.306.c.1
Actor in quibus causis teneatur rẽ quã petit oculis aduersarij subiicere.l.8.t. 6.d.24.n.1.in all.p.403.c.1
per non ius Actoris reus vincere debet, per non ius rei nunquam Actor vincit.lib.7.tit.18.d.56.n. 16.17.pag.306. col.1
Actor qui iurauit super exceptione solutionis à reo oppositæ an debeat obtinere expensas.l.7.t.18.d.78.pag.311. col. 2

Actus, Acta.

Actus non operantur vltra intentionem agentium.lib.7.t.4.d.4. in all.nu.12. p.249.c.1.l.6.t.5.d.4.in all.nu. 2. pag. 97.c.2.l.8.t.6.d.26.in all. nu.1.p.403. col. 2
Actus reuocatus reducitur ad non actũ. lib.7.t.19.d.3.in all.n.3.p.314.c.1
non valet Actus qui ad eum casum peruenit.à quo incipere non potuit. l.6. t.23.d.1.n.12.p.196.c.1
Actus legitimi non admittunt cõdicionem.l.5.t.18.d.1.in all.n.9.p.64.c.1
Acta litium criminalium litigatoribus non eduntur : secus est in causis ciuilibus.l.7.t.18.d.50.num. 3.4.pag.304. c.1.2
Acta omnia iudicialia probanda sunt per scripturam. lib.5. tit.13.d.9.in all. n.19.p.53.c.2

Actuarius.

lite pendente Actuarius quem graphiarium vocant, cogi potest, vt sit sequester.lib.8.tit.29.d.50.num. 7.in all.p. 520. c.1

Adfectio.

Adfectio personarum facit plerunque vt iuris regulæ negligantur. lib. 5. tit. 7.defin.45.in alleg.numer. 3. pag. 30. col.2

Adimere.

Adimere plus est quàm non dare. lib.5. tit. 5. defin.8.in alleg. num. 2. pag. 9. col.2

Aditio hereditatis, Adire.

qui possedit hereditatem purè ab intestato ignorans testamentum , potest Adire postea ex testamento , adeóque cum beneficio inuentarij. l. 6.t.19.d.1. p.172.c.1
ius Adeundi ex testamento finitur triennio.lib.6.tit.11. defin.3.in al. n.5.p. 128.c.2.l.6.t.12.d.16.in al.n.3.p.146.c.1
Aditio hereditatis cùm sit actus legitimus non potest per alium expediri. lib.6.tit. 11.d.39.in all. nu. 7.p.138.c.2
per Aditionem obligatus heres nõ potest exonerari nisi condicio ei deferatur.l.6.tit.11.d.7.p.129.c.2. in alleg. num.6

Adiudicatio.

Adiudicationes prouisionales vnde dictæ.lib.7.tit.15.d. 12. in all.num.1.pag. 287.c.1
nulla prouisionalis Adiudicatio fieri solet nisi præstita satisdatione. l. 7.t.32. d.9.in all.n.3.p.373.c.1
prætextu rationum reddendarum nulla potest fieri prouisionalis Adiudicatio quousque redditæ sint & finitæ. lib.7. t.15.d.21.p.288.c.2

Administrator bonorum.

omnes bonorum Administratores cogũtur rationem reddere,in eamque rem satisdare.l.5.t.20.d.1.in all.nu.11.p.65. col.2

Adoptatus.

Adoptatus ab extraneo non potest impugnare testamentum patris adoptiui

adoptiui. l.5.t.16.d.3.p.60.c.2.in all. num.4

Adscriptitius.

Adscriptitii qui. l.7. t.3.d.3.nu.11.12.13 p. 246.c.1

Adscriptitius quomodo possit se in plenissimam libertatem vindicare. l.7.t. 3.d.3.n.15.p.246.c.1.& 2

Adscriptitium se quis facere potest.l 7. t.3.d.3.n 10.p.246.c.2

Adscriptitij dederunt originem Tallia-bilibus.l.7.t.3.d.3.n.11.p.246.c.1

Adsessor.

Adsessori honorarium debetur. l.7.t.15. d.17.in all.n.2.p.287.c.1.ex ære litigatorum, non de publ.co, vt olim adsessoribus. ibid.

Adsessorem sibi sumere regulariter nō cogitur iudex.l 7.t.15.d.17.p.287.c.2

Adsessor nemo esse cogitur.l.7.t.15 d.17. in all.n.3.p.288.c.1

Adsessores quando sumi soleant. ibid. n.4

Aduentitia bona.

Aduentia vxoris bona maritus alienare non prohibetur.l.5.t.7.d.8.p.20.c.1

Adulter, Adulterium.

Adulteræ mulieris pœna quæ. l.9.t.7.d. 2.p.568.c.1

Adulteria non debent esse impunita.l.9. t.7.d.2.n.3.9.in all.p.568.c.2

Adulterium est quoque cùm vxoratus coit cum soluta. l.5.t.16.d 8. in all.n.1. p.62.c.1.sed non est accusabile nec punibile secundum leges ciuiles & temporales. ibid.

de publico Adulterio & notorio mulierem accusare etiam absente viro publicus accusator potest & debet.l 9.t.7. d.4.p.569.c.1

iure Codicis pœna Adulterii etiam in fœminis fuit pœna mortis. l.9.t.7.d.2. n.14.in all.p.568.c.2

Aduocatus.

Aduocati munus non officit nobilitati. l.9.t.28.d.10.p.615.c.2

Aduocatus pro debito ciuili non potest detrudi in carceres. l. 9.t. 28.d. 10.p.615.c.2

pœna Aduocati qui pro clientis sui defensione aliquid dixit quo principis maiestatem offenderit.l.9.t.24.d.19.p. 609.c.1

Ædificare.

publicè interest Ædificari ad decus & ornamentum ciuitatis.l.8.t.5. d.2.n.7. p.396.c.1

Æs alienum.

Æs alienum dicitur quod alij debetur. l.5.t.5.12.d.in all.n.5.

Æstimare, Æstimatio.

in æstimanda re oportet prius deducere sumptus in eā factos.l.5.t.7.d.14.in all. n.2.p.22.c.1

aliud est res,aliud Æstimatio rei.l.5.tit. 32.d.2.in all.n 18.p.77.c.2

æstimatio facit emptionem. l.5.t.7.d.24. in al l.n.4.p.24.c.2.l.5.t 7.d.43. p.30.c. 1.in all.n.1.l.5.t.1.d.2.& in all.n.10

nummorum debitorum Æstimatio vnde ineunda sit.l.8 t.29.d.11.506.c.1

tanti vnaquæque res est quanti vendi potest ex communi Æstimatio.l.6.t.11. d.17.in all.n.7.p.132.c.2

Agere.

nemo Agere aut iure suo vti cogitur.l. 6.t.15.d.2.in all.n.7.p.153.c.1

nemo potest Agere contra seipsum.l.7. t.32.d.10.in all.n.8.p.373.c.2

nemo potest Agere,nisi aliquis sit legitimus contradictor qui conueniatur. l.7.t.32.d.10.in all.n.9 p.373.c.2

qui Agit non auditur, nisi eius interfit. l.5.t.7.d.4.in all.n.7.p.19.t.1.l.5.t.7.d. 11.p.21.c.1

quisquis Agit tanquam talis debet probare se esse talem.l.5.t.28.d.1. in all.n. 1.p.7.c.1

Agens interdicto, Quorum bonorum, quid probare debeat.l.8.t.1.d.1.p 388. c.1.an & quatenus dominij exceptionem patiatur? ibid.

Agenti alieno nomine & ad alienum commodum nihil vnquam obiici potest ex propria persona. l.5.t.31.d.4. p.76.c.1

Agenti interdicto ad recuperādam possessionem exceptio dominii an possit obiici.l.8.t.3.d.38.p.392.c 1

Actum agi nunquā patitur lex aut prætor,nisi ex magna causa.l.5.t. 31.d.1.p. 75.c.1.in all.n 8

nihil Actum videtur quādiu mutari voluntas potest.l.6.t.20.d.26.in all.n.2. p.181.c.2

Agnatus.

in Agnatis non erat olim successio quātum ad hereditates erat, tamen fuitq; semper in fideicommissis familiæ relictis.l.6.t.20.d.21.in all.n.2. pag. 179. c.2.

Agnatus agnatum accusare quando prohibetur.l.9.t.18.d.1.in all.nu. 4.p.584. c.2

Agnatus proximus si idem testamento heres scriptus sit vt legitimam hereditatem petierit, hoc ipso testamentariam repudiasse videtur. l. 6.t.12. d. 19.n.1.& 2.p.146.c.2

Agnati mariti præferuntur vxori, tanquam extraneæ.l.5.t.7.d.11.in all.n.8. p.21.c.1

Affectus.

Affectus non punitur, si non sit secutus effectus,nisi deuentum sit ad actum proximum & immediatum. l.9. t.24. d.20.p.609.c.1

Affinitas.

Affinitas an contrahatur ex illicitâ coniunctione.l.5.t.3.d.2.p.4.c.2. non contrahitur ex fornicario coitu iure ciuili,contra est iure Canonico. l.5.t.3. d.2.p.4.col.2.

Alienare, Alienatio.

Alienatio est actus per quem transfertur dominium.l.5.t.37.d.1.in all.n.4.p. 82.c.1. l.6.t.11.d.40.in all.n.10.p.139. c.1

Alienationis verbum etiam temporis præscriptionem comprehendit.l.7.t. 12.d.1.n.15.p.270.c.2

Alienare non dicitur qui duntaxat possessionem omittit.lib.8.t.1.d.24.in all. n.14.p.388.2. aut transfert duntaxat possessionem.l.6.t 11.d.40.in all. n.10. p.139 c.1.l.5.t.37.d.1.in all.n.3.p.82.colum.1

Alienare non potest qui non est dominus.l.6.t.20.d.46.in all.n.5.p. 189.c.1. exceptio. ibid.

Alienatio domanij coronarii est prohibita.l.7.t.12.d.1.n.14.p.270.c.2

Alienatio bonorum aduentitiorum filij patri est interdicta.l.6.t.33.d.1. p.225. c.1.& potest reuocari tum per filium, tum per patrem nomine filij. ibidem.

Alienatio bonorum matetnorum per patrem facta etiam filiofam. consentiente est nulla. l.6.t.32.d.2.pag.324. col.1

Alienatio bonorum filii facta per filium ne ipsi quidem nocet; l.6.t.33.d.4. p.226.c.2

Alienatio non censetur prohibita cùm habet causam necessariam. l.5.t.13.d. 9.in all n.4.p.53.c.1

Alienatio rei immobilis ad minorem spectantis in minori ætate facta sine decreto,si à minore maiore facto expressim confirmata sit, restitutionis beneficio rescindi non potest. l.5.t.39. d.3.p.84.c.1

Alienatio iniusta bonorum minoris per tutorem aut curatorem facta confirmatur lapsu quinquennij transcursi post maiorem ætatem. l.5.t.39.d.2.p. 83.c.2

Alienatio bonorum paraphernalium an & quatenus valeat.l.5.t.15.d.2.p.57.c. c.2.& 58 c.1.

Alienatio bonorum dotalium quatenus valeat.l.5.t.15.d.1.p.57.c.1

Alienatio facta pendente lite ex causa litem præcedente valet.l.8.t.24.d.5.p. 476.c.1.exceptio ibid.

Alienationis rerum Ecclesiasticarū permittendæ causæ quæ.l.7.t.5.d.3.in all. n.26.p.252.c.1

Alienatio rei hereditariæ de qua acceptum est iudicium familiæ erciscundæ non valet.l.8.t.24.d.6.p.476.c.1

Alienatio bonorum an permissa sit,reo criminis pendente cognitione. l.9.t. 2.d.1.p.557.c.2

Alienationes factæ pendente lite à reo criminis an sint reuocandæ. l.9.t.2.d. 7.p.559.c.1

Alienatio secuta non extinguit ius præcedentis pignoris. l.8.t.23.d.15.n.5.p. 466.c.1

nulla potest fieri Alienatio in præiudicium creditoris hypothecarij. l.7.t.35. d.1.in all.n.5.p.179.c.2

Alienatio non extinguit pignus. ibidem.

Alienatio rei litigiosæ est prohibita.lib. 8.tit.24. defin.2.3.4.pag.475. colum. 1.2

Albini seu alienigenæ.

Albini seu Alienigenæ in Gallia heredem habere non possunt, nec ab intestato succedere. l.6.t.18.d.18.p.170. c.2.

pro Albino non est habendus qui ex alieno territorio in quo natus est, ad paternæ originis locum redierit.l.9,t. 29.d.24.n.18.p.630.c.2

Alimenta.

Alimenta succedunt loco portionis legitimæ.l.5.t.16.d.8.in all.num 4.p.62. col.1

ab Alimentis ad legitimam valet argumentum tantùm negatiuè;& contra à legitima ad alimenta tantùm affirmatiuè.lib.5.tit.16.d.8.in all.num.5.pag. 62.c.1

faciliùs est vt Alimenta debeantur, quā portio legitima.lib.5.t.16.d.8.in all.n. 5.p.62.c.1.

Alimenta non debentur filio ne quidem naturali & legitimo cùm habet aliunde vnde se alat.l.6.t.23.d.13.pag.200. col.1.

Alimẽtorum nomine aliquid filio prorogandum edicto pendente. l.5.t.16.d.4.n.6.all.n.1.p.61.c.1

Alimenta vxori maritus exhibere debet.l.5.t.1.d.2.§.2.in all.n.2.l.5.t.8.d.26.p.40.c.2.excepto. ibid.

Alimentorum mulieri præstandorum obligatio à dote proficiscitur. l.5.t.8.d.26.p.40.c.2.in all.n.3

Alimenta debentur quibusuis spuriis ex æquitate Canonica;non etiam ciuili. l.5.t.16.d.8.in all.n.3 p.62.c.1

Alimenta legata non minuuntur ex imminutione fructuum fundi pro iis obligati.l.6.t.17.d.4.p.160.c.1.exceptio ibid.

Alimenta legari possunt ei qui alunde habet vnde se alat. l.6.t.23.d.13.n.11.in all.p.200.c.2

Alimenta interdum debentur iure actionis:interdum officio iudicis.l.5.t.8.d.26.in all.n.6.p.40.c.2

Allegatio.

Allegatio causæ excusationis à tutela quando sit necessaria.l.5.t.21.d.1.in al.n.2 p.66.c.1

de Allegationibus post productas testationes non facilè admittendis. l.7.t.28.d 38.p.300.c.2

Annotatio bonorum.

Annotationis bonorum potestas extinguitur si rei persona capta sit.l.7.t.20.d.4.n.5.6.7.p.320.c.2

Annulus.

Annulus nuptialis datur cùm sponsalia contrahuntur per verba de præsenti. l.5.t.1.d.2 p.2.in all.n.12.

Annulus nuptialis quantucumque sit pretij nunquam restituitur. l.5 t.1 d.2.p.2

Annulus nuptialis relinquetur mulieri in memoriam bene transacti matrimonij.l.5.t.1.d.2.p.2.in all.n.15.

Annus.

Annus cæptus in quibus causis habeatur pro completo.l.8.t.29.d.12.d.527.c.1

Annus centesimus finis esse creditur vitæ longæui hominis. l.5.t.40.d 4.p.85.c.2.in all.n.3.

intra Annum luctus mulier ab heredibus mariti dotem exigere non potest.l.5.t.8.d.6.p.34.c.1

Anomalus successor.

Anomali successores dicũtur Baldo qui iure communi nec heredes sunt, nec in omnibus heredis loco. l.5.t.8.d.10.in all.n.11.p.36.c.1

Antecessor.

Antecessores qui dicantur. l.6.t.18.d.19.p.170.c.2

Antichresis.

Antichresis est quando creditor suos facit fructus pignoris in vicem vsurarum.l.6.t.20.d.44.in all.n.1.p.188.c.2 l.6.t.24.d.4.in al.n.3.p.203.c.2.l.5.t.7.d.20.p.23.c.2.in all.n.1

Antichresis est contractus quo permittitur creditori vt fruatur pignore, quemadmodum è contrario debitor fruitur pecunia creditoris. l.8.t.21.d.1.in all n 6.p.457.c.1

Antichresis & venditio facta sub pacto de retrouendendo quomodo differant.l.8.t.22.d.12.n.7.p.461.c.2

valet pactum in Antichresi appositum vt non possit creditor sortem exigere, quandiu patietur debitor creditorẽ percipere fructus pignoris. l.8.t.22.d.6.p.458.c.2

Antichresis à prætore quoque constitui potest.l.7.t.20.d.12.in al.n. 2.p.335.c.1

Antichresis expressa nõ seruat legitimũ modum vsurarum. l.8.t.19.d.28.in al.n.2.p.453.c.1

pactum de iure prælationis appositum in Antichresi finitur finito contractu. l.8.t.22.d.12 p.461.c.1.

Antichresis contracta in fraudem legitimarum vsurarum non tenet in eo, quod excedit modum legitimum.l.8.t.22.d.11.p.460.c.2

Apparitor.

Apparitoris relatio an probet. l.7.t.27.d.10.p.357.c.1

Apparitoris relationi creditur ad excusandam appellantem qui appellationem deseruisse dicitur. l.7.t.27.d.10.p.357.c.1.

Apparitor quando condemnandus sit propter iniuriosam à se factam executionem.l.7 t.20.d.8.p.322.c.1

Apparitoris principalis,qui Capitaneus Iustitiæ dicitur,officium. l.9.t.3.d.1.n.1.p.560.c.2

Apparitor regius aut principalis delinquens in territorio inferioris iudicis an ab eo puniri possit.l.7. t. 20.d.49. p.334.c.1

quomodo puniatur qui Apparitorem offendit.l 9.t.20.d.6 p.588.c.1

Appellare, Appellatio.

sufficit verbum Appello.vt. Appellatio rectè interposita videatur. l.7.t.26.d. 12.p.347.c.1

postquam iudicatum est siue bene siue malè,siue ab ordinario iudice, siue à delegato necessaria est Appellatio, quarum,uis nulla esse sententia proponatur.l.7.t.19 d.20.p.319.c.2

non Appellatur nisi ab inferiore ad superiorem. l.7 t.26.d.34.in all.nu.2.p.352.c.1

à delegato ad delegantem regulariter Appellandum est. l 7.t.26. d. 30.p. 350.c.2.

Appellari quando possit à senatus decreti impetratione.l.7.t.26.d.30.in all.n. 6.p.351.c.1

si Princeps post euocationem litis apud senatum pendentis aliquos iudices delegauerit,ab iis ad senatum Appellari nõ potest,l.7.t.19.d.4.p.366.c.1

Appellari potest ad senatum à Gubernatore Sabaudiæ,sed non à Consilio status;multò minus à Principis Vicario,seu locum tenente generali. l.7.t. 26.d.34.p.352.c.1

quo casu condemnatus ab inferiore iudice non magis Appellare potest,quã si à senatu ipso esset condemnatus. l. 7.t.26.d.17.p.348 c.1.

à sententia quæ vni ex litigatoribus dat electionem Appellandum est ex die sententiæ,non ex die secutæ electionis.l.7.t.27.d.6.p.356.c.1.

Appellari potest etiã ab executore mãdati fines excedente. l.7.t.20.d.19.in all.n.3.p.325.c.2.

Appellari potest ab executione si non sit admissa compensatio quæ admitti debuit.l.7.t.26 d.28.p.350.c.2.

Appellari potest ab eo qui iussit, incipi ab execurione,si nõ adiecerit clausulã iustificatiuam,quæ faciat intercedendi potestatem.l.7.t.26.d.40.p.353.c.2

à sententia nulla perinde Appellandũ ac si teneret. l.7.t.20.d.25.n.2.p.327.c.1

Appellatio non obstat quominus interlocutoria reparabilis mandetur executioni.l.7.t.15.d.20.p.288.c.1.

ab interlocutoria quæ iam mandata est executioni Appellari non potest. l.7. t.26.d.41.in all.n.4.p.354.c.1

ei qui Appellauit à pœna corporali remittitur mulcta quæ temerè appellantibus infligi solet.l.7.t.26.d.44.p. 354.c.1

Appellatio à taxatione expensarum per definitiuam sententiã adiudicatarum intimanda est parti:non procuratori, sicut & à qualibet alia definitiua.l.7.t. 26.d.23.p.349 c.1

Appellatio quibus sententiis iuridici maioris non possit opponi. l.7.t.15.d. 15.16.p.287.c.2.

quo casu possit quis Appellare ab ea sententia quâ fuit alius personaliter condemnatus.libr.7.titul.25.d.1.p.342. c.2

non auditur Appellatio quæ in productionis tantum inuentario fuit interposita,nec aduersario significata. l.7, t.29.d.6.p.366.c.2

non auditur Appellans qui cõsecutus executionis sententiæ, cùm per secutam executionem res integra esse desiit. l. 7.t 29.d.7 p.367.c.1

proponendæ nullitatis nulla est hodie via,quàm per Appellationem. l.7. t. 14.d.2.in all,n.5.p.279.c.1

Appellatio ab vno capite sententiæ quando deuoluat negotium principale ad iudicem appellationis. l.7.t.26. d.5.p.345.c.2

à sententia quæ vnum duntaxat caput habet continens duas partes potest indistincte Appellari.l.7.t.26.d.13.p.347. c.1.

à sententia cuius executionem senatus in audita parte permisit potest Appellari.l.7.t.26.d.48.p.355.c.1

ab omni interlocutoria quæ præiudicium faceret in definitiua potest statim Appellari.l.7.t.26.d.3.p.345.c.1

non potest Appellari à futuro grauamine.l.7.tit.26.d.3.in all.numer.2.p.345. c.1

deferendum est Appellationi ab interlocutoria quę habet vim definitiuæ.l. 7.t.15.d.9.p.285.c.2

non audiendus est Appellans si ab eodem iudice qui pronuntiauit correctionem iudicati impetrare potuit.l.7. t.15.d.8.p.285.c.2

quo casu Appelletur à denegata iustitia,etiamsi trina monitio nõ præcesserit.l.7.t.26.d.4.p.345.c.1

à tutelæ datione quando liceat Appellare.l.7.t.29.d.1.p.365.c.1

etiam nulla sententia transit hodie in rem iudicatam si ab ea non Appelletur.l.7.t.27.d.13.p.358.c.1

de nullitate sententiæ tractatur per appellationem. l.7.t.21.d.1.in all.n.6.p. 335.c.2

ab executione literarũ de debitis ad quẽ iudicem fit Appellandum. l.7.t.26.d. 30.in all.n. 6.p.351.c.1

ab interlocutoria Appellare licet iure Pontificio,nõ ciuili.l.7.t.26.d.1.n.1.p. 344.c.1.l.7.t.15.d.20.in all.n.2.p.288. c.2

ab interlocutione quâ iussi sunt litigatores venire in rem præsentem non potest Appellari. lib. 7.tit. 26.d.6.p. 345.c.2.

Appellatio pro expensis tantùm interposita non devoluit negotium principale ad iudicem appellationis. l.7.t. 26.d.45.p.354.c.2

non est audiendus qui Appellat à citatione personali priusquàm de crimine responderit. lib.7.t.26. d.38. p.353. c.1.

interposita appellatione à diuersis capitibus taxatarum expensarum tot Appellationes censendæ sunt, quot sunt capita.lib.7.titul.18.d.44. nu.1.p. 302.c.1

non po-

non potest Appellari ab eo quod iudex præcepit h.ti ad animi sui instructionem.l.7.t.26.d.32.p.351.c.2
frustrà Appellatur postquam res integra esse desiit. l.7.t.26.d.19.p.348.c.2
à sententia executioni non mandata quandiu Appellare liceat. l.7.t.27.d.16.p.355.c.1
Appellari tanquam ab abusu quando possit.l.7.t.28.d.1.p.359.c.1.2.& d.3. in all.n.6.p.360.c.1.
abusus non animus abutendi facit locum Appellationi tanquam ab abusu. l.7.t.28.d.16.p.363 c.1
qui Appellat simpliciter nunquam censetur tanquam ab abusu Appellare.l.7.t.28.d.17.p 363.c.1
Appellans ab abusu si succumbat condemnandus est semper ad mulctam,& ad sumptus,non item is qui appellatur.l.7.t.28.d.18.p.363.c.1
recte Appellatur tanquam ab abusu si rescriptum summi Pontificis mandetur executioni præsertim aduersus laicos inconsulto senatu.l.7.t.28.d.4.p.360.c.1
de Appellatione ab abusu in iis quæ ad correctionem morem pertinent.l.7.t.28.d.5.p.360.& d.6.p.361.c.1
Appellari potest tanquam ab abusu cũ ante latam aut executioni mandatam possessorij sententiam citatur pars ad judicem Ecclesiasticum.l.7.t.28.d.7.p.361.c.1.2
à venationis prohibitione generali quã alius quilibet à Principe fecerit Appellari potest tanquam ab abusu. l.7.t.28.d.13.p.362.c.1.
si iudex ecclesiasticus retractet rem à laico iam tractatam recte Appellatur tanquam ab abusu. l.7.t.28.d.15.p.363.c.1
etiam ab eo quod factum sit contra sacros canones & in scandalum laicorũ potest Appellari tanquam ab abusu. l.7.t.28.d.23.p.365.c.1
non potest Appellari tanquam ab abusu, si iudex ecclesiasticus aliquid decreuerit cõtra clericum condemnatũ. l.7.t.28.d.12.p.361.c.1
Appellari potest tanquam ab abusu si iudex ecclesiasticus citationem generalem fieri iusserit,quæ laicos quoque comprehendere possit.l.7.t.28.d.14.p.362.c.2.
potest Appellari tanquam ab abusu, si impetratum sit breue Apostolicum ad auferendam possessionem ei quem Senatus iam fecerit possessorem.l.7.t.28.d.11.p.362.c.1
multùm interest an Appellatio prorsus deserta sit,an male introducta & extra tempora.l.7.t.27 d.11.p.357.c.2
allegatio compromissi an impedit desertionem Appellationis.l.7.t.27.d.11.p.355.c.2
Appellans qui appellationem deseruit siue ab initio siue ex post facto semper condemnandus est & ad expensas & ad iacturam litis. l.7.t.28.d.56.p.306.c.1
Appellantibus ob desertam appellationem multa infligitur iure nostro, ijque in expensarum litis condemnantur. l.7.t.23.d.11.p.267.c.1
qui Appellauit ob commutatam causam criminalem in ciuilem quid obtinere debeat si victor fuerit contumax in causa appellationis.l.7.t.26.d.46.p.354.c.2
quibus remediis succurratur victori cõtra Appellationem quam appellans non fuit intra tempora prosecutus. l.7.t.29.d.10.p.367.c.2
Appellationis auxilium nemini denegandum est.l.7.t.26.d.17.in all.n.1. p.348.c.1
an sit admittenda Appellatio eius qui propria confessione sit conuictus; & præterea testibus. ibid.n.2.in all. aut cùm crimen notorium est. ibid.
Appellationis remedium est magis extraordinarium & odiosius,quã intercessionis.l.7.t.26.d.28.in all.n.5. p 350.c.2
Appellatio reducit litem ad terminos litis contestatæ,vnde est quòd in causa appellationis nulla fit litis contestatio,sed incipitur à conclusione in causa.l.8 t.23.d.2.in all.n.13.p.462.c.2
Appellans nemo auditur nisi cuius iam interest.l.7.t.26.d.3. in all.n.2. p.345.c.1
iustam causam Appellandi alius non habet quàm cuius interest. l.7.t.19.d. 1c. in all.n.2.p.318.c 2
non potest Appellari sub condicione, cùm appellatio sit actus legitimus qui non recipit condicionem.l. 7.t.26.d. 11.p.347.c.1.n.1 in all.
pœna temerariæ Appellationis est mulcta pecuniaria præter condemnationem expensarum.l.7.t.18.d.44.n.2.in all.p.301.c.1.& 2
non Appellasse, Appellationem interpositam non introduxisse, & introductam prosecutũ non fuisse,paria sunt. l.7.t.27.d.14 in all.n.1.p.358.c.2
Appellatio quando litis consorti prosit. l.7.t.31.d.1.in all.n.2.p.369.c.1. l.7.t. 30.d.1.p.368.c.2
tutor datus quando Appellare possit.l.7. t.26 d.8.p.346.c.1
Appellatio procuratoris generalis principis pro parte pœnæ an prosit reo condemnato ex contumacia. l.7.t.26. d.2 p 344.c.2.
qui intercessit, & si non deferretur intercessioni appellauit habendus est pro Appellante si executor dixerit se deferre appellationi. l.7.t.26.d.31.p. 351.c.1
Appellatio principalis debitoris prodest fideiussori.l.7.t.26.d.33.nu.18.p.352.c.1
Appellatio vnius interposita abvno capite sententiæ nõ prodest aduersario nolenti appellare à cæteris. l.7.tit.26.d. 20.p.348.c.1
Appellatio tam à venditore quàm ab emptore contra quinquentem interposita, non potest inauditis heredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi.l.8.t.30.d.27.p.531.c.1
Appellationem ab interlocutoria interpositam potest procurator & prosequi & deserere. l.7.t.26.d.1.p.344.c.1
Appellatio non deuoluit cognitionem ad iudicem appellationis, nisi quatenus appellatum est.l.7.t.26.d.2.in all. n.11.p.345.c.1
reus de crimine respondere sine causa iussus, an possit Appellare. l.7.tit.26. d.39.p.353.c.2
Appellare potest qui aduersarium à iudice admissum vt in probationis supplementum iuraret, passus est iurare.l. 7.t.29.d.9.p.367.c.2
quo casu habeatur pro puro Appellante is qui non appellauit nisi in casum.l. 7.t.26.d.11 p.346.c.2
quo casu condemnatus non possit Appellare.l.7.t.29.d.5 p.366.c.2
quibus casibus is contra quem Appellatum est tanquam ab abusu etiãsi succumbat non ideò tamen in sumptus condemnatur. l.7.t.28.d.21.pag.364. col.2.
Appellatio ab abusu est omnium odiosissima,tanquam quæ exprobret ei à quo appellatur quòd abusus sit sua iurisdictione.l.7.t.28.d 3.in alleg.n.2 p. 360.c.1
Appellatio ab abusu,cur odiosa:l.7. tit. 28.d.18.nu.3.p.363.c.1 antiquis ICtis incognita,& hodie etiam Iralis. ibid.
possithe Appellari tanquam ab abusu ab impetratione rescripti Pontificij. l.7. t.28.d.3.p.360.c.1
super Appellationibus ab abusu quomodo pronuntiare soleat senatus.l.7.tit. 28.d.10.p.361.c.2
potest Appellare tanquam ab abusu is qui in literis monitoriis de maleficio occulto nominatur. leg.7.tit.28.d.22. p.364.c.2
Appellatio executionem impedit,adeóque extinguit iudicatum. l.7.t.14.d.5. in all.n.8.p.279.c.2. l.7.t.15.d.14.n. 7.p.287.c.1
Appellatio quando extinguat iudicatum. leg.7.titul. 26.d. 47. pag.354. c.2
Appellatio habet vim non tantùm deuolutiuam, sed etiam suspensiuam.l. 7.tit.15.d.2.in alleg.num. 3.pag.283.c.2
Appellationi introducendæ quodnam tempus sit præstitutum, l.7.t.27.d.9. n.1.in all.p.357.c.2.
Appellandum est intra decem dies.l.7.t 18.d.37.in all.n.1.p.300.c.2
decendium datum ad Appellandum incipit currere & computatur ex die pronuntiatæ sententiæ.l.7.tit.27.d.6. in all.n.1.d.356.c.2.
in causis criminalibus illico Appellandum est,nec expectatur decendium. l.7.t.26.d.21.p.349.c.1
Appellationi renuntiari quando & vbi possit. lib. 7.tit.27.d.4.n.2.3.4.p.356. c.1
Appellationi intra quod tẽpus impunè renũtiari possit.l.7.t 26.d.35.p.351.c.2
intra decem dies licet resilire ab Appellatione,postea non licet, nisi literis à Principe impetratis, quas vocant decantissement.l.7.t.18.d.11.in all.n.2.p. 294.c.2
Appellandi tempora non currunt ei qui sententiam probabiliter ignorauit,nisi à die scientiæ.l.7.t.26.d.10.3.in all.p. 346.c.2
à sententia contra alium lata sufficit vt intra decendium ex die notitiæ Appellet is cuius interest.l.7.t. 26.d.10. p.346.c.2.
Appellationem intra statuta tempora prosequi pragmatici vocant,releuer & intimer lappel.l.5.t.23.d.1. in all. n.1. p.67.c. 1
potest impunè renuntiari Appellationi intra decendium à die sententiæ, sed non à die appellationis.l.7.t.27.d.8.p. 356.c.2
renuntiatio Appellationis facta extra tempora & extra acta non impedit desertionem.l.7.t.27.d.4.p.355.c.2.
Appellatio quando dicatur deserta. l.7. t.18.d.56.n.1 p.306.c.1.
Appellationis desertio est delicti quædam species. l.5.t.23.d.1. in all.n.2.p. c.7.c.1.l.7.t.18.d.56.in all.n.6.p.306.c.1
Appellationis desertio habet delictum admixtum propter contemptũ vtriusque iudicis & à quo & ad quem.l.7.tit. 18.d.79.in all.n.3.p 312.c.1
Appellatio deserta habetur pro nunquã interposita,& per desertionẽ desinit iudex appellationis vllã habere iurisdictionẽ.l.7.t.16.d.7 in all.n.4.p.290.c.1

Appellatio deserta pro non interposita habetur. l. 7. t. 14. d. 6. in all. n. 6. p. 280. c. 1.
Appellationis desertio facit vt sententia transeat in rem iudicatam, ac si ab ea non esset appellatum. l. 7. t. 27. d. 14. p. 358. c. 1.
Appellatione deserta quam tutor interposuit pro pupillo, in pœnā desertionis proprio nomine condemnandus est. l. 7. t. 18. d. 80. p 312. c. 1.
de desertione Appellationis ab executore quis iudex cognoscat. l. 7. t. 26. d. 29. p. 350. c. 2.
Appellationis causa nulla reddita an illico sequatur appellantis condemnatio. l. 7. t. 26. d 15. p. 347. c. 2.
Appellationem tanquam ab abusu etiam desertam prosequi potest & debet procurator Principis. l. 7. t. 28. d. 20. p. 364. c. 1.
restitui ad Appellandū aduersus lapsum tēpus quādo quis possit. l. 7. t. 26. d. 47. p. 354. c. 2. & n. 4. in all. p. 355. c. 1.
Appellationem intimari procuratori in quibus sententiis sufficiat. l. 7. t. 26. d. 23. in all. n. 2. p. 349. c. 2.
procurator Principis Appellare quandocunque potest ab vsione beneficiorum perperam facta tanquam ab abusu. l. 7. t 28. d. 8 p. 361. c. 2.
quo casu Appellans non possit consentire vt causa principalis tractetur apud iudicem appellationis quem elegit. l. 7. t. 26. d. 26. p. 350. c. 1.
difficilius est vt Appellans quàm vt Appellatus vincat ex voica aduersarij contumacia. l. 7. t. 26. d. 36 p. 352. c. 2.
Iudex Appellationis quam habeat potestatem. l. 7. t. 28. d. 68. in all. n. 5. p. 309. c. 2.
apparitoris relationi creditur ad excusandum Appellantem qui appellationem deseruisse dicitur. l. 7. t 27. d. 10. p. 357. c. 1.
facilius parcitur ei qui Appellationem intra tempus non intimauit, quàm ei qui non introduxit ad iudicem. l. 7. t. 27. d. 5. p. 356. c. 1.
non deseruit Appellationem qui eam persequitur licet non vltiò id faciat, sed aduersario instante. l. 7. t. 27. d. 7. p. 356. c. 2.
Appellare potest etiam non condemnatus, si modò eius interest. l. 7. t. 26. d. 27. p. 350. c 1.
non potest quis Appellare post quam acquieuit iudicato. l. 7. t. 29. d. 12. p. 368. c. 1. exceptiones ibid.
si Appellatio à defuncto interposita ab herede deserta sit, non nocet ea res fructuario qui non fuit vocatus. l. 7. t. 22. d. 5. p. 337. c. 2.
Appellatio neque necessaria neque vtilis est nisi ei cui sententia noceret. l. 7. t. 22. d. 4. n. 2. p. 337. c. 1.
qui ad munera vocantur statim debent Appellare, & quid interim faciendum sit si appellauerint. l. 7. t. 29. d. 2. p. 365. c. 2.
cùm prima executio confluit in secundam, sufficit ei qui ab vtraque Appellauit, vt posteriorem persequatur. l. 7. t. 27. d. 1. p. 355. c 2.
Appellante sententiam non exhibente quomodo contra eum pronuntiandum sit, & quid si postea exhibeatur sententia. l. 7. t. 29. d. 8. p. 367. c. 1.
Appellatio an possit conuerti in intercessionem. l. 7. t. 26. d. 43 p. 354. c 2.
non potest conuerti Appellatio in intercessionem etiā ex rescripto Principis citra refusionem expensarum. l. 7. t. 18. d. 11. p. 294. c. 1.
sera est Appellatio post secutam executionem. l. 7. t. 26. d. 14. p. 347. c. 1.
seræ Appellationis aut renuntiationis pœna. l. 7. t. 27. d. 8. p. 356. c. 2. & 357. c. 1.
Appellationes sunt aliquo modo odiosæ, quia continent expostulationem de iniquitate iudicis qui sententiam tulit. l. 7. t. 15. d 8. in all. n. 4. p. 285. c. 2.
Appellationes plerūque interponūtur frustrandi, tantùm gratia, & animo protrahendæ litis ac differendæ solutionis. l. 7. t. 15. d. 1. in all. n. 4. p. 283 c. 1.
Appellans debet edere sententiam à qua se dicit appellantem, aliàs non auditur. l. 7. t. 29. d. 8. n. 1. p. 367. c. 2.
causæ petendæ restitutionis aduersus obiectam desertionem Appellationis sunt pestis, bellum pauperras appellantis. l. 7. t. 27. d. 3. p. 355. c. 2. l. 7. t. 27. d. 15. n. 7. 8. p. 358. c. 2.
per Appellationem iniquitas iudicati plerūque corrigitur. l. 7. t. 24. d. 5. in all. n. 4. p. 279. c. 2.
Appellatio transfert litem ad iudicem appellationis cum suis omnibus qualitatibus, si quidem reducit litem ad terminos contestationis. l. 7. t. 20. d. 52. in all. n. 5. p. 335. c. 1.
qui aduersus Appellationem desertam restitutus est expensas litis appellatoriæ obtinere nunquam debet. l. 7. t. 18. d. 79. p. 311. c. 2.
dies prosequendæ Appellationis criminalis anticipari potest, solo instante procuratore Principis, etiam tacente accusatore. l. 7. t. 26. d. 37. p. 353. c. 1.
Appellatio post iudicati executionem interposita per pupillum beneficio restitutionis an reuocet executionem. l. 7. t. 26. d. 41. p. 353. c. 2.
quid ions sit, cùm Appellatur ab Aresti executore qui fines mandati non excessit. l. 7. t. 26. d. 33. p. 351. c. 2.
aduersus quem debeat Appellationem suam prosequi is qui postulante creditore pupilli datus est tutor & appellauit. l. 7. t. 26. d. 9. p. 346. c. 2.
quantum interfit an Appellans sit contumax in causa appellationis, an appellatus. l. 7. t. 26. d. 7. p. 346. c. 1.
pro Appellato contumace sententia ferri potest, at pro appellante contumace non potest. l. 7. t. 26. d. 7. p. 346. c. 1.
Appellationem deserere quis dicatur. l. 7. t. 26. d. 7. in all. n. 3. p. 346. c. 1.
condemnandus est Appellans in expensas desertionis, si quid impediat ne eodem tempore possit lis appellatoria terminari. l. 7. t. 18. d. 82. p. 312. c. 1.
si iusta causa sit dandæ restitutionis aduersus desertionem Appellationis quid fieri debeat. l. 7. t. 27. d. 12. p. 357. c. 2.
in causis criminalibus quocunque tempore introduci potest Appellatio. l. 7. t. 26. d. 16. p. 348. c. 1.
Augustanorū priuilegiū de Appellationibus ad Senatū. l. 7. t. 29. d. 11. p. 368. c. 1.

Apocha.

Apocha non est modus tollendæ obligationis, sed probandi sublatam cùm sit solutæ pecuniæ professio. l. 5. t. 14. d. 3. in all. n. 2. p 70. c. 1.
Apocha in chirographi tabulis conscripta in eam causam facta creditur, quæ chirographo continetur. l. 8. t. 29. d. 34. p. 514. c. 1.

Apostoli.

Apostoli moribus nostris peti darique desierunt. l. 7. t. 27. d 4. 5. p. 358. c. 2.

Arbitri, arbitria.

Arbitri rationum qui dicantur. l. 7. t. 15. d. 5. in all. n. 2. p. 284. c. 2.
Arbitria hodie redacta sunt ad instar iudiciorum. l. 8. t. 27. d. 5. n. 4 p. 488. c. 8.

Argentum.

Argentum in suo genere admittit functionem. l. 5. t. 32. d. 2. p. 77. c. 2.

Arrestum.

conuentio procuratorum à Senatu homologata vim Arresti obtinet: non tamen trahitur ad similes casus. l. 7. t 19. d. 6. p 316. c. 1.
Arrestum quo casu reuocari possit citra viam ciuilis supplicationis. l. 7. t. 14. d. 5. p. 279. c. 2.
Arrestum Senatus quomodo possit impugnari. l. 7. t. 14. d. 1. & 2. p. 278. 279. c. 1.
Arresta ex tempore pronuntiata quomodo emendentur. l. 7. t. 19. d. 9. p. 316. c. 2.

Ascendentes.

Ascendentes nunquam succedunt in feudalibus. l. 6. t. 30. d. 2. n. 3. p. 120. c. 1.
Ascendentes ex lineâ materna quando teneantur dotare filiam siue neptem. l. 5. t. 7. d. 30. in all. n. 3. p 26. c. 2.
Ascendentes ex lineâ paterna iterum dotare tenentur. l. 5. t. 7. d. 30. in all. n. 3. p. 26. c. 2.
Ascendentium hereditates descendentibus debentur iure naturæ. l. 6. t. 27. d. 2. n. 7. p. 217. c. 2. descendentium verò ascendentibus non tam iure naturæ, quàm intuitu pietatis & miserationis. ibid.

Assassinium.

homicidium dicitur committi per Assassinium quando fit interuenié e pecunia. l. 9. t. 10. d. 8. n. 4. in all. p. 573. c. 2.
Assassinatus propria l. 9. t. 10. d. 8. p. 573. c. 1.
in crimine Assassinatus potest deueniri ad torturam priusquàm constet de corpore mortuo. l. 9. t. 21. d. 17. p. 593. c. 2.
pœna Assassinij est pœna mortis. l. 9. t. 10. d. 8. n. 1. in all. p. 573. c. 2.

Assecuratio dotis.

Assecuratio dotis Gallis dicitur bonorum separatio. l. 7. t. 19. d. 21. p. 317. c. 2.
Assecuratio dotis facienda etiam pro sumptibus in litem à muliere factis. l. 5. t. 7. d. 3. p. 18 c. 2.

Auctor.

Auctor laudatus ab emptore ad rem defendendam vtitur iure emptoris in agendo & excipiendo. l. 8. t. 30. d. 17. p. 526. c. 1. & d. 21. p. 529. c. 1.
Auctor non rectè defendit emptorem aduersus vindicantem iure dominij si vel offerat pretium rei quæ vindicatur. l. 8. t. 30. d. 26. p. 531. c. 1.

Audere in iudicio.

non Auditur perire volens. l. 7. t. 24. d. 1. in all. n. 9. p. 340. c. 2.
nemo Audiendus est sine agendo, sine excipiendo si non vtius interfit. l. 8. t. 11. d. 2. in. all. n. 5. p. 425. c. 2.
Audiendi sunt appellantes omnes quorum interest. l. 7. t. 25. d. 1. in all. n. 3. p. 343. c. 1.

Auferre.

nemini res sua inuito Auferenda est. l. 5. t. 32. d. 2. p. 77. c. 2.

Augmentum dotis, ma-

rita.

Augmentum dotale in Sabaudia frequentatur. l. 5. t. 5. d. 25. p. 31. c. 1.
Augmenti dotalis ius variatum. l. 5. t. 5. d. 25. p. 31 c. 1.
Augmentum dotale consuetudinarium non semper debetur ex dotis comparatione. l. 5. t. 2. d. 3. p. 2. c. 1. debetur etiam citra conuentionem & ipso iure, ibid.

Augmentum dotale est veluti pars in dotis. p.2.def.3.in all.n.2.l 5.t.6.d.9. p.16.c.2. in all.n.3. l.5.t.9.d.1.p.41.c.1.
Augmentū dotale est consuetudinariū. l.5.t.6.d.9. p.16.c.1. debetur citra villā conventionē. Ibid. nulla conventione fieri potest vt non debeatur. ibid.
Augmentum dotale consuetudo induxit. l.5.t.5.d.13.p.10.c.2.in all.n.1.
Augmentum dotis quomodo debeatur ex comparatione æstimationis rerum dotalium, l.5.t.7.d.24 p.24.c.2.
Augmenti certa quantitas fieri potest ex comparatione certæ dotis. l.5.t.9. d.4.in all.n.2.p.41.c.2.
Augmentum dotale & sponsalitia largitas differunt l.5. t.1. d. 3.p. 2.in all. n.1.l.5.t.5.d.15.p.11.c.1.
Augmenti dotalis, iocalium & donationis de superuita differentia. l. 5.t.5.d.13.p.10.c.2.
Augmentum dotis est donatio quædā propter nuptias. l.5. t.5.d.13. p.10.c. 2.
Augmēti dotalis restitutioni non aliter locus est, quàm si aut mulier supervixerit, aut superstitibus liberis prædeceserit. l.5.t.1.d.6.p.3.c.1.
Augmentū dotale non transmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefūctæ. l.5. t. 1.d.6. p.3.c.1. exceptio ibid.
Augmentū ad communes liberos redit matre mortua, tametsi à secūdis nuptiis abstinuerit. l.5. t.5.d.13. p.10.c.2.
Augmentū dotis acquiritur mulieri, sed recurrit eā mortua ad cōmunes liberos, siue secundò nupserit, siue nō l.5.t.5.p. n.c.1. secus tamē apud Bugienses ibid.
Augmentū dotis vbi & quādo ad marjti heredes reuertatur. l.5.t.1.d.5.p.3.c.2.
Augmentum dotale quando nullū debeatur. l.5.t.1.d.1.p.2.c.2. debetur.
vt Augmentū debeatur, sufficit contractum esse matrimoniū per verba de præsenti, licet nulla sit subsecuta copula. l.5.t.7.d.1.p.18.c.1.in all. n.9.
Augmentum dotis quomodo debeatur pro nominibus in dotem datis. l. 5.t. d.7.23.p.24.c.1.
Augmentum dotis nō debetur, nisi precedente dotis constitutione aut expressa aut tacita li.5.t.1.d.7.p.3.c.2.
Augmentum dotale debetur ad concurrentem vsque dotis dimidiatæ quantitatem. l.5.t.1.d.3.p.2.c.1.
Augmentum dotis consuetudinarium etiam certa dote constituta, aliquādo incertum est. l.5.t.1.p.2.c.2.def.4.
Augmentū dotis virgini tantū debetur, nō viduę. l.5.t.8.d.24.in all.n.4.p.40.c. 1.nā debetur propter defloratione ibi. l.5.t.1.d.6.p.3.c.2.l.5.t.7.d.1.p.18.c.1.
Augmenti dotalis petitio mulieri non competit, nisi præstitā prius satisdatione. l.5.t.5.d.13.p.10.c.2.
Augmentum dotis etiam non solutæ peti potest. l.5.t.7.d.1.p.17.c.2.
pro Augmento dotali an mulier habeat ius prælationis contra anteriores creditores. l.8.t.8.d.16.p.417.c.2.
pro Augmenti dotalis restitutione quādo mulier satisdare non cogatur. l.5. t.5.d.14.p.11.c.1.
Augmentum penes matrem remanet liberis ante matrem decedentibus. l. 5.t.5.d.13.in all.n.10.p.11.c.1.
Augmentū dotale quādo cōstituatur arbitrio boni viri. l.5.t.1.d.4.p.2.c.2.
Augmētū dotis nō alio iudicio petitur quā de dote. l.5.t.9.d.1.p.41.c.1.in al.n.3
Augmentū dotis debetur etiā dote non soluta. l.5.t 9.d.1.p.41.c.1.etiā si Solutionis dies nondū venerit. ibid. etiā si conuentū fuerit, vt nō nisi pro portione dotis soluę augmētū prēstetur ibi.

Augmentū nō debetur filiæ ad ratā dotis conuentę per scripturā in fraudem patris mariti, sed ad ratam dotis reuera constitutæ. l.5.t.9.d.11.p. 43.c.2.
Augmentū etiam non promissum nubenti debetur. l.5.t.7.d.1.p.18.c.1.
in Augmento certat mulier de lucro captando, in dote verò de damno vitando. l.5.t.1.d.6.in all.n.12. p.3. c.2.
Augmentum dotis non solutę facilius debetur mulieri; quàm dos non soluta. l.5.t.7.d.16.p.22.c.1.
quæ nouatio impediat ne Augmentum monetæ ex causa precedente debeatur. l.8.t.28.d.6.p.502.c.2.
Augmentum monetæ quid. l.7.t.15.d.13. in all.n.2.p.287.c.1.
Augmentum monetæ quatenus sit pars sortis debitæ. l.8.t.28.d.5.p.502.c.1.
Augmentum pro detetioratione monetæ debetur etiam ad causam vestiū nuptialium ab initio æstimatarum. l. 5.t.8.d 9.p.35.c.1.
Augmentū monetale æstimatur ex comparatione aurei. l.8.t.29.d.27.p.511.c.1.
vsurarum aliarúmque accessionum Augmentum monetale nullum vnquam debetur. l.8.t.29.d.45.p.517.c.1.
ob monetę deteriorationē quę post delegationē supervenit debeatúrne Augmētū ei cui delegatio facta, an priori creditori. l.8.t.28.d.4.p.501.c.2.
Augmentū monetale in donationibus causa mortis æstimatur ex tempore donationis. l.8.t.37.d.4.p.551.c.2.
pro pēsionib. annuis Augmētū monetale nullū debetur. l.8.t.29. d.30.p.512.c.2.
cessionarius certę quātitatis cui nullum monetę Augmentū debebatur, nō potest illud petere à debitore cedēris, tametsi debitum fuerit cedenti. l.8.t.29. d.52.p.520.c.1.
nulla supereſt petitio augmēti monetalis post solutionē sortis acceptam sine protestatione. l.8.t.29. d.52. p.520. c.2.

Augustani.

Augustanorū priuilegiū de appellationibus ad senatū. l. 7.t.29. d.11.p.368.c.1.
Augustanorum consuetudo de audiendis testibus in quacunque parte litis. l.8.t.33.d.6.n.5.p.536.c.1.
Augustanorum mos in exequendo iudicato. l.7.t.20.d.48.p. 334.c.1.
Augustanorum priuilegium de iure appellandi. l.7.t.26.d.42.p.354.c.1.
apud Augustanos nulla est temporis præscriptio propter aduersantem cōsuetudinem. l.8.t.33.d.1.p.534.c.2.

Aunus, auia.

Aunus maternus defunctā filiā superstitibus liberis an possit dotem repetere liberorum nomine, etiamsi pater viuat. l.6.t.31.d.4.p.224.c.2.
Aunus maternus præfertur patruo in legitimā successione nepotis. l.6.t.11.d. 11.p.223.c.1.
Auia tutrix esse potest ex Iustiniani cōstitutione. l.5.t.21.d.1.in all.n.8.p.66.c.1
Auia paterna & auia materna ex æquo succedunt nepoti in bonis omnibus tam paternis quàm maternis. l.6.t.4. 31.d.2.p.220.c.2.

Authenticum.

Instrumentū Authenticū quodnā dicatur. l.7.t.15.d.1.n.9.p.282.c.2.l.7.t.15.d. 3.n.2.p.283.c.2.

Autorisare.

qui alium Autorisat non se obligat. l.5. t.24.d.5.in all.n.12.p.71.c.1.

Bastardi.

Bastardi cur *ἀπάτορες* dicti. l.5.t.16.d. 1.in all.n.9.p. 60.c.1.
Bastardorum ea est ratio, vt matris conditionem sequantur, non patris. l. 5. t-16. d. 1. p. 60. c. 1.
Bastardi possūt facere testamentum. l.5. t.16.d.1.in all.n.1.p.60.c.1.
Bastardi filius non succedit auo intestato. l.5.t.16.d.1.p. 60.c.1.
Bastardi presbyterorū maximè odiosi. l. 5.t.16.d.1.in all.n.4.p.60.c.1. non possūt institui à patre, nec patrē instituere l.5.t.16.d.1.in all.n.4.p.60.c.1.
Bastardi nobiliū an sint nobiles. l.9.t.28. d.20.p.618.c.1.l.5.t.16.d.11.p.62.c.2.
Bastardis sine testamento & prole decedentibus Princeps succedit. l.5. t. 16.d. 1.p.60.c.1.exceptiones. ibid.
Bastardorum nobilium liberi legitimi an & quando nomen familię gestare possint. l.9.t.28.d.27.p.621.c.2.

Beneficium.

Beneficium inuito non datur. l.5. t.6.d. 9.in all.n.16.p.16.c.2.
Beneficio decipi aut onerari quis non debet, sed adiuuari. ibid. l. 5. t.1.p.2.c. 2.in all.d. 3.n.6.
Beneficium prætoris aut legis nemini debet esse captiosum. l. 5. t. 13. d.9.in all.n.15.p.53.c.2.
Beneficium quod quis habet à lege non facilè auferendum ei est. l.5. t.13. d. 5. in all.n.11.p.51.c.2.
Beneficia nō deferūtur iure hereditario. l.6.t.25.d.8.in all.n.5 p.209.c.2.
Beneficij fructus nō possūt capi pro debito clerici condemnati, nisi deducto ne egeat. l.7.t.20.d.41.p.332.c.2.
Beneficij petitoriū est mere spirituale. l.7.t.19.d.10.in all.n.4.p.317.c.1.
Beneficium vnitum nunquā potest vacare, nisi vacante eo cui vnitum fuit. l.6.t.1.d.8.in all.n.3.p.91.c.1.
Beneficia patronata cur conferri non possint inuito patrono laico. l.6.t.1.d. 8.in all.n.4.p.91.c.1.
Beneficia quæ nec dignitatem, nec prælaturam habent regulariter præsumuntur libera. l.6.t. 1.d.4.p.90.c.1.
vnio Beneficij quod sit de iure patronatus laicorū núquā potest fieri per Papā inuito patrono laico. l.6.t.1.d.8.p.91.c.1
Beneficia nō diu iacere publicè interest. l.6.t.1.d.6.in all.n.7.p.90.c.2.
Beneficiorum proprietas ad solam ecclesiam spectat, non ad prælatos. l.8.t. 3.d. 5.in all.n.3.p.383.c.1.
Beneficij Ecclesiastici in filium familias collati administratio ad patrē nō pertinet, sicut nec vsusfructus. l.6.t.33.d. 5.p.226.c.2.
Beneficium quando sequestretur. l.7.t. 18.d.53.p.305.c.1.in all.n.1.

Bona.

Bona non intelliguntur nisi deducto ære alieno. l.5.t.1.p.2.c.2.d.4. l.6.t.11. d.5.in all.n.2.p.129.c.1.
Bona etiam futura in dotem dari possunt. l.6.t.4.d. 2. p. 95.c. 1. sicut & pignori. ibid. l.5.t.7.d.20.p.25.c.2.
Bonorū mobiliū obligatorū, an sit aliquā apud Sabaudos cōtra tertios possessores persecutio. l.8.t.6.d.21.p.401.c.2.
Bonorum immobiliū non est facilis amissio aut dilapidatio. l. 5.t.5.d.14. in all.n.1.p.11.c.1.
Bonorum immobilium appellatione iura & actiones non continentur. l.6. t.18.d.11.p.169.c.2.exceptio. ibid.
in Bonorum mobilium & immobilium obligatione iura & actiones non comprehenduntur. l.8.t. 6.d.14.p.399.c.2.
Bonorum incerta pars tradi & possideri non potest. lib.5.t.1.def.1.p.1.n.5.
Bona aduentitia filij, solius sunt filij. l. 6.t.33.d.1.n.15. p.225.c.2.
Bona feudalia & emphyteuticaria redacta sunt ad instar allodialium. l.7,

t.1.d.23.in all.n.15.p.237.c.1.
Regia talliabilia feudalium naturam retinuisse,aut potiùs induisse videntur.l.6.t.30.d.2.n.7.p.219.c.2.
Bona etiam publicè vendita an & quãdo, & quibus postulantibus iterum vendi possint.l.7.t.32.d.14.p.375.c.1.
Bona condemnati quando censeantur ex iudicato aut pro iudicato obligata.l.7.t.20.d.5.p.321.c.1.
vetera omnia de Bonorum possessionibus iura à Iustiniano abrogata sũt. l.6.t.12.d.15.n.13.p.145.c.2.
Bonorum possessor in omnibus loco heredis est,eodémque iure censetur. l.6.t.11.d.10.in all.n.1.p.130.c.2.
etiam Bonorum possessori competit beneficium inuentarij.l.6.t.11.d.10.p.130.c.2.
Bonorum possessio quo casu sit hodie necessaria.l.6.t.12.d.15.nu.12.& 13.p.145.c.2.
Bonorum possessio hereditatis instar obtinet.l.6.t.11.d.10.p.130.c.2.
Bonorum possessionis agnitio est instar additionis.l.6.t.11.d.10.p.130.c.1.
de Bonorum petitione facta ante confiscationis sententiam.l.9.t.26.d.3.p.611.c.1.
Bona debitoris condemnati non incipiunt esse obligata nisi ex quo die capiuntur in executione iudicati.l.8.t.23.d.3.in all.n.1.nisi creditor fuerit hypothecarius.ibid.p.472.c.2.

Boues aratorij.

Boues aratorii & agriculturæ instrumenta an possint dari aut capi pignori in executione iudicati.l.8.t.6.d.16.p.400.c.2.

Bulla.

Bullæ plerǽque non transierunt montes.l.7.t.5.d.3.n.34.p.251.c.2.

Bugienses.

apud Bugienses quodnam sit ius augmenti dotalis.l.5.t.5.d.p.11.c.1.

Calumnia,Calumniator.

Calumnia alia est,vera,alia præsumpta. l.9.t.2.in all.n.1.p.557.c.2.
vera Calũnia est cũ accusator scit innocentẽ esse illũ quem accusat.l.9.t.2.d.2.in all.n.5.p.557.c.2.
Calumnia est tantùm præsumpta cum accusator deficit in probationibus.l.9.t.2.d.2.in all.n.4.p.557.c.2.
Calumnia nunquam debet manere impunita.l.7.t.16.d.2 in all.nu.3.p.289.c.1.
Calumniatorum pœna.l.9.t.2.d.2.n.2.3.p.557.c.2.
Calumniatores an plectantur pœna talionis.l.9.t.2.d.2.n.3.in all.p.557.c.2.& d.10.n.1.p.560.c.1.
pœna talionis quæ olim fuit in vsu cõtra Calumniatores in accusationibus publicorum iudiciorum hodie sublata est.l.9.t.23.d.2.n.6.in all.p.604.c.1.
is qui per Calumniam suam coniecit alium in manifestum vitæ periculũ capitali supplicio dignus est.l.9.t.23.d.1.p.603.c.2.nisi spontanea calumniæ confessio mitiorem pœnam suadeat.ibid.

ius Canonicum.

Canonicum ius locum habet quoties tractatur de nuptiis l.5.t.3.d.6.p.5.c.2.

Cancellarius.

Cancellarius Principis est custos legum.l.5.t.4.d.1.in all.n.14.

Cancellaria.

Cancellaria magna est viuæ vocis oraculum.l.5.t.4.d.1.p.7.c.2.ad quam oportet recurrere quoties vltra aliqua legibus est faciendã.ibid.

Captatoria voluntas.

Captatoriæ voluntates quænam sint, & quãdo,& qua ratione improbatæ. l.6.t.6.d.11.p.111.c.2.
Captatoria voluntas vnde dicatur.l.6.d.11.n.10.p.111.c.2.
Captatoriæ volũtates sunt conditionales.ibid.n.12.

Carcer.

Carcer non in pœnam datur,sed in custodiam,ideoque pœna perpetui carceris nulla est.l.7.t.18.d.48.in all.n.4.p.303.c.2.l.7.t.31.d.7.in all.n.5.p.370.c.2
priuati Carceres prohibiti quidem sũt regulariter, sed tamen permittuntur ex causa,& ad certum vsque modum l.9.t.5.d.1.p.564.c.1.
è priuato Carcere licet aufugere.l.9.t.4.d.6.n.8.in all.p.563.c.2.
qui è Carceribus aufugit an & quando & quatenus eo nomine sit puniẽdus. l.9.t.4.d.6.p.563.c.1.
effractor Carceris habetur pro confesso vel conuicto.l.9.t.24.d.16.p.609.c.1.n.3.in all.
an & quando possit quis pro debito detrudi in Carceres.l.8.t.6.d.7.pag.398.c.1.

Casus fortuitus.

Casus fortuiti à nullo præstantur.l.8.t.19.d.20.in all.n.8.p.450.c.2.
periculum Casuum fortuitorum spectat ad dominum.l.8.t.35.d.4.in all, n.9.p.542.c.2.

Causa.

Causa causæ est causa causati.l.6.t.22.d.1.n.12.p.195.c.1.
sublata Causa tollitur effectus.ibid.
Causa proxima magis influit quàm remota. l.6. t.20. d.1.in all.n.13.p.173. col.1.
Causa finali dispositionis cessante,cessat ipsa dispositio.l.6.t.17.d.21.in all. n.7.p.166.c.1.
Causa limitata limitatum producit effectum.l.5.t.5.d.8.in all.n.3.p.9.c.2.
Causa lucrativa, minùs favorabilis est quàm onerosa. l.8.t.8.d.10.n.1.in all. p.411.c.2.
Causa criminalis quando commutetur in ciuilem. l.7. t.26. d.46.in all.n.1. p.354.c.2.
Causa matrimonialis an sit merè spiritualis.l.7.t.28.d.2.p.359.c.2.in all.n.1.
in iis quæ Causæ cognitionem requirunt semper sunt citandi omnes quo interest,l.5.t.40.d.7.in all.n 6.p.86. col.2.

Cautio.

plus Cautionis est in rem quàm in personam.l.5.t.7.d.3.p.18.c.2.in all.n.4.
Cautionis idoneæ modi sunt duo.l.5. t.14.d.3.in all.n.1.p.56.c.2.
Cautio præstanda à filio petente legatum in quo gravatus est sub condicione omnimodo extitura.l.6.t.23.d. 14.p.200.c.2.
Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine quando præstanda sit.l. 6.t.29.d.3.p.219.c.1.
Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine præstanda remitti potest à testatore quocunque indicio voluntatis.l.6.t.29.d.1.p.218.c.1.& quãdo remissa censeatur.ibid.
Cautio Muciana in condicionibus negatiuis locum habere solet. l.6.t.23. d.2.n.4.p.196.c.1.

Cedere,Cessio,Cedens,Cessionarius.

vide Clericus.

quæ iura Cedere quis possit.l.8.t.2;.d. 15.n.2.p.456.c.1.
Cedi potest etiam ius luendi pignoris. l.8.t.19.d.22.p.450.c.2.
nemo cogitur Cedere actionem aduersus illos quibus indemnitatem ipse præstare teneatur.l.8.t.23.d.15.pag. 466.c.1.
nemo cogitur Cedere actionem ex cuius cessione futurum sit,vt conuenire possit.l.8.t.93.d.14.p.465.c.1.
Cessio actionis non potest fieri redemptori litium .l.8.t. 28.d.1.in all n.5. p.501.c.1.
Cessio fideiussori per creditorem f.& nunquam est creditori damnosa l. 8.t.23.d.14.n.21.p.465.c.2.
actionis per solutionem non extinctæ potest ex interuallo fieri Cessio.l.8. t.29 d.19.p.508.c.2.
Cessio actionis personalis etiam in iudicium deductæ prohibita non est l. 7.t.18.d.49.in all.n.2 p.304.c.1.
Cessio actionis quæ fit in potentiorem est improbata,ibid.
Cessio actionis quæ fit iudicii mutandi causa est prohibita,ibid.
contra fiscale debitum non admittitur syndicus ad Cessionẽm bonorum, licèt sit debitum vniuersitatis. l.7.t. 31.d.7.p.370.c.2.
directæ actiones semper penes Cedentem remanent. l.8.t. 28. d.1.in all. n.3.p.500.c.1.
quando Cessio fieri possit correo debendi qui totum soluit.l.8.t.26.d.14. p.486.c.2.
Cedenti solui potest, etiamsi denuntiauerit cessionarius, cùm cessio facta est cedentis commodo & periculo.l. 8.t.29.d.13.p.507.
Cessionarius certæ quantitatis cui nullum monetæ augmentum debebatur nõ potest illud petere,à debitore cedentis,tametsi debitum fuerit cedenti.l.8.t.29.d.52.p.520.c.2
denuntiatio facta per Cessionarium debitori an impediat ne Cedens possit exigere.l.8.t.28.d.2.p 500.c.2.
Cessionarius ex propria persona vtiles habet actiones post rescriptũ D.Pij. l.8.t.28.d.1.in all.n.2 p.500.c.1.
Cessionarius litis tenetur ad refusionem sumptuum, quos cedens debebat ob suam contumaciam. l.7. t.18.d.49.p.303.c.2.
Cessionarius & mandatarius quomodo differant.l.8.t.28.d.1.p.500.c.2.
Cessionarius non potest contra suum cedentem excipere de iure tertij. l.8.t.25.d.30.p.470.c.2.
omne transmissibile est Cessibile,& contra.libr.8.titul.19.defin.21.in all. n.4.p.450.c.2.

Cessio bonorum.

Cedere bonis an possit condemnatus ex delicto. lib.7. titul.31 defi. 4.pag.370.c.1.
possit-ne quis Cedere bonis aduersus condemnationem ex delicto factam lib.7.titul.31.defin.1.num.4.5.pag.369.c.1.
bonorum Cessio quibus verbis fieri possit. lib.8.titul.47.defin.32.num. 1.pag.495.c.2.
Cessio bonorum est beneficium Iuris &legis Iuliæ. lib.6.titul.33. defin. 7.in all.n.1 p.227.c.1.
bonorum Cessio species quædam est solutionis non ad inducendam liberationem; nisi quatenus ex bonis cessis ad debitorem peruenire potest,sed ad acquirendam eden

ei exceptionem, lib.7. titul.31. defin. 1. in all.n.8.pag.369.c.1.
aduersus appellantem à iniqua non admittitur Cessio bonorum ante decisam appellationem. lib.7.titul.31. d.6.p.370.c.2.
Cessio non potest impediri per solam oblationem. liberandi debitoris à carceribus. lib.7. titul.31. defin.3.p. 369.col.2.
Cessio bonorum non liberat debitorem ab obligatione, sed facit tantũ ne in carceres detrudi, aut in carceribus retineri possit. lib.7. titul.31. defin.2.n.6.p.369.c.2.
Cessio bonorum non permittitur ei qui iussus est satisfacere ob delictũ, si malit cedere, quàm satisdare. lib. 7.tit.31.d.5.p.370.c.1.
Cessio bonorum quo casu permittatur aduersus multam ex delicto irrogatam. lib.7.titul.31.defin.1.pagin. 368.col.2.
allegatio solutionis non impedit beneficium Cessionis. li.7.tit.31.defin. 2.pag.369.c.1.

Cessatio.

omnis Cessatio moræ & culpæ non adnumeratur, sed ea tantùm quæ excusationem nullam habet. lib. 6.tit.11. d.19.in all.n.3.p.133.c.1

Cestus.

Cestus olim fuit quoddam nuptiarum σύμβολον & argumentum. lib.5.titu.3. d.2.p.3.c.2.

Chirographum.

Chirographum quid. lib.8.tit.7.defin.9 in all.n.1.p.410.c.1.
aduersus Chirographum quænam & quando exceptiones peremptoriæ admittantur. lib.7. titul.15. defin.11. p.286.c.2.
Chirographi penes debitorem reperti cancellatio facit præsumptionem pro solutione. lib.8.tit.29.defin.2.in all.n.7.p.504.c.2.
Chirographi redditio inducit exceptionem pacti de non petendo. lib. 8.titul.29.defin.23.in alleg.nume.2. pag.510.c.1.
ex die agniti, vel denegati Chirographi incipit legalis & tacita hypotheca ex pragmaticorum errore. lib.7. tit.32.d.19.in all.n.3.p.376.c.2.
ex sola Chirographi agnitione vel denegatione inducitur hodie secundũ pragmaticos ius tacitæ hypothecæ. l.8.t.7.d.8.p.409.c.2.l.6.t.11.d.14.n.7 p.131.c.2.
Chirographi recognitio pignoratitiũ facit creditorem, qui fuerat tantùm chirographarius. lib.7.tit.15.defin.11. num.1.p.286.c.2.
etiam ob Chirographiam pecuniam pignus retineri potest. l.8.tit. 8.defi. 6.in all.num.1.pag.413.col.1.& defi. 8.p.414.c.1.
etiam res empta sub pacto de retrouendendo potest retineri pro pecunia Chirographaria. lib.8.tit.15.defin.4. pag.411.c.2
de vsuris Chirographariis. lib.8. tit.25. d.8.p.479.c.2.
bb Chirographariã pecuniam pignus quando retineri possit. libr. 8.tit.15. defin.2.pag.431.col.1.& defin.5.pag. 432.c.2

Chirographarij creditores non admittuntur secundum ordinem temporis. l.6.t.11.d.14.n.2.3.p.131.col.2. licèt sint priores pignoratitiis, tamen ante illos non admittuntur. ibid. si sint omnes eiusdem titul. concurrunt, licèt temporis diuersitas interuenerit. ibid.

Citare.

Citari ad omnem actum debet is qui ex eo actu lædi potest. l.7.t.18.d.59.p. 306 c.2

Ciuis.

Ciuis dicitur propriè qui est originarius, id est in eo ipso loco natus. l. 6.t. 18.d.17.p.170.c.1. in ciuitate natus intelligitur qui in vico aut suburbio ciuitatis natus est. ibid.
natus in peregrinatione cuius loci sit Ciuis. l.6.t.18.d.20.p.170.c.2.
expositus ad publicum hospitale cuius loci sit Ciuis. ibid.

Ciuitas.

Ciuitas quæ non habet bursam communem potest collectam imponere. l.9. t.29.d.27.n.2.in all.p.632.c.2.
Ciuitates quædam possunt efficere ralliabiles ingenuos, si in iis per annum & diẽ habitauerint. l.7.t.4.d.4.p.248 colum.2.

Ciuile.

in Ciuilibus causis confessio scindi non potest. l.7.t.24.d.1.p.340.c.1
in Ciuilibus nõ probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse. l.6.t.2. d.4.in all.n.4.p.92.c.2
actio Ciuilis & criminalis an contra eũdem ex eadem causa intentari possint. l.9.t.18.d.2.n.2.in all.p.585.c.1.

Clausula.

Clausulæ aliæ adiiciuntur ex stylo notariorum, aliæ ex voluntate contrahentium. l.8.t.26.d.12.n.5.in all.p.486 c.1.quæ differunt ratione vitium, ibidem.
Clausula adposita ad vnum finem ad alium operari nõ debet. l.5.t.7.d.25.in all.n.8.p.25.c.1
Clausula posita in fine dispositionis referenda est ad totam dispositionem. l.6.t.8.d.25.in all.n.1.p.124.c.2.
in Clausularum repugnantia semper capienda est ea interpretatio per quã fiat, vt vtraque clausula operetur. l.8. t.26.d.12.p.486.c.1
quæ Clausulæ omissæ non suppleantur. l.8.t.27.d.11.n.7.8.9.p.495 c.1
Clausulæ accessoriæ interpretationem recipere debent à principali, nec ampliant dispositionem. l.5.tit.23.d.5.in all.n.5.p.69.c.1
Clausula codicillaris in quibus testamentis subintelligatur etiam non expressa. l.6.tit.16 d.13.p.159.c.1
Clausula codicillaris in quibus testamentis subintelligatur. l.6.t.5.d. 7.p. 98.c.1
Clausula codicillaris apposita in testamento inutili quid operetur. l.6.t.16. d.1.p.154.c.1
Clausula codicillaris nunquam supplet defectum voluntatis, sed tantùm solennitatis. lib.6.tit.5.defin.4.in alleg. n.4.pag.97.c.2.l.6 t.16.d.2.num.17.p. 154.colum.2.lib.6,tit.8.defin.10. pag. 117.colum.2.num.9.eius vis. ibidem; num.14
Clausula codicillaris adhibita in testamento in quo pauciores quàm quinque testes adfuerunt, nihil operatur; l.6.t.5.d.3 p 97.c.1
Clausula codicillaris non cõseruat dationem hereditatis in præiudicium posthumi ignoranter præteriti. l.6.t. 16.d.2.p.154.c.2
Clausula codicillaris quæ non potuit nocere posthumo ignoranter præterito, nec ipsius hæredi nocet quamuis extraneo. l.6.t.16.d.6.p.156.c.2
Clausula codicillaris legata & fideicõmissa conseruat. l.6.t.16.d.9.p.158.collum.1
Clausula constituti est cùm debitor cõstituit se bona sua obligata possidere nomine creditoris in eum casum quo pecunia debita ad diem non soluatur. libr.7.t.7.d.1.in all.numer.1.pag.253. c.2.
Clausula constituti quomodo debeat concipi. l.7.t.7.d.10.p.258 c.2
Clausula constituti alia est à clausula precarii. l.7.t.7.d.15.in all.n.1.pag.258. c.2
Clausulæ constituti effectum. l.5.t.7.d. 11.in all.n.2.p.21.c.1
Clausula constituti facit possessorem cõstituarium. l.5.t.7.d.21.in all.nu.5.p. 24.c.1
Clausula constituti possessionem transfert in constituarium. l.5.t.13.d.4.in all.n.7.p.51.c.1. libr.7.tit.7.d.pag.253. col.1
Clausula constituti quam transferat possessionem. l.8.t.8.d.6.in all. nu.5.p 413.c.2
Clausula constituti nihil operatur quantum ad iura. lib.7.tit.7.d.19.pag.259. col.2
Clausula constituti apposita in pignore conditionali non facit creditorem potiorem eo cui postea ius pignoris in iis bonis quæsitum est si conditio fuit potestatiua. l.8.t.8.d.1.p.411. c.1
per Clausulam constituti non aliter possessio transferri potest, quàm si ea sit penes constituentem ipso tempore constituti. l.7.t.7.d.19.in all. n.1.p. 259.c.2.l.6.t.11.d.2.in all.num. 3.pag. 128.c.1
Clausula constituti nihil operatur nisi cõstituens possideat eo tempore quo constituit. l.8.t.8.defin.23.num.3. pag. 419.c.2.
Clausula constituti quando faciat creditorem posteriorem anteriore potiorem. l.8.t.8.d.13.p.416.c.1
Clausula constituti apposita in fauorem negotiorum gestoris transfert possessionem in eum cuius negotia geruntur. l.7.t.7.d.33.p.263.c.1
per Clausulam constituti auocatur res etiam mobilis à quocunque possessore, quamuis res obligata per multas personas ambulauerit. lib.7.t.7.d.37. p.264.c.1
Clausula constituti nihil operatur post decennium ab eo tempore computandum quo constituarius potuit apprehendere possessionem & neglexit. l.7.t.7.d.10.p.257.c.1
clausula constituti non impedit exceptionem discussionis. l.7.t.7.d.1.p.253. col.1
clausula constituti in contracto conditionali apposita vires nullas habere potest ante euentum condicionis. l.5.

t.1.d.1.p.1.l.7.t.7.d.27.p.261.c.2
Clausulæ constituti condicion alis vis & efficacia.l.7.t.7.d 36.p.264.c.1
Clausula constituti non impedit quominus retinere possit filius bona obligata marti si rationes ea non reddiderit l.5.t.8.d.15.p.37.c.1
Clausula constituti operatur etiã quod ad bona futura si de iis specialiter dictum sit.l 7.t.7.d.20.p.259.c.2
Clausula constituti apposita in pignore statim operatur in præiudicium illius cui postea idem pignus datum fuit.l.8. t.8.d.14.p 416.c.2
Clausula(ex nunc prout ex tunc)reducit constitutum ad tempus contractus. l.7.t.7.d.35.p.263.c.2
Clausula derogatoria cur introducta. l. 6.t.5.d.13.in all.n.1.p.100.c.2
Clausula derogatoria apposita in priore testamento facit vt potior debeat esse causa heredis in eo scripti; quàm fisci,cùm posterius testamentum per vim factum est.l.6.t.14.d.1.p.151.c.2
Clausula derogatoria impedit validitatem posterioris testamenti.l.6.t.5.d.9. p.98.c.2.nisi specialiter eius clausulæ mentio facta sit in posteriore. ibid.
Clausula derogatoria inutilis est,si probetur secuta mutatio voluntatis.l.6.t. 5.d.14.p.100.c.2
Clausula,Omni meliori mod,oin quibus testamentis subintelligatur.l.6.t. 5.d.7.p.98.c.1
Clausula derogatoria quomodo reuocetur.l.6.t.5.d.9.p.98.c.2.& 99.c.1.& d. 10.p.99.c.1
Clausula derogatoria quæ respicit & facultatem testandi & voluntatem, quatenus sit vtilis,aut inutilis.l.6.t.5.d.15. p.101.c.1
Clausulę alio non apparente vsus.l.7.t. 19.d.1.in all.n.1.p.313.c.2
Clausula alio non apparente facit arrestum interlocutorium. l.7.t.19.d.1.p. 313.c.sed non impedit quominùs ante omnia mandari debeat executioni. ibid.
Clausula ad habendum tenendum, & possidendum differt à clausula constituti.l.8.t.3.d.17.n.1.p.386.c.1
Clausula, vt generalis hypotheca non deroget speciali,nec contrà,quid operetur.l.8.t.22.d.10.p.460.c.1
Clausula precarij quomodo cõcipiatur. l.7.t.7.d.16.in all.n.11.p.258.c.2

Clericus.

Clericus potest exercere opera rustica-lia in suis possessionibus. l.9.t.28.d.3. n.2.p.613.c.2
Clerici habent sex menses ad præsentãdum.l. 6.t.1.d.10.in all.n.2.p.91.c.2
Clericus an possit fideiubere pro alio.l. 8.t.27.d.23.n.7.8.p.493.c.1
Clerici ad Põtificium forum pertinent, non laici. l.6.t.1.d.6.in all.n.6.p.90. col.2
Clerici an dicantur committere crimen læsæ maiestatis aduersus Principem de cuius ditione & dominio sunt naturaliter & originariè. l.9.t.6. d.11.in all.n.2.p.567.c.1
Clericus non potest conueniri nisi in quantum facere potest. l.7.t.20.d.41. n.2.3.p.332.c.2
potest detrudi in carceres si habeat vnde soluat,nec velit soluere. ibidem numer.4
Clericus non potest renuntiare exceptioni Deducto ne egeat.l.7.t.20.d.41 p.332.c.2
Clericus veniam criminis capitalis à solo Principe impetrare potest.l.9. t.27. d.2.p.811.c.2

Codicilli,Codicillaris clausula.

Codicilli nullam solennitatem requirunt.l.6.t.5.d.3.in all.num.4. pag.97. col.1
Codicilli ab intestato fieri possunt.l.6.t. 16.d.1.in all.n.1.p.154.c.2
Codicillis hereditas non magis adimi potest quàm dari.l.6.t.5. d.1.pag.95.c.1
per Codicillos neque reuocari, neque confirmari testamentum potest. l.6.t. 5.d.1.in all.n.1.p.96.c.1
in Codicillis etiam fortuiti testes sufficiunt.l.6.t.5.d.3.in all.n.4.p.97.c.1.secus in testamentis. ibid.
Codicillaris clausula in quibus testamentis subintelligatur. l.6.t.16.d.13.p. 159.c.1
de vi & potestate clausulæ Codicillaris appositæ in eo testamento in quo ignoranter posthumes est præteritus. l.6.t.16.d.3.4.& 5.p.156.
Codicillaris clausula in quib.testamentis subintelligatur. lib.6.t.5.d.7.p.98. col.1
Codicillaris clausula apposita in testamento inutili quid operetur.l.6. t.16. d.1.p.154.c.1
Codicillaris clausula nunquam supplet defectum voluntatis,sed tantum solennitatis.l.6.t.5.d.4.in all.n. 4.p.97. c.2
clausula Codicillaris non conseruat dationem hæreditatis in præiudiciũ posthumi ignoranter pręteriti.l.6.t.16.d.2. p.154.c.2
clausula Codicillaris quæ non potuit nocere posthumo ignoranter præterito, nec ipsius heredi nocet quamuis extraneo.l.6.t.16.d.6.p.156.c.2. exceptio. l.6.t.16.d.8.p.157.c.2
cùm clausula Codicillaris inflectit institutionem heredis in purum fideicõmissum,vna tãtùm quarta detrahitur, id est legitima.l.6.t.16.d.7.p.157.c.1

Cognati.

Cognati mariti in successione præferuntur vxori tanquam extraneæ.l.5.t.7.d. 11.in all.n.8.p.21.c.1

Cognitio.

in iis quæ causæ Cognitionem requirunt semper sunt citandi omnes quorum interest.l.5.t.40.d.7. in alleg.n. 6.pag.86.colum.2

Collatio bonorum.

ius de Collationibus inductum est ex summa æquitate contra rigorem iuris à prætore.l.6.t.4.d.1.in all. n.6.p.94. c.2.postea auctum ab Impp. ibid.
ius Collationis à prætoribus primùm fuit introductum contra emancipatos,vt sua conferrent,qui appeterent aliena.l.6.t.4.d.1.in all.n.1. p.94.c.2
non alius tenetur Conferre quàm qui succedit.l.6.t.4.d.2.in all.n. 4.pag.95. col.1
hodie venit in Collationem quicquid non est prohibitum ne veniat. l.6.t.4. defin.2. in alleg. numer. 12.pag.95. col.2
ad dotis Collationem quando teneatur maritus. lib.6.titul.4.defin. 3. pag. 94.col.2
Collatio non habet locum in successione collateralium.l.6.t.4.d.1. p.94.c.1
Collatio non fit nisi inter liberos.l.6.t. 4.d.1.in all.n.1.p.94.c.2
datum vltra portionem hereditariam non est conferendum.l.6.t.4. d.2.pag. 94.c.2
Collatio cessat ex voluntate parentis.l. 6.t.4.d.2.p.94.c.2
Collatio plerumque fit, non vt aliquid detur,sed vt minus accipiatur.l.6.t.4. d.2.in all.n.2.p.94.c.2
Collatio patronati beneficii facta spreto patrono non valet. l.6.t.1.d.1.p.89. c.1.si sit voluntaria.l.6.t.1.d.2.pag.89. col.1
quantum interfit inter ius præsentandi & Conferendi beneficij. l.6. t.1.d. 10.p.91.c.2

Collusio.

Collusio nõ præsumitur nisi probetur, cùm sit delictum.l.7.t.19.d.12.in all.n. 4.p.317.c.2
Collusio an faciat sententiam nullam.l. 7.t. 22.d.12.in all.n.2.p.339.c.2.& d.11. ead.p.c.1

Colonus partiarius.

Coloni partiarij portio est pars dimidia l.5.t.7.d.38.in all.n.12.p.29.1.

Commentariensis.

Commentariensis is est qui carceris custodiam habet,ita dictus, quòd in commentarium custodias referat. l.6.t.5. d.2.in all.n.1.p.96.c.2. l.7.t.18.d.16.in all.n.2.p.295.c.2
Commentariensis pro sumptibus in exhibendos reos factis habet actionem in eos,& ius quoque eorum in carceribus retinendorum.l.9.t.4 d.7.p.563. col.2
capitis pœna irrogatur Commentariensi qui carceratæ mulieri stuprum intulit,etiam citra vim,dum ne meretrici. l.9.t.4.d.2.p.562.c.2
Commentariensis non est immunis ab hospite recipiendo.lib.9.t.4.d.5.p.561. c.2.& vbi hospites recipere possit. ibidem.
Commentariensis aduersus quos actionem habeat ad consequẽdos sumptus à reo criminis in carcere factos. l.9.t. 4.d.1.p.561.c.2

Collaudator

is qui se obligat tanquam Collaudator non potest renunciare exceptioni ordinis.l.8.t.27.d.46.p.500.c.2
Collaudator fideiussoris quando excutiatur.l.8.t.6.d.32.p.405.c.1.2. & fideiussor subsidiarius. ibid.
Collaudare quid.nu. 3.in all.
Collaudator fideiussoris non minùs quã fideiussor tenetur corpus suum pignorare.l.8.t.27.d.30.p. 495.c.1.sed habet semper exceptionem ordinis etiamsi ei renuntiauerit. ibid.

Commissarius.

Commissarius recuperator dici potest.l. 7.t.19.d.14.in all.n.2.p.318.c.1

Commodatarius.

Commodatarius non sibi,sed alii possidet.lib.8.tit.8.defin.6.num. 3 pag.413. col.1

Communio.

Communio discordias excitare solet. l. 8.t.11.d.2.in all.n.2.p.425.c 1.
Communio hereditatis non inducit societatem bonorum omnium per coheredes acquisitorũ, maximè si aliũde acquisita sint quàm ex hereditate. l.7.t.1.d.1.in all.n.1.p.230.c.1
Communio in quibusdam bonis tallibilibus non impedit successionem & ius dominij in bonis separatim acquisitis.l.7.t.1.d.1.p.230
Communio bonorum inter talliabiles sublata per diuisionem non potest inscio domino redintegrari. l.7.t.1.d.4. p.231.c.1
Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à successione. l.7.t.1.d.25.p.238.c.1
Communio toci non prodest quicquam ad excludendum dominum, sed tantùm communio bonorum. l.7. t.1.d. 25.p.234.c.1
Communio nulla est inter parentes & liberos prætextu legitimæ. l.7.t.1.d. 27.p.240.c.1
Communio filiæ pro legitima non semper excludit dominum. l.7.t.1.d.26. p.240.c.1
Communio semel sublata redintegrari postea inuito domino nunquam potest.l.7.t.1.d.7.in all.n.9.p.232.c.1
præcipuus finis & effectus Communionis inter talliabiles ille est vt conseruet inter eos ius mutuæ successionis. l.7.tit.1.d.31.in all.num.22. pag.243. col.1
in Commonione an censeatur esse filia quæ legatum sibi pro legitima legatum agnouit.l.7.t.1.d.28.p.240.c.2

res Communis.

res Communis potest capi in executione iudicati socio frustra intercedente. l.8.t.11 d.2.p.5.c.1
rem Communem pignorare an possit vnus ex sociis.l.8.t.11.d.1.p.424.c.2

Compensatio.

Compensatio solutionis vim locúmque obtinet.l.7.t.18.d.70.n.3.p.310.c.1.l.7. t.18.d.29.n.2.p.258.c.2
Compensatio non fit de publico ad priuatum.l.8.t.3.d.40.n.6.p.393.c.1
Compensatio non fit nisi debiti liquidi ad liquidum.l.8.t.23.d.2.in all.n.8.p. 462.c.2
debitum non liquidum non venit in Compensationem.l.7.t.18.d. 27. in al. n.1.p.298.c.1
paria delicta mutuæ Cõpensatione plerunque tolluntur.l.7.t.18.d.6. in all.n. 5.p.293.c.1
Compensatio potest opponi etiam in executione iudicati.l.7.t.18.d.29.in all. n.3.p.298.c.2
Compensatio fructuum & vsurarũ quãdoque fit.l.5.t.15.d.4.in all.n.12.p.59.c. 2.sicut & fructuum & sumptuum in rem factorum. ibid.
Compensatio quantitatis ad speciẽ fieri non potest. l.5.t.15.d.4.in all.n.16.p. 59.c.2
multi sunt casus in quibus Compensatio admitti non potest. l.7.t.26.d.28. in all.n.1.p.350.c.2
de Compensatione fructuum & impensarum in rem alienam meliorandam factorum. libr.7.titul.18. defin.74.p. 310.c.2
Compensationis exceptio post iudicatum obiici potest. l.8.t.23.d.2.n.6.p. 462.c.2

Concordia coniugalis.

Concordiæ inter coniuges potior ratio haberi debet quàm patriæ potestatis. l.5.t.13.d.1.in all.n.2.p.55.c.2

Concubitus, Concubina, Concubinatus.

omnis Concubitus extra matrimonium est illicitus moribus Christianis. l.6.t. 15.d.3.in all.n.18.p.153.c.2
Concubina presbyteri quibus pœnis puniatur. l.9.t.7.d.5 n.12.in all. pag 569. col.2
Concubinæ legare potest miles. l.6.t.15. d.3.n.15.16.p 153.c.2
Concubinatus iure ciuili est permissus. l.6.t.15.d.3.in all.n.17.p.153.c.2

Condemnatus, Condemnatio.

Condemnatus non est statim præcipitandus ad solutionem.l.5.t.13.d.5.in all.n.7.p.51.c.2
Condemnati bona quando censeantur ex iudicato aut pro iudicato obligata l.7.t.20.d.5.p.321.c.1
Condemnati persona vt capi possit speciali iussu iudicis opus est.l.7.t. 20.d. 5.p.321.c.1
boni cedere an possit Condemnatus ex delicto.l.7.t.3.d 4.p.370.c.1
Condemnatus etiam ex causa criminis an & quando possit pro expensis litis in carcere retineri. l.7.t.18.d.8.p.293. col.1
Condemnatus non potest impedire iudicati executionem citra appellationem.l.7.t. 26.d.28.in all.n.8. pag.350. c.2
Condemnatus ob non exhibitum inuentarium potest adhuc intercedere tanquam heres purè,aut tanquam possessor.l.7.t.22.d.2.p.336.c.2
Condemnatus vt tutor non potest cogi vt iudicatum executionem in suis bonis patiatur.l.7.t.20.d.52.p.335.c.1
qui Condemnatus est tanquam heres non auditur si postea contrarium probare velit.l.7.t.19.d.19.p.319.c.1
Condemnatus per contumaciam neque actionem,neque exceptionem habet ex ea causa contra alium inauditum.l. 7.titul.22.defin.6.pag.337.colum.2
Condemnatus Senatusconsulto, quod nam remedium habeat.l.7.t.14.d 2.p. 278.c.2
etiam condemnatus potest longissimo tempore præscribere executionem rei iudicatæ. l.7.tit.13.d.12. pag.275. c.1
nemo inauditus pro Condemnato habendus est.l.3.t.26.d. 40.in all.n.1.p. 353 c.2
Condemnatus ad mortem nec agere amplius potest,nec conueniri. libr. 9.titul.27.defin.4. pag.612.columna secunda.
Condemnato ad soluendum non solet præstitui tempus breuius triduo.libr. 7.titul.20.d.19.in alleg.num.3. p.315. col.1
sola confessio rei an sufficiat ad Condemnationem. l.9.tit.21.defin.8.p.591 c.2
Condemnatio expensarum etiam in correis eiusdem criminis est personalis. libr.7.titul.18.defin.1.pag.291. col.1
prouisionalis Condemnatio non fit nisi ad tempus & quousque feratur definitiua sententia.libr.7.titul.15.defin. 14. in alleg. numer. 2. pag. 287. colum.1
non potest quis ex sua sola confessione condemnari, si non aliunde constet de corpore subrepto.l.6.t.12.d.2.p.92. col.1
semper debet esse liquidum id quod deducitur in condemnationem prouisionalem. l.7.t.15.defin.4.pag.284.c.2. in all.n.3.
potest locus esse Prouisionali condemnationi pendente lite appellationis interpositæ à facta & finita computatione.lib.7.t.15.defin 5.pag.284.c.2
condemnationem statim fieri & condemnationis exactionem differri,nihil verat.libr.5.titul.6.defin.4.in alleg.n. 25.p.14.c.1
condemnatio expensarum litis appellatoriæ criminalis quando sit irrogãda ei qui in priore vicit instantia.l.7.t.18.d.50.p.304.c.1
condemnãtur in expensas, qui non habent iustam litigandi causam.l.5.t.7.d. 13.in all.n.2.p.21.c.2

Condictio.

omnes condictiones ex lege sunt perpetuæ.l.7.t.7.d.2.in all.nu.15. pag.253. col.2
omnes condictiones ex lege anno tricesimo concluduntur.l.7.t.10. d.5.nu. 3.p.268.c.1
condictio possessionis à Iustiniano introducta cui & quando detur. l.7.t.7. d.2.pag.254.& d.11. pag.257.c.1.& d. 12.ead.p.
qui agit condictione possessionis ex lege Iustiniani non potest reconueniri. l.7.t.7.d.26.p.261.c.1
condictio indebiti est stricti iuris. l.8.t. 29.d.9.n.5.p.512.c.2
condici possunt ea quæ sub condicione debita ante condicionis euentum soluta fuerunt.libr.6.t.20.d.13. in all.n. 5.p.176.c.2

Conditio.

omnis condicio suspendit actum. l.3.t. 20.d.14.in all.n.2.p.177.c.1
condicio nihil disponit. l.6.t.20.d.1.n. 3.p.172.c.2
condiciones omnes cùm sint facti sunt merè personales.l.5.t.33.d.5. in all.n. 19.p.80.c.1
condicionum verba naturaliter & verè, non ciuiliter & fictè sunt intelligenda. l.6.tit.23.defin.2.in all.n.5.p.196. col.2
modus à condicione differt in contractibus,non in vltimis voluntatibus. l. 6.t.22.d.2.p.195.c.1
condicionis & modi conuenientia & differentia.l.6.t.23.d.5.p.197.c.1
Condiciones in forma specifica implendæ sunt.l.5.t.33.d.5.p.79.c.2
Condicio alia casualis, alia potestatiua, alia mixta.l.8.t.8.d.1.n.16.p.411.c.1
impossibilis Condicio non vitiat in vltimis voluntatibus,sed vitiatur. l.6.t. 6.d.11.in all.n.17.p.112.c.1
Condicio turpis ipso iure remittitur,& pro non adiecta habetur.l.6.t.23.d.18. in all.n.2.p.201.c.2
in arbitrium alienũ conferri potest quælibet Condicio.l.7.t.26.d.31. in all.n. 4.p.351.c.2
Condiciones stipulationum retrotrahũtur etiam in præiudiciũ tertij si sint casuales vel mixtæ, non etiam si potestatiuæ.l.8.t.25.d.3 p.478.c.1
Condicione stipulationis conditionalis deficiente,habetur stipulatio pro nunquam interposita.l.5.t.5.d.13.in all.nu. 11.p.11.c.1

Condicio semel impleta nõ potest amplius aut deficere aut impleri. l.7.t.4. d.5.in all.n 4.p.249.c.2.l.6.tit.23.d.12 in all.n.4.p.199.c.2
Condicio interdum non videtur impleta, quæ non durat impleta. leg. 7.titul. 4.d.4.in all. num. 4.p.249. c.1
Conditio quæ omnimodo extitura est, habetur exinde pro impleta.leg. 6.ti. 21.d.14.in all.n.3.p.200.c.2
Conditiones omnes quæ in dando consistunt sunt potestatiuæ. l.b.8.titul.8, defin.14. numer.5. pag.416. colum. 2
is qui potest facere vt possit, parendo Condicioni,iam videtur posse.l.7. tit. 20.d.11.in all.n.2 p.347.c.1
in disiunctiua Condicione sufficit alterutram partem extitisse. l.7.t.1.d.15.in all.n.4.p.234.c.2
sub Condicione fieri contractum;& restringi aut resolui sub condicione dissentiunt. leg.5.titul.1.d.1.p.1.num.8.in all.
Condicio quandiu non est impleta suspendit actum,nec minus circa accessoria,quàm circa principale.l. 5. t.1.d. 1.p.1.n.5.in all.
existente Conditione pura fit dispositio,sicut & ea deficiente deficit. l.7.t. 1.d.32.in all.n.7.p.2.44.c.1
Condicio concepta per dictionem collectiuam,Omnes, debet in omnib per sona purificari. l.6.t.23.d.11.p.199.c.2
Conditio quæ semel defecit postea nũquam potest existere. l.6.t.23.d.15.in all.n.1.p.200.c.2
in contractibus Condicio quæ non est merè potestatiua retrotrahitur etiam in præiudicium iuris interim tertio quæsiti.leg.8.t.8.d.1.num.6.in all.pag. 411.c.2
Condicio nostra per eos quos in potestate habemus melior fieri potest,non deterior. l.6.t.32.d.1.in all.num.4.p. 223.c.2
Conditio si sine liberis in fideicommisso apposita an & quando præsumenda vel probanda sit extitisse. l.6.t.23. d.17.p.201.c.1
quod Condicionale est priusquam condicio euenerit nihil est.l.6.t.20.d.14. n.2.p.176.c.2

Condiuisor.

Condiuisor qui vendit suam partem nõ potest aliis deinde succedere.l.7.t.1.d. 29.p.240.c.2
Condiuisores non minùs quàm liberi defuncti impediunt ius domini in bonis communibus,non verò in separatim acquisitis l.7.t.1.d.4.in all.n.1. p. 231.c.1

Confessus.

Confessio.

Confessi in iure pro iudicatis habentur.l.7.t.24.d.1.in all.n.6.p.340.c.2
Confessus in iudicio ciuili condemnari potest,aliis debiti probationibus deficientibus. l.7.t.24.d.1.n.7.8.p.340.c.2
Confessus in iudicio criminali non potest condemnari priùs quàm constet admissum esse crimen.l.7.t.24.d.1.nu. 9.10.p.340.c.2
Confessio apposita in contractu simulato simulata quoque intelligitur. l.5.t. 10.d.5.p.46.c.1
sola Confessio an sufficiat ad condemnationem.l.9.t.21.d.8.p 591.c.2
in criminalibus quando non scindatur Confessio.l.9.t.10.d.6.p.572.c.2
Confessio potest scindi in criminalibus, sed non in ciuilibus.l.7.t.24.d.1.p.340 c.1.l.6.t.11.d. 13.n.2.p.131. c.1. secus est in criminalibus.in all.cod.n.p.131.c.2 l.7.t.24.d.9.p.741.c.2
Confessio quando noceat reo crimẽ cõfitenti.l.7.t.24.d.1.n.10.p.340.c.2
Confessio Syndici an noceat vniuersitati.l.7.t.24.d.4 p.341.c.1
Confessio rei sola siue spontanea, siue in tormentis facta quando sufficiat ad cõdemnationem ordinariam.l.9.t.21. d.17.p 596.c.1
spontanei rei Confessio facit vt ille mitiùs sit puniendus. l.9.t.24.d.2.n.2.p. 604.c.2
sine Cõfessione ex solis indiciis an possit quis ad mortem condemnari. l.9.t. 24.d.6.p.606.c.1
iudicialis Confessio habetur pro condemnatione.l.7.t.15.d.2.in all.nu. 8.p. 283.c.2
aduersus Confessionem suam in iudicio factam, aut confessionem sui procuratoris an possit restitui maior 25. annis.l.7.t.24 d.5.p.341.c.1.2
regulariter Confessio facta in iudicio, præiudicat confitenti; adeóque si sit facta extra iudicium dummodo partæ præsente.l.2.t.24.d. 3.p.341.c.2. in all. n.2
Confessio regulariter facit plenam probationem in præiudicium cõfitentis, nisi sit simulata. ibid.
Confessio defuncti nocet heredi cõuẽto actione depositi.l.7.t.24.d.3.p.340 c.2
Confessio dotis facta in fauorem vxoris antea cognitæ per adulterium præsumitur simulata.l.5.t.3.d.9.p.6.c.1
Confessio eius qui fatetur à se hominẽ occisum,sed iurat mortuum fuisse aggressorem an eum liberet. l.7.t.24.d. 2.p 340 c.2
Confessiones reorum pro exploratis criminibus non sunt habendæ,nisi cõstet de corpore.l.6.t.2.d.1.in all.n.6.p. 92.c.1
Confessio inter alios facta non potest parere debitori liberationem.l.5.t.10. d.5.in all.n.4.p.46.c.2
Cõfessiones falsę ita ratę sunt si id quod in confessionem venit & ius & naturã recipere possit.l.6.t.12.d.12. in all.nu. 25.p.145.c.1
qui perseuerauit in Confessione extorta vi tormentorum an possit eam deinde reuocare.l.9.t.21.d.10.p.591,c.2. &592.c.1
Confessio facta in tormentis & ratificata extra tormenta non potest reuocari nisi probetur erronea. l.9.t.21.d.21. p.594.c.2
Cõfessio extraiudicialis ratificata in tormentis,sufficit ad condemnationem. l.9.t 21.d.22.p.594.c 2
Confessio spontanea iudicialiter facta an possit reuocari à reo. l.9.t.21.d.22. in all.n.3.p.595.c. 1
in delictis ad pœnam leuandam erranti medicina est Confessio.l.9.t.23.d.1. n.12.p.603.c.2
de repetitione Confessionum rei, intra quod tempus fieri debeat.l.9.t.21.d.18. p.594.c.1
nulla melior est probatio quàm quæ elicitur ex ipsius partis Confessione.l. 7.t.24.d.1.in all.n.7.p.340.c.2
procuratoris Confessio an noceat domino.l.7.t.24.d.4. in all.n.1.p.341.c.1.& d.5. ibid.
ex sola contumacia reus criminis nunquam habetur pro Confesso, nisi aliæ adsint probationes.l.7.t..24.d.7.p.341 c.2
in Confessum nullæ sunt partes iudicis nisi in condemnando. l.7.t.13.d.16.in all.n.8.p,276.c.2

Confiscatio.

Confiscationis pœna in quibus casibus locum olim haberet. l.9.t.25.d.1.p. 609.c.2
Confiscationis pœna in quibus criminibus hodie vsurpetur.l.9.t.25.d.1.n.2. in all.610.c.1
Confiscationis pœna nec pro omni crimine nec ab omnibus iudicibus irrogari potest.l.7.t.26.d.2.in all.nu.2.p. 344.c.1
Confiscatio quando ad Principem,quãdo verò ad vasallum iurisdictionem à Principe habentẽ.l.9.t.25.d.2.p.610. c.1 & d.3.ibid.l.9.t.27.d.5.p.612. c.1.5
Confiscationis pœnam solus Principis Magistratus irrogare potest. l.9.t.25. d.1.p.609.c.2
Confiscandi ius omnibus iudicibus non competit.l.5.t.3.d.3.p.5.c.1.
bonorum Confiscatio quando pertineat etiam ad ea quæ extra territorium sita sunt.l 9.t 26.d.1.p.610.c.2
Sententia Confiscationis lata contra heredem grauatum non nocet fideicõmissario.l.9.t.26.d.2.p.611.c.1
Confiscatio bonorum in crimine læsæ maiestatis cur interdum habeat adiunctam pœnę pecuniariæ condemnationẽ.l.9.t.6.d.2.p.564.c.2
ex Confiscatione bonorum mariti deducitur dos,& omne æs alienum. l.9.t. 6.d.3.p.565.c.1
bona Confiscata domanio Principis incorporantur. l.9.t.6.d.2.n.3.p 564.c 2
de bonorũ petitione facta ante Cõfiscationis sententiam.l.9.t.26.d.3.p.611.c.1

Confusio.

Confusio est legitimus modus tollendæ obligationis. l.8.t.4.d.11.in all.n.4.p. 415.c.1
Confusio contingit quoties in eadem persona concurrit ius debiti & crediti.l.8.t 8.d.11.p.415.c.1.in all.n.3

Congrua dos.

Congrua dos quæ esse intelligatur. l.5.t. 9.d.11.p.44.c.1.in all.n.12.l.5.t.6.d.7.p. 15.c.1
Congruáne sit dos quæcunque à patre detur.l.5.t.6.d.4.in all.n.28.p.14.c.1

Coniuges.

Coniugibus simul testantibus & superstite suum testamentum reuocante, an prædefuncti testamentum reuocetur. l 6.t.5.d.18.p.103.c.1
in eo quòd Coniugi plus donatum est æstimando,tempus mortis inspicitur. l 5.t.5.d.11.p.10.c.1

Consensus.

Consensus tacitus liberorum an sufficiat ad contrahendas secundas nuptias sine pœnâ l.5.t.5.d.5.p.8.c.2.& in all.n.7.
Consensus metu præstitus valere non potest.l.6.t.9.d.6.in all.n.9.p.126.c.1
Consensus tacitus facilius extorquetur quàm expressus.l.5.t.5.d.5.in al.n.1 p.220.c.1
Consentienti nulla fit iniuria. l.7.t.14. d.5.in all.n.3.p.280.c.1

Consilium.

Consilium mutare in alterius iniuriam non licet.l.5.t.6.d.9.in al n.19.p.16.c.2 l.5.t.41.d.1.in all. n.3.p.88.c.2

Constitutiones.

Constitutiones odiosæ sunt restringendæ,& fauorabiles ampliandæ. l.5.t.5. d.2.in all.n 3.p.8.c.2

Constitutum.

Constitutum non solet fieri per stipulationem.l.8.t.28.d.3.n.2.p.501.c.2

Constituti & traditionis differentia ratione possessionis transferandæ. l. 8. t. 8. d. 6. p. 413. c. 2.

per Constitutum transfertur vtraque possessio & naturalis & ciuilis. l. 8. t. 3. d. 17. in all. q. 1. p. 386. c. 2.

Constituti clausula transfert omnem possessionem etiam naturalem & realem in constituentem. l. 7. t. 7. d. 25. in all. n. 7. p. 261. c. 1.

Constitutum licet sit incompatibile cum precario, tamen prævalet si vtraque clausula posita sit in instrumento. l. 17. t. 7. d. 16. p. 258. c. 2.

Constituti clausula nihil operatur post decennium ab eo tempore, computandum quo constituentus potuit apprehendere possessionem & neglexit. l. 7. t. 7. d. 10. p. 257. c. 1.

Constituti clausula inutilis est aduersus anteriorem creditorem qui habet corporalem possessionem. l. 8. t. 8. d. 6. p. 413 c. 1.

per Clausulam Constituti mulier acquirit possessionem pignorum dotalium l. 5. t. 13. d. 10. p. 53. c. 2.

Constituti clausula post interuersam possessionem non prodest nisi implorato prius beneficio l. vlt. C. de acq. poss. l 8. t. 1. d 35. p. 392. c. 1.

etiam Constitutor habet exceptionem ordinis. l. 8. t. 27. d. 1. p. 487. c. 1. exceptiones. ibid.

Constituentius vincit heredem constituentis, multò magis eum qui habeat ius cessum ab herede constituentis. l. 7. t. 7. d 38. p. 264. c. 2.

Constituentius non potest propria autoritate expellere constituentem qui sit in corporali possessione si contradicat, multo minùs tertium detentorem. l. 7. t. 7. d. 18. p. 259. c. 1. & 2.

Consuetudo.

Consuetudo est ius non scriptum, nec minorem autoritatẽ habet quàm lex scripta. l. 5. 4. 9. d. 1. in all. n. 9. pagi. 41. c. 2.

Consuetudo debet esse rationabilis. l. 8. t. 33. d. 6. n. 2. in all. p. 536. c. 1. quos mores consuetudo violare possit. l. 8. t. 33. d. 6. n 3. p. 536. c. 1.

Consuetudo optima est & legum & contractuum interpres. l. 5 t. 1. d. 6. in all. n. 6. p. 3. c. 2.

an maior sit Consuetudinis potestas, quam legis. l. 8. t. 33. d. 4. pagi. 535. c. 2.

Consuetudins cuiuslibet probationes quantum fieri potest debent esse certæ, claræ & indubitatæ. l. 8. 4. 33. d. 2. n. 1. in all. p. 535. c. 1.

Consuetudo cum sit facti omnimodo probanda est siue per testes id fiat, siue per instrumenta. l. 8. t. 33. d. 1. in all. n. 4. p. 535 c. 1.

allatis contrariis probationibus Consuetudinis audiendi sunt noui testes ex officio quibus solis credatur. l. 8 t. 33. d. 2. p. 535. c 1.

Consuetudini quando standum l. 8. t. 33. d. 5. p. 535. c. 2.

loci Consuetudo in pœnis maleficiorum irrogandis est seruanda. l. 6. t. 2. d. 3. p. 92. c. 2. in all. n. 4.

Consuetudo loci in decima soluenda maximè spectanda est. l. 8. t. 33. d. 3. p. 535 c. 2.

Consuetudo immemorialis habet vim tituli. l. 5. t. 16. d. 1. in all. n. 6. pagi. 60. c. 1.

Consuetudines sunt stricti iuris. l. 9. t. 29. d. 5. p. 628. c. 1. non extẽduntur de casu ad casum; multò minus de persona ad personam. ibid.

de vi Consuetudinis in immunitate seperanda à nobilitate. l. 9. t. 29. d. 14. 15. 16. p. 627. c. 2. & 628. c. 1.

potest Consuetudine tolli quælibet præscriptio. l. 8. t. 33. d. 1. page. 534. c. 2.

valet Consuetudo vt testes audiantur etiam post didicita testificata, & in quacunque parte litis. l. 8. t. 33. d. 6. p. 536. c. 1.

Consuetudines quæ de Talliabilium iure & successione allegantur, quando sint probandæ l. 7. t. 1. d. 33. p. 244. c. 1.

tollerabilia sunt quæ vetus Consuetudo comprobauit. l. 6. t. 21. d. 5. in all. n. 9. p. 193. c. 1.

Contestatio.

Contestatio quid. l. 7. t. 19. d. 18. in all. n. 2. p. 319. c. 1.

Contestatio est de substantialibus iudicii. l. 7. t. 19. d. 18. n. 3. p. 319. c. 1.

Contrahere, contractus

quisquis contrahit cum persona suspecta debet esse curiosus. l. 5. t. 24. d. 5. in all. n. 13. p. 71. c. 1.

Contrahentium omnium mens illa est, vt perpetuò hered. bus suis quibuscunque perinde ac sibi consulant l. 6. t. 18. d. 3. n. 6. p. 166. c. 2.

qui cum alio Contrahit, non debet ignarus esse conditionis eius cum quo contrahit. l. 5. t. 28. d. 1. in all. n. 1. p. 74. c. 1.

malè Contraxisse non creditur, qui vsus est iure communi. l. 5. t. 13. d. 9. in all. n. 5. p. 53. c. 1.

per contractum non potest quisquam facultatem testandi sibi præripere. l. 6. t. 5. d. 15. in all. n. 2. pagi. 101. c. 2.

in Contractibus conditiones casuales vel mixtæ quandocunque existentes ad tempus contractus retrotrahuntur. l. 6. t. 30. d. 2. p. 219. c. 2.

Contractui quando resistit prohibitio legis, is iuramento firmari non potest. l. 5. ti. 14. d. 1. in all. n. 8 pag. 55. c. 2.

cuiusque Contractus initium spectari debet. l. 7. t. 3. d. 3. in all. n. 19. p. 246. c. 2.

Contractum fieri sub condicione & restringi seu resolui sub condicione differunt. l. 5. ti. 1. d. 1. pag. 1. n. 8. in all.

Contractus in fraudem publicarum functionum initus est ipso iure nullus. l. 9. t. 29. d. 23. p 630. c. 2.

Contractus omnes inter viuos sunt irreuocabiles: l. 8. 4. 16. d 20. in all. n. 5. p. 550. c. 11. in quo differunt ab vltimis voluntatibus. ibid.

Contractus omnes ex postfacto sunt necessitatis, nec alterutra ex parte locus est pœnitentiæ, nisi altera consentiente. l. 8. t. 35. d. 4. n. 4. 5. p. 542. c. 2.

in Contractibus quæ conditio retrotrahatur. l. 8. ti. 8. d. 1. n. 6. pag. 411. c. 2.

omnes Contractus legem ex conuentione accipiunt l. 8. t. 26. d. 1. in all. n. 8. p. 482. c. 2. l. 7. tit. 12. d. 3. in all. n. 8. p. 271. c. 1.

ex personis heredum non mutatur qualitas & condicio Contractus. l. 7. t. 19. d. 5. in all. n. 17. p. 315. c. 1.

si in eodem Contractu duę sint clausulæ quæ pugnantes videantur, quæ interpretatio facienda sit. l. t. 22. d. 9. p. 470. c. 1.

semper in omnibus Contractibus sequimur id quod expressim actum dictúmq. est. l. 8. t. 28. d. 6. n. 4. in all. p. 503. c. 1.

in Contractibus fit interpretatio in odium illius qui potuit legem apertius dicere l. 6. t. 18. d. 23. p. 171. c. 2.

Contractus omnes ex voluntate contrahentium æstimandi sunt. l. 8. t. 43. d. 16. n. 4-5 p. 466. c. 2.

Contractus simulatus contractus non est. l. 8. t. 23. d. 16. n. 3. p. 466. c. 2. quia non habet voluntatem contrahentum. ibid.

Contractus simulati qui fiunt sub venditionis titulo plerumque sunt pignoratitij adeóque vsuratii. l. 8. t. 8. d. 25. in all. n. 1. p. 420 c. 1.

Contractus innominati do vt facias, vel facio vt des natura. l. 8. t. 34. d. 2. n. 17. p. 537. c. 2

Contractus bonæ fidei cui dolus ex proposito causam dedit ipso iure nullus est. l. 7. t. 13. d. 11. in all. n. 14 p. 274. c. 2.

nullus est contractus qui factus est per prodigum post interdictionem. l. 7. t. 14. d. 10. in all. n. 4. p. 282. c. 2

Contractus matrimonii non est vnius personæ, sed totius familiæ. l. 8. t. 34. d. 1. in all. n. 8. p. 536. c. 2

Contradictor.

Contradictor est quisquis se obiicit aduersarium actori. l. 8. t. 3. d. 33. in all. n. 6. p. 392. c. 1.

Contributio.

in quo loco contribuere quis debeat pro extraordinariis oneribus tempore belli ferendi. l. 9. t. 29. d. 9. p. 626. c. 1

mulier debet Contribuere in loco domicilii mariti; non in loco suæ originis. l. 9. t. 29. d. 11. p. 627. c. 2

an quis debeat Contribuere in sua ciuitate etiam pro bonis alibi sitis. l. 9. t. 28. d. 19. in all. n. 1. p. 618. c. 1.

Contributioni pecuniæ ad cuius solutionem vniuersitas erga vnum ex municipibus condemnata fuit, etiam victor obnoxius est. l. 9. t. 29. d. 27. p. 632. c. 1. exceptio. ibi.

Contumax, contumacia

Contumax est quisquis ius dicenti aliquid iubenti non obtemperat. l. 7. t. 18. d. 42. in all. n. 1. p. 302. c. 1

quisquis contumax est, contemnit Iurisdictionem eius cui obtemperare debet. l. 5. t. 24. d. 4. in all. n. 5. p. 70. c. 1.

Contumax quando condemnetur tanquam confessus. l. 7. t. 24. d. 7. in all. n. 2. p. 342. c. 1.

Contumax nunquam auditur appellans, nisi purgata priùs per suam præsentiam contumacia. l. 7. t. 26. d. 2. in all. n. 10. p. 345. c. 1. exceptio. ibid.

Contumax non est audiendus nisi refusis expensis. l. 7. ti. 18. d. 81. in all. n. 4. p. 312. c. 2

l.7.t.26.d.7.in all.n.2.p.346.c.1.l.7.t.18 d 4.2.in all.n.7.p.302.c.1
Contumax an possit condemnari criminis.l.7,t.2.6.d.2.in all.n.1.p.344.c.2
Contumax non magis auditur appellans quàm qui confessus est.l.7.t.24.d.3.in all.n.2.p.341.c.1
Contumacia inducit tacitam confessionem. l.7.t.24.d.3.in all.n.2.p.341.c.1. habetur pro præsentia.ibid.
Contumacia fictam præsentiam quando inducat. l. 5.t.27.d.1.in all.n.4.p.72.c.2
Contumacia est delictum, si quidem habet adnexum spretum & contemptum ius dicentis.l.7.t.24.d.7.in all.n.1.p.342.c.1
Contumacia quasi delictum est.l.5. t.24 d.4.p 70.c.1
Contumacia expensarum saltem damno coercenda est.l.7.t.18.d.56.n.5.in all.p.306.c.1
Contumacia omnimodo purganda est refusione sumptuum, licet contumax condemnatus sit alio non apparente. l. 7. t.15.d.18.p.288 c.1 l.8.t.23.d.1,in all.n.5.p.462.c.1
Contumacia eorum qui ius dicenti non obtemperant quando litis damno coerceatur. l. 7.t.18.d 42.in all.n.2,p.302.c.1
Contumaciã aduersarij non potest accusare is qui ad diem non venit, nec ratum habere factum falsi procuratoris.l.7,t.18,d 6.p.292.c.2
purgata Contumacia pro non contumacia habetur.ibid. n.11,p 302,c.1
non semper Contumacia litis damno coercetur,sed pro modo contumaciæ damnum contumaci infligitur. l.7,t.18,d.42,p.301,c.2
ex sola Contumacia nunquam reus criminis habetur pro confesso, nisi aliæ ad sint probationes. l. 7, 4,24,d.7,p.741,c.2

Conuentio.

Conuentiones dant legem contractibus.l.8,t.15,d.3.in all.n.2,p.431.c.2
Conuentiones inter alios factæ aliis nec prosunt, nec obsunt. l. 5,t.6,d.9, in all.n.17,p.16,c.2

Conuersi.

Conuersorum & oblatorum monasterio differentia. l.6,t. 18,d.21,p.170,c.2
Conuersi quomodo differant à monachis. ibid.

Correi.

ex quolibet contractu Correi debendi fieri possunt.l.8,t.26,d.2,in all.n.1,p.482,c.2
factum quidem & mora vnius ex Correis debendi nocet alteri,sed non pactum ad augendam obligationem quæ ab initio certam legem habuit.l.8,t,26,d.7,p.484,c.2
ob temerariam litem ab vno ex Correis debendi susceptam non est alius correus onerandus, cui nihil potest imputari.l.8,t.26,d.8.p.485,c.1
qui ab vno ex tribus Correis debendi accipit partem tertiam debiti dimidit actionem inter eum & cæteros, sed non quantum ad cæteros inter se.l.8,t.26,d.9.p.485,c.1
Correus qui totum soluere coactus est quomodo regressum habeat aduersus correos eadem sententia condemnatos.l.8,t.26,d.10,p.485,c.2
Correi debendi fiunt etiam ex iudicato.l.8,t.26,d.10,in all.n.2,p.485,c.2
Correi factum quando noceat alteri.l.8,t.26,d.2,n.13,14,p.482,c.1
Correo debendi qui totum soluit quando cessio fieri possit. l. 8,t. 26,d.14,p.486,c.2
quoties duo Correi debendi fiunt pro negotio, quod ad alterum duntaxat pertinet, pro fideiussore habetur is ad quem res non pertinet. l.5,t.6,d.7,p.15,c.1
vni ex Correis debendi qui totum soluit datur regressus contra correos, aliquando in solidum, aliquando pro virili l.8,t,26,d.1,p.482,c.1
ex pluribus Correis debendi alter fideiussoris loco haberi potest. l.5,t.6, d.8,in all.n.2.p.15,c.2
pactum de non petendo vni ex Correis factum prodest correo, sed non reddito instrumenti. l.8,t.26,d.3,p.482,c.2
non succurritur Correo debendi qui remansurus est in damno contra creditorem, nisi cùm ex facto creditoris damnum illud correus sensurus esset.l.8,t.26,d.6 p.484,c.1
vnus ex Correis condemnatus, præstandus est indemnis à correo etiam quod ad vsuras. l.8, t. 26,d. 2,p. 482, c.1
sola vnius ex Correis debendi ignorantia an debeat damno afficere creditorem cui aliquid imputari potest l.8,t.26,d.5 p.484,c.1
ex pluribus conductionis Correis etiam qui fruitus non est,potest prior & in solidum conueniri. l. 8,t. 16,d. 11,p.485,c.2
Correis beneficium diuisionis est ordinis competit,nisi cum ei renunciarunt.l.8,t.29,d.12,p.486,c.1,n.1
Correi criminis an fieri debeant correi debendi per sententiam quod ad litis sumptus attinet. l.7,t.21,d.1,p 335, c.2
Correum debendi fideiussoris potiùs loco habendum esse quatenus pecunia ad eum non peruenit. l.8,t,26,d. 1,in all.n.5,p.482.c.1

Correlatiua

Correlatiuorum eadem ratio esse solet.l.6,t.4,d.2,in all.n.2.p.95,c.2
Correlatiuorum natura est vt vnum ab alio declaretur & reguletur. l.5,t.1,d. 1,p.1,n.2,in all.

Creditor.

Creditor cogitur ire ad domum sui debitoris solutionis accipiendæ gratiâ. l.8,t.29,d.4,p.505,c.2
omnibus Creditoribus non est datum ius tacitæ hypothecæ. p.131.c.2.
Creditor quando cogatur pignus quod vendidit, aut eius æstimationem debitori præstare. l. 8,t. 16,d.13,n.7,8,p. 436,c.2
potest Creditor agere hypothecaria post excussum debitorem cótra quem velit ex possessoribus. l. 8,t.23,d.42,p. 473,c.2
Creditor non minus iuris in agendo habet,ob id quod non sit soluendo.l. 5,t.7,d.4,in all.n.5,p.19,c.1
Creditor cui traditum est pignus, pro alieno possidet. l. 8, t,19,d. 22,in all. n.2,p.450,c.2
etiam nouatione facta eundem temporis ordinem inter Creditores teneri,quomodo intelligendum.l.8.t. 8,d.19,n.5,6,p.418,c.2
inter Creditores pignus prætorium habentes ius præiationis vnde astimetur.l.8,t.8,d.2,p.412,c 1
Creditores hypothecarii hered.s præferuntur cred.toribus defuncti etiam si sint hi priores. l. 7,t.32,d 15,in all. n.4,p.375,c.2
Creditores absentes an admittantur aduersus distractionem iud.cialem pignorum. l. 7, t. 32, d. 5, pag. 372, c 1
Creditor potest & debet emere pignora qua distrahuntur in executione iudicati, si non inueniant emptorem. l. 5,t. 15. d.3,in all.n.9 p. 58,c.2
Creditorum mariti idem ius est quod ipsius mariti in exceptione dotis nõ solutæ.l.5,t.10,d.8,p 47,c.1
qua actione Creditor vt possit, si res in solutum ei data euicta fuerit. l. 8. t. 29,d.49,p,518,c,1,
Creditor nunquam potest impetrare ius dominij vniuersorum bonorum sui debitoris.l.8,t.8, d.12,in all.n.5.p. 415,c 2,
Creditores certi ad venditionem nominatim vocari debent.l.7,t.32,d.14, p.375,c.1
Creditor certus ad conscionem inuentarij nominatim vocari debet. l. 6,t.11,d.37,p.137,c.2
quibus casibus Creditor petens iteratam distractionem pignorum audiatur. l 7,t.32,d 6 p.372,c 1
posterior Creditor non alij offerre cogitur quàm ei qui possit præstare actiones l.8,t.18,d.2,p.443,c.2
posteriores etiam Creditores habent ius offerendi. l. 7,t.32,d.12,in all.n.3, p.374,c.1
Creditor posterior non potest alia ratione sibi prospicere contra priorem nisi per ius offerẽdi. l.8,t.8,d.20,n.2, in all. pag. 419,c.1,l. 5,t. 7,d. 2,pag. 18,c.2
Creditori anteriori posterior offerre potest, at domino non potest. l. 7, t. 32, d. 16, in all. n. 6, pag. 376, c.1
posterior Creditor quando præferatur anteriori.l 8,t.8,d.12,p.415,c.2
potest idem Creditor & anterior esse & posterior pro diuersitate debitorum.l.8,t.8,d.8,p.413,c.2
quo casu secundus Creditor habet ius offerendi contra primum emptorem, habet etiam contra secundum, si modò sit creditor pignoratitius. l. 8,t.10,d.2,p.424,c.1
Creditores fiscalibus pœnis semper præferuntur. l. 9,t. 6,d. 1,n. 6,p 564, c 2
Creditor quando possit vendere bona debitoris.l.8,t.6,d.7,n.4,in all.p.409. c.2
inter Creditores chirographarios ius prælationis non æstimatur ex tempore,sed ex causâ. l.6,t,11,d.14,p.131, c.2,n.2.
Creditor pignoratitius qui rem sibi obligatam donari consentit, ius pignoris remisisse censetur. l.8,t.14,d. 5,p.429,c.1,n.2
inter chirographarios Creditores nullum est primilegium temporis, sed causæ.l.7,t 32,d.3,p.371,c.2
Creditores fideiussoris nullum priuilegium habere possunt in eo fundo,quem fideiussor habuit à debitore,vt

bitore, vt solueret communi creditori. l.8 t.27 d.44 p.500 c.1
Creditorum potior est causa quàm domini occupantis bona talliabilis. l.8 t.3 d.2 n.7 p.382 c.2
Creditor cui possessor pignoris vltro offert non cogitur præstare se potiorem quomodo cogitur qui pignus vendit. l.8 t.31 d.2 p.532 c.1
Creditor pignoratitius cum habeat actionem multo magis habet retentionem. l. 8 t. 16 d. 10 n. 6 pagin. 435 c.2
debitorem fugientem Creditor propria autoritate prehendere potest, & pecuniam ei auferre. l.7 t.20 d.23 n.1 p. 326 c.2
non tamen in carceres detrudere. ibid.
nec si
statim probet debitum, & offerat satisdationem, adeoque paratus sit eosdem pati carceres. ibid.
Creditor constitutarius potest suam possessionem auocare ab eo qui emit pignus distractum ex iis dictis autoritate. l.7 t.32 d.7 p.372 c.2
Creditores mariti an & quando possint agere super fructibus bonorum dotalium. l.5 t.7 d.38 p.28 c.2
post acquisitum Creditori dominium rei obligatæ, multum posteriori creditori superestius offerendi. l. 7 t. 32 d.12 in all.n.4 p.374 c.1
Creditor an teneatur debiti tabulas reddere soluenti fideiussori. l. 8 t. 27 d.19 p.491 c.2
Creditori pignoratitio etiam iniustus possessor offerre potest. l.8 t.10 d.3 p. 424 c.1
Creditori quando necesse sit satisfieri pendente discussionis instantia. l.8 t. 6 d. 2 pag. 396. c.1 & pagin. 397 c.1 in all.n.1
restitutio in integrum an restituat anteriori Creditori ius pignoris in præiudicium posterioris creditoris. l.8 t. 8 d.5 p.412 c.2
qui ab anteriore Creditore causam habet potior est posterioribus omnibus in ea re quæ anteriori fuit obligata. l. 8 t.8. d.9 in all.n.2 p.414 c.1
Creditor quando possit repellere mulierem quæ est anterior per exceptionem non factæ excussionis. l.8 t. 8 d.17 p.417 c.2
Creditor habens Clausulam constituti censetur factus possessor pignoris. l. 6 t.11 d.2 p 127 c.2
anterioribus Creditoribus præfertur qui emit ea lege vt pretiũ impenderetur ad reficiendam domum venditoris. l.8 t.9 d.9 p.423 c.1
Creditori inuito aliud pro alio solui non potest. l. 5 t. 7 d. 34 in all. n.8 p. 28 c.1
Creditores quidam sunt priuilegiati. l. 6 t.11.d. 4 in all.n.5 p.128 c.2
non sunt audiendi Creditores agentes contrà emptorem bonorum quorum distractioni semel consenserunt, vt iterum vendantur. l.7 t.31 d. 4 p.371 c.2
Creditor etiam amisso aut restituto chirographo debiti persecutionem non amittit, si aliunde constet ad huc deberi. l. 8 tit.29 d.23 pagin.509 c.2
potest anterior Creditor salua non tantùm debiti, sed etiam pignoris sui causa ius anterioritatis remittere. l. 8 t.14 d 5 p.429 c.1
Creditor spe futuræ numerationis vni ex correis instrumentum tradidit, an habeat actionem contra alium. l. 8 t.26 d.4 p.483 c.1.2
anterioribus Creditoribus præfertur qui habet obligatam litis æstimationem pro sumptibus in litem factis. l. 8 t 8 d.7 p.413 c.2
Creditor qui patitur se præsentem rem obligatam sibi distrahi an remittat ius pignoris. l.8 t.24 d.2 p.418
aduersus Creditores qui præscribant. l. 7 t.10 d.1.2 & 3 p.267 c.1 & 2
satisfieri Creditoribus oportet ex pretio distracti pignoris & sumptuum litis & sortis nomine seruato priuilegio & ordine temporis. l. 8 t. 16 d. 30 p.441 c.1
qui vero suo Creditori soluit, non facile quicquam imputandum est. l.5 t. 13 d.9 in all.n.14 p.53 c.2
Creditor quatenus habeat ius prælationis contra extraneum emptorem. l.8 t.16 d.32 p.442 c.1
Creditor mariti posterior anteriora dotalium pignorum iura obligata habet præferendus est anterioribus mariti creditoribus qui sint posteriores muliere in hypothecis dotalibus. l.8 t.8 d.9 p.414 c.1
Creditoribus anterioribus an & quando præferatur mulier. l. 7 t. 34 d. 3 p. 379 c.1
posterior Creditor quando per clausulam constituti fiat potior antecedente qui corporalem possessionem habet. l.8 t.8 d.13 p.416 c.1
ei ex cuius pecunia Creditor anterior dimissus fuit necessaria est cessio actionis. l.8 t.9 d.6 p.422 c.2 sed non cogitur creditor credere, si solutionem accipiat à debitore. ibid.
ille ex cuius pecunia dimissus est Creditor anterior habet retentionem si possideat. l.8 t.9 d.7 p.422 c.2
posterior Creditor præfertur anteriori in pignore, cùm anterioris ius sublatum est per delegationem l.8 t.8 d.19 p.418 c.1
Creditor in cuius fraudem facta est alienatio non prius potest agere in rem contra possessorem, quàm egerit reuocatoriâ. l. 7 tit. 35 d. 1 pagin. 379 c.2
an succedat in locum anterioris Creditoris is ex cuius pecuniâ dimissus est anterior creditor. l.8 t. 9 d.3 p.421 c.2
is qui nondum est, sed potest fieri Creditor ex causa euictionis nondum secutæ non debet intercedere venditioni pignoris, sed tantùm de iure suo protestari. l. 8 ti. 14 d 1 pag. 427 c 2
posterior Creditor possessor factus pet constitutum potest condictione auocare possessionem ab emptore cui pignus venditum est postulante creditore anteriore l. 8 t. 18 d.3 pag.443 c.2
secundus Creditor quando habeat ius offerendi ei qui emit postulante priore creditore. l. 8 t.10 d.1 pag.423 c.2
Creditor cui possessio pignoris tradita est sibi possidet. l. 8 t. 8 d. 6 n. 6 p.413 c.1
potest Creditor suo iure pignus vendere etiamsi de eo nihil expressè conuenerit, dum ne quid in contrarium conuenerit. l 8 t.10 d.1 in all.n. 12 p.424 c.1
Creditor hypothecarius posterior soluens anteriori hypothecario succedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus. l. 8 t. 9 d.2 p.421 c.1
Creditor qui vacuam rei possessionem tradere promisit, an liberetur præstando suas actiones. l.8 t.31 d.3 p.532 c.2
Creditor habet vindicationem mobilium pignori obligatorum etiam aduersus tertium possessorem. l. 6 t.23 d.11 in all.n.9 & 12. p.211 c.1
ex pluribus Creditoribus qui diligentior est in exequendo præfertur in prætorio pignore. l.8 t.8 d.21 p.419 c. 1. qui verò executionem ab alio factam impedit, concurrit. ibid.
Creditoris constitutarij potior est causa, quàm heredis cum beneficio legis Inuentarij obtendens auitum fideicommissum de quo in promptu non appareat. l.6 t.11 d.36 p.137 c.2
Creditor quomodo suam actionem cedere possit emptori qui ei obtulit vt vinculum pignoris anterioris dissolueret. l. 8 t.19 d.17 p.449 c.1
posterior Creditor per clausulam constituti non potest possessionem acquirere & auocare ab anteriore creditore iam realiter possidente. l. 8 t. 8 d.6 p.413 c.1
prætextu anteriorum Creditorum postea superuenientium nõ potest recusare emptor quominus soluat anterioribus præstita pereos satisdatione. l.7 t.32 d.9 p.373 c.1
Creditores certi vocandi sunt nominatim cùm inuentarium est conficiendum. l.6 t.11 d.16 in all.n.3 p.134 c.2
in pari causa an sit potior causa Creditorum, qui vel à testatore, vel à iudice priores nominati sunt. l.7 t.32 d.8 p.373 c.1
Creditor qui correo debendi reddit instrumentum obligatorium censetur ei mandare actiones aduersus correum. l.8 t.26 d.3 in all.n.6 p.483 c.1
interest Creditoris emptorem pignoris inueniri, si malit ille pecuniam habere, quàm rem, ne alioqui cogatur ipse in vicem extranei rem emere, aut ius dominij impetrare. l.8 t.18 d.2 in all.n.6 p 425 c.2
si Creditor eligat vnum ex pluribus fideiussoribus qui non sit soluendo, non ideò actionem aduersus cæteros remisisse credendus est. l.8 t.27 d.7 p. 488 c.2
etiamsi omnes Creditoris heredes litem contestati sint super hypothecaria, singulis tamen solui nisi pro parte non potest. l.8 t.20 d.3 pag.456 cap.1
Creditor quo inuito potest antichresis dissolui, non idcirco potest eam inuito debitore aduersus conuentionem dissoluere. l.8 t.22 d.7 pag.459 cap.1
an cogatur Creditor facere excussionẽ liberorum tanquam heredum debitoris. l.8 t.23 d.22 p. 468 c.2
Creditor cui pignus aliquando traditum fuit, præsumendus est creditoris potiùs quàm domini iure possedisse. l.8 t.19 d.20 p.450. c.1. limitatio. ibid.
qui Credidit ad emendam domum nõ habet priuilegium tacitæ Hypothecæ, multò minus prælationis, nisi specialiter conuenerit de pignore. l. 8 t.8 d.10 p.414 c.2 secus est in eo qui credidit ad refectionem. ibid.
Creditor cõditionalis non potest mitti in possessionem bonorum debitoris ex edicto Prætoris. l.6 t. 18 d. 22 n.17 p.171 c.1
an post elapsum semestre possint Creditores alij offerre emptori pignoris l.8 t.19 d.25 p.451 c.2

Creditores hypothecarij quilibet præferuntur chirographariis quantumuis anterioribus. l. 8 tit. 7 d.8 in all. n.8 p.410 c.1
Creditor constitutarius potest possessionem suam retinere, sed non vrgere venditionem pignoris pendente instantia discussionis. l. 7 t. 32 d.11 p. 373 c 2
Creditor an cogatur excutere heredem debitoris ante tertium possessorem. l. 8 t. 6 d. 28 p.404 c.1 an cogatur excutere bona obscura & dubia sui debitoris. l.8 t.6 d.29 p.404 c 2
posterior Creditor quo casu præferatur anteriori etiam clausulam constituti habenti. l.8 t.8 d 18 p.418 c.1
Creditor agens hypothecaria contra possessorem qui emit à debitore, debet probare sui debitoris dominium l.8 t.6 d.23 p.402 c.2
heredis bona non sunt obligata Creditoribus defuncti. l.7 t.32 d.15 p.375 c.2 quamuis defuncti boni sint obligata hypothecariis creditoribus heredis. ibid.
Creditores defuncti de iure suo disceptare non possunt priùs quàm terminetur quæstio de hereditate inter heredem scriptum & dominum diredum. l.7 t.32 d.22 p.377 c.2
Creditor an teneatur de euictione pignoris. l.8 t.31 d.1 p.532 c.1
Creditori qui consensit venditioni rei obligatę salua pignoris sui causa non potest obiici exceptio discussionis. l. 8 t.6 d 25 p.403 c.1
nouatione facta Creditor in sui ipsius locum succedere intelligitur ad pristinum inter creditores ordinem retinendum. l.8 t.6 d.17 n.7 p.401 c.1
Creditori hypothecario potest obiici exceptio non excussi Principis vt & alterius priuati cuiuslibet. l. 8 t.6 d. 35 p.406 c.1
Creditor pignoratitius an aduersus tertium possessorem habeat bonorum mobilium oppignoratorum & alienatorum persecutionem. l.8 t.6 d. 21 p.401 c.2
Creditor conuentus pignoratitia à debitore debitum offerente possitne ocularem sibi fieri demonstrationem petere. l.8 t.6 d.24 n.7.8.9.10 p. 403 c.1
is ex cuius pecuniâ dimissus est priuilegiarius Creditor succedit in priuilegium actionis personalis etiam citra conuentionem. l.8 t.9 d.1 p.421 c.1
Creditor in possessionem multorum pignorum missus potest reliqua persequi aduersus tertios possessores. l. 8 t.6 d.39 p.407 c.1
Creditor antichrestieus qui ex conuentione fructus pignoris acquisiit non cogitur eos fructus restituere posteriori creditori offerenti debitum cum vsuris. l. 8 t. 19. d. 38 p. 452 cap.2
conuentio de succedendo in ius anterioris Creditoris facta in continenti post numerationem, tantum prodest quantum si an tea facta esset l.8 t.9 d.5 p.422 c.1
quod Creditor quilibet penes se habet sine causâ ex bonis debitoris sui vel reddere debet, vel imputare. l.5 t.7 d. 21 in all.n.2 p.23 c.2
an Creditor qui bona debitoris omnia habet obligata præferatur secundo creditori ex cuius pecunia debitor aliquid comparauerit, in re empta. l.8 t.6 d.7 p.401 c.1
vnius ex heredibus Creditoris an possit in solidum agere hypothecaria, vt totum debitum consequatur. l.8 t.20 d.2 p.455 c.2 & d.4 p.456 c.1
Creditor non cogitur accipere aureos supra æstimationem quæ lege publica est constituta. l.8 t.29 d.39 p. 515 c.2
pro periculo futuræ euictionis non potest quis tanquam Creditor anterior impedire ne posterior interim ius sui pignoris exequatur. l. 8 t.8 d.4 p.412 cap 1
inter Creditores hypothecarios regulariter obtinet vt qui prior est tempore potior sit iure. l.7 t.32 d.13 in all. n.20.p.375 c.2
nulla potest fieri alienatio in præiudicium Creditoris hypothecarij. l.7 t.35 d.1 in all.n.5 p.379 c.2
qui ex pacto inito cum debitore successit in locum anterioris Creditoris an indigeat cessione. l. 8 t. 9 d. 4 p. 422. cap.1
Creditor accepta solutione & instrumentum reddere & apocham conscribere cogitur. l.8 t.29 d.3 p.505 c.1
Creditoris mariti idem est ius quod ipsius mariti. l.8 t.6 d.22 n.8 399 c.2
Creditor habet hypothecariam in fundum vxoris nomine emptum à marito. ibid.
potest Creditor petere vt filiis pupillis sui debitoris dentur tutores, si non sint necessarij qui petant. l. 7 t. 16.d.9.in all.n.1 p.346 c.2
Creditor quibus actionibus vti possit ad possessionem assequendam aut retinendam. l.7 t.7 d.2 p.254 c.1
Creditor non potest impedire venditionem rei obligatæ, saluâ tamen pignoris sui causa. l.7 t.10 d.4 in all.n. 2 p.268 c.1
Creditor qui consensit venditioni rei obligatæ, saluâ pignoris sui causa, nullâ temporis præscriptione summoueri potest. l.7 t.10 d. 4 pag. 268 cap.1
secundus Creditor quando possit petere distractionẽ pignoris quod anterior possidet etiam si nihil eo offerat. l.8 t.16 d.1 p.432 c.1
dolus Creditoris qui vilissimo pretio pignus vendidit an noceat emptori. l.8 t.18 d.1 p.443 c.1
concurrentibus duobus Creditoribus in prætorio pignore si non appareat, quis præuenerit tempore, præferetur is qui prior erit in credito. l.7 t.32 d. 21 p.377 c.2
clausula ad habendum, tenendum, & possidendum quando & quatenus prosit Creditori spoliatum se dicenti. l.8 t.3 d.17 p.326 c.1
Creditor non potest remorari executionem iudicati quæ aduersus suum debitorem fit. l.7 t.20 d.21 p.325 c 2
quo casu possint Creditores anteriores agere contra emptorem rerum hereditariarum, qui soluit posterioribus l.7 t.32 d.13 p.374 c.2
de Creditore cui satisfaciendum ante discussionis instantiam. l.7 t.32 d.23 p. 377 c.2 & 378 c.1
Creditor hypothecarius habet iurisdictionis exercitium si possideat, potestq. officiarios pro arbitrio immutare. l. 8 t.6 d.11 p.399 c.1.

Crimen.

Criminale.

Crimina regulariter finiuntur morte. l. 9 t.2 d.5 in all.n.3 p.558 c.2
Criminis probationes debent esse luce meridiana clariores. l. 7 t. 24 d. 1. in all. n.3 p.340 c.2 l.6 t.2 d.4 in all.n.4 p. 92 c.2 nec quisquam ex præsumptione sola condemnatur, neque ex iudiciis nisi & plura sint & indubitata. ibid.
eiusdem Criminis pluribus reis existentibus, condemnatio non debet fieri ita vt quisque teneatur in solidum. l.7 t.21 d.1 p.335 c.2
delator Criminis quando sit condemnandus in expensas litis. l.9 t.2 d.2 p. 557 c.2
in quibus Criminibus possit quis ex solis indiciis & præsumptionibus sine confessione damnari ad mortem. l. 9 t.24 d.6 n.1 p.606 c.1
promissa impunitate Criminis à iudice inferiore, an possit veniam confesso largiri. l.9 t.24 d.17 p.609 c.1
In quibus Criminibus male factorẽ indicare teneatur qui facinus nouit. l. 9 t.15 d.3 n.1 in all.p.582 c.1
socius Criminis non facit indicium ad torturam ne quidem in crimine lęsæ maiestatis, nisi dictum suum & iureiurando & tormentorum patientia firmauerit. l.9 t.6 d.5 p.565 c.2
quæ sint Crimina mixti fori, l.9 t.17 d.1 in all.n.2 p.583 c.2
in Criminibus mixti fori locus est prœuentioni. l.7 t.28 d.19 in all. n.5.pag. 364 c.1
in Criminibus mixti fori quomodo & procedendum, si ex accusatis quidam sint clerici, quidam laici, l.9 t.17 d.1. p.583 c.2
Crimen expilatæ hereditatis hodie an committitur, l.9 t.19 d.1 p.585 c 2
in Criminalibus confessio scindi potest l.7 t.24 d.1 p.340 c.1
de Crimine accusatus, si ab vno tantùm teste impetatur, an sit condemnandus, l.9 t.2 d.3 p.558 c.1
ad Criminis persecutionem quo ordine admittantur qui volunt accusare, l.8 t.1 d.2 p.556 c.2 & in all. n.1 pag. 557 c.1
è carceribus effugere an sit semper Crimen, l 9 t.4 d.6 n.2 & 8 p.563 c.2
quando Crimen est notorium possunt Officiales propria authoritate rem prehendere, l.9 t.3 d.2 p 561 c.1
pendente accusatione de graviore Crimine, nihil interim pronuntiandum est de leuiore, l.9 t.1 d 3 p.557 c.1
pendente cognitione de Crimine an reus habeat liberam bonorum suorum administrationem, l.9 t.2 d.1 p. 557 c.1
in causis Criminalibus etiam post elapsum decendium admittitur appellatio. l.7 t.26 d.16 n.1 p 348 c.1.
non potest renuntiari appellationi ibid. n. 2 si pœna fuerit corporalis ibid. in all.
actio ciuilis & Criminalis an contra eundem ex eadem causa intentari possint. l.9 t.18 d.2 n.2. in all. p.585 c.1
Criminalis quæstio incidens in ciuilem non semper facit præiudicium ciuili. l.9 t.18 d.3 p.585 c.1

Culpa

Culpa lata etiam in delictis æquiparatur dolo cùm agitur de pœna non corporali. l. 9 t. 13 d. 10 in all.n.7 p. 579 c.2
sua cuique Culpa nocere debet, non alteri. l.5 t.7 d.45 in all. n.4 p.30 c.1
nemo potest alii obiicere Culpam cuius ipse quoque sit conscius. l. 7 t.12 d.3 in all.n.3 p.271 c.2

Cura, Curator.

quæ exclusa est à spe successionis in testati, hoc ipso excluditur etiam à Cura & custodia bonorum absentis. l.5 t.40 d.5 p.85 c.2

ad quam Curam admittantur mulieres & infantes. l.5 t.40 d.1 p.84 c.1

Cura bonorum absentis non finitur nisi ex quo absens annum ætatis suæ centesimum compleuisse creditur. l.5 t.40 d.4 p.85 c.2

Curator bonis tantùm datur. l.5 t.20 d.4 in all.n.4 p.65 c.2

Curator aut est generalis omnium bonorum minoris administrator; aut est specialis datus ad aliquem actum specialiter. l.5 t.20 d.4 in all.n.2 & 3 p.65 c.2

Curatorum multiplex differentia. l.6 t.12 d.21 in all.n.25 p.148 c.1

Curator ad lites & procurator parum differunt. l.5 t.20 d.4 p.65 c.1 & 2

Curator quando & quis possit dari & inuitus & inuito p. l.5 t.20 d.4 p.65 cap.1

Curator etiam ad actum datus debet actus sui rationem reddere. l.5 t.24 d.5 p.70 c.2

Curator hereditatem minoris nomine nec audire, nec repudiare potest. l.6. t.12 d.11 p.144 c.1

Curatori recte soluitur, aut etiam ipsi minori curatore auctore. l.5 t.24 d.5 in all.n.14 p.71 c.1

Curator an possit prohibere ne se inscio nuptias minor contrahat. l.5 t.3 d.12 p.6 c.2

Curator bonis dari solet, cùm bona iacent propter spem futuri heredis siue testamentarij siue legitimi. l.6 t.6 d.3 in all.n.8 p.108 c.2

Curator neque absens neque inuitus bonis datur. l.5 t.40 d.1 in all.n.9 p.84 c.2

inuitus Curator nemo datur bonis absentis. l.5 t.40 d.6 p.86 c.1

Curator bonis datus & agere & conueniri potest. l.5 t.31 d.7 in all.n.8 p.76 cap.2

Curator bonis datus potest agere & conueniri. l.6 t.11 d.39 in all. n.1 p.138 c.2

Curator bonis datus potest exercere omnes actiones. l.5.t.40. d.11 in all. n.5 & 9 p.87 c.2 & 88 c.1

Curator bonis datus alias actiones instituere non potest; quam tempore peritura. l.7 t.18 d.69 c.2 in all.

Curator bonis datus satisdare debet. l.5 t.40 d.10 p.87 c.1

Curator bonis datus remoueri potest tanquam suspectus. l.5 t.40 d.10 in all.n.4 p.87 c.2.

Curator bonis absentis datur proximior ad succedendum cuiuscunque sit iudicii, sexus, ætatis. l.5 t.40 d.1 p.84 c.1

an Curator bonis absentis datus possit absentem immiscere bonis paternis conueniendo eius nomine paternos debitores. l.6 t.11.d.39 p.138 c.1

Curator absentis bonis datus an possit absentem immiscere bonis patris aut extranei agendo ipsius nomine contra tertios bonorum possessores. l.6 t.12 d.21 p.147 c.1

Curator bonis absentis qui procuratorem in prouincia reliquit dari non potest. l.5 t.40 d.9 p.87 c.1

Curator datus siue iacenti hereditati siue bonis condemnandus est proprio nomine in expensas litis temerè ab eo susceptæ vel institutæ. l.7 t.18 d.69 p.309 c.2

Curatórne dari possit dominus feudi bonis absentis talliabilis. l.5 t.40 d.2 p.84 c.2

Curator minori datus ad diuidendum potest etiam autor esse ad vendendum, si aliter expediri commodè diuisio non possit. l.5 t.35 d.1 p.81 c.1

Curator inuito ex qua causa detur. l.5 t.27 d.1 in all.n.1 p.72 c.2

Curator in litem aut ad actum aliquem specialem nunquam dandus est, cùm in omnem rem administrator aliquis siue tutor siue curator ille sit dari potest. l.5 t.27 d.3 p.73 c.1 in all. n.1.

Curator datus hereditati iacenti plus iuris habet quàm datus bonis absentis. l.5 t.40 d.11 p.87 c.2

Curator furioso datur personæ. l.6 t.12 d.2 n.21 p.147 c.2 delatam furioso hereditatem adire non potest; sed tantùm eius nomine decretalem bonorum possessionem agnoscere. ibid.n.22.

Curator ad litem aut ad actum quis inuitus dari possit. l.5 t.27 d.2 p.72 c.2

Curator in vnam rem datus non potest suum officium egredi; & cùm egreditur, ipso iure nullum & irritum est quod fit eo autore. l.5 t.35 d.1 in all. n.4 p.81 c.1

Curator hereditati dandus cùm bona iacent & quidem per longum tempus puta si heres sub condicione scriptus sit, aut si deliberet de adeunda hereditate. l.6 t.12 d.15 in all. n.1 p.145 c.2

Curator non datur bonis absentis qui procuratorem in prouincia reliquit. l.6 t.12 d.21 in all.n.25 p.148 c.1

prohibitum est Curatoribus ne adultas suas sine agnatorum consensu & licentia nubere patiantur. l.9 t.9 d.1 n.6 p.570 c.2

Curator minorem vrgere potest, vt quæstum aliquem faciat, si possit. l.5 t.23 d.2 p.67 c.2

Curator minoris quomodo differat à curatore prodigi. l.5 t.40 d.8 p.86 c.2

Curator non habet plus iuris in bona minoris, quàm tutor in bona pupilli. l.5 t.23 p.67 c.2 in all.n.5

Curator quando curatorem habere possit. l.5 t.40 d.1 p.84 c.1 aut tutorem. ibid.

iacenti hereditati Curator datur ex iure à nobis recepto l.5 t.27 d.2 in all. n.4 p.73 c.1

Curationem mulieres an suscipere possint. l.8 t.20 d.4 n.3 p.456 c.1

Curator datus minori quam ius petenti, non tamen remouendus est ad libitum minoris, sed tantùm cognita causâ. l.5 t.22 d.1 p.66 c.2 & 67 c.1

Curator non datur minori nisi petenti præterquam ad lites, l.5 t.22 d.1 p.67 cap.1

an possit dari Curator hereditati quæ habet heredem cum beneficio Inuentarij. l.6 t.11 d.29 p.135 c.2 & d.30 ead.p.

Curator hereditati iacenti dandus non est nisi auditis priùs iis omnibus qui quoque iure possunt succedere. l.6 t.12 d.17 p.146 c.1

Curator ad actum datus ei opponitur qui sit datus in omnem rem. l.5 t.24 d.5 in all.n.1 p.70 c.2

quandiu expectatur persona heredis instituti potest Curator bonis dari. l.6 t.6 d.9 p.111 c.1

per Curatorem hereditas acquiri non potest. l.6 t.11 d.39 n.5 p.138 c.1

Curator an & quando remouendus sit pendente suspecti cognitione. l.5 t.26 d.2 p.72 c.1

Curiâ Rationalium.

Curia Rationalium supremam habet potestatem in iis quæ ad ipsius iurisdictionem pertinent. l.7 t.15 d.19 in all.n.2 p.288 c.1

Curia Rationalium non potest euocare litem coram iuridico maiore aut alio iudice inferiore pendentem. l.7 t.15 d.19 n.2.3 p.288 c.1

à tributi commutatorij conseruatore ad Curiam Rationalium appellatur. l.7 t.15 d.19 in all.n.4 p.288 c.1

Damnatus.

bona Damnatorum hodie seruantur proximioribus etiam collateralibus. l.9 t.2 d.7 n.9 p.559 c.1 excipe damnatos propter hæresim vel lxsæ maiestatem. ibid.

Damnum

nullum videtur sentire Damnum, qui ex sua culpa sentit. l.6 t.11 d.10 in all. n.10 p.130 c.2

Damnum dare videtur qui damni occasionem præstat. l.5 t.33 d.3 in all.n.6 p.79 c.2 l.8 t.6 d.31 in all.n.6 p.405. cap.1

Dare

Dare plus esse quàm non adimere. l.5 t.5 d.8 in all.n.2 p.9 c.2

Debere

quod Debetur sine die, quandocunque solui potest, l.5 t.6 d.4 in all.n.4 p.14 c.1. atque etiam quandocunque peti; & quidem præsenti die. ibid.

quod Debetur in diem ante diem solui potest. l.5 t.7 d.4 in all.n.3 p.19 c.1

Debitum

Debitum in diem non potest solui ante diem, si dies fuerat adiecta in fauorem creditoris. l.8 t.29 d.14 p.507 c.1

Debitum non liquidum non venit in compensationem. l.7 t.18 d.27 in all. n.1 p.298 c.1

Debiti partem accipere non cogitur creditor. l.8 t.29. d.8 p.506 c.1

in Debitis non liquidis satisdatio pro solutione esse solet. l.7 t.18 d.52. in all.n.5 p.305 c.1

Debiti parte soluta, quatenus admittatur totius quantitatis debitæ petitio. l.8.t.29.d.25 n.1.2. p.510 c.2

edictum de imminuenda quantitate debiti ob melioratas monetas ad quæ debita pertineat. l.8 t.29 d.43 p.516 c.2

in Debitis fructuarijs annuis solutio facienda est initio anni, quia exactus annus habetur pro completo. l.8 t.29 d.12 p.507 c.1

an & quando possit quis pro Debito detrudi in carceres. l.8 t.6 d.7 p.398 c.1

pro Debito ciuili aduocati non possunt detrudi in carceres. l.9 t.28 d.10 n.3 p.635 c.2

pro Debito vniuersitatis non possunt inquietari singuli, nec si debitum fiscale proponatur. l.7 t.33 d.1 p.378 c.1

tacita Debiti remissio ex quibus præsumatur. l.8 t.30 d.20 n.13 p.527 c.2

Debitor.

qui debet sub condicione impropriè est Debitor. l.6 t.18 d.22 n.14 p.171 c.1

Debitor is propriè dicitur à quo inito exigi potest. l.6 t.18 d.22 n.14 p.171 cap.1

non cogitur Debitor solutionis faciendæ gratiâ ire ad creditorem. l.8 t.29 d.4 p.505 c.2 l.8 t.29 d.46 n.1 in all. p.517 c.1

corpus Debitoris eo iure quo vtimur potest hodie capi pignori. l.7 t.25 d.2 in all.n.6 p.343 c.1

Debitor idoneus & locuples existimatur maximè ex cõueniendi facilitate l.5 t.33 d.1.in all.n.9 p.78 c.2.

Debitor luens pignus etiam sumptus in subhastitiones factos offerre debet. l. 8. t. 19. d. 13 p. 448 c. 1
an etiam sumptus factos ab emptore in litem pro pignore, susceptam. l. 8 t. 19 d. 14 p. 448 c. 1
an etiam sumptus emptori contra alium adiudicatos. l. 8 t. 19 d. 15 p. 448 cap. 2
Debitor quando possit detrudi in carceres etiam si corpus suum non obligauerit. l. 8. t. 6. d. 7. n. 12 13 p. 398 c. 1
Debitor non pôt capi & detrudi in carceres die dominico, l. 7 t. 20 d. 22 p. 326 c. 1. 2. & detrusus ante omnia inde est eximendus. ibid. n. 5.
Debitor fugiens an possit capi à creditore propria autoritate. l. 7 t. 20 d. 22 in all. n. 1 p. 326 c. 2 & d. 23 ibid.
Debitor quilibet corpus suum ex recepta consuetudine obligare pignori potest. l. 8 t. 6 d. 7 n. 2 p. 398 c. 1 exceptio. ibid. n. 4
Debitor an & quando possit præscribere aduersus creditorem. l. 7 t. 13 d. 2 n. 7 & in all. n. 8 p. 272 c. 1 & 2. an heres debitoris. ibid.
Debitor habens penes se chirographum cancellatum censeaturne liberatus. l. 8 t. 29 d. 1 p. 504 c. 2
Debitoris est probare pecuniam à se oblatam & obsignatam probam fuisse, aliàs nec valet oblatio, nec obsignatio. l. 8 t. 29 d. 54 p. 521 c. 1
Debitor volens luere pignus non auditur, nisi offerat creditori vel emptori sumptus factos in litem pro pignore susceptam. l. 8 t. 19 d. 9 p. 447 cap. 1.
Debitor, cuius bona sub hasta sunt vendita, habet sex menses ad ea redimenda ex statuto Sabaudiæ. l. 7 t. 32 d. 17 n. 1 in all. p. 376 c. 1
Debitor non potest impugnare subhastationem factam certo pretio & pro debito certo, licèt nondum liquido. l. 8. t. 16. d. 21 p. 438 c. 1
nemo propter aduersarij moram desinit esse Debitor. l. 7 t. 20 d. 6 in all. n. 5 p. 321 c. 2 quandiu non intercidit quod debetur. ibid.
Debitores tædio metúve carceris multò faciliùs quàm per bonorum venditionem solent excitari ad explicandas pecunias, suósque creditores dimittendos. l. 8 t. 17 d. 30 d. 7 p. 495. cap. 1
Debitor aut eius filius non potest constitui depositarius eius reique offertur ad remorandam executionem. l. 7 t. 20 d. 47 p. 333 c. 2
in alternatiuis electio est Debitoris. l. 7 t. 18 d. 9 in all. n. 3 p. 294 c. 1 exceptio ibid.
Debitoris damno cedunt sumptus facti à creditoribus de pignoris iure ac ordine inter se contendentibus. l. 8 t. 6 d. 31 p. 405 c. 1
etiam inuitus Debitor cedi in dotem dari potest. l. 5 t. 14 d. 3 in all. n. 6 p. 56 cap. 1
Debitoris bonis sub hasta venditis an possint intercedere ne creditor mittatur in possessionem. l. 8 t. 17 d. 3 p. 443 c. 1
verus Debitor semper manet obligatus, quo vsque sublata sit obligatio aliquo ex legitimis modis. l. 5 t. 13 d. 2 in all. n. 5 p. 50 c. 1
Debitor non potest opponere exceptionem discussionis, nec si litem suscipiat pro tertio bonæ fidei possessore, qui eam exceptionem obiicere potuisset. l. 8. t. 23. d. 4 p. 463 c. 1
Debitor in extremo vitæ discrimine constitutus an sit eximendus carceribus. l. 8 t. 29 d. 16 p. 507 c. 2
Debitores sunt domini eorum quæ debent. l. 6 t. 18 d. 22 in all. n. 10 p. 171 c. 2
an Debitor qui legat creditori censeatur animo compensandi legare. l. 6 t. 17 d. 19 p. 165 c. 2
Debitorum omnium quę maritus mortis tempore reliquerit appellatione an dos restituenda contineatur. l. 6 t. 18 d. 22 p. 171 c. 1
Debitor alius voluntarius, alius necessarius. l. 6 t. 17 d. 19 p. 165 c. 1
bona Debitoris quando sint tacitè obligata. l. 8 t. 6 d. 10 in all. n. 5 p. 398 c. 1
Debitore redimente pignora, annus, cuius fructus pro rata temporis diuidi debent inter emptorem & debitorem redimentem, vnde incipiat currere. l. 8 t. 19 d. 32 p. 455 c. 1
semestre datum Debitori ad redimenda pignora vnde incipiat currere. l. 8 t. 19 d. 24 p. 451 c. 1
Debitoris cognatus extraneo emptori quomodo præferatur. l. 8 t. 16 d. 32 p. 442 c. 1
non potest Debitor recusare quominùs damno eius cedant sumptus litis morę inter creditores pro iure & ordine pignoris etiam ignorante debitore. l. 8 t. 17 d. 2 p. 442 c. 2. potest tamen etiam post sententiam inter alios latam intercedere & probare solutionem. ibid.
Debitor dotalis qui soluit marito, qui non est soluendo, tamen liberatur. l. 5 t. 7 d. 4 p. 19 c. 1
Debitor non potest appellare ab interlocutione per quam pronuntiatum est idonea esse pignora oblata debitori à creditore. l. 8 t. 29 d. 18 p. 503 c. 2
Debitor luens pignus an debeat præstare sumptus factos ob litem motam à tertio temerario litigatore, & quibus factum debitoris causam non dedit. l. 8 t. 19 d. 31 p. 454 cap. 2
Debitor luens pignora debet offerre debitum in ea monetæ bonitate quæ fuit tempore debiti contracti, non tempore subhastationis. l. 8 t. 19 d. 11. p. 447 c. 2
Debitor ex instrumento garentigiato allegans solutionem quando sit audiendus à iudice ne soluat. l. 7 t. 20 d. 31 p. 329 c. 2
qui semel fuit Debitor semper præsumitur debitor, nisi probetur liberatus. l. 7 t. 18 d. 4 in all. n. 9 p. 292 c. 2
Debitor habens ius cessum ab anteriore creditore an possit eo vti contra creditorem suum posteriorem. l. 8 t. 16 d. 10 p. 435 c. 2. 2. & d. 11 p. 435 c. 2 & d. 12 p. 436 c. 1
vnus ex coheredib. Debitoris cõuentus hypothecaria in solidum non potest obiicere exceptionem discussionis. l. 8 t. 20 d. 1 p. 455 c. 1
Debitor doris solutionem prætextu inopiæ mariti recusare non potest. l. 5 t. 7 d. 30 p. 26 c. 1.
Debitor neque venditionem pignoris impedire potest, neque venditionis vitium vllum obiicere nisi oblato priùs debito liquido, & præstita satisdatione pro non liquido. l. 8 t. 17 d. 1 p. 442 c. 1
Debitor non habet exceptionem non facto excussionis. l. 8 t. 23 d. 17 p. 466 cap. 2
non auditur Debitor luens pignus nisi offerat impensas in rem factas. l. 8 t. 16 d. 12 p. 448 c. 1
Debitoris condemnati bona non incipiũt esse obligata nisi ex quo die capiuntur in executione iudicati. l. 8. t. 23 d. 38 in all. n. 1 p. 472 c. 2 nisi fuerit creditor hypothecarius. ibid.
non facilè condamnandus est prouisionaliter Debitor qui apochas profert. l. 8 t. 29 d. 22 p. 509 c. 2
Debitor excutiandus est ad peram vsque & sæculum priùs quam ad tertium possessorem perueniatur. l. 8 t. 6 d. 28 n. 9 p. 404 c. 1
Debitor doris soluens an omnimodo liberetur. l. 5 t. 7 d. 51 p. 31 n. 2
nunquam auditur Debitor impugnans subhastationes pro debito factas, si non priùs totum debitum offerat. l. 8 t. 16 d. 8. in all. n. 11 p. 435 c. 1
Debitor dotis filię liberatur, si patri soluerit. l. 5 t. 8 d. 18 p. 37 c. 2
Debitor quomodo factam sub hasta venditionem pignoris improbare possit. l. 8 t. 16 d. 5 p. 433 c. 2
Debitor non contrahit moram ex solo lapsu diei, si factum aliquod creditoris interuenire debuit, quod non interuenerit. l. 8 t. 25 d. 2 p. 478 c. 1
non tantùm Debitor excutiendus, sed etiam fideiussor eius, & fideiussoris collaudator, antequam veniatur ad tertium possessorem. l. 8 tit. 6 d. 32 p. 405 c. 1
Debitor pupillaris soluendo ei qui pro tutore negotia gerit non aliter liberatur, quàm si pecunia in rem peruenerit. l. 5 t. 28 d. 1 in all. n. 4 p. 74 p. 1
Debitor qui priuilegium fori habet noneò minùs excutiendus est. l. 8 t. 27 d. 33. p. 495. c. 2
cùm Debitor habet penes se instrumentum cancellatum an & quando habeat exceptionem pacti de non petendo, aut præsumptionem solutionis. l. 8 t. 29 d. 28 p. 511 c. 2
locupletem Debitorem non tantùm ex facultatibus æstimamus, sed etiam ex conueniendi facilitate. l. 8 t. 27 d. 13 n. 3 p. 490 c. 2
Debitor non potest vllo tempore præscribere quantum ad sortem, sed potest quantum ad vsuras. l. 7 t. 13 d. 9 p. 273 c. 2.
Debitor quanto tempore præscribat hypothecariam iure ciuili. l. 8 t. 6 d. 38 in all. n. 6 p. 407 c. 1
Debitori libera est pignoris luitio quandocunque. l. 6 t. 11 d. 35 in all. n. 2 p. 137 c. 2
Debitore heredem habente quando nihilominus hypothecaria agi possit aduersus tertium possessorem. l. 8 t. 6 d. 28 p. 404 c. 1
Debitor an possit impedire missionem in possessionem ex subhastationibus etiam nullis. l. 7 t. 20 d. 53 p. 335 c. 1

Decima.

Decima an possit præscribi. l. 7 t. 13 d. 14 p. 275 c. 2
in Decima soluenda consuetudo loci spectanda est. l. 8 t. 33 c. 3 p. 535 c. 2

Decretum.

Decretum est quod constituitur causa cognitâ. l. 7 t. 15 d. 8 in all. n. 5 p. 285 c. 2

Defendere, Defensio.

alium Defendere est eadem vicem quam reus subire. l. 8 t. 23 d. 4 in all. n. 1 p. 463 c. 1
an qui alium Defendit possit iisdem omnino exceptionibus & defensionibus vti, quæ ipsi reo competunt. l. 8 t. 23 d. 4 p. 463 c. 1
omnis licita Defensio requirit moderamen inculpatæ tutelæ. l. 7 t. 20 d. 15 in all. n. 12 p. 324 c. 1

Definitiua sententia vide ſ. ſententia.
petenti Definitiuam adiudicationem poteſt fieri prouiſionalis l.7 t.15 d.7 p. 285 c.1

Delator.
Delator criminis quando ſit condemnandus in expenſas litis.l.9 tit.2 d.2 p.557 c.2

Delegare, Delegatio.
Delegatio eſt nouatio.l.8 tit.8 d.19 n.2 p.418 c.2
non contra omnis nouatio eſt delegatio.l.8 t.28 d.2 in all.n.2 p.501 c.1
Delegatio eſt pro ſolutione.l.6 t.17 d. 6 in all.n.3 p.161 c.1
per Delegationem nouus debitor ſit qui antea non erat.l.8 t.8 d.19 n.7 p. 418 c.2
Nouatio quælibet eſt prioris debiti peremptio.l.8 tit.8 d.19 in all.n.3 p. 418 c.2
Delegatio facta non in ſolutum,ſed in pignus non liberat delegantem.l.8 t.28 d.9 p.503 c.2
minus poteſt delegatio quam ſolutio in præiudicium anterioris creditoris,qui delegationi non conſenſerit.l.8 t.28 d.10 p. 504 c.1
Delegatio non ſemper cedit loco ſolutionis.l.8 t.28 d.10 p.504 c.1
per Delegationem non tollitur nomen debitoris, ſed illud manet mutata perſona creditoris.l.8 t.28 d.10 p.504 c.1
per delegationem ſemper mutatur creditor l.8 titul.28 d.10 n.8 in all.p. 504 c.1
Delegatio pro iuſta præſtatione eſt in omnibus,qui ideo tenentur,quod actionem habeant.l.5 t.7 d.9 in all.n. 4 p.20 c.2
Delegatio vim ſolutionis obtinet quòd ad perimendam priorem obligationem obtinet.l.8 tit.28 d.5 n.19 p.502 c.1
monetæ deterioratione poſt delegationem ſuperueniente debeaturne augmentum ei cui Delegatio facta eſt,an priori creditori.l.8 tit.28 d.4 p.501 c.2
Delegatio non fit niſi per ſtipulationem vel conteſtationem l.8 t.28 d.5 n.12 in all.p.502 c.2
Delegari qui ſe patitur, videtur remittere omnes exceptiones quas habuit aduerſus delegantem.l.5 t.6 d.14 p. 17 c.2 in all.n.1
facta delegatione quantitatis certæ,ita vt debitor ſit omnino liberatus à priori creditori,nullum augmentum debetur neque veteri,creditori, neque nouo. l.8 t.28 d.5 p.502 c.1
Delegatio facta per rectorem Eccleſiæ non tollit petitionem augmẽti monetæ quominus ſalua illa ſit ſucceſſori.l.8 t.28 d.7 p.503 c.1
qui Delegator omnimodò à priore creditore liberatur.l.5 t.14 d.3 in all. n.4 p.56 c.1
an poſſit reſtitui qui per Delegationem pro diuite debitore inopem accepit.l.8 t.28 d.2 p.501 c.1

Delictum.
Delicta alia ſunt facti tranſeuntis, alia facti remanentis.l.9 t.10 d.8 n.3 in all.p.573 c.2
Delictum non poteſt eſſe ſine dolo, vt corporaliter puniatur.l.9 t.3 d.3 n. 8 p.561 c.2
mandans Delictum fieri eadem pœna puniendus eſt,qua ille qui delictum commiſit.l.9 t.24 d.5 p.605 c.2
in Delictis neque calor iracundiæ, neque pœnitentia, neque prouocatio regulariter excuſat.l.9 tit.20 d.1 n.1 in all p.586 c.2
in Delectis calor iracundiæ,quando & quomodo excuſet l.9 t. 10 d.6 n.4 in all.n.573 c.1
in quibus Dilectis excuſet mandatum ſuperioris l.9 titul.8 d.1 n.3 in all.p. 570 c.2
in atrocioribus Delictis malè audiens licet non omnino conuictus, in exilium mittendus eſt.l.9 tit.24 d.9 p. 606 c.2
ex capitalibus Delictis omnibus aut bonorum omnium aut ſaltem partis ademptio olim irrogabatur. l.9 titul. 2 d.7 n.8 p.559 c.1
in Delictis nemo ſola pœnitentia nocens eſſe deſinit.l.9 titul.4 d.6 n.3 p. 563 c.2

Denuntiator.
occultus Denuntiatur non tenetur ad expenſas litis ſi non fuerit calumniator.l.9 t.2 d 9 p.559 c.2

Depoſitum, Depoſitarius.
Depoſitum non niſi recontrahitur.l.7 t.24 d 3 in all.n.6 p.341 c.1
Depoſitum duplex priuatum & publicum.l.8 t.29 d.50 n.25 in all.p.520 c.1
Depoſitum irregulare quodnam dicatur.l 8 t.16 d.2 n.19 in all.p.482 c.2
Depoſitarius nihil niſi dolum præſtare debet l.7 t.18 d 55 in all.n.7 p.306.c.1
Depoſitarius non ſibi ſed alij poſſidet l.8 t.8 d.6 n.3 p.413 c.1
ex cauſa Depoſiti quando debeantur vſuræ.l.8 t.26 d.2 n.10.11 p.482 c.1
nullam exceptionem poteſt habere depoſitarius contra deponentem.l.8 t. 29 d.6 n.3 p. 506 c.1
ſola depoſitarij confeſſio quando non probet Depoſitum.l.8 t.29 d.17 p. 508 c.2
Depoſitarius non tenetur niſi de dolo & lata culpa l.8 t.29 d.7 n.3 in all.p. 506 c.1 ſi non aliud conuenerit ibid.

Deſcendentes.
Deſcendentibus hereditates aſcendentium debentur iure naturæ.l.6 t.27 d.1 n.7 p.217 c.2. deſcendentium verò aſcendentibus non tam iure naturæ,quàm intuitu pietatis & miſerationis ibid.

Detentor.
Detentor quis dicatur,l.8 t.23 d.3 n.2 p.462 c.2

Dies.
quod in diem debetur ante diem ſolui poteſt.l.5 t.7 d.4 in all.n.3 p.19 c.1 qui ante diem ſoluit, plus præſtat. l.5 t.7 d.4 in all.n.3 p.19 c.1
Dies non minus quam ſumma pars eſt obligationis.l.5 titul.13 d.5 in all.n.12 p.51 c.2
Dies interpellat pro homine in cauſis fiſcalibus, & pœnalibus.l.8.tit.25 d.6 p.479.c.1
Dies incertus pro conditione habetur. l.6.t.6 d.2 in all.n.2 p.108 c.1. l.6 t.20 d.13 in all.n.5 p 176 c.2
Dies incertus pro conditione eſt non minùs in ſtipulationibus, quàm in teſtamentis.l.8 t.25 d.1 n.4 p. 477.c.2 l.5 t.5 d.13 in all.n.7 p.11.c.1.6.t.28 d.1 in all.n.3 p.218 c.1
Dies regulariter inſtipulationibus adiicitur pro debitore, vt quamuis interim non poſſit conueniri, poſſit tamen interim ſoluere.l.6 t.17 d.16 in all.n.8 p.164 c.2
Die dominico interdicta eſt omnis figura omniſque ſtrepitus iudiciorum & omnis executio, l.7 t. 20 d.22 in all.n.2 p326 c.2

Dignitas.
Dignitas plus eſt quam mobilitas.l.9 t.28 d.10 n.6 p.615 c.2

Dilatoria exceptio.
Dilatoriæ exceptiones quando opponendæ.l.8 t.23 d.1 n.3 p.462 c.1

Diligens.
Diligentioribus ſemper magis fauere ſolet legiſlator.l.6 t.11 d.33 in all.n 2 p.137 c.1

Diſcuſſio.
facta diſcuſſione debet iudex pronuntiare hypothechariam competere creditori contra tertios poſſeſſores.l.8 t.6 d.30 in all.n.1 p.404 c.2

Diſpoſitio.
Diſpoſitio quæ generalis eſt generaliter debet intelligi quantum fieri poteſt.l.6 t.21 d.7 in all.n.7 p.193.c.2
Diſpoſitio ceſſat,ceſſante diſpoſitionis cauſa finali,l.5 titul.9 d.12 in all. n.9 p.44 t.2
in diſpoſitionibus conditionalibus tẽpus euentientis cõditionis ſpectari oportet.l.6 t.23 d.1 in all. n.1 p.196 c.1

Diſtractio.
Diſtractio pignoris in re aliena conſtituti an poſſit nocere domino.l.8 tit. 16 d.14 p. 436 c.2 vide pignus

Diuerſitas.
vbi Diuerſitatis ratio aliqua reddi poteſt,diuerſum quoque ius ſtatuẽdum eſt.l.5 titul.1 d.6 in all n.11 p.3 c.2

Diuiſio.
Diuiſionem bononorum inter inuitos liberos factum patris inducere non poteſt.l.7 t.1 d.7 n.5 p.232 c.1
Diuiſio continet alienationem ea tamẽ alienatio neceſſaria eſt, ob idque nec laudimia vlla ex ea debentur l.5 t.35 d.1 in all.n.4 p.81 c.1
Diuiſio inter talliabiles præſumitur ex decennali ſeparata perceptione fructuum.l.7 t.1 d.14 p.134 c.1

Doctor.
Doctores an torqueri poſſint.l.9 t.21 d.13 p. 592 c.2
Doctor an poſſit pro debito pignori corpus ſuum obligare.l.8 tit.6 d.7 n. 3 p.398 c.1
Doctor quilibet debet intelligi ſecundum leges quas allegat.l.6 t.5 d.10 in all.n.3 p.99 c.1

Dolus.
Dolus malus omnem excludit præſcriptionem.l.7 titul.13 d.11 in all.n.6 p. 274 c.2
vt quis ex Dolo ſuo lucretur ferendum non eſt l 5 t.9 d.11 in all.n.5 p.44 c.1
Dolo facere non dicitur qui ſuo iure vtitur.l.5 t.23 d.3 in all.n.3 p.68 c.1
Dolo non facit qui iure communi & publico vtitur.l.7 t.4 d.5 in all.n.12 p.249 c.2
Dolus nunquam impunitus eſſe debet, tantùm abeſt vt ex eo lucrum ſentire doloſus debeat.l.7 t.14 d.9 n.26 27 p.281 c.1 l.6 in all.n.5 p.130 c.1
Dolus præteritus remitti poteſt l.6 tit. 17 d.9 p.161 c.2 non item futurus.ibid. in all.n.3 p. 162 c.1
Dolus probatur etiam ex coniecturis. l.7 t.3 d.4 in all.n.6 p.247 c.1
Dolus non præſumitur niſi probetur. l.7 t.24 d.5 in all.n.3 p.341 c.2
Doli præſumptio ſemper odioſa & improbabilis eſt l.5 t.31 d.1 in all.n.5 p.75 c. 1
Doli exceptio ſemper datur contra eum qui agit ex ſtipulatione interpoſita ſine cauſa.l.5 t.6 d.7 in all.n. 14 p.15 c.2
Dolo facit qui petit quod ſtatim eidem redditurus eſt.l.6 t.20 d.28 in all.n.1 p.182 c.2
Dolus pro poſſeſſione eſt.l.5 t.32 d.2 in all.n.6 p.77 c.2

Domanium.

Domanium principis nec alienari, nec præscribi potest. l.7 titul.12 d.1 n.13 p.270 c.2

Domicilium.

Domicilij definitio l 9 titul. 29 d.9 n. 10. in all. p.626 c. 2

potest quis plura Domicilia habere. l. 9 t.29 d.10 n.6 in all. p. 627 c.1

de Domicilio & paternæ & maternæ originis & de muneribus in vtróque loco subeundis. l.9 t.29 d.24 p.630 c.2

Dominium.

Dominium nunquam transfertur si nullus titulus iustus præcedat. l.8 tit. 16 d.4 in all.n.2 p.433 c.1

ad acquisitionem Dominij necessaria est causa perpetua. l.9 t.28 d.3 n.2 p. 615 c 1

Dominij acquirendi causa debet esse perpetua non temporalis. l.8 t.14 d.8 in all.n. 9 p.430 c.2

Dominium est difficilis probationis. l. 8 t.1 d.1 p.380 c.1 non probatur per donationem, nisi donatio facta sit à Principe ibid.n.8 nec per venditionem. ibid.n.9

rei meæ Dominium à me inuito aut ignorante abscedere non potest. l.6 t.25 d.11 n.11 p.210 c.2

Dominium non transfertur ex subhastatione nulla. l.8 t 16 d.4 p.433 c.1

Dominij translatione pactum de retrouendendo non impedit. l.6 t.17 d.12 n.4 p.162 c.2 l.7 tit.32 d.16 p.376 in all. n.5

Dominium non sine possessione regulariter acquiri potest. l.7 tit 7 d.35 in all.n.4 p.264 c.1

Dominium non transfertur ex causa temporali. l.6 titul.28 d.22 in all.n.3 p.171 c.2

Dominij acquisitio non aliter omnino extinguit ius pignoris, quam si sit omnino irrevocabilis. l.8 tit.19 d.19 n.20 p.458 c.2

Dominij translatio neque ad tempus neque in diem fieri potest. l.5 t.5 d. 16 p.12 c.1

Dominij transferendi causa debet esse perpetua. l.5 titul.5 d.16 in all.n.5 p. 12.c.1

Dominium acquiri pure, & acquiri irrevocabiliter differunt, l.5 t.5 d.16. in all.n.6 p.12 c.1

Dominium ex possessione, præterita non probatur l.7 t.7 d.23 p.260 c.2

ex presenti possessione præsumitur Dominiu. l.6.t.11 d.8 p.127 c. 2 in all.n.8

sola voluntate rei suæ Dominium nemo amittit. l.6 t.11 d.45 in all.n.8 p. 141 c.2

Dominium transfertur per addictionem seu expeditionem bonorum sub hasta venditorum l.8 t.17 d.3 n.4 p 443 c.1

Dominium non acquiritur ex causa assecurationis dotis l.5 t.8 d.25 p.46 c.2 in all.n.5

Dominium fundi dotalis æstimati ad maritum pertinet. l.5 titul.7 d.43 p. 30.c.1

Dominium legati recta via transit à testatore in legatarium. l.6 titul.24 d. 1 in all. n. 1 & 3 p.202 c. 2

Dominium bonorum sub hasta venditorum quo iure in emptorem transferatur. l.7 t.7 d.7 p.256 c.1

Dominus.

non possunt eiusdem rei duo esse Domini in solidum l.7 t.1 d.9 in all.n.9 p.233 c.1

membrorũ suorũ nemo Dominus est. l. 7 tit.3 d.3 n.2 p.246 c.1 d.7 p.398 c.1

Dominus iurisdictionis quando teneatur sumptus præstare vt transmittatur reus appellans ad senatum. l.9 t.3 d.1 p.560 c. 2

Dominus Iurisdictionis potest ad nutum reuocare officia quæ dedit, nisi dederit ex causa remuneratoria, vel alia onerosa l.8 t.36 d.18 p 549 c. 1

Dominus Iurisdictionis tenetur malis hominibus suum territorium purgare. l.9 t.2 d.9 n.3 p.560 c.1

Dominus iurisdictionis quãdo teneatur præstare commentarien. si sumptus à reo criminis in carcere factos. l.9 t.4 d.1 n.4 p.561 c.2

Dominus feudi an & quando bonis absentis talliabilis curator dari possit. l. 5 t. 40 d 2 p.84.c.2

Dominus directus nullum habet priuilegium pro reliquis annuarum pẽsitationum, si agat in personam, secus si in rem ipsam emphyteuticam. l 7 t.32 d.2 in all. n.2 p.321 c.2

Dominus directus habeat-ne hypotecariã l.8 t.30 d.1 in all.n.2 p.521 c.2

Dominus directus bona talliabilis occupat iure peculij potius quam hereditatis. l.5 t.8 d.10 p.35 c.2

Dominus directus nullam prorsus habet possessionem, quousque illam adprehenderit. l. 5 t 8 d.10 p.35 c.2

Dominus directus est anomalus successor talliabilis defuncti l.5 t.8 d.10 p. 35 c. 2

Dominus directus non potest à creditoribus talliabilis conueniri personali actione. l.5 titul.8 d.10 in all.n.8 p 36 c.12

Dominus directus non potest autoritate propria occupare possessionem rei quam sibi commissam esse dicit. l. 8 t.3 d.2 p.382 c.1

Dominus directus non potest recusare quominùs laudet & adprobet contractum ab emphyteuta initum. l.8 t. 35 d. 6 n.9 p.543 c.2

Dominus an succedat fœminis talliabilis conditionis. l.7 t.1 d.5 p.231 c.1

Dominus succedens ligio vel talliabili an & quando & quomodo teneatur ad æris alieni exsolutionem l.7 titul. 1 d.23 p.237 c.1 & 2

Domini in ius in succedendo talliabilibus conseruatur si aliquando vsus eo sit dominus quamuis non semper. l.7 t.1 d.24 p.237 c.2

Dominus semper succedit in bonis non communibus. l.7 t.1 d.15 in all. n.5 p. 235 c.1

Dominus directus non est heres talliabilis. l.5 t.40.d.2 in all.n.1&5 p.85.c.1

Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti *de mort saisit le vif*. l.7 t.7 d.8 p.256.c.2

non est heres talliabilis ibid. occupat bona defuncti talliabilis iure peculij. ibid. nec tam ex lege succedit quam stipulatione. ibid.

Dominus nullum habet ius in bonis quæ manserunt communia, licet alia seperatim fuerint acquisita. l.7 t.1 d.10 p.233.c 1

Dominus directus nullum habet ius in bonis hominis talliabilis, quandiu hic viuit. l.7 t.1 d. 25 n.33. p.239.c.1

Dominus non vocatur ad successionẽ talliabilis ex eo quod focum separatim hic habuerit. l.7 t.1 d.15 p. 234 c.1 nisi etiam & bona separatim hic habuerit. ibid

Dominus non est successor in dote quam pro legitima dedit filiæ talliabilis. l.7 t.1 d.8 p.232 c 1

Donare, Donatio.

Donator, Donatarius.

Donare perdere est, præter quem si dones benemerito. l. 8 t.24 d.9 in all.n. 5 p.477 c.1 t.13 d. 11 in all.n.9 p.54 c.2

qui Donauit partem bonorum non prohibetur res aliquas alienare. l.5 t.9 d.8 in all.n.5 p.43 c.1

an donare prohibeatur qui reus est criminis, pendente cognitione. l 9 t.2 d.7 n. 10 p.559 c.1

Donatio & promissio de donando differunt l.5 t.6 d.4 p.13 c.1

Donatio in absentem collata quamuis iurata reuocari potest quandiu non fuit acceptata per donatarium l.8 t. 36 d.19 p 549 c.2

Donatio quælibet reuocabilis facta mortis causa non censetur reuocata verbis testamenti generalibus, maxime si facta fuerat per contractum nisi contrariæ sint coniecturæ. l.8 t. 36 d.20 p.549 c.2

Donatio per quam libera testandi facultas eripitur non valet. l.6 t.31 d.4 in all. n.5 p.221 c.2

Donationis rei prætiosę non facilis est præsumptio lib.5 t.1 d.2 p.2 in all.n.1

Donatio alia pura alia conditionalis. l.5 t.1 d.12 &7

de Donatione absenti facta stipulante donatario. l.8 t 34 d.3 p.537 c.2

Donatio de super vita vade dicta. l.5 t. 5 d.13 in all n.4 p.11 c.1

Donationis de super vita ius quare apud Senatusianos. l.5 t.5 d.13 p.10 c.2

Donationis de superuita inter coniuges fauore matrimonij in eius qui supererit vtilitatem fieri solent. l.5 t.1 d.1 p.1

Donatio bonorum omnium præsentium & futurorum per se non valet. l.5 t.9 d.8 p.442 c. 2 nisi facta sit ex causa dotis. ibid. l.8 titul.6 d.13 n.1 p. 399 c.2

Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum an vllo casu valeat. l.8 t.34 d 9 p.539 c.2

Donatio non potest vtiliter fieri quin obligatio aliqua contrahatur hactenus saltem ne donationem reuocare donator possit. l.8 titul.34 d.1 n.1 in all.p. 536 c.2

pacta omnia in Donatione apposita fauore donantis continẽt cautam finalem donationis. l.8 t.35 d.5 n.4 in all.p.543 c.1

Donatio fit stipulatione, traditione, pacto nudo. l.6 t.20 d.29 n.9 in all p. 183.c 1

Donatio perfecta pœnitentiam nõ admittit l.5 t.9 d.6 in all.n.7 p.43 c.1

Donatio collata in filiam non reuocatur ipso iure per superuenientiam liberorum, sed per querelam inofficiosæ donationis l.8 t.36 d.5 p.545 c.1

valet Donatio à patre collata in filiam fam. fauore matrimonij, sicut & illa quæ iurata est. l.8 t.34 d.1 p.536 c.1

de Donatione de super vita & iure prælationis mulieri cõpetente in re donata. l.8 tit 34 d.10 p.539 c.2 & 540 c.1

Donationes quæ alioqui non valerent iure iurando confirmari solent. l.5 t.11 d.1 in all.n.3 p.48 c.1

in omnibus Donationibus necessaria est insinuatio. l.6 t.5 d.17 p.102 c.1

Donationes omnes iure municipali insinuari debent. l.5 t.11 d.3 in all.n.1 p.48 c.2

Donatio non insinuata non censetur reuocata ex alienatione partis bonorum donatorum, nisi quod ad bona alienata pertinet. l.8 titul.36 d.11 p 546 c.2

Donatio non extenditur vltra id quod donatum est.l 6 t 20 d.29 p.182 c 2
Donatio an habeatur quæ sub mutui simulatione facta est obligatio.l.8 t 34 d.7 p.539 c.1
vna donatio inducit facilè alterius donationis præsumptionem.l.8 t 14 d. 5 n 5 in all.n 429 c 2
Donatio certæ quantitatis restringendæ sub conditione interim tenet quousque probetur conditionem restrictionis extitisse lib.5 titul. 1 def.1 p.1 n 1
Donatio insinuata præter formam mãdati nulla est.l 8 t 38 d 6 p 554 c.1
Donationes à parentibus in liberos collatæ an indigeant insinuatione.l 8 t.38 d 7 p.555 c.1
etiam iurata Donatio moribus nostris debet insinuari alioqui nulla est.l.8 t 38 d 38 d.5 p.554 c.1
Donatio facta piæ causæ valet quamuis nõ insinuata l.8 t.34 d 12 p 540.c.2
Donatio vsufructuum non eget insinuatione.l 8 t.38 d 4 p.554 c. 1
omnes Donationes inter viuos factæ sunt insinuandæ.l.8 t.34 d 2 n.16 p. 537 c.1 quæ expiantur.ibid.
Donationes inter viuos requirunt insinuationem, non etiam donationes causa mortis.l 8 t.37 d 3 n.6 p.551 c.2
Donatio quæ non potest reuocari per liberos prioris matrimonii an possit reuocari per liberos sequentis matrimonij,l 8 t.36 d 6 p 545 c.1
de liberis cogitasse ad impediendam Donationis reuocationem is demũ creditur qui vxorem ducturus ei donauit.l.8 t 36 d 7 p.545 c.2
an donatio facta ab eo qui iam tum alios habebat liberos reuocetur per superuenientiam aliorum.l 8 t 36 d 8 p.545 c.2
an etiam rei singularis Donatio reuocetur per liberorum superuenientiam.l.8 t 36 d.9 p 546 c.1
Donatio inter viuos perfecta reuocari potest ex causa ingratitudinis.l.6 t.5 d 14 n.4 p.101 c.1
Donatio inter viuos reuocari potest ex causa non secuti implementi.l.8 t.36 d.13 in all.n.1 p.548 c. 1
an Donatio inter viuos citra insinuationem aliquando valeat.l 8 t 38 d. 8 p.555 c 1
clausula derogatoriã in anteriore testamento apposita ad quascunque Donationes in firmandas non pertinet ad donationes inter viuos.l.8 t. 34 d.8 p 539 c.2
non valet Donatio inter viuos nisi à die insinuationis.l.8 t.35 d 6 in all. n. 4.p 543 c.2
Donationes inter viuos legatorum aut vltimarum voluntatum appellatione nunquam continentur,quum sint irreuocabiles.l.8 t.34 d.1 n.6 in all.p 537 c 1
Donatio inter viuos potest fieri sub conditione l.6 t.11 d 44 in all.n.6 p. 141 c.1
Donationibus inter viuos miseri solet exceptio partis bonorum,vt valeant. l. 6 t 6 d. 5 p.109 c.1
Donatio inter viuos nõ insinuata cum insinuari deberet,potest reuocari ex sola pœnitentia.l.8 t.38 d.9 p 555 c.2 citra absolutionem & integrum restitutionem ibid.
Donatio inon insinuata non valet,nisi habuerit suum effectum per realem traditionem. l 8 tit. 38 d 8 in all.n.1 p 555 c.2
cõtra donationes causa mortis immodicas non datur querela inofficiosæ donationis,sed deducitur ex ijs falcidia.l.8 t.37 d.6 p.552.c.1
Donationes causa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum l.8 tit.37 d.7 p. 552. c 1
ex omnibus mortis causa Donationibus deducitur falcidia.l.8 tit.37 d,8 p,552 c.1
Donatio causa mortis vulgò non creditur valere,nisi & præsenti facta sit, & adhibitis quinque testibus.l,8 tit. 34 d.7 p.539 c 1
Donatio mortis causa licet in pleriſque habeat naturam vltimæ voluntatis, tamen in quibusdam accedit ad contractus.l.6 t.11 d.44 in all.n.5 p 141 c.1
in Donatione causa mortis interpretes volunt donatarium esse presentem, non etiam in donatione inter viuos. l.8 t.37 d 3 n.2 in all.p.555 c.2
Donationes causa mortis proxime accedunt ad naturam voluntatem.l.8 t 34 d.2 n.3 p.537 c.1
an in testamento possit fieri Donatio causa mortis l.6 titul.2 6 d.1 in all.n. 3 p.217 c.1
Donatio mortis causa non eo minus est reuocabilis,quòd sit iurata l.8 t 37 d.1 p,550 c 2 nisi iurauerit donator de ea non reuocanda,quò casu censetur facta inter viuos ibid.
Donatio causa mortis non valet si facta sit coram paucioribus quam quinque testibus, licet tempore pestis.l. 8 t 37 d,2 p 551 c.1
etiam si mortis mentio facta sit in Donatione, tamen in dubio præsumenda est donatio inter viuos, maximè si actum sit,vt donatio sit irreuocabilis l,8 t.37.d.3 p.551 c 1
Donatio causa mortis per quinque contestes probanda est.l.6 t. 20 d.15 n.6 p.177 c.1
Donationes causa mortis omni casu censentur iure vltimarum voluntatum, & ad exemplar legatorum capiuntur.l. 6 t.26 d.1 in all.n.21. p. 217.c.1
Donationes causa mortis & donationes inter coniuges quomodo differant cùm de falcidia ex ijs deducenda agitur.l.6 t.26 d.1 p,216 c 2
Donatio ad similes quæ l.8 t 36 d.3 n.1 p.544 c. 2 est irreuocabilis.ibid.
non est proprie donationi all.n.2
Donatio reciproca non est propriè donatio.l.8 t.36 d.3 n.8 in all.p 544. non eget insinuatione ibid.
remuneratoria Donatio non reuocatur per superuenientiam Liberorum l 8 t,36 d.3 p.544.c.2
Donatio remuneratio ex causa ingratitudis reuocari non potest l.6 t,5 d 17 in all.n.5 p.102 c.2
Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos secuto censenda est remuneratoria,&inter viuos potius quam mortis causa, vt sit irreuocabilis.l.8 t.34 d 2 p 536 c.2
Donatio propter nuptias à patre in filium collata est quasi dos filij.l.6tit, 33 d.12 n.8 p.428 c 2
reuocata Donatione non ideo fructus restituuntur.l 8 titul. 36 d.15 p.548 c.2
Donationes inter coniuges iuramento confirmantur etiamsi donatarius prædecedat l. 5 titul.11 d.2 p. 48 c.1
Donationes inter coniuges etiam iuratæ sunt insinuandæ nisi confirmentur morte,l,5 titul,11 d.3 p.48. c. 1
facta inter coniuges Donatio constante iam matrimonio quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex superuenientia liberorum l.8 titul.36 d,10 p.546. c.2
Donatio per virum facta vxori etiam absenti, patre stipulante cum notario confirmatur iuramento irreuocabiliter etiam vxore prædefuncta.l.5 t. 21 p.48 c,1
Donationes inter virum & vxorẽ bonis moribus non repugnant l.5 titul. 11.d.2 p.48 c. intellige naturalibus. ibid.in all.n.2 alias moribus ciuilibus sunt improbatæ l.5 titul.11 d.2 in all.n.1
Donatio facta inter coniuges non statim valet, sed morte tantum donantis confirmantur.l.5 titul.10 d.3 p.45 c,2 morte vero confirmata, exindè tantum valet.ibid.
Donationes inter virum & vxorem regulariter non valent, nisi donatore in eadem voluntate prædefuncto l.5 titul 11 d.1 in all.n.6 p.48 c.1
Donatio facta inter cõiuges constante matrimonio, ab initio non valet,sed morte donatoris confirmari potest. l.5 titul.1 d 1.n.1 in all.
Donationes ante contractum matrimonium aut in ipso contractu permittuntur inter virum & vxorem: l.5 titul.10 d.3 p.44 c. 2
Donatio propter nuptias datur contemplatione matrimonii ex quo liberi sperantur. l.5 titul,5 d.7 in all. n.5
Donatio siue vniuersitatis siue quotæ bonorum facta in contractu matrimonij valet.l.5 titul. 9 d. 8 p.42 c.2
Donatio facta in contractu matrimonij pœnitentiam non admittit. l.5 titul.9 d. 7 in all.n.7 p.43 c.1
fauore matrimonij facta Donatio non potest ob donatarii ingratitudinem reuocari l.8 titul. 36 d.1 p.543 c 2
nec vlla alia donatio facta ob causam aliquam,quæ secuta sit.l.8 titul.36. d.1 n.1.in all.p.544.c.1.
Donatio etiam fauore matrimonij nõ proprii,sed alieni facta reuocatur ob superuenientiam liberorum l.8. tit: 36 d,1 p.544 c.1
fauorabilior est reuocatio Donationis quæ fit ex causa non secuti implemẽti quàm quæ ex causa ingratitudinis l.8.titul 36 d. 14 p 548 c.1
non possunt heredes donatoris habere Donationem pro reuocata ob non secutum implementum si donator eam culpam donatario remiserit.l.8 titul.36 d.13 p.547 c.2
Donatione facta sub lege reuersionis; quando res donata redeat ad donatorem l.8 titul.35 d.1. p 540 c.2
non est donandum auxilium restitutionis Donatori ad rescindendam Donationem ex causa ingratitudinis.l.8 titul.36. d.17.p.549 c.1 cùm sufficiat auxilium iuris communis ibid.
ob non secutum implementum pacti in donatione, appositi reuocatur ipso iure Donatio, licet nihil de eo dictum sit in Donatione.l.8 titul.36 d.12 p.547 c.1
quo casu dominus qui Donationem approbauerat, præferatur donatario à quo laudimia acceperat l.8 tit. 35 d.6 p.543 c. 1
ex alienatione post Donationem factæ inducitur reuocatio Donationis saltem quantum ad res donatas l.8 tit. 38 d.6 in all.n.5 p.554 c.2

Donationis de supervita mentio in libris Iuris vix vlla reperitur.lib.5 tit.1 d.1 p.1 n.1 in all.
Donandi animus in fraudem legum facilé præsumitur inter suspectas personas,& donare prohibitas.l.5 t. 10 d.5 in all.n.5 p. 45 c.2
potest Donator pro arbitrio revocare legem donationi etiam inter vivos dictam favore tertij, dummodo antequam tertius ille acceptaverit. l.8 t.35 d.2 p.541. c.2
quod alicui Donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur brevi manu.l.8 t.34 d.6.p. 539 c.1
penes Donantem nullæ prorsus actione remanét neeque vtiles neque directæ saltem efficaces post insinuationem & publicationem donationis.l.8 t. 23 d.28 n.4 p.470 c.1
Donator potest quam vult legem suæ liberalitati dicere. l.5 t.10 d.5 in all. n.15 p.46 c.2
Donator non tenetur de evictione nisi sit in dolo.l.6 t.20 d.13 in all.n.10 p.176 c.2
Donatarius defunctus ante donatorem an transmittat donationem ad heredem suum.l.8 t. 36 d.21 p. 550 c.2.
Donatarius vniversorum bonorum an sit heredis loco,& an possit personali actione conveniri.l.8 t.34 d.5 p. 538 c.1
Donatarius vniversorum bonorum quod ad hereditaria onera pertinet heredis iure censetur.l.7 t.1 d.23 in all.n.8 p.237 c.2
onus æris alieni ex iuris ratione an sequatur Donatarium vniversorum bonorum.l.8 t.34 d.4 p.537 c.2
bonorum omnium mobilium&immobilium Donatarius non censetur vniversalis, propter iura non comprehensa.l.8 t.34 d.11 p.540 c.1.
tenetur Donatarius etiam in casum quo licuit ei ex donationis lege resilire à donatione, si modo per eum factum sit vt res integre esse desierit.l.8 t.35 d.5 p.543 c.1
inter plures mortis causa Donatarios nullum est temporis privilegium.l. 8 t.37. d. 5 p.551 c.2
Donatarius qui semel agnovit donationem an teneatur implere præcisè legem donationi dictam.l.8 t 35 d.4 p.542 c.2
substitutus in bonis alii donatis habet actionem de pretio contra Donatariũ,si quid ex iis bonis donator vendiderit,vt solveret quod donatarius solvere debuerat.l.8 t.36 d.16 p.548 c.2
Donatarius vniversalis tenetur creditoribus donatoris & ab iis etiam actione personali conveniri potest.l. 8 t.3 d.32 n.14 in all.p.391 c.2
Donatarius factus possessor per clausulam constituti præfertur heredi in interdicto retinendæ.l.8 t. 4 d.6 p. 394 c.2
Donatarius quando cogatur à donatione recedere aut æs alienum donatoris exsolvere.l.8 t.35 d.3 p.542 c.1

Dos.

Dos est in bonis mariti constante matrimonio.l. 6 t.4 d.2 in all.n.4 p.95 c.1
Dos æstimatur ex eo tempore quo data est.l.5 t.7 d.24 in all.1 p.24 c.2.
Dos datur marito vt vxorem & libetos alat.l.5 t.8 d.16 in all.n.3 p.40 c.2
Dos in tuto esse non videtur,quæ consistit in pecuniâ numerata.l.5 t.7 d. 27 p.25 c.2
Dos receptitia quæ olim dicta.l.6 t.18 d.22 p.171 c.2
Dotis prætextus mulieri impunitatem afferre non debet.l.5 t.7 d.41 in all. n.2 p.30 c.1
Dotis pretextus mulieri impunitatem afferre non debet.l.5 t.7 d.41 in all. n.2 p.30 c.1
Dotis hypotheca speciali non tollit tacitam generalem l.5 t.8 d. 23 p. 39 c.2
Dotis conditio convention deterior fieri non potest.l.5 t.8 d.23 in all.n. 2. p.40 c.1
Dosinterdum promittitur soli marito, interdum soli mulieri, interdum vtrique.l.5 t.7 d.31 p.26 c.2
Dotis augmentum non est vbi nulla est dos.l.5 t.3 d.11 p.6 c.2
Dos etiam soli filio solutâ, eô sentiente patre,ab ipso patre restituenda est. l.5 t.13 d.7 p.52 c.1
cumDotis restitutio cuadit in æstimationem;non potest offerri mulieri.l.5 t.7 d.53 p.32 c.2
in dotem datis nominibus, pecunia ex ipsis nominibus redigenda data censetur.l.5 t.7 d.52 in all.n.1 p.32 c.1
Dosdatur contemplatione matrimonij ex quo liberi sperantur,l.5 t.5 d.7 in all.n.5
Dos ipsa aliquando constituitur arbitrio boni viri.l.5 t.2 d.4 p.3 c.2 in all. d.4 n.8
Dote legata à patre, filiæ competit actio, non genero.l.5 t.6 d.5 p.14 c.2
Dos est patrimonium mulieris.l 15 t.8 d.14 in all.n.3 p.36 c.2
Dotis constitutio non inducitur ex eo solo, quòd mulier passa sit maritum agere de re sua.l.5 t.9 d.3 p.41 c.2
Dotis tostitutio est meri facti, non iuris. l.5 t.9 d.3 p.41 c.2
Dotis augmentum quomodo debeatur ex comparatione æstimationis rerum dotalium.l.5 t.7 d.24 p.24 c.2
Dos quamuis sit in bonis mariti,est tamen mulieris.l.5 t.7 d.31 p.26 c.2
Dos minuitur ipso iure per impensas necessarias.l.5 t.15 d.3 in all.n.3 p.58 c.2
Dos etiam propria filiæ ex stipulatione dotali potest tamen solvi patri,qui habuit penes se instrumentum dotale.l.5 t.8 d.22 p.39 c.2
soli filiæ actio de Dote competit,quoties pater, passus est filiam sibi suisque heredib. stipulari. l.5 t.8 d.22 in all.n.2 p.39 c.2
Dos pecuniaria conversa in corpora statim restituêda est.l.5 t.8d 7 p.34 c.1
inter Dotis restitutionem & assecurationem magnum discrimen. l.5 t. p.18 c.1 7 d.2.
Dos promissa marito nec soluta,quando restituenda sit à marito.l.5 t.7 d. 15 p.22 c.1
Dos constituta in nullius arbitrio est, ne quidem filiæ, cui omnimodo salva & integra manere debet.l.5 t.9 d. 11 p.44 c.1 constituenda vero est in solius patris arbitrio.l.5 t.9 d.11 p. 44 c.1
Dote data prodigo,cui bonis est interdictum,quid iuris sit.l.5 t.13 d.9 p.52 c.2 & p.53 c.1
Dos quando deponatur l.5 t.7 d.30.p. 26 c.2
vt dos sit in tuto interest illius qui iterum dotare tenetur.l.5 t.7 d.30 p. 26 c.2
Dos pro exacta habetur, quoties pro maritum stetit ne exacta sit l.5 t.7 d. 9 p.20 c.1
Dos soluta non debetur mulieri, nisi maritus de ea fidem habuerit,l.5 t.7 d.16 p 22 c.1 nisi promissor fuerit extraneus debitor ibid.
Dotis non numeratæ exceptio quando obiici possit.l.5 t.7 d.17 p.22 c.2
Dotandi officium ad matrẽ non pertinet.l.5 t.6 d.10 p.7 c.2 sed ad patrẽ ib.
Dos matris tutricis est obligata pro tutelæ rationib.reddendis l.5 t.7 d.46 in all.n.1 p.31 c.1
Dos supra modum augeri non potest vt immodico augmento maritus oneretur.l.5 t.9 d.4 p.42 c.2
Dos filiæ data non semper imputatur in legitimam l.5 t.7 d.29 p.26 c.1
Dote exacta à patre possitne filia eam repetere ab hærede prioris mariti.l.5 t.8 d.19 p.38 c.1
Dotis diminutio ex culpâ & calumnia mariti fieri non debet.l.5 t.12 d.1 p. 49 c.1
Dotis vsuras debet maritus qui morâ contrahit in ea restituenda l.5 t.8 d. 5 p.34 c.1
Dos.nullum habebat iure veteri privilegium tacitæ hypothecæ, l 5 t.7 d.25 in all.n.10 p.25 c.1
Dos etiam invitâ muliere rectè viro solvitur l.5. t. 7. d 4 p.19. c.1.
Dos restitui mulieri non potest constante matrimonio: nisi certis casibus.l.5 t.13 d.11 p.54 c.1.
Dos vel constituitur in pecunia,vel in bonis mobilibus vel in immobilibus.l.5 tit.1 p 2.c.2 d 4
Dotis debitor solutionem pretextu inopiæ mariti recusare non potest l. 5 t.7.d.30 p 26 c.1
Dos congrua vnde æstimetur.l.5 titul.6 d.7 p.17 c.1
Dotem qui necessario solvere coguntur.l.5 t.14 d 4 in all.n.8 p.56 c 2
Dos mercatori quando tradenda l.5 t.7 d.4 p.19 c.1
ex dotis promissione genero facta, gener agere potest,non filia. l.5 t.6 d 5 p.14 c.2
Dotis fructus ibi esse debent vbi sunt onera matrimonij.l.5 titul.6 d.6 p. 14 c 2
Dotis solutio facta cõstante matrimonio mulieri quæ vidua vulgò credebatur, liberant solventem.l.5 t.13 d. 12 p.54 c.2
Dos per matrem & fratrem constituta ex quibus bonis constituta intelligatur.l.5 t.6 d.1 p.12 c.2
Dos esse non potest,vbi nullum est matrimonium.l. 5 t.3 d.11 p.6 c.2
Dotis fructus pertinẽt ad patrem mariti,si vniversa matrimonii onera sustineat.l.6 t. 33 d.8 n. 8 p.227.c.1
Dos & pia causâ æquiparantur. l.8 t.8 d.22 n.2 in all. p.419 c.2 rectè de dote ad piam causam argumentamur. ibid.
Dos non debet minui per expensas l. 5 t.7 d.45 p.30.c.2 exceptio ibid.
Dos cõgrua illa dici solet quę respõdet legitimæ.l.6 t.21d.4in all.14 p.191 c.1
Dotis privilegium.l.7 titul.34 d.4 n.1 p.379 c.1
Dotis assecuratio fit etiam pro sumptibus in litem à muliere factis.l.5 t.7 d.3 p.18 c.2
Dos intra annum à die mortis restituenda.l.5 t.8 d.1 p.33 c.1
Dotis promissio incerta non valet, ne quidem si à patre facta sit.l.5 titul. 6 d.2 p.12 c.2

Dos fauorabilior esse non debet constante matrimonio, quàm soluto. l.5, t.7, d.28, p.in all.n.3, p.26, c.2

Dotis exactio differtur, non vt noceatur mulieri, sed vt consultatur marito, propter difficultatem tam citò explicandæ pecuniæ. l.5 t.8, d.7, in all.n.9.p.50, c.1

Dotis restitutionem qui per errorem facti promittit integrum restitui potest l.5, t.13, d.2, p.50, c.1

Dos priori viro constituta secundo quoque dota intelligitur. l.5, t.7, d.48, in all.n.1, p.31, c.1

Dotis sua die non restitutæ debentur vsuræ mulieri viduæ siue diuiti siue inopi. l.5, t.8, d.11, p.36, c.1

Dotem traditio facit. l.5, t.13, d.5, in all.n.23, p.52, c.1

Dote omissa à muliere, quinam mulierem iterum dotare teneantur. l.5, t.7.d.30, p.26, c.1

Dotis, quæ marito promissa sit, exactio competit soli mulieri soluto matrimonio. l.5, t.13.d.6 p.52, c.1

Dotem semel solutam iterum soluere nõ cogitur is qui semel bene soluit, licet inopi marito. l.5, t.14, d.4, p.56, c.2, exceptio ibid.

sibi Dos esse debet, vbi sunt onera matrimonij. l.5, t.6, d.11, p.17, c.1

Dotis promissio per patrem & matrem simul facta, quando censeatur ex bonis etiam maternis facta. l.5, t.6, d.7, p.15, c.1

Dotis promissio valet, quę arbitrio boni viri certa fieri potest. l.5, t.6, d.3, p.13, c.1

Dotis datio ferè est de solemnitate matrimonij. l.5, t.7, d.18, in all.n.7, pag.23, c.1

Dos quæ constitit in corporibus conuerti potest in pecuniam, cum id mulieri vtile est. l.5, t.7, d.3, in all.n.4, p.18, c.2

Dos à muliere proficiscitur, augmentum à liberalitate mariti. l.5, t.1, d.6, p.3, c.2

Dos eius confiscatur, quę scienter contraxit matrimonium, priori marito superstite. l.5, t.3.9.11, p 6, c.2

Dos simulata non est dos. l.5 t.3 d.10 p.6 c.1 nec potest confirmari ibid.

Dotis restituendo obligatio nascitur ex reipsa. l.5 t.13 d.9 in all.n.3 p 53 c.1

Dotis conditio nulla conuentione deterior fieri potest. l.5 t.1 d.3 p.2

Dotis restitutio facta constante matrimonio habet initar donationis. l.5 t.7 d.2 in all.n 6 p.18 c.2

Dotis debitor qui mulieri dotem soluit constante matrimonio iubente iudice securus est. l.5 t.13 d 13 p.54 c.2

Dotis & augmenti eadem est ratio. l.5 t.7 d.2 p.18 c.2

Dotis restitutio contra maritum constante matrimonio nullo colore peti potest. l.5 t.13 d.13 in all. num.1, p.55 c.1

Dotis vsuræ, quæ promissa fuit à muliere, debentur ex die nuptiarum. l.5 t.6 d.6 p.14 c.2

Dotis promissio non est incerta, si pater congruam dotem promiserit. l.5 t.6 d.3 p.13 c.1

Dos est loco alimentorum l.5 t.16 d.9 in all.n.2 p.62 c.2

pro Dotis auctæ incremento teneaturne soceri. l.5 t.6 d.9 p.16 c.1

de Dote sine consensu patris quando agere possit filiafam. l.5 t.8 d.17 p.37 c.1 & 2

Dotis actio communis est patris & filiæ. l.5 t.8 d.18 p.37 c.2 eam tamen solus pater exercere potest. ibid.

Dotem remittere potest maritus. l.5 t.7 d.42 in all. n.1 p.30 c.1

Dotis conditio deterior fieri ex postfacto non potest., ne quidem per pactum. l.5 t.6 d.4 in all.n.34 p.14 c.1

pignus Dotis dari potest l.9 t.9 t.29 d.12 n.2 in all.p.627 c.1

Dotandi onus patri incumbit, non matri. l.5 t.6 d.7 p.15 c.1 nisi ex causa magna ibid.

Dotis vsuræ à marito quandiu vixit non petitæ ab herede ipsius exigi non possunt. l.5 t.7 d.55 p.32 c.2

in Dote data filiæ spuriæ succedit pater, patrisue heres, licet illa liberos reliquerit. l.5 t.19 d.9 p.62 c.1 & 2

de Dote fidem habere quid sit. l.5 t.7 d.15 p.22 c.1.

etiam bona futura in Dotem dari possunt. l.6 t.4 d.2 p.95 c.2

in secundam Dotem constituta non censentur, quæ mulieri obuenerunt inter primum est secundum matrimonium. l.5 t.7 d.48 p.31 c.1

Dos cedit loco alimentorum. l.5 t.7 d.20 in all.n.9 p.23 t.2

Dos non habetur Pro soluta, eiectis pignoribus dotalibus, quæ maritus insolutum deceperat. l. 8 t.30 d.20, p.527 c.1

Dos augeri potest constante matrimonio. l.5 t.6 d.9 p.16 c.2 in all.n.2

Dotis non solutæ exceptio non potest obiici à creditoribus mariti post elapsa tempora intra quæ opponi à marito potuit. l.5 t.10 d.2 p.45 c.2

Doctis conditio melior fieri post per consuetudinem aut pactum, deterior non potest. l.5 t.7 d.33 in all. n.4 p.27 c.1

Dotem impensæ minuunt. l.5 t.7 d.44 in all.n.5 p.30 c.2

Dotis actio solius est mariti, quandiu constat matrimonium l.5 t.13 d.6 in all.n.9 p.51, c.1

Dotis fructus debentur marito pro oneribus matrimonij. l.5 t.6 d.6 p.14 c.2 in all.n.3

Dotis priuilegium tacitæ hypothecæ dedit Iustinianus. l.5 t.8 d.23 p.40 c.1, in all.n.8.

Dos assecurari non potest, nisi quæ soluta est. l.5 t.7 d.50 p.31 c.2

Dotem minus commodam licet magistratus libere creditur, qui eam habet in bonis immobilibus quàm qui in pecuniâ, propter facultatem & vtilitatem negotiationis. l.5 t.1 d.4 p.3 in all.n.3 c.1

Dotis vsuræ non promissæ quibus casibus marito ante biennium debeantur. l.5 t.7. d.22 p.24 c.1

Dos ibi esse debet vbi sunt onera matrimonij. l.5 t.7 d.22 p.24 c.1 in all.n.5

Dos quamuis sit mulieris tamen est in bonis mariti. l.5 t.13 d.2 in all.n.7 p.50 c.1

Dos promissa filio, soluenda est patri, si cum eo filius habitet. l.5 t.6 d.11 p.17 c.1

Dos putatiua verę dotis priuilegia plerumque habet. l.5 t.9 d.11. in all.n.19 p 44 c.1

Dos est mulieris, quamuis sit etiam in bonis mariti. l.5 t.7 d.38 in all. n.3 p.29 c.1

Dotis promissio quæ dicitur præcessisse solutionem probanda est aliter, quàm per partium confessionem. l.5. tit.10 d.9 p 47 c.2

Dotem in pecuniâ numerata mulieri mariti creditor offerre non potest. l.5 t.7 d.27 p.25 c.2 exceptio ibid.

Dotis retentio filio competit, etiamsi matri remissa sit per patrem reddito rationum. l.5 t. 8. p.16. p.37. c.1.

Dotis augmentum quomodo debeatur pro nominibus in dotem datis. l.5. tit.7. d.23. pagin.24. c.1.

Pro Dote fideiussores dari nõ possunt. l.5 tit.14 d.1. p.55 c.2

Dos mulieris retineri potest quandiu rationes tutelę ritè reddite non sunt. l.5 t.8 d.14 p.36 c.2

Dotis simulatæ nullus est fauor l.5 t.9 d.11 p.44 c.1

Dos congrua regulariter illa est quæ legitimæ portioni respondet l.7 t.1 d.5 in.all.n.8 p.231 c.2

Dos congrua regulariter illa est quæ legitimæ portioni respondet l.7 t.1 d.5 in.all.n.8 p.231 c.2.

Dotis debitor absens an liberetur per confessionem mariti de dote receptа l.2 t.10 d.5 p.46 c.1

Dotis fructus destinati sunt ad ferendá matrimonii onera non dos ipsa l.5 t. 12 d.2 in all n.6 p.49 c.2

Dos promissa nec dum soluta quando & quatenus habeatur pro soluta l.5 t. 6 d.12 p.17 c.1

Dota promissa nec soluta augmentum tamen debetur mulieri ex consuetudine Sabaud. l.5 t.6 d.12 p.17 c.1

Dos quamuis ab vtroque parente in solidum promissa, soli tamen patri imputatur l.5 t.6 d.8 p.15 c.2

Dos est mulieris, & proprij ipsius matrimonij l.5 t.8 d.4 p.33 c.2 in all.n.4

Dos profectitia reuertitur ad patrem mortua in matrimonio filia sine liberis l.6 t.33 d.12 p.228 c.2 potest in ea pater quas velit conditiones apponere, ibid.

Dotem conferre quando teneatur maritus, l.6 t.4 d.3 p.94 c.2

Dos conseruanda est mulieris & marito & liberis, vt ex ea alantur, l.6 t.33 d.8 in all.n.10 p.227 c.2

Dotis conditio ignorante muliere per maritum immutari non potest. l.5 t.7 d.34 in all.n.11 p.28 c.1

Dos potest augeri etiam constante matrimonio, adeóq. tum primum constitui l.8 t.8 d.15 in all.n.3 p.417 c.1

in tacta Dotis iura ab initio seruare melius, quàm post vulneratam dotis causam remedium quærere. l.5 t.14 d.4 in all.n.7 p.56 c.2

Dotis repetitio quo casu detur auo materno etiam viuo patre qui eius vsumfruct. habeat, l.6 t.32 d.4 p.224 c.2

Dos data & aucta constante matrimonio non habet priuilegium temporis à die prioris dotis constitutæ, in præiudicium anteriorum creditorũ, l.8 t.8 d.15 p.417 c.1

causa Dotis est minùs fauorabilis extra personam mulieris, quàm in persona ipsius mulieris, l.8 t.19 d.16 in al. n.9. p.448 c.1

aduersus apocham acceptæ Dotis iactam admittitur probatio intra annum 30 l.5 t.10 d.4 p.46 c.1

mulier non habet priuilegium pro Dote quæ salua esse possit iure communi, l.7 t.34 d.1 p.378 c.2.

Dos profectitia olim ad patrem reuertebatur, si mulier prędecessisset etiam relictis liberis, l.6 t.18 d.22 in all. n.4 p.171 c.2 sed hoc Iustinianus correxit.

Dotis cautio non in fructibus, sed in bonis immobilib. præstanda est l.5 t.7 d.47 p.31 c.1.

Dotem nullam habere, & admodum exiguam paria fermè sunt, l.5 t.6 d.4 in all. n.24 p.14 c.1

Pro Dote an mulier habeat ius prælationis contra anteriores creditores. l. 8. t. 8. d. 16. p. 417. c. 2.
In Dote restituenda solius mulieris favor versatur. l. 5. t. 13. d. 2. in all. n. 8. p. 50. c. 1.
Dotes mulieribus integras seruari, interest non tantum mulierum, sed etiam Reip. l. 5. t. 7. d. 14. p. 22. c. 1.
Confessio mariti de Dote recepta, si causam habeat, non præsumitur simulata, nisi talis à creditoribus probetur. l. 5. t. 10. d. 1. p. 45. c. 1.
Dotis vsuræ olim non debebantur nisi in stipulatum deductæ. l. 5. t. 7. d. 22. in all. n. 7. p. 24. c. 1.
Vbi nulla Dos est, nullum dotis augmentum esse intelligitur. l. 5. t. 1. p. 2. c. 2. def. 4. t. def. 7. p. 3. c. 2.
Dotis repetitionem non impedit communio debitorum inter coniuges. l. 5. t. 7. d. 33. p. 27. c. 1.
Dotium fideiussores quamquam dari non possint, dos tamen quantum fieri potest in tuto collocanda est l. 5. t. 14. d. 4 p. 56. c. 1.
Dos à matre sola promissa ex quibus bonis constituta censeatur. l. 5. t. 6. d. 10. p. 16. c. 2.
Dos promissa, & dos legata differunt ratione exactionis. l. 5. t. 6. d. 5. p. 14. c. 2.
Dotis non numeratæ exceptio locum non habet aduersus confessionem factam ex causâ præcedentis constitutionis. l. 5 t 10. d. 3. p. 45 c 2
Dotem numeratio facit, maximè si scriptura numerationi consentiat. l. 5. t. 9. d. 11. in all. n. 2. p 43. c. 1
Dotis iure potest mulier bona mariti retinere. l. 5. t. 7. d. 11 p. 20. c. 2.
Dotis vsuræ etiam in stipulatum deductæ facilè censentur à viro donatæ, si eas viuus non petierit. l. 5. t. 11. d. 4. p. 48. c. 2.
Dotis semel constitutæ nequit pater ex postfacto deteriorem facere conditionem. l. 5. t. 9. d. 7. p. 42. c. 2.
Dotis restitutioni locus nullus est, nisi soluto demum matrimonio. l. 5. t. 11. d. 2. in all. n. 3. p. 49. c. 2
Dotis conditionem deteriorem quomodo facere possit maritus. l. 5. t. 9. d. 2. p. 41. c. 1.
Actioni de Dote potest obiici retentio ob rationes tutelæ nondum redditas. l. 5. t. 8. d. 4 p. 33. c. 2.
Dotis assecuratio à muliere peti non potest pro dotis parte marito non soluta. l. 5. t. 7. d. 50. p. 31. c. 2.
Dos congrua esse potest, quæ minor sit legitima. l. 5. t. 6. d. 4. in all. n. 7. p. 14. c. 1.
Doti hactenus fauemus ne pereat, non vt cæteris creditoribus damnum inferatur. l. 8 t 8 d 9 in all. n. 9. p. 414. c. 2.
Ex die finiti matrimonij Dos pleno iure pertinet ad mulierem. l. 5 t 9 d. 2 in all. n. 6 p. 41. c. 2
Dos congrua esse potest etiam si legitimæ æstimationem superet l. 5 t. 6 d. 4 p. 13. c. 2
De Dotis fructibus potest maritus libere & pro arbitrio disponere l. 5 t 9 d 2 p. 41 c. 1
Dotem exigere mulier non potest ab heredibus mariti, nisi post annum luctus l. 5 t 8 d 6 p. 34 c. 1
Dos acquiritur filiæ, etiam si tempore constitutionis fuerit absens l. 5 t 8 d. 21 p. 39 c. 1
Vt Dos in tuto collocetur, quæ remedia iure ciuili & Pontificio prodita sint l. 5 t 7 d. 4 in all. n. 9 p. 19 c. 1
De Dotis repetendæ iure distinctiones plures l. 5 t 10 d. 8 in all. n. 4 p. 47 c. 1 & 2.
Dotis solutæ cautio, licet constante matrimonio facta si constitutio præcesserit, neque simulationis, neque non numeratæ pecuniæ exceptionem patitur l. 5 t 10 d 5 p. 46 c 1
Dos eo animo marito datur, & eo voto, vt perpetuò sit penes eum l. 6 t 18 d. 22 n. 2 p. 171 c 1
Dos aduentitia olim remanebat penes virum si mulier decessisset superstitibus liberis l. 6 t 18 d 22 n. 4 p 171 c 1 hoc mutauit Iustinianus nam liberi hodie sunt heredes matris ibid.
Pro Dote tam constituenda, quam restituenda bona fideicommisso subiecta possunt obligari & alienari l. 6 t 21 d 4 p. 190 c 2

Dotale.

Dotales res videntur quæ ex dotali pecunia sunt comparatæ l. 5 t 13 d 8 in all. n. 2 p 52 c 2
Dotalium bonorum fructus ita demum ad maritum pertinent pleno iure dominij, si ab eo sint percepti aut à solo separati l. 5 t 7 d. 38 p. 28 c. 2
Dotalis debitor soluendo marito quando non liberetur l. 5 t 7 d. 51 p. 31 c. 2
Dotales vestes cuius periculo deteriores fiant l. 5 t 13 d. 3 p. 50 c. 1
Dotalibus bonis distractis datur mulieri restitutio in integrum l. 5 t 15 d. 1 p. 57 c. 1 etiam constante matrimonio ibid.
Ex pecuniâ Dotali stipulatione facta per maritum, non potest mulier agere citra cessionem l. 5 t 13 d. 8 p 52 c. 2
Dotalium alienatio marito prohibita est l. 5 t 7 d 8 p 20 c. 1 non aduentitiorum, non paraphernalium ibid.
Dotalium bonorum possessionem propria autoritate adprehendere mulier non potest soluto matrimonio l. 5 t 13 d. 4 p 50 c. 2 exceptio ibid
In Dotalibus bonis pro debito vxoris quando fieri possit executio l. 5 t 7 d 6 p. 19 c. 2
Dotalium bonorum alienatio iure ciuili prohibita est l. 5 t 15 d. 1 p. 57 c. 1
Iuramento tamen confirmatur ibid. & ex necessaria causâ valet.
Bona Dotalia mobilia vel se mouentia non statim restituenda sunt soluto matrimonio, sed post annum l. 5 t 13 d 5 p. 51 c. 1
Dotalis debitoris non interest, si maritus pecuniam solutam malè consumpserit l. 5 t 7 d. 30 p. 26 c. 2

Dux.

Duces Sabaudiæ sunt vicarij Imperij perpetui l. 7 t 12 d. 1 in all. n. 6 p. 271 c. 1
Duces Sabaudiæ habent iura imperij & gaudent priuilegijs omnibus imperatorijs l. 7 t 11 d. 1 p. 270 c. 1

Ebrius.

Ebrius qui alium occidit quomodo puniatur l. 9 t 10 d. 7 p. 573 c. 1

Ecclesia, Ecclesiastici.

Condicio Ecclesiæ per prælatum deterior fieri non potest l. 7 t 22 d. 11 in all. n. 5 p. 339 c. 1
Ecclesiam qui dotat, censetur eius patronus l. 5 t 6 d. 13 p. 17 c. 2
Ecclesiæ patroni etiam laici esse possunt l. 5 t 6 d. 13 p. 17 c. 2 in all. n. 2
Ecclesiam dotare nemo cogitur l. 5 t 6 d. 13 p. 17 c. 2 in all. n. 2
Ecclesia habens dignitatem aut Prælaturam præsumitur esse de iure patronatus Principis l. 6 t 1 d. 1 p. 89 c. 1
Ecclesiæ quoties læsa est restituitur exemplo minoris cuiuslibet l. 7 t 5 d. 3. in all. n. 18 p. 252 c. 1
Ecclesia habuit olim suos seruos l. 7 t 5 d. 3 p. 251 c. 1 habet & hodie suos talliabiles ibid. n. 2
Ecclesia exemplo minoris restitui potest in integrum aduersus agnitionem hereditatis l. 6 t 22 d. 1 in all. n. 1 p. 195 c. 1
Rector Ecclesiæ nunquam domini loco habetur, sed tantùm fructuarij iure censetur l. 8 t 28 d. 7 in all. n. 9 p. 503 c. 1
Ecclesiasticæ personæ an habeant immunitatem ab onere recipiendi hospitis l. 9 t 29 d. 26 p. 631 c. 1. 2

Edictum.

Edicta omnia strictam recipiunt interpretationem l. 5 t 3 d. 12 p. 7 c. 1
Edicta omnia sunt stricti iuris l. 5 t 3 d. 12 in all. n. 2 p. 7. 6. 1
De Edicto *le mort saisit le vif.* l. 9 t 19 d. 1 p. 585 c. 2
Edicti *le mort saisit le vif*, vis & effectum l. 5 t 13 d. 10 p. 53 c. 2
Edictum *le mort saisit le vif*, heredem facit possessorem etiam sine vlla possessionis apprehensione l. 6 t 13 d. 4 in all. n. 11 p. 149 c. 2
Edictum *le mort saisit le vif*, ad quos pertineat l. 7 t 7 d. 6 p. 255 c. 2
Edictum successorium an habeat locum in hereditatibus l. 6 t 11 d. 3 p. 128 c. 1
Edictum de alterutro hodie sublatum est per Iustinianum l. 5 t 13 d. 1 in all. n. 2 p. 50 c. 1

Effractor.

Effractores nocturni capite puniuntur l. 6 t 2 d. 3 in all. n. 5 p. 92 c. 2

Electio.

Electio & votum differunt l. 6 t 18 d. 13 p. 170 c. 1
Electio quæ aut ex contractu competit, aut ex iuris beneficio transmittitur in heredem l. 5 t 7 d. 34 in all. n. 10 p. 28 c. 1
Electio celebrata ab his quibus eligendi ius est, tenet licet inter aliquos de iure eligendi contendatur l. 8 t 24 d. 19 p. 477 c. 1
De Electione eius cui relinquendum est fideicommissum l. 6 t 20 d. 18 & 19 p. 178. 179

Emancipatus.

Emancipati filij pater non est legitimus administrator. l. 6 t 33 d. 2 in all. n. 7 p. 226 c. 1
Emancipatus est paterfamilias, & quodammodo extraneus patri ibid.
Emancipatus pro extraneo habetur l. 6 t 12 d. 12 n. 19 p. 145 c. 1

Emolumentum.

Cùm Emolumentum non datur, onus quod illius prætextu iniunctum est non debetur l. 6 t 22 d. 1 n. 5 p. 194 c. 2
Emolumentum pro iudicato quantum debeatur si actor pro parte obtinuerit, & pro parte succubuerit l. 7 t 18 d. 9 p. 294 c. 1
Emolumentum est tributum illud quod pro iudicato penditur vel Principi, vel ei qui hac parte ius habet à Principe l. 7 t 18 d. 9 p. 294 c. 1

Dos fauorabilior esse non debet constante matrimonio, quàm soluto. l.5, t.7, d.28, p.in all.n.3, p.26, c.2

Dotis exactio differtur, non vt noceatur mulieri, sed vt consultatur marito, propter difficultatem tam citò explicandæ pecuniæ. l.5 t 8, d.7, in all.n. 9 p.50, c.1

Dotis restitutionem qui per errorem facti promittit integrum restituere potest. l.5, t.13, d.2, p.50, c.1

Dos priori viro constituta secundo quoque dota intelligitur. l.5, t. 7, d. 48, in all.n.1, p.31, c.1

Dotis sua die non restitutæ debentur vsuræ mulieri viduæ siue diuiti siue inopi. l.5, t.8, d.11, p.36, c.1

Dotem traditio facit. l.5, t.13, d.5, in all. n.23, p.52, c.1

Dote omissa à muliere, quinam mulierem iterum dotare teneantur. l.5, t.7. d.30, p.26, c.1

Dotis, quæ marito promissa sit, exactio competit soli mulieri soluto matrimonio. l.5, t.13. d.6, p.52, c.1

Dotem semel solutam iterum soluere nõ cogitur is qui semel bene soluit, licet inopi marito. l.5, t.14. d 4, p.56, c.2, exceptio ibid.

ibi Dos esse debet, vbi sunt onera matrimonij. l.5, t.6, d.11, p.17, c.1

Dotis promissio per patrem & matrem simul facta, quando censeatur ex bonis etiam maternis facta. l. 5, t. 6, d. 7, p.15, c.1

Dotis promissio valet, quę arbitrio boni viri certa fieri potest. l.5, t.6, d.3, p. 13, c.1

Dotis datio ferè est de solemnitate matrimonij. l. 5, t. 7, d.18, in all.n.7, pag. 23, c.1

Dos quæ consistit in corporibus conuerti potest in pecuniam, cum id mulieri vtile est. l. 5, t.7, d.3, in all.n.4, p. 18, c.2

Dos à muliere proficiscitur, augmentum à liberalitate mariti. l. 5, t.1, d.6, p.3, c.2

Dos eius confiscatur, quę scienter contraxit matrimonium, priori marito superstite. l 5, t.3. 9.11, p 6, c.2

Dos simulata non est dos. l.5 t.3 d.10 p. 6 c.1 nec potest confirmari ibid.

Dotis restituendo obligatio nascitur ex reipsa. l.5 t.13 d.9 in all.n.3 p 53 c.1

Dotis conditio nulla conuentione deterior fieri potest. l.5 t.1 d.3 p.2

Dotis restitutio facta constante matrimonio habet iustar donationis. l.5 t.7 d.2 in all.n 6 p.18 c.2

Dotis debitor qui mulieri dotem soluit constante matrimonio iubente iudice securus est. l.5 t.13 d 13 p.54 c.2

Dotis & augmenti eadem est ratio. l. 5 t.7 d.2 p.18 c.2

Dotis restitutio contra maritum constante matrimonio nullo colore peti potest. l. 5 t. 13 d.13 in all. num.1, p.55 c.1

Dotis vsuræ, quæ promissa fuit à muliere, debentur ex die nuptiarum. l. 5 t.6 d.6 p.14 c.2

Dotis promissio non est incerta, si pater congruam dotem promiserit. l.5 t. 6 d.3 p.13 c.1

Dos est loco alimentorum l. 5 t. 16 d. 9 in all.n.2 p.62 c.2

pro Dotis auctæ incremento teneaturne soceri. l.5 t.6 d.9 p.16 c.1

de Dote sine consensu patris quando agere possit filiafam. l.5 t.8 d.17 p.37 c. 1 & 2

Dotis actio communis est patris & filiæ. l.5 t.8 d.18 p.37 c.2 eam tamen solus pater exercere potest. ibid.

Dotem remittere potest maritus. l.5 t. 7 d.42 in all. n.1 p.30 c.1

Dotis conditio deterior fieri ex postfacto non potest, ne quidem per pactum. l.5 t.6 d.4 in all.n.34 p.14 c.1

pignus Dotti dari potest l.5 t.9 t.29 d.12 n.2 in all.p.627 c.1

Dotandi onus patri incumbit, non matri. l.5 t.6 d.7 p.15 c.1 nisi ex causa magna ibid.

Dotis vsuræ à marito quandiu vixit non petitæ ab herede ipsius exigi non possunt. l.5 t.7 d.55 p.32 c.2

in Dote data filiæ spuriæ succedit pater; patrissue heres, licet illa liberos reliquerit. l.5 t.19 d.9 p.62 c.1 & 2

de Dote fidem habere quid sit. l.5 t.7 d. 15 p.22 c.1.

etiam bona futura in Dotem dari possunt. l.6 t.4 d.2 p.95 c.2

in secundam Dotem constituta non censentur, quæ mulieri obuenerunt inter primum est secundum matrimonium. l.5 t.7 d.48 p.31 c.1

Dos cedit loco alimentorum. l.5 t.7 d. 20 in all.n.9 p.23 c.2

Dos non habetur Pro soluta, euictis pignoribus dotalibus, quæ maritus insolutum deceperat. l. 8 t.30 d.20, p. 527 c.1

Dos augeri potest constante matrimonio. l.5 t 6 d 9 p.16 c.2 in all.n.2

Dotis non solutæ exceptio non potest obuici à creditoribus mariti post elapsa tempora intra quæ opponi à marito potuit. l.5 t.10 d.2 p 45 c.2

Dotis conditio melior fieri post per consuetudinem aut pactum, deterior non potest. l. 5 t. 7 d. 33 in all. n.4 p.27 c.1

Dotem impensæ minuunt. l. 5 t 7 d 44 in all.n.5 p.30 c.2

Dotis actio solius est mariti, quandiu constat matrimonium l. 5 t. 13 d.6 in all.n.9 p.52, c.1

Dotis fructus debentur marito pro oneribus matrimonij. l. 5 t.6 d.6 p.14 c.2 in all.n.3

Dotis priuilegium tacitæ hypothecæ dedit Iustinianus. l.5 t.8 d.23 p.40 c. 1, in all.n.8.

Dos assecutari non potest, nisi quæ soluta est. l.5 t.7 d.50 p.31 c.2

Dotem minus commodam licet magistratum libere creditur, qui eam habet in bonis immobilibus quàm qui in pecuniâ, propter facultatem & vtilitatem negotiationis. l.5 t.1 d.4 p. 3 in all.n.3 c.1

Dotis vsuræ non promissæ quibus casibus marito ante biennium debeantur. l.5 t.7. d.22 p.24 c.1

Dos ibi esse debet vbi sunt onera matrimonij. l.5 t.7 d.22 p.24 c.1 in all.n.5

Dos quamuis sit mulieris tamen est in bonis mariti. l. 5 t.13 d. 2 in all.n.7 p. 50 c.1

Dos promissa filio, soluenda est patri, si cum eo filius habitet. l.5 t.6 d.11 p.1 17 c.1

Dos putatiua verę dotis priuilegia plerumque habet. l.5 t.9 d.11. in all.n.19 p 44 c.1

Dos est mulieris, quamuis sit etiam in bonis mariti. l. 5 t.7 d.38 in all. n.3 p. 29 c.1

Dotis promissio quæ dicitur præcessisse solutionem probanda est aliter, quàm per partium confessionem. l.5. tit.10 d.9 p 47 c.2

Dotem in pecuniâ numerata mulieri mariti creditor offerre non potest. l.5 t.7 d.27 p.25 c.2 exceptio ibid.

Dotis retentio filio competit, etiamsi matri remissa sit per patrem redditio rationum. l.5 t. 8. p.16. p.37. c.1.

Dotis augmentum quomodo debeatur pro nominibus in dotem datis. l.5. tit.7. d.23. pagin.24. c.1.

Pro Dote fideiussores dari nõ possunt. l.5 tit.14 d.1. p.55 c.2

Dos mulieris retineri potest quandiu rationes tutelę rite reddite non sunt. l.5 t.8 d.14 p.36 c.2

Dotis simulatæ nullus est fauor l.5 t.9 d.11 p 44 c.1

Dos congrua regulariter illa est quæ legitimæ portioni respondet l.7 ti. 1 d.5 in.all.n.8 p.231 c.2

Dos congrua regulariter illa est quæ legitimæ portioni respondet l.7 t.1 d.5 in.all.n.8 p.231 c.2

Dotis debitor absens an liberetur per confessionem mariti de dote receptа l.2 t.10 d.5 p.46 c.1

Dotis fructus destinati sunt ad ferendi matrimonii onera non dos ipsa l.5 t. 12 d.2in all n.6 p.49 c.2

Dos promissa nec dum soluta quando & quatenus habeatur pro soluta l.5 t. 6 d.12 p.17 c.1

Dota promissa nec soluta augmentum tamen debetur mulieri ex consuetudine Sabaud. l.5 t.6 d.12 p.17 c.1

Dos quamuis ab vtroque parente in solidum promissa, soli tamen patri imputatur l.5 t.6 d. 8 p.15 c.2

Dos est mulieris, & propriũ ipsius matrimoniũ l 5 t.8 d.4 p.33 c.2 in all.n.4

Dos profectitia reuertitur ad patrem mortua in matrimonio fil.a sine liberis l.6 t.33 d.12 p.228 c.2 potest in ea pater quas velit conditiones apponere, ibid.

Dotem conferre quando teneatur maritus, l 6 t 4 d 3 p 94 c 2

Dos conferunda est mulieris & marito & liberis, vt ex ea alantur, l 6 t 33 d 8 in all.n 10 p 227 c 2

Dotis conditio ignorante muliere per maritum immutari non potest. l 5 t 7 d 34 in all.n.11 p 28 c 1

Dos potest augeri etiam constante matrimonio, adeóq. tum primum constitui l 8 t 8 d 15 in all.n 3 p 417 c 1

in tacta Dotis iura ab initio seruare melius, quàm post vulneratam dotis causam remedium quærere. l 5 t 14 d 4 in all.n 7 p 56 c 2

Dotis repetitio quo casu detur auo materno etiam viuo patre qui eius vsumfruct. habeat, l 6 t 32 d 4 p 224 c 2

Dos data & aucta constante matrimonio non habet priuilegium temporis à die prioris dotis constitutæ, in præiudicium anteriorum creditorũ, l 8 t 8 d 15 p 417 c 1

causa Dotis est minùs fauorabilis extra personam mulieris, quàm in persona ipsius mulieris, l 8 t 19 d 16 in al. n 9. p 448 c 1

aduersus apocham acceptæ Dotis tactam admittitur probatio intra annum 30 l 5 t 10 d 4 p 46 c 1

mulier non habet priuilegium pro Dote, quæ salua esse possit iure communi, l 7 t 34 d 1 p 378 c 2.

Dos profectitia olim ad patrem reuertebatur, si mulier prędeceſſisset etiam relictis liberis, l 6 t 18 d 22 in all. n 4 p 171 c 2 sed hoc Iustinianus correxit.

Dotis cautio non in fructibus, sed in bonis immobilib. præstanda est l 5 t 7 d 47 p 31 c 1.

Dotem nullam habere, & admodum exiguam paria fermè sunt. l 5 t 6 d 4 in all. n 24 p 14 c 1

Pro Dote an mulier habeat ius prælationis contra anteriores creditores. l. 8. t. 8. d. 16. p. 417. c. 2.
In Dote restituenda solius mulieris favor versatur. l. 5. t. 13. d. 2. in all. n. 8. p. 50. c. 1.
Dotes mulieribus integras servari, interest non tantum mulierum, sed etiam Reip. l. 5. t. 7. d. 14. p. 22. c. 1.
Confessio mariti de Dote recepta, si causam habeat, non præsumitur simulata, nisi talis à creditoribus probetur. l. 5. t. 10. d. 1. p. 45. c. 1.
Dotis usuræ olim non debebantur nisi in stipulatum deductæ. l. 5. t. 7. d. 22. in all. n. 7. p. 24. c. 1.
Ubi nulla Dos est, nullum dotis augmentum esse intelligitur. l. 5. t. 1. p. 2. c. 2. def. 4. t. def. 7. p. 3. c. 2.
Dotis repetitionem non impedit communio debitorum inter coniuges. l. 5. t. 7. d. 33. p. 27. c. 1.
Dotium fideiussores quamquam dari non possint, dos tamen quantum fieri potest in tuto collocanda est l. 5. t. 14. d. 4 p. 56. c. 1.
Dos à matre sola promissa ex quibus bonis constituta censeatur. l. 5. t. 6. d. 10. p. 16. c. 2.
Dos promissa, & dos legata differunt ratione exactionis. l. 5. t. 6. d. 5. p. 14. c. 2.
Dotis non numeratæ exceptio locum non habet adversus confessionem factam ex causâ præcedentis constitutionis. l. 5 t 10. d. 3. p. 45. c. 2.
Dotem numeratio facit, maximè si scriptura numerationi consentiat. l. 5. t. 9. d. 11. in all. n. 2. p 44. c. 1
Dotis iure potest mulier bona mariti retinere. l. 5. t. 7. d. 11 p. 20. c. 2
Dotis usuræ etiam in stipulatum deductæ facilè censentur à viro donatæ, si eas vivus non petierit. l. 5. t. 11. d. 4. p. 48. c. 2.
Dotis semel constitutæ nequit pater ex postfacto deteriorem facere conditionem. l. 5. t. 9. d. 7. p. 42. c. 2.
Dotis restitutioni locus nullus est, nisi soluto demum matrimonio. l. 5. t. 11. d. 2. in all. n. 5. p. 49. c. 2.
Dotis conditionem deteriorem quomodo facere possit maritus. l. 5. t. 9. d. 2. p. 41. c. 1.
Actioni de Dote potest obiici retentio ob rationes tutelæ nondum redditas. l. 5. t. 8. d. 4 p. 33. c. 2.
Dotis assecuratio à muliere peti non potest pro dotis parte marito non soluta. l. 5 t. 7. d 50. p. 31. c 2.
Dos congrua esse potest, quæ minor sit legitima. l. 5. t. 6. d. 4. in all. n. 7. p. 14. c. 1.
Doti hactenus favemus ne pereat, non vt cæteris creditoribus damnum inferatur. l. 8 t 8 d 9 in all. n. 9. p. 414. c. 2.
Ex die finiti matrimonij Dos pleno iure pertinet ad mulierem. l. 5 t 9 d. 2 in all. n. 6 p. 41. c. 2.
Dos congrua esse potest etiam si legitimæ æstimationem superet l. 5 t. 6 d. 4 p. 13. c. 2.
De Dotis fructibus potest maritus liberè & pro arbitrio disponere l. 5 t 9 d 2 p. 41 c. 1.
Dotem exigere mulier non potest ab heredibus mariti, nisi post annum luctus l. 5 t 8 d 6 p. 34 c. 1.
Dos acquiritur filiæ, etiam si tempore constitutionis fuerit absens l. 5 t 8 d. 21 p. 59 c. 1.
Vt Dos in tuto collocetur, quæ remedia iure ciuili & Pontificio prodita sint l. 5 t 7 d. 4 in all. n. 9 p. 19 c. 1.
De Dotis repetendæ iure distinctiones plures l. 5 t 10 d. 8 in all. n. 4 p. 47 c. 1 & 2.
Dotis solutæ cautio, licet constante matrimonio facta si constitutio præcesserit, neque simulationis, neque non numeratæ pecuniæ exceptionem patitur l. 5 t 10 d 5 p. 46 c 1.
Dos eo animo marito datur, & eo voto, vt perpetuò sit penes eum l. 6 t 18 d. 22 n. 2 p. 171 c 1.
Dos aduentitia olim remanebat penes virum si mulier decessisset superstitibus liberis l. 6 t 18 d 22 n. 4 p 171 c 1 hoc mutauit Iustinianus nam liberi hodie sunt heredes matris ibid.
Pro Dote tam constituenda, quam restituenda bona fideicommisso subiecta possunt obligari & alienari l. 6 t 21 d 4 p. 190 c 2.

Dotale.

Dotales res videntur quæ ex dotali pecunia sunt comparatæ l. 5 t 13 d 8 in all. n. 2 p 52 c 2.
Dotalium bonorum fructus ita demum ad maritum pertinent pleno iure dominij, si ab eo sint percepti aut à solo separati l. 5 t 7 d. 38 p. 28 c. 2.
Dotalis debitor soluendo marito quando non liberetur l. 5 t 7 d. 51 p. 31 c. 2.
Dotales vestes cuius periculo deteriores fiant l. 5 t 13 d. 3 p. 50 c. 1.
Dotalibus bonis distractis datur mulieri restitutio in integrum l. 5 t 15 d. 1 p. 57 c. 1 etiam constante matrimonio ibid.
Ex pecuniâ Dotali stipulatione facta per maritum, non potest mulier agere citra cessionem l. 5 t 13 d. 8 p 52 c. 2.
Dotalium alienatio marito prohibita est l. 5 t 7 d 8 p 20 c. 1 non aduentitiorum, non paraphernalium ibid.
Dotalium bonorum possessionem propria autoritate adprehendere mulier non potest soluto matrimonio l. 5 t 13 d. 4 p 50 c. 2 exceptio ibid.
In Dotalibus bonis pro debito vxoris quando fieri possit executio l. 5 t 7 d 6 p. 19 c. 2.
Dotalium bonorum alienatio iure ciuili prohibita est l. 5 t 15 d. 1 p. 57 c. 1
Iuramento tamen confirmatur ibid. & ex necessaria causâ valet.
Bona Dotalia mobilia vel se mouentia non statim restituenda sunt soluto matrimonio, sed post annum l. 5 t 13 d 5 p. 51 c. 1
Dotalis debitoris non interest, si maritus pecuniam solutam malè consumpserit l. 5 t 7 d. 30 p. 26 c. 2.

Dux.

Duces Sabaudiæ sunt vicarij Imperij perpetui l. 7 t 12 d. 1 in all. n. 6 p. 271 c. 1
Duces Sabaudiæ habent iura imperij & gaudent priuilegijs omnibus imperatorijs l. 7 t 11 d. 1 p. 270 c. 1

Ebrius.

Ebrius qui alium occidit quomodo puniatur l. 9 t 10 d. 7 p. 573 c. 1

Ecclesia, Ecclesiastici.

Condicio Ecclesiæ per prælatum deterior fieri non potest l. 7 t 22 d. 11 in all. n. 5 p. 339 c. 1
Ecclesiam qui dotat, censetur eius patronus l. 5 t 6 d. 13 p. 17 c. 2.
Ecclesiæ patroni etiam laici esse possunt l. 5 t 6 d. 13 p. 17 c. 2 in all. n 2.
Ecclesiam dotare nemo cogitur l. 5 t 6 d 13 p. 17 c. 2 in all. n. 2.
Ecclesia habens dignitatem aut Prælaturam præsumitur esse de iure patronatus Principis l. 6 t 1 d. 1 p. 89 c. 1.
Ecclesiæ quoties læsa est restituitur exemplo minoris cuiuslibet l. 7 t 5 d. 3 in all. n. 18 p. 252 c. 1.
Ecclesia habuit olim suos seruos l. 7 t 5 d. 3 p. 251 c. 1 habet & hodie suos talliabiles ibid. n. 2.
Ecclesia exemplo minoris restitui potest in integrum aduersus agnitionem hereditatis l. 6 t 22 d. 1 in all. n. 1 p. 195 c. 1.
Rector Ecclesiæ nunquam domini loco habetur, sed tantùm fructuarij iure censetur l. 8 t 28 d. 7 in all. n. 9 p. 503 c. 1.
Ecclesiasticæ personæ an habeant immunitatem ab onere recipiendi hospitis l. 9 t 29 d. 26 p. 631 c. 1. 2.

Edictum.

Edicta omnia strictam recipiunt interpretationem l. 5 t 3 d. 12 p. 7 c. 1.
Edicta omnia sunt stricti iuris l. 5 t 3 d. 12 in all. n. 2 p. 7. 6. 1.
De Edicto *le mort saisit le vif.* l. 9 t 19 d. 1 p. 585 c. 2.
Edicti *le mort saisit le vif*, vis & effectus l. 5 t 13 d. 10 p. 53 c. 2.
Edictum *le mort saisit le vif*, heredem facit possessorem etiam sine vlla possessionis apprehensione l. 6 t 13 d. 4 in all. n. 11 p. 149 c. 2.
Edictum *le mort saisit le vif*, ad quos pertineat l. 7 t 7 d. 6 p. 255 c. 2.
Edictum successorium an habeat locum in hereditatibus l. 6 t 21 d. 3 p. 128 c. 1.
Edictum de alterutro hodie sublatum est per Iustinianum l. 5 t 13 d. 1 in all. n. 2 p. 50 c. 1.

Effractor.

Effractores nocturni capite puniuntur l. 6 t 2 d. 3 in all. n. 5 p. 92 c. 2.

Electio.

Electio & votum differunt l. 6 t 18 d. 13 p. 170 c. 1.
Electio quæ aut ex contractu competit, aut ex iuris beneficio transmittitur in heredem l. 5 t 7 d. 34 in all. n. 10 p. 28 c. 1.
Electio celebrata ab his quibus eligendi ius est, tenet licet inter aliquos de iure eligendi contendatur l. 8 t 24 d. 10 p. 477 c. 1.
De Electione eius cui relinquendum est fideicommissum l. 6 t 20 d. 18 & 19 p. 178. 179.

Emancipatus.

Emancipati filij pater non est legitimus administrator. l. 6 t 33 d. 2 in all. n. 7 p. 226 c. 1.
Emancipatus est paterfamilias, & quodammodo extraneus patri ibid.
Emancipatus pro extraneo habetur l. 6 t 12 d. 12 n. 19 p. 145 c. 1.

Emolumentum.

Cùm Emolumentum non datur, onus quod illius prætextu iniunctum est non debetur l. 6 t 22 d. 1 n. 5 p. 194 c. 2.
Emolumentum pro iudicato quantum debeatur si actor pro parte obtinuerit, & pro parte succubuerit l. 7 t 18 d. 9 p. 294 c. 1.
Emolumentum est tributum *illud* quod pro iudicato penditur vel Principi, vel ei qui hac parte eius habet à Principe l. 7 t 18 d. 9 p. 294 c. 1.

Emolumentum iudicati debetur pro rata quanti talis adiudicatæ; proinde quantò maior est summa quæ adiudicatur tantò maius est emolumentum quod penditur. l. 8 t. 23 d. 12 in all.n.8 p.464 c.1

nullum debetur Emolumentum pro pecunia quam restituere iussus est is qui egit pignoratitia. l.7 t.18 d.10 p. 294 c.1

Emphyteusis.

Emphyteusis proxime accedit ad feudum. l. 8 t.30 d. 12 n.14 p.525 c.1. speciem habet beneficii. eod.n.in def.

Emphyteusis proxime accedit ad venditionem.l.8 t.30 d.12 n.8 in all.p.515 cap.1

Emphiteuta.

Emphyteuta non tenetur nisi ad canonis annui præstationem in recognitionem directi dominij.l.7 t.4 d.6.in all.n.1 p.250 c.1

Emphyteuticaria bona.

Emphyteuticaria bona redacta sunt ad instar allodialium. l.7 t.1 d.23 in all. n.15 p.237 c.2

Emptio, emptor.

substantia Emptionis consistit ex pretio quod fuerit conuentum inter contrahentes. l. 7 t. 32 d. 4 in all.n.5 p.372.c.1.

in dubio emptori fauendum cui nihil potest imputari. l. 5 t.7 d.25 in all.n. 2 p.25 c.1

Emptor melioris conditionis esse non debet, quàm venditor. l.5 t.7 d.26.in all.n.4 p.25 c.2

Emptor & is quem emptor intra annum associauit eadem persona censetur.l.5 t.15 d 3 p.58 c.2

Emptor qui publica auctionis pretium soluit ei cui iudex iussit securus est, licet postea deperdita sit pecunia.l.8 t.16 d.29 p.441 c.1

Emptor qui soluit anteriori creditori sui venditoris an succedat in eius locum l.8 t.9 d.8 p.422 c.2 & 423 c.1

Emptor præfertur semper creditori non habenti rem obligatam.l.8 t.13 d.3 in all.n.3 p.427 c.2

Emptori bonorum quæ subhasta vendita sunt acquiruntur fructus & die expeditionis.l.7 t.32 d.17 in all.n.3 p. 376 c.1

Emptores vltimos à creditore hypothecario priùs inquietari æquum est. l.5 t.7 d.26 in all.n.5 p.25 c.2

Emptori qui bonâ fide accessit ad publicam venditionem autoritate iudicis permissam nihil imputari potest.l.5 t.15 d.3 p.58 c.1

Emptor rei pupillaris venditæ prætextu æris alieni, debet probare æs alienum fuisse, quod ex venditionis pretio fuit solutum. l.5.t.37.d.2 p.82 c.2

Emptor tutus est si publica subhastatio ritè facta sit etiam si pro indebito, si nulla collusio inter eum & creditorem intercessit l. 8 t. 18 d.4 p.444 c.1

Emptor sub pacto de retrouendendo licet sit dominus cogitur tamen de iure suo disputare in discussionis instantia, & quomodo ei succurrendum sit.l.7 t.32 d.16 p.375 c.2

Error, Errare.

Error iuris excusabilis est in rustico. l. 6 t.5 d.1 in all.n.14 d 96 c.1

Error non præsumitur nisi probetur. l. 7 t.24 d.5 in all.n.3 p.341 c.2

Error in facto semper tolerabilis est, & facilè parit conditionem. l.5 t.13 d.2 in all.n.4 p.50 c.1

Error facti aduersus SCtum proponi poni potest, ad errorem verò iuris proponendum nemo admittitur contra SCtum l.7 t.14 d.9 in all.n.2 p.281 cap.2

Error in nomine non debet nocere quoties cõstat de voluntate, nisi cùm erratum etiam est in corpore. l. 6 t. 5 d.1 in all.n.12 p.96 c.1

Error expressus in die sententiæ executioni mandatæ non vitiat exocutionem, si modò constet de qua sententia actum sit.l.7 t.20 d.3 p.320.c.2

iuris Error prædonem non facit. l.7 t. 18.d.25 in all.n.4 p.297 c.2

Errantis nulla est voluntas. l. 7 t.1 d.19 in all. n.10 p.236 c.1

Euictio, Euincere

tutor qui pupilli nomine, rem alienam aut alii obligatam vendit, an & quando de Euictione teneatur.l.8 t.30 d.9 p.524 c.1

imminente periculo Euictionis plurium rerum diuersis pretiis & instrumentis venditarum, si de vnius tantum pretio agatur, eius solius nomine satisdationem offerri satis est. l.8 t.30 d.10 p.524.c.1

procurator qui alterius nomine prædia vendidit an teneatur de euictione? l. 8.t.30 d 6 p.523 c.1

potestatis Euictionis tollit intellectum acquisitionis.l.8.t.18. d.5 .n.6 p.444 cap.1

pro Euictione fundi an semper pecunia dari debeat.l 8 t.30 d.4 p.522 c.2

non potest agi de Euictione prinsquam res euicta sit, nec si lis & molestia iam mota proponatur.l.8 t.14 d.1 in all.n. 1 p.428 c.1

si venditor non possit satisdare de Euictione, pretij pecunia apud quem deponatur.l.8 t.30 d.29 p.531 c.2

quando teneatur venditor satisdare de Euictione.l.8 t.30 d.10 & d.11 p.524 c. 1.2

Euictionem quæ ex rei natura venit, aut ex facto proprio autorum condiuisoris præstare. condiuisor non tenetur.l.8 t.30 d.30 p.531 c.2

sufficit denuntiatam esse litem Euictionis venditori ab emptore, vt habeat emptor regressum, etiam contra possessores pignorum postea venditorum.l.8 t.30 d.25 p.530 c.1

actio de Euictione quando amittatur ab emptore rei euictæ. l. 8 t. 30 d.8 p. 523 c.2

de Euictione laudemij conueniri an possit qui liberaliter remisit quod sibi debitum putabat laudemium. l 8 t.30 d.7 p.523 c.1

Creditor an teneatur de Euictione pignoris.l.8.t.31 d.1 p.532 c.1

emptor quando agat de Euictione ex contractu, priusquàm ille contractum ex sua parte impleuerit.l.8 t.30 d.23 p.529 c.2

quem de Euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. l.8 t. 30 d.24 in all.n.2 p.530 c.1

non potest de Euictione agere is qui ipse possessionem transtulit in eum à quo nunc patitur controuersiam. l.8 t.30 d.15 p.525 c.2

actio de Euictione est personalis, nec vllum habet priuilegium tacitæ hypothecæ.l.8.t.23.d.15 n.1 in all.p.466 cap.1

ex datione in solutum perinde atque ex venditione nascitur actio de Euictione.l.8 t.30 d.28 p.531 c.1

Euicta re quæ fuerat data in solutum, qua actione agendum creditori.l.8 t 29 d.49 p.518 c.1

Exceptio. Excipere.

Exceptio ordinis dilatoria est, nec proinde opponi potest post litem contestatam.l.8 t.27 d.38 p.497 c.2

non potest opponi ab eo qui ex sua promissione conuenitur vt fideiubeat. ibid.

Exceptio discussionis non potest obiici ab eo qui posteriorem causam habet siue mediatam siue immediatam à iam condemnato. l. 8 t.23 d.38 p.472 cap.1

potest tamen obiici à filia debitoris quæ fundos pro legitima accepit, multò magis à marito cùm debitoris heres soluendo est.ibid.

Exceptio non solutæ dotis non potest obiici à creditorib. mariti post tempora elapsa intra quæ opponi à marito potuit.l.5 t.10 d.2.p.45 c.2

quæ clausula in instrumentis adponi solear ad euitandam Exceptionem discussionis.l.7 t.34 d.4 n.4.p.379 c.2

Exceptio doli semper contrà eum datur, qui agit ex stipulatione interpositâ sine causâ.l.5 t.6 d.7 in all.n.14 p. 15 c.2

Exceptio non factæ excussionis bonorum rei competit hodie cuilibet fideiussori.l.5 t.13 d.7.in all.n.5 p.51 c.2

Excipientis condicio est fauorabilior quàm agentis.l.5 t.7 d.40 in all.n.6 p. 29 c.2

Excipiendo non auditur nisi cuius interest.l.5 t.7 d.11.p.21 c.1

omnis Exceptio est actionis competentis exclusio.l.8 t.29 d.28 in all.n.10 p. 512 c.1

Exceptio non factæ excussionis mulieri agenti hypothecaria nocet.l.5 t.8 d.2 p.33 c.1

Exceptio ordinis nec obligationem nec actionem remoratur, sed tantùm exactionem, cùm sit dilatoria l.8 t.27 d.3 in all.n.3 p.488 c.1

Exceptio non factæ excussionis ei qui implorat beneficium clausulæ constituti nunquam nocet.l.5 t.7 d.25 in all.n.13 p.25 c.1

Exceptio non solutæ dotis locum non habet aduersus confessionem factam ex causa præcedentis constitutionis l.5 t.10 d.3 p.45 c.2

Exceptio diuisionis an possit impleri per iudicem potius quam exceptio ordinis.l.8 t.27 d.35 p.496.c.1

Exceptio ordinis locum habet etiam contra mercatorem, nisi agatur in foro mercatorũ.l.8 t.23 d.8 p.463 c.2

nemo pluribus Exceptionibus etiam contrarijs vti prohibetur.l.7 t.18 d. 60 in all.n.2 p.307 c.1

Exceptio iuris carentiæ, ob donationem iuris factam in alium, insinuatam & publicatam potest opponi etiam à tertio, tanquam exclusiua iuris agentis.l.8 t.23 d.28 p.470 c.1

an cui obiecta est Exceptio excussionis cogatur excutere liberos tanquam heredes debitoris.l.8 titul.23 d.22 p.468 c.2

Exceptio soluti debiti competit non tantum debitori, sed etiam eius creditori conuentò hypotecaria.l.8 t. 6 d.18 p.401 c.1

Exceptio de iure tertij non est exclusiua iuris agentis l.6 titul.15 d.x n.5 p.152 cx.

Exceptio dotis non numeratæ quando obici possit.l.5 t.7 d.17 p.22 c.2
an qui obicit exceptionem excussionis teneatur bona vacantia indicare. l. 8 t.23 d.25 p.469 c.2
exceptioni dotis non muneratæ locus est intra certa tempora. l. 5 t. 9 d.1 in all.n.2 p.41 c.1
quæ Exceptiones opponi possint in executione iudicati.l.7 t.26 d.33 in all. n.16 p. 352 c.1
Exceptio rei iudicatæ non habet locum nisi vbi eadem est causa petendi. l.7 t.22 d 4 in all.n.3 p.337 c.1
Exceptio quæ obstaret cedenti cùm in rem est obstat cessionario. l. 8 t.23 d. 24 p.469 c.1
Exceptio de iure tertij quando admittatur.l.7 t.1 d.16 n 6 p.235 c.2
Exceptionem rei iudicatæ quando pariat sententia etiam inter alios lata. l.7 t.19 d.4 p.314 c.1.2.
Exceptione discussionis repelli non potest anterior creditor per posteriorem nihil nisi actionem habentem contra eundem debitorem.l.8 t. 23 d.35 p.471 c.2
Exceptio non factæ discussionis an sit dilatoria vel peremptoria.l.7 t.34 d.2 in all.n 3 p.379 c.1
cedendarum actionum exceptio datur tertio possessori aduersus hypothecarium creditorem si iustus sit possessor; datur etiam fideiussor,cùm ex stipulatione conuenitur. l.8 t.23 d.14 p.465 c.1
Exceptio excussionis neque modo detentori datur, neque malæ fidei possessori conuento per hypothecariam l.8 t.23 d.3 p.462 c.2
Exceptio de iure tertij quando admittenda. l.8 t.23 d.20 p.467 c.2
Exceptio solutionis totius debiti impedit pronuntiationem definitiuam.l. 8 t.23 d.12 p 464 c.2 at non
allegatio solutionis partis debiti.ibid.
Exceptio non impugnans iudicatum, cuiusmodi est solutionis,& compensationis potest opponi etiam in executione iudicati. l. 8 t.23 d.2 p.462 cap.1
Exceptio discussionis non datur nisi possessori. l.7 t.34 d.3 in all.n.7 p.379 cap.1
si quis emerit pendente lite rem obligatam non potest opponere Exceptionem discussionis tanquam possessor,hic& res non sit litigiosa.l.8 t.24 d.1 p.475 cap.1
omnes Exceptiones dilatoriæ debent opponi ante litem contestatam, aut in ipsa litis contestatione. l.8 t. 23 d.1 n.3 p.462 c.1
Exceptio qua repellitur actor quòd petat quod iam habet bona est cùm sit improbus is qui vult bis idem consequi.l.8 t.6 d.39 n.1 in all.p.407 c.1
priùs quærendum est de iure actionis, quàm de iure Exceptionis.l.8 t.23 d.9 p.464 c.1
Exceptiones peremptoriæ sunt duplicis generis;aliæ quæ perimunt litem, nec tamen impediunt litis ingressum, vt solutionis; Aliæ quæ etiam litis ingressum impediunt, vt præscriptionis.l.8 t.23 d.5 in all.n.4 p.463 cap.2
an Exceptione non factæ excussionis iuuandus qui in fraudem legitimarum vsurarum dicitur contraxisse. l. 8 t.23 d.19 p.467 c.1
qui sciens alij rem obligatam emit non habet beneficium Exceptionis non excussi debitoris. l. 8 t. 6 d. 33 p. 405 cap.2
Exceptio excussionis detractionum faciendarum obici potest etiam cùm fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum est detractis detrahendis.l.8 t 23 d.11 p.464 c.2
Exceptio cedendarum actionum quæ dicta.l.8 t.23 d.14 n 10 in all,p.466 c.1
Exceptio de non iure actoris cùm sit peremptoria potest quandocunque opponi, & potest per eam reus vincere etiamsi nllum ipse ius habeat, si modò eius interfit.l.8 t.23 d.39 p.472 cap.2
Exceptio simulationis potest obiici non tantùm à contrahentibus,sed etiam ab eorum successoribus, nec minus cessionario quam cedenti. l. 8 t.23 d.16 p.466.c.2
Exceptio non factæ excussionis potest opponi etiam per creditorem posteriorem conuentum hypothecaria tanquam tertium possessorem. l. 8 t. 23 d.17 p.466 c.2
Exceptio peremptæ instantiæ non potest opponi per eum, qui ipse prius fuit negligens in lite pro sequenda. l.8 t.23 n.10 p 464 c.1
Exceptio deducto ne egeat potest opponi etiam in executione iudicata.l.7 t.20 d.42 p.332 c.2
an ad euitandam Exceptionem non factæ excussionis sufficiat implorari clausulam constituti.l.8 titul.23 d.13 p.464 c.1
Exceptio discussionis non competit possessori fundi conuento hypothecaria pro pensione super illo fundo specialiter imposita. l. 8 titul .6 d.36 p.406 c.1
Exceptio non factæ excussionis non potest auferri tertio possessori per pactum initum inter debitorem & creditorem.l.8 t.23 d.6 p.463 c.2
de Exceptionibus per emptorius potest differri pronuntiatio si respiciant merita causæ. at non item, si possint litis ingressum impedire. l. 8 t.23 d.5 p.463 c.1
Exceptio non factæ excussionis dilatoria est, & id eò opponenda ante litem contestatam l.8 t.23 d.1 p.461 c.2 à quo possit opponi post litem contestatam.ibid.
litem hæc exceptio tantùm differt,non perimit; siquidem creditor excusso debitore potest redire ad possessorem metu huius exceptionis. ibid.n. 1.in all.exceptio ib.n.2
Exceptio non factæ excussionis competit possessori contra agentem hypothecaria.l.8 t.3 d.17 n.3 in all.p.386 cap.2
Exceptio de iure tertij quando admittatur.l.8 t.23 d.30 n.1.2.p.470 c.2
Exceptionem excussionis non potest debitor opponere.l.8 t.23 d.4 p.463 c.1
qui excussionis non factæ exceptionem obiicit, an cogatur ea bona indicare quæ possint excuti.l.8 t.13 d.18 p.467 cap.1
Exceptiones sunt perpetuæ, & durant post triginta annos etiam de iis rebus, de quibus actiones essent temporales.l.7 t.13 d.6 p.273 c.1
Exceptio de iure tertii quando audienda.l.8 t.23 d 39 p.472 c.2
qui negauit debitorem dominum fuisse aut possessorem rei obligatæ, postea conuictus de mendacio non potest obiicere non factæ excussionis Exceptionem.l.8 t.23 d.32 p.471 c.1
Exceptio quę reddit iudiciũ retrò nullum, potest suppleri per iudicem dummodo resultet ex actis, quia fauorabilior est.l.8 t.23 d.36 p.472 c.1
Exceptiones omnes dilatoriæ quales sunt declinatoriæ debent opponi ante litem contestatam. l. 7 t. 17 d. 1 in all.n.4 p.291 c.1
imò declinatoria debet opponi ante alias omnes dilatorias, ne alioqui videatur reus cõsensisse in iudicẽ ibid.
Exceptionem discussionis creditori non potest obiicere qui ex illius consensu rem obligatam emit.l.8 t. 6 d 25 p. 405 c.1
Exceptio rei iudicatæ quando locum habeat.l.7 t.19 d.5 in all n.2 p.315 c.2
Exceptio falsi procuratoris quando opponi possit.l.8 t.23 d.40 p.473 c.1 quomodo remoueatur.ibid.n.2
pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem vt possit creditor possessionem pignorum propria autoritate adprehendere non aufert tertio possessori Exceptionem discussionis.l.8 t.23 d.7 p.463 c.2
etiam post oppositam discussionis Exceptionem possitne actor qui egit hypothecaria mutare libellum, & agere condictione ex lege Iustiniani. l 8 t.23 d.471 c.1
Exceptiones dilatoriæ non possunt opponi post litem contestatam. l. 7 t. 15 d.11 in all.n.3 p.286 c.2
Exceptio procuratoria aut ex mandati defectu, aut ex procuratoris persona sumitur.l.8 t.23 d.40 p.473 c.1
Exceptiones de non iure actoris sunt peremptoriæ. l. 8 t. 23 d. 39 in all.n.11 p.473 c.1
Exceptio excussionis, vt & alia quælibet dilatoria reiecta intelligitur siue iudex, siue is qui eam opposuit suo tempore postea processerit ad vlteriora.l.8 t 23 d.29 p 470 c.1
etiam actor reconuentus hypothecaria potest tanquam reus Exceptionem discussionis obiicere. l. 8 t. 23 d.41 p. 473 c.2
de Exceptione non secuti implementi. l.8 t.23 d.43 p.474 c.1
Exceptio discussionis nunquam competit debitori, sed tantùm tertio possessori & quidem bonam fidem habenti cum titulo l.8 titul.6 d.25 in all. n.4 p.403 c.2
de admissa Exceptione litis pendentiæ etiam inter alias partes, & in alio genere actionis, & ad alios fines.l 8 t.23 d.44 p.474 c.1
quæ in rem sunt Exceptiones competunt quibuscunque l.8 tit.23 d.16 in all.n.1 p.466 c.2
Exceptio discussionis non potest opponi post litem in publico auditorio peroratam, quamuis ex scripto decidendam.l.8 t.23 d.34 p.471 c.2
Exceptio non factæ excussionis solis bonæ fidei possessoribus titulum possessionis suæ proferentibus datur l.8 t.23 d.31 p.470 c.2
quiExcipit non auditur,nisi eius interfit.l 5 t.7 d.4 in all.n.7 p.19 c.1

Excommunicatio.

Excommunicationis sententia secum trahit executionem siue iusta,siue iniusta sit.l.7 t.20 d.14 p.323 c.2

Excusatio.

Excusatio supponit capacitatem tutelæ.l.7 t.29 d.1 in all. n.4 p.365 c.2

Excussio.

non potest venditor ab emptore laudatus obiicere Exceptionem excussionis,quam emptor ipse posset obiicere l.8 t.23 d.37 p.472 c.1
Excussio iurium perinde ac bonorum mo-

mobilium ac immobilium facienda est si possit fieri citra litem. l.8 t.23 d.21 p.468 c.1
cum vno possessore facta excussio nocet cæteris facta per vnum creditorem prodest cæteris. l. 8 t. 6 d.30 p. 404 c.2
Excussio etiam rite facta nihil prodest, si debitori postea superuenerint facultates l.8 t.6 d.28 p.404 c.1
Excussionis non factæ exceptio quibus & aduersus competat: vide in verbo Exceptio.
Excussio facienda est non personæ absentis, sed bonorum existentium in prouincia quæ sit in territorio eiusdem supremi tribunalis. l. 8 t.23 d.23 p.465 c.1
Excussionis exceptio quando opponenda. l. 8 t. 23 d. 1 p.461 c.2 cui detur, aut non detur. l. 8 t. 23 d. 3 p.462 cap.2
excussio bonorum absentis quomodo facienda. l.8 t.23 d.23 & d 26 p 469 c. 1.2.

Execrabilis.

Execrabilis quis dicatur. l. 8 t. 3 d. 4 p. 383 c 1. spoliatus est ante omnia restituendus. ibid.

Executio, exequi.

Executio sententiæ contra possessorem reddicæ an possit impediri intercessione eius qui non est in possessione. l.7 t.20 d.39 p.332 c.1
Executio præcisa ex instrumento authentico quidem, sed extra prouinciam confecto fieri non potest. l. 7 t. 20 d.24 n.1.p.327 c.1
regulariter incipiendum est ab actione, non ab Executione, nisi cùm iure municipali aliter cautum est. l.7 t.20 d.24 in all.n.1.p 327 c.1
Executio quæ fit pro maiore quantitate quàm quæ debetur est iniuriosa. l. 7 t.10 d.30 n.8.9.p.298 c.2 & 299 c.1
iudicati Executio potest fieri etiam contra singularem successorem qui successerit in ius condemnati, adeoque in eum qui emit lite pendente. l.7 t.20 d.7 p.321 c.2
Executio facta die dominico aut alio feriato in honorem Dei reuocanda est. l.7 t.20 d.50 p.334 c.2
Executio sententiæ vigorem ad effectum perducit. l.7 t.28 d.7 in all.n.2 p.361 c.2
de forma exequendi iudicati ex moribus Augustanorum. l. 7 t. 20 d. 48 p. 334 c.1
in Executione iudicati quæ exceptiones opponi possint. l.7 t.26 d.33 in all. n.16 p.352 c.1
quod in Executione iudicati per concondemnatum ante omnia fieri debuit, si per eius tergiuersationem factum non sit; an & quatenus pro facto haberi debeat. l. 7 t. 20 d. 6 p.321 cap.1
Executio nulla quando nihilominus teneat. l.7 t.20 d.26.p.327 c.2
Executionis actus semper vnicus, & indiuiduus est, ideoque non potest executio pro parte valere, & pro parte non valere. l.7 t.20 d.10.in all.n.3 p.322 c.2
vna Executió non impedit aliam, nec cogitur quis in executione perperam facta perseuerare. l. 8 t. 13 d.1 in all.n.1 p.426 c.2
Executio illa iniuriosa est quæ nullum debitori spatium relinquit adferendi sacculi. l. 8 t.29.d.24 in all.n.6 p.510 cap.2
Executio nulla est & iniuriosa per quam debitor iubetur statim soluere, ac ni in promptu soluat in carceres detruditur. l.7 t.20 d.27 p.328 c.1
allegatio subreptionis non potest remorari Executionem rerum à Senatu iudicatarum. l. 7 titul. 20 d. 18 p. 325 c.1
quoties nulla & inualida est Executio, condemnandus est actor in omne id quod interest eius contra quem fit executio. l.7 t.16 d.8 in all.n.5 p 290 cap.2
Executio iudicati, sicut & iudicatum ipsum per Appellationem extinguitur. l.7 t.27 d.18 p.348 c.1
in Executione iudicati quænam exceptiones opponi possint. l.8 t.23 d.2 p. 462 c.1.2 n.1
vna Executio quando impediat aliam. l.7 t.20 d.43 p.332 c.2
Executio violenta & iniuriosa quænam sit. l.7 t.20 d.15 p 323 c.1
an Executioni mandari possit contra tertium sententia lata contra alium. l.7 t.22 d.9 in all.n.1 p.338 c.2
non potest fieri Executio sententiæ quandiu non constat quid veniat in condemnationem. l.7 t.20 d.10 p.322 cap.2
iudicati Executio latius patere non debet quàm ipsum iudicatum. l.7 t.18 d. 74 in all.n.1 p.311 c.1
ab actione, non ab Executione incipiendum. l.7 t.15 d.1 n.5 p.282 c.2 exceptio. ibid.
omnis Executio iniuriosa condemnationem habet eius quod interest. l. 7 t.20 d. 22. in all.n.3 p.326 c.2
Executio quantumuis nulliter facta, si tamen pro debito facta sit tenet. l.7 t. 20 d.53 n.3 p 335 c.1
Executio à qua prouocatum est non priuat possessorem sua possessione. l. 7 t.20 d.13 p.323 c.2
non est audiendus qui per tergiuersationem impedit Executionem iudicati. l.7 t.20 d.31 p.330 c.1
Executio semper incipienda est à iussu soluendi. l. 8 t. 6 d.31 in all.n.7 p.405 cap.1
Executio rei contra defunctum iudicatæ potest fieri captis pignori bonis heredis qui purè est heres. l.8 t.13 d.2 p.426 c.2 item captis fructibus rerum hereditariarum tamersi sit heres cum beneficio inuentarij. ibid.
Executio minuit existimationem debitoris apud bonos & graues viros; quia suspecta sit eius fides aut facultates. l. 7 t.15 d.10 in all.n.7 p.286.c.1.
ex solo decreto iudicis vel senatus sine literis super decreto non potest fieri Executio. l.7 t.20 d.28 p.328 c.1 exceptio. ibid.
ab Executione nunquam est incipiendum. l.7 t.1 d.21 in all.n.8 p.237 c.1
qui tanquam possessor intercedit Executioni non potest rei identitatem negare. l.7 t.20 d.44 p.333 c.1
tertio qui impedit Executationem sententiæ contra alium latæ faciendæ est exhibitio & sententiæ & omnium instrumentorum litis. l. 7 t.22 d.9 p.338 cap.1
multùm interest an *Executio* fiat ex literis de Debitis, an ex aliis, & an pro sorte, an pro expensis. l.7 t.20 d.40 p. 332 c.1
qui tantùm creditor est condemnati, non potest remorari Executionem iudicati; secus si sit dominus. l. 7 t.20 d.21.p.325 c.2
pro iniuriosa Executione non tantùm is qui eam fieri curauit condemnandus est, sed etiam ipse executor si sit in dolo. l.7 t.20 d.8 p.322 c.1
vna Executio non impedit aliam quandiu non est satisfactum creditori. l.7 t.20 d.4 p.320 c.2
contra pupillum vel minorem potest fieri Executio sententiæ latæ contra tutorem vel curatorem. l. 7 t. 20 d.33 p.330 c.1 sed in bona, non in personam idque ita collusio non interuenit. ibid.
Executio iudicati fit vel in corpus, vel in bona debitoris. l.7 t.25 d.2 in all.n. 7 p.343 c.1
Executioni sententiæ contra emptorem redditæ an & quando possit venditor intercedere. l.7 t.25 d.3 p.343 c.1
Executionem sententiæ iudicis etiam inferioris quando non impediat Appellatio. l.7 t.15 d.2 n.5 p.283 c.2
non omnis Executio facta pro debito tenet si facta sit nulliter, sed ea demum quæ ideò nulla est quòd sit facta contra formam statuti l. 7 t.20 d. 26 d.26 p.327 c.2
Executio in nomen debitoris condemnati iam antea venditum quando potior sit emptione l.8 t.13 d.3 p.427 c.1
non facilè danda est victori actio contra Executionem iudicati; quamuis emptores qui præsenti pecunia emere debuerant facti sint non soluendo. l.7 t.20 d.21 p.313 c.1
Executio facta die dominico etiamsi facta sit pro debito reuocanda omnino est, sed procuratore fiscali postulante, potiùsquam ipso debitore. l.7 t. 20 d.22 p.326 c.1
etiam condemnatus potest impedire Executionem ex causa quæ de nouo superuenit l.7 t.20 d.35 p.330 c.2
Executio quæ non fit iure habet iniuriam. l.7 titul. 16 d.8 in all.n.5 titul. 290 c.2
qui perperam Executus est iudicatum tenetur eo nomine etiam de casu fortuito superueniente. l.8 t.13 d.1 p. 426 c.1.2. exceptio ibid.

Executor.

ab Executore quando possit appellari l.7 t.26 d.18 in all.n.2 p.348 c.2
ab Executore qui non excessit fines mandati appelari regulariter non potest. l.7 t.26 d.29 in all.n.2 p.350 c.2
datus à Senatu Executor non potest cognoscere de tertij interpellatione, sed ad Senatum remittere rem debet. l. 7 t.20 d.46 p.333.c.2
is qui Executoris tantùm partibus fungitur non habet regulariter causæ cognitionem ne partes iudicis sibi vindicare videatur. l.7 t.20 d.46 in all.n.2 p.333 c.2
Executor merus nullam habet causæ cognitionem. l.7 titul. 20 d.9 p.322 c.1 nullas potest admittere exceptiones. ibid.
Executor mixtus qualis l.7 t.20 d.9. n.5 p.322 c.1 potest admittere exceptiones ibid.
Executor admittens exceptionem quã admittere non debuit, & ita delinquens in officio condemnari eo nomine debent. l.7 t.20 d 20 d.325 c.2
Executori violento an de facto resisti possit l.7 t.20 d.15 p.323 c.1 & 324 c.1
qui executori mandauit ipsius factum præstare tenetur l.7 titul.20 d.37 p. 331 c.2
non pertinet ad executorem cognoscere an commissio iudicis sit iusta vel iniusta l.9 t.8 d.1 n.2 p.370 c.2

Exheredatus filius non potest esse heres iure ciuili, aut bonorũ possessor iure prætorio, nisi rescisso per inofficiosi querelam testamento. l.6 t.12 d.12 n. 18 p.145 c.1
filium consentientem potest pater Exheredare sine causa. l. 6 t. 9 d.6 p.116 cap.1
factum Executoris est factum partis. l.7 t.20 d.37 n.3 p.331 c.2
Executor vim priuatam quando censeatur facere. l.9 t.8 d.1 p.570 c.1
qui soluit Executori an censeatur liberatus. l.8 t.19 d.24 p.510 c.1

Exhibitio.

ocularis rei Exhibitio in quibus iudiciis fiat, & cur fiat. l. 8 t.6 d.24 in all. n.1.6.p.403 c.1

Existimatio.

Existimationis læsionem apud bonos & graues viros nemo ferre debet. l. 5 t.22 d.1 in all.n.4 p.67 c.1

Expensa.

Expensæ dotem minuunt. l. 5 t. 7 d. 44 in.all.n.5 p.30 c.2
in Expensas litis criminalis appellatoriæ nunquam debet condemnari is qui obtinuit in prima instantia, nisi probetur calumniator. l. 7 t. 18 d.50 p.304 c.1
finita lite siue per sententiam, siue per transactionem possunt adhuc peti Expensæ litis si sint obligatione, secus si tantùm officio iudicis debebantur. l.7 t.17 d.3 p 292 c.1
expensæ factæ à marito pro dote æstimatâ non sunt ei restituendæ, nisi cùm res ipsæ æstimatæ mulieri restituuntur. l.5 t.7 d.44 p.30 c.1
qui facit moram cognitioni condemnandus est in omnes Expensas ab aduersario factas, quas ea mora reddit frustratorias. l. 7 t. 18 d. 57 p. 306 cap.2
post transactionem de principali negotio non possunt peti Expensæ quæ non nisi officio iudicis debitæ fuerunt. l.7 t.18 d.82 p.312 c.2
Expensarum compensatio fieri solet ob mutuam victoriam. l. 7 tit. 18 d. 83. in all.n.4 p.312 c.2
qui in negotio principali fouet euidenter malam causam non eò minùs condemnandus est in Expensas litis appellatoriæ, quòd in quibusdam capitibus obtinuerit. l. 7 t.18 d.83 p.312 cap.2
quas Expensas refundere debeat is qui iam bis condemnatus in tertia demum instantia petit restitutionem in integrum. l.7 t.18 d.62 p 307 c.2
Expensæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres superioris, cui debeant imputari. l.7 t.18 d.46 p.303 c.1
victus quo casu non teneatur ad alias Expensas, quàm quæ factæ sunt post publicatas testationes. l.7 t.18 d.28 p. 298 c.1
Expensarum damno coerceetur ea persona, quæ temere litigauit. l.5 t.12 d.1 p.49 c.1 in all.n.6
Expensæ deducuntur, quoties restituenda est dos, quę in nominibus consistebat. l 5 tit. 7 d.52 p.32 cap.1
Victus victori in Expensas litis condemnari debet. l. 7 t. 18 d. 63 p. 307 c.2 exceptio.ibid.
Expensarum condemnatio plerumque victo remittitur veneratione cõsanguinitatis & adfinitatis. l. 7 t.18 d.63 p.307 c 2
Expensarum adiudicatio fit victori, ne moretur in damno. l.7 t.18 d.15 in all. n.2 p.295 c.1
Expensarum litis eadem ratio esse solet quæ debiti principalis, & idem fauor. l.6 t.11 d.16 in all.n.6 p.132 c 2
Expensæ litis ob contumaciam debitæ ante omnia soluendæ sunt. l.7 t.18 d. 29 n.1 p.298 c.1
Expensarum taxatarum vsuræ à quo die deberi incipiant. l.7 t.18 d.75 p.311 cap.1
onus Expensarum iudicialium litis appellatoriæ interdum pertinet ad accusatorem etiam non condemnatum l.7 t.18 d.35 p.300 c.1
pro Expensis taxatis non potest quis detrudi in carceres, nisi specialiter id ipsum à iudice mandatum sit. l.7 t.20 d.19 p.325 c.1
in nullas Expensas condemnandus est reus contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi. l. 7 t. 18 d. 66 p. 309 c.1
in prioris litis expensas condemnari solet quisquis post litem cõtestatam mutat actionem. l.5 t.8 d.8 in all.n.3 p.35 cap.1
de modo Expensarum litis taxandarum pro varia victoris condicione. l. 7 t. 18 d.45 p.302 c.2
refundendæ sunt Expensæ etiamsi rescriptum Principis impetratum sit ad sanandum vitium appellationis. l. 7 t.18 d.37 p.300 c.2
litis Expensæ non propter actionem, sed propter temerariam litem infliguntur. l.7 t.18 d.1 n.10 p.291 c.2
Expensarum condemnatio semper est personalis. l. 7 t. 18 d. 43 in all. n.1 p. 302 c.1
pro Expensis litis an & quando rationem augmenti vel deteriorationis monetarum haberi oporteat. l.7 t.18 d.18 p.265 c.2
cùm lis vna habet plura capita possunt Expensæ compensari pro vno capite pro alio autem adiudicari l. 7 t. 18 d. 27 p.298 c.1
Expensarum condemnationi an sit locus decisa lite ex iureiurando. l.7 t.18 d.76 p.211 c.1
Expensarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla est. l.7 t.18 d.36 p.300 c.1
condemnatur in Expensas litis debitor non offerens eo etiam casu quo ab initio non constabat de qualitate actoris. l.7 t.18 d.34 p.299 c.2 & seq.
condemnatus etiam ex causa criminis an & quando possit pro Expensis litis in carcere retineri. l. 7 t. 18 d.8 p. 293 c.1
vtriusque litigatoris dolo intercedente compensandæ sunt Expensæ; si verò alteruter tantùm in dolo sit, omnium impensarum condemnatione multandus est. l.7 tit.18 d. 17 p.295 c.2
si appellatum sit à diuersis articulis taxatarum Expensarum & diuerso iure, quid de sumptibus appellationis constitui debeat. l. 7 t. 18 d. 44 p.302 cap.1
refusio Expensarum quæ factæ sunt in prioribus instantiis quando fieri debeat in tertia instantia, si noua instrumenta producantur. l. 7 t. 18 d. 32 p. 299 c.1
qui dedit causam liti condemnandus est breui manu ad omnes Expensas etiam ab eo factas cui non fuit ille obligatus. l.7 t.18 d.54 p.305 c.2
an & quando distinguendæ sint Expensæ litis motę super desertione appellationis ab expensis litis appellatoriæ. l.7 t.18 d.12 p.294 c.2
Procurator officij & Iurisdictionis non condemnatur ad Expensas litis si nihil fecerit per calumniam. l.7 t.18 d. 33 p.299 c.2
probabilis causa litigandi excusat ab Expensis. l.7 t.18 d.27 in all n.6 p.298 cap.1
victus non debet ad expensas condemnari victori cui aliquid imputari potest. l 7 t.17 d.4 p.292 c.1
impetratio rescripti aduersus peremptionem instantiæ nulla Expensarum refusione onerat impetrantem l.7 t.18 d.13 p.294 c 2.
in causis criminalibus an & quando ad expensas litis condemnari possit reus non condemnatus de crimine l.7 t.18 d 40 p.301 c.1
Expensas litis appellatoriæ obiicere nunquam debet qui semel appellationem deseruit. l.7 t.18 d.79 p.311 c.2
quantum interfit quod ad causam Expensarum pertinet, an actio male instituta sit an malè facta executio. l.7 t.18 d.30 p.298 c.2.
in finem litis differri debet Expensarum condemnatio cum ante sententiam definitiuam reus eximitur carceribus. l.7 t.18 d.58 p.306 c 2
Expensæ litis aut debentur ex contractu aut ex iudicato l.7 t.17 d.3 in all. n.2 p 292 c.1
Expensæ iudiciarię & expensæ litis differunt. l.7 t. 8 d.46 n.2. 3 p.303 c.1
non repetuntur Expensæ solutæ ex autoritate arresti postea reuocati per supplicationem ciuilem. l.7 t.18 d. 85 p.313 c.1
heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis quam temere vel instituit vel suscepit. l.7 t.18 d.7 p.293 c.1
litis Expensæ per sententiam adiudicatæ creditori si ex conuentione debebantur & ius & ordinem pignoris accipiunt à die quo principale debitum contractum est. l.7 tit.17 d.3 p. 292 c.1
duplex victoria excusat ab Expensis secundæ appellationis, sed non ab expensis priorum instantiarum l.7 t.18 d.41 p.31 c.2
pro expensis consentiente procuratore taxatis permittenda est executio pendente appellatione, idque per modum prouisionis oblata satisdatione l.7 t.18 d.5 p.292 c.2
si ab eodem capite sententiæ vtrinque malè appellatum sit, compensandæ sunt Expensæ litis appellatoriæ. l.7 t. 18 d 31 p.299 c.1
expensarum condemnatio per senatusconsultum ex tempore pronũciatum irrogata, emendari postea non potest l.7 t.18 d.47 p.303 c.1
Expensæ litis debentur vel ex obligatione, vel officio iudicis, vel iure actionis. l.7 t.17 d.3 in all.n.5 p.292 c.1
condemnatio Expensarum etiam in correis eiusdem criminis est personalis. l.7 t.18 d.1 p.291 c.1
quo remedio ei succurrendum sit qui Expensas litis pro quibus in carcere retinebatur soluere non potest l.7 t.18 d.48 p.303 c.2
ad Expensas litis appellatoriæ quando sit condemnatus tutor. l.7 t.18 d.80 p.312 c.1

Expilatio hereditatis.

legati petitio an possit differri prętextu Expilatæ hereditatis. l.9 tit.19 d.2. p. 586 c.1

reo Expilatæ hereditatis an profit exceptionem de iure tertii obiicere. l.9 t.19 d.3 p.586 c.2
Ex Pilatæ hereditatis crimen an & quo casu etiamnum locum habere possit. l.9 t.19 d.1 p.585 c.2.

Expressum.

Expressa plerumque nocent, quæ non nocerent non expressa. l. 5 t. 5 d.5 in all.n.5
Expressa nocent, non expressa non nocent. l.6 t.5 d.13 in all.n.5 p.100 c.2
Expressum plerumque plus potest quã tacitum, siue ad iuuandum siue ad nocendum l. 6 t.8 d.24 n.3 in all. p.124 c.1

Expromissor.

Expromissor ille est qui se obligat pro alio non obligato, in quo differt à fideiussore & ad promissore. l.8 t.28 d. 5 n.3 in all.p.501 c.2
Expromissor quis dicatur. l.8 t.27 d.1 n. 6 7. p.487 c.1
Expromissori qui nam assimilentur. l.8 t.27 d.1 n 8.9 10. p.487 c.1
Expromissio nouat, non constitutum. l. 8 t.28 d.3 p.501 c.2

Extraneus.

Extranei dotem promittentis melior est conditio, quàm mulieris. l.5 t.6 d. 6 p.14 c.2
Extraneus qui dotem promisit, non priùs, vsuras debet quasi ex morâ, quàm biennium præterierit. l. 5 t. 6 d. 6 p.14 c.2
Extranei non habent ius succedendi ab intestato, si neque agnati sint neque cognati. l.6 t.20 d.30 n.7 p.183 c.2

Exul.

quid iuris sit cum Exulare iussus aduersario cædemminatur. l. 9 t.24 d. 10 p.607 c.1

Factum

quæ sunt facti nunquam præsumuntur, nisi probentur. l. 7 t. 1 d.33 in all.n.5 p 244 c.2
an contra suum factum liceat cuiquam venire saltem ex alterius persona. l.6 t.33 d.1 p.225 c.1
facti alieni ignorantiã semper probabilis est. l.7 t.17 d.4 in all.n.2 p.292 c.2
factum iudicis est factum partis. l.6 t.25 d.3 in all.n.5 p.208 c.1
quę sunt facti non transeunt ad patrem. nec etiam ad dominum. l. 6 t. 12 d.11 in all.n.13 p.144 c.2
ex facto ius oritur. l.5 t.23 d.3 in all.n 6 p.68 c.1
facti alieni tantum probabilis ignorantia est. l 8 t.3 d.24 in all.n.11 p.388 cap.2
alieni facti semper iusta & probabilis ignorantia est, non etiam proprij. l.9 t.13 d.1 n.4 in all.p.576 c.2
ex facto ius oritur. l. 7 t. 18 d 42 in all. n.3 p.302 c.1
factum non videtur quod non durat factum. l.5 t.13 d.11. in all.n.12 p.54 c.2
nemo contra factum suum venire potest, requidem ex alterius personâ, si veniat ad proprium commodum. l.6 t.20 d.28 in all.n.3 p.182 c.2
proprij facti ignorantiam nemo potest iustè obtendere. l.7 t.20 d.44 in all.n. 8 p.335 c.1
facti interpretatio etiam prudentissimos potest fallere. l. 7 t. 14 d.1 in all. n.1 p 279 c.1
ea quæ sunt facti non solent ad alium transire. l.8 t.27 d.34 n.4 p.496 c.1
contra proprium factum potest quis venire, si modò veniat ad alienum commodum. l. 5 t. 31 d.4 in all n.4 p. 76 c.1
contra suum factum quando quis venire possit. l.8 t.3 d.11 n.5 p.384 c.2
facti alieni probabilis est semper ignorantiã. l.5 t.13 d.9 in all n.14 p.53 c.2
semper pro facto habetur id quod ne factum sit alius in mora fuit. l. 5 t.7 d. 24 in all.n.5 p.24 c.2
ex cuius persona quis agit aut excipit eius factum præstare debet. l.2 t.23 d. 20 in all.n.9 p.468 c.1
facta probanda sunt. l.5 t.1 p.2 c.2 in all. d.3 n.8

Falcidia.

falcidia deducitur ex donationibus causa mortis, non ex donationibus inter viuos. l.6.t.26. d.1 n.22 p.217 c.1
falcidiæ deducendæ ius hodie ei competit soli qui beneficium legis & inuentarij implorauit. l. 6 t. 11 d. 45 in all.n.2 p.141 c.2
lex falcidia non aliam ob causam indicta est, quàm ne vltimæ voluntates destituerentur. l. 6 t.26 d 1 in all.n.22 p.217 c.1

Falsum.

falsi crimen vbi probatum est, atrocissimum creditur. l. 9 t.13 d 1 n.10 in all. p.576 c.2
vt priuata scriptura falsi accusetur necessaria est etiam solemnis falsi inscriptio. l.9 t.13 d.11 p.578 c.2
quisquis falsum instrumentum produxit, si interrogetur, clarè respondere, debet an eo vti velit, nécne. l.9 t.13 d. 12 p. 580 c. 1 & an puniatur qui produxit. ibid.
de gradibus & pœnis falsi. l.9 t.13 d.13 p. 580 c.2
quanta sit criminis falsi atrocitas. l. 9 t. 21 d.24 n.3 in all.p.595 c.2
falsum est quælibet veritatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam. l.6 t.11 d.28 in all.n.5 p.135 c.1
falsitas quæ nulli præiudicat puniri non solet. l. 9.t.13.d.7 n.1 in all.p.578 cap.2
falsi quæstio incidens in ciuilem priùs tractanda est, si præiudicium faciat ciuili actioni, etiamsi iam conclusum sit in causa ciuili. l. 9 t. 18 d. 1 p. 584 c.1
falsum non potest committi sine dolo. l.9 t.13 d.2 in all.n.5 & 7. p.577 c.1
in crimine falsi suspicio pro veritate ferè quando habeatur. l 9 t.13.d.2 in all.n.3 p.577 c.1
cùm agitur criminaliter de falso plus creditur testibus instrumentarijs, quàm notario. l.9 t.13 d.3 p.577 c.1
notario dicenti falsum esse instrumentum an credatur. l. 9 t. 13 d. 4 p.577 cap.2
quod totò quis facere non potest & sine periculo, id nec facere posse creditur. l.8 t.6 d.35 n.2 p.406 c 1
inter coniunctas personas silet falsi accusatio, sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet. l.9 t.13 d.5 p.577 c.2
producens falsum instrumentum an dicatur falsum committere. l.9 t.13 d. 4 n.6 in all.p.577 c.2
producens falsos testes an dicatur committere falsum. l.9. t.13 d.4.n.6 p.577 cap.2
de falso non potest hodie agi nisi criminaliter, & præcedenti solemni inscriptione. l 9 t.13 d.1 p.576 c.2
de falso non potest agi contra eum qui producit instrumentum quin priùs actum sit contra notarium viuentem. l.9 t.13 d.1 p.576 c.2
falsum quibus modis committatur. l.9 t. 13 d.5 n.10 in all.p.577 c.1
pœna falsi quæ. l. 9 t. 13 d. 2 n.6 in all.p. 577 c.1
qui agit criminaliter de falso non cogitur pati carceres l.9 t.13 d.9 p.579 c.1

Fama

Fama quo casu sufficit ad torturam cõtra præsentem, sufficit etiam ad condemnationem accedente fuga contra contumacem l. 9 t.24 d.14 p.608 c.2
Fama an faciat indicium ad torturam l. 9 t.21 d.17 n.6 in all.p.593 c.2 & d.20 p 594 c.1
Fama quando excuset iniuriantem l.9 t.20 d.5 p.588 c.1
Fama quibus modis probetur l.6 t.1 d. 9 in all.n.1 p 91 c.1
Mala fama est magnum indicium ad torturam, si aliud vel minimum concurrat l.6 t.2 d.1 in all.n.4 p.92 c.1

Familia

Familiæ per fœminas conseruari non possunt, sed per masculos l.6 t.8 d.23 in all.n.30 p.124 c.1

Fateri

non vtique fatetur, qui non negat l.7 t.19 d.18 p.319 c.1

Fauor

quod in fauorem alicuius personæ factum est non debet in eius odium retorqueri l.5 t.8 d.23 in all.n.3 p.40 c.1
Fauorabilior est qui causam habet onerosam quàm qui lucratiuam l.8 t. 29 d.20 n.1 in all p.509 c.1

Feudum

Feudum nobilitat. possessorem l.9 t.18 d.12 n.2 p.618 c.1
Feudalium ea natura est vt moriente vassallo sine liberis debeant redire ad dominum. l.6 tit.30 d.2 in all.n.7 p. 220 c.1
Feudi recti ea est natura propria & conditio vt neque ad fœminas, neque ad masculos ex iis descendentes peruenire vnquam possit. l.6 t.18 d.5 n.4 p. 167 c.1
Feudi nobilitan sit capax homo ignobilis. l.7 t.7 d. 21 in al. n.2 p.260 c.1
Feuda iure successionis & sanguinis, non hereditatis deferuntur. l.7 t.12 d.2 in all.n.2 p.271 c.1
Feuda censentur esse iuris publici l.8 t. 3.d.40 n.4 p.393 c.1
Feudalia bona redacta sunt ad instar allodialium. l.7 t.1 d.23 in all. n.15 p. 237 c.2
Feudum nobile an nobiliter possessorem ignobilem. l.7 t.5 d.3 in all.n.5 p.251 c.2
in feudalib. nunquam succedunt ascendentes l.6 t.30 d.2 n.8 p.219 c.2
feudum an possit obligari. l.8 t.13 d.2 n. 3 in all p.427 c.1
feuda hodie irrequisito domino alienari possunt. l.7 t.25 d.6 in all.n.1 p.344 cap.1

Fictio.

Fictio in casu ficto plus operari non debet, quam veritas in casu vero. l.5 t.27 d.1 p.71 c.2
Fictio iuris non potest pertingere ad ea vsque quæ sunt facti. l 5 t.13 d.4 in all.n.13 p.51 c.1
Fictio iuris non potest ad ea pertingere quæ sunt facti. l.5 t.8 d.15 in all.n.8 p. 37 c.1

Fideicommissum, Fideicommissarius.

Fideicommissario non alii fructus restitui debent, quam qui post litem contestatam percepti sunt. l.7 t.18 d. 64 n.22.308 c.1

Sententia confiscationis lata contra heredem grauatum non nocet fideicommissario.l.9 t.26 d.2 p.611 c.1

in portionem quam ex fideicommisso detrahere heres debet imputantur primò bona per heredem alienata.l. 6 t.25 d.2 p.207 c.2

fideicommissum reale dicitur id quod absolutum, continuum, purum & simplex est, ad differentiam condicionalis.l 6 t.20 d.42 n.5 p.188 c.1

fideicommisso potest is tantùm onerari,ad quem aliquid peruenit. l. 6 t.20 d.16 in all.n.10 p.178 c.1

qui repudiat fideicommissum ex vno capite,potest iterum admitti ex alio. l.6 t.20 d.21 p.179 c.2

cùm fideicommissum familię relinquitur,priores admittuntur ij qui nominati sunt tanquam magis dilecti. l.6 t.20 d.21.in all.n.1 p.179 c.2

fideicommissum graduale inducitur ex illis verbis vsque in infinitum positis in substitutione. l. 6 t.20 d. 22 p.179 cap.2

Instituitus ex vsufructu quando censeatur scriptus ex asse, & fideicommisso grauatus.l 6.t.20 d.5 p.174 c.1

recusante scripto herede adire hereditatem, licet fideicommissario vniuersali id ipsum facere, atque ita sibi hereditatem acquirere. l. 6 t. 3 d.2 p. 94 c.1

ad fideicommissum nemo admittitur nisi qui ipse vocatus fuerit. l.6 t.18 d. 10 in all.n.3 p.169 c.1

in fideicommisso hereditatis quinam fructus veniant. l. 7 t. 18 d. 64 n.22 p. 308 c.1

falsum committit notarius qui stipulatur inter ignotos, aut ignotos testes adhibet accedente dolo malo. l. 9 t. 13 d.2 p.576 c.2

an fideicommissum cõdicionale transmittatur ad liberos masculorum substitutis expresse liberis fœminarum vocatarum post masculos. l.6 t. 8 d.25 p.124 c.2

Fideicommissarius non potest heres esse,nec proinde absolute censeri iure heredis in omnibus. l. 6 t. 3 d.2 in all.n.2 & 9 p.94 c.1

fideicommissum ex solis coniecturis induci potest.l.6 t.22 d.3 in all.n.7 p.195 cap.2

Fideicommissum condicionale nunquam transmittitur. l. 6 t. 18 d.10 n.2 p.169 c.1

non in plus grauari quis potest per Fideicommissum, quàm ad eum peruenerit. l. 6 t. 25 d. 13 in all.n.3 p.211 cap.2

qui dotem constituit non ideò censetur renuntiare Fdeicommisso condicionali in ea dote constituto, si condicio fideicommissi extiterat tempore dotis constitutæ. l. 6 t. 20 d.28 p.181 c.1 & 2

ad Fideicommissum relictum sub nomine collectiuo non admittuntur per eius representationis illi qui ab intestato non possent admitti. l. 6 t. 20 d.10 p.175 c.2

Fideicommissa quibus parentes erga proprios liberos adstringuntur sunt odiosa.l.6 t.20 d.9 in all.n.4 p.175 c.2

Fideicommissum condicionale non transmittitur nisi ex coniecturis.l.6 t. 20 d.14 p.176 c.1

Fdeicommissarius qui pendente condicione res fideicommissas emit, an & quando earum precia petere postea possit.l.6 t.25 d.15 p.212 c.1

Fideicommissum graduale inducitur liberis liberorum positis in condicione vsque in infinitum. l.6 t.20 d. 23 p.180 c.1

Fideicommissorum nomine competit vindicatio aduersus quemlibet possessorẽ.l 6 t.20 d.13 in all.n.9.p.176 c.2

ab intestati successoribus Fideicommissum relinqui potest. l.6 t.20 d.2 p.173 cap.1

inter fideicommissarios regulariter locus non est iuri accrescendi. l. 6 tit. 20 d.13 n.3 p.176 c.2

Fideicommissi restitutio quando fieri possit & debeat. l. 6 t.20 d.13 in all.n. 1 p.176 c.2

Fideicommissa ad quem vsque gradum extendi possint.l.6 t.20 d.32 p.184 c.1

Fideicommissi quæstio quod à defuncto debitum fuisse dicitur, non est differenda prætextu inftantis discussionis.l.6 t.11 d.5 p.129.c.1

in fideicommissis voluntas maximè attenditur. l.6 t.8 d.6 in all.n.14 p.116 cap.1

fideicommissarius vel est vniuersalis vel particularis,vel singularis l 6 t.11. d.24 n.1 p.134 c.1

fideicommissarius qui in possessione est sine vitio legitimus contraductor est contra heredis creditores.l.6 t.25 d.27 p.215 c.2

in Fideicommissis quando spectanda sit testatoris voluntas.l.6 t.23 d.12 n.8.9. p.199 c.2

Fideicommissario quando sint restituendi fructus ab herede grauato. l.6 t.25 d.6 p.208 c.2

fideicommisso grauati liberi primi gradus quid detrahant.l.6 t.25 d.4 p. 208 c.1

ex quibus Fideicommissis vna aut duplex detrahatur quarta. l.6 t.16 d.7 p. 157 c.1

Fideicommissum relictum vt bona in familia conseruentur non admittit monachum.l.6 t.20 d.25 p.180 c.2

Fideicommissi restitutio peti non potest ante diei vel condicionis euentum.l.6 t.16 d.11 in all.n.5 p.158 c.2

Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit ne possit obiici exceptio excussionis detractionum faciendarum.l.8 t.23 d.11 p.464 c.2

Fideicommissum onus est, & consequenter odiosum.l. 6 t. 18 d 4.n.10 p. 167 c.1

qui potuit Fideicommissum petere ab herede, si interim contra eum egerit tanquam creditor hereditarius, non ideò fideicommissum repudiasse intelligitur.l.6 t.16 d.11 p.158 c.2

Fideicommissa conseruãtur etiamsi testamentum rumpatur ex causâ exheredationis aut præteritionis. l. 6 t. 9 d.1 p.125 c.1

Fideicommissum condicionale regulariter non transmittitur. l.6 t.8 d.25 n.3 p.124 c.2

ex alienationis prohibitione inducitur fideicommissum fauore illorum qui sunt de familia, sed aliquando purum, aliquando condicionale. l. 6 t. 20 d.4 p.174 c.1

Fideicommissum hereditatis etiam ab intestato relinqui potest. l.6 c.16 d.12 in all.n.4 p.159 c.1

in dubio pronuntiandum est contra Fideicommissum,tanquam quod sit odiosum. l. 6 t. 8 d 25 in all.n.10 p.125 c.1 nisi cùm proponitur relictum familiæ ad conseruanda bona in agnatione & familia. Ibid.

exclusis à Fideicommissi iure per condicionis verba presbiteris, non ideò tamen exclusi videbuntur liberi ex eo suscepti qui postea presbyter factus sit.l.6 t.23 d.3 p.196 c.2

bona Fideicommisso subiecta possunt hodie obligari & alienari pro dote & donatione ante nuptias tam constituenda, quàm restituenda l. 6 t. 21 d.4 p.190 c.2

Fideicommissum graduale est multiplex pro graduum aut personarum varietate.l.6 t.25 d.1 n.1 p.207 c.1

In Fideicommissũ veniunt pretia rerũ subiectarum fideicommisso retrouenditarum ex pacto l.6 t.25 d.17 p 213 c.1

Fideicommissum quod quis post mortem suam pluribus præstare iussus est,repræsentare potest in sui præiudicium,non in aliorũ l 6 t.20 d.13 p.176 c 1

Quando fidei commissum est purum vna tantùm quarta detrahitur l.6 t. 16 d.12 in.all.n.1 p.159 c.2

Postulante fideicommissario heres cogitur facere inuentarium,sed sumptibus fideicommissarij l.6 t.25 d.25 p 215 c.1

Fideicommissum habetur pro restituto quoties fideicommissarius instituitur ab herede grauato l.6 t.25 d. 9 p.209 c.2

pro omnibus fideicommissis hodie hypothecaria competit l.6 t.6 d.7 in. all.n.8 p.110 c.1

Fideicommissi sub condicione vel in diem relicti nomine heres cauere cogitur l.6 t.29 d.3 p.219 c.1

primum fideicommissũ confluit in secũdum l. 6 t.25 d.14 p.712 c.1

Fideicommissum condicionale non est transmissibile si ante condicionis euentum fideicommissarius decesserit.l.6 t.20 d.38 n.1 p.186 c.1 exceptio ibid.

Fideicommissum condicionale ante condicionis euentum nihil est,l.6 t.20 d.38 n.7 p.186 c.2

Fideicommissum suo heredi iniunctum confirmatur per solam existentiam sui heredis,nec requirit probationem agnitæ hereditatis.l.6 t.20 d. 39. p.186 c.2

Fideicommissi ex testamento & eius quòd ab intestato relictum est eadem est ratio quantum ad detractiones faciendas l.6 t.16 d.12 p.159 c.1

Fideicommisso subiecta bona possunt obligari & alienari etiam pro augmento dotis l.6 t.21 d. 5 p.192 c.2

Fideicommissum restituendum quando habeatur pro restituto l.6 t.13 d.2 p.148 c.2

Fideicommissarii vniuersales sunt loco heredum.l 6 t.3 d 2 p.93 c.2

Fideicommissarius quando sit legitimus contradictor l.6 t.13 d.2 p.148 c.2

Fideicommissum liberis iniunctum per duplicis quartæ & integrorum vtriúsque fructuum detractionem minuitur.l.6 t.21 d.4.n.7.p.191 c.1

Fideicommissum in tempus multò longius quàm substitutio vulgaris exditur.l.6 t 8 d.12 n.5 p.118 c.2

Fideicommissi defecta condicio iterum restitui, vt quandoque existat & impleatur,non potest.l.6 t.23 d.12 n.4 p. 199 c.2

Fideicommissum potest relinqui personæ etiam quæ nondum sit in rerum natura, si modò extet tempore condicionis existentis. l. 6 t.8 d.9 in all.n.6 p.117 c.1

Fideicommissum alicui iniunctum sub ea conditione si sine liberis decesserit, per quos liberos excludatur l.6 t.23 d.2 p.196 c.1

perpetuum fidei commissum non facilè præsumitur.l.6 t.20 d.35 p.185 c.1

qui per Fideicommissum vocat Titium & Libererorum eius liberos multò magis eiusdem liberos vocasse intelligitur.l.6 t.20 d.47 p.189 c.2

inducitur Fideicommissum reale & consequenter purum nec tãtùm graduale,sed etiam reciprocum quoties testator habuit respectum ad dilectum liberorũ.l.6 t.20 d.36 p.185 c.1

præsumenda est in quolibet bona fides, nisi dolus probetur.l.8 t.18 d.1 in all. n.6 p.443 c.2

in Fideicommissum veniunt etiam ea quæ heres habuit non quasi heres, si modò habuerit occasione hereditatis.l.6 t.25 d.22 p.214 c.2

Fideicommissarius non potest agere contra tertios possessores ante hereditatem restitutam.l.6 t.25 d.23 p.214 c.2 exceptio ibid.

Fideicommissum singulare vix potest esse damnosum, ideoque non facilè repudiatur.l.6 t.20 d.37 in all.n.14 p.186 c.1

Fideicommissum vniuersale obligat æri alieno Fideicommissarium.l.6 t.20 d.37 in all.n.14 p.186 c.1 potest agnosci cum beneficio inuentarij.ibid.

Fideicommissa sunt odiosa, nisi cùm ideò relinquuntur vt bona in familia conseruentur. l.6 t.23 d.17 n.8 p.201 c.1

ex Fideicommisso alius admitti nõ potest,quàm qui supersit tempore existentis conditionis l.6 t.20 d.37 in all.n.5 p.185 c.2

Fideicommissaria substitutio in Iure nunquam substitutio simpliciter appellatur.l.6 t.8 d. 6 n.2 p.115 c.2

qui aliquid petit vt Fideicommissarius debet prius docere de fideicommisso l.6 t.25 d.13 p.211 c.1

de fideicommissi probatione.l.6 t.20 d.15 p.177 c.1

Fideicommisso grauatus quando possit alienare bona fideicommisso subiecta. l.6 tit.21 d.4 num.2 p.190 & seqq.

ex Fideicommisso transuersali non potest dos deduci l.6 t.21 d.10 p.194 c.1 aliud est si Fideicommissum à descendente sit relictum,ibid.

res Fideicommisso subiecta si alienata sit potest vindicari per Fideicommissarium.l.6 t.21 d.9 p.194 c.1 exceptio ibid.

inter Fdeicommissarios disiunctos non est locus iuri accrescendi.l.6 t.3 d.2 in all.n.5 & 10 p.94 c.1

res aliena per fideicommissum relinqui potest l.6 t.20 d.34 in all.n.3 p.184 c.2

de Fideicommisso quòd à defuncto debitum fuisse dicitur litigandum est cum herede qui implorauit beneficium legis & inuentarij.l.6 t.11 d.6 p.129 c.1 non etiam cum creditoribus & legatariis.ibid.

Fideicommissa ferè omnia creduntur odiosa, quia sunt onerosa.l.6 t.8 d.8 n.6 p.116 c.2

Fideicommissum relictum nouicio non acquiritur monasterio.l.6 t.20 d.26 p.188 c.1 relictum vero professo acquiritur quoad vsumfructum ibid.

Fdei commissum etiam sine scriptura & solo nutu relinqui potest.l.6 t.20 d.15 n.2 p.177 c.1

Fideicommissum per quinque contestes probandum est l.6 t.20 d.15 p.177 c.1

Fideicommissarius debet conficere inuentarium ne teneatur supra vires l.6 t.11 d.24 p.134 c.1

ad Fideicommissum vocati quando censeantur liberi positi in conditione l.6 t.20 d.43 p.188 c.1

fideicommissa quoque vniuersalia ab intestato & relinqui & repeti possunt.l.6 t.16 d.9 in all.n.2 p.158 c.1

in restitutionem Fideicommissi vniuersalis an & quando veniant prælegata.l.6 t.25 d.26 p.215 c.2

Fideicommissum non restitutum quãdo habeatur pro restituto l.6 t.25 d.3 in all. n.3 p.208 c.1

Fideicommissarius non potest ingredi possessionem rerum hereditariarum citra restitutionem l.6 t.8 d.15 in all. n.5 p.119 c.2

Fideicommisso non priuatur presbyter qui ad illud admissus est ante susceptum presbyterium.l.6 t.23 d.1 p. 95 c.2

ad inducendum Fideicommissum sola sufficit coniectura voluntatis l. 6. t.20 d.30 n.4 p.183 c.2

Fideicommissa ex fide heredum pendent.l.6 t.6 d.11 n.23 p.112 c.1

Fideicommissum relictum in testamento rupto postea per agnationem posthumi nihilominus saluum est & rest.tui debet.l.6 titul.20 d.16 p.177 c.1

inter Fideicommissarios siue vniuersales siue singulares,an & quando locus sit iuri accrescendi l.6 t.3 d.2 p. 93 c.2

in Fideicommisso per quod substituti sunt qui ex Titio & Sempronio nascentur liberi, nepotes non continẽtur.l.6 t.20 d.12 p.176 c.1

Fideicommissum conditionale non transmittitur apte euentum conditionis.l.6 t.27 d.2 p.217 c.2

Fideicommissum vnde inducatur l.6 t.20 d.1 n.5. 6 p.172 c.2

Fideicommissarius post restituram hereditatem constitutus videtur loco heredis in omnibus l.6 t.25 d.10 p. 210 c.1

Fideicommissum reale omnimodo locum habet,quandiu supersit aliqua persona ex vocatis l.6 t.20 d.42 p.187 c.2 & 188 c.1

Fideicommissum relictum sub simplici condicione Si sine liberis,deficit superstibus liberis,nec sub duplici cõdicione datum vnquam præsumitur l.6 t.23 d.12 p.199 c.2

Ex fideicommisso non succeditur in stirpes,sed in capita l.6 t.20 d.11 p 176 c.2 nisi cum succeditur iure representationis ibid.

Fideicommissum relictum sub condicione mortis sine liberis non debetur ante mortem licet neque liberi vlli sint,neque spes vlla liberorum l.6 t.28 d.1 p 218 c.1

Fideicommissum reale an extinguat superexistentia liberorum l.6 t.20 d. 3.p.173 c.2

Fideiussor indemnitatis tenetur ob quamcunque molestiam etiam quæ sit metifactit.l.8 titul.27 d.45 p.500 c.1

ex fideicommisso etiam perpetuo & graduali vna tantùm quarta detrahitur, eaque per heredem aut habentem ius ab herede.l.6 t.25 d.1 p. 207 c.1

Pactio coheredum reciprocam inter se substitutionem remittentium non nocet Fideicommissariis ex gradu ali & reciproco fideicommisso vocatis l.6 t.20 d.40 p.186 c.2

Etiam fideicommissa vniuersalia conseruantur per Auth. ex causa l.6 t.9 d.2 p.125 c.2

Fideicommissa quæ fiunt familiæ cõseruandæ gratia existimantur fauorabilia licet alia sint odiosa l.6 t.20 d.4 in.all. n.6 p.174 c.1

Fideicommissarius ad æris alieni solutionem creditoribus tenetur l.6 t. 21 d.4 n.28 in all.p.192 c.1

Infideicommissi restitutione nihil aliud esse potest nisi quod superest detractis detrahendis l.6 t.25 d.2 n. 4 p.207 c.2

Fideicommissa etiam vniuersalia conseruantur tam per clausulam codicillarem, quam per Auth. ex causa C. de liber.præter.l.6 t.16 d.9 p.158 c.1

Fideicommissum quo defunctus obstrictus fuit est extra causam hereditatis l.6 t.11 d.5 n.3 p.129 c.1

Fideicommissi causa à coheredibus mutari non potest in præiudicium substitutorum l.6 t.6 d.7 p.110 c.1

Fideicommissum vniuersale an sicut est transmissibile ita,& cessibile sit & quando l.6 t.25 d.7 p.208 c.2

Fideicommissarius licet per manus heredis possessionem nanciscì debeat, nõ est tamen priuand. sua possessione,quam citra volontatem heredis sine vitio acquisiuerit l.6 t.13 d.6 p 151 c.1

Fideicommissum graduale est cum parentes liberis suis restituere hereditatem cogantur l.6 t.20 d.40 n.1 &. 5 p.186 c.2

Fideicommissaria substitutio non expirat per agnitionem,vt vulgaris, sed confirmatur l.6 t.8 d.8 in all n.2 p.117 c.1

Fideicommissarius tenetur restituere sumptus quos fecit heres ad conseruandas aut meliorandas res fideicommisso subiectas.l.6 t.25 d.8 p.209 c.2

Res fideicommissarii an legari possit l. 6 t.20 d.34 p.184 c.2

Fideicommissi restitutio nunquam debetur nisi detractis detrahendis l.6 t.25 d.20 in.all. n.1 p.213 c.2

Fideiussor, Fideiussio, Fideiubere.

Fideiussori, qui per collusionem cũ creditore hab tam soluit an sit dandus regressus l.8 t.27 d.27 p.494 c.1

Fideiussor prouisionaliter condemnatus an definitiuam indemnitatis cõdemnationem aduersus reum vrgere possit l.8 t.27 d.28 p.494 c.2

non imputatur fideiussori quod sciens omiserit exceptionem procuratoriã aut aliam quæ sit de apicibus iuris L. 8 t.27 d.29 p.494 c.2

An Fideiussor qui soluit pro reo cuius nomen fuerat in aliena prouincia confiscatum, habeat aduersum debitorem regressum l.8 t.27 d.43 p. 499 c.2

Non tantum accessionis cessio sed etiã tabularum redditio fieri debet fideiussori per creditorem l.8 t.27 d.18 p.491 c.2

Fideiussio per stipulationem duntaxat contrahitur l.8 t.27 d.5 p.488 c.1 n.2

Fideiussor omnis exceptionem habet ordinis l.5 t.33 in.all.n.1 p.79 c.1

An fideiussor habeat debitoris bona obligata eadem ratione qua creditor cui soluit l.8 t.27 d.41 p.499 c.1

obligatus ad Fideiubendum an possit conuenirì ad soluendum.l.8 t.27 d. 40 p.498 c.2
Fideiussores dotium dari non possunt l.5 t.7 d.30 p.26 c.2
Fideiussor dari non potest nulla præcedente obligatione personali.l.5 t. 23 d 5 in all.n.12 p.69 c.1
Fideiussor licet saluat de suo,tamen soluit vt repetiturus.l.5 t.6 d.8 p.15. c.2 in all.n.6
Fideiussio est stricti Iuris cum fiat per stipulationem. l.5 t.33 d.4 p.79 c 1
Fideiussores pro dote dari non possunt l.5 t.14 d.1 p.55 c.2
ex promissione de fideiubendo nemo potest tanquam Fideiussor conueniri l.8 t.27 d 36 p.497 c.1
Fideiussor facilius accedit ad fideiubendum spe & contemplatione futuræ cessionis, quam pro sua indemnitate quandoque à creditore consecuturus est.l.8 t.23 d.14 n.22 p.465 c.2
si creditor eligat vnum ex pluribus fideiussoribus, qui non sit soluendo, non ideo actionem aduersus cæteros remisisse credendus est l.8 t.27 d.7 p.488 c.2
Fideiussor datus pro dote non opus habet restitutione in integrum.l.5 t.14 d.1 p 55c.2 sed iurisiurandi venia ibid.
Fideiussor tutelæ non potest conueniri vt rationes reddat.l.5 t.33 d.2 p.78 c.2 sed tantum vt reliqua soluat post reditas à tutore rationes.ibid.
Fideiussor qui iusta exceptione siue cedendarum actionum siue alia munitus est non censetur esse in mora ideoque nec vsuras vllas debet.l.8 t. 27 d.19 p.491 c.2
Fideiussori qui soluit quænam dentur actiones aduersus debitorem principalem.l.8 t.26 d.3 in all.n.8 p 483 c.1
qui Fideiusit iudicio sisti si semel reum stitere iterum sistere non tenetur.l.8 t.27 d.24 p.493 c.1
Fideiussor potest obligari efficacius quam debitor principalis.l.8 t.27 d. 12 n.6 non tamen in duriorem causam ibid.n.5 p.490 c.1
ex solutionis prorogatione debitori facta inscio Fideiussore non liberatur Fideiussor. l.8 t. 27 d.25 p 493 c.1
Fideiussor in vnam causam datus in aliam datus videri non potest.l.5 t.33 d.4 p.79 c.1
collaudator Fideiussoris tenetur corpus suũ pignorare l.8 t.27 d.30 p.495 c.1 habet semper exceptionem ordinis.ibid.
creditores fideiussoris nullum priuilegium habere possunt in eo fundo, quem fideiussor habuit à debitore, vt solueret communi creditori.l.8 t.27 d.44 p.500 c.1
Fideiussor tenetur corpus suum pignorare.l.8 t.27 d.30 p.495 c.1
qui Fideiubet in rem suam non habet ordinis exceptionem;quamuis ei non renuntiauerit.l.8 t.27 d.6 p.488 c.2
Fideiussor ex locationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente stipulatione notarij.l.8 t.27 p.490 c.2
tutores Fideiussores idoneos dari non tantum pupilli,sed etiam publicè interest l 5 t.33 d.1 p.78 c.1
differentia inter fideiussorem & emptorem in expensarum litis cum alio habitæ repetitione.l.8 t.27 d.26 p.493 c.2
Fideiussores iudicio sisti, & iudicatum solui non habent exceptionem ordinis,& in quo tamen differant.l.8 t.27 d 8 p.489 c.1
Fideiussori datur actio mãdati idin omne quod ipsi abest.l.8 t.27 d.2 in all. n.1 p.487 c.2
Fideiussor acceptus in id quod à Titio deberi constabit non tenetur, nisi vivo Titio liquidatum sit debitum.l.8 t. 27 d.34 p.495 c.2
mandati actio competit fideiussori vt non ipse tantùm, sed etiam ipsius vxor liberetur &eximatur liti,si quam ex causa fideiussionis patiatur.l.8 t.27 d 11 p.489 c.2
Fideiussor iuratus potest iniuriosam causam obligati.l.8 t.27 d.14 p.490 c.2
Fideiussor tutelæ non est cogendus rationes reddere, sed tantum reliqua soluere.l.5 t 33 d 5 p.79 c.2
quod debitor dicit se bonis suis omnibus cedere non eximit creditorem à necessitate faciendæ excussionis,cum eius exceptionem vtiliter obiecit fideiussor.l.8 .t.27 d.32 p.495 c.2
Fideiussor tutus exceptione si per iniuriam principis condemnatus sit non habet regressum aduersus debitorem l.8 t.27 d.9 n.5 p.489 c.1
Fideiussor haberur pro reo principali cùm fideiussit in rem suam.l.8 t.27 d. 6 n.6 in all.p.488 c.2
Fideiussor tutelæ non idcirco accipitur vt administret, aut rationes reddat,sed vt reliqua soluat. l.5 t.33 d.2 in all.n 6 p.79 c.1
Fideiussor vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare,tametsi pro eo interueniat qui corpus suum obligare non potest.l.8 titul. 27 d.12 p. 490 c.1
qui Fideiusserat inutiliter, non eò minùs tamen postea soluit vtiliter, ita vt non possit solutum repetere.l.8 t. 27 d.16 p. 490 c.2
Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa moneta in qua soluit,si ius interfit,& in eo plus iuris habet quã creditor l.8 t.27 d.2 p.487 c.2
siFideiussor grauiores vsuras præstiterit potest eas repetere indistincte.l.8 t.27 d.2 in all.n.5 p 487 c.2
Fideiussio pro dote iurata obligat fideiussorem.l.5 t.14 d.4 p.56 c.2.
Fideiussor plurium correorum soluere coactus an contra quemuis habeat regressum in solidum l.8 t.26 d.13 p.486 c.2
solutionem à Fideiussore factam esse probatur ex sola chirographi possessione.l 8 t. 27 d.21 p.492 c.1
Fideiussor habet regressum aduersus reum principalem per actionem mandati.l.5 t.6 d.8 p.15 c.2 in all.n.7
actionum cedendarum exceptio an detur fideiussori. l. 8 titul.27 d.17 p. 491 c.1
exceptio discussionis competit Fideiussori etiam contra mercatorem l.8 t.27 d.3 p.487 c.2
Fideiussor quomodo debeat renuntiare exceptioni ordinis, vt sufficiat renuntiatio.l.8 t.27 d.31 p.495.c.1
Fideiussio de non offerendo quando præstanda sit,& quando renouand.l. 8 t.27 d. 42 p.499 c.2
fideiussorem dare debet maritus pro pecunia non dotali si eam exigat. l. 5 t.14 d.2 p.55 c.2
Fideiussores non aliam ob causam dantur,quam vt melius cautum sit creditoribus.l.8 t.27 d.12 n.11.p.490 c.1
restitutio in integrum frustra petitur contra Fideiussorem posteaquam soluit l.8 t.27 d.20 p.492 c.1
Denunciatio per fideiussorem facta creditori vt exigat solutionem à debitore non liberat fideiussorem l.8 t 27 d.39 p.498 c.1
sed liberat eum qui promisit se fideiussurum, si debitor tum diues fiat non soluendo ibid.
Fideiussor qui vult à fideiussionis periculo eximi,quibus iuris remedijs debeat sibi consulere l.8 t.27 d.25 n. 2 p.493 c.1
Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ non eo minus cõdemnari debet quod eum tanquam minus idoneum admittere victus noluerat l.8 t.27 d.23 p.492 c.2
Fideiussoribus datur regressus aduersum reos principales, non correis debendi l.5 t.6 d.8 p.15 c.2
Fideiussio cum sit stricti juris non trahitur ab vno casu ad alium l.8 t.27 d. 5 p.488 c.1
Idoneus fideiussor non est nisi qui & corpus suum cum bonis obligauit,& exceptioni ordinis renuntiauit l.8 t. 27 d.4 p 488 c.1.nisi vbi consuetudo est in contrarium ibid.
qui promisit fideiubere etiam idoneè, non cogitur renuntiare exceptioni ordinis l.8 t.27 d.37 p.497 c.2
Laicus fide iubens pro clerico præscriptione fori iuuari non potest l.8 t.27 d.13 p.490 c.2
Fideiussor aduersus debitorem principalem quas habeat actiones l.7 t.29 d.5 in all.n 14 p 366 c.2
Fideiussor aut est iudicialis aut extra iudicialis l.8 titul.27 d.4 num.4p. 488 c.1
Fideiussor tutus exceptione pacti de nõ petendo an possit agere mandati contra debitorem l.8 t.27 d.9 p.489 c.1
Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori non idcirco amittit actionem mandati l. 8 titul.27 d.10 p. 489 c.2
Potest fideiussor etiam sub conditione accipi l.8 t.27 d.34 n.7 in.all p.496 c.1
Tutoris Fideiussor tenetur ob ea quæ tutor gessit post pubertatem l.5 t.33 d.4 p.79 c.1 limitatio ibid

Fides.

Fidem habere de dote est fateri datam, seque ad eius restitutionem quasi solutæ obligare l.5 t.7 d.15 p.22 c.1
Solutionem accipere & fidem habere de solutione paria sunt l 5 t.7 d.34 in all n.9 p.28 c.1
Bona fides apices iuris non curat l.7 t. 2 od.23 in.all n.7 p.327 c.1
Bona fides non patitur vt bis idem exigatur l.7 t.21 d.2 in.all.n.8 p.336 c.1
Mala fides inducitur ex contestatione l.5 t.15 d.4 in.all n.11 p.59 c.1
Bona fides ex iusto titulo præsumitur nisi mala fides probetur l.7 t.8 d.1 in.all.n.5.p.266 c.1
Mala fides præsumpta minus solet nocere quam mala fides vera & formalis l.7 t.13 d.17 p.276 c.2
Mala fides defuncti an transeat in successores vniuersales l.7 t.13 d.19 n.4 p.277 c.1
Mala fides ex iniusto titulo præsumitur & probatur l.7 t.8 d.1 in.all.n.5 p.266 c.1
Malæ fidei possessor quos fructus teneatur restituere l.7 t. 18 d.7 3in.all. n.3 p.310 c.2

Fiduciarius heres.

Fiduciarius heres quis dicatur l.7 t.3 d. 1 in.all.n.1 p.245 c.2

Filius, Filia

Filium pater exheredare an possit propter ductam sine patris consensu vxorem l.5 t.2 d.2 p.4 c.1

Filio sibi fundum emente, & tamen patiente eum à patre possideri an contractus sit simulatus l.61.33 d.10 p.228 c.1

Filius illegitimus tantumdem iuris habet quantum legitimus quòd pertinet ad alimenta l.5 t.16 d.10 in.all. n.3 p.62 c.2

Filius qui dicitur hæres esse præsumitur. l.6 t.12 d.2 in.all.1 p.142 c.1

Filiæ in legitima fraus fieri non debet l.5 t.7 d.29 in.all.n.6 p.26 c.1

Filius in potestate vel instituendus est vel exheredãdus, vt valeat testamentum l.6 t.9 d.6 p.116 c.1

quisquis filius est, si neque exheredatus sit, neque emancipatus haud dubiè heres patri est & quidem necessarius siue ex testamento, suis ab intestato. l 6 t 2 d.12 n.15 p.145 c.1

Filiam dotare paternum est officium l. 5 t.6 d.5 in.all.n.7 p.14 c.2

Filiæ renuntiatio non est extendenda ad id quod lucrata est ex culpa binubi parentis l.5 t 5 d.15 p.11 c.1

Filia quæ nubit instituta in quota heriditatis per tabulas dotales, pater potest de suo patrimonio pro arbitrio inter viuos disponere. l.5 t.9 d.9 p.43 c.1

Filius præteritus à patre milite po exheredato habetur, l.6 tit.16 d.2 n.15 p.154 c.2

Filius in legitima, aut in ea re quæ pro legitima relinquitur necessariò est instituendus l.6 t.18 d.7 n.8 p.167 c.2

Filia quæ patri talliabili non successit, sed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote successorem, licet maneat talliabilis. l.7 t.1 d.8 p.232 c.1

Filia talliabilis quando excludat dominum à successione talliabilis. l.7 tit. 1 d.5 p.231 c.1

Filio intestato siue puberi siue impuberi nouo iure sola mater non succedit, sed cum fratribus & sororibus ex vtróque parente coniunctis. l.6 t.8 d.23 n.25 p.123 c.2

Filia non potest agere contra patrem ne quidem ex causa dotis. l.5 t.6 d.5 in all.n.6 p 14 c.2

Filiorum appellatione continentur liberi cuiuscunque gradus in materia fauorabili, non etiam in odiosa. l.6 t. 18 d.4 p.166 c.2

Filia quæ sine culpâ sua dotem amisit, iterum à patre dotanda est l.5 t.6 d. 13 p.17 c.2

Filia non potest per diuisionem factam in testamento patris excludi à successione fratris talliabilis, nisi agnouerit voluntatem. l.7 t.1 d.7 p. 232 c.1

Filius naturalis non legitimatus non potest impugnare testamentum patris. l.5 t 16 d.3 p.60 c.2

Filiafam. potest iure Pontificio nubere sine consensu patris. l.9 t.9 d.1 n.5 in all. p.571 c.1

Filia legitimàm portionem omnimodo habere debet. l.5 t.6 d.1 in all.n.8 p. 12 c.2

interdum Filius propter patrem instituitur, interdum propter seipsum. l. 6 t.6 d 8 in all.n.1 p.110 c.2

hodiè Filius est capax acquisitionis etiam patre inuito. l.6 t.6 d.8 in all. n.1 p.110 c.2

an & quando Filius possit impugnare factum matris cui heres ille extiterit, & quæ tam proprio quàm tutorio nomine fundum filij vendiderat. l.8 t.30 d 2 p.522 c.1

Filius cui pater hereditatem ex fidei commmisso restituere debuit, an possit venire contra factum patris tanquam fideicommissarius, si heres ei extiterit. l.8 t.30 d. 5 p.522 c.2

Filius aduersus patrem nullam habet actionem propter malam administrationem bonorum maternorum filij l.6 t.6 d.8 n.13 p.110 c.2. nec hypothecariam habet in res patris ibid. n.14

Filius patris conditionem talliabilitatis sequitur. l.7 t.3 d.7 in all.n.2 p. 247 c.2

vt filia futuræ patris successioni renuntiet, eius sententia requiritur. l.5 t. 8 d.21 p.39 c.1

Filius quamuis iure ciuili remaneat heres, non tamen habetur heredis loco à prætore post abstentionem. l. 5 t.31 d.7 in all.n.5 p.76 c.2

inter Filiamfam & patrem obligationes contrahi non possunt salua patria potestate l.5 t.8 d.21 p.39 c.1

Filiæ præsentia non est necessaria, vt ei dos acquiratur ex constitutione factâ marito. l.5 t.8 d.21 p 39 c.1

Filiæ accepta dote congrua renuntiare solent legitimæ parentum successioni. l 5 t 9 d.5 in all.n.1 p.42 c.1

Filius naturalis non magis cogitur satisdare quam legitimus pro ea quantitate quæ ipsi prorogetur in causam alimentorum l.5 t.16 d.4 p.61 c.1

Filius qui possedit bona paterna pro dote matris viuo adhuc patre, non videtur se immiscuisse. l.6 t.12 d.9 p. 144 c.1

Filius qui semel se immiscuit non potest se exonerare neque negando se heredem, neque, abstinendo l.6 t.12 d 10 p.144 c.1

Filius qui inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam. l.6 t.21 d.23 p.134 c.1

Filium consentientem potest pater non exheredare, sed etiam præterire, nulla inserta causa. l.6 t.9 d.6 p.126 c.1

Filiusfam.

Filiusfamilias etiam si nulla bona habeat, Syndicus tamen & vniuersitatis actor esse potest. l.7 t.31 d.7 in all. n.4 p 370 c.2

Filiusfamilias in iis quæ ad ius publicum pertinent, non sequitur ius potestatis patriæ. l.8 t.33 d.5 n.3 p.226 c.2

Filia familias quando possit agere de dote sine consensu patris l.5 tit. 8 d.17 p.37 c.1

Filia familias potest hodie in profectitia dote heredem habere vel patrem vel liberos, si quos habeat. l.7 t.1 d.30 in all.n.13 p.241 c.1

quod filiusfam. acquirit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur nec patri sed ipsi filio. l.6 t.33 d.8 p.227 c.2

Filiusfamilias sibi potest acquirere ex causa qualibet, dummodo non ex re patris l.6 t.33 d.8 p.227 c.1

quod acquititur per filium familias non ex re aut industria sua, acquititur patri. l.6 t.33. d.9 p 227 c.1

Filiusfamilias hodie habet heredem non tantùm in aduentitiis, sed etiam in profectitiis, ei pleno iure acquisitis l.6 t.31 d.5 p.221 c.1

olim non poterat habere heredem ab intestato in bonis castrensibus. Ibid.

Filiusfamilias ex omnibus causis rectè obligatur præterquam ex mutuo & voto l.7 t.20 d.47 in.all.n.4 p.333 c.2

Filio familias promissa dos cui soluì debeat l.5 t.6 d.11 p.17 c.1

Filijsfamilias quandiu pater viuit tempora præscriptionis non curant l.7 t 9 d.1 n.9.10 p.266 c.2

Filiusfam. non tantum bona aliqua relinquere potest hodie, sed etiam hereditare l.5 t.13 d.7 in.all.n.2 p.52 c.2

filiusfamilias habet hodiè in aduentitiis Fitijs heredem l.6 t.12 d.12 in.all.n.1 p 145 c.1

quod Filiusfam. acquirit ex pecunia dotali non suo sed vxoris suæ nomine, mulieri quæritur l.6 t.33 d.8 n.11 p.227 c.1

Filiusfam. de ijs bonis in quibus pater non habet vsum fructum potest pro arbitrio disponere l.6 t.33 d.6 in.all n.1 p.227 c.1

Filij familias quando sint acquisitionis capaces l.8 t.34 d.1 n.3 in.all.p.536 c.2

Filiisfam. potest hodie habere heredem abintestato ex Iustinianiconstitutione l.5 t.9 d.11 in.all.n.4 p.44 c.1

Filiusfam. senator non potest facere testamentum, nec si pater consentiat l.8 t.32 d.3 p.534 c.1

Filiusfam. Senator habet liberos suos heredes legitimos in peculio quasi castrensi l.8 t.32 d.3 p.534 c.1

Filij fam. ante Iustinianum non erant capaces aduentitiorum, nisi pater sibi per filium acquiri nollet l.5 t.8 d.18 p.37 c.2

Filio familias non valenti agere non currit præscriptio l.6 t.32 d.6 in.all. n.4 p.225 c.1

Filiatio

Filiatio probatur per recognitionem l.7 t.1 d.19 n.5 in.all p.236 c.1

Fiscus

Fisci priuilegium l.7 t.33 d.2 p.378 c.2

Fiscus semper soluendo esse intelligitur l.8 t.6 d 35 n.3 p.406 c.1

Solus princeps si ecclesiam exipias, fiscum habet l.7 t.26 d.2 in.all.n.3 p. 344 c.2.

ad fiscum eâ tantum pertinent bona quæ sunt superfutura dimissis creditoribus l.5 t.3 d.4 p.5 c.1 in.all.n.1

quæ vt indignis auferuntur fisco applicantur l.6 t.15 d.2 p.152 c.2

Fiscus nunquam satisdat l.8 t.6 d.35 in. all.n.3 p.406 c.1

Bona delinquentis ex quo die censeantur obligata fisco l.9 t.9 d.8 n.4 p. 566 c.2

Fisco in delictis acquiritur hypotheca in bonis condemnati ex die condemnationis l.8 t.12 d.3 n.1 p.426 c.1

Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione, & ad litis sumptus perinde ac priuatus quilibet, siue ex contractu successerit, siue ex confiscatione l.8 t.30 d.19 p.526 c.2

Fiscalis debiti priuilegium l.8 t.6 d.7 n.10.11 p.398 c.1

Femina

Fœminis talliabilis conditionis an & vbi succedat dominus l.7 t.1 d.5 p.231 c.1

Fœminæ non habent suos heredes l.6 t.27 d.1 n.6 p.217 c.2

Forma

Forma rei cuiusque duplex est vna intrinseca, altera extrinseca l.6 t.13 d.4 in all n.3 p.149 c.2

Forma cuique rei præscripta seruanda est, siue à contrahentibus, siue à lege, aut à statuto præscripta sit l.8 t.29 d 50 n.15 in all.p.520 c.1

Fratri an noceat sententia lata contra fratrem qui tam suo quàm fratris nomine condemnatus est l.7 t.22 d. 7 p.338 c 1
Fratres naturales sibi inuicem succedũt ab intestato, nisi ex damnato coitu & punibili nati sint .l 6 t 31 d.5 p.220 c.2
Fratres naturales succedunt sibi inuicem ab intestato, sicut & parentibus suis.l.5 titul.16 d.2 p.60 c.2 exceptio ibid.
Frater non cogitur dotare sororem nisi consanguineam,& in subsidium si aliter honeste nubere non possit. l.5 t.6 d.1 in all.n.7 p.12 c.2
Frater sororem consanguineam dotare tenetur, si aliter honeste nubere non possit.l.5 titul.7 d.30 in all.n. 4 p.26 c.2
Frater sororem iterum dotare non tenetur, si soluerit inopi marito.l.5 t.7 d 30 p.26 c.2
Fratrum filij cum patruo succedunt in stirpes in hereditate patrui defuncti.l.6 t.31 d.1 p.220 c.1 at soli & nullo concurrente patruo succedunt in capita ibid.

Fraus, Fraudulentum.

Fraus aliquando fit re tantùm, aliquãdo consilio tantùm, aliquand re & consilio,l.7 titul.35 d.1 in all.n.1 p. 379 c.2
Fraudis probatio perdifficilis est.l.5 t. 10 d.1 in all.n.4 p.45 c.1
Fraudulentum non presumitur quod fit secundum leges & ex officio pietatis paternæ.l.5 titul 6 d.9 in all.n. 23 p.16 c.2

Fructus.

Fructus solent imputari in Trebellianicam. l.6 t.20 d.16 in all.n.2 p.178 c.1 exceptio.ibid.
Fructuum ius, qui ad maritum pertinuerunt,ad ipsius heredes transmititur.l.5 t.7 d.20 in all.n.2 p.23 c.2
Fructus nondum percepti in dotem dari possunt.l.5 t.7 d.20 in all.n.5 p.23 c.2
Fructus quos possessor absolute ac incommutabiliter suos fecit,non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari.l.7 t. 18 d.70 p.309 c.1.2
Fructus petiti & non adiudicati à senatu pro compẽsatis haberi debent. l.7 t.18 d.74 p.310 c.2
Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur etiam ab eo qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit l.7 tit.18 d. 19 p.296 c.1
Fructus Fructuum in quo inducio præstentur.l.7 tit.18 d.64 in all.n.8 p.308 c.1
Fructus restituere quando possit condemnari tertius possessor conuentus hypothecaria. l.8 titul.6 d.15 p. 400 c.1
Fructus dotis ad maritum pertinere debent pro oneribus matrimonij l.5 t.14 d.4 in all. n.28 p.57 c.1
Fructus non restituuntur reuocata donatione per superuenientiam liberorum.l.8 t.36 d.4 p.544 c.2
Fructus sunt accessiones naturales.l.5 t.8 d.8 in al l.n 9.p.35 c.1
de dotis Fructibus potest maritus liberè & pro arbitrio disponere. l.5 t.9 d.2 p.41 c.1
in iudicio vniuersali veniunt Fructus qui non veniunt in singulari l.7 titul.18 d.64 n.12 13 p.308 c 1
Fructus iure soli percipiuntur.l.7 t.18 d.64 n.28 in all.p.308 c.2
Fructus dotis quando pertineant ad mulierem.l.5 t. 15 d.1 in all n.28 p. 57 c.2
Fructuum restituendorum condemnatio quo casu fiat etiam lite pendente l.7 t.18 d.23 p.297 c.1
Fructus percepti ex subhastationibus etiam in quibus enormissima læsio dumne dolus interuenerit nec restituuntur,nec imputantur in sortem. l.8 t.16 d.28 p.440 c.2
Fructus non restituuntur reuocata donatione per superuenientiam liberorum l.8 t.36 d.4 p.544 c.2
Fructus legitimæ à die mortis debẽtur 6 t.24 d.16 n.3 p.207 c.1
Fructus legati defferunt à Fructibus legatorum l.6 t.24 d.1 in al.n.6p.202 c.2
Fructus percepti ab emptore bonorũ subhasta venditorum ex die expeditionis nunquam restituuntur l.8t.19 d.5 p.445 c.2
Fructus bonorum dotalim ita demum ad maritum pertinent pleno iure dominii si ab eo sint percepti aut à solo separati l.5 t.7 d. 38 p.28 c.2
Fructuum condemnatio an semper in tempus definitiuæ sententiæ differri soleat l.7 t18 d.23 n.1 p.297 c.1
Fructus augent hereditatem l.5 t.8 d.1 in.all.n.4 p.33 c.1
Fructus bonorum immobilium ad ratam vsuræ quincuncis æstimari solent,ita vt vicesimo demum anno æquent sortem l.7 t.16 d.4 in.all.n. 5 p.289 c 2
Fructus qui non sunt restituendi non sunt conpensandi l.7 t.18 d.74 n.6 p.310 c.2
De restitutione fructuum à die litis contestatæ l.7 t18 d.53 n.4 p.305 c.1
Fructus pignoris quando imputentur insortem l.8 t.23 d.19 in.all.n.2 p. 467 c.2
Fructus acquiruntur iure soli,sequũtur enim causam dominii l.7 t.18 d.23 in all.n.6 p.297 c.1
Fructus bonorum dotalium interdum sunt dotales l.5 t.7 d.20 p.23 c.1 tunc pertinent ad mulierem non ad maritum.ibid.
Fructus bonorum dotalium,aut pro dote obligatorum conseruandi sunt mulieri vt in communes vsus consumantur l.5 t.7 d.39 p 29 c.1
Fructus nulli esse intelliguntur, nisi quæ deductis sumptibus supersunt. l.5 t.7 d.38 in all.n.12 p.29 c.1
Fructus etiam nullo iure percepti ante litem contestatam,non sunt restituendi, si percepti sint bonâ fide l.7 t.18 d.25 p.297 c.2
Fructus non iure seminis, sed iure soli percipiuntur.l. 7 t.19 d.5 in all n.12 p.315 c.2
Fructus pendentes sunt pars fundi, percepti neutiquam.l 7 t. 18 d. 64. n.25 p.308.c.2
Fructus legatorum ex quo tempore debeantur.l.6 t.24 d.1 p.202.c.2
Fructus non semper debentur à die moræ; sed tantùm in bonæ fidei iudiciis.l.7 titul.18 d.51 n.11 p. 304 c.2
Fructus pignoris quo casu non imputentur ne quidem in vsuras vice fructuum debitas. l.6 titul.24 n.5 203 c.2
diuisio Fructuum quomodo fieri debeat inter debitorem & creditorẽ cum antichresi, si pignus luatur.l.8 t.19 d.8 p.447 c.1.inter venditorem & emptorem sub pacto de retrouendendo,si res redimatur.ibid.
Fructus nondum percepti pignori dari possunt.l.5 t.7 d.20 in all.n.5 p. 23 c.2
Fructus esse dotales & esse rerum dotalium differunt.l.5 t.7 d.20 in all n.6 p.23 c.2
is qui non est condemnatus ad fructuum restitutionem quo casu teneatur tamen omnes eos reddere quos percepit ex die iudicati.l.7 t. 18 d.51 p.304 c.2
Fructus beneficij obligati sunt præbendis monachalibus etiam annorum præteritorum. l.8 t.7 d. 12 p.410 c.2
Fructus pendentes creduntur esse pars fundi l.5 t.7 d.38 p.28 c.2
in possessorio iudicio retinendæ vel recuperandæ possessionis veniunt Fructus etiam non petiti. l.7 t.18 d. 68 p.309 c.1.2
Fructus omnes etiam ante litem contestatam percepti ex iuris ratione veniunt in iudicium restitutionis.l. 5 t.15 d.4 in all.n.4 p 59 c.1
Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium.l.7 t.18 d.20 p.296 c.2
Fructus omnes Spoliato restituendi sunt l.7 t.14 d 9 in all.n.28 p.281.c.2
Fructus pignoris in sortem imputantur,præterquam si sit contracta antichresis.l.7 tit.16 d.1 in all.n.5.p. 289 c.1
Fructus restituere quando cogatur is qui condemnatus est in iudicio vindicatione, etiamsi nullos perceperit l.7 tit.21 d.2 p.336 c.1
Fructus sunt accessiones bonorum immobilium l.5 t.8 d.8 in all n.6 p.35 c.1
De fructuum restitutione ab eo facienda qui nullo iure fundum alienum retinuit l.7 t.18 d 73 p.310 c.2
Quando possint adiudicari fructus etiam non petiti,&quando peti possint post sententiam,qui non sunt adiudicati l.7 t.18 d.67 p.309 c.1

Fructuarius.

Fructuarius non potest manumittere l.7 t.5,d.1 p.250 c.1 d.2 p.250 c.2
Fructuarius naturaliter possidet l.5 t.5 d.7 in all n.2 p.12 c.1
Fructuarius non est legitimus contradictor,nec potest transigere de re hereditaria, ne quidem iacente hereditate l.6 t.6 d.10 p.3 c.1 & 2
Fructuarius nobilis debet gaudere immunitate,etiamsi neque proprietarii,neque bonorum conditio sit immunis l.9 t.29 d.22 p.63 c.1
onus pendendi tributi ad Fructuarium spectat non ad proprietariũ l.9 t.29 d.22 n.1 p.630 c.1

Fuga

Fuga est indicium criminis l.6 t.2 d.1 in all.n.2 p.92 c.1

Fundus dotalis

Fundi dotalis venditio non valet, si iusiurandum mulieris non interuenerit l.5 t.15 d.1 in.all. n.14 pag.57 cap.2
Fundus dotalis ex necessaria causa distrahi potest l.5 t.15 d.1 p.57 c.1

Furiosus

Furiosi filius delatam sibi hereditatem sic adire non potest, vt eam patri acquirat,sed tantum vt sibi. l.6 t.12 d.11. in.all.n.23 p.148 c.1

niri non potest, sed carteribus contineri debet.l.9 t.10 d.1 p.571 c.2
Furiosus an possit puniri pro delictis ante furorem admissis l.9 t.10 d.1 n.1 in all.p.571 c.2
Furiosus & prodigus eodem iure censentur.l.5 t.40 d.8 in all.n.10 p.87.c.1

Fur, Furtum.

Furtum secundum quando puniatur pœna mortis.l.9 t.24 d.18 p.609 c.1
prius debet constare de corpore subrepto, quam vtquis possit ex confessione sua furti condemnari l.6 tit.2 d. 2 p.92.c.1
Furtiua non est pecunia quæ redacta est ex venditione rei furtiuæ.l.7 t.1 d.2 in all. n.3 p.230 c.2
Furti vitium non purgatur, nisi res furtiua redierit in potestatem domini. l.5 t.7 d.11 in all.n.7 p.21 c.1
Furtum est contrectatio rei alienæ inuito domino.l.7 tit.24 d.9 in all.n. 2 p.342 c.2
quæstio an furtum factum sit duas partes habet, quis rem amiserit, & quis subripuerit.l.7 t.24d 9 n.5 p.342 c.1.2
Furti domestici pœna l.9 titul.24 d.2 p.604 c.2
Furtum potest probari in genere, quãuis non sit probatum in specie, & quomodo eo casu puniri debeat.l.6 t.2 d.5 p.93 c.1
ex quibus indicijs possit fur condemnari ad torturam.l.9 t.21 d.4 p.590.c.1
non potest quis probari fur, quin constet priùs de re furtiua, nec res furtiua esse quæ non fuerit ab alio priùs amissa.l.7 t.24 d.9 p.342 c.1
Fures furtis citra latrocinium insignes quâ pœna plecti soleant.l.6 tit.2 d. 5 p.92 c.2
non probatur quis fur ex eo solo quòd rem furtiuam habeat in domo sua l.6 t 2 d.4 p 92 c.2
Furtum non fit sine animo furandi.l.6 t.2 in all.n.1 p.92 c.2
Furti reus ex quibus indicijs torqueri possit & debeat.l.6 t.2 d.1 p.92 c.1
Fur quando ad rerum subtractarum restitutionem non condemnetur, licet sit condemnatus ad pœnam.l.6 tit.2 d.5 p.93 c. 1

Genus.

Generi per speciem derogatur in toto iure.l.6 t.17 d.2 p.159 c.2

Geritio.

Geritio pro herede & facti est animi l.6 t.12 d.12 in all. n.3 p.145 c.1

Grassator.

Grassatores qui dicantur.l 9 t.24 d.7 p. 606 c.2. quando puniantur pœna mortis.ibid.n.3 in all.
qui tulit opem Grassatori qui se officialem iactabat non potest teneri eo crimine.l.9 t.24 d.15 p.608 c.2

Gratia.

Gratia criminis à Principe ne concedatur impedire non potest pater occisi l.9 t.10 d.3 p.572 c.1
Gratiam iustitiæ cui concedere etiam de rigore teneatur Princeps.l.9 tit. 10 d.5 p.572 c.1
potest gratia criminis facta per Principem approbari à senatu etiam inaudito procuratore vasalli.l.9 t.27 d.3 p.612 c.1
Gratia quomodo differat ab abolitione.l.9 t.27 d.3 in all.n.7 p.612.c.1

Grauamen.

Grauamé est causa appellationis, ideóque debet appellationem præcedere. l.7 t.26 d.3 in all.n.2 p.345 c.1

Gubernator prouinciæ.

Gubernatores prouinciarum nullam habent centiosam iurisdictionem, in quo differunt à Præsidibus & Proconsultibus veterum.l.7 t.26 d.34 in all.n.1 p.352 c.1

Hereditas.

non est soluendo Hereditas quæ inuenit quidem heredem sed cum beneficio inuentarij, cùm is non teneatur supra vires hereditarios.l.7 t.18 d.7 p.293 c.2 in all.n.4
quæstio de hereditate inter heredem scriptum & dominum directum præiudicialis est, & terminari debet antequam de creditorum iure disceptetur.l.7 t.32 d.22 p.377 c.2
Hereditatis aditio non recipit conditionem.l.6 titul.11 d.42 in all.n.1 p. 140 c.1
Hereditas iacens dicitur quæ nundum habet heredem, sed habere sperat.l. 6 t.12 d.15 p.145 c.2 in all.n.2
Hereditas vacans est quæ nec habet, nec habere sperat.ibid.
Hereditas suspecta est in dubio cùm habeat commoda & incommoda.l. 6 t.12 d.21 in all. n.28 p.148 c.1
Hereditas tanquam indigno auferenda est illi qui defuncti memoriam detulit l.6 t.15 d.5 n.6 p.154 c.1
semel Hereditate adita omnis defuncti voluntas rata constituitur l.6 t.5 d. 16 in all.n.10 p.102 c.1
hereditas pacto dari non potest exceptio ibid. l.5 t.9 d.6 p.42 c.1
Hereditatis partes sunt homogeneæ, & in iure consistunt non in corpore l. 6.t.20 d.41 in all.n.13 p.187 c.2
qui alii Hereditatem ab intestato potest interdum admitti ad successionẽ testati cum beneficio inuentarij.l.6 t.12 d.5 p.142 c.2
querela de explicatione hereditatis in testamento facta non probat Aditam fuisse à defuncto Hereditatem.l. 6 t.12 d.14 p.145 c.2
Hereditas non aufertur vt indigno ei qui testamentum defuncti impugnauit quasi nullum l.6 t.15 d.5 p.153 c.2
Hereditates descendentiũ ascendentibus debentur intuitu pietatis & miserationis.l.6 t.27 d.1 n.7 p.217 c.2 ascendentium verò descendentibus iure naturæ.ibid.
Hereditas illa iacens dici non potest quæ habet heredem cum beneficio legis & inuentarij.l.6 t.11 d.29 in all. n.1 p.135 c.2
quisquis est solicitus de viuentis Hereditate dicitur festinare contra iusgẽtium. l.5 t.16 d.6 in all.n.2 p.61 c.1
Hereditas est etiam vbi nulla sunt corpora.l.6 t.8 d.6 p.109 c.2 quia in iure, non in corporibus consistit.ibid.
Hereditatis petitio dominiũ vindicat, nõ possessionem.l.6 t.13 d.8 p.151 c.2
Hereditas consistit in iure.l.6 t.4 d.2 in all.n.5 p.95 c.1
Hereditates descendentium non agnitæ non transmittuntur ad ascendentes, sed contra ascendentium ad descendentes.l.6 t.27 d.1 p.217 c.1 & 2
Hereditas ex die aut conditione à pagano dari non potest l.6 t.6 d.2 p.108 c.1 sed tamen in diem incertum, & sub conditione dari potest ibid.
Hereditas est nomen Iuris l.5 t.9 d.9 in all.n.5 p.43 c.1 non incipit nisi ex instanti mortis ibid.
Hereditas tantum iuris habet quantum heres.l.5 titul.40 d.11.in all.n.3 p.87 c.2
furiosus qui homicidium admisit puHereditati iacenti curator dandus est ex inueterato pragmaticorum errore.l.5 t.13 d.10 p.53 c.2
Hereditatis diuisio quotuplex. l.6 t.21 d.7 n.5 p.193 c.1
Hereditas est soluendo quæ repetit heredem, nisi adita sit hereditas cum beneficio legis & inuentarij.l.6 t.12 d.17 in all. n.11 p.146 c.2
neque Hereditas, neque quota vlla hereditatis in certa re & singulari potest consistere.l.6 titul.6 d.1 in all.n.19 p. 107 c.2
habenti partem hereditatis non petentium partes etiam inuito accrescunt l.6 t.3 d.1 p.93 c.1
Hereditatem petenti ex testamento incumbit onus probandi testamentum valere.l.6 t.13 d.8 p.151 c.1 &2.
Hereditas non nisi testamento datur l.6 t.31 d 4 in all.n.6 p.221 c.2
de Hereditate viuentis qui solicitus est, improbus est, & contra ius gentium festinat l.5 t 6 d.4 in all.n.23 p.14 c.1
qui de Hereditate pupilli paciscuntur & tutelâ & hereditate sunt indigni l.5 t.26 d.1 p.72 c.1
inter heredem & legatarium non potest locus esse iuri accrescenti.l.6 t.3 d.1 p.93 c.1
Hereditas semel acquisita repudiari postea non potest.l.6 t.3 d.1 p.93 c.1
Hereditas adiri potest intra vigesimum annum.l.6 t. 12 d.16 n.4 p.146 c.1
Hereditatem pupillo delatam an possit tutor agnoscere.l.7 t.20 d.36 in all. n.1 p.331 c.1
Hereditas quandoque non potest adiri iure ciuili, sed necessaria bonorum possessio l.6 titul.11 d.10 in all.n.2 p. 130 c.2
Hereditas quibuscunque verbis dari potest.l. 6 t.6 d.1 p.107 c.1 n.23
Hereditaria onera sunt tria æs alienum legata, & sumptus funeris.l.6 t.18 d.8 p.168 c.1 n.6
Hereditatem agnoscere nemo cogitur extra causam necessariorum heredum.l.7 t.7 d.5 in all. n.5 p.155.c.2
restitui hereditas fideicommissaria potest & fructuatio & per fructuarium l.6 t.25 d.21 p.214 c.1
Hereditatem filio delatam pater sine filio repudiare non potest. l.6 t.12 d.11 n.10 p.144 c.2
Hereditas quando fisco aplicetur.l.6 t. 14 d.1 n.2 p.151 c.2
ascendentium Hereditates dicuntur debitæ descendentibus. l.6 t.4 d.1 in all.n.3 p.94 c.2
Hereditas codicillis nec dari nec adimi potest.l.6 t.5 d.1 p 95 c.2
Hereditas est nomen Iuris, habetque commoda & incommoda.l.5 t.1 p.2 c.2 d 4
Hereditas quando possit donari.l.8 t. 34 d 4 n.10 p.537 c.2
eius est adire vel repudiare Hereditatem, cui lex eam detulit.l.6 t.12 d.11 in all.n.6 p.144 c.2
qui Hereditatis aliquid alteri certo pretio cessit, potest tanquam Heres à creditoribus hereditariis conueniri.l.6 t.12 d.20 p.147 c.1
qui repudiat Hereditatem ex testamento, & vult adire ab intestato tenetur nihilominus legata præstare l.6 titul.11 d.10 n.6 & in all.n.17 p.131 c.1

Heres.

in persona Heredis continuatur non tantum rerum hereditariarum dominium sed etiam defuncti possessio. l.5 t.13 d.4 p.50 c.2 & in all.n.1

an is cui delata est hereditas si interrogante vno ex creditoribus respondeat se heredem conueniri possit tanquàm heres à cæteris. l.6 t.12 d.13 p.144 c.2

heredi cuilibet hodie possessio rerum hereditariarum cum dominio acquiritur ex edicto *le mort saisit le vif*. l.5 t.13 d.10 p.53 c.2

aduersus aditam ab herede hereditatem heres heredis restitui non potest l.6 t.12 d.13 p.145 c.2

quandiu expectatur persona heredis instituti potest curator bonis dari l.6 t.6 d.9 p.111 c.1

non est sine herede is qui habet suum heredem. &c. l.6 t.12 d.15 n.5 p.145 c.2

heres ex re certa scriptus quando heredis vniuersalis iure sensetur l.6 t.6 d.1 p.107 c.1

heres fit possessor rerum hereditariarũ sine vlla possessionis apprehensione ex consuetudine generali. l.6 t.13 d.4 in all. n.10.11 p.149 c.2

Inductio nominis vnius ex heredibus cæteris coheredibus non nocet l.6 t.5 d.16 in all. n.6 p.102 c.1

quisquis est voluntarius Heres heredis, necessario est illius heres cui Heres ipse successerat. l.6 t.12 d.13 in all. n.1 p.145 c.2

Heres fiduciarius quis dicatur. l.7 t.3 d.1 in all. n.1 p.245 c.2

si testamentum nuncupatiuum probãdum sit per testes necdum apertæ sint testationes, mittendi sunt interim Heredes legitimi in possessionem. l.6 t.13 d.4 p.149 c.1 & 2

dicens heredem se cum beneficio legis remanet heres purè, si non exhibeat inuentarium l.6 t.11 d.13 p.131 c.1

Sui Heredes præsumuntur se immiscuisse, nisi cùm hereditas damnosa est aut onerosa. l.6 t.12 d.3 p.142 c.1 & 2

Heredes non sunt ex æquis partibus ij ad quorum vnum plus peruenit ex causa hereditatis, quam ad alterum l.5 t.8 d.1 in all. n.6 p.33 c.1

Heres per delegationem liberatus an possit conueniri. l.6 t.17 d.6 p.161. c.1

Heredes non possunt venire contra factum defuncti l.5 t.13 d.10 in all. n.6 p.54 c.1

Heres tenetur exonerare conscientiam defuncti. l.7 tit.13 d.2 in all. n.8 p.272 c.2

ius habendi Heredis omnino indiuisibile est. l.6 t.13 d.1 p.106 c.2

Heres institutus in priore testamento habente, clausulam derogatoriam nõ prohibetur succedere ab intestato. l.6 t.12 d.19 p.146 c.2

nuda voluntas non potest facere heredem, nisi cui lex prius detulerit hereditatem. l.6 titul.12 d.12 in all. n.13 p.145 c.1

iura omnia & actiua & passiua transeunt in Heredem. l.8 t.20 d.14 in all. n.2 p.455 c.2

Heres eius qui de euictione fideiussit venditionem ratam facere an cogatur. l.8 t.30 d.3 p.522 c.1

in heredis potestate nunquam est facere, vt testamentum quod ab initio non valuit, conualescat. l.6 t.5 d.6 p.98 c.1

heres personam defuncti representat. l.5 t.13 d.10 in all. n.10 p.54 c.1

cùm ius pupillaris substituti sub obscurum est debet interim mitti in possessionem heres legitimus l.6 tit. 13 d.1. p.148 c.1

heres mulieris est minus fauorabilis, quam mulier ration e dotis. l.13 d.14 p.55 c.1

extantibus suis heredibus quamuis se abstinentibus Hereditas neque iacet neque vacat. l.6 t.12 d.15 p.145 c.2 & ideo non hereditati dandus est curator, sed bonis ibid.

non est sine herede, qui suum heredem habet, quamuis se abstinentem. l.5 t.13 d.10 p.53 c.2

cùm adest clausula derogatoria in priori testamento vtrius heredis causa potior esse debeat in missione in possessionem. l.6 t.13 d.5 p.150. c.1

quisquis hereditatem adit debet suspectum habere latentis æris alieni. l.6 t.11 d.10 in all. n.16 p.131 c.1

Heres quando possit improbare factum defuncti l.8 t.30 d.2 p.522 c.1

heredes sui & necessarij facti sunt voluntarij per beneficium abstinendi l.7 t.7 d.5 in all. n.6 p.255. c.2

heres qui dolosè in hereditate versatus dicitur beneficio legis & Inuentarij gaudere non debet. l.6 tit.11 d.12 p.131 c.1

heres quo casu teneatur ad expensas litis etiam si moram non contraxerit. l.7 t.18 d.21 p.296 c.2

qui semel heres fuit semper heres manet. l.6 t.3 d.1 in all. n.3 p.93 c.2

heredem nullum habere potest, is qui bona nulla in ciuitate reliquit, neque relinquere potuit. l.5 tit.8 d.10 in all. n.9 p.36 c.1

Heres testamentarius qui testamentum exhibet non suspectum restituendus est in possessionem quã aduersarius inuasit. l.8 t.3 d.7 p.583 c.2

heres cum beneficio inuentarij non liberatur soluendo creditoribus anterioribus si priùs conuentus fuerit à posterioribus l.6. t.11. d. 23 p.136. c.2

is qui semel heres fuit nunquam desinit Heres esse l.7 t.7 d.6 in all. n.16 exceptio ibid.

quisquis est filius idem necessario est heres ipso iure l.7 t.20 d.30 in all. n.1. p.319 c.1

heredis causa est fauorabilior quàm legatarij l.6. t.6 d.4 in all. n.16 p.109 c.1

heres non cogitur soluere legatam pecuniam, quam testator voluit capi ab hereditario debitore l.6 t.17 d.5 p.160. c.2

heres cum beneficio inuentarijs. &c. l.7 t.32 d.4 p.371 c.2

heres institutus ex re certâ alio quoque herede ex asse scripto, habet ius accrescendi ex interpretum sententia l.6 t.3 d.1 p.93 c.2 & in all. n.9

heres tenetur conscientiam defuncti exonerare. l.7 titul.4 d.1 in al.14 p. 248 c.1

heres eadem cum defuncto persona esse existimatur. l.7 t.10 d.1 n. 4 p.267 c.1

Heredi non licet defuncti turpitudinem allegare. l.6 t.15 d.2 n.5 p.152 c.2

si Heres cum beneficio legis & inuentarij habeat aliquas actiones, curator dandus est hereditati tanquam iacenti. l.7. t.32 d.10 p.373 c.2

heres contractualis quis dicatur. l.5 t. 9 d.8 en all. n.4 p.43 c.1

heredum legitimorum appellatione qui veniant tam in testamentis quam in feudis l.6 t.18 d.5 p.167 c.1

Heredis negligentia nocet quandoque fideicommissario. l. 6 t.25 d.10 n. 10 p.210 c.1

Heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis, quã temere vel instituit vel suscepit. l.7 t.18 d.7 p.293 c.1

Heredem facit non delatio, sed acquisitio hereditatis l.6 titul. 12 d.7 n. 2 p.143 c.1

inter heredem esse & hereditatem repudiasse medium est Heredem non esse l.6 t.12 d.16 in all n.2 p.146 c.1

ius heredis legitimi est apertius quam testamentarij l.6 t.13 d.1 p.148 c.2 in all. n.5 ratio ibid.

heres scriptus in dubio debet mitti in possessionem. l.6 titul.13 d.3 in all n. 2 p.149 c.1

Heres inuitus nemo fit l.3 t.40 d.3 in all. n.10 p.85 c.1

Heres non potest cogi ad reddendas rationes fidei commissario, sed tantum ad faciendũ inuentarium. l.5 t. 29 d.2 p.218 c.2

heredi etiam inuito deficiens coheredis portio accessit l.6 t.3 d.2 p.93 c.2

tanquam heres potest conueniri filius quem nondum constat abstinuisse l.6 t.12 d.2 p.142 c.1

heres succedit in omnia defuncti vitia. l.7 t. 10 d.1 n.5 p.267 c.2

quandiu hereditas restituta non est Heres rogatus & nomine & effectu heres est l.6 t.16 d.11. in all. n.2 p.158 c.2

debita hereditaria soluenda sunt Heredi cum beneficio legis & inuentarij, etiamsi datus sit curator hereditati l.6 t.11 d.34 p.137 c.1

heres debitoris an vlla temporis præscriptione aduersus creditores se tueri possit l. 7 t.10 d.1 n.6.7.8 p.267 c.2

quandiu speratur heres testamentarius, non defertur ab intestato hereditas l.6 t. 6 d.3 in all. n.2 p.108 c.2

in extraneis nemo heres esse præsumitur. l.6 t.12 d.2 in all. n.13 p.142 c.1

quo solus ex fundo scriptus est heres, in toto esse institutus intelligitur. l.6 t.3 d.1 p.93 c.1

qui pronuntiatus est Heres cum beneficio legis & inuentarii talis habendus est quod ad omnes creditores etiã non vocatos. l.7 t.19 d.15 p.318 c.1

heres hodie tenetur ob non confectum inuentarium ad solida legata. l.6 t.11 d.10 in all. n.5 p.310 c.2

herede scripto tabulas testamenti proferẽte nec rasis nec cancellatas fiduciaria possessio ei danda est potius quam legitimo l.6 t.13 d.3 p.148 c.2

nemo heres est cum beneficio legis & Inuentarij, nisi qui beneficium illud diserte imploranit. l.6 t.11 d.20 in all. n.2 133 c.2

heres ex re certa scriptus alio herede instituto non nisi legatarii loco habetur l.6 t.11 d.45 n.12 p.141 c.1

heredem non institutio facit sed acquisitio hereditatis. l.6 t.25 d.13 in all. n.13 p.212 c.1

heres qui purè addit damnosam hereditatem nec falcidiam deducere potest, nec recusare quòminus res suas alij legatas præstet l.6 titul.11 d.45 p.141 c.1

ex sola aduersarii confessione nemo fit heres. l.6 t.12 d.7 p.143 c.1

heres & hereditas eandem personam representant. l.6 t.6 d.1 in all. n.15 p.107 c.2

olim heres instituí solebat sub ea conditione si intra centum dies hereditatem adiret. l.6 t.8 d.11 in all. n.12 p.118 c.2

heres hodie est possessor ipso iure sedita demũ si agnouerit hereditatem nó etiam ignorans, aut inuitus. l.7 t.7 d.5. p.255 c.1

heres cogitur facere inuentarium postulante fidei commissario, sed sumtibus

Homagium.

Homagium aliud est simplex, aliud talliabile. lib. 7. t. 1. d. 19. num. 8. pag. 236. col. 1. aliud est personale, aliud reale. ead. d. in all. n. 1

Homagium aliud est liberum, aliud talliabile. l. 7. t. 5. d. 3. in all. n. 45. pag. 252. col. 2

Homagium talliabile quando per vnicã recognitionem probetur. l. 7. t. 1. d. 19. p. 236. c. 1

Homicidium.

de Homicidio non tenetur qui partum nondum animatum abigit. l. 9. t. 11. d. 1. n. 3. in all. p. 574. c. 1. an qui iam animatum. ibid. nu. 7

Homicidio consentiens quomodo puniatur. lib. 9. titul. 10. defin. 4. pag. 572. col. 1

Homicida qui ad sui defensionem aliũ occidit indiget venia & indulgentia Principis. l. 9. t. 10. d. 5. p. 572. c. 1

qui Homicidæ excusentur. l. 9. t. 10. d. 5. n. 1. in all. p. 572. c. 2

Homicidiũ quomodo p uniatur, si percutiens animum tantùm nocendi habuerit, non occidendi. l. 9. t. 10. d. 6. p. 572. c. 1

si quis occisus sit ex officialibus, nec appareat per quem ex reis prehendendis, an omnes de Homicidio teneantur. l. 9. t. 10. d. 9. p. 573. c. 2.

si quis occisus sit in rixa, nec appareat per quem occisus sit, an omnes de Homicidio teneantur. l. 9. t. 10. d. 9. n. 1. in all. p. 573. c. 2

qui Homicidium perpetrauit cùm esset ebrius quomodo puniatur. l. 9. t. 10. d. 7. p. 573. c. 1

Homo.

liber Homo potest hodie seipsum pignori dare ex generali consuetudine. lib. 8. titul. 27. defin. 12. num. 3. pag. 490. c. 1

Hospitale.

Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos secuto an reuocabilis. lib. 8. titul. 34. definitione secunda, pag. 536. col. 2

Hospitale potest restitui in integrum aduersus agnitionem hereditatis. lib. 6. tit. 11. defin. 1. in all. num. 1. p. 195 c. 1

Hyperocha.

Hyperocha nihil aliud est quàm res ipsa pluris æstimata. l. 8. t. 8. d. 23. n. 4. p. 419. c. 2

Hypotheca, Hypothecaria actio.

an habeat ius tacitæ Hypothecæ is qui præbuit aut saluã fecit pignoris causam. lib. 8. titul. 7. defin. 10. p. 410. c. 1

is habet priuilegium tacitæ Hypothecæ qui credidit ad refectionem insulæ. l. 8. tit. 7. defin. 10. in all. num. 1. p. 410. c. 2

Hypothecaria est indiuidua. l. 8. t. 20 d. 1. in all. n. 1. p. 455. c. 2. excepta illa tacita quam Iustinianus induxit pro legatis. ibid.

specialis Hypotheca excutienda est ante generalem. lib. 8. tit. 6. defin. 8. p. 198. c. 1

Hypothecariam exercẽti creditori possessor etiam post sententiam & in executione iudicati offerre potest. l. 8. t. 19. d. 7. p. 446. c. 2

personalis actio potest cumulari cum hypothecaria etiam post litem contestatam sine vlla expensarum refusione. l. 8. t. 6. d. 22. p. 402. c. 2

tacita Hypotheca pupillo competit in bona eius qui se gerit pro tutore ex die quo cœpit pro tali se gerere. l. 8. t. 7. d. 2. p. 408. c. 1

Hypotheca specialis hominis non tollit generalem legis. l. 5. t. 8. d. 3. p. 33. c. 2

Hypotheca est vel hominis: vel legis, seu legalis. l. 5. t. 8. d. 3. p. 33 c. 2

Hypothecaria an detur aduersus tertiũ possessorem ad persequẽda bona mobilia oppignerata. l. 8. t. 6. d. 21. p. 401. col. 2

Hypothecariã nõ amittit qui per apparitorẽ vt soluat iniũgit debitori qui actione personali cõueniri nõ poterat. l. 8. t. 6. d. 26. p. 403. c. 2

Hypothecæ dotalis ius non ex die numeratæ dotis incipit, sed ex quo promissa est. l. 5. t. 10. d. 9. p. 47. c. 2

an possit reuiuiscere Hypothecaria quæ per confusionem fuerat extincta. l. 8. t. 8. d. 11. n. 6. p. 415. c. 1

non submonetur Hypothecaria instituta contra tertium possessorẽ pignorũ etiamsi offerat debitum pro rata. l. 8. t. 6. d. 40. p. 407. c. 2

Hypothecaria an sit diuisibilis. l. 8. tit. 6. d. 2. p. 396. c. 2

Hypotheca tacita pro legatis & fideicõmissis competit. l. 6. t. 21. d. 1. p. 189. c. 2 eáque est diuidua. ibid.

Hypothecaria hodie competit pro omnibus fideicommissis. l. 6. t. 6. d. 7. in al. n. 8. p. 110. c. 1

actio Hypothecaria regulariter est indiuidua. l. 6. t. 21. d. 1. in all. n. 1. p. 190. c. 1

in actione Hypothecaria fit condemnatio quanti interest creditoris, si res obligata non restituatur. l. 7. t. 15. d. 1. in all. n. 1. p. 288. c. 2

etiam literæ & epistolæ ius habent tacitæ Hypothecæ ex die agnitionis vel denegationis. lib. 8. t. 7. defin. 9. p. 410. col. 1

ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducitur hodie ius tacitæ Hypothecæ. l. 8. t. 7. d. 8. p. 409. c. 2

Hypothecaria actio sui natura est indiuidua. lib. 6. tit. 25. d. 10. in all. n. 14. c. 2

specialis Hypothecæ excussionem quis obiicere possit. lib. 8. t. 6. d. 9. 10. p. 398. col. 2

solutione tantùm debiti non etiã confusione ex acquisitione dominij extinguitur in totum Hypothecaria. lib. 8. titu. 6. defin. 1. pag. 396. c. 2

tacita Hypotheca quæ pupillo competit in bona tutoris incipit ex die suscepti officij. l. 8. t. 7. d. 1. p. 407. c. 2. pro qua re comperat. ibid.

nouæ Hypothecæ acquisitio quomodo non tollat veterem. l. 8. tit. 6. d. 37. pag. 406. c. 1

Hypotheca semel nata non nisi certis & legitimis modis finitur. l. 8. t. 6. d. 37. in all. n. 3. p. 406. c. 2

Hypotheca constituta intelligitur, si cõuenerit vt super aliquo fundo certa pecuniæ quantitas soluenda imponatur. l. 8. t. 6. d. 13. p. 399. c. 2

Hypotheca specialis solet constitui in iis bonis quæ commodiora videntur. l. 5. t. 7. defin. 40. in al. num. 2. p. 19. c. 2

Hypothecarum dotalium per mulierẽ facta renuntiatio quando valeat. l. 8. t. 14. d. 7. p. 429. c. 2

Hypothecæ ius idem est, quantum ad accessoria, & quantum ad debitum principale. l. 5. t. 7. d. 13. in all. n. 5. p. 21. col. 2

coheres debitoris Hypothecaria in solidum conueniri potest, si possideat pignus. lib. 8. tit. 20. d. 2. num. 1. pag. 455. col. 2

Hypotheca an oriatur ex chirographi recognitione. l. 6. t. 11. d. 14. n. 7. p. 131. c. 2

Hypothecariam quanto tempore præscribat debitor. l. 8. t. 6. d. 38. in all. nu. 6. p. 407. c. 1

inter Hypothecarios qui prior est tẽpore potior est iure. l. 5. t. 10. d. 3. in all. n. 10. p. 45. c. 2

actio Hypothecaria quando nascatur ex vendito. lib. 8. tit. 7. defin. 8. num. 2. in all. p. 409. c. 1

actio Hypothecaria contra tertios possessores præscribitur decennio inter præsentes, & vicẽnio inter absentes. l. 7. t. 13. d. 19. in all. n. 2. p. 277. c. 2

Hypothecæ specialis pro dote conuentio expressa non tollit priuilegium tacitæ hypothecæ, quam dos habet à lege. l. 5. t. 8. d. 23. p. 39. c. 2.

tacitam Hypothecam habet is qui credidit ad emendam nauim, atque etiam ius prælationis. l. 8. t. 8. d. 10. in all. n. 2. p. 414. c. 2.

creditor agens Hypothecaria cogitur probare sui debitoris dominium, si negetur ab eo qui emit à debitore. l. 8. t. 6. d. 23. p. 402. c. 2

amittit ius anterioris Hypothecæ is qui admittit delegationem emptoris, nisi eiusdem fundi hypothecam specialiter exceperit, aut de pristino pignoris iure protestatus sit. l. 8. t. 8. d. 24. p. 419. c. 2

an & quando tertius possessor conuentus Hypothecaria possit cõdẽnari ad fructuũ restitut. l. 8. t. 6. d. 15. p. 400. c. 1

Hypothecaria est in rem. l. 8. t. 6. d. 24. in all. num. 5. pag. 403. c. 1. liberum est cuique eam recusare, negando se possidere. ibid.

Hypothecæ specialis commodum. l. 5. t. 8. d. 23. in all. n. 4. p. 40. c. 2

bonorum cessio nullum tacitæ Hypothecæ ius tribuit chirographariis creditoribus. l. 8. t. 7. d. 11. p. 410. c. 2

vnus ex heredibus creditoribus an possit in solidum agere Hypothecaria, vt totum debitum consequatur. ibid.

Hypotheca aut lege, aut conuentione constituitur. lib. 6. tit. 21. defin. 7. num. 2. p. 193. c. 1

tacitam Hypothecam an habeat qui credidit ad domum emendam, aut reficiendam. l. 8. t. 8. d. 10. p. 414. c. 2

Hypotheca generalis est securior, quã specialis. lib. 5. tit. 8. defin. 23. in all. num. 4. p. 40. c. 1

Hypotheca expressa specialis per testatorem pro legatis constituta est indiuidua. l. 6. t. 21. 9. p. 193. c. 2. itémq; generalis: tacita verò sæpe diuidua est, etiãsi coheres sit nõ soluẽdo. ibid.

Hypotheca potest contrahi nudo consensu, & etiam inter absentes. l. 8. t. 6. d. 3. in all. n. 4. p. 397. c. 1

ius tacitæ hypothecæ non contrahitur nisi in quibusdam causis. lib. 5. tit. 34. d. 1. in all. n. 2. p. 80. c. 2

Hypothecaria actio est vindicatio. l. 7. t. 7. d. 11. in all. n. 2. p. 257. c. 1

Hypotheca tacita legatorum semper diuidua est. l. 6. t. 21. d. 7. p. 193. c. 1

tacita Hypotheca competit pupillo etiam pro expensis litis contra tutorẽ institutæ etiam ante redditas ab eo rationes. l. 8. t. 7. d. 4. p. 408. c. 2

Hypothecariæ præscriptio per tertium possessorem vnde incipiat currere. l. 8. t. 6. d. 38. p. 406. c. 2

Ignorans, ignorantia.

iuris Ignorantia stultitiæ potiùs quàm dolo comparatur. lib. 6. t. 11. defin. 20. n. 12. p. 133. c. 2

Ignorantis condicio deterior fieri nõ potest. lib. 5. titul. 9. defin. 11. in all. num. 1. pag. 44. col. 1

Ignorantia non est vna ex iis causis ex quibus creditur danda restitutio in integrum contra præscriptionem.l.7.t.9.d.1.in all.n.2.p.267.c.1
Ignorātia iuris neminem excusat, exceptis certis personis.l.5.t.13. d.9. in all. n.17.p.53.c.2
etiam Ignoranti currit præscriptio. l. 7. t.9.d.1.in all.n.2.p.267.c.1
qui Ignorat tacitè consentire non videtur.l.5.tit.39.d.2.in all.num.3.pag.83. col. 2
Ignorantia facti alieni est semper probabilis.l.5.t.13.d.9.in all. n.14.pag.53. col.2

Immobilia bona.

Immobilia alienata ab herede grauato possunt vindicari à fideicommissario. lib.6.titul.25.defin.11.num.7.pag.210. col.2

Immunitas.

Immunitas concessa pro bonis præsentibus extenditur, etiam ad futura ex præsentibus acquisita.l.9.t.28.d.19.p. 618.c.1
Immunitas à tributo iudicati data Senatoribus & Rationalibus an ad eorum viduas porrigatur.l.9.tit.28.d.22.pag. 619.c.1
Immunitas ab onere recipiendi hospitis personis Ecclesiasticis an competat. lib.9.titul.29. defin.26. pag.631. col.1.2
priuilegium Immunitatis quod tributū est iuridicis maioribus ad eorum liberos non extenditur.l 9.t.29. d.17.p. 628.c.2
originis priuilegio quod ad Immunitates attinet gaudere nō debet, qui nulla ibi munera subire solitus est.l.9.tit. 29.d.25.p.631.c.1
Immunitas à tributis quæ temporis præscriptione amittatur. l.9. t.29.d.5.pag. 625.c.1
Immunitas aut competit ratione officij, aut ratione dignitatis.l.9.t.28.d.23.p. 619. c.1. illa non transit ad viduas aut liberos eorū quibus cōpetebat.ibid.
Immunitatis à pendendis tributis priuilegio qui magistratus gaudeant. l.9.t. 28.d.24.p.619.c 2
consuetudo localis quæ immunitatem à nobilitate separat an obliget etiam forenses.l.9.t.29.d.15.p.628.c.1

Impensa.

Impensæ funeris debent fieri pro ratione facultatum. lib. 5.t.5.d.9.pag.9. col.2
Impensæ necessariæ minuunt dotē ipso iure; atque adeò ipsa in re, cùm dos consistit in pecunia numerata.l.5.t.7. d.52.p.32.c.1
Impensarū nomine in alienā rē bonā fide factarū cōpetit retentio in executione iudicati, quamuis nihil de eo in sētētia dictū fit.l.7.t.20.d.12.p.323.c.1
Impensæ in rem factę quando compensentur cum fructibus. l.7. t.18.d.70.p. 309.c.2.& 310.c.1
Impensarum in rem meliorandam factarum æstimatio faciēda est ex tempore præsenti.l.7.tit.18.d.72. pag.310. col.1

Impossibile, Impossibilitas.

Impossibilitas habet impedimētum naturale.l.6.t.5.d.2.in all.num.4.pag.96. col.2
Impossibilium nulla est obligatio.lib.8. titul.25.defin.10.num.4.in all. p. 480. col.2

Improbus.

Improbus est qui solicitus est de heredi tate viuentis.l.5.t.6.d.4.in al.nu.23.p. 14.c.1
Improbus est qui solicitus est de viuentis hereditate.l.5.t.26.d.1.in all.nu.2.p. 72.c 1.præsertim impuberis.ibid.
Improbus est qui bis idē consequi vult. l.7.t.20.d.1.in all.n.6.p.320.c.1 & lib.7.titul.21.d.2.in all. nu.8.p.336. col.1

Impubes.

Impubes doli capax & proximus pubertati, si quem occiderit per dolum tenetur pœna ordinaria, sed dignus est vt gratiam obtineat à Principe.l.9.tit. 10.d.2.p.571.c.2

Imputare.

Imputari nihil potest ei qui scit, sed prohibere non potest.l.5.t.5.d.5. in al. n.5.p.9.c.1

Incapax.

quod Incapaci relinquitur pro nō scripto habetur.l.7.t.1.d.26.in all. n. 4.p. 240.c.1

Incertitudo.

Incertitudo legatum vitiat. l.5.t.6.d.2.in all.n. 3.p.12

Incestus.

Incestus est consanguineorum vel adfinium abusus.l.5 t.3.d.2.p.4. c.2.in all. num.2
Incestum est duplex: nam vel committitur contra ius gentium, vel contra ius ciuile. Illud est cùm ascendens descendenti coniungitur. hoc verò cùm personæ ex latere aut aliæ moribus prohibitæ inter se coeunt.l. 5.tit.3.d.5. p.5.c.c.1.& 2
pœna confiscationis irrogatur ipso iure ob crimen Incesti, nec requiritur declaratoria, sed potest etiam defuncti memoria damnari.l.9.t.24.d.4.p.605. col.1
de iure ciuili pœna Incestus est pœna mortis quando incestus committitur cum aliqua specie alia fornicationis, puta cum adulterio vel stupro.l.9.t.7. d.1.n.2.in all.p.567.c.2
Incestus interdū etiam dicitur de illicita coniunctione inter personas consanguineas vel affines, etiam si nuptiæ sint contractæ.l.5.t.3.d.2.p 4.c.2
Incestæ nuptiæ sunt quædam solo iure Canonico.l.5.t.3.d.6.p.5.c.2
Incestarum nuptiarum pœna. l.9.t.7.d.1. p.567.c.2.& p.seq.
Incestum facit illicita coniunctio, non figura cōiunctionis. l.5.t.3 d.2.p.4.c.2
Incestum iuris gētium punitur morte. l.5.t 3.d.5.p.5.c.2
Incesti pœna modò est mors, cùm scilicet incestum cum adulterio aut stupro admissum est.l.5.t.3.d.3. pag.5.c.1. modò est sola cōfiscatio bonorū.ibi.
Incestum iure ciuili admissum non punitur morte.l.5.t.3.d.5.p.5. c.1.& d.7.p. 5.col.2
Incestus inter quas personas propriè cōmittatur.l.9.t.7.d.1.nu.4. in all.p.568. col.1
Incestus propriè contrahitur ratione consanguinitatis.l.5.t.3.d.2.p.4.c.2.interdum & ratione adfinitatis.ibid.
Incestum committens contra ius positiuum, siue Ciuile, siue Canonicum extra figuram matrimonij,pœnâ exilij & confiscationis bonorum punitur.l.5.t.3.d.7.p.5.c.2. si non accedat aliud crimē, quo casu punitur morte. ibid.
Incestum ab ignorante admissum non punitur. lib. 5. titul. 3. defin.8. pag.5. col.2
Incestarum nuptiarum pœna est omniū bonorum confiscatio. l. 5.t.3.d.1.p.4. c.1.non mors.ibid.
Incestum propriè committere is dicitur qui cum personis siue consanguinitatis, siue adfinitatis veneratione prohibitis nuptias contrahit. l.5.t.3.d.1.p. 4.c.2
etiam Incestum admisit, qui filiam sororis vxoris suæ cognouit.l.9.t.7.d.1.n.1. in all.p.567.c.2
Incestus cum stupro coniunctus punitur pœna mortis, & confiscationis omnium bonorum.lib.9.t.7.d.1.pag.567. col.2

Incompetentia Iudicis.

Incompetentia iudicis nascitur ex defectu iurisdictionis: suspicio ex defectu amoris.l.7.t.17.d.1.in all.n.9.pag.291. col.1
Incompetentia impugnat iurisdictionem: recusatio autem solam personā iudicis.ibid.

Incorporalia.

in Incorporalibus patientia est pro traditione.l.7.t.3.d.5.in all.n.3.pag.247. col.1

Indebita.

is qui indebitum accipit obligatur ex quasi contractu.l.8.t.29.d.33.in all.n. 2.p.514.c.1
Indebitum vltrò soluere donare est.lib. 5.titul.23.defin.4.in al.num.1.pag 68. col.2
Indebitum acceptum vbi reddēdum sit. l.8.t.29.d.33.p.514.c.1

Indicia.

Indicia quæ sint sufficientia ad habendam de eo quæstionem. l.9.t.21.d.10. in all.n.1.p.592.col.1
Indicia quotuplicia sint.ibid.
Indicia sufficiunt ad torturam, quamuis non quælibet, sed grauia tantùm aut leuiora quidem, sed plura simul iuncta.l.6.t.2.d.1.in all.n.5.p.92.c.1

Indiuidua.

in Indiuiduis etiam vtile per inutile vitiatur.l.8.t.26.d.4.in all.nu. 10. p.433. col.2

Infamis.

an sit Infamis is qui condemnatus est actione iniuriarum.l.9.t.20.d.10.in al. n.5.p.589.c.2
Infamis ex alio genere delicti nullum facit indicium ad torturam ne quidē in crimine læsæ maiestatis, si sit solus. lib. 9. titul. 6. defin. 6. pag.56. col.1
Infamis non est idoneus testis in criminalibus.lib.9.t.21.d.23.num. 1.p.595 c.1

Infans.

Infantes quando ad curationem admittantur.l.5.t.20.d.1.in all.nu.11.p.65.c.2
Infantes ad quam curam admittantur. l.5.t.40.d.1.p.84.c.1

Ingenuitas.

Ingenuitas nihil aliud est quàm plena libertas, qualem omnibus hominibus natura dedit.l.7.t.3.d.1.in all. n.4.pag. 245.c.2

Inimicitia.

Inimicitiæ an faciant indicium ad torturam.l.9.t.21.d.11.o 1.in all.p.591.c.1

Iniuria.

non semper, nec facilè iudex actionis iniuriarum debet decernere publicationem reuocatæ per reum iniuriæ. l.9.t.20.d.10.p.589.c.1
an actione Iniuriarum teneatur qui iniuriam à se dictam verā esse probat. l.9.t.20.d.1.in all.num.3.p.587.c.1
grauior est Iniuria quæ fit palàm & publicè, quàm quæ clàm & secretò. l.9. t.7.d.3.n.8.p.568.c.2

Iniuriam filio factam an patet remittere possit inuito filio. l.8.t.32.d.2. p.534. col.2

Iniuria est cùm is in ius vocatur qui paratus est soluere.l.7.t.26. d.28.in all.n. 3 p.350.c.2

Iniuria facta executori quomodo puniatur.l.9.t.20.d.6 p.588.c.1

non fit volenti Iniuria.l.7.t.13.d.11.in al. n.13.p.274.c.2

fama vel auditus à fide dignis excusat eũ qui Iniuriam dixit,quàm sciri publicè intererat, licèt eam probare non possit.l.9.t.20.d.5.p.588.c.1

pro Iniuria quam quis propria autoritate vindicauerit postea iniuriarum agere non potest.l.9.t.20.d.8.p.588.c.2

ius prosequendæ Iniuriæ transmittitur ad heredem si accusator decesserit pẽdente appellatione.l.9.t.20.d.2.p.587 col.1

de Iniuria extrà ordinẽ ex causa & persona hodie fieri solet.l.9.t.20.d. 10.n. 7.in all.p.589.c.2

qui Iniuriam prouocatus verbis, facto retulerit motus calore iracundiæ an excusetur.l 9.t.20.d.1.p.586.c.2

Iniuria quandiu per pœnitentiam dilui possit ab iniuriante.l.9.t.20.d.11.p.589 col.2

iuris executio non habet Iniuriam.l.8.t. 3.d.10.in all.n.2.p.384.c.2

pœnitentia an & quando excuset eum qui conuenitur actione Iniuriarum.l. 9.t.20.d.9 p 589.c.1

actione Iniuriarum condemnatus an fiat infamis.l.9.t.20.d.10.in all.n.5.p.589. col.1

Iniuria quibus modis remittitur.l.9.t.20 d.2.in all.n.6.p.587.c.1

qui executioni Iniuriosæ tanquam testis adfuit,non debet puniri tanquam auxiliator.l.9.t.20.d.4.p.587.c.2

de Iniuria facta vxori vir agere potest, parémque iniuriam reddere.l.9.t.20 d.3.p.587.c.1

Inquirere, Inquisitio.

fides Inquisitionis pro vinculo cedit cautionis.l.5.t.25.d.1.in all.nu.4. p.71.c.2

iusta Inquirendi causa est contra eum qui id facit, quamuis mandante alio, quod nonnisi in malos vsus & falsi comminiscendi gratia destinatum esse possit.l.9.t.13.d.7.p.578.c.

Insinuatio.

Insinuationis solennitas etiam non necessaria,tamen omninò implenda est, si præscripta sit à contrahẽtibus,alioqui ex eo defectu vitiatur donatio.l. 8.t.38.d.2.p.553.c.1

Insinuatio non impedit ne donatio rescindi possit. l.5.t.11. d.3. in all.n.3.p. 48.c.2

remissio vsurarum ex quacunque causa debitarum non eget Insinuatione, vt nec pœnarum.l.8.t.38.d.4.p.554.c.1

Insinuatio in donationibus cur requiratur.l.8.t.38.d.2.n.3.553.c.1

Insinuatio in omnibus donationibus est necessaria.l.6.t.5.d.17.p.102.c.1

defectus Insinuationis vitiat donationẽ etiã conditionem quæ ab initio insinuari debuit,licet euentus conditionis tempore defierit necessaria esse Insinuatio.lib.8.titul.38.d.1.pag.553. col.1

Insinuatio donationis non pertinet ad actus substantiam,sed tamen est condicio sine qua non potest valere donatio. l.8.t.36.d.11.n.13.in all.pag.547. col.1

Insinuatio in donationibus cur introducta.l.8.t.23.d.28.n.6.in all.p.470.c.1

Instantia.

Instantiâ discussionis pendente non est audiendus creditor petẽs prouisionalem adiudicationem, nisi auditis priùs cæteris creditoribus. l.7.t.32.d. 20.p.376.c.2

generalis discussionis Instantia qui d.l.7. t.32 d.16.n.1.p 375.c.2

in Instantiam discussionis bonorum defuncti quæ veniant.l.7.t.32.d.16.in all. n.1.p.376.c.1

fiduciaria adiudicatio non solet fieri pẽdente discussionis Instantia,nisi vocatis & auditis omnibus creditoribus.l. 7.t.32.d.18.p.376.c.1

Instigator.

occulto Instigatori quæ debeantur expensæ litis.l.9.t.2.d.10.p 560 c.1

occultus Instigator quando teneatur ad expensas litis.l.9.t.2.d.9.p.559.c.2

Instigator manifestus nihil distat ab accusatore.l.9.t.2.d.10.n.6.p.560.c.1

occultum Instigatorem quando cogatur nominare procurator fiscalis. l.9.t.2. d.10.n.4.p.560.c.2.quomodo eum debeat admittere fisci procurator. ibid.

Institutio, Institutus.

Institutio ex rebus certis,quando sit reducenda ad portiones & quotas hereditarias.l.6.t.6.d.6.p.109.c.2

Institutio quando corruat,cæteris omnibus manentibus firmis. l.6.t.16.d.9.p. 158.c.1

heres Institutus ex re certa, alio herede ex asse scripto est loco legatarii.l. 6.t.6.d.1.p.107.c.1

Institutio ex re certa pro legato habetur.l.6.t.18.d.7.n.5.p.167.c.2

Institutio facta in vsufructu quandoque habetur pro legato, quandoque pro institutione heredis ex asse.l.6.t. 20.d.5.in all.n.6.p.174.c.2

Institutus ex re certâ non potest implorare beneficium legis Iustinianeæ quę de Edicto D. Adriani tollendo facta est.l.6.t.6.d.4.p.108.c.2.1

Institutiones ex re certa sustinentur etiam rupto per præteritionem posthumi testamẽto.l.6.t.10.d.1.n.6.p.126.c.2.

Institui quis potest sub ea condicione quæ non sit in ipsius potestate,& quæ ex alterius voluntate vel ex casu pendeat.l.6.t.22.p.3.in all n.2.p.195.c.2

clausula & condicio apposita in Institutione an & quãdo cẽseatur repetita in substitutione.l.6.t.7.d.3.p.113.2

Institutio ex re certâ habetur pro legato,non pro institutione, cùm adest alius heres ex asse.l.6.t.8.d.23. in all.n. 27.p.124.c.1

Institutio quæ ab initio pro non scripta fuit,tractu temporis conualescere nõ potest.l.6.t.8.d.8.in all.n.5.p.117.c.1

Institutus ex re certa an & quando habeatur loco heredis,aut loco legatarii l.6.t.6.d.4.p.108.c.2

Institutio filiæ in quota hereditatis non impedit quominus pater possit de suo patrimonio inter viuos disponere. l.5. t.9.d.9.p.43.c.1

Institutus ex vsufructu, quando censeatur scriptus ex asse & fideicõmisso grauatus. libr.6.titul.20.d.5 pag.174. col.1

Instituto ius eligendi conseruatur per Auth.ex causa etiam ruptâ institutione.l.6.t.9.d.3.p.125.c.2

Institutus ex re certâ potest propria autoritate occupare quod sibi relictum est.l.8.t.2.d.1.p.380.c.2. sed non potest agere interdicto retinendæ possessionis ante occupatam possessionem ibid.

Institutionis ex re certa vtilitas. l.8.t.2. d.1.in all.n.5.p.381.c.1

quoties Institutionis plures sunt gradus,rupto primo gradu, rumpuntur etiam sequentes omnes qui ab eo dependentiam habebant. l.6.t.20.d.37. in all.n.10.p.186.c.1

Institutiones ex re certa conseruantur per Auth.ex causa quatenus censentur iure legatorum. l.6.t.9.d.4.p.125. col.2

Institutio facta posthumi & posthumæ ex vxore nunc prægnante non porrigitur ad posthumum altero partu editum.l.6.t.10.d.1.p.126.c.2

etiam Institutio facta per verba importantia tractum temporis trahitur ad fideicommissum.l.6.t.8.d. 11.p.118.c.1

Institutio nuncupatiua per testes quomodo probetur.l.6.t.7.d.2.p.113.c.1

Institutus in legitima nihilominus pro legatario habetur. l.6.t.18.d.7.n.9.p. 167.c.1

Instrumentum.

Instrumentum publicum & guarentigiatum vim habet rei iudicatæ.l.7.t.15.d. 2.in all.n.7.& 10.p.283.c.2

Instrumentum quodnam dicatur Guarentigiatum.l. .t.15.d.1.n.8.p.282.c.2

is qui habet Instrumentum præsumitur habere mandatum.l.8.t.26.d.4.n.11.p. 483.c.2

Instrumentum debiti authenticum est probatio probata.l.8.t.29.d.3.n.5.in al. p.505.c.1

ex Instrumento quamuis authentico si extra prouinciam factum sit, non potest fieri præcisa executio sine satisdatione,nec si creditor sit mercator.l.7. t.20.d.24.p.327.c.1

Instrumentum qui tradit mandare videtur,quia dat alii agendi facultatem l.6.t.17.d.16.in all.n.6.p.164.c.2

Instrumenti amissio probatur per iusiurandum quando ea probatio fit ad excipiendum non ad agendum.l.8.t.29. d.3.n.6.p.505.c.1

Instrumento reddito vni ex correis, an cæteris prosit redditio.l.8.t.26.d.3.p. 482.c.2

Instrumenta non fiunt ad inducendam obligationem,sed tantùm ad habendam inductæ & contractæ obligationis probationem.l.8.t.25.d.8.in all.n. 2.p.480.c.1

Instrumentum authenticum quodnam dicatur.l.7.t.15.d.1.n.9. p.282.c.2

an si Instrumentum debiti reperiatur penes debitorem censeatur ille liberatus.l.8.t.29.d.28.p.511.c.2

Instrumentum publicum & guarentigiatum habet ex se vim sententiæ & cõdenationis.l.7.t.20.d.9.n.12.p.322.c.1

Instrumẽtũ Guarẽtigiatũ quas admittat exceptiones.l.7.t.15.d.n.c 8. p.283.c.1

is qui habet Instrumentũ videtur etiã habere mandatum ad exigendum.l.8. t.27.d.21.in all.n.4.p.492.c.2

Instrumentũ quodnam dicatur Guarentigiatũ.l.7.t.15.d.1.n.8.p.282 c.2

ex Instrumento recepto per notarium regium etiam adhibito sigillo præcisa executio fieri non potest. l.7.t.15.d.3. 833.c 2

noua Instrumenta cùm producuntur in tertia instantia, sumptus priorum instantiarum à producente sunt priùs refundendi.l.7.t.18.d.32.p 299.c.1

Intercessor.

Intercessor est quisquis pro alieno debito se obligat.l.8.t.27.d.1. in all. n.2. p.487.c.1

Intercessor est quisquis se obligat pro alio.l.8.t.6.d.32.n.1. in all.p.405.c.2

Interdictio bonorum.

Interdictionem bonorum à iudice factam,quándiu publicata nõ est, ignorare probabiliter quiuis potest.l.5.tit. 13.d.9.p.531.c.1.non item eam quæ fit à iure.ibid.

Interdictio bonorum facta prodigo, nõ valet sine causæ cognitione. l.5.t.40. d.7.p.86.c.1

Interdictum.

Interdicta vel sunt retinendæ possessionis gratiâ, vel recuperãdæ,vel adipiscendæ.l.7.t.7.d.4.in al. n.12.p.255.c.1

Interdictum retinendæ differt ab interdicto adipiscẽdæ poss. ratione executionis iudicati.l.7.t.20.d.45.p.333.c.2

de æstimatione eius quod interest in Interdicto Vode vi, & Quod vi aut clam.l.8.t.3.d.23.p.388.c.1

in Interdictis verã possessionẽ esse oportet.l.8.t.8.d.13.in all.n.14.p. 416.c.2

Interdicta hodie sublata sunt,& in eorũ locum substitutus vsus actionum extraordinariarum.l.7 t.7.d.4.in all.n. 10.p.255.c.1

Interdicta possessoria non transeunt in singularem successorem sine speciali cessione.l.7.t.7.d.24.p.290.c.2

de Interdicto quod vi aut clam. l. 8.t.3. d.20.p.387.c.1

in Interdicto vti possidetis de quo quæratur.l.8.t.4.d.1.p.393.c.1

Interdicta possessoria sunt annua. l.8.t. 3.d.8.in all.n.4.p.384.c.1

in locũ Interdictorũ quæ actiones subrogatæ sint.l.8.t.3.d.1.n.2.p.381.c.2

Interdictum Quorum bonorum est adipiscendæ possess.l.8.t.1.d.1.p.380.c.1

agens Interdicto Quorum bonorũ,quid probare debeat.l.8.t.1.d.1.p.380.c.1

Interdictũ recuperãdæ possessionis quã admittat exceptionẽ.l.8.t.3.d.30.pag. 390.c.1

Interdicto retinẽdæ poss. quãdiu sit locus.l.8.t.4.d.9.p.395.c.1

Interdicta sunt annua.l.8.t.3.d.31.in all. n.4.p.390.c.2

Interdicto retinendæ possessionis qui vtitur quænam probare debeat.l.8.t.4. d.8.p.395.c.1

Interdictum retinendæ possessionis cui competat.lib.8. t.4.d.2.n.6.p.393.c.2

in Interdicto vti possidetis vterque est & actor & reus, & par est vtriusque litigantis causa.l.8.t.4.d.1. p.393.c.2.nu. 4.in all.

Interdictorum quodnam alteri sit subsidiarium,aut non sit.l.8.t.3.d.37.pag. 392.c.1.2

Interdictum adipiscẽdæ possessionis sapit petitorium.l.8.t.3.d.39. in all.n.7. p.393.c.1

Interlocutio.

ab omni Interlocutoria quæ præiudiciũ faceret in definitiua potest statim appellari.l.7.t.26.d.3.p.345.c.1

pleræque Interlocutoriæ vim habẽt sententiæ definitiuæ.l.7.t.26.d.3.in all.n. 5.p.345.c.1

Interlocutiones reparabiles possunt mãdari executioni non obstante appellatione.lib.7.tit. 15. d.20.p.288.col.1. vide inf.sententia.

Interpellatio.

necessaria est Interpellatio, vt debitor constituatur in mora regulari. l.6.tit. 24.d.10 n.3.p.205.c.2

in quibus causis dies Interpellet pro homine.l 6.t.24.d.10.in al.n.4.p.205.c.2

Interpellatio regulariter necessaria est ad moram contrahendam.l.8.t.25.d.1. in all.n.9.p.478.c.1.& d. 2.nu.2.p.ead.

Interpellatio extraiudicialis sufficit ad constituendum debitorem in mora.l. 8.t.25.d.7.n.3.p.479.c.2

Interpretatio.

maligna est Interpretatio per quam fit vt actus pereat, potius quàm vt valeat.lib.6.t.5.d.1.in all.num.8.p.96.c.1

Id quod Interest.

etiam verus creditor si iniuriosam executionem fecerit potest condemnari ad id quod Interest veri debitoris.l.7. t.16 d.8.p.290.c.2

id quod Interest potest nonnunquam excedere legitimum modum vsurarũ. l.7.t.16.d.4.p.289.c.2

in eo quod Interest non continetur æstimatio actionis adhuc competentis. l.7.t.16. d.3.p.289.c.1

id quod Interest est fauorabile, at vsura est odiosa.l.8.t.6.d.15.n.5.in al.p.400. col. 1

de æstimatione eius quod Interest in interdicto Vode vi, & Quod vi aut clã. l.8.t.3.d.23.p.388.c.1

condemnatio ad id quod Interest ob litis vexationem solet taxari moderata quantitate.l.7.t.16.d.2.pag.289.c.1. aliud est in eo quod interest actoris rem petitam suo tẽpore habuisse.ibid.

Id quod Interest vt plurimùm per inopiam probationum ad exiguam summam deducitur.l.7.t.16.d. 8.in all.n.8. p.290.c.2

qui condemnatus fuit ad id quod Interest aduersarij potest in executione iudicati probare nihil interesse. l. 7. t. 16.d.6.p.290.c.1

possessor pignorum condemnatus ad id quod Interest creditoris non tenetur ad restitutionem fructuum supra vsurarum modum.lib.7.t.16. d.1.p.288.c.2

quid veniat in condemnationem & taxationem eius quod Interest emptoris conuenti per hypothecariam. l. 7. t.16.d.5.p.289.c.2

is cuius nihil Interest nunquam auditur, siue agat,siue excipiat. l.5.t.7. d.40.in all.n.1

Interusurium.

Interusurium quid.l.5.t.8.d.1.in all. n.7. p.33.c.1

Inuentarium.

Inuentarium factum non vocatis quibusdam creditoribus an valeat. l.6.tit. 11.d.17.p.132.c.2. an leuiorum solennitatum omissione vitietur.ibid.

Inuentarij confectionem an possit testator prohibere.l.6.t. 11.d.43.p.140.c.2

beneficium Inuentarij nõ impedit quominus heres inchoatas contra defunctum lites interim excipere cogatur. l.6.t.11.d.38.p.138.c.1

Inuentarij conficiendi tempus quando currat etiam ei qui non potuit adire hereditatem.lib.6. t.11. d.10.p.130.c.1

Inuentarium debet continere descriptionem specificam rerum omnium, aut genericam,quæ pondere, numero & mensura sit distincta.l.6.t.11.d.25.p. 134.c.2

aduersus omissum Inuentarij beneficiũ maior 25.annis restitui non potest. l.6. t.11.d.7.p.129.c.2

valet interlocutio & iusta est de conficiendo Inuentario non obstante,vt aiunt, oppositione & appellatione vt res collocetur in tuto.l.7.tit.15.d. 6.p.284.c.2.

quando quis possit in integrum restitui ad implorandum Inuentarij beneficium etiam post puram aditionem hereditatis.l.6.t.11.d.27.p.135.c.1

Inuentarium fit rerum probationis gratia. lib.6.tit.29. defin.2.in all.nu. 9.pag.218.col.2

qui se dicit heredem cum beneficio Inuentarii remanet heres purè, si nõ exhibeat inuentarium. lib.6. tit.11.d. 13.pag.131.col.1

subrogari,potest notarius in locum defuncti commissarii ad redigendum Inuentarium in formam publicam. l.6.t.11.d.21.p.133.c.2

tempus Inuentarij conficiendi currit ab adita tãtùm hereditate.l.6. t.11.d. 9.p.130.c.1.exceptio.ibidem.

beneficium Inuentarii implorandum est antequam quid attingatur hereditarium.l.6.t.11.d.20.p.133.c.1

quando valeat Inuentarium etiam in præiudicium eorum qui non sunt nominatim vocati. l.6.t.11.defin.26. p.134.col.2

tempus conficiendi Inuentarii nõ currit spoliato heredi,nisi à quo die in rerum omnium hereditariarum possessionem restitutus sit.lib.6. tit.11. defin.22.p.133.c.2

Inuentarii beneficium non impedit ne heres sit verè heres,sed tantùm facit ne teneatur supra vires hereditarias.lib.6. titul.11. defin.6.in all. nu. 11.p.129.c.2

allegans Inuentarium, nec exhibens interim condemnandus est, quasi purè & absolutè heres. lib.6.tit.11.d. 8.p.129.c.2

conficiendi Inuentarij tempus non currit nisi à die aditæ hereditatis. lib.6. tit.11.d.20.p.133.c.1

Inuentarij confectione omissa à maiore non datur ei restitutio in integrum post elapsa tempora confectionis.lib.6.t.11.d.18.p.132.c.2. secus est in minore.ibid.

intra tempora conficiendi Inuentarij potest pignus lui ab hereditario debitore.l.6.t.11.d.35.p.137.c.1

Inuentarij beneficio priuandus est heres qui illud non conficit intra tempus constitutum, quod plerumque trimestre est.l.6.t.11.d.19.p.133.c.1

Inuentarij beneficio implorato non potest heres teneri vltra vires hereditarias.l.5.t.13.d.1.in all.n.4.p.50.c.1

beneficium Inuentarij etiam bonorum possessori competit.lib.6.t.11. defin. 10.p.130.col.1

agens tanquam heres cui beneficio Inuẽtarij non est audiendus nisi exhibito priùs Inuentario. lib.6. tit.11. d.32.p.137.c.1

Inuentarij beneficium non potest implorare mulier substitura posthumo antequam sciatur an sit prægnans. l.6.t.11.d.42.p.140.c.1

sola Inuentarij apertio non priuat heredem beneficio Inuentarij, si nihil fecerit dolo malo.lib.6. tit.11.d.28. pag.135.c.1

in cõficiendo Inuẽtario heres cogitur iurare nihil à se, dolo malo subtractum cessũmue fuisse.l.6.t.11.d.25.in all.n.2.p.134.c.2

Inuẽtarij beneficiũ repudiatũ potest repeti ex causa superuenientis testamẽti,in quo multa sint legata.l.6. tit. pag.131.c.1

Inui-

INDEX.

Inuitus.

Inuito beneficium non datur.l.5.t.6.d.9.in all.n.16.p.16.c.2

Inuitus heres nemo fit.l.5.t.40.d.3.in all.n.10.p.85.c.1

Iocalia.

Iocalia à marito donata vxori non restituuntur marito soluto matrimonio.lib.5.t.1.defin.2.p.2

Iocalia quomodo æstimentur ex comparatione dotis & personarum: l.5.t.7.d.5.p.19.c.1.& 2

de Iocalibus tum demum testari potest mater si à secundis nuptiis abstinuerit.l.5.t.5.d.13.p.10.c.2

Iocalia ad communes liberos redeunt, si mater ad secunda transierit vota. l.5.t.5.d.13.c.2.p.10

Iocalium,augmenti dotalis,& donationis de superuita differentia. lib.5.t.5.d.13.p.10.c.2

Iocalia restituuntur, transeunte muliere ad secunda vota & decedente superstitibus ex priore matrimonio liberis.lib.5.t.1.d.2.p.2

Iocalia donationibus adscribuntur. l.5.t.5.d.7.p.9.c.1

Iudicare,
Res Iudicata,
Iudicatum.

Senatus potest Iudicare secundùm conscientiam, & non semper secundùm allegata & probata. l.7.t.14.defin.7.p.280.c.1

rei Iudicatæ conditio hæc est perpetua si res in eadem causa manserit. l.5.t.7.d.26.in all.n.2.p.25.c.2

res Iudicata pro veritate habetur. l.7.t.7.d.29.n.13.p.262.c.1

res Iudicata quatenus habeatur pro veritate.l.7.t.22,d.13.n.1.2.p.339.c.2

rerum Iudicatarum autoritas in earum executione, non in pronuntiatione cõsistit.l.7.t.24.d.5.in all. n.1.p.279. col.2

res inter alios Iudicata quãdo aliis nocere solcat,l.7.t.22.d.5.n.4.p.337.c.2

res Iudicata parit tantũ actionẽ personalẽ.l.7.t.18.d.8.in al.n.10.p.293 c.1

rerum Iudicatarum autoritas perpetua esse debet. lib.7.t.22.defin.11.in all.n.2.p.339.c.1

in executione Iudicati quænam exceptiones opponi queant. lib.8.tit.23.d.2.n.1.2.p.462.c.1.2

super Iudicato non potest transigi, aut rursum iudicari.l.7.titul.26. defin.22. n.5.p.349.c.1

actio ex Iudicato est stricti Iuris. lib.5. titul.32. definit. secunda, in allegat. num.14.p.77.col.2

Iudicatum prouisionale nõ nisi dato fideiussore mandari executioni potest. l.8.t.27.d.30,in all.n.1.p.495.c.1

per Iudicatum fit nouatio. l.5.tit.24.d.4.n.8,p.70.c.2

Iudicatis quadrimestre ad satisfaciendum indulgetur lib.7.tit.18.defin.51. num.7.p.304.c.2.

cùm ex nouis instrumentis Iudicatum rescindi debet, quibus remediis vti possimus. l.7, t.14. d.6.in al.n.3.pag. 280.col.1

Iudicati exequendi mos solẽnis.l.7.t 20 d.13.n.1.p.323.c.2. vide sup.in verb. Executio.

Iudicati executio latiùs patêre nõ debet,quã ipsum iudicatum. l.7.tit.18. d.74.in all.n.1.p.311.c.1

Iudicium.

per Iudicium familiæ erciscundæ diuiditur hereditas.l.5.tit.8,d.1.in allega. & num.3.p.33.c.1

Iudiciũ singulare est in quo res singularis puta fundus petitur. l.7.t.18.d.64.n.14.in all.p.308 c.2

Iudiciũ bonæ fidei accessionũ prestationẽ admittit.l.7.t.16.d.2.n.9.p.289.c.1

in Iudiciis criminalibus nulla fit litis cõtestatio. l.9.t.20,d.11.n.2.p.589.c.2.quanquã in iis responsio rei ad interrogationes de crimine factas sit pro contestatione. ibidem.

in Iudicio vniuersali,quale est familiæ erciscũdæ veniũt fructus & vsuræ à tẽpore mortis.l.5.t.8.d.1.p.33.c.1

in Iudiciis quasi contrahitur. l.8.t.23. d.28.n.8.p.470.c.1

nullum Iudicium est tam summarium in quo non sit pars citanda.l.7.t.15.d.8.in all.n.1.p.285.c.2

in Iudiciis seruanda est æqualitas, ne vni liceat quod alteri denegatur,aut contra. lib.7.tit.18.defin.32.num.6.p.299.col.1

Iudicia omnia suas habent moras. l.5. tit.31.d.5.p.76.c.1.in all.n.2

in Iudiciis fit interpretatio pro eo qui ambigua intentione vsus est.l.6.t.18. d.23.p.171.c.2

in omnibus præsertim bonæ fidei Iudiciis ea maximè obseruanda sunt,quę moris sunt & consuetudinis. l.5.t.13. d.3.in all.n.8.p.50.c.2

Iudicium summarium nunquam est cumulandum cum plenario.l.8.t.3.d.9. in all.n.1.p.384.c.2

Iudicium nullum potest esse sine reo non magis quàm sine actore. l.7.tit. 19.d.17.in all.n.11.p.319.c.1

non entium & non apparentium idem Iudicium est.lib.6. titul.11.defin.8.in all.n.2. p.130.c.1

Iudicium redditur etiam in inuitum. l.7.t.19.d.19.in all.n.2.p.319.c.2

in Iudiciis quasi contrahitur.l.5.t.6.d.8. p.15.c.2.in all.n.5

Iudex.

quibus Iudicibus liceat confiscare. l.9.t. 25.d.1.p.609.c.2 & tit.26.d.1.num.1.in all.p.610 c.2

Iudex superior non potest sententiam emendare nisi à qua & quatenus appellatum est, etiamsi malè iudicatum sit.l.7.t.31.d.1.in all.n.1.p.369.c.1

Iudex an & quando possit condemnare reum ex confessione quam extorserit promissa impunitate. l.7.tit.14.d.8.p. 342.c.1

Iudex non potest supplere intentionem actoris quæ est facti.l.7.t.18.d.56.in al. n.13.p.306.c.1

Iudex à Principe constitutus nõ potest nisi ex causa remoueri.l.8.t.36. d.18.n. 1.in all.p.549.c.2

non debet Iudex requisitus permittere executionem sententiæ quæ contra ipsius requisiti autoritatem sit reddita.l.7.t.20.d.25.p.327.c.1.2

Iudex qui tutori satisdationẽ remittit, obligatur pupillo. l.5.t.25.d.2, pag.71. col.2

Iudices vel sunt inferiores vel maiores qui dicuntur Iuridici maiores.lib.7.t. 15.d.2.n.6.p.283.c.2

Iudex laicus in quibus casibus habeat potestatem in rebus spiritualibus. l. lib.7.t.19.d.10.in all.num.41.pag.317. col.1

bonus Iudex nihil vnquam decernere debet nisi audita vtraque parte.l.7.tit. 15.d.10.in all. n.1.p.286.c.1

Iudex Ecclesiasticus nullam habet iurisdictionem in laicos, nisi cùm agitur de re spirituali.l.7.t.28. d.1.in all. n.2.p.359.c.2

Iudex non debet vltra pẽtita iudicare. l.7.t.15.d.7.n.2.p.285.c.1

Iudex non potest ea supplere quæ sunt facti.l.7.t.1.d.15. in all. nu.20.pag.235. col.2

Iudex appellationis potest pronuntiare de accessionibus, de quibus nihil dictum fuerat in priore sententia. l.7.t. 26.d.24.p.349.c.2

Iudex quando debeat permittere vt cõdemnati bona capiantur. l.7.t.20.d.5. in all.n.10.p.321.c.1

Iudici cuilibet statim atque iudex factus est,officium incumbit rerum omnium quæcunque in iudicio versantur.l.7.t.26.d.24.n.5.p.349.c.2

cùm inter litigantes conuenit quid agendum & iudicatum sit, Iudex idipsum sequi & iudicare cogitur. l.7.t. 19.d.6.in all.n.1.p.316.c.1

Iudex Ecclesiasticus non habet gladij potestatem.l.9.t.17.d.1. num.4.p.583. col.2

Iudex appellationis quam habeat potestatem.l.7.t.18.d.68.in all.n.5. p.309. col.2

Iudex debet taxare quantitatem ad quã vsque iuretur in litem. l.5. t.32.d.1.p. 77.c.1

Iudici liberum non est permittere distractionem bonorum dotalium sine causa.l.5.t.15.d.1.in all.n.9.p.57. c.2.vt nec bonorum minoris.ibid.

Iudex appellationis rem iudicatã quando cogatur habere pro veritate.l.7.t. 26.d.7. in all.nu.8.p.346.c.1. quando cogitur supplere absẽtiam partis per Dei præsentiam.n.8.ibid.

Iudices prouinciarũ eo ipso quòd sunt Iudices an habeant nobilitatem & immunitatem à tributis.l.9.t.29.d.17. n.5.p.628.c.2

qui Iudices possint iubere mandari executioni sententiam prouisionalem nõ obstante appellatione. l.7.t.20. d.34. in all.n.1.p.330.c.2

Iudex non potest supplere ea quæ sunt facti.l.8.t.23.d.36.in all.nu.2. supplet tamen nõnunquam exceptiones quæ reddunt iudicium retrò nullum. ibid.

Iudex non debet suum officium denegare petenti.l.7.t.26.d.4. nu.2.in all.p. 345 c.c.2

Iudex quilibet est minister legis,& viua vox iuris ciuilis.l.7.t.26.d. 4. in all.n. 4.p.345.c.2

Iudex requisitus cognoscere de nullitate sententiæ quando non possit.l.7.t. 20.d.29.p.328.c.2

Iudex requisitus an possit cognoscere de æquitate aut nullitate sententiæ. l.7.t.20.d.1.p.319.c.2

Iudex qui tutoré dedit sine satisdatione, non eam potest ex interuallo iniungere.l.5.t.41.d.1.p.88.c.2.& 2

regulariter non cogitur Iudex sibi sumere adsessorem,etiamsi alteruter litigatorũ petat id fieri suis sumptibus. l.7.t.15.d.17.p.287.c.2

non attentat Iudex qui iubet mãdari executioni vnam interlocutionẽ, cùm ab alia tantùm fuit appellatum. l.7.t. 26.d.22.p.349.c.1

Iudex requisitus non potest de viribus & iniquitate sententiæ iudicis requirentis,sed tantùm de nullitate. l.7.tit. 20.d.25.n.1.p.327.c.1

Iudex ecclesiasticus in laicum nullam iurisdictionem habet.l.7.t. 28. d.12.n. 5.p.362.c.2

omnibus Iudicibus confiscandi ius non competit. lib.5.tit.3. defin.3.pag.5.c.1

Iudex laicus an possit cognoscere de correctione morum inter Ecclesiastcos.l.7.t.23.d.1.p 360.c.2

Iudex non nisi sciens pronuntiare debet.l.5.t.13.d.1.in all.n.4.p.78.c.2

in omnibus quæstionibus arbitrans bonum est habere Iudicem fauorabilē. l 8.t.30.d.9.n.3.p 516.c.1

Iudex laicus potest cognoscere ac pronuntiare de qualibet causa possessoria etiam beneficiali. l.7.t.28.d.19.in all.n.4.p.374.c.1

nullæ sunt partes Iudicis in confessum nisi ad condemnandum.l.8.t.30.d.17.n 5.p.526.c.2

Iudex non solet aut debet iudicare vltra petita. l.5. t.3. d.4. p.5. c.1.in all. num.4

Iudex cauere debet ne superuacuis sumptibus quisquam ex litigatoribus oneretur.l.7.t.1.d.33.in all. num. 8.p. 214.c.2

actio Iudicati transit contra heredem. l. 8.t.13.d.2. n.3.p.426.c.2

coram suspecto aut incomperenti Iudice litigare nemo cogitur. l.7. t.17.d. 1.in all.n.7.p.290.c.1

Iudices solent & debent fauere libertatibus.l.7.tit.3.d.1.in all. num.5.p.245. cap.2

Iudices inferiores non possunt prorogare tempus ad redimenda pignora post elapsum semestre quod statuto præfinitum est. l.8.tit. 19.d.23.p.451. c.1

Iudex an & quando sententiam suam reuocare possit. l.7.t.26.d.3.nu.5.6.7. p.345.c.2

autoritas Iuris non est in arbitrio Iudicantis.l.5.t. 11. d.2.in all.num.2.p.65. c.2

Iudex appellationis potest pronuntiare de eo quod cœpit interesse pendente appellatione,nisi appellatio fuerit deserta.l.7.t.16.d.7.p.296.c.1

si contigerit inter litigatores quid pronuntiandum sit,id ipsum sequi Iudex cogitur.l 7.t.26.d.45.n.5.in all. p.354. col.2

Iudex minor potest punire officialem Iudicis maioris in territorio suo delinquentem. l.7. t.20.d.49.num.4.p. 334.c.1

Iudex laicus potest cognoscere de scandalo quod laicus fecerit in Ecclesia possessionis suæ tuendæ gratia.l.7.tit. 28.d.19.p.363.c.2

an Iudex incompetens dicatur, vel vt suspectus recusetur multum interest. l.7.t.17.d.1.p.290.c.2

Iudex laicus in ecclesiasticum non habet iurisdictionem extra certos casus. l.7.t.28.d.12.n.5.in all.p.362.c.2

Ius.

hemo cogitur semper vti Iure suo. l.7. t.1.d.24.in all.n.1.p.238.c.1

Iurium incorporalium quasi possessio quomodo inducatur & probetur in actibus discontinuis. l.7. t.7.d.3.pag. 254.c.1

Iura vigilantibus subuenire debent,non negligentibus.l.7.t.13.d.19.in all.nu. 8.p.277.c.2

Iura veniunt bonorum appellatione, & consequenter in generali obligatione bonorum.l.8.t.23.d.19.nu.6.in all. p.467.c.2

quicquid à iure communi exorbitat odiosum est,& ideò nunquam trahitur ad consequentias. l.7. t.1.d.32.in all. n.5.p.244.c.1

Iura sua remittentibus non est dandus ad ea regressus.l.8.t.14.d.5.in all.n.8. p.429.c.2

vt tibi ipsi Ius dicat, non est cuiquam permittendum.l.8.t.2.d.1.in all.nu.1. p.381.c.1

Iuri pro se introducto cuiuis potest renuntiare.l.5.t.5 d.5.in all.n.1.

Iura realia transeant etiam sine cessione.lib.8.tit.8.def.9. in all. nu. 3.pag. 414.c 1

Iura intacta seruari melius, quàm post vulneratam causam remedium quærri. l 5.t.5.d.15.in all.n 15.p.11.c.1

Ius sibi dicere nemini permittendum. l.5.t.5.d.17.in all.n.3.p.12. c.1

Iura quantumuis perpetuâ lapsu triennij præscribuntur. l. 8. t 35.d.1.in all. n.5.p.535.c.1

Ius positiuum vel est ciuile vel Canonicum l.5.t.3.d.7.p.5.c 2

Iura an possint præscribi. l. 7.t. 8.d.2.p. 266.c.2

Iura naturalia non possunt corrumpi per ciuilia.l.7.t.1.d.8.in all.nu.8.pag. 232.c.2

Iure Canonico sublatæ sunt pœnæ festinatarum nuptiarum, at non secundarum.l.5 t.5.d.1.p. 7.c 2

Iurisconsulti.

Iurisconsulorum est interpretari; non supplere.l.6.t.20.d.4. in all n.8.pag. 274. c.1

Iurisdictio maiores quantum habeant potestatem.

Iurisdictio maiores quantum habeant potestatem.l.7.t.15.d.2. n.6. in all.p.283. c.2

Iurisdictio.

Iurisdictio est primum ac præcipuum fundamentum cuiuslibet iudicij. l.7.t. 28.d.6.in all n 4 p.361. c.1

dominus Iurisdictionis potest ad nutum reuocare officia quæ dedit, nisi dederit ex causa remuneratoria; vel alia onerosa.l.8 t. 6.d 13 p.519 c.2

interest reipubl.ne quis suâ Iurisdictione abutatur.l. 7.t.28. d.20.in all.nu.2. p 364.c.2

Iurisdictiones non turbari Reip. valdè interest.l.7.t.28.d.1.in all. nu. 5 p.359. col 2

Iurisdictiones omnes patrimonij iure hodie censentur.l.8.t.6.d.11. num.3.p. 399.c.1.

Iurisdictiabilis nemo fit ex sola recognitione, nisi vel præcedente iusta causa,vel secuta homagij præstatione, l.7.t.3.d.5.p.247.c.1

Iurisdictiones omnes à voluntate & autoritate principis dependent tanquā à capite & à fonte.l.7.t.29.d. 4.in all. n.4 p.366.c.1

Iusiurandum seu iuramentum.

Iusiurandum non supplet defectum insinuationis statutariæ.l.8.t.38.d.9.nu.4. p.555.c.2

Iusiurandum semper seruandū est, quoties seruari potest citra dispendium salutis æternæ.l.6.t.31. d.4.in all. n.8. p.221.c.2

per Iusiurandum suppletorium semiplena probatio impletur. l.5.t.24.d.3. p.69.c.2

nunquam iuratur in litem ratione auri vel argenti siue facti siue infecti. l.5.t. 32.d.2.p.77.c.1

solet Iurari in litem aduersus non exhibentem dolo malo.l.5.tit.32.d.2.p.77. col.1

Iureiurando solent confirmari donationes,quæ alioqui non valerent. l.5.t.11. d.1.in all.n.3.p.48.c.1

Iuramenti purgationis proprium est quòd admittat probationem in contrarium.l b.7.tit.13.d.8.in all n.3. pag. 273.c.2

quantitatis de qua Iuratum est in l tem vsuræ nunquam debentur. l.5 t.32.d. 3.p 78.c.1

Iusiurandum aliquando prodest ad firmandum contractum qui alioqu n non valeret, & eo casu necessaria est restitutio.l.5.t.14.d 1.in all.nu.4.p.55. c.2. aliquando prodest dūtaxat ad inducendam exceptionem periurij, & tunc sufficit impetrare absolutionem. ibid.

Iusiurandum seruādum est, quoties seruari potest citra dispendium salutis l.5.t.8.d.21.p.39.c.1.in all.n.8

Iusiurandum quod est vinculum iniquitatis nihil operatur. l 5. t.5.d.15.in all. n.12.p 11. c.2

Iusiurandum habet vim clausulæ omni meliori modo.l.8.t.38. d.8.in all.n.8. p.555 c.2

Iusiurādum eam semper interpretationem admittere debet, vt salua exceptáque intelligatur autoritas superioris,cui parere sit necesse.l.6.t.33.d 2.n. 4.p. 225.c.2

Iuramentum species est probationis.l.5. t.5.d.9.in all.n.5.p.9 c.2

Iuramentum testamento adhibitum vim habet clausulæ derogatoriæ. l.6.t.5.d. 11.p 99.c.2

Iusiurandum contra bonos mores præstitum non est obligatorium. l.6.t 5.d. 15 p.101.c.2.in all.n.3

Iusiurandum per quod auferrtur libera testandi facultas est cōtra bonos mores ibid.

Iusiurandum in litem non defertur nisi aduersus eum qui probatur esse in dolo,non etiam si in culpa. l.5.t.32.d.1 in all.n.77.c.1

Iuramentum illud est omnino seruandum quod seruari potest citrà dispēdium salutis æternæ, licet præstitum sit contra leges ciuiles.l.6.t.33..d.2.in all.n.1.p.226.c.1.de iure Canonico, aliud est iure ciuili.ibid.

Iusiurandum in litem introductum est ne quis rem suam iusto pretio cogatur vendere iniusto possessori.l.5.t.32. d.1.in all.n.2.p.77.c.1

omne Iusiurandum tres comites habere debet,iudicium, veritatem & æquitatem.l.5.t.40.d.8.in all. n.31.p.87.c.1

Iusiurandum nō tam est probatio, quàm releuatio ab onere probandi. l. 7.t.31. d.2.in all.n.7.p.369.c.2

Iusiurandum quod plenam litis victoriā iuranti non acquirit, nec liberat aduersarium à condemnatione expensarum.l.7.t.18.d.60.p.307.c.1

per Iusiurandum litis decisiuum in sua causa iudex constituitur is qui iurat. l.7.t.18.d.60.in al.n.3.p.307.c.1

Iusiurandum releuat ab onere probandi.l 5.tit.31.d.3.in al.numer.6.pag.78. col.1

Iuramentum purgationis in qualibet rationum redditione pro solennitate hodie adhibetur.l.5.t.8. d.14. in all.n. 6 p.36.c.2

Iusiurandum non immutat naturam contractus in quo adhibetur. l.7.t.13. d.4.in all.n.3.p.273.c.1

Iustitia.

Iustitiā quatenus sit constans & perpetua voluntas.l.7.t.18.d.47.in all.nu 3 pag. 303.c.1

præcipitatio est nouerca Iustitiæ. l.b. 5.tit.33.defin.1.in alleg.numer.6.p.78. col.2

Læsio, Ledere.

Læsus videri non potest qui suũ negotium gessit vtiliter. l.5.t.38.d.1. in all.n.4.p.83.c.1

Læsio enormissima est quæ excedit bessem. l.8.t.16.d. 8.in all.num.9.p.435. col.1

non Læditur qui iure communi vtitur. l.5.t.15.d.3.p.58.c.2.in all.num.2

Laicus.

Laicus fideiubens pro clerico præscriptione fori iuuari non potest.l. 8.t.27. d.13 p.490.c.2

Laici habent quatuor menses ad præsentandum. l.6.tit. 1.d.10.n.2.pag.91. colum.2

Latro.

Latrones famosi furca suspenduntur.l. 6 t.2.d.3. p.92.c.2

famosos Latrones Accursius perperam accepit pro famosis furibus. ibid. in all.n.1.Galli vocant volcurs. ibid. num.2

Latrones qui dicantur. l.9.t.24.d.7.p. 606.c.2

Laudemium.

Laudemia non debentur propter alienationem ex diuisione factam.l.1.t.35. d.1.in all.n.4 p 81.c.1

ex contractu nullo non debentur Laudemia.l.8.t.35.d.6.num.3. pag.543.colum.2

Laudemium rei quæ publicè venditur debetur ei qui expeditionis tempore dominus directus inuenitur.l.8.t.16.d. 30.n.3.p.441.c.2

Legare, Legatum, Legatarius.

Legatarius conditionalis mitti potest in possessionem bonorum testatoris l.6.t 18.d.22.n.17.p.171.c.1

filius pereos Legatum in quo grauatus est sub condicione omnimodo extitura cautionem præstare debet.l. 6.t.23.d.14.p.200.2.

Legata omnia intercidunt, non adita ex testamento hereditate.l.6.t.3. d.1.pag. 93.c.1

cùm ex aliqua causa Legatum remanet penes heredem fideicommissum quod à legatario relictum fuerat non ab ipso debetur sed ab herede. l.6.t. 22.d.1.n.7.p.194.c.2

inter Legatarium & heredem non potest locus esse iuri accrescendi. l.6.t.3. d.1 p.95.c.1

testator potest Legare quod heredi debetur.l.6.t.25.d.13.in all.num.11.p.211. col.2

Legatarius non tenetur cauere pro legato consequendo defecta condicione fideicommissi à legatario relicti.l. 6.t.23.d.15.p.200.c.2

Legatarius conditionalis nullo modo est creditor pendente condicione l.6. t.27.d.2.in all.n.3.p.217.c.2

qui agnouit Legatum cum onere restituendus est aduersus agnitionem & legati & oneris,si legatum ei euincatur.l.6.t.22.d.1.p.194.c.2

Legato falsa demonstratio nocere non solet,sicuti nec falsa causa. l.6.t.17.d. 17.n.4.p.165.c.1

Legatum est inutile,si legem quæ mihi Titius debet,si nihil mihi debeat.l.6. t.17.d.17.n.5.p.165.c.1

Legata nulla deberi possunt ab intestato.lib.6.t.12.d.5.in all.num.10. p.143. col.1

Legatum pensionis annuæ etiam pio loco relictum finitur spatio 100. annorum,nisi onus sit perpetuum etiam vltra centum annos.l.7.t.33.d.20.pag. 277.c.1

neque Legari neque prælegari quicquã potest ei qui solus heres est.l.6.t.25.d. 18.in all.n.13 p.2 6.c.2.

Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommissi si is sine liberis moreretur debetur filio viuenti,quamuis monacho effecto. l.6. t.19 d.13 p.200.c.1

Legatorum fructus & vsuræ quibus casibus debeantur ex die mortis. l.6.ti. 24.d.12.p.206.c.1

Legatum vitiare solet incertitudo.l.5.t. 6.d.2.in all.n.2.p.12.c.2

Legata pendent ab institutione. l. 6.t.6. d 3.in all n.4.p.108 c.1

Legatorum fructus & vsuræ debentur à die moræ per interpellationem siue iudicialem,siue extraiudicialem contractæ.l.6.t.24.d.9.p.205.c.1

Legatis fructibus fundi quousque solutum sit aliquid quod antea sit æstimãdum faciendo est ante omnia æstimatio sumptibus & diligentia legatarij. lib.6.titul.24.defin.2.p.203.c.1

Legatum quid. l.8.t.36.in all.nu. 9.in all.p.550.c.1

Legatorum vsuræ debentur minori citra interpellationem. l.6.t.24.d.14.p. 206.c.2

Legatarius quandoque adstringitur ad legatorum & æris alieni solutionem. l.6.t.18.d.7.p.167.c.2

Legata propter aliquod præcedens bene meritum relinqui solent. l.6.t.17. d.21.in all.n.3.p.156.c.1

Legatũ filiæ relictum à patre sub ea cõdicione,Si nupserit ex patrui voluntate, an debeatur si nupserit contra ejus voluntatem.l.6.t.23.d.18.pag.201 col.2

res heredis Legari potest. l.6.t.20.d.34. n 4.p.184.c.2

Legatum vsusfructus restrictum ad alimenta fauore pupilli an similiter restringatur fauore substituti vulgaris aut pupillaris.l.6.t.17.d.15.pag.163.colum.2

potestate iuris Legatum etiam ignorãti acquiritur.l.6.t.24.d.10.in all.n.7.p. 205.c.2

Legatorum ad pias causas fructus & vsuræ debentur à die mortis. l.6.t.24. d.3. p.203.c.1

rem Legatam heres alienare non potest l.6.t.21.d.9.p.194.c.1

Legatarius quando teneatur alteri propter onus insertum legato quod tamẽ ipse nunquam habuerit.l.6.t.20 d.44 p.188.c.2

Legati vsuræ quo casu non debeantur ne quidem ex die moræ. l.6.t.24.d.7. p.204.c.2

Legatã re alienã in qua testator solum habet vsumfructum, an res ipsa censeatur legata,libr.6.t.17.d.13.pag.163. col.1

Legato nomine habet legatarius vtilem actionem hypothecariam sine cessione,sed non possessionem,neque remedia possessoria.l.6.t.17.d.20. pag.165. col.2

Legatum liberationis rationum reddendarum quid contineat. l.6.t.17.d.18.p. 165.c.1

Legati pro legitima relicti quo casu debeantur tantùm à die moræ. l.6.t.24. d.16.p.206.c.2

cùm debitor legat creditori an censeatur legare animo compensandi. l.6.t. 17.d.19.p.165.c.1

Legatorum nomine inducta à lege hypotheca est diuidua. l.6.t.21.d.7.p 193 c.1

Legatum vsusfructus matri relictum an restringatur ad alimenta fauore liberorum.l 6.t.17.d.14.p.163.c.1

an Legari possit res fideicommissarij.l. 6.t.20.d.34 p.184.c.2

Legata liberatione an & quando dolus censeatur remissus. l.6.t.17.d.9.p.161. col.2.

Legatarius hereditatis non magis est successor Iuris, quàm legatarius relsingularis. l.6.t.3.d.1.in all.n.8.p.93. col.2

iussus soluere Legata eas quoque pecunias soluere debet ex quibus liberi etiam pro legitima sunt instituti. l.6. t.18 d.7.p.167.c.2

res vni legata non est pro alterius Legato obligata.lib.6.tit.21.d.6.p.193.colum.1

ei cui Legatus est fundus à testatore vẽditus sub pacto de retrouendendo cedenda est actio ab herede & præstanda pecunia necessaria ad redemptionem.l.6.t.17.d.12.p.162.c.2

si testator Leget rem suam quam alteri; sciuit obligatam,heres luere eam debet.l.6.t.17.d.12.num.1 p.162 c.2.si testator leget rem suam quam alteri obligatam ignorauit, legatarius eam tenetur luere. ibid. eadem distinctio adhibetur, si rem alienam legauerit: ibid.legatâ re alienâ in qua testator ius aliquod adserere sibi potest ; nihil aliud in legatum venit, quàm ius ipsum quod in illa re defunctus habuit.ibid.n.2

expressa antichresis pro Legato nõ tollit legalem hypothecam generalem; si specialis non sufficiat. l.6.t.21.d.2. p.190.c.1

Legati vsusfructus dies regulariter non cedit nisi ab adita hereditate. l.6.t.6, d.10.in all.n.2.p.111.c.2

Legatorum nomine cautio quando præstanda sit,& pro quibus bonis. l.6.t. 29.d.3 p.219.c.1

Legatum condicionale non transmittitur in heredem. l.6.tit.23.d.9.p.9.p. 198.c.2.

Legatum adulteræ relictum an valeat.l. 6.t.15.d.2.p.152 c 2

de Legato relicto in diem nuptiarum.l. 6.t.17.d.16.p.164.c.1.& 2

Legari potest id quod in rerum natura adhuc non est,si modò fore speratur. l.6.t.17 d.13.n.10.p.163.c.1

Legari non potest id quod in rerum natura amplius non est,licet fuerit. ibidem.

Legatarius non habet interdictum retinendæ possessionis antequam corporalem possessionem nactus sit.l.8.t.4. d.2.p.393.c.2

Legatum pro dote tacitam condicionẽ nuptiarum habet,si factum sit ab extraneo.l.6.t.23.d.9. p.198.c.1. secus si ab ascendente.ibid.& ideò posteriori casu transmittitur , priori non item. ibid.

Legatum quod legatarius à debitore hereditario exigere debet , ab herede non est præstandum.l.6.t.17.d.5.p.160 col.2

Legatum non præsumitur in dubio relictum animo compensandi. l.6.t.17. d.8 p.161.c.2

fructus Legatorum differunt à fructibus legatis. l.6.t.24 d.1.in all.n.6.p.202. col.2

Legata relicta ad piam causam quandoque debentur etiam ex testamento

imperfecto ratione voluntatis.l.6.t.5.d.27.p.106.c.1.& 2
Legatarius etiam per vindicationem nõ potest legatum occupare propria autoritate.l.8.t.2.d.1.p.380.c.2
Legatum factum creditori non valet, si nullam secum adferat vtilitatem. l.5.t.8.d.3.in alleg.num.2.pag.33. columna 2
Legatum nũmarium debetur in eo valore qui fuit tempore testamenti.l.8.t.29.d.15.p.507.c.1
Legata incipiunt ab herede.l.6.t.21.d.8.in all.n.4.p.193.c.2
Legati in diem relicti vsuræ non debẽtur ex lapsu diei,sed tantùm ex die agniti & petiti legati. l.6.t.24.d.10.p.205.c.2
Legatarii non tenentur creditoribus.l.6.t.6.d 4.p.108.c.2
Legata ex edicto Prætoris ab eo debẽtur qui repudiata ex testamento hereditate,vult succedere ab intestato. l.6.t.11.d.10.n.6.p.130.c.2. & in all.n.17.p.131.c.2
pro Legatis tacita competit hypotheca. l.6.t.21.d.1.p.189.c.1
etiam res heredis Legari potest. l.6.t.11.d.44.p.141.c.1
Legatario grauato & ad legatorum vel æris alieni partem soluendam damnato,an creditoribus in eum competat actio,an verò soli heredi.l.6.t.17.d.11.p.162.c.1
Legatarius ex pluribus actionibus potest eligere quam velit.l.6.t.17.d. 4.in all. n.4.p.160.c.2
Legatum pro anima relictum fauorabilius est legato dotis.l.8.t.8.d.2.p.419. col.2
inter Legatarios non est locus prælationi.l.6.t.11.d.15.p.132.c 1. exceptio.ibidem.
secundum Legatarios quando vindiciæ sint dicendæ.l.6.t.11.d.12.p.131.c.1
pro Legatis competit hypothecaria, & consequenter ius retentionis, si legatarius possideat sine vitio. l.8.t.2.d.2.in all.n.8.p.381.c.2
Legatarius qui patitur rem legatam describi in solenni inuentario bonorum hereditariorũ non amittit dominium rei legatæ.l.6.t.11.d.41 p.139.c.2
Legatarius vsusfructus cum proprietatis legatario in fundi vsufructu quando concurrat.l.6.t.17.d.3.p.160.c.1
Legatum generale factum vxori an restringatur per enumerationem specierum.l.6.t 17.d.2.p.159.c.2
Legata conseruantur, etiamsi testamentum rumpatur ex causa exheredationis aut præteritionis.l.6.t.9. d.1.p.125. col.2
Legatum nihil aliud est quàm donatio. l.5.t.5.d.7.p.9 c 1
partem hereditatis Legari posse constat l.6.t.3.d.1.in all.n.7.p 93.c.2
Legatum non solet aliam causam habere quàm meritum personæ cui relinquitur.l.5.t.5.d.7.in all.n.4
Legatum rei alienæ quando non valeat. l.6.t.17.d.21.p.166.c.1
qui egit in specialem hypothecam pro legato potest nihilominus persequi generalem. l.6.t.21. defin.3.pag.190. col.2
Legata intercidunt non ádita ex testamento hereditate. l.6.t.6.d.1.in all.n. 21.p.107.c.2.exceptio. ibid.
Legatum quod datur matri pro omni iure legitimæ excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius qui compendiosè substitutus fuit.l.6.t. 8.d.19. p.121.c.1
Legatorum vsuræ & fructus debentur à die moræ tantùm.l.6.t.24.d.1.p.202.c. 2.nisi cùm sunt in legato;aut nisi legatum sit pro legitima. ibid.
Legatarius nullum habet ius taciti pignoris in bonis heredis,sed tantùm in bonis testatoris. l.8.t.8.d.1.num.3.p.411. col.2
Legati vsurę quando debeantur ab eo die quo solui debuit legatum. l.6.t.24. d.6.p.204.c.2
pro Legato lex generalem hypothecam dat in bonis omnibus testatoris. l.6.t. 24.d.4.n.9.p.203 c.2
Legatum valet factum pro alimẽtis spurio suscepto etiam ex damnato coitu dũmodo non punibili secundum leges ciuiles.l.5.t.16.d.8.p.62.c.1
Legata non debentur nisi factum sit testamentum. l.6.t.11. d.27.n.8.p.135.c.1
de Legato pro legitima dato sub pignore per antichresin constituto. l.6.t.24. d.4.p.203.c.1
Legatorum omnium eadem hodie natura.l.8.t.2.d.1.in all.n.2.p.381.c.1. legati definitio interpolata à Triboniano.ibidem.
Legata conseruantur licèt rumpatur testamentum ex causa præteritionis vel exheredationis.l.6.t.6.d. 4. pag.108. colum.2
Legati pro dote relicti vsuræ debentur omnimodo ex die nuptiarum si nuptias heres scinit. l.6.t24.d.8.p. 205.col.1

Legislator.

apud ciuilem Legislatorem nemo ex pœnitentia nocens esse definit. l.6.t.31.d. 10.in all.n.8.p.223.c.1

Legitima.

Legitima quando possit solui in pecunia l.7.t 1.d.5.n.7.p.231.c.1
Legitima nulla lege vel consuetudine in totum tolli potest.l.7. t.1.d.5. in all. n.4.p.231.c.2
Legitima non tam successionis quàm debiti naturalis iure debetur. l.6.t.30. d.2.in all.n.2.p.220.c.1
Legitima debetur in corporibus bonorum non in pecuniâ.l.6.t.18. d.8.in all. n.1.p.168.c.1
facto saluóque testamento fieri non potest vt Legitima quæ relicta non fuit, vlla debeatur.l.6.t.8.d.2.n.14.pag.114. col.1
Legitimam non amittit filius propter non confectum inuentarium.l.6.t.11.d. 23.p.134.c.1
Legitima debetur ex die mortis,nec moram vllam recipere potest. l.6.t.24.d. 4.in all.n.1.p.103.c.2
Legitima quæ debetur adrogato in bonis adrogatoris specialiter dicitur æs alienum patris.l.6.t.18. d.7.in all.n.2. p.167.c.2
pro Legitima potest agi contra tertios possessores. l.7.t.22.d.10.in all.n.1.p. 339.c.1
Legitimam filio nullo modo auferre potest pater.nisi per exheredationem, cámque iusta ex caussa factum. l.6.t.6. d.8.in all.n 2.p.110.c.2
Legitimæ ratio nulla,nisi deducto priùs ære alieno haberi potest.l.6.t.11.d.1.n. 1.p.127.c.1
Legitima non est quota hereditatis, sed bonorum.l.6.t.24.d.16.in all.n.8. pag. 207.c.1
Legitimæ ratio non nisi deducto ære alieno,& funeris impensâ poni potest.l.5. t.6.d.4.p.13.c.2
in Legitimam portionem quando pecuniaria dos non imputetur.l.5.t.7.d.29. p 26.c.1
Legitima non debetur eo viuo post cuius mortem petitur. l.7.t.1. d.27.n.2.p. 240.c.1
Legitimam petere citra querelam inofficiosi nõ potest is cui nihil penitus relictum est.l.6.t. 8.d.1.in all.nu.7. p.114. col.1
Legitima succedit loco alimentorum.l.5. t.16.d.8.in all.n.4.p.62.c.1
Legitimam in corporibus bonorum petere potest filius cui legatum pecuniarium à patre relictum est, repudiato scilicet legato.l.7.t.1.d.22.in all. n.4.p. 237.c.1
Legitima liberis debetur de bonis omnibus quæ parens habuit tempore mortis.l.5.t.5.d.13.p.14.c.1.in all.n.3
à Legitimæ petitione an excludatur quisquis à legitima intestati successione excluditur.l.6.t.30.d.1.n.9.p.219.c. 1.2
Legitima æstimatur ex comparatione patrimonii quod moriens paterfam. reliquit. l.6.t.21.d.4.in all.n.15 p.192. col.1
Legitimæ petendæ ius in heredem trãsmittitur.l.6.t.13.defin.9.num.8.p.198. col.2
Legitima debetur ascendentibus in bonis defuncti talliabilis. l.6.t.33.d.14.n. 4.p.229.c.2
Legitima à viuo patre deberi, aut solui non potest. l.5.t.6.d.4. in all.n.12 p. 14.c.1
Legitima debet relinqui titulo institutionis.l.6.t.5.d.6.p.98.c.1
maiore ratione debetur liberis Legitima in bonis parentum, quàm parentibus in bonis liberorum.l.7.t.1.d.5.in all.n.9.p.231.c.2
nulla Legitima tranuersalibus debetur. l.6.t.21.d.10.in all.n.1 p.194.c.2
Legitima ascendentibus perinde ac liberis debetur.l.6.t.25.d.4.in all.n.6.p. 208.ea tamen semper est triens,nunquam est semis. ibid.
Legitima debetur immunis ab onere fideicommissi.l 6.t.21.d.4.n. 13.pag.191 col.1
Legitima augetur fructibus. l.6.t.24.d.1. in all.n.7.p.202.c.2
Legitima neque diem recipit, neque condicionem.l.6.t.23.d.9.in all.n.7.p. 198.c.2
Legitima est portio portionis ab intestato contingentis.l.5.t.6.d.4. in all.n. 12.p.14.c.1
Legitima per legata non minuitur. l.6. t.18.d.8.n.3.p.168.c.1
à die mortis patris Legitima debetur.l. 6.t.6.d.8.in all.n.18.p.111.c.1.cum vsuris. ibid.fructus augent legitimam.in all.n.14
in bonis maritinulla Legitima debetur vxori. l.6.t.8.d.19.numer.5.pag.121. col.1
Legitima est relinquenda titulo institutionis.l.6.t.18.defin.7.numer.8.p.167. col.1
an pater compensare possit quod sibi à filio debetur cum Legitima filii. l.6.t. 6.d.8 pag.110.c.1.& 2
Legitima vnde dicta. l.8.t.37.d.7.n.9.in all.p.552.c.2
pendente quæstione fideicommissi & æris alieni filius interim Legitimam habere debet. lib.6.tit.11.d.1.pag.127. colum.1

Legitima non debetur nisi deducto ære alieno. l.6 t.11.d.13.p.134.c.1

Legitima nihil aliud est quàm portio portionis ab intestato contingentis. l.6.t.8.d.3.in all.n.4.p.114.c.2

Legitima non debetur liberis à viuente patre. l.5.t.6.d.4.p.13.c.2

non debetur Legitima nisi ex bonis quæ quis mortis tempore reliquerit. l.6.t.8.d.19.in all.n.4.p.121.c.1

Legitima neque diem neque condicionem recipit. l.6.t.24.d.16. in all.n.4.p.207.c.1

Legitima non rectè dicitur æs alienum patris. l.6.t.18.d.7.p.167.c.2

qui tenetur soluere Legitimam in pecuniâ relictam, debet eam soluere in corporibus bonorum. l.6.t.18.d.8.p.168.c.1

Legitimæ præstandæ obligatio incipit ab herede. l.6.t.18.d.8.in all.n.8.p.168.col.1

Legitima augetur vel minuitur pro numero liberorum, & pro quantitate facultatum. l.5 t.6.d.4.in all. num.26.p.14.c.1

Legitima per cõsuetudinem aut statutũ tolli non potest in totum, potest tamen imminui. l.6.t.1.d.8.n.7.pag.132.col.1

Legitima matris quota sit cùm impubes cui est substitutum relinquit fratrem vtrinque coniunctum. l.6.t.8.d.22.p.122.c.2

Legitima parentum hodie aucta est, vt sit triens portionis ab intestato contingentis. l.6.t.8.d.22.in all.num. 2.p.122.c.2

Legitima portio ita dicta est, quia debetur ex legibus. l.7.t.1.d.8. in all.n.6.p.232.c.2

Legitima potest repræsentari à viuo patre, interueniente præsertim iureiurando ex iure Canonico. l.8.t.8.d.15.p.417.c.1.in all.n.1

Legitima non debetur fratri in bonis fratris. l.6.t.8.d.22.p.122.c.2

à Legitima ad alimenta valet argumentum tantùm affirmatiuè; & contra ab alimentis ad legitimam tantùm negatiuè. l.5.t.16.d.8.in all. nu. 5.pag.62.col.1

Legitima quæ filio naturali & legitimo debetur est triens vel semis pro numero liberorum. l.5.t.16.d.4.in all.n.3.p.61.c.1. legitima verò filii naturalis nulla est, ab intestato autem sextans duntaxat ei deberi potest. l.5.t.16.d.4.in all.n.3.p.61.c.1

Legitima filii debitum naturæ appellatur. l.6.t.24.d.5.in alleg.num.15.p.204.col.1

Legitimatio, Legitimare.

Legitimati per subsequens matrimoniũ non extinguunt condicionem fideicõmissi relicti Si sine liberis ex iusto matrimonio procreatis. l.6.t.23.d.19.p.202.c.1

Legitimari non potest is qui natus est ex damnato coitu. l.5.t.16.d.5.pag.62.col.1

Legitimandi modus præcipuus est per subsequens matrimonium. l.5.t.16.d.5.p.61.c.1

Legitimari per subsequens matrimonium alii non possunt, quàm qui fingi possunt in matrimonio suscepti. l.5.t.16.d.5.in all.numer.3. pag.61.columna.1

Legitimatio per subsequens matrimonium plus potest quàm cæteræ. l.6.t.23.d.18.in all.n.10.11.p.202.c.1

Lex.

Lex scripta seruanda est omnimodo, quãtumuis dura. l.5.t.13.d.5. in all.n.10.p.51.c.2

Lex est vnus ex modis acquirendi dominij. l.5.t.5.d.15.in all.n.7. pag.11.colum.2

Lex est vnus ex legitimis modis transferendi dominii iure Quiritium. l.7.t.7.d.7.in all.n.4.p.256.c.1

Legum auxilio indignus est, quisquis in eas committit. l.5.t.26.d.2 .in all.nu.7.p.72.c.2

Libellus.

ante litem contestatam impunita est Libelli mutatio. l.8.t.23.d.33.n.3.in all.p.471.c.2

Liber

Liber homo libertatem suam certo pretio vendere non potest. l.7.t.3.d.3.n.1.p.246.c.1

Liberi hominis nulla est æstimatio. l.7.t.5.d.2.in all.n.7.p.250 c.2

Liberare, Liberatio.

Liberatur quisquis soluit vero creditori. l.5.t.14.d.4.in all.numer.12.pag.56.col.2

Liberari est acquirere. l.5.t.13.d.11.in all.n.9.p.54.c.2

is cui committitur pecunia credenda sub fœnore vsque in diem nuptiarum puellæ, si ante diem illum patrem puellæ pecuniam exigere passus sit non Liberatur. l.6.t.17.d.16.p.164.c.1

Liberatio etiam inuito contingere potest l.7.t.1.d.21.in all.n.1. pag.236.columna.2

Liberatio non contingit, ei qui soluit patri dissolutæ vitæ, quod filio debebat. l.5.t.8.d.18.in alleg.num.11.p.38.colum.1

gratuita Liberatio an valeat etiam non insinuata saltem in vim pacti de non petendo. l.8.t.38.defin.3.pag.553.columna.2

nulla aut tutior aut vtilior Liberatio esse potest, quàm quæ & generalis est & iudicialis. l.5.t.31.d.3. in all.n.2.p.75.c.2

Liberatione legata an & quando dolus censeatur remissus. l.6.t.17.d.9.p.161.col.2

Liberatio semel quæsita ex post facto tolli non potest. l.5.t.14.d.4.pag.56.colum.2

Libertas.

Libertas quæ semel competiit, nunquã reuocatur. l.7.t.5.d.1.in all.n.5.p.250.c.1.exceptio. ibid.

Libertatis fauore multa sunt, contra rigorem iuris constituta. l.7.t.5.d.1.in all.n.10.p.250.c.2

Libertatibus solent & debent fauere iudices. l.7.t.3.d.1.in alleg.nu.5. pag.245.col.2

Libertatem rebus omnibus natura indidit. libr.6.tit.1.defin.4. pag 90.columna.1

Libertas semel quæsita non potest facilè reuocari. l.7.t.4.d.5.in all.n.16.pag.249.c.2

Liberi.

Liberi suscepti ex matrimonio contracto quasi cum vidua ante acceptum de prioris viri morte nuncium certum, nõ censentur legitimi. l.9.t.28.d.28.p.622.c.2

quinam Liberi faciant deficere fideicõmissum relictum si sine liberis. l.6.t.23.d.2.p.196.c.1

qui Liberi excludant fideicommissum relictum sub hac condicione Si, sine liberis. l.6.t.23.d.18.in all.n.10.p.202.col.1

Liberi primi gradus non amittunt Trebellianicam ob non confectum inuentarium. l.6.t.25.d.5.p.208.c.2

Liberi etiam in duplici condicione positi & grauati non censentur vocati, nisi aliæ adsint coniecturæ. l.6.t.20.d.2.p.173.c.1

Liberi omnes ab intestato succedunt sine vlla sexus distinctione. l.6.t.20.d.31.in all.n.8.p.184.p.1

Liberis legitimis superstitibus vel vxore nihil habere debet filius naturalis ab intestato, nec ex testamento. l.5.t.16.d.3.in all.n.2.p.60,c.1

Liberis quomodo succurratur, si matre mortua creditores paterni agant in bona pro dote obligata. l.6.t.32.d.3.p.224.c.1

Liberi parentibus succedentes dicuntur venire ad propria bona. l.6.t.4.d.1.in all.n.3.p.94.c.2

nati ex matrimonio cum ea contracto quæ priùs per adulterium polluta est Liberorum nomen non merentur. l.5.t.16.defin.6. in alleg.numer.4.pag.61.col.2

Liberorum appellatio latior est quàm filiorum. l.6.t.18.defin.4. pag.166.columna.2

Liberis secundi aut tertii gradus quando legitima debeatur. l.6.t.21.d.4.n.9. & in all.p.191.c.1

Liberi an possint grauari in legitima. l.6.t.21.d.4.numer.10.& 11.37. pag.191.c.1.

Liberi quos nondum constat abstinuisse possunt conueniri vt heredes. l.6.t.12.d.2.p.142.c.1

Liberi sunt ipso iure heredes, & consequenter etiam possessores. l.5.t.13.d.10.p.53.c.2

Liberis succurrendum est etiam aduersus creditores patris vt ex pignorum dotalium fructibus alantur, si aliunde non possint. l.6.tit. 32.d.6. pag.225.col.1

Liberi primi gradus non tantùm legitimam & Trebellianicam ex fideicõmisso detrahunt, sed etiam fructus retinent. libr.6.tit.25. defin.4.pag.208.col.1

Liberi positi in condicione ex sententia autoris nunquam positi censentur in dispositione. l.6.t.23.d.17. in all.n.10.p.201.c.1

Liberorum communium fauore quæ pœnæ parentibus imponantur. l.5.t.5.d.16.in all.n.9.p.12.c.1

Liberi in condicione positi non censentur vocati nisi concurrant plures coniecturæ. libr.6.tit.20.defin.1.pag.172.col.1

Liberi suscepti ex ea quæ priùs polluta est per adulterium quomodo succedant parentibus. l.6.t.31.d.9. pag.222.col.2

Liberi suscepti ex matrimonio cum adultera contracto an succed. nt parentibus saltem in lucris nuptialibus. lib.6.t.31.d.1.p.222.c.2

inter Liberos æqualitatem seruari æquissimum. l.5.t.6.d.4.in all.n. 11.pag.14.c.1

Liberis primi gradus non potest prohiberi Trebellianica. l.6.t.21.d.4.n.8 p.191.c.2

Liberi quilibet sunt hodie sui heredes. l.6.t.20.d.39.n.9.p.186.c.2

Liberis ex damnato coitu procreatis nulla successio debetur, sed tantùm alimenta ex æquitate Canonica. l.5.t.

16.d.2.p.60.c.2
Liberi procreati ex matrimonio contracto cum ea quæ priùs polluta fuerat per adulterium, an parentib. succedant.l.5.t.6.d.6.p.61.c.2

Libertus.

Libertus defuncti libertus est nullius.l.7.t.1.d.6.in all.n.9.p.231.c.2

Ligius.

Ligius duorum in solidum nemo esse potest.l.7.t.3.d.6 p.247.c.1
Ligiorum hominum condicio qualis sit apud Centrones.l.7.t.1.d.22. pag.237. col.1

Litigator.

sola Litigatoris temeritas aut improbitas dat causam condemnationi expensarum.l.7.tit.22.defin.13.in all.n.6.p.339. col.2

Lis.

Lis pendere dicitur quinque modis; per libelli oblationem 2.per litis contestationem.3.per principis rescriptum 4. per iudicis recusationem. & 5. per in integrum restitutionem l.7.t.27 d.1.in all n.2.p.355.c.2
Lis nulla est ante contestationem. l.6.t. 25.d.6.p 208.c.2.n.8
per Lites dissoluitur concordiæ vinculum,quo vno salus reip. continetur.l. 8.t.23.d.3.in all. n.9 p.463.c.1
Lites quæ de instrumentis fiunt magna ex parte proficiscuntur ex imperitia notariorum.l.7.t.7. d.16.in all.nu.1.p. 258.c.2
Litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratio ab autore proposita legum latoribus. l.9.t.21.p. 596.& seqq.
per litis contestationem quasi contrahitur. l.7.t.7.d.2.in all.num.5.pag.254. col.1
Litis contestatio perpetuat actionem etiam annalem.l.7.t.13.d.15. in all.n.2. p.276.c.1
alienæ Litis emptio est prohibita. l.8.t. 24.d.4.p.475.c.2
Lite pendente quo casu aliquid petatur, aliud præstetur. l.7.t.24.d.6.pag.741. col.2
Litem ab inferiore iudice euocare quis possit. libr.7.t.15.defin.19.pag.288.columnn.1
Lis inter patrem & filium esse non potest.l.7.t.19.d.5.in alleg num.3.p.315. col.2
Laudandus est qui Lites execratur, & qui dubium litis euentum pertimescit libr.7.titul.5.d.3 in alleg. num.38.p. 252.c.1
à die Litis contestatæ omnes possessores sunt malæ fidei.l.5.t.8.d.8.in all. n.5.p.35.c.1
Lis esse non potest nisi de re dubia. l.7. t.18 .defin.26.in alleg.num.2. pag.297. col.2
Liti sistere se tenetur etiam tertius possessor qui lite pendente alienat. l.8.t. 6.d.4.p.397.c.2

Litigantium temeritas.

Litigantium temeritas expensarum condemnatione puniri debet.libr.7.titul. 18.defin.76.in alleg.numer.4. pag.311. col.2

Litis contestatio.

Litis contestatio possessorem obligat ad fructuum exinde perceptorum restitutionem etiamsi postea diu intermissa sit litis persecutio l.7.t.18.d.77.pag. 311.c.2
Litis contestatio malam fidem semper inducit.libr.7.t.17.defin.1.n.7.p.291.c.2

Litigiosus.

rem Litigiosam pendente lite alienare possessor non potest, nec actor emere. l.8.t.24.d.2.p.475.c.1.possessor tamen eam à domino emere possessionis suæ tuendæ gratia non prohibetur. l.8.t. 24.d.2.p.475.c.1
Litigiosi vitium afficit etiam possessionem, sed non eo minùs restituendus est is qui emit rem litigiosam, si spoliatus sit propria aduersarii autoritate. l.8.t.24 d 7.p.476.c.2
res non fit Litigiosa per actionem personalem imò neque per hypothecariã. l.8.t.24.d.7.p.476.c.2
restitutio dari potest etiam contra vitium Litigiosi,adeóque in parua Cancellaria l.8.t.24.d.477.c.1
per donationem vniuersorum bonorum transit etiam res Litigiosa,adeóque in procuratorem ad litem datum.l 8 t.24 d.9.p.477.c.1
actio Litigiosæ cessio fieri non potest, præsertim procuratori ad litem dato.l. 8.t.24.d.3.p.475.c.2

Literæ.

Literæ de desaueu quæ dicantur.l.7.t. 18.d.5.in all.n.3.p.292.c.2
in Literis monitoriis in forma malefactorum nemo nominandus est qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abusu. l.7.t.28.d. 22.p.364.c.2
Literarum monitoriarum vsus. l.7.t.14. d.8.in all.n.1.p.280.c.2
Literarum remissionis vsus.l.7.t.14.d.9. n.1.2.p.280.c.2
Literæ iniunctionales quæ. l.7.t.20.d. 19.n.1.p.315.c.1
Literæ præcisæ quæ.ibid.n.2
Literarum rogatoriarum & requisitoriarum vsus. l.7.t.20.d.1.in all.n.1.p.320. col.1
Literæ de illico quæ dicantur. l.7.t.26. d.25.in alleg.numer.3.pag.350. columna 1
Literæ monitoriæ à iudice Ecclesiastico impetrari solent. l.7.t.28. d.14. p.362. col.2.
Literæ executoriales quæ.l.7.t.20. d.19. n.2.11.p.315.c.1
Literæ subrogationis quæ dictæ. l.7.tit. 19.d.10.n 1.p.317.c.1
de potestate Literarum quas vocant de main garnie.l.7.t.15.d.1.p.282. columna 2
Literæ de debitis quænam dicantur à pragmaticis. l.7.t.15.d.1.num.10.11.12. p.282.c.2
Literæ capacitatis.l 9.t.28.d.12.n.3.p.616 col.1

Locator.

pluribus Conductionis correis aduersus singulos actio in solidum competit locatori.libr.8.titul.16.defin.11. pag.485. col.2

Locuples.

Locuples quis dicitur non solùm ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate.l.8.t.6.d 35 numer.4.pag.406 column.1

Lucrum.

Lucrorum nuptialium proprietas amittitur per matrimonium contractum per sola verba de præsenti. l.5.t.5.d.4. p.8.col.2
Lucra nuptialia à marito profecta mulier communibus liberis seruare debet.l.5.t.5.d.2.in all.n.3.p.8.c.1
Lucra nuptialia quatenus liberis seruanda.l.5.t.5.d.7.pag.9.column.1

Macedonianum SCtum.

Macedonianum SC. factum est odio creditoris. l.7. t.1. d.31. in all. n. 33 p. 243.c.1. Velleianum fauore mulierum. ibid.

Magistratus.

quis Magistratus pœnam confiscationis irrogare possit. l.9.t.25.d.1.pag.609. col.2
bonus Magistratus cauere debet ne ad rixas & arma litigatores decurrant.l. 5.t.13.d.5.in all.n.19.p.51.c.2
Magistratus à Principe constitutus non potest nisi ex causa remouere. l.8.t.36. d.18.p.549.c.2.n.1.in all.
Magistratus municipales sunt hodie Castellanus & Curialis.l.7.t.20.d.11.n.1. p.323.c.1
Magistratus omnes sunt perpetui in Sabaudia.l 5.t.33.d.1.in all. n. 9. pag.78. column.2
Magistratus ferè omnes difficilis sunt conuentionis.l.5. t.33.d.1.in all.n.9 p. 78.colum.2
superior Magistratus nunquam rogare debet eum quem habeat pro inferiore.l 7.t.20.d.38.p.331.c 2
nec Magistratibus ipsis licet aliquid iniuriosè facere.l.7.t.20. d.8.in all.num. 3 p.332.c.1
Magistratus non potest pro debito pignori corpus suum obligare. l.8.t.c.d. 7.n.4 p.398.c.1
cuilibet Magistratui licet iurisdictionẽ suam pœnali iudicio defendere. l.7.t. 23.d.1.in all.n.4.p.340.c.1

Maiestas.

pendente accusatione læsæ Maiestatis contra defunctum an audiendus sit filius petens legitimam. l.9.t.6.d.9 p. 566.c.2
Maiestatis reus an possit facere testamẽtum. libr.6.titul.15. defin.5.pag.154. col.1
in crimine læsæ Maiestatis par & æqua omnium ratione pœne condicio esse debet.l.9.t.6.d.8.in all. num.6.pag. 566.c.2
non eò minùs torquetur reus Maiestatis,quòd probet se bonæ famæ, si aliquibus indiciis vrgeatur. l.9.t.6.d.7. p.566.c.1
crimẽ læsæ Maiestatis punitur semper pœnâ mortis;sed non semper eodem genere pœnæ.libr.9.titul.6.d.1.p.564. col.2
qui non est subditus nisi ratione feudi non dicitur committere crimen læsæ Maiestatis,quamuis possit priuari feudo. libr.9.t.6.defin.10. pag.567.colum.1
non magis qui ratione officii, quàm qui ratione feudi subditus est dicitur committere crimen læsæ Maiestatis. libr.9.tit.6.defin.11.pag.567. c.1
an sit reus Maiestatis qui in alieni Principis territorio habitans coniurationem contrà suum Principem factam detexit. libr.9.tit.6.defin.12.pag.567. col.1
læsæ Maiestatis reus pendente cognitione de crimine non habet liberam suorum bonorum administrationem, l.9.t.2.d.1.n.3.p.557.c.2

criminis læsę Maiestatis propriæ condiciones. l.9.t.6.d.4.numer.9.pag.565. col.2
reus Maiestatis nobilitatem quidem amisisse intelligitur à die commissi delicti condemnatione tandem secuta;sed interim tamen pẽdente accusatione pro nobili habetur.libr.9.t.6.d 8.p.566.colum.2
priuilegium criminis læsæ Maiestatis,vt faciliùs probetur.l.9.t.6.d.4.p.565.colum.2
ex causa læsæ Maiestatis bona confiscantur;& præterea nonnunquam pœna pecuniaria infligitur quæ Principi applicanda est.libr.9.titul.6.defin.2.pag.564 col.2

Maior.

Maiores qui dicantur.l.6.t.18.d.19. pag. 170.c.2
aduersus omissum inuentarii beneficium restitui Maior non potest. l.6.t.12.d. 4.p.142.c.2
Maior annis 25.an possit restitui aduersus suam confessionem in iudicio factã, aut confessionem sui procuratoris. l.7. t.24.d.5.p.341.c.1

Maleficus.

de Maleficis quid credendum,& statuẽdum. lib.9.titul.12.defin.2.pag.575.colum.2

Malefactor.

Malefactorem indicare quando teneatur is qui delictum nouit.l.9.t.15.d.3 n. 1.pag.582.column.2.& defin. 6.pag.583. col.1

Maltenses equites.

Maltenses equites votum emittunt paupertatis,obedientiæ & castitatis. l.6.t. 20.d.33.p.184.c.2.non tamen sunt monachi.in all.n.2. ibid.
Maltenses equites non admittuntur ad fideicommissum familiæ relictum.libr. 6.t.20.d.33.p. 184.c.2

Mandatum, Mandatarius, Mandator.

Mandator an damnum omne resarcire debeat quod mandatario ob mandatum contigerit etiam casu fortuito.l. 8.t.27.d.26.n.10.p.494.c.1
qui Mandat pecuniam mutuam accipi suo nomine obligatur pecuniam danti lib.8.titul.6.defin.3.pag.397.colum.1. num.4
Mandatum superioris in delictis quando excusat.l.9.t.8.d.1.n.3. in all.p.570. col.2
Mandatario fines mandati excedente an detur ei actio Mandati aduersus dominium.l.8.t.6.d.3.in alleg.num.5.p.397. col.1
Mandati actio est in personam.l.8.t.6.d. 3.in all.n.3.p.397.c.1
speciale Mandatum vxoris tollit generale quod in bonis vxoris tacitè habere maritus intelligitur.l.8.t.23.d.18. n.2.in all.p.467.c.1
Mandati præsumptio capi solet ex obligatorii instrumenti traditione.l.5.t.8. d.18.p.37.c.2
Mandatarius & cessionarius quomodo differant.l.8.t.28.d.1.p.500.c.2
Mandatum finitur morte. l.8.t.38.d.8.in all.n.5.p.555.c.2
Mandans delictum fieri quomodo puniatur.l.9.t.24.d.5.p.605.c.2
cuiuslibet Mandati fines sunt stricti & strictè accipiendi.l.8.t.29.d.24. n.2.in all.p.510.c.2
Mandatum quoduis siue expressum siue tacitum habet tacitam condicionem ne quid fiat nisi ex bonâ fide.l.5.t.8.d. 22.in all.n.5.p.39.c 2
Mandatum delinquendi de quo non cõstat nisi ex confessione mandatarij non facit indicium ad condemnandum nisi aliis concurrentibus.l.9.t.24.d.5.p.605 col.2.
Mandare videtur qui tradit instrumentum,quia dat alii agendi facultatem. 6.tit.17.d 16.in alleg.numer.6.pag.164. col.2
Mandato semper inest clausula bonæ fidei.l.5.t.40. d.9.in alleg.nu.5. pag.87. col.1
qui Mãdatum suscipit bonã fidem præstare debet.l.6.tit.17.d.16.in all.n.17.p. 164.c.2

Manumissio.

Manumissio talliabilis fieri potest per transactionem.l.7.t.5.d.3.numer.37.p. 251.c.2
Manumissio facta per fructuarium nullius est momenti. l.7.t.5.d.1. p.250.c.1. exceptio ibid.
Manumissio facta ab herede grauato est vtilis.l.7.t.5.d.1.p.250.c.1

Maritus.

Mariti creditor habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia mariti comparatum. libr.8.t.6.d.12. p.399. col.1
creditorum Mariti idem ius est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ.l.5.t.10.d.8 p.47.c.1
Mariti confessio de dote recepta, si causam habeat,non præsumitur simulata; nisi talis à creditoribus probetur. l.5.t. 10.d.1.p.45.c.1
Maritus non est consanguineus liberis primi thori.l.5.t.11.d.4.p.48. c.2. nec vxori.ibid.in all.n.6
Marito vergente ad inopiam alia est causa vxoris,alia liberorum post mortem matris.libr.6.titul.32.d.5. pag.224.colum.2
Mariti confessio simulata de dote recepta à debitoribus dotis nocet marito eiusque heredibus. l.5.t. 10.d.6.p.46. col.2
Maritus vxori alimenta exhibere debet.l.5.t.1.d.2.p.2.in all.n.2
Maritus si fidem habuerit de dote licet eam non exegerit,tenetur eam restituere.l 5.t.13.d.6.p.52.c.2.exceptio.ibidem.
Maritus non tenetur lege Iulia de adulteriis. l.6.t.31.d.8.pag.222.colum.2.in all.n.1
Maritus est verus creditor dotis. l.5.tit. 14. d.4.in all.n.12.p.56.c.2
vt Maritus supra modum sæuiat in vxorem ferendum non est.l.5.t.15.d.3 p.58. col.2
Maritus habet plus quàm mandatum ad dotem exigendam cùm sit dominus dotis.l.5.t.14.d.4.in all.n.14. p.56.c.2. & 57.c.1
Marito etiam qui non est soluendo debitor dotalis soluere & potest & debet.l.5.t.7,d.4,p.19.c.1
Maritus vxori sumptus litis præstare tenetur.lib.5.tit.8.defin.26. pag.40. colum.2
Maritus de dotis fructibus potest libere & pro arbitrio disponere. l.5.t.9. d.2.p.41.c.1
Maritus etiam solus potest totam dotẽ exigere etiam quæ ipsi & vxori simul fuit promissa.libr.5.t.7.d.31.pag.26. colum.2
Maritus potest transigere de fundo dotali non retinendo non alienando.l. 5.t.15.d.6.p.59 c.exceptio.ibid.
Marito quantumuis inopi debitor dotis rectè soluit.l.5.t.7.defin.31.pag.32.colum.1
Maritus qui dotem mulieri reddit constante matrimonio non liberatur.l.5. t.7.d.31.p.32.c.1
Marito permissum est solutionem dotis accipere,non remittere.l.5.t.7.d.4.in all.n.11.p.19.c.1
Mariti confessio de dote recepta per verba enunciatiua in contracta donationis apposita non sufficit ad liberandum debitorem dotis absentem.l.5.t. 10.d.5.p.46.c.1
Maritus secundus non plus debet habere ex bonis vxoris quàm filius. l.5.t.5. d.11.p.10.c.2
Maritus dotalia bona alienare prohibetur.l.5.t.7. d 8.p.20.c.1.nõ aduentitia, non paraphernalia. ibid.
Maritus sine mandato vxoris dotem exigere potest,atque etiam sine cautione de rato.l.5.t.7.d. 31. in all. num.5. d.27
Marito operas vxor debet. l.5.t.13.d.3. in all.n.2.p.50.c 2
Maritus ad paupertatem vergens an teneatur satisdare quoties dotem vult exigere.libr.5.titul.7.defin. 4.pag.19. col.1
Maritus non est debitor dotis quandiu viuit.libr.6.t. 18.d.22. num.2.& 10.p. 171.c.1
per alienationem bonorum Mariti deterior non fit conditio vxoris.l.5.t.7. d.26.in all.n.3.p.25.c.2
Maritus dotem constante matrimonio restituere non potest, nec si mulier velit & consentiat.lib.5.t.13.d.11.p.54. col.1
Marito qui soluit contra legem in dote danda dictam non liberatur. l.5.t. 7.d.19 p.21.c.1
Mariti liberalitas in secundam vxorem æstimanda est ex comparatione legitimæ.l.5.t.5.d.11.in all.num.2. pag.10, col.1
ex Mariti statu mulieris quoque condicio pendet. l.5.t.7.defin.11.pag.21.colum.1
Maritus sine mandato accipere solutionem eius pecuniæ non potest,quæ soli mulieri debetur.l.5.t.7. d.19.in all. n.4.p.23.c.1
Mariti creditores an & quando possint agere super fructibus bonorum dotalium.libr.5.tit.7.defin.38.pag. 28. colum.2
Maritus potest & debet dare fideiussorem pro pecuniâ non dotali, si eam exigat etiam muliere consentiente.l. 5.t.14.d.2.p.55.c.2
ad Maritum fructus pendentes bonorũ dotalium quatenus pertineant.l.5.t.7. d.38.p.29.c.2
Maritus est dominus fundi dotalis æstimati.l.5.t.7.d.43.p.30.c.1
Maritus dotem quàm non accepit quãdo reddere cogatur.l.8.t.30.d.20.n.12 20.in all.p.528.c.1
Maritus qui moram contrahit in dote restituenda,vsuras eius debet. l.5.t.8. d.5.p.34.c.1
sola Mariti absentia non facit locum assecurationi dotis.l.5.t.7.d.12. p.21.c.1
Mariti paupertas locum facit assecurationi dotis.l.5.t.7.d.12.p.21.c.1

Maritus non tenetur alimenta præstare vxori, quæ seorsim habitat, nec vllas ei operas præstat l.5.t 8.d.26.p.40.c.2.exceptio.ibid.in all. nu.1

in rebus non dotalibus Maritus nihil habet iuris.l.5.t.14.d.2.p.55.c.2

Maritus non habet liberam bonorum paraphernalium administrationem, nisi vxore consentiente. l.5.t.15.d.2.in all.n.1.p.58.c.1

Maritus non tenetur cauere debitori dotis, cui potest imputari cur dotem sine cautione marito suspecto promiserit.l.5.t.14.d.3.pag.56.c.1

Maritus vxori victum & vestitum debet.l.5.t.13.defin.3.in alleg.num.2.p.50 col.2

Maritus vxori dotis assecurationem petenti non potest obiicere exceptionē specialis hypothecæ non excussæ. l.5.t.7.d.54.p.32.c.2

Marito facultatibus lapso dotem petente, dos penes mercatorem deponitur. l 5.t.7.d.27.p.25.c.2

Maritus est debitor dotis sub condicione, si matrimonium soluatur. l.5.titul. 13.defin.11.pag.54.c.1

Masculus.

an Masculorum appellatione in substitutionibus comprehendantur masculi ex fœminis descendentes.l.6.t.18.d.1.p.166.c.1

Mater.

Mater tenetur filiis pupillis tutorem petere.l.5.t.18.d.2.in all.n.2.p.64.c.2.non etiam curatores minoribus.ibid

Mater non est tutrix ipso iure aut legitima administratrix bonorum filii pupilli. l. 5.t.18.d.2.in all.n.1.p.64.c.1. sed opus est vt consentiat quò tutrix constituatur. l.5.t.18.d.2. in all.num.1. p.64.c.1

Mater quæ transit ad secunda vota creditur minus diligere liberos prioris matrimonii.l.5.t.30.d.1.in all. nu.3.p. 75.c.1

Matri succedunt etiam vulgò quæsiti.l. 5.t.3.d.10.in all.n.6.p.6.c.2

Mater minor 25.annis non debet admitti ad tutelam liberorum suorum nisi testamentariam, idque cum satisdatione. libr.5.titul.21.defin.3. pag.66.colum.2

Mater ad tutelam accedens ex Iustiniani constitutione debebat secundis nuptiis adhibito etiam iureiurando renuntiare.l.5.t.21.d.2. pag.66.c.1.quod moribus nostris improbatum est.ibid.

Mater non succedit in bonis filii talliabilis, sed tamen debet saluam habere legitimam.libr.6.t.30.defin,2.pag.219. col.2

Matre tutrice ad secundas nuptias conuolante, eius sumptibus tutor pupillis dari debet.l.5.t.21.d.2. p.66.col.1.eius ratio.ibid.

Mater quæ conuolauit ad secunda vota, neque fieri neque remanere potest tutrix etiamsi agnati consentiant.l.5.t.21. d.2.p.66.c.1

Mater maior 25.annis non petens tutorem filio impuberi, aut nubens ante redditas tutelæ rationes, excluditur à successione filii.l.5.t.4.d.1.pag.7.c.1.aliud est si mater fuerit minor 25.annis ibid.in all.n.1

Mater non est priuanda legitimâ propter non petitum tutorem filio impuberi.ibid.& in all.n.3

Mater dotem dare non tenetur. l.5.t.6. d.2.p.12.c.2

vt Mater tutrix esse possit, si velit primus permisit Iustinianus.l.5.t.21.d.1. in all. n.vt verò cogatur esse si nolit, non Constituit. ibid.

Mater quæ alium virum quęsiit tutelā liberorum ex priori viro susceptorū non potest retinere. l 5.t.21.d.1.in all. n.5.p.66.c.1

Mater præfertur auo paterno in successione legitima propter gradus prærogatiuam.l.5.t.17.d.1.in all.n.3. pag.63. col.2

Mater tutelam liberorum nec susscipere cogitur, nec retinere. l.5.t.21.d.1.p.65. c.2. vtrumque tamen facere potest si velit.

Mater quæ partum celauit qui postea mortuus repertus est parricidii rea habetur.l.9.t.11.d.1.p.574.c.1

Mater quæ dotem cum patre promisit, eo nomine conueniri potest. l.5.t.6.d. 8.p.15.c.2

Mater quando cogatur dotare filiam.l.5. t.6.d.1.in all.n.5.p 12.c.2

Mater quæ hypothecas suas dotales cum cæteris pupilli bonis sub hasta locauit tanquam tutrix, censetur renuntiasse possessioni quæ fuerat ei quæsita per clausulam constituti.l.7.t.7.d.30.p.2 62. col.1

Mater ante Iustinianum sine. Principis rescripto non poterat esse tutrix liberorum.l.5.t.21.d.1.in all.n. 7. p. 66. col.1

Mater quando & quandiu partum tenea tur alere. l.9.t.7.d.6.num.7.8.9.p.570. col.1

Mater quæ abstinet à secundis nuptiis, de iocalibus & dotis testari potest, dū liberis saluam legitimam relinquat.l.5. t.5.d.13.c.2.p.10

Matri cur deferatur tutela filii. l.5.t.21. d.1.p.66.c.1

potest Mater etiam quæ tutrix fuit necdum rationes reddidit agere contra posteriorem tutorem nomine pupilli, vt rationes pupillo reddat. l.5.t.31.d. 4 p.76.c.1

Matri legatus vsusfructus an restringatur ad alimenta fauore liberorum.l.6. t.17.d.14.p.163 c.2

Mater quę ob non petitum tutorem filio amittit ipsius successionem, non tamen amittit legitimam, l.6.t.30.d.1.p. 219.c.1

nouo iure sola Mater non succedit filio intestato siue puberi siue impuberi, sed cum fratribus & sororibus ex vtroque parente coniunctis.l.6.t.8.d.23.n.25.p. 123.colum.2

Matrimonium.

clandestini Matrimonii pœna. l.9.t.9.d. 2.p.571.c.1

Matrimonia debent esse libera. l.5.t.21. d.2.p.66.c.1

Matrimonii carnalis & spiritualis differentiæ.l.5.t.2.d.1.p.4.c.1

Matrimonium ab ea vel ignoranter cōtractum, quæ alium virum viuentem habuit est nullum.l.5.t.3.d.11.p.6.c.2.iure Canonico.ibid & iure ciuili, nisi ex communi hominum voce & famâ existimarit priorem suum maritum defunctum esse.ibid.

Matrimonii consummatio ex solo concubitu probatur.l.5.t.5.d.4. in all.nu.2. p.8.c.2

Matrimonium legitimè contractum nō dissoluitur per adulterium. l.5.t.12.p. 49.c.1

Matrimonium cum ea quam quis per adulterium polluit est illicitum etiam pœnitentiâ peractâ, si data ei fides sit de ipsa post mortem prioris ducenda, aut machinata fuerit in necem legitimæ vxoris.l.5.t.3.d.9.in all.n.4. pag.6. col.1

Matrimonio constante dos augeri potest.l.5.t.6.d.9.pag.16.colum.2. in all. num.2

Matrimonia debent esse libera. l.6.t.13, d.18.in all.n.1.p.201.c.2

Matrimonium quando liceat contrahere cum ea quæ priùs pollura est per adulterium.l.6.t.31.d.9.p.222.c.2

contractus Matrimonii non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius gentis & familiæ, cui ex eo matrimonio agnati noui & cognati quærun tur.l.9.t.9.d.1. numer.7.in all.pag.571. col.1

Matrimonium cum ea quæ priùs polluta fuit per adulterium iure Canonico est prohibitum.l.5.t.16.d.6. p.61.col.2. itaque est punibile, vt incestuosum. ibid.

Matrimonio finito morte viri; ius & onus mariti finitur.l.5.t.8.d.5.in all.n.7. p.34.c.1

Matrimonium contractum quasi cum vidua ante acceptū de prioris viri morte nuncium certum, non valet, nec liberi ex eo susceptī pro legitimis habentur.l.9.t.28.d.28.p.612.c.2

Matrimonium contrahitur per verba de præsenti.l.5.t.5.d.4.p.8.colum. 2.in al. num.1

ad onera Matrimonii ferenda fructus dotis destinati sunt, non dos ipsa.l.5.t. 12.defi. 2.in alleg. numer.6.pag.49.colum.2

Matrimonium solui nō potest nisi quod contractum fuit.l.5.t.2.d.2.p.2.in alleg. n.13.

Matrimoniū cum ea quā quis cognouit per adulterium est licitum, dummodò pœnitentiam priùs peregerit. l.5.t.3. d.9.in all.n.1.p.5.c.1

Matrimonia libera esse debent. l.5.t.5. d.5.p.8.c.2

Matrimonium non dissoluitur per lepram.libr.5.titul.12.defin.2.pag.49.colum.1

Matrimonio soluto, dos restituitur.l.5.t. 7.d.2. p.18.c.2

Matrimonium potest esse sine dote.l.5.t. 7.d.18.in all.n.7.p.23.c.1

Matrimonialibus in caussis vtimur iure Canonico.l.5.t.3.d.6.p.5.c.2.Concilio Tridentino.l.5.t.2.d.2.p.4.c.1

Medici, medicina

Medicorum priuilegia seu immunitates l.9.t.28.d.9.p.615.c.1

Medicinæ professio nec nobilitatem tribuit, nec eam, quæ habetur, abolet.l.9. t.28.d.9.p.615.c.1.& d.11.ibid.

Memoria.

Memoria verborum difficilior est quàm rerum; & rerum mobilium, quàm immobilium.l.6.t.5.d.11.in all.n.12.p.91. col.1

Meretrix.

Meretrici an possit legare miles.l.6.t.15. d.3.p.153.c.1

Metus.

quod per Metum gestum est totum id irritum haberi debet.l.5.t.15.d.2.in al. n.7.p.58.c.1

Metus facillimè purgatur. l.5.t.15.d.5.p. 59.col.2

Metus illatus à domesticis, nocet domino qui quod in domo sua factũ est, verisimiliter non ignorauit. l.6.t.14.d.2. p.152.c.1

Miles.

Milites si ꝛ̃ filentio liberos exheredare possunt. l.6.t.16.in al.n.15. p.155 c.2
Miles non potest donare suæ focariæ l. 6.t.15.d.3.n.8.p.153.c.1
Miles potest testari iure paganorum, l.6. t.15.d.3 in all.n.13.p.153.c.2
Miles an possit legare meretrici. l.6.t.15. d 3.p.153.c.1
Milites an torqueri possint. l.9.t.21.d.13. p.592.c 2
Miles cum duobus testamentis decedere pot. l.6.t.5.d.16.in all.n.3. p.102.c.1
in Militis testamento non iusta, vt in paganorũ, sed nuda simplex quæ voluntas spectatur. l.6.t.8.d.23.n 17. p.123 c.2
Miles an possit legare adulteræ. l.6.t.15. d.2.p.152.c.2

Minor.

Minor qui vendidit curatore autore & pecuniam malè consumpsit, potest agere & aduersus emptorem, & contra curatorem. l.5.t.24.d.5.p.70. c.2. & in all num.7
Minor 25. annis an possit restitui in integrum aduersus delictum. l.9.t.16.d. 2.n.2.in all.p.572.c.1
Minor nunquam restituitur ob id solũ, quòd minor sit, nisi etiam probet se læsum. l.5.t.38.d.4.p.83.c.1. in al. n.9.
Solus Minor restitui potest aduersus nouationem factam per inopis debitoris delegationem, nisi delegantis dolus interuenerit. l.8.t.18.d.2. p.501.c.1
Minor curatorem habens pupilli loco esse intelligitur. l.8.t.14.d.4. nu.16. p. 429.c.1
Minor qui se iurauit maiorẽ non eo magis põt esse tutor. l.5.t.10.d.2.p.65.c.1
Minor non põt restitui in integrũ citra lęsionem. l 5.t.9.d.2.in al.n.5. p.41.c.2
Minor an & qrãdo pro ciuili debito incarcerari possit. l.7.t.20.d 33.nu. 4.5.p. col.1
Minorem curator vrgere potest, vt quęstum aliquẽ faciat si possit. l.5.t.23.d. 2.p.67.c.2
Minor potest restitui aduersus damnosam aditionem. libr.6.titul.11.defin.37. in alleg.numer.5. pag.138. colum.1
Minori prodigo curator datur etiam inuito, sed tanquam minori, non tanquam prodigo. l.5.t.40. d. 8. p.86.c.2
Minoris curator nec excipere nec experiri potest minoris nomine. l.5.t.40. d.8.p.86.c.2
Minor in multis fauorabilior est quàm Princeps. l.7.t.12.d.3.n.12.pag.271.c.2
Minores regulariter sũt fauorabiliores quàm rustici & fœminæ. l.7.t.29.d.12. in alleg. numer.5. pag.368. col.1
Minor quatenus æquiparetur prodigo. libr.5.titul.40.d 8.in all. n.5. p.86.c.2
Minoris contumacis citati ad petendum curatorem in litem quæ pœna sit. l.5. titul.27.defin.1.pag.72.c.2
Minor potest tutorem vel curatorem quondam suum liberare sine vllis solennitatibus dummodo maior factus. libr.5.titul.24.defin.6.pag.71. col.1
res Minorum quo obtentu vendi possint. libr.5.t.37.d.2. in all.n.1. p.82.c.2
Minor in integrum restitui non potest, si alienationem factam in minori ætate maior factus expressim confirmauerit. libr.5. titul.39.defin.3.pag.84.c.1
Minoris debitor an eius curator constitui possit. l.5.t.20.defin.1. pag.64.c.2
Minori etiam inuito datur curator ad litem. libr.5.titul.20.defin.4.pag.65. col.1
Minor quãdo pro maiore habeatur. l.5. t.27.defin.1.in alleg.numer.2. pag.72. col.2
Minori læso subuenitur etiam in lucro l.7.t.29.d.12.in all.n.3.p.368.columna 1
Minor curatorem habens & pupillo & prodigo æquiparatur. l.5.t.35.d.1. in al. n.3.p.81.c.1
Minor etiam sine curatore vtiliter obligari potest. l.5.t.40.d.8.in all.n. 9.pag. 87.c.1
Minor nunquam restituitur aduersus proprium dolum. l.6.t.11.d.18.in all. n.4.p.133.c.1
Minor hodie impetrare solet restitutionem in integrum aduersus venditionem rei suæ quoquo modo factam. l. 5.t. 37.d.2.in alleg numer.2.p.82. colum.2
Minor solus rectè obligatur. l.5.t.24.d.2. in all.num.3.pag.69.col.2.

Missio in possessionem.

Missio in possessionem bonorum non valet nisi denũciata sit aduersario, aut ad eius domicilium adfixum fuerit exemplũ executionis. l.7.t.32.d.1 p.371. col.1
allegatio Solutionis remoratur interpositionem decreti, sed non Missionem in possessionem cum restitutione fructuum. l 7.titul.32.defin. 17. p.376.colum.1
Missio in possessionem per vnum ex creditoribus non impedit quò minus cæteri exequi possint ius suum. l.7.t.32. d.12.pag.376.colum.2

Mobilia bona.

res Mobilis mihi subrepta & alteri vendita potest à me vindicari. l.6.t.25.d. 11.n.10.p.210.c.2
Mobilia obligata licet persequi, quamuis per plurium personas eorum emptio ambulauerit. l.7.titul.7.d.37.pag. 264.c.1
Mobilia extra manus eius qui dominus fuit, iure pignoris vindicarinè possint. l.6.t.25.d.11.n.9.& in all.eod.n.p.210. & 211.
Mobilia alienata ab herede grauato an possint vindicari à fideicommissario. l. 6 t.25.d.11.n.8.p.210.c.2
Mobilia pignori obligata an liceat persequi aduersus tertium possessorem. l.8.t.6.d.21.p.401.c.2

Modus.

in vltimis voluntatibus Modus pro cõditione habetur. l.6.t.23.d.8.in all.n. 4.p.198.c.1
Modus à condicione differt in contractibus non in vltimis voluntatibus. l. 6.t.22.d.2.p.195.c.1

Monachus.

Monachus matrimonium factum cum religione censetur contrahere. l.6.t.23. d.13 in all.n.2.p.200.c.1
Monachi quatenus mondo dicãtur mortui. l.6.t.23.d.13.p.200.c.1
Monachus non potest proprium corpus obligare. l.8.t.27.d.12.numer.4.pag. 490.c.1
Monachus censetur seruus monasterii. l. 6.titu.20.d.26.in alleg.num.3.pag.181. col.2
Monachis ius legitimæ successionis ademptum est edicto Ducis Sabaudiæ l. 6.t 20.d 25.n.6.p.180.c.2
Monachus ex quo monasterium ingressus est, neque velle habet, neque nolle. l.6.t.20.d.25.n.14.& in all.n.2. pag. 181.c.1

Monasterium.

Monasterium in successionibus & condicionibus loco filii est, si testamenti verba non repugnẽt. l.6.t.23.d.16.pag. 201.c.1
Monasterium monacho regulariter succedit. l.6.t.23.d.16. in all. num.1.pag. 201.c.1
Monasteria alia sunt capacia acquisitionis, alia incapacia vt Franciscanorum l.6.t.20.d.25.in all.n.3.p.180.c.1

Moneta, Monetarius.

crimen falsæ Monetæ non tantùm est falsi species, sed etiam læsæ maiestatis. l.9.t.15.d.3.n.5.in all.p.582 c.2
de iis qui falsam Monetam emunt, aut ab aliis acceptam in publicum tanquam bonam exponunt. l.9.t.15.d.2. pag.581.column.1.&d.3.p.582.columnà 2
Monetæ augmentum potest peti etiam in executione iudicati. libr.8.titul.19. defin.26.pag. 452. colum.1. an etiam post peractam subhastationem quæ solutionis loco cesserit. ibid.
extraordinaria pœna infligenda est mulieri quæ sciuit falsam Monetam à marito & aliis cudi, nec reuelauit. l. 9.titul.15. defin.3. pag. 582. columna 1.
Monetæ augmentum nullum debetur annuæ pensionis nomine. l.7.t.19.d. 14.p.318.c.1.n.1
falsæ Monetæ excusores cremari placuit. libr.9.titul.6.defin.1.numer.3. p.564. col.2
an veniam mereatur, qui socios criminis falsæ Monetæ detulit. libr. 9.titul.15. d.4.p.582.c.2
falsorum Monetariorum pœna est ignis. l.9.t.15.defin.2.num.7.in alleg. p.582. col.1.
de indiciis ex quibus falsi Monetarii torqueri possunt. l.9.t.15. defin.1. pag. 581.c.1.2
Monetæ augmentum, quod vulgò renforum vocant, pars est debiti principalis. l.8.t.16.d.2.in all.n.6. pag.482. col.2
Monetæ augmentum quid sit. l.7.t.15.d. 13.in all.n.2.p.287.c.1

Mora.

Mora contrahenda impeditur per oblationem præsertim iudiciale sine obsignatione. at contracta non purgatur sine obsignatione. l.8.t.29.d.40.p.515. col.1.
nulla Mora esse potest, vbi nulla est petitio. l.8.t.25.d.1.p.477.c.2
quæ fortuitis casibus accidunt semper spectant ad Morosum. l.8.t.29.d.7.nu. 6.p.506.c.1
Mora est cum quis congruo loco & tempore interpellatus non soluit. l.6.t.24. d.1.in al.n.2.pag.202.c.2
non contrahit Moram debitor ex solo lapsu diei, si factum aliquod creditoris interuenire debuit, quod non interuenerit. libr.8.t.25.d.2. pag.478.colum.1
Mora non potest purgari postea quàm cœpit actoris interesse. l.7.t.26.d.24. in all.n.4.p.349.c.2
Mora esse non potest, vbi nulla est petitio. l.5.t.8.d.6.p.34.c.2
fieri non potest vt eodem tempore stipulatio contrahatur & Mora. l. 8.t.25. d.12.p.481.c.1
Mora heredis in soluendo legato nocet fideicommissario, sed is postea

regressum habet aduersus hered. m l.6.t.24.d.13.p.206.c.1

non potest in Mora constitui is qui non potest cogi ad solutionem siue defectu actionis, siue ob aliquã exceptionem. l.6.t.24.d.7.in all.nu.4.p.205. col.1

Moræ purgatio non admittitur postquã cœpit interesse.l.7.t.18.d.2.nu.5.in al. p.291.c.2

solus dies lapsus non inducit Moram, si obligatio habuit conditionem quæ impedierit obligationis natiuitatem. l.18.t.25.d.1.p.477.c.2

non prius Mora contrahitur, quàm fuerit debitor interpellatus congruo lõco & tempore.l.8.t.25.d.1.in all.n.8.p. 478.c.1

Mora posterior quando noceat, l.6.t.24. d.11.n.5.p.205.c.2

Mora nunquam retrotrahitur ad inducendam obligationem fructuum vel vsurarum in præteritum tempus. l.6. t.24.d.11.in all n.8.p.206 c.1

Moræ purgatio quando faciat vt desinãt deberi vsuræ quæ antea debitæ fuerunt.l.6.t.24.d.9.p.205.c.1

sua cuique Mora, non alteri nocere debet.l.6.t.25.d.10.n.4.p.210.c.1

Mora heredis nocet fideicommissatio quantum ad vsuras & fructus legatorum pertinentium ad onus fideicommissarii.l.6.t.25.d.10.p.210.c.2

Mora rei nocet fideiussori.ibid.n.6

Moram non facit qui recusat vel soluere vel solutionem accipere, si iustam habuit causam recusandi. l.8.t.29.d. 24.n.15.in all.p.510.c.2

sua cuique Mora nocere debet, non alteri.l.7.t.18.d.2.in al.n.6.p.291.c.2

quonã casu oblatio facta in iudicio possit purgare Moram extraiudicialem ad impediendam condemnationem expensarum siue in obligationem dictæ sint, siue non.l.7.t.18.d.2.p.291. col.2

posterior Mora non semper nocet.l.7.t. 18.d.28.p.298.col.1

Mora nulla fieri intelligitur vbi nulla petitio est.l.6.t.24.d.1.in al.n.2.p.202 c.2.exceptio.ibid.

non potest fieri vt eodem instanti & nascatur petitio & Mora contrahatur. l.6.t.24.d.10.in all.n.2.p.205.c.2

Moræ quæ contrahitur per contestationem, & moræ quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationẽ differentia.l.7.t.18.d.77.in alleg.n.2.p. 311.c.2

Mores.

boni Mores alii naturales, alii ciuiles.l. 8.t.33.d.6.in all.n.3.p.536.c.1

Mors.

Mortis instans vitæ non morti computandum est.l.6.t.18.d.22.n.1. p.371.c.1.

Mulier.

Mulier fructuaria non potest prætextu dotalis hypothecæ impedire ne vsusfructus per æs alienum minuatur.l. 8.t.8.d.3.p.412.c.1

Mulier secundò nubens non amittit ea quæ ipsi data sunt contemplatione prioris mariti.l.5.t.5.d.2.p.8.c.1

Mulier an habeat priuilegium prælationis cõtra creditorem anteriorem hypothecam tacitam habentem pro augmento dotali.l.8.t.8.d.16. p.417.c.2

Mulier de domo mariti potest expelli ob non solutam dotem. l.5.t.6.d.6.p. 14.c.2.in all.n.2

Mulieri constante matrimonio agẽti dos solui nequit.l.5.t.7.d.2.p.18.c.2

Mulieri petenti restitutionem aduersus venditionem fundi dotalis, non nocet quod pretium exegerit soluto matrimonio.l.5.t.15.d.5.p.59.c.2

Mulieri leprosę subueniendum est ex fructibus, etsi non sufficiant ex dote ipsa.l.5.t.12.d.2.p.49.c.1

Mulier vsufructuaria omnium bonorũ mariti potest nihilominus petere dotem soluendam tamen ex rebus hereditariis.l.5.t 13.d.1.p.49.c.2. integrum vsumfructum retinere, & simul dotem exigere non potest.ibid.

Mulierum genus auarissimum. l.8.t.14.d. 4.n.10.p.428.c.2

Mulier agens contra tertium possessorẽ patitur exceptionem discussionis non minùs quàm cæteri creditores.l.7.t.34 d.2.p.378.c.2

Mulierem quinam iterum dotare teneãtur, si dotem illa amiserit. l.5.t.7.d.30. p.26.c.1

Mulier habet liberam bonorum paraphernalium administrationẽ. l.5.t.15.d. 2.in all. n.1.p.58.c.1

Mulier minus iuris habet in pignoribus dotis, quàm in rebus dotalibus.l.5.t.13. d.10.in all.n.2.p.54.c.1

Mulier maternæ pietatis oblita, & in alienam familiam translata, liberos in sua potestate, propter leges repugnantes, retinere non potest. l.5.t.21.d.2.p. 66.c.1

Mulier nupta non est in mariti potest. si ius Romanorũ inspiciamus.l.5.t.21.d.2. p.66.c.1

Mulieri nuptæ non superest liberum de suis rebus disponendi arbitrium. l.5 t. 21.d.2.p.66.c.1.quia voluntates suas ad mariti nutum accommodare cogitur. ibid.

Mulier quando non præsumatur bona sua omnia dedisse in dotem.l.5.t.1.d.4. p.3.in all.n.1

Mulier quæ pro paraphernali pecunia contraxit antichresin, præsente marito, possitne restitui in integrum. l.8.t. 22.d.8.p.459.c.2

Mulieri dicenti se ex aliquo prægnantem esse an & quando credatur: & quis partum alere debeat.l.9.t.7.d.6. p.569. col.2

Mulier regulariter nihil iuris in dote habet constante matrimonio, l.5. t.7.d. 47.p.31.c.1

Mulier ad secunda vota conuolans ex mariti prædefuncti permissu, non patitur secundarum nuptiarum pœnas. l. 5.t.5.d.8.p.9.c.2

Mulier cui legatum est aliquid à marito, etiam in casum secundarum nuptiarum nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti.ibid.

Mulier non potest propriâ autoritate occupare possessionem rerum dotalium, aut pro dote obligatarum. l.5.t. 8.d.10.p.35.c.2

Mulier etiam quãdo est anterior an possit repelli per exceptionem non factę excussionis.l.8.t.8.d.17.pag.417.columna 2

Mulier ex quibus causis petere possit vt dos in tuto collocetur.lib.5.t.7.d.30.p. 26.c.1

Mulieri acquisita bona inter primum & secũdum matrimonium non censentur in secundum constituta.l.5.t.7.d.48.p. 31.c.1

Mulieres intra annum luctus secundò nubentes iure ciuili puniuntur. l.5. t.5. d.1.p.7. c.2.fiunt infames.ibid.

Mulieribus secundò nubentibus pœnæ infliguntur fauore liberorum prioris matrimonii.l.5.t.5 d.1.p.7.c.2

Mulier non per omnia est similis minori.l.5.t.13.d.13.in all.n.2.p 55.c.1

Mulier de dote in tuto collocanda constante matrimonio agere potest. l.5.t. 7.d.27.p.25 c.2

Mulier ad heredes extraneos dotẽ trãsmittere potest, non augmentum dotale.l.5.t.1.d.6.p.3.c.2

Mulieris maximè interest habere dotem.l.5.t.6.d.5.p.14.c.2

Mulieri assecurationem dotis petenti sufficit, si ex bonis mariti, tantum consequatur, quantum habebat in dote.l. 5.t 7.d 2.p.18.c.1

Mulier quæ nullam dotem constituit, an censeatur bona sua omnia in dotem constituisse.libr.5.t.8. d.24. pag.40. col.1

Mulier videtur perseuerare in eodem matrimonio quandiu vidua manet. l. 5.titul.7.defin.7.in alleg. num.1. p.19. col.2

Mulieris bona non dotalia si nulla dos constituta fuit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.l.5.t.9. d.13.p. 45.c.1

Mulier habet regressum in fundum æstimatum, si maritus non sit soluendo. l.5 t.7.d.43.p.30.c.1

Mulieribus ius ignorare permittitur.l 5. t.7.d 13.in alleg.numer. 11. pag.21.colum.2

Mulier non potest restitui aduersus vẽditionem fundi dotalis factam autoritate iudicis pro alimẽtis præst.tis marito in carceres cã postulante detruso. l.5.t.15.d.3.p.58.c.1

Mulier occupans propria autoritate rẽ sibi legatam & antea pro dote obligatam cum clausula constituti an possit expelli.l.8.titul.2.defin.2. pag.381.colum.2

Mulieri solutum videtur quod ea mandante aut consentiente creditori ipsius solutũ.l.8.t.8.d.9.in al.n.8.p.414. col.2

non habet Mulier priuilegium vllum pro dote, quæ salua esse possit iure communi.l.5.titul.34 defin.1. pag.318. col.2

Mulier bona mariti iure pignoris habet obligata.l.5.t.7. defin.11. pag. 20 colum.2

Mulier an & quando possit propria autoritate ingredi possessionem bonorum & pignorum dotalium. l 5.t.13.d. 10.p.53.c.2

Mulier pro dotis assecuratione potest non tantùm retinere bona immobilia mariti, sed fructus ex iis iã perceptos, vt se suosque liberos alat.l 5.t.7.d.47. p.31.c.1

Mulier bonorum mariti possessionem aduersus creditores quatenus retinere possit.libr.5.titul.7. defin.49. pag. 31.c 2

Mulier habens pro dote certa tantùm bona obligata specialiter an præferatur posteriori in cæteris tanquam tacitè generaliter obligatis.l.8.t.8.d.27 pag.420.c.2

quod Mulier res mariti amouisse dicitur non facit quominus præferenda sit mulier quę anterior est.l.8.t.8.d.20.p. 418.c.2

Mulieri dos solui non potest constante matrimonio. libr.5.titul.7.defin.41.in alleg.nume.7.pag.31.colum.1.excipiuntur quidam casus.

Mulier non potest incarcerari pro ciuili debito.l.7.t.20.d.33.n.3.p.330.c.1
Mulier repulsam passa eo tempore quo maritus erat soluendo,postea factis per maritum alienationibus debet agere priùs in res alienatas.l.5.t.7.d.26.p.25.c.1
Mulierem plus iuris habere pro dote constante matrimonio, quàm eo soluto absurdum.lib.5.tit.7. defin.25 in all.n.12.p.25.c.1
Mulier habens specialem hypothecam quando impedire possit cæterorum creditorum super ea speciali hypothecâ persecutionem. l.5.t.7.d.40.p.29.col.2
Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes. l.7.t.34.d.3. p.379.c.1 sed si ipsa possideat potest contra eos se tueri exceptione discussionis. ibid.
Mulier cui pars dotis malè soluta,fuerat constante matrimonio; si reliquam dotem perat matrimonio iam soluto,videtur adprobare præcedentes solutiones. lib.5 titul.13.defin.14. pag.55.col.1
Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expensis, quas fecit in malam litem pro dote tuenda .lib.5.titu.7.d.23.p.21.c.2
Mulier quæ constante matrimonio consensit marito ad exigendam pecuniam nõ dotalẽ,in Gallia nõ restituitur.l.5.t.14.d.2.in al.n.8.p.56.c.1
Mulieri restituendæ sunt omnes impẽsæ,quibus non restitutis dos minueretur.l.5.t.7 d.14.p.21.c.2
Mulier potest in dotem dare bona sua omnia.l.5.t.1.d.3.p.2.c.1.in all.n.5
Mulieri integram dotem conseruari non tantùm mulieris, sed etiam Reip.interest.l.5.t.7.d.45.in all.nu.1. pag.30,col.2
Mulier nihil iuris habet in dotis fructibus constante matrimoni o l.5.t.7.d. 38.in all.n.6.p.29.c.1
Mulier quæ constante matrimonio cõsensit venditioni pignorum dotalium an ius pignoris amittat.lib.8.titul. 14.d.3 p.418.c.1
Mulieris intercessio quæ pro dote facta est SCto Velleiano non improbatur.lib.5.tit.6.defin.8.pag.15. col.2. ne Nou. Iust.134. ibid.
Mulier restituta in integrũ aduersus vẽditionẽ fundi dotalis non cogitur reddere quo maritus accepit vice fructuum.lib.5.tit.15.defin.4.pag.58.co. 2.& 59.c.1
Mulier suæ familiæ caput & finis est. l.6.t.8.d.23.in all.n.30.p.114.c.1
Mulier de dote agens cogitur primùm imputare quæ penes se habet.l.5.t.7. d.21.p.23.c.2
Mulieri pro assecuratione dotis agenti quomodo consulatur. lib.5.tit.7.d. 25.p.24.c.2
Mulier dotem exigere non potest ab heredibus mariti, nisi post annũ luctus.l.5.t.8.d.6.p.34.c.1
Mulier licèt sit posterior tempore, est tamen prior iure secundum ius Iustiniani.l.5.t.7.d.40.in all.n.4..pag.29. col.2
Mulier potest petere assecurationem dotis probatâ viri paupertate.l.5.t.7. d.10.p.20.c.2
Mulieres an possint curationem suscipere.l.8.t.10.d.4.n.3.p.456.c.1
Mulier petens assecurationem dotis non habet fundatam actionem. l.5. t.7.d.47.p.31.c.2
Mulier potest detrudi in carcerem pro sumptibus ex causa delicti descendẽtibus.l.5.t.7.d.41.p.29.c. 2. nõ pro debito ciuili ibid.
Mulierum consilium laborat plerunque contra propria commoda.l.5.t. 7.d. 30.p.26.c.2.in all.n.11
Mulier de domo mariti, ob non solutam dotem, quæ promissa fuerit ab extraneo aut à patre mulieris,expelli non potest. l.5.t.7.d.50.in alleg. n.2 p 31.c.2
Mulieri possidenti bona mariti totum debitum aere omnia offerendum est.l.5.t.7 d.11.p.20.c.2
Mulieri de dote in tuto collocanda agenti aduersus quos creditores succurratur.lib.5.tit.7.d.28.p.25.c.2
Mulier pro dote plus iuris habere non debet constante matrimonio, quàm soluto. lib.5. tit. 7. defin.28. in all.n.3.p.26.c.1
Mulier quæ constante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collocanda non potest reliquorũ bonorũ possessores tertios inquietare soluto matrimonio.l.5.t.7.d.35 p.28.c.1
Mulieri agẽti de dote in tuto collocãdi datur de bonis mariti ad largã æstimationẽ.l.5.t.7.d.35 in al.n.3.p.28.c.1
Mulier quæ tutrix fuit, ante redditas tutelæ rationes de dote agere non potest. lib.5. tit.7.d.46.p.31.c.1
Mulier quæ possessionem suam tuetur est fauorabilior,quàm quæ agit.l.5.t. 7. d.46.p.31.c.1
Mulier quæ luxuriosè viuit durante matrimonio dotẽ amittit. l.5.t.7.d. 7.p.19.c.2
Mulier non habet ius intercedendi pro dote,nisi in casum restitutionis vel assecurationis.lib.5.t.7.d.21.in al. n.6.p.24.c.1
Mulieri à marito expulsæ sumptus sunt ministrandi ad litem & alimenta,sed ex dote ipsa, si quam habeat, priusquam mariti. lib.5. tit.12. defi. 1.p.49.c.1
Mulier neque in restitutione,neque in assecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expressam hypothecã habẽtibus.l.5.t.7.d.28.p.25.c.2
Mulieri dotem repetenti creditor mariti pro quo iudicatum est constante matrimonio non potest opponere exceptionem rei iudicatæ.l.7.t.22.d. 4.p.337.c.1
Mulierem toto anno luctus heredes mariti exhibere debent .lib.5. t.8.d.1. p. 33.c.1
Mulieri agenti hypothecariâ nocet exceptio non factæ excussionis.l.5 t.8. d.2.p.33.c.1
Mulier quæ dotem promisit, ex ipso nuptiarum die moram facere intelligitur.l.5.t.6.p.14.c.2
Mulieris bona quando præsumantur dotalia.l.5.t.7.d.18 p.22 c.2
Mulierem dotatam esse viri interest. l.5. t.7.d.18.p.22.c.2
Mulier tenetur alere maritum aliunde non habentem.l.5.t.15.d.3.in al.n.4.p. 58 c.2
Mulier quæ tutelæ rationes non reddidit petitionem doris interim non habet,sed retentionem.l.5.t.8.d. 12. pag. 36.c.1
Mulieris pignus possidentis condicio nõ fit deterior ob beneficium legis & inuẽtarii à mariti herede imploratũ. l.5. t.7.d.36.p.28.c.2
Mulier quibus casibus vtiliter pro marito obligari possit cirta metũ Velleiani. l.7.t.8.d.48.in all.numer.6. pag. 363. col 2
Mulier habet liberos suos heredes etiã in dote profectitiâ, quamuis sit illa in patris sui potestate,ex sententa Bartoli.l.6.t.32.d. 4.in all.n.1. p.224.columno.2
Mulier quæ ex bonis mariti quædam pro dote possideat,non est inquietanda ab aliis creditoribus, quandiu sunt alia mariti bona,ex quibus eis satisfieri possit.l.5.t.7.d.31.p.27.c.2.
Mulieribus deceptis succurri oportet, non autem decipientib.l.5.t.13. d.12. in alleg.num.5.pag.54.col.2
Mulier debet esse in officio mariti.l.7.t. t.d.11.in all.n.13.p.235.c.1
Mulieris interest dotẽ saluam habere, vt habere possit.l.5.t.14.d. 4.p 56.c.2. vt faciliùs & cõmodius nubere possit.ibid.
Muliere binuba plus conferente in secundum virum,quàm in filium; quid iuris sit.l.5.t.5.d.6.p.9.c.1
Mulieres ad quam curam admittantur.l. 5.t.46.d.1.pag.84.c.1

Munus.

Munera alia sunt merè personalia, aliâ merè realia,alia mixta. l.9.t.19.d.2.in all.n.5.p.624.c.1.munera mixta quæ, ibid.

Municeps.

Municipibus singulis nocet scientia eorum quibus summa reip. commissa est.l.7.t.12.d.3.in all.n.12.pag. 271.cõlum.2

Naturalis.

NAturales fratres sibi inuicem succedunt ab intestato,sicut & parentibus.l.5.t.16.d.2.p.60.c.2.

Necessitas.

Necessitatis ratio semper habenda.l.5.t. 8.d.8.in all.numer.4.pag.35.col.1

Negligentia.

sua cuique Negligentia,non alii damnosa esse debet. l.7.t.18.d.57.in all.n.4. p.306.c.1
cùm vterque litigantium fuit negligẽs, facienda est cõpensatio mutuæ Negligentiæ.l.8.t.23.d.10.in all.n.2.pag. 464.c.1
est hæc species Negligentiæ cùm quis rem sibi specialiter mãdatam alii dat exequendam.l.7.t.18.d.55.in all.n.5.p. 306.c.1

Nepos.

Nepos ex filia an contineatur appellatione masculorum in substitutionibus l.6.t.18.d.1.p.166.c.1
Nepoti nulla debetur legitima in bonis aui,nisi cùm pater vel mater eius prædecessit,l.6.t.21.d.4.in all.n.23.p.192; col.1
Nepos fratris non admittitur ad successionem legitimam, aut fideicommissam patrui magni, iure repræsentationis,si extent proximiores.l.6.t.20.d.29 p.175.c.2

Nobilis, Nobilitas, Nobilitare.

etiã is qui litis initio inter plebeios habebatur põt lite pendente promissa-

lem immunitatem tanquam Nobilis ob nec.c.l.9.t.28.d.7.p.614.c.2
Nobilitatem à maioribus hausta non amittit is qui habuerit patrem artes mechanicas exercentem. l.9.t.28.d.1. p.613.c.1
Nobiles immunes sunt ab omnibus muneribus personalibus & mixtis, tametsi à plebeis prædia comparauerint. l.9. t.29 d.3.p.624.c.2
Nobilitatus à Principe an & quando sit immunis à tributis. l.9.t.29.d.4.p.624 col.2
Nobilis est aliquis vel simpliciter & absolutè, vel secundum quid, vel ex priuilegio, vel ex iure communi. l.9.t. 28.d.12.p.616.c.1
potest aliquis esse Nobilis in vno loco, & ignobilis in alio. l.9.t.28.d.12.in al. n.5 p.616.c.1
Nobilitas per aliquem acquisita descendit veluti ex traduce in posteros. l.9.t. 28.d.1.p.613.c.1
Nobilitas an possit conferri inuito. l. 9.t.28.d.26.n.4.p.621.c.2
sordiditas patris non nocet filio qui Nobilitatem trahit ab auis. l.9.t.28.d. 14.p.616.c.2
Nobilitatis onera quæ. l.9.t.28.d.26.n.2. in all.p.621.c.1
an noceat Nobilitati agros suos colere, aut alienos conducere. l. 9.t.28. d.3. p.613.c.2
putrix Principis nõ tantùm Nobilis est, sed etiam nobilem facit plebeiũ cui nupta sit. l.9.t.28.d.21.d 618.c.2
etiam cocus Principis Nobilis censetur. l.9.t.28.d.4.n.10.p.614.c.2.& p.619.c.2. d.21.n.1
Nobilitatis præcipuum priuilegium. l.9. t.28.d.13.n.2.in all.p.616.c.2
Nobiles an torqueri possint. l.9. t.21.d. 13.p.592 c.2
mulier Nobilis quæ ante acceptum de mariti morte certum nuncium, nubit ignobili amittit nobilitatem. l.9.t.28 d.28.p.622.c.2
ad Nobilitatem recuperandam quando rehabilitatione sit opus. l.9.t.28.d.1.n. 5.6.11.p.613.c.1 & 2
Nobilitas non tam facilè acquiritur, quàm amissa recuperatur. l.9.t.28.d.2. p.613.c.2
an Nobilitas bastardis nobilium competat. l.9.t.28.d.20.p.618.c.1
an Nobilitati deroget notariatus. l.9.t. 28.d.4.p.614 c.1
Nobilitas quantum ad sua priuilegia amittitur per infamiam & vitæ turpitudinem. l.9.t.28.d.20.in all.n.8.pag. 618.c.2
Nobilium bastardi an & quando nobilitatem generis retineant. l.5.t.16.d.11. p.62.c.2
sententia lata in causa Nobilitatis facit ius vbique & quod ad omnes; l.9.t.28. d.12.n.6.in all.p.616.c.1
consuetudo localis quæ immunitatem à Nobilitate separat an obliget etiam forenses. l.9 t.29.d.15.p.628.c.1
patris factum non adimit Nobilitatem liberis qui eam habent aut à genere, aut à Principe. l.9.t.28.d.25. pag.620. col.2
quantò antiquior est Nobilitas tantò maior est. l.9.t.28.d.18.n.3.in all.pag. 618 c.1
per vsum artium mechanicarum amittitur Nobilitas facto ipso. l.9.t.28.d.18. p.617.c.2
ex solutione tributorum quæ plebeiis indicuntur an amittatur Nobilitas. l. 9.t.28.d.6.p.614.c.2
Nobilitati non officit medicinæ professio. l.9.t.28.d.9 p.615.c.1
de Nobilitate generis non quicquam detrahit imminutio facultatum, modò non ex mala & improbata causa proficiscatur. l.7.t.18.d.45.in all.nu.3. p.303.c.1
qui per acquisitionem feudi factus est Nobilis, amisso feudo amittit nobilitatem. l 9.t.28.d.12.in all.n.5. pag.616. col.1
Nobilitati an deroget munus procuratoris ad lites. l.9.t. 28. d.5.pag.614. col.1
Nobilitas quamuis non conferatur, tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium. l.9.t. 28.d.15.p.617.c.1
Nobilitatem perdit is qui vilibus & mechanicis artibus vtitur. l 9.t.28.d.1.p. 613.c.1
Nobilitas est qualitas personalis, licèt accidentalis non naturalis. l.9.t.6.d. 8.in all.n.3.p.566.c.2
fructuarius Nobilis debet gaudere immunitate, etiam si neq; proprietarij, neque bonorum condicio sit immunis. l.9.t.29.d 22 p.630.c.1
Nobiles an censeantur liberi legitimi bastardorum qui ex nobilibus sunt orti. l.9.t.28.d.27.p.621.c.2
sola confessio patris non potest Nobilitatem dare. l.7.t.19.d.7.in all.n.7.p. 316 c.2
persona Nobilis bona quæ acquirit efficit nobilia. l.7.t.19.d.7.n.8.p.316.c.1
dare Nobilitatem solius est Principis. l.7.t.19.d.7.in al.n.7.p.316.c.2
publicè interest sciri quis Nobilis sit, quis ignobilis. l.7.t.19 d.7.in all.nu.4. p.316 c.2
sententia de Nobilitate lata ab vno magistratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio, & contra tertium. l.7.t.19.d.7.p.316 c 1
aduersus promissionem quam quis fecerit Nobilitatis consequendæ gratiâ an possit promittens restitui in integrũ obtentu ætatis. l.9.t.28.d.26. p.521.c.1
etiam tacitè Princeps Nobilitare potest l 9 t.28.d.15.n.2.in al.p.617.c.1
Notariatus an deroget nobilitati. l.9.t. 28.d.4.p.614.c.1
mulier Nobilis siue à genere, siue ex persona prioris viri amittit nobilitatẽ si postea nubat ignobili. l.9.t.28.d.17. p.617.c.2
non potest fieri per consuetudinem, vt qui sunt Nobiles non sint immunes ab oneribus plebeiorum. l.9.t.29 d.14.p. 627.c.1
non potest Nobilis & immunis retenta nobilitate priuilegium immunitatis à se abdicare. l.9.t.29.d.13.p.627.c.2
Nobilitas & immunitas à parentibus in liberos iure communi transmittitur. l. 9.t.29.d.17.n.1.in all.p.629.c.1
Nobilitatis definitio vulgaris. l.9.t.28.d. 7.n.3.in all.p.615.c.1
Nobiles sunt immunes à plebeiis oneribus. l.7.t 19.d.7 in all.n.1.p.316.c.1
Syndici Lugdunenses non minùs apud Sabaudos, quàm Lugdunenses gaudent Nobilitatis priuilegio, quod à Galliarum rege habent. l.9.t.28.d.13. pag.616. col.2
Nobilitatem nactus ex priuilegio non in corpore iuris clauso indemnitatem vniuersitati præstare cogitur. l.9.t.29. d.6.p.625.c.1
Nobilitas & immunitas per legem quæsita mulieri ex persona viri non potest auferri, ne quidem ex facto viri. l.9t.28.d.16.p.617.c.1
Monetæ præfectura perpetua Nobilitatem tribuit, non temporalis. l.9.t.28.d. 8.p.615.c.1
Nobilitatem an tribuat munus aduocati. l.9.t.28.d.10.p.615.c.2
Nobilitas per patrem ad liberos, & per maritum ad viduam transmittitur. l.9. t.28.d.24.n.3.in all.p.620.c.1
Nobiles à quibus oneribus sint immunes. l.9.t.29.d.7.p.625.c.2

Nomen.

Nomina debitorum nec mobilia sunt, nec immobilia. l.8.t.6.d.14.in al l.n.3 p. 400.c.1
Nomen mutare in alterius fraudem & iniuriam nemo potest. l.9.t.28.d.27.n.1. p.621. interdum cogitur quis nomen mutare. l.9.t.28.d.27.n.2.p.621.c.2
mutationis nominis pœna. l.9.t.16.d.1. p.583.c.1
Nominis mutatio quando crimini ducatur. l.9.t.16.d.1.in all.n.1.p.581.c.2
Nomina quæ non sunt exigibilia habentur pro nullis. l.5.t.7.d.23.in all.n.8.p. 24.c.2
Nomen pignori dari potest. l.7.t.7.d.19. in all.n.2.p.259.c 2
Nomina à muliere contracta in suam vtilitatem durante matrimonio, præsumuntur contracta ex pecuniâ mariti. l. 5.t.12.d.1.p.49.c.1
bonum Nomen facit quisquis admittit debitorem. l.5.t.7.d.23.in al.n.4.p.24. c.1.debitoris nomen periculo suo prudens paterfam.nõ facilè admittit. ibid. num.5

Notarius.

Notarius potest absenti stipulari; & per stipulationem acquirere. l.8.t.25.d.5.n. 2.p.478.c.2
Notarius quando censeatur committere crimen falsi. l.9.t.13.d.2.p.577.c.1
plus creditur Notario, quàm testibus instrumentariis, nisi cùm agitur criminaliter de falso. l.9.t.13.d.3.p.577.c.1
Notarii munus an sit vile. l.9 t.28.d.4. n.2.3.4.5.6.7.8.p.614.c.1
Notarii inscitiam testatori nocere non oportet. l.6.t.5.d.1.in al. n.13. p.96.c.1
Notarii qui apud Vercellenses. l.9.t.18.d. 4.n.4.p.614.c.1. apud Bononienses. ibid.num.5
Notario dicenti falsum esse instrumentum, nunquam creditur in præiudicium partis. l.9.t.13.d.4.p.577.c.2
Notarii error præualere non debet voluntati contrahentium. l.5.t.23.d.5.n. in all.n.15.p.69.c.1
subrogari potest Notarius in locum defuncti commissarii ad eligendum inuentarium in formam publicam. l.6.t. 11.d.21.p.133.c.2
Notarius quasi seruus publicus ex generali omnium ferè locorum consuetudine, cuilibet quantumuis absenti stipulari potest. l.5.t.11.d.1.in all.n.2. p.48.c.1

Notorium.

Notoria nec causæ cognitione, nec probatione indigent: neque vllam ignorantiæ excusationem admittunt. l.5.t.40. d.7.in all.n.4.p.86.c.2
Notorietas releuat quidem ab onere probandi, sed non allegandi. l.7.t.14. defin.7.in alleg.numer.4.pag.280.column.2

Noto-

Notorium quid.l.9.t.7.d.4.p.n.6.in all. p.56,.c.1

Nouatio.

Nouatio sic obligationem perimit vt eã tamen transfundat in sequentem.l.8. t.8.d.5.num.6.in alleg.pag.413.c.1
Nouatio fit per stipulationem. l.8.t.28. d.3.n.2.in all.p.501.c.2
Nouatio quæ fit ex iudicato nunquam facit deteriorem victoris condicionẽ. l.7.t.20.d.5.in all.num.9. pag.321.colum.1
quæ Nouatio impediat ne augmentum monetæ ex causa præcedente debeatur.l.8.t.28.d.6.p.502.c.2
fit Nouatio cùm apparet actum fuisse de liberando debitore, licèt non fuerit specialiter actum de nouando.l.8.t.28 d.11.p.504.c.1
per iudicatum fit Nouatio.l.5.t.24.d.4. n.8.p.70.c.2
Nouatio duplex,simplex & per.delegationem.l.8.t.8.d.19.p.418.c.2

Nubens.

Nubens intra annum luctus vsumfructum antenuptialis donationis amittit.l.5.t.5.d.1.in all.n.8

Nullitas.

Nullitas nullitatum dicitur si ab incompetenti iudice iurisdictio exerceatur. l.7.t.17.d.1.n.7.p.291.c.1
nulla est hodie via proponendæ Nullitatis,nisi per viam appellationis.l.7. t.14.d.2.in all.n.5.p.279.colum.1

Nummus.

Nummorum debitorum æstimatio vnde ineunda sit.l.8.t.29.d.11.p.506.c.2
Numus aureus cuius sit æstimationis.l.6. t.18.d.12.p.169.c.2
in republica benè constituta certa esse debet ac perpetua Nummorum æstimatio. l.8.t.29.d. 39. in all.n.1.p.515. col.1.

Nunciare nouum opus.

nouum opus quando Nunciari possit.l. 8.t.5.d.1.n.1.p.395.c.2
non est destruendum propter Nunciationem nisi illud ipsum quod constat ædificatum fuisse post nũciationem. l.8.t.5.d.1.p.396.c.1
non semper ei cui Nunciatum est nouũ opus permitti debet, vt interim ædificet oblata satisdatione. l.8.t.5.d.3.p. 396.c.1

Nuptiæ.

Nuptialia lucra vel dantur à marito vel ab alio.l.5.t.5.d.2.in all.n.3.
in pœnas secundarum Nuptiarum per sponsalia contracta verbis de præsenti incurritur.l.5.t 5.d.4.p.8.c.1.& 2
Nuptiæ aliæ sunt incestæ iure ciuili,aliæ iure canonico.l.9.t.7.d.1.in all. n.9. p. 568.c.1
Nuptias consensus, non concubitus facit.l 5.t.5.d.4.p.8.c.2
Nuptiæ sunt quædam incestæ tantùm iure Canonico.l.5.t.3.d.6.p.5.c.2
sine Nuptiis iustis iure ciuili nõ contrahitur adfinitas.l.5.t 3.d.2.p.4.c.2
Nuptiæ contractæ à filiofam. sine consensu patris valent post Concilium Tridentinum.l.5.t.2.d.2.p.4.c.1
Nuptiæ secundæ quæ consensum habent prædefuncti coniugis, aut superstitum liberorum nullas pœnas merentur.l.5.t.5.d.5.p.8.c.2
Nuptiarum festinandarũ licẽtia à Principe peti potest.l.5.t.4 d.1.p.7.c.1

Obligatio.

OBligationes quæ facti proprii non non alieni promissionem continent,validæ sunt. l.8.t.25.d.1.n.2. p.477.c.2
Obligatio limitata ad certum tempus non potest inuito obligato in longius tempus prorogari.l.8.t.27.d.25.in all. n.9.p.493.c.2
naturalis Obligatio non parit actionem, sed tantùm exceptionem. l.8.t.27.d. 12.n 9.in all.p.490.c.1
eodem instanti & nasci Obligatio, & mora contrahi non potest.l.8.t.25.d.1. n.7.p 477.c.1
qui alium autorisat non se Obligat. l.5. t.24.d.5.in all.n.12.p.71.c.1
Obligatio in formã Cameræ facta quæ dicatur.l.8.t.27.d.22.p.492.c.2
in generali Obligatione bonorum an comprehendantur boues aratorii.l.8. t.6.d.16.p.400.c.2
vna res duobus non potest esse Obligata sine stellionatu.l.8.t.27.d.11.n.4.in all.p.490.c.1.exceptio.ibid.
Obligatio quæ ab initio certam legem & quantitatem habuit non potest ex post facto vel minui vel augeri citra nouam conuentionem.l.5.t.7.d.24.in all.n.3.p.24.c.2
qui semel est Obligatus nunquam potest facto suo tollere obligationem, nisi aliquo ex legitimis modis. l.5.t. 41.d.1.in all.n 4.p.88.c.2
nemini res suã Obligari potest.l.8. t.19. d.29.n.8.p.453.c.1
Obligatio contracta ex re mea non est mea,sed eius qui sibi fuit stipulatus l.5.t.13.d.8.in all.n.1.p.52.c.2.exceptio ibid
Obligatio tutoris transit in heredem.l. 5.t.31.d.5.p.79.c.2
Obligatio quantumuis generalis nunquam extenditur ad incogitata. l.5.t. 53.d.3.n.3.p.79.c.1
se Obligari immodicè velle nemo creditur.l.5.t.1.p.2.c.2.in all.d.3.n.6
Obligatio semel extincta non potest reuiuiscere. l.5.t.15.d.3. in all. n.13.p. 58. col.2
res expressim Obligata si ex diuisione ad vnum ex coheredibus tota perueniat,non potest non in solidum manere obligata.l.6.t.21.d.8.n.6.p.193. tolumn.2
Obligatio semel extincta nunquam reuiuiscit.l.5.t.13.d.12.p.5.4. c.2, in all. n.54.c.2
Obligationes inter patrem & filiamfam. contrahi non possunt,salua patria potestate.l.5.t.8.d.21.p.39.c.1
in immensum quemquam velle Obligari non est credibile. l.5.t. 6.d.9.in all.n.7.p.16.c.2
Obligatio patris nuptiis filii consentientis est subsidiaria & quasi fideiussoria l.5.t.6.d.9.in all.n.13.p.16.c.2

Obsignatio.

Obsignatio debet esse totius debiti vt habeat vim solutionis.l.8.t.15 d.4.in al.n. 6.p.431.c.2
Obsignatio minùs legitimè facta pro nõ facta haberi debet,nec potest liberare debitorem.l.8.t.29.d.6.p.505.c.2
Obsignatio non valet sine satisdatione quoties aliquid superest liquidandum l.8.t.29.d.5.p.505.c.2
Obsignatio certæ quantitatis facta à debitore quando non constituat creditorem in mora. l.8.t.29.d.46.p.517.c.1
ad Obsignationem deueniri solet cũ nemo est cui solui possit. l.7.t.31.d.9.in al.n.2.p.373.c.1
Obsignatio præsupponit debitã ab ipso obligante pecuniam, cùm habeat vim solutionis. l.8.t.15.d.5.in al.n.4.p.433. col.2
Obsignatio rectè ritéq; facta vim habet solutionis.l.8.t.29.d.6.n.4 p.506.c.1
Obsignatio rite facta vsurarum cursum sistit.l.8.t.29.d.17.n.8.p.508.c.1
Obsignatione opus est ad purgandam moram, nec oblatio sola sufficit licet iudicialis.l.8.t.29.d.53.p.521.c.1
Obsignatio cùm sit vice solutionis solet fructuum commodum acquirere obsignanti.l.8.t.19.d.4.in al.n.6.p.445.c.2
Obsignatio habet vim solutionis cũ creditor recusat accipere solutionem.l.8. t.19.d.22 in al.n.11.p.451.c.1

Occisor.

Occisori iuranti se adgressum ab occiso quatenus credatur.l.7.t.24.d.2.p.340. col.2

Odiosum.

in Odiosis nunquam facienda est extensio.l.5.t.3.d.12.in al.n.3.p.7.c.1
Odiosa omnia sunt restringenda, non amplianda per interpretationem. l.5.t. 40.d.5.in all num.10.p.86.c.1

Offerre.

Offerendi ius quod debitori competit ad luendum pignus nullo tẽpore præscribi potest.l.8.t.19.d.19.p.439.c.2
ius Offerendi quandiu supersit.l.8.t.19. d.4.p.445.c.1
qui habet ius Offerendi si conueniatur minùs offerre tenetur, quàm si agat.l.8. t.19.defin.3.pag.445.col.1
Offerri potest creditori agenti hypotecaria etiam post rem iudicatam & petitio cessio actionum. l.8.t.19.d.7.pag.446. col.2
ius Offerendi cui cõpetat. l.8.t.10.d.12, 3 p.424.c.1.2
Offertur creditori tantùm, non etiam domino. l 7.t.32.d.12.in all.n.5. p.374. col.2
ius Offerendi saluum est cuilibet possessori quandocunque.l.8.t.19.d.2.p.445 col.2

Oblatio.

ius Offerendi quod secundo creditori competit aduersus priorem præscribitur 30.annis. l.8.t. 19.d.21.pag.450. col.2
Oblatio vel est realis vel verbalis. l.8.t. 29.d.6.n.5.p.506 c.1
Oblatio debeat præcedere obsignationẽ, alioquin nõ valet obsignatio. l.8.t.29. d.7.p.506.c.1
nihil prodest partis Obligatio.l.8.t.16.d. 2.in all.n.2.p.432.c.2
Oblati monasterio quomodo differant à conuersis.l.6.t.18.d.21.p.170.c.2
Oblatio iudicialis magnam vim habet non solùm ad impediendam moram, sed etiam ad eam purgandam quę iam contracta sit. l.7.t.18.d.61.in all.n.1.p. 307.c.1
iudicialis Oblatio congruo tempore facta purgat satis moram extraiudicialem,quod ad litis expensas pertinet. l.7.t 18.d 1.n.5.p.291.c.2
Oblatio iudicialis impedit cursũ vsurarũ

quæ ex mora deberentur. lib. 8. t. 29. d. 40 p. 615. c. 2
Obtulisse ab initio nihil prodest ei qui ab oblatione postea resiliat sine causa l. br. 7. titul. 18. defin. 61. pag. 307. columna 2.

Officium.

Officia donata à domino iurisdictionis an possint ab eo pro arbitrio reuocari. l. 8 t. 36. d. 18. p. 549. c. 2
Officio suo priuandus est qui in officio deliquit. l. 9. t. 24. d. 12. p. 607. c. 2
Officium suum nemini damnosum esse debet. l. 5. t. 13. d. 1. p. 67. c. 1 & l. 5. t. 27. defin. 2. in all. n. 5. p. 73. col. 1

Officialis.

Officiali quibus in casibus liceat resistere. l. 9. t. 10. defin. 9. numer. 2. in all. p. 574. c. 1
non præsumitur Officialium negligentia in delictis clandestinis & occultis, maximè si procurator Principis delictum non ignorauit. l. 9. t. 24. d. 13. p. 607. c. 2
possunt Officiales etiam propria autoritate prehendere illos quorum crimina & atrocia sunt & notoria. l. 9. t. 3. d. 2. p. 561. c. 1
Officialis an teneatur ex negligentia. l. 9. t. 3. d. 2. n. 2. in all. p. 561. c. 1
Officialis quãdo teneatur actione iniuriarum propter inquisitionem contra aliquem factam. l. 9. t. 3. d. 2. n. 3. in all. p. 561. c. 2.
Officiali an possit aliquãdo de facto resisti. l. 9. t. 8. d. 1. n. 4. in all. pag. 570. columna 2

Onus, oneratus.

Onera hereditaria sunt æs alienum, legata, & sumptus funeris. l. 6. t. 18. d. 8. p. 168. c. 1. n. 6
Onus quod alicuius emolumenti prætextu iniunctum est nõ debetur quoties emolumentum illud non datur. l. 6. t. 22. d. 1. n. 5. p. 194. c. 2
Onerum contributio in quo loco fieri debeat. l. 9. t. 29. d. 9. 10. pag. 626. columna 1. 2
de Onerum impositione pro ratione focorum. l. 9. t. 29. defi. 8. pag. 626. columna 1
Onerum multiplex differentia. l. 9. t. 29. d. 9 p. 626. c. 1
Onera personalia vel mixta soluenda sunt in loco domicilij, patrimonialia in loco patrimonii. l. 9. t. 29. d. 9. n. 5. in all. p. 626. c. 2
de Onerum peræquatione. l. 9. t. 29. d. 1. p. 623. c. 2
Onera tam mixta quàm personalia soluenda sunt in territorio domicilii, nõ bonorum, excepto tributo commutatorio. l. 9. t. 29. d. 2. p. 624. c. 1
non potest fieri per consuetudinem, vt qui sunt nobiles non sint immunes ab Oneribus & cõtributionibus plebeiorum. lib. 9. t. 29. defin. 14. p. 627. columna 2
an Oneratus quâ talis præsumatur vocatus. l. 6. t. 22. d. 3. p. 195. c. 1
ab Oneribus merè patrimonialibus nobiles non excusantur ne quidẽ Princeps aut Ecclesia. l. 9. t. 29. d. 14. num. 7. in alleg. pag. 628. columna 1

Pactum, pactio.

PActum de non petendo vni ex correis factum an prosit correo. l. 8. t. 26. d. 3. p. 481. c. 2
Pactum de retrouendendo præscribitur 30. annis. l. 7. t. 13. d. 3. p. 272. c. 2
priuatorum Pactionibus iuri publico derogari non potest. l. 5. t. 14. d. 1. in all. num. 6. p. 55. c. 2
valet Pactum commissorium in transactione appositum maximè si iudicis autoritas interuenerit. l. 8. t. 22. d. 3. p. 457. c. 2
Pactum commissorium appositum in fauorem fideiussoris. l. 8. t. 22. d. 4. p. 458. col. 1
valet etiam in pignoribus si id debitor malit, cuius solius intuitu constitutũ est vt non valeat. l. 8. t. 22. d. 5. pag. 458. col. 2
Pactum de retrouendendo non impedit dominii translationem. l. 6. t. 17. d. 12. n. 4. p. 162. c. 2
Pactiones de succedendo sunt odiosiores, quàm de non succedendo. l. 6, t. 5. d. 15. in all. n. 3. p. 101. c. 2
Pactum quo datur hereditas in contractu matrimonii non potest reuocari per pœnitentiam. l. 5 t. 9. d. 7. p. 42. c. 2. ratio. ibid.
Pacto hereditas dari non potest. l. 5. t. 9. d. 6. p. 42. c. 1
Pactum præsertim iuratum quo datur hereditas in contractu matrimonii, valet ex consuetudine. l. 5. t. 9. d. 6. p. 42. c. 1. licet dicatur esse contra bonos mores scilicet ciuiles. ibid. in alleg. num. 10
Pactum commissorium regulariter in pignoribus improbatum est. l. 8 t. 22. d. 1. p. 457. c. 1. quibus casibus censeatur adprobatum. ibid.
in Pactis omnibus nouissima derogant priotibus. l. 8. t. 26. d. 12. num. 3. p. 486. col. 1
quoties Pactum fit de substantialibus cõtractus contra ipsius substantiam non valet pactum. l. 8. t. 27. d. 46 in all. nu. 3. p. 500. c. 2
Pactum potest fieri inter absentes, non etiam inter ignorantes. l. 8. t. 29. d. 28. in all. n. 14. p. 512. c. 1
Pactiones per quas fit deterior condicio augmenti dotalis non valent. l. 5. t. 1. d. 6. p. 3. c. 1
Pactum de non petendo est aliquando personale, licèt regulariter & sui natura sit in rem. l. 8. t. 23. d. 9. in all. n. 1. p. 489. c. 2
Pactum de iure prælationis appositum in Antichresi aut in venditione facta sub pacto de retrouendendo finitur finito contractu & resoluto. l. 8. t. 22. d. 11. p. 461. c. 1
Pactio in fraudem legitimarum vsurarum non valet. l. 8. t. 22. d. 11. n. 1. in all. p. 460. c. 2
Pacta quæ liberum testandi arbitrium tollunt, iuri publico derogant. l. 5. t. 6. d. 4. p. 13. c. 2

Paganus.

Paganus an possit legare meretrici. l. 6. t. 15. d. 3. n. 7. p. 153. c. 1

Papa.

Papa in generali reseruatione beneficiorum non censetur ea comprehendere quæ sunt de iure patronatus laicorum. libr. 6. titul. 1. defin. 6. pag. 90. c. 1. & 2
Papa in omnibus beneficiis conferendis pleniſſimam habet potestatem. l. 6. t. 1. defin. 6. pag. 90. c. 2. eius constitutiones clericos faciliùs afficiunt quàm laicos. ibid. est ordinarius ordinariorum. ibid. in all. n. 1
Papa potest iuri patronatus clericorum pro arbitrio derogare. l. 6. t. 1. d. 6 pag. 90. c. 2
cùm Papa derogat iuri patronatus laicorum pro medietate, quid faciendũ sit. l. 6. t. 1. d. 7. p. 90. c. 2
Papa non potest vnire beneficium inuito patrono laico. l. 6. t. 1. d. 8. pag. 91. col. 1

Paraphernalia bona.

Paraphernalia vxoris bona maritus alienare non prohibetur. l. 5. t. 7. d. 8. p. 20. col. 1
Paraphernalia bona habent priuilegium tacitæ hypothecæ. l. 5. t. 9. d. 12. pag. 45. col. 1

Parricidium.

Parricidium quis dicatur committere. l. 9. t. 11. defin. 1. numer. 7 in alleg. p. 575. col. 1

Parens.

Parentibus olim licebat liberos occidere impunè. l. 8. t. 32. d. 1. in all. n. 2. pag. 534. c. 1
Parentes qui per secundas nuptias amiserunt proprietatem, eam recuperãt, si postea omnes liberi præmoriantur. l. 5. t. 5. d. 16. p. 12. c. 1
Parens qui conuolat ad secũda vota nec vsumfr. nec possessionem amittit. l. 5. t. 5. d. 17. p. 12. c. 1
Parens cuiuscunque sexus secundas nuptias contrahens non plus coniugi potest relinquere, quàm vni ex liberis primi matrimonii. l. 5. t. 5. d. 3. pag. 8. columna 1

Partus.

Partus illegitimus à quo debeat ali, à patre, an à matre. l. 9 t. 7. d. 6. n. 7. 8. 9. pag. 570. c. 1
Partus decimestris à morte mariti non censetur legitimus. l. 5. t. 7. d. 7. in all. n. vlt. p. 20. c. 1

Pater.

Pater non cogitur reddere rationem suæ administrationis, licèt malè administret res filii. l. 6. t. 6. d. 8. n. 17. p. 110. c. 2
inter Patrem & filiumfam. nullum iudicium exerceri potest. l. 6. t. 32. d. 5. n. 6. p. 224. c. 2
Pater non potest recusare quin sit legitimus administrator bonorum filii. l. 6. t. 33. defin. 21. in alleg. num. 2. p. 228. col. 1
Pater potest filium impium propria autoritate in carceres detrudere. l. 8. t. 3. d. 1. p. 533. c. 2
soli Patri prohibitum est ne filio spurio quantum velit relinquat. l. 5. t. 16. d. 12. in all. n. 1. p. 63
Pater non est legitimus administrator beneficiorum Ecclesiasticorum filiifamilias. libr. 6. tit. 33. defin. 5. pag. 226. col. 2
Pater qui ampliorem dotem daturum se promisit, quantam dare debeat. l. 5. t. 6. d. 4. p. 13. c. 1
Pater non est legitimus administrator bonorum filii quorum non habet vsumfructum. l. 6. t. 33. d. 6. p. 227. col. 1. perdit administrationem bonorum filii, si in iis dolo malo malè versetur. ibid.
Pater qui cessit bonis non eò minùs administrationem bonorum filii retinet & vsumfr.

& vſumfr.l 6.t.33.defin 7.pag.227. colum.1
Patris prodigalitas ei aufert adminiſtrationem bonorum filii,non vſumfructũ ibid.
poteſt Pater factam iniuriam filio gratis etiam inuito eo remittere, niſi patris perſona ſit vilis aut turpis.l.8.t.32.d.2. p.534 c.1
Patris officium eſt dotare filiam, & locupletem idoneúmque maritũ ei quęrere.l.5.t.14.d.4.p.56.c.2
Pater fauore matrimonii liberis donare poteſt,nihil obſtante iure poteſtatis. l.8.t.34.d.1.n.5.p 536.c.1
Pater poteſt ex cauſa æris alieni vendere bona filii ſine decreto, ſed æris alieni cauſam probari oportet aliter quàm ex patris affectione.l.6.t.33.d.3. p.226.c.1
Pater habet vſumfr. omnium bonorum maternorum quandiu vivit. l.6.t.18.d. 22.n.13.p.171.c.1
Patre nolente aut non valente bona filii adminiſtrare an dandus ſit filio tutor,an verò curator.l.6.t 33.d.11.p.228. col.1
Pater ſemper cenſetur bonus vir & æquus arbiter in cauſâ liberorum.l.5.t. 6.d.4.in all.n.36.p.14.c.2. niſi filia enormiter ſit læſa. ibid.
Pater,congruam dotem dare tenetur.l.5. t.6.d.2.p.12.c.2
Pater prætexta patriæ poteſtatis non debet benè concordantia matrimonia turbare.l.9 t.7.d.4.n.1.in all. p.569. col.1
non aliter filium alere Pater cogitur, quàm ſi filius aliunde non habeat ex quo ſe alat.l.6.t.32.d.6.in all.n.5.p.225 col.1
Pater non poteſt bona filii aduentitia alienare.l.6.t.33.d.1.p.225.c.1. aliàs poteſt reuocari alienatio tum per filium, tum per patrem nomine filij. ibidem.
Pater poteſt remittere iniuriam filio illatam,etiam filio inuito. l.6.t.15.d.1.p. 152.c.2
Pater qui imprudens filium occidit venia & commiſeratione dignior eſt quàm pœna. l.9.t.10.d.10.pag.574.colum.1
viua matre non tenetur Pater ſuſceptũ ex illegitimo coitu partum alere. l.9. t.7.d.6.n.8.p.570.c.1
Pater qui occupauit peculium caſtrenſe filij poteſt & debitores filii conuenire,& à creditoribus eius conueniri. l.6.t.31.d.6.p.222.c.1
non poteſt Pater cuius filius occiſus eſt impedire ne occiſori gratia criminis per Principem fiat.l.9.t.10.d.3.p.572. col.1
Pater eſt bonorum maternorum filii fructuarius. l.6.t.32.d.1.num.3.pag.223. col.2
Paternum eſt officium dotare filiam; & bonum conſilium capere pro filia.l.5. t.9.d.11.in all.n.9.p.44.c.1
Pater in dote,cuius actio cõmunis fuit, deteriorem filiæ conditionem facere non poteſt.l.5.t.8.d.19.in all. n.2.pag. 38.c.2
Pater non cogitur dotare iterum filiam, niſi cùm ſine culpâ filiæ dos amiſſa eſt.l.5.t.8.d.19.in all.n.10.p.38 c.2
inter Patrem & filiamfam. obligationes contrahi non poſſunt ſalua patria poteſtate.l.5.t.8.d.21.p.39.c.1
Patris bona ſunt facilè obligata pro dote quam pater ſimul cum filio accepit,aut ſtipulatus eſt.l.5.t.8.d.25.p.40. c.1.&.2
Pater non tãtùm ſemel,ſed iterum quoque tenetur dotare filiam, quas ſine culpâ ſuâ dotem amiſit. l 5.t.6.d.13 p. 17.c.2
Patris officium eſt dotare filiam. l.5.t.6. d 1.p.12.
contra Patrem filia agere non poteſt,ne quidem ex cauſâ dotis. l.5.t.6.d.5.in all.n 6.p.14.c.2
Pater filia ſtipulari poteſt,propter perſonarum adfectionem ex interpretum ſententia.l.5.t.11.d.1.in all.nu.1. p.48. col.1
Pater filii militis inteſtati bona caſtrenſia iure peculii occupat. l.7.t.7.d.8.in all.n.6.p.256.c.2
Patris officium de dotandâ filiâ, non tranſit in frattem,licèt patris heredem. l.5.t.6.d.1.p.12.c.2
an Pater dotem filiæ conſtituere vtiliter poſſit ex bonis extranei. l.5.t.6.d.7.p. 15.c.1
Pater conſentiens matrimonio filii,tacitè pro eo ſua omnia bona obligat. l.5.t. 6.d.9.p.16.c.1.& in all.n.1
Pater qui eſt legitimus adminiſtrator bonorum aduentitiorum filii non cogitur adminiſtrationis ſuæ rationes reddere, cogi tamen poteſt vt inuentarium cõficiat.l.7.t.29.d.2.n.9.p.218.c.2
Pater dotem ſoluturus idoneam cautionem à marito filiæ petere poteſt. l.5. t.14.d.4.p.56.c.2

Paterfam.

Patresfa. frugi ſolent facere patrimonii ſui æſtimationem. l.5.t.6.d.7.in all.n. 12.p.15.c 2

Patria poteſtas.

Patria poteſtas non tollitur paupertate aut dolo patris.l.6.t.33.d.11.in all. n.4. p.228.c.1

Patrimonium.

duplex eſt Patrimonium Principis; vnũ quod ſpectat ad Principẽ quatenus eſt Princeps,quod vocatur Domaniũ coronæ,cuius proprietas ſpectat ad maieſtatem & coronam,non autem ad perſonam organicam Principis. l.7.t.12.d. 1.in all.n.4.p.271.c.1. Aliud eſt quod ſpectat ad Principem aliũde quàm ratione coronæ,quod vocatur priuatum Principis Patrimonium.ibid.
Patrimonii ſecreta ne pandantur cuiuſque intereſt. l.7.t.15.d.6.n.8.p.284.c.2. & in all.eod.n.p.285.c.1
Patrimonii ſui æſtimationem frugi paterfam.facere debet.l.5.t.6.d.7. in all. n.12.p.15.c.2
intereſt cuiuſque ne Patrimonii ſecreta pandantur.l.5.t.6.d.4.in all.n. 22.p.13. col.1

Patientia.

Patientiâ ſola nunquam eſt contractus niſi in iis contractibus qui ſola voluntate perficiuntur. l.6.t.11.d.45.in all.n. 10.p.141.c.2

ius Patronatus.

ius Patronatus per ſolam famam probatur.libr.6.t.1.d.9. p.91.c.1.& per ſolam quaſi poſſeſſionem præſentandi. ibidem.
ius Patronatus an ſit in patrimonio. l.8. t.6.defin.11.numer.6.7.pag.399.columna.1
ius Patronatus vnde inductum.l.5 t.6.d. 13.in all.n.2.p.17.c.2
Patronatus Eccleſiæ habentis dignitatẽ aut Prælaturam præſumitur ad Principem pertinere.lib.6.t.1.defin.1.pag. 89.c.1

Patronus.

Patronus propter negligentiam priuatur iure præſentandi. l.6.t.1.d.3.p.89. c.2
Patrono non eſt permittendum vt eam liberto conditionem conſtituat, per quam vitæ inſtitutum aut propoſitum minuatur.l.7.t.1.d.15.numer. 16.p.234. col.2
Patrono ſpreto facta collatio aut electio eſt irrita.l.6 t.1.d.1.p.89.c.1
Patronus eccleſiaſticus variare non poteſt,laicus poteſt.l.6.t.1.d.11.pag.91.colum.2
Patroni negligentia deuoluit ius ipſius ad Prælatum.l.6.t.1.d.3.pag.89.columna 2

Paupertas.

Paupertas magnum eſt impedimentum ei qui ad magna velit contendere.l.6. t 15.defin.3.in alleg.numer.10.pag.153. col.2

Peculium.

in Peculio profectitio Iuſtinianus nihil innouauit.l.6.t.33.d.8.n.5.in all. p.227. c.2.& d.9. n.6.p.227.c.2

Pecunia.

Pecunia facilius perit,quàm corpora.l.5. t.7.d.19.in all.n.3.p.23 c.1
Pecunia eſt res ſterilis.l.7.t.13.d.9.in al. n.6.d.274.c.1
Pecunia debita per modum generis perire non poteſt. l.5.t.7.d.27.in all.n.9. p.25.c.2
Pecunia numerata mulieri creditur peruenisſe ad maritum tanquam portionem.l.7.titul.14.defin.7.in alleg. n.6.p. 280.c.2
Pecunia fragilis.l.5.t.5.d.14.in all.n.2.p. 11.c.1
Pecunia iam ſoluta facilè poteſt perire; quamuis non item pecunia debita.l.8. t.29.d.24.in alleg.numer.13. pag. 510. col.2
Pecunia in genere debita non poteſt perire.l.7.t.20.d.6.in alleg.n.5. pag.321. colum.2.
Pecunia fragilis & lubrica res, quòd facilè perire poſſit.l.5.t.7.d.2. in all.nu. 6.p.18.c.2
Pecunia eſt menſura rerum omnium præterquàm ſui ipſius. l.8.t.29,d.21.n. 3.in all.p.509.c.2
Pecunia ſemper recipit commodam diuiſionem. l.5.t.7.d.27. in all.n.6. p.25. col.2
Pecunia deſtinata in prædiorum emptionem cenſetur quid immobile. l.5.t.8. d.7.in all.n.10.p.34.c.2
Pecunia facilius perit, quàm prædium l.5.t.8.defin.7.in alleg.numer.11. pag. 34.c.2
Pecunia non venditur, ſed ad emendas res omnes ſubſeruit.l.6.t.2. d. 1.in all. n.1.p.92 c.1
Pecunia eſt ex earum rerum numero quæ non ſolùm vſu,ſed etiam confuſione & immixtione conſumuntur.l. 8.t.9.d.1.n.5.p.421.c.1
Pecunia res fragilis & lubrica eſt. l.5.t.7. d.27.in all.n.2.p.25.c.2

Penſio.

de Pẽſionibus annuis.l.8.t.29.d.30. p.512 col.1

Perduellio.

Perduellio ille eſt qui in Principem

aut Rempublicam hostili animo affect.s & animatus est. l.9.t.23.d.1.n.1. in all.p 6 .c.2

Periurium.

Periurium incurritur,quoties iusiurandum violator.l.6.t.5.d.12.in alleg.n. 4.p.100.c.1

non facilè ferendum vt de Periurio eius qui iurauit quæratur.l.7.t.29.d.9. n.3.in all.p.367.c.2

Periurus.

Periurus est qui facit contra proprium iusiurandum. lib.6.t.5.d.11.in all.nu. 13.p.99.c.2

Periurus est testator qui contrà quàm iurauerat facit aliud testamentum, si non impetret absolutionem .l.9.t. 5.d.12.p.100.c.1

Permutatio.

Permutatio rerum non aliter fieri potest,quàm si hinc inde dominiũ trãsferatur.l.8.t.29.d.49.n.3 p.518.c.1

Persona personalis.

mutata condicione Personarum, mutatur condicio bonorum. l.5. t.40.d. 5.in all n.7.p.86.c.1

Persona cùm sit dignior trahit ad se & mutat condicionem bonorum. lib.7. titul 19. defin.7. in alleg. nu. 8.p. 16.c.2

Personalis actio nunquam sequitur singularem successorem. l.8. t.34. d.5.in all. n.27.p.539.c.1

Personalis actio per contestationem fit litigiosa,& ideò inalienabilis. l.8. t.24.d.4 p.475.c.2

ex alterius Persona quis interdum consequitur id quod ex sua non posset. l.5.t.41.d.4.in all.n.11.p.56.c.2

vt Persona condemnati pignori capi possit ab executore speciali iudicis iussu opus est. lib.7.tit.20.defin.19. n.6.p.325.c.1

quæ sunt personalia non possunt trãsmitti ad heredes. l.8.t.36.d.21.nu.8. in all.p.550.c.2

Personalis actio potest cumulari cum hypothecaria etiam post litem contestatam sine vlla expensarum refusione.l.8.t.6.d.22.p.402.c.2

Personæ data priuilegia non solent in alium transire lib.7 tit.12.defin.1. in all.n.1.p.270.c.2

ex Personæ mutatione in succedendo, mutatur qualitas & condicio bonorum. l.5. t.9.d.12.in all.n.4.p.44.c.2

Petitio.

Petitio hereditatis, & missio in possessionem ex beneficio constitutionis Iustinianeæ de Edicto D.Adriani tollẽdo,differũt. l.6. t.13.d.8 p.151.c.1

Petitio hereditatis dominium vindicat,non possessionem. lib.6.t.13.d.8. pag.151.c.2

Petitio sortis & vsurarum eodem libello concludi potest,eodémque iudicio terminari debet.l.7.t.18.defin. 22.p.296.c.2

Petitio hereditatis aduersus quos detur. lib.7. titul.18. defin.64. num.1.2. 3.4 p.308.c.1

In Petitione hereditatis veniunt fructus.l.6.t.13.d.8 p.151.c.2

nulla est Petitio vbi nulla præcessit obligatio. lib.8.tit.25. defin.1.in all. n.7.p.477.c.2

Pignus.

corpus suum Pignori obligare ex iuris ratione nemo potest, cùm nemo sit dominus membrorum suorum lib. septimo, titul.20 definit.5. in alleg. num.11.p.321.c.1

acquisitione dominij vinculũ Pignoris amittitur.lib.8.t.14.defin.8.n.2.p.430. col.1

Pignus pignori dari potest exæquitate. lib.5.tit.8.defin.13.in all. n, 3.p.56.c.2

in solo Pignore ita est constitutum , vt qui bona sua omnia generaliter obligauit,censeatur etiam futura obligasse.l.b.5.titul.7.defin.48.in al.n.3.pag. 31.c.1

Pignoris causa est indiuidua. l.b. 5.t.7.d. 49.p.31.c.2

etiam ob chirographariam pecuniam Pignus retineri posse quomodo intelligendum.lib.8.t.8. d.8.nu.4.p.414.c.1

fructus Pignoris imputari debent in sortem, nisi antichresis contracta fuerit. lib.6.titul.21.defin.2.num.9 p.190.c.1

causam Pignoris qui præbet quomodo anterioribus præferatur creditoribus. l.8.t.8.d.7.p.413.c.2

bonæ fidei possessori non potest Pignus euinci quin sumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti ei refundantur.lib.8.titul. 6.d.19.p.401.c.2

non reuocatur distractio Pignorum nisi venditorum in executionem prouisionalis sententiæ, quamuis postea reuocatæ per definitiuam.l.8.tit.16.d.23.p. 438.c.2

Pignora capta in executione iudicati prouisionalis & vendita an reuocentur post reuocatam prouisionalem sententiam.l.7.t.20.d.17.p.324.c.2

venditio Pignoris facta creditori an posterioribus noceat. l.8.t.10. d.4.p.424. col.2

distractio Pignoris pupillaris capti in executionem sententiæ contra pupillũ indefensum, aut falsum tutorem reditæ an valeat.lib.8.t.16.d.31.p.441.c.2

Pignus nuda voluntate tollitur.l.7.t.10. d.2.in all.n. 4.p.267.c.2

in quid condemnetur is qui rem alienam dedit Pignori.l.8.t.16.d.24.n.3.p.436. col.2

res aliena non potest dari Pignori. l.8. t.8.d.18 p.418.c.1.in all.n.3

testamento Pignus constitui potest.l.6.t. 24.d.4.in all.n.6.p.203.c.2

remissio Pignoris non est donatio debiti.lib.8.tit.8.d.9 p.414. c. 2. in all.n.7

Pignus dari non potest nulla præcedente obligatione personali. l. 5.t.23 .d.5. p.68.c.2

Pignoris remissio donatio non est. l.7.t. 7.d.13.in all.n.4.p.257.c.2

homo Pignori corpus suum hodie dare potest,sed inuita iuris ratione.l.5,t.23. d.5.in all.n.1.p.68.c.2

Pignus de quo reddendo expressim conuenit si certa quantitas solueretur, an possit retineri pro alia.l.8.tit.15.d.3.p. 431.col.1

pro alieno debito Pignus dare potest etiam is qui non est obligatus.l.5.t.23. d.5.p.68.c.2

etiam in prætorio Pignore qui prior est tempore potior est iure.l.8.t.12.d.1.p. 425.c.2

pactum legis commissoriæ in Pignoribus iure communi improbatum est. l. 8.t.8.d.1.n.7.p.411.c.1

quibus de causis possit secũdus creditor peere distractionem Pignoris quod anterior possidet etiamsi nihil ei offerat.l.8.t.16.d.1.p.432.c.1

Pignus iudiciale est quod capitur in causa iudicati.l.8.t.8.d.1.nu.9.in all.p. 411.c.2

venditioni Pignoris maximi pretij pro exigua quantitate an sit interponendum decrerum debitore læsionem & dolũ allegãte.l.8. t.16.d.26.p.439.c.2

Pignus rei communis valet tantùm pro parte pignorantis. lib.8. t.11.d.1.exceptio.1bid.p.424.c.2

Pignora dotalia lui non possunt constite matrimonio ne quidem à posteriore mariti creditore. l. 8.t.19.d.19.d. 16.p.448.c.2

ob chirographariam pecuniam quando Pignus retineri possit.l.8.t.15.d.2.pag. 431.c.1

pignus propriè sumptum requirit traditionem. l.8.t.12.d.3.in al.n.4.p.426.c.1

etiam qui tussus est recepto venditionis pretio Pignus reddere, potest illud pro alio debito retinere.l.8.t.19.d 30. p.454.c.1

etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest. l. 8.t.6.d.34.in all.n.1.p.405. c.2.

possunt Pignori dari etiam bona futura. l.8.t.8.d.15.n.10.in all.p.417. c.2. & d. 18.p.418 c.1

nemo potest Pignus constituere nisi qui sit dominus rei quam obligare vult. lib.7.tit.20 d.5.in all.num.11.p.321.c.1

Pignus extinguitur per acquisitionem dominij.l.5.t.8.d.10.in all.n.3.p.55.c.2

Pignus conuentionale solâ conuentione ac proinde ex conuentionis de contrahitur.l.8.t.12 d.3.n.4. p.426.c.1

inutile Pignus est quod non potest distrahi.l.6.t.24.d.2.in all.n.6.p.203.c.1

distractio Pignoris in re aliena constituti an possit nocere domino. lib.8.t. 16 d.14.p.436.c.2

sũma pro qua pignus datur debet esse certa,vt lui possit l.5.t.1.d.1 p.1.n.7.in al.

fructus Pignoris quando imputentur in sortem.l.8.t.23.d.19.n.2. pag.467.c.2

ius luendi Pignoris cedi potest.l.b.t.19. d.22.n.4.p.450.c.2

non magis præscribi potest contra cessionarium debitoris, quàm contra ipsum debitorem.ibid.

Pignora dotalia mulier emere potest:at non prędia dotalia.l.5.t.15.d.3.p.58.c.2

consensus ex officij necessitate præstitus non inducit tacitam remissionem Pignoris.lib.8 titul.14.defin.4. p.427.c.2

pignus tam rerum est mobilium quàm immobilium.l.8.t.6.d.21.n.2.p.402 c.1

pignoris obligatio indiuidua est.l.8.t.6. d.5.n.2.p.397.c.2

nisi vniuersum quod debetur oblatum & solutum sit,potest creditor Pignus vendere iure creditoris.l.6.t.17.d.5.in all.n.7.p.161.c.1

Pignore euicto creditori qui illud emerat, aut in solutum acceperat, creditori restituitur actio.l.8.t.14.d.8.pag. 430.c.1

ius Pignoris soluitur oblato quandocunque dibito.l.5.t.8.d.7.p.34.c.2.

sumptus facti in litè inter plures creditores pro iure Pignoris tuendo singulis præstandi sunt ex pretio pignoris seruato tẽporis priuilegio, quod sors habet.l.8.t.16.d.15.p.436.c.2

Pignus potest durare sublata principali obligatione,& contrà. l.8.t.14.d.3.in all.n.6.p.428.c.2

possessor pignoris an sit priuandus possessione,si negauerit illud fuisse in bonis debitoris.l.8.t.6.d.20.p.401.c.1

Pignori nomen dari potest. l.7.t.7.d.19. in all.n.2.p.259.c.2

res aliena quibus casibus Pignori dari possit.l.8.t.6.d.6.p.397.c.2

Pignus iudiciale per vsucapionem constituitur.l.7.t.17.d.3.in all.nu.3.p.192. col.1.præto.

Pignus per procuratorem constitui potest in bonis domini, si vel eius mandato

dato accipiant mutuã pecuniam. l.8.t. 6.d.3.p.397 c.1

etiam post venditionem Pignus creditori supereſt hypothecaria, ſi pignus illud poſtea euincatur. l.8.t.18.d.5.pag. 444.c.1

cùm vẽditio Pignus perperam facta eſt, debitor offerre debet creditori, non emptori. l.8.t.16.d.19.p.437.c.2

Pignore vendito ad quid competat debitori aduerſus creditorem actio pignoratitia. l.8.t.16.d.13. pag.436.col.1. num.1

is cui ex iudicato aliquid præſtandum eſt antequam Pignus reſtituere cogatur non prohibetur ex aliis cauſis idẽ pignus retinere. l.8.t.15. defin.1.p.430. col.2

poteſt Pignus prætorium conſtitui in variis bonis pro exiguo debito, vt nimirum poſſideantur. l.8.t.12.d.2 p.425. col.2

neque prætorium neque iudiciale Pignus contrahitur, per ſolam ſententiam, ſed tantùm per executionẽ præterquàm fauore fiſci. l.8.t.12.d.3 p.426.c.1

Pignoris prætorii & iudicialis differentia. l.8.t.12.d.3.in all.nu.3.pag.426.c.1

an Pignora iam vendita ſub haſta poſſint iterum vẽdi poſtulante al o creditore qui aliàs manſurus ſit in damno. l.8.t. 16.d.27.p.440.c.1

nihil iuris poſſeſſori tribuere poteſt Pignus antiquius ſui autoris quod extinctum ſit confuſione per additionem. l.8. t.8.d.11.p.415.c.1

in executione iudicati poſſunt & debẽt capi Pignora. l.7.t.25.d.2. in all.n.5.p. 343.c.1

pactum commiſſorium regulariter in Pignoribus improbatum eſt. l.8.t.22. d.1.p.457.c.1.quibus caſibus cenſeatur ad probatum. ibid.

prætorium Pignus à quo tempore ſoleat incipere. l.8.t.8.d.1.n.10.p.411.c. 2.difficilius conſtituitur quàm iudiciale. ibid.

Pignoris diſtractio eſt expeditior, quàm dominii eius impetrandi ſolennitas à Iuſtiniano præſcripta. l.8.t.31. d.1.p. 456.c.2

qui emit Pignus & ſucceſſit per ceſſionem in iura creditoris non aliter cogitur pignus reddere, quàm ſi offeratur ei non modò pretium ſubhaſtationis, ſed etiam omne debitum. l.8.t.19. d.29.p.453.c.1

qui conſentit venditioni Pignoris ideiubendo pro emptore, non ideò ius ſui pignoris cenſetur remittere. l.8.t. 14.d.6.p.419.c.2

cùm Pignora publicè & ſub haſta diſtrahuntur quandiu venalia remanere poſſit. l.8.t.16.d.3.p.432.c.2

extraneo emente Pignus ſub haſta. creditor illi ſuis iuribus cedere debet. ne dubitati quandoque poſſit an pro indebito facta ſubhaſtatio videatur. l.8.t. 19.d.11.n.78.p.447.c.2

de Pignoris ſolutione ex cauſa dominii acquiſitiã creditore. l.8.t.30.d.20.n. 26.in all.p.528.c.1

ius luendi Pignoris, quod debitori competit aduerſus pigneratitium creditorem nullius temporis præſcriptione excluditur. l.7.t.13.d.7.p.273.c.2

an Pignus contractum ſit ſub lege cõmiſſoria, an verò facta ſit condicionalis venditio multùm intereſt. l.8 t.22. d.2.p.457.c.2. & ex ordine ſcripturæ cognoſci debet. ibid.

Pignus non eo animo datur, vt dominiũ transferatur in creditorem. l. 8.t.22.d. 1.in all.n.6.p.457.c.1

ex quibus cauſſis à Senatu luendis Pignoribus tempora prorogari ſoleant poſt ſemeſtre elapſum. l.8.tit.19.d.23. p.451.c.1

Pignus conuentionale inducitur aliquãdo ex tacita mente contrahentium, licèt nihil de pignore expreſſim cõuenerit. l.8.t.7.d.7.p.409.c.1

Pignoribus malè ac pro indebito diſtractis quid præſtandum ſit debitori ab eo qui ea curauit diſtrahi. l.8.t.16.d. 25.p.439.c.1

Pignoris obligatio eſt acceſſoria, quæ proinde ſine principali non poteſt cõtrahi. l.5.t.23.d.5.in all.num.9.pag.69. col.1

luendis Pignoribus ſub haſta venditis ſemeſtre præſtitutum vnde incipiat currere. l.8.t.19.d.1.p.444.c.1

etiam teſtamento. Pignus conſtitui poteſt. l.8.t.6.d.13.num.2. in alleg.p.399. col.2

Pignoris venditio nõ fit ad tẽpus, ſed in perpetuũ. l.7.t.20.d.17.in al.n.11.p.32. col.2

Pignus tacitum an idem valeat quod expreſſum. l.8.t.7.d.7.nume.7.p.409.c.1

luens Pignus quas impenſas in pignus factas teneatur offerre. l.8.t.19.d.12.pag. 448.c.1

Pignorum venditio quæ fit in executionem iudicati debet fieri præſenti pecunia. l.7.t.20.d.11.in all.n.2. pag.323. col.1

Pignus prætorium quando conſtitutum cenſeatur. l.8.t.12.defin.1. pag.425. colum.2

an ius Pignoris amittat mulier quæ cõſtante matrimonio conſentit venditioni pignorum dotalium. l.8.t.14.d. 3.p.428.c.1

ius Pignoris ſui an remittat qui patitur ſe preſente rem obligatam diſtrahi. l. 8.t.14.d.2.p.428.c.1

Pignus retineri poteſt etiam ob chirographariam pecuniam. l.5.t.7.d.11.p. 21.c.1 in all.n.1

ex ratione iuris fructus Pignoris imputantur in ſortem, ſi non aliud expreſsè conuenerit. l.6.t.24.d.5. in all.n.11. p.104.c.1

ſoluta pecunia quæ debebatur ſoluitur Pignus. l.8.t.6.d.18.in all. numer.1.pag. 401.c.2

Pignori ſuppoſita mobilia an liceat perſequi aduerſus tertium poſſeſſorem. l.8.t 6.d.21.p.401.c.2

poſſunt ne dari aut capi Pignori boues aratorii & cætera agriculturæ inſtrumenta. l.8.t.6 d.16.p.400.c.2

Pignus teſtamento conſtitui poteſt. l.6. t.21.defin.2.in alleg.numer.1.pag.190 col.1

Pignoris venditio facta citra denuntiationem an valeat. l.8.t.16.d.13.p.436. col.1

Pignora capta in executionem prouiſionalis ſententiæ addicta creditori, poſſunt ab eo retineri etiam pro vſuris poſtea per definitiuam adiudicatis. l.8.t.16.d.24 p 419.c.1

pignus pignori dari poteſt. l.7.t.7.d.19. in all.n.2.p.259.c.2

Pignoratitia actio.

actio pignoratitia an præſcribatur longiſſimo tempore. l.8.t.19.d 19.n.1.pag. 449.column.2.vnde naſcatur. ibid.n. 1.in all.

actio pignoratitia ſiue directa ſiue contraria bonæ fidei eſt, & ex bona fide præſtationes recipit. l.8.t.16.d.14.n.3. p.436.c.2

Pignoratitiæ actionis natura. l.8.t.15.d.1. num.1.pag.430.colum.2

Pluriſvalentia.

Pluriſvalentia quid. l.8.t.30.d.20.n.1.p. 527.c.2

Pluriſvalentia Græcis ὑπερχὴ dicitur. l.7.t.32.d.16.num.2.& 3.in all. p.376. col.1

Pœna.

Pœna mandantis delictum fieri. l.9.t.24 d.5.p.605.c.2

Pœna conuentionalis adiecta obligationi quando poſſit exigi. l.8.t.25.d.14.p. 481.c.2

Pœna parricidarum. l.9.t.11.d.1.n.7.in al. p.575.c.1

an Pœna grauior inferatur ei qui apparitores offendit poſt pronuntiatam illi capitalem ſententiam. l.9.t.24.d.16 p.608.c.2

Pœna mulieris nubentis marito ſuperſtite. l.9.t.7.d.4.numer.4.in al. p.569. col.1

Pœna viri duas vxores ſimul habentis. l.9.t.7.defin.4.numer.4.in all.p. 569. col.1

Pœnam non merentur ſecundæ nuptiæ, ſi accedat conſenſus prædefuncti coniugis. l.5.t.5.d.7.p.9.c.1.in al. n.2. & d. 5.p.8.c.1

Pœna graſſatoris. l.9.t.24.d.7. p.606.columnn.1

Pœna famoſi latronis ibid.

Pœna aduocati pro clientis ſui defenſione aliquid effutientis, quo Principis offenderit maieſtatem. l.9.t. 24.d.19. p.609.c.1

Pœnæ conuentionales non exiguntur niſi interſit ſtipulantis, quaſi adhibitæ in fraudem legitimarum vſurarum. l. 8.t.25.d.9.p.480.c.1

Pœna non niſi propter delictum immediatè in ſligitur. l.7.t.26.d.2. in all.n.7. p.345.c.1.pœnæ contrariũ eſt venia. ibid.

eidem perſonæ diuerſæ Pœnæ corporales per eandem ſententiam irrogari poſſunt. l.9.t.1 .d.3. in all.n.2.p.557. col.1

Pœna debet ſequi ſuos autores; non alios. l.5.t.12.d.1.in alleg.num.7.p.49. col.1

Pœna criminis alia ordinaria eſt, alia extraordinaria. l.9.t.24.d.6. pag.606. col.1

illa non eſt in arbitrio iudicantis. ibid. num.11.eſt legibus publicorum iudiciorum, aut Principum conſtitutionibus ſtatuta, aut conſuetudine receptæ ibid.

Pœna falſi. l.9.t.13.d.2.n.6.in all. p.577. col.1

Pœnam remittere poteſt is cuius ſolius intereſt. l.6.t.23.d.6.in all.n.11. p.197. col.2

remiſſa certâ Pœna per indulgentiam Principis, an cenſeatur omnes pœnæ graviores remiſſæ. l.9.t.27.d.1.p. pag. 611.c.1.

Pœnæ depenſæ repeti non ſolent. l.7.t. 18.defin.85.in alleg.numer.1. pag.313. col.1

Pœna ſortilegorum. l.9.t.12. d.1. & 2.p. 575.c.1.2

Pœnæ regulariter ſoluuntur morte. l.9. t.2.d.5.in all.n.3.p.558.c.2. nõ poſſunt incipere ab herede. ibid. exceptio

ibid.
Pœna perpetui carceris nulla est in vsu apud laicos. l.9.t.24.d.10. numer.2.p. 607.c.1
Pœna exilii irrogata ab inferiore iudice quomodo amplictur à senatu .l.9.t. 24.d.11.p.607.c.1
Pœna delinquentis in officio.l.9.t.24.d. 12.p.607.c.2
Pœna resolutionis contractus in stipulationem deducta committitur si promissor non fecerit quod debuit,licet fecerit quod facere potuit. l.8.t.25.d.11. p.481.c.1
Pœna vel ponitur expressim in stipulatione,vel tantùm in comminatione.l. 8.t.25.d.6.n.5.p.479.c.1
Pœna confiscationis in quibus casibus olim locum haberet.l.9.t.25. d.1.n.1.in all.p.609.c.2.in quibus criminibus hodie vsurpetur.ibid.n.2
in Pœnis criminalibus nunquam potest quis puniri corporaliter, nisi dolus interueniat.l.9. t.13.d.7.n.3.in all. p.578. col.2
Pœna Sacrilegii quæ.l.9.t.17.d.1.n.6.in al.p.584.c.1
Pœna incesti.l.9.t.24.d.4. pag. 605. colum.1
mulier cum presbytero fornicans qua Pœna puniatur.l.9.t.7.d.5.n. 12. in all. p.569.c.2
Pœna arbitrio iudicis infligenda nunquam est pœna mortis.l.9.t.7.d. 3.n.2. 3.p.568.c.2
Pœna corrumpentis acta iudicii.l.9.t.13. d.8.p.578.c.2
Pœna succumbentis in accusatione falsi l.9.t.13.d.9.p.579.c.1
Pœna vtentis instrumento falso. l.9.t.13. d.10.p 579.c.1
Pœna priuationis officii in quibus locis habeat.l.9.t.24.d.12.n.2.in all. p.607. col.2.
Pœna in solidum quando exigi possit à quolibet delicti sociorum. l.7.t.31.d.4. n.5.p.370.c.1
Pœna pro delicto irrogata non ad eum pertinet qui ius habet exigendarum pœnarum tempore delicti, sed ad eum qui tempore sententiæ. l.9.t.24.d.3.p. 604.c.2
Pœna falsorum monetariorum est ignis. ignis.l.9.t.15.defin.2.numer.7.in all.p. 582.c.1
Pœna mulieris adulteræ quæ. l.9.t.7.d. 2.p.568.c.1
Pœnæ comminationem à senatu factam quando vera mulcta sequatur. l.7.t.23. d.1.p.340.c.1
Pœna conuentionalis nunquam potest peti quin præcesserit declaratoria quòd pœna sit commissa. l.7.t.23.d.2. p 340.c.1
Pœna mulieris partũ extinguentis quæ. l.9. titul.11. defin.1. pag.574. columna 1.2
Pœna falsi ordinaria mors est. l.9.t.13. d.6.p. 578. column.1. exceptio. ibidem.
Pœnæ omnes quantumuis iusta ratione constitutæ sint, odiosæ existimantur. l.5.t.5.d.2.pag.8. column.1. in alleg. num.2
Pœna mutationis nominis. l.9.t.16.d.1. p.583.c.1
Pœna furti domestici.l 9.t.24.d.2.p.604 col.2
Pœnæ capitalis persecutio pertinet ad vindictam publicam.l.9.t.24.d.1.nu.5. in all.p.604.c.2
Pœna partum abigentis. l.9.t.11.d.1.nu. 7.in all.p.574.c.2
Pœna talionis quæ olim fuit in vsu cõtra calumniatores in accusationibus publicorum hodie sublata est.l.9.t.23. d.1.n.6.in all.p.604.c.1
Pœna maleficorum.l.9.t.12.d.1.n.2.in al. p.575.c.2
Pœnam confiscationis quis magistratus possit irrogare.l.9.t.25.d.2. p.609.colum.2
commutatio Pœnæ grauioris in leuiorem fieri potest ex causa, sed consulto priùs Principe,si fiat post cõdemnationem.l.9.tit.24.defin.8.pag.606.columna 2
Pœna maleficorum.l.9.t.12.d.2. pag.575. col.2
Pœna malè audientis in atrocioribus licèt non sit conuictus. l.9.t.24.d.9.p. 606.c.2
corporalis Pœnæ vindicta non ad priuatam personam pertinet,sed ad Principem.l.9.t.10.d.3.numer.2.in alleg.pag. 572.c.1

Pœnalis.

in Pœnalibus & odiosis nunquam faciẽda est extensio.l.5.t.3.d.12.in all. n.3 p. 7 c.1
Pœnalis stipulatio quæ. l.8.t.25.d.6.n.8. p.479.c.1.vide stipulatio.

Pœnitentia.

Pœnitentia an & quando excuset eum qui conuenitur actione iniuriarum.l. 9.t.20.d.9.p.589.c.1

Pontifex.

summus Pontifex non potest inaudita parte quicquam constituere.l.7.n28.d. 3.in all.num.1 p.360.c.1vide S.Papa.

Portio.

Portio coloni partiarii est pars dimidia. l.5.t.7.d.38.in all.n.12.p.29.column.1

Possessor.

post litem contestatam omnes bonæ fidei Possessores sunt pares,id est prædones.libr.7.t.13.defin.17.in all.n.10.pag. 276.c.2
Possessor bonæ fidei & iustus est is qui autore prætore possidet. l.7.t.18.d.53. in all.n.2.p.305.c.1
sola missio in possessionem facit Possessorem, non decretum de mittendo in possessionem. l.7.t.7. d.18. pag.261.colum.2
Possessor lite pendente rem litigiosam alienare non potest. l.8.t.14.d.2.n.3.p. 475.c.1.2
Possessor etiamsi nihil iuris habeat,vincit tamen hoc ipso,quòd possessor est, nisi actor suam intẽtionem plenè probet.l.5.tit.37.d.1.in alleg.num. 6.p.82. col.2.
faciliùs datur Possidenti retentio, quàm non possidenti actio.l.8.t.8. d.27.in al. n.6.p.420.c.2
Possessor qui rem alienat pendente lite, nõ ideò liberatur.l.8.t.6.d.4. pag.397. colum.2
Possessor bonæ fidei quomodo differat à prædone in restitutione hereditatis. libr.7.t.18.defin.64.num.11.12. p.308. col.1
Possessor qui obiicit excussionem an teneatur indicare bona vacantia.l.8.t.23. d.25.p.469.c.2
tertius bonæ fidei Possessor qui per decennium præscripsit aduersus hypothecarium, vtrum possit adhuc conueniri condictione ex l.fin.C.de acq. poss. l.7.titul.10.defin.5. pag.268.colum.1
tam iniustus quàm iustus Possessor potest offerre creditori pignoratitio; sed actionem cèdere creditor cogitur iusto tantùm possessori. l.8.t.10.d.3.p. 424.c.1
Possessor quilibet condemnari debet ad restitutionem fructuum post litem cõtestatam perceptorum quod exinde factus sit malæ fidei possessor. l.7.t.18. d.51.in all.n.2.p.304.c.2
cum vno Possessore facta excussio nocet cæteris;facta per vnum creditorem prodest cæteris.l.8.t.6.d.30. pag.40. col.2
Possessor factus ex causa iudicati quando cogatur possessione cedere. l.7.t.22.d. p.339.c.1
tertius Possessor qui bona mobilia oppignorata à suo autore alienauit an possit propter ea conueniri hypothecaria libr.8.titul.6.defin.21. numer.7. pag. 402.c.1
Possessori non potest pignus euinci per hypothecariam,quin sumptus in rem pignoratam vtiliter facti ei refundantur. l.8.titul.6.defin.19. pag.401.colum.2
hypothecariam exercẽti creditori Possessor etiam post rem iudicatam & in executione iudicati offerre potest.l.8. t.19.d.7.p.446.c.2
qualiscunque Possessor offerre potest etiam si sit in mala fide. l.8.t.23.d.14.in all.n.7.p.465.c.2
Possessor non potest habere ius retentionis pro debito soluendo ab autore creditoris agentis hypothecaria nisi statim constet de debito. l.8.t.6.d.34. p.405.c.2
Possessores omnes à die litis contestatæ sunt pares,id est, malæ fidei possessores.l.5.titul.8.defin.8.in alleg.n.5. p.55. col.1
Possessor quilibet conuentus hypothecaria obiicere potest solutam creditori pecuniam l.8.t.6.d.18. pag. 401.colum.1
an & quando tertius Possessor conuentus hypothecaria possit condemnari ad fructuum restitutionem. l.8.t.6.d. 15.p.400.c.1
Possessor conuentus hypothecaria vel offerre debet,vel cedere.l.8.t.19.d.27. p.451.c.2.nec prætextu aliorũ creditorũ anteriorũ recusare potest,aut petere publicã pignoris distractionẽ. ibid.
antequam ad tertium Possessorem veniatur excutiendus est debitor,imò & debitoris fideiussor, & fideiussoris collaudator.lib.8.t.6.defin.32. pag.405. col.1
mobilium Possessores satisdare an cogãtur.libr.8.titul.6.defin.21. nume.14.p. 402.c.1
tertius Possessor bonæ fidei etiamsi habeat causam à debitore,vel à malæ fidei possessore nihilominus præscribit contra creditorem.l.7.t.10.d.2. p.267. col.2
tertius Possessor an possit obiicere ex personâ debitoris exceptionem aliquam aduersus agentem hypothecaria.l.8.t.6.d.27.p.404.c.1
Possessor tertius plerunque fauorabilior est,quàm debitor pignus tenens. lib.5.titul.7.d.3.in alleg.numer.8.pag. 19.col.1
Possessor beneficii quando non condẽnetur

netur ad fructuum restitutionem, nisi à die litis contestatæ. l.7.t.18.d.84.p.312.c.2

nudus Possessor quis dicatur. l.8.t.23.d.3.n.4.p.462.c.2

possessor conuentus hypothecaria non potest petere ocula em sibi fieri rei demonstrationem. l.8.tit.6.d.24.pag.402.c.2

possessor iam factus per clausulam constituti neminem spoliat, cùm propria autoritate suam possessionem occupat nemine contradicente. lib 8.t.3.d.33.p.391.c.2

bonorum hereditariorũ Possessor præsumitur iure hereditario possidere. l.6.t.12.d 1.p.141.c.2

iure Canonico Possessor malæ fidei nullo tempore præscribit. l.8.t.3.d.1. in all.n.6.p.381.c.2

tertius Possessor bonorum pignori obligatorum conuentus hypothecaria non ideò est audiendus quod offerat solutionem debiti pro rata pignorum. l.8 t.6.d. 40.p.407.c.2

aduersus tertium Possessorem quando agi possit hypothecaria etiamsi debitor habeat heredem. lib.8.tit.6.d.:8. p.404.c.1

Possessorium.

in Possessorio leuiores probationes sufficiunt. l.8.t.4.d.5.n.p.394.c.2

etiam in Possessorio possunt allegari, quæ pertinent ad petitoriũ. l.8.t.4.d.3.p.394.c.1

in quasi Possessorio iurium obtinere is debet qui quasi possessionem probat, licet nec titulum alleget, nec causam. l.8.t.4.d.5.p.394.c.2

in causa Possessorij an admittendi articuli ad causam petitorij pertinentes. l.8.t.3.d.39.p.392.c.2

præstatio vniformis maximè decẽnalis sufficit sine titulo ad obtinendum in Possessorio, at non in petitorio. l.8.t.4.d.7.p.394.c.2

iudicium,

Possessio, possidere.

nemo potest transferre Possessionem quam ipse non habeat. l.7.t.32.d.20. in all.n.6.p.377.c.1

Possessio est facti. l.5.t.13.d.4.p.51.c.2

Possessio dotis non est penes mulierẽ, sed maritum. l.5. t.12. d.4.in all.n.2. pag.51.c.1

Possessio per constitutum quæsita aut precarium, an & quatenus morte constituentis vel constituarij, aut precario rogantis vel concedentis amittatur. l.7.t.7.d.39.p.264.c.2

Possessionis transferendæ modus naturalis est traditio. lib 7. tit.7.d.13. in all.n.8.p.257.c.2

Possessio etiam vitiosa prodest quandoque. l.5.t.7.d.11.in all.n.21.c.1

Possessio per alium facilius nobis acquiritur quàm proprietas. l.6.t.33.d.9.in all.n.4.p.227.c.2

Possessio quæsita per clausulã cõstituti amittitur solo animo. l.7.t.7.d.29.p.262.c.1. secus est in possessione quæsita per traditionem. l.7.t.7.d.29.p.262.c.1

patientia conductionis pro possessionis restitutione est. l.8.t.3.d.14.p.385.c.2

Possessio per clausulam constituti an & quando à tutore vel curatore trãsferri possit. l.7.t.7.d.17.p.259.c.1

ad Possessionem acquirendam animo & corpore opus est. lib.7.tit.7.n.2.p.256.c.1

Possessio bonorum pupillarium potest remanere penes filium tutoris, si pupill. riter substitutus sit. l.6.t.13.d.7.p.151.c.1

Possessio per clausulã constituti aliterue quæsita si amissa sit, non recuperatur ipso iure per restitutionem in integrum. l.8.t.4.d.4.p.394.c.1

Possessio transferri potest sub condicione. l.5.t.8.d.5.in alleg.numer.4.p.37. col.1

quasi Possessio iurium incorporaliũ quo modo probetur vel inducatur. l.7.t.7.d.3.p.254.c.1

in qua Possessione sine vitio quis reperitur in ea facilè tuendus est. l.6.t.13.d.4.in all.numer. 25. pag.150.columna 1

Possessionem suam amittit mulier quæ patitur pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli. l.7.t.7.d.31.p.262.c.2.exceptio.ibid.

Possessio amittitur ex obliuione. l.7.t.7.d.10.in all.n.2.p.257.c.1

Possessio sine animo non acquiritur. l.6.t.12.d.21.n.13.p.147.c.2

Possessio per liberam personam nobis acquiri potest. l.7.t.7.d.33. in alleg.n.53.c.1

Possessio sub condicione transferri potest. l.5.t.13.d.10.in alleg.nu.5.pag.54.col.1

Possessio vitiosa prodesse nunquam potest aduersus eum qui aliquod ius in re, aut ad rem habeat. l.5.t.13.d.10.in all.n.3.p.54.c.1

Possessionis magnum est commodum. l.7.t.15.d.6.in all.numer.12.pag.285.column.1

Possessio facilius amittitur quàm dominium l.7.t.7.d.35.in alleg.numer.5.p.264.c.1

ad acquirendam Possessionem necessariusne sit animus. l.7.t.7.d.5.in all.nu.10.p.255.c.2

nemo sua Possessione priuandus est lite pendente nisi ex magna causã. l.8.t.3.20.in alleg.numer.6.pag.387. colum.1

Possessionis condictio à Iustiniano introducta cui & quando detur. l.7.t.7.d.2.p.254.c.1.& defin. 11. pag.257.colum.1

Possessio licet plurium ex iure mutuetur, tamen magis facti est quàm iuris. l.8.t.19.d.24.numer.1.in alleg.pag.451.col.2

Possessio ciuilis retenta prodest ad retinendam adeóque ad recuperandam naturalem. l.7.tit.7.defin.4.p.254.c.2

an manutenendus sit creditor in Possessione sibi quæsita per clausulam constituti ante cæptam vel finitam discussionis instantiam. l.7.t.7.d.34. p.263.col.2

Possessio tantùm ciuilis transfertur per precarium; per constitutum verò etiã naturalis. l.7.t.7.d.15. pag.258.columna.1

Possessio realis sine reali traditione per statutum seu consuetudinem transferri potest. l.7.t.7.in alleg.num.4.pag.256.c.1

Possessio naturalis aliquando perditur, retẽta ciuili. l.7.t.7.d.4.n.5.p.254.c.2

Possessio vitiosa quæ. l.8.t.3.d.26.n.21.p.389.c.2

Possessio quæsita per constitutum non potest cedi nisi per aliud constitutum l.7.d.32.p.263.c.1

Possessio rei hereditariæ nunquam acquiri potest citra immixtionem. l.6.t.12.d.21.in alleg.numer.19.pag148.c.1

pendente lite nemini auferenda est sua possessio. l.8.t.8.d.13.in all.n.20.p.416 col.2.

Possessio ipsa quæ fuit penes defunctum non transit ad heredem sine apprehensione. l.6.t.11.d.2.in alleg.n.9. p.128.c.1

corporalis Possessionis adprehensione indiget is qui per constitutum habet iam & ciuilem possessionem & naturalem. l.7.t.13.defin.22.in alleg.n.3.p.278.c.2

Possessio vel solo animo amittitur quãdo is qui possidebat desinit velle possidere. l.8.t.3.d.37.in alleg.num.2.p.392 c.2

duo simul eandem rem insolidum Possidere non possunt. l.7.t.7.d.1.in al.n.14.p.253.c.2

vitia Possessionis transeunt in successorem vniuersalem. l.7.t.13 d.19.in all.nu.14.p.277.c.2

Possessio vitiosa prodest aduersus extraneos quidem, sed non aduersus dominum. l.7.t.4.d.3. in alleg.numer.4. p.248.c.2

Possessio ciuilis ante decennium amissa non intelligitur. l.7.t.4.d.3.n.3.p.248. col 2

Possessionis magnum est commodum, siue quis agat siue conueniatur. l.5.t.37. d.1.in all.n.6.p.82. c.2

Possessio superueniens constituenti nõ facit constitutarium possessorem, nisi constitutum collatum sit in futurum. l.7.t.7.d.14.p.257.c.2

qui per decennium negligit Possessionẽ naturalem etiam quam ab alio ignorat occupatam, amittit ciuilem. l.7.t.7.d.22.p.260.c.1

etiam Possessió per clausulam constituti quæsita cedi potest à constitutario dummodo fiat cessio statim aut in cõtinenti. l.7.t.7. defin.25. pag.261.colum.1

longi temporis Possessio locum habet etiam contra eum cui merces conductionis interim soluta est. l.7.t.28.d.1. p.266.c.1.si modò sciuit alienationem à conductore factam. ibid.

qui alii Possident, non sibi præscribere non possunt. l.8.t.19.d.19. nume.10.p. 449.c.2

beneficium excussionis solet competere tertio Possessori cuilibet habenti titulum & bonam fidem. l.8.t.6.d.33.in all.n.1.p.405.c.2

Possessio vera & realis transfertur per clausulam constituti. l.7.t.7.d.1.in all. n.3.p.253.c.1

actio quæ ex canone Pontificio competit ad reuocandam Possessionem aduersus quem detur. l.8.t.3.d.22. p.387. col.2

in possessionem missio fieri potest pro debito non liquido, si modò constet deberi. l.7.t.20. defin.51. pag.334.colum.2

Possessio non transfertur ex sola voluntate aut per contractum vel instrumẽtum. l.7.t.7.d.32.in all.num.3.pag.263. col.1

Possessio cum dominio vtili transfertur in emphyteutam. l.5.t.8.d. 10.in all.nu. 12.p.36.c.1

ad retinendam Possessionẽ quæ sint remedia comparata. l.8.t.4.d.8.p.395.c.1. & quibus vtuntur Sabaudi. ibid.

Possessio trãsferri potest in casum & sub conditione. l.7.t.7.d.14.in all.n.5.pag. 258.c.1

an sua Possessione statim sit priuandus is qui conuentus hypothecaria negat rẽ obligatam fuisse in bonis debitoris. l. 8.t.6.d.20.p.401.c.2

Possideri non possunt nisi quæ sunt corporalia.l.8.t.23.d.21.in alleg. n.12.pag. .468.c.2
verè Possidere est sibi habere,seu animo domini possidere.l 8. t.23.d.3. in all.n. 2 p.462.c.2
remedium iuris pontificii ad reuocandã Possessionem cui detur.l.8.t.3.d. 27. p. 389.c.2
Possesio hereditariarum rerum hodie ipso iure transit in heredem.l.7.t.7.d. 15.p.255.c.2
remedium iuris pontificii ad reuocandã Possessioné datur etiam contra bonæ fidei emptorem qui titulum habet à spoliatore.l.8.t.3.defin.26.pag.389.colum.1
Possessio transfertur per traditionem annuli,aut modicæ terræ l.7.t.7.d.7. in alleg. numer.4. pag. 256. columna 1
nihil videtur esse quod Possideri queat cùm nihil possideri potest sine controuersia.l.8.t.6.d.29.in all.n.1 p.404 col.2
remedium iuris Pontificii ad recuperãdam Possessionem quo casu duret post annum 30.l.8.t.3.defin.25.pag. 389.colum.1
Possessio non transfertur per traditionem calami.libr.7.titul.7. defin.7.pag 256.c.1
Possessio amittitur per obliuionem,quę ex lapsu decennii præsumitur. l.7.t.7. defin.35.in alleg.numer.2.pag.263. colum.2
Possidere pro possessore dicitur is qui aliam possessionis suæ causam dicere nullam possit,quam quia possidet.l.8.t. 23.d.3.num.4.p.462.c.2.& in all.n.4.p. 463.c.1
in Possessione esse,non verò possidere qui dicantur.l.8.t.23.d.3.nu.3. in all.p. 462.c.2
sine possessione non potest regulariter acquiri dominium.l.7.t.7.d.35.in al.n. 4.p,264.c.1
solo animo nulla possessio potest acquiri.l.7.t.7.defin.24.numer.9. pag.260. col.2
possessio animo & corpore quæsita solo animo facilè retineri potest.ibid.
possessionis suæ titulum exhibere quando quis non cogatur. l.8.t.23.d.31.n.4. p.470.c.2
possessionem illius à quo ipse possidet nemo potest improbare. l.7.t.7.d.21.p. 260.c.1
possessio an transferatur per annuli,vel calami,vel pilei traditionem.l.7.t.7.d. 9.p.256.c.2
possessionis acquirendæ per clausulam constituti modus est planè fictitius & ciuilis.l.7.t.7.d.13.in all.num.7.p.257. col.2
possessio rerum hereditariarum cũ dominio acquiritur hodie heredi cuilibet ex edicto,le mort saisit le vif.l.5.t. 13.d.10 p.53.c.2
ex possessione præterita non probatur dominium.libr.7.titul.7.d.23.pag.260. col.2
possessio ciuilis est quæ solius est animi.l.7.t.7.defin.24.num.8.pag.260.colum.2
melius est possidere,quàm agere.l.7.t. 31.defin.7.in alleg.numer.7. pag.372. col.2
amissa possessione non amittitur statim dominium.l.7.t.10.d.5.in all.nu.25.p. 269 c.1
in causa possessionis nemo sibi ius dicere debet,ne occasio rixarum detur. l.5.t. 13.defin.4.in alleg. numer.6. pag.31. col.1
vitia Possessionis sunt realia,idcoq;trãseũt nõ solũ in heredẽ,sed etiã in successorem singularem. l.7.t.10. d.1.in all.n.7.p.267.c.2
remedium iuris Pontificii ad recuperandam Possessionem quale.l.8.t.3.d.17.n. 9.in all.p.386 c.2
Possessio ficta interdum tãtum operatur quantum vera.l.6.t.13 d.6.in all. n.5.p. 151.c.1
Possessio vel quæritur per constitutum, vel per traditionem,& horum modorum differentia.l.7.t.7.d.13. pag.257. col.2
Possessio quæ translata sit per veram traditionem non amittitur morte illius cuius corpore possidebamus.l.7.t.7.d. 39.in alleg.numer.8. pag 265.columna 2
Possessiones immobilium non coguntur satisdare.l.6.t.11.d.12.in all.n.3 p.131. col.1
Possessio acquiri potest per procuratorem,tutorem,& curatorem. l.6.t.12.d. 21.in all.n 25.p.148.c.1
Possessio facilius amittitur quàm ius ipsum pignoris.l.7.t.7.d.13 pag.257.colum. 2
Possessionem quando aliquis propria autoritate occupare possit.l.5.t.13.d.10 in all.n.7.p.54.c.1
Possessionis quoddam est dominium.l. 7.t.7.d.29,in all.numer.8. pag.262.colum.1
Possessionis restitutionem non excludit sola simulationis aut vsuræ allegatio. l.8.t.3.d.29.p.390.c.1
Possessio nuda voluntate non transfertur,sed opus est animo & corpore.l.6. t.17.d.10.in alleg.numer. 6. pag.165. col.2
agenti ex canone Pontificio ad recuperandam Possessionem exceptio domi nii an possit obiici. l.8.t 3. d.38.pag. 392.c.2
Possessio priùs acquiri debet, quàm vt possit retineri.l.5.t.1.d.1.p.1 n.4.in al.

Posthumus.

Posthumi præteritio ab initio non facit quin valeat testamentum, sed tantùm vt sui heredis agnatione rumpatur.l.6 t.16.defin.4.in alleg.numet.5. pag.156. col.2
Posthumus qui rumpendo successit, quãdo cogatur præstare fideicommissum relictum.libr.6.titul.20.d.17. pag.178. col.1
Posthumus quantumlibet innocẽs odio vxoris poterat olim exheredari. l.5.t. 3.d 9.in alleg.numer.5. pag.6.columna 1
Posthumus nondum natus ingratus censeri non potest.l.6.t.16.d.2.in all.n.27. p.155.c.2
Posthumus non propriè suus heres dici potest.l.6.t.16.d.2.in all. numer.35.p. 155.c.2
Posthumi ex vxore nunc prægnante institutio non porrigitur ad posthumũ altero partu editum. l.6.t.10.d.1.p.126 col.2

Potestas.

Potestas tutoria est imago quædam patriæ potestatis.l.5.t.17.d.1.in all num. 6.p.63.c.2
quem quis habet in Potestate eius semper legitimus administrator est. l.5.t. 17.d.1.p.63.c.2.in all.n.7

Precarium.

Precarium transfert possessionem ciuilem tantùm,constitutum verò etiam naturalem.l.7.t.7.d.35.pag.258.columna 1

Prædo.

Prædo ad quorum fructuum restitutionem teneatur.l.7.t.18.d.64.n.7.in all. p.308.c.1
Prædo non est qui pretium numerauit. l.8.t.3.d.26.in alleg.num.9.pag.389.c. 2.& ideò habet ius retentionis etiam pro impensis in rem factis.ibid.
etiam Prædo ante omnia restituendus. l.5.t.7.d.11.in all.n.6 p.21.c.1

Prælatus.

Sententia lata contra Prælatum non potest mandari executioni contra successorem quantum ad expensas. l.7.t. 25.d 4.p.343.c.1
Prælati sunt quodammodo procuratores Ecclesiarum,non domini.l.6.t.25. defin.8.in alleg.numer.6.pag.209.colum.2
Prælatus tenetur acquirere suæ Ecclesię ibid.obstrictus est iureiurando, vt eos omnes sumptus faciat,qui ad res Ecclesię conseruandas necessarii sunt. ead. defin.
Prælati contumacia aut collusio nocere non debet Ecclesiæ.l.7.t. 22.d.11.n.5. p.319.c.1
sententia contra Prælatum lata an noceat successori.l.7.t.22.defin.11.p.339. col.1
Prælatus ecclesiæ qui malè alienauit nõ potest agere de possessione, sed tantũ de proprietate.l.8.t.3.defin.11.pag.384 col.2
Prælatus an possit manumittere talliabiles Ecclesiæ. l.7.t.5.d.3. p.251.col.1. & 2
Prælatus Ecclesię vicem gerit.l 6.t.33.d. 1.in alleg.numer.12. pag.225. columna 1
posterior Prælatus non succedit in ius sui prædecessoris. l. 7.t.22.defin.11.in alleg.numer.1 pag.339.colum.1

Præsentare,Præsentatio.

quantum interfit inter ius Præsentandi & conferendi beneficii. l.6.t.1.d.10.p. 91.c.2
Præsentatio à quo fieri possit.l.6.t.1.d.5. p.90.c.1
de Præsentatione clericorum. l.6.t.1.d. 10.p.91.c.2
Præsentandi tempus quatuor mensibus iure Pontificio est definitum, si patronus sit laicus,sex verò si fuerit clericus l.6.t.1.d.3.p.89.c.2

Præscriptio,præscribere.

potest consuetudine tolli Præscriptio quælibet,& quanticunque temporis. libr.8.titul.33.defin.1.pag.534.columna 2
Præscriptio iurium nulla est, nisi interueniente scientia & patientia eius qui tale ius potuisset constituere. l.7.t.8. d.2.p.266.c.2
Præscriptio dicitur iniquissimum præsidium cùm non habet adiunctum titulum cum bona fide. l 7.t.13.d.18.in all.n.3.

Præscriptio requirit factum præscribentis, & ideò si non opponatur non potest suppleri per iudicem. l. 7 t. 13 d.18 in all.n.5 p.277 c.1

Præscriptio longissimi temporis executionem sententiæ impedit. l.7 t.13 d.12 p.275 c.1

Præscriptio fori post litem in publico auditorio peroratam obiici non potest.l.8 t.23 d.34 p.471 c.2

Præscriptio conuentionalis capta cùm maiore currit etiam contra minorem sine spe restitutionis.l.5 t. 35 d.2 in all.n.8 p 81 c.2

Præscriptio 30. annorum tollit ius retrahendi.l.7 t.13 d.4 p.272 c.2

quota decimę potest Præscribi tam ratione petitorij quàm possessorij. l. 7 t.13 d.14 p.275 c.2

ius impugnandi contractum ex causâ enormissimæ læsionis triginta annis Præscribitur.l.7 t.13 d.11 p.274 c.1

spoliator nullo tempore Præscribit. l.7 t.13 d 17 p.276 c.2

nec tertius possessor, nec heres vniuersalis potest Præscribere post qualem qualem debiti agnitionem. l. 7. t.13. d.21 p.278 c.1

ius ciuile vult Præscriptionem posse incipere, etiam ab ipso debitore ius vero Canonicum ne quidem ab hęrede. l. 7 tit.13 d.16 in all. n 6 p. 276 c.2

etiam ignoranti currit Præscriptio. l. 7 t.9 d.1 in all.n.2 p.267 c.1

ex qua Præscriptionis specie subducatur ætas pupillaris.l.7 t.13 d.11 in all. n.17 p.274 c.2

Præscriptionis 40. annorum quanta sit vis & potestas.l.7 t.12 d.1 p.272 c 1

ius redimendi 30. annis Præscribitur.l. 7 t.13 d 18 p.277 c.1

non valenti agere non currit Præscriptio.l.6 t 21 d 9 in all.n.3 p 194 c.1

nullo tempore Præscribit malæ fidei possessor. l.7 t.4 d.1.in all. n.2 p. 248 c.1

nulla temporis Præscriptione excludi potest ius luendi pignoris, quod debitori competit aduersus pignoratitium creditorem.l.7 t.13 d 7 p.273 c.2

Præscriptio longissimi temporis non requirit titulum, sed tantùm bonam fidem.l.7 t 5 d.3 in all.n.50 p.252 c.2

Præscriptio quinquennalis quæ competit pro defuncti hominis libertate prodest etiam talliabilibus.l.7 t.6 d. 1 p.252 c.2

an Præscriptio centenaria censeatur exclusa, quoties per statutum aut edictum Principis quælibet Præscriptio excluditur.l.7 t 13 d.5 p.273 c.1

nullam fori præscriptionem allegare potest,qui repertus in loco vbi contraxit,ibi conuenitur. l.8 t.29 d.55 p. 521 c.1

Præscriptio temporis non tantùm obiici potest ei qui à Principe ius habet, sed etiam ipsi Principi. l.7 t.12 d.1 p. 270 c.2

Præscriptio est contra æquitatem naturalem. l. 8. t.33.d.1 in all.n.2 p.535 c.1 habet tamen æquitatem ciuilem. ibid.

Præsciptio quinquennalis fit perpetua per sententiam,adeoq; per litis contestationem.l.7 t.13 d.15 p 276 c.1

Præscriptio nulla potest esse sine bona fide,nequidem pro libertate. l. 7 t. 5 d. 13 in all.n.10 p.252 c.1

non valenti agere an & quando currat Præscriptio.l.7 t.9 d.1 p.266 c.2

annua pensio Præscribitur spatio centum annorum.l.7 t.13 d.19 p.277 c.1

annuus canon emphyteuticarius Præscribitur 40 annis per tertium bonæ fidei possessorem.ibid.

Præscriptio quæ potuit obiici Principi potest obiici etiam successori.l.7 t.12 d.2 p.271 c.1

quæ sunt meræ facultatis nullo tempore Præscribuntur. l. 7 t. 13 d. 4 in all.n.2 p.273 c.1

hypothecariæ Præscriptio per tertium possessorem vnde incipiat currere. l.8 t 6 d.38 p.406 c.2

Præscriptio 30.annorum quæ non posset incipere ab ipso debitore propter malam fidem incipit tamen ab ipsius hęrede qui sit in bona fide. l.7 t.13 d. 16 p.276 c 1 exceptio.ibid.

longi temporis Præscriptio quæ creditoribus obiicitur, non alij prodest quam tertio possessori, qui titulum possessionis suæ habet cum bona fide.l 7 t.10 d.1 p.267 c.1

Præscriptio centenaria quatenus conueniat cum immemoriali. l.7 t.13 d.2 p.272 c.1

Præscriptio centenaria differt ab immemoriali.ibid.

quælibet Præscriptio etiam centenaria statuto tolli potest. l.7 t.13 d.5 in all. n.2 p.273 c.1

habens tantum malam fidem præsumptam Præscribit longissimo tempore.l.7 t.13 d 17 p.276 c 2

qui bona fide emit à spoliatore Præscribit longo tempore, nec tenetur ad fructus,nisi ex die litis contestatę. l.7 t.13 d.17 p.276 c.2

Præscriptiones sunt stricti iuris. l.7 t.7 d.3 in all.n.6 p.254 c.2

quænam temporis Præscriptio possit sufficere pro ingenuitate aduersus talliabilitatem.l.7 t.4 d.1 p.248 c.1

emens à malæ fidei possessore non minore quàm 30.annorum spatio potest Præscribere. l. 8 t.3 d. 31 in all. n.3 p. 390 c.2

Præscriptio tricennalis non requirit titulum. l. 8 t. 19 d.20 in all.n.10 p.450 cap 2

aduersus tricennalem Præscriptionem ex quâ causa detur restitutio in integrum l.7 t.13 d.11 n.17.18 p.274 c.2

Præscriptio 30.annorum etiam pactum de retrouendendo tollit.l.7 t.13 d.3 p. 272 c.2

Præstatio.

quando personali actione vel interdicto agendum sit pro Præstatione annua.l.8 t.4 d.10 p.395 c.2

Præstatio vniformis maximè decennalis sufficit sine titulo ad obtinendum in possessorio,at non in petitorio.l.8 t.4 d.6 p.304 c.2

Præsumptio.

nullus Præsumptioni locus est,cùm de veritate constat. l. 5 t. 13 d.3 in all.n.6 p.50 c.2

vna Præsumptio per aliam facile elidi potest, at multò magis per contrariam probationem. l. 8 t. 19 d. 23 in all.n.6 p.510 c.1

Præsumptio semper cedit probationi & veritati. l. 8 t. 29 d.28 in all.n.12 p.512 cap.1

semper magna est præsumptio pro eo qui habet penes se instrumentum l.6 t.13 d.3.in all.n.4 p.149 c.1

doli præsumptio semper odiosa & improbabilis est l. 5 t.31 d. 1 in.all.n.5 p. 75 c.1

qualitates accidentales nunquam præsumuntur. l. 7 titul. 22 d. 5 in all.n.6 p.337 c.1

Præsumptio cedit semper probationi l 5 t.10 d.3 in.all.n.4 p.45 c.2

bene non præsumitur de iis qui malè facere voluerunt.l.5 t.3 d.9 in all.n. 2.p.6 c.1

præcipuus effectus cuiuslibet Præsumptionis est vt onus probandi transferat in aduersarium l.8 t.29 d.1 in. all n.8 p.504 c.2

à iuris præsumptione non facile recedendum est l.7 titul.14 d.7 num.6 p. 280 c.2

Præteritio

Præteritio filij nullum tribuit ius tertio ad impugnandum testamentum, nisi sit ille ex liberis l.6 t.9 d.5 p. 126 c.1

Præteritio materna filii pro exheredatione habetur,non paterna l,6 t.9 d.6 in.all.n.5 p.126 c.2

Præteritio facta à milite habetur pro exheredatione,l.6 t.16 d.2 n.15 p. 154 c.2

Præteritio paterna pro exheredatione haberi non potest l.6 t.9 d.6 n 5 p. 126 c.1

Præteritio matris habetur pro exheredatione.l 6 t 9.d.1 n.1 p.125 c.1

Prætor.

Prætor de minimis non curat. l.5 t. 34 d.1 in all.n.10 p.80 c.2

Præuentio

Præuentioni locus quando sit.l.9 t.17 d. 1 p.583 c.2

Presbyter.

Presbiteri an torqueri possint. l.9 t.21 d.13 p.592 c.2

Presbyter non potest proprium corpus obligare.l.8 t.27 d.12 n.4 p.490 c.1

Princeps.

beneficium Principis non debet alij esse captiosum. l.7 t.24 d.5 in all.n.6 p. 341 c.2

Princeps succedens priuato an teneatur de euictione l.8 t.30 d.19 p.526 c.2

Princeps potest præscribere minùs solennem formam testandi l.6 t.5 d. 22 p.105 c.1 sed non potest facere vt testamentum ab initio nullum conualescat post mortem testatoris in odium agnati, cui iam fuit quæsitũ ius successionis ab intestato ibidem.

Principe infeudante castrum quãdiu ei liceat talliabiles illius feudi manumittere.l.7 t.3 d.2 p.245 c.2

Princeps festinandarum nuptiarum licentiam concedere potest.l.5 t.4 d.1 p.7 c.1

Princeps est supra omnes leges.l. 5 t.1.4 d.1 p.7 c.1 est legibus solutus.ibid. potest ea omnia quæ iurę ciuili sancita sunt pro arbitrio corrigere, emendare atque etiam tollere ibidem.

Principis est & eius, qui legem cõcedere possit iura generaliter constituere l.7 t.15 d.1 in all. n.11.p.283 c.1

Princeps quando habeat ius præsentandi.l.6 t.1 d.1 p 89 c.1
à Principe pendent omnes iurisdictiones & dignitates.l.7 t.26 d.5 n.5 p.545 cap.2
Principis duplex est patrimonium, vnum priuatum, alterum Principis quâ Princeps est, quod domanium coronæ dicitur. l.7 t.12 d.1 in all.n.4 p.271 c.1
solus Princeps, si Ecclesiam excipias fiscum habet.l.7 t.26 d.2 n.3 in all.n.344 cap.2
Princeps potest & conueniri & condemnari per suos officiales. l. 8 t.6 d. 35 in all.n.1 p.406 c.1
Princeps spuriis sine prole & intestatò decedentib.succedit ex consuetudine. l.5 t.16 d 1 p.60 c.1
Princeps in dubio censetur patronus Ecclesiæ habentis dignitatem aut Prælaturam.l.6 t.1 d.1 p.89 c.1
non potest pater cuius filius occisus est impedire ne occisori gratia criminis per Principem fiat. l. 9 t.10 d.3 p.572 cap.1
Principis rescriptum quòd est contra ius, aut contra bonos mores præsumitur extortum per obreptionem aut importunitatem. l. 5 t. 16 d. 5 in all.n.4 p.61 c.1
Princeps non tam facile derogat iuri quæsito, quàm quærendo. l. 5 t. 4 d. 1 & in all.n.9 p.7 c.1 & 2
Princeps si velit violare ius & leges potestate absoluta, potest id facere, cùm sit supra leges.l.5 t.16 d.5 in all.n.5 p. 61 c.1
Princeps semper soluendo esse intelligitur l.8 t 6 d.35 n.3 p.406 c.1
Princeps est dominus corporum & vitæ subditorum. l. 9 t.24 d.1 n.7 in all. p.604 c.2
potest Princeps cuiuscunque criminis gratiàm facere. l. 9 t.21 d.14 in all.n.1 p.593 c.1
Princeps nunquam lædere debet ius tertio iam quæsitum. l. 6 t. 5 d. 2 in all.n.21 p.97 c.1 nec beneficia Principis debent cuiquam esse captiosa. ibid.
etiam Principi temporis præscriptio obstici potest.l 7 t.12 d.1 n.2 p.270 c.2
Principes quibus casibus gaudeant priuilegio centenariæ præscriptionis. l. 7 t.12 d.1 p.270 c.2
potest Princeps gratiam facere criminis & pœnæ corporalis, tametsi pars aduersa contradicat.l.9 t.24 d.1 p.604 cap.1
Princeps potest omnes delictorum pœnas remittere.l.9 t.27 d.1 n.8 in all.p. 611 c.2
principalis patrimonij apud Gallos æterna est autoritas, summota etiam centum annorum præscriptione. l. 7 t.12 d.2 in all.n.5 p.271 c.1

Priuilegium

Priuilegia personalia non transeunt ad alios.l.8 t.19 d.22 in all.n.9 p.451 c.1
Priuilegium fisci.l.7 t.33 d.2 p.378 c.2
Priuilegia per abusum amittuntur.l.8 t. 33 d.3 in all.n.8 p.535 c.2
cui Priuilegium datur, ius commune non aufertur.l.6 t.15 d.3 n.7 p.153 c.2
Priuilegia sunt odiosa quia lædunt ius commune, ideoque non sunt inducenda nisi ex necessitate. l. 7 t. 34 d.1 in all.n.2 p.378 c.2
Priuilegia dotis sunt personalia. l.5 t.13 d.14 p.55 c.1
etiam fauorabilia Priuilegia per non vsum longissimi temporis amittuntur.l.7 t.13 d.10 p.274 c.1

Probatio.

Probationi semper cedit præsumpto. l. 5 t.10 d.3 in all.n.4 p.45 c.2
Probationes tantò certiores exiguntur, quantò spectior res est.l.5 t.10 d.9 in all.n.4 p.47 c.2
in criminalibus Probationes debent esse luce meridiana clariores. l. 6 t. 2 d.4 in all.n.4 p.92 c.2
in ciuilibus non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse.ibid.
Probatio ei incumbit qui allegat solutionem. l. 7 t.17 d. 4 in all. n.2 p.292 cap.2
Probatio exigenda est ab eo qui allegat solutionem.l.8 t.23 d.22 n.1 in all. p.464 c.2
Probatio per testes regulariter tantum probatio per instrumenta. l. 7 t.7 d.3 in all.n.12 p.254 c.2
Probatio mutatę voluntatis semper ei incumbit qui dicit mutatam.l.6 t.5 d. 13 in all.n.3 p.100 c.2
Probatio debet esse concludens. l. 6 t.5 d.11.in all.n.9 p.99 c.2

Probare.

non Probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse. l.7 t.19 d.4 in all.n.23 p. 315 c.1
quisque Probare debet, id quod fundamentum est, suæ intentionis, siue agendo siue excipiendo.l.5 t.7 d.47 in all.n.2 p 31 c.1
etiam negatiua Probanda est quoties est fundamentum intentionis. l.7 t.13 d.10 in all.n.3. p.274 c.2
quod Probatur ex coniecturis in vltimis voluntatibus dicitur manifestè probari. l. 6 t. 17 d. 19 in all. n.3 p.165 cap.2
Probandi onus ei incumbit qui dicit; & debet quisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis. l.5 t. 1 d.1 p.1 n.10.in all.
semper eius est Probare qui dicit. l.8 t. 6 d.24 in all.n.9 p.403 c.1
qui dicit immoderatam esse liberalitatem probare debet.l.5 t.5 d. 10 p. 10 c.1
potest Probari mutatio voluntatis etiam per coniecturas & indicia. l.6 t. 5 d.14 in all.n.2 p.101 c.1
Probare debet quisque fundamentum intentionis suę.l.5 t.5 d.10 p.10 c.1 in all. n.3

Procurator

Procurator ad litem datus potest appellationem ab interlocutoria & prosequi & deserere. l. 7 t. 26 d. 1 p. 344 c.1
Procurator officij & Iurisdictionis non condemnatur ad expensas litis, si nihil fecerit per calumniam. l.7 t.18 d. 33 p.299 c.2
Procurator & curator ad lites parum differunt.l.5 t.20 d.4 p.65 c.1 & 2
Procuratoris munus quis non possit suscipere.l.8 t.23 d.40 n.9 p.473 c.2
Procurator fiscalis quando teneatur nominare instigatorem accusationis. l.9 t.2 d.10 n.4 p.560 c.1
Procurator absente domino potest, debétque appellare. l.7 t.29 d.12.in all. n.7 p.368 c.1 quandiu sit dominus litis.ibid.
factum procuratoris, quo modo & quando possit improbari.ibid.n.8
Procurator iurisdictionis vulgò officij dicitur.l.9 t.4 d.1 n.1 p.561 c.2
Procuratorũ ad lites tractãdas constitutorũ officium hodie est & necessarium r.õ volunt publici publicitatum.l. 5 t.20 d.4 in all.n.9 p.65 c.2
Procurator officij & procurator iurisdictionis idem.l.7 t.22 d.8 n.1 p.338 c.1
Procurator fisci an aliquando teneatur ad expensas.l.8 t.30 d.19 in all.n.3 p. 527 c.1
Procurator fiscalis quando condemnetur ad expensas litis criminalis l.9 t.2 d.9.2 n.11 in all p.560 c.1
Procurator dolum & culpam præstat. l.7 t.18 d 55 in all.n.7 p.306 c.1
si procurator qui alterius mandato eius nomine pecuniam mutuam accipit sua tantum bona obligauerit, mandantis bona an censeantur obligata l.8 t.6 d.3 p.397 c.1
indefensus est qui per falsum procuratorem defenditur.l.7 t.14 d.2 in all. n 1 p 279 c.1
Procurator principis appellare quãdocunque potest ab vnione beneficiorum perperam facta tanquam ab abusu.l.7 t.28 d.8 p.361 c.2
Procurator actiones omnes exercere potest etiam tempore non perituras. l.5 t.40 d.9 in all.n 2 p.87.c 1
per procuratorem & pecuniam mutuam accipere possumus, & nos obligare l.8 t.6 d.3 p.397 c.1
ad procuratorem officij pertinet criminum persecutionum & accusandi necessitas, ne delicta maneant impunita.l 9 t.4 d.1 n. 1 in all.p.562 c.1
Procurator fiscalis priuilegium fori habet, vt apud prouinciæ iurisdicum maiorem & agat & conueniatur. l.7 t.31 d.2 p.370 c 2
Procurator principis appellationem tanquam ab vsu etiam desertam prosequi potest & debet l.7 t.28 d. 20 p.364 c 1
Procurator qui alterius nomine prædia vendidit an teneatur de euictione.l.8 t.30 d.6 p 523 c.1
ad procuratorem fisci tuitio pupillorũ maxime pertinet.l.5 tiul.33 d.1 pag. 78 c.1
Procurator fisci dicitur publicus accusator.l.9 titul.4 d.1 n.6 in all.pag. 604 c.2
Procuratoris confessio an domino noceat.l.7 titul.24 d.4 in all.n.1 pag. 341 c.1
Procurator etiam initus minori ad litem curator dari potest.l.5, t.40 d.6 p.86 c.2
Procurator in rem suam constitutus, expensas, quas eo nomine fecerit, repetere non potest,l.5 t.7 d.44 p.30 c.2
Procuratoris ad lites munus, an detor get nobilitatem.l.9 t.28 d.5 p.614 c.1

Prodigus

Prodigo necessaria est autoritas curatoris in iis quæ ad bonorum administrationem spectant,l.5 t.13 d.9 in all n.6 p.51 c.1
Prodigum esse est neque modum neque finem expensarum habere, nec minus aliena quam sua dissipando profundere.l.5 t.13 d.9 in all. n.8 p. 53 c.1
Prodigo debitores absque curatore an iudice soluere non debent.l.5 t.13 d. 9 in all.n.11 p.53 c.1
Prodigus & furiosus eodem iure censentur.l.5 t.40 d.8 in all.n.10

p.8.7.c.1.quia prodigi homines furiosorum exitum faciunt.ibid.
Prodigus est qui neque modum, neque finem vllum facit expensarum. l.5.t.40.d.7.p.86.c.1
cum Prodigi curatore contrahi potest, dummodò ad ipsius prodigi vtilitatem.l.5.t.40.d.7.in all.n.6.p 86.c.2
Prodigus nulla indiget restitutione in integrum aduersus contractum perperam celebratum.l.5.t 40.d.8. p.86. col.2
Prodigo interdicitur vel à lege vel à Prætore. l.5.t.38.d.1 in all.n.5. p.83. col.1
qui cum Prodigo alterius prouinciæ contrahit post interdictionem quam ignorauit,tutò contrahit. l.5.t.38.d.1. p.82.c.2.exceptio.ibid.
quæcunque sine curatoris autoritate cũ Prodigo geruntur post interdictioné sunt irrita. l.5.t.28.d.1.& in al.nu.83. col.1
Prodigus nihil potest agere sine curatore.l.5.t.13.d.9.in all n.2.p.53.c.2.exceptio.ibid.in pr.d.
Prodigus obligatur sine curatore, si dotem acceperit.ibid.
interdictio bonorum facta Prodigo sine causæ cognitione non valet; nec nocet nisi notoria sit prodigalitas. l.5.t. 40.d.7.p.86.c.1
Prodigi nulla voluntas esse intelligitur l.5.t.40.d.8.p.86.c.2.nec iudicium in all.n.12.p.87.c.1
Prodigus ex iuramento non obligatur. L.5.t.40.d.8.p.86.c.2

Profectitia bona.

in Profectitiis nihil innouauit Iustinianus.l.5.t.8.d.18.p 37.c.2

Prohibere.

in re cõmuni potior est causa Prohibẽtis.l.7.t.2.d.1.in all.n.3.p.245.c.1

Promissio.

quod Promissum est nullo tempore adiecto,quandocunque solui potest. l.5. t.6.d.4.in al n.4.p.14.c.1
etiam Promissio de reddendo chirographo in ducit tacitum pactum de non petendo,sicut & ipsa redditio.l.8.t.29 d.35.p 514.c.2
Promissio quantumuis generalis nunquã extenditur ad incogitata. lib.5.t.33.d. 3.n.3.p.79.c.1
ex Promissione de fideiubendo nemo potest tanquam fideiussor conueniri. l.8.t.27.d.36.p.497 c.1. at ex promissione de se obligando promissor tenetur quasi iam obligatus, si præcedat iusta causa.ibid.
Promissio dotis incerta nunquam valet. l.5.t.6. d.2.p.12.c.2
Promissio dotis valet, quæ arbitrio boni viri certa fieri potest.l.5.t.6.d.3.p. 13.c.1
Promissio augmenti certæ quantitatis est facti.l.5.t.1.p.2.c.2. in all.defin.3. nu.8
Promissio de donando multùm differt à donatione.l.5.t.6.d.4.p.13.c.1
quod Promissum est sine loci adiectione vbique solui potest.l.5.t.6.d.4. in all. num.4.pag.14.colum.1

Proprietas, Proprietarius.

Proprietarius plus iuris habet in re sua, quàm creditor in re sibi obligata. l.6. t.32.d.6 in all n.3 p.225.c.1
Proprietarius in vsufructu quando concurrat cum legatario. l.6.t.17.d.3 p. 160.c.1
Proprietas beneficii ad ecclesiam pertinet.l.8.t.3.d.15.in all.num.4.pag.385. col.1
Proprietas cum possessione nihil commune habet.l 5.t.5.d.17 in alleg.n.2.p. 12 l.8.t.3.d.39.n.1.p.392.c.2

Protestatio.

Protestatio nullum ius nouum tribuit, sed vetus quod competit conseruat.l. 8.t.8.d.19.in all.n.11.p.418.c.2
Protestatio conseruat ius protestantis.l. 6.t.11.d.41.in all.n.3 p 140.c.1
Protestatio quæ est actui contraria nullius omninò censetur esse momenti l.7.t.26.d.14.n.3.p.347 c.2
Protestatio quando sit necessaria. l.6.t. 11.d.41.in al.n.2.p.140.c.1
Protestatio solet illæsum conseruare ius protestantis.l.5.t.23 d.3.in all.n.9.p. 68.c.1
Protestatio quando impediat præscriptionem.l 7.t.10.d.4.in all.n.3.p.268. col.1
Protestatio ante actum in ea re,quæ pẽdeat ex mera voluntate protestantis demonstrat abesse voluntatem ab eo actu quandocunque secuto. l.6.t.13.d. 5.p.150.c.1.n.8
Protestatio conseruat ius protestantis, & prodest ad tollendam omnem dubitationem.l.5.t.15.d.5.in all.n.7. p.59. col.2

Protutela.

Protutelæ actio habet priuilegium tacitæ hypothecæ.l.5.t.8.d.13.in all. n.1.p. 36.c.2

Protutor.

Protutoris bona sicut & tutoris sunt tacitè obligata pupillo ex quo die cœpit se gerere pro tutore. l.8.t.7.d.2.p. 404.c.1
Protutor potest stipulari pro pupillo, sed non potest exigere solutionem si tutor negetur.l.5.t.28.d.1.p.73.c.2

Prouisionalis sententia.

qui paratus est probare solutionem reddendo rationes,non est interim Prouisionali sententia condemnandus.l.7 t.15.d.10.p.286,c.1
restitutio fructuum non venit in Prouisionalem condemnationem. l.5.t.15.d. 12.p.286.c.2
petenti definitiuam adiudicationem potest fieri Prouisionalis. l.7.t.15. d.7.p. 285.c.1
Prouisio hominis facit cessare prouisionem legis.l.5.t.7.d.7.d.22. in all.n.6. p.24.

Prouocatus.

Prouocatus qui delinquit,non in totum excusatur.l.9.t.1.d.1.n.5.in all. p.516. c.2.

Proximus.

Proximiores heredis quo casu præferãtur proximioribus testatoris. l.6.t.20. d.27.p.181.c.2
Proximior in gradu dilectior præsumitur.l.6.t.8.d.7.in all.n. 10. p.116 colum.2
cùm Proximiores vocati sunt quinam intelligantur, an qui testatori proximiores sunt,an qui heredi.l.6.t.18. d.6.p. 167.c.2

Publicatio bonorum.

Publicatio bonorum olim irrogabatur ex capitalibus omnibus delictis. l.9.t. 2.d.7.n.8.p 559.c.1
Publicari non possunt bona filii aduentitia,in quibus pater habet vsumfructum.l.6.t.33.d.4 p.226.c.2

Punire.

affectus quando Puniatur. l 9.t 24.d.10. p.609.c.2

Pupillus.

res Pupillorum quo obtentu vendi possint.l.5.t 35.d 2 in all.n.1.p.82.c.2
Pupillus potest quidem habere vitricũ tutorem,sed non educatorem.l.5.t.30. d.1.p.74.c.2.ratio ibid in all.n.2
Pupillus pro delicto quãdo puniri possit.l.9 t.10.d.1.in all.n.1.p.571.c.2
condemnatio irrogata Pupillo ex dolo tutoris vel negligentia, ipsius tutoris non pupilli damno cedere debet.l.5. t.23.d.1.p.67.c.1
Pupilli hoc est priuilegium vt si ex eius nummis res empta sit,non solum tacitæ hypothecæ priuilegium habeat,sed etiam prælationis.l.8.t.8. d.10. n.3.p. 414.c.2
Pupillus iure tacitæ hypothecæ quam ei lex in tutoris bonis indulsit, bona tutoris sui tanquam obligata retinere potest.l 5 t 34.d.2.p.80.c.2
Pupilli creduntur ignorare illa etiam quæ vident.l.7.t.32.d.5.in all. nu.3.p. 372.c.1
Pupillus non potest nuptias contrahere l.6.t.8.d.20.in all.n.11.p.121.c.2
Pupillorum tuitio ad procuratorem fisci maximè pertinet.l.5.t.32.d.1. p.78. col.1
fauor Pupilli iunctus est cum fauore Reip.l.5.t.32.d.1. in all.n.3, p.78.colum.2
Pupillus non potest incarcerari pro ciuili debito.l.7.t.20.d.33.n.3.pag.330. col.1
res à tutore empta ex pecuniâ Pupilli est pupilli.l.5. t.23.d.3.p.67.c.2
Pupillus ea etiam quæ videt ignorat.l. 6.t.5.d.6.in all.n.1.p.98.c.1. & absentis loco esse intelligitur.ibid.
Pupillus pro quibus litis sumptibus habeat tacitam hypothecam in bonis tutoribus.l.8.t. 7.d.5.p.408.c.2. vide Hypotheca tacita.
Pupillo nondum habenti tutorem curator ad litem aliúmue actum dari non potest.l.5.t.27.d.3.p.73.c..
Pupillus viatica & sumptus omnes pro tutela factos tutori suo debet reddere libr.5.t.27.d.3.in all.num.14.pag.73.colum.2
Pupilli interdum melior est condicio quàm pupillaris substituti.l.6.t.17.d.15. in all.n.1.p.161.c.2
soli Pupillo concessum est,vt etiam post immixtionem abstinere se possit.l.6. t.12.d.20.n.20.p.147.c.2

Pupillare.

tacita Pupillaris regulariter contra matrem non admittitur.l.6.t.8.d.1. p.113. col.2.

Quæstio.

QVæstio voluntatis non debet admitti quando in verbis nulla est ambiguitas.l.6.t.17.d 3.in all.num.7 p.60. col.1

Quæstio voluntatis non est admittenda cùm nulla est ambiguitas in verbis.l.7.t.7.d.16.in all.n.12.p.159.c.1
Quæstionis habendæ vsus.l.9.t.21.d.17.n.5.p.593.c.2

Quarta.

Quarta vna ex fideicommisso quando detrahatur,quando verò duplex.l.6.t.16.d.7.p.157.& d.12.d.159 c.1
semel Quartam ex vniùs hereditatis fideicommisso detrahi senatus voluit.l.6.t.25.d.1.p.207.c.2

Querela.

Querela danda est fratri contra fratris testamentum in quo bastardus fuit institutus.l.9.t.28.d.20.in all.n.12. p.618. col.2
Querela inofficiosi testamenti quomodo differat à querela inofficiosæ donationis.l.8.t.36.d.5.n.5.p 545.c.1
Querelæ inofficiosæ donationis quando locus.l.6.t.31.d.4.in al.n.21. p.221. col.2

Quotapars.

Quota bonorum & quota hereditatis differunt.l 5.t.9.d 9.in all.n.1.p.43.c.1

Raptor.

RAptor condemnandus est parenti qui accusationem instituit, non minùs quàm fisco.l.9.t.9.d 2.p.571.c.1

Raptus.

Raptus non est, si alia quàm libidinis causa abducta fuerit mulier.l.9.t.9.d.1.n.3.in al.p.574.c.1
pœna Raptus ordinaria nõ tenetur qui publicam meretricem rapuit. l.9.t.9.d.1.n.3.in al.p.571.c.1
Raptus etiam sine vi committi potest.l.9.t.9.d.1.n.2.p.570.c.2
Raptus semper punitur pœna mortis.l.9.t.7.d.5.n.10.p.569.c.2
in volentem Raptus interdum committitur.l.9.t.7.d.5.in al.n.3. p.569.c.2
Raptus non committitur in virginem abductam causa matrimonii consentiẽtibus agnatis, licet inscio aut inuito curatore.l.9 t 9.d 1.p.570.c.2
Raptus in volentem & consentientem puellam committi potest.l.9.t.9.d.1.p.570.c.2.n.1

Ratihabitio.

Ratihabitio non minùs factis quàm verbis,non minùs tacito consensu, quàm expressio fieri potest.l.5.t.13.d.9.in all.n.12.p.53.c.1
Ratihabitio litis improbæ, quam tutor exercuit liberat tutorem ne ad expẽsas litis proprio nomine conueniri possit.l 5.t.24.d.2.p.69.c.2
Ratihabitio comparatur mandato. l.7.t.1.d.20.in al.n.6.p.236.c.2
Ratihabitio facta post maiorem ætatem excludit beneficium restitutionis. l.5.t.40.d.8.in all.n.17.p.87.c.1
Ratihabitio æquiparatur mandato etiam in delictis.l.5.t.24.d.2.p.69. c.2.in all. num.2

Rationales.

Rationales non cognoscunt inter priuatos,sed de principis iure.l.7.t.15.d.19.n.5.p.288.c.1
Rationales tributum iudicati pendere non coguntur.l.7.t.18.d.15.p.295.col.1
nec aliud ab aduersario repetere possunt.ibid.

Rationes.

arbitri Rationum qui dicantur.l.7.t.15.d.5.in all.n.2.p.284.c.2
Rationes reddere non hoc tantùm est eas edere,sed etiam & maxime reliqua soluere.l.5.t.34.d.1.in al.n.5.p.80 col.2
pro Rationibus prioris tutelæ potest pupillus agere,& contra priorem tutorem,& contra posteriorem.l.5.t.31.d.6.p 76.c.2
Rationum redditionis præcipuus effectus est vt reliqua soluantur. l.5.t.33.d.5.in all.n.1.p 80.c.1
ob Rationes reddendas quando conueniendum sit de arbitris rationalibus, quos auditores appellamus. l.5.t.31.d.2.p.75.c.2
Rationum redditio incipit ab earum editione,finitur autem reliquorum solutione.l.5.t.31.d.2.in al.n.2. pag.75. col.2
Rationum editio non videtur facta,si non edita sint omnia quę sunt necessaria ad instruendum eum cui fit editio. l.5.t.31.d.2.p.75.c.2.in al.n.2
non sufficit rationes reddidisse ne quidem iudicialiter,si non etiam reddita sint instrumenta omnia ad rationes pertinentia.l.5.t.31.d.3.pag.75.colum.2
Rationum instrumenta pragmatici vocant chartas iustificatiuas. l.5.t.31.d.2.in al.n.2.p.75.c.2

Recognitio.

Recognitio filii an & quando noceat patri,item fratris an & quando fratri.l.7.t.1.d.20.p.236.c.1
Recognitio quando fieri possit per filiũfam.ibid.n.4.&5
Recognitio vnius ex condiuisoribus nocet cæteris,si alia recognitio præcedat. l.7.t.1.d.3.p.230.c.2
an & quando vnica Recognitio sufficiat ad homagii talliabilis probationem.l.7.d.1.n.19.p.236.c.1

Reconuentio.

Reconuentio in omni actionum genere permissa videtur ante litem contestatam.l.7.t.7.d.26.in alleg.num.4. pag.261.c.2
Reconuentio tollit iudicis incompetentiam quoties de eodem negotio tractatur.l.7.t.28.d.9.in alleg.nume.1. pag.361.col.2

Recriminatio.

Recriminatio non permittitur, nisi pro maiore delicto.l.9.t.1.d.1. pag.556.colum.1

Recuperator

Recuperator vulgò Commissarius dicitur.l.7.t.19.d.14.in al.n.2.p.318.c.1

Recusatio.

Recusatio non minùs suspendit iurisdictionem iudicis quàm appellatio. l.7.t.17.d.1.in all.n.9.p.291.c.1

Reditus.

Reditus alii sunt fundiarii,rentes foncieres,alii non fundiarii rentes volantes. l.6.t.18.d.11.p.169.c.1.& 2
Reditus fundiarii, bonorum immobiliũ appellatione continentur.ibid.

Rehabilitatio.

Rehabilitatio quando sit necessaria ad recuperandam nobilitatem.l.9.t.28.d.1.n.5.6.11.p.613.c.2

Relatum.

Relatum inest in referẽte cum omnibus suis qualitatibus.l.7.t.14.d.6.n.8.p.280 col.1

Remittere.

Remittentibus iura sua regressus dãdus non est.l.8.t.23.d.1.n.18.in all. pag.412. col.1
pignus quando censeatur Remitti à creditore.l.8.t.14.d.1.2.3.4.5.6. p.428.429.

Renuntiare,renuntiatio.

Renuntiationes filiarum iuratæ hodie valent.l.5.t.6.d.7.p.15.c.1. in al.nu 1.si tamen enormis fuerit læsio, in integrũ restitui possunt.ibid.
Renuntiationes filiarum sunt odiosę, & iuris ciuilis rationi contrariæ.l 5.t.9.d.5.p.42.c.1.non aliter valent,quam si iureiurando confirmentur. ibid. ad eas cogi non possunt filiæ.l.5.t.9.d.5.p.42 col.1
Renuntiatio futurarum successionum in tabulis dotalibus facta,non valet. l 5.t.9.d.10.p.43.c.1
Renuntiatio filiæ non est extendẽda ad id quod lucrata est ex culpa b.nubi parentis.l.5.t.5.d.15.p.11.c.1
Renuntiare iuri pro se introducto potest quilibet.l.5.t.5.d.5.in al.n.1
Renuntiationes stricti sunt iuris,strictęque interpretandæ.l.5 t.9.d.12.in al.n.6.p.44.c.2
Renuntians filia futuræ patris successioni iuramentum præstare debet, alias est irrita renuntiatio.l.5.t.8.d.21. p.39. col.1
Renuntiatio hereditatis maternæ quamuis iurata non nocet filio,si mater obierit viuo patre.l.6.t.32.d.1. pag.223.colum.2
licet cuilibet iuri suo Renuntiare. l.7.t.26.d.35.in al.n.352.c.2
Renunciatio facta in fauorem masculorum extinctis masculis euanescit. l.5.t.9.d.12.p.44 c.1.& 2
cùm per Renunciationem filia excluditur,non nisi à dotantis hereditate exclusa videtur.l.5.t. 9.d.10. p.43.c.1
Renuntiationes filiarum sunt contra ius publicum.l.5.t.5.d.15.in all.n.8 p.11.c.2. nonnisi iurisiurandi autoritate confirmantur.l.5.t 5.d.15.in all.n.8
Renunciatio quantumlibet generalis nunquam refertur ad incogitata. l.5.t.5.d.15.in all.n.10.p.11.c.2
Renuntiationes liberorum odiosæ. l.5.t.5.d.15.p.11.c.1
Renuntiatio quantumlibet generalis non refertur ad incogitata. l.6.t.20.d.28.in al.n.17.p.282.c.2
Renuntiatio non iurata est nulla. l 5.t.8.d.21.p.39.c.1
Renunciationis iusta causa non est,in fauorem eius personæ quæ nihil de suo dederit.lib.5.t.9.defin.10. pag.43.colum.2
generalis Renunciatio an extendat se ad fideicommissum cuius dies nondum cessit.libr.6.titul.20.d.28. numer.18.p.182.column.2

Repetitio.

Repe-

Repetitio nulla est ab eo qui suum recepit, licèt alius soluerit, quàm qui soluere debuerit l. 7 t. 26 d. 19 n. 5 p. 348 c. 2

Repræsentatio.

Ius Repræsentationis ex veteris iuris ratione locum nõ habebat nisi in descendentibus l. 6 t. 31 d. 1 p. 220 c. 1 At Iustinianus illud induxit in collateralibus. Ibid.

Ius Repræsentationis ab intestato vltra fratrum filios non porrigitur l. 6 t. 20 d. 10 n. 3 p. 175 c. 2

Ius Repræsentationis non habet locum post fratrum liberos in fid. icommissis relictis sub nomine collectiuo, sicuti nec ab intestato l. 6 t. 20 d. 8 p. 175 c. 1

Ius Repræsentationis à Iustiniano est introductum. ibid.

Repræsentationi an sit locus in fideicommissis l. 6 t. 18 d. 10 p. 169 c. 1

Repudiatio. Repudiare.

Repudiatio hereditatis non est hodie actus solennis, vt olim, sed potest fieri quocunque loco & quacunque testatione voluntatis l. 6 t. 12 d. 17 in all. n. 1. p. 146 c. 2

Repudiatio hereditatis erat actus solennis & legitimus, sicut aditio, hebãtque in iure l. 6 tit. 12. d. 16 n. 1 p. 146 c. 1

Aliud est negare se heredem, aliud Repudiare hereditatem l. 6 t. 12 d. 16 p. 146 c. 1

Resignatarius.

Resignatarius per confidentiam non potest dici spoliatus, ideóque nec restituendus l. 8 t. 3 d. 6 p. 383 c. 2

Responsio.

Responsionibus per attenuationem quando locus l. 9 t. 2 p. 558 c. 2 d. 6 differunt à iustificationibus seu factis iustificatiuis ibid. in all. n. 1

Res communis.

Res communis ab vno ex sociis pignorari quatenus possit l. 8 t. 11 p. 424 c. 2 d. 1

Respublica.

Interest Reip ne quis sua iurisdictione abutatur l. 7 t. 28 p. 364 c. 2 d. 20 n. 2 in all.

Reip. interest mulieres nubere vt iustis nuptiis ciuitas repleatur l. 7 t. 1 p. 235 c. 1 d. 15 n. 14 in all.

Restitutio. Restituere.

Restitutionis iudicio pendente cõtractus tenet propter iusiurandum li 5 t. 15 p. 59 c. 2 d. 5 n. 4 in all.

Restitutio non habet vim suspensiuã iure consuetudinario l. 5 t. 15 p. 59 c. 2 d. 5 n. 4 in all.

Omnes restitutiones in integrum hoc habent commune, quòd ex æquitate contra nimium iuris rigorem conceduntur l. 7 t. 29 p. 368 c. 1 d. 12 n. 2 in all.

Restitutio frustra petitur aduersus cõtractum qui non tenet l. 8 t. 3 p. 384 d. 8 n. 3 in all.

Restitutiones non competunt ipso iure, sed dantur à prætore causa cognita l. 8 t. 40 d. 11 in all. n. 4 p. 86 c. 1

Restitutiones ex æquitate dantur iis qui quoquomodo læsi sunt l. 5 t. 15 in all. n. 14 p. 11 c. 2

Restitutio nunquam datur nisi læso l. 5 t. 38 d. 1 in all. n. 4 p. 85 c. 1

Ad rem restituendã is tãtùm condemnari potest, qui eius restituẽdæ facultatẽ habet l. 5 t. 24 d. 4 in al. n. 3 p. 70 c. 1. nisi dolo desierit habere. Ibi.

Posse Restituere, & fecisse dolo malo ne possis restituere l. 5 t. 32 d. 2 in all. n. 6 p. 77 c. 2

Restitutionem in integrum frustra implorat is qui ipso iure munitus est l. 5 t. 21 d. 1 in all. n. 3 p. 66 c. 1

Vt Restiturio locum habere possit negotium aliquod gestum esse oportet, aut quasi gestum l. 7 t. 8 d. 1 in al. n. 8 p. 266 c. 1

Quod fit in maiori ætate in consequẽtiam negotij perfecti in minore nõ tollit auxilium Restitutionis l. 5 tit. 39 d. 1 p. 83 c. 1

Restiturio dari potest etiam contra vitium litigiosi, adeóque in parua Cãcellaria l. 8 t. 24 d. 11 p. 477 c. 1

Restitutus in pristinum statum potest de statu illo quandocunque docere l. 8 t. 3 d. 16 p. 392 c. 1

Restitutio in integrum an restituat anteriori creditori ius pignoris in præiudicium posterioris creditoris l. 8 t. 8 d. 5 p. 411 c. 2

Restitutio in integrum omnia in statum pristinum reponit l. 8 t. 4 d. 4 in all. n. 3 p. 394 c. 1

Restitutio in integrum frustra petitur contra fideiussorem posteaquam soluit l. 8 t. 27 d. 20 p. 492 c. 1

Restitutionis beneficium cedi potest l. 5 t. 39 d. 1 in all. n. 4 p. 83 c. 2

Restiturio in integrum quãdo cumulari possit cum actione quæ aduersus spoliatoré cõperit l. 8 t. 3 d. 8 p. 383 c. 2

An possit Restitui qui pro diuite debitore inopem accepit per delegationem l. 8 t. 28 d. 2 p. 501 c. 1

Ius perẽdæ Restitutionis transit etiã ad heredẽ l. 7 t. 18 d. 39 in al. n. 4 p. 301 c. 1

Ius perendæ Restitutionis transit ad heredes l. 5 t. 40 d. 11 in all. n. 3 p. 87 c. 2

Aduersus contractum à prodigo perperam celebratum nulla est opus Restitutione in integrum l. 5 t. 40 d. 8 p. 86 c. 2

Qui procuratorem relinquit non potest Restitui tanquam absens l. 5 t. 40 d. 9 in all. n. 1 p. 87 c. 1

Nemo Restituitur in integrum ob id solùm quòd fuerit minor cùm contraxit, nisi etiam fuerit læsus l. 9 t. 28 d. 26 n. 1 p. 621 c. 2

Retinere. Retentio.

Retentio possidenti facilius datur, quàm non possidenti persecutio l. 5 t. 8 d. 4 in all. n. 7 p. 33 c. 2

Ius retentionis competit multis casibus, quibus hypotheca nec expressa nec tacita est l. 5 t. 34 d. 1 in all. n. 2 p. 80 c. 2

Per fructuum Retentionem nonnunquam transfertur possessio, & cum possessione dominium l. 5 t. 11 d. 1 in all. n. 4 p. 48 c. 1

Retinere quàm petere longè melius est & commodius l. 5 t. 14 d. 4 in all. n. 27 p. 57 c. 1

Retentio non est dominii, sed possessionis l. 5 t. 8 d. 15 in all. n. 6 p. 37 c. 1

Retentio nulla actioni de dote obiici potest l. 5 t. 8 d. 4 p. 33 c. 2. exceptio, ibid.

Retentio facilior & fauorabilior est quàm acquisitio l. 5 tit. 13 d. 4 in all. n. 5 p. 51 c. 1

Reus.

Priùs de persona Rei quærendum, quàm de iure actoris l. 8 t. 23 d. 9 p. 464 c. 1

Reus criminis qui à iudice promissa impunitate confessus est, an & quando debeat condemnari l. 7 t. 24 d. 8 p. 342 c. 1

Reus ex vinculis sententiam audire debet l. 9 t. 3 d. 3 p. 561 c. 2

Reus quando condemnetur etiamsi actor non probet plenè suam intentionem l. 7 t. 24 d. 3 p. 341 c. 1 in all. n. 1

Si reus moriatur in tortura an iudex teneatur de homicidio l. 9 t. 21 d. 12 n. 2. p. 592 c. 2

Rei defuncti memoria etiam ob incestum damnari potest l. 9 t. 24 d. 4 p. 605 c. 2

Reo qui & obiectionem testium passus & ad iustificationes suas admissus fuit, non est danda dilatio ad respondendum, vt aiunt, per attenuationem l. 9 t. 2 d. 6 p. 558 c. 2

Actore non probante absoluitur Reus etiamsi nihil præstiterit l. 8 t. 23 d. 9 p. 464 c. 1

Reo fatenti crimen quando noceat cõfessio l. 7 t. 24 d. 1 n. 10 p. 340 c. 2

Reus an possit retineri in carceribus pro expensis litis criminalis l. 7 t. 18 d. 52 p. 304 c. 2 & 305 c. 1

Reus in exceptionibus suis actor est l. 8 t. 23 d. 31 n. 2 in all. p. 470 c. 2

Reus pendente accusatione retinet liberam bonorum suorũ administrationem, dum nihil in fraudem faciat l. 9 t. 2 d. 1 p. 557 c. 2. exceptio. ibid. n. 1

Reorum cur melior cõdicio, quàm actorum l. 5 t. 7 d. 10 in all. n. 3 p. 28 c. 2

Per nõ ius actoris re⁹ vincere debet, per non ius rei nunquam actor vincit l. 7 t. 18 d. 56 n. 16. 17 p. 306 c. 1

Reus non condemnatus de crimine an & quando ad expensas litis possit condemnari l. 7 t. 18 d. 40 p. 301 c. 1

Respondere per attenuationem Reus debet ex ore, & in vinculis l. 9 t. 2 d. 12 p. 560 c. 2

Cuius sumptibus transmittendus sit Reus qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum l. 9 t. 3 d. 1 p. 560 c. 2

Reus de quo amplius inquiri iudex iusserit debeátne ad expensas litis condemnari l. 7 t. 18 d. 66 pagin. 309 c. 1

Reus non est audiendus si perire velit l. 6 t. 2 d. 2 p. 92 c. 2

Reus criminis ex sola contumacia nũquam habetur pro confesso, nisi aliq adsint probationes l. 7 t. 24 d. 7 p. 341 c. 2

Incertitudo quando liberet Reos qui plures de eodem crimine accusantur l. 9 t. 21 d. 19 p. 594 c. 1

Reus maiestatis an possit facere testamentum l. 6 t. 15 d. 5 p. 154 c. 1

Reus extra tormenta confessus, nec in confessione postea perseuerans iterum atque iterum torqueri potest, sed non sæpius quàm ter l. 9 t. 21 d. 2 p. 590 c. 1

Reus à sola obseruatione iudicii absolutus debeátne ad expẽsas cõdemnari l. 7 t. 18 d. 66 p. 309 c. 1

Reus cuius impẽsis à carceribus inferioris iudicis ad carceres superioris debeat trãsferri l. 7 t. 18 d. 46 p. 303 c. 1

Reus simulans insaniam per dolum ne interrogetur de crimine etiam quod pœnam corporalem non mereretur, torqueri debet l. 9 t. 21 d. 1 p. 590 c. 1

Læsæ maiestatis Reus quatenus facere possit testamentum l. 6 t. 5 d. 21 p. 104 c. 2

Quæstio voluntatis non est admittenda cum nulla est ambiguitas in verbis. l. 7. t. 5. d. 16 in all. n. 12. p. 159. c. 1
Quæstionis habendæ vsus. l. 9. t. 21. d. 17. n. 5. p. 593. c. 2

Quarta.

Quarta vna ex fideicommisso quando detrahatur, quando verò duplex. l. 6. t. 16. d. 5. p. 157. & d. 12. d. 159 c. 1
semel Quartam ex vnius hereditatis fideicommisso detrahi senatus voluit. l. 6. t. 25. d. 1. p. 207. c. 2

Querela.

Querela danda est fratri contra fratris testamentum in quo bastardus fuit instituus. l. 9. t. 28. d. 20. in all. n. 12. p. 618. col. 2
Querela inofficiosi testamenti quomodo differat à querela inofficiosæ donationis. l. 8. t. 36. d. 5. n. 5. p. 545. c. 1
Querelæ inofficiosæ donationis quando locus. l. 6. t. 31. d. 4. in al. n. 21. p. 231. col. 2

Quotapars.

Quota bonorum & quota hereditatis differunt. l. 5. t. 9. d. 9. in all. n. 1. p. 43. c. 1

Raptor.

RAptor condemnandus est parenti qui accusationem instituit, non minùs quàm fisco. l. 9. t. 9. d. 2. p. 571. c. 1

Raptus.

Raptus non est, si alia quàm libidinis causa abducta fuerit mulier. l. 9. t. 9. d. 1. n. 3. in al. p. 574. c. 1
pœna Raptus ordinaria nõ tenetur qui publicam meretricem rapuit. l. 9. t. 9. d. 1. n. 3. in al. p. 571. c. 1
Raptus etiam sine vi committi potest. l. 9. t. 9. d. 1. n. 2. p. 570. c. 2
Raptus semper punitur pœna mortis. l. 9. t. 7. d. 5 n. 10. p. 569. c. 2
in volentem Raptus interdum committitur. l. 9. t. 7. d. 5. in al. n. 3. p. 569. c. 2
Raptus non committitur in virginem abductam causa matrimonii consentiẽtibus agnatis, licet insscio aut inuito curatore. l. 9. t. 9. d. 1. p. 570. c. 2
Raptus in volentem & consentientem puellam committi potest. l. 9. t. 9. d. 1. p. 570. c. 2. n. 1

Ratihabitio.

Ratihabitio non minùs factis quàm verbis, non minùs tacito consensu, quàm expresso fieri potest. l. 5. t. 13. d. 9. in all. n. 12. p. 53. c. 1
Ratihabitio litis improbæ, quam tutor exercuit liberat tutorem ne ad expẽsas litis proprio nomine conueniri possit. l. 5. t. 24. d. 2. p. 69. c. 2
Ratihabitio comparatur mandato. l. 7. t. 1. d. 20. in al. n. 6. p. 236. c. 2
Ratihabitio facta post maiorem ætatem excludit beneficium restitutionis. l. 5. t. 40. d. 8. in all. n. 17. p. 87. c. 1
Ratihabitio æquiparatur mandato etiam in delictis. l. 5. t. 24. d. 2. p. 69. c. 2. in all. num. 2

Rationales.

Rationales non cognoscunt inter priuatos, sed de principis iure. l. 7. t. 15. d. 19. n. 5. p. 288. c. 1
Rationales tributum iudicati pendere non coguntur. l. 7. t. 18. d. 15. p. 295. col. 1
nec aliud ab aduersario repetere possunt. ibid.

Rationes.

arbitri Rationum qui dicantur. l. 7. t. 15. d. 5. in all. n. 2. p. 284. c. 2
Rationes reddere non hoc tantùm est eas edere, sed etiam & maxime reliqua soluere. l. 5. t. 34. d. 1. in al. n. 5. p. 80 col. 2
pro Rationibus prioris tutelæ potest pupillus agere, & contra priorem tutorem, & contra posteriorem. l. 5. t. 31. d. 6. p 76. c. 2
Rationum redditionis præcipuus effectus est vt reliqua soluantur. l. 5. t. 33. d. 5. in all. n. 1. p 80. c. 1
ob Rationes reddendas quando conueniendum sit de arbitris rationalibus, quos auditores appellamus. l. 5. t. 31. d. 2. p. 75. c. 2
Rationum redditio incipit ab earum editione finitur autem reliquorum solutione. l. 5. t. 31. d. 2. in al. n. 2 pag. 75. col. 2
Rationum editio non videtur facta, si non edita sint omnia quę sunt necessaria ad instruendum eum cui fit editio. l. 5. t. 31. d. 2. p. 75. c. 2. in al. n. 2
non sufficit rationes reddidisse ne quidem iudicialiter, si non etiam reddita sint instrumenta omnia ad rationes pertinentia. l. 5. t. 31. d. 3. pag. 75. colum. 2
Rationum instrumenta pragmatici vocant chartas iustificatiuas. l. 5. t. 31. d. 2. in al. n. 2. p. 75. c. 2

Recognitio.

Recognitio filii an & quando noceat patri, item fratris an & quando fratri. l. 7. t. 1. d. 20. p. 236. c. 1
Recognitio quando fieri possit per filiũfam. ibid. n. 4. & 5
Recognitio vnius ex condiuisoribus nocet cæteris, si alia recognitio præcedat. l. 7. t. 1. d. 3. p. 230. c. 2
an & quando vnica Recognitio sufficiat ad homagii talliabilis probationem. l. 7. d. 1. n. 19. p. 236. c. 1

Reconuentio.

Reconuentio in omni actionum genere permissa videtur ante litem contestatam. l. 7. t. 7. d. 26. in alleg. num. 4. pag. 261. c. 2
Reconuentio tollit iudicis incompetentiam quoties de eodem negotio tractatur. l. 7. t. 28. d. 9. in alleg. nume. 1. pag. 361. col. 2

Recriminatio.

Recriminatio non permittitur, nisi pro maiore delicto. l. 9. t. 1. d. 1. pag. 556. colum. 1

Recuperator

Recuperator vulgò Commissarius dicitur. l. 7. t. 19. d. 14. in al. n. 2. p. 318. c. 1

Recusatio.

Recusatio non minùs suspendit iurisdictionem iudicis quàm appellatio. l. 7. t. 17. d. 1. in all. n. 9. p. 291. c. 1

Reditus.

Reditus alii sunt fundiarii, rentes foncieres, alii non fundiarii rentes volantes. l. 6. t. 18. d. 11. p. 169. c. 1. & 2
Reditus fundiarii, bonorum immobiliũ appellatione continentur. ibid.

Rehabilitatio.

Rehabilitatio quando sit necessaria ad recuperandam nobilitatem. l. 9. t. 28. d. 1. n. 5. 6. 11. p. 613. c. 2

Relatum.

Relatum inest in referẽte cum omnibus suis qualitatibus. l. 7. t. 14. d. 6. n. 8. p. 280 col. 1

Remittere.

Remittentibus iura sua regressus dãdus non est. l. 8. t. 23. d. 1. n. 18. in all. pag. 462. col. 1
pignus quando censeatur Remitti à creditore. l. 8. t. 14. d. 1. 2. 3. 4. 5. 6. p. 428. 429.

Renuntiare, renuntiatio.

Renuntiationes filiarum iuratæ hodie valent. l. 5. t. 6. d. 7. p. 15. c. 1. in al. nu. 1. si tamen enormis fuerit læsio, in integrũ restitui possunt. ibid.
Renuntiationes filiarum sunt odiosę, & iuris ciuilis rationi contrariæ. l. 5. t. 9. d. 5. p. 42. c. 1. non aliter valent, quàm si iureiurando confirmentur. ibid. ad eas cogi non possunt filiæ. l. 5. t. 9. d. 5. p. 42 col. 1
Renuntiatio futurarum successionum in tabulis dotalibus facta, non valet. l 5. t. 9. d. 10. p. 43. c. 1
Renuntiatio filiæ non est extendẽda ad id quod lucrata est ex culpa binubi parentis. l. 5. t. 5. l. 15. p. 11. c. 1
Renuntiare iuri pro se introducto potest quilibet. l. 5. t. 5. d. 5. in al. n. 1
Renuntiationes stricti sunt iuris, strictęque interpretandæ. l. 5 t. 9. d. 12. in al. n. 6. p. 44. c. 2
Renuntians filia futuræ patris successioni iuramentum præstare debet, aliàs est irrita renuntiatio. l. 5. t. 8. d. 21. p. 39. col. 1
Renuntiatio hereditatis maternæ quam uis iurata non nocet filio, si mater obierit viuo patre. l. 6. t. 32. d. 1. pag. 223. colum. 2
licet cuilibet iuri suo Rènuntiare. l. 7. t. 26. d. 35. in al. n. 352. c. 2
Renunciatio facta in fauorem masculorum extinctis masculis euanescit. l. 5. t. 9. d. 12. p. 44 c. 1. & 2
cùm per Renunciationem filia excluditur, non nisi à dotantis hereditate exclusa videtur. l. 5. t. 9. d. 10. p. 43. c. 1
Renuntiationes filiarum sunt contra ius publicum. l. 5. t. 5. d. 15. in all. n. 8. p. 11. c. 2. nonnisi iurisiurandi autoritate confirmantur. l. 5. t. 5. d. 15. in all. n. 8
Renunciatio quantumlibet generalis nunquam refertur ad incogitata. l. 5. t. 5. d. 15. in all. n. 10. p. 11. c. 2
Renuntiationes liberorum odiosæ. l. 5. t. 5. d. 15. p. 11. col. 2
Renuntiatio quantumlibet generalis non refertur ad incogitata. l. 6. t. 20. d. 28. in al. n. 17. p. 282. c. 2
Renuntiatio non iurata est nulla. l. 5. t. 8. d. 21. p. 39. c. 1
Renunciationis iusta causa non est, in fauorem eius personæ quæ nihil de suo dederit. lib. 5. t. 9. defin. 10. pag. 43. colum. 2
generalis Renunciatio an extendatur ad fideicommissum cuius dies nondum cessit. libr. 6. titul. 20. d. 28. numer. 18. p. 282. column. 2

Repetitio.

Repe-

Repetitio nulla est ab eo qui suum recepit, licèt alius solverit, quàm qui soluere debuerit l. 7 t. 26 d. 19 n. 5 p. 348 c. 2

Repræsentatio.

Ius Repræsentationis ex veteris iuris ratione locum nō habebat nisi in descendentibus l. 6 t. 31 d. 1 p. 220 c. 1. At Iustinianus illud induxit in collateralibus. Ibid.

Ius Repræsentationis ab intestato vltrà fratrum filios non porrigitur l. 6 t. 20 d. 10 n. 3 p. 175 c. 2

Ius Repræsentationis non habet locum post fratrum liberos in fideicommissis relictis sub nomine collectiuo, sicuti nec ab intestato l. 6 t. 20 d. 8 p. 175 c. 1

Ius Reptæsentationis à Iustiniano est introductum. ibid.

Repræsentationi an sit locus in fideicommissis l. 6 t. 18 d. 10 p. 169 c. 1

Repudiatio. Repudiare.

Repudiatio hereditatis non est hodie actus solennis, vt olim, sed potest fieri quocunque loco & quacunque testatione voluntatis l. 6 t. 12 d. 17 in all. n. 1 p. 146 c. 2

Repudiatio hereditatis erat actus solennis & legitimus, sicut aditio, ficbárque in iure l. 6 tit 12. d. 16 n. 1 p. 146 c. 1

Aliud est negare se heredem, aliud Repudiare hereditatem l. 6 t. 12 d. 16 p. 146 c. 1

Resignatarius.

Resignatarius per confidentiam non potest dici spoliatus, ideóque nec restituendus l. 8 t. 3 d. 6 p. 383 c. 2

Responsio.

Responsionibus per attenuationem quando locus l. 9 t. 2 p. 558 c. 2 d. 6 differunt à iustificationibus seu factis iustificatiuis ibid. in all. n. 1

Res communis.

Res communis ab vno ex sociis pignorari quatenus possit l. 8 t. 11 p. 424 c. 2 d. 1

Respubiica.

Interest Reip. ne quis sua iurisdictione abutatur l. 7 t. 28 p. 364 c. 2 d. 20 n. 2 in all.

Reip. interest mulieres nubere vt iustis nuptiis ciuitas repleatur l. 7 t. 1 p. 235 c. 1 d. 15 n. 14 in all.

Restitutio. Restituere.

Restitutionis iudicio pendente cōtractus tenet propter iusiurandum li. 5 t. 15 p. 59c 2 d. 5 n. 4 in all.

Restitutio non habet vim suspensiuā iure consuetudinario l. 5 t. 15 p. 59 c. 2 d. 5 n. 4 in all.

Omnes restitutiones in integrum hoc habent commune, quòd ex æquitate contra nimium iuris rigorem conceduntur l. 7 t. 29 p. 368 c. 1 d. 12 n. 2 in all.

Restitutio frustra petitur aduersus cōtractum qui non tenet l. 8 t. 3 p. 384 d. 8 n. 3 in all.

Restitutiones non competunt ipso iure, sed dantur à prætore causa cognita l. 8 t. 40 d. 11 in all. n. 4 p. 86 c. 1

Restitutiones ex æquitate dantur iis qui quoquomodo læsi sunt l. 5 t. 15 in all. n. 14 p. 11 c. 2

Restitutio nunquam datur nisi læso l. 5 t. 38 d. 1 in all. n. 4 p. 85 c. 1

Ad rem restituendā is tātùm condemnari potest, qui eius restituēdę facultatē habet l. 5 t. 24 d. 4 in al. n. 3 p. 70 c. 1. nisi dolo desierit habere. Ibi.

Posse Restituere, & fecisse dolo malo ne possis restituere l. 5 t. 32 d. 2 in all. n. 6 p. 77 c. 2

Restitutionem in integrum frustra implorat is qui ipso iure munitus est l. 5 t. 21 d. 1 in all. n. 3 p. 66 c. 1

Vt Restiturio locum habere possit negotium aliquod gestum esse oportet, aut quasi gestum l. 7 t. 8 d. 1 in al. n. 8 p. 266 c. 1

Quod fit in maiori ætate in consequētiam negotij perfecti in minore nō tollit auxilium Restitutionis l. 5 tit. 39 d. 1 p. 83 c. 1

Restiturio dari potest etiam contra vitium litigiosi, adeóque in parua Cācellaria l. 8 t. 24 d. 11 p. 477 c. 1

Restitutus in pristinum statum potest de statu illo quandocunque docere l. 8 t. 3 d. 16 p. 392 c. 1

Restitutio in integrum an restituat anteriori creditori ius pignoris in prę iudicium posteriotis creditoris l. 8 t. 8 d. 5 p. 412 c. 2

Restitutio in integrum omnia in statum pristinum reponit l. 8 t. 4 d. 4 in all. n. 3 p. 394 c. 1

Restitutio in integrum frustra petitur contra fideiussorem posteaquam solvit l. 8 t. 27 d. 20 p. 492 c. 1

Restitutionis beneficium cedi potest l. 5 t. 39 d. 1 in all. n. 4 p. 83 c. 2

Restiturio in integrum quādo cumulari possit cum actione quę aduersus spoliatorē cōpetit l. 8 t. 3 d. 8 p. 383 c. 2

An possit Restitui qui pro diuite debitore inopem accepit per delegationem l. 8 t. 28 d. 2 p. 501 c. 1

Ius petēdę Restitutionis transit etiā ad heredē l. 7 t. 18 d. 39 in al. n. 4 p. 301 c. 1

Ius petendæ Restitutionis transit ad heredes l. 5 t. 40 d. 11 in all. n. 3 p. 87 c. 2

Aduersus contractum à prodigo perperam celebratum nulla est opus Restitutione in integrum l. 5 t. 40 d. 8 p. 86 c. 2

Qui procuratorem relinquit non potest Restitui tanquam absens l. 5 t. 40 d. 9 in all. n. 1 p. 87 c. 1

Nemo Restituitur in integrum ob id solùm quòd fuerit minor cùm contraxit, nisi etiam fuerit læsus l. 9 t. 28 d. 26 n. 1 p. 621 c. 2

Retinere. Retentio.

Retentio possidenti facilius datur, quàm non possidenti persecutio l. 5 t. 8 d. 4 in all. n. 7 p. 33 c. 2.

Ius retentionis competit multis casibus, quibus hypotheca nec expressa nec tacita est l. 5 t. 34 d. 1 in all. n. 2 p. 80 c. 2

Per fructuum Retentionem nonnunquam transfertur possessio, & cum possessione dominium l. 5 t. 11 d. 1 in all. n. 4 p. 48 c. 1

Retinere quàm petere longè melius est & commodius l. 5 t. 14 d. 4 in all. n. 27 p. 57 c. 1

Retentio non est dominii, sed possessionis l. 5 t. 8 d. 15 in all. n. 6 p. 37 c. 1

Retentio nulla actioni de dote obiici potest l. 5 t. 8 d. 4 p. 33 c. 2. exceptio, ibid.

Retentio facilior & fauorabilior est quàm acquisitio l. 5 tit. 13 d. 4 in all. n. 5 p. 51 c. 1

Reus.

Priùs de persona Rei quærendum, quàm de iure actoris l. 8 t. 23 d. 9 p. 464 c. 1

Reus criminis qui à iudice promissa impunitate confessus est, an & quando debeat condemnari l. 7 t. 24 d. 8 p. 342 c. 1

Reus ex vinculis sentētiam audire debet l. 9 t. 3 d. 3 p. 561 c. 1

Reus quando condemnetur etiamsi actor non probet plenè suam intentionem l. 7 t. 24 d. 3 p. 341 c. 1 in all. n. 1

Si reus moriatur in tortura an iudex teneatur de homicidio l. 9 t. 21 d. 12 n. 2. p. 592 c. 2

Rei defuncti memoria etiam ob incestum damnari potest l. 9 t. 24 d. 4 p. 605 c. 1

Reo qui & obiectionem testium passus & ad iustificationes suas admissus fuit, non est danda dilatio ad respondendum, vt aiunt, per attenuationem l. 9 t. 2 d. 6 p. 558 c. 2

Actore non probante absoluitur Reus etiamsi nihil præstiterit l. 8 t. 23 d. 9 p. 464 c. 1

Reo fatenti crimen quando noceat cōfessio l. 7 t. 24 d. 1 n. 10 p. 340 c. 2

Reus an possit retineri in carceribus pro expensis litis criminalis l. 7 t. 18 d. 52 p. 304 c. 2 & 305 c. 1

Reus in exceptionibus suis actor est l. 8 t. 23 d. 31 n. 2 in all. p. 470 c. 2

Reus pendente accusatione retinet liberam bonorum suorū administrationem, dum nihil in fraudem faciat l. 9 t. 2 d. 1 p. 557 c. 2. exceptio. ibid. n. 1

Reorum cur melior cōdicio, quàm actorum l. 5 t. 7 d. 10 in all. n. 3 p. 28 c. 2

Per nō ius actoris rei vincere debet, per non ius rei nunquam actor vincit l. 7 t. 18 d. 56 n. 16. 17 p. 306 c. 1

Reus non condemnatus de crimine an & quando ad expensas litis possit condemnari l. 7 t. 18 d. 40 p. 301 c. 1

Respondere per attenuationem Reus debet ex ore, & in vinculis l. 9 t. 2 d. 12 p. 560 c. 2

Cuius sumptibus transmittendus sit Reus qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum l. 9 t. 3 d. 1 p. 560 c. 2

Reus de quo amplius inquiri iudex iusserit debeátne ad expensas litis condemnari l. 7 t. 18 d. 66 pagin. 309 c. 1

Reus non est audiendus si perire velit l. 6 t. 2 d. 2 p. 92 c. 2

Reus criminis ex sola contumacia nūquam habetur pro confesso, nisi aliq adsint probationes l. 7 t. 24 d. 7 p. 341 c. 2

Incertitudo quando liberet Reos qui plures de eodem crimine accusantur l. 9 t. 21 d. 19 p. 594 c. 1

Reus maiestatis an possit facere testamentum l. 6 t. 15 d. 5 p. 154 c. 1

Reus extra tormenta confessus, nec in confessione postea perseuerans iterum atque iterum torqueri potest, sed non sæpius quàm ter l. 9 t. 21 d. 2 p. 590 c. 1

Reus à sola obseruatione iudicii absolutus debeátne ad expēsas cōdemnari l. 7 t. 18 d. 66 p. 309 c. 1

Reus cuius impēsis à carceribus inferioris iudicis ad carceres superioris debeat trāsferri l. 7 t. 18 d. 46 p. 303 c. 1

Reus simulans insaniam per dolum ne interrogetur de crimine etiam quod pœnam corporalem non mereretur, torqueri debet l. 9 t. 21 d. 1 p. 590 c. 1

Læsæ maiestatis Reus quatenus facere possit testamentum l. 6 t. 5 d. 21 p. 104 c. 2

Pro reo criminis quando possint audiri testes l.9. t.2.p. 560. c.1. d. 11
Reus iam conuictus non debet torqueri l.9 t.21.p.592.c.1.d.15 exceptio. p eadem d.16
Reus suam exceptionem probare debet,cùm in ea sit actor l.7.t.14.pa. 280. c.1.d.6.n.2.in all.

Rusticitas.

Rusticitati solet indulgeri quantum ad solennitates testamentorum l. 6. t.5.p.96.c.1.d.1.n.11.in all.

Sabaudia.

Sabaudiæ Duces habent iura imperij, & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoris l 7.t.11.p.270.c.1.d.1

Sacramentum.

Puberũ sacramenta duntaxat custodiẽda sunt nõ etiam impuberum l. 5.t. 40 d.8 in all.n.15 p.87 c.1

Sacrilegium.

Sacrilegii pœna quæ l 9 t. 17 d.1 n.6 p. 584 c.1
Sacrilegium quid l.9 t.17 d.1 n.6 in all. p.584 c.1
Crimen Sacrilegii est mixti fori l. 9 t. 17 d.1 p.583 c.2

Satisdare.Satisdatio.

Satisdatio de non ostendendo l.7 t. 31 d.5 p. 370 c. 1 in all.n.1. pro ea quando admittatur iuratoria cautio.ibid.
Satisdatione quenquã onerari ob hoc solùm quòd ex aliena sit prouincia est iniquum l.6 t. 13 d.4 n.6 p.149 c.1
Remedium Satisdationis præsentissimum & optimum est pro debitis non liquidis l.7 t.20 d.13 p.323 c.2
Satisdare dicitur qui dat fideiussorem, non etiam is qui dat pignus l.5 t.14 d.3 in all.n.3 p.56
Satisdatio solet impedire sequestrationem l.7 t.19 d.8 in all.n.2 p.316 c 2
Satisdatio locum non habet, quoties certum est legatum aut fideicommissum neque deberi neque vnquã debitum iri l.6 t. 23 d. 15 in all. n. 1 p.200 c.2
Satisdationem offerre debet qui noui operis nunciatione neglecta vult ædificare l.8 t.5 d.1 p.395 c.2 in al. n.2
Satisdatio non prodest ad agẽdum nisi vt caueatur de rato, si dubitetur de mandato l.6 t.11 d. 7 in all.n.9 p. 143 c.2
Satisdatio nõ facit tutorem, sed ei qui iam tutor sit satisdandi necessitas iniungitur l.5 t.25 d. 2 in all. nu. 2 p.71 c.2
Sine Satisdatione vix vlla fit prouisionalis adiudicatio pendente lite l.7 t. 29 d.5 in all.n.4 p.366 c.2

Satisfactio.

Satisfactio est pro solutione l.6 t.17 d. 6 in all.n.1 p.161 c.1

Sebusiani.

Apud Sebusianos augmentum dotale non est in vsu l. 5 t. 5 d. 15 p. 81 c. 1. sed donatio propter nuptias.ibi.quę redit ad communes liberos,si mater ad secundas conuolet nuptias. ibid.

Senator.

Senatores sunt pars corporis Principis l.7 t.14 d.1 in all.n.2 p.279 c.1
Senatores habent iudicandi necessitatem l.9 t.28 d.23 in all.n.3 p.619 c.2
Senatores tributum iudicati pendere non coguntur l.7 t. 18 d.15 p. 295 c. 1. nec illud ab aduersario possunt repetere.ibid.
Senatores sunt pars corporis Principis l.9 t.29 d.17 n. 11 transmittunt ad liberos nobilitatem ratione dignitatis à se acquisitam ead.d.n.11
Filiusfam. Senator non potest facere testamentum, nec si pater consentiat l.8 t.,2 d.3 p.534 c.1
Habet liberos tuos heredes legitimos in peculio quasi castrensi l.8 t.32 d. 3 p.534 c.1
Quæ priuilegia Senatores transmittãt aut non transmittant ad suas viduas & liberos lib 9 tit.28 d.22 & 23.24.p. 619 c.1
Senator non potest proprium corpus obligare l. 8 tit.27 d.12 n. 4 p.490c.1

Senatus.

Ad Senatum pertinet litium anfractus quantum fieri potest excludere l.5 t. 5 d.15 p.11 c.2
Quod Senatus fieri iussit sub pœnæ comminatione præcisè faciendum est,sed non facilè mulcta irroganda l.7 t.23 p.339 c.2 & 340 c.1
Senatus est supremus magistratus l.7 t. 14 d.7 n.1 d.280 c.1
Senatus vice Principis cognoscit,vt olim præfecti prætorio l. 7 t. 14 d.1 in all.n.8 p.279 c.1
Senatus quando soleat prorogare tẽpus ad luẽda pignora post semestre elapsum quod statuto præstitutum est l.8 t.19 d.23 p.451 c.1
Senatus potest & debet ex æquitate magis quàm ex rigore iuris pronũciare,tanquam qui supremus sit magistratus & vicem Principis gerat l. 6 t.24 d.16 in all.n.2 p.207 c.1
Senatus est consulendus quum extranei magistratus sententia executioni mandanda est l.7 t.16 d.8 in all.n. 1 p.290 c.2
Senatus ab omnibus magistratibus inferioribus appellatur tanquã superior & solus habẽs iurisdictionẽ superioritatis contentiosam l.7 t.15 d. 19in all.n.3 p.288 c.1
Senatus exemplo alterius iudicis cuiuslibet posteaquam semel pronunciauit officio suo functus est l. 7 t. 18 d.47 in all.n.1 p.305 c.1
Senatus Principis vices gerit in iis omnibus quæ pertinent ad causam contentiosæ iurisdictionis l. 7 t. 26 d.34 in all.n.1 p.152 c.1
Senatus potest iudicare secundùm cõscientiam, & non semper secundùm allegata & probata l.7 t.14 d.7 p.280 c.1
A Senatu non potest appellari l. 7 t. 14 d.4 in all.n.4 p.279 c.2

Senatusconsultum.

Senatusconsultum Velleianum succurrit tamen mulieri quæ pro alio se obligauit l.5 t.16 d.1 p.57 c.1
Senatusconsulta infringuntur vel remedio supplicationis ciuilis, si qua instrumenta noua proferantur, vel propositione erroris si quis error intercesisse probari possit l.7 t.14 d.9 n.24 p.281 c.1
Senatusconsulta ex pronunciatione vires accipiunt l.7 t.19 d.9 n.1 p.316 c.2
Senatusconsulta extempore pronuntiata cur & quomodo emendentur l.7 t.19 d.9 p.316 c.2
Senatusconsultum quod habet illam clausulam alio non apparente ex nouis probationibus euerti potest l. 7 t.19 d.2 p.313 c.2
Senatusconsultum non aliter labefactari potest quàm per ciuilem supplicationem l.7 t.14 d.2 p.279 c.1
Aduersus Senatusconsultum non potest obiici error iuris, sed tantùm error facti lib.7 tit. 14 defin. 1 p.278 c.2
Senatusconsultum quod habet illam clausulam alio no apparente, interlocutorium esse creditur l. 7 t. 19 d.1 p.313 c.1
Senatusconsultum quando possit reuocari citra viam ciuilis supplicationis l.7 t.14 d.5 p.279 c.2

Senex.

Senex an possit torqueri l.9 t.21 d.24 p 595 c.1

Sententia.

Sententia quæ terminat iudicium possessorij dicitur definitiua, licèt non terminet totum negotium, quia superest quæstio petitorii l. 7 t. 28 d.7 in all.n.1 p.361 c.2
Sententiæ executio præscribitur spatio triginta annorum l.7 t. 13 d.12 p. 275 c.1
Nocet creditoribus etiam non vocatis Sententia inter alios lata pro herede cum beneficio legis l.7 t.25 d.1 p. 342 c.2
Non potest fieri executio Sententiæ quandiu non constat quid veniat in condemnationem l.7 t.20 d.10 p.322 c 2
Ad Sentẽtiam rescindendam opus vel appellatione,vel in integrum restitutione l.5 t.3 d.1 in all.n.3 p.6 c.1
De Sententia contra curatorem hereditatis data l.7 t.19 d.12 p.317 c.2
An sentẽtia super possessorio possit reuocari per ciuilem supplicationem l.7 t.14 d.9 p.281 & d.seq.
Sententia lata super statu personæ facit ius inter alios l.7 tit.19 d.15 in all. n 1 p.318 c 1
Extraneorum magistratuum Sententiæ apud Sabaudos nõ possunt mãdari executioni, nisi ex permissione Senatus l.7 t. 16 d.8 in all. n.1 p. 290 c.2
Sententia etiam inter alios lata quãdo pariat exceptionem rei iudicatæ l.7 t.19 d.4 p.314 c.12
De Sententia lata super possessorio simul & super petitorio l.8 t.5 d.19 p. 386 c.2
Sententia quæ afficit statum personæ facit ius quod ad omnes l. 7 t.25 d.1 in all.n.2 p.342.c.2
Sententiæ vel sunt interlocutoriæ, vel definitiuæ,vel mixtæ l.7 t.15 d. 9 in all.n.1 p.286 c.1
Etiam nulla Sententia transit hodie in rem iudicatam si ab ea non appelletur l.7 t.27 d.13 p.358 c 1
Sententia iudicis etiam interlocutoria ius facit l.7 t.19 d.1 in all. n. 4 p.313 c.2
Standum est Sententiæ etiam iniquæ à qua non fuit appellatum, sed ita vt postea appellandi facultas non præripiatur l.7 t.19 d.14 p.318 c.1
Sententia prouisionalis nõ nisi per definitiuam reuocari potest l.7 t.19 d.3 p.313 c.2
Reuocata autem nullius est effectus, quanuis à definitiua fuerit prouocatum.ibid.
Sentẽtia siue interlocutoria siue definitiua quæ abiit in rẽ iudicatã, exequenda est propter autoritatem rei iudicatæ l.7 t 26 d.22 n.2 p.349 c.1
Sententia cõtra alios lata quo casu noceat aliis etiã minoribus, aut absentib. & indefensis l.7 t.25 d.5 p.343 c.2
Sẽtẽtia lata cõtra priorẽ emphyteutã potest mãdari executioni cõtra nouum possessorẽ l.7 t.25 d. 6 p.343 c.2
Sententia prouisionalis tollitur per definitiuam l.7 t.15 d.14 p.287 c.1

Sed

sed reuiuiſcit ſi à definitiua ſit appellatum *ibid.*

à Sententia etiam nulla perinde appelandum ac ſi teneret l.7.t 20.d.25.n.2. p.327.c.2

Sententia de nobilitate lata ab vno magiſtratu, an pariat exceptionem rei iudicatę coram alio & cõtra tertium l.7.t.19.d.7. p.316 c.1

Sententia contra tutorem lata non aliter pupillum afficit quàm ſi victor probet fuiſſe verum tutorem l.7.t. 12 d.3.p 337 c.1

Sententia inter alios lata aliis non auditis nec vocatis non nocet l.6.t.11. d.6.in all.n 3.p.129.c 1.exceptio *ibid.*

Sententia definitiua illa eſt quæ finem liti imponit l.7 t.19.d.1.in all.n.2.p. 313 c.2. Interlocutoriâ verò dicitur omnis actus qui fit pẽdente lite.*ibid.*

Sententia prouiſionalis an & quando poſſit mandari executioni non obſtante & ſalua nihilominus appellatione l 7.t.15.d 2.p.283.c 1

ad Sententiam procedi non poteſt niſi facta priùs conteſtatione l.7.t.19.d. 18 p.319.c.1

Sententia interdum reſcinditur ſine appellatione l.5.t.21.d.2.in all.n.2 p. 66.c.2

Sententia definitiua an & quando poſſit mandari executioni non obſtante & ſalua nihilominus appellatione l.7.t.15.d.2.p.283 c.1.2

Pertinet ad definitiuam Sententiam non etiam ad prouiſionalem, vt de fructuum perceptorum reſtitutione pronunticetur l.7.t.15.d.12.p. 286.287.c.1

In connexis non poteſt Sententia pro parte valere,& pro parte non valere l.7.t.26 d.2 in all. n.6 p.345 c.1

Sententia lata in cauſa appellationis contra eum qui cum procuratore iuriſdictionali in prima inſtantia obtinuerat an noceat procuratori iuriſdictionali l.7.t.22.d.8.p.388.c.1

Sententia lata pro legitima contra heredem an mandari poſſit executioni contra tertios poſſeſſores.leg.7.t t 22.d.10. p.338.c.2

Sententia definitiua quando poſſit mãdari executioni non obſtante appellatione l.7.t.20.d.34.n.9 p.330 c.2

Definitiua Sententia pro eo lata qui iam obtinuit prouiſionalem executioni mandari non poteſt ſi fuerit appellatum, at prouiſionalis poteſt l.7.t.20.d 34 p.330.c.1

Sententia contra ſyndicos etiam non nominatos lata ipſo iure tenet & afficit vniuerſitatẽ l.7.t.19.d.13.pa.318 c.1

Sententia quæ tranſiit in rem iudicatam reſcindi non poteſt l.5 t.3.d.8.in all.n.3.p.6.c.1

Sententia lata ſuper nullitate proceſſus eſt interlocutoria non definitiua lib.7.t.19.d.1.in all.n.2.p.313.c.2

Sententia contra Prælatum lata an noceat ſucceſſori l.7.t. 22. d.11.p.339 c.1

Sententia ſuper dotis aſſecuratione omnes creditores afficit etiam qui in alia prouincia degunt l.7.t.19.d.11 p.317 c.2

Sententia cõtra defunctum lata quando poſſit mandari executioni pendente inſtantia diſcuſſionis l. 6 t.11. d.16 p.132 c.1

Sententia contra tutorem lata mandarine debeat executioni contra pupillum,& quomodo l.7 t. 20 d. 33 p. 330 c.1 & d.36 p.331 c.1

Sententia contra patrem lata poteſt mandari executioni contra filium tanquam heredem, ſed in bonis patris tantùm l.7 t.20 d.30 p.329 c.1

Sententiæ extra territorium redditæ quatenus permittenda ſit executio l.7 t.20 d.2 p.320 c.1

De ratione exequendi Sententiam aduerſus condemnatum debitorem l. 7 t.20 d.5 n.3.4.5.6.7.p.321 c.1

Sentẽtia à qua fuerat appellatum tranſit neceſſariò in rem iudicatam,ſublata appellatione iterúmque appellandi facultate l.7 t.18 d.56 in all.n. 7 p.306 c.1

Sententia quælibet cur dicatur ſtricti iuris l.7 tit. 18 d. 12 in all.num. 5 p. 294 c.2

Sententia poteſt quidem eſſe incerta, ſed non executio ſententiæ l.7 t.20 d.10.in all.n.1 p.322 c.2

Sententia lata de fructibus iure dominij petitis,nocet quandoque condemnato fundum ipſum vindicanti l. 7 t. 19 d.5 p.315 c.1

pendente quæſtione de rationibus reddendis nõ eſt locus prouiſionali Sententiæ inter ſocios l.7 t.15 d.4 p.284 c.1.exceptio.ibid.

Sententia lata contra fratrem qui tam ſuo quàm fratris nomine condemnatus eſt an fratri noceat l.7 t.22 d.7 p.338 c.1

Sententia debet eſſe conformis libello,aliàs nulla eſt l.7 t.7 d.29.n.10 p. 262 c.1

An pendente diſcuſſionis inſtantiâ prouiſionalis Sententia ferri poſſit pro creditore clauſulam præſertim conſtituti habente l. 6 t. 11 d. 40 pag.139 c.1

Sententiæ mediæ ſolent eſſe æquiores l.6 t.23 d.14.in all.n.4 p.200 c.2

vis petendæ executionis Sententiæ præſcribitur 30.annis l.7 t.27 d.14.in all. n.7 p.358 c.2

Sententiæ omnes ſunt ſtricti iuris l.7 t.19 d.1 in all.n.3 p.313 c.2

cùm capita Sententiæ non ſunt connexa tot videntur Sententiæ quot ſunt capita l.7 t.26 d.13 in all.num.1.p.347 c.1

Sententiæ prouiſionalis pro aliquo ex creditoribus an & quando ferenda ſit pendente diſcuſſionis inſtantia l.6 t.11 d.4 p.128 c.2

prouiſionalis Sententia nũquã tranſit in rem iudicatam l.7 t. 20 d.17 n.1 p.324 c.2

reuocatur per definitiuam ibid.n.5

Sententia lata quando poſſit mandari executioni contra tertium l.7 t.22 d. 9 in all.n.1 p.338 c.1

etſi poſt ſententiæ pronuntiationem nihil addi ſententiæ poteſt, neque detrahi,poteſt tamen Sententia declarari l.8 t.28 d.6 n.8 in all.p.503 c.1

à Sententia ipſo iure nulla an neceſſe ſit appellare l.7 t.19 d.20 p.319

per Sententiam non debent fieri correi debendi quod ad ſumptus qui fuerunt correi criminis l.7 t.21 d.1 p.335 c.1

Sententiam quæ ſcripta non ſit,ne qui dem ſententiæ nomen habere volũt Imperatores l.7 t.19 d. 9 in all.n.2 p. 317 c.1.exceptio.ibid.

Separatio.

Separatio bonorum defuncti & heredis quando fiat l.7 t.32 d.15 p. 375 c.2

Sequeſter.

Sequeſter factus per iudicem,ſi ſpoliatus ſit à quo iudice reſtitui poſſit l.8 t.3 d.18 p.386 c.2

Sequeſtratio.

Sequeſtratio à Senatu fieri iuſſa non poteſt impediri oblata ſatiſdatione l.7 t.19 d.8 p.316 c.2

Sequeſtratio per iudicem facta quando habeatur pro Spoliatione,& quibus remediis emendanda ſit l.8 t.3 d. 16 p.386 c.1

Sequeſtrationem impedit ſatiſdatio l. 7 t.19 d.8 in all.n.2 p.316 c.2

Sequeſtratio regulariter eſt prohibita l.7 t.19 d.8 in al .n.1 p.316 c.2.quando permiſſa.ibid.

Sequeſtratio regulariter prohibetur l. 5 t.13 d.5 n.26 in all.p.51 c.2

Sequeſtratio per iudicem facta quando habeatur pro ſpoliatione l.8 t.3 d.16 p.386 c.1

Seruus.

Serui inſtituti ſunt heredes neceſſarij & coguntur ſe immiſcere l.6 t.20 d. 39 n.5 p.186 c.2

Seruus etiam inuitus libertate donari poteſt l.7 t.1 d. 21 in all.n.1 p.236 c.2

Serui inſtituti heredes habent beneficium ſeparationis ſi non attigerint bona defuncti l.6 t.20 d.39 n.7 in al. p.186 c.2

Simulatum.Simulatio.

Simulata pro infectis haberi debent l. 6 t.6 d.5 in al.n.9 p.109 c.1

Simulationis vicium reale eſt & afficit rem ipſam facitque vt pro infecta haberi debeat l.8 t.23 d.16 n.1 in all.p.466 c.2

Simulata pro infectis haberi debent l.5 t.3 d.10 in all.n. 4 p.6 c.2

Simulationis probatio perdifficilis eſt l.5 t.10 d.1 in all.n.4 p.45 c.1

Simulatio eſt difficilis probationis, quia in animo conſiſtit l. 5 t.3 d.9 in all.n.6 p.6 c.1.probatur per indicia. ibid.

Simulatus contractus non eſt contractus, quippe qui non habeat voluntatem contrahentium l.8 t.23 d.16 n. 3,4,p.466 c.2

Simulationis exceptio à quibus obiici queat l.8 t.23 d.16 p.466 c.2

Simulata pro infectis haberi debent l. 5 t.9 d.11 p.44 c.1 in all.n.19

Simulata pro infectis ſemper habenda ſunt l.3 t.7 d.4 in all.n.11 p.19 c.1

Socius.Societas.

Socius an poſſit rem communem pignori dare l.8 t.11 d.1 p.424 c.2

Non poteſt Socius prætextu communionis intercedere quominus pars Socii etiam ante diuiſionẽ capiatur pignori ab eo qui ſocium habet cõdemnatum l.8 t.11 d.2 p.425 c.1

Societas cõſortionalis ſeu cõſuetudinaria inter cõiuges quãdoq; cõtrahitur l. 8 t.6 d.12 n.1 in al. p.399 c.2

Societas tacita contrahitur per communicationem lucrorum l.7 t.1 d.10 in all.n.3 p.233 c.1

Societas bonorum & quæſtuum inter coniuges nonnunquam iniri ſolet l.5 t.7 d.33 p.27 c.1

Pendente quęſtione de rationibus reddendis non eſt locus prouiſionali condemnationi inter ſocios l.7 t. 15 d.4 p.284 c.1

Socius tenetur ex culpa adeóque ex ſola negligentia l.7 t.15 d.4 in all.n. 8 p.284 c.2

Solennitas.

Solennitates teſtamentorum nullæ ſunt Iuris gentium l. 6 t. 5 d.2 in all. n.9 p 97 c.1

Soluere, Solutio.

Nũquã pro ſoluto habẽdũ eſt id quod

postmodum quacunque ex causa euincitur.l.8.t.29 d.49.n.20.p.518.c.2.
Ante diem solui potest, quod in diem debetur. l.5.t.7.d.4.in all.n.3.p.19. c. 1. plus præstat, qui antè diem soluit: *ibid.*
Solutione tollitur obligatio & nomen debitoris.l.8.t.28.d 10.n.7. p.504 c.1.
Solutio annuæ pensionis pro tribus annis continuis inducit præsumptionem totius debiti in præteritum soluti.l.8.t.29.d.32.p.513.c.2.
impunè soluit, qui ad solutionem cogi per prætorem potest l.3. t. 7. d. 4. in all.n.6 p.19.c.1.
datio in Solutum venditionis instar obtinet ad dominium rei in perpetuum transferendum.l.5.t. 34. d. 1. in all.n.11.p.80.c.2.
Semper periculosa est solutio quæ fit minori, sine curatoris autoritate, nisi cùm iudicis iussus accedit.l.5.t.35. d. 2.in all.n.3.p.81.c.1.
quotiescunque solutio fit vel personæ suspectæ, vel pro persona suspecta, curiosius esse debet is qui soluit l.5.t. 37.d.2.p.82.c.2.
Nemo cogendus est vt pro alio quicquam inuitus soluat l.5.t.27. d.2. in all.n.4.p.73.p.1.
Solui potest vbique, quod sine loci adiectione promissum est l.5.t.6.d.4.in all.n.4.p.14.c.1.
qui soluit alienat, quanuis locupletior fieri dicatur, quatenꝰ se liberat ab obligatione l.5.t.15.d.5.in all.n.6.p.59. c.2.
Soluit is qui delegat debitorem l. 6. t. 17.d.6.in all.n.3.p.161.c.1.
Simpliciter facta solutio cedit in vsuras, potiùs quàm in sortem, si vsuræ potuerũt exigi l.8.t.29.d.31.p.513.c.1.
qui Solutionem accipit fit locupletior l.5.t.15.d.5.in all.n.6.p.59.c.2.
Solutione accepta cogitur creditor & instrumentum reddere & apocham conscribere l.8.t.29.d.3.p.505.c.1.
aliud pro alio Solui non potest l.7.t.1. d.27.in all.n.9.p.240.c.2.
Soluens bona fide ei qui credebatur habere ius accipiendæ solutionis an liberetur.l.8 t.29 d.38.p.515.c.1.2.
pecunia semper præsumitur esse Soluentis l.5.t.23.d.3.in all.n.7.p.68. c.1. præterquam in filiofam.*ibid.*
in debitis fauorabilibus annuis quando facienda sit Solutio l.8.t.29.d. 12. p.507.c.1.
legatum nummarium in qua moneta Solui debeat.l.8.t.29.d.15.p.507.c.1.
Solutio etiam malè facta conualescit per ratihabitionem l.5.t. 13. d. 14. in all.n.3 p.55.c.1.
Solutio facta executori an liberet debitorem l 8.t.29.d.24.p.510.c.1.
Solutio partis debiti, adeóque totius etiam debiti liquidi, quandiu aliquid liquidandum superest non potest inducere hypothecariam ne quidem pro parte l.8.t.29.d.8.p.506.c.1.
qui se obligat soluere aureos ad communem valorem, eum valorem promisisse intelligitur qui sit frequentatus etiam abusu commerciorum l.8.t.29.d.41.p.516.c.1.
Solui potest quandocũque, quod nullo tempore adiecto promissum est l.5.t. 6.d.4.in all.n.4.p.14.c.1.
Solutio faciẽda in tot aureis æstimatis per libras regias, non tã ex aureorum quàm ex librarũ numero æstimari debet l.8.t.29.d.36.p.514.c.2.& potest fieri in quacunque moneta admissibili in loco solutioni destinato. *ibid.*
Solutio non est naturalis & legitimus modus tollẽdę obligationis, nisi cùm fit vero creditori, aut eius procuratori, aut saltem ex ipsius voluntate l. 5. t.8.d.20.p.39.c.1.in all.n.4.
qui Soluit ante diẽ plus præstat quàm debeat.l 6.t.16.l.11, in all.n.8.p.159.c.1
Solutio ẽst naturalis & legitimus modus tollendę obligationis l.5.t.7.d.4. in all.n.4.p.19 c.1.
cùm Solutio fit in cõsequẽtiã præcedẽtis obligationis, incipit hypotheca à die obligationis, nõ à die solutionis l 5.t.39.a.1.in all.n.7.p 83.c.2.
datio in Solutum similis est venditioni l.8.t.22.d.2.n.1.p.457.c.2.
moram contrahens in soluendo non ob id cogitur Soluere in meliore moneta, quam quæ fuerit tempore contracti debiti l.8.t.29.d.42.p.516.c.1.
non alia Solutio liberat debitorem, quàm quæ fit vero creditori, aut vero eius procuratori l.8.t.29.d.24. in all. n.1.p 510.c.2.
qui Soluit ex præscripto iudicis & ad modum præscriptum liberatur, nec imputari potest ei cur non appellauerit l.8.t.29.d.9.p. 506 c.2.
Solutione contingit plenissima liberatio l.8.t.23 d.12.n.3.p.465.c.1.
Solutionis totius debiti exceptio pronuntiationem definitiuam impedit l.8.t.23.d.12.p.464.c.2.
Solutio eius præstationis quam suffertam vocant prodest ad inchoandam ingenuitatis præscriptionem, non autem ad exuendam penitus Talliabilitatem l.7.t.4.d.2.p 248.c.1.2.
minus soluit qui tardiùs soluit l.5.t. 13. d.5.in all.n.12.p.51.c.2. plus soluit qui ante diem soluit l.5.t.13.d.5.in all.n.12
Solutionis exceptio in executione iudicati opponi potest l.8.t.23.d.2.n.4. 5.p.462.c.2.
præceptum de statim Soluendo factũ à iudice cõtra non confessum vel nõ conuictum non valet l 7.t.20. d. 27. p.328.c.1.in all.n.1.
quòd debetur in aureis potest Solui in quacunque moneta ex consuetudine, dummodò ea moneta non sit minutissima l.8.t.29.d.37.p.515.c.1.
interest Soluentis vt soluat tutò, ne bis soluere cogatur l.8.t. 29. d. 14. in all. n.3.p.510.c.26.
non sẽper nec cõcludẽter probatur Solutio ex eo quod debitor habeat penes se instrumentũ debiti cancellatũ l.8.t.29.d.23.in all.n.3.p.510.c.1.
eius est Solutionem probare qui eam allegat l.7.t.18.d.78.in all.n.3.p.311 c.2
Solutio debiti an probetur ex eo solo quòd debitor chirographũ penes se habeat l.8.t.27.d.21.n.2.3 p.492.c.1.
Solutio debiti per partes magna habet incõmoda.l.5.t.9.d.2.in al.n.1.p 41.c.2
Sola debiti solutio non sufficit ad tollendum debitum vsurarum quæ in stipulatum deductæ sunt l.5.t.11.d.4. in all.n.2.p.48.c.2.
Solutio quæ fit per partes magna habet incommoda l.6.t.24.d.5.in all.n.12. p.204.c.1.
Solutionis species an sit cessio bonorum l.7.t.31.d.1.in all.n.8.p.369.c.1.
allegatio Solutionis nõ impedit beneficiũ cessionis l.7.t.31.d.2.p.369.c.1.
Solutio facta ei cui cessũ erat debitum quasi vero creditori liberat debitorem l.8.t.29.d.26.p.511.c.1.
qui pro alio Soluit indebitum solã cõdictionem sibi acquirit aduersus eũ qui solutionem accepit l.8.t.29.d.10. p 506.c.2.
per syndicum facta Solutio præsumitur facta nomine vniuersitatis l. 8. t. 29.d.2.p.505.c.1.
Solutione tantùm debiti non etiam cõfusione ex acquisitione dominij extinguitur in totum hypothecaria l.8. t 6.d 1.p 396.c.2.
Solutio vero procuratori facta liberat debitorẽ l.5.t.8.d.18.in all.n.9.p.38.c.1
denuntiatio cessionis factæ in solius cedentis cõmodũ non impedit quominùs cedenti Solui possit l.8.t.29. d.14. p.507.c.1.
Soluendum est legatum in ea monetæ bonitate quæ fuit tempore testamẽti l.8.t.29.d.44 p.516.c.2.
Solutio facta apparitori quando liberet debitorem l.8.t.29.d.48 p.517.c.2.
Soluto debito tollitur hypothecaria l. 8.t.6.d.18.n.4.p.401.c.1.
creditori inuito aliud pro alio solui nõ potest l.5 t.7 d.34 in al.n.8 p.28 c.1
res aliena in Solutum dari non potest l.8.t.14.d.8.n.14 p.430.c.1.
Solutio non potest allegari post arrestum quo fuit pronuntiatum de non solutione l.7.t.14.d.6.p 280 c 1.
Solutio facta creditori suppositio per reum criminis liberat debitorem qui fraudem non participauit & cui nihil potest imputari l.9.t. 2. d. 8. p. 559.c 2.
Solutionem accipere & fidem habere de solutione paria sunt l.5. t. 7. d. 34. in all.n.9.p.28.c.1.
Solutio facta falso procuratori non liberat debitorẽ l.8.t.29.d 29.p.512.c. 1.
cuictã re quæ fuerat data in Solutum, quâ actione agendum creditori l. 8. t.29.d.49.p.518.c.1.
Solutionem habere melius est quàm obligationem l.6.t.12.d.35.in all.n.3.p. 137.c.2.
præstat non Soluere, quàm solutũ repetere l.6 t.25.d.2.in all.n.3.p 207.c.1.
Solutio probanda est ab eo qui allegat, quoniam est facti l.7.t.14.d.6. in all. n.1.p.280.c.1.
bene Soluit quisquis soluit cogente iudice l.7.t.32.d.9.in all.n.8.p.373. c.1.
ibi Soluendum & reddendum indebitum vbi exactum fuit, & in moneta illius loci, si interfit eius qui soluit indebitum l.8.t.29.d.33.p.514.c.1.

Soror.

Soror quando possit succedere fratri in bonis talliabilibus l.7.t.1.d.6 p.231 c.2
Sororem eius quam compressisti, vxorẽ ducere prohiberis iure Canonico t. 3.d.2.p.4.c.2.

Sors.

Sortis remissio quãdoque præsumitur l.6.t.24.d.9.in all.n.5.p.205.c.2.

Sortilegium. Sortilegus.

Sortilegorum pœna l.9.t.12. d.1.& 2. p. 575.c.2.
Sortilegij rea si nõ liquidis probationibus cõuicta sit nõ debet ex solis suspicionibus cõdẽnari, sed tamen exilio multanda, si mala fama vrgeatur l. 9. t.12.d 1.p.575.c.1.
de Sortilegis quid credendum & statuendum l.9.t.12.d 2.p.575.c.2.

Speciale.

duo specialia circa idem an cõcurrere possint l.5.t.6.d.2.in all.n.4.p.12.& 13.

Spoliare, spoliator, spoliatus.

Spoliator condemnatus non potest referre quæstionem dominij, nec possessionis ne quidem ex alio iure l.8. t.3.d.15.p.385.c.2.

Spo-

Spoliatus probare omnino debet se spoliationis tempore possedisse,& quidem verè.l.8.t.3.d.5.p.383.c.1
Spoliatus ab eo cui fundum ex contractu restituendere cogebatur, ante omnia est restituendus.l.8.t.3.d.9.p.384.c.1
Spoliator nullo tempore præscribit.l.7.t.13.d.17.p.276.c.2
debitor quando Spolietur à suo creditore.l.8.t.3.d.32.n.16.in al.p.391.c.2
Spoliator intelligitur etiam qui missus est in possessionem prætore autore, si non renuntiauerit iis quibus debuit.l.8.t.3.d.12.p.385.c.1
Spoliatus etiam prædo ante omnia est restituendus. l.8.t.3 d.2.in all.n.8.p.382.c.2.etiam in beneficialibus. d.3.p.382.c.2.
denunciatio facta falso tutori non excludit Spoliationem quæ adesset si nulla præcessisset denuntiatio l.8.t.3. d.13.p.385.c.2
Spoliatio præsupponit possessionem.l.8.t.3.d.5.n.7.p.383.c.1
pro Spoliatore habetur is cui ex pacto licet possessionem apprehendere propria autoritate,si eam apprehendat apud alium quàm paciscentem.l.8.t.3.d.34.p.391.c.2
prætextu iuris alieni alium Spoliare nemo potest.l.8.t.3.d.10.p.384.c.2
Spoliatio per aduersarium facta odiosior est quàm quæ fit per aduersarium.l.8.t.3.d.22.p.287.c.1
Spoliatori conuento remediis recuperandæ possessionis an detur exceptio contrarii spolii.l.8.t.3.d.40.p.393.c.1
non Spoliat qui possessionem suam cõtinuat.l.8.t.3 d.3.in al.n.1.p.191.c.2
Spoliatum se falso dicit qui passus est auferri sibi possessionem autoritate iudicis.l.8.t.3.d.24.p.388.c.1
resignatarius per confidentiam non potest dici Spoliatus, ideóque nec retinendus l.8.t.3.d.6.p.383.c.1
Spoliationis vitium aliter purgari non potest,quàm si res redierit in potestatem possessoris.l.5.t.7.d.11.in all.n.7.p.21.c.1
Spoliatus non restituitur cõtra tertium bonæ fidei possessorem qui in promptu doceat de dominio vel sui autoris, vel suo.l.8.t.3.d.31.p.390.c.2
Spoliatio præsupponit possessionem.l.6.t.12.d.21.n.17.in al.p.147.c.2

Sponsa.

si Sponsa monasterium ingrediatur, salua remanent viro iura & pacta dotalia.l.5.t.12.d.3.p.49.c.2

Sponsalia.

Sponsalia dirimuntur per lepram superuenientem.l.5.t.12.d.2.in al.n.2.p.49.col.2

Sponsalitia largitas.

Sponsalitiæ largitatis lucrum mulieri superstiti quoad vsum tantùm acquiritur.l.5.t.5.d.15.p.11.c.1
Sponsalitia largitas & augmentum dotale differunt.l.5.t.1.d.3.p.2.in all.n.1
Sponsalitiæ largitatis & augmenti dotalis differentia.l.5.t.5.d.15.p.11.c.1

Sportula.

Sportulæ debentur iudici ob sententiã ex scripto latam.l.5.t.7.d.45.p.30.c.2

Spurius.

Spuriis intestatis & sine prole decedentibus Princeps succedit ex consuetudine.l.5.t.16.d.1.p.60.c.1
Spurii & parentibus & inuicem succedunt.si modò non sint nati ex damnato & punibili coitu.l.6.t.31.d.7. p.282. col.1
Vitricus vxoris Spurio quãtum vult legare potest.l.5.t.16.d.12.p.63.c.1
Spuriæ filiæ quomodo pater alimenta vel dotem dare teneatur.l.5.t.16.d.9.p.62.c.1
Spuria filiâ à patre dotatâ, in dote ei non succedunt liberi,sed pater,qui dotem dedit,vel patris,heres. l.5.t.16.d.9.p.62.c.1
Spurii ex iure communi viles sunt & infames non nobiles.l.9.t.28.d.20.p.618 col.1
at ex consuetudine apud pleraſque gentes si ex nobilibus prognati sint, sunt nobiles: apud Sabaudos verò ita demum si tria concurrant.ibid.
legitima prole subsistente nihil nisi vncia testamento Spuriis ex non punibili coitu susceptis relinqui potest. l.5.t.16.d.8.in all.n.6.p.62.c.1. ab intestato autem nihil penitus hoc casu spuriis debetur.ibid.
Spurius potest institui heres sub hac cõditione si legitimetur.l.6.t.6.d.2.pag.108.c.1
Spurio etiam ex punibili coitu susceptо debentur alimenta ex æquitate Canonica.l.5.t.16.d.7.p.61.c.2.exceptio.ibi.
filius Spurius de cuius patre dubitatur, pendente etiam lite alendus est. l.5.t.16.d.10.p.62.c.2
Spurios appellare solemus qui nati sunt non ex concubinâ,sed ex dãnato coitu.l.6.t.23.d.2.in all.n.6.p.196.c.2

Status.

Status causa nonnisi maiores iudices habere olim poterat.l.7.t.1.d.3. in all.n.4.p.231.c.1

Statutum.

Statuto tolli potest quęl bet præscriptio l.7.t.13.d.5.in all.n.2.p.273.c.1

Stipulari, Stipulatio.

Stipulationes omnes pendent ex negotio contracto.l.5.t.28.d.1.in al. nu.3.p.74.c.1
Stipulatio inter contrahentes præsumitur ex promissione facta præsenti per præsentem.l.8.t.25.d.5.p.478.c.2. secus est in stipulatione notarii,si is cui promissum dicitur fuerit absens.ibid.
ex vna Stipulatione quæ semel commissa fuerit sæpius agi non potest. l.7.t.1.d.8.in al.n.3.p.231.c.2
per Stipulationem à marito de dotali pecunia factam non quæritur actio mulieri.l.5.t.13.d.8.p.52.c.2
in Stipulationibus non fit extensio de persona ad personam.l.9.t.28.d.22.in al.n.5.p.619.c.1
Stipulatio suas habet solennitates,congruam scilicet interrogationem,& cõgruam responsionem. l.8.t.25.d.5.in all.n.3.p.479.1
Stipulari alteri nemo potest. l.5.t.6.d.5.p.14.c.2.in al.n.5
Stipulatio inter dominum & talliabilem inita hanc habet condicionem,si neq; liberos,neque condiuisores vllos relinquet is de cuius successione agitur. l.7.t.1.d.1.in al.n.2.p.230.c.1
alteri Stipulatus cùm sua interesse sciret,sibi actionem quærit, non alteri, præsertim absenti.l.8.t.25.d.13. p.481. col.1
Stipulatio legatorum & fideicommissorum nomine interposita eadem recipit condiciones quas actio ex testamẽto.l.6.t.23.d.8.p.198.c.1
Stipulationes sunt stricti iuris.l.7.t.17.d.3.in all.n.9.p.292.c.1
Stipulatio semel commissa sicut resolui amplius non potest, ita neque iterum committi.l.8.t.27.d.24.in all.n.1. pag.493.c.1
Substitutio facta posthumo in casum si non nascetur possitne habere vim pupillaris expressæ posthumo nato.l.6.t.8.d.24.p.124.c.1
alteri Stipulari nemo potest, nisi quatenus interest stipulantis.l.8.t.35. d 2.in all.n.4.p.542.c.1
etiam iura condicionalia iam nata veniunt in generali Stipulatione, licet eorum condicio nondum euenerit.l.8.t.25.d.4.p 478.c.2
inter præsentes præsumitur Stipulatio, si scriptum sit alterum alteri promisisse,notario maximè interueniente.l.8.t.25.d.13.p.481.c.1
Stipulationem incertitudo vitiare solet l.5.t.6.d.2.in al.n.3.p.12.c.2

Stultus.

Stultus dicitur qui errat in iure, cùm potuit consulere peritiores. l.5.t.23.d.2.p.67.c.2.in all.n.4
Stultorum deterio. conditio quàm prudentum.l.5.t.7.in all.n.6.p.19.c.2

Stuprum.

Stuprum non potest probari per domesticos testes.l.9.t.7.d.5.n.11.in all.pag.569.c.2
etiam attentatum Stuprum quandoque punitur pœna mortis pro grauitate criminis & qualitate personarum.l.9.t.7.d.3.p.568.c.2
quilibet dãnatus coitus Stuprum est.l.9.t.7.d.5.n.2.p.569.c.2.Stupri pœna.ibid.
per vim Stuprans mulierem sine abductione debet puniri pœna mortis. l.9.t.9.d.1.n.2.in al.p.571.c.2
simplex Stuprum in vidua impunitum est.in virgine autem puniendum. l.9.t.7.d.5.p.569.c.1

Stylus.

Stylus regni Galliæ in causis criminalibus apud Sabaudos obseruatur. l.9.t.13.d.1.n.6.in all.p.576.c.2

Subhastatio.

Subhastatio etiam nulla si sit facta pro debito tenet.l.8.t.19 d.23.in al. n.9.p.451.c.1
non possunt impugnari Subhastationes decreto confirmatæ nisi per viam appellationis à decreto, aut supplicationis ciuilis contra decretum Senatus.l.8 t.19.d.10.p.447.c.1
Subhastatio quando censeatur nulla.l.8.t.16.d.4.p.433.c.1
ex Subhastatione nulla nec dominium transfertur nec possessio.l.8.t.16.d.4.p.433.c.1
Subhastatio pignoris duplum debiti excedentis an valeat. l.8.t.16. d.8.p.434. col.2
Subhastatio facta pro merce debita,nec tamen priùs ritè æstimata an valeat. l.8.t.16.d.7.p.434.c.1
fructus percepti ex Subhastationibus etiam in quibus enormissima læsio dũ ne dolus interuenerit,nec restituũtur, nec imputantur in sortem. l.8.t.16.d.28.p.440.c.2
Subhastatio etiam nulliter facta dummodò pro debito tenet, & quandocunque confirmata ob non oblatum debitum retrotrahitur ad tempus expeditionis.l.8.t.16.d.18.p.437.c.2
si in Subhastationibus enormissima læsio interuenerit fructus tamen neutiquã imputantur in sortem. l.8.t.19.d.6.p.446.c.1
Subhastationes non possunt dici nullæ ex eo solo quòd læsio immodica in iis interuenit.l.8.t.16.d.26.in all. n.7.p.440.c.1

non potest emptor prætextu nullitatis Subhastationum recusare solutionem pretii.l.8.t.16.d.22.p.438.c.2
Subhastatio ritè facta & perfecta non vitiatur ex vitio missionis in possessionem secutę.l.t.16.d.16.p.437.c.1
Subhastatio facta certo pretio & pro debito certo licet nondum liquido non potest impugnari à debitore. l.8.t. 6. d.21.p 438 c.1
ex inutili Subhastatione nec dominium transfertur nec possessio. l.8.t.8.d.2.n. 8.p.412.c.1
Subhastatio etiam nulla si modò pro debito facta sit,tenet.l.8.t.16.d.5. p 433. col.2
Subhastatio non potest fieri quin possessori sua auferatur possessio per leuationem,vt vocant.l.8.t.3.d.14.in all.n. 5.p 388.c.2
Subhastatio quę fit pro debito incerto nulla est.l.8.t.16.d.20.p.437.c.2. an ex huiusmodi subhastatione possit empror mitti in possessionem.ibid.
Subhastatio est venditio iudicialis. l.8.t. 16 d 6.n.1.p.434.c.1
transactio facta super Subhastationibus in quibus læsio enormissima intercenit non impedit ne ius redimendi sit perpetuum.l.8 t.16.d 9 p.435.c.1
Subhastatio facta pro debito incerto an valeat.l.8.t.16.d.6 p 434.c.1
in Subhastationibus decendium de quo loquitur Statutum Sab. computatur excluso die leuationis. l.8.t.16. d.16. p.437 c.1

Subrogatum.

Subrogatum sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. l.8.t.6.d.17.n.6.p. 401.c.1

Substituere, substitutio.

Substitutionem pupillarem quam interpretes vocant Tacitam Goueanus appellat à lege subintellectam.l.6.t.8.d. 4.in al.n.1.p.115.c.1
Substitutus per fideicommissum post mortem heredis rogati nihil penitus iuris habet viuo herede.l.6.t.25.d.19. p.213.c.2
si Substitutionis verba sint apta comprehendere filias non facilè capienda est interpretatio quæ illas excludat. l.6.t. 23.d.10.p.198.c.2
Substitutio pupillaris siue expressa siue tacita testamentum est filii. l.6.t.8.d.1. in al.n.2.p.114.c.1
graduum interruptio neque vulgarem, neque fideicommissariam Substitutionem perimit.l.6 t 8.d.13 p.119.c 1. exceptio.d 14 p.119.c.2
Substitutio tacita pupillaris contra matrem non admittitur.l.6.t.8.d.1. p.113. col.2
Substitutio compendiosa apta est sui naturâ comprehendere omnes species substitutionis.l.6.t.8.d.16.in all. n.7. p.121.c.2.& d.21.in all.n.1 p.122.c.1
Substitutio pupillaris per graduum interruptionem vitiatur. l.6 t.8.d.13.in al.n.5.p.119.c.1.exceptio d.18.p.120.c.2
Substitutio vulgaris fit in casum non aditæ hereditatis.l.6.t.8 d.14.in all.n.3. p.119.c.1
Substitutio compendiosa quæ dicatur. l.6.t.8.d.2.n.1.p 114.c.1
Substitutio pupillaris cur inducta. l.5.t. 26.d.1 in al.n.3.p.92.c.1
pupillo vulgariter Substitutus habetur pro pupillari substituto eueniente casu pupillaris substitutionis. l.6.t. 8 d. 22 n.21.p 123.c.2
casus vulgaris etiam cùm expressus est pro non scripto haberi debet ; si vulgariter Substitutus nondum in rerum naturâ sit tempore delatæ hereditatis l 6.t.8.d.9.p.117.c.1
Stipulationum conditiones retorquentur etiam in præiudicium tertii,si sint casuales vel mixtæ non etiam si potestatiuę.l.8.t.25.d.3.p.478.c.1
in Substitutione pupillari meritè tacita, & in ea quæ continetur in compendiosa eadem est ratio auiç quę matris.l.6 t.8.d.3.p 114.c.2.exceptio.d.4. p.115.c.1
Substitutus pupillaris fit ex consuetudine possessor ipso iure bonorum pupillarium.l 6.t.13.d.6.p.150.c.2.ac potest propria autoritate possessionem occupare ibid
Substitutio fideicommissaria induci solet ex verbis tractum temporis habentibus.l.6.t.8.d.18.n.4.p 120.c.2
Substitutio compendiosa etiam facta sub conditione illa si sine liberis est pupillaris intra pubertatem, si modò mater non sit in medio.l.6.t.8.d.20.pag. 121.c.1
Substituto per reciprocam si peruiente & eius liberis,etiam superstites liberi ex præmortuo censentur vocati. l 6.t.20.d.37.p.185.c.1
Substitutio tacita pupillaris quando admittatur contra matrem. l.6.t.8.d. 6. p.120.c.1
Substitutionis pupillaris magnus est fauor.l.6 t 8.d.1.p.113. c.2. ea excludit pupilli matrem à petitione legitimæ ibid.nec inofficiosi testamenti querelam pertimescit.ibid.
vulgaris Substitutio expirat adita hereditate.l.6.t.11.d.43.in all.n.4.140 c.2
Substitutio compendiosa est tacita ad bona testatoris semper est fideicommissaria.l.6 .t.8 d.1.p.116 c 1
in ambigua testatoris voluntate directa potius interpretanda Substitutio est, quàm fideicommissaria. l.6.t.8.d.6.n. 4 p.115.c.2
Substitutio pupillaris tam expressa quã tacita fieri debet per verba directa, aut saltem per communia,non per obliqua l.6.t.8.d.24.in al.n.14. p 124. col.2
Substitutis per fideicommissum masculis ex familia non presbyteris non aufertur fideicommissum ei qui conditionis euenientis tempore non fuerit presbyter,licet postea factus sit. l.6.t. 23.d.1 p.105.c.2
Si primus Substituturus sit ex liberis prodest secundo substituto quamuis extraneo ad matrem in totum excludédam.l.6.t.8.d.17.p.120.c.1
Substitutis per fideicommissum superuientibus & eorum liberis, etiam prçmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur.l.6.t.20.d.7. pag. 174 c.2.& 175.c 1
per Substitutionem pupillarem succeditur pupillo. per vulgarem verò aut fideicommissariam nonnisi testatori. l. 6.t.18.d.6.n.1.p.167 c.2
etiam ex heredato Substitui potest pupillariter.l.7.t.7.d.6.in all.n.12.p.256. col.1
Substitutio directa requirit verba directa & expressa.l.6.t 20.d.1.in all.n.2. d.172.c.2
in Substitutione quando censeatur repetita condicio apposita in institutione l.6.t.7.d.3.p.113 c.2
Substitutio tacita pupillaris admittitur etiam contra matrem quæ non est cohæres filio data.l.6.t.8.d.23. pag.123. col.2
non potest Substitutio vulgaris fieri qui testator sermonem suum conferat ad substitutum.l 6.t.8.d.9. in all.n.4.pag. 117.c.1
etiam Substituirus pupillaris iuuatur edicto de mort saisit le vif. l.7 t.7.d.6 p. 255.c 2
veritum Substitutio ex vsu vulgari etiam ad fideicommissum accommodatur.l.6.t 8.d.6 n.3.p.115.c.2
Substitutio pupillaris fit pupillo in potestate constituto.l.6 t.8.d.18 in all. n.1.p.120.c.2
Substitutio fideicommissaria reciproca quando inducatur ex coniecturis. l.6. t.10 d.30.p. 83.c 1
Substitutio reciproca facilè inducitur in favorem personæ magis dilectæ quæ verisimiliter debuit excludere substitutum.l 6.t.20.d.31.p. 81 c.2
in Stipulationibus verba sunt potissimũ attendenda l.5.t.1.d.6.in all.n 7. pag. 3.c.2
vulgaris Substitutio nihil aliud est quã secunda aut heredis secundi institutio l.6.t.8.d.11.in all.n.4 p.118.c.2
ex institutione sumenda est interpretatio Substitutionis. l.6.t.23.d.10.n.6 p. 198 c.2
Substitutio fideicommissaria non expirat per agnitionem vt vulgaris , sed continuatur.l.6.t.8.d.8 in all.n.2. pag. 117.c.1
sitne aliqua Substitutio tacita vulgaris. l.6 t 8.d.23.in all.n.4. p.123.c.2
Substitutio expressa quæ dicatur. l.6.t.8. d 2.in all.n.2.p.114.c.2
cùm Stipulationis condicio extitit perinde habenda est atque si ab initio pura fuisset stipulatio.l.8 t.25.d.3. in all.n.1. p.478.c.2
Substitutio vulgaris expressa nunquam trahitur ad fideicommissariam. l.6.t.8. d.10 p.117 c.2
Substitutio breuiloqua raro trahitur ad fideicommissariam.l.6.t.8.d.10. p.117. col.2
Substitutio breuiloqua ferè semper trahitur ad fideicommissariam, l.6.t.8.d. 10 p.117 c.2
Substitutus pupillaris excludit intestati successorẽ.l.6.t 8.d.23 n 23.p.123.c.2
Substitutus pupillaris an sit primus vel secundus heres.l.7.t 7.d.6. p.255.c.2
si Substituti sint superuenientes & eorum liberi , non vocantur liberi nisi ordine successiuo post parentes & in casum vulgarem.l 6.t.20.d.9.p.175.c.2
in pœnalibus Stipulationibus dies interpellat pro homine.l.8.t.25.d.1.nu.3.p. 477.c.2.& d.2 n 1.in all p.478.c.1
Substitutio pupillaris fit in casum acquisitæ hereditatis.nisi cùm fit exheredato.l.6.t 8.d 24 n 6.in all.p.124.c 1
in Stipulationibus pœnalibus dies interpellat pro homine.l.8.t.25.d.6. p.479. col.1
verbum Substituo si propriè accipiatur, ad vulgarem duntaxat & pupillarem substitutionem commune est, non itẽ ad fideicõmissariã.l.6.t.8.d.6.n.1.p.115. col.2
Substitutio reciproca nunquam tacitè inducitur nisi cũ vltimo decedenti substitutus datus est in tota hereditate.l. 6.t.20.d.22 p 179.c.2
Substitutio vulgaris quando flectatur in fideicõmissariã.l.6.t.20 d.46. p.189.c.1
Substitutio vulgaris per additionẽ hereditatis expirat.l 6.t.20.d.46.n.6.p 189. col 1
nõ potest eodẽ instanti contrahi Stipulatio & mora.l.8.t.25.d.12.p.481.c.2

Vocati post parentes liberi ordine successiuo censentur in dubio substituti vulgariter, non per fideicommissum l.6 t.8 d.8 p.116 c.2 nisi ex coniecturis. ibid.
Substitutio pupillaris quæ continetur in compendiosa excludit matrem ab intestati successione, non à legitimâ. l.6 t.8 d.2 p.114 c.1.8
etiam tertius possessor potest excipere de iure matris contra Substitutum venientem ex compendiosa substitutione. l.6 t.8 d.15 p.119 c.2
Substitutio compendiosa ea dicitur, quæ verborum compendio plures continet substitutiones. l.6 t.8 d.24 in all.n.17 p.124 c.2
Substitutionis vulgaris duo sunt casus 1.voluntatis. 2.impotentiæ. l.6 t.8 d.8 n.1 in all.p.117 c.1
Substitutio breuiloqua sui natura est vulgaris, sed continet etiam fideicommissariam si fiat per verba habentia tractum temporis. l.6 t.8 d.6 p.115 c.2
Substitutio nõ egreditur personam substituti. l.6 t.20 d.35 p.185 c.1
Substitutio facta in fauorem personarum nondum conceptarum facilè creditur fideicommissaria. l.6 t.8 d.12. p.116 c.2
Substitutionem pupillarem expressam facit expressio tota casus pupillaris. l.6 t.8 d.24 n.15 p.124 c.1
liberis cum parentibus vocatis, an sentiantur substituti liberi, an vero simul cum parentibus instituti. l.6 t8 d.7 p.116 c.1
vulgaris Substitutio verè ac proprie substitutio est, non etiam fideicommissaria. l.6 t.8 d.10 n.2 in all.p.117 c.2
Substitutus pupillaris non est secundus heres, sed primus & proximus. l.6 t. 13 d.6 p.150 c.2
Substitutio compendiosa an contineat pupillarem cùm mixta est reciproca inter liberos disparis ætatis. l.6 t.8 d.21 p.121 c.2
omnis Substitutio breuiloqua sui natura est directa & vulgaris. l.6 t.8 d. 6 in all.n.5 p.116 c.1
Substitutio compendiosa sui natura & vulgarem & fideicommissariam & cæteras omnes, pro casuum, personarum & temporum varietate continet. l.6 t.8 d.6 in all.n.19 p.116 c.1
Substitutio fideicommissaria est hodie cæteris frequentior. l.6 t.20 d.46 in all.n.12 p.169 c.2

Succedere, Successio.

in Successione intestati potior est descendentium causa, quam ascendentium & ascendentium quam transuersalium, solis excõceptis fratribus vtrinque coniunctis qui cum parentibus concurrunt. l.6 t.31 d.11 in all. n.1 p.223 c.1
in singularem successorem non transit onus æris alieni. l.7 t.1 d.23 in all.n. 5 p.237 c.2
cum Succeditur iure repræsentationis diuisio fit in stirpes, non in capita. l. 6 t.20 d.11 p.176 c.1
pactiones de succedendo sunt odiosiores quam de non succedendo. l.6 t.5 d.15 in all.n.3 p.101 c.2
ius Succedendi siue ex testamento siue ab intestato est ex legibus, vnde & iuris publici esse dicitur. l.5 t.16 d.2 p.60 c.2
nati ex patre adultero possunt & ipsi patri & inter se succedere. l.6 t.31 d.8 p.222 c.2
Succedere ab intestato non prohibetur is qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure. l.6 t 31 d.4 p.220 c.2 exceptio ibid.
in Collateralium Successione cessat ius collationis. l.6 t.4 d.1 p.94 c.1
mala fides defuncti an tranſeat in Successores vniuersales. l.7 t.13 d.19 n.4 p.277.c.1
in agnatis hodie est successio ex placito Iustiniani. l.6 t.12 d.17 in all.n.7 p.146 c.2
qui succederent ab intestato iure repræsentationis non ideo possunt succedere iure fideicommissi nisi sint vocati l.6 t.20 d.24 p.180 c.2
Successores anomali qui dicantur Baldo. l.5 t.8 d 10 in all.n.12 p.36 c.1
liberis cum parentibus vocatis, quando illi ordine successiuo Succedant, & in casum tantum fideicommissi. l.6 t.8 d 9 p.117 c.1
Successor singularis non tenetur ad æs alienũ. l.6 t.6 d.4 in all.n.9 p.108 c.2
Succedunt in capita, non in stirpes fratrum filij si soli & nullo concurrente patruo succedant. l.6 t.31 d. 1 p. 220 c.1
ius Succedendi siue ex testamento siue ab intestato est ex legibus ciuilibus, non ex Pontificiis. l.6 t.31 d.8 n.4 p. 222 c.2
Suscepti ex damnato coitu ita demum successionis incapaces sunt, si coitus ille sit punibilis. l.5 t.16 d.6 p.61 c.2
liberis cum parentibus vocatis an Succedant simul omnes, an ordine Successiuo. l.6 t.8 d.7 p.116 c.1
quandiu Succedi potest ex testamento non defertur ab intestato hereditas. l.6 t.6 d.3 in all.n.2 p.108 c.1 exceptio ibid.
factum decessoris nocet successoribus l.6 t.23 d 7 p.197 c.2

Edictum Successorium.

edictum Successorium an habeat locum in hereditatibus l.6 t.11 d.3 p.128 c.1
edictum successorium factum est ne bona diutius iaceant. l.6 t.11 d.3 in all.n.17 p.128 c.1

Sufferta.

Sufferta à quibus præstetur. l.7 t.5 d.3 n.44.45.p.151 c.2
Sufferta solutio non prodest ad exuendam penitus talliabilitatem, sed ad incohandam præscriptionem. l.7 t.4 d.2 n.7.8 p.248 c.2

Summa.

Summa pro qua pignus datur debet esse certa, vt lui possit. l.5 t.1 d.1 p.1 n.7 in all.

Sumptus.

Sumptus facti inter creditores de pignoris iure ac ordine inuicem contẽtentes periculo debitoris cedũt, & in ordine hypotecæ sortem concomitantur. l.8 t.6 d.31 p.405 c.1
potest fieri taxatio sumptuum & liquidatio fructuum non citato eo qui propter suam contumaciam fuit condemnatus. l.7 t.18 d.59 p 306 c.2
Sumptus frustra facti per errorem & culpam procuratoris ab eo præstandi sunt qui constituit procuratorem l.7 t.18 d.55 p.305 c.2
Sumptus facti ab herede ad conseruandas aut meliorandas res fideicommisso subiectas, sunt ei à fideicommissario restituendi l.6 t.25 d.8 p. 209 c.2
aliud est sumptus debere aliud diligentiam. l.5 t.21 d.2 in all.n.13 p.66 c.2
Sumptus factos à reo criminis in carceribus quis teneatur commentariensi præsta re. l.9 t.4 d.1 p.561 c.2
quicquid fit ex iudicis auctoritate ad petitionem alterutrius litigantium fit sumptibus petentis. l.6 t.15 d.25 in all.n.4 p.215 c.1
si is qui egerat ex can. redintegranda. postea impetret restitutionem aduersus contractum ab alio factum nullam eo nomine sumptuum cõdemnationem pati debet. l.7 t.18 d 39 p.301 c.1
Sumptus contumaciales qui ante omnia refundendi sunt, sufficit refundi per compensationem. l.7 t.18 d.29 p. 298 c.1
sublata obligatione & actione principali sumptus qui non præstantur nisi officio iudicis peti non possunt. l.7 t.18 d.71 p.310 c.1
pro sumptibus litis etiam criminalis. non potest condemnatus retineri in carceribus. l.7 t.18 d.16 p.295 c.2 sed in carceres detrudi potest si iussus soluere non pareat ibid.
qui condemnatur ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos solo Sũptus condemnari debet, qui facti sunt post nouationes testationes publicatas. l.7 t.18 d.14 p.295 c.1
Sumptus facti à creditoribus in discussionis instantia imputantur aliquando ijs qui bonam causam non habuerunt, aliquando hereditati. l.7 t.18 d.43 p.302 c.1
qui allegat male quid & perperam factum esse id ipsum suis sumptibus probare debet. l.5 t.31 d.1 in all n.5 p. 75 c.1
Sumptus quos debebat cedens ob suam contumaciam à cessionario refundendi sunt l.7 t.18 d.49 p.303 c.2
Sumptus litis præstantur ob litem temerè susceptam l.5 t.7 d.45 in all.n. 4 p.30 c.2
Sumptu modico locupletem hominẽ funerare contumelia est. l.5 t.5 d.9 in all.n.2
Sumptuum refusione quænam in litigando emendentur. l.7 t.7 d.2 in all. n.6 p.254 c.1
Sumptus litis semper sunt personales. l.8 t.6 d.15 n.15 p.400 c.1
detrusus in carceres quibus Sumptibus sit exhibendus. l.9 t 4 d.4 p.562 c.2
Sumptus facti in litem inter plures creditores pro iure pignoris tuendo quomodo singulis sint præstandi l.8 t.16 d.15 p.436 c.2

Sui.

Suorum appellatione in contractibus non tantum descendentes, sed & heredes quilibet extranei comprehendantur. l.6 t.20 d.28 n.6 p.182 c.1
Suorum appellatione soli descendentes veniunt in vltimis voluntatibus: in contractibus vero etiam extranei heredes. l.6 t.18 d.3 p.166 c.2
Suorum appellatione in testamentis qui continuantur. l.6 t 18 d.9 p.168 c.1

Sui heredes.

Sui heredes sunt hodiè quilibet liberi. l.6 t.20 d.39 n.9 p.186 c.2

Supplicatio.

quod præstat appellatio cùm agitur de sententijs à quibus potest appellari id præstat Supplicatio cùm de aliis tractatur à quibus non potest appellari. l.7.t.14.d.2 in.all.n.4 p.279.c.1
ciuilis supplicatio necessaria est ad impugnandum arrestum etiam nullum, nisi facti error allegetur. l.7 t. 14 d.1 p.278 c.2
Supplicationis ciuilis tũ maximè vtilis est vsus cũ ex nouis instrumẽtis iudi-

catum rescindi debet.l.7 t.14 d.6 n.3 p.280 c.1
ciuilis Supplicatio non solet admitti contra Arresta prouisionalia.l.7 t.14 d.9 in all.n.16 p.281 c.2
Ciuilis Supplicatio cur sic dicta l.7 t.14 d.9 n.8 p.281 c.1. differt à propositione erroris.ibid n.9 aduersus S. Ctum inter locutorium proponi potest ibid. n.11 est auxilium extraordinarium.ibid. n.13 nouorum instrumentorum allegatione mititur.ibid. n.7 & 17
Supplicatio ciuilis ad Principem est loco appellationis l.6 t.11 d.6 n.9 p.129 c.1 et quando locus esse soleat.ibid.
non amittitur ciuilis Supplicatio quandiu de appellatione aliqua iudicandum supereſt in causa executionis. l.7 t.14 d.4 p.279 c.1.2
interdum necessaria est contra arrestum ciuilis Supplicatio ei qui nec auditus fuit nec vocatus.l.7 t.14 d.8 p.280 c.2
ciuilis supplicationis vsus eo tantum casu necessarius est quo inter priuatos colligatores fuerit pronuntiatum .l.7 t.14 d.5 n.4 p.279 c.2
non admittitur Supplicatio contra Senatusconsultum quin prius mandatum illud sit executioni. l.8 t.3 d.15 in all.n.2 p.386 c.1
ciuilis Supplicatio quando porrigenda l.7 t.14 d.5 n.1 p.279 c.2

Syndicus.

confessio Syndici an noceat vniuersitati.l.7 t.24 d.4 p.341 c.1
Sindycus non est admittendus ad cessionem bonorum pro debito vniuersitatis.l.7 t.31 d.7 p.370 c.2
nullo nisi exactionis incommodo onerari debet Syndicus l.7 t.31 d.7 in all.n.4 p.370 c.2
Filiusfamilias potest esse Syndicus, licet nulla bona habeat.l.7 t.31 d.7 in all. n.4 p.370 c.2
interdum is qui Syndicus creatus prouocauit, interim administrare cogendus est per modum prouisionis.l.7 t.29 d.3 p.366 c.1
Syndicus an possit detrudi in carceres pro debito vniuersitatis, l.7 t.33 d.1 p.378 c.1
nominatores Syndicorum minus idoneorum tenentur præstare indemnitatem fisco.ibid. n.9 in all.
Syndicus pro debito vniuersitatis potest ex iudicato detrudi in carceres post neglectum præceptum iudicis. l.7 t.20 d.16 p.324 c.1
ad Syndici officium pertinet vt pro exsoluendo debito vniuersitatis contributio inter omnes fiat.l.7 t.20 d.15 n.6 p.324 c.1
Syndicus non potest trãsigere sine speciali mandato.l.8 t.25 d.10 p.480 c.2 quid si promiserit vniuersitatem ratam habituram, ibid.
Syndici representant vniuersitatem.l.7 t.19 d.13 in all.n.1 p.317 c.1
Syndicus peste laborans potest testari militari iure l.6 t.5 d.5 p.97 c.2
an & quando Syndicus pro debito vniuersitatis possit proprio nomine ex iudicato conueniri l.7 t.22 d.1 p.336 c.2
per Syndicum facta solutio præsumitur facta nomine vniuersitatis.l.8 t.29 d.2 p.505 c.1
Syndici Lugdunenses non minus apud Sabaudos quam Lugdunenses gaudent nobilitatis priuilegio, quod à Galliarum rege habent.l.9 t.28 d.13 p.616 c.2
Syndicus à municipio creatus potest & debet confestim appellare, si habeat iustam excusationem.l.7 t.29 d.2 p.365 c.2
Syndicorum, ciuitatum priuilegium in variis locis est gaudere immunitate à talliis & subsidiis. l.9 t.28 d.13 n.1 in all.p.616 c.2

Tacitum.

Taciti & expressi par virtus est.l.5 t.1 d.6 in all.n.9 p.3 c.2

Talliabilis, Talliabilitas

Talliabilis bona quomodo deuoluantur ad dominum.l.6 t.30 d.2 p.219 c.2 in definiendis controuersiis de Talliabilitate consuetudo loci in quo facta est professio huiusmodi conditionis spectanda est.l.7 t.1 d.12 p.233 c.2
inter talliabiles sufficit duraſſe communionem, inter aliquos, vt possint succedere etiam illi qui diuiserunt l.7 t.1 d.13 p.233 c.2
Talliabilis quando possit præscribere aduersus dominum.l.7 t.4 d.1 p.248 c.1
Talliabiles interdum restituuntur ingenuitati ex priuilegio ciuitatis in quam se conferunt .l.7 t.4 d.1 in all.n.6 p.248 c.1
Talliabili fœminæ an & vbi succedant. l.7 t.1 d.5 p.231 c.1
Talliabilibus fœminis an & vbi dominus feudi succedat.ibid.
Talliabilem se quis accepto pretio an possit facere.l.7 titul.3 d.3 num.18 p.246 c.2
Talliabili manumissio ab herede an pretium fideicommissario præstandum sit.l.7 t.3 d.1 p.245 c.1
in defunctæ Talliabilis filiæ successione quis debeat præferri excluso domino, an pater, an agnati condiuisores.l.7 t.1 d.31 p.241 c.2
Talliabilis nemo fit ex sola recognitione, nisi vel præcedente iusta causa vel secutâ homagii præstatione. l.7 t.3 d.5 p.247 c.1
Talliabile homagium quando per vnam tantùm recognitionem probetur.l.7 t.1 d.19 p.236 c.1
non potest quisquam duorum dominorum in solidum esse Talliabilis.l.7 t.1 d.9 n.9 p.232 c.2
Talliabiles & plurimùm sui furtum facere solent, & originis suæ locum deserere.l.7 t.1 d.3 p.230 c.2
Talliabiles ad misericordiam domini qui l.7 t.3 d.5 n.8 p.246 c.1
libertas Talliabili collata ex habitatione in ciuitate libera an possit reuocari à domino.l.7 t.4 d.4 & d.5 p.249 c.1 & 2
Talliabilis plurimum dominorum potest ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti. l.7 tit. 2 d.1 p.245 c.1
Talliabili fundo redempto ex pacto de retrouendendo pretium quando debeatur domino.l.7 t.1 d.2 p.230 c.1
Talliabilis nulla est hereditas.l.5 t.40 d.2 in all. n.5 p.85 c.1
pater ingenuus manens non potest liberos Talliabiles facere; etiamsi heredes instituat.l.7 t.3 d.7 n.7 in all.p.247 c.2
Talliabili sine liberis decedente succedet dominus non in bonis communibus, sed in bonis separatim acquisitis. l.7 t.1 d.1 p.230 c.1
Talliabilis duorum in solidum nemo esse potest.l.7 t.3 d.6 p.247 c.1
Talliabilis vnius potest esse iurisdictionabilis alterius l.7 t.3 d.6 p.247 ca.1
Talliabilitatis professio ab vno cõdiuisoribus facta an probet aduersus alios l.7 t.1 d.3 p.230 c.2
Talliabiles feudi quandiu possint manumitti à principe qui feudũ illud in vasallum contulit l.7 t.3 d.2 p.245 c.2
in successione Talliabilium incapax fit capax per capacem l.7 t.1 d.16 p.235 c.1
Talliabiles deditij latinè dici possunt l.7 t.3 d.3 n.4 p.246 c.1
qui recognouit vt emphiteuta, an præsumatur non Talliabilis seu ingenuus l.7 t.4 d.6 p.249 & 250
Talliabiles possunt testari tantum inter suos condiuisores aut liberos l.7 t.1 d.31 n.17 p.242 c.1
si Talliabilis decesserit sine liberis & condeuisoribus bona ipsius omnia ad feudi dominum deferuntur.l.6 t.30 d.2 in all.n.1 p.220 c.1
de Talliabilibus quæ sint statuta Sabaudica l.7 t.1 p.244 c.2
Talliabilitas est vel personæ, vel bonorum.l.6 t.30 d.2 in all.n.6 p.220 c.1
Fœmina Talliabilis quæ à domicilio paterno in mariti domum deducta est an censeatur eo ipso diuisa à fratre l.7 t.1 d.11 p.233 c.2
Talliabilis quomodo fiat ingenuus ex priuilegio quarumdam ciuitatum l.7 t.4 d.4 p.248 c.2
De statu talliabilis an possit quæri post eius mortem l.7 t.6 d.1 p.252 c.2
consuetudines quæ de Talliabilium iure & successione allegantur quãdo sint probandæ l.7 t.1 d.33 p.244 c.1
Talliabiles in burgundia derelinquẽdo mansum recipit libertatem l.7 t.3 d.3 n.16 p.246 c.2
non item apud Sabaudos ibid.n.17
Talliabilis heres cum beneficio inuentarii quando possit repetere sumptus in confectione inuentarii factos, si dominus postea hereditatem obtineat. l.6 titul.11 d.31 p.136 cap.1
Talliabilis neque heredem neque hereditatem relinquere dicitur l.6 t.11 d.31 n.10 p.136 c.1
Talliabilis potest cogi vt patiatur se manumitti non etiam cogere dominum vt manumittat l.7 t.1 d.21 p.236 c.2
Talliabilitatis professio per patrem facta nocet liberis postea quæsitis, sed non iam natis, nisi sint patris heredes & de iis specialiter pactus sit pater. l.7 t.3 d.7 p.247 c.2
Talliabilis bona occupat dominus ex stipulatione interposita.l.6 t.11 d.31 in all.n.12 p.136 c.1
cum bona sunt per se Talliabilia succedit in iis dominus moriente quãdocunque sine liberis possessore quantumuis libero l.7 t.1 d.9 in all.n.3 p.233 c.1
Talliabilitas quanto temporis intervallo præscribatur l.7 t.4 d.1 p.248 c.1
quanto plures Talliabiles quis habet, tanto est is locupletior . l.7 t.3 d.11 in all.n.3 p.236 c.2
Talliabiles non habent testamenti factionem actiuam nisi inter se l.7 t.1 d.17 p.235 c.2
in causa Talliabilitatis liberi patris cõdicionem sequuntur, non matris.l.7 t.1 d.9 p.232 c.2
in eoque differunt à seruis antiquis ibi. si mater sit Talliabilis, pater vero liberæ condicionis, aut alterius domini quis succedat in bonis maternis l.7 t.1 d.9 p.232 c.2

Liberi Talliabilis defuncti non excludunt dominum si abstineant se bonis paternis. l.7.t.1.d.32.p 243 c 2

geminata professio Talliabilitatis si modò facta sit ex interuallo inducit probatque talliabilitatem. l. 7.t.3.d. 4.p. 246.c.2

Talliabilitas non exuitur ex sola sufferta solutione. l.7.t.4.d.2.p.248.columna 1

Talliabili muliere defuncta sine liberis potior est causa domini quàm patris, etiam in dote profectitia; saluâ patri legitimâ. l.7.t.1.defin.30. pag. 241.colum.1

Talliabilis nemo præsumitur. l.7.t.1.d.21 in all.nu.9.p.247.c.1

Talliabili quo casu succedãt agnati qui sunt diuisi ab eo. l.7.t.1. d.16.p.235.c.1. & d.18.ead.p.c.2

Talliabiles Ecclesiæ an possint manumitti à Prælato. l.7.t.15.d.3.p.251.c.1. & 2

Talliabiles non recipiunt æstimationem l.7.t.5.d.2.n.7.p.250.c.2

Talliabilis absentis bonis an curator dari debeat dominus directus. l.5.t.40.d. 2.p 84.c.2

Talliabiles ita viuunt liberi, vt tamen serui mori videantur. l.6.t. 30.d. 2.n. 6.p.219.c.2

Talliabiles possunt de bonis suis pro arbitrio inter suos disponere. l.7.t.1.d. 25.n.10 p.238.c.1

Talliabilis dominum habet heredem in bonis propriis à se quæsitis, & in diuisis. l.7.t.1.d.15 n.9.p.234.c.2

Talliabiles nullum habent heredem. l. 5 t.8.d.10.in all.n.9.p.36.c.1

Talliabiles an sint serui. l.7.t.3.d.3.n.4. 5.6 p.246.c.1

Talliabilium fraudes. l.7.t.2.d.24.n.4.5. 6.7.p.238.c.1

eudorum condicionem & imaginem f quandam bona Talliabilia retinent. l. 7.t.1.d.5.p.231.c.1

Talliabiles viuunt liberi, & moriuntur serui. l.7.t.2.d.25.n.37.p.239.c.1

Talio.

Talionis pœna quæ olim fuit in vsu cõtra calumniatores in accusationibus publicorum iudiciorum hodie sublata est. l.9.t 23.d.1.n.6. in all.p.604.c 1

Taxare, taxatio.

Taxatum dicitur quod deductis deducendis reliquum est. l.7.t. 18.d.52.in all.n.2.p.305.c.1

eius est Taxare impensas litis, qui de principali negotio cognouit. l.7.t.20. d.25.in all.n.8.p.327.c.2

Taxatio expensarum quomodo fieri debeat cùm à pluribus articulis appellatum est, quorum alii iusti alii iniusti declarati sunt. l.7.t.18.d.65.p.308. col.2

Taxatio expensarum per definitiuam sententiam adiudicatarum definitiuæ quoque sententiæ iure censetur. l.7. t.26.d.23.n.1.p.349.c.1

Taxatio æstimationis monetarum quibus viris à senatu soleat committi. l.8. t.29 d.21.p.509.c.1

Taxatio expensarum qua ratione fiat pro conditione personarum. l.7.t.18. d.45.p.302.c.2

Taxatio sumptuum fieri potest non citato eo qui propter suam contumaciam fuit condemnatus. l.7.t.18.d.59.p.306. col.2

Tempus.

Tempus non est modus tollendæ obligationis. l.8.t.27.d.25.in all.n.11.p.493. col.2

Tempus interponendę appellationis est decendium. l.7.t.27.d.15.n.1.2. pag. 358 c.2

Tempus introducendę appellationis est mensis apud inferiores appellationũ iudices, & duo menses apud senatum. l.7.t.27.d.15.p 357.c.2.n 3

quod tempus expectari debeat, vt repetatur reus in suis confessionibus quas fecit in tormentis. l.9.t.21.d. 18.p.594. col.1

semestre Tempus quod præstitutum est ad redimendum pignus sub hasta venditum vnde incipiat currere. l 8.t.19. d.18 p.449.c.1.2

prior Tempore potior est iure. l 6.t.11. d.14.n.4.p.131.c.2.exceptio. ibid.n.5.& 6.& in all.n.5.ibid.

Tempus intra quod condemnatis satisfaciendum est, vel est à iure quadrimestre scilicet, aut à iudice, quod est arbitrarium hodie. l.2.t.20.d.5.in all.n. 3.p.321.c.1

qui prior est Tempore, iure communi est etiam potior iure. l.5.t.7.d.40. in al. n.8.p.29.c 2

Tempus interdum solutioni adiicitur fauore creditoris, non debitoris. l.6.t. 17.d 16.in all.n.4.p.164.c.2

qui Tempore prior est, potior est iure. l.5.t.7.d.13.in all.n.4.p.21.c 2

Tempus ad appellandum datum quod. l.7.t.26.d.35.in all.n.1 p.351.c.2

Tempus est pars obligationis. l.6.t.11.d. 19.in all.n.1.p.133.c.1

Testamentum.

posterius Testamentum factum apud acta validius est quàm primum quod habeat clausulam derogatoriam. l.6. t.5.d.13 p.100.c.2

valet reuocatio prioris Testamenti in quo plures fuerant heredes instituti, etiamsi in possessorio non nisi vnius heredis mentio facta sit. l.6.t.5.d.16.p. 101.c.2

Testamentũ quis possit impugnare, si filius præteritus sit. l.6.t.9.d.5.p.12.c.1

an possit quis sibi adscribere in Testamẽto. l.9.t.14.d.1.p 581.c.1

Testamentum factum à reo læsæ maiestatis, qui neque viuus, neque mortuus condemnatus fuit, valet. l.6.t.5.d.21.p. 104.c.2

non adita hereditate Testamentum corruit. l.6.t.31.d.4.in al.n.11.p.221.c.2

Testamentum rumpitur per agnationem posthumi siue scienter siue ignorãter præteriti. l.6.t.10.d.1.n.10.p.126.c.2.

scripturâ per testatorem subscripta, & iure Testamenti valere iussa, quatenus valeat. l.6.t.5.d.20.p.104.c.2

Testamentũ debet propriis viribus subsistere, non ab alterius voluntate pendere l.6.t.5.d.6.in all.n.6.p.98.c.2

Testamentum tempore pestis non pauciores quàm quinque testes requirit. l.6.t.5.d.5.p.97.c.2.exceptio.ibid.

in Testamentis militum testes debent adesse rogati. l.6.t 5 d.5.p.97.c.2

in Testamentis necessaria est illa solennitas, vt septem testes masculi, puberes & rogati adsint. l.6.t.d.1.p. 56.c.1.in al.n.5

in Testamento facto tempore pestis nulla solennitatem remitti oportet, præter eam quæ est de numero testium. l. 6.t.5.d.6.p.98.c.1

Testamenti causa dicitur deficere, quoties nemo heres ex eo esse amplius potest. l.6.t.6.d.1.in all.n.1.p.107.c.7

in Testamento facto tempore pestis debent testes esse puberes & masculi. l. 6.t.5.d.6.p.98.c.1.limitatio.ibid.

Testamentum priùs valere debet, quàm vt heres quisquam ex eo esse possit. l. 6.t 5.d.6.in all.n.6.p.98.c.1

Testamentum factum adhibito minore quàm quinque testium numero nullius est momenti. l.6.t.5.d.2.p.96.c.2

qui allegat Testamentum nuncupatiuũ non scriptum, debet exprimere annũ, diem & locum. l.6.t.5.d.8.p.98.c.2

ea quæ relinquuntur in Testamẽto personis iam mortuis, aut quæ nunquam fuerunt pro non scriptis habentur. l.6. t 6.d.1.p.107.c.1

Testamentum cur definiatur iusta sententia. l.6.t.6.d.1.in all.n.11.p.107.c.2

priori Testamento reuocato per posterius, etiam confessio fideicommissi in priori facta censetur reuocata. l.6.t.5. d.17.p.102.c.1

in Testamento militis, non iusta, vt in paganorum, sed nuda, simplexque voluntas spectatur. l.6.t.8.d.23.n.17.p.123. col.2

Testamentum factum apud acta coram duobus testibus valet. l.6.t.5.d 23. pag. 105.c.1.sed non quod factum est coram commentariensi in carcere. ibid.

Testamentum paternum inter liberos est priuilegiatum. l.6.t.5.d.24.p.105 c.1 & 2. requirit tantùm duos testes. ibid.

Testamentum minùs solenniter conditum non potest ex Principis autoritate conualescere mortuo testatore. l.6.t 5.d.22 p.105.c.1

ex duobus Testamentis correspectiuis, si non valeat reuocatorium posterius, neutrum ex prioribus reuocatũ intelligitur. l.6.t.5.d.19.p.104.c.1

qui Testamenta iurisgẽtium esse quoad originem autumant, fatentur ea esse iuris ciuilis quod ad solennitatem. l.6. t.5 d.22.d.in al.n.4.p.105.c.1

Testamentum, in quo testatrix instituto marito, excepit partem bonorum de qua postmodum testari posset, est nullum. l.6.t.6.d.5.p.109 c.1

Testamentum cùm sit facti semper probandum est, nunquam verò præsumendum etiam in milite. l.6.t.13.d.4. in all. n.2 p.149.c.2

Testamentum à milite factum iure communi valet iure militari, si communi defendi non possit. l.6.t.5. d.7. pag.98. col.2

in quibus Testamentis clausula codicillaris subintelligatur. l.6.t.5. d 7. p.58. col.1

Testamentum iuratum an per posterius reuocari possit. l.6.t.5.d.11. pag 99.colum.2

Testamenti iure valet scriptura quam notarius imperitus donauit nomine Codicillorum, si habeat omnes solennitates testamentorum. l.6. t.5.d.1.pag. 95.c.2

Testamenti effectus nullus est, nisi post mortem testatoris. l.5.t.6.d. 4.in all.n. 15.p. 14.c.1

Testamentum posterius factum in fauorem eius cuius odio fuerat in priore inserta clausula derogatoria non potest valere. l.6 t.5.d.13.p.100.c.1.maximè si factum fuerit in domo ipsius instituti. ibid.

Testamentum iuratum ex multorum sententia nullo modo reuocari potest. l.6.t 5.d. 15.p.101.c.1.sed hoc à plurimis improbatur. ibid.

Testamẽtum factum per nuncupationẽ, herede non nuncupato, non potest valere iure testamenti inscriptis. l.6.t.5.d. 4.p.97.c.2

vna pars Testamenti per aliam est intece

pretoria.l.6.t.17.d.11.p.162.c.1
inter Testamentorum solennitates illa etiam est, vt filius in potestate vel instituatur vel exheredetur.l.6.t.9.d.6.p.126.c.1
Testamentum prius habens clausulam derogatoriam, quæ non fuerit reuocata in posteriori, præfertur posteriori clausulam non habenti. l.6.t.5.d.25.p.105.c.2
Testamentum non valet factum rure coram quinque testibus.l.6.t.5.d.26.pag.101.c.1 si neque à rusticano, neque pestis tempore factum proponatur.ibid.
prius Testamentum rumpitur per posterius ipso iure.l.6.t.5.d.15.p.101.c.1
non præterea silentio an possit conualescere Testamentum patris. l.c.t.9.d.5.2.p.nu.126.c.1
Testamenta correspectiua coniunctim sunt reuocabili.a.l.6.t.5.d.18. p.103.c.1.& 2
Testamentum non potest pro parte valere, pro parte non valere.l.6.t.5.d.16. in all.n.6.p.102.c.1
Testamenta nuncupatiua fiunt etiam plerunque per scripturam ad futuram rei memoriam.l.6.t.7.d.2.in all.n.1. p.113. col.1
Testamentum habens clausulam derogatoriã quomodò reuocari possit per posterius.l.6.t.5.d.9.p.98.c.2
Testamentum reuocari potest ex causa ingratitudinis heredis. l.6.t.5.d.14.in all.n.4.p.101.c.1
Testamentum à reo læsæ maiestatis factum an valeat l.6.t.15.d.5.p.154.c.1.in all.n.1
Testamentum dicitur desitui, quoties nemo heres ex eo esse amplius potest l.6.t.6.d.1.p.107.c.1.in al.n.2
Testamentorum solennitates nullæ sunt iuris gentium.l.6.t.5.d.2.in al. n.9.p.97.c.1
Testamentum nuncupatiuum pauciores ac leuiores exigit solennitates. l.6.t.5.d.2 p.96.c.2
in quibus Testamentis clausula Codicillaris subintelligatur.l.6.t.16.d.13.p.159.c.1
Testamentum patris imperfectum ratione voluntatis non sustinetur inter liberos.l.6.t.5.d.27.p.106.c.1. exceptio ibid.
Testamentum metu extortum nullum est.l.6.t.14.d.1.& 2.p.151.c.2. & 152.c.1
ex Testamento rupto ex causa exheredationis legata peri possunt.l.6.t.9.d.1.p.125.c.1

Testari.

de alienis rebus Testari nemo præsumitur.l.5.t.7.d.14 in al.n.3.p.27.c.2
facultatis Testandi causa fauorabilior, quàm dotis.l.5.t.6.d.4.p.13.c.2
Testandi ius est ex legibus. l.6.t.5.d.22. in all.n.1 p.105.c.1
Testandi genera in scriptis & per nuncupationem sunt incompatibilia. l.6.t.5.d.27.in al.n.6.d.106.c.2
per contractum non potest quisquam facultatem Testandi sibi præripere.l.6.t.5.d.15.in al.n.2.p.101.c.2

Testator.

Testator non potest quicquam imperare quod sit impossibile aut per naturam, aut per leges.l.6.t.20.d.14.in all. n.1.p.177.c.1
Testator potest quam velit condicionẽ institutioni adscribere, dum ne sit cõdicio illa legibus aut bonis moribus improbata.l.6.t.11.d.43.in al.n.5. pag.140.c.2
Testator an possit prohibere inuentarii confectionem.l.6.t.11.d.43.p.140.c.2
Testator non potest facere ne leges in suo testamento locum habeant. l.6.t.7.d.1.p.106.c.2
Testator in hereditate prohibere non potest ius accrescendi.l.c.t.6.d.1.p.106 col.2
Testatoris confessio in tabulis suprema voluntatis probat, si nihil probetur in contrarium.l.6.t.5 d.17.p.102 c.1
Testator qui contra quàm iuraverat facit al ed testamentum periorus est, si non impetret absolutionem...6.t.5.d.12.p.100.c.1

Testis.

Testis infamis nullam potest fidem facere sine tortura.l.9.t.21.d.23.n.1.in al.p.595.c.1
falsus Testis in causa criminali ex qua sequi possit mortis condemnatio, morte multandus est.l.9.t.23 d.1.n.10.pag.603.c.2
post didicita testificata non solent admitti noui Testes propter metum subornationis.l.6.t.13.d.4 in all. n.16.p.142.c.2
vnus Testis an aliquãdo faciat indicium ad habendam de reo quæstionem l.9.t.6.d.4.n.1.p.565.c.2
Testes qui deponunt de institutione facta per nuncupationem debent esse contestes etiam in figura & cortice verborum.l.6.t.7.d.2.p.113.c.1
Testes ante litis contestationem quando audiri possint. l.8.t.33.d.6.nu.5.in al.p.536.c.1
vnus Testis an faciat indicium ad torturam.l.9.t.21.d.7.p.591.c.1
Testes singulares non probant regulariter nisi in certis casibus. l.c.t.2.d.5.in al.n.1.p.93.c.1
Testium singularitas quotuplex sit.l.6.t.2.d.5.in al.n.3.p.93.c.1
Testes post didicita testificata an audiri possint.l.8.t.13 d.6 p.536.c.1
Testis quando torqueri possit.l.9.t.21.d.1.n.4.p.590.c.1
vnus Testis non sufficit ad condemnandum ad pœnam criminis, sed quidem ad sumptus litis.l.9.t.2.d.3.p.558.c.1

Titulus.

Titulus de his quæ vt indignis est abrogatus apud Gallos, non apud Sabaudos.l.10.t.15.d.4.p.153.c.2

Torquere, Tortura, Tormentum.

sola vulnerati assertio an faciat indiciũ ad Torturam.l.9.t.21.d.26.p.595.c.2
qui vel in Tormentis ipsis vel statim post torméta reuocat suam confessionem, non ideò põt iterũ Torqueri quasi ex mendacio.l.9.t.21.d.5.p.590.c.2
Tormentorum patientia an purgeti indicia.l.9.t.21.d.25.p.595.c.2
mendacium quando sit sufficiens indicium ad Torturam.l.9.t.23. d.1.n.3.in al.p.603.c.2
ex quibus indiciis possit fur condemnari ad Torturam.l.9.t.21.d.4.p.590.c.2
si reus moriatur in Tortura an iudex teneatur de homicidio.l.9.t.21.d.12.n.2. in al.p.592.c.2
vnus testis etiam integer non facit indicium ad Torturam, multò minùs criminis socius, nisi in crimine læsæ maiestatis.l.9.t.21.d.7.p.591 c.1
socius criminis quando faciat indicium ad Torturam.l.9.t.6.d.5.p.565.c.2
qui in tormentis reuocat suam confessionem extra tormenta factam quoties Torqueri possit.l.9.t.21.d.2.p.590 col.1
qui sortilegio vsus reperitur ad eludendam vim tormentorum hoc ipso quasi ex nouo indicio Torqueri potest.l.9.t.21.d.3.p.590.c.1
senex an Torqueri possit. l.9.t.21.d.6 p.591.c.1
Reus iam conuictus non debet Torqueri.l.9.t.21.d.15.p.592.c.1.exceptio.ibid.d.16
ad Torturam quando iudici deueniendum.l.9.t.23.d.1.n.5.in al.p.204.c.1
infamis ex alio genere delicti nullam facit indicium ad Torturam ne eidem in crimine læsæ maiestatis, si sit solus l.9.t.6.d.6 p.566.c.1
ad Torturam sufficient indicia, tamen non quælibet, sed grauia tantùm, aut leuiora quidem, sed plura simul iuncta l.6.t.2.d.1.in al.n.5.p.92.c.1
Torturæ gradus qui sint. l.9.t.21.d.6.in all.n.3 p.591.c.1
testis quando Torqueri possit.l.9.t.21.d.1.n.4.p.590.c.1
addicti vltimo supplicio quando Torquendi.l.9.t.21.d.12.n.3.in al. p.592. col.2
patientia rei in Tortura quando non præiudicet indicijs & probationibus. l.9.t.21.d.9.p.591.c.2
quando possit deueniri ad Torturã priùs quàm constet de corpore mortuo.l.9.t.21.d.17.p.593.c.2
sola confessio sufficit ad Torturam. l.9.t.21.d.8.p.591.c.2
etiam Torqueri debet reus qui simulat insaniam per dolum, ne interrogetur de crimine quod neque pœnam corporalem mereretur.l.9.t.21.d.1 p.590 col.1
Tortura facit personam testis integram quæ alioqui non esset integra.l.9.t.21 d.23.p.595.c.1
an sit inferenda Tortura etiam pro delicto cui non imponitur pœna corporalis.l.9.t.21.d.2.n.2.in al.p.590.c.1
modus Torquendi quatenus soleat præscribi à senatu l.9.t.21.d.12.p.592.c.1
senex an possit Torqueri.l.9.t.21.d.24.p.595.c.1
Tortura est præparatorium ad mortem vel naturalem vel ciuilem. l.9.t.21.d.17.n.5.in all.p.593.c.2
qui gratiam criminis habuit à Principe non potest in socios Torqueri. l.9.t.21.d.14.p.592.c.2
ex longis & grauibus inimicitiis potest quis Torqueri.l.9.t.21.d.11.p.592.c.1
possunt hodie Torqueri etiam illi quos ius commune tormentis subiici prohibet, sed non tam facilè. l.9.t.21.d.13.p.592.c.2

Traditio.

Traditio annuli vel calami vel pilei non transfert possessionem, sed tãtùm possessionis propria autoritate adprehendẽdæ potestatem.l.7.t.7.d.9.p.256.c.2
pro Traditione patientia est in incorporalibus.l.7.t.3.d.5.in all.n.3.p.247.c.1
Traditionis & constituti differentia in transferenda possessione.l.8.t.8.d.6.p.413.c.1
Traditio calami non prodest ad transferendam possessionem.l.7.t.7.d.7.p.256 col.1

Transactio.

Transactio præsupponit controuersiam l.6.t.13.d.6.in all.n.2 p.197.c.2.
Transactio facta super subhastationibus in quibus læsio enormissima interuenit non impedit ne ius redimendi sit perpetuum.l.8.t.16 d.9.p.415.c.1
Transactio non potest fieri nisi de re dubia, & vt à lite vel à litis saltem metu discedatur. l.8.t.28. d.6.n.3.in all.p.502.c.2
is solus Trãsigere potest qui vel rei dominus

minus absolute est, vel speciale à domino mandatum eam in rem habet. l.6.t.6.d.10 in al.n.4.p.111.c.2
valet pactum Commissorium in Transactione appositum maxime si iudicis autoritas interuenerit. l.8.t.22.d.3.p.457.c.2
super iudicato non potest Tranbgi. l.7.t.26.d.22.n.5.p.349.c.1

Trebellianica.

quinque annorum fructus absumũt Trebellianicam eo casu quo in quartam imputantur. l.6.t.25.d.18.p.213.c.1
in Trebellianicam imputantur fructus percepti iure hereditario siue ab herede, siue ab heredis patre. l.6.t.25.d.24.p.214.c.2
Trebellianica absumitur fructibus quinque annorum. l.6.t.25.d.18.p.213.c.1
Trebellianicam non amittit filius propter non confectum inuentarium. l.6.t.11.d.23.p.134.c.1

Tribonianus.

Tribonianus statuit inuitâ iurisprudentia vt à iudice taxaretur quantitas ad quam vsque iuraretur. l.5.t.32.d.3 in all.n.1.p.78.c.1

Tributum.

Tributa debentur Principi in signum subiectionis l.7.t.12.d.1.n.11.p.270.c.2. nullius temporis præscriptione amittuntur. ibid.nu.12.
Tributum iudicati quando debeatur ad ratam petitæ quantitatis. l.7.t.18.d.24.p.297.c.1
Tributi fiscalis onus quomodo diuidendum sit inter contribules; & quid si quidam ex iis fiant non soluendo. l.9.t.29.d.19.p.629.c.1
nullum iudicati Tributum debetur pro sumptibus funerum & inuentarii adiudicatis in instantia discussionis. l.7.t.18.d.26.p.297.c.2
Tributorum onus constituendum est non ex pretiis emptionum sed ex iusto rei valore. l.9.t.29.d.21.p.629.c.2
Tributum fiscale penditur in recognitionem vniuersalis dominii. l.7.t.13.d.19.in all.n.19.p.277.c.2
Tributa fiscalia nullo temporis spatio præscribuntur. l.7.t.13.d.19.n.17.p.277 col.2
mulier plebeia quæ secundo viro nupsit nobili, nulla debet Tributa pro bonis sibi pro dote à priori marito oppigneratis. l.9.t.29.d.12.p.627.c.1
de eo qui se in Tributi diuisione oneratum quæritur. l.9.t.29.d.20.p.629.c.2
Tributum commutatorium quodnam dictũ. l.9.t.29.d.2.n.7.in al p.624.c.1
Tributum est onus fructuum & possessionis. l.9.t.29.d.22.n.4.in al.p.630.c.1
Tributa indicta municipibus per vniuersitatem an possint exigi præcisè etiã ab eo qui intercedit. l.9.t.29.d.18.p.629.c.1

Tutela.

Tutelam non alia mulier suscipere potest quàm mater aut auia pupilli. l.8.t.16.d.31 in all.n.2.p 445.c.2
Tutelæ eadem causa esse solet, quæ & successionis. l.5.t.17.d.1.p.63.c.1
Tutelæ fideiussor non est cogendus rationes reddere, sed tantùm reliqua soluere. l.5.t.33.d.5.p.79 c.2
Tutela neporis ex filio prædefuncto, pertineàne ad auum paternũ an ad matrem. l.5.t.17.d.1.p.63.c.1
Tutelæ hodie omnes sunt datiuæ, quia scilicet omnes à magistratu confirmãtur. l.7.t.29.d.2.in al.n.9.p.365.c.2
rationes Tutelæ ritè pupillo, aut alii cui oportuit redditæ non possunt retractari postulante tertio, nisi eius sumptibus. l.5.t.3.d.1.p.75.c.1
rationes Tutelæ expensis pupilli reddi debent. l.5.t.31.d.1.p.75.c.1
Tutelæ datio est actus legitimus. l.5.t.25.d.2.in all.n.5.p.71.c.2
Tutelâ indigni sunt qui de hereditate pupilli paciscuntur. l.5.t.26.d.1.p.71.c.2.& 72.c.1
etiam post finitam tutelam officium Tutelæ durat quantum ad ea quæ sunt connexa priori tutelæ. l.5.t.29.d.1.in al.n.4.p.74.c.1
Tutela quidem finitur pubertate, sed officium tutelæ non finitur, nisi redditis rationibus. l.5.t.29.d.2.p. 47.c.1. & in al.n.3.p.74.c.2
à Tutelæ datione quando liceat appellare. l.7.t.29.d.2.p.365.c.2
nulla Tutela hereditario iure transit ad alium. l.5.t.29.d.1.in all.n.1.p.74.c.4
nulla Tutela hereditario iure ad alium transit. l.6.t.13.d.7.p.151.c.1.in al.n.2
Tutelæ non administrantur ad hoc vt mergantur pupilli sed vt eis prospiciatur. l.5.t.25.d.1.in al.n.8.p.67.c.2.& d.2.ead.p.
Tutela finitur pubertate. l.5.t.29.d.3.in all.n.2.p.74.c.2
Tutela est virile officium. l.5.t.21.d.1.p.66.c.1

Tutor.

Tutor datus non debet appellare, sed se primùm excusare postea si excusatio non admittatur, tum demum appellare. l.7.t.26.d.8.p.346.c.1
Tutoris scientia interdum nocet pupillo. l.5.t.24.d.3.in al.n.8.p.70.c.1
Tutoris fideiussor tenetur ob ea quæ tutor gessit post pubertatem. l.5.t.33.d.4.p.79.c.1.limitatio.ibid.
Tutor cogitur satisdare. l.5.t.25.d.1.p.71.c.1.exceptiones tres. ibid. & inuentarium facere. ibid. nec prius administrationem attingere debet. ibid. exceptiones. ibid.
non alius Tutor confirmari potest, quã qui habet etiam pro se defuncti voluntatem. l.5.t.25.d.1.in al.n.3.p.71.c.2
Tutor non est cogendus vt de suo alat pupillum. l.5.t.23.d.2.p.67.c.2. ita nec vt eum in mendicandi necessitatem coniiciat. ibid.
Tutor qui tanquam tutor vendidit non potest proprio nomine conueniri, nec de euictione, nec de pretio. l.5.t.24.d.1.p.69.c.1
Tutor non est condemnandus in expensas litis improbæ, quam pupillus pubes factus ratam habuerit. l.5.t.24.d.2.p.69 col.2
Tutori dato incumbit necessitas subeundi oneris tame si appellauerit. l.7.t.29.d.2.n.11.p.365.c.2
is qui Tutor datur debet esse de iurisdictione dantis. l.5.t.19.d.1. in al.n.6.p.64.c.2
Tutor sicut personæ, ita & vniuerso patrimonio datus intelligitur. l.5.t.27.d.3.in all.n.2.p.73.c.1
contra Tutorem qui administrauit bona patris. quibus postea pupillus se abstinuit an & quomodo creditores agere possunt. l.5.t.31.d.7.p.76.d.2
Tutor nouare potest ad ipsius pupilli vtilitatem. l.5.t.37.d.1.in al.n.1.p.82.c.1
potest Tutor ex bonâ fide plus impendere in pupillum, quàm sit in eius reditu. l.5.t.23.d.2.p.67.c.2
Tutori qui consuluit peritiores nihil potest imputari. l.7.t.26.d.41.in all.n.7.p.354.c.1
Tutor tenetur ad expensas litis mala fide instituta aut suscepta. l.5.t.24.d.3.p.69.c.2. nisi aduersarius non vincat nisi per iusiurandum suppletiuum ibid.
Tutela filii cur matri deferatur. l.5.t.21.d.1.p.66.c.1
Tutor qui pupilli nomine rem alienã, aut alii obligatam vendidit, an & quando de euictione, aut de pretio teneatur, & quid si non sit soluendo. l.8.t.30.d.9.p.523.c.2
inter plures Tutores is qui gessit prior conueniatur. l.5.t.33.d.5.in al.n.6.p.80.col.1
Tutor qui nec satisdedit, nec satisdare iussus est non eo minus & agere & administrare tanquam tutor potest. l.5.t.25.d.2.p.71.c.2
Tutor ad adeundam, vel repudiandam hereditatem pupillo autoritatem accommodare potest. l.6.t.12.d.11.nu.3.p.144.c.2
ex dolo Tutoris vel negligentia condemnatio irrogata pupillo, ipsius tutoris non pupilli damno cedere debet. l.5.t.23.d.1.p.67.c.1
ex delicto Tutoris non est condemnandus pupillus. l.5.t.24.d.4.p.70.col.1
dolus tutoris pupillo non magis nocere debet, quàm prodesse. ibid.
Tutor personæ pupilli principaliter, nõ etiam bonis nisi per consequentias datur. l.5.t.19.d.1.p.64.c.1
in omnibus negotiis ad tutelam pertinentibus tutor præstare debet bonam fidem. l.5.t.24.d.3.in al.n.1.p.80.c.2
Tutor vicarius quodammodo est patris, & tutoria potestas in vicem & locum patriæ potestatis. l.5.t.33.d.11.in al.n.1.p.228.c.1
Tutor potest bona fide transigere de re pupillari, sed ita vt neque dominium eius alienet, neque possessionem. l.5.t.3.d.1.p.82.c.1
Tutori cuilibet permissum est vt sibi soluat. l.5.t.34.d.1.p.80.c.3.exceptiones. ibid.
Tutor tenetur monere puberem vt sibi petat curatorem. l.5.t.33.d.4. p.79.c.1
Tutorem quis dare debeat, an iudex loci originis, an domicilii, an prouinciæ vbi sita sunt bona. l.5.t.20.d.3. p.65.c.1
valent quæ Tutor post finitum officium gerit ex necessitate vel vtilitate officii præcedentis, quandiu alius tutor nullus est. l.5.t.29.d.3.p.74.c.2
Tutores non debent sumi ex creditoribus. l.7.t.26.d.9.in al.n.3.d.346.t.1
Tutor pupilli succedentis in hereditate prioris tutoris litem à priore tutore cœptam peragere cogitur. l.5.t.29.d.1.p.74.c.1
pupillus viatica & sumptus omnes pro tutela factos Tutori suo debet reddere. l.5.t.27.d.3.in all.n.13.p.73.c.2
Tutor, cui onus satisdandi impositum est, nec tamen satisdat, tutor non habetur. l.5.t.25.d.2.p.71.c.2
potest iudex Tutori salariũ ex certa causâ constituere. l.5.t.36.d.1.in al.n.3.p.82.c.1
protutor potest stipulari pro pupillo, sed non potest exigere solutionem, si Tutor petatur. l.5.t.28.d.1.p.73.c.2
Tutores apud Augustanos omnes suos fructus faciunt. l.5.t.26.d.1.p.72.c.1
ex pluribus Tutoribus quamuis in solidum obligatis primus ille conueniendus est qui gessit. l.5.t.33.d.2.in all.n.2.p.79.c.1
potest creditor petere vt filiis pupillis suis debitoris dentur Tutores, si non sint necessarii qui petant. l.7.t.26.d.9.

in all n.1.p.346 c.2
Tutores testamentarii multa habent priuilegia.quæ tutores cæteri, non habent.l.5.t.20.d.1.in alleg.n.3. p.364. col.2
Tutor an & quando remouendus sit pẽdente suspecti cognitione.l.5.t.26.d.2. p.72.c.1
fideiussor Tutoris non potest conueniri, vt rationes reddat.l.5.t.33.d.2. p.78.c.2.sed tantùm vt reliqua soluat, post redditas à tutore,rationes.ibid.
Tutor non est remouendus propter solam suspicionem ante litem contestatam.l.5.t.26.d.2.in al.n.2.p.72.c.1
Tutor ex administratione post pubertatem qua actione teneatur. l.5.t.33.d. 4.p.79.c.1
Tutor qui post puberem ætatem in cõnexa administratione tutelæ perseuerat,totius temporis rationem tutelæ actione reddere cogitur. l.8.t.7.d.3. p.408.c.2
Tutor non cogitur pati vt in pupillari inuentario describantur res quas intendit suas esse.l.5.t.23.d.3.p.67.c.2
Tutori qui alioquin iustam haberet excusationem,potest satis cõstitui à iudice.l.5.t.36.d.1.p.82.c.1
nihil nisi sumptus litis pupillaris & viatica pupillo reputare tutor potest.l. 5.t.36.d.1.in all.n.2 p.82.c.1
Tutor neque hypothecam habet, neque ius retentionis in bona pupilli pro eo quod sibi debetur contrario iudicio tutelæ.l.5.t.34.d.1.p.80.c.2
Tutorem dare potest iudex domicilii pupillaris,multò magis iudex originis l.5.t.19.d.1.p.64.c.1.etiam & iudex loci in quo sita sunt bona.ibid.
Tutor loco domini est. l.7.t.20.d.36.in al.n.5.p.331.c.1
ad posterioris Tutoris curam pertinet, vtà priore rationes exigat.l.5.t.31.d.4 in al.n.3.p.76 c.1
Tutor condẽnatus in principali negotio tanquam tutor non intelligitur condemnatus ad expensas nisi tutorio nomine.l.5.t.24.d.4.p.70.c.1.
Tutor bonam fidem agnoscere nõ prohibetur.l.5.t.23.d.4.d.4.p.68.c.1.& t. 24.d.3.p.69.c.2
Tutor pupilli rem sine decreto distrahere non potest licet æs alienum vrgeat l.6.t.33.d.3.n.1.p.216c.1
Tutor quando sit condemnandus ad expensas litis improbæ.l.5.t.24.d.2.in all.n.1.p.69.c.2
bonorum pupillarium quodammodo dominus Tutor est. l.5.t.23.d.5.p.68. col.2
Tutor qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit non cogitur communes rationes reddere nisi sint omnino connexæ.l.6.t.17.d.10.p.162.c.1
Tutor quibus casibus non teneatur satisdare.l.5.t.41.d.1.in al.n.1.p.88.c.2
Tutor non nisi probato errore potest restitui aduersam factam à se confessionem debiti pupillaris. l.5.t.23.d.4.p. 68.c.1
Tutorem habere non potest qui est in aliena potestate.l.5.t.17.d.1.p.63.c.1
Tutor habetur quidem loco dominii cũ pupillum defendit, sed non cùm pupillum spoliat. l.7.t.12.d.12.in all.n.1. p.339.c.2
Tutor suspectus ille est,qui in re pupilli malè versatur.l.5.t.26.d.2.p.72.c.1
Tutor non minus tenetur de neglectis,quàm de malè gestis. l.8.t.7.d.1. in all.n.1.p.408.c.1
Tutor pupillam stuprans punitur deportatione & confiscatione bonorum.l.9. t.7.d.5.n.13.in all.p.569.c.2
quicquid pupillus facere potest, id & Tutor pupilli nomine potest facere.l. 5.t.24.d.3.in all.n.7.p.70.c.1
Tutorum fideiussores idoneos dari non tantùm pupilli,sed etiam publicè interest.l.5.t.33.d.1.p.78 c.1
Tutor pupillum suum paternæ hereditati potest immiscere etiam ignorantem.l.7.t.32.d.13.in all.n.1.p.375.c.1.& post immixtionem potest omnino abstinere pupillum.ibid.n.2
Tutor qui appellationem pro pupillo à se interpositã deseruit,an sit condemnandus ad expensas litis & desertionis pœnam.l.7.t.18.d.80.p.312.c.1
Tutor ideò datur,non vt diminuat res pupillares,sed administret ad modum diligentis patrisfam.l.5.t.23.d.4.in all. n.1.p.68.c.2
Tutoribus testamentariis satisdandi necessitas solet remitti. l.5.t.21.d.3.p.66 c.2.exceptio.ibid.
antequàm tutor possit attingere tutelam multa requiruntur.l.5.t.25.d.1. in al.n. 5.p.71.c.2
Tutor hereditatem nec adire nec repudiare potest.l.6.t.12.d.11.n.6.p 144.c.2
Tutor an possit agnoscere hereditatem pupillo delatam.l.7.t.20.d.36. in al.n. 1.p.331.c.1
Tutor qui se non nisi obligatorio nomine obligauit non cogitur pati executionem nec in propria persona,nec in bonis suis.l.5.t.23.d.5.p.68.c.2
Tutor an possit remittere iniuriam pupillo illatam & mulctam illi debitam. l.6.t.15.d.1.p.152.c.2
Tutor cùm rationes tutelæ reddit bonorum pupillarium possessionem restituere debet.l.6.t.13.d.7.in all.n.3.p. 151.c.1
Tutor testamento constitui potest etiam is qui in pupilli est debitor. l.5.t.20. d.1.p.64.c.2
Tutor indebitum soluere non potest.l.5. t.23.d.4.p.68.c.1. nec debitum vltrò remittere.ibid.
Tutor iudicati executionem pati non cogitur proprio nomine. l.5.t.23.d.5. in all.n.1.p.68.c.2. nisi cùm litigauit calumniosè.ibid.
Tutoris scientia nocet pupillo.l.6.t.11.d 37.n.2.p. 137.c.2. nam quod tutor scit, pupillus quoque scire præsumitur. ibid.in all.n.3
Tutores petendi cura ad quasdam pertinet personas.l.5.t.18.d.1.in al.n.1.p.63. col.2
Tutor eligi potest etiam absens & inuitus,dummodo fuerit citatus ad excusationis causas si quas habuit proferẽdas.l.5.t.18.d.2.in al.n.1.p.63.c.1. aliud est in curatore.ibid.
soli Tutores testamentarii aut ex inquisitione dati admittuntur sine satisdatione.l.5.t.18.d.1.in all.n.8.p.64.c.1
conuentus tanquam Tutor non intelligitur condemnatus proprio nomine, ideoque nec appellare. l.7.t.19.d.16. p.318.c.2
Tutor potest emere rem pupilli.l.5.t.35. d.2.p.81.c.2.limitatio ibid.
Tutoria potestas est imago quædam patriæ potestatis.l.5.t.17.d.1.in all.n.6.p. 63.c.2
Tutoria obligatio transit in heredem.l. 5.t.33.d.5.p.79.c.2

Valor.

VAlor nũmorum debitorum vnde æstimari debeat.l.8.t.29.d.11.p.506.c.2

Vasallus.

Vasalli apud Sabaudos iurisdictionẽ propriam ferè omnes habent.l.7.t.15.d.1. in al.n.1.p.283.c.1
Vasallus committens stuprum cum vxore vidua domini sui priuatur feudo. l.9.t.7.d.5.n.4.p.569.c.2

Velle.

Volẽti non fit iniuria.l.7.t.13.d.11.in all. n.13 p.274.c.2
qui vult antecedens,velle etiam videtur quicquid est necessario consequens l. 5.t.6.d.9.in al.n.10.p.16.c.2
qui Vult consequens, vult etiam necessarium antecedens.l.5.t.7.d.31.in all.n. 4.p.27.c.1

Vellejanum SC.

Vellejanum SC.factum est fauore mulieris,Macedonianum odio creditoris.l.7.t.1.d.31.in all.n.3.p.243.c.1

Venatio.

Venationes omnes de iure naturali & gentium omnibus sunt permissæ.l.7.t. 28.d.13 in all.n.4 p.362.c.2.à quibus possint prohiberi ead.def.
quæ Venationis species vel infimo cuique permissa sit.l.7.t.28.d.13.n.3.p.362 col.2

Venditio, Venditor.

periculum euictionis ad Venditorẽ pertinet.l.7.t.23.d.3.in al.n.2.p.341.c.1
ex Vendito personalis tantũ actio nascitur,nõ etiã hypothecaria, si nihil de pignore nominatim conuenerit. l.8.t. 7.d.6.p.409.c.1.in al.n.2
ratã Venditionem habet cuiscuis pretiũ petit.l.8.t.12.d.3.in al.n.6.p.444.c.1
ex natura actionis ex empto tenetur Vẽditor ad id quod interest emptoris, cui rem habere non licet.l.7.t.16.d.5.in al. n.1.p.190.c.1
Venditori qui sibi pro pretio retinuit ius prælationis & possessionis nõ pòt discussionis instãtia obiici,adcóq; nec offerri si dominium sibi reseruauerit. l.7.t.32.d.12.p.374.c.1
Vẽditio postulãte creditore factã subhasta ad quid illum obliget. l.8.t.31.d.4. p.533.c.1.2
omnis Vẽditio certum pretium habere debet.l.8.t.16.d.6.n.2.p.434.c.2
Venditor an possit exigere pretium ab emptore conuento per alium hypothecaria.l.8.t.20.d.1.p.521.c.2
Venditor an liberetur si semel vacuam possessionem rei venditæ tradiderit.l.8 t.30.d.13.p.525.c.1. an teneatur omnia bona vendita tradere antequã partem precii accipiat.l.8.t.30.d.14.p.525.c.2
Venditioni pignoris maximi pretii pro exigua quantitate an sit interponendũ decretum debitore læsionem & dolum allegante.l.8.t.16.d.16.p.439.c.2
non quisquã iusto pretio res suas Vendere cogitur.l.5.t.32.d.2.p.77.c.2
valet pactio vt non teneatur Venditor emptori de euictione ad id quod interest,sed tantùm ad pretii restitutionem.l.7.t.18.d.54.in al.n.1.p.305.c.2
Vẽditio pignoris in re aliena cõstituti an noceat dominio.l.8.t.16.d.14.p.436.c.2
Venditio pignoris facta ex cõuentione valet etiã citra denũciationẽ quæ omissa fuerit per dolũ.l.8.t.16.d.13.p.436.c.1
rei alienæ Venditio valet.l.8.t.14.d.8.n. 13.p.430.c.1
potest Venditor intercedere executioni sententiæ contra emptorem redditæ si non fuerit venditor ipse vocatus. l.7.t.25.d.3.p.343.c.1
Venditio censetur impleta cùm ex vna parte res tradita,ex altera pretium solutum fuerit.l.5.t.39.d.1.d.84.c.1
Venditor habet retentionem rei venditæ tanquam

re tanquam sibi pro pretio obligatæ, sed non persecutionem.l.8.t.7.d.6.p. 409.c.1

Venditionis titulus est habilis ad transferendum dominium secuta traditione.8 t.18.d.5.in all.n.1.p.444.c.1

Venditiones publicæ vt liores minúsq; suspectæ esse solent, quàm priuatæ.l. 5.t 35.d.1.in all.n.4.p.81.c 1

qui petit pretium hoc ipso videtur approbare Venditionem. l.5.t.39.d.1.in al.n.2.p.83.c.2

publicæ Venditiones quando retractari possint.l.7.t.31.d.14.p.375.c.1

Venditoris heres an venditionem ratã habere cogatur.l.8.t.30 d.2.3. p.572.c.1

cùm Venditio pignoris perperam facta est, debitor offerre debet creditori. non emptori.l.8.t.16.d.19.p.437.c.2

nemo rem suam inuitus Vendere cogẽdus est l.5.t.15.d.2.in al.n 11.p.58.c.1. vt nec emere alienam.ibid.

Verba.

Verba enuntiatiua quando probent.l.8. t.23.d.10.n.7.8.p.467.c.2

Verba potiùs sunt improprianda, quã vt nihil operentur.l.5.t.7.d. 29. in all. n.4.p.26.c.1

Verba semper sunt intelligenda secundum subiectam materiam.l.6.t.18.d.1. in al.n.4.p.166.c.2

Verba habentia tractum temporis quæ sint.l.6.t.8.d.6.in all.n.10.p.116.c.1

à propria Verborum significatione interdum recedit vt actus sustineatur l.6.t.18.d.16 p.170.c.1

Verba enunciatiua prolata incidenter, & ad alios fines non solent inducere dispositionem aut probationem. l.5.t. 10.d.5 p.46.c.1

Verba cum effectu sunt accipienda in omnibus dispositionibus.l.6.t.17.d.12.in al.n.11.p.162.c.2

Vestimenta.

Vestes ad vsus quotidianos continentur alimentorum nomine l.5.t.1.d.2.p.2.in al.n.2.& 8

Vestes nuptiales de quarum solutione non apparet an & quando possint peti per mulieris heredes.l.7.t.13.d.8.p.273 col.2

Vestes nuptiales non ideò dantur mulieri vt eius periculo atterantur constante matrimonio, sed vt eo soluto simul cum dote reddantur. l.5.t.13.d.3. in al.n.3.p.50.c.2

Vestes dotales cuius periculo deteriores fiant.l.5.t.13.d.3.p.50.c.1.& 2

Vestes nuptiales non continentur alimentorum nomine. l.5.t.1.d.2.p.2.in all.n.8

Vestes mulieri datæ à marito ad vsus quotidianos non restituuntur marito soluto matrimonio.l.5.t.1.def.2

Vestes datę ante nuptias, non restituuntur marito.l.5.t.1.d.2

Vestes nuptiales æstimatæ restituuntur omnes marito. ibid. sed tales quales erunt matrimonii soluti tempore.ibi.

Vestimentis à patre legatis filiæ, quorũ patrem iam pater soluerat,omnium æstimatio filiæ debetur.l.6.t.17.d.1.p.159 col.2

Vestimenta sunt ex earum rerum genere quæ vtendo consumuntur, & seruando seruari non possunt. l.6.t.17.d. 1.in al.n.4.p.159.c.2

Vestes precioſæ,quas maritus cùm nuptias contraheret,vxori dedit, postea soluto matrimonio restituendæ sunt marito e iussue heredibus.l.5.t.1. d.2.p.1

Vestes precioſæ ad ornatum,nõ ad vsus quotidianos dari solent.l.5.t.1.d.2.p. 2.in all.n.7.

Vicinus.

Vicinus vicini facta præsumitur scire. l. 8.t.23.d.22.p.468.c.2

Vidua.

Vidua toto anno luctus ab heredibus mariti alenda est.l.5.t 8.d.6.p.34.c.2

Vidua an semper gaudeat iisdem priuilegiis,quibus maritus. l.9.t.28.d.22.p. 619.c.1.& d.23

Vidua quibus casibus amittat nobilitatẽ & immunitatem quam acceperat à marito.l.9.t.18.d.24.n.26.in al.p.620c.2

Vidua luxurioſe viuens liberalitates quas à viro habuit,amittit. l.5.t.7.d.7. p.19.& 2.puta augmentũ dotis &c.ibi.

Vidua luxurioſe viuens dotem non amittit.l.5.t.7.d.7.p.19.c.2

Vidua dotis augmentum quod à priori marito habuit non censetur illud posteriori dediſſe.l.5.t.8.d.24.p.40.c.1

Vidua quæ parit intra mensen decimum cẽsetur luxuriata.l.5.t.7.d.7.in al.n.vlt. p.20.c.1

Vidua secũdo nubens præsumitur eãdẽ dotem secundo viro dediſſe. l.5.t.7.d. 37.p.18.c.2

Vidua censetur eandem dotem dare posteriori marito tacitâ constitutione.l. 5.t.8.d.24.p.40.c.1

Viduæ luxurioſe viuentis pœnæ.l.9.t.7. d.5.n.4.in al.p.569.c.2

Vindicatio.

per rei vindicationem nihil aliud agitur nisi vt possessio possessori auferatur. l.8.t.23.d.31.n.5.in all.p.471.c.1

agens Vindicatione iure dominii, non rectè repellitur oblatione pretii rei quę vindicatur.l.8.t.30.d.26.p. 531.c.1

Vindicta.

ius Vindictæ persequendæ est hereditarium.l.9.t.1.d.2.n.3.in al.p.557.c.1

Vindictæ persecutio non ad priuatos pertinet,sed ad fiscum.l 9.t.2.d.4.n.5. p.558.c.2. nisi quod ad pœnam pecuniariam,quæ in vicem eius quod interest infligi solet.ibid.

in Vindicatione vincere solet, quisquis est dominus.l.5.t.8.d.25.in all.n.6.pag. 40.c.2

Vinum.

Vinum consistit in mensura,estque ex earum rerum numero quæ recipiant functionem in suo genere, l.8.t.3.d. 23.in all.n.10.p. 388.c.1. quæ vtendo consumuntur.ibid.n.11.in al.

Virgo.

Virginem nondum viri potentem corrumpentis pœna quæ. l 9.t.7.d.5.n.7. p.569.c.2

Vis.

Vim facere censetur qui propria autoritate bonorum alterius possessionem occupat.l.5.t.7.d.11.in all.n.3.p.21.c.1

in continenti Vi repellere vim & iniuriam licet.l.9.t.20.d.3.n.4.p.587.c.2

Violenta inuasio punitur sine distinctione sexus.l.8.t.3.d.28.p.390.c.1

quod per Vim gestum est totum id irritum haberi debet.l.5.t.15.d.2.p.58.c.1

Vim facere dicitur quisquis ius suum non per iudicem reposcit. l.8.t.3.d.2. in all.n.1.p.382.c.1

is qui Vim siue publicam siue priuatam committit hodie ex generali consuetudine punitur arbitrio iudicis. l.9.t. 8.d.1.n.1.in all.p.570.c.2

Vim priuatam potest committere etiam executor qui exequitur mandatum iudicis euidenter iniustum. l.9.t.8.d.1. p.579.c.1

Vim non facit qui suam possessionem tuetur. l.7.t.28.d.19.in all.n.1.& 10.p. 364.c.1

Vim facit qui propria autoritate exequitur iudicatum.l.8.t.3.d 32.n.1.p.391 col.1

Vitricus.

Vitricus vxoris spurio quantum vult legare potest l.5.t.16.d.12.p.63.c.1

Vitricus potest quidem esse tutor priuigni sui,sed non facilè, difficilius verò educator.l 5.t.30 d.1.p.74.c.2

Viuens.

Viuentis nec hereditas, nec successio est. l.5.t.40.d.1.in all.n.3. p.84.c.2.& d.3.in all.n.1.p.85 c.1

Viuus moritur non mortuus. l.6.t.18.d. 22.n.1.p.171.c.1

Vniuersitas.

pro debito Vniuersitatis non possunt inquietari singuli,nec si debitum fiscale proponatur.l.7.t.33.d.1.p.378.c.1

Vniuersitas per quos representari possit.l.7.t.13.d.13.in all.n.1.p.275.c.1

vt aduersus vnum ex Vniuersitate agatur pro totius vniuersitatis debito; permittendum non est. l.7.t.22.d.1.n. 9.p.336.c.2

per syndicum facta solutio præsumitur facta nomine Vniuersitatis. l.8.t.29. d.2.p.505.c.1

Vniuersitatem afficit sententia contrà syndicos lata.l.7.t.19.d.13.p.318.c.1

singuli de Vniuersitate non intelliguntur debere quod ipsa vniuersitas debet.l.7.t.20.d.15.in all.n.4.p.324.c.1

confessio Syndici an noceat Vniuersitati.l.7.t.24.d.4.p.341.c.1

Vocatus ad successionem.

vocatus ad iudicem vt respondeat ex ore ad fines ciuiles tantùm,non censetur esse in Vinculis.l.9.t.4.d.3.p.562. col.1

Voluntas.

Voluntas seu propositum maleficia distinguit.l.9.t.29.d.9.in all.n.3. p.589. col.1

Voluntas concepta nihil prodest, sed prolata potest interdum plus quàm scripta.l.6.t.18.d.14.p 170.c.1

Voluntatis triplex est differentia,alia est concepta,alia prolata,alia scripta.l.6. t.18.d.15.p.170.c.1

cuiuslibet suprema Voluntatis ea condicio est vt ad supremum vsque vitæ exitum sit ambulatoria & reuocabilis; tametsi fauore piæ causæ facta sit. l.8. t.34. d.2.n.7.8.p.536.c.2

etiam ex actu nullo colligitur Voluntas; l.6.t.5.d.16.in all.n.10.p.102. c.1. non tamen colligitur voluntas testatoris ex testamento reuocato.ibid.

Voluntates captatoriæ quænam sint & quando & quâ ratione improbatæ.l. 6.t.6 d.11.p.111.c.1

in Vltimis Voluntatibus extensio fit aliquando à casu ad casum, sed nunquã à persona ad personam. l.6.t.6.d.1.p. 112.c.2

in vltimis Volantatibus an fiat extensio de casu ad casum vel de persona ad personam.l.6.t.23.d.12.n.6.p.199.c.1

suprema Voluntas illa demum est quam alia nulla sequitur.l.6.t.6.d.5.in al.n. 5.p.109.c.1

non minore quàm quinque testium numero vltima Voluntas probari potest l.5.t.20.d.15.in al.n 1.p.177.c.1

Voluntas semper potior est voce dicentis,nedum scriptura scribentis.l.6.t.5. d.1.in al.n.14.p.96.c.1

nuda Voluntas non potest facere heredem,nisi cui lex priùs detulerit hereditatem.l.6.t.12.d.12.nu.13.in all. g.p. 145.c.1

Voluntatis coniectora ex eo actu sumi non potest,qui fit ex necessitate. l.6. t.20.d.29.p.182.c.2

Voluntas testatoris semper adiuuanda V ett vt exitum sortiatur.l.6.t.20.d.1.in all n.15.p.173 c.1

nemo potest eã dicere legem sibi,vt nõ possit recedere à priori Voluntate.l. 6.t.5 d.15.in al.n.2.p.101.c.1

Voluntatem suam quis verbo an facto declaret,non interest.l.3.t 6.d.4.in al. n.16.p.14.c.1

Ea quæ ab initio sunt voluntatis,ex post facto sunt necessitatis.l 5.t.21.d 4.p.66. col.1

In qualibet vltima Voluntate quinque testes ad minus requiruntur. l 6.t.5. d.2.in all.n.17.p.97 c.1.& d.3.ead.p.

vltima.n. alterius Voluntatem blando sermone prouocare non est prohibitum.l.6.t.14.d.2.n.7.p.152.c.1

Voluntas non minùs declaratur tacito actu quàm expresso.l.7.t.1.d.14.n.5.p. 214.c.1

vltimæ Voluntates ex tertii voluntate pendêre non possunt.l.5.t.6.d.9.in all. n.21.p.16.c.2

hominis Voluntas est ambulatoria vsque ad supremum vitæ exitum.l.6.t.6.d.5. p.109.c.1

Votum.

Votum & electio differunt.l.6.t. 18.d.13. p.170.c.1

Vsura.

Vsura est acteſſio pecuniæ.l.5 t.8.d.8.in all.n.9.p.35.c.1

Vsuræ in omnibus bonę fidei iudiciis debentur saltem à die moræ.l.8.t.26.d.2. in all.n.3.p.482.c.2

Vsuræ dotis quæ promissa fuit à muliere,debentur à die nuptiarum. l.5.t.6. d.6.p.14.c.2

Vsuræ pretii quo casu debeantur actione ex empto,ex die litis de fideicommisso contestatę.l.6.t.25.d.16.p 212.c.2

Vsuræ aut ex morâ,aut ex conuentione debentur.l.5.t.7.d 42.in al. n.2. p.30. col.1

Vsuræ etiam legitimę & in stipulatum deductæ non debentur ob solum diei lapsum,si ex chirographo agatur.l. 8.t. 25.d.7.p.479.c.2

Vsura iure magis & negotiatione, quàm naturâ percipitur.l.5.t.8.d.8.in al.n.9. p.35.c.1

Vsuras dotis promissæ quando debeat extraneus.l.5.t.6.d.6 p.14.c.2

Vsuræ expensarum taxatarum à quo die debeantur.l.7.t.18.d.75.p.311.c.1

Vsura pecuniæ est,non corporum. l.5.t. 13.d.5.in all.n.15.p.51.c.2

Vsuræ dotis non debentur marito,si neque mora,neque conuentio vlla præcesserit.l.5.t.7.d.42.p.30.c.1

Vsuras dotis debet maritus, qui moram cõtrahit in ea restituenda.l.5.t.8.d.5.p. 34.c.1

Vsuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur.l.5.t.8.d.1.in all.n.10.p.33. col.1

Vsuræ dotis olim non debebantur, nisi in stipulatum deductæ. l.5.t.7.d.22.in al.n.7.p.24.c.1.aut nisi ex mora.ibid.

Vsuræ quincunces respondent modo & æstimationi communi fructuum fundi optimi.l.8.t.29.d.30.in al.n.3.p.513.c.1

Vsuræ semisses sunt mediocres, cùm sint dimidia parte minores cęteſimis, quę omnium maximæ sunt.l.8.t.29 d. 30.in al.n.4.p.513.c.1

Vsuræ dotis pecuniariæ, quo casu debeantur etiam ante annum, & ex die solutę matrimonii.l.5.t.8.d.1.p.33.c.1

Vsuræ non debentur nisi vel ex morâ, vel ex conuentione.l.6.t.6.d 8.in all. n.17.p.111.c.1

Vsuræ vicem fructuum obtinent.l.5.t 9. d.2 in all.n.3.p 41.c.2

Vsuræ dotis etiam in stipulatum deductæ facile censentur à viro donatæ, si eas vxor non petierit.l.5.t.11.d.4.p.48 col.2

Vsuræ aliæ sunt odiosæ puta pecuniæ creditæ:aliæ eæ sunt fauorabilem habent,vt dotis & alimentorum. l.5 t.11. d.4.p.48.c.2

Vsuræ legati pro dote relicti ex quo tẽpore debeantur.l.6.t.24.d.8.p.206.c.1

Vsuræ sequuntur sortem in tempore hypothecę.l 8.t.6.d.15.n.16.in al.p.400. col.2

Vsuræ quincunces in Sabaudia sunt minimæ.l.5.t.7.d.35.in all.n.6.p.28 c.2

Vsuræ legatorum debentur minori citra moram.l.6.t.24.d.14.p.206.c.2

Vsuræ legati quo casu debeantur ab eo die quo solui legatum debuit etiam citra interpellationem. l.6.t.24.d.6.p. 204.c.1

Vsurarum aliarúmque accessionum augmentum monetale nullum vnquam debetur.l.8.t.29.d.45.p.517.c.1

Vsura pecuniæ est non rei mobilis, aut immobilis.l.5.t.8.d.5.p.34.c.1.in al.n.2

Vsuræ quando debeantur ex causa depositi l.8.t.26.d.2.n.10.in.p.482.c.1

quæ Vsuræ veniant in prouisionalem condemnationem.l.7.t.15.d.13. in all. n.1.p.287.c.1

Vsura est odiosa,& id quod interest fauorabile.l.8.t.6.d.15.in al.n.5. p.400. col.1

Vsuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur.l.5.t.32.d.3.in all.nu.3. p. 78 c.1

Vsuræ legitimę quę. l.8.t.21.d.11.n.1.p. 460.c.2

de Vsuris Chirographariis. l.8.t.25.d.8. p.479.c.2

Vsuræ vicem fructuum obtinent. l.5.t. 8.d.8.in al.n.6.p.35.c.1

Vsuræ frequentiores in Sabaudia sunt quincunces.l.8.t.6.d.15. in all.nu.6.p. 400.c.1

Vsurę dotis suo die non restitutæ debentur mulieri viduæ,siue diuiti siue inopi.l.5.t 8.p.11.p.36.c.1

Vsurę legatorum debentur à die moræ tantùm.l.6.t.24.d.1.p.202.c.2.nisi cùm sunt in legato,aut legatum est pro legitima.ibid.

Vsurę legati quo casu non debeantur ne quidem ex die morę l.6.t.24.d.7.p. 204.c.2

Vsucapio.

Vsucapio hodie transformata est in lõgi temporis possessionem.l.7.t.8.d.1.in al.n.1.p.266

possessio continua requiritur vt possit Vsucapio procedere.l.7.t.8.d.2.in all. n.5.p.266.c.2

Vsufructus.

Vsusfructus legati dies non cedit nisi ab adita hereditate.l.6.t.6.d.2.in all. n.7. p.108.c.1

Vsufructu vxori relicto, & Titio post vxoris mortem instituto,vxor nihil est habitura pręter vsumfr.l.6.t.17.d.7.p. 161.c.1.& 2

Vsusfructus est seruitus personalis.l.6.t. 17.d.7.in al.n.4.p.161.c.2

Vsusfructus matri legatus an restringatur ad alimenta fauore liberorum.l. 6.t.14 p.163.c.1.& 2

Vsusfructus legati dies quando cedat.l. 8 t.17.d.7.p.161.c 1

Vsusfructus tollitur & extinguitur morte fructuarii l.6.t.17.d.13.in all n.5.p. 163.c.1

Vsusfructus relictus vxori ex qua testator superstites habet liberos, finitur si vxor ad secunda vota transierit. l.6.t. 17.d.14.n.3.p.163.c.1.& 2

Vsusfructus bonorum maternorum filii ad patrem pertinet ea lege vt alat filium.l.6.t.32.d.5.& 6.& 4.33.d.13.pag. 228.c.2

Vsusfructus non extinguitur morte proprietarii.l 6.t.33.d.14.n 6.p.259.c.2

bonorum maternorum Vsusfructus ad patrem pertinet quandiu viuit l.6.t. 18.d.22.n.13.p.171.c.1

Vsusfructus est ius vtendi fruendi alienis rebus salua earum substantia. L.7. t.5.d.1.in all.n.1.p.250 c.1

Vsusfructus l.cèt in iure consistat, non potest tamen constituere partem hered.tatis.l.c.t.6.d.1.in all.n.24. p.107. col.2

Vsusfructus consolidatur cum proprietate per mortem fructuarii.l.8.t.30.d. 12.n.1.p.525 c.1

Vsusfructus bonorum testatoris interdum diminuitur vt creditoribus satisfiat.l.8.t.8.d 3.p.411.c.1

Vsusfructuarius.

Vsusfructuarius possidet naturaliter,nõ ciuiliter.l.8.t.30.d.12.n.10.p.525.c.1

Vsusfructuarius fundi si accipiat eum in emphyteusin à domino directo, amittit dominus de euictione. l.8.t. 30.d.12.p.524 c.2.& 525.c.1

Vsufructuarius dicitur possidere naturaliter.l.6.t.25.d.21.in all.n.12. p.214.c.2

Vtile.

Vtile per inutile vitiari non debet. l.6.t. 6.d.5.in all.num.11.p.109.c.1

Vxor.

Vxor instituta ex vsufructu cùm proprietas ex die mortis eius aliis legata sit, intelligitur scripta ex asse, & rogata de hereditate post mortem suam restituenda.l.6.t.20.d.5.p.174.c.1

Vxoris bonis à marito simul & coniuge venditis totum pretium ad maritum presumitur peruenisse.l.5.t.7.d.8.p.20 col.1

Vxori secundæ non plus relinquere pót maritus quàm vni ex liberis prioris matrimonii.l.5.t.5,d.3.p.8.c.1

Vxori alimenta debet maritus pręstare. l.5.t.8.d.26.p.40.c.2.exceptiones. ibidem.& n.2.in all.

Vxori maritus alimenta exhibere debet l.5.t.1.d.2.p.2.in all n.2

cui inuisa est vxor, sunt etiam inuisi omnes ex ea suscepti liberi. l.5.t.3.d.9. in all.n.5.p.6.c.1

Vxor operas debet marito.l.5.t.13.d.3.in al.n.2.p.50.c.2

FINIS.

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Favre, Antoine,

Codex Fabrianus definitionum ...

Lugdunum 1610
2 Decis. 500 a
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10323020-9